הלכה · ראשונים

אור זרוע

רבנו יצחק מווינה

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אור זרוע

רבנו יצחק מווינה

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אור-זרוע/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

חלק א 23
אלפא ביתא 23
הלכות צדקה 55
סימן א 82
סימן ב 84
סימן ג 85
סימן ד 85
סימן ה 86
סימן ו 88
סימן ז 88
סימן ח 90
סימן ט 91
סימן י 91
סימן יא 92
סימן יב 92
סימן יג 93
סימן יד 95
סימן טו 95
סימן טז 96
סימן יז 96
סימן יח 96
סימן יט 97
סימן כ 98
סימן כא 99
סימן כב 99
סימן כג 100
סימן כד 100
סימן כה 101
סימן כו 103
סימן כז 104
סימן כח 105
סימן כט 105
סימן ל 106
סימן לא 107
סימן לב 108
סימן לג 108
סימן לד 108
סימן לה 109
סימן לו 109
סימן לז 110
סימן לח 110
סימן מ 112
סימן מא 112
סימן מב 113
סימן מג 113
סימן מד 116
סימן מה 116
סימן מו 116
סימן מז 117
סימן מח 117
סימן מט 118
סימן נ 119
סימן נא 120
סימן נב 121
סימן נג 122
סימן נד 123
סימן נה 123
סימן נו 125
סימן נז 126
סימן נח 126
סימן נט 127
סימן ס 128

סימן סא 129
סימן סב 131
סימן סג 132
סימן סד 132
סימן סה 132
סימן סו 133
סימן סז 134
סימן סח 134
סימן סט 135
סימן ע 136
סימן עא 137
סימן עב 139
סימן עג 141
סימן עד 142
סימן עה 143
סימן עו 144
סימן עז 144
סימן עח 145
סימן עט 145
סימן פ 146
סימן פא 146
סימן פב 147
סימן פג 148
סימן פד 149
סימן פה 150
סימן פו 151
סימן פז 152
סימן פח 153
סימן פט 154
סימן צ 155
סימן צא 157
סימן צב 157
סימן צג 158
סימן צד 159
סימן צה 161
סימן צו 163
סימן צז 163
סימן צח 165
סימן צט 167
סימן ק 168
סימן קא 170
סימן קב 170
סימן קג 171
סימן קד 172
סימן קה 174
סימן קו 174
סימן קז 176
סימן קח 177
סימן קט 178
סימן קי 179
סימן קיא 179
סימן קיב 179
סימן קיג 183
סימן קיד 184
סימן קטו 186
סימן קטז 188
סימן קיז 190
סימן קיח 193
סימן קיט 196
סימן קכ 196
סימן קכא 197
סימן קכב 199
סימן קכג 200
סימן קכד 200

סימן קכה 201
סימן קכו 202
סימן קכז 204
סימן קכח 204
סימן קכט 206
סימן קל 206
סימן קלא 208
סימן קלב 213
סימן קלג 213
סימן קלד 214
סימן קלה 215
סימן קלו 215
סימן קלז 216
סימן קלח 219
סימן קלט 221
סימן קמ 222
סימן קמא 223
סימן קמב 224
סימן קמג 225
סימן קמד 226
סימן קמה 226
סימן קמו 227
סימן קמז 228
סימן קמח 230
סימן קמט 232
סימן קנ 234
סימן קנא 235
סימן קנב 236
סימן קנג 236
סימן קנד 237
סימן קנה 238
סימן קנו 240
סימן קנז 243
סימן קנח 244
סימן קנט 246
סימן קס 247
סימן קסא 247
סימן קסב 248
סימן קסג 250
סימן קסד 251
סימן קסה 252
סימן קסו 253
סימן קסז 254
סימן קסח 254
סימן קסט 255
סימן קע 256
סימן קעא 256
סימן קעב 257
סימן קעג 257
סימן קעד 258
סימן קעה 258
סימן קעו 259
סימן קעז 260
סימן קעח 261
סימן קעט 262
סימן קף 264
סימן קפא 264
סימן קפב 265
סימן קפג 266
סימן קפד 266
סימן קפה 267
סימן קפו 268
סימן קפז 268
סימן קפח 268

סימן קפט 269
סימן קצ 269
סימן קצא 270
סימן קצב 273
סימן קצג 274
סימן קצד 275
סימן קצה 275
סימן קצו 276
סימן קצז 279
סימן קצח 280
סימן קצט 281
סימן ר 285
סימן רא 286
סימן רב 287
סימן רג 288
סימן רד 289
סימן רה 290
סימן רו 292
סימן רז 292
סימן רח 292
סימן רט 294
סימן ריא 294
סימן ריב 295
סימן ריג 295
סימן ריד 299
סימן רטו 301
סימן רטז 303
סימן ריז 303
סימן ריח 307
סימן ריט 307
סימן רכ 308
סימן רכא 308
סימן רכב 311
סימן רכג 311
סימן רכד 312
סימן רכה 312
סימן רכו 315
סימן רכז 322
סימן רכח 323
סימן רכט 324
סימן רל 324
סימן רלא 325
סימן רלב 326
סימן רלג 326
סימן רלד 326
סימן רלה 326
סימן רלו 329
סימן רלז 329
סימן רלח 329
סימן רלט 330
סימן רמ 330
סימן רמא 330
סימן רמב 331
סימן רמג 332
סימן רמד 332
סימן רמה 332
סימן רמו 333
סימן רמז 333
סימן רמח 334
סימן רמט 334
סימן רנ 334
סימן רנא 335
סימן רנב 340

סימן רנג 341
סימן רנד 341
סימן רנה 342
סימן רנו 342
סימן רנז 343
סימן רנח 343
סימן רנט 344
סימן רס 344
סימן רסא 345
סימן רסב 346
סימן רסג 347
סימן רסד 349
סימן רסה 350
סימן רסו 350
סימן רסז 351
סימן רסח 351
סימן רסט 352
סימן רע 352
סימן רעא 352
סימן רעב 352
סימן רעג 353
סימן רעד 353
סימן רעה 353
סימן רעו 354
סימן רעז 354
סימן רעח 355
סימן רעט 355
סימן רפ 356
סימן רפא 356
סימן רפב 356
סימן רפג 356
סימן רפד 356
סימן רפה 357
סימן רפו 357
סימן רפז 357
סימן רפח 357
סימן רפט 358
סימן רצ 359
סימן רצא 359
סימן רצב 360
סימן רצג 360
סימן רצד 361
סימן רצה 361
סימן רצו 361
סימן רצז 362
סימן רצח 362
סימן רצט 362
סימן ש 363
סימן שא 363
סימן שב 363
סימן שג 363
סימן שד 365
סימן שה 366
סימן שו 366
סימן שז 367
סימן שח 368
סימן שט 369
סימן שי 369
סימן שיא 370
סימן שיב 370
סימן שיג 370
סימן שיד 371
סימן שטו 372
סימן שטז 372

סימן שיז 372
סימן שיח 373
סימן שיט 373
סימן שכ 375
סימן שכא 375
סימן שכב 376
סימן שכג 376
סימן שכד 377
סימן שכה 377
סימן שכו 377
סימן שכז 380
סימן שכח 381
סימן שכט 384
סימן של 386
סימן שלא 389
סימן שלב 390
סימן שלג 390
סימן שלד 392
סימן שלה 394
סימן שלו 400
סימן שלז 403
סימן שלח 408
סימן שלט 417
סימן שמ 423
סימן שמא 426
סימן שמב 428
סימן שמג 429
סימן שמד 432
סימן שמה 432
סימן שמו 433
סימן שמז 436
סימן שמח 437
סימן שמט 438
סימן שנ 438
סימן שנא 439
סימן שנב 440
סימן שנג 442
סימן שנד 442
סימן שנה 442
סימן שנו 444
סימן שנז 447
סימן שנח 448
סימן שנט 449
סימן שס 450
סימן שסא 454
סימן שסב 456
סימן שסג 459
סימן שסד 471
סימן שסה 474
סימן שסו 474
סימן שסז 476
סימן שסח 485
סימן שסט 485
סימן שע 486
סימן שעא 487
סימן שעב 488
סימן שעג 488
סימן שעד 489
סימן שעה 491
סימן שעו 492
סימן שעז 493
סימן שעח 493
סימן שעט 499
סימן שפ 500

סימן שפא 501
סימן שפב 502
סימן שפג 502
סימן שפד 503
סימן שפה 503
סימן שפו 504
סימן שפז 505
סימן שפח 508
סימן שפט 509
סימן שצ 509
סימן שצא 510
סימן שצב 511
סימן שצג 512
סימן שצד 512
סימן שצה 512
סימן שצו 513
סימן שצז 514
סימן שצח 514
סימן שצט 515
סימן ת 516
סימן תא 516
סימן תב 517
סימן תג 517
סימן תד 518
סימן תה 518
סימן תו 521
סימן תז 522
סימן תח 523
סימן תט 524
סימן תי 525
סימן תיא 525
סימן תיב 546
סימן תיג 546
סימן תיד 556
סימן תטו 557
סימן תטז 558
סימן תיז 560
סימן תיח 564
סימן תיט 565
סימן תכ 565
סימן תכא 570
סימן תכב 570
סימן תכג 571
סימן תכד 572
סימן תכה 572
סימן תכו 572
סימן תכז 573
סימן תכח 574
סימן תכט 575
סימן תל 576
סימן תלא 576
סימן תלב 577
סימן תלג 577
סימן תלד 580
סימן תלה 580
סימן תלו 580
סימן תלז 584
סימן תלח 587
סימן תלט 587
סימן תמ 587
סימן תמא 590
סימן תמב 593
סימן תמג 596
סימן תמד 596

סימן תמה 597
סימן תמו 597
סימן תמז 598
סימן תמח 598
סימן תמט 606
סימן תנ 607
סימן תנא 608
סימן תנב 610
סימן תנג 611
סימן תנד 615
סימן תנה 616
סימן תנו 616
סימן תנז 617
סימן תנח 617
סימן תנט 626
סימן תס 627
סימן תסא 629
סימן תסב 630
סימן תסג 631
סימן תסד 633
סימן תסה 637
סימן תסו 639
סימן תסז 640
סימן תסח 642
סימן תסט 642
סימן תע 644
סימן תעא 644
סימן תעב 645
סימן תעג 649
סימן תעד 650
סימן תעה 653
סימן תעו 654
סימן תעז 656
סימן תעח 658
סימן תעט 659
סימן תפ 660
סימן תפא 663
סימן תפב 666
סימן תפג 668
סימן תפד 668
סימן תפה 669
סימן תפו 669
סימן תפז 670
סימן תפח 670
סימן תפט 670
סימן תצ 671
סימן תצא 671
סימן תצב 674
סימן תצג 676
סימן תצד 676
סימן תצה 678
סימן תצו 679
סימן תצז 679
סימן תצח 680
סימן תצט 680
סימן תק 680
סימן תקא 682
סימן תקב 682
סימן תקג 683
סימן תקד 684
סימן תקה 687
סימן תקו 688
סימן תקז 688
סימן תקח 689

סימן תקט 689
סימן תקי 689
סימן תקיא 692
סימן תקיב 693
סימן תקיג 693
סימן תקיד 694
סימן תקטו 694
סימן תקטז 695
סימן תקיז 695
סימן תקיח 695
סימן תקיט 696
סימן תקכ 696
סימן תקכא 697
סימן תקכב 698
סימן תקכג 698
סימן תקכד 699
סימן תקכה 699
סימן תקכו 699
סימן תקכז 700
סימן תקכח 700
סימן תקכט 700
סימן תקל 701
סימן תקלא 702
סימן תקלב 704
סימן תקלג 704
סימן תקלד 706
סימן תקלה 707
סימן תקלו 708
סימן תקלז 708
סימן תקלח 709
סימן תקלט 709
סימן תקמ 710
סימן תקמא 712
סימן תקמב 712
סימן תקמג 713
סימן תקמד 716
סימן תקמה 716
סימן תקמו 717
סימן תקמז 718
סימן תקמח 718
סימן תקמט 718
סימן תקנ 718
סימן תקנא 719
סימן תקנב 719
סימן תקנג 720
סימן תקנד 720
סימן תקנה 721
סימן תקנו 722
סימן תקנז 724
סימן תקנח 724
סימן תקנט 725
סימן תקס 726
סימן תקסא 726
סימן תקסב 726
סימן תקסג 727
סימן תקסד 728
סימן תקסה 729
סימן תקסו 729
סימן תקסז 730
סימן תקסח 731
סימן תקסט 732
סימן תקע 732
סימן תקעא 733
סימן תקעב 734

סימן תקעג 734
סימן תקעד 735
סימן תקעה 735
סימן תקעו 735
סימן תקעז 738
סימן תקעח 738
סימן תקעט 739
סימן תקפ 740
סימן תקפא 741
סימן תקפב 742
סימן תקפג 743
סימן תקפד 743
סימן תקפה 744
סימן תקפו 745
סימן תקפז 745
סימן תקפח 746
סימן תקפט 746
סימן תקצ 748
סימן תקצא 749
סימן תקצב 749
סימן תקצג 750
סימן תקצד 750
סימן תקצה 751
סימן תקצו 759
סימן תקצז 760
סימן תקצח 762
סימן תקצט 763
סימן תר 767
סימן תרא 767
סימן תרב 768
סימן תרג 769
סימן תרד 769
סימן תרה 770
סימן תרו 772
סימן תרז 772
סימן תרח 773
סימן תרט 774
סימן תרי 775
סימן תריא 775
סימן תריב 779
סימן תריג 780
סימן תריד 784
סימן תרטו 786
סימן תרטז 794
סימן תריז 797
סימן תריח 802
סימן תריט 805
סימן תרכ 808
סימן תרכא 810
סימן תרכב 810
סימן תרכג 810
סימן תרכד 811
סימן תרכה 812
סימן תרכו 813
סימן תרכז 814
סימן תרכח 815
סימן תרכט 817
סימן תרל 822
סימן תרלא 822
סימן תרלב 823
סימן תרלג 823
סימן תרלד 826
סימן תרלה 827
סימן תרלו 828

סימן תרלז 830
סימן תרלח 832
סימן תרלט 837
סימן תרמ 838
סימן תרמא 839
סימן תרמב 840
סימן תרמג 842
סימן תרמד 843
סימן תרמה 845
סימן תרמו 848
סימן תרמז 848
סימן תרמח 849
סימן תרמט 851
סימן תרנ 853
סימן תרנא 857
סימן תרנב 860
סימן תרנג 864
סימן תרנד 871
סימן תרנה 873
סימן תרנו 873
סימן תרנז 875
סימן תרנח 877
סימן תרנט 877
סימן תרס 878
סימן תרסא 879
סימן תרסב 879
סימן תרסג 880
סימן תרסד 882
סימן תרסה 885
סימן תרסו 888
סימן תרסז 890
סימן תרסח 890
סימן תרסט 894
סימן תרע 895
סימן תרעא 897
סימן תרעב 910
סימן תרעג 911
סימן תרעד 912
סימן תרעה 914
סימן תרעו 915
סימן תרעז 916
סימן תרעח 918
סימן תרעט 919
סימן תרפ 920
סימן תרפא 920
סימן תרפב 921
סימן תרפג 922
סימן תרפד 923
סימן תרפה 924
סימן תרפו 925
סימן תרפז 925
סימן תרפח 927
סימן תרפט 927
סימן תרצ 929
סימן תרצא 930
סימן תרצב 932
סימן תרצג 939
סימן תרצד 940
סימן תרצה 942
סימן תרצו 943
סימן תרצז 944
סימן תרצח 944
סימן תרצט 945
סימן תש 949

סימן תשא 950
סימן תשב 950
סימן תשג 950
סימן תשד 950
סימן תשה 953
סימן תשו 953
סימן תשז 955
סימן תשח 958
סימן תשט 958
סימן תשי 958
סימן תשיא 959
סימן תשיב 960
סימן תשיג 963
סימן תשיד 964
סימן תשטו 965
סימן תשטז 969
סימן תשיז 970
סימן תשיח 971
סימן תשיט 973
סימן תשכ 973
סימן תשכא 974
סימן תשכב 977
סימן תשכג 978
סימן תשכד 978
סימן תשכה 978
סימן תשכו 979
סימן תשכז 980
סימן תשכח 980
סימן תשכט 980
סימן תשל 981
סימן תשלא 982
סימן תשלב 983
סימן תשלג 984
סימן תשלד 984
סימן תשלה 984
סימן תשלו 985
סימן תשלז 985
סימן תשלח 986
סימן תשלט 987
סימן תשמ 988
סימן תשמא 994
סימן תשמב 996
סימן תשמג 997
סימן תשמד 1001
סימן תשמה 1018
סימן תשמו 1020
סימן תשמז 1025
סימן תשמח 1029
סימן תשמט 1029
סימן תשנ 1032
סימן תשנא 1033
סימן תשנב 1045
סימן תשנג 1046
סימן תשנד 1055
סימן תשנה 1058
סימן תשנו 1065
סימן תשנז 1069
סימן תשנח 1070
סימן תשנט 1072
סימן תשס 1075
סימן תשסא 1079
סימן תשסב 1079
סימן תשסג 1082
סימן תשסד 1083

סימן תשסה 1085
סימן תשסו 1085
סימן תשסז 1086
סימן תשסח 1086
סימן תשסט 1088
סימן תשע 1089
סימן תשעא 1090
סימן תשעב 1090
סימן תשעג 1094
סימן תשעד 1096
סימן תשעה 1099
סימן תשעו 1102
סימן תשעז 1103
סימן תשעח 1106
סימן תשעט 1109
סימן תשפ 1111
חלק ב 1113
סימן א 1113
סימן ב 1113
סימן ג 1122
סימן ד 1127
סימן ה 1128
סימן ו 1129
סימן ז 1135
סימן ח 1135
סימן ט 1140
סימן י 1142
סימן יא 1143
סימן יב 1147
סימן יג 1148
סימן יד 1148
סימן טו 1152
סימן טז 1153
סימן יז 1154
סימן יח 1155
סימן יט 1158
סימן כ 1158
סימן כא 1161
סימן כב 1162
סימן כג 1164
סימן כד 1168
סימן כה 1168
סימן כו 1170
סימן כז 1171
סימן כח 1172
סימן כט 1175
סימן ל 1178
סימן לא 1179
סימן לב 1181
סימן לג 1185
סימן לד 1185
סימן לה 1186
סימן לו 1187
סימן לז 1189
סימן לח 1189
סימן לט 1193
סימן מ 1194
סימן מא 1195
סימן מב 1195
סימן מג 1204
סימן מד 1206
סימן מה 1207
סימן מו 1210
סימן מז 1210

סימן מח 1211
סימן מט 1212
סימן נ 1212
סימן נא 1215
סימן נב 1216
סימן נג 1219
סימן נד 1220
סימן נה 1221
סימן נו 1223
סימן נז 1226
סימן נח 1227
סימן נט 1233
סימן ס 1241
סימן סא 1244
סימן סב 1246
סימן סג 1251
סימן סד 1254
סימן סה 1254
סימן סו 1254
סימן סז 1254
סימן סח 1258
סימן סט 1259
סימן ע 1259
סימן עא 1259
סימן עב 1260
סימן עג 1260
סימן עד 1261
סימן עה 1261
סימן עו 1261
סימן עז 1262
סימן עח 1262
סימן עט 1279
סימן פ 1279
סימן פא 1279
סימן פב 1280
סימן פג 1280
סימן פד 1288
סימן פה 1309
סימן פו 1314
סימן פז 1321
סימן פח 1324
סימן פט 1329
סימן צ 1334
סימן צא 1335
סימן צב 1336
סימן צג 1339
סימן צד 1340
סימן צה 1341
סימן צו 1343
סימן צז 1346
סימן צח 1346
סימן צט 1348
סימן ק 1351
סימן קא 1352
סימן קב 1352
סימן קג 1353
סימן קד 1356
סימן קה 1357
סימן קו 1359
סימן קז 1361
סימן קח 1364
סימן קט 1366
סימן קי 1367
סימן קיא 1373

סימן קיב 1380
סימן קיג 1380
סימן קיד 1382
סימן קטו 1385
סימן קטז 1386
סימן קיז 1388
סימן קיח 1389
סימן קיט 1389
סימן קכ 1390
סימן קכא 1392
סימן קכב 1398
סימן קכג 1399
סימן קכד 1399
סימן קכה 1406
סימן קכו 1407
סימן קכז 1411
סימן קכח 1413
סימן קכט 1413
סימן קל 1423
סימן קלא 1430
סימן קלב 1435
סימן קלג 1437
סימן קלד 1438
סימן קלה 1444
סימן קלו 1445
סימן קלז 1445
סימן קלח 1447
סימן קלט 1449
סימן קמ 1457
סימן קמא 1471
סימן קמב 1473
סימן קמג 1475
סימן קמד 1475
סימן קמה 1477
סימן קמו 1477
סימן קמז 1481
סימן קמח 1482
סימן קמט 1483
סימן קנ 1485
סימן קנא 1486
סימן קנב 1489
סימן קנג 1491
סימן קנד 1494
סימן קנה 1497
סימן קנו 1501
סימן קנז 1502
סימן קנח 1504
סימן קנט 1505
סימן קס 1506
סימן קסא 1506
סימן קסב 1510
סימן קסג 1513
סימן קסד 1514
סימן קסה 1518
סימן קסו 1518
סימן קסז 1522
סימן קסח 1523
סימן קסט 1535
סימן קע 1537
סימן קעא 1539
סימן קעב 1539
סימן קעג 1541
סימן קעד 1543
סימן קעה 1544

סימן קעו 1546
סימן קעז 1546
סימן קעח 1549
סימן קעט 1550
סימן קפ 1556
סימן קפא 1557
סימן קפב 1559
סימן קפג 1562
סימן קפד 1562
סימן קפה 1563
סימן קפו 1564
סימן קפז 1568
סימן קפח 1568
סימן קפט 1570
סימן קצ 1572
סימן קצא 1574
סימן קצב 1579
סימן קצג 1580
סימן קצד 1583
סימן קצה 1586
סימן קצו 1592
סימן קצז 1595
סימן קצח 1595
סימן קצט 1597
סימן ר 1597
סימן רא 1599
סימן רב 1599
סימן רג 1600
סימן רד 1600
סימן רה 1601
סימן רו 1601
סימן רז 1603
סימן רח 1603
סימן רט 1606
סימן רי 1608
סימן ריא 1609
סימן ריב 1610
סימן ריג 1610
סימן ריד 1610
סימן רטו 1610
סימן רטז 1610
סימן ריז 1613
סימן ריח 1614
סימן ריט 1614
סימן רכ 1616
סימן רכא 1616
סימן רכב 1617
סימן רכג 1618
סימן רכד 1620
סימן רכה 1621
סימן רכו 1622
סימן רכז 1623
סימן רכח 1624
סימן רכט 1625
סימן רל 1626
סימן רלא 1627
סימן רלב 1629
סימן רלג 1630
סימן רלד 1631
סימן רלה 1632
סימן רלו 1633
סימן רלז 1634
סימן רלח 1635
סימן רלט 1636

סימן רמ 1636
סימן רמא 1637
סימן רמב 1637
סימן רמג 1638
סימן רמד 1638
סימן רמה 1640
סימן רמו 1640
סימן רמז 1641
סימן רמח 1642
סימן רמט 1643
סימן רנ 1645
סימן רנא 1646
סימן רנב 1646
סימן רנג 1647
סימן רנד 1648
סימן רנה 1649
סימן רנו 1649
סימן רנז 1679
סימן רנח 1681
סימן רנט 1682
סימן רס 1683
סימן רסא 1683
סימן רסב 1684
סימן רסג 1687
סימן רסד 1689
סימן רסה 1690
סימן רסו 1690
סימן רסז 1694
סימן רסח 1695
סימן רסט 1695
סימן רע 1700
סימן רעא 1700
סימן רעב 1701
סימן רעג 1701
סימן רעד 1702
סימן רעה 1702
סימן רעו 1703
סימן רעז 1704
סימן רעח 1712
סימן רעט 1713
סימן רפ 1714
סימן רפא 1715
סימן רפב 1720
סימן רפג 1722
סימן רפד 1723
סימן רפה 1723
סימן רפו 1724
סימן רפז 1724
סימן רפח 1725
סימן רפט 1727
סימן רצ 1730
סימן רצא 1731
סימן רצב 1731
סימן רצג 1731
סימן רצד 1732
סימן רצה 1732
סימן רצו 1732
סימן רצז 1733
סימן רצח 1733
סימן רצט 1733
סימן ש 1736
סימן שא 1737
סימן שב 1738
סימן שג 1740

סימן שד 1740
סימן שה 1741
סימן שו 1742
סימן שז 1746
סימן שח 1748
סימן שט 1749
סימן שי 1752
סימן שיא 1753
סימן שיב 1755
סימן שיג 1755
סימן שיד 1756
סימן שטו 1758
סימן שטז 1763
סימן שיז 1765
סימן שיח 1766
סימן שיט 1766
סימן שכ 1766
סימן שכא 1767
סימן שכב 1768
סימן שכג 1770
סימן שכד 1770
סימן שכה 1771
סימן שכו 1772
סימן שכז 1772
סימן שכח 1773
סימן שכט 1773
סימן של 1776
סימן שלא 1777
סימן שלב 1779
סימן שלג 1780
סימן שלד 1782
סימן שלה 1784
סימן שלו 1785
סימן שלז 1786
סימן שלח 1786
סימן שלט 1788
סימן שמ 1790
סימן שמא 1791
סימן שמב 1795
סימן שמג 1796
סימן שמד 1801
סימן שמה 1802
סימן שמו 1802
סימן שמז 1803
סימן שמח 1805
סימן שמט 1806
סימן שנ 1807
סימן שנא 1808
סימן שנב 1809
סימן שנג 1811
סימן שנד 1811
סימן שנה 1812
סימן שנו 1816
סימן שנז 1817
סימן שנח 1820
סימן שנט 1827
סימן שס 1828
סימן שסא 1832
סימן שסב 1834
סימן שסג 1836
סימן שסד 1836
סימן שסה 1838
סימן שסו 1840
סימן שסז 1841

סימן שסח 1842
סימן שסט 1843
סימן שע 1845
סימן שעא 1846
סימן שעב 1847
סימן שעג 1848
סימן שעד 1849
סימן שעה 1851
סימן שעו 1853
סימן שעז 1854
סימן שעח 1855
סימן שעט 1856
סימן שפ 1856
סימן שפא 1856
סימן שפב 1857
סימן שפג 1857
סימן שפד 1858
סימן שפה 1859
סימן שפו 1862
סימן שפז 1866
סימן שפח 1867
סימן שצ 1868
סימן שצא 1873
סימן שצב 1874
סימן שצג 1877
סימן שצד 1879
סימן שצה 1881
סימן שצו 1881
סימן שצז 1881
סימן שצח 1882
סימן שצט 1884
סימן ת 1885
סימן תא 1885
סימן תב 1886
סימן תג 1887
סימן תד 1888
סימן תה 1890
סימן תו 1890
סימן תז 1891
סימן תח 1893
סימן תט 1894
סימן תי 1894
סימן תיא 1895
סימן תיב 1898
סימן תיג 1899
סימן תיד 1900
סימן תטו 1901
סימן תטז 1903
סימן תיז 1906
סימן תיח 1908
סימן תיט 1915
סימן תכ 1918
סימן תכא 1919
סימן תכב 1921
סימן תכג 1926
סימן תכד 1928
סימן תכה 1934
סימן תכו 1936
סימן תכז 1936
סימן תכח 1938
סימן תכט 1944
סימן תל 1945
סימן תלא 1946
סימן תלב 1947

סימן תלג 1955
סימן תלד 1956
סימן תלה 1956
סימן תלו 1957
סימן תלז 1958
סימן תלח 1959
סימן תלט 1959
סימן תמ 1960
סימן תמא 1961
סימן תמב 1961
סימן תמג 1963
סימן תמד 1964
סימן תמה 1964
סימן תמו 1965
סימן תמז 1966
סימן תמח 1967
סימן תמט 1968
סימן תנ 1969
סימן תנא 1969
סימן תנב 1970
סימן תנג 1971
סימן תנד 1972
סימן תנה 1973
סימן תנו 1974
סימן תנז 1975
סימן תנח 1976
סימן תנט 1977
סימן תס 1977
סימן תסא 1978
סימן תסב 1979
סימן תסג 1980
סימן תסד 1980
סימן תסה 1981
סימן תסו 1982
חלק ג 1983
פסקי בבא קמא 1983
פסקי בבא מציעא 2260
פסקי בבא בתרא 2635
חלק ד 2891
פסקי סנהדרין 2891
פסקי עבודה זרה 2991
פסקי שבועות 3165

חלק א

אלפא ביתא

סימן א

אב גד הו זח טי כך למם נן סע פף צץ קר שת
אלף בית גימל דלת הא וו זין חת טת יוד כף למד מם נון סמך עין פה צדי קוף ריש שין תיו: (ס' אותיות כנגד ס' מסכתות)
את בש גר דק הץ ופ זע חס טן ים כל. איק בכר גלש דמת הנך וסם זען חפף טצץ
אט בח גז דו יצ כף לע מס קץ רף שן תם הנך. אחס בטע גיף דכץ הלק ומר זן שת
אל בם גן דס הע ופ זצ חק טר יש כת
אבג בגד גדה דהו הוז וזח זחט חטי טיך יכל כלם למנ מנס נסע סעפ (עפף) [עפץ] (פצץ) [פצק] צקר קרש [רשת] שתא תאב
אור זרוע לצדק ולישרי לב שמחה

סימן ב

אלפא ביתא

אור זרוע

קראתי בשם זה החיבור אני המחבר ה' יצחק בר' משה נב"ה מפני חבה יתירה שמצאתי בזה המקרא אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה סופי תיבות ר' עקיבה ונכתב בפירוש ולא ברמז. ורי"ש במילוי היינו רב"י כי ש' בא"ת ב"ש ב' ומפני החיבה גדולה שהאיר הקב"ה את עיני שמצאתי את שמו נכתב בזה המקרא אור זרוע למדתי מכאן שיש לכתוב ר' עקיבה בה"א ולא באל"ף אשריך ר' עקיבה שכתבך דוד המלך בנבואה בספרו ואשריך שהראה הקב"ה תורתך למשה רבינו כההיא דהקומץ רבה דאמר רב יהודה אמר רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות אמר לפניו רבונו של עולם מי מעכב על ידך אמר לו אדם אחד שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו ושעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות. וכן אשכחן מכאן שהי' דורש אותיות כדתניא באלפא ביתא דר' עקיבה אמר ר' עקיבה אל"ף בי"ת גימ"ל אלף מלמד שאמרה תורה א"מת ל"מד פ"יך כדי שתזכה לחיי עולם הזה. פ"יך ל"מד אמ"ת כדי שתזכה לחיי העוה"ב מפני מה מפני שהקב"ה נקרא אמת שנא' וה' אלהים אמת כסאו מאז יושב עליו באמת שנא' והובן בחסד כסא וגו' ופניו יקדמו חסד ואמת שנא' חסד ואמת יקדמו פניך וכל דבריו דברי אמת שנא' דאש דברך אמת וכל דבריו משפטי אמת שנא' משפטי ה' אמת וכל דרכיו אמת שנא' כל ארחות ה' חסד ואמת. ד"א

אלף **א**פתח **ל**שון **פ**ה אמר הקב"ה אפתח פה של כל בשר ודם כדי שיהיו מקלסין לפני בכל יום וממליכין אותי בארבע רוחות העולם שאילמלא שירה וזמרה שמזמרין לפני כל היום לא בראתי את עולמי. ומנין שלא ברא הקב"ה את עולמו אלא בשביל שאומרים שירה שנא' הוד והדר לפניו עוז ותפארת במקדשו הוד והדר לפניו בשמים ועוז ותפארת בארץ. שמים מכסין הודו והארץ מלאה תהלתו שנאמר כסה שמים הודו ותהלתו מלאה הארץ וכו' כדאי' באלפא ביתא דר' עקיבא ואשכחן דפלפול תורה גדול ומקובל לפני הקב"ה כההיא דפרק השוכר את הפועלים בב"מ שאמוראי' היו משתבחין בפלפול תורה ומפני שזהו כבודו של הקב"ה שמפלפלין בתורה כדי להעמיד דבר על בוריו וכדאמרי' התם ר' שמעון בן לקיש הוה מציין מערתא דרבנן שלא יכשלו הכהנים לעבור עליהם ולהאהיל שלא יארע תקלה ע"י צדיקים. כי מטא למערתא דר' חייא איעלמא מני' חלש דעתי' אמר שמא ח"ו לא פלפלתי תורה כמותו יצתה בת קול ואמרה לו תורה כמותו פלפלת תורה כמותו לא רבצת. כי הוו מנצו ר' חנינא ור' חייא אמר לי' ר' חנינא לר' חייא בהדי דידי קא מינצת דעבדי לתורה שלא תשתכח מישראל וכו'. ואמרי' בשוחר טוב במזמור קמ"א הדורה היא ומשובחת שמועתו של ר' יוחנן ושל ר' שמעון בן לקיש שהיו יושבין ומפלפלין בה. ואשכחן בפ' הבונה דדייקי ודרשי מילי מעלייתא באלפא ביתא דאפי' בימי יהושע בן נון לא אתמר כוותייהו: הלכך מלאני לבבי אני יצחק ב"ר משה נב"ה המחבר זה החבור לפלפל באותיות של אלפא ביתא ולפלפל בהם ביד הקב"ה הטובה עלי נטויה ולברכה ולרויה. ונתתי את לבבי לדרוש אלף האותיות שלו ולקיים משמעותו לפי המדרש שאני מוצא שדרשו רבותינו וכתבו:

סימן ג
אלף

אפתח **ל**שון **פ**ה קדושה שכן באלפא ביתא של אח"ס בט"ע ק' אצל ל' ורמז ודרשינן אפתח לשון קדושה פה. כלומר שכשאומרין קדושה צריך לישא עיניו למרום ולפתוח פיו ולומר קדושה בפה מלא כדאמרי' אמר ר' ישמעאל שמעתי נעימת קול מפי הגבורה שאומרת משביע אני עליכם יורדי מרכבה שתאמרו לבני שישאו עיניהם למרום בשעה שאומרים ק' ק' ק' ואין לי הנאה בעולמי אלא אותה שעה בשעה שעיניהם נשואות לעיני והבל יוצא מפיהם ועולה לפני כריח ניחוח ותגידו לבני חיבה שאני מראה ליעקב אביהם בשעה שאומרים לפני ק' ק' ק' שלשה פעמים אני נופל שלשה פעמים על דמות פני יעקב אביהם היושב בחיקי ומנשקו שלשה פעמים כנגד שלשה פעמים שאומרים קדוש קדוש קדוש:

סימן ד
אלף

אל"ף למפרע פל"א כלו' אלף פלא. זהו שאה"כ גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך שיש דברים נפלאים בתורת בההיא דפרק המפלת דבעי מני' ר' ירמי' מר' זירא לר' מאיר דאמר בהמה במעי אשה וולג מעליא הוא קיבל בה אביה קידושין מהו למאי נפקא מינה לאתסורי באחותה למימרא דחיי והאמר רב יהודה אמר רב לא אמרה ר' מאיר אלא הואיל ובמינו מתקיים ותו בעא מני' רב מתנא מאביי לר"מ דאמר בהמה במעי אשה ולד מעלי' הוא וולד במעי בהמה מה למאי נפקא מינה לאשתרויי באכיל' ואמר (ר' אבא) [ר' ירמיה בר אבא] אמר רב הכל מודים גופו תיש ופניו אדם וולד גופו אדם ופניו תיש לא כלום ומשמע בירושלמי דהוה בכי האי גוונא דקאמר התם רבנן מקשו לר"מ הפילה דמות עורב ועומד בראש הדקל אומר לו חלוץ או יבם והדר קאמר אדתיקשי לר"מ קשיתי' לרבנן דא"ר [יסא בשם ר'] יוחנן (גופו) [כולו] אדם ופניו בהמה אינו וולד כולו בהמה ופניו אדם וולד כולו אדם ופניו בהמה עומד וקורא בתורה אומר לו בא לשחטך כולו בהמה ופניו אדם עומד וחורש בשדה אומר לו חלוץ או יבם ואמרי' בבבא בתרא פרק מי שמת בן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו ומת בנו מוציא מיד הלקוחות וזו היא שקשה בדיני ממונות דאבוה זבין ואיהו מפיק. ותנן במס' פרה בפרק שנים שהם שומרים השורף פרה ופרים והמשלח את השעיר מטמאים בגדים פרה ופרים ושעיר המשתלח עצמן אינן מטמאי' בגדים הרי זה אומר מטמאך לא טמאני ואתה טמאתני ותו קתני התם טובא כי האי גוונא וכתי' נגע צרעת כי תהי' באדם וקיימא לן דמטמאה בגדים וכתי' ואם פרוח תפרח הצרעת בעור וכסתה הצרעת את כל עור הנגע וגו' וראה הכהן והנה כסתה הצרעת את כל בשרו וטהר נראה היא בבגדים טמאה פרחה בכולו טהור דהיינו נפלאו' שבתורה ועליהם ועל כיוצא בהם אמר דוד המלך גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך והתפלל לפני אלהים הנותן תורה הקדושה שיאיר עיניו לעמוד על עיקרו של דבר והיינו דדרשינן משמעות של אל"ף שהוא למפרע פל"א כלו' אלף פלא ותן לבך על נפלאות שבתורה לידע סוד הדבר ולעמוד על עיקרו:

סימן ה
אלף

אל"ף הם אותיות אפ"ל זש"ה אם תוציא יקר מזולל כפי תהי' ואמרי' בבבא מציעא בפ' השוכר את הפועלים אמר רב יהודה אמר רב ואמרי לה אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן ואמרי לה אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל המלמד את בן חבירו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנא' אם תשיב ואשיבך לפני תעמוד אם תשיב ישראל למוטב

בתוכחתך אשיבך אלי ולפני תעמוד וכל המלמד בן עם הארץ תורה אפילו הקב"ה גוזר גזירה מבטלה בשבילו שנא' אם תוציא יקר מזולל כפי תהי' שיש לך כח לבטל גזרתי אלמא עדיף המלמד תורה לבן עם הארץ שהוא אפל והשוך בעולם מהמלמד לבן חבירו תלמיד חכם והיינו דדרשינן אל"ף אפ"ל כלו' תלמוד תורה לבן עם הארץ שהוא אפל וחשוך בעולם מפני שאין בו תורה כמו שקורים לאדם שאין בו תורה עם הארץ כלו' חשוך שבארץ כדכתי' והנה כהה הנגע ומתרגמי' והא עמיא מכתשא דמסתמא בן עם הארץ לא ידע תורה דלאו מאבוה גמרה הילכך אתה שאתה יודע תורה אלף אפל:

סימן ו
אלף

אל"ף **א**לף **ל**א **פ**יך **א**ושפיזא **ל**ימוד **פ**וריא זהו שאה"כ מברך רעהו בקול גדול בבוקר השכם קללה תחשב לו ואמרי' בפ' אלו מציאות אמר רב יהודה אמר שמואל בהני תלת מילי משנין רבנן בדיבורייהו במסכת בפוריא באושפיזא במסכת ששואלין לו אם יודע מסכת פלוני' בגירסא יאמר איהו לאו אע"פ שיודע. בפוריא פר"ש זצ"ל ששואלין לו שמשת מטתך יאמר לאו אע"פ ששמש מדת צניעות הוא. אושפיזי פי' ר"ש זצ"ל שאלוהו על אושפיזו אם קבלוהו בסבר פנים יפות יאמר לאו מדה טובה היא כדי שלא יקפצו עליו בני אדם שאינם מהוגנים לבוא עליו תדיר ויכלו את ממונו שאם שבחו לפני ב"א שאינם מהוגנים קללה תחשב לו מפני שקופצין עליו ומקפחין את ממונו. בהני תלתא מותר לצורבא מרבנן לשנות והיינו דדרשינן **א**לף **ל**א **פ**יך **א**ושפיזי **ל**ימוד **פ**וריא כלו' למד לשונך לומר לאו באושפיזי ובלימוד דהיינו במסכת ובפוריא ויש כאן פירושים אחרים ופירשתי בפ' אלו מציאות:

סימן ז
אלף

אלף **ל**א **פ**יך. לא עם אלף ויש כמו כן לדרוש לו עם ו"ו זהו שאמר הכתוב ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. וכתיב ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים וגו' ותנן במסכת ע"ז בפרק אין מעמידין שאל ר' ישמעאל את ר' יהושע כשהיו מהלכין בדרך מפני מה אסרו גבינות של עכו"ס אמר לו מפני שמעמידין אותן בקיבת נבילה אמר לו והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה ואמרו כהן שדעתו יפה שורפה חיה וכו' א"ל מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עכו"ם אמר לו א"כ למה לא אסרוה בהנאה השיאו לדבר אחר א"ל ישמעאל אחי היאך אתה קורא כי טובים דודיך מיין או כי טובים דודייך מיין אמר לו כי טובים דודיך מיין א"ל אין הדבר כן שהרי חבירו לומד עליו לריח

שמניך טובים. ואמרי' במדרש שיר השירים למה לא גילה לו מפני שבקרוב אסרוה ור' ישמעאל היה קטן. ר' שמעון בן חלפתא ור' חגי משום ר' ישמעאל כתיב כבשים ללבושך כשתלמידיך קטנים כבוש לפניהם דברי תורה הגדילו ונעשו תלמידי חכמים הוי מגלה להם טעמי תורה תני ר' שמעון בן יוחאי ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם מה שימה אינה נגלית אלא ליחיד כך לא תהי' מגלה טעמי תורה לכל אדם. ר' חוניא בשם ר' חמא בר' עקיבא מקשי ואם להפליגו נתכוין הי' לו להפליגו מחמש הכרעות שבתורה ואלו הן שאת וארור מחר משוקדים וקם א"ר תנחומא אית לי חורי ובני יעקב באו מן השדה כשמעם וגו'. א"ר יצחק כתי' ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים וגו' ואותי יש דברים שאמר לי לומר לכם ויש דברים שאמר לי (לומר לכם) ביני לבין עצמי דהיינו חמש הכרעות שאין להם הכרע קסבר ר' יצחק שאין לגלותם לכל אדם וגם כדדרש ר' ישמעאל שיש לכבוש דברי תורה לפני תלמידים קטנים וכדדרש ר"ש בן יוחאי שאין לגלות טעמי תורה לכל אדם והיינו דדרישנא למשמעות דאל"ף שפעמים **א**לף **פ**יך **ל**א כלו' אם מבקש לך לגלות טעמי תורה אמור לו לאו והשיאהו לדבר אחר כמו שעשה ר' יהושע לר' ישמעאל ופעמים **א**לף **פ**יך **ל**ו כלו' שתפתח לו פיך ותגלה לו טעמי תורה:

סימן ח

אלף

אלף **פ**יך **ל**א זש"ה כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים וכתי' נמי בדוד עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר ואמרי' בפ"ק דברכות ר' זירא אמר לעולם משה הוה ידע חצות לילה ודוד נמי הוה ידע אלא כינור לדוד ל"ל לאתעוריה משינתי'. משה הוה ידע והאי דקאמר כחצות סבור שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא ואמר מר למוד לשונך לומר איני יודע שמא תתבדה ותאחז ודרשינן נמי פרק חבית שנשברה אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך אמרהו וא"ל אל תאמרהו והיינו דדרשינן למשמעות דאל"ף **א**לף **פ**יך **ל**א לומר בכל דבר שאינו ברור לך איני יודע שלא תתבדה ותאחז ושלא תאמר על טמא טהור ועל טהור טמא על זכאי חייב ועל חייב זכאי ועל מותר אסור ועל אסור מותר:

סימן ט

אלף אל"ף אחד זשה"כ אחת דבר אלקי' שתים זו שמענו כי עוז לאלקים (הוא) ואמר אביי בפרק אחד דיני ממונות מקרא אחד (נדרש) [יוצא] לכמה טעמים ואין טעם אחד יוצא (משני) [מכמה] מקראות דבי רבי ישמעאל תנא וכפטיש יפוצץ סלע מה פטיש זה

מתחלק לכמה ניצוצות אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים והיינו דדרשינן למשמעות דאלף אלף אלף טעמים ממקר' אחד ואל תאלף טעם אחר משני מקראות כדמפורש באחד דיני ממונות:

סימן י
אלף

אלף אלוף זשה"כ אלופינו מסובלים אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו ואמרי' בפרק שני דברכות רב ושמואל ואמרי לה ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר אלופינו בתורה ומסובלים במצות וחד אמר אלופינו בתורה ובמצות ומסובלים ביסורים (ואמרי' סוף פרק הניזקין רב הונא ורב חסדא כו', ואמרי' בפרק שלשה שאכלו כו') והיינו דדרשינן אלף אלוף אלף תורה ותהי' בישראל אלוף ומלך ומפולפל ויושב בראש אפי' אתה ממזר כדתנן בהוריות פרק כהן משוח שחטא ממזר ת"ח וכה"ג ע"ה ממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה ואמרי' בגמ' מה"מ אמר רבי אחא בר חנינא אמר קרא יקרה היא מפנינים מכה"ג שנכנס לפני ולפנים ואמרי' עלה בירושלמי שלהי הוריות סבר מימר לפדות ולהחיות ולכסות הא לישיבה לא. אמר רבי (יצחק בר' אבא) [אבון] אף לישיבה ומה טעם יקרה הי' מפניני' ואפי' מזה שהוא נכנס לפני ולפנים הילכך מושיבין אותו בראש וכתיב בי מלכים ימלוכו. ואמרי' ס"פ הניזקין רב הונא ורב חסדא הוו יתבי חליף ואזיל גניבא א"ל חד לחברי' (ליתי מר ו)ניקום מקמי' א"ל מקמי' פלגאה ניקום אדהכי אתא איהו לגבייהי אמר להו שלמא עלייכו מלכי שלמא עלייכו מלכי אמרו לי' ומנא לך דרבנן אקרי מלכי אמר להו בי מלכים ימלוכו ורוזנים יחוקקו צדק אמרו לי' ומנא לך דכפלינן שלמא למלכי אמר להו דאמר רב יהודה אמר רב מנין שכופלין שלום למלך שנא' ורוח לבשה את עמשי ראש השלישים אשר לדוד. ויאמר לך דוד ועמך בן ישי שלום שלום לך שלום לעזרך וכתי' נמי סלסלה ותרוממך ובין נגידים תושיבך ואמרי' בפ' שלשה שאכלו ינאי מלכא ומלכתא ברוך ריפתא בהדי הדדי ומדקטלינהו לרבנן לא הוה להו אינש לברוכי אמר לה לדביתהו מאן יהיב לן גברא דמברך לן אמרה לי' אי מייתינא לך גברא דילמא מצערת לי' אמר לה לא אשתבע לי אישתבע לה איתיתיה לשמעון בן שטח אותיביה בין דידיה לדידה אמר לי' הא חזית כמה יקרא קא עבידנא לך אמר לי' לא את קא עבדת לי יקרא אורייתא היא דמייקרא לי דכתיב סלסלה ותרוממך ובין נדיבים תושיבך:

סימן יא
אלף

אלף בא"ת ב"ש תכו זשאה"כ אף חובב עמי' כל קדושיו בידך והם תכו לרגלך ואמרי' בפ"ק דבבא בתרא רב נחמן בר רב חסדא שדא כרגא ארבנן א"ל רב נחמן בר רב יצחק

עברת לך אדאוריית' דכתי' אף חובב עמים כל קדושיו בידך א"ל משה לפני הקב"ה רבש"ע אפי' בשעה שאתה מחבב את האומות העולם יהיו כל קדושיך בידיך והם תכו לרגלך תני רב יוסף אלו ת"ח שמכתתים את רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה. ישא מדברותיך לישא וליתן בדבורו של מקום דזכות הגלות שהוא גולה עומד לו לעזר שיצליח בתור' כדאמרי' פ"ק דמנחו' אבימי תני מנחו' בי רב חסדא ופרכי' אבימי בי רב חסדא [תני] והאמר רב חסדא קולפי טבי בלעי מאבימי עלה דהא שמעתא בא להכריז רצופין שלשים שני וחמישי ששים. ושנינן אבימי מסכת יקירא לי' ואתא לקמי' דרב חסדא לאדכורי' גמרא ופרכי' ולישלח לי' דליתי לגבי' סבר הכי מסתייעא מילתא טפי שהולך מביתו אל רב חסדא מסתייע מילתא טפי לעמוד על עיקר הלכה ולידע ערכה. והיינו דדרשינן אל"ף בא"ת ב"ש תכו כלו' אלף תורה ע"י כתות רגלים שתכתת רגליך אל מקום הישיבה ללמוד תורה כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל ואמרינן בפ' כיצד מעברין תני דבי רב ענן מאי דכתי' רוכבי אתונות צחורות יושבי על מדין והולכי על דרך שיחו רוכבי אתונות אלו תלמידי חכמים שמהלכין מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה צחורות שעושין אותה כצהרים. יושבי על מדין שדנין דין אמת לאמתו והולכי אלו בעלי מקרא על דרך אלו בעלי משנה שיחו מלמר שכולן שיחתן בתורה:

סימן יב
אלף

אלף במילוי **א**לף **ל**מד **פ**ה כלו' אם בקשת ללמוד תורה תהי' לומד בפה ומוציא דברי תורה מפיך ולא תהי' יושב ומחשב וזהו שאה"כ ערוכה בכל ושמורה ואמרי' בפ' כיצד מעברין ברורא אשכחתי' לההוא תלמידא דהוה קא גריס בלחישא בטשא בי' אמרה לי' לא כך כתיב ערוכה בכל ושמורה אם ערוכה ברמ"ח אברים משתמרת וא"ל אינה משתמר' תנא תלמיד אחד הי' לו לר' אליעזר בן יעקב שהי' שונה בלחש לאחר שלש שנים שכח תלמודו. א"ל שמואל לרב יהודא שיננא פתח פומך תני כי היכי דתתקיים ביך ותוריך חיי שנא' כי חיים הם למוצאיהם אל תקרי למוצאיהם אלא למוציאיהם בפה:

סימן יג
אלף

אלף במילוי **א**לף **ל**מד **פ**ה למד שאצל אלף ומם שאצל למר וה' שאצל פה הרי כאן למפרע המל כלו' **א**לף **ה**מל תלמד תורה למולים דהיינו יהודים שנימולים ואל תלמד תורה לערלים דהיינו עכו"ם שאינם נמולים וזשה"כ תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב ואמרי' בפרק ארבע מיתות עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה שנא' תורה צוה

לנו משה מורשה לנו ולא להם: מיתבי הי' ר' (ירמיה) [מאיר] אומר מנין שאפי' עכו"ם ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול שנא' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים ולוים וישראלים לא נאמר אלא אדם הא למדת שאפי' עכו"ם ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול. התם בשבע מצות דידהו ואמרי' בילמדנו בפרש' כי תאמר בלבבך מעשה בעכו"ם אחד שהי' מחלק צדקה לעניים ובא לפני ר' עקיבא ואמר לו אני גדול ממך שאני מחבב את הצדקה הקב"ה מחבב אותי ומרומם אותי אמר לו ר' עקיבא אין הקב"ה חפץ אלא בישראל שנא' ומי כעמך ישראל אבל העכו"ם שהם עושים אינו אלא תקלה להם שנא' וחסר לאומים חטאת הלך לו. לאחר ימים הלך האסטראטן לצחק בקומפון והי' ר' עקיבא יושב ושונה והי' רואה אותן שוורין כל אחד ואחד וכל מי ששוור יותר מחבירו הי' נוטל יותר ארנונא וראה ר' עקיבא לאותו עכו"ם יושב שם א"ל ר"ע למה הם עושים כך אמר לו שכל מי שיש בו כח שוור יותר מחבירו הוא נוטל יותר ארנונא א"ל ר"ע ואני קופץ יותר מכולם תנו לי ארנונא אמר לו אותו העכו"ם גדולן של ישראל אין את' יודע שכל מי שאין זוני של המלך עליו אינו נוטל ארנונא אמר לו ולא ישמעו אזניך מה שפיך מדבר לא חיבב הקב"ה אלא את המילה שהיא חותמו של הקב"ה והיא זוני שלו והוא מחבבו אבל העכו"ם אינן חשובין כלום שאין זוני של הקב"ה עליהם שכולם לגיהנם שנאמר לכן הרחיבה שאול נפשה אמר הקב"ה אין העכו"ם חשובין כלום לא תיראו מהם אע"פ שאתם רואים אותם רבים אבל בפני אינם רבים לא תירא מהם כי ה' אלהיך עמך והיינו דדרשינן אלף במילוי אותיותיו אל"ף למ"ד פ"ה ה"א של פ"ה מ' של למ"ד ל' של אל"ף הרי המל כלומר אלף המ"ל וכסדרן הוא למ"ה כלו' אלף תורתך למולים למה מפני שזוני של הקב"ה עליהם:

סימן יד

אלף

אלף במילוי אל"ף למ"ד פ"ה כדפרשי' לעיל דה' של פה ומם של למ"ד ול' של אל"ף היינו המ"ל ועוד יש לדרוש כסדרן פ"ה של אל"ף וד' של למ"ד וה' של פ"ה היינו פד"ה כלו' המ"ל פד"ה שבזכות המילה נפדו ישראל ממצרים וזה שאה"כ ביחזקאל ואעבור עליך ואראך מתבוסס בדמיך ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך בדמיך חיי ומתרגמי' על דוכרן קיים אבהתכון קדמיי ואתגליתי למפרק יתבון ארי גלי קדמי ארי אתון מענן בשעבודכון ואמרית לכון בדמא דמהולתא ארחם עליכון ואמרית לכון בדם פסחא אפרוק יתכון כי נימולו במצרים כדכתי' ביהושע כי מולים היו כל העם היוצאים וגו' והיינו דדרישנא למשמעותא דאל"ף במילוי אל"ף למ"ד פ"ה סופי אותיות פדה ושוב ה' של פ"ה ומ' של

ל' ולמ"ד של אל"ף למפרע המ"ל כלו' המ"ל פד"ה בזכות המילה פדאם ממצרים. ותו שהמילה פודה מגיהנם כדאשכחן בב"ר בפ' וירא אליו א"ר לוי לעתיד לבוא אברהם יושב על פתח גיהנם ואינו מניח אדם מהול מישראל לירד בתוכה ואותן שחטאו יותר מדאי מה הוא עושה להם מעביר את הערלה מעל גבי תינוקות שמתו עד שלא מלו ונותנה להם ומורידן לגיהנם הה"ד שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו מאי טעמא שלח ידיו בשלומיו משום דחלל בריתו הא למדת שהמילה מצלת מגיהנם שאין אברהם אבינו מניח אדם מהול מישראל לירד בתוכה: ובפרק עושין פסין נמי אמר דהאי דכתי' עוברי בעמק הבכא ההוא דמחייבי דינא חדא שעתא נחית אברהם ומסיק להו לבד מן מאן דבעל ארמית דממשך ערלתי' ולא מבשקר לי' נמי חזינן התם דמילה מהניא לאפוקי אינש מגיהנם ופליגא אההיא דבראשית רבה דמסיק דאינו מניחם כלל להכנס לגיהנם מ"מ למדנו שהמילה פודה את אדם מגיהנם הילכך דרשינן אותיות של אל"ף המ"ל פד"ה כדפרישית:

סימן טו

אלף

אלף ביתא זשה"כ חמוקי ירכיך כמו חלאים ואמרינן בפ' אלו מגלחין פעם אחת גזר רבי שלא ישנה אדם לתלמידו בשוק מאי דרוש חמוקי ירכיך. כמו חמק עבר. כמו חלאים מה ירך בסתר אף ד"ת בסתר דכתי' בסיפא דקרא מעשה ידי אמן יצא רבי חייא ושנה לשני בני אחיו בשוק לרב ולרבה בר בר חנה שמע רבי ואקפיד אתא רבי חייא לאתחזויי לי' לבקר את ר' שהיה חולה שקבל עליו יסורין אמר עייא. כך כינה שמו של ר' חייא. וכן אתה מוצא במקרא האמינון אחיך. ראה מי קרא מבחוץ. כלו' צא מכאן. ידע דנקיט מילתא בדעתי' נהג נזיפה בנפשיה תלתין יומין ביום תלתין שלח לי' תא הדר שלח לי' לא תיתי מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר מעיקרא סבר מקצת היום ככולו ולבסוף סבר לא אמרי' מקצת היום ככולו אתא אמר לי' מ"ט אתית [א"ל] דשלח לי מר והא שלחי לך דלא תיתי זה ראיתי וזה לא ראיתי קרי עליה ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו. מ"ט תעביד הכי דכתיב חכמות בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה אמר לו אם קרית לא שנית. הפסוק זה פעם שנית. ואם שנית לא שלשת ואם שלשת לא פירשו לך חכמות בחוץ תרונה כדרבא דאמר רבא כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרזת עליו בפרהסיא. והכתיב לא מראש בסתר דברתי בשעת מתן תורה. אלמא תורה נשנית בחוץ. ההוא ביומא דכלה. דרשה שדורשין ברבים. ור' חייא האי חמוקי ירכיך מאי עביד לי' מוקים לה בצדקה ובגמילות חסדים וקיימא לן הלכה כרבי מחבירו. כש"כ

מתלמידו ואמרי' נמי רבי לא שנאה ר' חייא מנא לי'. הילכך הלכה כרבי שאין לאדם לשנות לתלמידו בשוק אלא במקום צינעה בבית והיינו דדרישנ' לעיל אל"ף בי"ת אלף ביתא כלו' תלמוד תורתך בבית במקום צנעה:

סימן טז

אלף בית

אלף טעמי בית. זשה"כ בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. ואמרי' בבראשי' רבה. למה ברא הקב"ה עולמו בבי"ת דרש ר' יהודה בן פזי במעשה בראשית בהדי דבר קפרא למה בבי"ת להודיעך שהם שני עולמים העולם הזה והעולם הבא. ד"א למה בבית אלא מה בי"ת זה יש לו שני עוקצין אחד של מעלה ואחד מאחריו. אומרים לבי"ת מי בראך והוא מראה להן בעוקצו של מעלה ואומרת זה של מעלה בראני ומה שמו והוא מראה להם בעוקצו של אחריו ה' שמו:

סימן יז

אלף בית

אלף טעמי בי"ת זשה"כ בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ למה ברא הקב"ה את עולמו בבראשית. אלא בי"ת רא"ש ברכ"ה אשי"ת. למה בעבור אמת. ללמדך שבמקום האמת ברכה מצויה אל"ף בי"ת אל"ף אמת בי"ת ברכה. סמך ברכה אל האמת. אל"ף היינו תלמוד. בי"ת ברכה סמך ברכה לתורה זשה"כ כי אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד. הכל בכלל ברכה. והתורה קרויה אמת שנאמר אמת קנה ואל תמכור ללמדך שבמקום תורה האמת. ובמקום אמת תורה והברכה במקום שניהם ושניהם במקום ברכה. וסתם ברכה. תורה ואמת:

סימן יח

אלף בית גימל דלת

אלף טעמי בי"ת גימ"ל דל"ת. זשה"כ בראשית ברא וגומר למה ברא הקב"ה את עולמו בבי"ת להודיעך שיש שני דינין ומה הם גיהנם וגן עדן. גימ"ל גיהנם גימ"ל דל"ת גן עדן. ואמרי' בפסיקתא מפני מה ברא הקב"ה גיהנם וגן עדן כדי שיהיו מצילות זה את זו. כמה ריוח ביניהם רבי יוחנן אמר כותל ורבי חנינא אמר טפח ורבנן אמרי שתיהן שוות:

סימן יט

אלף בית

אלף טעמי בי"ת זשה"כ בראשית ברא אלקים בר"א שת"י בר"א אלקי"ם א"ת ס"ת אמת כלומר ברא הקב"ה שתי אמת דהיינו שתי נחלות של אמת. זש"ה למנצח אל הנחילות מזמור לדוד ואמרי' בשוחר טוב כתיב וממתנה נחליאל ופירושו ממתנה נחלתינו אל

בשביל הבאר שנתן להם הקב"ה היו אומרים שירה והוא מספיק להם מים משל לאשה שהיתה רוצה ללכת מבית אבי' לבית בעלה והיתה מהלכת בספינה וכן אמר דוד הלכו בציות נהר מהו בציות בספינה כד"א וצי אדיר. אמרה כנס"י מתוך שנתן לי הקב"ה הבאר נחלתיהו לכך אמר וממתנה נחליאל. וכן אמר דוד חלקי ה' אמרה נפשי אמר להם הקב"ה אני חלקכ' ואת' חלקי שנ' כי חלק יי עמו יעקב חבל נחלתו אמ' דוד אתם נחלתו של הקב"ה והוא נחלתכ' שנא' ונחלתי ישראל למנצח על הנחל' שנחלתם אותו ועל הנחלה שנחל אתכם:

סימן כ
אלף בית

אלף ב' תורות תורה שבכתב ותורה שבע"פ זשה"כ ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים ואמרינן במדרש כשבא הקב"ה ליתן תורה לישראל אמרו לו תורה שבכתב כמה היא אמר להם שש מאות ושלש עשרה מצות שבע"פ כמה היא ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים אמרו לו שבכתב נקבל ושבע"פ לא נקבל מיד כפה עליהם הר כגיגית למדנו משם שלא הוצרך הקב"ה לכפות עליהם הר כגיגית אלא בעבור תושבע"פ שלא היו רוצין לקבל מפני גודלה ורחבה עד שכפה עליהם הר כגיגית כי תורה שבע"פ אין לה שיעור כדאמרינן בילמדנו רבי אליעזר ור' יהושע ור' עקיבא ר' אליעזר אומר אם נעשים כל הימים דיו וכל האגמים קולמוסים וכל ב"א לבלרין והשמים והארץ מגילות לא היו מספיקים לכתוב תורה שבידי ואני לא חסרתיה מרבותי אלא כאדם שטובל זכרותו של מכחול בים אמר רבי עקיבא אני אין בי כח לומר מה שאמרו רבותי הן חסרוה ואני לא חסרתי' אלא כאדם שהוא מריח באתרוג וכממלא מאמת המים. פ"א שהה רבי עקיבא לבוא לבית המדרש וישב לו מבחוץ נשאלה שאלה ראשונה ואמרו הלכה מבחוץ. שניה אמרו תורה מבחוץ שלישית אמרו עקיבא מבחוץ ועשו לו מקום ובא וישב לפני רגליו של ר' אליעזר בבית הוועד ובית הוועד של ר' אליעזר הי' עשוי כמין ריס פ"א נכנס רבי יהושע וגיפף ונישק לאותה האבן אמר האבן הזאת דומה להר סיני וזה שהוא יושב עלי' ארון הברית והיינו דדרישנא אלף ב' תורות תורה שבכתב ותורה שבע"פ שאע"פ שלא קבלתם תושבע"פ עד שכפה עליהם הר כגיגית אעפ"כ חייבים אתם להגות בה יום ולילה. ואמרינן בפ' אמר ר' עקיבא ויתיצבו בתחתית ההר אמר רב דימי בר חמא מלמד שכפה הקב"ה את ההר על ישראל כגיגית אמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבא לאורייתא אמר רבא (הרי) [הדור] קיבלוה בימי מרדכי ואסתר שנאמר קימו וקבלו היהודים קימו מה

שקבלו כבר ונתרצו לקיימה מאהבה וחייבין ישראל להגות בה יום ולילה שנאמר והגית בו יום ולילה אומר שני הלכות היום שני הלכות למחר. ואמרינן בשוחר טוב ובתורתו יהגה יומם ולילה בר קפרא אמר כל מי שקורא שני פרקים שחרית וערבית קיים ובתורתו יהגה יומם ולילה אמר רבי חייא בר אבא לא אמר בר קפרא אלא במי שרגיל לפשוט בהן מאן דמוסיף תרתין הלכות בצפרא תרתין הלכות בליליא כאלו קיים ובתורתו יהגה יומם ולילה. ואמרי' ס"פ שתי הלחם אמר רבי אמי מדבריו של רבי יוסי נלמוד אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצות לא ימוש אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי אפילו לא קרא אדם אלא ק"ש ערבית ושחרית קיים מצות לא ימוש ודבר זה אסור לאומרו לפני עם הארץ רבא אמר מצוה לאמרו לפני עם הארץ. שאל בן אחותו של רבי ישמעאל את ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי את התורה כולה מהו שאלמוד חכמת יוונית וקרא עליו המקרא הזה לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה צא ובדוק איזה שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יוונית ופליגא דר' שמואל בר נחמני דאמר ר"ש בר נחמני א"ר (יוחנן) [יונתן] פסוק זה לא חובה ולא מצוה אלא ברכה. ראה הקב"ה את יהושע שד"ת חביבין עליו ביותר שנאמר ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האוהל א"ל הקב"ה יהושע כל כך חביבין עליך ד"ת לא ימוש ספר התורה הזה מפיך ואמרינן בירושלמי שאלו את רבי יהושע מהו שילמד אדם את בנו חכמת יוונית אמר להם ילמדנו בשעה שאינו לא יום ולא לילה דכתיב והגית בו יומם ולילה: ואמר בתנחומא בפרשת אתם נצבים לא נפלאת היא ממך ואם נפלאת היא ממך שאין אתה עמל בה כל צרכך אמר שלמה ראמות לאויל חכמות הטיפש הזה עם שהוא בשער הוא בורח הוא אומר מה אתון יהבין לי למילף קודמוי ואינון אמרין לי' לוהא ובתר לוחא מה אתון יהבין מגילתא ובתר מגילתא מה בראשית ובתר בראשית מה כל המקרא ובתר כן מה ששה סדרי' ואח"כ תורת כהנים ואח"כ מה מכילתא ואח"כ תוספתא ואח"כ מה תלמוד ואח"כ מה אגדתא והוא אומר מי יש בו כח כל כך. א"ר ינאי לכבר שהוא תלוי באויר מי שהוא טפש אומר מי יכול להביאו משם. ומי שהוא פקח אומר ולא אחד תלאו ומביא סולמות וקנים ומביאו. ד"א למה הטפש דומה לפועל ששוכרו בעל הבית א"ל בוא ועשה שכר יום והעבר צרורות הללו מן השדה הלך אותו פועל וראה אותו השדה מלאה צרורות אמר עד מתי אני מעביר את הצרורות הללו מן השדה. נתעצל ולא עשה מלאכתו אמר לו בעל השדה מאי איכפת לך שכר אם היית יגע ונוטלה. ומי שהוא פקח אומר שתי משפלות היום שתי משפלות למחר עד שאני מכלה אותן כך כל מי שהוא טפש אומר מי יכול למילף כל הדא נזיקין ע"ג פרקים

וכו' אימתי אני גומר אבל מי שהוא פקח אומר שתי הלכות היום שתי הלכות למחר עד שאני גומרן:

סימן כא
אלף בית

נוטרוקין **א**חד **ל**מד **פ**יך זשה"כ שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד וכתיב ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך שתהיו קורין ק"ש שחרית וערבית ומייחד שמו של הקב"ה. והיינו דדרישנא למשמעות של א"ב **א**חד **ל**מד **פ**יך ב"פ ביום שתהיו קורין קריאת שמע פעמיים ביום שחרית וערבית ואמרו בירושלמי בפ"ק דברכות ר' שמואל בר' נחמן כד הוה נחית לעיבו' החודש הוה מתקבל בבית רבי יעקב גרוסה והוה ר' זעירא מיטמר ביני קופי' משמעינא האיך הוה קרי (את שמע) [שמע דהוה קרי] והדר וקרי עד דהוה שקע מגו שינתי' ופי' ה"ר יוסף דאורליינש זצ"ל בפירושי חומש שלו דאי אפשר בלא שלש אזכרות מפני קטרוג של או"ה שאם אמר שמע ישראל ה' אחד היו אומרים כל אומה ואומה על תרפות שלנו הוא אומר שהוא אחד כשאומר אלהינו נודע שעל אלהי ישראל הוא מדבר שהרי עמהם היה מדבר ואם אומר ה' אלהינו אחד היו אומרים כך הוא אומר שאלהי ישראל אחד מן האלהות ויאמר כל אחד ואחד וכן שלנו וכן אם אמר אלהינו ה' אחד היו מפרשים ה' אלהינו אחד מן האלהות וכש"כ אם אמר אלהינו אחד אבל השתא על כרחינו הקב"ה ה' אלהינו אלהי ישראל ה' אחד אדון שלנו אדון שאין באדנות אלא הוא שאם רצה לומר אחד מן האדונים הי' אומר ה' אחד ותו לא. אבל עכשיו ודאי הכי קאמר האדון שלנו אחד באדנות שאין אדון אלא הוא ועל אלו התועים שאומרים ג' חלקים הם והם אחר ולכך אומר ג' אזכרות וכולם כאחד הרי תשובתו בצדו ואהבת את ה' אלהיך הרי ב' אזכרות שאינם לא אחד ולא ג' ואם כדבריהם הי' לו לומר בכל מקום או ג' או אחד אם על מנין החלקים הוא מדבר אלא על כרחין אינו בא דרך המנין אלא הכי קאמר ואהבת את ה' שהוא אלהיך ולא בא לתת מנין לחלקים כמו כן הפסוק הראשון לא בא על מנין החלקים אלא על פירושו שפירש לפי משמעות המקרא ולדבריהם לא צוה לאהוב רק שני החלקים ומסתמא אותו שנחלק מן האחרים ונכנס במקום הטנופת אין אוהבים אותו עד כאן לשונו: ואמרו בילמדנו פ' שמע ישראל רבינו הקדוש כשהיה כותב לאנטנינוס הי' כותב לו יהודה עבדך שואל בשלומך הוה ירא את השם ועם שונים לא תתערב מהו עם שונים ר' נתן בשם ר' אחא עם אותם שהם אומרי' שהם שני אלהות:

סימן כב
אלף בית

בית במילוי בי"ת יו"ד תי"ו. בי"ת דבי"ת ויו"ד של יו"ד ותי"ו של תי"ו הרי כאן בית ויו"ד של בי"ת וו' של יו"ד ויו"ד של תי"ו הרי כ"ו בגי' שם הנכבד בן ארבע אותיות. וד' של יו"ד ותי"ו של בי"ת וו' של תי"ו דתו כלו' בי"ת י"י דת"ו כלומר איזהו בית י"י מקום דתו במקום שלומדים דתו והוגים בתוכה. וזהו שאה"כ ואת הבית הגדול שרף באש ואיפלגו בה בפ' בני העיר ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר מקום שמגדלין בו תורה וחד אמר מקום שמגדלין בו תפלה מאן דאמר תורה דכתיב יגדיל תורה ויאדיר מאן דאמר תפלה דכתיב ספרי נא לי הגדולות אשר עשה אלישע ואלישע כי עבד ברחמי הוא דעבד תסתיים דר' יהושע בן לוי דאמר מקום שמגדלין בו תורה דאמר ריב"ל בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש תסתיים וכריב"ל קיימא לן כדפסיק רבינו תם זצ"ל התם אלמא דעדיפא קדושתיה דבית המדרש והיינו דדרישנא נוטרוקין דבי"ת במילוי בי"ת י"י דת"ו איזהו בית ה' מקום דתו במקום שלומדים דתו והוגים בתורתו. וביהכ"נ נמי היינו מקום שמגדלין בו תפלה מצוה רבה נמי היא כדמוכחי הילכתא דפ' לא יחפור וצריך כל אדם לעסוק בבנין בית המדרש ובבנין בית הכנסת כדאי' עשו לעתיד לבוא מתעטף בטלית והולך ויושב בביהכ"נ בין הצדיקים והקב"ה גוררו משם ויאמר לו איזה בנין בנית בו ואיזה מסמר תקעת בו ואף על פי שמצוה רבה היא אעפ"כ אין לו לאדם להוציא הוצאות גדולות על בתי כנסיות ועל בתי מדרשות רק שיבנה בית נאה וראוי לתפלה וללמוד תורה אלא יספיק מזונות לעמילי תורה מתוך דוחקם כדאי' בילמדנו בפסוק כי יהיה בך אביון ר' טרפון יהיב לי' שתי קנטרינין דכסף אמר לו לך וקנה לנו אופיא הלך והושיב סופרין ומשנין בא אצלו ואמר לו היכן היא אופיא הראה לו את המשניות של ר' חייא ושל רבי אושעיא צר' ואמר התם בסמוך רבי חמא בר חנינא ורבי הושעיא הוו מטיילין באלין כנישתא דלוד אמר רבי חמא בר חנינא לר' אושעיא כמה ממון שקעו אבותי כאן אמר לי' וכמה נפשות שקעו אבותיך כאן לא הוה אית בני נש מלעין באורייתא ר' אבין עבד אלין תרעייא דסדרא רבא נחת ר' מני לגביה אמר ליה חמי מה עבדית א"ל וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות לא הוה אית בני נש מלעי באורייתא:

סימן כג
אלף בית

באלפא ביתא דרבי עקיבא אמר מה נשתנה בי"ת מכל האותיות שברא בם הקב"ה כל סדרי בראשית אלא שגלוי וידוע היה לפני הקב"ה ששתי פעמים עתיד עולם ליחרב אחד בימי דור המבול ואחד בסוף ששת אלפים ותשעים ושלש שנה. שבי"ת בגי' (כאן חסר):

סימן כד
אלף בית

בבראשית רבה אמר רבי יונה בשם רבי לוי למה נברא העולם בבי"ת אלא מה בית זה סתום מכל צדדיו ופתוח מלפניו כך אין לך לדרוש מה למעלה ומה למטה מה לפנים ומה לאחור בר קפרא אמר כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו וגו'. למן היום שנבראו ימים אתה דורש ואין אתה דורש לפנים מכאן מקצה השמים ועד קצה השמים אתה חוקר ואין אתה חוקר לפנים מיכן פי' מה למעלה מזיי"ן רקיעים ומה למטה משבעה ארצות. מה לפנים קודם שנברא העולם ומה לאחור כשיכלה וא"ת מנין לו שאסור לדרוש מה יהיה בסוף העולם והלא הבי"ת פתוחה לפניה תשובה לדבר מאותה ראיה עצמה שפתוח לפניה יש כח ביד הדורש לאסור לחקור מה שיהיה בסוף שזה פתוחה לפני' משמע בין תבין את אשר לפניך ולא בקצה הארץ תתן עיניך וכן דורש בסמוך למן היום שנבראו ימים אתה דורש ואי אתה דורש לפנים מיכן:

סימן כה
אלף בית גימל דלת

בית בא"ת ב"ש שמ"א והם אותיות אש"ם ג' בא"ל ב"ם נ' ל' בא"ל ב"ם א' ומ' כדקאי קאי נמצא גמ"ל הוא נמ"א והם אותיות נא"ם ואותיות אמ"ן ג' באי"ק בכ"ר שת"ל דל"ת באי"ק בכ"ר משק"ה הילכך דרישנא אל"ף בי"ת אהוב שמא ושנא את הודאי. שתהיה רואה את הנולד ולעולם תאמר איך אעשה זאת שמא אבוא לידי חרטה וחשוב להיכן הדבר נוטה: ענין אחר אלף פיך לומר שמ"א אש"ם כשאתה יושב ועוסק בתורה הזהר בלימודך דאע"ג דיש לך רשות לפלפל ולהקשות ולתרץ ולפרש הזהר שלא תפרש ותתיר את האסור או תאסור את המותר ולא תטהר את הטמא ולא תטמא את הטהור דאמר רבי אלעזר כשם שאסור לטהר את הטמא כך אסור לטמא את הטהור אלא כשיעלה בלבך לפרש הלכה שלך אלף פיך לומר שמא אשם יהיה בפירוש זה שאני מפרש שמא אין פירוש זה נכון ומתוך שאתה ירא שלא תבוא לידי אשם אתה בא להעמיד הדבר על בוריו דסמיך ליה גמ"ל והם באלב"ם נא"ם אמ"ן כלו' כשתאלף פיך לומר שמ"א אש"ם אז נא"ם אמ"ן שתהא הלכתך ברורה ותהא תורתך אמונה וכשתורתך ברורה ואמונה אז תהא דולה מבאר מים חיים שבידך ומשקה לעולם מתורתך הברור' ואמונ' שכן דל"ת באי"ק בכ"ר משק"ה:

סימן כו
אב גד הו זח

אלף בי"ת כלו' אלף ב' תורות תורה שבכתב ותורה שבע"פ כדפרשי' לעיל ואלף ב' הלכות בכל יום כדפרישׁ' לעיל והאיך תלמוד ג"ד גמו"ר תחלה ואח"כ ד"ע דליגמר אינש והדר ליסבר. ומה אלמוד תחלה ג"ד תחלה תעסוק בג' כלו' בתורה משולשת דהיינו תורה נביאים וכתובים ואח"כ ד' דהיינו ארבעה סדרים. ה' ו' ואע"ג שחייב אתה הכל ללמוד הוה זהיר ביותר בה"ו בחמשה חומשי תורה וששה סדרי משנה שהם עיקר ושורש התורה וכשתלמוד הכל כענין שכתבנו מה סמיך לי' זיי"ן והם בא"ת ב"ש אותיות עמ"ט שהם אותיות מע"ט טע"ם כלו' הואיל ולמדת כענין שפירשנו הרי אתה מזוין בתורה ודומה לגבור וכלי זיי"ן בידו ואע"ג שיש בידך כלי זיינך ויש בידך חבילות חבילות של טעמים תאמר מע"ט טע"ם ותשנה לתלמידך דרך קצרה ותברר לו העיקר וקובץ על יד ירבה כההיא דפ"ק דפסחים דאמר רב הונא אמר רב ואמרי לה אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה. שאם יש כמה טעמים לדבר אחד אל תאמר לו כולם אלא אמור לו מקצת טעמים של עיקר שיוכל לסבול ושוב אמור לו שאר טעמים לקבוץ על יד וירבה. ח' הואיל ולימדת הכל כענין שכתבנו הרי אתה מזויין בתורה וכדאי אתה ליסמך ברבי וליקראות חכם מזויין בתורה וחכם:

סימן כז
ג ד ה

כלו' גמול דלים חומש מנכסיך זה שאה"כ וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ואמרינן בפרק נערה שנתפתתה אמר רבי אילא באושא התקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש תנ"ה המבזבז אל יבזבז יותר מחומש ומעשה באחד שבקש לבזבז יותר מחומש ולא הניחוהו חביריו ומנו רבי ישבב ואמרי לה רבי ישבב ולא הניחו חבירו ומנו רבי עקיבא אמר רב נחמן ברבי יצחק מאי קרא וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך והא לא דמי עישורא בתרא לעישורא קמא אמר רב אשי אעשרנו לבתרא כי קמא ודוקא מחיים אל יבזבז יותר מחומש אבל בשעת מיתה יבזבז כל מה דבעי וליתי לן בה כדאמרי' בפ' מציאות האשה בעובדא דמר עוקבא ואמרינן בירושלמי בפ"ק דפאה ר"ש בשם רבי יוסי בר חנינא נמנו באושא שיהא אדם מפריש חומש מנכסיו למצות רבי גמליאל ב"ר אינונא בעי קומי רבי מנא מה חומש בכל שנה ושנה. לחמש שנים הוא מפסיד כולה אמר ליה בתחלה לקרן ולבסוף לשכר. ומורי הרב ר' יהודה חסיד זצוק"ל הוא לומדה מדכתיב הא לכם זרע ונתתם חמישית לפרעה למה חמישית אלא משום דקיי"ל דאפילו לגבוה אל יבזבז יותר מחומש והיינו דדרישנא גמ"ל דל"ת ה"א גמול דלים ה' גמול דלים חומש נכסיך:

סימן כח
ג ד ה ו

כלו' גמלת דלים חומש נכסיך ואפילו פרוטה אחת ו' אתה מתברך ו' ברכות. ע"א ג"ד ה"ו גמלת דלים מממונך ופייסתם בדברים אתה מתברך בה"ו ברכות. כההיא דפרק קמא דבבא בתרא דאמר רבי יצחק כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו בדברים מתברך באחת עשרה ברכות הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות דכתיב הלא פרוס לרעב לחמך וגו' אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח וגו' אז תקרא וה' יענה וגו'. והמפייסו בדברים מתברך בי"א ברכות דכתיב ותפק לרעב נפשך וגומר ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך וגו' ובנו ממך חרבות עולם מוסדי דור ודור תקומם וגו':

סימן כט
ג ד ה ו ז ח

כלו' גמלת דלים ה ו ברכות נתברכת. ז ח זכית חסד זכית חיים. זכית חסר בההיא דפ"ק דב"ב דאמר רבי יצחק מ"ד רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד משום דרודף צדקה ימצא צדקה אלא הקב"ה ממציא לו מעות כדי לעשות מהם צדקה הרי זוכה לחסד שזוכה ומתעשר ומרבה בצדקות ומרבה בחסדים ז ח זכית לחיים שהצדקה מצלת. ממיתה כדדרשו שמואל ורבי עקיבא בפרק מי שהחשיך וצדקה תציל ממות ולא ממיתה משונה אלא אפילו ממיתה עצמה:

סימן ל
ה ו ז ח

כלו' ה"ו הקב"ה זן חולה. אנ"י וה"ו מפורש בספר יצירה ובאלפא ביתא דר"ע ה"ו שם המפורש שבו נברא העולם הילכך דרשינן ה"ו ז"ח ה"ו הוא הקב"ה זן חולה וזשאה"כ יי יסעדנו על ערש דוי ואמרינן בפ' אין בין המודר אמר רב נחמן מנין שהקדוש ברוך הוא זן את החולה שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוי:

סימן לא
ז ח ט י

ז ח שבעה ושמנה זשה"כ תן חלק לשבעה גם לשמנה תן חלק לשבעה אלו שבעה ימי נדות. וגם לשמנה אלו שמנה ימי המילה. שאם אתה נזהר היטב בשבעת ימי הנדות אתה זוכה לבן שאתה מל אותו לשמנה ושמא תאמר בן כל דהו ואפילו דלאו מעליא. ת"ש ט"י שזוכה לבנים טובים טהורים ידידים יחודים בדור שכל אשה שמתנהגת בטהרה ונזהרת בנדתה ובטבילתה ובפריעת ראשה זוכה לבנים צדיקים כדאמרינן בפ' ידיעות

הטומאה ת"ר והזרתם את בני ישראל מטומאתם אמר רבי יאשי' מכאן אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתן וכמה אמר רב עונה רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הפורש מאשתי סמוך לווסתה הויין לי' בנים זכרים דכתיב להבדיל בין הטמא ובין הטהור וסמיך לי' אשה כי תזריע וילדה זכר. רבי יהושע בן לוי אמר הוויין לי' בנים הראויים להוראה דכתיב להבדיל ולהורו' ואשכחן באמו של רבי ישמעאל כהן גדול שהלכה אמו לטבול ובעלותה מטבילה פגע בה דבר טמא וחזרה וטבלה וכן עד כמה פעמים הטריחה עצמה לטבול בעבור שהיה פוגע בה דבר טמא עד שהקב"ה אמר למלאך שר התורה שירד ויפגע בה ונתעברה באותו לילה ברבי ישמעאל שהיה צדיק גמור ובפ' הוציאו לו את הכף ת"ר שבעה בנים היו לה לקמחית וכולם שמשו בכהונה גדולה אמרו לה חכמים מה עשית שזכית לכך אמרה להם מימי לא ראו קורות ביתי קליעי שערותי ואע"פ שמסיים עלה הרבה עשו כן ולא הועילו היינו שרוצה לומר דזכות אחר הוה בהדה דהאי זכותא. מ"מ דהאי זכות נמי גרים כי הדין נותן כי מגוף טהורה וצנועה יצא טהור וצנוע:

סימן לב

ז ח

ז ח שבעה ושמנה זשה"כ תן חלק לשבעה וגם לשמנה ואמרינן בפסיקתא בפסוק ולקחתם לכם ביום הראשון תן חלק לשבעה גם לשמנה רבי אלעזר ורבי נחמי' רבי אלעזר אמר תן חלק לשבעה זו השבת גם לשמנה זו המילה דכתיב וישם אליהו פניו בין ברכיו אמר אליהו לפני הקב"ה רבש"ע אילו לא נשתייר לישראל אלא שתי מצות האלו בלבד כדיי הוא זכותן שירדו להם גשמים ור' נחמי' אומר תן חלק לשבעה זה דור שמל משה לשבעה וגם לשמנה זה דור שמל יהושע לשמונה. אמר לו הקב"ה ליהושע משה רבך מלן לשבעה ואת מלן לשמנה שנאמר בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צורים והביאן בברית עתה אתה מלן שלישית אין אתה מלן. ומפי מורי רבי יהודה בר' יצחק זצ"ל הוא הנקרא שיר"ליאון מפרש דהכי קאמר זה דור שמל משה לשבעה פירוש דור שביעי מאברהם אבינו עד משה רבינו שבעה דורות אברהם יצחק יעקב לוי קהת עמרם משה גם לשמנה זה דור שמל יהושע שהוא דור שמיני לאברהם אבינו כי יהושע קם אחרי משה עתה אתה מלן פי' עתה אתה מלת אותם זה דור שמיני ופעם שנית כי משה מלן דור שביעי ופעם ראשונה ואתה מלתה פעם שניה מיכן ואילך דור תשיעי שהוא פעם שלישית למילתו של משה אי אתה מלן אלא הם עצמם יהיו מלין את עצמן והכי מסיים עלה בעלמא עתה אתה מלן מיכן ואילך אי אתה מלן אלא הם עצמן יהיו

מוסרין עצמן על המילה. ז ח זון שבור כד"א חתו גבוריך תימן כלו' מי שאינו יכול לעזור את עצמו ומיחזי כשבור זון אותו. ט י טהור' יראה זשה"כ יראת ה' טהורה עומדת לעד ואמרי' בפ' בא לו יראת ה' טהורה עומדת לעד א"ר יוחנן זה הלומד תורה בטהרה ואיזה זה הנושא אשה ואח"כ לומד תורה:

סימן לג
ז ח ט י כ

ז שבעת ימי פרישה של כה"ג ביוה"כ כדתנן שבעת ימים קודם יוה"כ מפרישין כה"ג מביתו ללשכת פלהדרין ח' אלו שמנה בגדים שכה"ג משמש בהם כתנת מכנסים מצנפת ואבנט חשן ואפוד ומעיל וציץ כדתנן בפ' בא לו. ט י טובל ומקדש י' פעמים שחמש טבילות היה טובל ועל כל טבילה היה עושה שני קידושין כדתנן פ' אמר להם הממונה חמש טבילות ועשרה קידושין טובל בו ביום ואימתי היה כל זה אחר שבעת ימי הפרישה עובד בח' בגדים וטובל חמש טבילות ומיטהר בעשרה קידושין. י"כ יום כפורים. ביום כפורים כל זה נוהג. כ"ף כב"ד פ"ה כבי"ר פ"ה כלו' אע"פ שאתה כבד פה בדברי תורה שאין לך הבנה גדולה וסברה ברורה להוציא הלכה שלך מפיך ולישרה אפילו הכי אל תמנע מללמוד אלא תהיה מחובשי בית המדרש שמתוך שאתה עוסק בתורה תדיר אף על פי שעתה אתה כבד פה בר"ת סופך שמחמת עסקך תזכה להבנה ולסברה ותהיה כביר פה וחזק להוציא הלכה שלך לאורה וליישר קבלתך. וזש"ה אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה דדריש כל המתנבל על דברי תורה סוף שמתעלה בהם. ואמרו רבותינו לא הביישן למד. ואמר בפ' המפלת יתיב רב פפא אחוריה דרב ביבי קמיה דרב המנונא ויתיב וקאמר מ"ט דרבי שמעון דאמר שיליא בבית טהור קא סבר כל טומאה שנתערב בה ממין אחר בטילה אמר להן רבי יהודה ורבי יוסי נמי היינו טעמייהו דהא קא תני ר' יהודה ור' יוסי (ור') מטהרין אחיכו עלי' מאי שנא. אמר רב פפא אפילו כל כי האי מילתא לימא אינש קמי' דרבי' (לא נשתוון) [ולא נשתוק] משום שנ' אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה:

כ"ך כף פשוטה. כף כפופה. בנותני צדקה קמיירי. שכסתר תהא כפך פשוטה לתת צדקה כההיא דפ"ק דב"ב דא"ר אלעזר גדול העושה צדקה בסתר יותר ממשה רבינו דאילו במשה כתיב כי יגורתי מפני האף והחמה ובעושה צדקה כתיב מתן בסתר יכפה אף. ואמרינן התם לקמן איזה היא צדקה שמצלת מן המיתה נותנה ואינו יודע למי נותנה נוטלה ואינו יודע ממי נטלה אבל בפרהסי' אין ליתן צדקה לאדם חשוב מפני שמלבין פניו ברבים כדאשכחן פ' מציאות האשה גבי מר עוקבא דהוה ליה ההוא עניא

בשיבבותיה דהוה רגיל כל יומא דהוה שדי לי' ארבעה זוזי בצינורא דדשא יומא חד אמר איזול ואחזי מאן עביד בי האי טיבותא ההוא יומא נגה לי' למר עוקבא כי מדרש' אתא דביתהו בהדיה כיון דחזיוה דקא מצלי לי' לדשא נפק בתרייהו רהוט (וקום) [מקמי' עיילי] בההוא אתונא דהוה גריפא נורא הוה קא מיקליין כרעי' דמר עוקבא אמרה לי' דביתהו שקול כרעך ואותיב אכרעאי חלש דעתיה אמרה לי' אנא שכיחא בגו ביתא ומקרבא הנייתי ומאי כולי האי דאמר רב זוטרא בר טובי אמר רב ואמרי לה אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנ"ל מתמר וכו' הא למדת דגדול עונשו של נותן צדקה לאדם חשוב בפרהסיא אלא יתן לו בצנעה. והיינו דדרישנא כף פשוטה כף כפופה שתהיה כפך פשוטה לתת צדקה בסתר ותהי' כפיך כפופה שלא ליתן בפרהסיא שלא תמצא זכותך חובתך:

סימן לד

כף

כל פה. כ"ף כגי' מאה כלומ' כל פה יהלל יה שצריך שיתפלל כפה מלא שלא יהיה הרקיקה כפיו כשהוא מתפלל אלא משליך הרקיקה מפיו ומתפלל כדאמר בירושלמי ס"פ מי שמתו תנא רבי חלפתא בן שאול העוטש בתפלתו סימן רע לו. הדא דתימא מלמטן אבל מלמעלן לא אתיא כיי דמר רבי חנינא אני ראיתי את רבי מפהק ומעטש ונותן ידיו על פיו אבל לא רוקק רבי יוחנן אמר אפילו רוקק כדי שיהא כוסו נקי וכולי כדפרשי' בברכות לקמן שצריך להתפלל ולומר שבחות בפה מלא והיינו דדרישנא כ"ף כל פה יהלל י"ה בכל פה תהלל יה. וכמה אתה חייב להלל בכל יום כ"ף ברכות דהיינו מאה ברכות שחייב אדם לומר בכל יום וזשה"כ בפרשת והיה עקב ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה ואמרינן בפרק התכלת היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה וגומר ופרש"י זצ"ל אל תקרי מה אלא מאה ורבינו תם זצ"ל כתב בתיקון ס"ת שלו שוא"ל מל"א ומאה אותיות בההוא קרא. ויש מפרשים דמ"ה עולה מא"ה באה"ת ב"ש:

סימן לה

ל מם

למד מ"ם פע מים שאם שמעת דבר חדש מרבך או מחבירך תאמר אותו ארבעים פעמים כדי שיכנס באבריך ובלבך ולא תשכח כנגד ארבעים יום שהיה משה רבינו בהר כדאמר בפ' האשה שנתארמלה בעי מני' שמואל מרב אמרה טמאה [אני] וחזרה ואמר' טהורה אני מהו א"ל אף בזו אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת תנא מניה ארבעין זמנין ודמיא

לי' כמאן דמנחא לי' בכיסתיה ורבות כהנה בתלמוד. וכן קודם שילך לפני רבו יעיין הטיב עד ארבעים פעמים כדאמר פ"ק דתענית דרבי [שב"ל הוה] מסדר מתניתין ארבעין זמנין כנגד מ' יום שנתנה תורה לישראל בהם ועייל קמיה דרבי יוחנן. ואמר בהגדה אמר רבי יוחנן אתון חמיין אנפי דנהירין משום דלווי אמטינו עמדתי בהשכמה בלע"ז דלוי אמטוני פירוש אתם רואים אותי שאני צלול בהלכה משום שעמדתי בהשכמה וגרסתי. היינו שיש לאדם לעיין הלכה שלו קודם שיבוא לפני רבו:

למד באלפא ביתא דרבי עקיבא אל תקרי למ"ד אלא **לב מ**בין **ד**עת מלמד שהלב שקול כנגד כל אבריו של אדם. לאדם יש לו עינים אף הלב רואה שנאמ' ולבי ראה הרבה חכמה ודעת אדם שומע אף הלב שומע שנא' ונתת לעבדך לב שומע. פה מדבר אף הלב מדבר שנא' דברתי אני עם לבי ותו מייתי התם טובא כי האי גוונא:

סימן לו

למד מם נון

למד **מ**אמר **נ**אמן. זה שאה"כ יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב באמור ה' אלי הקהל לי את העם ואשמיעם וגו' כלו' כי ברור לך שקבלתי את התורה שאני מלמדך מפי הגבורה ברור לך שמפי הגבורה אמרתי לך ותוכל בבירור לומר וידבר ה' אל משה לאמר. כי זה הוא מאמר נאמן. ואמר בירושלמי פ"ק דשבת יום אשר עמדת לפני ה' וגו' כל האומר שמועה מפי אומרה יהא רואה בעל שמועה כאלו עומד לנגדו ומה טעם אך בצלם יתהלך איש אמר ר' זירא לר' יסא חכים ר' לבר פדיה ואת אמרת שמעתת' משמי' אמר לי' ר' יוחנן אמרה משמיה כלו' שהוא נאמן בתורתו ואי לאו דידע בוראי (דר') [דבר] פדיה אמרו לא הוה ר' יוחנן אמרה משמי'. א"ר זעירא לרבא בר זבדא חכים ר' לרב דאת אמר שמעתא משמיה א"ל רב אדא בר אהבה אמר משמי'. והיינו דדרישנא **ל**מד **מ**אמר **נ**אמן שלא תאמר מימרא בשם אדם גדול אם לא ששמעת מפי אדם גדול אחר שהי' מכירו שאמרה משמו דומיא דמשה רבינו שראה שכינה ואמר מפי הגבורה ובידוע שמאמר נאמן הוא וכדאי לסמוך על אותה הקבלה. כי תורה שבקבלה שקבל מרבותיו היא עיקר כההיא דפרק אלו דברים בפסחים דת"ר הלכה זו נתעלמה מבני בתירה. שפעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו אמרו כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו אמרו להם אדם אחד יש כאן שעלה מבבל והילל הבבלי שמו וכו' אמרו לו שכח ולא הביא סכין מע"ש מהו אמר להם הלכה זו שמעתי ושכחתי אלא הנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם למחר מי שפסחו טלה סכין תחוב לו בצמרו ומי שפסחו גדי תחב לו בין קרניו ראה מעשה ונזכר

הלכה ואמר כך מקובלני מפי שמעיה ואבטליון. ואמר עלה בירושלמי ר' זעירא בשם ר' אלעזר כל תורה שאין לה בית אב אינה תורה. כלו' כל תורה שאין לה קבלה אינה תורה לסמוך עלי' למעשה אלא הקבלה היא העיקר למעשה. ולא מסברא אע"ג דסברא נמי דאורייתא היא כדאמ' איבעי' אימא קרא ואבע"א סברא אפי' הכי הקבלה הוא עיקר. ויש לאדם לומר הקבלה אפי' קבלה מקטן ממנו כדאמר בירושלמי פ"ז דשביעית ר' בא בר זבדא ר' אבוהו בשם ר' אלעזר הלכה כר' יהודה דמתניתין ואמר התם אקלס ר' בא בר זבדא דאמר שמועה בשם זעיר מני'. פי' כמה משובח בענוה ר' בא בר זבדא ששמע דבר שההנהו מר' אבהו שהי' קטן ממנו ואמרה לתלמידיו משמו. וקיים הא דאמר בירושלמי פ' כל ישראל. נתנו מדעה אחד אמר הקב"ה למשה אם שמעת מפי קטן מישראל והנייך לא יהי' בעיניך כשומע מפי קטן אלא כשומע מפי גדול ולא כשומע מפי גדול אלא כשומע מפי נביא ולא כשומע מפי נביא אלא כשומע מפי רועה ואין רועה אלא משה כד"א ויזכור ימי עולם משה עמו המעלה וגו' ולא כשומעו מפי רועה אלא כשומעו מפי הגבורה. נתנו מרועה אחד ואין אחד אלא הקב"ה שנאמר ה' אחד שהקב"ה הוא אמת ודבריו אמת וכל מי שאמר אמת דברו של הקב"ה:

סימן לז
למד מם מם נון

למד תורה **מ**פי **מ**למד **נ**אמן שצריך ללמוד תורה מפי ת"ח שדומה למלאך בטהרה ובמעשי' טובים ונאמן בתורתו שנאה דורש ונאה מקיים וזהו שאה"כ כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא ואמר בפ' אין דורשין ובפ' אלו מגלחין אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מ"ד כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו. ואשכחן באלו מגלחין ההוא צורבא מרבנן דהוה סני שומעני' ושמתי' רב יהודה ואע"ג דהוה צריכי לי' רבנן מהאי טעמא דר' יוחנן מיהו אי לא משכח רב שדומה למלאך ה' צבאות ונאה מקיים ילמוד אפי' ממי שאינו נאה מקיים כדאשכחן בר' מאיר שלמד תורה מאחר בפרק אין דורשין כדאמר רשב"ל ר' מאיר קרא אשכח ודרש הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי לדעתם לא נאמר אלא לדעתי ור' חנינא אמר מהכא שמעי בת וראי והטי אזנך קשי קראי אהדדי. לא קשי' הא בגדול הא בקטן כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא ר"מ אכל תמרי ושרי קשייתא לבר:

סימן לח
נון נון

נר נר נר אלקים נשמת אדם ונאמר כי נר מצוה ותורה אור בשתי נרות קא מיירי בנר אלקים ובנר האדם כדאי' במדרש אמר הקב"ה נרך בידי ונרי בידך נצור נרי ואנצור נרך. נרך בידי נר אלקים נשמת אדם ונרי בידך שנא' כי נר מצוה ותורה אור אם תנצור תורתי שבידך אנצור נשמתך שבידי. והיינו דדרישנא נו"ן נצור נרי. נו"ן ואנצור נרך. משל לראובן שהי' לו פרדס בתוך שדותיו של שמעון ושמעון הי' לו פרדס בתוך שדותיו של ראובן אמר ראובן לשמעון אם תשמור פרדסי שבתוך שדותיך אשמור פרדיסך שבתוך שדותי:

סימן לט

נ ס ע

בפרק הנודר מן הירק אמר שמואל נ' ס' ע' נונא סמא לעין ההוא בסוף אוכלא. ס ע כיון שנסמך ברבי [שוב] אין מורידין אותו כההוא דפרק זה בורר דר' שמעון בן אליקים הוה מישתקיד עלי' דר' יוסי בר חנינא למסמכי' ולא קא מסתייע מילתא יומא חד הוה יתיב קמי' דר' יוחנן אמר להו מי איכא דידע הלכה כר' יהושע בן קרחה או לא א"ל ר' שמעון בן אליקים דין ידע א"ל לימא איזו א"ל לסמכי' מר סמכי' בתר דסמכי' א"ל בני אמור לי כיצד שמעת. א"ל שמעתי שמודה ר' יהושע בן קרחה לר' נתן. אמר לי' לזה הוצרכנו. השתא ומה עיקר ראי' בהדי הדדי אמר ר' יהושע בן קרחה לא בעינן הגדה מבעי' א"ל הואיל ועלית לא תרד. אמר ר' זירא ש"מ גברא כיון דאסתמך אסתמיך והיינו דדרישנא ס' ע' סמ"ך על"ה כיון שנסמך בר' עלה ושוב אין מורידין אותו דמעלין בקודש ולא מורידין וכדאשכחן נמי גבי ר' אלעזר בן עזריה בפ' תפלת השחר דנמנו והושיבוהו בראש כשהעבירו את רבן גמליאל משום דצערי' לר' יהושע וכשנתפייסו אמרו היכי נעביד ניעברי' לר' אלעזר בן עזרי' גמירין מעלין בקודש ולא מורידין והתקינו דדרש חד שבתא. ודוקא שסמכו בר' או הושיבוהו בראש מפני שהי' ראוי לכך מחמת תורתו ומעשיו הנעימים אבל אם הושיבוהו בראש משום חייתא דקיטרא ודינרי זהב או שהושיבוהו בני המשפחה כדי להתגדל בו ההוא מורידין מגדולתו הואיל ואין ראוי לכך ואסור לנהוג בו כבוד כדאמ' בירושלמי בסוף בכורים ר' מנא מיקל לאלין דמתמנין בכסף ר' אמי קרא עליהן אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם. אמר ר' יאשי' טלית שעליהן כמרדעת לחמור. אמר ר' שיאן זה שמתמנה בכסף אין עומדין בפניו ואין קורין אותו רבי והטלית שעליו כמרדעת לחמור. ר' זעירא וחד מן רבנן הוו יתבין עבר חד מן אלין דמתמנין בככף אמר ההוא דמן רבנן לר' זעירא נעביד נפשין תנוי ולא ניקום מן קומוי תרגם יעקב [איש] כפר נבוריא הוי אומר לעץ הקיצה עורי לאבן דומם הוא (יודעהו

להורות דכא) [יורה יודע הוא יורה] הנה הוא תפוס זהב ובסף לא בכספא מתמני וכל רוח אין בקרבו לא הכים כלום הוי (אין בעתו מתמניא) [אומרי' בעיתון ממנייה]. אפי' הוא ממזר והוא ת"ח מושיבין אותו בראש. כדפרישנא לעיל באל"ף אל"ף. ודרישנא נו"ן ס' עי"ן נ"כרי ס"מך ע"לה. דהיינו ממזר שהוא נכרי שנא' לא יבוא ממזר בקהל ה' ואפי' הכי הואיל ולמד תורה סמכוהו ברבי והושיבוהו בראש. מיהו לבי מגמגם דאיכא למימר מושיבין אותו בראש ואין סומכין אותו ברבי:

סימן מ
סמך עין

כשתבא לסומכו ברבי סומכהו על העין. על המעין כדכתי' ואבוא היום אל העין. כדי שתמשך תורתו כמעיין המושך כדאמ' פ"ק דכריתות ת"ר אין מושחין מלכים אלא על המעיין כדי שתמשוך מלכותו שנאמר ויאמר המלך וגו' והורדתם אותו אל גיחון. ויושב בראש נקרא מלך שנא' בי מלכים ימלוכו כדפרשי' לעיל באלף אלוף. ותו אמר התם אמר להו רב משרשיא לבניה כי בעיתו למיעל מיגמר שמעתא גרסו על נהרא דכי היכי דמשכי מיא תמשך שמעתיכו:

סימן מא
סמך עין

סמי **ע**ינך כשאתה עומד על העין דהיינו מעיין כדכתי' ואבוא היום אל העין זשאה"כ עוצם עיניו מראות ברע ואמרי' בפרק חזקת הבתים עוצם עיניו מראות ברע זה שאין מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה ודרכן של צדיקים שלא להסתכל אפי' בפנויה. ודרכן של צדיקים שבצדיקים שלא להסתכל אפי' בנשותיהן. בההיא דפ"ק דב"ב דמייתי לקרא דכתי' ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה. ואמר רבא איוב בלא דילי' הוא דלא מסתכל אבל בדילי' מסתכל. אבל אברהם אפי' בדילי' לא מסתכל שנא' הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את. ובפ"ק דע"ז אמר ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפי' היא פנויה. באשת איש ואפי' מכוערת ולא בבגדי [צבע של] אשה לא בחמור ולא בחמורה ולא בחזיר ולא בחזירה ולא בעוף ולא בעופפת בשעה שנזקקין זה לזה:

סימן מב
סמך עין

קודם שיעני לגמרי סמו"ך ענ"י. זשה"כ וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו. ופירש ר"ש זצ"ל והחזקת בו אל תניחהו משעה שמטה ידו למה זה דומה למשאוי על החמור עודהו במקום אחד תופס בו ומעמידו נפל לארץ חמשה אין מעמידין אותו והיינו

דדרשינן סמ"ך עי"ן סמוך כשמתחיל לירד שלא יפול לגמרי. סמ"ך ענ"י. סמ"י עי"נך שתתן צדקה שלך בסתר ולא בפרהסיא כדי שלא תביישהו ברבים כדפרישית לעיל גבי כ"ף:

סימן מג

פ"ח

פ"ה כפופה פ"ה פשוטה פעמים שאתה צריך לכוף את פיך ולסתום פעמים שאתה צריך לפשוט את פיך ולפתוח זשה"כ דבש וחלב תחת לשונך וכתי' כבשים ללבושך ואמרי' בפ' אין דורשין רב יוסף הוה קא גמר מעשה מרכבה וסבי דפומבדיתא הוו קא תני מעשה בראשית אמרו ליה לגמרן מר מעשה מרכבה אמר להן אגמירו לי מעשה בראשית אגמרוהו בתר דאגמרוהו אמרו לי' ליגמרן לן מר מעשה מרכבה אמר להו תנינא בהו דבש וחלב תחת לשונך דברים המתוקים מדבש וחלב יהיו תחת לשונך. (ואיכא דאמרי הכי קאמר להו) [ר' אבהו אמר] מהכא כבשים ללבושך דברים שהם כבשונו של עולם יהיו תחת לשונך ולבושך אמרו לי' תנינן [בהו] עד ויאמר אלי אמר להן הן הן מעשה מרכבה והיינו דדרישנא פ' כפופה שתהא פה שלך כפופה וסתומה. שלא לדרוש מעשה מרכבה ליחיד אלא א"כ הי' חכם ומבין מדעתו. ותהא נמי פה שלך כפופה וסתומה שלא לדרוש במעשה בראשי' כדאמר בתחלת ב"ר ר' הונא בשם בר קפרא פתח תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק בגאו'ובוז איתפרכן ואתחרשן ואישתתקן איתפרכן כד"א הנה אנחנו מאלמי' אלומים. פי' אתפרכון לשון קיבוץ כד"א מאלמים אלומים כעושין אלומים בקיבוץ כך יתקבצו שפתים הדוברות על צדיק עתק. שקר שלא יוציאו דבר מפיהם ודומה לו במס' ר"ה מתוך שנעשו פרכים שהוא לשון קיבוץ. ואיתחרשן הא כד"א או מי ישום אלם [או חרש] אשתתקן (כשומען) [כמשמעו] דוברות על צדיק עתק. על צדיק חי עולמים דברים שהעתיק מבריותיו. בגאוה ובוז. אתמהה בשביל להתגאות ולומר אני דורש במעשה בראשית. ובוז אתמהה מבזה על כבודי אתמהה. דאמר ר' יוסי בר' חנינא כל המתכבד בקלונו של חבירו אין לו חלק לעוה"ב בכבודו של הקב"ה עאכ"ו מה כתיב אחריו מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. רב אמר אל יהי במה רב טובך. ופעמים שצריך שתהא פה שלך פתוחה לדרוש כגון כל התורה שמצוה לדרוש וללמד תורה ברבים וכגון הלכות פסח בפסח והלכות עצרת בעצרת והלכות החג בחג כדאמ' בשלהי מסכת מגילה וכדתנן באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים וכדתני' שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום רשב"ג אומר שתי שבתות. ובאים כולם לשמוע דרשה אנשים

ונשים וטף כדדרש ר' אליעזר הקהל את העם האנשים והנשים והטף. אם אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע וטף למה באים כדי ליתן שכר למביאיהם:

סימן מד

פ"ף

פה פשוטה פ"ה כפופה זש"ה בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא לך וכתיב נמי בשרתי צדק בקהל רב ואמר בפרק הדר רב המנונא רמי כתי' בלבי צפנתי אמרתך וכתי' בשרתי צדק בקהל רב. ל"ק כאן בזמן שעירא היאירי קיים כאן בזמן שאין עירא היאירי קיים בזמן שעירא היאירי קיים צפן בלבו אמרי ה' שלא הורה בפניו שאין להורות בפני רבו. וחכם אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו. ותניא ר' אליעזר בן יעקב אומר לא מתו בני אהרן אלא שהורו הלכה בפני משה רבן מאי דרוש ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח אמרו אע"פ שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט ותלמיד אחר הי' לו לר' אליעזר שהורה הלכה לפניו אמר לה ר' אליעזר לאימא שלום אשתו תמהני אם יוציא זה שנתו ולא הוציא שנתו אמרה לו נביא אתה אמר לה לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך מקובל אני כל המורה הלכה לפני רבו חייב מיתה ואמר רבה בר בר חנה אר"י אותו תלמיד יהודה בן גוריא שמו הילכך פעמים שצריך שתהי' הפה שלך כפופה וסתומה כגון במקום רבך ובפני מי שגדול ממך ופעמים שתהא הפה שלך פשוטה ופתוחה כגון שלא במקום רבך ושלא בפני מי שגדול ממך בחכמה ובמקום שאין אנשים השתדל להיות לאיש באתר דלית גבר תמן הוי גבר ובאתר דאית גבר למאן את מתבעי:

סימן מה

פ"ף **פ**תח פיך זשה"כ פתח פיך לאלם אל דין כל בני חלוף ואמ' בפ' השולח אמר רב יהודה אמר רב (נחמן) נאמן אדם לומר פרוסבול היה לי ואבד מ"ט כיון דתקינו רבנן לא שביק התירא ואכיל איסורא כי הוה אתי לקמי' דרב אמר לי' מידי פרוסבלא הי' לך ואבד כגון דא פתח פיך לאלם שיש מקומות שיש להדיין לרמז המענה לבעל דין:

סימן מו

צ"ץ צדיק כפוף צדיק פשוט שאינו דומה צדיק גמור לצדיק שאינו גמור כההיא דפ"ק דברכות דא"ר יוחנן [וכו'] מפני מה יש צדיק וטוב לו יש צדיק ורע לו אמר לו צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור. ואמר רב הונא מ"ר למה תביט בוגדים תחריש כבלע רשע צדיק ממנו צדיק ממנו בולע צדיק גמור אינו בולע שהמקיים את התורה ונוהג איסור באיסור והיתר בהיתר אע"פ שהי' לו מן הדין לפרוש עצמו מן הדבר אפ"ה נקרא צדיק כההיא דפ' אלו מגלחין גבי ההוא צורבא מרבנן דעבד כר' אלעאי דאמר ילבש שחורים ויתכסה שחורים ויעשה מה שלבו חפץ דעיילוהו למערתא דחסידי ולא

קבלוהו עיילוהו למערתא דדיינא וקבלוהו ופי' ר' שלמה זצ"ל דייני ראשי ב"ד וחסידי מעיילו מנייהו וראשי ב"ד צדיקי נינהו ואפ"ה קבלוהו אלמא דצדיק הוה אבל לא צדיק גמור וכתיב וברא ה' על כל מכון הר ציון ועל מקראיה ענן יומם ועשן נוגה אש להבה לילה כי על כל כבוד חופה ואמרי' בפ' המוכר את הספינה מאי על כל כבוד חופה מלמד שכא"וא עושה לו הקב"ה חופה לפי כבודו. עשן בחופה למה א"ר חנינא מלמד שכל מי שעיניו צרות בת"ח בעוה"ז מתמלאו' עיניו עשן [לעוה"ב] ואש בחופה למה א"ר חנינא מלמד שכ"א נכוה מחופתו של חבירו אוי לה לאותה בושה אוי לאותה כלימה. כיוצא בדבר אתה אומר ונתת מהודך עליו מהודך ולא כל הודך זקנים שבאותו הדור אמרו פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה. צדיק גמור היינו שעובד להקב"ה מאהבה כדתניא בספרי ואהבת את ה' אלהיך עשה מאהבה ההפרש בין העושה מאהבה לעושה מיראה העושה מאהבה שכרו כפול לפי שנא' את ה' אלהיך תירא יש לך אדם מתיירא מחבירו מניחו והולך לו אבל העושה מאהבה אינו כן שאין לך אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה אלא במדת המקום בלבד. ותו תניא בספרי לאהבה את ה' אלהיך שמא תאמר אהי' למד תורה בשביל שאקרא רבי בשביל שאקבל שכר לעוה"ב בשביל שאשב בישיבה בשביל שאאריך ימים ת"ל לאהבה כל מה שתעשו לא תעשו אלא מאהבה ר"א ב"צ אומר עשה דברים לשם פועלם ודבר בהם לשם שמים ואל תעשם עטרה להתגדל בהם: ירושלמי (פ"ק) דברכות ופ"ה דסוטה עשה מאהבה אם באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא כדתנא דבי אליהו שכר מאהבה ב' חלקים והיראה חלק אחד. בברייתא דרבי פנחס איזוהי אהבה יש צדיקים שעובדים להקב"ה ונותנין כבוד ויקר למלכותו מפני שהוא לבדו קדם את הכל ומלא את העליונים ואת התחתונים ובטובו הרב ברא כל העולם במאמר ולא בעמל והוא אלוה גבור וחכם וסובל את הכל ומכלכל את בריותיו ויודע רזי עולם ומטיב לרעים ולטובים ומאריך לרשעים לבעבור ישובו ויחיו. פי' מורי ר' שמחה זצ"ל מתוך שאדם נותן אל לבו שאין כל העולם כדאי לכבדו הנפש מלאה מאהבת מלך הכבוד ובוערת בלבו כאש להבה ונקשרת בעבותות אהבה מתוך שנותן לב לשמותיו ושבחותיו של מי שאמר והי' העולם שאפי' אוה"ע מתוך שבחותיו נכנסת אהבתו בלבם כדתניא במכילתא ר' עקיבה אומר אדבר לשמותיו ושבחותיו של מי שאמר והי' העולם בפני כל אוה"ע שהרי אוה"ע שואלים את ישראל מה דודך מדוד שכך אתם מתים עליו וכן אתם נהרגים עליו שנא' ע"כ עלמות אהבוך אהבנוך עד מות וכתי' כי עליך הורגנו כל היום הרי אתם נאים הרי אתם גבורים בואו והתערבו עמנו ישראל אומרים להם מכירים אתם אותו נאמר לכם

מקצת שבחו דודי צח ואדום וגו' וכיון ששומעין אוה"ע שבחו של מי שאמר והי' העולם אומרים לישראל נלכה עמכם שנא' אנה הלך דודך ונבקשנו עמך ישראל אומ' לאו"ה אין לכם חלק בו אני לדודי ודודי לי. בברייתא דר' פנחס טכס הבקשה יש עובדים להקב"ה ומפילים תחנות ובקשות לפניו ושואלים ממנו כל מדה ומדה בשביל הנאת עצמן כגון חכמה ודעה ובינה אורך ימים ורפואה אשה משכלת ובנים ישרי לב והצלחה ועושר ונכסים וכל שהוא קנין טוב על כיוצא באלו אמרו חכמים מתוך שלא לשמה בא לשמה עשי' לשמה זוכר יחודו וחוקר קדושתו ורוב טובו שהוא אדון כל ועובד בשמחה ובטוב לב ונותן הודאה שזכה לעבוד למלך הכבוד. נבזה וחדל אישים יעבוד למלך הכבוד גדול ומהולל מאוד אפי' אם הי' מלך הדיוט בשר ודם רימה ותולעה ומשמח בו ובעבודתו הי' שמח בלבו עאכ"ו שיהיה חביב בעיניו ויצהל בלבו כשעובד את בוראי חי וקיים רם ונשא כדכתי' עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה. בברייתא דר' פנחס יקרה היא האהבה מן הבקשה והבקשה מן היראה טכס היראה יש עובדין להקב"ה באימה גדולה ובפחד מרובה ומתפללים להנצל מן הקללות הכתובות על המועלים ועל העוברים פקודיו של מקום בין בעוה"ז בין בעוה"ב בעוה"ז מן החולאים ומן המכות ומן המכאובות ושלא יצטרכו לבריות ושלא ימשלו בם זדים ושלא יראו מיתה או דבר רע בבניהם ובבנותיהם ובעוה"ב להנצל מן הפורענות ומן השחיתות ומן יקידות אש של גיהנם העתידה ללהט את הרשעים ליום הדין הגדול זו היא היראה. במדרש קהלת והאלהים עשה שייראו מלפניו אמ' ר' אחא חביבה היא היראה שהעליונים והתחתונים תלוים בה: בירושלמי דברכות עשה מיראה שאם באת לבעט דע שאתה ירא ואין ירא מבעט. בפרק בנות כותים רב פפא איקלע לתאוך אמר איכא צורבא מרבנן הכא איזיל אקבל אפי' אמר' לי' ההוא סבתא איכא הכא צורבא מרבנן ורב זוטרא בר שמואל שמי' ותנא מתנית' יהא רעוא דתהוי כוותי'. אמר מדקא מברכא לי בגויה ש"מ האי צורבא מרבנן ירא שמים הוא ופי' מורי רבי' שמחה זצ"ל דמאי אשמעי' תלמודא התם אי רב זוטרא הוה ירא שמים אי לאו אלא ש"מ דליכא ברכה חשובה מיראת שמים. בפרק ב"מ אמר רשב"ל מ"ד והי' אמונת עתך חוסן ישועת חכמת ודעת יראת ה' היא אוצרו אמונת זה סדר זרעים עתך זה סדר מועד חוסן זה סדר נשים ישועת זה סדר נזיקין חכמת זה סדר קדשים ודעת זה סדר טהרות ואפי' הכי יראת ה' היא אוצרו אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו כלום נשאת ונתת באמונ' קבעת עתים לתורה עסקת בפרי' ורבי' פלפלת בחכמה צפית לישועה הבנת דבר מתוך דבר ואפי' הכי אי איכא יראת ה' אין ואי לא לא משל לאדם שאמר לשלוחו לך והעלה לי כור חטין לעליה הלך והעלה לו אמר לו ערבת לי בהם

קב חומטין אמר לו לא אמר לו מוטב שלא העלית דתנא דבי ר' ישמעאל מערב אדם קב חומטין בתבואה ואינו חושש ואמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגיזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא מסרו לו בהי עייל. מכריז ד' ינאי חבל על דלית לי' דרתא ותרעא לדרתא עביד. אמר רב יהודה לא ברא הקב"ה את עולמו אלא כדי שייראו מלפניו ר' סימון ור' אלעזר בר' שמעון הוו יתבי חליף ואזל ר' יעקב בר אבא אמר חד לחברי' ניקום מקמיה דגבר דחיל חטאין הוא א"ל אידך ניקום מקמי' דגבר בר אוריין הוא. א"ל אנא אמינא לך דגבר דחיל חטאין הוא ואת אמרת לי דגבר בר אוריין הוא תסתיים דר' אלעזר בר' שמעון הוא דאמר דגבר דחיל חטאין הוא דאמר ר' יוחנן משום ר' אלעזר בר' שמעון אין לו להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד שנאמר ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה תסתיים. בפ' תפלת השחר כשחלה ר' יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו וכו' עד אמרו לו רבינו ברכנו אמר להם יהי רצון שתהי' מורא שמים עליכם כמורא בשר ורם א"ל תלמידיו רבינו עד כאן אמר להם ולוואי תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם. כפ' אין עומדין א"ר חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנא' ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה ופרכי' אטו יראה מילתא זוטרתא היא והאמר (ר' יוחנן א"ר אלעזר בר"ש) [ר' חנינא בשם רשב"י] אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים שנא' יראת ה' היא אוצרו אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא דא"ר חנינא משל לאדם שמבקשי' ממנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול. בפ' הזהב ר' יהורה אומר אף לא יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים שהרי הדבר מסור ללב וכל דבר המסור ללב נאמ' בו ויראת מאלהיך אמר ר' יוחנן משום רשב"י גדול אונאת דברים מאונאת ממון שזה נאמר בו ויראת מאלהיך וזה לא נאמר בו ויראת מאלהיך. בפ"ק דתמור' את ה' אלהיך תירא אזהרה למוציא ש"ש לבטלה. שלהי פ"ק דע"ז ת"ר ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה. מיכן אר"פ בן יאיר [תורה מביאה לידי זהירות] זהירות מביאה לירי זריזות [פירש ר"ש] שנא' ונשמרת מבל דבר רע וסמיך לי' כי יהי' בך איש אשר לא יהי' טהור מקרה לילה וקא מזהיר לי' להשמר שלא יבוא לידי כך. תורה. ע"י שעוסק בה ועוד שרואה ומבין אזהרות שבה ונזהר ונשמר. מביאתו לידי זריזות. שזריז ונשמר קודם לכן שלא תבוא עבירה לידו כי הכא דאינו מהרהר לבוא לידי טומאה. זהירות כשהעבירה באה לידו זהיר להשמר שלא יכשל והכי אמרי' בפ' כל הבשר מאי לאו דזהיר ולא נגע לא דזריז קדם ומשי ידי' מעיקרא הילכך זהירות מביאה לידי זריזות. (זהירות) [זריזות] מביאתו לידי נקיות. שיהי' נקי באין

חטא. נקיות מביאה לידי פרישות שהוא פורש עצמו מדבר המותר להחמיר. פרישו' מביאה לידי טהרה שיהי' צח ומלובן ועדיף מנקי. טהרה מביאה לידי חסידו' וחסידות מביאה לידי ענוה וענוה מביאה לידי קדושה קדושה מביאה לידי יראת חטא יראת חטא מביאה לידי רוח הקודש. להשרות עליו שכינה. רוה"ק מביאה לידי תחה"מ. חסידות גדולה מכולן שנא' אז דברת בחזון לחסידיך ליראיך ולענויך לא נאמר אלא לחסידך. ופליגא דרבי יהושע בן לוי דאמר ענוה גדולה מכולן שנא' רוח ה' עלי יען משח ה' אותי לבשר ענוים לבשר חסידים לא נא' אלא לבשר ענוים הא למדת שענוה גדולה מחסידות ומכולן. תניא בפ' בן עזאי ג' דברים שקולים זה בזה חכמה יראה ענוה והקשה מורי רבי' יהודה בר' יצחק זצ"ל דדריש בירושלמי מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לסולייתה אלמא ענוה עדיפא והשיב לו רבי' יצחק בר' שמואל זצ"ל דשקולים לאו דוקא אלא כלומ' שאינם שוות כלום זו בלא זו שחכמה בלא יראה וענוה אינם כלום וכן יראה בלא חכמה וענוה וכן ענוה בלא חכמה ויראה ובפ' יש בערכין בעי מני' ר' יהודה ברי' דר"ש בן פזי תוכחה לשמה וענוה שלא לשמה הי מנייהו עדיפא א"ל לא מודית דענוה לשמה עדיפא דאמר מר ענוה גדולה מכולן שלא לשמה נמי עדיפא דאר"י אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה דסבר בר' יהושע בן לוי וכן נראה בעיני אני המחבר יצחק ב"ר משה נב"ה דהכי הלכתא דענוה עדיפא מכולהו דכתי' והאיש משה עניו מאד והא משה רבינו כולהו איתנהו ביה ולא משבח לו קרא אלא בענוה ש"מ דענוה עדיפא מכולהו. היכי דמי תוכחה לשמה וענוה שלא לשמה כי הא דרב הונא וחייא בר רב הוו יתבו קמי' דשמואל א"ל חייא ב"ר לשמואל חזי מר דקא מצער לי רב הונא קביל עלי' דתו לא מצער לי' בתר דנפק א"ל הכי קא עביד והכי קא עביד א"ל אמאי לא אמרת לו באפי' א"ל חס לי דליכסוף זרעא דרב על ידי. ובמס' שקלים בפ' בשלשה פרקים כך הי' ר' פנחס בן יאיר אומר זריזות מביאה לידי נקיות נקיות מביאה לידי טהרה טהרה מביאה לידי קדושה קדושה מביאה לידי ענוה ענוה מביאה לידי יראת חטא יראת חטא מביאה לידי חסידות וחסידו' מביאה לידי רוה"ק רוה"ק מביאה לידי תחה"מ תחה"מ מביאה לידי אליהו ז"ל. קדושה מביאה לידי ענוה דכתי' מרום וקדוש אשכון את דכא ושפל רוח ענוה מביאה לידי יראת חטא דכתי' עקב ענוה יראת ה' יראת חטא מביאה לידי חסידות שנא' וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו. חסידות מביאה לידי רוה"ק דכתיב אז דברת בחזון לחסידך. רוה"ק מביאה לידי תחה"מ תחה"מ מביאה לידי אליהו ז"ל אז תבין יראת ה' ודעת אלקים תמצא. בסוף תוספתא דהוריות בית ישראל ברכו את ה' בית אהרן ברכו את ה' בית הלוי ברכו את

ה' יראי ה' ברכו את ה' מכאן ישראל מברכין אחת בית אהרן מברכין שתים בית הלוי מברכין שלש יראי ה' מברכין ארבעה:

סימן מז
פ צ ק ר

רי"ש למפרע שי"ר כלו' פ"ה צדי"ק קר"א שי"ר שהקב"ה חפץ לשמוע שיר מפי צדיק זשה"כ אך צדיקים יורו לשמך שהקב"ה שמח בשבחות שאומרים לפניו הצדיקים כדאמ' פ"ק דברכות כשישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא שמי' רבה מברך הקב"ה מנענע בראשו ואומ' אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך וע"כ נקרא דוד חסיד שנא' לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני ר' לוי ור' יצחק ח"א כך אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב ישינים עד ג' שעות ואני חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך וחד אמר וכולי. וא"ר אלעזר בר אבינא כל האומר תהלה לדוד ג"פ בכל יום מובטח הוא שהוא בן עוה"ב ובפ' כל כתבי הקודש א"ר יוסי יהא חלקי עם גומרי הלל בכ"י איני והאמר מר הקורא הלל בכ"י ה"ז מחרף ומגדף. (קאמר התם) [כי קאמרינן] בפס"דז. ואשכחן דמשתבח בי' קרא בדוד שהי' אומר שבחות להקב"ה דכתי' (בדוד שבו) [כדוד חשבו] להם כלי שיר. ואמרי' נמי למה נקרא' שמה רות שיצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות ואמ' במדרש שה"ש ברוב עם הדרת מלך אמר ר' חמא בר חנינא שבחו וגדולתו של הקב"ה שאע"פ שיש לפניו אלף אלפים ורבוא רבבות של מלאכי השרת שישרתוהו וישבחוהו אינו רוצה בשבחן אלא בשבחן של ישראל שנא' ברוב עם הדרת מלך ואין עם אלא ישראל שנא' עם זו יצרתי לי למה בשביל שיגידו שבחו בעולם שנא' תהלתי יספרו וכה"א נדיבי עמים נאספו א"ר סימון אימתי הקב"ה מתעלה בעולמו בשעה שישראל נאספים בב"כ ובב"מ ושומעין דברי אגדה מפי חכם ואח"כ עונים יהא שמו הגדול מבורך באותה שעה הקב"ה מתעלה בעולמו ואומר למלה"ש בואו וראו עם זו יצרתי לי במה הם משבחין אותי באותה שעה מלבישין אותו הוד והדר לכך נאמר ברוב עם הדרת מלך:

סימן מח
צ ק ר

צד"י במילוי הוא הק"ם בא"ת ב"ש צדי לשון תהו תרגום תהו צדיא כלו' צד"י דהיינו תהו דהיינו רשע הקם אותו וקראהו ר' ברי"ש כדי שיחזור בתשובה ויעסוק בתורה כהיא דהשוכר את הפועלים דאיקלע ר' לאתרא דר' אלעזר בר' שמעון אמר להם יש בן לאותו צדיק אמרו לו יש לו בן וכל זונה שנשכרת בשנים שוכרתו בשמנה ואסמכי' ר' ברבי ואשלמי' בי ר"ש בן יוסי בן לקוניא אחוה דאמי' כל יומא הוה אמר לקרייתא אנא אזיל

א"ל חכים עבדי יתך וגולתי' דדהבא פרסא עלך ורבי קראו לך ואת אמרת לקרייתי אנא איזול א"ל מומי עזובה דא. והיינו דדרישנא צד"י בא"ת ב"ש הק"ם דהיינו עם הארץ הקם אותו **ק**ראוהו **ר**בי כלומר אע"פ שאינו כדאי מותר לך לקרותו רבי כדי שיחזור בתשובה ויעסוק בתורה כעובדא דרבי כדפרישית:

סימן מט

צ ק ר

צד **ק**ניגון **ר**שע זשה"כ אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים. ואמ' בפ"ק דע"ז דרש ר"ש בן (עזאי) [פזי] מ"ד אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים מי שלא הלך לאסטרטיאות ולקרקסיאות של עכו"ם. דהיינו פלטרין וכל דבריהן כשהם נאספין לשחוק ולליצנות. ובדרך חטאים לא עמד זה שלא עמד בקניגיון שלהם. פי' רבינו שלמה זצ"ל קניגיון צידת חיות ע"י כלבים וכל מעשיהם לשחוק ולשמחה ודוגמתו בחולין וכי משה קניגי היה. ואמר בויקרא רבה פ' ויהי ביום השמיני. ר' פנחס או' בהמות ולויתן הם קניגון של צדיקים לעתיד לבוא ומכאן אני המחבר אומר שכל מי שהוא צד חיות עם העכו"ם ע"י כלבים בזמן הזה לא יראה בשמחת בהמות ולויתן שהם קניגיון של צדיקים לע"ל. והיינו דדרישנא צ' ק' ר' **צ**ד **ק**ניגיון **ר**שע ורע לו שלא יזכה לראות בקניגיון של צדיקים לע"ל:

סימן נ

קר"ש הם האותיות שק"ר אל"ף מ"ם תי"ו הם אותיות אמ"ת ומפני מה אותיות של שקר הפוכים מפני שהרשעים בעלי שקר הם הפוכים ומעשיה' הפוכים ונידונים בהפכה כמהפכ' סדם ועמורה ומפני מה אותיות של אמת הם כסדר מפני שהצדיקים דוברי אמת בלבבם עוסקים בתורת אמת הם אמת ומעשיהם אמת. ועצתם אמת ומתקיימת כדכתיב עצת ה' היא תקום כל עצה שיש בה דבר ה' היא תקום ועליהם נאמר טוב אחרית דבר מראשיתו. טוב אחרית דבר שהוא טוב מראשיתו כשמראשיתו היתה בו עצת אמת אז טוב אחריתו:

סימן נא

שי"ן תי"ו שי"ן שכחה ש' שני ת' כתיבה כלומ' שכחה גורמת לשני תוי"ן דהיינו שתי כתיבות כתיב' תושב"כ וכתיב' תושבע"פ. וזשה"כ עת לעשות לה' הפרו תורתך ואי' במס' תמורה בפ"ב דרש ר' יהודה בר נחמני מתורגמני' דרשב"ל כתוב א' אומר כתוב לך את הדברי' האלה וכתי' כי ע"פ הדברים האלה לומר לך דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומר' בע"פ ודברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרם בכתב רבי ר' ישמעאל תנא כתוב לך

את הדברים האלה אלה אתה כותב ואי אתה כותב מדרש הלכות ואגדות אמרין רבנן על גרסייהו סמיכן וכיון דאיכא שר של שכחה כתבין ומחתין דאי משתכחא מילתא מנהון מעיינין בספרא וכי הא דר' יוחנן ורשב"ל כי מעיינין בספרא דאגדתא בשבתא אמרין עת לעשות לה' הפרו תורתך אמרי מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ואל תשתכח תורה מישראל הילכך אהא סמכינן (ותנינן) [וכתבינן] תורה שבע"פ והיינו דדרישנא ש' ת' שי"ן שנ"י תוי"ן כתיבה כלו' שהשכחה גורמת לנו שנ"י תוי"ן דהיינו שני כתיבות דכתבינן תורה שבעל פה:

הלכות צדקה

סימן א

בפרשה וירא כתיב גבי אברהם כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו:

סימן ב

בבראשית רבה ר' אחא בשם ר' אלכסנדרי זה האבריא פי' שהי' מבריא את העולם העוברים ואת השבים דרך (דורש) [ארצו] ורבנן אמרי זה בקור חולים ר' עזרי' אמר בשם ר' יהודה בר' סימון בתחלה צדקה ולבסוף משפט הא כיצד אברהם הי' מקבל העוברי' והשבים ומשהיו אוכלים ושותים אמר להם ברכו אמרין לי' מה נאמר אמר להם ברוך מלך העולם שאכלנו משלו אם מקבל עליו ובריך הוה אכיל ושתי ואוזיל לי' ואי לא קבל עלי' אמר לי' הב מה דעלך ואמר מה אית עלי והוה אמר חד דסיט דחמרא פי' מדה של יין בעשרה פלרין חד [ליטרא] דקופר בעשרה פלרין חד עיגול מן ריפתא בעשרה פלרין פי' ככר לחם אחת תרגו' ירושלמי עיגול דלחם חד. מאן יהיב לך חמרא במדברא מאן יהיב לך קופר במדברא מאן יהיב לך פיתא במדברא. מאן דהוה חמי עקתיה הדין הוה בריך ברוך מלך העולם שאכלנו משלו:

כתיב עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח. אמר ר' אלעזר גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות כולם שנא' עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח. הכל בכלל זבח חטאת ואשם עולה ושלמי' כולם זבח הן. כתי' זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד. א"ר אלעזר גדולה גמ"ח. דהיינו הטורח שהוא החסד שמוליכה לביתו או טורח שתעלה לו לברכה לרווחה כגון נותן לו פת אפוי בגד ללבוש או מעות בעת שהתבואה מצויה שלא יוציא מעות לאיבוד והיינו חסד. שהוא נותן לבו ודעתו לכך. וגדולה גמילת חסד זו יותר מן הצדקה דהיינו הנתינה בלבד ואינו נותן דעתו לכך. זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד. קרא הכתוב זריעה לצדקה ואת החסד קרא קציר. וטובה קצירה מזריעה. כדמפרש

והולך אדם זורע ספק אוכל ספק אינו אוכל קוצר ודאי אוכל. וא"ר אלעזר אין הצדקה משתלמת אלא לפי ג"ח שבה. וא"ר אלעזר כל העושה צדקה ומשפט. כאלו מלא כל העולם חסד. שנא' אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ. שמא תאמר כל הבא לקפוץ לעשות צדקה וחסד קופץ ומספיקין בידו וממציאין לו מהוגנין לבך. ת"ל מה יקר חסדך אלהים. צריך לתת לבו לטרוח ולרדוף אחרי' לפי שאינה מצוי' תמיד לזבות בה למהוגנין. ובפ"ק דבתרא א"ר יצחק מ"ד רודף צדק' וחסד ימצא חיים צדקה כו' משום דרודף צדקה ימצא צדק' אלא הקב"ה ממציא לו מעות כדי לעשות מהם צדקה. רב נחמן בר יצחק אומר הקב"ה ממציא לו בני אדם המהוגנין לעשות בהם צדקה כדי לקבל מהם שכר לאפוקי מדדרש רבא דדרש רבא מ"ד יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמי' לפני הקב"ה רבש"ע אפי' בשעה שכופין את יצרם לעשות צדקה הכשילם בב"א שאינם מהוגנין כדי שלא לקבל עליהם שכר. ורבי נמי קאמר התם אוי לו שנתן פתו לעם הארץ. ושלהי פ"ק דב"ק א"ר יוחנן משום רשב"י מ"ד אשריכם זורעי על כל מים כל העוסק בתורה ובג"ח יזכה לנחלת שני שבטים שנאמ' אשריכם זורעי ע"כ מים. ואין זריעה אלא צדקה שנא' זרעו לכם לצדקה. ואין מים אלא תורה שנא' הוי כל צמא לכו למים. משלחי רגל השור והחמור. זוכה לנחלה כיוסף דכתיב בי' בכור שורו הדר לו. זוכה לנחלה כישׁשכר דכתיב ביה יששכר חמר גרם. איכא דאמרי אויביו נופלים לפניו כיוסף דכתיב ביה עמים ינגח יחדיו אפסי ארץ וזוכה לבינה כישׁשכר שנא' ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל. (ושלהי) פ"ק דע"ז א"ר יוחנן משום ר' בנאה מ"ד אשריכם זורעי על כל מים אשריהם לישראל בזמן שעוסקים בתורה ובג"ח ויצרן מסור בירם ולא הן מסורים ביר יצרם שנא' אשריכם זורעי ואין זריעה אלא צדקה שנא' זרעו לכם לצדקה ואין מים אלא תורה שנא' הוי כל צמא לכו למים. בפ"ק דב"ב א"ר אסי לעולם אל ימנע אדם עצמו מלתת שלישית השקל בשנה שנא' והעמדנו עלינו מצות לתת שלישית השקל בשנה לעבודת בית אלהינו ואמר רב אסי שקולה מצות צדקה כנגד כל המצות כולן שנא' והעמדנו עלינו מצו"ת וגו'. אמר רבי אלעזר גדול המעשה יותר מן העושה שנא' והי' מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם. מעשה הצדקה טורח המעשים את חבריהם מדלא כתי' והיה הצדקה שלום. אמר להו רבא לבני מחוזא עושו אהדדי כי היכי דלהוי לכו שלמא אמר רבא הא מילתא אישתעי לי עולא משגש אורחתא דאמי' משמי' דר' אלעזר מ"ד וילבש צדקה כשריון מה שריון זה כל קליפה וקליפה מצטרפת לשריון גדול אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול ומדרש אגדה אומר שעושים לו לעוה"ב מן הפרוטות מלבוש שאוחזין זו בזו בעין

טבעות השריון. ושלהי המנחות והנסכים א"ר יצחק מה נשתנה מנחה שנא' בה נפש אמר הקב"ה מי דרכו להביא מנחה עני מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו לפני. ובפרק [קמא] דגיטין דרש ר' עוירא זמנין אמר לה משמי' דר' אמי וזימנין א"ל משמי' דר' אסי מ"ד כה אמר ה' אם שלמים וכן רבים וכן נגוזו ועבר אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמים יעשה מהן צדקה וכש"כ בשהן מרובים וכן נגוזו ועבר תנא דבי רבי ישמעאל כל המגיז מנכסיו ועושה מהם צדקה ניצול מדינה של גיהנם משל לשתי רחלות שהן עוברות במים אחת גזוזה ואחת שאינה גזוזה הגזוזה עוברת ושאינה גזוזה אינה עוברת. ועניתך לא אענך עוד אמר מר זוטרא אפי' עני המתפרנס מן הצדקה יעשה צדקה לא אענך עוד תני רב יוסף שוב אין מראין לו סימני עניות. ואמר בפ' מציאות האשה דכי מתלין מתלא בירושלים מלח ממין חסר ואמרי לה חסד ובפ"ק דב"ב א"ר אלעזר בזמן שביהמ"ק קיים אדם שוקל שקלו ומתכפר לו ועכשיו באים אוה"ע ונוטלין אותו בזרוע אם זכה למז"ט הלא פרוס לרעב לחמך לא זכה ועניים מרודים תביא בית הרשות שצועקים תמיד הבו שאנו צריכים כמו אריד בשיחי אמר מר עוקבא אעפ"כ נחשב לו לצדקה שנא' ושמתי פקודתך שלום ונוגשיך צדקה. ובפסיקתא אל גנת אגוז ירדתי למה נמשלו ישראל לאגוז א"ר לוי האגוז הזה יש בו שלשה מינים אגוזי פרך ובינונים וקנטרונים של פרך שנפרכים מעצמם והבינוני אתה מקיש עליו ושוברו והקנטרונים אפי' אתה שוברו אעפ"כ אין ממנו תוחלת כך ישראל יש בהם בני אדם שעושים מצות מעצמם אלו של פרך ויש בהם שאתה תובעם למצוה ומיד הם נותנים ויש בהם שאפי' אתה מקיש עליהם במה פעמים אינו מועיל כלום אלו הקנטרונים אעפ"כ א"ר לוי הפתח שאינו פתוח למצוה פתוח לרופא:

סימן ג

בפ"ק דב"ב ת"ר קופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה מפני שאין עושין שררות על הצבור פחות משנים שממשכנים על הצדקה ומתחלקת בשלשה מפני שהיא כדיני ממונות שצריך לעיין ולתת לכל אחד כפי הטפלים התלויין בו. שררות הוא דלא עבידנא יחיד להיות גיזבר הא הימוני מהימנא מסייע לי' לר' חנינא דא"ר חנינא מעשה ומינה רבי שני אחים על הקופה ושני אחים לגבי הימנותא כחד דמיין הילכך מוקמינן שני אחים גבאי צדקה דהא יחיד נמי מהימן ומוקמי' לי' ובלבד שיהא אדם חשוב וירא שמים לפי הדור דלית לן בדורינו כר' חנינא בן תרדיון מיהו בירוש' מוכח דאין מעמידין (שני אחים) כ"א שלשה ומוכח נמי דאין מעמידין שני אחים כההיא דפרק בתרא דפאה ר' חלבו בשם ר' בא בר זבדא אין מעמידין פרנסין פחות משלשה פי' גבאי צדקה אנא חמי

דיני ממונות בשלשה דיני נפשות לא כש"כ ופריך ויהיו עשרים ושלשה פי' הואיל ודיני נפשות הם יהיו עשרים ושלשה כמו דיני נפשות ושני עד דהוא מצמית להו הוא מסתכן כלו' מן הדין הי' צריך עשרים ושלשה אלא פעמים לא היו יכולים להקבץ עד שהי' העני מסתכן לכך אמר שלשה בדיני ממונות אבל תרי לא ר' אסי בשם ר' יוחנן אין מעמידין שני אחין פרנסין פי' גבאי צדקה ר' אסי עבד חד מן תרין אחין עאל ואמר קומיהון לא נמצא לפלוני דבר עבירה אלא שאין מעמידין שני אחין פרנסין הלכך נכון להעמיד שלשה גבאי צדקה ובלבד שלא יהיו בהם שני אחין מיהו כבר נהגו בכל המקומות להעמיד גבאי אחד והטוב בעיני שיעמידו שני בני אדם להיות גבאי צדקה:

סימן ד

אדם שהצבור חפצים בו למנותו גבאי של צדקה יש לו לקבל על עצמו להיות גבאי של צדקה ואמר בירושל' פ' בתרא דפאה ר' יוסי על לכפר' בעי מוקמין לון פרנסין פי' גבאי צדקה ולא קבלון עליהון על ואמר קומיהון בן בבי ממונה על הפקיע מה אם זה שנתמנה על הפתילות זכה להמנות עם גדולי הדור אתם שנתמנים על חיי נפשות לכש"כ ר' חגי כד הוה מקים פרנסין פי' גבאי הצדקה הוה מטעים להון אורייתא לומר שכל שררה מתורה ניתנה שנא' בי מלכי' ימלוכו ואדם שהוא גבאי של צדקה אם עניים יחרפו אותו אין לו לחוש על זה כי יותר טוב לו ממה שהיו מברכי' אותו כי יותר זכותו גדול בכך כדאמר בירוש' פ' בתרא רפאה ר' אלעזר הוה פרנס פי' גבאי של צדקה חד זמן נחת לביתא אמר לון מה עבריתון אמרין לי' אתת חדא סיעא אכלון ושתון וצלון עלך אמר לון ליכא אגר טב נחת זמן תניינות אמר לון מה עבדיתון אמרין לי' אתת חדא סיעא חורי אכלון ושתון ואקלונך אמר לון כדין איכא אגר טב הרי אתה רואה כשברכוהו לא הי' שמח וכשחרפוהו שמח מפני שמקבל יותר שכר טוב:

סימן ה

בפ"ק דב"ב ת"ר קופה של צדקה נגבת בשנים מפני שאין עושין שררות על הצבור פחות משנים מאי שררות אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לפי שממשכנין על הצדקה אפי' בערב שבת שיש פתחון פה לבעה"ב לומר טרוד אני איני והכתיב ופקדתי על כל לוחציו וא"ר יצחק בר שמואל בר מרתא משמי' דרב אלו גבאי צדקה ל"ק הא דאמיד הא דלא אמיד היכי דלא אמיד אין ממשכנין אותו אבל היכי דאמיד ולאו דוקא עשיר אלא אפי' שיש ספק בידו ליתן ממשכנין אותו כדתנו רבנן רשאין בני העיר להסיע על קיצתם לקנוס את העובר על קיצת דבריהם להסיע מדעת דין תורה כי הא דרבא כפיי' לרב נתן בר אמי ושקל מני' ארבע מאה זוזי לצדקה וקשה דאמר בפ' בל הבשר כל מ"ע שמתן שכרה בצדה אין ב"ד של מטה מוזהרין עלי' והכא כתי' פתוח תפתח את ידך לאחיך לעניך וכתי' כי

בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך ופר"ת זצ"ל דהאי כפייה בדברים הכדאשכחן שלהי נערה שנתפתתה דרב פפא איעסיק לי' לברי' בי אבא סוראה אזל למכתב לי' כתובה שמע יהודה בר מרימר נפק לאפי' ואתא אתחזי לי' כי מטא לפתחא הוה קא מפטר מני' א"ל ניעול מר בהדאי חזייה דלא הוה קא ניחא לי' אמר לי' מאי דעתך משום דא"ל שמואל לרב יהודה שיננא לא תהוי בעבורי אחסנתא אפי' מברא בישא לברא טבא וכש"כ מברא לברתא וכו' עד אכפיי' ועל דהיינו אכפיי' בדברים וקשה ע"ז הפי' דמסיק דממשכנין (כי) היכי דאמיד כי הא דרבא אכפיי' לרב נתן אלמא כפי' גמורה הות התם ועוד הי' מפרש רבי' תם זצ"ל דודאי אין בני העיר יכולין לכוף אחד לצדקה ולא לכל דבר שאינו תקנת העיר והא דכפיי' רבא לרב נתן בר אמי היינו שהי' כבר קצבה ותנאי ביניהם ונתרצו בה מעיקרא ועתה לא רצה לקיים הקצבה לפיכך אכפייה ופעמים הי' רבי' תם זצ"ל מפרש שקבלו עליהם בני עירו של רב נתן בר אמי שיהא רשות לגבאים לכוף אותם לפיכך כפה אותו רבא. ור' יצחק בר אברהם זצ"ל השיב הלכה למעשה שאם אדם אינו רוצה ליתן בקופה של צדקה שיכולין בני העיר לכוף אותו כדאשכחן דרבא אכפיי' לרב נתן בר אמי ואפיק מני' ר' מאה זוזי לצדקה דאע"ג דכל מ"ע שמתן שכרה בצדה אין ב"ד של מטה מוזהרין עליה נראה לו כמו שפי' רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דמצות ל"ת היא כדכתי' לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך ולעצמו נראה לו לפרש וגם ר' שמשון אחיו זצ"ל פי' בדבריו דאפי' מ"ע שמתן שכרה [בצדה] כופין אלא שאין נענשים בדבר אם לא יכופו ויחזרו ויכופו עד שתצא נפשו כמו סוכה ואינו עושה לולב ואינו נוטל דמכין אותו עד שתצא נפשו והיינו אין מוזהרין עלי' ואין נענשים עלי' והכי אי' בירוש' פרק המוכר את הספינה מאזני צדק אבני צדק וגו' מכאן אמרו חכמים כל מ"ע שמתן שכרה בצדה אין ב"ד של מטה מוזהרין עליה כתי' יהי' לכם מנה אגרדאים על כך ואת אמרת הכן א"ר בון בר חייא כיני מתני' כל מ"ע שמתן שכרה כתובה בצדה אין ב"ד של מטה נענשים עלי' פי' אבל מוזהרים הם לכפות כדדרשי' מן יהי' לכם שימנה אגרדאים על כך והא דאמ' בפרק כל הבשר גבי ההוא גברא דלא מוקיר אבוה ואמי' כפתוהו ובתר הכי קאמר שבקוהו משום דכל מ"ע שמתן שכרה בצדה אין ב"ד של מטה מוזהרין עלי' ההיא לא פליגא אירוש' דהכי קאמר שבקוהו דכיון שכפתתם אותו אין אתם צריכים לטרוח יותר ואם ישמע ישמע ואם לא ישמע אינכם נענשים כמו בשאר מ"ע ופי' אחרים כתב דלא נכונו בעיניו:

סימן ו

בפ"ק דר"ה אמר רבא וצדקה מיחייב עליה לאלתר משום בל תאחר מאי טעמ' דהא קיימי עניים פשיטא מהו דתימא כיון דבעניינא דקרבנות כתיבא לענין בל תאחר כקרבנות דמיין ולבעי ג' רגלים קמ"ל דעבר עלי' לאלתר ופי' רבותינו בתשובות דהא קיימי עניים או בכאן או חוץ לחומה לנו שהרי עניי העיר מחלקין להו מע"ש לע"ש וקיימי עניים דקאמר אענייי עולם קאי שצריכין לתמחוי או לככר בפונדיון ויש ספרים שמסיים בהם קמ"ל דשכיחי עניים והיינו דשכיחי עניים שמצויין עוברים ושבים כל שעה ושעה ואע"ג דגבי פאה היכא דליכא עניים אמרי' לעני תעזוב ולא לעורבים ולא לעטלפים התם קודם שיבואו עניים היה נפסד ואפי' כשיבואו לא ידעו שהוא לקט ושכחה ופאה ולא שייך התם לומר שכיחי עניים ופי' בתשובות דהא דקאמר רבא וצדקה עובר עליה לאלתר דהיינו משתבע הגבאי ולא משעה שנדר דאיהו אין בידו לחלקן ולא פסדי עניים אבל גבאי תובע ומחלק וממשכן כדבריהם ז"ל ממשכנין על הצדקה ואם מונע משכון או מעות עובר לאלתר והביא ראי' לדבריו רבי' תם מפ"ק דערכין האומר סלע זו לצדקה עד שלא באת' ליד גבאי מותר לשנותה ומשבאתה ליד גבאי אסור לשנותה וטעמא על כרחין משום פסידא דעניים דקיימי כדמוכח דפריך והא ר' ינאי יזיף ופרע שאני ר' ינאי דעניים ניחא להו דכמה (משתעי) [דמשהי] מעשה ומייתי להו ואיכא רווחא לעניים הא למדת שמותר לשנות קודם שבאתה ליד גבאי דבידו לחלק [אבל משבאת לידו] אסור לשנותה משום פסידא דעניים דקיימי ולא יהיו המעות מזומנים אבל אם הגבאי בר עשוייי כרבי ינאי מותר הא למדת שהנודר יש בידו לשנות ולאחר עד שיתבע הגבאי לא שנא יום אחד ול"ש שנה שלימה דא"כ נתת דבריך לשיעורין ולדבריו היכי שנדר כדי ליתן למי שירצה עובר לאלתר דהא קיימי עניים ויש בידו ליתן להם דלאו כדי ליתן לגבאי נדר ואין לומר שאינו עובר משום שיכול לומר איני רוצה ליתן לאלו אלא לאחרים שיבואו דא"כ כך יפטור עצמו לעולם מיהו היכי שנדר ליתן לפלוני ודאי לא עבר עד שיבוא אותו פלוני והיכא שברכו ש"צ בביהכ"נ ליתן צדקה הואיל ושמע הגבאי ויודע שהו' צדקה לא עבר עד דתבע לי' גבאי והיכא שנדר נדר ליתן ביד גבאי והגבאי אינו יודע שיתבע אותו א"כ לעולם לא עבר ומסתבר דחייב להודיע לגבאי שהוא חייב לו צדקה דדוקא היכי דידע הגבאי לא עבר עד דתבע לי' משום דהואיל ויודע ואינו תובע אותו הרי אינו צריך ואין לומר קיימי עניים שהוא עובר דאי קיימי הוה תבע לי' אבל היכי דלא ידע הגבאי שהוא חייב צדקה דאי הוה ידע דילמא הוה תבע מסתבר דחייב להודיע לגבאי ואי לא אודעיה עבר:

סימן ז

בפ"ג דשבועות מוצא שפתיך תשמור אין לי אלא שהוציא בשפתיו גמר בלבו מנין ת"ל כל נדיב לב פי' רבי' שלמה זצ"ל גבי נודר להביא קרבן כתיב דהיכי דגמר בלבו נדר או נדבה לקרבן שחייב להדיא אע"פ שלא הוציא בפיו ובריש פ' האיש מקדש נמי פריך סתמא דתלמודא אקדשים ותרומה מה להנך שכן ישנן במחשבה הילכך מכאן פסק בתשובות שהגומר בלבו ליתן צדקה חייב כאלו הוציא בפיו ואע"ג דבפ"ג דשבועות קאמר דתהוי תרומה וקדשים שני כתובים הבאים כאחד פי' בתשובות דצדקה כנדרים ונדבות דמי הילכך גמר בלבו ליתן צדקה אע"פ שלא הוציא בפיו חייב ולקמן בסי' ל"ב הארכתי בו ופירשתי היטב. בפ"ק דערכין אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה (אמר רב) האומר סלע זו לצדקה מותר לשנותה סבור מינה לעצמו אין לאחר לא א"ר אמי א"ר יוחנן בין לעצמו בין לאחר א"ר זירא לא שנו אלא דאמר עלי אבל אמר (זה אותביה בעיניה) [הרי זו בעינא בעי למיתביה] מתקיף לה רבא איפכא מסתברא אמר זה לישתמש בה כי היכי דלחייב באחריותו אמר עלי לא אלא לא שנא. ושניהם מותר לשנות. תניא כוותי' דרבא נדר צדקה ואין הקדש צדקה לא נדר צדקה ולא הקדש צדקה. לאו דכי קאמר צדקה הרי היא כנדר לבל תאחר ואינה כהקדש דאלו דקדש אסור לאשתמושי בה ואלו צדקה מותר לאשתמושי בה. אמר רב כהנא אמריתי' לשמעתא קמי' דרב זביד אמר לי אתון הכי מתניתו לה ואנן הכי מתנינן לה א"ר נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב האומר סלע זו לצדקה מותר לשנות בין לעצמו בין לאחר בין אמר עלי בין אמר זה. בפ"ק דערכין ת"ר האומר סלע זה לצדקה עד שלא באת ליד גבאי מותר לשנותה ומשבאת ליד גבאי אסור לשנותה איני והא ר' ינאי יזיף ופרע שאני ר' ינאי דניחא להו לענייי דכמה (דמשתעי) [דמשהי] מעשה ומייתי לה. וההיא דפ"ק דב"ב דת"ר קופה לענייי העיר תמחוי לענייי כל אדם ורשאים בני העיר לעשות קופה תמחוי לחלק לענייי עולם אם ירבו עליהם. ותמחוי קופה לשנותן למה שירצו פי' רבינו יצחק בר' שמואל זצ"ל בני העיר ודאי רשאין אבל גבאים שגבו קופה או תמחוי אינם רשאים לשנות אפי' לדבר מצוה והני מילי דבני העיר רשאין לשנות לדבר מצוה אבל לא לדבר הרשות וההיא דפרק המקבל דאמר התם מגבת פורים לפורים ואין מדקדקין בדבר ואין העני רשאי ליקח מהם רצועה לסנדלו אא"כ התנה במעמד אנשי העיר ומשמע דוקא לפורים אבל לשאר מצוה לא היינו גבאי דוקא כיון שגבה מגבת פורים מן בני העיר אינו יכול לשנותה למצוה אחרת וכן אם גבה לבני העיר אינו יכול הגבאי לשנותה וליתן לענייי עיר אחרת אבל (לבני) [בני] העיר (יכול) [יכולין] לשנות מגבת פורים לדבר אחר ובלבד שיהא לדבר מצוה דומיא דקופה ותמחוי

שרשאין בני העיר לשנותם דדבר מצוה נינהו וה"נ רשאין בני העיר ליתן מגבת פורים לענייי עיר אחרת ויש ספרים דגרסי בהמקבל ולא יקח מהם רצועה לסנדלו אלא כו' משמע דאגבאי קאי שכבר הם ביד הגבאי וההיא דפ"ק דערכין דת"ר ישראל שהתנדב מנודה או נד לביהכ"נ אסור לשנותה ומסקנא דלדבר מצוה מותר לשנותה אומר רבינו יצחק זצ"ל דוקא נדבת ביהכ"נ אבל בנדבת העניים אין הגבאי יכול לשנותה אפי' לדבר מצוה אלא ר' ינאי ודכוותי' דאיכא רווחא לעניים והא דעבדינן האידנא שנותנין מן הצדקה לכל צרכי צבור פי' רבינו יצחק בר' שמואל זצ"ל משום דלב ב"ד מתנה עליהם כשפוסקין בני העיר הצדקה בינייהו עושין על דעת שיעשו הגבאים כל מה שירצו:

סימן ח

מעשה באחד שנדר להשיא יתומה אחת והקצה מעות לצורכה והרויח הרבה באותם מעות ועד שלא השיא אותה מתה היתומה ובאו יורשיה ותבעו את המעות מן הנודר וטענו הואיל והקצה המעות לצורכה בפירוש הרי לא הי' רשאי לשנותם לדבר אחר א"כ שלה היו וזכינו בהם אנו כשמתה כי אנו יורשיה והשיב להם הנודר לא אתן לכם כלום כי אני נדרתי אותם המעות להשיאה בהם ולשם מצוה הפרשתים ואתם מה לכם עלי ופסק להם רבי' חיים כהן צדק זצ"ל דאין חייב ליתן ליורשים כלום שלא נדר אותם המעות אלא ע"מ (לכונסה) [להשיאה] וראי' לדבר דתנן בפ' אע"פ דנתארמלה או נתגרשה בין מן האירוסין בין מן הנישואין גובה את הכל ר"א בן עזרי' אומר מן הנישואין גובה את הכל מן האירוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה ופסק בגמרא הלכה למעשה כר"א בן עזריה ופי' דקיי"ל כוותי' דאע"ג דאתו לידה לא גביא אלא מנה ומאתים מעתה ה"נ לא נדר אלו מעות אלא על מנת להשיאה בהם ואין בהם ליורשים כלום. ומורי רבי' אליעזר בן רבינו יואל זצ"ל אומר כיון דאמר פ' הזהב א"ר יוחנן האומר לחבירו מתנה אני נותן לך יכול לחזור בו ואוקימנ' מותר לחזור בו שאין בו משום מחוסר אמנה ומודה ר' יוחנן במתנה מועטת אסור לחזור בי' דסמכא דעתי' וגרסי' בירוש' אמר ליתן לחבירו מתנה מרובה מותר לחזור בו הדא דתימ' בעשיר אבל לעני נעשה נדר פי' והוי כנודר צדקה ליתן לו זכה בה מעתה זכו בו יורשים כדתניא שלהי נגמר הדין מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו כיצד גבו למת סתם זהו מותר המת למתים גבו למת זה הוא מותר המת ליורשיו. ר' מאיר אומר לא יגע בהם עד שיבוא אליהו ר' נתן אומר יעשה דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו ומפרש אביי דלכולי עלמא הזמנה מילתא היא ת"ק סבר דחזי לי' תפיס דלא חזי לי' לא תפיס ור' מאיר מספקא לי' אי תפיס אי לא תפיס הילכך לא יגע בהן עד שיבוא אליהו ור' נתן פשיטא

לי' דתפיס הלכך יעשה דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו ועד כאן לא פליגי אלא משום תפיסה דאיסורי הנאה הא לאו הכי לכ"ע ליורשין ורבא מפרש דלכ"ע הזמנה לאו מילתא היא ת"ק סבר איחולי אחיל זילותי' לגבי יורשין ור"מ מספקא לי' אי מחיל אי לא מחיל הלכך לא יגע בהם עד שיבוא אליהו ור' נתן פשיטא לי' דלא מהיל הלכך יעשה דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו ע"כ ל"פ אלא מטעמא דבזיונא הא לאו הכי לכ"ע ליורשין כיון שנקבר בכבוד כדרך כל האדם אלמא אע"פ שלא נתנו הנותנים והגובים לא גבו לצורך היורשים אפי' הכי זכו בהם מכח המת וההיא דאע"פ אינה ראי' דאין כל האומדנות שוין:

נראה בעיני אני המחבר כדברי רבי' חיים זצ"ל דאין ליורשים כלום דאומדן דעת גדול הוא שלא הפריש מעותיו אלא לצורך מצוה אבל לא לצורך הרשות שיאכלו היורשים וההיא דירוש' שהביא מורי רבי' אב"י העזר"י זצ"ל אבל לעני נעשה נדר לאו ראי' היא דודאי נדר הוא ולא מצי הדר בי' שלא ליתן לאותו עני שנדר לו אבל אם מת אותו עני קודם שנתן לו אין ליורשים כלום וההיא דנגמר הדין לאו ראי' היא דשאני התם שנעשית מצוה במעותיהם שכשגובין לצורך מת זה ונתן כ"א כנדבתו נעשו שותפין וכשנקבר במעותיהם נעשה בהם מצוה וגמרו ומקנו לי' לגמרי הכל וזכה בכולם וזכו נמי יורשים בהם מכח המת אבל הכא שהקצה לצורך היתומה להשיאה בהם ומתה היתומה ולא נעשית בהם מצוה כלל ודאי לא נדר על דעת שיאכלום היורשים ואין להם כלום. ומיהו הא מספקא לי אני המחבר אי מצי לעכב אותם לעצמו או שמא חייב להשיא בהם יתומה אחרת ומסתבר לי דהואיל ולשם מצוה הפרישום ולכבוד שמים אינו רשאי לעכב לעצמו וגם אינו רשאי לעשות בהם מצוה פחותה אלא ישיא בהם יתומה אחרת או יעשה מצוה שלמעלה הימנה. ומורי רבי' שמחה זצ"ל אומר דאם אמר ליתומה זו אין ליורשים כלום אלא יקח לעצמו ואם אמר ליתומה סתם בשעת הפרשה ולאחר מיכן נתרצה ליתן ליתומה זו ומתה יתן ליתומה אחרת דגרסי' בתוספתא ספ"ק דשקלים מותר עניים לעניים ומותר שבויים לשבויים ואם אמר לעני ולשבוי זה מותר שלו פי' של הנודר שאם לא כן הל"ל מותר העני לעני מותר השבוי לשבוי הא למדת דשל הנודר הוה ואני המחבר אומר דאין זה ראי' כדפרי' דשאני דתם שנעשי' מצוה בממונו הילכך השאר והמותר על צורך המצוה היא שלו אבל היכא דהפריש לצורך יתומה [זו] (אחרת) ומתה היתומה ולא נעשית מצוה בממונו חייב להשיא בהם יתומה אחרת מיהו ההיא דשקלים קשיא אההיא דנגמר הדין דהתם קתני מותר השבוי של הנודר ע"כ הי' נ"ל לפרש דשלו דקתני

בשקלים היינו של עני ושל שבוי וכדפריש' דהואיל ונעשה מצוה בממונו גמר והקנה לו דכל גם המותר על המצוה:

סימן ט

מעשה באחד שנתן מקצת נכסיו לצדקה בעת מותו לימים ירדו קרוביו מנכסיהם והיו רבותי שבביה"ם נוחם עדן אומרים שיש ליתן אותה צדקה לקרוביו שידדו מנכסיהם דתניא בפ' יש נוחלין הרי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת בנו ועמד וכתב כל נכסיו לאחרי' ואח"כ בא בנו מתנתו מתנה ר' שמעון בן מנסיא אומר אין מתנתו מתנה בידוע שאלו היה בנו קיים לא הי' כותבו ואמר רב נחמן הלכה כר"ש בן מנסיא אלמא דהכי הילכתא דאזלי' בתר אומדנא ה"נ אומדן דעתו שאלו היה יודע שקרוביו ירדו מנכסיהם לא הי' מניח קרוביו ונותן לאחרים הילכך יהבינן לקרוביו. ואין נראה בעיני אני המחבר דאדרבה אומדן דעתי' שאפי' אם הי' יודע שעתידים לירד מנכסיהם הוה יהיב צדקתו לעניים דמידי הוא טעמא דיהיב אלא כי היכי דתהוי לי' כפרה והלך צדקתו לפניו והשתא דקרוביו עשירי' ימנע מלעשו' כפרה לנפשו (לעצמו) וימתין עד שירדו קרוביו מנכסיהם ועד התם יהא נידון אלא ודאי הואיל ובהאי שעתא עשירים הוו אין להם באותה צדקה אלא כשאר עניים. ועוד היו מביאי' משלהי דגוזל קמא דאמ' אביי ש"מ כסף מכפר מחצ' דאי לא מכפר ניהדר ליורשין מאי (דעתך) [טעמא] דאדעת' דהכי לא יהיב ולית' כדפריש' אלא הא ודאי נראה בעיני שאם היו קרוביו עניים ומקבלי צדקה בההיא שעתא כשנתן הצדקה שזכו בה באותה הצדקה קרוביו העניים והא ענייך קודמין לעניים אחרים וחייב כל אדם ליתן צדקה שלו לקרוביו ואח"כ לאחרים הלכך מיד כשנתן נכסיו לצדקה זכו בהם קרוביו העניים ואם יש כאן מותר על צרכיהם יתפרנסו בהם עניים אחרים הכל כפי דעת חכמי העיר אבל אם הי' מחלק בין קרוביו העניים ונתן לכל אחד ואחר כרצונו ואחר כך נתן הצדקה בסתם כיון דנתן לכל א' לבד כמו שרצה הרי גילה דעתו שאין רצונו שיהי' להם באותה צדקה לקרוביו אלא כאחד משאר עניים:

סימן י

בנדרים בפרק ר' אליעזר תנן פותחין לאדם שהדיר את חבירו מנכסיו אומרים לו אלו היית יודע שאתה עובר על וחי אחיך עמך היית נודר דשמא יעני ואי אתה יכול לפרנסו ואומר אלו הייתי יודע שהוא כן לא הייתי נודר הרי זה מותר ואמר לי' רב הונא בר רב קטינא לרבא ולימא לי' כל דמיעני עלי נפיל מאי דמטי לי בהדי גבאי לפרנסו בהדי כול' עלמא מפרנסנא לי' א"ל שאני אומר כל הנופל אינו נופל לגבאי תחלה ופי' ה"ר אליעזר ממיץ זצ"ל שמא יעני ואין זו פתיחה דבשביל כך לא יתחרט דנימא הנודר כל דמעני עלי נפיל בתמי' וכי עלי מוטל לפרנס כל דמעני בשביל כך לא הייתי מונע מלנדור לימנו

לי' גבאי בהדי כולא עלמא מפרנסא לי' פי' ימנו הגבאי לצורך כל עניי העיר ואתן חלקי עמהם ויתנו חלקי לשאר עניים שלא הדרתי וחלק אחרים לזה ומפרנסא לי' מכיס של צדקה שנתתי חלקי ובהיתר שלא (יהיה) [יתנו לזה שנדרתי מחלקי] לישנא אחרינא ועיקר לימנו לי' גבאי ואתן לגבאי חלקי והוא מותר כדתנן שלהי אין בין המודר היו מהלכין בדרך ואין לו מה יאכל נותן לאחר משום מתנה והוא מותר בה ובשביל כך לא יתחרט שהרי לא עבר על מש"כ [בתורה] ומתרץ ודאי יעבור שאני אומר כל הנופל בעוני וצריך למזונות אינו נופל ליד גבאי תחלה ואינו מוטל על הגבאי לפרנסו אלא הקרובים מחויבים לפרנסו ועליהם מוטל עשה דוחי אחיך תחלה עד שיעיינו ב"ד אם אין ספק לקרובים אבל לאחר שיעיינו שאין ספק לקרובים מוטל על הגבאי ומתני' במדיר קרובו הילכך בשביל כך יתחרט אע"פ שאפשר לו לפרנסו ע"י מתנת אחר בושת וטורח הוא לו [אבל ליתן ליד גבאי ליתן לו אין טורח ובושת] עכ"ל שמעי' מהכא דעני שיש לו קרובים עשירים שיכולים לפרנסו אין גבאי חייב לפרנסו אע"ג שגם קרובים נותנים בכיס כמו שמשמע לפי' ראשון ושמעי' נמי מהכא דאדם שנתן צדקה לסתם עניים שקרוביו עניים זבו בה הואיל והגבאי אינו חייב לפרנסם ועליו מוטל עשה דוחי אחיך הרי הם זוכים בה כדפרישׁ' לעיל:

סימן יא

במסכת מגילה בפ' בני העיר אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם צדקה נותנין וכשהן חוזרין מביאין אותה עמהם ומפרנסין בה עניי עירם פי' רבי' שלמה זצ"ל נותנין אל גבאי העיר כדי שלא יחשדום הפוסקין דאין נותנין וכשהן באים לחזור למקומם תובעין אותו מן הגבאי ומפרנסין בה עניי עירם תני' נמי הכי בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם צדקה נותנין וכשהן חוזרין מביאים אותה ומפרנסין בה עניי עירם ויחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה נותן לעניי אותה העיר רב הונא גזר תעניתא על לגבי'. רב חנא בר [חנילאי] וכל בני מאתיה רמו עלייהו צדקה ויהבו כי באו למיתי א"ל (ליתבינה ניהלך) [ליתבינהו מר ניהלן] ניזול ונפרנס בה עניי מאתין אמר להו תנינ' בד"א כשאין שם חבר עיר אבל יש שם חבר עיר תינתן לחבר עיר וכש"כ דעניי דידן ועניי דידכו עלי סמיכו פי' רבי' שלמה זצ"ל חבר עיר חכם המתעסק בצרכי צבור נראה בעיני דוקא שגזרו עליהם צדקה מחמת שגזרו תענית מפני הבצורת או מפני משלחת חיות רעות או מפני השמד וגזרו על עצמן צדקה וגזרו נמי על בני העיר דאתו לגבייהו ליתן צדקה כדי לבטל רוע הגזירה בתשובה ותפלה וצדקה אז צריכין ליתן לגבאי העיר כדי שלא יחשדום וצריכים נמי ליתן לחבר העיר

היכא דאיכא חבר עיר ולא לחזור וליקחנה מן הגבאי להוליכה לעירן אבל צדקה שרגילין כל שעה והוא חק קבוע בכל המקומות שאפי' היו אותן בני העיר שבאו הנה בעירם לא היו נמנעים מלתת אותה אע"פ שעתה באו לכאן אינם צריכין ליתן לא לגבאין כדי שלא יחשדום אותם ולא לחבר עיר לגמרי אלא מוליכים אותם לביתם הלכך אותם בני הישובים שבאים לקהלה בר"ה ויוה"כ ומזכירין נשמות ונודרים צדקה הואיל וחק קבוע הוא בכל המקומות שמזכירים נשמות ונודרים צדקה אין כאן חשדא כלל כי בודאי יתנוה וגם אין נותנין לחבר עיר כי אין זאת הצדקה באה מכח גזירת זאת העיר אלא מכח חק ומנהג שבכל המקומות הילכך מוליכין צדקה שלהם לישוביהם ועושים בה כרצונם וכש"כ עיר שאין בה חבר עיר חכם המתעסק בצרכי צבור אלא הגבאים שאינם עוסקים בתורה תדיר. שיוליך צדקה שלו עמו לביתו כך נראה בעיני. והא דתניא בתוספתא בהגוזל האומר תנו מאה דינרים לכנסת (זו) ס"ת לכנסת יתנו לביהכ"נ הרגיל בה ואם הי' רגיל בשניהם יתנו לשניהם האומר תנו מאה דינרים לעניים יתנו לעניי אותה העיר ר' אחא אמר לעניי כל ישראל בן האוכל משל אביו ועבד האוכל משל רבו קוצה ונותן פרוסה לעני או לבנו של אוהבו ואינו חושש משום גזל שכך נהגו בעלי בתים נראה בעיני הא דקתני ינתנו לעניי אותה העיר היינו כגון שהיה דר באותה עיר ולא תיקשי להאי דקתני כשהן חוזרים מביאים אותה עמהם ומפרנסים בה עניי עירם. ובברייתא דבן עזאי מצינו אורחין הנכנסים אצל בעה"ב אינן רשאי ליתן מלפניהם כלום לא לבנו של בעה"ב ולא לעבדו ולא לשלוחו אלא אם כן יטול רשות מבעל הבית:

סימן יב

מעשה באחד שהיו נושים בו מנה ונצטרך לבריות ושט אחר פרנסתו עד שהביא מאתים ותבעו הנושה והשיבו הלוה לא ריחמו עלי כ"א לפרנס בני ביתי ולא לפרוע את חובי ופטרו מורי רבינו אבי העזרי זצ"ל דתניא בתוספתא דפאה מעשר עני אין פורעין ממנו מלוה וחוב ואין משלמין ממנו גמולין ואין פודין ממנו שבוים ומורי רבינו שמחה זצ"ל חייב אותו שצדקה אינה אלא במתנה בעלמא לעשיר לגבות ממנה חוב וכיון דנכסוהי דאינש אינון ערבין בי' [חייב] אם לא שיתנה הנותן על מנת שלא יהא רשות לפלוני בעל חובך בהם ולאו כל כמיני' להפקיעו מידי שיעבוד ודמי לאין קנין לאשה בלא בעלה בפ"ק דקידושין למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' והא דתניא בתוספתא דמגילה ר' אלעזר בר"ש משום ר"מ הנותן דינר לעני ליקח בו חלוק לא יקח בו טלית רבנן פליגי עליה פ' השוכר את האומנין ופ' המקבל דלית להו המשנה מדעת בעה"ב נקרא גזלן ולאו דוקא בצדקה דקתני רישא הלוה מעות לחבירו ליקח בהם פירות ולקח בהם כלים אסור מפני

שגונב דעתו של בעה"ב והא דגרסי' בירוש' פ"ק דמגילה אהא דמגבת פורים אין משנין במעות פורים הא בשאר מעות משנין [אלא] כל המעות עד שלא ניתנו לגזברין רשאי לשנותן משניתנו לגזברין אי אתה רשאי לשנותן ואי' נמי פ"ק דערכין ובתוספ' דמגילה כולהו מיירי שאין הבעלים או הגזברין רשאין לשנותם אבל משבאו ליד עניים הרי הן כשאר נכסים הואיל ויצא הנודר כבר ידי נדרו ותנן בפ' כל הגט המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש מחלקן עליהם [מפריש עליהם] בחזקת שהם קיימין ופריך בגמ' ואע"ג דלא אתו לידי' מכלל דאי אתא לידי' דעני מגבי לי' שפיר בחובו דהכי שפיר טפי ושמואל דמוקי לה נמי במזכה לו ע"י אחר איכא למימר דחוזר המלוה וגובה מאותו אחר מדר' נתן ואע"ג דבמעשר עני כתי' ואכלו בשעריך ושבעו תן להם כדי שבעו אלא אע"ג דעיקרו לא ניתן אלא לאכילה וכדתניא בספרי אין פוחתין לעני בגורן מחצי קב חטין וכו' שיעור מזון שתי סעודות כדאי' פ' בכל מערבין ואפי' הכי בע"ח גובה אותו בחובו ולא תימא דוקא כשהלוון על מנת כן להפריש עליה' מחלקן אבל הלווהו סתם לא דגרסי' התם בירוש' אתא עובדא קומי ר' אמי בבן לוי שהי' חייב לישראל מעות ואמר לי' הפרש עליהו מחלקי אמר לי' לא תנינן אלא המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש כשהלוון ע"מ כן הא לא הלוון ע"מ כן לא אמר ר' זעירא אפי' לא הלוון ע"מ בן חיילי' דר' זעירא מן הדא (אמר ר' זירא מן הדא) וכן בן לוי שהי' חייב לישראל מעות וכו' שנוי' בתוספתא דדמאי. וההיא דתוספתא דפאה דתניא מעשר עני אין פורעין ממנו מלוה וחוב פי' מורי רבינו שמחה זצ"ל דמיירי בבעה"ב קודם שבא לידו של עני משום דכתיב ביה נתינה ואפי' אם דעתו של עני לפרוע לא יצא בעה"ב ידי נתינה אא"כ תבוא ליד העני תחלה והיינו דקא מתמה בפ' כל הגט ואע"ג דלא מטא לידי' לא עדיף משאר ממונו. והרב ר' דור ממינצבורק זצ"ל הכריע כדברי מורי הרב ר' שמחה זצ"ל שהרי תרומה ובכורים קדישי טפי ממעשר שני ואמרי' בפרק הזרוע דנכסי בהן בעל חוב נוטלן בחובו ואשה בכתובתה ואמר שלהי מס' בכורים ושלהי מס' פאה ר' יעקב בר אידי ור' יצחק בר נחמני הוו פרנסין והוו יהבין לר' חמא אבוה דר' אושעיא חד דינר והוא הוה יהיב לחורנא אלמא דרשאי ליתן מתנה לאחרים וה"ה לבעל חובו מיהו ההוא איכא למדחי דכיון דדעת הנותן לעניים היה מה לי עני זה מה לי עני אחר אבל לעשיר אימא לא ולי אני המחבר אע"פ שאיני כדאי להכניס ראשי בין הרים גדולים נראה בעיני כדברי מורי רבי' אבי העזרי זצ"ל שאין יכול לפרוע חובו ממעות צדקה שקיבל מאחרים דהא ודאי אנן סהדי דאדעתא דהכי דיהיב מעותיו לעשירים לא הוה יהיב לי' ואי הוה ידע האי הנותן שהנושה יגבה ממנו לא הוה יהיב דאומדן דעת גדול הוא זה

שהרי אין העשיר חייב לפרוע חובותיו של עני ותו דכי היכי דהאי הנותן חייב לזכות בו בהאי עני נמי ההוא הנושה העשיר חייב לזכות בו כיון דעני הוא האי הלוה וכש"כ היכי דגלי' דאדעתא דאשתו ובניו נמי יהבו לי' שגם הם יתפרנסו מזו הצדקה כגון אותם שמוליכים כתבים ומראים בכל מקום שבאים וכתוב בהם שצריך לפרנס' ביתו דתלו בי' טפלי שאפי' אם יכול לשנות וליתן לבעל חובו ורוצה ליתן לו יכולין אשתו ובניו למחות בידו כיון שהם לא לוו ממנו ואין חייבין לו כלום שהרי כשקבל זו הצדקה אדעתא דאשתו ובניו קבל וזכו בהם בקבלתו ולאו כל כמיני' ליתן ממונם לבעל חובו ולא דמי למעשר ותרומה וביכורים שהם מתנה משלחן גבוה ולא תליא בדעת הנותן ולא זכו בהם נמי אשתו ובניו:

סימן יג

פ"**ק** דר"ה ת"ר הרמים והערכין והחרמי' וההקדשות חטאות ואשמות עולות ושלמים צדקות ומעשרות בכור ומעשר ופסח לקט שכחה ופאה כיון שעברו עליהם שלשה רגלים עובר בבל תאחר. ותנו רבנן מוצא שפתיך זו מצות עשה תשמר זו מצות ל"ת ועשית אזהרה לב"ד שיעשוך כאשר נדרת זה נדר לה' אלהיך חטאות ואשמות עולות ושלמים נדבה כמשמעו אשר דברת אלו קדשי בדק הבית בפיך זו צדקה ואמר רבא וצדקה מיחייב עלי' לאלתר אי לא יהיב מ"ט דהא קיימי עניים מכאן יש ללמוד שהנודר צדקה אינו יכול לחזור בו מדררשינן בפיך זו צדקה דאי אמרת בשלמא אינו יכול לחזור בו היינו דקאמר בפיך זו צדקה שמכיון שהוציא בפיו שוב אינו יכול לחזור בו וצריך לקיים מה שהוציא בפיו אבל אם יכול לחזור בו מאי קאמר בפיך (הרי) זו צדקה ותו מדקאמר רבא וצדקה מחייב עלי' לאלתר ש"מ דלא מצי הדר בי' דאי מצי הדר בי' אמאי עבר בבל תאחר הא אי בעי לא יהיב כלל והא ליכא למימר דכל כמה דלא הדר בי' עבר בבל תאחר ולעולם אי בעי מצי למהדר בי' דא"כ היכי יליף מבפיך זו צדקה כדפרי' ותו הואיל דבעניינא נדרים ונדבות כתיבא ש"מ דלא מצי הדר בי' דומיא דנדרים ונדבות. ובתשובות הגאונים פסק שאם גמר בלבו ליתן צדקה אע"פ שלא הוציא בפיו חייב מההיא דפ"ג דשבועות מוצא שפתיך תשמור אין לי אלא שהוציא בשפתיו גמר בלבו מנין ת"ל כל נדיב לב ופי' רבי' שלמה זצ"ל גבי נודר להביא קרבן כתי' דילפי' מכל נדיב לב דהיכי דגמר בלבו נדר או נדבה להביא קרבן שחייב להביא אע"פ שלא הוציא בשפתיו וריש פ' האיש מקדש נמי פריך כתמא דתלמודא אקדשים ותרומה מה להנך שכן ישנם במחשבה הא למדת דמחייב אמחשבה כאלו הוציא בפיו וצדקה נמי התם כתיבא אף על גב דפ"ג דשבועות קאמר דתהוי תרומה וקדשים שני כתובים הבאים כאחד [הא] פי' בתשובות דצדקה

כנדרים ונדבות דמי הלכך גמר בלבו ליתן צדקה אע"פ שלא הוציא בפיו חייב ואמר בירושלמי אמר (להביא) [ליתן לחבירו] מתנה מרובה מותר לחזור בו הדתמר לעשיר אבל לעני נעשה נדר פי' והוי כנודר צדקה ואסור לחזור בו ותו אמר בירושלמי רב הוה מפקד לשמשא בר אמינא לך הב דינרא לפלוני אי עתיר הוא תא אימליך בי אי עני הוא לא תמלך בי כלו' אם רוא עשיר אע"פ שאמרתי לך ליתן לו דינר תתיעץ בי פעם שני' קודם שתתן לו שמא אחזור בי אבל אם הוא עני אל תתיעץ בי אלא תן לו כי איני יכול לחזור בי מפני שהוא נדר ודוקא שיש בידו בשעה שנודר כפי מה שנדר ליתן צדקה הוי נדר ולא מצי הדר בי' אבל אם אין בידו כפי מה שנדר מצי הדר ממה שלא הי' בידו דאין הנדר חל עליו ראי' לדבר מההיא דריש שור שנגח ארבעה וחמשה דההוא גברא דתקע לי' לחברי' שלחה רב טובי בר מתנא לקמי' דרב יוסף הא דתנן התוקע לחבירו נותן לו סלע. סלע צורי תנן או סלע מדינה תנן פשטוה מהא דאמר רב יהודה אמר ר' אבא כל כסף האמור בתורה כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה. א"ל ההוא גברא הואיל ופלגא דזוזי הוא לא בעינא ניתבי' לעניי הדר א"ל הביי' ניהלי איזול אברי בי נפשאי א"ל רב יוסף כבר זכו בי' עניי ואע"ג דליכא עניי הכא דמזכו בי' אנן [יד] עניי אנן ובו' ואע"ג דבעלמ' תנהו לפלוני בלא מעמד שלשתן לא קני הכא במעמד שלשתן דמי הא אנן יד עניי אנן ותימא בלא מעמד שלשתן נמי לא מצי הדר בי' כדפרי' ופי' רבי' יצחק בר' שמואל זצ"ל דהיינו בדבר שבידו שכשנדר היה בידו בפי נדרו וגם מה שנדר הי' בידו כבר אע"פ שעתה אין בידו כגון שהלוה לאחרים אבל מה שלא בא לידו מעולם ולא זכה בו אע"פ שחייב לו אין הנדר של צדקה חל עליו וכש"כ אם אין שום אדם חייב לו בפי נדרו אשר נדר לצדקה ובידו נמי אין לו שאין הנדר של צדקה חל עליו וכן פסק רבי' יצחק אלפס זצ"ל ואפי' אם הי' נדר או הקדש בכי האי גונא אינו חל דנעשה כאומר כשיבוא לידי יהי' קודש:

סימן יד

בפ"ק דתענית א"ר יוחנן מ"ד עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר. ר' יוחנן אשבחי' לינוקא דר' שמעון בן לקיש אמר לי' אימא לי פסוקך אמר לי' עשר תעשר א"ל (ר') מ"ד עשר תעשר אמר לו עשר בשביל שתתעשר א"ל ומי שרי לנסויי קוב"ה והכתי' לא תנסו את ה' אלקיכם א"ל הכי א"ר אושעיא חוץ מזו שנא' הביאו את כל המעשר אל בית האוצר כו' ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לבם ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די מאי עד בלי די אמ' רמי בר חמא אמר רב עד שיבלו שפתותיכ' מלומר די למדנו שמצו' לאדם לעשר את ממונו וכל מה שמרבה במעשרות

מרבה בעושר והמרבה בצדקה יותר מן המעשרות ה"ז משובח ובלבד שלא יבזבז יותר מחומש כההוא דפ' נערה שנתפתתה דא"ר אילא באוש' התקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש. תנ"ה המבזבז אל יבזבז יותר מחומש ומעשה באחד שבקש לבזבז יותר מחומש ולא הניחו חבירו ומנו ר' ישבב ואמרי לה ר' ישבב ולא הניחו חבירו ומנו ר' עקיבא אמר רב נחמן בר יצחק מאי קרא וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. והא לא דמי עישורא בתרא לעשורא קמא אמר רב אשי אעשרנו לבתרא כי קמא ודוקא מחיים אל יבזבז יותר מחומש אבל בשעת מיתה יבזבז כל מה דבעי ולית לן בה כדאמר בפ' מציאות האשה בעובדא דמר עוקבא ואמרי בירוש' פ"ק דפאה גבי אלו דברים שאין להם שיעור וגמילות חסדים הדא דתמר בגופו אבל בממונו יש לה שיעור ואתיא כיי דמר ר' שמעון בן לקיש בשם ר' יוסי בר' חנינא באושא נמנו שיהא אדם מפריש חומש מנכסיו למצוה ר"ג בר אינונא בעי קומי ר' מנא מה חומש בכל שנה ושנה לחמש שנים הוא מפסיד כולה א"ל בתחלה לקרן מכאן ואילך לשכר:

סימן טו

בפ' בתרא דפאה תנן מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה פאה ומעשר עני היו לו ר' חסר דינר אפי' אלף (דינרים) נותנים לו כאחת ה"ז יטול פי' מאתים זוז שיערו חכמים שזהו שיעור הוצאה לשנה במזונות ובמלבושים וכן במשרה אשתו ע"י שליש פ' אע"פ שנותן לה שני קבין חטין בכל שבוע והוא שליש הדינר שעולה לי"ז דינרים לשנה וכלים של נ' זוז וזוג מנעלים ושאר פירות יכול לעלות לק' זוז לשנה והני מאתים זוז דהכא דהיינו לאשתו ולו ומיהו לא יתכן דגבי קופה ותמחוי לא כייל אשתו בהדי' כך פירש ר' שמשון בר' אברהם זצ"ל:

שאל ר' קלונימוס בר' משה זצ"ל בשאלה המתחלת הן קלותי את ר' אפרים בר' יצחק זצ"ל מי שיש לו מאתים זוז אם יכל לקבל צדקה אם יש לדמות ללקט שכחה ופאה ומעשר עני או שמא אינו דומה כי בהני גוזל את העניים הוא דבעה"ב לא יתן להם עוד ונמצא שנטילתן גזל הוא אבל צדקה אינו גוזל בזה את העניים דאם נתן לו בעה"ב חייב ליתן גם לאחר ואם ממעט את מתנתם שע"י מתנתם ימעט מתנדב אחר אין בזה משום גזל וגם לקט שכחה ופאה של עניים הוא אבל מעות שהוא נוטל אינם של עניים. והשיב לו דודאי מי שאינו צריך ונוטל גוזל עניים שהרי אותו בעה"ב שנתן לו לא יתן לעני אחר שאומר כבר נתתי לאחר נמצא אותו שלקח גזלו לזה ומה שאמר' מי שיש לו מאתים זוז אם יכול ליטול צדקה אומר אני הכל לפי פרנסתו ופרנסת ביתו דהא אשכחן דהוו

מזלפין יין היו כופלין ארבע מאות זוז לפי מה שרגיל ומיהו אם הוא יחיד לא יטול דהא אפי' מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול. עד כאן תשובתו:

ואומר אני המחבר דודאי אין חילוק בין לקט שכחה פאה ומעשר עני לשאר צדקה דהא מעש' בתלמיד שהי' לו מאתים חסר דינר ובעי רבי למזכי בי' מתנה גדולה אתא ההוא מרבנן ואשלמי' למאתים שמע רבי אמר מכת פרושים נגעה בו אמר לחד מרבנן זיל חסרי' וחסרי' והב לי' רבי ההוא מתנה הא למדת מי שיש לו מאתים זוז לא יטול מכיס של צדקה והכל לפי פרנסתו וכפי פרנסת ביתו כדפי' רבי' אפרים זצ"ל וכך אני מפרש הא דפרכי רבותי אההיא דרבא על יבמתו דת"ר המלוה סלע לעני בשעת דוחקו עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה ובפ"ק דחגיגה אמרי' אז תמצאינה אותו רעות רבות וצרות ואמר שמואל זה הממציא מעות לעני בשעת דוחקו. ונראה בעיני אני המחבר דההיא דחגיגה כגון שהי' לו מאתים זוז חסר דינר ורצו ליתן לו אלף דינרים ושמע והמציא לו דינר והשלים לו מאתים כדי להפסיד לו אלף שרצו ליתן לו התם ודאי תמצאינה אותו רעות רבות וצרות שהפסיד לעני זה אלף דינרים אבל המלוה לעני בשעת דוחקו ודאי ההוא יקרא וה' יענהו כי לטובתו נתכוין ואפי' הי' לו מאתים חסר דינר וזה הלוה לו דינר והשלים לו למאתים עם זה הדינר אכתי יקרא וה' יענה הואיל ואין זה דינר שלו וחייב לפורעו אכתי לית לי' מאתים דידי' ושרי ליטול מכיס של צדקה ותדע דבפ"ק דחגיגה נקט הממציא מעות לעני בשעת דוחקו שהמציא לו אותם מעות שיהיו שלי ויהיה לו מאתים זוז ואסור לקבל מכיס של צדקה והכא המלוה סלע לעני שנתכוין להנאותו בהלואה וזוכה ויקרא וה' יענהו:

בפ' בתרא דפאה תנן מי שיש לו ר' זוז לא יטול לקט שכח' ופא' ומעשר עני היו לו מאתים חסר דינר אפי' אלף נותני' לו כאחד ה"ז יטול היו ממושכנים בכתובת אשתו או לבעל חובו ה"ז יטול אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו פי' רבינו שמשון זצ"ל היו ממושכנים לכתוב' אשתו ואפי' נשואה כדמוכח בירושל' דאמר עד כדון בעל חוב שהו' דוחק אפי' בבע"ח שאינו דוחק נשמעינה מן הדא היו ממושכנין בכתוב' אשתו או לבעל חובו ודא אשה לאו כבעל חוב שאינו דוחק היא. ירושלמי א"ר חנינא כלי רגל וכלי שבת אין מחייבין אותו למכור ובפ' מציאות האשה פריך אמתניתא מהא דתניא הי' משתמש בכלי זהב ישתמש בכלי כסף [בכלי כסף] ישתמש בכלי נחושת ומשני במחרישא דכספ' כלי שעשוי להתגרד בו כדאשכחן בסוף חבית רב שמואל בר יהודה עבד' לי' אמיה מגררת' דכספ' ורב פפא משני לאחר שבא לידי גבאי שמתפרנס מקופה של צדקה אז מחייבין אותו למכור אפי' כדי ליטול לקט אבל קודם שבא לידי גבאי

שמפרנסין אותו בצנעה ולא מיד גבאי נוטל לקט שכחה ופאה אע"פ שהי' לו מאתים זוז אם הי' מוכר כלי תשמישו ויש לשונות אחרים וכמה שפירשתי עיקר. ירושלמי הי' משתמש בכלי זהב נותנים לו כלי כסף כלי כסף נותני' לו כלי נחושת כלי נחושת נותני' לו כלי זכוכית א"ר מנא כלי כסף וכלי זכוכית בגופיהון והא תני הי' משתמש בכלי מילת נותנין לו כלי מילת באן בגופו כאן בשאין בגופו חד מן אילן דנשיותא איתנחת מן נכסוי והוון זביין ליה במאני דחסף והוא אכיל ומותיב א"ל אסיא עיקר תבשילא לא מן גו לפסא הוא אכול מן לפצא:

מתני' מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם ה"ז לא יטול ירוש' הדא אמרה חמשין דעבדין טבין ממאתים דלא עבדין כלו' ממאתים חסר דינר דהתם יטול והכא לא יטול דהיינו כל אדם שיש בידו כדי שיכול להרויח ולהתפרנס לא יטול מכיס של צדקה:

סימן טז

ראיתי שנסתפק רבינו יהודה בר' קלונימוס בר' משה זצ"ל על אדם שהוא נודר למרחקי ארץ להביא טרף לביתו ונתנו לו מאתים זוז בעיר אחת אם צריך לחזור לביתו ולהוציאם הואיל ויש לו כבר מאתים ושוב ירחיק נדודיו עד שיהי' לו מאתים וכן כל שעה והרב ר' שלמה הכהן הגרסן זצ"ל הי' אומר שכשאדם נודד למרחקי ארץ להביא טרף לביתו כל זמן שלא ישוב לביתו הוי כפעם אחת ובעיני נראה עד מקום שחישב להתנודד ולהתרחק הוי כפעם אחת:

סימן יז

מתני' כל מי שאינו צריך ליטול ונוטל אינו מת מן הזקנה עד שיצטרך לבריות וכל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו וע"ז נאמר ברוך הגבר אשר יבטח בה' בירוש' אמר ר' המא בשם ר' חנינא כיני מתני' כל מי שצריך ליטול ואינו נוטל ה"ז שופך דמים ואסור להתרחם עליו על נפשיה לא חס כש"כ על הורגין משמע דפליג אמתניתין ויש לפרש דההיא בשאינו יכול להספיק במעשה ידיו ומסגף עצמו בחיים רעים ומתניתין במספיק ע"י שדוחק עצמו במלאכה קודם שיתפרנס מאחרים ועל זה נאמר והי' ה' מבטחו:

סימן יח

בפרק הפאה ניתנה במחובר לקרקע במס' פאה תנן מי שליקט את הפאה ואמר ה"ז לאיש פלו' עני ר' אליעזר אומר זכה לו וחכ"א יתננה לעני הנמצא ראשון ומייתי לה בפ"ק דב"מ ובפ"ק דגיטין ואוקמה עולא דמעשיר לעני פליגי דר"א סבר אמרי' תרי מיגו מיגו דאי בעי מפקיר לנכסי' והוה עני וחזי לי' ומיגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי' ורבנן סברי חד מיגו אמרי' תרי מיגו לא אמרי' אבל מעני לעני דברי הכל זכה לו ורב נחמן אוקמה

דאפי' מעני לעני לא זכו לי' רבנן ופי' רבי' שלמה זצ"ל התם דמי שליקט את הפאה באדם בעלמא איירי שאינו בעל השדה ואי בעל השדה לא א"ר אליעזר זכה לו דליכא למימר מגו דזכי לנפשי' דאפי' הוא עני מוזהר הוא שלא ללקט פאה משדהו כדאמ' בשחיט' חולין לא תלקט לעני להזהיר עני על שלו שמעינן מדבריו דכל היכא שהו' מוזהר שלא לזכות בו לעצמו אינו יכול לזכות בו לאחרי' הלכך נראה בעיני אני יצחק בר משה נב"ה המחבר ללמוד מפירושו שכל אדם עשיר שהפריש מעותיו לצדקה שאם רוצה לזכות בה או במקצתה לעני שאינו יכול הואיל ועשיר הוא ומוזהר שלא לקבל צדקה ולא מצי למזכי בה לנפשי' לא מצי נמי למזכי לעני בעלמא וכן כל אדם שאינו בר קבולי צדקה אינו יכול לזכות בשום צדקה לעני. מיהו רבי' שמשון בר' אברהם זצ"ל הקשה בפירו' המשניות על פי' רבי' שלמה זצ"ל דתנן לקמן בפרק גדיש שבולת של לקט שנתערבה בגדיש מעשר שבולת אחת ונותן לו א"ר אליעזר וכי האיך העני הזה מחליף דבר שלא בא לעולם ברשותו ואמר עלה בירוש' ר' אבוה משם ר' יוחנן מחלפת שטתי' דר' אליעזר תמן הוא אומר זכה לו וכה הוא אומר כן ומסיק דלדבריהם קאמר להו משמע להדיא דבעל השדה גופי' יכול לזכות בשביל עני אע"פ שהוא מוזהר על לקט שדהו שלא ללקט לעצמו אעפ"כ הואיל ואי בעי ומפקיר לנכסי' והי' ראוי ללקט דעלמא זוכה אפי' בזה הלקט לעני מ"מ היטב יש ללמוד משמעתי' על אדם עשיר שאינו יכול לזכות בצדקה לרבנן דתרי מגו ל"א ולר"נ אפי' מעני לעני לא זכה ואי קי"ל כרב נחמן דאמר המגביה מציא' לחבירו לא קנה חבירו אז אפי' עני אחד אינו זוכה לעני אחר בצדקה דהא רמינן ממציאה אפאה דהיינו צדקה ובפ"ק דב"ב פירשתי אי קי"ל כרב נחמן או לא ורב חסדא נמי אוקמא לפלוגתייהו בפ"ק דגיטין בתופס לבע"ח ואפי' מעני לעני ואמימר ואי תימא ר"פ דחי ואוקי טעמא דרבנן דכתי' לא תלקט לעני ולר' אליעזר להזהיר עני על שלו ודיחויא הוא:

סימן יט

בפרק הפאה במס' פאה תנן חורי הנמלים שבתוך הקמה הרי דן של בעה"ב שלאחר הקוצרים העליוני' לעניים והתחתונים לבעה"ב ר' מאיר אומר הכל לעניים שספק לקט לקט. פי' רבי' שמשון זצ"ל חורי נמלים בסוף הזרוע מייתי לה דרך הנמלים להכניס תבואה בחוריהם כדכתי' אגרה בקציר מאכלה. שבתוך הקמה חורים עד שלא התחילו לקצור. שלאחר הקוצרים כלו' אחר שהתחילו לקצור שמא הביאו שם הנמלים מן הלקט הילכך העליונים כלו' חטים העליונים שבחורים או שבלים העליוני' לעניים דיש שם מן הלקט אבל חטים התחתונים לבעה"ב דמן הקמה היו ויש לברר הדבר כדמפ'

בירושלמי רב יהודה בשם שמואל העליונים לעניים בלבני והתחתונים לבעה"ב בירוקים שכשהתבואה יבישה ומתלבנת קוצרים אותה. שספק לקט לקט מפרש בירוש' טעמא דר"מ משום דא"א לגורן בלא ירוקין ואין לברר הדבר והוי ספק ולרבנן יש לברר ולא הוה ספק אבל אי הוי ספק גם רבנן היו מודים שינתן הכל לעניים שספק לקט לקט כדתניא בת"כ בפ' קדושים מנין שספק לקט לקט ספק שכחה שכחה ספק פאה פאה ת"ל לעני ולגר תעזוב אותם ומהאי קרא לא נפקא כולהו דהאי קרא גבי לקט ופאה כתי' וגבי שכחה כתי' קרא אחרינא בפ' כי תצא ותניא בספרי ומנין שספק לקט לקט וספק שכחה שכחה וספק פאה פאה ת"ל לגר ליתום ולאלמנה יהיה ובכל חד וחד מזכיר התנא שלשתן אע"ג דלא נפקי מחד קרא שכן דרכו של תנא. ירושלמי מנין שספק לקט לקט ר' שמואל בר נחמני משום ר' יונתן עני ורש הצדיקו הצדיקוהו במתנותיו ר' שמעון בן (לוי) [לקיש] אמר בשם בר קפרא לא תטה משפט אביונך בריבו בריבו אי אתה מטהו אבל אתה מטהו במתנותיו א"ר יוחנן מה היא ששנה לנו רשב"ל תעזוב הנח לפניהם משלך א"ר לא כתיב לגר ליתום ולאלמנה יהיו בין דידך בין דידיה הב לי' פי' ר' יוחנן מייתי קרא דת"כ [ור' לא] מייתי קרא דספרי הילכך הואיל דקיי"ל ספק לקט לקט ספק שכח' שכחה ספק פאה פאה יש לי ללמוד מיכן דהכי נמי ספק צדקה צדקה דכולהו מתנות עניים נינהו ותו כי היכי דדריש ר"ש בר נחמני משום ר' יונתן הצדיקוהו במתנותיו ה"נ הצדיקוהו בצדקותיו וצדקה נמי מתנה היא וכי היכי דדריש רשב"ל בשם בר קפרא אבל אתה מטהו במתנותיו ה"נ איכא למדרש אבל אתה מטהו בצדקותיו דצדקה היינו כמתנה הילכך אומר אני המחב' מי שיש בידו כיס של מעות ונסתפק לי' אם הוא של צדקה אם לאו חייב ליתן אותו לצדקה:

סימן כ

בפ"ק דפסחים ומי אזלינן בתר רובא והתניא ר' יוסי בר' יהודה אומ' תיבה שנשתמשו בה מעות של חולין ומעות מעשר שני אם רוב חולין חולין. אם רוב מעשר מעשר ואמאי ניזול בתר בתרא א"ר נחמן ב"ר יצחק לעולם אזלינן בתר בתרא כו' והב"ע כגון שנשתמשו בה מעות חולין ומעות מעשר ואינו יודע איזה מהן בסוף אזלינן בתר רובא. רב זביד אמר לעולם אזלינן בתר בתרא והב"ע כגון שנשתמשו בה צבורין צבורין של מעשר בזוית זו ושל חולין בזוית זו וביום אחד דליכא למיזל בתר בתרא ואזלינן בתר רובא ר"פ אמר כגון דאשתכח בגומא דליכא למיזל בתר בתרא דאי הוה התם קמאי הוו שקיל להו משום דשמא בגומא נטמן ולא ראוהו ובפ' אלו מציאות נמי הכי המסקנא דאזלי' בתר בתרא הילכך אומר אני ה"ה לענין מעות הצדקה תיבה שנשתמש בה מעות חולין ומעות

הצדקה בזה אחר זה אי ידע בהי מנייהו אשתמש באחרונה זיל בתר בתרא ואי לא ידע זיל בתר רובא וכן אם נשתמש בה צבורין צבורין של מעות הצדקה בזוית זו ושל חולין בזוית זו ביום אחד נמי אזלינן בתר רובא והיכי דאשתכח בגומא אפי' נשתמש בזה אחר זה אזלינן בתר רובא וכגון דאין דרך לבדוק באותה גומא כשמשתמשין בה חולין וצדקה בזה אחר זה דכי האי גוונא עסקינן דכשמשתמשין בה חולין ומעות הצדקה בזה אחר זה ומסירין אותה דרך הוא לכבד ולבדוק דומי' דשוקי ירושלים שדרכן לבדוק ובהאי גומא דאשתכח בה אין דרך לבדוק כי היכי דלא תיקשי ההיא דפרק דם הנדה דאמר התם דאי אמר' חזקתו בדוק מאן דבדק בגומא נמי בדק ומשבח אבל אם היתה גומא שדרך לבדוק בה נמי אזלינן בה בתר בתרא: בפ' זה בורר לו אחד אמר הרי שראו אביהם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלו' הן של מעשר שני הן אם במוסר דבריו קיימין פי' אם נראה להם במוסר דבריו לבניו באמת בלשון צוואה דבריו קיימין אם כמערים שהוא מתיירא שלא יטלום בחייו או שלא יחזיקוהו בעשיר להוסיף על יציאותיו לא אמר כלום הרי שהי' מצטער על המעות שהניח לו אביו. פי' ולא אמר לו היכן הם. בא בעל החלום ואמר כך וכך הם במקום פלו' הם של מעשר שני הם זה הי' מעשה ואמרו דברי חלומות (הן) לא מעלין ולא מורידין ונראה בעיני דכל זה הדין במעות של צדקה. ואם מצא הכיס עם המעות בתיבתו וכתוב עליו שהוא של צדקה סמכינן אכתיבה [כי היכי דסמכינן אכתיבה] לענין פקדון ולעניין יין נסך כדפי' פ' המפקיד בשם הרב רבי משה בר מיימון זצ"ל ובשם מורי רבינו אבי העזרי זצ"ל:

סימן כא

מעשה ביהודית אחת שנפטרה ואמר הרב ר' אליעזר ממיץ זצ"ל ליורשי' שנדרה ס' דינר לצדקה והיה בידו קצת ממונה שהחזיק בשלה לאחר שנפטרה לא רצה להחזיר ליורשים אלא ליתן לצדקה והיורשים אומרים שאינם יודעים מזו הצדקה כלום ושאלו לרבי' יצחק ב"ד שמואל זצ"ל והשיב שאין להרב ר' אליעזר זצ"ל להחזיק בממון היורשים על מה שנדרה ודין מצוה לקיים דברי המת אין מוטל עליו כיון שלא השלישתן ואפי' יטעון הר' רבי אליעזר זצ"ל שהוא גבאי ויד עניים הוא ורוצה לעכב הצדקה בידו ויתננה למי שיחלק הצדקות שנותנין בעירו אף עפ"כ אין נראה לי שיהא לו כח להחזיק בממון על כך לחלק אותה הצדקה לדעתו (אחר) [יותר] מלדעת יורשי' אפי' אם יש לו מיגו להיות נאמן ע"י שנדרה צדקה זו ואע"ג דתניא בתוספתא דב"ק האומר תנו מאתים דינרים לעניים יתנו לעניי אותה עיר ר' אחא אמר לעניי כל ישראל אין לכוף את היורשים ליתן לעניי אותה העיר אפי' אם תמצא לומר שהלכה כת"ק ולא כר' אחא כי כך מנהג שהרבה

עשירים נפטרו בצרפת ובשאר מקומות והיו נודרים לצדקה דבר גדול ולא היו נותנין אותה לעניי העיר אלא היו מחלקין לכאן ולכאן כמה שהי' נראה בעיניהם לפי שהדבר ידוע עכשיו שלעניים מועטים שבאותה העיר אין מתכוונין ליתן הכל ולא לאורחין הבאי' לעיר ואז היו ישראל מרובים בעיר אחת והיו הרבה עניים בעיד שמחלקים להם הצדקה יותר מעכשיו ועוד מי יודע אם נתנתם מחיים או הפקידתם בידו שוב ליתנה שכך דאינו שעשו אחרים לתת אחר פטירתם וכש"כ זאת שלא היתה יודעת למי מנחת הממון ואם יעשו צוה אותם שיבוא הממון בידם ועוד אין נראה שיהא נדרה נדר כי היא לא נשבעה על כתובתה ושמא כל הממון של ר' יוסף בעלה ולכך אין על הרב ר' אליעזר זצ"ל אלא להחזיר להם הממון אלא שיש לו להודיע להם שכך וכך נדרה ובעצתו יתנו (ליורשי') [יורשי] רחל ס' דינר אלו שאמר הר' ר' אליעזר זצ"ל שנדרה כי נאמן הוא בעיני על כך וגם עדיין לחקור מאחרים כי מסתמא הוא לבדו לא שמע אבל יורשי ר' יוסף בעלה אין להם ליתן כלום לצדקה כי אינם יורדים לממון מכחה ואדרבה היא היתה חייבת לשלם הכל אם היתה קיימת כי הפסידתם כמה וכמה ואיך יהי' הגון וראוי להם לשלם נדרה יצחק ב"ר שמואל זלה"ה:

סימן כב

בפרק זה בורר ת"ר אמר להם אחד אני ראיתי את אביכן שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני דם של מע"ש הם בבית לא אמר כלום בשדה דבריו קיימים כללו של דבר כל שבידו ליטלן דבריו קיימין כל שאין בידו ליטלן לא אמר כלום הלכך בשדה דבריו קיימין דמה לו לשקר אם רצה הי' נוטלן ונותנן לאותו שהוא מעיד עליו והתם בזה בורר הארכתי לפרש ונראה בעיני דה"ה במעות של צדקה כמו מעות מע"ש והיינו שכת' ר' יצחק זצ"ל בתשובה שבסמוך אפי' יש לו מיגו להיות נאמן על ידו שנדרה צדקה זו ובזה בורר בררתי השמועה:

סימן כג

במס' פאה פ' מאימתי תנן מדה זו אמורה בכהנים ולוים וישראלים הי' מציל נותן מחצה ונוטל מחצה הי' לו דבר מועט נותן לפניהם והם מחלקים ביניהם פי' מדה זו שאמרנו לעיל דאין פוחתין לעניים בגורן מחצי קב חטים וכו' אמורה בין בכהנים עניים בין בלוים בין בישראל עניים הי' מציל כגון שבאו עניים ואין רוצה לחלק להם כל מעשר עני שבידו ורוצח להציל ממנו לקרוביו עניים נותן מחצה לעניים ונוטל מחצה ואמרינן בירושל' ר' יונה פתר מתני' ביותר מכשיעור הי' מציל נוטל מחצה ונותן מחצה אבל בכשעור נותן לפניהם ומחלקי' ביניהם ר' חזקיה פתר מתני' בכשיעור בקש להציל נוטל מחצה ונותן מחצה שמתוך שהוא נוטל מחצה ונותן מחצה נעשה דבר מועט והוא נותן לפניהם והן

מחלקין ביניהם. פי' ר' שמשון ב"ר אברהם זצ"ל מתני' ביותר מכשיעור דלאחר שקבלו העניים שבאו שיעור הקצוב להם במתני' אי איכא מותר יכול להציל והא דנקט ר' יונה מחצה לאו דוקא אי נמי דאיכא תנא בתוספתא דשרי להציל שני חלקים ור' חזקי' סבר דמתני' בכשיעור דמכשיעור נמי יכול להציל מחצה ומחצה מחלקין ביניהן דדייק לישנא דמתני' דקתני ומחלקין דאין שייך לשון זה על כשיעור שבעל הגורן מחלק להם והא דתניא בתוספתא אבא יוסי בן דוסאי אומר משום ר' אליעזר אם רצה נותן לפניהם שליש ושתי ידות לקרוביו נראה שיש לישבו בין לחזקי' בין לר' יונה וההיא דתוספתא דפ"ק דפאה דתניא א"ר שמעון מפני ד' דברים אמרה תורה לא יתן אדם פאה אלא לבסוף מפני גזל עניים כיצד שלא יראה שעה שאין אדם ויאמר לקרובו עני טול פאה זו לך נרא' בעיני היינו שלא (אמר לך) [יאמר] טול לך כל פאה זו אבל עד מחצה או עד שתי ידות נמי שרי ולא פליג אתנאי דירושלמי. ומכאן אני המחבר למד על אדם שעישר את ממונו או נתן כך ממונו לצדקה שיכול ליתן לקרוביו מאותה צדקה או מאותו מעשר עד מחצה כדאשכחן גבי מעשר עני דלר' חזקי' אפי' מכשיעור מציל עד מחצה ולאבא יוסי בן דוסאי משום ר' אליעזר אפי' שני חלקים מציל לקרוביו ממעשר ורואה אני שהדברים ק"ו ומה מעשר עני שהתורה זכתה לעניים וחייב בעל השדה לעשר אפי' הכי נותן לקרוביו. הצדקה שאדם נותן מדעתו לא כש"כ שיתן לקרוביו עד חצי. ונראה בעיני דוקא שהפריש הצדקה כדי לחלק בין עניי העיר או בין עניים דעלמא אז לא מצי ליתן לעניי קרוביו אלא למר מחצה ולמר שני חלקים אבל אם הפריש הצדקה בסתם ולא גילה בדעתו בשעת הפרשה שיש דעתו לחלקה בין עניי העיר ובין עניים דעלמא זכו בה קרוביו עניים כי מסתמא כל הנותן צדקה על דעת התורה נותן והתורה אמרה ענייך קודמין לעניים אחרים ועוד הואיל והוא עשיר קרובים העניים אינם מוטלים על הגבאי שבעיר לפרנסם כי אם עליו כדפרי' לעיל נמצא שזו הצדקה שלהם היא הלכך הם זכו בה כך נראה בעיני אני המחבר:

סימן כד

השיב רבי' יצחק ב"ר אברהם זצ"ל נראה בעיני שאם יש לאדם קרוב בעיר אין רשאי ליתן צדקה שלו לקרובו לבדו אלא לגבאי העיר יתננה והם יחלקוה כראוי לכאו"א דאפי' בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם צדקה אין מביאין אותה עמהם אם יש שם חבר עיר אלא תנתן לחבר עיר כדאי' בפ' בני העיר וכש"כ זה שאינו רשאי ליפרד מעיקר העיר ופרנסי' ואמר נמי בתוספת' דמגילה הפוסק צדקה עד שלא זכו בה פרנסים [רשאי לשנותה לד"א משזכו בה פרנסים] אינו רשאי לשנותה לד"א אלא מדעתם משמע דלדעת פרנסים צריכה להתחלק וכש"כ אם קרובו חוץ לעיר שאינו רשאי ליתנה לו כדאי' התם

יחיד שפסק צדקה (לעיר אחרת) [בעירו] נותנה לעניי עירו ע"כ והיינו שפסק צדקה עם בני העיר שאינו יכול לשנות מדעת בני העיר כדפרי' אבל יחיד שהתנדב צדקה מעצמו יש בידו ליתנה [לכל מי שיחפוץ] כדפרי':

סימן כה

בפרק הדר עם הנכרי אמר ר' אבא בר (כהנא) [זבדא] כל הנותן מתנותיו לכהן אחד מביא רעב לעולם שנא' עירא היאירי הי' כהן לדוד לדוד הוא דהוה כהן לכולי עלמא לא אלא שהי' משגר לו מתנותיו וכתיב בתרי' ויהי רעב בימי דוד ר' אלעזר אומר מורידין אותו מגדולתו מיכן למדו רבותיי שאין לאדם ליתן כל צדקותיו לקרובו אחד ולהניח שאר קרוביו וגם לא לאדם אחד ולהניח שאר בני אדם והמחלק צדקה צריך ליזהר שלא ירבה לקרובו משאר בני אדם כההיא דפרק כל כתבי הקודש דאמר ר' יוסי יהא חלקי מגבאי צדקה ולא ממחלקי צדקה ופי' רבי' שלמה זצ"ל דהמחלק מרבה לקרובו וגוזל שאר עניים:

סימן כו

בפרק גדיש במס' פאה תנן בעה"ב שהי' עובד ממקום למקום וצריך ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני ה"ז יטול וכשיחזור לביתו ישלם דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים עני הי' באותה שעה פי' ופטור מלשלם. מיכן אני למד דעשיר שאינו יכול ליקח מנכסיו באיזה ענין שיהי' או שהי' עובר ממקום למקום או שהי' לו אונס אחר הרי זה לוקח מן הכיס ופטור מלשלם דהלכה כחכמים:

סימן כז

בפרק גדיש במס' פאה תנן שנים שקבלו את השדה באריסות זה נותן לזה חלקו מעשר עני וזה נותן לזה חלקו מעשר עני פי' רבינו שמשון בר' אברהם זצ"ל שנים שקבלו והם עניים ונעשים בבעה"ב כדאמ' פ"ק דגיטין להזהיר עני על שלו ודוקא על חלקו נעשה בבעה"ב ולא על חלק חבירו לפיכך מותרין ליתן זה לזה. ירושלמי תני אב ובנו איש וקרובו שני אחין שני שותפין פודין זה לזה מעשר שני ונותנין זה לזה מעשר עני אמר ר' יודה (תנא) תבוא מאירה למי שנותן לאביו מעשר עני אמרו ומנין אם היו שניהם עניים [כו'] פודין מע"ש זל"ז בלא חומש משום שנא' אם גאל יגאל איש ממעשרו על שלו מוסיף חומש ולא על של חבירו אמרו לו ומנין כלום' ומנין לך דתבוא לו מאירה והלא (הם יפרנסו אותו ממעשר עני) [הבריית' מתיר ליתן לאביו מעשר (שני) [עני] והוא השיב אב ובנו דקאמר אם הי' תרוייהו עניים אבל אם הבן עשיר תבוא מאירה לו אם מאכיל לאביו מעשר עני] (כן הוא במרגמ"ר פ"ק דב"ב) אלא יפרנס אותו מנכסיו בכבוד. מיכן אני המחבר למד דאדם עשיר שהפריש מנכסיו לצדקה ויש לו אב עני אל יפרנסהו

מצדקה שהפריש בשם שלא יפרנסהו ממעשר עני כי היכי דלא תבוא לו מאירה אלא יפרנסהו מנכסיו בכבוד ומיכן אני למד על שני בני אדם עניים שחייבים ליתן צדקה כגון בעבור החולים או שהזכירו הנשמות כמו שאנו נוהגים שיכולין כ"א ליתן צדקה שלו לחבירו ולא אמרי' דהוי כלוין ופורעין זה לזה מידי דהוה אמעשר עני שנותנין זל"ז ולאו דוקא נקט איש וקרובו דהוא הדין לכל עני אלא אורחא דמילתא נקט ודוקא צדקה גמורה אבל צדקה הבאה מכח קנס כגון בני העיר שתיקנו ביניהם מי שיעשה כך וכך יתן כך וכך לצדקה לא מצי ליתן כאו"א לחבירו הואיל ועבור דתקנה קנסו אותם אם יתנו כ"א לחבירו לא ימנעו מלעשות שוב. ועל שאני לומד צדקה ממעשר עני קשיא לי דאשכחית בתוספתא דנדה בפ' בן תשע דתניא כל הנוטל צדקה נוטל מעשר עני ויש שנוטל מעשר עני ואינו נוטל צדקה והואיל ויש שנוטל מ"ע ואינו נוטל צדקה מעתה מה ראיה ממעשר עני לצדקה. ונראה בעיני דההיא מיירי בחבר עיר כדתניא בתוספתא דפאה בפ' בתרא מעשר עני נותנים אותו לחבר עיר בטובה פי' חבר עיר היינו חכם המתעסק בצרכי צבור כדפירש"י זצ"ל בפ' בני העיר שמחמת כן בני העיר מפרנסין אותו מחמת טובה שעושה להם שמתעסק בצרכיהם נותנין לו מעשר עני בטובה שולחין לו בחזקת דורון בכבוד אבל אין שולחין לו צדקה מן הכיס כי גנאי הוא לו וגם לבני העיר לפרנס חכם המתעסק בצרכיהם מן הצדקה אבל מעשר עני ששולחין לו מן הגורן לא מנכרא דמעשר עני הוא (אליו) [אלא] מחזי כמנחה ודורון דרך כבוד כך נראה בעיני אני המחבר:

סימן כט

בפרק מציאת האשה בכתובות תנן המשיאין את היתומה לא יפחתו לה מחמשים זוז ואם יש בכיס מפרנסין אותה לפי כבודה אמר אביי חמשים זוזי פשיטי ממאי מדקתני אם יש בכיס מפרנסין אותה לפי כבודה ואמרי' מאי בכיס אמר רחבה ארנקי של צדקה ואי ס"ד חמשים זוז ממש אם יש בכיס כמה יהבינן לה אלא לאו ש"מ חמשים זוזי פשיטי ש"מ: ירושלמי כיני מתני' וכן פרנסין המשיאין את היתומה אמר ר' חנינא זאת אומרת שאומרי' לפרנסים ללוות דו פתר לה כשאין בכיס ללוות עד חמשים אבל אם יש בכיס מוסיף פי' ר' חנינא דייק ממתני' שגבאי צדקה [צריכים] ללוות לצורך עניים כשנחסר להם בקופה של צדקה דו פתר לה כו' פי' ר' חנינא מדייק כך ממתני' מפני שהוא סובר דמתני' איירי כשאין בכיס כלום אז נותנים לה חמשים ממה שמלוים מעלמא אבל אם יש בכיס יתנו לה לפי כבודה. א"ר יוסי זאת אומרת שאין אומרי' לפרנסים ללות פי' ר' יוסי מדקדק ממתני' שאין גבאי צדקה מחויב ללות כשנחסר מקופה לצורך עניים דו פתר לה כשיש בכיס אבל אם (אין) בכיס פחות פי' אם אין בכיס חמשים אלא ארבעים

או שלשים או עשרים כך יתנו לה אבל לא ילוו כלום כהדא ילדא אתי' קמי' דרבי אמי שישיאוה והי' חסר בקופה ואמר ישתבקון למועדא. המתינו עד שיבוא עת גביית הצדקה אבל אין עתה חייבים ללוות. א"ל ר' זעירא ודמות יפסיד אלא יתכול דמרי' דמועדא קיים כלומר לדידך אם ימות הגבאי קודם זמן גביית הצדקה יפסיד זו המצוה שלא השיא זו היתומה אלא יתכול כלו' תכלה המצוה וילוה וישיא אותה ויסיים המצוה כמו ותכל עבודת. דמרי' דמועד' קיים הקב"ה יהי' אותו בזכות זאת המצוה. אתיא דר' חנינא כר' זעירא ודר' יוסי כר' אמי שר' זעירא סובר שחייב הגבאי ללוות ור' אמי סובר שאין חייב ללוות ומדשתיק ר' אמי משמע דעביד עובדא כר' זעירא וש"מ דהכי הילכתא שאומרי' לגבאי צדקה להלוות לצורך עניים כשנחסר בכיס של צדקה כך נראה בעיני אני המחבר. וכתב מורי רבינו אלעזר בן רבינו יואל הלוי מבון זצ"ל דמדקרי לי' הלוואה ש"מ שנפרעין מכיס של צדקה כשימצא בו לאחר זמן ואין צריך ליטול רשות מן הנותנים בכיס אבל אדם המלוה על הצדקות ומעשר שרגיל ליתן וליטול כשיבוא לידו ואינו גבאי צדקה דמי להא דתנן פ' כל הגט המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש עליהם וכו' עד מת צריך ליטול רשות מן היורשים ואם הלוום לפני ב"ד א"צ ליטול רשות מן היורשים ותניא ר' אליעזר בן יעקב אומר מתו מפריש עליהם בחזקת אותו השבט מת העני מפריש בחזקת ענייי ישראל משמע לכאורה דלא יפסיד המלוה או המפריש וכש"כ המלוה על כיס של צדקה שאינו מיוחד לעני אחד אלא לכל עניים דלעניים גופייהו ניחא להו בהכי כדאמרי' בפ' שנים אוחזין גבי ילקט בנו אחריו והוצרכתי להאריך כי יש מרבוותא שהיו מביאין מפ' כל הגט שלא יחזור ויגבה מן הכיס אם לא בדעת הקהל שנותנים בו (הלוה) לתת לעניים ואין נ"ל. וגרסי' התם בירוש' המלוה מעות את העני והעשיר אין מפרישין עליהן שאין מפרישין על האבוד וזכה העני במה שבידו ר' נחמי' אשאלון פרוטייא לצבורא אתא עובדא קמי רבנן ואמרין לית צבור כולא עתיר לית צבור כולא מיעני פי' סומך על מקצת עניים שבהם שאין לחוש לומר העשירו כולם ואפי' בעני אחד תנן אין חוששין שמא העשיר אבל אם ייחד לעני אחד ושוב ידע שהעשיר ויתר וזכה העני במה שבידו עכ"ל:

סימן ל

שלהי פ' החובל אמר ההיא ארנקי דצדקה דאתאי לפומבדיתא אפקרה רב יוסף לגבי ההוא גברא פשע בה אתו גנבי גנבוה חייבי' רב יוסף א"ל אביי והתניא לשמור ולא לחלק לעניים א"ל ענייי דפומבדיתא מיקץ קיץ להו ולשמור הוא פרש"י זצ"ל קיץ להו כך וכך לשבת לכל א' וא' והוה לי' כמו שהפקידו עניים עצמן וקרינן בהו לשמור. הלכך שמעי'

מהכא דהפושע במעות צדקה ונגנבו פטור מלשלם ואם היתה להם קצבה בעיר כך וכך לשבוע או ליום חייב לשלם. וכבר נשאל רבי' שמשון זצ"ל וזאת תשובתו וששאלתם ישראל שהי' לו מעות של צדקה בפקדון ונאנסו בתפיסת השלטון אם חייב לשלם אם לא התניא בהדיא בפ' החובל לשמור ולא לחלק לעניים חוץ מהיכא דמיקץ קיץ כדקאמר התם גבי ארנקי של צדקה דאפקדה רב יוסף גבי ההוא גברא וגנבוה וחייבי' רב יוסף משום דעניי דפומבדיתא מיקץ קיץ להו ולשמור הוא אבל היכא דלא קיץ להו פטור אפי' פשע בה כרמוכח התם וא"ת ותיפוק לי' משום דהוי ממון שאין לו תובעין כדפרי' בריש הזרוע גבי מתנות כהונה שאכלן וי"ל דהתם ממון שיש לו תובעין דרב יוסף גבאי הוה ותבע מההוא גברא מה שהפקיד אצלו הלכך היכי דלא קיץ להו הי' חייב אי לא משום דכתי' לשמור ולא לחלק לעניים ושלום שמשון בר' אברהם זצ"ל:

סימן לא

ומיכן דקדק מורי רבי' יואל הלוי זצ"ל דמעות של צדקה אסור להלוותם ברבית מדחייבי' רב יוסף להההו' גברא לשלומי אלמא צדקה דין הדיוט יש לה דאי דין הקדש אמאי חייביה לשלומי הא תנן בפ' הזהב גבי הקדש שומר חנם אינו נשבע נושא שכר אינו משלם אלמא ש"מ דצדקה דין הדיוט יש לה ואמר בפ' הזהב בגמ' רבית ואונאה להדיוט ואין רבית ואונאה להקדש הא למדת דאסור מעות של צדקה להלוות ברבית. ואני המחבר יצחק בר' משה נב"ה קודם שידעתי זאת התרתי להלוות מעות של צדקה ברבית כי מצאתי בירושלמי דפ' בן סורר ומורה דאמר ר' יצחק לווין ברבית לחבורת מצוה ולקידוש החודש ונראה בעיני הוא הדין לכל דבר מצוה אלא אגב דנקט לענין בן סורר ומורה שאם גנב ואכל בחבורת מצוה וקידוש החודש אינו נעשה בן סורר ומורה נקט נמי לענין רבית חבורת מצוה וקידוש החודש ומעות של צדקה הם גוף המצוה הילכך מותר להלוותם ברבית ולא נהירא לי לאוקמי' ברבית דרבנן דא"כ הל"ל לחבורת מצוה ולקידוש החודש לוין בקרוב לשכר ורחוק מהפסד דהיינו צד אחד דרבנן בההיא דאיזהו נשך דאמר רבה בר רב שילא אמר רב חסדא ואמרי לה אמר רב יוסף בר חמא אמ' רב ששת מעות של יתומים מותר להלוותם בקרוב לשכר ורחוק להפסד אלא הכא (רבותא) [רבית] נקט וסתם רבית קצוצה דאורייתא. וראייתו של מורי רבי' אב"י העזרי זצ"ל אומר אני אינה ראי' דמשבאת הצדקה לעני שוב אינה קרוי' צדקה אלא ממון הדיוט גמור הוה והיכי דקיץ להו הוי לי' כאלו באת לידם כדפי' רש"י זצ"ל דהוה לי' כמי שהפקידו עניים עצמן והכי נמי דאסור להלוות ברבית אבל היכי דלא באת הצדקה ליד עניים ולא קיץ יש לה דין הקדש שפטור עלי' ואפי' פשע בה הלכך יש לי ללמד אדרבה מהכא דכל היכי

דלא קייץ להו ולא באת ליד עני דדין הקדש יש לה ואין לה רבית הלכך אותם בני אדם שנודדים כספם ונותנים שהקרן יהי' קיים והריוח יחלקו לעניים ודאי אותו קרן הצדקה דין הקדש יש לה ומותר להלוות ברבית קצוצה דאורייתא והא דתנן ומייתי לה בפ' שני דייני גזירות מותר [שירי לישכה] מה היו עושין בה לוקחין בה פירות בזול ומוכרין אותו ביוקר והשכר להקדש דברי ר' ישמעאל ר' עקיבה אומר לא משתכרין בשל הקדש ולא בשל עניים של הקדש מ"ט דאין עניות במקום עשירות של עניים נמי דילמא מצטריך לי' זוזא ולית לי'. היינו משמע דצדקה העומרת ליחלק אין להשתכר בה אפי' בלא רבית כמו לקנות בזול ולמכור ביוקר אבל צדקה שאינה עומדת ליחלק כגון שנתנה שהקרן יהי' קיים והריוח יחלקו לצדקה ההוא קרן משתכרין בו ומלוין אותו ברבית קצוצה דהואיל ואינו עומד ליחלק יש לו דין הקדש ואין רבית להקדש. ומותיבנא אסברתי מפ' שום היתומים בערכין דאמר רב יהודה אמר רב אסי אין נזקקין לנכסי יתומים אא"כ רבית אוכלת בהם ופרכי' לי' דתנן שום היתומים שלשים יום ושל הקדש ששים יום ומכריזין בבוקר ובערב במאי עסקי' אילימא בבע"ח עכו"ם עכו"ם מי ציית אלא פשיטא בבע"ח ישראל ואי דקא אכיל רבית מי שבקינן לי' אלא דלא קאכיל רבית וקתני נזקקין וקשיא לרב אסי ואוקימ' לעולם בבע"ח עכו"ם שקיבל עליו לדון בדיני ישראל א"ה רבית נמי לא לשקול שקיבל עליו לזה ולא קיבל עליו לזה והשתא אמאי מוקמי בשינוייא דחיקא לוקמא כגון שאבי היתומים לוה מעות הצדקה שנתנה שיהא הקרן קיים ואשכחן שפיר שתהא רבית אוכלת בהן בנכסי יתומים בבע"ח ישראל. ושנינא דהא לא קשי' דהכי נמי הוה מצי לאוקמי' שלווה אביהם מעות הקדש דאין רבית להקדש אלא דניחא לי' לאוקמי' במעות חולין שיש להם רבית:

בפרק אחד דיני ממונות אמר רבי אלעזר כל תענית שמלינין בו את הצדקה באלו שופך דמים שנאמר צדק ילין בה ועתה מרצחים והני מילי בריפתא ותמרי אבל זוזי חיטי ושערי לית לן בה. פרש"י זצ"ל רגילין היו בלילי תענית לחלוק הצדקה והיו עיני העניים נשואות לכך ואם ילינו נמצא עניים רעבים שנשענו על כך והני מילי במקום שרגילין לחלק ריפתא ותמרי דבר המוכן לאכילה אבל זוזי או חיטי ושערי לא נשענו העניים עליהם לאותו הלילה ולית לן בה עד למחר:

סליק להו הלכות צדקה

סימן א

מאימתי קורין את שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן עד סוף האשמורת הראשונה דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים עד חצות רבן גמליאל אומר עד

שיעלה עמוד השחר. פי' רבינו שלמה זצ"ל כהנים שנטמאו וטבלו והעריב שמשן והגיע זמנם לאכול בתרומתן ומקמי הכי יממא הוא ולאו זמן שכיבה לפיכך הקודא קודם לכן לא יצא י"ח א"כ למה הוא אומר אותה בבית הכנסת כדי לעמוד בתפלה מתוך ד"ת והכי תניא בברייתא בברכות ירושלמי ולפיכך חובה עלינו לקרותה משתחשך ובקריאת פרק ראשון שאדם קורא על מטתו יצא עד כאן לשונו. ולפי שיטתו אתי' שפיר הא דפליגי לקמן ר' יוחנן וריב"ל דאמר ר' יוחנן איזהו בן עוה"ב זה הסומך גאולה לתפלה וריב"ל אומר תפלות באמצע תקנום והלכה כריב"ל לגבי ר' יוחנן כדמוכח פ' בני העיר במגילה גבי פלוגתא דרב פפי ורב פפא ואע"ג דתניא כוותי' דר' יוחנן דקתני קורא ק"ש ומתפלל ה"נ תניא כוותי' דריב"ל דעיקר ק"ש היינו ההיא דעל המטה כדתני' בירוש' כמו שפירש רבינו שלמה זצ"ל: והא דאמר ריב"ל אע"פ שקרא אדם ק"ש בביהכ"נ צריך לקרותה ע"ג מטתו ואמר ר"נ בר יצחק אם ת"ח הוא א"צ התם כגון שקראה בביהכ"נ בעונתה עסקינן ולקמן פ' תפלת השהר גמ' תפלת המנחה פר"ח זצ"ל ואסיקנא השתא דלא אתמר הלכתא לא כר"י ולא כרבנן דעביד כר"י דצלי של ערבית מי"א שעה חסר רביע יצא ודעביד כרבנן ולא מצלי של ערבית אלא בערב יצא. וראינו לרבוותא הגאונים שפי' הא דמצלי רב של שבת בע"ש והא דאמר (ר"י) [ר"נ] אמר שמואל מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קדושה על הכוס פי' באותה שעה שמתפלל באותה שעה מקדש על הכוס והא דאמר (רב נחמן) [רב יהודה] אמר שמואל מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס וכן ר' יאשי' הי' מתפלל של מוצאי שבת בשבת אלו כולם היו מתפללין בכל יום תפלת ערבית בעוד היום כר' יהודה ולא הזכירו של שבת ושל מוצ"ש [אלא שהיו] מתפללין ומקדשין ומבדילין וכש"כ ביום חול ופי' דתפלה בלבד היו מתפללין אבל ק"ש לא היו קורין רק אחר צה"כ. ואנן לא סבירא לן דהא בהדיא מפ' דבעידנא דהוו מצלי הוו מקדשי בערב שבת ובשבת הוה מבדיל ואי מקדשי ומבדלי לקדומי נמי לק"ש. ותו דהכי אשכחן בתלמוד א"י בהלכה מאימתי קורין תני הקורא קודם לכן לא יצא י"ח א"כ למה קורין אותה בבה"כנ א"ר אסי אין קורין אותה בביהכ"נ כדי לצאת בה אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך דבר של תורה לפיכך אינו דבר רחוק לומר שקורין ק"ש ומתפללין בביהכ"נ בעוד היום ומיהו צריך לקרות על מטתו אחר צאת הכוכבים עד כאן לשונו. הרי לך להדיא דפר"ח זצ"ל ור"ש זצ"ל שניהם שוין דק"ש על המטה היא עיקר ותו פר"ח זצ"ל התם דעכשיו נהגו כל ישראל כרבנן להתפלל מנחה עד הערב א"כ תפלת ערבית וק"ש לאחר י"ב שעות ולקמן בפרקין בפלוגתא דר"י וריב"ל פר"ח זצ"ל דהלכתא כר' יוחנן הואיל דתניא כוותי' דקורא ק"ש ומתפלל הילכך לדברי פר"ח זצ"ל

ורבי' שלמה זצ"ל אין אדם יוצא ידי חובת ק"ש כ"א אחר צה"כ ולפי' ר"ח שפי' דעכשיו נהגו כל ישראל להתפלל תפלת המנחה עד הערב דהיינו כרבנן לאחר י"ב שעות אין להתפלל תפלת ערבית וק"ש כ"א בלילה ממש אחר י"ב שעות דהיינו צאת הכוכבים. ורבינו תם זצ"ל מקשה עליהם דא"כ דק"ש שעל המטה היא עיקר א"כ האיך אנו קורין אותה בלא ברכותיה והתנן בערב מברך שתים לפני' ושתים לאחרי' וזה היה מתרץ הרב רבינו יעקב הקדוש מקורבי"ל דמצינו כי האי גונא במצה בערב הפסח שאנו מברכין על אכילת מצה בראשונה ואחרונה שהיא עיקר חובה אינו מברך מיהו היא גופא תמי'. ועוד מקשה ר"ת זצ"ל מואם תלמיד חכם הוא א"צ לקרותה על גבי מטתו ואי חובה היא מאי שנא. מיהו ההוא לא קשי' כדפי' לעיל. ועוד מקשה ר"ת זצ"ל דתניא כוותי' דר' יוחנן ש"מ דהילכתא כר' יוחנן דמקיש שכיבה לקימה מה קימה ק"ש ואח"כ תפלה אף שכיבה ק"ש ואח"כ תפלה שמע מינה ק"ש שדבר בה הכתוב קודמת לתפלת ערבית שמע מינה אותה שבביהכ"נ היא עיקר. ועוד מקשה ר"ת זצ"ל דעל המטה אין קורין אלא פרק ראשון על כן מפרש ר"ת דק"ש שבביהכ"נ היא עיקר ומה שאנו קורין מבע"י משום דסמכי' אהא דאמר פ' תפלת השחר דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד פי' דעבד כרבנן שתפלת המנחה עד הערב עבד ודעבד כר' יהודה שתפלת המנחה עד י"א שעות חסר רביע עבד ומנהגינו כר' יהודה שבעוד שעה ורביע שעה אנו קורין ק"ש שאז כלה זמן המנחה והגיע זמן ערבית וע"כ קורא ק"ש ומתפלל דהלכה כר' יוחנן כדפרי' וה"פ דעבד כרבנן עבד שלעולם ינהוג כרבנן בין בק"ש בין בתפלה ודעבד כר' יהודה עבד מפלג המנחה בין בק"ש בין בתפלה ואין זה דומה לשדרה וגלגולת דפליגי ב"ש וב"ה דפ' אלו טריפות ואם תאמר מאי האי דפריך לקמן בפרקין ר' יהודה לרבי מאיר דאמר בגמרא משעה שהכהנים טובלים הלא כהנים מבעוד יום הם טובלים ולדידי' נמי הרי קורין אותה מפלג המנחה שהוא יום גדול תריץ דהכי קאמר לדידך דסברת כרבנן דפליגי עלי פרק תפלת השחר דתפלת המנחה עד הערב אם כן הוא יום באותה שעה לענין קריאת שמע:

סימן ב

גמ' א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר"ג פי' דזמן ק"ש עד שיעלה עמוד השחר תניא בתוספת' פ"ק דמכילתין רשב"י אומר פעמים שאדם קורא ק"ש [ב"פ] בלילה אחת קודם שיעלה עמוד השחר וא' לאחר שיעלה ע"ה ויוצא בה י"ח אחת של יום וא' של לילה אמר ר' אחא ב"ר חנינא אריב"ל הלכה כרשב"י:

סימן ג

אמר ר' יהושע בן לוי אע"פ שקרא אדם ק"ש בביהכ"נ צריך לקרות על גבי מטתו אמר ר"י מאי קראה רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה אמר רב נחמן בר יצחק אם תלמיד חכם הוא אינו צריך אמר אביי אע"פ שת"ח הוא מבעי' לי' למימר חד פסוקא דרחמי כגון בידך אפקיד רוחי וגו': ירושלמי תני הקורא את שמע בביהכ"נ בשחר יצא י"ח בערב לא יצא י"ח מה בין קורא שחרית לקורא ערבית רב הונא משום ר' יוסף מה טעם אמרו צריך אדם לקרות את שמע בערב בביתו כדי להבריח את המזיקין ר' שמואל בר נחמן כד הוה נפיק לעיבורא הוה מקבל גבי [ר'] יעקב גריסא והוה ר' זעירא מיטמר ביני קופיא משמעיני' [האיך הוי קרי שמע] דקרי ק"ש והדר קרי עד דהוה שקע מיניה גו שינתי'. וצ"ע דאמר בפ' בתרא שלשה צריכין שימור חולה וחתן וכלה במתניתא תנא חולה הי' חתן וכלה וי"א אף אבל. וי"א אף תלמיד חכם בלילה ולא אמר תורתו משמרתו. אלא משמע דבעי שימור יותר מעם הארץ:

סימן ד

אבא בנימין אומר על שני דברים הייתי מצטער כל ימי על תפלתי שתהא לפני מטתי מאי לפני מטתי אילימא לפני מטתי ממש והאמר רב יהודה אמר רב ואמרי לה אמר ר' יהושע בן לוי (וא"ל במתני' תני) מנין למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין הכותל ת"ל ויסב חזקי' פניו אל הקיר ויתפלל לא תימ' לפני מטתי אלא סמוך למטתי פרש"י זצ"לכל ימי נזהרתי שלא לעשות מלאכה ולעסוק בתורה כשעמדתי ממטתי עד שאקרא ק"ש ואתפלל עד כאן וזה הפי' לפי פרש"י זצ"ל שלא רצה ללמוד לעצמו מה שלא ידע עד שהי' קורא ק"ש ומתפלל דלמגמר לעצמו מעשה עדיף ותפלה היא מעשה כדפר"ח זצ"ל בפ' תפלת השחר דאמר בירושלמי כתיב ולעבדו בכל לבבכם איזה עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה וכן בדניאל הוא אומר אלהא דאנת פלח לי' בתדירא וגו' ובאיזה עבודה הוא עבדו הוה אומר זו תפלה כדכתי' וזמנין תלתא ביומא הוה בריך על ברכוהי. ולמגמר לעצמו מעשה עדיף דאמר ספ"ק דב"ק אמר רבב"ח (אמר ר' יוחנן) כי הוה אזלינן בתרי' דרבי [יוחנן] למשאל שמעתא כי הוה עייל לבית הכסא כי הוה בעינא מני' מילתא לא פשיט לן עד דמשי ידי' ומנח תפלין ומברך והדר אמר לן אפי' קיים אמרי' למד לא אמרי' והאמר מר גדול תלמוד ממעשה שהתורה מביא לידי מעשה לא קשיא הא למגמר הא לאגמורי ופירש"י התם למגמר לעצמו מעשה עדיף אבל לאגמורי לאחריני עדיף ממעשה הילכך לימד לא אמרינן ע"כ לשונו. אם כן אבא בנימין לעצמו לא רצה ללמוד קודם התפלה אבל לאחרים הי' בטוב מלמד קודם התפלה דלאגמורי לאחריני עדיף ממעשה ולפר"ח

זצ"ל אפכא דפר"ח התם דלמגמר הוא תלמוד עדיף ורוצה לומר שע"ז מקשה שלא רצה ר' יוחנן לפשוט בעייתם עד שהניח תפלין אלמא סבר מעשה עדיף ופריך והאמר מר גדול ת"ת וכו'. ומשני הא למגמר הא לאגמורי דמעשה עדיף דההיא דר' יוחנן לאגמורי הוה למגמר תלמוד עדיף כדי שידע לעשות מעשים טובים מתוך תלמודו מעתה אבא בנמין לא רצה ללמד לאחרים קודם התפלה אבל לעצמו הי' בטוב לומר קודם התפלה. מיהו הכא בשמעתא תפש לו פר"ח שיטה אחרת שתהא תפלתי סמוכה למטתי כלו' שלא ישאר לי דבר מלאכה לעשות ויהי' לבי טרוד עליו אלא מאחרי תפלתי אסוב על מטתי לאכול. ד"א שתהא תפלתי קודמת למטתי כי אם אקדים מטתי לתפלתי אני מתיירא שמא תחטפני שינה וארדם ונמצאתי ישן בלא תפלה ד"א שיהי' מקום תפלתי סמוך למטתי כדי שיהיו עניים מצויין שם עד כאן לשונו:

סימן ה

אמר רב יהודה אמר רב ואמרי לה אמר ר' יהושע בן לוי (ואמרי לה במתניתא תנא אבא בנימין אומר) מנין למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הכותל ת"ל ויסב חזקי' פניו אל הקיר ויתפלל אל ה'. דוקא דברים שאינם קבועים מפסיקים אבל דברים הקבועים בביהכנ"ס כגון תיבה ששליח צבור קורא עליה או אלממר אינם מפסיקין וכן אין אדם ארוך מפסיק לפני קצר כדאי' בסוטה פ' ואלו נאמרין לענין ברכת כהנים פשיטא אריכי באפי גוצא לא מפסקי [תיבה לא מפסקא] אע"ג דלא דמי לכאן מכל מקום הכי עמא דבר. והא דקאמר ריב"ל שלא יהא דבר חוצץ ה"מ שלא יחוץ בין הקיר ובין המתפלל אבל היכא שהצבור מתפללין אותו שחוץ לביהכנ"ס יוצא בתפל' צבור דהכי אמרי' פרק ואלו נאמרין מחיצתא מאי ת"ש אריב"ל אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת בינם לאביהם שבשמים ותנן בפ' בתרא דר"ה רשב"ג אומר ש"צ מוציא את הרבים ידי חובתן וכי אתא רבין אמר ר' יעקב בר אידי אמר ר' שמעון חסידא לא פטר ר"ג אלא עם שבשדות הואיל דאניסי אלמא שאין קיר ביהכנ"ס מפסיק בינם ובין שליח צבור. והיה נראה בעיני דאם תשעה בביהכנ"ס ואחד חוץ לביהכנ"ס. ורואין זה את זה אי נמי חציים בפנים וחציים בחוץ דמצטרפין דתנן פ' כיצד צולין מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ החלונות ועובי החומה בלפנים פרש"י זצ"ל אגף קרי בכל מקום הגפת דלתות שהוא חופף ונוקש שם כשסוגרו דהיינו משפת הפנימי של עובי הפתח עד מקום הנקישה מן האגף ולפנים דהיינו תוך העיר ממש כלפנים ואוכלים שם קדשים קלים. החלונות שבחומות ירושלים ועיבי ראש החומה בגגה כלפנים ע"כ לשונו. ובגמר' אמר רב יהודה אמר רב וכן לתפלה ופליגא דריב"ל דאמר ריב"ל אפי מחיצה של ברזל אינה מפסקת

בינם לאביהם שבשמים. ופרש"י זצ"ל וכן לתפלה העומד מן האגף ולפנים מצטרף. אינה מפסקת שאין הפסק לפני הקב"ה שהכל גלוי וידוע לפניו ואין סתימה לפניו עכ"ל. הרי משמע להדיא דבהא פליגי דלרב מן האגף ולחוץ אינו מצטרף ולריב"ל מצטרף וראיתי כתו' שפר"ח דהלכה כריב"ל וכן הדין נותן בפ' בני העיר במגילה מוכח דר' יוחנן וריב"ל הלכה כריב"ל ופ"ק דביצה קיי"ל דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן מעתה רב במקום ר' יוחנן ליתיה ר' יהושע בן לוי מבעי' מיהו ה"מ שיש להם דיורין זה על זה אבל אין להם דיורין זע"ז אפי' ריב"ל מודה דאינם מצטרפין דאמרי' פ' כל גגות יתיב (רבא) [רבה] ורב ארא ורבה בר (בר חנה) [רב חנן] ויתיב אביי גבייהו ויתבי וקאמרי ש"מ ממתניתין דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה כגדולה [וכו'] צבור בגדולה וש"צ בקטנה יוצאים ידי חובתן צבור בקטנה ושליח צבור בגדולה אין יוצאין ידי חובתן תשעה בגדולה ואחד בקטנה מצטרפין אחר בגדולה ותשעה בקטנה אין מצטרפין אלמא דביש להם דיורין תליא מילתא ולהכי לא אמר התם ופליגי דר' יהושע ב"ל כך נראה בעיני. אמנם ראיתי בתשובות הגאונים כתו' דהא דקאמר ריב"ל אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת לאביהם שבשמים היינו דוקא ששליח צבור ותשעה עמו בביהכנ"ס שאותם שחוץ לביהכ"נ יוצאים בתפלת שליח צבור כההי' דפרק בתרא דר"ה וכההיא דפרק ואלו נאמרין דמיירו בכי האי גונא ובהא ודאי הילכתא כריב"ל אבל להשלים לעשרה אותם שבחוץ אינם מצטרפין דתנן פ' הקורא את המגילה עומד אין פורסין על שמע פחות מעשרה ואמ' בגמרא מה"מ אמר ר' חייא בר אבין אמר קרא ונקדשתי בתוך בני ישראל דכל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה מאי משמע דתני ר' בנאי אחוה דר' חייא [בר אבא] אתיא תוך תוך כתי' הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתי' התם הבדלו מתוך העדה מה להלן בעשרה אף כאן בעשרה וכיון שאינם בבית אחד אינם נראים כעשרה כדתנן פ' ג' שאכלו שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו מצטרפין משמע אבל בשני בתים אע"ג דרואין זה את זה אין מצטרפין וה"ה לענין תפלה דמאי שנא. מיהו אפי' לדברי הגאונים אם יושב בחלונו' או בעובי ראש חומה בגגה או באגף הרי זה מצטרף מיהו ההיא דכל גגות [לא] אתי' לפי דבריה' בגמ' והא דקאמ' בכיצד צולין גבי ההיא דרב ופליגא דריב"ל היינו משום דרב אמר וכן לתפלה בסתם משמע בין לענין צירוף בין לצאת ידי חובתן דהתם ודאי אפי' חומה של ברזל אינה מפסקת אבל לענין צירוף מודו לי':

סימן ו

ר' אלעזר חלש על לגבי' ר' יוחנן אשכחי' דהוה גני בבית אפל גלי' לדרעי' ונפל נהורא בכה ר' אלעזר א"ל ר' יוחנן מ"ט בכית אי משום תורה דלא אפשת שנינו אחר המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון דעתו ואת לבו לשמים וא"ת והתנן ספ"ב דאבות אם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה ואמרי' פ' השוכר את הפועלים ר' שמעון בן לקיש הוה מציין מערתא דרבנן כי מטא למערתא דר' חייא איעלמא מני' חלש דעתי' אמר לא פלפלתי תורה כמותו יצתה בת קול ואמרה תורה כמותו פלפלת תורה כמותו לא רבצת ועתה אמאי חלש דעתי' הואיל וכיון את דעתו ואת לבו לשמי'. ובשוחר טוב אי' אפי' למד כל התורה וחסר תורת כהנים נידון עליהם ביום הדין ואפי' למד תורת כהנים וחסר מעשה מרכבה כמו כן נידון הלכך הכי פי' אדם שטרח בתורה כל מה שהי' יכול לטרוח אע"פ שלא עלה בידו אלא דבר מועט נותנין לו כאותו שטרח כמותו ועלה בידו הרבה דלפום צערא אגרא דר' שמעון בן לקיש חליש דעתי' שהי' דואג שמא ח"ו לא טרח כל הצורך לפלפל. ובירושלמי מוכח דאחד שלמד כל התורה למאה שנה והי' יגע יום ולילה ואחד שלמדה בעשרים שנה הקב"ה נותן לו שכר בשוה דאמר בפ"ב דברכו' ירושלמי כד דמך ר' בון בר חייא על ר' זעירא ואפטר עלוי מתוקה שנת העובד ישן אין כתי' כאן אלא אם מעט ואם הרבה יאכל למה הי' ר' בון בר חייא דומה למלך ששכר פועלים הרבה והי' שם פועל אחר שהי' מתכשר במלאכתו יותר מדי מה עשה המלך נטלו והי' מטייל עמו ארוכות וקצרות לעתותי ערב באו אותן פועלים ליטול שכרן ונתן לו שכרו עמהם משלם והיו הפועלים מתרעמים ואומרים אנו יגענו כל היום וזה לא יגע אלא שתי שעות ונתן לו שכרו עמנו משלם אמר להם יגע זה לשתי שעות מה שלא יגעתם כל היום כך יגע ר' בון בתורה לעשרים ושמנה שנה מה שאין תלמיד ותיק יכול ללמוד למאה שנה. ונראה בעיני דה"ה בנותני צדקה ובכל מעשים טובים רק שאדם יעסוק ללמוד ולעשות ככל אשר יוכל לעשות אין למעלה הימנו לפני קונו:

סימן ז

אמר רבין בר רב אדא אמר ר' יצחק מנין שהקב"ה מניח תפלין שנא' נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו אין ימינו אלא תורה שנא' מימינו אש דת למו עזו זו תפלין שנאמר ה' עוז לעמו יתן וכתי' וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפלין שבראש אמר לי' רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין הני תפלין דמארי עלמא מה כתיב בהו א"ל מי כעמך ישראל גוי אחד וכי משתבח קוב"ה בשבחייהו דישראל א"ל אין דהא כתיב את ה' האמרת היום וכו'. פר"ח זצ"ל שהקב"ה מראה כבודו לנביאיו

וחסידיו באבנתא דלבא כדמות אדם יושב דכתיב ראיתי את ה' יושב על כסאו וכתי' וארא את ה' יושב על כסאו וכמי שיש לו רגלים דכתי' ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכיון שנודע לנו כי מתראה לנביאים בענין הזה נתברר לנו כי זה הראי' האמורה בראיית הלב ולא בראיית העין היא כי לא יתכן להאמר בראיית העין שנראית דמות להקב"ה שנאמר ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו אלא ראי' בלב הוא. כך יתכן לומר שאפשר לאדם לראות בראיית הלב דמות כבוד בראש ועליו תפלין והאומר ראיתי ראיית הלב כדכתיב ולבי ראה הרבה חכמה ודעת וכך כוונתו ולא ראיית העין ממש שהנה בפירוש אמר הכתוב ודברתי על הנביאים וביד הנביאים אדמה מלמד שמראה לנביאיו דמיון שיכול לראות אבל ראי' ממש ח"ו שיש מי שיעלה על דעתו וכי ר' יצחק חולק על התורה שנאמר כי לא יראני האדם וחי ובא ר' יצחק ואמר כי נראה הקב"ה. ועוד הא כתיב ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו וגו' הנה מראה דכתוב שראו ומקרא אחד כתי' כי לא ראיתם כל תמונה קשו קראי אהדדי נפרקי' לא קשיא האי קרא דכתיב ויראו את ה' ראיית הלב והא דכתיב כי לא ראיתם כל תמונה ראיית העין ומצאנו לשון הקודש שקורא בענין הזה דאי' שנאמר וירא יעקב כי יש שבר במצרים ויעקב לא היה במצרים כ"א בארץ כנען וכהנה רבות ולמביני דעת יראי שמים פחות מזה די להם להבין ולידע שאין בכל התלמוד מודיע שיש בישראל נותן דמות לבוראנו יתעלה שמו וזכרו. אמנם חלקי לב רשעי ארץ המינין מחפאין דברים לא כן כדי לגנות עצמם. מי שפרע מדור המבול הוא יפרע מהם. ומצאנו שהקב"ה ישתבח שמו הראה למשה רבינו בתוך הכבוד שאמר הקב"ה וראית את אחורי כגון מלאך ובראשו תפלין וראה משה והבין קשר של תפלין ושין של תפילין כענין שהראהו כלי המשכן שנא' ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וזה יתכן למראי' העין ויתכן לראיית הלב אבל זה שכתו' וראית את אחורי אינה אלא ראיית הלב ועל אותה הראי' שנא' במשה שראה קשר של תפלין ושין של תפלין אמר ר' יצחק רמז לזה הדבר מן הכתוב מנין שנא' נשבע ה' בימינו וגו' ובענין הזה חזון הנבוא' הנביא יושב ער ולבו רואה הזון הנבואה כמו ראיית הישן בחלום ומקרא מלא כתוב אם יהי' נביאכם וגו' פי' וכי במראה עין אתוודע בחלום אני מתראה לו ומדבר עמו ועל אותם תפלין שנראו לו למשה רבינו מתוך הכבוד חקרו רבותינו מה הי' כתוב בהן ומפרשי' מי כעמך ישראל גוי אחד ומי גוי גדול וכל הענין ואלו דברים קבלה הלכה למשה מסיני היו בידם ומקבלה פירשו שאי אפשר לדברים הללו להתפרש מן הדעת כלל עכ"ל:

סימן ח

א"ר יוחנן משום ר' יוסי מנין שהקב"ה מתפלל שנא' והביאותים אל הר קדשי ושמחתי' בבי' תפלתי בבית תפלת' לא נאמר אלא בבי' תפלתי מיכן שהקב"ה מתפלל מאי מצלי אמר (מר) [רב] זוטרא בר טובי' אמר (רבא) [רב] יה"ר מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויתגוללו רחמי על מדותי ואתנהג עם בני במדת הרחמים ואכנס להם לפנים משורת הדין תניא א"ר ישמעאל בן אלישע פ"א נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל יה ה' צבאות שהוא יושב על כסא רם ונשא. אמר לי ישמעאל בני ברכני אמרתי לו יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויתגוללו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת רחמים ותכנס עמהם לפנים משורת הדין ונענע לי ראשו מאי קמ"ל ברכת הדיוט אל תהי קלה בעיניך. פר"ח גם זה פירושו בעין שפירשנו למעלה שנראה לו למשה מתוך הכבוד כענין שנא' הודיעני נא את דרכיך אמרו רבותינו ז"ל בקבלה בידם שזה שנא' וקראתי בשם ה' לפניך נראה לו למשה מתוך כבודו של הקב"ה בדמות שליח צבור מעוטף שיורד לפני התיבה שנא' ויעבור ה' על פניו ויקרא י"י י"י אל רחום וחנון וגו' מיד ויקוד משה ארצה וגו' וקרא ה' ה' אותה שעה למד סדר התפלה כאשר הראוהו מן השמים זו תפלת התענית שהראוהו להתפלל בה השרוי בדוחק. ועוד אותה שעה שמע תפלה אחרת קול מלפני הכבוד אומר יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויתגוללו רחמי על מדותי ואתנהג עם בני במדת רחמים ואכנס להם לפנים משורת הדין והבין משה רבינו שכך ראוי לבקש מלפני השכינה וכך היו הדברים בידם הלכה למשה מסיני הלא תראה כיון שראה ר' ישמעאל בה"ג בבית קה"ק כבוד אכתריאל יה ה' צבאות יושב על [כסא] רם ונשא בראיית הלב כאשר ראה ישעי' ומיכה שמע קול מלפני הכבוד ישמעאל בני ברכני פי' ברכה זו היא שבח והלל כדכתי' ברכו ה' מלאכיו וכשם שאנו אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו וכיון שנתן ברכת שבח לפני הכבוד התפלל אותה תפלה שהיתה בידם קבלה הלכה למשה מסיני ששמע אותה כאשר אמרנו ופתח ואמר יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך כו'. ויש אומרים אכתריאל מלאך הוא ואנו לא קבלנו אלא הכבוד הוא ואנו מוסיפים פי' דברים שפרשנו כי בכל התלמוד אין אומר מנין אלא שהקדימו אותו הדבר ודברו בו ואומרו ראי' לדברים הללו מנין לפיכך אמרנו זה שאמרנו בכאן מנין שהקב"ה מניח תפלין אהתם קאי כענין שנא' וראית את אחורי מלמד שהראה לו הקב"ה כבוד ועליו תפלין ללמדו למשה קשר של תפלין ושין של תפלין ועליו אמרו מנין רמז מן הכתוב שכבוד הקב"ה מניח תפלין ופירשו מדכתיב נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו ש"מ עזו האמור כאן הוא רמז על תפלין ומצינו בכמה מקומות כתי' זרוע

ה' וכן זה שאמרנו מנין שהקב"ה מתפלל התם קאי. בר"ה פ"ק כתי' וקראתי בשם ה' לפניך ויעבר ה' על פניו ויקרא א"ר יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראהו למשה ואמר לו כל זמן שחוטאין ישראל לפני יעשו כסדר הזה ואני מוחל להם ואמרו רמז לזה מן התורה מנין ופי' ר' יוחנן בעצמו משום ר' יוסי רבו מדכתי' ושמחתים בבית תפלתי כענין זה פי' דברי רבותינו ז"ל עד כאן לשונו. ומה שפי' ר"ח זצ"ל די"א מלאך הוא אכתריאל ליתא להאי פירושא דאמר ביומא מעשה בשמעון הצדיק ששימש בכהונה גדולה מ' שנה ובשנה אחרונה אמר להם בשנה זו הוא מת אמרו לו מהיכן אתה יודע אמר להם כל שנה ושנה כשהייתי נכנס בביהמ"ק היה זקן אחד לבוש לבנים ומעוטף לבנים נכנס עמי ויוצא עמי ובשנה זו נכנס עמי ולא יצא עמי ופריך עלה בירוש' בפ' הוציאו לו בעון קמי ר' אבהו והכתי' וכל אדם לא יהי' באוהל מועד בבואו לכפר בקודש אפי' אותן שכתוב בהם ודמות פניהם פני אדם לא יהי' באוהל מועד בבואו לכפר בקודש אמר לון מאן לימא לן דהוא בר אינש אומר אני כבוד הקב"ה היה אלמא דאין מלה"ש נכנסין לפנים בשעת עבודת כהן גדול:

סימן ט

אמר לי' רב יצחק לרב נחמן מאי טעמא לא אתי מר לבי כנישתא לצלויי א"ל לא יכילנא אמר לי' ניכנפי' (לי מר) [למר] בי עשרה אמר טריחא לי מילתא ולימא לי' לשליח בעידנא דמצלי צבורא ליתי ולהודיע למר וכו' אמר לי' דאמר ר' יוחנן משום רשב"י מ"ד ואני תפלתי לך ה' עת רצון אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין ר' יוסי בר' חנינא אמר מהכא כה אמר ה' בעת רצון עניתיך איזהו עת רצון בשעה שהצבור מתפללין מדקאמר ניכנפי' (לי' מר) [למר] בי עשרה ש"מ דנכון וכשר הדבר ליראי השם ב"ה כשהוא חולה שיכור לכוין שיבואו עשרה ויתפללו עמו ואם הוא אדם חשוב בעירו מביאין לו ספר תורה בביתו שיקראו בו עשרה שמתפללין עמו דאמר בירושלמי ביומא פ' בא לו בכל אתר את אמר הלך אצל תורה וכה את אמר מוליכין את התורה אצלם אלא על ידי שהם בני אדם גדולים התורה מתעלה בהם והא תמן מובילין את התורה גבי ריש גלותא אמר ר' יוסי בר בון תמן ע"י שזרעו של דוד משוקע שם אינון עבדין לי' כמנהג אבהתהון ואיתא נמי בירושלמי דסוטה אם לאותם מביאים בעבור כבודם לזה שאנוס כש"כ שמביאים לביתו ובעת הקריאה יעמוד הקורא ויקרא:

סימן י

אמר רב חסדא לעולם יכנס אדם שני פתחים לביהכ"נ ואחר כך יתפלל שנאמר לשמור מזוזות פתחי שני פתחים ס"ד אלא אימא כשיעור שני פתחים ואח"כ יתפלל פרש"י

שיעור שני פתחים רוחב משמע שרוצה לומר שצריך לישב בביהכנ"ס רחוק מן הפתח כשיעור שני פתחים רוחב ופר"ח זצ"ל והנכנס בביהכנ"ס יכנס שיעור שני פתחים ואח"כ יתפלל שנאמר לשמור מזוזות פתחי עד כאן לשונו. גם הוא מצריך כניסה ממש ברוחב שני פתחים. וזה לשון מורי רבינו יהודה בר' יצחק של"י יש לומר ימתין שיעור שני פתחים ודוק' שלא ימהר להתפלל כשנכנס מיד אבל אם יושב סמוך לפתח שפיר דמי עד כאן לשונו:

סימן יא

רב ששת מהדר אפי' וגריס אמר אינהו בדידהו אנן בדידן פרש"י זצ"ל כשקורין ספר תורה. ופר"ח זצ"ל דוקא רב ששת וכיוצא בו דתורתו אומנותו היא אבל האידנא קיימא לן כרבא דאמר רבא פ' ואלו נאמרין כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפי' בדבר הלכה וכש"כ במילי דעלמא דאסור עד כאן לשונו. ומורי הרב ר' שמחה בר' שמואל של"י פי' משום דרב ששת סגי נהור הוה ופטור דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה. והא דקאמר מהדר אפיה משום כבוד צבור. ומורי רבינו יהודה בר' יצחק של"י פי' בשם רבי' יצחק בר' שמואל דההיא דסוטה דאסר דהיינו בקול רם שמעכב אחרים מלשמוע אבל בלחש שפיר דמי והא דמהדר אפיה הוא הדין דבלא מהדר אפי' הי' יכול לגרוס בלחש שלא נראה כמניח ס"ת ושפיר דמי והוא הי' מהפך פניו כדי שיכוין לבו לגרסתו. ועוד פי' בשם רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דוקא כשיש שם יותר מעשרה אז יכול להיות מהדר אפי' אבל אין שם כי אם עשרה אז אסור להיות מהדר אפי' שצריך שיהיו עשרה שומעים ספר תורה. וראיתי את מורי הרב רבי' יהודה החסיד זצ"ל ואת מורי הרב רבי' אברהם זצ"ל בן הרב ר' משה זצ"ל שהיו קורין שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת שליח צבור את ספר תורה ואומר אני כי זה מותר לכ"ע הואיל דבאותו ענין קא עסיק:

סימן יב

אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי מנחם אמר רבי אמי א"ר יוחנן לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא וא' תרגום אפי' עטרות ודיבון דאמר מר כל המשלים פרשיותיו עם הצבור משלימין לו ימיו ושנותיו יש מפרשים דהוא הדין לכל לועזים שיפרשוהו בלשון שלהם הרי הוא בתרגום שהרי תרגום אינו אלא פירוש בעלמא לעם הארץ שאינו מבין עברית והוא הדין לכל לשון למכיר בו. ואין זה נראה למורי רבינו יהודה בר יצחק של"י שהרי תרגום מפרש במה דברים מה שאין להבין מן המקרא מיהו נראה בעיני דאם אמר כל התרגום כל אחד בלשונו דשפיר דמי. פי' ר' יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דכל השבוע קרי עם הצבור ואע"פ שלכאורה הי' משמע דכל קמי' שבתא דהיינו

מיום רביעי ואילך קרי עם הצבור מ"מ כון דמתחילין בה ממנחתא דשבתא הכל קרוי עם הצבור וזמן השלמה כתב במדרש ג' דברים צוה ר' את בניו בשעה שנפטר לבית עולמו וכו' אל תאכלו לחם בשבת עד שתגמרו כל הפרשה משמע שקודם אכילה יש לו להשלימה מיהו אם השלימה לאחר אכילה ש"ר והא דקא מזהיר להו לאגמורי קודם אכילה חייש דילמא אגב רוב סעודות שבת משתמיט ולא יגמור. ונראה בעיני דמלמדי תינוקות את הפרשה אינם חייבים לאגמורי בשבת הואיל דפרשי' כל השבוע קרי השלמה עם הצבור והרי השלימה כבר. רב ביבי בר אביי סבר לאשלומינהו לפרשייתא דכלה במעלי יומא דכיפורא תני לי' חייא בר רב מדיפתי כתיב ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש וכי בתשעה מתענין וכו' אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי באלו התענה תשיעי ועשירי סבר לאקדמינהו תנא לי' ההוא סבא ובלבד שלא יקדים ובלבד שלא יאחר כדאמר להו ריב"ל לבנוי אשלימו פרשתייכו בהדי צבורא וכו'. פר"ח זצ"ל פרשייתא דכלה הן ד' פרשיות שקורין באלול וד' פרשיות שקורין באדר ומפני שהיה רב ביבי בר אביי טרוד במסב' דכלה ולא מצא פנאי להשלים כל פרשה בשבת סבר לאשלימנהו לכלהו הני ד' פרשיות בערב יוה"כ ואסיקנא תנינא ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר אלא כל פרשתא בשבתא עד כאן לשונו. ורש"י ז"ל פי' סבר לאקדומינהו לסדר כל הפרשיות בשבת אחת או בשתי שבתות ולכל הפירושים משמע שאינו יוצא ידי חובתו אלא כל פרשתא בשבוע הילכך מה שמשלימים כל הפרשיות לפני הושענא רבה אינם יוצאים באותה השלמה:

סימן יג

מאימתי קורין את שמע בשחרין משיכיר בין תכלת ללבן ר' אליעזר אומר בין תכלת לכרתי עד הנץ החמה ר' יהושע אומר עד שלש שעות שכן דרך בני מלכים לעמוד בשלש שעות. גמר' מאי בין תכלת ללבן אילימא בין גבבא דעמרא חיוורא לגבבא דעמרא אוכמא והא בלילא נמי מידע ידע אלא בין תכלת שבה ללבן שבה תניא ר' מאיר אומר משיכיר בין זאב לכלב ר' עקיבא אומר משיכיר בין חמור לערוד אחרים אומרי' משיראה את חבירו ברחוק ד' אמות ויכירהו. אמר רב הונא הלכה כאחרים אמר אביי לתפלין באחרים לק"ש בותיקין דא"ר יוחנן ותיקין היו גומרים אותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום. אמר ר' זירא מאי קרא ייראוך עם שמש וגו'. פר"ח זצ"ל אוקימנא משיכיר בין תכלת שבציצית ללבן שבה וכדבריו משמע פ' התכלת דתניא וראיתם וזכרתם ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת התלוי' בה ואיזו זו ק"ש דתנן מאימתי קורין את שמע בשחרית וכו'. והכי מוכח בירושלמי דאמר כיני מתני' בין תכלת שבה

ללבן שבה מ"ט דרבנן וראיתם אותו מן הסמוך ומ"ט דר' אליעזר וראיתם אותו כדי שיהי' ניכר בין הצבועין פי' בין תכלת לכרתי ודלא כפרש"י דפי' דקאי אגבב' דעמר' שנתנן ביורה ולא נקלט הצבע יפה בכל מקום דלא נהירא דלא קתני בברייתא גבבא דאין זה לשון הברייתא. וא"ת הואיל דאביי פסק לק"ש כוותיקין שהיו גומרין אותה עם הנץ החמה ורב יהודה אמר שמואל פסיק לקמן כר' יהושע דאמר עד ג' שעות ור' יהושע בן לוי פסיק לעיל כר' שמעון בן יוחאי שאמר משום ר' עקיבא פעמים שאדם קורא ק"ש ב' פעמים ביום אחת קודם הנץ החמה ואחת לאחר הנץ החמה ויוצא בהן ידי חובתו אחת של יום ואחת של לילה משמע שמצותה לאחר הנץ החמה אנו כמאן נעביד. ופר"ת זצ"ל דהלכה כר' שמעון בן יוחאי כדפסיק כוותיה ריב"ל וראי' לדבר דתנן פ' אמר להם הממונה הילני אמו עשתה נברשת של זהב על פתחו של היכל ואמר בגמרא תנא בשעה שהחמה זורחת ניצוצות יוצאות ממנה ויודעים שהגיע זמן ק"ש ואמר אביי לשאר עמא דבירושלים אלמא דמתניתין ובריית' ואביי סברי דזמן ק"ש לאחר הנץ החמה והותיקין היו ממהרים שלא כדין קודם הנץ החמה כדי שיסמכו גאולה לתפלה ונמצא מתפללין ביום כדי לקיים ייראוך עם שמש ואע"ג דתפלות כנגד תמידים תקנום והתמיד הי' קודם הנץ החמה מ"מ זמן התפלה בשעת הנץ עם שמש והדאמר אביי לק"ש כוותיקין לא בא לפסוק הלכה כמותם אלא לסימנא בעלמא נקט כלומר יש לקרותה סמוך להנץ החמה כמו שהוותיקין עושין ולא כותיקין ממש שהם קורים קודם הנץ החמה ולנו יש לקרותה לאחר הנץ ההמה. וקשה הוא לומר שהוותיקין היו מקדימין לקרותה שלא כדין ותו משמע דאביי פסיק ממש כוותיקין לגמרי וסבירא לי' כוותי' הילכך נראה כמו שמפרש רבינו יצחק ב"ר שמואל דותיקים מודים לר' יהושע דמצות ק"ש עד שלש שעות והלכה כר' יהושע כדפסק רב יהודה אמר שמואל דמצותה עד שלש שעות ואביי דאמר לק"ש כוותיקין לא בא למעוטי שאין הלכה כר' יהושע אלא משום דאביי סובר כרב הונא דהלכה כאחרים דמשיכיר את חבירו ברחוק ממנו ארבע אמות הוי יממא בא לומר לתפלין כאחרים משום דכבר יממא הוא ולק"ש כוותיקין כדי שיסמוך גאולה לתפלה ויתפלל ביום כדי לקיים ייראוך עם שמש מיהו ה"ה אם קראה לאחר הנץ החמה דיצא ידי חובתו כר' יהושע דותיקין אית להו כר' יהושע דתנן פ' מי שמתו הי' עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק אלא יקצר ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות עד שלא תנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא וא"ל כו' ואמר בגמ' לימא תנן סתמא כר' אליעזר דאמר עד הנץ החמה דילמא כר' יהושע וכוותיקין דאר"י ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה אלמא דותיקין אית להו דר' יהושע אלא שהיו מקדימין כדי לקיים בתפלה ייראוך עם

שמש ורוב העולם נהגו לקרותה לאחר הנץ החמה הואיל וקיימא לן כר' יהושע כדאמ' אביי פ' אמר להם הממונה לשאר עמא דבירושלים וכדאמר ר"פ תפלת השחר כי תניא ההיא לוותיקין אבל לדידן אפי' לאחר הנץ החמה שפיר דמי והאי דפסיק ריב"ל כרשב"י שאמר משום ר' עקיבא דלאחר הנץ החמה הוה זמן ק"ש דשחרית אית לן למימר דקיימא לן כאביי דהוא בתראה. ופי' ר"ח זצ"ל אמר אביי ללבוש אדם תפלין קיימא לן באחרים דאמר משיראה את חבירו ברחוק ד"א ויכירהו ולקרות ק"ש קיי"ל כוותיקין שהיו גומרין אותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום אמר ר' זירא מאי קרא ייראוך עם שמש כלו' יקבלו עליהם מלכות שמים עם הנץ החמה ומצות ק"ש מהנץ החמה עד שלש שעות ביום כר' יהושע אבל לתפלה הלכה כר' יהודה דאמר עד ארבע שעות ביום עד כאן לשונו:

סימן יד

העיד ר' יוסי בן אליקים משום קהלא קדישא שבירושלים כל הסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק כל היום כולו. ירושלמי שלש תכיפות הן תכף לסמיכה שחיטה שנאמר וסמך ושחט תכף לנט"י ברכה שנאמר שאו ידיכם קורש וברכו. תכף לגאולה תפלה שנא' יהיו לרצון אמרי פי וכתי' בתרי' יענך ה' ביום צרה וכל התוכף סמיכה לשחיטה אין פסול נוגע באותו קרבן וכל התוכף ברכה לנט"י אין שטן מקטרג באותה סעודה וכל התוכף גאולה לתפלה אין שטן מקטרג באותו יום פי' מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק של"י וכגון דותיקין דוקא והכי נמי משמע בסמוך דקאמר זימנא חדא סמיך גאולה לתפלה דאי לא תימא הכי כל הימים אמאי לא. מצאתי בשם רבינו תם זצ"ל דבשבת אין לחוש לסמוך גאולה לתפלה הואיל דנפק לן מהאי קרא דיענך ה' ביום צרה ושבת לאו יום צרה הוא:

סימן טו

אמר רבא ואי תימא רבי יצחק הרוצה להנות יהנה באלישע ושאינו רוצה להנות אל יהנה כשמואל הרמתי שנאמר ותשובתו הרמתה כי שם ביתו ואמר שמואל כל מקום שהלך ביתו עמו. ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלקים קדוש הוא וגו' ירושלמי סוף מסכת פאה ר' אחא בשם ר' חנינא ביני מתניתין כל מי שצריך ליטול ואינו נוטל כאלו שופך דמים ואסור להתרחם עליו על נפשי' לא חס לא כש"כ על חורנין. כל מי שאינו צריך ליטול ונוטל אינו מת מן הזקנה עד שיצטרך לבריות. וכל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו. וע"ז נאמר ברוך הגבר אשר יבטח בה' והי' ה' מבטחו. שמעי' מכאן דמי שאין לו כלום מתחייב בנפשו אם אינו נוטל מן הקופה ומי שיש לו ונוטל שהוא חוטא. הכל במו ששנינו פ' בתרא דפאה ותימא

על ר' אליעזר בן הורקנוס שהי' אוכל עפר שלא להנות כדאיתא בתנחומא ובפרקי דר' אליעזר וגם תימה על אלישע שהי' נהנה והי' לו מאתים זוז או שמא אסור להנות בתורת צדקה אבל דורון דרך כבוד אפי' לעשיר דילמא שרי ומי שיודע שם הנכבד צריך שלא יהנה משל אחרים דאמ' בירושלמי פ' אמר להם הממונה גבי אנא השם חד אסי בצפורי אמר לר' פנחס בר חמא איתא ואנא מסר לי' לך אמר לי' לית אנא יכיל אמר לי' למה דאנא אכיל מעשר מאן דרגיל לי' לא יכיל למיכל מן בר נש כלום וקשיא אלישע:

סימן טז

הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה. אמר רב חסדא אמר מר עוקבא ובלבד שלא יאמר יוצר אור מיתבי דקורא מכאן ואילך לא הפסיד באדם הקורא בתורה אבל מברך שתים לפניה ואחת לאחרי' תיובתא דרב חסדא תיובתא איכא דאמרי אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מאי לא הפסיד לא הפסיד הברכות תניא נמי הכי הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה אבל מברך שתים לפניה ואחת לאחרי'. פר"ח זצ"ל מכאן ואילך לא הפסיד פי' הקורא משלש שעות ואילך כל שעה רביעית שהוא זמן תפלה וצריך לסמוך גאולה לתפלה ואע"פ שעבר זמן ק"ש לא הפסיד ברכותי' אלא מברך שתים לפניה ואחת לאחרי' וסומך גאולה לתפלה ומתפלל עד כאן לשונו. וכן הלכה. מיהו אם שכר ק"ש יהבו לי' שכר ק"ש בזמנה לא יהבו לי' כדאמ' פ' תפלת השחר עד חצות יהבו לי' שכר תפלה בזמנה מכאן ואילך שכר תפלה יהבו לי' שכר תפלה בזמנה לא יהבו ליה:

סימן יז

גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מן הקורא בתורה. [תימא] מאי אריא ק"ש אפי' תפלה נמי דקיימא לן פ"ק דשבת כגון אנו מפסיקין בין לק"ש בין לתפלה. י"ל כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו דקאמר התם שהיו מפסיקין לק"ש ולא לתפלה אע"פ שהיתה תורתם אומנותם והשתא נקט ק"ש בעונתה מת"ת פעם אחרת דת"ת בעונת ק"ש אין זה חידוש אי ק"ש עדיף דאפי' לתפלה נמי דזמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד: העתקתי לשון מורי הארי"ה:

סימן יח

בית שמאי אומרים בערב יטו ויקראו ובבוקר יעמדו שנאמר בשכבך ובקומך ובה"א כל אדם קורא כדרכו שנא' ובלכתך בדרך א"כ למה נאמר בשכבך ובקומך בשעה שבני אדם שוכבים ובשעה שבנ"א עומדים. [ת"ר ב"ה אומרים] עומדין וקורין ומטין וקורין ויושבין וקורין. [הולכין בדרך וקורין] עוסקים במלאכתן וקורין ומעשה ברבי (אלעאי

ורבי) ישמעאל ור' אלעזר בן עזרי' שהיו מסובין (בבני ברק) במקום [אחד] והיה רבי ישמעאל מוטה ור' אלעזר בן עזרי' זקוף כיון שהגיע זמן ק"ש הטה ר' אלעזר בן עזרי' וזקף ר' ישמעאל אמר לי' ר"א ישמעאל אחי אתה דומה לאחד שאומרים לו זקנך מגודל והוא אומר יהי' כנגד המשחיתים אף אתה כל זמן שאני זקפתי אתה הטיתה ועבשיו שאני הטיתי אתה זקפת א"ל אתה עשית כבית שמאי ואני עשיתי כבית הלל ד"א שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות מאי ד"א וכי תימא בית הלל במטין שרו ה"מ דמטי ואתי מעיקרא אבל הכא כיון דעד עכשיו זקוף והשתא מוטה אמרי [ש"מ] כב"ש ס"ל שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות. אמר ר' טרפון אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי ב"ש וסכנתי בעצמי מפני הלסטים אמרו לי' כדי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה. פר"ח זצ"ל וקיימא לן כבית הילל דתני' בין עומדין בין יושבין בין מטין בין מהלכין בדרך בין עוסקין במלאכה קורין ק"ש ויוצאין בה ידי חובתן וההיא דפ"ב דאמר רב יהודה עד על לבבך בעמידה לא שאם יושב עומד וקורא מעומד אלא אם הי' מהלך בדרך עומד וקורא עד על לבבך ומכאן ואילך קורא כשהוא מהלך ע"כ לשונו: ירושלמי ר' אבא בר כהן בשם ר' יהודה בן פזי תדע לך שדברי סופרים חמורין מדברי תורה שהרי ר' טרפון אלו לא קרא כלל הי' עובר בעשה ומשום שעבר על דברי ב"ה נתחייב מיתה שכך אמרו לו כדי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה על שכתוב ופורץ גדר ישכנו נחש ופר"ח זצ"ל ואסיקי' אחר שנתנה בת קול ביבנה עד כאן לשונו ולעיל תניא להדיא וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה:

סימן יט

בשחר מברך שתים לפני' ואחת לאחרי' ובערב מברך שתים לפניה ושתים לאחרי' אחת ארוכה ואחת קצרה מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר לקצר אינו רשאי להאריך. פרש"י זצ"ל ארוכה היינו אמת ואמונה וקצרה היינו השכיבנו וקשה לד"ת דמה קוצר ואורך יש בזו יותר מבזו ועוד איך אנו אומרים אור יום הנף בהשכיבנו והלא קצרה היא ועוד הכי הוה לי' למימר ושתים לאחרי' וארוכה לא יעשה קצרה וקצרה לא יעשה ארוכה ועוד מ"ש משל שחר ושלפני' שכלם שוות ועוד דלא מדכר לה בתוספתא בהדי קצרות דתניא בתוספתא בפרקי' ברכות שמקצרים בהן דמברך על הפירות ועל מצות ברכת הזימון וברכה אחרונה שבברכת המזון ובלבד שנזכרה במשנה לא הי' מונע מלהזכירה בתוספתא. וע"כ פי' ר"ת זצ"ל דמילתא בפני עצמה היא והכי פירושה בין ארוכה בין קצרה כמו בפ' החולץ אחת בתולות ואחת (אלמנות) [בעולות] כלו' ל"ש ארוכות ל"ש קצרות רק שיהיו בשחרית שתים לפני' ואחת לאחרי' ובערב שתים לפניה ושתים לאחרי'

דהא דפרש"י ז"ל דארוכה היינו אמת ואמונה ליתא דאמר לקמן פ"ב אמר אני ה' אלהיכם צריך לומר אמת לא אמר אני ה' אלהיכם אין צריך לומר אמת והא בעי לאדכורי יציאת מצרים דאמר הכי מודים אנחנו לך ה' אלקינו שהוצאתנו ממצרים והוצאתנו מבית עבדים ועשית לנו נסים וגבורות על הים ושרנו לך מי כמוכה וגו' הרי לך קצרה מאמת ואמונה. ומפרש ר"ת זצ"ל אחת קצרה ואחת ארוכה תרווייהו קאי אאמת ואמונה כלו' בין ארוכה בין קצרה שכשאומר פרש' ציצית הוי ארוכה וכשאינו אומר פ' ציצית ואומר מודים אנחנו לך כדפרי' הוי קצרה ובכלהו מאריכין ומקצרין לבד מהשנויין בתוספתא הילכך שפיר מצלינן אור יום הנף ומטעם זה נהגו להתפלל קרובו"ת בשלש ראשונות וכבר נחלקו בהם רבינו יוסף טוב עלם ורבינו אליהו הזקן זצ"ל ועלתה בידם דמותר ומצוה מן המובחר וגם ר' אליעזדר הקליר יסד קרוב"ות שהי' מקרית ספר מארץ ישראל ובימיו היו מקדשין ע"פ ראי' ותנא הוה דאמר בפסיקתא כד דמך ר' אליעזר ב"ר שמעון אפטר עלוי מכל אבקת רוכל דהוה תני קרובן ופוייטן ויען כי לא פייט כי אם לימים ראשונים. ועל שם אכילתו נקרא קלירי דאמר בפסיקתא שבתחלה היה מוליך משיאות ואוכל התנור מלא פת ונזדמן לו אליהו ז"ל ועל ידו למד ונעשה תלמיד חכם ואפי' תמצא לומר שלא הי' ר' אלעזר ב"ר שמעון אלא אחר הוה מכל מקום תלמוד שמקרית ספר הי' ובימיו הי' מקדשין על פי הראי' ובכמה מקומות חולק על תלמוד שלנו ותופס לו שיטת ירושלמי ואם כן עליו יש לסמוך ולומר פיוטים:

סימן כ

אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות. פר"ת ופר"ח זצ"ל דהיינו דוקא צרכי יחיד. אבל צרכי צבור שרי שרבים צריכים לו שכן מצינו בעבודה והודאה ושים שלום יעלה ויבוא שכולם צרכי רבים הם. ועוד אל ישאל אדם צרכיו (כמו יש לו חולה בתוך ביתו) וכמו אל יתפלל אדם בבית שאין בו חלונות וכן אל יוציא אדם עצמו מן הכלל וכן אל יעמוד אדם במקום סכנה ורוב שבאל כגון אלו דברים אינם דוקא ואי עבד עבד ומ"ש בה"ג גבי דאי אל ישאל אדם צרכיו לא בג' ראשונו' ולא בג' אחרונו' דאיתמר דמכאן הנהיגו זכרנו בריש שתא שאין לומר אין נראה כלל דהא צרכי רבים שרי שפיר כרש"י כדמצלן קרובות משום דצורכי רבים נינהו ומתוך ההיא דתוספתא דתניא מקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך וקחשיב ברכות (המזון) [דזימון] הי' אומר ר"ת שאין לומר אות מבראשית הוכתרה בברכת הזן והשיב עליו רבינו יצחק בן אחותו זצ"ל דברכת הזן לא הוה ברכת (המזון) [דזימון] דאין זה אלא נברך שאכלנו משלו אבל ברכת (המזון) [דזן] יכול להאריך. וקשה לפי מה שפי' ר"ת זצ"ל דר' אלעזר בר"ש הוא ר' אלעזר

הקלירי אם כן קשיא דידי' אדידי' כי הוא [יסד] בפ' החודש מועד מזמין לנדגלים נועדים בו עינימו צירי רגלים ספור הוא למלכים ולרגלים פי' דפסח הוא ראש לענין בל תאחר ואיהו פליג וסובר פ"ק דר"ה דבחג דסכות בלבד עובר בבל תאחר מיהו י"ל דאליבא דהלכתא פייט וקים לי' כאבוה רבי שמעון בן יוחאי דאמר שלשה רגלים כסדרן וחג דפסח תחלה:

סימן כא

מאי מברך אמר ר' יעקב בר אידי אמר רב אושעיא יוצר אור ובורא חשך ואהבה רבה ונימא יוצר אור ובורא נוגה וכו' עד ואידך וכו' אמר רב יהודה אמר שמואל אהבה רבה וכו' ורבנן אמרי אהבת עולם וכן הוא אומר אהבת עולם אהבתיך אמר רב יהודה אמר שמואל השכים לקרות בתורה או לשנות קודם שיקרא ק"ש צריך לברך אחר שיקרא ק"ש א"צ לברך מ"ט שכבר נפטר באהבה רבה. פר"ח זצ"ל אע"ג דאמר רב יהודה אמר שמואל השכים לקרות בתורה כו' שכבר נפטר באהבה רבה דכתיב בה לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וכו' לא [מידחיא] דא דרבנן דאמרי אהבת עולם דהא מימרא דשמואל מרא דשמעתא הוא דשמואל דאמר אהבה רבה ולטעמי' הוא דקאמר ולא סמכי' עליה ע"כ פר"ח. והגאונים פסקו לקיים דברי שניהם ונהגו לומר בשחרי' אהבה רבה ובערבית ארבת עולם וכן מסיק סתמא דתלמודא לעולם אדבה רבה הוו אמרו וכן עמא דבר ובירושלמי במס' פאה פ"ז אמר ר' אבון א"ר יהושע בן לוי כל הלכה שדיא רופפת בב"ד ואין אתה יודע מה טיבה צא וראה האיך הצבור נוהגים:

סימן כב

אמר רב יהודה אמר שמואל השכים לקרות בתורה או לשנות קודם ק"ש צריך לברך לאחר ק"ש א"צ לברך מ"ט שכבר נפטר באהבה רבה. פרש"י זצ"ל שיש בה מעין ברכת התורה ותן בלבנו להבין וללמוד וכן פר"ח זצ"ל והא דאמ' בפ' אלו נדרים מפני מה תלמידי חכמים אין מצוין לצאת מבניהם תלמידי חכמים שלא יאמרו תורה היא ירושה להם רבינא אמר מפני שאין מברכין בתורה תחלה התם פירש רש"י בנדרים דמיירי כשמשכימין בשחר ללמוד שעדיין לא ברך אהבה רבה ומה שאנו מברכין אשר בחר בנו ואשר נתן לנו בקריא' התורה אע"ג דנפטרנו באהבה רבה פר"ת דההיא לאו משום מצות ת"ת היא שאפי' ברך ברכת הערב נא או נפטר באהבה רבה חוזר ומברך לחיבת התורה ותדע שהרי כהן במקום שאין לוי מברך וקורא (אפי' ז' פעמים הרי למדת) ובביהכ"נ שאין להם מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב ועומד וקורא אפי' ז' פעמים הרי למדת שאין ברכה זו אלא מחמת חיבת התורה שנתקנה ברבים לכבוד התורה אע"פ שכבר

נפטר באהבה רבה אבל בבית כשאדם לומד או שונה או קורא אין צריך לברך שכבר נפטר באהבה רבה מידו ה"מ ששנה לאלתר בסמוך אבל אם דפליג בעסקיו בין אהבה רבה ללימוד חוזר ומברך דאמר עלה בירושלמי אמר ר' בון והוא ששנה על אתר פי' והוא ששנה לאלתר וכן אני מפרש ההיא דנדרים שלא ברכו בתורה תחלה שהפליגו בין ברכת אהבה רבה ללימוד בעסקיהם מיהו כל ענייני תפלה וגם שהולכים אחר כפריהם להביאם לבית המדרש אין זה הפסק אי נמי יש לפרש דהיא דנדרים שלא ברכו בתורה תחלה היינו שלא ברכו לתלמוד ברכה וקיי"ל כר' יוחנן וכרב דלתלמוד צריך לברך ודרב ר' שמעי' זצ"ל תלמידו של רש"י כתב שרש"י זצ"ל כשהיה משכים לעסוק בתורה מברך ברכות התורה וכשהלך לביהכ"נ לומר ברכות ופסוקי דזמרה חוזר ומברך בתורה כמו באותן הימים שלא השכים ללמוד ונתן טעם לדבריו כמו דברכת התורה לא השיבה ברכה לבטלה אע"פ שכבר בירך קודם שיקרא פ' קרבנות ואיזהו מקומן ור' ישמעאל ה"ה דלא חשיב כאן ברכה לבטלה ולפי מה שאנו פירשנו דברכת התורה מחמת חיבוב התורה היא באה אינה ראי' ותו תמה על עצמך אמאי לא תהא ברכה לבטלה ונראה בעיני משום שאי אפשר שלא הי' מפסיק משום כך הי' מברך והיה סומך על הירושלמי:

סימן כג

אמר רב הונא למקרא צריך לברך לתלמוד א"צ לברך רבא אמר אף לתלמוד צריך לברך למשנה א"צ לברך פרש"י אפי' קודם אהבה רבה קאמר והכי מוכח פ"ב עכ"ל והדין עמו דודאי הכי מוכח פ"ב בגמרא אמר ר' יהושע בן קרחה למה קדמה שמע לוהיה אם שמוע וכו'. פר"ח הא דאמ' רב מאן דבעי למקרי בין למקרא בין למשנה בין לתלמוד ואפי' למדרש צריך לברך ברישׁ קיימא לן כוותי' ואע"ג דרב הונא פליג עלי' למשנה ור' אלעזר לתלמוד לית הלכתא כוותייהו דהא תלמידי דרב הן ואין הלכה כתלמיד במקום הרב ועוד לא שוו הדדי ועוד רב מחמיר הוא עד כאן לשונו ומלשונו משמע דה"ג אמר ר' אלעזר למקרא צריך לברך לתלמוד א"צ לברך ורב הונא אמר צריך לברך למשנה א"צ לברך דר' יוחנן לא פליג עלי' דרב דלא מדכר לי' בפי' ר"ח ותו אי הוה ר' יוחנן [פליג] הוה הלכתא כוותיה דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן פ"ק דביצה:

סימן כד

אמר רב חייא בר אשי זימנין סגיאין הוה קאימנא קמי' דרב לתנויי פרקין בספרי דבי רב הוה מקדים וקא משי ידיה ומברך ומתני לן פרקין מאי מברך אמר רב יהודה אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה ר' יוחנן אמר הערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך בפינו כו'. רב המנונא אמר אשר בחר בנו מכל העמים אמר רב המנונא זו היא

מעולה שבברכות אמר רב פפא הילכך נמרינהו לכולהו פרש"י ור' יוחנן מסיים בה דכי דבעי פתיחה בברוך וחתימה בברוך הערב נא כו'. יערב עלינו לעסוק בהם מאהבה. ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל. ול"ג למדני חוקך שאין זו ברכה והודאה על שעבר אלא לשון בקשה ודוד כי אמרה לא לשם ברכה אמרה אלא לשון בקשה וה"ק ה' שאתה ברוך למדני חוקך. וזו היא מעולה שבברכות התורה לפי שיש בה הודיה למקום וקילוס לתורה ולישראל עד כאן לשונו. פר"ח ואסיקנ' אמר רב פפא הילכך נימרינהו לכולהו נימא אקב"ו על דברי תורה ועוד נימא והערב נא כו' ונימא אשר בחר בנו וכו' וזו היא ברכות התורה עכ"ל מיהו אנו רגילין לברך לעסוק בדברי תורה והכי עדיף טפי דעל דברי תורה משמע לקיים:

סימן כה

תנן התם אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו וקראו עשרת הדברות שמע והי' אם שמוע ויאמר וברכו את העם ג' ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים ובשבת מוסיפין ברכה אחת לאנשי משמר היוצאין מאי ברכה אחת פי' הא דקאמר אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת מאי היא כי הא דרבה ורב יוסף בר אבא איקלעו להההוא אתרא בעו מנייהו מאי ברכה אחת לא הוה בידייהו אתו ושיילו לרב יהודה מאי ברכה אחת אמר להו הכי אמר שמואל אהבה רבה. אמר ר' זריקא א"ר אמי אמר ר' שמעון בן לקיש יוצר אור כי אתא ר' יצחק בר יוסף אמר הא דר' זריקא לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר דא"ר זריקא א"ר אמי ארשב"ל זאת אומרת ברכות אין מעכבות זו את זו אי אמרת בשלמא יוצר אור היינו דאמר ברכות אין מעכבות זו את זו אלא אי אמרת אהבה רבה מאי אין מעכבות זו את זו דילמ' משום דלא מטא זמן יוצר אור וכי מטא זמן יוצר אור אמרי ליה ולא היא לעולם אהבה רבה הוו אמרי וכי מטא זמן יוצר אור אמרי לי' ומאי אין ברכות מעכבות זו את זו סדר ברכות. פר"ח ז"ל הא דר' זריקא לאו בפי' איתמר אלא מכללא איתמר כלו' שמע ר' זריקא לרשב"ל דאמר אין ברכות מעכבות זו את זו ודייק ברכה אחת יוצר אור אי אמרת דקרי יוצר אור בלבד ומניח אהבת עולם לגמרי וקורא ק"ש היינו דברכות אין מעכבות זא"ז דהא לא מעכבא לי' אהבה רבה אלא אי אמרת קורא אהבת עולם ברישא וקורא אחרי' שמע משום דאכתי לא מטי זמן יוצר אור וכי מטא הנץ החמה ומטי זמן יוצר אור קרי לי' נמי יוצר אור מאי אין מעכבות זו את זו דהא קרי להו לתרווייהו אלא לאו יוצר אור ואהבה רבה מניחה לגמרי והיינו דברכות אין מעכבות זא"ז ואמר וכי מכללא הוי מאי איכא למימר הא אתבריר' דיוצר אור היא ודחינא אי מכללא שמעי' איכא למימר ברכה אחת ששנינו במסכת' תמיד אהבת עולם היא ומאי ברכות

אין מעכבות זא"ז דקאמר רשב"ל סדר ברכות פי' דאי קדים ברכת אהבת [עול'] לשל יוצר או' לא מעכבא אלא הדר בריך בתר אהבת עולם ברכת יוצר אור וכיון דהא דאמר רשב"ל לא אבריר לן דאיתמר בהדיא משמי' דהא רב יצחק בר יוסף אמר מכללא איתמר עבדי' כשמואל דאמר בהדיא אהבה רבה והאידנא אי אקדים ובריך אהבת עולם וקרי ק"ש והדר קרא יוצר אור יוצא ידי חובה דברכות לקרותן כסדרן אין מעכבות זו את זו אבל אם הניח אחת לגמרי לא יצא ידי חובתו עד כאן לשונו. למדנו מכאן דכל היכא שלא ברך קודם המצוה מברך לאחר כן ויוצא ידי ברכה וראיה לדבר טבילת גר שמברך אחר טבילה משום גברא דלא חזי לא מצי לברך קודם לכן ה"ה לשכח דלא אפשר לי' לברך כבר עובר לעשייתה שמברך לאחר כך. ותו דאי' דאמר בירושלמי פ' הרואה שחיטה אימתי מברך עלי' ר' יוחנן אומר עובר לשחוט ר' יוסי בר נהוראי אומר משישחוט למה שלא תתנבל בשחיטתה הרי למדנו שאדם יוצא ידי חובת הברכה אחר עשיית המצוה מעתה היכא ששכח לברך עובר לעשייתה יברך אחר כך כההיא דפ' שלשה שאכלו דאמר רבינא (הילכתא) [הלכך] אפי' גמר כל הסעודה כולה יחזור ויברך אמר רבינא מנא אמינ' לה דתניא טבל ועלה בעלייתו אומר אקב"ו על מצות טבילה ולא היא התם מעיקרא גברא דחוי' הוא והשתא הוא דמחזי הכא מעיקרא גברא חזיא הוא והשתא הוא דאדחי הוי נראה ונדחה וכל שנראה ונדחה שוב אינו נראה. נראה בעיני דליתא לראי' דרבינא מגר מיהו דרבינא לענין סעודה איתמר ולפר"ח דפי' התם דלית הילכתא כרבינא אם באת לדמותה לשאר מצות תיקשי דפר"ח אדפר"ח דהכא פסיק דמצי לברך יוצר אור אחר ק"ש אלא ודאי ההיא דרבינא שאני דמיירי בסעודה דאסור לאדם שיהנה מן עוה"ז בלא ברכה וכיון דעבר ואכל והגיע ברכה אחרונה [צריך לברך ברכה אחרונה] משא"כ ברכת המצות הואיל ואין אחרי' ברכה אימא אפי' אחר מעשה יחזור ויברך. והביא ראי' הרב רבי' משה ב"ר יעקב זצ"ל דתנן סוף פרק ערבי פסחים ברך על הפסח פטר את הזבח וזבח היא חגיגת י"ד והיתה נאכלת בראשונה והיכי משכחת לה לאו כגון ששכח ואכל הזבח בלא ברכה והביאו את הפסח וברך עליו וקתני פטר הא לא ברך על הפסח לא פטר וצריך לברך על הזבח אע"פ שגמר ואכל דהיינו כרבינא ודלא כדברי הרב רבי' משה ב"ר מיימון זצ"ל שכתב שאם קדש את האשה ולא ברך קודם קידושין לא יברך אחר קידושין אפי' לפי דבריו שעושה אותו כברכת המצות מיהו אנו נהגינן לקדש ואח"כ לברך דאין זו ברכת הקידושין הואיל שאין אנו מברכין אקב"ו לקדש את האשה או על קידושי אשה אלא משום חובת אירוסין תקנוה כמו שתקנו שש ברכות לחובת נישואין ואסר לנו את הארוסות לעצמינו מלאו דלא תסור דכלה בלא ברכה אסורה לבעלה בנדה ומדרבנן. ה"ג

מאן דבעי למנסב איתתא מבעי לי' לקדוש' ברישא ולברוכי ברכת אירוסין ולא נבריך ברישא טעמא מאי מכדי אכתי לא קניא לה והיכי מברכי' ואסר לנו את הארוסות אלא לקדש ברישא והדר מברך שבעה ברכות מידי דהוה אטבילה טעמא מאי טבילה והדר מברך משום גברא דלא חזי הכי נמי עד דמקדש לא קני' לה ולא שנא מטבילה ע"כ ה"ג. מיהו היכא דמקדש את האשה בכסף ובשטר צריך לברך אקב"ו על קידושי אשה ולא כשמקדש בביאה משום דטריד בטרדא דמצוה דהכי אמר בירושלמי כל המצות טעונות ברכה בשעת עשייתן חוץ מתקיעה וטבילה וי"א קידושין בבעילה משמע אבל שאר קידושין כסף או שטר צריכי ברכה בשעת עשייתן לרב הונא ולר' יוחנן עובר לעשייתן וקיימא לן כר' יוחנן דפליג ארב הונא התם בירושלמי דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן פ' קמא דביצה וכש"כ גבי רב הונא תלמידי' וה"נ פ"ק דפסחים:

סימן כו

מקום שאמרו לחתום אינו רשאי שלא לחתום ושלא לחתום אינו רשאי לחתום פשיטא היכא דנקט כסא דחמרא בידי' וקסבר דשכרא הוא פתח ובריך אדעתא דשיכרא וסיים בדחמרא יצא ואפי' סיים בדשיכרא נמי יצא דתנן ועל כולם אם אמר שהכל נהי' בדברו יצא אלא היכא דנקט כסא דשיכרא וקסבר דחמרא הוא פתח בדחמרא וסיים בדשיכרא מאי בתר עיקר ברכות אזלינן או בתר חיתום ברכות ת"ש בשחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא בערבית פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור לא יצא פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים יצא כללו של דבר הכל הולך אחר חיתום הברכות שאני התם דקאמר ברוך אתה ה' יוצר המאורות הניחא לרב דאמר כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינח ברכה שפיר אלא לר' יוחנן דאמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה מאי איכא למימר (כדאמר) [כיון דאמר רבה בר] עולא כדי להזכיר מדת לילה ביום ומדת יום בלילה כי קאמר ברכה [ומלכות] מעיקרא אתרווייהו קאמר ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר חיתום הברכות כללו של דבר לאתויי מאי לאו לאתויי הא דאמרן לא לאתויי נהמא ותמרי היכי דמי אי לימא דאכל נהמי וקסבר תמרי היינו הך דשיכרא אלא כגון דאכל תמרי וקסבר דנהמא אבל פתח ובירך בדנהמא וסיים בתמרי יצא דאפי' סיים נמי בדנהמא יצא מאי טעמא תמרי נמי מיזן זייני פרש"י תחלת הברכה אמר על מנת שהנ"ב וכיון שהגיע למלך העולם (סבר) [נזכר] שהוא יין ואמר בורא פרי הגפן פשיטא לן דיצא דהא אפי' סיים כל הברכה כדעת פתיחתה ואמר שהכל על היין יצא דתנן וכו' אלא הא קא מיבעי' לן פתח אדעתא דחמרא כדי לסיים בפ"ה וכשהגיע למלך העולם ונזכר שהוא שכר וסיים שהכל מהו בתר

עיקר ברכה אזלינן ועיקר ברכה אדעתא דיין נאמרה והוה כמו שסיים ביין ואין ברכת יין מוציאה ידי ברכת שכר שאין ברכת השכר מן הגפן עד כאן לשונו. משמע דוקא שלא סיים בורא פרי הגפן קא מיבעי' ליה אבל אם סיים בפ"ה ואח"כ אמר מיד שהכל נהיה בדברו וסמך על ברכה דמעיקרא פשיטא דלא יצא אלא צריך לומר ברוך אתה ה' פעם שניה. ה"ג מאן דנקיט כסא דשכרא וסבר חמרא הוא פתח בדחמרא וסיים בדשיכרא יצא אלא אי פתח ואמר ברוך אתה אמ"ה שהכל נהיה בדברו בפ"ה מאי בתר ברכה אזלינן ויצא או דילמא בתר חתימה אזלינן ולא יצא ואתינן למפשטי' מהא דתניא שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא כו' ש"מ בתר חתימה אזלינן ולא יצא ודחינן שאני התם דהא קא מברך אחתימה ברוך אתה ה' יוצר המאורות ועלה סמכינן אבל הכא דליכא ברכה בחתימה איכא למימר אפתיחה סמכי' ולא איפשט בעיין מהא מתני' ומקשה אהאי שנויא (דאוקי') [דקאמר] בא"י יוצר המאורות ואמר הניחא לרב [דאמר כל ברכה שאין בה הזכרת ה' אינה ברכה שפיר אלא לר"י] דאמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה הא לית בה מלכות ושנינן הא זה ששנינו בחיצונה שחרית פתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא כיון דאמר רבה בר עולא כדי להזכיר מדת לילה ביום ומדת יום בלילה ולא משמע ממש הוא הדין נמי כיון דפתח בתחילת ברכה במלכות והזכרת השם ההיא מלכות דפתיחה אחתימה נמי מיחשבא ת"ש מסיפא כללו של דבר הכל הולך אחר חיתום ברכות מאי לאו לאתויי כה"ג דלא יצא ה"ד כגון דפתח בשהכל וחתם בבפה"ג ודחינן לא (הוי) [האי] כללא לאתויי נהמא ותמרי ומקשינן אי אכיל נהמא וסבר תמרי נינהו ובריך על העץ וחתם הזן מי נפק ואסיקנא אלא כגון דאכל תמרי וסבר נהמא הוא ופתח ובריך ברוך אתה אמ"ה הזן את העולם כלו וחתם על הארץ ועל פרי העץ דכי האי גונא ודאי יצא דאפילו ברך אתמרי נמי הזן יצא דתמרי נמי מיזן זיין ולא איפשט בעיין ומסתברא לא יצא מיהו בהדיא לא אתמר ויש מי שאומר לקולא עד כאן לשונו וכן פי' מורי רבי' יהודה ב"ר יצחק של"י דהשתא דלא איפשט בעיין אזלינן לחומרא:

סימן כז

ר' יוחנן אמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה קשה ברכה אחת מעין שבע ששליח צבור אומר בליל שבת והלא אין בה מלכות תריץ האל הקדוש שאין כמוהו זהו מלכות כדאמר פ' בתרא דר"ה גבי מלכיות שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד זהו מלכות כלומר שהוא אחד בעולמו ואין זולתו. אמר (רב) [רבה בר] חיננא סבא כל שאינו אומר אמת ויציב בשחרית ואמת ואמונה בערבית לא יצא ידי חובתו שנאמר להגיד בבקר חסדך

ואמונתך בלילות. ואמר במדרש חדשים לבקרים רבה אמונתך שאדם מאמין בהקב"ה ומפקיד רוחו בידו ומחזירה לו ומחדש כחו ממה שיגע כל היום:

סימן כח

ואמר (רב) [רבה בר] חיננא משמי' דרב המתפלל כשהוא כורע כורע בברוך וכשהוא זוקף זוקף בשם שנאמ' מפני שמי נחת הוא מי כתיב בשמי מפני שמי כתיב אמר שמואל מאי טעמא שנא' ה' זוקף כפופים. אמר לי' שמואל לחייא בר רב בר אוריאן תא ואימא לך מילתא דהוה עביד אבוך כשהוא כורע כורע בברוך וכשהוא זוקף זוקף בשם רב ששת כד הוה כרע כרע כחיזרא וכד הוה זקיף זקיף בחויא פרש"י כחיזרא בשבט ביד אדם וחובטו כלפי מטה בבת אחת זקיף בחויא בנחת הראש תחלה ואח"כ כל גופו שלא תראה כריעתו עליו כמשא כי חויא כנחש שהוא זוקף את עצמו מגביה הראש תחלה ונזקף מעט מעט ע"כ לשונו. ואמרי' ספ"ק דב"ק שדרו של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש וה"מ היכא דלא כרע במודים מדה כנגד מדה שלא הי' זוקף בחוייא. ובערך חיזרא פי' בשם רב האי גאון זצ"ל חזרא הוא אחד ממיני הקוצים [שמצוי] בבבל וקורין אותו אלחז"ר [וכריעה] שלא יכרע באמצע מתניו וראשו זקוף ועומד כברייתו בשחותו מחציו אלא צריך שיכוף את ראשו שיהי' כאגמון שכפוף ראשו שלעולם צריך לכוף צווארו ע"כ לשונו. ירושלמי תני ר' חלפתא בן שאול הכל שוחחין עם שליח צבור בהודא' ר' זעירא אמר ובלבד במודים ר' שמואל בר נתן בשם ר' (אחא) [חמא] בר חנינא אמר מעשה באחד ששחה יותר מדאי והעבירו רבי ר' אמי אמר ר' יוחנן הי' מעבירו א"ר חייא בר אבי לא הי' מעבירו אלא גער בו ותו אמר התם בפרקי' תני ובלבד שלא ישוח יותר מדאי ר' ירמי' אמר ובלבד שלא יעבד בהדין חדרונא אלא כל עצמותיו ופירש בערך חור והצב למינהו תרגו' ירושלמי חדרונא וזהו כעין פירושו שפי' כי הצב דומה לצפרדע כששוחה שוחה ממתניו וראשו זקוף בברייתו ולקמן שער וא"ו פירשתי יותר מזה הענין:

סימן כט

אמר רבה בר חיננא סבא משמי' דרב כל השנה כולה אדם מתפלל האל הקדוש ומלך אוהב צדקה ומשפט חוץ מעשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ שהוא מתפלל המלך הקדוש המלך המשפט. ר' אלעזר אומר אפי' בעשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ אם אמר האל הקדוש ומלך אוהב צדקה ומשפט יצא שנא' ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה אימתי ויגבה ה' צבאות במשפט אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ וקא קארי לי' האל הקדוש מאי הוה עלה רב יוסף אמר האל הקדוש ומלך אוהב צדקה רבה אומ' המלך הקדוש והמלך המשפט והלכתא כרבה. פרש"י המלך הקדוש לפי שבימים

הללו הוא מראה מלכותו לשפוט את העולם המלך המשפט כמו מלך המשפט כמו נושאי הארון הברית שהוא כמו ארון הברית וכן המסגרות המכונות מסגרות המכונות וכן העמק הפגרים כמו עמק הפגרים עד כאן לשונו. פר"ח ז"ל הכי גרסי' אמר רבה כל השנה כולה אדם מתפלל האל הקדוש ומלך אוהב צדקה ומשפט ובעשי"ת אומר המלך הקדוש והמלך המשפט ואע"ג דאמר ר' אלעזר דאפי' ביו"ד ימים שכין ר"ה ליו"כ אינו אומר אלא האל הקדוש שנאמר ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה הנה אפי' בזמן המשפט אינו אומר אלא האל הקדוש. הלכתא כרבה דאמר המלך הקדוש והמלך המשפט. פי' המלך היושב על המשפט כמו וכל עם המלחמה שפירושו וכל העם היורד אל המלחמ' עכ"ל ואע"ג דק"ל בכ"מ הלכ' כרב' לגבי רב יוסף הכא הוצרך לפסוק הלכ' כרבה משום דר' אלעזר פליג עלי' לגמרי דלרבה אפי' בדיעבד אמר האל הקדוש ומלך אוהב צדקה ומשפט מחזירין אותו ולר' אלעזר אומרו לכתחלה. ור' יצחק אלפס זצ"ל פוסק לומר המלך הקדוש והמלך המשפט ואם לא אמר מחזירין אותו:

סימן ל

אמר ר' אבהו [בן] זוטרתי א"ר אבא ב"ר זבדא בקשו לקבוע פ' בלק בק"ש מפני מה לא קבעוה מפני טורח צבור מ"ט בקשו לקבוע בק"ש אילימא משום דכתי' בה אל מוציאו ממצרים נימא פרשת רבית ופ' משקלות דכתיב בהם יציאת מצרים א"ר יוסי בר חנינא [משום דכתיב בה האי קרא כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו. ולימא האי פסוקא ותו לא גמירי] כל פרשה דלא פסקה משה רבינו אנו לא פסקינן לי'. ירושלמי ומפני מה קורין שתי פרשיות הללו בכל יום ר' לוי ור' סימון ר' סימון אומר מפני שכתוב בהם שכיבה וקימה ר' לוי אמר מפני שעשרת הדברות כלולות בהם. אנכי ה' אלהיך. שמע ישראל יי אלהינו. לא יהיה לך אלקים אחרים. יי אחד. לא תשא ואהבת. ומאן דרחים מלכא לא משתבע בשמיה ומשקר. זכור את יום השבת. למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי ר' אומר זו מצות שבת ששקולה כנגד כל המצות שנאמר ועל הר סיני ירדת ונתת לעמך תורה ומצות ואת שבת קדשך הודעת להם (אמר ר' אלעזר בר אבונה) להודיעך שהיא שקולה כנגד כל המצות. כבד את אביך. למען ירבו ימיכם. לא תרצח. ואבדתם מהרה. מאן דקטיל מיקטיל. לא תנאף. ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם א"ר לוי [לבא] ועינא (הדין) [תרין] סרסיא לעבירה. לא תגנב. ואספת דגנך ולא דגן חבירך. לא תענה. אני יי אלקיכם. וכתי' יי אלהים אמת. מהו אמת שהוא אלקים חיים ומלך עולם אמר ר' לוי אמר הקב"ה אם הערת על חבירך עדות שקר מעלה אני עליך כאלו אתה מעיד עלי

שלא בראתי שמים וארץ. לא תחמד בית רעיך. וכתי' וכתבתם על מזוזות ביתך ולא בית חבירך: הדרן עלך פרק ראשון. שבח לאל אחרון וראשון

סימן לא

היה קורא בתורה והגיע זמן ק"ש אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא פרש"י הי' קורא בתורה פרשת ק"ש והגיע זמן המקרא זמן ק"ש:

גמ' מאי כיון לבו אילימא לצאת ש"מ דמצות צריכות כוונה לא מאי כיון לקרות והא קרי בקורא להגיה פירש"י ש"מ מצות צריכות כוונה שיהא מתכוין לשם מצוה ותקשי לרבא דאמר בר"ה התוקע לשיר יצא. לקרות אבל לצאת ידי מצוה לא בעינן שיהא מתכוין אלא לקרותה בתורה בעלמא. הא קא קרי הא בקורא קא עסיק תנא ואתא דקתני הי' קורא בתורה. בקורא להגיה את הספר אם יש בו טעות דאפילו לקריאה לא מיכוין עד כאן לשונו. משמע דאין ללמוד ממשנתינו דמצות צריכות כוונה או אין צריכות כוונה דלרבא הוא דמוקמי לה הכי אבל לדידן ה"נ דמצינן למימר דמצות צריכות כוונה מיהו הא ודאי יש ללמוד מיכן דברכות אין מעכבות. ופר"ח בקורא להגיה שאינו קורא המקרא בנקודה אלא ככתבה כלו' חסר יו"ד כו' כענין הזה היה קורא להגיה וזה שצריך לכוין את לבו אבל מי שהיה קורא במסורת המקרא והגיע זמן ק"ש בעת שקורא פ' שמע אע"פ שקראה בלא כוונת הלב לענין ק"ש יצא ש"מ דמצות אין צריכות כוונה וברכות אין מעכבות ובפי' אמרו בתלמוד ארץ ישראל אמר ר' אבין זאת אומרת ברכות לא מעכבות ע"כ לשונו. ותו פר"ח זצ"ל דהא דאוקימנא למתני' דתמיד ברכות אין מעכבות זא"ז ה"מ שלא כסדרן אבל לקרות ק"ש (אפי') בלא ברכה לא וה"מ בצבור וההיא דפ"ק דיומא דמתרץ הא בפרק ראשון הא בפ' שני לאו דוקא פרק ראשון אלא משום ר"ע [לקמן בסמוך] נקט פרק ראשון אבל א"צ כוונה כ"א פסוק ראשון וגבי הכהנים נישנית ומתני' דהכא ביחיד כדתנן היה קורא בתורה כו' עכ"ל. ת"ר שמע ישראל עד כאן צריכה כוונת הלב דברי ר' מאיר אמר רבא הלכה כר' מאיר פר"ח אע"ג דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הלכה כר' עקיבא דכל הפרשה כולה צריכה כוונה ואמר (רבא) [רבב"ח] אמר ר' יוחנן הלכה כר' אחא שאמר משום ר' יהודה שצריך לכוין בפר' א' דהיינו כל פרשת שמע אעפ"כ אנו כרבא קיי"ל דבתראה הוא ותו מעשה רב דהא רב נחמן ורב יוסף עבדו עוברא ולא הוה מצערי נפשייהו אלא בשמע בלבד ואמר רב יהודה אמר שמואל נמי שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד זו היא ק"ש של ר' יהודה הנשיא. וגם אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמי' דרב אמר שמע ישראל ה' אלהינו ונאנס בשינה יצא כך פר"ח זצ"ל:

סימן לב

תנו רבנן ק"ש ככתבה דברי רבי וחכמי' אומרים בכל לשון מאי טעמא דרבי דאמר קרא והיו בהווייתן יהיו ומאי טעמא דרבנן דכתי' שמע בכל לשון שאתה שומע ורבי נמי הא כתיב שמע ההוא מבעי לי' השמע לאזנך מה שאתה מוצא מפיך ורבנן ס"ל כמ"ד הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ורבנן נמי הכתיב והיו ההוא מבעי לי' שלא יקרא למפרע ור' שלא יקרא למפרע מנא לי' נפקא לי' מדברים הדברים ורבנן דברים הדברים לא משמע להו לימא קסבר רבי כל התורה כולה בכל לשון נאמרה דאי ס"ד בלשון הקודש נאמרה למה לי' והיו אצטריך דכתי' שמע לימא קסברי רבנן כל התורה כולה בלשון הקודש נאמרה דאי ס"ד בכל לשון נאמרה למה לי שמע אצטריך משום דכתיב והיו פר"ח דהלכה כחכמים דהא אפי' רבי דפליג אחכמים הכא סתם לן כחכמים פרק ואלו נאמרין בכל לשון פרשת סוטה וידוי מעשר וק"ש ותפלה וברכת המזון ושבועות העדות ושבועות הפקדון עד כאן לשונו:

סימן לג

אמר רב נתן בר מר עוקבא אמר רב יהודה על לבבך בעמידה על לבבך בעמידה ס"ד אלא אימא עד על לבבך בעמידה ור' יוחנן אמר כל הפרשה כולה בעמידה ואזדא ר' יוחנן לטעמי' דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן הלכה כרבי אחא שאמר משום ר' יהודה (כו' כנזכר למעלה) פרש"י לב"ה דאמרי עסוקין במלאכתן וקורין הולכין וקורין מודים הם שצריך לעמוד במקום אחד עד המקרא הזה לפי שעד כאן מצות כוונה עכ"ל. ופר"ח דפירשו בתלמוד ארץ ישראל צריך לקבל מלכות שמים מעומד (מיהו) [מה] אם היה יושב עומד. לא אלא אם הי' מהלך עומד כלו' אם הי' מהלך והגיע זמן ק"ש לא יקרא כשהוא מהלך אלא יעמוד ויכוין את לבו כהוגן ויקבל עליו עול מלכות שמים ואחר כך יחזיק לדרך אבל האומר שאם הי' יושב עומד טעות הוא בידו עכ"ל. והואיל בשמהלך בעת ק"ש צריך לעמוד ולקרות עבור כוונה ש"מ דבהליכה אין כוונה למדתי דכל שמנה עשרה צריך להתפלל בעמידה ולא בהליכה:

סימן לד

תניא סומכוס (בן יוסף) אומר כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו אמר ר' אחא בר יעקב ובדלי"ת אמר רב אשי ובלבד שלא יחטוף בחי"ת ר' ירמי' הוה יתיב קמי' דר' חייא בר אבא חזיי' דהוה קא מאריך טובא אמר לי' לא צריכת אלא כדי שתמליכהו בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם פרש"י ובדל"ת ולא בחי"ת דכל כמה דאמר אח בלא דלי"ת לא משמע מידי ומה בצע בהארכתו אבל בדלית יאריך עד שיעור שיעשנו

בלבו יחידי בשמים ובארץ ובארבע רוחותי' כדמפרש לקמי'. ובלבד שלא יחטוף בחי"ת בשביל אריכת הדל"ת לא יחטוף בחי"ת לא ימהר בקריאת החי"ת פן יקראנה בחטף בלא פתח ואין זה כלום עכ"ל. ופר"ח זצ"ל אם יקראנה צריך להאריך בלבד בדלית כשיעור שתמליכהו בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם ובלבד שלא יחטוף בחי"ת עד כאן לשונו:

סימן לה

תנו רבנן שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד זו היא ק"ש של רבי יהודה הנשיא אמר לי' רב לר' חייא לא חזינא לי' לרבי דמקבל עלי' עול מלכות שמים אמר לי' בר פחתי בשעה שמעביר ידיו על פניו מקבל עליו עול מלכות שמים. חוזר וגומרה או אינו חוזר וגומרה בר קפרא אומר אינו חוזר וגומרה ר"ש [בר'] אומר חוזר וגומרה אמר לי' בר קפרא לר' שמעון בשלמא לדידי דאמרי אינו חוזר וגומרה היינו דחזינא לי' לרבי דמהדר אשמעתת' דאית בה יציאת מצרים אלא לדידך דאמרת חוזר וגומרה למה לי' למהדר אשמעתא דאית בה יציאת מצרים כדי להזכיר יציאת מצרים בזמנה. פר"ח רבי בעת שהי' מעביר ידיו על פניו ורחצם במים הי' אומר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ומקבל מלכות שמים עליו והא דאמר חוזר וגומרה אפרשת ויאמר קאי דפריש בירושלמי כד תחמיני' לרבי יהיב ידוי על אפוי ההיא שעתא מקבל מלכות שמים א"ל ואין צריך להזכיר יצ"מ כו' ואע"ג דאמר ר' שמעון חוזר וגומרה הוה מהדר אשמעתא דאית בה יציאת מצרים כדי להזכיר יציאת מצרים בזמנה ע"כ לשונו:

סימן לו

אמר רב יוסף פרקדן לא יקרא ק"ש ק"ש הוא דלא יקרא הא מיגנא גני והא ר' יהושע ב"ל לייט אמאן דגני אפרקדן דגני כי מיצלי שפיר דמי ק"ש אפי' כי מצלי אסור והא ר' יוחנן קרי כי מצלי שאני ר' יוחנן דבעל בשר הוה פרש"י פרקדן שוכב על גבו ופניו למעלה לייט אמאן דגני אפרקדן שהוא דרך גנאי שמא יתקשה אברו מתוך שנתו ונראה לרבים [מיגנא לישן כי מצלי ש"ד כשהוא מוטה על צדו מעט שפיר דמי] אבל מקרי ק"ש אפי' כי מצלי נמי אסור כי מקבל עליו עול מלכות שמים דרך שררה וגאוה עד כאן לשונו. ופר"ח פרקדן רבותי' הגאונים פירשו השוכב על שדרו ופניו למעלה ויש אומרים הישן על פניו משום דאתי לאיחמומי ודייק פרקדן אפו"י בקיד"ה ומראין הדברי' האמורים בנדה שהוא כן פרקדן אפי' למגני הכי אסור וכש"כ לק"ש מיהו אם שוכב מוטה מצד כסליו שפיר דמי למגני אבל לק"ש אפי' מוטה לא ואם הוא בעל בשר כגון ר' יוחנן ואז מצלי וקרי שפיר דמי עד כאן לשונו. ובפרק המוכר את הספינה מוכח כפרש"י וכפי' רבותינו הגאונים ז"ל

דאמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה אזלינן במדברא ולוה בהדן ההוא טייעא ואמר לי תא ואחוי לך מתי מדבר חזיתינהו דדמו כמבסמי מחמרא וגני חד מנייהו אפרקדן והוה זקיפא ברכי' ועל ההוא טייעא תותא ברכי' כי רכיב גמלא הרי משמע להדיא בדבריהם וכן פירש רשב"ם זצ"ל התם דפרקדן פניו למעלה וכן מוכח ההוא דערבי פסחים דאמר פרקדן לא שמי' הסיבה דהיינו כאדם שזוקף ראשו לאחוריו ופניו למעלה וכן פי' התם רבינו יעקב הקדוש מקורבי"ל זצ"ל והביא ראי' מההיא דהמוכר את הספינה:

סימן לז

בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב באמצע שואל מפני היראה ומשיב דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם אלו [הן] בין הפרקים בין ברכה ראשונה לשניה בין שניה לשמע בין שמע לוהי' אם שמע בין והיה אם שמע לויאמר בין ויאמר לאמת ויציב ר' יהודה אומר בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק. פרש"י שואל מפני הכבוד שואל בשלום אדם נכבד שראוי להקדים לו שלום ומשיב שלום אם הקדימו לו עד כאן לשונו. ובגמ' אוקימ' למתניתין דחסורא מחסרא והכי קתני בפרקי' שואל מפני הכבוד ואין צריך לומר שמשיב מפני הכבוד ובאמצע שואל מפני היראה ואין צריך לומר שמשיב מפני היראה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם ופר"ח דהלכה כר' יהודה וכן הדין דפ' מי שהוציאוהו בעירובין ר' מאיר ור' יהודה הלכה כרבי יהודה:

סימן לח

ר' יהודה אומר בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק אמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה אמר ר' אבהו א"ר יוחנן מ"ט דר' יהודה דכתיב וה' אלקים אמת ה"נ כתיב ה' אלהיכם אמת. חוזר ואומר אמת או אינו חוזר אמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן חוזר ואומר אמת רבא אמר אינו חוזר ואומר אמת. פר"ח אמר ר' אבהו א"ר יוחנן הילכתא כרבי יהודה דאמר בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק מ"ט דכתי' וה' אלקים אמת וצריך לחזור ולומר אמת ויציב וכו' ולאגמורי כל הברכה רבא אמר אינו חוזר ואומר אמת אלא משלים הברכה ועומד בתפלה וקיימא לן כרבא דבתראה הוא עכ"ל. א"ר יוסף כמה מעליא הא שמעתא דכי אתא [רב] שמואל ב"ר יהודה אמר אמרי במערבא אני ה' אלהיכם אמת. אמר לי' אביי ומה מעליותא איכא והא אמר רב כהנא אמר רב לא יתחיל ואם התחיל גומר וכי תימא דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם לא הוי התחלה והאמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם הוי התחלה

אמר רב פפא קסברי במערבא דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם לא הוי התחלה עד דאמר ועשו להם ציצית. אמר אביי הילכך אתחולי מתחלינן וכיון דאתחולי מתחלינן מגמר נמי גמרינן פרש"י זצ"ל הא שמעתא דרב שמואל בר יהודה אמר במערבא כו' ק"ש ערבית אין אומר פרשת ציצית כולה לפי שאין מצות ציצית בלילה אלא מתחילין אותה ומפסיקין בה ומדלגין ואומרי' אני ה' אלהיכ'. לא יתחיל אין צריך להתחיל ויאמר ערבית. אתחולי מתחלינן דהא מתחלי במערבא עכ"ל. מיכן פסק ר"ת זצ"ל דהלכה כר' שמעון דקרי לי' לציצית מ"ע שהזמן גמרא וכולא שמעתא נמי אית לה דמצות ציצית אינו נוהג בלילה וכן משמע פ' במה מדליקין גבי ר' יהודה בר אלעאי שהיו מחבאין כנפי כסותם משום דלא רמו ציצית בסדינים וקאמר אינהו סבור משום כסות לילה מדנקט האי טעמא ושבק כל הני טעמי דמנחות דשמא יקרע וכו' ש"מ דאליבא דהילכתא נקט טעמא ותו דמייתי התם וראיתם אותו פרט לכסות לילה ולא מייתי דרשה דממעט מינה בעלת חמש משום דאתי' כרבנן דר' שמעון פ' התכלת. ועוד דבזבחים פ"ב פליגי תנאי ומרבה חד כסות סומא מאשר תכסה בה ואידך אשר לא דריש ולא קאמר דסבירא לי' כרבנן אלא דוחק להעמיד כר' שמעון שניהם משמע דהכי הלכתא ותניא פ"ק דקידושין דציצית מ"ע שהזמן גרמא מיהו יש ספרים דלא גרסי התם ציצית ובפר"ח גרסי לה. ועוד מדדרשי רבנן דר' שמעון בהתכלת וראיתם אותו ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת ואיזו זו ק"ש אלמא ק"ש דאורייתא ולקמן פ' מי שמתו פליגי אמוראי אי ק"ש דאורייתא או דרבנן ומשמע לכאורה כמאן דאמר מדרבנן וא"כ לא דרשי ליה לקרא כרבנן ומיהו לאו מילתא היא דמצי למדרש הכי ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת ואיזו זו מצות כלאים ועל כרחך צריכין אנו לומר כן דהא רב יהודה הוא דאית ליה פ' מי שמתו ק"ש דרבנן ואיהו סבירא לי' פ' התכלת דציצית מ"ע שלא הזמן גרמא מדהוה רמי תכלת לפורזמא דאינשי ביתי' ומשמע התם שאחרים לא היו עושים וא"כ על כרחינו לא ידרוש זכור מצוה אחרת זו ק"ש כרבנן דהא אית לי' ק"ש דרבנן אלא יעמיד לדרשה דמצות כלאים ועוד ראי' מפרק קמא דסוכה רב עמרם חסידא רמא תכלת לפורזמא דאינשי ביתי' וכן רב יהודה כהתכלת משמע שאחרים לא היו נוהגין כן. והקשה מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק של"י למאן דאמר ציצית חובת טלית הוא היכא אשכחן זמן גרמא בציצית והלא אפי' כלי קופסא חייבין תריץ כיון דכסות המיוחדת ללילה אינו חייב בציצית הוי זמן גרמא. ירושלמי במס' קידושין אמר להם ר' שמעון אי אתם מודים לי שציצית מצות עשה שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטורה מן הציצית אמר ר' הילא טעמא דרבנן (שנו) [שכן] אם מיוחדת ליום ולילה שחייבת בציצית:

סימן מ

אמר רבא ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל בין פרק לפרק פוסק באמצע אינו פוסק וימים שאין היחיד גומר בהן את הלל פוסק אפי' באמצע הפרק איני והא רב בר שבא איקלע לקמי' דרבינא בימים שאין היחיד גומר בהן את הלל ולא פסיק לי' שאני רב בר שבא דלא חשיב עלי' דרבינא פרש"י ימים שהיחיד גומר בהם את הלל שהוא חובה לכל אדם והם עשרים ואחד יום בשנה כדאמר במס' ערכין עכ"ל. פ' אין בערכין בתחלתו א"ר [יוחנן] משום ר' שמעון בן יהוצדק שמנה עשר ימים גומרין בהם את הלל שמונת ימי החג ושמונת ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב הראשון של עצרת ובגולה אחר ועשרים יום תשעת ימי החג ושמנת ימי חנוכה ושני ימים טובים של פסח ושני ימים (של גליות) [טובים] של עצרת מ"ש בחג דאמר כל יומא ומאי שנא בפסח דלא אמר כל יומא דחג חלוקים בקרבנות פסח אין חלוקין בקרבנות שבת דחלוק בקורבנתיה לימא לא אקרי מועד דאש חודש דאקרי מועד לימא לא אקדיש בעשיית מלאכה כדכתיב השיר יהי' לכם בליל התקדש חג ראש השנה ויום הכיפורים דאקרו מועד ואקדוש בעשיית מלאכה לימא משום דרבי אבהו דאמר ר' אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה אין אומרים ישראל שירה לפניך בראש השנה וביוה"כ אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה לפני והא חנוכה דלאו הכי ולאו הכי וקאמרי' משום ניסא פורים דאיכא ניסא לימא אמר ר' יצחק לפי שאין אומרים שירה על נס שבחו"ל כו' כדתניא עד שלא נכנסו לארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה רב נחמן אמר קריאתה זו הלילא כו' בשלמא התם הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה אלא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש אנן ולרב נחמן דאמר קרייתה זו הלילא והתניא משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה כיון שגלו חזרו להתירן הראשון:

סימן מא

ימים שהיחיד גומר בהם את הלל פירש בה"ג לאו דוקא נקט יחיד אלא אפילו צבור קורא יחיד כיון שאין כל ישראל יחד כגון בשחיטת ערב הפסח וכגון שתקנו הנביאים הראשונים שיאמרוהו על כל צרה שניצולים ממנה כל ישראל יחד וכן פי' רבי' תם ז"ל והא דתניא פ' בתרא דתענית יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר יש לפרש יחיד דלאו כנופי כל ישראל אם בא עליהם צרה וניצול הימנה לא יתחיל לקרות הלל ולגומרו אבל

צבור דכל ישראל בכל עת שניצולים אפילו בשאר ימים מתחילין וגומרין ממש ורבינו חננאל פי' יחיד לא יתחיל בברכה ואם התחיל בברכה בהני י"ח גומר:

סימן מב

רב בר שבא איקלע לקמי' דרבינא בימים שאין היחיד גומר בהן את הלל ולא פסק לי'. מיכן ראי' שאין לפסוק אפי' בימים שאין היחיד גומר בהן את הלל אלא מפני הכבוד וא"כ משמע שצריך לברך עליו ומיכן הקשה רבינו תם זצ"ל על שכתב במחזורים בשם רש"י זצ"ל שלא הי' מברך לקרוא את הלל ממשמע דאמר פ' בתרא דתענית גבי הלל דר"ח דמנהג אבותיהם בידיהם ואמנהגא לא מברבינן כדאמר פרק לולב וערבה גבי ר' אלעזר בר צדוק דאייתו ערבה לקמי' פי' יום שביעי של ערבה חביט חביט ולא בירך אמר מנהג נביאים הוא אלמא אמנהגא לא מברכינן דהכא משמע יש לברך מדאסור להפסיק אם לא מפני הכבוד דאי לא מברכי' אמאי אסור להפסיק. ועוד קשה מההיא פ' בתרא דתענית דקאמר התם רב איקלע לבבל חזינהו דקא קרו הלל בר"ח סבר לאפסקינהו כיון דחזי דקא מדלגי דילוגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם ולמה לא ידע רב דמנהג בעלמא הוא כיון שאין מברכין עליו כי דוחק הוא לומר שלא בא בתחלת הלל דא"כ הל"ל רב איקלע לבבל ועל לבי כנישתא ושמעינהו דקרו הלילא דהוה משמע שלא הי' בתחלת הקריאה אלא ש"מ דאמנהגא מברכין. ועוד הרי יום טוב שני דמנהגא כדאמר פרק קמא דביצה ואפי' הכי מברכין ומקדשין עליו כמו ביום טוב ראשון ולא חייש למנהג דערבה דלא מברכין עלי' שאינ' אלא (חטיבה) [חבטה] בעלמא. ועוד אמר בירושלמי אם הלכה רופפת בידך צא וראה האיך הצבור נוהג וכבר נהגו העם לבדך. פי' ר"ת שאין לדקדק דוקא בי"ח ימים גומר' הא בשאר ימים חייב לקרותו בדילוג כגון בר"ח דאמרי' פרק בתרא דתענית הלל דר"ח לאו דאורייתא ותו מדבעי רב לאפסקינהו ש"מ לא היו חייבים לקרותו אפי' בדילוג דאי לא תימא הכי אמאי בעי לאפסקינהו כי האיך ידע שיגמרוהו וכ"ת ששמע רב בתחלה שברכו לגמור הלל היה סבור שיגמרוהו הא ודאי ליתא שלא ברכו לגמור דאפי' בשאר ימים שגומרין היו מברכין לקרוא את הלל כמו שאנו מברכין על מקרא מגילה וגומרין נמי היינו קורין כמו ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה אבל אחרונים חלקו בלשון לקרות ולגמור להבחין להדיוטות בין הימים שהיחיד גומר לאין גומר:

סימן מג

ועל קריאת הלל שבלילי פסח פירשו הגאונים שאין מברכין עליו בתחלתו לפי שמפסיקין בו ואוכל סעודתו ואינו אלא בקורא בעלמא רב צמח גאון זצ"ל פי' לפי

שמפסיקין בו בסעודה ורב האי גאון זצ"ל פי' שאינו אלא בקורא בתורה. אבל במס' סופרים כתוב דבשני לילות של פסח גומר את הלל אבל בפ"ב דערכין לא חשיב להו. ועוד כתב שם וצריך לברך עליהם ולקרותו בנעימה דתני רבי ישמעאל בן יהוצדק י"ח ימים [ולילה אחד] יחיד גומר בהן את הלל ובגולה כ"א יום ושני לילות ומצוה לקרות את הלל בשני לילות של גליות ולברך עליהם ולאומרן בנעימה לקיים מה שנאמר ונרוממה שמו יחדיו וכשהוא קורא אותו בביתו אין צריך לברך שכבר ברך ברבים לפי הענין הזה הי' נראה שהי' לנו לברך לגמור את הלל בתחלתו. ובירושלמי דפרק קמא כל הברכות פותחין בהן בברוך ואם היתה ברכה סמוכה לחבירתה כגון ק"ש ותפלה אין פותחין בהם בברוך התיב ר' ירמי' הרי גאולה שני' היא דאמר ר' יוחנן הלל אם שמע בבית הכנסת יצא אתיב ר' אליעזר ב"ר יוסי והא סופה א"ל (שתיהן) [שתים הן] אחת לבא אחת לשעבד ופי' מורי רבי' יהודה בר יצחק של"י הרי גאולה כלו' אשר גאלנו וגאל את אבותינו שאומרי' בלילי פסח אחר הללויה סמוכה לחבירתה. ואם כן ברכו על קריאת הלל תחלה ועל זה מתרץ שאם שמע בביהכ"נס יצא ואינו מברך עליו [בתחילה] בביתו משמע הא לא אמרוהו בביהכנ"ס יש לברך עליו לפניו בביתו ושוב חזר מורי רבי' יהודה ופי' דירושלמי לא דבר כי אם במקום שאינו מפסיק בסעודה כגון אדם שעשה הסדר בבית אחר ולכך יש לברך אבל אנו שמפסיקין אותו בסעוד' ובשתי' הכוסות אין לברך עליו: ובתוספת' דפסחים בני העיר שאין להם מי שיקרא את הלל נכנסין לבהכ"נ וקורין בפסוק ראשון והולכין ואוכלין ושותין וחוזרין ובאים וגומרים עד סוף ואם אי אפשר להם כך גומרין את כולה ואמר נמי בירושלמי מהו לשתותן בכרך אחד ממה דאמר ר' יוחנן הלל אם שמע בביה"כנ יצא הדא אמרה אפי' שתאן בכרך אחד. ואמר מורי רבי' יהורה דבהכי אייריי מסכ' סופרים ובירוש' דפרקין קאמר שאם משלימו בלי הפסק שיברך עליו אבל בהפסק כגון שאנו עושין אין לברך עליו ואם רופפת בידך הלך אחר המנהג וכבר נהגו שלא לברך. ותו תמה רבי' יהודה דא' פ' ערבי פסחים גמ' ואומר עליו ברכת השיר. מאי ברכת השיר רב יהודה אמר יהללוך וכו' ואם מברכין על הלל תחלה וסוף אפי' בלא ברכת השיר יש לנו לומר יהללוך שהיא ברכה אחרונה שבהלל ואין נראה להעמיד היכי דנהגו שלא לברך אחריו. ותו תמה מורי הרב רבי' יהודה דהאיך נברך הואיל שאנו מפסיקי' בו בסעודה דהא בימים שאין היחיד גומר בהן את הלל אסור להפסיק אם לא מפני הכבוד מפני שמברכין עליו כדפי' לעיל וכן בין ברוך שאמר לישתבח וה"ר יום טוב זצ"ל הי' מברך עליו ורבי' תם לא הי' מברך עליו. ור' חיים כהן צדק לא הי' חותם ביהללוך בא"י מלך מהולל בתשבחות אלא הי' מתחיל בנשמת עד ישתבח וחותם כי

שתי חתימות למה בברכת השיר כי יהללוך לא נתקן כי אם בעבור ברכת השיר ואלמלי המנהג היה כשר הדבר לעשות כן. וזה יסוד רבינו יצחק בר אברהם זצ"ל בלילי פסח צריך לברך בתחלה על קריאת הלל והכי איתי' במס' סופרים וגומרין את הלל כל שמנת ימי חנוכה בג' פרקים הראשונים אין מסיחין ואין צריך לומר לשאול ובשנים אחרונים שואלין מפני הכבוד ומפני היראה ג' ראשונים הללו עבדי ה' בצאת ישראל אהבתי שתים אחרונים הללו את ה' מן המצר וצריך לברך בתחלתו ולקרותו בנעימה דתני ר' שמעון בן יהוצדק י"ח ימים ולילה אחד גומר בהם את הלל [ח' ימים של סוכות] ושמנת ימי חנוכה [וי"ט של עצרת] ויום ראשון של פסח ולילו עמו ובגולה עשרים ואחד יום ושתי לילות ומצוה מן המובחר לקרות הלל בשתי לילות [של גליות] ולברך עליו ולאומרו בנעימה לקיים מה שנאמר ונרוממה שמו יחדיו ואם בירך ברבים יצא ידי חובתו בביתו כי היו נוהגים לקרות ברבים בביהכ"נ הכי איתא במס' סופרים וגם לבסוף לאחר סעודה כשהוא מתחיל לא לנו צריך כמו כן לחזור ולברך לפי שהפסיק בסעודה וכן משמע בירוש' פרק קמא דברכות דקאמר כל הברכות פותחין בהן בברוך ואם היתה ברכה הסמוכה לחבירתה כגון ק"ש ותפלה אין פותחין בהן בברוך מתיב ר' ירמי' הרי גאולה פי' בליל פסח דמתחיל ברוך אשר גאלנו אע"פ דסמוכה לחבירתה דקריאת הלל ומשני שנייא היא דאמר ר' יוחנן אם שמע בביהכנ"ס יצא מתיב ר' אלעזר ב"ר יוסי והרי סופה פי' שתי פעמים מברך על קריאת הלל לאחר סעודה שאינה פותחת בברוך וחותמת בברוך ולא סמוכה שהרי הפסיקה סעודה א"ל שתים הוי אחת להבא ואחת לשעבר פי' שתי פעמים מברך על קריאת הלל אחת לשעבר לפני הסעודה ואחת להבא לאחר הסעודה משמע שצריך לברך על קריאת הלל לאחר הסעודה (ובת') [ובתשובות] נמי אמר אין מברכין בלילי פסח לגמור את הלל שחולקין אותו באמצע הסעודה דהכי שדר רב צמח גאון וכן במחזורים דרב עמרם בסדר פסח לגמור את ההלל אין מברכין בלילי פסחים שחולקין אותו באמצע הסעודה ששנינו הרביעי גומר עליו את הלל. ועוד פריך בירושלמי הרי הבדלה דסמוכה ופותחת בברוך והי' להם לחתום בברוך ולא לפתוח שנייא היא ר' הוי מפזרן וחוזר וכוללן על הכוס הרי נברך פי' שאומר נברך שאכלנו משלו ובטובו חיינו ברוך הוא וברוך שמו דברכה באפי נפשיה היא כדאמר פ' ג' שאכלו מאן דאמר שלש וארבע קסבר עד נברך ואפי' הכי מתחיל ברכת הזן בברוך אע"ג דסמוכה לה ומשני שנייא היא שאם היו שנים יושבים ואוכלים שאין שנים אומרי' נברך הרי הזן את הכל קשיא כגון אחד לשנים שהלך לו שמתחיל בברכת הארץ ואז אין ברכת הזן סמוכה לה ואמאי כיון דאינה סמוכה לה לחבירתה הי' לו לפתוח בברוך והכי אמר בירושלמי פרק

ג' שאכלו שלשה שאכלו כאחת ובקש אחד מהם לילך דבי רב אמ' יברך ברכה ראשונה וילך לו איזו היא דבי רב אמר ברכת זימון ר' [זעירא בשם רב] ירמי' אמר זו הזן וכן משמע בה"ג ומאן דבעי לאזמוני ברכת זימון ולברוכי לחודי' מזמין ומברך עד הזן דאיתמר עד היכן ברכת הזמון רב חסדא אמר עד נברך רב ששת אמר עד הזן הילכתא כרב ששת. ועוד פריך בירושלמי הרי הטוב והמטיב פי' דברכת זימון דסמוכה היא ופותחת בברוך שנייא היא ביבנה תקנוה. הרי קידוש פי' דסמוכה לבורא פרי הגפן ופותחת בברוך שנייא היא שאם הי' אוכל מבע"י ומשך סעודה עד שקדש היום אינו אומר בפ"ה. ועוד יש בה"ג היכי דיתבי שלשה למיכל וקבעי חד מנייהו למיפק פסקין סעודת' ומזמנין עלי' עד הזן וגמר איהו כולי' ונפיק וחוזרין הן ואוכלין וגומרין סעודתן ומברכין תרווייהון סדר ברכה כהלכה ע"כ יסודו:

סימן מד

ומה שנוהגים שלא יאמר הלל בפסח כי אם בשלשה מצאתי עיקרו בשוחר טוב מדרש הלל הגדול הללוי' הללו עבדי ה' הללו את שם ה' למה אומר הללו את שם ה' א"ר ירמי' בן אלעזר אין העולם כדי בכל השם אלא בחציו שנא' כל הנשמה תהלל י"ה לכך נאמר הללויה. מיכן אמרו אין קורין את הלל פחות משלשה שנאמר הללויה למי אומר הללו לשנים והאומר להם הללו הרי אחד הרי שלשה וכן הוא כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו כי שם ה' אקרא אחר הבו גודל לאלהינו שנים הרי שלשה לכך נאמר הללויה:

סימן מה

בעי מיני' אשיין מר' אמי השרוי בתענית מהו שיטעום אכילה ושתי' קביל עלי' והא ליכא או דילמא הנאה קביל עלי' והא איכא אמר לי' טועם ואין בכך כלום תנ"ה (טועמת אשה) [מטעמת] ואינה צריכה ברכה והשרוי בתענית טועם ואין בכך כלום ועד כמה ר' אמי ור' אסי טעמי עד כדי רביעית פרש"י מהו שיטעום את התבשיל לדעת אם צריך מלח ותבלין מטעמת טעימת התבשיל עכ"ל. ופר"ח כגון שחוזר ופולטו דלא חשיבה הנאה מן הטעימה וגם אין צריך ברכה ולכך טעמי ר' אמי ור' אסי עד כדי רביעית:

סימן מו

אמר רב כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל באלו עשאו במה שנאמר חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא אל תקרי במה אלא במה ושמואל אמר במה חשבתו לזה ולא לאלוה מתיב רב נחמן בר יצחק בפרקים שואל מפני הכבוד תרגמא ר' אבא במשכים לפתחו אמר ר' יונה אמר ר' זירא כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל כאלו עשאו במה אמר לו במה אמרת אמר לו אסור קאמינא כמאן כרב אידי בר אבין

דא"ר אידי בר אבין אסור לו לאדם שיעשה חפציו קודם שיתפלל שנאמר צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו:

סימן מז

אמר רב אידי בר אבין אמר ר' יצחק בר אשיין כל המתפלל ואח"כ יוצא לדרך הקדוש ברוך הוא עושה לו חפציו שנאמר צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו בתפלת כל יום קא מיירי: פרק תפלת השחר בסופו תנו רבנן היה מהלך בדרך במקום גדודי חיה ולסטים מתפלל תפלה קצרה מאי תפלה קצרה ר' אליעזר אומר רבון העולמים עשה רצונך בשמים ותן נחת רוח ליראיך מלמטה והטוב בעיניך עשה ברוך אתה ה' שומע תפלה ר' (יוסי) [יהושע] אומר שמע שועת עמך ועשה מהרה בקשתם ברוך אתה ה' שומע תפלה ראב"צ אומר שמע צעקת עמך ישראל ועשה מהרה בקשתם בא"י ש"ת אחרים אומרים צרכי עמך מרובים ודעתם קצרה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתתן לכל ברי' וברי' כדי מחסורה ולכל גויה וגוי' כדי פרנסתה בא"י שומע תפלה. אמר רב הונא הלכה כאחרים פרש"י עשה רצונך בשמים שאין שם חטא ואין רצונך עליהם אלא לטוב ועבור לתחתונים [על רצונך] ותן להם ליראיך נחת רוח שלא יתערבב רוחם על ידי הבריות כגון ע"י חיות ולסטים והטוב בעיניך עשה אתה להם ודוגמא זה מצינו בספר שופטים ויאמרו בני ישראל אל ה' חטאנו עשה אתה לנו את כל הטוב בעיניך אך הצילנו וכו' שועת לשון גניחה יותר מתפלה (ר' יוסי בעי מעין חתימה סמוך לחתימה וכן ראב"צ וצעקה לשון גניחת צרה היא יותר מתפילה) ודעתן קצרה ואין יודעים לפרש צרכיהם עד כאן לשונו. וצריך להגביה טענה זו. וזו היא תפלת הדרך במקום סכנה אבל תפלה קצרה שאמרנו פ"ק שהיא במקום שמנה עשרה גבי ר' יוסי היינו כדתנן פ' תפלת השחר ר' עקיבא אומר אם שגורה תפלתו בפיו יתפלל שמנה עשרה ואם לאו מעין שמנה עשרה. ואמר בגמ' מאי מעין שמנה עשרה אמר רב מעין כל ברכה וברכה. ושמואל אמר הביננו וכו' ההיא תפלת הדרך שלא במקום סכנה ולכשאגיע שם אפרשנה היטיב בעז"ה ותפלה קצרה בין מעומד בין מהלך והביננו מעומד כדפרי' לקמן בסמוך:

סימן מח

פרק תפלת השחר בסופו אמר לי' אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא לא תרתח ולא תחטא לא תרווי ולא תחטא וכשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא והתפלל תפלת הדרך מאי מצלי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתוליכני לשלום ותצעידני לשלום ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך ותשלח ברכה בכל מעשה ידי ותנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ותחזירני לביתי לשלום ברוך אתה ה' שומע

תפלה אמר אביי לעולם ישתף אדם את עצמו עם הצבור והיכי נימא שתוליכנו ותצעידנו לשלום אימת מצלי אמר ר' יעקב (בר אידי) [א"ר חסדא] משהחזיק בדרך ועד כמה אמר ר' יעקב (בר אידי) אמר רב חסדא עד פרסה והיכי מצלי רב חסדא אמר מעומד ורב ששת אמר אפי' מהלך רב חסדא ורב ששת הוו קאזלי באורחא קם רב חסדא וקא מצלי א"ל רב ששת לשמעי' מאי קא עביד ר"ח א"ל קאי ומצלי א"ל אוקמן נמי לדידי מהיות טוב אל תקרי רע פרש"י לא תרתח אל תכעוס שמתוך כעס אתה בא לידי חטא. לא תרוי אל תשתכר ביין. המלך טול רשות. לישתף נפשי' בהדי צבורא. אל יתפלל תפלתו בלשון יחיד אלא בלשון רבים שמתוך כך תפלתו נשמעת. ועד כמה זמנה להתפלל עד פרסה ולא לאחר שהלך פרסה ובה"ג מפרש עד כמה יבקש לילך שהוא צריך להתפלל תפלת הדרך עד פרסה אבל דרך פחותה מפרסה אין צריך להתפלל תפלה זו. רב ששת מאור עינים הי'. מהיות טוב אל תקרי רע הואיל ויכול אני להתפלל מעומד שהרי חבורתי עומדת לא אקרא רע להתפלל מהלך אע"פ שמותר עכ"ל ותפלה זו מיירי אע"פ שכבר התפלל שמנה עשרה ואפי' שלא במקום הסכנה ידועה אבל במקום סכנה ידועה כגון מהלך במקום חיה וליסטים מתפלל תפלה קצרה הכתובה לעיל בסמוך ואע"פ שלא התפלל עדיין שמנה עשרה וכי מטי לביתי' חוזר ומתפלל כראוי היכא שמהלך בדרך שלא במקום הסכנה ומתייירא שמא יפסיקוהו עוברי דרכים ומתפלל מעין שמנה עשרה לרב אומר הביננו ולשמואל כי מטי לביתי' לא בעי להיות חוזר ומתפלל: פרק תפלת השחר בסופו מאי איכא בין הביננו לתפלה קצרה הביננו בעי לצלויי תלת קמייתא ותלת בתרייתא וכי מטי לביתיה [לא בעי למיהדר לצלויי בתפלה קצרה לא בעי לצלויי לא ג' קמייתא ולא ג' בתרייתא וכי מטי לביתיה] בעי לצלויי והלכתא הביננו מעומד תפלה קצרה בין מעומד בין מהלך פי' מורי רבי' יהודה בר יצחק דאע"ג דאמר בההי' שמעתא לקמן גבי השכים לצאת לדרך כו' ר' שמעון בן אלעזר אומר בין כך ובין כך קורא ק"ש ומתפלל כדי שיסמוך גאולה לתפלה ולא חייש לתפלת שמנה עשרה מעומד כדאמר התם לקמן בסמוך היינו טעמא כיון שהוא י"ח ברכות אין צריכין לומר בדרך מעומד אלא הביננו שאין בה אריכות דברים בלבד הצריכו מעומד:

סימן מט

פרק תפלת השחר תנן הי' רוכב על החמור ירד ואם אינו יכול לירד מחזיר פניו ומתפלל ואם אינו יכול להחזיר את פניו מכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים ומתפלל הי' יושב בספינה או באסדא יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשי' פרש"י אם אינו יכול לירד שאין לו מי שיאחז את חמורו יחזיר פניו לצד ירושלים. באסדא כמו ותשם בסד רגלי

בית הסוהר שקורין צי"ף בלע"ז לישנא אחרינא עצים הקשורים זה אצל זה הרבה יחד ובלשון המקרא קורא אותו רפסודות ובל"א וולו"ס ובלשון כנען פיל"ט ומשיטן בנהר להוליכן ממקום למקום ויכולים בני אדם להלוך בהם כמו בספינה עכ"ל. ובירושלמי משמע (בפ' שני) [בפירושו] דקאמר היא אסגא היא אסקריא היא רפסודות [דכתיב] ונביאם [לך רפסודות וגו']. ובערך אסדא פי' וזה לשונו בזבין פ"ג הזב והטהור שישבו בספינה או באסדא ובנגעים פ' כל הבתים בית בנוי בספינה (ובאסדא) [ובאסקריא] פי' עצים מורכבים זה על זה שתי וערב כדכתיב ואני אשימם רובדות בים עד כאן לשונו ובערך סדה פי' פ' תפלת השחר הי' יושב בספינה או בסדה פי' משימים עצים שתי וערב על המים עד שיעשו מגדול ועולין עליו בעלי המלחמה ויש אומרים כשיש להם עצים לא יחזיקום הספינות ויאסרו אותם חבילות גדולות וישימו נס עליהם ויוליכום ברוח עד המחוז כמו רובד רפסד ירושלמי היא אסדא היא אסקריא היא רפסודות עד כאן לשונו: תנו רבנן הי' רוכב על החמור והגיע זמן התפלה אם הי' לו מי אוחז את חמורו יורד למטה ומתפלל ואם לאו יושב במקומו ומתפלל ר' מאיר אומר בין כך ובין כך ישב במקומו ומתפלל לפי שאין דעתו מיושבת עליו אמר רבא ואיתימא ר' יהושע בן לוי הלכה כר' מאיר פרש"י זצ"ל לפי שאין דעתו מיושבת עליו שקשה עליו עיכוב הדרך עכ"ל משמע דאפי' שלא במקום הסכנה אייירי ר' מאיר וכן פירש מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק של"י דאייירי אפי' שלא במקום סכנה ומתפלל כשהוא מהלך ואז אינו מחזיר פניו כלפי ירושלים כיון שהולך רכוב על בהמתו שהולך לדרכו דלא כפי' ה"ר יוסף שפי' דר' מאיר אייירי במקום סכנה:

סימן נ

פרק תפלת השחר ת"ר סומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחות יכוין את לבו כנגד אביו שבשמים שנאמר והתפללו אל ה' וגו' הי' עומד בח"ל יכוין כנגד ארץ ישראל שנא' והתפללו אליך דרך ארצם הי' עומד בארץ ישראל יכוין את לבו כנגד ירושלים שנא' והתפללו אליך דרך העיר אשר בחרת בה הי' עומד בירושלים יכוין את לבו כנגד בית המקדש שנאמר והתפללו אליך אל הבית הזה והתחננו אליך היה עומד בבית המקדש יכוין את לבו כנגד בית קדשי קדשים שנאמ' והתפללו אל המקום הזה היה עומד אחורי הכפורת יראה את עצמו כאלו עומד לפני הכפורת נמצא עומד במזרח מחזיר פניו למערב במערב מחזיר פניו למזרח. בדרום מחזיר פניו לצפון. בצפון מחזיר פניו לדרום. נמצאו כל ישראל מכוונים את לבם למקום אחד. אמר ר' אבין ואיתימא ר' אבינא מאי קרא כמגדל דוד צווארך בנוי לתלפיות תל שכל פיות פונין לו פרש"י לכוין את הרוחות לצד

ארץ ישראל כדבעינא למימר תל שהכל פונין לו. אחורי בית כפורת במערב העזרה היו אחת עשרה אמה חצר מכותל בית קדשי הקדשים לכותל מערבי של עזרה והעומד שם מחזיר פניו לבית הכפורת למזרח עכ"ל פי' ה"ר יוסף דהכי גרסינן הי' עומד בחוצה לארץ יכוין כנגד א"י לא גרסי' לבו דאפניו קאי כדקתני סיפא הי' עומד במזרח מחזיר פניו למערב: פרק לא יחפור תניא ר"ע אומר לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמשים אמר חוץ ממערבה של עיר מפני שהיא תדירה ומסקי' דתדירה בשכינה משמע שרוצה לומר שהשכינה בכל מקום אלא שתדירה במערב ואף ר' אושעיא סבר שהשכינה בכל מקום דאמר ר' אושעיא מנין שהשכינה בכל מקום שנא' אתה הוא ה' לבדך וגו' ואף ר' ישמעאל סבר שהשכינה בבל מקום [דתנא דבי ר"י מנין שהשכינה בכ"מ] שנא' המלאך הדובר בי יוצא ומלאך אחר יוצא לקראתו כו' ואף רב ששת סבר שהשכינה בכל מקום דאמר ר"ש לשמעי' לכל רוח אוקמן לבר ממדינחא דמורו בה מינאי ור' אבהו אמר שכינה במערב דאמר ר' אבהו מאי אוריה אויר י"ה פי' בלשון יון קורין למערב אור"יא מיהו הלכתא קיימא לן כשמעתא דשכינה (במערב) [בכ"מ] ור' אבהו סבר כשמעתיה ותו אמר התם אמר ליה רב חנינא לרב אשי כגון אתון דיתביתון לצפונא דארעא דישראל אדרימו אדרימו ופרש"י התם אדרימו כדי שתהיו פונים לצד ירושלים משום דכתיב והתפללו אליך דרך ארצם עכ"ל ומה שאנו עתה מתפללים לצד מזרח. היינו משום שאנו במערבה של ארץ ישראל:

סימן נא

פרק תפלת השחר אבוה דשמואל ולוי כי הוו בעי למיפק באורחא הוו מקדמו ומצלי. וכי מטא זמן ק"ש הוו קרו כמאן כי האי תנא דתניא השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה וכשיגיע זמן ק"ש קורא ומתפלל השכים לישב על חמור או על ספינה יתפלל וכשיגיע זמן ק"ש קורא ר' שמעון בן אלעזר אומר בין כך ובין כך קורא ק"ש ומתפלל כדי שיסמוך גאולה לתפלה במאי קא מיפלגי מר סבר תפלה מעומד עדיף ומר סבר מיסמך גאולה לתפלה עדיף פר"ח דמשעלה עמוד השחר הוו מקדמי ומצלי שכבר הוא יום אע"ג שלא הגיע זמן תפלה עדיין עד הנץ החמה. וסבירא ליה תפלה מעומד עדיף כדתנא ר' שמעון בן אלעזר בסמוך אבל מבעוד לילה אין לו להקדים ולהתפלל. ופסק מורי רבי' יהודה ב"ר יצחק דהלכה כאבוה דשמואל ולוי ורב אשי בסמוך לא פליג עלייהו הילכך המהלך יעשה כאבוה דשמואל ולוי ויתפלל משעלה ע"ה וכשיגיע זמן ק"ש קורא מיהו בהלכות גדולות פוזק כרשב"א. אמימר ומר זוטר' הוו מיכנפי בי עשרה בשבתא דרגלא ומצלו והדר נפקי לפרקא רב אשי מצלי בישיבה בהדי

צבורא כי הוה הדר ואתי לביתיה מצלי מעומד אמרו לי' רבנן נעביד מר כמרימר ומר זוטרא אמר להו טריחא לי מילתא אמרו ליה ונעביד כאבוה דשמואל ולוי אמר להו לא חזינא לרבנן דקשישי מנאי דעבדי הכי פרש"י שבתא דרגלא שבת שלפני פסח ועצרת וחג הסכות מרימר בעירו ומר זוטרא בעירו היו דרשנים ושחרית היו העם הולכי' לבי' המדרש וכשמגיע זמן ק"ש קורין והדרשן דורש והעם נשמטים ומתפללין איש איש לבדו ולכך היו מאספין להם עשרה שחרית קודם שילכו לבית המדרש וקורין ק"ש ומתפללין בסמיכו' גאול' לתפלה והדר נפקי לפרקא ודרשו. ומצלו בהדי צבורא ל"ג. רב אשי הוה ראש ישיבה במתא מחסיא ודורש והוא לא הי' מתפלל קודם ביהמ"ד אלא כשמגיע זמן ק"ש לוחש [הרבה יחד] למתורגמן העומד לפניו ובעוד שהמתורגמן משמיע לרבים הוא קורא את שמע וסומך גאולה לתפלה ומתפלל מיושב שלא היה רוצה לצאת שלא להטריח את הצבור לעמוד מפניו. בהדי צבורא בשעה שהצבור נשמטין ומתפללין אי נמי בהדי צבורא כלו' כמות שהוא יושב בתוך הצבור כלומר שאינו יוצא. וכי הוה אתי לביתו חוזר ומתפלל מעומד לכוין את לבו. טריחא לי מילתא לאחר בית המדרש עד שאתפלל. וליעבד מר כאבוה דשמואל ולוי שמתפללין קודם היום בביתם מעומד ולא תצטרך לשתי תפלות ומשום מסמך גאולה לתפלה כיון דמצלו קודם זמן ק"ש לא קפדי'. לא חזינא לרבנן דקשישי מנאי דעבדי הכי שיקדימו תפלה לק"ש הילכך כיון דממתין מתפלה עד זמן ק"ש מצוה לסמוך תפלה אחר גאולה לפיכך מתפלל מיושב במקומו ואע"פ שאין דעתו מיושבת עליו כל כך וצריך לחזור ולהתפלל בביתו עכ"ל:

סימן נב

רב משי ידי' וקרי ק"ש ומנח תפלי ומצלי היכי עביד הכי והתניא החופר כוך למת פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפלין ומכל מצות האמורות בתורה הגיע זמן ק"ש נוטל ידיו ומניח תפלין וקורא ק"ש ומתפלל הא גופא קשיא אמרת רישא פטור וסיפא חייב הא לא קשיא רישא בחד וסיפא בשנים מ"מ קשיא לרב רב כר' יהושע בן קרחה ס"ל דאמר כדי שיקבל עול מלכות שמים תחלה ואחר כך יקבל עליו עול מצות אימור דאמר ר' יהושע בן קרחה כדי להקדים קריאה לקריאה קריאה לעשי' מי אמר ועוד קריאה לעשי' מי סבר רב והאמר רב חייא בר אשי זימנין סגיאין הוה קאימנא קמי' דרב לתנויי פרקין בספרא דבי רב והוה מקדים ומשי ידי ומברך ומתני לן פרקין וכי תימא שאני התם דלא מטא זמן ק"ש א"כ מאי סהדותי' דר' חייא בר אשי לאפוקי ממאן דאמר למשנה אין צריך לברך קמ"ל למשנה צריך לברך מ"מ קשיא לרב ממתניתין אמרי רב שליחא הוא דעוית. פרש"י רב משי ידי' כו' פעם אחת ראוהו שעשה כן. והיכי עביד הכי שהקדים

ק"ש לתפילין כוך קבר הוא שחופרין בקיר מערה ארכו ארבע אמות ורחבו שבע טפחים. פטור מק"ש דהעוסק במצוה פטור מן המצוה כדאמר פ"ק בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה. בתרי וה"ק אם שנים הם מניח את חבירו חופר והוא עולה ומקיים מצות ק"ש ותפלין ותפלה וחוזר למלאכתו וחבירו יעלה ומניח תפלין ויקרא ק"ש ומתפלל מ"מ תפלין קודמין לק"ש. עול מצות דהנחת תפלין עול מצוה היא. קרייה לקרי' שמע שהי' קריית מלכות שמים לוהיה אם שמוע שהיא קריית עול מצות. ומקדים ומשכים ומברך על התורה ומתני פרקי' אלמא מקדים הוא לעסוק בתורה דהיינו עשי' דמצוה מקמי מלכות שמים. שליחא הוא דעוית השליח קלקל שאיחר להביא לו תפלין והגיע זמן ק"ש והוצרך לקרות כדי שלא יעבור הזמן עכ"ל. מיכן ראי' לפירש"י שפי' פ"ק לתלמוד א"צ לברך אפי' קודם אהבה רבה דהכי מוקמי' לה לדרב חייא בר אשי קודם שהגיע זמן ק"ש שלא ברך עדיין אהבה רבה ואמר לאפוקי ממאן דאמר למשנה א"צ לברך ש"מ דההי' שמעתא דפ"ק מיירי אפי' בלא ברך אהבה רבה מיכן הביא ראי' רבינו יצחק ב"ר יהודה זצ"ל שפעם אחת שלח אחר טליתו ושהה השליח עד שהתפל לק"ש בברכותי' ונתעטף בטליתו והתפלל שהרי רב הניח תפלין בין ק"ש לתפלה ומאי שנא ציצית מיהו מודה רבינו יצחק ב"ר יהודה דאינה ראי' דשאני תפלין כדאמר בסמוך כל הקורא ק"ש בלא תפלין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו וה"ה נמי אין נכון להתפלל בלא תפלין כדאמ' בסמוך יטול ידיו ויניח תפלין ויקרא ק"ש ויתפלל וזהו מלכות שמים שלימה אבל ברכת ציצית לא שייכא כלל לק"ש ודומה בהפסק אפי' מותר לשאול בין הפרקים במצות ציצית אין לו להפסיק כי כמובן יכול ללובשו אחר תפלתו אבל תפלין עיקר מצותן בשעת ק"ש:

סימן נג

אמר עולא כל הקורא ק"ש בלא תפלין מעלין עליו כאלו מעיד עדות שקר בעצמו (שנא' וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך והא ליכא) ר' חייא בר אבא אמר [ר' יוחנן] כאלו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים (אמר רבה בר בר חנה) א"ר יוחנן הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלימה יפנה ויטול ידיו ויניח תפלין ויקרא ק"ש ויתפלל זו היא מלכות שמים שלימה א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפלין וקורא ק"ש ומתפלל מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה' א"ל ר' אבא לימא מר כאלו טבל דכתי' ארחץ ולא כתיב ארחיץ פרש"י כאלו הקריב עולה בלא מנחה ונסכי' שחייבו הכתוב להקריב עמה שנא' ועשירי' האפה וגו' אף זה הקורא ואינו מקיים אינו גומר את המצוה. נסכים הוא היין המתנסך על המזבח בספלים אחר העולה והזבח כדכתי'

ונסכיהם חצי ההין וה"ה דמצי למימר כאלו הקריב עולה בלי מנחה ונסכים דהא עולה נמי טעונה נסכים אלא לישנא דקרא נקט עולה ומנחה זבח ונסכים. יפנה לנקביו. דכתי' ארחץ משמע רחיצת כל הגוף ולא כתיב ארחיץ כפים לדרשא אתא לומר שמעלה עליו שכר רחיצת כפים כאלו טבל כל גופו עכ"ל:

סימן נד

אמר לי' רבינא לרבא חזי מר צורבא מרבנן דאתי ממערבא ואמר מי שלא היו לו מים יקנח ידיו בעפר בצרור ובקיסם א"ל שפיר קאמר מי כתיב ארחץ במים ארחץ בנקיון כתיב כל מידי דמנקי דהא רב חסדא לייט אמאן דמהדר אמיא בעידן צלותא וה"מ לק"ש אבל לתפלה לא פרש"י בעידן ק"ש שזמנו קבוע פן יעבור הזמן עכ"ל. וקשה דמאי שנא תפלה מק"ש ותו דלקמן פרק מי שמתו אמר דרב חסדא לייט אמאן דמהדר אמיא בעידן צלותא וא"כ קשה דידי' אדידי' הילכך אין לגרוס הכא אבל לתפלה לא אלא ה"ה לתפלה דתפלה נמי זמנה קבוע ויש לחוש פן יעבור זמנה והא דאמר באלו עוברין גבי בצק החרש אמר ר' שמעון בן לקיש לגבל ולנטילת ידים ולתפלה ארבעת מילין התם פירש"י ולתפלה היינו אם מהלך בדרך ובא עת ללון ולהתפלל אם יש שם ביהכנ"ס לפניו ברחוק ארבע מילין הולך ומתפלל שם ולן שם וכן לנט"י לאכילה אם עתיד למצוא מים לפניו בד' מילין עכ"ל. ויש לסיים פירושו וכגון שלא התנה שחרית כי היכי דלא תיקשי מההיא דפ' כל הבשר מיהו מים אינם מעכבין בתפלה ודלא כפי' הערוך דפי' דברחיצת מים לתפלה עסקי' דהיכי דמי אי דמטי עידן לצלויי הא לייט רב חסדא במי שמתו ואי דלא מטי זמן לצלויי מאי איריא ד' מילין אפי' טובא נמי הילכך ליתא לפי' הערוך בהא אך מה שפי' הערוך לגבל דהיינו אם יש גבל העושה עיסתו בטהרה ברחוק ד' מילין ימתין עד שיגיע לאותו הגבל ובאדם המהלך בדרך איירי דומיא לתפלה האי פי' עיקר [ולא] כפרש"י דלגבל היינו המגבל עיסת אחרים בשכר וכלי בעה"ב טמאים עד ארבע מילין הטריחוהו חכמים ליל למקוה להטביל כליו דמה שייך הכא למפסק במילי דדינא וההיא דר' אבהו א"ר שמעון בן לקיש איתי' נמי פ' העור והרוטב מיהו לאכילה אין נטילה כ"א במים כדמוכח במעשה דר' עקיבא בעירובין ובפרק כל הבשר כדפרי' לקמן:

סימן נה

פרק כל הזבחים שקבל דמן אמר ר' שמעון בן לקיש כל המשלים למי מקוה משלים למי כיור לרביעי' אינו משלים למעוטי מאי אי למעוטי טיט הנרוק היכי דמי אי דפרה שוחה ושותה ממנו אפי' לרביעית נמי ואי אין פרה שוחה ושותה הימנו אפי' למקוה נמי לא אלא למעוטי יבחושין אדומים אפי' בעינייהו נמי דהא תניא רשב"ג אומ' כל שתחלת

ברייתו מן המים מטבילין בו ואמר רב יצחק בר אבדימי מטבילין בעינו של דג א"ר פפא למעוטי נתן סאה ונטל סאה וכו' פרש"י משלים למי כיור לשיעור ארבע כהנים. לרביעית של נט"י אינו משלים. למעוטי מאי אתא דאין משלים לרביעית אי נימא למעוטי טיט הנרוק שהוא מן המעלין את המקוה כדקתני התם. נרוק דק שראוי להריקו מכלי אל כלי. אי דפרה שוחה ושותה הימנו שאין עב ליפסל משתיית בהמה אפילו לרביעית נמי דכל זמן שלא נפסלו משתיית בהמה שלא נעשה בהם מלאכה כשרים לידים דהכי תנן התם ומייתינן לה בגמרא דכל הבשר מים שנפסלו משתיית בהמה בין בכלים בין בקרקע פסולין. הא לא נפסלו כשרים. אפי' למקוה נמי לא דלאו נרוק הוא. יבחושין אדומין כמין יתושין בלא כנפים כדרך שגדל בשולי חבית של יין שלנו מבחוץ יבחושין דקין אף הן נבראין מן המים. אפילו בעינייהו נמי אם כל המקוה נעשה מהן כשר ור' שמעון בן לקיש נקט לישנא דהשלמה. בעינו של דג דג גדול שנימק שומן עינו בדורו עכ"ל. משם למדתי דאפי' לאכילה יכול ליטול מיבחושים אדומים ומדגים ומכל דבר שתחלת ברייתו מן המים מיהו שמא צריך שיהי' בדם לחלוחית קצת. פרק עושין פסין מעשה בר' עקיבה שהי' חבוש בבית האסורי' והי' ר' יהושע הגרסי משרתו בכל יום ויום מכניס לו מים במדה מצאו שומר בית האסורין אמר לו מה היום מימיך מרובים שמא לחתור בית האסורין אתה צריך שפך חציין והניח חציין כיון שהגיע אצל ר' עקיבה אמר לו יהושע אי אתה יודע שזקן אני וחיי תלוין בחייך סח לו כל אותו המאורע א"ל תן לי מים ליטול ידי אמר לו לשתות אין מגיעין כו' אמר לו ומה אעשה שחייבין עלי' מיתה מוטב שאמות מיתת עצמי ואל אעבור על דברי חבריי אמרו לא טעם אותו היום כלום עד שהביאו לו מים ונטל ידיו וכששמעו חכמים אמרו ומה אם בזקנותו כך בילדותו על אחת כמה וכמה אמר רב יהודה אמר שמואל בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים יצתה בת קול ואמרה לו בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני ואומר חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר:

פרק כל הבשר אמר רב אידי בר אבין א"ר יצחק בר אשיין לא אמרו נט"י לחולין אלא משום סרך תרומה ועוד משום מצוה מאי מצוה אמר אביי מצוה לשמוע דברי חכמים ורבא אמר מצוה לשמוע דברי ר' אלעזר בן ערך דכתי' כל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים אמר ר' אלעזר בן ערך מיכן סמכו חכמים לנטילת ידים לחולין מן התורה א"ל רבא לרב נחמן מאי אסמכתא א"ל דכתיב וידיו לא שטף במים הא שטף טהור הא בעי טבילה אלא ה"ק הא אחר שלא שטף טמא פרש"י מפני סרך תרומה שהידים שניות הם ופוסלות את התרומה אבל חולין לא מהני בהן שני ומפני סרך תרומה שירגילו אוכלי

תרומה ליטול ידיהם (הנוהגת) [הנהיגוה] בחולין. מצוה לשמוע דברי חכמים שתיקנוה דכתי' שאל אביך ויגדך וגו' רבא אמר מצוה דאורייתא היא כר' אלעזר בן ערך. מיכן סמכו כדמפרש ואזיל הא שטף במים את ידיו נטהר מנגיעתו בזב בתמי' אלא ה"ק דנוגע בזב ומי שאינו שוטף ידיו שניהם טמאין ואסמכתא בעלמא היא עכ"ל. והיינו דקאמר ר' עקיבא ואל אעבור על דברי חברי שאין בו כ"א אסמכתא דעיקר קרא אתא כדדרשינן לה פ' יוצא דופן וידיו לא שטף במים מה ידיו מאבראי אף כל מאבראי והואיל והסמיכו נטילת ידים אקרא דלא שטף במים ש"מ לית להו טהרה לאכילה כי אם במים ולא מהני בהו עפר וקיסם וצרור והכי נמי משמע מדאמר רב מתנה שחרית שמע מינה דבלא מים לא אפשר:

סימן נו

למדתי משם דעפר וצרור וקיסם לא מהני לאכילה שאם לא כן אמאי לא טעם כל אותו היום כלום ואין לומר שהי' מחמיר על עצמו דהא ואל אעבור על דברי חבירי קאמר מיהו קצת קשה דהואיל ושהה כשיעור ארבע מילין הוה לי' למיכל מדר' אבהו אמר ר"ש בן לקיש ונראה בעיני דר' אבהו אר"ש בן לקיש במתנה מיירי וקמ"ל דאע"ג דהתנה ברב מבעי' לי' להמתין עד ארבע מילין ולא כדפרי' לעיל דמיירי בלא התנה:

פרק כל הבשר אמר רב אידי בר אבין א"ר יצחק בר אשיין לא אמרו נט"י לחולין אלא משום סרך תרומה ועוד משום מצוה מאי מצוה אמר אביי מצוה לשמוע דברי חכמים ורבא אמר מצוה לשמוע דברי ר' אלעזר בן ערך דכתי' כל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים אמר ר' אלעזר בן ערך מיכן סמכו חכמים לנטילת ידים לחולין מן התורה א"ל רבא לרב נחמן מאי אסמכתא א"ל דכתיב וידיו לא שטף במים הא שטף טהור הא בעי טבילה אלא ה"ק הא אחר שלא שטף טמא פרש"י מפני סרך תרומה שהידים שניות הם ופוסלות את התרומה אבל חולין לא מהני בהן שני ומפני סרך תרומה שירגילו אוכלי תרומה ליטול ידיהם (הנוהגת) [הנהיגוה] בחולין. מצוה לשמוע דברי חכמים שתיקנוה דכתי' שאל אביך ויגדך וגו' רבא אמר מצוה דאורייתא היא כר' אלעזר בן ערך. מיכן סמכו כדמפרש ואזיל הא שטף במים את ידיו נטהר מנגיעתו בזב בתמי' אלא ה"ק דנוגע בזב ומי שאינו שוטף ידיו שניהם טמאין ואסמכתא בעלמא היא עכ"ל. והיינו דקאמר ר' עקיבא ואל אעבור על דברי חברי שאין בו כ"א אסמכתא דעיקר קרא אתא כדדרשינן לה פ' יוצא דופן וידיו לא שטף במים מה ידיו מאבראי אף כל מאבראי והואיל והסמיכו נטילת ידים אקרא דלא שטף במים ש"מ לית להו טהרה לאכילה כי אם במים ולא מהני

בהו עפר וקיסם וצרור והכי נמי משמע מדאמר רב מתנה שחרית שמע מינה דבלא מים לא אפשר:

סימן נז

פרק כל הבשר גופא מים ראשונים ואחרונים חובה ואמצעים רשות מים ראשונים נוטלין בין על גבי כלים בין על גבי קרקע ומים אחרונים אין נוטלין אלא בכלי ואמרי לה אין ניטלין ע"ג קרקע מאי בינייהו איכא בינייהו קינסא מים ראשונים ניטלין בין בחמין בין בצונן אחרונים אין נוטלין אלא בצונן מפני שהחמין מפעפעין את הידים ואין מעבירין את הזוהמא. אמר מר ראשונים ניטלים בין בחמין בין בצונן אמר רב יצחק בר יוסף אמר ר' ינאי לא שנו אלא כשאין היד סולדת בהם אבל היד סולדת אסור מכלל דאחרונים אע"פ שאין היד סולדת בהן אסור ואיכא דמתני לה אסיפא אחרונים אין ניטלין אלא בצונן אבל בחמין לא אמר רב יצחק בר יוסף אמר ר' ינאי לא שנו אלא שהיד סולדת בהם אבל אין היד סולדת בהם מותר מכלל דראשונים אע"פ שהיד סולדת בהם מותר ולקמן בההיא שמעת' אתמר חמי האור חזקי' אמר אין נוטלין מהם לידים ור' יוחנן אמר נוטלין מהם לידים א"ר יוחנן שאלתי את ר"ג בנו של רבי ואוכל טהרות ואמר לי כך היו כל גדולי העיר עושין. ופרש"י התם אין נוטלין מהם מים ראשונים ופליג אדלעיל וחזקי' תנא הוא. ר"ג בר' בנו של רבי ואוכל טהרות היה עכ"ל. ומה שפי' דחזקי' פליג אדלעיל ש"מ דס"ל לרש"י כההיא לישנא דאסיפא מתני לה רב יצחק ב"ר יוסף א"ר ינאי דמשמע מים ראשונים אע"פ שהיד סולדת שרו רבנן דברייתא וחזקי' פליג עלייהו דתנא הוא ופליג ור' יוחנן סובר כברייתא דלעיל דשרי מים ראשונים אע"פ שהיד סולדת בהם. ופר"ח דהלכה כר' יוחנן אע"ג דחזקי' רבו של ר' יוחנן הוה משום דאמר לי' כך היו כל גדולי הדור עושים הילכך מפרש"י ומפסק רבי' חננאל דמים ראשונים נוטלין אפי' בחמין שהיד סולדת בהם ומים אחרוני' כשאין היד סולדת. ומיהו יש מפרש דלא כרש"י ואומר חזקי' איירי כשהיד סולדת ובריתא דלעיל כשאין היד סולדת כלישנא קמא ואינ' סברא דאם כן ר' יוחנן פליג אברייתא דלעיל. ואמר ספ"ק דתענית לימא מסייע לי' כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בת"ב בין ביוה"כ במאי אילימא בחמין טבילה בחמין מי איכא שאובין נינהו טעמא דשאובין הא לאו הכי שרו וסתם חמין קאמר ל"ש יד סולדת לא שנא שאין יד סולדת והשתא כל גופו עולה בהן ידיו מבעיא:

סימן נח

פרק קמא במס' ידים תנן מים שנפסלו משתיית בהמה בכלים פסולים ובקרקעות כשרים נפל לתוכן דיו קומוס וקנקנתום ונשתנו מראיהן פסולין עשה בהן מלאכה או ששרה בהן

פתו פסולין שמעון התמני אומר אפי' מתכוין לשרות בזה ונפל לשני כשרי' הדיח בהן את הכלים או שמיח' בהן את המדות פסולים הדיח בהן כלים מודחים [או חדשים] כשרים ר' יוסי פוסל בחדשים המים שהנחתום מטביל בהם את הגלוסקים פסולים ושהוא מדיח ידיו בדם כשרים:

סימן נט

פרק כל הבשר אתמר חמי טבריא אמר חזקי' אין נוטלין מהם לידים ור' יוחנן אמר כל גופו טובל בהם אבל לא פניו ידיו ורגליו השתא כל גופו טובל בהם פניו ידיו ורגליו מבעיא אמר רב פפא במקומן כולי עלמא לא פליגי דשרי פסקינהו במנא כולי עלמא לא פליגי דאסור כי פליגי דאפסקינהו בבת בירתא מר סבר גזרה בת בירתא אטו מנא ומר סבר לא גזרי כתנאי מים שנפסלו משתיית בהמה בכלים פסולין בקרקע כשרים ר' שמעון בן אלעזר אומר אף בקרקע טובל בהן כל גופו אבל לא ידיו ורגליו השתא כל גופו טובל בהן ידיו ורגליו מבעיא אלא לאו דאפסקינהו בבת בירתא איכא בינייהו דמר סבר גזרי' ומר סבר לא גזרי' פרש"י חמי טבריא חזקי' אומר אין נוטלין מדם לידים אבל מטביל בדם לידים אי איכא מ' סאה. כל גופו טובל בדם [אם נטמא ראויות הן לטבילת כל גופו אבל לא פניו ידיו ורגליו אם טבל בהם] ידיו ורגליו אין טבילה עולה בהם לידים לאכילה. השתא כל גופו כו' דלא אף טבילה עולה לידים יותר מן הנטילה כדאמר בחגיגה נוטלים לידים לחולין ולמעשר ולקודש מטבילין אלמא טבילת ידים עדיפא ולכל גופו הזו לטבול ידיו לכש"כ. במקומן בחבורן אם בא להטביל ידיו בהם לכ"ע שפיר דמי דשם טבילה עליהם ככל המעיינות ומקוואות. מישקל מנייהו במנא לשפוך על ידיו כדין דנטילה דכולי עלמא אסור דכי תקון רבנן נטילה לאו בחמין תיקון והני גריעי מחמי האור שהרי לא היתה להם שעת הכושר. דאפסקינהו בבת בירתא חריץ קצר והמים פונים שם ואין שם שיעור מקוה אבל מחוברין למקוה גזירה בעלמא היא אטו מנא שנפסלו משתיית בהמה כגון סרוחין או חמי טבריא. בקרקע כשרים להטביל ידיו דהא מקוה נינהו אבל נטילה לא תיקנוה רבנן אלא בראויין לשתיית בהמה אבל לא פניו ידיו ורגליו אפי' דרך טבילה פניו ורגליו משום ידיו נקט להו ואורחא בעלמא נקט עכ"ל. ויש לסיים פרש"י כך דר' יוחנן סבר כל גופו טובל בהם דליכא למגזר אטו מנא בטבילת כל גופו דידוע לכל דשאובין נינהו בדיהיב להו במנא ופסילי אבל בפניו ידיו ורגליו חייש וגזר אטו מנא הילכך חמי טבריא בחבורן לכולי עלמא טובל בהן כל גופו וכש"כ ידיו אבל למשקל במנא מיניהו לשפוך על ידיו כדין דנטילה לכולי עלמא אסור היכא דאפסקינהו בחריץ קצר והמים פונים ואין שם שיעור מקוה אבל מחוברין

למקוה לכולי עלמא אין נוטלין מהם במנא כש"כ ממקום חבורן אבל לחזקיה מטבילין ולר' יוחנן אין מטבילין משום גזירת מנא. ונראה דהלכה כחזקיה דר' יוחנן תלמידו הוה ואין הלכה כתלמיד במקום הרב ותו דרבנן דר' שמעון בן אלעזר קיימי כוותיה. והא דפירש"י דאין שם שיעור מקוה אבל מחוברין למקוה הדין עמו שכך משמע בירושלמי שאין טבילת ידים פחות מארבעים סאה כדפרישנא לעיל. ובספר ר"ת שהועתק מספרו של רבינו גרשום זצ"ל ה"ג חמי טברא חזקי' אמר אין נוטלין מהם לידים ור' יוחנן אמר כל גופו טובל בהן ידיו לא כש"כ אמר רב פפא במקומן כ"ע ל"פ דשרי מק"ו דכל גופו עולה בהן ידיו ורגליו לא כש"כ במנא דכ"ע ל"פ דאסיר דאפי' ר' יוחנן דשרי בחמי האור הנהו הי' לדם שעת דכושר כמו שפירש"י ועתה לפי גרסא זו חזקי' לחומרא ור' יוחנן לקולא דר' יוחנן מקיל בזה ובזה יותר מחזקי' וכן פירש רבינו חננאל זצ"ל:

סימן ס

פרק שלשה שאכלו גמ' אין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים. ת"ר יין עד שלא נתן לתוכו מים אין מברכין עליו בפה"ג אלא בורא פרי העץ ונוטלין ממנו לידים משנתן לתוכו מים מברכין עליו בפה"ג ואין נוטלין ממנו לידים דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים בין כך ובין כך מברכין עליו בפה"ג ואין נוטלין ממנו לידים. פרש"י בפה"ע ונוטלין ממנו לידים דשם מים עליו דמי פירות בעלמא מקרו ומשנתן לתוכו מים שם יין עליו ואין נטילה אלא במים. לשון אחר ה"ג יין עד שלא נתן לתוכו מים מברכין עליו בפה"ע ואין נוטלין ממנו ומשנתן לתוכו מים מברכין עליו בפה"ג ונוטלין ממנו לידים דברי ר"א וחכ"א בין כך ובין כך מברכין עליו בפה"ג ואין נוטלין ממנו לידים וטעמייהו דרבנן משום הפסד אוכלין כך מצאתי בהלכות גדולות אצל הלכות קידוש ובדקתי' בתוספתא ולא גרסי בה הכי אלא כמו שהיא בספרים עכ"ל. וגירסת הספר היא עיקר והלכה כחכמים חדא דיחיד ורבים הלכה כרבים ותו דר' אליעזר שמותי הוא ולית הלכתא כוותי' מיהו ביין שלנו אפי' ר' אליעזר מודה דאין נוטלין ממנו אע"פ שלא נתן לתוכו מים דע"כ לא פליג ר' אליעזר אלא ביינם לפי שיינם חזק מאוד ואין ראוי לשתות בלא מים כך פרש"י במשנה בדברי ר' אליעזר וכן אמר רבא פרק המוציא כל חמרא דלא הרי על חד תלת מיא לאו חמרא כו' הילכך ביינות שלנו לכ"ע אין נוטלין ממנו לידים וכן בשכר ודבש דהא טעמייהו דרבנן משום הפסד אוכלין. מיהו מדפרש"י טעמי' דר"א כיון שלא נתן לתוכו מים דמי פירות בעלמא הם ולהכי מותר ורבנן אפי' הכי אסרי משום הפסד אוכלין שמא דהיכא דאיכא שעת הדחק מותר ליטול מהם אפילו לרבנן ושכר ודבש לא עדיפי ממי פירות בעלמא ומותר בשעת הדחק אבל יין בשעת הדחק לא לד"ה:

סימן סא

פרק ב' דזבחים איבעיא להו מהו לקדש ידיו ורגליו בכיור ממנו אמר רחמנא ולא בתוכו או דילמא אפי' בתוכו. אמר רב נחמן בר יצחק ת"ש או שטבל במי מערה ועבד עבודתו פסולה הא מי כיור דומיא דמי מערה ועבד עבודתו כשרה לא מי מערה אצטריכא לי' שלא תאמר כל גופו טובל בהן ידיו ורגליו לא כש"כ. פרש"י בכיור שיכניס ידיו ורגליו לתוכו. הא כיור דומיא דמערה והיכי דמי כגון שנכנס לתוכו. מי מערה אצטריכא לי' כלו' לעולם דכוותי' בכיור נמי פסיל והא דנקט מי מערה איצטריכא לי' סד"א הואיל וטבילה מעליותא עדיפא הוא מהכיור שהן שאובין וקידוש אין כאן וטבילה אין כאן אבל הכא טבילה איכא קמ"ל עכ"ל. מיכן קשה על מה שאמרנו לעיל גבי חמי טבריא כל גופו עולה בהם ידיו ורגליו לא כש"כ ולמדנו משם שאם הטביל ידיו בנהר או במקוה של מ' סאה או במעיין סגי לי' דהשתא כל גופו עולה בהן ידיו מבעיא וכמו שהוכיח רבינו שלמה ממס' חגיגה דטבילה עדיפא מנטילה דהכא משמע דליתא להאי ק"ו דכל גופו טובל בהם ידיו לא כש"כ. ותירץ בה"ג דדוקא גבי קידוש כיור לא מהני ק"ו דאתיא קרא ואפקי' מק"ו ועוד כתב בה"ג דהאי דאיבעיא להו כהן מהו שיקדש ידיו ורגליו בכיור דהאי כיור אית לי' שלאבא וכדבעי כהן לקדושי ידיה שקיל מיא דבלע בשלאבא ואתי מיא לידי' ומשי ידיה ועביד עבודה והכי קמבעיא לן מהו למישך ידיה בכיור ורחצו ממנו כתיב דאתו מיא משלאבא לידי' אבל מישך ידיה בגוויה לא או דילמא דאי ממנו לאפוקי אי שקיל מני' במנא אי נמי דשקל בחדא ידא ומישך אידך אבל במישך ידיו בכיור ומעבד עבודה שפיר דמי ואמר רב אהא ש"מ מדקמבעיא להו לרבנן הכי ש"מ פשיט להו דכי האי גונא רחיצה מקריא ולא בטבילה היא משום דכתיב ממנו דקא מספקא להו דאי ס"ד לאו רחיצה היא תיפוק לי' דבעינן ורחצו וליכא אלא לאו ש"מ פשיטא להו הכי האי גונא רחיצה היא. שלאבא נקרא דד שכך שנינו בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור השתא דאמרת רחיצה היא מאן דבעי למיכל לחמא ואשכח מיא דרמו באגנא או במשיכלא שייך ידיה בגווייהו ושפיר דמי עד כאן לשון ה"ג. וקשה דתנא [בתוספתא] פ"ק דמקוואות זה דכלל כל מקום שאדם טובל בהם ידיו וכלים טובלים בהם אין אדם טובל בהם אין ידיו וכליו טובלים בהם ובכלים ליכא טבילת אדם. ותו קשה דפרק כל הבשר אמר אמר רבא האי אריתא דדלאי אין נוטלין ממנה ואין מטבילין בה את הידים אין נוטלין ממנה לידים דלא אתי מכח גברא ואין מטבילין בה את הידים דהוה להו שאובין ואי מיקרב לגבי דוולא דקא אתי מכח גברא נוטלין ממנה לידים ואי בזיע דוולא בכונס משקה מילף ליפי מטבילין בה את הידים. פרש"י אריתא דדולא צנור ששופכים לו מים מן היאור בדלי והוא מוליך

מים בשדה. אין נוטלין ממנו לידים לתת ידיו לתוכו ויקלחו המים לתוכו דלא מכח גברא אתו שכבר עבר כח השופך והן מקלחין מאליהן ואין כאן לא נטילה ולא טבילה נטילה דלאו מכח גברא אתו וטבילה בצנור נמי ליתא ואי מקרב לגבי דוולא כשהדולה שופך וזה נותן ידיו בסמוך למקום השפיכה ודמים מקלחין מכח השפיכה לתוך ידיו שפיר דמי. ואי בזיע דוולא בכונס משקה שהנקב המכניס משקה גדול הוא קצת וקילוח היוצא ממנו נראה והשופך שופך דרך פיו לצנור והנקב מקלח מאחוריו ליאור מילף ליף דצנור עם היאור ע"י חדלי ומטבילין בצנור את הידים דלאו טבילה גמורה היא והיה בחבור זה ולא בעינן בשפופרת הנוד בדין עירוב מקוואות דעלמא עכ"ל. למדתי משם דאין טבילה בכלי מיהו נראה בעיני דכמו שפסקו ה"ג היא העיקר והא דתני' במקוואו' אין אדם טובל בהם אין ידיו וכלים טובלים בהם ההיא לענין ארבעים סאה תניא וגם טבילת ידיו וכלים בעינן מ' סאה מההיא דנזיר בר מההיא דבטלוה רבנן ואריתא דדלאי היינו טעמא שאין בצנור מ' סאה וכך אני מדקדק מתוך פרש"י כי ראיתי בפירושים שכתב בכתיבת ידו הקדושה שלכתחלה כתב כך ואין כאן לא נטילה ולא טבילה נטילה דלאו מכח גברא קא אתו וטבילה נמי בשאובין ליתא ומחק שאובין וכתב למעלה על שאובין ביני חיטי בצנור ועשה על תיבת ליתא ציון בזה. וכתב על הגליון שאין כאן שיעור ועוד היתה תיבה אחת בתוכה אצל שיעור ומחקה ולא יכולתי לראות מהו וסבור אני שהי' כתוב מקוה כלו' בעבור כך אינו יכול לטבול בצנור שאין כאן שיעור. ותו יש לפרש דאריתא דדלאי היינו טעמא דאין בה טבילה לידים דאין עלי' שם כלי. מיהו יש שדוחים דעת ה"ג ורוצים לומר דוקא גבי קידוש לא בעינן מכח גברא דכתי' ורחצו אהרן ובניו ממנו ואינו צריך שיהא אדם שם שישפוך לו על ידיו כדתנן פ"ק דתמיד לא היו רואין אותו לא היו שומעין את קולו וכו' הילכך גבי קידוש איבעיא לן כיון דלא בעינן מכח גברא אם מותר לקדש בתוך הכיור נמי אבל גבי נט"י דבעינן מכח גברא אינו יכול לטבול ידיו בתוך הכלי שמים שאובין פסולים לטבילת ידים בכל ענין. אך זה תימא כנגד מה תיקנו כח גברא בנטילה ואם נאמר שכנגד קידוש תיקנו שהרי לשם הי' מכח גברא שהדד הי' רחב הרבה עד כמלא [רביעי'] שכשהי' פותח הדד היו נשפכין מכחו על ידיו וזה קרוי כחו כדאמ' פרק קמא דשחיטת חולין האי מאן דכפתי' לחברי' ואשקיל עלי' בדקא דמיא כו' אם כן טבילה בידים נמי לא תהא כשירה. ויש לומר דהואיל דקידוש דאורייתא אזלינא בי' מספק לחומרא הואיל ולא איפשט ונטילת ידים דרבנן אזלי בה לקולא. ורבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל פי' דתקנוה כנגד קידוש וכנגד הזאה כנגד קידוש דאיכא [כלי וכנגד הזאה דמי חטאת דאיכ' כח גברא] ואני אומר דכולה נט"י כנגד מי הזאה תקנוה דבהזאה

איכא כח גברא ואיכא נמי כלי דתנן פ"ק דמס' ידים אין מזין מי חטאת אלא בכלי (וכנגד הזאה דמי חטאת דאיכא כח גברא):

סימן סב

בפ"ק דמס' ידים תנן בכל הכלים נותנין לידים אפי' בכלי גללים ובכלי אבנים ובכלי אדמה ואין נותנין לידים לא בדפנות הכלים ולא בשולי המחץ ולא במגופת החבית ולא יתן לחבירו בחפניו מפני שאין ממלאין ואין מקדשין ואין מזין מי חטאת ואין נותנין לידים אלא בכלי וצריך שיהי' כלי שלם כדאמ' פ' כל הבשר דעל מנא קפדינן ופרש"י התם שיהא כלי שלם ותו פ' כל הבשר אמר רבא כלי שניקב בכונס משקה אין נוטלין ממנה לידים [ואמר רבא כלי שאין בו רביעי' וכו' והאמר רבא כלי שאין מחזיק רביעית וכו'] הא מחזיק אע"ג דלית בי' לא קשיא הא לחד הא לתרי דתנן מי רביעית נוטלין לידים לאחד ואפי' לשנים פרש"י כלי שניקב כו' לאו כלי הוא ורבנן כלי תיקון. הא לחד הא לתרי לחד רביעית בעינן מתחלה אבל לתרי שהי' בו רביעית ונטל הראשון ואח"כ השני אע"ג דלא הוה רביעית גבי שני שפיר דמי הואיל ומשירי טהרה אתו כדמפרש לקמי' עכ"ל. הילכך נראה בעיני דצריך שיהי' בלי שלם ומחזיק רביעי' אבל היכא שאינו שלם אע"ג דמחזיק רביעית אין נוטלין ממנו לידים דהלכה כאמימר דאמנא קפדינן וצריך שיהי' כלי שלם. ורב אשי קיבל את דבריו הואיל ולא אהדר ליה ולא מידי. ותו פרק כל הבשר התקין רב יעקב מנהר פקוד נטלא בת רביעית. התקין רב אשי בהוצל כוזא בת רביעית. פרש"י נטלא בת רביעית. של זבובית קרי נטלא והיתה מוצנעת לשער בה כלי של כל איש ואיש שמתקנו ליטול ידיו. כוזא של חרס. עכ"ל. פרק כל הבשר א"ל רב אשי לאמימר קפדיתו אמנא. קפדיתו אחזותא. קפדיתו אשיעורא אמר ליה אין. איכא דאמרי הכי א"ל על חזותא ואמנא קפדינן. אשיעורא לא קפדינן. דתנן מי רביעית נוטלין לידים לאחד (או) [אפי'] לשנים. ולא היא שאני התם דקאתו משירי טהרה. פרש"י קפדיתו אמנא. שיהיה כלי שלם. אחזותא. שיהא בהם מראה מים. אשיעורא. דרביעית. דקאתו משירי טהרה. אבל מעיקרא צריך שיהא בו רביעית עכ"ל. הקשה רבינו תם זצ"ל. מאי קמבעיא ליה לרב אשי. תרוויהו תנינהו. מנא דתנן פ"ק דידים. אין נוטלין לידים לא בדפנות הכלים וכו'. שיעורא דתנן פ"ק דידי' מי רביעית נוטלין לא' (או) [אפי'] לשנים מחצה לוג לשלשה ולארבעה מלוג לחמשה ולעשרה ולמאה ר' יוסי אומר ובלבד שלא יפחות לאחרון שבהם מרביעי' מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים. ויש מתרצים דרב אשי מוקי המשניות בתרומה כדתנן בפ"ב ונפל כבר של תרומה ודחוק

הוא תירוץ זה ונראה בעיני דאע"ג דקיי"ל דר' יוסי נימוקו עמו והלכה כמותו הכא הלכה כרבנן מדפשיט לי' אמימר לרב אשי מדרבנן ש"מ דסבירא ליה הלכתא כוותייהו:

סימן סג

פרק כל הבשר אמר רבא מגופת חבית שתקנה נוטלין ממנה לידים תנ"ה מגופת חבית שתקנה נוטלין ממנה לידים חמת וכפישה שתקנה נוטלין ממנה לידים הסל והקופה אע"פ שמקבלין אין נוטלין הימנה לידים פרש"י שתקנה חקקה לקבל רביעית ואע"ג דמעיקרא לאו לאשתמושי בגווה עבידי ואין חללה עשוי לתוכה. חמת וכפישה מיני נודות של עוד הן שק וקופה אין מלאכתן למים דרובן אין מקבלין מים עכ"ל לפרש"י שמפרש מגופת חבית שתקנה היינו שחקקה לקבל רביעית נוטלין ממנה לידים א"כ הא דתנן בפ"ק דידים דאין נוטלין במגופת חבית היינו שאינה מקבלת רביעית וא"כ פשיטא דאפי' כל כלי שבעולם אם אינו מקבל רביעית אין נוטלין ממנו לידים הילכך מפרש רבינו יצחק זצ"ל דמגופת חבית אף על גב שמחזקת רביעית אין נוטלין ממנה כדתנן במתני' משום דאינו כלי שאין לה בית מושב ותקנה דאמר רבא היינו שעשה לה בית מושב שתוכל לישב מאלי' שלא תשפך ומיכן אומר רבינו יצחק כ"ד שמואל דכיסוי כלי כמו כיסויי דכלי כסף שאין יכולים לעמוד בפני עצמם אע"ג דמחזיקים רביעית אין נוטלין מהם תניא בתוספתא כיסוי בלי אינו מקבל טומאה ותניא נמי בתוספתא כלי שאין לה בית מושב אינו מקבל טומאה אלמא דאינו כלי:

סימן סד

פרק שני במסכת ידים תנן נטל ידו אחת ושפשפה בחבירתה טמאה בראשו או בכותל טהורה נוטלים ארבעה וחמשה זה בצד זה או זה על גב זה ובלבד [שירפו] שיבואו בהם המים ותניא בתוספתא פ"ב נוטלים ארבע' וחמשה זה בצד זה ואינם חוששין משום ארבעה דברים משום שמא נטמאו משום שמא נעשה בהן מלאכה ומשום לא נטלו מן הכלי ומשום שמא לא נטלו מן הרביעית הרי משמע התם דוקא שיטול מן הכלי יכול לשפוך מידו אחת על השני' וצריך עיון:

סימן סה

פרק נטל ידו במס' ידים תנן ספק נעשה בהן מלאכה ספק לא נעשה בהן מלאכה ספק יש בהם כשיעור ספק אין בהם ספק טמאים ספק טהורים ספיקן טהור מפני שאמרו ספק ידים ליטמא ולטמא ולטהר טהור ר' יוסי אומר ליטהר טמא:

סימן סו

פרק כל הבשר ת"ר נטילת ידים לחולין עד לפרק ולתרומה עד לפרק וקידוש ידים ורגלים במקדש עד לפרק וכל דבר שחוצץ בטבילה בגוף חוצץ בנטילת ידים ובקידוש ידים ורגלים אמר רב עד כאן לחולין עד כאן לתרומה ושמואל אמר עד כאן בין לחולין בין לתרומה לחומרא ורב ששת אמר עד כאן בין לחולין בין לתרומה לקולא אמר בר הדיא הוה קאימנא קמי' דר' אמי ואמר לי עד כאן בין לחולין בין לתרומה לחומרא ולא תימא ר' אמי משום דכהן הוא דהא ר' מיאשא בר ברי' דר' יהושע בן לוי [הוא ליואי] דאמר משמי' דר' יהושע בן לוי עד כאן בין לחולין בין לתרומה לחומרא פרש"י עד הפרק הוא עד הפרק שני שבאמצע אצבעות דכיון דמשום סרך תרומה בעלמא היא דיו אם נטל במה שנוגע במאכל דהיינו ראשי אצבעות. לתרומה עד הפרק [פרק שלישי] שבגב היד. קידוש ידים ורגלים מן הכיור עד לפרק העליון מקום חיבור היד עם הזרוע. עד כאן לחולין מראה הי' בידיו כמו שפירשתי ושמואל אמר פרק החולין ותרומה שוין ולחומרא פרק שלישי והוא שבגב היד. משום דכהן הוא ורגיל בתרומות לפיכך החמיר על עצמו להרגיל אף בחולין כך כדי שיהא רגיל בה עכ"ל. ורבינו תם זצ"ל פי' נט"י עד לפרק היינו פרק ראשון ולתרומה עד לפרק היינו פרק אמצעי של אצבע אי נמי עד פרק שלישי שמחובר לפיסת יד וקשה דא"כ ממ"נ מדלג פרק אחד דהואיל שפי' עד הפרק דחולץ היינו פרק ראשון ופרק קידוש ידים מן הכיור על כרחין הוה עד הפרק העליון א"כ פרק דתרומה אם יפרש דהיינו פרק שני שבאמצע אצבע א"כ פרק שלישי שבגב היד מדלג ואם יפרש דהיינו שבגב היד א"כ פרק שבאמצע אצבע מדלג ולפרש"י כמו כן קשה לרב ששת דאמר עד כאן בין לחולין בין לתרומה לקולא דהיינו פרק אמצעי דא"כ תקשי לי' ברייתא שמצרכת לתרומה עד פרק שבגב היד אבל לשמואל שמצריך גם לחולין עד גב היד לא קשה דמחמיר יותר מברייתא מסברא דנפשי' אבל לפר"ת יותר שפיר דהא דאמר רב ששת עד כאן בין לחולין בין לתרומה לקולא הי' מראה פרק אמצעי לקולא לענין תרומה לגבי שמואל מיהו נראה בעיני דגם לפר"ת נוכל לפרש דעד כאן בין לחולין בין לתרומה דקאמר שמואל לחומרא היינו פרק שבגב היד ונראה בעיני דהלכה כשמואל לחומרא דאפי' חולין צריכין נטילה עד גב היד וקיימא לן בביצה רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ור' יוחנן ור' יהושע בן לוי הלכה כר' יהושע בן לוי א"כ כש"כ דרב ור' יהושע בן לוי דהלכה כריב"ל ואמר בר הדיא משמי' דר' מיאשי' משמי' דר' יהושע בן לוי דעד כאן בין לחולין בין לתרומה לחומרא ורב יחידאה הוא ורב ששת נמי יחידאה הוא:

סימן סז

פרק כל הבשר אר"א א"ר אושעיא לא אמרו נט"י לפירות אלא משום נקיות סבור מינה חובה הוא דליכא הא מצוה איכא א"ר אבא לא מצוה איכא ולא חובה איכא אלא רשות ופליגא דרב נחמן דאמר רב נחמן הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח אמר רבה בר בר חנה הוה קאימנא קמי' דר' אמי ור' אסי ואייתי קמייהו כלכלה דפירי ואכלו ולא משו ידיהו ולא הבו לי מינייהו (וכי בריך אינש לדעתי') [ובריך חד חד לחודיה] ש"מ תלת ש"מ אין נט"י לפרי וש"מ אין מזמנין על הפירות וש"מ שנים שאכלו מצוה ליחלק פרש"י ופליגא דרב נחמן דאמר גסות הוא ואסור להנהיג בעצמו בגסות הרוח ולאו רשות הוא. ולא יהבו לי מידי שלא חשו לצרפני עמהם לזימון דקא סברי אין מזמנין על הפירות לומר נברך וש"מ מדבריכו כל חד וחד לחודיה לאחריהן ולא יצא האחד בברכת חבירו ש"מ בשנים מצוה ליחלק הואיל ואין כאן זימון שלשה עכ"ל:

סימן סח

פרק כל הבשר איבעיא להו מהו לאכול במפה מי גזרינן דילמא נגע או לא ת"ש כשנתנו לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו הא כביצה בעי נטיל' ידים דילמא בביצה בעי סוכה וברכה ת"ש דשמואל אשבחי' לרב דקא אכיל במפה א"ל עבדין כן אמר לי' דעתי קצרה כי סליק ר' זירא אשכחינהו לר' אמי ור' אסי דקא אכלי בבלאי המתות אמר להו תרי גברי רברבי כוותייהו ליטעו בדרב ושמואל (א"ל) [הא] דעתי קצרה [קאמר] אישתמיטתיה הא דא"ר תחליפא בר אבימי אמר שמואל התירו במפה לאוכלי תרומה ולא התירו במפה לאוכלי טהרות פרש"י מי שלא נטל ידיו מהו לכרוך במפה על ידיו ולא יגע באוכלין ויאכל. וכשנתנו לר' צדוק במס' סוכה כשהיו נותנין לר' צדוק אוכל שהוא פחות מכביצה נטלו במפה ולא הי' נוטל ידיו ולא היו מצריכו סוכה ולא ברהמ"ז. לא הא דנקט פחות מכביצה משום סוכה וברכה נקט לה. עבדין כן וכי עושין כן לאכול בלא נטילה. דעתי קצרה אסטניס אני ואע"פ שנטלתי ידי אי אפשי לאכול בידי. בבלאי חמתות חמתות בלוין וכורכים ידיהם בהן ואוכלים בלא נט"י. ליטעו בדרב כסבורים אתם דהא דאשכחי' שמואל לרב דאכיל במפה משום דלא נטל ידיו הוא. והא דעתי קצרה א"ל אלמא נטל ידיו. התירו מפה לאוכלי תרומה דכהנים זריזים הן ולא נגעי ולא התירום לאוכלי חוליהם [בטהרה] לפי שאינם למודים להשתמר ככהנים עכ"ל. הילכך לדידן אסור לאכול במפה בלא נטילת ידים והכי מוכח מדר' עקיבא בעירובין ופרק אלו עוברין אמר ר' אבהו אמר ר' שמעון בן לקיש לנטילת ידים עד ארבעת מילין ודוחק לומר בדלית לי' מפה עסקי' אלא ודאי מפה

אסורה והרב ר' משה ב"ר מיימון זצ"ל מתיר אך זה קשה לי דאמאי לא פשטוה לבעיין ממעשה דר' עקיבה:

סימן סט

פרק כל הבשר איבעיא להו אוכל מחמת מאכיל צריך נטילת ידים או אין צריך ת"ש דרב הונא בר סחורה הוי קאי קמי' דרב המנונא בלם לי' אומצא (והב לי') ואכל א"ל אי לאו דרב הונא את לא הוה ספינא לך מאי לאו משום דזהיר ולא נגע לא משום דזריז ומשי ידיה מעיקרא ת"ש דא"ר זירא אמר רב לא יתן אדם פרוסה לתוך פיו של שמש אלא א"כ יודע בו שנטל ידיו והשמש מברך על כל כוס וכוס ואינו מברך על כל פרוסה ופרוסה. ור' יוחנן אמר אף מברך על כל פרוסה ופרוסה אמר רב פפא בשלמא דרב ור' יוחנן ל"ק הא דאיכא אדם חשוב הא דליכא אדם חשוב מ"מ רב קאמר אא"כ יודע בו שנטל ידיו שאני שמש דטריד פרש"י אוכל מחמת מאכיל אדם שאוכל מידי חבירו התוחב לתוך פיו צריך האוכל נט"י או א"צ. בלם לי' אומצא חתך לי' חתיכת בשר בלם במ"ם סתומה כמו עדיו לבלום שהמתג והרסן מחתכין עדיו של סוס ולי נראה בלם לי' אומצא לשון הטמנה בגחלים כמו פיו בלום ורגליו בלומות גבי מומין של בכור שפיו סגור שאינו יכול לפתחו אלא מעט. אי לאו דרב המנונא את אדם חשוב חכם וזריז כדמפרש ואזיל לא הוה ספינא לך בלא נט"י. מאי חכמתי' לאו דזהיר ולא נגע אלמא א"צ נט"י ובלבד שלא יגע. לא ה"ק לי' אי לאו דרב המנונא את ויודע אני בך שנטלת ידיך. זריז עדיף מזהיר זהיר שיודע להזהר בשעת מעשה שלא יעבור על המצוה זריז זה שרואה את הנולד ומתקן עצמו שלא יבוא לידי קלקול והיינו דאמרי' בע"ז זהירות מביא לידי זריזות. השמש מברך על כל כוס וכוס לפי שאין קבע לשתיית השמש שאינו יודע אם יתנו לו עוד הילכך אסח דעתי' משתי' ואינו מברך על כל פרוסה ופרוסה דבטוח הוא שלא ימנעו ממנו לחם. איכא אדם חשוב בסעודה בטוח השמש שיתנו לו לחם כל הצורך דטריד. לשמש את המסובין ושוכח (את) שלא נטל ונוגע באוכלין שאוכל ואע"פ שנוגע בכל הסעודה לא איכפת לן שלא הצריכו נטילה לנוגעין אלא לאוכלין עכ"ל והואיל דלא איפשט אזלינן בי' לחומרא כדפסיק הלכתא בסמוך וצריך נטילה אוכל מחמת מאכיל ואין לטעות מכאן ולומר שלבשר צריך נטילה דנט"י לחולין משום סרך תרומה ואין תרומה בבשר וק"ו מפירות שגסות רוח הוא ליטול ידיו לפירות אע"ג דיש בהם תרומה והכא לחם הוה בהדי בשר אע"ג דלא מדכר ליה: איבעיא להו מאכיל צריך נט"י או א"צ נט"י ת"ש דתנא דבי מנשה רשב"ג אומר מדיחה אשה ידה אחת במים ביוה"כ ונותנת לבנה קטן פת אמרו עליו על שמאי הזקן שלא רצה להאכיל בידו [אחת] גזרו עליו שיאכיל בשתי ידיו אמר

אביי התם משום שיבתא ת"ש אבוה דשמואל אשכחי' לשמואל דהוה קא בכי א"ל אמאי קא בכית א"ל דמחיין רבאי ואמאי מחייך דאמר לי ספית לי לבראי ולא משית ידך א"ל אמאי לא משית א"ל איהו אכיל ואנא משינא (אזל) א"ל (לרבי') [לא] מסתיי' דלא גמיר אלא ממחא נמי מחי לי' והילכתא אוכל מחמת מאכיל צריך נטילת ידים מאכיל עצמו א"צ נטילת ידים פרש"י אשה מדיחה ידה ביוה"כ אע"פ שאסור ברחיצה התירו לאשה להדיח ידה אחת ליגע בפת. שלא רצה להאכיל בידו אחת אפי' ידו אחת לא רצה להדיח כדי ליתן פת לתינוק ביום הכיפורים והי' מונע מלהאכילו אלמא מאכיל צריך נטילה. התם משום שיבתא רוח רעה שורה על הידים שלא נטלם שחרית אבל נטל ידיו שחרית ולא נזהר בהן ובא להאכיל את חבירו אין צריך נטילה ולא אמרי' דאסתם נותן לתוך פיו תקון רבנן נטילה. דמחיין רבאי שהכני רבי. קא ספית לבר' כדלא משית. האכלת את בני ולא רחצת ידיך תחלה. לא מסתיי' דלא גמיר לא די לו שאינו בקי בהלכות נטילה שהמאכיל אין צריך ליטול עכ"ל אמר אביי התם משום שיבתא פר"ת דלאו היינו רוח רעה ששורה על הידים שחרית קודם שאדם נוטל ידיו שלנתינת פת לתינוק אדם נוטל ידיו שחרית ביוה"כ כדרכו ואינו חושש כיון שאינו יכול ליגע לא בחוטמו ולא באזניו כדאמרי' בשבת יד לפה תקצץ יד לעין כו' אין לך לכלוך גדול מזה ואמרי' פ' בתרא דיומא היו ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ואינו חושש אלא הא דקאמר הכא משום שיבתא היינו רוח רעה ששורה על התינוק וחונקתו כשמאכילין אותו בלא נטילת ידים אע"פ שנטל ידיו שחרית וכן פר"ח זצ"ל:

סימן ע

פרק אלו חוצצין במס' מקוואות תנן אלו חוצצין באדם גלד שעל המכה והרטי' שעליה ושרף היבש וגלדי צואה שעל בשרו ובצק שתחת הצפורן והמלמולים וטיט היון וטיט היוצרים וגץ יווני איזהו טיט היון זה טיט הבורות שנאמר ויעלני מבור שאון מטיט היון ואלו שאינן חוצצין גלד שבמכה. ושרף הלח ולכלוכי צואה שעל בשרו וצואה שתחת הצפורן וצפורן המדולדלת ופר"ת זצ"ל דהא דתניא בתוספתא דמקוואות הטיט והבצק שתחת הצפורן הרי אלו חוצצין דהתם מיירי בטיט היון ובטיט היוצרים שהוא נדבק מאוד וחוצץ כדתנן במתני' ודיקא נמי דקתני דומיא דבצק שהוא נדבק מאוד: פרק בתרא דמס' מקוואות בסופו תנן חץ שהוא תחוב באדם בזמן שהוא נראה חוצץ אם אינו נראה טובל ואוכל בתרומה משמע בתוספתא דמקוואות דהאי אין נראה היינו כגון שקרם העור למעלה דתניא התם פ' בתרא הנכנס חץ (בידו) [ביריכו] ר' אומר אינו חוצץ וחכמים אומרים הרי זה חוצץ בד"א של מתכות אבל בשל עץ הרי זה חוצץ ואם קרם העור עליו

מלמעלה הכל מודים דאינו חוצץ שכל הבלועין באדם ובבהמה בחי' ובעופות טהורין פי' דבטלין אגב גופו הילכך לענין טבילה לא חייצי ותו תניא בתוספתא דמקוואות דהטבעות חוצצין הלכך הנוטל ידיו צריך להזהר מגלד שעל המכה ומגלדי צואה דהיינו שחין שנתרפא ועשה עוד למעלה ויש עליו גלד למעלה דחוצץ ומכל אותם השנויין במשנה דחייצי כדתניא ר"פ כל הבשר דכל דבר החוצץ בטבילה חוצץ בנטילה וצריך להסיר הטבעת מעל ידו בשעת נטילת ידים כדתניא בתוספתא דחוצץ כי כבר פסקנו הלכה כשמואל דלחולין בעי נטילה עד פרק השלישי שהוא בגב היד אבל צואה שתחת הצפורן כדין כל אדם הא תנן בהדיא דאינו חוצץ:

סימן עא

פרק אלו דברים בברכות ת"ר ב"ש אומרים נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס שאם אתה אומר מוזגין את הכוס תחלה גזירה שמא יטמאו משקין שאחורי הכוס מחמת ידים ויחזרו ויטמאו את הכוס וליטמאו ידים לכוס ידים שניות הן ואין שני עושה שלישי בחולין אלא על ידי משקין ובית הלל אומרי' מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים שאם אתה אומר נוטלין לידים תחלה גזירה שמא יטמאו משקין מחמת הכוס ויחזרו ויטמאו את הידים וניטמינהו כוס לידים אין כלי מטמא אדם וניטמאו למשקין שבתוכו הכא בכלי שניטמא אחוריו במשקין עסקי' דתוכו טהור הוא דתנן כלי שנטמא אחוריו במשקין אחוריו טמאין תוכו ואוגנו [ואזנו] וידיו טהורין נטמא תוכו נטמא כולו כמאי קא מיפלגי ב"ש סברי אסור להשתמש בכלי שנטמא אחוריו במשקין גזירה משום ניצוצות וב"ה סברי מותר להשתמש בכלי שנטמא אחוריו במשקין וניצוצות לא שכיחי ד"א תכף לנט"י סעודה מאי ד"א הכי קאמר להו ב"ה לב"ש לדידכו דאמריתו אסור להשתמש בכלי שנטמאו אחוריו במשקין דגזירה משום ניצוצות אפילו הכי הא עדיפא דתכף לנט"י סעודה. פרש"י גזירה שמא יטמאו משקין שנפלו כאחורי הכוס מחמת ידים דתנן כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה ויחזרו ויטמאו את הכוס וב"ש סברי אסור להשתמש בכלי שאחוריו טמאין כדלקמן. וליטמאו ידים לכוס למה לי דקאמר משקין שאחורי הכוס בלא משקין נמי מיטמאו ידים לכוס. אלא על ידי משקין שהמשקין נעשים ראשוניס מדרבנן וא"ת כלי אינו מקבל טומאה אלא מאב הטומאה ה"מ מדאורייתא אבל חכמים גזרו שיהיו משקין ראשונים מטמאים כלי גזירה משום משקה זב וזבה שהן אבות הטומאות כגון רוקו ומימי רגליו. וב"ה וכו' בתוספתא ה"ג לה ובה"א אחורי הכוס לעולם טמאין. ד"א תכף לנט"י סעודה למאי דחיישיתו שלא יטמאו (את) הידים את אחורי הכוס לאו חששא היא שאפי' לכתחלה מותר [להשתמש] בכלי

שאחוריו טמאין ותוכו טהור כגון זה שנטמא אחוריו מחמת משקין דאמר בשמעתא תוכו טהור הילכך מוזגין ושותין את הכוס תחלה קודם נטילה שאם אתה אומר תחלה נוטלין לידים שמא יהיו אחורי הכוס טמאים וגזירה שמא לא יהיו הידים נגובות יפה ממימי הנטילה ויטמאו משקין שבידים מחמת הכוס והן נעשין תחלה ויחזרו ויטמאו את הידים ונמצא אוכל בידים מסואבות. וניטמי' כוס לידים למה לי משקין בידים אפי' ידים נגובות יפה יטמא כוס לידים וכיון דהכי הוא נהי נמי דבכוס שלפני המזון עביד ב"ה תקנת' דשותהו קודם נטילה כוסות הבאים בתוך המזון מה תהא עליהן הלא מטמאין את הידים. אין כלי מטמ' אדם כלום' כלי כזה שנטמ' בולד הטומאה אינו מטמ' את הידים דקיי"ל כרבנן דפליגי עלי' דרבי יהושע במס' ידים בכלים שנטמאו ואמרי את שנטמא באב הטומאה מטמא את הידים [ושנטמא בולד הטומאה אין מטמא את הידים] שאין שני עושה שני ואע"פ שהספר מטמא את הידים אין למדין הימנו הילכך כוסות שבתוך המזון שהידים נגובין אין מטמאין את הידים וא"ת שיש משקה תבשיל טופח על הידים אין תורת משקה עליו אלא תורת אוכל. כלי שנטמאו אחוריו במשקין [בכלי שטף קאמר דאלו ב"ח אין מטמאי' מגבן אפילו בטומאה דאורייתא. שנטמאו אחוריו במשקין] אין לך משקה שאינו ראשון לטומאה שאף אם נגע בשני עשאוהו חכמים תחלה. אחוריו טמאין אע"פ שאין אדם וכלים מקבלים טומאה מן התורה אלא מאב הטומאה גזרו חכמים שיהיו משקין מטמאין כלי מפני שמצינו משקה שהוא אב הטומאה ומטמאין אדם וכלים מן התורה כגון זובו של זב ורוקו ומימי רגליו גזרו על המשקין טמאין שיטמאו כלי'. [תוכו] אוגנו אזניו וידיו טהורין דכיון דטומאה זו דרבנן היא עבדו רבנן הכירא כי היכי דלא נשרוף עלה תרומה וקדשי' והקילו בה וכן מפרש בבכורות. גזירה משום ניצוצות שמא (יחזורו) [יתזו] ניצוצות מתוכו על אחוריו ויטמאו משקין שאחוריו מחמת אחוריו ויטמאו את הידים הילכך נוטלים לידים תחלה שלא יטמאו אחורי הכוס. ולמאי דחיישי [ב"ה מחמת אחוריו] לאו חששא היא. דהא אסור [לאשתמושי ביה וב"ה סברי מותר] להשתמש בו. הלכך לחששא דידן איכא למיחש דלא איכפת לן אם יטמא אחוריו. הא עדיפא. למזוג הכוס תחלה ואח"כ נטילת ידים תכף [לסעודה] ולא אתיא חששא דניצוצות מפקעא הלכתא וזו מהלכות סעודה היא עכ"ל. תכף לנט"י סעודה והא דלא חשיב לה לעיל פ' כ"מ גבי ג' תכיפות משום דהך מתניתין היא ולא חש למנותה דאינה חידוש. א"נ על הני דלעיל מפיק בירוש' מקרא כדפרישית לעיל בשער י"ד. אמר ר' אסי אמר ר' חנינא אמר רב הונא בכולה פרקין הלכה בב"ה בר מהאי דהלכה כב"ש

גבי פלוגתא דמכבדין את הבית וכו'. והיא אחת מששה דברים שפסק רב עמרם גאון זצ"ל שהלכה כב"ש:

סימן עב

פרק כל הבשר אמר רב אידי בר אבין א"ר יצחק בר (אשי) [אשיין] מים ראשונים מצוה ומים אחרונים חובה [מיתבי מים ראשונים ואחרונים חובה] ואמצעים רשות. מצוה לגבי רשות חובה קרי ליה גופא מים ראשונים ואחרונים חובה ואמצעים רשות. מים ראשונים ניטלים בין ע"ג בלי בין ע"ג קרקע. ומים אחרונים אין נוטלים אלא ע"ג כלי. ואמרי לה אין נוטלים ע"ג קרקע. מאי בינייהו איכא בינייהו קינסא. אמר רב יהודה בריה דר' חייא מפני מה אמרו מים אחרונים חובה מפני שאדם אוכל אחר סעודתו מלח ויש מלח סדומית שהוא מסמא את העינים ומשתכח כי קורטא בכורא. א"ל רב אחא בריה (דר' אבא) [דרבא] לרב אשי כל מלחא מאי אמר ליה כש"כ. ופרק כיצד מברכין אמר רבא בר שמואל אחר כל אכילתך אכול מלח ואחר שתייתך שתה מים ואי אתה ניזוק תניא אכל כל מאכל ולא אכל אחריו מלח שתה כל משקין ולא שתה מים אחריהן. ביום ידאג מפני ריח הפה ובלילה מפני אסכרה. משמע מאלו הלכות דמים אחרונים אינם כי אם משום סכנה. ומשום כך פסק בה"ג מים ראשונים מצוה וטעונים ברכה ואחרונים חובה ואין טעונים ברכה. מפני שאין שייך בהן לומר וצונו שהרי אינו אלא משום מלח סדומית והיכא שאין מלח סדומית אינה חובה הילכך אין לברך עליהם (כי אם) היכא דאיכא מלח סדומית וקשה דס"פ אלו דברים בברכות אמר ת"ר שמן מעבב את הברכה דברי ר' זילאי ר' זיואי אומר אינו מעכ' ר' אחא אומר שמן טוב מעכב ר' זוהמאי אומר כשם שהמזוהם פסול לעבודה כך ידים מזוהמות פסולות לברכה אמר רב נחמן בר יצחק אנא לא זילאי ולא זיואי ולא זוהמאי ידענא אלא מתני' אנא ידענא דאמר רב יהודה אמר רב ואמרי לה במתני' תנא והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים אלו מים אחרונים כי קדוש זה שמן אני ה' אלהיכם זו ברכה פרש"י שמן שהיו רגילין להביא בסוף הסעודה לסוך את הידים אחר מים אחרונים להעביר זוהמתן מעכב את הברכה שאסור לזמן עד שיביא וכן לענין שמעכבת [ברכות] כל דבר הכא בקינוח סעודה שמותר לאכול בלא ברכה עד שיסוכוהו. [שמן טוב] שמן שיש בו בשמים מעכב את הברכה למי שרגיל בו עכ"ל. ומעתה הואיל ואסמכינהו אקרא ליבעי נמי מים אחרונים ברכה דהא מים ראשונים נמי אסמכת' בעלמא היא דאסמוך רבנן אקרא דוידיו לא שטף במים ואפ"ה בעי ברכה ויש מתרצים דהאי קרא דוהייתם קדושים דדרשינן מני' מים אחרונים היינו למזמן ברכת המזון וההוא נוטל ומברך אע"ג דלא אכל מלחא והא דתלי טעמא פרק כל

הבשר דמים אחרונים משום מלחא היינו לשאר כל בני הסעודה מיהו אכתי קשה דבפ' כל הבשר מסמיך למים ראשונים אקרא דוידיו לא שטף במים והכא מסמיך להו אקרא דוהתקדשתם ותו דרש"י פי' הכא דשמן מעכב למי שרגיל בו אע"ג דדרשינן כי קדוש זה שמן הלכך פי' רבינו יהודה בשם רבינו יצחק זצ"ל דאין צריך ליטול מים אחרונים אפי' למברך דדוקא להם היו חשובות כמו מזוהמות לפי שהיו רגילים ליטול ידיהם לאחר אכילה משום מלח למשוח בשמן ערב הילכך היו נוטלים אותם קודם ברכה והסמיכו אותם אקרא אבל לדידן שאין אנו רגילין במלח ואין אנו רגילין ליטול ולמשוח בשמן אנו יכולים לזמן על הכוס בלא ברכה כן נהג רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל שלא הי' נוטל אחר אכילה: פרק כל הבשר כי אתא רב דימי אמר מים ראשונים האכילו בשר חזיר אחרונים הוציאו אשה מבית בעלה כי אתא רבין אמר מים ראשונים האכילו בשר נבילה אחרונים הרגו את הנפש אמר רב נחמן בר יצחק וסימנך אתא רב דימי אפקה אתא דבין קטלה ר' אבא מחליף חדא מהני וחדא מהני לחומרא פירש"י האכילו בשר חזיר שהי' חנוני ישראל מוכר בשר שחוטה לישראל ומבשלה ומאכילו וכשהי' בא עכו"ם בחנותו מאכילו נבילות בא יהודי אחד לאכול ולא נטל ידיו וכסבור שעכו"ם הוא והאכילו בשר חזיר. הוציאו אשה מבעלה והרגו את הנפש פרק בתרא דיומא בעובדא דכידור. איכא למ"ד קטלה ואיכא למ"ד לא קטלה אלא אפקה. וסימנך שלא תטעה מי אמר הוציאה ומי אמר הרגה אתא רב דימי אפקה אתא רבין קטלה הראשון הוציאה והשני הרגה אחוז הסימן כאלו שניהם עשו גירושין והריגה ושוב לא תטעה דודאי אין להחליף ולומר הראשון הרגה והשני הוציאה והן היו יודעין דרב דימי אתא מארעא דישראל מקמי רבין. חדא מהני לחומרא ראשונה בשר חזיר כרב דימי אחרונים הרגו כרבין בשר חזיר חמור מנבילה דאית בה תרי איסורי עכ"ל: פרק יום הכיפורים ר' יהודה ור' מאיר ור' יוסי הוו שקלי ואזלי באורחא מטו להההוא אושפיזא ר' מאיר הוה דייק בשמא אמר לי' ר' מאיר מה שמך אמר לי' כידור במעלי יומא דשבתא ר' יהודה ור' יוסי אשלימו לי' כיסייהו ור' מאיר לא אשלים לי' כיסי' אזל וקברה בקברי' דההוא גברא ברישא אתחזי לי' בחלמא אמר לי' תא שקיל כיסא דמנח לרישא דההוא גברא אמר לי' לר' מאיר הכי והכי אתחזי לי בחלמא אמר לי' חלמא דבי שמשי בטלין אינון אזל ר' מאיר נטרי לכיסי' כולא יומא לאורתא אייתי' לכיסי' למחר אמרו לי' ר' יהודה ור' יוסי הב לן כיסן אמר להם להד"מ אמרו לי' לר"מ מ"ט לא אשלים לי' מר כיסי' אמר להם כידור שמי' וכתיב כי דור תהפוכות המה ומ"ט לא אמר לן מר אמר להו אימור דאמרי אנא למיחוש אחזוקי מי אמרי משכוהו ועיילוהו לחנוותא חזו טלופחי אשיפוותיה אזלו ויהבו סימנא לאנתתי' ושקלו לכיסייהו

ואזל איהו וקטל אנתתי' היינו דתני' מים ראשונים האכילו בשר חזיר מים אחרונים הרגו את הנפש מיכן ואילך אינהו נמי הוו דייקא בשמא אתו להההיא אושפיזא אמרו לי' מה שמך אמר להם בלה לא עיילו דכתי' לבלה ניאופים פרש"י אשלימו לי' כיסייהו ערב שבת הי' והפקידו אצלו כיסם. דבי שמשי של ע"ש. לית בהו ממשא מתוך שאדם במנוחה מהרהר ורואה חלומות ומתכוין הי' לדחותו שלא ילך ויטלנו עכ"ל:

סימן עג

פ"ק דסוטה אמר רב חייא בר אשי אמר רב מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה מים אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה תניא נמי הכי הנוטל ידיו צריך שיגביה ידיו למעלה שמא יצאו חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים פרש"י דצריך להגביה ידיו בראשונים ובשניים דצריך ליטול לידים פעמים ומים אחרונים דקאמר הכא היינו מים דלאחר אכילה ומשום זוהמא וכן משמע בפר"ח דמים אחרונים היינו מים שלאחר הסעודה וזה לשונו תניא הנוטל ידיו במים ראשונים צריך להגביה ידיו למעלה שלא יצאו מן המים לזרועו שלא נטל אותה במים שהוא חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים מים אחרונים צריך להשפיל ידיו שלא יצאו מים מידיו המזוהמות וילכלכו את זרועו עכ"ל. מדפי' ידיו המזוהמות משמע להדיא במים שאחר הסעודה מירי אך אין להתבונן מפירושו כמה פעמים צריך ליטול מים ראשונים. ורבינו תם זצ"ל פי' מים אחרונים היינו מים שניים ורוצה לומר שצריך ליטול פעמיים ומביא ראיה דתנן במס' ידים נטל את הראשונות למקום אחד ואת השניים למקום אחר ונפל ככר של תרומה על הראשונים טמא ועל השניים טהור ואם תאמר שנטל את השניים מרצונו ולא משום חיוב הא ליתא דתנן בההיא בבא נטל את הראשונים ונמצא על ידיו קיסם או צרור ידיו טמאות שאין המים אחרונים מטהרין אלא המים שעל גב היד ש"מ דצריך ליטול מים שניים כדי לטהר ראשונים ואת היד וגם קורא למים שניים מים אחרונים והטעם שצריך ליטול מים שניים משום דלא סגי בקינוח כיון שיצאו חוץ לפרק נטמאו ואפי' אם יקנחם במפה ידיו טמאים דאי אפשר ליזהר אם לא יגעו מים שבמפה בידים הלכך צריך ליטול מים שניים כדי לטהר את הראשונים שיצאו חוץ לפרק והם נראים מיהו לפר"ת קשה אמאי צריך להשפיל ידיו במים שניים אבל לפרש"י ופר"ח דמפרשי דמים שניים היינו מים שאחר הסעודה אתי שפיר שצריך להשפילם למטה מפני הזוהמא כדפי' ר"ח זצ"ל. וריב"א פי' פרק כל הבשר וזה לשונו דדין מים ראשונים מפורש בפ"ק דסוטה דמים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה כו' לפיכך אנו נוטלים ג' פעמים ואין אנו חוששין דתנן במסכת ידים מים ראשונים מטמאות את הידים פי' דידים תחלה וכל הפוסל את התרומה מטמא

משקין להיות תחלה שניות מטהרות את הראשונות שלישיות מטהרות את הידים עכ"ל וכן עמא דבר כדבריו. וקשה לי דאי אפשר לטהר את הידים לעולם הואיל דקיי"ל כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה כדפי' ריב"א זצ"ל ואמרי' בפ"ק דפסחים רבינא אמר לעולם לא הדר בי' הכא במשקין הבאים מחמת שרץ הא במשקין הבאים מחמת ידים ופרש"י התם משקין הבאים מחמת ידים שגזרו חכמים טומאה שניות על הידים סתם וגזרו עליהם שיטמאו משקין להיות תחלה עכ"ל. ובפרק אלו דברים פרש"י כדתנן כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה אלמא מתני' היא וכך היא המשנה במס' פרה פ' שנים שהיו שומרים כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה לטמא אחר ולפסול אחר חוץ מטבול יום הרי זה אומר מטמאיך לא טמאני ואתה טמאתני ובמס' ידים פ' המכניס ידיו תנן כל הפוסל את התרומה מטמא את הידים להיות שניות הלכך אין טהרה לידים שהידים פוסלין את התרומה כדתנן ס"פ בתרא דזבים ומייתי פ"ק דשבת בשמעתא די"ח דבר אלו פוסלין את התרומה האוכל אוכל ראשון והאוכל אוכל שני והשותה משקין טמאין והבא ראשו ורובו במים שאובין וטהור שנפלו על ראשו ורובו ג' לוגין מים שאובין והספר והידים והטבול יום והאוכלים והכלים שנטמאו במשקין והואיל וידים פוסלים את התרומה כדתנן א"כ מטמאין משקין להיות תחלה. א"כ כששופך מים על סתם ידים המים נטמאו מן הידים ונעשו תחלה וחזרו וטמאו את הידים. כדתניא פ' אלו דברים בבריית' גזירה שמא יטמאו משקין שבידים מחמת הכוס ויחזרו ויטמאו את הידים. מעתה יש שני טומאות על הידים טומאת סתם ידים וטומאה הבאה עליהם מחמת משקין מעתה השניים האיך יטהרו את הראשונים ראשונים לא טהרום שלא היתה להם לידים אלא סתם טומאה (אלא) השניים כיצד יטהרום כשיש עליהם שתי טומאות טומאות סתם ידים וטומאה הבאה עליהם מחמת מים הראשונים אדרבה עד שהם באים לטהר הוסיפו עליהם טומאה שלישית:

סימן עד

פרק כל הבשר אמר רב אדם נוטל ידיו שחרית ומתנה עליהם כל היום כולו אמר רבינא לבני פקתא דערבות כגון אתון דלא נפישי לכו מיא משו ידייכו מצפרא ואתנו עלייהו כולא יומא איכא דאמרי בשעת הדחק אין שלא בשעת הדחק לא ופליגא דרב וא"ד אפי' שלא בשעת הדחק נמי והיינו דרב. פרש"י ומתנה לאכילה ובלבד שיזהר מלטנפם ומלטמאם פקתא דערבות בקעה שבאותה מדינה ואין מים מצוים להם. ופליגא דרב דשרי אפי' [בלא דחק] עכ"ל. הילכך מהלכי דרכים לתרווייהו לישני שרי להתנות עליהם כל היום דכל דרך שעת הדחק הוא וההיא דר' אבהו א"ר שמעון בן לקיש דפרק אלו

עוברין מירי בשלא התנה וההיא דר' עקיבה טנף ידיו הוה. וכבר הורה ר' יעקב ב"ר יקר זצ"ל דמי שעשה צרכיו ורוצה לאכול דצריך ליטול ידיו פעמיים אחת אחר צרכיו ואחת לצורך אכילה. ורבינו שלמה זצ"ל חולק ומודה דא"צ כ"א נטילה אחת מדאמר רב מתנה עליהם כל היום אלמא סגי' לי' בנטילה אחת לכל היום. והביא ראי' לדבריו הרב רבינו אליעזר מביה"ם זצ"ל מפרק החולץ דאמר התם ההוא דהוה קרי לי' בר ארמאי ומסקי' מי לא טבל לקריו אלמא דטבילה אחת עולה לכאן ולכאן והא דאמר פרק כיצד מברכין כיצד סדר הסיבה אורחין נכנסין ויושבין ע"ג ספסלין כו' עד ועלו והסיבו אפי' שכל אחד ואחד נטל ידו אחת חוזר ונוטל שתי ידיו התם פירש רש"י משום דלא תקנו חכמים נט"י לפת אלא אם כן רוחצן יחד:

סימן עה

פרק אמר להם הממונה גמ' זה הכלל היה במקדש תנו רבנן הלכה בסעודה אדם יוצא להשתין מים נוטל ידו אחת ונכנס מדבר עם חבירו והפליג נוטל שתי ידיו ונכנס וכשהוא נוטל אל יטול מבחוץ [ויכנס מפני חשד] אלא נכנס ויושב במקומו ונוטל [שתי ידיו] ומחזיר הטפיח על האורחים אמר רב חסדא לא שנו אלא לשתות אבל לאכול נוטל מבחוץ ונכנס מידע ידעי דאנינא דעתי' א"ר נחמן בר יצחק [ואנא] אפי' לשתות מידע ידעי דאנינא דעתאי. פרש"י הלכה זו אמרו בהלכות סעודה אדם שיצא מתוך הסעודה להשתין מים נוטל ידו אחת אותה ששפשף בה ניצוצות. והפליג ושהה נוטל שתי ידיו דכיון דהפליג שעה אחת או שתים הסיח דעתו מסעודתו ולא נזהר לשמור ידיו והן עסקניות. לא יטול מבחוץ שלא יאמרו עליו שלא נטל. ומחזיר הטפיח על כל האורחים ה"ג לה בתוספת' דברכות ודטפיח פך שם כלי ששופכין ממנו על הידים. ומחזירו על האורחין המסובין והשמש [מחזירו עליהן] ואומר יש כאן הצריך ליטול ואין זאת אלא להודיע שנטל זה שנכנס את ידיו. לא אמרן דלא יטול מבחוץ אלא שא"צ עוד לאכול אלא לשתות הוא נכנס שהיו רגילין להאריך בשתי' אחר המזון ומיהו צריך ליטול שמא יתן פרוסה לתוך פיו. דמידע ידעי דאנינא דעתי' ולא חשדי לי' עכ"ל. ותנן התם פ' אמר להם הממונה זה הכלל הי' במקדש כל המסיך את רגליו טעון טבילה וכל המטיל את המים טעון קידוש ידים ורגלים ואמרי' בגמ' בשלמא דגלים משום ניצוצות אלא ידים מאי טעמא אמר רב אשי זאת אומרת מצוה לשפשף מסייע לי' לר' אמי דאמר ר' אמי אסור לאדם שיצא בניצוצות שעל גבי רגליו מפני שנראה ככרות שפכה ומוציא לעז על בניו. פרש"י מסיך את רגליו נקבים גדולים [ולשון מיסך כמו אילן המיסך על הארץ לפי שהצריך לנקבים גדולים כורע על ברכיו] ומכסה גופו את רגליו וכן בשאול כתי' ויבא

שאול להסך את רגליו. קידוש ידים ורגלים מן הכיור. מצוה לשפשף בידו ניצוצות של מי רגליו הניתזין על רגליו שלא יצא בהן לחוץ ונראה ככרות שפכה שאין מימי רגליו מקלחין אלא שופכין וכרות שפכה אינו מוליד ויאמרו על בניו שאינן שלו עד כאן לשונו. מדפרש"י גבי סעודה נוטל ידו אחת אותה ששפשף בה ניצוצות מכלל דהיכא שיושב בסעודה ויצא והטיל מים ולא שפשף ניצוצות ויודע שלא נגע במקום הטינופת חוזר לסעודתו וא"צ ליטול ידיו וכן מי שהטיל מים ולא נגע ולא שפשף הולך ומתפלל ומברך דהא דתנן כל המטיל מים טעון קידוש ידים ורגלים אוקמה רב ששת משום שפשוף אבל המיסך את רגליו ההוא ודאי צריך נטילה:

סימן עו

פרק שלשה שאכלו תני' כיצד [סדר] הסיבה בזמן שהן שתי מטות הגדול מיסב בראש ושני לו למט' הימנו ובזמן שהן שלש מטות גדול מיסב בראש ושני לו [למעלה הימנו] ושלישי לו למטה הימנו מים ראשונים מתחילין מן הגדול ומים אחרונים בזמן שהם חמשה מתחילין מן הגדול ובזמן שהן מאה מתחילין [מן הקטן] עד שמגיע אצל חמשה חוזרין ומתחילין מן הגדול ובכל מקום שהמים חוזרין שם ברכה חוזרת מסייע לי' לרב חייא דאמר רב חייא בר אשי כל הנוטל ידיו תחלה הוא מזומן לברכה תחלה. פרש"י מתחילין מן הגדול ולאלתר מעיילי תכא קמיה. ובזמן שהן מאה לאו דוקא דה"ה לעשרה ולכל יותר מחמשה שגנאי הוא שיסלקו שלחן מלפני גדול [כשיטול ידיו] וימתין שם יושב ובטל עד (שיסלקו) [שיטלו] כולם לפיכך כשהן יותר מחמשה מתחילין מן הקטן היושב בסוף ואין מסלקין שלחן מלפני הגדול עד שיגיע המים לחמשה שאצלו וחוזרין ומתחילין מן הגדול ונוטלין שלחן מלפניו ולמקום שמים אחרונים חוזרים כשמגיעים לחמשה אם נטל [הגדול] הוא מברך ואם (יפה) [צוה] לאחר ליטול [קודם] לו הוא מברך. הנוטל ידיו באחרונה תחלה אותו שנוטל בתחלת חמשה אחרונים קורא תחלה באחרונה עכ"ל:

סימן עז

פרק קמא דסוטה דרש רב עוירא זמנין אמר לה משמיה דר' [אמי] וזימנין אמר לה משמיה [דר'] אמי כל האוכל [לחם] בלי נט"י כאלו בא על אשה זונה שנאמר כי בעד אשה זונה עד ככר לחם [אמר רבא] האי [בעד אשה זונה עד ככר לחם] עד ככר לחם בעד אשה זונה מבעיא לי' אלא אמר רבא כל הבא על אשה זונה לסוף מבקש ככר לחם ואינו מוצא אמר ר' זריקא אמר ר' אלעזר כל המזלזל בנט"י נעקר מן העולם. בר"פ מי שמתו אמר ר' יהושע בן לוי בעשרים וארבע מקומות [ב"ד] מנדין על כבוד הרב וכולן שנו במשנה כו' עד

והמזלזל בנט"י דתנן אמר ר' (יוסי) [יהודה] ח"ו שעקביא בן מהללאל נתנדה שאין עזרה ננעלת על כל אדם מישראל בחכמה ובטהרה וביראת חטא בעקביא בן מהללאל אלא את מי נידו את אלעזר בן חנוך שפקפק בנט"י וכשמת שלחו ב"ד וסקלו את ארונו ללמדך שכל המתנדה ומת בנידויו סוקלין ב"ד את ארונו פרש"י שאין עזרה ננעלת בערבי פסחים (שאין) [שהיו] דלתותי' ננעלין כששוחטים הפסחים של כל כת וכת שהפסח נשחט בשלש כתות. על כל אדם בישראל כלומ' כשהיא ננעלת עליהם דהיינו כשנתמלאת פה לפה לא הי' בהם בכולם אדם חשוב בחכמה ויראת חטא כעקביא. אלעזר בן חנוך שפקפק בנט"י זילזל והיינו נמי לכבוד הרב שעבר על פי הגוזרים על הידים עכ"ל:

סימן עח

פ"ק דידים תנן הכל כשרים ליתן לידים אפי' חרש שוטה וקטן מניח חבית בין ברכיו ונוטל מטה חבית על צדה ונוטל הקוף נותן לידים ר' יוסי פוסל בשני אלו. ונראה בעיני דקטן בר שית ובר שבע נותן לכולי עלמא לידים אפי' לר' יוסי:

סליקא להו הלכות נטילה שבח לנורא עלילה:

סימן עט

בספר המקצעות וששאלת לענין נטילת ידים וברכת נט"י אימתי אם קודם נטילה או אח"כ כך ראינו לרבותי' שמברכין כשמנטל השמש מים על ידיו ואם אין לו שמש מברך בשעה שמתחיל ליטול. והקשינו ואמרנו הלא נטילה זו דומיא דטבילה היא ועדיין אין ידיו טהורות והאיך יכול לברך ולהזכיר שם ועדיין טמא ומצינו בפירוש שכל הברכות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן חוץ מן הטבילה בלבד כדתניא טבל ועלה בעלייתו אומר אקב"ו על הטבילה. ומפרקי' היינו טבילת גר ושפחה דאכתי גברא דחוייא הוא ולא חזי הוא דתנן עלה דב"ה אומרים הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר כלומר מן המת שהוא טמא ולעולם אינו גר עד שימול ויטבול לפיכך מקדימין לגר טבילה לברכה אבל שאר חייבי טבילות מברכין ואח"כ טובלין כדגרסי' נדה קוצה לה חלה כו' ומברכת אקב"ו להפריש חלה ואחר כך קוצה חלתה ושורפת. הלכך מברך קודם על נטילת ידים ואח"כ הוא נוטל וכן פי' רבינו חננאל בר חושיאל זצ"ל וכן ראינו לרבותינו הגאונים שעושין כן עכ"ל ספר המקצעות. ומורי רבינו יהודה בר יצחק של"י כתב בשם רבי' תם זצ"ל דאע"ג דאמרי' תכף לנט"י ברכה אין לברך אלא לאחר ניגוב דהוא עיקר נטילה דאמרי' פ"ק דסוטה אמר ר' אבהו כל האוכל פת בלא ניגוב ידים כאלו אוכל לחם טמא שנא' ככה יאכלו בני ישראל לחמם טמא בגוים אשר אריחם שם. ופר"ח שהמים מכשירים האוכלים והפירות לטומאה ואם לא ינגב ידיו בטוב תצא הלחלוחית שבידיו

להפת ויוכשר לטומאה שנא' ככה יאכלו בני ישראל פי' כמו העכו"ם עכ"ל. והנוטל ידיו נקרא קדוש שנא' והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים אלו מים אחרונים כי קדוש זה שמן אני ה' אלהיכם זו ברכה:
סליקא להו הלכות נטילה שבח לנורא עלילה:

סימן פ

מתני' הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר לא יצא קרא ולא דקדק באותיותי' ר' יוסי אומר יצא ר' יהודה אומר לא יצא. ותניא ר' יהודה אומר משום ר' אלעזר בן עזריה הקורא את שמע צריך שישמיע לאזנו שנא' שמע ישראל וגו' אמר רב חסדא אמר מר עוקבא הלכה כר' יהודה ואמר רב חסדא הלכה כר' יהודה שאמר משום ר' אלעזר בן עזריה וצריכא דאי אשמעי' בהא הלכה כר' יהודה הוה אמינא אפי' לכתחלה קמ"ל הלכה כר' יהודה שאמר משום ר"א ב"ע ואי אשמעי' הלכה כר"י שאמר משום ר"א ב"ע הוה אמינא צריך ואין לו תקנה קמ"ל הלכה כר' יהודה אמר רב טובי א"ר יאשי' הלכה כדברי שניהם להקל. פרש"י כר' יהודה בלא השמיע לאזנו וכר' יוסי בלא דקדק: אמר ר' חנינא כל הקורא ק"ש ומדקדק באותיותי' מצננין לו גיהנם שנאמר בפרש שרי מלכים בה תשלג בצלמון א"ת בפרש אלא בפירש א"ת בצלמון אלא בצלמות. פי' באותיותי' היינו שמפריד בין התיבה כשהתיבה שניה מתחלת באות שתיבה שלפני' נגמרת כגון בכל לבבך בכל לבבכם עשב בשדך ואבדתם מהרה על לבבבם הכנף פתיל אתכם מארץ. ופר"ח זצ"ל דאע"ג דאם לא נתן ריוח בין הדבקים הללו יצא דהא תנן קרא ולא דקדק באותיותי' יצא מיהו טפי עדיף המדקדק דהא אמר עלה מאן דקרי ק"ש באותיותי' מצננין לו גיהנם הא מילתא גמר' היא וקרא סימנא בעלמא היא עכ"ל. ופרש"י בפרש שדי אם תפריש ותבדיל אותיות שדי של מלכות שמים מלכים בה תשלג בצלמון התורה אשר בה מלכים ימלוכו תשלג ותצנן לך את צל המות עד כאן לשונו:

סימן פא

מתני' קרא וטעה יחזור למקום שטעה רב אמי ורב אסי הוו קטרי לי' גננא לר' אלעזר אמר אזיל ואשמע מילתא מבי וועדא ואיתי ואימא לכו אזל ואשכח לתנא דתני קמי' דר' יוחנן קרא וטעה ואינו יודע היכן טעה בין פרק לפרק חוזר לראש באמצע הפרק חוזר לתחלת הפרק בין כתיבה לכתיבה חוזר לכתיבה ראשונה אמר ר' יוחנן לא שנו אלא שלא פתח למען ירבו ימיכם אבל פתח למען ירבו סרכי' נקט ואתי [כו'] אמרו אלו לא באנו אלא לשמוע דבר זה דיינו. פרש"י קטרין גננא קושרין חופה להשיאו אשה. לתחלת הפרק כגון שיודע שבפרק זה טעה ודילג אבל אינו יודע באיזה מקום טעה. בין פרק לפרק

שיודע שגמר את הפרשה וצריך להתחיל פרשה אחרת ואינו יודע איזה מהן. חוזר לפרק ראשון להפסק ראשון והיה אם שמע. בין כתיבה לכתיבה שיודע שצריך לומר וכתבתם על מזוזות ואינו יודע אם ראשון ואם שני. ואמר לי' ר' יוחנן לתנא. סרכי' נקט אין לטעות מיכן עד אמת ויציב ואין צריך לחזור אלא לאמת שהפרשה שגורה בפיו עכ"ל. ופר"ח וא"ר יוחנן ואם פתח זה הקורא למען ירבו ימיכם ודאי בפרק שני עומד דלישנא דוושא נקטא ואי לא חוזר לפרק ראשון. קרא וטעה יחזור למקום שטעה ואם אינו יודע באיזה מקום טעה יחזור לראש עכ"ל. תניא הקורא את שמע וטעה והפסיק בו פסוק אחד לא יתחיל אלא יתחיל מאותו פסוק ואילך וגומר עד סוף וכן בהלל וכן בתפלה וכן במגילה:

סימן פב

מתני' האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך מה שאינן רשאין לעשות כן בתפלה: ת"ר האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך ומתפללין (בו) בראש הזית ובראש התאנה אבל בשאר האילנות יורדין למטה ומתפללין ובעל הבית בין כך ובין כך יורד למטה ומתפלל לפי שאין דעתו מיושבת עליו רמי לי' רב מרי ברה דבת שמואל לרבא תנן האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך אלמא לא בעי כונה ורמינהו הקורא את שמע צריך (שישמיע לאזנו) [שיכוין את לבו] שנאמר הסכת ושמע ישראל ולהלן הוא אומר שמע ישראל מה להלן בהסבת אף כאן [בהסכת] אישתיק א"ל מידי שמיע לך בהא אמר לי' הכי א"ר יוחנן בטלין ממלאכתן וקורין והתניא ב"ש) [ב"ה] אומרים עוסקין במלאכתן וקורין לא קשיא כאן בפרק ראשון כאן בפר' שני פרש"י בראש הנדבך שיני חומה קורין בראש שורת החומה כמו נדבכין די אבן גלל וגו'. מה שאין רשאין לעשות כן בתפלה דצלותא רחמי היא ובעי' כונה ומחמ' ביעתותא (דחמי) לא מצו מכווני. הזית והתאנה ענפיהן מרובין ואין שם פחד ליפול לפיכך בראשם [מתפללין] אבל לא בשאר אילנות לפי שאין דעתו מיושבת ואם הקלו אצל פועלין מפני ביטול מלאכה שהם ברשות אחר לא הקלו אצל בעה"ב שהוא ברשות עצמו. ברה דבת שמואל בכמה מקומות קורא לו בר רחל ובת שמואל היתה ונשבית בין העכו"ם כדאי' בכתובות ובא עלי' עכו"ם ונתעברה ממנו ואח"כ נתגייר ושמי' איסור גיורא כדא' בב"ב רב מרי ברי' הורתו שלא בקדושה הוה לכך לא הי' קורהו על שם אביו. פרק ראשון פרשה שמע בעי כוונה עכ"ל. אע"ג דאסיקנא הכא דפרק ראשון בעי כונה אעפ"כ קיי"ל כר' מאיר כדפרשינן לעיל דשמע ישראל בעי כונה ולא יותר הלכך אינן בטלין ממלאכתן אלא אותו פסוק בלבד אבל בתפלה יורדין ומתפללין משום דנפישי י"ח ברכות ובעי לכווני. הא דפרש"י בכמה מקומות קורין לו בר רחל וכו' אין נראה דאמר בירושלמי דכתובות אמר לי' ר' יוחנן לרב

שמן בר אבא איטפיל בקרובתיך נסיב קדמייתא מתה תניינא ומתה [למה בגין דשקרון] ח"ו לא שקדון אלא בגין חטאי' (דאמר) דחנניא בן אחי דר' יהושע שהי' מעבר שנים וקובע חדשים בחוץ לארץ. אלא ודאי לא הי' מהן ואחרינא הוה. ת"ר פועלים שהיו עוסקים במלאכה אצל בעה"ב קורין ק"ש ומברכין לפני' ולאחרי' (ומתפללין) ואוכלין פתן ומברכין לפני' ולאחרי' ומתפללין בכל יום שלש תפלות של שמ"ע אבל אין יורדין לפני התיבה ואין נושאין את כפיהם והתניא מעין שמ"ע אמר רב ששת ל"ק הא ר"ג והא ר' יהושע אי ר' יהושע מאי איריא פועלים אפי' כל אדם נמי אלא אידי ואידי רבן גמליאל ולא קשיא כאן כשעושין בשכרן כאן בשעושין בסעודתן תניא אידך פועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעה"ב קורין ק"ש [ומתפללין] ואוכלין פתן ואין מברכין לפני' אבל מברכין לאחרי' שתי ברכות כיצד מברך ברכה ראשונה כתקנה שני' (כולל) [פותח] בברכת הארץ וחותם בברכת הארץ וכולל בונה ירושלים בד"א כשעושין בשכרן אבל כשעושין בסעודתן או שהי' בעה"ב מיסב עמהם הרי אלו מברכין כתקנן ארבע ברכות. פרש"י אין יורדין לפני התיבה שיש ביטול מלאכה יותר מדאי. מעין שמ"ע הביננו ה' אלקינו לדעת דרכיך שכולל אחת עשרה ברכות בברכה אחת ושרש ראשונות ושלש אחרונות אומר כהלכתן. פלוגתא דר"ג ור' יהושע פ' תפלת השחר ר"ג אומר בכל יום מתפלל אדם שמ"ע ר' יהושע אומר מעין שמ"ע. עושין בשכרן שנוטלין שכר פעולה לבד סעודתן צריכין למהר המלאכה ומתפללין מעין שמ"ע. והתניא בניחותא דיש חילוק בין עושין בשכרן לעושין בסעודתן. ואין מברכין לפני' שאינה מן התורה אבל מברכין לאחרי' שהיא מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת. וכוללן (שלש) [שתי] ברכות (בשתים) [באחת] שברכת הארץ ובונה ירושלים דומות עכ"ל רש"י זצ"ל ופר"ח זצ"ל וכשאוכלין מברכין לאחרי' שתי ברכות בתקנה ברכת הזן בתקנה ובשני' פותח בברכת הארץ וכולל בה בונה ירושלים וחותם בברכת הארץ עד כאן לשון פר"ח זצ"ל:

סימן פג

מתני' חתן פטור מק"ש לילה הראשון עד מוצאי שבת אם לא עשה מעשה. מעשה בר"ג שנשא אשה וקרא בלילה הראשונה שנשא אמרו לו תלמידיו לא למדתנו רבינו שחתן פטור מק"ש בלילה ראשון שנשא אמר להם איני שומע לכם לבטל ממני עול מלכות שמים אפילו שעה אחת: מה"מ דת"ר בשבתך בביתך פרט לחתן בלכתך בדרך פרט לעוסק במצוה מיכן אמרו הכונס את הבתולה פטור ואת האלמנה חייב מאי משמע אמר רב פפא כדרך מה דרך רשות אף הכא נמי רשות מי לא עסקי' דקאזיל לדבר מצוה ואפ"ה אמר רחמנא ליקרי א"כ לימא קרא בלכת מאי בלכתך בלכת דידך הוא דמחייבת הא

בלכת מצוה פטירת א"ה מאי איריא הכונס את הבתול' אפי' אלמנה נמי הכא טריד הכא לא טריד אי משום טרדא אפי' טבעה ספינתו בים וכי תימא הכי נמי והא אמר (רבא) [רבי אבא] בר זבדא [אמר רב] אבל חייב בכל המצות האמורו' בתורה חוץ מן התפלין שנאמר בהן פאר שנאמר פארך חבוש עליך אמרי התם טריד טרדא דרשות והכא טירדא דחובה. ופר"ח אוקימנא בכונס בתולה ומשום טירדא ודייק לי' מדכתי' בלכתך בדרך כלו' אפי' בלכתך אתה חייב לדבר בם בדברי תורה והן ק"ש ש"מ שהעוסק במצוה וטרוד פטור מק"ש ודוקא בתולה דאיכא טרדא ומצוה הוא דפטור אבל הכונס את האלמנה אע"ג דמצוה היא כיון דליכא טרדא חייב דבעינן מצוה וטירדא והכונס בתולה פטור מק"ש אם לא עשה מעשה עד מוצאי שבת שהן ד' לילות עכ"ל פר"ח. והא דממעט חתן משבתך אע"ג דמיעט כל עוסקי מצוה מבלכתך בדרך פרש"י משום דחתן אינו עוסק במצוה כי אם מחשבה בעלמא הוא שמחשב על בעילת בתולים אי לא קרא יתירא לא ממעיט:
סליק פרק שני שבח ליחיד שבראני. ושלעול תורה נתני. וסליקו לה הלכות ק"ש. וכללתי בהן הלכות הלל. והלכות תפלת הדרך. והלכות נטילה:

סימן פד

מתני' חתן אם רצה לקרות לילה הראשון קורא רשב"ג אומר לא כל הרוצה ליטול את השם יטול למימרא דרשב"ג חייש ליוהרא ורבנן לא חיישי ליוהרא והא איפכא שמעי' להו דתנן מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים רשב"ג אומר לעולם יעשה אדם עצמו כת"ח אלמא רבנן חיישי ליוהרא ורשב"ג לא חייש ליוהרא קשיא דרבנן אדרבנן קשיא דרשב"ג אדרשב"ג אמר ר' יוחנן מוחלפת השיטה רב שישא ברי' דרב אידי אמר לעולם לא תיפוך (דרבנן אדרבנן לא קשיא דרשב"ג אדרשב"ג לא קשיא) דרבנן אדרבנן לא קשיא התם כיון דכולי עלמא קא קרו ואיהו נמי קא קרא לא מתחזי ביוהרא דרשב"ג אדרשב"ג לא קשיא הכא בכוונה תליא מילתא אנן סהדי דלא מצי מכוין דעתי' אבל הכא אמרי עבידתא הוא דלית לי' האידנא פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא. פרש"י לא כל הרוצה ליטול כו' אם לא הוחזק חכם וחסיד לרבים אין זה אלא גאוה שמראה עצמו שיכול לכוין לבו ע"כ לשון רש"י. ופר"ח חתן אם רצה לקרות את שמע בלילה הראשון קורא כו' קי"ל כסתמא דמתניתין אע"ג דר' יוחנן אמר מוחלפת השיטה ומוקים לה לרשב"ג כיחידאה הא דרב שישא בריה דרב אידי עיקר. דהוא אמר לעולם לא תיפוך ומוקים לה סתמא כרבנן וכוותיה עבדינן עכ"ל פר"ח. הילכך אנו בזמן הזה קרינן וב"פ רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל. כתוב בירושלמי דפרקין דלמא ר' מישא ורב שמואל בר רב יצחק הוו יתבו

ואכלו כחדא מן אלין כנישתא עיליתא אתת עונת' דצלותא קם ר' שמואל בר רב יצחק למצלי ואמר לי' ר' מיאשא לא בן (אמר לכו) [אולפן] רבי' אם התחילו אין מפסיקין ותני חזקי' כל מי שהוא פטור [מדבר] ועושהו נקרא הדיוט א"ל והתנינן חתן פטור ותנן חתן אם ירצה לקרות קורא א"ל ולאו רשב"ג תני לא כל הרוצה ליטול את השם יטול יכילנא פתר לה כר"ג דאמר איני שומע לכם לבטל ממני שעה אחת מלכות שמים ע"כ. למדתי משם דרוצה לומר שהלכה כר"ג ובסתם משנתינו כדפי' ר"ח ואע"ג דפליג רשב"ג בסיפא שפיר מקריא סתמא כדאמר בפ"ק דביצה גבי שבת סתם לן תנא כר' שמעון דתנן מחתכין את הדלועין לפני הבהמה כו' אע"ג דפליג ר' יהודה בסיפא כדתנן פ' מי שהחשיך ואע"ג דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתינו הלכה כמותו ליתא להוא כללא דאמרי' פרק המפקיד אמוראי נינהו ואליבא דר' יוחנן: סליק פרק שני שבח ליחיד שבראני. ושלעול תורה נתני. וסליקו לה הלכות ק"ש. וכללתי בהן הלכות הלל. והלכות תפלת הדרך. והלכות נטילה:

סימן פה

תפלת השחר עד חצות ר' יהודה אומר עד ארבע שעות איבעיא להו עד ועד בכלל או דילמא עד ולא עד בכלל ת"ש ר' יהודה אומר עד פלג המנחה אי אמרת בשלמא עד ולא עד בכלל היינו דאיכא בין ר' יהודה ורבנן אלא אי אמרת עד ועד בכלל ר' יהודה היינו רבנן אלא מאי עד ולא עד בכלל אימא סיפא ושל מוספין כל היום ר' יהודה אומר עד שבע שעות ותניא היו לפניו שתי תפלות אחת של מנחה ואחת של מוספין מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוספין שזו מצוה תדירה וזו מצוה אינה תדירה ר' יהודה אומר מתפלל של מוספין ואח"כ של מנחה שזו מצוה עוברת וזו אינה עוברת אי אמרת בשלמא עד ועד בכלל היינו דמשכחן להו שתי תפלות בהדי הדדי אא"א עד ולא עד בכלל היכא משכחת להו כיון דאתי' לה דמנחה אזלא לה של מוספין אלא (לאו) [מאי] עד ועד בכלל (ודקא קשיא לך) [קשיא רישא] מאי איכא בין ר' יהודה לרבנן מי סברת דהאי פלג מנחה פלג אחרון הוא מאי פלג פלג ראשון הוא והכי קאמר אימת נפיק פלג ראשון ועייל פלג אחרון מכי נפיק אחת עשרה שעות חסר רביע ולמעלה פרש"י פלג מנחה אחרונה חלוק את שתי שעות ומחצה הנותרים ביום תמצא פלג אחרון של מנחה מאחת עשרה שעות חסר רביע ולמעלה. וקשה דאמר פ' הרואה כתם כל שיעורי' דרבנן להחמיר חוץ מכגריס של כתמים להקל וא"כ ש"מ עד ולא עד בכלל וי"ל דאפי' הוה עד ועד בכלל נמי הוה להחמיר שיתפלל ולא נאמר עבר זמן בטל קרבנו ולי נראה דשיעור לחוד וזמן לחוד. וקשה דאמר פרק אלו טריפות עד היכן חוט השדרה עד בין הפרשות וקבעי התם אי

עד ועד בכלל אי לאו ויש לומר דההיא כללא דפ' הרואה כתם דוקא במשנה או ברייתא לאפוקי בין הפרשות דדברי אמוראים הם. וקשה למורי רבינו יהודה בר יצחק של"י דתניא פרק כיצד משתתפין קטן הצריך לאמו יוצא בעירוב אמו וכמה עד בן שש ואמר התם דעד בכלל הרי מצינו שיעורין דרבנן לקולא. ותירץ הרב רבינו אלחנן בן רבי' יצחק זצ"ל דההוא גבול הוא ולא שיעור. אמר רב נחמן אף אנן נמי תנינא ר' יהודה בן בבא העיד חמשה דברים שממאנים את הקטנה ושמשיאין את האשה ע"פ עד אחר ושנסקל תרנגול בירושלים על שהרג את הנפש ועל היין בן ארבעים יום שנתנסך ע"ג המזבח ועל תמיד של שחר שקרב והולך עד ארבע שעות שמע מינה עד ועד בכלל ש"מ. שממאנין את הקטנה מפורש פ' ב"ש ביבמות. שנסקל תרנגול דילפי' שור שור משבת פ' שור שנגח את הפרה. יין בן ארבעים יום כשר לנסכים ומקמי הכי פסול. ועל תמיד של שחר כו'. בירושלמי מפרש בימי מלכות עכו"ם היו משלשלין להם שתי קופות של זהב והיו מעלים להם טלאים פעם אחת העלו להם חזיר באותה שעה האיר הקב"ה את עיניה' ומצאו שני טלאי' בלישכת הטלאים ועל אותה שעה העיד ר' יהודה בן בבא על תמיד של שחר שקרב בד' שעות ר' לוי אמר אף בימי מלכות הרשעה [וכו' ע"ש] ובפסיקתא מפרש שבימי שלמה הי' מעשה שהי' מפתחות של ביהמ"ק תחת מראשותיו והטעתו אשתו בת פרעה עד שישן ביום ואותה שעה קרב התמיד בד' שעות אמר רב כהנא הלכה כר' יהודה הואיל ותנן בבחירתא כוותיה. על תמיד של שחר שקרב בד' שעות. פרש"י דהלכה כר' יהודה דמתני' דאין תמיד של שחר קרב לאחר ד' שעות וה"ה לתפלה כדתני' לעיל דטעמי' דר' יהודה בקרבן תליא. בבחירתא עדיות קרי בחירתא שהלכה כאותן עדיות עכ"ל. ופר"ח בחירתא מס' עדיות נקראת בחירתא שהלכותיה מובחרות מקובצות מכל המשנה ע"כ פר"ח:

סימן פו

מתני' תפלת המנחה עד הערב ר' יהודה אומר עד פלג המנחה אמר לי' רב חסדא לר' יצחק התם אמר רב כהנא הלכה כר' יהודה הואיל ותנן בבחירתא כוותי' הכא מאי אישתיק ולא אמר לי' ולא מידי אמר רב חסדא נחזי אנן מדמצלי רב של שבת בערב שבת ש"מ דהלכה כר' יהודה אדרבה מדרב הונא ורבנן לא מצלי עד אורתא ש"מ אין הלכה כר' יהודה השתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דעבד כמר עביד דעבד כמר עבד. פרש"י של שבת בערב שבת שקבל עליו שבת מבעוד יום. ש"מ כר' יהודה ס"ל דאמר מפלג המנחה אזל לי' זמן תפלת דמנחה ועייל לי' זמן תפלת ערבית עכ"ל רש"י והא דפר"ח הכא בשם רבותינו הגאוני' כתבתי רפ"ק דוק ותשכח:

סימן פז

מתני' תפלת הערב אין לה קבע מאי אין לה קבע אי לימא דאי בעי מצלי ואזיל כולא ליליא ליתני תפלת הערב כל הלילה אלא מאי אין לה קבע אינה קבע כמאן דאמר תפלת ערבית רשות אמר רב יהודה אמר שמואל תפלת ערבית ר"ג אומר חובה ר' יהושע אומר רשות הלכה כדברי האומר חובה ורב אמר הלכה כדברי האומר רשות פר"ח הלכה כדברי האומר רשות משום דרב ושמואל הלכה כרב באיסורי והא דאמר בפ"ק בברייתא אי בעית אימא לאפוקי ממאן דאמר תפלת ערבית רשות קמ"ל דחובה ההיא ברייתא סוברת בתפלת ערבית כרבן גמליאל ולית הילכתא כוותי'. וקשה דאמר לעיל טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים ואמאי דלא פסקנו דתפלת ערבית רשות וה"נ דאמר שלהי פרקין טעה ולא הזכיר ר"ח בלילה אין מחזירין אותו לפי שאין ב"ד מקדשין את החודש בלילה משמע הא מקדשין מחזירין ואמאי הלא רשות הוא ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל אע"ג דרשות הוא אין לבטלה בחנם אם לא מפני טרחא כדאי' פ"ק דשבת אמר זעירא הני חברין בבלאי למ"ד ת"ע רשות כיון דשרא לי' המייני' לא מטרחינן לי' משמע דאי לא טרחא אפי' למ"ד רשות בעי לצלויי וה"נ אמר בירוש' עלה על מטתו אין מטריחין אותו לירד הא לא עלה מבעי' לי' לצלויי כדתנא לעיל שנתקנה כנגד אברים ופדרים שמצותן כל הלילה וכמו שאימורים לא מעכבי ה"נ איהי לא מעכב וקשה דאמר ס"פ בתרא דיומא אמר רב תפלת נעילה פוטרת של ערבית כו' עד והאמר רב תפלת ערבית רשות פי' ומה צריכה פטור. לדברי האומר חובה קאמר. ואמאי הלא פרשנו שאין לבטלה בחנם וי"ל דהואיל דרשות אין להתפללה במוצאי יוה"כ מפני שצריך למהר צרכי סעודה כדאמר במדרש דבת קול יוצא' ואומרת לך אכול בשמחה לחמך. ובה"ג פי' אע"ג דרשות היא כיון דנהוג בה שווי' כחובה עלי' ואתי שפיר סוף פרקי' הא דאצטריך טעמא דאין מקדשין את החודש בלילה וקשה דא"כ היכא דשרא המייני' אמאי לא מטרחי' לי' הואיל וחובה היא ותו אמאי הוצרך ביומא לתרוצי לדברי האומר חובה קאמר אפילו לדברי האומר רשות אתיא שפיר דהא שויה עליה חובה אלא ודאי דאף על גב דרשות היא אין לבטלה בחנם. ונראה בעיני להביא ראי' שאין לבטלה בחנם דתנן מאימתי מזכירין גבורות גשמים ר' אליעזר אומר מיו"ט ראשון של חג ר' יהושע אומר מיו"ט האחרון של חג דהיינו יום שמיני עצרת דאי ביום שביעי בשחרית הא אמר ר' יהושע בגמ' דאינו אלא סי' קללה ותימה הא אמר ר' יהושע תפלת ערבית רשות והאיך יזכיר בה אלא ש"מ דאע"ג דסבר ר' יהושע דרשות היא מודה הוא שאין לבטלה בחנם ואין זה דומה למאי דפרישנא לעיל דהעושה בדבר שאינו מצוה נקרא הדיוט דתפלה רחמי הוא:

סימן פח

מתני' ושל מוספין כל היום ר' יהודה אומר עד שבע שעות. אמר ר' יוחנן המתפלל תפלת מוספין לאחר שבע נקרא פושע ת"ר היו לפניו שתי תפלות אחת של מנחה ואחת של מוספין מתפלל של מנחה ואח"כ של מוספין שזו מצוה תדירה וזו אינה תדירה ר' יהודה אומר מתפלל של מוספין ואח"כ של מנחה שזו מצוה עוברת וזו אינה עוברת א"ר יוחנן הלכה מתפלל של מנחה ואח"כ של מוספין ר' זירא כי הוה חליש מגירסי' הוה אזיל ויתיב אפתחא דר' נתן בר טוביה אמר כי חלפי ואתי רבנן איקום מקמייהו ואקבל אגרא נפק ואתא ר' נתן בר טובי' לאפי' אמר לי' מאן אמר הלכה כי מדרשא א"ל ר' יוחנן מאי היא א"ל מתפלל של מנחה ואח"כ של מוספין תנא מיני' ארבעין זמנין א"ל חדא היא לך או חדת' היא לך אמר לי' חדת' היא לי [משום דמספק' לי בריב"ל] ואמר ריב"ל כל המתפלל תפלת המוספין לאחר ז' שעות לר' יהודה עליו הכתוב אומר נוגי ממועד וגו' [וכו'] רב נחמן בר יצחק אמר מהכא בתולותי' נוגות והי' מר לה. פרש"י נקרא פושע המאחר כל כך. מתפלל של מנחה מאחר שהגיע זמנה כדי להקדימה בתחלת זמנה שלא יקרא פושע גם עלי' ואח"כ של מוספין הואיל ואיחרה וזמנה אינו עובר דהא אמרי רבנן של מוספין כל היום. שזו מצוה עובדת ור' יהודה לטעמי' דאמר מוספין עד שבע שעות ותו לא. כי חלפי רבנן התלמידים היוצאים מבית ר' נתן. מאן אמר הלכה בי מדרשא מי מבני הישיבה אמר בבית המדרש שהלכה כר' יהודה. חדא היא לך או חדת היא לך אחת הא לך שלא למדת דבר משמו של ר' יוחנן אלא זו בלבד לכך היא חביבה עליך או חדת היא לך שהיית סבור אחד מן האחרים אמרה אמר לו חדת היא דמספקי לי בר' יהושע בן לוי סבור הייתי שר' יהושע בן לוי אמרה עכ"ל. פר"ח אע"ג דא"ר דתני ר' יהודה כי תפלת המוספין עד שבע שעות ואמר ריב"ל כל המתפלל תפלת המוספין אחר ז' שעות לר' יהודה חשוב כנוגי ממועד פי' כיון שאיחר תפלת המוספין ממועדו תבר אייתי עלי' כאשר פי' בתרגום נוגי תברא קיי"ל כר' יוחנן דפסק הלכת' ותנינן סתמא של מוספין כל היום ע"כ פר"ח. מעתה צריך ליזהר בר"ה ויוה"כ שיתפלל מוסף לכל דפחות בשעה ששית שאם יאריכו ביוצר עד שתכנס שעה שביעית אז יש להתפלל תפלת מנחה ואח"כ מוספין כדפר"ח דקיי"ל כר' יוחנן דמתפלל מנחה ואח"כ מוספין ואינהו בשעה שביעית פליגי כדאמר לעיל דעד ועד בכלל וקאמר ר' יהודה מתפלל מוספין תחלה מפני שעובר' וקאמרי רבנן מנחה תחלה שר' יהודה מקדמי מוספין ואינהו מקדמי מנתה דהיינו בשעה שביעית והלכתא כוותיהו. הלכך צריך ליזהר בשבתות ובימים טובים ובראשי חדשים שיתפללו מוסף קודם שתעבור שעה ששית מידו בירושלמי משמע דהא דאמר ר' יוחנן

מנחה ואחר כך מוספין היינו דוקא במנחה קטנה דאמר בירושלמי (פ"ג) ר' חייא בשם ר' יוחנן תפלת המנחה ותפלת המוסף תפלת המנחה קודמ' דוון בעון למימר כשאין ביום להתפלל שתיהן אבל אם יש ביום להתפלל שתיהן תפלת מוספין קודמת [ר' זעירא בשם ר' יוחנן אפי' יש ביום כדי להתפלל שניהם תפלת המנחה קודמת] ר' יונתן בר טובי' [בשם ר' יוחנן] אמר אפי' יש ביום כדי להתפלל שתיהן תפלת המנחה קודמת והא תני הקדים תפלת המנחה לתפלת המוספין יצא דעבד אין לכתחלה לא פתר לה כשלא הגיע זמן תפלה כהדא ר' יהושע בן לוי הוה מפקיד לתלמידיו אי הוה לכון אריסטון ומטא יומא לתשע שעין עד כדון לא סליקתון תהון מצלין דמנחתא עד דלא תסקון משמע דוקא בשעת מנחה קטנה דהיינו בשעה תשיעית אבל במנחה גדולה דשבע שעות אין לחוש אם יתפלל מוספין תחלה וכפי זה לא הוה לחוש ביום הכיפורים אם נאריך ביוצר עד שעת מוספין מיהו תלמוד דידן אפי' בשעה שביעית פסיק כרבנן דמנחה תחלה ואח"כ מוספין מיהו אשכחן שאנו נוהגים ע"פ אגדה כנגד תלמודינו דאמר פרק בתרא דמגילה בתענית קורין ברכות וקללות ואמר בפסיקת' דקורין ויחל משה וכן עמא דבר:

סימן פט

מתני' ר' אלעזר בן עזרי' אומר אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר וחכמים אומרים בחבר עיר ושלא בחבר עיר ר' יהודה אומר משמו כל מקום שיש חבר עיר היחיד פטור מתפלת המוספין פרש"י אלא בחבר עיר לא תיקנוה אלא בצבור חבר עיר חבורת עיר אבל לא יחיד. משמו של ראב"ע ובגמ' פריך היינו ת"ק: ר' יהודה היינו ת"ק איכא בינייהו יחיד שלא בחבר עיר ת"ק סבר פטור ור' יהודה סבר חייב אמר רב (חביבא) [הונא] בר חיננא אמר רב חייא בר אשי הלכה כר' יהודה שאמר משום ר' אלעזר בן עזרי' אמר לי' רב חייא בר אבין שפיר קאמרת דאמר שמואל מימי לא מצלינא תפלת המוספין ביחיד בנהרדעא לבר מההוא יומא דאתא פולמסא דמלכא למתא ואטרידו רבנן ולא צלו וצלינא ביחיד דההוא יחיד שלא בחבר עיר. פרש"י מימי לא מצלינא לפי שיש שם צבור והשליח צבור פוטרני. פולמסא חיל. יתיב ר' חנינא קרא קמי' דר' ינאי ויתיב וקאמר הלכה כר' יהודה שאמר משום ר' אלעזר בן עזריה אמר פוק קרי קרייך לברא אין הלכה כר' יהודה שאמ' משום ר' אלעזר בן עזריה אמר ר' יוחנן אני ראיתי את ר' ינאי דצלי והדר צלי אמר לי' ר' ירמי' לר' זירא דילמא מעיקר' לא כיון דעתי' ולבסוף כיון דעתי' א"ל חזי מאן גברא מסהיד עלי'. פרש"י דצלי והדר צלי ולמה לי' שתי תפלות אלא אחת של שחרית ואחת של מוספין ש"מ לית לי' דראב"ע. ודילמא מעיקרא לא כיון דעתי' ותרווייהו דשחרית. חזי מאן גברא קא מסהיד ר' יוחנן שהעיד לנו בדבר יפה דקדק שבשביל תפלת

המוספין היתה ע"כ פרש"י. ופר"ח אין תפלת המוספין נוהגת אלא בחבר עיר פי' אין יחיד רשאי להתפלל תפלת מוספין כל עיקר שאין תפלת מוספין נוהגת אלא בחבר עיר בצבור והוא חבר עיר. פי' מקום שמחברין בני העיר ומתפללין ר' יהודה אומר משמו כל מקום שיש חבר עיר היחיד פטור מתפלת דמוספין אין שם צבור מתפללין תפלת המוספין היחיד חייב כתפלת המוספין וזה פי' יחיד שלא בחבר עיר איכא בינייהו. וקיימא לן דאפילו יחיד היכא דאיכא חבר עיר חייב בתפלת המוספין דהא אמר רבי יוחנן אני ראיתי את ר' ינאי דצלי והדר צלי ואוקימנא דהא צלותא שניה מוסף צלי ואע"ג דהוה תמן חבר עיר דאמר חזי מאן דמסהיד עליה כלו' ר' יוחנן מעיד עליו שנתברר לו שתפלת המוסף התפלל מפני שבשבתו' וימים טובים תפלת שחרית קצרה ותפלת המוספין ארוכה ובמועד ובראשי חדשים של שחרית ארוכה ושל מוספין קצרה ממנה ואין אדם כרבי יוחנן טועה בכך. ע"כ פר"ח. הלכך שלש מחלוקת בדבר. לר' אליעזר בן עזריה אין יחיד רשאי להתפלל תפלת המוספין כל עיקר בין שהצבור מתפללין בין שאין הצבור מתפללין. ולר' יהודה דאמר משמו היכא שהצבור מתפללין פטור שהשליח צבור פוטרו אין הצבור מתפללין היחיד חייב. ולרבנן בין שהצבור מתפללין בין שאין הצבור מתפללין היחיד חייב ור' ינאי סביר' לי' כרבנן ור' יוחנן תלמידו כוותיה סבירא לי' והכי קיימא לן כדפי' ר"ח אע"ג דשמואל בר' יהודה סביר' לי' מיהו קיי"ל רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי וקיי"ל רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ואמר פרק מי שהוציאוהו בעירובין שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ור' זירא נמי כר' יוחנן סבירא לי' ואע"ג דר' יהודה כמו מכריע הוא מיהו בין כך ובין כך ראב"ע יחיד הוא כנגד חכמים הלכך הכי הלכתא כדפי' ר"ח ואפי' היכא דאיכא חבר עיר כש"כ היכא דליכא חבר עיר:

סימן צ

מתני' רבן גמליאל אומר בכל יום מתפלל אדם שמנה עשרה ר' יהושע אומר מעין שמנה עשרה ר' עקיבא אומר אם שגורה תפלתו בפיו מתפלל שמנה עשרה ואם לאו מעין שמנה עשרה. ושלש מחלוק' בדבר לר"ג לעולם י"ח ולר' יהושע מעין י"ח אע"ג דשמ"ע שגורין בפיו ולרבי עקיבא מעין י"ח כשאין י"ח שגורין בפיו והלכה כר' יהושע כדמוכח בגמרא אמר רב נחמן אמר שמואל כל השנה כולה מתפלל אדם הביננו חוץ [ממוצ"ש וממוצאי ימים טובים מפני שצ"ל הבדלה בחונן הדעת כו' אמר רב ביבי בר אביי כל השנה כולה מתפלל אדם הביננו חוץ] מימות הגשמים מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים ש"מ כר' יהושע ס"ל. וקיי"ל כרב ביבי דכל דשנה כול' מתפלל אדם הביננו חוץ מימות הגשמים דרב נחמן אמר שמואל נשאר בקושיא בהא דאמר חוץ ממוצאי שבתות

וימים טובים הלכך לא מסתבר טעמי' בהא אבל בהא קיי"ל כרב נחמן אמר שמואל וכרב ביבי בר אביי דכל השנה מתפלל הביננו ומדשקיל וטרי רב אשי אליבי' ש"מ דאיהו נמי ס"ל כוותייהו. מיהו אם מתפלל מעין שמנה עשרה כרב כש"כ דעביד שפיר טפי דדא אביי לייט אמאן דמצלי הביננו. מאי מעין שמנה עשרה רב אמר מעין כל ברכה וברכה ופרש"י מעין כל ברכה אומר בקוצר ומברך על כל אחת ואחת. ופר"ח מזכיר ג' ראשונות כסדרן ואומר ברכה רביעית חננו מאתך דעה בינה והשכל בא"י חונן הדעת והחזירנו בתשובה שלימה לפניך בא"י הרוצה בתשובה מחל לנו מלכנו כי פשענו בא"י חנון המרבה לסלוח גואלנו מהרה למען שמך בא"י גואל ישראל והעלה רפואה שלימה לכל מכותינו בא"י רופא חולי עמו ישראל וברך שנותינו כשנים הטובות בא"י מברך השנים וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ בא"י מקבץ נדחי עמו ישראל מלוך עלינו אתה ה' לבדך בחסד וברחמים וצדקנו במשפט בא"י מלך אוהב צדקה ומשפט את המינים ואת מל' זדון במהרה תעקר תשבר ותמגר ותכניע אויבינו במהרה בימינו בא"י שובר אויבים ומכניע זדים על כל הבוטחים בך יהמו רחמיך ושים חלקנו עמהם בא"י משען ומבטח לצדיקים בנה ירושלים במהרה וכסא דוד לתוכה תיכון בא"י כונה ירושלים את צמח דור עבדך תצמיח והושיענו בא"י מצמיח קרן ישועה קבל ברחמים את תפלתינו בא"י שומע תפלה ויאמר שלש אחרונות כתקנן. ושמואל אמר הביננו פי' אומר שלש ברכות הראשונות כתיקנן ומתחיל הביננו וכך היא כתובה בפי' ר"ח זצ"ל. הביננו ה' אלקינו לדעת דרכיך מול לבבינו לשוב ליראתך סלח הי' לנו להיות גאולים רחקנו ממצוקים ודשננו בנאות ארצך ונפוצים מארבע תקבץ והתועים השב צדק ומשפט ועל הרשעים תניף ידך וצדיקים ישמחו בבנין עירך ובתיקון היכלך ובצמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך טרם נקרא תענה בא"י שומע תפלה. פרש"י הביננו כנגד אתה חונן ומול לבבינו כנגד השיבנו לסלוח לנו כנגד סלח לנו ולהיות גאולים נגד גאולה בנאות ארצך לשון נוה כמו בנאות דשא ירביצני והיא כנגד ברכת השנים והתועים על דעתך העוברים על דבריך ישפטו כנגד צדקה ומשפט לישנא אחרינא והתועים במשפט על דעתך ישפוטו השיבם ולמדם לשפוט כדבריך וכן נראה לי עיקר וכן היא בה"ג ע"כ לשון רש"י וזהו בעין פר"ח. ירושלמי אית תניי תני שבע מעין י"ח ואית תניי תני י"ח מעין י"ח מאן דתני שבע מעין י"ח מסייע לי' לשמואל ג' ראשונות וג' אחרונות הרי שש והביננו ברכה אחת שחותם בה בא"י שומע תפלה הרי שבע מעין שמ"ע ומאן דתני שמ"ע [מעין שמ"ע] מסייע לי' לרב דאמ' חתימה מעין כל ברכה וברכה כדפרי' לעיל. ר' זעירא שלח לר' נסים גבי ר' ינאי ב"ר ישמעאל איזהו שבע מעין י"ח דשמואל שלח לי' הביננו. פר"ח

ואע"ג דלייט אביי אמאן דמצלי הביננו יש מי שאומר לכל מאן דאפשר לי' אבל מאן דטריד או בדרך לא לייט אביי:

סימן צא

מתני' ר' אליעזר אומר העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים. מאי קבע אמר ר' יעקב ב"ר אידי אמר ר' אושעיא כל שתפלתו דומה עליו כמשא רבנן אמרי כל שאינו יכול לאומרה בלשון תחנונים רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו כל שאינו יכול לחדש בה דבר אמר ר' זעירא אנא יכילנא לחדותא בה מילתא ומסתפינא דילמא מטרידנא איסי בר אבין ור' חנינא בר אבין דאמרי תרווייהו כל שאינו מתפלל עם דמדומי חמה דאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן מצוה להתפלל עם דמדומי חמה ואמר רב אדא מאי קרא ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים לייטי עלה במערבא אמאן דמצלי עם דמדומי חמה מאי טעמא שמא תטרפה לו שעה. פרש"י במשאוי והיינו לשון קבע חוק קבוע עלי צריך אני לצאת ידי חובתה שאינו יכול לכוין לבו לשאול צרכיו. לחדש דבר בבקשתו והיינו לשון קבע כהיום כן אתמול כן מחר. דילמא מטרידנא שמא אטעה שלא ארע לחזור למקום שפסקתי. שאינו מתפלל עם דמדומי חמה והיינו לשון קבע תפלתו עליו חוק קבוע לצאת ידי חובה ואינו מקפיד להדר אחר שעת מצוה ועת רצון. עם דמדומי חמה תפלת יוצר עם הנץ החמה ותפלת מנחה עם שקיעתה. ייראוך עם שמש זו תפלת יוצר לפני ירח זו מנחה. לייטי במערבא על מי שמשהא תפלת מנחה עם דמדומי חמה שמא תטרף לו שעה ע"י אונס ועובד הזמן ע"כ לשון רש"י. ופר"ח אוקמוהו רבנן מאי קבע כל שאינו אומר' בלשון תחנונים וקיי"ל כוותייהו ואע"ג דדמיא עליו כמשאוי אם התפלה בלשון תחנונים יצא כדכתיב ואתחנן אל ה'. הא דרבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו כל שאינו יכול לחדש בה דבר ליתא דהא אפי' ר' זירא דגברא רבה הוא הוה מסתפי לחדותי מילתא בצלותי' דילמא אתי לידי טרדא כש"כ זולתו והא דאמר איסי ור' חנינא בני אבין כל מי שיעשה תפלתו קבע להתפלל קודם דמדומי חמה אין תפלתו תחנונים ואסתייעו מר' יוחנן דאמר מצוה להתפלל כו' הא לייטי עלה במערבא הילכך להקדים במעט טפי עדיף ע"כ פי' ר"ח:

סימן צב

אמר ר' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי המתפלל צריך שיכרע עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה עולא אמר עד שיראה איסר שכנגד לבו ר' חנינא אמר כיון שנענע ראשו שוב אינו צריך אמר רבא והוא דמצטער נפשי' ומחזי כמאן דכרע. פרש"י שיתפקקו שיראו הפקקים הם הקשרי' כמו ששנינו בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה והוא הקשר שחלל

הקנה פקוק וסתום שם. איסר שני קמטין אחד מלמטה ואחד מלמעלה וכאיסר רוחב בשר באמצע. דמצער נפשי' שיהא ניכר שהוא חפץ לכרוע אלא שהוא מצטער ע"כ רש"י. ופר"ח פקפק דקיי"ל פקפוק סתימ' כגירסת פקק החלון ופקפוק פתיחה כדגרסי' מפקפק ונוטל אחת מבינתים וכשכורע אדם וכופף קומתו מתפתחות חוליות ונראות כי מתפתחות החוליות מבחוץ ומאחוריו ומסתתמות מבפנים ודוגמא לדבר קשרי אצבעותיו. פי' עד שיראה איסר כנגד לבו יש מי שאומר שכשכופף אדם עצמו מתקפל טיבורו בתוך מעיו ונראה הסחוס והוא דנקרא נפש צפורן שבשלהי החזה והוא כשיעור איסר ויש מי שאומר עד שיכוף קומתו ויראה איסר מוטל כארץ כנגד לבו מפני שהאיסר מטבע קטן ואם לא ישוח אינו מביטו בארץ כעת שהוא מכוון ומוטל כנגד לבו ר' נחוניא אומר כיון שנענע ראשו פי' שהרכין בראשו ומתרא' ככורע דיו וקיימא לן כוותי' מידו מאן דטרח וכרע טובא טפי עדיף דהא רב ששת כי כרע כרע כחזרא שהוא רך ונכפף הרבה וכי זקיף זקיף כחויא עד כאן פירוש ר"ח. מיהו אסור לשוח יותר מדאי כדפרישנא לעיל בשער כ"ח דאמר בירושלמי מעשה באחד ששחה יותר מדאי והעבירו [רבי] ר' אמי אמר ר' יוחנן הי' מעבירו. וקבלה בידי דהיינו אין לשוח כל כך עד שיהא פניו כנגד חגור של מכנסים שאינו דרך כבוד:

הדרן עלך תפלת השחר

סימן צג

פרק אין עומדין גמ' העובר לפני דתיבה לא יענה כו' ת"ר אלו ברכות שאדם שוחה בהן באבות תחלה וסוף בהודאה תחלה וסוף ואם בא לשחות בסוף כל ברכה וברכה [ובתחלת כל ברכה וברכה] מלמדין אותו שלא ישחה אר"ש בן פזי אריב"ל משום בר קפרא הדיוט כמו שאמרנו כה"ג (תחלת) [בסוף] כל ברכה וברכה ומלך תחלת כל ברכה וברכה וסוף כל ברכה וברכה אמר ר' יצחק בר נחמני לדידי מפרשא לי מינה דר' יהושע בן לוי הדיוט כמו שאמרנו כהן גדול תחלת כל ברכה וברכה (וסוף כל ברכה וברכה). מלך כיון שכרע שוב אינו זוקף שנאמר והמלך שלמה קם מלפני ה' מכרוע על ברכיו. ת"ר קידה על אפים שנאמר ותקד בת שבע אפים וכריעה על ברכים שנא' מכרוע על ברכיו השתחוי' זו פישוט ידים ורגלים שנאמר הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה. אמר ר' חייא (בר אבא) [ברי' דרב הונא] חזינא להו לאביי ורבא דמצלו אצלוויי. תני חדא דכורע בהודאה הרי זה משובח [וכו']. והתניא ה"ז מגונה ההיא בהודאה דהלל. ותניא אידך דכורע בהודאה ובהודאה דהלל הרי זה מגונה דהיא בהודאה דברכת המזון. שנאמר ותקד בת שבע אפים. וקשה הכתיב אפים ארץ ישתחוו לך מעתה נאמר

דהשתחוואה על אפים. ופר"ת דקבלה היתה בידם דקידה על אפים ומסמיך לי' אקרא. לאביי ורבא דמצלי אצלויי פר"ח לא היו שחים פניהם בקרקע להדיא אלא מטים על הצד ע"כ פר"ת. ונראה בעיני דהיינו טעמא דהוו מצלי אצלויי שאין דרך כבוד להשפיל עצמו עד שתהא ראשו למטה ממתניו כדמוכח בירושלמי כדפרישנא לעיל ויש מפרשים שהיתה רצפת אבנים כדאמר פ' הקורא את המגילה רב איקלע לבבל בתענית צבור נפיל כולא עלמא על אנפוהי ואיהו לא נפל ופריך התם רב מאי טעמא לא נפל על אפי' ריצפה של אבנים רואי דכתיב ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה בארצכם אי אתה משתחוה אבל אתה משתחוה על אבנים של בית המקדש וכדעולא דאמר עולא לא אסרה תורה אלא רצפה של אבנים בלבד אי הכי מאי איריא רב כולי עלמא נמי קמיה דרב הואי וניזל לגבי צבורא ולנפול על אנפי' לא מטרח צבורא. אי נמי יש לפרש דהיינו טעמא דאביי ורבא שהיו מטים על הצד משום דאמר התם במגילה אמר ר' אלעזר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא א"כ נענה כיהושע בן נון שנאמר ויאמר ה' אל יהושע קם לך וגו'. וקשה על בתי כנסיות שיש להם רצפה האיך שליח צבור נופל על פניו שם ואין נראה לומר שמותר לו ליפול על ידי אצלי אצלויי כאביי ורבא שאם כן מאי טעמא לא עבדי הכי. הלכך נראה לרבינו יצחק ב"ר שמואל דההיא לישנא דעולא עיקר דמפרש התם דהיינו טעמא דרב לא נפל משום דרב הוה רגיל לעשות פישוט ידים ורגלים ולא הי' משנה מנהג אבל שאר העם נפלו על פניהם כעין שליח צבור שלנו בלא פישוט ידים ורגלים והתורה לא אסרה על גבי רצפה אלא פישוט ידים ורגלים ואע"ג דאמר רב אין אדם חשוב רשאי וכו' אפי' הכי רב הוה עביד פישוט ידים ורגלים והוה מטי קצת אפיו על הצד אבל לענין רצפה אין חילוק בין מטה על הצד ללא מטה שהטעם לדבר שלא יהא נראה כמשתחוה למה שלפניו כמו שפירש רב האי גאון הלכך אע"פ שמטה נראה כמשתחוה למה שלפניו אבל בביהמ"ק אין לחוש מפני ששכינה שורה שם ומשתחוה להקב"ה יתברך שמו ויתעלה זכרו:

הדרן עלך תפלת השחר

סימן צד

אמר רב יהודה אמר שמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר אלמא קא סבר ק"ש דרבנן ואמת ויציב דאורייתא מתיב רב יוסף בשכבך ובקומך [א"ל אביי] האי בדברי תורה כתיב תנן בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחרי' ואי ס"ד אמת ויציב דאורייתא לאחריה אמאי אינו מברך טעמא מאי דקא בעי לאדכורי יציאת מצרים הא אדכר לה בק"ש ונימא אמת

ויציב ולא בעי ק"ש. ק"ש עדיפא דאית בה תרתי. וקשה דהאי ספק אמת ויציב היכי דמי אי דקרא ק"ש תו לא הוה אמת ויציב דאורייתא כדאמר לעיל דרבי הוה מהדר אשמעתא דאית בה יציאת מצרים ואי דלא קראה יקראנה ולא ליבעי אמת ויציב ואי כגון שגם בק"ש מספקא לי' אכתי יקרא ק"ש דאית בה תרתי כדתריצנא מתני' דבעל קרי. ונראה בעיני דהואיל דמספקא לי' באמת ויציב רגלים לדבר שכבר קרא ק"ש ומשום כך אומר אמת ויציב ולא ק"ש ואע"ג דמספקא לי' בק"ש נמי ורבינו יצחק בר שמואל תירץ דהיינו טעמא דאמר אמת ויציב שאם תמצא לומר שקרא ק"ש נמצא תיקן הכל כסדר אבל אם יקרא ק"ש יש לחוש שמא לא אמר אמת ויציב נמצא שלא תיקן כהוגן את ספיקתו וקשה דאדרבה נלך לאידך גיסא שאם יאמר אמת ויציב שמא לא אמר ק"ש נמצא שלא אמר מלכות שמים והרב רבינו שמעי' ז"ל פירש דמתחלה לא קש' כלל דהא דא"ר יהודה אמר שמואל ספק קרא ק"ש. דהיינו פרשה ראשונה שיש בה מלכות שמים קרי ק"ש. ואמת ויציב הוי פרשת ציצית בכלל הלכך אדרבה באמת ויציב הוה תרתי יציאת מצרים וציצית והכי מוכח לעיל פ"ב דפ' ציצית היא מעין אמת ויציב דאמר רב חייא בר רב אמר אני ה' אלקיכם צריך לומר אמת ויציב לא אמר אני ה' אלהיכם אין צריך לומר אמת ויציב. מיכן מביאין ראי' דהיכי דמספקא לי' אם ברך ברכה שהיא דרבנן אם לא כי אינו חוזר ומברך וכן פסק בשאילתות דרב אהאי גאון: אמר ר' אלעזר ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל אמר ר' יוחנן ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו ופי' ר"ח וקיי"ל כר' אלעזר דהא כולהו רבנן האי קרא ודברת בם בק"ש דרשי לי' אפי' ב"ש וב"ה כולהו שוין ודברת בם בק"ש דרשי לי' הלכך אע"ג דר' אלעזר לגבי שמואל כתלמיד הוא כיון דהני קיימי כוותי' לא משגחי' בשמואל אלא ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא אבל ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל דודאי תפלה מדרבנן. ור' יוחנן אמר ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו בהא נמי בר' אלעזר קיימא לן אע"ג דר' יוחנן רבי' לא פליג עלי' בהדיא דאמר חוזר ומתפלל אלא ולואי שיתפלל כל היום קאמר מכלל שאם לא עשה לא עבר וקבלנו מרבותינו שהיו חכמים מוקמי להא דר' יוחנן בתפלת ערבית לבד וכדאשכחן בפסחים בענין מקום שנהגו לעשות מלאכה בט"ב כו' דרש רבא עוברות ומניקות מתענות בו ומשלימות כדרך שמשלימות ביום כפורים ובין השמשות שלו אסור וכן אמ' משמי' דר' יוחנן ומקשי' מי אמר ר' יוחנן הכי והא אמר ר' יוחנן ט' באב אינו כתענית צבור כו' עד מאי אינו בתענית צבור דקאמר ר' יוחנן לתפלת נעילה כלו' אינו מתפלל בט' באב תפל' נעילה ומקשי' איני והא אמר ר' יוחנן ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו ומשני התם רשות הכא

בתפלת נעילה בתענית צבור חובה ובזה ת"ב אינה כתענית צבור הנה אפי' תפלת נעילה דחו אותה בט"ב וכש"כ תפלת שחרית ותפלת מנחה דאמר ר' יהושע בן לוי פרק תפלת השחר כנגד תמידים תיקנום ותניא כוותי' והכי סלקא שמעתא וכשם דלא מקריבין יותר משני תמידין ביום ואם יקריב עובר משום בל תוסיף כך אין אדם מתפלל יותר משתי תפלות ביום ואם יתפלל עובר משום בל תוסיף ותפלת ערבית הא קיימא לן כרב דאמר רשות ואע"ג דהוא רשות אשכחן דהוה מצלי לי' בדוד כתיב ערב ובוקר וצהרים וגו' ובדניאל כתיב זמנין תלתא ביומא הוה בריך על ברכוהי ומצלי וגו'. ואפי' אי מוקמת להא דר' יוחנן דפליג על ר' אלעזר הא אשכחן תניא כוותי' דתניא יכול יתפלל אדם כל היום כולו כבר מפורש על ידי דניאל וזמנין תלתא ביומא וקיימא לן כל היכי דפליגי רבנן אהדדי ותניא כחד מינייהו הלכתא כוותי' ואפי תלמיד בהדי רבי' ואם תאמר ה"מ תפלה של חובה אבל תפלה של רשות שרי הא תפלת ערבית דהיא רשות ובהדיא קא חשיב תלתא מכלל דלית לן לא חובה ולא רשות בר מהני תלת ועוד מדקתני רב יהודה משמי' דשמואל הי' עומד בתפלה ונזכר שהתפלל פוסק אפי' באמצע ברכה ש"מ דהכי סוגיא דשמעתא דלית לן לצלויי צלותא יתירתא דקא עבר משום בל תוסיף דהכא ליכא מאן דפליג אהא דשמואל ועל כגון דא אמרי' דבר הלמד מענינו וה"מ בצבור דתפלת צבור קיימא במקום תמידין דלית לן רשות לאוסופי אבל יחיד אי בעי לצלויי תפלת רשות קודם תפלת המנח' בעין תחנונים אינו מפסיד שהיחיד מקריב עולת נדבה ועוד זו השמועה דשמואל דאמר התפלל ביחיד ונכנס לביהכנ"ס ומצא צבור מתפללין אם יכול לחדש דבר בתפלה יתפלל כלו' כיון שחדש דבר בתפלה שם הראשונה תחנונים ומותר לו בצבור להתפלל שכן אפי' בתמיד אם הקריב יחיד תמיד ונתכוין שאין הצבור מקריבין בו ביום תמיד ונמצא שהצבור מקריבין יוצא בתמיד של צבור והראשונה עולה לו נדבה כך ענין התפלה ע"כ פי' ר"ח ובה"ג פסק כר' יוחנן בספק תפלה שיחזור ויתפלל וכר' אלעזר בודאי התפלל שלא יתפלל עוד:

סימן צה

אמר רב יהודה אמר שמואל היה עומד בתפלה ונזכר שכבר התפלל פוסק אפי' באמצע ברכה איני והא אמר רב נחמן כי הוינן בי רבה בר אבהו איבעיא לן הני בי רב דטעו ומתחילין תפלת של חול בשבת מהו לגומרה אמר לי' גומר אותה ברכה אמרי התם בדין הוא דמצלי שמ"ע ורבנן הוא דלא אטרחוהו משום כבוד שבת אבל הכא הא צלי לי'. הא דאמר רב יהודה פוסק אפי' באמצע ברכה היינו שנזכר שכבר התפלל תפלתו בעבור חובתו שאין רשאי להוסיף כשם שאין רשאי להוסיף בתמידין כדפי' ר"ח אבל

אם התפלל בחזקת רשות אז עתה גומר את תפלתו וכן נמי דוקא שמתחיל עתה בחזקת חובה להתפלל אבל אם התחיל בחזקת רשות גומר אף על פי שהתפלל שהרי אע"פ שהקריב תמיד מקריב עולת נדבה דתפלות כנגד תמידים תיקנום כדאמ' ריב"ל פ' תפלת השחר ותניא כוותי' התם דהא דאיפליגו ר' יוחנן ור' אלעזר וקיי"ל כר' אלעזר כדפי' ר"ח היינו בתפל' צבור הוא דאיפליגו. וראיה אני מביא לזה הפי' דאמר במס' סופרים פ' (מעשה) [משה] כו' במקו' שיש שם תשעה ששמעו בין ברכו בין קדיש ולאחר התפלה עומד אחד בפני אלו ואומר ברכו או קדיש ועונו אלו אחריו יצא ידי חובתו וכבר התקינו חכמים לחזנין לומר לאחר הגאולה יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם ואחריו ברכו את ה' המבורך כדי לצאת אותם שלא שמעו דא"ר יוחנן ולואי יתפלל אדם כל היום כולו. ונהגו אנשי מערב ואנשי מזרח לאמרו לאחר עושה שלום בשלש תפלות של שמנה עשרה גזירה משום הנכנסין ומשום היוצאין ואפי' לאחר קריאת ספר תורה. ואלמא דר' יוחנן בצבור איירי דבריו ובהא פליג עלי' ר' אלעזר אבל שלא בחזקת חובה מודה לי' לר' יוחנן שיתפלל כל פעם שירצה מידי דהוה אעול' נדבה. מיהו בעיני נראה לפסוק הלכה כרבי יוחנן אע"ג דהתפלל בחזקת חובה חוזר ומתפלל בכל פעם שירצה ואפי' בצבור דהכי מוכח במס' סופרים דהלכה כמותו ותו דר' אלעזר תלמידו דר' יוחנן הוה והא דאמר רב יהודה אמר שמואל ההיא ל"פ עלי' דר' יוחנן דהב"ע כגון שהי' סבור שלא התפלל וכשנזכר שהתפלל לא חייבוהו חכמים לגמור אלא פוסק אפי' באמצע ברכה. פי' אם הוא רוצה ואם רוצה יגמור אבל גבי בני רב דטעו והתחילו תפלת חול בשבת חייב לגמור. ואע"ג דקיי"ל אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת ה"מ שלא יעשה תפלה או תחנה מעצמו ומתפלל אבל הכא טופס תפלה כך היא ושרי כדאמ' בירושלמי פ' אלו קשרים אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת ר' זעירא שאיל לר' חייא בר אבא מהו למימר רעינו פרנסינו א"ל טופס ברכות כך הוא. פי' מהו לומר בשבת אבינו רעינו זוננו פרנסינו משום דצרכיו הם הי' סבור שאסור והשיבו טעם טופס ברכות כך היא הילכך אי לאו משום דלא אטרחיה משום כבוד שבת הי' נכון לצלויי כל י"ח הילכך אנו מתפללין בשבת שלש ראשונות כתקנן אע"ג דיש בהן צרכינו כמו משיב הרוח ומוריד הגשם ושלש אחרונות כמו כן אלקי נצור לשוני מרע אע"ג דיש בו כל המחשבים עלי רעה מהרה הפר עצתם. והיכא שעומד בתפלה בחול והזכיר של שבת ושל ימים טובים פוסק באמצע ברכה דדמי לחובה:

סימן צו

ואמר רב יהודה אמר שמואל הנכנס לביהכ"נ ומצא צבור מתפללין אם יכול לחדש דבר בתפלתו מתפלל ואם לאו אל יתפלל לפי' ר"ח הכי פירושו ואם לאו אל יתפלל כלומ' אינו יכול משום בל תוסיף דהלכה כר' אלעזר דהיכא שהתפלל אינו חוזר ומתפלל ולפי מה שאני פוסק כר' יוחנן ה"פ אם יכול לחדש בה דבר חייב להתפלל בהדי צבור ואם לאו אינו חייב אבל בין כך ובין כך הרשות בידו להתפלל אם הוא רוצה:

סימן צז

אמר רב הונא הנכנס לביהכ"נ ומצא צבור מתפללין אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע שליח צבור למודים יתפלל ואם לאו אל יתפלל ריב"ל אומר אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"צ לקדוש' יתפלל ואם לאו אל יתפלל במאי קא מיפלגי רב הונא סבר יחיד אומר קדושה ר' יוחנן סבר אין יחיד אומר קדושה (וכן אמר ר' יצחק) וכן אמר רב אדא בר אהבה אין יחיד אומר קדושה דכולי עלמא מיפסיק לא פסיק פר"ח דהלכבה כר' יהושע בן לוי דלא יתחיל אא"כ יודע שיכול לסיים עד קדושה. איבעיא להו מהו להפסיק ליהא שמי' רבא מברך כי אתא רב דימי אמר ר"י ור' שמעון תלמידי דר' יוחנן אמרי לכל אין מפסיקין חוץ ליהא שמי' רבא דאפי' עוסק במעשה מרכבה פוסק ולית הילכתא כוותייהו. איני יודע אם הפי' כך לית הילכתא בזה שאם עוסק במ"מ שיפסיק אלא העוסק במ"מ לא יפסיק אבל המתפלל יפסיק או שמא כך הוא הפי' לית הילכתא כוותייהו אפי' בתפלה וכ"ש במ"מ. מתוך פר"ח משמע דלית הילכתא כוותייהו אפי' בתפלה. דפר"ח ואסיקנא הא דאמר לכל אין מפסיקין חוץ ליהא שמי' רבא מברך שאפי' עוסק במ"מ פוסק ועונה עם הצבור הא אסיקנא לית הלכתא כוותייהו מיהו מנהגא דרבנן לשתוק ולשמוע הצבור כשעונין אמן יהא שמי' רבא מברך וחוזר ומשלים תפלתו וראינו עוד לרבוותא הגאונים דאי על יחיד לכנסת ואשכח צבור דצלו בלחש מעכב עד דמסיימי וכד פתח שליח צבורא מסדר צלותיה בהדי שליח צבור מילתא בלחש ואומר קדוש עם הצבור ושפיר דמי דכי האי גוונא לאו הפסקה היא וכי אמור רבנן אם יכול להתחיל ולגמור היכא דאתחיל מקמי דפתח שליח צבור אבל כדמתחיל בהדי שליח צבורא שפיר דמי ע"כ פי' ר"ח. ורבי' תם זצ"ל ורבי' יצחק בן אחותו היו חושבים שתיקה כהפסקה מדאמ' אם יכול לגמור עד שלא יגיע ש"ץ לקדושה כו' ולפי' פי' ר"ח לא ימתין אלא כשיתחיל ש"צ קדושה ישתוק ויכוין לבו אלא ש"מ דלית ליה האי סברא מיהו בה"ג פסק בפר"ח והכי אמר פ' לולב הגזול בעו מני' מר' חייא שמע ולא ענה מהו אמר להו חכימייא ודרשייא וספרייא ורישי עמא שמע ולא ענה יצא ואתמר נמי אמר ר' שמעון בן

פזי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא מנין ששמע ולא ענה יצא שנאמר את הדברים האלה וגו' משם למדנו דשומע כעונה. ופרש"י התם בלולב הגזול מיכן נשמע שמי שאינו יודע לא לקרות ולא לענות אם שמע וכיון לבו לשמוע אע"פ שלא ענה יצא וכן מתפללין הצבור ושליח צבור אומ' קדוש' [או] יהא שמיה רבה מברך ישתוקו מתפלתן וישמעו והרי הן כעונין ולכשיגמור הקדושה יחזרו לתפלתן וכן תיקן רבינו יהודאי גאון בה"ג ע"כ לשונו. מיהו אין משם ללמוד שיהא מותר להפסיק בתוך התפלה ולשמוע קדיש ויהא שמי' רבה דאדרבה הואיל ושומע כעונה הוה לי' כעונה מתוך התפלה וכבר אמרו דלית הלכתא כוותייהו הלכך נראין דברי ר"ת ורבי' יצחק ז"ל דאסרי לשתוק בתוך התפלה ולשמוע. והעונה אמן יהא שמי' רבא צריך להזהר שלא יפסיק בין תיבת שמי' לתיבת רבא אלא צריך לומר ביחד יהא שמיה רבא אבל אם יפסיק בין תיבת רבא לתיבת מברך לית לן בה דאמר רבה לא לימא אינש יהא שמי' רבא והדר מברך אלא אימא יהא שמי' רבא מברך אמר לי' רב ספרא משה שפיר קאמרת אלא הכי והתם אסוקי מילתא ולית לן בה. וכן נמי הא דאמר רב הונא לעיל אם יכול לגמור עד שלא יגיע ש"צ למודים לאו דוקא לגמור כל התפלה אלא אפי' אם יכול להגיע למודים בתפלתו כשהצבור שוחחים במודים שפיר דמי דהטעם דקאמ' רב הונא שיגמו' קודם שיגיע למודים היינו משום דאמר בירושל' הכל שוחחים עם הצבור במודים כדפרי' לעיל פ"ק ואם לא הי' הוא משתחוה עמהם הי' נראה ככופר כך פי' מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק של"י. מיהו איני יודע מפני מה לא ישתחוה עם הצבור אע"פ שעומד בתפלה כי אין אסור אלא בסוף כל ברכה וברכה אבל פעם אחת הואיל והצבור משתחוים נראה בעיני דנכון הדבר שישתחוה וכן הי' מנהגו של ר"ת בדעבד כשאירע לו שהיה משתחוה עם הצבור מתוך תפלתו. מיהו לכתחלה ודאי אין לו להתחיל אלא א"כ יודע שיגמור קודם שיגיע ש"צ למודים מפני שצריך לומר מודים דרבנן כי אותו מודים אינו יכול לומר בתוך תפלתו כי יש בו דברים אחרים כדאמר בסוטה פ' אלו נאמרין בזמן ששליח צבור אומר מודים העם מה הם אומרים [אמר רב] מודים אנחנו לך [ה' אלהינו על שאנו מודים לך] ושמואל אומר ה' אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל בשר על שאנו מודים לך ר' סימאי אמר יוצרנו יוצר בראשית על שאנו מודים לך נהרדעי אמרי משמי' דר' סימאי ברכות והודאות לשמך הגדול על שהחייתנו וקיימתנו על שאנו מודים לך רב אחא בר יעקב מסיים בה הכי כן תחיינו ותקיימנו ותקבצנו מארבע כו' ותאסוף גליותינו בחצרות קדשך לשמור חוקך ולעשות רצונך בלבב שלם על שאנו מודים לך אמר רב [פפא] הילכך נימרינהו לכולהו. הילכך כששליח צבור אומר מודים הצבור אומרים מודים אנחנו לך יי אלהינו

ואלהי אבותינו ואלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול על שהחייתנו וקיימתנו כן תחיינו ותקיימנו ותקבצנו מארבע [ותאסוף] גליותינו בחצרות קדשך לשמור חקיך ולעשות רצונך בלבב שלם על שאנו מודים לך ובעבור כן אין לו לעמוד בתפלה אא"כ יודע שיכול לגמור התפלה עד שלא יגיע ש"צ למודים כדי שיאמר מודים זה דרבנן דפירשנו אבל בדיעבד אם אירע לו הכי נמי דשפיר דמי שישתחוה עם הצבור בין שעומד בסוף ברכה בין שעומד בתחלת ברכה בין שעומד באמצע הברכה:

סימן צח

אמר רבי חנינא אני ראיתי את רבי שגיהק ופיהק ורק בתפלתו ומתעטש וממשמש בבגדיו אבל אינו מתעטף וכשהוא מפהק מניח ידו על סנטירו. פרש"י וממשמש בבגדיו להעביד כינה העוקצתו. ולא היה מתעטף אם נפלה טליתו כשהוא מתפלל לא הי' נוטלה ומתעטף שלא להפסיק עד כאן פרש"י. למדנו מפירושו שמותר למשמש בבגדיו להעביר הכינה אבל לא ללקחה ביד בעת תפלתו אף על גב דעוקצתו והיינו דוקא בעת תפלתו אבל שלא בשעת התפלה מותר ליקחה ביד ולזורקה מידי דהוה ארקיקה דאסורה בתפלה ושריא בביהכ"נ. שלא בשעת התפלה כדפרי' בסמוך והואיל ותרווייהו משום מיאוס שפיר ילפינן זה מזה. ומשמע מדבריו דממשמש בבגדו אבל אינו מתעטף שני דברים הם. ופי' ר"ח וזה שממשמש בבגדו בתפלתו ממשמש בידו בטליתו שהיתה פרוסה עליו אבל לא נתעטף רוצה לומר דהכל דבור אחד. מיהו מדברי שניהם נלמד שאסור להתעטף בטלית בשע' תפלה ודוקא להתעטף לגמרי אבל אי נפל כנף שמשליך אחוריו למטה מותר להשליכו אחריו שזה ודאי לא הוה הפסק אלא כשלגמרי נפלה טליתו אז אסור להתעטף. והיינו דוקא בעת תפלה אסור אבל בין ק"ש לתפלה ש"ד ולא הוה הפסק שא"ת בין ק"ש לתפלה נמי אסור מאי אסהדותי' דר' חנינא אלא מדהוצרך להעיד ר' חנינא על רבי שבתפל' אסור ש"מ בין ק"ש לתפלה שפיר דמי והרי זה ראי' לדברי ר' יצחק בר' יהודה שנתעטף בין ק"ש לתפלה כדפרישית לעיל שער כ"ו. סנטירו פרש"י מינט"ון שלא תראה פתיחת פיו. ופר"ח ידו על סנטירו ידו על צדו והן כסליו שנראה כעומד בקלות ראש וכרש"י מוכיח בירושל' דקתני להדיא מניח ידו על פיו כדפרי' בסמוך. מיתבי המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה והמגביה קולו בתפלתו הרי זה מנביאי השקר המגהק והמפהק ה"ז מגסי הרוח המתעטש בתפלתו סימן רע לו וי"א ניכר שהוא מכוער הרק בתפלתו כאלו רק בפני המלך בשלמא גיהוק ופיהוק לא קשיא כאן לאונסו וכאן לרצונו עיטוש אעיטוש נמי ל"ק הא מלמטה הא מלמעלה דאמר ר' זירא הא מילתא איבליעא לי בי רב המנונא ותקילא לי ככולא תלמודאי המתעטש בתפלתו סימן יפה לו

כשם שעושין לו נחת רוח מלמטה כך עושין לו נחת רוח מלמעלה אלא רק ארק קשיא לא קשי' אפשר כדרב יהודה דא"ר יהודה הי' עומד בתפלה ונזדמן לו רוק מבליעו בטליתו אם הי' טליתו נאה מבליעו באפיקרסתו. פרש"י זצ"ל תקילא לי שקולה עלי וחביבה לפי שהי' רגיל להתעטש. כשם שעושין לו נחת רוח בארץ שהעיטוש נחת רוח הוא לאדם כך עושין לו מלמעלה בשמים למלאות שאלתו. אפשר כדרב יהודה להבליעו באפקרסתו ורבי נמי הבליעו באפקרסתו סודר שבראשו ושני ראשין תלוין לו לפניו ע"כ רש"י: אמר מר המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה אמר רב הונא לא שנו אלא שיכול לכוין דעתו בלחש אבל אין יכול לכוין את דעתו בלחש מותר וה"מ בינו לבין עצמו אבל בצבורא לא מ"ט משום דאתי לאטרודי צבורא אמר רבינא הוה קאימנא אחורי' דמר בר רב אשי ונזדמן לו רוק ושדיי' לאחורי' אמרי ליה לא סבר לה מר להא דרב יהודה א"ל אנא אנינא דעתאי ופר"ח דהכי הלכתא דכל מאן דאנינא דעתיה זורקו לאחוריו ובלבד שלא יזרקהו באיסטלין וכן מוכח בירושלמי דבאיסטלין אסור דאמר בירוש' ס"פ מי שמתו תני חלפתא בן שאול העוטש בתפלתו סימן רע לו הדה דתימר מלמטה אבל מלמעלה לא אתיא כיי דמר ר' חנינא אני ראיתי את רבי מפהק ומתעטש ומניח ידו על פיו אבל לא רוקק ר' יוחנן אמר אפי' רוקק כדי שיהא כוסו נקי לפניו אסור לאחריו מותר לימינו אסור לשמאלו מותר הדה דכתי' יפול מצדך אלף כל עמא מודו בההן דרקיק איסטילין דאסור ר' יהושע בן לוי אמר הרוקק בבית הכנסת כרוקק בבת עינו ר' יונה רקיק ושייף הרי דאי' לפי' ר"ח דאסור לרקוק באיסטילין. מיהו הא דאמר ר' יהושע בן לוי הרוקק בביהכנ"ס כרוקק בבת עינו לית הלכתא כוותי' אע"ג דר' יוחנן שרי ואיהו אסיר וקיי"ל הלכתא כוותי' לגבי ר' יוחנן כדמוכח פרק בני העיר מיהו שאני הכא דמר בר רב אשי קאי כוותיה בשמעתא ור' יונה נמי קאי כוותי' דר' יוחנן ותו דבפ' הרואה אמר רבא רקיקה בביהכנ"ס מותר מידי דהוה אמנעל וכו'. פר"ח התם וקיי"ל כרבא דמנעל ורקיקה בביהכנ"ס לא אסירא וכי דקיקה באסטלין אסור ע"כ פי' ר"ח. מיהו אפי' שלא בשעת תפלה אני סבור דלפניו ולימינו אסור ולאחוריו ולשמאלו מותר אפי' בשעת תפלה אי אנינא דעתי' ואי לא אנינא מבליעו בבגדיו או בולעו אם [נפשו] יפה כדי שתהא כוסו נקי'. והא דתני בברייתא אבל לא רוקק לאו ארבי קאי לומר שלא הי' רוקק אלא מלשון הברייתא היא דתני ר' חלפתא היא ור' יוחנן פליג כי היכי דאשכחן שלהי נזיר דקאי ר' יוחנן בתוך הברייתא:

סימן צט

פרק תפלת השחר בסופו ר' אלעזר אומר לעולם ימוד אדם את עצמו אם יכול לכוין את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל וריש פ' אין עומדין ת"ר המתפלל צריך שיכוין את לבו לשמים אבא שאול אומר סימן לדבר תכין לבם תקשיב אזניך ואמר רב המנונא כמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מהני קראי דחנה וחנה היא מדברת על לבה מיכן שתפלה צריכה כוונה רק שפתי' נעות מיכן למתפלל שצריך לחתוך בשפתיו וקולה לא ישמע מיכן שאסור להגביה קול בתפלה ויחשבה עלי לשכורה מיכן לשיכור שאסור להתפלל אל תתן את אמתך לפני בת בליעל אמר ר' אלעזר מיכן לשיכור שמתפלל כאילו עובד ע"ז כתי' הכא לפני בת בליעל וכתיב התם יצאו אנשי' בני בליעל מה להלן ע"ז אף כאן ע"ז. ואמר בעירובין ר"פ הדר אמר רבה בר רב הונא שתוי אל יתפלל אם התפלל תפלתו תפלה שיכור אל יתפלל אם התפלל תפלתו תועבה היכי דמי שתוי והיכי דמי שיכור כו' עד שתוי כל שיכול לדבר לפני המלך שיכור כל שאינו יכול לדבר בפני המלך. ותו תניא התם שיכור מקחו מקח וממכרו ממכר עבר עבירה שיש בה מיתה ממיתין אותו מלקות מלקין אותו כללו של דבר הרי הוא כפקח לכל דבריו אלא שפטור מן התפלה והאי דקתני פטור משום דמיירי בשיכור שיכול לדבר בפני המלך אבל שאר שיכור שאינו יכול לדבר בפני המלך ההוא תועבה ועובד ע"ז מקרי אע"ג דהיכא דיכול לדבר בפני המלך שתוי קרי לי' היינו כשמזכיר שיכור בהדי' והכי מוכח דא"ר חנינא לא שנו אלא שלא הגיע לשכרותו של לוט אבל הגיע לשכרותו של לוט פטור מכולם. אמר רב כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל שנאמר בצר אל יודה ר' חנינא ביומא דרתח לא מצלי אמר בצר אל יורה אמר ר' אלעזר הכא מן הדרך אל יתפלל שלשה ימים שנאמר ואקבצם אל הנהר הבא אל אהוא ונחנה שם ימים שלשה וגו' אבוה דשמואל כי אתי באורחא לא מצלי תלתא יומין שמואל לא מצלי בביתא דאית בה שיכרא רב פפא לא מצלי בביתא דאית בה הרסנא פרש"י משום שריח השכר משכרתו והרסנא נמי משום ריחא. ירושלמי פ"ק דתרומו' ר' זעירא בעי קומי ר' (אסא) [אסי] שיכור מהו שיברך א"ל ואכלת ושבעת אפי' מדומדם פי' אפי' שתוי כל כך ושיכור שאינו יכול לדבר כראוי דהכי משמע ואכלת ושבעת ותנן פ"ק דתרומות חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתן תרומה החרש והשוטה והקטן והתורם את שאינו שלו ונכרי שתרם את של ישראל אפי' ברשות אין תרומתו תרומה ואי שיכור אינו יכול לברך הוה לי' למימר והשיכור מפני שאינו יכול לברך ותניא בתוספתא דתרומות פרק מפני מה אמרו אלם לא יתרום מפני שאינו יכול לברך ומפני מה אמרו סומא לא יתרום מפני שאינו יכול לברור את היפה

מתוך הרעה מפני מה אמרו שיכור לא יתרום מפני שאין בו דעת אע"פ שאמרו שיכור מקחו מקח כו' פי' אין בו דעת לברור יפה מתוך רעה אבל משום ברכה אינו חושש שמע מינה שיכור מברך.

סימן ק

אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש פרש"י הכנעת ראש מה"מ אמר ר' אלעזר דאמר קרא (וחנה היא מדברת) [והיא מרת נפש] עד אלא אמר רב נחמן בר יצחק מהכא עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה מאי וגילו ברעדה א"ר אדא בר מתנה במקום גילה שם תהא רעדה ת"ר אין עומדין להתפלל לא מתוך דין ולא מתוך דבר הלכה אלא מתוך דבר הלכה פסוקה [וה"ד הלכה פסוקה] כדא"ר זירא בנות ישראל החמירו על עצמן אפי' רואות טיפת דם בחרדל יושבת עליו שבעה נקיים רבא אמר כי הא דאמר ר' אושעיא מערים אדם וכו' וא"ד כי הא דאמר רב הונא א"ר זירא המקיז דם בבהמת קדשי' אסור בהנאה ומועלין בו רבנן עבדי במתני' רב אשי עביד בברייתא. פי' מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק של"י דכמתני' קיי"ל הלכך צריך לעמוד בתפלה מתוך הכנעת ראש ומתוך שמחה של מצוה כדתניא אין עומדין להתפלל לא מתוך שמחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך שמחה של מצוה. וצריך להשהות קודם התפלה דאמר ר' יהושע בן לוי המתפלל צריך לשהות שעה אחת ואח"כ יתפלל שנא' אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך ותנן חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים כדי שיכוונו את לבם לאביהם שבשמים ותניא נמי הכי המתפלל צריך שישהא שעה אחת קודם תפלתו שנא' אשרי יושבי ביתך ושעה אחת לאחר תפלתו שנא' אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך: פ' מאימתי אמר ר' אלעזר בר אבינא כל האומר תהלה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב ולכך אנו אומרים אשרי קודם תפלה כי מתוך כך נמצאנו מכוונים לבבינו כשאנו שוהים באשרי ונמצאנו עושים כרב אשי שהי' עושה בברייתא כי זה הוא כמו הלכה פסוקה. ותו משום דדריש ר' שמלאי לעולם יסדיר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל מנלן ממשה רבינו שנאמר ה' אלקים אתה החלות להראות את עבדך וגו' והדר אעברה נא וגו' ומשום כך אנו אומרים פסוקי דזמרה בכל יום בשחרית קודם תפלה. ופ' כל כתבי הקודש א"ר יוסי יהא חלקי [עם] גומרי הלל בכל יום איני והאמר מר הקורא הלל בכל יום ה"ז מחרף ומגדף כי קאמר בפסוקי דזמרה. וכשאדם מתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה כדאי' פ' מצות חליצה ר' חייא ור' שמעון ב"ר (יהודה) הוה יתבי פתח חד מנייהו ואמר המתפלל צריך שיתן עיניו למעלה שנא' נשא לבבינו אל כפים אל

אל בשמים פתח אידך ואמר המתפלל צריך שיתן עיניו למטה שנא' והיו עיני ולבי שם כל הימים אדהכי אתי ר' ישמעאל ב"ר יוסי לגבייהו אמר להו במאי עסקיתו אמרו לי' בתפלה אמר להו כך אמר אבא המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה כדי לקיים שני מקראות הללו. ואין להתפלל אלא במקום נמוך דאמ' בפ"ק אמר ר' יוסי בר חנינא משום ר' אלעזר בן יעקב לעולם אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך שנא' ממעמקים קראתיך ה' תנ"ה מנין שלא יעמוד אדם על גבי מטה ולא ע"ג ספסל ולא ע"ג כסא ולא ע"ג שרפרף ולא במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך לפי שאין גבהות לפני הקב"ה שנא' ממעמקים קראתיך ה': וצריך לכוין את רגליו בשעת תפלה דאמר ר' יוסי ב"ר חנינא משום ר' אליעזר בן יעקב המתפלל צריך שיכוין את רגליו שנא' ורגליהם רגל ישרה. ואין להתפלל קודם שיאמר פסוקי דזמרה כדפי' ר"ח בסוטה פ' ואלו נאמרין וכן פי' ה"ר נתן זצ"ל בערך תפלה דרב משה גאון זצ"ל אמר מאן דעל לבי כנישתא ואשכח דגמרו צבורא פסוקי דזמרה אומר ברוך שאמר וחותם מהולל בתשבחות. ואומר תהלה לדוד ארוממך ומדלג ואומר הילולים הללויה כו' וחותם בישתבח וממהר ומתפלל עם הצבור אבל לומר פסד"ז אחר [תפלה] לא דקודם נתקנו ע"כ ערך וכן פי' ר"ח. ובערך סנטר כתב פ' מי שמתו בגמ' ולא על סנטרו מניח ידיו על צדו והן כסליו שנראה כעומד בקלות ראש ע"כ ערך. וכן פי' ר"ח כדפי' לעיל. מתוך דבריהם יש ללמוד שאסור לאדם להניח ידיו על כסליו כשהוא מתפלל. כי רש"י פי' סנטר מינטו"ן משמע שהוא פה. והי' מניח ידו על פיו כשהי' מפהק כדי שלא תראה פתיחת פיו והירושלמי מסייעו דגרסי' להדיא ידו על פיו כדפי' לעיל. מיהו סברא היא שלא להשים ידיו על כסליו כדרך שעושין פימה עלי כסל כי זה דרך גאוה וצריך ענוה בשעת תפלה. ולאחר שאדם יסיים תפלתו צריך לפסוע שלש פסיעות לאחוריו ואח"כ ליתן שלום תחלה לשמאלו ואח"כ לימינו ואפי' פסע אותם שלש פסיעות בכריע' א' לא הפסיד ובמקו' שיפסע יש לו לעמוד ונהגו העם לעמוד עד שיתחיל ש"צ נקדש את שמך כו': וביומא פרק הוציאו לו אמר ר' אלכסנדרי אמר ר' יהושע בן לוי המתפלל צריך שיפסע שלש פסיעות לאחוריו ואח"כ יתן שלום אמר רב מרדכי כיון שפסע שלש פסיעות לאחוריו מבעיא לו למיקם משל לתלמיד שנפטר מרבו אם חוזר לאלתר דומה לכלב ששב לקיאו תניא נמי הכי המתפלל צריך שיפסע שלש פסיעות לאחוריו ואח"כ יתן שלום ואם לא עשה כן כאלו לא התפלל ומשום שמעיה אמרו שנותן שלום לימינו ואחר כך לשמאלו שנאמר מימינו אש דת למו ואומר יפול מצדך אלף ורבבה מימינך מאי ואומר וכי תימא אורחא דמלתא למיתב לימין ת"ש יפול מצדך אלף וגו' רבא חזיה לאביי דיהיב שלמא לימין ברישא א"ל מי סברת

לימין דידך לא לשמאל דידך דימינו של הקב"ה כנגד שמאלך אמר רב חייא ברי' דרב הונא חזינא להו לאביי ורבא דפסען הני שלש פסיעות בכריעה אחת:

סימן קא

אני האשה הנצבת עמכה בזה אמר ר' יהושע בן לוי מיכן שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפלה. פי' ר"ח שמעי' מדיוקא דקרא דכתיב הנצבת עמכה מלמד שהיה עלי נצב עמה כל זמן שהיתה חנה מתפללת ופי' מורי הרב רבי' יהודה ב"ר יצחק של"י דבין מלפניו בין מלאחריו בין מן הצדדין צריך להרחיק ד' אמות. ופירשו תשובת הגאונים דה"מ באדם שיושב בטל אבל אם הוא עוסק בתפלה כגון ק"ש וברכותי' וכיוצא בהן אם יושב שפיר דמי אבל כשאינו עוסק בתפלה אז אסור כדמשמע לשון עמד כדפי' ר"ח. ויש מפרשים משום דכתיב עמכה בה"א כלומר שלא היה יושב בתוך ד' אמות שהיתה מתפללת כי אם באמה החמישית:

סימן קב

אמר ר' אלעזר גדולה תפלה יותר ממעשים טובים שאין לך גדול במע"ט יותר ממשה רבינו ע"ה ואעפ"כ לא נענה אלא בתפלה שנא' אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה וסמיך לי' עלה ראש הפסגה וגו' ואמר ר' אלעזר מיום שחרב ביהמ"ק ננעלו שערי תפלה שנא' גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי ואע"פ ששערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו שנא' שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש. אמר ר' חנינא כל המאריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם מנ"ל ממשה רבינו שנא' ואתפלל אל ה' וכתי' וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא והא אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן כל המאריך בתפלתו סוף בא לידי כאב לב שנא' תוחלת ממושכה מחלה לב לא קשיא הא דמאריך ומעיין בה והא דמאריך ולא מעיין בה מאי תקנתי' יעסוק בתורה שנא' ועץ חיים תאוה באה ואין עץ חיים אלא תורה שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה. והיינו ההיא דפ"ק דר"ה דאמר ר' יצחק שלשה דברים מזכירין עונותיו של אדם אלו הן קיר נטוי ועיון תפלה ומוסר דין על חבירו. שמחשב בלבו שימלאו תפלתו מפני שכיון בה היטב ועל ידי כן מזכירין עונותיו ובא לידי כאב לב כדאמרי' הכא. אבל היכא שאינו מצפה מתי ימלאו תפלתו ההיא ודאי מעליותא היא בההיא דפרק מפנין דאמר רב יהודה בר שילא א"ר אסי א"ר יוחנן ששה דברים אדם אוכל מפירותיהם בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב אלו הן הכנסת אורחים וביקור חולים ועיון תפלה פי' שמעיין בתפלתו ומתכוין בה דההיא ודאי מעליותא היא וההיא דפרק גט פשוט שלש עבירות אין אדם ניצול מהם בכל יום הרהור עבירה ועיון תפלה ולשון הרע היינו שאינו מעיין בתפלתו ואינו מתכוין שאין כל אדם יכול לכוין

בתפלתו ועונשו גדול כדאיתא בויקרא רבה ר' אלעזר ור' חנינא הוי קא אזלי באורחא פגע בם אליהו ז"ל ועמו ד' אלפים גמלים טעונים כו' א"ל לעשות נקמה למי שמספרים בין קדוש לברוך בין גאולה לתפלה ובין ברכה לברכה ובין פרשה לפרשה ובין פרק לפרק בין אמן יהא שמיה רבה ליתברך ועל כל מי שאינו מכוין בתפלתו עליו הכתוב אומר לא אותי קראת יעקב וכל המכוין בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם שנא' תכין לבם תקשיב אזניך. הלכך ודאי קורא זה דבר עבירה שאינו יכול להנצל ממנה שמאוד בטורח יש לכוון תפלה כדאמר בירו' פ' היה קורא נתפלל ומצא עצמו בשומע תפלה חזקה (כאן) [כיוון] ר' ירמיה בשם ר' אלעזר נתפלל ולא כיון לבו אם הוא יודע שהוא חוזר ומכוין יתפלל ואם לאו אל יתפלל אמר ר' חייא רבה אנא מן יומי לא כוונתי אלא חד זימנא בעית מכוונא הרהרתי בלבי ואמרית מאן עליל קומי מלכא קדמי (אוקבניא) [ארקבתה] או דיש גלותא שמואל אמר אנא מנית [אפרוחיא ר' בון בר חייא אמר אנא מנית] דימוסייא אמר רב מתנא מחזיק אנא טיבו לראשי דכי הוה מטי למודים כרע מגרמי' למדנו משם שיש בטורח לבוא לידי כיון תפלה. הלכך צריך אדם לרחוק עצמו כדי שיוכל לכוין ואם אינו דוחק עצמו כדי שיוכל לכוין עבירה היא בידו ומוטב לו שלא התפלל אבל זה אין לפרש דהא דקאמר אין אדם ניצול מעבירה דעיון תפלה דהיינו שמעיין שימלאו תפלתו מפני שכיון בה דאי אפשר לומר שיכון תפלתו בכל יום כדפרי'. והא דפרישנ' לעיל (בשער ק"ב) דהיכא דאין יכול לכוין דעתו אל יתפלל היינו שאינו יכול לכוין דעתו כלל אבל אם יכול לכוין את לבו באבות מתפלל דתניא המתפלל צריך שיכוין את לבו בכולן ואם אינו יכול לכוין בכולן יכוין את לבו באחת אהייא אמר רב ספרא משום דבי ר' אמי באבות:

סימן קג

מתני' אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו פי' לא יפסיק תפלתו אמר רב יוסף לא שנו אלא למלכי ישראל אבל למלכי או"ה פוסק מיתיבי המתפלל וראה אנס בא כנגדו [וכו'] לא יהא מפסיק ועולה אלא מקצר ועולה אימ' הכי אם אפשר לקצר יקצר ואי לא פוסק:

מתני' אפי' נחש ברוך על עקבו לא יפסיק פי' את תפלתו אמר רב ששת לא שנו אלא נחש אבל עקרב פוסק מיתיבי נפל לגוב אריות אין מעידין עליו שמת נפל לחפירה מלאה נחשים ועקרבים מעידין עליו שמת שאני התם דאגב איצצ' מזקי. איצצ' פירוש דוחקא. ירושלמי הי' מרתיע נחש ובא כנגדו פוסק לפי שבא בכעס כנגדו ומתכוין להזיקו וכשהפסיק כשהוא חוזר (ואולי צ"ל) [דינו כדאמרי' לקמן אמר רב הונא טעה] אי בשלש ראשונות חוזר לראש אמצעיות חוזר לאתה חונן אחרונות חוזר לעבודה רב אסי אמר אמצעיות אין להם סדר פי' ואינו חוזר אלא למקום שטעה מתיב רב ששת מהיכן הוא

מתחיל מתחל' ברכה שטעה זה תיובתא דרב הונא אמר לך רב הונא כולהו חדא ברכה נינהו מאי תחלת ברכה תחלת אתה חונן לימא תהוי תיובתא דרב אסי אמר לך רב אסי אמצעיות לאו כולהו כחדא ברכה נינהו ואינו חוזר אלא למקום שטעה. ופי' ר"ח וקיי"ל כרב אסי דרב הונא לגבי רב אסי כתלמיד הוא נחשב ותו דמתני' מסייע לי' וקשיא לרב הונא ואע"ג דשני אשנויי לא סמכי'. ותו דתלמוד ארץ ישראל מסייע ליה דגרסי' בירושלמי בטוטאי אישתיק באופנים אתון שיילין לר' אבין אמר להו בשם ר' יהושע בן לוי זה שעובד תחתיו יתחיל ממקום שפסק א"ל והתנינן מתחלת ברכה שטעה זה אמר לון מכיון דעניתון קדושתא כמה שהוא תחלת ברכה הלכך בין יחיד בין שליח צבור טעה בשלש ראשונות חוזר למגן אברהם בשלש אחרונות חוזר לעבודה באמצעיות אינו חוזר כלל אלא אומר במקום (שזוכה) [שזוכרה] ודיו ע"כ פי' ר"ח. אמר ר' יצחק ראה שוורים באים פוסק דתני רב אושעיא מרחיקין מן שור תם חמשים אמה ומשור המועד כמלא עיניו תנא משמיה דר' מאיר ריש תורא בדיקולא סק לאגרא ושדי דרגא מתותך אמר שמואל ה"מ בשור שחור וביומי ניסן מפני שהשטן מרקד בין עיניו:

סימן קד

אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות אלא באמצעיות אמר רבי חנינא ראשונות דומה לעבד שמסדר שבח לרבו אמצעיות דומה לעבד שמבקש פרס מרבו אחרונות דומה לעבד שמקבל פרס מרבו והולך לו. פר"ח דדוקא ליחיד אבל שאלה ששואלין הצבור כגון זכרנו לחיים במגן בעשי"ת וכיוצא בהן שרי דהא שלש אחרונות עבודה ושים שלום שאלה נינהו ושרי משום דשאילת צבור נינהו. ושמעי' מינה דאסור לכל מאן דמשני או מוסיף או גורע בג' ברכות ראשונות מן המטבע שטבעו חכמים בברכות ואלו חזנים שמניחי' מטבע ברכות ואומרי' קדושות לאו שפיר עבדי אבל המאריך באמצעיות בתפלתו לית לן בה דהא משה רבינו פעם האריך בתפלתו מ' יום ופעם קיצר ואמר אל נא רפא נא לה ע"כ פי' ר"ח. מיהו מה שאנו מתפללין קרובו"ת בג' ראשונות ובג' אחרונות בהא אפי' (פי') ר"ח מודה דשרי דהא צרכי רבים נינהו כדפי' ר"ת לעיל בפ"ק שער ב' אבל צרכי יחיד בג' ראשונות ובשלש אחרונות ודאי אסור והא נמי דפר"ח שבאמצעיות אם הוא מקצר לית לן בה מפני שהלכה כר' יהושע דמתפלל אדם כל השנה מעין י"ח אע"ג די"ח שגורים בפיו כדפרי' לעיל. והא נמי דפר"ח דהמאריך באמצעיות לית לן בה היינו שאם שואל כל צרכיו שהוא רוצה בשומע תפלה לית לן בה או אם שואל מעין כל ברכה וברכה בסוף כל ברכה וברכה לית לן בה וכש"כ לאחר תפלה כל מה שישאל דלית לן בה כדמוכח פ"ק דע"ז דתניא

נחום המדי אומר שואל אדם צרכיו בשומע תפלה ואמרי' התם דעבדינן כוותי' ותניא ר' אליעזר אומר שואל אדם צרכיו ואח"כ יתפלל שנא' תפלה לעני כי יעטוף וגו' ר' יהושע אומר מתפלל אדם ואח"כ שואל צרכיו שנא' אשפוך לפניו שיחי וגו' וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אמר רב יהודה בר שמואל בר שילת משמי' דרב אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר כגון אם הי' משכח תלמודו מאריך בחונן הדעת ואם בעל תשובה הוא מאריך בברכת תשובה וכן כולם. רב ושמואל לא פליגי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ואפי' אם תמצא לומר דפליגי מיהו בהא מודו תרווייהו דשואל אדם צרכיו בשומע תפלה כדברי חכמי' וכדתניא נחום המדי אומר כו' אלא בהא פליגי דלשמואל אינו אומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה ולרב אומר וקיי"ל בפ' יש בכור דרב ושמואל הילכתא כרב באיסורי ותפלה איסורי נינהו והא דאמר התם פ"ק דע"ז א"ר יהושע בן לוי אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר אחר תפלתו אפי' כסדר יום הכיפורים אומר ההיא נמי ליכא למידק ולומר לאחר תפלתו ולא בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה ופליגא אדרב אלא ודאי ה"ה דבכל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר ותדע דהא הכא אמר רב חייא בר אשי אמר רב אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם יש לו חולה בתוך ביתו אומר בברכת חולים אם צריך פרנסה אומרה בברכת השנים ופ' אין עומדין אמר רב חייא בר אשי אמר רב אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר אפי' כסדר יום הכיפורים אומר אלמא מאן דאית לי' הא אית לי' נמי דרב שאם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה שאומר. וקשה לריב"א זצ"ל אהא דאמר אם יש חולה בתוך ביתו אומרה בברכת חולים דהאיך יכול יותר להתפלל אלא כמו שאנו מתפללין שא"ת יזכרנו לבד וצבור לבד הא קיי"ל לעולם יצרף אדם עצמו עם הצבור וי"ל שיתפלל כך והעלה רפואה לכל מכותינו ולחולי פלוני שבביתי כמו שאנו מתפללין ותן חלק טוב לכל הבוטחים בשמך באמת ושים חלקנו עמהם והואיל שמתפלל על חולה שלו כשמתפלל על רבים מתוך דרבים נפישי רחמי נשמעת תפלתו במהרה. וכן נמי הא דדרש ר' שמלאי לעולם יסדיר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל ופירשתי אני לעיל בשער ק' דהיינו שאנו אומרים פסד"ז התם פ"ק דע"ז אינו מוכיח כדבריי אלא מוכיח דשבח הקב"ה היינו שיתפלל כל י"ח ואח"כ ישאל צרכיו דשלש ראשונו' ושלש אחרונות הכל משבח דקב"ה קא מיירי דמסיק התם אפלוגתא דר"א ור' יהושע מכדי קרא לא כמר דייקי ולא כמר דייקי במאי קא מיפליגי כדדרש ר' שמלאי דדרש ר' שמלאי לעולם יסדר

אדם שבחו כו' ר' יהושע סבר ילפי' ממשה פי' ר' יהושע דאמר מתפלל אדם ואח"כ שואל צרכיו סבר כר' שמלאי דלעולם יסדיר אדם שבחו של הקב"ה ואחר כך יתפלל. מעתה הואיל דקיי"ל דמתפלל אדם צרכיו באמצעיות היינו מפני שכבר הסדיר שבחו של הקב"ה בג' ראשונו' וכדאמר ר' חנינא ראשונות דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו מעתה פסוקי דזמרה שאנו אומרים בכל יום היינו מההיא דר' יוסי דפ' כל כתבי הקודש ומעתה אין ראי' מיכן שלא לומר פסוקי דזמרה אחר התפלה כרפר"ח וכדפי' ה"ר נתן ערוך כדפי' לעיל בשער ק':

סימן קה

פרק מאימתי אמר ר' חלבו כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברה' יהי' לו בעזרו וכשמת אומרים עליו אי עניו אי חסיד מתלמידיו של אברהם אבינו ואברהם מנ"ל דקבע מקום לתפלתו שנאמר וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם ואין עמידה אלא תפלה שנא' ויעמד פינחס ויפלל. וקשה לי דבפ' נגמר הדין גמ' הי' רחוק מבית הסקילה ובפ' אלו הן הנשרפין בסופו אמר ר' אלעזר ויתפלל לא נאמר אלא ויפלל מלמד שעשה פלילות עם קונו אלמא דלא התפלל כלל דהא אמר פ' אלו הן הנשרפין דבקשו מלאכי השרת לדוחפו מפני שהי' עושה פלילות אלמא דלא דרך תפלה בא שא"כ מפני מה בקשו לדוחפו. ובפרק במה בהמה יוצאה תניא פחז כמים ר' אליעזר אומר פזת (חלתה) [חבתה] זלתה ר' יהושע אומר פסעת על דת חוייבת זנית רשבג"א פללתה חלת זרחה תפלתך ופי' דרב ר' נתן בערוך פ"ל פללת פי' עשית פלילות שתבעת עלבון אמך חלת התפללת כמו ויחל משה האי תנא סבר לא שכב עמה ע"כ בערוך. למדתי משם דלשון פלילות אינו תפלה: אמר ר' חלבו אמר רב הונא כל היוצא מביהכנ"ס אל יפסיע פסיעה גסה אמר אביי לא אמרן אלא כדנפיק אבל כדעייל מצוה למרהט שנא' נדעה נרדפה לדעת את ה':

סימן קו

פרק היה קורא בתורה והגיע זמן ק"ש גמ' וכשמת טבי עבדו וכו' ת"ר אין קורין אבות אלא לשלשה ולא אמהות אלא לארבע. מ"ש דאין קורין אבות אלא לג' דלא ידעינן אי מראובן קאתינ' אי משמעון קאתינא. אמהות נמי לא ידעינן אי מלאה קאתינא אי מרחל קאתינא. אלא עד הני חשיבי טפי לא חשיבי. פר"ח אין אומרים זכור לנו ברית אבות אלא לשלשה אומר זכור לנו זכות אברהם יצחק ויעקב מיכן ולמטה אין מזכירין וכך אין מזכירין זכות אמהות אלא לארבע. אלא עד יעקב חשיבי וזכותייהו גדולה. אבל השבטים לא חשיבי כי הני. לפיכך אין מזכירין וניתלין בזכותן. ד"א אין משבחין את המת בהספד שהוא בן ראובן ולא בן שמעון אלא שהוא בן אברהם יצחק ויעקב והנשים שהן בנות שרה

ורבקה רחל ולאה וכמה פירושים אחרים כיוצא בהם. ע"כ פר"ח. וכך נראה בפרש"י. והיינו שאנו מתפללין אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב כדאמרי' בעלמא ואעשך לגוי גדול זה שאומרים אלהי אברהם. ואברכך זה שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמך זה שאומרים ואלהי יעקב. יכול שיהיו חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך חותמין ואין חותמין בכולן. וכדאמרי' בחלק א"ר יהודה אמר רב לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון שהרי אדם גדול הביא עצמו בנסיון ונכשל. אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ואין אומרים אלהי דוד. אמר לו אינהו מינסו לי ואת לא מינסת לי כו'. הרי אפי' דוד המלך שיוצאין כנגדו שבעה ברקים ורוגשים כל אופנים ושרפים ואוצרות ברד וענני כבוד ומזלות וכוכבים ומלאכי השרת ולוהטי זבול אומרים למנצח מזמור לדוד. וקול רעש גדול בא מגן עדן ואומר ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה. ואז דוד בא וכל מלכי בית דוד אחריו וכל אחד כתרו בראשו. וכתרו של דוד מובהק ומשונה מכל כתרים וזיוו הולך מסוף העולם ועד סופו. וכשעולה לבית המדרש הגדול שברקיע. הוכן לו כסא של אש שהוא ארבע מאות פרסה גובהו כפלים אורכו וכפלים רחבו. וכיון שבא דוד יושב על כסא שמוכן לו כנגד אותו הכסא של אש לקונו. וכל מלכי בית דוד יושבין לפניו וכל מלכי בית ישראל עומדין מאחריו מיד עומד ואומר שירות ותשבחות שלא שמעתן אוזן מעולם וכשפותח ואומר ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה מיד פותח מיטטרון שר הפנים וכל פמליא של עולם ואומרים קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו. וחיות משבחין ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו ורקיעים אומרים ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור וגו'. והארץ אומרת ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד. וכל מלכי בית דוד אומרים והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. וזכה לכל הכבוד באותו עולם. ש"מ שהיה צדיק וקדוש ומופלא אעפ"כ לא הגיע לצדקותן וחסידותן של אבות שלשה כש"כ השבטים שלא הגיע צדקותם וחסידותם. הלכך מסתבר פר"ח הראשון. וע"כ אין אנו מתפללין זכור לנו ברית אבות אלא לאברהם ליצחק וליעקב. והא דאמר בשבת פ' במה אשה יוצאה מאימתי תמה זכות אבות אמר רב דימי מימי הושע בן בארי דכתיב ועתה אגלה את נבלותה ושמואל אמר מימי חזאל דכתיב וחזאל לחץ את ישראל וגו' וכתיב ויתן ה' אותם וירחמם ויפן אליהם וגו'. ור' יהושע בן לוי אמר מימי אליהו דכתיב ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא וגו' פי' לי מורי הרב רבי יונתן זצ"ל דה"מ שאינה עומדת מעצמה. אבל כשאנו מתפללין שיעמוד לנו זכות אבות. לענין זה כל ימי הארץ

אינה תמה ועומדת הלכך שפיר מצלינן זכור ברית אברהם ועקידת יצחק וכו' ושפיר נמי מצלינן אב הרחמים הוא ירחם על העמוסים בזכות ברית איתנים:

סימן קז

פ"ק דביכורים תנן. דגר מביא ואינו קורא מפני שאינו יכול לומר אשר נשבעת לאבותינו ואם היתה אמו מישראל מביא וקורא. וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו אומר אלהי אבות ישראל וכשהוא בביהכ"נ אומר אלהי אבותיכם ואם היתה אמו מישראל אומר אלהי אבותינו. ותניא בספרי אשר נשבע ה' לאבותיכם פרט לגרים לתת לנו פרט לעבדים. ואמר פ' בתרא דמכות כיון דאיכא ביכורי הגר דבעי למימר אשר נשבע ה' לאבותינו ולא מצי אמר לא פסיקא לי'. ותניא בתוספתא פ"ק דביכורים ר' יהודה אומר כל הגרים כולם מביאים ולא קורין. ובני קני חותן משה מביאין וקורין שנא' והיה כי תלך עמנו וגו'. ופר"ת דברייתא איירי כשאמו מישראל. וה"ק כל הגרים כולם מביאים ולא קורין אפי' אמו מישראל. ובני קני חתן משה מביאין וקורין כשאמו מישראל מביא וקורא דמשמע בכל גרים ואפי' אינן בני קיני והלכה בברייתא. ואמר בירושלמי פ"ק דביכורים תני בשם ר' יהודה גר עצמו מביא וקורא מאי טעמא כי אב המון גוים נתתיך. לשעבר היית אב לארם ועכשיו אתה [אב] לכל הגוים רבי יהושע בן לוי אמר הלכה כר' יהודה. אתא עובדא קומי ר' אבהו והורה ואמר הלכה כר' יהודה. ונראה בעיני דברייתא דירושלמי איירי כגון שאותו גר מבני קני חתן משה מדלא קתני כל הגרים כדקתני בתוספתא דבכורים והיינו טעמא שהרי כמו שמצינו שלקחו אלעזר ומשה מבנות פוטיאל כן יש לומר שלקחו בני פוטיאל מבנות ישראל. וכן ר' יהודה דורש בספרי שבני פוטיאל לקחו מבנות ישראל ומפני שנתערבו בני פוטיאל ובנות פוטיאל בישראל ע"כ כל הבא מזרעם מביא וקורא לאפוקי שאר גרים שאפי' אמו מישראל אינו מביא וקורא כדתנן במתניתא מעתה ירושלמי ותוספתא דכל אחד. והא דאמר דריב"ל ור' אבהו פסקו הלכה כר"י היינו כר' יהודה דברייתא וכן היא ניחא שנעמיד ירושל' כדעת התוספתא כי התוספתא שלנו יש לסמוך עליה כי תוספתא שלנו ר' הושעיא היא כדאמר פ"ק דב"ק תני ר' חייא עשרים וארבע אבות ניזקין הם ואמר נמי התם תני ר' הושעיא שלשה עשר אבות נזקין הן ותניא בתוספת' דידן פ"ט שלש' עשר נזקין וכו' אלמא דסמכא היא כדאמר פ' ע"פ כל ברייתא דלא מתנייא בי ר' חייא ור' הושעיא לא מותבינן מינה. ע"כ יש לנו לפרש ההיא דירושל' אחר הברייתא הילכך כל שאר גרים אפילו אמן מישראל אינם מתפללים כ"א אלהי ישראל ובני קני מתפללין אלהי אבותינו. מיהו בביהכ"נ אומר אלהי אבותיכם. והאידנא

כל הגרים בחזקת שאינם בני קני כי בני קני נתערבו מאז בישראל. ותו דכל דפריש מרוב אומות העולם פריש:

סימן קח

פרק מאימתי אמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן אמר ר' יוסי ב"ר חנינא משום ר' אליעזר בן יעקב כל האוכל ושותה ואח"כ מתפלל עליו הכתוב אומר ואותי השלכת אחרי גויך א"ת גויך אלא גאיך. פסוק זה במלכי' גבי ירבעם. אמר הקב"ה אחר שאכל ושתה זה ונתגאה קבל עליו מלכות שמים ודוקא יין ודבש ושכר שיש בהם גאות אבל מים שאין בהם גאות לית לן בה וכן ראיתי מורי רבינו אב"י העזרי ששתה מים בשחר קודם דתפלה. ופר"ח וקיי"ל משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי ופי' הרב ר' נתן בערך קב בריש גמ' הדר עם הנכרי ובסוף גמ' דפ' החולץ ובסוף גמ' דפ' האומר התקבל גט וכו' ובפ' הלוקח בהמה בגמ' רשב"ג משנת ראב"י קב ונקי פי' מעט וברור מכל ספק שהוא כסולת נקי' עד כאן ערוך וכן פי' ר"ח ס"פ התקבל משנת ראב"י קב ונקי כלומר מעט וברורה ע"כ פר"ח. וסוף פ' החולץ תניא אמר ר' שמעון בן עזאי מצאתי מגילת יוחסין בירושלים וכתוב בה איש פלוני ממזר מאשת איש וכתוב בה משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי פר"ח מעט וברור מכל ספק ע"כ פר"ח. ור"פ הדר עם הנכרי א"ל אביי לרב יוסף קיי"ל משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי ופרש"י קיי"ל ביבמו' פ' החולץ משנת ראב"י קב ונקי כלו' במקומות מועטות נזכר במשנה אבל נקי דהלכה כמותו בכל מקום ע"כ רש"י. משמע מלשון רש"י דדוק' במשנתינו הלכה כמותו לאפוקי ברייתא וכ"ש שמעת' משמי'. ומשמע כדבריו פ' ב' דייני גזירות גמ' דפוסק מעות דא"ר יצחק משמי' דחזקיה בכ"מ שאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו א"ל רבא לרב נחמן אפי' בברייתא נמי א"ל מי קאמ' במשנתינו בכל מקום קאמר אפי' בברייתא ש"מ כל היכא דקאמר במשנתינו דוקא משנה ולא ברייתא א"כ ה"נ דקאמר משנת ראב"י קב ונקי משנה ולא ברייתא. ולפי זה הי' קשה לפי' ר"ח שפי' הכא וקיי"ל משנת ראב"י קב ונקי מיהו פ' החולץ מוכח דאפי' בברייתא קיי"ל כראב"י בכל מקו' גמ' ספק בן תשעה לראשון בן ז' לאחרון ת"ר ראשון ראוי להיות כה"ג שני ממזר ספק ראב"י אומר אין ממזר מספק וכו' אמר רב יהודה אמר רב הלכה כר' אליעזר כי אמריתה קמי' דשמואל אמר לי הילל שונה עשרה יוחסין עלו מבבל כהני לויי וישראלי חללי גירי וחררי ממזרי נתיני שתוקי ואסופי וכולן מותרין לבוא זה בזה ואת אמרת הלכה כראב"י אביי סבר לה כשמואל דהלכה כהילל ומוקי ראב"י אליבא דהילכתא כי היכי דלא תקשי הלכתא אהלכתא ורבא סבר לה כרב דאמר הלכה כר' אליעזר ומוקי לה לראב"י אליבא דהלכתא כי היכי דלא תקשי

הלכתא אהלכתא. מעתה ש"מ דאפי' בברייתא אמרי' משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי. ואפשר לומר שלברייתא קורא משנה כדאמ' בירושלמי שלהי מסכת הוריות דרש ר' אבא פלס ומאזני משפט לה' מעשהו כל אבני כיס פלס זה המקרא מאזני זו משנה משפט זה תלמוד לה' זו תוספתא וכולי וכולן נוטלין שכר מכיס אחד ר' אבא בר כהנא אזל לחד אתר אשכח לר' לוי [יתיב ודריש] איש אשר יתן לו אלקים עושר [וגו' עושר] זו מקרא נכסים אלו הלכות וכבוד זו תוספתות ואיננו חסר לנפשו מכל אלו משניות גדולות כגון משנת ר' חייא משנת ר' הושעיא ומשנת בר קפרא ולא ישליטנו אלקים לאכול ממנו זה בעל הגדה שאינו לא אוסר ולא מתיר לא מטהר ולא מטמא כי איש נכרי יאכלנו זה בעל התלמוד למדנו משם שלברייתות קורא משניות. מיהו הא ודאי תימה שפי' ר"ח הכא וקיי"ל משנת ראב"י קב ונקי דאין זה לא משנה ולא ברייתא וההיא דפ' ב' דייני גזירות לא קשיא די"ל שאין חילוק בין לשון משנתינו ללשון משנת מיהו הא דאמר ר' יוחנן כ"מ ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה דפ"ב דייני גזירות ודאי ראיה היא דדוקא משנה ולא ברייתא:

סימן קט

פרק יציאות השבת תנן לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל ולא יכנס לבורסקי ולא לאכול ולא לדין ואם התחילו אין מפסיקין ואמר בגמרא הי סמוך למנחה אילימא סמוך למנחה גדולה אמאי לא הא איכא שהות ביום טובא אלא סמוך למנחה קטנה אם התחילו אין מפסיקין אמאי אין מפסיקין לימא תהוי תיובתא דר' יהושע בן לוי דאמר כיון שהגיע זמן תפלת המנחה אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המנחה לעולם סמוך למנחה גדולה ובתספור' בן אלעשה. ופסק ר"ת דהלכה דסמוך למנחה גדולה תנן דאע"ג דהאי לישנא אליבא דריב"ל ואמרינן פ' תפלת השחר לית הילכתא לא כרב הונא דאמר אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המוספין ולא כריב"ל דאמר כיון שהגיע תפלת המנחה אסור לו לאדם שיטעום כלום כו' ואיהו הוא דהוצרך להעמיד משנתינו סמוך למנחה גדולה כי קאמר ר' יהושע ב"ל סמוך למנחה קטנה ואם התחילו אין מפסיקין היינו כל זמן שלא הגיע שעת מנחה קטנה מט' שעות ולמעלה אבל כשהגיע לט' שעות אז פוסק משום שכבר אסור לו לאדם שיטעום כלום עד שיתפלל מדרבנן אבל לדידן דלא סבירא לן דר' יהושע בן לוי (מיהו) קאמר מתני' שפיר סמוך למנחה קטנה ואם התחילו אין מפסיקין לגמרי אפילו עוברת שעת מנחה דלא אטרחוהו רבנן. אפילו הכי אומר ר"ת דהלכה היא דסמוך למנחה גדולה תנן מדלא קאמר תלמודא מידי אליבא דידן ודוקא סעודה גדולה כגון סעודת אירוסין

ונישואין וסעודת ברית מילה וכל כיוצא אבל סעודה בעלמא כמו שאדם סועד בכל יום ההיא מותר אפילו סמוך למנחה קטנה ואפילו כבר הגיע שעת מנחה קטנה מותרת דלית הילכתא כר' יהושע ובלבד שיהיה לו שהות לאחר אכילה כדי שיעור תפלה ואם התחילו סעודה גדולה אפי' לאחר שהגיע שעת מנחה גדולה אין מפסיקין ובלבד שיהי' לו שעה אח"כ כדי תפלתו:

סימן קי

פרק אין עומדין אמר ר' חייא בר אבא לעולם יתפלל אדם בבית שיש לו חלונות שנא' וכוין פתיחין לי' בעליתי' לקבל ירושלם. ירושלמי כתיב ולעבדו בכל לבבכם איזהו עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה וכן בדניאל הוא אומר אלהא די אנת פלח לי' בתדירא ובאיזה עבודה הוא עובדו בתדירא הוי אומר זו תפלה כדכתי' זמנין תלתא ביומא וגו'. יכול יתפלל לכל רוח שירצה ת"ל וכוין פתיחין לי' בעליתיה נגד ירושלם יכול לא הי' מתפלל אלא משבא לגולה ת"ל כל קביל די הוה עביד מן קדמת דנא יכול יתפלל כל שעה שירצה תלמוד לומר ערב ובוקר וצהרים וגו':

סימן קיא

פרק מאימתי אמר ר' חלבו אמר רב הונא לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה שנאמר ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא אמר רב נחמן ב"ר יצחק אף בתפלה של שחרית שנאמר ה' בוקר תשמע קולי ר' (יוחי) [יוחנן] אומר אף בתפלה של ערבית שנא' תכון תפלתי קטורת לפניך משאת כפי מנחת ערב. פי' ר"ח הילכך צריך אדם להיות רגיל בכולם:
סדר תפלה נשלם. ושבח לאלקי עולם. ואויבי יהא נכלם:

סימן קיב

תשובה מהרב המחבר זצ"ל
אדם שהרג נפש בשוגג אם יכול ליעשות שליח צבור. שלום יכפילוך מן השמים כדין כל מלכים. אדוני ר' יעקב ב"ר יצחק בר אוריין ובר אבהן. נתתי את לבי על כתבך להשיבך. כך נראה בעיני שאין שום כח ביד אבי תינוק לעכב עליכם מלהתפלל עם זה מתתי' אלא הדבר מוטל על הצבור. ודאי אם הי' הורג נפש במזיד אפי' אם אין גואלי הנהרג מונעין מלהתפלל עמו. הצבור עצמם צריכין להתרחק ממנו כמו שכתב רב שרירא גאון זצ"ל ההורג את הנפש בזמן הזה אין בידינו לעשות לו מאומה לא להורגו ולא לחובטו ולא להגלותו. אלא לימנע ממנו שלא להתערב עמו ואסור להתפלל עמו ולהסתכל בדמותו שכן אמרו חכמים אסור להסתכל בדמות אדם רשע ופסול לכל עדות שבעולם עכ"ל.

ולא שנא הורג במזיד ול"ש הורג בשוגג שיש לימנע ממנו אם אינו שב בתשובה. אבל אם שב בתשובה הרי הוא צדיק גמור מיד אע"פ שעדיין לא עשה שום דין אלא שצריך טבילה ליטהר מעבירה שטימאתו. שהעבירה מטמאה. כדאמר בשוחר טוב במזמור בבא אליו נתן. וכן הוא אומר הרב כבסני מעוני מיכן אתה למד שכל מי שעבר עבירה כאלו נטמא בטמא מת ואין מזין עליו אלא באזוב. ואף דוד אמר כן תחטאני באזוב ואטהר. וכי נטמא דוד אלא בעון נפשו חלל. וכן קבלתי ממורי הרב רבינו שמחה זצ"ל שכל בעלי תשובה צריכין טבילה. דתני' באבות דר' נתן פ"ג מעשה בריבה אחת שנשבית וכו' ולאחר שפדאוה הטבילוה. שכל אותם הימים שהיתה שרויה בין העכו"ם היתה אוכלת משלהם ועכשיו הטבילוה כדי שתטהר. אע"ג דגיעולי עכו"ם אינם מטמאים את הגוף אפילו הכי הטבילוה כדי לטהרה מן העבירה. ואע"פ שפירשתי שכל בעלי תשובה צריכין טבילה אעפ"כ הטבילה אינה מעכבת התשובה. אלא אחד חייבי לאוין ועשה ואחד חייבי כריתות ומיתות ב"ד בין שהזיד בין ששגג מיד כשהרהר תשובה הרי הוא כצדיק גמור לכל התורה כולה אלא שצריך לצער את עצמו ולסגף את גופו להתכפר לו מה שכבר עשה. וראיה לדבד דאמרי' פ' האיש מקדש על מנת שאני צדיק אפי' רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה ואע"פ דידעינן ביה דרשע גמור. אפי' הכי אי הרהר תשובה מקודשת והוי צדיק אע"פ שעדיין לא עשה שום דין. וכן אתה למד מבני קרח שהיו רשעים ואש מלהטת סביבותיהם ועשו תשובה ושרת' עליהם רוח הקודש ונעשו נביאים ואמרו שירה כמו שדורש בשוחר טוב במזמור למנצח על שושנים. הא למדת אע"פ שלא עשו שום דין אלא שחזרו בתשובה שרתה עליהם שכינה. וכן אתה למד מאחאב דכתיב הראית כי נכנע אחאב מפני אלמא הכנעת הלב הוי תשובה להבא להקרות צדיק. ואע"ג דכתיב ויהי כשמוע אחאב את הדברים ויקרע את בגדיו וישם שק על בשרו ויצום וישכב בשק וילך אט. ואמר בפסיקתא בפרשת שובה וכמה מתענה אם היה רגיל לאכול בשלש שעות אוכל בשש ואם הי' רגיל לאכול בשש אוכל בתשע מהו וילך אט ר' יהושע בן לוי אמר שהי' מהלך יחף. אלמא שהי' מתענה והולך יחף התם כדי לבטל מעליו הגזירה שכבר נגזרה עליו כמו שאמר לו הנביא הכלבים ילקקו את דמו. הא למדת שהדין שעושין בעלי תשובה אינו אלא לבטל מעליהם הפורענות שכבר נגזר עליהם למפרע. אבל מיכן ולהבא רק שיהרהר התשובה ויתודה מיד הקב"ה נושא לו פנים ומשים לו שלום כדאית' בפסיקתא אמרו מלה"ש לפני הקב"ה כתיב לא ישא פנים האיך אתה נושא פנים לישראל שנא' ישא ה' פניו אליך אמר להם איך לא אשא להם פנים שהם מתודים לפני ואומרים בלשון הזה אשמנו בגדנו גזלנו כו' אלמא

כשהוא מתודה אע"פ שעדיין לא עשה שום דין אפי' הכי הקב"ה נותן לו שלום ונקרא בעל תשובה כדכתיב שלום שלום לרחוק ולקרוב לזה שהי' רחוק ונתקרב. והא דאמר בפ"ק דזבחים ופ"ק דיומא ובשבועות גבי חייבי עשה שאם עשה תשובה שאינו זז משם עד שמוחלין לו היינו שמוחלין לו גם גוף עון שא"צ לא צום ולא קרבן להתכפר כדאמר רבא עולה דורן היא אבל שאר עבירות מתכפרין למר כדאית ליה ולמר כדאית לי' היינו הכל לשעבר. אבל להכא הוי צדיק גמור לכל התורה כולה. וההיא דזה בורר דאמר רב נחמן החשוד על העריות כשר לעדות אמר לי' רב ששת עני מרי ארבעים בכתפו וכשר לעדות אין לפרש דה"ק שהי' חשוד ועתה אינו חשוד אלא שלא קבל דין עדיין והיינו דקאמר ארבעין בכתפי' שאע"פ שכבר פירש מ"מ הואיל ולא קבל דין עדיין פסול. התם אין הפי' כך אלא החשוד דקאמר שעדיין חשוד אבל אם לא היה עדיין חשוד היה לכ"ע בשר אע"פ שלא קבל דין עדיין הואיל שרוצה לקבל. הילכך אתבריר לן דכל היכי שעבר עבירות אפילו חייבי כריתות ומיתות ב"ד מיד כשיהרהר תשובה אפילו מהיום הוי צדיק גמור. וצריך לסגף את גופו על שעבר להתכפר לו. והואיל שמהיום הוי צדיק ודאי יש להתפלל עמו אע"פ שעדיין לא קבל דינו. כש"כ זה מתתיה שכבר קבל מה שגזרו עליו רבותינו ואי משום שהיה בעיר אחת ולא היה גולה מעיר לעיר בהא ליכא חששא דאמר פ' אחד דיני ממונות אמר רב יהודה אמר רב גלות מכפרת שלשה דברים שנאמר כה אמר ה' היושב בעיר הזאת ימות ברעב בחרב ובדבר והיוצא ונפל על הכשרים חיה יחיה אלמא מהיכן ילפינן דגלות מכפר עון מההוא קרא. והא התם חייבי מיתות נינהו כדכתיב ימות ברעב ואפ"ה מתכפר להם בעבור שגלו לבבל אע"פ שלא היו גולים מעיר לעיר אלא נתיישבו בבבל כמו ששלח להם נביא לבנות בתים ולנטוע כרמים ור' יוחנן דגמר מיכניה שגלות מכפרת הכל אע"פ שיכני' לא היה גולה מעיר לעיר. ופרק אלו עוברין אמר רב כהנא אנא אי לאו דנסיבי כהנתא לא גלאי אמרו לי' והא למקום תורה גלית אמר להו לא גלאי כדגלו אינשי אלמא אע"פ שהיה יושב ולומד במקום אחד קרי לי' גלות. צא ולמד מאלו הן הגולין לעיר מקלט עד מות הכהן. הילכך זה מתתי' הואיל וגלה והודיע שבעבור זה המאורע הרע שבא לידו גלה והי' שם ונשתכר ודאי הוי גלות וקיים גזירת רבותינו כדתנן רוצח שגלה לערי מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני אם אמרו לו אעפ"כ יקבל מהם שנאמר וזה דבר הרוצח. הילכך זה מתתי' נמי הואיל שהודיע שבעבור זה המאורע [גלה] אע"פ שנהגו בו בני אדם טריגוס בכבוד הוה גלות מעליא ואי משום שנשתכר הדין עמו כדכתי' ונס אל אחת [הערים] האלה וחי עביד לי' מידי דתהוי לי' חיותא. ולענין ליעשות לו שליח צבור נראה בעיני אם הי' כהאי גונא

כהן פסול להקריב אז גם הוא לא הי' יכול ליעשות שליח צבור משום ההיא דפרק תפלת השחר דאמר ריב"ל תפלות כנגד תמידים תקנום תניא כוותי' דריב"ל מפני מה אמרו תפלת השחר עד חצות שהרי תמיד של שחר כו' ודרשו נמי לאלהא די אנת פלח לי' בתדירא וכי יש עבודה בבבל אלא זו תפלה הילכך הואיל והתפלה במקום קרבן גם הוא לא היה ראוי ליעשות שליח צבור אבל השתא שכה"ג כהן כשר להקריב גם הוא ראוי להעשות שליח צבור. ומנלן דכהן כי האי גונא כשר להקריב דאיתמר סוף פרק הרי עלי עשרון הזיד בשחיטה רב נחמן אמר קרבנו ריח ניחוח ורב ששת אמר אין קרבנו ריח ניחוח רב נחמן אמר קרבנו ריח ניחוח דהא לא עבד שירות ורב ששת אמר אין קרבנו ריח ניחוח נעשה כומר לע"ז. אמר רב נחמן מנא אמינא לה דתניא כהן שעבד ע"ז ושב קרבנו ריח ניחוח במאי אי בשוגג מאי ושב שב ועומד הוא אלא פשיטא במזיד ואי בזריקה כי שב מאי הוה הא עבד ליה שירות אלא לאו בשחיטה רב ששת אמר לעולם בשוגג וה"ק אם שב מעיקרו דכי עבד בשוגג עבד קרבנו ריח ניחוח ואם לאו אין קרבנו ריח ניחוח. הא למדת דרב ששת מודה לרב נחמן דבשוגג קרבנו ריח ניחוח וכשר להקריב אע"פ שבמזיד נעשה כומר לע"ז. ואע"פ שאם זרק לע"ז נעשה בעל מום אפילו הכי שוגג בשחיטה כשר. כש"כ זה מתתי' ששגג בזה דתינוק שהוא ראוי ליעשות שליח צבור. ואי משום ההיא דפרק ר' ישמעאל דבעי מניה ר' יוסי בן שאול מרבי כלים ששמשו בהם בחוניו מהו שישמש בהם במקדש קמיבעיא ליה אליבא מאן דאמר חוניו לאו בית ע"ז הוא דתנן כהנים ששמשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש בירושלים כהנים הוא דקנסו רבנן בהו משום דבני דעה נינהו פי' דהוו מזידים אבל כלים לא פי' הואיל ולאו בני דעה נינהו הוו להו כמו אנוסים ולא קנסו בהו רבנן. ומסקנא התם שקנסו בהם. אלמא אפילו באונס נפסלים הא לא קשיא דשאני התם שנעשית בהם עבודה לבית חוניו במזיד. ועוד נראה דאפי' רוצח שהרג במזיד ועשה תשובה הרי זה נעשה שליח צבור שהרי עדיף מצדיק מעיקרו ואינו דומה לעושה שירות לע"ז שנעשה כבעל מום דהתם גלי קרא אצל ע"ז אבל לענין רציחה ושאר עבירות לא מצינו שנעשה כהן בעל מום. וראי' לדבר דאמר בברכות כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו שנאמר ובפרישכם כפיכם וקבלתי ממורי רבינו אבי העזרי דדוקא בשלא עשה תשובה אבל אם עשה תשובה הרי זה נושא את כפיו ומברך את ישראל כדאי' בירושלמי בהניזקין שלא תאמר בהן זה מגלה עריות ושופך דמים והוא מברכני אמר הקב"ה וכי הוא מברכך אני הוא שמברכך שנאמר ושמו את שמי. וכל היכי שנוכל ליישב ירושלמי עם תלמודא דידן לא נאמר שחלוקים זה על זה הילכך מוקמי ההי' דברכות שלא עשה תשובה וההיא דהניזקין בירושלמי בשעשה

תשובה הילכך מתתי' זה השוגג בזה התינוק כשר לייעשות שליח צבור. ואי משום הא דסדר תענית גבי שליח צבור דמסיק ונאה בפרקו ומפרש רש"י שלא יצא עליו שם רע. מן הא לא קשיא דאין זה שם רע שבאתה בשגגה לידו. שא"כ תקשי לך פ"ק דמכות דתניא אמר ר' יהודה בן טבאי אראה בנחמה אם לא הרגתי עד זומם להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים אין העדים נהרגין עד שיהרג הנידון אמר לי' שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא שפכת דם נקי כו' כל ימיו של ר' יהודה בן טבאי הי' משתטח על קברו כו' ור' ישמעאל פ"ק דשבת קרא והטה. הרי באת לאלו הצדיקי' שגגת מיתת ב"ד וכי משום זה לא תאמר שפרקן נאה ח"ו. לא פרקו נאה היינו שמזיד ומועד לדברים שלא כהוגן אבל אדם שבאת לידו שגגה ומתחרט הרי זה צדיק גמור לכל התור'. ואתה תזכה ליום שכולו אורה. לכתר ועטרה כחשקי. יצחק ב"ר משה נב"ה:

סימן קיג

תשובה מהרב רבי אליעזר מביה"ס להרב רבי יהודה חסיד זצ"ל בדבר שכירות החזנים ונתינת חוקים.

לשועה אל עושהו. ועיניו אל קדוש ישראל לעשות מעשהו. וכי תשעינה עיני רואים לחשוב עבורה נכרי' עבודתו. אל ישים אשם נפשי בי חלילה להרהר אחר מדותיו. וכי ידעתי מחשבותיו. כולם לכבוד יוצרו וכל כוונתו לכבוד שמים. פליאה דעת ממנה נשגבה לא אוכל לה. ולא לסתור דבריך באתי לבטל רצונך מפני רצוני. אכן משפטים אדבר אותך ונדעה מה בינינו מה טוב. והנה מציון קבע יוצרנו שכר למשרתי מקדשו. ואף כי עבודת בית ה' חמודה בעיני כל וכל א' מתאוה להקדים חבירו עד שבאו לידי שפיכת דמים בכל זאת לא צוה לעבוד חנם לבלתי ימשכו ידיהם ונמצאת העבודה בטלה וקבע שכר לכהניו חלף עבודתם והכתיב בתורתו כי שכר הוא לכם. וכאשר נתרשלו בימי עזרא ביטל יוצרנו מצות שפתיו לא תנסו וצוה על ידי מלאכי לבוחנו בזאת להיות טרף בביתו מצוי למשרתי מקדשו. ומעת הוסר התמיד אין לו ליוצרנו אלא ארבע אמות של תפלה. ותפלות כנגד תמידין תיקנום ואם אין שליח צבור אין קדושה החמודה בעיני יוצרנו ועליו מנשק דיוקנו של זקן כמפורש לנו ע"י ר' עקיבא וחביריו בבריית' דר' ישמעאל. ובסדר קדושה שצריכה עשרה וצריכה שליח צבור אנו מובטחים להיות נושעים מדינה של גיהנם. ואיך קראת לכוס ישועות כוס התרעלה. ולצדקה הנה צעקה. עובר על פשע יעביר חטאתך לאורך ימים. וחיית ורבית. וטובה צפורנן של ראשונים אך כי לא ממך ומכיוצא בך מ"מ נתנו לב לדוחק צבור שאין סיפוק ביד כל צבור וצבור ליתן שכר שליח צבור מכיסם ותקנו להם חוקות לגבות מאוכלי שלחן חתנים שלא ירע לבבם

בתתם מפני הנאת שמחה ואכילה ושתיה ונמצאת מצוה גוררת מצוה ואתה קראת לו חמס. ותקנו להם שמחת תורה ומגבת פורים לעטרת מקדש מעט כנגד מחצית השקל לעבודת בית יוצרנו כדי שלא להכביד על הצבור שאין ידם משגת ליתן שכר החזנים בבת אחת כי לולא החוקים האלה לא היה משעבד עצמו לכל צרכי צבור אם לא בשכר מרובה. ולמדו מדרכי יוצרנו שתיקן לעובדי ביתו כ"ד מתנות ולא הכביד לתת הכ בבת אחת מן הגורן ומן היקב. וקדמונים היו חכמים לראות את הנולד ואם אתה תבטל להם מגבת פורים ונדבת שמחת תורה ונדבת החתנים הנה ברוב מקומות שבפולין ורוסייא ואונגרין שאין שם לומדי תורה מתוך דוחקם. ושוכרים להם אדם מבין מאשר ימצאו והוא להם שליח צבור ומורה צדק ומלמד ביניהם ומבטיחים אותו על כל אלה ומשתבטלם לא יספיק שכרם למחייתם וירדו מחומתם וישארו בלי תורה ובלא תפלה ובלא מורה צדק ואף אם תשוב בך דואג אני פן נשמעו שם דבריך הראשונים ויבוא לידי קלקול:

סליקא לה תשובה שהשיב ה"ר אליעזר מביה"ס זצ"ל להרב רבי יהודה חסיד זצ"ל:

סימן קיד

תשובה אחרת מהרב המחבר זצ"ל להרב ר' חזקיה ב"ר יעקב זצ"ל

פגעתי בבחור הממלא מקום אבותיו. ואראה והנה מור ואהלות נוטפות שפתותיו. כי תי"ו חיים אותיותיו. וניכרים מעשיו מתוך מחשבותיו. ומתקו לי מדבש שאילותיו. כי מיישר אורחותיו. בדרך טובים האהובים בחור נחמד הרב ר' יחזקיהו בן הרב ר' יעקב זצ"ל. אמת ואמונה כי הורה מורי רבינו שמחה זצ"ל הלכה למעשה שיחיד יכול לעכב חזנות שלא יעשה שליח צבור כי אם מאגודה אחת גם פשוט בכל רינוס שהמיעוט מעכב על הרוב מלקבוע שליח צבור וראיתי הרבה מעשים ברינוס שהמיעוט עיכב על הרוב. אמנם לא שאלתי את פי מורי הרב אי מנהגא אי דינא. ורואה אני כי דינא דאורייתא. ואומר אני שכל המתמנה להיות שליח צבור שלא מתוך אגודה אחת אין רוח חכמים נוחה הימנו דתנן רבן גמליאל אומר שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן ותניא אמר להם ר"ג לדבריכם למה שליח צבור יורד לפני התיבה אמרו לו כדי להוציא את שאינו בקי אמר להם כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי הואיל ועומד ומתפלל שלא מתוך אגודה אחת והשאר לא עשאוהו שליח צבור האיך יוציא אותם ידי חובה והם אינם מסכימים לתפלתו. ות"ר עמדו בתפלה אע"פ שיש שם זקן וחכם אין מורידין לפני התיבה אלא אדם הרגיל ר' יהודה אומר מיטפל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה וביתו ריקם ופרקו נאה שפל ברך ומרוצה לעם. ופרש"י זצ"ל ומרוצה לעם שמסכימים לתפלתו אלמא בעינן שליח צבור שיהיו העם מסכימים לתפלתו ואם תרי

רובי מסכימים ומיעוטם אין מסכימים האיך תפלתו עבורם אפי' הוא מתכוין עליהם הואיל שאינם מסכימים לתפלתו. ואע"פ שיש בו כל מדות טובות שהוזכרו בברייתא אפי' הכי אכתי בעינן שיהיו העם מסכימים. והעובר לפני התיבה דקתני בברייתא היינו כל השנה. ואפי' אם תמצא לומר דדוקא בשעת עצירת גשמים קא מיירי. ראש השנה ויום הכיפורים ויומא דרחמי לא גריעי מעצירת גשמים. ועוד שסברא הוא דמרוצה לעם דקתני היינו בכל השנה דהאיך יצאו בתפלתו והם אינם מסכימים לתפלתו. ותדע דהא ישראל שהפריש קרבן חובתו ובא כדן והקריב ובעל הקרבן אינו חפץ בו שיקריב קרבנו וכי ס"ד שנתכפר לו והא אסקי' מאי טעמא תקינו מעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל את קרבני לחמי לאשי האיך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבע משמרות הא למדת דאפי' הם חפצים אפי' הכי לא נפקי ידי חובתם אלא א"כ עומדים על גבם כש"כ היכא שאינו חפץ בהקרבתו דלא נפקי ידי חובתם. וההיא דירוש' דשוחט אדם פסחו של חבירו שלא מדעתו היינו שאינו יודע בשעת הקרבה אבל אם הוה ידע הוה חפץ בהקרבתו ובעבודתו. הא למדת שאין לכהן להקריב אלא בהסכמת הבעלים והכי נמי אין לשליח צבור להתפלל אלא בהסכמת כולם. וכשהוא מתפלל אז מקריב קרבן צבור דתפלה היינו עבורה דכתיב אלהא די אנת פלח לי' בתדירא וכי עבודה יש בבבל אלא היינו תפלה. וכבר איפלגו ר' יוסי ב"ר חנינא ור' יהושע בן לוי דאיתמר ר' יוסי בר חנינא אמר תפלות אבות תיקנום ר' יהושע ב"ל אמר כנגד תמידים תיקנום וכוותי' קיימא לן. ותו דמסקנא דלר' יוסי בר חנינא נמי אסמכינהו רבנן אתמידין. הא למדת כששליח צבור מתפלל אז הוא מקריב קרבן צבור. ואם המיעוט אינם חפצים בעבודתו האיך יוצאים הא אינו יוצא אפי' חפץ בעבודתו עד שיעמוד על גביו הא למדת שאין הכהן רשאי להקריב קרבנו אלא א"כ שיודע שמסכים לעבודתו. והכי נמי אין שליח צבור נעשה שליח צבור אלא א"כ יודע שהצבור מסכימים לעבודתו והיינו דתניא בברייתא דבעי' שיהיה מרוצה לעם כדפרש"י שיהיו מסכימים לתפלתו. וא"ת יעשו להם אותם שאינם מסכימי' שליח צבור אחר האיך יתפללו שנים כאחד או זה בדרום וזה בצפון היתכן הדרך הזה או מאיזה כח יגרשו אותם מבית הכנסת לעשות ביהכ"נ אחר והכתוב צועק חלק לבם עתה יאשמו. הא למדת שכל שליח צבור שעומד שלא מתוך אגודה אחת שאין רוח חכמים נוחה הימנו אלא עד שימצא אדם שיהי' מרצה לכולם. והחסיד הגדול מורי הרב רבינו יהודה החסיד זצ"ל אמר לי שצריך שליח צבור להיות אהוב לצבור שאם לא כן כשקורין תוכחה סכנה היא למי שאינו אוהבו ואמר לי שאם אדם יודע שהחזן אינו אוהבו שאם יקרא אותו

בתוכחה יזהר אל יעמוד כי יכשל אם יעמוד. הילכך אין נכון להתמנות שליח צבור אלא בהסכמת כל הצבור. וכשיתמנה להיות שליח צבור ויכנס לתפלה אם לאחר כן יאמר אחד או שנים שלשה וארבע אין אנו חפצים בו ובלא פשיעתו שלא פשע דבר הקרוי פשיעה שלא כהוגן לאו כל כמינייהו להעבידו הואיל וקבלוהו עליהם כי היכי דלאו כל כמינייהו לבטל המעמדות הואיל שככר נתמנו וקבלום עליהם. מכל מקום צריך שליח צבור לעסוק שיאהבו אותו ולהחניף לצבור ולהעביר על מדותיו כדתניא דבעינן שיהא שפל ברך אבל במילי דשמיא אסור לו להחניף להם אלא צריך להוכיח אותם. וישר כחך והילך בתורה ובמעשים טובים כחשקי אוהבך. יצחק ב"ר משה נב"ה:

סימן קטו

תשובה מהרב ר' משה בר חסדאי זל"ע

גדול השלום שהוא בלי המחזיק כל הברכות. וגנאי הוא המחלוקת שהוא מחריב את הגופים והממונות. ומסלק את השכינה ואם אין שכינתו עליהם אין עליהם שומר. רבותינו אחינו שבמיידבור"ק חישבוני לראש להשיב על דברי ריבות שביניהם ואני לא [כשאני] נכתב נקרא וגם לא הגעתי ואיני כדאי להודות להם. כדיי הוא להתאונן על סילוק הצדיק הרב ר' יעקב וסילוקו בעון הדור כאחד משאר צדיקים המסתלקים ומתכפרים. ואחרי שנמצא טובה בחייו ובמותו והניח זרע תחתיו שלמד תורה וראוי גם הוא לרצות בין ישראל לאביהם שבשמים אע"פ שלא הגיע למעלות של אביו ולחכמתו. טוב הוא שהיו מתרצים רבותיי לעשות חסד עם בנו כאשר עשו עם אביו מאחר שאין להם גדול בחכמה מזומן וראוי לעמוד על מקומו. אך כמו שהוא מזומן לרצות בין ישראל לאביהם שבשמים כן שורת הדין ומשפט שירצה בין הצבור. וצריך הוא הבחור בן הרב להקיש על דלתי כל אחד ולפייסו ולרצותו ולהשוות את עצמו לאוהב לו ולמשרת להיות ניאות בעבודתו ויותר לקטן מלגדול. ולרחוק מן הקרוב. וכן רבותינו שעמו. לפי גדולתן תהא ענוותנותן. גם הם יכניעו את עצמם לבקש מאחינו הממאנים שיכופו דעתם ויתרצו באגודה. גם כי הם רבים עם הקרובים לבן הרב. לא נכון להם לגבר המחלוקת. וכבר שלח לי רבינו שמחה זצ"ל כי הישוב והחזנות אפי' יחיד יכול למחות. ושרי ליה מאריה כיצד נתקיים בהם המנהג הרע הזה כי איני חולק כשיש רבים הממאנים אפי' הם מועטים שלשה או ארבע בני אדם. אך יחיד כל דהוא היאך יכול למחות. ורבינו יב"א נמצא תשובתו בשפירא וכתב כי רוב צבור אם התירו לאחד הישוב רובו ככולו. והביא ראיות מהוריות. ורבותינו כתבו בתוס' בבא בתרא כי אם הי' רבינו תם לא הי' מודה בחרם הישוב. כי אם קדמונינו לא הנהיגו חרם הישוב אלא בשביל אלמים ומוסרים

ושאינם רוצים לפנות לתקנת הקהל ושאינם רוצים לפרוע עמהם מס אבל על אחרים אין חרם. ויש לי תשובה של הרב רבי' אליעזר מאורליינוש זצ"ל שכתב ששמע כן העדות מפי רבינו תם כשיצא מביהכ"נ של טריו"ש. ויש תמהון במנהגים שיש אנשים חטאים שמוחים ישוב לאדם שיש בו צרכי צבור ואינו יורד לחייהם ומי שעושה זה יש בידו מדת סדום ולא יזכה להיות במחיצת הצדיקים. העכו"ם נקראים מתקוממי השם הקמים על ישראל. וזה ששונא לעבדי השם כש"כ שהשם יקעקע את ביצתו וכבר אמרו רבותינו בירושלמי המעכב את הרבים מלעשות מצוה צריך נידוי: ושלום משה בר חסדאי זל"ע:

תשובה מהרב המחבר זצ"ל באחד שקנה להוציא הס"ת מן ארון הקודש וכו':

אשריכם ישראל. כי ידכם יש לאל. להחזיק דת יקותיאל. להנהיג החזקות. להרבות הצדקות. אשר שאלתם ששמעון מוחה ביד ראובן שקנה מן הקהל להוציא ס"ת מאה"ק ולתתה ביד שליח צבור וכן להחזיר'. והמעות הללו באין לכיס של צדקה ושמעון מוחה שלא לעשות כן מפני שהיא מצוה של חזן. נראה בעיני שלא כיון יפה אותו שמעון שהרי במה זכה בה חזן. ודאי אלו לא היה יכול לקרות ספר תורה כי אם הוא אז הוא זוכה. אבל השתא שיכול אחר לקרות. מעשים בכל יום. שראובן מתפלל שחרית. שמעון קורא. ולוי מתפלל מוסף. אם כן היאך נאמר שזכה בה. ותנן בתמיד נשחט. שחט ישראל וקבל הכהן נותנו לחבירו וחבירו לחבירו. ואמר בגמ' ש"מ הולכה שלא ברגל שמה הולכה דילמא דנייד פורתא. מאי קמ"ל דא קמ"ל ברוב עם הדרת מלך. ואיתא נמי פ"ק דזבחים. הרי דברים ק"ו ומה התם שכבר זכה שקבל הדם בידו אע"פ כן נותן לאחר להוליך ואותו אחר שוב נותן לאחר כדי לזרוק וכדי לקיים ברוב עם הדרת מלך. וכש"כ החזן שעדיין לא זכה כספר תורה שיכול אחר להוציאה מן הארון הקודש ולתתה בידו כדי לקיים ברוב עם הדרת מלך. והא דתנן במס' תמיד בפ' לא היו כופתין את הטל' שחט השוחט וקבל המקבל ובא לו ליזרוק ולא קתני והוליך המוליך דמשמע המקבל הוא המוליך. א"כ משמע דהואיל וזכה בה אין אחר רשאי להוליך ולא חיישינן לרוב עם הדרת מלך. שאני תמיד דרבים עסקי ביה ואיכא בלאו הכי הדרת מלך. אי נמי תני הכי למעוטי שאין השוחט נמי מקבל. בפרק אלו נאמרין ובפרק בא לו החזן נוטל ספר תורה ונותנה לראש הכנסת וראש הכנסת נותנה לסגן והסגן נותנה לכהן גדול ופריך בגמרא ש"מ חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב. אמר אביי כולה משום כבודו דכהן גדול הוא. הכי פי' נהי דשפיר עבדי שזה נוטל ונותן לזה ושוב נוטל ונותן לזה. אבל מ"מ היאך נוהגין כבוד בסגן בפני כהן גדול ולמה הסגן מעצמו אינו נוטלה ונותנה לכה"ג. ומשני אביי דכולה משום כבוד כה"ג הוא. אבל דפריך לעיל בירושל' בכל אתר את אמר הולכין אחר

התורה. וכה את אמר מוליכין את התורה אצלו. אלא ע"י שהם בני אדם גדולים התורה מתעלה בהן. אם כן משמע דדוקא שהחזן הוא גדול הדור שהוא מופלג בתורה ובגדולה דוקא אז מותר לו לאחר להושיט לו ספר תורה אבל אדם בינוני לא. לא היא דוקא ע"ז קפיד תלמודא שהוא יושב במקומו ומוליכין ספר תורה אצלו. אבל הכא שהחזן עומד לפני ארון הקודש ומצפה שיושיטו לו על כי האי גוונא שייך לומר ברב עם הדרת מלך ומצוה מן המובחר לעשות כן. ועוד אומר אני אפי' היתה זאת מצות חזן אפי' הכי יש להניח לאחר להוציא כדי להרבות במצוה. וראיה לדבר גלילה שהרי הגלילה היא של הרב הגדול בעיר כדאיתא בשלהי מגילה דאמר רב שפטיה עשרה שקראו ספר תורה גדול שבכולן גולל ס"ת. אפי' הבי נדגו בכל הקהלות לקנות הגלילה אע"ג דאיכא הרב בביהכ"נ. וכן המשפט שיוכל לקנות ליקח המעילים ולהושיט ביד הגולל ואין הגולל יכול למחות בידו הואיל שתחלה היה עושה זה שמש אע"פ שקנה גלילה בלקיחת המעילים. וקבלתי בשם הרב ר' אלעזר מוורמ"ש זצ"ל. מעיל של ס"ת שתפור תחתיה פשתן שצריך להושיט צד המעיל על ס"ת ולא צד פשתן דומיא דמזבח הזהב. ולענין יין של הבדלה כל מי שיתן יותר לצדקה הוא הזוכה ואין שייך ירושה במצות. אלא במי שירבה בצדקה הוא הזוכה. והבורא יזכה אתכם לקיים המצות ויאריך לכם ימים ושנים. כחשקי. יצחק בר משה נב"ה:

סימן קטז

פרק הכל שוחטין בסופו. ת"ר נתמלא זקנו ראוי ליעשות שליח צבור ולירד לפני התיבה ולישא את כפיו. היינו להיות שליח צבור קבוע. בעינן שתתמלא זקנו אבל למקרה בעלמא רק שהוא בן י"ג שנה ויום אחד הרי זה עובר לפני התיבת ומוציא את הרבים ידי חובתן כדתנן פ' הקורא את המגילה עומד קטן קורא ומתרגם אבל אין פורס על שמע ועובר לפני התיבה. דדוקא קטן אבל בן י"ג ויום אחד פורס על שמע ועובר לפני התיבה ומוציא את הרבים ידי חובתן. היינו באקראי בעלמא. ולהיות שליח צבור קבוע בעינן עד שתתמלא זקנו ואפי' אינו רגיל עדיין. אבל כשהיא עת צרה כגון עצירת גשמים. או משלחת זאבים. או כל כיוצא בדבר. שהוא סכנת רבים וה"ה בראש השנה ויוה"כ צריך להיות אדם מופלג שירד לפני התיבה דתנן פ' סדר תעניות כיצד עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל ויש לו בנים וביתו ריקן כדי שיהא לבו שלם בתפלה. ורגיל שנתמלא זקנו קודם לזקן וחכם שאינו רגיל. ובלבד שיהא בו כל המדות ששנינו דת"ר עמדו בתפלה אע"פ שיש שם זקן או חכם אין מורידין לפני התיבה אלא אדם הרגיל. ר' יהודה אומר מיטפל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה וביתו ריקן זקן ופרקו נאה ושפל ברך

ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב ורגיל לקרות בתור' ובנביאים ובכתובים ובקי בכל הברכות. ויהבו בי' רבנן עינייהו בר' יצחק בר אמי. היינו מטפל ואין לו היינו ביתו ריקם. אמר רב חסדא ביתו ריקם מעבירה. מאי זקן ופרקו נאה. אמר אביי שלא יצא עליו שם רע בילדותו. נתנה עלי בקולה ע"כ שנאתיה. זה שליח צבור שיורד לפני התיבה שאינו הגון. פרש"י מטפל ואין לו יש לו טפלים ואין לו במה לפרנסם שלבו דואג עליו. ויש לו יגיעה בשדה שמתכוין יותר בתפלת גשמים. ופרקו נאה מפרש לקמן. ושפל ברך עניו ומרוצה לעם שמסכימין לתפלתו. נעימה. בסימא קלא שמושך את הלב. ורגיל לקרות בתורה כדי שיהיו הפסוקים של תפלה סדורין בפיו. ריקן מן העבירה שאין חמס וגזל בביתו. ופרקו נאה. אפי' כשעמד על בחרותו פרקו היה נאה בלא שם רע. שאינו הגון רשע שהקב"ה שונאו יותר מכולם והוא נותן קולו לפניו ע"כ רש"י. והדין נותן שאין להוריד לפני התיבה שום אדם שאינו הגון דאין קטיגור נעשה סניגור. כדאמרינן פרק ראוהו ב"ד בר"ה אמר רב חסדא מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה לפני ה' לפי שאין קטיגור נעשה סניגור. ועוד שכיון ששליח צבור אינו הגון. הוי כל הצבור נענשים מפני שעולה רוגז למעלה בעבור תפלתו. פרק אין עומדין תנן העובר לפני התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו ולא יהא סרבן באותה שעה. ומהיכן הוא מתחיל מתחלת ברכה שטעה זה. ת"ר העובר לפני התיבה צריך לסרב ואם אינו מסרב דומה לתבשיל שאין בו מלח ואם מסרב יותר מדאי דומה לתבשיל שהקדיחתו מלח. הא כיצד הוא עושה פעם ראשונה מסרב שניה מהבהב שלישית פושט את רגליו ויורד. פי' הרב ר' נתן ערוך מהבהב ינענע עצמו מסרב פי' ממאן תרגום וימאן מסרב. ת"ר ג' רובו קשה ומיעוטו יפה ואלו [הן] שאור ומלח וסרבנות. פרק אין עומדין תנן המתפלל וטעה סימן רע לו. ואם שליח צבור הוא סימן רע לשולחיו מפני ששלוחו של אדם כמותו אמרו עליו על ר' חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים ואומר זה חי וזה מת אמרו לו מנין אתה יודע. אמר להם אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף. ואמרי' בגמ' אהייא אמר רב ספרא משום [חד] דבי רבי באבות פי' אם יטעה באבות אז אינו סימן טוב ובשאר ברכות לית לן בה. אמרו עליו על רבי חנינא כו'. גמ'. אמרו לו וכי נביא אתה אמר להן לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך מקובלני אם שגורה תפלתי [בפי] יודע אני שהוא מקובל. ואם לאו יודע אני שהוא מטורף. מה"מ אמר ר' יהושע בן לוי דאמר קרא בורא ניב שפתים שלום. ופר"ח המתפלל וראה ששפתותיו עשו תנובה בידוע שנשמעת תפלתו שנאמר בורא ניב שפתים וגו' עד כאן פי' ר"ח. בספר המקצעות והיכא דאיכא חזן הכנסת ומרננין עליו בדברים רעים

מוציאים אותו ומכניסין אחר תחתיו שיהא מרוצה בין ישראל לאביהם שבשמים וצריך להיות צדיק וישר ונקי בגופו ואם אינו כן עליו הכתוב אומר היתה לי נחלתי באריה ביער. הקריבהו נא לפחתיך הירצך או הישא פניך. והורה רב יודאי גאון דשליח צבור סומא כשר הוא ואין מסלקין אותו כל זמן שמעשיו הגונים. ושליח צבור שאין מבין כל כך וקולו ערב והעם מרוצים אתו ויש שם תלמיד חכם אחד שיודע לישא וליתן ואין קולו ערב איזה מהם עדיף. כך אמר מר רב יהודאי גאון ודאי תלמיד חכם עדיף לפי שהוא מבין מה שידבר. וזה שקולו ערב אינו מדבר כשורה. מכל אלו למדנו שבזמן שיש חזן כשר והגון אין מורידין לפני התיבה שלוחי צבור נערים שאינם מלאי זקן. או שאינם מבינים כל כך אפי' בן מאה שנה ואינו מבין מה שידבר ויש שם בן י"ג שנה ויום א' יורד לפני התיבה. עד כאן לשון ספר המקצועות. ובתשובות כתב ושליח צבור סומא או זקן שכהו עיניו מרוב זקנה והם יודעים להתפלל כראוי ושאלתם מהו לירד לפני התיבה להוציא את הרבים ידי חובתן כך דאינו שיורדין לפני התיבה ומוציאין את הרבים ידי חובתן. אבל אין קורין את המגילה ואין קורין בספר תורה אע"פ שהן יודעין בגירסא לפי שקריאת המגילה וקריאת ס"ת בעינן מן הכתב ולא בגירסא דתנן גבי מגילה קראה ע"פ לא יצא וגבי ספר תורה כתיב ויקראו בספר תורת אלקים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא וגו' וכך פירשו רבותינו הגאונים:

סימן קיז

מתני' בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה. על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו ר' יהודה אומ' מברך לפניהם ולאחריהם. פרש"י אינו מברך לא לפניה ולא לאחריה אפי' בהרהור כי אם ק"ש מהרהר בלבו. וה"נ מוכח בגמרא דהא דתני בעל קרי מהרהר בלבו היינו ק"ש כדאמר מה סיני הרהור מותר ודבור אסור הכא נמי דבור אסור הרהור מותר דהיינו אק"ש קאי דהיינו דברי תורה ואמר נמי כדי שלא יהיו כל העולם עסוקין בק"ש והוא יושב ודומם. ש"מ דמהרהר דקתני אק"ש קאי ולא אברכות. ואמר נמי במסקנא אליבא דר' יהודה לא תימא מברך אלא אימא מהרהר ומי אית ליה לר"י הרהור והתניא ב"ק שאין לו מים לטבול קורא ק"ש ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה ואוכל פתו ומברך לאחריה ואינו מברך לפניה מהרהר בלבו ואינו מוציא בשפתיו דברי ר"מ ר' יהודה אומר אף יוציא בשפתיו פי' מהרהר בלבו את ברכת המזון אבל אותם ברכות אפי' אינו מהרהר. והא דשרינן להרהר בק"ש משום דהואיל ואסרי בברכות (שלא היה) [שלאחריה] דהיינו אמת ויציב. הוי' לה ק"ש דאורייתא ולהכי שריא. וה"ג בגמ' אלא היינו טעמא דק"ש ודבהמ"ז. דבהמ"ז דאורייתא. פי' משום כך מהרהר.

ק"ש דאית בה מלכות שמים פי' מלכות שמים נמי ותרתי לטיבותא מלכות שמים וגם שהיא דאורייתא. לאפוקי תפלה שאין בה לא מלכות שמים ולא שהיא דאורייתא. והא דסבר רב יהודה אמר שמואל דק"ש דרבנן. היינו היכא שקרא אמת ויציב. אי נמי מה שפירש"י טעמא דק"ש דאורייתא היינו אליבא דהילכתא כר' אלעזר דאמר ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא כדפרישנא לעיל דהלכת' כוותיה. והא דשני תלמודא. היינו אליבא דר"י אמר שמואל: גמ' אמר (רב הונא) [רבינא] זאת אומרת הרהור כדבור דמי דאי ס"ד דהרהור לאו כדבור דמי למה מהרהר אלא מאי הרהור כדבור דמי יוציא בשפתיו. כדאשבחן בסיני מה סיני הרהור מותר דבור אסור ה"נ דבור אסור הרהור מותר ורב חסדא אמר הרהור לאו כדבור דמי דאי ס"ד הרהור כדבור דמי יוציא בשפתיו אלא מאי הרהור לאו כדבור דמי למה מהרהר כדי שלא יהיו כל העולם עסוקין בק"ש והוא יושב ודומם. ונגרוס בפרקא אחרינא אמר רב אדא בר אהבה בדבר שהצבור עסוקין בו והרי תפלה דדבר שהצבור עסוקין בו ותנן היה עומד ומתפלל ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק אלא מקצר טעמא דהתחיל הא לא התחיל לא יתחיל. שאני תפלה דלית בה מלכות שמים. והרי ברכת המזון. דלית בה מלכות שמים ותנן על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו. אלא היינו טעמא דק"ש ודבהמ"ז דברכת המזון דאורייתא וק"ש דאית בה מלכות שמים לאפוקי תפלה דרבנן ולית בה מלכות שמים. וקצת יש לשאול אליבא דרבינא דאמאי לא פריך הכי דאי הרהור לאו כד"ד יהרהר ברכות נמי. ואליביה דרב חסדא נמי יש לשאול דהואיל דהרהור לאו כד"ד יהרהר ברכות נמי. והא דפריך לרב חסדא והרי תפלה ולא פריך ליה והרי ברכות שלפניה ושלאחריה משום דאין ברכות עיקר הדבר כי כל העסק אינו בא כ"א בעבור ק"ש ובעבור תפלה. ולרבינא ליכא למפרך אתפלה דהואיל דטעמא כסיני הלכך ק"ש ובהמ"ז שהם דאורייתא יהבינן להו דין דאורייתא לאפוקי תפלה דרבנן: ירושלמי בעל קרי מהרהר בלבו מהו מהרהר ברכות. ואינו עיקר דפליג אתלמודא דידן. פר"ה דהלכה כרב חסדא דהא רב אדא בר אהבה קאי כוותיה וכן מוכח פ' שואל אדם מחבירו כדי יין וכו' דהרהור לאו כדבור דמי אע"ג דקיי"ל כר' יהודה דהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא אית לן למימר כגון שיוציא בשפתיו דהא קיימא לן כרב חסדא דהרהור לאו כדבוד דמי. מיהו נראה בעיני דאע"ג דתנן דב"ק מהרהר בלבו דהיינו ק"ש כדפרי' לעיל ה"מ לרבנן דסברי דב"ק אסור בד"ת אבל לדידן דקיי"ל כר' יהודה בן בתירא דב"ק מותר בד"ת קורא ק"ש כדין ומוציא בשפתיו. ותדע דתנן ר' יהודה אומר מברך לפניה' ולאחריה' ואמרי' בגמ' למימרא דסבר ר' יהודה בע"ק מותר בד"ת. ש"מ מאן דסבר דבע"ק מותר בד"ת אפי' ברכות

מברך כ"ש שקורא ק"ש כדרכה שהוא עיקר ד"ת. מיהו תפלה ודאי אסור לב"ק כי אינה ד"ת כדאמר לאפוקי תפלה דרבנן וכדתנן הי' עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק אלא יקצר ואמר בגמרא טעמא דאתחיל הא לא אתחיל אינו מתחיל וכן הלכה כדפר"ח זצ"ל לקמן בגמ' ר' יהודה אומר מברך לפני' ולאחרי' דהאידנא קיי"ל כר' יהודה בן בתירא דאמר ליה להוא תלמיד דהוה מגמגם וקורא למעלה מר' יהודה בן בתירא א"ל פתח פיך ויאירו דבריך שאין ד"ת מקבלין טומאה שנאמר הלא כה דברי כאש מה אש אינו מקבל טומאה אף ד"ת אינם מקבלים טומאה. וקיי"ל כר' יהודה בן גמליאל דאמר משום ר' חנניא בן גמליאל זה וזה מותר ומותר להציע המשנה והמדרש ובתר הני כולהו אמר רב נחמן בר יצחק נהוג עלמא כתלת סבי כר' יהודה בן בתירא שאין ד"ת מקבלין טומאה. והא דזעירא דבטלו' לטבילותא מסייע לי' לרב נחמן בר יצחק דאמר נהוג עלמא בד"ת כר' יהודה בן בתירא וה"מ בד"ת אבל בתפלה עד שירחץ עכ"ל. ותו לקמן על משנה היה עומד בתפלה בסמוך פירש ר"ח והאידנא קיי"ל כר' יהודה ב"ב וכזעירא דאמר בטלוה לטבילותא ואוקמוה אדאורייתא דליכא טבילה לב"ק למשמש מטתו אלא לתרומה וקודש בלבד. מיהו אשכחן דגדרו גדר והחמירו להן לטהר בנתינ' ט' קבין מים עליהם וכדרבא דאמר מדברי כולם נלמד חולה המרגיל ט' קבין וכש"כ בריא וה"מ בחולה שאינו מסתכן אבל חולה המסתכן פטור מכלום והרי הוא כבעל קרי שאין לו מים לטבול וכמו הזכין והמצורעין שאין חוששין לא לטבילה ולא לנתינת ט' קבין אלא קורין כדרכן. וכיוצא בהן נשים נדות ויולדו' שמתפללו' ומברכות כל ברכות שהן חייבות וכדרבינא דאמר הילכתא נדה קוצה לה חלה כו'. והא דרב חמי הוה טביל כל מעלי פסחא להוציא רבים ידי חובתן אסיק' לית הלכתא כוותיה אלא אע"ג דלא טביל מפיק להו ידי חובתן. מיהו להתפלל כולי עלמא מחמירין ולא מצלו ואפילו בע"ק עד שיתן עליו ט' קבין מים מדתנן הי' עומד בתפלה ונזכר שהוא בע"ק לא יפסיק אלא יקצר ש"מ שאסור להתפלל כשהוא בעל קרי. וכן עמא דבר שנהגו כל ישראל להמנע מן התפלה עד שיטהרו בנתינת ט' קבין מים דר' יהודה ב"ב לא פטר אלא בד"ת אבל לתפלה לא פטר והא דאמר ר' מאיר אין ב"ק רשאי לקרות יותר מג' פסוקים לית הלכתא כוותי' מדר' יהודה ב"ב ע"ב פי' ר"ח. ומדפי' דאשכחן דגדרו גדר משמע רוצה לומר דלכתחלה צריך ט/ קבין מים לד"ת ואי לית לי' מים לא חייש כי לא מעכבי ט' קבין לר"ת אבל לתפלה ודאי מעכבי וק"ש היינו ד"ת ולא מעכבי וט' קבין מים דוקא בנתינה אבל אם יושב בהם כך אפילו יש מהם יותר לא מטהרי דתנו רבנן ב"ק שנתנו עליו ט' קבין מים טהור ואמרי' ר' זירא הוה יתיב בי מסותא אמר לי' לשמעי' אייתי לי ט' קבין ושרי עלואי

אמר לי' ר' חייא בר אבא והא יתיב מר כגווייהו אמר לי' כארבעים סאה מה ארבעים סאה בטבילה ולא בנתינה אף ט' קבין בנתינה ולא בטבילה רב נחמן תיקן חצבא בת ט' קבין וכן הלכתא. והא דאמר רבא הלכתא בריא המרגיל או חולה המרגיל פי' ששמשו מטתם שצריכין מ' סאה אליבא דרבנן דסברי בע"ק אסור בד"ת קא מיירי ואנן קיי"ל כזעירי דאמר בטלוה לטבילותא משום דהלכה כר' יהודה ב"ב כדפרישית. ומיהו מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק פי' בשם רבי' יצחק ב"ר שמואל דהאידנא דנהוג כר' יהודה בן בתירא שרי אפי' בתפלה דלכל דבר נהוג כר' יהודה בן בתירא והמברך על טבילה בערב יוה"כ הוי ברכה לבטלה ולא בספר הישר שפיר' דלתפלה לא נהוג עכ"ל:

סימן קיח

פרק יוצא דופן תנן זב ובע"ק אינן מטמאין עד שתצא טומאתן לחוץ היה אוכל בתרומה והרגיש שנזדעזעו אבריו אוחז באמה ובולע את התרומה ומטמאין בכל שהוא אפילו כעין החרדל ובפחות מיכן. מתני' סוברת דבעל קרי רואה הוה ולכך מיטמאין במשהו דאי נוגע הוה אז הי' צריך שיעור ככל הטומאות המטמאין במגע דכאו"א צריך שיעור כדינו. ופי' רבינו שמואל דהא דקתני מיטמאין בכל שהוא דאכולהו קאי. ובגמ' בעיא דרב שמואל בר ביזנא מאביי פי' רבינו שמואל להדיא לראיה לא בעינן שיעורא כדאמר במתני' לדם נדה ולזיבה ולקרי מטמאין בכל שהוא אבל נוגע בעי שיעור כדאמרי' בפרקין דאיכא למ"ד בכעדשה ואיכא למ"ד בחתימת פי האמה למימרא דנוגע הוה. ואמר פ' המפלת גבי הרואה קרי בקיסם והלא הוא עצמו אינו מטמא אלא בחתימת פי אמה למימרא דנוגע הוה ופרש"י הוא עצמו אפי' בלא קיסם אינו מטמא אלא בחתימת פי אמה עד שיצא ממנו כדי חתימת פי אמה והכא כיון דכניס לה קיסם בציר לי' שיעורי' כדי קיסם. למימרא דנוגע הוה מדיהיב שיעורא מכלל דטומאת קרי לאו משום ראיה הוא אלא משום דבשר האבר נגע בש"ז הבאה ממנו משום הכי בעי שיעור טומאה ככל מגעות דבעי שיעורא כגון שרץ ונבילה ומת דאי ראי' חשיב לי' בטומאת ראי' לא בעי שיעורא דהא נדה משום ראיה ולא בעי שיעורא ע"כ רש"י. למדתי משם דמאן דסבר דב"ק מיטמא במשהו סבר דרואה הוי. ותו דבגמ' אוקמ' למתני' ברואה במשהו ונוגע בה בכעדשה והא תנן ומיטמאין בכל שהו מאי לאו לנוגע לא לראי'. ונראה בעיני דהלכתא כסתם מתניתין דבעל קרי רואה הוה וכן פי' רבינו שמואל לעיל בפרקין דבעי מיני' שמואל בר ביזנא מאביי פולטת ש"ז רוא' הויא או נוגעת הויא למאי נ"מ לסתור וליטמא במשהו ולטמא בפנים כבחוץ מה נפשך אי שמיע לי' מתנית' לרבנן רואה הויא לר' שמעון נוגעת הויא פי' ברייתא דמייתי התם לעיל בסמוך ואי לא שמיע לי' מתנית' מסברא נוגעת הויא לעולם

שמיע לי' מתנית' ואליבא דרבנן לא קמבעי' לי' כי קמבעי' לי' אליבא דר"ש ולטמויי בפנים כבחוץ לא קמבעי' לי' כי קמבעי' ליה לסתור וליטמא במשהו [כו'] רואה הויא א"ד ל"ש כו' עד הדר אתא לקמי' דאביי א"ל שפיר אמרי לך ע"כ לא קאמר ר' שמעון דיה כבועלה אלא ליטמא מבפנים כבחוץ אבל לסתור ולטמא במשהו רואה הויא ופי' רבינו שמואל כי קמבעי' לי' אליבא דר"ש ולטמא בפנים לא מיבעי' ליה דהא שמעי' לר"ש דלא מיטמא כי קמיבעי ליה לסתור ולטמא במשהו מאי כי קאמר ר"ש דיה כבועלה לטמא בפנים כבחוץ מה בועלה לא מטמא אע"ג דרואה היא דבע"ק מיטמא משום רואה כדקיי"ל בפרקין איהי נמי לא מטמיא דמחזקי' לה בנוגעת לגבי הכי משום דיה בבועלה אע"ג דרואה היא. והא דאמר בהמפלת גבי הרואה קרי בקיסם למימרא דנוגע הוא אלא מעתה כו' ומשני לה התם שינויי דחיקי ודחוייא בעלמא נינהו דבע"ק לא משום נוגע הוא מטמא אלא משום רואה כדקיימא לן בפרקין עכ"ל. מדבריו למדתי דהכי הלכתא דבע"ק רואה הוה כסתם מתני' והכי מוכח ר"פ אלו דברים בפסחים דבע"ק רואה הוה דמסיק התם ומאי חומדי' דמצורע מבע"ק כדאמ' פי' שכן טעון פריעה ופרימה ואסור בתשמיש אדרבה ב"ק חמור שכן מטמא במשהו ומשני סבר לה כר' נתן וכו' משמע אבל לדידן לסתם התלמוד שהקשה דב"ק חמור לית לן דבעי לב"ק בחתימת פי האמה אלא קיי"ל בסתם מתני' דהכא. ותו בגמ' דידן סברי רב פפא ורב הונא ברי' דרב נתן דב"ק במשהו דאמר ר"פ בתנאי מנין לרבות נוגע בש"ז ת"ל או איש וגו' ופליגי תנאי בעלמא דאיכא למ"ד דון מינה ומינה ואיכא למ"ד דון מינה ואוקי באתרא איכא למ"ד דון מינה ומינה מה שרץ בכעדשה אף ש"ז בכעדשה ואיכא למ"ד דון מינה ואוקי באתרא מה לרואה במשהו אף נוגע במשהו א"ל רב הונא בריה דרב נתן לר"פ ממאי דמאו איש אשר יגע בכל שרץ קא מרבי' לי' דילמא מאיש אשר תצא ממנו ש"ז (קמיירי) [קא מרבי ליה] ורכ"ע דון מינה ומינה פי' מה לרואה במשהו אף לנוגע במשהו שייליהו לתנאי איכא דתני כר"פ ואיכא דתני כרב הונא ברי' דרב נתן מיהו כולהו מודו דרואה במשהו ש"מ דב"ק רואה הוה. והא דתנן פ' בתרא דזבים בע"ק במגע שרץ שפיר מצינו למימר דההיא נמי סוברת דב"ק רואה הוה והא דקתני דב"ק במגע שרץ היינו כדמפרש תלמודא ר"פ א"ד בפסחים אליבא דר"י מה שרץ מטמא באונס אף ב"ק מטמא באונס. הלכך הואיל שבארנו דב"ק רואה הוה ומטמא במשהו ותנן נמי סתמא אבל זב וב"ק אינם מטמאין עד שתצא טומאתן לחוץ ואמר ר"ש ב"ל זב וב"ק אינם מטמאין עד שתצא טומאתן לחוץ זב דכתיב ואיש כי יהי' זב מבשרו בע"ק דכתי' ואיש אשר תצא ממנו ש"ז ומדמצריך לר"ש בן לקיש קרא לחודי' ש"מ דסביר' לי' כסתם מתניתין דבע"ק רוא' הוה ומיטמא במשהו

ואי סבר דנוגע הוה הוה יליף היקש מזב כדיליף רב נתן ומדקאמר נמי דאינו מיטמא עד שתצא ממנו טומאתו לחוץ ש"מ דקרא אשר תצא ממנו ש"ז להכי הוא דאתא דאינו מטמא עד שתצא ממנו טומאתו לחוץ והואיל וכן הוא ש"מ דאפי' הוציא בקיסם נמי טמא דהכי משמע דברי רבא בהמפלת דאפשר דלהכי אתא קרא דהוה טמא אפי' בקיסם ודחי לי' רב הונא דסבר כר' נתן דנוגע הוה. ולא קיי"ל כדבריו דרב הונא אלא קיי"ל דרואה הוה וסותר בזיבה מטעם ראי' ברורה וטמא אפילו הוציא בקיסם. ונראה בעיני דאע"ג דבארנו דב"ק רואה הוה ומיטמא במשהו ואפי' בקיסם מיהו הואיל ואינו מטמא בפנים בבחוץ אלא עד שתצא ממנו הוה לי' כנוגע בשרץ לענין זה שמטמא אחד ופוסל אחד. ותדע דתנן פ"ק דכלים אבות הטומאות השרץ וש"ז וטמא מת ומצורע בימי ספרו ומי חטאת שאין בהם כדי הזיה הרי אלו מטמאין אדם וכלים במגע וכלי חרס באויר ואינם מטמאין במשא. מדלא חשיב ב"ק ש"מ דבעל קרי אינו אב הטומאה לטמא אדם וכלים. ומדקתני בסיפא הרי אלו מטמאין כו' אית לן למימר דתנא מניינא למעוטי ב"ק כדאשכחן בפ"ק דיבמות דתנן הרי אלו פוטרות וכו' ואמר בגמ' דאתא למעוטי דרב אסי מיהו איכא למדחי דשאני התם דתנא מניינא ברישא. ותו הואיל דתנן התם פ"ק דכלים גבי קודש תרומה ומעשר דב"ק אסור בהם ור"פ לא תנא ליה ש"מ דוקא קתני. ותו דתנן פ' בתרא דזבים הנוגע בשרץ וש"ז ובטמא מת ובמצורע בימי ספרו ובמי חטאת שאין בהם כדי הזיה ובנבילה ובמרכב מטמא אחד ופוסל אחד. זה הכלל כל הנוגע באחד מכל אבות שבתורה מטמא אחד ופוסל אחד וכו' ב"ק במגע שרץ ובועל נדה בטמא מת אלא שחמור ממנו בועל נדה שהוא מטמא משכב ומושב בטומאה קלה לטמא אוכלין ומשקין. הרי משמע להדיא שב"ק ראשון לטומאה הוא משום דתנא ברישא הנוגע בשרץ והדר תני בעל קרי כמגע שרץ והדר תנא בועל נדה שהוא מטמא משכב ומושב ש"מ הא דקתני ב"ק כמגע שרץ היינו לענין שהוא ראשון לטומאה. ולא נהירא לומר דההיא משנה סוברת דב"ק נוגע הוה. מיהו בין אם נאמר דב"ק נוגע הוה בין אם נאמר דרואה הוה קשיא לי התם פ' אלו דברים אמאי לא שני הכי אליבא דר' יוחנן דהא דקתני ב"ק במגע שרץ היינו לענין שהוא ראשון לטומאה או לענין דנוגע הוה. ותו קשיא לי דריש פ"ק דכלים לא תני מרכב בכלל אבות הטומאה ובפרק בתרא דזבים סתם מתני' קתני דהנוגע במרכב מטמא אחד ופוסל אחד אין לומר דתני ושייר נמי בעל קרי תנא קתני אלו ואת אמרת תנא ושייר ותו קשיא לי דריש פרק אלו דברים אוקימנא לר' שמעון כר' נתן דקרי צריך שיעור כסתימת פי אמה ואלו בפרקין יוצא דופן אמר אביי דלר' שמעון מטמאין במשהו כדפרישנ' לעיל:

סימן קיט

פרק יוצא דופן אמר שמואל כל ש"ז שאין כל גופו מרגיש בה אינה מטמאה מ"ט שכבת זרע אמר רחמנא בראוי להזריע מיתיבי דיה מהרהר בלילה ועמד ומצא בשרו חם טמא תרגמא רב הונא במשמש מטתו דא"א לשמש מטתו בלא הרגשה. ופרש"י זצ"ל מצא בשרו חם אברו תרגמא רב הונא במשמש מטתו בחלום דאי נפק ודאי ארגיש. ופי' רבינו שמואל זצ"ל דשמואל לאו בש"ז דתשמיש איידי דאיכא דמרגשא ואיכא דלא מרגשא הילכך להאי לישנא כל היכא דשמש מטתו אפי' בחלום טמא דודאי ארגיש וה"נ פ"ק דנדה גבי רואה דם נדה דישינה נמי אגב צעדא מתערא. והיכא שראה קרי מחמת קישוי אי ארגיש בה טמא ואי לאו טהור ולאידך לישנא דאמר שמואל כל ש"ז שאינו יורה כחץ אינה מטמאה אפי' נעקרה בהרגשה ויצאה בלא הרגשה טהור מיהו הלכה למעשה דנעקרה בהרגשה ויצאה בלא הרגשה טמא כדפשיט לי' תלמודא לאביי מדתניא ב"ק שטבל ולא הטיל מים לכשיטיל מים טמא דהא כשמטיל מים אינו מרגיש בש"ז ואפ"ה טמא ואע"ג דדחי' לי' תלמודא דשאני התם דרובה בהרגשה נפיק ההיא שינויא היא ולא סמכי' עלה ותו דסמכי' אהך לישנא דאמר שמואל כל ש"ז שאינו יורה כחץ אינו מזרעת אזרועי הוא דלא מזרעא הא טמויי מטמא שנאמר כי יהי' בך איש אשר לא יהי' טהור מקרה לילה אפי' קרי בעלמא וכבר אסיקנא לעיל דשאינו יורה כחץ היינו שנעקרה בהרגשה ויצאה בלא הרגשה כדאמר מאי איכא בין האי לישנא להאי לישנא איכא בינייהו נעקרה בהרגשה ויצתה בלא הרגשה פי' ללישנא קמא דשמואל טמא דהא ארגיש בה ללישנא בתרא טהור דאינו יורה כחץ הואיל ויצתה בלא הרגשה ואמר בהאי לישנא שלישי דשמואל דאינו יורה כחץ טמא ש"מ כל היכי ששמש מטתו אפי' בחלום טמא כדמסיק תלמודא דא"א לשמש בלא הרגשה והיכא שנתקשה אברו וראה קרי והרגיש בשעת עקירתו אע"פ שלא הרגיש בשעת יציאתו טמא וכן הלכה:

סימן קכ

בעי רבא עכו"ם שהרתיח וירד וטבל מהו את"ל בתר עקירה אזלי' ה"מ לחומרא אבל הכא דלקולא לא א"ד ל"ש תיקו פרש"י את"ל לגבי (קרי) [ישראל] דכי עקר בהרגשה ויצתה שלא בהרגשה טמא דאזלי' לחומרא בתר עקירה הכא לא ניזול בתר עקירה דהא כשהוא עכו"ם נעקר וטהור דאמרי' [בבנות] כותים קריו טהור אפי' לב"ה או דילמא ל"ש [לחומרא כגון] לגבי עקירת הרגשה דישראל ל"ש לקולא כי הכא אזלינן בתר עקירה ע"כ רש"י. הואיל ועלתה בתיקו אזלינן בה לחומרא ואם נגע בטהרות תולין ולא אוכלין ולא שורפין ומדמסיק את"ל לגבי (דם) [ישראל] דכי עקר בהרגשה ויצתה שלא בהרגשה

טמא ש"מ דהכי הלכתא דהכי פי' ר"ח פ' שור שנגח גמ' שור שהוא מועד למינו אינו מועד לשאינו מינו דאיפלגו בה רב זביד ורב פפא דרב זביד אמר ואינו מועד תנן הא סתמא הוה מועד רב פפא אמר אינו מועד תנן סתמי' לא הוה מועד ופי' ר"ח התם דאית' לרב פפא דאסיקנא התם ואת"ל אית' לדר"פ נגח שור חמור וגמל נעשה מועד לכל וקיי"ל איתא לדר"פ. דכל תמצא לומר הלכה היא עד כאן פי' ר"ח. מעתה למדנו שכן הלכה דהרגיש בשעת עקירה ולא הרגיש בשעת יציאתה טמא:

סימן קכא

תנן פרק יוצא דופן הי' אוכל בתרומה והרגיש שנזדעזעו אבריו אוחז באמה ובולע את התרומה: גמ' והתניא ר' אליעזר אומר כל האוחז באמה ומשתין כאלו מביא מבול לעולם אמר אביי במטלית עבה רבא אמר אפי' תימא במטלית רכה כיון דעקר עקר ואביי אמר חיישי' דילמא אתי לאוסופי והתניא למה זה דומה לנותן אצבעו בעץ שכ"ז שאצבע בעין עין מדמעת ורבא כל איחמומי והדר איחמומי בשעתא לא שכיח אבל היכא שלא נזדעזעו אבריו ולא הרגיש שנעקר ש"ז ורוצה לבדוק עצמו אם יש קרי בפי אמה שלו או שרוצה להשתין מודה ליה לאביי דאסור במטלית רכה ובעי מטלית עבה וכדאמר ר"פ כל היד אפי' ש"ז אם בא לבדוק בצרור או בחרס בודק. ובמטלית לא והתניא בודק עצמו במטלית כדאמר אביי במטלית עבה ה"נ במטלית עבה והיכא איתמר דאביי אהא דתנן הי' אוכל בתרומה וכו' כדפרי' ש"מ דרבא אית לי' דאביי דהיכא דלא נעקר בעי מטלית עבה דאלת"ה היכי שביק סתמא דתלמודא רבא דהלכה כוותי' ונקט ליה לאביי דלית הלכתא כוותי' אלא ש"מ דבהא לא פליגי ומשום דאמר אביי בפירוש במטלית עבה להכי נקיט ליה תלמודא וה"ה לרבא. והיכא דבעי לבדוק עצמו לענין זוב כגון שיצא זיבה ממנו ורוצה לבדוק כדי למנות ראייותיו שתים לטומאה ושלש לקרבן ה"ז בודק כדרכו בלא שום מטלית מפני שאין לחוש אם יראה כדפירש רבינו שמואל זצ"ל שמבשר המת בא ואינו ראוי להוליד א"נ אינו מוציא ש"ז ע"י משמוש מתוך שהאבר מת. ופרש"י זצ"ל זוב דומה למי בצק של שעורים ובא מבשר המת וש"ז בא מבשר החי וקשורה כלובן ביצה שאינה מוזרת וש"ז הוא דוהה מן האור ולובן ביצה סולד מן האור דאמר בהניזקין מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשתו לגרשה והיתה כתובתה מרובה מה עשה הלך וזימן את שושביניו והאכילן והשקן ושכרן והשכיבן על מטה אחת והביא לובן של ביצה והטיל ביניהם והעמיד להם עדים והיה שם אחד מתלמידי שמאי הזקן ובבא בן בוטא שמו אמר להם כך מקובלני משמאי הזקן שלובן ביצה סולד מן האור וש"ז דוהה פי' דוהה כהה כדאמרי' ריש פ"ק דשבועות של שלג עזה ושל סיד דיהה הימנה ואמרי' פ' כל היד השחור

כחרת דיהה טהור ואי' פ' בנות בותים אמר רב הונא זוב דומה למי בצק של שעורים זוב בא מבשר המת ש"ז בא מבשר החי זוב דיהה ודומה ללובן ביצה המוזרת ש"ז קשורה ודומה ללובן ביצה שאינה מוזרת. פרק כל היד בתחלתו גופא אמר ר' אליעזר כל האוחז באמה ומשתין כאלו מביא מבול לעולם אמרו לו לר"א והלא ניצוצות נתזין על רגליו ונראה ככרות שפכה ונמצא מוציא לעז על בניו שהם ממזרים. אמר להם מוטב שיוציא לעז על בניו ואל יעשה עצמו רשע לפני המקום. תניא אידך אמר ר"א לחכמים אפשר שיעמוד על מקום גבוה וישתין או שישתין בעפר תיחוח ולא יעשה עצמו שעה אחת רשע לפני המקום וכו' עד וכל כך למה מפני שמוציא ש"ז לבטלה דאמר ר' יוחנן כל המוציא ש"ז לבטלה [חייב מיתה] שנאמר וירע בעיני ה' אשר עשה וימת גם אותו ואמר ס"פ ארבעה אחין ביבמות שהי' דש מבפנים וזורה מבחוץ. מיהו נראה בעיני דהלכה ככל הני לישני דמתריצנא אליבא דשמואל דאמר לי' לרב יהודה שיננא אחוז באמה והשתן לחוץ דכל היכא דבעית אוחז באמה ומשתין כגון ביעתותא דליליא ופרשב"ם זצ"ל דמתייר' שלא יפול אי נמי אדם שיצא לחוץ בלילה יחידי שהוא מתיירא אי נמי נראה בעיני אפי' ביום אם הוא בהול מאוד שממהר להשיג חבריו בדרך או כל כי האי גוונא א"נ ביעתותא דרביה או ביעתותא דאבוה או ביעתותא דרבים הכל כמו שאדם משער עצמו שברור לו שלא יהרהר כל כי האי גוונא אוחז באמה ומשתין כדרכו. ואם היה נשוי משתין כדרכו כדמסיק ואי בעית אימא נשוי הוה. ונראה בעיני אפי' אשתו נדה שפי' רבי' שמואל זצ"ל אם הי' נשוי מותר לאחוז באמה דלא מהרהר כולי האי כי אמרי' דאסור בשאינו נשוי ואינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו מדלא פי' דכי אמרי' אסור באשתו נדה אלא כשאינו נשוי ש"מ דאשתו נדה שרי. ושרי נמי לסייע בביצים מלמטה כדתנא אבא בריה דרב מנימין בר חייא מסייע בביצים. ושרי נמי לאחוז ביד מעטרה ולמטה דא"ר אבהו א"ר יוחנן גבול יש לה מעטרה ולמטה מותר מעטרה ולמעלה אסור. פרש"י וכן רבי' שמואל עטרה שהי' שפה גבוהה המקפת את ראש הגיד והולכת ומשפעת ושפוע של צד הקרקע קרוי למטה ושל צד הגוף קרוי למעלה ובאותו שפוע של צד הקרקע מותר לאחוז בו שאינו מקום חמום ולא א"ר אליעזר דאסור אלא באדם שאינו נשוי או נשוי ובדרך רחוקה מאשתו וליכא ביעתותא ולמעלה מעטרה לאותו ודאי אסור. והיינו דאמר ביומא אמר רב אשי זאת אומרת מצוה לשפשף מסייע לי' לר' אמי דאמר ר' אמי אסור לאדם שיצא בניצוצות שעל רגליו. ופרש"י התם מצוה לשפשף ניצוצות של מי רגליו הנתזין על רגליו. מיהו הא תימה דאמר לעיל דהך לישנא דאפשר יעמוד על מקום גבוה וישתין או שישתין בעפר תיחוח ואמר להו מוטב שיוציא לעז וכו' ואמאי לא מהדר להו שישפשף

כדרב אשי וכדר' אמי. והא דאמר פ' מומין אלו גמ' דדיו שוכבין כשל אשה אמר רב פפא לא ישתין אדם מים לא על גבי כלי חרס ולא על גבי מקום קשה פי' הרב רבי' שמואל דוורדן זצ"ל דה"מ בבבל ודוקא סמוך לנהר כדמסיק התם טעמא משום דהני מדרי דבבל מהדרי לעין עיטם כדפי' התם טעמא לפי שרגילין להשליך המים בנהר הסמוך להם כשמשתינים בכלי חרס ונהר פרת הי' בבבל כדאמר בשבת מיטרא במערבא סהדא רבא פרת ופרת עיקר לכל נהרות שבעולם שהוא עיקר הנהר שבגן עדן הוא פרת ומשם נפרד לארבעה ראשים ואמרי' פ' בתרא דבכורות כל הנהרות למטה משלשה ושלשה נהרות למטה מפרת והוא מתערב בכל מימיות שבעולם כדאמר (בנדרים) [שם בסמוך] הנודר ממי פרת אסור בכל מימות לפי שמתערב בעין עיטם מכוער הדבר כשמשתין לתוכו לפי שהי' בו בית הטבילה לכה"ג ביום הכיפורים כדאמר ביומא. וא"ת דהכא מוכח דהלכה כר' אליעזר מדפריך מיני' לשמואל דאמר לרב יהודה אחוז באמה והשתן ש"מ דהלכתא כוותי' והא אמר ריש פ"ק דנדה הלכה כר' אליעזר בארבע ותו לא ומוכח התם דבכולא תלמודא הלכה כמותו דוקא בארבע תריץ דשמעתין דלא כר' (אליעזר). אבל הכי ליכא למימר דרבנן לא פליגי אר' אליעזר דמדקתני ר' אליעזר אומר ש"מ דאיכא מאן דפליג עלי' כדפי' ר' שמואל זצ"ל פ"ק דנדה דמדקתני ר' דוסא אומר כל אשה שיש לה ווסת דיה שעתה מכלל דרבנן פליגי עלי' אע"ג דר"א דבאותה ברייתא לא פליג עלי' אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא. ואין תימה שהלכה כר' אליעזר אע"ג דשמותי הוא פי' מדבית שמאי כך מפרש בירושלמי שהרי כמו שמצינו כמה דברים שהלכה כמותו ה"נ דשמא י"ל שבהא הלכה כמותו. ותדע שהרי פסק רב עמרם גאון זצ"ל דהלכה כב"ש בששה דברים כנגד בית הילל וכמו שאפרש בהלכות בהמ"ז בעזרת השם ב"ה. ומשום דקים ליה לתלמודא דבהא הלכה כר"א להכי פריך מינה לשמואל ומשני לה אליבא דהלכתא:

סימן קכב

פרק מומין אלו גמ' דדיו שוכבין כשל אשה ת"ר שני נקבים יש באדם אחד מוציא מים ואחד מוציא ש"ז אין בין זה לזה אלא כקליפת השום בשעה שאדם נצרך לנקביו נקבו זה לתוך זה נעשה עקר. פי' שאם יוצא ש"ז דרך מי רגלים אינו מוליד כדאמר בהערל גמרא איזה פצוע דכא ההוא עובדא דהוה בפומבדיתא איסתתם גובתא דש"ז ואפיק במקום קטנים סבר רב ביבי בר (אמי) [אבי] לאכשורי א"ר פפי משום דאתון ממולאי אמריתו מילי מוליתא במקומה מבשלה שלא במקומה לא מבשלה. ואפילו הכי נראה בעיני שהוא טמא כדפרי' לעיל דנעקרה בהרגשה ויצתה שלא בהרגשה טמא דהיינו לעיל דנעקרה שאינו מזריע א"כ ה"נ אע"פ שאינו מזריע טמא. מיהו שמא ה"מ היכא

שיצתה במקום הראוי להזריע לאפוקי הכא שיצתה במקום שאינו ראוי להזריע. והיכא שמטיל מים בשני מקומות פשיטא שאם ראה קרי שטמא ש"ז שלו שיוצאה דרך מקומה דאמר רבה בר רב הונא המטיל מים בשני מקומות פסיל אמר רבא לית הלכתא כוותי' שמע מינה שהוא מוליד:

סימן קכג

פרק כל היד אמר רב המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי ולימא אסור משום דקא מגרי יצר הרע אנפשי' ר' אמי אמר נקרא משומר שכן אומנותו של יצר היום אומר לו עשה כן ועושה ולמחר אומר לו עבוד ע"ז והולך ועובד וא"ד אמר ר' אמי כל המביא עצמו לידי הרהור אין מכניסין אותו למחיצתו של הקב"ה שנאמר כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע וכתיב וירע בעיני ה' אשר עשה. פי' ר"ח זצ"ל יהא בנידוי מ"ט משום דמגרי יצר הרע בנפשי' צריך לנדותו עכ"ל. והכי מוכח בקידושין דיהא בנידוי היינו שצריך לנדותו דבפ"ק דקידושין גמ' וזוקקין הנכסים שיש להם אחריות עד היכן גלגול שבועה אמר רב דאמר לי' השבע לי שאין עבדי אתה ההוא שמותי משמתינן לי' דתניא הקורא לחבירו עבר יהא בנידוי אמר רבא דאמר לי' השבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי. אלמא דלשון יהא בנידוי היינו שחכמי הדור צריכין לנדותו. וכן נמי הא דאמר פ"ק דנדרים גמרא מנודה אני לך אמר רב חנן א"ר שמע הזכרה מפי חבירו צריך לנדותו ואם לא נדוהו הוא בעצמו יהא בנידוי התם נמי ה"פ שאם לא נדהו חכמי הדור מנדין אותו על שלא נדהו. אי נמי נוכל לפרש יהא בנידוי. מפני שמוציא ש"ז לבטלה. ופריך ולימא אסור. ומשני אם היה שונה בלשון אסור היה מגרה יצה"ר בנפשיה שכן דרך יצר הרע לפתות על כל האיסור. ומדפריך ולימא אסור ואינו משיב שכבר נדהו ש"מ דה"פ שצריך לנדותו:

סימן קכד

אמר ר' אלעזר מאי דכתיב ידיכם דמים מלאו אלו המנאפים ביד. תני דבי ר' ישמעאל לא תנאף לא תהא נואף בין ביד בין ברגל פי' רבינו שמואל ממשמשין ביד באברים ומתחממין ומוציאין שכבת זרע לבטלה. לא תנאף אשה אין כתיב אלא לא תנאף סתם כלו' שום ניאוף בעולם בין ביד להתחמם ולסחוט בידו בין ברגל. כלו' משפשף דרך אברים. אגב יד נקט רגל. אבל עם הרוחות אין בהם משום לא תנאף. דאמר בתנחומא פ' זה ספר. שכל אותן השנים שפירש אדם מחוה היו רוחות באות אצלו ומתייחמות ממנו מזיקין. באותה שעה אמר הקב"ה לא בראתי את עולמי אלא לפריה ורביה שנאמר לא תוהו בראה לשבת יצרה מה עשה הקב"ה נתן תאוותו של אדם בלבה של חוה ושמש עמה וילדה שת שנא' ויחי אדם שלשים ומאת שנה וגו' כיון שנולד שת אמר אדם לבניי

הראשונים לא הייתי מייחס למה שהיו למאירה אבל לזה אני מייחס מפני שהיא ראשון מנין ממה שקרא בענין זה ספרי מיכן אמרו הבא על הרוחות אין עליו כלום אע"פ שהוציא ש"ז כמקרה לילה דמי ומש"כ לא תנאף. עם בני אדם ועם בהמה ולא תנאף ביד וברגל. אבל הרוחות אין הוא זנות. ועוד מההיא מעשה שאירע לאותו חסיד שנזדמן לו שידה בדמות אדם ופתה אותו ונזדווג לו ויום הכיפורים היה אחר כך נצטער אותו חסיד עד מאוד מההיא מעשה עד שנזדמן לו אליהו ז"ל ואמר לו מה אתה מציר הגיד לו כל הענין שאירע לו אמר לו פטור אתה שידה היתה ונתקררה דעתו ואלו הי' חייב לא הי' אליהו ז"ל נראה לו ומדבר עמו ופוטר אותו אלא אתה למד שאינו זנות ופטור:

סימן קכה

אמר אביי רוכבי גמלים אסורים לאכול בתרומה תניא נמי הכי רוכבי גמלים כולם רשעים הספנים כולם צדיקים החמרים מהם רשעים ומהם צדיקים איכא דאמרי הא דמכף הא דלא מכף וא"ד הא דמטרטין הא דלא מטרטין. פרש"י זצ"ל כולם רשעי' משום דאבריה' מתחממי' בבשר הגמל ומוציא ש"ז. כולם צדיקים שדרים בסכנה ולבן לאביהן שבשמים. דלא מכף לשון אוכף של חמור אם יש לו אוכף אין האבר מתחמם שהעץ קשה הוא ואם אין לו אוכף מתחמם בבשר החמור אבל דרך גמלים לרכוב בלא אוכף במרוצה ומתחמם. דמטרטין ירך מכאן וירך מכאן ואברו מתחמם. דלא מטרטין ורוכב כאשה מטרטין לשון מאזנים כדאמ' במנחות וכי טורטני יכניס ובפ' המוציא גמ' צרור האבן וכי טורטני יכניס וס"פ הגוזל בתרא ת"ר שומרי פירות לוקחין מהן בזמן שהן יושבים והטורטני לפניהם ופ' המוכר את הספינה וטורטני תלויה ופ' אלו נאמרין אמר ר' יצחק טורטני וטורטני דטורטני. ופי' בערוך פי' טורטני בלשון יון קנה של מאזנים ורוכב נמי כי האי גונא עביד רגלו אחת מיכן ורגלו אחת מיכן כמו כפות מאזנים שהאחת מיכן והאחת מיכן. וקשה דתנן פ' עשרה יוחסין אבא גוריון איש ציידן אומר משום אבא שאול לא ילמד אדם את בנו חמר גמל קדר ספר ספן רועה וחנוני שאומנותן אומנות לסטים ר' יהודה אומר משמו החמרים רובן רשעים הגמלים רובן כשרים הספנים רובן חסידים טוב שברופאים לגיהנם והכשר שבטבחים שותפו של עמלק. אלמא התם קתני החמרים רובם רשעים והכא קתני מהם רשעים ומהם צדיקים דמשמע כך מצדיקים כמו מרשעים. ותו התם קתני הגמלים רובם כשרים והכא קתני כולם רשעים ותו התם קתני הספנים רובם חסידים דהיינו שנוהגים איסור בדבר המותר להם מפני חסידותם שמחמירים על עצמם והכא קתני כולם צדיקי' דהיינו שאינם נוהגים שום חומרא אלא אוסרים האסור להם ומתירים המותר להם. ויש לפרש דההיא מתני' מיירי כולם כשאינם רוכבים אלא

במשא ובמתן ותדע דהא ת"ק קתני שאומנות של כולם אומנות לסטים ואתא ר' יהודה לחלוק ולומר שהחמרים ודאי רובם רשעים מפני שאינם הולכים בדרך רחוקה ואין להם כל כך יראת שמים ומרמים את הבריות אבל הגמלים כולם כשרים מפני שהולכים בדרך רחוקה ופעמים באים לידי סכנה וחרדים ויראים ופורשים מן הרמאות ועולה והרי הן ככל העולם שרובן כשרים והספנים מיעוטן צדיקים ורובן חסידים כי הם תדירים במים ובאים לידי סכנה יותר מהגמלים ומתוך כך נעשו חסידים ומיהו כולם צדיקים כדאמר בשמעתין דיש בכלל חסיד צדיק: ירושלמי פ' עשרה יוחסין רוב חמרים רשעים רוב גמלים כשרים רוב ספנים חסידים רוב ממזרים פקחין רוב עבדים (נאים) [גאים] רוב בני אבות ביישנים רוב בנים דומים לאחי האם כשר שברופאים לגיהנם כשר שבטבחים שותפו של עמלק תני ר' שמעון בן יוחי אומר הכשר שבעכו"ם הרוג הטוב שבנחשים רוץ את מוחו הכשרה שבנשים בעלת כשפים אשרי מי שעושה רצון המקום:

סימן קכו

פרק בנות כותים בתחלתו תניא איש איש כי יהי' זב מה ת"ל איש איש לרבות תינוק בן יום אחד שמטמא בזיבה דברי ר' יהושע ור' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר אינו צריך הרי הוא אומר הזב את זובו לזכר ולנקבה לזכר כל שהוא זכר בין גדול בין קטן לנקבה בין גדולה בין קטנה כל שהיא נקבה אם כן מה ת"ל איש איש דברה תורה כלשון בני אדם אלמא כי מרבי קרא בן יום אחד מרבה ורמינהו ואיש כי תצא ממנו ש"ז אין לי אלא איש בן תשע שנים ויום אחד (לביאה) מנין ת"ל ואיש פי' אלמא קרא מרבה בן תשע שנים ויום אחד אמר רבא הלכתא נינהו ואסמכינהו אקראי פי' אחד מהם הלכה למשה מסיני ולא ממשמעותי' דקרא אלא שרבנן הסמיכוהו אקרא הי הילכתא [והי קרא] אילימא כן ט' שנים ויום אחד קרא קרא סתמא (הוא) [כתי'] אלא בן ט' שנים ויום אחד הלכתא בן יום אחד קרא ומאחר דהלכת' [היא] קרא למה לי למעוטי אשה מלובן ע"ז בא עיקר קרא דואיש אשר תצא ממנו ש"ז אבל בן ט' שנים ויום א' לביאה הלכה למשה מסיני שביאתו ביאה ששכבת זרעו ראוי' להוליד ומשום כך יש לו קרי אבל פחות מבן ט' שנים ויום א' אין לו קרי כדא' לקמן גמ' דם טהרה של מצורעת בעי ר' שמעון בן לקיש ראי' ראשונה של זב קטן מהו שתטמא זאת תורת הזב אמר רחמנא כל ששכבת זרעו מטמא ראי' ראשונה שלו מטמא והאי כיון דשכבת זרעו לא מטמא וכו' ופרש"י דהואיל דליתיה בקרי ליתי' בראי' ראשונה ע"כ רש"י. והיינו דתנן פ' יוצא דופן בן ט' שנים ויום אחד שבא על יבמתו קנאה [וכו'] ונסקלת על ידו פי' הבהמה אם רבעה בעדים ואם בא על אחת מכל עריות מתות על ידו אלמא ביאתו ביאה. ואמרי'

פרק אלמנה לכה"ג אמר אביי הכא ביבם בן ט' שנים הבא על יבמתו עסקי' סד"א הואיל ומדאורייתא קניא לה אלמא דביאת בן ט' שנים קונה דאורייתא ש"מ דביאתו ביאה. ותנן נמי בבריתות פ' ארבעה מחוסרי כפרה כל העריות אחד גדול ואחד קטן הגדול חייב והקטן פטור דהיינו קטן בן ט' שנים ויום אחד הגדול חייב שביאתו ביאה והקטן פטור שאינו מוזהר כדתנן נמי פ' יוצא דופן שנסקלו' על ידו והוא פטור ור"פ בן סורר אמר רב חסדא קטן שהוליד אין בנו נעשה סורר ומורה שנאמר כי יהי' לאיש בן ולא לבן בן ההוא קטן דהיינו בן ט' שנים ויום אחד. מכל אלו למדנו שביאת בן ט' שנים ויום אחד הוי ביאתו ביאה והוי טמא כשראה קרי אבל פחות מבן ט' שנים אין ביאתו ביאה ואין מטמא משום קרי. והיינו דתניא פ' יוצא דופן חומר בשרץ מבש"ז שהשרץ אין חלוקה טומאתו ואמרי' התם ש"ז דחלוקה טומאתה מאי היא אילימא בין ישראל לעכו"ם ה"נ הא איכא עכבר דים ועכבר דיבשה אלא בין קטן לגדול. ופרש"י התם בתחלת הברייתא שהשרץ אין חלוקה טומאתו דשרץ קטן מטמא כגדול אבל קטן פחות מבן תשע אין לו קרי ע"כ רש"י. ופי' רבי' שמואל זצ"ל קטן פחות מבן תשע אינו מטמא כדלקמן וכדאמרן בבנות כותים אבל לגבי שרץ ל"ש גדול ול"ש קטן מטמא ע"כ רשב"ם. ופי' ר"ח בין שרץ קטן בין שרץ גדול טומאתו שוה משא"כ בש"ז כי ש"ז של גדול מטמא דכתי' איש אבל ש"ז של קטן אינו מטמא ע"כ פי' ר"ח. ואין לומר שפי' ר"ח מיירי במגע דהא כתיב ואיש אשר תצא ממנו דברואה עסקי למדנו משם קטן דהיינו פחות מבן ט' שנים ויום אחד אינו מטמא בראיית קרי אבל גדול דהיינו בן ט' שנים ויום אחד מטמא בראיית קרי אע"פ שאינו איש דקים להו לרבנן שביאתו ראוי להוליד הלכך מטמא בראי' ודוקא בלובן מטמא בראי' ולא באודם כדאמר בהמפלת אמר רב נחמן אמר רב טומטום ואנדרוגינוס שראו לובן או אודם אין חייבין עליו על ביאת מקדש ואין שורפין עליו את התרומה. פי' שאם ראה אודם חיישינן שמא זכר הוא וטהור הוא ואינו מטמא אלא בלובן כדאמר ר"פ בנות כותים מאחר דהלכתא היא קרא ל"ל למעוטי איש מאודם. וקשיא לי ר"פ בן סורר ומורה אמר רבא קטן אינו מוליד שנאמר אם אין לאיש גואל וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל אלא בגזל הגר הכתוב מדבר ואמר רחמנא איש אתה צריך לחזר אחריו [אם יש לו גואלין ואם לאו קטן אי אתה צריך לחזר עליו] בידוע שאין לו גואל איתיביה אביי איש אין לי אלא איש בן ט' שני' ויום א' [שראוי] לביאה מנין ת"ל ואיש (אלמא) [א"ל] יש לו [ואינה] מזרעת כתבואה שלא הביאה שליש דמי. ועתה היכי קאמר רבא דאינה מזרעת הא קתני להדיא מזרעת בברייתא בן ט' שנים ויום אחד לביאה מנלן אלמא מזרעת שאם לא כן אינה חשובה ביאה ואפי' תמצא לומר דל"ג לביאה בברייתא א"כ

לענין מה מרבה בן ט' שנים ויום אחד. וא"ת דלטומאה בעלמא קא מרבי לי' א"כ מ"ש בן ט' אפי' פחות מכאן הואיל ואינה מזרעת ותו מה יעשה רבא מכל המשניות דמשמע דביאתו ביאה כדפרי' לעיל ותו קשיא הברייתא דר"פ בן סורר ומורה דתנא דבי חזקיה וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה איש מזיד ומזריע ואין קטן מזיד ומזריע א"ל רב מרדכי לרב אשי מאי משמע [דהאי מזיד] לישנא דבישולא הוא דכתי' ויזד יעקב נזיד מדממעט מאיש ש"מ דרוצ' לומ' שכל שאינו איש יותר מבן ט' שנים ויום אחד אינו מוליד. מיהו הא לא תקשי דאמ' פ"ק דקידושין בעי רשב"ל מהו שייעד אדם לבנו קטן בנו אמר רחמנא כל דהוא או דילמא דומי' דידי' מה הוא גדול אף בנו גדול א"ר זירא ת"ש איש פרט לקטן אשר ינאף את אשת איש פרט לאשת קטן ואי אמרת מייעד [א"כ מצינו אישות לקטן ואלא מאי אינו מייעד] אמאי קא ממעט לי' קרא אלא ניפשט מינה דמייעד אמר רב אשי הכא ביבם בן ט' שנים ויום אחד הבא על יבמתו עסקינן דמדאורייתא חזי' לי' דמהו דתימא הואיל ומדאורייתא חזי' לי' הבא עלי' מתחייב באשת איש קמ"ל. ועתה תימה הואיל ואמ' פ' אלמנה לכה"ג דמדאוריי' קנייא לי' כדפרי' לעיל אימא ה"נ דמתחייב מיהו הא ל"ק דאע"ג דקנייא לי' התורה מיעטתו מחיוב מיתה את הבא עלי' עד שיגדל ותהי' אשתו גמורה אי נמי יש גורסין בפ' אלמנה דמדאורייתא חזייא לי' כדגרסי' פ"ק דקידושין:

סימן קכז

פרק יום הכיפורים תנא דבי רבי ישמעאל) הרואה קרי ביום הכפורים עונותיו מחולין לו והתניא עונותיו סדורין לו מאי סדורין סדורין למחול (תני תנא קמי' דרב נחמן בר יצחק) הרואה קרי ביום הכפורים ידאג כל השנה כולה ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן עולם הבא אמר רב נחמן בר יצחק תדע שכל העולם כולו רעב והוא שבע כי אתא רב דימי אמר מפיש חיי סגי ומסגי:
סליקו להו הלכות בעל קרי

סימן קכח

פרק מי שמתו תנן גבי בעל קרי ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם לאו יתכסה במים ויקרא. גמ' והלא לבו רואה את הערוה אמר ר' אלעזר ואי תימא רב (אדא) [אחא בר אבא] בר אחא משום רבינו במים עכורים דדמו כארעא סמיכתא שלא יראה לבו את הערוה. פרש"י והלא לבו רואה את הערוה קא סבר כל אבר שאין דרכו לראות את הערוה ורואה אותה בשעה שעוסק בתורה קרינא בי' לא יראה בך ערות דבר ע"כ רש"י. ת"ר מים צלולין ישב בהן עד צוארו וקורא

וי"א עוכרן ברגליו ות"ק הרי לבו רואה את הערוה קסבר לבו רואה את הערוה מותר והרי עקיבו רואה את הערוה [קסבר עקיבו רואה את הערוה] מותר דאיתמר עקיבו רואה את הערוה מותר נוגע אביי אמר אסור רבא אמר מותר רב פפא מתני הכי רב חנינא ברי' דרב איקא מתני הכי נוגע דברי הכל אסור רואה אביי אמר אסור ורבא אמר מותר לא ניתנה תורה למלה"ש (אמר רבא) הלכתא נוגע אסור רואה מותר. פי' ר"ח זצ"ל ומקשי' אמתניתין וכי מתכסה במים מאי הוה והרי לבו רואה את הערוה ופרקי' בעכורין שנו נמצאת משנתינו כיש אומרים עוכרן ברגליו. הלכך הלכתא כוותי' שאם אינן עכורין אינו רשאי לקרות אלא יעכר המים ברגליו ואינו דומה לבו לעקיבו אלא לבו רואה את הערוה אסור. אבל עקיבו אסיקנא והלכתא עקיבו נוגע את הערוה אסור לקרות ק"ש עקיבו רואה מותר ע"כ פי' ר"ח זצ"ל. אבל הרב רבי' שמעי' זצ"ל פי' בשם רש"י שמצא בתשובת הבבליים דלבו רואה את הערוה מותר מדסבר ת"ק רי"א לבו רואה את הערוה מותר דהוי כרבים לגבי יחיד. מיהו לא משמע הכי דלא פליגי אביי ורבא בסמוך אלא בעקיבו רואה את הערוה משמע אבל לבו רואה את הערוה מודו דאסי'. ותו דפריך סתמ' דתלמודא והרי לבו רואה את הערוה ואוקמה ר' אלעזר במים עכורין והכי נמי סברי ר' אילעא ור' חייא בר אבא הלכך הכי הלכתא דלבו רואה את הערוה אסור עקיבו נוגע אסו' רואה מות'. וההיא דפ"ק (דסוט') [דסוכה] גמ' פרס עלי' סדין דאמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל הישן בכילה ערום יוציא ראשו חוץ לכילה ויקרא ק"ש דסבר לבו רואה את הערוה מותר לית הלכתא כוותי'. ותו התם פריך לי' ומשני לי' שמואל ואשינויי לא סמכינן. הלכך אדם שרוצה לקרות ק"ש או שטובל ועומד במים ורוצה לברך או מי שרוחץ בגיגית ואוכל בה כדרך שעושין בצרפת אינו רשאי לברך עד שיעכרם ברגלו ואי לא אפשר לו לעוכרם מניח בגד כנגד לבו ומברך. וכן פי' מורי רבינו יהוד' ב"ר יצחק של"י שכן הי' נוהג ר"ת זצ"ל כשהי' רוחץ בחמין במים צלולים [והי' רוצה לשתות] הי' מתכס' בבגדו שלא הי' לבו רואה את הערוה: כתב בתשובו' ראיתי פעם אחת את ר' שהי' מתפלל בלא חגור ותמהתי ואמרתי מה זה שהוא מתפלל והוא לא חגור מתנים הא אמרי' במס' ברכות שאסור לאדם להתפלל בלא חגור חלציים וטעמא משום שלא יהא לבו רואה את הערוה ואמר כמדומה לי באותן הימים לא הי' להם לחכמים מכנסים אלא חלוקיהן גדולים עד סמוך לעקביהם וכל בגדיהם היו סתומים פנים ואחור ושמאל וימין לפיכך היו אומרי' שאסור להתפלל בלא אזור כיון שלא הי' להם שום הפסק בין הלב לערוה אלא אזור בלבד. ונראין הדברים שלא היו לחכמים מכנסים דבמסכת שבת פ' כל כתבי הקודש תנן מצילין מפני הדליקה ומפרש שמנה עשר כלים שיכול אדם

להציל בשבת דא"ר יוסי שמנה עשר בגדים מצילין בשבת מפני הדליקה וחוזר ולובש כולהו מפרש התם ומכנסיים לא הוזכרו ש"מ שלא היו לחכמים מכנסיים אבל אנו שיש לנו מכנסיים ובלא שום אזור יש הפסק בין הלב לערוה מותרים אנו להתפלל בלא אזור. והכותב הוא הרב ר' שמעי' ורבו היינו רבי' שלמה זצ"ל:

סימן קכט

מתני' לא יתכסה במים הרעים ולא במי המשרה עד שיתן לתוכו מים וכמה יתרחק מהם ומן הצואה ד"א. גמ' כמה שרי ואזיל אלא ה"ק לא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה כלל ומי רגלים עד שיתן לתוכו מים ואח"כ קורא פרש"י מים הרעים סרוחים מי המשרה ששורין שם הפשתן וקנבוס והן מסריחין. עד שיתן לתוכו מים בגמרא מפרש לה. כמה מיא רמי ואזיל. כמה מים ישליך לתוכו ויבטלם הרי מרובים הם. ע"כ רש"י. ת"ר כמה יטיל לתוכן מים כל שהוא ר' זכאי אומר רביעית אמר רב נחמן מחלוקת לבסוף אבל לכתחלה כל שהוא ורב יוסף אמר מחלוקת לכתחלה אבל לבסוף ד"ה רביעית א"ל רב יוסף לשמעי' אייתי לי רביעית דמיא במשכילתא כר' זכאי. ופי' ר"ח וקיי"ל דבין בתחלה בין בסוף רביעית מים כרבי זכאי דרב יוסף דהוא בתראי עבד עובדא כוותי' ע"כ פי' ר"ח. מיהו כמה יהא ממי רגלים דסגי להו ברביעית מלשון רש"י דפי' ומי רגלים מועטין הן והן בכלי משמע דהיינו שאין מהם הרבה אז סגי להו ברביעית ותו מדפי' והן בכלי משמע שיש חילוק בין קרקע לכלי. מיהו מורי רבי' יהודה בר יצחק פי' דכרב יוסף קיי"ל ובין בקרקע ובין בכלי צריך להטיל עליהם רביעית:

סימן קל

ת"ר גרף של רעי ועביט של מי רגלים אסור לקרות ק"ש כנגדן אע"פ שאין בהם כלום ומי רגלים עצמן עד שיטיל לתוכן מים וכמה יטיל לתוכן מים כל שהוא ור' זכאי אומר רביעית בין לפני המטה בין לאחר המטה רשב"ג אומר לאחר המטה קורא ואינו קורא לפני המטה ר' שמעון בן אלעזר אומר אפי' בית מאה אמה לא יקרא ק"ש עד שיוציאם או עד שיניחם תחת המטה. איבעיא להו היכי קאמר אחר המטה קורא מיד לפני המטה מרחיק ד"א וקורא א"ד לאחר המטה מרחיק ד"א וקור' [לפני המיטה אינו קור' כלל ת"ש דתני ר"ש בן אלעזר אומר אחר המטה קורא מיד לפני המטה מרחיק ד' אמות] רשב"ג אומר אפי' בית מאה אמה לא יקרא עד שיוציאם או עד שיניחם תחת המטה בעיין איפשיט' לן מתני' קשי' אהדדי איפוך בתרייתא ומאי חזית דאפכת בתריית' איפוך קמייתא מאן שמעת ליה דאמר כל הבית כולו כארבע אמות דמיא ר' שמעון בן אלעזר היא פרש"י לא ידעתי היכן הי' ופי' ר"ח דאיתא פ' עושין פסין דתניא כלל אמר ר' שמעון

בן אלעזר כל אויר שתשמישו לדירה כגון דיר וסהר מוקצה וחצר אפי' בת חמשת ובת עשרה כורין מותר והשיב עליו מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק דלא שייכא ההיא להכא דטעמא דשמעתא משום דבעינא והי' מחנך קדוש. אמר רב הלכה כרשב"א וכן אמר באלי אמר ר' יעקב ברה דבת שמואל הלכה כרשב"א ורבא אמר אין הלכה כרשב"א. ופי' ר"ח דקיי"ל כרבא דהוא בתראה וכן פי' מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק דקיי"ל כרבא דאפי' בבית סגי הרחקה בארבע אמות וה"מ לאחריו אבל לפניו כמלוא עיניו דלאחר המטה דקתני היינו לאחריו שאינו רואה ואם הן תחת המטה שאינה גבוה שלשה טפחים הרי הן כטמונין ושרי לקרות ק"ש דאמר רבא הלכתא פחות משלשה כלבוד דמי עשרה ד"ה רשות אחריתי הוא משלשה עד עשרה היינו דבעי מיני' רב יוסף מרב הונא ולא פשיט ליה. ופי' ר"ח למטה משלשה טפחים ד"ה קורא דהא מכוסין הן דכל פחות משלשה כלבוד דמי למעלה מעשרה ד"ה אסור לקרות כנגדו דמטה זו רשות אחריתי ובפני עצמה ונמצא דהוא והם במחנה אחת והתורה אמרה והי' מחנך קדוש וליכא משלשה ועד עשרה איבעי' ולא איפשיט ובכי האי גוונא לחומרא עבדי' ואסור ע"כ פר"ח. ופי' מורי רבינו יהודה זצ"ל דמסתבר דגרף של רעי ועביט של מי רגלים לא מהני בהו הטלת רביעי' מים. גרף ועביט פרש"י שניהם של חרס וכן פי' מורי רבי' יהודה ב"ר יצחק דבכל התלמוד מיירי בשל חרס ומספקא לי' אם ה"ה בעביט של עץ ושל זכוכית. מתני' כמה ירחיק מהן ומן הצואה נראה בעיני דהא דקתני כמה ירחיק מהן אמי רגלים קאי דמאיסי היכא שלא נתן בהם רביעית מים אבל ממים סרוחים ומי משרה א"צ להרחיק מהם שהרי אוקימנא מתני' דחסורי מחסרא והכי קתני לא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה כלל ומי רגלים עד שיטיל לתוכן מים ואח"כ קורא ועלה קאי במה ירחיק מהן ומן הצואה. מיהו בפר"ח משמע דממים סרוחים וממי המשרה נמי צריך להרחיק ארבע אמות דפר"ח בגמ' ואסיקנא הא דתנן שצריך להרחיק ממי המשרה וממים הרעים ארבע אמות ה"מ לאחוריו אבל לפניו מלא עיניו וכן בצואה (וכן) בק"ש וכן בתפלה ע"כ פי' ר"ח. ואינו נראה בעיני כלל מיהו בירוש' משמע כפי' ר"ח ולקמן גבי צואת כלבים אפרשינן: גמ' (אמר רב הונא אמר רב סחורה אמר רבא) [אמר רבא אמר רב סחורא אמר רב הונא] לא שנו אלא לאחוריו אבל לפניו מרחיק מלא עיניו כן בתפלה פי' אמי רגלים ואצואה קאי שצריכים הרחקה לאחריהם ד' אמות אבל לפניהם כמלוא עיניו וכן הלכה כרבא:

סימן קלא

אמר רב יהודה אמר רב צואה כיון שקרמו פני' מותרת ואמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן כ"ז שזורקה ואינה נפרכת פי' אז צריכה הרחקה ואמרי לה כל זמן שגוללה ואינה נפרכת אמר רבינא הוה קאימנא קמי' דר' ירמיה מדיפתי והוה שדיא צואה וא"ל עיין אי קרמו פני' או לא א"ד א"ל זיל חזי אי אפלי אפלויי פי' ר"ח אפלויא נתפלחה ונתבקעה מלשון פולח ובוקע ע"כ פר"ח. וה"נ אמרי' פ"ק דחולין דמנ"ל דאזלי' בתר רובא דילמא דפלי לי' פי' נפתחה החתיכה. מיהו קיי"ל כר' יוחנן דאמר רבה בר בר חנה משמיה צואה בחרס אסורה דכ"ז שגוללה ואינ' נפרדת דאיתמר צואה כחרס אמימר אמר אסורה ומר זוטרא אמר מותרת אמר רבא הלכת' צואה בחרס אסורה וכן הלכה. אמר רבא צואה בעששית מותר לקרות ק"ש כנגדה ערוה בעששית אסור לקרות ק"ש כנגדה צואה בעששית מותר לקרות ק"ש כנגדה בכיסוי תליא מילתא והא מיכסיא ערוה בעששית אסור לקרות ק"ש לא יראה בך ערות דבר אמר רחמנא והא קא מיתחזייא. פי' בערוך כגון שיש מחיצה של זכוכית בין הקורא ק"ש לרעי ופרש"י מחיצת זכוכית או קלף דק מפסקת ביניהם והיא נראית. בכיסוי תליא מילתא וכסית את צאתך ע"כ רש"י. ערוה בעששית היינו שיראה ערוה או עכו"ם ערום מעבר למחיצה אסור לקרות ק"ש דהואיל וחזי לי' ליכא מחניך קדוש. מיהו א"י דצואה נמי הואיל ומתחזייא מאי כיסוי הוא זה והכתיב וחפרת וכסית את צאתך משמע כיסוי מעליא הוא. אמר אביי צואה כל שהיא מבטלה ברוק אמר רבא וברוק עבה פי' רש"י רוקק עלי' ומכסה אותה ברוקו. אמר רבא וברוק עבה שזה הוא כיסוי מעליא. אמר רבא צואה בגומא מניח סנדלו עלי' וקורא ק"ש בעי מר בריה דרבינא צואה דבוקה לו בסנדלו מאי תיקו פי' ר"ח דאזלי' בה לחומרא דכל תיקו דאיסורא לחומרא. אמר רב יהודה ספק צואה אסורה ספק מי רגלים מותרים א"ד אמר רב יהודה ספק צואה בבית מותרת באשפה אסורה ספק מי רגלים אפי' באשפה נמי מותרין סבר להא דאמר רב המנונא אמר רב לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד. פרש"י זצ"ל לא אסרה במי רגלים אלא לקרות כנגד עמוד הקלוח בלבד. וכדר' יונתן דר' יונתן רמי כתיב ויתד תהי' לך על אזניך וכתי' ויד תהי' לך לא קשיא כאן בצואה כאן במי רגלים ומי רגלים מדאורייתא שרי ורבנן הוא דגזרו וכי גזרו רבנן בוודאן בספיקן לא גזרו בהו רבנן. פרש"י זצ"ל ויד תהי' לך על אזניך ויצאת שמה חוץ ולא הצריכן כיסוי וכתי' ויתד תהי' לך וגומ' עד ושבת וכסית מיהו תימה אמאי לא נלמד סתום מן המפורש או נילף לך לך. ופר"ח דקיי"ל כרב יהודה דאמר ספק צואה בבית מותר באשפה אסור משום דמחזקי' הבית בנקיות והאשפה בצואה. ספק מי רגלים אפי' באשפה מותר וכש"כ בבית עד כאן

פר"ח. וודאן עד כמה פי' ודאי מי רגלים עד כמה ישהו ע"ג קרקע ויהא אסור אמר רב יהוד' אמר שמואל כ"ז שמטפיחין גניבא משמי' דרב אמר כ"ז שרישומן ניכר אמר רב יוסף שרי לי' מריה לגניבא השתא צואה אמר רב יהודה אמר שמואל כיון שקרמו פני' מותרת מי רגלים מיבעיא א"ל אביי מאי חזית דסמכת אהאי סמוך אהאי דאמר רבב"ח א"ר יוחנן צואה כחרס אסורה. מאי הוה עלה דמי רגלים אמר רבא הלכתא מי רגלים כ"ז שמטפיחין. פי' שיש בהן טופח ע"מ להטפיח אסור אבל טופח לחודיה שרי וכן הלכהכרבא וכן פר"ח דהכי הלכתא דהא אוקמי' רבא לפלוגתא דר' יוסי ורבנן בטופח ע"מ להטפיח דת"ק בעי ע"מ להטפיח ור' יוסי מחמיר והלכה כת"ק דשרי עד שיהי' בהן כדי להטפיח. אמר רב (חסדא) [פפא] פי חזיר בצואה עובדת דמי. פשיטא פרש"י דפי חזיר אינו בלא צואה. ל"צ אע"ג דסליק מנהרא: איתמר צואה על בשרו או ידו מונחת בביה"כ רב הונא אמר מותר לקרות ק"ש רב חסדא אמר אסור לקרות ק"ש אמר רבא מ"ט דרב הונא דכתיב כל הנשמה תהלל יה פרש"י מחיצה יש בינו לבין ביה"כ ופשט ידו לפנים מן המחיצה. כל הנשמה הפה והחוטם בהילול ולא בשאר אברים. מ"ט דרב חסדא דכתיב כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך. ופר"ח דהלכה כרב חסדא אע"ג דהוא תלמידי דר"ה דהא חמיר ממבואות המטונפות דאמר ר"ה א"ר יוחנן מניח ידו על פיו וקורא ק"ש. אמר רב חסדא האלהים אי אמרה [לי] ר' יוחנן בפומי' לא הוה צייתנא ליה איכא דאמרי אמר רבב"ח א"ר יהושע בן לוי הי' מהלך במבואות המטונפות מניח ידו על פיו אמר רב חסדא האלהי' אי אמרה כו' תניא כוותי' דרב הונא תניא כוותי' דר"ח ת"ב דר"ה היה מהלך במבואות המטונפות מניח ידו ע"פ וקורא ק"ש ת"כ דר"ח לא יהלך אדם במבואות המטונפות ויניח ידו על פיו ויקרא ק"ש ולא עוד אלא אפי' הי' קורא ובא פוסק אי לא פסק מאי אמר ר' מיאשא בר ברי' דריב"ל עליו הכתוב אומר גם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים בל יחיו בהם רב אדא בר אהבה אמר מהכא כי דבר ה' כזה וגו' ורבי אסי אמר מהכא הוי מושכי העון בחבלי השוא פסק מאי עליו הכתוב אומר ובדבר הזה תאריכו ימים. פר"ח מדאמר רב חסדא האלהים אי אמר ר' יוחנן בפומא לא צייתנא לי' ש"מ דקבלה היתה בידו דאסור ובא רב הונא להתירו ולא קבלה ר"ח אע"ג דרב חסדא תלמיד לגבי רב הונא ור' יוחנן קיי"ל כוותי' דאסור מדהני אמוראי כולהו מסייעי טעמי' דהא תנא דקאי כר"ח ש"מ דהלכתא כוותי' עד כאן לשונו שפירש לעיל הכי פי' וכש"כ גבי צואה על בשרו וידו בביה"כ דאסור דטפי חמיר ממבואות המטונפות. ופי' רבינו יהודה ב"ר יצחק בצואת על בשרו אסור לקרות ק"ש אפי' מכוסה בבגדיו וכן הסברא. איתמר ריח רע שיש לו עיקר רב הונא אמר מרחיק ד' אמות מן העיקר וקור' ק"ש רב

חסדא אמר מרחיק ד"א ממקום שפסק הריח וקורא ק"ש פרש"י שיש לו עיקר שהצואה מונחת שם ומסרחת ושאין לו עיקר הפחת רוח. מרחיק ד' אמות מן העיקר אע"פ שהריח בא אליו וכגון שהיה לאחוריו שאינו רואה אותה. ממקום שפסק הריח שהריח כלה שם. תניא כוותי' דרב חסדא לא יקרא ק"ש לא כנגד צואת אדם ולא כנגד צואת כלבים ולא כנגד צואת החזרים ולא כנגד צואת התרנגולים ולא כנגד אשפה שריח רע אם היה מקום גבוה י' טפחי' או נמוך (מג') [עשרה] טפחי' יושב בצדו וקורא ק"ש. ואם לאו מרחיק מלא עיניו וכן לתפלה ריח רע שיש לו עיקר מרחיק ד"א ממקום שפסק הריח וקורא ק"ש. פירש"י לא כנגד צואת אדם ואע"פ שאין ריח. אמר רבא [לית הלכתא] (כהני שמעתא) [כי הא מתניתא] אלא כי הא דתניא לא יקרא אדם ק"ש לא כנגד צואת אדם ולא כנגד צואת [חזרים ולא כנגד צואת] כלבים בזמן שנתן עורות לתוכן. פרש"י לית הלכתא כי הך [מתנית' דלעיל דאסרה צואת כלבים וחזרים בשאין בהם עורות. בזמן שיש בהם עורות אצואת כלבים וחזרים] קאי שדרכן לתתן בעיבוד עורות. אבל צואת אדם אפי' בלא עורות שהרי אין דרכו לתתה שם הלכך על כרחך בלא עורות קאמר ע"כ פרש"י. ופי' ר"ח דקיי"ל כרב הונא דאמר מרחיק ד"א וקורא דהא מתני' דתנא כרב חסדא דחאה רבא ואמר לית הלכתא כי הא מתני' ויש מרבוואתא שאומרים הלכתא כרב חסדא. דהא תניא כוותי' וקיי"ל אפי' תלמיד בהדי רבי' הלכתא כתלמיד אי תניא כותיה ואי משום דאמר רבא לית הלכתא כי הא מתני' אמר בהני לחוד בצואת אדם ובצואת כלבים דאשכח תנא דפליג עליה אבל בשאר מילי איכא למימר האי תנא מודה לי'. הלכך הלכתא כוותי'. ע"כ פי' ר"ח. וכן הסברא כרבוותא שפירשו דלא פליג אלא אצואת כלבים וה"ה אצואת חזרים כדפרש"י אבל בצואת תרנגולין ובאשפה שריחה רע מודה רבא שאסור לקרות ק"ש כנגדן והכי מוכח בירוש' דאמר התם מרחיקין מגללי בהמה ארבע אמות ר' שמואל בר יצחק אמר ברכים ובלבד בשל חמור. ר' חייא בר אבא אמר בבא מן הדרך. ר' לוי אמר מרחיקין מצואת חזיר ד' אמות ומצואת הנמי' ד' אמות ומצואת תרנגולין ד' אמות ר' יוסי בר אבא בשם רב הונא ובלבד באדומים. צריך עיון מאי פי' באדומים. אמר ר' ירמיה בשם ר' זעירא נבילה נסרחה צריך להרחיק ממנה ד' אמות אמר ר' אבינ' מתניתין אמרה כן וכמה ירחיק מהן ומן הצואה ארבע אמות א"ר שמאי תפתר במשרה של כובסין א"ל ר' מנא אם במשרה של כובסין הא תנינן ולא במים הרעים ולא במי המשרה. מיהו אם רבא לא פליג אצואת תרנגולין אסורה מיד וצואת כלבים וצואת חזרים לא תהא אסורה אלא עד שיתן לתוכן עורות. ואין סברא לומר דנפיש זוהמתן דצואת תרנגולין טפי. וע"כ הי' סברא לומר דרבא מתיר בצואת תרנגולין ופליג על כל הברייתא ודירוש' חולק ואין

הלכה כמותו. מיהו בהא י"ל דלא פליג רבא דריח רע שיש לו עיקר דמרחיק ד' אמות ממקום שפסק כרב חסדא והלכה. ועוד נוכל לומר דהא דקתני בירוש' מרחיקין מצואת תרנגולין היינו דוקא בלול שלהן דנפיש סרחונם אבל לא בבית והיינו כרבא דשרי בבית דהא צואת חמור אינה אסורה אלא בבא מן הדרך בלבד וצואת הנמיה יש לומר דנפיש זוהמתה טפי ואסורה. וה"ה לנבלה סרוחה ולמים סרוחים וכן נראה הלכה: בעו מיני' מרב ששת ריח רע שאין לו עיקר מהו. פי' דהיינו הפחת רוח אמ' להו (תחזון) [אתו חזו] הני ציפי דבי רב דהני גנו והני גרסו ולא אמרו אלא לד"ת אבל לק"ש לא [וכו'] פרש"י ציפי מחצלות של ביהמ"ד. דהני גני והני גרסי אע"פ שדרך הישנים להפיח. וה"מ לגירסא משום דלא אפשר אבל לק"ש יצא לחוץ ויקרא. אבל לדידי' הפיח הוא עצמו ימתין עד שיכלה הריח ע"כ רש"י. והלכה כרב ששת וכדאמרינן דה"מ לד"ת דשרי אבל לא לק"ש וה"מ דחברי' אבל לדידי' לא וכן פר"ח דהכי הלכתא: ר' אבא הוה משתמיט מני' דרב יהודה דבעי למיסק לא"י ואמר רב יהודה אמר רב כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה שנאמר בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם אמר איזיל ואשמע מילתא מבי ווועדא והדר איפוק אזל אשכחי' לתנא דקאי ותני קמי' דרב (נחמן) [יהודה] הי' עומד בתפלה ונתעטש ממתין עד שיכלה הריח חוזר ואומר רבון העולמי' יצרתנו נקבי' נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפניך חרפתינו וכלימתינו בחיינו חרפה וכלימה אחריתינו רמה ותולעה ומתחיל ממקום שפסק. איתמר צואה עוברת אביי אמר מותר לקרות ק"ש ורבא אמר אסור לקרות ק"ש אמר אביי מנא אמינא לה דתניא טמא עומד תחת האילן וטהור עובר טמא טהור עומד תחת האילן וטמא עובר טהור ואם עמד טמא הטהור טמא וכן באבן המנוגעת רבא אמר התם בקביעות תליא מילתא שנאמר בדד ישב והכא והי' מחניך קדוש אמר רחמנא והא ליכא. פירש"י צואה עוברת אדם שנושאי' לפניו גרף של רעי להעבירו מותר לקרות ק"ש ואין צריך להפסיק. הטמא עומד תחת האילן לאו בנושא את המת קאי דמת לא שנא מהלך ל"ש עומד [ל"ש יושב] אוהל הוה וגבי מצורע קתני לה בתורת כהנים מדגלי בי' רחמנא ישיבה דכתיב מחוץ למחנה מושבו מושבו טמא מיכן אמרו חכמים עומד נמי כיושב דמי דקביע אבל מהלך לא קביעי וכן באבן המנוגעת ה"ה במצורע שהקישו הכתוב זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק ולצרעת הבגד ולבית ע"כ פרש"י. ופי' ר"ח דהלכה כרבא הלכך הקורא ק"ש וחזיר עובר לפניו צריך להפסיק דפי חזיר כצואה עוברת כדפי' לעיל. ת"ר הי' עומד בתפלה וראה צואה כנגדו מהלך לפניו עד שיזרקנה ד' אמות לאחוריו והתניא לצדדין ל"ק הא דאפשר הא דלא אפשר. פרש"י לא אפשר לילך לפניו כגון שיש נהר יסתלק לצדדין ה"ה לכל דבר המעכבו לילך

לפניו יסתלק לצדדין. המתפלל ומצא צואה במקומו. אע"פ שחטא תפלתו תפלה מתקיף לה רבא האי זבח רשעים תועבה אלא אמר רבא הואיל וחטא אע"פ שהתפלל תפלתו תועבה. פי' ר"ח דקיי"ל כרבא דהואיל והי' לו לעיין אי מקום טהור הוא ולא עיין תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל: ת"ר הי' עומד בתפלה ומים שותתין על ברכיו פוסק עד שיכלו המים וחוזר ומתפלל להיכן הוא חוזר רב חסדא ורב המנונא חד אמר חוזר לראש וח"א למקום שפסק לימא בהא קמיפלגי דמר סבר אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש ומר סבר למקום שפסק ואמר רב אשי האי אם שהה אם לא שהה מבעי' ליה אלא כולי עלמא אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש והתם בדלא שהה קמיפלגי מר סבר גברא דחוייא הוא ומר סבר גברא חזייא הוא. פרש"י גברא דחוייא הוא כשהתחיל להתפלל והי' צריך לנקביו דחוי הוא מלהתפלל הלכך מה שהתפלל אינו תפלה וחוזר לראש ומ"ס גברא חזייא הוא אע"פ שאין יכול להמתין עד שיסיים תפלתו תפלה ראוי' היא למה שהתפלל קודם שהשתין ע"כ רש"י. ופי' ר"ח דקיי"ל דחוזר למקום שפסק חדא דתפלה מדרבנן היא ובדרבנן הלך אחר המיקל ועוד דמסתברא דהשתא הוא דאדחי ולא דחוי מעיקרא הוא דבמאי אדחי אי בהרגשת מי רגלים קיימא לן כמה דיכול לעמוד על עצמו לא מדחי ע"כ פי' ר"ח. ואין זה דומה לנתעטש בתפלתו דהתם לכ"ע תפלתו תפלה וחוזר למקום שפסק כי לא הרגיש קודם לכן שהי' צריך להתעטש ומשמע נמי אע"פ שברכיו מלוכלכים במי רגלים ליכא למיחש מדלא קתני שיקנח או ירחץ את ברכיו מסתבר דהואיל ומי רגלים מדרבנן כל כי האי גונא לא חשו רבנן להחמיר עליו: ת"ר הנצרך לנקביו אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועבה אמר רב זביד ואיתימא רב יהודה לא שנו אלא שאינו יכול להשהות עצמו אבל אם יכול להשהות עצמו מותר עד כמה אמר רב ששת עד פרסה איכא דמתני לה אסיפא דברייתא בד"א כשאין יכול לעמוד על עצמו אבל אם יכול לעמוד על עצמו תפלתו תפלה עד כמה [א"ר זביד] עד פרסה אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן הנצרך לנקביו ה"ז לא יתפלל שנאמר הכון לקראת אלקיך ישראל ופ"ק דשבת אמר זעירי הני חברין בבלאי למ"ד תפלת ערבית רשות כיון דשרי לי' המייניה לא מטרחינן לי' ולמ"ד חובה מטרחינן לי' והא תפלת המנחה דלכ"ע חובה ותנן אם התחילו אין מפסיקין ואמר רבי חנינא משיתיר חגורו התם לא שכיחא שכרות והכא שכיחא שכרות א"נ במנחה כיון דקביע לי' זימנא מרתת ולא אתי למפשע ערבית כיון דכולא לילא זמן תפלה היא לא מרתת ואתי למפשע מתקיף לה רב ששת טריחותא למיסר המייני' וצלויי [ועוד] ליקו הכי ולצלי משום שנא' הכון לקרא' אלקיך ישראל רבא שדי גלימ' ופכר ידי' ומצלי אמר כעבדא קמי מארי' אמר (ששון) [רב אשי] חזינא לי'

לרב כהנא כי איכא צערא בעלמא שדי גלימיה ופכר ידי' ומצלי אמר כעבדא קמי מרי' כי איכא שלמא בעלמא לביש ומיכסי ומיעטף ומצלי אמר כתיב הכון לקראת אלקיך ישראל רבה בר רב הונא רמי פוזמקא ומצלי. בערך מגפים כתב פוזמיקא פי' רב שר שלום גאון מסאני דליבדא דעמרא או דעיזי. בפ' במה אשה לא במגפים אמר רבה בר בר חנה פוזמקי היינו דגרסי' שליפו פוזמקייכו וחותו לדינא. בכלי מתכות פי"א דכלים הכידון והניקון והמגפיים פי' כולן מנעלים של נחושת או של ברזל שנותנין אנשי המלחמה לפני שוקיהן שכשירוצו לא יגפו כדכתי' ומצחת נחושת [על רגליו] ומתרגמינן וטרקלילון:

סימן קלב

אמר רב יהודה עכו"ם ערום אסור לקרות ק"ש כנגדו מאי אריא עכו"ם אפילו ישראל נמי עכו"ם אצטריכ' לי' מהו דתימא הואיל וכתיב בהו אשר בשר חמורים בשרם אימא חמור בעלמא הוא קמ"ל אינהו נמי אקרו ערוה דכתי' וערות אביהם לא ראו:

סימן קלג

בעי מיני' רב יוסף ברי' דרב (נחמיה) [נחוניא] מרב יהודה שנים שישנים במטה אחת מהו שיחזיר זה פניו ויקרא ק"ש וזה יחזיר פניו ויקרא ק"ש אמר ליה הכי אמר שמואל מותר ואפי' אשתו עמו מתקיף לה רב יוסף אשתו ולא מבעי' אחר אדרבה אשתו כגופו אחר לאו כגופו מיתיבי שנים שישנים (בטלית) [במטה] אחת זה מחזיר פניו וקורא ק"ש וזה מחזיר פניו וקורא ק"ש ותניא אידך הי' ישן במטה ובניו ובני ביתו בצדו ה"ז לא יקרא אלא א"כ היתה טליתו מפסקת ביניהם ואם היו בניו קטנים מותר בשלמא לרב יוסף [לא קשיא] הא באשתו הא באחר אלא לשמואל קשיא אמר לך שמואל ולרב [יוסף] מי ניחא. הכי גריס ר"ח והתניא הי' ישן במטה ואשתו ישינה בצדו לא יקרא ק"ש אלא א"כ היתה טליתו מפסקת בינו לבינה אלא מאי אית לך למימר אשתו לרב יוסף תנאי היא לדידי אחר נמי תנאי היא וגירסת שאר ספרים לא נהירא דלא אשכחן בשום דוכתא דקרי לאשתו בני ביתו. פי' ר"ח והלכה כרב יוסף דהא איכא תנאי דקאי כוותיה באחר ועוד א"ל רב כהנא לרב פפא התם אמר רבא אע"ג דתניא תיובתא דשמואל הלכתא כוותי' הכא מאי ואמר לי' היכא דאתמר הלכה כשמואל הלכתא כוותיה הכא לא אתמר הלכתא כוותי'. אבל באשתו דתרווייהו שרו אע"ג דאיכא תנא דפליג הא איכא תנא אחרינא דקאי כוותייהו דתניא שנים שהיו ישנים במטה אחת זה מחזיר פניו וקורא וזה מחזיר פניו וקורא ולית לן לאוקמה אלא באשתו. אפי' אחר עמו אם הטלית מפסקת ביניהם לכולא עלמא שרי. ומורי רבינו יהודה של"י פי' דהשתא אזלינן לחומרא ומחמרינן כברייתא דפליגא ארב יוסף ולא יקרא אפילו באשתו אלא א"כ טלית מפסיק ביניהן ונראה דברי

פר"ח: אמר מר זה מחזיר פניו ויקרא ק"ש והא איכא עגבותיהם דנגעי אהדדי מסייע לי' לרב הונא דאמר רב הונא עגבות אין בהם משום ערוה. פי' ר"ח והא איכא עגבותיהם דנגעי אהדדי ואסיקנא דעגבות וכיוצא בהן שהן נוגעות באחוריהן והן באיבריהן שאין האיש רואה אותן בעת קריאתו אין בהם משום ערוה ע"כ פי' ר"ח. ופי' מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק אבל אם אדם נוגע בערות חבירו אסור לקרות ק"ש דלא גרע מעקיבו שנוגע בערותו דפריש' לעיל דאסור. אמר מר אם היו בניו ובני ביתו קטנים מותר עד כמה אמר רב חסדא תנוקת בת ג' שנים ויום אחד תינוק בן ט' שנים ויום אחד ואיכא דאמרי תינוקת בת אחת עשרה שנה ויום אחד ותינוק בן י"ב שנה ויום אחד אידי ואידי עד כדי שדים נכונו ושערך צמח. פי' רבינו יהודה ב"ר יצחק של"י דבניו ובני ביתו קטנים מותר אפי' נוגעין ערותן זה בזה כשאין לבן רואה את הערוה משא"כ בגדולים דאפילו שהלבבות מכוסין אסור כיון שאין הפסק בערוותן ואע"פ שאין נוגעין וצריכין לחזור פניהם אילך ואילך. אמר לי' רב מרי לרב פפא שער יוצא לה בבגדה מהו קרי עלי' שער שער. פי' ר"ח הי' שער יוצא מתוך בגדה ובשרה מכוסה אין בו משום ערוה כי שער הוא ולא בשר וזה שקרא רב כהנא על רב מרי שער שער כלו' השער שער הוא ולא בשר כיוצא בו קרי' עלי' גוי גוי ע"כ פי' ר"ח. והא דאמר שמואל שער באשה ערוה שנאמר שערך כעדר העזים פי' מורי רבינו יהודה בר יצחק דלאו לענין ק"ש איירי וגם אין אנו נזהרין לקרות ק"ש לפני בתולות פרועות ראש ודלא כפי' ה"ר יוסף שפי' דלענין ק"ש איירי: א"ר [יצחק] טפח באשה ערוה למאי אילימא לאסתכולי בה והא אמר רב ששת למה מנה הכתוב תכשיטין שבחוץ כנגד תכשיטין שבפנים לומר לך כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאלו מסתכל במקום התורף ל"ק הא לאחרת הא לאשתו ולק"ש. פי' ר"ח תכשיטין שבחוץ הן טבעת עגיל וצמיד שהן תכשיטי ידים תכשיטין שבפנים אצעדה וכומז אצעדה ברגלים והכומז במקום התורף שהוא מקום זמה הלכך טפח מבשר אשתו שמגולה במקום שרגיל להיות מכוסה אסור לקרות ק"ש עד שתכסה ובאשה אחרת אפי' בפחות מטפח שנתגלה מבשרה במקום הראוי להיות מכוסה אסור לקרות ק"ש עד שתכסה: אמר רב [חסדא] שוק באשה ערוה שנא' גלי שוק עברי נהרות וכתי' תגל ערותך גם תראה חרפתך לענין ק"ש איתמר. אמר (רב ששת) [שמואל] קול באשה ערוה שנא' כי קולך ערב ומראך נאוה. לאו לענין ק"ש איתמר דהיא גופה קורא ק"ש:

סימן קלד

אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא עומד אדם כנגד בית הכסא ומתפלל אוקימנא בביה"כ שאין בו צואה איני והא אמר רב יוסף בר חנינא בית הכסא שאמרו אע"פ שאין בו צואה

ובית המרחץ שאמרו אע"פ שאין בו אדם אלא הב"ע בחדתי. פי' ההיא דרפרם בביהכ"ס חדש עסקי' שלא היתה בו צואה מעולם עדיין. והא מבעי' לי' לרבינא הזמינו לביהכ"ס מהו יש זימון או אין זימון. כי קמבעי לי' לרבינא למיקם עלי' ולצלויי בגוי' אבל כנגדו לא. ופי' ר"ח דביהכ"ס חדש שאין בו צואה מתפלל אדם כנגדו במקום שהזמינו לביהכ"ס אבל להכנס בתוכו להתפלל אסור ע"כ פר"ח. אבל ביהכ"ס ישן אע"פ שאין בו צואה אסור להתפלל כנגדו. והיכא דאמר בזה הלשון הדין ביתא להוי ביהכ"ס והדין אע"ג דלא סיים לומר והדין נמי אלא שאמר והדין שניהם אסורים להכנס בתוכו ולהתפלל דאמר פ"ק דנדרים על משנת מנודה אני לך בעי רבינא יש יד לבהכ"ס או אין יד לבהכ"ס ה"ד אי דאמר הדין בית להוי בית הכסא והדין נמי ההוא ביהכ"ס נמי הוה אלא כגון דאמר הדין ולא אמר נמי מאי בהכ"ס הוה או דילמא תשמישא בעלמא קאמר מכלל דפשיטא לי' לרבינא דיש זמון לביהכ"ס הא מבעי' לי' לרבינא הזמינו לביה"כ מהו זמון מועיל או אין זימון מועיל [רבינא חדא מגו חדא קמיבעי ליה זימון מועיל או אין זימון מועיל] את"ל זמון מועיל יש יד או אין יד תיבעי' לי'. הלכך הואיל ולא איפשוט אזלינן בה לחומרא. ותו דנראה דזהו ידים מוכיחות הואיל שתחלה הזכיר ביהכ"ס מידי דהוה אהא דתנן דפ"ק דנזיר האומ' אהא ה"ז נזיר ואמר בגמ' דילמא אהא בתעני' קאמר אמר שמואל בשנזיר עובר לפניו וליכא לספוקי במלתא אחריתי ה"נ הואיל שתחלה הזכיר ביהכ"ס ליכא לספוקי דודאי דעתי' אבית הכסא:

סימן קלה

אמר רבא הני בתי כסי דפרסאי אע"ג דאית בהו צואה כסתומין דמי פי' ר"ח בורות חפורים בקרקע הם ופיהם סתום כמין קמור מרודד שהצואה מתגלגלת כהן אלו ודאי כסתומות חשובות דאין הצואה נראית בתוכם ע"כ פי' ר"ח. ומורי רבינו יהודה בר יצחק פי' שאותם בתי כסאי דפרסאי הם כעין שלנו ומכל מקום בשלנו אסור שרגילין להשתין ואין נזהרין בנקיות כל כך. מתוך דברי פר"ח שפי' דבאותם בתי כסאי דפרסאי אין הצוא' נראית בהם משמע דשלנו אסורי דהא הצואה נראית בהן דרך החלון:

סימן קלו

פרק הרואה ת"ר הנפנה ביהודה לא יפנה מזרח ומערב אלא צפון ודרום ובגליל לא יפנה אלא מזרח ומערב (אסור) ור' יוסי אומר (לא אמרו) [אסרו] אלא ברואה ר' יהודה אומר בזמן שבהמ"ק קיים אסור בזמן שאין ביהמ"ק קיים מותר ר' עקיבה אומר אסור בכל מקום. היינו ת"ק איכא בינייהו חוץ לארץ רבה הוה שדי הנך ליבני מזרח ומערב ומותיב להו כי היכי דלא ליפני אלא צפון ודרום אזיל אביי שדינהו נהלי' צפון ודרום והפכינהו

על רבה ותרצינהו אמר מאן האי קא מצער לי הכי אנא כר' עקיבה סבירא לי דאמר ר' עקיבה בכ"מ אסור. פר"ח וקיי"ל כר' עקיבה דאסור לפנות מזרח ומערב בכ"מ אפי' בחוץ לארץ דהא רבה הוה מנח ליבני מזרח ומערב פי' כדי שישים רגליו על הלבנים שהם נתוני' מזרח ומערב וירא' פניו ואחוריו צפון ודרום ואמר אנא כר"ע סבירא לי דאמר אפי' בח"ל אסור מזרח ומערב ע"כ פר"ח: אמר ר' עקיבא פעם אחת נכנסתי אחר ר' יהושע לביהכ"ס ולמדתי ממנו שלשה דברים למדתי שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום ולמדתי שאין נפרעין מעומד אלא מיושב ולמדתי שאין מקנחין בימין אלא בשמאל א"ל בן עזאי עד כאן העזתה פניך ברבך א"ל תורה היא וללמוד אני צריך מיכן ראי' שבן עזאי תלמיד חבר דר' עקיבה הוה וה"נ אי' בב"ב פרק מי שמת דתנן אמר ר"ע מודה אני בזה שהנכסים בחזקתן א"ל בן עזאי על החלוקים אנו מצטערים אלא שבאת לחלוק עלינו את השוים ואמר בגמ' תניא א"ר שמלאי הדא אמרה בן עזאי תלמיד חבר דר"ע הוה דא"ל שבאת: תניא בן עזאי אומר פ"א נכנסתי אחר ר"ע [לביהכ"ס] ולמדתי ממנו ג' דברים למדתי שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום ולמדתי שאין נפרעין מעומד אלא מיושב ולמדתי שאין מקנחין בימין אלא בשמאל א"ל רבי יהודה עד כאן העזת פניך ברבך א"ל תורה היא וללמוד אני צריך. איני יודע איזה מעשה קדים אם רבי עקיבה אמר לו בראשונה מה הי' צריך ליכנס אחריו ואם הוא נכנס בראשונה אחר ר' עקיבה ואח"כ אמר לו ר' עקיבא שלמד אותם שלשה דברים מר' יהושע א"כ מהו אומר לו בן עזאי לר"ע ע"כ העזת פניך ברבך הלא גם הוא העיז בר' עקיבה ושמא שאני בן עזאי דתלמיד חבר דר' עקיבה הוה כדפרי' אי נמי אע"פ שכבר אמר לו אלו ג' דברים צריך הי' ליכנס אחריו לראות כמה טפחים הוא מגלה עצמו אך א"כ תימה שאין מזכיר זה: מפני מה אין מקנחין בימין אלא בשמאל אמר רבא מפני תורה שניתנה בה שנאמר מימינו אש דת למו (אמר) רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מפני שקרובה לפה ר' שמעון בן לקיש אומ' מפני שקושר בה קשר תפלין רב נחמן בר יצחק אמר מפני שמראה בה טעמי תורה (ופליגא דרב דאמר רב מפני שקרובה לפה שאוכל ושותה בה ושמואל אמר מפני שכותב בה ור' יוחנן אמר מפני שמרא' בה טעמי תורה) כתנאי ר' אליעזר אומר מפני שאוכל ושותה בה ר' יהושע אומר מפני שכותב בה ר' עקיבה אומר מפני שמראה בה טעמי תורה:

סימן קלז

אמר ר' תנחום בר חנילאי כל הצנוע בביהכ"ס ניצול מג' דברים מן המזיקין ומן הנחשי' ומן העקרבים וי"א אף חלומותיו מיושבין עליו (הנהו תרין) [ההוא] ביהכ"ס דהוו

בטבריא דכי הוה עיילו בהו בי תרי [אפי' ביממא] הוו מתזקי רב אמי ורב אסי הוו עיילי חד וחד ולא הוו מתזקי אמרי להו רבנן ואתון לא מסתפיתו אמרי להו אנן קבל' גמירינן. פי' ה"ר נתן בערך קבל כלו' אם אדם צנוע ושותק בביהכ"ס היא קמיעתו שיצילנו מן המזיקין והכי אמ' בסמוך קיבלא דביהכ"ס צנועיתא ושתיקותא. והא דאמר בחלק א"ר אלעזר לעולם הוה קבל וקיים וא"ר זירא אף אנן נמי תנינא בית אפל אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו פי' קבל חשך תרגומו קבלא כלו' שיהי' עניו ויהי' קיים. ואף על גב דלשנים נראה ואינו מזיק מיהו במקומן מזקי אפילו לשנים כדא' פ"ק בתרי מזיקין נמי ליכא במקומן חיישינן. הכא משמע דת"ח נמי צריך שימור ואמרי' לעיל בפרקין אמר רב יהודה שלשה צריכין שימור ואלו הן חתן וכלה וחולה במתני' תנא חולה וחיה חתן וכלה וי"א אף אבל וי"א אף ת"ח בלילה והא דאמרי' פ"ק ת"ח אין צריך לקרות ק"ש על מטתו דתורתו משמרתו היינו במקום טהרה דמתוך שהוא עוסק בתורה אינם רשאים להזיקו אבל הכא מיירי במקום הטינופת שאינו רשאי להרהר בד"ת הלכך צריך שימור: רב ספרא על לבית הכסא אתא ר' אבא נחר לי' אבבא אמר ליעול מר כי נפק א"ל עד כאן לא עיילית לשעיר וגמרת לך מילי דשעיר מי לא תנן מדורה היתה שם וכסא של כבוד וזה היה כבודו מצאו נעול בידוע שיש שם אדם פתוח בידוע שאין שם אדם אלמא לאו אורח ארעא והוא סבור מסוכן הוא. ותניא רשב"ג אומר עמוד החוזר מביא את האדם לידי הדרוקן סילון החוזר מביא את האדם לידי ירקון. פי' ר"ח ע"כ לא נכנסת בארץ שהוא ארצה שעיר שדה אדום למדת דבריהם שמדברין כשהן יושבין שנים ושלשה ביחד בביהכ"ס ואין מתביישין זה מזה אלא מניחין פתח ביהכ"ס פתוח ונראה שאין שם אדם לפיכך באתה ליכנס. מי לא תנן בתמיד במשנתינו מצאו לביהכ"ס שבעזרה נעול בידוע שיש שם אדם. עמוד החוזר פי' עמוד שיוצא שהתחיל למשוך ולצאת חוץ לטבעת ונטרד ולא הפילו לחוץ אלא החזירו ועמד והלך מביא את האדם לידי חולי הדרוקן ניפוח הבטן. סילון החוזר קילוח השתן ע"כ פי' ר"ח. למדנו מאלו הלכות שאסור לספר בביהכ"ס משום צניעותא מיהו תקנת חכמים היא לנשים שיהיו מספרות בביהכ"ס כדי שלא יבוא האיש ויתייחד עמהם אבל באנשים אין לירא שתבא אשה ותתייחד עמהם משום דאין דרכה של אשה להעיז כולי האי ליכנס למקום היחוד בין האנשים מיהו להפריד את האדם מן הסכנה שרי לספר בביהכ"ס אפי' לאיש כדרב ספרא. גירסת (פי') ר"ח מצאו נעול בידוע שיש שם אדם וכן הספרים במסכ' תמיד ואית ספרים דגרסי במכילתין מצאו פתוח בידוע שיש שם אדם ואינה עיקר דאין זה דרך צניעות להניח פתח פתוח שיראוהו בני אדם. עמוד החוזר מביא את האדם לידי הדרוקן

פרק במה מדליקין גמ' על שלש עבירות ת"ר שלשה מיני הדרוקן של עבירה עבה של רעב תפוח של כשפים דק שמואל [הקטן] חש בי' אמר רבש"ע מי מפיס איתסי אביי חש בי' אמר רבא ידענא ביה בנחמני דמכפן נפשי' רבא חש בי' והא רבא הוא דאמר נפישי קטילי קדר מנפיחי כפן שאני רבא דאנסי לי' רבנן בעידני' בע"כ. למדנו משם שהמשהא צרכיו מסתכן בנפשו ובמשהא נקביו נמי אית איסורא דאמר במס' (שבת) המשהא נקביו עובר משום אל תשקצו את נפשותיכם ותו דמשהא נקביו נעשה עקר כדאמרינן פ' מומין אלו ת"ר שני נקבים יש בו באדם אחד מוציא מים ואחד מוציא ש"ז אין בין זה לזה אלא כקליפ' השום בשעה שאדם נצרך לנקביו נקבו זה לתוך זה נעשה עקר כדאמ' ס"פ הבא על יבמתו ר' אבא בר זבדא איעקר מפרקי' דרב הונא רב גידל איעקר מפרקי' דרב הונא ר' חלבו איעקר מפרקי' דרב הונא רב ששת איעקר מפרקי' דרב הונא אמר רב אחא בר יעקב שיתין סבי הוינא וכולהו איעקר מפרקי' דרב הונא לבר מאנא דקיימנא בנפשאי החכמה תחי' בעלי' פי' שהי' יוצא מביהמ"ד ומטיל מים כשהי' צריך אבל הם אע"פ שהיו צריכין היו שוהים עד גמר הלכה ונקבו הנקבים זה לתוך זה ונעקרו והיינו דאמרי' דיטיל אדם מים לפני רבים ואל יאכל בפני רבים ורב יהודה אמרי' פרק כל היד דהוה קאי אאיגרא בבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא וא"ל רב יהודה לשמואל צריך אני להשתין מים אמר לי' שיננא אחוז באמה והשתן ולא אמר לי' לעכב שעה אחת כי היכי דלא ליעקר. למדנו שאסור להשהות צרכיו בין גדולים בין קטנים (אמרה לי' אמיה דרמי בר חמא לא בעית אינש דעייל בהדך לביהכ"ס אמר לה אנא קיבלא גמירנא קיבלא דביהכ"ס צניעותא ושתיקותא קבלה דיסורי שתיקותא ומבעי רחמי) אביי מרבייא לי' אמי' אימרא למיעל בהדי' לביהכ"ס ולירבא לי' גדיא מחלף שעיר בשעיר. וק"ל דהיכי הוה מתייחד עם בהמה דבסוף פ' בתרא דקידושין אמר רב יהודה אמר רב מתייחד אדם עם אחותו ועם בתו ועם אמו כי אמריתא קמי' דשמואל אמר לי אסור להתייחד עם כל עריות שבתורה ואפילו עם בהמה ואמרו אביי מכלי להו מכולא דברא רב ששת מעבר ליה מעברא רב חנא מנהרדעא איקל' לרב כהנא לפום נהרא חזי' דקא יתיב וקא גריס וקא קיימא בהמה [קמיה] א"ל לא סבר לי' מר אפי' עם בהמה א"ל לאו אדעתאי. פי' ר"ח מכולא דברא מכל השדה. מעבר לי' מעברא כי היכי דלא יתייחד עמה ע"כ פר"ח אלמא שאביי אפי' במדבר לא רצה להתייחד עם הבהמה ושמא ה"מ רחל ועז אבל כבש ותיש שפיר דמי אי נמי בתר דשמיעא לי' ההיא דשמואל לא הוה טפי מעלי לי' בהדיה לביהכ"ס. רבא מקמי דמלך מקרקשא לי' בת רב חסדא אמגוזא בלקנא כי מלך עבד' לי' כוותא ומותבא ליה ידא אריש. לקנא פי' ספל כדאמרי' פ"ק דשבת שדי להו ללקוניא

דמיא ובבראשית רבה (פרש' י"ג) מימי אוקיינוס מה הן א"ל מים בולעים מים אמר לון וחזון לי מלא לקיניא מיא מלא ספל מים מתרגמי' לקונא כך פי' ערוך. אמר רבא אחורי גדר נפנין מיד ובבקעה כ"ז שמתעטש ואין חבירו שומע ר' איסי בר נתן מתני הכי אחורי גדר כ"ז שמתעטש ואין חבירו שומע ובבקעה כ"ז שאין חבירו רואה אותו מיתיבי יוצאין חוץ לפתח לבית הבד ונפנין אחורי גדר והן טהורין. בטהרות הקילו ת"ש כמה ירחיק ויהיו טהורים כדי שיהיו רואין הכא נמי בטהרות הקילו רב אשי אמר מאי כל זמן שאין חבירו רואה אותו דקאמר ר' איסי בר נתן כ"ז שאין רואה את פירועו אבל לדידי' חזי לי' פי' ר"ח וקיי"ל כר' איסי ב"ר נתן וכדמוקים לה רב אשי. פרק ערבי פסחים אמר ר' שמעון בן לקיש ארבעה דברים העושה אותן דמו בראשו ומתחייב בנפשו הנפנה בין דקל לכותל ודעובר בין שני דקלים והשותה מים שאולין והעובר על מים שפוכין אפי' שפכתן (בתו) [אשתו] לפניו. הנפנה בין דקל לכותל לא אמרן אלא דלא הוה ארבע אמות ביני וביני אבל הוה ארבע אמות ביני וביני לית לן בה ואפי' לא הוה ארבע אמות [לא אמרן] אלא דליכא דרכא [אחרינא] אבל איכא דרכא [אחרינא] לית לן בה. והעובר על מים שפוכין כו' כדאי' התם ותו אמרי' בע"פ האי מאן דנפנה אגירדא דדיקלא אחזי לי' רוח פלגא פי' הנפנה על הקליפה שנקלף מן הדקל. פלגא כאב חצי הראש כך פי' בערך גרד. ההוא ספדנא דנחית קמי' דרב נחמן אמר האי צנוע באורחותיו הוה א"ל רב נחמן את עיילת בהדיה לביהכ"ס וידעת אי צנוע אי לא דתניא אין קורין צנוע אלא למי שצנוע בביהכ"ס ורב נחמן מאי נפקא ליה מיניה דתניא ר' שמעון אומר כשם שנפרעין מן המתים כך נפרעין מן הספדנין ומן העונה אחריהן. ת"ר איזהו צנוע הנפנה בלילה במקום שנפנה ביום אוקימנא להא במסקנא שנפנה בלילה כדרך שנפנה ביום ופר"ח דהיינו שמכסה עצמו ביום מפני בני אדם זהו צנוע:

סימן קלח

פרק המוציא יין ת"ר הנכנס לסעודת קבע יהלך עשר פעמים של ארבע פסיעות וא"ל ד"פ י' פסיעות ונפנה ונכנס וישב במקומו והכל שיעור אחד אלא שחייב אדם לומר בלשון רבו כדא' פ' יציאות השבת הילל אומר מלא הין מים שאובים פוסלין את המקוה שחייב אדם לומר בלשון רבו. פ' אלו דברים שבין ב"ש וב"ה בסעודה תנן ב"ש אומרים נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס וב"ה אומרים מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים בש"א מקנח ידו במפה ומניחה על השלחן ובה"א אומרים על הכסת בגמ' מפרש פלוגתייהו הטיב בש"א מכבדין את הבית ואח"כ נוטלין לידים ובה"א נוטלין לידים ואח"כ מכבדין את הבית. גמ' ת"ר בש"א מכבדין את הבית ואח"כ נוטלין לידים שאם אתה אומר נוטלין

לידים תחלה נמצא אתה מפסיד את האוכלין וב"ה אומרים אם שמש ת"ח הוא נוטל פירורין שיש בהם כזית ומניח פירורין שאין בהם כזית מסייע לי' לר' יוחנן דאמר ר' יוחנן פירורין שאין בהם כזית מותר לאבדן ביד. במאי קמיפלגי ב"ה סברי אסור להשתמש בשמש עם הארץ וב"ש סברי מותר להשתמש בשמש ע"ה א"ר יוסי בר חנינא א"ר הונא בכולה פרקין הלכה כב"ה בר מהא דהלכ' כב"ש ור' אושעיא מתני איפכא (בהא) [ובהאי] נמי הלכה כב"ה. פר"ח קסברי ב"ש מותר להשתמ' בשמש ע"ה ואם נוטל ידיו תחלה ואינו חושש לדקדק בפירורין ללקטם ונמצא מפסיד את האוכלין: והלכתא בהא כב"ש דקיימא לן תכף לנטילת ידים ברכה וב"ה סברי אסור להשתמש בשמש ע"ה וכיון שת"ח הוא מלקט הראוי להתלקט ומאבד המותר לאבדן ע"כ פי' ר"ח. למדנו מכאן דהלכה כב"ש דמכבדין את הבית ואח"כ נוטלין לידים וגם שמותר להשתמש בשמש ע"ה אבל בהא מודו תרווייהו ב"ש וב"ה דפירורין שאין בהם כזית מותרין לאבדן בידים כר' יוחנן ואין להקשות מאי קמ"ל ר' יוחנן דהא מתני' היא ותו דגנובי למה לי. דאיכ' לתרץ דדיוקא דמתני' קמ"ל כדאמר פ"ב דכתובות גמ' ומודה ר' יהושע ורב הונא מתני' אתא לאשמעי' ושנינן רב הונא דיוקא דמתני' אתא לאשמעינן. וקיימא לן כר' יוחנן דאמר פירורין שאין בהן כזית מותר לאבדן ביד דהא ב"ש וב"ה כולהו אית להו כר' יוחנן אלא במותר להשתמש בשמש ע"ה פליגי. ובתוספתא דברכות פ' לא יאכל אדם בע"ש הכי מתנייא ב"ש אומרים מכבדין את הבית מפני אבדן של אוכלין ואח"כ נוטלין לידים ובה"א אם שמש ת"ח הוא ומלקט פירורין שיש בהם כזית [נוטלין לידים ואח"כ מכבדין את הבית] וקשה דתנן מעבירין מעל השלחן פירורין פחות מכזית ושער של אפונין ושל עדשים מפני שהוא מאכל בהמה ואמר בגמ' מסייע ליה לר' יוחנן דא"ר יוחנן פירורין שאין בהם כזית אסור לאבדן ביד וכן גורס רש"י זצ"ל אסור לאבדן ופרש"י שם מדקתני מעבירין ולא זורקין ש"מ דאסור לאבדן ועתה תימה דבשמעתין ע"כ בעי' לגרוס מותר לאבדן. ופי' מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק בשם ר"ת דגרסינן פ' נוטל מותר לאבדן כדהכא בשמעתין ודייק התם להתירא מדכייל להו גבי מאכל בהמה ש"מ שמותר לאבדם ביד וה"ג התם בספרים ישנים דמותר לאבדן בידים וההיא דר"פ הדר עם הנכרי ההיא דר"ג דא"ל למבגאי טול גלוסקן דאמר עלה באותה שעה למדתי שאין מעבירין על האוכלין ופרש"י אין מעבירין עליהם אלא נוטלין אותן ואמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחאי לא שנו אלא בדורות הראשונים שאין בנות ישראל פרוצות בכשפים אבל בדורות אחרונים שבנות ישראל פרוצות בכשפים מעבירין תנא שלימין מעבירין פתיתין אין מעבירין הנהו פתיתין מיירי כשיש בהם כזית. מיהו פ' אלו מציאות משמע דאין מעבירין על האוכלין

היינו שאין דורכין עליהן ולא כפרש"י וקשה דאמאי לא מייתי להא מתני' גבי קולי ב"ש במס' עדיות:

סימן קלט

פרק כיצד מברכין שעל הפת הוא אומר המוציי' לחם מן הארץ גמ' ת"ר על הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ ר' נחמי' אומר מוציא לחם מן הארץ אמר רבא במוציא כ"ע לא פליגי דאפיק משמע דכתיב אל מוציאם ממצרים כי פליגי בהמוציא רבנן סברי המוציא דאפיק משמע דכתיב המוציא לך מים מצור החלמיש ר' נחמיה סבר המוציא דמפיק משמע דכתיב המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים. ואמר במסקנא והלכתא המוציא למ"ה דקיי"ל כרבנן דאמרי המוציא דאפיק משמע וקשה פשיטא דהלכתא כוותייהו יחיד ורבים הלכה כרבים. ותו אמאי נעשה בספק כפלוגתא. נברך מוציא דבהא כ"ע מודו דאפיק משמע. וה"נ קשה פ"ק דפסחים גמ' אמר רב יהודה הבודק צריך שיברך מאי מברך רב פפי משמי' דרבא אמר על ביעור חמץ ורב פפא אומר לבער חמץ בלבער כ"ע ל"פ דודאי להבא משמע כ"פ בעל ביעור מר סבר מעיקרא משמע ומ"ס להבא משמע ואמר התם במסקנא והלכתא על ביעור חמץ והשתא מי לא יותר טוב שנברך לבער דלכולי עלמא להבא משמע ויש מתרצים דה"ק והלכתא שאף זה הלשון משמע להבא. מיהו תימה דאמאי נניח לשון שמשמע להבא לכ"ע ונתפוס לשון דפליגי בי' ובשלמא הכא בשמעתין יש לי קצת טעם לדבר היינו טעמא שפוסק לברך המוציא כדי שיפסיק בתיבות בין מ' שבסוף העולם למ' שנית שבתחלת מוציא כדאמר גבי ק"ש וראי' לדבר דאמר בירושלמי ר' ירמי' בריך קמי ר' זירא המוציא למ"ה וקלסיה מה טעם [כר' נחמיה] שלא לערב ראשי האותיות [וכו'] הרי למדנו מירושלמי שטעם טוב הוא שלא לערב ראשי אותיות ואע"ג דבלחם מן מערב היינו משום דלא אפשי' לתקוני' ותו דלשון המקרא להוציא לחם מן הארץ במזמור ברכי נפשי ואע"ג דפליג אתלמוד דידן בתרתי שמחליף דברי ר' נחמיה שלנו לרבנן איפכא מספרים שלנו. ותו דמסיק על דעתיה דר' נחמיה הבפ"הג דלכ"ע דברא משמע כי היכי דאמר המוציא לכ"ע דאפיק משמע מיהו הא מצינן למימר דה"ק ע"ד דר' נחמי' הבורא פרי הגפן נמי מצי לברך. מ"מ אע"ג דפליג מיהו בהא מצינן למימר דשוין שניהם דהיינו טעמא שלא לערב ראשי אותיות הלכך שמעתא איפרקא אלא ההיא דפסחים קשה. ואומר ר"ת דהיינו טעמא דכל ברכה הנעשה מיד שייך בה לברך על כגון על מקרא מגילה ועל הטבילה ועל נטילת ידים ועל נטילת לולב ועל הפרשת תרומה אבל להניח תפלין ולהתעטף בציצית לישב בסוכה שיש שהות הרבה במצותו יש לברך לעשות. וקשה דמאי שנא לקרות את הלל מעל מקרא מגילה

ועוד קשה לשמוע בקול שופר דאמר פ"ג דר"ה בירושלמי והתוקע שופר צריך לברך בא"י אמ"ה אשר קב"ו לשמוע בקול שופר ושהחיינו ואח"כ תוקע ע"כ ירושלמי. וריב"א זצ"ל מפרש שאותן מצות שאפשר לעשות ע"י שליח מברך על עשי' כגון שחיטה וכיסוי הדם ועשיית מעקה וכל כיוצא בהן אבל מצות שא"א לעשות ע"י שליח מברך [לעשות] וזהו קצת סברת הספר דלמול משמע דלא סגי דלא איהו מהיל. ולפ"ז אתי שפיר לשמוע בקול שופר ולקרות את הלל דאע"ג דשומע בעונה כמו גבי מגילה מ"מ מצוה לענות ראשי הפרקים כדאמר פ' לולב (וערבה) ועל הטבילה נמי נהי דטבילה א"א לעשות על ידי אחרים מיהו משום טבילת כלים לא חלקו חכמים ועל נטילת לולב משום דפעמים אחר שיצא בו שכבר נטלו לא שייך לברך בו ליטול שכבר יצא בו וליטול משמע להבא. וקשה מלהדליק נר של חנוכה דאפשר לעשותה על ידי שליח וגם קשה לרבינו תם זצ"ל מלהדליק נר של חנוכה מיהו הא לא קשיא שיש שהות במצותה כדאמר בפ' במה מדליקין מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק:

סימן קמ

זה הכלל שאני אומר בברכות כל מצוה שיש עתים למצותה כגון ציצית תפלין סוכה מזוזה מילה ק"ש פדיון הבן ברכת הזבח ברכת פסח אכילת מצה ומרור. ברכת נישואין. ברכת דם בתולים. ברכת התורה כדאמר במנחות (ובברכות) דכיון שקרא ק"ש שחרית וערבית קיים לא ימוש וגו'. מגילה והלל נר חנוכה סוכה שופר לולב מעקה ימים טובים ושבתות טבילה. וכל כיוצא בהם שיש זמן שחייב בהם ופעמים שאינו חייב בהן הלכך כשמגיע זמן חיובם צריך לברך על עשייתם מחמת חיבוב כדאמרי' בירושלמי בריש כיצד מברכין מנין שכל מצות טעונות ברכה רבא בר כהנא בשם ר' אלעזר ואתנה לך את לחות האבן התורה והמצות הקיש המצות לתורה מה תורה טעונה ברכה אף מצות טעונות ברכות. אבל אותן מצות שלעולם חייב בהם ואין עתים להפטר מהם כגון להאמין באלהינו וליראה אותו ולאהבה אותו ולשמוע בקולו ולדבקה בו ושלא לעבוד ע"ז ביקור חולים ותנחומי אבלים. ונתינת צדקה. וקבורת מתים חליצה ויבום וקימה והדור וכבוד אב ואם ופריקה וטעינה והשבת העבוט שאין להם פטור אין שייך לברך עליה' כי לעול' חייב בהם ואין שייך בהם חיבוב והא דמברכינן על השחיטה אע"פ שכל שעה שרוצה לאכול צריך לשחוט היינו משום שחיטת קדשים שיש לה הפסק הלכך לא חלקו בשחיטה אי נמי משום שיכול ליפטר משחיטת חולין שאם ירצה לא יאכל לעולם בשר והא דלא מברכי' על קבורת מתים אע"ג דאין לקבור בשבת היינו מפני שהיה לו כוך עשוי מע"ש הי' מותר לטלטלו לשם מן התורה ואפי' מדרבנן כגון אי הוה מוטל בשמשא

דאיכא בזיון המת. והא דלא מברכינן על בדיקות טריפו' היינו משום שאפי' מדרבנן אינו חייב לבדוק משום חזקה דרבה אלא שישראל קדושים הם ונהגו בעצמם להחמיר ואמנהגא לא מברכינן. והא דלא מברכי' לאכול שלש סעודות משום דיש פעמים אינו חייב בהם כגון אם הי' שבע או אדם שאינו רגיל לאכול כ"א פ"א ביום ותורה אחת לכל ישראל א"נ הואיל ואינו אוכלם בפעם אחת אין לברך עליהם מידי דהוה אארבע כוסות שאין מברכין עליהם הואיל ואינו שותם בבת אחת. והא דמברכי' להתעטף בציצית אע"ג שאין חובה להתעטף אפי' למ"ד חובת גברא הוא כדאמרי' פ' התכלת וליטעמיך אפי' למ"ד חובת גברא הוא נהי דחייביה רחמנא כי מכסי טלית בת חיובא כי מכסי טלית דלאו בת חיובא מי חייבי' רחמנא יש לומר דחייב לכסות מדרבנן א"נ הואיל שנהג בה חייב כדפרי' לעיל גבי תפלת ערבית:

סימן קמא

אמר רבא בר שמואל משום ר' חייא אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיביאו מלח או ליפתן או פת האפוי' בתבלין בפני כל אחד ואחד רבא בר שמואל איקלע לבי ריש גלותא קריבו לי' ריפתא שרא לאלתר אמר לי' הדר בי' מר משמעתי' אמר להו לית דין צריך בשש פי' בערוך היאכל תפל מבלי מלח תרגומו כמה דלא מתאכיל מדי בשש בלא מלחא פי' כל דבר שיאכל עם הפת הוא בשש לפתן בלשון משנה ובלישנא דרבנן שמו בשש ועוד בא"י נותנין חמאה בקדרה וביצים ופלפלין ומבשלין אותו וקורין אותו תבשיל בשש. פי' אחר אין צריך המברך להתבושש ולחזור על הלפתן אלא מברך לאלתר מפני שיש בו מלח. פי' אחר מפני שהוא לחם יפה וא"צ לא מלח ולא ליפתן עד כאן ערוך. ופי' האמצעי הוה כמו כי בשש משה. משמע מפי' האמצעי דכל לחם שיש בו מלח א"צ לפתן אלא מברך לאלתר וכן פר"ח. וסוגיין דשמעתין אם יש בה מלח או היא מתובלת בתבלין וכיוצא בהן א"צ לחזור על לפתן דהא רבה בר שמואל דאמר אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיביאו לפניו מלח או לפתן בצע אריפתא לאלתר ואמר לית דין צריך בשש כלו' מתובל הוא בתבלין ומלח ע"כ פר"ח. הרי לך להדיא דכל פת שיש בה מלח או תבלין אינה צריכה בשש ומברך עלי' לאלתר מיהו פת שיפון או פת שעודין שאינו יפה וגם שאינו רגיל בו ואינו יכול לאוכלו מסתבר דבעי בשש אבל פת חטים ויפה אפי' מי שאינו יכול לאוכלו בלא לפתן בטלה דעתו ובכולהו נראה שאם רוצה להמתין על לפתן או מלח הרשות בידו או שמא אינו רשאי כי היכי דלהוי תכף לנטילה ברכה:

סימן קמב

אמר רב חייא בר אשי אמר רב פת צנומה בקערה מברך עלי' המוציא לחם מן הארץ ופליגא אדר' חייא דאמר ר' חייא צריכה שתכלה ברכה עם הפת מתקיף לה רבא מ"ש צנומה בקער' דלא דכי כליא ברכה על הפרוסה קא כליא עם הפת נמי כי כליא ברכה על הפרוסה קא כליא אלא אמר רבא צריך שתכלה ברכה על הפת כיצד מברך ואח"כ בוצע. נהרדעי עבדי כר' חייא ורבנן עבדי כרבא והלכתא כרבא. וקשה דהאי פת צנומה היכי דמי אי דליכא אלא האי פת צנומה פשיטא שיברך עלי' המוציא כיון דאית בה תוריתא דנהמא כדאמ' גבי חביצא דכיון דאית בהו תוריתא דנהמא דמברכין עלי' המוציא ואפי' פירורין שאין בהם כזית ואי דאיכא פת שלימה או פתיתין גדולים פשיטא שיברך על הפת או על פתיתין גדולים ופי' מורי רבינו יהודה בר יצחק בשם רבינו יצחק בר שמואל דהכא מיירי כגון שהביא פת שלימה או פתיתין גדולים ובצע מהם כדי לעשותם צנומין בקערה דמהו דתימא הואיל ואפשר לברך בשעת בציעה צריך שיברך קודם שיגמור לפרוס מפת שלימה או מפתיתין גדולים קמ"ל כיון שהוא בוצע כדי לברך על זאת הבציעה אע"ג שלאחר כך מברך שפיר דמי ואע"פ שהי' יכול לברך עלי' קודם הבציעה ופליגא דר' חייא דאמר צריכה שתכלה ברכה עם הפת דהיינו שצריך לבצוע בזה הענין שיגמור הברכה כשגומר הבציעה והשתא שפיר אתי' פליגא דרב אדרבי חייא שא"ת דרב איירי כגון דליכא אלא פת צנומה מעתה לא פליגי דהיכא דאיכא שלימה או פתיתין גדולים מצינו למימר דמודה לי' לר' חייא אבל כדפרי' אתי שפיר דפליג עלי' וליכא למפריך דיעמיד לדרב כגון דליכא פת צנומה ונימא דלא פליגי דקים לי' לתלמודא דבהכי מיירי רב כדפרי'. צנומה פי' בערוך פרורה פתיתין בקערה ויצק עלי' פי' אחר צנומה יבישה ואינו יכול לאוכלה אלא במקפה ע"כ ערוך. ופי' ר"ח צנומה פיררה פתיתין בקערה ויצק עלי' מרק מברכין עלי' המוציא למ"ה ופליגא דר' חייא דאמר צריך שתכלה ברכת המוציא עם בציעת החתיכה מן הפת שבוצע ממנו דהא זה הפת כולה כבר היא צנומה בקערה ומתקיף רבא אהא דר' חייא מאי שנא צנומה דפליג דכי כליא ברכה אצנומה קכליא אפי' הבוצע על הככר כיון דפריס מזה דככר ובצע כי כליא ברכה אפרוסה כליא אלא אמר רבא צריך שתכלה ברכה על הפת כלו' אם הי' פת שלימה מברך ואח"כ בוצע אבל אם היא פתיתה או צנומה בקערה אומר המוציא ופושט ידיו ונוטל והלכתא כרבא ע"כ פי' ר"ח. הלכך צריך אדם לברך תחלה ואח"כ לבצוע כי היכי דתהוי ברכה אפת שלם כי יותר הוא דרך כבוד לברך על לחם שלם כי היכי דאמר בסמוך דשלימין מצוה מן המובחר. והיכא שבירך המוציא רק שאחד מבני הסעודה יטעום

איזה שיהי' בזה יצאו כולם ידי חובתם מידי דהוה אקידוש דהמברך צריך שיטעום איזה שיהי'. והיכא שברך ברכת המוצי' ולא טעם שום [אדם] ממנו עד שנפל ונאבד אם צריך לברך פעם שניה בזה אמרי' בירושלמי דפרקין ר' זריקא אמר ר' זעירא בעי ההיא דנסיב תורמסא ובירך עלי' ונפל מניה מהו מברכין עלי' זמן תניינות מה בין זה לאמת המים אמרי תמן לכך כיון דעתו מתחלה הכא לא לכך נתכוין מתחלה. פי' הלכך ספיקא אם צריך לברך אם לאו. תני ר' חייא אומר אין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס אמר ר' חייא בר בא הדא אמרה ההוא דנסיב פוגלא ומברך עלי' והוא לא אתא לידוי צריך לברך עלי' זמן תניינות. א"ר תנחום בר יודן צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שלא להזכיר שם שמים לבטלה. ופי' מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק שרוצה להוכיח מדתני ר' חייא שאין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס שאם יפרוס קודם ברכה שמא תפול הפרוסה מידו ויצטרך לחזור ולברך ונמצא שברכה ראשונה לבטלה היתה אבל אם אינו צריך לחזור ולברך אז הי' יכול לפרוס קודם הברכה ואם תפול מידו יפרוס אחרת בלא ברכה אלא ש"מ שצריך לחזור ולברך וה"ה לתורמסא ופוגלא ולכל דבר לבד מאמת המים שעל כרחו לכך נתכוין לכתחלה. ונראה בעיני לפשוט לפי פירוש זה שא"צ לחזור ולברך דקיי"ל כר' תנחום בר יודן שצריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד כי פשיטא דדקדוק זה אינו כלום דאפי' בירך קודם שיפרוס כש"כ שיש לחוש שיבוא לברכה לבטלה. ותו דאין זה ברכה לבטלה הואיל ובשעת ברכה נמי חייב לברך הלכך מסתבר טעמא דר' תנחום. ותו אמר בירושלמי עד כמה (יפרוס) [יברך] ר' חנינא ור' מני חד אמר עד כזית וח"א עד פחות מכזית מאן דאמר כזית כדתנן תמן וכולן פותתן בכזית מ"ד עד פחות מכזית תני ר' ישמעאל אפי' מחזירה לסלתה. נראה למורי רבינו יהודה ב"ר יצחק דפליגי בפלוגתא דאמוראי דלעיל גבי חביצא דלמר הוה תוריתא דנהמא בכזית ולמר אפי' בפחות מכזית וגבי חביצא קיי"ל כרב ששת דאפי' פירורין שאין בהם כזית מברך עליהן המוציא:

סימן קמג

פרק כל ישראל בסנהדרין רב אשי אוקים אמורא על שלשה מלכים אמר למחר נפתח בחברין אתא מנשה אתחזי לי' בחלמי' א"ל חברך או חבריה דאבוך אנא מהיכא קא בעית למשרא רפתא לא ידע אמר לי' וגברא דלא ידע מהיכא למשרא רפתא חברא קרי' לן אמר לי' במטותא אגמרין ואגמריה בשמך א"ל מהיכא דמתחיל בישולא. שמעתי מפרשים דהיינו כנגד המתבקע כי מחמת שבזה הצד התחיל לאפות ונדחקת העיסה עד שמתבקע'

כנגדו. בערוך כתב מהיכא קא מתחיל [מהיכא] דגמר בישולא ואיני יודע אם טעות סופר הוא כי בכל הספרים שלנו גרסי' מהיכא דמתחיל בישולא:

סימן קמד

פרק שלשה שאכלו אמר רב יהודה ברי' דרב שמואל [בר שילת] משמי' דרב אין המסובין רשאין לטעום כלום עד שיטעום הבוצע. ת"ר הבוצע פושט ידיו תחלה אבל אם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו וה"מ שהבוצע פושט ידו תחלה היינו כשכולם אוכלים מככר אחד אבל אם הי' כאו"א אוכל מככרו ה"ז פושט ידו אל ככרו אע"פ שלא טעם הבוצע כדאמר בירושלמי פ' כיצד מברכין ר' אבא בשם רב מסובין אסורין לטעום עד שיטעום המברך ר' יהושע בן לוי אמר שותין אע"פ שלא שתה מה פלוג [מה] דמר רב כשהיו כולם זקוקין לככר אחד מה דמר ר' יהושע כשהי' כל אחד ואחד כוסו בידו. וה"נ אמר פ' ע"פ חזי' להההוא סבא דקא גחין ושתי אע"פ שלא שתה המברך מפני שכוסו בידו היתה וה"ה לככרו בידו שפושט ידו ואוכל אע"פ שלא טעם הבוצע. וראי' משם שאין כאו"א צריך לטעום המוציא שאם אתה אומר צריך א"כ עדיין הם כולם זקוקין לככר שלפני הבוצע שאינם רשאים לטעום מככרם כלום עד שיטעמו מן המוציא והאיך תמצא שיטעמו הם קודם הבוצע. הלכך מסתבר שאין צריכין לטעום כלום מן המוציא אלא בטעימת אחד מהן מאן דהוא סגי וכן הדעת נוטה מ"ש מכוס של ברכה דאמר פ' אלו דברים דטעים לי' בידי' וס"פ בכל מערבין אמר ליתבי' לינוקא. והא דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה והא נמי דאמר (רבא) [רב] טול ברוך דמשמע שהיו רגילים כאו"א לטעום מן המוצי' כמו שאנו נוהגים עכשיו. לאו משום חובה הוא אלא משום דהואיל ומתעבידא בי' מצוה מחמת חיבוב המצוה הורגלו כ"א ואחד לטעום מן המוציא כדר' אמי ור' אסי דכי הוה מתרמי להו ריפתא דעירובא מברכי עלי' המוציא אמר הואיל ומתעביד בי' מצוה [חדא נעביד ביה מצוה אחריתי] וכדר' זירא דהוה מבצע אכולה שירותא ואי לאו דמחזי כרעבתנותא הוה עביד כל יומא הכי. ש"מ שאינו כי אם מחמת חיבוב המצוה ולא בעבור חובה אלא ודאי בטעימת אחד מהם נפקו כולהו ידי חובתם:

סימן קמה

פרק כיצד מברכין אמר (רבא) [רב] טול ברוך אינו צריך לברך הביאו מלח הביאו לפתן צריך לברך ור' יוחנן אמר אפי' אמר הביאו מלח הביאו לפתן א"צ לברך גביל לתורי [גביל לתורי] צריך לברך ורב ששת אמר אפי' אמר גביל לתורי גביל לתורי א"צ לברך כדרב יהודה א"ר דאמר רב יהודה אמר רב אסור לו לאדם שיטעום כלום עד שיתן מאכל

לבהמתו שנאמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת. פירש"י טול ברוך הבוצע וקודם שיטעום מן הפרוסה בצע ממנה והושיט למי שאצלו ואמר לו טול מפרוסת הברכה אע"פ שסח בינתים א"צ לחזור ולברך אע"פ דשיחה הוי דפסקה כדאמרי' במנחות סח בין תפלה לתפלה חוזר ומברך וכן בכיסוי הדם הך שיחה צורך ברכה [ולא מפסקא. הביאו מלח נמי א"צ לברך שאף זו צורך ברכה] שתהי' פרוסה של ברכה נאכלת בטעם. גביל לתורי גביל את המורסן במים לצורך השוורים עד כאן רש"י. פי' ר"ח דקיי"ל דכל מידי דהוי מחמת הסעודה לאו הפסקה הוא דאמר רב יהודה אמר רב כו' וכן פי' בערוך דבין אמר טול בריך ובין אמר הבא מלח ואפי' אמר גביל לתורא הני כולהו צורך דסעודה הן ואין צריך ברכה אחרת דקיי"ל דכל מידי דהוה מחמת הסעודה לאו הפסקה היא דא"ר יהודה אמר רב אסור לאדם כו' ע"כ ערוך. ונראה בעיני דה"ה אם אמר הבא לי סכין לבצוע בו דלא הוי דפסק דאין סברא לחלק בין אוכל למכשירי אוכל ומיכן ראי' שאם שחט עוף או בהמה ואמר הבא לי עוד בהמה ועוף כגון שבירך על כולם דלא הוי הפסק הך שיהה וכן אם אמר הבא לי סכין לשחוט בו או שאמר סורה מאורה ואשחוט כל כי האי גונא לא הוי הפסק ואין צריך ברכה אחרת:

סימן קמו

הביאו לפניהם פתיתין ושלמין אמר רב הונא מברך על הפתיתין ופוטר את השלמין ור' יוחנן אמר שלמין מצוה מן המובחר אבל פרוסה של חטין ושלימה של שעורין דברי הכל מברך על הפרוסה של חיטים ופוטר השלימה של שעורין. פי' רש"י אם רצה מברך על הפתיתין או אם הפתיתין גדולים מן השלמים צריך לברך עליהם. וקשה לר"ת דא"כ אין מחלוקותם שוה דלרב הונא מצוה על הפתיתין ולר' יוחנן מצוה על השלמין ודומה להא דפריך פ' ואלו קשרים השתא פטור אבל אסור קשיא לי חייב חטאת מיבעיא. הלכך נראה לר"ת דרבא מיירי כגון שהפתיתין גדולים הם ושלמים קטנים מהם ותרווייהו של חטים דרב הונא סבר מברך על איזה מהן שירצה על הפתיתין מפני שהם גדולים או על השלמים ור' יוחנן סבר דוקא על השלימה כי זה הוא יותר דרך כבוד של מעלה שיברך על השלם אע"פ שהוא קטן אבל פרוסה של חטין ושלימה של שעורין ד"ה מברך על הפרוסה של חטים אע"פ שהיא פחותה משלימה של שעורים דפרוסה היינו חצי כדאמר בנדה פ"ק אחד שלא יטול פרוסה ואמר פ"ב דכתובות מנה לאביך והאכלתיו פרס חמשים חצי מנה. מפני שחביב חביב קודם. והשתא שלימה גדולה של חטים ושלימה קטנה של חטים ד"ה מבדך על הגדולה פרוסה קטנה של חטים ושלימה גדולה של שעורין מברך על הפרוסה של חטין אבל פתיתין גדולים של חטין ושלימה קטנה של חטין בהא

פליגי רב הונא ור' יוחנן. ופסק ר"ת דהלכה כר' יוחנן דקיי"ל פ"ק דביצה רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן וכש"כ כלפי רב הונא תלמידיה דרב וכן פסק ר"ח דהלכה כר' יוחנן. אבל פרוסה של גלוסקאות ושלימה של חטים מברך על השלימה של חטין כדתניא בתוספתא דברכות פ' לא יטעום מברכין על הדגן שהוא מן המובחר כיצד שלימה של גלוסקא ושלימה של בעה"ב מברך על השלימה של גלוסקא פרוסה של גלוסקא ושלימה של בעה"ב מברך על השלימה של בעה"ב פת חטין ופת שעורין מברך על של חטין פרוסה של חטין ושלימה של שעורין מברך על פרוסה של חטין פת כוסמין ופת של שעורין מברך על של שעורין והלא כוסמין יפין מן השעורין אלא שהשעורין ממין שבעה. נראה דשל בעה"ב של חטים היא וקאמר מברך על שלימה של בעה"ב ש"מ דפרוסה של גלוסקא ושלימה של חטין מברך על שלימה של חיטין. ירושלמי פת טמאה ופת טהורה ר' חייא בר בא אומר על הטהורה פת נקי' טמאה ופת קיבר טהורה ר' חייא בשם ר' אחא אומר על איזה שירצה לברך יברך. פת קיבר מפרש בערוך דהיינו פת שאינו נקי. אמר רב נחמן בר יצחק וירא שמים יוצא ידי שניהם ומנו מר בריה דרבינא דמר בריה דרבינא מניח פרוסה של חטים בתוך שלימה של שעורין ומברך פירש"י מניח פרוסה תחת שלימה ונמצאו שתיהן בידו ובוצע או משתיהן או מן השלימה יש רוב ספרים דהכי גרסי ואמר רב נחמן בר יצחק וירא שמים מניח פרוסה תחת שלימה ובוצע מיהו פירושו היא דאפרוסה של חטין ואשלימה של שעורין קאי:

סימן קמז

אמר רב יוסף האי חביצא אי אית בי' פירורין כזית בתחלה מברך המוציא למ"ה ולבסוף ג' ברכת אי לית בי' פירורין כזית בתחלה מברך בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש אמר רב יוסף מנא אמינא לה (דתנן) [דתניא] היה מקריב מנחות בירושלים אומר ברוך שהחיינו כו' נטלן לאוכלן פי' הכהן אומר המוציא וכו' ותני עלה כולן פתיתין בכזית א"ל אביי אלא מעתה לתנא דבי ר"י דאמר פורכן עד שמחזירן לסלתן ה"נ דלא מברכי' המוציא לחם וכי תימא ה"נ והתניא לקט מכולן כזית ואכל אם חמץ ענוש כרת ואם מצה היא אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח הב"ע שעירסן א"ה אימא סיפא והוא שאכלן בכדי אכילת פרס שאכלו מיבעי' ליה הב"ע בבא מלחם גדול ה"ג פרק אלו מנחות.מאי הוה עלה אמר רב ששת אפי' פירורין שאין בהם כזית אמר רבא והוא דאיכא תוריתא דנהמא עלייהו ה"ג ס"פ אלו מנחות ובפ' כיצד מברכין וכן גי' פיר"ח. ורב ששת אמר אפי' פירורין שאין בהם כזית מברך עליהן המוציא ורבא אמר והוא דאיכא תוריתא דנהמא עלייהו פי' שיש עליו תואר לחם ולא נשתנה התואר לחם

וקיי"ל כרב ששת דהא רבא מפרש טעמי' ונעשה רב יוסף יחיד גבי רבים. ואם אין בהם תואר לחם אלא תואר סמיד מבושל אע"פ שהי' אפוי מברך בורא מיני מזונות ואח"כ ברכה אחת מעין שלש עד כאן פי' ר"ח. ויש גרסות אחרות משובשות ואינם עיקר. והא דתניא לעיל הכוסס את החטה מברך עליה בורא פרי האדמה טחנה אפאה ובשלה בזמן שהפרוסות קיימות בתחלה מברך עליה המוציא לחם מן הארץ ולבסוף ג' ברכות אין הפרוסות קיימות בתחלה מברך עליה בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש התם רישא וסיפא אפי' שאין בהם כזית וקיימות דקתני היינו דאיכא תוריתא דנהמא שלא נשתנו ממראיהן ע"י בישול ושאינן קיימות היינו דליכא תורית' דנהמא שנשתנו ע"י בישול ויש להם תואר סמיד מבושל הכי אית לן לפרש אליבי' דרב ששת ורבא אבל רב יוסף יפרש לטעמי' קיימות היינו שיש בהם כזית ושאינן קיימות היינו שאין בהם כזית והכי אמר בירושלמי אפאן ובשלן בזמן שהפרוסות קיימות אומר עליהן המוציא וכו' עד כמה יהיו פרוסות קיימות ר' יוסי בר אבון כהנא בר מלכי' בשם רב עד כזית דהיינו כסברת רב יוסף. ואביי ורב ששת ורבא יפרשו לטעמייהו כדפרישת. הלכך הלכה למעשה דכל פחות מכזית אי אית בי' תוריתא דנהמא מברך עליו המוציא לחם מן הארץ וכן פסק רבינו יצחק אלפס. ואמרי' נמי כסוכה העלו לר' צדוק פחות מכביצה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך לאחריו משמע אבל לפניו בירך. ואמרי' בירושלמי דכיצד מברכין כל שאומר אחריו שלש ברכות אומר לפניו המוציא לחם מתיבין הרי פחות מכזית אין אומר אחריו שלש ברכות מעתה לא יאמרו עליו המוציא לחם מן הארץ אמר רבי יעקב בר אחא לשאר מינים נצרכה פי' לשאר מיני מאכל של חמשת מינים כגון מעשה קדירה ופת אורז ודוחן ופת הבאה בכיסנין דלא קבע סעודתי' עלייהו שאין אומר לאחריו שלש ברכות אין אומר לפניו המוציא אבל כל שהוא משבעת המינין אע"ג שאין בו כזית רק שיש בו תוריתא דנהמא מברך עלי' המוציא. ולענין ברכה שלאחריו בספר שלפני גרסי' אית (לי') ביה פרורין כזית שמברך לבסוף ברכה אחת מעין שלש אפי' לרב יוסף כש"כ לרב ששת ולרבא וכן מוכח בפי' ר"ח מיהו בספר שלפני פ' אלו מנחות [נראה שחסר כאן]. ומורי רבינו יהודה ב"ר יצחק זצ"ל כתב שרבינו יצחק ב"ר שמואל הי' מסופק אם מברכין לאחריו של פחות מכזית אפי' בורא נפשות רבות. ובירושלמי דסוכה משמע להדיא שאין מברכין אחריו ברכה אחת מעין שלש דמסיק גבי ההיא דר' צדוק שלא ברך אחריו הווין סברין מימר שלא ברך אחריו ג' ברכות הא ברכה אחת בירך אשכח תני לא ברכה אחת ולא שלש ברכות ומסתמא האי ברכה אחת היינו מעין שלש מיהו לא משמע התם אי ברך בורא נפשות רבות אי לאו. חביצא [פרש"י] כעין שלינקו"ק שמפררין בתוך

האילפס לחם משמע שר"ל שמבשלין אותו באילפס כי כן דרך שלינקו"ק שמבשלין פירורי הפת בתוך המחבת ופת צנומה כדפרי' לעיל שפירר הפת ויצק עלי' מרק ובערוך פי' חביצא היינו שפירר הפת בתוך הקערה ושפך עלי' המרק וא"א דא"כ היינו פת צנומה ואמאי קרי ליה התם פת צנומה והכא קרי לי' חביצא ולפירש"י אתא שפיר. והאי דאייתי רב יוסף דאי' לדבריו ממנחות משום דסבר הואיל ומנחה מטוגנת בשמן הויא לה כמבושלת:

סימן קמח

טרוקנין חייבת בחלה כי אתא רבין א"ר יוחנן טרוקנין פטור מן החלה ה"ג בספרים שלנו ומורי רבינו יהודה ב"ר יצחק של"י גריס ע"פ הירושלמי כי אתא רבין אמר ר' יוחנן טרוקנין חייב בחלה. מאי טרוקנין אמר רב יוסף כיבא דארעא פרש"י עשה מקום חלול בכירה ונותנין בתוכו מים וקמח כמו שעושין באילפס וחייב בחלה ואומר עליו המוציא דהוי כמו תחלתו סופגנין וסופו עיסה דתנן חייב בחלה ואומר עליו המוציא א"ל אביי לרב יוסף האי כובא מאי מברכין עלה א"ל מי סברת לחמא הוא גיבלא בעלמא הוא ומברכין עלה בורא מיני מזונות פי' קסבר שאין זה דומה לתחלתו סופגנין וסופו עיסה מר זוטרא קבע עליה ומברך עליה המוציא לחם ושלש ברכות אמר מר בר רב אשי אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח מאי טעמא לחם עוני קרינא בי'. פי' ר"ח דלענין שוויא נחמא אי קבע סעודתי' עלי' בתחלה מברך המוציא ולבסוף שלש ברכות ויוצא בה ידי חובתו בפסח מ"ט לחם עוני קרינא בי' ואי לא קבע סעודתי' עלי' בתחלה בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש עד כאן פי' ר"ח. פרק כל שעה מסקינן תנן התם הסופגנין והדובשנין והאיסקריטון וחלת המסרת והמדומע כולן פטורין מן החלה מאי חלת המסרת אמר ר' ירושע בן לוי זה חלוט של בעלי בתים אמר ר' שמעון בן לקיש הללו מעשה אילפס [הן ור"י אמר מעשה אלפס] חייבין והללו שעשאו בחמה פירש"י הספגנין עשויין כספוג והדובשנין מטוגנים בדבש וכולן מין לחם והאיסקריטון עשויין כצפיחית דמתרגמי' איסקריטון שלשין [עיסתן רכה] מאוד המסרת תרגום של מחבת. פטורין מן החלה דכתיב באכלכם מלחם הארץ והני לאו לחם נינהו ולקמן מפרש טעמא. והמדומע חולין שנפלה תרומה לתוכן פטור דכתי' תרימו תרומה ולא שכבר היא תרומה. חלוט של בעלי בתים אינו נעשה כתיקון לחם. ר' שמעון בן לקיש אכולהו קאי ולאו לאפלוגי אדר' יהושע בן לוי אתא. מעשה אילפס הן לפיכך לאו לחם גמור הוא קסבר אין לחם אלא אפוי בתנור כדכתיב לחמכם בתנור אחר. והללו להכי פטורין שעשאן בחמה ולא באור ע"כ רש"י. וקשה לר"ת דהכא משמע דלרשב"ל התנור גורם חיוב חלה ולר' יוחנן

האור גורם ואלו במס' חלה פ' אוכלין תנן נולד לה ספק טומאה פי' לעיסה עד שלא גלגלה תעשה בטומאה ומשגלגלה תעשה בטהרה ומייתי לה פ"ק דנדה ומפרש התם ומשגלגלה תעשה בטהרה חולין הטבולין לחלה כחלה דמו ופרש"י [התם גלגול בחולין זהו גמר מלאכה לחלה ותו תנן] התם גלגלה בחטים וטמטמה בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה אלמא שגלגול גורם לה חיוב חלה ותנן נמי פ"ק דחלה תחלתה עיסה וסופה סופגנין תחלתה סופגנין וסופה עיסה חייבת בחלה ופרק קמא דביצה אבוה דשמואל אמר גלגל עיסה מעי"ט אין מפרישין ממנה חלה ביום טוב מכל אלה למדנו שגלגול גורם לחלה וכן מעשים בכל יום שמפרישין חלה מעיסה והואיל ונתחייבה בחלה היכי פקע מינה איסור חלה מפני שלא אפאה בתנור לרשב"ל או מפני שאפאה בחמה לר' יוחנן. ע"כ נראה לר"ת דהא דאיפלגו הכא רשב"ל ור' יוחנן היינו בשלא באו לכלל עיסה מעולם דההיא ודאי פטורה מן החלה כדתנן פ"ק דחלה עיסה שתחלתה סופגנין וסופה סופגנין פטורה מן החלה ובא רשב"ל לומר דכ"ז שלא אפאה בתנור או באילפס דומיא דתנור דהיינו שהרתיח ולבסוף הדביק לעולם פטורה מן החלה ופליג עליו ר' יוחנן וסובר דדוקא שעשאו בחמה פטורה אבל אם האור הולך תחתיו חייב בחלה ודוקא שלא ע"י משקין דהיינו שלא טיגנם בשמן אבל אם היו ע"י משקין גם ר' יוחנן מודה דאינו חייב בחלה ואין אומר עליו המוציא דאמר בירושלמי (דפסחים) א"ר יוחנן כל שהאור מהלך תחתיו חייב בחלה ואומר עליו המוציא לחם מן הארץ ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח רשב"ל אומר כל שהאור מהלך תחתיו אינו חייב בחלה ואין מברכין עליו המוציא לחם מן הארץ ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. אמר ר' יוחנן ובלבד על ידי משקה. למדנו משם דכל היכא שלא בא לכלל עיסה כגון שתחלתה סופגנין אע"פ שהולך האור תחתיו אם עשאו ע"י משקין דאז ר' יוחנן ורשב"ל תרווייהו מודו שפטור מן החלה ומברכין עליו בורא מיני מזונות כגון פנצו"לטי ושפינו"לי. והיכא שתחלתה עיסה גמורה כגון שלשין לצורך גרומ"זלי בלע"ז לכ"ע חייב בחלה מיהו אין מברכין המוציא להם דהא לית בהו תוריתא דנהמא ועיסה שלשין לצורך קלצו"ני וארבו"לי חייבת בחלה ומברכין עליה המוציא אע"פ שטגנן בשמן דהואיל שבאו לכלל עיסה וגם הולך האור תחתיהן וגם יש בהם תוריתא דנהמא דהלכה כר' יוחנן דכל שהאור מהלך תחתיו חייב בחלה ואומר עליו המוציא דאי כרשב"ל הוה לי' לאחשובה בהדי הנהו תלת ההיא דפ"ק החולץ והא דקאמר ר"י ובלבד ע"י משקין היינו בשלא באו לידי עיסה אבל היכא שבאו לידי עיסה אע"ג דע"י משקין מברכין ובלבד דאיכא עלי' תוריתא דנהמא. ודאי' לדבר דאמר בכיצד מברכין גבי מנחות נטלן לאוכלן מברך עליהן המוציא אע"ג שהם מטוגנות בשמן דאין

לומר דמיירי דוקא במאפה תנור דהא ודאי אכולהו קאי אלמא כיון דבלילתו עבה מברכין המוציא אע"פ שמטוגנין בשמן הלכך לשיטה זו קלצנ"י וארבול"י וכל כיוצא בהם שבלילתם עבה וראוים לבוא לידי חיוב חלה דהיינו שלשין אותם אע"פ שטגנם בשומן במחבת חייבין בחלה ומברכין על ידם המוציא דכל שהאור הולך תחתיו נקרא לחם לא שנא שהדביק ולבסוף הרתיח ל"ש שהרתיח ולבסוף הדביק רק שהאור הולך תחתיו חייב בחלה ואומר עליו המוציא ועיסה שעושין לפנצולט"י ולשפי"נולי אם טגנם בשומן במחבת מברכין עליהם בורא מיני מזונות ואם אפאם במחבת ולא טגנם בשומן חייב בחלה ומברכין על ידם המוציא דזו היא ששנינו תחלתו סופגנין וסופו עיסה חייב בחלה. מידו לענין המוציא לעולם בעינן דלהוי עלה תוריתא דנהמא. ועיסה שעושין לגרומזלי חייבת בחלה ומברכין עליה בורא מיני מזונות משום דלית בהו תוריתא דנהמא. כל זאת השיטה לפי דברי ר"ת זצ"ל שפוסק הלכה כר' יוחנן כדפי'. מיהו רבינו חננאל זצ"ל פוסק הלכה כרשב"ל דסבר אין לחם אלא אפוי בתנור מדמסיק סתמא דתלמודא לא דכ"ע מעשה אילפס פטורין והכא כגון שחזר ואפאן בתנור פליגי כו' אלמא דמעשה אילפס אפי' בלא שומן פטורין לד"ה ותו מדאמר רבא מ"ט דר' יהודה דכתיב ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחר לחם האפוי בתנור קרוי לחם ושאינו אפוי בתנור אינו קרוי לחם. משמע לכאורה דכר' יהודה ס"ל. ותו דיתבי רבא ורב יוסף אחורי' דרבי זירא ויתיב ר' זירא קמיה דעולא א"ל רבא לר' זירא בעי מיניה דעולא דדביק בפנים והרתיח מבחוץ מהו וכו' וכל דהיא סוגיא אליבא דרשב"ל אתיא דלרבי יוחנן רק שמחמת האור נאפה בכל עניינים שיהיה הכל קרוי לחם אלא לרשב"ל קמבעיא ליה דמחלק בין הרתיח ולבסוף הדביק בין הדביק ולבסוף הרתיח וקמבעי' לי' ה"נ אי הוי קפודיתא בכך באבוקה כנגדו אי לאו הלכך מדשקלו וטרו אמוראי אליבי' ש"מ דכוותיה ס"ל והלכתא כוותי'. דלכך לשיטת פר"ח כל מעשה אילפס אע"פ שאינם מטוננים בשמן בהדביק ולבסוף הרתיח כולם פטורים מן החלה היכי שהיתה תחלתם סופגנין ואין אומר עליהם המוציא אבל היכא שבאו לכלל חלה ולא נאפו בתנור חייב בחלה ואין אומר עליהם המוציא כגון הלצנ"י וארבו"לי וכש"כ פינולוט"י ושפינו"לי וכן הדעת נוטה כדבריו. מיהו מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק מכריע ביניהם כרבינו תם זצ"ל:

סימן קמט

איתמר הביאו לפניהם תאנים וענבים בתוך הסעודה אמר רב הונא מברך לפניהם ואינו מברך לאחריהם ורב ששת אמר מברך בין לפניהם בין לאחריהם שאין לך דבר טעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו אלא פת הבאה בכיסנין בלבד. פרש"י פת

הבאה בכסנין לאחר אכילה וברהמ"ז היו רגילין להביא כסנין והן קליות לפי שהן יפין ללב כדאמר (עולא) [בעלמא] הני כיסנא מעלו לליבא ומביאין פת עשויה בתבלין כגון אבליא"ש שלנו ויש שעושין אותו במין צפרין ואילנות ואוכלין מהן דבר מועט ומתוך שנותנין בהם תבלין הרבה ואגוזים ושקידים ומאכלה מועט לא הטעינו אחריה ברכה מעין שלש מידי דהוה אפת אורז ודוחן דאמרן בפרקין בתחלה בורא מיני מזונות ולבסוף לא כלום ע"כ רש"י. למדנו מכאן דכל היכא שמביאין לאחר ברהמ"ז פת המתובלת בתבלין כגון מה שקורין בלשון כנען קוקליק"י או מה שקורין בלשון כנען משיתקי"ן ומתוך שמתובלין הרבה בתבלין ואינם אוכלין ממנו כ"א דבר מועט מברך עליהם לכתחלה בורא מיני מזונות ולבסוף בורא נפשות רבות אבל היכא שקבע סעודתו עליהם מתחלה מברך עליהם המוציא ולבסוף ברכות המזון כפת גמור כדרב יהודה דהוה עסיק לברי' בי רב יהודה בר חביבא אייתו לקמייהו פת הבאה בכיסנין שמעינהו דבריך המוציא (לחם מן הארץ) אמר להו מאי ציצי דקא שמענא דילמא המוציא לחם מן הארץ קא מברכי' אמרו לי' אין דתניא ר' מונא אומר פת הבאה בכיסנין מברך עלי' המוציא לחם מן הארץ ואמר שמואל הלכה כר' מונא אמר להו אין הלכה איתמר א"ל והאמר הוא דאמר משמי' דשמואל לחמניות מברכין עליהן המוציא לחם מן הארץ ומערבין בהם פרש"י לחמניות אוביל"ש. התם דקבע עלי' והא לא קבע. פי' היכא שמתחלה קבע סעודתו עליהם אז מברך עליהם המוציא. ואין לפרש הפת הבאה בכיסנין היינו מעשה אילפס ומשום שאינו לחם דא"כ אפי' קבע סעודתו עליו אין מברכין כ"א בורא מיני מזונות. ואפי' היכא שהביאו לו פת כסנין לאחר ברהמ"ז ואכל ממנה אכילה מרובה צריך לברך אחריה' ברכת המזון ממש כדאמר רב הונא אכל תליסר ריפתי בר תלתא תלתא בקבא ולא בריך א"ל רב נחמן עדי כפנא [פירש"י עדי אלו כלומר] אלו לרעבון נאכלו ואכילה מרובה כזו לא נפטרה מברכה. אלא כל שאחרים קובעים אכילת' בכך טעון ברכת המזון ממש כך פי' רב האיי. ורבותי' פירשו תליסר ריפתי פת שלנו ולא בירך אחריו משום דלא שבע וקרא כתי' ואכלת ושבעת וכן פירשה רב יהודאי בה"ג ואינה נראית דלית ליה לרב הונא והם החמירו על עצמן עד כזית ועד כביצה ודלא כר' מאיר ודלא כר' יהודה ע"כ רש"י. ש"מ לפי פרש"י ראשון שהוא עיקר אפי' הביאו לו לאחר ברהמ"ז ואכל ממנה אכילה מרובה צריך לברך ברכת המזון ממש לאחר כך. ומורי רבינו יהודה ב"ר יצחק של"י תמה לפי פרש"י שפי' דמיירי שהביאו לפניו לאחר ברהמ"ז דא"כ פשיטא שצריך לברך אחריהן ברכה אחת מעין שלש דלא גרע מחמשת המינין ותו מאי קאמר רב ששת שאין לך טעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו אלא פת הבאה

בכיסנין והא איכא אורז ודוחן כמו שפירש"י בעצמו. על כן נראה לו לפרש דאחר המזון ולקינוח סעודה. וקודם ברהמ"ז במקום תאנים וענבים ומתוך שאינה באה רק לקינוח סעודה והוה מיעוט לא רצו לקבוע ברכה לאחרי' ולא דמיין לתאנים וענבים. פר"ח זצ"ל פת הבאה בכיסנין פי' זה הפת שהיא עשויה כמין כיסין מלאין סוקר"א ושקדים ואגוזים וכיוצא בהן שעושין אותו כמין כעכי"ן ולועסין אותו בבתי משתאות. ומעשה דרב הונא שאכל פת הבאה בכיסנין תליסר ריפתא כעכי מתלת תלת ריפתא [בקבא] ולא ברך אחריהן ואמר רב נחמן עדי כפנא הוא. פי' זה האיש רעב הוא וסעודתו קבע בהם וצריך לברך אחריהן מיסתבר. וכן הי' רב נחמן אומר כל שאחרים קובעין סעודתן עליו על זה הפת הבאה בכיסנין צריך לברך וכש"כ שרב הונא עצמו שאכל כשיעור סעודת אחרים שלא אכלו עדיין כלום דצריך לברך תחלה וסוף עד כאן פי' ר"ח. והרי פירושו מסייע לפירש"י הראשון וכן מסתבר דהוא עיקר. מיהו כ"ש דפר"ח איני מבין. ובערוך כסן פי' פת הבאה בכסנין פי' רב היי גאון זצ"ל הם בעבי והיא בין מתובלת בין שאינה מתובלת שעושין אותה כעכין יבשים וכוססין אותה בבית המשתה ושלא בבית המשתה ומנהג בני אדם שאוכלים ממנו קימעא וכשאכל רב הונא הרבה אמר רב נחמן עדי כפנא זה רעב ולרעבונו אכל לשבוע ממנו ולא בתורת כיסנין וצריך לברך אחרי' עד כאן ערוך. ובערוך פי' כפירש"י שני. שמשום כך לא רצה רב הונא לברך שלא שבע וסבר אין מברכין ברכת המזון אלא על השבע שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך:

סימן קנ

מתני' היו יושבין כל אחד ואחד מברך לעצמו הסיבו אחד מברך לכולן. גמ' הסבו אין אבל ישבו לא ורמינהו עשרה שמהלכין בדרך אע"פ שכולם אוכלים מככר אחד כאו"א מברך לעצמו עלו וישבו אע"פ שכל אחד ואחד אכל מככרו א' מברך לכלן קתני ישבו אע"פ שלא הסיבו אמר רב נחמן בר יצחק כגון דאמרי ניזול וניכול בדוכתא פלניתא. פרש"י היו יושבין בלא הסיבת מטות שמטין על צידיה' שמאלית על המטה ואוכלין ושותין (היא) בהסיבה. כל אחד מברך לעצמו. דאין קבע סעודה בלא הסיבה. בדוכתא דפלניא במקום פלוני כיון דקבעו להם מקום מתחלה בדיבור ועצה והזמנה הוי קביעות. אבל ישבו מאליהן במקום אחד יחד לא הוי קביעות ע"כ פרש"י. הלכך לשיטת רש"י כל היכא שישבו יחד בלא עצה והזמנת מקום ולא הסיבו מברך כאו"א ברכת המוציא לעצמו אבל אם הסיבו על המטות אע"ג דישבו יחד בלא עצה והזמנה אע"ג דלא הסיבו יחד הוי קביעות הסעודה ואחר מברך לכולם. מיהו האידנא שאין אנו רגילין להיסב על המטות על צד השמאלית ישיבת יחד שלנו הוה כהסיבה שלהם כי זה הוא קביעות

שלנו ובלבד שיתכוונו לאכול יחד אבל אם כאו"א ישב לבדו מברך כאו"א לעצמו ואינו יוצא בברכת חבירו. אע"ג דנתכוין שומע ומשמיע כי הצריכו חכמים שיהיו קבועין יחד לאכילתם לענין ברכת המוציא. פי' ר"ח היו יושבין כו' היו יושבין לעסק אחד ונזדמן להם לאכול כ"א מברך לעצמו. אבל אם הסיבו כולן ישבו לאכול ולא לעסק אחר אחד מברך לכולן. ורמינן עלה הא דתניא עשרה שהיו מהלכין בדרך כו' ומשנינן כגון דאמרי ניזול וניכול נהמא בדוכתא פלן דכמו הסיבו דמי ויש מי שאומרים הא דתנן היו יושבים כגון שכ"א יושב לעצמו והסבו ישבו סביבות הפת עד כאן פר"ח. הלכך הסיבה דפר"ח היא ישיבה דרש"י מיהו פרש"י מסתבר טפי דאלו לפר"ח דפי' דהסיבו היינו שישבו לאכול ולא לד"א א"כ במאי הוו מסתפקי תלמידי דרב כיון דאמרי ניזול וניכול נהמא בנהר דנק (ויש) [וישבו] לצורך אכילה פשיטא שאחד מברך לכולן דזו היא הסיבה גמורה לפר"ח. וגם לפי' שני שלו כמו כן קש' שהרי כולן ישבו כאחת. אבל לפרש"י יבא היטב דאע"ג דישבו יחד כולן כדי לאכול לא מקרי הסיבה כ"ז שלא הסיבו על המטות ולהכי הוה מספקא להו אי עצה והזמנת מקום הוה כהסיבות מטות או לאו ופשיט להו ההוא סבא דדיבור ועצה והזמנת מקום הוה כהסיבת מטות ואחד מברך לכולם. ירושלמי [ר' יהושע] בן לוי אמר בשבועה כן היא מתני' אורחים הא בעל הבית בתוך ביתו לא תני ר' חייא אפי' בעה"ב בתוך ביתו פי' טעמי' דר' יהושע בן לוי דבעה"ב א"צ הסיבה שכל בני ביתו נגררים אחריו ר' חייא מצריך הסיבה ומסתבר טעמא דר"י בן לוי:

סימן קנא

פרק שלשה שאכלו אמר אביי נקטינן שנים שאכלו כאחת מצוה ליחלק תנ"ה שנים שאכלו כאחת מצוה ליחלק בד"א שהיו שניהם סופרים אבל אחד סופר ואחד בור סופר מברך ובור יוצא. פרש"י מצוה ליחלק ולברך כאו"א לעצמו בין ברכת המוציא בין ברכת המזון עד כאן רש"י. ותימה שאין אנו נוהגים כן ופי' הרב ר' יוסף זצ"ל בשם רשב"ם זצ"ל דלא איירי אביי אלא בברהמ"ז מפני שהיא דאוריית' אבל ברכת המוציא דרבנן לא אחמור בה רבנן כל כך ויוצא בברכת חבירו וכן עמא דבר. ואע"ג דאמר ר"פ כיצד מברכין גבי שבעת המינין הא תינח לאחריהם לפניהם מנין הא לא קשיא דאתיא בק"ו כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כש"כ אלמא מדיליף מקל וחומר ש"מ דאורייתא היא. הא ע"כ האי ק"ו לאו סמכא הוא דאדרבה כשהוא שבע מן הדין מברך מפני שנהנה אבל כשהוא רעב אמאי מברך ועדיין לא נהנה אלא עיקר ברכה סברא בעלמא היא כדאמר התם אלא סברא היא אסור לאדם שיהנה מן העולם בלא ברכה וכולהו קראי דמייתי אחר כך התם כולהו אסמכתא בעלמא נינהו:

סימן קנב

ר' זירא חלש על לגביה ר' אבהו קבל עלי' ר' אבהו דאי אתפח חרוכא קטין שקיא עבידנא יומא טבא לרבנן כי אתפח עבר יומא טבא לרבנן [כי מטא למשרי] א"ל לר' זירא לישרי לן מר א"ל לא סבר לה מר להא דאמר ר' יוחנן בעל הבית בוצע בתר דכרוך א"ל ליברך מר א"ל לא סבר לה מר להא דרב הינא מבבל האמר רב הונא דמן בבל בעה"ב בוצע והוא מברך ואיהו כמאן ס"ל כי הא דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי בעה"ב בוצע והאורח מברך בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה ואורח מברך כדי שיברך את בעה"ב. פי' רש"י כי מטא לישרי לישנא דשירותא כלו' לפרוס ברכת המוצי' ולאכול. רב הונא דמן בבל היינו רב הונא סתם ולפי שעכשיו הי' ר' זירא בארץ ישראל במקום ר' אבהו והוא עלה מבבל קאמר הכי ע"כ רש"י. לר' זירא היו קורין חרוכא קטין שקי כדאמר בב"מ פ' השוכר את הפועלים ר' זירא כי סליק לארעא דישראל יתיב מאה תעניתא דנשתכח מני' תלמודא דבבל כי היכי דלא נטרדי' יתיב מאה תעניתא אחרנייתא כי היכי דלא נשכוב ר' אלעזר בשניה ונפלין עלי' מילי דצבורא יתיב מאה תעניתא אחרנייתא כי היכי דלא תשלוט בי' נורא דגיהנם כל תלתין יומין הוה בדיק נפשי' שגר תנורא סליק ויתיב בגוי' ולא הוה שלטא בי' נורא יומא חד יהבו בי' רבנן ענייהו חרכו שקי' והוה קרו ליה קטינא חרוך שקי:

סימן קנג

פרק כיצד מברכין ר' זירא מיבצע אכולא שירותא א"ל רבינא לרב אשי והא מחזי כרעבתנותא א"ל כיון דלאו כל יומא עביד הכי והאידנא עביד לא מחזי כרעבתנותא. פי' רש"י אכולא שירותא פרוסה גדולה שהי' די לכל הסעודה בשבת ע"כ רש"י. למדנו מכאן שאין דרך ארץ לבצוע פרוסה גדולה משום דמחזי כרעבתנותא מיהו בשבת הוה מנהג כשר לבצוע פרוסה גדולה. ר' אמי ור' אסי כי הוה מתרמי להו ריפתא דערובא מברכי עליה המוציא לחם מן הארץ אמרי הואיל ואתעביד בי' מצוה חדא נעביד בי' מצוה אחריתא. פרש"י ריפתא דעירובא שערבו אתמול ערובי חצירות עכ"ל. וה"ה שנוכל לפרש שעירבו בו עירובי תבשילין ואיני יודע אמאי אינו שייך לומר מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולא יומא. אמר ר' אבא חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת שנא' והיה ביום הששי לקטו לחם משנה שני העומר לאחד אמר רב אשי חזינא לי' לרב כהנא דנקיט תרתי ובצע חדא פר"ח ואי נקיט תרתי ובצע אחדא או בצע אתרווייהו או אפי' בצע כולי' שירותי' מנייהו עבד שפיר עד כאן פי' ר"ח. וביט"ט נמי חייב אדם לבצוע על שתי ככרות שהרי בי"ט נמי לא ירד להם מן כדפי' רש"י פ' ויהי בשלח. ומצאתי

כתוב תשוב' רב נטרונאי גאון זצ"ל בי"ט צריך לבצוע על שתי ככרות כמו בשבת דטעמא בשבת משום לקטו לחם משנה בימים טובים נמי לא ירד מן כדתנא ר' יהושע אומר למדנו שאינו יורד בשבת בי"ט מנין ת"ל שבת לא יהי' בו. וצריך שני מפות אחת תחת הלחם ואחת על גבי הלהם זכר לטל שהי' למטה מן המן ולמעלה מן המן כדאמרי' פ' יום הכפורים כתי' ותעל שכבת הטל וכתי' וברדת הטל על המחנה לילה הא כיצד אמר ר' יוסי בר חנינא טל מלמטה וטל מלמעלה ודמי כמו שמונח בקופסא וכן פרש"י בפ' בשלח היתה שכבת הטל שוכב על הארץ והמן יורד עליו וחוזר ויורד טל עליו [כו'] עולה הטל שעל המן לקראת החמה כדרך טל שעולה לקראת חמה אף אם תמלא שפופרת ביצה טל ותסתום פיה ותניחה בחמה היא עולה מאליה באויר עד כאן רש"י. ועוד יש טעם טוב לשתי מפות ובהלכות קידוש אפרש בעז"ה:

סליקא להו הלכות המוציא

סימן קנד

אמר רב פפא הלכתא דברים הבאים מחמת סעודה בתוך הסעודה אינו טעון ברכה לא לפניה' ולא לאחריהם דברים הבאים שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה טעונין ברכה לפניהם ואין טעונין ברכה לאחריה' שלא מחמת סעודה לאח' סעודה טעונין ברכה לפניהם ולאחריה' פי' רש"י דברי' הבאים מחמת סעודה ללפת בהם את הפת אין טעונין ברכה דהוי להו טפילה הלכך כל מידי בין מזון בין פירות שהביאו לליפתן אין בו ברכה לא לפניו ולא לאחריו. שלא מחמת סעודה בתוך הסעודה כגון דייסא וכן כרוב ותרדין שאין לפתן ובאין למזון ולשובע טעונין ברכה לפניהם דלאו טפילה נינהו ואינו בכלל לחם דנפטרו בברכת המוציא ולא לאחריה' דמיני מזון נינהו וברכ' המזון פוטרתן. דברים הרגילים לבוא לאחר סעודה כגון פירות אפי' הביאן בתוך הסעודה שלא מחמת ליפתן טעונין ברכה בין לפניהם דלאו טפילה נינהו בין לאחריהם דאין ברהמ"ז פוטרתן דלאו מזון נינהו ע"כ רש"י. פי' ר"ח כל דבר הבא בתוך הסעודה מחמת סעודה לאכול בהן פת כגון מיני תבשילין וכיוצא בהן דעבידי למילפת בהו אין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם יש מי שאומר ואפי' ענבים ותאנים ורמונים וכיוצא בהם שהרבה בני אדם אוכלים בהם פתן ובזמן שבאים בתוך הסעודה למילפת בהן את הפת פת פוטרתן וא"צ ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם. ודייסא וכיוצא בהם אע"ג דאמר בבלאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא אם נהמא ממש הוא ד"ה פת פוטרת את הפת ואם אינה הרי היא תבשיל הבא מחמת הסעודה בתוך הסעודה אבל דברים הבאים בתוך הסעודה שלא מחמת סעודה כגון מיני מתיקה חביצא בדובשא ופאל ודג וכיוצא בהן שבאין למתיקה

ולא ללפת טעונין ברכה לפניהם ולא לאחריהם. דברים הבאים שלא מחמת סעודה לאחר סעודה כגון אבטיחים וענבים ורמונים וכיוצא בהם שאין באים ללפת בהן את הפת שכבר סלקו את הפת מלפניהם ועדיין לא רחצו ידיהם הרי אלו טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם שכיון שלא באו ללפת בהן אין ברכת המזון פוטרתן מלברך אחריהן הלכך צריכין ברכה לפניהם ולאחריהם זהו פי' דברי רב פפא שפסק הלכה עד כאן פי' ר"ח. וכן פי' בערך ד"ה בלשון פי' ר"ח ממש רק שהוסיף ופי' פאל ודג בלשון ישמעאל הוא מאכל שעושין מן ביצים ושקדים ודבש. ודייסא שפירש"י שאין הפת פוטרת' היינו כשאינו אוכלה עם הלחם אבל אוכל עם הלחם אז הפת פוטרתה בפי' ר"ח. מיהו הא דאמרי' דדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת סעודה אין טעונין ברכה לפניהם אם היינו דוקא כשאוכל עם הפת או שמא כיון דאדעתייהו קבע נפשי' ואדעתייהו ברך ברכת המוציא כדי ללפת בהן את הפת שמא אפי' אוכלם בלא פת אין טעונין ברכה לפניהם בהא יש שמסתפקים. מיהו מורי רבי' יהודה ב"ר יצחק פי' שאם קבע סעודתי' אדעתייהו אפי' אוכלם בלא הפת אין טעונין ברכה לפניהם ונראין דבריו. ודין אחרון זה שאמרנו שלא מחמת סעודה לאחר סעודה טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם. פי' מורי רבי' יהודה ב"ר יצחק דאינו נוהג בזמן הזה שאין אנו מושכין עצמינו מן הפת קודם ברכת המזון והוי בתוך הסעודה ואין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם:

סימן קנה

שאלו את בן זומא מפני מה אמרו דברי' הבאים בתוך הסעודה מחמת סעודה אין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם. אמר להם הואיל ופת פוטרתן אי הכי יין נמי שאני יין שגורo ברכה לעצמו. פירש"י בכמה מקומות הוא בא ומברכין עליו אע"פ שאין צריכין לשתותו ע"כ רש"י. דהיינו בתשעה באב בברית מילה וקידושא דיוה"כ דברית מילה וכסא דאבדלתא. ורשב"ם פי' גורם ברכה לעצמו היינו כדתנן על פירות האילן אומר בורא פרי העץ חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן. ואמרינן בגמ' משום דאישתני לעילויא אבל בעודו בענבים מברכין עליו בורא פרי העץ. ולי נראה לפרש דגורם ברכה לעצמו היינו שאין מברכין הטוב והמטיב אלא על היין. וטעם לדבר דאמרי' בירוש' דתענית כרם הי' לאדרינוס קיסר והקיפו גדר מהרוגי ביתר וגזר עליהם שלא יקברו עד שעמד מלך אחר וגזר שיקברו וקבעו דטוב ומטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שנתנו לקבורה ובשביל שהיו מונחים בכרם וגם סנהדרין היו בכרם כשתקנוה לזאת הברכה תקנו לברך הטוב ומטיב על היין דעל שמועות טובות מברך הטוב ומטיב וזהו כמו שמועה טובה שכל שעה יבוא על ידי יין לזכור אותו נס שנעשה להרוגי ביתר ע"י

כרם טוב. ויש מפרשים דהיינו טעמא שמברכין על היין דטוב והמטיב לפי שכשתשים היין שבכרם אחד בשלשה או בארבעה חביות א"א לעולם שלא תהא כל חבית וחבית משונה בטעם מחבירתה. אבל חטים ושעורים כשתאפה שלשה או ארבעה תנורים משדה אחד כולם שוים במראה ובטעם אחר. ומיכן דקדק ר"ת שכל משקין שאדם שותה בתוך הסעודה שא"צ לברך עליהם. מפני שהפת פוטרתן כדפריך תלמודא א"ה יין נמי נפטריה פת. פי' שהוא בא מחמת סעודה בתוך הסעודה שבא לשרות את דמאכל וגם א"א לאכילה בלא שתיה כדאמר אכל ולא שתה אכילתו דם ואמר נמי זה לשרות וזה לשתות. ומשני שאני יין שגורם ברכה לעצמו כדפרישית אבל אי לאו האי טעמא הוה דפת פוטר אפי' את היין. דלכך אין לברך על שום משקה בתוך הסעודה שהפת פוטר את כולם ואע"פ שאינם שוים בברכה כי היכי דפטר את הפירות אע"פ שאינם שוים בברכה הואיל ובאים ללפת את הפת. דמים ושכר ודבש כולם קרוים באים מחמת סעודה בתוך דסעודה כדאמרי' וכולן פת שחרית וקיתון של מים מבטלתן וכן היו נוהגין ר"ת זצ"ל ורבי יצחק בר שמואל זצ"ל שלא היו מברכין על שום משקה דבא מחמת סעודה כי אם על היין לבדו אבל בה"ג יש שצריך לברך על המים הבאים בתוך הסעודה. ולפי דעתם מפרש הרב ר' יום טוב בן הרב רבי יהודה חתנו של רבינו שלמה זצ"ל דכי פריך הכא יין נמי נפטריה פת דוקא מיין פריך משום דחשוב משום דזיין אבל מים דלא זייני אתי ליה שפיר שאין פוטרתו כדאמר פ' בכל מערבין גמ' דהנודר מן המזון רב [הונא] אמר כל האומר כל הזן עלי מותר במים ובמלח. ומשמע מדבריו אבל שאר משקים דזייני ממים פת פוטרתן. ואין נראה לרבינו יצחק בר שמואל שהרי יין פוטר כל מיני משקין אע"פ שברכתו בורא פרי הגפן ולא שייכא מידי לשאר משקין א"כ אין הטעם תלוי בכך אלא כמו שהיין פוטר כל שאר מיני משקה לפי שעיקר משתה הוא מן היין והוא ראש לכל מיני משקה ולכך הוא עיקר לענין ברכה והם טפלין לו. כמו כן לפי שעיקר סעודה מפת ומשקין אין באין אלא בשבילו פוטרתן הפת חוץ מן היין כדמפרש טעמא. וכן מפרש ר"ת ורבי' יצחק דהא דתני ר' חייא יין פוטר כל מיני משקין דלאו בתוך הסעודה מיירי אלא כשקובעין עצמן לשתי' בלא סעודה כגון יין שלפני המזון או לאחר המזון שלא בשעת המזון כלל. וזה לשון ה"ג מאן דשתי מיא חמרא ושיכרא מברך זימנא קמייתא. ואני שמעתי שפי' ר"ח דהא דפריך יין נמי נפטרי' פת היינו ע"י תערובות ששורה בהם את הפת אבל כששותיהו כך בתוך הסעודה אתי לי' שפיר שאין הפת פוטר את היין ואין מקשה כלום מזה. וכש"כ דאתי שפיר שאינו פוטר את שאר משקין והא דפריך מיין טפי משאר משקין משום שדרך בני אדם לשרות ביין. אמנם בפי' ר"ח שלפני ליתא להאי

פירוש'. וזה לשונו א"ל לבן זומא אם הפת פוטרת כל הבא מחמת סעודה בתוך הסעודה תפטור גם את היין. אמר להו יין גורם ברכה לעצמו שפוטר כל מיני משקין ע"כ פי' ר"ח. כלומר הואיל דכשיש לפניו יין ושאר משקין מברך על היין ופוטר את כולם הואיל וחשוב כולי האי לא בטל לגבי פת וגורם ברכה לעצמו אפילו במקום הפת אבל ע"י תערובות אינו כתוב כפי' ר"ח שלפני. ולפי פי' ר"ח שלפני נראה בעיני שהוא סובר כר"ת וכרבינו יצחק דכל משקה הבא בתוך הסעודה נקרא בא מחמת סעודה ודינו ככל הדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת סעודה שאין טעונין ברכה לפניהם ולא לאחריהם והאי דלא פריך משאר משקין משום שכן היו נוהגים שלא לברך עליהם. והרב רבינו אליעזר מביה"ם זצ"ל פי' דכל משקין הבאים בתוך הסעודה טעונים ברכה לפניהם הואיל וטעונים ברכה לאחריהם כדתנן בנדה פ' בא סימן כל הטעון ברכה לאחריו טעון לפניו הלכך שאר משקין הואיל ואין ברכת המזון פוטרתן טעונים ברכה לפניהם אע"ג דפי' רשב"ם גבי יין דברכת מזון פוטרו משלש ברכות שאחריו היינו דוקא יין משום דזיין אבל שאר משקין דלא זייני אין ברהמ"ז פוטרתן מברכה שלאחריהם. ואינו נראה דהואיל שבא לשרות את המאכל הרי הם בכלל מזון וברהמ"ז פוטרתן מידי דהוה אפירות הבאים בתוך הסעודה מחמת סעודה שברהמ"ז פוטרתן ואין טעונים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם. והרבה נראה דברי ר"ת ורבי יצחק שאין לברך על שום משקה הבא בתוך הסעודה כי אם על היין בלבד מיהו העולם נוהגים לברך על כל משקין הבאים בתוך הסעודה. ולפי מה שמברכין על המים שבתוך הסעודה. סברת אמת נראה שצריך לברך על כל פעם ופעם דאנן סהדי דנמלך הוא וחפץ שלא יצמא להם יותר ואמרי' בגמ' פסחים אמימר בריך על כל כוס וכוס אמר נמלך אנא. והנוהג כר"ת ורבי' יצחק ואינו מברך על שום משקה בתוך הסעוד' כי אם על היין לבדו לא הפסיד וטוב נוהג:

סימן קנו

מתני' ברך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון פירש"י נוהגים היו להביא קודם אכילה כוס יין לשתות כדתניא לקמן כיצד סדר הסיבה כו' ע"כ רש"י. ולקמן גמ' הסיבו אחד מברך לכולם תניא כיצד סדר הסיבה אורחין נכנסין ויושבין ע"ג ספסלין ועל גבי קתדראות עד שיכנסו כולם [הביאו להם מים כל] אחד (ולאחד) [ואחד] נוטל ידו אחת בא להם יין כאו"א מברך לעצמו עלו והסיבו והביאו לפניהם מים אע"פ שכאו"א נטל ידו אחת חוזר ונוטל שתי ידיו הביאו לפניהם יין אע"פ שכאו"א ברך לעצמו אחד מברך לכולם. פרש"י נוטל ידו אחת לקבל בה כוס ששותין לפני המזון. עלו על המטות חוזר ונוטל שתי ידיו שצריך לאכול בשתיהן. אע"פ שכאו"א ברך לעצמו צריכין עוד

ברכה שאין ברכה ראשונה פוטרתו שאין הראשון קרוי שלפני המזון שאינו במקום הסעודה והאי [בתרא] הוה יין שלפני המזון. אחד מברך לכולם דכיון דהסיבו הוקבעו ע"כ רש"י. משמע מתוך פרש"י דהיכא שהסיבו ע"ג מטות וקתדראות או לדידן בזמה"ז שאין דרכינו להסב על המטות וקתדראות רק שישבנו על השלחן אדעתא דסעודתא ונטלנו ידינו וברכנו על היין בפ"ה ואח"כ ברכת המוציא שזו הברכה פוטרת יין שלאחר המזון דהיינו לאחר סיום הסעודה וקודם ברכת המזון. וברכת המוציא לא הוי הפסק הואיל שקבע עצמו לשתי' וגמר בדעתו לשתות אחר אכילה או אפי' בסתמא שלא גמר בלבו כדא' בגמרא כגון בשבתות ובימים טובים ובשעה שיוצא מבית המרחץ ברורו' הראשונים דוקא ובשעת הקזת הדם אפי' לדידן כי מסתמא דעתי' דאינש לקבוע עצמו אשתי' וברכת המוציא לא הוי דפסק ואע"ג דאמר פ' כיסוי הדם משתיא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר והוי הברכה היסח הדעת ה"מ ברהמ"ז כדא' פ' ע"פ גבי ברהמ"ז עקר דעתי' ממשתיא הלכך הכא נמי הואיל ודעתי' אשתיה לא הוי ברכת המוציא דפסק ופוטר את דיין שלאחר המזון שלפני ברהמ"ז וכש"כ שפוטר את היין שבתוך המזון דע"כ לא קמבעיא ליה (לקמן) אלא ביין שבתוך המזון אי פטר ליין שלאחר המזון משום דיין שבתוך המזון הואיל ולשתות בא חשוב כמו מאכל. ואי לאו דגורם ברכה לעצמו הי' דפת פוטר אותו אבל יין שלפני המזון דין הוא שיפטור יין שבתוך המזון. וכן פי' הרב רבינו יוסף זצ"ל דיין של קידוש ושל הבדלה מסתבר דפטרי יין שבתוך הסעודה שזה לשתות וזה לשרות. ועוד אמר רב ריש ע"פ אותם בני אדם שקדשו בבית הכנסת ידי קידוש יצאו ידי יין לא יצאו כו' עד ר' יוחנן אמר אף ידי יין נמי יצאו ואזדא ר' יוחנן לטעמי' דאמר אחר שינוי יין ואחד שינוי מקום א"צ לברך ואע"ג דר' יוחנן איתותב בשינוי מקום מ"מ במקום סעודה כולי עלמא מודו דידי יין יצאו. והיכא שברך על היין שבתוך המזון איבעי' להו מהו שיפטור את היין שלאחר המזון את"ל ברך על היין שלפני המזון פוטר את היין שלאחר המזון משום דזה לשתות וזה לשתות אבל רבא דזה לשתות וזה לשרות לא א"ד לא שנא רב אמר פוטר רב נחמן אמר פוטר רב הונא ורב יהודה וכל תלמידי דרב אמרי אינו פוטר איתיבי' רבא לרב נחמן בא להם יין בתוך המזון כאו"א מברך לעצמו לאחר המזון אחד מברך לכולם אמר ליה ה"ק אם לא בא להם יין אלא לאחר המזון אחר מברך לכולם. פרש"י בא לחם יין בתוך המזון וקודם המזון לא בא להם. את"ל להביא ראי' ממשנתינו דקתני יין שלפני המזון פוטר את שלאחר המזון אינה ראי' התם זה לשתות וזה לשתות אבל שבתוך המזון לשרות אכילה שבמעיו הוא בא ולא היו רגילים לשתו' בתוך הסעודה אלא מעט לשרות ע"כ רש"י. פי' ר"ח יין שלאחר

המזון היינו לאחר שהשלים סעודתו ונטל ידיו לברך ברהמ"ז אם בקש לשתות יין קודם ברהמ"ז א"צ לברך בפה"ג. וה"מ בשבתות וימים טובים ובעת שיוצא מבית המרחץ ובעת הקזת הדם וכיוצא בהם שאדם קובע סעודתו על היין ובדעתו לשתותו אחר הסעודה וכי מברך תחלה דעתו אבל מה שישתה אבל בשאר ימות השנה ברכת היין שלפני המזון אינה פוטרת את היין שלאחר המזון ובין בזה בין בזה צריך לברך דברהמ"ז ודאי מפסקא וכיון דמפסקא איתסר לי' למשתי עד דבריך וכדרבה בר מרי דבריך על היין לפני המזון ואחר ברהמ"ז אמר לי' אביי יישר וכן אמר ר"י ב"ל ורב יצחק בר יוסף דבריך על כל כוס וכוס דנמלך הוא כלו' כיון ששתה כוס אחד הסכים בדעתו שלא לשתות יותר והפצירו בו ונמלך לשתות כוס אחר צריך לברך כיון דעקר דעתי' מלמשתי טפי מהאי כסא בהאי סעודתא צריך לברך. וכבר פי' הדברי' הללו בע"פ ונקיטנא כלל אבל היכי דלא יכיל למשתי כגון בהמ"ז וכש"כ תפלה כדגרסי' בכיסוי הדם הכי השתא התם משתיא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר משום דרב' הוי דפסקה אבל הכא בכיסוי הדם אפשר דשחיט בחדא ידא ומכסה בחדא. וכל כי האי גונא הוי הפסקה וצריך לברוכי והתם קמבעיא אם עמד אדם מבית המשתה ונכנס בביהכ"ס כשחוזר לבית המשתה צריך לברך או לא ולא איפשיטא. והא דאיבעי' לן בא להם יין בתוך המזון וברך ושתה דודאי שתי' זו לשרות מזונו במעיו הוא מהו לפטור היין של אחר המזון כו' קיי"ל דאינו פוטר אע"ג דרב אמר פוטר הא רב כהנא פליג עלי' ותו הא רב הונא ורב יהודה וכל תלמידי דרב אמרי אינו פוטר ומקצת תלמידים שאומרים דפוטר לא סמכי' עלייהו ורב נחמן דאמר פוטר הא רב ששת פליג עלי' וקיי"ל הלכתא כרב ששת לגבי רב נחמן באיסורי וברכות לאו ממונא אינון אלא איסורי הן ותו הא רבא מותיב על רב נחמן אע"ג דמשני לי' אשינויי לא סמכינן הלכך יין שבתוך המזון אינו פוטר יין של אחר המזון עד כאן פי' ר"ח. וכן פסק מורי רבינו יהודה בר יצחק דהלכה כרב ששת וכתלמידי דרב דאינו פוטר וכן פסק הרב רבינו יוסף הלכה כתלמידי דרב וכן עיקר. הלכך כשישבו בני חבורה על השלחן ונטלו ידיהם והביאו לפניהם יין אחד מברך לכולם דזהו קביעות שלנו שאין אנו רגילין להיסב על המטו' וקתדראות אלא נט"י וישיבתינו יחד על השלחן הוי קביעות שלנו. ואם ברך על היין לפני המזון דהיינו לפני ברכת המוציא א"צ לברך עליו לא בתוך המזון ולא לאחר המזון לפני ברכת המזון אפי' היכא שבסתם ישבו על השלחן כגון בשבתות וימים טובים ובשעת הקזת הדם דסתמייהו דבני אינשי רגילים לשתות לאחר המזון קודם ברהמ"ז. ובשאר ימות השנה אי גמר בלבו בפירוש לקבוע סעודתו א"צ לחזור ולברך ואי לא צריך לחזור ולברך. ויין שבתוך המזון אינו פוטר יין שלאחר המזון אפילו בשבתות וימים

טובים הלכך היכי שגמרו סעודתם אם בא לשתות יין קודם ברהמ"ז צריך לברך בפה"ג אבל אחריו פי' רשב"ם דא"צ לברך דהואיל דחמרא זיין כדא' ר"פ ברהמ"ז פוטרתו וסברא היא מעין שלש פוטרתו שלש עצמן לכש"כ והא דאמ' שלהי פ' דכל שהוא משבעת המינים מברך אחריו מעין שלש ההיא שלא בתוך הסעודה איירי מיהו אותם דברים דלא זייני כגון אבטיחים ענבים רמונים וכל כיוצא בהם צריך לברך אחריהם ואין ברהמ"ז פוטרתן כדפרי' לעיל בפסק דרב פפא:

סימן קנז

פרק הרואה תניא שינוי יין א"צ לברך שינוי מקום צריך לברך ואמר רב יוסף בר אבא אמר (רב) [ר' יוחנן] אע"פ שאמרו שינוי יין א"צ לברך אבל מברך הטוב והמטיב ומוקי לה כגון דאיכא בני חבורה דשתו בהדי'. פרש"י שינוי יין שתה יין בסעודה והביאו לו עוד יין אחר טוב מן הראשון א"צ לברך בפה"ג שינוי מקום יצא מכאן והלך לבית אחר והביאו לו יין ע"כ רש"י. משמע שרש"י סובר שאין לברך הטוב והמטיב כ"א על המשובח מן הראשון מדפי' הביאו לו עוד יין אחד טוב מן הראשון. או שמא זהו דעתו להודיעך שאפי' על המוטב האחרון א"צ לברך בפה"ג אז א"כ הי' קצת קשה כי שמעתי שאם ברך על החדש בפה"ג והביאו לו יין ישן שצריך לחזור ולברך בפה"ג דאמר בירוש' פ' כיצד מברכין אבא בר רב כהנא אומר יין חדש ויין ישן צריך לברך שינוי יין א"צ לברך שינוי מקום צריך לברך. היסח הדעת כמי שהוא שינוי מקום. ועתה ע"כ הא דקתני יין חדש ויין ישן צריך לברך היינו ברכת בפה"ג מדקתני סיפא שינוי יין א"צ לברך היינו פי' א"צ לברך בפה"ג דאילו הטוב והמטיב הא אמרן בשמעתין דצריך לברך. ותו דומיא דשינוי מקום ודהסח הדעת שמיירי בברכת בפה"ג אלמא דהיכא שברך על החדש צריך לחזור ולברך בפה"ג על הישן מפני שהוא טוב יותר. מיהו הא לא קשיא אלא אדרבה סייעתא היא מסיפא דקתני שינוי יין א"צ לברך בפה"ג אע"פ שהוא מוטב מן הראשון דומיא דישן שמוטב מן החדש אלא חדש וישן שאני שהם כמו שני מינים. אי נמי יכול להיות ששניהם נתכוין רש"י להודיענו שאע"פ שהוא אחר חשוב אין חוזר ומברך בפה"ג כיון ששניהם חדש או שניהם ישן וקמ"ל נמי דדוקא היכא שאחרון מוטב מן הראשון מברך הטוב והמטיב וכן פי' רשב"ם בערבי פסחים וכן פי' בה"ג בהלכות קידוש והביא ראי' מן הירושלמי דפ' כיצד מברכין על כל חבית וחבית שהי' פותח היה מברך עלי' ומה היה מברך עלי' ר' יצחק בשם ר' אמר ברוך הטוב והמטיב. וא"ת מנין הי' יודע שהשני משובח י"ל כיון שהי' מסתפק אם הי' חשוב מן הראשון הי' מברך מספק אי נמי ע"י קפילא. ורבינו תם אומר שאפי' גרוע מן הראשון יש לברך עליו הטוב והמטיב אלא היכא שהם שנים לכל

הפחות דהיינו משמע הטוב לי והמטיב לחבירי אבל אם הוא יחיד לא יברך כלום ולא יברך נמי שהחיינו שאין מברכין שהחיינו אלא על דבר שמתחדש משנה לשנה כדאמר בבכל מערבין אנא אקרא חדתא נמי קא מברכינא אבל על שינוי יין לא מצינו שהחיינו. ואומר הרב רבינו שמשון זצ"ל שאם הביאו שינוי יין בתוך הסעודה שאין בית הבליעה פנוי לשמוע ברכה מברך הטוב והמטיב אע"פ שאינם שומעים לו דכיון שסופו להנות מזה היין אע"פ שיהנו ע"י ברכת עצמם ולא ע"י ברכתו מידי דהוה אמרו לו מת לו מת ויורשו דלכתחלה מברך דיין האמת ולבסוף מברך הטוב והמטיב משום שאחים יורשים עמו וממילא עסקי' שאין אחיו אצלו בשעת ברכה:

סימן קנח

פרק ערבי פסחים אותם בני אדם וכו' אמר רב ידי קידוש יצאו ידי יין לא יצאו. ושמואל אמר אף ידי קידוש נמי לא יצאו כו' עד אמר ר' יוחנן אף ידי יין נמי יצאו ואזדא ר' יוחנן לטעמי' דאמר רב חנן א"ר פרת אמר ר' יוחנן אחד שינוי יין ואחד שינוי מקום א"צ לברך. מיתיבי שינוי יין א"צ לברך שינוי מקום צריך לברך תיובתא דר' יוחנן תיובתא יתיב רב אידי בר אבין קמי' דרב חסדא ויתיב רב חסדא וקאמר משמיה דרב הונא הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך לא שנו אלא מבית לבית אבל ממקום למקום אין צריך לברך א"ל רב אידי בר אבין אנא מתנינא להא במתניתא דבי בר הינק כוותך ותו יתיב רב חסדא וקאמר משמי' דנפשי' הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך לא אמרן אלא בדברים שאינם טעונים ברכה לאחריהם במקומן אבל בדברים שטעונים ברכה לאחריהם במקומם אין צריך לברך מ"ט לקבעי' קמא הדר ורב ששת אמר אחד זה ואחד זה צריך לברך מיתבי עקרו רגליהם לצאת לקראת חתן ולקראת כלה כשהן יוצאין אין טעונים ברכה [למפרע כשהן חוזרין אין טעונין ברכה] לכתחלה אימתי בזמן שהניחו שם זקן או חולה [אבל לא הניחו שם לא זקן ולא חולה] כשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה והא מדקתני עקרו רגליהם מכלל דבדברים דטעונים ברכה לאחריהם במקומ' עסיקי' וטעמא דהניחו שם זקן או חולה אבל לא הניחו שם זקן או חולה כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונים ברכה לכתחל' קשיא לרב חסדא אר"נ [בר יצחק] מאן תנא עקירות ר' יהודה דתניא חברים שהיו מסובין לשתות יין ועקרו רגליהם לילך לביהכנ"ס או לביהמ"ד כשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה אמר ר' יהודה במד"א בזמן שהניחו שם מקצת חברים אבל לא הניחו שם מקצת חברים כשהן יוצאין טעונים ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונים ברכה לכתחלה. וטעמא דיין הוא דכשהן יוצאין אין טעונים ברכה למפרע וכשהן

חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה אבל דברים שאין טעונים ברכה לאחריהם במקומם אפי' רבנן מודו כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה נימא תהוי תיובתא דר' יוחנן ולאו אותבי' לר' יוחנן חדא זימנא נימא תהוי תיובתא נמי מהא אמר לך ר' יוחנן אפי' דברים שאין טעונין ברכה לאחריהם במקומן א"צ לברך והא דקתני עקרו רגליהם להודיעך כחו דר' יהודה דאפי' דברים שטעונים ברכה לאחריהם אם הניחו שם מקצת חברים אין אבל לא הניחו שם מקצת חברים כשהן יוצאין צריכין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה תניא כוותי' דרב חסדא חברים שהיו מסובין לשתות יין ועקרו רגליהם וחזרו א"צ לברך. פירש"י ידי יין לא יצאו שאם יש להם [יין] לשתו' בביתם חייבין לברך בפה"ג שאינם פטורים מאחר שעקרו רגליהם ממקומן. ה"ג ור' יוחנן אמר אף ידי יין נמי יצאו. ממקום למקום מבית לעלי'. בדברים שאינן טעונין ברכה לאחריהם כגון מים או פירות שאינן טעונין ברכה חשובה בפני עצמה דודאי כיון דעמד והלך למקום אחר עמידתו זו היא גמר סעודתו והך סעודה אחריתי היא וצריך לברך בתחלה. אבל דברים הטעונין ברכה לאחריהם במקומן כלומר ברכה חשובה בפני עצמה כגון שבעת המינין הואיל ולא ברך לאחריהן ועמד והלך במקום אחר לסעוד ע"ד קביעות הראשונה א"צ לברך עליהם אחריהם ולפניהם נמי א"צ לחזור ולברך. דלקבעי' קמא הדר כלו' ע"ד סעודה הראשונה הוא אוכל עכשיו כדי לסיים סעודתו. אחד זה ואחד זה בין שטעונין ברכה לאחריהם במקומן בין שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן. כשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע כלו' לברך ברכה של אחריהם הואיל ועתידי' לחזור. ה"ג בד"א כו' ול"ג בהא ר' יהודה. מדקתני עקרו מכלל דבדברים הטעונים כו' דעקירה משמע דמשום מהירות חתן וכלה הן נעקרין אבל אם לא כן עדיין היו צריכין לעמוד ולברך ברכה שלאחריהן. מאן תנא עקירות מאן תנא להך ברייתא דקתני אע"ג דבדברים הטעונים ברכה לאחריהן בפני עצמן הן צריכין לברך ר' יהודה היא. חברים שהיו מסובין ועקרו וכו' ול"ג לשתות יין. ומקשי' אלא טעמא דבדברים הטעונים ברכה לאחריהם משום דכי פליגי רבנן עלי' דר' יהודה הא בדברים שאין טעונים אפי' רבנן מודו דצריך לברך פעם אחרת בתחלה לימא תהוי תיובתא דר' יוחנן דאמר לעיל על שינוי מקום א"צ לברך ולא מפליג בין דברים הטעונים ברכה לאחריהם לשאינן טעונין. לאו אותיבנא חדא זימנא לעיל. ה"ג תניא כוותי' דרב חסדא חברים שהיו מסובין לשתות יין וכו' והיינו כרב חסדא דאמר לעיל דברים שטעונין ברכה לאחריהם א"צ לברך והא בהדיא מסייע לי' לרב חסדא מדקתני יין אבל בההיא דלעיל לא תניא יין בהדיא ע"כ רש"י. פי' רשב"ם ה"ג ת"כ דרב חסדא חברים שהיו מסובין לשתות יין וכו' ושמעי'

משמעתי' שינוי יין א"צ לברך ברכת היין אבל מברך הטוב והמטיב שינוי מקום בשבעת המינים שטעונים ברכה לאחריהם במקומן מעין שלש כגון אכל בבית זה וחזר ואכל בבית אחר קודם שברך אחריהם או שאכל בבית זה והלך לשוק וחזר למקומו וגמר סעודתו בכל אלו א"צ לחזור ולברך תחלה דלקבעי' קמא הדר דהא תניא כוותי' דר"ח אבל שאר פירות ומשקין שאינן משבעת המינין שאין צריך ברבה לאחריהם במקומן ואבל בבית זה וחזר ואכל בבית אחר צריך לברך תחלה אבל מפנה לפנה בבית אחר אין צריך לברך. כדתניא במתנית' דבי בר הינק עכ"ל. ופי' ר"ח כיון דסלקא לרב חסדא בקושיא אע"ג דמוקי לה כר' יהודה שינוייא היא ולא סמכי' עלי' להקל אלא עבדינן כרב ששת דמחמיר טפי עדיף וכן ר' יוחנן דאתותיב ונדחו דבריו וקיי"ל כל שינוי מקום צריך לברך וכן הלכה ע"כ פירוש ר"ח. וכן פסק רבינו יצחק אלפסי דהלכ' כרב ששת וכן הרב רבי' משה מיימון זצ"ל הלכך לפי' ר"ח ולר' יצחק אלפס ולה"ד משה מיימון כל היכא שיושב ואוכל בבית זה ועמד והלך לאכול בבית אחר לא שנא דברים הטעונים ברכה לאחריהם ל"ש שאינם טעונין לעולם צריך לברך למפרע על מה שאכל וברכה לכתחלה קודם שיתחיל לאכול בבית אחר ודוקא בבית אחר אבל מבית לעלי' בבית אחד א"צ לא למפרע ולא לכתחלה. וכן הדין אם יצא לשוק והפסיק שצריך ברכה למפרע וברכה לכתחלה. וה"מ שלא הניח מקצת חבורה אבל הניח מקצת חבורה אפי' מבית לבית א"צ לברך לא למפרע ולא לכתחלה אלא גומר סעודתו בבית אחד וחוזר ומברך בבית ראשון שאכל בו. אבל היכא שלא הניח מקצת חבורה אע"ג שבירך בבית זה על מנת לאכול בבית אחר צריך ברכה למפרע וברכה לכתחלה דאי לא תימא הכי אמאי איתותב ר' יוחנן בשינוי מקום לישני לי' הא דקאמר ידי יין יצאו היינו משום שדעתייהו לצאת באותו ברכה ולשתות בביתם והא דקתני שינוי מקום צריך לברך היינו כנמלך אלא ש"מ דלא שנא הכי ול"ש הכי שינוי מקום לעולם צריך ברכה:

סימן קנט

מתני' ברך על הפרפראות שלפני המזון פטר את הפרפראות של אחר המזון ברך על הפת פטר את הפרפרת על הפרפרת לא פטר את הפת ב"ש אומרים אף לא מעשה קדירה. איבעי' להו ב"ש אריסא פליגי או אסיפא פליגי אריסא פליגי ת"ק סבר ברך על הפת פטר את הפרפרת וכש"כ מעשה קדירה ואתו ב"ש למימר לא מיבעי' פרפרת דלא פטרה לה אלא אפילו מעשה קדרה לא פטרה נמי או דילמא אסיפא פליגי דקתני ברך על הפרפרת לא פטר את הפת. פת הוא דלא פטרה הא כל מעשה קדירה פטרה ואתו ב"ש למימר אפילו מעשה קדירה לא פטרה מאי תיקו. פרש"י פטר את הפרפרת אע"ג שאינה לצורך

סעודה למילוי הכרם אלא למגמר אכילה. וב"ש מעשה קדירה שהוא לאוכל למזון ממש ע"כ רש"י. ופי' ר"ח פי' פרפרת פת צנומה בקערה ולית בה תוריתא דנהמא ומברכי' עליה בורא מיני מזונות ואע"ג דעלתה בתיקו קיימא לן ברך על הפת המוציא לחם פטר את הפרפרת וכל מיני מאכל אבל ברך על הפרפרת לא פטר את הפת אבל מעשה קדרה פטרי ע"כ פי' ר"ח וכן פי' בערוך כלשון פי' ר"ח:

סימן קס

מתני' בא להם יין בתוך המזון כאו"א מברך לעצמו אחר המזון א' מברך לכולם. שאלו את בן זומא מפני מה אמרו בא להם יין בתוך המזון כאו"א מברך לעצמו אמר להם הואיל ואין בית הבליעה פנוי פרש"י ואין לב המסובין אל המברך אלא לבלוע ע"כ רש"י. והאידנא א' מברך לכולם בתוך הסעודה מפני שאומר להם סברי מוריי ומזהירם שיתכוונו לברכה והם כששומעים אותו מתכוונים. והרב רבי' אלחנן בן רבי' יצחק זצ"ל הי' אומר כיון שתקנו חכמים שיברך כאו"א אינו יוצא כלל בברכ' חבירו. ירושלמי מפרש לפי שאין עונין אמן באמצע סעודה שאין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לוושט כדא' פ"ק דתענית [דגרסי' בירושלמי] גבי אין בית הבליעה פנוי אמר ר' מנא הדא אמרה הדין דעטיש גו מיכלא אסור למימר לי' אסותא בגין סכנתא דנפשי'. והירוש' לטעמי' שצריך השומע לענות אמן כדי להוציא את המברך כדאי' בירוש' (דפרקין) ר' אבא בר זמינא הוה משמש קומי ר' זעירא מזג לי' כסא אמר לי' סב בריך אמר לי' הב דעתך דאת משתא [חורנא] דתני השמש מברך על כל כוס וכוס ואינו מברך על כל פרוסה ופרוסה א"ל כמא דאנא יהיב דעת מפקת יתך ידי חובתך בברכת' כך הב דעתך מפקת יתי ידי חובתי באמן אמר ר' תנחום בר ירמיה מתניתין אמרה כן המתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא. פי' הואיל והוא מברך בעבור עצמו ובעבור אחרים הרי מתעסק הוא אצל אחרים. וצריך שגם השומע יוציא אותו בכוונת אמן ובעל הנפש צריך לחוש לזו השמועה. מיהו ע"י שאומר להם סברי מורי ומזהירם שישמעו לו שפיר דמי אפי' באמצע סעודה יכוונו לבם ויענו אחריו אמן:

סימן קסא

מתני' הביאו לו מליח תחלה ופת עמו מברך על המליח ופוטר את הפת שהפת טפילה לו זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה. גמ' אטו משום דהביאו לו מליח תחלה הו"ל עיקר א"ר אחא ברי' דרב עוירא א"ר אסי באוכלי פירו' גינוסר שנינו ארבב"ח כי הוה אזלינן בתרי' דר' יוחנן למיכל פירו' גינוסר כי הוינן בי י' מלקטינן ליה [כל חד וחד ק'] ק' כי הוינן בי מאה מלקטינן לי' י' וכל מאה

מינייהו לא הוה מחזיק לי' צנא בת תלת' סאוי ואכיל להו ומשבע דלא אכיל זיונא. זיונא ס"ד אלא אימא מזונא ר' אבהו הוה אכיל עד דהוה יתיב דידבא אפותי' ושריק. ר' אמי ור' אסי הוו אכלי עד דנתרי שער רישייהו רשב"ל אכיל ומריד. פרש"י מליח כל דבר מלוח. פירות גינוסר ארץ ים כנרת חשובים מן הפת. זיונא משמע דבר אכילה מזונא דבר הסועד. דשריק דידב' מאפותי' שהזבוב מחליק ממצחו מתוך צהלת פנים בשרו מחליק. עד דמריד דעתו מיטרפת ע"כ רש"י. פי' מורי רבי' יהודה בר"י באוכלי פירות גינוסר שמתוקים מאוד והאוכלם אוכל דבר מליח עמהם כדאמר לקמן שהיו נותנים ספלי טרית (לעוקצי) [לקוצצי] תאנים ואותו מליח עיקר שא"א לאוכלי פירות גינוסר בלא הם והפת שעמו אינו אלא ללפת בו את המליח. וכן פי' ר"ח מליח היינו ספלי טרית וכ"פ בערוך ספלי טרית פי' ספלים מלאים טרית והוא המליח אחר שאוכלים מפירות גינוסר הרבה למרק אכילה שבמעיו אי נמי דנגרר' ללבי'. מיהו פרש"י אינו מוכיח כדבריהם דכי אתא רב דימי אמר עיר אחת היתה לינאי המלך בהר המלך והיו מוציאים ממנה ששים רבוא סיפלי טרית לקוצצי תאני' מע"ש לע"ש ופרש"י ספלים מלאים דג חתוך שקורין טונינא. לקוצצי תאנים למאכל פועלים שהיו קוצצי תאנים והיו מרובים עד שכל אלה צריכים להם למאכל עד כאן רש"י. מיהו תימה לפירושו מאי שייך הכא אבל לפי דבריהם שייכא שפיר. פי' בערוך דכתי' ישרוק ה' לזבוב ת"י דירבא. בערך מריד פי' ר' שמעון בן לקיש הוה אכיל עד דמריד פי' שיצא מדעתו:

סימן קסב

מתני' כיצד מברכין על הפירות על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בפה"ג. מאי שנא יין אילימא משום דאישתני לעילוייא אישתני לברכה והרי שמן דאשתני לעילוייא ולא קא משתני לברכה דאמר רב יהודה אמר שמואל וכן אמר רבי יצחק א"ר יוחנן שמן זית מברך עליו בורא פרי העץ. משום דלא אפשר היכי נברך ניברך בורא פרי הזית משמע פירא גופי' איקרי זית אלמה לא נבריך עלי' בורא פרי עץ הזית אלא חמרא זיין ומשחא לא והתנן דנודר מן המזון מותר במים ובמלח והוינן בה מים ומלח הוא דלא זייני הא כל מילי זייני נימא תהוי תיובתי' דרב ושמואל דאמרי אין מברכין בורא מיני מזונות אלא על חמשת המינין בלבד ואמר רב הונא באומר כל הזן עלי אלא חמרא סעיד ומשחא לא סעיד וחמרא מי סעיד והא רבא הוה שתי חמרא כל מעלי יומא דפסחא כי היכי דנגריר ללבי' וניכול מצה טפי טובא גריר פורתא סעיד ומי סעיד כלל והכתיב ויין ישמח לבב אנוש ולחם לבב אנוש יסעד חמרא סעיד ומשמח נהמא מסעד סעיד שמוחי לא משמח אי הכי נבריך עלי' שלש ברכות לא קבעי עלי' אינשי

[סעודתייהו] א"ל רב נחמן בר יצחק לרבא אי קבעי עלי' מאי א"ל לכשיבוא אליהו ויאמר אי הוה קביעותא השתא מיהו בטלה דעתו אצל כל אדם. למדנו מיכן דהיכי דאישתני לעילויא עדיף לענין ברכה והכי מוכח בסמוך גבי קמחא דחיטי ובעבור כן מברכינן אחמרא בפה"ג דאשתני לעילויא טפי דסועד ומשמח. ושמן זית דסועד ואינו משמח וקאי במלתי' מברכינן עלי' בפה"ע כמו קמחא דחיטי אליבא דרב יהודה. ויין מבושל פי' רב היי גאון ושאר הגאונים שמברכין עליו שהכל ובספר דנקרא בשר על גבי גחלים פי' שאין מקדשין על יין מבושל ר"ל דאשתני לגריעותא מיהו יכול להיות שספר בשר ע"ג גחלים סובר שמברכין עליו בפה"ג ואפי' הכי אין מקדשין עליו כדא' פ' המוכר פירות בבבא בתרא אמר רב זוטרא בר טוביה אין אומר קדושת היום אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח ופי' רשב"ם זצ"ל דביין הראוי לברך עליו בפה"ג קאמר ואפי' הכי לקידוש היום לא חשוב והכי מוכחא סוגיא התם כדבריו. מיהו א"כ קשה אמאי לא קאמר התם למעוטי יין מבושל שאע"פ שמברך עליו בפה"ג אפ"ה הואיל ואין ראוי לנסכים כדתנן פ' כל קרבנות הצבור במנחות אין מביאין לא מתוק ולא מבושל אין מקדשין עליו ואמאי דחיק להעמיד שבא למעט יין מגתו וריחו רע והכל כדאיתא התם. אבל לפי דברי רב היי גאון שפי' שאין מברכין עליו בפה"ג אתי שפיר כדפי' רשב"ם שמיירי ביינות הראויות לברך עליהם בורא פרי הגפן. מיהו בירוש' פ' ערבי פסחים ר' יונה אומר יוצאין ביין מבושל ואמר במס' שקלים יוצאין בד' כוסות ביין מבושל וקונדיטין מיהו אין משם ראי' שאני אומר יוצאין בו ומברך עליו שהכל. ובמס' תרומות פ' אין תורמין מן הטהור על הטמא תנן תורמין זיתי שמן על זיתי כבש ולא זיתי כבש על זיתי שמן ויין שאינו מבושל על המבושל ולא מן המבושל על שאינו מבושל זה הכלל כל שהוא כלאים בחבירו לא יתרום מזה על זה אפילו מן היפה על הרע וכל שאינו כלאים בחבירו תורם מן היפה על הרע ולא מן הרע על היפה אלמא יין מבושל אשתני לגריעותא הואיל ואין תורמין ממנו על שאינו מבושל. ותנן נמי בתרומות פ' אין נותנין דבילה אין מבשלין יין של תרומה מפני שהוא ממעיטו ר' יהודה מתיר מפני שהוא משביחו ואמר בירוש' עלה דההיא דפ' אין תורמין אמר ר' יוחנן דר' יהודה היא פי' הא דקתני שאין תורמין מן המבושל על שאינו מבושל וסובר הואיל ונתבשל אשתני לגריעותא ר' יהודה היא ואמר התם דלר' יוחנן מוחלפת השיטה פי' הואיל ומוקי ר' יוחנן ההיא דפ' אין תורמין כר' יהודה ש"מ דלר' יוחנן פ' אין נותנין מוחלפת השיטה והוא שונה דר' יהודה אוסר לבשל יין של תרומה ורבנן מתירין. ואמר בירוש' דפ' אין נותנין ר' אלעזר ור' יוחנן חד אמר מפני שממעיטו ממדתו וחד אמר מפני שממעיטו משותיו ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר

דא מן מה דאמר ר"י מחלפא שיטתיה דר' יהודה ואמר ד"א אינה מוחלפת ש"מ ר"י אמר מפני שממעטו משותיו ותסתיים דר' יוחנן הוא דאמר דמפני שממעיטו דמתניתין מפני שממעיטו משותיו פי' מפני שמגרעו דהא ר' יהודה אית לי' אליבי' דר' יוחנן דאשתני לגריעותא ולר' אלעזר מפני שמפחיתו דמתני' היינו שמפחיתו ממדתו ואמר התם בירוש' ר' אלעזר אמר אינה מוחלפת השיטה כאן בכהן כאן בבעה"ב וה"פ ר' אלעזר אמר כולא עלמא אשתני לעילויא והא דר' יהודה מתיר פ' אין נותנין מפני שמשביחו היינו בכהן שהכהן עצמו יכול לבשלו מפני שמשביחו והא דקתני אין תורמין היינו בבעלים ופי' אין תורמין שני הינין מבושל בעבור שלשה שאינן מבושלים כגון אם הי' חייב ג' הינין יין חי שהרי בבישולן מפחית שליש שאע"פ שמשביחו מ"מ לא יתרום מפני שממעט מדתו אבל מדה כנגד מדה יכול לתרום לר' אלעזר דהא לב"ע אשתני לעילויא ואליבא דר' אלעזר מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. מעתה למדנו דלר' אלעזר יין מבושל לכולא עלמא אשתני לעילויא והלכך מברכין עלי' בפה"ג. ולר' יוחנן לר' יהודה אשתני לגריעותא ולרבנן אשתני לעילויא ומסתמא יחיד ורבים הלכה כרבים הלכך מברכין עליו בפה"ג ואם נפשך לומר הרי תלמוד שלנו חולק פ' המוכר פירות דלא קאמר (רבא) [דבא] למעוטי יין מבושל שאע"פ שמברכין עליו בפה"ג אפ"ה אין מקדשין עליו הואיל ואינו ראוי לנסבי' כדאי' פ' כל קרבנות צבור. תריץ דבפלוגתא לא בעי לאוקמי כר' יוחנן ובירוש' פ' כיצד מברכין מצאתי ברך על היין שלפני המזון פטר את היין של אחר המזון ר' חונא וריב"ל חד אמר דשתי קונדיטון וחד אמר דשתי חמרא בלני פי' לפי דעל גבי קונדיטון ועל גבי חמרא בלני דהוא חמר מבושל מברך שהנ"ב ע"כ ירוש':

סימן קסג

אמר רב יהודה אמר שמואל צלף של ערלה בחוץ לארץ זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין. פי' צלף יש בו תמרות ואביונות וקפריסין תמרות הן לולבין וכשהן רכין אוכלים אותם והן עיקר העץ שעושין הפרי ואביונות שהן יוצאין מהן הן עיקר הפרי וקפריסין היינו שומר הפרי והוא נץ של אביונות כמו הנץ לרמון כך פי' בערוך. ופרכי' אלמא קסבר אביונות פירא הוא וקפריסין לאו פירא הוא והתנן על מיני נצפה על העלין ועל התמרות אומר בורא פרי האדמה על האביונות ועל הקפריסין אומר פרי העץ ונצפה היינו צלף רב דאמר כר' עקיבה דתנן ר' אליעזר אומר הצלף מתעשר תמרות ואביונות וקפריסין ר' עקיבה אומר אין מתעשר אלא אביונו בלבד מפני שהוא פרי. ונימא הלכה כר' עקיבה אי אמרי' הלכה כר' עקיבה הוה אמינא אפילו בארץ קמ"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ. וכן הלכה דאביונות פרי ואסור משום ערלה ומברך עליהן

בורא פרי העץ וקפריסין לאו פירא הוא ומותרין משום ערלה ומברך עליהן בורא פרי האדמה. רבינא אשכחי' למר בר רב אשי דקא זריק אביונות ואכיל את הקפריסין וקא סבר כר' עקיבה ושלהי שמעתא אמר והלכתא כמר בר רב אשי דזורק את האביונות ואכיל את הקפריסין אלמא לגבי ערלה לאו פירא הוא ולא מברכינן עליה בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה. שמעי' מהכא דכל שיש בו משום ערלה מברכין עליו בורא פרי העץ הלכך הא דתנן בפ"ק דערלה ומייתי לה בשמעתין הגרעינין אסורין משום ערלה ומיירי בגרעינין של כל פירות. שמעינן מינה גרעינין של גודגדניות ושל אפרסקין ושל תפוחין ושל כל מיני פירות מברכין עליהן בורא פרי העץ. ומההיא דתנן ומייתי לה בשמעתין מאימתי אין קוצצין את האילנות בשביעית. פי' דרחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה ב"ש אומרים משיוציאו את הפרי וב"ה אומרים החרובין משישרשרו שיראה כמין שרשרות של חרובין והגפנים משיגרעו שענבים גסים כגירוע והזיתים משינצו משיגדל הנץ סביב ושאר כל האילנות משיוציאו ואמר רב אסי הוא בוסר הוא גרוע הוא פול הלבן פול הלבן ס"ד אלא שיעורו כפול הלבן כלו' כל מקום שהזכירו בוסר הוא גירוע. שמעי' מינה שלא יברך אדם בפה"ע על הבוסר אם הוא פחות מפול הלבן אלא יברך עליו בורא פרי האדמה כמו על הקפריסין דאמר לעיל דמברך עליהן בורא פרי האדמה. וכן פי' הרב רבי' יוסף דהלכתא כמר בר רב אשי דזריק אביונות ואכיל קפריסין ופשיטא דהלכתא כוותי' דליכא מאן דפליג עלי'. ובה"ג כתבו ומסקנא דמילתא מדלגבי ערלה קפריסין לאו פירא הוא גבי ברכה נמי לאו פירא נינהו ומברכין עלי' בורא פרי האדמה ומשמע דהאי פיסקא מדברי ה"ג הוא וקשיא לי דגרעינין הוי פירא לענין ערלה כדתנן אסורין משום ערלה ומותרין ברבעי ומפרש בירוש' פרי אתה פודה ואי אתה פודה לא בוסר לא פגין:

סימן קסד

כס פלפלי רב ששת אמר שהכל נהי' בדברו רבא אמר לא כלום ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא כס פלפלי ביומא דכיפורי פטור. וכל דבר שאדם אוכל שלא כדרכו נקרא כסיסה ופטור מכרת. כס זנגבילא ביומא דכיפורי פטור. אמר ליה רבינא למרימר כס זנגבילא ביומא דכיפורי פטור והא א"ר (נחמן) [רבא] האי המלתא פי' זינגבילא דאתי מבי הינדויא שריא אין בו לא משום בישולי עכו"ם ולא משום גיעולי עכו"ם ומברכין עליו בורא פרי האדמה ההיא ברטיבתא. וקיי"ל כרבא דפלפלי וזינגבולא יבישתא לאו כלום וכגון כיוצא בהם ציתוו"ר וכיוצא בו וטעמא לפי שאין רגילין לאכול אותן חיים אלא לערבו בהדי שאר דברים אבל על האגוז שקורין מושקט מברך בורא פרי העץ ולקמן

פירשתי שמברכין עליו בורא מיני בשמים אבל על הקנה שקורין בלשון לע"ז קפי"לא נראה שצריך לברך עליו בור' פרי האדמה וכל אותם שהוא יודע שהוא פרי מברך עליו בורא פרי העץ ושיודע שאינו פרי מברך ב"פ האדמה ושאינו יודע אם הוא פרי ואם לאו מברך שהכל וכן פי' ר"ח ועל הצוקרא מברך עליו בורא פרי העץ כך כתוב בהלכות גדולות:

סימן קסה

חביץ קידרא וכן דייסא. פי' חביץ קידרא מין מאכל קפוי במין חלב שחבצוהו בקיבה כך עושין מאכל קפוי בקדירה ולקמן מפרש שעושין אותו בקמחא ודובשא ומשחא וקרו לי' אברשי"ך. רב יהודה אמר שהכל נהי' בדברו ורב כהנא אמר בורא מיני מזונות בדייסא גרידא כ"ע ל"פ דבורא מיני מזונות כי פליגי בדייסא כעין חביץ קידרא כדמפרש לקמן דהיינו חיטי דתברינהו באסיתא ודובשא דעבדינהו בקדירה רב יהודה אמר שהכל נהי' בדברו סבר דובשא עיקר רב כהנא אמר בורא מיני מזונות סבר סמידא עיקר אמר רב יוסף נקוט דרב כהנא בידך דרב ושמואל דאמרי תרווייהו כל שיש בו מחמשת המינין מברך עליו בורא מיני מזונות. ואיתמר נמי כל שהוא מחמשת המינין מברך עליו בורא מיני מזונות וצריכא דאי אשמעינן כל שהוא מחמשת המינין הוה אמינא ה"מ בעיני' אבל ע"י תערובות לא קמ"ל כל שיש בו ואי אשמעי' כל שיש בו הוה אמינא ה"מ חמשת המינין אבל אורז ודוחן לא וטעמא מאי משום דעל ידי תערובות אבל בעיני' אימא אפי' אורז ודוחן [נמי מברכין עליה בורא מיני מזונות] קא משמע לן כל שהוא מחמשת המינין לאפוקי אורז ודוחן דאפי' איתי' בעיני' לא מברכין עלי' בורא מיני מזונות והתניא היו לפניו פת אורז ופת דוחן מברך עליו תחלה וסוף במעשה קדירה וגבי מעשה קדירה תניא בתחלה מברך עליהן בורא מיני מזונות ולבסוף מברך ברכה אחת מעין שלש במעשה קדירה ולא במעשה קדירה [במעשה קדירה] דבעי לברוכי תחלה [וסוף] ולא כמעשה קדירה דאלו מעשה קדירה בתחלה מברך עליו במ"מ ולבסוף ברכה [אחת] מעין ג' ואלו גבי אורז ודוחן בתחלה מברך עליהן שהכל ולבסוף בנ"ר. ואורז לאו מעשה קדירה הוא והתניא אלו הן מעשה קדירה חילקא וטרגיס וסולת וזרדן וערסן ואורז. הא מני ר' יוחנן בן נורי היא דתניא ר"י בן נורי אומר מין אורז מין דגן הוא וחייבין על חימוצו כרת ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח אבל רבנן לא [ורבנן לא] והתניא הכוסס את החטה מברך עלי' בורא פרי האדמה [טחנה] אפאה ובשלה בזמן שהפרוסות קיימות מברך עליהם תחלה המוציא לחם ולבסוף ג' ברכות ואם אין הפרוסות קיימות בתחלה מברך עליהן במ"מ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש הכוסס את האורז מברך עליו בפה"א טחנו אפאו

ובשלו אע"פ שהפרוסות קיימות בתחלה מברך עליו במ"מ ולבסוף ברכה א' מעין ג' מני אי ריב"ן כיון דאמר אורז מין דגן הוא המוציא לחם וג' ברכות בעי לברוכי אלא לאו רבנן היא תיובתא דרב ושמואל תיובתא. פסק בפר"ח דקיי"ל כרב כהנא וכרב ושמואל דהא כוותייהו ס"ל הלכך כל שהוא מחמשת המינין כעין דייסא וגרימזלי"ש וכיוצא בהן ואף אם אינן כולן מחמשת המינין מברכין עליה במ"מ ולבסוף ברכה אחת מעין ג' כיון שעיקר מחמשת המינין הוא. וכתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק שיר"לאון דהיכא שאין נותנים שם קמח אלא לדבק המינין בעין שנותנין קמח להקפות מאכל הירקות ולא ליתן טעם מברכין בפה"א כדא' לקמן האי תבשילא דסילקא דשדו בי' קמחא לדבוקי בעלמא הוא דעבדי כן ומברכין עלי' בפה"א. וגבי אורז ודוחן בתחלה מברך במ"מ ולבסוף בנ"ר כדמסיק לקמן גבי אורז ולבסוף ולא כלום. ופי' רבינו שלמה שלא יברכו עליו מברכות פירות שבארץ ישראל אלא בנ"ר וכן פי' בה"ג וטעמא כיון שאינו פירות שנשתבחה בהן א"י לא שייך בה ברכה מעין שלש. ויש ספרים שכתוב בהן מלשון בה"ג אבל אורז לא מברך עליו במ"מ דלא קיי"ל כר' יוחנן בן נורי אלא שהכל נהיה בדברו ולאו מילתא היא דר"י בן נורי אומר אם אפאו המוציא לחם מברך עליו דלחם גמור חשיב ליה [אבל לרבנן לחם לא חשיב להו אבל מזון חשיב להו] אפי' בישלו ואינו בעין אלא הוי טעמא או כעין דייסא ואפי' לרבנן מברכינן עליו בתחלה במ"מ ולבסוף בנ"ר והא דאמר מעשה קדירה לגבי אורז דהיינו לענין במ"מ תחלה ולבסוף בורא נפשות רבות. עכ"ל:

סימן קסו

אמר מר בר רב אשי האי דובשא דתמרי מברכין עליו שנ"ב מ"ט זיעה בעלמא היא ואינו פרי לברך עליו בפה"ע. פי' בהלכות כגון שנתן בו מים דאי לבדו הוא מברכין עליו בפה"ע דאשתני לעילויא כמו שמן זית ורבינו יצחק ב"ר שמואל פי' דאפי' לבדו מברכין עליו שהכל מידי דהוה אמשקה היוצא מתותים ותאנים ורמונים דתנן ומייתי לה פרק כל שעה אין סופגין את הארבעים משום ערלה אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים ודייקי' ואלו מתותים ותאנים ורמונים לא ואוקימנא משום דזיעה בעלמא היא וטעמא דלא אשתני לעילויא דלא עדיף טפי מיין תפוחים. (הלכך) [הלכתא] תמרים דעבדינהו טרימא מברכין עליו בפה"ע דבמלתייהו קיימי כמעיקרא פי' בערוך לוקחין גופן של תמרים כמות שהן וטורפין אותו ומוציאין גרעינתן ולשין בהם שומשמין וכיוצא בהם והן חלישת"א וטרמי"טא:

סימן קסז

שתיתא פי' מאכל העשוי מקמח של קליות שנתייבשו בתנור בעוד שהשבלים לחין. רב אמר שנ"ב ושמואל אמר במ"מ אמר רב חסדא לא פליגי הא בעבה הא ברכה עבה לאכילה עבדי ובמילתי' קאי רכה לרפואה עבדי לה מתיב רב יוסף ושוין שבוחשין את השתות בשבת. פי' מגיסין בכף לערבו יפה במימיו ושותין. ואי ס"ד לרפואה עבדי רפואה בשבת מי שרי א"ל אביי ולא והא תנן כל האוכלין אוכל אדם לרפואה וכל המשקין שותה אדם לרפואה אלא לאכילה קא מכוין ורפואה ממילא הוא. וצריכא דרב ושמואל דאע"ג דתניא לענין שבת דאוכל הוא ומותר לאוכלו בשבת איצטריך למימר דטעון ברכה סד"א כיון דלרפואה קא מכוין לא לבעי' ברכה קמ"ל כיון דמתהני מיני' בעי ברכה והלכתא כשמואל בעבה והלכת' כרב ברכה דאע"ג דלרפואה קא מכוין הואיל ואית לי' הנאה מיני' מברך שהכל וכן פסק בה"ג וכ"פ רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

סימן קסח

מתני' על הירקות הוא אומר בפה"א ור' יהודה אומר בורא מיני דשאים והלכה כחכמים קתני ירקות דומיא דפת מה פת נשתנית ע"י האור אף ירק נמי נשתנית ע"י האור. ואפ"ה במלתייהו קיימי ומברכין עליהם בפה"א. אמר רבנאי משמי' דאביי זאת אומרת שלקות מברך עליהן בפה"א. דרש רב חסדא משום רבינו ומנו רב שלקות מברך עליהן בפה"א ורבותינו הבאים מא"י לבבל ומנו עולא משמי' דר' יוחנן אמר שלקות מברכין עליהן שנ"ב. והרי הדבר במחלוקת ואני אומר ליישב שאינן חולקין. יש מהן פרי האדמה. ויש מהן שהכל. כל ירק הנאכל חי שתחלתו בפה"א. שלקו אפקי' ממלתי' לגריעותי' ואומר עליו שנ"ב. ואוקמא רב נחמן בר יצחק בתומי וכרתי. וכל ירק שאין דרכו לאכול חי ותחלתו אם אכלו חי שהכל הוא מברך. שלקו והביאו לדרך אכילתו שאז הוא עיקר מברך בפה"א כגון קרא וסילקא וכרוב. א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן שלקות מברכין עליהן בפה"א ור' בנימין בר יפת אמר ר' יוחנן שלקות מברכין עליהן שנ"ב אמר עולא הלכה כר' בנימין בר יפת תהי בה ר' זירא וכי מה ענין ר' בנימין בר יפת אצל ר' חייא בר אבא ר' חייא בר אבא דייק וגמר שמעתתא מפומי' דר' (חייא) [יוחנן] רבי' ור' בנימין בר יפת לא דייק. ועוד ר"ח בר אבא הוה מהדר תלמודי' בכל תלתין יומין קמי' דר' יוחנן ור' בנימין לא מהדר ועוד בר מן דין ובר מן דין דהאי תורמיסא דשלקי ליה שבע זמנין ואכלי לי' בקינוח סעודה. ואתו שאלוהו לר' יוחנן ואמר מברכין עליו בפה"א. ועוד הא אמר ר"ח בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל זית מליח שהי' מלוח זה כמה ימים וקיי"ל מלוח הרי הוא כרותח וברך עליו תחלה וסוף אי אמרת בשלמא שלקות במלתייהו

קיימי תחלה בפה"ע וסופו על העץ ועל פרי העץ אלא אי אמרת שלקות אשתני להו ולא במלתייהו קיימי בשלמא תחלה שנ"ב אלא סופו מאי מברך. ודילמא בורא נפשות רבות על כל מה שבראת (א"כ מאי אסהדותי' דר' חייא בר אבא). כתב רבינו יצחק אלפס הא דדרש רב חסדא כל שמתחלתו שהכל כגון קרא חייא כרוב וסילקא שאין דרך ב"א לאכלם חיים ואם אכלם מברך שהכל שלקו דאשתני לעילויא בפה"א דזה דרכו ונטיעתו לכך והוא עיקר פריו הא הלכתא היא ולית מאן דפליג עלי' אבל הא כל שתחלתו בפה"א שלקו כגון תומי וכרתי הנאכלין חיין ושלוקין בהא לית הלכתא כוותי' מדר' יוחנן שאכל זית מליח ובירך עליו תחלה וסוף בפה"ע וברכה אחת מעין ג' ומליח כרותח וכשלוק דמי עכ"ל. ומורי רבינו יהודה ב"ר יצחק זצ"ל שירלייאן כתב וכי מה ענין ר' בנימין בר יפת אצל ר' חייא בר אבא ופשיטא לי' דשלקות במלתייהו קיימי הלכך נראה דהשלקות כעין קרא סילקא כרוב וכיוצא בהן שטובים יותר מבושלין מחיים כשהן חיין שהכל וכשהן מבושלין דאשתני למעליותא בפה"א. ותומי וכרתי וכיוצא בהן כשהן חיין בפה"א וכשהן מבושלין שהכל דאשתנו לגריעותא אפי' אוכלן אדם ברצון נפשו מבושלין יותר בטלה דעתו ואזלינן אחר רוב בני אדם ואע"פ שאנו רגילין לאכול מבושלין זהו ששומן בשר ממתיק טעמן אבל חיין הן טובים יותר וכן כל מיני קיטניות ולפתות שטובים חיים ומבושלים בפה"א. ומטעם זה נמי מברכין על היין מבושל בפה"ג. שטוב הוא לשתות מבושל. ועוד יש טעמים אחרים שפי' בב"ב. וכן הענין שאותם (פרמונים וחששים) [ערמונים וחבושים] שאין ראוים [לאכלן חיין כמו מבושלין מברכי' עליהם] שהכל וכשהן מבושלין בפה"ע וכן אגוז מטוגן בדבש בפה"ע. וכן כתב במחזור וויטרי שנסדר לפני רבינו שלמה זצ"ל ולא כמו שכתב שם בענין אחר שהדבש עיקר ויברך שהכל דבודאי האגוז עיקר ומסקנא דמלתא דהיכא דמבושלין במלתייהו קיימי בפה"א וכן פר"ח וכן בה"ג עכ"ל. וחולק על רבינו יצחק אלפס בתומי וכרתי וכיוצא בהן ונראה דברי רבינו יצחק אלפס דמעשה רב ור' זירא קאי כוותיה:

סימן קסט

ירושלמי הכוסס את החטין אומר עליהן בורא מיני זרעונים אפיין ובישלן בזמן שהפרוסות קיימות אומר עליהן המוציא ומברך [לאחריה' ג' ברכות אם אין הפרוסות קיימות אומר על ידן במ"מ ומברך אחריו ברכה אחת מעין ג'] עד כמה יהיו פרוסות עד כזיתים. הכוסס את האורז אומר עליו בורא מיני זרעונים אפאו ובשלו אע"פ שהפרוסות קיימות בורא מיני מזונות אומר עליהן ואינו צריך לברך אחריהן ר' ירמיה אומר ב"פ האדמה. בר מדינא בריך קומי ר' זעירא וקומי ר' חייא בר ווא שהכל נהיה בדברו. ר'

שמעון חסידא אמר בורא מיני מעדנים אמר ר' יוסי בר בון ולא פליגי מן דמר בפה"א בההוא (דברור) [דעביד בול] מאן דאמר שהכל נהיה בדברו בההוא דשליק מ"ד מיני מעדנים בההוא דטרוף עד כדון בתחלה בסוף ר' יונה בשם ר' שמעון חסידא אשר ברא מיני מעדנים לעדן בהם נפש כל חי ברוך אתה יי על הארץ ועל מעדניה. ואין לי לפרש זה הירושלמי. ירושלמי ר' אחא בר יעקב בשם ר' יצחקכשהיה אוכל בשר או ביצה היה אומר אשר ברא נפשות רבות להחיות בהן נפש כל חי בא"י חי העולמים עד כדון בסוף. בתחלה. א"ר חגי בורא מיני נפשות:

סימן קע

אמר ליה ר' ירמיה לר' זירא האי זית מליח היכי מברך עליו ר' יוחנן כיון דשקלת ליה לגרעיניתיה בצר ליה שעורא. א"ל מי סברת כזית גדול כזית בינוני בעינן וההוא דאייתוהו קמיה דר' יוחנן זית גדול הוה אע"ג דשקיל ליה לגרעיניתיה פש ליה שיעורא דתנן זית שאמרו לא קטן ולא גדול אלא איגורי. למה נקרא שמו אגורי ששמנו אגור בתוכו שמזומן לצאת ממנו שאינו נבלע בפירא כמשקה תפוחים ותותים אלא [אגור] כמשקה ענבים. פי' הרב ר' יוסף מאורליינוש זצ"ל דוקא כשהוא מליח כדי להסיר הגרעין אבל ודאי אם אכלו שלם עם הגרעין נהנה הוא מגוף הזית שלם והוי גרעין כאוכל:

סימן קעא

אמר זירא כי הוינן בי רב (כהנא) [הונא] אמר לן גורגלידי דליפתא. פי' ראשי לפתות. פרמינהו פירמא רבה אומר בפה"א פירמי זוטרי אומר שנ"ב דגריעותיה הוא. ופי' רבינו שלמה כשאכלו חי קאמר. כי אתאן לבי רב יהודה אמר אידי ואידי בפה"א והא דפרמינהו פירמי זוטרי לטעמא הוא דעבד. ואיני מבין אם כשאכלן חיין מה לי פירמא רברבא מה לי פירמא זוטרא דודאי תרווייהו אומר בפה"א אלא נראה בעיני שבמבושלין קאמר. אמר רב אשי כי הוינא בי רב כהנא אמר לן האי תבשילא דליפתא דמפשי בי' מיחא. פי' קמחא. מברכין עליו במ"מ. דסילקא דלא מפשי בי' קמחא טפי בפה"א [והדר אמר אידי ואידי בפה"א] והא דשדו ביה קמחא לדבוקי בעלמא הוא עבדי' ליה. אמר רב פפא פשיטא לי מיא דסילקא כסילקא פי' תבשיל של תרדין ולענין ברכה ומיא דליפתא כליפתא ומיא דכולהו שלקי כשלקי. פי' מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק אע"פ שאין באלו מים כ"א מרק וטעמם ירקות מברך עליהם כמו שמברך על ירקות עצמן ולא אמרינן דזיעה בעלמא נינהו: מתני' ר' יהודה אומר בורא מיני דשאים. א"ר זירא ואי תימא ר' חנינא בר פפא מ"ט דר"י דכתיב ברוך ה' יום יום וכי ביום מברכין ובלילה אין מברכין אלא בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו אף כל מין ומין תן לו מעין ברכותיו. יש ספרים

שכתוב בהן אמר ר' זירא ואי תימא ר' חנינא בר פפא הלכה כר' יהודה ואין אנו נוהגין כן אלא כרבנן וכפי' ר"ח ליתא האי פסקא:

סימן קעב

מתני' בירך על פירות האילן בפה"א יצא על פירות הארץ בפה"ע לא יצא. פשיטא אמר רב נחמן בר יצחק לא נצרכה אלא לר' יהודה דאמר חטה מין אילן הוא דתניא אילן שאכל ממנו אדה"ר (חטה הי') ר' מאיר אומר יין היה שאין לך דבר שמביא יללה על האדם אלא יין שנאמר וישת מן היין וישכר. ר' נחמי' אומר תאנה היתה שנא' ויתפרו עלה תאנה ר' יהודה אומר חטה היתה לימדך שאין תינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום טעם דגן. סד"א ליברך עלי' בפה"ע קמ"ל דלא מברכי בפה"ע [היכי מברכי' בורא פרי העץ] היכי דכי שקלת לי' לפירא ואיתא לגווזא דהדר מפיק אבל הכא דכי שקלת לי' לפירא וליתי' לגווזא דהדר מפיק לא מברך עלי' בפה"ע. יש ספרים שכתוב בהם דכי שקלת לפירא ואיתיה לאילנא ויש שכתוב בהן ואיתא לגודנא והוא ענף של עץ. אומר רבינו יצחק בר שמואל הלכה כר' יהודה כיון דסתם לן כוותי' דאם ברך על פירות האילן בפה"א יצא. ואומר רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דאותן פירות שקורין יגודי בלשון כנען ובצרפת קורין פריש"ש שמברכין עליהן בפה"ע וכך הי' נוהג ר"ת בשם אביו רבינו מאיר זצ"ל כי דבר ברור דכי שקלת לי' לפירא איתי' לגווזא כדאמ' הכא וכן אותן תותים שגדלים בסנה ובאטדים שעל פני השדה כולם מין אילן הם. תניא בתוספתא כל שמוציא עליו מעיקרו. פי' מן השורש. עשב הוא ומברכין עליו בפה"א וכל שמוציא עליו מעצו פי' מענפיו אילן הוא ומברכין עליו בפה"ע וכן כתב באלפס וכן כתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק ואני חפשתי בשתי תוספתות של ברכות ולא מצאתי אך בתוספתא דכלאים ס"פ איזהו קרחת הכרם תניא זה הכלל כל המוציא עליו מעיקרו הרי זה ירק וכל שאינו מוציא עליו מעיקרו ה"ז אילן. ובירושלמי דכלאים ס"פ כרם שחרב תני ר' חנינא בר פפא העולה מן גזעו מין אילן הוא משרשיו מין ירק הוא התיבון הרי כרוב העולה מגזעו כאן מודאי כאן מספק. כתב רבינו יצחק אלפס ראי' לרבותינו הגאוני' שאמרו משם רבותיהם כל אילן דבסיתוא נתרי טרפי ופיישי גווזי' ועיילא מוחא בגווזי' ומפיק טרפי מגווזיה אילן הוא ומברכין עליו בפה"ע אבל מאן דיביש בסיתוא וכלו גווזי וטרפי לגמרי והדר פיר' משרשיו מברכין עליו בפה"א עד כאן לשונו:

סימן קעג

מתני' ועל כולם אם אמר שנ"ב יצא. איתמר רב הונא אמר חוץ מן הפת ומן היין ר' יוחנן אמר אפי' פת ואפי' יין נימא כתנאי ראה את הפת ואמר כמה נאה פת זה ברוך המקום

שבראו יצא. ראה את התאנה ואמר כמה נאה תאנה זו ברוך המקום שבראה יצא דברי ר"מ ר' יוסי אומר לא יצא שכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו. נימא רב הונא דאמר כר' יוסי ור' יוחנן דאמר כר' מאיר א"ל רב הונא אנא דאמרי אפי' לר' מאיר ע"כ לא קאמר ר' מאיר התם דקא מדכר שמא דפת אבל הכא דלא מדכר שמא דפת אפי' ר"מ מודה ור' יוחנן אמר לך אנא דאמרי אפי' לר' יוסי ע"כ לא קאמר ר' יוסי התם אלא דקאמר ברכה דלא תקינו רבנן אבל שנ"ב דתקינו רבנן אפי' ר' יוסי מודה. ירוש' תני ר' יוסי אומר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו [וכו'] ר' מאיר אומר אפילו אמר ברוך שברא חפץ ר' יעקב בר אחא בשם ר' שמואל אומר הלכה כר' מאיר מלתי' דרב אמרה כן חד פרסיי אתא לגבי דרב בגין דאנא אכיל פיסתא ולא [אנא] חכים מברכת עלי' ואנא אמר ברוך דברא הדין פסא נפוק אנא ידי חובתי אמר לי' אין הלכך קיי"ל כר' יוחנן דהא קיי"ל כר' מאיר וכן פסק רבינו יצחק אלפס וכן פסק מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק שירליאון דקיי"ל כר' יוחנן וכר' מאיר. מנימין רעיא בריך ריפתא אמר בריך מריה דהאי ריפתא אמר רב יצא והא בעינן שלש ברכות מאי יצא נמי דקאמר רב יצא ידי ברכה ראשונה פי' ברכת הזן והא אמר רב כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה דאמר בריך רחמנא מרי' דהאי פיתא וקמ"ל דאע"ג דאמרה בלשון חול כי היכי דלא תקינו רבנן אפ"ה יצא:

סימן קעד

גופא אמר רב כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה ור' יוחנן אמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה. אמר אביי כוותיה דרב מסתברא דתניא לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי [לא עברתי מלברכך] ולא שכחתי מלהזכיר שמך עליו. כתב רבינו יצחק אלפסי אע"ג דאמר אביי כוותיה דרב מסתברא דא"צ מלכות כר' יוחנן קיי"ל ובעינן נמי מלכות וטפי עדיף ולא עוד אלא שכבר נהגו בכל ברכה להזכיר מלכות וקיימא לן פוק חזי מה עמא דבר עכ"ל. וכן מצא מורי רבינו יהודה שירליאון בשם רב היי גאון זצ"ל שפסק כר' יוחנן וצריך להזכיר השם והמלכות. והא דאביי לא חשיב לה ר' יוחנן ראיה דאטו תנא [כי רוכלא] ליחשוב וליזול שהרי לא חשש אלא לומר שעשיתי ברכה כתקנה:

סימן קעה

מתני' ועל דבר שאין גידולו מן הארץ הוא אומר שהכל נהי' בדברו. [גמ' ת"ר על דבר שאין גדולו מן הארץ] כמו בשר בהמה וחיה ועופות ודגים אומר שנ"ב ועל החלב ועל הביצים ועל הגבינה אומר שנ"ב ועל היין שהקדים ועל הפת שעיפשה ועל התבשיל שעברה צורתו אומר שנ"ב ועל הנובלות ועל החומץ ועל הגובאי אומר שנ"ב על המלח ועל

הזמית ועל כמהין ופטריות אומר שנ"ב. כתב רבינו יצחק אלפס ואסיקנא דאפילוכמהין ופטריו' דרבו מארעא כיון דלא ינקי מארעא אלא מאוירא לא חשבי' לי' גידולי קרקע ומברכין עליהם שהכל וכן יין שהקרים ופת שעיפשה ותבשיל שעיבדה צורתו ואפילו הן מחמשת המינין ודגים והלב וגבינה וחומץ ונובלות ומלח וזמית שהכל על כולן. ונובלות הוא דמברכין עליהן שהכל אסיקנא דאינון פגין שאינן נכשרים לאכילה כלל אלא כומרין אותן בעפר להתבשל אבל תמרי דשדי להו זיקא דברי הכל בורא פרי העץ דפירא מעליא הוא עכ"ל. גובאי פי' חגבים טהורים. זמית פי' בערוך מרק שבן קורין בלשון יון למרק זומא ויש מפר' שליימ"א וכן פי' ר"ח זמית מרק:

סימן קעו

מתני' היו לפניו מינין הרבה ר' יהודה אומר אם יש ביניהן ממין שבע עליו הוא מברך וחכמים אומרים מברך על איזה מהם שירצה. אמר עולא מחלוקת כשברכותיהן שוות כגון אתרוג וזית דר' יהודה סבר מין שבעה עדיף והיינו זית ורבנן סברי חביב עדיף כלו' איזה שתאוותו לאכלו עליו מברך אבל אין ברכותיהן שוות דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה ופליגי בה ר' אמי ור' יצחק נפחא חד אמר כשברכותיהן שוות מחלוקת ר' יהודה סבר מין שבעה עדיף ורבנן סברי חביב עדיף אבל אין ברכותיהן שוות דברי הכל מברך ע"ז וחוזר ומברך על זה. וחד אמר כשאין ברכותיהן שוות נמי מחלוקת וכיון דחד מינייהו קם כעולא הלכה כעולא דאין דברי יחיד במקום שנים דהלכה כרבים. הלכך כל היכא שברכותיהן שוות כגון אתרוג וזית וכיוצ' בהן איזה שתאוותו לאכלו עליו הוא מברך וכל היכא שאין ברכותיהן שוות מברך על זה וחוזר ומברך על זה כגון שאין אחד מהם עיקר אבל אם הי' אחד מהן עיקר שבשבילו מתחיל האכילה מברך על העיקר כדאוקימנא לברייתא דהכי קתני היו לפניו צנון וזית מברך על הצנון ופוטר את הזית בד"א כגון שהי' צנון עיקר אבל אין הצנון עיקר מברך על זה וחוזר ומברך על זה. אבל שני דברים בעלמא כשברכותיהן שוות כגון אתרוג וזית מברך על איזה מהם שירצה פי' אותו שחביב לו ותאוותו לאכלו ור' יהודה אומר מברך על הזית שהוא מין שבעה והלכה כחכמים. וכתב רבינו יצחק אלפס אבל אם אין הצנון עיקר ולא חביב מברך על הזית ואח"כ על הצנון דאפושי בברכות עדיף ולא אמרי' מברך על הצנון ונפטור זית דבירך בפה"א על פירות האילן יצא דאין להפקיע ברכה כל כי האי גונא עכ"ל. והיכא דאין אחד מהן חביב כשברכותיהם שוות כגון שבעת מינין הכתובים בתורה ארץ חטה ושעורה גפן תאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש כל הקודם בפסוק קודם לברכה דאמר רב יוסף וכן תני ר' יצחק כל המוקדם בפסוק מוקדם לברכה שנא' ארץ חטה ושעורה גפן

תאנה ורמון. דהכ קיי"ל דהא רב חסדא ורב המנונ' קיימי כוותייהו. הלכך היו לפניו ענבים ותאנים ורמונים מברך על הענבים הקודמין להן בפסוק ופוטר את אלו אבל אם הי' לפניו תמרים וענבים ורמונים מברך על התמרים ופוטר את הענבים דענבים שלישי לארץ דקדמי להו חטה ושעורה ותמרים דהוא דבש שני לארץ. כההיא דרב חסדא ורב המנונא [הוו יתבי בסעודתא אייתו לקמייהו תמרי ורמוני שקיל רב המנונא] בריך אתמרי ברישא אמר לי' לא סבר לה מר להא כל המוקדם בפסוק מוקדם לברכה אמר לי' זה שני לארץ וזה חמישי לארץ. זית שמן ודבש דכתיבי בסיפא דקרא הפסיק ארץ את הסדר וחזר לעשות זיתים ותמרים חשובים מענבים ומתאנים ומרימוני' שהרי הוה להו חמישי לארץ הכתובה בראש הפסוק ודבש דהיינו תמרים שני לארץ הכתובים בסופו. אמר לי' מאן יהיב לן נגדי דפרזלא ונשמעינך כלו' מי יתן לנו רגלים של ברזל ונשמשך וקיבל דבריו כך הי' מסקנא דשמעתא והלכה למעשה וזו הי' סוגיית רבי' יצחק אלפס. ומורי רבינו יהודה בר יצחק שירליאון תפס לו סוגיא אחרת ופוסק כר' יהודה וכמו שכתבתי נראה בעיני הלכה למעשה ועל זה אני סומך ופי' רבינו שמואל זצ"ל דחטה בפסוק קודמת לזית וא"ת לכתוב ארץ חטה וזית ושמן ושעורה תריץ דלא רצה להפסיק כזית בין החטה ושעורה שהן מיני זרעונים:

סימן קעז

רב פפא איקלע לבי רב הונא ברי' דרב נתן בתר דגמיר סעודתייהו אייתו קמייהו מידי ויתיב רב פפא וקא אכיל א"ל לא סבר לה מר גמר אסור לאכול. פרש"י אסור מלאכול עד שיברך ברהמ"ז ויחזור ויברך על הבא לפניו דכיון דגמר אסח דעתי' מברכה ראשונה ומסעודתיה. אמר לי' סילק איתמר כלו' שסילק הלחם וכל האוכל מעל השלחן ועדיין לא ברכו אסור לאכול. רבה ור' זירא איקלעו לבי ריש גלותא לבתר דסליקו תכא מקמייהו שדר להו ריש גלותא דיסתנא רבה קא אכיל ר' זירא לא אכיל א"ל ר' זירא לא סבר לה מר להא סילק אסור לאכול אמר לי' אתכא דריש גלותא סמכינן. ואין סילוקינו סילוק שדעתינו אם ישא משאות [מאת] פניו אלינו נאכל. א"ר (אסי) הרגיל בשמן. למשוח ידיו אחר אכילה. שמן מעכבו. לענין ברכה שאפילו גמר וסילק ולא משח ידיו עדיין סעודתו קיימת ואוכל בלא ברכה. ולית הילכתא ככל הני שמעתתא ואין סיום סעודה תלוי לא בגמר ולא בסילק ולא בשמן אלא כי הא דאמ' רב אשי שלש תכיפות הן תכף לגאול' תפלה תכף לסמיכה שחיט' תכף לנט"י ברכה. תכף לנט"י דמים אחרונים ברכת המזון ולא יאכל כלום עד שיברך על מזונו וכל זמן שלא נטל מים אחרונים הוא מותר לאכול אע"ג דגמר וסילק ומשח ידיו בשמן ומשנטל ידיו אסור. ולדידן שאין אנו נוטלין

מים אחרונים אפי' המברך ברכת המזון כדפרי' לעיל בהלכות ידים לא הוי סיום סעודה עד שיאמר הבו ונבריך כההיא דערבי פסחים דרב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב הוי יתבי בסעודתייהו והוה קאי עלויהו רב ייבא סבא אמרו לי' הב ונבריך והדר אמרו לי' הב ונשתי אמר להו הכי אמר רב כיון דאמר הב ונבריך אסור למשתי. ולמאן דרגיל במים אחרונים נטילת ידים הוה סיום סעודה ואסור לו לאכול ולשתות עד שיברך ברכת המזון כדפרי' רבינו שלמה בשמעתין וכן פי' בשחיטת חולין. וכן רבינו שמואל בפ' ערבי פסחים כיון דאמר הב ונבריך אסור למשתי עד דמברכי ברהמ"ז וכן סובר מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק שירליאון: לבתר דסליקו תכא מקמייהו כו' כתב מורי רבי' יהודה ב"ר יצחק שירליאון מיכן משמע שהיו רגילים להגביה השלחן לפני ברהמ"ז ודלא במנהג העולם שמקפידין שלא להסיר הלחם ופריסת המפה לפני ברהמ"ז דהא הכא משמע שהיו מסלקין התכא מיהו אין מכאן ראי' כי להם היו שלחנות קטנות שכאו"א אוכל בפ"ע על שלחנו ולא היו מסלקין השלחן כ"א לפני האורחים ולא לפני המברך. ולכך אנו שאנו רגילין לאכול כולנו יחד בשלחן אחד אין נאה לסלק המפה והלחם עד ברכת המזון. והרב רבי' יוסף פי' כי יש מקומות שנוהגין שלוקחין המפה והלחם ומניחין אותן לפני המברך אבל לגמרי נראה שאין לסלק את התכא קודם ברכת המזון עכ"ל:

סימן קעח

תניא שאלו את בן זומא מפני מה אמרו בא להם יין בתוך המזון כא"א מברך לעצמו אמר להם הואיל ואין בית הבליעה פנוי ואין לב המסובין אל המברך אלא לבלוע. והי' אומר הרב רבי' אלחנן כיון שתקנו חכמים לברך כאו"א לעצמו אינו יוצא כלל בברכת חבירו והאידנא נהוג שאחר מברך לכולם. והיינו טעמא דתקון לומר סברי מורי תחלה וכשבא לבצוע אומר ברשות רבותי מדת ענוה היא אע"פ שהוא חשוב מכל המסובין אומר ברשות רבותי שלא יהא נראה כמראה בעצמו שהוא חשוב יותר מכולם שהוא בוצע בראש כולם. והם עונים לו ברשות שמים ואין צריך לומר להם סברי מורי דבלאו הכי סברי ומצפין לברכת המוציא וא"צ כ"א ליטול רשות וכשבא לברך על היין אם הי' מברך מיד תכף לברכת המוציא אחר שאכלו המוציא וקודם שהתחילו לאכול הסעודה הכי נמי שלא הי' צריך לומר להם סברי מורי דהא בלא"ה סברין ומצפין. אלא היכא שהתחילו לאכול הסעודה שאין בית הבליעה פנוי צריך לומר להם סברי מריי שימנעו מלאכול ויכוונו לבם וישמעו הברכה ויענו אמן כדמוכח בירושלמי דטעמא דמלתא שאמרו כאו"א מברך לעצמו דהיינו משום עניית אמן. ואמרו בירושלמי דשמעתין אהא דבן זומא אמר ר' מנא הדא אמרה האי מאן דעטיש גו מיכלא אסור למימר ליה אסותא

בגין סכנתא דנפשי כדאמר אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לוושט. פי' הואיל ואמרו שכ"א מברך לעצמו מפני שלא יענה אמן אחר המברך בשעה שהוא אוכל משום סכנה ש"מ שאסור לומר אסותא אבל כשמברך אין כאן סכנה מפני שלא יברך עד שיבלע. אבל כשאחד מברך יש לחוש שמא יענה אמן בעוד המאכל בפיו ויבוא לידי סכנה. כי אי אפשר לו שלא יענה אחריו אמן שאם לא יענה לא יצאו שניהם ידי חובתן כההוא דירושל' דפ' שלשה שאכלו ר' אבא בר זמינא הוה משמש קומי רבי זעירא מזג ליה כסא א"ל סב בריך א"ל הב דעתך דאת משתי [חורנא] דתני השמש מברך על כל כוס וכוס ואינו מברך על כל פרוסה ופרוסה א"ל כמה דאנא יהיב דעתי מפיק יתך ידי חובתך בברכתא כן הב דעתך מפקא יתי ידי חובתי באמן. אמר ר' תנחום בר ירמיה מתני' אמרה כן המתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא. וכן אם שותה שאר משקין בתוך הסעודה כגון שכר או דבש לאותם שאינם נוהגין כמנהג ר"ת וכמנהג רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל שלא היו מברכין על שום משקה בתוך הסעודה כ"א על היין בלבד אלא מברכין גם על השכר ודבש בתוך הסעודה צריך נמי המברך לומר להם סברי מריי כדי שיכוונו לבם ויענו אמן ודלא כדברי האומר שאין אומר סברי מריי כ"א על היין בלבד כך נראה בעיני אני המחבר:

סימן קעט

מתני' בא להם יין לאחר המזון אחד מברך לכולם והוא אומר על המוגמר אע"פ שאין מביאין את המוגמר אלא לאח' הסעוד' מדקתני והוא מכלל דאיכא דעדיף מיני' ואפ"ה כיון דהתחיל בחדא מברך לאידך: א"ר זירא א"ר ירמי' בר אבא מאימתי מברכין על הריח של מוגמר משתעלה תמרתו פי' קיטור העשן שמתמר ועולה א"ר חייא ברי' דרבה בר נחמני אמר רב חסדא אמר רב ואמרי לה אמר רב [חסדא אמר] זעירא על כל המוגמרות כולן מברך עצי בשמים חוץ מן המושק שמברך עליו בורא מיני בשמים הואיל ומין חיה הוא. פי' בערוך יש אומרים רעי של חי' וכן אלעכבר שהוא מן הדגה כיוצא במושק בורא מיני בשמים. מושק מושקטו (ממש) בלע"ז ס"א מושך עכ"ל. מיתבי אין מברכין בורא עצי בשמים אלא על אפרסמון של בית רבי ושל בית הקיסר' ועל הדס שבכל מקום. פי' רבי' שלמה אלא על אפרסמון שהעץ עצמו בא לפנינו. של בית ר' ושל בית הקיסר נקט משום שאינו מצוי אלא בבית מלכים. ועל הדס שבכל מקום וה"ה לכל הדומין להם שהעץ מריח בלא שריפה אלא משום דהדם שכיח והוה בכל מקום ואמוגמר לא מברכי' אלא בורא מיני בשמים תיובתא ובטלו דברי רב ואין מברכין על המוגמרות אלא בורא מיני בשמים. ומורי רבי' יהודה בר יצחק שירליאון כתב דבהלכות גדולות גריס הדס וכל

דדמי' לי' ול"ג תיובתא ומשני הדס וכל דדמי ליה לאפוקי תפוחים וחבושים שריחם טוב ואין עיקרן עשוי לריח כמו הדס. ולכך מקרו עצי בשמים ומברכי' עליהם עצי בשמים כך פסק רבינו יצחק אלפס. אמר לי' רב חסדא לר' יצחק האי משחא דאפרסמון מאי מברכין עלייהו א"ל הכי אמר רב יהודה בורא שמן ארצנו שהי' גדל ביריחו ועל שם הריח היתה נקראת יריחו אמר לי' תינח רב יהודה דחביבא לי' ארץ ישראל כולי עלמא מאי א"ל הכי אמר ר' יוחנן בורא שמן ערב. פסק רבינו יצחק אלפס הלכה כר' יוחנן. פי' בערוך שמן אפרסמון הוא צרי ואילן שלו קטף שמו כדכתי' נכאת וצרי ומתרגמי' שעף וקטף ואמרי' צרי אינו אלא שרף מעצי הקטף כלו' שרף של קטף שהוא עף ואם מעמידו כנגד הנר אע"פ שהוא מרחוק מיד עף ובא ודולקת בו. אמר רב אדא בד אהבה האי כשותא מברכין עליה בורא עצי בשמים פי' בשותא קושטא. אבל משחא כבישא לא פי' רבינו שלמה שמן שחוק ונותנין בו בושם והשמן מריח מן הבושם שבתוכו הואיל ואינו נראה לעינים אלא שמן לא ורב כהנא אמר אפי' משחא כבישא אבל משחא טחינא לא פי' משחא טחינא שטחנו כו כשותא. נהרדעא אמרי אפי' משחא טחינא. ופסק רבינו יצחק אלפס דכולהו עצי בשמים. וכתב שמן כבוש שמענו מרבותינו שכובשין שומשמין וורד ועצי בושם זמן רב וקולטין השומשמין ריח של בשמים וטוחנין אותו ויש בו ריח של בשמים. פי' משחא טחינא קרוב לטחינתו נותן עליהם עצי בשמים וכן פי' ר"ח. אמר רב חננאל אמר רב הני חילפא דימא מברכין עלייהו בורא עצי בשמים אמר מר זוטרא מאי קרא והיא העלתם הגגה ותטמנם בפשתי העץ. פי' בערוך אע"ג דרכיכי עצים אקרו דהא פשתי עץ דרכיכי ואקרו עץ. ופירשו הראשונים הני חילפא דימא לא בריר לן ודאי מאי נינהו וקיי"ל כי הא מתנית' דכל שתחלת ברייתו מוציא עץ אילן הוא על כן כל שהוא כענין הזה בורא עצי בשמים מברכינן עלייהו ואומר ששמו בלע"ז ראזמארין. וכן כתב רבינו אלפס דקיי"ל כי הא מתניתא דכל שתחלת בריאתו מוציא עלין מין ירק הוא וכל שתחלתו ברייתו מוציא עץ אילן הוא. אמר רב גידל אמר רב האי סימלק מברכין עליה בורא עצי בשמים. פי' בערוך בספ"ן בגמרא דבמה טומנין כוספא דיסמין שרי פי' פסולת שומשמין שכובשין אותו בורד של יסמין ומייבשין ושוחקין אותו ורוחצים בו ידים מזוהמות כדאמר באין מעמידין הכוספן של עכו"ם שהוחמו חמין ויסמין הוא סימלק שאמרו חכמים בכיצד מכדכין. א"ר ששת האי סיגלי מברכין עליה בורא עשבי בשמים. בחלק בגמ' אפיקורס מאי דודאים לוי אמר סיגלי. א"ר משרשיא האי נרקום דגינתא מברכי' עליה עצי בשמי' דדברא בורא עשבי בשמים. פי' בערוך חבצלת השרון תרגו' אנא מתילתא לנרקום דטוב דמן גינתא דעדן. אמר מר זוטרא האי מאן דמורח אתרוגא או חבושא ליבריך ברוך שנתן

ריח טוב בפירות. אמר רב יהודה האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דמלבלבין מברך ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להנות בהן בני אדם אמר מר זוטרא אמר רב מנין שמברכין על הריח שנאמר כל הנשמה תהלל יה הללויה איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו הוי אומר זה ריח:

סימן קפ

תנו רבנן הביאו לפניהם שמן והדס בסוף סעודה שמן לסוך בו ידיו להעביר זוהם האוכלין והדס להריח. ב"ש אומרים מברך על השמן וחוזר ומברך על ההדס וב"ה אומרים מברך על ההדס וחוזר ומברך על השמן. אמר ר"ג אני אכריע. לצד ב"ש. שמן זכינו לריחו ולסיכתו כגון מישחא כבישא הדס לריחו זכינו לסיכתו לא זכינו הלכך שמן עדיף אמר ר' יוחנן הלכה כדברי המכריע רב פפא איקלע לבי רב (חנינא) [הונא] ברי' דרב איקא אייתי לקמי' שמן והדס בירך אהדס ברישא והדר בריך אשמן אמר לי' לא סבר לה מר הלכה כדברי המכריע א"ל הכי אמר רב הלכה כדברי ב"ה ולא היא אלא אשתמוטי נפשי' הוא דעבד ולא אמר רבא הלכה כב"ה אלא רב פפא אכסיף לפי שטעה והשמיט עצמו בכך. הכי כתוב בספרים שלנו וכן פי' רבינו שלמה זצ"ל וכן רבינו יצחק אלפס כתב ולא היא אלא לאשתמוטי נפשיה הוא דעבד גירסת ספרים. ופר"ח מצאתי שמן והדס אסקא רבא הלכת' כב"ה דאמר מברך על ההדס ופוטר את השמן דר' יוחנן דאמר הלכה כהמכריע ליתא דהלכה למעשה כבית הלל עכ"ל. וכן משמע בהלכות גדולות אך זה שכתב מברך על ההדס ופוטר את השמן איני יודע דלא פליגי אלא להקדים אבל לכולא עלמא על שמן צריך לברך:

סימן קפא

מתני' אכל תאנים ענבים ורמונים מברך עליהם שלש ברכות דברי ר"ג וחכ"א ברכה אחת מעין שלש ר' עקיבה אומר אפי' אכל שלק של ירק והוא מזונו שסומך עליו למזון מברך עליו שלש ברכות אמר ר' יעקב בר אידי אמר ר' חנינא כל שהוא מחמשת המינין על המחי' ועל הכלכלה ועל שבעת המינין על העץ ועל פרי העץ ועל ארץ חמדה טובה ורחבה וכו': פי' ר"ח ואסיקנא כל שהוא מחמשת המינין שהוא מין דגן חטה ושעורה כוסמת שבולת שועל ושיפון והן מבושלין. בתחלה בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין ג'. והוא ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה ברית ותורה חיים ומזון על שהוצאתנו מארץ מצרים רחם ה' עלינו על ישראל עמך ועל עירך ועל נחלתך ועל היכלך ועל מזבחך ועל מקדשך ובנה עירך בימינו ונחמנו בה כי אל טוב ומטיב אתה ברוך אתה ה' על הארץ ועל המחי'.

וכל שהוא משבעת המינין ואינו מין דגן בתחלה מברך בורא פרי העץ ולבסוף על העץ ועל פרי העץ כו'. ביין תחלה בפה"ג ובסוף על הגפן ועל פרי הגפן וכו' וחותם בח"ל בא"י על הארץ ועל הפירות בארץ ישראל על הארץ ועל פירותיה. אבל שאר מיני פירות כגון אתרוגין ותפוחין ואגוזין שקדים וכיוצא בהן שאינו מיני מזונות בתחלה מברך בפה"ע ובסוף בורא נפשות. והיכא דאכל מיני מזונות ופרי העץ ושתה יין מברך בא"י על המחי' ועל הכלכלה על הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה וכולי. וחותם בא"י על הארץ ועל המחי' ועל הגפן ועל פרי העץ ושפיר דמי ולא הוי כי האי גונא חותם בשתים דאמרי' אין חותמין בשתים מ"ט שהארץ מוציא' את המחיה והיא מוציאה את הגפן ופרי העץ עכ"ל. וכתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק שירליאון שכך היה נוהג רבו רבינו יצחק בר שמואל חותם בכל שלשתן ובברכה אחת מעין שלש על היין היה חותם על הארץ ועל הפירות כדברי פי' ר"ח. כתב מורי רבינו יהודה בר' יצחק שרליאון וברכ' אחת מעין ג' דאמר הכא כתב בספרי הרמב"ם זצ"ל שיש להזכיר בה מעין המאורע בשבתות וימים טובים ובחוה"מ ובראשי חדשים ולא ידענא מנא לי' אבל בירוש' דפרקין ראיתי כתב דבית ר' ינאי עבדין לה במטבע של ברכה מהו להזכיר בה מעין המאורע א"ר אבא בר זמינא ר' זעירא הוה מזכיר בה מעין המאורע אמר ר' ירמי' הואיל וחש לה ר' זעירא צריכין אנן מיחוש. והוה משמע לי דאברכה אחת מעין שלש קאי וצ"ע הפירושים וגם מעולם לא הונהגו להזכיר בה מעין המאורע ויכול להיות אפי' הוא אמת שצריך להזכיר בה מעין המאורע אפי' הכי דוקא בימי החכמים שהיו רגילים לקבוע עצמן על היין ועל שאר מיני פירות כדאשכחן לעיל גבי עובדא דבר קפרא אבל עכשיו שאין אנו רגילין לקבוע עצמן בכך לא הוצרכנו להזכיר ופוק חזי מה עמא דבר עד כאן לשונו:

סימן קפב

אמר רב יצחק בר רב דימי משום רבינו על הביעא ועל הקופרא. פי' כל מיני בשר קרי קופרא. מברך עליהן שנ"ב ולבסוף בנ"ר אבל ירקא לא צריך לאחרי' לברך שאין בה כ"כ טעם לאחר אכילתו. ור' יצחק אמר אפי' ירקא אבל מיא לא ורב פפא אמר אפי' מיא מר זוטרא עביד כרב יצחק בר רב דימי ורב שימי בר אשי עביד כר' יצחק אמר רב ששת זימנא עבידנא ככולהו פי' אף כרב פפא. מיתבי כל שטעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו ויש שטעון ברכה לפניו ואין טעון לאחריו בשלמא לרבי יצחק בר אבדימי לאפוקי ירקא ולרב שימי בר אשי לאפוקי מיא אלא לרב פפא לאפוקי מאי לאפוקי שאר מצות שאין מברכין כשמסלקין תפלין וציצית ואחר תקיע' שופר ולולב ולבני מערבא

דאחר דמסלקי תפלייהו מברכין אקבו"צ לשמור (מצותיו) [חוקיו] לאפוקי מאי לאפוקי ריחנא. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ואסיקנא מצות וריחני מברכין לפניהן ואין מברכין לאחריהן. לבני מערבא דמברכי בתר דמסלקי תפלייהו לשמור חוקיו לאפוקי ריחנא ע"כ לשונו. משמע שפוסק כרב פפא דאמר אפי' אמיא מברך אחריהן דלא כתב שאין מברכין אחריו אלא אמצות וריחני אבל מיא לא הזכיר. ר"ל שמברכין אחריהן ומורי רבינו יהודה בר יצחק שירליאון כתב שאנו נוהגין (כמר) [כרב שימי] בר (רב) אשי:

סימן קפג

מתני' השותה מים לצמאו אומר שנ"ב ר' טרפון אומר בנ"ר. למעוטי מאי אמר רב אידי בר אבין למעוטי דחנקתי' אומצא. אמר רבינו יצחק ב"ק שמואל דוקא גבי מים לא יברך היכא דחנקתי' אומצא לפי שאינו נהנה מן המים אבל שאר משקין שנהנה בשתייתן ובטעמן מברך אפילו חנקתי' אומצא שהרי נהנה כדאמר לעיל מהו דתימא כיון דלרפואה קא מכוין לא לבריך קמ"ל כיון דאית לי' הנא' מיני' בעי ברוכי. ובסדר רב עמרם גאון זצ"ל כתב היכי דחנקתי' אומצא לא בעי ברוכי והכי שדר רב פלטוי גאון זצ"ל (אם ישבה) [ראש ישיבה] מקמי' דלשתי ל"צ לברך שהכל דאנוס ובתר דשתי מברך בורא נפשות. ואין נראה למורי רבינו יהודה ב"ר יצחק דטעמא הוי משום דלא מתהני מה לי לפניו מה לי לאחריו אלא ודאי ל"צ לברוכי כלל לא לפניו ולא לאחריו: מתני' ר' טרפון אומר בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שבראת א"ל (רבב"ח) [רבא בר רב חנין] לאביי הלכתא מאי א"ל פוק חזי מה עמא דבר. כתב רבינו יצחק אלפס השותה מים לצמאו מברך שהכל חנקתי' אומצא ולא כלום ואסיקנא הלכה בברכות פוק חזי מה עמא דבר. והאי ברכה דבורא נפשות רבות חותמת בברוך כדאמר בירושלמי דפרקין דלעיל אשר ברא נפשות רבות להחיות בהן נפש כל חי ברוך אתה ה' חי העולמים. ופי' רבינו שלמה מה עמא דבר האיך נוהגים בתחלה שהכל ולבסוף בורא נפשות. וחסרונן צורכי סיפוקייהו: הדרן עלך כיצד מברכין

סימן קפד

שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן. איתמר שנים שאכלו כאחת רב ור' יוחנן חד אמר אם רצו לזמן מזמנין וחד אמר אם רצו לזמן אין מזמנין תסתיים דר' יוחנן הוא דאמ' אם רצו לזמן אין מזמנין דארבב"ח א"ר יוחנן שנים שאכלו [כאחת] אחד יוצא בברכת חבירו והוינן בה מאי קמ"ל תנינא שמע ולא ענה יצא אמר ר' זירא לומר שאין ברכת הזימון ביניהם. דאי יש זימון ברכת שניהם היא שהרי זה אומר נברך והוא אומר ברוך הוא. תסתיים. וקיי"ל כר' יוחנן וכן פסק רבינו יצחק אלפס דרב ור' יוחנן הלכה כר'

יוחנן. ת"ש נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנין לעצמן נשים ועבדים וקטנים אם רצו לזמן אין מזמנין והא מאה נשי כתרי גברי דמיין וקתני נשים מזמנות לעצמן שאני נשים דאיכא דעות אי הכי אימא סיפא נשים ועבדים וקטנים אם רצו לזמן אין מזמנין אמאי והא איכא דעות שאני התם משום פריצותא. כתב רבינו יצחק אלפס ונשים אע"ג דלכל מילי לא חשיבי לענין זימון כיון דחייבות בברכת המזון תלתא נשים מזמנות וכן עבדים ועבדים ונשים אם רצו לזמן אין מזמנין משום פריצותא עכ"ל. רוצה לומר דנשים חייבות בזימון והכי מוכח בפ"ק דערכין דאמר התם דתניא נשים מזמנות לעצמן כו' קתני חייבין וכן הנהיג הרב ר' אברהם ב"ר יוסף זצ"ל נשים שבביתו לזמן כשהן שלש והאידנא לא נהוג כן. וגם רבינו שלמה סובר דאין חייבות לזמן ופי' והא מאה נשי כתרי גברי דמיין לענין חובה דאין חייבות לזמן ואם רצו מזמנות והוא הדין לשנים שאני התם דאיכא דעות אע"ג דלענין חובה אין חייבות לענין רשות דעות שלשה חשובות טפי להודות משני אנשים דאיכא גדלו לה' אתי עכ"ל. הרי פי' להדיא דאין חייבות לזמן וכן כתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק שירליאון דהא דקתני נשים מזמנו' לעצמן אם רצו לזמן מזמנין. וכן משמע קצת הלשון מדקתני נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנין לעצמן נשים ועבדים אם רצו לזמן אין מזמנין משמע דנשים מזמנות לעצמן דקאמר אם רצו לזמן וגם מדמייתי תלמודא ראי' לשנים דמאה נשי כתרי גברי היינו אם רצו לזמן אבל חובה ליכא אע"ג דאמר בריש ערכין הכל חייבין בזימון לאתויי נשים לאו לענין חובה אלא אם רצו לזמן מזמנות תדע דמדמי נשים לשנים. ואי נשים חובה תיקשי דבשנים לא הוה אלא רשות ואיך מדמה אותם התלמוד אלא ש"מ דלא מדמי להו אלא לענין רשות ואפשר מה שהנהיג ה"ר אברהם בן הרב ר' יוסף נשים שבביתו לזמן כשהן שלש לאו משום שהי' סבור שהן חייבות אלא שהי' סבור שהן רשות:

סימן קפה

אמר רב דימי בר יוסף אמר רב שלשה שאכלו כאחת ויצא אחד מהן לשוק קוראין לו ומזמנין עליו אמר אביי והוא דקרו לי' ועני. פי' רבינו שלמה שסמוך הוא אצלם ועונה ברוך הוא. ובפי' ר"ח כתב והוא דשמעי קליה דאמר אתינא אתינא. אמר מר זוטרא לא אמרן אלא בשלשה דליכא שם שמים אבל בעשרה דאיכא שם שמים בעינן עד דניתיב בהדייהו מתקיף לה רב אשי אדרבה איפכא מסתברא תשעה נראין כעשרה אע"ג דלא יתיב שנים אין נראין כשלשה עד דיתיב והלכתא כמר זוטרא מאי טעמא כיון דבעי לאדכורי שם שמים בציר מעשרה לאו אורח ארעא:

סימן קפו

אמר אביי נקטינן שנים שאכלו מצוה ליחלק. כבר פי' לעיל בהלכות המוציא. תניא נמי הכי שנים שאכלו מצוה ליחלק בד"א כששניהם סופרים אבל אחד בור ואחד סופר סופר מברך ובור יוצא ולא בתורת זימון דאין זימון בשנים כלל. יש מביאין מכאן ראי' שהנשים יוצאות בברכת הזימון שלנו אע"פ שאינן מבינות בלה"ק וכתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק שירליאון דאין זאת ראי' דדילמא מיירי הכא שהבור אינו יודע לברך אבל מבין הוא בלה"ק ויודע מאי קאמר. אך רבינו שלמה פי' בעלמא שיוצאות דתנן בפרק הקורא במגילה הלועז ששמע אשורית [יצא] אע"פ שאינו מבין כלל לשון הקודש. וכתב מורי רבי' יהודה בר יצחק שירליאון דיש לומר דפרסומי ניסא שאני כדאמר רבינא התם אחשתרנים בני הרמכים מי ידעינן מאי ניהו אלא פרסומא ניסא שאני וכו':

סימן קפז

אמר רבא האי מילתא [אמריתא אנא ו] איתמר במערבא משמי' דר' זירא כוותי שלשה שאכלו [כאחת] אחד מפסיק לשנים שנים אינם מפסיקין לאחד פי' רבינו שלמה אם גמרו שנים סעודתן ורוצים לזמן דרך ארץ הוא שיהא היחיד מפסיק סעודתו עד שיזמנו עליו עד הזן דהיינו ברכת הזימון וחוזר וגומר סעודתו אבל שנים אין להם להפסיק בשביל היחיד וימתין עד שיגמורו. משמע מלשונו אע"פ שלא הוצרכו לצאת דרך ארץ הוא שיפסיק האחד לשנים שלא ישבו וימתינו וחוזר וגומר סעודתו וא"צ לברך ברכת המוציא. אבל יש מרבותינו שפירשו אחד מפסיק סעודתו לצורך שנים אם הוצרכו לצאת קודם שגמר האחד המפסיק אם רוצה לאכול אחר מיכן מברך המוציא בתחל' סעודה. ושנים אין מפסיקין סעודתן לצורך אחד לזמן עמו אלא אם רוצה לצאת מברך לעצמו בלא זימון ויוצא וכמדומה אני שבפי' ר"ח יש כן. ופרכי' ולא והא רב פפא ואחרינא בהדי' איפסוק לאבא מר ברי' (דר' אבהו). שאני רב פפא מילתא יתירא הוא דעבד לגבי [אבא מר בריה] (דר' אבהו):

סימן קפח

יהודה בר מרימר ומר בר רב אשי ורב אחא מדיפתי כריכו ריפתא בהדי הדדי ולא הוה בהו חד דמופלג מחברי'. בחכמ' ובזקנה. יתבי וקא מיבעי' להו הא דתנן שלשה שאכלו כא' חייבין לזמן ה"מ היכא דאיכא גדול. אבל היכא דכי הדדי נינהו חילוק ברכות עדיף בריך אינש לנפשי' אתו לקמי' דמרימר אמר להו חילוק ברכות עדיף. ידי ברכה יצאתם ידי זימון לא יצאתם. וכי תימרו נהדר ונזמן אין זימון למפרע. שמעי' מהכא שהגדול מברך והכי פסקי' לקמן דאע"ג דאיכא עיקר שבסעודה. הגדול מברך. דאמר לקמן תלמידי דרב

הוי יתבי בסעודתא על רב אחא אמרי אתא לן גברא רבה דמברך לן אמר להו מי סבריתו גדול מברך עיקר שבסעודה מברך והלכתא גדול מברך אע"ג דאתי לבסוף. וכתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק שרליאון אין זימון למפרע הלכך שלשה שאכלו יחד ושכחו וברך כ"א לעצמו בטל הזימון. אבל שכח אחד מהן וברך לעצמו והשנים לא ברכו השנים יזמנו על השלישי שברך כבר והוא אינו יכול עוד לזמן כההיא דפרקין לקמן דאמר רבה תוספאה הני תלתא דכרוך ריפתא בהדי הדדי וקדים חד מינייהו ובריך לדעתי' אינהו נפקי בזימון דידיה ואיהו לא נפיק בזימון דידהו לפי שאין זימון למפרע:

סימן קפט

בא ומצאן לשלשה כשהן מזמנין מהו אומר אחריהם. פי' באדם בעלמא מיירי שלא אכל עמהם שאין לו לשתוק כששמע שמברכין את הבורא. אלא צריך לענות אחריהם. רב זביד אמר ברוך המבורך פי' רבינו שלמה דלא מצי למימר שאכלנו משלו. ורב פפא אמר עונה אמן. ואמרי' ס"פ אלו דברים בירושלמי תני ר' הושעיא עונה הוא אמן אע"פ שלא אכל ואינו אומר ברוך שאכלנו אלא א"כ אכל. ולא פליגי הא דקאמר ברוך המבורך כדאשכחן דקאמר המזמן נברך אבל אשכחינהו דענו ברוך הוא שאכלנו יענה בתרייהו אמן. כתב בהלכות גדולות ואסקינן דאשכחינהו דקאמרי נברך אומר ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ואי אשכחינהו דקאמרי ברוך ולא שמע נברך אומר בתרייהו אמן. ואי הוו בי עשרה ועייל ואשכחינהו דקאמרי נברך אלהינו אומר בהדייהו ברוך אלהינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד:

סימן קצ

תני חדא העונה אמן אחר ברכותיו הרי זה משובח ותניא אידך ה"ז מגונה. ל"ק הא דענה אמן אחר כל סוף ברכה וברכה. והא דענה אמן בבונה ירושלים. פי' רבינו שלמה בבונה ירושלים שהיא סוף ברכותיו וכן בסוף ברכות ק"ש שחרית [וערבית] ואחר כל ברכותיו דקתני בברייתא ה"ז משובח אחר [גמר] כל ברכותיו קאמר ואחר ברכותיו דקתני ה"ז מגונה בסוף כל ברכה וברכה קאמר. וכן פי' ר"ח וכן ה"ג דל"ד נקט בונה ירושלים אלא כל ברכה מעין בונה ירושלי' העונה אמן ה"ז משובח. דליכא למימר דבונה ירושלים דוקא משום דהוי היכירא דפועלי' דהא רב אשי עני לי' בלחישא אלא ודאי סוף כל הברכות כגון ישתבח דהוי סוף ברכות דפסוקי דזמרה וכן יהללוך דסוף הלל וסוף ברכות שמנה עשרה וכיוצא בהן. והכי אי' בירוש' סוף פרק אין עומדין תני הפורס על שמע והעובר לפני התיבה והנושא את כפיו והקורא בתורה והמפטיר בנביא והמברך על אחת מכל מצות האמורות בתורה לא יענה אחר עצמו אמן ואם ענה הרי זה בור. ואית תניי

תני ה"ז חכם אמר רב חסדא מן דמר ה"ז בור. בעונה אחר כל ברכה וברכה ומן דמר חכם בעונה בסוף. והאידנא לא נהיגין לענות אמן בהבוחר בעמו ישראל באהבה ובאוהב עמו ישראל. ואני כתבתי בליקוטיי ס"פ א"ע בירוש' אמר רב כגון אלין תלתא אדם עונה אמן אחר עצמו בהבוח' בעמו ישראל באהבה ובאוהב עמו ישראל ובבונה ירושלים בין בתפלה בין בברהמ"ז ולא מצאתי אותו בירוש' שלפני. אבייי עני ליה אמן דבונה ירושלים בקלא כי היכי דלשמעו פועלים וניקומו דהטוב והמטיב לאו דאורייתא. פי' רבי' שלמה כי היכי דלשמעו פועלים וידעו שנגמר כל ברכה שהרי אין מברך עונה אמן אלא בסוף וליקומו לעבידתייהו ואי משום דקא מפקי להו מהטוב והמטיב לא איכפת לי' דקסבר לאו דאורייתא היא אלא ביבנה תקנוה על הרוגי ביתר שניתנו לקבורה. רב אשי עני לי' להוא אמן בלחישה. ועוד דלדידן לית לן פועלי' אין לחוש להכירא דפועלי' ואפילו אביי מודה: ר' זירא חלש אמר ר' אבהו אי איתפח ר' זירא עבידנא יומא טבא לרבנן איתפח ר' זירא עביד רבי אבהו סעודה לרבנן כי מטא למשרי א"ל לר' זירא לישרי לן מר א"ל לא סבר לה מר להא דר' יוחנן דאמר בע"ה בוצע כי מטי לברוכי א"ל ליברך [לן מר] א"ל לא סבר לה מר להא דרב הונא דאמר רב הונא בוצע מברך והוא כמאן סביר' לי' כי הא דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה ואורח מברך כדי שיברך את בעה"ב. כתב מורי רבי' יהודה בר יצחק שירליאון אורח מברך ואפי' בעה"ב גדול מן האורחין אורח מברך כדי שיברך את בעה"ב אם רוצה בעה"ב לברך מאחר שהוא גדול יברך ואם רוצה גדול ליתן רשות לאחר לברך הרשות בידו. כדאשכחן דיהיב לי' ר' רשות לרב לברך ברהמ"ז כדאמ' לעיל פ' כיצד מברכין רב ור' חייא הוו יתבי קמי' דרבי בסעודתא אמר לי' רבי לרב קום משי ידך חזי' דהוה קא מירתת א"ל ר' חייא בר פחתי עיין בברכות מזונא קאמר לך. עוד כתב שיש לקיים דברי שניהם דהיכא שבעה"ב אוכל עם האורחין בעה"ב [בוצע] כדי שיבצע בעין יפה ואורח מברך והיכא שאורחים אוכלים לבדם בלא בעל הבית הוא הבוצע הוא המברך:

סימן קצא

עד היכן ברכת הזימון פי' שצריכין להיות שלשה וכשהן שנים לא יאמרוה רב נחמן אמר עד נברך רב ששת אמר עד הזן נימא כתנאי ברכות המזון שתים ושלש ותניא אידך שלש וארבע סברוה דכ"ע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא מאי לאו בהא קמפלגי למ"ד שתים ושלש קסבר עד הזן וכשהן שנים אין אומרי' אלא ברכת הארץ ובונה ירושלים. ולמ"ד שלש וארבע קסבר עד נברך וכשהן שנים הם אומרים שלש. הזן וברכת הארץ ובונה ירושלים וכשהן שלשה הן מוסיפין [נברך]עד ובטובו חיינו. לא רב נחמן מתרץ לטעמי'

ורב ששת מתרץ לטעמי'. ר"נ מתרץ לטעמי' כולי עלמא עד נברך ולמ"ד שתים ושלש אמר לך הכא בברכות פועלים עסקי' דאמר מר פותח בברכת הזן וכולל בונה ירושלים בברכת הארץ וברכת הארץ ובונה ירושלים כחדא ברכה ואין כאן ברכה אלא ברכת הזן וברכת הארץ וכשהן שלש מוסיף נברך הרי שלש ולמ"ד שלש וארבע פותח בברכת הארץ וחותם בברכת הארץ. ורב ששת מתרץ לטעמי' כולי עלמא עד הזן מ"ד שתים ושלש שפיר ומ"ד שלש וארבע קא סבר הטוב והמטיב דאורייתא אמר רב יוסף תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא שהרי פועלין עוקרין אותה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא שהרי פותח בה בברוך [ואינו חותם בברוך] דתניא כל הברכות פותח בהן בברוך וחותם בברוך חוץ מברכת הפירות [וברכת המצות] וברכה הסמוכה לחבירתה וכו' אמר רב נחמן בר יצחק תדע דהטוב ומטיב לאו דאורייתא שהרי עוקרין אותה בבית האבל. להיכן הוא חוזר פי' מי שנצטרף לזימון ואמר לעיל אליבא דרב ששת ברכת הזימון עד הזן והוצרך זה להיות מפסיק אכילתו עד שגומר המברך ברכת הזן וחוזר זה שהפסיק לשנים (וגמרו סעודתן) [וגמר סעודתו] להיכן הוא חוזר לברך לאחר שיגמור רב זביד משמי' דאביי אומר חוזר לראש. לתחלת הזן שהרי נתחייב בזימון שבתחלה הוקבע לשלשה (ורב אסי) [ורבנן] אמר למקום שפסק לברכת הארץ והלכתא למקום שפסק. זאת היא שיטת רבי' שלמה ופירושו ופסקו רבוותא הלכתא כרב ששת באיסורי ואביי (ורב אסי) [ורבנן] נמי פליגי אליב' דרב ששת משמע דס"ל כוותי' וקבעינן נמי הלכתא למקום שפסק דהיינו לברכת הארץ דעד הזן הוי ברכת הזימון הלכך שנים שאכלו מברכין ברכת הארץ ובונה ירושלים והטוב והמטיב ואין מברכין ברכת הזן כך הי' הלכ' למעשה שיטת רבינו שלמה ופירושו. ותימה דאין אנו נוהגין כן אלא מעשי' בכל יום יחיד שאוכל מברך ברכת הזן ואינו מחסר כ"א מנברך עד ובטובו חיינו. ונראה בעיני לקיים המנהג ולומר דהלכה כרב נחמן דאמר ברכת הזימון עד נברך שאכלנו משלו והן עונין ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו ודוקא ע"כ בעי שלשה אבל מברכת הזן ואילך לא בעי שלשה אלא אפי' יחיד מברך מברכ' הזן ואילך דהא דרב ששת מתוקמא כתנאי ובריתי פליגי אהדדי מ"ד שתים ושלש סבר דהטוב והמטיב לאו דאורייתא ומ"ד שלש וארבע סבר הטוב ומטיב דאורייתא ולרב נחמן לכ"ע הטוב והמטיב לאו דאורייתא. וכולהו אמוראי סברי כרב נחמן ורב יוסף ורב יצחק בר שמואל בר מרתא ורנב"י כולהו סברי דהטוב והמטיב לאו דאורייתא ומפרשי לברייתות כרב נחמן כי היכי דלהוי לכולי עלמא ולא כתנאי ואביי ורב אשי נמי סברי כרב נחמן דהטוב והמטיב לאו דאורייתא דאביי עני ליה בקלא כי היכי דלישמעו פועלים דליקומו דהטוב והמטיב

לאו דאורייתא ורב אשי דעני לי' בלחישא כי היכי דלא לזלזלו בי' וכן פסק בפי' ר"ח דהלכה כרב נחמן. ולעיל בפ' הי' קורא תניא פועלים שהיו עושים מלאכה אצל בעה"ב ואוכלין פתן כיצד מברך ברכה ראשונה כתיקנה שני' פותח בברכת הארץ וכולל בונה ירושלים בברכת הארץ וחותם בברכת הארץ ופועלים סתמא קתני ואפי' יחיד שמעי' מינה דיחיד מברך ברכת הזן. וההיא דלהיכן הוא חוזר נוכל לפרש דאליבא דרב נחמן קמיירי רב זביד משמי' דאביי אמר חוזר לראש דהיינו שמתחיל לומר ברוך שאכלנו משלו (ורב יוסף) [ורבנן] אמרי למקום שפסק דהיינו שמתחיל הזן. א"נ כמו שפי' הרב רבינו יוסף דאוריינוש דלא איירי בהפסיק לשנים אלא בכל המברך ברהמ"ז איירי וה"פ להיכן חוזר המברך ברהמ"ז רב זביד משמי' דאביי אמר חוזר לראש פי' חוזר ומתחיל נברך שאכלנו משלו וכו' (ורב אסי) [ורבנן] אמרי למקום שפסק כלומר אינו מברך אלא ברוך הוא שאכלנו משלו וכן פי' בה"ג. וכ"פ רבינו יצחק אלפס וז"ל עד היכן ברכת הזימון רב נחמן אמר עד נברך כו' שאם אכלו שלשה והוצרך אחד מהם לצאת שיושב עד שיאמר ברוך הוא שאכלנו משלו ובטובו חיינו שזה הוא ברכת הזימון ורב ששת אמר עד הזן את הכל כו' נימא כתנאי דתניא חדא שנים ושלשה ותניא אידך שלשה וארבעה מאי לאו דכ"ע אית להו הטוב והמטיב לאו דאורייתא ובהא קמיפלגי מ"ד שנים ושלש [סבר עד הזן] ומ"ד שלשה וארבע' קא סבר עד נברך ודחינן לא רב ששת מתרץ לטעמי' ורב נחמן מתרץ לטעמי' וכו' האי שמעת' שקלו וטרו בה קמאי ז"ל ולא סלקא להו כל עיקר משום דסבירא להו דהא דתניא שנים ושלשה ברכות איתניין וקשיא להו היכי תני להו בלשון זכר ולא אשכחו בה פירוקא והך מימרא דעד היכן ברכת הזימון איפלגו בה בגמרא דבני מערבא ואותבינן התם למ"ד עד נברך מהך ברייתא דשנים ושלשה וכד מעיינת בה סלקא לה פירושא דהא שמעת' בלא גמגום וה"ג התם שלשה שאכלו כאחת ובקש אחד מהן לילך לו דבי רב אמרין מברך ברכה ראשונה והולך איזהו ברכה ראשונה דבי רב אמרי זו ברכת (המזון) [הזימון]. רבי זעירא בשם רבי ירמיה אמר זו ברכת הזן את הכל (רב ענן בשם רב) [רבי חלבו בשם רבי חנין] זו ברכת הזן את הכל מתיב רב ששת והא מתני' פליגי שנים ושלשה [שאכלו] חייבין בברכת המזון הא ארבע לא אין תאמר ברכת זימון ראשונה נתני ארבעה [אשבח תני ד' ואי תימא זו הטוב והמטיב שניא היא דא"ר הונא] (א"ר יוסף תדע דהטוב והמטיב אינו מן המקרא שהרי פועלי' עוקרין אותה רב הונא אמר) משניתנו הרוגי ביתר לקבורה הוקבעה הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה. אמר רב (הונא) [חנה] תפתר כר' ישמעאל דאמר הטוב והמטיב דבר תורה כו'. נמצאת אתה אומר דשנים דקתני גברי אינון וה"פ שנים ושלשה

שאכלו ואין א' מהן יודע [לברך] ברהמ"ז כולה בברכותי' אלא אחד יודע ברכה ראשונה והשני ברכה שניה והשלישי יודע ברכה שלישית וקאמר חייבין בברהמ"ז לפי שהאחד יברך ברכה שלו ונמצאת ברהמ"ז עולה משניהן או משלשתן וגמרינן מינה דברהמ"ז אינה אלא שלשה ברכות ולפיכך אינה מתחלקת אלא לשלשה אנשים בלבד ומשום הכי קתני שנים ושלשה ולא קתני ארבעה דאי איתא דברכת הזימון עד נברך ליתני ארבעה ופריק אשכח תנא דקתני ארבעה ואנא קאי כוותי'. וא"ת הך תנא דתני ארבע משום הטוב והמטיב הוא דמני לי' גברא רביעאה לית לן למימר הכי דהטוב ומטיב דרבנן הוא ולא מני לי' תנא בהדי דאורייתא. הכין פירושא דהדין גמרא דבני מערבא וחד טעמ' הוא עם גמרא דילן ובכך סליק פירושא מהא מתני' כהוגן וליכא בה קושיא כלל. וקיימא לן כרב נחמן דעד נברך [וכן עמא דבר דהא יחיד כד מברך מתחיל מברכת הזן אלמא ברכת הזימון דליתא אלא בג' עד נברך] הוא בלבד אבל ברכת הזן אינה בכלל ברכת הזימון. להיכן הוא חוזר אותו שאמר כבר ברוך שאכלנו משלו רב זביד משמי' דאביי אומר חוזר לראש ואומר פעם אחרת ברוך שאכלנו משלו ורבנן אמרי למקום שפסק ואומר ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו וכן הילכתא עכ"ל. וכן פי' ר"ח אע"ג דקיי"ל הלכה כרב ששת באיסורי וברכות איסורי נינהו הלכתא כרב נחמן חדא דקאי טעמא כתנאי ועוד דמדקמבעיא לן להיכן הוא חוזר המברך ברכת הזימון ואמר רב זביד חוזר לראש פי' חוזר ומתחיל נברך שאכלנו משלו ובטובו חיינו בא"י אלקינו מלך העולם הזן את וכו' ורבנן אמרי למקום שפסק כלומר אינו אומר נברך אלא ברוך שאכלנו משלו כו' ואסיק ממקום שפסק שמע מינה דהלכתא כרב נחמן:

סימן קצב

רבה בר (רב הונא) [בר חנה] עסיק לי' לברי' בי רב (דניאל) [שמואל] בר רב קטינא קדים רבה בר (רב הונא) [בר חנה] לישב על השלחן ולשנות לבנו הלכות סעודה לפי שהחתן רגיל לבצוע והי' מלמדו האיך יעשה. וויתיב וקא מתני לי' לברי' אין הבוצע רשאי לבצוע כלו' לפרוס פרוסה מן הפת. עד שיכלה אמן מפי העונים. בתר ברכת המוציא דאף עניית אמן מן הברכה היא ואמרי' בכיצד מברכין צריך שתכלה הברכה קודם בציעה. ויתיב רב חסדא וקאמר מפי הרוב תנינא א"ל רמי בר חמא לרב חסדא מאי שנא רובא דלא סליק ברכה מיעוט' נמי לא סליק ברכה א"ל שאני אומר כל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה. שמעי' מהכא דהשומע ברכת המוציא או ברכת בפה"ג וכל כיוצא בהן שלא יצאו י"ח לא המברך ולא השומע עד שיענה השומע אמן דאף עניית אמן מן הברכה היא

היינו בדברי הירושלמי דפ' שלשה שאכלו כדפרי' לעיל פ' כיצד מברכין דההיא דשאלו את ב"ז מפני מה אמרו בא להם יין בתוך הסעודה כאו"א מברך לעצמו:

סימן קצג

תנו רבנן אין אומר אמן חטופה ולא אמן קטופה ולא אמן יתומה ולא יזרוק ברכה מפיו. פי' רבינו שלמה חטופה שקורין את אמן בחטף ולא בפתח קטופה שמחסר קריאת הנו"ן שאינו מוציאה בפה שתהא ניכרת. יתומה שלא שמע ברכה אלא שמע שעונין אמן. ולא יזרוק ברכה מפיו במהירות שדומה לו כמשאוי אלא שחק קבוע הוא עליו. הקשה רב ניסים גאון ז"ל מפ' החליל דתניא רבי יהודה אומר מי שלא ראה בדיופלוסטין של אלכסנדריא של מצרים לא ראה בכבודן של ישראל אמרו כמין בסילקא גדולה היתה סטיו לפנים מסטיו. פעמים שהיו בה ששים רבוא על ששים רבוא כפלים כיוצאי מצרים והי' בה שבעים ואחת קתדריאות של זהב כנגד שבעים וא' זקנים של סנהדרין כל אחת ואחת אינה פחותה מעשרים וחמשה רבוא (דינרים) [ככרים] של זהב ובמה של עץ באמצעיתה וחזן הכנסת עומד עליה והסודרין בידו וכיון שהגיעו לעניית אמן הלה מניף בסודרין וכל העם עונים אמן והשתא האיך היו עונין אמן והלא לא שמעו הברכה והוי' לה אמן יתומה. ופי' דהא דת"ר אין עונין אמן יתומה היינו במקום שעונה אמן אחר הברכה שהי' מחויב בה ויוצא ידי חובתו בעניית אמן כגון ברכות של שמנה עשרה וברכות שלפני ק"ש ושלאחרי' וכל ביוצא בהן אבל במקום שבעניית אמן אינו יוצא ידי חובת הברכ' שלא הי' מחויב באותה ברכה התם עונה אמן אע"פ שלא שמע הברכה רק שיודע שהצבור עונין עונה הוא עמהם וההיא דהחליל לא הי' לא בברכות של שמ"ע ולא בברכות של ק"ש אלא בברכות של קריאת התורה שהשומע אינו מחויב באותה ברכה והכי אי' בפ' החליל בירושלמי ובימה של עץ באמצעיתה ועומד עליה חזן הכנסת עמד אחד מהן לקרות בתורה והי' הממונה מניף בסודרין והן עונין אחריו אמן. והכי אמר לקמן בירושלמי ס"פ אלו דברים איזהו אמן יתומה אמר רב הונא דין דמחויב ברכה והוא ענה ולא ידע מה הוא ענה מיהו בירושלמי שלפני כתב דין דיתיב מברכה ולא אתבריר לי. ונראה בעיני שכך היא גירסת אמת כאשר כתבתי. תנו רבנן בן עזאי אומר כל העונה אמן חטופה יתחטפו ימיו קטופה יתקטפו ימיו יתומה יהיו בניו יתומים וכל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו. פי' ולא שיאריך יותר מדאי דאין זה אלא טועה כדאמר רב חסדא לעיל אלא בכדי שיכול לומר אל מלך נאמן. ונראה דהיינו טעמא דאמן נוטריקון דידיה אל מלך נאמן. אמן קטופה דלא ענה אלא מ"ם ונו"ן. אמן חטופה דין דענה אמן עד דלא שמע ברכה. תני עכו"ם שבירך את השם (אין) עונין אחריו אמן.

כיצד כגון יתרו דכתיב ויאמר יתרו ברוך י"י עונין אחריו אמן. אמר ר' תנחומא אם בירך עכו"ם לישראל עונין אחריו אמן דכתיב ברוך תהיה מכל העמים עכו"ם אחד פגע את ר' ישמעאל ברכו א"ל כבר ברכתך אמורה פגע בו עכו"ם אחר קללו א"ל כבר מלתך אמורה אמרו לו תלמידיו ר' כמה דאמרת להדין אמרת להדין אמר לון כן כתיב אוריך ארור ומברכיך ברוך. אמן בגי' הוי"ה אדנ"י:

סימן קצד

רב ושמואל הוו יתבי בסעודתא על אתא רב שימי בר חייא הוה קא מסרהיב ואכיל. א"ל רב מאי דעתך לאצטרופי בהדן גמרה לן סעודתא קודם שבאת ואין אתה עוד מחייבינן בזימון. א"ל שמואל אלו מייתי (לן) [לי] ארדליי' וגוזליי' לאבא מי לא אכלינן. שמואל היו חביבין ליה ארדליי' בקינוח סעודה הן כמהין ופטריות ולרב היו חביבין גוזלות. שמואל הי' קורהו לרב אבא לכבודו וא"ל מי לא אכלינן הלכך לא גמרין סעודתין ומצטרף והיינו שעדיין לא הסיחו דעתן לגמרי מלאכול בעבור כן נצטרף עמהם וחייבים בברכת הזימון אבל אם גמרו כבר סעודתן בנט"י דמים אחרונים או באמרם הב לן ונברך תו אין מצטרף עמהם לחייבם בברכת הזמון. אבל היכא שאכלו ג' ונתחייבו בזימון וגמרו סעודתן בנט"י דמים אחרונים או באמרם הב לן ונברך ושוב בא אחד ואכל כזית דגן ה"ז מצטרף עמהם ומזמן להם ומוציאם ידי חובת זימון. כעובדא דר' שמעון בן שטח דלקמן דכל זמן שלא זימנו ובירכו שלשה שאכלו כאחת קרינא בהו. ומורי רבינו יהודה ב"ר יצחק שרליאון כתב בשם רבינו יצחק ב"ר שמואל דההיא דשמעון בן שטח באמצע סעודה הוה. ולי אני המחבר נראה בעיני כאשר פירשתי:

סימן קצה

מתני' אכל טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ומע"ש והקדש שלא נפדו והשמש שאכל פחות מכזית והעכו"ם אין מזמנין עליהן. פשיטא הב"ע בעכו"ם שמל ולא טבל כדר' חייא בר אבא דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן לעולם אינו גר עד שימול ויטבול. וכל דלא טבל עכו"ם הוא ואשמעי' מתני' שאין לנו לזמן ע"י מאכל עבירה. וכיוצא בו בפ' הגוזל הרי שגזל סאה חטה מחבירו טחנה ועשה ממנה עיסה והפריש ממנה חלה. כיצד מברך. אין זה מברך אלא מנאץ. פסק רבינו שמואל זצ"ל שני בני אדם אחד נזהר מפת של עכו"ם ואחד אינו נזהר ואוכלין בחבור' שלשה שמזמנין יחד דאע"ג דאותו שנזהר מפת עכו"ם אינו יכול לאכול מפתו של זה שאינו נזהר כיון שזה שאינו נזהר יכול לאכול מפתו של זה שנזהר מצטרפין והביא ראיה מפ"ק דערכין דאמר התם הכל מצטרפין לזימון כהנים לוים ישראלים פשיטא. ל"צ דאכלי כהנים תרומה או קדשים

וזה אכיל חולין סד"א הואיל ואי בעי זר למיכל בהדי כהן לא מצי אכיל אימא לא נצטרף קמ"ל נהי דזר בהדי כהן לא מצי אכיל כהן בהדי זר מצי אכיל. וכתב מורי רבינו יהודה בר יצחק שירליאון שרבינו יצחק ב"ר שמואל רבו פסק מההיא דערכין שאם יש כאן ג' בני אדם שמודדים הנאה זה מזה ואכלו שאין מצטרפין לזימון כיון שאסורין בהנאה זה מזה ואע"פ שיכולים לישאל על נדרם. השתא מיהו לא אתשלו על נדרייהו. ואומר אני המחבר דהיינו דוקא שכל או"א אוכל מפתו לעצמו דהואיל דכאו"א לא מצי אכיל בהדי חבריה לא מצטרפי אבל אם דם אצל בעה"ב ונתן ככר לפניהם על השלחן דהשתא כולהו אכלי מחד ככר מצטרפי:

סימן קצו

מתני' נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהם. אמר רב אסי קטן המוטל בעריסה מזמנין עליו והא אנן תנן נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהם הוא דאמר כריב"ל. דאריב"ל אע"פ שאמרו קטן המוטל בעריסה אין מזמנין עליו אבל עושה אותו סניף ומשלימו לעשרה. פרש"י סניף חיבור לזימון עשרה. וכי אמר רב אסי נמי לעשרה קאמר. אמר ריב"ל תשעה ועבד מצטרפין מיתיבי מעשה בר' אליעזר שנכנס לביהכנ"ס להתפלל ולא מצא שם עשרה שיחרר עבדו והשלימו לעשרה. שיחרר אין לא שיחרר לא. ר' אליעזר לתרי הוי צריך ושיחרר חד ושביק חד. והיכי עביד הכי והא אמר רב יהודה אמר רב כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמ' לעולם בהם תעבודו לדבר מצוה שאני. מצוה הבאה בעבירה היא. מצוה דרבים עדיף להוציא רבים ידי חובתם לקדושה: אמר ריב"ל לעולם ישכים אדם לביהכנ"ס כדי שימנה עם עשרה הראשונים שכל הנמנה עם עשרה הראשונים נותנין לו שכר כולם. תניא נמי הכי כו' שכר כולם ס"ד אלא שכר כנגד כולם. אמר רב הונא תשעה וארון מצטרפין א"ל ר"נ וארון גברא הוא. (אמר (רבה) [ר' אמי] שנים ושבת מצטרפין א"ל רב נחמן שבת גברא הוא) אלא אמר רב הונא תשעה נראין כעשרה מצטרפין אמרי לה דמכנפי כנופי. וא"ל דמבדרי בדורי אלא אמר ר' אמי שני ת"ח המחדדין זה את זה בהלכה מצטרפין. פרש"י המחדדין זא"ז בביהכנ"ס ההלכה מצטרפת להיות שלישית. אמר (רב חסדא) [א"ר יוחנן] קטן פורח מזמנין עליו. פירוש שהביא סימנין ולא בא לכלל שנותיו. תנ"ה קטן שהביא שתי שערות מזמנין עליו. ואין מדקדקין בקטן. לאתויי קטן פורח שאין מדקדקין בו אם בא לכלל שנותיו אם לא ומה הן שנותיו שלש עשרה שנה ויום אחד. ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא דא"ר נחמן קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו אביי ורבא הוו יתבי בסעודתא קמי' דרבה אמר להו למי מברכין אמרו לי' לרחמנא א"ל היכי יתיב אביי אחוי כלפי טללא. ורבא

נפק לברא ואחוי כלפי שמיא אמר להו תרווייכו רבנן הויתו אלא בוצינא מקטפי' ידוע פי' בוצינא דלעת. השיב ר"ת זצ"ל אשר שאלת מנין לנו להשלים קטן לעשרה ומאימתי זמן צירוף השלמתו נראה בעיני כי מצטרף אפי' אינו יודע למי מברכין ולמי מתפללין אלא מוטל בעריסה מצטרף לעשרה מדאמר ריב"ל אע"פ שאמרו קטן המוטל בעריסה דהיינו אינו יודע למי מברכין ולמי מתפללין אין מזמנין עליו אבל עושין אותו סניף לעשרה סניף היינו לברהמ"ז לעשרה בשם ולעשרה שמתפללין משום דבר שבקדושה. וכן עבד אחד משלים אבל תרי לא כדאמר ר' יהושע בן לוי [והא דקאמר ולית הלכתא ככל הני שמעתתא לאו אדר' יהושע בן לוי] קאי דהא אפסקיה [באותו מעשה דר"א] ועוד דקא מסייע ליה רב נחמן (ובפרשת [תשעים ואחת] בבראשית רבה גרסי' הכי אריב"ל תינוק עושין אותו סניף לעשרה ובעי התם לשלשה מהו ופשיט' דכל דכן הוא. ופליג הא דשלשה אמימרא דריב"ל דהכא דהתם בב"ר תלתא קולי ובתלמוד דידן תלת' חומרי ועוד שפסק שם לברהמ"ז עושין אותו סניף לעשרה אבל לק"ש ולתפלה עד שיביא שתי שערות וליתא דתלמוד דידן עיקר). והא דאמר לית הלכתא ככל הני שמעתתא דארון ותשעה ושבת ומחדדין ותשעה נראין כעשרה וקטן פורח ואע"ג דתניא נמי הכי מוקמי לה אליבא דרב נחמן דאמר מזמנין על קטן היודע למי מכברכין בקטן פורח שלא הגיע לפלגות ואינו יודע למי מברכין ואי נמי באינו פורח אלא שיודע למי מברכין דבע"כ אהאי תניא נמי הכי לא קאי לית הלכתא והיינו כריב"ל דאמר קטן המוטל בעריסה אין מזמנין עליו אבל לתפלה ולסניף אפי' אינו יודע מצטרף ואסניף ותפלה לא פליג רב נחמן מדקאמר קטן היודע למי מברכין. אי נמי פורח מזמנין ולא בסניף עשרה ש"מ דבההיא מודה דזימון טפי חמור מסניף ותפלה כדמוכח בכולא שמעתא. ולהתפיסו ס"ת או חומש לא מוכח שמעתא. אלא בפרקי דר' אליעזר אית' גבי עיבור שנה ומתוך אותו מדרש החמירו גם בכאן אע"ג דלא דמיין אהדדי דהתם לאו משום דבר שבקדושה היא וכן פירש רב היי גאון זצ"ל דקטן עולה למנין עשרה ור"ח חולק עליו ולא מוכח הלכה אלא שכן דרכו תופס לו חומרא שלא להוציא שם שמים לבטלה הואיל ותניא כוותי' דרב חסדא לעיל גבי אין מדקדקין בקטן. ואפי' לדברי ר"ח המחמיר בזימון הוא דמחמיר אבל בסניף לעשרה לא פליג אדריב"ל דקיי"ל כוותיה. וליכא מאן דפליג. ומה שפוסק בהלכות גדולות דקטן פורח ויודע למי מברכין מצטרף. נראה בעיני דאו או קאמר או פורח או יודע. ואנא מוסיף על דבריהם אפי' מוטל בעריסה. דאכל בי עשרה שכינה שריא דכי גמרי' קדושה בעשרה מונקדשתי לא שנא גדולים ל"ש קטנים ובלבד שיהיו תשעה גדולים דטפי מחד לא כדאמר גבי עבד דליכא יקרא דשמיא כולי האי. ועבד נמי

איתי' בכלל ונקדשתי דשכינה שריא אכל מחוייבי מצות ובני ברית. וה"מ דמצטרפי כשישראל גדול מברך אבל לאפוקי אינהו אחרים לא דהא אמרי' שילהי ר"ה כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים י"ח והא דסלקי עבד אשה וקטן בתורה למנין שבעה דליתנייהו בת"ת משום דס"ת לשמיעה קאי דברכתן אינה לבטלה דלא מברכינן אקבו"צ על התורה אלא אשר בחר בנו ואשר נתן לנו. וצורנו יתן לכולנו שלום:

עד כאן התשובה

וזה לשון מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק שירליאון. רבי השיב אע"פ שהתיר רבינו יעקב לעשות קטן סניף לעשרה לתפלה בלא חומש בידו. הוא לא הי' נוהג כן ולא עשה מעשה. וגם שמצריכין אותו חומש בידו ואינו בשום מקום רק בפרקי דר' אליעזר לענין עיבור השנה מזכיר ספר תורה. והכי איתא התם בפ"ח בשלשה מעברין את השנה ר' אליעזר אומר בעשרה שנאמר אלהים נצב בעדת אל ואם נתמעטו מעשרה מביאין ספר תורה לפניהם ועושין גורן והקטן לפי קטנו וכו' ואין מזכיר כלל שיהא קטן אוחז ס"ת ואפי' היה בשום מקום לענין תפלה אומר ר' היינו דוקא ספר העשוי בגליון אם כתוב על זה ל"ש חומש ול"ש ספר תורה אבל חומשים כעין שלנו לא היו בימי חכמים. ומה שאומר קטן וס"ת עושין אותו סניפין בירושלמי ובבראשית רבה והוא קטן וס"ת כמו תשעה וארון בתלמוד שלנו שבמקום ארון בתלמוד שלנו מזכיר ס"ת שם ולית הלכתא הכי. ואע"פ שיש בירושלמי שראיתי כתוב בו ס"ת וקטן עושין אותו סניפין. אמר ר' יודן כיני מתני' קטן לס"ת עושין אותו סניף. משמע קצת כמנהג העולם שמא רוצה לומר לקריאת התורה מיירי שעולה למנין שבעה. אבל סניף לא הוי לעשרה ולשון הירושלמי אכתוב בסמוך וגם ראיתי ר' לעשות קטן וספר סניף לתפלה. וגם הרב ר' יוסף כתב בתוספותיו מסתברא דריב"ל קאי כרב אשי דפליג אמר זוטרא דלעיל בריש פרקין גבי קוראין לו ומזמנין עליו. דמיקל בזימון עשרה מזימון לשלשה והתם פסקי' כמר זוטרא דמחמיר בזימון עשרה לכך אין הלכה כריב"ל. והנה זה לשון הירושלמי ר' סימון בשם ריב"ל ור' (אחא) [יוסי] בן שאול בשם ר' קטן עושין אותו סניף לעשרה והא תני [אין] מדקדקין בקטן אמר ר' יוסי קיימא ר' סימון ר' חנניא ור' שמעון בשם ריב"ל לשני קטנים נצרכה שאם היה קטן עושין אותו ספק ספק עושין אותו ודאי ר' יהודה בן פזי בשם ר' (אסי) [יוסי] תשעה נראין כעשרה מזמנין מה עביד מסויימין. אלא אפי' קטן ביניהם ר' ברכיה אמר ר' יעקב בר זבדי בעי קומי ר' יוסי [בר' אלעזר] כמה דתימר קטן עושין אותו סניף לעשרה ודכוותיה יעשו אותו סניף לשלשה מה אין תמן [שמזכירין את השם עושין אותו סניף כאן שאין מזכירין את השם לכש"כ. א"ל והא אינו כ"ש] תמן ע"י שמזכירין את

השם עושין אותו סניף. וכאן שאין מזכירין את השם אין עושין אותו סניף. תני קטן וס"ת עושין אותו סניף. אמר ר' יודן כיני מתניתין קטן לס"ת עושין אותו סניף. ויש ירושלמי שהיה כתוב בו קטן לס"ת מאימתי עושין אותו סניף ר' (אבהו) [אבינא] אמר אתפלגון רב הונא ורב יהודה ותרוויהון בשם שמואל חד אמר כדי [שיהא יודע בטיב ברכה] וחד אמר כדי שיהא יודע למי מברך. אמר ר' יוסי כמה זמנין אכלית עם ר' תחליפא אבא ועם ר' אינוינא (בן חכינאי) [בר סיסי חביבי] ולא זמנין עלי עד שהבאתי שתי שערות. ע"כ הירושלמי. ועל זה הגיה וכן מנהג העולם ולא כמ"ד ותלמודא דברכות. וגם ר"ח פי' לקמן במילתיה דרב נחמן דאמר קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו. וזהו שאמר רב נחמן מי שהוא נכנס לכלל שנת י"ג ולא הביא שתי שערות ידועות שהוא חשוב קטן אע"פ שהוא גדול. ואם יודע למי מברכין והוא בן י"ג שנה מזמנין עליו פחות מכאן לא. והא דאשכחן לאביי דנפק לברא ואחוי כלפי שמיא לאו דוקא לאזמוני עלי' אלא שיש בו בינה והוא קטן. משמע דסובר ר"ח קטן פורח דהיינו שהגיעו שנותיו אבל שערות אינן גדולות כפוף ראשו לעיקרו שכן שיעור שער שאין דרך לגדל שער עד י"ג. ורב נחמן לא אתי לרבויי אלא קטן פורח. והוא שיודע למי שמברכין אבל קטן ממש לא אמר רב נחמן דפשיטא דלא פליג אברייתא דלקמן ולעולם אין מזמנין על הקטן אם לא הגיע לכלל שנים דהיינו שנת י"ג ולא הביא שערות כשיעור שיכול לכוף ראשו לצד עיקרו. מסקנא דמלתא אין עושין סניף לעשרה לזימון ולתפלה ולשלשה עד שיביא שתי שערות כעובדא דר' יוסי בר חלפתא דירושלמי עכ"ל:

סימן קצז

אמר רב יהודה ברי' דרב שמואל בר שילת משמי' דרב תשעה שאכלו דגן ואחד אכל ירק מצטרפין. אמר ר' זירא בעאי מני' מרב יהודה שמונה מאי. שבעה מאי. אמר לי לא שנא. ששה לא בעאי מני'. א"ל אביי שפיר קא עבדית דלא אבעיא לך התם טעמא מאי משום דאיכא רובא הכא נמי איכא רובא ולא היא רובא דמינכר בעינן. לפי הספרים דגרסי ולא היא משמע דתלמודא קאמר לה רובא דמינכר בעינן. אבל רש"י פי' ואיהו סבר ר' זירא שהי' קובל ומתחרט שלא שאל על הששה סבר דילמא רובא דמינכר שפיר בעינן דליכול דגן ואי בעי מיני' ששה לא הי' מתיר. ולפי זה הואיל ואביי פשיטא לי' ור' זירא מספקא ליה עבדינן כאביי וכן נראה בעיני דלא בעינן רובא דמינכר. דאמר בירוש' שמואל בר שילת בעי קומי רב ואית דאמרי בעון קומי' שמואל בר שילת. תשעה פת ואחד ירק אמר לון מזמנין. שמנה פת ושנים ירק אמר לון מזמנין [שבעה פת וג' ירק א"ל מזמנין] ר' אבינה בעי מחצה על מחצה מהו הן א"ל מזמנין. פי' כך השיב לו שמואל בר

שילת דמחצה דגן ומחצה ירק מזמנין. עד דאנא תמן. אצרכה לי. פי' רבי אבינה אמר לו לאחר שהשיב לו דמזמנין עד שהייתי עדיין בא"י הייתי מסופק במחצה על מחצה. א"ל שמואל בר שילת מי צריך לי מינך לא שאילית כלום' וכי אני מסופק. כלו' פשיטא לי שכך הוא כאשר השבתיך דמחצה על מחצה מזמנין שאם היה לי ספיקא וכי לא הייתי שואל ממך. והואיל ושמואל בר שילת קאי כאביי בהא דלא בעי' רובא דמינכר. כוותי' עבדינן. ול"ש לעשרה ול"ש לשלשה:

סימן קצח

אכל עלה ירק מצטרף דאמר בירושלמי תנא שנים פת ואחד ירק מזמנין. מתני' ברשב"ג והוא רשב"ג דשמעתין לקמן ומוכח שמעתא דהלכתא כוותי'. וכתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק שירליאון וכן נהגו העם. ינאי מלכא ומלכתא כריכו ריפתא אמר מאן יהיב לן גברא דבריך לן אמרה לי' דביתהו מאי אעביד לך דקטלת לכולהו רבנן אלא אישתבע לי דאי מייתינא לך גברא דלא מצערת לי'. איתיתיה לשמעון בן שטח אחוה אותבי' בין דידי' לדידה. אמר לי' חזי מה יקרא עבידנא לך. א"ל לאו אנת מוקרת לי אלא אורייתא היא דמוקרא לי' שנאמר סלסלה ותרוממך ובין נדיבים תושיבך. יהבו לי' כסא דחמרא א"ל בריך. א"ל מאי אברך ברוך שאכל ינאי וחביריו שתי האי כסא אייתו לי' כסא אחרינא ובריך. א"ר אבהו שמעון בן שטח דעבד לגרמי' הוא דעבד אלא הכי א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן לעולם אינו מוציא את הרבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן (תנ"ה) [מיתיבי] אמר רשב"ג עלה והסב עמהם אפי' לא טיבל עמהם אלא בציר ולא אכל עמהם אלא גרוגרת אחת ה"ז מצטרף [אצטרופי מצטרף] אבל להוציא את הרבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן. איתמר נמי אמר רב (חמא) [חנא] בר יהודה משמי' דרבא אפי' לא טבל עמהם אלא בציר ולא אכל עמהם אלא גרוגרת אחת מצטרף ולהוציא את הרבים אינו מוציא עד שיאכל כזית דגן אמר רב חנא בר יהודה משמ' דרבא הלכתא אכל עלה של ירק ושתה כוס של יין ה"ז מצטרף. להוציא את הרבים ידי חובתן עד שיאכל בזית דגן. ומיירי רשב"ג אפי' בשלשה כדמוכח בירושלמי כדפי' לעיל. פרש"י אע"פ דכזית דגן שיעורא דרבנן הוא כדא' פ' מי שמתו כיון דמחוי' מדרבנן מחויב בדבר קרינן בי' ומוציא רבים ידי חובתן ואם תאמר בקטן שהגיע לחינוך הא לא אמרי' הכי ההוא אפי' מדרבנן לא מחויב. עליה דאבוה הוא דרמיא עליה לחנוכיה ובה"ג פסק דוקא דאכלו אינהו כזית או כביצה דכוותיה אבל אכלו ושבעו [לא מפיק ואי אפשר להעמידה דהא ינאי וחבריו אכלו ושבעו] ואפקינהו שמעון בן שטח ואע"ג דלגרמי' הוא דעביד טעמא משום דלא אכיל כזית דגן אבל אכל כזית דגן הכי נמי ע"כ לשונו. וכתב מורי רבינו יהודה ב"ר

יצחק שירליאון דמסקנא דמלתא הכי הוי דמצטרף לזימון אפי' בעלה של ירק או בשתי'. וקשה לרבינו שלמה דהואיל שאינו מחויב מן התורה האיך יוציא אחרים שהן מחוייבים מן התורה. ופי' רבינו יצחק ב"ר שמואל דמוצי' שפיר אע"ג דלא מחייב אלא מדרבנן כי אפי' לא אכל כלל הי' יכול להוציאו כההיא דס"פ ראוהו ב"ד דתני אבא בר ברי' דר' זירא כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת היין וטעמא לפי שכל ישראל ערבים זה לזה מ"מ ברכת הלחם וברכת היין הם מטעם שנהנה ואסור להנות מן העוה"ז בלא ברכה. אבל קידוש וברכת המצה שאינם אלא למצוה מוציא אע"פ שיצא וה"ה ברהמ"ז. וכזית דגן א"צ אלא שיוכל לומר שאכלנו אבל מן התורה הי' יכול להוציא אפילו בלא אכילת כזית כיון שהי' גדול ולא דמי להההיא דמי שמתו דקטן שאכל כדי שביעה והגדולים שאכלו שיעורא דרבנן אבל אם לא אכל קטן אלא כזית לא הי' מוציא גדולים שגם הם לא אכלו אלא שיעורא דרבנן כיון דבקטן איכא תרתי לפטורא שהוא קטן ושיעור כזית:

סימן קצט

ת"ר סדר בהמ"ז כך היא ברכה ראשונה הזן שני' ברכת הארץ שלישית בונה ירושלים רביעית הטוב והמטיב ובשבת מתחיל בנחמה ואומר קדושת היום באמצע. פי' רצה והחליצנו. אמר ר' אלעזר רצה לאומרה בנחמה אומרה בברכת הארץ אומרה בברכה שתקנוה חכמים ביבנה אומרה. וחכמים אומרים אינו אומרה אלא בנחמה בלבד ולא יברך אדם בהמ"ז בלבו ואם ברך יצא. חכמים היינו ת"ק. איכא בינייהו דיעבד לרבנן בתראי מהדרין לי'. פי' רבינו שלמה ובשבת מתחיל בנחמה בלבד כלו' אינו צריך לא להתחיל ולא לסיים בשל שבת אלא מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה בנין ירושלים קרי נחמה כל היכי דמתחיל בין רחם בין נחמנו עכ"ל. ופי' ר"ח בשבת בונה ירושלים בנחמה ואומר נחמנו ה' אלהינו ומסיים בנחמה ונחמנו בתוכה כי אתה בעל הנחמות ברוך א"י מנחם ציון ובונה ירושלים. וכן פי' הרב ר' יוסף דאורליינוש דרחם לשון תחנונים ונחמנו לשון נחמה כדכתי' והנחם על הרעה לעמך. וכן נראה בעיני דאמר בירוש' פרק סדר תענית כיצד רבי אחא ב"ר יצחק בשם ר' חייא רובא דצפרין יחיד בת"ב צריך להזכיר מעין המאורע מהו אומר רחם ה' אלקינו על עמך ישראל וכו' ואנו נוהגים להתפלל נחם ה' אלקינו אלא בערבית ושחרית שאינו עת נחמה אנו מתפללים רחם שהיא תפלת תחנונים ובמנחה שהיא שעת נחמה מתפללין אנו נחם ה' אלקינו. ושמעי' מינה דרחם אינו לשון נחמה אלא לשון תחנונים. וכן כתב בתשובת הגאונים הכי אמור רבנן ז"ל בת"ב ערבית ושחרית אומר בתפלה רחם ה' אלקינו עלינו וכו' וחותם בונה ירושלים

לפי שהוא דומה כמי שמתו מוטל לפניו ואינו ראוי לקבל תנחומין. אבל במנחה הוא אומר נחם ה' אלקינו לפי שדומה כמו שנסתם הגולל וראוי לקבל תנחומין מיכן ואילך וכן הלכה ע"כ. הלכך בשבת דבעי להתחי' בנחמ' אל יאמר רחם אלא נחמנו וכו'. ויאמר רעינו זונינו פרנסינו כו' כההיא דירושלמי פר' אלו קשרים תני אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת. ר' (יעקב) [זעירא] שאיל לר' חייא בר בא מהו מימר רעינו זונינו פרנסינו בשבת א"ל טופס ברכות כך הוא ומותר. פי' הא דתני אסור לתבוע צרכיו בשבת היינו שלא יתקן תפלות ויסדיר תחנות ויאמרם בשבת כדרך שהוא עושה בחול אבל טופס תפלה שתקנו חכמים וקבעו להתפלל בכל יום מותר להתפלל אפי' בשבת אלא דרבנן לא אטרחוה משום כבוד שבת כדאי' פי' מי שמתו וההיא דפרק אלו קשרים ירוש' דתני אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת משום הכי מצלינן שבע ולא שמנה עשרה. ההיא משום הכי ל"ג לי' ותלמיד טועה כתבו על הגליון והכתיבו הסופר בפנים. ואומר רצה והחליצנו שהוא קדוש היום והא דמברכין רצה והחליצנו במצותיך ובמצות יום השביעי השבת כו' ולא מברכינן אלהינו ואלהי אבותינו קדשנו במצותיך ובמצות יום השביעי השבת כו' מצאתי עיקרו בפסיקתא בהפטרה ותאמר ציון למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועניני. אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אם אין לישראל זכות עשה להם בשביל ידידיך אברהם יצחק ויעקב וכל שאין להם זכות עשה בשביל ימינך הושיעה ימינך אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע למה כל דרחים לך מטרף וכו' ע"ש מיכן קבעו חכמים רצה והחליצנו בשבת. מיהו איני יודע למה אין אנו מברכין כך אלהינו ואלהי אבותינו רצה והחליצנו וכו'. הלכך הכי מברך נחמנו ה' אלהינו בציון עירך ושמחנו מלכנו בבית בחירתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו אבינו רעינו זוננו פרנסינו כלכלינו הרויחנו והרויח לנו ה' אלהינו מכל צרותינו ואל תצריכנו ה' אלהינו לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלוואתם אלא לידך הקדושה המלאה והרחבה ולא נבוש לעולם ועד רצה והחליצנו ה' אלהינו במצותיך ובמצות יום השביעי השבת הגדול והקדוש הזה כי יום זה גדול וקדוש הוא מלפניך לשבות בו ולנוח בו באהבה כמצות רצונך וברצונך הניח לנו ה' אלהינו ואל תהי צרה יגון ואנחה ביום מנוחתנו והראנו בנחמת ציון ובירושלים עיר קדשך כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות ומלכות בית דוד משיחך תחזירנה למקומה ותבנה ירושלים בימינו בא"י מנחם ציון ובונה ירושלים שצריך להזכיר מלכות בית דוד בבונה ירושלים. תניא ר' אליעזר אומר כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו. נחום הזקן אומר צריך שיזכור בה ברית. ר' יוסי אומר צריך שיזכור בה תורה פלימו אומר צריך שיקדים ברית לתורה שזו

ניתנה בשלש בריתות וזו ניתנה בשלש עשרה בריתות. ר' אבא אומר צריך שיאמר בה הודאה תחלה וסוף והפוחת לא יפחות מאחת וכל הפוחת ה"ז מגונה. פי' רש"י מלכות בית דוד בבונה ירושלים שעל ידו נתקדשה ירושלים. וצריך שיזכיר ברית בברכת הארץ שע"י ברית ניתנה לאברהם בפרשת מילה ואמר לו ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגורך. וצריך שיזכיר בה תורה שאף בזכות התורה ירשו את הארץ שנאמר למען תחיון ורביתם ובאתם וירשתם את הארץ. וצריך שיקדים ברית לתורה כגון על בריתך שחתמת בבשרינו ועל תורתך שלמדתנו ועל חיים וחסד שחוננתנו. וצדיך שיאמר בה הודאה תחלה וסוף. נודך ה' אלהינו ועל כולם ה' אלהינו אנו מודים לך. הלכך מברך ברכה ראשונה בא"י אלהינו מ"ה הזן את העולם כולו בטובו בחסד וברחמים נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו ובטובו הגדול תמיד לא חסר לנו ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד בעבור שמו הגדול כי הוא זן ומפרנס לכל ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא בא"י הזן את הכל. ואינו מתחיל נברך שאכלנו כשהוא מברך ביחיד. וההיא לברכת הזימון שייכא ומן נברך עד ובטובו חיינו ברכת הזימון כדפרי' לעיל. אבל המזמן חוזר ומתחיל ברוך שאכלנו משלו כדפרי' לעיל. ואינו אומר תמיד לא חיסר לנו אלא לא חסר לנו כך פי' רבינו שמואל בן רבי' מאיר זצ"ל וקאי על המקרא דכתיב לא חסרת דבר. ומברך ברכה שניה נודך ה' אלהינו על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ועל שהוצאתנו ממצרים ופדיתנו מבית עבדים ועל בריתך שחתמת בבשרינו ועל תורתך שלמדתנו ועל חיים וחסד ומזון שחוננתנו ועל כולם ה' אלהינו אנו מודים לך ומברכים לך ויתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד ככתוב ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך וזכור לנו ה' מהרה את ברית אבותינו ונקמינו מהרה משונאינו ובישועתך תרים ותגביה קרננו וכל החיים יודוך סלה בא"י על הארץ ועל המזון. ואינו אומר נודה לך אלא נודך כמש"כ רש"י. ואינו אומר אצל חמדה טובה ורחבה ברית ותורה חיים ומזון שהרי אומר ועל בריתך שחתמת בבשרינו ועל תורתך שלמדתנו ועל חיים (חן) וחסד שחוננתנו תרתי זימני למה לי. וברית דקאמר אחר כך היינו ברית של נקמה שכרת עמנו ברית לנקמינו משונאינו והודאה תחלה וסוף היינו נודך על כולם אנו מודים לך וכל החיים יודוך סלה מעין חתימה ולאו ממניינא הוא. ומברך ברכה שלישית רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך. ועל מלכות בית דוד משיחך ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו אבינו רעינו זוננו פרנסינו כלכלינו הרויחנו הרויח לנו ה' אלקינו מכל שונאינו. ואל תצריכנו ה' אלקינו לא לידי מתנת ב"ו ולא לידי הלואתם אלא לידך הקדושה והמלאה והרחבה ולא נבוש לעולם

ועד ובנה ירושלים עה"ק ב"ב בא"י בונה ירושלים. ואינו אומר אבינו מלכנו רועינו אלא אבינו רועינו ואינו מזכיר מלכנו שכך כתב מורי רבינו יהודה בר יצחק שירליאן שכל האומר אבינו מלכנו רועינו אינו אלא טועה. ואינו אומר רועינו. אלא רעינו רי"ש בחטף בלשון בקשה וי"א רועינו על שם ה' רועי לא אחסר. ואומר זונינו זיי"ן בשורק בלשון בקשה כלומ' זון אותנו כמו פרנסינו כלכלינו שהם לשון בקשה. (א"ר יוחנן) פליגי בה אבא יוסי בן דוסתאי ורבנן חד אמר הטוב והמטיב צריכה מלכות וחד אמר הטוב והמטיב אין צריך מלכות [מאן דאמר צריכה מלכות דרבנן ומאן דאמר אין צריך מלכות] קסבר דאורייתא. פי' רש"י מאן דאמר צריכה מלכות קסבר דרבנן. הלכך לאו ברכה הסמוכה לחבירתה היא שאינה (מברהמ"ז) [מברכת הארץ] ומ"ד אינה צריכה קסבר דאורייתא היא (ומברהמ"ז) [ומברכת הארץ] היא כדאמר לעיל אשר נתן לך זו ברכת הטוב והמטיב והוי לה סמוכה לחבירתה ומיהו פותח בה בברוך שפתיחתה היא חתימתה שכולה הודאה אחת היא ואינה הפסקה ודומה לברכת הפירות והמצות. אמר רבה בב"ח אמר ר' יוחנן הטוב והמטיב צריכה מלכות מאי קמ"ל כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה והא אמר ר"י חדא זימנא. אמר ר' זירא לומד שצריכה שתי מלכות חדא דידה וחדא דבונה ירושלים אי הכי ברכת הארץ נמי תיבעי. אלא ברכת הארץ היינו טעמא דלא בעיא דהויא לה ברכה הסמוכה לחבירתה. בונה ירושלים נמי לא תיבעי דהויא לה ברכה הסמוכה לחבירתה. הוא הדין דאפי' בונה ירושלים נמי לא תיבעי אלא איירי דאמר מלכות בית דוד לאו אורח ארעא דלא למימר מלכות שמים. פירש"י הלכך מהדר לה בהטוב והמטיב ואמר הכי מלך העולם והמלך הטוב והמטיב. ורב פפא אמר ה"ק צריכה שתי מלכיות לבר מדידה פרש"י כמו אבינו מלכנו אדירנו כו'. והכי קיי"ל הטוב והמטיב דרבנן כדפרישית לעיל וקיי"ל כר"פ דצריכה שתי מלכיות לבר מדידה. מורי רבינו שמחה זצ"ל משפיר"א מצא באגדה. שצריך לומר שלש טובות ושלש גמולות. ופי' דהטובות דומיא דגמולות לשעבר. והוה. ולהבא. הוא גמלנו. והוא גומלינו. והוא יגמול בעדינו וכן הטובות המטיב שבכל יום ויום הוא מטיב עמנו והוא ייטיב לנו. אבל הטוב אינו רואה שיהא מן המנין. דמשמע דהקב"ה שהוא טוב וכן היה נוהג לומר. הלכך מברך הכי. ברוך אתה ה' אמ"ה האל אבינו מלכנו אדירנו גואלינו יוצרנו קדושנו קדוש יעקב רועינו רועה ישראל המלך הטוב והמטיב שבכל יום ויום מטיב עמנו לחן לחסד ריוח ורחמים הצלחה וברכה וישועה ונחמה וכל טוב. ואומר הרחמן הוא בשבת כדרך שאומר בחול כגון הרחמן הוא יצילנו מן העניות. הרחמן הוא ינקום דם עבדיו ואין בו משום שואל צרכיו בשבת כדברי רבינו אפרים זצ"ל כדפרישית בהלכות מוצאי שבת:

סימן ר

יתיב ר' זירא אחורי דרב גידל ויתיב רב גידל קמיה דרב הונא ויתיב וקאמר משמיה דרב טעה ולא הזכיר של שבת אומר ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה יי מקדש השבת א"ל ר' זירא. מאן אמרה. א"ל רב. הדר יתיב וקאמר טעה ולא הזכיר של יו"ט אומר ברוך שנתן ימים טובים לעמו ישראל לשמחה ולזכרון ברוך א"י מקדש ישראל והזמנים. א"ל מאן אמרה. א"ל רב. הדר יתיב וקאמר טעה ולא הזכיר של ר"ח. אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון. ולא ידענא אי אמר בה שמחה אי לא אי אמרה משמיה דרב אי לא אי חתים בה אי לא. פרש"י ר' זירא קאמר לה האי ולא ידענא. ובירושלמי חתים בה ברוך א"י מקדש ישראל וראשי חדשים ולא קתני בה שמחה. גידל בר מניומי הוה קאי קמיה דרב נחמן וקא בריך וטעה רב נחמן והדר לרישא. א"ל מ"ט עביד מר הכי. א"ל דאמר רב שילא אמר רב טעה חוזר לראש. והאמר רב הונא טעה אומר ברוך שנתן. א"ל ולאו איתמר עלה אמר רב מנשיא בר תחליפא אמר רב לא שנו אלא שלא פתח בהטוב והמטיב. אבל פתח בהטוב והמטיב חוזר לראש: כתב מורי רבינו יהודה בר' יצחק שירליאון. מסקנא דמלתא היכא שסיים בונה ירושלים ולא פתח בהטוב והמטיב אומר בא"י אמ"ה אשר נתן שבתות למנוחה לעמו ישראל וכו' וכן ביו"ט ובראשי חדשים ויחתום בשל ראש חודש כיון דלא איפשט ואע"פ שהיא ברכה הסמוכה לחבירתה פותח בה בברוך כיון שהוא מדרבנן מידי דהוה אטוב והמטיב שהיא מדרבנן ופותח בה בברוך ועוד שאינה אלא אקראי בעלמא ומה"ט נמי שמא אם לא חתים בשל ר"ח ולא אמר בה נמי שמחה שפיר דמי כיון שאינה אלא מדרבנן. ואם שכח ולא הזכיר המאורע בסעודה שלישית של שבת אם לא היה צריך לאכול פת כי אם מיני תרגימא יצא ה"ה בסעודה ג' של שבת אם שכח להזכיר של שבת אין מחזירין אותו. אפי' אכל פת כיון שאינה חובה כמו סעודה הראשונה. ואי איקלע י"ט ושבת בהדי הדדי. או ר"ח ושבת. כולל ואומר ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ואת ימים טובים לשמחה ולזכרון בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים. וכשחל ר"ח בשבת אומר ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ואת ראשי חדשים לזכרון. בא"י מקדש השבת וישראל וראשי חדשים. ואישתמיטיה למורי רבינו יהודה. ההיא דירוש' דחתים בה בפירוש בדראש חודש. והיכא דפתח בהטוב והמטיב חוזר לתחלת ברהמ"ז כדאמר גבי תפלה עקר את רגליו חוזר לראש התם הוא דאיכא עקירת רגלים אבל הכא סיום הברכה הוא עקירת הרגלים הלכך חוזר לתחלת ברכת המזון. והכי אמר בירושלמי דפרקין חנן בר בא וחברייא הוון יתבין ואכלין בשובתא ומן

דאכלין ומברכין [קם אזל ליה חזר לגבון אשבחון ברכין] אמר להון לא כבר ברכינן (אמר לון) [אמרו לי'] מברכינן והדר מברכינן דנשינן דשובתא לא אמר כן [ר' אבא] בשם רב הונא ר' ירמיה מטו בה בשם רב טעה ולא הזכיר של שבת אומר ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל (באהבה לאות ולברית בא"י מקדש השבת טעה ולא הזכיר יו"ט כו' טעה ולא הזכיר בראש חודש אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל בא"י מקדש ישראל וראשי חדשים). פירוש ההיא עובדא הוה כעובדא דרב נחמן דגמרא דידן דפתח בהטוב והמטיב. וההוא דנפק לברא הקשה להו לחברייא כמו שהקשה גידול בר מניומי לרב נחמן. והתם במסקנא מסיק כאן שהסיח דעתו וכאן שלא הסיח דעתו. והיינו דפתח בהטוב והמטיב קרי היסח הדעת:

סימן רא

מתני' עד כמה מזמנין עד כזית ר' יהודה אומר עד כביצה. מלמעלה למטה קתני וה"ה לברהמ"ז בלא זימון. אלא רבותא אשמעינן דאפי' על כזית מזמנין. ואוקמא אביי דבקראי פליגי דר' מאיר סבר ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ואכילה בכזית ור' יהודה סבר אכילה שיש בה שביע' הוי אומר זו כביצה. ופסק בפי' ר"ח דהלכה כר' מאיר דאמר עד כזית. וכן פסק בהלכות גדולות. וכן פסק בשאילתות דרב אחאי בפרשת והיה עקב. וכן פסק רבינו אליעזר ממיץ זצ"ל. ועוד פסק דהואיל וקיי"ל כר' מאיר בכזית קיי"ל נמי כוותיה דושבעת זו שתיה א"כ לא יתחייב מדאורייתא אלא א"כ שתה. אם הוא צריך לשתיה אבל אם אינו צריך לא אמרה תורה שישתה אלא לתיאבון. הלכך האוכל עם אחרים שאכלו ושתו והוא אכל וצריך לשתיה לא מצו למפטר אחרים שאכלו ושתו ידי חובתם דאיהו מחייב מדרבנן ואינהו מדאורייתא ולא אתי מדרבנן ומפיק מדאורייתא. והכי קיימא לן כר' מאיר עד כזית ואע"פ שלענין יוה"כ בעינן ככותבת וכן לענין שתי' אומר רבינו יצחק ב"ר שמואל שיש להחמיר על היין ולברך אחריו ואפי' שתה פחות ממלא לוגמיו ואע"פ דלענין יוה"כ בעינן כמלא לוגמיו לענין ברכת היין ולאחריו לא בעי' הכי כמו שפי' לענין אכילה וכן לענין קידוש אמר בע"פ דברביעית סגי ואפילו מ"ד אכילה כביצה יכול לומר כן בשתי'. ואומר רבינו יצחק ב"ר שמואל דלפניו צריך לברך אפי' פחות מכזית דאסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה וכן פסק רבינו יצחק אלפס דאמר העלו לר' צדוק פחות מכביצה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו משמע אבל לפניו בירך ואמרי' בירושל' דפ' כיצד מברכין כל שאומר אחריו ג' ברכות אומר לפניו המוציא למ"ה הרי פחות מכזית אין אומר אחריו ג' ברכות מעתה לא יאמרו (עליו) [לפניו] המוציא אמר ר' יעקב בר אחא לשאר מינין נצרכה פי' לשאר מיני מאכל של

שאר מינין כגון מעשה קדרה פת אורז ודוחן ופת הבאה בכיסנין דלא קבע סעודתיה עלי' שאין אומר אחריו ג' ברכות ואין אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ:

סימן רב

מתני' כיצד מזמנין בשלשה אומר נברך שאכלנו בשלשה והוא אומר ברכו בעשרה אומר נברך לאלהינו בעשרה והוא אומר ברכו אחד עשרה ואחד עשרה רבוא במאה אומר נברך לה' אלהינו במאה והוא אומר ברכו כו' ברבוא הוא אומר נברך לה' אלהינו אלהי הצבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו ברבוא והוא אומר ברכו וכו' ר' יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל הן מברכין שנא' במקהלות ברכו אלהים פי' לפי רוב הקהל הן מברכין כמו שאמרנו שיש חילוק בין עשרה למאה ובין מאה לאלף ובין אלף לרבוא. א"ר עקיבא מה מצינו בביהכנ"ס אחד מרובין ואחד מועטין אומר ברכו את ה' ר' ישמעאל אומר ברכו את ה' המבורך. ירושלמי אמר שמואל אל יוציא אדם עצמו מן הכלל התיבון הרי ברכת התורה הרי הוא אומר ברכו אמר רבי אבון [מכיון] דאמר המבורך אינו מוציא עצמו מן הכלל. אמר שמואל אל יוציא אדם עצמו מן הכלל. פי' אע"פ שבארבע הוא רשאי לומד ברכו טוב לו שיאמר נברך ואל יוציא עצמו מן הכלל המברכים. תנן בשלשה והוא אומר ברכו. אלמא הכי עדיף כלו' רבים אתם ואפי' איני עמכם [אימא אף ברכו כלומר] אף ברכו שפיר דמי ומיהו נברך עדיף דטוב להיות בכלל המברכים אמר רב אדא בר אהבה אמרי בי רב תנינא סייעתא לשמואל ששה נחלקין עד עשרה. פי' אם רצו ליחלק לשתי חבורות ולזמן אלו לעצמן ואלו לעצמן רשאין הן שהרי יש זימון כאן וכאן עד עשרה. אבל אם היו עשר' חלה עליה' הזכרת השם ואין נחלקים עד שיהיו עשרים. ואי אמרת ברכו עדיף אמאי ששה נחלקין. אם ירצו הא הוו מעיקרא יכולין לומר ברכו והשתא תו לא אמרי. אלא ש"מ אף ברכו קאמר מתני' וכיון דמתני' אף ברכו קאמר סברא היא שטוב לאדם להיות מן המברכין וסייעתא לשמואל. תניא נמי הכי דמתני' [אף] ברכו קאמר. בין שאמר נברך בין שאמר ברכו אין תופסין אותו בכך והנקדנין תופסין אותו בכך. פי' דייקנין תופסין אותו על שהוציא עצמו מן הכלל. הלכך קיי"ל הכי כשמואל דאפי' ביותר משלשה שיכול לומר ברכו אל יאמר כ"א נברך כדי שלא יוציא עצמו מן הכלל. תניא ר' מאיר אומר ובטובו חיינו ה"ז ת"ח מטובו ה"ז בור נהרבלאי מתני איפכא ולית הלכתא כוותייהו. אמר ר' יוחנן נברך שאכלנו משלו ה"ז ת"ח. למי שאכלנו ה"ז בור וא"ר יוחנן ברוך שאכלנו זהו תלמיד חכם. על המזון שאכלנו. זהו בור וכן הלכה: מתני' אמר ר' עקיבא מה מצינו בביהכנ"ס אחד מרובין ואחד מועטין אומר ברכו את השם אף כאן בברהמ"ז אחד מרובין ואחד מועטין אומר ברכו את ה' אמר (רב) [רבא] הלכה כר"ע

בבהמ"ז דאחד עשרה ואחד עשרה רבוא מברכין נברך אלהינו וכבר פירשנו דהלכת' כשמואל דאל יוציא אדם עצמו מן הכלל. אמר רבא כי אכלי' ריפתא בי ריש גלותא כי הוינן בי מאה מברכינן עשרה עשרה וכי הוינן בי עשרה מברכינן תלתא תלתא פי' בי ריש גלות' מאריך בסעודה ואנן כל ג' ג' שגמרו סעודתן מזמנין בקול נמוך ויושבין אחר הברכה עד שיגמור ריש גלותא ויזמנו הוא והיושבים אצלו בקול רם. וליברכן עשרה שמע ריש גלותא ואקפד. אם היינו מזמנין עשרה הי' צריך המזמן להגביה קולו וישמע ריש גלותא ויחר לו שאנו עושין חבורה לעצמנו בפרהסיא. וליפקו בברכתא דריש גלותא איידי דאוושי עלמא לא שמעי. ואע"ג דמפקי נפשייהו מידי זימון של הזכרת השם וכי הדר מזמין ריש גלותא לא נפקי אינהו בי' כדאמר רבה תוספאה בסמוך אפי' הכי ניחא להו בהכי משום דאוושי עלמא שהיו שם מסובין רבים ואין קול המברך נשמע. הלכך יש ללמוד מכאן כגון בסעודת נישואין שיש מסובין רבים ואוושי עלמא אם יכולים לברך ולזמן בי עשרה לבד שלא יהא קפידא מן החתן ומן קרוביו יעשו אבל אם יש לחוש לקפידא יזמנו ויברכו שלשה שלשה לבד בקול נמוך וישבו שם עד שיזמן החתן והיושבים סביביו בקול רם:

סימן רג

מתני' שלשה שאכלו באחת אין רשאין ליחלק. וכן ארבעה וכן חמשה ששה נחלקין כדי זימון לכאן וכדי זימון לכאן עד עשרה. עשרה אינן נחלקין. דאיחייבו להו בזימון של הזכרת השם אלא עד שיהיו עשרים אז נחלקין לשתי חבורות אם ירצו. מאי קמ"ל תנינא חדא זימנא שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן אמר רבא לא נצרכא אלא (לכדרבנאי דאמר רבנאי) [כי הא דאמר ר' אבא] אמר שמואל שלשה שישבו לאכול באחת אע"פ שכאו"א אוכל מככרו אין רשאין ליחלק. אמר רב חסדא והוא שבאו משלשה חבורות של שלשה בני אדם בכל חבורה. ונתחייבו אלו בזימון ועמד אחד מכל חבורות ונצטרפו שלשה לחבורה אחת חייבין לזמן ואינן רשאין ליחלק שכבר הוקבעו ואפי' לא אכלו אלו שלשה משנצטרפו יחד שכבר גמדו סעודתן עם הראשונים. אמר רבא לא אמרן אלא דלא אזמין עלייהו בדוכתייהו אבל אזמין עלייהו פרח זימון מנייהו. פי' ולא אמרן אלא דלא אקדימו הנך חבורות שפרשו אלו מהן ואזמין עלייהו דהני כגון אם היו ארבעה בכל חבורה ונשאר בכל חבורה כדי זימון והפורשים הללו [היו] צריכין לצאת לשוק קודם שגמרו החבורות סעודתן אבל אזמין עלייהו דהני כגון שנצטרפו אלו עמהם לזימון כדאמר קורא לו ומזמנין עליו וברכו החבורות ואלו לא היו שם אלא כדי נברך וברוך הוא ועכשיו הם באים לברך לא מזמני דפרח מנייהו ברכ' זימון ותו לא הדר עלייהו.

והרב רבינו יוסף דאורלייניש פי' דאמר רב חסדא והוא שבאו משלש' חבורות של שלש' בני אדם אף על פי (שאין) מזמנין אין רשאין ליחלק מחבורתו כל אחד מפני שמפקיען מזימון אלא ילך כ"א לחבורתו. ואמר רבא אם נועדו השלשה הפורשים משלשה חבורות וברכו בזימון פקע זימון מכל חבורה ואע"פ שחוזרין לחבורתן ואם אוכלין עמהם מיכן ולהבא מצטרפין לזימון אבל בסעודה ראשונה כיון שנחלקו וזימנו לעצמן עכשיו אין מצטרפין לאותה אכילה: ירושלמי ריש פרקין הכא את אמר אין רשאין ליחלק. וכה את אמר חייבין לזמן. שמואל אמר כאן בתחלה כאן בסוף. איזהו בתחלה איזהו בסוף תרין אמוראין חד אמר נתנו דעתן לאכול זהו בתחלה. אכלו כזית זהו בסוף. וחד אמר אכלו כזית זהו תחלה גמרו לאכול זהו בסוף. ונראה בעיני אני המחבר דבפלוגתא דר' מאיר ורבי יהודה קמיפלגי דמאן דאמר אכלו כזית זהו בסוף סבירא לי' כר' מאיר דאמר דמזמנין עד כזית ומ"ד גמרו לאכול זהו בסוף ס"ל כר' יהודה דאמר עד כביצה. ואנן קיי"ל כר' מאיר דמזמנין עד כזית כדפרי' לעיל הלכה. הלכך קיי"ל כמאן דאמ' נתנו דעתן לאכול זהו בתחל' ואין רשאין ליחלק ואע"פ שלא אכלו כזית. ויש לי ללמוד מכאן שלשה שישבו לאכול באחת אע"פ שלא אכלו עדיין אלא שנתנו דעתן לאכול באחת. אינן רשאין ליחלק. ודקתני שלשה שאכלו באחת אינן רשאין ליחלק לאו דוקא אכלו אלא נועדו וישבו לאכול כאחת. וגמרא דידן ל"פ אירושלמי אלא דפריש לי' למתני' בענין אחר ואיתא לתרוייהו דלא סתרן אהדדי אע"ג דבגמרא דידן בעינן למימר דבדאכלו עסקי' וביר‍ושלמי בלא אכלו אלא נועדו לאכול מ"מ הסברות לא פליגי אהדדי אלא באכלו קיי"ל בגמרא דידן ובנועדו קיימא לן כירושלמי:

סימן רד

מתני' שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד. בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין לזימון ואם לאו אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן. תנא אם יש שמש ביניהם שמשמש לשתיהן השמש מצרפן אע"פ שאין אלו רואין את אלו כגון כשיש יריעה פרוסה ביניהם פי' מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק שירליאון שאע"פ ששתי חבורות בשני בתים ואין רואין אלו את אלו השמש מצרפן ואורחא דמלתא נקט במתני' שתי חבורות שאוכלו' בבית אחד דה"ה בשני בתים וכן פי' בהלכות גדולות. וכן איתא בירושלמי ר' יונה ר' בא בר זמינא בשם ר' זעירא לשני בתים נצרכה אמר ר' יונה והן שנכנס על מנת כן משעה ראשונה אלין דבית נשיא' מה את עביד להון כבית אחד או כשני בתים [נאמר] אם הי' דרכן לעבוד אלו על אלו מזמנין וא"ל אין מזמנין ר' ברכי' מוקים לאמורא על תרעא מציעא דבי מדרשא והי' מזמן על אלו ועל אלו ונרא' בעיני שיש חילוק בין בית אחד

לשני בתים דבשני בתים בעינן שיהיו נכנסין משעה ראשונה על מנת כן כדי להצטרף ולזמן יחד ובבית אחד אע"פ שלא נכנסו יחד:

סימן רה

מתני' אין מברכין על היין בפה"ג עד שיתן לתוכו מים דברי ר' אליעז'. לפי שהי' יינם חזק מאוד ואין ראוי לשתיה בלא מים הלכך אכתי לא אשתני למעליותא ולא זז מברכתו הראשונה והרי הוא כענבים וברכתו בורא פרי העץ. וחכמים אומרים מברכין: ת"ר יין עד שלא נתן לתוכו מים מברכין בפה"ע ונוטלין ממנו לידים דשם מים עליו דמי פירות בעלמא מקרי משנתן לתוכו מים מברכין עליו בפה"ג ואין נוטלין ממנו לידים דשם יין עליו ואין נטילה אלא במים ד"ר אליעז' וחכ"א בין כך ובין כך מברכין עליו בפה"ג ואין נוטלין ממנו לידים כמאן אזלא הא דאמ' שמואל עושה אדם כל צרכו בפת כמאן כר' אליעז'. פי' ר"ח דאין הלכה כשמואל דהא מוקמי לי' כר' אליעז' ולא כרבנן ובריייתא נמי פליג עליה דת"ר ארבעה דברים נאמרו בפת אין מעבירין כוס מלא ע"ג הפת שלא ישפוך עליה ותהיה הפת בזויה ואין מניחין בשר חי ע"ג הפת ואין סומכין את הקערה בפת ואין מזרקין את הפת. קתני שאין סומכין את הקערה בפת והיינו דלא כשמואל. ולא אפשר לומר כן דע"כ קיי"ל כשמואל במידי דלא מאיס. ובהא מודה שמואל דאסו'. דאמ' בפ' בתרא דביצה א"ל אביי לרב יוסף לר' יוסי הגלילי דאמ' לכם ולא לבהמה סופלי לחיותא היכי שדינן להו ביומא טבא א"ל הואיל דחזיא להסקה התינח יבישא רטיבא מאי איכא למימ' א"ל הואיל וחזיין להיסק גדול התינח בי"ט בשבת מא"ל מטלטלינ' להו אגב ריפתא כדשמואל דאמר שמואל עושה אדם כל צרכו בפת. הא אוקמי' ר"י הגלילי כדשמואל וקיי"ל כר' יוסי הגלילי כדפסיק רבינו יצחק אלפס כדפי' התם הלכך קיימא לן נמי כשמואל. ובהלכות גדולות גבי הלכות קידוש והבדלה כתבו הלכתא כרבנן דאמרי אע"פ שלא נתן לתוכו מים מברכין עליו בפה"ג ואין נוטלין ממנו לידים ואע"ג דאמ' כמאן אזלא הא דשמואל דאמ' עושה אדם כל צרכו בפת כר' אליעז' וקיי"ל הלכתא כשמואל ה"מ במידי דלא מאיס אבל במידי דמאיס לא. הרי פסק כשמואל. אלא שרוצה לומ' דשמואל סבר דעושה אדם כ"צ בפת אפי' במידי דמאיס ובהא אין הלכ' כמותו אבל במידי (דמאיס) [דלא מאיס] הלכה כמותו. ומורי רבינו יהודה ב"ר יצחק שירליאן אומ' דמוד' שמואל במידי דמאיס דאסו'. כההיא דפ' במה טומנין דבעו מיני' מרב ששת מהו לפצוע זיתים בשבת. פי' ליטול ידיו לפי שמי זיתים חזקים הן כדתנן או מולגן במי זיתים. אמ' להו וכי בחול מי התירו. קסבר משום הפסד אוכלין. לימא פליגא דשמואל דאמר שמואל עושה אדם כל צרכו בפת. אמרי פת לא ממאס הני ממאסי. הא למדת

דמודה שמואל במידי דמאיס דאסור אלא שדר' אליעזר עדיפא מדשמואל דשמואל סבר עושה אדם כ"צ בפת במידי דלא מאיס ודמאיס אסור ור' אליעזר שרי אפי' במידי דמאיס. ושמעי' נמי מההיא סוגיא דהלכה כשמואל מדמסיק סתמא דתלמודא לימא פליגא אדשמואל. משמע דהלכתא כוותי'. מיהו ליכא למימר כשמעתא דשמואל כרבנן נמי אתיא דאמר בין כך ובין כך אין נוטלין ממנו לידים משום דממאס ובהא מודה שמואל. דטעמייהו דרבנן לאו משום ממאיס אלא דאפילו בלא מים שם יין עליו ואין נטילה אלא במים. ואמרי' בפ' במה מדליקין שלח שלמה בי מדרשא. אבא מת ומוטל בחמה וכלבים של בית אבא רעבים ומה אעשה. שלחו לי' חתוך נבילה והנח לפני הכלבים. ואביך הנח עליו ככר או תינוק וטלטלו והיינו כשמואל הלכך הלכה כשמואל דעושה אדם כ"צ בפת במידי דלא מאיס ובמידי דמאיס אסור ובהא מודה שמואל. ומותר לסמוך את הקערה בפת היכא דלא ממאיס. ואסור לאכול דייסא בפת במקום הכף משום דממאס ואי קים ליה בגויה שלאחר שאכל הדייסא יאכל זה הפת שאכל בו הדייסא דלא ממאיס עלי' מותר. והכי איתא במס' סופרים ס"פ עושה תורה נביאי' כאחת אין נוהגין בזיון באוכלין ואין זורקין אותו ממקום למקום. לא ישב ע"ג קופה [מלאה של תמרים או גרוגרות אבל יושב הוא ע"ג קופה] מלאה קטנית או ע"ג עיגול של דבילה מפני שנוהגין כך. אין סומכין באוכלין ואין מכסין באוכלין ואין אוכלין [אוכלין] באוכלין אא"כ היו ראוים לאכילה ר' אליעזר בן יעקב אומר כל [שיש לו יד ועוקץ מותר לכסות בו רשב"ג אומר] אוכל שגמרו בידי (אדם) [אחרים] מותר לכסות בו [כו'] אין אוכלין [אוכלין] באוכלין אא"כ אוכל בבת אחת. פי' הא דקתני אין אוכלין [אוכלין] באוכלין אא"כ היו ראוים לאכילה שלאחר שיאכל בזה האוכל את אוכל אחר יהי' ראוי לו לאכילה ויאכלנו אח"כ דלא ממאיס עלי' אבל היכא דאח"כ ממאיס עלי' ולא מצי למיכלי' בהא קתני סיפא דאין אוכלין אוכלין באוכלין אא"כ אוכלן בבת אחת. והא דקתני אין זורקין ממקום למקום חיינו דוקא במידי דממאיס. אבל לא ממאס שרי כדאמר בשמעתא אמימר ומר זוטרי כריכו ריפתא בהדי הדדי אייתו לקמייהו תמרי ורמיני שקל מר זוטרי פתק לקמי' דרב אשי. א"ל לא סבר לה מר הא דתניא אין מזרקין את האוכלין א"ל ההיא בפת תניא. והתניא כשם שאין מזרקין את הפת כך אין מזרקין את האוכלין. ל"ק הא במידי דמאיס הא במידי דלא מאיס. ומשמע דוקא שאר אוכלין אבל פת אע"ג דלא מאיס אין [זורקין]. מידי דמאיס פרש"י כגון תאנים וענבים ותותים שבישלו כל צרכן. דלא ממאיס רמון ואגוז וכל דבר קשה:

סימן רו

אמר רב יהודה שכח וזרק אוכלין לתוך פיו בלא ברכה מסלקן לצד אחר ומברך תני חדא מסלקן [ותנא אידך בולען] ותניא אידך פולטן ומברך וחוזר ואוכלן ל"ק הא דתניא בולען במשקין שא"א לסלקן [לאחד מלוגמיו] ולברך ולא לפולטן שמפסידן. והא דתניא פולטן במידי דלא מאיס [והא דתני מסלקן במידי דמאיס] דלא מאיס נמי אמאי פולטן ליסלקינהו לצד אחר ולברוך. כי איתנייהו בפומי'. תרגמא ר' יצחק קשישא קמי' דרבי יוסי בר אבין משמי' דר' יוחנן משום שנאמר ימלא פי תהלתך. מיכן יש ללמוד שלא להכניס אדם דבר בתוך פיו בשעה שהוא מברך:

סימן רז

בעו מיניה מרב חסדא מי ששכח ואכל בלא ברכה. מהו שיחזור ויברך א"ל מי שאכל שום (ואין ריחו) [וריחו] נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שתהא ריחו נודף. הלכך אם נזכר באמצע סעודה יברך. אמר רבינא אפילו גמר סעודתו נמי יכול לברך. אמר רבינא מנא אמינא לה. דתנן טבל ועלה בעלייתו אומר בא"י אמ"ה אקב"ו על הטבילה ולא היא התם מעיקרא גברא דלא חזיא הוא. הכא מעיקרא גברא דחזיא הוא ואידחי. והואיל ואדחי אדחי. פי' ר"ח דליתא לדרבינא. וכן כתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק שירליאון דליתא לרבינא:

סימן רח

מתני' בפרק אלו דברים בא להם יין אחר המזון. אם אין שם אלא אותו הכוס ב"ש אומרי' מברך על היין ואח"כ מברך על המזון וב"ה אומרי' מברך על המזון ואח"כ מברך על היין. פי' רבינו שלמה הא פריש לה בגמ' בריש פ'. לב"ש אין ברהמ"ז טעונה כוס ולב"ה טעונה כוס. וההיא דפ' ע"פ הנכנס לביתו במוצאי שבתות מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואח"כ אומר הבדלה ואם אין שם אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלן כולן אחריו. ש"מ מהא מתני' תמני ש"מ המבדיל בתפלה צריך להבדיל על הכוס. וש"מ ברהמ"ז טעונה כוס וש"מ כוס של ברכה צריך שיעור וש"מ טעם מבדיל וש"מ המברך צריך שיטעום וש"מ טעמו פגמו וש"מ אומר שתי קדושות על כוס א' וש"מ ב"ש הוא ואליבא דר' יהודה. ליכא להוכיח מינה דסברי ב"ה בהמ"ז אינה טעונה כוס מדקאמר דב"ש הוא. דכולהו שבע דשמעי' מינה אית להו לב"ה אלא בהא קאמר דב"ש היא ולא ב"ה בהא דקאמרי מאור ואח"כ בשמים הלכך הכי קיי"ל. והא דקאמרי ב"ה מברך על המזון ואח"כ מברך על היין ולא אמרו דמברך על היין ואחר כך על המזון כמו כל הברכות קידוש דשבתות וי"ט ברכת נישואין ברית מילה והבדלה מפרש בירושלמי אמר ר' בא

ע"י שהיא ברכה קטנה אם ברך על היין קודם שיברך על המזון שמא ישכח וישתה בהם הכא ע"י שהוא משלשלה על הכוס אינו שוכח ושותה. פי' מתוך שהם יושבים על השולחן וכבר אכלי חיישינן שמא ישכח וישתה אבל קידוש דשבתות וימי' טובים שעדיין לא אכלו ליכא למיחש שמא ישכח וישתה. ואמרי' פ' ע"פ ר' יעקב בר אידי קפיד אחצבא פגומה רב ששת בדיה דרב אידי קפיד אכסא פגומה פי' רבינו שמואל קפיד אכסא פגומה לקידוש ולהבדלה ולברכות המזון ולכל ברכות שתקנו לסדרן על היין שלא יברך על כוס פגום אבל אם רוצה לשתות יין צריך לברך בפה"ג אף אחר חבירו שבירך בו ושתה כבר מיהו אם אין לו אלא יין פגום מקדש עליו דקפיד לכתחלה משמע. מר בר רב אשי קפיד אפילו על חביתא פגומה. בכלי שמביאין יין מן החבית למזוג ממנו על הכוס אבל בחבית ששם הכניס יין לקיום לא קפיד עכ"ל. וכתב מורי רבינו יהודה בר' יצחק שירליאון בפ' אלו דברים שכדיי הוא רבינו שמואל לסמוך עליו שפי' שאם אין לו אלא יין פגום שמקדש עליו וכתב מורי רבינו אבי העזרי יש נוהגים שכל כוס ששתו ממנו מחזיקים אותו בחזקת פגום ומערין לחוץ כל מה שבכוס ומוזגין יין אחר לקדש עליו וגם לבהמ"ז עושין כן וכן נוהגין בארץ צרפת וגם ראיתי נוהג מורי רבינו אליעזר ממיץ. ומדקדקין לה מהא שמעתא שהרי מיירי דנפיש מכשיעורא כדאיתא בפ' אלו דברים ואי איתא ישפוך מעט בידים ויטעום מן הכוס ויחזור ויוסיף עליו מה שבידו ואין לומר נמי שמכשיעור צריך לטעום מדמשני דטעים ליה בידיה ש"מ דאין צריך ויש דיחוי. ובבית רבינו אבא מארי ראיתי שלא היו מערין לחוץ אלא כשהן שותין ממנו היה מוסיף עליו מעט יין או מים וכן נוהגין בכל ארץ אשכנז והמנהג שלנו נראה לי עיקר. וראיה מירושלמי פ' שלשה שאכלו דתנן אין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים דברי ר' אליעזר וחכ"א מברכין ר' זריקא בשם ר' יוסי בר חנינא מודים חכמים לר"א בכוס של ברכה שהוא נותן לתוכו מים כ"ש נהגין רבנן בהדין כסא דקידושא [כר' זריקא] פי' שהי' נותנין לתוכו מים ומסיים התם מילתא דר' יונה פליגא דר' יונה טעם כסא ומתקן לי' אין תימא שהיה מזוג והתניא השותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה דמו בראשו ואמר רבי יוחנן והוא שלנו בכלי מתכות. פי' ר' יונה לא היה רגיל בשתיית יין כדאמר בירושלמי (דזרעים) [רפסחים] אמר ר' יונה כד הוינא שתינא ארבע כסי דחמרא מחזיקנא רישא מדיבחא עד עצרתא והי' טועם מעט מלא לוגמיו מן הכוס והי' מצניעו למחרת ומתקן לי' כשהוא מוסיף עליו כשמברך. וזה שמדקדק אם כשבירך עליו מאתמול הי' מזוג א"כ איך הוה שתי למחר ומברך עליו כשהוא מוסיף עליו דהיינו תיקונו הרי מסוכן לשתות מהן שלנו הלילה ומשני ר' יוחנן לעולם היה מזוג ולא פליגא ואינן מסוכנין אלא

בשלנו בכלי מתכות אבל בכלי אחר לא. מ"מ שמעינן מינה שיש תיקון בתוס' שאם צריך שיהיה כולו יין אחר היכי מדייק מינה הלא זה האחרון לא עבר עליו הלילה שאינו מזוג עדיין אלא ש"מ כדפרישית עכ"ל:

סימן רט

מדקתני הנכנס לביתו במו"ש וכו' לשון יחיד הי' מדקדק רבי' אליעזר ממיץ דאפי' יחיד שאכל צריך כוס של ברכה ואפי' תמצא לומר דאיכא חבורה גביה אכתי אם אין יחיד טעון כוס של ברכות המזון יבדילו כולם על אותו כוס ויאכל כ"א לבדו ולא יצטרכו כוס של בהמ"ז וכן כתב מורי רבינו יהודה בר' יצחק שירליאון דבהמ"ז טעונה כוס אפי' ביחיד מדקתני הנכנס דמשמע דביחיד מיירי ואמרינן נמי בפרק ע"פ והשלישי אומר עליו ברכת מזונו והתם מיירי אפי' ביחיד שתקנו ארבע כוסות אפי' ביחיד וכן היה נוהג זקינו של ר' שמואל בר' מאיר מיהו איכא למידחי כולהו דבשלשה מיירי וההיא דהנכנס לביתו לא חייבוהו לחלק מבני ביתו:

סימן רי

בפרק אלו דברים עונין אמן אחר ישראל המברך ואין עונין אמן אחר כותי המברך עד שישמע כל הברכ' כולה למימרא דישראל ואע"ג דלא שמע כל הברכ' עונה וכי לא שמע היכי נפיק דקס"ד דמתני' בא' מן המסובין עסקינן. אמר רב חייא בר (שילא) [רב] שלא אכל וכן אמר רבה בר אבוה שלא אכל הילכך ההיא דאין עונין אמן יתומה היינו שלא שמע ברכה כלל הא שמע מקצת ברכה אין זה אמן יתומה. אמר לי' רב לחייא בריה חטוף ובריך. פי' כשמושיטין כוס של ברכה הוי מחזר שיתנוהו לך ותברך וכן אמר ליה רב הונא לרבה בריה חטוף ובריך סבירא ליה כמ"ד עדיף המברך מן העונה אמן בעי מיניה שמואל מרב מהו לענות אמן אחר תנוקות של בית רבן כשלומדין ברכות מפי רבן א"ל אחר הכל עונין אמן חוץ מתינוקות של בית רבן הואיל ולהתלמד עשוין שאינן מתכונין לברך אלא ללמוד והני מילי בלא עידן מיפטרינהו אבל בעידן מיפטרינהו כשאומרי' הפטרה ומברכין בתורה ובנביא עונין אמן אחריהן:

סימן ריא

בפרק אלו דברים מי שאכל ושכח ולא בירך ב"ש אומרים יחזור למקומו ויברך ובה"א יברך במקום שנזכר: אמר רב יהודה בר אבין מחלוקת בשוכח אבל במזיד ד"ה יחזור למקומו ויברך תניא אמרו להם ב"ה לב"ש לדבריכם מי שאכל בראש הבירה ושכח וירד ולא בירך יחזור ויברך בראש הבירה א"ל ב"ש לב"ה לדבריכם אם שכח ארנקי של מעות לא יחזור ויטלנו לכבוד עצמו עולה לכבוד שמים על אחת כמה וכמה. משמע דב"ה

מודו לב"ש שאם חזר למקום שאכל ובירך שבטוב עשה אלא שאין מטריחין עליו לחזור והכי מפרש טעמא דב"ה בירושלמי אלו פועל עושה בתוך הבור או בראש האילן שמא מטריחין עליו לחזור למקומו ויברך אלא מברך במקום שנזכר אבל בהגדת אלה הדברים מפרש דב"ה פליגי לגמרי אדב"ש דמסיק התם ב"ה אומרים יברך במקום שנזכר מה טעם שאם חזר הרי הוא כממעט את הכבוד לומ' אין לו רשות להקב"ה אלא באותו מקום בלבד ואם בירך במקום שנזכר הוא מעיד על הקב"ה שהוא שליט בעולמו ומלא כל הארץ כבודו לפיכך מתקלס בכל מקום ואגמרא דידן סמכינן דקיי"ל כב"ש דזאת הוא אחת מששה הלכות שפסק רב עמרם גאון הלכה כב"ש. וכתב רבינו יהודה בר"י שרליאון דהא דצריך לחזור למקומו ולברך היינו בדברים שטעונים ברכה לאחריהם במקומם שצריך לברך בהמ"ז אבל לא בדברים שאין טעונים ברכה לאחריהן במקומן כגון יין תאנים ורמונים שאין טעונין אלא ברכה אחת מעין שלש יברך במקום שנזכר ודלא כפי' ר' שמואל שפירש בע"פ שכל שבעת המינים טעונים ברכה לאחריהן במקומם:

סימן ריב

מתני' ועד מתי חייב לברך עד שיתעכל המזון שבמעיו וכמה שיעור אכילה אמר ר' יוחנן כל זמן שאינו רעב ורשב"ל אמר כל זמן שהוא צמא מחמת אכילתו אע"ג דשמואל סבר בירושלמי כר' שמעון בן לקיש אפ"ה קיי"ל כר' יוחנן וכן כתב מורי ר' יהודה בר' יצחק שירליאון דקיימא לן כר' יוחנן:

סליקא לה מס' ברכות

סימן ריג

תניא בספרי בפרשה שלח לך וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה' ר' ישמעאל אומר שינה ביאה זאת מבל ביאות שבתורה בכל ביאות הוא אומר והיה כי תבואו והיה כי יביאך וכאן הוא אומר בבואכם ללמדך שכיון שנכנסו ישראל לארץ נתחייבו בחלה. אשר אני מביא אתכם שמה מיכן אתה אומר פירות ח"ל שנכנסו לארץ חייבים בחלה יצאו מכאן לשם ר' אליעזר מחייב ורבי עקיבה פוטר ורבי יהודה אומר פירות חוץ לארץ רבי אליעזר פוטר שנאמר והיה באכלכם מלחם הארץ להוציא של ח"ל ר"ע מחייב שמה שם אתה חייב חוצה לשם אתה פטו' יצאו מכאן לשם ר"א מחייב שנאמר והיה באכלכם מלחם הארץ בין בארץ בין בח"ל ור' עקיבא פוטר שנאמר שמה שם אתה חייב חוץ לשם אתה פטור. שמעי' מהתם דחלת ח"ל דרבנן ואמרינן בפ' כל הבשר ומנא תימרא דלא גזרינן גזירה לגזירה דתנן חלת ח"ל נאכלת עם הזר על השולחן

וניתנת לכל כהן שירצה א"ל אביי בשלמא אי אשמועינן חלת ח"ל בארץ דאיכא למיגזר משום חלת הארץ דאורייתא ולא גזרינן איכא למישמע מינה אלא ח"ל משום דליכא למיגזר היא. הא למדת דחלת ח"ל מדרבנן ואמר ר"פ עד כמה אמר שמואל [אין] תרומת חוץ לארץ אסורה אלא למי שטומאה יוצא עליו מגופו. וה"מ באכילה אבל בנגיעה לית לן בה אמר רבינא הלכך נדה קוצה לה חלה וכו' כלומר הואיל דתרומת ח"ל כנגיעה לית לן בה נדה קוצה לה חלה בח"ל שהוא דרבנן. ותנן נמי במס' חלה פ"ב פירות ח"ל שנכנסו לארץ חייבי' בחלה יצאו מכאן לשם ר' אליעזר מחייב וחכמים פוטרי'. והא דתנן פ"ק דקידושין כל מצוה שתלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ חוץ מן הערלה והכלאים ופריך עלה בירושלמי ולמה לא תנינן אף החלה לא תנינן במתניתין אלא דברים שנוהגים בישראל ונוהגים בעכו"ם וחלה נוהגת בישראל ואינה נוהגת כעכו"ם. התם פריך אמאי לא תני שחלה נוהגת בח"ל מדרבנן כדתני כלאים שהם מד"ס. ואפי' בארץ בזמה"ז דרבנן היא כההיא דפ' יוצא דופן דאמר רב הונא ברי' דרב יהושע אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי אפילו למ"ד תרומה בזה"ז דרבנן חלה דאורייתא שהרי שבע שכבשו ושבע שחלקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו במעשר ואמינא להו אנא אפי' למ"ד תרומה בזה"ז דאוריית' חלה דרבנן דתני' אלו נאמר כי תבואו הייתי אומר משעה שנכנסו שנים או שלשה ת"ל בבואכם בביא' כולכ' אמרתי ולא מקצתכ' וכי (כבש להם) [אסקינהו] עזרא לאו כולהו ישראל סליקו ופסק רבינו יצחק בר' אברהם זצ"ל וקיי"ל כדאמ' להו רב הונא בריה דר"י לרבנן שהרי ר' יוחנן סובר אליבא דר' יוסי פרק הערל דתרומה בזה"ז דאורייתא אלמא דסבירא ליה דתני לה וסבר לה להאי דסדר עולם וכיון דתני לה וסבר לה א"כ תקשה לך ההיא דעיסה שנדמעה דפטר ר' יוסי מן החלה דלא מתרצה אלא כדמהדר להו ר"ה בריה דרב יהושע לרבנן ואע"ג דלרשב"ל תני לה ולא סבר לה וכן לרב כהנא פרק יוצא דופן ולדידהו אין לי ראיה שתהא הלה דרבנן כ"א למ"ד תרומה דרבנן [דלמ"ד תרומה דאורייתא אפש' לומר דחלה נמי דאוריית'] מ"מ למאי דפסקי' תרומה בזה"ז דרבנן חלה כמו כן מדרבנן דבהא כולהו מודו דלר' יוסי חלה דרבנן ע"כ נראין הדברים דהילכתא כר' יוחנן לגבי תרווייהו דלית הילכתא כרשב"ל אלא כהני תלת וכן לגבי רב כהנא דהשתא רב לגבי ר' יוחנן ליתא רב כהנא מבעי' א"כ מילתא דרב הונא בריה דרב יהושע עיקר ואע"ג דאיכא שתי ברייתות פ"ב דכתובות חדא כרב הונא וחדא כרבנן מ"מ כיון דר' יוסי נמוקו עמו סבר בברייתא דרב הונא נרא' שהיא עיקר. ועוד כי אותם תירוצים היינו למ"ד אין מעלין מנשיאת כפים ואע"ג דרבא הוה בעי למימר אין מעלין דומה שדבריו נדחה וחזר בו מכח תירוצו דרב נחמן בר יצחק שהוכיח דהטעם

משום דריע חזקתייהו ועיקר עכ"ל שהשיב הלכה למעשה להר' יהונתן זצ"ל מלוניל בשעה שעלה לארץ ישראל הילכך איתברר לן דחלת ח"ל דרבנן ואפי' בארץ בזה"ז דרבנן היא. הלכך השתא דפרישת דחלה בזה"ז דרבנן היא הרי היא בטילה ברוב בעלמא ואינה מדמעת כההיא דר"פ עד כמה דאמר שמואל תרומת ח"ל בטילה ברוב ופי' רבינו שלמה ומותרת לזרי' אע"ג דרבינו יצחק בר' שמואל פריך עלה מפרק ר' ישמעאל דתניא חלת נכרי נאכלת לזרים ותרומתו אינה מדמעת הא תרומת ישראל אפי' ח"ל מדמעת ומתוך כך פי' הא דאמר שמואל שהיא בטילה ברוב היינו דווקא לכהן בימי טומאתו [ולי נרא' דמותר] אפי' להאכילה לזרי' כדברי רש"י דמנ"ל למידק הא של ישראל אסור ומדמעת שאני אומר דישראל נמי אינה מדמעת והא גופא אתי לאשמועינן דתרומת עכו"ם בח"ל דוקא אינה מדמעת הא בארץ מדמעת אפילו תרומת עכו"ם ואין חילוק בין תרומת עכו"ם שהוא דרבנן לתרומת ישראל שהוא דאורייי' ובין עכו"ם ובין ישראל כח"ל אינה מדמעת ובארץ מדמעת ותדע שאין לדקדק הא דישראל מדמעת דא"כ כי פריך התם לרבא דאמר למ"ד מרוח עכו"ם אינו פוטר גלגול עכו"ם נמי אינו פוטר מדקתני ותרומתו אינה מדמעת ודייק הא תרומתו בארץ אסור' ומדמעת וקשיא לרבא דילמא אימא לך אינה מדמעת והא קמ"ל דתרומת ישראל אפי' ח"ל מדמעת אלא ש"מ דלית ליה לתלמוד' האי דיוקא וא"ת א"כ ליתני בסת' התרומ' בח"ל אינה מדמעת ובארץ מדמעת הא לאו מילת' היא דא"כ ה"א ה"מ תרומת ישראל אבל תרומת עכו"ם אפי' בארץ אינה מדמעת קמ"ל ומעתה לא קשיא לשמואל ולא מידי ושפיר מ"ל דמיירי להתירה לזרים וכ"מ בשאלתות דרב אחאי וז"ל וכהן טמא אסו' לאכול תרומה שנ' ובא השמש וטה' וגו' ותרומה שנתערבה בחולין אם יש שם מאה חולין ואחת תרומה מעלה את הא' ואומר ה"ז תרומה ושאר מותרין לזרים אבל תרומת ח"ל מבטיל לה ברוב רבה מבטל לה ברוב ואביל לה בימי טומאתו שתים חולץ ואחד תרומה נפלה תרומה לתוכו נוטל אחד ואומר ה"ז תרומה והשאר חולין ונאכל לזרים עכ"ל והיינו להדיא כמו שפי' רש"י ומה שכתב נוטל אחד ואומר ה"ז תרומה היינו כדתניא בתוספתא שתרומה צריך להרים ומפרש טעמא בידושלמי מפני גזל השבט פי' שלא יגזול בה הכהן והכי מוכח בפ' הערל וסבר ר' יוחנן תרומה בזמן הזה דאורייתא והתניא שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ולפניהם שני סאין אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלו אלו לתוך אלו מותרין שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך תרומה נפלה ואמר רשב"ל והוא שרבו חולין על התרומה ור' יוחנן אמר אע"פ שלא רבו חולין על התרומה בשלמא לרשב"ל בדרבנן נמי בעי רבוי' והשתא אלו ידעינן בבירור שחולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך תרומה נפלה פשיטא שהיא

מותר בלא ריבוייא אלא היינו טעמא דרשב"ל דקסבר שאפי' נתברר לבסוף שתרומה לתוך חולין נפלה אפי' הכי מאחר דאיכא רוב חולין שרי וש"מ דתרומה דרבנן בטילה ומי דוחקנו להעמידה בא' ומאתי' דהא והוא שרבו קתני היינו רוב בעלמ' משמע וכן השיב לי מורי רבינו שמחה בר' שמואל זצ"ל להיתר וז"ל ועל הלה שנתערבה בעיסה והבאתם מפ' ר' ישמעאל דמשמע דתרומתן של ישראל בח"ל מדמעת כך המשמעות ופי' כך חלתו בארץ ותרומתו ח"ל שהביאו לארץ אינה מדמעת הא תרומתו שגדלה בארץ אי נמי תרומת ישראל שגדלה בחוץ לארץ והביאה לארץ מדמעת אבל תרומת ישראל ח"ל אינה מדמעת ה"ל כדאמר ר"פ כל הבשר דחלת ח"ל בח"ל נאכלת עם הזר על השולחן אבל לא בארץ דאיכא למיגזר משום חלת הארץ ה"נ תרומה בח"ל מבטלה ברוב לאכלה בימי טומאתו ולא ידענא מה הועיל דבפ' אלו הן הנשרפין אלו הן שבמיתה בהן טמא שאכל את התרומה טהורה ואלו זר שאכל את התרומה לרב אינו אלא בלאו עכ"ל ושוב מצאתי שהשיב ר' יצחק בר' אברהם להרב רבינו יהונתן הכהן מלוניל כדברי וז"ל כך נראה כעיני לא מבעי' חלה שניה שלנו שאינה מדמעת אלא אפי' חלה שניה של משנה אינה מדמעת כדאמר בירושלמי עלה דההיא אורי ר' אבוה בבוצרה שהיא רובה אמר ר' יונה מלמד שהיא עולה בפחות ממאה כו' עד דמסיק מתני' אמרה כן אפי' אחד באחד דתנינן ונאכלת עם הזר על השולחן פי' לא חיישינן אם מתחלפין זה בזה שאפי' תתחלף של חולין בה היא מותר ומה שכתבתי לעיל בשם רבי' דתרומת ח"ל אינה בטילה ברוב לאכילת זרים כ"א לאכול כהן בימי טומאתו אינו נראה בעיני דלכאורה לכ"ע מישרא שרי ואפי' לזרים דהא שמואל סתם קאמר תרומה בח"ל בטילה ברוב ולא מפליג בין זר לכהן טמא ועוד למה הוצרך לומר אח"כ אלא רבה מבטל לה ברוב כיון דבהכי אירי שמואל. ומפרק ר' ישמעאל אין אני רואה ראיה דהא כל עיקר דקתני תרומת נכרי אינה מדמעת לא נקט לפשטא דמילתא דא"כ הוי ליה למימר נאכל לזרים [אפילו לכתחלה] ולא נקט נמי לדיוקא דתרומת חוץ לארץ כי אם לדיוקא דידיה גופא כדאיתא התם ולמימר דמירוח העכו"ם אינו פוטר או דגזרינן משום בעלי כיסים ומדמע כשאר תרומה ומהשתא אין קושיא כלל הלשון דקתני תרומת נכרי אינו מדמעת דמשמע דוקא של נכרי דזה א"א לחלק בין המשמעות דהא לשון אינה מדמעת משמע בפחות ממאה ומשמע נמי בפחות מרוב כגון מחצה על מחצה אבל תרומת ישראל בחוץ לארץ אסורה במחצה על מחצה אבל בטילה ברוב ומיהו כל עיקר דיוקא נקט אלא לדיוקא דא"י דאי לדיוקא דתרומת ישראל ח"ל דווקא דבעי רוב דול"ל אינה אוסרת אפי' במחצה על מחצה ומ"מ הלשון אינו שקר אף לענין תרומת ישראל ח"ל כדפי'. הבן דימיתי לומר תחלה ולא למעשה.

אבל אח"כ בפי' הקונטרס מצאתי כדברי שפי' בפי' תרומת ח"ל בטילה ברוב לאכול לזר ולא בעינן אחד ומאה הלכך נ"ל לפסוק דבין חלה שניה דמן הנהר ועד אמנם ולפנים אע"פ שהוא סמוך וכין תרומת ח"ל כיון שהוא רחוק בטילות ברוב עכ"ל:

סימן ריד

חמשה דברים חייבים בחלה החיטין והשעורין והכוסמין ושבול' שועל ושיפון הרי אלו חייבים בחלה ומצטרפין זע"ז ירושלמי כתיב והי' באכלכם מלחם הארץ תרומה וגו' הייתי אומר כל הדברים יהיו חייבים בחלה ת"ל מלחם הארץ ולא כל לחם ואי מלחם ולא כל לחם אין לי אלא חטים ושעורים בלבד שאר מינים מניין ת"ל ראשית עריסותיכם ריבה ריבה דכל ר' יוסי בשם רשב"ל אזלית לקסרין ושמעית ר' אהא בר' זעירא אמר אבא הוה אמר לה בשם ר' ישמעאל נאמר לחם בפסח ונאמר לחם בחלה מה לחם האמור בפסח דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ [אף לחם האמור בחלה דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ] ובדקו ומצאו שאין בא לידי מצה וחמץ אלא חמשת המינים בלבד ושאר דברים אינם באים לידי מצה וחמץ אלא לידי סירחון ר' ישמעאל בר נחמני שמע כולהון מן הדין קרייא ושם חטה שורה [ושעור'] נסמן וכוסמת גבולתו ושם חטה אלו החיטין שורה זו שבולת שועל ולמה נקר' שמה שורה שהוא עשוי כשורה ושעור' אלו השעורין נסמן אלו השיפון וכוסמת אלו הכוסמין גבולתו לחם ע"כ גבולתו של לחם ולמדין מן הקבלה א"ר סימון מן דכתיב ויסרו למשפט אלהיו יורנו כמו שהוא כתוב בתורה: חמשה דברים חייבים בחלה החטים והשעורין והכוסמין וש"ש ושיפון הרי אלו חייבין בחלה ומצטרפין זע"ז פי' מצטרפין זע"ז לשיעור חלה וזו המשנה היא שנויה בפ' ר' ישמעאל במנחות והתם בגמ' יליף לה כדיליף לה בירושלמי כדפי' לעיל. ואמר התם תנא כוסמין מין חטין ש"ש ושיפון מין שעורים ומהתם מייתי ראי' רבינו יצחק בר' שמואל זצ"ל דלענין חלה מתניא האי ברייתא דהאי ברייתא מייתי לה נמי בפ' כל שעה ופי' התם ר' שלמה דלענין תרומה איירי משום דאין תורמין ממין על שאינו מינו והקשה רבינו יצחק בר' שמואל דתנן בפ"ב דתרומות זה הכלל כל שהוא כלאים בחבירו לא יתרום מזה ע"ז אפי' מן היפה על הרע ותנן דפ"ק דכלאים החטין והזונין אינן כלאים זב"ז השעורין וש"ש הכוסמין והשיפון הפול והספיר אינם כלאים זב"ז והתם זוגי זוגי קתני דלא מצינו למימר דכולם אינם כלאים זב"ז דא"כ הוה קשה לשמעתין דהוה משמע דכוסמין מין שעורים ולא מין חיטין והכא משמע איפכא אלא ע"כ זוגי זוגי קתני והכי אמר התם בירושלמי לרדיא ר' יוסי בשם ר' יוחנן כולן זוגות זוגות מה על כל פירקא את אמר או על הא מילתא מן מה דאמר רב חמשה ירקות שאדם יוצא

בהם בפסח כולם מותרין ליזרע בערוגה ואמר הדא דרב פליגא על ר' יוחנן הדא אמר על כל פרקין את אמרת ר' בא בשם רב כולהון זוגות זוגות אלמא דש"ש ושיפון שני מינין הם ושעורין ושיפון נמי שני מינין הם והוא הדין לתרומה כדפי' והכא קתני דמין אחד נינהו. הלכך נראה לרבינו יצחק בר' שמואל דלענין חלה איירי דאע"ג דלענין תרומה הוה שני מינין גבי חלה דניטלת מעיסה מצטרפין הואיל ועיסותיהן דומות זל"ז ולא חשיבי נמי שני מינין כשהן תבואה דהכי מוכח פ' ר' ישמעאל דתנן החטים והשעורים ועלה קתני בגמ' תנא כוסמין מין חטין אלמא גבי חלה מתנייא. מעתה קשיין אהדדי דמתני' תנן ומצטרפין זע"ז דמשמע דכולהו חמשה מצטרפין אהדדי לענין חלה ובההיא ברייתא קתני כוסמין מין חטין ש"ש ושיפון מין שעורים א"כ חטין וכוסמין מצטרפי אהדדי והני תלתא אהדדי ולא כולהו זע"ז ותנן נמי לקמן בפ' שתי נשים איזהו מין במינו החיטין אינן מצטרפין עם הכל אלא עם הכוסמין השעורים מצטרפות עם הכל חוץ מן החטים משמע התם דכוסמין מצטרפין בהדי שעורים וחטין לא מצטרף בהדי חד מינייהו כ"א בהדי כוסמין ופי' רבינו יצחק בר' שמואל דה"ק כוסמין מין חטין כלומר אף מין חטין וכש"כ מין שעורים וש"ש ושיפון מין שעורים ולא מין חטין. הלכך כוסמין וש"ש ושיפון ושעורין מצטרפי אהדדי וכוסמין מצטרפי נמי בהדי חטין וחטין לא מצטרפי אלא בהדי כוסמין דוקא. וש"ש ושיפון ושעורים מצטרפי בהדי כוסמין ולא מצטרפי בהדי חטין. והשתא קשי' מתני' דקתני חמשה דברים חייבים בחלה ומצטרפין אהדדי ולא נהירא למימר דלצדדין קתני דמצטרפין וכדפרי' מדקתני הרי אלו חייבין בחלה ומצטרפין. ופי' רבינו יצחק בר' שמואל דמתני' איירי בכולל שכללן ועשה מהן עיסה ביחד אז מצטרפי כלהו אהדדי. ומתני' דפ' כל שעה ופ' ר' ישמעאל ומתני' דלקמן בפ' שתי נשים מיירי כגון שעשה כל אחד ואחד עיסה לבד והקיפם אהדדי ורוצה להפדיש חלה מזה על זה דאין מפריש מזה על זה אלא כדפי'. והכי מוכח ההיא דפ' שתי נשים דקתני שתי נשים שעשו שתי קבים ונגעו זה בזה אפי' הן ממין אחד פטורין ובזמן שהן של אשה אחת מין במינו חייב ושלא במינו פטור איזהו מין במינו החטים אינם מצטרפות עם הכל אלא עם הכוסמין וכו'. אלמא דבהכי איירי שעשה כאו"א עיסה לעצמו. והתם אמרו בירושלמי תמן תנינן איזהו מין במינו החטין אינם מצטרפין עם הכל אלא עם הכוסמין וכו' ר' יוסי אמר לה סתם ר' יונה בשם ר' יוחנן תמן בנשוך ובאן בבלול. תני ר' חייא וכן כולן שבללן תבואה קמחין ובציקות מצטרפין עם ראשי עסיות אמר ר' (אסי) [יוסי] וההן נשוך לאו (במעורב) [במעורס] הוא ואת אמרת אינו מצטרף אף הכא אינו מצטרף. פי' ר' חייא הי' שונה שאם לש בצק ואין בו שיעור חלה. ולקח קמח או תבואה בעין כמו שהם ובללן עם

הבצק צטרפין עם הבצק לשיעור חלה ולחייבו בחלה וקא מהדר לו ר' יוסי שאין זה אלא כמו נשוך דפרי' לעיל דאין מצטרף. ראשי עסיות כמו ראשית עריסותיכם. ונראה בעיני דקיי"ל כר' יוסי דאין מצטרפין דאמ' בפ' ר ישמעאל במנחות תנא התבואה והקמחין והבציקות מצטרפין זה עם זה. למאי הלכתא אמר רב כהנא לענין חדש. רב יוסף אמר לענין חמץ בפסח. רב פפא אמר לענין מעשר שני דאי אכיל להו חוץ לחומה לקי. רבא אמר לענין טומאת אוכלין ואלו לענין חלה ליכא מאן דאמר. הלכך כר' יוסי קיי"ל דלא מצטרפו לחלה: ירושלמי מהו שילקו על חלתו דבר תורה. ר' יונה בשם ר' יוסי ר' אבהו בשם ר' שמעון ב"ל אין לוקין על חלתו דבר תורה. אמר ר' יעקב ב"ר אחא רשב"ל כדעתי' דאתפלגון הפגול והנותר ששחקן. ר' (יונה ור') יוחנן אמרו לא בטלו זה את זה. אמר ר' יוסי תמן זה אסור וזה אסור. ברם הכא שני דברי' רבים על אחד מבטלין אותו וכבר בטלו עד שלא נעשו איסור אלו עשה חמש עיסות מחמשת המינין ועירבן ואמר רשב"ל אין לוקין על חלתו דבר תורה יאות. פי' קא מבעי' לי' היכא שלש עיסה מחמשת המינין אי לקי על חלתו אי לא ופשיט לי' דחייב בחלה דאורייתא כדתנן במתניתין דמצטרפין אלא הא מספקא ששני מינין מבטלין האחד והוה לי' התראת ספק דלא ידענא איזה בטל את חבירו ולא לקי א"ד אין מבטלין זה את זה ולקי עלה מן התורה. וארשב"ל אין לוקין עליו ומבטלין זר את זה והויא התראת ספק ולא לקי אלא מדרבנן ואמר ר' יעקב בר אחא רשב"ל לטעמיה דאמר הפיגול והנותר שבללן ואכלו פטור דבטלו זה את זה והוי' לה התראת ספק והכי מפ' לה בפ' התערובות הלכך הכא נמי בטלו זה את זה והוי לה התראת ספק. ר' יוחנן דאמר גבי פיגול ונותר לא בטלו זה את זה התראת ודאי היא ולקי מן התורה וקמהדר ליה ר' יוסי דהכא אפי' ר' יוחנן מודה כדמפרש טעמא:

סימן רטו

מתני' אלו חייבין בחלה ופטורין מן דמעשר הלקט והשכחה הפאה וההפקר ומעשר ראשון שנטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו ומותר העומר ותבואה שלא הביאה שליש ר' אליעזר אומר תבואה שלא הביאה שליש פטורה מן החלה. ירושלמי ותבואה שלא הביאה שליש מ"ט דרבנן נאמר לחם בפסח [ונאמר לחם בחלה] מהלחם האמור בפסח דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ אף לחם שנא' בחלה דבר שהוא בא לידי מצה וחמץ. מאי טעמ' דר' אליעזר בתרומת גורן כן תרימו אותה מה תרומת הגורן מפירות שהביאו שליש אף זו מפירות שהביאו שליש. ולית לי' לר' אליעזר לחם לחם אשכח תני בשם ר' אליעזר אינה חייבת בחלה ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. ירושלמי תני ר' יוחנן בן נורי אומר קרומית חייבת היא בחלה שהיא באה לידי מצה וחמץ ורבנן

אמרין אינה באה לידי מצה וחמץ וניבדקה על עיקר בדיקתה הן חלוקין ר' יוחנן בן נורי אומר בדקוה ומצאו אותה באה לידי מצה וחמץ ורבנן אמרין בדקוה ולא מצאו אותה באה לידי מצה וחמץ. פי' בערוך כדאמר קרומא באגמי ובפ' כל שעה אמר מאי קדמות אמר אביי שיצניתא. א"ר [פפא] שיצניתא דמשתבחא ביני כולניתא. ובערוך שיצניתא פי' שהוא עשב עגול ככדור ובתוכו זרע. ע"א חטה דקה: בפ' כיצד מברכין אמר טרוקנין חייב בחלה. כי אתא רבין א"ר יוחנן טרוקנין פטור מן החלה ה"ג בספרים שלנו. ואומר רבינו יהודה ב"ר יצחק שירליאון גריס ע"פ הירושלמי כי אתא רבין אמר ר' יוחנן טרוקנין חייב בחלה. וכן גריס בערוך חייב בחלה. מאי טרוקנין אמר רב יוסף כובא דארעא. פרש"י עושה מקום חלל בכירה ונותן לתוכו מים וקמח כמו שעושין באילפס. בערוך פי' טרוקנין הוא גובלא שאופין על הארץ ולא בתנור. וזה לשון פי' ר"ח טרוקנין הוא כובי דארע' גובלא בעלמא הוא שאופין אותו על הארץ אמר (רב) [ר' יוחנן] פטורה מן החלה דהא חיוב חלה מעריסה שנאמ' ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומ' עכ"ל. אמר אביי האי טריתא פטורה מן החלה מאי טריתא אמרי לה מירתח גביל. פי' נותנין קמח ומים בכלי ובוחשין בכף ושופכין על הכירה כשהיא ניסקת. ואמרי לה לחם העשוי לכותח. פי' שאין אופין אותו בתנור. אלא בחמה. תני ר' חייא לחם העשוי לכותחא פטור מן החלה. והתניא חייב כחלה התם כדקתני טעמא. דתניא ר' יהודה אומר מפני שמעשיה מוכיחין עליה. עשאה כעכין חייבת. ערוכה יפה ומקוטפת בגלוסקאות נאות גלי דעתיה דללחם עשאה. בלימודים פטורים. בנסרים בעלמא שלא הקפיד [על עריסתם] פי' ר"ח טריתא פטור מן החלה. ולא אתבריר לן מאי היא איכא דאמרי לחמא דהנדיקא וא"ד מירתח גביל והיינו קמח כשנותנין אותו בתוך מים רותחין. ונראין הדברים שאין נילושין בדרך עיסה. מיהו לחם העשוי לכותח אם עשאו כעכין שנושכות זו בזו ויש מפרשים כמין חלות חייבות. אם עשאו כלימודין פי' כגון עמודים ארוכים. כדגרסינן עושה לו לימודין וכו'. גלי דעתי' כיון דעשאו כלימודין לשוחקו בעי לי' ולא לאכילה קא מכוין הלכך פטור מן החלה ע"כ לשונו. תניא בתוספתא העושה עיסה לרבים חייב בחלה העושה עיסה לאוכלה בצק חייב בחלה. קמח קלי שגיבלו ועשאו עיסה חייב בחלה. ירושלמי בפ"ק תני קמח קלי שעשאו בצק חייב בחלה ר' יוסי בשם ר' יוחנן והוא שאפאן. והא דתניא העושה עיסה לרבים חייב בחלה נראה בעיני דמיירי שעושה עיסה של רבים שהם שותפים בה. אע"ג דליכא שיעור עיסה אלא בין כולם אפ"ה חייב בחלה. וקיי"ל ר"פ ראשית הגז דעיסת השותפין חייב בחלה. דאמר התם חלה אע"ג דכתיב ראשית דאיכא למימר נילף ראשית ראשית מראשית הגז מה להלן השותפין לא אף כאן דשותפין לא

כתב רחמנא עריסותיכם לרבות דהשותפין. מיהו לשון הברייתא לא מיתרצת לי דהוה לי' למתני עיסת השותפין חייבת בחלה. ודוקא שאין דעתם לחלקה לעיסות. אבל אם דעתם לחלקה לעיסו' פטורה מן החלה כדמוכח לקמן גבי נחתום שעשה לחלק:

סימן רטז

מתני' אלו חייבין במעשרות ופטורין מן החלה האורז והדוחן והפרגון והשומשמין והקטניות ופחות מחמשת רבעים בתבואה. פי' רבינו יצחק דסימפונ"ט זצ"ל. לע"ז אורז דוזי. דוחן מי"לא. פרגין פי' בערוך מקובי"צה בלשון כנען. ובלשון ערבי כשכ"ש. והוא ענין רמון אבל לא עגול כמוהו ומלא זרע בחרדל וכשמנענע קורא קיש קיש וכשינקב יוצא הכל מן הנקב והוא מתוק. ועושין ממנו שמן כמו משומשמין והשומשמין בלשון כנען פי' בלשון ישמעאל סמס"ם ובלעז סימס"מי [ודקטניות] זרעונין ירוקין הן: ירושלמי ופחות מחמשת רבעים בתבואה. אמר ר' אבינא הדא דאת אמר שהיו פחות מחמשת רבעים. אבל אם היו חמשת רבעים מצומצמות לא בהא אמר ר' יוסי בר בון בשם ר' אבינא לא על הדא איתאמרת אלא על הדא דאמר ר' יוחנן מדומע פטור מן החלה ספק (דימוע ו)הנאכל משום דמע חייב בחלה. ר' יוסי בר בון בשם ר' אבינא דהא דאת אמר כשהיו יותר מחמשת רבעים אבל אם היו חמש רבעי' מצומצמים פטורין מן החלה ונראה בעיני דתרווייהו לישני איתנייהו:

סימן ריז

מתני' הסופגנין והדובשנין והאסקריטין וחלת המסרת והמדומע פטורין מן החלה הסופגנין פי' רבינו שלמה בפ' כל שעה עשויין בספוג ורבינו יצחק מסימפו"נט פי' בלשון לע"ז איספומלי. והדובשנין. פי' רבינו שלמה מטוגנין בדבש וכולו מין לחם. ורבינו יצחק מסימפונט פי' דובשנין קדא"לטא. ודאסקריטין פי' רבינו שלמה עשויין כצפיחת בדבש. דמתרגמי' איסקריטן. וחלת המסרת פי' רבינו שלמה מסרת תרגום של מחבת. פטורים מן החלה דכתיב באכלכם מלחם הארץ והני לאו לחם נינהו. והמדומע. פי' רבינו שלמה מדומע חולין שנפלה תרומה לתוכו פטור תרימו תרומה ולא שכבר היא תרומה. ירושלמי הסופגנין טרוקטא. והדובשנין מליגלא האסקריטין חליטין דשוק וחלת המסרת חליטין דמיי ר' יוחנן אמר טרוקטא חייב בחלה ואומר עליו המוציא לחם מן הארץ ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. רשב"ל אמר טרוקטא אינו חייב בחלה ואין אומר עליו המוציא לחם מן הארץ ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. ר' יוסי אומר חורי ר' יוחנן אמר כל שהאור מהלך תחתיו חייב בחלה ואומר עליו המוציא ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. רשב"ל אמר כל שהאור מהלך תחתיו אינו חייב בחלה ואינו אומר

עליו המוציא ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. אמר ר' יוחנן ובלבד על ידי משקה מתני' פליגי על ר' יוחנן הסופגנין והדובשנין והאסקריטן וחלת המסרת והמדומע פטורין מן החלה פתר לה בסופגנין שנעשו בחמה דתני יוצאין בסופגנין שנעשו באור ולית הדא פליג על רשב"ל פתר לה כשהי' האור מהלך מן הצד מליהון דרבנן פליג. ת"ר בספרי זוטא מלחם הארץ ולא כל לחם [פרט] למבושל הסופגנין והדובשנין והאסקריטין וחלת המסרת והמדומע שפטורין מן החלה. ירושלמי כהנא שאל לשמואל לא מסתבר בדהיא דמע דתנינן תמן שרובו תרומה א"ל אף אנא סובר כן אלא כד תיסק לארעא דישראל את שאיל לה לר' יוחנן. כד סליק להתם שמע לר' יוסי בשם ר' יוחנן אפי' סאה אחת תרומה שנפלה לתוך תשעים ותשעה חולין פטורין כולן מן החלה. שאותה סאה של תרומה פוטרת את כולם. אמרי' בפ' ב"ש תנן התם הסופגנין והדובשנין והאסקריטין וחלת המסרת והמדומע כולן פטורין מן החלה מאי חלת המסרת אריב"ל זה חלוט של בעלי בתים. פי' אינו נעשה בתיקון לחם אמר רשב"ל הללו מעשה אילפס [הן ור' יוחנן אמר מעשה אילפס] חייבין והללו שעשאן בחמה. וקשה לר"ת דהכא משמע דלרשב"ל התנור גורם חיוב בחלה ולר' יוחנן האור גורם ואלו לקמן בפ"ג תנן אוכלין עראי מן העיסה עד שתגלגל בחטין ותטמטם בשעורין גלגלה בחטין וטמטמה בשעורין האוכל ממנה חייב מיתה הא למדת דגלגול גורם חיוב חלה ותנן נמי הכי נולד לה ספק טומאה עד שלא גלגלה תיעשה בטומאה משגלגלה תיעשה בטהרה ומייתי לה פ"ק דנדה ומפרש התם משגלגלה תיעשה בטהרה חולין הטבולין לחלה כחלה דמו. ופי' רבינו שלמה התם גלגול בחטין זהו גמר מלאכתה לחלה ותנן פ"ק דמכילתין תחלתו עיסה וסופה סופגנין תחלתו סופגנין וסופו עיסה חייב בחלה ובפ"ק דביצה אבוה דשמואל אמר גילגל העיסה מעי"ט אין מפרישין ממנה חלה ביו"ט. מכל אלה למדנו שגלגול גורם לחלה וכן מעשי' בכל יום שמפרישין חלה מעיסה והואיל ונתחייבה בחלה היכי פקע ממנה איסור חלה מפני שלא אפאה בתנור לרשב"ל ומפני שלא אפאה בחמה לר' יוחנן. על כן מפרש ר"ת דהא דאפלגו רשב"ל ור' יוחנן היינו כשלא באו לכלל עיסה מעולם דבההיא ודאי פטורי מן החלה כדתנן בפרקין עיסה שתחלתה סופגנין וסופה סופגנין פטורה מן החלה ובא רשב"ל [ואמ'] דכ"ז שלא אפא' או באילפס דומיא דתנור דהיינו שהרתיח ולבסוף הדביק לעולם פטורה מן החלה ופליג עלי' ר' יוחנן וסובר דוקא שעשאה בחמה פטורה אבל אם האור הולך תחתיו חייב ודוקא שלא ע"י משקין דהיינו שלא טיגנם בשמן אבל אם הי' ע"י משקין אף ר' יוחנן מודה דאינו חייב בחלה ואין אומ' עליו המוציא כדמוכח בירושלמי כדפרי' לעיל. ושמעי' מינה דכל היכא שלא בא לכלל עיסה. כגון שתחלתה

סופגנין אע"פ שהולך האור תחתיו אם עשאו ע"י משקין בין לר"י בין לרשב"ל פטור מן החלה ומברכין עליו בורא מיני מזונות כגון מה שאנו קורין פנצו"לני ושפינו"לי. והיכא שתחלתה עיסה גמורה כגון שלשה לצורך גרמ"זילש לכ"ע חייב בחלה מיהו אין מברכין עליו המוציא דהא לית בי' תוריתא דנהמא. והיכא שלשה לצורך קרפלינש מה שאנו קורין ארבילי חייבת בחלה ומברכין עליה המוציא אע"פ שטגנן בשמן הואיל שבאו לכלל עיסה וגם הולך האור תחתיהן וגם יש כהן תוריתא דנהמא דהלכה כר' יוחנן דאמר כל שהאור מהלך תחתיו חייב בחלה ואומר עליו המוציא דאי כרשב"ל הוה ליה למחשבה בהדי הני תלת ר"פ החולץ. והא דקאמר ר' יוחנן ובלבד ע"י משקין היינו שלא באו לכלל עיסה אבל היכא שבאו לידי עיסה דאע"ג דע"י משקין מברכין עליו המוציא ובלבד דאיכא עלי' תוריתא דנהמא. וראי' לדבר דאמר בכיצד מברכין גבי מנחות נטלן לאוכלן מברך עליהן המוציא אע"פ שהם מטוגנין בשמן דאין לומר דמיירי דוקא במאפה תנור דהא ודאי אכולהו קאי. אלא ארבי"לי וכל כיוצא בהן שבלילתו עבה וראוים לבא לידי חיוב חלה דהיינו שלשין אותם אף על פי שטגנם בשמן במחבת חייבין בחלה ומברכין עליהם המוציא. דכל שהאור מהלך תחתיו נקרא לחם ל"ש שהדביק ולבסוף הרתיח ל"ש שהרתיח ולבסוף הדביק רק שהאור מהלך תחתיו חייב בחלה ואומר עליו המוציא. ועיסה שנילושה לפניט"לטי ושפינו"לי אם טיגנם בשמן במחבת מברכין עליה' בורא מיני מזונות ואם אפאן במחבת שלא טיגנם בשמן חייבין בחלה ומברכין עליהן המוציא דזו היא ששנינו תחלתו סופגנין וסופו עיסה חייב בחלה. מיהו לענין המוציא לעולם בעינן דלהוי עלי' תוריתא דנהמא. ועיסה שנילושה לצורך גרומ"זליש חייבת בחלה ומברכין עלי' במ"מ משום דלית בהו תוריתא דנהמא. כל זאת השיטה לפי דברי ר"ת שפוסק הלכה כר' יוחנן כדפרי'. אבל רבינו חננאל פוסק דהלכה כרשב"ל דסבר אין לחם אלא שאפוי בתנור מדמסיק סתמא לא דכ"ע מעשה אילפס פטורין והכא כגון שחזר ואפאו בתנור פליגי וכו'. אלמא מעשה אילפס אפי' בלא שמן פטורין לדברי הכל. ותו מדאמר רבא מ"ט דר' יהודה דכתיב ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד לחם האפוי בתנור קרוי לחם ושאינו אפוי בתנור אינו קרוי לחם. משמע לכאורה דכר' יהודה סבירא לי'. ותו דיתבי רבה ורב יוסף אחורי ר' זירא ויתי' ר' זירא קמי' דעולא. א"ל רבה לר' זירא בעי מני' מעולא. הדביק מבפנים והרתיח מבחוץ מהו וכל ההי' סוגיא אליבא דרשב"ל אתיא דא"ל רב יוסף לר' זירא בעי מניה מעולא הדביק מבפנים ואבוקה בנגדו מהו וכו'. ההי' נמי כרשב"ל אתיא דלר"י רק שמחמת האור נאפה בכל עניינים שיהי' הכל קרוי לחם אלא לרשב"ל קא מבעיא לי' דמחלק בין הרתיח ולבסוף הדביק בין הדביק ולבסוף

הרתיח וקא מבעי' לי' אי הוה קפידותא בכך כאבוק' כנגדו אי לא הלכך מדשקלו וטרו אמוראי אליבי' ש"מ דכוותי' ס"ל. והלכתא כוותי'. הלכך לשיטת פי' ר"ח כל מעשה אילפס אפילו אינם מטוגנים בשמן בהדביק ולבסוף הרתיח כולם פטורים מן החלה שהיתה תחלתה סופגנין ואין אומר עלי' המוציא. אבל היכא שבאו לכלל חלה ולא נאפו בתנור חייבין בחלה ואין אומר עליהם המוציא כגון קרפלינ"ש מה שאנו קורין ארבי"לי וכש"כ פנצולנו"י ושפי"נולי. וכן הדעת נוטה כדבריו. מיהו רבי' יהודה בר יצחק כתב בפ' החולץ שדברי ר"ת הם עיקר. ורבינו יצחק אלפס כתב בפ' כ"ש ודכ"ע בין לר"י בין לרשב"ל הרתיח ולבסוף הדביק חייב בחלה דלחמא הוא כי פליגי כשהדביק ולבסוף הרתיח רשב"ל סבר כמעשה חמה הוי ופטור ור' יוחנן סבר במעשה אילפס הן ול"ש הרתיח ולבסוף הדביק ל"ש הדביק ולבסוף הרתיח נהמא הוא וחייב בחלה ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. והלכתא כר' יוחנן והכי קא פסיק רב אחא משבחא במעשה אילפס כר' יוחנן ובעל הלכות אומר משמי' דמר כהן צדק הלכה כרשב"ל כשהדביק ולבסוף הרתיח ואיכא מאן דפסק כר' יהודה דאמר אין להם אלא האפוי בתנור בלבד אבל מעשה אילפס ל"ש הרתיח ולבסוף הדביק ול"ש הדביק ולבסוף הרתיח אינו קרוי לחם ואינו חייב בחלה ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח ואין מברכין עליו המוציא. ואשכחן עלי' פירכא מהא דגרסי' פ' החולץ האי חלוט דקא' מצה היא למאי הלכתא אמר רבינא לומר שאדם יוצא בה ידי חובתו בפסח אלמא אע"ג דמחלטא מעיקרא כיון דאפיה בתנור או באילפס לחם אקרי ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח עכ"ל. וזה לשון רבינו יואל ב"ר יצחק הלוי זצ"ל. שאלני ה"ר יב"ק בר מאיר על עיסת לקלצ"ינש ולגרמזיל"ש ולטגן אם חייבים בחלה בשיש בהן כשיעור כי הנשים נוהגות ליטול חלה. ולפי ראות עיני נראה לי הלכתא דרשב"ל דאמר הללו מעשה אילפס הן ופטורין ור' יוחנן פליג ומחייב ואקשי' וכו' ומוקי לה בתנאי. ומיהו לא קמה ודחינן לה דכ"ע מעשה אילפס פטורין. הלכך נ"ל דהלכתא כרשב"ל. מיהו כשהרתיח ולבסוף הדביק מודה רשב"ל והוא כמו פנכוכ"ש בל"א שמרתיחין ואח"כ מטגנין. דאפי' דר' יוחנן דפליג במעשה אילפס מודה בחלת המסרת כדפי' ריב"ל זה חלוט של בעלי בתים הואיל שמחליטין אותו ע"י מים כל צרכו אין זה קרוי אפיה אלא בישול ופטור מן החלה כדתניא בספרי מלחם הארץ ולא כל לחם פרט למבושל והסופגנין והדובשנין והאסקריטין וחלת המסרת והמדומע שפטורין מן החלה. ואחר הוא חלוט שחולטין אותו ואין מבשלין אותו בישול גדול אבל בישול גדול כמו שעושין לקלצינ"ש ולגרמזי"לש פטורין דר' יוחנן לא פליג אברייתי' דספרי ובירושלמי חלת המסרת. דהא דברייתא דמותיב ר"י לרשב"ל הסופגנין והאסקריטין

עשאן כאילפס חייבין ולא קתני בה חלת המסרת ש"מ דבהא מודה ר' יוחנן שפטור וכולה ההי' סוגיא דרבה ורב יוסף ור' זירא אזלא כוותי' דרשב"ל. ולפי' ר"ח ורב נתן שכתב בערו"ך חלט חלוט של בעלי בתים פי' אינן אפויות בתנור אלא על המסרת שהוא מין טיגון ואופין אותו חלות במסרת ע"י שמן ולפיכך נקראת חלת המסרת כלו' חלות האפויות במסרת לפירושם הסופגנין והאסקריטין אינן בטיגון. וכתוב בפי' ר"ח סוגיא דשמעתין סלקא דאין קרוי לחם אלא האפוי בתנור אבל מעשה אילפס פטורין וכו' עד דאשכחן בחלה ירושלמי אמר ר' יוחנן ובלבד מעשה אילפס ע"י משקין פי' שנתבשל במשקין במים. והא דתניא יוצאין בספוג מוקמה לה רשב"ל כשהאור מהלך מן הצד ואם היה האור מהלך מתחתיהם הרתיח ולבסוף הדביק שלא ע"י משקין לחם קרינ' ביה עכ"ל והוא סיוע לדברי דע"י משקין אפי' ר' יוחנן מודה דפטור וכן מוכח בירושלמי דגרסי' ר' יוסי אמר ר' יוחנן כל שהאור מהלך תחתיו חייב בחלה כו' עכ"ל:

סימן ריח

מתני' עיסה שתחלתה סופגנין וסופה סופגנין פטורה מן החלה תחלתה עיסה וסופה סופגנין תחלתה סופגנין וסופה עיסה חייבת בחלה. פי' רבינו יצחק מסימפו"נט דרך בני אדם לשין עיסה לעשות חררה בתנור ואח"כ נמלכין לעשות סופגנין ופעמים לשין עיסה לעשות סופגנין ואח"כ נמלכין לעשות מאותה עיסה חררה חייבת בחלה. וכתב רבינו יואל ב"ר יצחק הלוי הואיל דלאפיית תנור נתכוין תחלה נתחייבה בחלה ושוב אינה פטורה אבל עשאה לעיסה לבשלה ולא לאפות בתנור פטורה כדתני' בספרי מלחם הארץ ולא כל לחם פרט למבושל. ירושלמי בינתים מהו ר' יונה בשם ר' (אבהו) [שכ"ל] בינתים כבראשונה. ר' יוסי בשם ר' שמעון בן לקיש בינתים כבאחרונה איזהו בינתים העושה עיסה מן הטבל חלה חייבת בתרומה והתרומה חייבת בחלה. ומנין שהחלה חייבת בתרומה. יצחק (בר) [בשם ר'] שמואל בר (מרתא) [אחא] משמי' דרב חלה תרימו תרומה. מנין שהתרומה חייבת בחלה מן קשי' פתרין הדין קרי' מאותה שכתב בה ראשית חלה תרימו:

סימן ריט

מתני' הקנובקאות חייבות בחלה. פירש רבינו יצחק מסימפו"נט אין ידוע לנו ומסתבר עושין אותו מן [הקמח] ואופין אותו בשמש או בתנור וכשרוצה סולת כותשין אותו ונעשין סולת אפי' הכי חייבת בחלה. ירושלמי וכן הקנובקאות חייבות בחלה ר' חנינא בר עגול בשם חזקי' שקילטא שלא תאמר הואיל והוא עתיד להחזירה לסולתה תהא פטורה מן החלה. אמר ר' בא בר זבדא עיסת מברין חייבת בחלה שלא תאמר הואיל

והוא עתיד להחזירה [לסולת'] תהא פטורה מן החלה. רב אמר עיסת כותח חייבת בחלה אמר ר' אבין שמא תימלך לעשותה (חלה) [חררה] לבנה:

סימן רכ

מתני' המעיסה ב"ש פוטרין וב"ה מחייבין החלוטה ב"ש מחייבין וב"ה פוטרין: תניא בתוספתא דמכילתן ר' ישמעאל ב"ר יוסי אומר משום אביו איזהו חלוט הנותן קמח לתוך החמין המעיסה חמין לתוך הקמח וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה הנעשין באילפס ובקדירה פטורין הנעשין בתנור חייבין. בפ' כל שעה אוקמ' לה דלא כר' יוחנן ואמר התם מאי שנא המעיסה ומ"ש החליטה. אמר רב יהודה אמר שמואל וכן אמר רב ואי תימא ר' יהושע בן לוי כמחלוקת בזו כן מחלוקת בזו ותברה מי ששנה זו לא שנה זו. חד תני המעיסה ב"ש פוטרין וב"ה מחייבין וחד תני החלוטה בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין:

סימן רכא

מתני' נחתום שעשה שאור לחלק חייב בחלה. פי' נחתום שעשה שאור שיעור חיוב חלה לחלקו לעיסות חייב אותו שאור בחלה. שלא בדעתו הדבר תלוי אלא בדעת הלקוחות שמא ימצא לקוחות ועושה עיסה ומוכרה להם. נשים שנתנו לנחתום לעשות להם שאור ואין בשל אחת מהם כשיעור פטורה מן החלה. פי' אע"פ שעירבו הנחתום ויש באותה עיסה עצמה בשיעור חיוב אעפ"כ פטורה מן החלה הואיל וסופו לחלקו וליתן לכל אחת חלקה פחות מכשיעור וקיי"ל העושה עיסה על מנת לחלקה בצק פטורה אותה עיסה מן החלה. ירושלמי הממרח כרי של חבירו שלא מדעתו ר' יוחנן אומר נטבל רשב"ל אומר לא נטבל מתיב ר' יוחנן לרשב"ל והא תנינן נשים שנתנו לנחתום לעשות להם שאור אם אין בשל אחת מהם כשיעור פטורה מן החלה ואין בשל כולהון בשיעור א"ל שניא היא שכן העושה עיסה ע"מ לחלקה בצק פטורה מן החלה. א"ל הא תנינן נחתום שעשה שאור לחלק חייב בחלה א"ל לא תתיבני נחתום [נחתום] לא בדעתו הדבר תלוי בדעת הלקוחות הדבר תלוי שמא ימצא לקוחות והוא חוזר בו ועושה אותו עיסה. נראה בעיני דטעות סופר הוא וה"ג מתיב רשב"ל לר' יוחנן דאמר נטבלו דהא הכא בין כולם יש כשיעור ואפ"ה פטורה מן החלה דהוי לה כממרח כרי של חבירו שלא מדעתו דהא צרפם הנחתום לעיסות שלא מדעתם עבד וקתני פטורה מן החלה ותיובתא דר' יוחנן ושני לי' דשאני הכא שעשאה לחלק והדר פריך אהאי שינויא מנחתום דאע"ג דע"מ כן לחלק עשאה אפ"ה חייבת ושני לי' דלאו בדעתו הדבר תלוי אלא בדעת הלקוחות וקיי"ל כר' יוחנן דר' יוחנן ורשב"ל הלכה כר' יוחנן. ושמעי' משמעת' דהמגלגל עיסתו

של חבירו שלא מדעת נטבלה לחלה כי היכי דהממרח כריו של חבירו שלא מדעתו דנטבל לתרומה ה"ה חלה ורמינן נמי מחלה אתרומה ומשנינן להו אהדדי ולא משנינן [דשניא] חלה מתרומה. ואשה שנתנה לנחתום לעשות לה עיסה אע"פ שיש בה כשיעור וגלגל מדעתה אעפ"כ אין הנחתום מפריש החלה עד שתתן לו רשות להפריש חלה כדתנן בפ' התורם קישות הפועלים אין להם רשות לתרום חוץ מן הדרוכות מפני שהם מטמאין את הגת מיד. פי' הבעלים ע"ה השכירו פועלים חברים לדרוך בענבים כדי להפריש תרומה בטהרה ובעבור כך רשאים לתרום עד שלא יגעו בו הבעלי' טמאים ויטמאו את הגת אבל בעלמא אין הפועלים רשאים והוא הדין דאין הפועלים רשאים להפריש את החלה דתרומה וחלה כי אהדדי נינהו. ונשים שגלגלו עיסה בשותפות אין אחת מהן רשאה להפריש חלה לכתחלה בלא דעת חבירתה ואם הפרישה חלתה חלה ונתקנה העיסה וה"מ בסתמא שלא הקפידה אבל אם הקפידה אפילו בדעבד אין חלתה חלה כדתנן בפ' התורם קישות השותפין שתרמו זה אחר זה רע"א תרומת שניהם תרומה וחכ"א תרומת הראשון תרומה ר' יוסי אומר אם תרם הראשון כשיעור אין תרומת השני תרומה אבל אם לא תרם הראשון כשיעור תרומת השני תרומה ואמר בירושלמי מה אנן קיימין אם בממחין אף ר' עקיבא מודה אם בשאינן ממחין אף רבנן מודים אלא אנן קיימין בסתם. רע"א סתמן אינם ממחין רבנן אמרי סתמא ממחין שבקיאין לתרום דניחא לי' לשותף חבירו לתרום כיון שהוא בקי אבל אם אינו בקי אין ניחא לי' ודאי והוה לי' כתורם שלא ברשות ומסיק שבסתם פליגי. ותו בירושלמי ההיא דר' יוסי מה כשיעור תורה דהיינו חטה אחת פוטרת את הכרי או כשיעור חברין שתקנו אחד מחמשים אין תעבדינה כשיעור תורה לית ר' יוסי כרבנן אין תעבדינה כשיעוד חברין ר' יוסי כרבנן. פי' ר"ל דהא דאמרו רבנן תרומת הראשון תרומה היינו שתרם כשיעור חברים דהיינו א' מחמשים והשתא [אם ר"י ס"ל שיעור תורה פליג אדרבנן ואי ס"ל כשיעור חכמים] ע"כ ר' יוסי מודה לרבנן כשתרם הראשון שיעורא דרבנן תרומתו תרומה וכן הלכה דהלכה כחכמים וכדר' יוסי וה"מ בדעבד אבל לכתחלה אין השותף רשאי לתרום בלא דעת חבירו בההיא דפ"ק דתרומות ירושלמי דאמר התם אתם ולא שותפין והתנינן השותפין שתרמו זאח"ז אלא כאן לתרומה גדולה כאן לתרומת מעשר. כלום למדו לתרומה גדולה אלא מתרומת מעשר אלא כאן להלכה כאן למעשה. פי' פריך ממתניתין אהא דקתני אתם ולא השותפין לא דפריך מר' עקיבה דאמר תרומת שניהם תרומה דלדידי' ניחא לי' דלא קידשה אלא כ"א לפי חלקו כדפי' התם רבי' שמשון זצ"ל אלא לרבנן פריך דאמרו תרומת הראשון תרומה ומשני כאן לתרומה גדולה כאן לתרומת מעשר ופריך כלום

למדנו תרומה גדולה אלא מתרומת מעשר אלא כאן להלכה כאן למעשה כלומר דיעבד תרומתו תרומה דשותפין לא קפדי אהדדי וחשוב כאלו תרם מדעת חבירו. אבל לכתחלה לא יתרום גזירה שותף דלא קפיד אטו שותף דקפיד. הלכך הכי נמי לא יפריש לכתחלה שותף את החלה בלא דעת חבירו ואם הפריש בדיעבד חלתו חלה והעיסה ניתקנה ואי שותף דקפיד הוא אפילו בדיעבד אין חלתו חלה וגם העיסה לא ניתקנה. והיכא שנתן רשות לחבירו להפריש חלה ה"ז מפריש ואם ביטל שליחותו קודם שהפריש אינו מפריש ואם הפריש אין חלתו חלה כדתנן פרק התורם קישות בד"א שלא דבר אבל הרשה את בנו או את עבדו או את שפחתו לתרום תרומתו תרומה ביטל אם עד שלא תרם בטל אין תרומתו תרומה אם משתרם בטל תרומתו תרומה. פי' בד"א הא דפליגי לעיל דלר"ע תרומת שניהם תרומה בשלא דבר כלו' שלא נטל רשות מחבירו לתרום אלא תרם מדעתו אבל הרשה שנתן רשות לבנו או לעבדו לתרום תרומתן תרומה. ביטל כגון שמינה שליח לתרום והלך לו ואח"כ ביטל שליחותו אם עד שלא תרם ביטל אין תרומתו תרומה ואם משתרם בטל לא בטלה שליחותו ותרומתו תרומה. ואמרי' בפ' הריני נזיר מן הגרוגרת דכי משוי אינש שליח במלתא דמצי עביד לי' השתא במלתא דלא מצי עביד השתא לא משוי. ומשמע משם לכאורה דאין אשה יכולה לומד לחבירתה קחי קמח ולושי לי עיסה והפרישי חלה הואיל שבשעת הצווי עדיין היא קמח ואינו ראוי לחלה דהמפריש חלתו קמח לא עשה כלום הלכך צריכה לומר לה לאחר גלגול שכבר נתחייבה בחלה ויכולה בעצמה להפריש חלה יכולה נמי לשויה שליח. ור"ת הורה שיכולה אשה לשוי' שליח להפריש החלות מכל עיסות שיהי' לה עד עולם אע"ג דהשתא לית לה עיסה ואינה יכולה להפריש חלה מ"מ כיון דכל שעה שרוצה יכולה ללוש עיסה ולגלגל להפריש חלה א"נ יכולה לקנות עיסה מגולגלת בסוף העולם שחייבת בחלה יכולה נמי לשוי' שליח. ורבי' יצחק ב"ר שמואל פי' הואיל ויכול ליתן לשליחו מעתה כל העיסות שיקנה בשבילו. לכך מפריש חלה באלו הן שלו ולא אתברר לי האי טעמא וכדברי ר"ת נראה בעיני. ולא דמי להה' דנזיר גבי האומר לשלוחו צא ובקש וקדש לי אשה סתם אסור בכל הנשים שבעולם וקא שרי באחות גרושה שהיתה אשת איש בשעת הצווי משום דמלתא דלא מצי עביד לא מצי משוי שליח דשאני התם דאין בידו לגדש אשת חבירו אבל הכא יש כח ביד האשה ללוש עיסה מן הקמח שיש לה א"נ אין לה יש בידה כח לקנות ולגלגל ודמי לאומר פירות ערוגה זו מחוברין והביאו שליש יהיו תרומה לכשיתלשו על פירות הללו דאמר ר' יוחנן פ' האומר בקידושין דכל שבידו לא הוה מחוסר מעשה:

סימן רכב

מתני' עיסת הכלבים בזמן שהרועי' אוכלים אותה חייבת בחלה ומערבין בה ומשתתפין בה ומברכין עלי' ומזמנין עלי' ונעשי' ביו"ט ויוצא בה ידי חובתו בפסח אם אין הרועים אוכלים אותה אינה חייבת בחלה ואין מערבין בה ואין משתתפין בה ואין מברכין עלי' ואין מזמנין עליה ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח ואינה נעשי' בי"ט בין כך וב"כ מטמאה טומא' אוכלין: ירושלמי איזהו עיסת כלבים רשב"ל אומר כל שעירב בה מורסין פי' בזמן שלא עירב בה מורסין כל כך שהרועים אוכלים ממנה חייבת בחלה דאוכל בני אדם הוא ולחם קרינא בי' ומערבין ערובי חצירות ומשתתפין בה שיתופי מבואות ומברכין עליה המוציא. ומזמנין עלי'. פי' אם אכלו שנים לחם נאה והשלישי אבל מזו העיסה מזמנין. ונעשית בי"ט. פי' הואיל והרועי' אוכלי' אותה לחם קרינא בה. ואם אין הרועים אוכלים אותה שעירב בה כ"כ הרבה מורסין שאין הרועים יכולים לאבול ממנה אינה חייבת בחלה:

סימן רכג

מתני' החלה והתרומה חייבין עלי' מיתה וחומש ואסורה לזרים והן נכסי כהן ועולין באחד ומאה וטעונין רחיצת ידים והערב שמש ואין נטלין מן הטהור על הטמא ואין ניטלין אלא מן המוקף ומן הדבר הגמור. פי' זר האוכלן במזיד חייב מיתה בידי שמים שנאמר ומתו בו כי יחללוהו וחלה איקרי תרומה דכתיב חלה תרימו תרומה והאוכלן בשוגג משלם קרן וחומש קרן לבעלים וחומש לכל כהן שירצה. ואסורים לזרים פירש רבינו יצחק מסימפו"נט כשאוכל כזית תרומה או חלה במזיד חייב מיתה בשוגג תשלומין פחות מכזית איסור הוא דאיכא מיתה ותשלומין ליכא. ע"א אסורים לזרים משום מעשר תני לה ואשמעי' גבי מעשר דאפי' איסורא ליכא. ולא ידענא מה שייך הכא מעשר ושמא רוצה לומר דאגב דתני הכי גבי תרומה וביכורים דהתם קתני בסיפא משא"כ במעשר ואשמעינן גבי מעשר אפי' איסורא ליכא תנא נמי הכא גבי חלה ותרומה ואע"ג דהכא לא תני מעשר סמיך אההיא דתרומה וביכורים. והן נכסי כהן פי' רבי' יצחק דסימפו"נט דכתי' לך נתתים ואם נטמא מסיקו תחת תבשילו ולא לקדש בהן את האשה ונראה בעיני דט"ס הוא וכך יש להיות וכן לקדש בו את האשה דתנן בהאיש מקדש המקדש בתרומו' ה"ז מקודשת ואפי' הוא ישראל וכש"כ בהן ואמרי' נמי התם לעיל והרי חלה דכתי' תתנו לה' תרומה ותנן המקדש בחלה מקודשת. ועולין באחד ומאה. כדתנן בתרומה וחלה כתרומה. וטעונין רחיצת ידים. פי' דידים שניות נינהו ושני פוסל לתרומה. הלכך צריך ליטול ידיו לשם תרומה כל זמן דבעי אפי' לנגוע בה. ת"ר בספרי

זוטא עבודת מתנה אתן את כהונתכם הקיש עבודת מתנה לכהונתכם. מה זו בנט"י. אף זו בנט"י. אי מה זו בקידוש ידים ורגלים אף זו בקידוש ידים ורגלים כו' אבל בתרומה בנטילת ידים סגי. והערב שמש. פי' בעל קרי אסור בהם עד שיטבול ויעריב שמשו. ואין נוטלין אלא מן המוקף. פי' כשהכרי צבור נוטל מתוכו ואומר זו תרומה. וכשהעיסה לושה נוטל הימנה מזו העיסה אבל לא ממקום אחר עליהן דהוי שלא מן המוקף. ומן הדבר הגמור. פי' תורם מן הפירות שנגמרה מלאכתן. והחלה מן העיסה ולא מן הקמח:

סימן רכד

מתני' האומר כל גורני תרומה וכל עיסתי חלה לא אמר כלום עד שישייר מקצת: ירושלמי עשר מצות אדם עושה עד שלא יאכל פרוסה משום בל תחרוש. בל תזרע. בל תחסום. מפריש לקט שכחה פאה. מפריש תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני וחלה. ר' יצחק כדאתי מיסב לתרתי ידוי הוא פושט עשרתי' אצבעתיה ופריס ואמר הרי קיימתי עשר מצות. חלה על הכל תרומה על הכל. לה' זה השם המיוחד. מנין שלא עשה כלום עד שישייר מקצת ת"ל מראשית. ולא כל ראשית לא שנא חלה ל"ש תרומה. בתרווייהו כתיב בהן ראשית. ובעינן שירים הנכרין:

הדרן עלך חמשה דברים

סימן רכה

פירות ח"ל שנכנסו לארץ חייבין בחלה. יצאו מכאן לשם ר' אליעזר מחייב (וחכמים פוטרין) [ור"ע פוטר] ועיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה ונאכלת בידים מסואבות. פי' רבי' יצחק מסימפו"נט דלענין חלה במחוברת דמיא וחייבת בחלה. ונאכלת בידים מסואבות דמי פירות אינם מכשירין וכן נראה בעיני דה"ג חייבת בחלה ול"ג פטורה מן החלה דאמר עלה בירושלמי ר' יוסי בר חנינא ר' אליעזר בן יהודה איש ברתותא היא דתנינן תמן במס' טבול יום עיסה שהוכשרה במשקין ונילושה במי פירות ר' אליעזר בן יהודה איש ברתותא משום ר' ידושע פסל את כולה ר' עקיבה אומר משמו לא פסל אלא מקום מגעו פי' הכי היכי דלר' יהושע מי פירות מחברין להיות כל העיסה א' שפסל את כולה ה"נ מחברין לענין חיוב חלה ולר' עקיבה דאמר משמו לא פסל אלא מקום מגעו דמי פירות אין מחברין ה"נ אין מחברין לענין חיוב חלה. רשב"ל מה פליגין כשהוכשרה. פי' במשקין ואח"כ נילושה שמי פירות מחוורין להכשיר אבל אם נילושה במי פירות ואח"כ הוכשרה אין מי פירות מחוורין להכשיר. פי' מי פירות אין מחברין לעיסה לחלה וה"ה שאין מחברין להכשיר הלכך עיסה שנילושה במי פירות לכ"ע פטורה מן החלה. ר' חייא בשם ר' יוחנן אמר דברי הכל היא. פי' מתני' דקתני חייבת בחלה אע"ג דר' עקיבה

אמר אין מי פירות מחברין לטומאה מודה הוא הכא שמי פירות מחברין לחלה ר' חייא בר בא בשם רבי יהושע בן לוי אין לך מחבר מכולן אלא שבעה משקין בלבד. והשתא לרשב"ל לכ"ע עיסה שנילושה במי פירות פטורה מן החלה אע"ג דקשיא לי א"כ מתניתין אמאן תרמיה. אם לא תאמר דרשב"ל פטורה קתני במתניתין והא לא מסתבר. מיהו ע"כ הכי אית לי' לרשב"ל דפטור' מן החלה אע"ג דלר' יוחנן לכ"ע חייבת בחלה ורשב"ל ליתא במקום ר' יוחנן לבד מהנהו תלת שאני הכא דר' יוסי בר חנינא קאי כוותי' דלר' עקיבה פטורה מן החלה וליתא לדר' אליעזר בן יהודה איש ברתותא וקיי"ל הלכה כר"ע מחבירו ואפי' תמצא לומר דהיינו דוקא היכי דפליגי בסברא דנפשייהו אפ"ה קיי"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל ואפי' יחיד במקום רבים כמו גבי כשות פ' תולין ואפי' תלמיד במקום רבו כמו ר' עקיבה במקום ר' אליעזר בכיצד מברכין גבי אביונות וקפריסין. וחלת ח"ל דרבנן היא כדפרישי' לעיל דאין לומר דהא דקיי"ל דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל היינו דוקא בגידולי קרקע דמ"ט אימא הכי בלא ראי' ובלי סברא הלכך אתבריר לן דעיסה שנילושה במי פירות בלי מים פטורה מן החלה אפי' נילושה בששה משקין. מידו לענין הלכה למעשה נראה בעיני להחמיר כדברי ר' חייא בר בא בשם ר' יהושע בן לוי דאין לך מחבר מכולן אלא שבעה משקין בלבד וקאי על ר' יוחנן (דהואיל) [דהוא אמר] ר' עקיבה מודה שמי פירות מחברין לחלה וקא מהדר דאין מחבר אלא שבעה משקין בלבד והם השנוים בפרק בתרא (דזבים) [דמכשירין] דתנן שבעה משקין הם הטל והמים והיין והשמן והדם והחלב ודבש. אבל עיסה שנילושה בביצים ובשאר מי פירות אינה חייבת בחלה דלא אקרו משקה לא להכשיר ולא לחבר קלחי קמח להיו' שיעור לחייב בחלה כדתניא בתוספתא דשבת פ' הגוזז מנין לדם שהוא משקה שנא' ודם חללים ישתה. מנין ליין שהוא משקה [שנא' ודם ענב תשתה חמר מנין לדבש שהוא משקה שנאמר ויניקהו דבש מסלע מנין לשמן שהוא משקה] שנא' משתה שמנים משתה שמרים מנין לחלב שהוא משקה שנא' ותפתח את נאד החלב ותשקהו. מנין לטל שהוא משקה שנא' וימץ טל מן הגיזה מלא הספל מים. ותניא כתיב אשר יבוא עליו מים יטמא אין לי אלא מים. מנין לרבות הטל והשמן והיין והדבש והחלב ת"ל וכל משקה אשר ישתה יכול מי תותים ומי רמונים ושאר כל מיני פירות ת"ל אשר יבוא עליו מים מה מים מיוחדים שאין להם שם לווי אף אני ארבה את הטל היין והשמן והחלב והדבש שאין להם שם לווי ומוציא אני את מי תותים ואת מי רמונים ושאר כל מיני פירות שיש להם שם לווי אלמא לא אקרו משקה אלא הנהו שבעה בלבד לא להכשיר הזרעים ולא לחבר קלחי הקמח לשיעור חלה. בירושלמי אההיא דר' יהושע בן לוי אמר

[ר' יוסי] בעי מה את אמרת לחלה או לטומאה אין תימר לחלה כש"כ לטומאה אין תימר לטומאה הא לחלה לא ר' יונה פשיט לה לחלה איתמרת כש"כ לטומאה ר' יונה כדעתי' דר' יונה תני ר' שמעון בן יוחי ריב"ל תני ר' שמעון בן יוחי [דתני רשב"י] ר' טרפון אומר נאמר כאן חלה ונאמר כאן חלת לחם שמן מה להלן עשוי' בשמן אף חלה האמורה כאן עשויה בשמן ושמן אחד משבעה משקין הוא הרי פשט ר' יונה דמלתי' דריב"ל אחלה איתמרת ויליף לה בג"ש דחלה חלה הלכך עיסה שנילושה בביצים או בשאר מיני פירות פטורה מן החלה. כך נראה בעיני אני המחב' יצחק ב"ר משה נב"ה. ושלחתי דברי אל חכמי פרי"ש הרב ר' יחיאל ב"ר יוסף והרב ר' שמואל ב"ר שלמה והשיב לי הרב יחיאל וזה לשונו על חלה שנילושה במי פירות ודאי גרסי' במתני' חייבת וכר' יוחנן קיי"ל ואף מאן דפטר דוקא מדאורייתא לאפרושי על החיוב אבל מניה וביה מיחייב וכן משמע דמדמי לי' לר' יונה כדעתיה [ומביא] ג"ש לחלת לחם שמן אבל לכ"ע מדרבנן מחייב ובשאר משקין אפשר שיש לו להפריש בלא ברכה עכ"ל. ואין נראין לי דבריו דע"כ ר' יוחנן וריב"ל הלכה כריב"ל כדפסיק ר"ת מכח ההיא דמגילה דפ' בני העיר דאמר רב פפי משמי' דרבא מבי כנישתא לרבנן שרי מבי רבנן לכנישתא אסיר ורב פפא משמי' דרבא אמר איפכא אמר רב אחא ברי' דרבא כוותי' דרב פפי מסתברא דאמר ר' יהושע בן לוי ביהכ"נ מותר לעשותו ביהמ"ד ש"מ וקשי' לי' לר"ת דאדרבה כוותי' דרב פפא מסתברא דר' יוחנן כוותי' דכתי' ואת הבית הגדול שרף באש פליגי בה ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי ח"א מקום שמגדילים בו תורה וח"א מקום שמגדילים בו תפלה תסתיים דרבי יהושע בן לוי דאמר מקום שמגדילים בו תורה דאמר ר' יהושע בן לוי ביהכנ"ס מותר לעשותו ביהמ"ד תסתיים והשתא דאמר ריב"ל כרב פפי ור' יוחנן כרב פפא נימא דכדרב פפא מסתברא אלא אמר ר"ת דמדלא קאמר הכי ש"מ דר"י וריב"ל הלכה כריב"ל. הלכך האי דאתינא עלה נמי אין הלכה כר' יוחנן אלא כריב"ל. והאי נמי דכתב מאן דפטר דוקא מדאורייתא אבל מדרבנן חייב לא ידענא מנא לי' דמאי קשי' לי' דאימא הכי. ותו דכתב דבשאר משקין יש להפריש בלא ברכה הרי סותר את דבריו דאי מדרבנן אמאי לא יברך הא כל דרבנן בעי ברכה בפ' במה מדליקין. הלכך אין נראין דבריו כלל. והרב ר' שלמה ב"ר שמואל השיב לי וזה לשונו אמנם לפי סברתי אין הלכה כר' בא בשם ריב"ל כ"א כר' יוחנן או כר' יוסי בר חנינא דבין לרשב"ל ובין לר' בא בשם ריב"ל מפקי המשנה של מס' חלה ממשמעותה שהרי סתם משנה דמס' חלה קא מחייב עיסה שנילושה במי פירות וחייבת בחלה משמע בכל מיני פירות. ולריב"ל לא הויא חייבת בחלה כי אם בשבעה משקין בלבד וכש"כ לרשב"ל דסתם משנה דחלה לא כוותיה ולר' יוחנן ולר' יוסי בר

חנינא הויא סתם משנה דחלה כמשמעותה עכ"ל. ולא ישרה תשובה זאת בעיני דמאי קשי'. דמתוקמא מתניתין לר' יהושע בן לוי בשבעה משקין דהם עיקר מי פירות. רבות כהנה בתלמוד הלכך נראה בעיני הלכה למעשה כדפרישי':

סימן רכו

מתני' האשה יושבת וקוצה חלתה ערומה מפני שיכולה לכסות עצמה אבל לא האיש: בברכות פ' מי שמתו מייתי לה ופירש התם רבי' שלמה אע"פ שערום אסור לברך אשה יושבת שרי שבישיבתה פני' של מטה בבושות בקרקע. אבל לא האיש מפני שבצים והגיד בולטים ונראין ואוקמה רב נחמן התם כגון שהיו פני' טוחות בקרקע דתניא התם שנים שהיו ישנים במטה אחת זה מחזיר פניו ויקרא ק"ש וזה מחזיר פניו ויקרא ק"ש ובלבד שיוציא ראשו חוץ לטלית. והא איכא עגבות. פי' דנגעי אהדדי. מסייע לי' לרב הונא דאמר רב הונא עגבות אין בהם משום ערוה נימא מסייע לי' האשה יושבת וקוצה חלתה כו' תרגמה רב נחמן כגון שהיו פני' טוחות בקרקע. פי' רבינו שלמה זצ"ל דבוקות ומכוסות כקרקע. ופי' ר"ח התם ואסיקנא דעגבות וכיוצא בהן נוגעות באחוריהן והן אברים שאין האיש רואה אותן בעת קריאתו אין בהם משום ערוה אבל רואה אותן אפי' באשתו ערוה היא ולא שרי' לי' למקרי ק"ש והא דמסייע מינה האשה יושבת וקוצה חלתה ומברכת ולא חיישינן משום ערוה אוקימנא דוקא יושבת כדי שיהי' פניה שלמטה כבושות בקרקע וערותה מתכסה ואינה נראה הכי הוא דשרי ואי ליתא הכי אסור עכ"ל. שמעי' מינה דהאשה ערומה אע"פ שיושבת אינה קוצה חלתה ומברכת אא"כ פני' של מטה דבוקות ומכוסות בקרקע ובאיש אפ"ה אסור מפני שבצים והגיד בולטים ואינם יכולים להתכסות. ונראה דוקא לענין האשה עצמה מועיל לה מה שפניה טוחות בקרקע לענין שהיא יכולה לברך אבל לענין שיוכל האיש לברך לפני' כשהיא ערומה אפי' טפח א' אפילו אשתו אסור לברך לפני' כההיא דפ' מי שמתו דאמר ר' יצחק טפח באשה ערוה ואוקמ' באשתו ובק"ש שאם טפח מגולה באשתו לא יקרא ק"ש כנגדה ואמר רב חסדא שוק באשה ערוה. ופי' רבי' שלמה שוק באשת איש ערוה להסתכל בה. וכן באשתו לק"ש וה"ה לברכה אבל האיש אפילו כולו ערום ואין ערותו נראית קורא לפניו ק"ש דאמר רב יהודה עכו"ם ערום אסור לקרות ק"ש כנגדו מאי אריא עכו"ם אפילו ישראל נמי [ישראל פשיטא ליה דאסור עכו"ם] אצטריכ' לי' מ"ד הואיל וכתיב אשר בשר חמורים בשרם וגו' אימא חמור בעלמא הוא קמ"ל דלענין ערוה כתיב בהו וערות אביהם לא ראו. ופי' ר"ח התם דמיירי בערותו נראית הלכך שמעי' מהתם דאחד ישראל ערום וא' עכו"ם ערום אם עגבותיהם וערותם מכוסות אע"פ שכל גופם ערום מותר לקרות ק"ש כנגדם ומותר לברך

כנגדם. מיהו אם הפרישה חלתה ערומה בדעבד חלתה חלה כדתנן פ"ק דתרומות דערום לא יתרום ואם תרם תרומתו תרומה ומפרש בירושלמי לכתחלה לא יתרום מפני הברכה. וכשהיא מפרשת חלה מברכת ברוך אתה ה' אמ"ה אקבו"צ להפריש חלה מעיס' כדכתב רבי' יצחק דסימפו"נט. ואמר בירושלמי בברכות פרק הרואה המפריש חלה לעצמו אומר להפריש חלה המפריש לאחר אומר להפריש חלה לשמו. מאימתי מברך משעה שהוא מפריש. ודלא כדברי האומר שמברך להפרי' תרומה כדכתיב חלה תרימו תרומה דחלה אינו אלא שם עוגה כדכתיב שתים עשרה חלות. מיהו הא דקאמר בירוש' דלאחר מברך להפריש חלה לשמו לא ידענא אי קיי"ל הכי דצ"ל לשמו דמאי לשמו שייך דהיכן מצינו הפרשת חלה שצריכה לשם בעלים. והכי קתני התם טובא דהיכא דעבדינהו לאחרים שצריך לברך בשעת עשי' לשמו כבי סובה וגבי לולב וגבי מזוזה וגבי תפלין וגבי ציצית וגבי מעקה וגבי תרומה ומעשר: ברוב מקומות מזכיר ושונה נשים אצל מצות חלה כגון הכא דקתני האשה יושבת וקוצה חלתה ערומה ולעיל פ"ק נשים שנתנו לנחתום לעשות להם שאור ולקמן שתי נשים שעשו שני קבין ובפ' תינוקת תנן בראשונה היו אומרים היושבת על דם טהור רוצה לה חלה ופ' עד כמה אמר רב הונא נדה קוצה לה חלה ובפ' במה מדליקין תנן על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן על שאינן זהירות בנדה [בחלה] ובהדלקת הנר. ובשוחר טוב במזמור אלי אלי למה עזבתני אמר שלש פעמים כאן כתוב אלי אלי אלהי ולמה אלא אמר מיכן אמרה אסתר לפני הקב"ה רבש"ע שלש מצות הזהרת לנו ע"י משה רבינו נדה חלה והדלקת הנר כלום עברתי על אחת מהן למה עזבתני. ובתנחומא בילמדנו דיש פ' אלה תולדות נח ולמה נצטוו נשים על מצות הללו ומפרש מצות חלה למה שאדם הי' חלתו של עולם כך שנו רבותינו כיון שהאשה נותנת מים בעיסה נוטלת חלה כך עשה הקב"ה. אמר ר' יוסי בן קצרתא כיון שנתן מים על הארץ מיד הגביה אדם חלתו מן האדמה שכן כתי' ואד יעלה מן הארץ מיד ויצר ה'. מכל אלה שמעינן דמצות חלה על הנשים הוטלה לתקן עיסה מטבלה ולהפריש חלה ומצוה שלה היא. אע"פ שעיסה משגלגלה נעשית טבל ואסורה בין לנשים בין לאנשים. מיהו מצות הפרשת חלה על האשה דמיא הלכך אע"פ שהעיסה היא של בעלה היא משוויא שליח להפריש חלה אפילו שלא מדעת בעלה דהא מצוה דירה היא וחוששני לומר שלכתחלה לא משוי שליח להפריש חלה הואיל ומצות אשתו היא:

מתני' העושה עיסה קביים ונגעו זה בזה פטורין מן החלה עד שישובו. פי' רבינו יצחק דסימפונ"ט זצ"ל שעשאה קב כאן וקב כאן ונגעו זב"ז פטורין מן החלה. עד שישובו. שיתחברו העיסות אחת לחבירתה שלא תוכל להפרידן זו מזו שלמים אלא זו נוטלת

מבצק חבירתה וחבירתה ממנה ככלב הנושך לאדם ונוטל מבשר אדם. ר' אליעזר אומר אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפן. אף כשרודה אותו מן התנור לסל הסל מצרפן ומחייבן בחלה. ירושלמי אמר ר' יונה אמר ר' חייא בשם ר' אחא רבי אמי בשם ר' יוחנן והוא שנשבו אית תניי תני הסל מצרפן ואין התנור מצרפן ואית תניי תני התנור מצרפן. א"ר יוחנן נשכו כאן וכאן מצטרף לא נשכו כאן וכאן אינו מצטרף ומתני' כגון אלין ריפתא דבבל. וקשיא דאוקמ' ר' יוחנן לדר' אליעזר והוא שנשבו והכי נמי מוקי לה ריב"ל באלו עוברין והא קתני ר' אליעזר אומר אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפן. מדקתני אף שבא להוסיף על דברי ת"ק דלא בעינן נושכין. ואי לא גרסינן אף אתי שפיר דאיכא למימד דר' אליעזר סבר שיהיו נושכין וצרוף הסל מיהו קשה לשבש הספרים ולמחוק אף. ונראה בעיני אני המחבר דה"פ דברי ת"ק פטורין מן החלה עד שישוכו. פי' עד שיתנם לתנור ויהיו נושכין זב"ז פי' נוגעים זב"ז ויצרפם התנור לחלה כי כשנוגעים זב"ז בתנור נדבקים בתנור יחד אבל בסל שכבר נאפו אע"פ שנוגעי' זב"ז הואיל ואינם נדבקי' יחד אין הסל מצרפן לחלה ואתא ר' אליעזר למימר אף הרודה לסל הסל מצרפן ואוקמ' ר' יוחנן והוא שנשכו בעודן בתנור ורדה אותן לסל הסל מצרפן. ולת"ק אע"פ שנשכו בעודן בתנור הואיל ורדה אותם לחוץ אע"פ שחוזר ונותנם לסל שוב אין הסל מצרפן. והנהו ברייתות אוקמ' ר' יוחנן תרווייהו כר' אליעזר דקיי"ל כר' אליעזר כדפסקי' באלו עוברין. מיהו ליתא לא דר' יהושע בן לוי דאלו עובדין [ולא דר' יוחנן דירושלמי] אלא קיי"ל כר' חנינא דאוקמה לר' אליעזר באלו עוברין אפי' כעכין שאינן נושבין. בפרק אלו עוברין תנן כיצד מפרישין הלה בטומאה ביו"ט של פסח. דכשנטמאת העיסה שוב אין חלה הנטלת ראוי' לכהן הרי אינו יכול [לאפותה] מאחד שאינה ראויה לכהן לאכילה ולשהותה ולשורפה לערב א"א שלא תחמיץ. ר' אליעזר אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה תחלה. דאכתי כל חדא וחדא חזיא לי' דמפריש מכל חדא [פורתא] ולאחר אפיה אם רצה יפריש חלה שלימה על כולן כדתניא בגמ' דקסבר ר' אליעזר הסל שהוא רודה מן התנור לתוכו מצרף לחלה. בן בתירא אומר תטיל לצונן. אמר ר' יהושע לא זהו חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובל ימצא אלא מפרשתה ומניחתה עד הערב אם החמיצה החמיצה תניא ר' אומר הלכה כר"א ור' יצחק אמר הלכה כבן בתירא וקיי"ל הלכה כר' מחבירו הלכך הלכה כר' אליעזר דלא תקרא לה שם עד שתאפה תחלה ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' אליעזר דאמר הסל מצרפן. ואנן האידנא כל חלות שלנו לא חזיא לכהן שכל כהנים שבזמה"ז טמאי מתים ואין לנו הזאה א"כ בעינן למעבד כר' אליעזר. מיהו רבינו יצחק ב"ר שמואל אומר דאנן שרי לן לקרות לה שם קודם שתאפה דבמקום שיש כהן קטן

מותר לאפותה בי"ט משום דחזיא לי' כדאמ' בבכורות פרק עד כמה אין תרומת ח"ל אסורה אלא למי שטומאה יוצאה עליו מגופו. וכן פסק בהלכות גדולות. בהלכות רב כהן צדק ריש מתיבתא דאפילו ליכא כהן קטן. אי איכא כהן גדול שרי דחזיא ליה ע"י ביטול כרוב כדאמר בפ' עד כמה רבה מבטלה ברוב ואכיל לה בימי טומאתו. ומיהו בלא ביטול ברוב מספקא ליה לרבינו יצחק ב"ר שמואל אי שרי משום שיכול לטבול לקריו ומותר לאכול בתרומת ח"ל שאינן מטוהרין משאר טומאות כגון טמאי מתים כדמוכח ר"פ בנות כותים מעשה הי' והטבילוה קודם לאמה כדי לסוכה שמן של תרומה. מפני שהוא מסתפק אם צריך הערב שמש לקריו. ואע"ג דבטומאת שרץ מוכח בפ' עד כמה שא"צ הערב שמש. וא"כ היה אסור לאפותה בי"ט בעבור שאינו יכול לאוכלה עד הלילה מוצאי י"ט. מיהו יש להתיר ע"י ביטול ברוב כדפרישית. והיכא דליכא כהן כלל אומר רבינו יצחק ב"ר שמואל דשרי אי קיי"ל כרבה דאית ליה הואיל ומקלעי ליה אורחין. וזה לשון רבינו יצחק אלפס אבל חלת ח"ל מדרבנן היא ולא צריכה ולא מידי אלא קורא לה שם ואפי לה לכתחלה ואכיל לה כהן קטן דאמר שמואל אין חלת ח"ל אסורה אלא למי שטומאה יוצאה עליו מגופו באיש אשר יראה קרי ובאשה עד שתראה נדה ואי ליכא כהן קטן עבדינן כר' אליעזר דאמר לא תקרא לה שם עד שתאפה ולכי נפק יומא טבא שרפינן לה וכן הלכתא. הרי התיר דוקא היכא דאיכא כהן קטן אבל אי ליכא כהן קטן אינו רוצה להתיר אי איכא כהן גדול משום דחזיא לי' ע"י ביטול וגם אינו רוצה להתיר ע"י הואיל. ותימא הוא שהרי איהו גופיה פסיק הלכתא כרבה דאמר הואיל. וכתב רבינו אליעזר ב"ר יואל הלוי דרוב הגאונים פסקו אפי' חלת האור יקרא לה שם הלה ושוב יאפנו דהא חזי' לכהן קטן אפי' לית' בעיר אמר הואיל ומקלעי לי' אורחין דהלכתא כרבה דאמר הואיל. וכן פי' ר"ח וכן שיטת ה"נ ורבינו אליעזר ב"ר נתן ז"ל. אך בזה לא הושוה לשאר גאונים דבעו שיהי' כהן קטן בעיר אבל ליכא כהן קטן בעיר שלא יצא טומאה מגופו בחלת ח"ל א"נ בחלת א"י שאסורה לבל הטמאים עבדינן כד"א דלא תקרא לה שם. והלכתא כרבה דקאי כר"א דפסקי' כוותי' ובשאר חגים אי בעי קורא לה שם מיד לדברי הכל ומצניעה בלא אפיה עד החול. וכה"ג ובהלכות קטועות כתב היכי דמשתלי ולא מפריש חלה שקיל חדא ריפתא ויהיב לכהן אפי' גדול ואכיל לה והא דתנן אין מגביהין תרומות ומעשרות ביו"ט ה"מ בתרומת דגן דאפשר לאפרושי מאתמול אבל חלה שפיר דמי דהא בעי למיכל נהמא חמימא וכדין כהן קטן שלא ראה קרי כך דין כהנת קטנה שלא פירסה נדה עכ"ל: חוזרני אההיא דלעיל דפרישת דאפי' ליכא כהן קטן אי איכא כהן גדול דשרינן לאפות חלה בי"ט משום דחזיא לי' ע"י ביטול. אבל בהא ליכא למטעי ולהתיר אפי' היכא דליכא

כהן כלל משום דחזיא לישראל ע"י ביטול ברוב כדפרי' לעיל דשמא דאע"ג דאיסור דרבנן מבטלין לכתחלה ה"מ שאר איסורין אבל חלה שהיא מתנות כהונה לא שרי לי' לישראל לבטלה לכתחלה בחולין ולאוכלה ואפי' ע"מ לשלם לכהן. אבל כהן עצמו ה"נ דמבטלה לכתחלה כרבה דהוה מבטל לה ואכיל לה בימי טומאתו. אבל מה שאינם מתירין היכא דליכא כהן קטן ואיכא כהן גדול אלא משום דחזיא לי' ע"י ביטול ברוב אע"ג דכל חלות שלנו טמאות הם כי כולנו טמאים ואף הכהנים שאינם מטמאים למתים הם טמאים מחמת שנוגעים בבני אדם שהם אבות הטומאה ובכלים שנטמאו באוהל המת. מעתה כל החלות שלנו טמאות הם וגם הכהנים טמאים. אפ"ה לא חזיא להו חלה טמאה בימי טומאין כההיא דפ' האשה רבה אכל תרומה טמאה משלם חולין טהורים שילם חולין טמאים סומכוס אומר משום ר' מאיר בשוגג תשלומיו תשלומין במזיד אין תשלומיו תשלומין וחכ"א בין בשוגג בין במזיד תשלומיו תשלומין וחוזר ומשלם חולין טהורים והוינן בה במזיד אין תשלומיו תשלומין אמאי תבוא עליו ברכה דאכל מידי דלא חזי לי' בימי טומאתו וקא משלם מידי דחזי ליה בימי טומאתו הא למדת דכהן טמא אסור לאכול תרומה טמאה הלכך אין להתיר אלא על ידי ביטול ברוב. בפרק אלו עוברין אמר רב קבא מלוגנאה לפסחא שלא ללוש יותר כדי שיוכל לשומרו מן החימוץ וכן לחלה. שיעור עיסה נמי כל ימות השנה להתחייב בחלה שהוא שיעור לעומר מ"ג ביצים וחומש ביצה כמנין חלה. וכיצד משערין אותו לוקה כלי גדול כגון יורה וממלאה מים על כל גדותיה ונותן תחתי' כלי גדול המקבל מים שיצאו ממנה ונותן לתוך היורה מ"ג ביצים ועוד והמים היוצאים הם שיעור העומד ושיעור הכלי כשיעור המים ההם. ובענין זה אית' בירושלמי פרק ע"פ תמן תנינן המוציא יין כדי מזיגת הכוס ר' זעירא בעי קומי ר' יאשי' כמה הוא שיעורן של כוסות א"ל נלמוד סתום מן המפורש דתני ר' חייא ארבע כוסות שאמרו חכמים ישנו רביעית יין האטלקי (וכמה הוא רביעית האטלקי לוג. וכמה הוא לוג שיתא ביעין. רביעית לוג ביעא ופלגא וכד את בעי משערין ללוגין את נסיב שיתא ביעין לא רבא ולא זעירין אלא מיצעין ואת נסיב קדירה אוכל מה דהוא מלא מים ומלא לי' ויהיב מלרע מנא חורן וקביל מיא ויהיב שית ביעין ואלין מייא דנפלין במנא ארעיא הוא יהיב שיעורא דלוגא בזה הוא שיעורו של כוס) אמר רב יוסף הני נשי דידן נהוג למיפא קפיזא לפיסחא. פי' רבי' שלמה שלשת לוגין א"ל אביי מאי דעתך לחומרא כדי לשומרן מן החימוץ חומרא דאתי לידי קולא דקא מפקעי לה מחלה א"ל דעביד בר' אליעזר דתניא ר"א אומר הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' אליעזר. א"ל והא איתמר עלה דאמר רבי יהושע בן לוי ל"ש אלא

ככרות של בבל שנושכות זו מזו. שהן רחבות ועגולות כעין שלנו ובשמרביקין זה אצל זה בתנור נושבות זו מזו הלכך חדא הוא אבל כעבין ארובין וקצרין ואין נושבין זו מזו לא. א"ל הא אתמר עלה אמר ר' חנינא אפי' כעכין. פי' רבינו שלמה והאידנא קיי"ל כר' אליעזר בחלה של אור דכיון שאין שורפין קדשים בי"ט ולשהותה א"א ומשיקרא לה שם אסור לאפותה דהא לאו בת אכילה היא לא קרינן עלי' שם חלה אלא עושה חררה קטנה אצל גדולה ואופה שתיהן וכשהוא רודה נותן לסל והוא מצרפן ונוטל הקטנה וקורא לה שם ומברך ומצניעה ושורפה משתחשך או למחר וכן הורה רבינו יעקב ב"ר יקר ע"כ לשונו. וסתם את דבריו אי דוקא היכא דליכא כהן קטן ולא פליג ארבותינו וכדפרי' לעיל או אע"ג דאיכא כהן קטן ופליג עלייהו. ופי' רבינו יצחק בר יהודה ה"מ בתנורים שלהם שהם קטנים איכא למיחש לחימוץ שהיו צריכין בכל עיסה ועיסה לחממו. אבל אנו שיש לנו תנורים גדולים עדיף טפי שילוש הרבה ביחד ויהיו עסוקין בעיסה תדיר שלא תכא לידי חימוץ כדתנן ר' עקיבא אומר לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורים שוין זה הכלל תפח תלטוש בצונן שלא יחמיץ. וכן נוהגים האידנא שלשים הרבה ביחד. מיהו מנהג גרוע ורעוע הוא שלשים הרבה ביחד ושוהים הרבה שעה גדולה קודם שיוליכום אל התנור כי גם הגאון לא התיר אלא שיהיו תדיר עסוקין בעיסה שלא תתחמץ אבל כמו שעושין שלשין הרבה ביחד ושוהין הרבה כי האי גוונא לא התיר הגאון ויש מורים היתר מפני הבעיטות שאנו עושין כההיא דר"פ ב"ש דת"ר בש"א אין אופין פת עבה בפסח וב"ה מתירין וכמה פת עבה אמר רב הונא טפח שכן מצינו בלחם הפנים טפח מתקיף לה רב יוסף אם אמרו בזריזין יאמרו בשאינן זריזין אם אמרו בפת עמילה יאמרו בפת שאינה עמילה אם אמרו בעצים יבשים יאמרו בעצים שאינם יבשים אם אמרו בתנור חם יאמרו בתנור צונן אם אמרו בתנור של מחבת יאמרו בתנור של חרס. ופי' רבי' שלמה [עמילה] בריזיר בלע"ז בכדתנן כל המנחו' טעונות שלש מאות שיפות ושלש מאות בעיטות ופת עמילה שאינה ממהרת להחמיץ שעמילתה מעכבתה. הלכך לדידן הא עבדינן כמה בעיטות כמו גבי לחה"פ [אבל נראה דלא דמי דהא גבי לחם הפנים] עוד איכא טעמא אחרינא שהכהנים היו זריזים ועצים יבשים ותנור חם ותנור של מתכת. ועוד דהתם לא היו שוהים לאחר הבעיטות לא כלום. מיהו אי נתחמם התנור כל צרכו ויש עדיין אש בתנור שאינו מניח לצאת החמימות ולהצטנן התנור אז ודאי מוטב שילושו הרבה ביחד ויתנו לתוך התנור מיד בלא איחור ושהיה וזה הוא מנהג הגון וכשר. ורבינו יצחק אלפס פסק דבימות הפסח אסור למילש יותר על חמש רבעים קמח ועוד דהיינו שיעור חלה. והיינו דאמר רבא קבא מלוגנאה לפסחא. ורבינו אבי העזרי כתב נראין

הדברים הואיל ודחאה רב יוסף לרב הונא דטפח לא עבדינן אבל בציר מהכי עבדינן לפי הזריזות וכן הוא המנהג ללוש חמש רבעים קמח ועוד יחד לא יותר ולעשות עוגות דקות פחות מטפח. הלכך לדידן דאפינן בשיעור חלה לא בעינן צירוף הסל דלא איירי ר' אליעזר אלא כשאפה פחות מכשיעור שהסל מצרפן להתחייב בחלה אבל כשאפה כשיעור א"צ צירוף הסל אעפ"כ כשר הדבר ליתנם לסל ולצרפן כדי ליטול מן המוקף דאע"ג דקיי"ל בירוש' דכל דבר שאינו מקפיד על תערובתו הבית מצרף מיהו הנהיגו כן מפני שפעמים לשין רק עומר אחד ונחלק לשנים או לשלשה כך פי' אבי העזרי. וראיתי כתוב בשם רבינו יצחק ב"ר אשר זצ"ל דהא דאמר ר' אליעזר שהסל מצרפן היינו שרדה מן התנור ונתן לסל בעודן חמין ולא פזרן בקרקע אבל פזרן בקרקע תו לא מצרף להן הסל ודייקינן מהא דקתני הרודה ונותן לסל משמע מיד לאחר רדיה ואין דבר זה בר סמכא דהא קתני הרודה ונותן לסל משמע רודה ואחר שעה נותן לסל ותדע דלא קתני הרודה לתוך הסל. ירושלמי כיצד יעשה על דעתי' דר"א פי' דאמר לא תקרא לה שם עד שתאפה מעדים ואומר זה אני רוצה לאכול וזה אני רוצה לאכול ואופה את כולם וכשהוא רודה מערים ואומר זה אני רוצה ליישן ומשייר אחת. פי' וקורא לה שם לאותה שמשייר אמר ליה ר' יהושע לא נמצאת שורף קדשים ביו"ט א"ל ר"א מאליהן הן נשרפין [כו'] ע"ד דר' אליעזר יקרא לה שם וירדנה (ויקרא לה שם) אסור לטלטלה ירדנה ויקרא לה שם שמא ישכח ויאכל [וירדנה ויקרא לה שם ויוליך עמה אחרת לקרן זוית] כדתנינן תמן מטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין ולא דמיא [תמן] טמאה לצורך טהורה ברם הכא חולין לצורך טמאה. חברייא בעון וישליכנה [לאשפה ויקדישנה ויש אדם מקדיש דבר שאינו שלו ויקדישנה וישליכנה לאשפה] ויש אדם מפקיר דבר שאינו שלו. שמעי' מכן דלרבי אליעזר התנור מצרף גם משמע מהכא דלא בעינן שיהא מוקף בשעה שקורא לה שם והכי נמי משמע מדפריך וישליכנה לאשפה ויקדישנה כלו' ויקרא לה שם מיהו ההוא איכא לפרש דפריך לאחר שקרא לה שם יקדישנה כדי שיבדלו ממנה דהקדש בדילי אינשי מיני' וישליכנה לאשפה ויקדישנה ומשני ויש אדם מקדיש דבר שאינו שלו אמאי דקאמר וישליכנה ויקדישנה דוישליכנה פי' יפקירנה כדמסיק אסיפא דפריך ויקדישנה וישליכנה ויש אדם מפקיר דבר שאינו שלו דויקדישנה זהו פי' יקרא לה שם חלה ומאחר שהשליכה לאשפה והפקירה תו לא מצי לקרוא לה שם חלה אלא ודאי דכי בעינן למימר דבשעת קריאת שם חלה לא בעינן שיהא מוקף הואיל והיו מוקפין בתנור תו לא בעינן מוקף בשעת קריאת שם חלה ומיירי שהי' בה בעיסה שיעור חלה ונתחייבה בחלה וכבר היתה מוקפת כל העיסה ביחד אי נמי שתים או שלש עיסות שלא

היו מוקפין בעודן עיסות והדביק כולם בתנור אחד והוקפו ורדן לחוץ קורא לאחת שם חלה ואע"פ שאינם מוקפות ובלבד שיהיו בבית אחד דהבית מצרף לתרום מן המוקף בדבר שאינו מקפיד על תערובתו כדפרי' לעיל והא דפריך וישליכנה לאשפה ויקדישנה כלו' יקרא לה שם היינו באשפה שבבית דוקא דהבית מצרף לתרום מן המוקף אבל אשפה שבחצר לא:

סימן רכז

מתני' המפריש חלתו קמח אינה חלה וגזל ביד כהן העיסה עצמה חייבת בחלה והקמח אם יש בה כשיעור חייב בחלה ואסורה לזרים דברי ר' יהושע אמרו לו מעשה הי' וקפשה זקן זר אמר להם אף הוא קלקל לעצמו ותיקן לאחרים. פי' אינו חלה דכתי' ראשית עריסותיכם. גזל ביד כהן שהקמה הנשאר ביד ישראל חייב בחלה הואיל וכן הקמח שנטל הכהן כגזל דמי. העיסה עצמה חייבת בחלה. אם יש בה כשיעור. מעשה שקפשה זקן זר לחלה של עיסה עצמה ואכלה. ירושלמי קלקל לעצמו ואכלה ואתעניש ותיקן לאחרים דאינון אכלין ותלון בי' אית תניי תני תיקן לעצמו וקלקל לאחרים תיקן לעצמו מכל מקום אכלה קלקל לאחרים דאינון סברין שהיא פטורה והיא חייבת. ת"ר בספרי זוטא ראשית עריסותיכם יכול חטים וקמח ת"ל חלה אי חלה יכול אף חלה אפויה ת"ל ראשית הא כיצד יעמיד עריסה ויפריש מן המובחר. ותימה גדולה היא שממעט חלה אפויה דמשמע שאם לא דפריש חלה מעיסה שאינו יכול להפריש מלחם שנאפה דהא קיי"ל כר"א דרסל מצרפן לחלה לאחר שנאפו. וקיי"ל נמי לר"א שהתנור מצרף ומשייר אחת לאחר שנאפת וקורא לה שם. ותניא בהגוזל קמא ראב"י אומר הרי שגזל סאה של חטין מחבירו טחנה לשה אפאה ודפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ דדוקא משום דגזל אבל אינש דעלמא מפריש חלה לאחר שתאפה. ותניא בספרי רבתא בפ' שלח לך הרי שלא הפריש חלה מן העיסה שומע אני שלא יפריש חלה מן הלחם ת"ל בתרומת גורן כן תרימו אותה מה תרומת גורן אחת אף חלה אחת. מכל אלה שמעי' דהיכא שלא הפריש חלה מן העיסה שיפריש מן הלחם. וכן כתבו הגאונים והיכא דאשתלי ולא אפריש לא תרומה ולא חלה א"נ אפריש תרומה ולא אפריש חלה א"נ אפריש חלה ולא אפריש תרומה שקיל חדא ריפתא ואכיל לה כהן קטן אפריש תרומה ולא אפריש חלה ואפיה לה שקיל חדא ריפתא ואכיל לה כהן גדול עכ"ל. פי' כהן גדול וטבל לקריו ושמא כמו כן העריב שמשו הלכך הכי קיי"ל שאם לא הפריש חלה מן העיסה מפריש מן הלחם ונותן אחד מן הלחמים לכהן קטן א"נ לבדן גדול שטבל לקריו א"נ שורפו א"נ פורס פרוסה מן הככר וקורא לה שם לאותה פרוסה מדדרשינן פ' כ"ש

ופ"ק דנדה ופ' התודה גבי לחמי תודה אחד שלא יטול פרוסה מכלל גבי חלת עיסה דלא כתב בה אחד נוטל פרוסה וקורא לה שם שפיר דמי וההי' דספרי זוטא פי' לקמן בתשובה בסוף הלכות חלה. לעיל פ"ק פרשתי שאם לש בצק ואין בו שיעור חלה ולקח תבואה או קמח כמו שהן בעין ובללן עם הבצק ראין מצטרפין דקיי"ל כר' יוסי דפיר' לעיל והא דתניא בתוספתא פ"ב דחלה הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה מתנתה הרי זה מביא קמח ממקום אחר ומצרפן לחמשת רבעים לחייב עליו לפי חשבון התם ההוא קמח מגלגלו במים עד שנעשה בצק ומצרפן ואם תמצא לומר שמצרף הקמח כמו שהוא שאני התם שכבר היה בו כשיעור:

סימן רכח

מתני' חמשת רבעים קמח חייבים בחלה הן ושאורן וסובן ומורסנן חמשת רבעים חייבין ניטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן הרי אלו פטורין. פי' הקמח עם השאור ועם הסובין והמורסן שמעורב שם אם יש בכולן חמשת רבעים מצומצמים חייב בחלה: ירושלמי אמר ר' יוחנן דרך עיסה שנו כאן. אמר רשב"ל רשב"ג היא דרשב"ג אומר לעולם אינה חייבת בחלה עד שיהא בה דגן כשיעור תלמידו דר' חייא ב"ר בא בשם ר' ליליינא בשם ר' יהושע בן לוי דברי הכל היא אמר ר' מנא אע"ג דלא א"ר יוסי רבי הדא מילתא אמר דכוותה דא"ר יוחנן דרך עיסה שנו [כאן] וכאן מכיון שנטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן אין זו דרך עיסה. פי' רבינו שלמה בפ' אלו עוברין חמשת רבעים לוגין צפוריים שהן שבעת קבין ועוד מדבריים שזה שיעור העומר שהיתה עיסת מדבר שנאמרה בו חלה שנאמר ראשית עריסותיכם [כדי עריסותיכם דהיינו עיסת מדבר שהוא] עומר לגלגולת והוא עשירית האיפה והאיפה שלש סאין וסאה ששה קבין מדבריות חשוב עישור שלהן ותמצא שבעת רבעי קב וביצה וחומש ביצה כיצד חלוק שלש סאין שהן י"ח קבין ועשה מהן רבעי קב דהיינו לוגין ותמצא בהן שבעים ושנים טול עישור של שבעים הרי שבעה והשנים הנשארים י"ב ביצים הן עישור שלהן ביצה וחומש הרי שבעת רבעים ועוד דהוא ביצה וחומש ובירושלים הוסיפו על המדות שתות מלבד שהוא חומש מלגיו שנתנו שש מן הראשונות בתוך חמש אחרונות הרי ששת רבעים הראשונים נעשו חמש והרובע וביצה וחומש ביצה הנותרים נעשו רובע כשהרובע ששה ביצים עשה מהם חמשה ביצים גדולים והביצה וחומש ביצה נעשו ביצה גדולה שנתוסף חומשא מלגיו דהוא שתות מלבר הרי שש ביצים גדולים דהוא [רובע קב] גדול הרי העומד המדבר שש רבעי' ירושלמיים וסאה ציפורית עודפת על ירושלמית בשתות מלבד כדאמר בעירובין הרי העומר המדבר שהי' ששת דבעי' ירושלמיים נכנס בחמש צפוריים עכ"ל:

סימן רכט

מתני' שיעור חלה אחד מעשרים וארבעה. העושה עיסה לעצמו והעושה למשתה בנו. אחד מעשרים וארבעה נחתום שהוא עושה למכור בשוק וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק אחד מארבעים ושמנה נטמאת עיסתה שוגגת או אנוסה אחד מארבעים ושמנה נטמאת מזידה אחד מעשרים וארבעה כדי שלא יהא חוטא נשכר. ירושלמי תני אמר ר' יהודה מפני מה אמרו בעה"ב אחד מעשרים וארבעה ונחתום אחד מארבעים ושמנה אלא הנחתום עינו רעה בעיסתו בעה"ב עינו יפה בעיסתו. וחכ"א לא משום זה הוא ולא מטעם זה אלא ונתתם ממנו תרומת ה' לאהרן הכהן עשה שיתננו לאהרן הכהן בכהונתו אלא הנחתום עיסתו מרובה ויש בה כדי מתנה לכהן אפי' כשמפריש אחד מארבעים ושמנה יש בה כדי מתנה לכהן ובעה"ב ע"י שעיסתו מעוטה אין בה כדי מתנה לכהן ולכך הוא מפריש אחד מעשרים וארבעה ופרכי' והא תנינן העושה עיסה לעצמו והעושה למשתה בנו אחד מעשרים וארבעה וכי עביד למשתה בנו עיסה מרובה הוא דעביד ויפריש אחד מארבעים ושמנה. ומשנינן שלא לחלוק בעיסת בעה"ב והא תנינן נטמאת עיסתה שוגגת או אנוסה מפריש אחד מארבעים ושמנה אמר ר' מני בלימודית להיות מפרשת אחד מארבעים ושמנה אבל בלימודה להיות מפרשת אחד מעשרים וארבעה אפי' כי נטמאת בשוגג מפריש אחד מעשרים וארבעה כדי שלא יהא חוטא נשכר:

סימן רל

מתני' ר' אליעזר אומר ניטלת מן הטהור על הטמא כיצד עיסה טמאה ועיסה טהורה נוטל כדי חלד מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן פחות מכביצה באמצע כדי שיטול מן המוקף וחכמים אוסרים. בפרק כשם פריך והתניא כביצה והתם מפרש לה ירושלמי ואין הבית מצטרף דבר שהוא מקפיד על תערובתו אין הבית מצרף שאין מקפיד על תערובתו הבית מצרף. שמעי' מיכן שבית מצרף לחלה לענין דהוי מוקף וביש בכל אחד שיעור חיוב חלה כדהכא שהם שתי עיסות דסתם עיסה יש בה שיעור חלה והשתא אע"פ שאינן מוקפות ונוגעין אהדדי הבית מצרפן כאילו הן מוקפין ונוגעין אהדדי ונוטל חלה אחת מזאת על זאת. אבל אם לש פחות מכשיעור אין הבית מצרף לענין חיוב חלה אלא דוקא תנוד או סל ואפילו לענין מוקף נראה בעיני אינו מצרף אלא שבראשונה היו מוקפין והשתא נפרדו שהבית מצרפן אבל אם לא היו מוקפים מעולם אין הדבר דומה שיהא הבית מצרפן. לכאורה מסתייעא מילתא מפרק אלו עוברין ירושלמי דפריך התם אדרבי אליעזר דאמר דמשייר אחת בתנור וקורא לה שם כדפריש' לעיל בפרקין ופריך תמן אמר ר' ירמיה בשם ר' זעירא שני חצאי זתים פי' של חמץ בתוך הבית אין מצרף.

בתוך הכלי הכלי מצרף והבא הוא אומר הבין. פי' שמצרף אותה שבתנור עם אותה שרדה לחוץ א"ר (ירמיה) [יוסי] תמן עד שהוא באויר הבית מצרף לחלה ואין קרקע הבית מצרף לחמץ פי' ליכא למפרך מחמץ אחלה דלענין חלה כדי לתרום מן המוקף אפי' אויר הבית מצרף ולענין חמץ אפי' קרקע הבית אינו מצרף אבל אין לפרש דקרקע הבית אינו מצרף לא לחלה ולא לחמץ ואויר הבית דוקא הוא דמצרף לחלה דהא לאותה שבקרקע התנור מונחת קורא לה שם אלא ודאי ה"ק דלענין חלה אפי' אויר הבית הוא מצרף והתם כבר היו מוקפות כולם בתנור ועלה קאמר דאויר הבית מצרף ש"מ דהא דאמרי' דהבית מצרף דהיינו היכא שכבר היו מוקפות ונפרדו הבית מצרפן לענין לתרום מן המוקף אבל היכא שלא היו מוקפות מעולם התם אין הבית מצרף. מיהו ראי' ברורה אין לי משם דאע"ג דהתם קאי אהיכא שכבר היו מוקפות בתנור דילמא ה"ה היכא שלא היו מוקפות מעולם ויש בכל אחת שיעור חיוב חלה שהבית מצרפן לענין מוקף. ולכאורה מתני' דשתי עיסות משמע הכי שלא היו מוקפות מעולם דהא אחת טמאה ואחת טהורה ונראה כמו דוחק לומר שבעוד שהיו שניהם טהורות היו מוקפות וכשנפרדו נטמאת אחת מהן. ירושלמי בעיסה תחלה פי' דראשון עושה שני בחולין שם צריך לעשות בכי האי גונא בפחות מכביצה אבל בעיסה שני' אין לשני מגע אצל טבל ויכול להסמיך כל הטהורה לטמאה מאחר שמפריש כדי חלתו מן הטהורה דהוי להו חולין ואין שני פוסל בחולין כלום. וחכמים אוסרים. פי' ליטול אפי' בכי האי גונא מי הטהור על הטמא אבל נוטל מן הטמאה חלתה ומן הטהורה חלתה. ר' טבי בשם ר' יאשי' בשם ר' (יוחנן) [ינאי] הלכה כר' אליעזר ור' יצחק ב"ר נחמן בשם ר' (יהושע) [הושעיא] הלכה כר' אליעזר ר' הונא בשם [ר'] חנינא אין הלכה כר"א ר' יוסי בר בון רב יהודה בשם שמואל אין הלכה כר' אליעזר אתי עובדא קמי ר' אמי ולא אורי אמר תרי כל קבל תרי אינון אמרין לי' והא רב (נחמן בר יצחק) [יצחק בר נחמן] אורי אפי' כן לא אורי:

הדרן עלך פירות חוץ לארץ

סימן רלא

אוכלין עראי מן העיסה עד שתגלגל בחטין. פי' עד שתגמור לישתה. ותטמטם בשעורין. פי' משתסתם כל העיסה ביחד שדרך קמח השעורין אינה מתחברת מהרה. גלגלה בחיטין וטמטמה בשעורין האוכל ממנה חייב מיתה פי' שכבר נטבלה. ירושלמי ושאר כל הדברים אתה מהלך בהם אחר הטמטום פי' כגון כוסמין ושבולת שועל ושיפון יש להן דין שעורין שאינה מגבהת חלתה מהם עד שתטמטם. ירושלמי אמר ר' חגי לא שנו אלא עראי אבל קבע אסור מפני שהוא מערים לפוטרו מן החלה:

סימן רלב

מתני' כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה בלבד שלא יהא שם חמשת רבעים קמח. ירושלמי ר' יוסי בשם רשב"ל כר' עקיבה הוא דתנינן תמן הנוטל חלה מקב ר"ע אומר חלה וחכמים אומרים אינה חלה כלום אמר ר' עקיבה אלא לשעבר ואנן בתחלה קיימינן ר' יונה אמר ר' חייא בשם רשב"ל ירדו להן בשיטת ר' עקיבא אמר ר' יוחנן דברי הכל היא כיון שהיא נותנת את המים זו היא ראשית עריסותיכם הלכך כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה ובלבד שלא יהו שם חמשת רבעים קמח שלא נגעו בהן המים. פי' שאם נשאר שם מן הקמח חמש רבעים קמח יצטרך להפריש עליו עוד חלה אחרת שלא נפטר בחלה שהפריש. ירושלמי למה לי ובלבד שלא יהא שם חמשת רבעים קמח א"ר מתני' קודם עד שלא למדו את הכהנות אבל משלמדו את הכהנות אפי' נשתייר שם חמשת רבעים קמח שלא נגעו בהם המים עדיין שפיר דמי. ואמר התם לעיל מה לימדו את הכהנות הרי זה חלה על עיסה זאת ועל השאור שנתערב בה ועל הקמח שנשתייר בה ועל הקרץ שניתן תחתי' לכשתעשה כולה גוש אחת תקדש זו שבידי לשם חלה:

סימן רלג

מתני' נדמעה עיסה עד שלא גלגלה פטורה שהדימוע פוטר. משגלגלה חייבת פי' כגון שהתחילה ללוש עיסתה ולא הספיק' לגלגלה פי' לגומרה עד שנתערבה בה תרומה שנדמעה פטורה זו העיסה מן החלה שהמדומע פטור מן החלה:

סימן רלד

מתני' הקדישה עיסתה עד שלא גלגלה ופדאתה חייבת. פי' שאחר שפדאת נתחייבה בחלה. משגלגלה ופדאתה חייבת שבשעת שהקדישה מחוייבת היתה הקדישתה עד שלא גלגלה וגלגל הגיזבר ואח"כ פדאתה פטורה שבשעת חובתה היתה פטורה. פי' דגלגול הקדש פוטר:

סימן רלה

מתני' נכרי שנתן לישראל לעשות לו עיסה פטורה מן החלה. ירושלמי מה בינה לעיסת ארנונא אלו עיסת ארנונא שמא אינה חייבת בחלה תמן ברשות ישראל היא עומדת שמא ימלך העכו"ם שלא ליטלה ברם הכא לדעתו היא תלוי'. ובפ"ק דתוספתא תניא עיסת הארנונה חייבת בחלה מפני שחייב באחריותה עד שעה שימסור וזה הטעם קרוב לטעם הירושלמי. פי' ארנונא מעשר שהמלך נוטל עישור מן הבהמות ומן התבואה ופעמים נמלך שלא ליקח בזו הפעם כ"א בפעם אחרת הלכך קיימא העיסה ברשות ישראל ובאחריותו מפני שמא ימלך המלך ולא יקח העישור בזו הפעם. בפ"ק דפסחים בעו מיני'

מרבא בהמת ארנונא חייבת בבכורה או אינה חייבת כל היכי דמצי מסלק לי' בזוזי לא קא מבעי' לן דחייב כי קא מיבעי' לן היכי דלא מצי מסלק לי' בזוזי אמר להו פטורה ודתניא חייבת התם דמצי מסלק לי' א"ר אמר רבא בהמת ארנונא פטורה מן הבכורה אע"פ דמצי מסלק לי' בזוזי עיסת ארנונא חייבת בחלה ואע"ג דלא מצי מסלק לי' בזוזי מ"ט האי אית לי' קלא. בהמה אית לה קלי' והאי לית לי' קלא עיסה. ופי' רבינו שלמה והא דתניא חייבת בחלה בעיסה היא דתניא והקשה רבינו שמואל זצ"ל דתניא בתוספתא פרק הלוקח עובר פרתו ברמת הארנונא חייבת בבכורה ופי' דה"ג בהמות ארנונא חייבת בבכורה אע"ג דלא מצי מסלק לי' בזוזי עיסת ארנונא פטורה מן החלה אע"ג דמצי מסלק לי' בזוזי מ"ט האי אית לי' קלא כו' פי' גבי בהמה כשנולד אית לי' קול שהוא בכור ולא ידעי כ"ע דמשום ארנונא יש לו לפטר אבל עיסה לית לה קלא ולא ידעי כולא עלמא שלא הפריש חלה. ואומר ר"ת זצ"ל דבחנם הגיה הספרים דהא תניא נמי העיסת ארנונא חייבת בחלה ובירושלמי נמי משמע כדפרישׁ' ואית דגרסי בהמת ארנונא פטורה מן הבכורה והוא דלא מצי מסלק לי' עיסת ארנונא חייבת בחלה ואע"ג דלא מסלק לי' וההיא דתוספתא דתניא בהמת ארנונא חייבת [בבכורה] היינו דמסלק לי'. הלכך עכו"ם שנתן קמח לישראל לעשות לו עיסה פטורה מן החלה ועיסת ארנונא חייבת בחלה ואע"ג דלא מסלק לי'. אבל ישראל שנתן לעכו"ם לעשות לו עיסה חייבת בחלה כדאי' בירושלמי דשמעתין תני ר' חייא מלאי של ישראל ופועלים עכו"ם עושין לתוכו חייב בחלה מלאי של עכו"ם ופועלים של ישראל עושין לתוכו פטורה מן החלה פי' מלאי פת כדתנן בפ' כ"ש חנות של ישראל ומלאי של ישראל וכו' ופי' התם רבינו שלמה מלאי פת ויין וה"פ מלאי של ישראל דהיינו הקמח והעיסה של ישראל ופועלים עכו"ם לשו חייב בחלה דאין גלגול עכו"ם פוטר כעיסת ישראל ואין להקפיד על הלשון דקתני עושין לתוכו ולא קתני לשין או מגלגלין דתנא ירושלמאה ולישנא קלילאה נקט ואף על גב דמצינא לפרש מלאי של ישראל בחנות של ישראל ולשין ומגלגלין ישראל ופועלי עכו"ם עושין לתוכו כלומ' נכנסין עם הבצק שבידם לחנות ונמצא שם. אותו בצק הנמצא בחנות חייב בחלה דתלינן לי' ממלאי של ישראל. הא לא נהירא בעיני לפרש כן דא"כ לתני נכנסין ותו דליתני בצק הנמצא שם אלא ודאי נראה בעיני להביא מכאן דאי' הלכה למעשה דגלגול העכו"ם בעיסת ישראל לא פטר. ותדע דאמר עלה ההיא דר' חייא אמר ר' יוסי אף אנן נמי תנינן הדין נכרי שנתן לישראל לעשות לו עיסה פטורה מן החלה אלמא דבכי האי גונא מיידי כדפרישׁ' כך נראה בעיני המחבר יצחק בר משה נב"ה לפסוק מכאן דגלגול עכו"ם אינו פוטר בעיסת ישראל. וכבר הי' מסופק רבינו אליעזר ממיץ זצ"ל בההיא דפרק קמא

דבכורות דאמר ר' שמואל בר נתן אמר רבי חנינא הלוקח טבלים ממורחין מן העכו"ם מעשרן והן שלו [ומוקי לה] דמרחינהו ישראל ברשות העכו"ם חייב [כמעשר] ומספקא לי' אם הוא הדין נאמר להפך דאי מרחינהו עכו"ם ברשות ישראל נמי פטור והי' מסופק בדבר ולא היה מניח לשפחתו לגלגל שום עיסה משום ספק ברכה וכל מה שהיו אוכלין היתה אשתו מגלגלת או שפחתו פחות משיעור חלה. ומורי רבינו שמחה זצ"ל הי' משיב על ספיקתו דתנן פ"ב דפאה שדה שקצרוה עכו"ם פטורה ואמרינן בירושלמי מתני' כשקצרוה לעצמן אבל אם קצרוה לישראל חייבת והא הכא קציר עכו"ם פוטר מן הפאה כגלגול עכו"ם מן החלה ואפ"ה היכא דקצר לצורך ישראל חייבת בפאה ה"נ כשגלגל לצורך ישראל חייבת בחלה. וכן כתב הרב רבי' יעקב מקורביל הקדוש זצ"ל בפ' ע"פ וז"ל מירוח העכו"ם מאחר שאינו יכול לבוא לידי חיוב מעשר מצי למיכל אפי' אכילת קבע בלא מעשר כדמוכח פ"ק דבכורו' עלה דההיא דאמר ר' שמואל בר נתן א"ר חנינא הלוקח טבלים ממורחין מן העכו"ם מעשרן והן שלו דבעי התם אי דמרחינהו עכו"ם דגנך אמר רחמנא ולא דגן עכו"ם. אלמא דמרחינהו עכו"ם מצי למיכל אפילו אכילת קבע בלא מעשר דאי לא תימא הכי לשני' לי' מעשרן אי בעי למיכל אכילת קבע. ואע"ג דבפרק ר' ישמעאל במנחות אמר דמירוח עכו"ם צריך לעשר מדרבנן גזירה משום בעלי כיסין נ"ל דההיא דהתם צריכין אנו להעמיד דוקא בתבואה של ישראל שמירחה עכו"ם וכן ההיא דקתני תורמין משל ישראל על של ישראל ומשל עכו"ם על של עכו"ם צריכין אנו להעמידה בתבואה של ישראל שמירחה עכו"ם כי היכי דלא תקשי ההי' דפ"ק דבכורות דההיא מיירי בתבואה של עכו"ם שמירחה עכו"ם ומשום הכי פטור אפילו מדרבנן ואפי' מאכיל' קבע. ומ"מ ק"ל לפי מה שפירשתי דמירוח עכו"ם דמנחות מיירי בתבואה של ישראל שמירחה עכו"ם ואזלינן אחר עכו"ם הממרח ולא אחר ישראל שהתבואה שלו [מש"ה פטור מדאורייתא] כמו כן יש לפרש גלגול העכו"ם [פוטר דקתני היינו] שהעיסה של ישראל מגלגל וזה יהי' פטור אפילו מדרבנן א"כ מנהג שלנו לא יהי' נכון שפעמים שהעכו"ם מגלגל מקצת העיסה וישראל מקצתה ומפרישין ומברכין מגלגול עכו"ם ע"י גלגול ישראל והויא ברכ' לבטלה ומהפטור על החיוב. ולפי המנהג צריכין אנו לפרש דגלגול עכו"ם אינו דומיא דמירוח עכו"ם ולא מקרי גלגול אא"כ שהעיסה של עכו"ם. אע"פ דגבי תרומה נקרא מירוח עכו"ם אע"פ שהתבואה של ישראל התם משום דכתיב דגנך בדיגון תלי רחמנא אבל גבי חלה לא כתב גלגול שיה' משמע דבגלגול תלא רחמנא אלא כתב רחמנא עריסותיכם דמשמע שבמי שהעיסה שלו תלא רחמנא עכ"ל:

סימן רלו

מתני' נתנה לו במתנה עד שלא גלגלה חייב משגלגלה פטור. פי' נתן העכו"ם קמח לישראל לעשות לו עיסה ושוב נמלך העכו"ם ונתנה לאותה עיסה לישראל במתנה אם עד שלא גלגלה ישראל נתנה לו העכו"ם לישראל [חייב אבל אם משגלגלה ישראל נתנה לו העכו"ם לישראל] פטורה דברשותי' דעכו"ם גלגלה ואצ"ל דאי גלגלה עכו"ם ושוב נתנה לישראל דפטורה דגלגול עכו"ם ברשות עכו"ם הוי:

סימן רלז

מתני' העושה עיסה עב העכו"ם אם אין בשל ישראל כשיעור פטורה מן החלה. פי' שעשו עיסה בשותפות אם אין בשל ישראל כשיעור חיוב חלה פטורה מן החלה אבל אם יש בשל ישראל כשיעור חיוב חלה חייב ישראל להפריש חלה מעיסתו. ירושלמי ר' בון בר חייא בעי קומי ר' זעירא אפילו יש בשל ישראל בשיעור יעשה קב מיכן וקב מיכן וקב העכו"ם באמצע. א"ל ר' זעירא ואינו מעורב ע"י גידים. פי' לחוטין הנמשכין ומעורבין בעיסה קורא גידים וכו' וכיוצא בו בפרק אלו עוברין אמר רב נחמן אמר שמואל שני חצאי זיתים וחוט של בצק ביניהן רואין כל שאלו ניטל החוט וניטלין עמו חייב לבעד שהחוט מצרפו. ונדאין הדברים הא דמחייבין את ישראל להפריש מחלקו היינו דוקא שהי' קמח לישראל לבד ולעכו"ם לבד ונשתתפו ועשה עיסה דהואיל ויש בחלקו כשיעור חלה חייב להפריש אבל אם היו שותפין בקמח שקנו הקמח בשותפות דהשתא בכל פורתא ופורתא יש לעכו"ם חלק בו אע"ג שאלו חלקו השתא מיהו הואיל וגלגלה בשותפות פטורה מן החלה וכך מצאתי כתוב בשם רבי' יצחק ב"ר שמואל זצ"ל:

סימן רלח

מתני' גר שנתגייר והיתה לו עיסה נעשית עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב ואם ספק חייב ואין חייבין עלי' חומש ר' עקיבה אומר הכל הולך אחר הקדימה בתנור. פי' גלגלה קודם שנתגייר פטורה לאחר שנתגייר חייב בחלה. ירושלמי תמן תנינן גר שנתגייר והיתה לו פרה נשחטת עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב ואם ספק פטור שהמוציא מחבירו עליו הראי' תמן את אמר אם ספק פטור והבא את אמר אם ספק חייב אמר ר' חגא איתותב היא קומי ר' אמי ואמר מי יאמר לי שהוא נוטל דמים מן השבט פי' נוטל דמי חלת ספק מן השבט אמר ר' יוסי ר' יעקב בר זבדי ר' חייא בשם ר' אלעזר נוטל הוא דמים מן השבט ופריך ויפריש תמן גבי מתנו' ויטול דמים מן השבט אמר ר' יוסי חלה שהיא טבל ובעון מיתה פי' לפיכך מפריש אבל מתנות שאינו בעון מיתה אינו מפריש ופריך ויפריש חלה ולא יטול דמים מן השבט ומשני על שם המוציא מחבירו

עליו הראי' ר' עקיבה אומר הכל הולך אחר הקדימה בתנור. פי' בגלגול העכו"ם אינו פוטר אלא אם הקרימו פני העיסה בתנור עד שלא נתגייר פטור ואם משנתגייר קרמו פני העיסה בתנור חייבת ואם ספק חייבת. ירושלמי חברייא בשם ר' אלעזר מודה ר' עקיבה לחכמים בעיסת הדיוט שטובל גלגולה ובעיסת הקדש משגלגלה פטורה ובגלגול העכו"ם פליגי כדאמרינן:

סימן רלט

מתני' העושה עיסה מן החטין ומן האורז אם יש בה טעם דגן חייב בחלה ויוצא בה אדם ידי חובתו בפסח. ירושלמי מתני' דלא כרשב"ג דתניא רשב"ג אומר לעולם אינה חייבת בחלה עד שיהי' בה דגן כשיעור ר' יעקב בר אידי בשם ר' שמעון בן לקיש הלכה כרשב"ג:

סימן רמ

מתני' הנוטל שאור מעיסה שלא הודמה חלתה ונותן לתוך העיסה שהורמה חלתה אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון ואם לאו מוציא חלה אחת לכל. פי' רבינו יצחק מסימפונט כגון שנטל רובע א' מעיסה שלא הורמה חלתה ונותנו לתוך עיסה שהורמה חלתה אם יש לו פרנסה ממקום אחר. פי' אם יש לו במקום אחר רבעין טבולין לחלה מוציא מהן חלה על אותו רבע שנתערב ושוב א"צ להפריש חלה לאותה העיסה שהורמה חלתה וזהו פי' פרנסה ואם אין לו פרנסה במקום אחר כאשר אמרנו מוציא חלה על דכל. פי' בשביל אותו הרבע שנתערבה שם צריך להפריש חלה על כל העיסה ההיא שכבר הורמה חלתה דנעשית כולה בטבל ואם העיסה י"א רבעים מתוקנים ורובע שנתערב שם הרי י"ב צריך להפריש חצי רובע חלה על כל העיסה עכ"ל:

סימן רמא

מתני' הנוטל שאור מעיסת חטין ונותן לתוך עיסת האורז אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה ואם לאו פטורה א"כ למה אמרו הטבל אוסר כל שהוא מין במינו ושלא במינו בנותן טעם. פי' הנוטל שאור מעיסת חטין שכבר נתגלגלה ונטבלה לחלה ונתנו לתוך עיסת האורז. פי' אורז כיון שאינו חייב בחלה הרי הוא כחולין מתוקנים אם יש בעיסה ההיא טעם דגן חייבת בחלה ואם לאו פטורה ואותה עיסה הטבל שנתן בה אינה אוסרת אותה וא"כ למה אמרו דטבל אוסר כל שהוא מין במינו. פי' כגון טבל עיסת חטין בעיסת חטין דחולין אז אוסר בכל שהוא ואם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציאין לפי חשבון ואם לאו נאסרת כל העיסה וצריך להפריש חלה על כל העיסה כאשר שנינו לעיל בסמוך. ושלא כמיגו כגון זה חטין באורז בנותן טעם אז נאסרה העיסה וחייב להפריש על הכל. אבל אם אין נותן בה טעם פטורה העיסה מן החלה. ובסוף מס' ע"ז מפרש טעמא דטבל

אוסר בכל שהוא משום דכהתירו כך איסורו כדשמואל דאמר שמואל אפילו חטה אחת פוטרת את הכרי. הכא משמע דשאור בטל וקשיא לי דאמר פ"ק דשחיטת חולין רפרם אמר שאני שאור ותבלין דלטעמא עבידי וטעמא לא בטיל. לעיל ירושלמי אמר ר' בון בר חייא שני עכו"ם שעשו שני קבין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו חייבין שלא הי' להם שעת חובה ונפטרו שני ישראלים שעשו קבין שנים וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו פטורין שכבר הי' להם שעת חובה ונפטרו ישראל ועכו"ם שעשו שני קבין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו ניחא חלקו של ישראל חייב וחלקו של עכו"ם מהו כלום [חלקו של עכו"ם חייב לא מחמת חלקו של ישראל חלקו של ישראל] חייב וחלקו של עכו"ם פטור. ואיני יודע לפרשו ונ"ל דשיבוש הוא דקאמר בירושלמי שני עכו"ם שעשו ב' קבין וחלקו כו' דאמאי חייבין גלגול עכו"ם בעיסת עכו"ם ליכא למ"ד דחייב בחלה. ותו אי שייך בהו חיוב חלה כשהוסיפו א"כ אפילו בלא הוסיפו נמי חייבין דהא איכא בין שניהם כשיעור ואי מיירי שעשאוהו על מנת לחלקה בבצק א"כ אפילו דישראל נמי פטורה. ואי מיירי שגלגלו עיסת ישראל אמאי חייבין היינו עיסת ישראל. ותו דלישנא משמע דעיסת עצמן גלגלו וסיפא נמי דישראל ועכו"ם שעשו שני קבין וחלקו אתיא נמי בגימגום ומציעת' דאמר שני ישראלים שעשו שני קבין וכו' איכא למימר שעשאוה ע"מ לחלקה בצק אך קשה דקאמר שכבר היתה שעת חובה ונפטרו דלא היתה להם שעת [חובה] כלל מיהו איכא למימר דה"ק שכבר היתה להם שעת הראוי' להתחייב בשעת גלגול ונפטרה:

הדרן עלך אוכלין עראי

סימן רמב

מתני' שתי נשים שעשו שני קבין ונגעו זה בזה אפילו הן ממין א' פטורין ובזמן שהן של אשה אחת מין במינו חייב שלא במינו פטור. פי' רבינו שמשון ב"ר אברהם זצ"ל פטורין ואין מועיל להן לא נשיכה ולא צירוף סל כיון דמקפידות אפילו לשו שני קבין בבת אחת כיון דסופן ליחלק בצק כדפרישׁ' פ"ק גבי נחתום שעשה שאור ליחלק. ובזמן שהן של אשה אחת מין במינו חייב ובלבד שישוכו או בצירוף סל למאן דאית לי' כדפרי' לעיל פ"ב עכ"ל. ירושלמי אמר ר' יוחנן סתם אשה אחת אינה מקפדת שתים מקפידות הן אשה אחת שהיא מקפדת עשו אותה כשתי נשים שתי נשים שאינן מקפידות עשו אותן כאשה אחת אם אינה מקפדת למה היא עושה אותה בשני מקומות אמר ר' יונה כשאין לה מקום היכן ללוש מלתי' דר' יונה אמרה הי' לה מקום היכן ללוש והיא עושה

אותן בשתי מקומות מקפדת היא נקי וקיבר מקפדת היא אמר ר' אלעזר שתי דעות עשו אותן כשתי נשים:

סימן רמג

מתני' איזה הוא מין במינו החטין אינן מצטרפין עם הכל אלא עם הכוסמין השעורים מצטרפות עם הכל חוץ מן החטין ר' יוחנן בן נורי אומר ושאר כל המינים מצטרפין זה את זה. פי' מתני' בנשוך עסקי' אבל בבלול כולן מצטרפין כדפרי' רפ"ק וזהו חילוק בין הנשוך לבלול דאלו בלול אפי' חטין ושעורין מצטרפין ואלו נשוך חטין ושעורין לא מצטרפי ור' יוחנן בן נורי אומר ושאר כל המינין כגון הכוסמין ושבולת שועל ושיפון מצטרפין זה עם זה לענין חיוב חלה. ירושלמי אית תניי תני כל המינין מצטרפין זה עם זה. פי' אפילו בנשוך ושאל על דעתי' דהדין תנא ברא מה בין נשוך מה בין בלול אמר ר' יודן אבוי דר' מתניא כשחלקו והוסיף עליו נשוכין חייבין בלולין פטורין. פי' אם היו נשוכין מקודם וחלקו נפטרו והוסיף כ"א על חלקו לא אבל אם היו בלולין וחלקו והוסיפו עליהם פטורין כדגרסי' פ' אוכלין עראי שני ישרא' שעשו שני קבין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו פטורין שכב' היתה להם שעת חובה ונפטרו אבל במקום שהיו נשובין וחלקו והוסיפו זה על שלו וזה על שלו חייבין ולא אמרי' שכבר היתה להם שעת חובה ונפטרו:

סימן רמד

מתני' שני קבין וקב אורז או קב תרומה באמצע אינן מצטרפין דבר שנטלה חלתו באמצע מצטרפין שכבר נתחייב בחלה. פי' עיסת חטים מקב מצד זה ועיסת חטין מצד זה וקב אורז או קב תרומה באמצע אינן מצטרפין פי' להתחייב בחלה. ירושלמי ניתני אורז ולא נתני תרומה אלו תנינן אורז ולא תנינן תרומה הוינן אמרין אורז ע"י שאינו ממינו אינו מצטרף [תרומה ע"י שהיא ממינה מצטרף] הוי צריכי מתני תרומה אלו תנינן תרומ' ולא תנינן אורז הוינן אמרין תרומה ע"י שאינה נגררת אינה מצטרפ' אורז ע"י שהוא נגרר הוא מצטרף הוי צריכי מתני אורז וצריכי מתני תרומה פי' אורז נגרר לחיוב חלה בנותן טעם:

סימן רמה

מתני' דבר שניטלה חלתו באמצע מצטרפין שבבר נתחייב בחלה. פי' קב מיכן וקב מיכן וקב עיסה שהורמה חלתה באמצע עומד באמצע מצטרפ' שכבר נתחייב בחלה פי' והוא שנושכו' כולן זו לזו. ירושלמי קב אורז אינו מצטרף קב מדומע אינו מצטרף קב תרומה אינו מצטרף קב העכו"ם אינו מצטר' קב חדש וקב א' מן המינין וקב אשה אחרת מצטרפין וכו' ר' בון בר חייא בעי קב חלה מהו שיצטרף תני ר' חלפתא בן שאול קב

הקדש מצטרף קב חלה אינו מצטרף מה בין הקדש לחלה הקדש ראוי לפדותו ולחייבו בחלה חלה אינה ראוי' לפדותה ולחייבה כחלה. שמעי' ממתניתין ומכולא שמעתא דתרומ' פטורה מן החלה והכי מוכח ביוצא דופן דתניא עיסה שנדמעה או שנתחמצה בשאור של תרומה חייבת בחלה ואינה נפסלת בטבול יום דברי ר"מ ר' יוסי ור"י ור"ש פוטרין מן החלה אלמא דתרומה פטורה וק"ל דאמר פ"ק בירוש' העושה עיסה מן הטבל חלה חייבת בתרומ' והתרומ' חייבת בחלה ושמא י"ל דשאני התם שנתחייבה בחלה קודם שקרא עלי' שם תרומה וצ"ע:

סימן רמו

מתני' קב חרש וקב ישן שנשכו זה בזה ר' ישמעאל אומר יטול מן האמצע וחכמים אוסרין. ירושלמי יאות אמר רבי ישמעאל כוסמין וחטין שני מינין הן על ידי שהוא מדמה לו את אמר מצטרף חדש וישן מבעיא אמר ר' עילא טעמא דרבנן כוסמין וחטין שני מינין הן ואין בני אדם טועין לומר שתורמין ומעשרין מזה על זה אבל חדש וישן מין אחד הוא אם אתה אומר כן אוף הוא סובר מימר שתורמין ומעשרין מזה על זה. פי' רבינו יצחק דסימפו"נט כיצד יעשה אליב' דרבנן מכל מקום נטבלו לחלה ומסתבר דמייתי חדש ומשלים על החדש כדי חיוב חלה ומפריש מן החדש. ומייתי ישן ומשלים על הישן כדי חיוב חלה ומפריש מן הישן כדי חלה אחת:

סימן רמז

מתני' הנוטל חלה מן הקב ר' עקיבה אומר חלה וחכ"א אינה חלה. פי' רבינו יצחק דסימפו"נט ר' עקיבה אומר חלה פי' קדושה משום חלה וה"מ דיעבד אבל לכתחלה לא דבהדיא תנן לעיל בפרק פירות מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קביים ואל יעשנה בטומאה. רע"א יעשנה בטומאה ואל יעשנה קביים שכשם שהוא קורא לטהורה כך הוא קורא לטמאה לזו קורא חלה לשם ולזו קורא חלה לשם אבל קביים אין להם חלק לשם הלכך לכתחלה אינו מפריש מפחות מכשיעור אבל אם הפריש בדעבד הוא חלה. ירושלמי הווין בעין מימר מה דאמר ר' עקיבה נוטל חלה מקב חלה מהלכה הא מדבר תורה לא מן מה דתנינן ר' עקיבה פוטר וחכמי' מחייבי' הדא אמרה אפילו מדבר תורה. ירושלמי ר' עקיבה מדמי לה לפירות שלא נגמרה מלאכתן עבר והפריש מהן תרומ' הרי זו תרומה ורבנן מדמין לה לתבוא' שלא הביאה שליש עבר והפריש ממנה תרומה אינה תרומה אף כאן אינה תלה חזרו לומר אינה דומה לא לפירות שלא נגמרה מלאכתן ולא לפירות שלא הביאו שליש שזו הביאה שליש אלא ר' עקיבה מדמי לה לאומר הרי זו

תרומה על פירות הללו לכשיתלושו ונתלשו ורבנן מדמין לה לאומר הרי זה תרומ' על פירות הללו המחוברין דלא אמר כלום:

סימן רמח

מתני' שני קבין שניטל' חלתו של זה בפני עצמו ושל זה בפ"ע וחזר ועשאן עיסה אחת ר' עקיבה פוטר וחכמים מחייבין. נמצא קולו חומרו. פי' ר' עקיבה פוטר דסבר איפטרת לה דשקל מנהון חלה וחכמים מחייבין פי' חלה דשקל לאו כלום הוא ועתה צריך להפריש נמצא לחכמים קילו שאמרו אינה חלה חומרו שאומרים שחייב בחלה. ירושלמי נמצא כו' אית תניי תני חומרו קולו [אית תניי תני קולו חומרו] מ"ד חומרו קולו ר' עקיבא מן דמר קולו חומרו רבנן:

סימן רמט

מתני' נוטל אדם כדי עיסה של חלה מעיסה שלא הורמה חלתה לעשות' בטהר' להיות מפריש עליה והולך. פי' כגון שלש עיסה בעריס' שהיא טבולת יום ועתה אם קורא לה שם חלה בעריב' נמצאת החלה טמאה דטבול יום פוסל את התרומ' מה יעשה נוטל כדי חלה כו':

סימן רנ

מתני' ישראל שהיו אריסים לעכו"ם בסוריא ר' אליעזר מחייב פירותיהם במעשרות ובשביעית ור"ג פוטר. ר"ג אומר שתי חלות בסוריא ר' אליעזר אומר חלה אחת אחז קולא של ר"ג וקולו של ר"א חזרו לנהוג כדברי רבן גמליאל בשתיהן. ירושלמי ר' אבהו בשם ר' יוחנן לא חייב ר"א אלא בחכירי בתי אבות כגון מהלין דבית ר' ינאי. תני רבי חלפתא בן שאיל קנס קנסן [ר' אליעזר] מה נפיק מביניהן אריסים לשעה מ"ד קנס חייב מ"ד בחכירי בתי אבות פטור. פי' קנס קנסן ר' עקיבא שלא ישתקעו בסוריא ע"א שלא יהיו אריסים לעכו"ם. פי' רבינו יצחק דסימפ"נט האי דחזרו לנהוג בשתיהן כר"ג משום דתניא הרוצה לעשות כדברי ב"ה עושה כדברי ב"ש עושה כקוליהן ובחומריהון אבל העושה בקולי ב"ה ובקולי ב"ש רשע בחומרי ב"ש ובחומרי ב"ה עליו הכתוב אומר הכסיל בחושך הולך. ירושלמי ר' בון בר חייא בעי וכמה דאת אמר שתי חלות בסוריא ודכוותה שתי תרומו' בסוריא אמר ר' חגי חלה אין אחריה כלום תרומה יש אחרי' כלום אם אומר אתה כן נמצא התרומה שהוא מפריש טבולה היא למעשרות. פי' רבינו יצחק בר אברהם דכיון שכבר חלה שם תרומה על הראשונה נמצאת שהשני' אין שם תרומה עלי' והרי היא טבולה למעשרות ואם לא יפריש מעשר כי אם לפי החשבון הנשאר נמצא שהוא אוכל טבל ואע"פ שהי' יכול לתקן אם הי' מפריש לפי חשבון התרומה שני' והנשאר

מ"מ לא החמירו כיון שיכול לבוא לידי קלקול אם לא הי' מפריש רק לפי חשבון הנשאר. ועוד הי' יכול לבוא לידי קלקול אם יתננה לכהן מיד ועדיין לא הפריש מעשר שכן הי' דרכם כדמוכח בירוש' דמעשרות שהמעשרות ניטלין מן הבית. אבל תרומה ניטלת מן השדה דאי אפשר לגורן שתיעקר אא"כ נתרמה ממנה תרומ' גדולה זה הטעם הוא עיקר שלא תיקנו שתי תרומות כי היכי דתיקנו שתי חלות כדתנן בסמוך. אבל רבי' יצחק ב"ר שמואל הי' מפרש דהיינו טעמא שהחמירו בחלה יותר משום דחלה שייכא בכל אדם המגלגל עיסתו וחשו שלא תשכח תורת חלה אבל תרומה אין רגילה אלא בבעלי קרקעות וממרחי' תבואתם ועיקר טעמא דמלתא כדמפרש בירושלמי כדפרישת:

סימן רנא

מתני' רבן גמליאל אומר שלש ארצות לחלה מא"י עד כזיב חלה אחת וכזיב עד הנהר עד אמנה שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור יש לה שיעור ושל כהן אין לה שיעור מן הנהר ומן אמנה ולפנים שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור אין לה שיעור ושל כהן יש לה שיעור וטבול יום אוכלה. ר' יוסי אומר א"צ טבילה. ואסורה לזבי' ולזכות ולנדות ויולדות ונאכלת עם הזר על השלחן ונתנת לכל כהן. פי' רבינו שמשון בר אברהם משנ"ץ של אור יש לה שיעור ושל כהן אין לה שיעור. פי' שבמקום ההוא גזרו טומאה שאין יכולין לשמור עצמן ופירותיהן בטהרה מחמת שסמוך הוא לארץ העמים וחלותיהן טעונות שריפה. ולכך מפריש שתי חלות אחת לאור שהי' חלה טמאה דאורייתא שפירותיהן גדלים בא"י ואחת לכהן שלא תשכח תורת חלה ושל אור יש לה שיעור המפורש לעיל בפ' אוכלין עראי. וטעמא כדמפרש בירושלמי מפני שהיא מדברי תורה ושל כהן אין לה שיעור מפני שהיא מד"ס. והא דקאמר מן הנהר מן אמנה ולפנים שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור אין לה שיעור ושל כהן יש לה שיעור מפרש בירושלמי של אור אין לה שיעור מפני שהיא נשרפת ושל כהן יש לה שיעור מפני שהיא נאכלת ושתיהן מד"ס וטבול יום אוכלה פי' לאותה של כהן דאע"ג דאסור כתרומה לא החמירו בחלה. ר' יוסי אומר א"צ טבילה פי' ואפילו בעל קרי אוכלה כדמוכח בסיפא דקתני ואסור' לזבים ולזבות ולנדות וליולדות ואמר בירושלמי לר' יוסי נצרכה אע"ג דיש ספרים שכתוב בהם לר' יהודה נצרכה דומה שטעות סופר הוא ולר' יוסי גרסינן ומשמע מדלא השיב ב"ק דר' יוסי שרי בב"ק ואפי' בלא טבילה דע"כ בלא טבלו איירי מדקאמר לר' יוסי נצרכה דאי טבלו לרבנן נמי נצרכה אלא ודאי ר' יוסי היא דשרי בב"ק אפילו בלא טבילה ולרבנן בלא טבילה אסור כי טביל שפיר דמי אפילו בלא הערב שמש אע"פ שטומאה יוצאה עליו מגופו וכשאין טומאה יוצאה עליו מגופו כגון טמא מת שרי בלא

טבילה כר' יוסי. דאי לאו הכי תקשי לך כדמקשי פ' עד כמה וכי הזאה יש לנו ומה הועילו בטבילה בטומאת מת דאע"פ שמהמת היו נזהרים מחמת כהונתם מ"מ מחרב ה"ה כחלל אפי' לענין אוהל כדמוכח פ' כ"ג ובמס' אהילות לא היו יכולים להזהר וגם לא היו צריכין לפרוש הימנו כמו מן המת הכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עלי' אין כהן מוזהר עלי' ובארץ העמים לא היתה להם הזאה וא"כ לא הי' להם טהרה ומה תועיל טבילה הלכך לא החמירו בחלת ה"ל שלא יוכל לאוכלה אא"כ ילך ויזה בא"י וטבול יום דקתני בב"ק איירי ועלה קאמר ר' יוסי א"צ טבילה. ונתנת לכל כהן שירצה פי' אפי' לכהן ע"ה אע"ג דתרומה אינה ניתנת אלא לכהן חבר שישמרנ' בטהרה בזו לא גזרו שמא יאכלנה בימי טומאתו. וכן משמע דומיא מה ששנינו אחר משנה זו אלו נתנין לכל כהן החרמים והבכורות ופדיון הבן ופדיון פטר חמור והזרוע והלחיים והקיבה וראשית הגז ושמן שריפה וקדשי המקדש והבכורים דקא חשיב מידי דלא שייך בהו איסור טומאה. מ"מ אם יש חבר וע"ה לא יתננו לע"ה כדאמרי' פרק הזרוע מנין שאין נותנים מתנות לכהן ע"ה ת"ל לתת [מנת הכהנים והלוים למען יחזקו בתורת ה' כל המחזיק בתורת ה' יש לו מנת ושאינו מחזיק בתורת ה' אין לו מנת. ש"מ שאין לתת מתנות אלא לכהנים] המחזיקים בתורת ה' ולא כמו שפי' רבינו שלמה בפרק כל הבשר לכל כהן אתי לאשמעינן אפי' אינו מחזיק יתנו לו חלת ח"ל דהא משנה שאחר זו א"א לומר כן דקא חשיב בה מתנות דאמר עלייהו דאין נתנות אלא למחזיקים א"ו היכא דליכא כהן חבר מיירי הכא א"נ איכא וא"צ למתנות ויש ע"ה כהן עני שמצוה להחיותו שאם לא יתנו לו יצטרכו ליתן לו חולין. והשתא משמע הכא דא"א בחלת ח"ל בלא שתי חלות ואלו בפ' עד כמה לא משמע הכי דאמר רבינא נדה קוצה לה חלה ואכיל לה כהן קטן ואי ליכא כהן קטן שקלא לה בריש מסא ושריא לה בתנורא והדר מפרשת חלה אחריתי כי היכי דלא תשכח תורת חלה ואכיל לה כהן גדול משמע להדיא שלא החמירו להפריש חלה שני' אלא היכי דליכא בהן קטן. היינו משום דהני מקומות דמתני' הן קרובין לא"י ומתחזיא חלה דידהו בחלת הארץ טמאה וטעונה שריפה דגזרו עלי' שלא לאוכלה אפי' כהן טהור גמור מחמת שהיא טמאה. ולכך מפרישין לעולם של אור וחלה שני' שלא תשכח תורת חלה כדמפרש נמי הכא אבל בבבל שהוא רחוק מא"י לא מתחזי' חלה דידהו בחלת הארץ טמאה לא גזרו עלי' שום איסור מחמת טומאה עצמה ולכך התירוה גם לכהן קטן טמא כיון דאין טומאה יוצאה עליו מגופו וגם התירוה לבטלה ברוב והשניה אכיל לה כהן גדול אפי' זב דלא מפליג הכא כלל אע"ג דבחלה שני' דמתני' תנן אסורה לזבים ולזבו' ולנדות ויולדות אין ללמוד מהכא להיא שבבבל ורחוקה מא"י וגם אינה קבועה

להפריש אלא היכא דליכא כהן קטן ואלו במקומות דמתני' חלה שני' לעולם קביעה. ויש פי' רבינו שלמה שמונה בהן בפ' עד כמה בההיא דרבינא דהך חלה [אחריתי דהכא אין קירא עלי' שם חלה] דלית לה תורת חלה ומסתברא דאינה מדמעת אע"ג דתרומת ח"ל מדמעת כדתניא במנחות בפ' ר' ישמעאל והשתא פי' הא דקתני במתני' וטבול יום אוכלה לאותה של כהן היינו טבול יום דב"ק ולא בעי הערב שמש אע"פ שטומאה יוצאה עליו מגופו. ופי' רבינו שמשון ב"ר אברהם בפ' עד כמה בשם רבי' יצחק ב"ר שמואל דה"ה חלת האור דבבל ודידן אע"פ שאסור' למי שטומאה יוצאה עליו מגופו לא בעי הערב שמש ואין להחמיר בה יותר מחלת כהן דמתני' וראי' לדבר מפ' עד כמה דאמר מר זוטרא משמי' דרב ששת טמא שרץ טובל ואוכל בתרומת ח"ל [דאע"ג] דמחמיר בה לאוסר' לטמא שרץ שרי בה לאכלה לאחר טבילה אפי' בלא הערב שמש ומיהו אינה כ"כ ראי' פשוטה דשמא אע"ג שמחמיר בה רב ששת בטמא שרץ קודם טבילה כב"ק בטבול יום דשרץ שמא מקיל בה יותר. וכה"ג הלכות חלה אמר רבינא נדה קוצה לה חלה ואכיל לה כהן קטן או מאן דטבל לקריו אבל הערב שמש לא כתב שצריך ויש לדקדק אמאי נקט רבינא ואכיל לה כהן קטן אפי' כהן גדול יכול לאוכלה אחר שיטבול ויטהר מקריו ואי משום טורח טבילה והלא גם בא"י היו כהנים טובלים לתרומתן וגם בבבל היו טובלין לתרומת ח"ל כדמשמע לעיל דלא מבטלה רבה ברוב אלא בימי טומאתו ובריש בנות כותים הטבילו' קודם לאמה לסובה שמן של תרומה. ומתוך כך פי' רבינו שמשון בשם רבי' יצחק ב"ר שמואל דאין שיעור לחלה זו ולפי שדבר מיעוט הוא נותנה לכהן קטן והכי משמע לישנא דקאמר שקלא בריש מסא שדבר מועט [הוא] אע"ג דלא מדכר לי' אלא גבי שרי לי' בתנורא מ"מ משמע דההיא נמי דניתנת לכהן קטן דבר מיעוט הוא (וגם) [וגבי] אותה שנשרפת הוצרך להזכיר בריש מסא לפי (שאז) [שבה] משליכה לתנור. אבל תרומ' שלהם שהית' מן התבוא' לא היתה כ"כ ראויה לינתן לכהן קטן אפי' לא הי' בה שיעור שהקטן היה מאבד' וכן יין ושמן ועוד יש לומר שהתרומ' יש בה שיעור כגון תרומת מעשר. ועתה פירשנו דחלת האור דידן ודבבל שריא לטבול יום ולא בעיא הערב שמש ולא בעיא נמי שיעור ותמהני דהכי סלקא שמעתתא דהיכא דאיכא כהן קטן מפריש חלה אחת ויהיב לי' א"נ אפילו לגדול שטבל לקריו והיכא דליכא כהן קטן מפריש אחת לאור ואחת לכהן והשתא יש כמה מקומות דאע"ג דאיכא כהן קטן אין מפרישין אלא חלה אחת ושורפין אותה ובה"ג בהלכו' חלה כתב שבא"י אין מפרישין אלא חלה אחת ושורפין אותה והי' תמיה רבינו יצחק בר שמואל מנין להם להפקיע שתי חלות מאותו מקום עצמו דמכזיב עד הנהר וגם בכל א"י דומה אדרבה שיהיו מפרישין

עכשיו כמו באותו מקום וכ"כ רבינו שמשון ב"ר אברהם בפ' עד כמה דעכשיו ששורפין אותה לפי שאין להם הזיה בכל א"י צריכה להפריש חלה שניה כמו מכזיב עד הנהר ומן הנהר ועד אמנה ולפנים שמפרישין חלה שני' שלא תשכח תורת חלה ואחיו רבינו יצחק ב"ר אברהם זצ"ל כתב בתשובה שהשיב להרב רבינו יהונתן זצ"ל מלוני"ל נראה בעיני שעכשיו אין מפרישין אלא חלה אחת וטעם גדול יש בדבר אפילו בארץ ישראל מקום שהיו רגילין להפריש שתי חלות עתה אין מפרישין אלא חלה אחת דעלה דההיא דייק בירוש' ויפריש לאור ולא יפריש לכהן שלא יהיו אומרים ראינו תרומה טהורה נשרפת ויפריש לכהן ולא יפריש לאור שלא יהו אומרים תרומה טמאה נאכלת ולפי טעם זה אין שייך עכשיו להפריש של כהן דאין שייך לומר עכשיו ראינו תרומה טהורה נשרפת שעכשיו אין שום תרומ' טהור' בכל מקום וליכא למטעי שאז ודאי הי' ראוי לטעות ולומר תרומ' טהור' היא שאפשר להיות טהור' שהרי יש טהור' בשאר א"י כדתנן [מתניתין] מא"י עד כזיב חלה אחת אלא מפני שהיו [סמוכים] לח"ל לא היו יכולין כ"כ לשמור עצמם ופירותיהם בטהר' ומן הנהר ועד אמנם ולפנים דא"א להיות טהור' דה"ל היא כיון דמתחזיא חלה דידהו בחלת א"י הסמוכ' לה ושם יש שתי חלות מכח טעם ראשון תיקנו שם שתי חלות כמו כן דלא ליתי לאחלופי דהא משום דמחלפי החמירו בה ובבבל דאיכא שתי חלות מפרשינן ליה אי ליכא כהן קטן שקלא בריש מסא ושדיא לתנורא והדר מפרשינן חלה אחריתי כי היכא דלא תשכח שם תורת חלה פי' שלא תשבח שם תורת חלה מא"י ובמקום הסמוך לה במקום שמפרישין שתי חלות שיבוא לומר שכמו שבכאן שהיא נשרפת שאין מפריש אלא חלה אחת ה"ה גם שם ואזי יבואו לידי קלקול שיאמרו ראינו תרומ' טהור' נשרפת כדפריש' ומתוך שלא החמירו בה לאוסר' לזבים כו' כדפרי' לעיל דאפי' לזבים שריא ומן הטעם הזה אין להפריש עכשיו בשום מקום כ"א חלה אחת שכולם תלוים בטעם דמכזיב ועד הנהר ועד אמנם ומשום לתה דידה גזור בכלהו ובכלהו בני חדא בקתא נינהו ועכשיו שא"צ לה הותרו כולם מתקנת המנהג. ופי' זה נ"ל עיקר שלא להפריש עכשיו בא"י כ"א חלה אחת וכן בבבל חלה אחת אלא שבזה חלוקה חלה של בבל מתוך שהיא קלה מן השאר מחמת שהיא רחוקה שהרי היא נאכלת לקטן משא"כ בשאר וגם השני' מותרת לזבים הקילו בה נמי שאינה צריכה שיעור לא ראשונ' ולא שניה ואע"פ שאין לי ראי' ברורה על זה כיון שהי' קלה ולא מצינו בה שיעור מפורש יש לי לסמוך על המנהג וקצת משמע מן הלשון פ' עד כמה דקאמר נדה קוצה לה חלה ואכיל לה כהן קטן ואי ליכא כהן קטן שקלא בריש מסא משמע דההיא דקאמר מעיקרא דאכיל לה כהן קטן קא שקלא לה בריש מסא משמע שהוא דבר מועט מדשקלא

לי' בריש מסא עכ"ל. וזה הוא פסק הגון וברור וראוי לסמוך עליו ואני שמחתי בו כי בכל מקומותינו אין מפרישין אלא חלה אחת ושורפין אותה ואפי' איכא בהן קטן או גדול שטבל לקריו. בפרק עד כמה אמר רבינא נדה קוצה לה חלה ואכיל לה כהן קטן ואי ליכא כהן קטן שקלא לי' בריש מסא ושדיא בתנורא והדר מפרשא חלה אחריתי כי היכי דלא תשכח תורת חלה ואכיל לה כהן גדול. פי' בחלת האור מיירי דאי איכא כהן קטן יכול ליתן לו לאכול אפילו חלת האור וא"צ לתרום שתי חלות אלא היכא דליכא כהן קטן אבל היכא דאיכא כהן קטן א"צ להפריש אלא חלה אחת ולהאכיל' לכהן קטן וכן נהוג ברוב מקומות בגולה שמפרישין שתי חלות היכא דליכא כהן קטן אחת לאור ואחת לכהן נותנין ואוכלין ואפי' טומא' יוצאה עליו מגופו ורגילים רבותינו לקרותה חלת האור מפני ששורפין אותה היכא דליכא כהן קטן ולא גדול שטבל לקריו. וקשה לרבינו אפרים ב"ר יצחק זצ"ל דאמאי קרו לה חכמים חלת האור הואיל ואפשר לנו בתקנה להאכיל' לכהן קטן א"נ לגדול שטבל. ועוד כש"כ בא"י הי' להם לתקן חלת האור שהיא אסורה אפילו לכהן קטן שנטמא בשרץ והי' להפריש חלה אחרת להאכיל' לטמא כי היכי דלא תשכח תורת חלה ואנו בח"ל איירי' שיש ליתן שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן. ותו דקאמר בירוש' עלה דההיא של אור יש לה שיעור שהי' דבר תורה ושל כהן אין לה שיעור שהיא מדבריהם ויפריש לאור ולא יפריש לכהן שלא יהיו אומרים ראינו תרומ' טהורה נשרפת יפריש לכהן ולא לאור שלא יאמרו תרומ' טמא' נאכלת. פי' יש בני אדם שיודעים שח"ל היא טמא' ותרומת' טמאה ואם היו רואין שאוכלין אותה יאמרו תרומ' טמא' נאכלת. משם יש לי ללמוד שחלת האור אין להאכיל' כלל אפילו לכהן קטן דאם כן יאמרו ראינו תרומ' טמא' נאכלת לכהן קטן. ופי' רבי' אפרים ב"ר יצחק דרבינא לא איירי בחלת האור אלא רבינא סבר שיש להפריש חלת האור ולשורפ' ואפי' איכא כהן קטן או גדול שטבל לקריו ואותה חלה אינה נאכלת כלל ושוב מפריש חלה של כהן ואותה חלה נאכלת לכהן קטן או לגדול שטבל לקריו ועל חלת כהן אמר רבינא נדה קוצה לה חלה ואכלי לה בהן קטן דבמגע לא מטמא' ואי ליכא כהן קטן או גדול שטבל לקריו שדיא לה בריש מסא לתנורא ומבטל לה ברוב הלחם שבתנור. ולא לשריפה קאמר דא"כ הל"ל ישרפנה באור אלא כלומר אם הפרישתה על מנת ליתנה לכהן קטן או לכהן גדול שטבל לקריו וליכא שדיא לה בריש מסא לתנורא ומבטלה ברוב הלחם שבתנור. והא דקאמר והדר מפריש לה חלה אחריתי זה לא נמצא בספר ישן. ואומר רבינו אפרים שקדמונים הגיהו אותו שהיו סבורים דטעם שתי חלות דקתני במתני' משום דלא תשתכח תורת חלה. ולא היא אלא כדמפרש בירושלמי שלא יאמרו חלה טמאה נאכלת וחלה טהורה נשרפת

כדפרישׁ' לעיל. הלכך אין לומר והדר מפריש אחריתי שהרי רבינא איירי בשתי חלות אחת של אור ואחת של כהן לאחר שהפרישתה של אור ושרפתה כתיקון חכמים אמר רבינא על השני' נדה קוצה לה חלה וא"כ למה צריך עוד שלישית דקאמר והדר מפרשא לה חלה אחריתי. ואם תמצא לומר דגרס לי' יש לפרש דה"ק אם לאחר שהפרישתה חלת כהן ולא מצאה כהן קטן ולא גדול שטבל שדיא לי' בתנורא לבטלה נמצא שלא נתנה אלא חלת האור לפיכך תפריש עוד שלישית ותתן אפי' לכהן גדול בעל קרי שהרי אינה אלא כדי שלא תשתכח תורת חלה ואין שם חלה עלי'. אכל אותה חלה שניה של כהן אסורה לזבים ולמי שטומאה יוצאה עליו מגופו משום הכי בא"י א"צ אלא חלה אחת דהתם אין לגזור משום חלה טמאה. הרי פירשנו שיש להפריש שתי חלות אחת לאור ואינה נאכלת כלל ואחת לכהן קטן או לגדול שטבל. ובכל מקומותינו אין אנו מפרישין כ"א חלה אחת. ושורפין אותה אפי' איכא כהן קטן או גדול שטבל לקריו. נראה בעיני דשפיר עבדינן דאין מפרישין עתה כלל לכהן כדפרי' לעיל בשם רבינו יצחק ב"ר אברהם. והא דאמר במדרש כרמי שלי לא נטרתי כשהייתי בארץ לא הייתי מפרשת אלא חלה אחת ועכשיו בח"ל שתי חלות היינו מן הנהר ועד אמנה ולפנים. כי ח"ל הסמוכה לארץ ישראל. ירושלמי ר' הונא אמר כיני מתני' מכזיב ועד הנהר מכזיב ועד אמנה. תני איזה היא הארץ ואיזה היא ח"ל כל שהוא שופע מטורי אמנה ולפנים ארץ ישראל. מטורי אמנה ולחוץ חוצה לארץ. הנסין שבים [את רואה אותן כאלו חוט מתוח מטורי אמנה עד נחל מצרים מהחוט ולפנים א"י מהחוט ולחוץ ח"ל ר' יהודה אומר כל שהוא כנגד א"י הרי הוא בא"י שנאמר וגבול ים והי' לכם הים הגדול וגבול זה יהי' לכם גבול ים. שבצדדין מה הן רואה אותן באלו חוט מתוח מקפלריא ועד אוקיינוס מנהל מצרים ועד אוקיינוס מן החוט ולפנים א"י מן החוט ולחוץ ח"ל:

סליקו לה הלכות חלה

סימן רנב

מתני' החטים והזונין אינם כלאים זב"ז השעורים ושבולת שועל הכוסמין והשיפון הפול והספיר הפורקדן והטופח ופול הלבן והשעשועית אינם כלאים זב"ז. ירוש' החטים והזונין אינם כלאים זב"ז הא עם השעורים כלאים דבר שאינו אוכל הוינן מטעי ומתני כלאים א"ר בא בר זבדא שכן מקומו' מקיימין אותן ליונים א"ר בא ב"ז כר"א דתנינן תמן המקיים קוצים בכרם ר"א אומר קידש כו' מאי טעמא דר' אליעזר מכיון שמקיימין אותן במקו' אחר נאסר] מינן בכ"מ. ולא ר' בא בר זבדא כר' אליעזר אין דרך בני אדם להביא [קוצים ממקום למקום ברם הכא דרך בני אדם להביא] זונין ממקום למקום מעתה

יהיו כלאים עם החטים אמר ר' יונה מין חטין הן אלא שהפירות מזנין כהדא דתני לא תזנה הארץ מיכן שהפירות מזנין ואמרינן בב"ר ר' לילייני בר טביא משום ר' יצחק אף הארץ זונת הוו זרעין לה חטין ומפקא זונין והני זונין מדור המבול הם ולא חזו לאכילה אלא ליונים דתנן במס' תרומות אם תרם מן הרע על היפה תרומתו תרום' חוץ מן הזונין על החטין שאינו אוכל. ירושלמי ר' יוסי בשם ר' יוחנן כלהון זוגות זוגות מה על כל פרקא אתאמרת או על דא הלכתא מן מה דאמר רב חמשה ירקות שאדם יוצא ידי חובתו בפסח כולם מותרין ליזרע בערוג' ואמר הדא פליגי על ר' יוחנן הדא אמרה על כל פירקא אתאמרת רבי בא בשם רב כלהון זוגות זוגות וההיא דפר' ר' ישמעאל במנחות דתנא כוסמין מין חטין שבולת שועל ושיפון מין שעורים פירשתי בפ"ק דחלה:

סימן רנג

מתני' הקישות והמלפפון אינן כלאי' זב"ז ר' יהודה אומר כלאים ירושל' א"ר יודן בר מנשה דברי חכמים אדם נוטל מעה א' מפיטמ' של קישות ונוטעה והיא נעשית אבטיח אדם נוטל מעה א' מפיטמא של אבטיח ונוטעה והיא נעשית מלפפון ר' יהודה אומר עיקרן כלאים אדם נוטל מעה מפיטמא של אבטיח ומעה מפיטמא של תפוח ונותנן בגומא אחת מתאחין ונעשין כלאים ומשום כך צווחין לי' בלשון יון מלפפינון. פי' מעה לזרע קורין מעה כשנוטל הזרע של צד הפטמא של קישות פעמים שמשתנית צורתו ונעשית אבטיח וכן נמי כשנוטל מזרע של צד הפיטמא של אבטיח וזורעו פעמים שנשתנית ונעשית מלפפון הלכך יש לנו לחשכו מין אחד כדאמר לעיל זורעין חטין ומפקין זונין כלומר לפעמים ולא שיהי' כל שעה כן. פ"ב דתרומות תנן הקישות והמלפפין מין אחד ר' יהודה אומר שני מינין ולתרום מזה על זה מיירי רבי יהודה לטעמי' ורבנן לטעמייהו. והכי מפרש לה התם כירושלמי הקישות והאבטיח מה אמר בה ר' יהודה נשמענה מן הדא הקישות והאבטיח והמלפפינות אינן כלאים זב"ז ר' יהודה אומר כלאים נאמר הקישות והמלפפינות אינן כלאים האבטיה והמלפפינות אינו כלאים ר' יהודה אומר כלאים הקישו' והאבטיח צריכא פי' אני יכול להעמיד הברייתא דלצדדין קתני ולא תפשוט מינה הקישות והאבטיח ומדשקיל וטרי סתמא דתלמודא אליבי' דר' יהודה איכא למימר דסבר הלכה כר' יהודה ואיכא למיחש לה:

סימן רנד

מתני' חזרת וחזרת גלין עולשין ועולשי שדה כרישין וכרישי שדה כוסבר וכוסבר שדה. חרדל וחרדל מצרי. ודלעת המצרי והרמוצה ופול המצרי והחרוב אינם כלאים זה בזה. בפרק כ"ש מייתי לה. ואמר רב עלה זוגות זוגות שנו חזרת וחזרת גלים לא הוו כלאים

אבל חזרת ועולשין הוו כלאים וכן כולם בפרק כ"ש מפרש חזרת חסא עולשין הינדבי וביוש' טרוכסמין וחזרת גלין ירוש' ר' חנינא אומר חסא דאגרון. גל תרגומו דגורא כלו' הגדלה בגלין. שמעון כרי' דר"א אנטיכין [וכו'] עולשי שדה עלתין דהקלא כרישין כריתין כרישי שדה קליעין כוסבר כזרע גד תרגום ירוש' כוסבר דלעת מצרית מתני ר' אילא בר נחמיה דלעת ארמית היא דלעת מצרית. כלאים עם הרמוצה והרמוצה כמין דלעת מרה היא והן ממתקין אותה ברמץ. ובתלמוד דידן לא קיימא הך מלתא דאמר פרק הנודר מן המבושל מאי הרמוצה אמר שמואל קורקזאי רב אשי אמר דלעת הטמונה ברמץ איתיביה רבינא לרב אשי ר' אילא בר נחמיה אומר דלעת המצרית כלאים עם הרמוצה תיובתא. החרוב אמר ר' יונה כמין פול מצרית פרסא הוא וקצוצי דמיין לחרובא:

סימן רנה

מתני' הלפת והנפוץ. הכרוב והתרובתר התרדין והלעונין אינן כלאים זה בזה הוסיף ר' עקיבא השום והשומנית הבצל והבצולצל התורמוס והפליסילוס אינם כלאים זה בזה. ירושלמי תרובתר כרוב דקיק. לעונין המעמץ. בצלצול פגלג. פלוסלוס פרמוטה וביושלמי שלפני לא מצאתי זה. תורמס מין קיטנית ושולקין אותו שבע פעמים ואוכלין אותו בקינוח סעודה כדאי' פ' אין צדין. לקמן בירושלמי מפרש הלפת והנפוץ הלכו בהם חכמים אחר העלים כלו' כלפי שעליהן דמיין אהדדי אינו כלאים זה בזה:

סימן רנו

מתני' ובאילן הגסין והקרוסטומלין והפרישין והעוזדדין אינו כלאים זה בזה. התפוח והחיזרת הפרסקין והשקדים השיזפון והרימין אע"פ שדומין זה לזה כלאים זה בזה. קרוסטמלין מין אגסין הוא ופי' בערוך תפוחים קטנים שדומין לעפצים הנקראים מילין פרישין אמר ר' יונה אספרגילין ולמה נקרא שמן פרישין שאין לך מין אילן פריש לקדרה אלא זה בלבד עוזרדין כתב רבינו שמשון מפרש פ' כיצד מברכין אמרי עוזרדין טילשי. ואמרי קורבש בלעז ופרישין קדונייץ בלע"ז. וזה אי אפשר דלא דמו אהדדי כלל ופשיטא שהם כלאים זה בזה. ירושלמי שלמן בר לוי אחוי דזבדי בר לוי בשם ר' יהושע בן לוי כולהו זוגות זוגות רב אמר כולהון מין אחד הן. מתני' פליג' על רב דתנינן אף הבכיים התיב ר' יוסי בר בון והתני הרוגיונים. וקיי"ל כר' יהושע בן לוי דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן כש"כ רב וריב"ל דהלכה כריב"ל דהא קיי"ל ר' יוחנן וריב"ל הלכה כריב"ל כדפסק רבינו תם. כתב רבינו שמשון חיזרד מין תפוח [וגדל ביער] ומשליכין [פריו] לחזרים. ירושלמי בתחום אריה היו מרכיבין תפוח ע"ג חיזרד ראהו תלמיד אחד אמר להם אסורין אתם הלכו וקצצום ובאו ושאלו ביבנה אמר להם יפה אמר אותו תלמיד לא אמר אלא

תפוח ע"ג חיזרד הא ע"ג אגס לא מה דהוה עובדא הוה עובדא. ירושלמי תני עכו"ם שהרכיב אגוז על אפרסקי אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן נוטל ממנו יחוד ונוטע במקום אחר מה נפק מנהון קירדו פירסיקא הרכיב תרדין ע"ג חרבון אע"פ שישראל אסור לעשות כן נוטל ממנו זרע וזורע במקום אחר מה נפק מנהון ברוסלינון זרגון ולפת מה נפיק מנהון אסטפניני שומר וכרפס מה נפק מנהון פטרוסלנון לוזין ובטנין מה נפק מנהון פיסטקון. זתים ורמונים מה נפק מנהון שזפין:

סימן רנז

מתני' הצנון והנפוץ והחרדל והלפסן ודלעת יוונית עם המצרית והרמוצה אע"פ שדומין זה לזה כלאים זה בזה. ירושלמי אמר ר' יונתן יש מהן שהלכו בהן אחר הפרי ויש מהן שהלכו אחר העלין הלפת והצנון הלכו אחרי הפרי הלפת והנפוס הלכו אחר העלין התיבון הרי צנון ונפוס הפרי והעלין דומין ואת אמרת כלאי' אמר ר' יונה בזה הלכו אחר טעם הפרי. פי' אחר פירי להחמיר. וכן אחר העלים להחמיר. וכן אחר הטעם להחמיר:

סימן רנח

מתני' הזאב והכלב. כלב הכופרי והשועל העזים והצביים היעלים והרחלים הסוס והפרד הפרד והחמור. החמור והערוד אע"פ שהומין זה לזה כלאים זה בזה. פי' רבינו שמשון כלב כופרי קטן כעין שועל ומגדלין אותו בני הכפרים. יעלים מין חיה שדומה לרחל כדכתיב עת לדת יעלי סלע והוא אקו דמתרגמינן יעלא אבל יעל דפ' ראוהו ב"ד שופר של ר"ה של יעל פשוט ההיא פי' בערוך כשבה נקבה ולעולם הוא פשוט. ערוד חמור הבר ומין חיה היא כדתנן לקמן פ' כלאי הכרם ומצוי במדבר כדמוכח פ"ק דר"ה בשמעתא קמייתא ד"א ערוד שדומה לערוד שבמדבר כלו' כדכתי' פרא למוד מדבר והו' יהי' פרא אדם תרגום ירושלמי מידמי לערוד. ירושלמי הא כלב עם כלב כופרי אינם כלאים. מתני' דלא כר' מאיר דר' מאיר אמר כלאים אע"ג דר' מאיר אמר כלב מין בהמה מודה בכלב כופרי שהוא מין חיה הא כלב עם כלב כופרי ע"ד דר' מאיר כלאים. וקיי"ל כמתניתין דכלב עם כלב כופרי אינן כלאים ומתני' זוגות זוגות קתני וקשיא לי דאמאי לא קאמר נמי מתני' דלא כאיסי בן עקיבא דמדקתני הסוס והפרד מכלל דפרד גרידא לא הוה כלאים ומותר לרכוב עליו. מתני' דלא כאיסי דתניא בירושלמי פ' כלאי הכרם איסי בן עקיבא אומר אסור לישב ע"ג פרידה מקל וחומר מה אם בגדים שאתה מותר ללבוש זה על גב זה את אסור בתערובתן בהמה שאת אסור להנהיג זה עם זה לא כש"כ שאת אסור לרכוב עלי'. והכתיב וירכיבו איש על פרדו וינוסו אין למדין מן המלכות והכתיב והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי ברי' ששת ימי בראשית היתה.

ובתוספתא קתני אמר להו אין משיבין מתקוע אמרו הרי הוא אומר ויעש הישר בעיני ה' ולא סר מכל אשר צוהו רק בדבר אורי' החתי. תניא בתוספתא דפרקין תרנגול טווס ופסיוני אע"פ שדומין זל"ז כלאים זה בזה שור ושור הבר חמור וחמור הבר אע"פ שדומין זה לזה כלאים זה בזה. ירושלמי עוף לא תנינן. פי' במתניתין. אמר ר' יוחנן אייתות מן דבר דליי'. תרנגול עם הפסיוני או עם הטווס אע"פ שדומין זל"ז כלאים זב"ז. רשב"ל אמר משנה תמימה שנה לנו רבי וכן עוף וחיה כיוצא בהן א"ר יונה צורבא להא דאמר ר' יוחנן תנינן הכא חיה ופרשנתי' תמן תנינן הכא בהמה ופרשנתי' תמן. עוף תנינן תמן ופרשנתי' הכא אמר ר' יוסי ויאות בא להודיעך שהעוף אסור בכלאים. משנה שלימה שנה לנו רבי דתנן בפ' שור שנגח את הפרה וכן חיה ועוף כיוצא בהן ואמר ר' שמעון כאן שנה רבי תרנגול טווס תרנגול הבר ופיסיוני כלאים זה בזה פשיטא אמר ר' חנינא משום דרכו בהדי אהדדי מ"ד חד מינא הוא קמ"ל והיינו דא"ר יונה צורכא להא דר' יוחנן. ופרשנתי' תמן. פי' דהכא מיירי בין בכלאים דהרבעה בין בכלאים דחרישה וגבי חרישה כתיב שור וחמור שאר בהמה וחיה לא כתיבי והיינו ופרשנתי' תמן דשור וחמור דקרא לאו למעוטי שאר בהמה וחי' כדקתני התם אחד השור ואחד כל בהמה לנפילת הבור ולהפרשת הר סיני לתשלומי כפל ולהשבת אבידה לפריקה ולחסימה לכלאים ולשבת וכן חיה ועוף כיוצא בהן א"כ למה נאמר שור וחמור אלא שדבר הכתוב בהוה ויליף להו בג"ש. ואמר לכלאים אי כלאים דחרישה יליף שור שור משבת. אי כלאים דהרבעה יליף בהמתך בהמתך משבת והתם מפרש גבי שבת מנלן. עוף תנינן תמן דקתני וכן חיה ועוף כיוצא בהן ופרשנתי' הכא אפי' בעופות שדומין זה לזה איכא איסור כלאים כגון תרנגול טווס ופסיוני כדאשכחן הבי גבי חיה ובהמה דקתני מתני' אע"פ שדומין זה לזה כלאים זה בזה. סוף פרק הפרה אמר שמואל אווז ואווז ברא כלאים זה בזה. ואמר נמי התם גמלא פרסא וגמלא טייעא אע"ג דהאי אלים קועי' פי' עב והאי קטן קועי' פי' דק לא הוו כלאים זה בזה:

סימן רנט

מתני' אין מביאין אילן באילן ולא ירק בירק ולא אילן בירק ולא ירק באילן. ר' יהודה מתיר ירק באילן. פירוש אין מרכיבין אילן באילן אחר שאינו מינו וכן לא ירק בירק אחר שאינו מינו:

סימן רס

מתני' ר' יהודה מתיר ירק באילן. ירושלמי מוחלפת שיטתי' דר' יהודה תמן אמר נוטל אדם מעה מפיטמא של אבטיח ומעה מפיטמא של תפוח ונותן לתוך הגומא ומתאחין

ונעשין כלאים וכה אמר הכין תמן נותנן זה בצד זה ומתאחין ונעשין כלאים ברם הכא ירק באילן הוא פי' קשי' לי' הא דאסר ר' יהודה לעיל קישות ומלפפון מה"ט דעיקר מלפפון מכלאים אתו ממעה של אבטיח וממעה של תפוח דהיינו אילן וירק שזרען יחד. ירושלמי תני מנין שאין מרכיבין עץ סרק על עץ מאכל או עץ מאכל על עץ מאכל בשאינו מינו ת"ל את חקתי תשמרו. כתב רבינו שמשון משמע דעץ סרק על עץ סרק לא אסיר מדלא תני לי' ושמא היינו טעמא כיון דעץ סרק הוא אפי' מין בשאינו מינו בחד מינא חשיב. ואית ספרים דגרסי מנין שאין מרכיבין אילן סרק על עץ סרק ועל עץ מאכל עכ"ל. כל עץ שאינו עושה פירות קרוי עץ סרק והכי נמי תניא באלה הדברים רבה שלהי פ' שופטים רק עץ אשר תדע זה אילן מאכל כי לא עץ מאכל הוא זה אילן סרק [אם סופינו] לרבות את אילן סרק מה ת"ל עץ מאכל מלמד שאילן סרק קודם לעץ מאכל והא דפליגי ביה באילן סרק לקמן בפ' איזהו עריס דתנן איזהו אילן סרק כל שאינו עושה פירות ר' מאיר אומר הכל אילן סרק חוץ מן הזית ומן התאנה ר' יוסי אומר כל שאין כמוהו נוטעין שדות שלימות ה"ז אילן סרק התם במבטל תחת גפנו פליגי כדתנן התם לעיל מיני' המדלה את הגפן על מקצת האפיפירות לא יביא זרע תחת המותר ואם הביא לא קידש ואם הלך החדש אסור וכן המדלה על מקצת אילן סרק המדלה את הגפן על מקצת אילן מאכל מותר להביא זרע אל תחת המותר אם הלך החדש יחזירנו. פי' רבינו שמשון אפיפירות הם בנין של עצים מסודרים כמו סבך שתי וערב והדלה על מקצתו את הגפן אסור לזרוע תחת המותר אף על פי שאין הדלית מסבך שם ואם זרע לא קידש וכן תנינן לקמן פרק המבריח אלו אוסרין ולא מקדשין מותר אפיפירות. אם הלך החדש שגדל הגפן והוציא זמורות ומילא כל אפיפירות אסור ואילן סרק דינו כדין אפיפירות על מקצת אילן מותר. בירושלמי אמרינן מה בין אילן סרק לאילן מאכל אילן סרק אדם מבטלו ע"ג גפנו אילן מאכל אינו מבטלו [ויחזירנו למקום שהיה תחילה ויזרע המותר] והיינו דפליגי ת"ק סבר כל אילן שעושה פירות אינו מבטלו ר' מאיר סבר כל אילן פירות יש לו דין אילן סרק כי מבטלו מפני גפנו חוץ מן הזית ותאנה שאינו מבטלו. ור' יוסי סבר דכל אילנות מבטלן מפני גפנו ויש להם דין אילן סרק חוץ מכל שכמוהו נוטעין שדות שלימות שאינו מבטלו מפני גפנו אבל אילן סרק דקתני בכל מקום היינו שאינו עושה פירות:

סימן רסא

מתני' אין נוטעין ירקות לתוך סדן של שקמה. פי' סדן השקמה עד שלא נקצצה נקראת בתולת שקמה משנקצצה נקראת סדין השקמה הכי מוכח בפרק המוכר את הספינה דת"ר הלוקח אילן מחבירו בתולת השקמה מגביה ג' טפחים וקוצץ ובסדן השקמה

מגביה שני טפחים וקוצץ דהיינו לאחר שנקצץ שלשה טפחים קורא סדן השקמה ובערוך פירש סדן השקמה שורש השקמה ואין מרכיבין פיגם ע"ג קידה לבנה מפני שהוא ירק באילן פיגם מין ירק כדתנן ריש עוקצין שורשי המינתא הפיגם וירקות השדה קידה לבנה מין אילן אבל סתם קידה מין ירק כדמשמע פ' בכל מערבין דאמר דהקנים וקידים ואורבנין מין ירק: אין נוטעין יחוד של תאנה לתוך החצוב שתהא מקירו. חצוב מין ירק שבו תיחם יהושע את הארץ ומקטע רגליהון דרשיעייא בפ' אין צדין מקירו מלשון קור שתהא מקררו א"נ לצורך צל להיות עליו כמין קורה מלשון המקרה במים עליותיו. אין תוחבין זמורה של גפן לתוך אבטיה שתהא זורקת מימי' לתוכה מפני שהוא אילן בירק שהאבטיה מלאה מים ונמצאת הגפן שותה מים. ירושלמי ר' זכריה חתן ר' לוי בעי בלא כך אינו אסור משום זרעים תחת הגפן אמר ר' יוסי תפתר במעמיק שורש למטה משלשה טפחים חוץ משלשה כהדא דתני שרשי פאה הנכנסין לתוך ארבע אמות שבכרם למטה משלשה טפחים מותר. פי' בלא כך שהוא תוחב הגפן לתוך אבטיח אפילו נטע אצלו אסור משום זרעים תחת הגפן דאפילו גפן יחידי בעי הרחקה ומשני כשהעמיק שרשי הגפן והאבטיח למטה משלשה טפחים ושם הכניס זה לתוך זה ובמקום שהענפים יוצאים לחוץ מן הארץ רחוקים זה מזה שלשה דאי משום זרעים תחת גפן יחידי שרי ומשום אילן בירק אסור והאי דנקט בירוש' חוץ לשלשה לרבנן דתנן לקמן פ"ו עבודת הגפן ששה טפחים לכל רוח הו"ל למנקט חוץ לששה שמא סבר לה כר"ע דאמר עבודת הכרם שלשה. אין נותנין זרע דלעת לתוך החלמות שתהא משמרתו מפני שהוא ירק בירק פי' בערוך חלמו' בלע"ז מלכא ובלשון התלמוד הרני וכתב רבינו שמשון שהוא מלשון בריר חלמו':

סימן רסב

מתני' הטומן לפת וצנונית תחת הגפן אם היו מקצת העלין מגולין אינו חושש לא משום כלאים ולא משום שביעית ולא משום מעשר ונטלין בשבת. פי' הטומן לפת להשתמר בקרקע שכן דרכן ובטומן אגורין מיירי כדתני ר' חייא בירושל' כגון אגודה לפת ואגודה של צנון דהיינו שלא כדרך שתילה דגלי דעתיה שאינו רוצה בהשרשתן. אם היו מקצת עליו מגולין לענין שבת נקט דוקא בכי האי גוונא שרי דאי אין מקצתן מגולין אין לו במה לאוחזה אא"כ יזיז עפר בידים ולענין כלאים ושביעית ומעשר נקטיה לרבותא דאע"ג [דמחזי] כדרך שתילה במה שמקצת העלין מגולין אפ"ה אינו חושש כיון דאגודה טמן וגליא דעתיה דלא ניחא ליה בהשרשתן ולשון אם משמע דדוקא נקטיה ולא לרבותא והיינו משום שבת. לא משום כלאים דלאו כזרועים הם ואפילו הוסיף הכרם מאתים שרי

אע"ג דגבי עציץ תנן אם הוסיף מאתים אסור התם כדרך זריעה אבל הכא דאיירי באגודה לא כדרך זריעה. ולא משום שביעית דאם היא משמשת ונכנסו לשביעית והוציאו ספיחים כדרך שעושין הבצלים בתלוש שמוציאין עלין אע"ג דספיחי שביעית אסור הני מותרין. ולא משום מעשרות דאם היו משנה שניה שרינה במעשר שני ונכנסו לשלישית והוציאו ספיחים לא יהבינן מעשר שני לפי שאינו רוצה בהשרשתן. וניטלין בשבת שאוחז בעלים ונוטלן דכתלושין דמו ואע"ג דמזיז עפר ממקומו טלטול מן הצד הוא וכי האי טלטול מן הצד דאינו אלא ניעור בעלמא כ"ע מודו דשרי כדמוכח ס"פ במה טומנין דמהאי משנה איתותב שמואל דאמר האי סכינא דביני אורבי דצה שלפה והדר דצה שרי ובערוך [ערך לפת] כתב אם היו קצת עליו מגולין פי' רב האיי טעות הוא זה שאם האמהות טמונין והעלין מגולין ה"ז זריעה מעולה אלא דוקא אם היו מקצתן מגולין אינו חושש משום כלאים דלאו ירק באילן הוא ולא משום שביעית דלאו זריעה הוא ולא [משום] מעשר דאי איכא התם שמונה ראשי לפתות לא מצטרפו לחייבינהו להנך במעשר וניטלים בשבת נמצא תיובתא דשמואל ורב הונא דלא קא מצריך למשלפינון ומדצינן עכ"ל. וכתב רבינו שמשון דעל חנם דחק לשבש המשנה ועוד מה שפי' דמעשר בעי צירוף לא מצינו כן בשום מקום אלא גבי מעשר בהמה דמעשר ירק פשיטא דמחייב על כל לפת ולפת:

סימן רסג

מתני' הזורע חטה ושעורה באחת ה"ז כלאים ר' יהודה אומר אינו כלאים עד שיהא שתי חטים ושעורה או חטה ושתי שעורים או חטה ושעורה וכוסמת. פי' רבינו שמשון דבקרא לא תזרע כלאים פליגי. דרבנן סברי דבשני זרעים הוי זריעה ור' יהודה לא חשיב זריעה פחות משלשה וכי האי גוונא פליגי שלהי פ' בתרא גבי כלאי בגדים דלא חשיב ר' יהודה חיבור בשתי תכיפות עד שישלש. א"נ בהא פליגי דרבנן סברי דקרקע בלא זרע מקרי שדה הלכך בשתי זרעים הוי כלאים ר' יהודה סבר קרקע בלא זרע לא מקרי שדה ובעינן שיהא כלאים בהדי שדך הלכך לא הוי כלאים אלא בשלשה זרעונים שזרע אחד משוי לי' לקרקע שדה ושני זרעונים הבאים עמו משוי להו כלאים וכסברת ר' יאשי' בכלאי הכרם כך סברת ר' יהוד' בכלאי זרעים כדאמר לקמן בפ' כלאי הכרם בירושלמי כתיב לא תזרע כרמך כלאים מלמד שאינו חייב עד שיזרע שני מינין בכרם דברי ר' יאשי'. ר' יונתן אומר אפילו מין אחד ע"ד דר' יונתן כתי' שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר כתב לא תזרע כרמך כלאים חברייא אמרין להחמיר עליו אפי' מין אחד. ע"ד דר' יאשי' כתי' שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר כתב כרמך לא תזרע כלאים חברייא אמרי להתראה שאם התרו בו משום שדך לוקה משום כרמך לוקה. פי' לר' יאשי' אינו חייב משום (שדך לוקה)

כלאי הכרם עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד ומשום כלאי זרעים חייב בחטה ושעורה לחוד לפיכך דחוק לר' יאשי' קרא דכרמך ל"ל דבלא כרם איכא איסור משום זריעה ומשני דלחייבו שנים. והא דבעי ר' יאשי' שני מינין עם חרצן משום דמשמע קרא כלאים בהדי כרמך ולא דמי לשדך לכלאים. דלא אמר שני מינין בהדי שדך דקרקע בלא זריעה נקראת שדה. אבל בלא גפנים לא מקרי כרם. וההיא דפ' בתרא דבכורות דאמר התם תנן התם אין תורמין ממין על שאינו מינו ואם תרם אין תרומתו תרומה מה"מ אמר ר' אמי אמר ר' ינאי ואמרי לה אמר ר' אמי א"ר שמעון בן לקיש כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן אמרה תורה תן חלב לזה וחלב לזה. אשכחן (דגן ויצהר) תירוש ויצהר תירוש ודגן דגן ודגן מנין. מקל וחומר ומה תירוש ויצהר שאין כלאים זב"ז אין מתעשרין מזה על זה תירוש ודגן או דגן ודגן שהם כלאים זב"ז אינו דין שלא יתעשרו מזה על זה. ולר' יאשיה דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן היכי מייתי לה [מייתי לה הכי ומה תירוש ויצהר שאינו כלאים זב"ז אפי' על ידי דבר אחר אין מתעשרין מזה על זה דגן ודגן] שהן כלאים זב"ז ע"י דבר אחר אינו דין שלא יתעשרו מזה על זה. משמע דדגן ודגן לר' יאשי' לא מחייב אלא ע"י חרצן. ואומר רבינו יצחק בר שמואל דלא איצטריך למימר ע"י דבר אחר אלא משום תירוש ודגן אבל דגן ודגן מחייב בלא דבר אחר. וקיי"ל לענין זרעים בחכמים בארץ דבתרי זרעים הוי כלאים בארץ. וכדתנן ריש פרקין החטין והזונין אינם כלאים זב"ז הא חטין ושעורין הוו כלאים. דכולה מתני' זוגות זוגות קתני כדפרי' לעיל. ואמר נמי בירושלמי דשני מינין הוי כלאים כדפרי' נמי לעיל. ואע"ג דהוי סתם ואח"כ מחלוקת הוא. מ"מ הואיל ושנאה בלשון סתמא לבד פלוגתא דר' יהודה הוי הלכתא כסתמא. ובח"ל קיי"ל כר"י דלא הוי כלאים אלא בשלשה מיני זרעוני' דקיי"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל כההיא דפ' כיצד מברכין דאמר רב יהודה אמר (שמואל) [רב] צלף של ערלה בחוץ לארץ זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין. אלמא קא סבר אביונות פרי וקפריסין לאו פרי. והתנן על מיני נצפה על העלין ועל התמרות אומר בורא פרי האדמה ועל האביונות ועל הקפריסין אומר בפ"הע רב דאמר כר"ע דתנן ר"א אומד צלף מתעשר תמרות ואביונות וקפריסין דע"א אין מתעשר אלא אביונו' בלבד מפני שהוא פרי ונימא הלכה כר' עקיבה. אי אמרת [הלכה] כר"ע הוה אמינא אפי' בארץ קמ"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל. וכי תימא שאני התם דיחיד ויחיד הוא אבל הכא דר' יהודה רבים פליגי עלי' דילמא אין הלכה כמותו אפי' בח"ל לא היא. דהא בפרק תולין שלחו לי' בני בשכר ללוי כשותא בכרמא מהו. ושלח להו כשותא בכרמא עירובא. ופרכי' ולישלח להו כדר' טרפון דתנן כשות ר"ט אומר אין כלאים בכרם וחכ"א

כלאים בכרם וקיי"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל ואע"ג דרבים פליגי עליה. ותו דאמר ספ"ק דקידושין רב נחמן ורב ענן הוו שקלי ואזלו באורחא חזיוהו להדוא גברא דהוה קא זרע חטי ושערי אמר ליה ניתי מר ונשמתי' א"ל לאו חווריתו. פי' אין הלכות כלאים מחוורת לכם דקיי"ל כר' יהודה בח"ל דלא אמר אלא תלתא זרעונים. והא דפריש' דבתלתא זרעונים נוהגים איסור בח"ל משום דמספקא לי בדאמר רב יוסף מערב ביזרני וזרע א"ל אביי והא תנן כלאים אסור מד"ס א"ל ל"ק כאן בכלאי הכרם כאן בכלאי זרעים. כלאי הכרם שבארץ אסורים בהנאה בח"ל נמי גזרו בהו רבנן. כלאי זרעים דבארץ לא אסירי בהנאה בח"ל לא גזרו בהו רבנן. הדר אמר רב יוסף לאו מילתא היא דאמרי. דהא רב זרע להההיא גינתא דבי רב משארי משארי. מ"ט לאו משום עירבוב. א"ל אביי בשלמא אי אשמעינן ארבע על ארבע רוחות ערוגה ואחת באמצע שפיר ואלא הכא משום טרחא דשמעא הוא. ומספקא לי אי רב יוסף הדר בי' מחמת עובדא דרב או שמא קבל תשובת אביי ולא הדר בי' וקאי בסברתו הראשונה. דלא גזרו על כלאי זרעים בחוץ לארץ כלל. מיהו נראה ודאי דלא הדר בי' רב יוסף דהא תשובה הגונה השיבו אביי וכ"כ רבי' יצחק אלפס ספ"ק דקידושין. נמצאו עכשיו דין כלאים בח"ל נחלק לשלשה חלקים יש מהן אסור מדאורייתא יש מהן אסור מדרבנן ויש מהן מותר. כלאי בהמה והרכבת האילן אסורין מדאורייתא כלאי הכרם אסורים מדברי סופרים וכלאי זרעים מותרים עכ"ל. הלכך נראה דכלאי זרעים מותרין לגמרי בח"ל וכלאי הכרם אסורין וקיי"ל כר' יאשיה דלא אסירי עד שתהא חטה ושעורה וחרצן במפולת יד מההוא עובדא דרב נחמן ורב ענן דחזיוה להההוא גברא דקא זרע ביני גופני א"ל ניתי מר ונשמתיה א"ל לא צהריתו מי לא קיי"ל כר' יאשיה דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד והכי אמרינן בפ' ראשית הגז אמר רב נחמן בר יצחק נהוג עלמא בתלתא סבי וכו' עד כר' יאשיה בכלאים דתניא ר' יאשיה אומר לעולם אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד. וההיא דפ' אותו ואת בנו דאמר לאפוקי מדר' יאשיה דאמר אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן [במפולת יד קמ"ל] או חטה וחרצן או שעורה נמי מחייב אע"ג דמסיק לאפוקי הוי הלכתא כוותיה דטובא לאפוקי אשכחן דהלכתא כוותיה ומדלא אמר נמי או חטה ושעורה בלא חרצן נמי מחייב ש"מ דבהא מודה ר' יאשיה וכדפריש' לעיל:

סימן רסד

היתה שרהו זרועה חטין ונמלך לזורעה שעורין ימתין לה עד שתתליע ויופך ואח"כ יזרע ואם צמחה לא יאמר אזרע ואח"כ אופך אלא הופך ואח"כ זורע וכמה יהא חורש כתלמי הרביעה אבא שאול אומר עד כדי שלא ישייר רובע לבית סאה: ירושלמי עד כמה מתלעת

עד שתהא בארץ שלשה ימים במקום הטינה ולא במקום הגריד כלו' במקום שהארץ מלוחלחת ולא במקום שהיא יבישה. ויופך כלו' יהפוך הארץ ויחרוש. [ירושלמי] ואם צמחה והוריד בהמתו בתוכה וקירטמתה מותרת תני אבא שאול אומר אין מחייבין אותו להיות חורש חרישה דקה אלא כתלמי הרביעה כלו' דרך בני אדם לחרוש אחר שתרד הרביעה שחודשים עוד תלמים תלמים גדולי'. כדי שלא ישייר. קסבר אבא שאול דאין דרך לחרוש את כולה. רובע לבית סאה יש לפרש בכל הבית סאה רובע במקום אחד ויש לפרש דכשתצטרף מה שאינו חרוש לא יעלה לרובע:

סימן רסה

מתני' זרועה ונמלך לנוטעה לא יאמר אטע ואח"כ אופך אלא הופך ואח"כ נוטע. פי' היתה שדהו זרועה תבוא' ונמלך לנוטע' גפנים נטועה ונמלך לזורע' לא יאמר אזרע ואח"כ אשרש אלא משרש ואח"כ זורעו אם רצה גומם עד פחות מטפח וזורע ואח"כ משרש. גומם מלשון גומם עם השופי דפ' גיד הנשה כלו' כורת הגפן סמוך לארץ שלא ישייר טפח:

סימן רסו

מתני' היתה שדהו זרועה קנבוס או לוף לא יהא זורע ובא על גביהן שאינן עושין אלא לשלש שנים. פי' רבינו אפרים ב"ר יצחק מריגנשפוד"ק זצ"ל דהכי קאמר [שאע"פ] שאינן עושין אלא לשלש שנים. פי' שאין צומחין עד שלש שנים משעת זריעה אפ"ה אין יכול לזרוע מין אחר למעל' ומתוך כך פי' הקונבס אין זה מה שקורין בל"א אנפ"א ובלשון כנען קנופ"י דההוא צומח בכל שנה ושנה אלא מין אחד הוא מה שהוא. ואותו אנפ"א בל"א וקנופ"י בלשון כנען אימר רבי' אפרים שהו' פשתן גמור שכתו' ותטמנם בפשתי העץ שהוא גדל בקנה כמו עץ אבל פשתן דק מה שאנו קורין פשתן הוא כמו ירק ואינו עץ עד שיתייבש בקמה. מיהו יש ספרים שכתוב בהם היתה שדהו זרועה קרכום ולא גרסי' קונכס כלל. ותו אפילו לפי הספרים דגרסי קונבס אין מכאן דאי' שהרי פי' רבינו שמשון הנך מינין אין מועיל להן התלע' והריש' לפי שעומדין בקרקע שלש שנים ואינם מתליעים אבל הם צומחים בכל שנה ושנה. ועוד הביא ראי' מפ"ב דזבחים דאמר התם ממאי דהאי בר כתנא הוא אמר ר' יוסי בר חנינא דבר העול' מן הקרקע בד בבד ופריך ואימא עמרא ומשני עמרא מפציל ופריך כיתנא נמי מפציל ומשני ע"י לקותא מפציל ואי קנבוס דהיינו מה שקורין אנפא בל"א ובלשון כנען קנופ"י אמאי לא פריך ואימא קנבוס כמו כן העולה בד בבד ואינו מתפצל כמו פשתן אלא ש"מ דקונבס אינו עולה בד בבד אבל העולה בד בבד הוא פשתן. והשיב לו ר"ת דהא דלא פריך ואימא קנבוס

משום דבגדי כהונה א"א להיות אלא מצמר ופשתים וכל בגדים האמורים בתור' סתם היינו צמר ופשתים. וקשיא לדבריו לרבנן דלית להו בפ' התכלת דתנא דבי ר' ישמעאל דאמר כל בגדים צמר ופשתים. ואומר רבינו יצחק ב"ר שמואל דקונבס אינו עולה בד בבד כדפי' רבי' שלמה בד בבד קנה יחידי מכל גרעין ואין שני קנים עולין מגרעין א' ואפשר דקונבס אינו כן אלא כמו חטין שכמה שבולת מקנה אחד:

סימן רסז

מתני' תבואה שעלו בה ספיחי אסטיס וכן מקום הגרנות שעלו בה מינין הרבה וכן תלתן שהעלה מיני עשבים אין מחייבין אותו לגבש ואם ניכש או כסח אומרי' לו עקור או הכל חוץ ממין אחר. פי' אסטיס כמו סטיס גישרא בלע"ז שצובעין בה. ומקום הגרנות שדשין בה תבואה וקטנית. תלתן פנגרין בלע"ז. אין מחייבין אותו לנכש דסופו לעקרן בע"כ דקשו להן שאף למקום הגרנות קשים הזרעים הגדלים שם שמחלידי' את הקרקע ומלקי' אותה ולא חזי תו למקום דישה. אם ניכש או כסח אמקום גרנות קאי דכיון דניכש או כסח אותם גלי דעתי' דניחא לו באותן מינין ועוקר הכל חוץ ממין אחד משום מקיים כלאים. ניכוש שעוקר עשבים בידו עם השורש. כיסוח שחותך העלים והשורש נשאר בארץ מלשון לא תבצור דמתרגם לא תכסח וס"פ מרובה מעשרה תנאים שהתנה יהושע דמלקטין עשבים בב"מ חוץ משדה תלתן אלמא דתלתן מעלי לה עשבים ומשני לה התם:

סימן רסח

מתני' הרוצה לעשות שדהו משר משר מכל מין ומין בש"א ג' תלמים של פתיח ובה"א מלוא העול השרוני וקרובים דברי אלו להיות כדברי אלו. פי' משר מלשון רב זרע לה לגינתא רבי רב משרי משרי ספ"ק דקידושין כלו' ערוגות ערוגות מינים הרבה כל ערוגה ממין אחד. שלשה תלמים של פתיח כלומר עושה המשר רחב כשיעור ג' תלמים של פתיח מלשון יפתח וישדד אדמתו. ומניח בור וזורע וכן לכל שדהו. השרוני בקעה מלשון והי' העקוב למישור. ירושלמי ר' זירא ר' לעזר בשם ר' חייא (בר בא) [רובה] עושה שני אמות על שני אמות ומיצר והולך אפילו כל שהוא. פי' עושה שני אמות על שני אמות כל מישר ומישר והמיצר שבינתים כל שהוא דאין צריך להרחיק. מלוא העול הוא שני אמות. א"נ כולה בהרחק' מיירי שהמשרים זה מזה שני אמות בראש האחד ואותם שני אמות הולכת ומצירות עד שכלות לראשן אחר לכל שהוא ושם המשר סמוך לחבירו וכל שעה ושעה המשר הולך ומתקרב עד כל שהוא והא דקאמר שני אמות על שני אמות לא שיהיו מרובעים אלא על אורך שני אמות שכלות עד כל שהוא:

סימן רסט

מתני' הי' ראש תור חטין נכנס לתוך של שעורין מותר מפני שהוא נראה בסוף שדהו. פי' כגון שדה חטין אצל שדה שעורין ושורה אחרונה יוצאה ממנה ונכנסת לתוך שדה שעורין מותר מפני שאותה שורה נראית בסוף שדה חיטין:

סימן רע

מתני' שלו חטין ושל חבירו מין אחר מותר לסמוך מאותו המין. פי' בעל השדה של חטין מותר לסמוך חטין אצל שדה מין אחר של חבירו ואין נראה בכלאים בשדה חבירו אלא נראה בסוף שדה חטין ל"א מותר לסמוך אצל שדה חטין שלו מאותו המין של שדה מין אחר דאין נראה ככלאי' בשדהו משום דנרא' בסוף שדה חבירו ואיני מבין למה לא יהיו תרווייהו מותרין לסמוך מטעם זה:

סימן רעא

מתני' שלו חטין ושל חבירו חטין מותר לסמוך לו תלם של פשתן ולא תלם של מין אחר. ר' שמעון אומר אחד זרע פשתן ואחד כל המינין. ר' יוסי אומר אף באמצע שדהו מותר לבדוק בתלם של פשתן. ירושלמי מה אנן קיימין אם במתכוין לבדוק אפי' באמצע שדהו מותר. אם שאינו במתכוין לבדוק למה לי שאר המינין אפי' זרע פשתן אסור. ומשני לבדוק אנן קיימין. ר' יוסי לא חייש למראית העין כלו' ולפיכך שרי באמצע שדהו. ורבנן חששי למראית העין. ר' שמעון אומר אחר זרע פשתן וכו' מפרש בירוש' משום דר' שמעון סבר אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. כלו' מתוך דלא מתסר משום חבירו. לא מתסר נמי משום דנפשי'. ור' יוסי אע"ג דאית ליה נמי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו בההיא דהמסכך גפנו מ"מ אסר הכא בשלו. ומותר לבדוק בתלם של פשתן כלו' שאינו מתכוין לקיים הפשתן שאין חושש בו אלא לבדוק אם שדה זו יפה לפשתן כדי לזרוע בה פשתן בשנה אחרת:

סימן רעב

מתני' אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע. אבל סומכין לשדה ירקות חרדל וחריע. ירושלמי מהו הריע. מוריקא. ביני מתני' אין מקיפין. הא לסמוך סומכין. מתני' דר' יהודה דתני עלה אין מקיפין חרדל וחריע אלא לחסיות בלבד דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר לכל מקיפין חרדל וחריע חוץ מן התבואה. ר' שמעון אומר לכל מקיפין. רשב"ג אומר ערוגות ערוגות קטנות [של ירק] מקיפין אותו חרדל וחריע. בפ' הנודר מן הירק תניא אלו הן חסיות כגון הלוף השום והבצלים. כתב רבינו שמשון. וטעמא דהני תנאי לא אתפרש:

סימן רעג

מתני' סומך לבור ולניר ולדרך ולגפה ולגדר שהוא גבוה עשרה ורוחב ארבעה ולאילן שהוא מיסך על הארץ ולסלע שהוא גבוה עשרה ורוחב ארבעה. פי' סומך לבור שאם יש בתוך שדה תבואה מקום בור בית רובע או יותר סומך שם זרע אחר. וכן ניר. מקום שנחרש מלשון נירו לכם ניר. ולדרך אם יש לו שדה אחת בעין שתי שדות שדרך היחיד מפסיק ביניהם מותר לזרוע מין אחד בזו ומין אחד בזו. ולגפה גדר אבנים בלא טיט. ולאילן המיסך על הארץ. מפרש בתוספתא שאין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים ואם יש תחתיו זרע מותר לסמוך מבחוץ זרע אחר דכגדר דמי. ולסלע הא ודאי פשיטא דמחיצה של סלע עדיפא מכולהו. אלא אצטריכא לאשמעינן דאפי' בסלע בעינן רוחב ארבע דבפחות מכאן אין שמה מחיצה להפסיק. ורוחב ארבעה דקתני רישא גבי חריץ אגפה וגדר נמי קאי. ומיהו לא יתכן דאינן מענין אחד. דארבע דגדר לאו בעובי דגדר אלא ברוחב דגדר אע"פ שעוביו כל שהוא. אבל ארבע דחריץ אפי' ארוך כמה אמות בעי ארבעה טפחים משפתו אל שפתו. ירושלמי גדר יש בו להקל ולהחמיר. היך עבידא. פחות פחות [מבית] רובע מוקרח בתוך שדה תבואה. אסור לזרוע בו. הקיפו גדר מותר. בית רובע בבקעה מותר לזרוע בו שני מינין. הקיפו גדר אסור:

סימן רעד

מתני' תבואה נוטה ע"ג תבואה. וירק ע"ג ירק. תבואה ע"ג ירק וירק ע"ג תבואה. הבל מותר חוץ מדלעת יוונית. ר' אומר אף הקישות ופול המצרי. ורואה אני את דבריהם מדברי. תבואה נוטה ע"ג תבואה. פי' כגון חטין על שעורין. וכולה מתני' בזרועים כדינם. אלא שהשבולי' ועלי ירקות מתוך גודלם נכפפים ושוכבים זה על גב זה. ירושלמי מהו רואה אני את דבריהם מדברי. א"ר חנינא מה אם דלעת מצרית שמסבבת יותר מקישות את אמר מותר. קישות ופול לא כש"כ. א"ל ר' אבא מארי. לא כן אמר ר' מנא. כל הן דתני רבי קישות ופול המצרית. אף דלעת מצרית בכלל. מיהו רואה אני את דבריהן מדברי שאין כולן מסככין בדלעת יוונית:

סימן רעה

כלאי הכרם אסורין מלזרוע ומלקיים ואסורין בהנאה. ירושלמי כתיב לא תזרע כרמך כלאים אין לי אלא לזרוע [מקיים מניין] ת"ל כרם ולא כלאים מה כר' עקיבה דאמר המקיים עובר בל"ת. א"ר [יוסי] דברי הכל היא הכל מודים באסור שאוסר בשלא קיים על ידי מעשה [אבל אם קיים על ידי מעשה] לוקה כהדא דתני המחפה בכלאים לוקה מנין שאסור בהנאה נאמר כאן פן תקדש ונאמר להלן פן תוקש בו מה פן האמור להלן

אסור בהנאה אף פן האמור כאן אסור בהנאה אית דבעי למימר נאמר כאן פן תקדש ונאמר להלן לא יהי' קדש מבני ישראל מה קדש האמור להלן אסור בהנאה אף קדש האמור כאן אסור בהנאה. אמר רב הונא ביאתו אסורה בהנייה אית דבעי מימר נשמעינה מן הדא דאמר ר' חנינא פן תקדש תוקד אש:

סימן רעו

מתני' כלאי זרעים אסורים מלזרוע ומלקיים ומותרים באכילה. ס"פ כל הבשר אמר רב אשי מנין לבשר בחלב שהוא אסור באכילה ת"ל לא תאכל כל תועבה כל שתיעבתי לך הרי הוא בבל תאכל ופרכי' כלאי זרעים לתסרו דהא תיעבתי לך הוא מדגלי רחמנא [גבי כלאי הכרם פן תוקדש פן תוקד אש מכלל דכלאי זרעים שרו ואימא] כלאי הכרם אסורים בין באכילה בין בהנאה כלאי זרעים באכילה אסירי בהנאה שרו אתקש לבהמה שנאמר בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים מה בהמתך דבר היוצא ממנה מותר אף שדך דבר היוצא ממנה מותר וכלאי בהמה גופא לתסרו דהא תיעבתי לך הוא מדאסר רחמנא כלאים לגבוה מכלל דלהדיוט שרו:

סימן רעז

מתני' כלאי בגדים מותר לכל דבר ואינן אסורין אלא מללבוש. פי' מותר לאדם לתפור כלאים כדי למכור לעכו"ם ולא דמי לכלאי הכרם ולכלאי זרעים שאסורים מלזרוע דכתיב כרמך לא תזרע כלאים שדך לא תזרע כלאים אבל כלאי בגדים לא אסיר אלא מללבוש דלא תלבש כתי' ול"ד לבישה דה"ה העלאה דכתי' כלאים שעטנז לא יעלה עליך ואמר רפ"ק דיבמות דצריכי דאי אמר רחמנא לא יעלה עליך הוה אמינא העלאה כל דהו אסר רחמנא ואפי' מוכרי כסות כתב רחמנא לא תלבש שעטנז דומיא דלבישה דאית בה הנאה ואי כתב רחמנא לא תלבש הוה אמינא דוקא לבישה דנפישא הנייתה אבל העלאה דלא נפישא הנייתה לא כתב רחמנא לא יעלה עליך. ור"פ הגוזל תניא לא ילבש אדם כלאים ע"ג עשרה בגדים אפי' להבריח בו את המכס. משום ר' עקיבה אמרו מותר להבריח בו את המכס. ואמרי' התם דבדבר שאין מתכוין פליגי ת"ק סבר דבר שאין מתכוין אסור ור"ע סבר דבר שאין מתכוין מותר. וקיי"ל כר"ע דאמר בפ' במה מדליקין ריש כנישתא דבוצרה גרר ספסילא לעילא מר' ירמי' רבה א"ל כמאן כר' שמעון. פי' דאמר גורר אדם מטה וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ. אימר דאמר ר"ש בגדולה דלא אפשר בקטנה מי אמר. מותיב רבה ר"ש אומר מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. והצנועין מפשילין כמקל לאחוריהן והא הכא דאפשר למעבד כצנועין דבקטנים דמו וכי לא מכוין קא שרי ר"ש לכתחלה. תיובתא

דר' ירמי' רבה תיובתא. וקיי"ל כר"ש דאמר אביי כל מילי דמר עביד כרב לבר מהני תלת דעביד כשמואל מדליקין מנר לנר ומתירין מבגד לבגד והלכה כר"ש בגרירה. הואיל והלכה כמותו לענין שבת ה"ה לענין כלאים. דחד טעמא נינהו דהא מכלאים אגרירה איתותב ר' ירמי' רבה. ספ"ק דביצה תניא לא יעלה עליך. אבל מותר להציעו תחתיך. אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תכרך לו נימא אחת על בשרו. ואמר ר' שמעון בן פזי אמר ריב"ל אמר ר' יוסי בן שאול משום קהלא קדישא שבירושלים אפילו עשרה מצעות זו ע"ג זו וכלאים תחתיהן אסור לישב עליהן:

סימן רעח

מתני' כלאי בהמה מותרין לגדל ולקיים ואינן אסורין אלא מלהרביע. פי' אבל מותר להעמיד שני מינים זכרים אצל נקבות נקבות אצל זכרים כההיא דב"מ פ' השוכר את הפועלי' דאמר רב פפא דבעו מנאי רבי פפא בר אבא. מהו להכניס מין ושאינו מינו לדיר ופשטי להו לאיסורא דלא כהלכתא דאמר שמואל במנאפים עד שיראה מנאפים בכלאים עד שיכנים כמכחול בשפופרת:

סימן רעט

מתני' כלאי בהמה אסורים זה עם זה פי' כגון דנולדים מן הסוס שאביהן חמור עם הנולדי' מן החמור שאבירן סוס כמ"ד אין חוששין לזרע האב בפ' אותו ואת בנו דלמ"ד חוששין כולן מותרין זה עם זה וכל מיני פרידות אחת הן. א"ד הונא בר חייא אמר שמואל הלכה כחנניא. פי' דאמר אין חוששין לזרע האב. וכתב רבינו יצחק אלפס איכא מ"ד ליתא לחנני' דא"ל ר' אבא לשמעי' כי מעיילת כודנייתא בריספק עיין בהני דדמיין להדדי [ועיי"ל] אלמא קא סבר דאין חוששין לזרע האב וסימנין דאורייתא ותניא פ' בתרא דכתובות ר' יהודה אומר פרדה שתבעה אין מרביעין עלי' לא סוס ולא חמור אלא מינה ואמרי' יצחק ושמעון ואושעיא אמרי הלכה כר' יהודה בפרידות. והלכה כר' יהודה דחוששין לזרע האב. ואיכא מ"ד שאם מתברר שהוא אביו ודאי אין שוחטין אותו ואת בנו ביום אחד. דהא אמר שמואל הלכה כחנניא ומסתבר דליתא לחנניא עד כאן לשונו. תניא בתוספתא פ' כלאי הכרם חמור שילדה מין סוס מותר עם אמו ואם הי' אביו סוס אסור עם אמו וסוס שילדה כמין חמור מותר עם אמו ואם הי' אביו חמור אסור עם אמו. עז שילדה מין רחל מותר עם אמו ואם הי' אביו רחל אסור עם אמו ורחל שילדה מין עז מותר עם אמו ואם הי' אביו עז אסור עם אמו ופסול לגבי המזבח. פי' אסור לגבי מזבח אכלהו קאי דכלאים ונדמה פסולין לגבי מזבח:

סימן רפ

מתני' בהמה עם בהמה חיה עם חי' בהמה עם הי' הי' עם בהמה טמאה עם טמאה טהורה עם טהורה טמאה עם טהורה טהורה עם טמאה אסורין לחרוש למשוך ולהנהיג. כולה משנה יתירה הוא. למשוך ולהנהיג גמל אורחי' במשיכה וחמור בהנהגה. פרק שנים אוחזין. ומ"מ בין בגמל בין בחמור חייב מושך ומנהיג:

סימן רפא

מתני' המנהיג סופג את הארבעים והיושב בקרון סופג את הארבעי' ר' מאיר פוטר את היושב בקרון. קא סברי רבנן דאזלא מחמתי'. כדמוכח בשנים אוחזין והתם אמר שמואל מפיך ותני וחכמים פוטרין את היושב בקרון:

סימן רפב

מתני' והשלישית שהיא קשורה לרצועה אסור'. פי' כגון סוסים שהן קשורין בקרון וקשר שם חמור אע"ג דבלא חמור קא אזלי. לא חזינן לחמור כמאן דליתי'. ירושלמי בראשונה לא הי' אלא שתים דכתי' וירכיבו אותו במרכבת המשנה אשר לו. עמד פרעה ועשה שלש שנא' ושלשים על כלו. עמדה מלכות הרשעה ועשתה ארבעה. פי' פרעה קשר שלשה סוסים במרכבה כדי שילכו במהרה וירדופו:

סימן רפג

מתני' אין קושרין את הסוס לא בצדי הקרון ולא לאחר הקרון. פי' דרך עגלה להיות מושכת בקרון. כדמשמע ר"פ כיצד הרגל ואם בא לקשור סוס בצידי הקרון או לאחרי' כדי ללמדו למשוך את הקרון. אע"פ שאין זה משיכה אסור. ירושלמי תני ר' מאיר פוטר. אם הי' מסייעו בין בעלי' בין בירידה הכל מודים שאסור מפני מה אמר ר' יוחנן מפני שזה נושא עצלותו של זה. וזה עצלותו של זה. רב אמר מפני שנושאין החבל שבינתים. ר' ירמי' בעי קשרו בשערו. מה אנן קיימין אם בשערו כך אני אומר אסור להרכיב בהמה ע"ג בהמה. אם כשקושרו בחבל נאמר מפני שנושאין החבל דבינתים. ר' יונה אמר איתפלגון רב ור' יוחנן ר' יוחנן אמר מפני שזה נושא עצלותו של זה וזה נושא עצלותו של זה. רב אמר מפני שנושאין החבל שבינתים. מה נפק מביניהון קשרו בשערו בין על דעתי' דרב בין ע"ד דר' יוחנן פטור:

סימן רפד

מתני' לא את הלובדקים לגמלים. בתחלת פרק במה בהמה יוצאה מאי לובדקים אמר רבב"ח חמרא לובא ירושלמי אית תניי תני ניבדקים. מ"ד לובדקים על שם לובא.

מאן דאמר ניבדקים. אבחטס מאי אבחטס חמר סלק. ועיירים עשרה תרגום ירושלמי לברקסייא עשרא:

סימן רפה

מתני' ר' יהודה אומר הנולדים מן הסוס אע"פ שאביהן חמור. מותרים זה עם זה. והנולדים מן החמור אע"פ שאביהן סוס מותרין זב"ז אבל הנולדים מן הסוס עם הנולדים מן החמור אסורים זה עם זה. בפרק אותו ואת בנו מפרש לה:

סימן רפו

מתני' הפרוטיות אסורות. פי' פרוטיות מין פרידות הן ואין אדם יכול לברר בהן ע"י הסימנין דפ' אותו ואת בנו איזה מהן אמן חמור ואיזה מהן אמן סוס דלא מנכר בהו ולכך אסורין זה עם זה. בפרק אותו ואת בנו אמר אביי עבי קלי' בר חמרא. צנוף קלי' בר סוסיא. פי' רבינו שלמה צנוף צלול כמו צעקת סוסים. רב פפא אמר רברבן אוניה וגנובתי' בר חמרא זוטרין אוני' וגנובתי' בר סוסתא. פי' גנובתי' זנבו: ירושלמי ר' מנא מפקד לאילון דר' יודן נשיאה אין בעיתין מזבן מילוון אתון זבנין לי' דאודניהן דקיקין שאמו סוסה ואביו חמור. הלובן מן האיש שממנו העצמות והמוח והגידין האודם מן האשה שממנה העור והדם והבשר. והרוח והנפש [והנשמה] של הקב"ה ושלשתן שותפין בו. ר' בא ר' יודה בשם רב מודים חכמים לר' יהודה בסוס בן סוס בן חמור עם חמור בן חמור בן סוס ר' חגי ר' זעירא בשם ר' איסא בני עזים בני רחלים אסורין זה עם זה ולא כן אנן אמרין עז בן עז בן רחל עם רחל בן רחל בן עז:

סימן רפז

מתני' הרמך מותר. פי' מותר זה עם זה שכולם מין אחד הם ירושלמי ר' אמי בשם ר' אלעזר רמכא דלא כלינס כמה דתימר בני הרמכים:

סימן רפח

מתני' אדני השדה חיה ר' יוסי אומר מטמא באוהל כאדם. ירושלמי ר' חמא בר עוקבא בשם ר' יוסי בן חנינא טעמא דר' יוסי וכל אשר יגע על פני השדה בגדל מן השדה כלומר מין אדם הוא אמר רבי יוסי בר נש דטור הוא והוא חיי מטבורי' פסק טיבורא לא חיי ופי' רבינו שמשון בשם הר' מאיר מאשפירא זצ"ל שהיא חי' ששמה ידוע והוא ידעוני דקרא ומעצם שלה עושין כשפים וכמין חבל גדול יוצא משורש שבארץ שבו גדילה אותה חיה ששמה ידוע כעין אותן קישואין ודלועין אלא שהידוע צורתו כצורת אדם בכל דבר בצורת פנים וגוף וידים ורגלים ומטיבורו מחובר לחבל היוצא מן השורש ואין כל בריה רשאה ליקרב אצלה כמלא החבל שטורפת והורגת את הכל ובמלא החבל רועה כל סביבותיה

וכשבאין לצודה אין אדם רשאי ליקרב אצלה אלא מורים אותה אל החבל עד שהוא נפסק ומיד היא מתה:

סימן רפט

מתני' שור בר מין בהמה ר' יוסי אומר מין חיה. פי' שור בר מין בהמה וחלבו אסור ולר' יוסי מין חי' וחלבו מותר. ירושלמי רבנין אמרין מכא הוה וערק לתמן ר' יוסי אומר עיקרו מן תמן הוה ואע"ג דאמר באלו טריפות אלו הן סימני חי' כל הנהו סימנין נאמרו בשאר חיות חוץ משור הבר ואיני יודע מאי טעמא ירושלמי הוי שור עם שור הבר אינן כלאים דלא כר' יוסי דאמר כלאים ואלין דמתרגמי' ותאו וזמר תור בר אמרין כר' יוסי. ותניא בתוספתא שור ושור הבר חמור וחמור הבר אע"פ שדומין זל"ז כלאים זה בזה חמשה דברים נאמרו בשור הבר אסור משום אותו ואת בנו וחלבו אסור וקרב לגבי המזבח וחייב במתנות ונקח בבסף מעשר לזבחי שלמים אבל לא לבשר תאוה והרי היא כבהמה לכל דבר ר' יוסי אומר זהו תאו הנאמר בתורה מותר משום אותו ואת בנו וחלבו מותר ופסול לגבי מזבח ופטור ממתנות וניקח בכסף מעשר לבשר תאוה אבל לא לזבחי שלמים והרי הוא כחיה לכל דבר. וחכמים אומרים תאו ברי' לעצמו ושור בר ברי' לעצמו. הא דקתני הרי הוא כחי' לכל דבר. פי' רבינו שמשון לרבות לענין כיסוי הדם. ולענין כותב חייתו לבנו או בהמתו לבנו. ופרק אותו ואת בנו מפרש דרבנן סברי מדמתרגמינן תורבלא מינא דבהמה נינהו. ור' יוסי סבר כיון דחשיב לי' בהדי חיות מינא דחיות נינהו. ופי' ר"ח זצ"ל התם רבותי הגאונים נמנו עליו שמכסין את דמו לאלתר הואיל ולא אפשט. וחלבו אסור משום ספיקא וכן הלכה עכ"ל. וכן כתוב בדברי הגאונים. ולענין ברכת הדם על [כיסוי] דמו השיב רבינו חננאל הא דאמר כוי אין שוחטין אותו ביו"ט ואין מכסין את דמו. הא בחול טרחינן ומכסינן וכד מכסין לי' אין מברכין עליו מספק. והרב ר' שמואל בר נטרונאי זצ"ל כתב דמברכין עלי'. ובפרק במה מדליקין אמר אביי ודאי דבריהם בעי ברכה. ספק דבריהם. פי' כמו דמאי לא בעי ברכה. פי' ולהכי מפריש ערום בלא ברכה. ופרכינן מיום טוב שני דספק הוא ומברכין עלי' ושני כי היכי דלא לזלזלו ביה. ורבא אמר רוב ע"ה מעשרין הן ומשום כך אין צריך ברכה משמע שרוצה לומר אבל ספק דבריה' בעי ברכה. הלכך הכא נמי הואיל וספיקא הוא מברכין וכש"כ הכא דאנן ספיקא דאוריית' אית לן דמספק' לן אי כר' יוסי אי כרבנן. ואני המחבר אי לאו דמסתפינא מרבותי הגאונים. הוה אמינא דהלכה כרבנן והוה בהמה לכ"ד דאמר פרק מי שהוציאוהו ר' יעקב ור' זריקא אמרו הלכה כר' עקיבה מחבירו וכר' יוסי מחבירו והיינו משמע מחבירו ולא מחביריו. ותנן סוף פרק פסולי המוקדשין בכור שנסמית עינו ושנקטעה ידו ושנשתברה רגלו ה"ז

ישחט ע"פ שלשה בני הכנסת ר' יוסי אומר אפי' יש שם עשרים ושלשה אינו נשחט אלא ע"פ מומחין. ואמר רב חננאל אמר רב אין הלכה כר' יוסי. פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים מ"ד ר' יוסי נמוקו עמו. פי' והלכה כמותו ואפי' במקום רבים קמ"ל. הא למדת דבמקום רבים אין הלכה כמותו. אלא כרבנן דאמרי דה"ה כבהמה לכ"ד:

סימן רצ

מתני' כלב מין חיה ר' מאיר אומר מין בהמה. תניא בתוספתא פרק כלאי הכרם מה הפרש בין ר"מ לחכמי' אלא שהכותב חייתו לבנו ר"מ אומר לא כתב לו כלב וחכ"א כתב לו כלב וה"נ איכא בינייהו המקדיש חייתו רמ"א לא הקדיש כלב וחכ"א הקדיש כלב וה"נ א"כ לנודר מן החיה דלר"מ מותר בכלב ולרבנן אסור בכלב וכן איפכא בכלהו והלכה כחכמים:

סימן רצא

מתני' החזיר מין בהמה הערוד מין חי' הפיל והקוף מין חי'. ואדם מותר עם כולן לחרוש ולמשוך. ירושלמי כתי' לא תחרש בשור ובחמור יחדיו בשור וחמור אי אתה חורש אבל אתה חורש בשור עם אדם בחמור עם אדם. והכי איתא בספרי בפ' כי תצא. תנן בפ' במה בהמה יוצאה ולא יקשור גמלים זה בזה וימשוך אבל מכניס חבלים לתוך ידו וימשוך ובלבד שלא יכרוך ואמר רב אשי ל"ש אלא לענין כלאים. כלאים דמאן אילימא כלאים דאדם. והא תנן אדם מותר עם כולם לחרוש ולמשוך אלא כלאים דחבלים. אבל [אם] לא היה אדם מותר עם כולם הי' אסור משום כלאים אע"ג דלא עביד שום מלאכה. למדנו שהנהגה בכלאי' בלא שום מלאכה אסורה. הלכך הי' רבינו אפרים ב"ר יצחק מרגינשפורק מיכן אוסר לאותם בני אדם שקושרים כלבים קטנים באוכף שלהם לצוד בהם עופות ואע"ג דלא עבדי שום מלאכה אלא הנהגה בעלמא וגם אוסר לקשור נץ באוכף של סוס דתנן בפ' שור שנגח וכן חי' ועוף כיוצא בהם. והקשה הרב ר' שמואל כיון דהנהגה אסורה בכלאים. שור פסולי המוקדשין האיך מוליכין אותו להשקות לנהר הא אמר ס"פ אלו הן הלוקין אמר ר' יצחק המנהיג בשור פסולי המוקדשין לוקה גוף אחד הוא ועשהו הכתוב כשני גופין. ואני המחבר מקשה. א"כ לאיסי בן עקיבה דאמר אסור לרכוב [ע"ג] פרידה כדפרי' לעיל א"כ הנהגה בלא רכיבה נמי אסור. א"כ איך היו מוליכין אותה למים להשקותה. ויש לתרץ דהנהגה בלא מלאכה דאסורה היינו דומיא דמלאכה מה מלאכה לאו לצורך בהמה אף הנהגה לאו לצורך בהמה אבל להשקותה לצורכה מותר. מיהו גופא דעובדא דאתינן עלה לא דמיא. דודאי אם יקשור הכלב כאוכף והכלב רץ אצל הסוס דא ודאי דשבת ראי' היא לאיסור. וכן אם קשר הנץ באוכף והוא

פורח. אבל אם קשר הכלב והנץ באוכף והם יושבים על הסוס שהכלב אינו רץ והעוף אינו פורח למה יהי' אסור וכי יש לנו לאסור להרכיב בהמה ע"ג בהמה שאינה מינה הא אין כאן הנהגה כלל והכי אמר לעיל כירושלמי ר' ירמי' בעי קשרו בשערו פי' שקשר סוס ועגלה אהדדי בשערו ומסיק מה אנן קיימין כך אני אומר אסור להרכיב בהמה ע"ג בהמה בתמי'. פי' הא אין כאן הנהגה כלל דאותה שעל גבה אינה זזה ונראה בעיני דרבינו אפרים לא אסר אלא כגון שהכלב רץ אצל הסוס והעוף פורח אצל הסוס:

הדרן עלך כלאי הכרם

סימן רצב

מתני' אין אסור משום כלאים אלא צמר ופשתים יחדיו. ירושלמי כתי' לא תלבש שעטנז צמד ופשתים יחדיו הייתי אומר אינו אסור אלא מללבוש ת"ל לא יעלה עליך. אי לא יעלה עליך הייתי אומר לא יפשיל הקופה מאחוריו ת"ל לא תלבש מה מלבוש מיוחד דבר שהוא מהנה הגוף אוף אין לי אלא דבר שהוא מהנה הגוף. לאי זה דבר נאמר לא יעלה עליך. ר' יונה בשם ר' זירא שאם הי' כנד ארוך מקצתו יש בו כלאים ומונח בארץ ומקצתו אין בו לא יכסה בו מצד שני. ותניא נמי הכי בתוספתא פ' כלאי הכרם. בגד שיש בראשה אחד כלאים לא יתכסה בצד השני. אף על פי שראשו מונח בארץ. ירושלמי אי פשתן הייתי אומר אפי' פשתן שלם או קנבוס ת"ל צמר ופשתים מה צמר שאין לו שם לווי אף כ"ד שאין לו שם לווי. אמר ריב"ל כתיב ומישע מלך מואב הי' נוקד. מהו נוקד רועה. והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אלים צמר. אין לך קרוי צמר אלא צמד אלים בלבד. פשתים שלם או קנבס. פי' רבינו שמשון יש מין אחד שקרוי פשתים שלם ומין אחר שקרוי פשתים קנבוס. ואין נקראים פשתים סתם לעולם. וממעט להו משום דיש להם שם לווי:

סימן רצג

מתני' צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה אם רוב מן הגמלים מותר ואם רוב מן הרחלים אסור מחצה למחצה אסור וכן הפשתן והקנבוס שטרפן זה בזה. פי' אם רוב מן הגמלים מותר לערב עמהן פשתן וכן הפשתן והקנבוס שטרפן זב"ז דאם רוב מן קנבוס מותר לטרוף עמהם צמר ואם אין רוב קנבוס אסור לטרוף עמהם צמד הלכך אותה שקורין בלשון כנען שטיט ובל"א פרשט שסורקין בה פשתן כל שעה כשירצו לסרוק בה קנבוס לתפור בו בגד צמר צריכין לנקותה מפשתן הנשאר בין אותן השערות שלא יתערבו בקנבוס ושמא באותו חוט לא יהי' רוב קנבוס ויתפור בו בגד צמר ויאסר משום כלאים. תניא בתוספתא פ' כלאי הכרם בד"א שהביא פשתן וטרף עמהם וטרפן זב"ז

אבל העושה חלוק שכולו צמר גמלים או כולו צמר ארנבים וארג בו חוט של צמר בצד זה וחוט אחד של פשתן בצד זה אסור פי' רבינו שמשון כששני החוטין של צמר ושל פשתים זה אצל זה אבל אם זה בצד אחד של חלוק שכולו צמר גמלים וזה בצד אחר מותר והכי משמע כדבריו מדלא קתני וחוט אחד של פשתן בצד אחר:

סימן רצד

מתני' השיראין והכלך אין בהם משום כלאים אבל אסורים משום מראית העין. ירושלמי השיראין מטקסין והכלך איצבין קסרייא אמר רשב"ג חזרתי על כל מפרשי הים ואמרו לי כלכא שמו ותנן ר"פ במה מדליקין ולא בכלך ואמר שמואל שאילתינהו לכולהו נחותי ימא ואמרו לי כלבא שמו רב יצחק בר זעירא אמר גושקרא אבין ואביי הוו יתבי קמיה דרב נחמיה ריש גלותא חזו דהוה לביש מטכסא א"ל אבין לאביי היינו כלך דתנן [א"ל] אנן שירא פרנדא קרינן לה ופליג אירוש' דפי' שיראין מטקסא. (אפילו) [אבל] אסורין משום מראית העין דדמו לצמר או לפשתים. כתב רבינו שמשון זצ"ל דאין לאסור אותם לולאות שמשימין בסרבל של צמר והם של משי דהיינו שיראים דע"כ אותן בגדים של משי אין זה שיראין שבתלמוד שהרי מצוין בינינו הרבה ושיראים אינם מצוים דבעי למימר אביי דשיראין היינו שירא פרנדא ושלהי סוטה אמר משחרב ביהמ"ק בטלה שירא פרנדא וזכוכית לבנה ולא בטלו לגמרי אלא כלו' אינם מצוים כל כך. ובתשובה אחת כתב אותם תיכי שקורין לא בלע"ז שמשימין בסרבל. שמעתי כי העיגולים הקשים עשוין מחוטי פשתן ומשי וצריכין בדיקה אבל החלולים והרחבים כולם של משי ומותרין עכ"ל:

סימן רצה

מתני' הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם. כרים וכסתות עשויין לשכיבה אע"ג דפירשתי לעיל אפי' עשר מצעות וכלאים תחתיהן אסור לישן עליהם הכא גבי כרים וכסתות ומרדעת של חמור דלקמן כשאין בשרו נוגע לא גזור בדבר שאין דרכו בהעלאה. ירושלמי הדא דתימר מותר בריקן אבל לא במלא בנתון ע"ג איסטאווא אבל בנתון ע"ג מטה. אפי' ריקן אסור. פי' דרך הכר כשהוא מלא ושוכב עליו נכפפין הצדדין על אדם ואפי' בריקן כשמונח ע"ג מטה של חבלים או של עור נשקעת תחתיו וצדי הכר עולין עליו אבל של עץ קשה ואינו נשקע:

סימן רצו

מתני' אין עראי לכלאים. פי' דלבישת עראי שמה לבישה ואסורה. ריש פרק התכלת תני' טלית שאין הקטן מתכסה בו ראשו ורובו והגדול יוצא בו עראי פטורה וכן לענין כלאים והוינן בה מאי וכן לענין כלאים אילימא וכן לענין איסורין דכלאים פי' דהיכא

דאין הקטן מתכסה בה ראשו ורובו דאע"פ שהגדול יוצא בו עראי לית בה משום כלאים והתנן אין עראי לכלאים. אמר רב נחמן בר יצחק וכן לענין סדין בציצית. שמעי' מינה דהיכא שאין הקטן מתכסה בה ראשו ורובו והגדול יוצא בו עראי דיש בה משום כלאים:

סימן רצז

מתני' לא ילבש אדם כלאים אפי' על גבי עשרה לבושים אע"פ שאינו נהנה מהם. ואפי' לגנוב בהן המכס. ביציאת השער שנוטלים המכס שאין נותנין מכס מבגדים שאדם לבוש. קא סבר דבר שאין מתכוין אסור כדמוכח ר"פ הגוזל בתרא ופליג אמתניתין דלקמן דתנן מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני חמה ובגשמים מפני הגשמים והצנועין מפשילין במקל לאחוריהן וההיא ר' שמעון היא דקיימא לן כוותיה כדפרי' לעיל:

סימן רצח

מתני' מטפחות הידים ומטפחו' הספרים וכו'. כבר פי' במגילה פ' בני העיר:

סימן רצט

מתני' תכריכי המת ומרדעת של חמור אין בהן משום כלאים. וכבר פירשתי בהלכות אבל. ירושלמי הרי שהי' מהלך בדרך ונמצא לבוש כלאים. תרין אמוראין ח"א אסור. וח"א מותר מאן דאוסר דבר תורה. מאן דמתיר דאמר ר' זירא גדול כבוד הבריות שדוחה את המצוה בלא תעשה שעה אחת. תני אין מדקדקין במת ולא בכלאים בביהמ"ד ר' יוסי הוה יתיב מתני הוה תמן מת מן דנפיק לא אמר לי' כלום. מן דיתיב מתני לא אמר לי' כלום. ר' אמי היה יתיב מתני אמר חד לחברי' את לביש כלאים א"ל ר' אמי שלח מאנך והב לי'. פי' אין מדקדקין להחכמים במת לענין ד"ת שאסור לדבר בפני המת כדקאמר ר' יוסי הוה יתיב מתני ולא הודיעוהו שהי' שם מת עד שיצא. ולא בכלאים בביהמ"ד שכעס ר' אמי על אותו שאמר לחבירו את לביש כלאים וצוהו להפשיט בגדיו וליתן לו ללבוש. וההיא דפרק מי שמתו דאמר רב יהודה אמר (שמואל) [רב] המוצא כלאים בבגדו פושטן אפי' בשוק. מ"ט אין עצה ואין תבונה לנגד ה' כ"מ שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב ההיא פי' רבינו שמשון דבכלאים דאורייתא קא מיירי אבל בכלאי' דרבנן שרי וקיי"ל כעובדא דר' אמי וכן מוכחת כל הסוגיא דהתם דכל בדרבנן כבוד הבריות דוחה והא דקאמר לעיל מאן דאוסר דבר תורה. לאו דבר תורה ממש אלא לאו דלא תסור שהוא דרבנן הרי דבר תורה:

סימן ש

מתני' ר' יוסי אומר בגדים הבאים מחוף הים וממדינת הים אינן צריכין בדיקה מפני שחזקתן כקנבוס. ירושלמי מה חוף הים ומדינת הים או מחוף הים שבמדינת הים. מן מה דתני כגון צור וחברותי' קיסרין וחברותיה. הדא אמרה מחוף הים שבמדינת הים. א"צ בדיקה הדא דתימר בדאשונה שלא היתה מצוי' פשתן בכל מקום אבל עכשיו שהפשתן מצויה בכ"מ צריכין בדיקה. הילכך צריך להזהר כשאדם נותן בגדי צמר לאומן שלא יתפור בחוטי פשתן לפי שהפשתן מצוי' ביניינו וגם במלבושים הנקחים מהעכו"ם או שנתנו לישראל במתנה. ויש להתיר במקום שהקנבוס בזול מן הפשתן וטוב יותר לאומן לתפור בו. לפי שהוא חזק ואין ניתק החוט בשעת תפירה. אבל במקום שאין קנבוס מצוי אסור בלא בדיקה. ואפי' המנעלים העשוים בפנים בלבדים צריכין בדיקה שלא יהיו תפורין בפשתן:

סימן שא

מתני' מנעל של זהב אין בו משום כלאים. וכבר פירשתי סוף פרק קמא דביצה:

סימן שב

מתני' פיף של צמר בשל פשתן אסור מפני שהן חוזרין באריג. פי' אחר שמשלימין האורגים את הבגד עושין בשפת הבגד שלש וארבע חוטין עב כדי שיתקיים הבגד ונקרא פיף. ואם הבגד של פשתן אסור לעשות פיף של צמר מפני שחוזרין לאריג כלומד דומין הן לאריג ויש מפרשין מסבבין בהן את האריג ובערוך פי' פיף צלצול של צמר:

סימן שג

מתני' משיחות של ארגמן אסורות מפני שהוא מולל עד שלא קושר. פי' משיחות של צמר צבוע ארגמן אסורות לחגור על גבי חלוק של פשתן. מפני שהוא מולל. שדרך לתופרו בחלוק במקומות או לקושרו שלא ינתק מן החלוק. השיב רבינו שמשון אמרת בני שאחי אוסר לנשים לחגור חגורה של צמר על מלבוש של פשתן. מההיא דירושלמי דפ' בתרא דכלאים. תמהני אם אמר דבר זה מעולם. ואתה לא הודעתני דאייתו ואומר אני אדרבה מוכח התם דשרי דתנן פ' בתרא דכלאים משיחות של ארגמן אסורות מפני שהוא מולל עד שלא קושר. פי' מולל כי ההיא מלילה דתניא בסוף מ"ק גבי קריעה וכולן דשאין לשוללן למוללן ללוקטן לעשות כמו סולמות. שתוחבין במחט רחוק כעין פויינץ שעושין לסרבל חדש בשט"ש בלע"ז ומשיחות הם חגורות כמו חבלים ומשיחות דפ' במה אשה וקמ"ל מתני' דאותה מלילה חשיב' חבור. דעד שלא קושר דקתני היינו עד שלא יחגור כשאדם חוגר באותה משיחה קושר שני ראשי' וכן מוכח בירושלמי דקתני

עלה אית תניי תני מותרות מאן דאסר כגון אלין טרסיים דו מכפת בי' מן דמתני דו שנץ גרמי' והיא נחתא לה. פי' לא פליג אמתני' כמו שמפרש. פי' דו כמו דהוא. ומאן דאסר היינו תנא דמתני'. מכפת בי' פי' מחבר בו כדקתני מתני' מפני שהוא מולל. ומכפת לשון כפות ומחבר א"נ לשון תכיפה ובתכיפות המרוחקות כדפריש' וכש"כ במקורבות. וטרסיין הם צורפי נחושת כמו מטלית של טרסיים דפרק אלו טריפות ורגילים להניח לפניהם בגד קרוע שיש לו שנצים שלא ללכלך המלבוש שלהם כמו שעושים הנפחים ופעמים שהבגד של פשתן והשנצים של צמר או אפכא ומולל השנצים. ובשעת מלאכה קושר בה מתניו. ובפירושי זרעים כתוב מולל פי' קושר הרבה שאינה עולה החגורה ולא יורדת ואח"כ קושר שוה ודאי אסור עכ"ל. משמע שרוצה לפרש המולל היינו לשון קשירה שקושר המשיחות של ארגמן כמלבוש כדי שלא תעלה החגורה ולא תרד בשעה שהוא חגור ואח"כ קושר היינו כשחוגר מתניו. מ"מ משמע כמו שפירשתי דלא מתסר אא"כ כפות ומחובר במלבוש או בקשירה כפירושי זרעים. או על ידי תכיפות מרוחקות כמו שפירשתי. ומן דמתיר פי' היינו תנא דברייתא. דהוא שנץ גרמי' והיא נחתה לה פי' שאין המשיחה והמלבוש קשורים זה בזה שיכול לירד ולעלות דלאו מחובר בי'. א"נ רוצה לומר כשמתיר השנצים יורד המלבוש למטה דדרך מלבושים להיות מסולקים ע"י חגורת אבנט וכשמסלקין הם מרושלים ובענין זה קאי התם לעיל ומודה ר' זירא בההוא דאסר פיסקי דעמר על הכיתן דהוא שרי דהוא שנץ גרמי' והיא נחתא לה. פי' פיסקי כמו פסיקיא דתלמוד שלנו. והלכך הוה לי' באדם שלובש שני מלבושין זה ע"ג זה א' של צמר וא' של פשתן. ותניא בספרי יכול לא ילבש חלוק של צמר [ע"ג חלוק של פשתים וכו'] ת"ל יחדיו. ומי שאינו מפרש כן לא מצא ידיו ורגליו בבית המדרש. ופוק חזי מה עמא דבר שלובשין קוטא של צמר ע"ג חלוק של פשתן וחוגרים מלמעלה. ואי חשיב חיבור מה לי זה מה לי זה. עוד אמר התם הוא ובנו מהו שיצטרפו בכלאים היך עבידא הוא לביש מנין דעמר ובני' מנין דכיתן נסב פיסקי דעמר ועגלה על תרוויהון אמר ר' יוסי וההוא בו נשוך ר' הגי בעי הוא עצמו מה שיצטרף בכלאים. האיך עבידא הי' לביש דרדיסין דעמר בחדא רגלי' ודרדסין דכיתן בחדא רגלי' אמר ר' יוסי ההוא בו נשוך. פי' נשוך ע"י תפירה או ע"י קשירה. אבל בענין אחר לא מתסר. עוד אמר התם אבוי דרב ספרא שאל לר' זירא מהו ליתן פריטין [גו] גולתא ומקטרינון בחוט דכיתן. ומהו ליתן פריטין גו סרינא ומקטרינן בחוט דעמר. א"ל חכים רבי לרב הונא דאמר אסיר [רבינא אמר אסור] שמואל אמר מותר ר' יעקב בר אחא בשם רבי יסא אמר מותר:

סימן שד

מתני' לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן לחגור בו מתניו אע"פ שהרצועות באמצע. מיכן הי' אוסר רבי' יהודה הכהן זצ"ל לכסות בבגד צמר עורות התפורות בפשתן ולתופרן יחד הבגד עם העור ואפילו בחוטי משי או בחוטי קנבוס ורבינו שמשון ב"ר אברהם התיר. והשיב בתשובה דלא דמי כלל דשאני התם כשחוגר בעצמו קושר שני ראשין יחדיו זה של צמר בזה של פשתן והוה לי' חיבור. וכ"ת א"כ מאי רבותי' דאע"פ שהרצוע' באמצע כיון דבשעת חגורה הדר הוה לי' יחדיו איצטריכא דסד"א דלא אסור כיון דכשמתיר חגורתו לא מיחברי אלא ע"י רצועה דבאמצע. ומיהו אשכחן בתוספת' פ' בתרא דכלאים דתניא אבל העושה חלוק שכולו צמר גמלים וכולו צמר צביים וארג בו חוט אחד של צמר בצד זה וחוט אחד של פשתן אסור. ונראה דיש משם דאי' אדרבה להתיר. דמשמע ששני החוטין ארג בצד אחד זה אצל זה. מדלא קתני וחוט של פשתן בצד אחר ש"מ דאי הוה זה בצד זה וזה בצד זה שרי. אע"פ שצמד גמלים מצרפו מאחר שמפסיק באמצע. ואין לומר שחסר מן התוספתא בצד אחד. כי בדקתי בכמה תוספתות וגם בפירושי זרעים הביאה ואין כתב בהו בצד אחד וכל עיקר הברייתא לא אתיא לאשמעינן אלא דלא מבטלא הנך שני חוטין של צמר ושל פשתן אגב חלוק שכולו צמר גמלים וארנבים משום דקתני רישא צמר גמלים ורחלים בד"א בזמן שהביא פשתן וטרף עמהם וטרף זה בזה אבל העושה חלוק כו'. ונראה דההיא ברייתא קיימא אמתני' פ' בתרא דכלאי' צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה אם רוב מן הגמלי' מות' אם רוב מן הרחלים אסור מחצה על מחצה אסור וכן הפשתן והקנבוס שטרפן זה בזה. והשתא קתני עלה בברייתא בד"א בזמן שהביא פשתן וטרף עמהם וטרפן זב"ז אבל העושה חלוק כו' וקצת יש ראי' לדברי מהא דאמר במס' שבת פרק במה אשה שלשה דברים נאמרו באסטמא אין בה משום כלאים ואינה מטמאה בנגעים ואין יוצאין בה לרשות הרבים. ומפרש בערוך דהוא מין תכשיט של מיני צבעונין ואבנים טובות ומרגליות קבועות בה ומטילה אותה על ראשה וכיון שאין הבגד עיקר כ"א אבנים טובות ומרגליות אין מטמא בנגעים ואין בה משום כלאים דאינו עשוי אלא לחבר את הזהב ואבנים טובות ביחד. והנך עורות נמי התפורי' בפשתן אין החוט עשוי כ"א לחבר העורות יחד והעורו' הם עיקר המלבוש ומיהו העור עם הבגד ודאי אסור לתפור בפשתן שהבגד כמו כן עיקר ואין תוחבין בו כלאים. ומיהו בערוך בעצמו פי' טעם אחר ולא כמו שפירשתי דפי' אין בו משום כלאים דלאו אריג הוא ואין מטמאין בנגעים דלאו שתי וערב הוא וא"ת לפירושו מאי איריא נגעים אפילו שרצים נמי לא מיטמא דבעי' טווי ואריג כדאי' פ' במה אשה

וי"ל דמטמאה בשרצים כנימין וטבעות מדין תכשיט. ומיהו קשה לפי' הערוך אמאי אין בה משום כלאים והא תנן הלבדין אסורין מפני שהן שועין מיהו (כת') [ר"ת] זצ"ל דוחק להעמיד' בקשים ומחלק בין לבדים קשים לארוגים קשים והא דאורייתא והא דרבנן והא דתנן פ"ק דכלאים השק והקופה מצטרפין לכלאים ובספרי קתני מצרפין. ודריש לה מדכתיב יחדיו לא תימא דאיירי כגון שתפר בשק או בקופה מצד אחד בגדים של צמר ומצד אחד בגד של פשתן דההוא ודאי שרי כיון שיש הפסק ביניהם שאין כלאים נוהגים בו אלא הכא כגון שארג בשק שהוא מנוצה של עזים שני חוטין אחד של צמר וא' של פשתים זה אצל זה וכן בקופה העשוי' מהוצין. ואע"פ שכל הערב של חוצץ או של נוצה דלא שייך בהו איסור כלאים חשיבי לחבר את השתי של כלאים. ואל תתמהו כי אדם לובש שק או קופה דאשכחן גבי שבת הרועים יוצאים בשקים ולא הרועים בלבד אמרו וכו'. ותניא בתוספת' דשבת יוצאים בסגוס וביריעה ובחמילה מפני הגשמים אבל לא בתיבה ולא בקופה ולא במחצלת מפני הגשמים והשתא אם ארג עמהם כלאים והניחם על ראשו מפני הגשמים עובר משום שעטנז לא יעלה עליך. וקצת יש ראי' לדברי מהירושלמי דאמר עלה בגמ' ר' סימון בשם ריב"ל לא שנו אלא שק אבל סל לא אשכח תני הסל והשק והקופה מצטרפין לכלאים. פי' חזר בו מתוך הברייתא שמצא והשתא אמאי ס"ד לחלק בין סל לקופה אלא משום דאריגה של קופה חשיבה אריגה וחיבור יותר מאריגה של סל לפי שאין מדקדקין בסל לתקנו להדקו כמו בקופה אבל לעולם בעינן שיהיו הצמר והפשתים רצופין בחיבורין וכן משמע בשמעתא בתרייתא דכלאים דקאמר התם אמילי טובא ההו' בו נשוך ובשיטה אחרונה עושה כלל שאומר אין לך אסור בכלאים אלא נשוך בלבד. שמשון ב"ר אברהם זצ"ל:

סימן שה

מתני' אותות הגרדין ואותות הכובסין אסורות משום כלאים. פי' דרך הגרדיים והכובסים לכתוב שם הבעלים על הבגד מעשה רוקם ואם הבגד של צמר והאותות של פשתן אסורות משום כלאים:

סימן שו

מתני' התוכף תכיפה אחת אינו חיבור ואין בה משום כלאים והשומטה בשבת פטור. עשה שני ראשי' בצד אחד חיבור ויש בה משום כלאים והשומטה בשבת חייב ר' יהודה אומר עד שישלש. פי' תכיפה אחת תפירה אחת שתחב המחט בבגד פעם אחת אינו חיבור לטומאה ולטהרה דאם נטמא זה לא נטמא זה ואם הזה על זה לא הזה על זה. ואין בה משום כלאים דאם בגד אחד של צמר ואחד של פשתן וחברן בתכיפה אחת. השומטה

בשבת פטור. ולא הוה כקורע ע"מ לתפור. עשה שני ראשיה לצד אחד כגון שתחב המחט והוציאה ונשאר מן החוט וחזר והכניס ראש החוט השני ונמצא שני הראשין לצד אחד וקשרן כדאמ' גבי התופר שתי תפירות והא לא קיימא. אמר רבב"ח אמר ר' יוחנן והוא שקשרן. ר"י אומר עד שישלש שיכניס ויוציא ויחזור ויכניס שלשה פעמים:

סימן שז

מתני' השק והקופה מצטרפין לכלאים. פי' רבינו שמשון בר אברהם אם חתיכה של צמר מחוברת בשק וחתיכה של בגד פשתים מחוברת בקופה ותכף החתיכות זה בזה בשתי תכיפות מצטרפין אע"פ שהם שני כלים ולא אמרי' האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי ואינם חיבור. ובתשובה פי' בענין אחר כדפרי' לעיל בסמוך. במסכת נדה פ' האשה שהיא עושה צרכי' אמר רב אחא (בר יוסף) [בריה דרב ייבא] משמי' דמר זוטרא האי מאן דאבד לי' חוטא דכיתנא בגלימא דעמרא ונתקי' ולא ידע אי נתיק ואי לא נתיק שפיר דמי מ"ט שעטנז אמר רחמנא עד שיהא שוע טווי נוז. ורבנן הוא דגזרו בי'. והאי כיון דנתקי' נתקי' מתקיף לה רב אשי ואימא או שוע או טווי או נוז. והלכתא כמר זוטרא. פי' שאבד לו חוט של פשתן שאינו טווי בתוך מקטורן של צמר כיון שאינו טווי אין בו איסור כלאים אלא מדרבנן. והלכך אי נתקו ולא ידע אי נתקו שפיר עד עיקרו או לאו. שפיר דמי. אבל אם הי' חוט טווי דהוה לי' נמי שוע ונוז. דסתם חוטין טווין ושוען הם ולא ידע אי נתקי' שפיר אי לא אסור משום כיון דאיכא תלת הוה איסור כלאים דאורייתא. והאי חוט פרטא בלע"ז כמו חוט הסרבל שכן סתם חוט יחיד על מין אחר שנתון בתוך בגד גדול של מין אחר אינו טווי אלא בעין סימן שמסמנין בבגדים הוא עשוי בבגד. והלכך אע"ג דשוע ונוז כיון דאינו טווי אין בו איסור כלאים אלא מדרבנן. מ"ט שפיר דמי. בכלאים דאורייתא אמר רחמנא שוע לשון חלק דמתרג' שעיע. כלו' שיהיו חלוקין במסרק כאו"א בפ"ע המטוה של פשתן קודם שנטוה נסרק הפשתן במסרק וכן מטוה של צמר. וטווי בפלך כל מין ומין בפני עצמו הפשתן לבדו והצמר לבדו ונוז. ואח"כ נארגו יחד. ורבנן הוא דגזור בארוג בלא שוע טווי או בשוע בלא טווי ואריג כמו בגד העשוי כמין לבד. והאי חוט כיון שאינו טווי אע"ג דשוע ואריג אין איסור כלאים אלא מדרבנן. והלכך כיון דנתקי' אע"ג דלא [ידע] אי נתקי' שפיר אי לא. שפיר דמי הואיל ואינו יודע היכן הוא. אבל אם לא אבד החוט יש לו לבדוק ולחטט עד עיקרו לידע אם ניתק לגמרי. ואי מדאורייתא הוי באחד מהן כלאים ולא בעינן תלת אלא או שוע באחד ועשוי כמו לבד או טווי ולא שוע או ארוג ולא טווי ולא שוע. והאי חוט כיון דארוג הוי כלאי' דאורייתא אמאי שפיר דמי אפי' היכא דאבד כיון דמספקא לי' אי נתקי' שפיר אי

לא. והא פסק תלמודא הלכתא כמר זוטרא דרב אחא בר יוסף משמע לי' דמר זוטרא קאמר לה דמדאורייתא בעינן שוע וטווי כ"א בעצמו ונוז יחד ורבנן דגזרו חד מנייהו. הלכך כיון דאתאביד חד חוטא ולא ידע אי נתקי' שפיר אי לא שפיר דמי. ואי לא אתאביד יש לו לחטט אחריו עד שידע אם נפסק לגמרי ואם לא נתקו כלל אסור משום כלאים דרבנן. אבל היכא דהוה כלאים גמור דאורייתא דהוה שוע טווי ונוז אי מספקא ליה אי נתקי' שפיר אי לא אסור ללובשו מדאפקינהו רחמנא לשוע טווי ונוז בחד לישנא בתיבה אחת אלמא מדאורייתא לא הוי כלאים עד שיהיו שלשתן. כך שמעתיה ועיקר. ל"א שעטנז שוע יחד וטווי יחד שיהיו חלוקים יחד במסרק וטווים יחד בפתיל אחד אבל חוט אחד של פשתן שוע וטווי לבדו. ובגד של צמד שוע וטווי לבדו ונארגו יחד אין כאן איסור כלאים דאורייתא והאי חוטא דאתאביד חוט גמור הוא וטווי והאי דלא הוי כלאים דאורייתא משום דנישוע לבדו ונטוה לבדו ולא היא דא"כ למה נסמכה פרשת גדילים אחר פרשת כלאים להתיר כלאים בציצית והא אין דרך ציצית לעשות מן הבגד עצמו אלא מביא חוט מעלמא ונותן בכנף כדכתיב ונתנו על ציצית הכנף ובכי האי גוונא לא הוה כלאים דאורייתא ולמה הוצרך להזכירו. ועוד לגבי כלאים תנן התוכף תכיפה אחת אינו חיבור שתי תכיפות חבור והוה כלאים אע"ג דהאי חוט של פשתן מעלמא אתא ולא נטוה ולא נסדק עם צמר. ועוד תנן סדין בציצית ב"ש פוטרין דלא בעי למשרי כלאים בציצית ואמאי והא אפשר להביא חוט של צמר שלא נטוה עמהן פשתן ולזרוק בסדין והלכך עיקר כדפרישית לעיל. תניא בתוספתא ס"פ כלאי הכרם איספלנית מלוגמא ורטי' אין בהם משום כלאים. איספלנית פי' בערוך רטיה שעושין מן חלב ודונג כדאמר אביי אמרה לי אם אספלנית דכולהו כאיבי שב מאני תרבא וחד קירא ומנהג אלו להנתן על מטלת של בגד ואחר כך ממרחין אותן על המכה. מלוגמא פי' בערוך רפואה בפי' רבי' חננאל בכלים מלוגמא בבגד טהורה ונראה דאספלנית מלוגמא רטי' הכל ענין אחד ענין רפואה ואין בהם משום כלאים:

סליקו להו הלכות כלאים

סימן שח

מתני' הנוטע לסייג ולקורות פטור מן הערלה. פי' לסייג מלשון סוגה בשושנים שנטע אילנות לעשותן גדר לכרם סביב כדכתיב במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה. ולקורות שמגדל הנטיע' לעשות ממנה קורה לבית ולא לאכול פירותיה. ירושלמי כתיב ונטעתם כל עץ מאכל את שהוא למאכל חייב לסייג ולקורות ולעצים פטור. מעתה אותו של

מאכל אפילו חישב עליו לסייג יהא חייב. פי' היכא שנטעו למאכל וחנט. אפילו לאח"כ חישב עליו לעצים חייב דבתר נטיעה אזלי' ולא בתר מחשבתו דהאידנא:

סימן שט

מתני' ר' יוסי אומר אפילו אמר הפנימי למאכל והחיצון לסייג הפנימי חייב והחיצון פטור. הפנימי פי' יחור הפנימי והחיצון יחור החיצון. ירושלמי ר' יוסי למר מתחלתו ממשמע שנא' ג' שנים יהי' לכם ערלים לא יאכל וכי אין אנו יודעין שבעץ מאכל הכתו' מדבר מה ת"ל ונטעת' כל עץ מאכל אלא כל שהוא למאכל חייב פי' כגון יחוד הפנימי. לסייג לעצים ולקורות כגון יחוד החיצון פטור. ותו אמר בירושלמי לקמן בשמעתין ר' שמעון בן יקים בעי קומי רבי יוחנן נטעו צד התחתון לסייג והעליון למאכל צד התחתון למאכל והעליון לסייג. א"ל היא הדא היא הדא. פי' את של סייג פטור ואת של מאכל חייב. כיצד הוא יודע פי' כמה ידע עד היכן למאכל עד היכן לסייג. א"ר יונה מביא זמורה ומסיים פי' ומסמן עד כאן לסייג ומיכן למאכל. ר' זעירא בעי ניחא צד התחתון לסייג והעליון למאכל צד התחתון למאכל והעליון לסייג גדל מתוך איסור ואת אמרת הבין. ר' זעירא כדעתי' דאמר ר"ז בשם ר' יונתן בצל של כלאי הכרם שעקרו ושתלו אפילו מוסיף כמה אסור שאין גידולי איסור מעלין את האיסור. ירושלמי נטעו לסייג וחישב עליו למאכל בא במחשבה. למאכל וחישב עליו לסייג לא כל הימנו. פי' אבל לסייג וחישב עליו למאכל מחשבתו מחשבה וחייב כדאמר בסמוך נטעו שנה ראשונה לסייג מיכן ואילך חישב עליו למאכל מכיון שעירב בו מחשבת חיוב יהא חייב. והתנינן ר' יוסי אומר אפילו אמר הפנימי למאכל והחיצון לסייג הפנימי חייב והחצון פטור. תמן למאכל לעולם ברם הכא מכיון שעירב בו מחשבת חיוב יהא חייב. נטעו שלש שנים לסייג מיכן ואילך חשב עליו למאכל והוסיף ר' ירמי' אמר תוספ' פטור. רבא אמר תוספ' חייב אמר ר' יוסי הדא דר' ירמי' מתחמיא קשיא ולית היא אלא ניחא כהדא דתני שדה שהביאה שליש לפני עכו"ם ולקחה ישראל ר' עקיבה אמר התוספ' פטור וחכ"א התוספת חייב והכא עיקרו פטור ותוספתו חייב:

סימן שי

מתני' עת שבאו אבותינו לארץ ומצאו נטוע פטור. נטעו אע"פ שלא ביבשו חייב. ירושלמי כי תבואו ונטעתם פרט לשנטעו עכו"ם עד שלא באו לארץ (או יכול שאני מוציא את שנטעו משבאו לארץ. ת"ל כל עץ מיכן אמרו נטעו עכו"ם אע"פ שלא כבשו ישראל חייבין) ר' הונא בשם ר' אבא הדה אמרה שורש פטור פוטר:

סימן שיא

מתני' הנוטע לרבים חייב ור' יהודה פוטר. פי' כגון ברשות היחיד והיא של הרבה בני אדם כגון בירושלים. ירושלמי מיחלפי שיטתא דרבנן תמן אינון אמרין ירושלים וח"ל אינן מטמאין בנגעים (במס' נגעים פ' י"ב) וכה הוא אומר הכן. תמן אשר לו הבית פרט לירושלים שהיא לכל השבטים ברם הכא ונטעתם מכל מקום. מיחלפי שיטתא דר' יהודה תמן הוא אומר אני לא שמעתי אלא ביהמ"ק בלבד וכה הוא אומר הכן תמן שמועה דשמע אמר ברם הכא בשם גרמיה אמרה. ברייתא היא בתוספתא דנגעים ומפרש בפ' בני העיר דקא סבר ירושלי' נתחלקה לשבטי'. ושיטה אחרת בפרק כל שעה דמשמע דבקראי פליגי רבנן מרבי נטוע לרבי' מדכתי' לכם ר"י סבר דהוה ריבוי אחר ריבוי ואתי למעט נטוע לרבים. ופי' רבי' שלמה לרבים שנטע בדרך לכל עובר שבזה רבנן מחייבי ור' יהודה פוטר. ואגמרא דידן סמכינן הלכך הלכה כר' יהודה בח"ל שכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל כדפרי' לעיל ואפי' יחיד כנגד רבים. תניא בתוספתא הנוטע לרבים חייב. ור' יהודה פוטר. ר' שמעון בן אלעזר אומר משמו הי' נוטע לרבים חייב בערלה. העולה מאליו לרבים פטור מן הערלה. וכמתני' קיימא לן:

סימן שיב

מתני' הנוטע בר"ה חייב בערלה. בהא אפי' ר' יהודה מודה דלאו היינו נוטע לרבים. העכו"ם שנטע חייב בערלה. פי' בא"י מדכתיב כל עץ כדפרי' לעיל. וגזלן שגזל קרקע ונטעה חייב בערלה. ירושלמי ברשות הרבי' שגזל קרקע פטור ויש קרקע נגזלת אמר ר' אילא אע"פ שאין קרקע נגזלת יש יאוש לקרקע. וכולה מלתא דתמיה דהא מתני' תנן הגזלן שנטע חייב. ועוד דמשמע דאי יש יאוש פטור אדרבה כש"כ דחייב דהוי כנוטע [לתוך שלו] ברשות הרבים דגזל ונטע היינו בלא יאוש דמאן מייאש:

סימן שיג

מתני' הנוטע בספינה חייב בערלה. פי' ספינה של חרס כגון שהיא נקובה ומונחת ע"ג קרקע דאי לאו הכי תקשי לך הא דתניא בפרק' בתוספתא הנוטע בספינה ובעציץ ובראש הגג פטור נטעו בעציץ שאינו נקוב ושברו וחזר ונטעו בעציץ נקוב אם יכול לחיות חייב ואם לאו פטור כיצד יודע אם יכול להחיות חופר בארץ ונוטעו אם יכול לחיות חייב ואם לאו פטור והשתא קשיין אהדדי אלא האי בספינה שאינה נקובה ומתני' בנקובה ותנן פ"ב דחלה עפר ח"ל חייב במעשר ובשביעית א"ר יהודה אימתי בזמן שהספינה גוששת ופי' רבינו שלמה פ"ק דגיטין דבספינה של חרס איירי דאינה צריכה לינקב אם היתח מונחת בקרקע כדמוכח במנחות ולא משמע התם הכי דא"ר יוחנן עציץ נקוב ומונח

על גבי יתידות באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן ואע"ג דסתם עציץ של חרס הוא כדאמר כתבו על חרס של עציץ נקוב אפ"ה בעי נקוב כדאמ' עציץ נקוב המונח על גבי יתידות וכדתניא בתוספתא נטעו בעציץ שאינו נקוב כו' אלא ודאי בנקובה איירי וה"פ עפר ח"ל שבא בספינה וזרעו וצמח בספינה נקובה ואין המים נכנסין בתוכה שרגבי אדמה כנגד הנקב וסותמין אותו וההיא דפרק כל קרבנות צבור דמשני עציץ אעציץ לא קשיא כאן בנקוב כאן בשאינו נקוב ספינה אספינה ל"ק כאן בספינה של עץ כאן בספינה של חרס י"ל דבשל עץ לא מהני נקובה אבל של חרס מהניא נקובה א"נ איפכא ואידי ואידי בשאינה נקובה ושל חרס בעי' נקובה אבל של עץ לא בעינן נקובה מתוך שהוא מלחלח יותר מן החרס שהוא יבש. והירושלמי דשמעתא פליג ובעי למימר דחרס לא בעי נקובה לאילן לזרעים בעי נקובה ר' יצחק בר חקולא בשם חזקי' הנוטע בעציץ שאינו נקוב חייב בערלה ר' יוסי אומר מפני שהשרשים מפעפעין אותו. ר' יונה מפיק לישני' כלי חרס עומד בפני שרשים. ר' יונה בעי נטע בו דלעת מאחר שהוא בנקוב אצל האילן בנקוב [אצל הזרעים]. פי' מפעפעין כמו שאני חלב דמפעפע בפרק גיד הנשה שחוזק יניקת האילן מפעפעת ועוברת. מפיק לישני'. כלו' אומרה בלשון אחר ובתמי' וכי יש כח לכלי חרס לעמוד לפני שרשים של אילן. נטע בו דלעת. פי' רבינו שמשון היינו באותו עציץ שהאילן נטוע בו ואגב אילן מהני לדלעת אי נימא דלעת באילן חשיב ופי' דכלי חרס לא בעי נקובה לאילן לזרעים בעי נקובה ור"ל דדוקא לדלעת לא בעי נקובה אבל לשאר זרעים בעי נקובה. מיהו לישנא דגמרא לא משמע הכי דקאמר מאחר שהוא כנקוב אצל האילן כנקוב הוא אצל זרעים דלפי דבריו הל"ל כנקוב הוא אצל הדלעת ולאפוקי שאר זרעים. אבל השתא דמסיק כנקוב הוא אצל זרעים משמע כל הזרעים. ור' יונה דנקט דלעת ה"ה שאר זרעים מיהו לא נפקי מינה ולא מידי דאגמרא דידן סמכינן דכלי חרס בעי נקובה ואפילו לאילן:

סימן שיד

מתני' העולה מאליו חייב בערלה. ירושל' תני ר' שמעון בן אלעזר אומר עלה מאליו פטור מן הערלה. ירושל' לעיל ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן יוצדק גפן שעלתה במקום חורשין פטורה מן הערלה. א"ר יוסי אפילו נטעה והא תנינן העולה מאליו חייב בערלה תמן כשנטעה במקום ישוב ברם הכא כשנטעה במקום חורשין. אמר ר' אלעזר הדא דאת אמר כשאינ' עושה כדי טפילתה אבל אם היתה עושה כדי טפילתה חייבת. ירושלמי לקמן ר' יוחנן בשם ר' ינאי אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה ופטור מן המעשר. ירושלמי ר' הונא שאל אתרוג שנטעו למצותו מהו שיהא חייב בערלה חזר רב הונא ואמר אתרוג

שנטעו למצותו חייב בערלה לא כן תנינן ולקחתם לכם ולא מן המצוה תמן ולקחתם לכם בדמים ולא מן המצוה ברם הכא כמה דאת אמר גבי שופר יום תרועה יהי' לכם מכל מקום וכה שלש שנים יהי' לכם ערלים לא יאכל מכל מקום מה בינו למשמר פירותיו לעצים כשם שהוא רוצה בפריו (ואינו רוצה בעצו) כך הוא רוצה בעצו ברם הכא רוצה בפריו ואינו רוצה בעצו ועוד מן הדא דא"ר חנינא פרי אם אומר את עצו אין אדם יוצא בו ידי חובתו (בפסח) [בסוכות] מה דמי לי' זית שנטעו להדליק בו בחנוכה. אמר ר' בון זה דבר תורה וזה מדבריהם ואת אמרת [הכי] מה דמי לי' זית שנטעו להדליק בו את המנורה זה דבר תורה וזה דבר תורה:

סימן שטו

מתני' אילן שנעקר והסלע עמו שטפו נהר והסלע עמו אם יכול לחיות פטור ואם לאו חייב. פי' האילן זקן שעברו עליו שני ערלה אם יכול להחיות מן הסלע שנעקר עמו בלא שום תיקון עפר פטור ואם לאו הרי הוא כאילן העולה מאליו וחייב. זעזעתו המחרישה או שזעזעו והניחו ועשאו כעפר שהרבה עליו עפר אם יכול להיות בלא עפר שתיקן בו פטור ואם לאו חייב:

סימן שטז

מתני' אילן שנעקר ונשתייר בו שורש פטור וכמה יהא שורש רשב"ג אומר משום ר' אליעזר [בן יהודה] איש ברתותא במחט של מיתון. פי' בערוך יש ספרים שכתוב בהן מיתה ויש מתוח ויש מיתון והעיקר מן וימתחם באוהל לשבת וכן מנהג האורגים יש להם עץ אחד ארוך ברוחב היריעה ובראשו שני מחטין שבורים ונועצים ברוחב היריעה מיכן ומיכן כדי למשהה ולמתחה ומכלי אורגים הוא וההיא דפרק החולץ גמרא אחת בתולות התקינו לנר ולמיתוח טמאה היינו כי האי גוונא:

סימן שיז

מתני' אילן שנעקר ובו בריכה והוא חי ממנה חזרה הזקינה להיות כבריכה. פי' ובו בריכה מלשון מבריך שחופר בארץ ומבריך היחור וטומנו בעפר ומוציא ראש היחור במקום אחר ונעקר האילן והבריכה קיימת והאילן חי ממנה חזרה הזקנה דהיינו האילן שהי' זקן ועברו עליו שני ערלה להיות בבריכה ואסורה משום ערלה דבריכה כ"ז שלא נפסקה מן האילן הזקן אין בו משום ערלה וכשנפסקה בין לסוף שנה בין לסוף שנתים נעשית ערלה ומונין לה משעת שנפסקה כדקתני מתני' הבריכה שנה אחר שנה ונפסקה מונין לה משעת שנפסקה והאי אילן שנעקר שאין הבריכה [חיה ממנו אלא אדרבה

השתא. הוא חי מן הבריכה] הוא תלוי בבריכה ואין הבריכה תלוי' בו ומונין לו כבריכה דכשתצא הבריכה מן הערלה יצא גם הוא ומשעה שנעקר מונין לשניהן:

סימן שיח

מתני' סיפוק הגפנים וסיפוק ע"ג סיפוק אע"פ שהבריכן בארץ מותר ר' מאיר אומר מקום שבחה יפה מותר מקום שבחה רע אסור. פי' לשון סיפוק בגפנים בלשון (הבריכה) [הרכיבה] באילן שנטל גרופית של גפן והרכיב' בנטיעה שעברו עליה שני ערלה וסיפוק ע"ג סיפוק היינו שבאותה גרופית חזר והרכיב גרופית אחרת. ושייך לשון סיפוק בדבר הקצר כשמחבר בו ד"א להאריכו. כדתנן בכלאים בפ' איזהו עדים סיפק בחבל או בגמי. ובפרק לולב הגזול איזוב הקצר מספקו בחוט. אע"פ שהבריכה בארץ שהבריך הסיפוק בארץ וטמנה בארץ דאיכא למיחש שמא ישרש בארץ קודם שנתאחה בזקינה. אפ"ה מותר. דאי' בירושלמי ילדה שסיפקה לזקינה טהרה הילדה. כגון שני אילנות הסמוכין יחד חד ילדה וחד זקינה וסיבכן זה בזה ונתאחו. א"ר חייא בר בא מתני' אמרה כן סיפוק גפנים סיפוק על סיפוק אע"פ שהבריכה בארץ מותר חש לומר שמא השרישה הילדה עד שלא נתאחה לזקינה. כלו' כיון שקדמה השרשה לאיחוי אין הזקינה מתירתה ויש לאסור משום ערלה. אלא ודאי מותר בכל ענין. אמר ר' חנינא ברי' דר' הילל דר' יהודה היא דאמר ר' יהודה מתאחה היא עד שלא תשרישׁ. ר' יוסי בשם ר' יוחנן שרשים אין בהם ממש. כלו' אפי' כשתמצא לומר בעלמא דאין זקינה מתרת ילדה מקודם שספקה אח"כ בזקינה. הכא שרי אפי' השרישה קודם דאין ממש בשרשים של גרופית זו שסיפקה. מקום שבחה יפה מותר. כלו' כשהזקינה כחה יפה מותר. אף על פי שהבריכה בארץ והוציאה שרשים לא אמרי' דסיפוק נעשה אילן ולא מכח הזקינה הוא חי. אבל כחה רע אסור דזקינה כמאן דליתה. ירושלמי מה אנן קיימין. אם דבר בריא הוא שהוא חי מכח הזקינה ד"ה מותר. אם דבר בריא הוא שהוא חי מכח הילדה ד"ה אסור. אלא מה אנן קיימין בסתם כיצד הוא יודע ר' ביבו בשם ר' חנינא אם היו העלים הפוכים כלפי הילדה דבר בריא הוא שהוא [חי] מכח הזקינה. ואם העלים הפוכים כלפי הזקינה דבר ברי' הוא שהוא חי מכח הילדה. אמר ר' (בון) [יודן] בר חנן סימנא דאכל מן חברי' בהית מסתכל בי'. כלומר אמאי נחלקו נבדוק בעלים. אמר ר' יודן אבוי דר' מתני' תפתר שנשרו העלין:

סימן שיט

מתני' בריכה שנפסקה והיא מלאה פירות אם הוסיף במאתים אסור. פי' בריכה שנפסקה מן הזקינה והיו בה פירות כל מה שגידל' עד שלא נפסקה מאביה מותר ואם אחר שנפסקה הי' תולשם מיד היו מותרין אבל מה שמוסיפין אחר שנפסקה אע"פ שלא

נעקרה מן הארץ אסור התוספת משום ערלה. ואם הוסיף במאתים אסור. שהוסיף אחד ממאתים בהיתר. ומפרש בירושלמי לקמן שלהי שמעתין כיצד הוא יודע ר' ביבו בשם ר' חנינא לוקט אחד ומניח אחד מה שזה פוחת זה מוסיף. ירושלמי אמר ר' יודן לא סוף דבר בריכה אלא אפילו אילן. כלו' אילן זקן שנעקר ובו פירות וחזר ונטעו עם הפירות כך דינו. הכא משמע דהבריכה פטורה מן הערלה ותניא נמי הכי ונטעתם פרט למבריך ולמרכיב מיכן אתה אומר סיפוק גפנים וסיפוק סיפוקן אע"פ שהכריכן בארץ מותר. וההיא דפ"ק דר"ה דת"ר אחד הנוטע ואחד המבריך וא' המרכיב ערב שביעית לפני ר"ה שלשים יום [עלתה לו שנה] ומותר לקיימו בשביעית פחות משלשים יום לפני ר"ה לא עלתה לו שנה ואסור לקיימו בשביעית דשמעי' מינה דיש ערלה בהרכבה. ההיא בנפסקה מאביה אבל כ"ז שלא נפסקה מאביה מותר כדמוכח מתני' ולא משכחת שתהא דרכבה אסור כשלא נפסקה מאביה אלא ילדה בילדה שלא עברו עלי' שלשה רגלים. וההיא דפרק ר' ישמעאל במנחו' דאמר ר' אבהו א"ר יוחנן ילדה שסיבכה בזקינה ובה פירות אם הוסיפו במאתים אסור. היינו משום שיש בה פירות שהן של ערלה הא לאו הכי היה מותר הכל אפי' התוספת. וניחא דנקט ילדה לפי שפירות שבה של ערלה הן דאלו יחור של זקינה ובה פירות וקצצה וסיבבה בזקינה תחלתן וסופן היתר הוא. וההיא דפרק משוח מלחמה בסוטה דאמר ר' אבהו ילדה שסיבכה בזקינה בטילה התם בדליכא פירות בילדה הלכך בטילה והתוספת מותר. וא"ת אמאי נקט ילדה אפי' זקינה נמי דכך שוה יחור של זקינה שסיבכה בזקינה אי לאו משום דבטילה הי' עליו תורת ערלה. ההיא פי' רבינו שלמה דאפי' יחור של זקינה מכיון שנתלש והסביכו [ילדה] קרי' לי' והא דלא נקט סתם יחור שסיבכו בזקינה בטלה משום דלא הוה ידעינן לענין מה בטל אם לא [היה] מפרש בהדיא לענין ערלה אבל השתא דנקט ילדה מוכחא מילתא דלענין ערלה קאמר והכי איתא בפרק משוח מלחמה גבי חוזרי מערכי מלחמה אשר נטע כרם ולא חללו פרט למבריך ומרכיב והא אנן תנן אחד הנוטע ואחד המרכיב ואחר המבריך א"ר זירא אמר רב חסדא לא קשי' כאן בהרכבת איסור וכאן בהרכבת היתר האי הרכבת היתר היכי דמי אילימא ילדה בילדה תיפוק לי' דבעי מהדר משום ילדה ראשונה אלא ילדה בזקינה והא אמר ר' אבהו ילדה שסיבכה בזקינה בטילה א"ר ירמי' לעולם ילדה בילדה וכגון שנטעה להך קמייתא לסייג ולקורות. דתנן הנוטע לסייג ולקורות פטור מן הערלה ומאי שנא ילדה בזקינה דבטלה ומ"ש ילדה בילדה דלא בטלה התם אי ממליך עלי' לאו בת מיהדר היא הכא בת מיהדר הוא מידי דהוה אעלו מאליהן דחייבין בערלה. ושמעי' מינה דילדה בילדה אם כלו שני ערלה דקמייתא מקמי בתרייתא בטלה לה בתרייתא

אע"ג דהיתה הרכבתה בתוך שני ערלה דקמייתא דאי לא תימא הכי הא דפריך תיפוק לי' דבעי מיהדר משום ילדה ראשונ' לוקמה כגון שכלו שני ערלה של ראשונ' מקמי שני ערלה דבתרייתא:

סימן שכ

מתני' נטיעה של ערלה ושל כלאי הכרם שנתערבו בנטיעות ה"ז לא ילקוט ואם ליקט יעלו באחד ומאתים ובלבד שלא יתכוין ללקוט ר' יוסי אומר אף יתכוין וילקוט ויעלה באחד ומאתים. בפרק הניזקין מייתי לה ופי' רבינו שלמה ה"ז לא ילקוט דכ"ז שהיא במקומה במחובר חשיבא ולא בטלה וכי לקיט לפירי ומבטל להו במאתים הוי מבטל איסור לכתחל' ואם ליקט ולא נמלך יעלו דהוה לי' שוגג דלא נתכוין ללקט על מנת לבטל כסבור שכבר בטלו במחובר ובלבד שלא יתכוין ללקוט בכוונת ביטול. ר' יוסי אומר אף המתכוין כו' ואמר התם אמר [רבא] (חזקי') ה"ט דר' יוסי חזקה אין אדם אוסר את כרמו בנטיעה אחת כלומר אין לך נוטע ערלה בין שאר נטיעות בלא סימן ואוסר כרמו בשביל נטיעה אחת וכיון דלא שכיחא לא אחמור בה רבנן וכן כי אתא רבין א"ד יוחנן חזקה אין אדם אוסר את כרמו בנטיעה אחת. ירושלמי מ"ט דר' יוסי שכן דרך בני אדם להיות מדל בגפנים כלו' הרואה אומד מדל הוא. ואיני יודע דמדל היינו כשהגפנים נטועים רצופים מוציא מדן מבינתים שיתגדלו השאר בריוח ויעשו גדולים אבל הכא אינו מלקט כ"א פירות ומניח הנטיעות האיך יטעו ויאמרו שהוא מידל. ירושלמי תמן תנינן סאה תרומה שנפלה לתוך מאה טחנן ופחתו כשם שפחתו החולין כך פחתה התרומ' ומותר. פי' וטחנן הכל בבת אחת לא אמרי' החולין פחתו ולא התרומ' ואין כאן אחד ומאה ואסור. מתני' ר' יוסי דאמר אף יתכוין וילקוט ויעלה באחד ומאתים אמר ר' זעירא ד"ה היא שכן דרך הטוחנים שטוחנין המדומע בבתיהם מה נפק מבינייהו כלאי הכרם על דעתי' דר' יוסי טוחן ומתיר על דעתי' דרבנן אין טוחן ומתיר:

סימן שכא

מתני' העלים והלולבים ומי גפנים והסמדר מותרו' בערל' וברבעי ובנזיר ואסור באשירה ר' יוסי אומר הסמדר אסור מפני שהוא פירי. מי גפנים פי' בערוך היוצא מן הגפנים כשזומרין אותן וסמדר פי' בין ליבלוב לבוסר ויוצא פרח תרגו' ואפיק לבלבין. מותרין בערלה דוערלתם ערלתו את פריו כתיב והני כלהו לאו פירי נינהו וברבעי נמי כתיב יהי' כל פריו. ירושלמי מתני' דלא כר' אליעזר דתני' בפרק שלשה מינין בשם ר' אליעזר מכל אשר יעשה מגפן היין וגו' אף העלין והלולבין כמשמע [תני] ר' יוסי אומר סמדר אסור מפני שהוא פירי. ירושלמי קשיא אם אסור בנזיר למה לי פירי אם פירי הוא יהא אסור

בכל מילת' דר' יצחק אמר שזה אסור בכל (צ"ע בירוש' אחר). ואסורין באשירה דכתיב לא ידבק בידך מאומה מן החרם:

סימן שכב

מתני' ר' אליעזר אומר המעמיד כשרף הערלה אסור אמר רבי יהושע שמעתי בפירוש שהמעמיד בשרף העלים ובשרף העיקרים מותר בשרף הפגים אסור מפני שהוא פירי: פי' המעמיד חלב לעשות גבינה והכי אמר בפרק אין מעמידין מפני מה אסרו גבינות עכו"ם ואמר רב נחמן בר יצחק מפני שמעמידין בשרף ערלה נימא כי האי תנא דתניא ר' אליעזר אומר המעמיד בשרף ערלה אסור מפני שהוא פירי אפי' תימא רבנן ע"כ ל"פ רבנן עלי' דר"א אלא (בקינופא) דגווזא אבל (בקינופ') דפירי מודו לי' והיינו דתנן אמר ר' יהושע שמעתי בפירוש שהמעמיד בשרף העלין בשרף העיקרין מותר בשרף הפנים אסור מפני שהוא פירי. בפ"ק דנדה מוכח דאין הלכה כר' אליעזר. פגים כדכתי' התאנה חנטה פגיה והם פירות שלא נתבשלו כל צרכן:

סימן שכג

מתני' ענקוקלות והחרצנים והזגין והתמד שלהן קליפי רמון והנץ שלו קליפי אגוזין והגרעינין אסורין בערלה ובאשירה ובנזיר ומותרי' ברבעי והנובלות כולן אסורות. ענקוקלות ירושלמי ר' זעירא וחד מן רבנן בשם רב ענבים שלקו עד שלא הביאו שליש אמר ר' יוסי בר בון אפי' לקו משהביאו שליש אמר רבי חייא בר אבא לשון נוטריקין הוא ענבים דלקו תלתיהון ובערוך בת' ענקוקלות ענבים שבראשי הגפנים כמ"ש רב אחא משבחא בשאילתות והי נינהו קטינייתא כדאמר קנוקנת גפנים עכ"ל. החרצנים והזגין. בפ' שלשה מינין תנן אלו הן החרצנים ואלו הן הזגין חרצנים אלו הן החצונים. הזגין אלו הן הפנימיים. דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר שלא תטעה כזוג של בהמה החיצון זוג והפנימי עינבל. והתמד שלהן. פי' שעשה מהן תמד. קליפי הרמון והנץ שלו. פי' פרח שע"ג פטמא והגלעינין פי' של שאר פירות. ומוכח בערוך ערך גלען וערך גרע דגלעינין וגרעינין חדא נינהו ותנן פרק ד' דשביעית מאימתי [אין] קוצצין את האילנות בשביעית ב"ש אומרים כל האילנות משיוציאו. ובה"א החרובין משישרישו והגפנים משיגרעו ואמר בפרק כיצד מברכין א"ר אסי הוא בוסר הוא גרוע הוא פול הלבן והא דתנן הגפנים משיגרעו בעת שיהיה בוסר ושיעורו כפול הלבן יש לו גרעינה ואז נקרא פרי ואסור לקוצצו ולהפסידו דלאכלה אמר רחמנא ולא להפסד. ירושלמי ס"פ ד' דשביעית תני ר' חננא בר פפא חרובין. שלשולן הוא חנטן. גפנים משיגרעו. אמר ר' יונה. משיזחילו מים כד"א כי יגרע נטפי מים. ובריש גמרא דפ' המוציא יין איבעי' להו גראינין או גרעינין

אמר רבא בר עולא ונגרע מערכך. פי' גרוע שבפירי. פ"א שהגרעינין גורעין את האוכלין. ס"א גלעינין. והנם בערך גלע עד כאן לשון ערוך בערך גרע. ובערך גלען כת' יש ספרים שכתוב בהם גרעינין ופירשתי בערך גרע. ומותרין ברבעי כדתניא בירושלמי פרי אתה פודה ואי אתה פודה לא בוסר ולא פגין. והנובלות בפ' כיצד מברכין תנן על הנובלות אומר שנ"ב ואמר בגמ' מאי נובלות ר' אלעזר ור"ז חד אמר בושלי (תמרא) [כמרא]. וחד אמר תמרא דזיקא ובפרק הקלין שבדמאי קתני ונובלות תמרה ופי' בערוך בערך כמר בושלי כמרא דפ' כיצד מברכין ועל הנובלות שהן תמרים פגים שאין נכשרין לאכילה כלל וכומרין אותו בעפר להתבשל. ותמרי דזיקא פי' בערך נבל הנושר מן הרוח ולא ילקטוהו ביד כדכתיב בנבול עלה מגפן ומאן דאמר בושלא כומרא עמד בקושיא בפרק כיצד מברכין:

סימן שכד

מתני' נוטעין יחור של ערלה. פי' שאין העץ נאסר בהנאה. ואין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פירי. בפרק כל הצלמים אמר רב יהודה אמר רב מודה ר' יוסי שאם נטע והבריך והרכיב שהוא מותר. פי' דסבר זה וזה גורם מותר בין באיסורי ע"ז בין שאר איסורין ואע"ג דאיסור יתר על היתר (עכ"ל) והכי עבד רב יוסף עובדא התם:

סימן שכה

מתני' אין מרכיבין בכפניות של ערלה. פי' יחור שיש בו כפניות של ערלה. והם תמרים בעודן סמדר כדאשכחן פ' מקום שנהגו ר' אילא קץ כפנייתא. ובפרק בכל מערבין כפניות ניקחות בכסף מעשר. וה"פ אין מרכיבין אותו יחור בזקינה דלמא אתי למיכל כפניות שבו. ואמר בירושלמי לעיל אמתניתין דר' יוסי אומר סמדר אסור מפני שהוא פירי. ר' יצחק שאל מאן דתנא אין מרכיבין בכפניות של ערלה ר' יוסי. ירושלמי לעיל תני פירי אתה פודה ואי אתה פודה לא בוסר ולא פגין הורי ר' זבידא כאלין פגין תמרא שיקברו. ר' יונה בעי עבר ופדאו שמא אינו פדוי. ותימר טעון קבורה:
הדרן עלך הנוטע לסייג ולקורות. ושבח ותהלה ליוצר המאורות

סימן שכו

תניא בתוספתא אילן העולה בין מן הגזע בין מן השרשים פטור. פי' פטור מן הערלה פי' בערוך כל גוף האילן מן הארץ ולמעלה נראה לעין וחמה זורחת עליו זהו גזע וכל שטמון בארץ ואין חמה זורחת עליו זהו שורש ומיירי באילן זקן שעברו עליו שלש שני ערלה אבל אילן העולה מן הגזע ומן השרשים של אילן שלא עברו עליו שלש שני ערלה חייב בערלה. תניא בתוספתא דקדיש ואח"כ נטע (חייב) [פטור] בערלה נטעו ואח"כ

הקדישו ופדאו מאימתי מונה לו משעת נטיעתו. עכו"ם שהרכיב עץ מאכל על גבי עץ סרק מאימתי מונה לו משעת נטיעתו. וה"נ תניא בת"כ בפרשת קדושים תהיו מאימתי מונין לו משעת נטיעתו. ותנן פרק קמא דר"ה באחד בתשרי ר"ה לנטיעה ופי' רבינו שלמה למנין שני ערלה ואפי' נטעה באב כלתה שנתה הראשונה לסוף אלול. סתם לן תנא דמשעת נטיעה מנינן הלכך הכי קיימא לן דמשעת נטיעה מנינן לא שנא נטע אגוז ושקד ל"ש אילן גדול לעולם מנינן משעת נטיעתו ובשנה הרביעית פודן ואוכלן כגון שחנטו בשנה הרביעית לאחר ט"ו בשבט דאי קודם ט"ו בשבט אסירי לעולם משום ערלה כההיא פ"ק דר"ה דת"ר אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב ערב שביעית שלשים יום לפני ר"ה [עלתה לו שנה ומותר לקיימן בשביעית פחות מל' יום לפני ר"ה] לא עלתה לו שנה ואסור לקיימן בשביעית. ופירות נטיעה זו אסורה עד ט"ו בשבט אם לערלה ערלה אם לרבעי רבעי. ופי' רבינו שלמה כיון שהגיע יום אחד תשרי עלתה לו שנה למנין שני ערלה פחות משלשים יום לא עלתה לו שנה עד תשרי הבא אם אינה ערב שביעית. ואם ערב שביעית היא אסור לקיימו משום תוספת שביעית שמוסיפין מחול על הקודש. ופירות נטיעה זו אסורין כו' אע"פ שאמרנו למעלה עלתה לו שנה ואם חנטו בה פירות לאחר ר"ה של שנה שלישית מיד עדיין אסורין הן עולמית משום ערלה שאע"פ שתשרי ר"ה [לנטיעה ט"ו בשבט ר"ה] לאילן וזו כבר נעשית אילן לפיכך אין שנתה מתחדשת לצאת מידי ערלה עד ט"ו בשבט אבל משם ולהלן אם יחנטו בה פירות תורת רבעי עליהן ויאכלן בירושלים ובט"ו בשבט לשנה הבאה יצאו מידי רבעי פירות החנוטין בה מיכן ואילך לכך הועילו לה שלשים יום לפני ר"ה עכ"ל ואמרי' התם מה"מ א"ר חייא [בר אבא] א"ר יוחנן ומטו בה משמיה דר' ינאי אמר קרא ובשנה הרביעית יהיה כל פריו וגו' ובשנה החמישית תאכלו את פריו פעמים שברביעית ועדיין אסורין משום ערלה פעמים שבחמישית ועדיין אסורין משום רבעי ופי' רבינו שלמה מה"מ ששנות ערלה ורבעי נמשכין לאסור פירות החנוטין קודם ט"ו בשבט לאחר שכלו שלשת שני ערלה. ובשנה הרביעית וא"ו מוסיף על ענין ראשון יהיה לכם ערלים ואף (בסוף) [בתוך] שנה רביעית. ובשנה החמישית תאכלו את פריו מוסיף על ענין הרבעי דסליק מניה. פעמים שברביעית כגון אם מהרו פירותיה לחנוט ברביעית קודם שבט ועדיין אסורין משום ערלה אסורין בהנאה עולמית. פעמים שבחמישית כגון שחנטו בה קודם שבט טעונין חילול אבל אם אחרה חניטתה עד לאחר שבט עלתה לו שנה עד כאן לשונו. וכתוב בהלכות גדולות בהלכות ערלה בסוף. ופירי דשנת הרבעי בתר דפריק להו אסור עד דנפקא רביעית ואתא חמישית. וכתב רבינו שמשון דלא יתכן כלל דתנן במסכת מעשר שני פ' כרם רבעי

הצנועין מניחין את המעות ואומרים כל הנלקט מזה יהא מחולל על המעות האלו. משמע בהדיא דלאלתר שרי באכילה דאם לא כן מה הועילו צנועין בתקנתן. ותלמיד טועה הגיה ותלה באילן גדול ופשטא דקרא הטעהו דכתיב ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש הילולים וכתיב ובשנה החמישית תאכלו את פריו. ואשתמיטתיה הא דדרשי' פ"ק דר"ה ובשנה הרביעית ובשנה החמישית הא כיצד פעמים שברביעית ועדיין אסורין משום [ערלה ופעמים שבחמישית ועדיין אסורה משום] רבעי פי' דאזלינן בתר חנטה. הלכך אותן שחנטו בשלישית אע"פ שנלקטו ברביעית אסורין משום ערלה. שחנטו ברביעית אע"פ שנלקטו בחמישית אסורי' משום רבעי עכ"ל. ומש"כ אותן שחנטו בשלישית אע"פ שנלקטו ברביעית אסורין משום ערלה דמשמע הא אם נלקטו ברביעית מותרין משום ערלה. לא היא אלא אפילו שנת רביעית קרי לה שנת שלישית היבא שמהרו ברביעית וחנטו לפני השבט וכדפרישׁ'. ובשנה הרביעית היכא שחנטו לאחר ט"ו בשבט שמותרין ע"י חילול אבל בלא חילול אסורין כל נטע רבעי ובעו לחילול בא"י אבל ח"ל לא בעי חילול כ"א כרם רבעי דוקא. בההיא דר"פ כיצד מברכין דאיתמר [רבי חייא] ור' שמעון ברבי חד תני נטע רבעי. וחד תני כרם רבעי. פי' כל מקום ששונה במשנה כרם רבעי כמו כרם רבעי מציינין אותו בקוזזות ארמה כרם רבעי הי' מהלך לירושלים מהלך יום לכל צד כרם רבעי בש"א אין לו חומש. כיצד פודין נטע רבעי. חד מנייהו הוי תני נטע רבעי דכל נטע רבעי בכלל כל אילן וחד מנייהו הוי תני כרם רבעי. ודוקא כרם רבעי לאפוקי שאר כל נטע דבעי דלא. ופליג נמי בחילול דחד מנייהו סבר כל נטע רבעי בעי חילול וחד מנייהו סבר דוקא כרם רבעי בעי חילול לאפוקי שאר נטע רבעי דלא בעי חילול כ"א כרם רבעי דוקא. ופליגי בין בארץ בין בח"ל. ופסק רבינו יצחק ב"ר שמואל דכל נטע רבעי לא בעי חילול בח"ל כ"א כרם בלבד דקיי"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל כדפרישית בהלכות כלאים. ונראה בעיני כרם רבעי נמי דבעי חילול בח"ל דוקא בשל ישראל אבל בשל עכו"ם לא בעי חילול דתנן בתרומות ס"פ התורם קישות ר' יהודה אומר אין לעכו"ם כרם רבעי וחכ"א יש לו. ואי בא"י פליגי קשיא דר' יהודה אדר' יהודה דהכא סבר יש קנין לעכו"ם להפקיע מיד מעשר מדקאמר דלית לעכו"ם כרם רבעי. ולא בעי פדיון. ובפ' ר' ישמעאל במנחות קאמר ר' יהודה תורמין משל כל על של כל משל נכרי על של ישראל ומשל ישראל על של נכרי אלמא קא סבר אין קנין לעכו"ם להפקיע מיד מעשר. ואין בידי לחלק בין מעשר לפדיון נטע רבעי דתרוייהו תלוין בארץ. אלא האמת כמו שפי' רבינו שמשון דלא פטר ר' יהודה כרם רבעי מפדיון אלא בסוריא כדתניא בתוספתא אבל הערלה וכלאי הכרם שוין בעכו"ם בא"י ובסוריא ובח"ל אלא

שר' יהודה אומר אין לעכו"ם כרם רבעי בסוריא וחכ"א יש לו אבל בארץ לר' יהודה יש לעכו"ם כרם דבעי דהא לית לי' קנין להפקיע מיד מעשר. ונראה בעיני דלא פליגי חכמים עלי' דר' יהודה אלא בסוריא דמקרבא לא"י אבל בח"ל מודו לר"י דאין לעכו"ם כרם דבעי להצריכו פדיון כדתנן פ' בתרא דמכילתין ספק ערלה בא"י אסור ובסוריא מותר ובח"ל יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט כרם שהוא נטוע ירק וירק נמכר חוצה לו בא"י אסור ובסוריא מותר בח"ל יורד ולוקח ובלבד שלא ילקוט ביד אלמא דחמירא סוריא דמקרבא מח"ל דמדחקא. וכדתנן ספ"ק דע"ז אין משכירין להם בתים בא"י ואצ"ל שרות בסוריא משכירין להם בתים אבל לא שדות. ובח"ל מוכרין להם בתים ומשכירין שדות דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר אף בא"י משכירין להם בתים [אבל לא שדות] ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות ובח"ל מוכרין אלו ואלו. לעולם סוריא חמירא מחוץ לארץ. הלכך נראה בעיני דמודי' חכמים לר' יהודה דאין לנכרי כרם דבעי בח"ל ולא בעי פדיון אבל בשל ישראל נוהג כרם רבעי בח"ל וכן כתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק הנקרא שירלואן מפרי"ש ברישׁ פ' כיצד מברכין אבל כרם רבעי צריך לפדותו בזמן הזה אפי' בח"ל על שוה פרוטה ושוחקה ומטילה לנהר כך פי' בשאילתות דרב אחאי עכ"ל:

סימן שכז

מתני' בפ' בתרא ספק ערלה בא"י אסור בסוריא מותר בח"ל יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט ומייתי לה ספ"ק דקידושין דבעכו"ם הלוקט מיירי דאי ישראל כמו שהוא אסור לאכול כך הוא אסור ללקוט. ושמעי' מינה דערלה נוהגת בשל עכו"ם. ותנן נמי רפ"ק עת שבאו אבותינו לארץ ומצאו נטוע פטור נטעו אע"פ שלא כיבשו חייב ותנן עכו"ם שנטע חייב בערלה. ותניא בתוספתא דתרומות אבל ערלה וכלאי הכרם שוים בעכו"ם בא"י ובסוריא ובחוצה לארץ ותניא ומייתי לה שלהי יבמות עכו"ם שהי' מוכר פירות ואמ' פירות הללו של ערלה הם של עזקה הם אינו נאמן שדברי עכו"ם לא מעלין ולא מורידין. ותנן בפרקין החדש אסור מן התורה בכל מקום והערלה הלכה והכלאים מדברי סופרים ואמרינן בפ"ק דקידושין מאי הלכה רב יהודה אמר שמואל הלכות מדינה עולא אמר הלכה למשה מסיני. מעתה הואיל וערלה נוהגת בשל עכו"ם ונוהגת נמי בח"ל על מה אנו סומכין שאין אנו נזהרין מפירות של ערלה של עכו"ם. וי"ל דודאי אלו ידעינן דהני פירות בודאי של ערלה הם ודאי אסורין הם אלא מספק אין לאסור דא"ל [לוי] לשמואל אריוך ספק לי ואנא איכול רב אויא ורב' בר רב חנן מספקי ספוקי אהדדי אמרי חריפי דפומבדיתא אין ערלה בח"ל. שלחה רב יהודה לקמיה דרב אחא שלח לי' סתום ספיקה ואבד ודאה והכרז על פירותיהם שטעונין גניזה וכל האומר אין ערלה בח"ל לא יהי' לו

נין ונכד משליך חבל [בגורל בקהל] ה'. ואינהו כמאן סברו כי הא דתניא ר' אליעזר ב"ר יוסי אומר משום ר' יוסי בן דורמסקית שאמר משום ר' יוסי הגלילי שאמר משום ר' יוחנן בן נורי שאומר משום ר' אליעזר הגדול אין ערלה בח"ל [ולא והאנן תנן רא"א אף החדש תני חדש א"ר אסי א"ר יוחנן ערלה בחו"ל] הלכה למשה מסיני א"ל ר' זירא לר' אסי והא תנן ספק ערלה בא"י אסור בסוריא מותר אשתומם כשעה חדא א"ל אימור כך נאמרה ספיקה מותר וראה אסור. הא למדת דאפי' לר' יוחנן ספיקה מותר. הלכך אנו קונים פירות מן העכו"ם ולא חיישינן לספק ערלה. אלא אי קשיא הא קשיא האיך אנו קונים יין מן העכו"ם הלא יש בהם ודאי ערלה בכרמיהם שנוהגים בכל שנה ושנה שנועצים ראשי הגפנים בארץ וחותכין אותו להבדילו מן השורש ונעשה גפן אחר שני גפנים וערלה כי האי גונא אסור דהיינו הברכה. ובשלמא אם אינם חותכים כ"א לאחר השרשה. שזה ודאי מותר דלא עדיף מאילן שנעקר וסלע עמו דאם יכול לחיות דפטור אלא אם חותכין קודם שנשרש הא ודאי ערלה דהיינו בריכה שנפסקה מאביה והוסיפה לאח"כ דאסור כדפריש' לעיל. ואומר רבינו יצחק ב"ר שמואל משום דהוה ספיקא שכשנותנים הענבים בכמה כלים כל אחד יש לספק שמא אין בו ענבים של ערלה ואפילו כשנותנים כל הענבים בגיגית גדולה ובחבית אחת שמא נתבטלו באחד ומאתים:

סימן שכח

מתני' החדש אסור מן התורה בכל מקום. ירושלמי מתני' דר' אליעזר דתנינן תמן כל מצוה שאינה תלוי' בארץ נוהגת בין בארץ בין בח"ל וכל שהיא תלוי' בארץ אינה נוהגת אלא בארץ חוץ מן הערלה ומן הכלאים ר' אליעזר אומר אף החדש מ"ט דר"א בכל מושבותיכם אפי' בח"ל. מאי מקיימין רבנן טעמא דר"א בכל מושבותיכם בחדש שכן יצא בח"ל ר' יונה בעי (בשם) [קומי] ר' יוסי למה לא תנינן אף חלה עמדן א"ל לא אתינן מתני אלא דברים שנוהגים בישראל ונוהגים בעכו"ם וחלה נוהגת בישראל ולא בעכו"ם דכתיב ראשית עריסותיכם ולא של עכו"ם. ושמעי' מינה דחדש נוהג בשל עכו"ם ופסק רבינו יצחק אלפס ספ"ק דקידושין דקיי"ל כר' אליעזד דחדש נוהג בח"ל הואיל וסתם לן תנא דהכא כוותי'. ותימה הואיל וחדש נוהג בח"ל ונוהג נמי בשל עכו"ם האיך אנו קונים תבואה מן העכו"ם ולא חיישינן לחדש בשלמא תבואה שנזרעה לפני העומר ונשרשה לפני העומר אתי שפיר שאנו קונין תבואה מן העכו"ם ואוכלין כדתנן פ' ר' ישמעאל משקרב העומד הותר החדש מיד ותנן החטין והשעורין והכוסמין ושבולת שועל ושיפון הרי אלו חייבין בחלה ומצטרפין זה עם זה ואסורין בחדש לפני העומר ולקצור לפני הפסח ואם השרישו קודם העומר העומר מתירן ואם לאו אסורין עד שיבוא

העומר הבא. אע"פ דלית לן האידנא הבאת העומר מ"מ הרי קיי"ל דהאיר המזרח מתיר כדאמר בגמרא רב (וחזקי') [ושמואל] דאמרי תרוייהו בזמן שביהמ"ק קיים עומר מתיר בזמן שאין ביהמ"ק האיר המזרח מתיר. מ"ט תרי קראי כתיבי כתיב עד הביאכם. וכתיב עד עצם היום הזה. הא כיצד. כאן בזמן שביהמ"ק קיים כאן בזמן שאין ביהמ"ק קיים. ור' יוחנן ורשב"ל דאמרי תרווייהו אפי' בזמן שביהמ"ק קיים האיר המזרח מתיר והכתיב עד הביאכם למצוה. הלכך היכא שנזרעה לפני העומר ונשרשה לפני העומר. אע"ג דחדש נוהג ח"ל ונוהג נמי בשל עכו"ם שפיר אכלינן מניה דהאיר המזרח מתיר האידנא לדברי הכל. אבל תבואה שנזרעה לאחר העומר הא ודאי אסירא עד שיבוא עומר הבא והואיל חדש נוהג בח"ל דאורייתא ונוהג נמי בשל עכו"ם דאורייתא בח"ל כדתנן החדש אסור מן התורה בכל מקום. וקא חזינן שחודשין וזורעין לאחר הפסח א"כ היכי אכלינן מינה. הא הוה לה ספיקא דאורייתא. ונראה בעיני אני המחבר לפסוק הלכה דחדש ח"ל דרבנן וספיקא דרבנן לקולא דתנן כל קרבנות הצבור והיחיד באים מן הארץ ומחוצה לארץ מן החדש ומן הישן חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינם באים אלא מן החדש ומן הארץ. סתם לן תנא דחדש ח"ל דרבנן דאי דאורייתא הי' בא מחוץ לארץ דהא בהא תליא כדאמר בגמרא מתני' דלא כי האי תנא דתניא עומר הבא מן הישן כשר שתי הלחם הבאות מן הישן כשירות אלא שחיסר מצות עומר דכתי' תקריב את מנחת ביכורך ואפי' מן העליה שתי הלחם דכתיב ממושבותיכם [וכו'] ואפי' מן העלי'. והא אפיקתי' קרא תביאו אפי' מן העלי' [וכו'] והכתי' חדשה האי מבעי' לי' לכדתניא ר' נתן ור' יעקב אמרו שתי הלחם הבאות מן הישן כשירות ומה אני מקיים חדשה שתהא חדשה לכל המנחות. ע"כ ל"פ אלא בחדש אבל בארץ לא פליגי דעומר ושתי הלחם מארץ אין מח"ל לא. כמאן דלא כי האי תנא דתניא רבי יוסי ב"ר יהודה אומר עומר בא מח"ל ומה אני מקיים כי תבואו אל הארץ שלא נתחייבו בעומר קודם שנכנסו לארץ וקסבר חדש ח"ל דאורייתא הוא ממושבותיכם כ"מ שאתם יושבים משמע וכי תבואו זמן הביאה הוא וכיון דאורייתא הוא אקרובי נמי מקרבינן. הא למדת דהא בהא תליא הלכך סתם לן תנא דחדש ח"ל דרבנן ור' נתן ור' יעקב ת"ק דידהו סברי נמי הכי דרבנן. והאי סתמא עדיף טפי דתני לי' בהדי קרבנות ושתי הלחם. בההיא דפר' אחד דיני ממונות דההוא סמיא דהוה בשבבותי' דר' יוחנן דהוה דאין דיני ולא א"ל ר' יוחנן ולא מידי ופרכי' והיכי עביד הכי והא א"ר יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן כל הבשר לדון בשר להעיד ויש כשר להעיד ואינו כשר לדון וא"ר יוחנן לאתויי סומא באחת מעיניו ושנינן ר' יוחנן סתמא אחרינא אשכח דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה. ומאי אולמא דההיא סתמא מדאי סתמא איבעית אימא

סתמא דרבים עדיף. ואיבעי' אימא משום דתני לה לגבי הלכתא דדינא. הלכך הכא נמי האי סתמא עדיף דהאי עומר מנחת צבור הוא ותני לה גבי הלכות מנחות. אבל הכא בשמעתא תני אגב ערלה וכלאים ולא עדיפא כי האי סתמא. ואמרי' בפרק ר' ישמעאל רב פפא ורב הונא ברי' דר' יהושע אכלי באורתא דשיתסר נגהי שיבסר קא סברי חדש ח"ל דרבנן ולספיקא לא חיישינן. ואי משום רבנן דבי רב אשי דאכלי בצפרא בשיבסר קסברי חדש ח"ל דאורייתא ורבן יוחנן בן זכאי מדרבנן תיקן ליום הנף ולספיקא לא תקון. ההיא לאו ראי' היא דאשכחן דלא בעי תלמוד' לסמוך על רבנן דבי רב אשי בפ' האשה שנתארמלה דאמר ר' זירא הא מילתא מר' אבא שמיעא לי ואי לאו ר' אבא דמן עכו שכחתי' שלשה שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהן צריכין שיכתובו במותב תלתא הוינא וחד ליתוהי ואמר רב נחמן בר יצחק ואי [כתב שטרא דנן נפק לקדמנא] בי דינא תו לא צריך ודלמא ב"ד חצוף הוא כשמואל דאמר שמואל שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראו ב"ד חצוף דכתי' בי' בי דינא דרבנ' אשי ודלמא רבנן דבי רב אשי [כדשמואל ס"ל דכתיב ואמר לנא רבנא אשי] הא למדת דלא בעו רבנן לסמוך על רבנן דבי רב אשי מפני שפעמים היו טועים. והא דאמר רבינא אמר' לי אם אביך לא הוה אכול אלא בשיבסר נגהי תמניסר סבר לה כר' יהודה וחייש לספיקא. ופי' רבינו שלמה זצ"ל דקסבר חדש ח"ל דאורייתא. דהיא לאו ראי' היא חדא דמצינו לפרש שפיר דסבר דרבנן ומחמיר משום דחייש לספיקא דר' יהודה בארץ. ותו דאפי' לפי' רבינו שלמה. אבוה דרבינא הכי הוי סבר אבל רבינא גופנ' שפיר אפשר דסבר דרבנן. ותו הואיל והמשניות והתנאים חלוקים בדבר וחזינן נמי אמוראים דאיכא דעבדי הכי [ואיכא דעבדי הכי] ולא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ואיכא שעת הדחק דאי אפשר לן שלא לקנות תבואה מן העכו"ם אית לן לסמוך על סתם משנה והתנאים והאמוראים דסברי חדש ח"ל דרבנן ולא חיישי' לספיקא. כההיא פ"ק דנדה מעשה ועשה ר' כר' אליעזר לאחר שנזכר אמר כדאי הוא ר' אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק. והוינן בה מאי לאחר שנזכר. אי לימ' לאחר שנזכר דאין הלכה כר"א אלא כרבנן בשעת הדחק היכי עביד כוותי'. אלא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ולאחר שנזכר דלאו יחיד פליג עלי' אלא רבים פליגי עלי' אמר כדי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק. הא למדת שסומכין על דברי יחיד במקום רבים בשעת הדחק. כש"כ הכא דרבים ורבים נינהו שיש לסמוך עליהם בשעת הדחק. ותנן פ"ק דמס' עדיות ולמה מזכירין דברי היחיד במקום המרובים הואיל ואין הלכה אלא כדברי המרובים שאם יראה ב"ד את דברי היחיד ויסמוך עליו. פי' בשעת הדחק. ור' יהודה דאמר התם למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין לבטלה שאם יאמר אדם

כך מקובל אני אומרים לו בדברי איש פלוני שמעת. לא פליג את"ק. אלא ר' יהודה איירי שלא בשעת הדחק שמבטלין דברי היחיד ועושין כדברי המרובין. אבל בשעת הדחק מודה ר' יהודה שסומכי' על דברי היחיד אפי' במקום המרובין הואיל ולא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר להדיא כדברי המרובין. הלכך כש"כ הא דאתינא עלה דרבים ורבים נינהו ואיכא דעבדי הכי ואיכא דעבדי הכי ואיכא שעת הדחק דלא אפשר לן שלא לקנות תבואה ולחם מן העכו"ם. ולא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר כש"כ דסמכי' אתנאי ואמוראי דסברי חדש ח"ל דרבנן ולספיקא לא חיישינן אלא ודאי אותם ישראלים שיש להם שדות בח"ל וחודשים לאחר הפסח וזורעים וקוצרים ההיא תבואה ודאי אסורה היא עד שיבוא הפסח לשנה הבאה ויתירנה האיר המזרח כך נראה בעיני אני יצחק ב"ר משה נב"ה:

סימן שכט

בפרק ר' ישמעאל תנו רבנן וספרתם לכם שתהי' ספירה לכל אחד ואחד. שבע שבתות תמימות תהיינה אימתי אתה מוצא תמימות בזמן שאתה מונה מבערב [יכול יקצור ויביא ויספור בלילה תלמוד לומד מיום הביאכם] הא כיצד קצירה וספירה בלילה והבאה ביום ותנן התם ס"פ מצותו לקצור בלילה נקצר ביום כשר ופרכי' והתנן כל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטיר חלבים ואברים. זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה קתני לילה דומיא דיום מה דיום בלילה לא אף דלילה ביום לא אמר רבה ל"ק הא ר' הא ר' אלעזר ב"ר שמעון דתניא הי' עומר ומקריב את מנחת העומר ונטמאת אם יש אחרת אומר לו הבא אחרת תחתי' ואם לאו אומרי' לו הוי פקח ושתוק [דברי רבי ר' אליעזר בר' שמעון אומר בין כך ובין כך אומר לו הוי פקח ושתוק] שכל העומר שנקצר שלא במצותו פסול אמר רבב"ח א"ר יוחנן ר' אלעזר ב"ר שמעון בשיטת ר' עקיבא רבו של אביו אמרה דתנן כלל אמר ר' עקיבא כל מלאכה שאפשר לה לעשותה מע"ש אינה דוחה את השבת וסבר לה כר' ישמעאל דאמר קציר' העומר מצוה דתני' ר' ישמעאל אומר בחריש ובקציר תשבות מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהיא מצוה ואי ס"ד נקצר שלא כמצותו כשר אמאי תדחה שבת נקצרי' מע"ש אלא מדדחי שבת ש"מ נקצר שלא כמצותו פסול. ואומר רבינו אבי העזרי דקיי"ל כי האי סתמא דפרק הקורא את המגילה דנקצר בלילה פסול והא אתיא כר"ע דאמר כל מלאכה שאפשר לה לעשותה מע"ש אינה דוחה את השבת. ואמר בפ' ר"א דמילה אמר רב יהודה הלכה כר"ע ולא קיי"ל בסתמא דפ' העומר דקתני נקצר ביום כשר ומוכח ההיא סתמא דלא דחיא שבת. והיינו דפסק בהלכות גדולות שאם שכח

ולא ברך בלילה לא יברך ביום מהך סתמא דמגילה. וכבר שאלו לר' יעקב ב"ר יקר זצ"ל מי ששכח ולא ברך בלילה מהו שיברך ביום ואמר שכר ספירה יהבו לי' שכר ספירה בזמנה לא יהבו לי' אבל איני יודע אם אמר למחר לברך ולספור [או] השיב להם שיספור בלא ברכה. ומורי רבינו אבי העזרי אמר דודאי כי שכח ולא ברך בלילה לא יברך ביום משום ברכה לבטלה אבל מונה למחר בלא ברכה ולולא שהוא קשה בעיניו לחלוק על הלכות גדולות הי' נראה בעיניו לומר אפי' לברך כההיא דפרק תפלת השחר טעה ולא התפלל ערבית יתפלל שחרית שתים ודוקא בשוכח ולא בביטל כדמשמע התם: ספ"ק דברכות אמ' פשיטא היכא דנקט כסא דחמרא בידי' וקסבר דשיכרא הוא פתח ובידך אדעתא דשיברא וסיים בדחמרא יצא דאי נמי סיים בשהכל יצא דתנן על הכל אם אמר שהכל נהי' בדברו יצא אלא היכי דנקיט כסא דשיברא בידי' וקסבר דחמרא הוא ופתח וברך אדעתא דחמרא וסיים בדשיכרא מאי בתר פתיחה אזלינן ולא יצא או בתר חתימה אזלינן ויצא ולא אפשטא. ומיכן דקדק מורי רבינו אבי העזרי היכי דקאי בחמשה ימים וכסבור שהם ארבעה ימים ופתח וברך אדעתי' דארבעה וסיים בחמשה ימים א"נ קאי בארבעה וכסבור שהם חמשה ימים ופתח וברך אדעתא דחמשה ימים וסיים בארבעה ימים לא יצא הואיל ולא אפשוט לן אי בתר פתיחה אזלינן אי בתר חתימה אזלינן. אזלינן בה לחומרא וחיישינן דלמא בתר פתיחה אזלי' ולא יצא ידי חובתו וחוזר ומברך וסופר כהלכתו. כההיא דפרק מי שמתו דאמר רב יהודה אמר שמואל ספק קרא ק"ש וספק לא קרא אינו חוזר וקורא. ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר. קסבר ק"ש דרבנן ואמת ויציב דאורייתא הלכך חוזר ואומר ואין בו משום ברכה לבטלה. הכא נמי ספירה דאורייתא היא הלכך חוזר ומברך וסופר. ועוד כתב מורי רבינו אבי העזרי זצ"ל שאם אינו יודע חשבון הימים ודעתו לברך ולסיים כמו שישמע מן הקהל או מן חבירו דאדעתא דהכי פתח ושהה בסיום עד ששמע מה סיימו וכן סיים אחרי כן בכי האי גונא ודאי דנפיק דפתיחה וסיום איכא: בפרק ר' ישמעאל אמר אביי מצוה למימני יומא ומצוה למימני שבועי רבנן דבי רב אשי מנו יומי ומנו שבועי אמימר מני יומא ולא מני שבועי אמר זכר למקדש הוא. וקיי"ל כאביי וכן מנהג בכל הקהלות שנוהגין לממני יומי ולממני שבועי ואנו נוהגין לממני כולהו יומי וכולהו שבועי אבל רבינו אפרים ב"ר יצחק זצ"ל מריגנשבורק פירש מצוה למנות הימים עד שיגיע לכלל השבוע כגון שהיום שבעה ימים שהן שבוע אחד אבל בח' ותשעה ועשרה א"צ למנות עם השבוע הבאה ימים של שבוע שעבדה אלא הכי מברך על ספירת העומר שהם שבוע אחד ויום אחד וא"צ לומר שהיום שמונה ימים שכבר מנאם בשבוע שעברה וכן לתשעה ולעשרה וכן כל הסדר

אבל שבועי צריך להזכיר עם כולם אבל בתשובות מצא מורי רבינו אבי העזרי דשבועי לא צריך לממני עד סוף השבוע וכשיגיע לתשעה ימים יאמר שהיום תשעה ימים וכן כל השבוע עד שיגיע לארבעה עשר יום שהם שני שבועות וזהו איפכא: לעיל. תנו רבנן שבע שבתות תמימות תהיינה אימתי אתה מוצא תמימות בזמן שאתה מונה מבערב הלכך צריך לברך סמוך לחשכה כדי שתהיינה תמימות. וצריך להזהר שלא ידלג אפי' יום אחד מלספור כדי שתהיינה תמימות ואם תמימות לעיכובא ולא למצוה היכא שחיסר יום אחד ולא מנה שוב אינו מברך וסופר דה"ל ברכה לבטלה אבל אם תמימות למצוה ולא לעיכובא נראה שמברך וסופר מיהו בין כך ובין כך אם ירצה סופר בלא ברכה. והדעת מכרעת דהיכא שחיסר יום אחד דאינו מברך אחר כך דהא אין כאן חמשים יום ואין כאן תמימות אבל ספירה בלא ברכה סופר ולית לן בה.

סימן של

מתני' בפרק שביעי דשביעית אין עושין סחורה לא בנבילות ולא בטריפות לא בשקצים ולא ברמשים. ירושלמי כתיב טמאים הם לכם מה ת"ל וטמאים יהיו לכם אלא אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה כל דבר שאיסורו דבר תורה אסור לעשות בו סחורה וכ"ד שאיסורו מדבריהם מותר לעשות בו סחורה הרי חמור למלאכתו הוא גדל. פי' מקשה לו מחמור וגמל דאע"ג דאסור מן התורה ואפ"ה מותר לעשות בו סחורה ומתרץ למלאכתו הוא גדל כלומר לא אסרה תורה אלא בהמות העומדות לאכילה אבל שאין עומדות לאכילה דאע"ג דאסורות מן התורה אפ"ה מותר לעשות בהן סחורה. וקאמר התם. ר' אושעיא נסיב ויהיב בהדא מורייס ר' הונא נסיב ויהיב בהדא חלתיתא. פי' דברים של עכו"ם האסורין מדרבנן. כדתנן פרק אין מעמידין ואע"ג דמורייס תני לה התם גבי איסור הנאה משום דדמי ביה חמרא שמא לא היה נמכר יותר ביוקר בשביל היין ולא חשיב נהנה מן היין במשא ומתן דידי' אלא בשאר הנאה אסור כגון להריח בו. ועוד דיכול למוכרו חוץ מדמי יין נסך שבו. ותנן צדי חיה ועוף ודגים שנתמנו להן מינין טמאין מותר למוכרן. פי' רבינו שלמה זכר צדיק לברכה בפרק כל שעה דוקא נתמנו דלא מצרכינן להו להפקירן אבל לכתחלה אסור לחזור אחריהן. ר' יהודה אומר אף מי שנתמנה לו לפי דרכו לוקח ומוכר ובלבד שלא תהא אומנותו בכך וחכמים אוסרין. ושלש מחלוקת בדבר. ת"ק לא שרי בנתמנו להו בדעבד אלא דוקא ציידין שהשליכו מצודה לנהר ודעתם לצוד דגים טהורים ונתמנו להם דגים טמאים שלא בכוונתם לא מחייבו חכמים להפקירן אלא מותרין למוכרן אבל שאר כל אדם סוחר אפילו בנתמנו לו שלא חיזר אחריהם אסור לו לקנות ולמכור להשתכר בהם. אפי' אם קנו לו הרבה

ביחד ונמצאו בהן מינין טמאין חייב להפקירן. ר' יהודה אומר אפי' כל אדם סוחר שאינו צייד שנתמנה לו לפי דרכו שלא חיזר אחריהן אלא הביאו לו סוחרים למכור לו לוקח ומוכר ומשתכר בהם ובלבד שלא תהא אומנותו לכך. וחכמים אוסרין אף בנתמנה לו לפי דרכו לקנות לכתחלה מינין טמאין [אבל אם נזדמן לו וקנה הרבה ביחד ומצאו בהם מינין טמאין] מותר לו למכרם ואינו חייב להפקירן. ואמר בירושלמי תמן תנינן אמר ר' יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אחרת אלא היא. אבל יש לו אומנות אחרת שלא היא ה"ז מותר. היכי עבידא הי' יושב ובטל ממלאכתו כל שני שבוע וכיון שבאת [שביעית] התחיל מפשט ידיו ונושא ונותן בפירות עבירה אם יש עמו מלאכה אחרת כשר אם לאו פסול. אבל אם הי' יושב ועוסק במלאכתו כל שני שבוע. וכיון שבאת שביעית התחיל לישא וליתן בפירות שביעית אע"פ שאין עמו מלאכה אחרת כשר. ר' אבא בר זבדא [ר' אבהו בשם ר' לעזר הלכה כר' יהודה דמתני' איקלס ר' בא בר זבדא] דמר שמועה בשם זעיר מיני'. תני ר' (חייא) [יהודה] לחומרא. היך עבידא היה יושב ועוסק במלאכתו כל שני שבוע. כיון שהתחילה שביעית התחיל לישא וליתן בפירות עבירה אם יש עמו מלאכה אחרת מותר אם לאו אסור אבל אם הי' בטל ממלאכתו כל שני שבוע ובשביעית התחיל לישא וליתן בפירות עבידה אע"פ שיש עמו מלאכה אחרת פסול לא בדא אמר ר' אבא בר זבדא ר' אבהו בשם ר' אלעזר הלכה כר' יהודה דמתני'. תמן אמר ר' אבא בר זבדא ר' אבהו בשם ר' אלעזר הלכה כר' יהודה דמתני' ואקלס ר' בא בר זבדא דאמר שמועת' בשם זעירא מיני' אוף הכא כן. אמר ר' יוסי בר בון תמן אין מלכות אונסת ברם הכא מלכות אונסת. ופי' מורי רבינו שמחה ב"ר שמואל משפירא דהא דפסיק הלכה כר' יהודה לאו ארבי יהודה דמתני' דנבילות וטריפות קאי אלא אר' יהודה דשביעית דפ' זה בורר קאי. ותדע דבירושלמי בפ' זה בורר איתא להא גירסת ירושלמי שביעית דפסיק כר' יהודה אע"ג דלא אייתי דר' יהודה דנבילות וטריפות. ותו דבגמרא דידן בפ' זה בורר איתא נמי להההיא פיסקא אמר רבי אבהו אמר ר' אלעזר הלכה כר' יהודה. וגרסי' תמן א"ר בא בר זבדא ר' אבהו כשם ר' אלעזר הלכה כר' יהודה דמתני' אוף הכא כן. פי' כשם שפסק גבי שביעית דתלי טעמא כשאין לו אומנות אלא היא הכא גבי נבילות וטריפות נמי וכיון שאין לו אומנות אלא היא תלי טעמא. הלכה דמותר. א"ר יוסי בר בון תמן אין מלכות אונסת. ברם הכא מלכות אונסת. פי' גבי שביעית מקילינן כר' יהודה משום אונס מלכות. כדאמר בפ' זה בורר משרבו האנסין מאי נינהו ארנונא אבל גבי סחורת נבילות דליכ' אונס מלכות לא שדינן כר' יהודה. וכי תימא הוה לי' למימר תמן מלכות אונסת גבי שביעית. הכא אין מלכות אונסת גבי סחורת נבילות.

אומר מורי רבינו שמחה דאגב שיטפת גירסת ירושלמי דזה בורר דהתם נמי מסיק הכי והתם גבי שביעית קאי וקאמר אנבילות תמן אין מלכות אונסת נקט נמי הכא לישנא. ובדוכתי טובא נמי לא מקפיד בתלמוד דידן בין הכא להתם. דמתחיל למשקל ולמיטרא בי' קרי הכא. ומשנה ובריית' דההיא מסכתא גופא דדמיא להההיא דשקיל וטרי בה. קרי התם. הלכך אין הלכה כר' יהודה דמתני' דנבילו' וטריפות אלא אפי' נתמנו לו נבילות וטריפות שקצים ורמשים חי' ועוף ודגים טמאים לפי דרכו אסור לו לקנות ולמכור. אבל מותר לקנות להאכיל לעבדיו ולשפחותיו נכרים ולכלבים שלו. ואם קנו לצורכם ולא נצטרכו להם אסור לו למכור אותם אפי' בכדי דמיהן ואין צריך לומר ביותר מכדי דמיהן כדתנן אין עושין סחורה לא בבכורות ולא בתרומות. פי' דילמא אתי בהו לידי תקלה אבל מדאורייתא שרי כדתניא בפ' כל פסולי המוקדשין בבכור נאמר לא תפדה ונמכר חי ואמ' נמי בכור באיטלז הוא דלא מזדבן הא בביתי' מזדבן. ואפי' איסורא דרבנן ליכא בשחוט דתנן לקח בכור למשתה בנו או לרגל ולא צריך לו מותר למוכרו. פי' לקח בכור בעל מום למשתה בנו או לאכול ברגל מותר למוכרו אע"ג דמחזי כסחורה ותניא בתוספתא דשביעית [פרק] פירות [שביעית] שיצאו ח"ל לקח בכור למשתה בנו או לרגל ואין צריך לו מותר למוכרו רבי אומר אומר אני לא ימכרנו אלא בדמיו כלו' בדמיו שקנאו שלא ירויח בו כלום ור' לא פליג את"ק אלא מה שלא פי' ת"ק פי' רבי וכי האי גונא אמר בפ' שור שנגח ארבעה וחמשה אמר לי' אביי ולא פליגי והתניא שור חרש שוטה וקטן שנגחו ר' יהודה מחייב ורבי יעקב אומר חצי נזק. אמר רבא בר עולא מה שחייב ר' יהודה פירש ר' יעקב הלכך הכא נמי מה שהתיר ת"ק פירש רבי. ודוקא גבי בכור קתני שאם לקחו למשתה בנו או לרגל שמותר למוכרו בדמים שקנה מפני שסחורתו לא אסור אלא מדרבנן כדפריש' ואלו גבי נבילות וטדיפות לא קתני שאם לקחן לצורך עבדיו ושפחותיו הנכרים ולצורך הכלבים שלו שמותר למוכרם בדמים שקנה דהתם ודאי אסור מפני שסחורתם אסורה מדאורייתא כדאי' בירוש' כדפרי' ושאר כל אדם סוחר לבד מן הציידים שקנה הרבה ביחד ונמצאו בהן מינין טמאין אסור לו למכור אותם מדרבנן אפי' לפי דמים המגיעי' להם לפי מה שקנה אלא לצייר דוקא [התידו] כיון דסחורתן אסורה לכתחלה מדאורייתא יש לנו לפסוק כת"ק דמחמיר בהו במכירתן אע"ג דשריין בדיעבד כדמוכח בפ' כ"ש ולא כדבדי תנא בתרא דמיקל ושרי למוכרן. ותו דמצינו למימר דתנא בתרא סבר כת"ק ולא תקשי היינו ת"ק ואיכא למימר דלמסתמי' אתא אע"ג דת"ק שנה בלשון סתמא אעפ"כ צריך למסתמי' לאפוקי מדר' יהודה דלא תימא מסתבר טעמ' דר"י כדתנן פ' המפלת המפלת יום ארבעים ואחד תשב לזכר ולנקבה ולנדה רבי ישמעאל

אומר יום ארבעים ואחד תשב לזכר ולנדה יום שמונים ואחד תשב לזכר ולנקבה ולנדה שהזכר נגמר לארבעים ואחד והנקבה נגמרה לשמונים ואחד וחכמים אומרים אחד זכר ואחד נקבה זה וזה לאחד וארבעים ופריך בגמ' חכמים היינו ת"ק וכי תימא למסתמי' כדרבנן ויחיד ורבים הלכה כרבים [פשיטא] מהו דתימא מסתברא טעמא דר' ישמעאל דקא מסייע לי' קראי קמ"ל הלכך ה"נ איכא למימר למסתמי' אתא אע"ג דהתם קראי מסייע לי' לר' ישמעאל והכא ליכא קראי דמסייע לי' לר' יהודה הא אשכחן כי האי גוונא אע"ג דליכא קראי דמסייע לי' פ"ק דביצה דת"ר אין מולחין את החלבים ואין מהפכין בהם משום ר' יהושע אמרו שוטחן ברוח ע"ג יתידות אמר רב מתנה הלכה כר' יהושע איכא דאמרי א"ר מתנה אין הלכה כר' יהושע. בשלמא למ"ד הלכה אצטריכא סד"א יחיד ורבים הלכה כרבים קמ"ל הלכה כיחיד אלא למ"ד אין הלכה פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים מהו דתימא מסתבר טעמא דר' יהושע דאי לא שרית לי' ממנע ולא שחיט קמ"ל. הא למדת אע"ג דלא מסייע לי' קראי הוה אמינ' מסתבר טעמי' והלכה כמותו אפי' כנגד רבים והוצרך לפסוק דאין הלכה כמותו הלכך ה"נ אע"ג דהתורה אסרה לעשות בהם סחורה במינים טמאים ה"א דהיינו דוקא לחזר אחריהם מפני שנראה בעושה אנפרות והפקר בדברי תורה שעושה בהם סחורה ומחזר אחריהם אבל הכא שלא חיזר אחריהם ה"א דכי האי גוונא לא אסרה תורה לוקח ומוכר הלכך הוצרך למסתמי' לת"ק לאפוקי מדר' יהודה. הלכך שאר כל אדם לבד מן הצייד שקנה הרבה ביחד ונמצאו בהן מינין טמאין אסור לו למכור אותן אפילו בכדי דמיהן אלא חייב להפקירן:

סימן שלא

ירושלמי כדפרי' לעיל איקליס ר' בא דמר שמועה בשם זעיר מיני' מכאן שחייב אדם לנהוג ענוה בתלמידו ואם שמע דבר שההנהו אפי' מקטן ממנו חייב לאומרו בשמו והכי אי' בירוש' פ' כל ישראל נתנו מרועה א' אמר הקב"ה (למשה) אם שמעת מפי קטן מישראל והנייך לא יהא בעיניך כשומע מפי קטן אלא בשומע מפי גדול ולא בשומע מפי גדול אלא כשומע מפי [חכם ולא כשומע מפי חכם אלא כשומע מפי] נביא ולא כשומע מפי נביא אלא כשומע מפי רועה ואין רועה אלא משה כד"א ויזכור ימי עולם משה עמו וגו' ולא כשומע מפי רועה אלא כשומע מפי הגבורה נתנו מרועה אחד אין אחד אלא הקב"ה שנאמר ה' אחד שהקב"ה הוא אמת ודבריו אמת וכל שאומר אמת דברו של הקב"ה אומר:

סימן שלב

השיב רבינו יצחק ב"ר אברהם זצ"ל להרב רבי' יהונתן הכהן זצ"ל כתבת כלה לחי' מתי בשביעית או בשמינית כך פי' ר"ת בשמינית כדתנן עד מתי נהנין ושורפין בתבן וקש של שביעית עד שתרד רביעה שני' ואי בתבן וקש של שביעית האיך אפשר שתהא נקצר במרחשון תבואה שגדלה שליש בששית. ועוד תניא אוכלים בענבים עד הפסח ובזיתים עד עצרת ובגרוגרות עד חנוכה ובתמרים עד הפורים ואי בשביעית א"א להנות אא"כ בששית הלכך על כרחין שנת שמינית הי' ביעור כל אחד כמו שמפורש בזמנו וכן מצא בספר הרב ר' משה ב"ר מיימון זצ"ל. עוד כתבת ספק שביעית מה דינו אי בספק ערלה וכלאי הכרם לא ידעתי היכן שאלת אם בח"ל שביעית אינה נוהגת בח"ל ואע"פ שיש מקומות שהחמירו בהם לענין תרומה ומעשר כגון בבל ומקומות הסמוכים לא"י לענין שביעית לא החמירו כדאשכחן עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית ותנן נמי שלש ארצות לשביעית כל שהחזיקו עולי בבל מא"י עד כזיב לא נאכל ולא נעבד וכל שהחזיקו עולי מצרים מכזיב ועד הנהר ועד אמנם נאכל אבל לא נעבד ומן הנהר ומן אמנם ולפנים נאכל ונעבד ואם בא"י שאלת מאי שנא מערלה וכלאי הכרם דספיקא דידהו אסור בארץ פרק קמא דקידושין עד כאן:
סליקו להו הלכות ערלה ושביעית

סימן שלג

[(**בכתב** יד חסר ומתחיל מתיבת ופריך ונראה שענין הזה המוקף נחסר. ועיין חגיגה כא ע"ב תוס' ד"ה כעוביה. גיטין ד' טז ע"א תוד"ה הניצוק יבמות דט"ו ע"א תוד"ה עירוב ובר"ש פ"ח דטהרות מ"ע.) מתני' עירוב מקוואות כשפופר' הנוד כעובי' וכחללה בב' אצבעו' חוזרות למקומן. וקשה לר"ת זצ"ל דהכא משמע דבעינן דוקא כשפופר' הנוד והתנן הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומא' ולא לטהרה הא טופח להטפיח חיבור ומייתי לה בגיטין] ופריך הא נמי תנינא טופח להטפיח חיבור. חיבור פי' לטומאה ולטהרה הא למדת דלענין מקוואות טופח להטפיח הוי חיבור. הלכך הנקב בעי' שיהא כשפופרת הנוד אבל מים סגי בטופח להטפיח. ורבינו יצחק ב"ר שמואל פי' דגם המים בעינן שיתמלא אותו החוד שהיא כשפופרת הנוד דתנן פ"ה דמס' פרה שתי שקתות שבאבן אחת קידש אחת מהן המים שבשני' אינם מקודשים ואם היו נקובות זו לזו כשפופדת הנוד או שהיו המים צפים על גביהן אפילו כקליפת השום קידש את האחת מהן המים שבשניה מקודשין. והשתא מדקתני סיפא או שהיו המים צפין על גביהן אפילו בקליפת השום הוי חיבור ושניהם מקודשין מכלל דברישא שהכותל

שביניהם כשפופרת הנוד נקוב בעינן שיהיו גם המים כמלא החור דאי בקליפת השום סגי כש"כ על גביהן פרוצין מכל צד דסגי להו כקליפת השום וגם הלשון משמע אבל בנקב שביניהן בעינן מים מלא הנקב והוא הדין לענין מקוואות דבעי' שיהא מלא הנקב מן המים דחד טעמא הוא דתרווייהו בחיבור תליא מילתא. וההיא דמס' טהרות מפרש רבינו יצחק ב"ר שמואל דמיירי לענין השקה והשתא הוה לטהרה דומיא דלטומאה וה"פ וכן לטהרה שאם יש לו מים טמאים ורוצה להשיקו למקוה ולטהרו אם נוגעת במקוה כשיעור טופח לא הוה חיבור. אבל בטופח להטפיח הוי חיבור והוי מושקות. וה"נ מסתברא דקתני רישא מקל שהוא מלאה משקין טמאין כיון שהשיקה למקוה טהרה דברי רבי יהושע וחכ"א עד שיטבול את כולה הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חבור לא לטומאה ולא לטהרה האשבורן חיבור לטומא' ולטהר' אלמא דלענין השקה נישנית דמשקה טופח לא הוה חיבור. הא טופח להטפיח הוה חיבור אבל לענין עירוב המקוה בעינן הנקב כשפופרת הנוד וגם שיהא מן המים כשפופרת הנוד. והכי מוכח סוגיא דגיטין דמסיק על ההיא דטופח להטפיח דילמא לענין מקוואות מכלל דעד השתא לא איירי לענין מקוואו'. ודוקא לעירוב מקוואות בעינן כשפופר' הנוד אבל לענין מעיין כתב מורי רבינו שמחה בפירושיו בפרשת ביום השמיני. תניא בתוספתא פרק טבלא מעין היוצא לתלמי. פי' כלי' מן התלמי לבריכת ראשונים הרי אלו פסולים מפני שהן נשאבין כיצד הוא עושה נוקבו למעיין נקבים כל שהוא הכי גורס רבינו יצחק דסימפונט ונמצאו מים מועטים מטהרין את המרובין אלמא דלענין מעיין עירוב בשפופרת הנוד אבל בנקב כל שהוא ותו תניא בפ' דבתרי' עריבה שהיא מלאה כלים והשיקה למקוה צריכה בשפופרת הנוד ומעיין כל שהוא עכ"ל. מיהו ההיא דמעיין היוצא לתלמי אינה ראי' ברורה כי רבינו יצחק ב"ר שמואל פירשה שניקבו כדי לבטלה מתורת כלי כדפרי' לעיל מיהו מסברתו של רבינו יצחק דסימפונט יש ראיה כי הוא סבר דלמעיין אין צריך כשפופרת אלא בכל שהוא סגי הואיל וגריס נקבו למעיין נקבים כל שהן והייינו [שנוקב] את הנקבים כל שהן ומחברן למעיין. ונצוק וקטפרוס לענין עירוב מקוואות לא ידענא מאי אידון בה דתניא בפ' גיסטרא שלש גממיות שבנחל העליונה והתחתונה של עשרים סאה והאמצעית של ארבעים סאה חרדלת של גשמים נכנסת לתוכן ויוצאה מהן ר' יהודה אומר מאיר היה אומר מטבילין בעליונה ואני אומר בתחתונה וחכ"א בין כך ובין כך אין מטבילין אלא באמצעית שיש בה ארבעים סאה הרי ר' מאיר וחכמים סברי דקטפרס לא הוה חיבור דהא אמרי אין מטבילין בתחתונה:

סימן שלד

בב"ק פרק מרובה ובב"ב פ' המוכר את הבית אמר שהשאיבה דרבנן היא. ופי' רבינו תם שהשאיב' כולה דאורייתא היא דתניא בתורת כהנים פרשת ויהי ביום השמיני יכול אפי' מילא על כתיפו ועשה מקוה לכתחל' יהא טהור ת"ל מעיין. מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים. ותו פי' ר"ת דהלכה למשה מסיני דשלש' לוגין מים שאובים פוסלין את המקוה. ופי' דהיינו בתחל' כשאין שם מים כלל אבל אם הי' מקוה ארבעים סאה של מים כשירין חסר קורטוב ונפלו בו שלשת לוגין מים שאובין לא פסלי לה אלא מדרבנן ועלה קאמר במרוב' ובפ' המוכר את הבית שהשאיב' דרבנן. והביא ראי' דתנן בפ"ב דמקוואות ר' אליעזר אומר רביעית מים שאובין בתחל' פוסלין את המקו' ושלשת לוגין על פני המים. וחכ"א בין בתחל' בין בסוף שיעורן שלשה לוגין מדהחמיר ר' אליעזר טפי מרבנן ש"מ דלכתחל' פוסל מדאורייתא ואתיא שפיר דגזרו על שלשת לוגין בסוף שיפסלו אטו כולה שאובה שהיא דאורייתא. ואומר רבינו יצחק בר שמואל דלא אשכחן בשום מקום שאומר ששלשת לוגין פוסלין הלכה למשה מסיני. ואפי' אשכחן בשום מקום יש לפרש דלאו דוקא קאמר הלכה למשה מסיני והא דקאמר ר' אליעזר בתחל' ברביעית משום דרביעית הוא שיעור טביל' למחטין וצינורות כבר יש פסול מקוה עליהן וההיא דתורת כהנים נמי לאו ראי' היא דאיכא למימר דאסמכתא היא כמו מעשר פירות וירק וקיטנית דרבנן נינהו ומסמיך להו אקרא וכן דימוע דריש ממקדשו ממנו ופרק יוצא דופן מוכח דדימוע דרבנן. ואומר רבי' יצחק ב"ר שמואל דאפי' (כלהו) [כולו שאוב] לא פסיל אלא מדרבנן דתניא בתוס' פ"ב דמקוואות. מקוה שהניחו ריקן, ומצאו מלא כשר מפני שזה ספק מים שאובין למקוה מדקא מכשר לה מספק מכלל דכולו שאוב מדרבנן דאי דאורייתא הוה אזלינן בי' לחומרא והוה פסלינן לה מספק וליכא למימר דלא מיירי בכולו אלא שהיו בו מים אלא שהי' חסר. דא"כ הל"ל שהי' חסר ומצאו שלם דריקן משמע ריק לגמרי שאין בו מים כלל. ותו דתניא פ"ק דפסחים הדם והמים משקי בי' מטבחייא שנטמאו בין בכלים בין בקרקע טהורים ר' שמעון אומר בכלים טמאים בקרקע טהורין [אמר רב פפא הא דאמרן בקרקע טהורין] לא שנו אלא מים אבל דם לא ומים נמי לא אמרן אלא דהוו רביעית דחזו להטביל מחטין וצנורות אבל אין בהן רביעית טמאין. הא למדת דאפי' כולו שאוב חזו להטביל בי' דאורייתא דבכולו שאוב מיירי מדמפליג בין כלים לקרקע. וסתם משקה בי' מטבחייא נמי שאוב נינהו. ואע"ג דכולה שאיבה כשרה מדאורייתא גזרו רבנן עלייהו גזירה שמא יטבול בכלים ואין טבילה בכלים ומזתייעא לרבי' יואל זצ"ל. ובכולהו מים כשרים חסר קורטוב גזרו שפוסלין בהן ג' לוגין מים

שאובין דג' לוגין חשיבי שראויין לרחיצ' כי ההי' פ"ק דשבת דאמר שבתחל' היו טובלין במי מערות סרוחין והיו שופכין עליהן ג' לוגין מים שאובין: ורבי' שמשון ב"ר אברהם אומר דאדרב' ההיא דתוספתא סייעתא היא לר"ת דאמר שאיבה פסולה דאורייתא דקתני מקוה שהניחו ריקם ומצאו מלא כשר מפני שזה ספק מים שאובים למקוה וחזקת המקוואות כשירות. פי' חזקה כשאדם עושה מקוה ממים כשרים הוא. ודוקא משום דחזקה היא מכשרינן לי' הא לאו הכי פסלינן לי' מספק אלמא דכולה שאיבה דאורייתא היא מדאזלינן בי' לחומרא. ותו דקתני סיפא צנור המקלח למקוה והמכתשת נתונה בצדו ספק מן מכתשת למקוה ספק מן הצנור למקוה פסול מפני שהפסול מוכיח ואם יש בו רוב מקוה כשר מפני שזה ספק מים שאובין למקוה. פי' הכא ליכא למימר חזקה מפני שהפסול מוכיח שהמכתשת בצדו ויש לחוש שנפלו מן הצנור למכתשת ונפסלו ומשם למקוה ואם יש רוב מים כשרים במקוה כשר אלא מדמכשר ביש רוב מים כשרים ופוסל כשאין רוב מים כשרים ש"מ דשאיבה דאורייתא היא ואזלינן בה לחומרא. ותו דתנן בפ"ב מקוה שיש בו שלש גומות של מים שאובין של לוג לוג אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא הגיעו לגומא השלישית כשר וא"ל פסול אלמא פסלי' לי' מספק אלמא דמדאורייתא היא. וההיא דפ"ק דפסחים דקאמר בקרקע טהורין י"ל דמיירי במי גשמים שלא היו מעולם שאובין א"נ כמו שהי' מפרש הרב ר' משה מפנס"ו אע"ג דשאיבה כולה דאורייתא בקרקע טהורין משום דסבר שאובין שהמשיכוה כולה טהורה ועזרה היתה רצפה וא"א להם למים בלי המשכה שכשנופלים מן הכלי ע"ג הקרקע א"א שלא יהיו נמשכין הנה והנה. ופי' רבינו שמשון ב"ר אברהם דכולה שאיבה ע"י כלים שאינם מקבלים טומאה כגון כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה אפי' כולה שאיבה דידהו לא הויא כ"א מדרבנן והביא ראי' ממס' פרה פרק המקדש דתנן נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו מים לחבית פסולין עלי קנים עלי אגוזים כשרים זה הכלל דבר שמקבל טומאה פסולין שאינן מקבל טומאה כשרים ואמר עלה בפ"ב דזבחים מה"מ א"ר יוחנן משום ר' יוסי בר אבא אמר קרא אך מעיין ובור מקוה מים יהי' טהור הויתן ע"י טהרה תהא: פי' אע"ג דההוא קרא לענין מקוה כתי' מייתי ראי' מיני' אמים חיים אל כלי דגבי פרה [משום] דמשמע קרא שכל הויות יהיו ע"י טהרה ולא ע"י דבר המקבל טומאה וא"כ ע"כ שאיבה דאורייתא היא לכל הפחות בכולו שאוב ע"י כלים המקבלים טומאה אבל בכלים דלא מקבלי טומאה כגון כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה שפוסלין את המקוה כדאי' פ"ק דשבת בשמעת' די"ח דבר היינו מדרבנן דאי מדאורייתא כיון דלא מקבלי טומאה הויא הווייתו ע"י טהרה והאי דפריך בפ' המוכר

את הבית ובמרובה מכלל דשאיב' דאורייתא דמשמע דליכא שום שאיבה דאורייתא ולא מוקי לה בכולו שאוב שהוא דאורייתא היינו משום דקתני סתמא פוסל את המקוה דמשמע אפילו בשלשת לוגין בסוף:

סימן שלה

בפ"ק דשחיטת חולין תנן התמד עד שלא החמיץ אינו נלקח בכסף מעשר ופוסל את המקוה. ופירש רבינו שלמה יין הוזכר לענין קיחת כסף מעשר בירושלים ומים הוזכרו לענין לפסול את המקוה בג' לוגין מים שאובין אם נפלו לתוכן קודם שהומשכו בו ארבעים סאה עכ"ל. רוצה לומר שבפחות מג' לוגין מים שאובין אין המקוה נפסל והכי מוכח ממתני' דפ' יש מעלין במס' מקוואות ומייתי לה בגמ' דתנן שלשת לוגין מים חסר קורטוב שנתן לתוכו קורטוב יין ומראיה מראה היין ונפלו למקוה לא פסלוהו שלשת לוגין מים חסר קורטוב ונפל לתוכו קורטוב חלב ומראיהן כמראה המים ונפלו למקוה לא פסלוהו ר' יוחנן בן נורי אומר הכל הולך אחר המראה הרי לת"ק בסיפא אע"ג דמראיהן כמראה מים אעפ"ב לא פסלוהו הואיל ואין שם שלש' לוגין מים ממש ולר' יוחנן בן נורי פסלוהו דאזלינן בתר חזותא והוי כאן שלש לוגין מים. ועוד רוצה לומר רבינו שלמה דדוקא מקוה חסר פסלי שלשת לוגין מים שאובין כדפי' קודם שהומשכו בו ארבעים סאה אבל מקוה שלם לא. ותניא נמי הכי בתוספתא בפ"ק מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר קורטוב ונפלו לתוכו שלשת לוגין מים שאובין טמאין פסולין לחלה ולתרומה וליתן מהם לידים ופסול להקוות עליהן פחות משלשה לוגין אפי' כולן טמאין כגון שנפל לתוכן קורטוב אחד של מימי גשמים טהור וכשם שטהור לטבילה כך טהור לכל דבר. שמעי' מינה דדוקא חסר קורטוב נפסל ודוקא בשלשת לוגין. ותנן נמי פ' יש מעלין אלו פוסלין ולא מעלין מי כבשים ומי שלקות והתמד עד שלא החמיץ באיזה צד פוסלין ולא מעלין מקוה [שיש בו] ארבעים סאה חסר קורטוב ונפל מהם קורטוב ולא העלוהו פוסלו בשלשת לוגין. פי' נפל מהם קורטוב לתוכן ולא השלימו למ' סאה ואם נפלו ג' לוגין לתוכו פסלוהו הא למדת דדוקא מקוה חסר קורטוב נפסל. ודוקא בג' לוגין ולא בפחות דתנן בפ"ג ר' יהושע אומר כל מקוה שאין בו מ' סאה ונפלו לו ג' לוגין חסר אפי' קורטוב בשר מפני שחסרו בו ג' לוגין ושיעור קורטוב הוי אחד משמונה בשמינית הלוג כדתניא ס"פ המוכר את הספינה ולוג וחצי לוג רביעית ושמינית ואחד משמונה בשמינית וזהו קורטוב ושמינית הוי חצי ביצה ורביעית ביצה. וכן פי' ר"ת ז"ל דדוקא מקוה חסר נפסל בשלשת לוגין מים שאובים אבל מקוה שלם כל מים שבעולם אינם פוסלין אותו והכי מוכחי כל המשניות כדפרישׁ'. ותנן פ"ב מקוה שיש בו ג' גומות

של מים שאובין של לוג לוג אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא הגיעו לשלישית כשר. משמע כיון שהי' שלם בב' גומות אין הגומא השלישית מצטרפת לפסול. ותנן פרק המניח מים שאובין ומי גשמים שהם מתערבים בחצר כו' עד היו מקלחין בתוך המקוה אם ידוע שנפלו לתוכו מ' סאה מים כשרים עד שלא ירדו לתוכו ג' לוגין מים כשר. ותנן פרק כל המערב שלשה מקוואות בזה עשרים סאה ובזה עשרי' סאה מים שאובין והשאוב מן הצד וירדו שלשה וטבלו בהם ונתערבו המקוואות טהורין והטובלין טהורין הי' שאוב באמצע וירדו שלשה וטבלו בהן ונתערבו המקוואו' כמו שהיו והטובלין כמו שהיו. ותנן מטהרין המקוואות העליון מן התחתון כיצד [וכו'] הי' בעליון ארבעים סאה ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון מ' סאה. ותנן פ' יש מעלין נפל לתוכו יין ומוהל ושינו מראיהן פסול וכיצד יעשה ימתין עד שירדו גשמים ויחזרו מראיהן למראה המים היו בו ארבעים סאה ממלא בכתף ונותן לתוכו עד שיחזרו מראיהן למראה המים ותניא בתוספ' אחד שיש בו מ' סאה ואחד אין בו ונפלו שלשת לוגין מים שאובין הריני אומר לתוך ארבעים סאה נפלו פי' וכשר. מכל אלה שמעי' שהמקוה שלם אינו נפסל במים שאובים ולא עוד אלא שהשאובין נטהרו בהשקה מפסול שאובין שהי' עליהן כדמוכח ההיא דפ' המערב גבי שלש מקוואות. וההי' דהיו בעליון מ' סאה. וההיא דפ' יש מעלין דתנן היו בו מ' סאה נתן סאה ונטל סאה כשר. ומייתי לה בפ' הערל ואמר רב יהודה בר שילא אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן עד רובו אבל טפי מרובו פסול. אמאי הא טהר להן בהשקה. אומר ר"ת שאני התם דמיירי במי פירות שאינם כשרים לטבילה כלל כדקתני התם אבל שאר משקין הציר והמורייס והתמד משהחמיץ פעמים מעלין ופעמים אין מעלין ועלה קאי ההיא דנתן סאה ונטל סאה אבל מים הראוין וכשרים לטבילה אלא (שנפלו) [שנפסלו] מחמת שנשאבו (הנהו) [מהנדר] נתן סאה ונטל סאה כשרין עד עולם דקמא קמא נטהר ונכשר בהשקה וההיא דפ"ג דתנן בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה הימנו לעולם הוא בפיסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים שלשת לוגין. ותנן נמי מעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול ולא אמר בהני תרתי שיטהרו בהשקה פי' רבינו יצחק ב"ר שמואל דהתם בשלא הי' במי האמה ובמי המעיין ארבעים סאה קודם נשיקתן למי הבור ולמי השוקת וכיון דליכא ארבעים סאה לא מכשרי בהשקתן לשאובין לטבילת אדם וקמ"ל דאע"ג דהמעיין מטהר בכל שהוא והמקוה בארבעים סאה לטבילת אדם. מיהו אפי' מעיין בארבעים סאה כדאמר פ' חומר בקודש דהא ארעא חלחולי מחלחלא ובעינן ארבעים סאה במקום אחד ולא אהנו מי האמה להכשיר מי הבור לטבילת אדם בנשיקתו כיון דבדידהו גופייהו

ליכא שיעור טבילת אדם. וההיא תוספתא פ' טבלא שניתנה. דתניא מעיין היוצא לתלמי ומן התלמי לבריכה ראשוני' ראשונים הרי אלו פסולין מפני שהן נשאבין כיצד יעשה נוקבו מעין זקנו כל שהוא נמצאו מים מועטים מטהרים את המרובים. פי' רבינו יצחק ב"ר שמואל שהתלמי הוא כלי ואין במים ארבעים סאה קודם שיכנסו לכלי ואין מועיל חיבורו של מעיין להוציאן מידי שאובין והא דקתני נוקבו מעין זקנו כל שהוא כדי לבטלו מתורת כלי ואין מן המעיין לתלמי ארבעי' הלכך כשניקב התלמי כל שהוא ונתבטל מתורת כלי נטהרו מי הבריכה שהן כולן שאובין אפי' יש בהן אלף ע"י השקה של מים המועטים שמן המעיין לבריכ' שאין בהם אלא מ' סאה. וההיא דפ"ק דמכות דאמר רב יהודה אמר רב חבית מלאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה א"א לשלשת לוגין שלא יהיו במקום אחד ודוקא ים הגדול דקוו וקיימי אבל נהרא בעלמא לא תנ"ה הבית מלאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה אי אפשר לשלשת לוגין שלא יהיו במקום אחד וכן כבר של תרומה שנפל שם טמא. פר"ת דלא גרסי' מים אלא יין ראי מים הוה נטהרו בהשקה והטובל שם (לא) עלתה לו טבילה ותדע דקתני סיפא וכן ככר של תרומה שנפל שם טמא ואי במים מיירי אמאי טמא אלא ודאי לענין טומאה מהניא להו השקה והא מתנייא בתוספתא בפ' גממיות וגרסי' בה יין והכי נמי יש לגרוס במלתי' דרב יהודה יין שאינו ראוי לטבילה ולא שייך בי' טהרת נשיקה. ולא מבעיא מים שאובין שנתערבו במקו' של מים בשרים דנטהרו בהשקה אלא אפי' נושקין דרך הנקב אל המקוה אפ"ה מהניא להו השקה כדמוכח ההיא דשלש מקוואות דפירש' לעיל דמועלת טבילה לשלישי שטובל בשאוב כשהוא מן הצד אע"פ שאין מי השאוב מעורבי' בתוך המקוה הכשר אלא שנושקין מבחוץ כשהמים עולים. ותניא פ"ב דביצה ומטבילין כלי אגב מימיו לטהרו דהיינו השקת מים בלא תערובות למקוה ואפ"ה סלקא טבילה לגויה דמנא וש"מ לא בעי' שיערבו ממש אלא בנשיקה בעלמא סגי ונעשו זרועים ליטהר מטומאתו. ותניא בפ' גממיות היו בו מ' סאה ונפל לתוכו (מים) יין ונשתנו מראיו של חציו הטובל בין במקום המים בין במקום היין באלו לא נפלו היה שאוב והשיקו השיק במקום [היין והזה לא טהר השיק מקום המים במקום] המים טהר מקום היין לא טהר ומיירי (לעצמו) [לענין] טבילה שטהר מפסול שאובין דאי טהר מטומאתו קאמר הל"ל הי' טמא ולא הי' שאוב. מכל הני שמעי' דאע"ג דאין השאובין מעורבין במים כשרים אפ"ה מיטהר בנשיקה. ואפי' נשקי אהדדי כשערה מטהרי מפסול שאיבה שהית' עליהם כדתנן פ"ו מטהרין את המקוואות הרחוק מן הקרוב כיצד מביא סילון של חרס או של אבר מניח ידו תחתיו עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו אפי' בשערה

ודיו. וקשיא לי אני המחבר הואיל והמים טמאים יש להם טהרה במקוה ע"י השקה א"כ אמאי אינם נעשים אב הטומאה: היכא שמילא בכתף ארבעים סאה והמשיכם למקוה דרך מדרון או דרך חריץ הרב רבי' שמואל הכהן מלוניל פוסל ורבי' יצחק בר שמואל מספקא לי' אי כשר אי פסול. דתנן בפ"ה דתרומות אין המים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון ואמר בגמ' מאן תנא א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ר' אליעזר בן יעקב היא דתני' ר' אליעזר בן יעקב אומר מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים ממלא בכתף תשע עשרה סאה ופותקן למקוה והן טהורין שהשאיב' מטהרת ברבייה והמשכה פי' ברוב מי גשמים ובמיעוט שאובין שהמשיכן למקוה דרך חריץ או דרך מדרון ומותר לטבול בו מיד. והיינו לפי חשבון כשאין רוב מי גשמים. והא דשלשת לוגין פוסלין את המקוה היינו שנפלו מכלי אל תוך המקוה ופרכי' מכלל דרבנן סברי ברבייה ובהמשכה דלא אע"פ דאיכא רוב גשמים ומיעוט שאובין המשיכן אפ"ה פסולין מלטבול בהם. אלא הא דכי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן שאיבה שהמשיכה כולה טהורה מני לא ר' אליעזר ולא רבנן דאי רבנן הא אמרי אפי' כי איכא עשרים ואחד סאה מי גשמים (אבל) [כ"ש] שאיבה שהמשיכה כולה פסול אלא אמר רב פפא לפי חשבון כלים ויוסי בן חוני הוא. ועתה צריך לפרש דלר' אליעזר בן יעקב בעינן כ"א סאה מי גשמים ולרבנן שהמשיכה כולה כשירה כי היכי דליקום רב דימי כר' יוחנן. והקשה הרב רבי שמואל הכהן מלונ"ל היכן אשכחא פלוגתא כי האי גוונא דלר' חייא בר אבא ראב"י לקולא ורבנן לחומרא ולרב דימי רבנן לקולא וראב"י לחומרא. ע"כ פי' בע"א ע"פ שאילות דרב אחאי שכתוב בהו מקוה שחסר שנפלו לתוכו ג' לוגין מים שאובין פסול ואי אמשכינהו מבראי ע"י מרזיבא שקבעו ולבסוף חקקו לא פסלי אי אזלי למקוה דכי אתא רב דימי אמר שאיבה שהמשיכה כולה טהורה. ואצטרופי מצטרפי לארבעים סאה דתניא ראב"י אומר מקוה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמים ממלא תשע עשרה בכתף ופותקן למקוה והן טהורין שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה ואי אמשכינהו על ידי מרזיבא שחקקו ולבסוף קבעו פסול. ולא פסלי מים שאובין אלא לפי חשבון כדתנן אין מים שאובין פוסלין במקוה אלא לפי חשבון כלים. אמר ר"פ ויוסף בן חוני הוא ע"כ לשונו. ומדפסק כרב דימי וכר' אליעזר בן יעקב ש"מ דלא פליגי. ע"כ הוא מפרש דמעיקרא מסיק דמתני' ראב"י הוא דאמר דברבייה והמשכ' כשר לטבול בו מיד אבל אם אין רוב של מים כשרים פסול לטבול בו מיד וגם המקוה יהי' פסול שלא תועיל לו השלמה שאף כשישלימנו למ' סאה במי גשמים כבר נפסל בשאובין. והיינו כמתניתין אין המים פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון ולפי חשבון פוסלין שלא יהא לו תקנה עוד אפי' במ' סאה מי גשמים.

ופריך מכלל דלרבנן אפי' לרבוי' פסול לטבול בו עתה וגם אם אח"כ נתן בו מ' סאה שאובין. הוא פסול מדאוקמת למתני' דוקא כראב"י. א"כ הא דאמר רב דימי א"ר יוחנן שאיבה שהמשיכ' כולה טהורה כלו' אינה פוסלת את המקוה שאם נפלו שם מ' סאה מי גשמים יהי' כשר ולא נפסל בשאובין שהיו מתחלה בו כיון שהמשיכ' הא מני לא ר"א ולא רבנן אלא ודאי דהא דרב דימי אתיא לכול' עלמא כראב"י ורבנן ולא פסל אלא לטבול בו ע"י צירוף של שאובין לראב"י בלא רבייה ולרבנן אף ברבייה. אבל כשיהי' שם אח"כ מ' סאה של מי גשמים יהא כשר לטבול בו ולא נפסל בשאובין שבתוכו כיון שהמשיכן. וא"כ מתני' דלא כחד תנא דמשמע דלפי חשבון פוסלין המקוה שלא יהא עוד תקנה אפי' במ' סאה מים כשרים שיהא כשר א"כ אמאי פוסלין המקוה ממאי הוא פוסל עתה ממה שהי' קודם לכן. אלא ודאי קודם הי' ראוי להשלים במי גשמים ועתה שהשאובין בתוכו אינו ראוי עוד להשלים בין לראב"י בין לרבנן שאובה שהמשיכה כולה טהורה לטבול בו כשיהי' בו מ' סאה מי גשמים אבל לא יהי' בו מ' סאה מי גשמים אז פסול לכולי עלמא כדאמר רב דימי אמר ר' יוחנן. אלא אמר רב פפא לפי חשבון כלים ויוסף בן חוני הוא ע"כ סיגנון של הרב רבי' שמואל הכהן מלוניל ופירושו שפי' על פי השאילתות. הלכך לפי פירוש זה קיי"ל שאיבה שהמשיכה כולה פסולה לטבול בה. והיכא שיש במקוה כ"א סאין מי גשמים ומילא בכתף י"ט סאין והמשיכן לתוכו לראב"י כשר לטבול ולרבנן פסול. וקיי"ל כראב"י דמשנת ראב"י קב ונקי והלכה כמותו אף כנגד רבנן כדמוכח בהחולץ דתנו רבנן ראשון [ראוי] להיות כהן גדול והשני ממזר מספק ראב"י אומר אין ממזר מספק. ואמר התם דמוקמי לה דראב"י כב"ה כי היכי דלא תקשי הלכתא אהלכתא שהלכה כבית הלל הא למדת דהלכה כראב"י אפי' כנגד רבנן. ועוד הביא הרב רבי' שמואל ראי' לדבריו שהשאיבה שהמשיכה כולה פסולה מההיא דפ"ק דתעני' שהבאתי לעיל דפריך טבילה בחמין מי איכא שאובין נינהו ואי איתא מאי קשי' לי' נימא כגון שחממן והמשיבן ע"ג קרקע אלא מדלא קאמר הכי שמע מינה דשאיבה שהמשיכה כולה פסולה. ועוד הביא דתנן פ"ב המניח קנקנים בראש הגג לנגבם ונתמלאו מים ר' אליעזר אומר אם עונת גשמים הוא ישבר. פי' לפי שנראה שנתנם שם לקבל גשמים הוו להו שאובין והשתא מה בכך כי הם שאובין ימשיכם בקרקע ומה לו לשבר את הכלים. ועוד הביא דתנן הי' בעליון מ' סאה ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירד לתחתון מ' סאה. והשתא למה יתן השאובין בעליון ימשיכם בקרקע עד שירדו לתחתון. אלא מכל הלין שמעינן שהשאיבה שהמשיכה כולה פסולה לטבול בה. ורבינו יצחק ב"ר שמואל אומר דשפיר אתיא כדפרישנא מעיקרא דלר' חייא בר

אבא א"ר יוחנן השאיבה מטהרת ברבייה והמשכה כדפרישנא לעיל. ורבנן סברי ברבייה והמשכה לא. והוי לראב"י דוקא ברובה ודמשיכה כשירה אבל כולה לא ולרבנן אפי' שאיבה שהמשיכה כולה כשירה והוי ראב"י לחומרא ורבנן לקולא. ולא תיקשי לך היכן מצינו כה"ג דלר' חייא בר אבא ראב"י לקולא ורבנן לחומר' ולרב דימי ראב"י לחומרא ורבנן לקולא דאשכחן כה"ג בפר' שמנה שרצים דתנן אין עושין הילמי בשבת אבל עושה הוא מי מלח וטובל בהן פתו ונותן לתוך התבשיל. אמר ר' יוסי והלא הוא הילמי בין מרובה בין מועט איבעי' להו ר' יוסי לאיסור או להיתר [א"ר יהודה להתיר] מדלא קתני ר' יוסי אוסר א"ל רבה הא מדקתני סיפא ואלו הן מי מלח [המותרין] מכלל דלאיסו' קאמר אלא אמר רבה לאיסור. הא התם לרב יהודה רבנן לחומרא ור' יוסי לקולא ולרבה רבנן לקולא ור' יוסי לחומרא. ונראה בעיני אני המחבר דלא דמיא ההיא להכא. דהכא ר"ח בר אבא ורב דימי איפליגו וקיימי בפלוגתייהו. אבל רב יהודה הי' סבור לפרש דר' יוסי להיתר מדלא קתני ר' יוסי אוסר ואותבי' רבה מסיפא ושתיק לי' (רב') [רב יהודה] ומשמע דהדר בי'. אלא אני המחבר אומר דאשכחן כה"ג בפרק החולץ דת"ר ראשון ראוי להיות כה"ג והשני ממזר ראב"י אומר אין ממזר מספק [מאי קאמר אמר אביי ה"ק ראשון ראוי להיות כ"ג ושני ממזר מספק] הוה ואסור בממזרת ראב"י אומד אין ממזר מספק אלא ממזר ודאי ומותר בממזרת. רבא אמר הכי קאמר ראשון ראוי להיות כהן שני ממזר ודאי הוה מספק ומותר כממזרת. ראב"י אומר אין ממזר ודאי מספק אלא ספק ממזר הוה ואסור בממזרת. הא למדת דלאביי רבנן לחומרא דאסרי לי' בממזרת וראב"י לקולא ולרבא רבנן לקולא וראב"י לחומרא. וההיא דפ"ק דתענית אומר רבי' יצחק ב"ר שמואל דלאו מילתא היא דלדידי' נמי אמאי לא שני לי' כ"א סאין כשרין שהמשיך לתוכן י"ט סאין חמין וכראב"י א"נ שהי' בו מ' סאין ונתן עליהן אלף סאין (חוזרין) חמין שאובין שכיון שהמקוה כשר אינו נפסל עוד בשאובין. ואותן המשניות איבעית אימא כולהו ראב"י נינהו ואבע"א מורה לנו דינם בע"א שישבור הקנקנים שלא נתנם שם לקבלה. ובההיא דהיו בעליון מ' סאה מודה לנו דין ממלא בכתף. הלכך מספקא לי' לר' יצחק בר שמואל אי יכול לעשות מקוה שלם ממים שאובים שהמשיכו ויהי' כשר לטבול בו בלא מים אחרים כמו שמשמע פשט ההלכה או שמא אסור. שלא שרי בשאיבה שהמשיכה כולה לטבול בו עתה עד שיהי' בו מ' סאה מים שאינם שאובים כמו שמשמע בשאילתות. והרב ר' משה מפונטווייש פי' לפי אורחי' דשאיבה שהמשיכה כולה כשירה כדפריש' לעיל באותה שמועה דשאיבה כולה אי דאורייתא אי דרבנן. הלכך שלש מחלוקת בדבר ה"ר שמואל הכהן מלוניל סבר שאיבה שהמשיכ' כולה פסולה ורבינו יצחק ב"ר שמואל

מספקא לי' וה"ר משה מפונטוויישא פשיטא לי' להכשירה. הלכך אנו על מי נסמוך בואו ונסמוך על דברי ה"ר שמואל הכהן דקא מסייע לי' השאילתות. דר"ח בר אבא ורב דימי לא פליגי ולא נסמוך על דברי רבי' יצחק דהא מספקא לי'. ותו דקשה לי' ההיא דשאילתות. ולא נסמוך על ה"ר משה דלא ידענא מאי טעמא. הלכך שאיבה שהמשיכה כולה פסולה לטבול בה. ואם באו בה מ' סאה מי גשמים אח"כ כשירה: תניא בתוספתא דטהרות פ' אמר לו ר' אליעזר מקוה שאוב שהגליד טהר משום מים שאובין נמחה כשר להקוות עליו:

סימן שלו

וכשמנקים את המקוה ומוציאין רפש וטיט וצרורות ומוציאים עם הצרורות כלים מלאים מים ואי אפשר להזהר בשום ענין שלא ישפכו מן הכלים מים השאובין בכלים וחוזרים ונופלים למקוה בשהוא חסר ממ' סאה. על זה כתב מורי רבינו אב"י העזרי דאע"פ ששאבו בכלי כיון שלא נתכוין לשם שאיבה שרי וכשירה מקוה זה לטבול בו. דתנן במקוואות פ"ב המסלק את הטיט לצדדין ומשכו הימנו שלשת לוגין כשר. פי' מפני שמושך ואינו תולש ממנו לגמרי. הי' תולש ומשכו ממנו שלשת לוגין פסול ור' שמעון מכשיר מפני שלא נתכוין לשאוב. והלכתא כר' שמעון אע"ג דפליגא אסתמא דתנן פ"ד ומייתי לה פ"ק דשבת בשמעת' די"ח דבר המניח כלים תחת הצנור. פי' שקבעו ולבסוף חקקו שאין בו פסול שאיבה כ"א מחמת כלים. אחד כלים גדולים ואחד כלים קטנים. פי' דלא תימא דלא חשיבי. ואפי' כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה דלא חשיבי כלים לקבלת טומאה פוסלין את המקוה אחד המניח ואחד השוכח דברי ב"ש וב"ה מטהרין בשוכח. פי' רבינו שלמה זצ"ל דלא חשיבה שאיבה הואיל ולא לכך נתכוין. אמר ר' מאיר נמנו ורבו ב"ש על ב"ה. ומודים בשוכח בחצר שהוא טהור. ופי' ר"ש (במניח) [בחצר שלא] תחת הצנור ונתמלאו מן הנוטפין ונפלו למקוה שהוא טהור. אמר ר' יוסי עדיין מחלוקת במקומה עומדת. פי' ר"ש במניח תחת הצנור לא נמנו ורבו עלי' לבטל דברי ב"ה ולא הודו לב"ש. והלכתא כר' יוסי לגבי דר"מ דאפי' במניח תחת הצינור דאיכא מקצת כוונה ושכחו ב"ה מטהרין ולפי ראות עיני הך דב"ה עדיפא מדר' שמעון. ואמ' התם פ"ק דשבת אמר רב משרשיא (א"ר אמי) [דבי רב אמרי] הכל מודים הניחן בשעת קישור עבים ד"ה פסולין בשעת פיזור עבים ד"ה טהורין לא נחלקו אלא [שהניחם] בשעת קישור ונתפזרו וחזרו ונתקשרו מר סבר בטלה לי' מחשבתו ומ"ס לא בטלה מחשבתו. ואע"ג דחזרו ונתקשרו מטהרין ב"ה אליבא דר' יוסי דלא חשיב כוונה. ותו תנן בפ"ד המניח טבלא תחת הצנור אם יש לה לבזבז פוסלת את המקוה אם לאו אינה פוסלת זקפה לידוח בין

כך ובין כך אינה פוסלת משמע כיון דכוונתו לידוח לא חשיבה. ואע"ג דתנן פ"ב המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים ר' אליעזר אומר אם עונת גשמים היא או אם יש מיעוט מים בבור ישבר. פי' דאחשבינהו מפני שצריך להם. וא"ל לא ישבר ר' יהושע אומר בין כך וב"כ ישבר או יכפה אבל לא יערה. והלכתא כר' יהושע ומה לי לנגבן ומה לי אם זקפן לידוח. ותו דר' יהושע פליג ואמר בין כך ובין כך דמשמע דאפי' אם אינה עונת גשמים ישבר כדי שימשכו על גבי הקרקע עד שלא יפלו למקוה או יכפה וישפוך המים וימשיכם בלא שבירת כלי אבל לא יערם בלא המשכה ששאובין הן (ויתן אמרין) [והא דאמרינן] בשעת פיזור עבים ד"ה טהורין י"ל ה"מ בשוכח אבל במניח אפי' ב"ה מודו ומסלק את הטיט לא דמי למניח עכ"ל. ושלח את דבריו למורי רבינו שמחה זצ"ל והשיב לו אם דינו כמו מקוה שהוא מעיין כמו מקוותינו לפי דעתי אין מים שאובין פוסלין בו אפי' אין בו ארבעים סאה דכיון דמעיין מטהר בכל שהוא יש בו לעולם שיעור שלם ותנן פ"ק למעלה מהן מי מעיין שמימיו ממועטין שירבו עליו מים שאובין משמע בתחלה. ותנן בפ"ה מעיין שהוא משוך כנדל ריבה עליו והמשיכו שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין להטביל בו כל שהוא. ואם אתה דן על מקוה מי גשמים והבאת מרבי שמעון דמכשיר שלא נתכוין לשאוב. לפי דעתי אינה דומה דה"פ לא נתכוין לתלוש המים כ"א הטיט. אבל כאן שמתכוין עם המים לתלוש מודה ר' שמעון אע"פ שחזרו ונפלו בלי כוונה כדתניא בתוספתא ר"פ גיסטרא הטביל בו את הסגוס וזבו מימיו ג' לוגין במקוה כשר עקרו מתוכו פסול. ור' שמעון מתיר עד שיתכוין לתלוש. ומהמניח שהבאת טול לך מה שהבאת דמשמע אע"פ שהניחה לידוח ולא זקפה דפסול אע"פ שלא היתה כוונתו שיפלו מן הטביל' למקוה. ומה שהוכחת מהמניח [אינה ראיה] דליכא תפיסת ידי אדם בשאיבתו. ותניא בספרי דפסול מקוה תלוי בתפיסת ידי אדם. ע"כ לשון מורי רבינו שמחה זצ"ל. וכן נראה בעיני אני המחבר שהוא פסול דתניא פרק טבלא מים הנוזלין מאליהן מן הים מן הנהר והעולין באנטלייא פוסלין את המקוה. ואפי' נופלין לאחר מיכן למקוה מעצמן פוסלין אותו כדקתני העולין באנטליא. פי' אנטליא הוא הגלגל שמורידין בו הכלי למקוה ושואבין בו מי מקוה וכשמעלין את המים בכלי למעלה חוץ מן המקוה אע"פ שמעצמן נופלין המים מן הכלי למקוה אפי"ה פוסלין אותו. כדאמר סוף ויקרא רבה בפרשת אשרי משכיל העוה"ז דומה לגלגל אנטלייא דמתמלי מתרוקן מתרוקן מתמלי פי' בערוך גלגל שמשימין הבנאים על הבנין כשבונין בגובה ומשליכין על הגלגל חבל ארוך ושני ראשיו למטה וקושרין בשני ראשיו שני דליים ושמם אנטליא המלא עולה והריקם יורד וחוזרין חלילה כן בני העולם אחד יורד ואחר עולה. למדתי משם שאנטליא

הוא גלגל השואבין בכלי. וא"ל ששואבין בו מן הים או מן הנהר שא"כ אז נופלין ממנו לים או לנהר והאיך יפסלו את המקוה אלא ודאי כי האי גוונא עסקינן שהיו מנקין את המקוה ושואבין המים בכלי והמים נופלין מן הכלי למקוה ופסלי לי' ואתי' אפי' לר' שמעון שהרי נתכוין לשאוב מים ולהוציאן לחוץ. וכבר הי' מעשה בריגונשבורק שהיו מנקין את המקוה וכשנחסר ממ' סאה נשפך מן הכלי למקוה ופסל אותו הרב ר' משה ב"ר חסדי' זצ"ל וצוה להוציא כל המים לחוץ ולסתום הנקבים מקום שהיו נובעין ולנקותן. ולא שמעתי ראי' שלו מנין. אך ע"ז אני תמי' כי המקוה שבריגונשבורק הי' מעיין ואין מים שאובין פוסלין בו כמש"כ מורי רבינו שמחה זצ"ל. ונראין לי דבריו עיקר דכיון שהוא מקוה לכלים הרי שם מקוה עליו ואינו נפסל כמו שהוכיחו מן המשניות. וגם לאדם נראה בעיני שהמעיין הוא מקוה אע"פ שאין בו מ' סאה כגון תינוק קטן שגופו עולה בפחות מארבעים סאה כדתניא בתורת כהנים בפרש' ביום השמיני אי מה מעיין מטהר בכל שהוא אף מקוה מטהר בכל שהוא ת"ל אך מעיין מעין מטהר בכל שהוא והמקוה בארבעי' סאה וההוא קרא באדם איירי שאין לנו מעיין ומקוה כתובים בתורה כי אם בהאי קרא. ותו דקתני מעיין דומיא דמקוה מה מקוה לאדם אף מעיין לאדם ותנן פ"ק למעלה מהן מקוה שיש בו ארבעים סאה שבו טובלין ומטבילין למעלה מהן מעיין שמימיו מועטין שירבו עליו מים שאובין. שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעיין להטביל בו כל שהוא משמע נמי דמעיין דומיא דמקוה מה מקוה לאדם אף מעיין לאדם והא דקתני רישא גבי מקוה שבו טובלין ומטבילין דהיינו טובלין אדם ומטבילין כלים וגבי כל שהוא דמעין קתני להטביל ולא קתני טובלין היינו משום דטובלין משמע בני אדם גדולים וא"א לו לטבול אלא בארבעים סאה. וההיא דפ"ג דתנן בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצא' ממנו לעולם הוא בפיסולו עד שיתחשב שלא נשתייר מן הראשונים שלש' לוגין. לא כמו שפי' לעיל דמיירי שלא היו מי האמה מ' סאה קודם נשיקתו לבור דכיון דליכא מ' סאה לא מכשרי בהשקתו לשאובין לטבילת אדם שאע"פ שהמעיין מטהר בכל שהוא. לטבילת אדם מיהו אפי' מעיין בארבעים סאה. לא כך אלא ודאי המעיין מטהר את האדם אפי' בפחות ממ' סאה וכגון שכל גופו עולה בהן. וההוא היינו טעמא כמ"ש מורי רבינו שמחה בפירושיו בת"כ בפ' ביום השמיני דוקא נקט אמת המים דדרך זחילה אינו חיבור דקטפרס אינה חיבור. וכן פי' רבינו יצחק דסימפו"נט והאמה נכנסת כגון חרדלת גשמים עכ"ל. וההיא דתוספתא פ' טבלא דתניא מעיין היוצא לתלמי ומן התלמי לבריכה התם כדגריס רבינו יצחק דסימפונט כיצד הוא עושה נוקבו למעיין נקב כל שהוא דהיינו שנוקבו כדי לחברו למעיין ולא לבטלו מתורת כלי ובכל

מעיין מיירי ל"ש יש בו מ' סאה ול"ש אין בו מטהר השאובין בחיבורו ואינו נפסל בשאובין. כאשר כתבתי כן נראה בעיני הלכה למעשה אני יצחק בר משה נב"ה המחבר. ושוב מצאתי שכתב מורי רבינו שמחה בפירושיו מעיין מטהר כל שהוא הכל לפי מה שהוא. אדם וכלים לפי מה שהן יכולין להתכסות בבת אחת כלים אפי' פחות מרביעית ותינוק אפי' פחות ממ' סאה עכ"ל:

סימן שלז

[א]

תנן בפ"ה ב"ש אומרים מטבילין בחרדלית וב"ה אומרים אין מטבילין ומודים שהוא גורר כלים וטובל בהן וכלים שגרר בהם לא הוטבלו. פי' חרדלית מי גשמים המקלחין מן ההר כדתניא בתוספתא פ' טבלא איזהו חרדל מי גשמים הבאים מדרון רואין אותם אם יש מתחלתן ועד סופן צרוף מ' סאה מטבילין בהם ואם לאו אין מטבילין בהם דברי ב"ש ובה"א אין מטבילין בהם עד שיהיו לפניו עוגל ארבעים סאה ומעשה בכובסים שהיו בירושלי' שהיו גודרין את הכלים וטובלין בהם. והכל מודים שכלים שגדר בהם לא הוטבלו. שהיו גודרים כלים. פי' שהיו עושים בכלים גדר בתוך החרדלית כדי שלא יקלחו ויעמדו ויהי' במקום אחד מ' סאה כב"ה דאמרי עד שיהא לפניו עוגל מ' סאה וקסבר גודרין בדבר המקבל טומאה וכר' יהודה כדפרי' (לעיל) בההיא דאבוה דשמואל דעביד לבנתי' מקוואות ביומי ניסן ולית הלכתא ככובסים דקיי"ל כר' יוסי דאמר אין מעמידין בדבר המקבל טומאה כדפרי' לקמן והיינו כדברי רבינו שלמה פ"ב דשחיטת חולין דתנן פ"ה ומייתי לה פ"ב דחולין גל שנתלש ובו מ' סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורין ואמרי' התם מהו דתימא לגזור משום חרדלית של גשמים ופי' רבינו שלמה חרדלית זרם של גשמים המקלחים בכח מן ההר אין טובלין בו דתנן הניצוק והקטפרס אינו חיבור ולא הוה מקוה דמ' סאה שהרי אין מ' סאה במקום אחד ואע"פ שיש הרבה למעלה ולמטה הא קתני אינו חיבור. חרדלת היינו קטפרס מדרון. ורבינו האי גאון אמר חרדלית שבאין מדליו של ההר עכ"ל. והיינו דרבא דאמר רבא פ' חומר בקודש מקוה שחלקו בסל ובגרגותני הטובל שם לא עלתה לו טבילה. דהא ארעא חלחולי מחלחלא ובעי' ארבעים סאה במקום אחד:

[ב]

ושיעור ארבעים סאה כדתניא ע"פ ורחץ את בשרו במים במי מקוה את כל בשרו במים שכל גופו עולה בהן וכמה הן אמה על אמה ברום שלש אמות ושיערו חכמים מקוה מ' סאה:

[ג]
והטובל צריך שיטבול כולו כאחד למעוטי שלא ירחץ אבר אבר. ורחץ את בשרו כולו כאחד. והטובל אל יטבול לחצאין כדתניא בתוספתא בפ' גממיות הקופץ למקוה הרי זה מגונה. והטובל במקוה פעמיים ה"ז מגונה. פי' לחצאין לא עלתה לו טבילה אלא אגב דתנא רישא מגונה תני הא נמי מגונה. האומר לחבירו כבוש ידך עלי ה"ז מגונה ר' יהודה אומר כבוש ידך עליו עד שתצא נפשו. וכתב כה"ג כי לא נפישי מייא למרמי בהו איתתא. קומתא כולה מגנדרא כי ביניתא ושפיר דמי. פי' בפישוט ידים ורגלים. ופי' ר"ת לאפוקי מדרב יוסף דאמר מיכן רמז לנדה שתשב עד צוארה במים. ויש לומר שיש לפני' עוגל של מ' סאה אלא שאין עמוקין ולא דמי לחרדלית שאין מ' סאה במקום אחד:

[ד]
תנן בפ"ה ב"מ שיש בו מ' סאה טובלין ומטבילין. מטבילין בחריצין ובנעיצין ובפרסות החמור המעורבת בבקעה. חריצין רחבין ומרובעין כמערה ואינן מקורין אלא כל פיו פתוח נעיצין קצרין מלמטה ורחבים מלמעלה ואלו ואלו אין להם שוליים בקרקע:

[ה]
ומקוה דכלים מדאורייתא ברביעית כההיא דפ"ק דפסחים דתניא הדם והמים משקה בית מטבחייא שנטמאו בין בכלי בין בקרקע טהורין. ר' שמעון אומר בכלים טמאין בקרקע טהורין. אמר רב אשי הא דאמרת בקרקע טהורין לא שנו אלא מים אבל דם לא ומים נמי לא אמרן אלא דהוי רביעית דחזו להטביל בהן מחטין וצינורות. ופי' רבינו שלמה התם לעיל כדברי ר' שמעון דרביעית הוא מקוה דאורייתא. כי כתי' מ' סאה באדם הוא דכתי'. והאי רביעית. היינו רביעית המקוה והתם כל עשר רביעיות דקתני רביעית הלוג הם מדחשיב התם רביעית שמן לנזיר דהוא חצי שיעור של התודה דיליף לה מקרא פרק התודה וחצי לוג שמן לתודה כדתנן בפ' שתי מדות. ועוד תנן התם שבע מדות של לח היו במקדש. וקא חשיב חצי הלוג ורביעית הלוג והדר קתני רביעית מה הי' משמשת רביעית מים למצורע ורביעית שמן לנזיר ותו דחשיב התם רביעית דם דמטמא באוהל וא"א לומר רביעית הקב דהיינו לוג דבנזיר פרק כ"ג מוכח שהוא פחות מחצי לוג דקאמר זקנים הראשונים מקצתם היו אומרים חצי קב עצמות וחצי לוג דם לכל רובע עצמות ורביעית דם לא לכל אלמא דרביעית הלוג היא. ופ"ב דזבחים אמר רב פפא אם קרח בו רביעית מטבילין בו מחטין וצנורו' דמהכשירה דמקוה קא אתי והמעיין מטהר מן התורה בכל שהוא כדתניא בתורת כהנים וכדתנן פרק קמא דמקוואות כדפרישׁ' לעיל:

[ו]

ובטלו רבנן רביעית דמקוה וגזרו שגם הכלים צריכין ארבעי' סאה כההיא פ"ג דנזיר דאמר ר' אלעזר עשר רביעיות הן נקיט רב כהנא בידי' חמש סומקתא וחמש חיורתא כדמפרש התם ופריך ותו ליכא והאיכא רביעית דמקוה פי' דחזיא להטביל מחטין וצנורות ומשני בר מההיא דבטלו רבנן והצריכו לכלים כמו כן מ' סאה. והיינו דתניא בתוספתא כ"מ שאדם טובל בהם ידים וכלים טובלים בהם אין אדם (וכלים טובלים) [טובל] בהן ידים וכלים אין טובלין בהם. וההיא דפ' בתרא דע"ז דתנן הלוקח כלי תשמיש מן העכו"ם את שדרכו להטביל יטביל ותנא כולן צריכין טבילה בארבעים סאה מה"מ אמר רבא אמר קרא וטהר הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת ההיא אסמכתא בעלמא היא ואינו כ"א מדרבנן שביטלו רבנן רביעית דמקוה דכלים והצריכו להם מ' סאה כמו לאדם. ודוקא רביעית דמקוה בטלו אבל המעיין שמטהר בכל שהוא לא בטלו רק שיוכל להכנס בהמעיין מטהר ועדיין הלכה דמעיין כמקומה עומדת. וכן פי' רבינו שמשון בפירושיו בפ"ק דאע"ג דבטלו רביעית דמקוה מ"מ כל שהוא דמעיין לא בטלו:

[ז]

תניא בת"כ בפרשת ביום השמיני אי מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה בזוחלין ת"ל אך מעיין המעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן. כתב מורי רבינו שמחה בפירושיו מת"כ. ממעט דוקא מעיין מטהר דרך נביעה וזחילה ולא מקוה אבל מעיין לא ממעט מלטהר באשבורן דאך לא קאי אלא אמעיין דכל הימים ממעיין הם נובעים מן המקור ואע"פ שאינם זוחלין כדתנן פ"ה דמקוואות ומייתי לה ס"פ שמנה שרצים דכל הימים במקוה ר' יוסי אומר הימים מטהרין בזוחלין וכי לית לי' דטובל בים הגדול עלתה לו טבילה. ותניא בתוספתא פרק ארץ הכותים מעשה ברבן גמליאל ואונקלוס הגר שהיו באשקלון וטבל ר"ג במרחץ ואונקלוס הגר בים. אמר ר' יוסי בן קפוסאי עמהן הייתי ולא טבל ר"ג אלא בים. ואמר פ"ק דמכות חבית שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה. דא"א לג' לוגין במקום אחד. הא לאו הכי עלתה לו טבילה אע"ג דימים אינם זוחלים דקוו וקיימו עכ"ל. וכן פר"ת כדפרי' לעיל בתשובה של הרב רבינו שמואל ב"ר שלמה זצ"ל:

[ח]

כתוב בה"ג מר אחא משבחא הוה הכי אמר. היכא דסבור נהרא. לא סלקא טבילה לאתתא וא"ל מר שמואל הוה מעשה דסברוה לנהרא ושרא אבא למטבל בה א"ל קטן היית א"ל גדול הייתי א"ל דלמא הוה בי' בזעא פורתא דשפכי מיא אהדדי דלעולם לייפי הדדי ולא פסקי מהדדי. ותו כתוב בהן ונהרא דסכור דאית בי' עקולא דהוה מ' סאה

במקוה דמי ושפיר לטבילה. וכתב מורי רבינו שמחה זצ"ל בפירושיו מתור' כהנים. כמדומה דבעי למימר מעיין הנסכרים וקוו וקיימו בטל מהן דין מעיין הואיל ואינו טובל בהן דרך זחילתו ובעי מ' סאה ובפחות מכאן לא סלקא בי' טבילה לאיתתא אא"כ יש בהן נקב כל שהוא שמחוברין לנהר. וכמדומה דראייתו מהא דתנן בפ"ח מעיין שהעבירו ע"ג בריכה והפסיקה ה"ה במקוה כ"ז שהוא בגומא ובעי מ' סאה חזר והמשיכו לאחר שנתמלא' הגומא חזר לזחילתו ונמשך פסול לזבין דנפסל מדין מים חיים מיהו תורת מעיין עליו לטהר בכל שהוא וחוזר ומושך עכ"ל:

[ט]

תנן פ"ה הזוחלין כמעיין והנוטפין כמקוה העיד ר' צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים נוטפין שעשאן זוחלין סומך אפי' מקל אפי' קנה ואפי' זב ואפילו זבה יורדים וטובלים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומא' אין מזחילין בו. פי' רבינו שמשון ב"ר אברהם הזוחלין כגון מי נהרות שהן זוחלין כמעיין הן לטהר בכל שהוא ובזחילה. הנוטפין כגון מי גשמים במקוה הן לטהר באשבורן דוקא ולהצריך מ' סאה. וה"ט דאבוה דשמואל בפ' במה אשה דעביד לבנתי' מקוואות ביומי ניסן שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין. ואין הנוטפין מטהרין (בזוחלין) בהזחל'. שהן כשרין. כלו' בזחילה הואיל ונוטפין מועטין. (הואיל) ואצטריך לאשמעינן אפי' במקום שאין כדי טבילה בזוחלין אא"כ נוטפין משלימין להם דאי לא תימא הכי מאי קמ"ל פשיטא דא"כ יפסלו כל הטהרות אפי' למ"ד נהרא מכיפי' מבריך. נוטפין שעשאן זוחלין כגון מקוה שפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין סומך אפי' מקל או קנה או זב או זבה סומכין ביד או ברגל וסותמין מקום יציאת המים ועומדין במקום אחד ונעשין אשבורן ויורד הטמא וטובל. כל דבר המקבל טומאה אפי' טהור כיון דמקבל טומאה אין מזחילי' בו כלומר אין מעמידין מקום זחילתן וטעמא דר' יוסי כדתנן במס' פרה פ"ו נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעברו מים לחבית פסולין דדבר המקבל טומאה פוסל. ומפ' טעמא פ"ב דזבחים דא"ק מקוה מים יהי' טהור הוייתו ע"י טהרה תהא ומיהו יתכן דאפי' ר' יהודה דפליג הכא מודה התם דהכא המקוה עשוי ושלם עכ"ל. וקיי"ל כר' יוסי ואהא פירושא סמכינן ופי' ר"ת ליתא כדפרישנא לעיל: [י]

תנן פ"ז אלו מעלין את המקוה ולא פוסלין שלג וברד כפור והגליד והמלח וטיט הנרוק אמר רבי עקיבה היה רבי ישמעאל דן כנגדי לומר השלג אינו מעלה את המקוה והעידו אנשי מידבא משמו שאמר להם צאו והביאו שלג ועשו מקוה לכתחלה ר' יוחנן בן נורי אומר אבן הברד כמים. כיצד מעלין ולא פוסלין מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת

ונפל מהם [סאה] לתוכו העלתו נמצאו מעלין ולא פוסלין. ואמר ספ"ק דסוכה מי איכ' דאצטרופי מצטרף והוא עצמו אינו כשר. אמר ר' יצחק בן אלישוב אין טיט הנרוק יוכיח שמצטרף לארבעים סאה והטובל בו לא עלתה לו טבילה. כתב בערוך כגון מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות ומימיו עכורין ואין זכין ואילו רוצין להפריד מים זכים לבדו הי' כל' סאין והשאר יהי' טיט והוא הנקרא טיט הנרוק כשמריקין את המים יורק הטיט עמהם ויוצא עם המים מפני שהוא מעורב במים. הטובל במ' סאה מכוונות שיש בהם הטיט הזה תעלה לו טבילה ויטהר ואלו הי' ארבעים סאה כולן טיט הזה לא הי' כשר לטבול בו. והטובל בו לבדו לא עלתה לו טבילה. ותנן פרק ב' מקוה שיש בו ארבעים סאה מים וטיט ר' אליעזר אומר מטבילין במים ואין מטבילין בטיט. ר' יהושע אומר במים ובטיט באיזה טיט מטבילין בטיט שהמים צפים על גביו ואם היו המים מצד אחד מודה ר' יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט באיזה טיט אמרו בטיט שהקנה יורד מאליו. דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר מקום שאין קנה המדה עומד אבא אלעזרבן דולעאי אומר מקום שהמשקלות יורדת ר' אליעזר אומר היורד בפי חבית ר' שמעון אומר הנכנס בשפופרת הנוד ר"א ב"ר צדוק אומר הנמדד בלוג. ותנן פרק אלו חוצצין באדם טיט היון וטיט היוצרים וגץ יוני איזהו טיט היון זה טיט הבורות שנאמר ויעלני מבור שאון מטיט היון. טיט היוצרים כשמו ר' יוסי מטהר בשל היוצרים ומטמא בשל מרקא גץ יוני אלו יתירות הדרכים שאין טובלין בהם ואין מטבילין בהם ושאר כל הטיט מטבילין בו כשהוא לח. פי' בערוך ר' יוסי מטהר בשל יוצרים ומטמא בשל מרקא. פי' טיט שמערב בו דברים אחרים לחזקו כדכתיב תמרוק ברע. וכתיב ובתמרוקי הנשים. והוא שער של צאן. וי"א טיט מתוקן לעושי כלי חרס שרוי בלובן ביצה לתקן הכלים שנסדקו ואין המים ממחקו. ותניא בתוספתא בפ' טבעת ר' יוסי מטמא בשל מרקא מפני ששפין בו סדקי כלים. גץ יוני אלו יתידות הדרכים כו'. תני' בתוספתא פ' טבעת אלו הן יתידות הדרכים אלו שמהלכין עליהן בימות הגשמים והן מתמעכין על הבגדים מצד אחד אינו חוצץ משני צדדין חוצץ דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר משום ר' ישמעאל אף מצד אחד ר' יוסי משום ר' ישמעאל אומר ברכין אף מצד אחד. והן מתמעכין על הבגדים. פי' בערוך והן כגון גומות מלאות מים ושפתי הגומות נקראים יתידות הדרכים. פ"א הם חפירות שעושין הבהמו' וימלאו מים בחורף ובקיץ ומזיקין רגלי ההולך עליהן וכשהן לחין נקראין גץ יוני. וכשהן יבישין נקראין יתידות הדרכים וע"כ נקראין יתידות שהן משופעין כיתידות כשייבשו. תניא בתוספתא טבעת שנתונה בלבינה של טיט טופח והטבילה טהורה ואם הי' הטיט יון וחביריו כאלו לא טבלה. לגין שהוא מלא מים שאובין

ונתון על בן טיט טופח אם היו המים שקועין בטיט והטבילו טהור ואם הי' טיט היון וחביריו כאלו לא טבל: [יא]

תניא בתוספתא בפ"ק למעלה מהן מי תמצית שלא פסקו שמטבילין בהן את (הכלים) [המים] ואין מטבילין בהן אדם ידים וכלים זה הכלל כ"מ שאדם טובל בהן ידים וכלים טובלין בהם אין אדם טובל בהן ידים וכלים אין טובלין בהם ואלו הן מי תמצית כל זמן שהגשמים יורדים וההרים בוצצין פסקו הגשמים וההרים בוצצין הרי הן כמי תמצית פסקו מלהיות בוצצים הרי הוא כמי גבים. החופר בצד הים בצד הנהר במקום הביצים הרי הן כמי תמצית. החופר בצד המעיין כ"ז שהן באים מצד המעיין אע"פ שפוסקין וחוזרין ומושכין הרי הן במעיין פסקו מלהיות מושכין הרי הן כמי תמצית. וההרים בוצצין פי' פולטין מים כדתנן כיצד צולין את הפסח מביא שפוד של רמון תוחבו מתוך מעיו עד בית נקובתו ואמר בירושלמי למה של רמון אמר ר' חייא כל העצים בוצצין משקין ושל רמון אינו בוצץ משקין מה אנן קיימין אם בלחין ואפי' של רמון בוצץ משקין אי ביבישין אפי' כל עצים אינן בוצצין משקין אלא כיני כל העצים יבישין מבחוץ ולחים מבפנים. רמון יבש מבחוץ ויבש מבפנים. ופי' כל העצים בוצצין משקין פי' פולטין משקין והוי לי' פסח מבושל כדפרכינן בגמרא דידן ונייתי של דקל איידי דאית בי' שיבי מפיק מיא והוה לי' כמבושל. החופר בצד הים בצד הנהר במקום הביצים הרי הן כמי תמצית פי' מי תמצית שלא פסקו. החופר בצד המעיין כל זמן שהן באים מחמת המעיין אע"פ שפוסקין וחוזרין ומושכין הרי הן כמעיין פי' דמטהר בכל שהוא אע"פ שאין בו ארבעים סאה. פסקו מלהיות מושכין הרי הן כמי תמצית אית דגרסי כמי גבים:

סליקו להו הלכות מקוואות בע"ה

סימן שלח

בפרשת זאת תהי' תורת המצורע כתיב ואשה כי תהי' זבה דם יהי' זובה בבשרה שבעת ימים תהי' בנדתה כל הנוגע בה יטמא עד הערב. כתוב בת"כ אשה אין לי אלא אשה גמורה מנין לרבות את הקטנה ת"ל ואשה. מיכן אמרו בת יום אחד לנדה. בת עשרה ימים לזובה. כי תהי' מן הדבור והילך. כי תהיה זבה יכול אפי' זבה מכל מקום תהי' טמאה. ת"ל והיא גלתה את מקור דמיה לימד על הדמים שאינם אלא מן המקור. וזו הברייתא מייתי לה ר"פ בנות כותים אלא שקצרה בעל התלמוד. ולמדנו מכאן שבת יום אחד הוי' נדה דאורייתא. ותו למדנו שאין דם טמא אלא מן המקור. והיכא שנעקר דם מן המקור ויצא לבית החצון ולא יצא לחוץ טמאה נדה. כדתנן פ' יוצא דופן כל הנשים מיטמאות בבית החיצון שנא' דם יהי' זובה בבשרה. [ותניא בת"כ בבשרה] מלמד שהיא

מטמאה בפנים כבחוץ. הלא דין הוא מה אם הזב שהוא טעון ביאת מים חיים אינו מטמא בפנים כבחוץ נדה שאינה טעונה מים חיים אינו דין שלא תטמא בפנים בבחוץ ת"ל בבשרה מלמד שהיא מטמאה בפנים כבחוץ אבל זב תנן פ' יוצא דופן שאינו מטמא עד שתצא טומאתו לחוץ. פי' רשב"ם נדה דאורייתא אפי' ראתה ו' ימים מונה אחד והן. אם פסקה בשביעי טובלת לערב ומותרת לבעלה והיינו קולא. ואיכא נמי חומרא דאם לא ראתה אלא יום ראשון תשב שבעה. ואם לא פסקה כל שבעה הרי הטילה התורה עלי' י"א יום שבין נדה לנדה שתשמור בהם יום כנגד יום. שאם ראתה ביום ראשון תשמור עד למחרתו מעת לעת. אם פסקה הרי היא טהורה. ואם ראתה ג' ימים רצופין מאותן י"א יום הרי היא זבה ולא תטהר אא"כ תשב ז' ימים טהורין דכתי' וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר. וזהו חומר שבהן שבימי נדות עולין ימי טומאה עם ימי טהרה. ובימי זיבה אין עולין לה. ויש בהן קולא מה שאינה צריכה לשמור שבעה אלא יום כנגד יום. ואלו נדה סופרת ששה והוא עכ"ל. ויש ללמוד כל דבריו מברייתות. תחלה הא דפי' אפי' ראתה ששה ימים מונה אחד והן. תניא כוותי' בת"כ גבי בועל נדה יטמא שבעת ימים. שיספור שבעה לביאה אחרונה והלא דין הוא מיטמא במת ומיטמא בנדה. מה מצינו כשהוא מטמא במת אינו סופר שבעה אלא לטומא' אחרונה אף כשהוא מיטמא בנדה לא יספור שבעה אלא לביאה אחרונה. או כלך לדרך זו היא מיטמא ומטמא את בועלה מה היא אינה סופרת שבעה אלא לראי' ראשונה אף כשהוא מיטמא בנדה לא יספור שבעה אלא לביאה ראשונה. הרי לך להדיא דנדה אפי' ראתה כל ששה אינה מונה אלא מראי' ראשונה. ותניא נמי הכי ס"פ בא סימן (חמשה) [ששה] ימים טמאין וששה ימים טהורין. משמשת חמשה ימים ושוב אינה משמשת לעולם. שבעה ימים טמאים ושבעה ימים טהורין. משמשת רביע ימיה מתוך עשרים ושמנה ימים. למדנו מברייתא זאת דמראי' ראשונה היא מונה. ובפרק תינוקת גמ' הזב והזבה שבדקו אמר רב ששת א"ר ירמי' בר אבא אמר רב נדה שהפרישה בטהרה בשלישי שלה סופרת למנין שבעה. ופריך נדה ספירה למה לי אפי' רואה אינה מונה אלא מיום ראשון. והא נמי דפי' דאם לא ראתה אלא יום ראשון תשב שבעה. תניא כוותי' בת"כ שבע' ימים תהי' בנדתה לא בזיבתה כל שבעה יכול עד שתהא רואה כל שבעה ת"ל תהי' אע"פ שאינה רואה אין לי אלא ימים לילות מנין ת"ל תהי' לרבות את הלילות. [יכול] בין סמוכין בין מפוזרין ת"ל תהי' תהא הווייתן אחת. מנין שאינה טובלת מבע"י ת"ל שבעת ימים תהיה בנדתה. כל שבעה. הרי לך דאע"פ שאינה רואה אלא יום אחד טמאה כל שבעה. ותנ"ה ס"פ בא סימן יום אחד טמא ואחד טהור משמשת שמיני ולילו אלמא אע"פ שאינה רואה כל

שבעה טמאה שבעה ימים. והא דפי' אם פסקה בשביעי טובלת לערב ומותרת לאו כגון שפסקה כל יום שביעי [אלא אפי' ראתה כל יום שביעי] ושעה אחת פסקה הרי זו טובלת לערב ומשמשת כדתניא ס"פ בא סימן יום אחד טמא ויום אחד טהור משמשת שמיני ולילו דהשתא שביעי הוה טמא ומשמשת לערב. ותניא שבעת ימים טמאים ושבעת ימים טהורים משמשת רביע ימי' פי' שאחר שבעת ימים טמאים היא משמשת. ותניא לעיל מה אלו נדה שלא הפרישה בטהרה מן המנחה ולמעלה לא תהא בחזקת טמא' ופרש"י אלמא כיון שראתה היום הוי' כל היום הזה בחזקת חוזרת ורואה עד גמר היום עכ"ל. ומשום כך צריכה בדיקה בין השמשות ואם בדקה ומצאה טהורה טובלת לערב ומשמשת. ובדיקה זאת אינה כ"א חששא דרבנן כדפי' רשב"ם דחיישינן הואיל ומעיינה פתוח דילמא התחילה לראות שעה אחת קודם ביהש"מ וראתה כל בין השמשות ולא פסקה עד שנכנסה בליל שמיני ומשמשת בעלה בועל נדה. הלכך אם לא בדקה בין השמשות מוחזקת בטומאה ואינה לא טובלת ולא משמשת עד למחר מיהו אפי' טומאת ספק ליכא וטהרות נוגעין בה דאינה [אלא] חששא דרבנן עכ"ל. הרי למדתי דאפי' ראתה בשביעי ולא בדקה סמוך לביה"ש בחזקת טהרה היא וטובלת ומשמשת אלא שרבנן החמירו הואיל ומעיינה פתוח והצריכוה בדיקה (ותניא) [ותנן] בהדיא פ' תינוקת נדה שבדקה עצמה ביום השביעי שחרית ומצאתה טהורה [וכו' עד ר' יהודה אומר וכו'] ה"ז בחזקת טמאה. משמע אבל אם ביהשמ"ש הפרישה ה"ז בחזקת טהורה אע"פ שבדק' שחרית ומצאתה טמאה. ובדיקה זו אינה כ"א דרבנן. ושלש מחלוקת בבדיקה. לת"ק שביעי הוא דמטהרתה ובדיקת שחרית אפי' לשני לא. לר' יהודה אפי' בדיקת שחרית לא מטהרתה עד שתפריש בין השמשות. ולרבנן בתראי אפי' בשני. ודוקא בשני. אבל ראשון לא משום דההוא יומא נפתח ואינו נסתם בו ביום ולא חשיבה הפסקה. ומוכח בגמ' בברייתא דלר' אפי' ביום ראשון מהני בדיקה. אבל הא דפי' ואם לא פסקה כל שבעה הרי הטילה התורה עלי' י"א יום שבין נדה לנדה. דמשמע מלשונו דוקא שלא פסקה אבל אם פסקה אין נוהגין בה י"א יום הא ליתא אלא ל"ש פסקה ביום שביעי ל"ש לא פסקה משמיני מתחילין י"א יום. ואם ראתה יום אחד שומרת השני. וכן אם ראתה שלשה ימים רצופים הרי היא זבה גדולה וצריכה לספור שבעה נקיים. וראי' לדבר דתניא בס"פ בא סימן יום אחד טמא ויום אחד טהור משמשת שמיני ולילו. וארבע לילות מתוך שמנה עשר. והיינו שהיתה טמאה בשביעי ולא פסקה ומשמשת ארבע לילות מפני שצריכה לשמור יום כנגד יום. והדר תני שני ימים טמאים ושני ימים טהורים משמשת שמיני ושנים עשר ששה עשר ועשרים דהיינו פסקה בשביעי ומשמשת שמיני

ושנים עשר ואחד [עשר] אע"פ שהוא טהור אינה משמשת מפני ששומרת אותו לתשיעי ועשירי. הרי למדנו מזאת הברייתא דל"ש פסקה בשביעי ול"ש לא פסקה נוהגת י"א יום. ול"ש שראתה שלשה ימים רצופין סמוך לנדתה ול"ש [סוף] ימי זיבתה ול"ש תוך ימי זיבתה לעולם היא זבה וצריכה שבעה נקיים כדתניא בתורת כהנים דמייתי לה ס"פ תנוקת יכול הרואה שלשה תחלה תהא זבה. ומה אני מקיים אשה כי תהי' זבה ברואה יום אחד אבל רואה ג' ימים בתחלה תהא זבה ת"ל על נדתה אחר נדתה היא מטמאה. ואינה מטמאת בתחלה אין לי אלא סמוך לנדתה מופלג מנדתה מנין ת"ל או כי תזוב. אין לי אלא מופלג מנדתה יום אחד. שנים שלשה ארבעה חמשה. ששה שבעה שמנה תשעה עשרה מנין מה מצינו ברביעי שהוא כשר לספירה וכשר לזיבה אף אני מרבה את כל אלו שהן כשרין לספירה וכשרין לזיבה מנין לרבות את אחד עשר ת"ל בלא עת נדתה או יכול שאני מרבה את שנים עשר. אמרת לאו ומה ראית לרבות את אחד עשר ולהוציא את שנים עשר אחר שריבה הכתוב ומיעט מרבה אני את אחד עשר שהוא בספירת בלא עת נדתה ומוצא אני את שנים עשר שאינה בספירת בלא עת נדתה אין לי אלא הרואה שלשה שהיא זבה מנין לרואה שתים שהיא זבה ת"ל ימי זובה בימי נדתה מנין לרוא' יום אחד שהיא זבה ת"ל כל ימי זובה. מנין שהיא משמרת להם יום אחד ת"ל טמא יהי' יכול כשם שהי' משמרת אחד לאחד כך תשמור שנים לשנים. ודין הוא מה אם הזב שאינו סופר אחד לאחד סופר שבעה לשנים זבה שהיא סופרת אחד לאחד אינו דין שתספור שנים לשנים ת"ל יהי' לה אין לה אלא יום אחד. כך שנוי' בת"כ וקצת היא משונה בגמרא דידן. והיכא שראתה שביעי שמיני תשיעי אינה זבה להצריכה שבעה נקיים אלא שומרת עשירי דיה. וראי' לדבר ס"פ בא סימן ג' ימים טמאין וג' ימים טהורין. משמשת שני ימים ושוב אינה משמשת לעולם. פי' הואיל שדרכה לראות שלשה ולשפות שלשה נמצא ששפתה רביעי חמישי וששי. שביעי שמיני תשיעי ראתה שומרת עשירי ומשמשת אחד עשר ושנים עשר ושוב רואה שלשה עשר וארבע עשר וחמשה עשר והוי' זבה גדולה ואינו משמשת לעולם. כי צריכה שבעה נקיים וזאת לא יעברו עליה לעולם ז' נקיים כי כל שעה רואה שלשה ושופעת שלשה למדנו משם ששביעי אינו מצטרף בהדי שמיני ותשיעי לעשותה זבה. ופי' רשב"ם ס"פ תינוקת גבי אחד עשר יום שבין נדה לנדה הלכה למשה מסיני בין סוף נדה לתחלת נדה משכלו שבעה ימי נדה אינו חוזרת להיות נדה לישב לראי' אחת ששה והוא עד שיכלו אחד עשר יום ואי חזיא בתוך י"א ימים ג' ימים לא הוי תחלת נדה לעולם עד שתספור שבעה ימים רצופים ואם ראתה בשביעי סותרת את הכל וחוזרת ומונה ז' ימים נקיים וכן לעולם לא הוי' תחלת נדה עד שתשב ז' ימים

נקיים בלא שום סתירה עכ"ל. וכדבריו כן מוכח ס"פ בנות כותים גמרא וכמה היא קשוי' האמר לוי אין הולד מטהר אלא ימים הראוים להיות זבה ורב אמר אפי' לספירת זבה אמר רב אדא בר אהבה ולטעמי' דרב אפי' ימים הראוין לספי' סתירת זיבתה פי' כיון דאמר רב דהנך ימים דשייכי בתר זיבה טהרינהו רחמנא לענין קושי אף ימים הראוין לספירת : מתרמיא לה טבילת מצוה ושריא לה ואתא לאייתינהו ד' אמות ברה"ר הרי לך להדיא דטבילה בזמנה מצוה והלכה כסתם מתניתין. ונמצא בתשובות הגאונים אתתא דראתה נדה ושכיב לה שכיבא בתר הכי ואתרמי לה טבילה בתוך ז' טובלת כדרכה ואינה חוששת. אבל לשמש עם בעלה אסורה עד משלם יומי אבילות וביום שמיני טובלת במים ומותרת לבעלה ולא שמיני דבתר נקיים אלא שמיני דאבילות דלא עדיפי ז' ימי אבילות מיום הכיפורים וט"ב. דתניא לגבי יוה"כ וט"ב כל חייבי טבילות [טובלין] כדרכן בין ביוה"כ בין בט"ב. וכן נמי לענין כיבוס וחילוף דלא עדיף אבל ממועד דתנן ואלו מכבסין במועד. וכן פי' רב היי גאון זצ"ל. מיהו י"א דבט"ב אסור לטבול דאמר פ"ב דביצה בירוש' עלה דההיא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בט"ב בין ביו"כ ר' חנינא סגן הכהנים אומר כדי הוא בית אלקינו שיאבדו עליו הכהנים טבילה פ"א בשנה. ופסיק התם כר' חנינא ורוצים לומר דה"ה לנדה שאסור' לטבול בט"ב. וי"א דוקא כהנים אסורים לטבול בט' באב שהיו עובדי עבודה אבל נדה שריא. וכמו רבי שהי' רוחץ בי"ז בתמוז ומסתבר להחמי'. ומה שפסק רשב"ם דאשה בזמה"ז לא תטבול בשמיני משום סרך בתה דאתיא לטבול בשביעי ובאה (משום) [לידי] ספק. ע"ז הקשה מורי רבינו אבי העזרי דאי איתא דאף לאחר חומרא דר' זירא שייכא הך גזירה א"כ כי א"ל רב אחא ברי' דרבא מכדי האידנא כלהו ספק זיבות נינהו לטבול ביממא דשבעה אמאי לא אהדר לי' משום סרך בתה דאתיא למטבל בששי דאף רב הדר בי' לגבי ר' יוחנן דאמר רב חייא בר אשי אמר רב נדה בין בזמנה בין שלא בזמנה אינה טובלת אלא בלילה מפני סרך בתה. ולא הוה צריך לומר משום דר' שמעון. ופי' הלכה למעשה דבזמן הזה ליכא למיחש לסרך בתה דהואיל ואצרכוה רבנן שבעה נקיים כר' זירא אית לי' הכירא ומותרת לטבול בשמיני לכתחלה ולא חיישי' דילמא אתי' לטבול בשביעי. והא דאתקין רב אידי בר אבין בנרש בשמיני משום אונסא דאריותא דמשמע אי לאו אונסא הוה אסור בשמיני. היינו שבימיו לא פשטא חומרא דר' זירא כדאמ' לעיל היכא דאחמור אחמור והיכא דלא אחמור לא אחמור. ולא נהירא לי דהא דפריך אמאי לא תירץ דגזרינן שביעי אטו ששי (הא) דניחא לי' שביעי אטו שביעי עצמו דגזרי' טבילת שביעי אטו שמא תראה בשביעי. ותו דבשלמא אי גזרי' שמיני אטו שביעי כדפי' רשב"ם דמקצת היום בכולו וכשספרה

מקצת שביעי כבר חזיא לטבילה מדאורייתא ואי טבלה בשמיני אתיא נמי למטבל בשביעי והשתא דתיקון טבילה בלילה ליכא למטעי ומתשיעי לשביעי נמי דכיון דכ"כ רחוק ליכא למטעי. אבל אי הוה גזרי' שביעי אטו ששי הא לאו גזירה היא (היכי) דתטעי מתשיעי שהיא עת טבילתה אטו ששי שהוא תוך ימי ספירתה דאלת"ה קודם חומרא דר"ז האיך נשים טובלות במוצאי שביעי ליגזר אטו מוצאי ששי. ותו הלא בימי רבא כבר פשטה חומרא דר"ז כדא"ל רב אחא ברי' דרבא לרבא מכדי האידנא כלהו ספק זבות שוינהו כו' ש"מ שכבר נהגו כחומרא דר"ז בעירו של רבא ואפ"ה אמר בסמוך רבא שרא במחוזא למטבל ביממא דתמניא משום אכילאי משמע אי לא משום אכולאי הוה אסור למיטבל בתמניא הלכך אין נראה בעיני כלל להתיר לטבול בשמיני אם לא מפני האונס כדפי' רשב"ם ומצותה לטבול בליל שמיני לאחר שהחשיך. ופי' ר"ת דאין להחמיר כל כך רק שאחר שתשוב לביתה יהי' לילה דתו ליכא למיחש שמא תבא לידי ספק דהואיל שהבת רואה את אמה שטובלת סמוך לחשיכה מרגשת ויודעת וליכא למיחש שמא תטבול מבע"י הבת שלא ראתה את אמה. ותמי' בעיני האיך התקינו לנשים בזמה"ז שהן ספק זבות שהן טובלות לכתחלה בלילה והא תניא בת"כ גבי זבה מנין שהיא טובלת מבע"י ת"ל והביאה אל הכהן אל פתח אוהל מועד כיצד היא מביאה אותם אל פתח אוהל מועד. אלא א"כ היתה מעורבת שמש. מלמד שטובלת מבע"י. ותניא ומייתי לה בפרק כל כתבי הקודש הזב והזבה והמצורע והמצורעת ובועל נדה וטמא מת טבילתן ביום נדה ויולדת טבילתן בלילה בעל קרי טובל והולך כל היום כולו. ופ"ק דיומא כל חייבי טבילות טבילתן ביום נדה ויולדת טבילתן בלילה. ותו אמר בסמוך תני ר' חייא הזב והזבה והמצורע ובועל נדה וטמא מת טבילתן ביום. נדה ויולדת טבילתן בלילה ובהלכה דטועה מוכח (דאע"פ) דאפי' בדיעבד אם טבלה בלילה דאין טבילתה טבילה. דפריך התם סוף שבוע קמא נטבלא פי' שהרי כבר ספרה שבעה נקיים ונטבלה ביום שביעי. ומשני חד בשבוע לא קא מיירי פי' אין ה"נ שטובלת אלא שאינה מונה אותה בכלל ל"ה טבילות. משום דבשבוע חדא לא קא מיירי. הא למדת שאע"פ שכבר טבלה אמש חוזרת וטובלת למחר ביום. ונראה בעיני דסמכי' אמתני' דתנן בפ' תנוקת הרואה יום אחד עשר וטבלה לערב ושמשה. ב"ש מטמאין משבב ומושב וחייבין בקרבן וב"ה פוטרין מן הקרבן. ופי' רשב"ם דבהא פליגי דב"ש סברי דאחד עשר בעי שימור [וב"ה סברי לא בעי שימור]. הלכך הואיל וטבלה עד שלא ספרה מקצת שביעי לא עלתה לה טבילה. ופטורה מן הקרבן. אבל מטמא משכב ומושב מדרבנן. הא למדת שזבה שטבלה עלתה לה טבילה. וההיא הלכה דטועה. שמא ה"ט דלא עלתה לה טבילת לילה משום

שאע"פ שמנתה מקצת ליל שביעי אכתי קיימא תוך ימי ספירה עד שתספור מקצת יום שביעי. ודוחק הוא. מיהו לבי מגמגם דנראה בעיני דאינה ראיה ההיא דתינוקת למנהג שלנו דהתם בזבה קטנה עסקינן. וזבה קטנה לאו בת קרבן היא. והא דאמר זבה טובלת ביום היינו מהבאת קרבנותי' לעזרה ילפי' לה בת"כ. כדפריש' דלא כתי' קרבן אלא בזבה גדולה לאחר שכפרה שבעה נקיים. ותו דאם זבה קטנה טעונה קרבן. א"כ ה"ל למתניי' פ"ק דמגילה אין בין זבה גדולה לזבה קטנה אלא שזו סופרת ז' נקיים וזו סופרת יום אחד הא לענין קרבן זה וזה שוין. כדתנן אין בין זב הרואה שתי ראיות לזב שרואה שלש אלא קרבן. ואמר בגמ' הא לענין משכב ומושב וספי' שבעה זה וזה שוין. ותו דהכא מתני' מי קתני וטובלת לערב. שטבלה קתני. ומצינו למימר דאפי' לב"ה בדעבד דוקא מהני לה טבילה. אבל לכתחלה לא תטבול אפי' זבה קטנה אלא ביום: ואשה שטבלה צריכה ליזהר שלא תכנס למרחץ ביום טבילתה שלא תשפוך על עצמה ג' לוגין מים שאובין ביום טבילתה כדאמר פ"ק דשבת אלו פוסלין את התרומה האוכל אוכל ראשון והאוכל אוכל שני והשותה משקין טמאין והבא ראשו ורובו במים שאובין ופי' רש"י בו ביום של טבילה וטהור שנפלו על ראשו ועל רובו ג' לוגין מים שאובין פי' אפי' שלא ביום טבילה. והא ליכא למימר דלא גזרו על הבא ראשו ורובו במים שאובין אלא דוקא בטובל לאכול בתרומה אבל בנדה לבעלה לא גזרו דההוא טעמא דגזרו בתרומה שייך נמי בנדה לבעלה דאמר לקמן מ"ט גזרו בהו רבנן אמר רב ביבי בר אביי אמר רב (אשי) [אסי] בתחלה היו טובלין במי מערות המכונסין שיש בהן ארבעים סאה והיו נותנין עליהן ג' לוגין מים שאובין התחילו ועשאו' קבע וגזרו עליהם טומאה מאי קבע אמר אביי שהיו אומרים אלו ואלו מטהרין [וכו']. א"כ ה"ט שייך נמי בנדה והאיך היו מניחין מלגזור בנדה זו גזירה עצמה. ותו אי בנדה לא גזרו א"כ יאמרו כמו שבנדה אינם טמאים הוא הדין לתרומה ותו דק"ו הוא אם לאיסור מיתה חשו. דבהן טמא האוכל בתרומה במיתה. כדתניא פ' אלו הן הנשרפין לאיסור כרת לא כש"כ דנדה לבעלה בלא טבילה בכרת היא כההיא פ"ק דשחיטת חולין דאתמר נדה שנאנסה וטבלה רב אמר טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה ור' יוחנן אמר אף לביתה לא טהורה וא"ל רבא לרב נחמן לרב דאמר טהורה לביתה כו' איסור כרת התרת איסור מיתה מבעי'. ופרש"י דברת חמור ממיתה דימיו נכרתין וזרעו נכרת כדכתי' ערירים יהיו ואע"ג דבבועל נדה לא כתיב ערירים מ"מ הוקשו כל עריות בהיקש דר' יונה פרק הבא על יבמתו הלכך מסתבר דאפי' בנדה גזרו וצריכה ליזהר שלא ליכנס למרחץ ביום טבילתה וגם שלא לשפוך על עצמה ג' לוגין מים שאובין או יותר שלא הוזכרו שלשת לוגין אלא לומר שעל פחות מכאן לא גזרו (או) על

שלשת לוגין ויותר מג' לוגין גזרו. וא"ת א"כ לא משכחת לכל נשים דהואיל שפירשנו שגזירה זו גם לענין נדה א"כ שום אשה לא תרחוץ כ"א בימי נדתה דהא גזרו על כל טהור שנפלו על ראשו ורובו ג' לוגין מים שאובין. וכשרוחצת הרי נפלו על ראשה ג' לוגין מים שאובין ואסורה לבעלה. דא לאו שאילה דכשגזרו על טהור שנפלו עליו ג' לוגין מים שאובין עשו אותו כטמא שרץ וכטמא נבילה. וכן האשה שנפלו עלי' הרי היא כטמא שרץ ומותרת לבעלה שלא עשו אותה בעבור כך אלא טמאה בעלמא. ותו דאפילו את"ל שעשאוה בנדה בכך ה"מ דרך נפילה אבל דרך ביאה ודרך רחיצה לא כדפי' ריב"א דלא גזרו על הבא ראשו ורובו במים שאובין דאין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה ואי גזרו נמי על הטהור שבא ראשו ורובו במים שאובין לא הי' יכול שום אדם לרחוץ. ותדע שלא גזרו כ"א דוקא דרך נפילה אבל דרך נתינה לא שאם תאמר דרך נתינה נמי גזרו א"כ תמה על עצמך האיך תשעת קבין מטהרין בעל קרי את הטהור מטמאין את הטמא מטהרין. והא טעות הוא לומר שג' לוגין מטמאין ויותר מג' מטהרין דמסתמא על יותר נמי גזרו. ותשעת קבין לבעל קרי אמר פ' מי שמתו בברכות בפ"ק החולה שנתנו עליו תשעת קבין מים וטהור שנפלו על ראשו ורובו שלשת לוגין מים שאובין טהור לעצמו אבל להוציא את הרבים ידי חובתם עד שיבוא בארבעים סאה של מים חיים ר' יהודה אומר ארבעים סאה מ"מ. ולמדנו משם שתשעת קבין לבע"ק בנתינה מטהרין. ולמרנו משם ששלשת לוגין מים שאובין שנפלו על ראשו ורובו גזרו אף על החולה כדתני שטהור לעצמו ואינו מוציא את אחרים עד שיטהר בארבעים סאה ש"מ שלא לתרומה בלבד גזרו. ומורי רבינו אבי העזרי כתב בתשובה אחת דע כי רבינו שכ"ט החמיר וכתב בתוספותיו על מי שנכנס ראשו ורובו במים שאובין אחר טבילתו דלא עלתה לו טבילה. ואני כתבתי בחבורי להיתר כמו שכתבת דבעלה חולין הוא כדאיתא פרק השוחט מכלל לכתחלה טוב ליזהר עד כאן לשונו. ושוב שלחתי להרב ר' ישעי' מטרני וזה אשר השיב לי. ומאי דכתב מר שהורית הלכה למעשה על אשה שטבלה שצריכה ליזהר שלא תכנס למרחץ ביום טבילתה וגם שלא לשפוך על עצמה ג' לוגין מים שאובין ביום טבילתה כדאמר פ"ק דשבת ואלו פוסלין את התרומה כו' ואמרת שכמו שגזרו בתרומה ה"נ שייך למגזר בנדה לבעלה. אינו נראה בעיני כלל דדוקא לתרומה גזור רבנן משום מעלת התרומה אבל בחולין [לא גזרו דהא דכי תנן ואלו פוסלין את התרומה דוקא תרומה פוסלין אבל בחולין] אינם מטמאין אם נגעו בחולין וחזרו אותן החולין ונגעו בקדשים טהורין הן. ולא אמרי' נטמאו החולין ויחזרו ויטמאו את הקדשי' ואע"ג דאיכא נמי למגזר בחולין שמא יאמרו לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין אפ"ה ל"ג

כולי דאי אלא בתרומה אבל בחולין לא וטהורין החולין שנגעו בהן אפי' לקדשים וכן ה"נ נדה לבעלה דבעלה חולין הוא ולא גזרו בי' האי גזירה כ"א בתרומ' לחודי' וכמו שבזה חמורה תרומה מחולין ה"ה נמי לענין טבילה. כדאמר פ' אין דורשין נפק דק ואשכח דתניא טבל ולא הוחזק מותר בחולין ואסור במעשר וכש"כ שאסור בתרומה. ומשום הכי אמר בפ' השוחט נדה שנאנסה וטבלה רב אמר טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה. ור' יוחנן אמר אף לביתה נמי לא טהורה. פי' דקא סבר ר' יוחנן חולין נמי בעי כוונה אמר לי' רבא לרב נחמן לרב דאמר טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומ' השתא לאיסור כרת התרת איסור מיתה מבעי'. א"ל בעלה הוא וחולין לא בעי כוונה. פי' אע"ג דקים לי' לרבא התרומה בעי כוונה כדתנן פ' אין דורשין אפ"ה סבר למימר מגו דעולה טבילה זו לבעלה דהוה איסור כרת. תעלה נמי בתרומה דהוי איסור מיתה. ומתני' כגון שלא היתה נדה שטביל' זו אינה מהני כ"א לתרומ' בלבד התם תנן דאינה עולה לתרומ' בלא כוונה. אבל אם היתה נדה מגו דמהניא טבילה זו לבעלה דהוה איסור חמור מהניא נמי לתרומ' דהוה איסור קל ואפ"ה אהדר לי' רב נחמן בעלה חולין הוא וחולין לא בעי כוונה. פי' דלאו בתר איסור חמור ואיסור קל אזלינן אלא בתרומ' עבוד רבנן מעלה אבל בחולין לא. ואפי' רבא דסבר למדרש ק"ו לא עלה בלבו אלא להקל גם בתרומ' שכמו שעלתה טבילה לבעל' תעלה נמי לתרומ'. אבל לאסור שנאמר אם לתרומ' שהי' איסור קל אסרו כש"כ לבעלה שהוא איסור חמור לא עלה על דעתו. הלא מה שהחמירו בתרומ' דוקא בתרומ' החמירו ולא בחולין. הלכך מה שגזרו טומאה על הבא ראשו ורובו במים שאובין דוקא לגבי תרומ' אבל לחולין לא ומשו"ה תנן בשלהי זבין ואלו פוסלין את התרומ' כו' ודוקא תרומה פוסל הבא ראשו ורובו במים שאובין אבל חולין לא מטמאו וקדשים הנוגעין בהן טהורין וה"ה נדה לבעלה ולא אמרי' ק"ו לאיסור קל גזור לאיסור חמור לא כש"כ שכן הדין נותן גבי תרומה עבוד מעלה וגזור בי' טומאה אבל לגבי חולין לא ואף רבא מודה בזה דדוקא להקל על התרומה עלתה על דעתו לדרוש ק"ו ולא החמיר על החולין. כ"ש רב נחמן יש להקל ולא דרש ק"ו אלא סבר בעלה חולין הוא אע"פ שהו' חמור אם הקילו בו לענין טבילה לא הקילו לענין תרומה. ישעי' בי רבנא מל"י ז"ל. ואע"פ שרבותי השיבו לי כך. נראה בעיני הלכה למעשה כאשר כתבתי יצחק בר משה המחבר נב"ה: פ"ב דחולין אתמר נדה שנאנסה וטבלה אמר רב טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה ור' יוחנן אמר אף לביתה לא טהורה. פי' רבי' יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דאע"ג דקיי"ל פ"ק דביצה דרב ור"י הלכה כר' יוחנן הכא הלכה כרב חדא דמתני' גל שנתלש אתיא כוותי'. ואע"ג דר' יוחנן מוקי לה ביושב ומצפה הנהו שנויי דחיקי נינהו ולא סמכי' עלייהו ועוד

מתני' דפירות שנפלו לתוך המים אתיא כרב והוא מתני' במכשירין פ"ב. ותניא טבל ולא הוחזק מותר לחולין דהיינו כרב. וסתם לן תנא כרב דלא בעינן כוונה לשחיטה ור' יוחנן שינויא קא משני. הלכך מסתבר דהלכה כרב וכן פי' ר"ח דהלכה כרב דכיון דתניא סתמ' כוותי' דרב ש"מ הלכתא כוותי'. ותו מדרב פפא מפרש אליבא דרב לטעמא דרב נחמן ולטעמייהו דרבנן ש"מ דהלכתא כוותי' דרב. ואחרי שפירשנו דהלכתא כרב מעתה הא דקתני בגל שנתלש וכן ארבעים סאה שנפל על האדם ועל הכלים טהורים אית לן למימר דקתני אדם דומיא דכלים מה כלים דלא מכווני אף אדם דלא מכוין וש"מ דא"צ כוונה בטבילה. ואמר לקמן היכי דמי נדה שנאנסה וטבלה אילימא דאנסה חבירתה ואטבלה כוונה דחברתה כוונה מעלי' היא ובתרומה נמי אכלה דתנן החרשת והשוטה והסומא ושנטרפה דעתה אם יש להם פקחות מתקנות אותן ואוכלות אמר (רבינא) [רב פפא] לר' נתן שנפלה מן הגשר לרבנן שירדה להקר. וכבר פסקנו הלכה כר' נתן בפ"ק דחולין כדאי' בגמ' וכולן ששחטו כו' הוא תני לה והוא אמר לה הלכה כר' נתן:

סימן שלט

פרשה אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים וגו' ושלשים יום ושלשת ימים [תשב] בדמי טהרה וגו' ואם נקבה תלד וטמא' שבועים כנדתה וגו'. פרק תינוקת בההיא דאדברי' [רבא] לרב שמואל (מר) ודרש קשתה שנים ולשלישי הפילה. פסק רשב"ם זצ"ל דאנו בזמה"ז מחמרינן עלן ומחזקינן כל היולדות בין מפילות בין יולדות ולד קיימא כיולדות בזוב דילמא ראתה דם משהו בשופי קודם לידה ובו נעשי' זבה כר' זירא והלכך אין האשה טהורה לבעלה אפי' בימי נידתה עד שתפסוק שבע' נקיים חוששין שמא ילדה בזוב וטועה היא. לפיכך האשה בזמה"ז לאחר שעברו ז' ימי טומאה לזכר וי"ד ימי טומאה לנקיבה אם פסקה ז' נקיים מותרת לבעלה שאר ימים עד מלאות מ' לזכר ושמנים לנקבה ואע"פ שראתה דם קראו הכתוב דם טוהר. וכן נמי אם פסקה ז' נקיים והם הם שבעת ימי טומאה לזכר או י"ד ימי טומאה לנקבה ולא ראתה בשבעה מהן רצופין דם. טובל' בליל חמשה עשר לנקבה ובליל שמיני לזכר וטהורה היא לבעלה כל ימי טוהר של זכר שהן שלשים יום ושלשת ימים וכל ימי טוהר של נקבה שהן ששים יום וששת ימים שכך שנו חכמי' ימי לידתה שאינה רואה בהם עולין לה לספירת זיבתה. וכן אם פסקה שני ימים או שלשה מסוף שבעת ימי טומאה של נקבה מוספת עליהם שאר ימים הנקיים מימי טהרתה והיא מותרת לבעלה שאר הימים. וכן הלכה דהא רבא סבירא לי' כי ההיא מתניתא דקתני ימי לידתה שאינה רואה בהן עולין לה לספירת זיבתה כדאמר פ' בנות כותים ופסק בשאילתות דרב אחאי גאון הלכתא כרבא דבכל

דוכתא אביי ורבא הלכה כרבא חוץ מיע"ל קג"ם עכ"ל. הרי לך להדיא שפסק בזמה"ז אשה יולדת מותרת לבעלה לאחר שהפסיקה ז' נקיים לזכר כדינו ולנקבה כדינה הכל כמו שפי'. וכן פי' רב סעדי' גאון זצ"ל בספרו שעשה המתחיל אספנרית וז"ל וכשאמרו חכמים אשה מותרת אחר שבעה לזכר וי"ד לנקבה דברים הללו בשנים הראשונים בימי אבותינו הקדמונים והנבונים שאף נשיהם ואימותיהם היו בקיאים בבל דקדוקי התורה וחוקיה אבל בזמה"ז אין האשה טהורה לבעלה בימי טוהר עד שתשב ז' ימים. וחוששין שמא ילדה בזוב וטועה היא לפיכך האשה בזמה"ז לאחר ז' ימי טומאת' וי"ד לנקבה אם פסקה ז' נקיים מותרת לבעלה שאר הימים עד מלאות מ' לזכר ושמנים לנקבה ואע"פ שרואה דם הכתוב קוראו דם טוהר וכן נמי אם פסקה ז' נקיים והן הן ימי טומאת' ז' של זכר וי"ד של נקבה ולא ראתה בהם דם טהורה היא לבעלה כל ימי טוהר של זכר שהם ל"ג וכל ימי טוהר של נקבה שהם ס"ו שכך שנו חכמים ימי לידה שאינה רואה בהם עולין לה לספירת זיבה. וכן נמי אם פסקה מן הדם שני ימים או שלשה מסוף ז' של זכר או י"ד של נקבה מוספת עליהם שאר הימים הנקיים והיא מותרת לבעלה שאר הימים וכן הלכה למעשה בימינו שאין לסור ממנה ימין ושמאל. וכבר הי' מעשה באשת ר' אליהו שראתה אשתו בימי טוהר שלה לאחר שטבלה מלידתה. ושאל את ר' חיים זצ"ל הלכה למעשה והשיבו שהם טוהר טהור לגמרי ומותרת לבעלה ועשה מעשה כדבריו. וגם הרב ר' יצחק זצ"ל שאל את ר"ת הלכה למעשה והשיבו שדם טוהר טהור לגמרי ומותר' לבעלה עד מלאות ימי טהרתה ועשה מעשה על פיו. אבל רבינו יצחק אלפס זצ"ל פי' דהא דא"ר זירא בנות ישראל החמירו על עצמן שאפי' רואו' טפת דם כחרדל יושבת עליו שבעה ימים נקיים דהיינו בימי דם טוהר. ונראה דהיינו טעמי' דאל"כ מאי קמ"ל (דתניא) [תנינא] דדם הנדה מטמא בכל שהוא מיהו כבר פירשתי לעיל דקמ"ל שאע"פ שא"א לחלקה לטיפה לשלש ראיות אעפ"כ מחמירות על עצמן וסופרת ז' נקיים. וזה לשון הלכות גדולות נשי דהאידנא ספק זבות נינהו ונדה דאורייתא לית לן ויולדת נמי יולדת בזוב היא קיי"ל דכל היולדות יולדות בזוב עד דפסקה שבעה נקיים אסורה אע"ג דעיילה לה בימי טהרה במה יומי א"נ שלימו לה כל ימי טהרה ולא פסקה ז' נקיים אסורה דהא זכה היא אבל ודאי פסקה לה ז' נקיים טבלה ומשתרייא ואי חזייא דם בימי טהרתה כולי' דם טוהר היא עד מ' לזכר ופ' לנקבה והיכא דלא חזייא בתוך ימי לידתה עולין לה לספירת זיבתה ע"כ ה"ג. וכה"ג אחרים דאיתי כתוב והיכא דלא חזייא בתוך ימי לידתה עולין לה לזיבתה וקיי"ל כר' יהודה דאמר דיה חדשה. הרי פירשנו שרשב"ם ורבינו סעדי' גאון זצ"ל והלכות גדולות כלהו סבירא להו דימי לידתה שאינה

רואה בהן עולין לה לימי ספירתה וס"פ בא סימן אסיקנא דימי לידתה שאינה רואה בהן עולין לה לימי ספירתה. וס"פ בנות כותים תניא ר' מרינוס. אומר אין לידה סותרת בזיבה אבעיא להו מהו שתעלה אביי אמר אינה סותרת ואינה עולה ורבא אמר אינה סותרת ועולה. וכתב רש"י זצ"ל בתשובה אבעיא להו מהו שתעלה הך בעיא לר' מרינוס הוא דקא מבעיא ליה מאי קאמר ולאו תלמודא באפי נפשיה קא בעי לה דאלו לקמן בפ' בא סימן בעיא ימי לידתה שאינה רואה בהן מהו שיעלו לספירת שבעה ואין שיטת התלמוד לשאול בעיא שתי פעמים בגמרא [אלא אליבא דר' מרינוס בעי מהו שתעלה דמדנקט אין לידה סותרת ולא קאמר נמי דעולה שמע מינה דהכי] (והכי) אית ליה או דילמא הא בהא תליא כיון דאינה סותרת ע"כ עולה דאם כן לא מניא רצופין ורחמנא אמר אחר אחר לכולן. אביי אמר אינה סותרת דוקא קאמר ואינה עולה. ימי לידתה אפילו אינה רואה בהן אין משלימין לספירתה אלא משלמת לאחר שבועיים ולית ליה לר' מרינוס הא דתני' לקמן ימי לידה שאינה רואה בהן עולין לה דכי הדרא ומשלמא אחר שבועים אחר אחר הוא כדמפרש אביי לקמן וה"מ דלא חזיא דם בהד' לידה אבל חזיא דם לאו אחר אחר הוא ואע"ג דלאו טומאת זיבה הוא מ"מ נקיים מדם בעינן והאי דם הוא דפסיק לה וסתרה דהא אפילו דם טוהר סותר כדאמרן לעיל לרב דאמר מעיין אחד הוא וכש"כ דם לידה דימי טומאתה וטעמ' משום דגורם טומאה מקרי שפיר. (הכא) [רבא] אמר אינה סותרת ועולה וימי לידתה שאינה רואה בהן משלמת בהן נקיים של זיבתה ואינה צריכה לספור נקיי' (יותר) [אחר] שבועים אמר רבא מנא אמינא לה דכל דאית לי' אינה מותר' אית לי' עולה דתניא ואחר תטהר כו'. ע"כ ר' מרינוס לא פליג אקרא. וכן אח"כ דמייתי ראיה מקרא דוטהרה מזובה. ע"כ ר' מרינוס לא פליג אקרא. ואביי מייתי לקמן כסמוך מנא אמינא לה דאיכא תנא דפליג אברייתא דבא סימן דסברה עולין וכיון דאשכחן תנא דפליג עליה איכא למימר דר' מרינוס (סתמא) [כותיה] סבר מדלא קאמר בהדיא דעולה וה"ה דהוה מצי לאייתויי ההיא דיצאה מלאה ובאת ריקנית דלעיל דאית ליה דאין עולין אלא דאי הוה מייתי לה הוה מוקי לה רבא נמי כר' אלעזר כדמשני לקמן בשמעתין על ברייתא אחריתי ע"כ לשון התשובה. והשתא לפירושו בין אביי ובין רבא תרווייהו מצו סברי כדמסקנא דס"פ בא סימן דעולין ואליביה דר' מרינוס הוא דפליגי. וקשה לפירושו היכי דייק מנא אמינא לה מזוכה ולא מלידתה דעולין דאקרא לא פליג ר' מרינוס. הא ע"כ ר' אליעזר פליג דאמר מסתר נמי סתרי דכש"כ דאינה עולה וכדמשני רבא גופא לקמן. וי"ל דהוה מצי למימר וליטעמיך ובכמה דוכתי בתלמוד כי האי גונא. וא"ת האיך מתוקמא ההיא דיצאה מליאה דהמפלת כר' אליעזר הא מוקמי' לה התם

כר"ע דבעי ספורין בפנינו ור' אליעזר פליג עליה לעיל פ"ק ולקמן פ' בתרא וי"ל דאתיא כוותיה בחדא. אמנם ר"ת פי' דהלכתא כאביי דאמר אין עולין ומדקדק מהלכה דטועה דקאמר ש"מ תלת ולא קאמר ש"מ אין עולין לאפוקי מברייתא דס"פ בא סימן. דהלכה דטועה סוברת דאין עולין אלא אינו מונה אלא דברים של חידוש ר"ע היא ר' ישמעאל היא טבילה בזמנה מצוה אבל דא פשיטא לן דאין עולין. עוד אומר ר"ת דמאן דסבר עולין היינו רב הונא בריה דרב יהושע דמסיק הכי אבל ר"פ דחי לה התם ולא קבל תשובתו של רב הונא. ותדע דלא הדר ביה אלא סובר באביי דאמר אין עולין מדפריך בסוף סוגיין דבנות כותים וכי דנין אפשר משאי אפשר ומשני ר' אליעזר היא ורב פפא אמר על כרחך הקישו הכתוב ולמה ליה לר"פ למימר הכי הא בלא"ה אומר רבא כר' אליעזר משמע דר"פ לטעמיה דסבר אין עולין. ועוד אומר ר"ת דהיינו למ"ד של יע"ל קג"ם ולא כמו שפי' ר"ש זצ"ל דהיינו ההיא דלחי העומד מאליו בעירובין והביא ראיה מהלכות נדה דרב סעדיה גאון הכתובות אחר סידור ברכות דר"ס גאון המתחיל אספנרית. שכתב יולדת צריכה ז' נקיים שאם פסק הדם לאחר שבוע של זכר ושבועים של נקבה צריכה ז' נקיים וצריכה ליבון ואסיפה מכלל דתוך שבוע או שבועים אין עולין לה ז' נקיים. ומיהו באותו ספר עצמו כדברי חיבור הטומאה והטהרה שחיבר ר"ס כתב דלא כדברי ר"ת כדפרישׁ לעיל ובהדיא חולק על ר"ת. ומה שמדקדק ר"ת דלא קאמר בהלכ' הטוע' ש"מ אין עולין יש לפרש דלא חשיב אלא הנהו תלת דקאמ' (ר"ש) [ר' ישמעאל] היא ר"ע היא וטבילה בזמנה מצו' לאפוקי מדר' יוסי בר' יהודה. אבל בהא דאין עולין לא הוה מצי למימר ש"מ ר"א היא דאמר אין עולין דהא לאביי אתיא אפילו למ"ד דפליג אר"א דאמר מסתר נמי סתרא כדאמר אביי סוף בנות כותים דלר' מרינוס דאמר אינה סותרת אין עולין. וקצת הי' נראה הלכ' כאביי מהני אמוראי דלקמן פ' יוצא דופן גבי פולטת ש"ז דרוא' היא וסותרת יום אחר והיינו כאביי דאמר שלא תהא מפסקת טומאת זיבה. מיהו יש לומר דרבא נמי קפיד שלא תפסיק טומאת לידה שהיא טומאתה דומיא דזיבה אבל בטומאת פליטה שאינה סותרת כ"א יום אחד לא קפיד ולפ"ז מצי סביר דאמוראי דאמרי לקמן רואה הויא וסתרה כרבא): כתוב בספר הישר דיולדת צריכה ז' נקיים בימי טוהר שלה ונאכלת (ע"ד אכלה ומחתה פיה) ואם ראתה דם קודם טבילה (אסורה) [אינה סותרת] אותה ראיה בטילה היא ותטבול בתוך ל"ג לזכר או ס"ו לנקבה וכן הלכה ע"כ לשונו. נראה שר"ל שאם עברו עליה ז' ימי טומאה דזכר או י"ד ימי טומאה דנקבה וספרה ז' נקיים ועד שלא טבלה ראתה שאותה ראיה בטילה היא וטובלת ומשמשת לערב ואינה צריכה לחזור ולספור עוד שבעה נקיים אחרים. וכבר נשאל ר"ת הלכה למעשה על כי האי גונא

והשיב דבר פשוט הוא דא"צ לחזור ולספור עוד ז' נקיים אחרים דכיון דאלו טבלה אפילו הדם שראתה אח"כ טהור דדם טוהר הוא השתא נמי לא סתר ואע"ג דהיא עצמה כדם נדה דעלמא היא. וטהורה כשתטבול דהא לאו נדה היא כדמוכח כולה שמעתא דביומי וטבילה תלי רחמנא לרב דקיי"ל כוותיה דאלו דם נדה הוה לא היתה מותרת ואף הדם לא הוה טהור לאחר טבילה וכן כתב מורי אבי העזרי להתירא כדברי ר"ת והורה הלכה למעשה. ורבינו יצחק בר שמואל הביא ראיה להתירא דאמר בבנות כותים בפלוגתא דרב ולוי ת"ש יולדת בזוב שספרה ולא טבלה וראתה הלכו ב"ש לשיטתן פי' שמטמא לח ואינו מטמא יבש וב"ה לשיטתן פי' דמטמא לח ויבש בו' עד הכא ביולדת [נקבה] בזוב עסקי' דשבוע קמא פסקה ושבוע בתרא לא וסבר ימי לידתה שאינה רואה בהן עולין לימי ספירתה והשתא מדברי ב"ש אליבא דלוי נשמע לב"ה אליביה דרב דהלכתא כוותיה לאו אמר לוי דב"ש סברי מעיין אחד והתורה טימאתו כל י"ד לנקיבה אפ"ה היכא שהפסיקה שבוע קמא אע"ג דחזיא כל שבוע בתרא הם טמא היא אפ"ה לא סתרה מה שמנתה בשבוע קמא א"כ לב"ה אליביה דרב דהלכתא כרב דסברי מעיין אחד ואפילו היכא שכבר ספרה לה ז' נקיים היא טמאה עד שתטבול דביומי וטבילה תלי רחמנא. אי לאחר ז' נקיים חזיא קודם טבילה אינה סותרת מה שמנתה וטובלת לערב ומשמשת דכל דין שיש לב"ש בשבוע שניה ה"ה לב"ה עד שתטבול. מיהו אינו נראה בעיני דשמא הואיל שעשאוהו בשל תורה שמטמא לח ויבש עשאוהו נמי כשל תורה לענין זה שתסתור כל שבעה וצריכה ז' נקיים אחרים. והכי משמע לכאורה לעיל דהא בהא תליא דתני' אמרו להם ב"ה לב"ש אי אתם מודים בנדה שלא טבלה כו' עד א"ל ב"ה יולדת בזוב תוכיח שאם טבלה וראתה טהורה לא טבלה וראתה טמאה א"ל וה"ה והוא התשובה ומוקמינא פלוגתייהו ביולדת בזוב שספרה ולא טבלה הלכו ב"ה לשיטתן וב"ש לשיטתן. הרי משמע להדיא דהיכא שב"ה מטמאין לח ויבש סברי דטמאה מיהו י"ל דטמאה טומאת ערב וגם נוכל לפרש דחומרא דר"ז נוהגת בכי האי גונא. ופ' יוצא דופן אמר ר"ז אמר רב חייא בר אשי אמר רב יולדת שירדה לטבול מטומאה לטהרה ונעקרה ממנה דם בירידה טמאה בעלי' טהורה ופי' רשב"ם מטומאה לטהרה אחר י"ד וקיי"ל כב"ה דאמרי בבנות כותים ביומי וטבילה תלי רחמנא דלא הוה דם טוהר אלא לאחר הטבילה ונעקר דם מן המקור ובא לבית החיצון ועמד שם יום או יומים. אם בירידה נעקר קודם שטבלה ובא לו לבית החיצון קודם הטבילה טמאה אף לאחר הטבילה כ"ז שהוא בא וכשיצא בעיא טבילה אחריתי דלא טהרתה טבילה והיינו דתניא יולדת מטמאה בבית החיצון עכ"ל. ולא טהרתו טבילה לדם שבבית החיצון וטמאה טומאת ערב כדפי' רשב"ם ורש"י להדיא

שאינה טמאה אלא טומאת ערב במלתיה דר' ירמיה דא"ל ר' ירמיה לר' זירא בירידה אמאי טמאה טומאה בלועה היא ופי' רשב"ם ורש"י ולא דמיא לכל הנשים שמטמאות בבית החיצון דהתם משום ראיה [דמאתמול] הוא וטומא' ז' ורחמנא אמרה בבשרה מכי אתא לבית החיצון הוי ראיה אבל הכא משום נגיעה הוא וטומאת ערב דאי משום דאי' הא מאתמול נעקר ומאתמול הוה ראי' וראי' דאתמול לא מהני לה האידנא דאתמול הוה לי' ימי טומאתה והשתא הוה להו ימי טוהר עכ"ל. הרי משמע להדיא דכל ראי' שהיא רואה אפילו לאחר ז' ימי זכר וי"ד לנקבה קודם הטבילה דאינה ראי' ואינה מטמאה אלא טומאת מגע א"כ ה"ה ביולדת בזוב שספרה ז' נקיים דכ"ז שלא טבלה ימי טומאה הם ולא מהני בהו ראיה אלא בתורת מגע דכך שוה ליולדת בזוב לאחר ז' נקיים כמו ליולרת גרידא לאחר ז' או לאחר י"ד. והא דתניא בבנות בכותים אמרו להן ב"ה לב"ש אי אתם מודים בנדה שלא טבלה וראתה שהיא טמאה אית לן לפרש שטמאה טומאת ערב אבל אינה שומרת יום כנגד יום. מיהו ראייתו של רבי' יצחק שכתבתי לעיל אינה נראה בעיני דע"כ ההוא לישנא אינו עיקר דשני לוי דקא סברי ב"ש דימי לידתה שאינה רואה בהן עולין לה לימי ספירתה דא"כ קשיא דב"ש אב"ש דבהלכה דטועה ס"פ המפלת סברי דאינן עולין. אע"כ ההיא לישנא עיקר דאמר אנא דאמרי כתנא דשוין והאי לישנא בתרא כדי נקטי' וכהנה רבות בתלמוד ועת לקצר. מיהו יש לומר דראייתו של רבינו יצחק עיקר היא שא"ת שב"ש וב"ה סברי שאינן עולין איכא למימר התם ש"מ ארבע וש"מ דאין עולין אלא יש לומר כמו שפי' ה"ר מנחם מיוני זצ"ל דלהכי לא אמר ש"מ מהך משום דאיכא למימר דספוקי מספקא ליה אי עולין אי אין עולין ואזיל לחומרא לאטבולה שבוע שלישית ביממי וכדאשכחן נמי דמספיקא מחמירינן לאטבולי דילמא אינו עולין אבל בענין ספורין לפנינו פשיטא דסברי בעינן ספורין לפנינו הלכך אפשר שתירוץ של לוי אמת הוא. מיהו אפילו את"ל דב"ש וב"ה סברי אינן עולין וקשה על תירוץ של לוי מ"מ הואיל וירד לוי לאותה סברא לומר דהיכא שספרה כבר ז' נקיים וראתה אחר כך קודם טבילה דאותה ראי' אינה סותרת ש"מ דפשיט לי' ללוי דכל ראיה שאחר ספירת ז' נקיים לא סתרה אלא יום אחר. ומורי אבי העזרי אמר לי שרבינו אליעזר ממיץ זצ"ל היה אומר שצריכה לחזור ולספור ז' נקיים אחרים ומחק מספר הישר שלו שהי' כתוב שמשמע להתירה. מיהו הואיל דר"ת ורבינו יצחק בר שמואל ומורי אבי העזרי שוים בדבר להתירה הסומך עליהם לא הפסיד:

סימן שמ

פרק יוצא דופן ת"ר הזבה והנדה ושומרת יום כנגד יום והיולדת כולן מטמאין בפנים בבחוץ בשלמא כלהו לחיי אלא יולדת אי בימי נדה נדה אי בימי זיבה זיבה כו' עד כגון שהוציא הולד ראשו ורובו חוץ לפרוסדור וכדרב הושעיא דאמר רב הושעיא גזירה שמא יוציא הולד ראשו חוץ לפרוסדור ופרש"י ואוליד וקאמר דאע"ג דראשו בפנים הוא דהיינו בית החיצון הוה כילוד וטמאה לידה וכדרב הושעיא דאמר חוץ לפרוסדור ילוד הוה דתנן פרק בהמה המקשה אשה שמת עוברה בתוך מעי' ופשטה חי' את ידה ונגעה בו החי' טמאה טומאת שבעה ואשה טהורה עד שיצא הולד והוינן בה חיה אמאי טמאה טומאה בלועה היא ואמר רב הושעיא טמאה מדרבנן גזירה שמא יוציא הולד ראשו חוץ לפרוסדור ונגע' בו דמכי נפיק הוי ילוד ולא הוה בלוע וטמא מדאוריית' משום נוגע במת אלמא חוץ לפרוסדור ילוד הוה הלכך לענין לטמא את אמו טומאת לידה נמי ילוד הוא. וכי ההוא דאתא. כלו' מהא נמי שמעי' דראשו חוץ לפרוסדור ילוד הוא עכ"ל. הלכך הוציא הולד את ראשו חוץ לפרוסדור לבית החיצון והחזירו אע"פ שלא נולד עד למחר מיום ראשון מנינן לימי לידה בין להקל בין להחמיר. ואע"ג דהכא תניא מטמאות דהוא משמע דוקא לחומרא אבל לא לענין ימי טוהר אפ"ה יהבינן לה ימי טוהר מיום שמיני להוצא' הראש לפרוסדור לזכר ומיום ט"ו לנקבה. משום דחדא דמצינו למימר דתניא מטמאות אגב נדה וזבה ושומרת יום כנגד יום [ועוד] דפ' המפלת גמ' המפלת סנדל. אמר סנדל דתנן גבי כריתות למה לי שאם תלד הולד דרך דופן וסנדל דרך רחם דמייתי קרבן אסנדל פי' שאין סנדל בלא ולד ומוקי לה כגון שיצאו כרובין. ודרך ראשיהן. ולד דאית בי' חיותא מדנפיק ראשי' ה"ל לידה סנדל עד דנפק רובי'. אלמא בלידת ראש גרידא מייתי קרבן אלמא דלידה גמורה היא דאי לאו הכי הא מייתי חולין לעזרה אלא ש"מ דלידת הראש הוי לידה אפי' לקולא דחיוב קרבן קולא קרי' ליה תלמודא כדתניא פ' תינוקת א"ל ב"ה אם הביאנוהו לידי טומאה להחמיר [לא] נביאנו לידי קרבן להקל. וה"נ משמע פ' המפלת גמ' יצא מחותך או מסורס דלידת הראש לידה גמורה היא. ור"פ יש בכור לנחלה אמר שמואל אין הראש פוטר בנפלים ואיתותב וה"נ משמע פ' הערל דבהוצאת הראש חוץ לפרוסדור הוי לידה: פרק בנות כותים אתמר רב אמר מעיין אחד הוא התורה טימאתו. התורה טיהרתו. ולוי אמר שתי מעיינות הן נפתח הטמא נסתם הטהור נפתח הטהור נסתם הטמא. מאי בינייהו [איכא בינייהו] שופעת מתוך שבעה לאחר שבעה ומתוך ארבעה עשר לאחר ארבעה עשר ומתוך ארבעים לאחר ארבעים ומתוך שמונים לאחר שמונים לרב רישא לקולא וסיפא לחומרא ללוי רישא לחומרא

וסיפא לקולא א"ל רבינא לרב אשי אמר לן רב שמן מסיברא איקלע מר זוטרא לאתרין ודרש הלכתא כוותי' דרב לחומרא. והלכתא כוותי' דלוי לחומרא. רב אשי אמר הלכתא כרב בין לקולא בין לחומרא. דרש מרימר הלכתא כרב בין לקולא בין לחומרא. וכן הלכה. וכה"ג ראיתי כתוב שכתב דהאידנא עבדינן לחומרא ברישא כלוי וסיפא כרב ומלשון הרשב"ם אני למד דהילכתא כרב לקולא שכתב אהא דאסקי' דהלכתא כותיה דרב כו' לסוף אמוראים שסידרו את התלמוד נתנו לב לטעמי שניהם וראו טעמא של רב וקבעו בתלמוד הלכה כמותו עכ"ל. מעתה הואיל וסוף אמוראים הכריעו כרב אפילו לקולא שפיר סמכינן עלייהו. ותו דרשב"ל קאי כותיה דרב דר"פ יש בכור לנחלה אמר רשב"ל פדחת פוטרת בכ"מ חוץ מן הנחלה ואמר בכ"מ לאתויי מאי לאתויי הא דת"ר גיורת שיצא פדחת [ולדה] בגיותה ואח"כ נתגיירה אין נותנין לה ימי טומאה וימי טהרה ואינ' מביאה קרבן. והשתא בשלמא אי רשב"ל ובריית' ס"ל כרב דאמר מעין אחד הוא שפיר דבלידת גיותה לא טהרו רחמנא למעיינה אלא אי ס"ל כלוי דשתי מעיינות הן ונסתם הטמא ונפתח הטהור א"כ אמאי אין נותנין לה ימי טוהר והלא המעיינות נפתחין כדרכן ונסתמין כדרכן ליולדת שלא בקדושה כמו ליולדת בקדושה (נ"ב דלא יהבינן לה ימי טוהר משום דחיישי' דילמ' אתיא להביא קרבן כדכתי' וכמלאת ימי טהרה כו'). ור' חיים כהן זצ"ל פי' דלוי סובר כי המעיין שנפתח לאחר זיי"ן לזכר ולאחר י"ד לנקבה לא טהרי' רחמנא אלא ע"י לידה שאל"כ תקשי ללוי מכל המשניות חי' ועוף וגוף אטום וטומטום שנקרע למאן דאית לי' ריבוי דטמא וטעמא דרבי הא לאו הכי לא ולידתה בגויותה נמי לאו לידה היא: כתוב בה"ג היושבת על דם טהור אסורה לשמש. וכמה אמר רבא עונה דהיכא דיתבה שלשים ושלשה לזכר וששים וששה לנקבה דיומי טהרה נינהו מן כד מטיא ליליא תלתין וארבעה או השיתין ושבע אסיר לה לשמושי ואע"ג דלא חזיא. כיון דשלימו לה ימי טהרה דאורייתא ועייל להו ימי טומאה הויא לה כתחלת נדה ומבעיא לי' למפרש חדא עונה כנדה. ובמה אמר רבא יום או לילה ע"כ הלכות גדולות. וסומך אדם על אשתו בין שאמרה לו טמאה אני בין שאמר' לו טהורה אני כדתנן פרק המדיר ואלו יוצאות שלא בכתובה. ומשמשתו נדה. ואמר בגמרא ה"ד אי דידע בה נפרוש. אי דלא ידע בה נסמוך עלה דאמר רב חננא בר כהנא אמר שמואל מנין לנדה שסופרת לעצמה שנאמר וספרה לה לעצמה. הרי למדת שסומך עלי' להקל וכש"כ היכא שאמר' לו טמאה אני שאסורה לו. והיכא שאמרה לו טמאה אני וחזרה ואמרה לו טהורה אני אם נתנה אמתלא לדבריה שיכולים לסמוך עלי' וניכרים דברי' שדברי אמת הם נאמנת וטהורה לבעלה ובעל נפש לא יעביד עובדא בנפשי' כדאמר פ' האשה שנתארמלה בעי מני' שמואל מרב

אמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני מהו. א"ל אף בזו אם נתנה אמתלא לדברי' נאמנת תנא מני' ארבעין זמנין. (ודמיא לי' כמאן דמנה בכיסי') ואפי' הכי לא עבר שמואל עובדא בנפשי'. פי' לא מפני שאין הלכה כך אלא שרצה להחמיר על עצמו. ואפי' תמצא לומר דלא עבד עובדא בנפשי' משום דלא סביר' לי' לדרב הא קיי"ל ביש בכור לנחלה ופ' המפלת דרב ושמואל הלכה כרב באיסורי. והכי נמי משמע בירושלמי פ' האשה שנתארמל' דהלכה כרב דאמר התם היום אמרה אשת איש הייתי ולמהר אמרה גרושה אני אמרין לה אתמול אמרת אשת איש הייתי והיום אמרת גרושה אני אמרה לון מפני בת של פריצים שבאו עלי להזדוג לי. ר' אבין בשם ר' הילא מכיון שהביאה אמתלא לדברי' נאמנת כהדא שמואל בעי לאזדקוקי לאתתי' אמר' לו טמאה אני למחר אמרה לו טהורה אני. א"ל אתמול אמרת טמאה שמירון טהורה. פי' לאחר המתנה מועטת כמו ואביו שמר את הדבר. אמרה לא הייתי בחילי ההיא שעתא אתא שאיל לרב א"ל מכיון שהביאה אמתלא לדבריה נאמנת מדמייתי ראי' לנפשי' מההיא דרב ש"מ דהכי הלכתא. ואמרינן פ' ידיעות הטומאה הי' משמש עמה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב. היכי עביד אמר רב הונא משמי' דרבה נועץ צפרניו בקרקע עד שימות. ואמר בתנחומא פ' זאת תהי' תורת המצורע. אל תתן את פיך לחטיא את בשרך וגו' בלשון נקי' דברה תורה אל תתן את פיך אם אמרת לך אשתך שהיא נדה אל תחטיא את גופך ותיגע בה. ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא אל תאמר לפני המלאך הממונה על צורת הולד שוגג הייתי לא הייתי יודע וכו' למה שילקו הבנים שאת מוליד בצרעת למה יקצוף אלקים אלו הבנים שלוקין בצרעת. אמר ר' אחא אם שמש אדם עם אשתו בשעת נדתה בנים הנולדים לו לוקים בצרעת. כיצד שימש אדם עם אשתו ביום ראשון של נדתה הבן הנולד לוקה בן [עשר שנים ביום השני לוקה בן] עשרים שנה ביום השלישי הבן לוקה בן שלשים שנה ביום הרביעי הבן לוקה בן ארבעים שנה. ביום החמישי הבן לוקה בן חמשים שנה. ביום הששי הבן לוקה בן ששים שנה. ביום שביעי הבן לוקה בן שבעים שנה. ונראה בעיני לכאורה שכשם שהאשה נאמנת לומר ראיתי דם ולא ראיתי. כך נאמנת לומר ילדתי זכר או נקבה דמאי שנא. אמנם פ' המפלת בירושלמי ר' אבהו בשם ר' יוחנן נאמנת אשה לומר ילדתי ולא ילדתי ואינה נאמנת לומר זכר הוא ונקיבה היא. וצריך להזהר בדבר ולהחמיר והמחמיר תבוא עליו ברכה. מיהו איני יודע מ"ט אינה נאמנת מאי שנא מדם נדות שנאמנת. ((וי"ל בנדה מיגו וצ"ל שהי"ל רשאה לשקר אחר אביו ואמו בשני עדים) אבל בלידה שאינה נאמנת סברא היא דכריסה בין שיניה ואינה רשאה לשקר. ותו אם מלין בשבת ע"פ נשים כש"כ שאם אמרה ילדתי נקבה שניתן לה ימי טוהר של

נקבה כדאמר פ' אם אינם מכירים בירושלמי תמן תנינן אמר להם צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה [אם הגיע] הרואה אומר ברקאי. מהו ברקאי ברקת תמן אמרין ברק ברקא נהר מנהרא ועד אחד נאמן. שנייא היא. שאתה יכול לעמוד עליו וחש לומר עד דעאל ונפיק היא מנהרא חכימא היא מילתא. אמר עד אחד נולד בשבת מלין אותו על פיו חשיבה מ"ש מטלטלין על פיו. ר' מטלטל ע"פ דמלויתה ר' מתניא מטלטל על אבריתה ר' מל ע"פ נשים דאמרן שמשא הוית על סוסיתא. ואמר פ' עשרה יוחסין אמר רב שמואל בר יהודה אמר ר' אבא א"ר יהודה בר זבדי אמר רב יהודה אמר רב כ"ז שבשוק אביו ואמו נאמנין עליו ותו נאמנת חי' לומר זה כהן וזה לוי זה נתין וזה ממזר כש"כ אשה שאומרת ילדתי נקבה שניתן לה ימי טוהר של נקבה שגם היא (אוכלת) [נאמנת] ואמר בירושלמי פ' חזקת הבתים ר' סימון (אמר אחורי) [אחוי] דר' יהודה בר זבדא בשם רב תינוק בן יומו כ"ז שהוא מושלך בשוק או אביו או אמו מעידין עליו נאסף מן השוק צריך שני עדים אביו ואמו נעשים לו בשני עדים אמר ר' אבהו וחשוד אדם לומר על מי שאינו בנו שהוא בנו דילמא בנכסי הגר את אמרת. א"ל הרי כל רבותי שבגולה מעידין עלינו שכך שמענוה מפי רב רבה בר אבוה אמר רב חסדא הדא דתימר בתינוק שאינו מרגיע אבל בתינוק שהוא מרגיע הדא היא (וצריך שני עדים אביו ואמו כשני עדים הם:

סימן שמא

אמר רבא תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה לישב שבעה נקיים כו' עד אימור דאמר רבא בגדולה דקא חזיא קטנה דלא חזיא מאי א"ל בפירוש אמר רבא בין גדולה בין קטנה גדולה טעמא מאי משום דמחמדא קטנה נמי חמודי מחמדא. פי' רשב"ם ל"ש בתולה שהגיע זמנה ל"ש בתולה שלא הגיע זמנה כדאמר רבא בהדיא בסיפא ל"ש אלמנה ונתפייסה. נתרצית לינשא לבעל וצריכה לישב ז' נקיים קודם חופה שמא מחמת תאוה ראתה דם שכן דרך אשה לחמוד קודם חופה ימים או עשור. ולכלהו אין אנו חוששין אם ראתה דם אם לאו שהרי תוכל לטבול קודם בעילת מצוה. אבל ז' ימים הסמוכין לבעילת מצוה דהיינו ליל ראשון דחופה אנו חוששין שאם תראה בהם דם לא מהני לה טבילה דקודם בעילת מצוה. שהרי צריכה לספור שבעה נקיים. והלכך לובשת בגדים לבנים כל ז' ימים קודם חופה ופורסת סדין לבן במטתה ובודקת פעם אחת או פעמים ביום ואם לא ראתה בהם דם טובלת בליל בעילת מצוה קודם בעילה שמא ראתה דם שנה או שנתים בימי בתולי' ולא טבלה ומיטהרת עכשיו בטבילה זו ואם לא שמרה ז' נקיים קודם לכן לא תיבעל בליל ראשון עד שתשמור ז' נקיים מליל ראשון ואילך שמא ביום שלפני החופה ראתה דם מחמת חימוד עכ"ל. ונראה בעיני דאע"ג דפ' רבינו

שמואל דבודקת פעם אחת או פעמים ביום. דהיינו דוק' לכתחלה מיהו אם לא בדקה כ"א ביום ראשון ויום שביעי נמי טהורה כדתנן פ' תינוקת הזב והזבה שבדקו עצמן ביום ראשון ומצאו טהור וביום השביעי ומצאו טהור ובשאר כל הימים לא בדקו ר' אליעזר אומר הרי הן בחזקת טהרה ר' יהושע אומר אין להם אלא יום ראשון ויום שביעי בלבד. וקיי"ל פ"ק דהלכה כר"א אפי' זבה וודאית כש"כ נשי דידן האידנא דספק נדות וספק זיבות נינהו. והיכא שבדקה עצמה יום ראשון ויום השמיני ומצאת טהור' ושאר הימים לא בדקה איפליגו פרק תינוקת ואמר רב היא היא דכמו שהתיר ר' אליעזר כשבדקה בשביעי ה"נ בשמיני. ור' חנינא אמר תחלתן וסופן בעינן והכא תחלתן איכא וסופן ליכא. ונראה בעיני שהלכה כרב. ואפי' תמצא לומר שהלכה כר' חנינא. ה"מ בזבה ודאית. אבל הכא ספק זבה וספק נדה. ואת"ל ספק זבה סתרה ספק [נדה] לא סתרה ותו הואיל דשביעי ושמיני מצאת טהור רגלים לדבר שכולם טהורים הם ושפיר משתרייא לר"א דקיי"ל כוותי' דלא בעי ספורים לפנינו. ומזה הטעם נמי נראה בעיני דהלכה כרב אם לא בדקה כ"א בשביעי ומצאת טהור שטהורה לבעלה דאמר רב ששת אמר ר' ירמי' בר אבא אמר רב נדה שהפרישה בטהרה בשלישי שלה סופרתו למנין שבעה נדה ספורין למה לה. אלא אימא זבה שהפרישׁ' בטהרה בשלישי שלה סופרתו למנין שבעה. א"ל רב ששת לר' ירמי' בר אבא רב ככותאי אמר לשמעתי' דאמרי יום שפסקה בו סופרתו למנין שבעה א"ל כי קאמר רב לבד מיום ג' פשיטא לא צריכא כגון דלא בדקה עד יום שביעי ואשמעינן התם תחלתן אע"פ שאין סופן קמ"ל הכא סופן אע"פ שאין תחלתן דסד"א תחלתן אע"פ שאין סופן הוא דאמרי' דאוקמי' אחזקתי' אבל סופן אע"פ שאין תחלתן לא קמ"ל. ונראה בעיני דהלכה כרב מטעם ספק ספיקא כדפי'. וכן הוא האמת כמו שפירש רשב"ם דגם אלמנה שנתפייסה לינשא צריכה לישב שבעה נקיים. דהא נמי מחמדא אע"פ שהי' נבעלה כבר. וראי' לדבר דאמר בהחולץ רב כי איקלע לדרשיש אמר מאן הויא ליומא ורב נחמן כי מקלע לשכנציב אמר מאן הויא ליומא. ופריך והאמר רבא תבעוה לינשא צריכה ז' נקיים. ואי ס"ד דבאלמנה לא מחמדא שכבר נבעלה לישני לה שהיו מכריזין בעבור האלמנה שאינה מחמדת אלא מדלא שני הכי ש"מ דאלמנה נמי מחמרת. וחזינא בהלכה בשמעתין דדם חימוד טמא הוא. הלכך הא דס"פ כל היד דההיא איתתא דאתאי דם לקמי' דר' אלעזר הוה יתיב ר' אמי קמי' א"ל האי דם חימוד הוא וכו' אין לפרש דם חימוד וטהור. דא"כ תקשי מהכא. אלא חכמתו יתירה אתא לאשמועינן וכן פי' רשב"ם התם. ואת"ל דהא דא"ל ר' אלעזר לר' אמי האי דם חימוד הוא דה"ק דם חימוד וטהור אז יש לך לפרש טהור מדאורייתא וטמא מדרבנן והכא מדרבנן: פ' תינוקת

רבינא איעסק לי' לברי' בי רב חביבא א"ל סבר מר למכתב כתובה לארבע' א"ל אין כי מטא לארבע' א"ל ננטר מר עד ארבעה אחריני א"ל מ"ט עביד מר הכי א"ל לא סבר לה מר להא דרבא דאמר תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה לישב ז' נקיים. פי' רשב"ם כי מטא ההוא יומא שהי' להם לכתוב כתובה אמר לי' לרבינ' לינטר מר עד ארבע' אחרינא עד יום רביעי בשבת אחרת מיום רביעי זה עד שבעה ימים וההוא יום רביעי לכתוב כתובה בדין בתול' הנשאת ליום הרביעי א"ל רב חביבא לרבינא לא סבר לה מר להא דאמר רבא כו' בתמי' ובתולה זו שתנשא לבנך שכחה ולא שמרה ז' נקיים קודם יום זה ושמא אתמול ראתה ולא מהניא טבילה דהשתא לבעול לאורתא הלכך לינטר מר עד ארבעי אחריני ותתן אל רעתה ותשב ז' נקיי' ותיבעל בליל ראשון של חופה במשפט הבתולו' להכנס בליל ראשון לחופתן עכ"ל. משמ' לכאור' מהכא שאין לאדם להכניס נדה וצריך להמתין עד שתטהר כדי שיוכל לכונסה [ואמרי' פ"ק דכתובות הגיע זמן בא' בשבת מתוך שאינו יכול לכונסה לפיכך כו' או שפירסה נדה] אינו מעלה לה מזונות פי' שאינו יכול לבוא עליה ומדנקט שאינו יכול לכונסה משמע שלכתחלה לא יכנוס נדה עד שתטהר מפני שצריך לבעול בעילת מצוה בליל חופתה. ואמר פ"ק דכתובות והלכתא דמותר לבעול לכתחלה בשבת. ורבינו משה ב"ר מיימון זצ"ל כתב לא תנשא נדה עד שתטהר ואין מברכין לה ברכת חתנים עד שתטהר. ואם עבר ונשא וברך אינו חוזר ומברך עכ"ל. ואמר בפ' האומר בקידושין מה אחות אשה לא תפסי בה קידושין אף כל עריות לא תפסי בה קידושין. ופרכי' א"ה אפי' נדה נמי אלמה אמר אביי הכל מודים הבא על הנדה ועל הסוטה שאין הולד ממזר אמר חזקיה א"ק ותהי נדתה עליו אפי' בשעת נדתה תהא בה הויה והיינו משמע דיעבד תפסי בה קידושין אבל לכתחלה אין לקדשה ולא לכונסה עד שתטהר. מיהו היכא שכבר הכינו צרכי הסעודה ופירסה נדה. ה"ז כונסה לכתחלה ומקדשה ומקבלת הטבעת מידו דכיון דעדיין לא נתקדשה ואינ' מותרת לבוא עלי' לית לן בה אם יגע בידה. וכמדומה אני שכך הורה מורי רבינו שמחה ועבד עובדא בנפשי'. וכתב בשאילתות דרב אחאי גאון ובתר דמפיק סדר בתולין מחייבין לברך ברוך א"י אמ"ה אשר צג אגוז בגן עדן שושנת עמקים בל ימשול זר במעין חתום ע"כ אילת אהבים שמרה בטהרה חוק לא הפירה ברוך אתה ה' הבוחר בזרעו של אברהם:

סימן שמב

פרק תינוקת רב ושמואל דאמרי תרווייהו. הלכתא בועל בעילת מצוה ופורש. מתיב רב חסדא מעשה ונתן לה רבי ארבע לילות מתוך שנים עשר חודש. א"ל אהדורי אפירכי

(ואמצרי) למה לך אותיב מן (מהניא תינוקת) מתני' והוא סבר מעשה רב. אלא לרב ושמואל קשיא. אינהו דאמור כרבותינו דתניא רבותינו חזרו ונמנו בועל בעילת מצוה ופורש. אמר עולא כי הוו בה ר' יוחנן ורשב"ל בתינוקת לא מסקי מינה אלא כדמסיק תעלא מבי כרבא ומסיימין בה הכי בועל בעילת מצוה ופורש א"ל רב אחא ברי' דרבא לרב (אסי) [אשי] אלא מעתה בעל נפש לא יגמור בעילתו. א"ל א"כ לבו נוקפו ופורש. פי' רשב"ם הלכה בועל בעילת מצוה בין הגיע זמנה בין לא הגיע זמנה בין בוגרת בין אינה בוגרת. בין ראתה בין שלא ראתה. ופורש לא להרחיק ממנה באשה נדה אלא פורש מתשמיש היא בכסותה והוא ככסותו דאינה טמאה אלא דרבנן שהרי דם בתולים טהור. ומשום כבוד חתנות לא רצו להחמיר ולהרחיקו יותר. ומשמרת שבעה נקיים בזבה גמורה אע"פ שלא ראתה דם אלא בשעת בעילה ראתה דם בתולים והאי דם בתולים כדם נדה חשבי לי' דאמר לקמן בשמעתין בנות ישראל החמירו על עצמן אפי' רואות טפת דם בחרדל יושבת עליו ז' נקיים ולובשת חלוק לבן ונקי ומצעות וסדין לבן פורסת על המטה שאם תראה דם יהי' ניכר בהם ובודקת פ"א או פעמים ביום עד שיכלו שבעה נקיים וטובלת ליל שמיני ומשמשת. מיכן ואילך אינה צריכה כדאמר פ"ק דכל לבעלה לא בעי' בדיקה דא"כ לבו נוקפו ופורש וא"צ לא לבדוק ולא לפרוש עד שיגיע שעת ווסת עכ"ל. ונראה בעיני דהואיל שפי' דדם בתולים כדם נדה שווי' רבנן מעתה אינה משמשת עד ליל עשירי לבעילתה כדין כל אשה שראתה דם נדה. כדפרישׁ' לעיל. ותו פי' רשב"ם בועל בעילת מצוה עד שיוציא דם בתולי' משהו ואם בעל ולא מצא וחזר ובעל ומצא דם בתולים אפי' למ"ד דם בתולים טהור פורש ממנה מיד דהא השתא בזמה"ז קבעי הלכתא בועל בעילת מצוה ופורש ואע"ג דטהורה דדם בתולים טהור עכ"ל. וכבר שלח רבינו אפרים זצ"ל אל הרב רבינו יואל זצ"ל שמעתי באלו מקומות חתן פורש מאשתו לאחר בעילה ג' לילות ולא יותר ותמהתי מאוד מה ראו על ככה אדרבה ג' לילות הי' מותר ואפי' ארבע לילות אם לא הי' זמנה ולאחר מיכן אסור ואלו עושין להפך ולך שתיקה ע"כ המעשה ועשית מכסה ואין דובר דבר. והשיב לו ה"ר יואל זצ"ל מה שאמרת ממנהג שחתן פורש ג' לילות כבר אסרו להו קמאי דקמן. והירא דבר ה' חדל. ומעיר אני על בית חמי רבינו אלעזר ב"ר נתן ומורי רבינו שב"ט זצ"ל שהיו נוהגים לישב שבעה נקיים כדין כל נדות וזבות ומנע רבים מדבר וכן אנו נוהגים אחריהם וגם מנהיגים לשומעים מוסר:

סימן שמג

המפלת חתיכה אם יש עמה דם טמאה ואם לאו טהורה ר' יהודה אומר בין כך וב"כ טמאה. אוקימנא בגמ' דבאפשר לפתיחת קבר בלא דם קמיפלגי ת"ק סבר אפשר

לפתיחת הקבר בלא דם. ור' יהודה סבר א"א לפתיחת הקבר בלא דם. ופירש"י דלרבנן כי ליכא דם טהורה ואפי' של ארבע' מיני דם. דחתיכה לאו דם הוא אלא בשר ולא אמרי' דם אחר איכא ואנן הוא דלא חזינן לי' דקסברי רבנן אפשר לפתיחת הקבר בלא דם ומשכח' לידה יבישתא. ולר' יהודה אפי' ירוקה ולבנה טמאה דודאי אתי דם בהדה. ואנן הוא דלא חזינן לי' דא"א לפתיחת הקבר בלא דם (דלא משכחת לעולם לידה יבישתא. ודם הבא בפתיחת הקבר ודאי טמא דקים להו לרבנן דהוא ממראה ארבעה דמים טמאים. וטמאה דקאמר ר' יהודה טומאת ודאי עכ"ל). וטמאה דתנן פי' רשב"ם משום נדה דקרינא בה דמה מחמת עצמה ולא משום לידה שמעולם לא הי' ולד שלם דהא ליכא שום עצם. כך פי' רשב"ם במתני'. ונראה בעיני דהלכה כרבנן דסברי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם דהא יחיד ורבים הלכה כרבים. ואמרי' רפ"ק דביצה גבי שבת סתם לן תנא כר' שמעון דתנן מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבים. אלמא קרי' לי' סתמא והלכתא. אע"ג דר' יהודה פליג בסיפא דתנן ר' יהודה אומר אם לא היתה נבילה מע"ש אסורה לפי שאינה מן המוכן. וס"פ [קמא] דמכילתין מסיק סתמא דתלמודא אי בעית אימ' בלידה יבישתא אלמא סברה סתמא דתלמודא דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם. והלכה כסתם התלמודא ואמרי' ר"פ תינוקת אדברי' רבא לרב שמואל (מר) ודרש קישתה שנים ולשלשה הפילה תשב ז' נקיים קסבר אין קושי לנפלים וא"א לפתיחת הקבר בלא דם ופי' רשב"ם התם דרבא סבר כמ"ד א"א לפתיחת הקבר בלא דם ומסתמא הלכה כרבא דבתראה הוא. ונראה בעיני לפרש דההיא דפ"ק דמתרץ סתמא דתלמודא איבעית אימא בלידה יבישתא היינו שהפילה בתוך ימי גמר הולד כגון שהפילה נקבה בתוך שמונים וכרבי ישמעאל דאמר שהנקבה נגמרת לשמונים ואחת דמשכחת לה שהפסיקה שתים בימי עוברה ואחת בימי מניקותה וכמ"ד אברי' מתפרקין ואין חוזרין עלי' י"ב חודש דדם נעכר ונעשה חלב ומשכחת לה שפיר שהפסיקה שלש עונות כה"ג שתים בימי עוברה ואחת בימי מניקותה. וההיא דרבא דפ' התינוקת מיירי שהפילה לאחר שמונים ואחד. דהשתא ממ"נ בין שהפילה זכר ובין שהפילה נקבה הרי נגמר הולד וכי האי גונא קיי"ל כרבא דא"א לפתיחת הקבר בלא דם שכך כתב רשב"ם כההיא דרבא בשם רב אחאי גאון דהכי הלכתא דהיכא דגמר צורתא דולד דמפתח טפי א"א לפתיחת הקבר בלא דם. וההיא דמפלת חתיכה גרע מהמפל' בתוך הארבעים. ובודאי קיי"ל כרבנן דאפשר לפתיה"ק בלא דם. והא דאמר רב נחמן בר יצחק ר"פ המפלת באפשר לפתיה"ק בלא דם קא מיפלגי ובפלוגתא דהני תנאי דתניא קשתה שנים כו'. לאו דוקא בפלוגתייהו. אלא ה"פ בענין שחכמים ור' יהושע נחלקו במפלת לאחר שמונים ואחד בענין זה נחלקו

חכמים ור' יהושע אבל יכול להיות (שם כמו) [שחכמים] דמתני' יסברו כר' ישמעאל בהמפלת לאחר ארבעים או לאחר שמונים דאי אפשר לפה"ק בלא דם ולענין מסקנא דשמעתי' ודאי הכי הלכתא דהמפלת חתיכה אפי' של ארבע מיני דמים אם אין עמה דם טהורה ואפשר לפתיחת הקבר בלא דם. ואפי' רבי יהושע דברייתא יכול להיות שסובר כחכמים דמתניתין. אמר לי' רב חיננא בר שלמיא לרב הא אמר ר' ישמעאל ב"ר יוסי. פי' שאמר משום אביו הפילה שפיר מלא בשר טמאה לידה. והא אמר ר'. פי' דאמר לעיל ולא שמעתי דאין הלכ' כר' יהושע דאמר שפיר שאינו מרוקם (הולד) [ולד] פי' דפליגי בהדיא לעיל בהמפלת שפיר שאינו מרוקם. הא ר' הושעיא. פי' דאמר בעכור מחלוקת כדאמר לעיל ארשב"ל אמר ר' הושעיא כו'. הא ר' יהושע בן לוי דאמר בצלול מחלוקת. כלומ' כל הני שמעתי להו דהכי סבירא להו מר כמאן סבירא לי' א"ל אני אומר אחד זה ואחד זה אינה חוששת. שמואל אמר אחד זה ואחד זה חוששת. פי' רשב"ם א"ל רב אנא כר' הושעיא אליבא דרבנן סביר' לי שאני אומר אחר זה ואחר זה א' עכור וא' צלול אינה חוששת דאין הלכה כר' (הושעיא) [יהושע] ואין לה (אלא) [לא] טומאת לידה לא ימי טוהר דודאי לאו ולד הוא הואיל ואינו מרוקם ושמואל אמר חוששת ויושבת ימי טומאה ואין לה ימי טוהר קסבר שמואל הלכה כר' יהושע כדאמרן לעיל דספוקי מספקא לי' ואליבי' דריב"ל דאמר אף בצלול מחלוקת ולית לי' לשמואל סתם מתני' דשפיר עכ"ל. וקיי"ל כרב חדא דרב ושמואל הלכתא כרב באיסורי. כדקי"ל לעיל בפרקין ובפ' יש בכור לנחלה ותו דסתם מתני' כוותי' אתיא. דתנן המפלת שפיר מלא מים מלא דם מלא גנונים אינה חוששת לולד. וצריכין אנו לפרש דהא דאמר ריב"ל בצלול מחלוקת דאף בצלול קאמר. דהשתא לרבנן בין בצלול בין בעכור אומר אינו ולד. כי היכי דליקום ריב"ל כרב דרב ור' יוחנן הלכה כר"י וכש"כ שהלכה כריב"ל במקום רב. דהא ריב"ל ור' יוחנן הלכה כריב"ל כדמוכח ר"ת מפ' בני העיר ותו נראה בעיני דבשפיר עכור שאינו מלא מודה רב דחוששת כי היכי דליקו רבא כרב דאמר לעיל דם ומים לאו כלום הוא אלא גנונים ניחוש שמא ולד הוא ונימוח. אמר אביי כמה יין חי שתת אמו של זה שנימוח עוברה בתוך מעיה. רבא אמר מלא תנן ואם איתא דאתמוחי אתמח [מחסר חסר רב אדא בר אהבה אמר גוונים תנן ואם איתא דאתמוחי אתמח] כולי' בחד גוונ' הוה קאי. פי' רשב"ם שהשפיר מלא מים או גנונים דהשת' ליכא למיחש שמא ולד הי' וכל השפיר הוא מלא בשר ולד אלא שנימוח הבשר בתוכו ונשתייר העור שלם דאי איתא כו' מחסר הוה חסר עוד שפיר ולא הי' מלא כולו מפני חלל הגוף שהי' מחזיק הרבה ועכשיו שנימוח מחזיק

דבר מועט עכ"ל. הרי לך להדיא אליבי' דרבא שאם הי' מלא שהי' חוששת ואביי ורבא הלכה כרבא בר מיע"ל קג"ם:

סימן שמד

מתני' המפלת שפיר אם הי' מרוקם תשב לזכר ולנקבה. פי' מצוייר דמות הולד. ופי' רשב"ם דעל שם תוארו של אדם ואפיו הנתון בעור קרי לי'. כדמתרגם יפת תואר שפיר בחזוי. ת"ר איזהו שפיר מרוקם אבא שאול אומר תחלת [ברייתו] מראשו ושתי עיניו כשתי טפות זבוב תני ר' חייא ומרוחקין זה מזה ושני חוטמין כשני טפים של זבוב פי' נקבים שבחוטמיו [תני ר' חייא] ומקורבין זה לזה מאוד. טיפי הזבוב פי' עיני הזבוב שקטנים מאוד. ופיו מתוח כחוט השערה. וגוייתו כעדשה. אם היתה נקבה נידונית כשעורה לארכה וחיתוך ידים ורגלים אין לו ועליו מפורש בקבלה הלא כחלב תתיכני וגו' עור ובשר תלבישני וגו' חיים וחסד עשית עמדי. והתם בגמ' מפרש כיצד בודקין לידע אם זכר הוא אם נקבה ואפי' איזה מרוקם ואיזה שאינו מרוקם. תחלת ברייתו מראשו פי' רשב"ם דס"ל כמ"ד פרק עגלה ערופה מהיכן אדם נוצר מחוטמו. דהיינו אבא שאול דאמר תחלת ברייתו דהיינו אברים שבראשו והאי דקא חשיב שתי עיניו ברישא. דרך סידרן כשהן סדורין זה למעל' מזה חשיב להו מ"מ חוטם ברישא (ותוספ' גריס) [וגירס' תוספת'] לא נהירא לרבי עכ"ל וקשה דהתם ת"ק סבר תחלת ברייתו כרשון. פי' כסלעם דמתרגמי' רשונא. כלו' כך הוא קטן בתחלה. וה"ג בפר"ח ובערוך ובויקרא רבה ובתוספ':

סימן שמה

מתני' המפלת סנדל או שליא תשב לזכר ולנקבה שליא בבית הבית טמא. לא שהשליא ולד אלא שאין שליא בלא ולד. ופי' רשב"ם שליא תיק של עור שגדל עם הולד ובאותו תיק השפיר הולד מונח ובשעת לידה יוצא לחוץ עם הולד ובשליא לאחר ארבעים של עיבורה שנתעברה מטפת דם ונוצר מאותה טיפה הולד והשליא ואמר דאין שליא בלא ולד ובארבעים יום נוצר ומתרקם הולד ובבציר מארבעים יום אינו מרוקם כל צרכו ואינו ולד אבל לאחר ארבעים יום אפי' הפילה שליא תשב לזכר ולנקבה ואע"ג דכי חתכי לה לא חזינן בה שום ולד. אין שליא לאחר ארבעים בלא ולד ואיכא למימר נימוח לאחר ארבעים יום משנגמרה ריקום צורתו עכ"ל. ומפרש בגמרא היכי תהי' השליא גדולה דחיישינן לולד. דתנו רבנן שליא תחלתה דומה בחוט של ערב וסופה דומה כתורמוס וחלולה כחצוצרות ואין שליא פחותה מטפח. רשב"ג אומר שליא דומה לקורקבן של תרנגולין שהדקין יוצאין ממנה. פי' רשב"ם אין שליא חשובה לישב עליה לזכר ולנקבה כ"ז שהיא פחותה מטפח היינו לאחר ארבעים שנוצר בה הולד. וכן פי' רשב"ג נמי כת"ק

אלא שמפרש טפי והא ליכא למימר דשמא שליא של בהמה חי' ועוף הוא. כדבעי לקמן ר' יוסי בן שאול מרבי המפלת עורב ושליא מהו. א"ל אין תולין את השליא אלא בדבר שיש במינו שליא:

סימן שמו

מתני' המפלת ואין ידוע מה הפילה תשב לזכר ולנקבה אין ידוע אם ולד הי' [אם לאו] תשב לזכר ולנקבה ולנדה המפלת יום ארבעים אינה חוששת לולד. יום ארבעים ואחד תשב לזכר ולנקבה ולנדה ר' ישמעאל אומר יום ארבעים ואחד תשב לזכר ולנדה יום שמונים ואחד תשב לזכר ולנקבה ולנדה. שהזכר נגמר לארבעים ואחד ונקבה נגמרת לשמונים ואחד וחכמי' אומרים אחד בריית זכר ואחר בריית נקבה לארבעים ואחד. פי' רשב"ם זצ"ל המפלת שליא יום ארבעים לטבילתה שטבלה ושמשה ונתעברה אינה חוששת לוולד ואם ראתה דם עמה טמאה דלאו היינו שליא שאמרו שאין שליא בלא ולד מתחלתו למחשבי' לידת נפל. ולאו היינו שפיר מרוקם ששנינו למעלה. תשב לזכר ולנקבה דודאי אכתי לא נגמרה ריקום צודתו. ואע"ג דנתעברה לא חשיב עיבור ולד שלא נגמרה צורתו עד שיכלו כל הארבעים. אבל הפילה ליום ארבעי' ואחד או לארבעים ושנים או לארבעים ושלשה תשב לזכר ולנקבה ולנדה וכל דם שתראה לאחר שבועיים הוה דם נדות מספק לתלות ולא לשרוף ולהתחייב בועלה אשם תלוי. ולא דם טוהר דילמא לאו ולד דכיון דאין נראה בריקום צורה לאו ולד הוא דלא נגמרה צורתו עדיין ומביאה קרבן ואינה טובל'. ומיהו איכא לספוקי בולד הואיל ועברו עליו ארבעים דאיכא למימר מרוקם הוא אלא שאין יכולין להכיר בו. הלכך ספק ולד ספק אינו ויושבת עליו ימי טומאה דנקבה וימי טהרה לית לה ובגמ' מפרש למה הוזכר זכר אבל היכא דנראה בו ריקוס צורתו של ולד אלא שאין מכירין אם זכר אם נקבה אינה נדה ויושבת לנקבה עכ"ל. וקיי"ל כרבנן דאחד בריית זכר ואחד בריית נקבה זה וזה לארבעים ואחד כדאמ' בגמרא חכמים היינו ת"ק וכ"ת למסתמי' כרבנן פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים מהו דתימא מסתבר טעמי' דר' ישמעאל דקמסייעי ליה קראי קמ"ל עכ"ל. וק"ל היכא שאין השפיר מרוקם אמאי י"ד בז' ימי הטומאה תסגי דה"ל ספק ספיקא ספק ולד ספק אינו ולד ואת"ל ולד ספק זכר ספק נקבה. ובענין נדות נמי אזלינן בתר ספק ספיקא דאמר רב שמואל (בר אבא אמר ר' אבא אמר רב אשי א"ר) [משמיה דר'] יוחנן אשה שיש לה וסת בעלה מחשב ימי וסת' ובא עליה ומסקנא דהוה לה ספק ספיקא. ותו דמאי שנא מכל איסור שבתורה דסמכי' אספק ספיקא: אמר ריב"ל עברה בנהר והפילה מביאה קרבן ונאכל הלך אחר רוב נשים ורוב נשים ולד מעליא יולדות ומוקמי' לה כשהיא

חזקה מעוברת דהיינו אחר שלשה חדשים כדאמר פ"ק וכמה הכרת העובר סומכוס אומר משום ר"מ שלשה חדשים. ופי' רשב"ם התם דר' מאיר אייריי סתמא בין ביולדת [לתשעה בין ביולדת] לשבע' והכי מוכח סוגיא התם. ועתה יש ללמוד מכאן דבהאי יהבינן לה נמי ימי טוהר ויושבת י"ד ימי טומאה ומשלמת עליהן ימי טוהר דזכר ויושבת כ"ו ימי טוהר דהא מביאה קרבן ונאכל דחשבינן לה מליקת קדשים גמורים. והיכא דילדה ואח"כ הפילה שליא תולין את השליא בולד עד כ"ג ימים דאמר רבב"ח א"ר יוחנן מעשה ותלו את השליא בולד עד כ"ג ימים. ואע"ג דאמר בסמוך איפוך שמעתת' שלשים ושלשה בשליא. ה"מ למ"ד יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין אבל לדידן דילמא קיי"ל כרבא כמ"ד יולדת לתשעה יולדת למקוטעין דלא בעינן לאפוכי שמעתתא. ודוקא בולד תולין את השליא אבל בנפל אין תולין כלל כדאמר שמואל ותלמידי דרב [ורב יהודה] הוי יתבי בעלי' ואתא רב יוסף ברי' דרב מנשיא מדויל לאפי' אמר אתא לן גברא דרמינן ליה כגילא דחיטתא ומירמא ומדחי אדהכי אתא א"ל שמואל מאי אמר רב בשליא [א"ל] הכי אמר רב אין תולין את השליא אלא בדבר של קיימא שאלינהו שמואל לכלהו תלמידי דרב אמרו ליה הכי. ודוקא באה השליא אחר הולד תולין אותה בולד אבל שליא שיצאה ואח"כ נולד הולד אפילו בלא שליא חוששת לשליא ויושבת לזכר ולנקבה ואם הרחיקה כולי האי מלידה אחרונה. דאמר רבה בר רב שילא אמר רב (נחמן) [מתנה] אמר שמואל מעשה ותלו את השליא בולד עד עשרה ימים ולא אמרו בשליא תולין אלא בשליא הבא אחר הולד ופי' רשב"ם איננו נותן טעם לדבריו אלא מילתא אחריתי באפי נפשה היא ולא אמרו תולין שליא אחד הולד אלא בשליא הבאה אחר הולד אבל יצאה קודם הולד חוששין לולד אחר שמא הי' ולד עם זה ונימוח ושליא של ולד שיצאה לאחר מיכן נמי נימוח ותשב לזכר ולנקבה דאין דרך שליא לצאת קודם ולד עכ"ל וז"ל ה"ג היכא דילידת ולא שדת שיליא ובתר כמה יומי אפילת שליא לא תימא שליא דהאיך ולד אתמוחי אתמחי לה והאי שליא דולד אחרינא הוה ואתמח ותיתיב יומי טומאה מן רישא אבל אמרי האי שליא דהאיך ולד קמא הוא דאשתהויי הוא דאשתהי דאמר מר מעשה ותלו את השליא בולד עד עשרים ושלשה ימים וה"מ כי תלינן בבני קיימא דאית ביה חיותא דאמרי' בזעא לשלי' ונפל אבל בנפל לא תלינן אם איתא דהא שליא דההוא נפל איתמחא לה והא שליא נפל אחר הוה בה ואתמח ובעיא למיתב ימי טומאה ע"כ ה"ג: כתוב בהלכות גדולות והיכא דילידת ויתיבת ימי טומאה ובגו ימי טהרה הדרת ואפילת נפל דיומי טומאה אית לה ויומי טהרה לית לה ועדיין ימי טהרה דראשון לא נפקו כיון שהפסיקו להו יומי טומאה איבדרו להו ימי טהרה

דראשון וכל דם דחזיא טמא אי נמי ולד ראשון נקבה וולד שני זכר ונפקו ימי טומאה וימי טהרה דשני ועדיין דנקבה לא מלו מכי נפקו ימי טהרה דולד שני כל דם דחזיא טמא דתנו רבנן (יום) [שלשים] יכול בין רצופין בין מפוזרין ת"ל יום מה יום רצוף אף שלשים כולן רצופין ע"כ הלכות גדולות. וזאת הברייתא מקומה בת"כ פ' אשה כי תזריע וכך היא שנויה התם ושלשים יום יכול בין סמוכין בין מפוזרין ת"ל יום מה יום כולו אחר אף שלשים כולן אחד יכול שלשים סמוכין ושלשה בין סמוכין בין מפוזרין ת"ל ושלשים יום ושלשת ימים מה שלשים כולן סמוכין אף שלשה כולן סמוכין וה"נ תניא התם גבי נקבה וששים יום יכול בין סמוכין בין מפוזרין ת"ל יום מה יום כולו אחד. אף ששים כולו אחד יכול ששים סמוכים וששה בין סמוכין בין מפוזרין ת"ל וששים יום וששת ימים מה ששים יום סמוכין אף ששת הימים הם סמוכין. מיהו זה איני מבין מתוך הברייתא שאם הפילה תוך ימי טוהר איבדרו להו ימי טוהר דלא נזקק התנא אלא להגיד לך שלא תנהג ימי טוהר אלא סמוכין שלא תאמר תשב היום ג' או ד' ימי טוהר ושוב לאחר שבוע או שבועים תנהג ימי טוהר כפי מה שיעלה בלבה אלא סמוכין דוקא אבל זה שתאמר איבדרו להו ימי טוהר שהפילה באמצע בהא לא איירי תנא כלל. וה"נ תניא גבי שבעת ימי טומאה שבעת ימים יכול בין סמוכין בין מפוזרין ת"ל בימי נדת דותה מה נדתה סמוכין אף לידתה סמוכין והתם לא שייך לומר קמ"ל דאיבדרו להו ימי טומאה. מידו אעפ"כ יש לסמוך על דברי ה"ג ולנהוג כדבריהם כי כל דבריהם על פי הקבלה. ותו משמע להתירא דתנן פ' בנות כותים המקשה בתוך שמונים של נקבה כל דמים שהיא רואה טהורים עד שיצא הולד ופי' רשב"ם כגון שנשתהה הולד אחר חבירו והוה לה קושי ולד ל"ש מקשה ול"ש שופה ל"ש בימי נדה ול"ש בימי זבה דכל תוך מלאות הוה דם טהור עד שיצא הולד וודאי טמאה שבועים ואפי' בתוך ימי טוהר של ולד ראשון כיון דילדה לא אתו ימי טוהר דראשון ופקעי להו מטומאת לידה ע"כ לשונו. משמע שאינה נוהגת כ"א ימי טומאה של ולד שני ואי כדברי ה"ג הלא כבר בטלו ימי טוהר של ולד ראשון ואעפ"כ הואיל דנפק מפומי' דה"ג נכון להחמיר: פ"ק דב"ק אמר עולא א"ר אלעזר שליא שיצאה מקצתה ביום ראשון וכולו ביום שני מונין לה מיום ראשון מתקיף לה רבא הא חומרא דאתי לידי קולא היא דהא מטהרת לה מיום ראשון אלא אמר רבא לחוש חוששת לענין טהרה מונין לה מיום ראשון ולענין ימי טומאה מונין לה מן כד נפיק כול' שליא לחומרא: אמר רב הונא הוציא העובר את ידו והחזירו אמו טמאה לידה שנאמר ויהי בלדתה ויתן יד מתיב רב יהודה הוציא העובד את ידו אין אמו חוששת לכל דבר אמר רב נחמן לדידי מיפרש' לי מיני' דמר שמואל לחוש חוששת ימי טהרה

לא יהבי' לה עד דנפיק רוביה והא אין אמו חוששת לב"ד קתני אמר אביי אינה חוששת מדאורייתא אבל מדרבנן חוששת והאי קרא אסמכתא בעלמא היא. פי' רשב"ם לחוש לולד חוששת וצריכה לפרוש מבעלה אע"פ שלא ילדה שבועים בנקבה. עד דנפיק רובו. ביוצא כדרכו עד שיצא רוב ראשו. מחותך או מסורס עד שיצא מרובו כדתנן במתניתין. מיהו תלמוד' [מילתא] דפסיק' נקט. ימי טהרה לא יהבינן לה אם איחרה לידתה לאחר מיכן יותר משבועים. אם רואה דם כנדה ואם לאו טהורה. ולאחר שתלד לידה גמורה אם זכר תהא טמאה שבעה ואם נקבה שבועים ואח"כ תמלא ימי טהרה עכ"ל. ונרא' בעיני דהא דכתב ואח"כ תמלא ימי טהר' דהיינו מלידה אחרונ' שהיא ליד' גמור' אפי' לדברי ה"ג שהרי הוצאת יד אינה אלא חומרא דרבנן בעלמא:

סימן שמז

מתני' חמשה דמים טמאים באשה האדום והשחור וכקרן כרכום וכמימי אדמה וכמזג ב"ש אומרים אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי ב"ה מטהרין הירוק עקביא בן מהללאל מטמא וחכמי' מטהרין א"ר מאיר אם אינו מטמא משום כתם מטמא משום משקה ר' יוסי אומר לא כך ולא כך איזהו אדום כדם המכה שחור כחרת דיהה מיכן טהור וכקרן הכרכום בברור שבו וכמימי אדמה מבקעת בית כרם ומציף מים וכמזג שני חלקים מים ואחד יין מן היין השרוני. ובגמרא מפרש להו להלכות דמים על הבירור. ובעבור שבזמן הזה אין אנו בקיאין להבחין. בעבור כך לא הארכתי בפירושם שאין לנו לסמוך על ידיעתינו ולהורות בין דם טמא לדם טהור דאפילו אמוראים לא עמדו על דעתם ולא סמכו על ידיעתם בדבר זה כדאמר בגמרא ר' חנינא פלי קורטא דגרגושתא ובדיק בה לייט עלה ר' ישמעאל כר"י באסכרא ר' חנינא הוא דחכים כולי עלמא לא חכימי הכי אמר ר' יוחנן חכמתי' דר' חנינא גרים לי דלא אחזי דמא מטמאינא מטהרנא מטמא א"ר זירא טיבעא דבבל גרים לי דלא חזאי דמא אמרי בטיבעא לא ידענא בדמא ידענא למימר דבטבעא תליא מלתא והא רבא דידע בטבעא ולא ידע בדמא כש"כ קאמר מה רבא (דחזי) [דידע] בטבעא לא חזי דמא אנא אחזי. ואמרי' בירושלמי דנדה ס"פ כל היד ר' אבין ר' שמואל בשם ר' חנינא מן בגין דאנן ידעין דר' חנינא בשר בגין כן אנו סומכין עלוי ר' חנינא הוי שרי (בצלי אש) [בציפורן] והוון אתאי קומי עובדין ומפיק מן תרתן זמנין והוון ר' יוחנן ורשב"ל שריין תמן ולא הוה מצרף לון עמי' אמרין חכים הוא ההוא סבא דפרזילוי חריפין חד זמן [צרפון] עמי' אמרין מה חמא ר' משגחא עלינן יומא דין אמר לון תיתי עלי אם לא כל מעשה ומעשה שהייתי מוציא אם לא שמעתי מרבי להלכה כשערות ראשי ולמעשה שלשה פעמים והן עובדא לא אתי קומי רבי אלא תרין זמנין מן

בגין כן צריפת בון עמי ילתא אייתית דמא לקמי' דרבה בר בר חנה וטמי לה לקמי' דרב יצחק ברי' דרב (יהושע) [יהודה] וטהרי. [רבי] ראה דם בלילה וטמא ראה ביום וטהור המתין שעה אחת חזר וטמא אמימר ומר זוטרא [ורב אשי] הוה יתבי קמיה [אומנא] שקלו לי' קרנא קמייתא לאמימר חזייה אמר להון אדום דתנן כי האי הדר שקלו ליה אחריתי אמר להו אשתני אמר רב אשי כגון אנא דלא ידענא בין האי להאי לא מבעיא לי למחזי. הלכך הואיל וחזינן דתנאים ואמוראים לא עמדו על הדבר אין נכון לשום אדם בזמה"ז להורות בדמי האשה לטהר אלא כל דם שתראה טמאה וא"ת חומרא דאתיא לידי קולא הוא דילמא חזיא דם טמא ומשלמתן לדם טהור דהאידנא אית לן חומרא דר' זירא דאפי' רואת דם טיפה כחרדל יושבת עליו שבעה נקיים כדפרישת לעיל. פי' רשב"ם כל הכתמים הן טמאין בין שעל בשרה בין שעל חלוקה הן לענין בגדים ולענין לקלקל את מניינה ולתלות ואינה מונה אלא משעה שראתה ומטמאה למפרע עד שעת הכיבוס או עד שעה שתאמר בדקתי עצמי ולא הי' בו כתם. מיהו האידנא לא נפק לן מינה כלום במאי דהויא מקולקלת דכל שעה צריכה ז' נקיים ולכך לא הארכתי לפרש. ורשב"ם פי' היטיב פ"ק היכי הויא מקולקלת הרואה כתם:

סימן שמח

מתני' הרוא' כתם על בשרה כנגד בית התורפה טמא' שלא כנגד בית התורפ' טהורה פי' תורפה אותו מקום וכדמפרש ואזיל. על עקבה ועל ראש גודלה טמאה. פי' דהיינו כנגד התורפה כי עקבה כנגד התורפה היא וראש גודלה של רגל מפרש בגמרא משום דבהדי דפסעה עביד ומתרמי. פי' רשב"ם שפעמים הולכת ועוקרת את רגלה אחד ונתנה לפני' ונמשך גופה אחריו ועדיין רגלה השני עומד במקומה נמצא ראש גודלה של אותו רגל שלא נעקר עדיין כנגד בית התורפה וקודם שתעקרנו יכול הדם ליפול מבית התורפה עליו ולכך בנמצא הכתם עליו טמאה בעי ר' ירמיה כשיר מהו כשורה מהו טפין טפין מהו לרוחב יריבה מהו ת"ש על בשרה ספק טמא ספק טהור טמא [על בשרה] לאו כי האי גונא לא דילמא דעביד כרצועה. פי' רשב"ם רצועה של דם על בשרה כנגד התורפה בעיגול כאצעדה מי מספקא בדם נדה אם לאו ואף על פי שאין לה במה לתלות דדם היורד מן המקור כמין רצועה ארוכה נחית ולא כמין טבעת עגולה. כשורה שורות שורות הרבה לאורך יריכה כזה טיפין כזה ולא איפשט ואע"ג דכתמים דרבנן וספיק' דרבנן לקולא ותנן במתני' שלא אמרו חכמים להחמיר אלא להקל אפי' הכי הואיל ולא איפשט אזלינן בה לחומרא:

סימן שמט

מתני' על שוקה ועל פרסותיה מבפנים טמאה מבחוץ טהורה על הצדדים מכאן ומכאן טהורה פי' רשב"ם על שוקה מן הארכובה ולמעלה קרי ירכי'. רגלי' כל דפוס הרגל קרוי פרסה. מבפנים בין שתי שוקים כל גובהן מן הארץ דהיינו כנגד בית התורפה. מבחוץ מיכן ומיכן לצדדין של אדם כנגד מתנים טהורה דלא הוה כנגד בית התורפה. ועל הצדדין מיכן ומיכן טהורה. צדדין אחורי השוק כל גבהו כנגד העקב ולפניו כל גבהו כנגד הרגל. ועל הצדדין אשוקה קאי ולא אפרסות קאי משום דבצדדים של רגלים טמא דצדדים היינו עקבה וראש גודלה דאמרינן טמא. וכל הנך דאמרן טמאה בבגדים בדין כתם של חלוק בכל מילי שווין אהדדי כתם בשר וכתם של חלוק עכ"ל. ופ' כל היד פי' רשב"ם דגריס היינו חצי פול. ואמר בגמרא מבפנים וכו' עד רב חייא ברי' דרב אוייא מתני לה בהדיא אמרי דבי (רב) [רבי ינאי] עד מקום חבק וחבק עצמו כלפנים. פירשב"ם שהוא קפץ הירך והשוק שקורין ייר"ט וקאמר עד מקום שהחבק מתחיל קרי פנים וחבק הוא מקום מתיחות הגידין כמו הקילקי והחבק שחובקים שם הירך בשוק יחד סמוך לאותו קפץ. מקום חבק כל כנגד אותו הגיד בלפנים וטמא. תניא בתוספתא פ' בן תשע שנים נמצא לה על קשר אצבעותיה טמאה ומוקמי' לה משום דכולה יד עבידא דנגעה ופי' רשב"ם על קשרי אצבעותיה היינו גב היד דחד מקום הוא:

סימן שנ

מתני' ראתה על חלוקה מחגור ולמטה טמאה מחגור ולמעלה טהורה. פירשב"ם ל"ש צדדין כולי' כנגד בית התורפה וכן חגור עד התורפה נמי טמאה אע"פ שחגור למעלה מבית התורפה משום דזימנין כופפת את ראשה וגופה לקרקע ומדלי דם ונפיק מן המקור וסליק עד החגור אבל מן החגור ולמעלה דכולי האי לא סליק דם משום כפיפה והטיה. וטעמא לאו משום חגור הוא אלא אפילו דם בין חגור לבשר דה"ה לאשה שאינה חגורה. אלא עד מקום חגור שיערו חכמים דסלקי דם למעלה מבית התורפה על ידי כפיפה והטיה וטפי לא וטהורה ואע"פ שאין לה במה לתלות עכ"ל. הא דאמר מחגור ולמטה טמאה דוקא שלא עברה בשוק של טבחים אבל עברה בשוק של טבחים אפילו למטה מחגורה כשרה כדאמר בגמרא אמר מר על בשרה ספק טמא ספק טהור [טמא] (ספק) על חלוק' ספק טמא ספק טהור טהור. היכי דמי אילימא מחגור ולמט' כו' עד [איבעית] אימא מחגור ולמטה כגון דעברה בשוק של מטבחיים על בשרה מגופה אתא דאי תימא דמעלמא אתא על הלוקה איבע"ל לאשתכוחי על חלוקה מעלמא אתא דאי תימא מגופה אתא על בשרה איבעי ליה לאשתכוחי. הא למדת דהיכא דעברה בשוק של טבחים

אפילו מחגור ולמעלה טמאה כאידך לישנא דמסיק ואי מחגורה ולמעל' כגון שזקפה. על בשרה מגופ' אתי דאי מעלמא על חלוק' איבעי לי' לאשבוחי דהלכ' כשני הלשונות הואיל ששניהם אמת ואינם סותרים זה את זה:

סימן שנא

מתני' ראתה על בית יד של חלוק' אם הגיע כנגד בית התורפה טמא' ואם לאו טהור' היתה פושטתו ומתכס' בו בליל' כל מקום שימצא בו דם טמא' מפני שהוא חוזר וכן בפוליוס. פי' רשב"ם כגון שנמצא בראש בית ידה סמוך לבית התורפ' פעמים שפושטתו לתוך חיקה תחת בגדים העליונים ונופל כנגד [מטה שלא כנגד] התורפ' כגון שנמצא [סמוך] לכתיפה. היתה רגילה להפשיט חלוק' בליל' ולהתכסות בו בכל מקום ואפילו מן החגור ולמעל' ובבית יד שלא כנגד בית התורפ'. חוזר. פעמים שראש החלוק נהפך כלפי פני' של מטה ואינה יודעת. וכן בפוליוס. מעפודת שמתכס' בו ראשה אורי"ל בלע"ז אם נמצא עליו כתם בשפתו אם מגיע כנגד בית התורפ' טמא' היתי' פושטתו מראשה ומתכס' בו טמא' ואפילו שלא כנגד בית התורפ' עכ"ל. תניא נמצא על בית יד אונקלי שלה אם מגיע כנגד התורפ' טמא' וא"ל טהור' א"ר אליעזר ב"ר יוסי הלכ' זו הוריתי ברומי לטומא' וכשבאתי אצל חבירי אמרו לי יפה הורית. משמע שעל מגיע לנגד בית התורפ' הורה. ובגמרא פי' רשב"ם דבר זה היתה פושטת ומתכס' בו בליל' וכו' והוריתי לאיסור לטמא כדקתני במתניתין. וקצת תימא אמאי לא מייתי מהא מתניתא בכתובות דאיכא הוראה לאיסור. וכל מה שפירשנו דכנגד התורפ' טמא' היינו דוקא כשאין לה במה לתלות [אבל יש לה במה לתלות] טהור' ואע"ג דכנגד התורפ'. כדתנן אמר להם מה הדבר קשה בעיניכם שלא אמרו חכמים להחמיר אלא להקל שנאמר ואשה כי תהי' זבה דם יהי' זובה בבשרה דם ולא כתם. היינו כשתרא' האש' ודאי שהרגיש בראיית' אלא שגזרו רבנן על הכתמים היינו ודאי שממנה יצא דם אף ע"פ שלא הרגיש' טמא' אבל לספק לא הזקיקוה הלכך היכי דאיכא למתלי לקולא תלינן אפילו כנגד התורפ' דתנן תולה בב"ד שהיא יכול' לתלות שחטה בהמ' חיה ועוף ונתעסק' בכתמים במיני צבעונים אדומים או שישבה בצד העסוק' בהם הרגה מאכולת הרי זה תולה בהם. ודוקא בספיקא אחת תולה אבל בתרי ספיקי לא כדאמר בגמרא ישבה אין לא ישבה לא תנינן להא דת"ר עברה בשוק של טבחים ספק נתז עלי' ספק לא נתז עלי' [תולה] ספק עברה ספק לא עברה אינה תולה. פי' משום דהוה להו תרי ספיקא דאת"ל עברה שמא לא נתז עלי'. ואין הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס דאמר תולה אע"פ שלא הרגה. ודוקא עד גריס תולה במאכולת דהיינו חצי פול אבל יותר מגריס אינה תולה במאכולת כדתנן עד כמה

היא תולה ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר עד כגריס של פול ואף ע"ג דאיפליגו בה רב הונא ורב חסדא ואמר רב חסדא כגריס אינה תולה פחות מגריס תולה ורב חסדא תלמידיה דרב הונא הוה כדאמר ס"פ אלו מציאות בעי מיני' רב חסד' מרב הונא תלמיד וצריך לו רבו מהו א"ל חסדא חסדא לא צריכנא לך את צריכת לי עד ארבעין שנין וקיי"ל אין הלכ' כתלמיד במקום הרב ור' אבהו אמר ר' יוחנן קאי כוותי' דהלכ' כוותי' דדל מיני' רב חסדא הוי הלכ' כר' יוחנן דהלכ' כר' יוחנן במקום רב כש"כ במקום רב הונא תלמידיה דרב. ותו דר' ינאי ור' חנינא קיימי כוותי' דאתמר היו עלי' כגריס ועוד ואותו ועוד רצופה בו מאכולת ר' חנינא אמר טמא' ר' ינאי אומר טהור' ר' חנינא אומר טמא' כי תלינ' בכגריס ועוד לא תלינן ר' ינאי אומר טמא' ה"מ דאין רצופה בה מאכולת אבל היכא דרצופ' בה מאכולת מוכחא מילתא דהאי ועוד דם מאכולת היא פש לה כגריס כיון דבעלמא תליא ה"נ תליא אלמא דר' חנינא ור' ינאי תרווייהו סברי כרב חסדא דתול' בכגריס אבל יותר מכגריס אינה תולה ובהא נמי הלכ' כרבי ינאי דיותר מכגריס תולה היכא דהמאכולת רצופה בו דכתמים דרבנן ובשל סופרים הלך אחר המיקל:

סימן שנב

מתני' אם יש בה מכה והיא יכול' ליגלע ולהוציא דם ה"ז תול' בה מעש' באש' אחת שבאת לפני ר' עקיב' ואמר' לו ראיתי כתם אמר לה שמא מכה הית' ביך אמרה לו הין והייתה שמא יכול' היא להגלע ולהוציא דם א"ל הין וטיהר' ר' עקיב' ראה תלמידיו מסתכלים זב"ז אמר להם מה הדבר קשה בעיניכם שלא אמרו חכמים להחמיר אלא להקל שנאמר ואשה כי תהי' זבה דם יהיה זובה בבשרה ולא כתם. ופי' רשב"ם ותולה היא במכה ואפילו יותר מכמה גריסין וכן כל הנך תליות דלעיל דלאו במאכולת. תניא היתה לה מכה בצווארה שיכולה לתלות תולה על כתיפה שאינה יכולה לתלות אינה תולה. פי' רשב"ם אם נמצאת מכה כנגד התורפה יכולה לתלות במכה שעל צוארה שפעמים שמטה לפניה ונופל דם המכה על תחתית חלוקה. על כתיפה. על גבה שאינה יכולה לתלות שאין דם בא מכתיפה ונופל לפני' אינה תולה. אמר רבא נמצא עליה מין אחד תולה בכמה מינין פי' רש"י מין אחד מדבר הדומה לכתם. כגון קילור או שרף ואח"כ מצאתה על חלוקה כתם אפי' אין מראיתו דומה לאותו מין תולה בו. מיתיבי נתעסקה באדום אין תולה בו שחור. נתעסקה שאני. פי' כיון דנתעסקה במין אדום היכי תליה ביה כתם שחור [אבל נמצא עליה מין אדום תולה בה כתם שחור] דאמר כי היכי דנתז עלי' האי מין ולא ידעה הכי נמי נתז עלי' מינא אחרינא ולא ידעה. איכא דאמרי נתעסקה במין אחר תולה בו כמה מינין. מיתיבי נתעסקה באדום אין תולה בו שחור. כי קאמר רבא

דאתעסקא בתרנגולין דאית בי' כמה מיני דמא. וקיי"ל כשתי הלשונות הללו להקל דהא לא סתרי אהדדי ואפשר דשניהם אמת. (אמר רבא) [ת"ר] מעשה ותלה ר' מאיר בקילור. ור' תלה בשרף שקמה. אמר רב אשי עיר שיש בה חזירים אין חוששין לכתמי'. פי' רשב"ם חזירים אוכלי' שקצים ורמשים ומתיזין דם ומשעברה בשוק איכא למימר התיזו עלי' דם ואין חוששין לכתמיה יותר מבגדים ואפי' מן החגור ולמטה ואפי' לא נתעסקה בכתמים ואפי' אין לה מכה שיכולה להגלע ולהוציא דם עכ"ל. אמר רב נחמן בר יצחק דרוקרת כעיר שיש בה חזירים דמיא. פי' רשב"ם טבחי' הרבה ואשפות ושקצים מצויין בה ותרנגולים מנקרין בהם בעיר אף על פי שאין בה חזירים. וראיתי כתוב דהאידנא אין תולין בחזירים. ולא ידענא מאי טעמא. ת"ר ארוכה שלבשה חלוקה של קצרה וקצרה שלבשה חלוקה של ארוכה. אם מגיע כנגד בית תורפה של ארוכה שניהם טמאות ואם לאו ארוכה טהורה. וקצרה טמאה. פי' רשב"ם חלוקה של קצרה ולא בדקתה קודם לבישתה ואח"כ נמצא עליו דם אם מגיע כתם כנגד בית התורפה של ארוכה טמאה אף ארוכה וכש"כ קצרה. וא"ל כגון דהוה לי' מן החגור ולמעלה טהורה הארוכה אבל קצרה טמאה שהרי כנגד בית התורפה שלה הוא מגיע. ונראה בעיני דזו הברייתא מיירי כגון ששניהם טהורות ואז כשמגיע כנגד בית תורפה של ארוכה שתיהן טמאות ואינן תולות זו בזו דמאי חזית דמקלקלת להאי תקלקל להאי. אבל אם היתה אחת מהן טהורה ואחת טמאה תולה הטהורה בטמאה כההיא דפ' האשה לקמן דת"ר תולה בשומרת יום כנגד יום בשני שלה. ובסופרת שבעה שלא טבלה לפיכך היא מתוקנת וחברתה מקולקלת. דברי רבן שב"ג רבי אומר אינה תולה. לפיכך שתיהן מקולקלות ושוין שתולה בשומרת יום כנגד יום בראשון שלה וביושבת על דם טוהר. ובבתולה שדמיה טהורין. ופרש"י בדברי רשב"ג דאע"ג דמקלקלת [לה פורת' דצריכה לשמור יום המחרת] כיון דטמאה השתא לא מקלקל' כולי האי משמע אבל אם היתה טהורה אפי' רשב"ג מודה דאינה תולה בחבירתה הלכך כששניהם טהורות לכ"ע אינן תולות זו בזו ושתיהן מקולקלות. וההיא דת"ר פ' הרואה. כולי עלמא היא. ובשומרת יום כנגד יום בראשון שלה וביושבת על דם טוהר ובבתולה שדמי' טהורין שוין שתולה בה דהא אינה מקלקלת אותה. לא נחלקו אלא בשומרת יום כנגד יום בשני שלה ובסופרת שבעה שלא טבלה דרשב"ג סבר תולה בה. ור' סבר אין תולה בה. דהואיל דכתמים דרבנן הלכה כרשב"ג לקולא. וטהורה בחזקתה דהא בשומרת יום גופא תרווייהו סברי דמקולקלת. לא נחלקו אלא בטהורה ורשב"ג מקיל לגבה ורבי מחמיר לגבה והלכה כרשב"ג דבד"ס הלך אחר המקיל. תניא בדקה (עצמה) [חלוקה] והשאילתו לחבירתה היא טהורה וחבירתה תולה בה א"ר ששת

לענין דינא תנן אבל לענין טומאה היא טהור' וחברת' טמאה. פרש"י לענין דינא דכיבוס הכתם מן החלוק תנן דחברתה תולה בה דאמר' אחרונה לא מהימנת לי דאת בדקתי':

סימן שנג

מתני' פר' האשה [האשה] שהשאילה חלוקה לנכרית או לנדה ה"ז תולה בה. אמר רב בנכרית הרואה. ממאי מדקתני דומיא דנדה מה נדה דקא חזיא אף נכרית דקא חזיא. פי' רש"י ז"ל שגדולה היא וידעינן בה שכבר ראתה וכן הלכה:

סימן שנד

מתני' האשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם ר"מ אומר אם עומדת טמאה ואם יושבת טהורה ר' יוסי אומר בין כך ובין כך טהורה. פי' שהטילה מים וראתה דם עם מי רגלים. ומוקמי' פלוגתייהו בגמ' כגון שיושבת על שפת הספל ומזנקת בתוך הספל ונמצא דם בתוך הספל דכי האי גונא מפליג ר' מאיר בין עומדת ליושבת אבל ר' יוסי מטהר בכל עניינים. שסובר שלא בא דם זה ממקום דמים אלא ממקום מי רגלים וטהור. ואמר בגמרא אמר שמואל ואמרי לה אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי וכן אורי ליה ר' אבא (לעולא) [לקלא] הלכה כר' יוסי דאמר בין כך ובין כך טהורה גבי אשה שהיא עושה צרכיה. וכש"כ שהלכה כר' יוסי גבי הא דתנן איש ואשה שעשו צרכיהם בתוך הספל ונמצא דם על המים ר' יוסי מטהר ור' שמעון מטמא שאין דרך של אדם להוציא דם אלא שחזקת דמים מן האשה כש"כ שבהא הלכה כר' יוסי דספק בא דם זה מן האיש ספק מן האשה ואת"ל מן האשה ספק ממקור דמים [ספק] ממי רגלים. ותו דר' מאיר בהא קאי כר' יוסי והוה לי' ר' שמעון חד ואין דבריו של אחר במקום שנים. כדאמר בגמר' ר' יוחנן אמר כי קאמר ר' מאיר בחד ספיקא אבל בספק ספיקא לא אמר והתניא כוותי' דר' יוחנן איש ואשה שעשו צרכיהן בתוך הספל ונמצא דם על המים ר' מאיר ור' יוסי מטהרין ור' שמעון מטמ' ותו דאמר פ' מי שהוציאוהו אמר רב אשי ר' יוסי ור' שמעון הלכה כר' יוסי. פי' רשב"ם ה"ג וכן אורי לה ר' אבא לקלא. קלא שם חכם או אדם אחד שהוצרך לדבר. ר' אבא תלמידו של שמואל ובשמו כן הורה עכ"ל:

סימן שנה

ספ"ק בעי מני' ר' זירא מרב יהודה מהו שתבדוק עצמה לבעלה. א"ל לא תבדוק. ותבדוק ומה בכך א"כ לבו נוקפו ופורש. פי' רשב"ם אשה שאין לה וסת ויש לה וסת מהו שתבדוק לבעלה אע"פ שאינה עסוקה בטהרות. כלומר מי הוה רשות בידה להחמיר על עצמה. לא תבדוק. אין לה רשות. ומה בכך. אם תרצה להחמיר על עצמה מה לנו לעכב. לבו נוקפו. הואיל וחוששת לבדוק מחזקת טומאה כ"ז הוסת. ופורש. שמא לאחר סילוק ידה

תראה ויבטל מפ"ו. אבל אשה העסוקה בטהרות מיגו דבעיא בדיקה לטהרות [בעיא] נמי בדיקה לבעלה. ולבו נוקפו ליכא למימר בהכי דמידע ידע דמיגו דבעי' לטהרות בעי' נמי לבעלה. ושמעי' מהכא בין אשה שיש לה וסת בין אין לה וסת בזמן הזה דליכא טהרות לא בעיא בדיקה לא שחרית ולא ערבית ולא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש כדלקמן בסמוך ואפי' אם רצתה להחמיר על עצמה ולבדוק לפני תשמיש לא שבקי' לה דאם כן לבו נוקפו ופורש עכ"ל. וכן הוא האמת דבין לפני תשמיש בין לאחר תשמיש לא שבקי' לה לבדוק. לפני תשמיש לא כדשמעי' לה מהא דרב יהודה ולאחר תשמיש נמי לא כדאמר בסמוך בעי ר' אבא מרב הונא אשה מהו שתבדוק עצמה כדי לחייב בעלה באשם תלוי א"ל לא תבדוק. ותבדוק ומה בכך א"כ לבו נוקפו ופורש. ואמר לקמן א"ר זירא א"ר אבא בר ירמי' אמר שמואל אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק כו' עד אמר רבא ש"מ קסבר שמואל כל לבעלה לא בעי' בדיקה. והא דת"ר אשה שאין לה וסת אסורה לשמש ואין לה לא פירות ולא כתובה ולא מזונות ולא בלאות ויוציא ולא יחזיר עולמית דברי ר' מאיר ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר משמשת בשני עדים הן עותה והן תקנוה משום אבא חנן אמרו אוי לו לבעלה כו' עד אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"ח בן אנטיגנוס. ובמאי אי בעסוק' בטהרות הא אמרה שמואל חדא זימנא אי כשאינה עסוקה בטהרות הא אמר כל לבעלה לא בעיא בדיקה דאמ' ר' זירא א"ר אבא בר ירמי' אמר שמואל אשה שאין לה ווסת אסורה לשמש עד שתבדוק ואוקמינא בעסוק' בטהרות מאן דמתני הא לא מתני הא. פי' רשב"ם לעולם בעסוקה בטהרות ודקשיא לך למה לי תרתי רב יהודה דמתני הא משמי' דשמואל הלכה כר' חנינא לא מתני הא [דר' אבא ורבי אבא לא מתני הא דרב יהודה ואי קשיא הא] רב יהודה נמי אמרה דאמר רב יהודה לעיל גבי מתני' דקתני ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה ואמר רב יהודה אמר שמואל ל"ש אלא בעסוקה בטהרות כו' לאו פירכא היא (לעיל גבי מתני' דקתני) [דרב יהודה] לא אשמעינן בעסוקה מידי דממתני' הוה שמעי' בין עסוקה בין אינה עסוקה ואתא רב יהודה ואשמעי' משמי' דשמואל דשאינ' עסוקה לא בעי' [בדיקה] והכא אשמעי' דהלכה כר' חנינא. ובאותה משנה דעסוקה בעי בדיקה. ומבעי' (לי') [לי] אמאי לא תירץ הכא דחדא מכלל חבירתה איתמר כדתריץ לעיל עכ"ל. ורבינו חננאל וגם רבינו תם פירשו דה"ק לעולם בשאינה עסוקה בטהרות קאמר שמואל דהלכה כר' חנינא דבעי' בדיקה ודקשיא לך הא אמר כל לבעלה א"צ בדיקה דמתני הא דר"ח לא מתני' דיוקא דלעיל דאוקימנא בטהרות. וההיא דאמר רב יהודה אמר שמואל ל"ש אלא לטהרות אבל לבעלה מותרת. תרי תנאי אליבא דרב יהודה אמר שמואל. ומאן דמתני להא דאמר רב יהודה

אמר שמואל הלכה כר' חנינא לא מתני להההיא דאמר רב יהודה אמר שמואל דההיא דאר"י אמר שמואל כו' והא דא"ר זירא א"ר אבא אמר שמואל כו' הנהו חדא נינהו דחדא מכלל חברתה אתמר. וכי האי גוונא אשכחנא בפ"ב דקידושין גבי קטנה שנתקדשה וספ"ק דכתובות גבי ההיא תינוקות שירדה למלאות מים מן המעיין שמסיק מאן דמתני הא לא מתני הא אפירושא דמתני' ולא אעיקר מילתא הלכך לפר"ח ולפי' ר"ת אשה בזמה"ז שאין לה ווסת צריכה בדיקה. מיהו מדבעי מיני' ר' אבא מרב הונא אשה מהו שתבדוק כו' ועד א"כ לבו נוקפו ופורש. משמע שאינה צריכה בדיקה כלל. ובה"ג כתב אתתא דלא קביע לה ווסת אסיר לה לאזדקוקי לבעלה דתניא אשה שאין לה ווסת אסורה לשמש כו' אר"י אמר שמואל הלכה כר"ח בן אנטיגנוס משום שסובר בפר"ח וכפר"ת הלכך טוב להחמיר אשה שאין לה ווסת לא תשמש כי אם על ידי בדיקה. פרק כל היד איתמר אשה שיש לה ווסת והגיע שעת ווסתה ולא בדקה ולבסוף בדקה אמר רב בדקה ומצאתה טמא' טמא' טהורה טהור'. ושמואל אמר אפי' בדקה ומצאתה טהורה טמא' מפני שאורח בזמנו בא. לימא בווסתות קמיפלגי מר סבר ווסתות דאורייתא [ומ"ס ווסתות דרבנן. א"ר זירא דכ"ע ווסתו' דאוריית'] כאן שבדקה עצמה בשיעור ווסת כאן שלא בדקה עצמה כשיעור ווסת. רב נחמן בר יצחק אמר בווסתות גופייהו קא מיפלגי מ"ס ווסתות דאורייתא ומ"ס ווסתות דרבנן. וכתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק בשם רבינו יצחק ב"ר שמואל כי מיכן יש להוכיח דווסתו' דרבנן דהא רב נחמן בר יצחק דהוא בתראה מוקי פלוגתייהו בהכי ומוקי רב כמ"ד ווסתות דרבנן. וקיי"ל פרק המפלת ופ' יש בכור לנחלה דהלכתא כרב באיסורי ומדמוקי נמי ר' יהושע לחכמים דר' מאיר כמ"ד ווסתות דרבנן ש"מ דהכי הלכתא. מיהו מרבינא דאמר בסמוך גבי פלוגתייהו דרבי ורשב"ג דכ"ע ווסתות דרבנן אין להביא ראי' מדדחיק לאוקמי פלוגתייהו במקור מקומו טמא דהא איכא פלוגתא דתנאי לקמן בפ' בתרא וגם רשב"ג אית לי' מקור מקומו טמא מ"מ יש ראי' כדפי' וכן פירש רבינו חננאל. מיכן יש ללמוד דאשה שיש לה ווסת והגיע שעת ווסתה ולא בדקה ואח"כ בדקה ומצאתה טהורה טהורה ואפי' לא בדקה נמי הוי טהורה כדקאמר גבי דם הכא אפי' בימי נדתה טהורה ובעי למימר ווסתות דרבנן והתם אין לבדוק אם ראתה אם לאו שהרי היא רואה מחמת מכה וכן פסק בשאילתות דווסתות דרבנן:

סימן שנו

ר"פ תינוקת ת"ר הרואה דם מחמת תשמיש פי' דם נרות משמשת פעם ראשונה שני' ושלישית מיכן ואילך לא תשמש עד שתתגרש ותנשא לאחר. נשאת לאחר וראתה

דם מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה שני' ושלישית מיכן ואילך לא תשמש עד שתתגרש ותנשא לאחר. נשאת לאחר וראתה דם [משמשת] פעם ראשונ' שני' ושלישי' מכאן ואילך לא תשמש עד שתבדוק עצמה. פרש"י וכן פי' ר"ש דרשב"ג הוא דבעי חזקה בתלתא זימני. והא דקתני סיפא ר' אומר נאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שממנו יוצא דם דוקא קתני. דהא מילתא דוקא רבי היא אבל רישא רשב"ג היא. דבתלתא זימני הוה חזקה אבל לרבי בתרי זימני הוה חזקה. ולר' משמשת עם הראשון פעם ראשונה ושני' ותו לא עד שתתגרש ותנשא לאחר ומשמשת עמו פעם ראשונה ושני' ותו לא ותתגרש ואינה נשאת לשלישי עד שתבדוק עצמה. מיהו אנן קיי"ל כרשב"ג דאמר בהבא על יבמתו דהלכה כמותו בווסתות. וכן משמע לשון רב סעדי' גאון זצ"ל. והאי דאינה בודקת את עצמה בביאה שלישי של בעל הראשון אלא אמרי' תתגרש ותנשא לאחר ואינה בודקת נמי בביאה ראשונה של בעל שני עד שתנשא לשלישי משום שאין כל הבעילות שוות עכ"ל. משמע להדיא שבא לפסוק כרשב"ג דעד תלתי גברי לא הוי חזקה. ומשמע נמי מלשונו דאסור' לבעל ראשון ושני אפי' בבדיקה. וכן פי' רשב"ם בבעל ראשון ושני דאיכא למימר יש לו תקנה לבעל אחרון צריכה להתגרש אולי תפסוק לשלישי ולא התירו לה בבדיקה משום דאיכא למימר גירושין מהנו לה שתתגרש ותנשא לאחר אין אנו מתירין לה לבוא לידי ספק ולהתיר' ע"י בדיקה זו כדלקמן דזימנין לא בדקה שפיר אבל משהוחזקה בבעל שלישי דאין לה עוד תקנה על ידי שתתגרש ותנשא לאחר התירו לה לשמש על ידי בדיק' עכ"ל. וכן משמע להדיא כדלקמן א"ל רשב"ל לר' יוחנן ותבדוק בביאה שלישית של בעל ראשון א"ל לפי שאין כל האצבעות שוות ופירש"י כלומר מביאה שלישית של בעל ראשון ואילך תשמש על ידי בדיקה ולמה תתגרש. לפי שאין כל האצבעות שוות. ושמא בבעל אחר לא תצטרך בדיקה. ומוטב שתתגרש ותתקן ולא תבוא לירי כרת. הרי למדנו דרבינו סעדי' ורשב"ם ורש"י כלהו סבירא להו דאסור' לראשון ושני אפי' ע"י בדיקה. וגרסי' בירוש' סוף נדה ותבדוק עצמה בבעל שני. ומשני לפי שאין כל האצבעות שוות. משמע שאפי' בבדיקה אסורה לשני. וראיתי כתוב שר"ת התיר אפי' לבעל ראשון בבדיקה ומפרש הברייתא כגון שאינם יודעים לבדוק דאפ"ה משתריא לבעל (הראשון) שני ושלישי. ורוצה להביא ראי' מתוספתא דתניא עד כמה מותרת לינשא עד שלשה יותר מיכן לא תנשא עד שתבדוק. ומדלא תני עד כמה היא אסורה אפי' בבדיקה. ש"מ דבבדיקה שריא אפי' לראשון. מיהו אנו בזמה"ז לא בקיאינן בבדיקה ואסורה לעולם עד שתתקן מעצמה. אבל אם יש לה וסת שאינה רואה כל שעה מחמת תשמיש אלא לפרקים כגון ששימשה כל החודש ולא ראתה דם מחמת תשמיש

אלא יום עשרה. יום עשרים. ויום שלשים. הרי קבעה לה ווסת מעשרה לעשרה ימים. תולה בווסתה שלא לשמש חודש שני בעשרה בו ויום עשרים ויום שלשים אלא על ידי בדיקה. ומשמשת בלא בדיקה מווסת לווסת. ואם אין לה ווסת מתגרשת. ולענין גביית כתובתה פי' מורי אב"י העזר"י שגובה כתובתה דשטר העומד לגבות כגבוי דמי ויכולה לומר דם טהור אני רואה והמוציא מחבירו עליו הראי' הלכך הואיל ואין הבעל יכול לברר שהיא רואה דם טמא גובה כתובתה. מיהו לפי דברי רבינו סעדי' ורשב"ם ורש"י שמפרשים דאסורה לראשון ושני אפילו בבדיקה מעתה אפילו רואה דם טהור אינ' גובה כתובתה דהשתא אפילו להבעל בבדיק' היטיב אסורה. ותו דאמר פ' אע"פ הגיע זמן ולא נשאו אוכלת משלו ואוכלת בתרומ' כו' ואמר עולא דבר תורה ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומ' ואפ"ה אמר פ"ק הגיע זמן באחד בשבת מתוך שאינו יכול לכונס' אינו מעלה לה מזונות ומפרש התם משום דאנוס בתקנתא דרבנן. הרי אתה רוא' דאע"ג דחייב במזונותי' דקניינו היא דאוכלת אפילו בתרומ' אפ"ה הואיל ואנוס בתקנתא דרבנן אינו מעל' לה מזונות א"כ ה"נ הואיל ואנוס בתקנתא דרבנן דאסור' עליו אפילו בבדיק' אינו מעל' לה מזונות ואינו נותן לה כתובת'. וכ"כ הרב רבי' יצחק הלבן זצ"ל דכל היכא דאניס בתקנת' דרבנן לא הפסיד מה שבידו מההיא דכתובו'. ותו נרא' בעיני דיש להפקיע כתובת' כי היכי דתהוי קלה בעיניו להוציא' דתנן האש' שהלך בעל' למד"ה ובאו ואמרו לה מת בעליך ונשאת ואח"כ בא בעל' תצא מזה ומזה ואין לה כתוב' מזה ומזה ואמר בגמרא טעמא מאי תקינו לה רבנן כתוב' כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציא' הכא תהא קלה בעיניו להוציא' וההיא דפ"ק דת"ר אשה שאין לה ווסת אסורה לשמש ואין לה כתוב' וכו' עד משום אבא חנן אמרו אוי לו לבעל' וכו' עד אבא חנן לר"מ קאמר ומשום כתובה ופי' רשב"ם דבכי האי גונא פליגי ר"מ סבר רוב נשים יש להם ווסתות וזו לא היה לה ווסת היה לה להודיעו בשעת קידושין הוי יודע שיש עליה מום זה מדלא הודיעתו מקח טעות הוא ואיהי דמרע אנפש'. אבא חנן אומר לא זה מקח טעות דיש נשים בווסת ויש נשים בלא ווסת הי' לו לישאל את פיה אם בת ווסת היא אם לאו ומדלא שאל איהו ארע אנפשי' וחייב בכתובת' עכ"ל. הרי משמע מלשונו דע"כ ל"פ אלא כגון שקודם נישואין לא הי' לה ווסת אבל אי הוה לה ווסת בשעת נישואין משמע דלכ"ע חייב בכתובת' ולא נפקע כתובת' אע"ג דאסור' לשמש. ההיא יש לומר דבדינא דאורייתא [פליגי] אי הוי מקח טעות אם לאו אבל דרבנן לפ"ע לית לה כתוב' כי היכי דתהוי קלה בעיניו להוציא' א"נ נוכל לפרש דהאי באיבדה ווסתה תחתיו פליגי ובהא פליגי ר"מ סבר אין לה כתוב' כי היכי דתהוי קלה בעיניו להוציאה ואבא חנן לא חייש:

סימן שנז

פרק כל היד אמר רב שמואל (בר אבא אמר ר' אבא אמר רב אשי אמר ר') [משמיה דר'] יוחנן אשה שיש לה ווסת בעלה מחשב ימי ווסתה ובא עליה א"ל רב שמואל בר ייבא לר' אבא א"ר יוחנן אפי' ילדה דבזיזא למטבל אמר לי' אטו ודאי ראתה מי אמר ר' יוחנן אימור דא"ר יוחנן ספק ראתה ספק לא ראתה ואת"ל ראתה אימור טבלה אבל ודאי ראתה מי יימר דטבלה הוי ספק וודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי. פי' רשב"ם אדם היודע ווסת באשתו והלך לו לדרך ושהה בדרך שבעה ימים אחר ווסתה אמרי' טבלה וא"צ לישאל את פיה. אבל ביושב אצלה אפילו חישוב ימי ווסתה א"צ ואינו נמנע מתשמיש כיון דאיתי' במתא רמיא אנפשה אי מותר' לבעלה אם לאו עכ"ל. ואמרי' בירושלמי פרק כל היד אמר ר' יוחנן שונה אני אפי' אחר ג' שנים מותר. פי' אפי' אחר ג' שנים אם בא מן הדרך מותר לבוא אל אשתו וא"צ לשאול את פיה. ומסיק התם ובלבד באשה שיש לה וסת אמר ר' אבהו ובלבד ששהתה אחר ווסתה ז' ימים. וחש לומר שמא לא טבלה. אמר ר' חנינא זאת אומרת שאסור לאשה להשהות בטומאה. פי' צריכה לטבול בזמנה דטבילה בזמנה מצוה. וספ"ק תנו רבנן חמרין ופועלין והבאין מבית אבל ומבית המשתה נשיהן להן בחזקת טהרה [ובאין ושוהין עמהן בין ישנות בין ערות בד"א שהניחן בחזקת טהרה] אבל אם הניחה בחזקת טומאה לעולם היא בטומאתה עד שתאמר לו טהורה אני וכו' א"ר פפא לרבא מהו למיעבד כי הא מתנית' א"ל סודני לא דמגניא באפיה. פי' רשב"ם (דאישיטת) [דאישנות] קבעי מי בעיא תביעה או בדיקה. ל"א מהו למעבד כי הא מתניתא דלא בעיא בדיקה. דאיהו ס"ל באין מן הדרך לאו דוקא וכ"ש יושב בביתו. לא מתגניא באפי' בתמי' אם אתה מצריכה בדיק' כשהוא משמשה בעודה ישינה תמאס ותתגנה לפניו. לפיכך תרבות הוא לאדם כשבא מן הדרך שיקיצנה וכיון שתבעה אי לאו דקים לה שהיא טהור' בדקה נפשה כך נרא' לי. ולא נהירא לפרושי לא תבדוק משום דמגניא באפי' וכי משום גנות שבקינן דבר הצריך להכשיר תתגנה ותתגנה עכ"ל. ובאינו יודע ימי ווסתה עסקינן דאי יודע הא כבר פירשנו דאין צריך לשאול את פיה. מיהו בר מן דין ובר מן דין אסור לאדם לבוא אל אשתו עד שיפייסנה ותתרצה לו דדילמא בהא שעתא לא ניחא לה בתשמיש. ואמרי' ס"פ בתרא דעירובין אמר רמי בר חמא א"ר אסי אסו' לאדם לכוף את אשתו לדבר מצוה שנאמר ואץ ברגלים חוטא אמר ריב"ל כל הכופה את אשתו לדבר מצוה הויין לי' בנים שאינם מהוגנים אמר רב איקא בר חנינא מ"ק דכתיב גם בלא דעת נפש לא טוב זה הכופה את אשתו לדבר מצוה ואץ ברגלים חוטא זה הבועל ושונה איני והאמר רבא הרוצה שיהיו בניו זכרים יבעל וישנה כאן

לדעת כאן שלא לדעת אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כל אשה שתובעת את בעלה לדבר מצוה הויא לה בנים שאפילו בדורו של משה לא היו כמותו ומוקמי' לה דלא תתבענו בפה אלא דארצויי ארצי קמיה:

סימן שנח

סוף פרק האשה תני חדא ר' יהודה אוסרה לאחר ווסתה ומתירה לפני ווסתה ותני' אידך ר' יהוד' אוסרה לפני ווסתה ומתירה לאחר ווסתה ל"ק הא דרגילה למחזי בתחלת יממא והא דרגיל' למחזי בסוף ליליא פי' הא דרגילה למחזי בתחלת יממא אסור כל היום לאחר ווסתה ומותרת כל הלילה לפני ווסתה אמר רבא הלכ' כר' יהודה. פי' רשב"ם דכל י"ב שעות אסורה אם ווסתה בלילה בין בתחלת' בין באמצעית' בין בסופה כל הלילה כולה אסורה וכן אם ווסתה ביום כל היום אסור. ומי אמר רבא הכי והתניא והזרתם את בני ישראל מטומאתם א"ר יאשיה מכאן אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהם סמוך לווסתם וכמה אמר רבא עונה מאי לאו עונה אחריתי. פי' שאם ווסתה ביום אסורה כל היום וכל הלילה שלפניו ור' יהודה לא אסר אלא עונת ווסתה וקשי' דרבא אדרבא ומשני לא אותה עונה. פי' כי אמר רבא נמי ה"ק אותה עונה בין לפניה בין לאחרי' דהיינו סמוך לוסתה הלכך אשה שווסתה ביום אסורה כל הלילה ומותרת כל היום. ובה"ג כתב דרגילא דחזיא בסוף ליליא מאורתא אסיר חליף ליליא ולא חזיא ביממא שריא וכן בסוף יממא ותחלת ליליא. וכבר היו שפירשו דדוקא ביושב בביתו צריך לפרוש סמוך לווסתה עונה. אבל ביוצא לדרך לדבר הרשות אינו פורש ומשמש עמה. אבל לדבר מצוה לא מחייב לפוקדה אפי' בלא סמוך לווסתה כי היכי דלא ליטריד וימנע ממצוה. וראייתם דאמר פ' הבא על יבמתו אמר ריב"ל חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך שנאמ' וידעת כי שלום אהלך ופקדת וגו'. והא מהכא נפקא מהתם נפקא ואל אישך תשוקתך מלמד שהאשה משתוקקת על בעלה בשעה שיוצא לדרך אמר רב יוסף לא נצרכה אלא סמוך לווסתה. פי' שאפי' הכי פוקדה בתשמיש ואע"ג דאמור רבנן חייב אדם לפרוש מאשתו סמוך לווסתה וכמה אמר רבא עונה. וה"מ לדבר הרשות פי' שחייב לפוקדה כשיוצא לדרך אבל לדבר מצוה מטריד ואינו חייב לפוקדה. ופי' ר"ת דשיבוש הוא בידם דבכל הספרים הישנים גרסי' לא נצרכה אלא לאשתו נדה והם בעבור שמפרשים דהאי פקידה היינו פקידת תשמיש להכי שיבשו הספרים. ומפרש ר"ת דחד קרא משמע שחייב לפקוד את אשתו ויבוא עלי' וידבר על לבה עונה שלימה. וקרא אחרינא משמע שאפי' באשתו נדה יש לפוקדה. (וכמה אמר רבא עונה) שאע"פ שאסורה בתשמיש שמחה ותענוג הוא לה הואיל ורוצה לצאת לדרך

כדאמר בעירובין הישן בקילעא שאיש ואשתו ישנים בה עליו הכתוב אומר ונשי עמי תגרשון מבית תענוגי' ואמר רב יוסף התם אפי' באשתו נדה. אלמא שמחה היא לה. התם נמי צריך לפוקדה אפי' היא נדה. כמה אמר רבא עונה כדקאמר פ' תינוקת מניחן תחת צינור שמימיו מקלחין וכמה (אמר רבא) עונה וטובא עונה איכא בתלמוד שאינה תשמיש. ומה שהגיהו בספרים לא נצרכה אלא סמוך לווסתה שיבוש גדול הגיהו לפי שסברו דפקידה היינו תשמיש. חדא דמשבועות מוכח סמוך לווסתה דאורייתא דתניא פ' ידיעות הטומאה ומביאין אשם תלוי על עשה ועל ל"ת שבנדה וכו' עד הוי בה רבא במאי אילימא סמוך לווסתה וכו' הרי משמע דסמוך לווסתה דאורייתא. ועוד דקאמר וה"מ לדבר הרשות וכי בשביל דבר הרשות עקרי' והזרתם את בני ישראל ומוקמ' סמוך לווסתה אדרבה ידחה דבר הרשות ואל יצא לדבר הרשות סמוך לווסתה ויתקיימו שני המקראות הללו. אבל לפי' ר"ת אתי שפיר שאדם רוצה לצאת לדבר הרשות ישוב לביתו ויפקוד את אשתו אבל לדבר מצוה לא ישוב לפקוד את אשתו דילמא מטריד וממנע ולא עביד מצוה אלא ממקום שהוא שם ילך לדבר מצוה ואל ישוב לביתו לפקוד ומשום הכי מייתי בסמוך התם האוהב את אשתו כגופו ומכבדה יותר מגופו כו'. ומורי אב"י העזר"י אמר לי שרגילים לפרוש סמוך לווסתה כ"ד שעות שאם רגילה לראות ביום פורש ממנה כל הלילה שלפניו ואם רגילה לראות בלילה פורש ממנה כל הלילה והיום שלפניה. והא דע"פ דאמר שלשה דברים צוה רבי ישמעאל ב"ר יוסי את רבי עד אשתך טבלה אל תזקק עמה לילה הראשון ההיא בנדה דאורייתא ומשום חומרא דר' זירא כדאמר התם מ"ט אמר רבא הואיל והוחזק מעיינה פתוח דילמא שפעה זיבה והא בזמן הזה ליכא שהרי היא מונה ז' לבד מיום ראייתה:

סימן שנט

ראיתי כתוב בה"ג טבילת נדה דרבנן הוא ונ"ב שהוא טעות סופר דאמר פ"ב דשחיטת חולין אתמר נדה שנאנסה וטבלה רב אמר טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומ' ור' יוחנן אמר אף לביתה לא טהורה אמר רבא לרב נחמן לרב דאמר טהורה לעתה ואסורה לאכול בתרומ' עון כרת התרתה איסור מיתה מבעי'. מדקרי' לי' עון כרת ש"מ דאורייתא דאין כרת מדרבנן. ותו שבאות' ה"ג עצמו כתו' בסמוך ומנלן דבעיא נדה טבילה דאקשי' רחמנא לזבה מה זבה בעיא טבילה [אף נדה בעיא טבילה]. מיהו ע"ז נמי קשה דתניא בת"כ וספרה לה לעצמה שבעת ימים יכול בין סמוכין בין מפוזרין ת"ל ואחר תטהר אחר אחר לכולן ר' שמעון אומר אחר תטהר אחר המעשה תטהר כיון שטבלה טהורה להתעסק בטהרות אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שלא תבוא לידי ספיקא. מעתה

הניחא לר' שמעון אלא לת"ק טבילה לזבה גופא מנ"ל. ודילמא מלשון תטהר אתי' לי'. ויש שלומדים טבילת נדה בק"ו ממשכב' דכתיב וכל הנוגע במשכב' יכבס בגדיו ורחץ במים. אם הנוגע במשכב' טעון טבילה ק"ו היא עצמה מיהו איכא למדחי דההיא לטהרות דוקא הוא דבעי טבילה אבל לחולין לא. ור"ת פי' דאתיא מדאמר ס"פ בתרא דע"ז אך במי נדה יתהטא במים שהנדה טובלת בהן אלמא דטבילת נדה דאורייתא. מיהו האמת נראה כי אסמכתא בעלמא הוא כי מי נדה היינו מי חטאת כדכתי' מי נדה לא זורק עליו. ורשב"ם פי' דשאלו מקמי' רב יהודאי גאון טבילה לנדה מנין והשיב דלא גרע משאר טמאים שטעונין טבילה לטהרתם. ותו יש ללמוד טבילת נדה דאמר במסכת שבת פרק במה אשה יוצאה גמרא יוצאה האשה בכבול ומה ת"ל והדוה בנדתה תהיה בנדתה עד שתבוא למים:

סימן שס

ראיתי

כתוב בפסקי הלכות. נדה הנדה היולדת המפלת אסורות לקשט ולהתנאות לפני בעליהן. ונראה בעיני דליתא דתני' ומייתי לה פ' במה אשה יוצאה גמרא יוצאה בכבול והדוה בנדתה זקנים הראשונים אמרו שלא תכחול ולא תפרכס ולא תתקשט בבגדי צבעונים עד שבא ר' עקיבה ולימד א"כ אתה מגנה על בעלה ונמצא מגרשה אלא מה ת"ל בנדתה עד שתבוא למים. הרי לך שר' עקיבה מתיר להתקשט ולהתנאות וקיי"ל כר"ע דקאי רב כוותי' דאמר רב כל שאסרו חכמים לצאת בו לר"ה אסור לצאת בו לחצר חוץ מכבול ופאה נכרית כו' עד מאי שנא הני בשביל שלא תתגנה על בעלה כדתניא בנדתה זקנים הראשונים אמרו כו'. מדמוקי תלמודא דרב כר"ע ש"מ דהלכתא כר' עקיבה. ונראה בעיני דרבנן כב"ש ור"ע לטעמי' דתנן סוף פרק המגרש בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא בה עדות דבר שנאמר כי מצא בה ערות דבר [וכו']. ר' עקיבה אומר אפי' מצא אחרת נאה הימנה שנאמר והיה אם לא תמצא חן בעיניו. הלכך רבנן סברי שאין אדם יכול לגרש את אשתו אא"כ מצא בה ערות דבר אין לחוש אם היא מתנוולת על בעלה דבשביל זה לא יוכל לגרשה שהרי לא מצא בה ערות דבר. ור"ע דסבר שאפי' מצא אחרת נאה הימנה יכול לגרשה אין לה לנוול בימי נדתה דשמא תתגנה על בעלה ויגרשנה הלכך אשה מתקשטת בימי נדתה. וכל ימי נדתה אינם ישנים במטה אחת אפילו הוא בבגדו והיא בבגדה כדאמרי' פ"ק דשבת אבעי' להו נדה מהו שתישן עם בעלה היא בבגדה והוא בבגדו. ת"ש העוף עולה על השלחן עם הגבינה ואינו נאכל כדברי ב"ש וב"ה אומרי' לא עולה ולא נאכל ומסקנ' לאיסור' ולאיכ' דאמרי נמי פשיט

לה לאיסורא מההיא ואל ההרים לא אכל ועיניו לא נשא אל גילולי בית ישראל ואת אשת רעהו לא טמא ואל אשה נדה לא (קרב) [יקרב] מקיש אשה נדה לאשת רעהו. מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסורה אף אשה נדה הוא בבגדו והיא בבגדה אסור. מיהו בבית אחת הוא על מטתו והיא על מטתה מותרין כדאמר בעירובין פ' הדר כל הלן בכילה שאיש ואשתו שרויין בה עליו הכתוב אומר ונשי עמי תגרשון מבית תענוגי' אמר רב יוסף לא נצרכה אלא לאשתו נדה אשתו נדה תבוא עליו ברכה ולא היא עד האידנא מאן נטרי'. הרי למדנו שאין אדם נמנע מלישן בבית א' עם אשתו נדה הוא במטתו והיא במטתה. ודוקא שבעל מעולם אבל לא בעל מעולם אפי' הוא במטתו והיא במטתה אסור כההיא דיש פ"ק דכתובות אמר רב יוסף ברי' דרבא משמי' דרבא ל"ש אלא שלא בעל אבל בעל אשתו ישינה עמו. ומוקמי' לה דה"ק וכן מי שפירסה אשתו נדה ולא בעל ישן בין האנשים ואשתו ישינה בין הנשים אבל להתייחד אסור חיישי' שמא יבוא עלי'. והא דמסיק אבל בעל אשתו ישינה עמו היינו עמו בבית. אבל הוא על מטתו והיא על מטתה. ויש מפרשים ל"ש אלא שלא בעל פי' את זאת האשה אבל בעל פי' זאת האשה. ולפי זה בעל מעולם אם לא בעל את זאת האשה אינם ישנים בבית אחד אלא הוא ישן בין האנשים ואשתו ישינה בין הנשים: ואמר פ"ק דכתובות ופ' אע"פ אמר ר' יצחק בר חנינא אמר רב הונא כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה ורחיצת פניו ידיו ורגליו. ותרי גווני הצעת המטה איכא דאלת"ה תקשי לרב הונא ממתני' דאמר ר' יצחק בר חנינא אמר רב הונא אע"פ שאמרו ארבע יושבת בקתידרא אבל מוזגת לו כוס ומצעת לו המטה ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו. והשתא תקשי לך דתנן הכניסה לו שלש אינה מצעת לו המטה וכש"כ הכניסה לו ארבע. אלא ודאי יש לך לומר כדפירש"י דהתם דהאי הצעת המטה היינו לפרוס לו סדינים לבנים דבר שאינו טורח ומשום דמילי דחיבה נינהו כדי שתתחבב עליו ולא דמי להצעת המטה דמתני' דהוי דבר של טורח. והשתא אתיא מתני' שפיר לרב הונא דאשכחן תרי גווני הצעה כדפירש רש"י. אומר רבינו יצחק ב"ר שמואל הצעת המטה דאסור' נדה לבעל' היינו פריסת סדינים ומשום דמילי חיבה נינהו יש לחוש להרגל עבירה אבל הצעת מטה ממש בלא פריסת סדינים ההיא שריא אפילו בפני בעלה. אבל פריסת סדינים בפני בעל' אסור' שלא בפני בעלה שריא כדאמר והצעת המטה אמר רבא ל"ש אלא בפניו אבל שלא בפניו לא. ראיתי כתוב בפסקי הלכות נדה ואפילו במסירת המפתח או שום דבר מידו לידה הי' ר' פורש. ועוד כתב בהם הנדה והיולדת והמפלת אסורות לבעליהן ליגע באחד מאבריה ואיני מבין דמדקאסר הרחצת פניו ידיו ורגליו מכלל דנגיע' בעלמא שריא ותו אמרי' שמואל מחלפי

לי' דביתהו בידא דשמאלא משמע שהי' מקבל מיד שמאל שלה. מיהו יש לומר שהי' מקבל ונזהר מליגע בה. וכן פי' הרב רבינו שמעי' שהי' רבינו שלמה נזהר שלא ליתן מפתח מידו לידה. ולכאורה ראי' לדבר מהכא (דמא) [חומא] דביתהו דאביי מנחא לי' אפומא דבוזא דביתהו דרבא אבי סדיא. פי' מראשותיו. דביתהו דרב פפא אשרשיפא. פי' על ספסל. למדנו שלא היו מקבלים מנשותיהם נדות מידו לידה. מיהו הא לאו ראי' היא דאיכא למימר דההיא במזיגת הכוס איירי שהם מילי דחיבה אבל מפתח וכיוצא בו דילמא שרי. והא דאמר פ"ב של ברכות ירושלמי כלה אסורה לביתה אסור ליטול ממנה כוס של ברכה דברי ר' אליעזר מ"ט דר"א אפש' שלא יצא דם נדה עם דם בתולים. התם מיירי באדם אחר ולא בבעל' כדאמר ריש מס' כלה שאלו את ר"א מהו לשתו' מיד כלה כ"ז שבעל' מיסב [עמה] אמר להם כל השותה מן הכלה כאלו שותה מן הזונה. ויש מביאים לאיסור מתנא דבי אליהו רבה דקתני התם גבי ההוא עובדא דמייתי פ"ק דשבת מעשה באדם א' שקרא הרבה ושנה הרבה ושמש ת"ח הרב' וכו' ששאל אליהו לאשתו שמא הבאת לו את הפך שמא הבאת לו את השמן ונגע ביך באצבע קטנה אמרה לו ח"ו אפילו באצבע קטנה לא נגע בי משמע שאסור לקבל את הפך מידה. מיהו יש לדחות דחדא דפליג אתלמוד דידן דקתני וישן עמי בקירוב בשר. ותו דמצינו לפרש שלא על הבאת הפך הי' מקפיד אלא ה"ק שמא בשעת הבאת הפך לא נזהרת יפה ונגע ביך. והכי נמי מסתברא שהשיבתו אפי' באצבע קטנה כו' אבל שלא הביאה לו את הפך לא קאמרה. מיהו מיכן משמע שאסור ליגע בה. וראי' למה שכתבתי לעיל דמשמע ששמואל הי' מקבל מיד שמאלית. י"ל שלא היה מקבל אלא תרתי הוה עבדה ליה מחלפ' ליה בידה דשמאלית ומנחא ליה אשרשיפא. אי נמי אפי' היה מקבל מידה י"ל כדפירש"י דהיינו בימי לבונה וכפי' ר"ת שהם היו רגילים לטבול לאחר ז' לראייתה כשפוסקת דלא אסירה השתא אלא מדרבנן. אבל בזמה"ז שאין רגילות לטבול עד היות ז' נקיים כך בימי ליבון כימי נדות כדאמ' פ' במה אשה בנדתה תהי' עד שתבוא במים ואמר פ"ב דשחיטת חולין גבי נדה שנאנסה וטבלה עון כרת התרת. אלמא אע"ג דהגיע עת ליבונה כ"ז שלא טבלה הויא בכרת. והא דרבא ואביי ורב פפא איירי אפי' בימי נדותה דמאחר שאינו מקבל מידה שפיר דמי ואית לן למימר דה"ה לכל דבר כגון מסירת פך ומפתח וכל כיוצא בהם אסור מידו לידה אפי' בשמאלית. דאפי' תמצא לומר דלא הקפיד אליהו ז"ל אלא אנגיעה. מיהו הואיל וקרוב הדבר לבוא לידי נגיעה ועונש גדול הי' ראוי ליזהר שלא לקבל מידה שום דבר עד שתבוא במים. ואחרי שפירשנו שאסור לקבל מידה פך ושמן ומפתח. כש"כ שאסור לאכול עמה בקערה אחת דהא אפי' מזיגת כוס אסור. מיהו על

שלחן אחד הוא בקערה שלו והיא בקערה שלה מותר כדאמר פ"ק דשבת אבעי' להו נדה מהו שתישן עם בעלה היא בבגדה והוא בבגדו. ת"ש רשב"ג אומר שני אכסנאים אוכלים על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה ואין חוששין ואתמר עלה אמר רב חנן בר אמי אמר שמואל ל"ש אלא שאין מכירין זה את זה אבל מכירין זה את זה אסור והא נמי מכירין זה את זה נינהו. פי' ותפשוט מינה דאסור ומשני הכי השתא התם ריעותא איכא שינוי ליכא. הכא איכא ריעותא ואיכא שינוי. פי' ולהכי דילמא שרי אע"ג דהתם במסקנא אפשוט לאיסור מההיא דאל ההרים לא אכל כו' ה"מ לענין שינה במטה אחת וביחד אבל הוא במטתו והיא במטתה שרי אפי' ביחוד כדפרישׁ' לעיל. מעתה כש"כ הוא בקערתו והיא בקערתה דשרי על שלחן אחד דהא איכא שינוי ואיכא ריעותא וליכא יחוד. ובשם חכמי נרבונא כתב מורי אב"י העזר"י שאוסרים לנדה לאכול על שלחן של בעלה וזכר לדבר אשתך כגפן פורי' בירכתי ביתך וגו' מיהו ליתא כדפי'. ופסקי נדה כתבו אנו מחמירין על עצמינו ואין אנו אוכלין לא בקערה שלה ולא משירי מאכלה ולא כתב שום טעם. ואני שמעתי מטעם סכנה. ומורי אבי העזרי אמר לי שראה את רבינו אליעזר ממיץ שהי' שותה מכוס שהיתה שותה אשתו נדה אך לא הי' מקבלו מידה. וכתב בפסקי נדה כלים שנדה נוגעת בהם בזמה"ז טהורים אצל בעלה שהרי בני אדם בזמה"ז מיטמאין בקברות ובאוהל המת ובמת לא יטהרו לעולם עד שיזרקו עלינו מים טהורים לטהרנו. כך כלים שהנדה נוגעת בהם מותרים ליגע בהם ולהשתמש בם. אבל אנו מחמירין על עצמינו ואין אנו יושבים על מושבה ולא נוגעים בבגדיה ולא מקבלים שום דבר מידה אלא ע"י אחר וכל מה שנוכל להחמיר נחמיר ונרחיק ממנה. ונותנין אנו להכלים וקערות וכפות ומפתחות וסדינים וכרים וכסתו' להשתמש בימי טומאתה ולעת טהרתה מכבסת במים אותם בגדים ומעברת מהם הכתם וכל אשר ראתה יריח ויטהר. ומנהג זה יפה לישראל לנהוג מפני הרגל עבירה. אבל איסור טומאה ליכא. ויש נשים שנמנעות מליכנס לביהכ"נ ומליגע בספר. חומרא בעלמא היא ויפה הן עושות ומורי אבי העזרי אמר לי שיש נשים שאינן מתפללות אחורי הנדה ואמר לי שמצא כן בפירוש בבריית' דנדה. הרבה חומרות אמר לי שראה שם. כללו של דבר כל מה שיכול אדם להחמיר בנדה יחמיר ותבוא עליו ברכה. ואסור לאדם להרבות דברים שלא לצורך עם אשתו נדה כדתנן באשתו אמרו ק"ו באשת חבירו. ולהרחיק מאשתו נדה שפיר דמי שמתוך כך חביבה עליו בעת טבילתה כההיא ס"פ המפלת דתניא הי' ר' מאיר אומר מפני מה אמרה תורה תהא נדה שבעה ימים שמתוך שרגיל בה קץ בה אמרה תורה תהא נדה שבעה כדי שתהי' חביבה על בעלה ביום כניסתה לחופה. ואמר בפרקי דר"א גבי ההיא דמסיק שהקב"ה

נותן להן לנשים שכר לשמור ראשי חדשים על שלא חטאו במעשה עגל. ולע"ל הקב"ה מחדש אותן כעין ראשי חדשים שנא' כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה וגו' תתחדש כנשר נעורייכי תדע לך שכל חודש וחודש האשה מתקדשת וטובלת וחוזרת לבעלה והיא חביבה עליו כיום החופה. בשם שהלבנה מתחדשת בכל ראש חודש והכל מתאוין לראותה כך האשה כשהיא מתחדשת בכל חודש בעלה מתאוה עליה וחביבה עליו כאשה חדשה. ואין נכון לת"ח להיות מצוי תדיר אצל אשתו כההי' דברכות פ' מי שמתו דת"ר בעל קרי חולה שנתנו עליו ט' קבין מים טהור. נחום איש גם זו לחשה לר' עקיבה ור' עקיבה לחשה לבן עזאי ובן עזאי יצא ושנה לתלמידים בשוק. פליגי בה תרי אמוראי במערבא ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא. חד תני לחשה. וחד תני שנאה. טעמא דמ"ד שנאה משום ביטול פ"ו. וטעמא דמ"ד לחשה. שלא יהיו תלמידי חכמים מצוין אצל נשותיהם כתרנגולים. ואמר בירושלמי פ' מי שמתו אמר ר' יעקב בר בון כל עצמן לא התקינו טבילה זו אלא כדי שלא יהיו ישראל כתרנגולין הללו משמשין מטותיהם ויורדין ואוכלין. ואמר בכתובות פ' אע"פ עונת ת"ח אימתי אמר רב יהודה אמר שמואל מע"ש לע"ש. מיהו ההיא עובדא דמייתי בסמוך אתיא לי קצת בגמגום דמסיק התם יהודה ברי' דרבי חייא חתני' דר' ינאי הוה אזיל ויתיב בבי רב וכל בי שמשי הוה אתא לביתי' וכי הוה אתי הוה קא חזי קמי' עמודא דנורא יומא חדא משכתי' שמעתי' כיון דלא חזי ההוא סימנא אמר להו כפו מטתו שאלמלי יהודה קיים לא ביטל עונתו. הוי כשגגה שיצאה מלפני השליט ונח נפשי' משמע דמעליותא היא שהי' תדיר אצל אשתו:

סימן שסא

וצריכה אשה לחוף את כל גופה בעת טבילה כדפירש רשב"ם בההיא דאמר רבא אשה לא תחוף לא בנתר. ופי' שדרך נשים כשהן טובלות לנדתן חופפת את גופן ואת ראשן קודם טבילה כדי שלא יהא דבר חוצץ בה בשעת טבילה דהא כתיב ורחץ במים את כל בשרו במים כאחד ולא אבר אבר ואי איכא חציצה לא קרינא בי' כל בשרו והוא הדין לנדה ואע"ג דלא כתיבא בה טבילה כלל. דהא שאלו מקמי' רב יהודאי גאון טביל' בנדה מנין ואמר להו לא גרע משאר טמאין דאמרי' את כל בשרו את הטפל לבשרו. ומאי ניהו שערו אלמא חציצה בשער פסלה לטבילה עכ"ל. למדנו מדבריו דכל הגוף צריך חפיפה והכי משמע גבי ההיא דאמר לקמן אבעי' להו מהו שתחוף בלילה מר זוטרא שרי ור' חנינא מסורא אסר אמר לי' רב אדא סבא לרב חנינא מסורא (ואמרי לה רב [אדא] סבא לרב אבינא מסורא) לאו הכי הוה עובדא בדביתהו דאב' מרי ריש גלותא דאקפד ואזיל רב נחמן בר יצחק לפיוסה ואמר לי' מאי איתי השת' תסגי אתי

למחר וידע מאי אמרה לי' ואמר לה אטו עבדי חסרת טשטקי חסרת דודי חסרת. כלו' עבדי חסרת להסיק את האש דודי חסרת להחם בהן חמין טשטקי חסרת לישב עליהן בשעת רחיצה ולחוף ואי לחפיפת הראש דוקא כולי האי לא הוה בעיא אלא ש"מ כל הגוף בעי חפיפה. ועוד ראי' דאמר רבא טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ אם באותו היום שחפפה טבלה א"צ לחוף ולטבול. ומדנקט דבר חוצץ אצל חפיפה ש"מ דכל הגוף בעי חפיפה דאי בראש מ"ש חציצה דנקט בראש טפי משאר הגוף אלא ש"מ בגוף הוא ש"מ. וכ"כ בהלכו' גדולות וכי טבלה מבעי' לעיונה בנפשה דלא מאיסה דקא הוי חציצה בין גופא למיא וצריכא למשרא מסריקא ברישא סמוך לטבילתה עכ"ל ה"ג. הא למדת שצריכה חפיפה בכל הגוף. ועוד מביאין ראי' דאמר סוף פ' כ"כ הקודש הרי שהי' לו שם כתוב על בשרו ה"ז לא יחוף אלמא חפיפה שייכא בגוף. ותו אשכחן לשון חפיפה בגוף כדאמ' (האי) משחא דחפיפותא מישחא שדרכה לחופפה על גרב וחבורה. ור"ת פי' דאין אשה צריכה חפיפה כ"א בראש דסתם חפיפה בשער כדאמר בנזיר נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק. ואמר נזיר לא יחוף את (שערו) [ראשו] ואמר פ"ב דשבת אשכחי' להלל דקא חייף ראשו. וההיא דביתהו דאבא מרי דאמר לה טשטקי חסרת אומר ר"ת דלאו היינו ספסלים אלא כמו שפי' הרב רבינו סעדיה מסריקות לסרוק את ראשה. ודודי הי' סירים קטנים להחם בהם מים לראשה. ותו מייתי ר"ת ראי' לדבריו דאמר רבא אם סמוך לחפיפה טבלה א"צ לחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול. ומקשה ר"ת דתניא ומייתי לה בפ"ק משחיטת חולין טבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ אע"פ שנתעסק באותו המין כל היום כולו לא עלתה לו טבילה עד שיאמר ברי לי שלא הי' עלי קודם לכן וקתני סתמא ל"ש סמוך לחפיפה ל"ש שאינו סמוך לחפיפה אלא ע"כ דהיא בנמצא על גופו דלאו בר חפיפה הוא וש"מ דכל הגוף לא בעי חפיפה לבד משערות ראשו שצריך חפיפה משום שעשויין להתקשר זב"ז ולהדבק יחדיו. מיהו לאו ראי' מפני שר' חננאל ואמרי לה ר' יצחק בר שמואל זצ"ל מוקי לה להיא דשחיטת חולין בטובל לתרומה דלא אצרכוהו רבנן חפיפה והכא איירי רבא באשה לבעלה דחמירא והצריכוה רבנן חפיפה. ואע"ג דלא נהירא האי שינויא דאשכחן פ"ק דנדה דאחמור רבנן בבדיקה לטהרות טפי מבעלה. מיהו הא לאו קושיא היא דלא אחמור רבנן בבדיקה לבעלה דא"כ לבו נוקפו ופורש אלא אדרבה יש להביא ראי' מההיא דרבא דצריכה חפיפה בכל הגוף כדפרי' לעיל. ותו הביא ראי' ר"ת דאין חפיפה כ"א בשיער דאמר בס"פ מרובה עשר תקנות תיקן עזרא וקא חשיב שתהא אשה חופפת וטובלת. ופריך דאורייתא היא. דתניא ורחץ את בשרו את הטפל לבשרו ומאי נינהו שערו אמרי דאורייתא לעיוני בי' דילמא מקטיר א"נ

דילמא מאווס מידי משום חציצה אתא הוא ותיקן חפיפה מדקאמ' דילמא מיקטר ש"מ דוקא בשיער. מיהו לאו ראי' היא דהא נמי מסיק דילמא מאווס מידי והיינו בגופה. א"נ י"ל דנקט שיער משום דאתיא מדרשא. וכש"כ גופה דהוי דאורייתא דכתי' להדיא בשרו. ותו הביא ראי' ר"ת דאמר רבא לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה בית קמטיה ומדקדק דוקא קמטי' שרגיל להיות שם דבר חוצץ לפי שהוא מקבלו אבל שאר בשר לא. ואין זה ראי' דאיכא למימר דרבותא נקט דלא מבעיא שאר הבשר שצריך חפיפה אלא קמטיה אצטריכא לי' דלא תימא בית הסתרים הוא ובית הסתרים א"צ ביאת מים קמ"ל דמ"מ דבר הראוי לביאת מים בעינן מיהו מדנקט מדיחה ולא נקט חפיפה משמע דחפיפה לא שייכא אלא בשיער. מיהו הא אינו ראיה. הלכך הואיל והרב רבינו שמעי' והרב רבי' שמחה מויטרי תלמידי רבינו שלמה ז"ל פירשו בשם רבינו שלמה זצ"ל וכן רשב"ם וכן ה"ג כולם שוים שצריכה חפיפה בכל הגוף. הלכך אשה בזמה"ז חופפת כל גופה. וכשהיא חופפת לא תחוף בכל דבר המבלבל ונותק את השיער דאמר רבא אשה לא תחוף לא בנתר ולא בחול. נתר (מחטיף) [מקטף] חול (מסדיר) [מסריך]:

סימן שסב

לשון אבי העזרי תנן פ' בתרא דמקוואות כל ידות הכלים שהן ארוכים ועתיד לקוצצן מטבילן עד מקום מידה ר' יהודה אומר עד שיטבול את כולו מפני החתך. ודוגמתו פרק בהמה המקשה מייתי לה וגרסי' דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר כו' ומפרש התם דר' מאיר משום דכל העומד ליחתך כחתוך דמי. וקשה לאב"י העזרי כיון דמקפיד עליו לחותכן ולקוצן ה"ל במקום שרצה לקוצן מיעוטן המקפיד וקיי"ל פ' בתרא דנדה ופ' קמא דעירובין ופ"ק דסוכה ופ' הערל דגזרו על מיעוטן המקפיד משום רובו המקפיד. ונראה בעיני דיש לחלק דחציצה לא שייכא אלא בדבר שאינו מגופו ונראה לכולם כגון בצק שתחת הצפורן ומקפיד אפי' כנגד הבשר אבל צפורן עצמה בלא בצק אפי' גדולה שעתיד לחותכה ופורחת ועולה מכנגד הבשר אינה חציצה. ולר' מאיר מטביל עד מקום שעתיד לקוץ ולר' יהודה מטביל את כולו. וכן בשערו העומד ליגזז והלכה כר' יהודה. ועד"ז יש לפרש כל חציצות השנויים פ"ט ופ"י דמקוואות וכן הא דאמר בנדה פ' בתרא דעצם בין שיניה חוצץ מפני שאינן מגופה [שפיר] יתכן שנראה מבחוץ במקום שתחוב. וכן בהדחת קמטים חיישינן דילמא דבוק שם דבר חוצץ משא"כ בידות הכלים וצפורן. ואמר שמואל כחול שבתוך העין אינו חוצץ שע"ג העץ חוצץ. וצריך לפרש הא דפליגי ר' מאיר ור' יהודה כגון שהיד כתיקונה ולא נשברה אלא שארוכה ביותר בההיא דשלשלת דלי דקתני בהדיא שמפורש שיעורו אבל אם הכניס היד שלא כדרכו שהפכו ועתיד

להסירו ואינו מגוף הכלי או נשבר דהשתא לא הוה מגופו וגם נראה לעיני כל חוצץ. דתנן פ' בתרא דמקוואות כל ידות [הכלים] שהכניסן כדרכן או שהכניסן שלא כדרכן ולא מרקן או שמרקן ונשברו הרי אלו חוצצין. פי' לא מרקן שלא תיקנן בתוכו כל הצורך ולא גמר. כמו יומא מיתה ממרקת. וכמו מירק אחר שחיטה על ידו. ומה שחלקתי בין נראה מבחוץ ללא ראה מסתייעא מילתא בנראה מדתנן שלהי מס' מקוואות חץ שהי' תחוב באדם בזמן שהוא נראה חוצץ. פי' דמסתמא אז מקפיד במיעוט כזה. ואם אינו נראה טובל ואוכל בתרומתו. פי' אם האדם טמא מת אע"פ שהחץ טמא מכחו טומאה בלועה לא מטמאה כדתנן לעיל מינה בלע טבעת טמאה טובל ואוכל בתרומתו ומייתי לה פ' בהמה המקשה ותניא שלהי מקוואות הנכנס לו קוץ ביריכו ר' יהודה אומר אינו חוצץ וחכ"א חוצץ בד"א בשל מתכת אבל בשל עץ חוצץ ואם קרם עליו העור מלמעלה הכל מודים שאינו חוצץ שכל הבלוע באדם ובבהמה ובחיה [ובעופות] טהורין. פי' כי בלוע לענין טומאה ולענין חציצה שוין דבפ' בהמה המקשה מוכיח דכל בלוע הוה לי' כמאן דליתא כלל שנתעכל וטריף בבית הסתרים וכן משמע בסיפא דהאי ברייתא דמסיים נכנסו צרורות וקיסמין בסידקי רגליו מלמטה ר' עקיבא אומר אינו חוצץ מפני שהוא בית הסתרים. ורבינו יצחק דסימפונט זצ"ל פי' במשניות שלו מתניתין או בשל מתכת ורבנן או בשל עץ וד"ה. וטעמא דמתכ' אינו מודבק עם הבשר הלכך עיילי בי' מיא ולא חייץ. פי' אחר מתכת לא מפיק לי' דילמא מיית הלכך לא חייץ אבל בשל עץ דקפיד עלי' לאפוקי חייץ ורבנן סברי מתכת נמי קפיד עלי' לאפוקי עכ"ל. ומיכן אני דן על השיער המדובלל [שנעשה] בליל' מחמת שד. ונקיטינן שהוא סכנת נפש לגלחו שאינו חוצץ כדנפרש לקמן. מ"מ שמעי' מינח כדפרישית דידות כלים עדיפי מחץ כיון שדבוק לגמרי והוא ממנו ודאית דבוקין של מעלה בקרימת העור לא מעכב דהוה כבית הסתרים כדתנן פ' בהמה המקשה הוציא העובר את ידו וחתכה כו' הבשר טהור ועלה פריך בגמ' טומא' בית הסתרים היא ולא מטמאה קרם העוד מלמעלה וכן לגבי בגד דמייתי עלה ותניא פ"ו דמקוואות האגד שע"ג (בהמה) [המכה] והקשקש שעל גבי השבר והשיראים והנזמים והקטלאות ארוכין חוצצין רפויין אין חוצצין ר' שמעון שזורי אומר בית הסתרים באשה חוצץ ובאיש אינו חוצץ. ותנן אלו שאין חוצצין קילקי הראש ובית השחי ובית הסתרים באיש ר' אליעזר אומר אחד האיש ואחד האשה כל המקפיד עליו חוצץ שאינו מקפיד עליו אינו חוצץ. ונראה לי דהלכה כר' אליעזר שכמה משניות ובריתות מסייעין לי' ואין לך בית הסתרים גדול מידות הכלים וצפורן במקום דיבוקו אע"פ שעתיד לקוצו נ"ל דאפי' [הכי] בלוע הוי הלכך אינו חוצץ. ופ"ז דמקוואות תניא כל ידות הכלים שהכניסן

כדרכן הרי אלו אינן חוצצין פי' אע"פ שתקועין לתוכו כדרך שמכניסין יד בקורדם ובמחבת ומסיים התם נתן זפת ושעוה בין במקום הנקב בין במקום הנצוק אינן חוצצין. פי' כי רגילים האומנים להשים זפת תחתיו כדי להדביקו שקורין שולדי"ר וכן עושין בשיוצקין לתוכו טבעות כדכתי' ויצוק ארבע טבעות וזה פתרון נצוק. ותניא וכל ידות הכלים שנשתכרו כגון יד המגל ויד הסכין אם משמשין מעין מלאכתן ראשונה אינן חוצצין ואם לאו חוצצין. מגל שנשבר' ידה (מטפח) ולפנים אינה חוצצת מפני שהיא כבית הסתרים (מטפח) ולחוץ אם משמשת מעין מלאכה ראשונה אינה חוצצת ואם לאו חוצצת וכו'. וטובא קתני התם דבית הסתרים אינו חוצץ ובבית הסתרים שבגוף האשה בהא פליגי ר"א ורבנן. ומן הראיות הללו דעתי נוטה כמו כן להתיר לטבול זב או זבה אם שיער שלהם מדובלל ומודבק יחד כעין לבד שקורין בל"א יילק"ש ובלע"ז פלטרי"ד ולקותא דידהו ע"י שד ונקיטנן דסכנת נפשות הוא אם יגזוז אותם. חדא כדפרי' לעיל גבי חץ של מתכת ותו דקיי"ל דשלשה נימות הקשורות אינן חוצצות דלא מיהדק ועיילו בי' מיא וכש"כ יותר מג' ואפי' אם נחלק בין מדובלל לקשור ונדונם כחדא חתיכה של לבד ה"ל בלוע ועדיף מבית הסתרים. ותו כיון דמפני הסכנה א"א לגלחם היינו רביתי' ולא חייצי כדאמר פ' הערל וכי תימא משום דר' יצחק דא"ר יצחק דבר תורה רובו ככולו והא (רב) [א"ר כהנא] ל"ש אלא רובו אבל כולו חוצץ אפי' אם אינו מקפיד ומשני שאני עובר דהיינו רביתי' ואע"ג דלאו ירך אמו הוא ואפי' כולו אינו חוצץ ולא גזרו בי' רבנן וכש"כ שערו שאינו עומד ליגזז דרביתי' הוא וחשיב כגופי'. דע"כ ל"פ רשב"ג ורבנן בפ"ק דסנהדרין ופ' השולח בגיטין אלא בשערו העומד ליגזז [אבל שער שאינו עומד ליגזז] בין מחמת קטנותו בין מחמת סכנה לכ"ע נחשב בגופו לדין מעילה וה"ה לחציצה דהוה דכוותי' כאבר הנדבק לחבירו. וכאצבעותי' כיון שא"א לקוצן אע"ג דברצונה לא ניחא לה בהו השתא מיהא רביתי' הוא ואין בו אפי' איסור דרבנן לדונו כרובן שאינו מקפיד ולא אזלינן בתר רובא דאינשי אלא בתר דידי'. דתנן פ"ט דמקוואות ר' יוסי אומר של בנאים מצד א' ושל בור משני צדדין ומייתי לה פ' אלו קשרים עד זה דכלל כל המקפיד עליו חוצץ שאינו מקפיד אינו חוצץ. ותנן לעיל מינה ומייתי לה ר"פ במה אשה אלו חוצצין באדם חוטי צמר ופשתן והרצועות שבראשי הבנות. ר' יהודה אומר של צמר ושל שיער אין חוצצין מפני שהמים באים בהם. ורבנן לא פליגי בשל שיער דלא דמי לנימא אחת קשורה דחוצצת דקשורה שאני והיילק"ש אינם קשורים וקצת דמי לארוג. ותנן צפורן המדולדלת אינה חוצצת ובתוספתא תניא רבי (יהונתן) [יוחנן] בן יוסף אומר צפורן שפירשה רובה אינה חוצצת וליכא התם מאן דפליג עלה ויתכן דלא פליג נמי אמתניתין

ורפיא בידי אמאי נקט רובה. ותניא התם כשות של גדול שאינו מקפיד עלי' והאבד והבשר המדולדלין אינם חוצצין. ופי' כשות לא אתבדר לי שפיר. וגם לרבותי מפרשי המשניות. וקמסיים התם כל החוצץ בכלים חוצצין בפרה ובגר בשעת טבילה ובחולין אינם חוצצים. פי' בטבילת פרה אדומה. והספרים שכתוב בהם בנדה טעות סופר הוא דבעלה נמי חולין הוא כדאי' פ' השוחט ופ' החולץ גרס כל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בגר ובעבד משוחרר ובנדה ולא הוזכר שם חולין. וחקרתי כי יש נשים שיש להם אותן יילקי"ש שכתבנו לעיל וטובלו' בהם והנח להן אם אינן נביאות בני נביאות הן שגדלו בין חכמי תורה וא"א שלא שאלו מהם. גם בעיר קלוניא שהיה דר אבא מרי שם נוחו עדן ושאר חכמים ידעתי בבירור שהיו טובלות בענין זה לא שמעתי פוצה פה ומצפצף ולא נתתי אז לבי לדון לפניהם ולדעת דעתם. אך עתה בזקנותי נשאלתי על זאת ונראה בעיני להתיר. ואמרי' בידושלמי אם ראית הלכה רופפתראה האיך הצבור נוהג אף כי אין זה הלכה חופפת. אבי העזרי:

סימן שסג

[א]

אמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק מעשה בשפחתו של בית רבי שטבלה ועלתה ונמצא עצם בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת. פי' רשב"ם שטבלה לנדתה לטהרות דהא שפחתו של ר' לא היתה צריכה לבעל שאינה אשת איש אלא מתעסקת בטהרות היתה. ומיהו ה"ה לשאר נשים להיות מותרות לבעליהן. ולבתולה כשהיא טובלת בשעת כניסתה לחופה צריכה לפרכס את ראשה ולנקר את שיניה כדי שלא ימצא בהם עצם ובשר ותגלחת צפורנים כרי לנקר מן הזבל שלא יהי' חוצץ בפני הטבילה. ואע"פ שאינה צריכה לפתוח את פיה ולהכניס מים בתוכו דהא בית הסתרים הוא ולא בעי טבילה. ואפ"ה חציצה פסלה בה כדר' זירא כל הראוי לבילה אין בילה מעכבתו ה"נ מקום הראוי לבוא בו מים בעינן. וליכא למימר כי אתמר הני שמעתא דחציצה לטהרות. אבל לבעלה לא כדמוכח בהחולץ ביבמות דתניא וכ"ד החוצץ בטבילה חוצץ בגר ובעבד משחרר ובנדה והאי נדה בנדה לבעלה איירי להתיר את האיסור דומיא דגר ועבד משוחרר דאי בנדה לטהרות לטהר את הטומאה וכי צריך לומר דחציצה מפסלה לטבילה והא עיקר חציצה גבי לטהר את האדם לטהרות כתי' ורחץ במים את כל בשרו וגבי נדה לא כתי' לא טבילה ולא חציצה כלל. אלא כולהו טבילות מהתם ילפי' לה דחציצה פסלה בהם. ועוד אי בטהרות מיירי מ"ש דנקט נדה טפי מטמא מת וטמא שרץ. א"ו בנדה לבעלה מיירי אע"ג דיש ספרים דגרסי' לקמן בשמעתין ולית הלכתא ככל הני שמעתא כי [אתמר] הני

לטהרות אבל לבעלה לא שיבוש גמור הוא ול"ג לה דהא מייתי סייעתא ממלתיה דרשב"ל וההיא מלתא לא דמיא מידי לכל שמעתתי דאמר לעיל אמר רשב"ל אשה לא תטבול אלא כדרך גדילתה ול"ג כי הא דרשב"ל. ובספרו של ר' יצחק ב"ר מנחם הגדול ל"ג לה וכן הנהיגה אחותו מרת בלט משמו את בנות עירה לחטוט שיניהן קודם טבילה עכ"ל רשב"ם. וכן השיב רבינו שלמה צריכות נשים בעת טבילתם לחצות שיניהם ואע"ג דבית הסתרים אין צריכו' ביאת מים מקום הראוי לביאת מים בעינן וכדר' זירא וכו'. והבא לומר שלא אמרו חכמים אלא לענין טהרות אבל לענין אשה לבעלה לא בגמ' בברייתא בהחולץ ליבמתו ב"ד שחוצץ בטבילה חוצץ בנדה ובגד ובעבד משוחרר והכא ודאי בנדה לבעלה עסקי' דאי לטהרות פשיטא מ"ש משאר טומאות. ועוד דומיא דגר ועבד משוחרר דאין טבילתו לשום טהרות אלא לאיסור והיתר. ועוד ההי' מעשה בשפחה של בית רבי שטבלה ומצאה עצם בשיניה והצריכוה טבילה אחרת. וא"ת יחידאה היא ויחיד ורבים הלכה כרבים חדא דמימרא היא וליכא דפליג עלה. ועוד רבנן בתראי סמכו עלה וקבעוה דאמר דדריש רבא לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מריחה בית קמטיה כו' עד מסקנא. וכולה ההי' שמעת' מוכחא לענין נדה לבעלה דאי לטהרות מ"ש אשה. ובימי רבא לא היו טהרות שמיום שפסקו מי חטאת כולן טמאים כמתים ואין לנו טהרה עד שיבוא מקוה ישראל לזרוק עלינו מים טהורים לטהרנו. שלמה ב"ר יצחק נ"ע. וה"נ מסתברא דל"ג ולית הלכתא ככל הני שמעתא דהא כל אמוראי דלעיל בבבל הוו ולא היו עוסקים בטהרות שלא היו אוכלין תרומה חוץ לארץ. וכי תימא דלבני א"י קאמרי. והא אבוה דשמואל דעביד מפצי לבנתיה ולא היו אוכלות תרומ' וטהרות ואי לטהרות איירו שמעתתא דלעיל אמאי נקט בכולן לשון נקבה דנקט אשה גבי כלי חרס ונמל ותבשיל לבנה והפשילה בנה ועיני' פורחת. פי' פותחה עיניה עצמה עיניה. ורבינו תם פי' דגרסינן לה בפר"ח ובה"ג [ובהלכות נדה] שפי' ר' סעדיה גאון ומפרש מכלי חרס ואילך קאי לטהרות אבל בבית הסתרים מודה ר"ת לפרש"י דמקום הראוי לביאת מים בעינן וצריכ' לחצות שיניה ומייתי ראיה דהא דאמרן לעיל בית הסתרים אין צריכין שיבואו בהם מים ובמסכת מקוואות פ"ט תנן בית הסתרים שבאשה חוצצין. אע"כ התם לטהרות והכא לבעלה. ובה"ג כתב וכד טבלה צריכה למבדק נפשה בקמטין שלה דאמר רבא אשה מדיחה קמטיה בעת טבילת' והיינו כרש"י זצ"ל:

[ב]

אמר רב גידל אמר רב נתנה תבשיל לבנה וטבלה לא עלתה לה טביל' פי' שנתנה בין חפיפה לטביל' וטבלה ונזכרה שנתנה תבשיל לבנה קודם טבילה ושמא נדבק בה מן

התבשיל וחוצץ בטבילה ואף ע"ג דהשתא ליכא עלה אימור בי דראני נפל וכן אשה שהפשילה בנה לאחוריה וטבלה לא עלתה לה טבילה:

[ד]

אמר רמי בר אבא הני ריבדא דכוסילתא עד תלתא יומי לא חייצי ומיכן ואילך חייצי. פרשב"ם דרכו של מקום של הקזת הדם להעלות גלד עד תלתא יומי משעה שהקיז עד שלשה ימים לא הוגלד פי המכה והוא לח הלכך לא חייצי כדתני' במס' מקוואות הדם והדיו והדבש והחלב ושרף [התות ושרף] התאנה ושרף השיקמה ושרף החרוב יבישין חוצצין לחין אין חוצצין. עד ג' ימים הוי הדם לה ואין פי המכה מגליד ומתייבש אלא מג' ימים ואילך כדאמר גבי מחט שנמצא בעובי בית הכוסות באלו טריפות הוגלד פי המכה בידוע שהוא ג' ימים קודם השחיטה כך נראה לי וישר בעיני עכ"ל:

[ה]

אמר מר עוקבא לפלוף שבעין לח אינו חוצץ יבש חוצץ ומאימתי נקרא יבש משעה שמתחיל לירק. פי' רשב"ם לפלוף קצירא שבעין. יבש חוצץ דמקום הראוי לבוא בו מים בעינן. לירק להוריק מראהו קרידר בלע"ז. והשתא לשיטת רש"י ולשיטת רשב"ם כל הני חייצי אפי' בנדה לבעלה וכן כל הני שמעתתא לקמן. והקשה ר"ת דהכא מחלק מר עוקבא בין לפלוף לח ויבש ואלו במס' מקוואות פ' אין חוצצין תנן אלו שאינן חוצצין כו' עד לפלוף שבעין וקתני סתמא משמע אפי' יבש. ותו הקשה דתנן ס"פ ארץ ישראל ומייתי לה לעיל בשמעת' בית הסתרים ובית הקמטים אין צריכין שיבואו בהם מים ור"פ אלו חוצצין תנן ובית הסתרים באשה. ומפרש ר"ת דההיא משניות דמשמע דלפלוף אינו חוצץ אפי' יבש ההיא לחולין והכא בשמעתין לטהרות. והא דקתני בית הסתרים א"צ שיבוא בהם מים היינו לחולין והא דקתני דבית הסתרים באשה חוצץ היינו לטהרות ומתוך כך מקיים גר' הספרים ומפרש דההיא דאמר רבא אשה לא תעמוד ע"ג כלי חרס ותטבול וכל הלכה כולה מיירי לטהרות דוקא כי היכי דלא תקשי ההיא דמשניות דקתני לפלוף סתמא. אבל ההיא דקמטים ובית הסתרים מיירי ע"כ בנדה לבעלה כדפרי'. וההיא דקתני כל דבר שחוצץ בטבילה היינו הנהו דחשיב במס' מקוואות שחוצצין קאמר דהוי לגר ועבד ונדה. אבל הנהו דהכא מיירי לענין טהרות. ועוד אומר ר"ת דההיא דהחולץ מצא בה"ג בדוכתא אחריתי בלשון אחר והכי איתא התם וכל דבר שחוצץ בכהנים חוצץ בגר ועבד משוחרר ולחולץ אינם חוצצין. משמע דלחולין היינו לבעלה כדאשכחן פרק השוחט גמ' נפלה סכין מידו דקאמר בעלה חולין הוא אלמא יש חילוק בין טהרות לבעלה לענין חציצה. והך ברייתא דקתני לבעלה אינו חוצץ לא קאי אמתני'

דמס' מקוואות דהנהו חוצצין לבעלה. ואע"ג דברייתא שמביא התלמוד בהחולץ אמתני' דמקוואות דחייצי לבעלה קיימ' מ"מ ברייתא דה"ג לא קיימא עלה. ושמא ברייתא אחרת היא ובתוספתא אין ההיא דהחולץ. מיהו יש להשיב על דבריו דלפלוף דקתני במשנה היינו לפלוף לח ולא חש התנא לפרש. והא נמי דקתני ובית הסתרים באשה י"ל דהיינו שצריכה להדיח קמטים ובית הסתרים כדי שיהא המקום ראוי לביאת מים כדאמר לעיל נהי דביאת מים לא בעינן מקום הראוי לביאת מים בעינן. והיינו דקאמר ובית הסתרים באשה שאם לא היו ראוים לביאת מים חייצי. א"נ יש לפרש כדאמר לקמן האשה נראית כאורגת וכמניקה את בנה כדפי' בסמוך. וה"נ מסתברא דאלת"ה תקשי לי' הא דתנן בסמוך התם אלו שאין חוצצין אי לטהרות מה בין אשה לאיש. ותקשי שמעמיד המשנה לחצאין מקצתה בחולין ומקצתה לטהרות הלכך נראה שאין חילוק בין בעלה לטהרות לענין חציצה. והא דקתני בברייתא שכה"ג ולחולין אינו חוצץ יש לפרש דמיירי בנט"י לחולין שנעשו על טהרת תרומה או קודש לנגיעה מיירי. ובענין זה תניא בתוספתא דמקוואות פרק ארץ כותים דקתני התם כל החוצצים בכלים חוצצים בנדה ובגר בשעת טבילה ובחולין אינן חוצצין. והא דאמר בכל הבשר ב"ד שחוצץ בטבילה חוצץ בנט"י לחולין היינו לאכילת חולין וחמור ממגע. ויש מפרשים דההיא דתוספתא לנט"י לסעודה ומביאים דאי' למנהג שאין נזהרין כ"כ בחציצה לנט"י וההיא דכל הבשר מעמידים בנט"י לחולין שנעשו על טהרת תרומה או קודש:

[ו]

אמר שמואל בחול שבתוך העין אינו חוצץ. פי' רשב"ם דלח הוא דאי מתייבש בתוך עינו נסתם עינו ומתנקר. שע"ג העין חוצץ אם היו עיניה פורחות אפי' ע"ג העין אינו חוצץ פירש רשב"ם פותחות ועומצות תדיר בין על גבי העין בין בתוך העין אינו חוצץ לפי שפריחתה מעבידתו ואינו עב ע"ג העין ואין בו ממש. ל"א דומעות שהדמעה מלחלחת את הכחול ואינו חוצץ כך פי' לי ר'. ור' אמר לי אם עיני' פורחות ב"כ וב"כ אינו חוצץ שפריחתה אינו מנחתה להתייבש הוי לח ואינו חוצץ. אמר ר' יוחנן עצמה עיני' ביותר פתחה עיניה ביותר לא עלתה לה טבילה. ול"ג וה"מ לטהרות אלא הכי גרסינן:

[ז]

אמר ר' שמעון בן לקיש אשה לא תטבול אלא כדרך גדילתה כדתנן פ"ב דנגעים האיש נראה כעודר ובמוסק זיתים. והאשה כעורכה וכמניקה את בנה. פי' רשב"ם אשה לא תטבול אלא כדרך גדילתה כלו' לא תדחוק זרועותי' על בשרה ולא רגליה ושוקיה זה בזה אלא כדרך הילוכ' ושימוש' תמיד. ומה שנכסה וקמוט ואין מים באים בו לא אכפת לן

ולא צריכה לפשט בית קמטיה וסתרי' אלא כדרכה תמיד משום דאותו מקום שנכסה וקמוט כשהיא הולכת דרך הילוכה היא נינהו בית הסתרים. דלא חשיב אלא הנכסה וקמוט דרך הילוכו ומנהגו ומעשיו של אדם דהא גבי ראיית נגעים טהר בהן הכתו' בית הסתרים כדתניא בת"כ לכל מראה עיני הכהן פרט לבית הסתרים. ותנן האיש נראה נגעו לכהן כעודר [בבי' הערוה] וכמוסק זיתים בבית השחי דאם יש לו נגע בבית הערוה א"צ לכוף ולשוח יותר מדאי להראותו אלא כעודר כמעדר בשדות ובכרמים ומה שיכול בהם לראות יראה ואם לא יוכל לראות טהור דאיהו הוי בית הסתרים וטהור ובית השחי א"צ להגביה זרועותי' יותר מדאי להראותו רק כמוסק זיתים שמגביה זרועותי' ואינו (נמאס) [מאנס] עצמו ומה שיכול לראו' יראה ואם לא יוכל לראות טהור. ה"ג במס' נגעים ובתוספתא ובת"כ האשה כעורכ' וכמניקה את בנה וכאורגת בעומדים לשחין. וה"פ והאשה נראית נגעה לכהן כעורכ' עיסה טורני"ר בלע"ז. ותניא בת"כ כעורכ' בית הסתרים וכמניקה את [בנה תחת] הדד כו' אם יש לה נגע בבית הערוה א"צ לכוף ולשוה יותר מדאי אלא כופפת את עצמה כאלו מניקה את בנה דהיינו דרך גדילתה וה"ה לענין טבילה. מסיקה בזיתים כמו בצירה בענבי' עכ"ל:

[ח]

אמר רבב"ח נימא אחת קשורה חוצצת. שלש אינם חוצצת. שתים איני יודע. ור' יוחנן אמר אנו אין לנו אלא אחת. ירושלמי ר"פ במה אשה יוצאה [רבי] זעירא בשם רבנן היתה נימא אחת קשורה חוצצת שתים ספק שלש אינם חוצצת. ר' זעירא בעי קשר נימא לחבירתה אחת היא אחת לשתים שתים הן לשלש [שלש הן] רב יהודה אמר זו שהיא יורדת לטבול לנדתה קושרת שערה כזנב הסוס לעוברה וסמיך עלוי. פי' הלכה למעשה דבר וסמכו עליו. א"ר יצחק דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ אינו מקפיד עליו אינו חוצץ וגזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד. וליגזור נמי על מיעוטו שאינו מקפיד משום רובו שאינו מקפיד א"נ משום מיעוטו המקפיד. פי' רשב"ם שמעי' מהכא דרוב שערה קשורה אחת אחת בין מקפיד בין שאינו מקפיד חוצץ ולא עלתה לה טבילה. וצריכה לחוף ולטבול ואי נמי מיעוטו שערו מקפיד חוצץ. אבל מיעוטו שאינו מקפיד אינו חוצץ. ושאר כל דבר הנמצא על בשרה סמוך לטבילתה אם מקפדת בו צריכה לחוף ולטבול (א"נ) [עצמה] פעם שני' וא"ל עלתה לה טבילה ומותרת לבעלה דתנן במס' מקוואות זה הכלל כל המקפיד עליו חוצץ וכל שאינו מקפיד עליו אינו חוצץ עכ"ל. משמע שסובר ר' יצחק דבגופה נמי איירי. אבל רש"י פי' בסוכה ובעירובין דאשערו דוקא קאי אבל בגופו ככל שהוא מקפיד הוא וחוצץ. והקשה ר"ת דאמר פ' הערל אלא

הא דאמר רבא נכרית מעוברת שנתגיירה בנה א"צ טבילה אמאי א"צ טבילה וכ"ת משום דר' יצחק וכו' והא אמר רב כהנא ל"ש אלא רובו אבל כולו חוצץ שאני עובד דהיינו רביתיה אלמא דההיא דר' יצחק איירי בגוף. מיהו יש לדחות דלרבות' נקטי' וה"ק אפי' תמצא לומר דר' יצחק איירי נמי בגוף אפ"ה תקשי דאמר רב כהנא כו'. ומקש' מההיא ס"פ דם חטאת אמר רב פשיטא לי דם על בגדו חוצץ ואם טבח הוא אינו חוצץ רבב על בגדו חוצץ ואם מוכר רבב הוא אינו חוצץ אלמא דבקפידא תליא מילתא. מיהו י"ל דבגד הוי כמו שיער אבל בגופו אפי' משהו מקפיד הוא וחוצץ. וההיא נמי דזה הכלל כל המקפיד עליו חוצץ שהביא רשב"ם ההיא נמי לא קשה דההיא גבי בגדים מתנייא דתנן ס"פ אלו חוצצין מטפחות של זפתים ושל יוצרים ושל מפסלי אילנות אינם חוצצין ר' יהודה אומר אף של קייצים כיוצא בהם. זה הכלל כל המקפיד עליו חוצץ כל שאינו מקפיד עליו אינו חוצץ. והואיל ואצל בגדים נשנית. איכא למימר דוקא גבי בגדים תליא מילתא בקפידא אבל בגוף אפי' משהו מקפיד הוי וחוצץ אלא נראה בעיני דההיא קשיא דתנן אלו שאינן חוצצין קיקלי הראש ובית השחי ובית הסתרים (באשה) [באיש] ר"א אומר אחד האיש ואחד האשה כל המקפיד עליו חוצץ. אלמא דאפי' בגוף בקפידא תליא מילתא. ופר"ת ופר"ח דהא דר' יצחק בגוף נמי איירי. וכן פי' רבינו יצחק ב"ר שמואל. הלכך הואיל ורשב"ם ור"ת ור"ח ורבי' יצחק עומדים כולם בשיטה אחת. דסבירא להו דר' יצחק איירי בגוף. כל דבר החוצץ הנמצא על בשרה אם מקפד' עליו חוצץ וא"ל אינו חוצץ. וראי' לדבר דתנן פ' אלו חוצצין. ואלו שאינן חוצצין צואה שעל בשרו וצואה שתחת הצפורן אלמא דלפעמים צואה שעל בשרו אינה חוצצת. והא דתנן צואה שתחת דצפורן אינה חוצצת קשה עלה מההיא דתוספתא דתניא ס"פ ארץ הכותים צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר והטיט והבצק שתחת הצפורן אפי' כנגד הבשר הרי אלו חוצצין. אלמא שצואה תחת הצפורן חוצצת. ויש לפרש מתני' דקתני דצואה שתחת הצפורן אינה חוצצת היינו כנגד הבשר. ושלא כנגד הבשר חוצצת. ופי' הרב רבינו אליעזר ממיץ. דכנגד הבשר היינו כעין שחרורית הנראית בין בשר לצפורן כשחתך הצפורן בשוה לבשר. אבל אם הי' הצפורן בולט חוץ לבשר והצואה תחת הצפורן חוץ לבשר אז חוצץ שעל זה דרך אדם להקפיד. וצואה שתחת הצפורן לא שדבוק שם מאותם השנויים בתוספתא שחוצצין. שאותם חוצצין אפי' כנגד הבשר כדתני' להדיא. דטיט והבצק שתחת הצפורן אפי' כנגד הבשר הרי אלו חוצצין. אלא היינו שחרורית שכן דרך כל שעה שיש שחרורית בין צפורן לבשר כההיא דר"פ הנודר מן המבושל דאמר ר' יהודה ור' יוסי חד אכיל דייסא באצבעתיה וחד אכיל בהוצא וא"ל דאכיל באצבעתי' לדאכיל

בהוצא עד מתי אתה מאכילני רוקן. א"ל דאכיל בהוצא לדאכיל באצבעתי' עד מתי אתה מאכילני צואתך והיינו בשחרורית שבין בשר לצפורן כדפרישית:

[ט]

תנן אלו חוצצים באדם גלד שעל המכה והרטי' שעלי' ושרף היבש וגלדי צואה שעל בשרו ובצק שתחת הצפורן והמלמולים וטיט היון וטיט היוצרים וגץ יוני איזהו טיט היון זה טיט הבורות. שנא' ויעלני מבור שאון מטיט היון. ואלו שאינן חוצצין גלד שבמכה ושרף הלח ולכלוכי צואה שעל בשרו. וצואה שתחת הצפורן וצפורן המדולדלת. ורבינו חננאל גרס גבי חוצצין גלד שחוץ למכה וגבי אין חוצצין גלד שעל המכה. ותניא פ' ארץ הכותי' [סם] יבש שעל המכה חוצץ הדם והדיו הדבש והחלב ושרף התות ושרף התאינה ושרף השקמה ושרף החרוב יבישין חוצצין לחין אין חוצצין ושאר כל השרפין בין יבשין בין לחין חוצצין מפני (שטף) [שהן שרף] לכלוכי פירות והכחול שחוץ לעין הרי אלו חוצצין:

[י]

תנן ס"פ כל ידות במס' מקוואות חץ שהוא תחוב באדם בזמן שהוא נראה חוצץ ואם אינו נראה טובל ואוכל בתרומתו. ותניא פ' בתרא דמס' מקוואות הנכנס קוץ ביריכו רבי יהודה אומר אינו חוצץ וחכ"א חוצץ בד"א של מתכות אבל של עץ חוצץ ואם קרם עליו העור מלמעלה הכל מודים שאינו חוצץ שכל הבלוע באדם ובבהמה ובחי' [ובעופות] טהורין. פי' רבינו יצחק דסימפונט דטעמא דר' יהוד' דאמר בשל מתכות אינו חוצץ דאינו מודבק עם הבשר ועיילי בי' מיא ולא חייץ. א"נ משום דלא מפיק לי' דילמא מיית הלכך לא חייץ אבל עץ דקפיד עלי' לאפוקי חייץ. ורבנן סברי דמתכות נמי קפיד עלי' לאפוקי. ומתני' בחץ של מתכות ור' יהודה. א"נ בשל עץ ודברי הכל. ונראה בעיני דמסתמא הלכה כרבנן דלא שני לן בין של עץ לשל מתכות. דבזמן שהוא נראה חוצץ ואם קרם עליו העור אינו חוצץ. ותניא התם סיפא דההיא הנכנס קוץ ביריכו נכנסו צרורות וקסמין בסדקי רגליו מלמטה ר' עקיב' אומר אינו חוצץ מפני שהוא בית הסתרים:

[יא]

תנן פ' אלו [חוצצין אלו] שאין חוצצין וצפורן המדולדלת. ונראה בעיני לפרש דהיינו שנתדלדלה ממקום חיבורה בההיא דפ' א"ט סימנים שנדלדלו ברובן. דהיינו ממקום חבורן. ואפי' נדלדלה ופירשה רובה אינה חוצצת כדתניא ס"פ ארץ הכותים כשות של גדול שאינו מקפיד עלי' והאבר והבשר המדולדלין באדם הרי אלו חוצצין. ר' (יונתן) [יוחנן] בן יוסף אומר צפורן שפירש רובה אינה חוצצת. כש"כ מיעוטה. ומורי אב"י

העז"ר אומר דצפורן שפירשה היינו שנקרע מקצתה במקום שחותכין הצפרנים ותלוי' בצפורן ולא נהירא לי דא"כ הכי ה"ל למיתני צפורן שנקרע. אבל זה הלשון ששונה שפירשה רובה משמע שכולה פירשה ונדה ממקום חבורה עד רובה. אבל צפורן שעומד' במקומה ומחוברת במשפטה אפי' היא בולטת חוץ לבשר אינה חוצצת כדפי' לעיל גבי הא דקתני צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר חוצצת דהיינו שהצפורן בולטת חוץ לבשר וטעמא משום שצואה תחתי'. הא אין צואה תחתי' אינה חוצצת. ותמי' אני מפני מה נהגו נשים ליטול צפרנים. דאינן צריכות כ"א להוציא הצואה שתחת הצפרנים. מידו הואיל וכבר נהגו הנשים בכך אין להתיר הדבר הזה דמנהג אבותינו תורה היא. וההיא דכשות של גדול היינו כדתנן פ' אלו חוצצין כשות של קטן לא טמא ולא מטמא. וכתב לשם רבינו יצחק דסימפינט כשות זה איני יודע מהו אלא לפי הסברא דבר לח ומודבק בו ועושין אותו לנשרפין משימין אותו על פי המכה כדי שלא תסתום המכה. ותנן (במכשירין) כשות של קישות כו' כלומ' שהכשות דבוקה לקישות וכאשר גדלה הקישות תפרוש ממנה הכשות. ואם נגע זב בכשות ההוא טהור דלאו בגופי' דמי. ולא מטמא שאם היה טהור ונגע בכשות הזה הזב כאלו לא נגע בזב. ותניא בסיפרא בבשר הזב ולא בצואה שעליו. ובנוגע בו הזב תניא בו ולא בצואה שעליו. יכול שאני מוציא את השיער ת"ל יטמא. לבטל דברי המפרשים כשות בשיער. ואנן תנן כשות לא טמא ולא מטמא. ואלו שיער מרבים מטמא דטמא וזו היא הכשות ששנינו בברייתא שאינה חוצצת. לשון ערוך פ"ט במקוואות כשות של קטן לא טמא ולא מטמא. ברפ"ק בעוקצים כשות של קישות [והנץ] שלה טהור. פי' כשם שיש לה לקישות כשות כשהן קישואין קטנים שיש להם כמין שיער קטן. וכן יש לקטן והוא הכשות. פי' כשות של קישות בלשון ישמעאל זג"ב אלנוא"ד. פי' זג"ב הוא כמין [ציצין] שהן (של) [על] צלעות הקישות שהן קטנות דומה לשער. אלנא"וור פרח הקישות הוא כמו ויוצא פרח וגו' בגמ' דפ"ח שרצים האי מאן דתליש כשותא מהיזמי והיגי חייב משום עוקר דבר מגידולו שכן מפורש בגמרא דבכל מערבין דחזינן דקטלין הזמיתא ויבשא כשותא. וגאון רב היי אמר כמו כן נקרא בלשון ישמעאל כשות [והוא] כמו חוטין ירקרוקין כגון של ברקת שעיקרן בארץ ופרים על הקוצים הנקראים היזמי. ופי' עוד צמח כמו דמות זהב נמשך למעלה מן הקוצין. ורציתי להביא ראי' מיכן על השערות הנקראים בל"א צותתו"ת שלא יחוצו ואינה ראי'. ולענין נטילת צפרנים בחולו של מועד או בימי אבלה. למדנו פ' ואלו מגלחין גמ' הנזיר והמצורע דת"ר כשם שאמרו אסור לגלח במועד כך אסור ליטול צפרנים במועד דברי ר' יהוד' ור' יוסי מתיר וכשם שאמרו אסור לגלח בימי אבלו כך אסור ליטול צפרנים בימי

אבלו דברי ר' יהודה ור' יוסי מתיר. אמר עולא הלכה כר' יהודה באבל והלכ כר' יוסי במועד ושמואל אמר הלכה כר' יוסי בזו ובזו. וכתב רבי' יצחק בר אברהם זצ"ל תימה לי [על מה] שהנשים נוטלות צפרנים [בסכין] בחולו של מועד כשרוצות לטבול ואע"ג דשרי במ"ק ליטול צפרנים מ"מ כיון דאמר התם בגניסטרי אסיר הוה לן למיסר בסכין. דה"נ משמע התם שאין לנו להתיר ליטלם אלא בשיניו מדקאמר התם דאמר רב שמן הוה קאימנא קמיה דר' יוחנן בחוה"מ ושקילנהו להו לטופרי' בשיני'. ואם איתא דבסכין מותר ליטלם למה הוצרך לשנות שינוי כל כך בשיניו. ונראה לי דאין זה ראי' לאסור. דאיכא למימר שלא היה מזומן בידו סכין. ואין זה דוחק דע"כ כי קאמר התם ש"מ תלת ש"מ מותר ליטול צפרנים במועד. וש"מ אין בהם משום מיאוס וש"מ מותר לזורקן ואמאי לא דאמר ש"מ ארבע וש"מ דבגניסטרי אסור. אלא ש"מ שזה לא הי' יכול לומר לפי שלא הי' לו גניסטרי באותה שעה הכי נמי [יש לומר בסכין] (מסכין). ור' אומר דודאי הנשים רגילות לטלם בסכין. ויש מחמירות. וקצת הדעת נוטה לאיסור. כי נקל ליטול בסכין יותר מבמספרים. ואין לאסור כיון דמנהג להתיר אין מנהג בלא ראי'. דלכאורה ודאי משמע דוקא בגניסטרי אסור. ונטילת צפורנים כמו שמותר במועד כש"כ שכך מותר בימי אבלו ועולא קאמר דהלכה כר' יהודה במועד וכר' יוסי באבל ושמואל אמר הלכה כר' יוסי בזו ובזו ועולא קאמר התם דבגניסטרא אסור והדר מייתי דר' יוחנן דשרי אפי' בחולא דמועדא עכ"ל. ומה שכתב דעולא קאמר דהלכה כר' יהודה במועד בספר שלפני איפכא גרסי' כאשר כתבתי. וכן מוכח בירושלמי קולא בשניהם דאמר פ' ואלו מגלחין על משנת ואלו מכבסין במועד. שפה ונטילת צפרנים אית תניי תני ברגל מותר ובאבל (מותר) [אסור] ואית תניי תני ברגל אסור ובאבל מותר כו' מ"ד ברגל אסור כשיש שם הערמה כו'. רב חייא בר אשי בשם רב הלכה כדברי מי שמקיל באבל וברגל ר' יעקב בר אחא ר' שמעון בר בא בשם ר' יהושע בן לוי הלכה כדברי מי שהוא מיקל באבל. רב אמר שפם בנטילת צפורנים לכל דבר. אמר ר' ירמי' ובלבד (בטניית) [בנוטות] כו' ר' יצחק בר נחמי' בשם ר' חנינא שני זוגות היו אחד מעמת (פי' מאותו מקום) וא' מידר (פי' מאותו מקום) עלה אחד בשפם ואחד בנטילת צפורנים והתיר להם ר' בהדא ר' שמואל בר אבא דמכת אחתי' והוה יתיב (מכמיר) [מצמית] טפרוי סליק רבי לעזר לגבי' ולא כסיתון סליק ר' נתן בר אבא לגבי' וכסיתון. א"ל מן קומוי ר' אלעזר לא כסיתן מן קמוי את מכסי לון. א"ל מה את סבר דאת חביב עלי כר' אלעזר:

[**יב**]

וכשהיא נוטלת צפרנים אסור לזרוק אותן לרה"ר בההיא דפ' כל היד שהי' ר' שמעון בן יוחאי אומר חמשה דברים העושה אותן מתחייב בנפשו כו' עד והנוטל צפורניו וזורקן לרה"ר מפני שהאשה עוברה עוברת עליהן ומפלת. ולא אמרן אלא דלא שקיל בגנוסטרי אבל שקיל בגנוסטרי לית לן בה. ול"א אלא דשקיל דידיה ודכרעוי אבל שקיל דידיה בלחודייהו לית לן בה. ולא אמרן אלא דלא גז מידי בתרייהו אבל גז מידי בתרייהו לית לן בה ולאו מילת' היא לכולה מילתא חיישי'. והיכא דלא שכיחא אשה כגון בי מדרשא לית לן בה. א"נ אם השליכן וחזר ונטלן והשליכן למקום אחר תו ליכא למיחש כדאמר פ' ואלו מגלחין גבי שמואל דשקלינהו לטופרוי בשיני' וזרקינהו. ופריך איני והתניא ג' דברים נאמרו בצפורנים הקוברן צדיק השורפן חסיד והזורקן רשע. ומשני טעמא מאי שמא תעבור אשה עובדה ותפיל אשה בבי מדרשא לא שכיח וכי תימא זמנין דמכנשין להו ושדו להו לבראי. כיון דאשתנו אשתנו. מפרש רשב"ם שורפן עדיף מקוברן דאיכא למיחש דהדרי ומגלו ובירוש' מפרש דשורפו עדיף משום דמכחיש גופו בכך ששורף צפורניו:

[**יג**]

פרק ארץ ישראל במס' מקוואות תנן נדה שנתנה מעות בפיה וירדה וטבלה טהורה מטומאתה אבל טמאה על גב רוקה. נתנה שערה בפיה קפצה ידה קרצה שפתותיה כאלו לא טבלה. פי' רבינו יצחק דסימפונט טהרה מטומאת נדות טהורה היא. אבל טמאה ע"ג רוקה הנתלש על המעות והיא טמאה באדם הנוגע בדוק של נדה. נתנה שערה בפיה כאלו לא טבלה וכי האי גונא חציצה היא. שמעי' מהכא דאשה שנתנה מעות בפיה וטבלה טהורה לביתה ובלבד שלא קרצה והדביקה שפתותי' אלא בדרך הילוכה ומנהגה ומשפטה תמיד:

[**יד**]

אמר רב שמואל בר יצחק אשה לא תטבול בנמל. ואע"ג דהשתא ליכא עלווה אמרי' (בי דורנא) נפל. פי' רשב"ם בנמל. פור"ט בשפת הים מקום שהספינות נקבעות שמעלות טיט וחוצץ. ואע"ג דהשתא ליכא. אע"פ שכשתעל' מן הטבילה מיכן בדקה עצמה מיד ולא מצאה עלי' טיט. אפ"ה איכא למיחש שמא בשעת טבילה נדבק בה טיט בתוך המים וחוצץ והא דלא משכח אימור בי דוראני נפל טיט מעליה בתוך המים. בי דוראני אין רבי יודע לשונו. ונראה לרבי שהוא לשון שכשוך שכששכשכה רגלה במים בצאתה נפל. ויש ספרים שכתוב בהם בדדאני בשני דלתי"ן ונראה שהוא לשון ידודן ידודן. אשה מדדה את בנה עכ"ל. וכן הלכה שכך פסק רשב"ם לקמן במלתי' דשמואל וכתב דמפני

חציצת הטיט נותן מחצלת בנהר שעוברת עליהן דדבר רחב הוא ולא דמי לחרס וסילתא דבעיתא ומידו אנן דטבלינן בנהרות על החול לא בעינן מפצי עכ"ל. ורבינו יצחק אלפס פי' אשה לא תטבול בנמל. מפני שמתביישת מבני אדם ואינה טובלת כהוגן. וכן יש מפרשי' דעביד מפצי ביומי תשרי דמשום צניעות הי' עושה להם כמו מחיצה ממפצי שלא יראו אותן ותבושינה לטבול. ודמי להא דאמר רבא אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס משום דבעיתא. אע"ג דרבותי פירשו כך יש לנו לחוש לפי' רשב"ם ורש"י שפי' משום חציצה כי מימיהם אנו שותים. פי' ר"ח אשה לא תטבול בנמל משום דחיישא לבני אדם ולא טבלה שפיר. אבוה דשמואל עביד מפצי לבנתי' ביומי תשרי. פי' כמין גדר בנהר פרת להצניעם מפני העובדים ושבים עכ"ל פר"ח:

[**טו**]

אבוה דשמואל עביד להו לבנתי' מקוות ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי. פי' רשב"ם מקוה ביומי ניסן של מים מכונסין או סמוך לנהר וממשיך לתוכו את מי הנהר וטובלת שם ולא הי' מניחן לטבול בנהר פרת. כדמפרש טעמא פ' במה אשה יוצאה מסייע לי' לרב דאמר רב מטרא במערבא סהדא רבה פרת סבר שמא ירבו נוטפין על הזוחלין. נוטפין היינו מי גשמים על הזוחלין הנובעים. וקיי"ל במס' מקוואות הזוחלין במעיין ומטהרין דרך זחילתן. והנוטפין כמקוה. ומים הנוטפין מן ההרים כגון חרדלית של גשמים ה"ה במקוה ואין מטהרין בזחילה כ"א באשבורן דקוו וקיימו. כדמשמע בפסחי'. מיהו אנו בזמה"ז לא קי"ל כשמואל ולא כאבוה דשמואל ומטבילין בכל נהרות בין ביומי ניסן בין ביומי תשרי ולא חיישינן לרביית נוטפין על הזוחלין דמלתא דלא שכיחא היא. ומפצי ביומי תשרי. שטובלת בפרת שהזוחלין מרובין אבל מפני חציצת הטיט נותן מחצלות שעוברות עליהן דדבר רחב הוא ול"ד לחרס וסילתא דבעיתו ומיהו אנן דטבלינן בנהרות על החול לא בעינן מפצי עד כאן לשונו. ואני קצרתי את לשונו. ופר"ח בניסן עביד להו מקוה דקסבר פרת לא סליק לי' טבילה בניסן דרובו שאובין נינהו. וכבר ראינו לרבותינו זולתי זה הפירוש וחזינא בה פירכא לפיכך לא כתבנוהו ע"כ פי' ר"ח. וקשה על פרש"י גבי הא דתנן גל שנתלש ובו ארבעים סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורין ומוקמינן לה פ' השוחט ביושב ומצפה דמהו דתימא לגזור משום חרדלית של גשמים קמ"ל ופרש"י התם חרדלית של גשמים זרם של גשמים המקלח בכח מן התר אין טובלין בו דתנן הנצוק והקטפרס אינו חיבור ולא [הוו] מקוה דמ' סאה שהרי אין מ' סאה במקום א' ואע"פ שיש שם הרבה למעלה ולמטה הא קתני אינו חיבור. חרדלית היינו קטפרס מדרון ורב היי גאון אומר הר דלית שבאין מדליו של ההר ע"כ לשונו. ותימה דמשמע

אי הוו מ' סאה במקום א' היה מקוה כשר לטבול בו ואמאי הא קיי"ל דנוטפין אינן מטהרין כ"א באשבורן והיינו קוו וקיימו כדפירש רשב"ם. ותניא בת"כ אך מעין ובור מקוה מים וכו' עד אי מה מעין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין כו' עד והמקוה מטהר באשבורן ומהו אשבורן דקוו וקיימי כדאמר בפסחים דאין מטבילין במכונסים אלא משנקוו למקוויהם ונחו מזחילתן לאפוקי שאם הטביל בהם כלי דרך זחילתן כשהן נמשכין ויורדין למקוה לא עלתה להם טבילה דבור ומקוה כתיבי דקוו וקיימי הלכך יש לפרש ההיא דהשוחט מהו דתימא לגזור משום חרדלית של גשמים דפסילי משום שהן נוטפין ואע"ג דאית בהו מ' סאה. והא דתניא במקוואות ס"פ טבלה שנתנה. מעיין שהוא מושך בנדל וריבה עליו והרחיבו מטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה מתחלתו ואיזהו חרדלית מי גשמים הבאים מדרון רואין אותן אם יש מתחלתן ועד סופן צירוף מ' סאה מטבילין בהם ואם לאו אין מטבילין בהם עד שיהיו לפניו מ' סאה עגול. אית לן למימר דהאי מ' סאה עגול. היינו שמוקווין ועומדין במקום א' מ' סאה. ויש מפרשים דעביד להו לבנתי' מקוואו' ביומי ניסן בעין מקוואות שלנו שהם מעיין משום דהאידנא נשים שלנו ספק זבות נינהו וזבה טעונה מים חיים. ולא נהירא לרש"י ולרשב"ם דתניא בתוס' דמגילה פ"ק אין בין זבה לזב אלא שהזב טעון ביאת מים חיים וזבה אין טעונה ביאת מים חיים. והקשה רבינו אפרים דתנן במקוואות פ' מעיין שהעבירו נוטפין שעשאן זוחלין סומך אפי' מקל אפי' קנה אפי' זב וזבה יורד וטובל דברי ר"י. ותימה היכי זב טובל שם והא טעון מים חיים ותו מאי יורד וטובל יורדים [וטובלין] ה"ל למתני. ופי' ר"ת דה"ק נוטפין שעשאן זוחלין דהיינו שביטל נוטפין בתוך הזוחלין סומך אפי' קנה סומך את הנוטפין שיבואו לתוך הזוחלין ויבטלו בתוכם אפי' במקל אפי' בקנה אפי' זב טובל שם ע"י ביטול הנוטפין שנתבטלו בתוך הזוחלין כשרים לזב. כדתנן בסמוך העיד ר' צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים. מיהו קשה לפירושו דמאי האי דקתני אפי' זבה הא זבה אינה טעונה מים חיים. ותו דה"ל למתני יורדים וטובלין בו. ותו מאי רבותי' דמקל וקנה דקתני אפי' מקל אפי' קנה. הלכך נראה כמה שפי' רבינו יצחק (בר) דסימפונט סומך לפניהם עד כו' שיטביל מקל או קנה או זב או זבה ויורד וטובל שם דסבר ר' יהודה מזחילין בדבר המקבל טומאה כלו' מעמידין עכ"ל. וכך הוא רוצח לומר נוטפין שעשאן זוחלין כלומ' שנעשו זוחלין ונפסלו מלטבול בם דאין הנוטפין מטהרין כ"א באשבורן סומך אפי' מקל אפי' קנה פי' מעמיד אותו במקל או בקנה או בזב או בזבה כדי שיעמדו במקום א' ולא יהיו זוחלין ויורד וטובל שם כל שאר טמא כגון טמא שרץ וטמא מת זב וזבה נדה ויולדת חוץ מן הזב שהוא טעון ביאת מים חיים דקסב' ר'

יהודה נודרים ומעמידים את המקוה כדי שלא יהיו זוחלים בדבר המקבל טומאה כדתנן בסמוך בש"א מטבילין בחרדלית ובה"א אין מטבילין ומודים שיהא גודר כלים וטובל שם. פי' גודר את הכלים וטובל במים שגרם בכלי וכלים שגדר בהם לא הוטבלו. והיינו כר' יהודה דסבר גודרין ומעמידין בדבר המקבל טומא' וכדתניא ס"פ טבלא שנתנה תחת הצנור. ומעשה (בגומות) [בכובסים] שהיו בירושלים שהיו גוררי' את הכלים וטובלין בהם והכל מודים שהכלים שגדר בהם לא הוטבלו. ואע"ג דפליג ר' יוסי במתניתין דתנן ר' יוסי אומר כ"ד שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו אפ"ה מסתבר' דהלכה כר' יהודה דהא ב"ש וב"ה קיימי כוותיה. ותו דמעשה רב ובתוספתא תניא דעבדו עובדא כר' יהודה. מיהו הא דקתני אפי' מקל אפי' קנה לא אתי שפיר דמקל וקנה לא מקבלי טומא'. ופירש ר"ת דבמקל וקנח חלולין איירי דיש להם בית קיבול ומקבלי טומאה. ותו יש לפרש בקנה של הכלים בשעה [שהוא עומד על האש] והופכו ורואה בו. ותו יש לפרש נוטפין שעשאן זוחלין. פי' שנעשו ונפסלו מלטבול בהם ורוצה להכניסן למקום האשבורן ולעשותן מכונסין סומך אפי' מקל פי' סומך מקל וקנה וממשיך מים על גביהן למקום המקוה דהואיל שאין להם בית קיבול לית בהו תורת שאובין ולא מבעיא ע"ג מקל וקנה אלא אפי' ע"ג הזב והזבה שאם השכיבם והמשיך על גבם המקוה כשר. דסבר ר' יהודה מזחילין על גבי דבר המקבל טומאה וכדתניא פרק טבלא שנתנה. מזחילין ע"ג המת דברי ר' יהודה דאמר ר' יהודה כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו. אבל במקל וקנה מודה שמזחילין בהן אבל לגדור ולהעמיד מודה ר' יוסי דגודרים ומעמידין אפילו בדבר המקבל טומאה. וההיא דתנן במס' פרה פ' המקדש ומייתי לה פ"ב דזבחים נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כדי שיעבדו מים לחבית פסול ם עלי קנים ועלי אגוז כשרים זה הכלל דבר שהוא מקבל טומאה פסול שאינו מקבל טומאה כשר ואמ' פ"ב דזבחים מה"מ א"ר יוחנן משום ר' יוסי בן דהבאי אמר קרא אך מעין ובור מקוה מים יהי' טהור (חיותו) [הווייתו] ע"י טהרה תהי' אית לן למימר דההיא ר' יוסי היא:

סימן שסד

והלכתא אשה חופפת ביום וטובלת בלילה והלכתא לא תחוף אלא בלילה קשיא הלכתא אהלכתא. ל"ק הא דאפשר הא דלא אפשר. ופי' רשב"ם הא דאפשר לחוף ביום חופפת. כגון שאירע לה ליל טבילתה באמצע ימי החול משום הכי שפיר טפי דאי חפפה בליל טבילת' אימור דלא חייפא שפיר מתוך שממהרת לטבילת'. היכא דלא אפשר לחוף ביום כגון שאירע ליל טבילת' מוצאי יום טוב לא תחוף אלא בליל' ואם חלו שני ימים של ר"ה אחר השבת וליל טבילת' בליל שני של ר"ה דהשתא אינה יכולה לחוף ליל טבילת'

ולא ביום שלפני טבילת' חופפת מע"ש דמוטב שתקדים חפיפה קודם טבילה יום או יומים יותר משתאחר לשמש את ביתה לילה אחת ותתבטל מפרי' ורבי'. ויש שמפרש דהא דאמר דהיכא דאפשר דחופפת ביום וטובלת בלילה היינו לכתחלה משום דהכי עדיף כדפרי' לעיל. מיהו אם שכחה ולא חפפה ביום חופפת בלילה וטובלת דלא אתמר פסקא דהלכתא אלא לכתחלה. וראי' לדבר מדביתהו דאבא מרי ריש גלותא דאמר לה דודי הסרת ש"מ דשרי לחוף בלילה דליכא למימר משום דלא אפשר דנתקוטטו. דא"כ היכי פשיט מינה חופפת בלילה אלא ש"מ אי הוה אסיר לחוף בלילה היכא דאפשר לחוף ביום לא שרי משום קטטה לחוף בלילה. ועוד דקאמר אשה חופפת ביום וטובלת בלילה ולא קאמר אשה לא תחוף אלא ביום. כדא' בתר הכי אשה לא תחוף אלא בלילה ש"מ אפי' היכא דאפשר שרי בלילה בדיעבד אלא דביום עדיף טפי. ובשאילתות דרב אחאי בפרשת אחרי מות מפרש דהא דאפשר לחוף בלילה כגון בימות החול קאמר לא תחוף אלא בלילה. היכי דלא אפשר לחוף בלילה כגון שחל ליל טבילתה בשבת או בי"ט אז חופפת ביום וטובלת בלילה. ולפי שיטה זו אם זמן טבילתה במוצאי שבת לא שרינן לחוף בע"ש ולטבול במ"ש דהא מוקמי' והלכתא אשה חופפת ביום וטובלת בלילה בלא אפשר ולא שרינן טפי דכך היא המסקנא. ותדע דאם תתיר לחוף בע"ש ולטבול במ"ש כשחל יום (שני) [טוב] להיות במ"ש א"כ כשתאחר זמן תסרוק את ראשה תמצא שערותי' מסורבי' ובטלה טבילתה כיון שלא היתה חפיפה סמוך לטבילה כדאמ' אם סמוך לחפיפה טבלה ואפי' נתנה תבשיל לבנה או שהפשילה בגד לאחורי' אמרי' לא עלתה לה טבילה והאיך יכולה להזהר מע"ש עד מו"ש. מכמה דברים. ומיהו בשאילתות עצמן פי' דחופפת ביום וטובלת בלילה אפי' הוי יו"ט חמישי וששי וחל ליל טבילתה בשב' חופפת בטוב ברביעי ולא תבטל עונתה. כך פירש בשאילתות. וכן משמע בירוש' מגילה פ' הקורא עומד דחשיב התם תקנות של עזרא וקאמר אף הוא התקין שתהא אשה חופפת וסורקת קודם טבילה ג' ימים. ר' יוסי בשם ר' ינאי ר' בא בר כהן בשם רב הונא כדי לשבת ולשני ימים טובים של גליות ר' זעירא בשם רב יהודה [והוא שהגיע זמנה לטבול בינתים. ר' בא בשם ר' יהודה] ואפי' הגיע זמנה לטבול בסוף והוה ר' זעירא מסתכל ביה. א"ל מה את מסתכל בי מה ידעת ולא נדע תבין ולא עמנו הוא אתא ר' אחא בשם ר' תנחום בר הייא ואמר בה טעמא ואפי' שהגיע זמן לטבול בסוף אני אומר שמא מעיינה דחוק והיא מתעצלת ואינה טהורה. אלמא מאן דאסא לחוף בע"ש ולטבול במ"ש מודה דשרי היכא דחל יו"ט במ"ש שלא תבטל עונתה. ואפי' מצאה אח"כ שערותי' קשורין זה בזה או על בשרה חוצץ לא חיישינן כיון דשמרה עצמה משעת חפיפה עד שעת

טבילה ה"ז כאלו סמוך לחפיפה טבלה. ויש ללמוד מתוך דברי השאילתות שאסורה לחוף ביום היכי דאפשר בלילה ולפירושם נמי אין קשה על מנהג שלנו שהנשים חופפת ביום כיון שיושבות בחמין ועוסקות בחפיפה עד החשיכ' ומיד טובלת. והכי עדיף טפי שחופפת זמן ארוך ואינן נמהרות לטבול. ועוד יש מחמירות על עצמן אע"פ שחפפו נושאות עמהן מסרק וסורקות על בית הטביל'. לשון רבינו משולם ב"ר נתן זצ"ל בעבור חפיפת יום ע"ש וטובלת בראשון ודאי זה התרתי כדאמר פ' התינוקת דרש מרימר הלכתא כרב חסדא דאמר שכן לא אמרי' אלא מודה שהאשה (טובלת ו) חופפת בע"ש וטובלת במ"ש היכא דלא אפשר וכש"כ בשבת עצמו אם הוא יום שמיני שהוא סמוך לחפיפה. אמר בסוף הלכה הלכתא אשה חופפת בלילה וטובלת בלילה קשיא הלכת' אהלכתא דקאמר הלכתא כרב חסדא ותירץ הא דאפשר הא דלא אפשר עכ"ל. והשיב ר"ת על שאמרת לחוף ע"ש ולטבול בשבת שחרית מק"ו דאשה חופפת ע"ש וטובלת במ"ש וכש"כ שחרית סמוך יותר התרת את האסור שזה ק"ו יש עליו תשובה גדולה שהרי אתה [אומר] שכן לא אמרינן אלא היכי דלא אפשר חופפת בע"ש וטובלת במ"ש שהוא יום שמיני שא"א לטבול ע"ש ולפיכך מותרת אבל זאת יכולה לטבול בליל שבת ולדבריך שאתה מתיר א"כ תחוף בערב שבת [שלפני] יום (שני) [טוב] ותטבול ביום (שני) [טוב] שחרית וזה אסור דהא בעינן סמוך לחפיפה טבילה שכן לא אמרי' ואע"פ שזו משום שיכולה לטבול וזו מפני שאינה יכולה לחוף ומה בכך. ומה שכתבת לראי' דאשה חופפת בע"ש וטובלת במ"ש דרש מרימר הלכתא כרב חסדא ואליבא דרב הונא דשכן לא אמר אבל מודה דחופפת בע"ש וטובלת במ"ש. כמה טעות גדול טעית אליבי' דרב הונא ל"ג אלא כדמתרץ רב יימר גרסינן והכי פי' הלכתא כרב חסדא דשכן לא אמרי' ואפי' הוא עצמו דשני ימים טובים של ר"ה לא אמר אלא ואליבי' דרב הונא שיבוש גמור ופירושך מוכיח שהוא ט"ס דרב חסדא אדרב הונא (פריך) [פליג] ואדרב יימר ולהכי נקט וכדמתרץ רב יימר דאית לי' שכן ולית לי' ב' ימים של ר"ה וכתירוצו של רב (הונא) [יימר] הלכתא כר"ח והלכתא לא אמרי' שכן. ועוד טעית בראי' שהבאת דאמר בשלהי שמעת' קשיא הלכתא אהלכתא ופירשת (דהלכתא) [דאהלכתא] דדרש מרימר הלכתא כרב חסדא קאי טעות גדול הוא והתרת את האסור דקשיא הלכתא אהלכתא דפריך היינו אהלכתא דמתנייא גבה והלכתא אשה חופפת ביום וטובלת בלילה והלכתא אשה לא תחוף אלא בלילה אלו תרתי הלכתא קשיא אהדדי ומשני הא דאפשר ולא תחוף אלא [בלילה] למעוטי דלא תחוף ע"ש ותטבול למ"ש אלא תחוף בלילה של מ"ש. הא דלא אפשר כגון שחל יו"ט במ"ש וכי הך מסקנא קיי"ל וסתם תלמודא דרבא ורב פפא קיימי

הכי והכי הוה מסקנא בשלהי שמעתא ולא כההוא דדרש מרימר ורב חסדא סבר כרב חנינא מסורא דאסר חפיפה בלילה ואותביה רב אדא בר אהבה ורבא ורב פפא דמסקנא דשמעתא סברי לה כמר זוטרא דשרי דהלכתא כוותי' וכן פסק רב יודאי אשה חופפת בע"ש וטובלת למ"ש אבל היכא דאיקלע יו"ט למ"ש דלא מצי למיחף כלל מכלל דסברי כדפרי' וכן פי' רב אחאי הרי לך לקל וחומר שלך עכ"ל ר"ת:

סימן שסה

אמר רבא טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ אם באותו היום שחפפה טבלה א"צ לחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול איכא דאמרי אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול מאי בינייהו ל"ג לי'. ופירש רשב"ם דקיי"ל כי האי לישנא דאם סמוך לחפיפה טבלה א"צ לחוף ולטבול. ואם לאו צריכה לחוף ולטבול אבוה דשמואל עביד להו לבנתי' מקוואות ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי וכבר כתבתי לעיל וכאן מקומה:

סימן שסו

דביתהו דאבא מארי ריש גלותא איקפד ואזל רב נחמן ב"ר יצחק לפיוסה ואמר' לי' מאי איתיה השתא וידע מאי אמרה לי' ואמר לה אטי טשטקי חסרת דודי חסרת עבדי חסרת. ופר"ח עבדים היית חסירה שישתמשו לך או יורות לא היו לך להחם לך חמין להטילם בצונן אם את מתיראה מן הצנה עכ"ל. משמע שרוצה לומר שמותר להשליך חמין בצונן ולטבול וכן הורה מורי אב"י העזר"י וכן הורה מורי רבי' יצחק ב"ר אברהם והשיב עליו אחיו רבי' שמשון ב"ר אברהם וזה לשונו ועוד אמרו לי שהיית רוצה להתיר למלאות מקוה מים חמין ולחברם אל הנהר בשפופרת [הנוד] ודבר זה ראוי [לאסור] יותר משאר גזירת מרחצאות כדאמ' פ' בתרא דנדה ואמר רבא אשה לא תעמוד ע"ג כלי חרס ותטבול. סבר רב כהנא למימר טעמא משום גזירת מרחצאות הא אסילתא שפיר דמי כו'. וכש"כ שראוי כאן לאסור ולגזור. ואני שמעתי ואיני יודע אם מר"ת עצמו או ממורי הקדוש שהיה כבר מקוה א' והיו הנשים מחממות יורה מלאה מים ומשליכות למקוה לחממו בימות החורף ואסר להם רבי' תם והטעם לא נאמר לי. ושמא מטעם זה אסר. ואל תשיבני מחמי טבריא שיש הפרש. וספ"ק דתענית נמי אמר אילימא בחמין [טבילה בחמין] מי איכא והא שאובין נינהו פי' דכשאובין חשיבי וכן פ' מי שמתו בברכות א"ל ר' אבא וכי יש טבילה בחמין. ואע"ג דאמר בפ' אמר להם הממונה אם הי' כהן גדול זקן או אסטניס מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן כדי שתפיג צנתן. כמה דברים התירו במקדש דאסיר בגבולין מדרבנן. גבי עששיות בגמ' לפי (הספק) [הספרים] דגרסי אבל

הכא צרוף דרבנן הוא ואין שבות במקדש. וכל הנהו דתנן פ' המוצא תפלין דשרו במקדש אבל לא במדינ' כש"כ בעבודת יוה"כ דתקיפי טובא. והא דתניא בתוספתא דמקוואות פ' בתרא קמקומוס שהוא מלא פחמין והטבילו טמא שפשפו או שהטבילו בחמין טהור איכא לאוקמי בחמי טבריא עכ"ל. אני המחבר איקלעתי לארץ הגר לבודן ולאוסטריגוס ויש שם חמי טבריא נובעין מן הקרקע ושאלוני אם הנשים יכולות לטבול בהן שהיו מסופקין בעבור שהן חמין והוריתי להם להיתר דאמר ספ"ק דתענית אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל כגון ת"ב ואבל אסור בין בחמין בין בצונן וכל שהוא משום תענוג כגון תענית צבור בחמין אסור בצונן מותר [כו']. לימא מסייע לי' כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בת"ב בין ביוה"כ במאי אילימא בחמין טבילה בחמין מי איכא שאובין נינהו אלא לאו בצונן קאמר דלאו שאובין נינהו וחייבי טבילות אין. טובלין כדרכן. הא כ"ע שאינן חייבין לטבול אסורין לרחוץ בצונן. אמר רב חמא בר רב קטינא לעולם בחמין קמיירי ולא נצרכא אלא לחמי טבריא. פי' רבי' שלמה דלאו שאובין נינהו הא למדת דכל חייבי טבילות טובלין בחמי טבריא ולא גזרי' בהו משום מרחצאות אע"ג דחמין הן הואיל וחזינן דנבעו מן הקרקע. ולא דמי לההיא דפ' בתרא דנדה דאמר רבא אשה לא תעמוד ע"ג ב"ח ותטבול סבר רב כהנא למימר טעמא מאי משום גזירת מרחצאות הא ע"ג סילתא שפיר דמי וכו' דדוקא התם דאיכא כלי שייך למגזר אבל הכא לא. ותדע דאפי' לרב כהנא שהי' סבור שהטעם משום גזירת מרחצאות אמר אבל אסילתא שפיר דמי. כש"כ הכא דחזינן דנבעי מן הקרקע וליכא למגזר ולא מידי. ותניא בתוספתא פ' בתרא דמקוואו' קמקומוס שהוא מלא פחמים והטבילו טמא שפשפו או שהטבילו בחמין טהור. והיינו בחמי טבריא דאי חמין דעלמא שאובין נינהו ופסולין. והא דתניא ברישא היו רגליו מלאות אבק וירד וטבל במקוה שיש בו מ' סאה. שפשף או שטבל במי חמץ טמא. נראה בעיני שר"ל שבשעה שהוא משפשף שהוא כמו לש את האבק ונדבק ביחד ויש לחוש שמא בשעת הטבילה נדבק בגופו וחצץ הלכך לא עלתה לו טבילה. וגם רוצה שהחמין מדביקין את האבק יחד ונדבק בגוף וחוצץ. לפי דרכינו למדנו דהבא לטבול במקוה ויש אבק על רגליו ועל פניו וידיו אל ישפשף כשהוא עומד במקוה אלא ישפשף תחלה ואח"כ יטבול כדתנן [מקוואות] פ"ט לא יטבול באבק שעל רגליו ולא יטבול את הקומקומס (בחמין) [בפחמין] אלא א"כ ישפשף. וההיא דברכות פ' מי שמתו דאמר להו רב הונא לרבנן רבותיי מפני מה אתם מזלזלים בטבילה אי משום צינה אפשר במרחצאות א"ל ר' אבא וכי יש טבילה בחמץ אמר ליה רב אדא בר אהבה קאי כוותך. פי' רבינו שלמה במרחצאות בחמץ. וגם פי' קאי כוותך. דבעיא

טבילה זו במקוה כשאר טבילות. ההיא לא שייכא להכא. דההיא טבילה דכי נתקנה מעיקרא משום גדר שלא יבואו לדבר עבירה כדמפרש התם. דלכך סבר רב הונא אפי' בחמין ואפי' מן הכלי כרב נחמן דתקין חצבא תשעה קבין לתלמידים ויתן עליהם שחרית בתורת טבילה ור' אבא ורב אדא בר אהבה סברי דטבילה זו נמי במקוה בשאר טבילות ופליגי בה תנאי נמי בתוספתא דמקוואות פ' ארץ הכותים דתניא [מעשה] ברבן גמליאל ואונקלוס הגר שהיו באשקלון וטבל ר"ג במרחץ ואונקלוס הגר בים. אמר ר' יהושע בן קפוס אני הייתי עמהם לא טבל ר"ג אלא בים ות"ק כרב הונא ור' יהושע בן קפוס כר' אבא ורב אדא בר אהבה ואין להביא ממנה לשאר טבילה להכשירה בחמין. אבל חמי טבריא דחזינן דנבעו מן הקרקע היינו רביתייהו ולא דמו לחמי מרחצאות דשאובין נינהו והכי נמי דכשירין לכל טבילות שבתורה. כך נראה בעיני אני יצחק ב"ר משה המחבר: סליקו להו הלכות נדה

סימן שסז

השוחט צריך לברך ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אקבו"צ על השחיטה: בירושלמי השוחט צריך לברך [אקב"ו] על השחיטה ואח"כ שוחט ואמר בתר הכי בסמוך שחיטה מאימתי מברך עליה ר' יוחנן אמר עובר לעשייתן ר' יוסי בר נהוראי אמר משישחוט למה שמא תתנבל בשחיטתה מעתה משיבקר את הסימנים חזקת בני מעים כשר (ר' בא בשם רבנן) תני שחטה ואכלו זאבים בני מעיה כשרים (שחזקת מעים כשר) וחש לומר שמא ניקבו [ר' בא בשם רבנן דתמן] בני מעים היא מתניתא דר' יהודה בן פזי דאמר בחזקת כושר הן. והלכה כר' יוחנן להקדים ברכה לשחיטה. מידו אם לא ברך קודם שחיטה יוצא י"ח שכל מצוה שלא ברך עובר לעשייתן מברך לאחר עשייתן כדפי' בברכות: והאלם והערום לא ישחוט לכתחלה מפני שאינם יכולין לברך כדתנן פ"ק דתרומות חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה האלם והשכור והערום והסומא ובעל קרי לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה. ואמרי' עלה בירושלמי יש מהם מפני הברכה ויש מהן שאינן יכולים לתרום מן המובחר האלם והערום ובעל קרי מפני הברכה. הסומא [והשוטה] והשכור שאינם יכולים לתרום מן המובחר. ואמר התם בסמוך אבא בר אבין אמר חד חסיד שאל לאליהו ז"ל ערום מהו שיקרא ק"ש. א"ל לא יראה בך ערות דבר ערות דיבור. ותני ר' חזקי' בין לקרות בין לברך. הלכך אלם וערום הואיל שאינם יכולים לברך אינם שוחטים. כי היכי דאינם תורמים בעבור כך. אבל בעל קרי שוחט ותורם דקי"ל שיכול לברך. והא מעשים בכל יום שמברך מאה ברכות דהלכה כר"י בן בתירא כדפי' בברכות. ואמר פ' עד כמה בבכורות אמר רבינא הלכך נדה קוצה לה חלה וע"כ

מברכת להפריש חלה כדא' פ' הרואה בירושלמי המפריש (חלה) לעצמו אומר להפריש חלה. המפריש חלה לאחר אומר להפריש (חלה) לשמו מאימתי מברך משעה שמפריש. דהא ליכא למימר שקוצה חלתה ואחר מברך על גבה דא"כ אלם ג"כ יתרום ואחר יברך על גביו. אבל היכא ששנים שוחטים אחר מברך על שניהם כדתניא בתוספתא דברכות עשרה שהיו עושין עשר מצות אחד מברך לכולם. מיהו איני יודע אם ה"ה אלם אם יוצא בברכת אחר כששניהם שוחטים הואיל ואלם עצמו אינו ראוי לברך. והשכור שוחט ומברך אע"פ ששתה רביעית. דוקא לתפלה לא חזי משום הקריבהו נא לפחתך דתניא פ' הדר בעירובין השכור מקחו מקח וממכרו ממכר עבר עבירה שיש בה מיתת ב"ד ממיתין אותו. מלקות מלקין אותו. כללו של דבר ה"ה כפקח לכל דבריו. אלא שפטור מן התפלה וא"ר חנינא ל"ש אלא שלא הגיע לשכרותו של לוט אבל הגיע לשכרותו של לוט פטור מכולם. ולענין שחיטה נמי כשלא הגיע לשכרותו של לוט שוחט ומברך כדאמר בירושלמי פ"ק דתרומות ר' זעירא [בעי] קומוי ר' יוסי שכור מהו שיברך א"ל ואכלת ושבעת וברכת ואפי' מדומדם. והאשה והעבד שוחטים לכתחלה כדתנן פרק כל הפסולין בזבחים ומייתי לה רפ"ק דמכילתין כל הפסולין ששחטו שחיטתן כשירה שהשחיטה כשירה בזרים בנשים ובעבדים. הכל שוחטין ושחיטתן כשירה חוץ מחש"ו. שנינו פ"ק דתרומות חרש שדברו בו חכמים בכ"מ שאינו שומע ואינו מדבר. וקשה דפרש"י זצ"ל בגמ' בדברי רבינא אהא דמסיק חוץ מחש"ו דאפי' בדיעבד ויודע הלכו' שחיטה. ותימה הואיל וחרש זה אינו שומע ואינו מדבר היכי גמר הלכות שחיטה. ויש מפרשי' בפקח ומדבר ואח"כ נתחרש ונתאלם א"נ י"מ שלמד הלכות שחיטה ברמיזה. וק"ל דתנן פ' כל היד החרשת השוטה והסומא וכל מי שנטרפה דעתה אם יש להן פקחות מתקנות אותן ואוכלות בתרומה. ופריך בגמ' חרשת תבדוק איהי לנפשה דתניא רבי אומר חרשת אחת היתה בשכונתנו לא דיה שבדקה עצמה אלא שחברותיה רואות ומראות לה. התם במדברת ואינה שומעת הכא בשאינה מדברת ואינה שומעת כדתנן חרש שאמרו חכמים בכ"מ שאינו שומע ואינו מדבר. ואי איתא ה"ל לתרוצי הא והא בשאינה שומעת ואינה מדברת ומשכחת לה כגון שלמדה ברמיזה. אע"כ אית לן למימר חרש שדברו בו חכמים היינו שמעולם לא שמע ולא דבר א"נ שמע ודבר ואינו מועיל לו עתה מה שאז למד והדרא קושיין לדוכתא דהיכי גמר הלכות שחיטה. ויש לפרש הא דמסיק בגמ' שמא ישהו וכולי דמשמע אע"ג דידעי הלכות שחיטה היינו משום שוטה וקטן נקט דאי טעמא. א"נ נראה בעיני דחרש דמתני' מדבר ואינו שומע. דלא קיי"ל בכללי דרבי דאמ' בירושל' פ"ק דתרומות ובירו' פרק (החולץ) [מצות חליצה] ובירושל'

פ"ק דחגיג' חברייא בשם ר' לעזר למען ישמעון [ולמען ילמדון] עד כדון [במדבר ואינו שומע חרש שומע ואינו מדבר ר' אילא בשם ר' לעזר] למען ילמדון ולמען ילמדון א"ר יונה ההיא אמרת לית כללי [דרבי כללי] דתנינן תמן חרש המדבר ואינו שומע לא יתרום וסברין מימר מדבר ואינו שומע חרש שומע ואינו מדבר אינו חרש ותנינן החרש שנחלץ והחרשת שחלצה והחולצת לקטן חליצתה פסולה וא"ר יוחנן לפי שאינן יכולין לומר ואמר ואמרה ותנינן חרש שדברו בו חכמים בכ"מ שאינו שומע ואינו מדבר הדא מסייע לר' יונה דאמר לית כללי דרבי כללי. וקשה לי עלה מפ"ק דחגיגה דתנן הכל חייבים בראי' חוץ מחש"ו מה שוטה וקטן דלאו בני דעה נינהו אף חרש דלאו בני דעה נינהו קמ"ל כדתנן חרש שדברו בו חכמים בכ"מ שאינו שומע ואינו מדבר. מיהו ההיא דלאו דסמכא היא דתנן פ' הקורא את המגילה דכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחש"ו. והתם על כרחין בחרש מדבר דאי לאו למה הוצרך למעטו דאין נראה לומר דאגב שוטה וקטן נקט לי' לחרש. והא ליכא למימר הר' לא איירי אלא במקום שאין להוכיח מן המשנה. דא"כ מאי סייעתא מייתי לה פ"ק דחגיגה וההיא דחגיגה ודמגילה קשיין אהדדי טפי. וההיא דכל היד דמסיק קמ"ל כדתנן חרש שדברו חכמים כו' התם מדר' לר' מייתי ראיה: חוץ מחרש שוטה וקטן בפ"ק דחגיגה ת"ר איזהו שוטה היוצא יחידי בלילה והלן בבית הקברות והמקרע כסותו. אתמר רב הונא אמר עד שיהיו כולם בבת אחת. ור' יוחנן אמר אפי' באחת מהן והלכה כר' יוחנן. והוא דקא עביד דרך שטות. וקיי"ל פ"ק דביצה רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן. כלפי' דרב הונא תלמידי' דרב לב"ש: חוץ מחרש שוטה וקטן. בקטן המומחה ואינו מוחזק עסקי' דאפי' בדיעבד שחיטתו אסור. ואם אחרים ראו אותו ששחט כהוגן שחיטתו כשירה. ולכתחלה אפי' עומד על גביו לא ישחוט כדקאמר בגמר' בד"א שיודעין בו שיודע לומר הלכות שחיטה אבל אין יודעין בו שיודע לומר הלכות שחיטה לא ישחוט ואם שחט בודקין אותו ואם יודע לומר הלכות שחיטה מותר לאכול משחיטתו וא"ל אסור לאכול משחיטתו. חוץ מחרש שוטה וקטן דאפי' דיעבד נמי לא. פי' דאע"ג דגמרי הלכות שחיטה מפני דמועדין הן תמיד לקלקל. וכולן ששחטו אהייא אילימא אחרש שוטה וקטן עלה קאי. ואם שחטו מבעי' לי'. ה"פ אילימא אחרש שוטה וקטן דוקא קאי ואם שחטו מבעי לי'. אלא אשאין מומחין. פי' אשאין מומחין נמי קאי בבודקין אותו סגי כו'. ותנן פ' כיסוי הדם חש"ו ששחטו ואחרים רואין אותן (שחיטתן כשירה) [חייב לכסות] ופי' בשאילתות דרב אחאי פ' אחרי מות חש"ו ששחטו ואחרים רואין אותן חייבין לכסות. וא"ל אע"ג דמוחזקין דשחטו שפיר פטורין מלכסו' כדתנן חש"ו ששחטו ואחרי' רואין אותן חייבי' לכסות. בינו לבין עצמו פלוגתא דר"מ

ורבנן ושלח ר' אלעזר לגולה הורה רבי כדר' מאיר ע"כ. ועוד כתב בפ' בהעלתך חש"ו אע"ג דגמרין הלכות שחיטה ומוחזקין דשחטי שפיר לא סמכי' עלייהו ולא אכלינן משחיטתן ואם אחרים רואים אותן שחיטתן כשירה עכ"ל. ותניא בתוספתא פ"ק יודע לשחוט שחיטתו כשירה. משמע דוקא דיעבד. וס"פ לולב הגזול מייתי ואמר רב הונא והוא שגדול עומד על גביו. ופי' רש"י התם אפי' אינו יודע הלכות שחיטה אלא שיודע לאמן את ידיו. ונראה בעיני דההיא בדיעבד הואיל ואינו יודע הלכות שחיטה ואע"ג דיודע לאמן את ידיו אסור לכתחלה אפילו בעומד על גביו דהכי משמע לשון תוספתא דתני שחיטתו כשירה דהיינו דיעבד הלכך מומחה ואינו מוחזק שחיטתו כשרה בדיעבד וכגון שאחרים רואים אותן. וה"ה למוחזק ואינו מומחה: וקטן מומחה ומוחזק בינו לבין עצמו שחיטתו פסולה ובעומד ע"ג שוחט לכתחלה שאע"פ שהוא מוחזק ומומחה ויודע לאמן את ידיו צריך שיעמוד גדול על גביו אע"ג דההיא דרבינא מיירי בקטן מומחה ואינו מוחזק וההיא דלולב הגזול מיירי במוחזק ואינו מומחה כדפי' רש"י זצ"ל דאיכא למימר בהנהו הוא דבעי רבינא שיהא גדול עומד על גביו אבל קטן מומחה ומוחזק ויודע לאמן את ידיו אימא לא ליבעי גדול עומד ע"ג. אפ"ה אשכחן דלא האמינו חכמים לקטן כ"א בדרבנן כדתנן פ' האשה שנתארמלה ואלו נאמנין להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן נאמן אדם לומר זה כתב ידו של אבא כו' ומוקי לה בגמרא לכלהו דרבנן. ואמר פ"ק דפסחים בעו מיני' מרב נחמן בר יצחק המשכיר בית לחבירו חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק כו' עד אמר רב נחמן בר יצחק תנינא הכל נאמנין להעיד על ביעור חמץ אפי' נשים אפי' עבדים קטנים כו' לעולם דחזקתו בדוק והבא במאי עסקינן במוחזק לן דלא בדוק ודקאמרי הני בדיקנא מהו דתימא לא להימנוהו רבנן קמ"ל כיון דבדיקת חמץ דרבנן דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי הימנוהו רבנן בדרבנן. וכן ההיא דפ' בכל מערבין גבי השולח עירובו ביד חרש שוטה וקטן. הא דנאמנין גבי בדיקה אפי' בקטנותן משום דבידם לבדוק וההיא דאלו נערות אין בידם הלכך דווקא בגדלותן. ורבינו שמואל בן חפני הכהן זצ"ל כתב שאם נכנס לשנת י"ג ולא השלימה ושחט בודקין אותו לאחר שחיטה אם יודע הלכות שחיטה כשירה. והיינו דאחרים רואין אותו שהרי בקי בהלכות שחיטה להשיב וכתב מורי רבינו אליעזר ב"ר יואל זצ"ל דלא יתכנו דבריו דהא אמר אמלתי' דרבינא ואם שחט בודקין אותו כו' חוץ מחש"ו כו'. משמע דלא מהניא בהו בדיקה ואין בידי לחלק בין קטן לקטן עכ"ל. וק"ל גדול ששחט האיך נאמין לו הא אמר דפ"ק דגיטין היכא דאתחזק איסורא אין עד אחד נאמן. ואע"ג דאמרי' רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן ה"מ כשנמצאת בהמה שחוטה כהוגן אלא שאין ידוע אם מומחה שחטה אם לאו

אמרו רבנן זיל בתר רובא ורוב מצוין אצל שחיטה מומחים הן. אבל במקום שנתנו לו בשר לאכול ולא פרע בית השחיטה האיך מאמין לו הא קיי"ל כרב הונא דאמר לקמן בהמה בחייה בחזקת איסור אבר מן החי עומדת עד שיוודע לך במה נשחטה וכאן לא נודע לנו ששחטה. ואימור הרגה בקופיץ. ובשלמא היכא שבעצמו אוכל. איכא למימר לא נחשד לאכול נבילות. אלא כשאין עצמו אוכל האיך יאמין לו. וא"ת משום דלא עבר על לפני עור לא תתן מכשול. ומסתמא אי לאו דשחטה שפיר לא הוה ספי לי' מיני' א"כ תקש' ההי' דפרק האשה רבה דמסיק מידי דהוה אטבל הקדש וקונמות האי טבל ה"ד אי דידי' משום דבידו לתקנו מאי קסבר אי קסבר [תורם משלו על של חבירו אינו צריך דעת בעלים משום דבידו לתקנו ואי קסבר] צריך דעת בעלים ואמר ידענא בי' דמתקן היא גופא מנ"ל. אי אמר ידענא בי' דמתקן מהימן. הל"ל דמהימן משום חזקה דלא עבר משום לפני עור לא תתן מכשול: תניא בתוספתא דמכילתין פ"ק שחיטת דקוף ה"ז פסולה. שנא' וזבחת ואכלת ולא שזבח העכו"ם ולא שזבח הקוף ולא שנזבחה מאליו'. ישראל ששחט ומרק העכו"ם שחיטה על ידו שחיטתו פסולה. שחט בה שנים או רוב שחיטתה כשירה. שחט בה דבר שאינו עושה אותה טריפה וישראל בא וגמרה מותרת באכילה. ישראל ועכו"ם שהיו אוחזין בסכין ושוחטין אפי' אחד מלמטה ואחד מלמעלה שחיטה כשירה. נראה בעיני דהא דקתני שחט בה דבר שאין עושה אותה טריפה וישראל בא וגמר מותרת באכילה. היינו דוקא למ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף. רפ"ב אמר רשב"ל משום לוי סבא אינה לשחיטה אלא לבסוף. ור' יוחנן אמר ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף. אמר רבה הכל מודים היכא דשחט סימן אחד עכו"ם וסימן אחד ישראל פסולה שהרי עשה בה מעשה טריפה ביד עכו"ם. ופרש"י אפי' למ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף ולא מקריא שחיטת נכרי מיהו שחיטת ישראל נמי לא הוה והוה לה בקוץ בעלמא ומטרפה לה. מעשה טריפה. מעשה שהוא כדי וכשיעור לטרפה בו נעשה ביד עכו"ם עכ"ל. משמע אבל למ"ד ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף אפי' בפחות מכדי טריפה אם שחט בה פסולה. שאל"כ מאי אפילו. מעתה נראה בעיני היכא דשחט עכו"ם דבר שאינו עושה אותה טריפה ובא ישראל וגמרה דלרב אחא ברי' דרב איקא אסורה באכילה דתנן פ' העור והרוטב האבר והבשר המדולדלין בבהמה מטמאין טומאת אוכלין במקומן וצריכין הבשר נשחטה הבהמה הוכשרו בדמי' דברי ר' מאיר ור"ש אומר לא הוכשרו ואמר רב אחא בריה דרב איקא בנתקנח הדם בין סימן לסימן קמיפלגי מר סבר ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף והאי דם שחיטה הוא. ומדסבר אינה לשחיטה אלא לבסוף ודאי דם מכה הוא ואמר פ' מי שהוציאוהו בעירובין איבעיא להו ר' מאיר ור' שמעון מאי. תיקו.

ולא אפשוט אם הלכה כר' מאיר כלפי ר' שמעון אם לאו. מעתה אזלינן לחומרא דדילמא הלכה כר' מאיר דסבר ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף ואסור. מידו לא קיי"ל כוותי' דברא פליג אלא כאמוראי טובא התם דמוקמו פלוגתייהו במילי אחרינא אלא אדרבה נראה בעיני דכך היא הלכה דאינה לשחיטה אלא לבסוף. ואם שחט עכו"ם דבר שאינו עושה אותו טריפה ובא ישראל וגמרה כשירה כדתניא בתוספתא. וראי' לדבר ס"פ כל הזבחים שקבל אבעי' להו הרי זו תמור' עולה ושלמים מהו לחצות מהו אמר אביי בהא ודאי מודה ר"מ. רבא אמר עדיין היא מחלוקת א"ל רבא לאביי לדידך דאמרת בדא ודאי מודה ר' מאיר הרי שחיטה דכי לחצות דמי ופליגי. א"ל מי סברת אינה לשחיטה אלא לבסוף ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף. הרי לך דרבא סבר אינה לשחיטה אלא לבסוף. ואביי סבר ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף. והלכה כרבא בר מיע"ל קג"ם. והא ליכא למימר דהדר בי' רבא מדא"ל אביי מי סברת אינה לשחיטה כו' ולא מהדר לי' רבא ולא מידי דמשמע דקבל דברי אביי. דאמר התם בסמוך רב שימי בר אשי מתני כדאביי רב הונא בר נתן מתני כרבא. מדמתני כוותי' ש"מ דלא הדר בי'. וא"ת היכי סבר רבא דאינה לשחיטה אלא בסוף והא רבא פ' החולץ אמר הלכת' כוותי' דרשב"ל בהני תלת כו' והכא פליגי ר"י ורשב"ל רשב"ל ס"ל דאינה לשחיטה אלא לבסוף א"כ סבר רבא דלית הלכתא כרשב"ל בהא וקשיא דרבא אדרבא. תריץ דשאני הכא דאמרה רשב"ל משום לוי סבא וה"נ מוכח פ' תמיד נשחט גבי הקדים מולים לערלים סבר דאינה לשחיטה אלא לבסוף. וק"ל דאמאי לא פריך מההיא תוספתא דקתני שחט בה דבר שאינו עושה אותו טריפה וישראל בא וגמרה מותר באכילה למ"ד ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף. ותו ק"ל דאביי דאמר פ' כל הזבחים שקבל דלר"מ ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף מ"ט לא אמר בשמעתא פרק העור והרוטב דמוקי פלוגתייהו דר' מאיר באוחז בקטן ואין גדול עולה עמו קמפלגי כו' הל"ל דבישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף קמפלגי כדמוקי לה רב אחא ברי' דרב איקא: ישראל ועכו"ם שהיו אוחזין בסכין ושוחטין אפי' א' מלמטה ואחד מלמעלה שחיט' כשירה. נראה בעיני דוקא בשני בני אדם ובסכין א' שדי ודוקא בדיעבד אבל לכתחלה אסור חיישינן דילמא משתלי ישראל וגמר עכו"ם את השחיטה כדאמר ס"פ השוכר בע"ז אמר להו רבא לחני שפוכאי כי שפכיתו חמרא דישראל לא תשבקו עכו"ם לסיוע בהדייכו דילמא אשתליתו ושדי עלויה וקאתי מכח עכו"ם. ובשני בנ"א בשני סכינים אפי' בדיעבד אסור חיישינן דילמא עביד עכו"ם מעשה טריפה מקמי' דשחיט ישראל רובא אלא דוקא בשני בני אדם ובסכין אחד שרי בדיעבד וכגון דקים לי' דלא אשתלי כלל עד גמר השחיטה. אע"ג דסייע עכו"ם בהדיה הא קיי"ל פ' המצניע דכל

היכא דיכול ואחד מסייע בהדי' דאין ממש במסייע לפסול כדילפי התם אמוראי ממתני' ואמר רבינא אף אנן נמי תנינא קבל בימין ושמאל מסייעו עבודתו כשירה ואמאי הא קא מסייע בהדי הדדי לאו משום דאמרינן מסייע אין בו ממש. כולהו כרבינא לא אמרו. להך לישנא דאמרת מומחה אין שאין מומחה לא רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם. ופרש"י הלכך לא בעי למבדקינהו. הרי לך רבה בר עולא ואביי ורבא ורב אשי כלהו סבירא להו דרוב מצוין אצל שחיטה מומחים הן. וה"נ סברי דמוחזקין הן ולעילופי לא חיישינן. וכן הלכתא. והכי נמי לקמן גבי ההיא אמר רב נחמן [אמר רב] ראה אחד ששחט כו' פריך סתמא תלמוד' לימא רוב מצוין אצל שחיט' מומחין דם מי לא תניא הרי שמצא תרנגולת שחוטה בשוק או שאמר לשלוחו צא ושחוט והלך ומצא שחוט כו' אלמא אמרי' רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם. ותו אמר התם בסמוך לעולם אין חזק' שליח עושה שליחותו. ושחיטה [א"נ] אימור אינש אחרינא שמע ואזל ושחיט רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם. ותו אמר התם רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן תנאי היא. דתניא הרי שאבדו לו גדייו כו' עד ואמר רב נחמן בר יצחק דכ"ע רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן. מכל הני איכא למילף דהכי הלכתא דרוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם אפי' תמצא לומר תנאי היא מ"מ הלכה כר' חנינא בנו של ר' יוסי דא' פ' אלו מציאות ר' חנינא מצא גדי שחוט בין טבריא לצפורי והתירוהו לו א"ר אמי התירוהו לו משום מציאה כר' שמעון בן אלעזר ומשום שחוטה כר' חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי דתניא הרי שאבדו לו גדייו כו' אלמא הלכתא כוותי'. ונראה בעיני דוקא בדעבד היכא שכבר נשחט סמכינן ארובא ואע"ג דאיכא קמן השוחט כדפירש"י זצ"ל. דרוב מצוין בשחיטה מומחין והלכך לא בעי למבדקינהו ופליגא ארבינא דאמר היכא שכבר שחט צריך למבדקי' אבל לכתחלה לא שבקינן לי' לשחוט אע"ג דרוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן דהואיל ואיכא לברר לא סמכי' ארובא לכתחלה אלא דוקא בדעבד. וזה לשון אלפס והיכא דראה א' ששחט ואזיל לי' לעלמא ולא ידע אי גמר אי לא אותה שחיטה מותרת דרוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן דתניא הרי שמצא תרנגול' שחוטה בשוק או שאמר לשלוחו צא ושחוט והלך ומצא שחוט חזקתו שחוט. אלמא אמרי' רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן. וכן הלכתא. ואיכא מרבוותא דס"ל כרבינא דאמר כלישנ' קמא אבל אם אין יודעין אם יודע הלכות שחיטה [אם לאו לא ישחוט ואם שחט בודקין אותו אם יודע ה"ש מותר לאכול משחיטתו ואם לאו] אסור לאכול משחיטתו וקאמרי הלכתא כרבינא דבתראה הוא. ואנן לא סביר' לן הכי דקיי"ל רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן הלכה היא. דהכי מסקנא דגמרא מן בתר רבינא. ואי קשיא לך הא דאמר רב הונא בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיודע

לך במה נשחטה [דשמעת מינה דספק שחיטה לחומרא] וקיי"ל הלכתא היא. התם כגון דאתיילידא ריעותא בסכין אבל הכא כיון דקיי"ל רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן מאי ריעותא אתייליד הלכך איתא להא ואיתא להא ול"ק אהדדי ע"כ לשונו. וזה לשון השאילתות פ' ויקרא ואלו מאן דאבד לי' גדי או תרנגולת ואזל ואשבחינהו בבית ישראל דשחוטין שרו מ"ט זיל בתר רובא ורוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן. אשכחינהו דשדו באשפה אמרי' איטרופי ושדיא לכלבא דתניא הרי שאבדו לו גדייו ותרנגולין ומצאן כשהן שחוטין ר' יהודה אוסר ור' חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי מתיר. א"ר נראין דברי ר' יהודה כשמצאן באשפ' ונראין דברי ר' חנינא כשמצאן בבית אשתכחו בדוכתא דמטנפי ולא מטנפי בפלוגתא דר' יהודה ור' חנינא ואמר ר' אמי התירוהו לו משום שחיטה כר' חנינא ע"כ לשונו. ובפרש' בהעלתך כתב היכא דאתי חד מעלמא ושחט ולא ידעין אי גמיר אי לא גמיר אצריך לאהדורי אבתרי' למבדקי' אי גמיר הלכות שחיטה אי לא כיון דספיקא היא ואיכא למימר לא גמיר ומספיקא לא שדינן איסור או דילמא רובא דשחטין אי לא גמיר לא קרבין לגבי שחיטה ודאי מהנך דגמרין הוא. ת"ש דבעי רב דימי בר יוסף מרב נחמן האומר לשלוחו צא ושחוט לי והלך ומצא שחוט מהו. א"ל חזקתו שחוט אי נמי היכא דשחטין לרובא דסימני כמאן דשחטי לכולהי דמי עכ"ל. מכל הני ילפינן דהכי הלכתא ורוב מצוין בשחיטה מומחים הן. מיהו נראה בעיני דה"מ היכא דכבר שחט. אבל לכתחלה לא שבקינן לי' למשחט עד דבדקי' לי'. דכל היכא דאיכא לברר לא סמכי' ארובא לכתחלה. אין בין לרבינא לכלהו אמוראי אלא דיעבד דוקא. ויש שרצו לומר דהא דסמכי' ארוב מומחין והיינו באבדו דוקא אבל נגנבו שכבר באת ליד רשע אמרי' איהו לא גמיר ושחיט ואסור. ותשובה לדבריהם דתניא בתוספתא פ"ב דמכילתין נגנבה תרנגולתו ובא ומצאה שחוטה נגנבה בהמתו ובא ומצא' שחוט ר' חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי מתיר ור' יהודה אוסר אמר ר' נראין דברי ר' חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי שמצאן בתוך הבית אבל דברי ר' יהודה שמצא באשפה. המוצא תרנגולת שחוטה וכן מי שנתן תרנגולתו לאחר מן השוק לשחוט ואין ידוע [מה טיבו] הולכין אחר הרוב ע"כ לשון התוספתא. וז"ל פי' ר"ח רבינא אמר הכי קתני הכל שוחטין מי שהן מומחין היודעין הלכות שחיטה ואע"ג שאין מוחזקין כו' ועמד תירוץ דרבינא בשני דרכים. וכיון דתירוצא קמא דרבינא קיימא כי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה כו' כוותיה עבדינן ולא חיישינן למוחזק ולא גמיר דכיון דשהה לא ידע דפסיל הלכך לא משגחינן ולא סמכינן אלא על מאן דגמיר ע"כ פי' ר"ח. מיהו אנו קיי"ל דרוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן כדפרי': רבינא אמר הכי קתני הכל שוחטין הכל מומחין

שוחטין כו' עד וכולן ששחטו אהייא אילימא אחש"ו עלה קאי ואם שחטו מבעי' לי' אלא אשאין מומחין בבודקין אותו סגי כו'. מיכן הביא ראי' חרב רבינו ברוך ב"ר יצחק זצ"ל מריגנשבורק דמי שאינו יודע הלכות שחיט' שאסור להניחו לשחוט לכתחל' באחר עומד על גביו דאי לאו הכי הל"ל אלא אשאין מומחין לכתחלה שחיט כשאחרים רואין אותו אלא מדלא קאמר הכי ש"מ דאסור. וכן ראיתי כתוב בספר הגאונים וז"ל וכולם ששחטו ואחרי' רואין אותם ששחטו כהוגן שחיטתן כשירה כשאר בני דעה שאם שחט ועומד על גביו וראה ששחט כהוגן שחיטתו כשירה. וה"מ דיעבד אבל לכתחלה לא דאמר רב יהודה אמר שמואל כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו עכ"ל. משמע הא דחלק בין לכתחלה לדיעבד דאשאר בני דעה נמי קאי. ויש מביאין מהא דאמר רב נחמן אמר רב ראה א' ששחט אם ראהו מתחלה ועד סוף מותר לאכול משחיטתו ואם לאו אסור לאכול משחיטתו. מדקתני ראה ש"מ דיעבד אבל לכתחלה אסור. ונראה בעיני דלאו מילתא היא הא דלא נקט לכתחל' לאו משום דלכתחל' אסור אלא משום דאי הוה תני צריך שיראה מתחל' ועד סוף הוה אמרי' דוקא לכתחל' צריך לעמוד מתחלה ועד סוף אבל בא ומצאו שוחט סימן א' והאחד כבר שחט וזה שלפניו שפיר שחט ה"א שחיטה כשירה דמדהאי שפיר שחט האי נמי שפיר שחט קמ"ל שאפי' דיעבד צריך לעמוד מתחלה ועד סוף וה"ה לכתחל' סגי בהכי. וק"ל מנלן דהיכא דשחט סימן א' שפיר דל"א אידך נמי שפיר שחט דילמא לעולם אימא לך היכא דשחט חד סימן שפיר בזו הבהמה דאידך נמי שפיר שחיט ושרי ואע"פ שלא ראה. והב"ע כגון ששחט לפניו שנים שלשה פעמים שאר בהמות ושחט שפיר והאידנא ראה אותו ששחט אבל לא ידע אי שפיר שחט או לא דמהו דתימא מדאידך שפיר שחיט האי נמי שפיר שחיט קמ"ל דלא מחזקי' מבהמ' לבהמ' דהיינו משחיטה [לשחיט'] אבל מסימן לסימן דהיינו הכל חד שחיט' היא אימא דמחזקינן: אמר רבא ישראל מומר לאכול נבילות לתיאבון בודק סכין ונותן לו ומותר לאכול משחיטתו. וכן הלכה כרבא אע"ג דרב אשי ס"ל דאמר הכל שוחטין לאתויי ישראל מומר אוכל נבילות לתיאבון כו' עד קשיא אע"ג דעמדה בקושיא ההיא דרב אשי. משום כך לא בטלו דברי רב אשי אלא שבאותה שעה הקשו בני הישיבה לתרוצה ולבסוף מצאו לה תשובה לאותה קושיא. ותדע מדאמ' פ"ק דערכין הכל שוחטין לאתויי מאי חדא לאתויי כותי וחדא לאתויי ישראל מומר. היינו כדשני לה רבא לקמן על משנת חוץ ממגל קציר. וכן פי' רשב"ם זצ"ל דהיכא דמסיק קשיא לא נתבטלו דבריו. וכן משמע בהלכו' גדולו' שכתוב בהם ומומר אסור לאכול משחיטתו מומר לע"ז ולחלל שבתות בפרהסיא דעושה יין נסך ע"כ ה"ג. מדלא הזכיר מומר לאכול

נבילות לתיאבון [ש"מ דהלכה כרבא דשחיטתו מותרת]. ובהדיא מצאתי בספר גאונים כן שהלכה כרבא וז"ל. והלכתא מומר לדבר א' כגון לאכול נבילה או חלב לתיאבון כגון שתאב לאכול בשר ולא מצא בשר כשר ומחמת רוב תאוות בשר הולך וקונה בשר מן השוק מותר לאכול משחיטתו ודוקא דבדק סכין ונתן לו ושחט לפניו אבל לא בדק סכין ונתן לו ודאי לא טרח מטרח ולא דייק. כדרבא דאמר רבא ישראל מומר כו'. והמחלל שבתות וימים טובים בפרהסיא שלא באונס כמומר לע"ז דמי ואסור לאכול משחיטתו דחמורה עכו"ם שכל הכופר בעכו"ם כאלו מודה בכל התור' כולה וכל המודה בעכו"ם כאלו כופר בכל התורה כולה. ומחלל שבת בפרהסיא ועכו"ם כי הדדי נינהו דתניא מכם ולא כלכם להוצי' כו' ומסקנ' דשמעתין חוץ מן המומר לנסך יין ולחלל שבת בפרהסי' אלמא כי הדדי נינהו ואסור לאכול משחיטתו עד כאן. והא דאמר רב ענן אמר שמואל ישראל מומר לעכו"ם מותר לאכול משחיטתו הא איתותב מברייתא דמכם ולא כלכם:

סימן שסח

השוחט בלילה וכן הסומא ששחט שחיטתן כשירה. גמ' דעבד אין לכתחלה לא. ופרש"י זצ"ל שמא לא תשחט רובה והוא לא ידע. ורמינהו לעולם שוחטין בין ביום בין בלילה בין בראש הגג בין בראש הספינה. א"ר פפא כשאבוקה כנגדו אמר רב אשי דיקא נמי דקתני התם דומיא דיום [והכא דומיא דסומא] ש"מ. הלכך כשאבוקה כנגדו שוחט לכתחל' ולא חיישינן שמא יכבה. וכשאין אבוקה כנגדו ושחט בדעבד שחיטתו כשירה ובלבד שיבדוק בסימנין כנגד אבוקה או למחר ביום. מיהו לכתחלה לא ישחוט בלא אבוקה שמא ינבל את בהמתו. וכן הסומא ששחט צריך שיבדוק אחר בסימנין דהא אפי' מי שאינו יודע אמר רב יהודה אמר שמואל צריך לבדוק אחר שחיטתו וכן כתב בה"ג שלהי טריפות חיותא דשחטי לה בליליא א"נ שחטה סגי נהורא אי בדקי לה ושחטה כראוי כשירה ע"כ ה"ג. ונראה בעיני דוקא סומא שראה מאורות מימיו דומיא דליליא שראה היום והלילה אינו רואה אבל סומא שלא ראה מאודות מימיו פשיט' שרוב מעשיו שבשחיטה מקולקלין ואפי' בדעבד אסור לאכול משחיטתו:

סימן שסט

השוחט בשבת וביוה"כ אע"פ שמתחייב בנפשו שחיטתו כשירה. אמר רב הונא דרש חייא ברי' דרב משמי' דרב אסור' באכילה ליומא. ופרש"י זצ"ל אסורה באכילה שחיטת שבת. ליומא כל היום אפי' בא לאכול בשר חי ע"כ רש"י. ולערב נמי אסור בכדי שיעשו דהא מוקמי' להא דרב כר' יהודה דתניא המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר בשוגג יאכל למו"ש במזיד לא יאכל עולמית. ופרש"י ר'

יהודה אומר בשוגג יאכל למ"ש ולא בשבת וה"ה לאחריני דאע"ג דשוגג חיוב סקילה ליכא (קנסו שוגג אטו מזיד) [עבירה מיהו איכא] ובעינן בכדי שיעשו דלא נמטי הנאה מעבירה ע"כ רש"י. וכולה ההיא ברייתא מפרש בזה הענין דמזיד דר' מאיר שוגג דר' יהודה ומזיד דר' יהודה שוגג דר' יוחנן הסנדלר. ולקמן מוכח דהיכא דלא היה לו חולה מבע"י כ"ע מודו בין ר' מאיר בין רבי יהודה דאם שחט אסור אפי' לאחרים בכדי שיעשו והיכא שהי' לו חולה מבע"י לכ"ע שרי כי פליגי ר"מ ור' יהודה היכא שהיה לו חולה מבע"י והבריא דלר"מ שרי בשוגג אפי' לו לעצמו ולר' יהודה אסור דהא איסור שוגג דשבת איכא דהא הבריא ודוקא ששחט ואח"כ הבריא פליגי אבל שחט לאחר שהבריא לכ"ע אסור. והיינו דאמר רב חנן בר אמי כי מורה להו רב לתלמידיו מורה להו כר' מאיר פי' דהיכא שהי' לו חולה מבע"י ושחט לו ואע"ג דאח"כ חבריא שרי וכי דריש להו בפרקי דריש כר' יהודה משום עמי הארץ. פי' דסרכי מלתא כדאמר פרק מקום שנהגו בני מדינת הים נמי כיון דלא שכיחי רבנן בגווייהו ככותאי דמו והואיל שהי' רב מורה לתלמידיו כר' מאיר ש"מ דהלכתא כר"מ ואע"ג דהבריא שרי. וז"ל ה"ג בסוף הלכות טריפות חיותא דשחיט לה בר ישראל בשבת אי בשוגג שחטה בעי לשהויי לאפוקי שבתא כשיעור משחט חיותא ושרי למיכל מינה ואי במזיד שחטה לדידי' אסור למיכל מינה לעלם אבל לאחריני שהי' כשיעור משחט חיותא ואכלין לאורתא ע"כ ה"ג. ונראה בעיני דפסק כר' יהודה במזיד והא דפסק דבעי בשוגג לשהויי בכדי שיעשו אינו נראה לי דהא מורה להו רב לתלמידיו כר' מאיר. מיהו מורי אב"י העזר"י כמו כן כתב כדברי ה"ג ואיני יודע מאיזה טעם. ובירושל' פרק כירה גמ' רב כד הוה מורה בחבורת' הוה מורה כר' מאיר בצבור הוה מורה כר' יוחנן הסנדלר. ופר"ח במרובה דבמזיד אסורה באכילה ומותר בהנאה דהיינו כר"י הסנדלר מיהו איני יודע מאין. מיהו דברי הגאונים עיקר כמו שפסקו ה"ג (ופי' ר"ח) ומורי אבי העזרי. והא דאמר בריש שמעתין דרש [חייא] ברי' דרב משמי' דרב אסורה לאכילה ליומא ונסבין חברייא למימר ר' יהודה על כרחין כשהיה לו חולה והבריא. והא דאמר רב דימי הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא היינו כשהבריא וכר' מאיר וכדרב שהי' מורה לתלמידיו כר' מאיר. המבשל בשבת לחולה אסור לבריא גזירה שמא ירבה בשבילו וכן הלכתא:

סימן שע

השוחט אחד בעוף ושנים בבהמה שחיטתו כשירה. גמ' השוחט דיעבד אין לכתחלה לא במה לשחוט וליזול אי בעי' אימא אאחד בעוף אב"א ארובו של אחד כמוהו. פרש"י אאחד בעוף דלכתחלה אצריכוהו רבנן תרווייהו משום הרחקה לעבירה דילמא לא אתי

למעבד רובא דחד עכ"ל. אבל מדאורייתא בחד סימן סגי אפי' לכתחלה כדקתני בר קפרא זאת תורת הבהמה והעוף לכל נפש החי' הרומשת במים הטיל הכתוב לעוף בין בהמה לדגים לחייבו בשתי סימנים א"א שכבר הוקש לדגים לפוטרו בלא כלום א"א שכבר הוקש לבהמה הא כיצד הכשירו בסימן אחר. וכדדרש עובר גלילאי בהמה שנבראת מן היבשה הכשירה בשני סימנים דגים שנבראו מן הים הכשירן בלא כלום. העוף שנברא מן הרקק הכשירו בסימן אחד. הלכך חיה נמי בעיא שני סימנין דהא מן היבשה אברי. ותו דאתקשי לפסולי המוקדשין דמינה ילפי' שחיטתייהו. ותניא ר' אומר וזכחת כאשר צויתיך מלמד שנצטוה על הושט ועל הקנה ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה. נוטריקין קא דריש כא"שר כשר אחד שנים רוב. וקיי"ל כרבי דיש שחיטה לעוף מן התורה והא דתנן פ"ק הכל שוחטין ואמר בגמרא הכל בשחיטה אפי' העוף ה"פ אפי' עוף אע"ג דאין שחיטתה מפורשת להדיא כי אם מדרשא אתייא. ולר' [יצחק בן] פנחס ולר' אלעזר הקפר ה"פ הכל בשחיטה אפי' עוף טעון שחיטה מדרבנן: אתמר רב אמר מחצה על מחצה כרוב כו' עד ת"ש הרי שהי' חצי קנה פגום והוסיף עליו כל שהוא וגמרו שחיטה כשירה. ואי אמרת מחצה על מחצה כרוב טריפה היא אמר רבה שאני לענין טריפה דבעינן רוב הנראה לעינים. א"ל אביי ולא כל דכן הוא ומה טריפה שבמשהו מטרפי אמרת בעי' רוב הנראה לעינים שחיטה דעד דאיכא רובא לא מתכשרא לא כש"כ דבעי' רוב הנראה לעינים אלא לכ"ע מחצה על מחצה אינו כרוב וכי איתמר דרב ורב כהנא אפסח איתמר. למדנו מיכן דמחצה על מחצה אינו כרוב אפי' לקולא מדשריא בחצי קנה פגום והוסיף עליו כל שהוא וכן הלכה דמחצה על מחצה אינו כרוב הלכך אין שחיטה כשירה עד שישחוט רוב הנראה לעינים. ירושלמי דפ"ק דעירובין רב אמר מחצה על מחצה כשירה. ומפני מה אמרי' עד שישחוט רובו שאם אתה אומר שישחוט מחצה על מחצה אף הוא שוחט פחות ממחצה. ואם אתה אומר שישחוט רובו אינו בא לשחוט פחות ממחצה משמע מירושלמי כרוב מן התורה וחולק על תלמוד שלנו. ותו דקשי' לי' לירושלמי ההיא דחצי קנה שהי' פגום:

סימן שעא

פ"ק א"ר יהודה אמר שמואל הטבח צריך שיבדוק בסימנין אחר שחיטה כו' עד לא בדק מאי ר' אלעזר בן אנטיגנוס אומר משום ר' [אליעזר בר'] ינאי טריפה ואסורה באכילה. במתניתא תני נבילה ומטמאה במשא הלכך השוחט צריך שיבדוק בסימנים אחר שחיטתו ובזה הענין תוכף האגודל על שיפוי כובע והסימנין בולטין מבית השחיטה ורואה אם יש שם רוב הנראה לעינים. והבודק בנוצה שתוחב הנוצה לפי העוף ויוצא דרך

החתך שבסימנין תיפח רוחו ונשמתו מפני שמאכיל נבלות לישראל דאפי' שחט מיעוט הנוצה קורעת ויוצאה. ואשכחן דאחמור רבנן במאכיל טריפה ואסרו לעסוק בקבורתם דאמר בירושל' פ' האשה (בהלכה) [שהית' אוכלת] בתרומה מעשה בטבח בצפורי שהי' מאכיל לישראל נבילות וטריפות פ"א שתה יין בע"ש ועלה על הגג ונפל מן הגג ומת והיו הכלבים מלקקין את דמו אתו שאלו לר' חנינא מרמיתיה מן קדמיהון אמר לון כתיב ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו וזה הי' גוזל לכלבים ומאכיל לישראל ארפינון דמן דידהון אכלין:

סימן שעב

מתני' אחד בעוף. אתמר רב נחמן אמר או וושט או קנה רב אדא בר אהבה אמר וושט ולא קנה ר"נ אמר או וושט או קנה אחד דקתני כל דהו ר"א בר אהבה אמר וושט ולא קנה מאי א' מיוחד שבסימנין. וסלקא לה סוגיא דשמעתא כרב נחמן דאחד דקאמ' או האי או האי וכן פר"ח דאחד שנינו או האי או האי וכן הלכה ע"כ ר"ח: פר"ח תני בספרי דבי רב להבדיל בין הטמא ובין הטהור צריך לומר בין חמור לפרה כבר מפורש אלא בין טמאה לך לטהורה לך בין שנשחט רובו של קנה לבין שנשחט חציו וכמה בין רובו לחציו מלא שערה. אלמא לא וושט דוקא אלא וושט או קנה ע"כ פר"ח. וכן פסק רבינו יצחק אלפ"ס זצ"ל דהלכה כרב נחמן דאמר או וושט או קנה וכן עמא דבר:

סימן שעג

מתני' ר' יהודה אומר עד שישחוט את הווורידין. אמר רב חסדא לא אמר ר' יהודה אלא בעוף הואיל וצולהו כולו כאחת. ותניא כוותי' דרב חסדא שחט שני חצאי סימנים בעוף פסולה ואצ"ל בבהמה ר' יהודה אומר בעוף עד שישחוט את הושט ואת הווורידין. בעי ר' ירמי' ווורידין לר' יהודה שהה בהן דרס בהן מהו א"ל [ההוא סבא דכי אמר] ר' אלעזר [ואמרי לה א"ל ההוא סבא לר' אלעזר] הכי אמר רבי יוחנן ווורידין לר' יהודה מנקבן בקוץ והן כשרין ובשעת שחיטה דוקא ומאי עד שישחוט עד שינקוב בשעת שחיטה. פי' הרב רבי' אלחנן זצ"ל דאם לא נקב ווורידין לר' יהודה כשירה בדעבד דאי ס"ד טריפה א"כ בהמה נמי אלא מדלא אמר כ"א בעוף ש"מ חומרא בעלמא אחמור בעוף הואיל וצולהו כולו. וכן יש מדקדקי' דאמר לקמן רב פפא אמר רישא בחולין מהכא [דקתני] ר' יהודה אומר עד שישחוט את הווורידין ופליגי רבנן עלי' ואי בקדשים אמאי פליגי רבנן עלי' הוא בעצמו לדם הוא צריך ואי פסיל לי' בדיעבד אמאי לא מצו רבנן למפלג עלי' למימר דאין הזבח פסול בכך אלא ודאי לכתחלה קאמר. וקל לדחות זה הדקדוק. ותו דתניא בתוספתא ר' יהודה פוסל עד שישחוט את הווורידין משמע אפי' בדעבד פוסל. וקיי"ל

כר' יהודה דאמר פ"ק דברכות אמר ר' יהושע בן לוי לבניו הזהרו בווירידין כר' יהודה דתנן ר' יהודה אומר עד שישחוט את הווירידין פי' דהיינו גידי הצוואר שמקלחין את הדם. וא"ת א"כ האיך [אין] אנו נזהרים בווירידין שפעמים אנו שוחטין רוב אחד בעוף ואנו אוכלים אותו אע"ג דלא יצא דם. והא ליכא למימר דאין הלכה כר' יהודה דהוה לי' מחלוקת ואח"כ סתם. דתנן השוחט [בהמה] חי' ועוף ולא יצא מהם דם כשרים ונאכלין בידים מסואבות אלמא אע"ג דלא יצא מהם דם מותרין באכילה וי"ל כגון שחתכו אבר אבר. מיהו תימא א"כ מאי למימר' דכשרין. ופי' ר"ת זצ"ל דהלכה כר' יהודה וה"פ אף ר"י לא אמר אלא בעוף שצולהו כולו עם הראש כי אין להם לצאת אבל אנו שאנו חותכין הראש חתיכה אבר אבר [לא אמר ר"י]. וא"ת וכי צולהו עם הראש מאי הוי והא אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב פ' הזרוע חוטין שבלחי אסורין וכל כהן שאינו יודע ליטלן אין נותנין לו מתנות ולא היא אי בטווי' מידב דייבי א"כ ה"נ כי טווי להאי עוף מידב דייב דמא מיני'. תריץ דה"פ כי דייב מדייב על ידי החתיכה. ואיני מבין א"כ בהאי נמי כשצולהו עם הראש יחתוך החוטין ויוצא מהן דם בשעת צליה. וי"ל דחוטי צוואר אם לא ינקבם בשעת שחיטה הדם נצרר בהם ואינו יוצא לעולם:

סימן שעד

פ"ק העיד ר' חנינא בן אנטיגנוס על מוגרמת שהי' כשירה פרש"י ואפי' כולה למעלה מטבעת הגדול'. וכי אגמרי' רחמנא למשה הגרמה משיפוי כובע ולמעלה אגמרי' כדלקמן והכי הלכתא דכל עדות הלכה היא ע"כ פירש"י. אמר רב פפי משמי' דרבא פגע בחיטי טריפה. פרש"י חיטי גלנ"ץ דומין לחיטין ומונחין על הקנה אצל הכובע. אבעיא להו פגע ונגע כדכתיב ויפגע בו וימת. או דילמא פגע ולא נגע דכתי' ויפגעו בו מלאכי אלהים. פרש"י פגע ולא נגע אבל סמוך להם מאוד חתך. והא דאמר ר"פ משמי' דרבא שייר בחיטי כשירה פרש"י דשייר בחיטי הניח מקצתן לצד הראש ומקצתן לצד הקנה כגון שחתכן דהיינו פגע ונגע. מעתה לפי פירושו אלו שחט למעלה מחטי והניח כל החטי לצד הקנה פשיטא דטריפה אלא הא הוה מבעי' לי' היכא דחתכו לשנים אי כשירה וכש"כ אם הניח כולן לצד הראש דהיינו פגע ולא נגע שחתך ממש סמוך להם דאז כשירה אבל חתכן לשנים טריפה. וההי' דמר בר רב אשי ה"ג פגע בחיטי כשירה דהיינו פגע ולא נגע שייר כחיטי טריפה ולא קיימא כוותי' אלא כדפסיק תלמודא והלכתא משיפוי כובע ולמטה כשירה דהיינו שייר בחיטי ורב נחמן (אמר) [אכשר] משיפוי כובע ולמטה. וקשה דא"כ קשיא דרבא אדרבא דרב פפי משמי' דרבא אמר פגע בחיטי טריפה ועתה אם תפרש פגע ונגע דהיינו שייר כחיטי טריפה. א"כ קשה דרב פפא דאמר משמי' דרבא שייר בחיטי

כשירה וכש"כ אם תפרש ההיא דר"פ פגע ולא נגע שיקשה לך. ופר"ח זצ"ל מפרש כמו כן כשיטת רש"י וקשה כדפרי'. ופירש הרב ר' אושעיא הלוי זצ"ל דה"ג אמר ר"פ משמי' דרבא פגע בחיטי כשירה איבעי' להו פגע ולא נגע כו' ופשיט לי' מדאמר ר"פ משמי' דרבא שייר בחיטי כשירה מכלל דפגע דהכא דגרס בה כשירה הוי בפגע ונגע. דאי בפגע ולא נגע קשי' דרבא אדרבא. מיהו קשה על פי' זה דא"כ פגע מתחלק לשתי לשונות דלקמן אמר במלתי' דמר בר רב אשי פגע כשירה שייר טריפה. אלמא ההוא פגע הוה בלא נגע מדקתני שייר. ושמא לפי שהוא מתחלק לשתי לשונות הוא שואל באיזה לשון הוא מדבר ר"פ משמי' דרבא. ורבינו יצחק זצ"ל אומר דה"פ פגע ונגע כשירה או דילמא פגע ולא נגע בהן אלא שחט למעלה מרן וטריפה מידי דהוה אטבעת גדולה דהשוחט בתוכה כשירה. למעלה הימנה טריפה. והשתא פשיטא לי' מדאמר ר"פ משמי' דרבא שייר בחיטי כשירה מכלל דהאי פגע דהכא היינו פגע ולא נגע דאלת"ה קשיא דרבא אדרבא ואי ר"פ אתי לאפלוגי אדרב פפי הל"ל ורב פפא אמר. ועוד אי פגע הוה נגע הל"ל שייר כמו ר"פ. ולקמן במלתי' דמר בר רב אשי גרם פגע בחיטי טריפה שייר בחיטי כשירה. והיינו נמי דרבא. מיהו לכל הפירושים לפי המסקנא אם שחט למעלה מחיטי והניח כל החיטי לצד הקנה טריפה. ואי שייר בחיטי שחתכן לשנים כשירה וכש"כ אם הניח כל החיטי לצד הראש ושחט למעלה בסמוך להם דכשירה. ומחיטי ולמטה עד כנפי הריאה הכל כשר לשחיטה דהכי תניא בתוספתא מצות שחיטה מן הטבעת ועד הריאה. הרי פרשנו הגרמה דקנה. ועתה נפרש הגרמה דוושט דאמרי' ר"פ א"ט בשמעתא דתורבץ הוושט למעלה עד כמה אמר רב נחמן עד כדי מקום תפיסת יד למטה עד כמה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו עד מקום שישעיר ופר"ח זצ"ל נתנו חכמים שיעור בקנה מהיכן היא ואמר לשחיטה מטבעת הגדולה ולמטה וכר"נ משיפוי כובע ולמטה ובאו עוד לתת שיעור לוושט ואמרו למעלה דלא חזי לשחיטה עד כמה אר"נ עד כדי תפיסת יד ולמטה דחזי לשחיטה אמר רבה בר אבוה עד כדי שישעיר וושט וזה שאמר רב טפח בוושט סמוך לכרס זו הכרס הפנימית בתורא דנפיש שערתא וכולן שיעור אחד הוא ע"כ פר"ח. ופרש"י עד כדי תפיסת יד דצריך להניח לצד (הצוואר) [הראש] בשלש אצבעות וארבע לשון מורי הזקן. ואני שמעתי אחיזת חודי צפרנים והראשון נראה דכי האי גונא לא מקרי תפיסת יד. ואמר לנא רבנא ששון שראה זקן אחד שהי' כופף אוזן הבהמה כלפי סימנין ושם הי' מתחיל לשחוט. עד מקום שישעיר. דרכו של וושט להיות בראשו הסמוך לכרם בענין שערות. והיינו ישעיר דשמעתא עכ"ל. ויש פירושים שאין בהם רבנא ששון. וראיתי כתו' בה"ג וטבחא דשחיט היותא לימשח ארבע אצבעי מתותי

טבעת הגדולה ולשחוט ע"כ ה"ג והיינו שכתב רש"י בשם רבינו הזקן. ופי' הרב רבי' יצחק כן הרב רבינו מאיר דהיינו דוקא בראמים גדולים שצריך כשיעור ד' אצבעות אבל בשוורים שלנו אין השיעור גדול כל כך. ובה"ג אחרים ראיתי כתוב כדי תפיסה היינו כי היכי דתפיס לה אינש כתרתי אצבעי ע"כ לשון ה"ג. וכאלפס כת' כדי תפיסת יד ופרשי רבנן כדי שיתפוס כשתי אצבעותיו עכ"ל. וכן הי' נוהג רבינו יעקב זצ"ל הלכה וכן רבינו יצחק בן רבינו שמואל בן אחותו הי' נוהג וכתב מורי אב"י העז"רי שיחי' י"מ כדי אחיזת חודו של צפורן וליתא שהרי שוחט משיפוי ולמטה בקנה וסתמא דמלתא אינו מעקם בוושט. כ"כ למטה עכ"ל. ותו כת' שאם נגע בחיטי משהו פסולה וכן פסק רבינו שמואל זצ"ל עכ"ל ולפי דבריו כך הפי' של בעיא פגע ונגע דהיינו שחתך מהם כל דהוא א"ד פגע ולא נגע דהיינו שייר כל החיטי לצד הראש אמר ר"פ משמי' דרבא שייר כחיטי כשירה פי' ששיירן כולן לצד הראש ולא נגע בהן כלל. ולפ"ז הפי' ההיא דמר בר רב אשי ה"ג פגע בחיטי טריפה שייר בחיטי כשירה. והוא חומרא גדולה זו הסוגיא. וקשה דלקמן פ' א"ט אמר זעירא חלחולת שניקבה הואיל וירכיים מעמידות אותה כשירה. פרש"י חלחולת שניקבה כרכשא טבחייא. מעמידות אותה סותמת אותה שהרי אדוקה בהם. וכמה אמר (עולא) [רבי עילאי אר"י] מקום הדבק ברובו. מיכן ואילך במשהו (אזל רב הונא בר חיננא אמר לשמעתא) [אמרוה רבנן] קמי' דרבא משמי' דרב נחמן א"ל לאו אמינא לבו לא תתלו בוקי סריקי ברב נחמן הכי אמר רב נחמן מקום הדבק [אפילו] שניטל כלו כשרה ובלבד שנשתייר בו כדי תפיסה וכמה אמר אביי כמלא בטדא בתורא ופרש"י מקום הדבק שהוא דבוק בירכיים מיכן ואילך הם מדובקים בחסחוס כדי תפיסה אחיזת יד. בטדא אצבע. בתורא אפי' שור גדול סגי בכך תריץ דיש חילוק בין תפיסה לתפיסת יד. ובערוך פי' התם דהיינו ד' אצבעות:

סימן שעה

מתני' התיז את הראש בבת אחת פסולה. פי' רש"י כאדם המתיז את הקנה או דלעת דוחק הסכין בכח ופוסק והיא דרסה. גמ' מה"מ אמר שמואל אמר קרא חץ שחוט לשונם. תני דבי ר' ישמעאל ושחט אין ושחט אלא ומשך וכה"א זהב שחוט ואומ' חץ שחוט לשונם מאי ואומר וכ"ת האי זהב שחוט שנטוה כחוט הוא ת"ש חץ שחוט. למדנו מיכן דהיכא שהתיז הראש בב"א פסולה. והיכ' שהיה מוליך ומביא עד ששחט כל המפרקת לשנים משמע ללשון אחד של רש"י שפי' ר"פ השוחט דטריפה דאמ' התם ותו שהיה דרסה חלדה הגרמה ועיקור מנ"ל אלא גמירי לה שחיטה מן הצוואר נמי גמירי לה וקרא למאי אתא דלא לשווי' גיסטרא. ופרש"י שלא יחתוך המפרקת לשנים דהכי משמע הטהו

הוצא את דמו ותו לא ולאידך לישנא עשה הבשר אכילתו [דהיינו הסימנין] ותו לא ל"א דלא לשווי' גיסטרא שלא ידרוס ואע"ג דהלכות שחיטה הל"מ יש שהן שנכתבו. כגון דרסה דמפקי לקמן מושחט אין ושחט אלא ומשך. וכי גמירי הלכתא אשארא. ודרסה קרי גיסטרא כדתנן הי' שוחט והתיז את הראש בב"א [אלמא דרסה לשון התזת ראש בבת אחת] קרי לי' [דהיינו] גיסטרא עכ"ל. הרי לך להדיא ללשון ראשון שאפי' אם הי' מוליך ומביא וחתך כל המפרקת לשנים שהיא טריפה וראיתי שהביאו לפני מורי אב"י העזר"י זצ"ל עוף אחד שהשוחט הוליך והביא ושחט כל העודף לשנים והטריף. ויש מפרשים דלא לשווי' גיסטרא שלא יתחיל לשחוט מן העורף דהכי משמע חטהו טהרהו מן הדם ואין הדם יוצא כ"א מן הסימנין שהוא דם הנפש והיינו גיסטרא שלא יחתוך המפרקת לשנים אם הוא מתחיל מן העורף אבל אם מתחיל ממקום שחיטה מאי איכפת לן אי שחיט כולה מפרקת כיון שהוליך והביא. מיהו י"ל טעם לפי' דשמא הטעם דמבליע דם באברים. ובפירושי הגאונים ראיתי דלא לשווי' גיסטרא שלא יחתוך הסימנים מאורך דושחט משמע מרוחב כדלקמן ע"כ לשונם:

סימן שעו

מתני' הי' שוחט והתיז את הראש בבת אחת אם יש בסכין מלא צוואר. כשירה היה שוהט והתיז שני ראשין בב"א אם יש בסכין מלא צוואר אחד כשירה בד"א בזמן שהוליך. ולא הביא או הביא ולא הוליך. אבל אם הוליך והביא אפי' כל שהוא אפי' באיזמל שחיטתו כשירה. פרש"י הי' שוחט במשיכה והתיז הראש בהבאה ראשונה עד שלא הספיק להוליך או הוליך תחלה ובמשיכה הותז הראש עד שלא הספיק להביא אם יש בסכין מלא צוואר חוץ לצוואר כדמוכח בגמ' יש כאן הולכה והובאה וכשר עכ"ל: גמ' א"ר זירא מלא צוואר וחוץ לצוואר ואוקימנא מלא צוואר וחוץ לצוואר במלא צוואר. ובמתיז שני ראשין בב"א אוקימנא מלא צוואר אחר חוץ לשני צווארין והכל שיעור אחד. ודוקא שהוליך או הביא אבל אם הוליך והביא אפי' כל שהוא אפי' איזמל כשירה. ואמר רב מנשיא באיזמל שאין לו קרנים וא"ל רב אחא ברי' דרב אויא לרב אשי מחטא מאי א"ל מחטא מבזע בזע ואוקימנא דמחטא דאושכפי נמי. וזה לשון ה"ג וסכינא דשחיט בה תורא צריכא דלהוי אריכא במתיא כתרי צווארי עד כאן וז"ל [רבינו יצחק אלפס זצ"ל ואסיקנא דבעינן] כמלא צואר וחוץ לצואר כמלא צואר דהוו להו בשני צווארים [וכן] הלכתא. אם הוליך והביא אפי' כל שהו ואפי' באיזמל כשירה. אמר רב מנשה ובאיזמל שאין לו קרנים ואיכא מאן דאמר ה"מ בעוף שצוארו רק אבל בהמה לא. ופי' ר"ח ופשיט מלא צוואר וחוץ לצוואר כמלא צוואר וקבלה בידינו דבבהמה בעינן כהאי גוונא. והא

דתנן אפי' כל שהוא ואפי' באיזמל בעוף שצווארו דק אבל בבהמה לא. פי' איזמל לשון יוני [תער וסכין קטן וחרב הרצענים ע' ערוך] (דחזינא) [ודחינן] מאי כל שהוא איזמל ששנינו (איזמל) ופרושי קא מפרש מאי כל שהוא איזמל והודה רב אשי ואמר ה"נ מסתברא והא דקתני איזמל איצטריכא לי' ודחוי' היא ולא סמכי' עלה לאכשורי מחטא דאושכפי ונקטינן דהא דתנן כל שהן בעוף שצווארו דק בלבד עכ"ל: ופי' בערוך דהאי איזמל יש לו קרנים באמצעיתו כעין סכינים שגוררין בהן קלפים ויש להם קרניים שלא יחתוך טפי ממה שהוא רוצה אבל לא בעין איזמל שלנו שפעמים נשמט למטה ונוקב בקרנותיו ויש לחוש וכן כתב מורי רבינו אב"י העז"רי זצ"ל בשם ר"ח זצ"ל:

סימן שעז

מתני' נפלה סכין מידו והגביה' נפלו כליו והגבירן או שהשחיז את הסכין או עף ובא חבירו ושחט אם שהה כדי שחיטה אחרת פסולה. ר' שמעון אומר אם שהה כדי ביקור וקיי"ל כחכמים: גמ' אתמר אמר (רבא) [רב] כדי שחיטת בהמה לבהמה ועוף לעוף וכן כי אתא רבין א"ר יוחנן אפי' בהמה לעוף אמרי במערבא משמי' דר' יוסי בר חנינא כדי שיגביהנה וירביצנה וישחטנה דקה לדקה וגסה לגסה. פרש"י ואע"ג דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן כיון דקם לי' ר' יוסי בר חנינא בשיטתי' דרב ואמר דקה לדקה וגסה לגסה ממילא שמעינן עוף לעוף ועבדין לחומרא עכ"ל. ופר"ח עמדו שמואל ור' יוחנן בטעם אחד ואמרו בין לבהמה בין לעוף שיעור אחד לשהיית שניהם והוא כדי שחיטת בהמה והלכתא כוותייהו עכ"ל. וכן פי' באלפס והלכה כשמואל ור' יוחנן דהוי להו תרין ואין דבריו של אחד במקום שנים עכ"ל וכן פי' בערוך כדבריהם. ולא נתפרש אלייבייהו אם רב ושמואל ור' יוחנן אית להו דר' יוסי בר חנינא דלא הוה שהיה עד שישהה כדי שיגביהנה וירביצנה וישחוט דהיינו קולא א"ד כדי שחיטה לבד הוי שהיה אלייבייהו ולפי' רש"י משמע דמודו כלהו בהא דלא הוה שהיה לבהמה אלא עד שישהה כדי שיעור שיגביהנה וירביצנה וישחוט ותימה דמנא לי' לפרש כך ולקולא או שמא על פי הקבלה פי' כך. אמר רבא השוחט בסכין דעה אפי' הוליך והביא כל היום כולו שחיטתו כשירה בעי רבא שהיות מהו שיצטרפו ותפשוט לה מדידי' דילמ' התם בדלא שהה. וכיון דלא אפשיט עבדי' לחומרא ואם הפסיק שתים ושלש פעמים בשחיטה אחת ושהה בין שלשתן כדי שיעור שלם טריפה:

סימן שעח

מתני' החליד את הסכין תחת השני ופסק ר' ישבב אומ' נבילה ר' עקיבא אומר טריפה. אמר רב יהודה אמר רב החליד את הסכין בין סימן לסימן ופסק פסולה תחת העוד

כשירה. ואסיקנ' דקמ"ל דאפי' מלמעלה למטה דעביד דרך שחיטה הוי חלדה ואסור. בי רב אמרי תחת העוד איני יודע [כו'] תחת מטלית מהו תחת צמר מסוכך מהו תיקו פרש"י וכל תיקו דאיסורא לחומרא. כתב בה"ג עמרא עלוי אפקותא דחיותא ועייל סכינא מתחותייהו ושחט אי נמי דמדבקא בגידא או בקונדרוג או בסינדרוס ודביקא ההיא רוקעתא עלי' אפקותא דחיותא ועייל סכינא תחות ההיא רוקעתא ושחט בכל הני הוי' חלדה ואסיר למיכל מההיא חיותא ע"כ ה"ג: בעי ר"פ החליד במיעוט סימנין מהו תיקו. פרש"י החליד במיעוט סימנין לאחר ששחט רובו בהכשר מי אמרי' הא אשתחיט שפיר ברוב סימנים א"ד כולה חדא שחיטה היא והא אית בה חלדה. ובמיעוט קמא פשיטא לן דנבילה ודאי. תיקו. ולחומרא. וגבי הגרמה נמי דפרקין קמא בין שחט שליש והגרים שליש ושחט שליש בין הגרים שליש ושחט שליש והגרים שליש בין שחט שני שלישין והגרים שליש מספקא לן דילמא סבר לן כרבנן טרופאי דמטרפי בכל חדא וחדא מינייהו ועבדינן לחומרא. ואע"ג דשנינן (וכפול) לעיל שחט חצי גרגרת ושהה בה וגמרה כשירה ואוקימנא בעוף ואכשרנא ממ"נ דאי מחצה על מחצה ברוב הא עבד לי' רובא. אלמא דמכי עביד רובא בכשרות לא חיישינן לפסולא דמיעוטא. לא סמכי' אההיא שינויא דדחוי' היא דדחי' וטעמא משום דמחצה על מחצה אינו ברוב ובשחיטה קמייתא לאו מידי עבד וכי שהה בפלגא קנה לא אטריף. אבל במיעוט בתרא בין דקנה בין דוושט. ובמיעוט קמא דוושט מיטרפא. ואף בה"ג כתב והיכא דשהה במיעוט סימנין בין בתחלה בין בסוף אסור דכיון דלא אפשיט לן עבדינן לחומרא עכ"ל. ואמר לקמן בעי רב הונא ברי' דרב נתן שהה במיעוט סימנין מהו תיקו. ופרש"י תיקו לחומרא. ובמיעוט קמא [אי] דגרגרת לאו מידי עבד ולאו שהי' היא. ואי בוושט. דנקיבתו במשהו מטרף ממ"נ דהא כיון דשהה אזל לי' מעשה קמא והוה נקב בעלמא וטריפה. ונראה דהשוחט רוב סימנים והשליך מידו והעוף שוהה למות אסור לחזור ולחתוך המיעוט בתורת שחיטה מוטב שיכה על הצוואר בסכין או ימתין עד שימות עכ"ל. וכן פירשו פירושי הגאונים החליד במיעוט סימנין כגון ששחט רוב הסימנין והחליד הסכין במיעוטן קודם [גמר] שחיטה מאי. משמע דקא בעי מי אמרי' דהוי חלדה [א"ר] הואיל דלא עביד אלא מיעוט לא חשיב ולא עביד ולא מידי תיקו. ועבדינן לחומר' (אפי') [וא"כ]הויא חלדה עכ"ל. וקשה הא אפליגו בה רבנן ור' יוסי במתני' דרבנן בעו שישייר מלא החוט ע"פ כולה ור' יוסי מלא החוט ע"פ רובו [לרבנן] הוי הגרמה במיעוט בתרא ולר' יוסי לא הוי הגרמ' במיעוט בתרא. וה"ה לשהי' וחלדה. דמאי שנא. ופי' רבינו יצחק בן הרב ר' מאיר זצ"ל דקיי"ל כר' יוסי דהגרמה במיעוט בתרא לא הוי הגרמה. ואע"ג דבהגרמה הלכתא כוותי' דאם הגרים

במיעוט בתרא דכשירה [אפילו] הכי קמבעי' לי' לר"פ הואיל וקיימא לן דהגרמה במיעוט בתרא כשירה אם נאמר כמו כן בחלדה במיעוט בתרא. א"ד אינו דומה. דהתם לאו מקום שחיטה היא דלאחר ששחט הרוב במקום הראוי לשחיטה ושוב מגרים הוי בחותך ברגלו לאחר שחיטה אבל הכא שלאחר שחיט' הרוב מחליד או שוהה במקום שחיטה שמא כי האי גוונא [הויא חלדה]. ור"פ דמספקא לי' בחלדה מספקא לי' בשהי' וכן רב הונא ברי' דרב נתן דמספקא לי' בשהייה מספק' לי' נמי בחלדה ותרווייהו מספקא להו בדרסה ועיקור. ושוב חזר ופי' דתרווייהו פשיטא להו בדרסה ועיקור דלקולא דהא עיקור פעמים שהבהמה בשנשחטה מעקרת סימנים ע"י פירכוסה ומה לי נתעקרו מאליהן מה לי עקרן הוא וכן דרסה. ואי אפש' לשום אדם לשחוט אם אינו דורס במיעוט ראשון קודם שיתחיל להוליך ולהביא אעפ"כ לא איכפת לן כש"כ לאחר ששחט הרוב אם דרס לא איכפת לן. מיהו קצת תימה דנילף חלדה ושהי' מדרסה ועיקור. כ"כ מורי הרב אב"י העז"רי בשם הרב רבי' יואל אביו דרס במיעוט סימנין כשירה מדאיבעי' להו או דילמא חוץ לצוואר במשהו וקאי אהוליך ולא הביא וזהו דבר ברור דבהולכה בלא הובאה או הובאה בלא הולכה אין יכול לשחוט באותו משהו הבולט בהולכה גרידה אם לא ידרוס. ואם דרס במיעוט בתרא פסולה. מאי קמבעי' לי' תיפוק לי' משום דרסה. וכן אם שחט רוב שנים וגמר עכו"ם כשירה. ושחיטת עכו"ם דרסה היא. אבל רבינו שמואל זצ"ל פסק בדרס במיעוט סימנין פסולה. ורבינו יעב"ץ פסק להתיר. והקשה ר"ת דתניא בתוספתא דמכילתין שחט אחד או רוב אחד בעוף אע"פ ששהה זמן מרובה שחיטתו כשירה אלמא אין שהי' בעוף. ותו דכולה הך שמעתא לא מיירי אלא דרך שחיטה מלמעלה למטה. ולפי מה שפי' במיעוט סימנין באחרונה אינו בדרך שחיטה ולקמן אמתני' ה"ל למיבעי'. ועוד הא אמר שחט שני שלישים והגרים שליש כשירה. ואפי' כששחט שליש והגרים שליש ושחט שליש כדרב יהודה וכר' יוחנן ודלא כרב הונא דאמר אנא לא שמיע לי. (והא דאמר ליה) [ועוד הא אמר] שחיטה כשירה ממה נפשך אי רובה עבד ושהה לאו כלום עבד אע"ג (דהיכ') דאיכא לדחויי הנך פירכו במקצת' ליתנהו ועיקר שמעתתא כדפרי'. ועוד לדברי רבינו (מקמי שמעת' דחינן מקמי שמעת') [נהי דדחינן שמעתת' מקמי שמעתתא מקמי] תיקו לא דחינן אלא נקטינן [בשמעת' דדמיא כאלו אפשטא] ליה אפי' אי הוה כדמפרש רבינו שלמה. ולפיכך מפרש ר"ת דאין לחוש במיעוט סימנין שהכניס תחת מיעוט סימנין ושחט הרוב בהליכתו אלא [היכא] שהחליד במיעוט קמא מי הוה כדחליד תחת העור וכשירה ובנקיב' הושט ליכ' למימר שחיטה היא כי היכי דלא חיישינן גבי קדשים לענין מום אם החליד תחת העור. או לא דחלדה בסימנים הוי חלדה.

אפי' במיעוטייהו דלא דמי לעור. אבל אם החליד במיעוט סימנין לאחר ששחט רוב כשירה דהוה כשחט שני שלישי' והגרים שליש כדאמר לעיל גבי גרגרת שאין בה שהי' לעוף. וכן פסק בערוך בגרגרת ליכא בעוף שהי' וכדתניא בתוספתא כדפרי'. וכן תפרש לקמן בשהה במיעוט סימנין אשהיות מהו שיצטרפו קאי. ולא מצינו למפשט מדאמ' כדי בהמה לעוף. אי נמי באפי נפשה וה"ק שהה במיעוט סימנין כגון ששהה במיעוט ווושט ושהה שיעור שהיה וחזר ושחט רוב העוף מהו כיון דבתורת שחיטה [שחט] ולא מפסיק שחיטה לא גמירי שהי' במיעוט אלא במידי דמנבלא בה כגון בין סימן לסימן או כגון רובא דגרגרת או רובא דוושט בבהמה אבל במידי דמטרפא בי' כגון נקובת הוושט או נקובת דקין לא נבילה לא גמירי שהי' תיקו. ומדאמר כדי שחיטת בהמה לעוף ליכא למפשט דאיכא למימר לכתחלה קאמר א"נ מדרבנן. ופסוקת הגרגרת פסולה דהא הדר בי' ר' עקיבא לגבי ר' ישבב. אבל נקובת הוושט טריפה אם [לא] ע"י שהיות מיעוט סימנים בתורת שחיטה. וכן פירשו פירושים ישנים של הרב ר' שמעי' שהה במיעוט סימנין בתחילת'. ומפי השמועה דהחליד במיעוט סימנין שייך כדאמרי' לעיל בין סימן לסימן ולא שייך תחת העור דסימן אמר רב יהודה אמר רב השוחט בשנים יג' מקומות שחיטתו כשירה כי אמרית' קמיה דשמואל אמר לי בעינן שחיטה מפורעת וליכא אף רשב"ל סבר בעינן שחיטה מפורעת דארשב"ל מנין לשחיטה שהיא מפורעת שנאמר חץ שחוט לשונם וגו' פי' שחתך כאן וחזר והתחיל לשחוט למטה או למעלה. מפורעת מגולה וניכרת דהיינו במקום אחר. חץ שחוט שחיטה דומיא דחץ שאינו חותך בשני מקומות. וההיא דתנן שנים אוחזין בסכין ושוחטין אפי' אחד מלמטה ואחד מלמעלה שחיטתן כשירה מסייע לי' לרב דלא בעינן שחיטה מפורעת. לשמואל ולרשב"ל אתא בגמגום והוצרכו לשנות [בסכין א' וב' בני אדם ואין חוששין] שמא יטרופו והכי נמי דמותיב ר' אבין שחט את הושט למטה הוצרכו להעמידה בשחיטה העשוי' בקולמוס ולרב מסייע להדיא. וכן נמי ההיא עובדא דתורא דאשתחיט בשנים ושלשה מקומות ועל אתא רב יצחק בר שמואל בר מרתא נקט שקיל משופרי' שופרי' וא"ל ר' זירא למדתנו רבינו משנתינו בשני סכינים ושני בני אדם. מכל הלין שמעתא [מוכח] דהלכתא כרב דלא בעינן שחיטה מפורעת. ותו קיי"ל פ' המפלת ופ' יש בכור רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי. וכן פסקו תוס' צרפתיים דהלכתא כרב וכן פסקו ה"ג וכן פסק באלפס. מיהו איני יודע אם רש"י יפרש אפי' אם שחט כאן מיעוט ולמעלה לצד הראש מיעוט או לצד החזה שבין שניהם הוי רוב דהוי שחיטה כשירה. וזה החידוש דאע"ג דאין רוב במקום אחד אפ"ה כשירה. ואהא פליגי שמואל ורשב"ל. אבל היכא ששחט כאן רוב

וחזר ושחט רוב אחד אצלו בהא כ"ע מודו דשחיטה כשירה. מיהו על כרחין אפי' בכי האי גונא פליגי מדמותיב ר' אלעזר. משנים אוחזין בסכין ושוחטין שאל"כ ה"ל לשנויי התם כגון ששחט זה רוב וזה שחט רוב. אלא ש"מ דאפי' שחט רוב וחזר ושחט רוב א' אצלו למעלה או למטה פליגי שמואל ורשב"ל. והשתא מספקא לי להיפוך דדילמא אפי' רב לא שרי אלא היכא ששחט כאן רוב אחד וחזר ושחט רוב אחר אצלו למעלה או למטה אבל שחט כאן מיעוט וחזר ושחט מיעוט א' אצלו למעלה או למטה דהוי בין שניהם רוב שמא בזה אפי' רב מודה דהויא טריפה. מיהו נראה בעיני דאפי' כי האי גונא מודה רב דאמר פ"ק אמר ר' אלעזר בר מניומי שחיטה העשוי' כמסרק כשירה דהיינו כי האי גונא דשחט כאן מיעוט וחזר ושחט מיעוט אחר אצלו דהיינו בין שניהם רוב (וטעמיית') [וקמייתי] לה ובעי למפשט מינה היכא דשחט שליש והגרים שליש ושחט שליש ודחו לה דההיא דשחיטה העשוי כמסרק במקום שחיטה. ואי איתא ה"ל לשנויי כגון ששחט כאן רוב וחזר ושחט רוב אחר אצלו אלא ש"מ דשחיטה העשוי' כמסרק היינו ששחט כאן מיעוט ומיעוט אחר אצלו דאיכא בין שניהם רוב וכשירה ור"א בר מניומי בשיטת רב אמרה דאמר בשנים ושלשה מקומות שחיטתו כשירה ותסתיים מינה דהלכתא כוותי' דרב אפי' בכי האי גונא וכן פי' ריב"א אפי' בכי האי גונא דהלכת' כוותי' דרב. ובשאלתות דרב אחאי פי' בשנים ושלשה מקומות כגון שהתחיל בסימנין ונהפכו מצד אחר ושחט מעט ועוד נהפך מצד שלישי ושחט מעט שאם הי' הכל במקום א' הי' רוב הלכך אע"פ שהשלם מפסיק בינתים כשירה. ולפירושו צריך לפרש למעלה למעלה על הסימנין. למטה למטה מן הסימנין בצד המפרקת כגון שנהפך מקצת הסימן. ופסק בפ' בהעלתך דהלכתא כרב. והרי לך דרב אמר אפי' היכא ששחט מיעוט וחזר ושחט מיעוט אחר אצלו כשירה. מיהו קשה לדברי הגאון מאי מותיב ר' אלעזר לשמואל ולרשב"ל משנים אוחזין וכו' ה"ל לשנויי הכא כגון ששניהם שוחטים בצד א' אחד למעלה דהיינו מצד הראש וא' למטה דהיינו מצד החזה ושמא לפי דבריו מתרץ לו (משני לה) דאפי' לפי דעת המקשה לא אתיא בגמגום. וכבר הי' מעשה בפרגא בימים קדמונים שהתהיל הטבח לשחוט ונדח ידו מאותו מקום וגמר השחיטה למטה ושלחו לרבנא (משה) [משולם] בן רבנא יקותיאל והשיב כך קבלתי אני עם ר' אלעזר קרובי כי ביחד למדנוה לפני המאור הגדול וכן פי' בשנים ושלשה מקומות פעמי' שהיה הופך הסכין פעמים למעלה פעמים למטה עד (שיני) [שנעשה] כשיני המסרק. ומסקנא דהלכתא משנתינו בשני סכינים ובשני בני אדם הוא כמו כן שהתחיל במקום א' זה הפך סכינו למעלה וזה למטה. אבל בג' מקומות ממש אין שחיטה מפורעת גדולה מזו. ויתר היא משחיטה העשויה כקולמוס. ועוד דאמר

פ"כ גבי שחיטה העשוי' [כמסרק] מהו דתימא בעינן שחיטה מפורעת וליכא קמ"ל דלא בעי' דלא ס"ל כוותי' דשמואל דבעי' שחיטה מפורעת אלא כרב דלא בעי מדסביר' לי' דרב יהודה אמרי' מכלל הא דאמר ר' אלעזר שחיטה העשוי כמסרק כשירה היינו כרב אמר לשמעתי'. ההיא דאמר רב יהודה אמר רב השוחט בשנים ושלשה מקומות כל אחת שחיטה מעלייתא בין שני ראשים כאחת בשחיטה אחת בין ראש אחד בשני שחיטות מעלייתא בין בשני סכינים ובשני בני אדם בין באדם אחד ע"כ התשובה. וכתב מורי אב"י העזר"י שיחי' שכתב רבי' שב"ט זצ"ל דלדברי רב אחאי ופי' ר"ח משמע דבשני סכינין ושני בני אדם אם שחטו בין שניהם רוב בעוף בסימן א' דמצטרפין שחיטה. דכי היכא דבשחט האחד הקנה למעלה והאחד שוחט הוושט למטה א"נ איפכא כל חד וחד לא עבד שיעור שחיטה ואפ"ה מצטרפי להו אליבי' דרב ומכשרינן לשחיטה. ה"נ בסימן א' בעוף אע"ג דהאי לא עבד שיעור שחיטה והאי נמי לא עבד שיעור מצטרפי להו ומכשרינן לה. וכתב מורי אב"י העזר"י שכבר הי' מעשה במגנצא והורה רבינו אליקים ב"ר אסף כדברי רב אחאי להתירא. וזה לשון פר"ח זצ"ל בשנים ושלשה מקומות כגון ששחט בצד ימין הוושט או רובו ובצד שמאל למטה מן המקום ששחט בימין שחט הקנה שחיטה כשירה. ואע"פ שאינה מפורעת כי מפורעת משוכה כחוט על פני כל הצואר אלא הוא כמו חתיכ' נקב מן הימין נשחט הושט וכנגדו בשמאל למטה במעט הקנה ובסוף שמעתין פי'. מיהו שמעינן כי השחיטה העשוי' כקולמוס כשירה והלכת' כרב דקיי"ל הלכתא כרב באיסורי. ועוד מתני' דייקא כוותיה. ועוד מההוא תורא דאשתחיט כו' וקיי"ל בב"מ מעשה רב ע"כ לשונו. ורב היי גאון זצ"ל כתב דהשוחט בשנים או בשלשה מקומות בין בזה אחר זה בין בבת אחת בין באונס בין ברצון שחיטה פסולה [והא] דקאמר ההוא תורא דאשתחיט בב' וג' מקומות אזל רב יצחק שקיל מני' משופרי שופרי שלא כהוגן עשה רב יצחק (אלא) דסבר שחיטה העשוי' במסרק היא וכשירה. ולא היא דהתם במסרק המוטל וסכין נכנסת אצל הראש ויוצאת כצוואר וחוזר ונכנסת אצל הראש שנעשי' שחיטה שינים שינים כמסרק המוטל (אלא כיון) [אבל כאן] ששחט בב' וג' מקומות בצוואר זו שחיט' פסולה היא דאמר רב יהודה אמר רב שחטה בב' וג' מקומות כשירה כי אמרית' קמי' דשמואל אמר בעינן שחיטה מפורעת. ומותבין תיובתא לשמואל ולרשב"ל שנים אוחזין בסכין ושוחטין כו' וסלקא לה שמעתא דבסכין א' וב' בני אדם קתני אבל בב' סכינין בב' בני אדם ה"ל שחט בב' וג' מקומות ופסולה כשמואל וכרשב"ל וכר' אלעזר וליתא לדרב. וכי נמי מותיב ר' אבין שחט את הושט למטה וקנה למעלה או ושט למעלה וקנה למטה שחיטת' כשירה וקא מפרק לה בשחיטה העשוי'

בקולמוס אבל בב' וג' מקומות לא. שמעי' נמי מהא דליתא לדרב ורב יצחק שלא כהלכה עביד דאכיל מההוא תורא. ודילמא אע"ג דשקיל רב יצחק משופרי' שופרי' דההוא תורא דילמא לא אבל מן ההוא בשרא דכיון דא"ל ר"ז למדתנו משנתינו בב' סכינים וב' בני אדם וידע דקושטא א"ל ושתק רב יצחק בר שמואל לא אבל מההוא תורא ע"כ יסוד רב היי. וכן כת' רב שרירא גאון זצ"ל אביו דהשוחט בב' וג' מקומות בושט או בקנה בין בזה אחר זה בין בבת אחת בין באונס בין ברצון שחיטה פסולה והכל בשיטת רב היי בנו ובן כתב בשערי ר' שמואל בן חפני הכהן דליתא לדרב:

סימן שעט

פ"ק תני רמי בר יחזקאל אין עיקור סימנין לעוף מן התורה. ופרש"י זצ"ל ולית הלכתא כוותי' דהא תניא בפרקין (לעיל) שחט את הושט ואח"כ נשמטה הגרגרת [כשרה נשמטה הגרגרת ואחר כך שחט את הוושט] פסולה שחט את הושט ונמצאת הגרגרת שמוטה ואין ידוע אם קודם שחיטה אם לאחר שחיטה זה הי' מעשה ואמרו כל ספק בשחיטה פסולה. אלמא דיש עיקור בעוף דהא בעוף מיירי מדקתני שחט את הושט ואח"כ נשמטה הגרגרת כשירה דעוף הכשירו בסימן א'. ואי קשיא לך מתנית' אמתנית' דהא דרמי בר יחזקאל מתניתא הי'. תריץ הא כמ"ד יש שחיטה לעוף מן התורה והא כמ"ד אין לעוף שחיטה מה"ת וכיון דלא אפסיק הלכתא [קיי"ל בשל תורה הלך אחר] המחמיר ע"כ רש"י. וכן פסק בספר גאונים דקיי"ל כר' אבינא דבשחיטה יש עיקור וכן בפר"ח פסק הלכה כר' אבינא א"ל רבא בר קיסא דבשחיטה יש עיקור. וכן פסק באלפס דבשחיטה יש עיקור. ואמר פ' א"ט פתח רשב"ל ואמר ברם זכור אותו האיש לטוב שאמרו שמועה זו מפיו שמוטה ושחוטה כשירה שא"א לשמוטה שתעשה שחוטה ור' יוחנן אמר יביא ויקיף. אמר רב נחמן ל"ש אלא שלא תפס כסימנין ושחט אבל תפס בסימנין ושחט אפשר לשמוטה שתעשה שחוטה ופסק בפי' ד"ה דהלכה כרב נחמן. וכתב מורי אב"י העזר"י ואנו דמהדקינן בעור אחורי העורף בשעת שחיטת עופות כדי שלא ישמוטו הסימנין הנה והנה היינו נמי תפס בהם ואפשר לשמוטה שתעשה שחוטה ואסור. ואמר פ' מפנין אמר אביי האי מאן דשחיט תרנגולא ליכבשינהו לכרעי' בארעא אי נמי מידל להו דילמא מוקים להו לטופרי' בארעא ועקר להו לסימנין. ובה"ג כתב מהיכן ידע טבחא כי מתעקרא סימני חיותא ליעיין בסימנא אי חזי דעביד תותי חילפתא בגבבא דעמרא לידע דאיעקרא סימנים וטריפה ואם נעקר א' מן הסימנין לגמרי מן הלחי טריפה ע"כ ה"ג. יתיב ר' אבא אחוריה דרב כהנא [ויתיב רב כהנא] קמי' דרב יהודה ויתיב וקאמר שחט שליש וכו' עד שחט במקום נקב מהו. א"ל שחיטה פסולה אזל ר' אלעזר אמר קמי' דר'

יוחנן א"ל מ"ש א"ל שחט במקום נקב נעשה כמי ששחט עכו"ם וגמר ישראל שחט ופגע בו נקב נעשה כמי ששחט ישראל וגמר עכו"ם קרי עליה עכו"ם עכו"ם. פרש"י קרי עלי' על ר' יוחנן ואני סבור דר"י קרי עליה דר"א פי' האי טעמא. אמר רבא שפיר קרי עליה עכו"ם עכו"ם בשלמא התם מדהוה ליה לישראל למישחט כוליה ולא שחיט כי נפיק חיותא בידא דעכו"ם אלא הכא מכדי משחט שחיט מה לי שחט במקום נקב מה לי שחט ופגע בנקב. פר"ח מסתברא מדקאמר משחט שחיט אכשורי מכשר אע"פ שנגע בנקב אלא כיון דלא אתמר בהדיא כשירה מחמרינן ופסלינן בזה ובזה עכ"ל. וכתב מורי אב"י העזר"י שיש גאונים שמכשירים בזה דדמי לחצי קנה פגום וכן כתב ר"ת להתיר. וקשה דמאי קמיבעי' לי' שחט במקום נקב מהו תימה מאי בעי תנינא הרי שהי' חצי קנה פגום כו'. מיהו רוצה כ"א ברייתא ותו אפי' אם שמיע לי' דילמא הלכתא מבעי' לי'. א"נ לא נקט לה אלא כדי לכנס עמו כדי שישאלנו שחט ופגע בנקב מהו ור' יוחנן נמי ידע דעתו דבעי אחריתי למבעי ובעבור כך לא אמר לי' תנינא. וקשה לרב יהודה דפסל בהגרים ושחט והגרים מ"ש מחצי קנה פגום דכשר בתו' כל שהוא אע"פ שאין שם הרוב בשחיטה כיון דנפק חיותא בשחיטה. וי"ל דשאני היכא דהוה הנקב במקום שחיטה מהיכא דהוה שלא במקום שחיט' וכבר פסק רש"י בין שחט והגרים ושחט [בין הגרים ושחט] והגרים בין שחט שני שלישי והגרים שליש מספקא לן דילמא כרבנן דטרופאי סביר' לן ואזלינן לחומר'. ופר"ח ואע"ג דלא אפשט בעיין דבעי מרב נחמן כיון דר"נ ורב יהודה משמי' דרב נמי אמרי כשירה הלכתא כוותייהו ולא חיישי' לרב הונא דפסיל דיחידאה הוא. ותו הוא עצמו הדר בי' ואמר רב יהודה שמע מרב ואנא לא שמעית מיני' הנה לא סמך רב הונא על דברי עצמו עכ"ל. וכן כתב ר"ת זצ"ל וכן פסק הרב רבי' אליעזר ב"ר נתן זצ"ל. וכן שחיטה העשוי' כקולמוס או כמסרק ראיתי בספר גאונים שפסק בשניהם להכשיר וכן כתב מורי אב"י העזר"י כשם רב היי ואביו רב שרירא גאון זצ"ל דתרווייהו פסקו להכשי'. ובה"ג ובשערי רבינו שמואל בן חפני הכהן פסקו בשניהם להקל וכתב מורי אב"י העזר"י דאנן קיימא לן בשניהם להכשיר:

סימן שפ

מתני' השוחט מן הצדדין שחיטתו כשירה השוחט מן העודף שחיטתו פסולה. פרש"י ממול עורף מוקי לה בגמ' כלו' מאחורי הצוואר שחיטתו פסולה. ובגמ' מוקי לה כשלא החזיר הסימנים אחורי העורף אלא חתך במפרקת עד שהגיע לסימנים וקודם שהגיע לסימנים נטרפה בשבידת המפרקת ואע"ג דבמליקה כשירה דאמר לקמן חותך מפרקת התם הוא דכולה מתחלה ועד סוף הוי מליקה והוי כשאר שוחט שנוקב את הושט מעט

מעט עד שגומר שחיטתו. אבל שוחט מן העורף כיון דשחיטה לאו הכי גמירא לא הוה שבירת המפרקת מן השחיטה ומטרפה לה. והשוחט מן הצדדין דקתני רישא כשירה אפי' בדלא אהדר משום דקא משחטי סימנין שפיר קודם שבירת המפרקת ע"כ רש"י. משמע דהשוחט מן העודף ומחזיר הסימנים אחורי העורף כשירה. וכן כתב מורי אב"י העזר"י זצ"ל השוחט מן העורף שהחזיר הסימנים אחורי העורף שחיטתו כשירה. והכי מוכח לכאורה בגמרא דאמר מסתברא כמ"ד אף מחזיר ממאי מדקתני השוחט מן העורף שחיטתו פסולה המולק מן העורף מליקתו כשירה. דאי ס"ד מחזיר מאי איריא מולק אפי' שוחט נמי אלא ש"מ אף מחזיר ומתני' בדלא אהדר הרי לך להדי' דשחיטה מן העורף כשהחזיר הסימנין כשירה. מיהו אינה ראי' דאיכא למימר דאין ה"נ הוה מצי לשנויי דשחיטה מן העורף אפי' בהחזיר הסימנים טריפה אלא דלא חש לשנויי הכי משום דקים לי' דליתא לההיא לישנא כדקאמר לקמן מצות מליקה לוושט או לקנה:

סימן שפא

מתני' השוחט שני ראשים בכ"א שחיטתו כשירה. שנים אוחזין בסכין ושוחטין אפילו א' מלמעלה וא' מלמטה שחיטתו כשירה. כבר פרשתי' לזו המשנה בשמעתא בב' וג' מקומו'. והא דתנן השוחט שני ראשים אוקימנא בגמר' בסכין שיש בארכו כרחב שלשה צווארים. [מתני' השוחט את המסוכנת רשב"ג אומר עד שתפרכס ביד וברגל ר"א אומר דיה אם זינקה וכו' וחכמים אומרים עד שתפרכס ביד או ברגל או עד שתכשכש בזנבה אחד בהמה דקה וא' בהמה גסה בהמה דקה שפשטה ידה ולא החזירה פסולה שאינה אלא הוצאת נפש בלבד בד"א שהיתה בחזקת מסוכנת אבל אם היתה בחזקת בריאה אפי' אין בה אחד מכל הסימנים הללו כשרה. גמ'] היכי דמי מסוכנת אמר רב יהודה אמר (שמואל) [רב] כל שמעמידין אותה ואינה עומדת. רב חיננא בר שלמיא משמי' דרב אמר אפי' אוכלת בקעיות. הלכך זה הדין. בהמה חולה כל היכא שיכולה לעמוד על רגליה אע"פ שאינה יכולה לעמוד כ"א ע"י אחרים ולא ע"י עצמה ואע"פ שאינה אוכלת עשב מותרת בלא שום פרכוס. ואם אינה יכולה לעמוד על רגלי' ע"י אחרים אפי' אוכלת קורות הויא מסוכנת וצריכה פרכוס ל"ש דקה ול"ש גסה. וקיי"ל כרבא דאמר פרכוס שאמרו בסוף שחיטה דבעינן שתהא היותה בסוף שחיטה. וכן מוכח בה"ג דמייתי ראי' מהא דאינה לשחיטה אלא לבסוף וכן מוכח כאלפס וכ"כ מורי אב"י העזר"י.אמר רבא הלכתא כהא מתני' בהמה דקה שפשט' ידה ולא החזיר [פסולה] בד"א ביד אבל ברגל בין שפשטה ולא כפפה בין כפפה ולא פשטה [כשרה] בד"א בדקה אבל בגס' בין ביד בין ברגל בין שכפפה ולא פשטה בין שפשטה ולא כפפה כשירה. ועוף אפי' לא ריפרף

אלא בגפו ולא כשכש אלא בזנבו הרי זה פרכוס. ופר"ח דקי"ל כי הא מתני' וכן נראה מתוך ה"ג ואלפס כי אינם מביאים אלא הלכות פסוקות והואיל וכתבוהו ש"מ דכי הא מתני' סבירא להו. מיהו עוף מסוכנת לא נודע לי אם בעינן כבהמה או אפי' בפחות הויא מסוכנת וצריכה פרכוס. ודוקא מסוכנת צריכה פרכוס. אבל אם היתח בחזקת בריאה הא תנן במתני' אפי' אין בה [אחד] מכל הסימנים הללו כשירה. ואמרי' פ"ק דע"ז אמר רב חנן בר רבא אמר רב חיה גסה הרי היא בבהמה דקה לפרכוס. וראיתי כתוב בשם הגאונים דהני סימנים דקא מכשרי במסוכנת דוקא בבהמה דישראל משום דהקב"ה חס על ממונם של ישראל אבל במסוכנת דעכו"ם אפי' אי אית בה כל הני סימנין לא קא מכשרה עד דקיימ' בכרעתא ממילא ואזלא ארבעה גרמידי בדקה ומליא קומתה בגסה וכן כתב מורי אב"י העזר"י בשם הגאונים:

סימן שפב

מתני' נפלה סכין ושחטה אע"פ ששחט' כדרכה פסולה שנאמר וזבחת ואכלת מה שאתה זובח אתה אוכל. גמ' טעמא דנפלה הא הפילה הוא כשירה אע"ג דלא מכוין מאן תנא דלא בעינן כוונה לשחיטה אמר רבא ר' נתן היא דתנא הושעיא זעירא דמן חברייא זרק סכין לנועצה בכותל והלכה ושחטה כדרכה ר' נתן מכשיר וחכמים פוסלין הוא תני לה והוא אמר הלכה כר"נ. ומסקנא דשמעתא דר' נתן לא בעי כוונה לשום חתיכה בעול' רק שיבוא הסכין מכחו קרינא בי' מה שאתה זובח אתה אוכל וכן קי"ל כר"נ:

סימן שפג

מתני' השוחט לעכו"ם שחיטתו כשירה ור' אליעזר פוסל אמר ר' אליעזר אפי' שחטה שיאכל נכרי מחצר כבד שלה פסולה שסתם מחשבת נכרי לע"ז אמר ר' יוסי וק"ו הדברים ומה במקום שמחשבה פוסלת במוקדשין אין הכל הולך אלא אחר העובד. מקום שאין מחשבה פוסלת בחולין אין הדין שלא יהא דולך אלא אחר השוחט. ס"פ ב"ש בזבחים אמר אביי ר' אליעזר ב"ר יוסי ור' אליעזר ור' שמעון בן אלעזר כלהו סבירא להו זה מחשב וזה עובד הויא מחשבה. לשיטת פר"ח זצ"ל דכל כי האי גונא שיטה היא ואין הלכה כאחד. הויא הלכה דזה עובד וזה מחשב לא הויא מחשבה כר' יוסי דאמר דאין הכל הולך אלא אחר העובד ואין הלכה כר' אליעזר דפוסל ואתי שפיר דר' אליעזר שמותי הוא פי' מדבית שמאי כך מפרש בירושלמי. ואמר בגמ' אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' [יוסי] הנהו טייעי דאתו לצקוניא יהיב דכרי לטבחי ישראל אמרו להו דמא ותרבא לדידן משכא ובישרא לדידכו שלח רב טובי' בר רב מתנא לקמי' דרב יוסף כי האי גונא מאי שלח לי' הכי אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי. ואתי שפיר הא דבעי

מיני' רב אויא סבא מרב הונא פ"ב דביצה בהמה חציה של עכו"ם וחציה של ישראל מהו לשוחטה בי"ט א"ל מותר וכש"כ בחול. ואי הלכה כר' אליעזר הא הויא שחיטה פסולה כדתנן אמר ר' אליעזר אפי' שחטה שיאכיל לעכו"ם מחצר כבד שלה פסולה דהא כ"ז שלא חלקו אית לי' לעכו"ם חלק בגווה אלא ודאי אהא סמכי' דאין הלכה כר' אליעזר:

סימן שפד

מתני' אין שוחטין לתוך ימים ונהרות ולא לתוך כלים אבל שוחט הוא לתוך עוגל [של מים] ובספינה ע"ג כלים: גמ' מ"ש לתוך ימים דלא דאמרי לשרא דמיא קא שחיט לתוך עוגל של מים נמי אמרי לבבואה דמיא קשחיט אמר רבא בעכורין שנו. פי' [שאין הבבואה] נראה ואז מותר לשחוט לתוך האוגין של מים אבל בצלולין האוגין של מים אסור משום בבואה. והא דשרינן במים עכורים היינו דוקא לתוך העוגל של מים. אבל מעיין עכור אסור לשחוט לתוכו. וכן נמי הא דאוסרין לתוך הכלים היינו דוקא בשוק או בחצר אבל בתוך ביתו מותר מפני שביתו מוכיח עליו. והשתא אתי שפיר הא דתניא בתוספתא דמכילתין אין שוחטין לא לתוך ימים ולא לתוך נהרות ולא לתוך מים עכורין אבל שוחט הוא לתוך אגן של מים ובספינה על גבי כלים ואם אין מקום בספינה (אין) שוחט לתוך הים. ואם אין רוצה לטנף את ביתו שוחט לתוך הכלי אי לתוך הגומא. ופרש"י דלתוך הכלי בתוך ביתו שרי גבי ההיא דפ"ק לעול' שוחטין בין ביום בין בליל' בין בראש הגג בין בראש הספינה. ופרש"י בראש הגג אע"ג דמקבל בכלי הכל יודעין דאי אפשר לו לטנף גגו ואין כאן חשד. והא דתניא נמי בין בראש הספינה היינו ששוחט ודם שותת ויורד על דופני הספינה ומדופני הספינה לתוך המים. והא דתניא אם אין מקום בספינה (אין) שוחט לתוך המים היינו שאין לו מקום לשחוט על דופני הספינה. מיהו נראה בעיני דהואיל והאידנא לא שכיחי עובדים למים ולשר של מים שמותר אפי' בפרהסיא לשחוט לתוך המים או לתוך הכלי ולתוך הגומא וכ"כ מורי אב"י העזר"י בשם רבי' שמשון בן ה"ר יוסף מיהו לתוך [הכלי] מסתברא דאסור (אם לו) [בכלי] בתוך הבית [דוקא שלא] יחשדוהו [שרוצה לאכלו] מיהו [רבנן לא חיישי להאי אלא בחשד כו"ם שיחשדוהו] שמקבל את הדם לזרוק [לכו"ם והאידנא] לא שכיחי מינים [דעבדי] כה"ג ליכא למיגזר:

סימן שפה

מתני' אין שוחטין לגומא כל עיקר אבל עושה גומ' בתוך ביתו בשביל שיכנס הדם לתוכה (ובכולהו) [ובשוק] לא יעשה כן שלא יחקה את המינין. פי' מפני שהוא חוקה מינין לע"ז לשחוט לתוך הגומא ואוקמה רבא בגמר' דהכי קתני אין שוחטין לגומא כל עיקר פי'

אפי' בביתו. והרוצה לנקר חצירו כיצד הוא עושה עושה מקום חוץ לגומא והדם שותת ויורד לגומא ובשוק לא יעשה כן שלא יחקה את המינין. תניא כוותי' דרבא הי' מהלך בספינה ואין לו מקום בספינה לשחוט מוציא ידו חוץ לספינה ושוחט ודם שותת ויורד על דופני הספינה ואין שוחטין לגומא כל עיקר והרוצה לנקר חצירו כיצד הוא עושה עושה מקום חוץ לגומא ושוחט ודם שותת ויורד לגומא ובשוק לא יעשה כן שנאמר ובחוקותיהם לא תלכו ואם עשה כן צריך בדיקה אחריו. ופי' ר"ת זצ"ל דדוקא לגומא מנוקה שאין בה עפר אסור דא"כ אמרי' לקבל דם הוא צריך ואם יש בה עפר שיבול לבלוע הדם שפיר דמי. ורש"י אוסר בכל גומות ומסתבר כוותי'. מיהו האידנא שרי אפי' בגומא מנוקה שאין דרך המינין בזמן הזה בכך. וכן הלכה דבחצירו שרי כי האי גונא ששוחט לגומא והדם שותת ויורד לתוכה. ובשוק אפי' כי האי גוונא אסור ולית הלכתא כרב דאמר ב"מ שאסרו חכמים משום מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור כדפי' פ"ק דע"ז:

סימן שפו

פרק קמא אמר רב יהודה אמר שמואל כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול משחיטתו ואלו הן הלכות שחיטה שהי' דרסה חלדה הגרמה ועיקור. מאי קמ"ל כלהו תנינהו ל"צ ששחט לפנינו שנים ושלשה פעמים ושחט שפיר מ"ד הא אתחזק קמ"ל כיון דלא גמיר זמנין דשהי ודריס ולא ידע. פרש"י זצ"ל ואינו יודע שאסור לעשות כן ומאכילה לנו. ונראה בעיני דכל דשכיח טפי חשיב לה ברישׁ' דאי לאו הכי הגרמה ה"ל לאקדומי שהיא שנוי' [ברישא]. ועיקור פרש"י דהיינו נשמטה דגרגרת ואחר כך שחט הושט. ולא נהירא [לר"י] דהא לא קרי בשום דוכתא עיקור. וניטל תורבץ הלחי חזינן דקרי לי' עיקור לקמן פרק אלו טריפות דפריך והאיכא עיקור סימנין ואיכא למימר דהיינו עיקור דהכא. ותנן לה פ' כיסוי הדם הנוחר והמעקר לפי' אמר' כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה אע"פ שהוחזק אסור לאכול משחיטתו. וקיי"ל כוותי' ועוד מעשים בכל יום ולא מודו אלא כי הא שמעתא דשמואל דהלכת' כוותיה עכ"ל. ופי' ר"ת דא"צ שידע כל פסקי הלכות שבהלכות שחיטה רק אותן שהוא שונה כאן כגון שהיה דרסה חלדה הגרמה ועיקור. ויש לסיים דה"ה צריך שידע הלכות בדיקת הסכין והלכות כיסוי הדם. ופי' רבי' יצחק זצ"ל דכל אותן המצוין לבא צריך שידע. או אם חכם הוא שאם יבוא דבר שינוי לידו שילך אצל בקי דיו. פ' כלל גדול ת"ר התולש את הכנף והקוטמו והמורטו חייב [שלש] חטאות ארשב"ל תולש חייב משום גוזז. פרש"י זצ"ל תולש את הכנף היינו נוצה גדולה מכנף העוף חי. והקוטמו לאחר שתלשו חותך ראשו שהוא דק וראוי להניחו

בכר וכסת [והמורטו] לצד זנבו שהוא קשה מורט שערו מיכן ומיכן ומשליך הקנה ונותן השער בכר וכסת עכ"ל. ומפר' תלמוד' בפ' הלוקח בהמה משום דהיינו אורחי' דכנף בתלישה דתניא פ' הלוקח בהמה ר' יוסי בן משולם אומר השוחט את הבכור עושה מקום בקופץ מיכן ומיכן ותולש את השער ובלבד שלא יזיזנו ממקומו וכן התולש את השער לראות את המום. ואמר רב הונא בגמ' כנגדן בי"ט מותר. היינו בבהמה שדרכה בגזיזה אבל השוחט עוף ביו"ט אסור לו לתלוש בית השחיטה מידי דהוה אכנף שדרכו בתלישה ועוד דאפשר לתלוש מעי"ט. ואמר בירושלמי ועוף שאין לו גיזה תלישתו היינו גזיזתו וחייב. וכן פסק הרב ר' אליעזר ממיץ זצ"ל ודבר זה נראה בעיני אפי' בחול אסור משום צער בעלי חיים מאן דאפשר לי' לשחוט בלא תלישה. והרב רבינו יהודה משפירא זצ"ל הי' מתיר לתלוש בית השחיטה כדי שלא יקלקל את העוף בשחיטה:
סליקא להו הלכות שחיטה. שבח לאשר שמים כדוק נטה:

סימן שפז

מתני' שחט מאה חיות במקום אחד כיסוי אחד לכולם. מאה עוף במקום אחד כיסוי אחד לכולם. חי' ועוף במקום אחד כיסוי אחד לכולם. ר' יהודה אומר שחט חי' יכסנה ואח"כ ישחוט העוף. ובגמ' בברייתא מפרש במאי פליגי. א"ר חנינא מודה ר' יהודה לענין ברכ' שחיטה שאינו מברך אלא אחת. פרש"י לענין ברכה על השחיטה א"צ לברך לאחר כיסוי. ונראה בעיני דכך היא הסוגיא לפרש"י לא מבעיא לרבנן דאמרי שחט חי' ועוף כיסוי אחד לכולם דאינו מברך על השחיטה אלא פעם אחת. אלא אפי' לר"י דאמר שחט חי' יכסנה ואח"כ ישחוט את העוף דהשתא כיסוי חיה מפסיק בין שחיטת חיה לשחיטת עוף מודה שאינו חוזר ומברך על השחיטה כששוחט העוף דכיסוי דם דחיה שבאמצע לא הוה הפסק כדמפ' טעמא בסמוך משום דאפשר דשחט בחדא ומכסי בחדא. אלמא ברכת כיסוי ודאי חוזר ומברך. דאע"ג שבירך בשעת כיסוי דחיה כדאמר בירושלמי המכסה את הדם אומר אקבו"צ על מצות כיסוי הדם. אעפ"כ כשיחזור וישחוט את העוף ויבוא לכסות את דמו חוזר ומברך על מצות כיסוי הדם דבשלמא על השחיטה אינו חוזר ומברך כששוחט את העוף. משום שבשעה שבירך על החיה כבר הי' העוף בעין ובירך על שניהם. אבל הכא כשבירך על מצות כיסוי הדם דחיה אכתי אין דם עוף בעולם שיפטר בזו הברכה. ואין זה דומה לשוחט מאה חיות או מאה עופות דהתם כיסוי אחר לכולם וברכה אחת לכולם. ואם כי האי גונא אירע ששחט חי' וכסה דמה וחזר ושחט חי'. ודאי אומר אני שחוזר ומברך על (השחיטה) [הכיסוי] כדפרי'. וקיי"ל כרבנן. וכן פיר"ח זצ"ל דהל' כרבנן דשחט חי' ועוף כיסוי א' לכולם. וכן הלכה בפרש"י

שברכה אחת על השחיטה אפי' מאה בהמות ומאה חיות ומאה עופות. ואפי' סח בינתים דברים הצריכים לשחיטה כגון תן לי עוף או חי' או בהמה או שאמר סורה מראה כל כי האי גונא לא הוי הפסק ואינו חוזר אפי' אמר הביאו לי אפר לכסות או הביאו לי משחזת להשחיז את הסכין. כל זה לא הוה הפסק. והא דאמר בהקומץ רבה סח בין תפלה לתפלה חוזר ומברך ה"מ בשיחת חולין. אבל מעין התפלין כגון הביאו לי תפלין אינו חייב לברך. וראי' לדבר דפ' כיצד מברכין אמר רבא טול בריך טול בריך א"צ לברך הביאו לפתן הביאו מלח צריך לברך ור' יוחנן אמר אפי' הביאו מלח הביאו לפתן א"צ לברך גביל לתורא גביל לתורא צריך לברך ורב ששת אמר אפי' גביל לתורא גביל לתורא א"צ לברך כדרב יהודה דאמר רב יהודה אמר רב אסור לו לאדם שיטעום כלום עד שיתן לבהמתו שנא' ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת ופר"ח וגם ערוך דהלכה כרב ששת. מיהו ודאי סח בינתים דברים שאינם צריכין לשחיטה. ודאי חוזר ומברך. וכן הלכה למעשה כדפי'. ואע"ג דאמ' ירוש' פ' היה קורא כיצד הוא מברך כשהוא נותן על ידו אקבו"צ על מצות תפלין כשהוא נותן על ראשו על מצות הנחת תפלין ואינו מזכיר שם סח בין תפלה לתפלה. על כרחין אית לן לפרש כגון ששח כי היכי דלא תקשי לתלמוד' דידן. ואי משכחת לה דאיירי בלא סח ליכא למיחש אי פליג הא בברכת' גופא פליגי. ורבינו שמואל בן חפני פי' ההיא מודה ר"י שאינו מברך אלא אחת דהיינו דוקא אברכת כיסוי אבל אשחיטה מברך אכל חדא וחדא אע"ג דלא סח בינתים. וכן פי' רבינו קלונימוס מרומא. ובתשובות הגאונים מצא מורי אבי העזרי שצריך לברך על כל שחיטה ושחיטה שמא ישכח וידבר ביניהם דבר שאינו מענין השחיטה ואין [נראה זה הטעם] למורי אב"י העזרי [דאטו משום שמא ישכח יברך ברכה שאינה] צריכה ופר"ח מודה ר' [יהודה] שאע"פ שמכסה דם חיה [אבל] ברכה אחת בכיסוי פוטר את כולם וכ"ש בכיסוי אחד ובמסקנא פר"ח ליתי הלכתא כר' יהודה אלא בת"ק ברכת שחיטה לכל אחת וכיסוי אחד לכולן עכ"ל. ולא נהירא דחדא מנא ליה דלרבנן צריך לברך על כל אחת ואחת מאי מסיק מודה ר' יהודה מוד' למאן הלא רבנן דפליגי עליה מצרכי ברכה על כל אחת ואחת. ומורי אב"י העז"ר פי' דעל כל שחיטה ושחיטה יחזור ויברך אפי' לא סח הואיל דגופי' מחולקין והא דקאמר ר' חנינא מודה ר' יהודה דוקא בברכת כיסוי הדם קאמר מפני שבגומא אחת מוטל' הכל והוי כגוף אחד אבל בשחיטה אפי' רבנן מודו ומביא ראי' מפרק ואלו נאמרין וביומא פ' בא לו וקורא אחרי מות וגולל ס"ת ובעשור לחודש שבחומש הפקודים קורא ע"פ ופרכי' בגמ' וניתי ספר אחר ונקרי אמר רשב"ל משום ברכה שאינה צריכה. פי' שאם יביא עוד ס"ת יצטרך לברך שנית. וכי היכי דשני

ספרי תורות גורמין שתי ברכות אע"ג ששתי הקריאות מענין אחד הם שמדברים מענין יווה"כ ה"נ בשני שחיטות [אפי' הוה מצוה אחת] ותפלין [נמי] הוה מצוה אחת. אע"ג דאין תפלה ש"י מעכבת של הראש. הלכך לא סח מברך אחת לפרש"י שפי' אחת על שתיהן ודמי לכיסוי. וכש"כ לדברי המפרשים מברך אחת על הראש ואחת על היד שאין לשאול מכיון דחשיבי להו שתי מצות ודכוותי' התוקע בשתי שופרות. ובעיני הי' נראה לקיים דברי רבינו שמואל זצ"ל ורבינו קלונימס זצ"ל בשני מינין כגון חי' ועוף שאז צריך לברך על כל שחיטה ושחיטה אבל חיות הרבה שמא יודו דברכה אחת לכולן. מיהו נראה בעיני לפי האמת דאפי' בהמה וחי' ועוף ברכה אחת לכולן הואיל שברכותיהן שוין שעל כולם מברכין על השחיטה. וראי' לדבר דת"ר פ' לולב וערבה היו לפניו מצות הרבה מברך אקבו"צ על המצות ר' יהודה אומר ע"כ אחת ואחת בפ"ע אמר ר"ז ואיתימא ר"ח בר פפא הלכה כר' יהורה. וא"ר [זירא ואיתימ' ר' חנינא בר פפא] מ"ט דר"י דכתי' ברוך ה' יום יום וכי ביום מברכין ובלילה אין מברכין אלא לומר לך תן לו בכל יום מעין ברכותיו' הרי אתה רואה דר"י לא פליג אלא דוקא בשאין ברכותיהן שוות אבל כשברכותיהן שוות אפי' ר"י מודה דברכה א' לכולן. מעתה בשוחט חי' ועוף ובהמה דברכותיהן שוות כ"ע מודו דברכה אחת לכולן. ותדע שהרי כתוב בה"ג דלא צריך למימר זמן בסוכה וכלולב דסגי בדכסא. ואמ' בירושלמי פ' הרואה בברכות ובפ' לולב הגזול גבי לולב כשהוא נוטלו אומר אקבו"צ על נטילת לולב וא"צ לברך שהחיינו ועל כרחך משום היוצא בדכסא או בסוכה. הרי אתה רואה דבשלשה זמנים יוצא בזמן אחד ה"נ בשוחט חי' ועוף יוצא בברכה אחת הואיל שברכותיהן שוות דבהא אפי' רבי יהוד' מודה. הלכך נכון לסמוך הלכה למעשה על פרש"י שפי' למעל' ועל אלו ראיות ולצאת בברכה אחת לבהמה חיה ועוף. וכן עמא דבר. ואמר בירושלמי דמס' פאה ס"פ ב"ש אמר ר' יהושע ב"ל כל הלכה שהיא רופפת בב"ד ואין אתה יודע מה טיבה צא וראה איך הצבור נוהגין: בתשובת הגאונים מצא מורי אב"י הע"זרי כתוב אם שחט והזיד ולא בירך או כיסה והזיד ולא בירך אסור לו לאכול ממנו אבל לאחרים מותר. והוא חייב מלקות. ואינו נראה בעיניו אלא נראה לו דגם לו מותר אך באיסורא קאים. וז"ל ה"ג ומן קמי' דשחיט צריך לברך על השחיטה והדר משחיט. וטבח דלא בריך ואשתלי ושחיט שרי למיכל מההוא בשרא. ש"מ מדלא כתב הכי אפי' לדידי' שרי. ותו דיכול עדיין לברך לאח' שחיטה. שכל מצוה שלא ברך עובר לעשייתה מברך לאחר עשייתה ודיו כדפרי' בברכות. ואמר בירוש' פ' הרואה ברכת שחיטה מאימתי מברך עליה ר' יוחנן אומר עובר לעשייתה ר' יוסי בר נהוראי אומר משישחוט שמא תתנבל בשחיטתה. מעתה משיבקר את הסימנין חזקת

בני מעים כושר. ר' בא בשם רבנן דתמן שחטה ואכלו זאבים בני מעיה כשירה שחזקת בני מעי' כושר וכו'. הרי אתה רואה דלר' יוסי בר נהוראי כך היא עיקר המצוה שישחוט ואח"כ יברך א"כ זה ששחט בלא ברכה אינה סברא שנחמיר עליו כולי האי לאסור לו הבשר. ונראה בעיני דע"כ ל"פ ר' יוחנן אלא שסובר שצריך להקדים ברכה לשחיטה אבל אי אשתלי ושחט מודה שמברך אח"כ ודיו. ומיכן דאי' דלא קיי"ל כמש"כ ר' אלדד הדני שחט בלא ברכה נבילה. ותדע שכמו כן כתב שחט בלא סודר נבילה. וכן נמצא כתוב בהלכות א"י דנשים לא ישחטו מפני שדעתן קלה ותנן להדיא שהשחיטה כשירה בנשים בפרק כל הפסולין ותו נראה בעיני דאפי' דחכם לא כתב אלא חומרא בעלמא. ונראה בעיני ע"כ ל"פ ר' יוחנן להקדים ברכה לשחיטה. אלא היכא דליכא ריעותא אבל היכא דאתייליד ריעותא הואיל ויכול לבדוק לאחר שחיטה ולברך מודה דלא אזלינן בתר חזקה אלא שוחט ובודק הריעותא ומברך. וכבר בא מעשה לפני רש"י זצ"ל ביונה אחת שנשבר אגף שלה והורה לשוחטו ולבודקו מפני שאינו יכול לבודקו מחיים וענהו השואל האיך יברך ברכה לבטלה ואמר כיון שמוציאו מידי נבילה. מעשה זו שמעתי ממורי רבינו יהודה בר יצחק. מיהו נראה בעיני שיש לו לשחוט בלא ברכה ואח"כ יבדוק ואם נמצאת כשירה יברך כדפי' ע"פ הירושלמי. ונראה בעיני דה"ט דבני נרבו"נא כששוחטים חיה אין מכסין את דמו עד שיבדוק אם טריפה היא אם לאו. שצריך לברך על מצות כיסוי הדם ותנן פ' כיסוי הדם השוחט ונמצא טריפה פטור מלכסות נמצא שבירך ברכה לבטלה. וע"כ בודק אם נמצאת כשירה מברך ומכסה ואם שכח וכסה בלא ברכה מברך אחר כך:

סימן שפח

מתני' כיסוי הדם נוהג בארץ ובח"ל בפני הבית ושלא בפני הבית בחולין אבל לא במוקדשין. פרש"י משום דבעי למתני בחולין אבל לא במוקדשין נקט לכללהו ומוקדשין חטאת העוף ועולת העוף. גמ' מוקדשים מ"ט לא אילימא מדר' זירא אמר רבא כו' עד מר בר רב אשי א"ק אשר יצוד ציד חיה או עוף עוף בחיה מה חי' אינו קודש אף עוף נמי אינו קודש. אי מה חיה שאין במינה קודש אף עוף נמי שאין במינו קודש אוציא תורין ובני יונה שיש במינן קודש לא בחיה מה חיה לא חלקת בה אף עוף נמי לא תחלוק בו. הקשה רבינו אליעזר ממיץ זצ"ל הואיל דכתיב כי יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל מעתה עוף וחיה טמאין ליבעי כיסוי דיאכל יהנה משמע כדפי' ר"ח. דיאכל דעשה נמי יהנה משמע כמו יאכל דלאו כמו ערלים לא יאכל. והכי מוכח פ"ק דכתובות גבי מוגמר דאך אשר יאכל לכל נפש דהיינו יהנה. והא ליכא למימר דא"כ לשתוק מלא יאכל דאצטריך למעוטי אסורי הנאה:

סימן שפט

מתני' נוהג בחי' ובעוף במזומן ושאינו מזומן ונוהג בכוי מפני שהוא ספק. פרש"י מזומן ושאינו מזומן משום דגבי שילוח הקן אצטריך למתני לקמן בשאינו מזומן אבל לא במזומן. מזומן דבר הגדל בבית. ולא הי' צריך לפרש כך. דת"ר אשר יצוד ציד חי' או עוף אין לי אלא יצוד ניצודין ועומדין כגון אווזין ותרנגולין מנין ת"ל אשד יצוד מ"מ אלמא דע"כ אצטריך למתני מזומן ושאינו מזומן הואיל ואצטריך מ"מ לרבוינהו מקרא:

סימן שצ

מתני' נוהג בכוי מפני שהוא ספק. ותנן במס' כלאים פ' כלאי הכרם שור בר מין בהמה ור' יוסי אומר מין חיה. ואמר בירושלמי האי פרקא תני שור עם שור הבר אינם כלאים דלא כר' יוסי דאמר כלאים. ואלין דמתרג' ותאו וזמר תור בר וראמנין כר' יוסי. פי' דאמר מין חיה וכלאים הוא. ותניא בתוספתא פ"ק דכלאים חמשה דברים נאמרו כשור הבר אסור משום אותו ואת בנו וחלבו אסור וקרב לגבי מזבח וחייב במתנות ונקח בכסף מעשר לזבחי שלמים אבל לא לכשר תאוה. והרי הוא כבהמה לב"ד ור' יוסי אומר זהו תאו האמור בתורה מותר משום אותו ואת בנו וחלבו מותר ופסול לגבי מזבח ופטור ממתנות ונקח בכסף מעשר לבשר תאוה אבל לא לזבחי שלמים והרי הוא כחיה לב"ד. וחכ"א תאו ברי' לעצמו שור הבר ברי' לעצמו. ופסקו הגאונים שמכסין את דמו וחלבו אסור וחייב משום אותו ואת בנו דהואיל ולא אפשט ספק בהמה ספק חיה הוא וכן הלכה ע"כ לשון הגאונים. ובפ' אותו ואת בנו פר"ח גבי שור הבר ורבותינו הגאוני' נמנו עליו שמכסין את דמו לאלתר הואיל ולא אפשיט וחלבו אסור משום ספק וכן הלכה עכ"ל. ואיני מבין דאמאי היה ספק אדרבה ודאי בהמה דמסתמ' הלכה כרבנן. או שמא שאני ר' יוסי אע"ג דיחידאה הוא קיי"ל דנמוקו עמו. ולענין ברכת כיסוי הדם דכוי ושור הבר לדברי הגאונים דמשוו להו ספק. השיב רבינו חננאל זצ"ל הא דאמר כוי אין שוחטין אותו בי"ט ואין מכסין את דמו הא בחול טרחין ומכסין כי מספקא לי' מי מברכין עלי' א"ד מספיק' לא מברכין עלי'. כך הראוני דאין מברכין עליו מספק עכ"ל. והרב רבי' שמואל בר נטרונאי זצ"ל כת' דמברכי' עלי' ומסתבר כוותי' דהא מברכין איום טוב שני דספק הוא. ופרק ב"מ שני אביי וודאי דבריהם בעי ברכה ספק דבריהם לא בעי ברכה. פי' כמו דמאי דלא בעי ברכה ולהכי מפריש ערום ולא בעי ברכה. ופריך לי' תלמודא מי"ט שני. ושני כי היכי דלא לזלזלו בי'. רבא אמר רוב ע"ה מעשרין הן. פי' ומשום כך א"צ ברכה. משמע רוצה לומר אבל ספק דבריהם בעי ברכה:

סימן שצא

מתני' ואין שוחטין אותו ביו"ט ואם שרטו אין מכסין את דמו. ותניא ר' יוסי אומר כוי אין שוחטין אותו בי"ט. ואם שחטו אין מכסין את דמו. ופ"ק דביצה פריך ליכסי' כדרב יהודה אמר רב דאמר ר"י אמר רב מכניס אדם קופתו מלאה עפר ועושה בה כל צרכו. ולטעמיך לכסי' בדקר נעוץ ובאפר כירה אלא דלית לי' [ה"נ דלית ליה] א"ה מאי איריא ספק אפי' ודאי נמי. ל"מ ודאי דלא לשחוט אלא אפי' ספק אימא משום שמחת י"ט לשחטי' וליכסיה קמ"ל כו' עד אמר רבא אפר כירה מוכן לודאי ואינו מוכן לספק [לספק] מ"ט לא דילמא עביד גומא ודאי נמי הא עביד גומא אלא כדר' אבא ה"נ כדר' אבא. אלא ספק היינו טעמא דילמא עביד כתישה ודאי נמי הא עביד כתישה. ודאי אתי עשה ודחי ל"ת. ופי' רבינו יב"א זצ"ל דמדפריך ספק מ"ט דילמא עביד גומא ולא שני הא דשרו ב"ה בדיעבד בדקר נעוץ או במכניס עפר היינו לודאי אבל לספק לא. ש"מ דגם בכוי מותר בדעבד אם שחטו מותר לכסות את דמו אם הי' לו דקר נעוץ בעפר תיחוח מערב י"ט או אם הכניס מלא קופתו עפר ויחד לה מקום מעי"ט. והאי דמסיק ספק היינו טעמא דלא דילמא עביד כתישה היינו לכתחלה שיש לירא שמא יבוא לידי זה א"נ אפי' דיעבד היכא שיש לירא שמא יש שם רגבים אבל היכא שאין שם רגבים בבירור מותר אפי' בכוי. ובמסקנא אלא אמר רבא אפר דעתו לודאי ואין דעתו לספק. ונראה (דהא) [דה"ה] במכניס עפר ובדקר נעוץ דוק' לודאי מהניא הזמנה ולא לספק וליתא לסבר' קמייתא שהי' מדמה בדיעבד ספק לודאי. ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא הכניס עפר לכסות בו צואה מותר לכסות בו דם צפור דם צפור אסו' לכסות בו צואה נהרבלאי אמרי אפי' הכניס עפר לכסו' בו דם צפור מותר לכסות בו צואה. אמרי במערבא פליגי בה רב יוסף בר חמא ור' זירא [ואמרי לה רבא בריה דרב יוסף בר חמא ור' זירא] חד אמר כוי הרי הוא כצואה וה"א אינו כצואה תסתיים דרבא הוא דאמ' כוי ה"ה כצואה דאמר רבא הכניס עפר לכסות בו צואה כולי. ונראה בעיני דהלכה כנהרבלאי דטלטול ביו"ט מדרבנן הוא ובשל סופרי' הלך אחר המקיל וקיי"ל כוי ה"ה כצואה והמכניס עפר לכסו' בו צואה מות' לכסו' בו דם צפור דכי היכי דכוי הוה ספק ה"נ צואה ספק אם תינוק יטיל לפניו רעי בי"ט והזמנת ספק מהניא לספק אחר. תני ר' חייא לא כוי בלבד אמרו אלא אפי' שחט בהמה והי' ונתערבו דמן זב"ז אסור לכסותו בי"ט א"ר יוסי בר אסיאן ל"ש אלא שא"י לכסותו בדקירה אחת. אבל יכול (לעשותו) [לכסותו] בדקירה אחת מותר. פשיטא מ"ד נגזיר דקירה אחת אטו שתי דקירות קמ"ל. פרש"י ואפי' באפר כירה. הלכך השוחט כוי ביו"ט בדיעבד בין שהכניס עפר וייחד לו מקום מעי"ט בין שהי' לו דקר נעוץ מעי"ט בקרקע

לחה בין שהי' לו אפר כירה אסור לכסות את דמו דמוכן לודאי לא הוה מוכן לספק אבל אם הכניס עפר לכסות בו צואה מותר לכסות בו דם כוי דאיהו נמי הוה ספיקא. והיכא ששחט בדמה וחיה ונתערבו דמן אסור לכסות אפי' באפר בידה אלא א"כ יכול לכסות את כל הדם בדקירה אחת ולקמן אפרש באיזה ענין נתערבו שחייבין בכיסוי:

סימן שצב

מתני' שאפר כירה מוכן הוא. גמ' מאן דכר שמי' אמר רבא ה"ק ואפר כירה מוכן הוא. א"ר יהודה אמר רב ל"ש אלא שהוסק מעי"ט אבל ביו"ט אסור ואם ראוי לצלות בו כיצד מותר. פרש"י ואיידי דחזי לאפוכי בי' [מידי לצלייתן] ביצה שקיל לי' נמי ומנח לי' על הדם. תנ"ה כשאמרו אפר כירה מוכן הוא לא אמרו אלא שהוסק מעי"ט אבל בי"ט אסור ואם ראוי לצלות בו ביצה מותר. הכניס עפר לגינתו ולחורבתו מותר לכסות בו. מספקא לריב"א אם אפי' לר"ש דלית לי' מוקצה אסור כשהוסק בי"ט דהא ר"ש מודה בעפר בעלמא שאסור לטלטלו בי"ט אם לא הוכן מעי"ט דהוי כמו אבן מאחר שלא הכינו. ואינו לא כלי ולא אוכל. א"ד אליבי' דר' יהודה קאמר רב הכי ורב לטעמי' דס"ל כר"י בפ' מי שהחשיך. אבל לר"ש מותר. דלא דמי לעפר דעלמא דאסור דהואיל דהאי הוה מוכן היום בשלא הוסק והשתא נמי חזי הוא לכסוי ומותר. ונראה שיש לנו לפרש דאפי' ר"ש מודה משום דקיי"ל כרב דהא בהא תניא כוותי'. פי' ריב"א דהא דאסר רב כשהוסק בי"ט היינו לכתחלה לסמוך עליו ולשחוט אבל אם שחט כבר מותר לכסות בו אע"ג דמוקצה הוא אפי' בדקר נעוץ דאין הכנה במחובר לקרקע ולא שרו בה בדיעבד. והא דשרי לכסו' בו (בשר) [דם] אם ראוי לצלו' בו ביצה אע"ג דאינו ראוי לגדל צמחים דהא שורף הוא מה שמניחין בתוכו ותנן כל שאינו מגדל צמחים אין מכסין בו. היינו שלעולם אינו ראוי אבל הכא אם אינו ראוי היום ראוי למחר כשיכבה: אמר רב יהודה אמר שמואל מכניס אדם מלא קופתו עפר ועושה בה כל צרכו. פרש"י מכניס אדם מלא קופתו עפר בסתם ונותנה במקום אחד ועושה בה כל צרכו דאמרי' בטל לה לגבי קרקע הבית איידי דזוטר. דרש מר זוטרא משמי' דמר זוטרא רבה והוא שייחד לה קרן זוית. פי' דהשתא מוכח מילתא דלצרכו קא בעי ובעפר תיהוה קאי שאינו מחוסר לא חפירה ולא כתישה. אלא זימון והכנה. הלכך מי שיש לו עפר תיחוח תלוש וצבור מעי"ט ויחד לו קרן זוית מותר לו לשחוט לכתחלה ביו"ט לכ"ע ולכסות בו את הדם מיהו צפור שנשחט אתמול אינו מכסה דמו היום כדרבא. ואם אין לו עפר תיחוח תלוש וצבור ויש לו דקר נעוץ בקרקע לחה ורכה או יש לו אפר כירה שהוסק בעי"ט ישחוט לכתחלה ואם הוסק בי"ט אסור

ואם ראוי לצלות בו ביצה מותר. ואם שחט בדעבד מכסה אפי' בהוסק ביו"ט. ואפי' אין ראוי לצלות בו ביצה כך פירש ריב"א זצ"ל:

סימן שצג

אמר ר' זירא השוחט צריך שיתן עפר למטה ועפר למעלה שנא' ושפך את דמו וכסהו בעפר עפר לא נאמר אלא בעפר מלמד שהשוחט צריך ליתן עפר למטה ועפר למעלה. פרש"י אם הקרקע קשה לא אקרי עפר תיחוח למטה. בעפר משמע שיהי' כולו נטמן בעפר. וכן קיי"ל פ"ק דביצה גמ' השוחט חי' ועוף רבה ורב יוסף תרווייהו אית להו להא דא"ר זירא אמר רב וה"נ מוכח הכא דבעי לאוקמ' למתני' כטעמי' דר' זירא. ואמ' פרק השוחט (רבה) [רבא] הוה בדיק להו גירא לר' יונה בר תחליפא ושחט בי' עופא בהדי דפרח ופריך והא בעי כיסוי וכ"ת דמכסי' לי' והא א"ר זירא אמר רב השוחט צריך שיתן עפר תיחוח למטה ועפר תיחוח למעלה ומשני דמזמין לה לעפרא דכולה פקתא. מדפריך מינה ושני לה דמזמין לה לעפר' דכול' פקתא ש"מ דהכי הלכת' וכן עמא דבר. ופירש"י עפר כל הבקעה הי' מסיע וכותש או שהי' עפר תיחוח (מזמין) [ומזמנו בפה] לכך. אע"ג דנקט לשון זה דמזמין לי' עפר לכולא פקתא אין לטעות ולומר דעפר תיחוח צריך שיזמין אותו ויהפוך בו לצורך שישחוט עליו דפשיטא דשוחט לתוך עפר תיחוח אע"פ שלא הזמינו לצורך כיסוי. והא דנקט דמזמין לי' עפר לכולא פקתא משום דסתם בקעה קרקע קשה היא ואין כח עפר תיחוח להכי הוצרך לכתישה בקעה או להזמין עפר תיחוח ממקום אחר. ואין מכסין בטיט דהיינו מתונתא כדמוכח בפ' אלו עוברין בההיא דיש חורש תלם אחר וחייבין עליה שמנה לאוין:

סימן שצד

מתני' במה מכסין ובמה אין מכסין מכסין בזבל הדק ובחול הדק ובסיד ובחרסית ובלבינה ובמגופה שכתשן. אבל אין מכסין לא בזבל הגס ולא בלבינה ולא במגופה שלא כתשן. פרש"י זצ"ל חרסית שחיקת חרסין. מגופה שעל פי החבית:

סימן שצה

מתני' לא יכפה עליו את הכלי. ת"ר וכסהו יכול יכסנו באבנים או יכפה עליו את הכלי ת"ל בעפר אין לי אלא עפר מנין לרבות חול הדק וזבל הדק ונעורת של פשתן דקה ונסורת של חרשין דקה ושחיקת אבנים (ושחיקת חרסין) וסיר וחרסית ולבינה ומגופה שכתשן ת"ל וכסהו יכול שאני מרבה את הזבל הגס ושחיקת כלי מתכות ולבינה ומגופ' שלא כתשן וסובין ומורסן ת"ל בעפר. ומה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו אחרי שריבה הכתוב ומיעט. מרבה אני את אלו שהן מין עפר ומוציא אני את אלו שאינן מין

עפר. ואימא וכסהו כלל בעפר פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט עפר אין מידי אחרינא לא אמר רב מרי משום דה"ל כלל הצריך לפרט וכל כלל הצריך לפרט אין דנין אותו בכלל ופרט. ה"ד חול הדק אמר רבב"ח א"ר יוחנן כל (דבר) שאין היוצר צריך לכתשו. איכא דמתני לה אסיפא. ה"ד חול הגס אמר רבב"ח א"ר יוחנן כל שהיוצר צריך לכתשו מאי בינייהו איכא בינייהו צריך ולא צריך דמפרך אפרוכי. פרש"י ללישנא קמא דאמר כל שאין היוצר צריך קרי חול הדק ומותר הא נמי בכלל א"צ הוא ותורת חול הדק עליו ומותר וללישנא בתרא דקרי חול הגס ואסור כל שצריך לכתשו. הא נמי בכלל שצריך הוא וחול הגס שמו ואסור. דמפרך פרוכי ביד עכ"ל. ופר"ח זצ"ל כיון דאתמר משמי' דר' יוחנן בתרתי לישני עבדינן לחומרא ובעינן דק שאין היוצר צריך לכתשו אבל צריך ולא צריך לא ואע"ג דאפריך אפרוכי עכ"ל:

סימן שצו

מתני' כלל אמר רשב"ג ב"ד שמגדל צמחים מכסין בו ושאינו מגדל צמחים אין מכסין בו. רשב"ג לא פליג את"ק אלא מפרש טעמי' דת"ק דכ"ד שמגדל צמחים עפר מעליא וכל שאין מגדל צמחים אין מכסין בו אא"כ נקרא עפר כמו זהב ואפר. דרש רב נחמן בר רב חסדא אין מכסין אלא בדבר שזורעים בו ומצמיח פרש"י למעוטי ארץ מליחה. אמר רבא בורכא כלומ' בורות הוא דבר זה א"ל רב נחמן מאי בורכת' אנא אמרית' ומהא מתנית' אמרית' ניהלי' דתניא הי' מהלך במדבר ואין לו עפר לכסות (שורף טליתו ומכסה) הי' מהלך בספינה ואין לו (שוחק דינר זהב ומכסה) בשלמא שורף טליתו ומכסה אשכחן אפר דקרי עפר. אלא דינר זהב מנ"ל דאקרי עפר אמר ר' זירא דכתי' ועפרות זהב לו אלמא מדקתני הי' מהלך במדבר ואין לו עפר ש"מ דבמדבר מליחה עסקי' דאינה מגדלת צמחים. ת"ר ב"ש אומרים אין מכסין אלא בעפר ובה"א מצינו אפר שנקרא עפר שנא' ולקחו לטמא מעפר שריפ' החטאת וב"ש עפר שריפה מקרי עפר סתמא לא אקרי. לשון גאונים הא דאמרי' שורף טליתו ומכסה ואמר בתר הכי שוחק דינר זהב ומכסה אי איכא גברא דחביב עלי' טליתו מן עופא או מן חיותא א"נ דלא שוויא דינר זהב ההיא עופא או ההיא היותא היכי לעביד תקינו לי' רבנן למשחט וממצי דמא בבגדא א"נ בסנדלא ומברך על כיסוי הדם וכד מטי לדוכתא דעפרא יסחא ההיא בגדא או ההיא סנדלא דמצי בה דמא במיא ומכסה בלא ברכה. והכי תקינו רבנן לענין כיסוי הדם בין במדבר בין בים ע"כ לשון הגאונים. וקשה יניח הדם בכלי או בסנדל עד שיגיע למחר למקום עפר ויכסנו דאמר (רבא) שחט צפור מעי"ט אין מכסין דמו בי"ט הא בחול מכסין למחר ותו דתניא בתוספתא פ' כיסוי הדם השוחט בספינה כיון שהגיע ליבשה אם הדם קיים חייב

לכסות. וי"ל דהבא משמע כשהדם לח בפנינו. אבל הכא דחיישינן שמא יתייבש הדם ולא יהי' ראוי לכיסוי דהכי משמע וכסהו בעפר שיכנס לתוך העפר ואם יבש אינו נכנס לתוך העפר. וקשה דאיך יברך על מצות כיסוי הדם דמאי שנא מגבבא דעמרא שכמו כן מוצה ונסחט בבגד ותניא בתוספתא פ' כיסוי הדם אין מכסין לא בתבן ולא בקש ולא בגבבא [ולא בעצם] ולא בנוצה ולא בכנפי יונה (ולא בשחולת) ולא (בגרוגרות) [בגרורות ולא בקצוצות] ולא בקמחין ולא בסלתות ולא יתן אבן ע"ג הדם ויכסהו. זה הכלל כל שהוא מין עפר ומצמיח מכסה בו. וי"ל דהתם מיירי כגון שאינו חוזר וסוחט הדם לחוץ אבל הכא מיירי שחוזר וסוחט ה"ל כיסוי מעליא וראוי לסמוך על רבותינו הגאונים. וז"ל גאון אחר לדברי האומר מכסין בשלג ומביאין ראי' ממש"כ כי לשלג יאמר הוה ארץ. טעות הוא בידם לפי שלמחר יתחמם השלג ויעשה מים ונמצא הדם מעורב במים ויבטל הכיסוי שלו אלא כיצד יעשה המהלך בדרך במקום השלג ונזדמנה לו חי' או עוף ושחט ואין לו במה לכסות ממצה את הדם בכלי וכשיגיע למקום עפר יכסה. וכן האומ' שמכסין בשחיקת ברזל ומביאין מפסוק זה ברזל מעפר יקח גם זה טעות גדול בידו משום דבעינן עפר ממש ולא ברזל הנקח מן העפר כי גם זה נמצא פסוק אחר שחולק עליו ארץ אשר אבני' ברזל ותניא בהדיא אין מכסין לא באבנים כו' ע"כ לשון גאון. תנא הוסיפו עליהן השחור והכחול ונקרת פסילין. וי"א אף הזרנוך. פירש"י השחור פחמין כתושין נקרת פסילין עפר שמנקרין מן הריחיים. הזורניך. אורפימנ"ט ע"כ רש"י ובלשון יון קורין לו סרניכ"י. ויש שפותרין דהיינו עפר שמחזיק את הצביעה שקורין בלשון לע"ז אלימ"ו. וגם יש פותרין השחור עפר של צבעין הנקר' בלע"ז אינדוקי. ובלשון יון נקרא לולאקי:

סימן שצז

מתני' השוחט את הטריפה וכן השוחט ונמצאת טריפה השוחט לעכו"ם השוחט חולין בפנים וקדשים בחוץ חי' ועוף הנסקלין. ר' מאיר מחייב וחכמים פוטרין. השוחט ונתנבלה בידו דנוחר והמעקר פטור מלכסות. אמר ר' חייא [בר אבא] אמר ר' יוחנן ראה ר' דבריו של ר' מאיר באותו ואת בנו ושנאן בלשון חכמים דבריו של ר' שמעון בכיסוי הדם ושנאן בלשון חכמים. ופר" וכיון ששנה ר' דבריהם בלשון חכמים ש"מ דפסק ר' הלכה כר' מאיר באותו ואת בנו והלכה כר' שמעון בכיסוי הדם:

סימן שצח

מתני' חש"ו ששחטו ואחרים רואים אותן חייבין לכסות פרש"י אותם אחרים חייבים לכסות כדתנן שחט ולא כיסה וראהו אחר חייב לכסות. בינן לבין עצמן פטור מלכסות וכן לענין אותו ואת בנו ששחטו ואחרים רואים אותן אסור לשחוט אחריהם בינו לבין

עצמו ר' מאיר מתיר לשחוט אחריהם וחכמים אוסרין ומודים חכמים שאם שחט שאינו סופג את הארבעים. ואמרי' בגמ' דחכמים אריש נמי פליגי דאפי' בינו לבין עצמו חייבין לכסות ואמ' הורה ר' כר' מאיר והורה ר' כרבנן הי מנייהו דאחרייתא ת"ש כו' עד שלח ר' אלעזר לגולה הורה ר' כר' מאיר ופריך כרבנן נמי הורה אלא לאו ש"מ היא אחרייתא ש"מ. ולמדנו שהלכה כר' מאיר. תניא בתוספתא פ' כיסוי הדם השוחט לרפואה לאכילת עכו"ם לאכילת כלבים חייב לכסות. השוחט [ונתנבלה בידו הנוחר והמעקר] פטור מלכסות. השוחט בשבת וביוה"כ אע"ג שמתחייב בנפשו כיון שחשכה אם הדם קיים חייב לכסות. השוחט בספינה כיון שהגיע ליבשה אם הדם קיים חייב לכסות אע"פ שאמרו לא ישחוט אדם בספינה אא"כ הי' לו עפר מוכן. השוחט וצריך לדם לא ישחוט כדרך השוחטין אלא כיצד הוא עושה או נוחרו או מולקו [השוחט] והקדיש חייב לכסות מפני שמצות כיסוי קדמה להקדש:

סימן שצט

מתני' שחט ולא כיסה וראהו אחר חייב לכסות. ת"ר ושפך וכסה מי ששפך יכסה. מעשה באחד ששחט ובא חבירו וכסה וחייבו רבן גמליאל ליתן עשרה זהובים. פי' מורי הרב רבינו יהודה חסיד זצוק"ל שהברכה שוה עשרה זהובים שנא' ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם ותימה דמה לשון הוא זה ה"ל למכתב וישם הנזם על אפה כדלקמן ואשים הנזם על אפה והצמידים על ידיה. אלא לומר לך שלא לשם מתנה נתכוין אלא אמר העבד בלבו זאת גרמה שאני עתיד לברך את השם כדכתי' ויאמר ברוך ה' אלהי אדוני אברהם. הלכך יש לי ליתן לה עשרה זהובים שכך קבלתי מאדוני אברהם שהברכה שוה עשרה זהובים. ותדע דלקמן כתי' ואשם הנזם על אפה חסר י' להודיעך שאותה השימה לא היתה לשם מתנה אלא לפרעון הברכה. ד"א ואשם חסר י' שלא יתכן שאדם ישים בידו שום חפץ על פני אשה ועוד ואשם חסר י' ויהי' אשם להודיעך הנוגע בפני אשה באשם. ועור מביא שהברכה שוה י' זהובים מהכתו' שוחט השור מכה איש זובח השה עורף כלב מעלה מנחה דם חזיר מזכיר לבונה מברך און. פי' במקום שחיטת השור מכה איש וכן כולם עד במקום אזכרת לבונה מברך און הא אם לא ברך (מברך) און שפיר עביד. אלמא שהברכה שקולה כהזכרת קטורת וכתי' בפ' נשא כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת למה עשרה אלא כיון שהקטורת חשובה וברכה שוה עשרה זהב גם כף שהוא צריך קטורת צריך שיהא בו עשרה זהב כך קבלתי מפיו של הקדוש. והא דחייבו ר"ג עשרה זהובים ולא שיתן לו תרנגולת אחרת לשחוט ולכסות את דמה מפני שאין תשלומין לחסרון המצוה כדא' מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל

להמנות זה שחביריו נמנו לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהם ואם איתא ימנה עם חבורה אחרת לצורך מצוה אחרת אלא ש"מ שכל מצוה שחסר מה שיעשה עתה מצוה אחרת אינה עולה לו בעבור מצוה ראשונה. וכן הדין נותן שאפי' עשה ראשונה חייב בשניה. וגבי שומר אבידה אתמר רבה אמר ש"ח ורב יוסף אמר ש"ש דקא משתכר בפרוטה דלא מבעי' לי' ליתן לענים בשעה שעוסק באבידה דהעוסק במצוה פטור מן המצוה. והשתא מאי שכירתו [הא] בעי למיתב לעני אחר שיזדמן לו אלא הואיל שבאותה שעה (אפשר) [מיפטר] קרי' לי' שומר שכר והאי דבעי ליתן לעני אחר היינו מצוה אחרת ואינה עולה לו בעבור מה שחסר מצוה ראשונה שלא נתן פרוטה לעני ראשון. הלכך לא הי' מועיל אם הי' נותן לו תרנגולת אחרת לשחוט ולכסות. וכבר הי' מעשה באחד שנתנו לו ילד למוהלו והקדימו אחר וברך ומל אותו. יש שרצו לדון שיתן לו תינוק אחר למולו וליתן כדפרי'. והשיב ר"ת שאינו חייב לו כלום. לפי שמלתא דלא שכיחא היא ולית בה חסרון כיס ולא עבדינן שליחותייהו ולא דיינינן לי' בבבל כדא' פ' החובל וכת' אי תפס מפקי' מניה. והא דאמ' ספ"ק דב"ק ופ' אלו נערו' השתא דאמור רבנן פלגא נזקא קנסא האי כלבא דאכיל אמרי ושונרא דאכל תרנגולא [רברבי] משונה היא ולא מגבי' לי' בבבל ואי תפס לא מפקינן מני' אומר ר"ת דהיינו כגון שתפס את הכלב או שונרא דאכלו דאלת"ה נפיק מני' חורבא דאם אחד יבייש את חבירו הלה יתפוס כל אשר לו שוב לא יחזיר לו כלום כיון דלא דיינינן לי'. מיהו הא לא משמע הכי דכל כי האי שתפס דיינינן א"נ משמתינן להו עד שירצו לדון כאן כדפרי' בפ"ק דסנהדרין. והיכא ששליח צבור קרא לראובן לקרות בתורה והקדימו שמעון. פר"ת וכן ריב"א דאין לו עליו כלום. שכולנו חייבין לקרות בתירה ומשום שקראו שליח צבור לא זכה בברכה יותר מאחריני:

סימן ת

מתני' כסהו ונתגלה פטור מלכסות. כסהו הרוח חייב לכסות. פירשה רבב"ח א"ר יוחנן כגון שחזר ונתגלה לפי שאין דיחוי אצל מצות. והא דתניא השוחט ונבלע דם בקרקע חייב לכסות אוקמה ר' זירא כשרישומו ניכר אבל אין רישומו ניכר וכש"כ שנתכסה פטור מלכסות. ופרש"י דכי אמרי' דיחוי בפסול קרבן הוא דאמרינן:

סימן תא

מתני' דם שנתערב במים אם יש בו מראית דם חייב לכסות נתערב ביין רואין אותו כאלו הוא מים. פרש"י ואם הי' מראה דם ניכר במים כשיעור הזה חייב לכסות. נתערב בדם הבהמה או בדם החי' רואין אותו כאלו הוא מים. ר' יהודה אומר אין דם מבטל דם. פרש"י בדם החי'. בדם היקז של חי'. אין דם מבטל דם ואפי' אין מראית דם ניכרת במים

כמות דם בהמה זו אין דם החיה בטל דקסבר מין במינו לא בטל. ואמר בגמ' לא שנא נפל דם במים או מים בדם לעולם אם יש בו מראית דם חייב לכסות כו' ולא אמרי' ראשון ראשון בטל לפי שאין דיחוי אצל מצות [תניא אידך ושפך וכסה במה ששפך יכסה שלא יהיו מצות בזויות עליו]. ופי' ר"ח דהא דאמרי' אבוהון דכולהון דם הכא עיקרו:

סימן תב

מתני' דם הניתז ושעל הסכין חייב לכסות אמר ר' יהודה אימתי בזמן שאין שם דם אלא הוא אבל אם יש שם דם שלא הוא פטור מלכסות. ת"ר דמו וכסהו מלמד שכל דמו חייב לכסות מיכן אמרו דם הניתז וכו' כמו במתניתין. ותניא אידך דם הניתז ושעל אגפיים חייב לכסות. פי' אגפיים כותלי בית השחיטה כמו אגפי המים. אמר רשב"ג בד"א בזמן שלא כיסה דם הנפש אבל כיסה דם הנפש פטור מלכסות במאי קמפלגי רבנן סברי דמו כל דמו ר' יהודה סבר דמו [ואפי'] מקצת דמו. רשב"ג סבר דמו המיוחד. ופרש"י ושלש מחלוקת בדבר רבנן סברי כולה בעי כיסוי ולר"י אפי' דם הנפש לא בעי כיסוי אלא במקצתו כדקתני דם הניתז פטור מלכסו' ואפי' דם הנפש ובלבד שיהא שם דם אחר ולרשב"ג דם הנפש כולה בעי כיסוי עכ"ל. ופר"ח דהלכתא כתנא דידן וכדפרשה ר' יהודה דקיי"ל כ"מ ששנה ר' יהודה אימתי ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים ואפי' ר' יוחנן לא חלק אלא בכמה כו' אבל באימתי מודה דא"ר יוחנן אימתי לפרש ובמה לחלוק. וזה אימתי הוא ודברי הכל מפרש דברי חכמים הלכך הלכתא כוותי' ולא כרשב"ג עכ"ל. וכן פסק ר"ת וכן רבינו יצחק אלפס וכן עמא דבר שאין מכסין דם הנתז ושעל הסכין היכא שיש דם שלא הוא ועיקר פלוגתייהו דריב"ל ור' יוחנן ס"פ חלון בעירובין ורב חסדא נמי פליג התם על ריב"ל בבמה אבל באימתי מודה. מיהו בפרק זה בורר מוכח דרמי בר חמא סבר דאימתי לחלוק וליכא למיחש דיחידאה הוא:

סימן תג

בפרשת אחרי מות כתיב ואיש איש מבני ישראל ומן הגר וגו' ותניא בת"כ ישראל אלו ישראל דגר אלו הגרים הגר לרבות את נשי גרים בתוכם לרבות את הנשים ואת עבדים משוחררים א"כ למה נאמר איש איש לפי שנאמר אשר יצוד. ירש ולקח וניתן לו במתנה מנין ת"ל אשר יצוד. אין לי אלא הצד הנצודין כגון אווזין ותרנגולין מנין ת"ל ציד מ"מ אם כן למה נאמר יצוד לימדה תורה דרך ארץ שלא יהא אדם אוכל בשר אלא בהזמנה זאת. ונראה בעיני דמרבה נשים ונשי גדים אינו אלא אסמכתא בעלמא דפשיטא דמ"ש מכל התורה כולה דהשוה הכתוב אשה לאיש:

סימן תד

ירושלמי פ' הרואה המכסה את הדם צריך לברך על כיסוי הדם (בעפר נתקלקלה השחיטה פטור מלכסות מן הדא דתנינן השוחט ונתנבלה בידו הנוחר והמעקר פטור מלכסות):

סליק הלכות כיסוי הדם

סימן תה

אלו טריפות בבהמה נקובת הוושט. פרש"י כל נקב במשהו. ולא מטרף עד דאנקיב לבית חללו אע"ג דלא תני לבית חללו כ"א בלב התם אצטריך למתני דמהו דתימא הואיל שהוא עב והמכה גדולה לא אצטריך לבית חללו קמ"ל. אבל בוושט שהוא דק פשיטא דלא מתסר עד דאנקיב לבית חללו. אמר (רבא) שתי עורות יש לו לוושט החיצון אדום והפנימי לבן ניקב זה בלא זה כשר. ל"ל למימר החיצון אדום והפנימי לבן דאי חליף טריפה. פי' רבינו שלמה דאי חליף הוה כל חד כנטול ממקומו ד"א אי חליף שאם נתחלף הפנימי לאדמומית טריפה דאיכא למימר מחמת ארס בא דם אבל אם שניהם לבנים כשירה הורה המור"ה ששו"ן עכ"ל. ויש פירושי' שאין כתוב זה בהם ואיני יודע אם הסופר דילג. ומורי רבי' יהודה ב"ר יצחק זצ"ל כתב בתוספותיו שפי' לפני מורי רבי' יצחק זצ"ל דאי חליף טריפה שהלבן נהפך לאדמימות מחמת דרוסה והאדום נהפך ללבן מחמת הרקבון סופן לינקב עכ"ל. ומשמע אבל אם היו שניהם לבנים שאין לחוש לדרוסה כשרה כדברי רבינו ששון זצ"ל. אבעי' להו נקבו שניהם זה שלא כנגד זה מהו (ת"ש ד)אמר מר זוטרא משמי' דר"פ בוושט בשר בקורקבן פסול מתקיף לה רב אשי אדרבה ושט דאכלה בי' ופעיא בי' רווחא וגמדא לה ופשטא לי' זמנין דמהנדזין בהדי אהדדי קורקבן דמינח נייח כדקאי קאי. א"ל רב אחא ברי' דרב יוסף לרב אשי הכי אמרי' משמי' דמר זוטרא דאמר לה משמי' דר"פ (הלכת') כוותיך והכי א"ר נחמן לעיל ניקב זה בלא זה כשר. הלכך הכי קיי"ל בוושט פסול בקורקבן בשר היכא דניקבו שניהם זה שלא כנגד זה ואצ"ל שאם נקב הקורקבן והכיס שלו קיים דהיינו הקליפה הפנימית דכשר. ודוקא שניקב ע"י חולי ולא נמצא שם מחט דאי על ידי מחט ודאי הוה טריפה דיש לחוש דדרך הוושט נכנסה וניקבתו כך פי' מורי רבי' יהודה זצ"ל. וכן כתבו רבותינו [ואפי' אם] בחלל הגוף נמצא המחט טריפה. וקורקבן שנמצא בו מחט וניקב הכיס ולא ניקב הקורקבן כשרה אפי' למ"ד ישב לה קוץ בוושט חוששין שמא הבריא דמאן דחייש לספק דרוסה נראה דחייש לשמא הבריא. הכא גבי קורקבן לא חיישינן שמא הבריא. דוושט קל להבריא לפי שהוא דק אבל הקורקבן עב הוא ואין חוששין שמא

הבריא. ותדע דאלו במחט שנמצא בעובי בית הכוסות מצד אחד כשירה ול"ח שמא הבריא. וכן נמי מחט שנמצא בריאה כיון דריאה קמן ולא מנקבה כשירה ה"ט לפי שהם עבים ולא דמי לוושט. ועוד יש טעם אחר דגבי וושט ודאי חיישינן שמא הבריא ומה שאין ניכר בחוץ ה"ט דאיירי דפעיא בי' חוזר המחט לאחוריו דגמרא לי' וחוזר לאחוריו אבל במחט הנמצא בעובי הכוסות וכן בקורקבן למה הי' חוזר לאחוריו אדרבה האוכלין והמשקין דוחקין אותו לחוץ ואין מחזירין אותו לאחוריו. כתוב בתשובו' מעשה בא לפני ר' בקורקבן תרנגולת שניקב והוסר ממנה ונתערבה אותה התרנגולת טריפה בכשירות והביאום לפני ר' והביאו גם הקורקבנין ורמינהו לשומן שבקרקבנין אל שומן התרנגולת של מקום חבור הקרקבנין ואידמי לגמרי והכשיר ר' את התרנגולו' אחרות ע"י כן עכ"ל התשובה. ויש לפרש שהנקב הי' שלא במקום השומן דאי במקום השומן הא קיי"ל לקמן דחלב טהור סותם לכ"ע ובקרקבן של תרנגולת ליכא חלב טמא אלא כולו טהור הלכך ניקב הקרקבן וגם הכיס והשומן סותמן כשירה: ואמר (רבא) [רבה] קרום שעלה מחמת מכה בוושט אינו קרום. פרש"י אינו קרום אם נקב ונסתם אפי' עלתה בו סתימה עבה אינה מתקיימת כדאמרי' ביבמות בכרות שפכה נקב פסול נסתם בשר וזהו פסול שחוזר להכשירו. זהו למעוטי מאי למעוטי קרום שעלה מחמת מכה בריאה שאינו קרום דכל נקובי דטריפות לא מהניא להו סתימה דסלקא בהו לאחר זמן ול"ד לריאה שניקבה ודופן סותמתה ולסתימת כבד במרה ולסתימת יריכיים בחלחולת דלקמן דההיא סתימה מעיקרא היא עכ"ל. ואמר (רבא) [רבה] וושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא מבפנים למאי נפקא מינה לספק דרוסה לפי שהעור חיצון אדום ואין טיפת דם ניכרת בו. ואיכא למיחש לספק דרוסה וה"ה לספק נקובה כדפי' רבינו שלמה לעיל ולפי שאין בקיאין בבדיק' זו לא הארכתי בזו השמועה אלא כל בן עוף דאתי לקמאי כי ממסמס קועי' דמא אני מטריפו ואוסרת אמר עולא ישב לו קוץ בושט אין חוששין שמא הבריא. פי' רבינו שלמה כגון שאכלה קוצים ונתחב לתוך הוושט ואינו ניכר נקב מבחוץ וקורט דם (אינו) [אין בו] בפנים. אין חוששין שמא נקב הי' והבריא והוה לי' קרום שעלה מחמת מכה בוושט ואינו קרום. ואני שמעתי והבריא לשון נקב כמו וברא אותם בחרבותם עכ"ל אלמא קסבר אין חוששין לספק דרוס' כההיא דלקמן דפליגי בה רב ושמואל ולקמן אמר אמימר הל' חוששין לספק דרוסה א"ל רב אשי לאמימר הא דרב מאי א"ל לא שמיע לי כלו' לא ס"ל אי בעית אימא הדר בי' רב לגבי' דשמואל. הלכך הכי קיימ' לן דחיישי' לספק דרוסה וטריפה וה"מ שישב לו קוץ ונתחב לתוך הוושט דחיישי' שמא הבריא אבל נמצא קוץ כוושט ואורכו של קוץ לרחבו של וושט ולא ראינו שנתחב לתוכו אלא כך מונח

כשירה וכש"כ אורכו של קוץ לאורכו של וושט כדאמ' יתיב ההוא מרבנן קמיה דרב כהנא ויתיב וקאמר נמצא אתמר אבל ישב חיישינן אמר להו רב כהנא לא תציתו לי' ישב אתמר אבל נמצא לא אצטריך לי' לעולא מ"ט דכולהו עיזי ברייתא הרועות באפר וביערים קוצי אכלין וקיי"ל כרב בהנא. אתמר תורבץ הוושט דהיינו מקום דיבוקו בלחי רב אמר במשהו. אם נקב שם ושמואל אמר ברובו רב אמר במשהו מקום שחיטה הוא אם שחט שם כשירה הלכך דינו כוושט וכי גמירי דגרמה בקנה הוא דגמירי אבל בושט לא שייכא הגרמה ושמואל אמר ברובו לאו מקום שחיטה הוא. איזהו תורבץ הוושט אמר (מרימר אמר) [מרי בר] מר עוקבא אמר שמואל כל שחותכו ומרחיב זהו תורבץ הוושט. ומרחיב. פי' רש"י נפתח פי הקנה כמין פי אמתחת והאי מרחיב לאו אחתך קאי אלא אעגול פי חלל הוושט. חותכו ועומד במקומו שהוושט רך הוא וכשחותכין אותו אינו מרחיב אבל לצד הראש מתקשה וזהו וושט עצמו. אמר רב פפי מר לא אמר הכי ומנו רב ביבי בר אביי [אלא] כל שחותכו ועומד במקומו זהו תורבץ הוושט והיכי דמי וושט עצמו כל שחותכו וכוויץ. וקס"ד השתא דבין למר ובין למר הא בהא תליא בכל היכא דמקום שחיטה ברובו. ואמרי' ההוא תורא דהוה להו לבני (מר) [רב] עוקבא אתחילו בי' שחיטה בתורבץ הוושט וגמ' בי' שחיט' בוושט עצמו אמר רבא רמינא עלי' חומרי' דרב וחומרי' דשמואל וטרפינא לי' כו' עד אמר רב טבות כולא כרב עבדא דכי אתא רמי בר יחזקאל אמר לא תציתו להני כללי דכייל יהודה אחי משמי' דרב הכי אמר רב וושט עצמו נתנו בו חכמים שיעור מדקאמר נתנו בו חכמים שיעור מכלל דתורבץ הוושט לאו מקום שחיטה היא ולא תליא הא בהא ואיכא הגרמה בוושט ואפ"ה קאמר במשהו (ושמא דלרב נמי תורבץ הוושט) והכי קיי"ל דרב ושמואל הלכתא כרב באיסורי. ותו דעבד רבא עובדא כוותי' דכולא כרב עבדי: אמר רב נחמן אמר שמואל תורבץ הוושט שניטל כולו מלחי כשר ותנא תונא ניטל לחי התחתון כשר מתקיף לה רב פפא והא איכא עיקור סימנים ולר"פ קשיא מתני'. בשלמא מתני' לר"פ ל"ק הא דאעקור אעקורי. סימנים שנעקרו מן הלחי ומן הבשר והא דאיגום איגומי מעילוי סימנין שנגמם מלחי ומן הבשר שמוטל על הסימנין בין הלחי דלאו עיקור הוא שהסימנין מעורין בבשר. אלא לשמואל קשיא דלדידיה איכא עיקור סימנין דקאמר תורבץ הוושט שניטל דמשמע שהוושט לבדו ניתק ונתלש מן הבשר. לא תימא ניטל כולו אלא אימא ניטל רובו (והאמ' שמואל ברובו ל"ק התם דאנקוב אנקובי הבא דאקפל אקפולי שנקלף מעל הבשר). והא אמר רבב"ח אמר שמואל סימנין שנדלדלו ברובן טריפה אמר רב (ששת) [שישא] ברי' דרב אידי התם

דאפרוק אפרוקי. בדבר הנעקר בכח שנעקר כאן מעט וכאן מעט עד רובו ואותו מיעוט המחובר אינו ביחד מחובר הלכך לאו חבור הוא דלא הדר בריא:

סימן תו

מתני' ופסוקת הגרגרת תנא כמה פסוקת הגרגרת ברובה מאי רובה רב אמר ברוב עובי'. פי' רבינו שלמה יש אומרים עובי רוב הדופן ואע"ג שלא הגיע לחלל ושיבוש הוא דא"כ חמור הקנה מן הוושט דאלו הוושט ניקב עוד החיצון והפנימי לא נקב כשר עד שינקב לחלל. רוב עובי' כלו' כי משערי' רובא ברוב עובי' משערינן ועובי הקנה היינו מן העור ולצוואר דאלו מן הראש ולחזה הוי אורך ולרוחב היינו רוחב הקנה ולעובי הצוואר קרי נמי עובי הקנה ובשיעור זה נמדד עובי התנוך וקודם שיגיע לחצי חלל הוי רוב עוביו עם הדפנות והחלל מפני שדופן הקנה עב מלמעלה ולצד הצוואר אינו אלא קרום דק וסתם כשנפסק הקנה מלמעלה למטה הוא נפסק ומהני עובי התנוך לאשלומי לרובא ובמיעוט התחתון הוי חצי חלל או רובו: רוב החלל. אינה טריפה עד שיפסוק רוב החלל ועובי התנוך אינו משלים לרובו. ואמרי לה ברוב חללה. אליבא דרב פליגי אמוראי. ההוא פסוקת הגרגרת דאתיא לקמי' דרב סבר רב למבדקה ברוב עובי' א"ל רב כהנא ורב אסי לרב למדתנו רבי' ברוב חללה שדריה רב לקמי' דרבב"ח ובדקה ברוב חללה ואכשרה וזבין מני' בתליסר אסתרי פשיטי כשרא. והיכי עביד רבי והתניא חכם שטימא אין חבירו רשאי לטהר אסר אין חבירו רשאי להתיר שאני הכא דרב לא אסר ולא מידי דכי הוה בעי למבדקי' לא שבקוהו תלמידי'. הלכך קיי"ל כרב כהנא ורב אסי וכרבה בב"ח ולא מטרפה עד דאיכא רוב חללה דמעשה עדיף ותו דרב לא אסר ולא מידי. ופרכי' ארבב"ח והיכי זבין מההיא בשרא והא איכא חשדא שיאמרו משום דשרי' נהלי' מוזיל גבי' ותניא דן את הדין. על השדה או על טלית בין זה לזה. וכן העדים שהעידו על השדה או על הטלית כו' כולן רשאין ליקח ממנו אותו חפץ. אבל אמרו חכמים הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו. שלא יאמרו בשביל כך זיבהו לזה שיתננה לו בזול. ה"מ דמזבן בשומא אבל הכא מתקלא מוכח. הלכך האידנא נמי כגון בעירינו בווינא שמוכרין את הבשר קבר"טו וחצי קבר"טו ורביע קבאר"טו היינו כמו מתקלא ושרי למזבן מינה לת"ח וליכא חשדא אע"פ שהתירה ואפי' היכא שמוכרין בשומא שרי לת"ח למימר תן לי מזאת הבהמה ואוכל ממנה כדי לברר ולחזק הוראתו מה שהורה והתיר כההיא דספ"ק דביצה ירושלמי יצחק דהכא שאל לר' יוחנן מהו משחיק קונדיטין ביומא טבא א"ל שרי יצחק עטושיא שאל לרשב"ל מהו משחיק קונדיטין ביומא טבא א"ל שרי והב לי ואנא שתי. ולא מסתבר לי לפרש דהב לי בדמים קאמר. מיהו י"ל דדבר מיעוט קאמר ליתן לו טעימה בעלמא שבעבור זה

לא הי' מתיר לו וליכא חשדא. וקשה לי האיך החזנים לוקחים טבחיא הא איכא חשדא שבשביל טבחייא הוא מכשיר. ניקב הקנה למטה מן החזה נידון כריאה בנקב משהו ולא כגרגרת ברוב. ת"ר איזהו חזה. לגבי חזה ושוק של שלמים הניתן לכהנים. הרואה את פני הקרקע למטה עד הכרס. אינו משבר מן הצלעות בגובה הצדדין כלום אלא מן השומן התחתון כמו שהוא מתפרש בחסחוס שבראשי הצלעות ולמעלה עד הצוואר וחותך שתי צלעות הקטנות העליונות עמו אילך ואילך מבין שתי דפנות אחת מיכן ואחת מיכן וזהו חזה שניתן לכהנים. ופר"ח שני צלעות מיכן ושתים מיכן:

סימן תז

מתני' ניקב קרום של מוח רב ושמואל ולוי דאמרי קרמא עלאה. המחובר לגלגולת מבפנים. ואע"ג דלא אנקיב תתאה. קרום הרך שהמוח מונח בתוכו. ואמרי לה קרמא תתאה א"ר שמואל בר נחמני (א"ר יונתן) וסימנך חייתא דמנח בה מוחא. חייתא. שק כמו חייתא דקיטרא שהמוח מונח בו והיינו קרום התחתון. כתב בה"ג כללו של דבר מוח אם לקה פסול בין שקרום העליון קיים ובין שקרום התחתון קיים ע"כ. ופיר"ח אם נמצאת תולעת בקדירה של מוח והמוח קיים והקרום התחתון אין בו רושם ולא קורט דם כשירה משמע שסובר כמ"ד קרמא תתאה וטוב להחמיר כדברי ה"ג ולטרוף בשניהם איזה שינקוב העליון בלא תחתון או התחתון בלא עליון טרפי' לי'. מעשה בא ליד מורי רבי' אב"י העזר"י זצ"ל שנמצא בתוך הקרום של מוח מים וחסר המוח קצת במקום המים כשיעור המקום שמונחים בו מים והי' המוח מקיף המים סביב סביב שלא היו מגולין כלל והכשיר. ושוב מעשה בא לידו שהיו המים מונחים בתוך שלפוחי' קטנה והיתה השלפוחית מונחת במוח והי' מקיפה המוח ולא היתה מגולה כלל אצל הגלגולת ואצל הקרום של מוח וגם זה הכשיר ושוב בדק בה"ג וראה שהתיר בענין זה שכתבתי. וכתב שכיון שהמוח מקיפו הדר בריא. אבל כשאין המוח מקיפו סביב שמגולה השלפוחית אצל הקרום והגלגולת אפי' מקצתה או שהיא מונחת בין הגלגולת (למוח) טריפה דלא הדרא בריא. והביא מורי רבי' אב"י העזר"י ראי' לדבריהם מדפריך לקמן בשמעתין מההוא גברא דטרי' לרישי' ואמר נתמזמז מוחי' דדין בדין חוט השדרה שנתמזמז ונתמסמס ונתמרך. ש"מ דחד דינא אית להו וכי היכא דהתם טריפה במוח דחוט השדרה המרבה ה"נ מוח של ראש: אמר ריב"ל משום בר קפרא מוח שבקדרה דהיינו בגלגולת עד שלא התחיל לצאת מן הקדירה לעשות חוט [נידון במוח. בנקב משהו. התחיל למשוך. לצאת מן הקדרה לצד החוט. נדון כחוט] השדרה. בפסיקת הרוב. מהיכן מתחיל למשך א"ר יצחק בר נחמני לדידי מיפרשא לי' מני' דריב"ל כמין שני

פולין יש מונחין על פי הקדרה מן הפולין ולפנים כלפנים ולחוץ כלחוץ ופולין עצמן איני יודע ומסתברא כלפנים. ר' ירמי' בדק כעופא ואשכח כמין שני פולין מונחין ע"פ הקדרה ודוקא בעוף הוי כמין שני פולין אבל בבהמה הם גדולים יותר מפולין:

סימן תח

מתני' נקב הלב לבית חללו בעי ר' זירא לבית חלל גדול דהיינו חלל האמצעי תנן. או לבית חלל קטן. כי הרבה חללים יש לו סביב וסמפון גדול עד האמצעי. מאי תיבעי' לי' מי לא תנן ר' שמעון אומר עד שתנקב לבית הסמפונות ואמר רבא בר תחליפא א"ר (אבא בר ירמי') [ירמי' בר אבא] עד שתנקב לבית הסמפון הגדול ה"נ עד שתנקב לבית חלל גדול. הכי השתא התם לבית הסמפונות קתני דוכתא דשפכי כולי' סמפוני הכא לבית חללו קתני מה לי חלל [גדול מ"ל חלל] קטן אלא לא שנא וטריפה. קנה הלב רב אמר במשהו אם ניקב ושמואל אמר ברובו הי ניהו קנה הלב אמר (רבא) [רבה] בר רב יצחק אמר רב חלב שע"ג דפנות ופרכינן ע"ג דפנות ס"ד ומאי חיותא תלי' ביה אלא חלב שע"ג דופני הריאה. קנה שומן שיורד בין שתי ערוגות הריאה ודבוק בשדרה ומחובר (לחלב) [לחלל] הלב פי' רבינו שלמה בדק מורינו ששון בקנה הלב ומצא בו נקבי' קטנים ודנתי לפניו כדקיי"ל כרב באיסורי וקאמר רב במשהו וחזר ובדק בשאר ריאות ומצאן נקובות כענין זה ושאל לטבחי' ואמרו לו דהיינו רביתייהו והללו נקבים דרכן להיות בכל ריאות שבעול' וא"ל מה טעם הואיל וחלב כשר חופהו. וכי קאמר רב במשהו שלא במקום חלב כש' קאמר. דוקא חלב בשר חופה את הנקב דכשירה הא חלב אסור חופהו טריפה עכ"ל. אמר אמימר משמי' דר"נ תלתי קני הוה. לאחר שהקנ' נכנס לחזה מתפצל לג' חד פריש [לליכא וחד פריש] לריאה. ומתחלק בתוכה והן הן סמפונות דריאה. וחד פריש לכבדא. דריאה בי ריאה. בנקב משהו. דכבדא כי כבדא. עד שינטל כדתנן גבי כבד ולא נשתייר הימנו כלום. דליכא פליגי. מר בר חייא מתני איפכא דכבדא כי ריאה דריאה כי כבדא דליכא פליגי. פי' רבינו שלמה וכלישנא קמא מסתברא דהא קם לי' ר' יוחנן כוותי' דאמר לעיל ניקב הקנה למטה מן החזה נידון בריאה. כתב רבינו תם זצ"ל הואיל ולא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר אזלינן לחומרא. חדא דמוכח ר' יוחנן בלישנ' קמא היינו לגבי ריאה כי ריאה ותו מדר' יוחנן נשמע דאפי' דכבדא כי ריאה מדקאמר ניקב הקנה למטה מן החזה נידון כריאה מדלא נתן בו שיעור למטה. וכן הלכה דבין בריאה בין בכבד בין בלב נקיבתם דקנים הללו במשהו ונדונים בריאה בחומרי דאמימר ודמר בר חייא ודר' יוחנן. גם רבינו חננאל פסק בשלשתן נקיבתן במשהו ועיקר עכ"ל ר"ת זצ"ל. ראיתי שהביאו לפני מורי אב"י העזר"י שהי' שומן הלב דבוק מאוד ואדוק בו הרבה בכח

וחתך בסכין השומן מן הלב במקום שהי' דבוק ולא ראה על הלב מבחוץ שום ריעותא במקום שהיה דבוק ואח"כ חתך במקום שהי' דבוק עד החלל וראה בעובי (החלל) [הלב] ולא בחללו קצת דם שנצרר ואסר ושאלתי את פיו אם לא הי' מוצא אותו קורט דם מה הי' עושה ואמר לי שאז הי' כשר:

סימן תט

מתני' נשברה השדרה ונפסק החוט שלה. חדא היא וטריפות דידה משום חוט הוא. ונשברה השדרה דקתני אורחא דמלתא נקט דפסיקת חוט ע"י שבירת שררה היא. ת"ר חוט השדרה שנפסק ברובו טריפה דברי רבי ר' יעקב אומר אפי' נקב. הורה רבי בר' יעקב שבא מעשה לידו והורה להחמיר ולא סמך על דבריו. אמר רב הונא אין הלכה כר' יעקב. אלא כרבי קיי"ל דלא מטריף עד שיפסוק רובו. מאי רובו רב אמר רוב עורו. כי העור מחזיקו וכיון שנפסק העור סוף המוח ליפרד. ואמרי לה רוב מוחו שנפסק ונפרד המוח מבפנים אע"פ שהעור כולו קיים טריפה. מ"ד רוב מוחו כש"כ רוב עורו מ"ד רוב עורו רוב מוחו מאי ת"ש דאמר ניולי אמר רב הונא רוב שאמרו רוב עורו מוח זה אינו מעלה ואינו מוריד ר' נתן בר אבין הוד יתיב קמי' דרב בדק ברוב עורו וקא בדיק ברוב מוחו א"ל כל זמן שרוב עורו קיים מוח זה אינו מעלה ואינו מוריד וכן הלכה. אמר רבב"ח אמר ריב"ל חוט השדרה שנתמרך. שנתרככה ונעשה המוח במים בתוך הקרום ונשפך מראשו לסופו ומסופו לראשו ואם היו נוקבין אותו היה יוצא דרך הנקב פסול. נתמסמס שאינו יכול לעמוד מפני שנעשה צלול אבל לא כ"כ שיהא נשפך בקיתון של מים אבל כשאוחזין אותו ומניח מקצתו למעלה מידו הוא נכפף ונופל פסול. בעי ר' ירמי' אוחזו ואינו יכול לעמוד מפני כבדו. שהוא עב וכבד אבל לא נתרכך מוחו מבפנים מאי. חולי הוא או לא. תיקו. וכל תיקו דאיסורא לחומרא. בי רב אמרי נתמסמס פסול נתמזמז שנתרוקן המוח מקצתו מאליו כשר. עד היכן חוט השררה. כחו להיות הבהמה טריפה בפסיקתו. אמר רב יהודה אמר שמואל עד בין הפרשות. כי החוט יוצא מן המוח ע"פ כל השררה והאליה עד סוף כל הזנב. עד בין הפרשות עד מקום שהו' מתפרש ומתפצל לפיצולים כנגד הירבים בעופא ר' ינאי אמר עד למטה מכנפיו הוה כח חוט השדרה דילי' ורשב"ל אמר עד כנגד בין אגפיים ותו לא. מעשה בא לפני רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל שנפסק חוט השדרה של עוף ונסתפק מהו למטה מן האגפיים אם קורין אגפיים מקום שהכנף מחובר לעוף אבל למטה משם כשר או שמא כל מה שכנגד הכנף שאינו מחובר שם לגוף העוף אלא נכפל ויושב שם כל שהוא נגד אגפיים. ומה שלמטה מזה

דוקא הוא כשר שהוא למטה מן אגפיים ולא רצה להתיר אותו עוף שנפסק למטה מכנגד חיבור הכנף לגוף ולמדתי מזה המעשה דהלכה כר' ינאי:

סימן תי

מתני' ניטלה הכבד ולא נשתייר הימנה כלום הא נשתייר הימנה כלום ואע"ג דלא הוה כזית כשירה. והתנן לקמן ואלו כשירות נשתייר הימנה כזית. אמר רב (חייא) [יוסף] ל"ק הא ר' חייא והא ר' שמעון ב"ר ר' חייא זריק לי' ר' שמעון בר רבי מטביל בי' וסימנך עשירים מקמצין. ולעיל ריש פרקין אמר ר' יצחק בר יוסף א"ר יוחנן הלכה כדברי האומר בכזית וכן קיימא לן. ההוא פולמסא. דהיינו חיל השלטון. דאתא לפומבדיתא ערקו רבה ורב יוסף פגע בהו ר' זירא אמר להו ערוקאי גמירו מינאי הא מילתא כזית שאמרו. דבעינן שישתייר מן הכבד להכשיר. במקום מרה. כנגד אותו מקום שהמרה תלוי' בו. ולא במקום שהיא מחובר' לכבד. רב אדא בר אהבה אמר במקום שהיא חיה כלו' במקום שהיא (מתראה) [מעורה]. היינו במקום שהמרה מחוברת לכבד. ופירשו הגאונים בה"ג שומן יש סביב המרה וכשהכבד חסר עד מקום חבורה של מרה בא אותו שומן ומתרפא למקום החתיכות כאן וכאן כך פי' רבנא ששון זצ"ל. אמר רב פפא הלכך בעינן כזית במקום מרה ובעינן כזית במקום שהיא חי'. בעי ר' ירמי' כזית מתלקט. ולא במקום א' אלא כחצי זית כאן וחצי זית כאן מהו כמין רצועה מהו בעי רב אשי כזית מרודד מהו תיקו. בעי מיני' ר' זריקא מר' זירא נדלדלה הכבד. שעקורה במקומות הרבה. ומעורה בטרפשהון. כאן מעט וכאן מעט וכולה קיימת מהו א"ל (עירוד) [דלדול] זה איני יודע מה הוא מאן דאמר במקום מרה הא איכא ומ"ד במקום שהיא חיה הא איכא שהרי כולה קיימת:

סימן תיא

מתני' הריאה שניקבה רב ושמואל ורב אסי דאמרי קרמא עלאה ואמרי לה קרמא תתאה אמר רב יוסף בר מניומי אר"נ וסימנך כיתונא דוורדא דמנח בי' ריאה. דרב נחמן סביר' לי' כלישנא בתרא דלא הוה טריפה עד דמנקיב קרמא תתאה דתרי קדומי אית לה לריאה החיצון לבן כשנופחין אותו והפנימי אדום ואמר רב נחמן וסימנך של תחתון כיתונא דוורדא דמתנה בה ריאה כמלבוש אדום שהריאה מונחת בו. וכן הלכה כרב נחמן דאע"ג דאנקיב עלאה לא מטריף עד דאנקיב תתאה כדמסיק סתמא דתלמודא. פשיטא אי עלאה אנקיב תתאה לא אנקיב תתאה מגין תתאה אנקיב עלאה לא אנקיב מאי מגין או לא מגין פליגי בה רב אהא ורבינא חד אמר מגין וה"א לא מגין והלכתא מגין. הלכך לא מטרפא עד דאנקיבו שניהם [ואם נקבו שניהם] זה שלא כנגד זה נראה דטריפה דהואיל דריאה

שואבת כל מיני משקה ומשמעת קול גמרא לי' ופשטא לי'. אמר רבא האי ריאה דאגליד. שניטל קרום העליון והופשט. כאהינא סומקא. שנשארה בקרום התחתון והיא נראית כתמרה אדומה. כשירה. אמר רב יוסף האי ריאה דאוושא. כשנופחין אותה משמעת קול כאלו רוח יוצא ממנה. אי ידעי' [מהיכא] אוושא מותבינן עלה גילא או דוקא או גדפא אי מבצבצא ההיא דוקא מחמת הנפיחה בידוע ששם נקב שהרוח יוצא משם וטריפה משום ריאה שניקבה. ואי לא ידעי' מהיכא אוושא. כי פעמים שאינו יכול להבחין לשמיעת האוזן מהיכן קול זה נשמע. מייתינן משכילתא. פי' כלי דמיא פשורי. ומותבינן לכולה ריאה בתוכה שכל מקום שיהא בו נקב יבצבצו המים. בחמימי לא דמיכווצי והנקב נסתם. ואין זה בדיקה יפה. בקרירי לא דמיטרשי לה. מקשין אותה כאבן ואם אין שם נקב בקרום העליון ויש נקב בתחתון מתקרע העליון מחמת שהוא קלוש ומים הקרים מותחין אותו כשמתקשה. אלא מותבינן לי' בפשורי ונפחינן לה אי (מבדבקא) [מבצבצא] שיבצבצו המים טריפה. ואי לא כשרה תתאה אנקיב. והרוח יוצא מבפנים דרך הנקב ואינו יכול לצאת חוץ מפני קרום העליון שמגין ונכנס הרוח לכין שני הקרומין לפיכך הוא משמיע קול וכשירה. אמר רבא ריאה שהאדימה מקצתה כשירה כולה פסולה. א"ל רבינא לרבא מקצתה טעמא מאי דהדרא בריא כולה נמי הדרא ברי'. פי' רבינו שלמה בין כולה בין מקצתה כשירה כדאמר לקמן אדומה כשירה כר' נתן. ורבינו חננאל זצ"ל פי' דבכל ענין טריפה. לפי דבריו יש לפרש ההיא דר' נתן במתלבנת ע"י נפיחה. וכי דאי גוונא כתוב בהלכות טריפות של רבי' גרשם זצ"ל. מיהו בפי' רבי' שלמה משמע טפי דבכל ענין כשירה ואפי' באינה מתלבנת ע"י נפיחה דהכי משמע לישנא מדפריך. מ"ש מקצתה דהדרא בריא כו' משמע שמחזר אחר הכשר. וכן ה"ג ורבינו יצחק אלפס זצ"ל מכשירין וכן הי' מורה רבינו אליעזר ב"ר נתן זצ"ל. אמר רבא ריאה שיבשה מקצתה טריפה ה"ד אמר ר"פ משמי' דרבא כדי שתהא נפרכת בצפורן. כתוב בהלכות גדולות אונה דריאה דיבשה קצת ואינה נפרכת בצפורן מניחין אותה במים וממשמשא בידא אי הדרא בריא כשירה או יתן אותן מים לתוך הקנה אולי תחזור לקדמותה וכשירה כשתחזור. אמר רבא האי ריאה דאסיק גילדא גילדא. פי' קליפות כעין מכות אש אוכמי אוכמי. שחורות. חזותא חזותא. פי' גוונים גוונים. פי' רבינו שלמה ודוקא הנך גוונים דלא מטרפא בהו כגון אדומה וירוקה והנך דלקמן בהלכות עכ"ל. מעשה בא לפני רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל שהיתה הריאה בהרות בהרות שחורות בדיו ושאל לרבינו תם זצ"ל והכשירה כי אומר דהא דאמרי' לקמן כדיותא טריפה היינו שהריאה כולה או רובה דמיא לדיותא אבל בבהרות שחורות כיון שאין שם רוב לא מטרפה בהכי. ומה

שמפרש בה"ג אוכמי אוכמי דהיינו דמיא לכוחלא כדלקמן דמכשירין בהו וכן פי' רבינו דהיינו בגוונים דמכשירין לקמן. אומר ר"ת דהיינו דוקא דרובה הוה ככוחלא אבל אי (הבהמות) [הבהרות] כדיו כיון שאין שם רוב כשיר' ורבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל הביא ראי' לדברי ר"ת זצ"ל מדאמ' לקמן גבי נפלה לאור ונחמרו בני מעיה אם ירוקין פסולין. ואמר בגמרא שיעור ירוקתן בשיעור נקובתן מה נקובתן במשהו אף ירוקתן במשהו. ומדלא מפרש הבא דדמיא לדיותא הוה במשהו כשיעור נקובה ש"מ דהכי היא. ודן לפניו מורי רבינו יהודה בר יצחק דהא דאצטריכו לפרושי דהוה ההוא טריפות בכלל נקובה. דקתני נמי התם ניקבו הדקין אבל הכא כיון דהוי טעמא משום דסופן לנקוב לא ה"ל לפרושי דהא פשיטא דהוה במשהו ולא הודה לו רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל ואמר לו כי אין לסמוך על זו התשובה דאשינויי דחיקא כי האי לא סמכינן: אמר אמימר משמי' דרבא אין מקיפין בבועי. פי' רבינו שלמה (אע"ג דאלו אינקבה ריאה דמקיפין ה"מ שלא במקום בועי עצמו ולא) בועה שניקבה בריאה היכא דלא ממשמשא ידא דטבחא דליכא למתלי בטבחא ואין ידוע אם קודם שחיטה או לאחר שחיטה אין מביאין בועה להקיף ולקרב ולנוקבה ולראות אם מראה הנקבים שוין כדאמרי' לקמן בפרקין מקיפין בריאה. דה"מ ריאה אבל כיון שנעשית בה בועה אין מראה ניכר בה שעשוי להשתנות כל שעה ושמא מרא' אחר הוה לה ונשתנה. לשון מקיפין מקרבין זה לזה כמו אין מקיפין שתי חביות במס' ביצה עכ"ל. ואמר לקמן אינקב לה היכא דמשמשא ידא דטבחא תלינן או לא תלינן רב אחא ברי' דרבא אמר תלינן מר זוטרא ברי' דרב מרי אמר לא תלינן והלכתא תלינן. ופי' רבינו שלמה היכא דמשמשא ידא דטבחא אני שמעתי במיצר החזה שמתוך הדחק היה קורעת הריאה בצפורנה וכמדומה אני בכל מקום שיודע שיכול לתלות כגון נקב העשוי בסכין או שתלשה מלמעלה בחזקה ואחר כך נמצא שם נקב עכ"ל: אמר רבא הני תרתי בועי דסמיכי להדדי לית להו בדיקותא חדא ומתחזיא בתרתי מייתינן סילווא ומברזינן לה אי שפכן להדדי חדא היא וכשירה ואי לא תרתי נינהו וטריפה. פי' רבי' שלמה קים לי' לרבא דאינן סמוכות אלא מחמת הנקב שהי' בריאה והעלה הנקב בועות הללו סביביו. ואם אחת היא ונראה כמין סדק באמצעיתה ודומה לשנים בזעינן באחת מצרה. ורבי' יצחק בר שמואל פי' לפי שסופן לינקב אע"פ שלא הי' שם נקב ומיירי שאין בין שתיהן כלל מן הריאה אלא הכל לקוי מפני הבועא. אבל לפי' רבינו שלמה זצ"ל יכול להיות שיש מן הריאה בין שתי בועות ואפ"ה יכול להיות שבאו שם מחמת נקב וטריפה. וצריך לנו לדעת איזה שיעור של הפסק יהי' בין שתיהן (שלא נאמר) [שנאמ'] להיות שבאו שם מחמת נקב וטריפה ואיזה שיעור של הפסק יהי' שלא נאמר שבאו מחמת נקב

וכשירה. ובהלכות טריפות של רבינו גרשום זצ"ל כתב דאם יש ביניהם כחוט השיער של ריאה אפ"ה טריפה משמע שסובר אבל אם יש שם שני חוטין כשירה דאז ודאי אין לתלות בנקב. וכתב מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל הוא הנקרא שירליאון דוקא בועי דמלאין מוגלא אבל צמחין קשין אפילו סמוכין כשירה וכן פי' רבינו שמואל זצ"ל. תרתי בועי כמו פורח אבעבעות שקורין קמטוד"א בלע"ז. אבל צמחי דשכיחין שקורין בני אדם בועות לאו בועות נינהו אלא צמחין ואין לחוש אי סמיכי אהדדי וכן נראה לרבינו יעב"ץ זצ"ל דאותן שלנו זימנין סגיאין חזינן דלא שפכי אהדדי ומכשרינן. כתב בה"ג האי בועא בשיפולי ריאה טריפה. פי' בסוף הריאה בסוף האונות או בסוף האומות ומפרשי' הטעם דכל יתר בנטול דמי ולא נהירא לרבי' יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דמאי שנא מבאמצע הריאה דמכשרינן אי חשיב לי' יתר בסוף הריאה ה"נ באמצע. ורבינו תם הי' רוצה לתלות הטעם משום דהוי כתרתי בועי דסמיכי. וגם זה אינו נראה לרבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דאי שפכי אהדדי כשירה. ויש ליתן טעם בדבר דהואיל דקיימא בסוף האומה או בסוף האונה סופה ליפסק ולינקב. וכבר הי' מעשה וטרפוה רבינו מאיר ור"ת זצ"ל הואיל ונפק מפומא דה"ג וכתב מורי רבי' יהודה ב"ר יצחק זצ"ל דכן אנו נוהגין וכן פסק רבינו גרשם דבועא בשיפולי ריאה טריפה ואי מהדר לי' הודרנ' [בשרא] כשרה. ורבינו שמואל בן חפני זצ"ל מכשיר בשיפולי ריאה מיהו רוב קהלות נוהגים לאיסור וכן הלכה. אמר רבא הני תרתי אוני דריאה דסמיכי להדדי לית להו בדיקה לאכשורי ה"מ דקיימי שלא בסדרן אבל קיימא כסדרן היינו רביתייהו וכשירה. פי' רבי' שלמה לית להו בדיקותא שהסירכא זו מחמת הנקב באה שמתוך שהריאה זו שואבת כל מיני משקין ומשקה נעשה עב בתוכה כמין גליר"א דהיינו לובן של ביצה ויוצא דרך הנקב מעט מעט ונקפה ונעשה קרום. כך מצאתי בתשובות הגאונים ואע"פ שהוא סותם הנקב ואין מוציא הרוח הא אמרי' קרום שעלה מחמת מכה בריאה אינו קרום שסופו לינקב. שלא כסדרן כגון שתים החיצונות נדבקו בסירכא ממעל לאמצעית או מתחתי' אבל כסדרן היינו רביתייהו וזו מגינה ע"ז והדרא בריא שמתוך ששוכבות זע"ז אין מתפרקות והקרום הולך וחזק אבל כשרן שלא כסדרן זו הולכת לכאן וזו הולכת לכאן והקרום מתפרק ונסתר וכן הלכה דליכא דפליג עלי' עד כאן לשונו. והקשה רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל בכסדרן אמאי כשירה הואיל שהסירכה מחמת נקב היא באה כדפי' רש"י. וגם בתשובות רבינו יוסף טוב עלם זצ"ל כתב דסירכה מחמת נקב היא באה א"כ אמאי כשירה היא נהי דאונה זו אינה מושכת לכאן וזו אינה מושכת לכאן ואין הקרום מתפרק מהרה כ"כ. מ"מ לא יהא אלא קרום שעלה מחמת מכה בריאה דאפי' במקום שאין סביבה שום דבר ואין הקרום דבוק בשום

מקום אחר אלא סותם את הנקב אמרי' דאינו קרום מפני שסופו לינקב. ה"נ סירכא שבאה כסדרן אמאי כשירה. ואם היינו מפרשים דכסדרן כשרה היינו במקום שסמוכות זו לזו ונוגעות ממש האונות זל"ז דהשתא לא הוי סתימת הנקב ממש מן הקרום אלא האונה סותמת ומגינה על נקב שבחבירתה והסירכא מקיימת חיבור האונו' ביחד אז הוה אתי שפיר. אבל משמע דבכסדרן כשירה. היינו אף במקו' שאין נוגעות זב"ז אלא שיש סירכא מזו לזו דהא דומיא דשלא כסדרן דהיינו שיש קרום מודבק מזו לזו ויש הפסק בין זו לזו משמ' דה"נ הוי כסידרן וכשירה אע"פ שאין נוגעות זל"ז. דהא לא משמ' כלל לפרושי שאפי' כסדרן במקום שאין נוגעות זל"ז מקרי שלא כסדרן. וגם אין לפרש כסדרן היינו רביתייהו שכן גדולם והסירכא באה להם בלא נקב יותר מבשאר מקומות דהא לא משמע הכי. ועוד דפי' ר"ח רביתייהו דהיינו מרביצם כמו רביעיתייהו. הלכך מפרש רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דאף בריאה שלימה שאינה נקובה כלל רגילות סירכא לבוא מחמת ששואבות כל מיני משקין. ולכך בתרי אוני שלא כסדרן מתוך שזו הולכת לכאן וזו הולכת לכאן והסירכא מתפרקת והוי כאלו הריאה נקובה כיון שסופה לינקב ואין סירכא זו מועלת לסתום כיון דהוי שלא כסדרן עומדת להתפרק ועומדת להנקב ואע"ג דעדיין לא נתפרקה טריפה אבל כסדרן כשירה שאין הסירכא עומדת כלל להתפרק וגם שלא מחמת הנקב עלתה וכשירה כיון שאין סופה להתפרק אבל ודאי קרום שעלה מחמת מכה בריאה אינו קרום וכ"מ שעלתה הסירכא מחמת מכה בריאה טריפה דאותה סירכא עומדת לינקב דקרום שעלה מחמת מכה בריאה אינה קרום שאינו מתקיים אפי' בעצמו שאינו דבוק במקום אחר שיהא עומד להתפרק וליפסק ע"י כן. מיהו נראה שכך האמת כדפי' רבינו שלמה שאין סירכא בלא נקב כמו שרבותינו הקדמוני' תופסים מתוך הקבלה שאע"פ שהקרוב שעלה מחמת מכה בריאה אינו כלום אפי' כשאינו סרוך בשום מקום הסירכ' חזקה היא יותר מקרום שאינו סרוך. ולפיכך כשהיא סרוכה במקום שאינה עומדת ליפסק סותמת ומגינה יותר מקרום שאינו סרוך בשום מקום וכיון שהי' כאן נקב ודאי אין להתיר אא"כ יודע בבדיקה שנסתם הנקב לגמרי ובדקינן לה בנפיחה ומותבינן עלה דוקא אי מבצבצא טריפה א"נ בפשורי אבל בלא כלום בלא דוקא ופשורי לא מסתבר לבדוק בנפיחה גרידא ואי לא אוושא כלל תהא כשירה כיון דר' נחמי' דהוה מצריך בדיקות' הוה בדיק לה בפשורי. ומשמע דאפי' לא אוושא כלל ריאה בנפיחה מצריך פשורי. הלכך צריך ליזהר כשיש תרי אוני דסריכי להדדי לדופן במקום רביתי' וצריך לבדוק שלא יצא הרוח כך כתב מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל. מיהו לשון (ה"ג) [הלכות טריפות] של רבינו גרשם זצ"ל משמע דלא מצריך לה בפשורי. לשון רבינו יצחק

בר שמואל זצ"ל וכן כת' בערוך בשם פר"ח שלא כסדרן קבלה רב מפי רב אפי' (כסדרן) [סריכי] תרי אוני באמצע ועיקרן מפרקי מהדרי טריפה וכש"כ אם דבוקות זו ע"ג זו או הראשונה עם השלישית ודאי טריפה. ורבותינו הגאונים כתבו כיון דחדא סריכא על חבירתה היא (מבצבצא ורביעתא) [מרביצה ומרבעתא] לא אכפת לן בההיא סירכ' דהיינו רביתייהו ומש"כ בשם הגאונים לא נתברר לו אם הם הלוקים עליו ולהתיר אפי' מפרקי מעיקרן או שמא לא באו [אלא] לומר שבאותו ענין שמותרות זו בצד זו היינו כי לא מפרקי מעיקרן מותרות כמו כן בסרוכות זו ע"ג זו וסוברים אפכא מקבלת פר"ח שהוא אוסר כשהן דבוקות זו ע"ג זו בשביל שחילוק של פירוק מעיקרן אינו בהלכה וחילוק זו אצל זו וזו ע"ג זו מפורש קצת בה דעל גבייהו נקראי' שלא כסדרן יותר משאם היו סרוכות זו אצל זו ומפרקי מעיקרן. על סברת הגאונים שכשדבוקות זו אצל זו לא מפרקי מעיקרן מותרות וכשסרוכות זו בצד זו ומפרקי מעיקרן אסורות ותהי' סברתן איפכא מפר"ח. או שמא אין להפך סברתן זה מזה אלא אמפורקות מעיקרן שלפר"ח כשסרוכות זו בצד זו עלה קאמר דכש"כ שסרוכות זו ע"ג זו ומפורקות מעיקרא שאסור הוא. והגאונים אומרים שאפי' סרוכות זו ע"ג זו מותר אע"ג דמפרקי מעיקרא וכש"כ זו בצד זו. מיהו מסתבר דלגמרי חולקין על קבלתו משום תימה על אות' קבלה דפר"ח. כי בהלכות טריפות של רבינו גרשם זצ"ל ובה"ג של רב יהודאי גאון זצ"ל וכן בדרב אלפס זצ"ל לא נמצא חילוק בין מיפרקן מעיקרא ללא מיפרקן. וגם מרבותי לא שמעתי מעולם וכל העולם ראיתי נוהגין היתר בדבר. וגם שמעתי שבארץ אשכנז אוכלים אותה אפילו מפרקי מהדדי מעיקרן. גם בהלכה לא מצינו חילוק בין מיפרקי מעיקרן. וגם בתשובות הגאונים שכתוב בהם ותרתי אוני דסריכי אהדדי בחוטא כסידרן ולא סמיכי לא צריכי למפרקינן אלא בדקינן להו בנפיחה בלא פירוק אי מבצבצא טריפה ואי לא מבצבצא כשירה ומשמע מפרקי מעיקרא דקאמר דסריכי בחוטי ואפ"ה מכשיר עכ"ל. פי' רבינו שלמה ואונא הסרוכה באומא והיא אצלה מעשה בא לידי ושאלתי את פי מורי רבינו יעקב בר יקר הלוי והתירה לי לאכול. ויש שאוסר והוא אמר לי טעמו וטעמם האוסרין אומ' הרי נקב יש ולא מצינו שהותר אלא באוני כדאמר רבא אבל כסדרן היינו רביתייהו אבל דאומי לא קאמר וטעמא דאוני מפני שעומדין במיצר החזה ומתחממת והדר' בריא ותדע שהרי בריאה הסמוכה לדופן באוני כשירה ובאומה טריפה כדלקמן. וטעם מורי לא מצינו אומא בתלמוד ורבא לא אמר טעמא בשביל חום דהא בכל הריאה אמרו לעיל דלא ישליט בה אדרא ורבא פי' טעמא משום דהיינו רביתייהו כלומר כך הם גדולות זו עם זו ואין מתפרקות זו מזו הלכך ל"ש אוני ול"ש אומי. ורבא דנקט אוני משום דעיקר

מלתא דאורי לן דמשו' שלא כסדרן טריפה אע"ג דאי הוה אוני סריכי בדופן הויא כשירה כדאמר לקמן. אשמעינן רבא דהתם היינו טעמא כיון שחלל צר והן שוכבות תמיד אצל הדופן ואין מתפרקות אבל שלא כסדרן מתפרקות הן שהרי אמצעית מפרקתן ולא תימא דוחק הדופן מעמידה שלא יתפרקו זו מזו. אבל באונא ואומה שלא כסדרן לא אצטריך לן לאורויי דכיון דברוחב החלל עומדות מי יחזיק בה שלא יתפרק. וסייג מצאתי לדבריו בתשובות הגאונים ונכרים דברי אמת עכ"ל. וכן רבינו גרשון זצ"ל ורבינו ששון זצ"ל ורבינו שמואל זצ"ל ורבינו יצחק ב"ר יהודה זצ"ל וגם רב שלום גאון זצ"ל כולם מכשירים אונא באימא וגם במגנצא ובפולנית נוהגים להיתר כדבריהם. ורבינו תם זצ"ל כתב בספר הישר כל המתיר אונא באומא אינו אלא טועה ומאכיל טריפות לישראל דהאי דאמר תרתי אוני דסריכן להדדי לית להו בדיקותא לאכשורי ומדקדק רבינו שלמה בתשובה אחת כי טעו הראשונים במה שאמרו דוקא תרי אוני אבל אונא באומא לא דהא אומא אינה שמה אלא אונה ובשביל שוטים שקראוה אומא לא נפסיד שם אונתינו. הא ליתא שהראשונים יפה דיקדקו ולא מטעם ששמה אומא אלא מטעם ששמה ריאה והאי דקרו לה אומה כמו אימא רבתי דאמר גבי שניות מתוך שכולם יונקות משם. וראי' לדברי מדאמר בסמוך אמר רבא חמשה אוני אית לה לריאה תלתא מימינא ואב באת לדקדק לקרות הגדולות אונא א"כ שבעה אית לה לריאה אלא ע"כ הריאה היא אומא רבתי ולא אונא. דפירושא דאוני כמו אוזן קטנה והקטנה ביותר קראוהו עינוניתא דוורדא כלומ' אוזן קטנה מאוד אבל האומה גדולה והיא ריאה לא נקראת אוזן אלא ריאה וכינוי שם קראוה קדמונים להיות מורים בה הלכה להדיוטות. וכי שרו רבנן תרתי אוני כסדרן היינו דוקא באוני דהיינו רביתייהו הכי אבל אומה הריאה לא התירו. לא מקרי רביתייהו אלא גבי אוני ועיקר דברי רבא לא בא להתיר אלא לאסור דהא קאמ' לית להו בדיקות' לאכשורי. אבל התלמוד העמידה שלא כסדרן [אבל כסדרן] היינו רביתייהו ומאי דשרא שרא. ומאי דלא שרו הוה כשאר נקובי דריאה. וכן מורו בי מדרשא תשובת הגאונים וה"ג ותשובת הרב ר' משה והוא נזכר בערוך עם שאר הגאונים. וכן נוהגים לאסור בכל מקום חוץ מאותן מקומות שפשט היתר רבינו שלמה וכל רבותיו של רבינו שלמה ז"ל שווין בדבר חוץ מרבו הזקן שפילפל כן מדעתו. ומצינו באבות העולם שלא עמדו על שמועתם גם לא עמדו אלו אלא השיבום בפניהם ע"כ. וכן נוהגין בכל צרפת ובגרמיי"שא לאסור בדבריו. וכן רבינו אליעזר הגדול זצ"ל ומר רב יוסף גאון זצ"ל ורבינו יב"א זצ"ל כולם אוסרים. פי' רבינו אב"י העז"רי זצ"ל שאם נסרכו האונות זו בזו כסדרן או אונא באומא לדברי המכשירים אונא באומא. או נדבקו והעלתה צמחים נמי במקום הסירכא

דכשירה מידי דהוה אריאה שניקבה ודופן סותמתה דכשירה אפי' העלתה צמחים משום שהמקום צר במקום רבית' ואין הצמחים מעכבים הסתימה להפריד סתימת הדופן ה"נ הכא מקום רבית' הוא וסותמים זה את זה כסדרן אפי' יש צמחים ומעשה בא לידו והכשיר: כתב רבינו שלמה ועינוניתא כל היכא דסריכא טריפה דכולהו גבי דידה שלא כסדרן הן: אמר רבא חמשה אוני אית לה לריאה אפה כלפי גברא תלתא מימינא. דבהמה והיא לימין דטבח כשהיא תלוי' ברגלי' ובני מעי' כלפי הטבח. ותרתי משמאלא אי חסיר או יתיר או חליף טריפה ולית הלכתא כוותיה ביתרת. ההיא יתירת' דאתאי לקמי' (דרב אחא בר יעקב) הוה יתיב רב אחא (בר ביבי) ארשא אמר לי' רב אחא לטבח כשיצא מן הבית מאי אמר לך אמר לי' אכשרה ניהלי' א"ל רב אחא לטבח הדר עייליה קמי' דילמא לא עיין בה שפיר דסבירא לי' לרב אחא הא דרבא. א"ל זיל ואימא לי' למאן דיתיב אדשא לית הלכתא כוותי' דרבא ביתרת. וה"מ דיתרת כשירה כגון דקיימא בדרא דאוני אבל ביני ביני כגון מלמטה לערוגה בעינוניתא דוורדא (או) [שהיא] בין שתי הערוגות מלמטה או באמצע האומה על גבה שלא כסדר חיתוכי דאוני טריפה. ההיא ביני ביני דאתאי לקמי' דרב אשי סבר רב אשי למטרפה א"ל (רבא) [רב הונא מר] ברי' דרב אויא לרב אשי כל הני חיווי ברייתי' הרועות באפר הכי אית להו. ואמרי לה ברייתא בריאות ושמנות הכי אית להו וקרו לי' טבחי עינוניתא דוורדא. וה"מ מקמה. פי' מתחת אבל מגבה אפי' בטרפא דאסא. קטנה בעלה של הדס טריפה. פי' רבינו שלמה זצ"ל מדסבר רב אשי למטרפה ש"מ לאו אורחא. ובהני דידן דאית ברובא [דידהו] אי משכחינן ריאה דלית בה עינונית' דוורדא כשירה. וי"א שאם חסרו אונות הימין מצרפינן בהדייהו הואיל ויתירת היא ובתשובות הבבלים מצאתי כן אבל לא שמעתי. ואין הדבר נראה בעיני הואיל ולא קיימא בדרי דאוני דידהו יתירת היא ואותן הראויות להיות חסרו' והוה לה חליף וטריפה. וכד משתכחין תרתי עינוניתא שמעתי מפי מורי הזקן שנחלקו בה גדולים רבינו יהודה בר ברוך וחביריו ולא פי' לי דעתו. ונ"ל שהוא טריפה דהא יתירת דביני ביני היא ולאו אורחא דבחד גופא לא הכשירו אלא משום דכל חיוא ברייתא הכי אית להו עכ"ל. ורבינו אפרים ב"ר יצחק זצ"ל היה מכשיר כי משתכחין תרתי עינוניתא. והי' אומר שבשנים מדברת הלכה שכל חיווי ברייתא הכי אית להו. אבל האחת יש לכל בהמות שבעולם דהא חזינן דאית להו. ולדבריו אם אין בבהמה שום עינוניתא דוורדא ודאי טריפה. שהרי חסירה שכל הבהמות יש להם עינוניתא. ואין נראה לרבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דהא לישנא משמע שלא היתה שם אלא אחת היתירה על האונות של ימין ושמאל דקאמר וקרו לי' טבחי עינוניתא דוורדא משמע שלא הי' שם יותר. ואל תתמה האיך נשתנו

הבהמות שלנו מבהמות שבימיהם שהרי גם לענין לידה נשתנו דתנן בככורות פרה בת ג' ודאי לכהן לפי שלא ילדה ופרות שלנו הם יולדות לשנתים א"ו בדברי רבינו שלמה קיי"ל דתרתי עינוניתא הוי טריפה. פי' מורי רבינו אב"י העזר"י זצ"ל דל"ש שתיהם בימין ול"ש שתים אחת בימין ואחת בשמאל. ול"ש עומדת מקמה לאונות או לאומות הכל טריפה. ועינוניתא אחת ובמקומה (אחת) זו יתירת הוא שהכשיר התלמוד. ופי' מורי אבי העזרי זצ"ל ע"פ הקבלה שאם נחלקה העינונית' לשנים ומחוברת מקצתה למטה כעובי אצבע שכשירה. ופי' רבינו אלעזר ב"ר נתן זצ"ל דוקא העינוניתא בצד ימין כשירה אבל בצד שמאל טריפה דהיינו חליף ויש רבותינו שמכשירין אפי' בשמאל שאומרי' שכל מקמה כשירה. וכבר הי' מעשה והכשירוה רבותינו שבשפירא. ורבינו יהודה בר קלונימוס בר משה שאל להרב רבינו יצחק הלבן זצ"ל והשיב לו אומר אני שאין להוסיף על הטריפות מדקא פליג בין מקמה למגבה ולא פליג בין צד שמאל לצד ימין וכש"כ מגבה ש"מ. ועוד מעדותו של רבינו שלמה שהעיד תרתי עינונית' דוורדא יש מכשירין והוא עצמו הטריף דתרתי ליכא לחיווי ברייתא מכלל דחדא כשירה לדברי הכל אפי' לצד שמאל. דאי אתנייהו לתרתי על כרחך שני' לשמאל. ודאי כל הנך ברייתא דוקא לצד ימין כי שינתה מקומה פורתא טריפה דלכולהו לית להו הכי ואפי' כי ליכא אלא חדא ובכה"ג יטריפו כולם. אלא ש"מ בין מקמה בין לצד ימין בין לצד שמאל בחדא כשירה. ותו לא מידי. ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל השיב על עינוניתא דוורדא שנמצאת בצד שמאל אע"פ שמתוך לישנא משמע דכל ביני ביני דלאו מגבה כשירה מתוך הטעם שמפרש התלמוד דכל עיזי ברייתא הכי אית להו. יש לחלק כי נראה דלעיזי ברייתא דלדידהו מצד ימין היתה כלדידן. והא דאמר אבל מגבה כו' י"ל מצד ימין קאמר ולדכותא נקט הכי וכש"כ בצד שמאל שלא בגבה. אע"פ שבפר"ח וה"ג לא פי' שום חילוק בין שמאל לימין יש מקומות שאינם מפרשים כפסקא אלא המפורש בתלמוד וכש"כ הכא דמלתא דלא שכיחא הי' ולא אסיקו אדעתייהו שיארע לעולם. וגם ר"ת זצ"ל כתב בשם גאון אחד שאוסר להדיא וגם אני לא אתיר עד שאמצא סמך לדבר. יצחק בר שמואל זלה"ה: פי' רבינו אב"י העזר"י בשם רבינו יואל אביו זצ"ל שבאונה של ימין הסמוכה לגרגרת במיצר החזה אצל הצוואר ממש תחתונה שהיא עליונה שאפי' נמצא על גבה בטרפא דאסא (טריפה) [דכשירה]: ועוד כתב בהם ושאלנו לגאונים לענין אונה יתירה דקאמר ה"מ מקמה אבל מגבה אפי' כטרפא דאסא טריפה. היכי דמי מקמה ה"ד מגבה. והשיבו מגבה ע"ג ריאה מלעיל מקמה מלפנים [ל"ש אגב אוני] ול"ש אגב אומי אפי' כי טרפא דאסא טריפה. ועוד כתב בהם ושאלנו היכי בדקינן האי שיעורא טרפא דאסא

קמי נפיח' או בתר נפיח' הואיל וסתמא קאמר לה. איכא למימר אפי' בתר נפיחה כי הויא טרפא דאסא טריפה ולחומרא. ועוד שאלנו דאי דוקא כי טרפא דאסא טריפה בציר מהכי (טרפא) כשירה. א"ד ל"ד ובציר מהכי נמי טריפה. וחשיבו הט אזנך ושמע לדברי חכמים אין לנו להוסיף על הטריפות אלא כמו שמנו חכמים ולא להוסיף ולא לגרוע הלכך כי טרפא דאסא טריפה בציר מהכי כשירה וכן הלכה עד כאן. אבל מאותה שאילה ששאלו האי טרפא דאסא אי אפי' ע"י נפיחה לא ראיתי שהשיבו. אבל רבינו אב"י העזר"י כ' שבתשובת הגאונים מפרש כי טרפא דאסא טריפה לחומרא אבל פחות מטרפא דאסא כשירה: אמר רפרם ריאה דדמיא לאופתא. פי' בקעת עצים. טריפה. אמרי לה דנפיחה כאופתא ונעשית לבנה בבקעת. פי' רבינו שלמה היכא דלא מחתכא בחיתוך הפרש גמיר וסדק כמין מראה דפרש ניכר בו כשירה. דלא שיעא כי אופתא הוה. וה"ג ופר"ח ורבינו שמואל בן חפני הכהן ז"ל כולם פירשו דשיעא כאופתא דטריפה היינו שהיא חלקה שאין בה קמט. כאשר הקיר כשטחין אותו בסיד שאין קמט נראה בו כי האי גוונא הוא דאמר דלית לי' חיתוכא דאוני. אבל בקמט מעט בשר. מעשה בריאה שהיתה בצד ימין שתי (אומות) [אונות] גדולות והשלישית ניכר בה חיתוך גמור שהוא כדי להכשיר על ידו (אם לא הי') [והיה] בריאה [עוד] (שיעור) [שינוי] אחר שיש שלש אונות מצד שמאל ואסרה רב אחד והשיב רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל לא ידעתי מה ראה לאסור (גם) [אם] לא קיבל מרבותיו דקים להו בקבלה. כי נ"ל היתר גמור. כי גם איני כדאי להכריע על דברי הרב. ולפי דעתי לא הי' החיתוך בעיניו חיתוך גמור ובלא שינוי אחר נראה לו לאסור. ואם לחשך אדם לומר טעם לאיסור מדאמ' בסוף על אלו מומי הואיל ואשתני להיות טומטום יש לחוש דאשתני לענין סריס חמה ואשתני נמי בבהמה ליהפך זכרותו לנקבותו. אין הנידון דומה לראי' דהתם ודאי הואיל ואשתני לקלקול זה איכא למיחש לקלקול אחר הרגיל להיות עמו. אבל הכא יתרת דשמאל דקיימא בדרא דאוני אין שום קלקול שיהא רגיל לגרום שלא יהא בימין אלא שתים ואפ"ה ל"ח כ"ש בשינוי של שמאל שאין בו שום קלקול שלא נחוש בשבילו לצד ימין לכלום. יצחק בר שמואל זצ"ל: אמר (רב אחא) [רבא] ככוחלא כשירה. צבע כחול שהיא כמראה לאז"ר לא ירוק לא שחור. כדיותא טריפה. קורט דיו יבש והוא שחור. ירוקה בעשבים כשירה. אדומה כשרה. דהדרא בריא אמר רב [כהנא] ריאה שמראה שלה דומה לכבד כשירה כבשרא טריפה והכי קים להו דבהאי הוי לקותא אמר רב (חמא) [סמא] ברי' דרבא האי ריאה ירוקה כגון כשותא (ירוקה) ולא כעשבים [אלא כמראה כשותא] או כגון ביעתא או כגון מוריק' כמראה כרקום טריפה. וכל אלה מין ירוק הן. אלא שזה

משונה מזה אלא ירוקה כשירה היכי דמי ככרתי: אמר רבינא דאי אטום בריאה. דוכתא דמיטמטם ולא עייל זיקא בגווה. מייתינן (סילוא) [סכינא] ומכרזינן ליה אי אית בה מוגלא כשירה ואי לא מותבינן דוקא או גילא או גדפא [אי מבצבצא] כשירה דהא עייל בה זיקא ואי לא לקותא היא וטריפה. הריאה שנתקררה ואינה עולה בנפיחה מחמת כן. יתננה בפושרין עד שתתחמם ואם תעלה בנפיחה כשירה וכן פעמים שהיא חמה עדיין [והליחה סותמתה] ואינה עולה בנפיחה יהפכנה הערוגות למעלה והקנה למטה וינענע ביחד כדי שתצא הליחה שבקנה ושבסמפונות ואם תעלה בנפיחה כשירה כי פעמים שאינה עולה בנפיחה מחמת שהליחה סותמת סמפונות הריאה שאין הרוח יכול ליכנס כך קבלתי מפי מורי אב"י העזר"י זצ"ל: אמר רב יוסף קרום שעלה מחמת מכה בריאה אינו קרום שסופו ליסתר וכל סרכות דריאה קרום שעלה מחמת מכה בריאה היא הלכך אע"ג דלא נפיק זיקא טריפה: אמר עולא אמר רבי יוחנן ריאה שנשפכה כקיתון. שנימוח הבשר בתוך קרומין שלו ונשפך מראשה לסופה ומסופה לראשה בתוך הקרומין וחסרון הוא זה שמתחלה כולה מלאה ועכשיו חצי' ריקנית כשירה. אלמא קסבר עולא חסרון מבפנים לא שמי' חסרון. איתיבי' ר' אבא לעולא הריאה שניקבה או שחסרה טריפה. ה"ד אילימא אידי ואידי מבחוץ היינו ניקבה שא"א לחסירה שלא ינקב הקרום אלא דניקבה מבחוץ וחסרון מבפנים וש"מ חסרון מבפנים שמיה חסרון. לעולם לא שמי' חסרון ואידי ואידי מבחוץ ולא צריכא אלא לר' שמעון דאמר עד שתנקב לבית הסמפונות. ה"מ נקב שאין בו חסרון אבל יש בו חסרון אפי' ר' שמעון מודה. יש שהיו אומרים שאם חסרה מבחוץ שנראה כמין סדק וקמט וחסרון אפי' עולה בנפיחה והעור והבשר קיים טריפה. והשיב על ידם רבינו יב"א זצ"ל דטעות הוא בידם. שא"כ הל"ל לעולם אידי ואידי מבחוץ ודקאמרת היינו ניקבה. ל"צ כגון שנסדקה או ניכר חסרון מבחוץ ועולה בנפיחה והיינו חסרה דמתני' וטריפה ודברי הכל ואמאי צריך לאוקמה כר"ש. ומדלא משני הכי ש"מ דכשירה ולא הוה חסרון כה"ג ל"ש באוני ול"ש באומי ול"ש בגגן ול"ש לפניהם ול"ש בשוליהן וכ"פ רבינו קלונימוס הזקן זצ"ל. ר' חנינא חלש על לגבי' ר' (יוחנן) [נתן] וכל גדולי הדור אייתו לקמייהו ריאה שנשפכה כקיתון ואכשרוה. אמר רבא והוא דקיימ' סמפונהא שלא נימוקו דקנוקנות. א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי היכא עבדינן. שנדע שלא נימוקו. א"ל מייתינן צעא דקוניא פי' קערה של חרס המחופה באבר שחלקה די' ונראית יפה ושפכינן לה בגווה וקורעין דקרום והכל נשפך. אי אית בה שוריקי חיוורי טריפה שמיחוי הסמפונות הוא וא"ל כשירה. פי' מורי אב"י העזר"י דרבא סבר כעולא דחסרון מבפנים לא שמי' חסרון. וה"נ גריס רבי' שלמה לקמן מחט שנמצאת בריאה דכ"ע

חסרון מבפנים לא שמי' חסרון. אבל פר"ח ושערים דרבינו שמואל ז"ל פירשו דרבא ס"ל שמיה חסרון ולהכי בעי דקיימי סמפונאה: אמר רב נחמן ריאה שנימוקה. פי' נתרוקנה מאלי' מקצתה ואינה נשפכה כקיתון אבל אין שם כלום וקרום שלה קיים כשירה דס"ל לרב נחמן דחסרה מבפנים לא שמי' חסרון. תנ"ה ריאה שנימוקה וקדום שלה קיים אע"פ שמחזקת רביעית הלוג חלל דחסרון כשירה וכן הל'. וריאה שנראית יפה אך נופלת ומתפרקת (כשמגביהין) [וכשמחתכין] אותה נמחית כעין [המסמסה] כתשובות ראיתי שכתבו שהוא טריפה מדרב הונא ברי' דרב יהושע שאמר אמילי אחרנייתא כל שהרופא גוררו ומעמידו על בשר חי הוא נקרא בשר ומה שגורר הוה כמאן דליתא ה"נ לא שנא וה"ל ריאה שחסרה חתיכה שלימה וטריפה. ולא דמי לההוא דקמט וחסרון דאכשיר רבינו יב"א כדפרי' לעיל: ניטלה שלפוחית שלה כשרה. פי' ר"ש היא אם שהולד מונח בו. ותניא בפרקין לקמן ניטל האם כשירה ותנא הי' האם היא טרפחת היא שלפוחית. ותנן פ' עד כמה בבכורות ומייתי לה סנהדרין מעשה בפרה שניטל' האם שלה והאכילה ר' טרפון לכלבים ובא מעשה לפני חכמים [ביבנה] והתירו. אמר תודוס הרופא אין פרה וחזירה יוצאה מאלכסנדריא של מצרים אא"כ חותכין את האם כולה בשביל שלא תלד אלמא חיה היא. ובספר זקן כתב איזהו האם כל שהולד מונח בתוכו נימוק פסול נחתך כשר ניקב פסול נימוק הולד במעי' [טריפה] ונעשה (עצמה) [עצמות] כשירה ניקב בית מי רגלים טריפה. דהיינו שלפוחית שמי רגלים מונחים בו בין בזכר בין בנקבה טריפה. וכן פסק בשערים וכן פסק בפר"ח וכן פסק ר' יצחק אלפסי זצ"ל. ורבינו אליעזר בר נתן זצ"ל פסק להתירא שהרי מקום הדבק מעמיד את מימי רגלים ואינן נופלין וחוזרין אל חלל הגוף אלא יוצאין לחוץ כדאמ' חלחולת שניקבה או שניטלה ונשתייר כמלא [בטדי] דתורא כשירה הואיל וירכים מעמידו' אותה. והכי פי' היא האם היא טרפחת היא שלפוחית לא שהם דבר אחד אלא ששלפוחית היא (האם והכיס) [הכיס והאם] היא הרחם אלא כלומר דינם שוה להיתר כדתניא ריאה שנימוקה וכו' עד ניטלה שלפוחית שלה כשירה. אבל לפי' רבותי האם נמי נקרא שלפוחית. ובפר"ח גריס היא האום היא טרפחת ול"ג שלפוחית ולפי הברייתא נראה כגירסתנו. ולענין הלכה למעשה סמכי' על דברי רבותינו. ואסרינן לה. וכתב מורי רבינו אב"י העזר"י זצ"ל אם ניטל כעוף המעי כמה שמונח' הביצה כשר כבהמה שניטל האום שלה. ופר"ח וכן רבינו יצחק פסקו בעוף לאיסורא כדפי' לקמן גמרא ניקב הזפק: התליע כבד שלה זה הי' מעשה ועלו עלי' בני אסיא שלש רגלים ביבנה ובשני הרגלים לא אמרו להם כלום וברגל שלישי עמדו למנין ורבו המתירין והתירוה להם: אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן ריאה הסמוכה לדופן

פי' דבוקה בצלעות אין חוששין לה שמא ניקבה. אלא תלינן ריעותא בדופן ואמרי' דופן זה מכה היתה בו וכשחיתה קלטה הריאה אצלה. העלתה הריאה צמחים סביבות סמיכתה לדופן הואיל וחזינן בה [ריעותא] תלינן למכה בדידיה. מר יהודה משמי' דאבימי אמר אחר זה וא' זה חוששין לה. ושקלינן וטרי' אהא דאבימי דאמר בין העלתה צמחים בין לא העלתה צמחים חוששין לה היכא עבדינן. אמר רבא רבין בר שבא אסברה לי מייתינן סכינא דחליש פומי' סכין חד ורק וחותך יפה שלא יקרע קרום הריאה במושכו אותו מן הדופן ומפרקינן לה לריאה מן הדופן אי איכא ריעות' בדופן תלינן בתר דופן וכשירה וא"ל מחמת ריאה [וטריפה]. רב נחמי' ברי' דרב יוסף בדיק לה בפשורי. לאחר שפירקה ומצא מכה בדופן מנפח לה אי מבצבצי מיא טריפה שהרי ניקבה תרתי בעי' להכשירה שתהא מכה בדופן וגם שלא יהיו המים מבצבצין. וכן הלכה כאבימי דבין שהעלתה צמחים בין שלא העלתה צמחים חיישינן ובעינן שתהא מכה בדופן וגם שלא יהיו המים מבצבצין. ופרכי' ומי אמר רב נחמן הכי העלתה צמחים חוששין לה מכלל דאי פשיטא לן דניקבה הריאה לא מהני סתימת הדופן והא [אמר] רב יוסף בר מניומי אמר ר"נ ריאה שניקבה ודופן סותמתה כשירה ל"ק כאן במקום שהריאה והדופן גדילים וסמוכין תמיד ולא מיפרקא ההיא סירכא הלכך כשרה וכי אמר רב נחמן חוששין לה למעלה ברוחב החלל כנגד האומה הגדולה. דכיון דרחוקה הריאה מן הדופן מפרקא מההיא סתימה ואפ"ה לא העלתה צמחים אין חוששין לה דתלינן לה בדופן. ופי' כאן רבינו שלמה זצ"ל ובהא הלכתא כר"נ דליכא דפליג עליה. הלכך פי' מורי רבינו אב"י העזר"י זצ"ל שאם האומה סרוכה בדופן ולא בחזה בין יש צמחים בריאה במקו' הסירכא [בין אין צמחי' במקום הסירכא] מביאין סכין דק וחריף ומפרידים הסירכא מן הריאה ואין מניחין מבשר הצלע כלל עם הריאה ורואין אי איכא ריעותא בדופן שיש מכה בדופן או נשכר הצלע תלינן בדופן את הסירכא ולא בריאה וכשירה. ובלבד שיתן על מקום הסירכא גילא או רוקא ואם תעלה כנפיחה אז כשירה ל"ש סביך בבישרא שבין הצלעות או בעצם או בקרום דק החופה את העצם. ואי ליכא ריעותא בדופן אין תקנה בנפיחה וטריפה ואפי' אין בה צמחים. וקיימא לן כאבימי. אבל האונות שיש ג' מימין וב' משמאל אם דבוקות בצלעות או בבשר שבין הצלעות בין בגגין בין בשיפולן ואפי' העלו צמחים ואפי' נקבו בברור חותכין הסירכא עם מעט הבשר הדבוק בו ומניחים בבשר או בקרום עם הריאה אם יעלה בנפיחה כשיתנו עליו רוק או גילא בשר ואם לאו טריפה. כך קיבל מורי רבינו אב"י העזר"י מפי אביו רבינו יואל זצ"ל וכ"פ רבינו אליעזר בר נתן זצ"ל. וכ"פ רשב"ם. וכן מורי רבינו אבי העזרי זצ"ל. וי"א דבעינן שלא יהיו צמחים במקום סריכות האונות

וליתא ולשון רבינו שלמה זצ"ל מוכח להתירא. מעשה בא ליד מורי רבי אב"י העז"רי באומה הסרוכה לדופן בצד ימין ולא היה ריעותא בדופן ולא הי' לריאה כ"א ב' אונות והבין בענין כי מקום הסירכא הי' ראוי להיות אונה ולא אומה ואף כי לא היתה שיעא באופתא אותו מקום (אלא) האומה וקצת חתיכה ופירוד הי' ניכר מעט מלמעלה של מקום הסירכא לאומא והכשיר. ומזה יש להבין נמי אשמאל כשאין לה אלא אחת: כתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק זצ"ל בשם ר"ת זצ"ל הא דאמר רב נחמן ריאה שניקבה ודופן סותמה כשירה דהיינו עד החוטין שמנקרין מן החזה נקרא דופן דהיינו עד סוף הצלעות. אבל משם ולמטה כלפי הקרקע נקרא חזה ולא הוה בכלל דופן לענין ריאה שניקבה ואינו סותמה. והיכא מקום רביתא היא חיתוכא דאוני שהן סמוך לצוואר במיצר החזה. וקיבל מורי רבינו אב"י העזר"י מפי רבינו יואל אביו זצ"ל הלכה למעשה כל שכנגד חיתוכה דאוני כלפי השדרה אפי' השלם שלא נחתך ל"ש החתוך ל"ש כנגד החתוך גבי האונות עד המקום המכוון כנגד השדרה גבא דאוני דינו כמו החתוך וכשר וכן מה שכנגד החתוך דאומה באומה וכן ראה שוב בה"ג. וגם בתשובת רבינו גרשם זצ"ל. אבל רבינו שמואל בן חפני זצ"ל מטיל בה גבול שתי אצבעות הסמוכות לחיתוך כלפי דופן דינו בחיתוכא דאוני וכשר והשאר הסמוך לשדרה יותר דינו באומה הסרוכה לדופן. והלכה למעשה בלשון ראשון. והאונות העליונות הסמוכות לגרגרת ודרכן להפרד מן הגרגרת אם נסרכת לגרגרת טריפה וטעמא לפי שהגרגרת קשה ואינה סותמת כדא' האי סמפונא דאנקיב לחברי' טריפה (ואי לא) [ואמר] מורי רבינו אב"י העזר"י זצ"ל דל"ש בשל ימין ל"ש בשל שמאל. וזה לשון ה"ג ריא' דסרוכה בגרגרת או בשמנונית דגרגרת אין להם בדיקה וטריפה לא משתכחא אלא באונה עליון דימין שהיא עולה עם גרגרת. ושתי ערוגות של ריאה שהן אומה אחת מיכן וכו' וביניהן סמפון ושמנונית שהוא דבוק בשדרה ונמצא סירכה דריאה באותו סמפון אם דבוק מעיקר הלב ובא לו עד למטה אז כך נבראת ואם מפוצלת זו מזו אפי' במעט וחוזר ודבק אמרינן האי ודאי סירכה היא ואין לה בדיקה וטריפה עכ"ל ה"ג. ומורי רבינו אב"י העז"רי קיבל מפי אביו רבינו יואל זצ"ל שאם אינו יכול להכניס אצבע ביניהם ומופרד למעלה מעט מן הגרגרת שניכר החיתוך כשר שכן גידולו ואם יכול להכניס ביניהן אצבע זהו ענין סירכא וטריפה. וכ"פ רבינו אליעזר ב"ר נתן זצ"ל גבי שומן היורד בין ערוגות ששיעורו באצבע וגם רב נחשון גאון זצ"ל פסק כן. וכבר בא מעשה לידי מורי רבינו אב"י העזרי באונה שאצל שומן הלב שהיתה מקצתה למטה דבוקה לשומן הלב דרך גידולה שלא הי' יכול להכניס אפי' מחט ומכל מקום הי' דבוק יותר מבדרכו והכשיר מטעם זה והסכימו שאר רבותינו לדבר

זה. ורבינו אפרים בר יצחק זצ"ל הי' מכשיר כשערוגות סרוכו' לשומן שביניהם וטעמו שחלב טהור סותם כיון שאינו מחלב העשוי ככובע היינו טרפשא דלבא וחיטי דכרכשא. ורשב"ם זצ"ל מטריף. ואם נסרכו האומות או האונות בחזה לפנים מן הגיד שמנקרין בחזה כלפי חזה טריפה. ויש שמחמירי' ואומרי' שאף על הגיד נמי ממש דינו בחזה וטריפה. וכן בשתי הצלעות התחתונות הקטנות [הנתנות] לכהן עם החזה דינו בחזה וטריפה לפי שאינו מקום רביתא שמתוך שצר יותר מדאי אין יכול לידבק שם ונשמט למעלה ומתנתק כשפושט' צווארה ורועה או כשמתגלגל' בהמה על השדרה מתפרקת הסירכה מן החזה והשומן שלו וג"כ משומן הלב וגם אם דבוק בשומן השדרה טריפה שמתנתקת כששוכבת על החזה הלכך לא הוה מקום רביתא כמו הדופן ואין לצלעות הללו דין דופן ומקום רבית'. וראי' מאהלות דלא חשיב להו בהדי צלעות ברמ"ח אברים. כך פסקו פר"ח ור"י אלפס ור"ש בן חפני הכהן ור"א בר נתן ז"ל. אך רבינו שלמה מפרש צלע מיכן מימין וצלע משמאל הוא בחזה ורבינו ר"ח פי' שתי צלעות מימין ושתי צלעות משמאל הוא בכלל חזה ולדבריו מטריף בשתים שהן ארבע ובמסכת' תמיד חשיב לדופן לבד ולחזה לבד ומשתי הצלעות אין להוכיח מתמיד: וכשהטבח מכניס ידו לבדוק יזהר פן ינתק הסרכות. אך בנחת יוליך ידו בין ערוגות ואונות ובין צלעות ואם ימצא חוטין בריאה וסמוכות בחזה או בצלעות ומתפרקין מאליהן ואין מקומן ניכר לית בהו משום דלאו סרכות נינהו אלא רירות ויבדוק בריאה אם האומות או האונות סרוכות בחצר הכבד או בשומן הלב או בגבי הלב או בשיפולן או בגביהן אפי' בחוט השערה טריפה אין לה בדיקה לא בנפיחה לא בענין אחר. וכתוב בתשובות הגאונים פעם אחת נכנסו מר רב (יצחק) [צדוק] גאון ומר אבימי וכמה הגאונים ותלמידים עמהם זכרונם לברכה אצל מר יעקב גאון זצ"ל ואמרו שמענו עליך שאתה מתיר הסרוך לשומן הלב לפרק ולנפח ובשר. אמר להם ח"ו לא כך אני מתיר. אלא פעמים שמתוך רוב שומן הלב ושומן הבהמה נסרך לאונות ולאומות ולענינותא דורדא והתרתי לאחוז בקנה ולנענע הריאה שלש וארבעה פעמים יפה יפה אם ינתק הסירכא אז מאליה אני מכשירה. אבל לפרק ביד לא התרתי והסכימו עמו כל הישיבה והורו כן לכל ישראל. וכן מצינו בה"ג של נשיאים וגאונים וראשי ישיבות וראשי גליות זכרונם לברכה וכן בשערי רבינו שמואל זצ"ל. מעשה בבהמה אחת שהיתה שמינה ביותר והיו מובלעין ראשי האונות ומכוסין קצת ודבוקים בתוך שומן הלב מחמת רוב החלב והפריך רבינו יואל זצ"ל השומן מן האונות והי' נפרד ולא הי' נשאר כלל דלדול מן השומן לריאה והית' הריאה יפה ובריאה מאוד ועולה בנפיחה והכשירה. וכן כתב בתשובת הגאון יעקב כהנא בר מרדכי ריש מתיבתא

דמתא מחסיא מהודעין אנחנו לכון משום שאילה של טרפשא דאותן שתי שאילות אמת הן ואינם סותרות זו את זו שבאו בני אדם והוציאו אותה שאלה אמת היא ואינה סותרת את חבירתה אלא למי שאינו יכול לעמוד בהן שהוא טועה וחושב בלבו שהן סותרות זא"ז ולא כן הוא כי אנחנו כתבנו שכל ריאה של בהמה שמינה שהלכה מרובה אותו חלב שבלב חופה את הריאה וכשאתה מפרקן מתפרק מיד וכשאתה נותנה במים ונופחה מן הקנה ואינם מבצבצים המים בידוע שאין שם מכה בריאה ולא ניקבה ואותה בהמה מותרת באכילה לכל ישראל ואף מר גאון מר חנינא מודה בה שהיא כשירה. וכן למדנו וקבלנו מפי רב יהודאי גאון ראש ישיבה אבל אם אחז אותו חלב בריאה אפי' בחוט אחד שכשאתה מפרקו ונוטלן ונותנן לתוך המים ומכניס הרוח בו הן מבצבצין אף אנו מורים בזה שהי' טריפה וכשם שאנו מצווים שלא להכשיר הטריפה כך אנו מצווים שלא לאסור הכשירות כדי שלא לכלות ממונן של ישראל. וכל המשנה ממה שכתבנו אינו אלא טועה. וכן הוה להו הלכות סרכות הריאה עם טרפשי דלבא מפרקינן לה אי איכא מכה בריאה שכשאתה נותנה במים ונפח לה טבחא אי מבצבצא אינקבא היא וטריפה ואי לא מבצבצא ונופחה הטיב כשירה ולית לה למיחוש ואי סריכא לה אפי' כחוט דכד שקלת ומפרק לה להוא חוטא כל שהו' והיא מבצבצת אינקבה היא וטריפה. והדא מלתא אמרה רב יהודאי גאון ריש מתיבתא במתיבתא כד הוו קיימי קמי' רב חנינאי ומר רב סימונאי ריש כלה ומר רב נטוראי בר רב חכינאי ומאן דקא מסיק אדעתיה איסורא מ"ט קא אסר מדרב נחמן דאמר חלב העשוי בכובע אינו סותם הא תינח היכא דאיכא נקב דאינו סותם. היכא דליכא נקב מאי בעי למסתם (דאי איכא דאי לאו) [דאי איתא דאינקבה לא] הוה אתי תרבא וחפי לי' (וקא) [ודקא] מדמי לה להא דאמר דאם אין שם נקב דם זה מנין לא דמיא דהא כל חיותא שמינתא טפי דעברא תרבא יתירתא [אורחה] למחפה מן דילי' וכי אמר אם אין שם מכה דם זה מנין גבי מחט שנמצא בבית הכוסות הוא דאמר הכי דמוכחא מילתא מפני המחט שנמצא בה הלכך תלינן לאיסורא אבל היכא דלא מוכחא מלתא אין אומרים בטריפות זו דומה לזו והדא מלתא אמרה ר' מפי רב יהודאי גאון וסברוה כולה מתיבתא ר' יעקב בר מרדכי ריש מתיבתא דמתא מחסיא כתבא דנן נפק לקדמנא רברבי דמתיבתא לבי דינא דמרנא ורבנא ריש מתיבתא ברי' דמרנא ורבנא שילה. מיהו אנו נוהגין להטריף ואין אנו בודקין אותה בנפיחה דקיי"ל דאין סירכה בלא נקב כדפרישׁ' לעיל. והא דקאמר רב נחמן דטרפשא דלבא אינו סותם. דוקא סירכא אבל דבוק ונפרד יפה בלי דלדול וסירכא כשירה ובנפיחה דרוקא או גילא. כתוב בתשובת הגאונים היכא דדבוקה כל הריאה לדופן בלא סירכה וקורין לה פלמנידא

בלע"ז והוא כעין עור ורקבובית המכסה את הריאה לבד מן קדמא עלאה ותתאה של הריאה עצמה מוציאין ומפרידין אותה מן אותו העור ובדקינן לה בפשורי אי מבצבצא טריפה וא"ל כשירה וכן נמי דינא אם בעין זה דבוקה כולה או רובה. ויש מרבוותא שאין מפרידין ממנה אותו העור אלא עם העור נופחין ובודקין אותה דדייני לה כריאה הסמוכה לדופן דהויא סתימה כי סביך בבשרא. ואינו נראה למורי רבינו אב"י העזר"י זצ"ל וכבר הי' מעשה ופשט ה"ר שב"ט זצ"ל אותו העוד מעליה ונפחוה והכשירה:

אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן ריאה שניקבה ודופן סותמתה כשירה אמר רבינא והוא דסביך בבשרא. שנסבכה ונאחזה בבשר שבין הצלעות דהויא סתימה שרירא ולא מפרקא אבל בצלע עצמו אין זה סירכה קיימת. ור"ת זצ"ל מתיר אפי' נסבכה נמי על הצלעו' שהרי גם בצלעות יש בשר הרבה ליחשב הסביבה (סביכה) [סתימה]. וכן פ' בהלכות טריפו' של רבי' גרשום זצ"ל מאור הגולה כי כתוב בהם אבל אם האונות סרוכות זל"ז כסידרן או סרוכות וסבוכות בצלעות או בבשר שבין הצלעות כשירה בנפיחה ומנפחינן לה כשהיא סבובה בצלעות א"נ גוררין הסירכ' מעל הצלעות עם הבשר אם עולה בנפיחה כשרה ע"כ לשונם. וכן אומר רשב"ם זצ"ל דה"נ כשירה אם הוה סבוכה אפי' בצלעות ועבדינן עובדא בהכי. ואפי' בדיקה הי' נראה לרבינו יצחק ב"ר שמואל שלא הי' צריך כיון שסבוכה בטוב אלא הואיל דנפיק מפומייהו דרבותינו ולא כמש"כ מודי דרבי' יהודה ב"ר יצחק זצ"ל דוקא סביך אבל סריך לא דסביך וסריך חדא מילתא היא. ולא בעי למעוטי [אלא] היכא דלא סריך כלל דאז הדופן אינו סותם דאע"ג שהריאה והדופן גדילים וסמוכים תמיד אפ"ה לא הוי סתימה כ"א ע"י סירכה דאז הוי סתימה מעליא. בעי מיני' רבב"ח משמואל העלתה צמחים מהו. פי' רבינו שלמה צמחים היינו מוגלא. א"ל כשירה אלא שהתלמידי' מזדנזין בדבר דאמר רב מתנה מליא מוגלא טריפה מים זכים כשירה. א"ל כי איתמר ההיא בכוליא איתמר. ר' יצחק בר יוסף הוה קא אזיל בתרי' [דר' ירמי'] בשוקא (דרגלאי) [דטבחי] חזינהו דהוה קיימי צמחי צמחי. אמר לי' לא בעי מר אומצא. רוצה הי' לדעת אם יכשירנה אם לאו א"ל לית לי פריטי. דוחה והי' א"ל אקפן אנא א"ל ומאי אעביד לך דכי אתו לקמי' דר' יוחנן משדר להו קמי' דרבי יהודה ברי' דר' שמעון ומורי להו משמי' דר' אלעזר ב"ר שמעון להתירא ולי' לא סבירא לי' לר' יוחנן לאכשורה ומטריף נמי לא הוה טריף להו ניהלייהו דלא שמיע לי' מרבי'. אמר רבא כי הוה מסגינא בתרי' דר' (יוחנן) [נחמן] בשוק' דגלדאי. פי' רצענים ואמרי לה בשוקא דרבנן חזינהו דהוו קיימי כגדי כגדי צמחים גדולים כבדים בריאה ולא אמר להו ולא מידי. רב אמי ורב אסי כי הוו אזלי בשוקא דטבריא חזינהו דקיימי טינרי טינרי.

צמחים גדולים מבגדי וכבר הקשו בסלע. פרש"י ואלו הן הרגילין למצוא בבהמות שלנו ואין מראיהן דומה לריאה אלא דומין למראה מוגלא ולאו היינו אטום בריאה דאטום בריאה אין שם צמחים ואין משתנה מן הריאה אלא אינו עולה בנפיחה עכ"ל. וקיי"ל להתירא כשמואל וכרבב"ח וכר' יהודה ברי' דר' שמעון דמורו להו להתירא משמי' דר' אלעזר ב"ר שמעון וכרב נחמן וכרב אמי ורב אסי שלא הורו בה לאיסורא: איתמר מחט שנמצאת בריאה. ואין הריאה נקובה מבחוץ ואין רוח יוצא ממנה. ר' יוחנן ור' אלעזר ור' חנינא מכשרי ור' מני בר פטיש ורשב"ל ור' שמעון בן אליקים מטרפי. ובהא קא מפלגי מר סבר סמפונא נקט ועייל. דרך הקנה נכנס ובא בסמפונות ומן הסמפונות לבשר ומ"מ קרום דחיצון לא ניקב ואע"פ שאין דרך הקנה לבלוע אפ"ה הואיל ואיתא לריאה קמן ולא חזינן דאינקב' על כרחין סימפונא נקט ועל ריעותא דלא חזינן לא מחזקינן. ומר סבר נקובי נקיב דרך הוושט נכנס שאין דרך הקנה לבלוע ונקבה את הדקין ויצאת לחוץ ונקבה קרום הריאה ונכנסה לתוכה. ההיא מחטא דאשתכח בחיתוכא דריאה אייתוה לקמי' דר' אמי סבר לאכשורה איתבי' ר' (נחמי') [ירמיה] ואיתימא ר' זריקא הריאה שניקבה או שחסרה היכי דמי אילימא אידי ואידי מבחוץ היינו ניקבה אלא לאו דאנקיב מבחוץ וחסרון מבפנים וש"מ חסרון מבפנים שמי' חסרון הדור שדרוה לקמי' דרבי [יצחק נפחא כו' הדר שדרוה לקמיה דרבי] אמי ואסר. לאו משום הך קושיא דהא איכא לשנויי כדמשנין לעיל אידי ואידי מבחוץ ולר' שמעון אצטריך. אלא כדמפרש ואזיל אמרו לי' והא רבנן מכשרי אמר להם הם הכשירו שיודעים מאיזה טעם הכשירו שהרי באת כל הריאה לפניהם וראוה שלימה הלכך על כרחין דרך הקנה נכנסה. אנו מאיזה טעם נכשיר דילמא אם איתא דהויא ריאה כולה קמן אימור הוה מינקבה. פר"ח הלכך קיי"ל כהנך רבנן דמכשרי דהא ר' יוחנן ורשב"ל הלכה כר' יוחנן ועוד דקם לי' ר' אמי בשיטתייהו. ורב אסי נמי קם בשיטתייהו דאמר לקמן אי קופא לגיו סימפונא נקט ואתא אלמא עבידא הקנה דבלעתו ולא מחזקי' איסורא הואיל ואין נקב ניכר בה. ודוקא כי אתא כולה הריאה לקמן אבל אם נחתכה קודם שבאת הריאה לפנינו חיישי' דילמא אי הוה הריאה לקמן הוה נקובה והכי פס' ר' אמי לקמן בשמעתין עכ"ל. אמר רב נחמן האי סמפונא דריאה דאנקיב לחברי'. אצל פיצולו כשמתפצל מחבירו ניקב אצל דופן של חבירו. טריפה כיון דדופן חבירו קשה הוא עומד לעצמו ואין סותם את הנקב ואין מגין עליו. אבל ניקב לאחר פיצולו ברחוק כשר דריאה שהוא רך נכנס לנקב ומגין עליו: אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן האי הדורא דכנתא. דקין הסובבים [אותו סביב] כעגולה. דאנקיב לחברי' שניקב באותו צד שבינו לחבירו שלא ניקב חיצון שבכולן חברי' מגין עליו וחלב טהור

סותם. ההיא מחטא דאשתכח בסמפונא רבה דריא' אתיוה לקמי' דרבנן טרופאי דהיינו ר' מני ורשב"ל ור' שמעון בן אליקים לא הורו בה כשמעתייהו דמחזקי ריעותא מספיקא חיישינן שמא דרך הוושט נכנסה תחלה ונקבה כרס או דקין ויצאתה. איסור נמי לא הורו בה כיון דבסמפונא רבה אשתכח האיך כוונה לאותו סמפון אם דרך וושט נכנס' הלכך דברים ניכרים על כרחינו דסמפונא נקט ועל דרך הקנה ובא לסמפונות דריאה ולדידן דקיי"ל בהנך רבנן דמכשרי כדפרישׁ' לעיל הא ודאי כשירה היא. ההיא מחטא דאשתכח בחיתוכא דכבדא סבר מר ברי' דרב יוסף למטרפה א"ל רב אשי בבשרא נמי טריף מר וכי נקובת הכבד טריפה היא אלא אמר רב אשי חזינן אי קופה לגיו סמפונא נקט ועל ואי קופא לבר נקובי נקיב ועל וה"מ באלימתא מחט עבה אבל בקטינתא אע"ג דקופה לגיו נקובי נקיב ועל. וכתב מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל וא"ת מ"ש הכא בחיתוכא דכבדא מפלגינן בין קופה לגיו לקופה לבר ולעיל גבי חיתוכא דריאה לא מפלגינן מידי בין קופה לבר לקופה לגיו. לאו קושיא דהתם לגבי חיתוכא דריאה חיישינן אפי' ראינו דדרך סמפון נקט ואתא. כי שמא אח"כ נקב הריאה בשום מקום שחזר לתוכה. והיינו דקא פריך אילו אשתכח בבשרא כהאי גוונא מי טריף מר אע"ג דבחתיכה דריאה טרפינן לעיל היינו משום דאפי' נאמר דרך סמפון נקט ואתא אפשר שקודם שבאה המחט במקום שנמצאת שם אלו הואי ריאה קמן הואי מנקבא אבל אם הריאה עומדת שלימה לפנינו אין לחוש לכך דודאי אם נקבה הריאה לא הוי מבריא ונסתם הנקב כ"כ מהר וסברא היא דדרך סמפונא נקט ואתא אבל בחיתוכא דריאה שלא ראינוה כולה יכול להיות שנקבה במקומות אחרים. אבל בכבד אפי' הוא קמן ונקבה אין לחוש בנקיבת כבד כלום כמו בנקיבת שאר בשר. וא"ת מר ברי' דרב יוסף דסבר למטרפה וכן רב אשי דטריף לה כי הוה קופה לבר מ"ש מרבנן דמכשרי היכא שכל הריאה לפנינו משום דאמרי' דרך סמפון נקט ואתא ולא מפליג בין קופא לבר לקופא לגיו. והכא גבי כבד לא אמר דדרך סמפונא נקט ועל אי קופה לבר. י"ל דלא חיישינן לומר כולי האי סמפונא נקט ועל בכבד כמו בריאה. לפי שהכבד ברחוק מן הקנה הרבה משא"כ בריאה. ועוד דקניא דפריש לכבדא דק ובית חלל שלו צר ומטעם זה יהא טורף מר ברי' דרב אידי בסמוך בסמפונא רבה דכבדא אע"ג שגם רבנן טרופאי לא היו טורפים בסמפונא רבה דריאה שבכל הספרים גרסי' סמפונא רבה. ורב אשי שמחלק בין קופא לבר לקופא לגיו באלימתא ובקטינתא טורף בכל ענין. זהו מחמת שסובר כי קטינת' מחמת שנוקבת אפי' בקופא דידה אין הוכחה במה שהקופה לגיו שבאה שם דרך סימפון. וכ"ז שאין הוכחה תוך הכבד דרך הסמפון יש לנו לומר נקובי נקיב ואתאי מן הטעם שפי' שאין דרך לבוא דרך הסמפון

בכבד כמו בריאה. וכן מי שהוא מכשיר כד אשתכח בסמפונא רבה דכבדא אומר ר' כי נראה לו דבשאר סמפונות דכבדא לא הוה מכשיר אלא הי' חושש לנקובי ואתאי כיון שאין שם הוכחה. כמו בקופה מלגו לצד הסימפונו' וחודה לצד החוץ ולא לצד הסימפון. כי כיון שאין שם הוכחה דסמפונא נקט ואתאי כמו שיש בקופה מלגיו יש לנו לחוש לנקובי נקיב ואתאי וסימפונא רבה דנקיט משום דדוקא בכה"ג מכשיר המכשיר ולא לרבותא של טורף. וכן קשיית' דאשתכח במרה טריפה כיון דליכא הוכחה דדרך סמפונא נקט ואתאי ובקופה לבד באלימתא שם דוקא מכשיר רב אשי משום דאיכא הוכחה דסמפונא נקט ואתאי אבל בסמפונא דריאה אין להכשיר בקופה לגיו אפי' באה דרך הסמפון יש לחוש לנקבה בשום מקום כדפרישׁ' עכ"ל. ההוא מחטא דאשתכח בסמפונא רבה דכבדא הונא מר ברי' דרב אידי טריף דקסבר שלא נכנסה אלא דרך הוושט ונקבה כרס או וושט או דקין ויצאת. רב (אחי) [אדא] בר מניומי מכשר אתו לקמי' דרבינא אמר להו שקילו גלימא דטרופאי: ההיא קשייתא גרעין של תמרה דאשתכח במרה אמר (להו) רב אשי כי הוינן בי רב כהנא אמר הא ודאי סימפון דכבדא נקט ועל. דרך הקנה נכנסה דאי דרך וושט נכנסה אינה ראוי' לנקב כלום ולצאת משם ולחזור (בהן) [וליכנס כאן] דרך הנקב. ואע"ג דלא קא נפקא שאינה יכולה לצאת בסמפונות כשרוצה להוציאה לפי שהסמפון דחוק. מירבל היא דרביל לה ע"י ניענוע שנענעה הבהמה בהליכתה ימים רבים נכנסה תמיד מעט מעט במקום דחוק שאינה יכולה עכשיו לצאת. וה"מ דדיקלא אכל דזיתא מבזע בזע במחט ומאן דטריף במחט טריף נמי בהא. אנקבה לה ריאה היכא דמשמשא ידא דטבח' פי' רבי' שלמה אני שמעתי במיצר החזה שמתוך הדחק (היא) [היד] קורע' הריאה בצפורניה וכמדומה אני בכ"מ שהוא יודע שיכול לתלות כגון נקב העשוי בסכין או שתלשה בחזקה מלמעל' ואח"כ נמצא שם נקב עכ"ל. תלי' או לא תלינן [רב אחא בר נתן אמר תלינן מר זוטרא בריה דרב מרי אמר לא תלינן] והלכתא תלינן אמר רב שמואל ברי' (דרב הונא) [דר' אבהו] אבא מריש כלי דרפרם הוה ואמר תלינן אמרוה קמיה [להא] דמר זוטדא ברי' דרב מרי ולא קבל ואמר לא תלינן. אמר רב משרשיא כוותי' דאבוה דאבא דהיינו רב אחא מסתברא דהא תלינן בזאב כדאמר פ"ק בא זאב ונטל בני מעיים והחזירן כשהן נקובין [וכו']: בפ"ק אסיקנא בשמעתין דמנא הא מלתא דאמרי רבנן זיל בתר רובא היכא דאפשר [אפשר] והיכא דלא אפשר לא אפשר. וכ' רבי' שלמה זצ"ל היכא דאתרמי דאתפקא ריאה ולא בדק מתאכלא דסמכי' אהא ואדרב הונא דנשחטה ה"ה בחזקת היתר ואין מפרסמין הדבר עכ"ל. ובתשובה אחת כתב לא קבלתי שום חילוק בין ספיקות ריאה לשאר ספיקי כיון דסמכינן ארובה גבי ראשה של עולה

ושבירת עצם בפסח ואלי' תמימה. ה"נ סמכי' אטריפה היכא דלא אפשר. ואי נטיעה מקטע רגליהון דקצבייא היכא דלא הוציאו ריאה וטריפות שלה מיד סופו ליגלו' יש לו להמתין מעט שמא כשיוציא ריאה יהי' שום טריפות וזה שאכלה קודם נגלה למפרע שאבל טריפה אבל היכא דלא אפשר (אפשר) ואין סופן ליגלות (ולא) [לא] נחזיקנה בטריפות עכ"ל ובתשובה אחת כ' יתן מורינו לב להורות לעבדו' מקובלני הלכה רווחת היא חלב בהמה טריפ' אסור כאותה ששנינו כשירה שינקה מן הטריפה אסורה [טריפה שינקה מן הכשירה קיבת' מותרת] מפני שכנוס במעיה. ומה יאמר מורי על זאת אם שעה אחת קודם שחיטה אכלנו חלבה ולא נחוש לספק סרכי ריאה שלה. למדנו מכאן היכא דלא אפשר סמכינן ארובה. ורמי בר חמא חומרא בעלמא דבר בדבר שסופו ליגלות מיד ולא נחלק שום אדם על רב הונא. ושמעתי שהשיב רבינו לא אתמר דרב הונא [אלא] אשאר ספיקות. אפשר לומר כן והא ריעותא מינה גמרי' דאיבעי' לן היכא דמשמשא ידא דטבחא ונקבה ריאה תלינן או לא תלינן וקבעי' הלכתא תלינן דהא תלינן בזאב ומה התם דאשתכח ריעותא תלינן משום דמשמשא ידא דטבחא ולקולא היכא דהוציא עכו"ם או ישראל וממשמשו בה ידא דטבחא (היכא דכולהו אפי' נקבים נמצא) [אפי' היכא דכולה ריאה ניקבה ונמצא] בה נקבים הרבה יש לנו לתלות במשמושא ומה לי ממשמש [בכולה ומה לי ממשמש] במקצתה וכש"כ היכא דלא אשתכח בה ריעותא. ועוד אם בא זאב ונטל את הריאה מי לא תלינן בו הא אמ' בא זאב ונטל את בני מעיה וריאה בכלל ומה לי זאב ומה לי אדם עכ"ל. וכן פר"ח דהלכה כרב הונא וכן הר"ר אליעזר ב"ר יצחק זצ"ל. וראייתם דתנן פ' אין צדין בהמה מסוכנת לא ישחוט אלא כדי שיאכל ממנה כזית צלי מבע"י ר' עקיבא אומר כזית חי מבית טביחתה ואמר רמי בר חמא הפשט וניתוח בעולה וה"ה לקצבים מיכן לימדה תורה ד"א שלא יאכל אדם בשר קודם הפשט וניתוח לאפוקי מדרב הונא דאמר רב הונא כו' והא אנן תנן מתני' כרב הונא דתנן ר' עקיבא אומר כזית חי מבית טביחתה ממש. מדמייתי ראי' מר' עקיבא לרב הונא ש"מ דאפי' לא נבדקה ריאה דאי נבדקה מאי סיוע. ועוד מאי לאפוקי מדרב הונא הא רב הונא לא איירי אלא בשאר ספיקי אבל בריאה מודה שצריך לבודקה. אלא ש"מ דלא שני ליה לרב הונא בין ספיקי הריאה לשאר ספיקות דהכל מותר. ועוד מביאים ראי' דתנן במס' תמיד פ' לא שחט השוחט וקיבל המקבל בא לו לקרן מזרחית צפונית נתן מזרח הצפונה מערבית דרומית נתן מערבית דרומי שירי הדם הי' שופך אל יסוד דרומי לא הי' שובר בו את הרגל אלא נוקבו [מתוך ערקובו] ותולה בו הי' מפשיט ויורד עד שהגיע לחזה. למדנו משם שהזריקה קודם להפשט. ותניא בתורת כהנים (מפשיט) [מכשיר] אני בהפשט

וניתוח שהם לאחר הרצאה. ואמרי' פ' טבול יום גמ' כל הקדשים שאירע בהם פסול אמר אביי מודה [רבי] שאין הפשט קודם זריקה והתם מסיק לבסוף סתמא דתלמודא אי בעית אימא אפי' תוקמה בר"א ב"ר שמעון מורה שאין הפשט קודם זריקה. ומאחר שלא הי' מפשיט קודם זריקה כש"כ שלא הי' מוציא ריאה קודם זריקה כדאי' פ' כל כתבי הקודש דת"ר י"ד שחל להיות בשבת מפשיט את הפסח עד החזה ד"ר ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא וחכ"א מפשיט את כולו בשלמא (לר' יוחנן) [לר"י בנו של ר"י בן ברוקא] דהא אתעביד להו צורך גבוה אלא לרבנן מאי טעמייהו. אמר רבב"ח [אר"י דא"ק] כל פעל ה' למענהו והכא מאי למענהו איכא. אמר רב יוסף שלא יסריח רבא אמר שלא יהיו קדשי מזבח מוטלין כנבילה. ור' ישמעאל האי כל פעל ה' למענהו מאי עביד בי' מבעי' לי' שלא יוציא אמורים קודם הפשט העור מאי טעמא אמר רב הונא ברי' דרב נתן משום נימין. אמנם רבי' יצחק בר יהודה אסר ואמר דלא דבר רב הונא כ"א בשאר ספיקי טריפה אבל לא בספקי סירכי ריאה וכן רבינו ששון המורה זצ"ל וחכמי לותי"ר הסכימו לדעתו. וכן לשון ה"ג שנכתבו בבבל והאי בר ישראל דבעי למזבן בישרא או רישא או מיזבן בישרא מן חיותא דעכו"ם כולהין צריכין לאפוקי לריאה לבראי דכי נמי בדקה טבחא מגוואי ולא הוה סירכה איכא ספיקי אחריתי כגון דיבשה או דלא אהדר לה זיקא לכולא ריאה והויא לה חסירה א"נ נימוקה או מוגלא. הלכך צריכה לה נפיקה ומבדקה בנפיחה ואי לא עביד הכי ספק טריפה היא. ואסיר למיכל מן ההיא בשרא ע"כ לשון הלכות גדולות: מורנא תולעת היוצא מן הריאה וניקבה פליגה בה אבא יוסי בן דוסתאי ורבנן חד אמר קודם שחיטה פריש מן הריאה ונוקבה וטריפה. וחד אמר לאחר שחיטה פריש והלכתא לאחר שחיטה פריש. כתב מורי רבי' אב"י העזר"י זצ"ל שיש בתשובות מעשה והביאו עוף לפני רבי' שמואל בר יהודה וקורין לו פלומאן ויש בו סימני טהרה והיו חביריו אוסרין מפני התולעים היוצאין מן הקורקבן שלו שחוששין דילמא קודם שחיטה פריש. ורבי' שמואל הכשירו והעיד על אביו שאכלו וגם רבי' אליעזר הגדול ורבי' קלונימוס הכהן היו אוכלין והראה להם הבירור דלאחר שחיטה יצאו התולעים עכ"ל:

סימן תיב

מתני' הריאה שניקבה או שחסרה ר' שמעון אומר עד שתנקב לבית הסמפונות. ופסקי' דאין הלכה כר"ש:

סימן תיג

מתני' ניקבה הקיבה. תניא את החלב (המכסה את) [אשר על] הקרב מה חלב המכסה את הקרב קרום ונקלף אף כל קרום ונקלף והיינו חלב שע"ג הקיבה וכש"כ חלב שע"ג הדקין

דברי ר' ישמעאל ר' עקיבה אומר מה חלב המכסה את הקרב תותב קרום ונקלף. כשמלה הוא פרוס על הקרב וכן על הדקין בראשן אבל חלב קיבה אינו תותב אלא חתיכות היא אדוק ושעל הדקין מראשו והלאה היינו מן הכנתא כשמפרישין אותה מהן נשאר מן החלב אצלם ולא תותב הוא אלא אדוק בהם. וכן הצעה של משנה והלכה בר' עקיבה מחבירו. וכבר נחלקו בה רבותינו בהאי שמעתא רבי' אפרים ב"ר יצחק זצ"ל ורבי' יואל ב"ר יצחק הלוי זצ"ל וזה אשר כתב לו ר' אפרים זצ"ל. אשר הזקקתני להביא ראיות על החלב שהוא אסור כמדומה אני שעליך להביא ראי' שהוא מותר ואי משום כח דהתירא עדיפא קרא ומתני' ושמעתתא מסייעין לי. קרא את כל החלב אשר על הקרב ומשמע אע"פ שאינו מכסה שהמכסה כבר נאמר מן המכסה את הקרב דהיינו פריסה. ומן ואת כל מרבה חלב הקיבה. וכוף אזניך ושמע אם שעל הקרב מותר מפני שאין פריסה כאשר אמרת היכי מרבה [מואת כל] החלב שעל הדקין ושעל הקיבה הלא גם שם אין פריסה במקום שהוא בעי גרידה. ועד שהוא מרבה חלב שעל הדקין נדבה הלב שעל הקרב עצמו ואמינא קרא לחלב שע"ג הקרב אצטריך ומהיכא תיתי לן לרבות חלב שעל הדקין ושעל הקיבה. הא למדת שכל מה שעל הקרב ממשמעותיה דקרא משמע שהוא אסור אפי' הדבוק בו ממש ומשום הכי אייתר לו את כל לרבות חלב שע"ג דקין ושעל הקיבה. ואשר אמרת שלא הצריכו חכמים גרידה כ"א ריש מעיא באמתא אם היו יודעין רבותינו שאתה עתיד [לומר] לפסוק שתוק עד שאדרושך היו מפרשים לך שגם שעל הקרב צריך גרידה. ועוד שא"צ גרידה שהרי הוא נקלף בידים. ואני הראיתי עתה בליל ששי לכל קהלינו שהוא נקלף כולו מן הקרב. ועוד תמה על עצמך השתא אותו שהוא דבוק לראש מעיא שהוא צריך גרידה בסכין שהוא אסור כש"כ אותו שהוא נקלף מן הכרס. ופי' חלב המכסה את הקרב שהוא תותב קרום ונקלף כלו' מה חלב שעל הקרב תותב היינו המכסה שהוא פריסה קדום היינו שתחת המכסה והוא על החלב הנקלף ונקלף זהו חלב שתחת קרום הדבוק לכרס אף כ"מ שהוא תותב וגם יש בו קרום וגם יש בו נקלף אסור והיינו דפליגי בקיבה שיש קרום ונקלף ואינו תותב. ריש מעיא למעלה הוא תותב שהוא דבוק לחלב דמכסה את הקרב ובמקום שהוא בעי גרידה אע"פ שאין תותב הואיל והוא נקלף אסור וכש"כ שעל כרס עצמו שבעי גרידה שהוא נקלף כדי שלא ישאר מן הנקלף כלום. ואתה שאתה מפרש תותב קרום ונקלף הכל על הפריס' לדבריך אין אסור על הכרס כ"א הפריס' א"כ מהו קרום נקלף לא הי' לו לומר אלא מה חלב המכס' [שהוא] תותב. ועוד קרומין למה מסירין שתחת המכס'. ועוד תניא בת"כ יכול חלב שעל הדפנות [אסור] ת"ל חלב המכס' את הקרב הל"ל יכול לחלב שעל הקרב דבוק לו ת"ל המכס' את

הקרב ואמאי נקט הדפנות השתא חלב (הקיבה) [הקרב] מותר כש"כ שעל הדפנות הא למדת שפשוט לכל ישראל שאסור כולו שעל הקרב. ועוד קרום שעל הטחול (אמרת) [אמרו] שעל (הקרב) הדד אסור וענוש כרת. ופי' רבינו שלמה מפני שהוא דבוק לחלב (ולכרס) [הכרס] אלמא שחלב הדבוק לכרס אסור שאפילו קרום של טחול אסור בגינו. ועוד אפילו אותו שאינו על הדד אסור מפני הרחקה ואין חייבין עליו ואתה לא תעשה הרחקה אפי' לחלב הדבוק לכרס. ועוד הא דאמר רב חלב טהור סותם פירש"י חלב שע"ג הדקין ושעל הכנתא (מעל) [מכלל] שעל הכרס אסור ואפי' הדבוק לכרס ואינו סותם משום דלא מהדק שפיר שהרי נקלף הוא. ומדקא בעי על חלב החיהעל כרחך על הדבוק לכרס בעי דאי עלהפרישה פשיטא שאינו סותם שהרי אינו דבוק כלל. הא למדת שהדבוק לכרס נמי אסור. ועתה אתה רואה בעיניך מה מנהג קדמוניך אם טוב אם רע. ואני העמדתי ר' יהודה הלוי על הכרס ואמרתי לו מה אתם אוכלים מן החלב שעל הכרס. והראה לי חלב הדבוק לכרס עד הטחול אנו אוכלים ומה שמצד הטחול ותחת הטחול אע"פ שהוא דבוק לכרס אמר הוא אסור. אמרתי לו מה נשתנה זה מזה הלא אין בין זה לזה אלא כמלא אצבע. ושניהם דבוקים לכרס ואינו פרישה מה ראיתם לאסור זה ולהתיר זה. וגם הטבחים היו מראין ע"כ אסור ע"כ מותר. והודו לדברי ותהו על הראשונות. ואני ידעתי כי המורים ראו בשאלתות דרב אחאי שאמר חלב המכסה את הקרב זהו חלב שעל המסבית הכוסות ומאי שנא משאר חלב שעל הכרס מפני שהוא תותב. והם סברו מדקאמר שאר חלב שעל הכרס מכלל ששאר חלב מותר. וחלילה חלילה. הגאון לא בא [אלא] לפרש אמאי א"ר יהודה אמר שמואל חלב המכסה את הקרב זהו שעל המסס ולא אותו שעל שאר הכרם ופי' משום שהוא תותב דהיינו מכסה. ונראה לי שעיקר כרס הוא המסס ובית הכוסות ומיהו כל החלב שעל הכרס אסור דאלת"ה אלא דוקא כמו שהוא אומר זהו שעל המסס וביה"כ א"כ שעל הכרס אפי' הפרישה מותר ובהא מודית שהוא אסור הלכך הכי הוא כדפרי'. ואשר אמרת אדם דן ג"ש להעמיד תלמודו זהו תלמודו דוקא ולא מנהגו. ומה שאמרת כל הלכה שהיא רופפת ראה האיך הצבור נוהג. אמת כי אינה רופפת כ"א לכם וראו האיך נוהגין בצרפת וברומ' (וכלומר בדדיאה) [ובלומברדי"אה] ובמלכותינו בדלים מחלב הכרס ועונשין עליו כרת כדין תורה. וטוב להודות לה' ועל האמת אפרים בר יצחק. [השיב רבינו יואל] התחלת לפרש מה חלב המכסה את הקרב תותב היינו מכסה שהוא פרישה קרום שתחת המכסה והוא על החלב הנקלף ונקלף זהו חלב שתחת הקדום הדבוק לכרס אף כל מקום שהוא תותב וגם יש בו קרום וגם יש בו נקלף והוא אסור והיינו דפליגי בקיבה שיש קרום ונקלף ואינו תותב. ולפירושך

האיך נפרש כל תותב קדום ונקלף גבי ריש מעיא וכי יש תחת תותב קרום ותחת קרום חלב הנקלף (כי) המכסה את הקרב והא כל הני שלשה בעינן יחד דהא דמכשיר חלב הקיבה משום דאינו תותב אע"ג דקרום ונקלף הוא. דלא מצית אמרת דאו או קתני דא"כ חלב הקיבה אמאי שריתה למאן דשרי שאם בפירושך ואתה מפרש נקלף כלו' שהחלב נקלף ואינו דבוק יפה הנה חלב הקבה שאינו נקלף דהא דבוק בחוזק שאם אינו דבוק בחוזק אמאי סותם. דגרסי' בהדיא אינהו מיכל אכלו לי' ואנו מסתם נמי לא סתים לן כדין חלב טהור אלמא דדבוק הוא בחוזק וליכא לפירושך מהכא. ועוד לר' ישמעאל האיך נפרש מה חלב המכסה את הקרב קדום ונקלף אף כל כו' לפירושך הל"ל מה חלב שתחת הפרישה הדבוק לכרס יש לו קרום עליו והוא נקלף עצמו מתחת הקרום אף כל וכו' דהא לר' ישמעאל לית לי' תותב ואמאי נקט עיקר הדרשה מן המכסה את הקרב דהיינו פרישה. הלא לדבריך אין בפרישה אלא תותב ואינו קרום ונקלף כ"א מה שתחתיו והלשון משמע שכל שלשתן הן בפרישה ולא בפירושך. ומאחר דעל כרחין אפרישה קאי וכי הפרישה נקלף הוא הלא בלא קליפה נפרדת שאינה דבוקה לגמרי וקליפה משמע שדבוק קצת. ואם תפרש מה חלב המכסה קרום ונקלף דקאי אחלב הדבוק לכרס ואקרום שעליו. א"כ לא איידי קרא לגמרי בחלב הפרישה ומנלן דאסור הלא אינו קרום ונקלף כמו שכתבתי. וכי מעיינת בפי' רבינו שלמה פי' כולו בחלב המכסה את הקרב דפירש קרום ונקלף הקרום מעל דחלב שאינו אדוק בו כ"כ משמע הפרישה הוא התותב והתותב עצמו יש לו קדום ואותו קדום עצמו נקלף מעל החלב של תותב והיינו נמי חלב הקיבה שנקלף הקרום מעל החלב מיהו הוא עצמו דבוק בחוזק וסותם. ומה שאמרת למה מכירים קרום שתחת המכסה זהו מפני שחלב הקרב המכסה שוכב עליו כאשר פי' רבינו שלמה זצ"ל גבי דאייתר' שמותר לבני ישראל והא דקומצין מפני שחלב קרב שוכב עליו. ומה שהבאת מפי' רבינו שלמה אהא דאמר רב חלב טהור סותם כגון של כנתא מכלל שעל הכרס כולו טמא ואפי' הדבוק שהרי נקלף הוא ואינו סותם. וכתבת ועוד מדקא בעי חלב חי' מהו על כרחין על הדבוק לכרס בעי דאי על הפרישה הרי אינו דבוק ופשיטא דאינו סותם. ותו אדמייתית מפי' רבינו שלמה עיין בסוף דבריו שפי' חלב טמא אינו סותם כגון כרס או המסס שניקב וחלב המכסה את הקרב אינו סתימה לפי שאינו חיבור אלא תותב אלמא דוקא תותב הוא (טמא) [אסור]שעל הכרס ושעל המסס וכל שאר הוא מותר. ואשר תמהת על חלב חיה תמה על עצמך הא דאמ' רב נחמן חלב העשוי בכובע אינו סותם ואמרי לה טרפשא דלבא הא אינו דבוק לא ללב ולא לריאה פשיטא דאינו סותם. אלא מה אית לך למימר כגון ע"י סירכה ה"נ ע"י סירכה. ותו מדקא

מני ג' קרמי ולא מני להא קרמא הדבוק אל הכרס. ש"מ שהוא מותר אלא שהחמרנו על עצמינו מפני שהמכסה שוכב עליו וגם הקרום חופה אותו חלב הדבוק לכרס והוי חיפוי בשר כאשר כתב רבינו שלמה ופסק שקרום שמתפשט בכל הכסל שאסור משום חלב ותחת אותו הקרום יש חלב. ובארץ אשכנז נוהגין בו איסור וגם נראה בעיני דחיפוי בשר הוא. ותדע שכן הוא מדנקט חלב שעל המסס וביה"כ אסור וענוש כרת וזהו חלב שעל הקרב וזהו ודאי דבוק לכרס הוא והאי הוא דאסור כמו שמפרש רבינו שלמה זצ"ל ולא זהו עיקר החלב המכסה את הקרב שקורין טיי"לא שהוא תותב קרום ונקלף. אבל שולי אותו החלב המכסה את הקרב דבוק לחלב שעל המסס וביה"כ דינו שוה. ועיין ותמצא שאותו חלב הדבוק לכרס אמאי אצטריך למנקט חלב הדבוק להמסס וביה"כ כש"כ הוא דאסור דהא דבוק בו התותב אלא ש"מ דוקא הוא אסור אבל השאר הדבוק מותר הואיל דמחופה הוא. ותו מדנקט בפי' ר"ש ולא זהו עיקר חלב המכסה את הקרב שקורין טיי"לא ש"מ דסבירא לי' מה שתחתיו שהוא מותר. וכי שכיבנא נפקי קדמונינו לוותי דמתרצא שמעתתא ומתני' אלייהו. ותו בהלכה דהריאה שניקבה מייתי מ"ש מדתנן מחט שנמצא בעובי ביה"כ ופי' רבינו שלמה בסוף הכרס שקורין פנצ"א יש בו שעשוי כעין כובע ושפת דופנו כפולה שתי דפנות אדוקין זב"ז ושומן מחברן שקורין דוב"לן מדקרי לי' שומן אלמא ס"ל שמותר. וכתב בהלכה דנקב הלב בקנה הלב חלב שעל גבי דפנות כל חלב מקרי חלב בין טמא בין טהור ושומן אינו אלא לשון חכמים כגון גבי שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן וכו'. יואל ב"ר יצחק זצ"ל. [השיב רבינו אפרים] חביבי הקשה על פירושי איך נמצא על הדקין תותב קרום ונקלף. תשובה ולפירושך מי ניחא וכי יש מכסה על הדקין כעין פריסה כמו שיש על הכרס ועוד אותו חלב שעל הדקין אינו נקלף שהרי בעי גרידה ותותב שעל הכרס אינו דבוק כלל הרי אינו דומה כלל לחלב שעל הדקין והיכא מרבה חלב שעל הדקין מתותב. אשר על כרחין הא דמרבה חלב שעל הדקין לאו מחלב המכסה מרבה אלא מכל חלב אשר על הקרב דדקין הסמוכין לכרס בריש מעיא באמת' קרוין קרב וכן שעל המסס וביה"כ נמי מפני שקרוין קרביים לא בעי דומיא דמכסה אלא מכל חלב אשר על הקרב אתרבו. אבל קיבה יש לה שם בפ"ע ואינה קרוי' קרב כלל. ומש"ה אצטריך לרבות חלב שלה דומיא דחלב המכסה הואיל ופרטו הכתוב מכלל כל חלב ופי' המכסה את הקרב. דומיא דהכי יש לך לרבות במקום אחר שאינן על הקרב כגון קיבה ודדמי לה. אבל היכא דאקרי קרב לא (כשתותב) [בעינן תותב] קרום ונקלף. ואשר כתבת חביבי לר' ישמעאל הוה לי' למימר מהחלב שתחת הפרישה קרום ונקלף. תשובה קשה לך דאתה מפרש הכל במכסה הואיל וכלהו תלתא

אתנייהו בפרישה במכסה תותב קרום ונקלף. ולשון מכסה משמע פרישה. מה ראה ר' ישמעאל לומר קרום ונקלף ולא פרישה והלא עיקר מכסה זהו פרישה וזהו תותב א"כ לא בעי תותב אלא קרום ונקלף. מ"ש דתותב לא בעי וקרום ונקלף בעי. בשלמא לדידי דאמינא בג' מקומות ויש חלב בכרס פריסה וקרום ותחתיו נקלף היינו דקא מפלגי ר' ישמעאל ור' עקיבה בפירושא דקרא ר' עקיבה מפרש המכסה את הקרב זהו תותב והיינו פריסה ודומיא דהכי אסר בשאר מקומות דאיכא קרום ונקלף תחתיו נמי אסור. ואם אין קרום ונקלף מיהו הוא תותב אסיר שזהו עיקר. ור' ישמעאל סבר המכסה אין זה תותב אלא אפי' קרום ונקלף נמי מכסה קרוי דכ"מ שהוא נדבק חלב וקרום התם הוה מכסה מקומו. ומשום הבי חלב שעל גבי קיבה הואיל ואיכא קרום ונקלף אסור. ומזה אל תסור. ועוד אותיבך על פירושך מה ראו ר' ישמעאל ור' עקיבה ללמוד יותר מחלב המכסה את הקרב היה להם ללמוד מחלב שעל הכליות או מחלב שעל הכסלים. אמור התם נמי תמצא באותו חלב שעל הכליות תותב קרום ונקלף כפירושך. בשלמא לדידן אין שום חלב נקלף תחת הקרום ומש"ה לא ילפי מהתם לקולא. אלא מחלב שעל הכרס ולאסור אפי' חלב הנקלף תחת הקרום אלא לדידך קשיא. ועוד כתבת קרום שתחת המכסה חומרא בעלמא אתם נוהגים בו מפני שהחלב שוכב עליו והבאת ראי' מדלא מני לי' בהדי ג' קרומין דחלב. תשובה דא תברתך. תמה על עצמך מה נשתנו אלו הקרומין שתחת הכליות והכסלים. מזה הי' לך להבין ולדעת ואחרי כן לכתוב. ועוד פקח עיניך וראה דקא פריך כליות אכליות וטחול אטחול ומשני טחול אטחול ל"ק כאן כשנגד הדד. ופי' משום שהחלב שוכב עליו חייב עליו כרת כליות אכליות ל"ק הא בעלאה הא בתתאה. עליון שתחת החלב חייב עליו כרת משום שהחלב שוכן עליו ותחתון אסור מדרבנן. הלכך על כרחין הני תלתא דקא מני אותן שאסורין דרבנן. אבל אותן שחייב עליהן כרת אינו מונה ומש"ה אינו מונה קרום שתחת הפרישה שחייב עליו כרת כדפרי'. ואתה אומר משום שחלב הקרב שוכן עליו אין בו אפי' איסור דרבנן הרי אין לך לדון כלשונך כי אין בו ממש. ואשר נתלית ברבינו שלמה שאמר בחלב שעל הכסלים חיפוי בשר גמור הוא דוקא או חלב שבכסלים כמו שאומ' בגמרא ולא שבתוך הכסלים כדאמר נמי ולא בתוך הכליות משום דבשר חופהו לא משום קרום דא"כ חוץ שעל הכליות יהא מותר לדבריך שהרי קרום חופה אותו אע"כ חיפוי בשר הוא שבתוך הכסלים ושבתוך הכליות ולא חיפוי קרום כדאמר חלב שהבשר חופה אותו מותר ולא אמרי' שהקרום חופה אותו. וכשהוא מונה לא שבתוך הכסלים ולא שבתוך הכליות לדבריך הי' לו לומר ולא שבתוך הכרס. אלא ש"מ שהוא אסור. והאוכלו בכרת. ואשר כתבת פי' שעל המסס וביה"כ אינו

תותב אלא שהוא דבוק לתותב שעל הכרס ומש"ה מרבה לי' ואסור. ומיכן אתה דן הא שאר מותר שאם הי' על הכרס אסור כש"כ שעל המסס. כל מה שאתה מביא ראיות. הם הוויות לפירושך ולמדרשך תשובה הואיל ופי' רבינו שלמה שעל המסס וביה"כ אינו תותב קרום ונקלף ומש"ה מרבה לי' שהו' דבוק. השתא דון ק"ו לאידך גיסא. השתא אותו שאינו על הכרס מרבה כש"כ אותו שעל הכרס עצמו יש לרבות הואיל וקרא מסתברא הוה טפי לרבות שעל הקרב עצמו [יותר מן] חוץ לקרב. בשלמא לדידי דאמינא אותו שעל הכרם בכלל קרום ונקלף הוא ואסור משום מכסה את הקרב לר' ישמעאל כדאי' ליה מש"ה אייתר לי' את כל החלב לרבות אפי' חוץ לכרס דהיינו המסס וכל דדמי' לי'. אלא לדידך אדמרבה חוץ לכרס ירבה שעל הכרס עצמו. ואותו הגאון שכתב מאי שנא מדכולא כריסא לא עלתה על לבו להתיר. אלא מלתא דר' עקיבא מפרש מה ראה ללמוד מן החלב דמכסה דהוא תותב ומשאר חלב שעל הכרס אינו אומר ומפרש דהוא תותב. והאיך עלה על לב הגאון להתיר שהרי כל הגאונים מבכל הן ובתרייהו אנו נוהגין בכל דברים וחלב שעל הקיבה אוסרין בבבל אע"פ שאינו תותב א"כ ע"כ חלב שעל הכרס נמי אע"פ שאינו תותב הוא אסור דמאי שנא שעל הקיבה דמרבית מחלב המכסה אע"פ שאינו תותב אדרבה נרבה חלב שעל הקרב עצמו שהרי חלב הקיבה אינו דבוק לתותב כלל אלא שמרבה מן הפסוק וכש"כ שעל הקרב עצמו. ואיני יודע מה ראית אתה ואבותיך להתירו. ואין לך ראי' אחת להתיר אלא שאתה סותר ראיותיי בדבר שאין בו ממש כאשר הראיתיך. ואני לא הייתי צריך דאי' לאיסור כי אם לך יש להביא ואין לך על מה לסמוך. ואבותיך יצאו לקראתך ויאמרו לך נחנו פשענו בשוגג ואתה מותרה ועומד. אפרים בר יצחק: [השיב רבינו יואל] אני הקשיתי על פירושך איך נמצא על הדקין תותב קרום ונקלף. ואמרת ולפירושי מי ניחא וכי יש מכסה על הדקין כעין פרישה כמו שיש על הכרס. תמהתי אם הי' ממש בעין חלב הכרס לא איצטריך קרא לרבויי. ולפירושי ודאי ניחא דיש מכס' בראשה שעל הדקין כשיוצאין מן הקיבה מה דעל כרחין האי דמרבה חלב שעל הדקין לאו מחלב המכסה מרבה אלא מכל חלב אשי על הקרב אע"פ שאינו תותב. א"כ האיך נפרש מה חלב המכסה את הקרב תותב קרום ונקלף אף כל לאתויי מאי דהא קיבה ודקין אין בו תותב קרום לדבריך. ומה שאמרת שהדקין קרוין קרב וכן המסס וביה"כ ולא הקיבה אין אלו אלא דברי נביאות. ועוד מדקא מרבה ר' עקיבה מכל חלב אשר על הקרב חלב הקיבה ש"מ דקיבה אקרי קרב לר' עקיבה. ואין לקנתר על זה דר' ישמעאל אינו תופס בסימנין כ"א קרום נקלף ולא תותב כר' עקיבה דהכי קיבל דבר זה מרבותיו לחומרא. לפי מורי לא איירי כלל ר' ישמעאל בתותב. והוא מפרש המכסה

אין זה תותב ומנ"ל דאסור. והא דלא ילפי' מחלב הכליות והכסלים משום דקרא נקיט ברישא חלב המכסה ילפי תנאי למלתייהו מהתם. והא דאמרת שהקדום שעל הכרס מותר אלא משום שהחלב המכסה שוכן עליו היינו טעמא שיונק ודבק אל הבשר דכרס ומופרד מהמכסה למעוטי הנך תלתא קרמי משום תרבא שדבוקי' ממש לחלב דלכך יש מהם שאסורי' אף מדאורייתא ותלתי קרמי דמני אפי' אותן שהן דאורייתא מני דה' קרמי [מני] מקומות יש שיש בהם קרומים יש מהם דאוריית' ויש מהם דרבנן דהא הני דמדאורייתא מני כאן ולא כדבריך על הנס אתה בא לסתור דברי אלקים חיים. והרב ר' יצחק בר משה נתווכח עמי באלו הדברים ואמר כי הי' גברא רבה ר' יצחק בביהם הזן והי' מתיר אותו שומן שטמון ממש בכפלי הכרס כמו סמוך להמסס שבשר הכרס יש משני צדדין אבל המגולה לא וכן הי' מעיד אותו גאון מפי גאוני לותי"ר ולא ידענא מה חילוק יש בדבר. וגם הוא לא הי' מפרש תותב קרום ונקלף כפירושך. יואל ב"ר יצחק הלוי:

השיב רבי' אפרים מה שכתבת לר' ישמעאל לדברי מנלן דתותב אסור. הלא כת' בהדיא המכסה את הקרב והשתא שאינו תותב אסור כש"כ תותב. ואשר כתבת דה' קרומי מני יש מדאורייתא ולא כדברי. א"כ למה אינו מונה קרום שעל הכרס שהוא דאורייתא כדתני קרום נקלף והל"ל ששה מקומות בקרומין. ואתה אומר שאני סותר דברי אלקים חיים. חיי שעה הם לאוכלי חלב הכרס ואני לא באתי אלא להתרות בך שלא תאכל ותאכיל לאחרים פן יטפח הכרס על פניך לע"ל. והנה בארץ כנען יש חכמים מחוכמים שאין אוכלין אותו. הואיל ואתה שומע כן. תשכיר רץ לצרפת ואם יתירו לך תאכלנו אחר כן. אפרים ב"ר יצחק:

אמר רב חלב טהור סותם כגון דקין שניקבו וחלב הכנתא סותם את הנקב כשירה. א"נ כגון נקב שע"ג קנה הלב. דודאי קנה הלב אית בי' נקובי נקובי וחלב טהור אדוק בו והוה סתימה מעליא. טמא אינו סותם. כגון כרס או המסס שניקב וחלב המכסה את הקרב סותמו אינה סתימה. ורב ששת אמר אחד זה ואחד זה סותם. בעי ר' זירא חלב חי' המכסה את הקרב מהו שיסתום. אם נקב כרס של חיה. טעמי' דרב דמשום שהוא טהור הוא סותם והאי נמי טהור הוא א"ד משום דמיהדק והאי לא מהדק. אמר אביי מידי דמהדק בעינן והאי לא מהדק. ההוא נקב דסתמי' חלב טמא אתא לקמי' דרבא אמר רבא מאי ניחוש ליה חדא דאמר רב ששת חלב טמא נמי סותם ועוד התורה חסה על ממונן של ישראל א"ל ר"פ לרבא רב ואיסורא דאורייתא ואת אמרת התורה חסה על ממונן של ישראל הלכך הכי קיימא לן כרב דחלב טמא אינו סותם טהור סותם. כתב

מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק זצ"ל נראה לר' דחלב שנדבק בריאה לא הי' סותם כיון שאינו שוכב עלי' כל שעה דלא איירי אלא דומיא דחלב שע"ג הדקין ושיסתום נקובת הדקין לפי שמחובר להם כל שעה וכן חלב הקיבה. ואמתני' דחלב הקיבה דקיימי עלה קאי רב וחלב העשוי ככובע נמי דאמר לקמן עלה דאינו סותם מיירי שכל שעה הוא שוכב על הלב אבל ההוא דריאה לא עכ"ל. וכן הגיה ר"ת זצ"ל בספרו. וז"ל כולה הך שמעתתא לבד מריאה דבריאה לא סתים דאמתני' דדקין קאי. וטרפשא דלבא דלא סתים בנקב לב קאמר או בתלתי קני אבל בריאה פשיטא דאפי' בשר דמהדק טפי לא סתים עכ"ל. כתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק זצ"ל נשאל ר' על מחט שהוא תחוב בקורקבן וניקב משני צדדין והשומן מגין עליו מבחוץ אם סתימה זו חשובה סתימה כשאר חלב טהור או לאו. והשיב דודאי חלב טהור סותם. וחלב טהור מיירי בין בעופות בין בבהמה. והכי משמע חלב היה מהו כל חלב טהור סותם ודאי נמי טהור ודוקא בחי' קא מבעי' לי' לפי שכנגדו טמא בבהמה אבל בעוף שאין כנגדו שחלבו טמא אפי' לר' זירא פשיטא לי' שחלבו סותם. אמר רב נחמן חלב העשוי ככובע אינו סותם. היכי אמרי לה חיטי דכרכשא. חלב שעל חלחולת המוציא את הרעי שקורין טבחיא עשר קרטין קרטין גדולים עגולין כמין כובע. וא"ל טרפשא דלבא. שומן דלב עשוי ככובע והלב נחבא בתוכו אינו סותם אם נקב הלב או הריאה בסמוך לו והוא סותמו. והיינו טעמא בריאה דסרוכה בשומן הלב דאע"ג דהיינו רביתא ואצלו הוא גדל ולמטה מחיתוכא דאיני הוא טריפה דעל כרחין הריאה ניקבה שאין סירכה בלא נקב וסתימה זו אינה כלום. אמר רבא שמעית מיני' דרב נחמן תרתי. יש בחלב שעל הקיבה. חימצא ובר חימצא חד סתים. אם ניקבה הקיבה. וחד לא סתים ולא ידענא הי מנייהו. רב הונא בר חיננא ורב הונא ברי' דרב יהושע אמרי תרווייהו משמיה דרב נחמן בר חימצא סתים וחימצא לא סתים. אמר רב טבות. וסימנך יפה כח הכן מכח האב. הי חימצא והי בר חימצא ת"ש דא"ר נחמן אינהו בני א"י מיכלי אכלו לי' דקסברי חלב היתר הוא לדידן בני בבל מסתם נמי לא סתים לן נהי דלא אכלי' לי' להכי מחזיקין לי' בחלב טהור להיות סותם. ש"מ ההיא דפליגי בה בני בבל ובני א"י קרי לי' רב נחמן בר חימצא. והיינו דאייתרא חלב שבמקום היתר שהקיבה עשויה כקשת ומבחוץ קרי דאקשתא ומבפנים לעיגול קרי דאייתרא חבל ובאייתרא פליגי כדמפרש ואזיל דאקשתא בין בני בבל בין בני א"י לא פליגי דאסור. דאפי' ר' עקיבה דאמר לעיל תותב קרום ונקלף אסור הא נמי לתותב דמי. כי פליגי דאייתרא בני בבל סברי לה כר' ישמעאל דאמר קרום ונקלף הוא ובני מערבא כר' עקיבה סבירא להו. א"ד דאייתרא כ"ע ל"פ דשרי כי פליגי דאקשתא ומאן דאסר סבר

תותב הוא. פי' רבינו שלמה זצ"ל ולהאי לישנא בתרא לא מתוקמא מלתא דרב נחמן דכיון דבאקשתא פליגי ובהא אמר רב נחמן דסתים כש"כ דאייתר' דלכלהו שרי א"כ מאן דלא סתים. ודרב נחמן אל שנא קמא קאי והכי מסתברא כלישנא קמא כדאמר במקום שנהגו כי אתא רבב"ח אכל דאייתרא עול לגבי' רב אויא וכסייה מקמי' משום דבני בבל קאסרי לה. ולדידן תרווייהו אסירי ומשום דבתר בני בבל גררינן ואסרינן בתרייהו דאנו נמי בני גולה אנן וכלישנא קמא לחומרא וכל היכי דאיכא תרי לישני בתלמוד אי מיירי בדאורייתא זיל לחומרא ובדרבנן זיל בתר בתרא עכ"ל. כי הא דאמר רב אויא אמר ר' אמי מקמצין. פי' רבי' שלמה דאלישנא קמא קאי. ר' אמי מערבאה ואמר מקמצין. נוטלין ממנו מעט מעט למעל' מההוא דאייתרא מפני שחלב הקרב שוכב עליו ואוכלין השאר. וכן א"ר יוחנן משום זקן אחד מקמצין. ואמר רב אויא הוה קאימנא קמי' דר' [אמי קמצו והבו ליה ואכל. שמעיה דר' חנינא הוה קאי קמיה דר'] חנינא א"ל קמוץ הב לי ואיכול חזיי' דהוה קא מהסס א"ל בבלאה את גום ושדי. הני כולהו מערבאי אינהו אבל בני בבל סברי כר' ישמעאל ונהגו בו איסור. וזכורני כשהייתי מציק מים על יד מורי רבינו אב"י העזר"י זצ"ל כשלמדנו הלכה זאת שאלתי לו ואמרתי בחלב הדבוק לכרס שנחלקו בו רבינו אפרים [ור"י] זצ"ל ואנו במלכותינו בארץ כנען כדברי רבינו אפרים ואתם נוהגים בו היתר כדברי רבינו יואל אם שייך בכאן לומר אינהו מיכל אכלי לי' ואנן מסתם לא סתים לן. ואיני זכור שהורה לי בדבר זה כלום על כן טוב להחמיר: תניא רשב"ג אומר בני מעים שניקבו וליחה סותמת' כשירה. ליחה מבפנים היא. מאי ליחה. א"ר כהנא שירקא דמעיא. שאדוקה בהם בפנים ומוציאין אותה מהם אגב דוחקא דסכינא. ואמר במסקנא דאין הלכה כרשב"ג בטריפות. ופי' רש"י דתלמוד' קא פסיק לה הלכך אינה סותמת וטריפה: אמר רב שימי בר חייא מקיפין בבני מעים אם נמצאו נקובין ואין אנו יודעים אם קודם שחיטה אם לאחר שחיטה. נוקבין נקב אחד בצידו ורואין אם מראיהן שוה כשירה בידוע שלאחר שחיטה ניקבו. הנהו בני מעים דאתו לקמי' דרבא אקפינהו רבא ולא אדמו אתא רב משרשיא ברי' מישמש בנקבים אחרונים ואדמו א"ל אבוה מנא לך א"ל סברא היא כמה ידי משמשו בהו מקמי' דליתי' קמי דמר הני ליכא דמשמש בהו כלל. אמר רבא חכים משרשיא ברי בטריפות כר' יוחנן [בכל מילי]. לישנא אחרינא כר' יוחנן [דרבי יוחנן חכים בטריפות: רבי יוחנן] ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו מקיפין בריאה היכא דליכא למתלי בטבחא. אמר רבא לא אמרן אלא באותה ערוגה. דופן הריאה ימנית או שמאלית אבל מערוגה לערוגה [לא והלכתא] אפי' [מערוגה לערוגה] מגסה לגסה ומדקה לדקה. אבל לא מגסה לדקה ולא מדקה לגסה. פי' רבינו שלמה אפי' בהמה אחרת

דוגמתה. ל"א מגסה לגסה כגון מאומה לאומה. מדקה לדקה מאונה לאונה וזו נראית לי שאין מקילין כ"כ עכ"ל. וכתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק זצ"ל לישנא דקה וגסה משמע דמיירי בבהמה וכן פיר"ח דאי באונה ובאומה מיירי הל"ל גדולה וקטנה. (רבה) [אביי] ורבא דאמרי תרווייהו מקיפין בקנה. ולא מצינא למיקם על הקפה זאת לכך לא כתבתיה: אמר זעירי חלחולת. דהיינו כרכשא דטבחייא. שניקבה כשירה הואיל וירכיים מעמידות אותה וסותמת אותה שהרי אדוקה בהם וכמה א"ר עילאי א"ר יוחנן במקום הדבק שהיא דבוקה ביריכים (בדופן) [ברובו] אפי' נקדר וניטל דופן העליון או התחתון ברובה כשירה לפי שאין דרך הרעי היוצא דרך הנקב לחזור לאחוריו וליפול לתוך חלל הגוף מפני שהמקום דחוק הוא השדרה מלמעלה ועצמות האלי' שקורין הנקא"ש מיכן ומכן מלמטה הן מחוברין בחסחוס. שלא במקום הדבק במשהו (אמ' רב הונא בר חיננא אמרית' לשמעתא) [אמרוה רבנן] קמי' דרבא משמי' דרב נחמן אמר להו רבא ולאו אמרי לכו לא תתלו בי' בוקי סריקי ברב נחמן הכי אמר רב נחמן מקום הדבק אפי' ניטל כולו כשר ובלבד שנשתייר כדי תפיסה אחיזת ידו. וכמה כדי תפיסה אמר אביי כמלא בטרא פי' אצבע. בתורא אפי' בשור הגדול די בכך בערוך פי' בטרא ד' אצבעות:

סימן תיד

מתני' הכרס הפנימי שניקב או שנקרע רוב החיצון ר' יהודה אומר בגדולה טפח ובקטנ' ברובה. אמר רב יהודה אמר רב העיד נתן בר שילא דיש טבחייא בצפורי לפני ר' (שמעון) משום ר' נתן איזהי כרס הפנימי סניא דיבי והוא עשוי ככיס וסתום (אותו בתוכו) [בראשו] לשון סניא דיבי לפי שהוא מאוס ובחוש ואפי' זאבים שונאים לו וכל שאר הכרס קרוי חיצון ושיעורו ברוב. ל"א סניא דיבי מן הפנצ"א עצמה היא מקום שמנקבים הטבחים הכרס ומוציאין הפרש מקום שהסנוי זב. ופי' רבינו שלמה הראשון נראה עיקר. ר' (שמעון בר אבא) [ישמעאל] אמר איסטומכא דכרסא ר' אסי אמר ר' יוחנן מקום צר יש בכרס שהוא קרוי כרס הפנימי וכל שאר הכרס קרוי חיצונה. ואיני יודע איזו היא. אמר רב נחמן בר יצחק נפל כריסא בבירא הואיל ואינך יודע היכן הוא לא פרשתה ולא כלום. רב אחא ברי' דרב אויא אמר אני אפרש אותו מקום צר. מן המיצר ולמטה ממקום שהכרס הולך ומיצר לצד הוושט הוא קרוי פנימי מפני שנחבא בדופני חזה ולמטה כשהבהמ' תלוי'. ר' יעקב בר נחמני אמר שמואל מקום שאין בו מילת. מקום יש בכרס חלק שאין שם אותו צמר שגוררין ברותחין מן הכרס. רבינא אמר גניבא משמי' דרב טפח סמוך לוושט בכרס זהו כרס הפנימי. אמרי במערבא משמי' דר' יוסי בר חנינא (אמרי) כל הכרס כלו זהו הכרס הפנימי. ואיזהו כרס החיצונ' בשר החופ' את רוב [הכרס] זהו

קרום עב העובר על כל החלל וקורין אותו טינפ"א וישנו מן החזה עד הידיכיים והכרס שקורין פנצ"ה מיעוטו נחבא בצלעות החזה ורובו תחת אותו קרום ורוב החיצון דקתני במתני' רואין במה יש מן הקרום כנגד אותו רוב הכרס ואם נקרע שם רובו מה שיש שם מן הקרום רבה בר רב הונא אמר מפרעתא מאי מפרעתא א"ר אויא היכי דפרעי טבחי צד [הכרס הרואה את] הקרקע הנראה מיד כשפותחין את הבהמ' להוציא בני מעים בנהרדעא עבדי כרבה בר הונא. א"ל רב אשי לאמימר כל הני שמעתתא מאי א"ל כולהו בדרב' בר רב הונא שייכו. סניא דיבי אסטמוכא ומקום שאין בו מילת. כולן באותו צד עומדין או למעל' או למטה וכי טרפת לה לכל אותו צד בנקב משהו הנמצא בו מקיימת לכולהו. דר' אסי דאמר לעיל ואיני יודע איזהו. מאי. אמריתו עלה הא איכא לספוקי בכל הכרס. א"ל כבר פירשה רב אחא ברי' דרב אויא דהיינו מן המצר ולמטה וההיא כנגד מפרעתא הוא ודר' אבינא [דאמר כרס הפנימי בוושט הוא. ורבני מערבא דאמרי כל הכרס כולו קרוי] פנימי ונידון בנקב משהו מאי א"ל הני ודאי פליגי. פי' רבי' שלמה וכיון דלא אפסיק הלכתא אנן עבדינן לחומרא בכל הכרס בנקב משהו בבני מערבא ומיהו כל הנך טריפות לא טרחי' למבדק בתרייהו כמה דלא משתבחן אזלינן בתר רובא כדנפק' לן בפ"ק מהאלי' תמימה ומקראי טובא ובסירכי הריאה משום דשכיחן בדקינן אבתרייהו עכ"ל ופר"ח פסק הלכתא כאמימר דהוא בתראה:

סימן תטו

מתני' המסס וביה"כ שנקבו לחוץ. בית הכוסות סוף הכרס שקורין פנצ"א עשוי בכובע וקרוי בית הכוסות והמסס מחובר בו וסביב לחיבורו כשאתה מבדילו יש דופן לזה ודופן לזה באמצע והן שופכין זה לתוך זה והמאכל נכנס מביה"כ להמסס ומהמסס לקיבה ומהקיב' לדקין. שניקבו לחוץ שהנקב נראה מבחוץ כגון שניקבו זה או זה שלא במקום חיבורן ולאפוקי נקבו במקום חיבורן בשתי דפנותיהם והנקב הולך מחללו של זה לחללו של זה שאז היא כשירה. ואיירי מתני' בנקב שלא ע"י מחט שלא נמצא כאן מחט הלכך לא הויא טריפה אלא בנקב הריאה מבחוץ דוקא דהיינו שהנקב מפולש ושלא במקום חיבורן. אבל היכא שנמצא המחט תנו רבנן מחט שנמצאת בעובי ביה"כ מצד א' כשירה משני צדדין טריפה. ופי' רבינו שלמה בפ' לולב הגזול מצד אחד כשירה שהוא תחוב ולא ניקב נקב מפולש שהעובי סותמו ומגין משני צדדין טריפה שהנקב מפולש אבל בהמסס אפי' מצד אחד טריפה. אע"פ שלא ניקב נקב מפולש מפני שדופנו דק וטריפה מצד אחד וכל צדדין אלו דכל מיירי בדופן אחד. ונראה בעיני דאע"ג דקיי"ל דכל נקובי דמתני' נקב מפולש בעינן קמ"ל הכא גבי עובי ביה"כ דכשירה דאע"ג דלית' לדעולא גבי

קוץ דלא חיישי' מפני שהוא עב וסותמה ומגין וגבי המסס שדופנו דק הוי טריפה מצד אחד ולא בעינן נקב מפולש דחוששין שמא נסתם מקרום שעלה מחמת מכה וכבר הי' הנקב מפולש ואפי' לעולא דלא חיש לעיל גבי וושט שמא ניקב ונסתם הכא במחט ועוד דק חיישׁ. ומיירי כגון שנמצא המחט בתוך ביה"כ דאי מבחוץ בחלל הגוף פשיטא שהיא טריפה דנקובי נקיב ועייל. והא דאמר גבי עובי ביה"כ מצד אחד כשירה דוקא דליכא דם כדתניא נמצא עלי' קורט דם בידוע שהוא קודם שחיטה וטריפה. ופי' רבינו שלמה נמצא עלי' קורט דם היכא דנמצאת מצד אחד והכי מסקי' לקמן והביאו לפני ר' מחט שנמצאת בעובי ביה"כ ופי' רבי' שלמה מבפנים מצד אחד שלא היתה נראית מבחוץ והפכה לביה"כ ונמצא על המחט כנגד פיה מבחוץ קורט דם. א"ד אם אין שם מכה יוצאה לחוץ דם זה מנין וטריפה. לא נמצא עליה קורט דם בידוע שהוא לאחר שחיטה וכשר. הלכך דוקא מצד אחד בעינן ק"ד אבל נקב מפולש משני צדדין לא בעינן ק"ד וטריפה אע"ג דלירא ק"ד. ומורי רבינו אב"י העזר"י זצ"ל כתב שקיבל מאביו רבי' יואל זצ"ל דבנקב שע"י מחט אפי' מפולש בעינן ק"ד כי הקורט הוא מודיעני שקודם שחיטה ניקב והא דתניא נמצא עלי' ק"ד בידוע שהוא קודם שחיטה קאי בין אמצד אחד בין אמשני צדדין ותדע מדפריך מאי שנא משאר נקובי דעלמא דליכא דם וכולהו נקובי דמתני' מפולשין הן ומשני התם ליכא מחט הכא כיון דאיכא מחט אם איתא דקודם שחיט' הוי מסריך הוה סריך. פי' התם ליכא מידי למסרך כשנמצא נקב בלא מחט והדם יוצא הוא מתקנח בלחלוחית הבשר והילך לפי שאין לו היכן לידבק הכא דאיכא מחט מסרך הוה סריך דם במחט. וזהו החילוק שיש מצד אחד למשני צדדין שמצד אחד בעינן שיהא הדם כנגד חודו של מחט כדפי' רבינו שלמה בעובדא דרבי דהוה הכירא שעבר המחט כל שני צדדין וחזר והיינו דקאמר ר' אם אין שם מכה דם זה מנין אבל בשני צדדין אפי' דם סביב מקום הנקב טריפה. והיכא ששטפו הכרס במים או מלחוהו עד שלא נמצא המחט מספקא לי' למורי אב"י העז"ר אי אמרי' דילמא הוה שם ק"ד כדאמ' פרק אין מעמידין גבי עורות לבובין יש עליו ק"ד אסור ומסיק ל"ש אלא שלא מלחו [אבל מלחו אסור] אימור מלח העבירתו ולא חלקו בין מלח מרובה למלח מועט. א"ד תלינן לקולא כדאמ' גבי ריאה מדתלינן בזאב אע"ג דאתיילידא בי' ריעותא ולא הכריע בדבר זה:

סימן תטז

מתני' נפלה מן הגג. פי' רבינו שלמה זצ"ל נפלה מן הגג ושחטה מיד טריפה אע"פ שאין שבר נראה בה חוששין שמא נתרסקו ונתפרקו כל אבריה. ואין טעם בטריפות

שהלכה למשה מסיני הם ובגמ' מפרש אם שהתה מעל"ע כו' כדאמ' בגמרא. והלכתא היכא דנפלה מן הגג בלא ידעה ועמדה ולא הלכה צריכה בדיקה ואינה צריכה מעל"ע ואם הלכה אפי' בדיקה נמי לא צריכה ופי' ר"ת זצ"ל ורבינו יצחק זצ"ל אחיו דהכי נמי היכא דלא עמדה שצריכ' מעל"ע וצריכ' כמו כן בדיק' כי היכי דאמרי' בעוף לקמן דרסה וטרפה בכותל ושהת' מעל"ע ושחט' שחיטת' כשיר'. ה"נ מסתמא הוי בבהמ'. דדרוסת וטרופת עוף הוי דומיא דנפילת בהמה. וכי היכי דהתם גבי עוף אמרי' שצריך בדיקה ה"נ הכא. והכי מוכח גבי בהמ' דתנן לקמן אלו טריפות בעוף דרסה וטרפ' בכותל או שריצצת' בהמה ומפרכסת ושרת' מעל"ע ושחט' כשיר'. ואמר בגמ' אמר ר' אלעזר בן אנטיגנוס משום רבי אלעזר ב"ר ינאי אחת זו ואחת זו צריכ' בדיק'. פי' אחת בהמ' ואחת עוף צריכ' בדיק' לאחר שהיית' מעל"ע (או לאחר בדיק'). וכן פי' רבינו שכ"ט זצ"ל והביא ראי' מתוספתא דתניא פ' א"ט בבהמות נפלה מן הגג ונתרסקו אבריה או רצצת' חברת' ונתרסקו אבריה. אם שהתה מעל"ע ושחט' כשיר' אם עמדה מיד בין כך ובין כך כשירה. ובלשון הזה הוי גבי עוף בפ' אלו טריפות בעוף. ובתוספתא שלפני אין גבי עוף אם שהתה מעל"ע ושחט' אלא כך כתוב בה ונתרסקו ושחט' כשיר'. ט"ס הוא. אלא כך יש לו להיות אם שהת' מעל"ע ושחט' כשיר' אלמא דשוין הן בשהיית' ובעמיד' דתרווייהו בעי בדיק' וכך פסק בה"ג דבהמ' נמי בעי בדיק'. וכ"כ רבינו יואל הלוי זצ"ל מבו"ן שאם יש חילוק בין בהמה לעוף לענין שהי' קשיא הא דתני לוי כל טריפות שמנו חכמים בבהמ' כנגדן בעוף יתר עליהם עוף נשבר העצם אע"פ שלא ניקב קרום של מוח. ואם איתא בהא נמי יתר עוף שלאחר שהייה טעון בדיק'. משא"כ בבהמ'. אלא ודאי בהמה ועוף דין אחד יש להם דבין עמדה ובין שהתה מעל"ע צריכ' בדיק' וה"ה עמדה ושהת' נמי צריכ' בדיק' והלכ' דוקא ל"צ בדיק' ולא מעל"ע. הלכך בהמה שנפל' אע"פ ששהת' מעל"ע ועמדה ולא הלכה צריכה בדיק' וכ"כ רבינו שלמה זצ"ל ואמר לנו המורה והאידנא לא בקיאינן בבדיקותא ל"ש עמדה ל"ש ננערה לעמוד מחזיקינן לה בחזקת טריפ' עד דמשהי לה מעל"ע רבינו ששון עכ"ל. ובדיק' נמי בעי כדפרי' ואע"פ שאין שבר נראה בה צריכה בדיק' חוששין שמא נתרסקו ונתפרקו כל אבריה. כפי' רבינו שלמה במתני' כדפי' לעיל. ולקמן במלתי' דר"א בן אנטיגנוס פי' צריכה בדיקה אע"פ ששהת' מעל"ע שמא נשבר' השדר' ונפסק החוט. ובפרק המביא כדי יין בסופו מייתי הך דתנן דרסה וטרפה בכותל. ופי' רבי' שלמה צריכה בדיק' לאחר שחיטה שמא נשתברו רוב צלעותי' או נפסק חוט השדרה או אחת משאר מיני טריפות ובפירושים אחרים ישנים מצא רבינו יואל מבון הלוי זצ"ל שהי' כתוב בהן או שמא ניקב קרום של מוח: אמר אמימר משמי' דרב דימי

מנהרדעא נפולה שאמרו צריכה בדיק' כנגד בני מעים שמא ניקבו הדקין או שנקרע רוב החיצונ'. אמר ליה מר זוטרא [הכי אמרינן] משמי' דר"פ צריכה בדיקה כנגד (כל) [בית] החלל כולו בין בני מעים בין בריאה צריך לבדוק משום שבירת רוב צלעותי' או עקירות רוב חוליות. ורבי' יצחק אלפס זצ"ל כתב חללה של בהמה היינו גבה וכריס' והצוואר שכל אלו נקראו חלל בהמה. הלכך נפולה [שאמרו] אע"פ שאין שבר נראה בו (שאמרו) צריכה בדיק' שמא נשתבר' השדר' ונפסק החוט או שמא נשתברו רוב צלעותי' או שמא ניקב קרום של מוח או שמא ניקבו הדקין או נקרע רוב החיצונ'. וצריך לבדוק הריאה שמא ניקבה או שמא נשתברו רוב צלעותי' או נעקרו רוב חוליות או אחת מכל מיני טריפות. וכבר הי' מעשה בנפולה בקלוניא והצריך רבינו יואל הלוי זצ"ל אביו של רבינו אליעזר זצ"ל לבדוק בכל מיני טריפות ושלחו רבותינו משפירא כדבריו דק כקרום של מוח נחלקו עליו שאמרו דלא חיישינן שמא ניקב הקרום של מוח. והרב רבינו יצחק הלבן זצ"ל שלח אף בקרום של מוח בדבריו הלכך הכל צריך בדיק' לבד מן הסימנים דאמר לי' הונא מר ברי' דרב (נחמן) [נחמיה] לרב אשי (אמר מר אפי' בסימנין) [סימנין מאי מי] צריך בדיקה שמא (נקרעו) [נעקרו] א"ל שאני סימנין שקשין הן אצל נפילה ולקמן כתב רבי' שלמה כתב בה"ג כל [היכא] דבעי בדיקה כגון נפולה ושבור' ודרוסה דמתכשר בבדיק' ה"מ בדורות קמאי דהוי בקיאי למבדק אבל אנן לא בקיאינן ולא סמכי' אנפשין ול"נ דאין לדיין אלא מה שעיניו רואות ומותר לסמוך עליו דכתיב או אל השופט אשר יהי' בימים ההם. אבל הוא יזהר יפה ויביא לפניו כל הטבחים וכל הבקיאין בדבר כי היכי דלימטיי' שיבא מכשורא עכ"ל. ואומר אני יצחק בר משה נב"ה המחבר. רבינו שלמה שכתב כך לדורו הוא דכתב ולכיוצא בדורו שהיתה בהם תורה גדולה וברור' וחכמה יתירה והיו ראויים להורו' ובני דורם היו יכולי' לסמוך עליהם אבל עכשיו בימינו שבעונותינו נתמעטה התורה ואבדה החכמה. משבח אני את העצלנים שלא יסמוכו על חכמתם לבדוק ואל יורו לאחרים להקל. דקבלו שכר על הפרישה יותר מעל הדרישה:

סימן תיז

מתני' נפלה מן הגג. בפ' שור שנגח את הפרה ההוא תורא דנפל לאריתא דדלאי שחטיה מריה טרפיה רב נחמן. [אמר רב נחמן] אי שקיל מריה דההוא תורא קבא דקימחא ואזל וגמר בי מדרשא אי שהתה מעל"ע ושחטה כשירה לא אפסדיה לתורא דשוה כמה. ואמרי' דהיינו טעמא דרב נחמן סבר מכריסא דתורא לארעא כמה הוה ארבעה אריתא דדלאי כמה הוה שיתא הא עשרה אשתכח דכי קא מחבט בעשרה קא מחבט. אלא מתניתין דקא תני מה בור שהוא כדי להמית עשרה טפחים אף כל שהוא כדי להמית

עשרה טפחים בשיתא נמי סגיא. ושני מתני' דאגנדורי אגנדר לבור. שמעי' מהתם דעשרה טפחים דנפילה אי נפל בדרך נפילה צריך לחשבה עשרה טפחים מכריסה ואם דרך גלגול אז צריך כל עשרה טפחים מגופה: אמר רב הונא הניח בהמה למעלה על הגג ובא ומצאה לארץ למטה. אע"פ שהגג גבוה י' טפחים אין חוששין משום ריסוק אברים. ואסיקנא טעמיה דרב הונא משום דאמרה נפשה וקפצה ואע"ג דלית לה מידי למסרך. ופי' רבינו שב"ט ואפילו לא עמדה ולא הלכה קאמר רב הונא דאין חוששין לריסוק אברים לכל ענין לא הצריכוה שהייה ולא בדיקה. דאין חוששין סתמא קאמר למימרא דאין חוששין לה לכל דבר. ואע"ג דאיכא למימר כשמצאה דילמא נפלה ולא ידעה דהשתא ליכא למימר אמרה נפשה. אפ"ה כיון דדרך הבהמות להזדקר יותר ממה שדרכן ליפול אמרינן ודאי קפצה ואמרה נפשה כדאמרינן בסמוך שיגרוניא שכיח חוט השדרה לא שכיח. ואע"פ שאנו מוצאין אותה מושכבת לארץ ונמצא דלא אמרה נפשה כראוי לה. אמרינן כיון דאמדה נפשה כשקפצה וידעה בקפיצתה אינה נופלת כ"כ בחזקה ואין לחוש לריסוק אברים: ההיא אימרתא דהוה בי (רבינא) [רב חביבא] דהוויין שריין כרעה בתרייתא. שרגליה אחרונים היו נגררין. אמר רב יימר הא ודאי שגרוניא הוא דנקט לה. מתקיף לה רבינא דילמא חוט השדר' אפסיק לה בדקוה אשתכח כרבינא ואע"ג דאשתכח כרבינא הלכתא כרב יימר ולא מזדקקינן למבדק שאר בהמות דשדרן כרעייהו מ"ט שגרוני' שכיח וחוט השדר' לא שכיח. אמר רב הונא זכרים אילים המנגחים זא"ז ואינם יכולים לזוז ממקומם אבל עומדין על רגליהן אין בהם משום ריסוק אברים. ואע"ג דמדוו וקיימי שדואגים וכואבים אמרי' צמרא בעלמא הוא דנקט לה. פי' צמרא חמימות כמו אשתא צמרתא נפול לארעא מתוך נגיחותיהן ודאי חוששין לריסוק אברים הואיל ואינם יכולים לזוז וצריכין בדיק'. אמר רב מנשיא הני דיכרי דגנבי גנבי ומשליכין אותן למעלה מכותלי החצר ונופלין לארץ אין חוששין משום ריסוק אברים מ"ט כי שדו להו אמתנייהו שדו להו כי היכי דלירהטו קמייהו ועל מתניהם נופלים ואין נהפכין על גביהן שיתפרקו חוליותיהם. ואי אהדרינהו דרך למעלה מן הכותל ודאי חיישינן דלא אכפת להו היכי דנפלי וה"מ דאהדרינהו מחמת [יראה] אבל מחמת תשובה תשובה מעלייתא עבדי: אמר רב נחמן בית הרחם אין חוששין משום ריסוק אברים. עגל שנולד היום שיצא מבית הרחם צד אין חוששין שמא נדחקו ונתרסקו אבריו וא"צ להשהותו מעל"ע ויכול לשוחטו מיד היכא דקים לי' בגוויה שכלו לו חדשיו ואע"פ שלא הפריס ע"ג קרקע ולא ננער לעמוד ולא תחב פרסותיו בקרק' ועמד: אמר רב נחמן בית המטבחיים אין בו משום ריסוק אברים ההוא תורא דנפל ואשתמע קל גנחותי'. כמו גונח מלבו שנשמע קול יללתו

כשנפל. על רב יצחק בר שמואל בר מרתא ושקל משופרי שופרי אמרו לי' רבנן לא חייש מר משום ריסוק אברים אמר להו הכי אמר רב צפורניו נועץ בקרקע. כשהוא שוהה לפול כל שעה הוא מתחזק בצפורניו עד שמגיע לארץ. מעשה הי' שנפל השור ע"ג קרקע מפני שמערה רגלו ולא הלך מחמת נפילתו והורה רבינו יצחק בר שמואל כי אין לחוש לריסוק אברים דלא חיישי' לחבט בפחות מעשר' כדפרי' לעיל. ואע"ג דהכא גבי בית המטבחיים אי לאו שנועץ צפורניו הוה בי' משום ריסוק אברים אע"פ שאין בו עשרה טפחים היינו מפני שמפילו בכח וגם נופל על גביו ולא על כריסו ויכול להיות שנופל בגובה עשרה טפחים אבל הכא שנפל על כריסו שם ודאי אין לחוש לריסוק אברים וכן ההיא דלעיל דזכרים המנגחים דנופל לארץ דיש לחוש לריסוק אברים אע"פ שאין שם עשרה טפחים היינו משום שהם נופלים שם בכח לארץ וגם כח [שכנגדם הוא] דוחקם אבל באותו שור שנפל לארץ אין לחוש כלל לריסוק אברים כיון שאין שם עשרה טפחים. אמר רב אדם שאוחז בידו שבט אחד והכה על ראשה של בהמה והלכה לה השבט עד זנבה או שהכה כלפי זנבה והגיע השבט עד כלפי הראש ולא תימא שהכה על ראש וזנב שלא נגע לשדרה כלל דליכא למיחש לשום ריסוק אברים אלא אפי' הכה על שדרה באורך אפ"ה לא חיישי'. ואי שלים חוטרא אפלגי דגבה שלא הגיע המקל אלא עד אמצע גבה שלא הי' ארוך בכל השדרה חיישי' שמא בסוף המקל ניקבו בני מעים מן המכה או אפסיק חוט השדרה ואי אית בי' קיטרי במקל [שיש בו] שיורי ענפים אע"פ שהלכה מזנבה לראשה חיישי' שמא קיטרי דאית בה פסקי' לחוט השדרה. ואי מחייה אפסקיה שהכתה בהפסק כלו' לרוחב הגב חיישינן לחוט השדרה ואפי' לית בי' קיטרי. ויש מפרשים דהיכא דהכה על ראשה ועל זנבה דלא חיישי' לה דאינה צריכה לא בדיקה ולא שהי' מיהו צריכה פרכוס בשעת שחיטה כדין מסוכנת. ורבינו שב"ט זצ"ל נסתפק בדבר דאיכא למימר שכיון דאין אנו חוששין לה לריסוק אברים הרי אנו מחזיקי' אותה בחזקת בריאה ותנן בהשוחט גבי פרכוס של מסוכנת בד"א שהיתה בחזקת מסוכנת אבל אם היתה בחזקת בריאה אפי' אין בה אחד מכל הסימנין הללו כשירה: אמר רב יהודה אמר שמואל עוף שנחבט על המים. שנפל בכח על פני הנהר שלא מדעתו ואיכא למיחש לריסוק אברים כיון ששט מלא קומתו דיו וה"מ מלמטה למעלה. ששט כנגד ביאת המים כלפי מעלה דודאי מכח דידי' שייט אבל מלמעל' למטה אימור מיא הוא דקא משפילו לי'. ואי מיא דקיימין אינון ל"ש ממטה למעלה ול"ש מלמעלה למטה כשר ואי איכא קליפות עצים מושלבות בנהר וקדמי' כנף העוף להההוא ציבי ואפי' במיא דלא קיימן שרי כיון דקדמי' לציבי איהו הוא דקא סגי ושייט וליכא למיחש לריסוק אברים. גלימא מתוח ע"ג יתידות

באויר ונפל העוף עליו חיישי' לריסוק אברים ובעי שהי' דכיון דמתוח שפיר קשה הוא. לא מתיח שאינו קשה שהוא עומד בפול לא חיישי' דאינה נמתחת יפה ואינה קשה. עף מיעף לא חיישינן. אוזלא דמקרבי קיטרי כלו' עוף שנפל ברשת פרוסה באויר אי מקרבי קיטרי קשרי הרשת קרובים זל"ז חיישינן משום ריסוק אברים שמא נתרסקו בקשרי. מרחקי קיטרי לא חיישינן דאמרי' בין קשר לקשר נפל ולא נתרסקו. פר"ח זצ"ל מטוה וקשרי החוטין מהודקין יחד חיישי' לא מקרבי יחד לא חיישי'. כיתנא פשתן דדייק ונפיץ לא חיישי' דייק ולא נפיץ שאינו מנופץ עדיין במסרק ונפל עופא עליה חיישינן דקשה הוא. כיתנא דעביד ביזרי זרעים שעדיין דגבעולין שבהם מחוברין חיישינן ואי לא עביד ביזרי לא חיישינן. כיתנא דעביד בטונא בחבילות חיישינן מפני שהן קשין דלא עביד בטוני לא חיישינן. דהאי גיסא ודהאי גיסא שראשי המשאוי גדולין וגבוהין ובאמצעיתו נמוכין כיון שנעשין מודרון באמצעיתו אי נפיל עופא עלי' על צידי החביל' מיכן ומיכן בדשמט' לא חיישי' דלא נפיל בקושי אלא מתגלגל ע"ג משאוי באמצע. ואי אית בי' קיטרי. שהמשוי קשור בחבל ויש בו קשרים של חבל חיישינן. דקתא זיבורית של פשתן שמשירין את הפשתן תחלה ואינו דק כ"כ ואיכא למיחש חיישינן. דקדקתא דקה שבדק' גם הוא נעורת של פשתן ונפל עוף עליהם לא חיישינן. נברא סיב הגדל סביבות הדקלים ומייבשין אותן ונחלק לרצועות ומפשילין ממנו חבלים וכ"ז (שהוא) [שלא] נעשה רצועות הוא קשה וחיישינן. תמהתא לאחר שחלקוהו לרצועות להאי נברא כמו שעושין לקליפות העץ לא חיישינן. ובפר"ח זצ"ל פי' נברא עיקר של דקל תמחתא עלין של דקל. קיטמא נהילא מרוקד בנפה ונכבש מאליו ונעשה קשה חיישינן לא נהילא אינו נכבש לא חיישינן חול הדק לא. חיישינן דמשתריק מחליק ואינו נכבש לעולם. חול הגם אבנים גדולות שבו מרסקין עוף כשנופל עליהם חיישינן. אבק דרבים שנפל על ידם עוף חיישינן מפני שמתאסף ביחד מוטל וקשה הוא. תיבנא ועביד בזגא חבילה חיישי' אי נפל עלי' עופא משום דקשה הוא. לא עביד ביגא לא חיישינן. חיטי וכל מינייהו כגון כוסמין ושיפון אי נפל עלייהו עופא חיישינן לריסוק אברים לפי שאינם עגולים וכי נפל עלייהו עופא לא מתגנדר לשום צד. שערי וכל מינייהו כגון שבולת שועל אי נפל עלייהו עופא לא חיישינן לפי שהן חלקין ומגנדר. כל מיני קטניות שנפל עליהן עופא לא חיישינן משום דמשתרקי מהדרי ואינן נכבשין יחד ועגולין ומגנדר לבר מחימצי וחפצי חימצי מין קטנית ויש להם זויות וחפצי עדשים. ומורי רבינו אב"י העזר"י זצ"ל כתב חפצי עפצים ואיני יודע מה ענין עפצים אצל קטניות. כללא דמלתא כל מידי דמשריק שמחליק זה מזה ואין נכבשין יחד הנופל עלייהו נשמט והולך ואין כאן חבטה ולא חיישי'. לא

משריק חיישינן. דבוקה שכך עושין ציידי עופות שנותנין דבק על גבי קלונסות וכשהעוף יושב על ידן יושב מודבקין כנפים בעץ ונופל העץ עם העוף להההוא עוף הנדבק קרי לי' דבוקה. אמימר אסר דחיישי' לריסוק אברים הואיל דנפל ורב (אסי) [אשי] שרי והלכתא [בתרי גפי] אסיר אא"כ עמד והלך. בחד גפא שרי:

סימן תיח

מתני' נשתברו רוב צלעותיה בלא שום נפילה טריפה. ת"ר אלו הן רוב צלעותיה שבהן מטרפת שש מיכן ושש מיכן דהיינו הרוב דבין כולן אינן אלא כ"ג צלעות גדולות שיש בהן מוח ויש לבהמה י"ב צלעות מצד אחד ורוב שבהן י"ב. או אחת עשרה מיכן ואחת מיכן. אמר זעירי והוא שנשתבר מחציו כלפי שדרה כלומר מחצי ואילך כלפי שדרה יותר מכלפי החזה. אמר רבב"ח א"ר יוחנן ובצלעות גדולות שיש בהן מוח. בעינן שיהא השבר (נרא' והיינו) [אבל] אותן שכלפי הכסלים שאין בהם לחלוחית כלל אם נשבר אפי' מחציו כלפי שדרה לית לן בה. אמר עולא בר זכאי אומר נעקרו. צלעות מן השדרה. ברוב צד א'. באותו צד של י"ב נעקרו דלא נשתברו לגמרי אלא ממקום שהן מחוברין בחוליא או מאותו צד של י"א נעקר ו' כלו' דכי נעקרו ברוב צד אחד מטרפא דאלו נשברו לא מטרפא אא"כ נשתברו רוב שני צדדין שמיכן ומיכן. ור' יוחנן אמר בין נעקרו בין נשתברו ברוב שני צדדין דאפי' נעקרו לא מטרפא אלא א"כ נעקרו משני צדדין. אמר רב נעקרה צלע וחוליא עמה טריפה. היינו מקום שהצלע מחוברת שכל צלע וצלע יש לה חוליא בפני עצמה בעין בוקא דאטמא ומאותן חוליות נעשית השדרה. א"ל רב כהנא ורב אסי לרב נעקרה צלע מיכן וצלע מיכן וחוליא קיימת מהו אמר להו גיסטרא קמבעי לכו כלו' כיון שנעקר' צלע מיכן וצלע מיכן תו לא אפשר לה למקיימה והוי כחתוכ' לשנים מה תיבעי' לבו ופרכי' והא רב נמי גיסטרא קאמר דכיון שנעקר' חוליא עם צלע אחת אותו צלע שמצד אחד כנגדה נמי כנעקרה דמי לפי שאין לה במה להתחבר וה"ל נמי גיסטרא. כי קאמר רב צלע בלא חוליא קאמר ולא ה"ל גיסטרא. והא בפירוש צלע (בלא חוליא) [וחוליא] קאמר רב צלע וחצי חוליא עמה קאמר וחצי חוליא עדיין קיימת דלא ה"ל גיסטרא. מכלל דרב כהנא ורב אסי אפי' צלע בלא חוליא קאמרי לי' לרב. והאמ' בן זכאי נעקרו ברוב צד אחד ובפחות לא מיטרפא אמרי התם דקאמ' בן זכאי דלא מטרפא בפחות מו' דנשתברו הצלעות זה שלא כנגד זה. אבל הכא זה שכנגד זה מבעי' להו דהא צלע מיכן וצלע מיכן שכנגד'. והא א"ר יוחנן ברוב שני צדדין דלא מטרפא בבציר מהכי וברוב שני צדדין א"א דלא קיימי חד מנייהו זו כנגד זו ומאי קא מבעי' להו. אמרי התם דקאמ' ר' יוחנן דלא מטרפא בבציר מהבי בוכנא בלא אסיתא. כל צלע קרוי בוכנא על

שקבוע בחוליא שהצלע בתוך חוליא שאותו חלול של חוליא שמחובר בו קיימא. אבל הכא ביכנא ואסיתא קא מבעי' (לי) [להו] א"ה היינו דרב דאמר לעיל נעקרה צלע וחצי חוליא טריפה לא שמיע להו דרב. אמר (רבא) [רבה] בר רב שילא אמר רב מתנא אמר שמואל נעקרה צלע מעיקרה טריפה. פי' רבינו שלמה ממקום שהיא מחוברת בחוליא ובשערים פי' היינו בוכנא ואסיתא ופסק נמי כשמואל וכן בה"ג פסק כן. וכ"פ רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דמעיקרה היינו אסיתא דהכי משמע לישנא דמעיקרה אבל בלא אסיתא הי' סובר כבן זכאי או כר' יוחנן וכן פי' ר"ת זצ"ל:

סימן תיט

אמר שמואל גלגולת שנחבסה ברובה בעי ר' ירמי' ברוב גובהה או ברוב היקיפה. כתב מורי רבינו אב"י העזר"י וכן בעוף פי' רוב גובהה מן כנגד המצח ולמעלה עד יותר מאמצע גלגולת הראש:

סימן תכ

מתני' דרוסת הזאב שהכה בצפורנו ומטיל בה ארס ושורפה. ר' יהודה אומר דרוסת הזאב בדקה אבל בגסה לא אלים זיהרי' דזאב למקלייה נמי בגסה. דרוסת הנץ אשפרוו"ר בעוף הדק צפורים ויונים דרוסת הגס אישטייר בעוף הגס אווזין ותרנגולין. אמר רב יהודה אמר רב בבהמה מן הזאב ולמעלה כלו' זאב וכל שגדול הימנו כגון ארי ודוב חשיב דרוסתייהו בבהמה וטריפה. בעופות מן הנץ ולמעלה כלו' נץ וכל שגדול הימנו כגון נשר גדול בעופות. למעוטי מאי ואיזהו דבר שאין דרוסתה חשיב בבהמ'. אילימא למעוטי חתול שאינו דורם בבהמה וקטן הוא מן הזאב פשיטא אנן דרוסת זאב תנן אבל חתול לא. וכ"ת דזאב אפילו בגסה אבל חתול לא דריס אלא בדקה. והתנן ר' יהודה אומר דרוסת הזאב בדקה ודרוסת ארי בגסה ואלו זאב בגסה לא. וכ"ת מתני' דקתני דרוסת הזאב בדקה אבל לא בגסה ר' יהודה היא אבל רבנן דפליגי עלי' סברי דזאב אפי' בגסה נמי דריס ואיכא למשמע דחתול דריס בדקה להכי אצטריך רב למעוטי חתול והא אמר רבי בנימן בר יפת אמר ר' אלעזר לא בא ר' יהודה אלא לפרש דברי חכמים אלא לדברי שניהם זאב לא דריס כלל בגסה וחתול נמי לא דריס בדקה ואכתי מאי אצטריך לי' למעוטי. א"ל לעולם פליגי רבנן עלי' דר' יהודה ואליבא דרבנן ממעט לי' רב חתול ודפרכ' והא אמר ר' בנימין וכו' נברא אגברא קא רמית מ"ס פליגי ומ"ס ל"פ. הלכך לד"ה אין דרוסה לחתול אפי' בבהמה דקה אין לו דרוסה אבל בדקה שבדקה כגון טלאים וגדיים יש לו דרוסה. דאמר רב עמרם א"ר חסדא חתול נץ ונמי' דרוסה שלהם בגדיים וטלאים דהיינו דקה שבדקה דקטנים הם. ומודה רב נמי בהא כדלקמן דבעי מני' רב כהנא מרב חתול וחולדה יש להם

דרוסה או אין להם דרוסה. א"ל להולד' אין דרוסה לחתול יש דרוסה ואוקימנא בגדיים וטלאים ורב חסדא נמי מודה באילים ורחלים דאין להן דרוסות במתניתי'. ודרוסות חולדות בעופות לחוד. מיתיבי דרוסת חתול נץ ונמי' עד שתנקב לחלל בקוץ בעלמא ועד שינקוב הדקין מכלל דארס שלהם אינו מזיק אפי' לעופות כש"כ לגדיים וטלאים וקשיא לרב חסדא. ומהדר רב חסדא ותסברא דהכי עיקר דאין להם דרוסה כלל והא אנן דרוסת הנץ תנן במתני' אלמא אית לי' דרוסה. תריץ הא ל"ק דהך ברייתא דקתני אין לו לנץ דרוסה. בגדיים וטלאים ומתני' דקתני דרוסת הנץ בעופות קאמר דאית לי' דרוסה אלא לרב חסדא דקאמר יש להם דרוסה אפי' בגדיים וטלאים קשיא דהך ברייתא קתני דאין להם דרוסה בגדיים וטלאים. הא ל"ק רב חסדא הוא דקאמר כבריבי דתניא בריבי אומר לא אמרו אין דרוסה לחתול אלא במקום שאין מצילין לעוף או לגדי מידו דהואיל ואין מצילין אינו כועס כ"כ ולא אלים זיהרי'. אבל במקום שיש מצילין יש דרוסה וכיון שרוא' החתול שרודפין אחריו להציל מתחת ידו מה שדורס כועס ודורס שמוציא אדם על הבהמ' והורגה. ורב חסדא דאמר דחתול יש לו דרוסה כשיש מצילין. ופרכי' ובמקום שאין מצילין אין דרוסה והא ההיא תרנגולתא דהוי בי רב כהנא דרהט שונרא בתרה ועלא לאנדרונייא ואתאחיד דשא באפה ומחייה לבבא בסיחופי' ואשתכח עלה בחמשה קורטי דמא והתם לא הוה שום אינש להצילה. ושנינן הצלת עצמה בהצלת אחרים דמי שבשביל שברח לחדר וננעל הדלת לענין כעס ה"ל כמו שנעלו לפניו. הלכך מה שאמר רב חסדא חתול נץ ונמי' יש להם דרוסה כשיש מצילין או אדם או הן עצמן. ולרבנן דלעיל דפליגי עלי' אפי' יש מצילין אין להם דרוסה סברי אית להו זיהרא ולא קלי. בעי מני' רב כהנא מרב יש דרוסה לחתול או אין דרוסה לחתול א"ל אף להולדה יש דרוסה. לחולדה יש דרוסה או אין דרוסה א"ל [אף לחתול אין דרוסה לחתול ולתולדה יש להן דרוסה או אין להן דרוסה א"ל] לחתול יש דרוסה לחולדה אין דרוסה. קשיין אהדדי ל"ק הא דא"ל אף לחתול אין דרוסה וה"ה לחולד' באמרי רברבי. בכבשים גדולים. והא דאמר אף להולדה יש דרוסה בעופות. וכש"כ לחתול וכדרב חסדא דאמר לעיל דרוסת הולדה בעופות. והא דאמ' לחולדה אין דרוסה לחתול יש דרוסה בגדים וטלאים וכדרב חסדא נמי דאמר לעיל דרוסת חתול בגדים וטלאים. בעי רב אשי שאר עופות טמאים חוץ מן הנץ והגס כגון נשר יש להם דרוסה או אין להם דרוסה. א"ל [רב הלל] לרב אשי כי הוינן בי רב כהנא אמר שאר עופות טמאין יש להם דרוסה. ותסברא והא אנן תנן דרוסת הנץ ודרוסת הגס. אמרי הנץ בדרבה מני' אפי' בבהמה גדולה הימנו אבל שאר עופות לא דרסי אלא בדכוותייהו. א"נ נץ בדכוותי' בגדולה כמותו דריס. שאר עופות טמאין

בדזוטר מנייהו דרסי אבל בדכוותייהו לא דרסי. אמר רב כהנא משמיה דרב שימי בר אשי אין דרוסה לשועל. איני והא כי אתא רב דימי [אמר] מעשה ודרס שועל רחל במרחץ של בית היני ובא מעשה לפני חכמים ואמרו יש דרוסה לשועל אמר רב ספרא ההוא חתול [דוה] דרחל. טלה הוה. א"ד אמר רב כהנא משמי' דרב שימי [בר אשי] יש דרוסה לשועל. איני והא כי אתא רב דימי אמר מעשה ודרס שועל רחל במרחץ של בית הינו ובא מעשה לפני חכמים ואמרו אין דרוסה. אמר רב ספרא ההוא כלב הוה. אמר רב יוסף נקיטינן אין דרוסה לכלב. הלכך כל חיה שהיא למעלה מן הזאב כגון אריות ונמרים ודובים ודכוותיהו. כשרודפין בהמה גסה וחיה גסה וכש"כ דקה ועוף. טריפות. ואפי' אין ניכר הנקב אלא האדים הבשר כנגד בני מעים טריפה. ודרוסת הזאב בדקה אבל בגסה לא דקיי"ל באבימי. דר' יהודה לפרש דברי חכמים בא ולא לחלוק. ולדברי שניהם זאב לא דרס בגסה כלל. ותו מדאמר (רבא) [רבה] בר רב הונא אמר רב ארי שנכנס בין השוורים. ושבקי' לזאב ש"מ דזאב בדקה ולא בגסה. כך פסק מורי רבינו אב"י העזר"י וכ"פ בשערים. וקיי"ל כרב וכרב עמרם א"ר חסדא וכבריבי דיש דריסה לחתול נץ ונמי' כגדיים וטלאים במקום שיש מצילין והצלת עצמה בהצלת אחרים דמי וטריפה. ורבינו אליעזר ב"ר נתן זצ"ל פסק דאין לחתול נץ ונמיה דרוסה עד שתינקב. וגם פסק דלשועל ולכלב אין להם דריסה. ואינו נראה למורי אב"י העזר"י זצ"ל. ובפר"ח וה"ג פסקו דיש דרוסה לשועל דאזלינן לחומר' כיון דאיכא תרי לישני. ותו מדאמר רב יוסף נקיטינן דאין דרוסה לכלב ש"מ דלכולהו אחריני דלעיל יש דרוסה. וחולדה יש לה דרוסה בעוף הגס נמי. אבל באמרי אפילו זוטרי לית להו דרוסה. ונץ יש לו דרוסה אפי' בדרבה מיני'. ושאר עופות טמאין בדכוותייהו דוקא דאזלינן בתר לשון ראשון לחומרא. ורבינו יצחק אלפ"ס זצ"ל פסק דנץ אין לו דרוסה בגדיים וטלאים ולא קיי"ל הכי אלא יש לו. אמר אביי הא דאמרי' דיש דרוסה לנץ או לזאב או לכל הני דדרסי. לא הויא דרוסה אלא בצפורן. דכי דריס בצפורן הויא דרוסה משום דמפיק לאדם בצפורניים. לאפוקי שן דלא. שאם נשכה לבהמה לא הויא דרוסה. לפי שאין האדם יוצא אלא דרך צפורניים. ואין דרוסה בזאב וחתול וכיוצא בהם דיש להם ד' רגלים אלא ביד דלא הוי דרוסה בשום צפורן אלא בצפורן של רגלים שלפנים להנהו קרו להו ידים לאפוקי רגל שסמוך לעוקץ דלא חשיב לי' דרוסה. ואין דרוסה אלא מדעת. שמדעת מפיל עצמו בכח על הבהמה בכעס. וההוא שעתא מפיק ארס. לאפוקי שלא מדעת דלא הוה מתכוין לנעוץ צפורניו אלא בכותל ונעץ צפורניו בגבה אין משליך בה ארס. ואין דרוסה אלא [מחיים]. שכ"ז שהדורס חי הוי דרוסה. לאפוקי לאחר מיתה. וקא ס"ד שמת ארי ואח"כ נפל על הבהמה. או לאחר שמת

הנץ אם נעץ הצפורן שלו בבהמה לא הוי דרוסה. ופרכי' השתא שלא מדעת אמרת אין דרוסה לאחר מיתה מבעיא ל"צ כגון דדריס ופסקו לידי' ולא הספיק לשלוף צפורניו ממנו מ"ד עד דדריס שדי זיהרי'. קמ"ל בהדי דשליף שדי זיהרי'. וקיי"ל דכל עוף טהור אין לו דרוסה מדקבעי רב אשי שאר עופות טמאין יש להם דרוסה או אין להם. מכלל דפשיטא דכל עוף טהור אין לו דרוסה. אתמר רב אמר אין חוששין לספק דרוסה. ושמואל אמר חוששין לספק דרוסה. דכ"ע ספק אם נכנס חתול לבין התרנגולין ספק לא נכנס. אימור לא נכנס. ואי חזינן דנכנס וספק לן אי כלבא או שונרא. אימור כלבא ואין לו דרוסה. ואי נכנס וידעי' ודאי דשונרא הוא וקטעי' לרישא דחד מנייהו אימור נח לי' רוגזי' ושוב לא דריס וליכא למיחש לשום דרוסה בהנך אחריני. נכנס שונרא ושתיק ולא חזינן אי עביד מידי. אלא יושב ביניהן ושותק אימור שלמא שוי ולא חיישי' לשום דרוסה. איהו קא מעוי ואינהו קא מקרקרן בעותי קא מבעתי אהדדי וליכא למיחש דילמא נגע בהן איהו קא שתיק ואינהו קא מקרקרן. מ"ס מדשתיק מעשה קא עביד ומ"ס מחמת ביעתותא הוא דקא אוושן. אמר אמימר הלכתא חוששין לספק דרוסה. וארי שנכנס לבין השוורים ונמצא צפורן בגבו של אחד מהם והיא לחה וכש"כ יבישה או נמצא מקום צפורן בגבו חיישינן באמימר. ההוא בר אווזא דהוה בי רב אשי על לבי קניא נפק ואתא בי ממסמס קועי' דמא. א"ר אשי לאו אמור רבנן התם ספק בלבא ספק שונרא אימור כלבא. ה"נ ספק קניא ספק שונרא אימור קניא מהי' וליכא למיחש לשום דרוסה. אי גרסי' לאו אמור רבנן אז מיכן ראי' דאין דרוסה לכלב בעוף דקאי אההיא דלעיל פלוגתא דרב ושמואל דאמר ספק כלבא ספק שונרא אימור כלבא. מיהו מההיא גופא איכא ראי' טובי כמו שפי' רבינו שלמה ההיא סוגיא בתרנגולין: אמרי בני ר' חייא דרוסה שאמרו צריכה בדיקה כנגד בני מעיים. פי' הרב רבינו יצחק בן רבינו מאיר זצ"ל דוקא ספק דרוסה אבל ודאי דרוסה אזלא בדיקה דחיישינן שמא לא בדק יפה יפה. ורבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"לפי' ודאי דרוסה מהני' בדיקה מדקאמ' לקמן בדרוסה עד שיאדים כנגד בני מעים ובסימנין עד שיאדימו סימנין עצמן. משמע אע"פ שאנו רואים שהאדים הבשר כנגד הסימנין. מ"מ יש לבדוק כי שמא לא האדימו הסימנין עצמן. א"כ ה"נ כשהאדים הבשר יש לו לבדוק כנגד בני מעים. מיהו האידנא דלא בקיאינן לא בדקינן אפי' ספק דרוס' כדברי ה"ג כדפרי' לעיל. ולכך נמי לא חששתי להאריך ולפרש ענין בדיקה. במסכת זבחים פ' התערובות תנן כל החטאות שנתערבו בחטאות המתות או בשור הנסקל אפי' אחד ברבוא ימותו כולן ואמר בגמרא מאי אפי' ה"ק כל הזבחי' שנתערב בהם חטאו' המתות או בשור הנסקל אפי' אחד ברבוא ימותו כולן. והקשה רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל דתנן בסנהדרין פ' אלו הן הנשרפין רוצח

שנתערב באחרים כולם פטורים. ר' יהודה אומר כונסין אותן לכיפה ואמרי' בגמרא מאן אחרים. אילימא אחרים כשרים פשיטא. ותו בהא לימא ר' יהודה כונסין אותן לכיפה. אמר ר' אבהו אמ' שמואל הכא ברוצח שלא נגמר דינו שנתערב ברוצחים אחרים שנגמר דינם עסקי'. רבנן סברי אין גומרין דינו של אדם אלא בפניו הלכך כולן פטורין ור' יהודה סבר [מפטרינהו] לגמרי נמי לא כיון דרוצחים נינהו כונסין אותן לכיפה רשב"ל אמר דכ"ע ל"פ דפטירי אלא הכא בשור שלא נגמר דינו שנתערב בשוורים אחרים שנגמר דינם עסקי' רבנן סברי כמיתת בעלים כך מיתת השור ואין גומרין דינו של שור אלא בפניו הלכך כולן פטורין. ור' יהודה סבר כונסן לכיפה. והשתא הכא גבי זבחים דרובא דהתירא ופסידא דקדשים אמר ימותו כולם. התם גבי רוצח דרובא דאיסורא ודהדיוט לכש"כ. ומתוך כך הוא גורס כמו שמצא בספר זקן בשור שלא נגמר דינו שנתערב בשוורים אחרים מעליי' עסקי'. ור"ת זצ"ל השיב לו מתני' דקתני כולם פטורין. משמע שאחרים בני חיובא. ואע"ג דברישא דשמעתא קאמר מאן אחרים אי לימא אחרים כשרים פשיטא ולא פריך פטורין פטור מבעי' ליה התם כיון דמצי למפרך מגופא לא חש למידק. ותו דרשב"ל אדר' אבהו קאי דשני רבא ברוצח שלא נגמר דינו שנתערב ברוצחים אחרים עסקי' ועלה קאי דרשב"ל ומשני וכו'. אבל נתערב בשוורים אחרים מעלייא הוה אמר רשב"ל [נכבשינהו] דניידו וכל דפריש מרובא פריש. ומתני' דשלהי ע"ז דשור הנסקל [אוסר בכל שהו] מיידי כשנסקל דליכא למימר נכבשינהו. ותדע דלא קתני שנגמר דינו. ומתני' דהכא [דקתני] ימותו כולם בנתערב בזבחים מיירי ולגבוה. וגזרי' שמא יבואו עשרה כהנים בבת אחת ומסקי מן הקבוע למזבח. אבל בעלמ' [אמרי'] ונכבשינהו דניידו ומטעם זה התיר ר"ת זצ"ל דרוסת הזאב ברוב דמעשים בכל יום דזאבים טורפים ונושאים (זה) [שה] מן העדר ורועה מצילו ושרינן להו אע"ג דבעלי חיים חשיבי. ואומר רבינו יצחק ב"ר שמואל דאין להתיר אלא היכא דפריש מאליו כגון נמצא ביד עכו"ם אבל אם נאסר בתערובות ופירש לא אמרינן מרובא פריש. ואם יש בעדר ספק דרוסה כל העדר אסור. ותדע דטבעת של ע"ז שנתערבה (במאה) [ברבוא] טבעות כולן אסורות ובפירשה אחת מהן פליגי רב ושמואל כיצד אוסרות אבל בהיא גופא לא פליגי דכ"ע מודו דאסירא. וכל איסורי הנאה שפירשו מתערובתן אסירי ול"א מרוב' פריש וטעמא משום גזירה שמא יקח מן הקבוע ל"ש חולין ול"ש קדשים. ומיהו יש ליישב דברי ר"ת דשאני בע"ח כיון דאפשר ע"י דניכבשינהו דניניידו. מיהו טוב להחמיר והמחמיר תבוא עליו ברכה. דבי (רב פפי בר אשא) [יוסף רישבא] הוו מחו בגידא דנשיא. כשהיו רוצים להפיל בהמה כדי לשוחטה היו מכין במקל בגיד הנשה של בהמה דהיינו במקום כף הירך כדי שתפול

ותהא נוחה לשחוט ולא תפרכס ואח"כ שוחטין אותה. אתו לקמי' דר' יהודה בן בתירא אמר להו וכי להוסיף על הטריפות יש. אלא אין לך אלא מה שמנו חכמים אבל הא ודאי כשירה. דבי (יוסף משכא) [רב פפא בר אבא רישבא] פי' צייד. הוו מחו בכולייתא במקל אבל לא בחץ דאיכא למיחש לפיסוק הגידין. ולנקובת הכוליא אתא לקמי' דר' אבא. א"ל וכי להוסיף על הטריפות יש אין לך אלא מה שמנו חכמים. והא קא חזינן דמייתי מחמת מכה זו גמירי דאי בדרי לי' סמא חיה:

סימן תכא

מתני' אלו כשירות בבהמה. ניקבה הגרגרת במשהו. במיעוט בלא חסרון איסר. או שנסרקה לאורכה אלא נשתייר בה חוליא אחת שלימה אחת למעלה ואחת למטה. ועד כמה תחסר הגרגרת ותהא טריפה רשב"ג אומר עד כדי איסר האיטלקי נפחתה הגלגולת ולא ניקב קרום של מוח. שהעצם נפחת ורואים אנו שלא ניקב הקרום. ניקב הלב ולא לבית חללו. נשברה השדרה ולא נפסק החוט שלה ניטלה הכבד ונשתייר הימנה כזית. המסס וביה"כ שניקבו זה לתוך זה שהמסס ניקב במשהו ולא ניקב לחוץ וביה"כ נמי לא ניקבו לחוץ: אמר רב מתנא האי בוקא דאטמא דשף מדוכתי' טריפה רבא אמר כשירה ואי אפסיק ניבי' טריפה והלכתא אי אפסיק ניבי'. אותו גיד שבראשו שבו מחובר לעצם וקטן הוא מאוד כשירה עד דאתעכול אתעכולי שיהא נרקב ונתמסמס אותו גיד טריפה:

סימן תכב

מתני' ניטל הטחול כשירה. אמר ר' עוירא משמי' דרבא ל"ש אלא ניטל אבל ניקב טריפה. אמר (נחומי) [ר' נחוניא] שאלתינהו לכלהו טרופאי דמערבא ואמרו לי לית הלכתא כרב עוירא. אלא ניקב נמי כשירה. ולא אמרן דלית הלכתא כוותי' אלא כי ניקב הטחול בקולשי' במקום שהוא דק. אבל אם ניקב בסומכיה במקום שהוא עב טריפה. ואי אשתייר מן העובי של טחול שלא ניקב כולו לגמרי לחוץ כשיעור עובי של דינר זהב כשר. ואם פשט ידו למעיה וחתך מן הטחול בסומכי' אסורה כל הבהמה וכן פסק בה"ג וכן בשערים ועוד הוסיף בשערים נקרע או נימוק בסומכי' טריפה בקולשי' כשירה. וכתב מורי רבינו אב"י העזר"י שאם נימוק נמי ואשתייר כנגד בסומכי' כעובי דינר זהב כשירה. וכתב רבינו אליעזר בר נתן זצ"ל מעשה אירע שנקב הטחול בעוביו נקב רחב כאיסר אבל לא עבר שנשתייר בעובי דינר זהב שלא ניקב והכשירוה. וכיון דניטל הטחול כשר. אי משתכח תרתי טחלי בשר. ראיתי אני המחבר שהביאו לפני מורי רבינו אב"י העזר"י טחול של פרה שהיה נפוח באמצעיתו מאוד בראשו של תינוק עד סומכיה (כי כך אמר לי מורי רבינו אב"י העזר"י זצ"ל מה שהוא דבוק לבטן נקרא סומכי'). וצוה

וחתכו לפניו את הניפוח וכשחתכה קפצו מים זכים מן הטחול ממקום הניפוח ויצאו מים כלי גדול מלא והי' מראהו בפנים כמראה השעוה וצוה וגררו בסכין בפנים וגררו הרבה והי' מתגרד כמו מוגלא מה שקורין בלשון כנען גנו"י ובדק בפנים והי' שלם מכל צד שלא נרקב. ואמר לנו שאמר לו רבינו אליעזר ממיץ זצ"ל בשם ר"ת דכ"מ שאמרו חכמים שהיא טריפה ע"י נקב שאפי' לא ניקב ובשר רע סביביו כמו מוגלא שהיא טריפה ואסיר. והכא הואיל וגרדנו [ונמצא] שלם מכל צד נראה להכשיר והכשיר. ושאלתי את פיו אם הי' מים סרוחים מה הי' מורה. ואמר לי שכמו כן היה מתיר. ואמר לי כמו כן דכל מה שהיא דבוק בכרס קרוי סומכי' ולא יותר:

סימן תכג

מתני' ניטלו הכליות כשירה. אמר רכיש בר פפא משמי' (דרבא) [דרב] לקתה בכוליא אחת טריפה ופסקי' הלכתא כוותי' לקמן ואמרי במערבא והוא דמטי לקותא למקום חריץ ומאי היא חיוורתא דמציעתא דבכולייתא דתותי מתנים. פי' רבינו שלמה אותו לובן שמסובך למתניים היינו אותו חוט שבכולי' שבו הוא תולה במקום שנראה הלב והגידין מעורין שם והי' אמצעי' הכוליא וכן הוא בפי' קדמונים ויש מפרשים כל לובן שבכוליא. ומורי רבינו אב"י העזר"י כתב שראה שסמכו רבותינו על פי' קדמונים הלכה למעשה. פי' רבי' שלמה לקתה בכוליא כגון מליא מוגלא. ונראה לפירושו דה"ה ע"י מכת חרב דינו במוגלא. ולא מטרפא עד דמטייא לקותא למקום חריץ. ובשערים דרבינו שמואל בן חפני הכהן כתב לקתה בכוליא אחת בלא מוגלא ולא הגיע למקום חריץ כשירה משמע אבל במוגלא אפי' לא הגיע למקום חריץ טריפה. דאי לאו הכי לימא לקתה סתמא דמשמע בכל ענין. וכן נראה למורי אב"י העזר"י זצ"ל. ומדאמר לעיל ר"פ יפלח כליותי ולא יחמול מי קא חיי כתמי' ש"מ שאם נבקעה לשנים שהיא טריפה. ואם אין לה אלא כוליא אחת כשירה. ואם נמצאו בה שלשה כוליות או יותר כשירה. דמאי אמרת כל יתר כניטל דמי הא תנן ניטלו הכליות כשירה. ותו מדאסר רחמנא לגבוה משום מום מכלל דלהדיוט שרי דתניא ואת שתי הכליות ולא בעל כוליא אחת ולא בעלת ארבעה וחמשה. והכוליא שניקבה כשירה. ואם יש מים זכים בכוליא כשירה. ומעשה הי' במגנצא והכשירוה אפי' הגיעו למקום חריץ. ולא אמרן דאם יש בכוליא מים זכים דכשירה אלא דצילי. שצלולין הן אבל עבידי טריפה וצילי נמי לא אמרן דכשירה אלא דלא סריחי אבל סריחי טריפה אפי' הן צלולין. וכתב בה"ג שאם הי' דם בכוליא כשירה מ"ט דהא חשבי' לכל מילי דכוליא בין מוגלי בין עכירי בין סרוחין. ואילו דם לא חשבי' לטורפה. וכוליא של איל נמצאת בשפי"רא ולא הי' בה בשר כלום כ"א מלאה [מים] צלולין רק שבמקום הלובן

שלם היה והכשירוה [ובכוליא של פרה היתה שלפוחית ונכרת מקום חריץ והכשירוה] רבותינו שבמגנצא. כתוב בתשובות הגאונים אם היתה מכה על כוליא מגבה חותכין הכוליא לשנים ואם אין בה מכה מבפנים כשירה. הכוליא שהקטינה ונתמעטה מאליה מחמת חולי בדקה כגון רחל וכבש ועז. עד כפול. וכפול בשירה. פחות מכפול טריפה. ובגסה שנתמעטה עד כעגבה בינונית ובעגבה כשירה פחות מיכן טריפה. וכתוב בשערים וה"מ שהקטינה אחת מן השתים הראויות להיות אבל אם הי' שלשה או יותר והקטינו ונשתיירו שתים כהלכתן שלא הקטינו כשירה. וכת' רבינו אליעזר בר נתן זצ"ל פול סתם הוא הנקרא בלע"ז פינ"א פול הלבן הוא הנקרא פיז"ל:

סימן תכד

מתני' ניטל לחי התחתון. מעל הבשר והסימנין מחוברין בבשר כשירה. יש ספרים שכתוב בהם א"ר זעירא ל"ש אלא שיכולה להחיות ע"י הלעטה והמראה אבל אינה יכולה להחיות ע"י הלעטה והמראה טריפה. ובפסקי הגאונים כתוב כן אבל לא נזכר שם אמורא. ובפ' מי שהחשיך מפרש הלעטה מקום שיכולה להחזיר המראה למקום שאינה יכולה להחזיר וכן דין העוף שניטל חרטומו:

סימן תכה

מתני' חרותה בידי שמים כשירה. ת"ר איזהו חרותה כל שצמקה ריאה שלה בידי שמים שנתפחדה ע"י רעמים כשירה. בידי אדם טריפה. רבב"ח הוה קאזיל במדברא אשכחינהו להני דכרי וצמקי ריאה דידהו אייתינהו לבי מדרשא למשאל היכי מצי למבדק אי בידי שמים היא אי בידי אדם. אמרי לי' בקייטא אייתי משיכלי חיוורי ומלינהו מיא קרירי ואנחינהו מעל"ע. אי הדרא בריא בידי שמים היא וכשירה ואי לא טריפה בסיתווא אייתי משיכלי שחימי ומלינהו מיא פשורי ואנחינהו מעל"ע אי הדרא בריא כשירה וא"ל טריפה. פר"ח זצ"ל ורבי יצחק אלפס פסקו שהלכה כר' שמעון בן אלעזר דאף בידי כל בריות כגון אריות ודובים ונמרים טריפה וכיוצא בזה דין עופות אם תמצא חרותה:

סימן תכו

מתני' הגלודה. שניטל עורה מחמת שחין או מחמת מלאכה ולא נשתייר כלום. ר' מאיר מכשיר וחכמים פוסלין. וקיי"ל כחכמים ואם נשתייר כסלע מעורה שלא הגלידה כשירה דע"י אותו שיור מעלה ארוכה. והיכא אמר רב יהודה אמר שמואל על פני השדרה כולה. אבעי' להו כסלע דאמר רב יהודה דאריך וקטין שהעור שע"ג השדרה שלא הגליד ארוך על פני כל השדרה אבל קטין הוא דאין ברוחבה של אות' רצועה כסלע אלא כחוט אבל אי מצרפת לה בהדדי לארכו ומשוית לי' עגול הוי כסלע וכשירה. א"ד אע"ג דאריך הוא

צריך שיהא ברוחב של אותה רצועה כסלע. ת"ש דפריש ר' נהוראי משמי' דשמואל ברוחב כסלע ע"פ כל השדר' כולה. רבב"ח אמר מקום ראשי הפרקים במקום שמתחברין העצמות זל"ז בכל פרק ופרק כגון פרקי חוליותיה ועצמות השוק והירך דהתם איכא חיותא טפי בבהמה אי אשתייר התם כסלע כשירה דהדרא בריא ואי לא לא. ר' אלעזר בן אנטיגנוס משום ר' ינאי (בר' שמעון) מקום טיבורו. כנגד מעיה של בהמה יש חיות במקום הטבור אי אשתייר התם כסלע בשירה ואי לא לא. בעי ר' ינאי ב"ר ישמעאל ניטל מקום טיבורו וכולו קיים מהו. ניטלו ראשי הפרקים וכולו קיים מהו תיקו. אמר רב כל העור מציל בגלודה. כ"מ ששייר מן העור כסלע בבהמה מציל ומעלה ארוכה וחוזר כל העור לקדמותו ולא מייתא והדר בריא וכשירה. חוץ מן העור של בית הפרסות דאם נשאר שם מן הארכובה ולמטה ובפרסות ושאר עוד בבהמה אינו קיים אינו מציל דלא חשיב כלל עור מפני שהוא רך. ור' יוחנן אמר אף עור של בין הפרסות נמי מציל בגלודה. פר"ח פסק כשמואל וכר' ינאי דתניא בתוספתא איזהו גלודה כל שהופשט כל העור ולא נשתייר בו כדי להעלות ארוכה. וכמה רשב"ג אומר עד כאיסר האיטלקי מבית חללה ולא משאר אבריה. ורבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב הא מתני' לא אתיא כוותייהו דהברייתא מכשרת כל היכא דנשתייר כאיסר כנגד חלל ואלו לשמואל דוקא בשדרה ובסלע ולר' ינאי בסלע על הטבור ותו שלא הובאה בתלמוד זו הברייתא ולא עדיפא ממתניתין אלו שעורותיהן כבשרן דאוקמא ר' יוחנן כיחידאה. ונראה לן דר' יוחנן ה"ל יחיד לגבי' דשמואל ור' ינאי ורבב"ח. ואע"ג דרב ור' יוחנן קיימא בחדא שיטה. ה"ל תרי לגבי תלתא. והלכתא כרבים. ואע"ג דשמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן. ר' יוחנן ור' ינאי הלכה כר' ינאי שהוא רבו של ר' יוחנן. הלכך אית לן ספיקא ונקיטינן לחומרא כשמואל דמחמיר מכולהו עכ"ל. וכתב מורי רבינו אב"י העזר"י רברבא סברא היא שיותר חומרא היא כסלע ע"פ כל השדרה מרבב"ח דבעי כסלע על ראשי הפרקים. ואם ניטל העור שעל השדרה כולה ושאר העור קיים אזלי' לחומרא דהא ניטל מקום טיבורו לבדו או ראשי הפרקים לבדו סלקא לן בתיקו ואזלינן לחומרא ובעוף נמי אם נגלד כל העור דינו שוה לבהמה. ואף כי אין בו כח להגן בעוף בבהמה לא מצינו היתר העוף בדבר הזה:

סימן תכז

מתני' אלו טריפות בעוף נקובת הושט ופסוקת הגרגרת הכתה חולדה על ראשה מקום שעושה אותה טריפה. דהיינו נקובת הקרום. אבל בנשבר העצם בלא נקיבת הקרום לא מטרפא הלכך צריכה בדיקה. ובגמ' מפרש היכי בדקינן לה ולפי שאין אנו עכשיו בקיאין לבדוק לא חששתי לפרש והא דתני לוי כל טריפות שמנו חכמים בבהמה כנגדו בעוף

יתר עליהם העוף נשבר העצם אע"פ שלא ניקב קרום של מוח ההיא אוקימנא בעוף של מים הואיל וקרומו רך שהוא תדיר במים אמר רב שיזבי הני אווזי דידן הואיל דמשתכחו במים כעוף של מים דמיין:

סימן תכח

מתני נקב הקורקבן ניקבו הדקין נפלה לאור ונחמרו בני מעי' שנשתנה מראיתן מחמת האור אם ירוקין פסולין ואם אדומין כשירים. כתב מורי רבינו אב"י העזר"י דה"ה האי טריפות שייך בבהמה אם אירע כך. אלא תנא העוף משום דשכיח דנפיל לאור. וכן כתב רבינו יהודה ב"ר יצחק זצ"ל וכן כתב רבינו שמואל בן רבינו מאיר זצ"ל: אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי בן יהושע שיעור ירוקתן מחמת האור בשיעור נקובתן מה נקובתן במשהו אף ירוקתן במשהו. בעא מני' רבי יוסף ברי' דריב"ל מריב"ל הוריקה כבד כנגד בני מעיה מהו. א"ל טריפה ופרכינן לא יהא אלא ניטלה. אמר רבא כיון שהוריקו [כבד כנגד] בני מעים בידוע שנפלה לאור ונחמרו בני מעיה וטריפה. כתב מורי רבינו אבי העזרי ואפי' לא נפלה ממקו' גבוה עשרה טפחים או עמדה והלכה שאין לחוש לריסוק אברים אפ"ה כשהוריקו טריפה שסופן לינקב ואע"ג (שהוריק טריפה) שבכבד לא מצינו שהנקב פוסל בו מ"מ אגלאי בהתייהו וחיישינן אף ללב ולקורקבן ולמעים דכיון שהוריקה דכבד כנגדן טריפה אע"פ שעדיין לא ניכר בהם ועוד יש לחוש שמא סופו לינטל כולו. ומיכן יש סמך לדברי הגאונים המטריפין שניקב חצר הכבד דחיישינן שסופו לינטל כל הכבד מדמטריפינן כשהוריק הכבד כשיעור נקב משהו דגזרו תחלתן משום סופן עכ"ל: ההיא תרנגולתא דהוה בי ר' יהושע ב"ל אתאה לקמי' דר' אלעזר הקפר ירוקין היו ואכשרה והא אנן תנן ירוקין פסולין א"ל לא אמרו ירוקין פסולין אלא בלב וקורקבן וכבד שדרכן להיות אדומים אבל דדקין דרכן להיות ירוקין. תנ"ה באלו בני מעים אמרו בלב וקורקבן וכבד. ההיא תרנגולתא דהוה בי רב יצחק בר יוסף אתיוה לקמיה דר' אבהו אדומין היו וטרפה והתנן אדומין כשרין א"ל אדומין שהוריקו דהיינו הלב והקורקבן והכבד והירוקין שהאדימו דהיינו הדקין טריפה. ולא אמרו אדומין כשרים אלא בלב וקורקבן וכבד. אמר רב שמואל בר חייא א"ר מני ירוקין שהאדימו ושלקן וכו' יש כאן גרסות הרבה. אבל מורי רבינו אב"י העז"רי כתב הלכתא ירוקין שהאדימו ע"י האור ושלקן וחזרו והאדימו כשירה מ"ט אמרי' קיטרא בעלמא עייל בהו ומספקא לי' אי מיירי בעשן הנכנס לגופה ע"י שנפלה לאור וא"כ העוף והבהמה שוין א"ד בעשן הנכנס בעוף בכל יום מיירי שדרכו בלילה לשכון במקום עשן. וא"כ דין זה אינו נוהג בבהמה וראוי להחמיר בזה בבהמה מספק היכא דנודע שנפלה לאור. וקיי"ל אדומין שהוריקו ושלקן וחזרו והאדימו כשירה

דאמרי' קיטרא עייל בהו ועוד מריבוי דם נחלה העוף והוריקו ע"י שיפעת דם שיצא ממנו חזר לקדמותו והבריא והאדומין ששלקן והוריקו או ירוקין ששלקו והאדימו טריפה מ"ט אגלאי בהתייהו פי' חרפתם עכ"ל. ועל דא אנא סמיך למעשה: ואמר רב אשי הלכך לא ליכול אינש עוף שנפל לאור אלא בשלקין ולא היא אחזוקי ריעותא לא מחזקינן והיכא דלא מינכר בה ריעותא בהדיא בלא שלקין לא טרפינן לה אא"כ מתרמי דשליק לה וחזי ריעותא. מיכן כתב מורי רבינו אב"י העזר"י זצ"ל היכא דלא ידעינן על הבירור דנפלה לאור אפי' נשתנו המעים כשירה דאחזוקי איסורא לא מחזקינן דהא הכא ידעי' בבירור שנפלה לאור אך לא נגלה עדיין ירוקתן ולא מחזקינן איסורא לאהדורי בתרי'. ה"ה היכא דנשתנו לא מהדרינן לשאול אם נפלה. אלא מחזקינן לה דלא נפלה ואנן לא תנן דשינוי פוסל אלא בנפלה לאור דוקא ועוד כתב דשיעור אדמימתו בשיעור ירוקתו במשהו:

סימן תכט

מתני' אלו כשירות בעוף ניקבה הגרגרת או שנסדקה הכתה חולדה על ראשה במקום שאינו עושה טריפה ניקב הזפק ר' אומר [אפי'] ניטל. ת"ר מעשה בר' סימון ור' יהוצדק שהלכו לעבר שנה בלוד ושבתו באונו והורו בטרפחת כר' בזפק. איבעי' להו הורו בטרפחת לאיסורא וכר' בזפק להתירא א"ר הורו בטרפחת להתירא וכר' בזפק לא סביר' להו תיקו. פסק בפר"ח בטרפחת לחומרא כיון דמספקא לן והי' תמי' רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל היכי מספקא לי' שדורה בטרפחת לאיסור והלא משנה שלימה היא בפרקין ניטלה האום שלה כשירה והיא טרפחת ותנן נמי בבכורות פ' עד כמה דפרה שניטלה האום שלה והאכילה ר' טרפון לכלבים וחזר בו ר' טרפון. ופירש דהך משנה דהכא מיירי בעוף דודאי עוף שניטל טרפחת יש לטרוף ואע"פ שכשירה בבהמה משום דזוטר חיותא ודייק נמי מדמייתי הך מלתא על בבא דעוף. ויפה פסק בפר"ח לחומרא. והא דתני לוי כל טריפות שמנו חכמים בבהמה כנגדן בעוף יתר עליהן עוף נשבר עצם אע"פ שלא ניקב קרום של מוח ה"נ הוי מצי למימר טרפחת אלא תני ושייר דה"נ שייר שמוטת ירך בעוף דטריפה אע"ג דלא איעכול ניבי' ובבהמה צריך עיכול ניבי' ובזפק נמי הואיל ומספקא לן אזלינן בה לחומרא הלכך ניטל טריפה ניקב כשירה. אמר רב הונא ואיתימא ר' יוחנן ואי תימא ריב"ל גגו של זפק נידון כווושט אם ניקב במשהו היכא אמר רב ביבי בר אבייי מקום שנמתח עמו. פי' רבינו שלמה מקום שהוא מתחיל למשוך היינו מן המיצר ולמעלה כדאמ' גבי מוח כל זמן שבגלגולת נידון כמוה התחיל לימשך נידון (כווושט) [כחוט] אלמא מקום הצד הוי משיכה עכ"ל. ונראה לכאורה דה"ה המעי ההולך לקורקבן הוי מקום שנמתח דינו בקורקבן בנקב משדו וקצת קשה הלשון דהל"ל

מקום הנמתח מעמו דהא אזפק קאי. ונראה כמו שקבלתי אני המחבר ממורי רבינו אב"י העזר"י שקיבל מרבינו יואל אביו זצ"ל שקיבל מרבינו יצחק ב"ר מרדכי זצ"ל שקיבל מרבינו יצחק ב"ר אשר זצ"ל כשמושך בידו אחד הוושט ובידו השנית המעי היוצא לצד הקורקבן כל שנמתח [מן] הזפק עמו של הוושט וכן לדקין נידון כוושט ובמעי ליטרף במשהו והיינו מה שכנגדו למעלה אבל מה שתולה למטה אינו נמתח עמו והוא כעין כיס שיש לו שני שנצים שפותח וסוגר בהם שהעליון נמתח ולא התחתון ולהאי פירוש' הוי חומרא טפי:

סימן תל

מתני' יצאו בני מעי' ולא נקבו כשירה. אמר שמואל לא שנו אלא שלא הפך בהם כשהכניסן לתוכה. אבל הפך בהן כשהכניסן לתוכה היפך עליונים תחתיהן והחליף מכמות שהיה זו למעלה וזו למטה טריפה. ראיתי אני המחבר שהביאו לפני מורי רבינו אב"י העזר"י ששחטו אווז אחד וכשקרעוהו מצאו מעים שלו שהיו מונחים בין עור לבשר ושאל להם אם הי' הולך בטוב סמוך לשחיטה דליכא למיחש לנפילה וגם חקרו אם לא הי' תפור במקום שקרעוהו וענהו שלא הי' תפור וגם שהי' הולך בטוב. והכשיר את העוף:

סימן תלא

אמר רב (יהודה) [הונא] א"ר שמוטת ירך בעוף כשירה. ופסקי' שלהי שמעתא דרווחת הלכה בישראל שמוטת ירך בעוף טריפה. וכתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק הוא הנקרא שירליאון נראה להרב רבינו אלחנן זצ"ל דמיירי בשמוטה דלא איעכול ניבי' דמאן דמכשיר לקמן שמוטה היינו דוקא בדלא איעכול ניבי' אבל בדאיעכול ניבי' כ"ע מורו דטריפה. אפי' בבהמה היא טריפה. דמסתמא הא דפרקי' לעיל דבהמה טריפה בשמוטת ירך בדאיעכול ניבי' מתוקמא לכ"ע. ומ"ד שמוטת ירך בעוף כשירה היינו בדלא איעכול ניבי' יכול לסבור דבבהמה נמי כשירה ופליג אדרב מתנא דאמר בוקא דאטמא דשף מדוכת' טריפה כי אין סברא דבבהמה יטרוף ויחמיר יותר. ובבהמה טריפה מיירי נמי איעכול ניבי' דומיא דעוף וסבר לה כרב מתנא. מיהו קשה דר' יוחנן אדר' יוחנן. דהא ר' יוחנן קאמר לקמן דשמוטת ירך בעוף טריפה. ואי מיירי בדלא איעכול ניבי' הא ר' יוחנן גופא פסק לעיל הלכה כמשנתינו גבי כבד לפי שהיא סתם משנה ואיהו גופיה קאמר לעיל דמתני' ממעטא להיא דרב מתנא דסביר' לי' שהיא כשירה. וכי תימא שיטרוף בעוף יותר מבבהמה א"כ תקשי אתנא דבי לוי דלא חשיב ליה. מיהו איכא למימר דתני ושייר כמו ששייר בטרפחת. למאי דפרי' לעיל כי שמא שייר הרבה טריפות בעוף שאינו

מונה. ומהאי טעמא נמי מצינן למימר דרב יהודה אמר רב שמוטת ירך בעוף טריפה מיירי שפיר בדאיעכול ניבי' דוקא אבל בדלא איעכול ניבי' כשרה וטורף בעוף יותר מבבהמה כי אין להקשו' מתנא דבי לוי כדפרי'. ומיהו אי הוה מפרשי לאידך גיסא. נוכל לפרש כך דשמוטת ירך בעוף מיירי דוקא בדאיעכול ניבי' אבל בלא איעכול ניבי' כ"ע מודו דכשירה. והשתא לא הוה קשיא מידי דר' יוחנן דאמר טריפה דאיכ' לאוקמי' בדאיעכול ניבי' וההיא דלעיל בדלא איעכול ניבי'. אבל לא מסתבר הכי דמאן דמכשיר אפי' בדאיעכול ניבי' דפסקי' לעיל דהלכתא דהיכא דאיעכול ניבי' טריפה. משמע שכל העולם מודים בדבר ואין אדם חולק על אותו פסק. ועוד ק"ל דא"כ כי קאמר לקמן רבה לרב הונא דאמר שמוטת ירך בעוף כשירה והא רבנן דאתו מפומבדיתא אמרי שמוטת ירך בעוף טריפה ומאי קשיא לישני לי' כי קאמינא אנא בדלא איעכול ניבי' כי קאמרי אינהו בדאיעכול ניבי'. וי"ל שהי' יודע שאותה שמוטה שמכשיר רב הונא טורף רב יהודה. ע"כ נראה יותר כמו שפירשנו דבדלא איעכול ניבי' מיירי הכא ואפי' הכי טריפה כדפסקי' לקמן שמוטת ירך בעוף טריפה ומיירי אפי' בדלא איעכול ניבי. וכן נראה עיקר להחמיר. ולית הלכת' ככל הני שמעתתא דמכשרי שמוטת ירך בעוף. דלכך הכי קיי"ל דשמוטת ירך בעוף טריפה אפי' לא איעכול ניבי'. ושמוטת גף בעוף דהיינו פרק עליון המחובר בגבה אמר רב יהודה אמר רב דטריפה דחיישי' שמא ניקבה הריאה לפי שהריא' (נמצאת) [נחבא'] בצלעות וקרום הבשר רך ודק בין צלע לצלע וכששומט' גפה מנתקת הריאה עם הגף וחיישי' שמא ניקבה וטרפינן לה מספק. ושמואל אמר תיבדק הריאה מכניס קנה דק בגרגרת ונופח בריאה אם הרוח יוצא טריפה ואם לאו כשירה. וכן אמר ר' יוחנן תיבדק וכן הלכה. דכל רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן וכש"כ הכא דשמואל קאי כוותי' ולקמן שלהי פרקין גמ' נשבר העצם פירשתי יותר. ואין ריאה לעוף לא לחמר לא לינפל דאם נפלה מן הגג דאמרן דצריכה בדיקה אין צריך לבדוק בריאה:

סימן תלב

אמר רב הונא סימן לספק טריפה י"ב חודש. אם כך הייתה בידוע שלא נטרפה. ופסקי' לקמן והלכתא בזכר ספק טריפה דידי' אי שהי י"ב חודש ודאי לא נטרף. וא"צ לבודקו תוב. כגון אם ספק דרוסה היא או נפולה או שמא ניקב קרום של מוח מחמת שראינוה שלקתה אם הייתה אח"כ י"ב חודש כשירה ואינה צריכה בדיקה:

סימן תלג

תנן התם בבכורות לענין מומין בעלת חמש רגלים או שאין לה אלא שלש ה"ז בעלת מום לגבוה. הא להדיוט שרי. אמר רב הונא לא שנו אלא שחסר ויתיר ביד שחיסור זה

דבעל שלש או יתיר זה דבעל חמש ביד. שאין לו אלא יד אחד או שיש לו שלש ידי'. אבל חיסר ויתיר ברגל טריפה נמי הוה מ"ט כל יתר כניטל דמי. יתר אחד כחסר אחד והוי כבעל רגל אחד וטריפה דהוי כשמוטת ירך בבהמה. כתב רבינו אלעזר ב"ר נתן זצ"ל דאי איכא לאותו היתר הכירא כגון שהאחד עומד במקומן והשני שלא במקומן כשירה דלאו תורת רגל עליו וכן אם אינו מגיע לארץ ואינו מהלך עליו לא הוי רגל אלא גלגול בשר הוי וכשירה. ואם למטה מן הארכובה הנמכרת עם הראש יוצאים שני רגלים אפי' מגיעים לארץ כשירה דלא מטרפה בהכי אם ניטלה. אם למעלה מן הארכובה יוצאין ונוגעים בארץ ומהלכת על שתיהן כנטול דמי וטריפה. ואם אינם מגיעים לארץ גלגול בשר הוא לא רגל וכשירה עכ"ל. ההיא חיותא דאשתכח בה תרתי סני דיבי. פי' רבינו שלמה זצ"ל בודי"ל ובלשון כנען קורין לו ייליט"ו. אתיוה לקמי' דרבינא וטרפה מדרב הונא. דאמר כל יתר כנטול דמי. ואי שפכי להדדי כשירה. ההיא גובתא פי' כמין קנה בשר דהוה נפקא מכי כסי להובלילא פי' להמסס. סבר רב אשי למטרפה א"ל רב הונא מר בר חייא כל הני [חיוי] בריי' הכי אית להו. דהיא גובתא דהוה ופיק מבי כסי לכרסא אמר להו רב הושעיא אטו כולהו חדא מחיתא מחתינהו היכא דאיתמר איתמר היכא דלא אתמר לא אתמר. העיד ר' נתן בר שילא ריש טבחייא דצפורי לפני רבי על שני בני מעיים שיוצאין מן הבהמה באחת דאית לה תרתי הדורא דכנתא ושניהם יוצאין מן הקיבה זה בראשה וזה באמצעיתה שהי' טריפה וכנגדו בעוף כשירה. דעוף זימנין דהוה הכי ואע"ג דלא משכח דכי קים להו. ויש מפרשים שכל עוף דרכו כן משום דמן הזפק עד הקורקבן יוצאים בני מעיים גמורים. בד"א שיוצאין משני מקומות אבל יוצאין במקום אחד סמוך זה לזה וכלה עד כאצבע וחוזרין ומתחברין בתוך רוחב אצבע כשירה. פליגי בה רב דימי ורב יוסף היכי דיוצאים במקום אחד דקתני כשירה. חד אמר והוא דהדרי וערבי. וחד אמר אע"ג דלא הדרי וערבי בשלמא למ"ד דהדרי וערבי היינו דקתני וכלה עד [כאצבע אלא למ"ד אע"ג דלא הדרי וערבי מאי עד כאצבע עד] כאצבע כלין מלמטה סמוך לנקב הרעי מתחברין כדי שיהא הרעי יוצא ממקום אחר. ובפר"ח כתב כל בהמה וחי' הדקין שלה חוט אחד נמשך ועכשיו אם יוצא ממנו מעי אחד בענף שיוצא ממנו [בר] בתוך הענף אם משני מקומות יוצאין טריפה ואם נמשכין ממקום אחד וכלין עד אצבע כשירה. ופליגי בה רב רחומי ורב יוסף חד אמר והוא דהדרי ומערבי ראשי בני מעים ומתחברים יחד ונעשים שניהם מעי אחד אבל אם אינם מתערבים כנטול דמי. מפני שהוא ביתר. והלכתא אי הדרי וערבי למטה חדא היא וכשירה. ואם לא טריפה. ורבינו גרשם מאור הגולה זצ"ל פי' שני בני מעים שני כרכשות אם יוצאים משני מקומות טריפה אבל אם

יוצאים ממקום אחד ואינם הולכים עד כאצבע עד שמצטרפין זה עם זה ושופכין זה לזה כשירה. פי' כלין מלמטה קודם שיגיעו למקום הדבוק כשיעור אצבע אע"פ שפרודין זה מזה בחצי אמה במעיה כשירה. ויש גאונים אומ' באורך אצבע שלישית שנקרא אמה. ורבינו אליעזר בר נתן זצ"ל כתב אירע במגנ'צא שבא לפני רבינו אליקים חמי זצ"ל ושאר רבותינו ואני עמהם. מעי של כבש יוצא מן הדקין באורך אצבע. והיה סתום בסופו והרעי נכנס לתוכו ויוצא מתוכו אל הדקין כזה והסכמנו כולנו להתיר שאמרנו לא מצינו שהטריפו חכמי התלמוד אלא שני מעים יוצאין משני מקומות כעין בעוף שיוצאין מן הקורקבן שני דקים וחד הולך אל הזפק והשני הן הדקין אבל הכא דק היוצא מן שאר דקין הוא ואין זה כנגדו בעוף. ושוב לאחר זמן אירע כענין זה והיה דתני ה"ר שמואל בר נטרונאי יושב ודן בהלכה כיון שפירשנו יוצאים ממקום אחד ומשני מקומות זהו בקיבה כמו בעוף מן הקורקבן והתם האחר דרכו הוא והשני יתר הוא דאין דרכו אלמא כיון שנשתנה טריפה ה"נ אע"ג דאחד הוא כיון דאין דרכו להיות בדקין טריפה. ותו דלא הדר עריב. ואמרתי אני בלבי אלו היה אסור היכי מסייעא מלתא להתיר רבותינו דבר אסור. השתא בהמתן של צדיקים כו' ובדקתי וחקרתי בתרנגולין ומצאתי שלא כדברי הפירוש. ולפי מה שמצאתי יעמדו דברי רבותינו שהתירו וכוונו לשמועתן. וכנגדן בעוף לאו אקרקבן קאי אלא כן דדברי' שני מעים יוצאין מן המעי הארוך היוצא מן הקורקבן כזה וזהו שני מקומות שטריפה בבהמה כשיוצא מן הדקין וכנגדן בעוף כשירה כמו שפירשתי. אבל אם שני (מקומו') [מעי'] יוצאין ממקום א' זה אצל זה וכלין עד כאצבע דהדרי וערבי והיו למעי אחד כשר' כזה שני מעיים יוצאים ממקום [אחד] והדר ערבי. וטעמא דטריפה שני בני מעים היוצאים משני מקומות דהיינו משני צדדין דאפי' הדרי וערבי. או שנים מצד אחד ולא הדרי וערבי דכיון דשני' הן אמרי' כל יתר בנטול דמי והרי ניקבו הדקין אבל אי הדרי וערבי לא הוי יתר. מכלל דאחד היוצא אע"ג דלא הדר מערב כשר. דאין כאן יתר. ואח"כ חפשתי בהלכות גדולות ומצאתי כן בד"א כשיוצאין משני מקומות דהיינו שכנגדן בעוף חזינן למקום נקב כאלו נקב מעיא מדקאמ' חזינן למקום נקב חלל מכלל משום יתיר טריף לי' דכל יתיר בנטול דמי. והוי נקוב המעי שיוצא זה ממנו ומדקאמ' מעיא מכלל דממעיא הגדול יוצאין ולא מן הקיבה כמו שפי' דכותי' שאם כפירושם הל"ל באלו נקוב' נקיבתא. ועוד מצאתי שם כי דאי לישנא פליגי בה רב רחומי ורב יוסף חד אמר והוא דהדרי וערבי רישתייהו בהדדי מתתאי בעוף. וחד אמר אע"ג דלא הדרי ומערבי רישתייהו. בשלמא למאן דאמר והוא דהדרי וערבי היינו דקתני וכלין דשלים עיסקא דידהו והוו כלין אלא למ"ד דלא הדרי מערבי מאי כלין מי סברת כלין

אלא דמערבי מתחות מעיא ולא דמערבי מעלאי מריש מעיא. מדקאמ' דמערבי רישתייהו מלמטה בעוף מכלל דבאותם שני מעים היוצאים מן המעי ארוך מיירי כמו שציירנו לעיל דהיינו שמתערבין כמו כן במקום דיבוקן זה עם זה. אבל אם יוצאין מן הקיבה מאי שכנגדו בעוף והלא אותם שנים שיוצאין מן הקורקבן אינם חוזרים ומתערבים אלא אחד פושט לזפק ואחד פושט לבני מעים למטה עכ"ל:

סימן תלד

מתני' נמרטו כנפיה כשירה ר' יהודה אומר אם ניטלה הנוצה פסולה. פי' רבינו שלמה כנפי' היינו נוצה גדולה שעל כל גופה. נוצה היא הדקה הסמוכה לבשר שאין להם קנים. מיכן אסר רבינו יואל ב"ר יצחק הלוי זצ"ל כל עופו' משום שרץ כ"ז שלא גדלה עליהם הנוצה הגדולה שעל כל גופה דאמר פ"ק דביצה בירושלמי גוזל שנולד ביו"ט מותר מפני שמתיר עצמו בשחיטה. ופרכינן לא כן תני ביצים שרוקמו וגוזלים שלא העלו כנפים אסורין משום שקץ ואין לוקין עליהן משום נבילה. ואמר רב חגי ואפי' שחטן. פי' וקשיא לך דאמרת שמתיר עצמו בשחיטה והא שקץ הוא שעדיין לא העלה כנפים. אמר ר' בון תפתר באינון דנפקין וכנפיהון עליהון וכה"ג דוקא שרינן גוזל שנולד ביו"ט. אבל הכא שלא העלה אסור משום שקץ. הלכך כל העופות שלא העלו כנפים. היינו שלא גדלה עליהם הנוצה הגדולה אסורי משום שקץ:

סימן תלה

מתני' אחוזת הדם. שאחזה דם וחלתה. והמעושנת. שנכנס עשן בגופה. והמצוננת. שחלתה מחמת צינה. ושאכלה הרדופני. או שאכלה צואת כלבים ותרנגולים. או ששתתה מים הרעים [כשרה אכלה סם המות מותרת כו' אמר שמואל הלעיטה חלתית טריפה כו' מתיב רב שיזבי אחוזת כו'] הלעיטה תיעה. תור"א בלע"ז ועשב מר הוא מאוד. או חלתית. או פלפלין. או שאכלה סם המות כשירה. הכישה נחש או שנשכה בלב שוטה. מותרת משום טריפה. ואסורה משום סכנת נפשות. קשיא חלתית אחלתית קשיא סם המות אסם המות. חלתית אחלתית ל"ק כאן בעלין דכשירה כאן בקרטין דטריפה. שהקורטין של חלתית חד הוא ונוקב את המעיים. סם המות אסם המות ל"ק כאן סם המות דאדם כאן סם המות דבהמה:

סימן תלו

ת"ר לוקחין ביצים מן העכו"ם ואין חוששין לא משום נבילות ולא משום טריפות. וליחוש דילמא מעוף טמא נינהו אמר אבוה דשמואל באומר ביצים של עוף פלוני טהור הוא ולימא של עוף טהור אי אמ' של עוף טהור אית לי' לאשתמוטי ולומר של

עוף אחר אמרתי לך שאין אתה מכירו וטהור הוא. ונבדוק בסימנין (והתניא) [דתניא] כסימני ביצים כך סימני דגים. סימני דגים ס"ד סנפיר וקשקש' אמר רחמנ' אלא אימא כסימני ביצים כך [סימני] עוברי דגים. ותניא גבי ביצים אלו הן סימני בצים כל שהיא כודרת ועגולגולת. וחדא היא דאי תנא עגולגלת לחודה הוה משמע עגולה כעדשה וכגבינה להכי תני כודרת ועגולגולת ובעיגול של כדור שהיא עגולה בעובי' והדר מפרש דאשה אחד כד וראשה אחד חד טהורה דלא תימא ככדור ממש אלא משוכה לאורכה ועגולה לרחבה. שני ראשי' כדין שני ראשי' חדין טמאה. חלמון מבחוץ וחלבון מבפנים טמאה חלבון וחלמון מעורבים זה בזה בידוע שהוא ביצת השרץ. הכא במאי עסקי' בחתוכות דליכא למיקם אכודרת ועגולות. ולבדוק בחלבון וחלמון. בטרופות בקערה שהכל מעורב. וכי האי גונא [מי] זבנינן מנייהו והתניא אין מוכרין ביצה של תרנגולת טריפה לעכו"ם דילמא הדר ומזבן לה לישראל אא"כ טרופות בקערה דתו לא זבין לה ישראל מיניה לפיכך התירו למכור ביצה טרופה בקערה. אלא אמר ר' זירא סימנין לאו דאורייתא והנך סימנין לאו הלכה למשה מסיני נינהו ולא סמכינן עלייהו. א"ה למאי הלכתא קתני להו תנא. ה"ק כל היכא דשני ראשי' כדין או שני ראשיה חדין או חלמון מבחוץ וחלבון מבפנים ודאי טמאה. ואי אמר לו עכו"ם של עוף פלוני טהור ודאי הוא משקר. ראשה אחד כד וראשה אחד חד חלבון מבחוץ וחלמון מבפנים אי אמר לו של עוף פלוני טהור הוא סמוך עלי' בסתמא לא תסמוך עלי' דאיכא דעורבא דדמי ליונה. וה"מ בבצים של שאר עופות. אבל בביצים של תרנגולי' שלנו אימר רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דמותרי' הם ואין לחוש לכלום שהרי אנו יודעי' בבירור שהם של תרנגול' ואין שום ביצה דומה להם וגם אנו רואין סימניהם ולא דמיין לביצת יונה דאיכא למתלי בשל עורב דדמו לדיונה אבל ביצי תרנגולת לא מצינו אחד דומה להם. והקשה ר"ת זצ"ל דס"פ אין מעמידין אמר רב ברונא אמר רב קרבי דגים ועוברין אין ניקחין אלא מן המומחה ופרכי' למה לי מומחה לבדוק בסימנין. דתניא בסימני ביצים כך סימני עוברי דגים וכו' ומשנינן כשנימוחו. והשתא אמאי לא שני סימנין לאו דאורייתא כדשנינן הכא ולהכי בעי רב מומחה. וע"כ נראה לר"ת דסימני עוברי דגים דאורייתא ויש לסמוך מיכן ולהתיר דגים שאין להם סנפיר וקשקשת שיש להתירם ע"י סימני עובריהם דחשיב הכא. ויש לנו לומר דודאי נשרו כשבאו מן המים בעין אותן הלוט"ש בלע"ז או עתידין ליגדל לאחר זמן כך פר"ת. ואע"ג דדחי לה רבי' יצחק ב"ר שמואל כר"ת מסתברא. אמר מר חלבון וחלמון מעורבין זב"ז בידוע שהוא ביצת שרץ למאי הלכת' אמר רבינא שאם ריקמה ואכלה לוקה עליה משום השורץ על הארץ מאי איריא של עוף טמא אפי' של עוף טהור

נמי דתניא כל השרץ השורץ על הארץ לרבות אפרוחין שלא נתפתחו עיניהם דברי ר' אליעזר בן יעקב מדרבנן קא אסר בטהורין אבל בטמאין שרץ גמור הוא ולוקה לדברי הכל. וכי לא ריקמה איסורא איכא ומלקות ליכא דלאו שרץ הוא אבל בטהורין אפילו ריקמה ליכא כ"א איסורא דרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. הלכך הואיל וקיי"ל דאפי' ריקמה ליכא (למיחש) כי אם איסורא דרבנן ה"ה בטילה ברובא בעלמא ולא בעי' ששים דכל איסורא דרבנן ברובא בעלמא בטלה וההיא דגיד הנשה דאמר ביצה בששים ואין ביצה מן המנין א"ל רב אידי בר אבין לאביי למימרא דיהבא טעמא והא אמרי אינשי כמיא דביעי בעלמ' הב"ע דאית בה אפרוח של טמאה. ההיא לאו בריקמה מיירי אלא באפרוח שכבר נגמר כל צרכו ולהבי בעי ששים כדפירש רבינו שלמה התם אפרוח שהבשר נותן טעם ל"ש טמאה ל"ש טהורה דנבילה הוא ולהכי בעי' ששים. אבל ריקמ' בעלמא ועדיין לא נעשית בשר לא אסירא כ"א מדרבנן ובטילה ברובא בעלמא. ודוקא שנרקם ממש לגמרי אז אסור מדרבנן. שכך קבלתי ממורי רבינו אב"י העזר"י בשם רבינו אליעזר ממיץ זצ"ל דאם הדם בחלמון באותו ענין שאינו ניכר בו התחלת ריקום אפרוח אז דוקא הוא אסור מתורת דם אבל אם מלא דם וניכר בו התחלת ריקום אפרוח אבל לא נרקם ממש שיהא באפרוח משום שרץ מותר דסמוך לריקומו הוי עפרא וכן נמצא בה"ג.
אמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן ביצת טריפה אסורה אפרוח של ביצה טריפה מותר לאחר שיצא לאויר העולם מ"ט דכמה דלא מיסרח לא מיגביל ובעידנא דקא גביל עפרא בעלמא הוא גביל פי' נוצר והכי מוכח שלהי כל האסורין בתמורה דאמר התם אמר רב הונא מודים חכמים לר' אלעזר באפרוח ביצה (טמאה) [טריפה] שאסור וכו'. אדרבה איפכא מסתברא אימת קא גדל מביצה אימת דמסרח ההיא שעתא עפרא בעלמ' הוא ואשתרי' לה וכי אסורה ביצה מעיקרא הוא דאסיר' דבת אכילה היא והשתא לא אסירה אפי' ר' אליעזר מודה. ועוד הא תניא בהדיא מודה ר"א לחכמים באפרוח שיצא מביצת טריפה שמותר א"ל אי תניא תניא. וכן מצא מורי רבינו אב"י העזר"י זצ"ל בתשובות הגאונים דהכי הלכתא וכי נרקם ממש לא מהני לי' הא דהוה מתחל' עפרא משום דדמי לשרץ ואסמכוהו אקרא ואסרוהו רבנן ולאחר שיצא לאויר העולם פקע מיני' שם שרץ ושרי ולר"א בן יעקב לאחר שנתפתחו עיניו שרי. והא דעוף טמא אסור אע"ג דכי גביל הוי עפרא גזירת מלך היא כדכתיב ואת אלה תשקצו מן העוף וגו': ת"ר גיעולי בצים מותרין. פי' רבינו שלמה ביצה טמאה שנתבשלה עם הטהור' מותרת הטהור'. דמיא בעלמא נינהו ולא יהבי טעמא באחרנייתא. ואין נראה לר"ת זצ"ל דמה שייך לאתויי הכא בשמעת' נתינת טעם של בצים טמאות הא לא שייך הכא מידי אלא בפ' גיד הנשה גבי ביצים

טמאות ששלקן עם הטהור' בנותן טעם למימרא דיהבי טעמא והא אמרי אינשי במיא דביעא בעלמא ה"ל לאקשויי מברייתא דהכא. ועוד דבר הלמד מעניינא דומיא דביצים מוזרות דלא מיירי אלא בליקוי ביצים. וע"ב נראה לר"ת כדברי הלכות גדולות שפירשו שמכין התרנגולת על הרחם ויולדות ביצים שאינם גמורות בקליפה קשה ואשמעינן שאין בהם משום אבד מן החי. וגיעולי מלשון שורו עיבר ולא יגעיל פי' ששילחה אותם התרנגולת ופלטתם קודם זמנם. ביצים המוזרות שאינם של זכר ואין אפרוח קלוט בהם לעולם נפש היפה שאינו איסטניס ואין דעתו קצה בהם תאכלם ואע"פ שישבה עליהם תרנגולת ימים רבים. נמצא עליהם קורט דם זורק את הדם ואוכל את השאר. אמר ר' ירמי' [והוא] שנמצא הדם על הקשר שלה. הוא זרע התרנגול הקשור בראש הכד של ביצה ומשם יצירת האפרוח מתחלת וכיון דעדיין הוא שם לא נתפזר בשאר הביצה הלכך אוכל השאר. תני ר' דוסתאי אבוה דר' אפטוריקי לא שנו אלא שנמצא דם על חלבון שלה אבל נמצא על חלמון שלה כולה אסירא. מ"ט שדי תיכלא בכולא. נתפס הקלקול בכולה על חלבון ועל הקשר. נראה לר"ת עיסה שנילושה בביצים מותר ליקח אותה מן העכו"ם ואין לחוש שמא הי' דם בביצים דהא אזלינן בתר רובא ולוקחין ביצים מן העכו"ם ולא חיישינן לנבילות וטריפות ה"נ אית לן למיזל בתר רובא וברובא לא שכיח הדם. וגם לשל עוף טמא אין לחוש שהרי אנו רואין שאין ביצים מצויים אלא ביצי תרנגולת ואווזין שאנו יודעין שהן טהורין אבל ודאי יש לחוש לשל עוף טמא היכא דשכיחי ויכול להיות שהיו רגילים במקום התנא. והא דאמרינן דביצים טרופות אין לוקחין אותם מן העכו"ם היינו דווקא בטרופות בקערה שיש שם הוכחה של ריעותא שישראל מכרם לו כך לפי שהם מביצי טריפה אבל היכא שלש מהם עיסה יש שם היתר גמור ומי שאינו נזהר מפת של עכו"ם יכול לאכול מהם. ומעשה הי' ואכלו מהם רבינו שמואל זצ"ל ור"ת. ואמר רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל כי בזקנותו הי' רוצה ר"ת לאסור מטעם ביצים דשייך בהם בישולי עכו"ם ואפי' מאן דשרי בפת של עכו"ם אוסר שם מידי דהוה אשלקות שמפרש ר"ת מאן דאסר בשלקות לא הי' יכול להתיר דגזירת שלקות קדמונית היתה והיתה הרבה קודם י"ח דבר מדקא בעי תלמודא למימר סוף פ' אין מעמידין שהיא מן התורה א"כ יש לאסור כאן משום שלקות. ואומר רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל כי אין לאסור משום ביצים דאית לן למימר קמחא עיקר כדאמר בפ' אין מעמידין גבי השלקות גבי דגים קטנים דאי עבד מינייהו כסא דהרסנא אסור משום בשולי עכו"ם ופריך פשיטא ומשני מ"ד הרסנא עיקר קמ"ל קמחא עיקר א"כ ה"נ יש להתיר ולומר דקמחא עיקר:

סימן תלז

ת"ר ממשמע שנאמר אכול את שיש לו שומע אני לא תאכל את שאין לו וממשמע שנא' לא תאכל את שאין לו שומע אני אכול את שיש לו למה נשנו לעבור עליו בעשה ולא תעש'. את זה תאכלו מכל אשר במים כו' מה ת"ל הא מאותם תאכלו דסיפא דקרא נפקא התירא ביש לו ואיסור עשה באין לו תאכלו קמא למאי אתא. הואיל והתיר הכתוב שרץ דמים בלא סימני טהרה בשני מקראות אחד סתום ואחד מפורש כדמפרש לקמן והוה אמינא ילמוד סתום מן המפורש מה כשהתיר במפורש לא התיר בלא סנפיר וקשקשת אלא שקצים הגדילים במים שבכלים כגון תולעים שבהם. ולקמן מפרש מנ"ל דמשתרו. אף כשהתיר בסתם לא התיר אלא בכלים. אבל שאר מימות כגון חריצין ונעיצין שהן נובעין ודומים לימים ונחלים האמורים בפרשה או בורות שיחין ומערות שאינן דומין להן שאינן נובעין לא התיר בהן בלא סנפיר [וקשקשת] מנין לרבות בורות שיחין ומערות ששוחה ושותה מהן ואינו נמנע מלשתות עם התולעים הואיל ואין דומין לימים ונחלים שהסימני' אמורים בהן ת"ל תאכלו מכל אשר במים [כו'] הלכך אתרבו ימים ונחלים חריצין ונעיצין לאיסורא בלא סנפיר וקשקשת. בורו' שיחין ומערו' הן עצורין בכלים ואין להם מוצא ובא. חריצין ארוכין וקצרים נעיצין רחבים כמו אותם שעושים לביברי דגים ואין עצורין בכלים ויש להם מוצא ובא. אמר רב הונא לא לישפי אינש שיכרא של תמרים שמצוין בו תולעים בציבתא באורתא. שכן דרך שמסננין אותו דרך קשין ועצים דקין. ולא לישפי לי' הכי באורתא מ"ט דלמא פריש התולעת באורתא על הקשין ועצים ולא יראנה ומשם תפול לכלי ומחר כשיראנ' יהי' סבור שלא יצאת מן השבר לקשין ותולעת המים שבכלים מותרת כדאמרן וקא עבר משום שרץ השורץ על הארץ. אבל בחביתא אע"ג דפירשה לדופני כלי היינו רביתי' וכמי שלא פירשה מן המים היא. א"ל רב חסדא לרב הונא תניא דמסייע לך את נבלתם תשקצו לרבות יבחושין שסיננן כמין יתושין דקין שנמצאין במרתפות של יין: אמר שמואל קישות שהתליע באיבה בעודה מחוברת שרץ הארץ היא ואסורה התולעת לאכול דכיון דמתהלכת בתוך הקישות והיא מחוברת בקרקע הויא כמהלכת ע"ג קרקע וקרינא בי' השרץ השורץ על הארץ אבל התליע לאחר מיכן מותרת עד שתצא לאויר. לימא מסייע לי' דתני חדא על הארץ להוציא את הזיזין שבעדשים. דמותרין דלאו על הארץ שורצים אלא בתוך העדשים. ואת היתושין שבכליסין. מין קיטנית הוא. ואת התולעים שבתמרים ושבגרוגרות. ותניא אידך כל השרץ השורץ לרבות תולעים שבעקרי זיתים ושבעיקרי תמרים. מאי לאו אידי ואידי בפרי שהתליעו זיתים ותמרים מעצמן והא דהתליע באיבה אסירי והא דלא התליע

באיבה דשרו וסייעת' דשמואל. לא אידי ואידי באיבה ולא קשיא הא דהתליע פירי. ואפילו באיבה שרי דכל כמה דלא נפקא באויר לאו שרץ על הארץ הוא. והא דהתליע אילנא גופא שרץ הארץ הוא ואסיר ולא תסייע לשמואל. דיקא נמי דקתני לרבות תולעים שבעיקרי זיתים ושבעיקרי גפנים ש"מ. כתב מורי רבינו יהודה בר יצחק הוא הנקר' שירליאון מפרי"ש שרבינו שלמה זצ"ל פסק לעיל בפרקין כשמואל מדאמר ר"פ לעיל ש"מ מדרב הונא הא דאמר שמואל קישות שהתליע באיבה כו' מדאתי למשרי תמרי דכדא לבתר תריסר ירחי שתא ש"מ דאליב' דהלכת' קאמר הכי וכן פוסקות שאלתות דרב אחאי וה"ג ורבי' יב"א עכ"ל. ואני המחבר בפירושים שלפני לא מצאתי האי פיסקא ומורי רבינו אבי העזרי כתב שרבינו שלמה בתשובותיו ורבינו יב"א פסקו דלית הלכתא כשמואל וכתב נמי ששאר רבותיו וה"ג ושאלתות דרב אחאי פ' ויהי ביום השמיני פ' שהלכה כשמואל. ור"ת פוסק דלית הלכתא כשמואל דקיי"ל בהאי דיקא נמי דאתא לאפוקי מדשמואל והוי תיובתא דידי' ואסיק תלמודא קישות שהתליע באיבה שריא. ולדברי רבותינו שפוסקין בשמואל י"ל דלא הוי תיובתא שיאמר דלאו דוקא נקט עיקרי דה"ה זיתים עצמן והאי דנקט עיקרי לפרושי דבמחובר מיירי דאי הוה תני שבזיתים ושבתמרים הוי משמע אפי' תלושין. בעי רב יוסף פירשה מתוך הפרי לארץ ולא ריחשה שמתה מיד בנפילתה מהו מי אמרינן כיון דלא הלכה לאו שורץ על הארץ היא. א"ד לא בעינן שריצה. שורץ. היינו רוחש ומנענע. מקצתה [מהו] מי הוי ככולה א"ד בעינן כולה לאויר העולם מהו שפירש' מן הפרי וקודם שהגיע לארץ קלטה בפיו מהו לבולעה תיקו. בעי רב אשי פירשה לגג תמרה מהו. שפירשה מתוכה לגבה מי אמרי' היינו רביתי' או דילמא בשורץ ע"ג דבר אחר. גג גרעיניתה מהו כל התולעים מגרעין הפירי הם גדלין. מתמרה לתמרה ולא שרץ על גגה אלא מזו לזו מהו תיקו. ונראין דברי רבותינו הפוסקין דלית הלכתא כשמואל בסתמא דתלמוד' דמסיק דיקא נמי ומסיק ש"מ ולא דחי לה תלמודא כדפרי' ש"מ דס"ל לתלמוד' דהכי עיקר הלכך ליתא לדשמואל ולא אסירי אלא תולעי' שבעיקר האילן ולא תולעים שבפירות ולא זיזין שבעדשים ויתושין שבכליסין ותולעים שבתמרים ושבגרוגרות. וכן כתב מורי רבינו אבי העזרי דהכי הלכתא ובלבד שלא יהא הפירי או הקטנית נקוב לחוץ דאז הוה אסור משום השרץ השורץ על הארץ. והא דאיבעיא לן פירשה לגג גרעיניתה מהו היינו לשמואל ואנו לא קיי"ל כוותיה. וכן פסק רבי' אליעזר ממיץ וכתב דאף לדבריהם אם נמצאו התולעים בתוך השומר של קטנית. הקליפה החיצונה הארוכה הנופלת ע"י דישה אסורה דכיון דסופו להקשות הוי כמין אילן דגרסי' בפ' כיצד מברכין קורא רב יהודה אמר בפה"א ושמואל אמר שהכל

נהי' בדברו דכיון דסופו להקשות לאו פירא הוא ומסקי' התם דהלכתא כשמואל. הלכך לפי פסק זה תולעים שבפירות וקטניות אפי' בישלם אין צריך לשער בששים אבל אם ניקבו לחוץ צריך לשער בששים. אמר רב שישי ברי' דרב אידי קוקאני אסירי דהיינו תולעים שבכבד ושבריאה מ"ט מעלמא גבלין כלומר מעלמא אתו שבלעתן הבהמה עם האוכלין ותחלתן שרצו על הארץ מתקיף לה רב אשי א"כ לשתכחו דרך בית הרעי והלכתא קוקאני אסירי מ"ט מינם נאים ועיילין לה באוסיא כשהבהמה ישינה נכנסין בחוטמה ומשם לקנה ולריאה ולכבד הלכך לא משתכחי דרך בית הרעי. והקשה ר"ת אי בפי' רבינו שלמה דקוקאני היינו תולעים שבכבד ושבריאה אמאי צריך למיסרינהו מטעמ' דמעלמ' קאתו ולאידך לישנא היכי שרי להו הא איכא למסרינהו כדתניא ואת נבלתם תשקצו לרבות הדורנים שבבהמה. ונראה לר"ת כדפי' ר"ח קוקאני הם תולעי' הגדילי' בדגים והנהו שרו אי גבלי מיני' כדמסקינן בסמוך והכי משמע לישנא דעיילי לי' באוסיה דלשון אוסיה שייך בדגים כדאמ' באגדה דהמוכר את הספינה אבל תולעים בכווריו ברור הוא לנו דמינייהו גבלי ולכך שרו ורבינא אכיל להו הלכך תולעים שנמצאו בגוף הדגים שריין ושנמצאו בחוטמן ובמעיהם אסירי מיהו איני יודע מאי דאמר לשתכחו בית הרעי מאי בית הרעי שייך בדגים מיהו תולעים שנמצאו בכבד ובריאה אסירי לכ"ע: מורנא דבישרא אסירי דכווריו שרי. פי' תולעים שהתליעו בבשר אסורין ותולעים שהתליעו בדגים מותרין אמר לה רבינא לאמי' אבלעי לי תולעים דכווריו בתוך הדגים שלא אראה אותם ואקוץ בם ואנא איכול איתיביה רב משרשיא ברי' דרב אחא (בר נפחא) לרבינא מאי שנא מהא דתניא את נבלתם תשקצו לרבות דרנים שבהמה פי' תולעים הנמצאים בין עור לבשר כשמפשיטין את הבהמה אמרי בהמה בת שחיטה היא אתי' שחיטה ושריא לה ואלו שגדלו בתוכה עד שלא נשחטה באו מאיסור אבר מן החי ושחיטת בהמה לא מהניא לדידהו שהרי יש להם חיות לעצמן ובאיסוריהן קיימו אבל דגים דלאו בני שחיטה נינהו ובאסיפה בעלמא אשתרו והני כי גבלין בהתירא גבלין. והא דאסרינן תולעים שהתליעו בבשר היינו דוקא שהתליעו מחיים וקודם שחיטה אבל תולעים שהתליעו בבשר לאחר שחיטה כתב מורי רבינו אב"י העזר"י דמותרין דאין בהם לא משום אבר מן החי ולא משום השרץ השורץ על הארץ דדיינינן לנולד כמוליד והכא הבשר המולידן אין בו בשעת לידה משום אבר מן החי וכש"כ הנמצאים בבשר דגים אפילו פירשו לגמרי שהמוליד אע"פ שהוליד ע"ג הארץ מותר. ותולעים שבגבינה כתב רבינו אליעזר בר נתן זצ"ל דאסורין. ומורי רבי' אב"י העזר"י כתב בשם רבי' יואל אביו דמותרין ואפי' פירשו לגמרי ורבי' (שלמה) [שמואל] בר נטרונאי זצ"ל נמי מתיר שבדגים

אפי' פירשו לגג הדג. בבשר המתליעת מחמת החום (אבל) [אפילו] לגג החתיכה וכן שבגבינה אפי' פירשו לגג הגבינה דהיינו [רביתייהו] ולא דמי לפירשה לגג תמרה דאין דרכו להיות אלא בגרעין. אבל ודאי אם פירשו לגמרי נאסרו. ומורי רבינו אב"י העזר"י מתיר אפילו פירשו לגמרי:

סימן תלח

מתני' ובדגים כל שיש לו סנפיר. ר' יהודה אומר שני קשקשין הקבועין בו וסנפיריו שהוא פורח בהן. תנן התם כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת כל שיש לו קשקש' ויש לו סנפיר דג טהור יש לו סנפיר ואין לו קשקשת דג טמא:

הדרן עלך אלו טריפות

סימן תלט

מתני' השוחט את הבהמה ומצא בה בן שמנה חי או מת או בן תשעה מת קורעו שאין צריך שחיטה. ובזה גם ר' מאיר מודה דאתרבי מכל בבהמה תאכלו דלאו חדשים איכא בבן שמונה ולאו אוירא איכא בבן תשעה מת הלכך לאו בהמה הוא. ומוציא את דמו דחלבו הוא דמותר כדקתני לקמן מה חלב ושתי הכליות האמורים באשם מוציא מכלל שליל אף כל מוציא מכלל שליל. אבל דמו לא גרע מדם האברים דקיי"ל בכריתות דם אברים עובר עליו בל"ת ומסתברא דגידו נמי מותר דהא לאו בהמה הוא:

סימן תמ

מתני' השוחט את הבהמה ומצא בה בן תשעה חי טעון שחיטה. דחדשים גרמו לשוויה בהמה באנפי נפשה ולא מתרבי מכל בבהמה תאכלו וחייב באותו ואת בנו דברי ר"מ וחכמים אומרים שחיטת אמו מטהרתו דחדשים ולידה גרמו דרבנן מרבו להו להיתר מכל בבהמה תאכלו. אמר ר' אלעזר אמר ר' אושעיא לא הלכו בו בשליל זה להקל אלא על עסקי שחיטה דרבנן מרבו לי' להתירא מכל בבהמה תאכלו אבל לשאר דבריו מודו רבנן דבהמה מעלייתא היא. למעוטי מאי אילימא למעוטי חלבו וגידו דכיון דמצאוהו חי חדשים ואוירא גרמו לאסור חלבו וגידו והא מפלג פליגי דתניא נוהג גיד הנשה בשליל וחלבו של שליל אסור דברי ר"מ ר' יהודה אומר אין נוהג בשליל וחלבו מותר ואמר ר' אלעזר אמר ר' אושעיא מחלוקת בבן תשעה חי והלך ר' מאיר לשיטתו. דמשוי לי' בהמה לענין שחיטה ור' יהודה לשיטתו אלא אי אתמר דכי אתמר א"ר אלעזר א"ר אושעיא לא הלכו בו אלא על עסקי שחיטה בלבד שמותר לאכלו בלא שחיטה. ומותר לאכול חלבו וגידו למעוטי רובעו וחורש בו בכלאים בשור וחמור דודאי לוקה. ארשב"ל לדברי המתיר

בחלבו מתיר בדמו לדברי האוסר בחלבו אוסר בדמו ור' יוחנן אמר אף לדברי המתיר בחלבו דהיינו ר' יהודה אוסר בדמו וקיי"ל כר' יוחנן דר"י ורשב"ל הלכה כר' יוחנן. וכתב רבינו שלמה זצ"ל בתשובותיו הלכה כר' יהודה. ועוד דסמכי' אסתמא דמתניתין דסתם לן כר' יהודה דקתני וחכמים אומרים שחיטת אמו מטהרתו. וקתני לה בלשון חכמים הלכך דל' כר' יהודה שהשוחט את הבהמה ומצא בה בן תשעה חי לא נקרינן לי' כלל לא חלבו ולא גידו [כדנפקא לן] מכל בבהמה תאכלו. אבל דמו אסור כר' יוחנן. וה"מ שלא דפריס ע"ג קרקע אבל אם הפריס ע"ג קרקע מודה ר' יהודה דמדרבנן טעון שחיטה וחלבו וגידו אסור וכש"כ דמו ונקרינן לי' כשאר בהמה דתנן ר' שמעון שזורי אומר בן חמש שנים וחורש בשדה שחיטת אמו מטהרתו. ופרכי' ר' שמעון שזורי היינו ת"ק אמר רב כהנא הפריס שעמד על פרסותיו איכא בינייהו. דלת"ק היינו ר' יהודה כיון שהלך טעון שחיטה מדרבנן דאתי לאחלופי ולאכול בהמה בלא שחיטה וכן חלבו וגידו ודמו אסורין. וקיי"ל כר' יהודה כדפריס על גבי קרקע שטעון שחיטה כדאמר אדא בר חבו ה"ל ההוא בן פקוע ונפל עלי' רובא. הזאב טרפו ולא הי' יכול עוד להחיות. אתא לקמי' דרב אשי א"ל זיל שחטי' כרבנן דאמרי הפריס ע"ג קרקע טעון שחיטה א"ל והאמ' זעירי אמר ר' חנינא הלכה כר"ש שזורי אמר לי' אנא כי הא סבירא לי דאמר ר' יונתן הלכה כר"ש שזורי במסוכן ובתרומת מעשר ותו לא. ופי' רבינו שלמה זצ"ל ושמעינן מינה דהפריס ע"ג קרקע טעון שחיטה. וכבר הי' מעשה במגנצא שנשחטה בהמה אחת וחתכו הבהמה והוציאו העובר והפריס ע"ג קרקע ועמד על פרסותיו. ושאלו לרבינו יהודה ממגנצא זצ"ל והצריכו שחיטה כרב אשי. וכן כתב רבי' יהודה משפירא זצ"ל דקיי"ל כרב אשי בהפריס ע"ג קרקע שטעון שחיטה. ורבי' שמרי' זצ"ל קיבל מרבו רבינו אליעזר זצ"ל בן רבינו משלם זצ"ל בן רב שרירא גאון זצ"ל אבי רב האי גאון עשה שני מעשים. התיר לכתחלה לבשל יין ולשתותו עם העכו"ם וגם בני פקועו' היו לו ולא שחט אחד מהם אלא המיתן בקופץ בין קרניהם והאכילם בחופה. מיהו אין משם ראי' להתירו בלא שחיטה דשאני התם דבחופה היה מעשה ודמי למלתא דתמיה דדכירי אינשי כההיא דאמר אביי הכל מודים בקלוט בן פקוע. אפי' רבנן דפליגי עלי' דר"ש שזורי ומצרכי שחיטה בהפריס ע"ג קרקע מדרבנן. מודו בקלוט בן פקוע שהוא מותר בלא שחיטה. מ"ט מלתא דתמיהי מדכר דכירי אינשי. קול יוצא עליו קלוט זה בן פקוע הוא מתוך שתמהין על קליטתו זוכרין את כל הדבר שהותר בשחיט' אמו ה"נ איכא למימר הכא דהואיל והיו לו בני פקוע הרבה ובעת החופה שבני אדם מתקבצין לחופה תמהין על אלו בני פקוע וזוכרין שהותרו בשחיטת אמן ולא אתו לאחלופי. ולעולם מודה רב שרירא

גאון זצ"ל דבן פקוע טעון שחיטה מדרבנן כרב אשי וכן רבינו יהודה הכהן זצ"ל הצריכו שחיטה בספר הדינין. וכן הלכה למעשה דהשוחט את הבהמ' ומצא בה בן תשעה חי והפריס ע"ג קרקע ועמד על פרסותיו ה"ז טעון שחיטה וחלבו וגידו ודמו אסורין ונקרינן לי' כשאר בהמה וכן הלכה. השוחט את הבהמה ומצא בה בן שמנה חי או מת או בן תשעה מת אע"פ שהוא טריפה ההוא השליל קורעו ומוציא את דמו ומותר ולא אסור בעבור טריפות דידיה דבלא"ה מת הוא ושרי. והשוחט את הבהמה ומצא בה בן תשעה חי והפריס ע"ג קרקע ונמצא טריפה ההוא ודאי אסור בעבור טריפות דידיה דכי היכי דמצרכי לי' שחיטה ואסרי' חלבו וגידו משום דאתי לאחלופי בבהמה מעליא ה"נ אסרינן טריפות דידיה אפי' אי הוה משכחינא לי' התירא מדאורייתא אסרי' לי' מדרבנן בעבור לאחלופי כדאסרי' שחיטה וחלבו וגידו. אבל השוחט את הבהמה ומצא בן תשעה חי ולא הפריס ע"ג קרקע ונמצא טריפה בהא נחלקו רבותינו. שמורי רבינו אב"י העזר"י קבל מרבינו יואל אביו זצ"ל שהוא אסור באכילה דתנן מנין לטריפה ששחיטתה מטהרתה. בהמה טמאה אסורה באכילה וטריפה אסורה באכילה מה בהמה טמאה אין שחיטתה מטהרתה אף טריפה לא תטהרנה שחיטתה לא אם אמרת בבהמה טמאה שלא הי' לה שעת הכושר. [תאמר בטריפה שהיתה לה שעת הכושר] טול לך מה שהבאת הרי שנולדה טריפה מן הבטן מנין לא אם אמרת בבהמה טמאה שכן אין במינה שחיטה וכו' ואם איתא ששחיטת אמו מכשירתו ומתירתו באכילה הל"ל נולדה טריפה מן הבטן נמי הוה לה שעת הכושר אגב אמו אם שחטה קודם לידתה. וה"נ בגמ' דבעי רב אושעיא הושיט ידו למעי בהמה ושחט בה בן תשעה חי ויצא אחר שחיטתו ואמו קיימת מהו שחיטתו מטהרתו או לא. אמר רב חנניא ת"ש הרי שנולדה טריפה מן הבטן מנין. וקס"ד דאפי' נטרפה שעה אחת קודם לידתה דלא היתה לה שעת הכושר לישחט ולא חל עלה תורת שחיטה. ואם איתא דשחיטה במעי אמו שחיטה. הרי היתה לה לטריפה זו שעת הכושר קודם שנטרפה דאי בעי עייל ידי' ושחיט לה. א"ל רבא שנוצרה טריפה מן הבטן ומשכחת לה בבעלת חמש רגלים דהאי טריפות ודאי הוה בה משעת שנוצרה. ואי איתא דבן פקוע שהוא טריפה משתרי באכילה בשחיטת אמו אכתי הוי לה שעת הכושר להאי טריפה. אם שחט את אמו והיא בתוכה. אלא ש"מ בן פקוע שהוא טריפה לא מהניא לי' שחיטת אמו להתירו באכילה ולא הותר משום כל בבהמה תאכלו ובן פסק נמי רבינו יעבץ זצ"ל. ורבינו שמואל ב"ר נטרונאי זצ"ל מתיר ואומר רבן פקוע בן תשעה חי שהוא טריפה ולא הפריס ע"ג קרקע שהוא מותר מכל בבהמה תאכלו ולא גרע מבן שמנה חי או מת או בן תשעה מת שהתירתם שחיטת אמם אע"פ שמתים הם ה"נ מתרת בו טריפות

דהאי לא גרע ממיתה דהני שמתרת. והאי דלא פריך במתני' ובגמ' דרב אושעיא שיש לה שעת הכושר אגב אמה היינו כדאמ' בגמ' דתנא דידן מינא דאמי' לא פריך ונראין דבריו. אמר רבי אמי השוחט את הטריפה ומצא בה בן ט' חי לדברי האוסר בן ט' חי בכשירה עד שישחטנו מתיר את זה באכילה דשחיטתו מטהרתו לדברי המתיר בלא שחיטה בשל כשירה אוסר בשל טריפה דשחיטה דידי' לא מהניא בי' ובשחיטת טריפה לא משתרי שהרי הוא כאחד מאבריה. רבא אמר לדברי המתיר נמי מותר ארבע סימנין היתירא הוא דרבי בי' רחמנא מכל בבהמה תאכלו שאם רצה אוכלו בשחיטת אמו. אבל אם צריך הוא לשחיטת עצמו כגון שליל של טריפה שוחטו ומותר שהוא ניתר בשנים מארבע סימנים או בוושט וקנה שלו או בוושט וקנה של אמו. וכן הלכה דקיי"ל כרבא דבתרא הוא וכן כתב מורי רבינו אב"י העזר"י זצ"ל דהכי הלכתא דארבע סימנין שרא בי' רחמנא:

סימן תמא

מתני' בהמה שנחתכו רגליה האחרונים מארכובה ולמטה כשירה מארכובה ולמעל' טריפה. וכן שניטל צומת הגידין. אע"פ שלא נחתך העצם והוא סמוך לארכובה והן אותן ג' חוטין שנוטלין מנקרי בשר מתלולית העצם. א"ר יהודה [אמר רב] אמר רבי חייא למטה למטה מן הארכובה למעלה למעלה מן הארכובה ובאיזה ארכובה אמרו בארכובה הנמכרת עם הראש. שלש עצמות הירך הן. התחתון הוא עצם הנחתך עם הפרסות כשמפשיטין הבהמה ואותה רכובה נקראת רכובה הנמכרת עם הראש ובעוף הוא התחתון שבו הקשקשים. למעלה הימנו עצם האמצעי וצומת הגידין בתחתיתו סמוך לפרק ארכובה הנמכרת עם הראש והעליון הוא קולית דתחובה באליה ובעוף הוא הרחב הדבוק לגוף ממש. ולמטה דקתני מתני' דכשירה למטה מן הארכובה סמוך לה מיד קאמ' דלא תימא רכובה דמתניתין היא רכובה השנית. שבין הקולית ועצם האמצעי [ומאי למטה דקתני כשירה למטה הימנה ומכל עצם האמצעי] שבו צומת הגידין [קאמר דלמטה ממש ליכא למימר כשירה דהא אפי' צומת הגידין] שהיא בשיפולו של עצם האמצעי קתני מתני' טריפה כש"כ בגובהו אלא למטה מן הארכובה הנמכרת עם הראש בסמוך לה קאמר כשורה כדמסיים מלתי' ואזיל דארכובה הנמכרת עם הראש [קאמר למעלה למעלה מן הארכובה] מיד בסמוך לה קאמר דטריפה דהיינו בצומת הגידים שהוא סמוך לה וכש"כ בגובהו. עולא אמר רבי אושעיא כנגדו בגמל ניכר. האי דתנא למעלה מן הארכובה טריפה כנגדו של אותו מקום דמתני' בגמל ניכר. דקסבר ר' אושעיא רכובה דמתני' היא רכובה העליונה שבין הקולית ובין העצם האמצעי ושם בולט עצם

בגמל. אמר עולא (לרבא ואמרי לה) לרב יהודה בשלמא לדידי דאמינא כנגדו בגמל ניכר היינו דקתני וכן שניטל צומת הגידין משום דתני למטה מן הארכובה העליונה כשירה דהיינו נחתך עצם האמצעי אצטריך למתני וכן שניטל דאע"ג דאם נחתך בגובהו כשירה היכא דנחתך במקום צומת הגידין טריפה. אלא לדידך דאמרת רכובה תחתונ' ולמעל' דקתני למעלה מיד בסמוך משמע. היינו ניטל צומת הגידין. א"ל תנא רכובה בלא צומת הגידין כגון נשבר העצם והגידין קיימין ותנא צומת הגידין בלא רכובה א"ל והא נחתכו קתני לגמרי משמע אשתיק. ר"פ מתני לדרב יהודה הכי אמר רב יהודה (א"ר חייא) למטה למטה מן הארכובה ומעצם האמצעי כולו דהיינו בעצם התחתון ודאי כשירה למעלה למעלה מן הארכובה דהיינו בקולית ודאי טריפה כ"מ שיחתוך. וכן שניטל. ובעצם האמצעי יש מקום שהיא טריפה כגון בצומת הגידין. ויש מקום שהיא כשירה כגון [למעלה] מן הצומ' הגידין וארכוב' גופא איזו היא כדעולא אמר ר' אושעיא דהיינו עליונה. פי' רבי' שלמה וכלישנ' קמא דרב עבדי' לחומרא ולמעלה מן רכובה תחתונה כ"מ שיחתוך טריפה וכן שניטל צומת הגידין בלא ארכובה דלא חזינן דהדר בי' רב ולקמן פסק הלכתא הכי אפי' בנשבר העצם וכש"כ כשנחתך לגמרי עכ"ל. ורבינו יצחק ב"ר יהודה זצ"ל פסק כעולא לקולא ונראה לרבינו יצחק ב"ר אשר זצ"ל כדבריו לפסוק בעולא לקולא דלא שייך הכא למימר הלך אחר המחמיר דטפי מוכח כלישנא בתרא מכמה טעמים. חדא דהא איתותב רב יהודה בלישנא קמא. ועוד דרב פפא דהוא בתראה מתני מלתא דרב יהודה עצמו כמו שאמר עולא ומוטב שנסמוך על דברי עצמו כלישנא בתרא דהיינו בעולא נמי משנסמוך על דברי רב כלישנא קמא. ומההי' דלקמן שהביא רבינו שלמה אין ראי' לכאן דהתם לא איירי כלל מה שקרוי למעלה מן הארכובה ומה שקרוי למטה מן הארכובה. וע"כ כתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק הנקרא שירליאון מפרי"ש דודאי קיי"ל כעולא ור"פ אפי' נחתך הכל מצומת הגידין עם הארכובה הכל כשר. וגם רבינו יצחק ב"ר אשר זצ"ל העיד על רבינו יצחק ב"ר יהודה זצ"ל שהודה הלכה למעשה להיתר. ופר"ח זצ"ל נמי פסק כעולא מדלא אהדר לי' רב יהודה מידי. והיכן צומת הגידין מהיכן מתחיל ועד היכן כל חיות הגידין רבא אמר רב אסי דאגרמא ולבר. משיוצאין הגידין מן העצם ומהלכין בבשר שהעצם למעלה מן הפרק ערום הוא בלא בשר בשתים ושלש אצבעות והגידין אדוקין בו ממקום שמתפרשין ממנו ולמעלה מתחיל. וכ"ז שהן צמותין וקשורין השלשה יחד קרוי צומת הגידין [עד מקום שמתפשטין ומתפצלין זה מזה. רבה בר רב הונא א"ר אשי דאגרמא ולגיו אין נקראי' צומ' הגידין] אלא [מקום] אדיקותו בעצם ממקום שנאדקים עד הפרק. רבא ברי' דרבה בר הונא אמר

רב אסי דעילוי ערקומא. עצם קטן הוא המחבר את הפרקים. ומה שיש מן הגידין למעלה הימנו עד מקום שמתפשטין קרוי צומת וכ"מ שיחתכו שם טריפה והאי שיעורא נפיש מכולהו שמתחיל מיד מן הערקום ומעלה והוא למטה מסוף העצם האמצעי [ואם] נחתך בין עצם האמצעי לאותו ערקום טריפה יתיב ההוא מרבנן קמי' דר' אבא ויתיב וקאמר דערקומא גופא. נחתכו גידין כנגד הערקום עצמו והאי (מתני) [מחמיר] טפי מכלהו אמר להו ר' אבא לא תצייתו לי'. דמחמיר טפי. הכי א"ר יהודה אמר שמואל צומת היכי דפרעי טבחי במקו' שפותחין הטבחי' להפריש הכשר מן העצם כשמנקרין אותו צינקר"ון ורוצי' ליטול אותן גידין. [א"ר יהודה אמר שמואל צומת הגידין] שאמרו מקום שהגידין צומתין ומחוברין יחד ונראין כגיד אחד. ועד כמה ארכו של צומת א"ל ההוא מרבנן ור' יעקב שמי' מקום [שהגידין צומתין וממקו' שצומתין עד מקום] שמתפשטין וכמה אמר אביי ארבעה בטרי בתורא פי' רבינו שלמה ארבע אצבעות. ופר"ח פי' ארבע בטרי ד"פ ד' אצבעות. ותימה אם כ"כ גדול. בדקה מאי אמר אביי בליטי. קודם שנבלעו בבשר הוי צומת הגידין. רכיכי. לאחר שנבלעו ונכנסו לבשר נעשו רכים לא הוי צומת הגידין. אלימי הוו צומת הגידין קטיני לא הוו צומת הגידין. חוורי הוו צומת הגידין [לא חיוורי לא הוו צומת הגידים] מר בר רב אשי אמר כיון דזיגי שהם צלולי' לבנים אע"ג דלא חיוורי. [אמר] אמימר משמי' דרב זביד (אומר) תלתא חוטי הוי צומת הגידין חד אלימי ותרתי קטיני אי פסיק אלימי הא אזדא רוב [בנין איפסק קטיני אזדא רוב] מנין מר בר רב אשי מתני לקולא אי פסיק אלימי הא איכא רוב מניינם אי פסיק קטיני הא איכא רוב בניינם. בעופא שיתסר חוטי הוו אי אפסיק חד מנייהו טריפה. אמר מר בר רב אשי הוה קאימנא קמי' (דרבה) [דאבא] ואייתו לקמיה עופא ובדק ואשכח בי' חמיסר הוה חד שני מחברי' נפציה אשכח תרי: אמר רב יהודה אמר רב צומת דגידין שאמרו ברובן מאי ברובן ברוב אחר מהם אי אפסיק רובו של אחד מהם טריפה כי אמריתא קמי' דשמואל אמר לי מכדי תלתא הוו כי מפסיק נמי חד לגמרי הא איכא תרי ורובו קיים. פי' רבינו שלמה וכמר בר רב אשי קיי"ל בכל דוכתא בר ממכתב אוריתא ומיפך שבועה וכן פסק בהלכות גדולות. וסדר תנאים ואמוראים מכתב יד רבינו יוסף טוב עלם זצ"ל. ופר"ח פסק הלכתא כמר בר רב אשי בכולי תלמודא בר ממיפך שבועה וחוורא. ופי' דהיינו מילתא דהכא דזיגי אע"ג דלא חוורי ומתנח בה סימנא כולו הפך לבן טהור הוא. ורבינו יהודה ב"ר נתן זצ"ל פסק דלית הלכתא כמר בר רב אשי בכולא תלמודא בר ממיפך שבועה ואוריתא ואומר כי כן מצא בתשובות הגאונים. וכתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק זצ"ל הנקרא שירלאון דקיי"ל כמר בר רב אשי בכולי תלמודא כי כן פסקו רבינו שלמה ורבינו

תם זצ"ל. פי' רבינו שלמה זצ"ל וכשיעור צומת הגידין אחר שנחלקו לא נתפרש הלכתא כמאן. בשל תורה הלך אחר המחמיר וטריפות דאורייתא. הלכך מעילוי ערקומא עד מקום שמתפשטין כ"מ שנחתך שם צומת הגידין אפי' רכובה קיימת ועצם קיים טריפה עכ"ל. ואין שייך צומות הגידין כ"א ברגלים אחרונים כדפי' לקמן בשמעתין. א"ד מאי ברובו רוב כאו"א כי אמריתא קמי' דשמואל אמר לי מכדי תלתא הוו הא איכא תילתא דכל חד וחד מסייע לי' לרבנאי אמר שמואל צומת הגידין שאמרו אפי' לא נשתייר מהן אלא בחוט הסרבל כשרה. והאי לישנא עיקר דלפי לישנא קמא פליגי רב יהודה ורבנאי אליבא דשמואל הלכך נראה דהכי הלכתא כי האי לישנא וכ"כ מורי רבינו אב"י העזר"י זצ"ל דלא מטריף אא"כ נפסק רוב כל א' וא' היינו כאיכר דאמרי וכרב:

סימן תמב

מתני' נשבר העצם ולא נחתך אם רוב בשר קיים. כדמפ' בגמ' רוב עוביו ורוב הקיפו שחיטתו מטהרתו ומותר באכילה דהא שחיטתו מטהרתו. וא"ל אין שחיטתו מטהרתו ואפי' במקום שהבהמ' מותר' הוי אבר אסור משום ובשר בשדה כדאמרי' להביא האבר והבשר המדולדלין. אמר רב למעלה מן הארכובה אם נשבר העצם שם ורוב בשר שעל (הבשר) [השכר] קיים ועוד ובשר חופין את רוב העצם זה וזה אבר ובהמה מותרין וא"ל זה וזה אסורין למטה מן הארכובה אם רוב בשר קיים זה וזה מותר אם לאו [אבר] אסור ובהמה מותרת ומתני' דקתני אם לאו אין שחיטתו מטהרתו דמשמע אבר אסור ובהמה מותרת אלמטה מן הארכובה קאמר ואבר אסור משום מדולדל. ושמואל אמר בין למעלה בין למטה אם רוב בשר קיים זה וזה מותר וא"ל אבר אסור ובהמה מותרת. ולשמואל מתני' בין למעלה בין למטה. שלחו מתם הלכתא כוותי' דרב דלמעלה מן הארכוב' זה וזה אסור וכן הלכתא דאמר לקמן דהדר בי' שמואל לגבי רב. ת"ר נשבר העצם ויצא לחוץ אם עוד ובשר חופין את רובו מותר וא"ל אסור וכמה רובו כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן רוב עוביו שלא יצא רוב עובי השבירה לחוץ אלא מיעוט חלל העצם נגלה ורובו נכסה. ואמרי לה רוב הקיפו. עוביו של עצם לא מעלה ולא מוריד אם רוב היקף הבשר שסביב העצם על השבר קיים אפי' נהפך חלל העצם ויצא דרך נקב קטן כשירה. ואם רוב היקף [העצם סביב השביר' מגולה אפי' כיונה בליטת ראש השבירה לצד בשר הקיים והרי כל חלל העצם נכסה אפי' הכי טריפה. אר"פ הלכך בעינן רוב עוביו ובעינן רוב הקיפו. רוב עוביו נכסה שלא יצא רוב החלל דרך נקב הבשר ושיהא רוב היקף הבשר שעל השבר קיים] וכתב מורי רבינו אבי העזרי אם נשבר העצם התחתון למטה מן הקפץ והיא ארכובה הנמכרת בבהמה עם הראש ובעוף הוא התחתון שבו קשקשים אפילו

אין עור ובשר חופין את רובו כשירה הבהמה או העוף אך האבר אסור משום אבר מן החי ואם עור ובשר חופין את רובו אפי' האבר מותר וכן העצם האמצעי המחוברים בו צומת הגידים אם נשבר העצם בלא הגידים והגידים בדקנו ומצאנו שלמים וקיימין כמנין שמנו חכמים לבהמה ולעוף אם עור ובשר חופין את רובו אפי' האבר בשר ואם אין עור ובשר חופין את רובו האבר אסור ושאר הבהמ' או שאר העוף מותר והעצם השלישי הוא הקולית הנקרא בוקא דאטמא ובעוף הוא דרחב הדבק לגוף ממש גם זה שוה דינו לאלו בהא שאם עור ובשר חופין את רובו כשר אפי' האבר וא"ל האבר והבהמה הכל אסור. וסעד מצאתי לדברי כדברי רבינו יצחק ב"ר יהודה זצ"ל וגם בפיסוק רבינו יצחק ב"ר אשר זצ"ל. אבל יש תשובות שכתבו דהעצם הרחב הוא הבוקא דאטמא אם נשבר ויצא לחוץ אפי' עור ובשר חופין את רובו טריפה גם האבר גם העוף ולא נהירא דמה נשתנה זה העצם מן השאר כיון שאין לחוש לריאה שהרי אינה מונחת כנגדו. קצרו של דבר אם לא שף מדוכתי' ולא נפסקו הגידין כל שלשה הללו דינם שוה באבר שאם אין עוד ובשר חופין את רוב עוביו ורוב הקיפו האבר טריפה ובקולית אם אין חופה את רובו האבר והבהמה הכל אסור דהא פסקינן גבי נשבר העצם הלכתא כרב דלמעלה מן ארכובה אם אין חופה את רובו זה וזה טריפה. ותו דהדר בי' שמואל לגבי רב עכ"ל. והיינו פסק כדעולא וכדברי רבותינו שפסקו הלכה בעולא. כתב מורי רבינו אב"י העזר"י זצ"ל צומת הגידין לא שייך אלא בשני רגלים שכלפי זנבה אבל בשני ידים לא אך כה משפטם בכל פרקיהם אם נחתך לגמרי או נשבר ויצא לחוץ ואין עוד ובשר חופין את רובו האבר אסור והשאר מותר ובלבד שלא תעבוד המכה מעבר לצלעות שאז יש לחוש לריאה שלא תינקב כדאמ' בקוץ עד שתנקב לחלל ואם עור ובשר חופין את רובו בין יצא לחוץ בין לא יצא אפי' האבר מותר. וכן בכנף העוף שנשבר בין הפרק הראשון שאינו נאכל בין האמצעי (בין) עור ובשר חופין את רובו כשיצא הכל מותר אפי' האבר. ואם אין חופין את רובו האבר לבדו אסור משום אבר מן החי וצריך לשייר מעט מן המותר עם האבר האסור כשחותך אותו וכן בבהמה. ואם הפרק השלישי סמוך לגוף נשבר או נחתך אם דחוק מעט מחבורו בדופן ככוכנא באסיתא שאין לחוש לריאה הכל שוה דינם לשנים פרקים הראשונים כאשר פירשנו. וכן משמע מתשובת רבינו שלמה. ורבינו זקני כתב אם נשבר ברחוק מחיבורו שיש לעיין בצלעות ואם נצרר הדם יש לחוש לנקובת הריאה וצריך לבודקה ואם נשבר ממש במקום חיבורו או לא נשבר אך נשמט הבוכנא מן האסיתא היינו שמוטת הגף בעוף צריך לבדוק הריאה שלא תהא נקובה. ויש גאונים שאמרו שאפי' בסמוך לגוף אין לחוש לריאה אם נשבר אבל אם נשמט אז צריך לבדוק

הריאה ונ"ל דיש לחוש ולבדוק אפי' כשנשבר סמוך לגוף בחיבורו וכיצד בדיקתה יש (לנתר) [לנתח] העוף מלפניו ומניח הריאה דבוקה בצלעות כתולדתה ומביא שפופרת ומכניס בקנה ונופח ונותן על הריאה גילא או גדפי אם (מבצבצא ועולה) [עולה] בנפיחה כשירה ואם לאו טריפה ושמוטת יד בבהמה כשירה ואין לחוש לריאה עכ"ל. מעשה באווז אחר שנשבר עצם למעלה מן הארכובה בסמוך לה וחזר ונקשר ואותו עצם נשבר ולא יצא לחוץ. והשיב רבינו יצחק זצ"ל אני איני בקי בדבר זה לא לאסור ולא להתיר ודומה לי מסברא מאחר שנקשר העצם ואין ניכר אדמימות וקלקול בשר הירך כגון בשבר וסמוך לה למעלה [ולמטה] וכשחותכין שם בסכין שוה לגמרי כמראה שאר הבשר אין כאן עוד ריעותא בצומת ומותר אבל לא מלאני לבי להתיר כש"כ לעצמי לפי שאין בידי קבלה בדבר אבל כל הבא להתיר לא (אמרו הבירן) [אמחה בידו] אבל אני לא אוסר ולא מתיר וגם בשלא חתכו ובדק אם שוה לשאר בשר אם לאו ודומה בחוץ שנתרפא יפה יפה היה דומה קצת שמותר אבל מפני שאין בידי קבלה לא עשיתי מעשה מעולם לא להתיר וגם לא אסרתי מעולם. וכמדומה אני באמת ובבירור שכשהייתי בדמד"ו אחר יציאת רבי' משם קודם שהלכתי לדור כדמפי"ר פ"א הלך רבי' מטרויי"ש לדמד"ו להוציא ספריו ומטלטלין משם בערבות של למ"ד ליטרין ושחטו לצורכו אווזות בבית רבי' כי שם נתאכסן ור' אלעזר הי' דר כמו שהי' דר בו גם עכשיו. ובאותם אווזות היתה אחת שנשבר עצם הירך ונתקשר וכמדומה אני ששאלו לו ואמרתי להם לישאל מרבינו ולא שמעתי שאסר ובחזקת שאכלום הי' הדבר בידי מאותה שעה אבל [לא] חקרתי הדבר ולא שאלתי וגם לא שמעתי מעולם בדבר לא איסור ולא היתר ולא ספק. כן מעצמי חששתי כל הימים וגם אותם אווזות שאמרתי שנשחטו בבית ר' אלעזר לצורך רבינו איני זכור אם הי' השבר כנגד הצומת כמו שאילתך או למעלה הרבה מן הצומת ותמיה אני אם הוא אסור לא שמעתי מאחרים ולא מן הנשים מעולם שנוהגים לאיסור ושיהא שום רב אוסר כי אי אפשר שיהי' איסור ולא יהי' ידוע לכל והלא דבר רגיל הוא וטוב בעיני שישאלו מאחרים אז יסמכו על סברתם אם ירצו ואם ישאלו משום רב יודיעני תשובתו על יד מוקדם ושלום יצחק בר שמואל זלה"ה. וכתב בתשובות פ"א הביאו לפני רבינו קלונימוס תרנגולת אחת והי' נשבר העצם ויוצא לחוץ מקצתו בכל הקיפו [ונדבק שבר שלמעלה מן הארכובה לצד העצם במקום שלא נשבר] והבריא מאותו צד כאלו לא נשבר מעולם והשבר השני הי' יוצא מצדו בכל הקיפו ודומה בעינינו כאלו עצם אחד ולא רצה להקיף בו כלום כי אם מיד אסרו (שאמרהרי בעצם נשבר אנו רואין אע"פ שאנו רגל שלימה בלא העצם ואעפ"כ אסר):

סימן תמג

מתני' השוחט את הבהמה ומצא בה שליא נפש היפה. שאין דעתו קצה בה מחמת מיאוס תאכלנה ולא אמרי' אבר מן החי הוא שגם היא נתרת בשחיטת האם. ואינה מטמאה טומאת אוכלין דלא חשיבה אוכל ולא טומאת נבילות אם מתה הבהמה חישב עלי' לאכלה מטמאה טומא' אוכלין אם נגעה בטומאה דמחשבה משוי לי' אוכל. אבל לא טומאת נבילות דלאו בשר הוא אלא כשאר אוכל בעלמא הוא. מיכן הי' דן רבינו יואל הלוי זצ"ל על שליא של נבילה או של טריפה שנתבשלה עם בשר כשירה שאינה אוסרת דהואיל דלא מטמאה טומאת אוכלין משום דלא חשיב אוכל ש"מ דפירש' בעלמא היא אע"ג דע"י מחשבה אית לה טומאת אוכלין מיהו הואיל ומעיקרא פירשא היא שרי דלא חזי לאדם. ואשכחן בפ"ק דבכורות דיליף ענין אכילה מענין טומאה דאמר רב הונא עור הבא כנגד פניו של אדם מותר פי' מותר באכילה. אמר לי' רב חסדא לרב הונא תניא דמסייע' לך עוד הכא כנגד פניו של אדם בין חי בין מת טהור. פי' והוא הדין לאכילה הלכך כי היכי דהתם יליף היתר אכילה מטהרת טומאה ה"נ אית לן למילף הכא לענין שליא דכיון דאינה מטמאה מותר נמי באכילה. וכ"ת הא אמרי' נבילה עד לכלב היינו היכא דמעיקרא חזיא לאדם כדאמרי' בריש פ' דם שחיטה אבל היכא דמעיקרא לא חזיא לאדם לא חשיבא אכילת כלב אכילה כדמפ' התם. ואין לדמות הא לנבלת העוף טהור והחלב בכפרים שצריך מחשבה ואפ"ה איכא עלה דהתם טעמא משום דבכרכים אכלי לי' בלא מחשב' וה"נ אמרי' בפ' כל הבשר ושליא פירשא בעלמא הוא. מיהו ההיא לאו ראי' היא דהתם איירי שמואל בדם ושליא שבישלם בחלב שאינו חייב עליהם משום ל"ת גדי בחלב אמו. וכדמפ' רבינו שלמה זצ"ל התם דם ושליא לא בעי קרא למעוטינהו דהא לאו גדי נינהו ומהיכא ליתו לאיסורא. דהא דם ודאי אוכל הוא ואוסר מה שנתבשל עמו אפ"ה קרי לי' פירשא לענין בישל בחלב משום דלאו גדי הוא:

הדרן עלך בהמה המקשה

סימן תמד

גיד הנשה נוהג בארץ ובח"ל בפני הבית ושלא בפני הבית בחולין ובמוקדשין נוהג בבהמה ובחיה. השיב רבינו יצחק לויה זצ"ל לרבינו שלמה זצ"ל על (ביעור) [ניקור] יריבי חיות מצוה לנקרן כמו של שור שה ועז וכל מה שאסור בירך הבהמה אסור בחיה בכל הירך ובשוק שלמטה הימנו שלועזין צנקרי"ן וכן שומן שעל גיד הנשה וגם בכנפי העוקץ ובוקא דאטמא וכל הניקור כנגדה כמו של בהמה לפי שהגיד ראשו נכנס תחת אותו העצם ואם יש אדם שמפטפט כנגדי על דבר זה ראוי לנדות ונוטה הוא לצד מינות

לפי שלא חלקו על דבר זה רבותי' בין חיה לבהמה אלא בחלבים הקרבים ע"ג המזבח אבל גיד וכל הבא מכחו אסור בשל בהמה כמו ששנינו בפסחים העצמות והגידים ישרפו לששה עשר וכו' ואמר רב אשי לא נצרכה אלא לשומנו. וגרסינן בני הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה. שד"ת יש בהן עשה ול"ת וד"ס העובר עליהן חייב מיתה. ומה ששנינו ישראל קדושים נהגו בו איסור דברי סופרים. ולכך יש עליו להחמיר הרבה עכ"ל. וזה השיב לו רבינו יצחק ב"ר יהודה זצ"ל. על ידי הי' מעשה וכבר הייתי יושב בביתו של ר' ונקרו לו איל לסעודת בתו וראיתי שלא נקרו מן הירך כי אם גיד הנשה בלבד ורבי' הי' מתעסק בדברים אחרים ולא הרגיש בדבר והי' לבי נוקף אם אומרה שלא אהי' כמורה לפני רבי. אם לא אומרה יבוא הדבר לידי תקלה. ושאלתי את רבי' בלשון שאילה איסור של שומן גיד הנשה אם נוהג בחיה ואם לאו. ואמר לי נוהג בחי' ישראל קדושים נהגו בו איסור בין בבהמה בין בחי' ושאר הגידים האסורים משום חלב א"צ ליטול מן החיה כ"א אותם משום (חלב א"צ משום) דם וצוה למנקר לנקר ירך של איל כדרך שמנקרין ירך של בהמה עכ"ל:

סימן תמה

מתני' גיד הנשה נוהג בירך של ימין ובירך של שמאל. מתני' דלא כר' יהודה דתניא ר' יהודה אומר אינו נוהג אלא באחת. והדעת מכרעת של ימין:

סימן תמו

מתני' גיד הנשה אינו נוהג בעוף מפני שאין לו כף. פולפ"א הנכרכת סביבות עצם הקולית העליונה סביב בעוגל. אבל עוף אינו כן שהבשר שעל הקולי' רחב הוא ואינו דומה לכף המתעגלת מצד אחד: א"ל אביי לרב יוסף והא קא חזינן דאית לי' א"ל אית לי' ולא עגיל. בעי ר' ירמי' אית לי' לעוף ועגיל אית לה לבהמה ולא עגיל מהו. בתר עגולי אזלינן א"ה בתר מיניח אזלינן תיקו. ופר"ח דקיי"ל כל תיקו דאיסורא לחומרא בין בבהמה בין בעוף אסורין. וכתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק הוא הנקרא שירליאון זצ"ל דאנן לא חיישי' לה כיון דלא שכיחא היא. מיהו אי אשכחי' אסרינן בין בבהמה בין בעוף כפר"ח: השיב רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל חוטין הנמצאין ברגלי בהמה ועוף וביריכי העוף ששאל אדוני אם הם אסורין כשהם מלאים דם או מותרין. רגלי הבהמה והעוף לא ידעתי בהם חוטין שיהיו רגילים להאדים. ואם יארע באקראי דומה כי טוב ליזהר ולהשליך אותם גידים או לחותכם ולמולחם. כמו מזרקי ואומצא דאסמיק כי יש לחוש שמא הם בלועים מדם כיון שאין רגילין להיות אדומין. ואותם שנמצאים ביריכי העוף שרגילין להיות תדיר אדומים ואין רגילין העולם לנקרם ולהסירם מתוך המנהג נראה

שהם מותרים דיש לומר שאין זה דם אלא גידים אדומים הם ואעפ"כ אני קשה בעיני לאוכלן כשבאין לידי והן אדומים או שחורים ונראים כמלאים דם אעפ"כ איני מצריך לנקרן קודם בישול דלא חזינן לרבנן קשישי דמצרכי הכי עכ"ל:

סימן תמז

תניא גיד הנשה שומנו מותר וישראל קדושים נוהגים בו איסור כדי לעשות סייג לתורה:

סימן תמח

אמר רב יהודה אמר שמואל שני גידין הן הפנימי הסמוך לעצם. הוא גיד ארוך הניתן לאורכו של שופי. כשפורעין את הירך ופושט בכל הירך ראשו אחד מחובר בעצם האליה ומשם נפשט לאורך השופי עד מקום חיבור הקולית ועצם הירך ושם הוא סמוך לעצם אסור מן התורה. וחייבין עליו מלקות. חיצון הסמוך לבשר. גיד קצר הנתון לרוחב השופי בסופו מובלע בכף הסובב את הקולית והוא נתון בצד החיצון של ירך אסור מדרבנן ואין חייבין עליו. אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמי' דרב לא אסרה תורה אלא קנוקנות שבו גידין הדקין ההולכין באורך הירך תחת הבשר בין גיד החיצון לגיד הפנימי ודם הם אסורין לפי שהם רכים ונותנין טעם אבל גיד עצמו קשה הוא ועץ בעלמא הוא. עולא אמר אע"פ שעץ בעלמא הוא התורה חייבה עליו ולא על הקנוקנות אמר אביי כוותי' דעולא מסתברא דאמר רב ששת א"ר אסי חוטין שבחלב אסורין. כמו חוטי הכסלים וגם בחלב שעל הקרב יש חוטין דקין אסורין. מדרבנן ואין חייבין עליהן כרת. אלמא חלב אמר רחמנא ולא חוטין ה"נ גיד אמר רחמנא ולא קנוקנות. ונראה דיש לומר ומינה נלמוד דכמו שחוטין שבחלב אסירי מדרבנן ה"נ קנוקנות לעולא אסירי מדרבנן. וכן פי' רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דקנוקנות לעולא אסירי מדרבנן. ומדאמר אביי כוותי' דעולא מסתברא. משמע הלכתא כעולא. ובשאלתות דרב אחאי גאון פ' וישלח יעקב כתב דמ"מ אסרינן בקנוקנות מדרבנן. גופא אמר רב ששת אמר רב אסי חוטין שבחלב אסורין ואין חייבין עליהן חוטין שבכוליא אסורין ואין חייבין עליהן לובן כוליא. שבתוך (הכוליא) [החריץ] ומתפשט והולך בתוך הכוליא. רב ור' חייא חד אסר וחד שרי. רבא ממרטט לי'. משרש אחריו. ר' יוחנן ממרטט לי'. ר' אסי גאים לי' בשוה לכוליא אבל החפוי בכוליא אוכל אמר אביי כוותי' דרב אסי מסתברא דא"ר אבא אמר רב יהודה אמר שמואל חלב שהבשר חופה אותו מותר אלמא שעל הכסלים אמר רחמנא ולא שבתוך הכסלים ה"נ שעל הכליות אמר רחמנא ולא שבתוך הכליות. פי' רבינו שלמה חלב שהבשר חופה אותו חלב שעל הכסלים שתחת הכליות ונראה בגובה הכסלים ולמטה מאותו מקום נבלע חלב תחת בשר אדום ודק ומתפשט תחת אותו בשר בכל הכסל ומה שהבשר

חופהו מותר וכשכלה למטה אותו בשר החופה יוצא ממנו קרום לבן ועב לבד קרום דק וקלוש המתפשט בכל הכסל שאסור משום חלב כדלקמן ותחת אותו קרום עב יש לובן חלב ויש שנוהגין בו איסור באותו חלב לפי שאותו קרום אינו חשוב חיפוי [בשר שרק הוא] אבל בארץ אשכנז נוהגין בו היתר וגם בעיני נראה דחיפוי בשר גמור הוא ובלובן כוליא הלך אחר המחמיר לשרש אחריו כיון דלא איתוקם הלכתא כרב אסי והמחמיר יחמיר והמונע לא הפסיד עכ"ל. וכ' מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק הנקרא שירליאון זצ"ל דמדקאמר אביי כוותי' דרב אסי מסתבר' משמע דהכי הלכתא דלובן כוליא שרי וא"צ אלא לגמום מה שחוץ לכוליא ובשאלתות פ' (וישב) [וישלח] נמי הביא דברי המתיר ולא הביא דברי האוסר. ונראה דרבה ממרמט לי' ולא רבא דא"כ הלכה כרבא לגבי אביי ומיהו אין להקל כמו שכתב רבינו שלמה זצ"ל דהלך אחר המחמיר והמיקל לא הפסיד. מיהו בחלב שהבשר חופה אותו משמע מתוך פי' רבינו שלמה זצ"ל שפשוט לו שהוא מותר אע"פ שלא רצה לפסוק בהדיא שיהא מותר לובן כוליא. וצריך טעם מאי שנא זה מזה דאי דרשי' שעל הכסלים אמר רחמנא ולא שבתוך הכסלים א"כ נדרוש נמי שעל הכליות אמר רחמנא ולא שבתוך הכליות עכ"ל. מיהו אנו נוהגין לשרש אחריו וחותכין כל הלובן שבכוליא מיהו אם יארע הדבר מקצת שלא שירשו לחוץ ונצלה או נתכשל עמו לא אסרי' לי'. כתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק הנקרא שירליאון אומ' רבי' כי יש שהיו רוצים לאסור שומן שעל היותרת ממה ששנינו בת"כ בפ' צו את אהרן כי כל אוכל חלב אשר יקריבו ממנו קרבן לה' אין לי אלא חלב תמימים שכשרין ליקרב חלב בעלי מומין מנין ת"ל מן הבהמה חלב חולין מנין ת"ל כי כל אוכל [חלב] א"כ למה נאמר אשר יקריבו ממנה קרבן לה' חלב שכמותו כשר ליקרב אמרתי יצא חלב דפנות שאין כשר ליקרב משמע ששומן שעל היותרת חשיב הוא חלב ואסור כיון שכשר ליקרב [ואין] נראה לר' דהא משמע הכא חלב שכתוך הכליות מותר אע"פ שקרב אלמא לא חשבינן לי' חלב. ואין לומר דהיינו משום דמיעטו קרא מדין חלב אבל אי לא הוה קרא הוה אסור כיון שקרב. דהא כיון שהיינו יכולין להעמיד מיעוט דעל הכליות לחלב שאינו כלל על הכליות ומוקי לה לחלב שבתוך הכליות ש"מ שאין לאוסרו מטעם שהוא קרב. וה"נ משמע לקמן ס"פ כל הבשר דא"ל רב מרי לרב זביד אי אלי' אקרי חלב ליתסר משמע הא אי לא אקרי חלב לא ליתסר כיון שהיא בת קרבן וקריבה לגבוה ככבש והי' לנו לאסור חלבה ככבש. אלא ש"מ שאין זה הטעם גורם לאסור. והא דאמ' בת"כ חלב שכמותו כשר ליקרב אסור היינו בחלב דוקא ששם חלב עליו אבל שומן של יותרת אין שם חלב עליו וכי יש לאסור כבד וכל בני מעים מטעם חלב והא לא שייכי מידי בחלב עכ"ל. גופא אמר

ר' אבא אמר רב יהודה אמר שמואל חלב שהבשר חופה אותו מותר איני והא אמר ר' אבא אמר רב יהודה אמר שמואל האי תרבא דתותי מותני אסור. זהו עליונו וגובהו של אותו חלב שפירשתי קודם שיכסהו הבשר ואותו גובה עצמו מכוסה במתנים שקורין לונבל"ש בלע"ז ובלשון כנען לדויי"נא שרוחבן מרחיב למטה מצלעות קטנות ומכסהו וכשהטבח מפרישו נראה אותו חלב. אמר אביי בהמה בחייה פרוקי מפרקא. כשהיא הולכת אבריה נעים והמתנים פעמים שהם נמשכים כלפי מעלה והכסלים נמשכים כלפי מטה ואין החלב נכסה בהם. אמר ר' אבא אמר רב יהודה אמר שמואל חלב שעל המסס וביה"כ אסור וענוש כרת וזהו חלב שעל הקרב. המסס וביה"כ בסוף הכרס שקורין פנצ"א ולא זהו עיקר החלב המכסה את הקרב שקורין טיי"לא שהו' תותב קרום ונקלף אבל שולי אותו חלב המכסה את הקרב דבוק לחלב שעל המסס וביה"כ. ואמר ר' אבא אמר רב יהודה אמר שמואל האי תרבא דקליבוסתא אסור וענוש כרת וזהו חלב שעל הכסלים. עצם קטן ומונח על עצם שקורין חנק"א ומחובר לחוליות האליה מלמעלה ועליו יש חלב תחת [ראש] המותין שקורין לונכי"ל: ואמר ר' אבא אמר רב יהודה אמר שמואל חוטין שביד שאנו נוטלין מן הכתף אסורין משום דם. כתב מורי רבינו יהודה הנקרא שירליאון אסורין אפי' לצלי קודם חיתוך כמו שאפרש לקמן גבי ביעי ומזרקי ואם נצלה היד עם אותן החוטין מצאתי בשם רבי' שמותר הבשר דכבולעו כך פולטו שכמו שבולע בשר מן דם כך פלטו לחוץ ואפי' קליפה נמי לא בעי אלא נטילת החוטין שהרי העור של חוטין ושל מזרקי לקמן מגין כלפי הדם ואינו חוזר ובולע הבשר וגם הדם מתייבש ואינו מלוחלח לפלוט עכ"ל. חתכיה ומלחיה אפילו לקדירה שפיר דמי ואפי' לא הוציא החוטין לחוץ: אמר רב יהודה ריש מעיא באמתא בעיא גרירה. משרקין יוצאין מן הקיבה צריך לגרר חלב שעליה עד אורך אמה שמכאן ואילך הם דבקים לבנתא שקורין אנטיריי"ל והוא שומן ומותר היתר גמור ובלבד שינקרו מן הווירידין וזהו חלב שעל הדקין שנחלקו בו ר' ישמעאל ור' עקיבא באלו טריפות: אמר רב יהודה [חוטין] שבעוקץ אסורין. היינו חמשה חוטין דאיכא בכפלי תלתא מימינא ותרתי משמאלא תלתא מפצלי לתרי תרי ותרי מפצלי לתלת' תלת'. למאי נ"מ דאי שליף להו עד דחמימי משתלפו ואי לא בעי לחטוטי בתרייהו. עד שימצא במספר הזה וראשן אחד מחובר בשדרה וראשי הפיצולין מחוברין ונדבקין תחת החזה בראשי הצלעות. אמר אביי ואי תימא רב יהודה חמשה מקומות ובהן חוטין של איסור. תלתא משום תרבא ותרי משום דמא דכפלי ודטחלי ודכולייתא משום תרבא דידא ודלועא משום דמא. למאי נ"מ הנך דמשום תרבא לית להו תקנתא. וחוטין דקין הוא דקא חשיב הלכך לא תנא מזרקי הצוואר שאף הם משום דמא

וחוטין של [לשון] בכלל אותו של לועא הוא שהלשון הוא בכלל לחיים לענין מתנות הכהונה. ואמר רב כהנא ואיתימא רב יהודה חמשה קרמי דוה תלתא משום תרבא ותרי משום דמא דכפלי דטחלי דכולייתא משום תרבא דביעי דהיינו ביצים של זכר ודמוקרא דהיינו שעל המוח משום דמא רב יהודה בר הושעי' דוה קא קליף לי' טחלא ללוי ברי' דרב הונא בר חייא חזיה דקא גאים לי' מעלאי א"ל (חתכי') [חות ביה] טפי. שלא הי' קולפו אלא בגובהו במקום עוביו שהוא מחובר שם לכרס ולחלב וא"ל קלוף ורד עד למטה. אתא אבוה אשכחי' א"ל לא צריכת הכי אמר אבוה דאמך משמי' דרב ומנו ר' ירמי' בר אבא. לא אסרה תורה אלא שעל הדד בלבד קרום (של) [שעל] מקום עוביו. איני והא רב המנונא תנא קרום שעל הטחול אסור ואין חייבין עליו. היכי דמי אילימא שעל הדד אמאי הא חלב הקרב הוא ששם מחובר לכרס ולחלב אלא לאו דכולי' של טחול כולו. א"ל אי תניא תניא. גופא אמר רב המנונא תנא קרום שעל הטחול אסור ואין חייבין עליו ושעל הכוליא אסור ואין חייבין עליו והתניא חייבין עליו. טחול אטחול ל"ק. הא כנגד הדד. הא שלא כנגד הדד. כוליא אכוליא ל"ק הא בעלאה הא בתתאה. הלכך מלתי' דר' ירמיה בר אבא עומדת במקומה דקאמר לא אסרה תורה אלא חלב שע"ג הדר דהיינו להתחייב עליו. וההיא דרב המנונא דאסר ככל הטחול דהיינו דכולו אסור. מיהו אין חייבין כ"א דוקא שעל הדד. פי' רבינו שלמה עלאה חלב ממש שעל הקרום. תתאה קרום הדבוק לכוליא אסור ואין חייבין עליו. וקשה לרבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דהא קרום קתני. ועוד אם הוא חלב ממש דהוא אסור דהוי חלב שעל הכליות. ונראה לרבינו יצחק בר שמואל דעלאה דהיינו קרום שעל החלב ושעל הכליות. ותתאה היינו סמוך לכליות שתחת החלב. ואע"ג דבטחול אין חילוק בין קרמא עלאה לקרמא תתאה. של חלב שעל גבי הדד. היינו לפי ששם חלב יותר מדאי. ודומה יותר מן החלב עצמו. ושוב מצא בפירושים רבינו שלמה אחרים כדבריו וכן כתוב בהן. עלאה חלב ממש שעל הקרום ועליו קרום דק חופה מלמעלה: ביעי חשלייאתא. פי' ביצי זכר שנתמסמסו ומעורין בגופו רב אמי ורב אסי. חד אסר. וחד שרי מאן דאסר מדלא קא בריא אבר מן החי נינהו. ומאן דשרי מדלא קא מסרחן חיותא אית בהו. א"ל ר' יוחנן לרב שמן בר אבא. הני ביעי חשילתא שריין ואת לא תיכול מינייהו משום שנא' אל תטוש תורת אמך. מנהג מקומך שאתה מבבל ונוהגין בו איסור דהא אפליגו בה רב אמי ורב אסי. הלכך לדידן ביעי חשלייאתא אסירן משום דאנן בתר בני [בבל] גרירן כדפי' רבינו שלמה לעיל בא"ט גבי דאייתרא. ביעי חשלייאתא פי' בערוך ביעי בהמה שנתמסמסו כמו מהדק וחשל בפ"ה בדניאל בפתרון החלום שפתר לו דניאל. אמר מר בר רב אשי הני ביעי דגדיא עד

תלתין יומין משנולד שרי בלא קליפת הקרום דאכתי לא נפיש דמא למבלע באברים. ול"ד גקט גדיא אלא ה"ה אמרא וכיוצא בו. מיכן ואילך אם יש בהן זרע אסורין בידוע שיש בהם דם ואי לא שריין. אומצי ביעי ומזרקי פליגי בה רב אחא ורבינא. בכל התורה כולה כל היכי דמשכחת לה רב אחא ורבינא חד אמר הכי וחד אמר הכי ולא מסיימי בכולהי ההיא דמיקל רבינא וההוא דלחומרא רב אחא והלכתא כרבינא לקולא. לבר מהני תלת דרב אחא לקולא ורבינא לחומרא והלכתא כרב אחא לקולא. והשתא מפרש פלוגתייהו. האי אומצא דאסמיק חתכי' חתיכות הרבה ומלחי' אפי' לקדירה שפיר דמי שפדיה בשפודא ותלי' בתוך התנור לצלות בלא חתכי' ומלחי' אלא כדי מליחת צלי דבר מועט מידב דייב דמא ושרי הואיל ותלי שפיר דמי. אבל הניחו אגומרי בלא שפוד פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר מישב שייבי לי' גומרי לדם ושרי. וח"א מצמית צמית לי'. גומרי צמתי' לי' לבשר ואינו מוציא דמו ונצלה בתוכו ואסור. וכן ביעי וכן מזרקי דהיינו חוטי הצוואר ווורידין. אומצא דאסמיק אע"פ שדם האברים מותר כ"ז שלא פירש לחוץ מ"מ כיון דאסמיק כ"כ שנאסף שם רוב דם אסור. ורבינו יצחק ב"ר אשר זצ"ל פי' בפסחים בשם הלכו' גדולו' אומצא דאסמיק. ע"י שנותנין אותו בחומץ ומצמית לי' ומכנס כל הדם אל מקום אחד. ומתוך רוב דם הוא מאדים ואסור. ולצלי נמי בעי חתיכה דאי אמרת לצלי לא בעי חתיכה. היו נדחין דברי ר"ת זצ"ל שאומר דכמו שנהגו העולם לבשל הכבד בקדירה אחר צליה כמו כן מותר אחר שנמלח דמליח ה"ה כרותח דצלי. ואם איתא הרי צלי מפליט יותר כדאשכחן הכא דלא בעי חתיכה בהדי צלי ובהדי מליח' בעינן חתיכה לקדירה. והא דפי' רבינו שלמה דכי תליא בשפורא שפיר דמי בלא חתיכה ומלחי'. ר"ל שלא עשה שתיהן. ולישנא דתלמודא נקט דבלא חתיכה פשיטא דלא סגי אף לצלי. רישא בכבשא. הראש של בהמה. וכשרוצין להסיר שערו נותנין עלי' מים חמין ומטמינין אותה ברמץ. כבשא פי' הטמנה. אותבי' אבית שחיטה. שבית שחיטה מלמטה. מידב דייב דמא דרך החתך ושפיר דמי. אצדדין. פי' על לחייו. מקפי קפי דמא בתוכו ואסיר. קפי כמו וכגבינה תקפיאני. אותבי' אנחירי' ונקבי החוטם למטה. אי דץ ביה בנקבי החוטם מידי שלא יסתם שרי ואי לא אסור. איכ' דאמרי אנחירי' ואבית שחיטה דאיב. אצדדין אי דץ ביה מידי שרי ואי לא אסור ומורי רבינו אבי העזרי כתב כלשון ראשון וצריך שינעץ בנקב החוטם עץ דק שיהא מקום לדם לזוב לחוץ. כתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק הנקרא שירליאון רישא בכיבשא כשרוצים להסיר שערו נותנין עליו מים ומטמינין אותו ברמץ. ויש שעושין כן למלוג תרנגולת. ולכאורה היה נראה אסור כי היכי דאסרינן ברישא משום דמקפי קפי ואסור ולא שרינן אלא אבי נחירי דמידב

דייב ובתרנגולת לא דייב בשום ענין. ויש לחלק בראש הבהמה שיש עצמות ודברים המעכבים את הדם מלצאת. אבל בתרנגולת האש מידב דייב ליה לדמא ואין מתאסף בשום מקום. ועוד כתב בה"ג האי דמטוי רישא צריך לאתנוחי בי שחיטה לתתאי. כי היכי דתידוב דמא. והיכי דמשתלי ואפכיה מוקרא הוא דאסור באכילה רישא גופא שרי. משמע בהדיא דלא אסור אלא משום קרום של מוח שיש בו דם ולכך גם המוח אסור. שמתבשל בדם הקרום. ונראה (דדם) [דגם] החוטין שבלחי אסורין אם לא חתכן תחלה שגם הם אסורין משום דם כדאמר (לעיל) עכ"ל:

המנקר בשר (יש בו) [ישבר] ראשי עצמות שבירך וינקר הקנוקנות וגיד הנשה כולו עם שומנו ויטול הגידין שבצנקר"ון ויטול החלב והקרום שעל הקיבה דאקשתא ודאייתרא עד אורך אמה מן המעי של קיבה דאנן בתר בני בבל גרירן דלא אכלי' ליה והטבח יפרידנו בנחת מן הכנתא שלא ינתק בכח וישאר ממנו עם הכנתא ויטול גם החלב והקרום שעל הטחול ושעל הכרס כולו ואף שדבוק בו לגמרי יטול ושעל המסס וביה"כ וישלוף הגידין שבתוך הטחול שהן משום חלב ויטול החלב והקרום שעל הכסלים והחוטין שבתוך הכסלים בכסל הימין שלשה ומתפצל כ"א לשנים ושני חוטין בכסל השמאל וכ"א מתפצל לשלשה ס"ה שנים עשר חוטין. ואי שליף להו עד דחמימי משתלפי. ואי לא בעי לחטוטי בתרייהו. ויטול הקרומים שנים שעל הכליות והקרום שעל חצר הכבד של צד הכבד מפני שחלב המכסה שוכן עליו אע"פ שאינו מוזכר בתלמוד בכלל חמשה קרמי ואותו הקרום שעל חצר הכבד כלפי ריאה אין בו איסור ונהגו ליטול כולו דלא ליתי למטעי ויטול החוטין שתחת הידים כולן והחוטין שיש בראש שתחת הלשון ושבצוואר שהם משום דם וכל אלו אסורין משום כל חלב וכל דם לא תאכלו ולא נתפרשו אלא מדברי חכמי התלמוד: אתמר טבח שנמצא אחריו חלב רב יהודה אמר כשעורה ור' יוחנן אמר כזית. אמר ר"פ ול"פ כאן להלקותו בכזית וכאן להעבירו כשעורה. רב יהודה אמר בנמצא אחריו חלב בכשעורה איירי בלעברו דמעברין לי' בכשעורה אבל נמצא אחריו כזית מודה רב יהודה לר' יוחנן דמלקינן ליה דמלקות חמיר מהעברה והאי דאיירי ר' יוחנן בנמצא אחריו כזית היינו להלקותו אבל בבציר מכזית בכשעורה מעברינן ליה דהעברה לא אלימא לי' כמלקות. אמר מר זוטרא בשעורה במקום אחד וכזית אפי' בשנים ושלשה מקומות. מר זוטרא נמי אתא לפרושי דר' יוחנן ל"פ אדרב יהודה ולא רב יהודה אר' יוחנן אבל אדרב פפא מיהו פליג דקאמר ר"פ כאן להלקותו כאן לעברו ואתא מר זוטרא למימר או תרווייהו בהלקותו או תרווייהו בלעברו איירי אבל אם יש לך ליתן חילוק ביניהם היינו חילוק ולא שיחלקו זה על זה אלא רב יהודה (מאי אמר) [דאיירי]

בחלב כשעורה היינו כשנמצא אחריו חלב כשעורה במקום אחד אבל חלב כשעורה בשנים ושלשה מקומות א"נ פחות מכשעורה אפי' במקום אחד לא עבדינן לי' כלום. ור' יוחנן דאיירי בחלב כזית היינו כשנמצא אחריו חלב בכזית אפי' בב' וג' מקומות אבל כשעורה אי אית' במקום אחד מלקינן לי' או מעברי' לי' אבל בב' וג' מקומות לא. ומר אמר חדא ומא"ח ול"פ. דרב יהודה איירי בכשעורה במקום אחר ור' יוחנן דאיירי בכזית איירי בב' וג' מקומות הלכך לדברי ר"פ לד"ה נמצא אחריו כשעורה מעברינן לי' ולא מלקינן לי'. נמצא אחריו כזית מלקי' לי' וכש"כ דמעברינן לי' ולהאי לישנא לא שני לן בין נמצא אחריו כשעורה או כזית במקום אחד או בשנים ושלשה מקומות. ולדברי מר זוטרא נמצא אחריו כשעורה במקו' אחד מלקינן לי' או מעברינן לי' וכזית אפי' בשנים ושלשה מקומות כך השיטה לפירוש רבינו שלמה. ומורי רבינו אבי העזרי זצ"ל כתב וטבח שנמצא אחריו אפילו בשנים ושלשה מקומות בין כולם כזית חלב מלקין אותו ומעבירין אותו מאומנותו עד שיקבל עליו דין שמים ויתקן עוותו. ואם נמצא אחריו במקום אחד כשעורה מעבירין אותו ולא מלקין אותו עכ"ל. ושיטת רבינו שלמה לא מוכחא הכי דעבדינן בי' תרתי. אלא אפי' בכזית או מעבירין אותו או מלקין אותו מיהו סברא שלימה היא שבכזית מלקין אותו ומעבירין אותו. הלכך הלכה למעשה כשעורה במקום אחד מעבירין ליה ולא מלקינן לי'. נמצא אחריו כזית אפי' בב' וג' מקומו' מלקינן לי' וכש"כ דמעברינן לי' עד שיקבל עליו דין שמים ויתקן עוותו ע"פ תלמידי חכמי' שבעירו. ונרא' שיש להכריז בביהכ"נ שני וחמישי ושני פלוני הטבה העבירוהו מאומנותו מפני שנמצ' אחריו חלב כשעורה. ויהי' חודש ימים שלא יתעסק באומנותו. ולאחר חודש ימים יבוא אצל תלמידי חכמים שבעירו או בעיר הסמוך לעירו ויאמר כך וכך עשיתי וחטאתי ותוהא אני על הראשונות ויתנו לו הדין לפי ראות עיניהם. ואח"כ יכריזו בביהכ"נ פלוני הטבח שהעברנו אותו מפני שנמצא אחריו חלב כשעורה כבר תהה ונתחרט לפני תלמידי חכמים על המעשה הרע שבא לידו וקיבל עליו כמו שציוו (אות) עליו תלמידי חכמים ומיכן והלאה החזירוהו לאומנותו והרי הוא נאמן לסמוך עליו כבראשונה. וקודם שישמעו הכרזה זו בביהכ"נ אין לסמוך עליו ואסור לקנות ממנו בשר. ואם נמצא אחריו כזית מלקין אותו ברבים בביהכ"נ שני וחמישי ושני. ולאחר המלקות יאמר בעצמו בקול רם אני פלוני לקיתי מפני שנמצא אחרי כזית חלב והכל כמו שכתבנו. אבל אם הי' מוכר טריפות בחזקת כשירות או שהי' מוכר חלבים בחזקת שומן יש לו דין אחר. כי בכאן הקלנו עליו מפני שעשה שלא בידיעתו אלא שפשע שלא דקדק היטב. אבל התם שבמזיד. מחמי' עלי' טפי בההיא דפ' עד כמה בבכורות דההו'

טבחא דהוה חשוד לזבוני תרבא דאטמא במר דכנתא פי' בחלוף של כנתא כמו במר דשחוטה דפרקין וכמו במר דפרזלא בב"ק וכמו מרקולס. קנסי' רבא לזבוני אפי' אמגוזי. א"ל ר"פ לרבא ואמרי לה רב אדא בר אהבה לרבא וא"ל רבינא לרבא כמאן כר' יהודה אפילו מים ומלח נמי דתנן החשוד למכור תרומה לשם חולין אין לוקחין ממנו אפי' מים ומלח דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר כל שיש בו זיקת תרומה ומעשרות אין לוקחין ממנו. לעולם ר' שמעון ובאיסור' גופא קנסינן לי' סתם דרדקי גרו באמגוזי ואזיל ומשבש להו לבני טבחי באמגוזי ומייתו לי' תרבא דאטמא ומזבן להו במר דכנתא. הלכך קנסי' רבא עד שיעשה דין המפורש בפרק זה בורר דההוא טבחא דנפקא טריפתא מתותי' ידי' פסלי' רב נחמן ועברי'. אזיל רבי מזי' וטופרי' סבר רב נחמן לאכשורי' א"ל רבא דילמא איערומי קא מערים אלא מאי תקנתי' כדרב אידי בר אבין דאמר רב אידי בר אבין החשוד בטריפות אין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבידה מתחת ידו בדבר חשוב או שיוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב ומשלו וכן הלכה. וכבר הי' מעשה במומר אחד שנגע ביין ואמר אח"כ שעשה תשובה בינו ובין עצמו ובא מעשה לפני חכמים. רבינו יצחק בר אברהם זצ"ל התיר והוא מפני שהפקיד כיסו בשבת. ונחלק עליו רבינו שמשון אחיו זצ"ל ואסרו מההוא מעשה דההוא טבחא דזה בורר כדפרישת. הלכך המוכר טריפות בחזקת כשירות וחלב בחזקת שומן צריך לקבל דין מפי תלמידי חכמים ואע"פ שיעשה הדין לא סמכי' עלי' לאכשורי' עד שיעשה כדרב אידי כדפרישית. והרי שהי' מוכר טריפות בחזקת כשירות או שהי' מוכר חלבים בחזקת שומן ומת קודם שעשה תשובה אסור להתעסק בקבורתו. ולא עוד אלא אפי' כלבים אוכלי' את בשרו ולוקקין את דמו אסור להבריח כלבים מעליו. כההיא דמסכת תרומות דפ' האשה שהיתה אוכל' בתרומה ירושלמי מעשה בטבח בצפורי שהי' מאכיל לישראל נבילות וטריפות פ"א שתה יין בע"ש ועלה לגג ונפל ומת. והיו הכלבים מלקקין את דמו אתון שאלון לר' חנינא מהו מרמיתי' מן קדמיהון אמר לון כתיב ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו. וזה היה גוזל כלבים ומאכיל לישראל ארפינון דמן דידהון אכלון. הא למדת שאפי' כלבים אוכלים את בשרו אין להבריחן מעליו. כש"כ שאין להתעסק בקבורתו. וה"מ שלא עשה תשובה [אבל עשה תשובה] אין לך דבר שעומד לפני בעל תשובה. כדאמ' בירוש' ספ"ק הרי שהי' אדם רשע גמור כל ימיו ובסוף עשה תשובה הקב"ה מקבלו מ"ט ובשוב רשע מרשעתו. א"ר יוחנן ולא עוד אלא כל עבירות שעשה נחשבין לו כזכיות מ"ט מור ואהלות קציעות כל בגדותיך. כל בגידות שבגדת בי הרי הם לך כמור ואהלות. רובו זכיות ומיעוטו עבירות נפרעין ממנו מיעוט עבירות

קלות בעוה"ז בשביל ליתן לו שכר שלם בעו"ה רובו עבירות ומיעוטו זכיות נותנין לו שכר מצות קלות שעשה בעוה"ז בשביל ליפרע משלם לעתיד לבוא. אבל הפורק עול והמפר ברית והמגלה פנים בתורה אע"פ שיש בידו מעשים טובים נפרעין ממנו בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. ע"ז וגילוי עריות ר' יונה ורבי יוסי חד אמר כקלות וחד אמר כחמורות. מה אנן קיימין באותו שעשה תשובה [אין כל דבר עומד בפני בעלי תשובה] אלא כן אנו קיימין באותו שלא עשה תשובה ע"כ לשון הירושלמי. הא למדת דמי שעשה תשובה אפי' עשה כל עבירו' החמורו' בתורה ועשה תשובה שלימה הקב"ה מקבלו ומכפר לו על כל עונותיו בפרה גמורה:

סימן תמט

מתני' אין הטבחים נאמנין על גיד הנשה דברי ר"מ וחכ"א נאמנין עליו ועל החלב אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן חזרו לומר נאמנין. (דאכשור) [אכשור] דרי מדקאמר חזרו לומר מכלל דמעיקרא קים להו כר' מאיר [דאמר אין נאמנים וחזרו לומר נאמנים וכי אכשור דרי בתמיה. מעיקר' דהוו סברי כר"מ] דבעי חטיטה וטריחא להו מלת' ולא מהימני וצריך לבדו' אחריה' ובסוף סברו כר' יהודה דא"צ לחטט אחריו. איכא דמתני לה אסיפא וחכ"א נאמנין עליו ועל החלב אמר ר"ה בר אבא א"ר יוחנן חזרו לומר אין נאמנין. אמר רב נחמן ובזמן הזה נאמנין אכשור דרי. מעיקרא סברוה כר' יהודה. לפיכך אמרו חכמים כר' יהודה שהן נאמנין. והדר סברוה כר' מאיר דבעי חטיטה ואמרו אין נאמנין. וכמה דהוו דכירי לה לדר' יהודה וגרירי בתרי' אמרו אין נאמנין. ובזמה"ז דאנשיוה לדר' יהודה והוחזק המנהג כר' מאיר אמרו נאמנין. הלכך הלכה כר' מאיר וצריך לחטט אחריו והכי אמר לקמן בר פיולי הוה קאי קמי' דשמואל והוה מנקר אטמא חזי' דהוה קא גאים לי'. א"ל חות ביה טפי א"ל השתא אי לא חזיתיך ספית' לי איסורא אירתת נפל סכינא מידי' (דהוה) אמר לי' דאורי לך כר' יהודה אורי לך אלמא דכר' מאיר עבד עובדא. וכן כתב מורי רבינו אב"י העזר"י דקיי"ל כר"מ דבעי חטיטה. הלכך הכי קיימא כר"מ דקיי"ל דנאמנין עליו ועל החלב. וצריך שיהא הטבח בקי הטיב בניקור שידע מנין חוטין האסורין כמה יש שצריך ליטול ושידע מנין הקרומין שצריך להסיר וליטול כדפי' לעיל. שכך כתוב בתשובת הגאונים נ"א גידין יש שאסורין בבהמ' וסימנך אל תאכלו ממנו נ"א כ"ה בצד ימין וכ"ה בצד שמאל ואחד באמצע האלי'. ב' בצד א' וג' במזרקי וג' בזרוע וג' שמתפצלין לב' ב' בכפל שהן ו' וג' באליה שהן הפרשה ב' שופי וג' בצנקרי"ן וב' בכוליא ובזכר חוט א' בשמנונית שבסוף הכפל ובכחל [בניקבה] אחד דרי כ"ה בצד אחד וכן

בצד השני ואחד של עוקץ ואיני יודע חשבון זה היטיב שהרי עדיין יש חוטי הקנוקנות וחוט שתחת הלשון מ"מ בעל נפש אל יסמוך כי אם על הבקי ויודע היטיב הניקוד:

סימן תנ

מתני' שולח אדם לנכרי ירך וגיד הנשה בתוכה. ואין חוששין שמא יחזור וימכרנה לישראל ויאכלנה בגידה דכיון דשלמה היא מקומו של גיד הנשה הי' ניכר אם נחטט הימנו והלוקח מבין שלא ניטל ונוטלו. שלימה אין חתוכה לא אא"כ נטל הימנה גידה דכיון דחתוכה היא כסבור הלוקחה מן הנכרי שניטל גידה ואוכלה בגידה. במאי עסקי' אילימא במקום שאין מכריזין. שכל טבח של אותו מקום ישראל הן וכשבא טריפה לידם אין מכריזין נפלה טריפה באיטליז למכור לעכו"ם ובאותו מקום אין לוקחין מן העכו"ם בשר דשמא מכרו לו היהודים טריפה ואין אנו יודעים אם באת היום טריפה לידם חתוכה נמי לישדר לי' עם גידה דליכא למיחש שמא ימכרנה לישראל דהא לא זבני מיני' דחיישינן לטריפה. אלא במקום שמכריזין הרי מותר ליקח בשר באותו יום שלא הכריזו למאי ניחוש לי' הטבחים ישראל הן. ולטריפה ליכא למיחש דהא לא הכריזו היום שלימה נמי לא לישדר עד שיטול גידה. ואע"פ שמקומו ניכר איכא למיחש דילמא חתיך לי' העכו"ם ומזבין לי' העכו"ם לישראל וחתוכה נמי אין מקומו ניכר. אי בעית אימא במקום שמכריזין ודקא קשיא לך הואיל ולוקחין כשר מן העכו"ם שלימה נמי לא לישדר לי' עם גידה דילמא חתיך לי' עכו"ם וזבין לי' וסבור זה שניטל גידה. חיתוכא דעכו"ם מידע ידיע חיתוך העכו"ם בידך אינו עשוי כשל ישראל שהוא פורעה כדרך שהגיד מונה. אבע"א במקום שאין מכריזין ודקא קשיא לך חתוכה נמי לישדר לי' דהא לא זבין ישראל מיני' גזירה שמא יתננה לנכרי בפני ישראל ואותו הרואה שזה נתנה לו לוקחה הימנה וכסבור ניטל גידה. יש פירושי רבינו שלמה שכתו' בהן שמיכן יש להוכיח שאם אדם שולח לחבירו ירך מחוטטת מן הגיד שהישראל עושה שא"צ סימן אחר דחיתוכ' דישראל מידע ידיע [אבל באבר אחר שחיתוך עכו"ם וחיתוך ישראל שוין בו אסור עד שיהא] בו חותם. והקשה הרב רבינו אלחנן זצ"ל א"כ אמאי לא מוקי לה אפי' במקום שאין מכריזין ומ"מ לא משדרינן לי' חתוכה כיון דחיתוכא דישראל מידע ידיע אתי למוכרה לישראל. ע"כ הי' נראה דודאי היכא דידעינן בבירור שהבהמ' כשרה אז הוה חיתוכה דישראל סימן דמידע ידיע ואז אתי למזבן מיני'. כגון במקום שמכריזין. אבל במקום שאין מכריזין ולא ידוע אם הירך כשרה אם לאו אין להכשירה ע"י חיתוך ישראל. ומיהו אומר רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל כיון ששולח ישראל לחבירו הירך אין לחוש לזה כיון שהחיתוך כך הוא דודאי עכו"ם לא הי' חותכה כך. ואין לחוש פן

יחליפנה במנוקרת ואח"כ נמצאת טריפה לפי שזו טובה הימנה. דהא לא שכיח כלל שינקר אדם ירך ליטול הימנה גיד הנשה ואח"כ תמצא טריפה. אבל ודאי במקום שאין מכריזין אפי' משדרי' לי' חתוכה לא אתי למוכרה לישראל שהרי כיון שרגילות הוא פעמי' רבות יכול להיות שניקרה ישראל ואח"כ אירע לו אונס ונתנה לעכו"ם. מיהו שמא עכשיו לא הי' לנו לחוש לכך כיון שבודקין לעולם טריפה קודם ניקור הירך ואין כאן טבח ישראל העתק לשון מורי רבינו יהודה בר יצחק הנקרא שירליאון זצ"ל:

סימן תנא

אמר רב בשר שנתעלם מן העין שהיתה שעה אחת שלא ראהו ואפי' היה מונח על שלחנו אסור שמא נתחלף בנבילה דחיישי' שמא עופא שדי הך חתיכה דאיתא קמן ושקל האי דהוה מנחא דקמן שנתעלם מן העין. ת"ש מצא בה בשר אם חי הלך אחר רוב הטבחים ואם מבושל הלך אחר רוב אוכלי בשר. ומשנה היא בטהרות הב"ע בעומד ורואהו. ת"ש נמצא בגבולין אברין נבילות שכן דרך לחותכן לאברים ולהשליכן חתיכות מותרות ומשנ' [היא] בשקלים ה"נ בעומד וכולי והא דרב לאו בפירו' אתמ' אלא מכללא אתמר דרב הוה יתיב אמברא דאשתטית חזי' להההוא גברא דהוה קא מחלל רישא במיא נפל מיני' אזל אייתי סילתא שדא אפיק תרין אמר רב עבדי כי האי גונא שהמאבד חפץ אחד מוצא שנים כלומ' אחרינא הוה נמי התם ברישא אסרינהו נהלי' רב לתרווייהו א"ל רב כהנא ורב אסי לרב דאיסורא שכיח דהתירא לא שכיח האי נמי דהתירא. אמר להו דאיסורא שכיח טפי. ופרכי' וכי מכללא איתמר מאי נ"מ אי בפירוש אתמר או מכללא אתמר אי מכללא הא שפיר [שמעינן] מינה דכיון שנתעלם מן העין אסור מדאסר לראש הנמצא. ומשני איכא בינייהו דליכא למסמך אמילתא כולי האי דאיכא למימר דרב ברוב טבחי ישראל מודה דמותר אע"פ שנתעלם מן העין והכא משום דפרוותא דעכו"ם הואי נמל פור"ט ושכיח דאיסורא טפי. אלא רב (סובר) היכי אכיל בשרא. הואיל ונתעלם אסר לי'. אבע"א דלא מעלים עיני' מיניה ואב"א בציירא וחתומא. ואב"א כגון דאית ליה סימנין בפיסקי' כי הא דרבא בר רב הונא הוה קא מחתיך לי' אתלת קרנתא. בעי מיני' רב הונא מרב נתן בשר בחרוזים ונתעלם מן העין מהו א"ל אל תהי שוטה בחרוזין. בשאילה זו דודאי הוה סימן. רב חנן מנהרדעא אקלע לגבי דרב כהנא (לפומבדיתא) [לפום נהרא] במעלי יומא דכיפורי אתו עירבי שדו כבדא וכולייתא א"ל שקול ואכול האידנא דהתירא טפי שכיח דהיום רוב השוחטין ישראל הם ולספק טריפה לא חיישינן דרוב בהמות אינן טריפה. רב חייא בר אבא איתבד לי' כרכשא. פי' טבחייא. ביני דנא אתא לקמי' דרב הונא ורב הונא ס"ל כרבי' דאסר בהעלמה א"ל אית לך סימנא בגויה א"ל לא א"ל

אית לך טביעת עינא בגויה א"ל אין אמר לי' אי הכי זיל שקול. רב חיננא חוזאה איתבד לי' (גפא) [גבא דבשרא] אתא לקמי' דרב נחמן א"ל אית לך טביעת עינא בגוה א"ל אין א"ל א"כ זיל שקול. פי' רבינו שלמה ולא קיי"ל כוותי' דרב בהא אלא אמתני' סמכינן נמצא בגבולין. מצא בה בשר. ואע"ג דאמרי' בעומד ורואה שינויא דחיקא הוא וכי קיי"ל הלכתא כרב באיסורא גבי פלוגתא דשמואל [הוא] דאמ' אבל גבי מתני' לא ורב כהנא קא חזינן דקאמ' ליה שקול ואכול עכ"ל. וכן פסק ר"ת זצ"ל דליתא לדרב מדקאמר סתמא דתלמוד' ואלא רב היכי אכיל בישרא משמע אבל אנן אכלינן שפיר דלא קיי"ל כוותי' דרב. ואמרי' פרק אלו מציאות ר' חנינא מצא גדי שחוט בין טבריא לצפורי והתירוהו לו. אמר ר' אמי התירוהו לו משום מציאה כר' שמעון בן אלעזר ומשום שחיטה כר' חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי. ולעיל בפ"ק תניא הרי שאבדו לו גדייו ותרנגוליו והלך ומצאן שחוטין ר' יהודה אוסר ר' חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי כו' שמצאן בבית. אמר רב נחמן בר יצחק [כבי'] דכ"ע ל"פ דשרי באשפה שבשוק כ"ע ל"פ דאסור כי פליגי באשפה שבבי' מר סבר אדם עשוי להטיל נבלתו באשפה שבבית. ומ"ס אין אדם עשוי להטיל נבלתו באשפה שבבית דאפי' מאן דאסר היינו דוקא דרגלים לדבר. אבל בבית ולמ"ד אפילו באשפה שבבית לכ"ע שרי ולא חיישי' לעורב. וההיא דפ' אלו מציאות דההוא דיו דשקיל בישרא [בשוקא] ושדאי בצניית' דבי בר מריון אתא לקמי' דאביי א"ל זיל שקול לנפשך ופרכי' והא אמר רב בשר כיון שנתעלם מן העין אסור בעומד ורואהו והשתא מאי פריך מדרב הא פסקי' דליתא לדרב. ואומר ר"ת דל"ג אתא לקמי' דאביי אלא ה"ג אתא לקמי' דרב ופריך מרב אדרב והכי גרסי' בירושלמי דע"ז פרק אין מעמידין דהתם מייתי האי עובדא דר' חנינא מצא גדי שחוט דלא קיי"ל כוותי' דרב אבל בעובדא דא פריך מרב אדרב. והרב רבינו שמואל זצ"ל אומר דאפי' גרסי' אתא לקמי' דאביי אפ"ה שפיר פריך מדרב אע"ג דלא קיי"ל כוותי' וה"פ והא אמר רב כו' ונהי דליתא לדרב דחייש לעורב בהעלמה מיד. מיהו הכא דחזינן דשקל ואתי' למרחוק הוה לן למיחש אפי' ליתא לדרב. מיהו אין אנו צריכין לזה שהרי בירושלמי גרסי' אתא לקמי' דרב. ותו דיש ספרים נמי דגרסי בהא אתא לקמי' דרב. ואפי' לרב דסבר דכיון שנתעלם מן העין דאסור אי אית לי' טביעות עין שרי דהא פי' רבינו שלמה דרב הונא ס"ל כרב דאסור בהעלמה ואפ"ה שרא לי' כרכשא לר' חייא בר אבין ע"י טביעות עינא. ופי' מורי רבינו יהודה בר יצחק הנקרא שירליאון מאי דטביעות עינא שרי אפי' בעם הארץ דמסתמא בשר שנתעלם מן העין דשרי בט"ע אפי' של ע"ה ואפי' ע"ה אחר אומר שמכירו לבשר זה בט"ע נאמן כי אינו חשוד לקלקל ולהאכיל את חבירו. ואשכחן דע"ה אית לי' ט"ע כדאמ' פ' גט פשוט

אמר אביי האי צורבא מרבנן דאזיל לקדושי אשה לידבר ע"ה בהדי' דילמא מחלפי לה מיני'. וה"נ מסתברא דע"י טביעות עינא שרינן אפי' לרב דהא בשר ספק חלפי' עורב ספק לא חלפי' ולא אתחזק איסורא ועד אחד נאמן בטביעת עין ואפי' הוא עם הארץ כההי' תחלת גיטין דאמרי' חתיכה ספק של חלב ספק של שומן דלא אתחזק איסורא ועד א' נאמן וקיי"ל דאפי' ע"ה נאמן. מיהו לדידן דלית לן לדרב אפי' בלא טביעת עין קיי"ל דמותר ולא חיישי' לעורב כלל כלל לא:

סימן תנב

מתני' ירך שנתבשל בה גיד הנשה אם יש בה בנ"ט ה"ז אסורה. כיצד משערין אותה כבשר בלפת. רואין כאלו הירך לפתות והגיד כבשר ואלו הי' נותן טעם בשר כשיעור הגיד בלפתות כשיעור הירך אסורה. כתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק זצ"ל הוא הנקדא שירליאון אומר ר' דמדנקט אם יש בה בנ"ט משמע שאם יש בירך לבדה עצמה נתינת טעם אע"פ שהמים שמתבשלת בהם היו מבטלין לנתינת טעם אפ"ה אסור הירך. ומיכן הי' דאי' למה שכתוב במחזורים שכתבו תלמידי רבינו שלמה שאם יש כאן כבד שנתבשל עם חתיכ' של בשר שצריך לשער כל הקדיר' שתהא כששים מן כל החתיכה שהרי מעט הכבד נותן טעם בכולה חתיכה ואינו מתפשט ברוטב כדי לבטלו בששים אלא מתפשט בחתיכה עצמה דה"נ אמר הכא שהגיד מתפשט בידך עצמו ואין הטעם של גיד מתפשט במים. וכן משמע לקמן בפ' כל הבשר בשמעתא דטיפת חלב דתניא טיפת חלב שנפלה על חתיכה כיון שנתנה טעם בחתיכה חתיכה עצמה נעשית נבילה ואוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה דברי ר' יהודה וחכ"א עד שתתן טעם בחתיכה וברוטב ובקיפה. ואמר רבי נראין דברי ר' יהודה בשלא ניער וכיסה ודברי חכמים בשניער וכיסה. ופי' רש"י ניער שמנער הבשר ומשכשך בקדירה וכסה זו היא שמעלה רתיחות ויורדין משולי קדירה לפיה ומפיה לשוליה דאז אמרו חכמים שהטעם של איסור מתפשט בתוך הקדירה ואינו מתבשל בחתיכה עצמה [ודוקא כשנפל לתוך הקדירה כשהיה מעלה רתיחות או שניער תיכף לנפילה שאל"כ קודם הרתיחה מתפשט האיסור בחתיכ' עצמה] וכיון שנתפשט כבר האיסור בחתיכ' עצמה נעשית החתיכה נבילה וצריך שוב שיעור במי קדירה כדי לבטל כל החתיכה. מיהו אין ר' מפרש שם כשניער וכסה הכי אלא נראה לו לפרש דאפי' לא העלה הקדירה רתיחה אלא כיסה החתיכה ממי הרוטב או ניערה בקדירה כנגד מקום שנפל האיסור שם מתבטל האיסור בכל מי הקדירה ומתפשט שם מיד ואין משערין אלא באיסור עצמו. והא דנקט הכא גבי ירך הגיד אם יש בה בנותן טעם בעי למימר אם יש בקדירה שנתבשל הירך בה ויש ספרים דלא גרסי' בה. וגם לפי שיטת

המחזורים תמיה היא אם נצטרך לומר שאיסור הגיד אינו מתפשט אלא בירך ולא ברוטב של קדירה דמתבשל בה עכ"ל. ולענין הלכה למעשה נראה שאם הי' הכבד דבוק בבשר כמו הגיד שהוא דבוק בירך כי אז ודאי צריך ששים. כי אם כנגד האיסור ובניעור וכיסה:

סימן תנג

מתני' ירך שנתבשל בה גיד הנשה אם יש בה בנ"ט ה"ז אסורה: אמר שמואל ל"ש אלא שנתבשל בה והרוטב מעלה טעם בכל הבשר. אבל נצלה בה. טעמו נצמת לתוכו ואינו מפעפע ויוצא בבשר וקולף ואוכל עד שמגיע לגיד כלו' חותך עליון ואוכל. ואומר רבינו יצחק בר שמואל לאו דוקא עד שמגיע לגיד אלא סמוך לו קאמר דודאי שיעור קליפה לכל הפחות מיהו אסור כדאמ' לעיל פ"ק גבי בית השחיטה רותח משום רתיתחו קליפה מיהא בעי. מיהו גבי הא דאמ' לקמן הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו קורעו אחר בישולו ולא מצריכינן קליפה לפי שהדם אינו מתלחלח אלא מתייבש ולכך אם נצלה הגיד בחוטין אם הסירן מותרין וא"צ קליפה שהדם מתייבש ואינו נותן טעם בבשר כלל. מיהו ה"נ נראה שא"צ קליפה כלל כדמוכח לשון רבינו שלמה ומיהו המחמיר לקלוף תבוא עליו ברכה. ופרכי' אדשמואל איני והא א"ר הונא גדי שצלאו בחלבו שלא ניטל חלב הכליו' אסור לאכול אפי' מראש אזנו שאין שם חלב אלמא פשטה איסור בכולה שאני חלב דמפעפע. מבצבץ והולך מתפשט בכל הבשר אבל גיד לא מפעפע. ובחלב מי אסור. והא אמר רבב"ח עובדא הוה קמי' דר' יוחנן בכנישתא דמעון בגדי שצלאו בחלבו ושיילוהו לר' יוחנן ואמר להם קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו. ההוא כחוש הוה רב הונא בר יהודה אמר כוליא בחלבא הואי ושרייה משום דפסקי' קרמא. רבין בר רב אדא אמר כלכית באילפס הואי. שקץ דגים קטנים באילפס של בשר. ואתו ושאילו לר' יוחנן ואמר להו לטעמיה קפילא ארמאי נחתום עכו"ם ואשמעינן דמותר לסמוך עליו לפי תומו ולא יודיעוהו שצריכין לדבר איסור והיתר. ההיא אטמתא דבשרא פי' ירכיים דאמלחו בי ריש גלותא בגידא דנשיא רבינא אסר רב אחא בר רב שרי אתון שאלו למר בר רב [אשי] אמר להו אבא שרי. א"ל רב אחא בר (רבא) [רב] לרבינא מאי דעתך דאסרת לה דאמ' שמואל מליח הרי הוא כרותח והאמר שמואל לא שנו אלא ירך שנתבשל בה גיד הנשה אבל נצלה קולף ואוכל עד שמגיע לגיד וכ"ת מאי כרותח דקאמ' כרותח דמבושל האמ' שמואל כבוש ה"ה כמבושל מכלל דרותח רותח דצלי קשיא וקיי"ל כרב אחא בר (רבא) [רב] וכמר בר רב אשי. וכתב בפר"ת ובדברי גאון אחד והלכתא כוותי' דרב הונא וכדשנינן שאני חלב דמפעפע ונבלע בכל האברים מדפריך רב הונא אדשמואל. ותו מדאמר גבי חוטי דתרבא דלית להו תקנתא עד דשליף להו ש"מ דהלכתא כוותיה.

והא דאמר ר' יוחנן גדי שצלאו בחלבו קולף ואוכל עד שמגיע לחלבו נדחו דבריו. חדא דאמר לי' כחוש הוה. ועוד דרב הונא בר יהודה אמר כוליא בחלבה הוה ורבין בר רב אדא אמר כילכית באלפס הוה ולדבריה' לא נדחית דרב הונא וסוגי' כוותי' עכ"ל. וקיי"ל שהמליחה בששים שאם נמלח בשר וחלב יחדיו ויש בבשר ששים כחלב שמותר וכ"כ בה"ג גידא דנשיא קיי"ל דאין בגידין בנותן טעם ל"ש נתבשל ל"ש נצלה או נמלח. אבל שמנונית דידי' כי נתבשל או נמלח אסור כל דמבשל בהדיה אלא כשיעורא דששים וכן כתב רבי' שמואל בר נטרונאי זצ"ל הא דאמ' רב הונא בחלב דמפעפע כגון שלא הי' ששים וכן במליחה. אבל ששים שרי וכן ראה מורי רבינו אב"י העזר"י זצ"ל רבותיו שבשפירא שהיו מודים מליחה בששים. וכן העידו על רבינו שמריה זצ"ל שהי' מורה מליחה בששים וגם תשובת הרב רבי' יצחק הלבן זצ"ל שחשיב מליחה בששים מהנהו אטמהתא דבי ריש גלותא ולא פירש דבריו הטיב. ונראה שזהו טעמא שסובר כדברי הגאונים שפסקו הלכה כרב הונא וא"כ הנהו אטמהתא אמאי שריין על כרחך דהוה שם ששים ודרב הונא בדליכ' ששים. ומורי רבינו יהודה ב"ר יצחק הנקרא שירליאון כתב בשם רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל שנסתפק בדבר וגילגל הרבה בדבר. ובסוף דבריו כתב שכך נראה לרבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דכל פיעפוע בטל בששים אם יש שם שיעור ששים הלכך הכי קיימא לן שבשר וחלב שנמלחו יחדיו דמשערינן בששים ואי ליכא ששים אסור ולא שרינן ביטול את מקומו. מעשה בא לידי בחתיכה שהי' דבוק בה חלב ולא היה בחתיכה ששים כחלב ונמלח עם שאר חתיכות. ולא היה בהם ששים כאותה חתיכה. וראיתי שהתירו וגם הראו לי תשובת הרב רבי' שמואל זצ"ל הנקרא מורי"ל והי' כתוב בה להתירא ואני אסרתי ושלחתי הדברים אל הרב רבי' שמואל זצ"ל וזה לשוני נראה בעיני הלכה למעשה חתיכה שדבוק בה חלב ואין בה ששים כנגד החלב ונמלחה עם שאר חתיכות כדרך שמולחין לקדירה ואין בחתיכות ששים כחתיכה זאת שדבוק בה חלב נעשית נבילה ואוסרת כל החתיכות וראיה לדבר מההיא זיתא דתרבא דנפל בדיקולא דבשרא סבר רב אשי לשעוריה במאי דבלע דיקולא ופי' רבינו שלמה דיקולא קלחת ונפל לתוך הרוטב. ופי' מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק זצ"ל וכן פי' הרב רבינו ברוך זצ"ל בספר התרומה דהטעם שלא פי' דיקולא סל כמו שמשמע בכ"מ שבתלמוד משום שאם הי' מפרש דיקולא סל אז הי' מיירי בסל שנמלח בו בשר ונפל הזית על חתיכה אחת ונאסרה כולה שאין בה ששים לבטל הכזית והי' צריך ששים בחתיכות לבטל אותה לכך הוצרך לפרש שנפל לתוך יורה של רוטב שא"צ ששים רק לבטל הכזית ואתה מורי הרב יודע שמפי רבינו יצחק פירשו. הא למדת דרבינו שלמה ורבינו יצחק ומורי רבינו

יהודה וה"ר ברוך זכרונם לברכה כלהו ס"ל דחתיכה שמחובר בה חלב ואין בה ששים כחלב ונמלחה עם שאר חתיכות שצריך ששים חתיכות לבטל אותה חתיכה. וכן סובר רבינו אפרים זצ"ל דאיהו מוקי לה בסל מלא בשר שנמלח ויליף מינה דבשאר איסורי לא אמרי' חתיכה עצמה נעשית נבילה אלא דוקא בבשר בחלב אבל אי הוה בשר בחלב הוה צריך ששים לבטל אותה חתיכה שבלעה טיפת חלב דאע"ג דאין כאן בישול כי אם מליחה. וכן סובר רשב"ם זצ"ל שההיא דכל הבשר דאמר רב נחמן אמר שמואל דגים ועופות שמלחו זה עם זה אסירי. ופי' רבינו שלמה שהדגים לבדן הן אסורין. וכתב מורי רבי' יהודה וקשי' לי' לרשב"ם א"כ הל"ל דגים שמלחן עם עופות אסורין והי' רשב"ם זצ"ל מפרש שגם העופות אסורין לפי שהדגים שנאסרו נעשי' נבילה וחוזרין ואוסרין את העופות בצירן שאסור שנאסר מחמת דם והוא נותן טעם בעופות. וכתב דלפי' רבינו אפרים שלא הי' אומר בשום מקום חתיכה עצמה נעשי' נבילה ואוסרת כל החתיכות אלא בבשר בחלב לא אתא שפיר. א"כ לדידן דלית לן דרבינו אפרים זצ"ל כמש"כ מורי רבינו יהודה בפרק ג"ה שלא רצה רבינו יצחק לסמוך על דבריו ולחלוק על הקדמונים א"כ לדידן אית לן לדרשב"ם. ומש"כ נמי גם לפירוש רבי דמפרש דלא אמרי' חתיכה עצמה נ"נ אלא [כשהדבר] האוסר חתיכה יכול מקצת טעמא הבלוע בחתיכה לפלוט ולילך ולאסור עם הטעם החתיכה ודם זה שנבלע בדגים הללו אין לו כח לעשות כן וכו' עד שלבסוף אמר מסתברא כדפי' רש"י היינו הכל מקושיא דדם. אבל דבר המפעפע כגון ציר וחלב בהך מודה בדברי רשב"ם ותוספותיו אצלך דוק ותשכח. ועובדא דה"ר יעקב ישראל שהתיר גיגית מליאה בשר שחוטה שנמלח עם בשר נבילה מפני שהי' מפרש דמלוח ה"ה ברותח היינו כשמלח כדרך שמולחין [בההיא דכלל גדול אי ס"ל כר"ת הוה אסור א"כ] לדידן דאית לן דר"ת אסור. וכ"כ רבי' ברוך ב"ר יצחק בס' התרומה וז"ל שכתב בקצרות חתיכות הרבה בשר שנמלחו בגיגית עצים ואבנים ונמצא מקצת החתיכה בתוך הציר אותו מקצת אסור אפי' לית בי' פילי ולא סגי לי' בקליפה כיון ששורה בציר דומה לכבוש הרי הוא במבושל. אבל חצי חתיכה של מעלה אינו אסור כלל דדם אינו מפעפע אפי' יש שמנונית באותו מקצת שבתוך הציר ואע"פ שטעם השמנונית הנאסר מפעפע למעלה וחתיכה עצמה נעשית נבילה ואפילו הוא ממש נבילה או חזיר היתה אוסרת למעלה מחמת פעפוע אפילו [הכי] שלמעלה מותר כיון שאין הדם הולך ואין לו לאסור יותר מאילו הי' כולו דם שזהו דבר האוסרו ע"כ לשונו שכתב בקצרות. הא למדת דדוקא שהשמנונית נאסר מחמת דם אבל אם הי' נאסר מחמת חלב שהוא מפעפע היה אוסר כל החתיכות א"כ הא דאתינן עלה שהי' חלב דבוק בחתיכה שהוא מפעפע ונאסרה

חתיכה שלא הי' בה ששים הרי היא אוסרת לכל החתיכות שהרי הוא בא לאסור מכח דבר המפעפע. ובארוכות ובמקום הראיות כתב מ"מ יש לחוש כי פעמים באותו בשר שבציר יש שמנונית והוא בולע מדם ונהי דהדם אינו הולך למעלה שמנונית מיהא שנאסר נעשה נבילה ומפעפע למעלה כמו חלב כדאמרי' גבי גדי שצלאו בחלבו דאסור למיכל הימנו אפי' מראש אוניה משום דחלבו מפעפע ומסתמא ה"ה שמנונית. ולמה לא נאסור כל החתיכה אפי' מה שאינו בתוך הציר ואותה חתיכה תאסור אחרות אלא [כיון] שהדם הבלוע בשמנונית אינו מפעפע אין השמנונית אוסר ואע"פ שמפעפע למעלה כיון שהדם האוסרן אינו הולך שם עכ"ל. אבל אם הי' חלב אוסרו הי' הכל אסור. הא למדת דחתיכה שחלב דבוק בה ואין ששים בחלב ונמלחה עם שאר חתיכות ואין בהם ששים בחתיכה הכל אסור. ומה שמדקדק רבי' יצחק ב"ר שמואל זצ"ל מההיא דטיפת חלב שנפלה דאיסור הנבלע בחתיכ' אינו הולך חוץ לחתיכ' אלא ע"י רוטב ולמעוטי יבש שאינה פולטת ומבלעת מה שבלעה מעלמא. היינו יבישה ממש כגון שעירה רוטב חוץ לקדירה והקדרה אצל האש ונתייבשו החתיכות דאע"ג דהחתיכות הן חמות אינן מפליטות ומבליעות זה בזה מה שבלעו מעלמא (א"נ) [אבל] סל מלא בשר צלי ועדיין רותחין או כל מלוחות אין זה יבש דהא פולטין דם וציר. וכ"כ רבינו ברוך ב"ר יצחק בפירוש אבל אם חמין הן ע"י שנתבשלו או נצלו כ"א לבדו ואן חמין ע"י מליחה אין להם דין טהור מליח וטמא תפל אלא יש להם דין אחר עכ"ל. ושוב אמרו לי מורי הרב שכתב שמותר ממה נפשך שאם החלב מפעפע בכל החתיכות מהתיבה לחתיכה הרי כולם מצטרפות ומבטלין את החלב אע"פ שאין בחתיכה דדבוק בה ששים ואם אינו מפעפע מחתיכה לחתיכה הרי לא נאסרה כ"א איתה חתיכה. ואני אמרתי ה"ו שמורי אמר כן שהרי כל רבותי אינם סוברים כך כדפי'. ועוד דאין שייך כאן לומר ממ"נ כלל שהרי חתיכה שהחלב דבוק בה הוא תופסה בידו ומולחה ולאחר שמלחה כל צרכה מניחה אצל שאר החתיכות הלכך הואיל וחלב דבוק בה מיד כשמתחיל למלוח מתפשט בכל דחתיכה ונאסרה זו החתיכה ושוב פולטת ומבלעת בחברתה לאחר שנאסרה ואוסרת כל החתיכות. וסננון זה כתב מורי רבינו יהודה זצ"ל בפ' ג"ה לדחות ראיית רבינו אפרים זצ"ל שמביא ראי' לדבריו מדיקולא ומוקי לה בסל מלא בשר שנמלח. ודוקא התם שייך לומר ממ"נ מפני שהחתיכות מלוחות כולם מונחות בסל זה אצל זה וזו על גב זו ורותחות מכח המלח ונפל עליהם כזית תרבא כשכבר הם רותחות שייך לומר מתפשט שכבר הם פולטות בשעת נפילת החלב. אבל הכא שהחלב דבוק והכל חתיכה אחת והוא תופס אותה ביד ומולח הכא נמי ודאי נאסרה תחלה וחוזרת ואוסרת כל החתיכות. ותו אפילו

בההוא דיקולא שאין החלב דבוק בה לא ס"ל לרבינו שלמה לומר ממ"נ מדפי' דיקולא קלחת כדפירשו רבותי' לטעמי' כדפרי' לעיל. הלכך מכל פנים נראה בעיני שחתיכ' שחלב דבוק בה ואין בה ששים כחלב ונמלח' עם שאר החתיכו' ואין בהם ששים כאותה חתיכה שכולן אסורין יצחק בר משה נב"ה. ושלחתי לה"ר שמואל ב"ר שלמה זצ"ל והשיבני מה שכתבתי בראשונה למשא ומתן בעלמא כתבתי אבל לענין הלכה למעשה כשבא לידי אני מורה בו לאיסורא כדבריך כך השיבני:

סימן תנד

אמר רב נחמן ביצה בששים ואין ביצה מן המנין. א"ל רב אידי בר אבין לאביי למימרא דיהבה טעמא כי בישלה בהדי אחריני. והא אמרי אינשי כמיא דביעי בעלמא דב"ע דאית בה אפרוח שהבשר נותן טעם ל"ש טמא' ל"ש טהור' דנבילה הי' אבל טמאה בלא אפרוח לא. אבל אית בה אפרוח בששים. וכתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק זצ"ל דה"ה בדם בעלמא דשרי תיכלא בכולא. מספקא לי' לר"ת אם דוקא מיירי בשלימות אבל בקלופות או נקובות יש בהם נתינת טעם. א"ר לא שנא. ורבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל הי' רוצה לדקדק מדמוקי לה בשמעתין ביש בה אפרוח ולא מוקי לה בקלופה או נקובה ש"מ לא יהבא טעמא. מיהו נראה לו שאינו ראי' דלא משמע לי' לשנויי דכי משום דסתם ביצים שלימות משמע. מיהו ביש בה אפרוח ודאי אין חילוק בין שלימה לקלופה או נקובה דבכל ענין אוסרת ובעיא ששים לבר ממנה. ובמסכת תרומות בפ' בצל ירושלמי משמע שיש חילוק בין קלופות לשאין קלופות. יצחק רבה בשם רשב"ל ביצים ששלקן ונמצא בהם אפרוח בנותן טעם. ר' זעירא ר' שמעון בר בא בשם ר' יוחנן ר' זעירא אדא בר גרשם ר' ביריי ר' לוי בן פלטא זקן אחר בשם רבי ששים ואחת אסורות ששים ושתים מותרות ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן העיר אדא חברינו לפנינו בששים ואחד. ואמר' מי שיביא לי יותר מששים אני מכשיר אמרין לשמעון בר בא את אמרת בן והוא אמר הבן. אמר אנא מה דשמעית והיא מה דשמע שמעון בר בא אמר קומי ר' חנינא בששים אמ' גוזמא שמעון בר בא בשם ר' חנינא מעשה לפני ר"ג ברבי ואמר אבא לא מורה בארבעין ושבע ואנא מורה בארבעין וחמש. ר' חייא בשם ר' חנינא מעשה בא לפני רבי ואמר אית תמן חמשין ר' חייא בשם ר' חנינא והירק והקליפה והמים מצטרפין א"ר זעירא ואיסור מתוכן ר' הונא אומר קליפי איסור מעלין את ההיתר א"ר זעירא הדא דתימא ששלקן בקליפיהן שלוקות בשאינן שלוקות אבל שולקן ביצים קלופות בשאינן קלופות או שאינו קלופו' בקלופות שלוקות בשלוקות אבל שלוקות בשאינן שלוקות צריכות שיעור אחר עד כאן לשון הירושלמי. והיינו כגמרא דידן דלא אסרה ביצה טמאה אא"כ יש לה אפרוח דכולא

שמעתא קיימא אמלתא דיצחק רבה בשם רשב"ל אבל ספיקת ר"ת זצ"ל אין להתבונן מן הירושלמי דלא מחלק בין קלופות לשאינן קלופות לענין נתינת טעם אלא לענין שיעור הביטול דמייתי לה אדרב דונא דאמר קליפי איסור מעלין את ההיתר וזה בא ר' זעירא לפרש אבל לענין נתינת טעם לא איירי כלל. הלכך יש לחוש לספיקת ר"ת וטוב לאסור הביצים שנתבשלו עם ביצה של עוף טמא קלופה או נקובה אפי' אין בהם אפרוח אם אין ששים. ואם יש שם ששים בכל ענין מותר:

סימן תנה

ההוא פלגותא דזיתא דתרבא דנפל לדיקולא דבשרא. סבר מר בר רב אשי לשעורי בתלתין פלגי זיתי. משום דלא הוה כשיעור הי' מזלזל בביטולו ולא בעי ששים. א"ל אבוה לאו אמינא לך לא תזלזל בשיעורין דרבנן. כלו' אפי' מידי דלא מתסר מדאורייתא לא תזלזל בשיעורה ועוד הא מדאורייתא אסור דא"ר יוחנן חצי שיעור אסור מן התורה. הלכך אפי' חצי זית חלב או חצי זית נבילה או פחות מחצי זית בעינן ששים ולא מזלזלינן בשיעורא דרבנן. ודוקא דומיא דחלב ונבילה דעיקרייהו דאורייתא. אבל כ"ד דעיקר שיעורא דידי' דרבנן ולית בה איסורא דאורייתא אפי' בכזית וטפי מכזית בטל ברוב בעלמא ולכתחלה נמי מבטלינן לי' כדפי' בפרק בתרא דע"ז:

סימן תנו

מתני' גיד הנשה שנתבשל עם הגידין של היתר. בזמן שמכירו משליכו לחוץ ואין כאן אלא פליטתו והיא בנותן טעם ואם יש בנותן טעם בכל אלו כולן אסורין אם לאו שאינו מכירו כולן אסורין דכל אחד יש לומר זהו. מתניתין דקתני גיד אע"פ שמכירו אוסר את התבשיל מפני טעמו. דלא כי האי תנא דתניא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר אין בגידין בנותן טעם. ומשליכו והשאר מותר. ההוא דאתי לקמיה דר' חנינא הוה יתיב רב יהודה בר (רבינא) [זבינא] אבבא כי נפיק א"ל מאי אמר לך [א"ל] שרי' ניהלי' א"ל עול לגביה א"ל מאן דאי דקא מצער לי זיל אימא לי' למאן דיתיב אבבא. לא תצער לי' אין בגידין בנותן טעם. כי אתא לקמי' דר' אמי משדר להו לקמי' דר' יצחק בר חלבו דמודה להו משמי' דריב"ל להתירא ולי' לא ס"ל. לר' אמי לאכשרינהו ומיהו כיון דמשמי' דריב"ל שרו להו לא מחי בידייהו. והלכתא אין בגידין בנותן טעם בין נתבשל בין נמלח בין נצלה משליכו ומותר ודוקא בו אבל שומנו יש בו בנותן טעם ואם לא ניטל שומנו אסור וכן אם לא ניטלו הקנוקנות אסורין מפני שהן רבים ונותנין טעם

סימן תנז

מתני' גיד הנשה שנתבשל עם הגידין בזמן שמכירו בנותן טעם וליבטיל ברובא בריה שאני:

סימן תנח

מתני' חתיכה של נבילה וחתיכה של דג טמא שנתבשלה עם החתיכות בזמן שמכירה בנותן טעם ואם לאו כולן אסורות והרוטב בנותן טעם: ותיבטל ברובא שאני חתיכה הואיל ויכול להתכבד בפני האורחין. אני יצחק בר משה נב"ה המחבר סיפר לי ה"ר משלם זצ"ל דמעשה שעשה ר' יעקב צרפתי דדר בנורבורק כי שחט ג' אווזות ונתנבלה אחת ונתערבה בין שתים השחוטות ולא הוברר הנבילה וצוה להשליך אחת לחוץ ושתים לאכול וכן עשו על פיו וזרקו את אחת לחוץ ואכלו השתים. והזקיקני לכתוב את הנראה בעיני. ואומר אני כי שגגה גדולה שגג וצריך כפרה כדמוכח מתניתין דדוקא כשמכיר הגיד והחתיכה אז משליכן לחוץ ושאר הגידין והחתיכות נאכלין כשאין בהם בנותן טעם. אבל אין מכירו לא אמרינן שיקח אחת שירצה ויזרוק לחוץ ונאמר דההיא שנתערבה היא שזרק לחוץ ויאכל השאר אלא כולן אסורות. ואע"ג דאוקמה לה בגמ' בחתיכה הראוי' להתכבד בה דלא בטלה מ"מ מדאורייתא בטלה. ואפ"ה לא שרינן לזרוק אחת לחוץ. וכי פרכי' בגמ' אסיפא וליבטיל ברובא ושני גבי גיד בריה שאני. וגבי חתיכה בראוי' להתכבד אכתי ה"ל למפרך ונזרוק אחת לחוץ והשאר ניכול אלא משום דפשיטא לי' לתלמודא דליכא למשרי בהכי וטעמא שמא יקח מן הקבוע ויאכל כדאמרי' גבי ט' חניות. וכי פרכי' בהתערובות אשינוייא דרב אשי דאמר בע"ח חשיבי ולא בטלי ונמשוך ונקרב חד מינייהו ונימא כל דפריש מרובא פריש ומשנינן ה"ל קבוע וכל קבוע במחצה על מחצה דמי. ותו פרכי' ונכבשינהו דנינידו ונימא כל דפריש מרובה פריש אמר רבא גזירה שמא יבואו עשרה כהנים בבת אחת ויקריבו. הרי פריך שנקח האחד ונקריב ונאמר שהאיסור נשאר שם. אבל הא לא פריך נמשוך אחר לחוץ ונמיתנו ונאמר דהוא שנתערב הוא שמת והשאר נקריב כולם אפי' בב"א. משום דפשיטא לי' לתלמודא דאסור לעשות כך דלא אמרי' הוא שנתערב הוא שנפל אלא היכא שנפל מעצמו ודוקא שנפל לאור ונשרף או לים הגדול שאינו בעולם אבל ליקח בידים ולהשליך לאור או לים הגדול אסור. וטעמא שמא יקח מן הקבוע ויאכל דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב טבעת של ע"ז שנתערבה במאה טבעות ונפלה אחת מהן לים הגדול הותרו כולן דאמרי' הך דאיסור נפל' דוקא דנפלה מעצמה ודוקא לים הגדול הותרו כולן דליתה בעולם דלא שייך למגזר בי' שמא יקח מן הקבוע אבל איתי' בעולם אע"ג

דנפלה מעצמה לא הותרו כולם שאל"כ תקשי דרב אדרב דאמר רב יהודה אמר רב טבעת של ע"ז שנתערבה במאה טבעות אחרות ופירשו מ' למקום אחד וששים למקום אחד פירשה אחת מארבעים אינה אוסרת אחת מששים אוסרת. והשתא אמאי אוסרת והלא כל הששים הותרו דהשתא כשנפלה [א'] לחוץ הותרו כל המאה דאמרי' האסורה נפלה לחוץ כש"כ כשנפלו הארבעים לחוץ שנאמר האיסור ביניהם ויהיו כל הששים מותרין לגמרי. אלא ש"מ דלא שרינן השאר אלא דוקא דנפלה לים הגדול אבל נפלה לחוץ והיא בעולם לא שרינן השאר. ואע"ג דנפלה מעצמה. והיינו טעמא שמא יקח אחת מן הקבוע ויהנה בו. וכ"כ רבינו שמשון זצ"ל ודוקא נפלה ממילא אבל אם הפילה קנסי' שוגג אטו מזיד ודוקא לים הגדול אבל למקום אחר לא כדמוכח ההיא דפירשו ארבעים למקום אחר דלא מהניא פרישתם להתיר השאר וכן מוכח דקאמר רב כרב אליעזר עכ"ל. הרי פי' דאפי' אם הפיל בשוגג דאסור וסברא גדולה הי' לומר כדפי' דדוקא נפלה מעצמה ודוקא לים הגדול או לאור ולא מסתברא לומר אמוראי נינהו אליבי' דרב. ומדרשב"ל נמי שמעי' דוקא לים הגדול ודוקא שנפלה מעצמה דאמר רשב"ל חבית של תרומה שנתערבה במאה חביות שנפלה אחת מהן לים הגדול כולם מותרות דאמרי' הך דנפל דתרומה נפל. ואצטריך דרב נחמן ואצטריך דרשב"ל וכו'. ואם איתא לתנו רב נחמן ורשב"ל רבותא ולימא טבעת וחבית שנתערבו במאה משליך אחת מהן לחוץ והשאר מותר. וכש"כ אם נפלו מעצמן אלא משום דאסור ליקח ביד ולהשליך ואפי' אם עשה בדעבד אסור. ותו אי כל היכא דנתערבה חתיכה חשובה בין החתיכות דקיי"ל דלא בטלה ואי שרינן ליקח אחת ולהשליך לחוץ ולומר מסתמא דהאי שהשלכנו לחוץ היא שנתערבה א"כ הא דקיי"ל דחתיכה הראוי' להתכבד בה בפני האורחין אוסרת השאר היכי משכחת לה כל שעה ישליך אחת לחוץ ויאמר מסתמא היא שנתערבה שהשלכתי לחוץ דהכי פרכי' בהתערובו' דאמר ר' אלעזר חבית של תרומה שנתערבה במאה חבית. פותח אחת מהן ונוטל הימנה כדי דימועה. ויתיב רב דימי וקאמר לה להא שמעתא ואמר רב נחמן בר יצחק גמע ושתי קא חזינא הכא. ופי' רבינו שלמה כלו' א"כ דפותח לכתחלה הא דקיי"ל חביות סתומות לא בטלי ליפתחינהו. ושנינן אלא אימ' נפתח' אחת מהן נוטל הימנה כדי דימוע ושותה. מעתה ה"נ. א"כ דהוא משליך לחוץ לכתחלה. א"כ הא דקיי"ל דחתיכה חשובה לא בטלה ואוסרת השאר. היכי משכחת לה הא כל שעה יזרוק אחת לחוץ ויאכל השאר אלא ש"מ דאסור לעשות כן ואפי' עשה בשוגג אסור וכש"כ במזיד. כדפי' רבינו שמשון זצ"ל כדפרי' לעיל. ואע"ג דתנן סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ואח"כ נפלו שם חולין אם שוגג מותר ואם מזיד אסור. ואמרי' בההיא פרקא ובפ"ק דחגיגה ירושל' ר'

אבהו בשם ר' יוחנן כל האיסורין שרבה עליהן שוגג מותר מזיד אסור ולא מתני' הוא שוגג מותר מזיד אסור מתני' בתרומה אתא למימר לך אפי' שאר כל הדברים אלמא דמחלקינן בין שוגג למזיד ה"מ לענין ביטול שכבר נתבטל האיסור וכמאן דלית' דמי שהרי נתבטל (אפי') [אבל] בשיעורא דרבנן ואיכא למגזר שמא יקח מן הקבוע קנסי' אפי' שוגג ואסור. ותנן פ' נוטל ר' יהודה אומר מעלין את המדומע באחד ומאה סאה תרומה שנפלה למאה חולין דקיי"ל דעולה מותר להעלותה בשבת ויהיו החולין מותרין ולא אמרי' מתקן הוא. ודוקא שנפלה למאה חולין מותר להעלותה והשאר נאכל שככר נתבטלה בשיעורא דרבנן דמדאורייתא בטלה ברובא ורבנן הוא דאצרוך מאה דדימוע כדפי' רבינו שלמה זצ"ל פ' יוצא דופן. והלכך נתבטלה בשיעורא דרבנן ואפי' התרומה שנתערבה שריא לזר ואי בעי למיכלה וליתן דמי הסאה לכהן ה"נ דשרי. אלא שרבנן אסרו לעשות כן שמא יאכל ולא יתן דמי הסאה לכהן ונמצא שגזל השבט. אבל סאה תרומה שנפלה לצ"ט (כי אין) [סאין] דליכא מאה וחד לא שרי ר' יהודה להעלות סאה אחת לחוץ ולאכול השאר ולומר דהי' סאה שעלתה היא סאה שנפלה. ואע"ג דאמר בגמרא דתרומה בעינא מחתא דפרכי' בגמרא והא קא מתקן ואמרי' דסבר לה כר' אליעזר דאמר תרומה בעינא מחתא דתנן סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ונדמעו ונפל מן המדומע למקום אחר ר' אליעזר אומר מדמעת כתרומה ודאי וכו'. פי' דקא סבר תרומה בעינא מחתא והיא סאה שנפלה והי' סאה שעלתה ואפ"ה מאה וחד דוקא סבר דמעלין [דנתבטלה] בשיעור' דרבנן אבל בצ"ט דלא נתבטלה בשיעורא דרבנן לא סבר דמעלין. ותו אפי' ר' אליעזר דאמר מדמעת בתרומה ודאי דכי סבר דהשתא לא הותרו בנפילתה לארץ ואפי' מעצמה נפלה מדפרכי' אימור דשמעת לי' לר"א לחומרא לקולא מי אמר ולא להוי המעלה אותה מתקן בשבת. ואי סבר ר' אליעזר דהשאר הותרו א"כ לקולא נמי קאמר ואפי' להתיר התרומה שהיא בעון מיתה כש"כ לענין שבות דרבנן דשרי אלא על כרחין לר"א לא הותרו השאר. וכ"כ רבינו שמשון זצ"ל דלר"א לא הותרו השאר. וידעתי שכבר טעו בדבר וטעו במה שפי' רבינו שלמה זצ"ל פ"ק דביצה בההיא חבילי תילתן דקתני יעלו באחד ומאתים ופי' דאם נתערב אחד במאתים יעלה אחר מהם וידלק. והשאר מותרין. ויש שמתוך כך הורו במין במינו שמתבטל ברוב להסיר ממנו כשיעור האיסור והשאר מותר. וטעו טעות גדולה. חדא דגוף פי' רבי' שלמה א"א להיות כלל דהא קיי"ל בערלה וכלאי הכרם א"צ להרים ותרומה הוא דוקא צריך להרים מפני גזל השבט כדתנן פ' ב' דערלה התרומה ותרומת מעשר של דמאי החלה והביכורים עולין באחד ומאה ומצטרפין זע"ז וצריך להרים. והערלה וכלאי הכרם באחד ומאתים וא"צ להרים ופריך בירושלמי הכא את אמר צריך

להרים [והכא את אמר א"צ להרים] ר' יעקב בר זבדא ר' אבהו בשם ר' יוחנן מפני גזל השבט. הא למדת דערלה וכלאי הכרם א"צ להרים כלל אלא יעלו דקתני זהו פירושו שהם בטלים בכך וא"צ להרים. ותו אפי' לפי' רבינו שלמה אין משם ראי' דשאני הכא שכבר נתבטל בשיעורא דרבנן באחד ומאתים להכי מהני כשמעלה האחד לחוץ. אבל הכא שעדיין לא נתבטל בשיעורא דרבנן לא מהני ולא מידי כשיעלה כשיעור האיסור לחוץ הלכך הוראה בטעות היתה. וכ"כ רבינו שמשון במסכת ערלה דא"א לפרש כן. הלכך מכל פנים אסור לעשות כדברי ר' יעקב צרפתי ותנן בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק נתערב באחרים כולם ידלקו ולא נאמר נשליך בגד אחד לחוץ ויהיו אחרים מותרי' ותנן האורג מלא הסיט בבגד מצמר בכור ידלק הבגד משער נזיר ומפטר חמור בשק ידלק השק. ופרכי' עלה ס"פ בתר' דתמורה וליבטל ברובו. ומשני בציפרתא שעשה מן האיסור צורת צפור דחשיב דמיפה לי' לכולי' שק. וכגון דלא ידע הי מינייהו דאיסור הלכך חשיבי ולא בטלי הלכך ידלקו. והשתא אמאי ידלקו נחתוך מלא הסיט ונשליך לחוץ ונאמר דהוא הוא דאיסור אלא ש"מ דאסור לעשות כן. ואחרי כותבי זאת דרשתי וחקרתי מה ראה על ככה להורות כן ועל מה סמך. ונודע לי כי יש לו כתוב בליקוטין מעשה בא לפני ר"ת זצ"ל בתרנגולת של איסור שנתערבה עם שאר תרנגולות וצוה להשליך אחת והתיר האחרות מדפריך פ' גיד הנשה אהא גיד שנתערב עם הגידין וכן חתיכה של נבילה שנתערבה עם החתיכות וליבטיל ברובא בריה שאני [וכן] חתיכה הראוי להתכבד בה בפני האורחין. ובריש פ' התערובות גבי חטאות המתות ושור הנסקל פריך וליבטל ברובא ומשני בע"ח חשיבי ולא בטלי. אלמא אי לאו בעלי חיים בטלי ואין זה קרוי בריה כיון שאינו חיה וגם אינה קרויה חתיכה הראוי' להתכבד בה בעוד שהיא שלימה. עד שיחתכנה לחתיכות. וז"ל מה"ר אברהם מטו"ל מעשה באחד ששחט ד' עופות. והאחרון לא בדק בסימנין ונתערבו. כמדומה לי ששמעתי מרבינו יצחק שכולן מותרין שאע"פ שאותו שלא בדק נאסר מטעם חזקת איסור שעליו. מ"מ כיון שנתערב במותרין כולהו שרו דכל חד וחד הוי ספק ספיקא ואפי' היכא שהיתה נבילה גמורה ונתערבה במותרין שמעתי בשם רבינו יצחק דבטלי דהא דבעינן ששים היינו בדבר שטעמו מתברר. אבל בדבר שאין טעמו מתברר אוקמוהו אדאורייתא. וראי' לדבר. מדפריך תלמודא גבי ג"ה ליבטיל ברוב. ואל יטעה אדם לומר דעוף אחד דבר חשוב ובריה הוא ולא בטיל דהא שור הנסקל לא חשיב ולא הוי בריה כדמוכח פ' התערובות עכ"ל ליקוטין. ורואה אני כי אלו הליקוטין. מן הדרך הישר נוטין. כי אין ממש בכל מה שכתב וחלילה וח"ו שמעולם לא הורו רבותי כך. כי תחלת דבריו שהביא מג"ה שנתערב עם הגידין ומחתיכה של נבילה

שנתערבה עם התיבות. לא זו העיר ולא זו הדרך אלא אדרבה משם יש להביא ראי' דכל דבר שאינו מתבטל מדרבנן אע"ג דבטל מדאורייתא אין להשליך האחד לחוץ ולהתיר השאר ולומר דהוא שנתערב הוא שהשליך לחוץ כדפי' לעיל בתחלת כתבי. וה"נ האי אווז שלם נהי דבטל מדאורייתא דלאו בריה הוא ולא כמש"כ שאותו אווז אינו בריה כיון שאינו חי דהא טעותא הוא דטעמא דבריה לאו בחיותא תליא מלתא דהא גיד דלית בי' חיותא ושנינו גביה בריה שאני. ואמר רב גידל אכל צפור טהורה כל שהוא בחייה במיתתה בכזית. וטמאה בין במיתתה בין בחייה בכל שהיא משום עוף טמא דהוי בריה ואין לו שיעור אע"ג דלא חי. אלמא טעמא דבריה לאו בחיותא תליא אלא או בשעת הכושר דכל שלא היתה לו שעת הכושר חשיב בריה כמו גיד וצפור טמאה ואבר מן החי ונמלה מתה וחטה של טבל. או בכ"ד ששמו עליו בעורו שלם וכשאינו שלם איבד שמו קרוי בריה כדפי' רבינו יצחק זצ"ל. ומ"מ אווז נבילה לא הוי ברי' דהא אית לי' שעת הכושר גם לא איבד שמו כשאינו שלם דאפי' חתיכה אחת קורין אות' נבילה (אע"פ [אלא ע"כ] הואיל וחשוב וראוי להתכבד בו. ולא כמש"כ דתרנגולת אינה קרוי' חתיכה הראוי' להתכבד בה בעוד שהיא שלימה דהא מעשים בכל יום כשרוצים לכבד אדם חשוב בסיום מסכתות ובחופות מעמידין לפניו תרנגולת שלימה וזהו דרך כבוד. ומותר לחותכה בסכין של ע"ז מפני שהוא מקלקל דבעודה שלימה ראוי' לדורן אדם חשוב דאמר רבא מחתך מותר באטמי דקיימא לקורבנא. נתחים [טובים] ירך וכתף שראויין לשולחן דורן לאדם חשוב וזה שחתכן הפסידן הלכך ה"ל חשיבי ולא גרעי מחתיכה חשובה דלא בטלה וחתיכה שלימה נמי לא אכלי לה אורחין עד דהדרי וחתכי לה. וחלילה וח"ו שמעולם יצאתה הוראה זו מפי הקדוש ר"ת זצ"ל אלא אי אתאמרא הוראה בביהמ"ד בתרנגולת של ספק איסור אתאמרה [טריפה] ודאית עם כשירה ודאית ונפלה אחת מרן לתוך כשירות אחרות. ולדברי רבינו יצחק זצ"ל שנתערבה אסורה ודאית עם שתי כשירות ודאות ונפלה אחת מהן לתוך הכשרות אחרות דהתם הוי ספק ספיקא ושרו כולהו. ונתכוין הגאון להחמיר וצוה להשליך אחת לחוץ אע"פ שלא הי' צריך. ובשעת הוראה דנו בהלכה לפניו וגלגלו בהלכות מכל המקומות ומעין ברי' מפני שהיו מדמין מעשה למעשה ושמעתא לשמעתא ושמע התלמיד שלא הגיע להבנה ברורה וכתב ולא הבין על העיקר וטעה וכתב כפי מה שהבין. אבל תרנגולת האסורה בודאי שנתערבה בין שאר תרנגולות חלילה לפה הקדוש שיורה בה שהיא בטילה אפילו מדרבנן דודאי חשובה היא להתכבד בה ולא בטלה. וכ"כ רבינו יצחק ב"ר ברוך בספר התרומה שלו בקצרותיו וזהו לשונו וצפור טהורה שנתנבלה או נטרפה אפי' שלימה אינה קרוי' בריה

כדאי' פ' כל הבשר אפ"ה אינה בטילה אם היא דבר שבמנין או ראוי להתכבד עכ"ל. הא למדת דצפור נבילה שלימה אינה בטילה כשהי' ראויה להתכבד בה. אבל אם [אינה] ראוי' להתכבד בה בטילה. ואווז ותרנגולת הכל יודעין שראוין להתכבד בהן הלכך לא בטלי. וגבי שור הנסקל וחטאות המתות דמשמע דאי לאו בע"ח בטלי ולא הוו ברי'. לאו משום דלא היין אלא דמטעם ברי' אין לומר דלא בטיל אע"ג דחשיב אבר מן החי ברי' איסור תערובו' דשור הנסקל והחטאות המתות [לאו משום אמ"ה אלא שלא ישחוט ויאכל משום חטאת המתה] ושור הנסקל וכי שחיט להו אזיל לי' איסור אבר מן החי ואיסור חטאות המתות ושור הנסקל אפילו שלם לא חשיב ברי' מידי דהוה אחלב ודם ונבילה והתם בדאורייתא קיימי. הלכך אפי' תמצא לומר דחשיבי וראוין להתכבד בהן. בעבור זה לא אמור רבנן שנאבד את הקדשים היכא שמתו הואיל ומדאוריית' [בטלי] אוקמוה אדאורייתא משום חומרא דקדשים. הא למדת דכל מה שכתב שאינו יכול להיות כלל. ומש"כ בשם ה"ר אברהם מטול זצ"ל מעשה באחד ששחט ד' עופות והאחרון לא בדק בסימנין ונתערבו והתיר בשם רבינו יצחק זצ"ל מטעם ספק ספיקא. הא ודאי כחומץ לשינים וכעשן לעינים. וח"ו פה קדוש יאמר דבר זה חלילה. ונשתקע הדבר ולא נאמר דודאי אין כאן ספק ספיקא דהואיל ולא בדק בסימנין נבילה גמורה היא דקיי"ל כרב הונא דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך במה נשחטה. וכ"ז שלא בדק בסימנין לא נודע לן שנשחטה. ולר' אליעזר בן אנטיגנוס משום ר' אלעזר בר ינאי הוי טריפה ואסורה באכילה. ובמתני' תנא נבילה ומטמאה. ובודאי בדק הסימנין לאחר שחיטה. אבל הא דאתינן עלה שידוע בודאי שלא בדק בסימנין וגם השוחט אומר שלא בדק הרי היא אסורה ודאית ואינה ספק דקיי"ל כחזקה דרבה: דרש רבב"ח חתיכה של נבילה ושל דג טמא אינה אוסרת עד שתתן טעם ברוטב ובקיפה ובחתיכות. התיבה של נבילה ומכירה. אינה אוסרת בפליטתה עד שיהא בה כדי ליתן טעם ברוטב ובקיפה ובחתיכות. אוקים רב אמורא עלי' ודרש והשמיע לרבים שלא ילמדו מרבב"ח. ודרש כיון שנתנה טעם בחתיכה אחת שהיתה בצידה תמיד. או שנתבשלה תחלה עמה קודם שיתן שאר החתיכות בקדירה. ולא הי' בזו ששים באיסור ונתנה הנבילה טעם בה ואח"כ נתן שאר החתיכות כקדירה. חתיכה זו שקיבלה טעם הנבילה נעשית נבילה עצמה. ואוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה. אמר לי' רב ספרא לאביי מכדי רב כמאן אמרה לשמעתא כר' יהודה דאמר מין במינו לא בטיל מאי איריא בנותן טעם אפי' לא נתנה טעם בחתיכה שבצידה לא בטלה נמי דהא נבילה גופא מינייהו היא ולא בטלה. א"ל הב"ע בשקדם וסילקו לאיסור וסילק הרוטב קודם שיתן טעם באחרות שבקדרה. הלכך

נתנה טעם בראשונה ה"ז חוזרת ואוסרתן ואי לאו במאי מתסרא ואשמעינן דחתיכה עצמה נעשי' נבילה לאסור חברותי' בפליטתה. רבינו אפרים ב"ר יצחק זצ"ל מריגנשבורק פי' דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבילה ואוסרת כל החתיכות אלא דוקא בבשר בחלב אבל בשאר איסורין לא. וטעמא דמלתא דבשר בחלב מתחלה הן שנים של היתר. וכשנתערבו יחד נאסרו שתיהן וכיון דאיכא טיפת חלב בבשר נעשית כולה חתיכה של איסור ומה שפולטת אותה חתיכה אפי' טעם בשר הכל אסור שהוא בשר בחלב ואוסרת כל החתיכות כולן אבל שאר איסורין כגון חלב ודם אם נפלה מהן טיפה על חתיכה לא הוי כנבילה שהרי אם פלטה אותה חתיכה באחרות אינה אוסר' כ"א הטיפה של חלב ודם שבלעה ולא הפליטה של גוף החתיכה כמו שאוסר גבי בשר בחלב. ומביא ראי' משמעתין דמשני כשקדם וסלקו לאיסור. הלכך דוקא אם נתנה טעם בראשונה חוזרת ואוסר' אחרות. אבל אם לא נתנה טעם בראשונה אע"פ שקיבלה טעם משהו מנבילה אינה נעשי' נבילה לאסור שאר חתיכות אע"ג דסבר רב מין במינו במשהו. ש"מ דבשאר איסורים ל"א חתיכה עצמה נעשית נבילה. לאסור כל החתיכות במינה או בשאינו מינה בששים ואע"ג דהיא גופא אסורה. אבל היכא שנתנה טעם בחתיכה נעשית נבילה לאסור שאר חתיכות מפני שהטעם של איסור שבתוכה אוסר שאר חתיכות כמו חתיכה דנבילה עצמה. ועוד הביא ראי' מההיא דלעיל דההוא כזיתא דתרבא דנפל לדיקולא דבשרא סבר רב אשי לשעורי' במאי דבלע דיקולא אמרו לי' רבנן לרב אשי דהתירא בלע דאיסור' לא בלע. ומפרש ההיא דיקולא היינו סל שנמלח בו בשר לא אמרי' שזית של חלב נבלע בחתיכה אחת ונעשית נבילה ומתפשט בכל החתיכות שהרי חלב מפעפע הוא ולא שייך במליח ניער וכסה אלמא דלא אמרי' בשאר איסורין דחתיכה עצמה נעשי' נבילה. ועוד הביא ראי' רבינו יצחק לדבריו דאמר לקמן בפרק כל הבשר וסבר רב אפשר לסוחטו אסור. פי' שחתיכה עצמה נעשי' נבילה. והא אתמר כזית בשר שנפל לתוך יורה של חלב אמר רב בשר אסור וחלב מותר ואי אמרת אפשר לסוחטו אסור חלב אמאי מותר חלב נבילה הוא. ומשני לעולם קא סבר אפשר לסוחטו אסור ושאני התם דאמר קרא לא תבשל גדי בחלב אמו גדי אסור וחלב מותר דגדי אסרה תורה ולא חלב. וקשיא לי' לרבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל נהי דלא אסרה תורה חלב ולא חשוב בגדי לענין להצטרף לכזית. מ"מ לא יהיו אלא מים בעלמא שאם נתן הגדי טעם במים בעלמא הלא יעשו נבילה. ואם נבילה או דג טמא נותן טעם בחתיכה של היתר הלא תעשה [נבילה] א"כ גם החלב יעשה נבילה מטעם זה אע"פ שגדי אסרה תורה ולא חלב לענין להצטרף לכזית כיון (שלא) [שיש] נתינת טעם של איסור בהיתר נאמר שההיתר יעשה נבילה ע"י כן אלא ש"מ דל"א

חתיכה עצמה נעשית נבילה אלא בבשר בחלב לחוד. אבל בשאר איסורים ל"א הכי. ולכך כיון שאין חלב זה נעשה איסור להצטרף לא אמרי' שיעשה נבילה אע"פ שאסור. ועוד מביא ראי' לדבריו דתנן ספ"ק דתמורה אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון. פי' אם נפלה סאה של תרומה לתוך כמה סאין של חולין ואם חוזר ונופל מאותו חולין למקום אחר. אינו מדמע כאלו דכל תרומה. ואמאי נימא שהכל תרומה מטעם שחולין עצמן נעשין בתרומה מטעם חתיכה נעשי' נבילה. ואפי' לר' אליעזר דפליג בגמרא ואית לי' דמדמע בתרומה לאו משום דחשיב להו תרומה גמורה מהאי טעמא אלא משום דאיכא למימר דסאה שנפלה היא סאה שעלתה. ועוד ראי' לדבריו מיין נסך שנפל לבור של מים ואין במים עכשיו כדי לבטל טעם היין אם אחר כך יוסיף המים מותר ולא אמרי' כי הכל יהי' חשוב יין. ועוד ראי' לדבריו דתנן פרק קמא דתמורה אין המחמץ מחמץ אלא לפי חשבון. פי' אם נפל שאור של תרומה לתוך חולין ונתערבו וחימצה ומאותה עיסה נפל לעיסה אחרת אין מחמץ האיסור אלא לפי חשבון ולא חשבינן כולה בעיסה של תרומה. ול"א עיסה עצמה נעשית תרומה. ואפי' ר"א נמי ל"פ אלא משום דס"ל זה וזה גורם אסור כדמוכח פ' כל הצלמים ובפ' כל שעה אבל משום דחתיכה עצמה נעשי' נבילה לא אסר. ועל כל דבריו משיבין רבותינו רבינו תם זצ"ל אומר דמה שהביא משמעתין דאע"פ שקיבלה טעם משהו מנבילה אינה נעשית נבילה לאסור שאר חתיכות משום דאין (משום) [משהו] חשוב כ"כ להחשיב החתיכה לעשותה נבילה. עד שיהא שם נותן טעם. וההיא כזיתא דתרבא התם (ליכא למימר) [לא אמרינן] נעשית נבילה להצריך בשאר חתיכות ששים לבטלה אפי' מפעפע ומתפשט בכל החתיכות. לא הבנתי ראי' זו אלא יש להשיב ולומר שאינה ראי' דהיינו טעמא דפי' רבינו שלמה דיקולא קלחת ולא רצה לפרש דיקולא סל כמו כל דיקולא שבתלמוד משום דאי הוה מירי בסל שנמלח בה בשר הוה לי' להצריך ששים בחתיכה שהכזית חלב מונח עליה. וכן משמע בערוך שסובר ברבינו שלמה דקאמר התם בערך דיקולא שהשיב הגאון. וששאלתם כי זיתא דתרבא דנפל לדיקולא דבשרא וקשיא לי' למר צונן או רותח ורותח היכי נפל לדיקולא. מי סברת לדיקולא עצמה ה"ק דנפל ליורה גדולה שיש בה שיעור דיקולא. ומה שפי' רבי' שלמ' דיקולא קלחת יש דוגמתו בפ' כל שעה דיקולא דמיא היינו רתיחת המים שעל שם ורתיחות נקראת הדיקול' כן. וההיא דכל הבשר גבי אפשר לסוחטו דפי' יש לומר דודאי זה דחלב יעשה נבילה לשער בכולן כאלו כולו אסור אבל לא נחשבנו חלב אסור אצל חלב שביורה מין במינו אלא יחשב בגדי כיון שנאסר על ידו. ולהכי חשיב אצל חלב שביורה מין בשאינו מינו. וההיא דאין המדומע מדמע אלא לפי חשבון י"ל דלא

אמרי' חתיכה עצמה נעשי' נבילה אלא היכא שהאיסור הוא עצמו בתוך הקדירה של היתר אבל היכא שאינו שם אלא ע"י תערובות ולא שהאיסור נכנס בתוך ההיתר ואינו אסור אלא ע"י תערובות וגם יש להוסיף מן ההיתר. התם ודאי ל"א חתיכה עצמה נעשי' נבילה. וההיא דיין שנפל לבור י"ל דאפי' למ"ד אפשר לסוחטו מותר יכול להיות שאינו מותר גמור לאכול דהא כיון שנכנס בו האיסור האיך יהי' מותר עוד ע"י שום הפלטה והא לא שייכא הגעלה באוכלין אלא מותר הוה שלא לאסו' שאר אוכלין ע"י תערובות ואינו מתבטל עוד ע"י תוספת אבל יין במים מתבטל ע"י תוספת. וההיא דאין המחמץ מחמץ אלא לפי חשבון י"ל כיון שהחמוץ אינו נותן טעם מחמת בליעה של איסור ולא מחמת התערובות אלא מחמת ריח השאור לכך אין לו נתינת טעם שאין האיסור בלוע בהיתר המתחמץ מתערובות בליעת של איסור מריח חוזקו ולכך אין לו להחומץ אלא לפי חשבון. ולפי פי' רבינו אפרים זצ"ל הי' יכול להתיר חתיכה שאינה מנוקרת מן החלב שנתבשלה עם החתיכת כיון שיש שם ששים בחלב או לב או כבד הדבוק בחתיכות התרנגולת ונתבשלה עמה בשיש שם ששים בדם ואפי' לא ניער וכסה עד לבסוף. אך לא רצה רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל לסמוך ע"י ולחלוק על פירוש הקדמונים. ותו שרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל מקשה על דבריו מדאוקי רבא מלתי' דרב בשמעתין ואפי' לא קדם וסילקו ולא מתסרי שאר חתיכות אלא משום חתיכת היתר קמייתא דכל מין ומינו כגון נבילה ושחוטה ודבר אחר כגון תבלה ורוטב סלק את מינו דהיתר כמי שאינו בקדרה לא מבטלו לאיסור ולא מוסיפו ונשארו הנבילה והרוטב ובטיל' דנבלה ברוטב ובקיפה הלכך נתנה טעם בראשונה תחלה בעוד שלא ירבה הרוטב עלי' ואח"כ נתן מים וקיפה וחתיכות נתוספה חתיכה הראשונה על החתיכה של נבילה ואוסרת הכל מפני שהן מינה ולא מצו חתיכות לבטלה ואע"פ שיש בהן יותר מששים והרוטב לבדו אין בו כדי לבטל שתיהן. והשתא אי בדברי רבינו אפרים זצ"ל שא"צ לבטל אלא מה שכנוס בתוכה מטעם הנבילה א"כ עדיין יבטלוהו הרוטב. שהרי אין כאן יותר מחתיכה של נבילה. וי"ל דמיירי כגון שנתמעטה חתיכה של נבילה במה שבלעה ממנה אותה של היתר ואשמעי' שאם לא נתנה חתיכה של נבילה טעם באותה של היתר א"צ רוטב אלא כדי לבטל חתיכה של נבילה שנתמעטה. אבל כיון שנתנה הבלועה טעם הרי הוא כמו בעין דצריך מן הרוטב ששים מן החתיכה של נבילה ומן הבליעה שבחתיכת ההיתר. ותו הקשה רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל מגופא דשמעתין דבשר בחלב דמשמע דאותו הדין שנוהג בחלב ודם הוא שנוהג בבשר בחלב. דתנן פ' כל הבשר טיפת חלב שנפלה בקדרה על אחת מן החתיכות ולא הגיס את הקדרה ולא נחלק טעם הטיפה אלא לאותה חתיכה

לבדה. אם יש בנותן טעם באותה חתיכה. כלומ' שיעור הטיפה לאסור באותה חתיכה לבדה. מיד נאסרת אותה חתיכה. ואמר דבהא דתנן במתני' אם יש בנותן טעם באותה חתיכה לאסור את כל הקדרה קאמר דכיון שנאסרה החתיכה היא עצמה כולה נעשית נבילה. ואוסרת כל החתיכות כולן ואפי' יש בהן כדי לבטל חתיכה כולה נאסרות כולן מפני שהן מינה. הרי דוקא שנתנה טעם בכל החתיכה. אבל אי ליכא טעם בכל החתיכה אלא במקצתה לא אמרי' שיעשה אותה מקצת שנפלה החלב עליו חתיכה של נבילה. וטעמא משום דסופה להתפשט בכל החתיכה ואז לא יתן בה טעם ואינה נעשי' נבילה אבל כשיש טעם בכל החתיכה נעשית נבילה שלא יתן טעם בכל הקדירה לפי שנשאר הטעם לעולם באותה חתיכה לפי שלא תתפשט בכל אחרות. וה"נ אמרו בשמעתא גבי חתיכה של נבילה ודג טמא שאינה אוסרת עד שיהי' בה בנותן טעם. והיכי מהני שאר חתיכות לבטל שיעור החלב כיון שאין סופו להתפשט בכל החתיכות א"כ לא מהני פי' דידי' ולא מידי. כיון דאפי' בבשר בחלב לא אמרי' כי האי גונא חתיכה עצמה נעשית נבילה כיון שסופו להתפשט בכל החתיכה ואז לא יתן הטעם:

הדרן עלך הלכות גיד הנשה

סימן תנט

תניא בשר בחלב נוהג בארץ ובחוץ לארץ בפני הבית ושלא בפני הבית בחולין ובמוקדשין. מתני' כל הבשר אסור לבשל בחלב. חוץ מבשר דגים וחגבים. ואסור להעלות עם הגבינה על השלחן חוץ מבשר דגים וחגבים. ואמרי' בגמרא הא עוף אסור מדאורייתא כמאן דלא כר' עקיבה כו' ה"ק כל הבשר אסור לבשל בחלב יש מהן מדברי תורה כגון בשר בהמה. ויש מהן מדברי סופרים כגון חיה ועוף חוץ מבשר דגים וחגבים שאינו לא מדברי סופרים ולא מן התורה. וקיי"ל כרב אשי דאוקמא לסתמא דמתני' כר' עקיבה דחיה ועוף לא אסירי בחלב כ"א מדרבנן. ואביי נמי הכי סבירא לי' דאמר רב יוסף ש"מ בשר עוף בחלב דאורייתא דאי ס"ד דרבנן השתא אכילה גופא גזירה ליקו ולגזור העלאה אטו אכילה אלא ש"מ דאורייתא ולא כרב אשי. ומנא תימרא דלא גזרינן גזירה לגזירה דתנן חלת ח"ל בח"ל נאכלת עם הזר על השלחן וניתנת לכל כהן שירצה א"ל אביי בשלמא אי אשמעינן חלת ח"ל בארץ דאיכא למגזר משום חלת הארץ דאורייתא ולא גזרי' איכא למשמע מינח אי לאו דאכילת עוף דאורייתא לא הוה גזר העלאתו אטו אכילתו ולא אטו העלאת בהמה אלא בח"ל טעמ' משום דליכא למגזר אטו שום איסור דאורייתא הוא אבל הכא אע"ג דלא אבעיא לן למגזר העלאתו אטו [אכילתו אית לן למיגזר העלתו אטו העלאה ואכילה] דבשר בהמה. וכן המסקנא כאביי. הרי אביי נמי כרב אשי. הלכך

הכי קיי"ל דבשר חי' ועוף לא אסירי בחלב אלא מדרבנן. הלכך הא דתנן לקמן טיפת חלב שנפלה על חתיכה אם יש בנותן טעם באותה חתיכה אסורה דבעינן שיהי' ששים בחתיכה היינו דוקא בבשר בהמה. אבל טיפת חלב שנפלה על חתיכת חיה ועוף לא בעינן שיהא ששים בחתיכה אלא ברוב בעלמ' בטילה. והא נמי דתנן שלהי ע"ז דבשר בחלב במשהו ה"מ בשר בהמה בחלב אבל בשר חיה ועוף בחלב בטלין ברוב בעלמא. וכן סובר בה"ג דבשר עוף בחלב דרבנן דתניא פ"ק דביצה השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותרות לאכלן בחלב. והקשה בה"ג דתנן במס' עדיות בפ"ה ביצת הנבילה אם יש כמוה נמכרת בשוק מותרת וא"ל אסורה כדברי ב"ש וב"ה אוסרין. ותירץ בה"ג דגבי בשר עוף בחלב שהוא דרבנן הקילו אלמא דסבירא להו דבשר עוף בחלב דרבנן וה"ה דהיה דקיי"ל כר' עקיבה:

סימן תס

מתני' העוף עולה עם הגבינה על השלחן ואינו נאכל עם הגבינה כדברי ב"ש וב"ה אומרי' לא עולה ולא נאכל. א"ר יוסי זו מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה. באיזה שלחן אמרו. בשלחן שהוא אוכל עליו. אבל בשלחן שהוא סודר עליו את התבשיל נותן זה בצד זה ואינו חושש. ב"ש וב"ה כלהו סבירא להו דבשר עוף בחלב דרבנן. ואפ"ה גזרי בה העלאה כדאביי לעיל דגזר העלאת העוף אטו העלאתו ואכילתו דבשר בהמה. תני אגרא חמוה דר' אבא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן. כלו' בהפקר שאינן נזהרין בהן כדמפרש והולך. הוא תני לה והוא אמר לה בלא קינוח הפה ובלא נטילת ידים. שאם אכל זה ובקש לאכול זה א"צ ליטול ידיו ולקנח פיו אבל בבשר בהמה צריך קינוח שלא יהי' נדבק כלום בחניכיו. ממה שפי' רבינו שלמה שאם אכל זה ובקש לאכול זה א"צ ליטול ידיו ולקנח פיו משמע ל"ש אכל עוף תחלה ל"ש אבל גבינה תחלה א"צ לא נטילה ולא קינוח דסבר בשר עוף בחלב דרבנן לא אחמור בי' רבנן כולי האי להצריך נטילה וקינוח בין עוף לגבינה. ולא אחמור אלא שלא יהיו עולין על השלחן יחד ונאכלין יחד. וכן מצא מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק זצ"ל בשם רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דמיירי כשאכל עוף תחלה. רב יצחק ברי' דרב משרשיא אקלע לבי רב אשי אייתו לי' גבינה ואכל. ואייתו לי' בשרא ואכל ולא משי ידי'. א"ל והא תני אגרא חמוה דר' אבא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן עוף וגבינה אין בשר וגבינה לא אמר להו ה"מ בלילי' אבל ביממא הא קא חזינא ידים נקיות שאין בהן דבוק כלום. תניא בש"א מקנח. ובה"א מדיח ואוקמי' דב"ש סברי מקנח וה"ה מדיח [וב"ה אומרים מדיח וה"ה מקנח]. ופי' רבינו שלמה דתרווייהו בעינן הדחת פיו במים וקינוח פיו בפת. מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. וכן פסק

בפר"ח דתרווייהו בעינן. וכ"כ מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק דכן עיקר להחמיר ולהצריך תרווייהו הדחת פיו במים וקינוח. ובכל מילי הוה קינוח. דא"ר זירא אין קינוח הפה אלא בפת ה"מ בדחיטי אבל בדשערי לא מפני שמתפרך בתוך הפה ואינו נקשר יחד כשלועס. לפיכך אינו מקנח. ודחיטי נמי לא אמרן אלא בקרירי אבל בחמימי לא משטר קא שטר. נעשה רך ונדבק לחיך בתוך הפה. וה"מ ברכיכא אבל באקושא לא. והלכתא בכל מילי הוה קינוח הפה לבר מן קמחא תמרי וירקא כי רכין הן. וקינוח והדחה אומר רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דהיינו כששורה הפת ביין או במים ואוכל דשפיר מועיל לקינוח הפה או אוכל שום דבר שמקנחין בו כדפרי' ושותה מים או יין אח"כ וכן נהג רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל: בעא מיני' רב אסי מר' יוחנן כמה ישהא אדם בין גבינה לבשר. א"ל ולא כלום. אבל הדחת פיו במים או ביין וקינוח פיו במידי דמקנח בעי תרווייהו. א"ר חסדא אכל בשר אסור לאכול גבינה. משום דבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו. גבינה מותר לאכול בשר וע"י קינוח והדחה. אמר לי' רב אחא ברי' דרב יוסף לרב חסדא בשר של בין השינים מהו. מי חשוב בשר. לאסור גבינה עמו עד שיטלנו. קרי עלי' הבשר עודנו בין שיניהם. אלמא בשר קרי לי'. אמר מר עוקבא אנא להא מלתא חלא בר חמרא לגבי אבא דאלו אבא כי הוה אכיל בשרא האידנא לא הוה אכיל גבינה עד למחר כי השתא ואלו אנא בהא סעודה הוא דלא אכילנא בסעודה אחריתי אכילנא. תניא מים ראשונים ואחרונים חובה ואמצעיים רשות. אמצעי' רשות א"ר נחמן ל"ש אלא בין תבשיל לתבשיל אבל בין תבשיל לגבינה חובה. פי' רשב"ם בין תבשיל לתבשיל היינו בין תבשיל פולין לתבשיל כרוב ומשום נקיות בעלמא אבל בין תבשיל בשר לתבשיל גבינה שלפניו חובה אפי' ביום לפי שנדבק לידים יותר מגבינה עצמה שאינה צריכה כ"א בלילה כדאמרי' לעיל אבל תבשיל גבינה שלאחריו ולא מידי שאינו יכול לאכול תבשיל גבינה אחר תבשיל בשר עד למחרת או סעודתא אחריתי כדאמרן לעיל. ואין חילוק בין תבשיל לבשר עצמו. ואין נראה לר"ת זצ"ל דמדקאמר בין תבשיל לגבינה משמע שהתבשיל קודם כדאמ' לעיל כמה ישהא בין גבינה לבשר שגבינה קודם מדהזכירה קודם לבשר א"כ משמע שהתבשיל נמי הנזכר קודם גבינה מירי שאכלו לפני גבינה. ועוד כיון שמפר' בין תבשיל לתבשיל כרוב ופולין א"כ תבשיל של בשר מאן דכר שמי'. ועוד הל"ל אמצעים רשות ובין תבשיל לגבינה חובה ולא הל"ל לא שנו. אם לא משמעינן חידוש של היתר. וע"כ פי' ר"ת ל"ש אלא בין תבשיל לתבשיל פי' בין תבשיל בשר לתבשיל חלב דהוי רשות ליטול ידים דהוה כמו נ"ט בר נ"ט ואין כאן לא ממשות בשרא ולא ממשות חלב וגבינה אבל בין תבשיל בשר לתבשיל גבינה חובה שיש

כאן ממשות בגבינה ואין כאן ממשות בשר ומותר לאכול בלא קינוח הפה וכן נמצא כתוב שהשיב רב יהודאי גאון כך. וגדולה מזו אומר ר"ת זצ"ל שאפי' אם אכל בשר. מותר לאכול גבינה מיד אחריו כיון שיעשה הדחת פיו וקינוח ונטילת ידים. ומר עוקבא שלא היה אוכל עד סעודתא אחריתי היינו היכי שלא עשה קינוח אבל אם קינח והדיח ונטל ידיו מותר לאכול גבינה מיד אחריו. א"נ מחמיר אנפשי' הוה. ואם אכל גבינה מותר לאכול אחריו בשר בהמה מיד בלא קינוח הפה שאין הגבינה כ"כ נדבקת בשינים ובחניכים והיינו דקאמר לעיל כמה ישהא בין גבינה לבשר לא כלום. דמשמע שא"צ לשהות כלום אפי' לצורך קינוח הפה. אבל נט"י צריך בלילה כדאשכחן בעובדא דרב יצחק. והא דתנא אגרא עוף וגבינה נאכלין באפיקורן היינו שאוכל העוף לפני הגבינה. אפ"ה מותר בלא קינוח הפה ובלא נט"י. לפי שבשר עוף אינו נדבק בשינים כמו בשר בהמה. ופר"ח שלא פסק כך בקעה מצא וגדר בה גדר. אבל בה"ג פי' כדברי ר"ת זצ"ל וכ"כ ר"ת. כללא דמלתא. לא בעינן קינוח אלא בין בשר בהמה לגבינה. אבל עוף אינו נדבק לא בידים ולא בשיניים. ומצוה מן המובחר היכא שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך להעביר מעל השלחן הלחם וכל המאכלים שעלו עם הגבינה על השלחן ואח"כ יביא בשר ויאכל כדאמ' בפסחים פ' אלו דברים תני חגיגה הבאה עם הפסח מתבערת עמו איתא חמי חגיגה נאכלת לשני ימים ופסח נאכל עד חצות ואת אמרת הכן. בעולה עמו על השלחן תבשילין העולין עמו על השלחן צריכין להתבער עמו. אמר ר' יוסה הדא אמרה ההן דאכל חובץ ובדעתי' למיכל קופר צריך למעברא לפיסתיה פי' מדקתני תבשילין העולין עם הפסח על השלחן צריכין להתבער עמו משם יש לי ללמוד שהאוכל חלב או גבינה ורוצה אח"כ לאכול בשר צריך להעביר חלב וגבינה ולחם וכל המאכלים שעלו עמו על השלחן ואחר כך יביא בשר ויאכל. וכן ראיתי בירושלמי זקן שהי' כולו מנוקד למעברא לפיסתה ול"ג (למעברא) [לפיסתה] אלא למעברא גרסי' שצריך דכל להעביר מעל גבי השלחן. כך נראה בעיני אני המחבר יצחק בר משה נב"ה. והא דאמר כמה ישהא בין גבינה לבשר לא כלום. היינו שא"צ לשהות לצורך קינוח הפה ונט"י כדפי' ר"ת אבל מ"מ צריך להעביר הכל מע"ג השלחן ואח"כ יביא בשר ויאכל וכן אם אכל בשר ורוצה לאכול גבינה כדברי ר"ת שמתיר ע"י קינוח והדחה מיד לאכול צריך להעביר מע"ג השלחן הבשר וכל מה שעלה עמו על השלחן ואח"כ יביא גבינה ויאכל:

סימן תסא

מתני' צורר אדם בשר וגבינה במטפחת אחת ובלבד שלא יהיו נוגעין זב"ז. וכי נוגעין זב"ז מאי הוה צונן בצונן הוא. אמר אביי נהי דקליפה לא בעי הדחה מיהו בעי:

סימן תסב

רשבג"א שני אכסנאים אוכלים על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה ואין חוששין שמא יאכל זה משל זה. אמר רב חנן בר אמי אמר שמואל ל"ש אלא שאין מכירין זה את זה אבל מכירין זא"ז אסור. תנ"ה רשב"ג אומר שנים שנכנסו לפונדק אחד זה בא מן הצפון וזה בא מן הדרום זה בא בחתיכתו וזה בא בגבינתו אוכלין על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה ואין חוששין. אלמא דוקא כשאין מכירין זה את זה קאמר. ולא אסרו להעלות בשר עם הגבינה על השלחן אלא בתפיסה אחת פי' בכרך אחד. ופרכי' בתפיסה אחת ס"ד הא בלא שלחן שאוכל עליו נמי אסור אלא כעין תפיסה אחת שקרובין זה לזה. א"ל רב יימר [בר שלמיא] (לרב אשי) [לאביי] שני אחין ומקפידין זע"ז מהו כיון שמקפידין שאין זה אוכל משל זה מותר או לא. א"ל יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרין. ה"נ יאמרו כל האחין אסורין ואלו מותרין הלכך אסורין. הלכך לפי' רבינו שלמה שפי' אלא בתפיסה אחת דהיינו בכרך אחד וכעין תפיסה אחת יש לפרש לפירושו שקרובין זל"ז אז דוקא אסור. אתי שפיר מה שנוהגין להפסיק בין אוכל בשר לאוכל גבינה על שלחן אחד בלחם או בשום דבר שיהי' שם היכרא קצת. אבל י"מ דהא דקאמר לא אסרו אלא בתפיסה אחת קאי על הא דאמר לעיל שני אכסנאים שנכנסו לפונדק אחד כו'. וקאמר שלא אסרו אלא כשהן בהוצאה אחת כמו האחין שקנו אתרוג בתפיסת הבית דהיינו שהם בהוצאה אחת. ופריך תפיסה אחת ס"ד מה לי בהוצאה אחת מה לי בשתי הוצאות. אלא אימא כעין תפיסה אחת כלו' שאוכלין יחד על שלחן אחד. ולפ"ז אין ליישב מנהגינו כי וודאי יכול להיות שלא יועיל שום הפסק. ושמא מ"מ נוכל לחלק בין שלחנות שלהם שהיו קטנים מאוד לשלחנות שלנו שהם גדולים הרבה. וכן הי' נראה לחלק על מה ששנינו לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה. ונשים נדות שלנו אוכלות עם בעליהן על שלחן אחד ומחלקין בין אוכלין שניהם בקערה אחת לאוכלין על שלחן אחד. ונראה לרבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל שאין לה לאכול אצלו כ"א רחוק ממנו קצת. ואפי' הי' אסור בשלחנות שלהם. שמא יש לחלק בין שלחנות שלנו שהן גדולים לשלחנות שלהם שהם קטנות. וגם שמא צריך הפסק ניכר כל דהו. ועוד י"מ תפיסה אחת שאין הפרש ביניהם כלל ופריך תפיסה אחת ס"ד והלא אין הפסק ביניהם כלל אלא אימא כעין תפיסה אחת שיש קצת הפרש ביניהם. ובע"ז פ' ר' ישמעאל משמע דקרי תפיסה אחת היכא דליכא גובה ביני ביני ושתי תפיסות היכא דאיכא גובה ביני ביני. ואנן סמכי' על פי' רבינו שלמה ועל האי פירוש' בתרא ואוכלין על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה ואפילו מכירין זה את זה ואפי' האחין שאין מקפידין זע"ז ועושים היכרא ביניהם בשום דבר. מיהו בלחם אין

מסתברא שיהא זה הכירא כי הוא הנאכל או שמא אפי' בלחם הוי הכירא וכגון שאין אוכלין מזה הלחם שיש להם לחם אחר. וכ"כ בתשובות שהי' מנהג של רבינו קלונימוס ורבינו יהודה זצ"ל שלא היו שותים באוכלם בשר וגבינה מכוס אחד ואפי' מוחלקין על השלחן אבל איסור ליכא אלא משום הרחקה הי' עושה ואם יאכלו שנים על שלחן א' זה בשר וזה גבינה צריך שיהא מפה לפני זה ומפה לפני זה להכירא:

סימן תסג

מתני' הכחל קורעו ומוציא את חלבו לא קרעו אינו עובר עליו ללקות לא ע"י אכילתו ולא ע"י בישולו. א"ר זירא אמר רב אינו עובר עליו מדאורייתא ומותר לכתחלה באכילה אם בישלו ולא אמרינן אסור מיהא מדרבנן דאפי' נסחט ממנו ויצא אמרי' לקמן חלב שחוטה דרבנן היא והאי כיון דמובלע ולא פירש אפי' איסור דרבנן ליכא. והא אנן תנן אינו עובר עליו מעבר הוא דלא עבר הא איסורא איכא ה"ה דאיסורא נמי ליכא ואיידי דקא בעי מיתני סיפא הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו אינו עובר עליו מעבר הוא דלא עבר ללקות דאין בו כזית. הא איסורא איכא דחצי שיעור אסור מן התורה תנא נמי רישא אינו עובר עליו לימא מסייע לי' הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו קורעו לאחר בישולו ומותר. הלב הוא דבעי קריעה אבל כחל לא בעי קריעה. דילמא לב הוא דסגי לי' בקריעה לאחר בישול משום שבשעת בישול לא בלע דשיע. אבל כחל שהוא רך כבר נבלע בו חלב ע"י בישול ולא סגי לי' בקריעה. א"ד א"ר זירא אמר רב אינו עובר עליו ואסור לימא מסייע לי' אינו עובר עליו מעבר הוא דלא עבר הא איסורא [איכא בדין הוא דאיסורא] נמי ליכא ואיידי דקא בעי מיתנא סיפא הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו אינו עובר עליו דהתם מעבר הוא דלא עבר הא איסורא איכא תני נמי רישא אינו עובר עליו. ת"ש הכחל קורעו כו'. תניא כלישנא קמא דרב כחל שבישלו בחלבו מותר. קיבה של טלה או של עגל שיונקין החלב לתוך קיבתן שבשלה בחלבה אסורה ומה הפרש בין זה לזה זה כנוס במעיו ומשיצא מדדי הבהמה חלב הוא. וכחל אינו כנוס. במעיו כלו' לא יצא מדדי הבהמה בחייה ולא נאסף אלא מובלע בבשר הוא ולא בא לכלל חלב ומיהו לכתחלה בעי קריעה מדרבנן. כיצד קורעו אמר רב יהודה קורעו שתי וערב וטחו בכותל. כובשו בידו לכותל כדי שיסחט חלבו. א"ל ר' אלעזר לשמעי' קרע לי כחל קודם שתצלהו ואנא איכול. מאי קמ"ל מתני' היא קורעו מתחלה ומותר דלא אמרי' בעי' שתי וערב אלא לקדירה. הכי קאמר לי' קרע לי או שתי או ערב לפי שהחלב נוטף ויוצא למטה ומשיצא הוה חלב ולא חזר אלמא לא בעי' ש"ו אלא לקדיר' דהתם ודאי צריך להוציאו כולו מתחל' לפי שכשהוא יוצא הרי הוא חלב גמור וחוזר ומתבשל עמו ודקתני לעיל שבישלו מותר

בצלי. דצלי נמי קרי לי' בישול כדכתיב בד"ה ויבשלו (את) הפסח. אמרה לי' ילתא לרב נחמן כל מה שאסר הקב"ה התיר כנגדו בעינא למיכל בשר בחלב. אמר (לה) [להו] רב נחמן [לטבחי] שלו (זורקו) [זויקו] לה כחלא יתנו לה כחל בשפוד. והא אנן תנן הכחל קורעו ומוציא את חלבו ההיא לקדירה דכי נפיק מיניה ה"ל חלב שחוטה ואתסר וכי הדר מבלע בי' אסר לה (מדקתני) [ודקתני] לא קרעו אינו עובר עליו (ור"נ) [ר"נ] ס"ל כלישנא בתרא דרב ובריי' מוקי לה בצלי דכתיב ויבשלו (את) הפסח. והתניא שבישלו בחלבו מותר ואי בקדירה אמאי מותר הלא יצא החלב וחזר ונבלע ה"ה דאפי' לכתחל' ואיידי דקא בעי מתני סיפא קיבה שבישלה בחלבה אסורה דאפילו דעבד נמי לא תנא נמי רישא שבישלו. פסק רבינו שלמה זצ"ל והלכות כחל [כבר] למדנו [למעלה] לצלי קורעו ש"ו לא קרעו מותר אף בלא קריעה כלישנא קמא דרב דהא תניא כוותי'. ולקדירה קורעו ש"ו היינו כרב יהודה דלא מחלק בקריעה בין צלי לבישול. והא נמי דפסק דלקדירה אם לא קרעו אסור היינו מדפרכי' לרב נחמן והתניא שבישלו בחלבו מותר דיעבד אין לכתחלה לא. פי' דהא ודאי בצלי הוא מדקתני מותר דאי בקדירה אמאי מותר הא יצא חלב וחזר ונבלע. ובתשובות השיב רבינו שלמה על הכחל אני משיבו אני לא שמעתי קורעו ומוציא את חלבו להתירו עם בשר לא לכתחל' לא בדעבד אלא להתירו בפ"ע אבל כחל שנתבשל עם הבשר אוסר בששים ולא חילקו בין מניקה לשאין מניקה משום גזירה וצריך לחטט שיניו אם בא לאכול בשר אחריו עכ"ל. וקשי' על פירושו חדא דרב נחמן מיקל טפי אף מלישנא קמא דרב דלכתחלה מצריך רב קריעה לצלי כדתנן הלב קורעו ומוציא את דמו מיירי לצלי ולר"נ לכתחלה מותר לצלי בלא קריעה. ותו דכחל שבישלו מותר צריך לומר שצלאו ואע"ג דקורעו לאחר בישולו דגבי לב נמי היינו שצלאו (דכי מאי) [וכי האי] דאסיק בכיצד צולין כבולעו כך פולטו ולא נאמר שאני לב דשיע. ותו דפ' ג"ה אמר כחל בששים (ואין כחל) [וכחל] מן המנין ויש ספרים שכתוב בהן היכי דלא קרעי' ובישלוה בהדי בישרא א"כ היינו לקדירה והשתא מה מועיל אם אין בשר עמו טפי משיש בשר עמו וכמו כן בכאן יש בברייתא שבישלו בחלבו מותר כתוב במקצת ספרים היכי דבישלי לחודיה בלא בשר וצריך לפרש דאיכא ששים במים מן החלב הנפלט. ומ"מ מאי פריך לרב נחמן והא תניא כחל שבישלו בחלבו מותר דעבד אין לכתחלה לא לישני לי' היינו לקדירה בלא בשר עמו כדאי' בספרים. ולפי' רבינו שלמה זצ"ל צ"ל דלא גרסינן לי'. ור"ת פי' דאין חילוק בין לצלי בין לקדירה ואין בשר עמו וה"פ הכחל קורעו ש"ו לקדירה עם הבשר לא קרעו כתיקונו ש"ו אלא קריעה קצת עם הבשר אינו עובר עליו. ולישנא קמא דרב מותר בדעבד אף לקדירה עם הבשר. ואם לא קרעו כלל

אסור אף בדעבד עם הבשר אבל לצלי אף לכתחלה מותר בלא קריעה כלל כרב נחמן דאמר זויקו לה כחלא ורב ל"פ עלי' וה"ה לקדירה בלא בשר דמותר לכתחלה בלא קריעה כלל כמו לצלי. השתא שפיר סבר רב נחמן כלישנא קמא דרב דתניא כוותי'. והשתא אתיין שפיר כולהו הגרסאות כחל שבישלו בחלבו שלא קרעו כלל מותר היכי דבשלי' בלא בשרא ואפי' ליכא ששים דאע"ג דנפלט החלב וחוזר ונבלע שרי כיון שלא נשתנה הטעם מכמות שהי' בתחלה אבל בהדי בשרא אסור שקלט החלב טעם הבשר ונשתנה טעמו. והיינו דקאמר פ' ג"ה כחל בששים וכחל מן המנין היכי דלא קרעי' ובשלי' בהדי בשר צריך ששים לבטל טעם החלב אבל בלא בשר אפי' אין ס' מותר. והשתא פריך שפיר והתניא קורעו ההוא לקדירה כלו' עם הבשר והא דקתני כחל שבישלו בדעבד מותר היינו לקדירה בלא בשר לכתחלה לא וה"ה לצלי בעי קריעה ומשני ה"ה לכתחלה. הלכך לפי' רבי' שלמה זצ"ל בעי קריעה ש"ו לכתחלה ואם לא קרעו כלל מותר בדעבד ולקדירה בעי קריעה ש"ו וטחו בכותל לכתחלה בלא בשר עמו וכן לעשות טפילה שקורין פשטי"דא אם לא קרעו ש"ו אסור אף בדעבד ועם בשר אפי' קרעו ש"ו אסור אפי' בדעבד. ולפי' ר"ת זצ"ל שקרעו ש"ו וטחו בכותל מותר לקדירה עם הבשר אפי' לכתחלה אם לא קרעו כתיקונו אלא קריעה קצת מותר בדעבד אף לקדירה עם הבשר ואם לא קרעו כלל אסור אפילו בדעבד עם הבשר. אבל לצלי ולקדירה בלא בשר לא בעי קריעה כלל אפי' לכתחלה. וכן לעשות טפילה לא בעי קריעה כלל. והכחל שנצלה או נתבשל מותר לחותכו לכתחלה בסכין שחתכו בו בשרהרבה פעמים וכן מותר ליתן לכתחלה הכחל צלי רותח בקערה שהי' בה בשר שהרי פסקינן לקמן הלכתא בין כחלא בין כבדא עלוי בשרא בשפוד לצלי לכתחלה אסור בדעבד שרי והתם נוגעין בשפוד זה בזה ושניהם מותרין. והא דאסרינן התם לכתחלה לפי שהחלב נוטף קודם שנצלה וגם בלא קריעה. אבל לאחר שקרעו וגם נצלה מותר אף לכתחלה. והיכי שנתייבש הכחל מאוד ונתבשל בהדי בשר בדעבד שרי ול"צ ששים אף לדברי רבינו שלמה דחלב שחוטה דרבנן וכולי האי לא מחמרי' בי' כך כתב מורי רבינו אבי העזרי וכן רבינו יואל אביו זצ"ל ובתשובות הגאונים כתב נהוג במתיבתא דלא מבשלי כחל כלל אלא צלויי ליה ואי מיובש מעיקרא שרי לבשולי ליה:

סימן תסד

מתני' חלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו אינו עובד עליו. פי' רבינו שלמה אינו עובר להיות בכרת ובמסכת כריתו' פ' דם שחיטה מוקים לה בלב עוף שאין בדמו כזית. אבל בבהמה חייב כרת. אם לא קרעו קורעו לאחר בישולו אבל בשרו אינו נאסר שהלב חלק

ואינו בולע והכי אמרי' בפסחים שאני לב דשיע עכ"ל. וכן השיב בתשובות והלב בין צלאו בין בשלו בין תלוש בין דבוק זורקו והשאר מותר משום דשיע ולא בלע ולא פליט כדאמרי' לא קרעו קורעו אח' בישולו ומותר עכ"ל. ואמר ר"פ כיצד צולין אמר רבה האי מולייתא שרי א"ל אביי הא בלע דמא א"ל כי בלעה כך פלטה נימא מסייע לי' הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו קורעו אחר בישולו ומותר שאני לב דשיע. ואמר במסקנא האי מולייתא למאן דאסר אפי' פומא לתחת ולמאן דשרי אפי' פומא לעיל. והלכתא מולייתא שרי ואפי' פומא לעיל. מעשה בלב תרנגולת שנתבשל בקדירה של איסור והתירוהו בדברי רבי' שלמה שפי' שהלב שיע ואינו בולע ולא פולט. ור"ת אסר ואמר הא דקאמר שאני לב דשיע אינו אלא דיחוי בעלמא שאינו רוצה להוכיח משם דכבולעו כך פולטו. אבל למסקנא דקיי"ל שכך האמת דכבולעו כך פולטו הרי אמת מה שרצה לומר בתחלה הלב קורעו לאחר בישולו ומותר משום דכבולעו כך פולטו לחוץ ולא מיירי בקדירה אלא בצלי כדכתי' ויבשלו (את) הפסח והלב אסור בקדירה שמא לא פלט כל מה שבלע. ואפי' לפי דברי המתירים אין להתיר אלא הלב משום דשיע מבחוץ ולא בלע אבל אם לא נמלח הלב ונתבשל עם הבשר שנמלח בקדרה אחת אומר רבינו יצחק ב"ר אשר זצ"ל שאוסר הלב את הבשר מחמת הדם של לב דנהי דליכא למיסרי' מחמת דם שכנוס בתוכו דמהיכן ידא נפלט לחוץ ולא בלעי' לב גופא משום דשיע. מיהו הדם הנבלע בבשרו מיהו פולט בשאר בשר שלא נמלח ור"ל אבל אם נמלח אז אינו אוסר. ורבי' יצחק בר שמואל זצ"ל אומר דאפי' נמלח אסור דהא דם הכנוס בו אינו פולט ע"י מליחה דהא חזינן דנשאר בו אפי' לאחר בישולו ואינו יוצא כולו כדקתני קורעו לאחר בישולו וע"י פי קנה שלו פולט הדם ואוסר כל מה שבקדירה אם אין פי קנה חוץ לקדירה כדאמ' בפרקין פי קנה חוץ לקדרה הוה ואין לומר דהא דקתני קורעו לאחר בישולו היינו בדפנו' הסתומות מכל צד ואין נפתחות לפי הקנה [אינו] יוצא ע"י בישול וה"ה ע"י מליחה דהא כולן נפתחות לפי הקנה. ועוד דבפ' דם שחיטה מוכח גבי קורעו ומוציא את דמו דהאי דם הוה דם הנפש ואתי לי' מעלמא לפי שבשעת שחיטה משריף גבי'. מתכנס. ועוד פי' רבינו יצחק ב"ר אשר זצ"ל דדוקא גבי דם הוא דאמרי' שאני לב דשיע אבל גבי שמנונית דאיסורא לא ולא דמי לכבד דאמ' לקמן דאפי' גבי שמנונית אוסרת ואינה נאסרת וטעם טוב יש דהתם היינו טעמא מתוך שהיא טרודה לפלוט לא בלעה ל"ש שמנונית ול"ש דם. אבל גבי לב דטעמא משום דשיע נהי דשיע לגבי דם דסמיך לגבי שמנונית דקליש ומפעפע לא שעיע. ותדע דיש דפרש דהא שמנונית דאיסורא אסור בצלי לכל הפחות כדי קליפה. וגבי דם דאמר כבולעו כך פולטו ואומר רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דיש להביא ראי' לדבריו

מדלא קתני גבי לב אוסר ואינו נאסר כדקתני גבי כבד ש"מ דחלוק מיני'. הלכך לדברי ר"ת הלב אוסר ונאסר ולא אמרי' שהוא שיע כלל. ולדברי רבינו יצחק ב"ר אשר הלב אינו נאסר מחמת דם כי שיע הוא בין מבחוץ בין מבפנים ולא בלע אבל משמנונית של איסור הוא נאסר דלגבי שמנונית לא הוה שיע. אבל הוא אוסר מפני שהוא פולט דם שבגוף בשרו ע"י מלח. אבל אם נמלח קודם לכן אז אינו אוסר שכבר פלט דמו ע"י מלח בשאר בשר פולט דמו ע"י מלח. ולדברי רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל אע"פ שנמלח אוסר מפני שהוא פולט הדם הכנוס בו ע"י פי קנה שלו אבל פי קנה חוץ לקדירה אז אינו אוסר. ולדברי רבינו שלמה הלב אינו אוסר כלל בין צלאו בין בישלו בין תלוש בין דבוק כי אינו פולט כלל אפי' דם שבגוף בשרו מחמת שעיעותו. וכ"כ רבינו אליעזר בר נתן זצ"ל אם הלב נמצא דבוק בעוף אפי' הלב עצמו מותר לפי שהלב שעיע הוא ולא בלע מן הדם שבחללו וגם אינו פולט הדם שבתוך בשרו מחמת שעיעותו. ודם האברים שלא פירש מן האברים שרי. והדם שבבשרו אע"פ שנפלט בגוף אינו אוסרו לפי שיש בעוף יותר מששים בדם שבחלל הלב. דתנן הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו אינו עובד אבל איסורא איכא. ואמר בפ' דם שחיטה ל"ש אלא לב עוף דלית בי' כזית דם. אבל לב בהמה דאית בי' כזית דם מיעבר נמי עבר אלמא מיעוט איכא בלב ומצי הלב לבטלן עכ"ל. הלכך לדברי ר"ת ורבינו יצחק ב"ר אשר ורבי' יצחק ב"ר שמואל זכרונם לברכה לב עוף שנתבשל בקדירה עם העוף אוסר את העוף וכן אם נתבשל עם הבשר אוסר את הבשר אם אין בו ששים. ולדברי רבינו שלמה ורבינו אליעזר ב"ר נתן הלב אינו אוסר כלל. אם הי' הלב דבוק בחתיכה של עוף הי' אוסר את החתיכה שאין בה כדי לבטל הדם שבחלל הלב כדמוכח מדברי ר' אליעזר ב"ר נתן דדוקא בעוף שלם מותר הוא אבל אם נצלה הלב עם שמנונית של איסור או נתבשל הלב עמו אסור מפני שהוא בולע דלגבי שמנונית ל"א שהוא שיע כדברי רבי' יצחק ב"ר אשר זצ"ל ורבי' יצחק ב"ר שמואל ואפשר שפיר שגם רבי' שלמה וראב"נ מודים לדבריהם בהא דלגבי שמנונית של איסור ל"א שהוא שיע. בפרק כיצד צולין אמר רבה האי מלייתא כמו שאנו ממלאים הטלאים והתרנגולים בין בשר לעצמות שריא ואפי' לא בישלו את הבשר שנותנין לתוכו מותר ואפי' במליחת צלי דאי נמלח לצורך קדירה פשיטא. א"ל אביי והא בלע דטלה והתרנגולת דם היוצא מן הבשר הכנוס לתוכו. א"ל כבולעו כך פולטו לחוץ ושואבו חום האור לחוץ איני והא (רבא) [רבין] סבא טפל לי' בעיסה בר גוזלא לרב מה שקורין פשטיד"א. א"ל אי מעלי טפלי ויש טעם [יפה] בלחם רב לי ואיכול וסייעתא לרבה. לעולם לא תסייע והכא בסמידא דמפרד עיסה של סולת אינה נדבקת כ"כ ונסדקת מאליה והדם יוצא ממנה.

והא רבא אקלע לבי ריש גלותא וטפלו לי' בר אווזא אמר אי לאו דחזיתי' דזיג כזוזא חיוורא. שהי' לבן מראה בשר שזב בלחם כמו פשוט צרוף לבן שאין בו אדמומית כלל. לא אכלית מיני' ואי ס"ד כבולעו כך פולטו מאי איריא זיג אפי' לא זיג נמי. בחיוורא. קמח נקי' כעין שלנו כשאינה סלותה דשריר וקשה ואין פולט דם. (הלכך) [הלכתא] דסמידא. דאמרן לעיל דמפריד. בין אסמיק. מוהל שבתוך הלחם בין לא אסמיק שרי שהדם ודאי יצא ואודם זה ודאי לאו מראה דם הוא. דחיוורתא דזיג אין דלא זיג לא דשאר קמחא אסמיק אסור לא אסמיק [שרי]. והלכתא מלייתא שריא אפי' פומא לעיל שהיא תלוי' בתנור דאע"ג דעכשיו אין נקב לצאת לדם שרי דכבולעו הבשר החיצון כך פולטו וחום האור שואבו. וכגון שהטלה והתרנגולת נמלחו ושהו כדי מליחה שאל"כ שמא הפנימי הי' אסור ולא נאמר כך"פ מפני שאין כח באור לשאוב ממנו דם שהחיצון מגין. אבל אין נראה לומר כך אלא הואיל וקיי"ל דלצלי לא בעי מליחה כלל. א"כ אפי' שניהן אינן נמלחין שרי שהאור שואב כל הדם לחוץ מפנימי ומן החיצון. ותדע דהא פסקו רבותינו שיעור מליח' כשיעור צליה וכשאנו מולחין אנו מניחין חתיכה על חבירתה ולא נאמר שתאסור העליונה את התחתונה מפני שהיא בולעת דם העליונה בעבור שהמלח מפליט לחוץ דמה וגם הדם שבלע מחבירתה. ה"נ האור שואב ומפליט דם הטלה והתרנגולת וגם הדם שבלעו מן הבשר שנותנין לתוכן הלכך המלייתא שרי אפי' שניהם אינם מלוחים. וכן אם עשה פשטידא מסולת נקיה ושם [בה] בשר שלא נמלח כלל מותר בין אסמיק בין לא אסמיק שהדם ודאי יצא ואם הוא קמח נקי' זיג אין לא זיג לא דשאר קמחא אסמיק אסור לא אסמיק שרי כן הלכה למעשה. אלא הואיל ונפיק משמי' דרבינו שלמה שנמלח במליח' צלי אין אנו רשאין להתיר בכל אלו עד שלכל הפחות יהא נמלח כמליחת צלי. אבל רבינו יצחק בר אשר זצ"ל ורבי' יצחק ב"ר שמואל זצ"ל אינו נראה להם מה שפי' רבי' שלמה זצ"ל טפל לי' בר גוזלא דהיינו פשטידא דהאי לא מקרי טפילה דלשון טיפול היינו טיחה כמו בנות עשירות טופלות אותם בסולת וטופלות במועד ועוד היכי שייך לומר בפשטידא כבולעו כך פולטו והא קא חזינן דאינו פולט אלא במקומו בתנור הוא יבש בלי לחלוחית שומן ושום דבר. ע"כ מפרשים שרגילין לטוח סביב הבשר בעיסה שבלילתה רכה ורגילים [לעשות סביב] בבני מעים ובקורקבנים של תרנגול' שמשימין אותן בשפוד וטחין סביב בעיסה קלושה אבל בפשטידא ל"א בי' כלל כך"פ ולא שרינן בי' עד שימלח בשר במליחת בישול וישהא במלח כל צרכו ל"ש סמידא ל"ש חיוורתא ל"ש שאר קמחא. והא דמחלקין בהו היינו דוקא בכה"ג כדפרישת. ולפי' רבינו שלמה

י"ל דאע"פ שאנו רואים מקום פשטידא בתנור שהוא יבש אעפ"כ י"ל שפלטה ונבלע בתנור ונשרף ואינו ניכר ולהכי מקומו יבש:

סימן תסה

א"ל אביי לרב ספרא כי סלקת להתם בעי מנייהו כבדא מה אתון בה. מה אתם נוהגים בו מותר לבשלו בקדירה או אסור מפני שפולט דם ואע"פ שכולו דם אפ"ה לאחר שפירש ויצא הרי הוא דם ואסור. כי סליק אשכחי' לר' זריקא ובעי' מיני'. א"ל ר' זריקא אנא שלקי לי' לר' אמי הכבד ואכלו כי אתא רב ספרא לגבי דאביי. וסיפר לו מה ששמע. אמר למיסר נפשי' שיהא הדם הנפלט ממנו חוזר לתוכו ואוסרו לא קא מבעי' לי. [דפשיטא לי דכיון דטרודה היא לפלוט ולהוציא כל שעה לא בלעה כי קמבעיא לי'] למיסר חבירתה. אם הדם היוצא ממנו אוסר בשר אחר המתבשל עמו. מאי שנא למיסר נפש' דלא קא מיבעי' לך דתנן הכבד אינה נאסרת למיסר חבירתה נמי לא תיבעי לך דתנן ר' יוחנן בן נורי אומר הכבד אוסרת ואינה נאסרת מפני שהיא פולטת ואינה בולעת. א"ל דילמא התם בכבד דאיסורא כגון טריפה ומשום שמנונית קאמר דאוסרת את המתבשלים עמה לפי שבולע מן הטריפ'. ואינה נאסרת אם של היתר היא ובישלה עם הטריפה לפי שטרודה לפלוט כל שעה ואינה בולעת כלום. אבל דמא דנפיק מינה דכשירה מיבעי לי אי אסר אחריני אי לא דאיכא למימר דמא דהתירא הוא שהרי עיקרה דם וכ"ז שלא פי' פשיטא לן דמותר וכי פריש מבעיא לי. כי הדר סליק אשכחי' לר' זריקא א"ל הא נמי לא תבעי' לך דאנא ור' ינאי ברי' דר' אמי אקלעינן לבי ר' יהודה ברי' דר' שמעון בן פזי וקריבו לן קניא בקופי'. דקנה עם כל המחובר לו הריאה והלב והכבד כולן נתבשלו יחד. ואכלינן. מתקיף לה רב אשי ואי תימא רב שמואל מזרקוניא ודילמא פי קנה חוץ לקדיר' הוה. וסמפוני הכבד שופכין דרך קנה הכבד לתוך קנה גדול של ריאה ויוצא הדם דרך חללו חוץ לקדירה. וא"נ מחלט הוח חליט מעיקרא ונתבשל דמו בתוכו כדי שלא יפלוט עוד כשיבשלוהו עם אחר ודמו המובלע בתוכו מותר ב"ז שלא יצא. דרב הונא חלטי ליה בחלא. שהחומץ צומתו ושוב אינו פולט עולמית והדר מבשלי לי' עם בשר אחר. ורב נחמן חלטי לי' ברותחין. סבר רבינא קמי' דרבא למימר חלייה אסור. אותו חומץ שנצמת בו אסור דקסבר דמוציא מקצת מן הדם. א"ל אי חלייי' אסור איהו נמי אסור כי היכי דפליט הדר בלע מאותו חומץ עצמו דכיון שנצמת ואינו טרוד לפלוט בו חוזר ובולע. ר"ת זצ"ל אומר דכולה שמעתא איירי שלא נמלח כבד ולא נצלה כלל אבל אם נמלח הכבד יכול לבשלו בקדירה כמו אחר צלייה דהא שיעור מליחה דלקדירה מפ' ה"ג כשיעור צלי א"כ הדם פולט ע"י מליחה כמו ע"י צלי. א"כ כשמלחו שיעור צלי פלט כבד דמו ומותר

לבשלו עם הבשר ומבעי' ליה לאביי אם מותר לבשלו עם הבשר בלא מליחה כלל ובלא צלייה דכיון דכבד כולו דם ומותר חידוש הוא ומות' לבשלו עם הבשר. א"ד מ"מ יש בו קצת דם ולאחר שפירש דם ממנו שמא אסור אבל בשאר בשר פשיטא שאסור בלא מליחה. וגם מפי' רבינו שלמה לא משמע שחולק די"ל [שחולק] שסובר שלאחר מליחה נמי אסור לפי שכולו דם ויש בו דם יותר מבשאר בשר ולא נפלט בטוב ע"י מליחה. מיהו למה נאמר שחולק הואיל ויכול להיות שאינו חולק. ור' זריקא דא"ל לרב ספרא דשלקי לי' לר' אמי ואכל אפשר לומר שבלא מליחה שלק וקני' בקופי' נמי אפשר לומר שלא נמלח הכבד. אבל השאר ודאי הא טעונין מליחה והם עשו כן להורות הלכה למעשה. (רבא) [רב] בר שבא אקלע לבי רב נחמן אייתו לקמי' כבדא שלוקה ולא אכל. אמרו לי' לרב נחמן בר בי רב דלגאו לא אכיל א"ל רב נחמן גאמו לשבא הגמיאוהו והלעיטוהו על כרחו לשבא על שם אביו קראו. כתנאי ר' אליעזר אומד הכבד אוסרת ואינה נאסרת מפני שהיא פולטת ואינה בולעת. ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר מתובלת בתבלין התבלין מרככין אותה ואוסרת ונאסרת. שלוקה הרבה מאוד. אוסרת ונאסרת לפי שלאחר שגמרה פליטתה חוזרת ובולעת. כתב מורי רבי' אב"י העזר"י זצ"ל דבשלוקה ומתובלת עבדינן לחומרא. [רבה בר רב הונא איקלע לבי רבה] (רבא) בר [רב] נחמן אייתו לקמי' תלת סאוי טחאי. שלש סאין פת נקי' פניה טוחין בשמן ודבש. אמר להו מי הוו ידעיתון דאתינא אמרו לי' מי עדיפת לן מינה [דכתיב] וקראת לשבת עונג ויום שבת היה אדהכי חזי להאי כבדא דהוה בי' סמפון מלא דמא אמר להו אמאי עבדיתו הכי. אע"פ שדם הנבלע בו היתר הוא מיהו דם הכנוס בסימפונות דם הוא. אלא היכי נעביד קרעי' שתי וערב וחתכי' לתחת. חתוכו למטה כשנתנוהו בתנור לצלות כדי שיזוב הדם ויצא. וה"מ דבעי קריעה בכבדא מפני שדם כנוס לתוכו אבל טחלא שומנא בעלמא הוא ואין בו דם ולא בעי קריעה ואפי' לקדירה שרי כי הא דשמואל עבדי לי' תבשילא דטחלי ביומא דעביד מלתא הקזה. הלכך הכי הלכה שהכבד בעי קריעה ש"ו וחיתוכ' לתחת על הגחלים כדי שיזוב הדם שבסימפונות ולא מבשלינן לי' אלא לאחר צלייה או לאחר מליחה לרבינו תם זצ"ל וצריך קריעה ש"ו בשעת צלייה או בשעת מליחה ולא עבדינן חליטה כלל. דהכי שדרו במתיבתא והאידנא לא בקיאינן בחליטת כבד וספק איסורא לחומרא. והיכי שצלאה או מלחה שרי לבשלה אפי' בהדי בשרא. וכתוב בהלכו' גדולות מאן דמטוי כבד' שלימה צריך לחותכה דניזול דמא דכנוס בסימפונות דכבדא. והיכא דלא קרע לי' קורעו לאחר בישולו ומותר הא לא אמרי' הכי אלא לגבי לב. הרי פירשנו המסקנא שהכבד צריך קריעה ש"ו. ותימה על מה שנהגו העולם שלא לקרוע

ש"ו אלא תוחבין בו קיסם ונוקבים בו נקבים דקים. וכתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק שאין לשנות ממשמעות הלכה. וכן הי' נוהג רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל לקורעו ש"ו. [כתב מורי רבי' אבי העזרי זצ"ל] הכבד שהוא דבוק בעוף אוסר את כל העוף אם כבד שלם ואין בו בעוף ששים בכבד ונעשה כל העוף חתיכ' איסור ואוסר את הכל אא"כ יש ששים של היתר כנגד כל העוף. ומשערים בבשר וברוטב ובעופות שכבר נהגו בר"ת דגם מין במינו בס'. ואם אין הכבד שלם אלא חתיכה של כבד דבוקה בעוף אם יש בו ששים של כבד בעוף מותר: אתמר כבדא עלוי בשרא שרי דמא מישרג שריג. בתנור היו צולין כל צלי שלהן וחודו של שפוד תלוי [למטה] וכשהכבד נתון תחלה ואח"כ הבשר נמצא הכבד עליון כשצולין אותו ודמא משרג שריג. אע"פ שירד מן הכבד על הבשר אין בכך כלום לפי שהדם ע"י צלי אין נוח ליבלע אלא מחליק ונופל. בחלא עלוי בשרא אסור חלב סרוכי מסריך נדבק ונבלע. רב דימי מנהרדעא מתני איפכא בחלא עלוי בשרא שרי חלב שחוטה דרבנן כבדא עלוי בשרא אסור דם דאורייתא דרש מרימר הלכתא בין כבדא בין כחלא תותי בישרא שרי עלוי בשרא דיעבד אין לכתחילה לא. ולדידן אסור לגמרי לכתחלה לפי ששפודין שלנו שוכבין הן ולא תלויין ופעמים שמרים זנב השפוד ונמצא התחתון עליון ופעמים שמשפילו ונמצא חבירו עליון. לפיכך בין שהכבד לצד הראש בין שהוא לצד הזנב אסור לכתחלה כך פי' רבי' שלמה זצ"ל. פי' רבי' יצחק ב"ר שמואל זצ"ל הא דאמר דם משרק שריק היינו דוקא דם הנפלט ונוטף עם הציר ע"י צלייי' וה"ה ע"י מליחה. אבל אם היו שופכין דם רותח על הצלי בשעת צלייי' אין להתיר א"נ אפי' דם צונן הי' אסור משום דתתאה גבר ואסר בהכי כדי נטילה או כדי קליפה. א"נ אפי' היו נותנין הצלי רותח על הדם הצונן שאינו מכונס בכלי שאינו מנוקב אלא בכלי שהוא מנוקב שהוא שריק ונופל כל שעה לחוץ הי' אסור כדי קליפה אע"ג דתתאה גבר אדמיקר ליה בלע:

סימן תסו

אמר רב נחמן אמר שמואל סכין ששחט בה אסור לחתוך בה רותח. צונן אמרי לה בעי' הדחה וא"ל לא בעיא הדחה וליתא דשמואל דאילו שמואל פי' רבינו שלמה דסבר בית השחיטה צונן דאמ' בפ"ק סכין טריפה. פי' ששחט בה טריפה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בחמין צריך להגעילה לסכין מפני שבלעה שמנונית דטריפה ח"א בצונן דקסבר בית השחיטה צונן [ולא] בלע הסכין שלא נתחמם והלכתא אפי' בצונן ואי איכא בליתא דפרסא למכפרי' לסכין ל"צ להדיחה אפי' בצונן. אלמא הכי קיי"ל אפי' גבי סבין טריפה ביה"ש צונן ול"צ אפי' הדחה בצונן כ"א קינוח בחתיכת בגד שהיא יפה לקינוח. הלכך

הכי קיי"ל שהשוחט בסכין מדיחה בצונן או מקנחה בחתיכת בגד קשה וחותך בה ל"ש רותח ל"ש צונן:

סימן תסז

אתמר דגים שעלו בקערה. כשהיו רותחים נתנום לתוך הקערה שאכלו בה בשר. רב אמר אסור לאכלן בכותח לפי שבלעו מטעם בשר הנבלע בקערה. ושמואל אמר מותר לאוכלן בכותח. נ"ט בר נ"ט הוא. אם היו מבושלין עם הבשר ממש היו אסורין לאוכלן עם הכותח לפי שהבשר נותן בהם טעם ראשון הוי כבשר גמור. אבל קערה זו היא עצמה אינה בשר אלא שקיבלה טעם מן הבשר ושוב נתנה טעם בדגים הרי יש כאן נ"ט בר נ"ט. ועדיין שניהם היתר וכשיתנו הדגים טעם בכותח זהו טעם שלישי. הלכך שרי דכולי האי לא חשיב טעם לאיסורא. אמר חזקיה משמי' דאביי הלכתא דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח. פסק רבינו שלמה בתשובה אחת. דוקא עלו. אבל נתבשלו אסור דבלע טובא והוי בחד טעמא. ובא מעשה לפניו בביצים שנתבשלו בקדירה שבישלו בה חלב ואסר לעשות מהם טפילה של בשר ואתי שפיר לדבריו ההיא דפ' כל (הבשר) [שעה] אין טשין את התנור באליה ואם טש כל הפת כולה אסורה עד שיסיק את התנור. והא התם התנור קיבל טעם מן האלי' ושוב נתן טעם בפת. וכשיתן הפת טעם בחלב הוי טעם שלישי ואעפ"כ אסור. אלא משום דהוי כדגים שנתבשלו דשומן טיחת התנור בולע יותר מדאי. ואתי נמי שפיר הא דפסקי' דצנון שחתכו בסכין אסור לאכלו בכותח דאגב חורפי' בלע. ומסתמא בישול לא גרע מחורפי' דצנון. ורבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל אומר דה"ה נתבשלו. ומביא ראי' מפ' דם חטאת דאמרי' גבי שלמים בכל יום ויום נעשה גיעול לחבירו. שכשהיו מקריבין שלמים כל ימות הרגל מותרין לבשל בקדירה אחת והתם איכא נ"ט בר נ"ט. שהשלמים נותנים טעם בקדירה והקדרה בשלמים של מחר ועדיין הכל היתר ולא יעשה עדיין [נותר] עד שיחשך. והלכך מותר אע"ג דנתבשלו ולא קא ממעט באכילת שלמים. ואפי' נאמר דשאני התם שהוא טעם שלישי שיש מים בקדירה שמבשלים בה השלמים. מטעם זה נמי מותרים הביצים שנתבשלו בקדרה החולבת לעשות מהם טפילה של בשר שבתוך המים שנתבשלו. מיהו אם בישל בקדרה בלא מים אין להתיר מטעם זה. וההיא דפ' דם חטאת אומר ר"ת זצ"ל דשאני התם דקינוח לא מהני דאינו מתקנח יפה והוי השומן בעין. וההיא דצנון איכא למימר בלשון שני שפי' רבינו שלמה לפי שהסכין פעמי' שהשומן עליו ואינו ניכר. וכשחותך הוי צנון בולע מן הממש ואין מיכן ראיה לפירושו. וכן נראה לרבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל הלכה למעשה דאין חילוק בין עלו לנתבשלו. אלא נתבשלו נמי שרו. וכן קיבל מרבינו תם שהודה בו הלכה

למעשה: אמר חזקי' משמי' דאביי הלכתא דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח. צנון שחתכו בסכין [שחתך בה בשר] אסור לאכלו בכותח. ודוקא צנון דאגב חורפי' בלע. אבל קישות גריר לי' לבי פסקי' ואכיל ליה. פי' רבינו שלמה גבי דגים נ"ט בר נ"ט הוא דסתם קערה מקנחין אותה משומן הקרוש עלי' משום מיאוס אבל סכין פעמים שהשמנונית קרוש עליו ואינו ניכר וכשחותך הצנון הוי נותן טעם הבא מן הממש ועוד דמשום חורפי' בלע טפי מדגים הרותחין. מדכתב ועוד היינו משמע שאפי' אין קרוש עליו כלום אפ"ה אסור משום חורפי'. ונראה דהאי טעמא עיקר דתלמוד' קאמר לה כדקאמר ודוקא צנון דאגב חורפי' בלע. אבל טעם שהשומן קרוש עליו לא הוזכר בתלמוד. והשתא קשיא אמאי אסור והא נ"ט בר נ"ט הוא דהא הסכין קיבל טעם מן הבשר וצנון קיבל טעם מן הסכין הרי שני נותני טעם ועדיין שניהם מותרין. וכשיתן צנון טעם בכותח זהו טעם שלישי. ואמאי אסור מ"ש מדגים שעלו בקערה שמותר. ולעיל נמי דקאמר קערה שמלח בה בשר אסור לאכול בה רותח צנון שחתכו בסכין מותר לאכלו בכותח ואמרי' מ"ט ואמר אביי האי התירא בלע והאי איסורא בלע. ואמר לי' רבא וכי התירא בלע מאי הוה סוף סוף התירא דאתי לידי איסורא הוא אלא אמר רבא האי התירא בלע אפשר למטעמי' והאי לא אפשר למטעמי'. ואמאי לא קאמר דהיינו טעמא דמותר לאכול בכותח משום דהוי נ"ט בר נ"ט. אע"כ משום דחורפי' דצנון מחליא ליה שמנונית וה"ל כמקבל טעם מן הממש כדתנן פרק אין מעמידין ואלו דברים של עכו"ם אסורין ואין איסורן איסורי הנאה וכו' וקורט של חלתית. ואמרי' בגמרא מ"ט משום דמפסקי לי' בסכינא ואע"ג דאמר מר נותן טעם לפגם מותר אגב חורפא דחלתית' מחליא לי' שמנונית וה"ל טעם לשבח ואסיר. הלכך יש לי ללמוד מכאן שאם חתך צנון בסכין של עכו"ם שהוא אסור. דאע"ג דנותן טעם לפגם מותר וסתם כלי עכו"ם לאו בני יומן הן אפ"ה חורפא דצנון מחליא לי' לשמנונית והוה לי' נותן טעם לשבח ואסיר ואע"ג דתנן ואלו דברי' של עכו"ם אסורין ואין איסורן איסור הנאה ולא קתני וצנון שחתכן בסכין של עכו"ם ותנא ושייר ליכא למימ' דמאי שייר דהאי שייר. ותו דקתני מניינא הוי משמ' דשרי. אפ"ה אסור והאי דלא תני' לי' משום דקתני קורט של חלתית וה"ה צנון דדמי לי' דחד טעמא נינהו. ותדע דקאמ' בגמ' מניינא למעוטי מאי ולא קאמ' למעוטי צנון שחתכו בסכין של עכו"ם דשרי. מדלא קאמ' הכי ש"מ דאסיר וכולי' אסיר ולא מהני לי' אי גריר לי' בי פסקיה כדאמ' ודוקא צנון דאגב חורפי' בלע. אבל קישות גריר לי' לבי פיסקי' ואכיל לי'. כך נראה בעיני אני המחבר יצחק ב"ר משה נב"ה. מתוך כך נראה בעיני שיש לחוש לפי' רבינו שלמה ולהוראתו ולאסור דגים שנתבשלו בקדירה של בשר לאוכלן בכותח דהאי

טעמא עיקר דאגב חורפא דסכינא בלע. ולא גרע בישול מחורפא דסכינא ודלא כההוא טעמ' שפי' שיש פעמי' שמנוני' על הסכין ואינו ניכר. מיהו מההי' דפ' דם חטאת בכל יום נעש' גיעול לחבירו משמע להתירא:

סימן תסח

בעא מיני' רב דימי בר יוסף מרב נחמן מהו לאנוחי כדא דמלחא גבי כדא דכמכא. פי' כותח מי חיישי' שמא יפול מן הכותח במלח והוא לא ידע וימלחו הימנה קדירת בשר א"ל אסור. דחלא מאי דרך לתת חומץ לתוך התבשיל מי חיישי' שמא יפול מן הכותח בחומץ ויחזור ויתן ממנו בתבשיל. א"ל שפיר דמי ומאי שנא לכי תיכול עלה כורא דמלחא. כשתמדוד לי כור של מלח בשכר אז אומר לך טעם בדבר. וטעמא מאי האי איתי' לאיסור' בעיני' הכותח נראה וניכר הוא כשהוא נופל במלח מפני שהוא עב. והאי ליתא לאיסור' בעיני' כותח הנופל בחומץ ליתא לאיסורא בעיני' וטעמא נמי לא יהיב כותח בחומץ. כתב מורי רבינו יהודה בשם רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל מיכן נראה להחמיר שלא להניח שני תבשילין של בשר וחלב זה סמוך לזה בתיבה אחת שמא יתערבו יחד ולאו אדעתי' כדאמ' הכא גבי כדא דמלחא וכדא דכמכא ואפי' תמצא לומר שאצל לחם או בשר מותר לפי שהי' ניכר בשני תבשילין מיהא סברא להחמיר. ואע"פ שיש לחלק דשאני הכא דכדא דמלחא וכדא דכמכא וחלא עושין לטעם ולמשמרת לימים רבים וזמנין דנפל מהא להא ולא יהי' אדעתי' אבל בדבר שאינו עשוי להצניע אלא לפי שעה אין לחוש מ"מ נראה סברא להחמיר אם לא יכסנו היטב עכ"ל. מיהו היכא שהניח בדעבד לא מחזקינן איסורא ושרי:

סימן תסט

ההוא בר גוזלא דנפל לכדא דכמכא שרייה ר' חנינא בר פפא מפשרניא. אמר רבא מאן חכים למעבד הכי אי לאו ר' חנינא בר פפא מפשרניא דגברא רבה הוא קסבר כי אמר שמואל מליח הרי הוא כרותח ה"מ היכא דאינו נאכל מחמת מולחו אבל האי כותחא נאכל מחמת מולחו הוא וה"מ חי אבל צלי בעי קליפה. ואי אית בי' פילי בקעים והוא צלי לא סגי לי' בקליפה לפי שבולע דרך הבקעים וכולו אסור אבל חי אין פילי אוסרת בו. ואי אתבלי בתבלי'. תבלין שנתבשלו עמו מרככין אותו ונוח לבלוע וכשנפל לכותח הי' צמא לבלוע ובלע ואסור. פי' רבינו שלמה דאינו נאכל מחמת מולחו כעין מליחת בשר להצניע ולפירושו אם נמלחו שחוטה ונבילה יחד לא אסי' אא"כ נמלחו כעין שמולחין לקדירה שרי. וקשה דהא מעשים בכ"י שרגילין לאסור כשנמלחו חתיכה של היתר ושל איסור יחד כעין שמולחין לקדירה וכה"ג כ' דשיעור מימלח בשר' כל שאינו נאכל

מחמת מולחו ומשהי לי' כמו טוויה. ר"ל שכמו שהדם נפלט ע"י צליה כך נפלט ע"י מליחה לצורך בישול. כשישהה במלח שיעור צלי' וזה קורא שאינו נאכל מחמת מולחו. ותו דלפירושו צריכין אנו לומר כל מליחות שבתלמוד עם האיסור. היינו שנמלחו כעין שאנו עושין להצניע כגון ההיא דגיד הנשה הנהו אטמהתא דאמלח בי ריש גלותא בגידא דנשיא ומייתי עלה מליח ה"ה כרותח וכן לקמן רב מרי אמלח' לי' חתיכה דנבילה בהדי שחוטה. וגם אין מולחין בשר אלא ע"ג כלי מנוקב וכאלה רבות לא יתכן לפרש הכל שנמלחו כעין שעושין להצניען. ע"כ מפרש ר"ת דאינו נאכל מחמת מלחו היינו כעין שמולחין לקדירה כמו שמשמע בה"ג כדפרי'. ומביא ראיה מהקומץ רבה דאמר זעירא א"ר חנינא דם שבישלו אינו עובר עליו ורב יהודה אמר זעירי דם שמלחו אינו עובד עליו דמדקא' תלמודא הני תרי מילי בהדי הדדי היינו משום דחד טעמא אית להו דדם שמלחו הוה מחמת בישול דמלוח ה"ה ברותח ומליחה דהתם מיירי באינו נאכל מחמת מולחו כדתניא התם בההיא שמעתא במלח יכול תביננו ת"ל במלח ואמרי' מאי תביננו אמר רב אשי ה"ק יכול יתן בו טעם כבינה ומפ' ר"ת שימלחם מעט לאברים כדי שיהיו האברים נאכלין מחמת מולחן כמו שהבינה מיישבת את האדם לדרכי חיים ת"ל תמלח שימלחם יפה יפה והיינו דאין נאכלין מחמת מולחן. ואמר אביי התם וכן לקדירה. כלו' כשמולח בשר לקדירה ימלחנה יפה שלא תאכל מחמת מלח. הא למדת דמליחות שאנו מולחין לקדירה הוי שאינו נאכל מחמת מולחו. הלכך אם נמלחה חתיכה של איסור בעין שאנו מולחין לקדירה. נאסרה דחתיכה של היתר. ועוד האריך מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק זצ"ל בזו השמועה ולבסוף כתב דפי' ר"ת הוא אמת ועיקר וכ"כ מורי רבינו אב"י העזר"י זצ"ל כדברי ר"ת וכן מעשים בכל יום. כתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק מהכא שמעי' אע"פ שהכותח נמלח מימים רבים אפ"ה הוי חשוב מליחתו כרותח אי לאו דנאכל מחמת מולחו. ע"כ יש להחמיר בבשר שיש זמן מרובה קצת שנמלח וכן גבינה מלוחה שיש לחשוב הציר והמליח שעליהם כרותח לענין דבר שיפלו עליהם או יפלו בו אע"פ שהבשר מותר לצלי בלא הדחה ולקדירה בהדחה אחר ששהתה כדי מליחת צלי מ"מ המלח והציר שעליו הוא אסור עד שיודח יפה יפה. ואותו מלח וציר שעליו חשוב כרותח. ודוקא שהבשר והגבינה הם לחים ויש עליהם לחלוחית במלח או בציר שעליהם אבל גבינה יבישה וכן בשר יבש אחר שהוא יבש בימות החורף נראה לר' דלא שייך בו מליח ה"ה כרותח כשנוגע בדבר יבש שנרא' לעינים שאין בו לחלוחית כלל אבל אם חוזר ומלחלחו ע"י מים יש לחוש וגבינים שנמלחו אחר עשייתם חושבן

ר' דאין נאכלין מחמת מולחן אבל לאחר שנרחצו תו לא חשיבי לחוש אין נאכלין מחמ' מולחן עכ"ל:

סימן תע

אמר רב נחמן אמר שמואל כבד שחתך עלי' בשר כשהוא עולה מן הצלי אסור לאכלה מפני שהדם היוצא ממנו נבלע בה. וה"מ דאסמיק שהי' הבשר אדום אבל לא אסמיק לא וה"מ דאברי' שניקב הדם את הכבד ועבר מצידו לצידו עד שנראה משני צדדין אבל לא אברי לא. וה"מ דסמיכתא שהי' אותו מוהל היוצא מן הבשר עב. אבל קלישתא שהי' צלול לאו דם הוא בפר"ח גריס וה"מ קלישתא אבל סמיכתא לא וכ"כ גם במקצת ספרים שלנו. ופי' הר"ד אלחנן זצ"ל וה"מ שחתיכה של בשר שחתכה על הכבד קלישתא דכיון שהיא דקה ואפ"ה אסמיק דם הוא. אבל סמיכתא לא דמתוך שהחתיכה עבה ויש בה רוב מוהל ונאסף ומתקבץ יחד ומדאסמיק אע"פ שאינו דם. שמואל שדי לי' לכלבא להוא כבד רב הונא יהיב לי' לשמעי' מה נפשך אי שריא לכ"ע שריא ואי אסירא לכ"ע אסירא לעולם שריא ושאני ר"ה דאנינא דעתי'. רבא אכיל לי' וקרי' לי' חמר בשר יין הבשר. וכתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק דרבה הוה אכיל לי' אחר שנגמרה צלייתו שעלתה תמרתו כבר וכן מוכחת הסוגיא כדפי' בסמוך:

סימן תעא

אמר רב נחמן אמר שמואל אין מניחין כלי תחת הבשר בי דוגי דלעיל עד שיכלה כל מראה אדמימות שבו שיהא כל דמו כבד נפלט ממנו מנא ידעינן מר זוטרא משמי' דר"פ אמר משתעלה תמרתו. שהבשר מעלה עשן ל"א שיהיו הגחלים מעלין עשן שכ"ז שהדם שותת ויורד עליהן אינם אלא כבין והולכים [אבל] כשהשומן נוטף עליהן הן מעלין עשן. מתקיף לה ב אשי דילמא תאה מטוי. צד התחתון של צד גחלים נצלה והעליון לא נצלה. אלא אמר רב אשי לית לי' תקנתא אלא מישדא בי' תרתי גיללי מלחא בין על הבשר בין בתוך הכלי והדם נגרר אצל המלח ובתר הכי שפי לי' כלומ' יערה השומן העליון בנחת מכלי אל כלי כדי שלא יתערב בו הדם. ופי' רבינו שלמה בשם ה"ג דדוקא נקט תרי גיללי כלו' מעט מלח אבל מלח הרבה פוסק בה הדם ועושהו כמים ומתערב עם השומן. וכתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק זצ"ל בשם רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דאין אנו בקיאין בהני תרי גיללי ולא ידעינן לשיעוריהן ולכך לדידן אסור ליתן. כלי תחתון לקבל השומן אלא היכי דנמלח בשר והעופות כדי מליחת קדירה דהיינו אין נאכלין מחמת מולחן ושהן כדי שהיית צלי וכן מנהג בכל ישראל. אמר לי' רב אחא ברי' דרב (יוסף) [איקא] לרב אשי מי אמר שמואל הכי דמשעלתה תמרתו דאח"כ מותר המוהל היוצא

ממנו. והא אמר שמואל כבד שחתך עלי' בשר אסור לאוכלה והאי [בשר] כבד נצלה שאני התם דאגב דוחקא דסכינא פליט. לעולם משתעל' תמרתו אין הדם יוצא ממנו ע"י האור ושמנונית הוא ומותר אבל כשחותכו וכובש עליו את הסכין הוא דוחקו ואם נשאר בו הוא יוצא. מיכן שמעי' דשמואל אירי שכבד נצלה כל צרכו ואפ"ה אסר דם היוצא אפי' אחר שנצלה כ"צ מודו רב הונא ורבא דאסיר והיכא שעלתה תמרתו אין זה סימן שנצלה כבר כ"צ להתיר דם היוצא ממנו דקיי"ל כרב אשי דאיכא למיחש דלמא תתאה מטוי עלאה לא מטוי אלא היכא שיודע בבירור שכבר נצלה כ"צ אע"פ שחתכוהו בסכין יוצא ממנו מוהל אדום כדם מותר כרב הונא ורבא והשתא דפרי' דקודם שנצלה דקיי"ל דאסור א"כ כשצולין בשר ופעמי' חותכין אותו בסכין למהר צלייתו לאכול ממנו ועדיין לא נגמרה צלייתו אמאי לא מתסר הסכין מפני שהוא בולע. וי"ל דבשעה שהוא [חותך] עדיין לא פירש לגמרי ודם האברים שלא פירש מותר. ומורי רבינו יהודה ב"ר יצחק כתב שאם היתה היד סולדת בו אפ"ה לא אסרינן הסכין אפי' היכא שנמצא שאינו צלוי עדיין. ושפוד שאנו צולין בו בשר תימה דאיך הוא מותר והא הבשר פולט דם. והשפוד בולע ולאחר שנפרש הדם מן הבשר בולע השפוד. ואינו דומה לסכין שהוא כובש את הבשר ודוחקו ובולע מגוף הבשר קודם שפירש. אבל הכא אחר שפירש מעצמו ע"י האור בולע השפוד. וי"ל כבולעו כך פולטו. ושפוד של עכו"ם אין להתיר מטעם זה שהוא משמנונית של איסור:

סימן תעב

אמר רב נחמן אמר שמואל דגים ועופות שמלחן זה עם זה אסורין. ל"ד עופות. דכש"כ בשר אחר שהוא קשה מבשר עופות. ואסורין הדגים לבדן מפני שהדם יוצא מן הבשר ונבלע בדגים. ה"ד אי בכלי מנוקב אפי' עופות ודגים נמי שרי ואי בכלי שאינו מנוקב אפי' עופות ועופות נמי אסירי. לעולם בכלי מנוקב ודגים רפי קרמייהו עופות קמיטי בעידנא דפלטי עופות בלעי דגים מנייהו. פי' רבינו שלמה לעולם בכלי מנוקב. וה"ט דדגים אסורין. לפי שדגים רפי קרמייהו. שקרום שלהן רך. וקדמי ופלטי. ממהרין לפלוט ציר שלהן. ועופות קמיטי. צמותין כלו' אין ממהרין לפלוט וכבר נחו הדגים מלפלוט ועדיין עופות פלטי. הלכך בלעי דגים אבל בשר ובשר כמו שזה שוהה מלפלוט זה שוהה נמי מלפלוט ושניהם פולטין יחד וכ"ז שתחתון טרוד בפליטה אינו בולע עכ"ל. והקשה רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל א"כ היאך יש להתיר כשמולחין חתיכות הרבה ונותנין המלוחה ראשונה ראשונה לגיגית מנוקבת או ע"ג עצים שיהא חלל בין הכשר לשולי הגיגית. והלא הדם הנפלט מן החתיכות העליונות נופל בחתיכות תחתונות ונשאר הדם

בגומות שבחתיכו' תחתונות ואין יכול להיות דמשרק שריק. ואפי' תאמר דלא אמרינן מליח ה"ה כרותח אלא בשעת פליטה אבל לאחר פליטה לא חשיב ברותח. מ"מ יש לאסור לפי שעדיין לא נגמרה פליט' העליונות שנמלחו באחרונה ופולטות דם רותח על חתיכות התחתונות ונבלע בהם כיון דלא מצי שריק והתחתונות גמרו פליטתן וכיון שאינן טרודות לפלוט בולעות. ועוד אפי' בלא שעת פליטה משמע מההוא בר גוזלא דנפל לכדא דכמכא דחשיב מליח ה"ה כרותח ואפי' אין גומות בתחתונות יש לאסור התחתונות. כיון שנמלחו תחלה ומתוך כך כלתה פליטתן בעוד שהעליונות נמלחו לבסוף פולטות עדיין והתחתונות אין טרודות לפלוט ובולעות. כיון שאין רבינו שלמה זצ"ל מתיר בשר ובשר טפי מדגים ועופות כ"א מטעם שבשר ובשר כלה פליטתן יחד ואין רוצה להתירו מטעם דדם משרק שריק משמע שסובר שאינו שריק ע"י מליחה כמו ע"י צלי. וגם לקמן בשמעתא פי' גבי רב ששת מלח לה גרמא גרמא כו' אלא ל"ש ומותר וטעמא שכ"ז שטרודין לפלוט אין בולעין וכשנח זה נח זה. ודבר תימה הוא כדפריש'. ואין לומר דלקמן גבי אלא לא שנא ה"נ אינו רוצה להתיר אלא בשמלה תחלה כל חתיכה וחתיכה בפ"ע ואח"כ נתנו זו ע"ג זו בכלי מנוקב ונתן המלוחה באחרונה למטה והראשונה למעלה. כי איך יוכל להבחין ע"י קדימת המליחה איזו חתיכה תגמור פליטה תחלה והלא פעמי' שהמלוחה לבסוף דקה היא וגמרה פליטתה קודם שתגמור אותה שנמלחה קודם לפי שהיא עבה יותר ממנה. ועוד דלישנא דאלא ל"ש משמע שמותר בלא שום שינוי. ע"כ נראה לרבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל כמו שקיבל מר"ת זצ"ל שהבשר ובשר אע"פ שהעליון פולט תחתון אינו נאסר משום דדם משרק שריק במליחה כמו בצלייה וכמו שבצלי מותר לכתחלה בשרא עלוי בשרא אפי' מאן דלית ליה בכיצד צולין כבכ"פ גבי מלייאתא מליח. משום דדם משרק שריק ה"ה נמי במליח בשרא ע"ג בשרא דשרי בכה"ג אע"פ שנח פליטת התחתון תחלה. ובדגים דוקא אסור משום דרפי קרמייהו כיון דרפו ורכיכי לא שריק דם מנייהו. אבל אם יש בו גומות ששם נאסף הדם. התם היה לנו לאסור מטעם דליכא למימר דם משרק שריק שהוא נאסף בגומא. ואומר רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל כי שאל לרשב"ם על זה והשיב דמותר וגם בשם רבינו שלמה זצ"ל אמרו לו שהיה נוהג היתר כי אמר כיון דדם האברים דרבנן אין להטריח בדבר יותר מדאי דכיון שנעשה הדבר כתיקון חכמים שנמלח בכלי מנוקב מותר. דא"א שלא ישאר ציר מועט בין חתיכה לחתיכה. וכמו שבציר מועט לכל הפחות מותר מדאמר אלא לא שנא ה"נ מרובה דמ"ש האי מדאי. והטעם אע"פ שהתחתונות בולעות מן העליונות חוזרות ופולטות מה שבולעות. וא"ת האיך יכול להיות שפולטות מה שבולעות מן העליונות כיון שכבר גמרו

פליטת עצמן קודם לעליונות. וי"ל שיש להתיר כ"ז שפולטות ציר שהיא מושבת הרבה אחר פליטת דמו הם פולטות עם הציד כל דם שדם בולעות מן העליונות. ומה שנמצא בגומא זהו ציר ולא דם. אבל בדגים אין לומר כן לפי שפליטת דם העופות מושכת אחר פליטת ציר הדגים. והרב רבינו יוסף מאורליינו"ש זצ"ל היה אומר לפי שגמרה פליטת דגים קודם התחלת פליטת העופות אינן פולטות עוד מה שבלעו מן העופות כי נסתם דרך פליטתן קודם התחלת בליעתן מן (העליון אין) העופות לכן [אינן] פולטות עוד מה שבולעות מן העופות אבל בשר ובשר כיון שלא נגמרה פליטת התחתונות קודם התחלת בליעתן מן העליון אין דרך פליטתן נסתמת לעולם שכיון שקודם גמר פליטתן מלחו ונתנו עליו הואיל ופתוח לפלוט לא יסתם עד גמר פליטת החתיכה שעליו ואם אח"כ מלחו חתיכה שלישית ונתנו עליה קודם גמר פליטתה לא תגמור התחתונה שבכולם את פליטתה עד שתגמור גם השלישית וכל מה שיתנו עליה תבלע ותפלוט כ"ז שלא נחתה רגע אחת שכ"ז שפתוחה לפלוט ולא נחתה רגע אחת לפלוט או דם עצמה או דם הנבלע בה משאר חתיכות לא יסתם לעולם מלפלוט מה שבלע. וא"ת מ"מ נאסר מחמת דם הבלוע במלח שבין חתיכה לחתיכה שמתמסמס בציר הנשאר בגומא אחר פליטת כל הדם והציר ונבלע בחתיכה משום דהוה רותח ואינו חוזר ונפלט עוד לפי שכבר כלתה כל הפליטה של חתיכות לגמרי דבשלמא בכל חתיכה מלוחה דעלמא אין דם שהמלח עליה אוסרה לפי שכבר כלתה לפי שמועט הוא ובלוע במלח ואין יכול עוד לזוז כלל אבל כאן שנתמסמס המלח של חתיכות האלו בציר שבגומא ונעשה צלול ה"ל לאסור את החתיכה לפי שהציר שמעורב בו מבליעו עמו וכיון שחשוב כרותח ה"ל לאסור כדי קליפה וי"ל שהמלח שעל הבשר מעכב את הדם הזה מליכנס בבשר כמו שהוא מעכב הדם הבלוע בו כעצמו מליכנס בבשר. אמר רב נחמן אמר שמואל דגים ועופות שמלחן זה עם זה אסורין פרש"י אסורין הדגים לבדן. והקשה הרב רבינו שמואל בן הרב רבינו מאיר זצ"ל א"כ הל"ל דגים שמלחן עם העופות אסורין. ומתוך כך פי' שגם העופות אסורין לפי שהדגים נאסרו נעשו נבילה וחוזרין ואוסרין את העופות בצירן האסור שנאסר מחמת דם והוא אוסר את העופות. ואומר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דלא הוה מצי למימר הכי דא"כ הוה משמע שאפי' העוף תפל והרג מלוח עמו אסור כמו דג טהור שמלחו עם דג טמא דבסמוך דאיירי בטהור מליח וטמא תפל ובענין זה ודאי לא היו הדגים אסורין. ותו למה נאסור עופות למה לא נאמר דם משרק שריק שיש לנו לומר כן במליחה כמו בצלי' כדפרישׁ' לעיל. אמר רב נחמן אמר שמואל דגים ועופות שמלחו זה עם זה אסורין ה"ד אי בכלי שאינו מנוקב אפי' עופות ועופות נמי אסירי פי' רבינו שלמה כדאמר לקמן

אין מולחין את הבשר אלא ע"ג [כלי] מנוקב לפי שהדם היוצא נשאר בכלי וחוזר ונבלע בבשר. אומר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דלכאורה משמע כי מאחר שפירש רבינו שלמה שבשעה שפולט הבשר דמו אינו בולע דם אחר לפי שטרוד לפלוט א"כ לא יאסר בשר הנמלח בכלי שא"מ עד אחר שישהא בדם שבכלי כדי פליטת כל דמו שאז חוזר ובולע ושוב אין לו תקנה לפי שאינו פולט עוד וגם לפי מאי דפריש' לעיל שגם בשעת פליטה בולע דם אחר אבל אינו נאסר על ידו אפי' היכא דלא מצי שריק לפי שכבולעו כ"פ כ"ז שפליטתו מושבת. גם לפי' זה הי' נרא' להתי' אע"פ שמשתח' אח' מליחתו בכלי שא"מ כ"ז שפליטתו [מושבת] רק יסירוה משם ויניחוהו ע"ג כלי מנוקב כדי צלייה שאז יחזור ויפלוט מה שבלע. ומיהו אין מנהג להתיר בענין זה כיון שאינו נמלח בכלי מנוקב. וגם מעשה בא לפני ר"ת זצ"ל. ואסר תרנגולת שהיתה מלוחה בכשא"מ אע"פ שלא שהה בה כדי [צלייה] גם לא הי' בא עדיין רק מעט ציר. ועוד יש ליתן טעם לאסור דאיכא למימר כיון שמשתהה מעט בדם המכונס בכלי בולע כ"כ בליעה יתירה שלא תועיל לו שום פליטה או שמא גזירה אטו אותו ששהה הרבה בתוך הדם שבכלי. מיהו אותה תרנגולת שאסר ר"ת הי' יכול להתיר מה שהי' חוץ לציר רק יסירו כדי קליפה או כדי נטילה למעלה וגם הוא בעצמו הי' רגיל להתיר בקליפה או בנטילה בחתיכה שתחתי' הי' בציר. וכן הי' נוהג רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל להחמיר כהוראת ר"ת זצ"ל ואוסר אע"פ שלא הי' בכשא"מ כדי שיעור צלי' וגם אע"פ שלא הי' רק מעט ציר. אומ' רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל שאם נפלה חתיכה עד שלא נמלחה בגיגי' שיש שם הרבה מים שרחצו בהם בשר שאינו מליח ושוב מלחו ע"ג אותה גיגית ב' ד' חתיכות ודלפה פליטת הציר לאותם מים דמותר גמור הוא דכיון שאותו ציר מעורב בהרבה מים לא הוי רותח ולא חשיב כציר באפי' נפשיה ליחשב ברותח וליחשב אינו נאכל מחמת מולחו אף על פי שקלטו המים הללו הרבה ציר. אומר רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דהא דקיי"ל דדם עצמו מפעפע בחתיכה עצמה דרך עוביה היינו מלמעלה למטה אבל למעלה אינו עולה לאסור החתיכות העליונות כשהציר שבשולי הכלי שאינו מנוקב רבה עד ממעל לעצים שהבשר מונח עליהם כי הדם אין דרכו [לעלות] למעלה אפי' בחתיכה התחתונה יותר מן הציר. אע"פ שדבר המפעפע כגון חלב עולה למעלה ואוסר ומפעפע בכל חתיכה שעל גביו ששניהם רותחין מ"מ דם אינו מפעפע וגם בחלב עצמו אין להוכיח שיהא מפעפע למעל' כמו למטה מההוא הגדי שצלאו בחלבו אסור לאכול אפי' מראש אזנו. לפי שי"ל שהאוזן היה למטה מן החלב בשפוד לפי שנותנין הראש למטה כדי שיזוב הדם הטיב. והכי נמי תנן בכיצד צולין גבי פסח מביא שפוד של רמון ותוחבו מפיו עד נקובתו וגם

היו רגילין להניח שפודין זקופין בתנור ולא כמו שאנו מניחין אותן שוכבין. ומסוגיא דכיצד צולין דעלא' גבר ותתאה גבר משמע שמפעפע ואוסר התחתון כל העליון בחם לתוך חם. וכן נוהגין העולם שלא לאסור החתיכה מחמת דם זה אפי' היה הבשר שמן שהיה סברא אז יותר לומר ששומן מפעפע. הדם שבתוכו אינו מפעפע כך כתב מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל הנקרא שירליאון:

סימן תעג

רב מרי בר רחל אמליחא לי' חתיכה דנבילה בהדי שחוטה ובכלי מנוקב כמשפט המולחים בשר אתא לקמי' דרבא וקמבעי' לי' כי היכי דגבי דם ל"ח דלמא פליט עליון ובלע תחתון דאמ' כ"ז שטרודי' בפליט' שניהם אינם בולעים ושניהם נחים יחד מפליטתן ה"נ הכא או לא. א"ל הטמאים לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן וכיון דצירן אסור אתסר בשר השחוטה מחמת ציר הטריפה שהוא נוח ליבלע מן הדם. ולדברי ר"ת הואיל שהוא נוח ליבלע לא אמרי' בי' משרק שריק. ולפשוט לי' מדשמואל דאמר מליח ה"ה כרותח אי מהתם ה"א ה"מ לגבי דם ובכשא"מ דבתר דפליט הדר בלע אבל צירן זיעה בעלמא הוא ולא מתסר והכא לדם ליכא למיחש דמנוקב הוא דא"כ כשרה וכשרה נמי לתסר. קמ"ל דצירן אסור וציר נוח ליבלע הוא. מיתבי דג טהור שמלחו עם דג טמא מותר מאי לאו שהיו שניהם מלוחין וש"מ דציר נמי לא מבלע כ"ז שעסוקין לפלוט. לא כגון שהי' טהור מליח וטמא תפל דהשתא לא פליט טמא מידי. אבל שניהם מלוחין דטמא נמי פליט אסיר וכש"כ טמא מלוח וטהור תפל: אותן דפוסי גבינות שמולחין בהם העכו"ם גבינות שלהם נוהגים להגעילן כשישראל רוצה להשתמש בהם. ותמי' אומר רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל הואיל וקיי"ל טמא תפל וטהור מליח מותר והני דפוסין אין בהם איסור בעין אלא בלוע בהם שאם היה בעין לא היתה הגעלה מועלת בהן. א"כ הדפוס שהוא טמא הוא תפל והגבינה שישראל ימלח בה הוי טהור מליח ומותר א"כ למה צריך הגעלה. כי אין לומר שהוחזק (של) מליחה שמולחין הגבינה יותר מדאי כאלו הם שניהם מלוחים שהרי המלח איזה טעם יכול ליתן בו. ע"כ הי' תמי' מה ראו להחמיר ולהגעילם ואיני יודע למה תמי' הגאון דהא דג טהור שמלחו עם דג טמא מותר קתני בדעבד ואוקמינא כגון שהי' [טהור] מליח וטמא תפל והיינו בדעבד מותר ולכתחלה אסור לעשות כן והני דפוסין נמי אפשר דבדעבד שרי אפי' בלא הגעלה אבל לכתחלה אחמור להגעיל. מיהו לא דמי דגבי טמא. טהור מליח וטמא תפל אחמור לכתחלה גזירה אטו שניהם מלוחין. אבל גבי דפוסין ליכא למגזר ולא מידי. מיהו אעפ"כ אין לעשות לכתחלה משום הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו ואם עשה בדעבד שרי. ואפי' בדפוס בן יומו ובלבד שהדיחוהו יפה

שלא הי' איסור בעין. ובשר וגבינה אם שניהם נמלחו יחד שניהם אסורין שהרי שניהם פולטין ושניהם בולעים זה מזה ואם הבשר מליח וגבינה תפל הגבינה אסורה והבשר מותר ואם הגבינה מלוחה והבשר תפל הבשר אסור והגבינה מותר וכן שני חתיכות טריפה וכשירה אם הטריפה מלוחה וכשירה תפל הכשירה אסורה. וכן שניהם מלוחים הכשירה אסורה ואם הטריפה תפל והכשירה מלוחה הכשרה מותרת (וצריך לקלוף מעט) [ומדיח המלוח במים היטב] במקום שהיו נוגעים ודיו בלי קליפה ובלי גרירה:

סימן תעד

אמר שמואל אין הבשר יוצא מידי דמו אא"כ מולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה. הא דנקט מולחו יפה יפה מפני שצריך למלוח משני צדדין כדאמר בהקומץ רבה גבי קדשים כיצד עושה מביא את האבר ונותן עליו מלח [וחוזר והופכו ונותן עליו מלח] ומעלהו אבייי אמר וכן לקדירה. פי' לקדירת הדיוט שצריך כמו כן למולחו משני צדדין וצריך ליתן עליו מלח דטיב ומלוח יפה עד שלא יהא נאכל מחמת מולחו כדברי ר"ת זצ"ל שמליחות שלנו שאנו מולחין לקדירה זהו קרו' שאינו נאכל מחמת מולחו. וכן תרנגולת וטלה צריכין למולחן מבפנים ובחוץ וצריך להשהותו במלח כשיעור צלי כדבר' ה"ג שפירשו ששיעור מליחה כשיעור צלי ולאחר ששהו במלח מדיחן יפה יפה. ואתמר רב הונא אמר מולח ומדיח במתניתא תנא מדיח ומולח ול"פ הא דחללי בי טבחא הא דלא חללי בי טבחא. רב הונא לא בעי הדחה בריש בדחללי בי טבחא ובמתניתא דבעי הדחה בריש בדלא חללי בי טבחא. ולאחר ששהו במלח כשיעור צלי מדיחן פעמיים כדאמר שמואל מדיחו יפה יפה שני פעמים הזכיר הדחה מפני שצריך להדיחו שני פעמים. הדחה ראשונה להעביר דמלח הבלוע מדם שני' להדיח הלחלוחית של מים הראשונים האסורי' שנשארו על הבשר. ואנן האירנא כשמביאין הבשר מבית הטבח שורין אותו במים שיתרכך הדם שע"ג החתיכות ויודח הטיב ואח"כ מדיחין אותו היטיב באותן מים עצמן ומניחין אותו על הדף כדי שיזובו ממנו. ומולחין אותו הטיב והופכין כל חתיכה וחתיכה ומולחין אותן משני צדדים ומשהין אותו במלח כשיעור צלי ואח"כ מדיחין אותן שלש פעמים ומשימין בקדירה. הדחה ראשונה כדפרישׁ' להעביר המלח הבלוע מן הדם. שני' להדיח הלחלוחית של מים הראשונים האסורים שנשארו על הבשר. והדחה שלישית אנו נוהגין לטהר המים השניים שנגעו במים הראשונים. וכי האי גוונא פי' רבינו יצחק ב"ר אשר זצ"ל לעיל בפרקין גבי נטילת ידים מים ראשונים מפורש בפ"ק דסוטה אמר רב חייא בר אשי אמר רב מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה שמא יצאו חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים. מים אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה. וכתב לפיכ' אנו נוטלין

ג"פ ואין אנו חוששין. ותנן במס' ידים ראשונים מטמאים את הידים. פי' דידים תחלה וכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה שניות מטהרות את הראשונים שלישית מטהרות את הידים עכ"ל. מיהו בדעבד אם לא הודחו כ"א ב"פ לית לן בה ושרי. כתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק זצ"ל י"א דהאי הדחה משום דדם מונח על הבשר ואם נתבשל בלא הדחה אסור לאכול דאימור חזר ובלע הדם שעליו ואוסרין בשר יבש שנתבשל בלא הדחה. ואין הדברים כן דאי משום הדם בעי הדחה אחרונה א"כ הבשר אסור לעולם דלאחר פליטתו כיון שאתה אומר דיש דם עליו ומלוח ה"ה כרותח חוזר ובולע הדם. ומעתה תאסור כל הבשר שהי' מונח יותר מכדי צליה וצריך הדחה בדקדוק תכף לשיעור צלייתו וא"א לעמוד עליו. אלא נראה דהדחה אחרונה לא מצריך אלא פעמים שימהר לבשלו עד שלא יפול ממנו טיפת דם וישימנו עמהם בקדירה ולחזור ולפלוט לא חיישינן כדמסקינן לעיל בדרב ששת דמלח גרמא גרמא אלא לא שנא. ועיקר פי' הר"ר יצחק מהרנפו"ס זצ"ל. מיהו מה שהקשה האיך אכלי' בשרא דלאחר שפלט חוזר ובולע הדם לאו מלתא היא כדפרי' לעיל שהמלח מעכב את הבשר מלהכנס בדם. ולר' נראה שאסור כדמשמע פשטא דשמעתא וקשי' שלו אינה כדפרי'. ומיהו בשר יבש כמו שאנו מייבשין לחורף לא חשיב רותח אם אינו לח קצת כדפריש' לעיל אבל אם הוא קצת לח צריך להדיחו וכן נוהגין עכ"ל. אי לאו מסתפינא. מלתא אמינא. הבשר לח שנמלה ושהה בשיעור צלייה והושם בקדירה בלא הדחה כלל שהוא מותר שהחתיכה גופא והרוטב שבקדירה מבטלין אותו הדם דנפיק מינה בששים ולא משערינן החתיכה אלא בדם דנפיק מינה דאע"ג דבחתיכה דאיסורא גרידא משערינן ולא במאי דנפיק מינה היינו חתיכה דאיסורא שלא הותרה מאיסורא קודם שהושמה בקדירה. אבל האי חתיכה שנמלחה ופלטה כל הדם לחוץ והיא היתר גמור ולא אסור אלא הדם שעלי' ודאי חתיכה גופה וכל מה שבקדירה מצטרפין לבטלו בששים ואפילו ששים יכול להיות דלא בעי דכיון דנמלח ופק לי' מתורת דם ולא בעי ששים ובטל ברוב דלא אסיר אלא מדרבנן כההיא דהקומץ רבה דא"ר יהודה אמר זעירא דם שמלחו אינו עובד עליו וכ"ד מדרבנן לא בעי ששים אלא בטל ברובא. וכן מצאתי שכתב רבינו אלעזר בר נתן זצ"ל בסוף תשובה המתחלת יפיפית מבני אדם. דבשר נגוב שבישלו בלא הדחה מותר שאם דמו זב ממנו ומיעוט נשאר על האבר דנהי דלכתחלה אין מבשלין אותו בלא הדחה דאין מבשלין איסור לכתחלה. אבל בדעבד לבטלי' במים שבקדרה ובבשר בששים ואפי' דם גמור בטל דלא עדיף מחלב וכש"כ דם זה שנמלח ובטל מתורת דם עכ"ל. ושוב מעשה בא לידו בדבר יבש שנתבשל בלא הדחה והתירו ושלח לו הרב רבי' אברהם בן ר' שמואל

זצ"ל משפירא דבר חדש באת להתיר. והשיב לו לא הייתי יודע שדבר חדש הוא לכם לא הייתי יודע שמזנדז אדם בזה כ"א לפי תלמודי שלימדוני רבותי דמנפץ לי' שמנפץ המלח מעל האבר הייתי מבין שאין איסור [אלא] דם היוצא אבל במלח שלנו דנמסת על הבשר הייתי אומר כאשר יבש אין כאן לא מלח ולא דם. ולא שאלתי את פי רבותי בזה כי הייתי אומר דבר פשוט הוא זה. לכן עתה חקרתי ומצאתי לי חבר וסעד בגלילי יד הרב הלוי קרובי ר' יעקב וכן מצאתי. אני שמעתי מפי מורי על בשר יבש מלוח שהושם בקדירה ולא רוחץ אין בכך כלום. ומה שאמר מדיח ומולח ומדיח הדחה אחרונה לא מפקי דם וכל דם האברים יוצא מן המלח מה שמדיחים באחרונה כדי לרוחצו מדם שנתלחלח מבחוץ מדם שיצא ממנו. הלכך השתא שנתייבש אין בו לחלוחית דם וידעתי כי רבו המובהק הי' הרב רבינו קלונימוס. הנה ראה שכבר דבר זה הי' לעולמים. ועוד מעשים בכל יום וגם הראשונים כן שמשימין בשר יבש בפרור או בקלחת ונותנים עליו המים ומפשרים המים אפי' עד כדי שהיד סולדת בהם. ואם מחזיקים דם בבשר הי' לך לאסור להשרות בשר יבש עד שידיחוהו במים. אלא ש"מ דלא החזיקו בו ראשונים דם ולא אחרונים ולאו חדש הוא. ואני כמו כן אמרתי דכל הדם זב מעל החתיכה דדם משרק שריק וא"צ הדחה אלא משום המסת המלח שעל הבשר שלא נמס וכלה עדיין ולכשיבש כלה. עכ"ל. וכשמדיחין הבשר לאחר מליחה רגילין לתת תחלה מים בבלי אח"כ נותנין הבשר במים להדיח מיהו אם נתן הבשר תחלה בכלי ואח"כ נתן המים לא נאסר הכלי כיון שהבשר כבר שהה שיעור מליחה ופלט כבר הדם ואין נשאר הדם רק בלוע במלח שסביב הבשר. אין אדם עומד על דברי תורה אא"כ נכשל בהם. כמה פעמים נכשלתי בזה. שראיתי כשמולחין בשר לוקחין מעט בשר וצולין אותו ומיד כשיצלה אותו המעט לוקחין כל הבשר ומריחין ונותנין בקדירה ואומרי' הרי כבר שהה כשיעור צלייה. וראיתי ולא מחיתי וגם אכלתי ממנו. חלילה לעשות כן דהואיל וקיי"ל כדברי ה"ג דשיעור מליחה כשיעור צלייה. א"כ כל חתיכה צריך להשהות במלח לפי גודלה ולפי עוביה ולפי מה שהיתה נצלית לפ"ז צריך להשהות במלח. ואין משערין במעט בשר אלא כל חתיכה לפי גודלה ולפי עוביה: רב דימי מנהרדעא מלח לי' במלחא גללניתא ומנפץ ליה. פי' רבינו שלמה מלח גסה שלימה. משמע דהואיל שהיא שלימה אינה נמסת ע"ג בשר לא היה מצריך שום הדחה אלא מנפץ המלח מע"ג החתיכה ואין נשאר מן הדם כלום ע"ג חתיכה כי כולו בלוע במלח. וכן מוכח הסוגי' דמייתי אשמעתא דשמואל ורב הונא ומתנית' דאיירו בהדחה וקאמר רב דימי במלחא גללניתא מנפץ לה ולא בעי הדחה. אבל לשון רבינו שלמה משמע דבעי תרתי ניפוץ והדחה שכך כתב ומנפץ לי' למלח

לאחר זמן מפני שהדם נבלע. אבל מלח דקה א"צ לנפץ מפני שהיא נמסת מעצמה עכ"ל. שאם הי' סובר דבדרב דימי ל"ב הדחה ה"ל למכתב אבל מלח דקה בעיא הדחה מדכתב א"צ לנפץ משמע דרב דימי תרתי הוה עביד מנפץ והדר מדיח והיינו דקאמ' אבל מלח דקה ל"ב ניפוץ וסגי' לי בהדחה. וסברא גדולה היא דרב דימי הדחה נמי בעי דא"א שלא יהי' קצת לחלוח ע"ג חתיכה הלכך מלח של אונגרייא"ה הוה משמע דבעי ניפוץ והדחה אלא א"כ טחנוהו והשווהו למלח דקה:

סימן תעה

אמר רב משרשיא אין מחזיקין דם בבני מעים ואינו בחזקת דם ליאסר אם לא נמלחו ותרגומא הדרא דכנתא. דקין שסביב הכנתא ומעיא היינו קיבה וכרכשא היינו טבחייא. אבל הכרס והלב והכבד והריאה צריכין למלוח שיש בהם דם. בספר שלפני כתוב אבל כנתא גופא אסירא פי' אם לא מלחה. ובספר רבינו גרשם מאור הגולה זצ"ל כתב אבל כנתא עצמה יש בה דם. וכן בפי' רבי' שלמה זצ"ל כתב והכנתא צריכה למלוח שיש בה דם. וכן פי' ר"ת זצ"ל דדוקא בני מעים שהן מחוברין בעוגל. אבל הכנתא גופא שזהו השומן שסביבן יש דם וצריך למולחו וכן איתא בה"ג כנתא גופא אסור משום שורייקי דמא דרוה בגוה. ומורי רבינו אב"י העזר"י זצ"ל כתב הכנתא אסורה לבשל בקדירה אף אם נמלחה כדין בשר. ורב יהודאי גזר כן משום שורייקי דאית בה שגידים דקים יש בה וא"א להוציאם ולא ידענא מאי שנא משומניה עכ"ל. הלכך המעים הדקין שהן מחוברין בעוגל והקיבה והטבחייא אם מלחן בכשא"מ אין בכך כלום וכן אם נתנן בקדירה רותחת בלא מליחה אין בכך כלום. אבל השומן עצמו שסביב הדקין וגם שאר בני מעים כגון הכרס והלב והכבד והריאה אם מלחם בכלי שא"מ אסורין גם הם גם הכלי וכן אם נתנן לתוך קדירה רותחת בלא מליחה משליכן לחוץ והשאר בששים. והמעים הדקין המחוברין בעיגול והקיבה והטבחייא אע"פ שכך האמת שאם מלחם בכשא"מ או נתנם בלא מליחה בקדירה רותחת שאין בכך כלום. מ"מ טוב ונכון להזהר שלא למולחן בקערה גם שלא ליתן בלא מליחה לקדירה רותחת לפי שאין ידוע כמה אורך הטבחייא וגם הקיבה אין ידוע אורכה וגם בני מעים העגולים אינו יכול לנקותם ולהוציא כל השומן מעליהם שלא ישאר קצת מהם וכבר פירשנו שיש בו דם. וכתב מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק בשם רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דטבחייא וקיבה ובני מעים העגולים אין למולחם עם שאר בשר דכיון שלא הורגלו בדם אינם רגילים לפלוט ומה שבלעו לא יפלוטו ע"י מליחה ומ"מ נהגו למולחם לבד עכ"ל. והרב רבינו ברוך ב"ר יצחק כתב בספר תרומות אע"פ שאין דם בטבחייא ובקיבה ובדקין אין לאוסרן למלוח

עם שאר בשר שיש בו דם. וכן הוא מנהג למולחן עם שאר בשר ואין נזהרין למולחן בפני עצמן. ואע"ג דאמרי' דגים ועופות שמלחן זה עם זה אסורין הדגים וקאמר טעמא משום דדגים לא פלטי כ"א זמן מועט וכי נייחי מלפלוט בלעי דם עופות שעדיין פולטין התם דוקא משום דדגים רפו קרמייהו ובלעי דם העופות. אבל בני מעים אע"ג דלא פלטי שאין בהם דם והבשר שאצלם פולט דם. מ"מ לא בלעו הבני מעים דם הבשר אלא משרק שריק ונפל כיון שאינו יכול ליכנס בקל כמו בדגים ע"כ וע"כ כה"ג כל המחמיר תבוא עליו ברכה:

סימן תעו

כשמולחין את הבשר על הדף צריך שיהא הדף מעט מקום מדרון כדי שיזוב הדם למטה. וצריך להזהר שלא יפול הדם לתוך הכלי שא"מ שא"כ נאסר הכלי. וגם טוב להזהר שלא יפול הדם לתוך כלי המנוקב שאע"פ שהכלי אינו נאסר מ"מ צריך לשפשף הכלי ולהדיחו מן הלחלוחית של הדם. ואם בא למולחו בכלי צריך שיהא הכלי מנוקב וגם צריך להשים כשולי הכלי עצים שיהא הפסק בין שולי הכלי לבשר כשיעור שלא יגע הציר בבשר התחתון דאמר שמואל אין מניחין בשר מלוח אלא ע"ג כלי מנוקב. ואם מלח ע"ג כשא"מ או ע"ג הדף שלא הי' מדרון הרי בשר והכלי והדף הכל אסור. דאמר רב נחמן אמר שמואל קערה שמלח בה בשר אסור לאכול בה רותח לפי שהקערה אסורה. וההיא פינכא דהוה בי' ר' אמי דמלח בה בשרא ותברא פינכא. פי' קערה של חרס שאין לה היתר בהגעלה ואפי' לא שרה הבשר על הדף שאינו מידרון או בכשא"מ רק מעט שפלט מן הדם קצת בקערה הכל אסור וצריך הגעלה הכלי והדף מיהו הבשר מותר שעדיין לא נח מפליטתו ולא בלע מה שפלט ואינו נאסר עד שישהא כשיעור היינו כשיעור צליה. וזה שכתבתי צריך שיהיו עצים בשולי הכלי שיפסיקו בין שולי הכלי ובין הבשר כך כתב רבינו שמואל בן ה"ר מאיר זצ"ל בתשובתו וז"ל. היום רד מאוד וע"ש סמוך לחשיכה מיהרתי להשיב לידידי נ"ל מאחר שנמלח הבשר ע"ג כלי מנוקב שיש עצים והפסק בין שולי הגיגית לבשר כשיעור שלא יגע צירו בבשר התחתון אז מותר כל הבשר ואפי' נמצא ציר בין חתיכה לחתיכה שלא החמירו חכמים יותר בדם המובלע באברים שהוא מדבריהם שא"כ אין לך בשר מותר לעולם שכל החתיכות יש לחלוח עליהם מן הציר ואפ"ה לא אסרינן להו הואיל ונמלחו כתיקון חכמים דאין לנו לתת דברים לשיעורים. מה לי ציר מרובה מ"ל ציר מיעוט על החתיכה הואיל ונמלח בכלי מנוקב וראי' מרב ששת דמלח גרמא גרמא. ואמרי' תרי מ"ט לא דילמא פליט האי [ובלע האי חד] נמי פליט האי גיסא ובלע האי גיסא אלא לא שנא ומותר אע"ג דפליט האי ובלע האי הואיל ונמלחו

יחד כעין חתיכה אחת שרי. ה"נ בציר שבין חתיכה לחתיכה י"ל בולעת והולכת ופולטת מזו לזו ומותר. ונשאתי ונתתי בדבר בפני זקני פרי"ש הגאון ר' מתתי' וה"ר יהודה בר אברהם וקרובי ר' יחיאל והרב רבי' יהודה ב"ר טוב ועמדו ולא ענו עוד. וגם נאמר לי בשם רבי' שלמה זקיני שהי' נוהג היתר בדבר אפס הנוגע בציר התחתון שאין לו מקום לפלוט עוד אסור. שמואל בן הרב ר' מאיר זצ"ל. וכן הי' מורה רבי' אליעזר ממיץ זצ"ל. וזה שכתב דהנוגע בציר התחתון שהוא אסור היינו דוקא כשמתחלה כך נמלח נוגע בציר קודם ששהה כל צרכו במלח. אבל היכא ששהה כ"צ במלח ולאח"כ הושם בכשא"מ זה הי' מעשה והתיר רבינו שלמה. וכן נמצא כתוב מעשה בבית ר' בבשר שנמלח ושהה כדי שיעור צלייה על הדף ואח"כ הושם בכלי אחר שלם שלא הי' מנוקב והי' שם כל הלילה ולמחר נמצא הכלי מלא מן מי המליחה שיצא מן הבשר. ושאלתי את ר' מהו לאכול מאותו הבשר ואמר מותר מאחר ששהה הבשר במלח כדי שיעור טרם שהושם בכלי אין אותם המים הנמצאים בכלי מדם הבשר שכבר יצא הדם אין זה כ"א מוהל הבשר ולחלחותו ומותר. מעשה זו הועתק מפסקי רבי' שלמה שסידר הר"ר שמעי' זצ"ל לפניו ומכתיבת הרב רבינו שמחה מוויטרי זצ"ל וידוע שפירשו או הוא או ה"ר שמעי' לפני רבי' שלמה זצ"ל. ולפ"ז נראה שכל מה שנהגו עכשיו כשמולחין בשר ועורכים את הנתחים בגיגית זה ע"ג זה ונותנים מתחת לבשר עצים או קנים או אבנים להגבי' הבשר משולי הגיגית כדי שיפול הציר בשולי הגיגית ולא יגע בבשר בלא הפסקה זו נמי מותר היכא דשהה כדי שיעור צלייה שוב אינו פולט דם שאע"פ שהמלח שעל הבשר אסו' שהדם מעורב בו ולכך צריך להדיח הבשר יפה יפה קודם שיתנוהו בקדירה אע"פ ששהה כדי צלייה לפי שהמלח שעל הבשר הוא אסור לפי שהדם מעורב בו. מ"מ אותו הדם שבמלח נדבק הוא במלח ומתייבש עם המלח ואין בו כח ליבלע בבשר אלא עומד במקומו ולכך אינו אוסר הכשר וכשמדיחים יפה יפה הולך לו כל הדם הנדבק במלח שעל הבשר. וכמו שאינו אוסר הבשר לפי שאינו זז מן המלח. כמו כן יש ליתן טעם אם אחר ששהה כדי צלייה פלט הרבה ציר ונפל בשר באותו הציר או נתנו בשר הפולט ציר זה בכשא"מ ונתן הבשר בתוך הציר שיצא ממנו שהוא מותר לפי שהדם מעורב במלח ונדבק בו ואין בו כח ליכנס בבשר וכן מעשים בכ"י שרגילים להתיר כשמוצאים בגיגית או בסל בשר שיש בו גומא מליאה ציר מאחר ששהה הבשר כדי שיעור צלייה מקודם לכן ומה לי גומא מליא' ציר מ"ל אם כל הבשר בתוך הציר ואע"פ שיש מזנדזין בדבר הוראה זו ומסתפקי' בה אנו נסמוך למעשה על רבי' שלמה זצ"ל ועל תלמידיו רבותינו הר"ר שמעי' זצ"ל וה"ר שמחה זצ"ל ואם באו מעשים לידינו אנו מתירים: מעשה שנתערב

בשר שלא נמלח עם בשר שנמלח ולא שהה עדיין כדי פליטתו והתירו רבותינו מטעם שכל הדם הנבלע עכשיו כשאינו מלוח יפלט ממנו כשימלחו אותו כמו דם של עצמו. ואומצא דאסמיק שרי לקדירה ע"י חתכי' ומלחי' אע"פ שבלע דם ממקום אחר כדפרישׁ' לעיל שע"י חומץ מתכנס בו כל הדם למקום אחד. והכא יש להתיר במלחי' בלא חתכי' כיון שאין כאן ריבוי דם כמו באומצא דאסמיק. ויש להביא ראי' כמו כן מחתיכה אחת שמולחין אותה משני צדדין. קודם שנמלחה כולה פולט ציר המלוח ופולט ציר שאינו מלוח כדאמר גבי רב ששת דמלח גרמא כו' ואפ"ה שרי לפי שלאח"כ כשימלח צד אחד יפלוט מה שבלע מאותו צד כשיפלוט דם שבו. ועוד יש להתיר משום דדם משרק שריק ולא בלע כלל כדברי ר"ת זצ"ל כדפרישׁ' לעיל גבי דגים ועופות שמלחן זע"ז. וכ"כ ה"ר ברוך בספר תרומות שלו להתירא. וכן התיר ר"ת בשר שכבר עבר עליו שבוע שנמלח או יותר שכבר אינו פולט לא דם ולא ציר. והתיר למלוח בשר ולהשים עליו. משום דדם משרק שריק: מעשה שנמצא חלב צונן על דגים מלוחים והתיר רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל משום טהור מלוח וטמא תפל דשרי ורבי' שלמה בר (שמחה) [שמריה] היה רוצה לומר דטהו' מליח וטמא תפל דשרי היינו כשהם שוכבים זה אצל זה אבל הכא שהחלב על הדגים יש לאסור מטעם תתאה גבר וצריך קליפה. ורבינו יצחק השיב לו דבליעת המלח [אין מכח חמימות שבמלח אלא מכח חוזק] שבמלח דוחקו לפלוט ל"ש זה אצל זה ל"ש זעג"ז דשרי:

סימן תעז

מקום שלא נמצא בו מלח כלל כתוב בשם רב היי גאון זצ"ל דהכי עבדינן מחתך לי' לבשרא וצלי לי' ואכיל לי' ואי בעי לבשולי בקדירה ליטווי' ברישא עד דדייב כול' דמא והדר מצי לבשולי' בקדיר' הרי התיר לצלות בלא מלח ולאכול. וכן פסק רבינו יצחק ב"ר שמואל בשם ר"ת דלצלי לא בעי מליחה בלל דנורא מישב שייב ומוציא כל הדם שבו לחוץ ואין לחוש שמא פירש מצד זה לצד אחר ולא יצא כולו לחוץ מההיא דלעיל דאמר רב נחמן אמר שמואל ככר שחתך עליה בשר אסור לאכלה וכיון שהככר אסור גם הבשר יהי' אסור ונאמר שפירש מצד זה לצד אחר ולא יצא כולו לחוץ. אלא מדהבשר שרי ש"מ שהאור מוציא כל הדם שבו לחוץ שכל מה שפירש ע"י האור ממקומו הוא יוצא לחוץ ואינו נשאר בו כלל ואם יש בו שלא פירש כלל ממקומו אלא נצמת בתוכו אותו דם הוי המובלע באברים ושרי. וההיא דלעיל דגיד הנשה גבי אומצא דאסמיק דאנחי' אגומרי'. דחד אסר דסבר גומרי מצמית צמתי. התם ה"ט שפירש הדם מן הוורידין ומשאר מקומות ונשאר בחתיכה זו כדפרישׁ' לעיל שצומתין אותה בחומץ. וההיא דפ"ק

דביצה ושוין שמולחין עליו בשר לצלי לאו משום דלצלי בעי מליחה. אלא כפי רגילות העולם נקט שנוהגים למלוח לצלי. וההיא דהקומץ רבה דאמר אביי וכן לקדירה. ויש ספרי' שכתוב בהם וכן לצלי ליתא דלצלי לא בעיא מליחה כלל. כדפרי' מפני שהאור מוציא כל דמו לחוץ שכל מה שפירש ממקומו ע"י האור אינו נשאר בחתיכה כלל אלא יוצא הכל לחוץ. ואם יש בה דם שלא פירש כלל ממקומו אותו דם הוי המובלע באברים ומותר כדאמרי' לעיל רב הונא חלטי לי' כבדא בחלא רב נחמן חלטי לי' ברותחין. פי' כדי לבשלו בקדירה אח"כ. סבר רב פפא קמי' דרבא למימר חלייה אסור א"ל רבא אי חלי' אסור איהו נמי אסור כי היכי דפליט הדר בלע. פי' א"ו חליה שרי דמצמית צמית לי' לדם בתוך הכבד והוי דם המובלע באברים ושרי. הלכך מותר לאכול בשר חי בלא מליחה כלל דמו המובלע ולא פירש. וכן מוכח פ' נוטל דאמר רבא אנא אי לאו דאדם חשוב אנא סכינא אבר יונה למה לי הא חזי לאומצא והיינו בשר תפל וכן ההיא דפ' מפנין דאתמר בשר תפל רב הונא אמר מותר לטלטלו רב חסדא אמר אסור לטלטלו. ופרכי' והא רב יצחק בר אמי אקלע לבי רב חסדא וחזי ההוא בר אווזא דהוה קמטלטלי לי' משמשא לטולא ואמר חסרון כיס קא חזינא הכא שאני בר אווזא דחזי לאומצא. פי' לאכלו חי כמו שהוא עכשיו אע"פ שלא נמלח. וכן ההיא דפ"ק דתנן השוחט בשבת וביוה"כ אע"פ שהוא מתחייב בנפשו שחיטתו כשירה ואמר רב הונא דרש חייא בר רב משמי' דרב אסורה באכילה ליומא לאכול אפי' בשר חי. ונסבין חברייא למימר ר' יהודה היא הא לר"מ שרי אע"פ שלא נמלח שאסור למלוח בשבת אוכלין מדרבנן משום מעבד. ולר' יהודה נמי אי לאו משום איסור שבת הוי שרי באכילה אע"פ שלא נמלח. וכן ההיא דאמר רב דימי מנהרדעא הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא כמ"כ אע"פ שלא נמלח. מיהו הני תרתי איכא למדחי ולמימר בעבר ומלח. או שמלח עכו"ם אי נמי בהדורא דכנתא ומעיא וכרכשא דאין בהם דם. וההיא דפ"ק דכריתות דאמר רבא חמשה לאוין האמורין בדם למה אחד לדם חולין אחד לדם קדשים א' לדם כיסוי וא' לדם אברים וא' לדם התמצית התם מיירי שנפלט הדם חוץ לאברים וחוזר ונבלע אבל כ"ז שלא פירש מותר. הלכך מותר לאכול בשר חי בלא מליחה. ומותר לצלות בשר לכתחילה בלא מליחה ובמקום שאין מלח כלל יצלנו תחלה עד שיזוב כל דמו ואח"כ יבשלנו בקדירה. ואין לומר שיהא אסור לצלות לכתחלה בלא מליחה מפני שכבר נהגו למלוח לצלי כי מה שנהגו לא בעבור איסור דם אלא בעבור שיהא טעם טוב בבשר:

סימן תעח

אמר שמואל משום ר' חייא השובר מפרקתה של בהמה קודם שתצא נפשה ה"ז מכביד את הבשר לפי שבשעת שחיטה היא טרודה להוציא דם וכששובר מפרקתה מתוך צרתה אין בה כח להתאנה ולהוציא [דם] והיא נחה ושוקטת והדם נבלע באברי' ומכביד את הבשר וגוזל את הבריות כשהוא מוכרה במשקל ושוקל הדם ומבליע דם באברים. איבעי' להו היכי קאי האי מבליע דקתני כולה חדא איסור וה"ק מכביד בשר ונמצא גוזל הבריות כשהוא מוכרה משום דמבליע דם שמכביד את משקלה והבלעת דם לפרושי גוזל הבריו' נקט לה הא לדידי'. דליכא למימר משום גזל שרי לפי שהוא חוזר ויוצא ע"י מלח או דלמא לדידי' נמי אסור ותרי איסורי קא חשיב חדא דגוזל את הבריות וחדא דמבליע את הדם ושוב אינו יוצא ע"י מלח ואוכל דם מאי תיקו וכל תיקו דאיסורא לחומרא. כתב הרב רבינו ברוך ב"ר שמואל ראיתי ששאל מורי רבינו יהודה משפיר"א למורי רבינו יקיר זצ"ל ידע מורי כי מנהג טבחי' בכאן לאחר שחיט' קודם יציאת הנפש מקיפין צוואר בהמ' לאחורי' ותוחבין הסכין במפרקת עד חיתוך חוט השדרה וקורץ לו עריפה וכמה פעמים ראיתי כן אני ושאר בחורים בבית מורי והחרשתי כי אמרתי הא דאמר שמואל השובר מפרקתה של בהמה כו' היינו דוקא שובר כי מחמת יסורי שבירה עיכוב יציאת הנפש שורפת דם ונבלע באברים. אבל בחיתוך מפרקת לא הייתי מחזיק איסור. שהרי שנינו התיז הראש בב"א ומוקמי לה כגון שלא הוליך והביא הא הוליך והביא כשר אע"ג דחתך הסימנין והמפרקת אע"ג דהתזת הראש קרי לי' מאחר ששחט הסימנין כדתניא מנין לרבות את הראש שכבר הותז וכן נמי הותזו ראשיהן אע"פ שמפרכסין טמאין ש"מ לישנ' דמתני' מי לא משמע אע"פ שהתיז ממש כל הראש ושמואל נמי שובר קאמר ולא חותך דאי חותך אסור לשמעינן חותך כש"כ שובר. ומה שפי' רש"י דאפי' כמולחו יפה לא משתרי לא מסתבר דלא גרע מאומצא ביעי ומיזרקי. וכן נמי הרוצה שיכריא אוכל מהבהמה קודם שתצא נפשה ומולחו יפה וקודם שתצא פשיטא דנעקר הדם ולא יצא כולו ואפ"ה סגי לי' במולחו יפה ע"כ. והתשובה לא ראיתי ונראה ודאי להיתר. ובתשובת רבינו גרשם מאור הגולה מצאתי השובר מפרקת' של בהמה קודם שתצא נפשה אינה אסורה אלא לאכול ממנה באומצא ומהו באומצ' הבשר שהוא חי בלא מליחה עד כאן. ורבינו משלם בן רבינו קלונימוס השיב ושכתבתם יש במקומכם מנהג לשחוט בקצבי עכו"ם ואחר ששחט היהודי לאלתר ישים העכו"ם סכינו נגד צוואר של בהמה יש בדבר זה גמרו ביד עכו"ם או לא. אין בדבר זה שום איסור ושאמרו גמרו ביד עכו"ם אסור בזמן ששחט ישראל רוב השחיטה ונגמרה ביד עכו"ם אבל בענין זה שכתבתי אין איסור כלל:

הדרן עלך פ' כל הבשר

סימן תעט

מתני' הזרוע והלחיים והקיבה נוהגין בארץ ובח"ל בפני הבית. בעודו קיים. ושלא בפני הבית בחולין אבל לא במוקדשין. ותנן נמי ראשית הגז נוהג בארץ ובח"ל בפני הבית. בעודו קיים. ושלא בפני הבית. הרי שנינו שהמתנות נוהגות בח"ל ונוהגות בזמה"ז. ואשכחן נמי אמוראים דיהבי מתנתא ושקלי מתנתא כדאמר בגמרא עולא יהיב מתנתא לכהנתא. סבר כהן ואפי' כהנתא ופסקינן הלכתא כוותי'. ורב כהנא ישראל הוה ואכיל בשביל אשתו שהיתה כהנת. וכן ר"פ אכיל בשביל אשתו. ורב (דימי) [אידי] בר אבין אכיל בשביל אשתו ואביי נמי הוה חטיף מתנתא ושקיל ליה ובפ"ק דשבת רב חסדא הוה יתיב ונקיט מתנתא. דכהן הוה כדאמר שמונים זוגות אחים כהנים היו נשואים שמונים זוגות אחיות כהנות ובדקו מסורא ועד נהרדעא לא אשכחן אלא תרתי בנתי' דרב חסדא דהוו נסיבי לרמי בר חמי ולמר עוקבא בר חמא. ואמר רב חסדא האי טבחא דלא מפריש מתנתא להוי בשמתא דה' אלקי ישראל. אמר רבא בר רב שילא הני טבחי דהוצל קיימי בשמתא דרב חסדא הא עשרין ותרתין שנין. למאי הלכתא אשמעי' רבא בר רב שילא דהא כמה שנין קיימי בשמתא. אילימא לאשמעי' דלא רמי עלן למנגדינהו אלא לשמותינהו. והתנן במה דברים אמורים שיש קצבה במלקות בארבעים במל"ת שכבר עבר עליה וא"א לחזור ובכך ענשו הכתוב. אבל מ"ע המוטלת עליו כל שעה לעשות והוא אינו רוצה מכין אותו עד שיקבל לעשות או עד שתצא נפשו. אלא להכי אשמעי' דקנסי' לי' בלא התראה מפני שמותרין ועומדין הן זה במה שנים. כי הא דרבא קניס אטמא. כל הירך לוקח מן הטבח שלא הפריש מתנות ונותנה לכהן. רב נחמן בר יצחק קניס גלימא אם אינו מוצא בשר לוקח טליתו מעליו. הא למדת שהיו נוהגין אחר חורבן הבית בח"ל להפריש מתנות א"כ על מה הם סומכים עתה שאינן נותנין. ומצאתי לדם סמך וסעד טוב שכבר שאלו לדבר זה לרבינו שלמה זצ"ל והשיב ששאלתם על זרוע והלחיים והקיבה למה לא נהגו ליתנם לכהן והרי משנה שלימה שנוהגי' בפני הבית ושלא בפני הבית ונהגו בהם אמוראי בתראי. נאמנים עלי דבריכם מי ימחה ביד הנותנים אלא כל הנותן תבא עליו ברכה. אבל נהוג העם כר' אלעי דאמר עליהם ועל ראשית הגז שאינן נוהגים אלא בארץ כדתניא בפרק ראשית הגז ר' אלעאי אומר מתנות אינן נוהגי' אלא בארץ וכן היה ר' אלעאי אומר ראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ. ודקשיא למר דאמר רב נחמן בר יצחק נהוג עלמא כר' אילעאי בראשית הגז אבל במתנות לא אמר. בימי רב נחמן בר יצחק לא נהוג אכתי. השתא חזי מר דנהוג. וכי היכי דלא מיחו אמנהג דראשית הגז

מלמעבד כר' אילעאי אנן נמי כי הדור נהוג במתנות סמכי' עלי' ולא מחינן. דתרווייהו חד טעמא להו דגמר נתינה נתינה מתרומה. והנותן יטול שכר שלם דכל היכא דאמר נהוג לא מבעי' דלא דרשי' בפרקי אלא אפי' אורויי לא מורינן ואי עביד לא מהדרי' להו. ובפ"ק דשבת פי' נמי הכי גבי רב חסדא דאע"ג דר"ח בח"ל הוה לאילפי' מינה שינהוג בזמה"ז. והאידנא נהוג כר' אילעאי בראשית הגז והשתא חזינן דנהוג אף במתנות. וההיא דריש פ' שילוח הקן דאמר ר' אבין ור' מיאשא חד אמר כל היכא דתנן בארץ ובח"ל שלא לצורך. דהא חובת הגוף נינהו ופשיטא שנוהגות בח"ל. לבד מראשית הגז. דנשנית לצורך. לאפוקי מר' אילעאי דאמר אין ראשית הגז נוהג אלא בארץ והשתא אמאי לא קאמר לבד ממתנות נמי. ההיא לא קשיא דהתם פי' רבינו שלמה דה"ה נמי דבמתנות נשנית לצורך והאי דנקט ראשית הגז משום דעלה אמרה ר' אילעאי בהדיא. ואיני מבין דהא תרווייהו איתנייהו בברייתא מתנות וראשית הגז: אמר רבב"ח אמר ר' יוחנן אסור לאכול מבהמה שלא הורמו מתנותיה א"ר יצחק אמר רבי יוחנן כל האוכל מבהמה שלא הורמו מתנותיה כאלו אוכל טבלים. כתב ר' יצחק אלפס ולית הלכתא כוותי' דמתנות אין בהם משום קדושה אלא חובת הטבח הן דאי לא יהיב להו הוא ניהו קאי באיסורא. אבל בשרא שרי. וגרסי' נמי בסוף הדין פרקא והרי מתנות דלא טבלי אלמא דבר ברור הוא דמתנות לא טבלי. וכן הלכתא עכ"ל:

סליקא לה הלכות שחיטת חולין

סימן תפ

הלוקח עובר חמורו של עכו"ם והמוכר לו ואע"פ שאינו רשאי והמשתתף לו. שנותנין מעות בין שניהם וקונין בהמה. והמקבל ממנו. שהחמור' של עכו"ם וישראל מקבלה שיהיו חולקין בולדות. אבל גוף החמורה של עכו"ם. והנותן לו בקבלה פטור מן הבכורה. אם אותו עובר שקנה מן העכו"ם או שמכר בכור הוא אינו קדוש הואיל ויש לעכו"ם חלק בו או באמו שנאמ' הקדשתי לי כל בכור בישראל אבל לא באחרים דהיינו עכו"ם. סתם לן תנא שותפות עכו"ם פטורה מן הבכורה. ור' יהודה סבר בגמרא שותפות עכו"ם חייב בבכורה. וקיי"ל כמתני' כדאמר בגמרא כמה תהא שותפות לעכו"ם ותהא פטורה מן הבכורה. אמר רב הונא אפי' אזנו. מתקיף לה רב נחמן [ולימא ליה] שקיל אזנך וזיל. אתמר רב חסדא אמר דבר שעושה אותה נבילה ורבה אמר דבר שעושה אותה טריפה וקיי"ל כרב הונא כדאמרי' ר' אלעזר לא על לבי מדרשא אשכחי' לר' אסי א"ל מאי אמור בי מדרשא א"ל הכי א"ר יוחנן אפי' מום קל. כלומ' אפי' אין לעכו"ם שותפו' בבהמה אלא אזנו. שאם הי' נוטל לא נבילה ולא טריפה אלא מום קל בעלמא. פטורה מן הבכורה.

ואמרי' דקמ"ל כרב הונא ולאפוקי מדרב חסדא ורבה. ואמ' ההיא גיורתא דהוה מסרין לה אחא חיותא לפטומא ועכו"ם הוו אתאי לקמי' דרבא. למבעיא אי מחייבין בבכורה. א"ל לית דחש לה להא דר' יהודה דאמר שותפות עכו"ם חייבת בבכורה. רב מרי בר רחל הויא לי' ההיא חיותא הוה מקנו להו לאודנייהו לעכו"ם. לאפקועינהו מבכורה. ואסר להו בגיזה ועבודה בבכורות גמורים וכלו חיותא דרב מרי בר רחל. מתו. וכי מאחר דאסר להו בגיזה ועבודה ויהיב להו לכהנים אמאי מקני להו לאודנייהו דילמא אתי בהו לידי תקלה. שלא יגזוז ויעבו' בהן. א"ה. כיון דלטובה מתכוין. מ"ט כלו חיות' משום דקא מפקא להו מקדושתייהו. והא אמר רב יהודה אמר רב מות' אדם להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם. התם מקדושת מזבח מפקע להו מקדושת בהן לא קא מפקע להו הכא מקדושת כהן נמי קא מפקע להו. ואיבע"א רב מרי בר רחל ידע לאקנויי קנין גמור פי' רבינו שלמה ליטול מעות מן העכו"ם דעכו"ם לא קני אלא בכסף. וכ"ע לא ידעי וחזי לי' אחרינא ואזיל ועבד וסבר רב מרי בר רחל מלתא הוא דעבד. בדבורא. ואינו נוטל דמים ואתי בה לידי תקלה. ומכח הלכה זו דכלו חיותא דרב מרי פסק מרנא ורבנא משה ריש מתיבתא דמתא ברי' דמרנא ורבנא יעקב דאסיר לי' לישראל לשתופי לעכו"ם בבהמתו כרי לפטור וולדות מבכורה ואפי' שותפי' בעובר נמי. אבל היכא דאקרי ואשתתף פטור מן הבכורה אבל לכתחלה אסור. מיהו במקומות שלנו נהגו להקנות לעכו"ם ולפטור מן הבכורה. ופי' ר"ת זצ"ל שאנו מקנים לעכו"ם מגוף אמו של עובר ורחוק מן הבכור ולא מחזי כמפקיע הבכור עצמו. אבל רב מרי הוה מקני לעכו"ם אוזן של עובד עצמו והוי הפקעת גוף הבכור ולהכי נקט אודנייהו לשון זכר דלא קאי אאמהות אלא אעוברים. ומדקדק ר"ת מדא' ואסרינהו בגיזה ועבודה דהיינו אעוברים קאי אאותו דאיירי בהו לעיל דהוי מקני לאזנייהו לעכו"ם משמע דתרווייהו בעובר גופא קאי. ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל [כתב] דדוקא קאסר תלמודא לעשות כרב דימי משום דאפשר להפקיעו מקדושת מזבח כדרב יהודה ולינצל ע"י כך מתקלה זו. הלכך [אנו] שאין אנו בקיאין בחכמה זו להטיל בו מום קודם שיצא לאויר העולם יכולים אנו להפקיעו ע"י הקנאה לעכו"ם וכסברא זו מוכח בפרק בתרא. הלכך על דברי ר"ת ודברי רבינו יצחק ב"ר שמואל אנו סומכין שאנו מפקיעין מן הבכורה ע"י הקנאה לעכו"ם. אלא שר"ת זצ"ל אינו מתיר אלא ע"י הקנאה מגוף האם ולא ע"י הקנאה מגוף העובר עצמו כמו שהיה עושה רב מרי. אבל רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל מתיר להקנות אפי' מגוף העובד עצמו. ונראין דבריו דהא הכא משמע דכל ענין אסרי' הקנאה לעכו"ם בין בו בין באמו הואיל ולא משכח תקנתא אלא כדרב יהודה. הלכך לרב מרי דידע לעשות כרב יהודה אסור

להקנות לעכו"ם בין בו בין באמו. לדידן דלא ידעינן לעשות כרב יהודה שרי לן להקנות לעכו"ם בין באמו בין בו. מיהו צריך אתה לדעת האיך יקנה לעכו"ם רבינו שלמה פי' רב מרי ידע לאקנויי קנין גמור שידע ליטול מעות מן העכו"ם דעכו"ם לא קני אלא בכסף כדאמ' לקמן פ"ב. דסברי אינשי מלתא הוא דעבד דיבור בעלמא ואינו נוטל דמים. ולפי פירושו ולפי פי' רבינו יצחק מי שרוצה להקנות לעכו"ם יקנה לו אוזן של העובד ויקבל דמי האוזן מן העכו"ם ודיו. מיהו מצוה מן המובחר שיקנה לו דבר שעושה אותה נבילה ובאם אבל אם הוא רוצה שלא לחוש למצוה מן המובחר. שיקנה לו אוזן העובד ומקבל דמי האוזן ודיו כך הדין לדברי רבינו שלמה זצ"ל. מיהו לדברי ר"ת דפסיק כר' יוחנן דאמר דבר תורה מעות קינות ולעמיתך בכסף ולעכו"ם במשיכה בעכו"ם לא קני אלא במשיכה. אם הקנה (האבר) [העובר] לעכו"ם וקבל דמיו לא קנה העכו"ם ולא פקעה קדושת בכור אלא צריך להקנו' גוף האם עצמה לעכו"ם ובמשיכ' שימשוך העכו"ם את האם. וכך מפרש ר"ת דרב מרי ידע לאקנויי קנין גמור שאוזן גוף העובד הי' מקנה לעכו"ם ובמשיכת האמהות. ובענין זה יכול להועיל קנין אפי' הקנה לו קודם שהיתר מעוברת דא"ל פרה לעוברה אני מוכר לך דהוי כמו דקל לפירותיו דחל הקנין לכ"ע וכ"ע לא ידעו לאקנויי קנין גמור אלא יאמרו אזני עוברי אני מוכר לך ויהיו סבורים שחל הקנין אפי' הקנה לו קודם העיבור כמו קניינו של רב מרי. ואותו קנין הוא כמו פירות דקל דהוה דבר שלא בא לעולם. ובין דקל לפירותיו ובין פירות דקל טעו אינשי וסברי מלתא הוא דעביד להפקיע מן הבכורה ואין לחוש באיזה לשון יאמר ואתי לידי תקלה. ודוקא בהקנאת גוף העובר יש לחוש לתקלה זו אבל בהקנאת גוף הבהמה עצמה שהיא בעין אין לחוש על שום טעות דמידע ידעו עלמא דמשיכת עכו"ם קונה לר' יוחנן או כסף לרשב"ל. הלכך שפיר עבדינן השתא בהקנאת גוף הבהמה. הלכך לדברי ר"ת אין מקנין לעכו"ם גוף העובר כלל אלא גוף הבהמה והעכו"ם יקנה במשיכה. מיהו לענין הלכה למעשה נראה בעיני אני יצחק ב"ר משה נב"ה המחבר. שמקנה אוזן העובר לעכו"ם ומקבל דמי האוזן מן העכו"ם כדברי רבינו יצחק זצ"ל שפי' דשרי לן להקנות לעכו"ם בין בו בין באמו. ואפי' לדברי ר"ת דפסק דעכו"ם במשיכה הוא דקני ולא בכסף מיהו היכא דלית לי' מה למשוך קני בכסף לר' יוחנן שהרי משיכה לעכו"ם לר' יוחנן כמו בישראל לרשב"ל. ואמ' פרק הזהב קרא ומתניתא מסייע לרשב"ל. מתני' דתניא נתנה לפרוטה של הקדש בשוגג לבלן בשכר שירחצנו בבית המרחץ מעל ואע"פ שעדיין לא רחץ. ואמר רב דוקא בלן קתני דמעל הנותן משום דשכירות גמורה היא נתינת פרוטה ואינו יכול לחזור. דלא מחסרא משיכה שאין כאן מה למשוך אבל נתנה על דבר שיש לו מה למשוך לא מעל

עד דמשיך. והא דמתני' דנקט בלן ולא נקט מידי דאית ביה משיכה. מסייע לי' לרשב"
דאמר משיכה מפורשת מן התורה. היכא דליכא מה למשוך מעות קונות ופרכי' והא
תניא נתנה לספר מעל. וספר הא בעי לממשך תספורת. פי' רבינו שלמה הא בעי לימשך
האי שוכר תספורת דכל מידי דאית לי' מה למשוך לא קני עד דמשיך. הב"ע בספר עכו"ם
דלאו בר משיכה הוא. הא למדת דאפי' לרשב"ל דאמר משיכה מפורשת בישראל מן
התורה היכא דאין לו מה למשוך מעות קונות. ה"נ כשמקנה לו העובר הואיל ועובר
לאו בר משיכה הוא ואין לו מה למשוך מעות קונות. ואע"ג דאפשר לקנותו בחליפין
דמטלטלי מקנו בחליפין שכירות מרחץ נמי נקני' בחליפין ואעפ"כ מעות קונות. הלכך
אתבריר לן היכא דהוכר העיבור מקני אוזן העובר לעכו"ם אפי' לר"ת זצ"ל ודיו מיהו
מצוה מן המובחר להקנות מגוף האם דבר שעושה אותה נבילה והעכו"ם יקנה במשיכה
ואחריו מצוה מן המובחר להקנות מגוף העובר כדברי רבינו יצחק זצ"ל ודבר שעושה
אותו נבילה. ואחריו מותר להקנות לעכו"ם אוזן הבכור של העובר ומקבל דמי האוזן מן
העכו"ם ודיו ואפי' לפי מאי דפסק רבינו תם זצ"ל:

סימן תפא

מתני' פרה שילדה כמין חמור וחמור שילדה כמין סוס פטור' מן הבכורה שנאמ' ופטר
חמור ופטר חמור שני פעמים עד שיהא הוולד חמור והמוליד חמור. ומה הן באכילה
בהמה טהורה שילדה כמין בהמה טמאה מותר באכילה וטמאה שילדה כמין טהורה
אסור באכילה שהיוצא מן הטמא טמא והיוצא מן הטהור טהור. מה"מ דת"ר אך את
זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה. יש לך שהוא מעלה גרה ומפריס פרסה
ואי אתה אוכלו ואיזה זה טהור הנולד מן הטמא או אינו אלא טמא הנולד מן הטהור.
ומאי ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה ה"ק דבר הבא ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה
לא תאכלו ת"ל גמל טמא הוא הוא טמא ואין טמא הנולד מן הטהור טמא אלא טהור. ר'
שמעון אומר גמל גמל שני פעמים אחד גמל הנולד מן הגמלה ואחד גמל הנולד מן הפרה.
ורבנן האי גמל גמל מאי עבדי לי'. חד לאסור עצמו וחד לאסור חלבו. ור' שמעון לאסור
חלבו מנ"ל מאת הגמל ורבנן אתים לא דרשו א"ל רב אחא ברי' דרבא לרב אשי אלא
[מעתה] טעמא דלרבנן מגמל גמל לר' שמעון מאת הגמל הא לאו הכי ה"א חלב דבהמה
טמאה שרי מ"ש מהא דתניא הטמאים לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן וכו' הרי משמע
דציר דטמאים אסור מן התורה מדפריך ל"ל קרא לאסור חלב דבהמה טמאה דשרי תיפוק
לי' מהטמאים לאסור צירן ורוטבן וקיפה. ועל כרחין לא פריך מרוטבו דהתם היינו עיקר
האיסור דהתם היינו האיסור המחוי במים אבל לחלוחית היוצא מן האיסור כגון חלב

של בהמה טמאה מנ"ל אלא פריך מצירן הדומה לו. וה"נ מוכח פ' העור והרוטב והא (דתנן) [דתניא] הטמאים לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן ל"ל קרא ליגמר מהני חלב מהותך ומחומץ מחוי. אלמא דרשה גמורה היא ולא אסמכתא. א"כ למדנו מכאן דציר דטמאין אסור מדאורייתא. ופי' רבינו יצחק ב"ר שמואל דדוקא ציר שרצים דאורייתא כדמוכח בהעור והרוטב דמהטמאים דשרצים פריך דמסיק דאי לא כתב רחמנא בשרצים ה"א דיו לבא מן הדין להיות בנידון וה"ה ציר דבשר איסור דהוה דאורייתא כדפריך מינה בשמעתין על חלב של בהמה טמאה אבל ציר הדגים לא אסיר אלא מדרבנן דתנן בפ' בצל בתרומות דג טמא צירו אסור ר' יהודה אומר רביעית בסאתים. ופריך עלה בפרק גיד הנשה ומי אמר ר' יהודה הכי והא אמר ר' יהודה מין במינו לא בטל. שאני ציר דזיעה בעלמא היא כלו' ולא אסיר אלא מדרבנן ולהכי שני משאר איסורים (להו לא) והכי נמי מוכח ס"פ אין מעמידין גבי ספק דגים טהורים או טמאים בין לטבל בצירן אע"פ [דבתור' כהנים] דריש גבי דגים (שרץ) [שקץ] לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן צירן אסמכתא בעלמא היא. וההיא דכל הבשר דרב מרי אמלח' לי' חתיכה דנבילה בהדי שחוטה אתא לקמי' דרבא א"ל הטמאים לאסור צירן ורוטבן וקיפה שלהן. מיתיבי דג טהור שמלחו עם דג טמא מותר מאי לאו שהיו שניהם מלוחים. אע"ג דציר דגים מדרבנן כדפריש' מ"מ הרי אסור מדרבנן והואיל דשניהם מלוחים מותר ש"מ הואיל וטרודין לפלוט לא בלעו ה"נ גבי חתיכות בשר הואיל וטרודין לפלוט לא בלעו א"כ אמאי קאסר רבא. הלכך הכי קיי"ל דציר דשרצים ונבילה וטריפה אסור מדאורייתא וציר דגים דרבנן. הלכך בשר שחוטה שנמלח עם בשר נבילה וטריפה ושרצים אסור מן התורה דציר דידהו דאורייתא ואם ספיקא אזלינן בה לחומרא דספיקא דאורייתא לחומרא. ואם דג טמא נמלח עם דג טהור אסור מדרבנן. דציר דגים טמאים מדרבנן ואם ספיקא לקולא. הלכך אותם דגים מלוחים שמביאים בעגלות מאונגרי"אה לאוסטרי"נא כ"ז שאין רואין באותה עגלה דג טמא. הרי הם מותרין דספק נמלחו עם דגי' טמאים ספק לא נמלחו וספיקא דרבנן לקולא. ותו קיימא לן באלו טריפות בההיא דנחמרו בני מעיה דאחזוקי איסורא לא מחזקינן אפי' היכא דאיכא לברר וכש"כ הכא דליכא לברר. ותו אפי' היכי שנמצא דג טמא ביניהם אם הוא מונח באמצע הדגים נראה בעיני שהם מותרים כולם אפי' ליכא ששים באותו דג ומשליכו לחוץ ואוכל שאר הדגים שכבר נהגו כר"ת בכל איסורין בששים ואפי' מין במינו. הלכך מר' יהודה נשמע לרבנן דהא ר' יהודה דסבר מין במינו לא בטל קאמר בציר דגים רביעית בסאתים ובטיל. לרבנן נמי דאמרי מין במינו בששים. ציד דגים דרבנן בטיל ברוב ואם יש שם ששים והוא מונח באמצע הדגים משליכו לחוץ ואוכל השאר

לדברי הכל כך נראה בעיני המחבר הלכה למעשה: בעו מיני' מרב ששת מי רגלים של חמור מהו דסוסים וגמלים לא מבעי' להו דלא עבירי ולא דמו לחלב מיא עייל ומיא נפיק ושרי כי קמבעי' להו דחמור דעבידי ודמו לחלב מאי מגופה קא ממצצי ואסיר. א"ד מיא עייל ומיא נפיק. והאי דעבידי הבלא דבשרא הוא מחמת חמימות וסרחון הבשר. א"ל רב ששת תניתוה שהיוצא מן הטמא טמא ומן הטהור טהור מטמא לא אמר אלא מן הטמא. דמשמע מינו של הטמא. והני נמי [מינא] דטמא נינהו דדמו לחלב. א"ד דסוסים וגמלים לא קמבעי' להו דלא שתו אינשי. כי קמבעי' להו דחמור דשתו אינשי דמעלי לירוקנא מאי. א"ל רב ששת תניתוה היוצא מן הטמא טמא. ומן הטהור טהור והני נמי מטמא קאתו. שבתוך הטמא היו ואע"ג דלא מגופא ממצצי אסירי. הלכך לפי לשון ראשון מי רגלים דחמור אסירי דסוסים וגמלים שרי ולאיכא דאמרי דסוסים וגמלים נמי אסירי. ת"ש מפני מה אמרו דבש דבורים מותר מפני שמכניסות אותו לגופן. שאוכלות מפירחי אילנות ומהם נעשה הדבש (כמו שהם) [במעיהם] ואין ממצצות אותן מבשרן. קשיא לרב ששת דהא הכא כיון דלאו מגופייהו ממצצי שרי. רב ששת דאמר כל שהי' בתוך הטמא טמא כר' יעקב. בטעמא דדבש לאו משום שמכניסות אותו לגופן הוא אלא (דרחיצה) [דרחמנא] שריא בהדיא וגזירת הכתוב הוא דתניא ר' יעקב אומר אך את זה (לא) תאכלו מכל שרץ העוף זה אתה אוכל ואי אתה אוכל שרף עוף טמא שרץ עוף טמא כתו' בהדיא אלא שרץ עוף טמא אי אתה אוכל אבל אתה אוכל מה שעוף טמא משריץ ואיזה זה זה דבש דבורים יכול אף דבש הגזין וצרעין אמרת לאו. ומה ראית לרבו' דבש דבורים ולהוציא דבש הגזין והצרעין מרבה אני דבש [דבורים] שאין לו שם לווי ומוציא אני דבש הגזין וצרעין שיש לו שם לווי. כמאן אזלא הא דתני' דבש הגזין וצרעין טהור ומותר באכילה כמאן דלא כר' יעקב. ר"ת זצ"ל פסק דלית הלכתא כר' יעקב דאסר דבש הגזין וצרעין אלא הלכה כסתם משנה דתנן בפ' בתרא דמס' מכשירין שבעה משקין הם הטל והמים והיין והשמן והדם והחלב ודבש דבורים דבש צרעה טהור ומותר באכילה. והא דלא מייתי לה הכא משום דדבש הגזין אינו מוזכר בו כמו בברייתא א"כ ליתא נמי דרב ששת דאסר מי רגלים דחמור וסוסים וגמלים מפני שהוא בתוך הטמא. דלפי איכא דאמרי לא אזיל בתר מינה אלא שהי' בתוך הטמא. ורבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל תמיה האיך נאמר דליתא לדר' יעקב. הואיל ורב ששת שהוא אמורא קאי כוותי'. מיהו לא אצטריך למימר דלא כר' יעקב אלא ללישנא בתרא אבל ללישנא קמא דלא אסר בשל חמור אלא משום מינא דטמא הוא ובשל סוסים לא אסר לא קשה מידי מההיא דדבש דבורים מותר מפני שאין ממצו' אותו מגופו וכן יש לומר בדבש הגזין וצרעין. ונסמוך

לענין הלכה למעשה אלישנא קמא. וכן רגיל רבינו יצחק בר אשר לומר דכל איכא דאמרי לגבי לשון ראשון כטפל לעיקר. ואע"פ שר"ת בעצמו רגיל לומר על איכא דאמרי שבכ"מ בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המקיל כדאמ' בע"ז כ"מ שאתה מוצא שנים חלוקים זה על זה אם אחד גדול מחבירו בחכמה ובמנין הלך אחריו וא"ל הלך אחר המחמיר. שאני הכא דאיכא סתמא כלישנא קמא ודלא כר' יעקב. להכי פסיק הכא כלישנא קמא וליתא דר' יעקב. הלכך מי רגלים דחמור אסירי. דסוסים וגמלים שרו. ודבש דבורים וכן דבש הגזין וצרעין כולהו שרו:

סימן תפב

מתני' דג טמא שבלע דג טהור מותר באכילה וטהור שבלע דג טמא אסור באכילה לפי שאינו גידוליו. אלא כשהוא חי בלעו. אבל אי הוה גידוליו שרי. שהיוצא מן הטהור טהור. טעמא דחזינא דבלע דמדקתני שבלע משמע דידעי' בודאי שבלעו דאי לאו הכי ה"ל למתני דג טהור שנמצא בדג טמא. אלא ודאי דחזינא. הא לא חזינא אמרי' אשרוצי אשריץ. דג טהור שנמצא בתוך הטמא נשרץ בגופו ועוברו הוא ואסיר. דתניא דג טמא משריץ דג טהור מטיל ביצים. ויושב עליהן ומחממן עד שיוצאין מן הקליפה כעופות. א"ה כי חזינא דבלע נמי. האיך קמא איעכלא והא אשרוצי אשריץ. אמר רב ששת כגון שיוצאין דרך בית הרעי ואי עוברו הוא בבית הרחם איבעי להו לאשתכוחי. רב פפא אמר כגון שמצאו אבית הבליעה. רב נחמן בר יצחק אמר כגון שמצאו שלם. שנגמרה כל צורתו וגדול הוא. ואי עוברו לא הוה משתהי ברחם כולי האי. רב אשי אמר מתני' לאו כדחזיניה דבלע אלא שנמצא בתוכו והאי דקתני שבלע כיון דרוב דגים במינו משריצים והאי אישריץ מין אחר כמי שבלע בפנינו דמי. וקיי"ל כרב אשי דרוב דגים במינם משריצים. הלכך אותם דגים קטנים שקורין (אריג"ש) [מרנ"ש] הנמצאים בתוך דג טמא גדול שקורין בלייי"נא הם מותרים אע"ג דלא חזינן דבלע ולא חיישינן דלמא אשריץ דאזלינן בתר רובא. דרוב דגים במינם משריצים ואפי' יצא לחוץ מותר והא דתניא בת"כ תאכלו לרבות [הטהור] שבמעי הטמא או יכול [אף טמא שבמעי הטהור טהור ת"ל אותם מה ראית לומר בבהמה שבמעי הטמא] טמא שבמעי הטהור טהור ובדגים אינו כן לפי שאין גידוליו דמשמע דוקא שנמצא במעי טמא מותר אבל יצא לחוץ אסיר. ל"ד נקט במעי טמא דה"ה יצא לחוץ מותר אלא אגב סיפא דקתני טמא שבמעי הטהוד אסור דהתם דלמא שרי כשיצא לחוץ משום דחשיב עיכול. ומתני' דקתני דג טמא שבלע דג טהור מותר ל"ק לרב ששת אפי' לאיכא דאמרי. דהכא פשיטא דדגים עלו ודגים נפוק: במסכת אהילות בפ' י"א תנן כלב שאכל בשר המת ומת ומוטל על האסקופה ר' מאיר

אומר אם יש בצווארו פותח טפח מביא את הטומאה. כמה תשהה במעיו שלשה ימים מעל"ע ובעופות ובדגים [כדי שתפול לאור ותשרף דברי ר"ש ריב"ב אומ' בעופות ובדגים] מעת לעת. פי' כמה תשהה בשר המת במעיו של כלב ויחשוב כמעוכל ששוב לא יטמא ג"י מעל"ע כדאמרי' פ' מי שהחשיך דרש ר' יונה אפתחא דבי נשיאה מ"ד יודע צדיק דין דלים יודע הקב"ה בכלב שמזונותיו מועטין לפיכך משהה אכילתו במעיו שלשה ימים כדתנן וכמה תשהה במעיו וכו'. וכששהה במעיו קודם שמת איירי. ובעופות ובדגים. אם אכלו בשר המת כדי שתפול לאור ותשרף. יש מביאין מיכן ראי' ומתירין תרנגולת שנמצא בה חטה בפסח. אע"פ שנתבשלה עמה משום דנתעכלה החטה במעיה. ואין מכאן ראי' חדא דר' יהודה ב"ב פליג ומצריך מעל"ע. ואפילו אי ידעינן ששהתה החטה במעי תרנגולת קודם שחיטה מעל"ע. אין מיכן ראי' שיש חילוק בין בשר שהוא רך וממהר להתעכל לחטה שהיא קשה ואינה מתעכלת מהרה. כההיא דפרק ר' ישמעאל במנחות דבעי רמי בר חמא פיל שבלע חוצץ ועבדן כפיפה מי הוה עיכול ולא מקבלה טומאה. או לא הוה עיכול. תפשוט לי' מהא דאמר עולא משום. ר' [שמעון בר] יהוצדק מעשה ובלעו שני זאבים שני תינוקות בעבר הירדן ובא מעשה לפני חכמים וטיהרו את הבשר שאני בשר דרכיך. הא למדת דיש חילוק בין בשר שהוא רך להוצין שהן קשין וכן נמי חטה קשה היא כדאמ' התם לעיל חטין שבגללי בהמה לקטן לאכילה מטמאין טומאת אוכלין. ואפי' למנחות הוו שרו אי לאו משום הקריבהו נא לפחתך. ותו דקשיא מתני' דתנן דג טהור שבלע דג טמא אסור באכילה אלמא לא הוי עיכול ותירץ רב האי גאון זצ"ל דשאני טומאה דאפושי טומאה לא מפשינן משום דכי אמ' באהילות דהוה עיכול. אבל הכא דאיסורא לא אמרי' דהוה עיכול הלכך אין כאן ראי' להתיר חטה שנמצאת בתרנגולת בפסח. וההיא דפ' בתרא דיומא דאמר רב שיזבי א"ר יוחנן זר שבלע שזפין של תרומה והקיאן ובא אחר ואכלן ראשון משלם קרן וחומש שני אינו משלם אלא [דמי עצים לראשון בלבד] משום שכבר נתחללה דתרומ' באכיל' ראשון בההיא דפ"ק דכריתות דתניא כהן שסך שמן של תרומה בן בתו ישראל (מתעכל) [מתעגל] בו ואינו חושש. ומפרש התם משום שכבר נתחללה. ואני כבר שאלתי למורי רבינו שמחה זצ"ל על חטה שנמלגה בתרנגולת בפסח והשיבני אם היא בעין שלא נמחית ויכול לזורקה אנו מתירים אותה מההיא כשקדם וסילקו דפ' גיד הנשה אפי' לר' יהודה דאמר מין במינו במשהו. מיהו יש גאונים שאוסרים אותה עכ"ל. ונראה בעיני שאין להביא ראי' מנמלגה לנתבשלה דנתבשלה טפי פלטה טעמא:

סימן תפג

מתני' חמורה שלא ביכרה וילדה שני זכרים נותן טלה אחד לכהן זכר ונקבה מפריש טלה לעצמו. וכיון דלעצמו הוא ל"ל לאפרושי לאפקועי לאיסורא מני' ומותר בהנאה לאחר הפרשה אלמא כל זמן דלא מפקע לאיסורא אסור בהנאה. מתני' מני ר' יהודה היא דתניא פטר חמור אסור בהנאה דברי ר' יהודה ור' שמעון מתיר. וקיי"ל כר' יהודה דפטר חמור כ"ז שלא פדאו אסור בהנאה דסתם לן תנא כוותי'. ותו דקיי"ל במי שהוציאוהו ר' שמעון ור' יהודה הלכה כר' יהודה והיכא שלא פדאו וערפו אפי' ר"ש מודה דאסור בהנאה כדלקמן דאמר רבא מודה ר"ש לאחר עריפה שהוא אסור בהנאה ואסור להאכילו לכלבים. מיהו אם קידש בו את האשה אפי' מחיים קודם פדייה מקודשת אפי' לר' יהודה כר' אלעזר דאמר אשה יודעת דפטר חמור איסורא אית בי' ופרקא לי' בשה ומקדשא בהך דביני ביני ולאחר עריפה אפי' לר' שמעון אינה מקודשת וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה מודה ר"ש לאחר עריפה שהוא אסור וכן אמר רשב"ל מודה ר"ש לאחר עריפה שהוא אסור ור' יוחנן ואיתימא ר' אלעזר אמר עדיין היא מחלוקת וליתא לדר' יוחנן:

סימן תפד

תניא ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה. תרי זימני כתי' תפדה תפדה. תפדה מיד ואפי' בתוך שלשים תפדה ואפי' בשה כל שהוא. ר' יוסי ב"ר יהודה אומר אין פדייה פחותה משקל אמר רב נחמן הלכה כדברי חכמים דפדייתו בשה כ"ש וכמה אמר רב יוסף אפי' פטרוזא שה כחוש. בר דנקא קטן שאינו שוה אלא מעה שהוא שתות דינר אמר רבא אף אנן נמי תנינא קטן וגדול [פשיט'] מהו דתימ' כולי האי בר דנקא לא. א"נ נהי דקטן יכול ליתן. אבל פטרוזא שהוא כחוש לא קמ"ל. ר' יהודה נשיאה ה"ל ההוא פטר חמור שדרי' לקמי' דר' טרפון אמר לי' במה בעינא למיתב' לי' לכהן א"ל הרי אמרו עין יפה בסלע עין רעה בשקל בינונית סגיא. אמר רבא הלכתא ברגיא וכמה תלתא זוזי רגיל הכא ורגיל הכא. פחות מסלע ויותר משקל קשיא הלכתא אהלכתא הכא אמרת הלכה ברגיא ולעיל אמרת הלכה כחכמים דאפי' בר דנקא. ל"ק כאן בבא לימלך מה יתן לכהן אמרי' לי' ברגיא כאן בעושה מעצמו ונותן בר דנקא לא כייפינן ליתן טפי. הלכך כשבא לפדות בשה ובא לימלך כמה שה טוב יש לו ליתן לכהן. אומרים לו שיתן לו שה ששוה תלתא זוזי אבל אם פודהו מעצמו אפי' בשה כחוש שאינו שוה אלא מעה לא כייפינן לי' ליתן טפי: אמר ר' יצחק אמר רשב"ל מי שיש לו פטר חמור ואין לו שה לפדות פודהו בשויו למאן אילימא לר' יהודה הא אמר' לעיל הקפידה עליו תורה בשה ואע"ג דתריצנא לעיל בשויו לא קאמרינן [מיהו] האי מקשה (האי) [מאי] דס"ד מעיקרא נקט אלא לר"ש.

רב אחא מתני הכי רבינא קשיא לי' ר' יהודה ור' שמעון הלכה בר' יהודה וסתם לן תנא כר' יהודה ואת מוקמת מלתיה דרשב"ל כר' שמעון אלא אפי' תימא ר' יהודה לא יהא פדיונו חמור מן ההקדש שפודהו בכסף בשויו ולא אמרה תורה בשה להחמיר עליו שלא יפדהו אלא בשה אלא להקל עליו דאם פודהו בשה יכול לפדותו בפטרוזא ר' נחמי' ברי' דרב יוסף פריק בשלקי בשויו בעשבים שלוקות אמר רב שיזבי אמר רב הונא הפודה פטר חמור של חבירו פדיונו פדוי איבעי' להו פדיונו פדוי לפודה א"ד פדיונו פדוי לבעלים. אליבא דר' שמעון לא תיבעי לך כיון דאמר מותר בהנאה ממונא דבעלים הוא ולא מצי כהן לזבוני' להאי פודה ופדיונו פדוי לבעלים וזה הניח מעותיו על קרן הצבי [כי] תיבעי לך אליבא דר"י דאמר דאסור בהנאה להקדש מדמינן לי' דרחמנא אמר ונתן הכסף וקם לו משמע כל מי שיתן את הכסף יהא ההקדש שלו או דילמא כיון דקני האי פטר חמור לבעלים למאי דביני ביני דיכול לפדותו בשה אע"ג דכולי' לא קני לי' כ"ז שלא פדאו אפ"ה ממונא דידי' הוא ולא דמי להקדש. אמר רב נחמן בר יצחק ת"ש הגונב פטר חמור משלם תשלומי כפל לבעלים אע"פ שאין לו עכשיו רשות בו יש לו לאחר מיכן כשיפדהו הלכך הוי כאלו הוא השתא דידי' מני אילימא ר"ש אמאי אין לו עכשיו אלא פשיטא ר' יהודה הוא. ואי ס"ד להקדש מדמינן לי' וגונב מבית האיש אמר דחמנא ולא מבית הקדש דאין להקדש תשלומי כפל. ותו לא מידי:

סימן תפה

מתני' שתי חמורין שלא ביכרו וילדו שני זכרים. נותן שני טלאים לכהן. זכר ונקבה [או שני זכרים ונקבה] נותן טלה אחד לכהן. שני נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות אין כאן לכהן כלום אבל גבי שתי נקבות וזכר מפריש טלה אחד לעצמו וגבי שני זכרים ושתי נקבות מפריש שני טלאים לעצמו וכך היא שנוי' בתוספתא. אחת ביכרה ואחת שלא ביכרה וילדו שני זכרים נותן טלה אחר לכהן. זכר ונקבה מפריש טלה אחר לעצמו. ומנ"ל דפדיון פטר חמור בשה שנאמר ופטר חמור תפדה בשה מן הכבשים ומן העזים בין שה זכר בין שה נקיבה גדול וקטן תמים ובעל מום ופודה בו פעמים הרבה אם חזר כהן ונתנו לו:

סימן תפו

מתני' אם מת פדיון פטר חמור ודאי בבית בעלים נהנה בו כהן אע"ג דלא מטי לידי' דמעידנא דאפרשי' ברשותא דכהן קאי:

סימן תפז

מתני' אין פודין לא בעגל לא בחיה צבי ואיל. לא בשה שחוט ולא בשה טריפה. שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה. ולא בכלאים. כגון תיש שבא על רחל. ולא בכוי. ר' אליעזר מתיר בכלאים מפני שהוא שה. דבין רחל בין עז קרוין שה. ואוסר בכוי מפני שהוא ספק. כל הנך אין פודין דמתני' לא בשויו קתני. דאי בשוויין הא אמרן לעיל דאפי' בשלקי פדינן. אבעי' להו מהו לפדות בבן פקוע. אליבא דר"מ לא תבעי לך. כיון דא"ר מאיר בן פקוע טעון שחיטה שה מעליא הוא. כי תבעי לך אליבא דרבנן דאמרי שחיטת אמו מטהרתו כבשרא בדיקולא דמי א"ד כיון דהשתא מיהא רהיט ואתי רהיט ואזיל שה קרינא בי'. מר זוטרא אמר אין פודין בו. רב אשי אמר פודין. א"ל רב אשי למר זוטרא מאי דעתך דילפת שה שה מפסח אי מה להלן זכר תמים וכן שנה. אף כאן זכר תמים ובן שנה תפדה תפדה ריבה אי תפדה תפדה ריבה אפי' בן פקוע נמי א"כ שה שה מאי אהני לי'. מדשתיק ליה רב אשי למר זוטרא ולא מהדר לי' ולא מידי משמע שקיבל דבריו. וקיי"ל כמר זוטרא דאין פודין בבן פקוע אבל בשוויו פודין בו. אבעי' להו מהו לפדות בנדמה כגון רחל שילדה מין עז ואביו שה. ולא איפשט הלכך אין פודין בו שלא בשוויו. אבל בשוויו פודין בו:

סימן תפח

מתני' נתנו לפטר חמור לכהן אין הכהן רשאי לקיימו עד שיפריש שה תחתיו. תנינא להא דת"ר ישראל שהי' לו פטר חמור בתוך ביתו אמר לו הכהן תנהו לי ואני אפדנו ה"ז לא יתנהו לו אא"כ פדאו לפניו. אמ' רב נחמן אמר רבה בר אבהו זאת אומרת נחשדו הכהנים על פטרי חמורים:

סימן תפט

מתני' המפריש פדיון פטר חמור ומת ר' אליעזר אומר חייב באחריותו כחמש סלעים של בן. דאמרן בפ' יש בכור לנחלה דחייב באחריותו. וחכ"א אין חייב באחריותו כפדיית מעשר שני. דאם אבד אינו חייב באחריותו דההוא כסף חייבי' רחמנא לאכול בירושלי' והא אזיל לי' ובגמ' מפר' טעמי'. העיד ר' יהושע ור' צדוק על פדיון פטר חמור שמת שאין כאן לכהן כלום שאין חייב באחריותו כרבנן. מת פטר חמור לאחר שהפריש הפדיון ועדיין לא נתנו לכהן. ר' אליעזר אומר יקבר דהואיל והוא חייב באחריות הטלה כמאן דלא אפריש דמי ומותר ישראל בהנאתו של טלה במי שלא הפרישו. וחכ"א א"צ ליקבר דמעידני' דאפרשי' לטלה קם לי' ברשות כהן ופטר חמור פדוי וטלה לכהן. תנן התם הערכין בשעתן. שאם היה מבן חודש ועד בן חמש שנה בשעה שאמר ערכי עלי

והמתין שלא נתנו עד שהי' בן שש שיש לו ערך אחר כדכתי' בפרשת ערכין אפ"ה אין לו ליתן אלא בשעה שהעריך. ופדיון הבן לאחר שלשים. כדכתי' ופדויו מבן חודש וגו'. ופדיון פטר חמור לאלתר. ורמינהו אין בערבין ובנזירות ובפדיון הבן ובפטר חמור פחות משלשים. אמר רב נחמן הא דקתני פדיון פטר חמור לאלתר שאם פדאו לאלתר פדוי. אבל עיקר מצות פדיה לא מקיים מכלל (רבנן) [דבנו] אם פדאו אינו פדוי והא איתמר הפודה את בנו בתוך שלשים רב אמר בנו פדוי. לאו אתמר עלה אמר רבא דכ"ע מעכשיו אינו פדוי רב ששת אמר לעולם מצות פדיה לאלתר והא דקתני אין בפטר חמור פחות משלשים. שאינו עובר עליו עד שלשים מיכן ואילך עובר. מתיב רמי בר חמא מצותו כל שלשים מיכן ואילך או פודהו או עורפו. מאי לאו מצוה להשהותו כל שלשים. כרב נחמן וקשיא לרב ששת דאמר מצוה לפדותו לאלתר לא מצוה לפדותו כל שלשים [אי הכי] מיכן ואילך או פודהו או עורפו או עובר עליו מבעי' לי' אלא אמר רבא ל"ק לעולם מצוה להשהותו ואפי' הכי כר"נ לא מתריצנא אלא כרב ששת ול"ק הא דקתני ל' מצוה להשהותו כר' אליעזר דמקיש בכור בהמה טמאה לבכור אדם והא דקתני לאלתר רבנן דמתני' היא דלא מקשי ורב ששת כי קא מתרץ אליבא דרבנן קא מתרץ. הלכך הלכה כרבנן וכדרב ששת דמצות פדי' לאלתר ואינו עובר עליו עד שלשים. ואם לא פדאו עד שלשים עובר. ולעיל נמי דרשי רבנן תפדה תפדה מיד ולא פליג ר' יוסי בר' יהודה בהא:

סימן תצ

מתני' לא רצה לפדותו עורפו בקופץ מאחוריו וקוברו מצות פדי' קורמת למצות עריפה שנאמ' ואם לא תפדה וערפתו. תניא בתוספת' עורפו בקופץ מאחריו וקוברו ואסור בהנאה ולא ימיתנו לא במקל ולא בקנה ולא ינעול דלת בפניו בשביל שימות. ואם עשה כן ה"ז לא יצא. ותניא לעיל בכל בהמה טמאה אין לך שחייב בבכור אלא חמורה בלבד. בכל היה אין לך שאסור משום מחיר אלא כלב בלבד הי' ר' מאיר אומר כל המקיים מצות פטר חמור מעלה עליו הכתוב כאלו [מקיים מצות בהמה טמאה כולה. וכל המבטל מצות פטר חמור כאלו] ביטל מצות בהמה טמאה כולה. ותניא במכילתין פטר חמור תפדה בשה פטר חמור אתה פודה ואי אתה פודה כל בכור בהמה והיינו כההיא דתוספתא: הדרן עלך הלוקח עובר חמורו

סימן תצא

הכהנים והלוים חייבים שלא נפטרו מבכור בהמה טהורה לא נפטרו אלא מפדיון בכור אדם ופטר חמור. כדתנן פ"ק הכהנים והלוים פטורין מק"ו אם פטרו את של ישראל במדבר דין הוא שיפטורו את עצמן ואוקמה רבא דה"ק כהנים ולוים פטרו הן עצמן

מפדיון הבן מק"ו אם הפקיעה קדושת פשוטי הלוים את קדושת בכורי ישראל במדבר דין הוא שתפקיע במדבר קדושת לוים של בכורי הלוים את קדושת בכורה שבהן כדאמ' התם בכורי הלוים לא הפקיעו אלא את עצמן. אשכחן אדם בהמה טמאה מנ"ל דנפטרו כהנים מפטר חמור. אמר קרא אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה כל שישנו בבכור האדם ישנו בבכור בהמה טמאה. ולדורות מנ"ל שיפטרו בכורי כהנים ולוים דמהאי ק"ו לא שמעי' אלא במדבר. א"ק והיו לי הלוים כהווייתן יהיו הלכך כהנים ולוים חייבים בבכור בהמה טהורה ופטורין מפדיון בכור אדם ופטר חמור. ובתוספתא בפ"ק שנוי' הכי בשביל שהכהנים ולוים חייבים בבכור בהמה טהורה. יכול יהיו חייבין בבכור אדם ובהמה טמאה. ת"ל באדם ובבהמה יהי' לך את שיש לך בו באדם יש לך בו בבהמה את שאין לך בו באדם אין לך בו בבהמה יצאו כהנים ולוים בלבד. וכן לויה ובהנת פטורות מחמש סלעים בההי' בפ"ק דרד אלא לכהנים בר אהבה לויה שילדה בנה פטור מחמש סלעים ועיקר מלתי' לקמן מפרש [בפ'] יש בכור. ואמר התם דאיעבר ממאן אלימא מכהן ומלוי מאי איריא לויה אפי' ישראלית נמי אלא דאיעבר מישראל למשפחותם לבית אבותם כתי' אמר רב פפא דאיעבר מעכו"ם ולא תימא אליבא דמ"ד אין מזהמין את הולד אלא אפי' למ"ד מזהמין את הולד לוי פסול מקרי ולכך פטור מחמש סלעים. מר ברי' דרב יוסף אמר משמיה דרבא לעולם דאיעבר מישראל ושאני התם דאמר קרא פטר רחם בפטר רחם תלי רחמנא. ובפרק הזרוע והלחיים פסיק תלמודא כרב אדא בר אהבה אליבא דמר ברי' דרב יוסף. לאו למעוטי דרב פפא דמר ברי' דרב יוסף מוקי אף בנתעברה מעכו"ם משום קושיא למשפחותם לבית אבותם. ומר ברי' דרב יוסף מודה לר"פ ור"פ לא מודה לי' למר ברי' דרב יוסף. וכי פסק תלמודא בהזרוע והלחיים כרב אדא בר אהבה ואליבא דמר ברי' דרב יוסף כש"כ אליבא דרב פפא. וכן מוכח לשון רבינו שלמה זצ"ל בפ' הזרוע אליבא דמר ברי' דר"י דמוקי לה לדרב אדא בר אהבה אפי' איעבר מישראל לאפוקי מדר"פ דמוקי לה דאיעבר מעכו"ם אבל בדאיעבר מישראל בתר אב שרינן לי'. הרי כתב אפי' איעבר מישראל א"כ רוצה לומ' כש"כ בדאיעבר מעכו"ם וגם כתב לאפוקי מדר"פ דבדאיעבר מישראל בתר אב שדינן לי' משמע להדיא שר"ל דר"פ [אינו מודה למר בריה דרב יוסף ומר בריה דרב יוסף מודה לרב פפא]. הלכך לויה שילדה בנה פטור מה' סלעים ל"ש נתעברה מעכו"ם ל"ש נתעברה מישראל. דנתעברה מעכו"ם נמי שייך בי' חיוב חמש סלעים בישראל דישראל כשר הוא. כההיא דהחולץ והלכתא עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ובלויה פטור דבהן אפי' כהנת ולוי אפי' לויה וכהנת נמי דנתעברה מישראל בנה פטור מחמש סלעים כדאיתא ביש בכור.

אבל נתעברה מעכו"ם בנה חייב ה' סלעים דכיון דנבעלה לעכו"ם איתחלה קדושתה והויא לה זרה. והא דקיי"ל דכהנים ולוים חייבין בבכור בהמה טהורה הלוים חייבים ליתן בכורות שלהם לכהנים אבל הכהן אינו חייב ליתן לכהן אחר אלא שחייב לנהוג בו תורת בכור ושוחטו משראוי להרצא' וזורק את הדם ומקטיר האימורים ומאכיל בשרו לכהנים כדתנן הבכור נאכל לכהנים ואינו רשאי להשהותו חי שלש רגלים כההיא דפ"ק דר"ה דת"ר בכור שעבר ג' רגלים עובר בבל תאחר ולר' מאיר אפי' רגל אחד ואסור בגיזה ועבודה וכל ענייני בכור נוהג בו ולא ענייני חולין ואינו נותנו לכהן אחר ומעכבו לעצמו שהרי בשל אחרים הוא זוכה בשל עצמו לא כש"כ כדאי' בפ' המקדיש שדהו כשדה החרם לכהן תהי' אחוזתו מה ת"ל מנין לכהן שהקדיש שרה חרמו שלא יאמר הואיל ויוצא לכהנים והרי הוא תחת ידי תהא שלי ודין הוא בשל אחרים אני זוכה בשל עצמי לא כש"כ ת"ל כשדה החרם לכהן תהי' אחוזתו וכו'. הא למדת אי לא דכתב רחמנא לכהן תהי' אחוזתו ה"א שתהא תחת ידו ה"נ אי' בתחלת ספרי בפרשת ואם אין לאיש גואל גבי גזל הגר הרי שהגזל בהן זכה בו. והדין נותן אם זכה בשל אחרים בשל עצמו לא יזכה. וה"נ לקמן בפ' יש בכור אתמר כהן שמת והניח בן חלל רב חסדא אמר הבן חייב לפדות א"ע רבה בר רב הונא אמר אין הבן חייב לפדות א"ע. פי' לאחר שלשים יום שנולד מצוה בפריה דכתיב ופדויו מבן חודש תפדה. זכה אביו בפדיונו דאי נמי פריק לי' האב הוה מפריש לי' ושקיל לי' לנפשי' דהא כהן הוא ולא יהיב לי' לכהן אחר ה"נ נוהג בו דין בכורה כדפרי' שקיל לי' לנפשי' ולא יהיב לי' לכהן אחר. וה"נ ס"פ האיש מקדש דאמר עולא טובת הנאה של תרומות ומעשרות ומתנות שבידו לתתם לכל מי שירצה אינה ממון ואם קידש את האשה באותה טובת הנאה שגם היא תתן לכל מי שתרצה אינה מקודשת. איתיבי' ר' אבא לעולא המקדש בתרומות ומעשרות ומתנות ה"ז מקודשת אפי' בישראל א"ל הכא בישראל שנפלו לו טבלים מבית אבי אמו בהן וקסבר מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין. פי' הואיל ועומדות לתרום ונגמרה מלאכתו לכך וזכה הכהן בחייו בתרומה שבו שלא הוטל עליו אלא להפרישה ולקיימה לעצמו ואף יורש זה יפרישנה וימכרנה לכהן וכך היא תמכרנה ולהכי מקודשת. הא למדת דתרומה ומעשר ומתנות דהיינו הזרוע והלחיים והקיבה מפרישן ומקיימן וכן גבי גזל הגר וגבי שדה אי לאו קרא בכלהו מפריש ומקיים לעצמו דאין בהן חייב ליתן מתנות לכהן אחר. ה"נ בכור בהמה טהורה שהכהנים חייבים לא שהם חייבים ליתן לכהן אחר אלא מקיימו לעצמו וחייב לנהוג בו כל דין הבכור כדפרי' כך נראה בעיני אני המחבר:

סימן תצב

הלוקח בהמה מן העכו"ם ואינו יודע אם ביכרה אם לא ביכרה ר' (שמעון) [ישמעאל] אומר עז בת שנתה שילדה כשהיא בת שנתה כגון יום אחד בשנה שני' או שני ימים ודאי אותו ולד לכהן דקודם לכן לא ילדה מיכן ואילך ספק. רחל בת שתים ודאי לכהן מיכן ואילך ספק. פרה וחמור בנות שלש ודאי לכהן מיכן ואילך ספק. וירעה ויאכל במומו לבעלי' וספק של פטר חמור מפריש טלה והוא לעצמו. א"ל ר' עקיבה אלו בולד בלבד הבהמה נפטרת היה כדבריך אלא אמרו סימן הולד בבהמה דקה טינוף. ושמא טינפה בתוך שנתה והוי סי' ולד ופטורה מן הבכורה הלכך אפי' עז בת שנתה ספק הואי. ובגסה שליא ובאשה שפיר ושליא. זה הכלל כל שיודע שביכרה אין כאן לכהן כלום וכל שלא ביכרה ה"ז לכהן ואם ספק יאכל במומו לבעלים. ת"ר עז בת שנתה ודאי לכהן מיכן ולהלן ספק [רחל בת שתים ודאי לכהן מיכן ולהלן ספק] פרה בת שלש ודאי לכהן מיכן ולהלן ספק וחמור כפרה. ר' יוסי ב"ר יהודה אומר חמורה בת ארבע שנים ע"כ דברי רבי ישמעאל [כשנאמרו דברים לפני ר"י א"ל צאו אמרו לו לר' ישמעאל] טעית. אלו בולד בלבד הבהמה נפטרת הי' כדבריך אלא סימן הולד בבהמה דקה טינוף ובגסה שליא ובאשה שפיר ושליא. ואני איני אומר כך כמו ששמעתי אלא עז שטינפה [בת ששה] יולדת בתוך שנתה בתוך שנים עשר חודש ממש. רחל שטינפה בתוך שנתה יולדת בתוך שתים. א"ר עקיבה אני לא באתי לידי מדה הזאת אלא כל שידוע שביכרה אין כאן לכהן כלום. וכל שלא ביכרה ה"ז לכהן ואם ספק יאכל במומו לבעלים. [לימא] קמפלגי ר' ישמעאל וגמרי' דר' יהושע בטינוף פוטר ר' ישמעאל דמשוי לי' ודאי בכור סבר דאי נמי טניף בתוך שנתה לא מפטרה ור' יהושע סבר טינוף פוטר. אמרי לא אי דחזינא דטניף כ"ע ל"פ דטינוף פוטר והכא בחוששין לטינוף קמפלגי ר' ישמעאל סבר אין חוששין לטינוף ר' יהושע סבר חוששין לטינוף. הלכך עז בת שנתה ורחל בת שתים וחמורה בת שלש כלהו הוי ספק דשמא טינפו בתוך זמנן. וליתא לדר' ישמעאל אלא הלכה כר' יהושע וכר' עקיבה. ואסיקנא דר' יהושע ור' עקיבה בחלב פוטר פליגי. שאם חולבת בתוך שנתה או שנולדה בבית ישראל ולא ראינוה יולדת [עד] לאחר שנתה והרי היא חולבת דר' יהושע סבר טינוף פוטר וה"ה חלב ואתא ר' עקיבה למימר כל שידוע שביכרה ואפי' ע"י טינוף אין כאן לכהן כלום וכל שלא ביכרה ה"ז לכהן. ואם ספק יאכל במומו לבעלים ואפי' חולבת דחלב אינו פוטר. כדתניא חלב פוטר דברי ר' יהושע ר' עקיבה אומר חלב אינו פוטר. ופסק ר"ת זצ"ל כר' עקיבה דחלב אינו פוטר דתנן בפרקין רשב"ג אומר הלוקח בהמה מניקה מן העכו"ם אין חוששין שמא בנה של אחרת היה

אלא ודאי בנה הוא ופטורה מן הבכורה. ופסק רב כוותי' ומפרש טעמא דרשב"ג בגמר' משום דלא מרחמא אא"כ ילדה. אבל מטעם חלב לחוד לא מפטרא אי לאו דאיכא וולד בהדה דמרחמא לי' ומניקתו. הלכך לכ"ע טינוף פוטר. והיכא דחזינהו דטינפו בתוך הזמן כגון עז בתוך שנתה ורחל בתוך שנתה פרה וחמורה בתוך שלש לכ"ע הולד הבא אחר טינוף לא הוה בכור. והיכא דלא ידענא אי טינפו אי לא טינפו אפי' אחר זמנו כגון עז אחר שנתה. ורחל אחר שנתים ופרה וחמורה אחר שלש ולא ידענא אי אולידו אי לאו ירעה ויאכל במומו לבעלים. ובפטר חמור מפריש טלה והוא לעצמו. והיכא שהיא חולבת ולא ידענא אי טניף אי לאו אי ילדה אי לא ילדה ירעה ויאכל במומו לבעלים דחלב אינו פוטר בין בתוך זמנו בין לאחר זמנו. ובפטר חמור מפריש טלה והוא לעצמו. היכי דמי טינוף אמר רבא כדאמרי רעוותא אצר חיותא נעצר רחמה ונימוק העובר. ושמואל אמר בעבועי דדמא. פולטת אבעבועות של דם וצריך להראותו לחכם לידע אם עובר הי' ותיפטר מן הבכורה. חכם מנא ידע אמר ר"פ רועה חכם. אמר רב חסדא הרי אמרו יצירת הולד באשה ארבעים דהמפלת ליום ארבעים צריכה לישב ימי טומאה וימי טוהר בציר מהכי מיא בעלמא נינהו. בעי רב חסדא בהמה במה תשהה משקיבלה זכר עד הטינוף דנימא ולד הי' ומפטרה מבכורה. א"ל ר"פ לאביי לאו היינו דזעירי דאמר אין טינוף פחות משלשים יום. דס"ד דה"ק ל' יום שוהה להבראות וביום (אחד) [ל"א] נימוק ויוצא. והכי אמר זעירי אין טינוף מעכב בלידה האחרונה שאינה מתעברת ולד אח' פחות משלשים יום. ההיא לקבל אתמר משהתחילה להתעבד אינה מקבלת זכר עד שלשים יום. אבל לענין יצירת הולד לא אמרי' ולא אפשיטא בעיא דרב חסדא. מצינו לוקח מעכו"ם מה דינו כדקתני מתני' וכדפרישת. מישראל מאי. אמר רב בכור ודאי דאי [איתא דבכרה] אשתבוחי קא משתבח לי'. המוכר ואומר קחנה [שכבר] ביכרה דלא תסתכן בלידה עוד אבל עכו"ם א"נ אמר לי' הכי אין בדבריו אמת. ושמואל אמר ספקו יאכל במומו לבעלים דשמא ביכרה והאי דלא אשכחה מוכר בהכי דסבר לשחיטה בעי לה. ורבי יוחנן אמר חולין ודאי מ"ט אם איתא דלא ביכרה כיון דאיכא איסורא אודע הוה מידע לי'. ת"כ דר' יוחנן אם לא הודיעו. בארבע פרקים בשנה מוכר שמכר פרה לשחוט ובו ביום מכר בנה לאחר לשחוט צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט ואם לא הודיעו הולך לוקח ושוחט את הבן וא"צ לחזור ולשאול אם היום נשחטה אמו. לימא תהוי תיובתא דרב ושמואל התם במוכר תליא מלתא שצריך להודיעו כדאמ' בשחיטת חולין יום אחד. יום המיוחד טעון כרוז דהיינו יום אחד דארבע פרקים בשנה מיוחדו' לכך צריך מוכר להכריז אמה מכרתי לשחוט. הכא בלוקח תליא מלתא דכתיב בקרך וצאנך. דמי שהבהמה שלו עליו להפריש

בכורותיו כך יפרשו רב ושמואל דלא תקשו להו הברייתא. אבל סתמא דתלמודא סברה דכר' יוחנן אתיא ותניא כוותי' וכיון דתניא כוותי' [הלכתא כוותיה]. ותו דשמואל במקום רב ליתי' וכש"כ במקום ר' יוחנן דקיי"ל פ"ק דביצה דכל רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן. הלכך הלכה כר' יוחנן דהלוקח בהמה מישראל ולא אמר ליה שלא ביכרה דודאי חולין הוי. ואמ' פ' מי שהוציאוהו שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן וכן פסק בה"ג דהלכה כר' יוחנן:

סימן תצג

מתני' ר' אליעזר בן יעקב אומר בהמה גסה ששפעה חררת דם ה"ז תקבר. פי' רבינו שלמה זצ"ל דאסורה בהנאה דשמא ולד זכר היה ונקדש בבכורה ביציאתו ונפטרה מן הבכורה ופסקי' בגמר' הלכה כמותו. וממה שפי' רבי' שלמה דשמא ולד זכר הי' א"כ ר"ל דספיקא הוא. והא דקתני ונפטרה מן הבכורה. היינו [ולד] שבא אחר חררה זו אינו חייב ליתנו לכהן אבל רעי' בעי וירעה ויאכל במומו לבעלים. והא דאמ' בגמ' תני ר' חייא אינה מטמאה לא במגע ולא במשא ופריך מאחר שאינה מטמאה לא במגע ולא במשא אמאי תקבר כדי לפרסמה שנפטרה מן הבכורה למימרא ולד מעליא הוא אמאי לא מטמאה כו' הכי פי' למימרא דספק ולד מעליא הוא:

סימן תצד

מתני' ר' יוסי בן משולם אומר השוחט את הבכור עושה מקו' לקופץ מכן ומיכן. מפנה את השיער ביד לכאן ולכאן למקום חתך הסכין משום חלדה ותולש את השער ולא אמרי' גוזז את הבכור. ובלבד שלא יזיזנו ממקומו אלא מסובך עם הצמר מיכן ומיכן. וכן תולש את השער לראות את מקום המום להראות לחכם. וקשה לפרש"י זצ"ל שפי' מטעם חלדה דא"כ ה"ל למנקט סכין דאיכא למיחש טפי לחלדה. ועוד דבעי' היא בפ"ב דחולין תחת הצמר מסובך מהו ולא אפשיט לי'. אלא יש לפרש דנקט קופץ משום עשיית מקום טפי מסכין וצריכה מקום גדול כדי שיהא נוח לשחוט ולחתוך ומטעם זה נמי נקט בכור ולא סתם קדשים לפי שהקדשים נשחטים בעזרה ויש שם סכינים (וכן צריך) [ואין צריכים] עשיית מקום. ועוד י"ל דנקט בכור לפי שנוהג בזמן הזה ודרך להיות צמדו גדול מתוך שצריך להשהותו עד שיפול בו מום כדתנן בפ' כל פסולי המקדשין מעשה בזכר של רחלים זקן ושערו מדולדל וצריך לעשות מקום טפי מגדיים קטנים. אמר רב הלכה כר' יוסי בן המשולם ואוקמינא דסבר רב דבר שאין מתכוין אסור כגון הכא שאין מתכוין לתלוש אלא מפנהו ומושבו אילך ואילך אם נתלש נתלש ולהכי אמר רב הלכה כר"י בבכור דתולש לאו היינו גוזז. ובי"ט ה"ט דשרי בבהמת חולין דה"ל עוקר דבר מגידולו

כלאחר יד דאין דרך מכל מקום לתלוש שיער צמר אלא לגוז. ופרכי' ותולש לאו היינו גוזז והתניא התולש את הכנף. שתולש נוצה גדולה מן [כנף] העוף ומכל מקום. והקוטמו. לאחר שתולשו קוטם ראשו. והמורטו שמחליקה מן הצדדין ומורט מן הקנה את השער. חייב שלש חטאות. ואמר רשב"ל תולש חייב משום גוזז קוטם חייב משום מחתך. מורט חייב משום ממחק שאני כנף דהיינו אורחי'. והשתא דאוקימנ' דסבר רב דבר שאין מתכוין אסור כמתכוין והיינו טעמא דשרי משום דתולש לאו היינו גוזז. תולש דמשנתינו גבי בכור ממש תולש במתכוין ואפ"ה שרי. דתולש לאו היינו גוזז ובהמת חולין בי"ט לכתחלה שוחט דה"ל עוקר דבר מגידולו כלאחר יד. דאין דרך לתלוש שיער צמר אלא לגוז אבל אם בא לשחוט עוף בי"ט אסור לו לתלוש דהיינו גוזז מפני שדרכו בתלישה. וגם אין להתיר שיהא מפנה הנוצות ביד לכאן ולכאן ואם נתלש נתלש שהרי דבר שאין מתכוין אסור. מיהו אנו קיי"ל כר' שמעון דדבר שאין מתכוין מותר דפ' י"ט במס' ביצה ר' יהודה אומר אין מקדרין את הבהמה ביום טוב מפני שהוא עושה חבורה אבל מקרצפין. וחכמים אומרים אין מקדרין אף אין מקרצפין ואמרינן בגמרא ת"ר איזהו קידור ואיזהו קירצוף קידור קטנים ועושין חבורה קירצוף גדולים ואין עושין חבורה ושלש מחלוקת בדבר. ר' יהודה סבר דבר שאין מתכוין אסור מיהו קידור קטנים ועושין חבורה קירצוף גדולים אין עושין חבורה. ורבנן סברי דבר שאין מתכוין אסור וגזרינן קירצוף אטו קידור ורבי אלעזר בן עזרי' סבר בין קידור בין קירצוף שרי. אמר רבא אמר רב נחמן אמר שמואל ואמרי לה אמר רב נחמן לחודי' הלכה כר' שמעון דדבר שאין מתכוין מותר שהרי רבי אלעזר בן עזרי' מודה לו. א"ל רבא לרב נחמן ולימא מר הלכה כר' יהודה שהרי חכמים מודים לו א"ל אנא כר' שמעון סביר' לי. ועוד שר' אלעזר בן עזרי' מודה לו. ופסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהכי הלכתא ואמרי' נמי בפרק כירה אמר אביי כל מילי דמר עביד כרב לבר מהני תלת דעביד כשמואל מתירין מבגד לבגד ומדליקין מנר לנר והלכה כר' שמעון בגרירה. הלכך לדידן דקיי"ל דדבר שאין מתכוין מותר אם בא לשחוט עוף מותר לו שיהא מפנה הנוצות ביד במקום שחיטה לכאן ולכאן ואם נתלש נתלש ואינו חושש דדבר שאין מתכוין מותר ואין כאן פסיק רישא אבל לתלוש ודאי אסור כדפרי'. ואמרי' בירושלמי עוף שאין לו גיזה תלישתו היינו גיזתו. והרב רבינו יהודה משפירא זצ"ל היה מתיר ביו"ט לתלוש בית השחיטה כדי שלא יקלקל העוף בשחיטה ואין לסמוך על זה אלא ודאי אסור וכן היה רבינו אליעזר ממיץ אוסר:

סימן תצה

מתני' שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון ואח"כ שחטו עקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרים דברי ר' יהודה א"ר יוסי לא בזה התיר עקביא אלא שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון ואח"כ מת בזה עקביא בן מהללאל מתיר. וחכמים אוסרים ופרכי' השתא במת דאותו הצמר המחובר בו טעון קבורה שרי עקביא לאותו שמונח בחלון. שחטו דאותו המחובר בו שרי מבעיא דמונח בחלון נמי שרי אליבי' דעקביא אלא הכי קאמר לא בזה התיר עקביא וחכמים אוסרים ומשום חכמים נקיט לה שחטו דברי הכל שרי דמיגו דמהניא שחיטה לצמד המחובר בו מהניא נמי לתלוש ומונח בחלון כי פליגי במת. ולר' יהודה בשחטו פליגי ובמת ד"ה אסור. ארשב"ל מחלוקת דעקביא וחכמים כשהתירו מומחה לבכור קודם נשירת הצמר דרבנן סברי גזרי' אי שרית לצמר בהנאה אתי לשהוויי כדי שתהא צמר נושר ממנו בין כך ובין כך אתי לידי גיזה [ועבודה] הלכך אע"ג דהתירו מומחה אסור ועקביא לא גזר אבל לא התירו מומחה ד"ה אסור מיתיבי התולש צמד מבכור תם אע"ג שנולד בו מום ושחטו אסור. טעמא דתם הוא הא בעל מום שרי ואע"ג דלא התירו מומחה. תנא כל היכא דלא התירו מומחה תם קרי לי' ומאי אע"פ שנולד בו מום אע"פ שנראה אח"כ לחכם ואמר מום קבוע הוא. לימא בתנאי התולש צמר מבכור תם אע"ג שנולד בו מום ושחטו ה"ז יקבר בכור בעל מום שתלש ממנו ואח"כ מת עקביא בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרים [אר"י לא בזה התיר עקביא בן מהללאל אלא בשער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון ואח"כ שחטו בזה עקביא בן מהללאל מתיר וחבמים אוסרים] א"ר יוסי מודה אבא חלפתא שהוא מן החכמים החולקי' על עקביא בזה שהוא מותר. אבל ביחוד אמרו יניחנו בחלון לשער בכור בע"מ שנשר שמא יש תקוה שיהי' מותר להנות שאם שחטו יהא מותר לדברי הכל. אבל פי' באמת ביחוד בבירור כמו ידעו ביחוד ששם הארון נגנז. על מה נחלקו על שתלש ממנו ומת עקביא ב"מ מתיר וחכמים אוסרים. ר' יוסי היינו ת"ק אלא לאו התירו מומחה א"כ דת"ק סבר אי התירו מומחה אין אי לא לא. והכי משמע מלתי' התולש צמר מבכור תם דהיינו בעל מום שלא התירו מומחה אסור לד"ה. בכור בע"מ דהיינו התירו מומחה ותלש ממנו ואח"כ מת עקביא בן מהללאל מתיר וכו' ור' יוסי סובר אע"ג דלא התירו מומחה שרי. אמר רבא לא דכ"ע אי התירו מומחה אין אי לא לא. ת"ק סבר פליגי רבנן ועקבי' במת וה"ה לשחטו מדלא אשכחן במלתי' דת"ק דלימא לשחטו ד"ה מותר והאי דקא מפלגו במת להודיעך כחו דעקביא. ור' יהודה סבר במת ד"ה אסור כי פליגי בשחטו ואתי ר' יוסי למימר בשחטו ד"ה מותר כי פליגי במת. אמר רב נחמן הלכה כר' יהודה הואיל

דתנן בבחירתא כוותי' דתנן עקביא בן מהללאל הוא הי' מתיר שער בכור בע"מ שנשר והניחו בחלון ואח"כ שחטו וחכמים אוסרים ומדלא קתני ואח"כ שחטו או מת ש"מ דבמת לדברי הכל אסור. הלכך בכור בע"מ שהתירו מומחה ותלש ממנו ואח"כ מת. לד"ה אותו שער אסור ויקבר. התירו מומחה ותלש ממנו ושחטו עקביא ב"מ מתיר וחכמי' אוסרים אע"פ שהתירו מומחה. והלכה כחכמים דיחיד ורבים הלכ' כרבים הלכך שער בכור בע"מ (או) שתלש ממנו בין שהתירו מומחה קודם לכן. בין שלא התירו בין מת בין שחטו אסור וטעון קבורה. ואצ"ל שער בכור תם גמור שתלשו או שנשר מעצמו דאסיר:

סימן תצו

מתני' הצמר המדובלל שנשר מן העור. אבל מסובך הוא עם שאר הצמר ושחטו [את] שהוא נרא' עם הגיזה כשגוזזין לאחר שחיטה והאי צמר המדובלל שוה עם שאר הגיזה מותר. ואת שאינו נראה עם הגיזה שיצא חוץ יותר מדאי וניכר לכל שמובדל הוא מן הגיזה אסור כמו שנשר לגמרי קודם שחיטה וסתמא כרבנן דפליגי עלי' דעקביא בשחטו ואליבי' דר' יהודה. והלכתא כוותיה:

הדרן עלך הלוקח בהמה

סימן תצז

עד כמה ישראל חייבין ליטפל בבכור בזמה"ז בבהמה דקה שלשים יום ובגסה חמשים יום ר' יוסי אומר בדקה שלשה חדשים. מפרש בברייתא מפני שטיפולה מרובה. פי' טורחה. ששיניה דקות ואינה יכולה לאכול עשב. ואם לא תהיה עם אמה תמות. ומזמן זה דקתני ואילך נותנו לכהן והכהן ממתין עד שיפול בו מום ויאכלנו. לקמן בפסולי המוקדשין מוכח דהלכה כר' יוסי אפי' במקו' רבים דנימוקו עמו. אי לאו דפסיק תלמודא דאין הלכה כמותו. ומספקא לי מזמן זה ואילך אם ישראל אומר לכהן קח את הבכור והכהן אומר איני רוצה ליקח אי כייפי' לי' לכהן שיקח על כרחו ויטפל בו עד שיפול בו מום הואיל וישראל אינו חייב ליטפל בו יותר. או שמא יכול כהן לומר לא זכי לי רחמנא מתנות בעל כרחי תניהו לכהן אחר. וההיא דפ' הזרוע דאמר אביי מריש הוה חטיפנא מתנות אמינא חבובא דקא מחביבנא מצוה כיון דשמענא להא דתניא ונתן ולא שיטול מעצמו מחטף לא חטיפנא מימר אמינא הבו לי. כיון דשמענא להא דתניא ויטו אחרי הבצע ר' מאיר אומר (מלאי הטילו על בעלי בתים ר' יהודה אומר) חלקם שאלו כפיהם מימר נמי לא אמינא להו אי יהבו לי שקילנא. כיון דשמענא להא דתניא בפ' טרף בקלפי הצנועין מושבין את ידיהם והגרגרנין חולקין משקל נמי לא שקילנא. אלמא דמקרי צנוע מאן דלא שקיל למתנתא אם כן משמע שאין כופין אותו:

סימן תצח

מתני' אמר לו הכהן בתוך הזמן הזה תניהו לי ה"ז לא יתננו. אמר רב ששת מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות. ת"ר הכהנים והלוים והעניים המסייעים בבית הרועים כדי שיתנו להם הבכורות ובבית הגרנות ובבית הטבחים אין נותנין להם תרומה ומעשרות בשכרן:

סימן תצט

מתני' ואם הי' בעל מום ואמר לו הכהן בתוך הזמן תן לי שאוכלנו מותר. דהואיל וחזי לי' לאלתר לא הוה ככהן המסייע:

סימן תק

מתני' הבכור נאכל שנה בשנה בין תם בזמן שבהמ"ק קיים בין בע"מ בין בזמן שבהמ"ק כין שעכשיו בזמה"ז שנאמ' לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה. כלו' בתוך שנים עשר חודש שנולד וקרא דכתי' שנה בשנה בפ' ראה קאי נמי אבע"מ דסמוך ליה כי יהיה בו מום ומפרש בגמרא דלשנה דידיה מנינן ולא לשנות עולם. נולד לו מום בתוך שנתו רשאי לקיימו כל י"ב חודש לאחר שנתו אינו רשאי לקיימו אלא עד שלשים יום. איבעי' להו היכי קאמר נולד לו מום בתוך שנתו רשאי לקיימו כל שנים עשר חודש עד שיהו שנים עשר חודש משנולד ולאחר שנתו נמי שלשים. א"ד היכא דנולד לו בתוך שנתו [רשאי לקיימו כל שנים עשר חודש ותו לא והיכא דנולד לו אחר שנתו אינו] רשאי לקיימו אלא שלשים יום. ת"ש דתניא בכור בזמה"ז שאין תם ראוי לכלום עד שלא נראה להראותו לחכם שלא נפל בו מום רשאי לקיימו שתים ושלש שנים ומשנראה להראותו לחכם נולד לו בתוך שנתו רשאי לקיימו כל שנים עשר חודש. אחר שנתו אינו רשאי לקיימו אפי' יום א' ואפי' שעה אחת. אבל מפני השבת אבידה לבעלים אמרו רשאי לקיימו שלשים יום. וקס"ד אנולד בו בתוך שנתו קאי [וקתני] אבל מפני השבת אבידה לבעלי' דהיינו בהן דשמא אם ביד ישראל הוי האי בכור לא משכח כהן למיתבא לי' ואי שחיט לי' יסריח הבשר אמרו רשאי לקיימו שלשים ואי לא משכח כהן שוחטו ומולחו עד שימצא כהן. אלמא שלשים יום דקאמר אנולד לו מום בתוך שנתו קאי שרשאי לקיימו עד שנים עשר חודש משנולד ולאח"כ שלשים יום. ודחינן ועדיין תיבעי ברייתא גופא איכא לספוקי דאיכא למימר האי דקתני עד שנים עשר חודש אחר שנתו וכו' אבל מפני השבת וכו' היינו אנולד בו אחר שנתו. א"ד אנולד בו מום תוך שנתו. ת"ש נולד בו מום בחמשה עשר יום בתוך שנתו משלימין לו חמשה עשר יום אחר שנתו השלמה אין מיתבא לא. ש"מ שלשי' יום דקתני מתני' אנולד בו מום אחר שנתו קאי דאי בתוך שנתו נולד המום

חודש או חדשי' רשאי לקיימו עד שנתו דהא כתי' שנה בשנה ואי לאח' שנתו שנולד בו מום או קרוב לסיום שנתו יהבינן לי' שלשים יום משנולד המום. הלכך נולד בו מום בתוך שנתו חודש או חדשים רשאי לקיימו י"ב חודש ותו לא ונותנו לכהן ושוחטו ואי לא משכח כהן שוחטו ישראל ומולחו שלא יסריח הבשר וכי משכח כהן יהיב לי' האי בישרא. נולד בו מום אחר שנתו אינו רשאי [לקיימו] כ"א ל' יום ולאחר ל' יום אי משכח לי' לכהן יהיב לי' ואי לא שוחטו ומולחו עד דמשכח כהן ויהיב ליה להאי בשרא. והיכא שלא נראה להראותו לחכם דהיינו שהוא תם ולא נפל בו מום רשאי לקיימו שתים ושלש שנים. וקשה לפרש"י זצ"ל שפי' שלא נראה להראותו לחכם (שנפל) [שלא נפל] בו מום רשאי לקיימו שתים ושלש שנים מאי רשאי פשיטא על כרחו יקיימנו. וי"מ כשנפל בו מום איירי ועד שלא נראה להראותו לחכם דקתני היינו שלא נזדמן לו חכם שאין זקוק להוליכו למקום שהחכם שם ולא נהירא דעד שלא נראה משמע שהבכור עצמו מעכב שהוא אינו ראוי שיורה בו חכם מפני שהוא תם ואין בו מום. וי"מ רשאי לקיימו ואין זקוק לכונסו לכיפה אע"פ דשאר קדשים שהקדיש והחרים בזמה"ז אמרי' בפ"ק דע"ז בהמה תיעקר ונועל דלת בפניה והיא מתה מאליה. ולא נהירא דא"כ הוה משמע רשאי לקיים ואינו חייב לכונסו לכיפה הא אם רוצה לכונסו לכיפה מותר. וא"א לומר כן שלא מצינו בשום מקום שיהא מותר לכנוס הבכור לכיפה. וגם מעשים בכל יום ששומרים אותו עד שיפול בו מום. וי"ל דאגב דתנא בסיפא אחר שנתו אינו רשאי לקיימו אפי' יום אחד. תנא רישא רשאי לקיימו. וזה דוחק לומר דאגב קתני. אלא נראה לפרש כמו שפי' רבינו שלמה עד שלא [נראה] להראותו לחכם שהוא תם ואין בו מום רשאי לקיימו שתים ושלש שנים כלו' חייב שאם אינו מוצא כהן שרוצה ליקח אותו חייב ליטפל בו עד ב' וג' שנים עד שיפול בו מום ואין כופין הכהן ליקח אותו בעל כרחו דהצנועין מושכין את ידיהן ובע"כ לא זכי לי' רחמנא מתנית אלא אם חפץ בהם. נולד בו מום בתוך שנתו חייב לקיימו י"ב חדש עד שימצא בהן. לא מצא כהן הואיל ונפל בו מום שוחטו ומולחו עד שיבוא כהן ויטול הבשר לאחר שנתו חייב לקיימו שלשים יום מפני השבת אבידה לבעלים. ומצינו רשאי שפירושו חייב. דתנן ס"פ המקדיש שדהו כמה אדם רוצה ליתן בשור זה להעלותו עולה [אע"פ] שאינו רשאי. ופי' רש"י זצ"ל התם שאינו חייב. וכן מפרש רבינו שמשון הזקן זצ"ל בפ' אלו טרפות אמר התם אין בעלי אומניות רשאין לעמוד בפני ת"ח בשעה שעוסקין במלאכתן. וקשיא אם הוא רוצה לעשות מצוה אמאי אינו רשאי. ופי' רבינו שלמה התם דבמלאכת אחרים איירי. ורבינו שמשון הזקן זצ"ל פי' אינם רשאים אינם חייבים. כההיא דערכין כדפרי' הלכך ה"נ רשאי פירושו חייב. ורשאי

דמתני' נמי פי' חייב. וע"ז הפירוש אני המחבר סומך למעשה וכל רשאי דשמעתא מתני' וגמרא פי' חייב. הלכך ישראל שיש לו בכור תם שאין בו מום ואינו מוצא כהן שרוצה ליקח אותו ממנו אחר שלשה חדשים לדקה ואחר חמשים יום לגסה חייב ישראל לטפל בו שתים ושלש שנים עד שיפול בו מום ונותנו לכהן לא מצא כהן שוחטו ומולחו. וכי אתי כהן יהיב ליה. נולד בו [מום] בתוך שנתו חייב ליטפל בו י"ב חודש מיום שנולד עד שימצא כהן לא מצא כהן שוחטו ומולחו וכי אתא כהן יהיב ליה. נולד בו מום לאחר שנתו או קרוב לסיום שנתו חייב ליטפל שלשים יום מיום שנפל בו מום עד שימצא כהן. ולאחר שלשים יום שוחטו ומולחו וכי אתי בהן יהיב ליה:

סימן תקא

מתני' השוחט את הבכור והראה את מומו לאחר שחיטה ונמצא קבוע ר' יהודה מתיר. ור' מאיר אוסר הואיל ונשחט שלא ע"פ מומחה. אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן בדוקין שבעין דכ"ע אסור. מפני שהן משתנין אע"ג דלאחר שחיטה מחזי קבוע. אי הוה חזי ליה מחיים הוה מתחזי עובר. לא נחלקו אלא במומין שבגוף. כגון נסרקה אזנו. ר"מ סבר גזרינן מומין שבגוף אטו דוקין שבעין. [ור"י סבר לא גזרינן מומין שבגוף אטו דוקין שבעין] אמר רב נחמן בר יצחק מתני' נמי דיקא דקתני ר"מ אומר הואיל ונשחט שלא ע"פ מומחה אסור. ש"מ קנסא קא קניס ר"מ ש"מ. אבעי' להו מפני המשתנין. דכולהו משתנין. א"ד איכא דמשתני איכא דלא משתנין. למנ"מ לאכחושי סהדי. אם שחטו בלא מומחה והשתא חזינ' לי' קבוע וקיימי סהדי ואמרי דלא נשתנה ומראה זה הי' לו מחיים. אי אמרת כלהו משתני שקרי נינהו ואסור לר"ה ואי איכא דלא משתני סמכינן עלייהו ושרי. לר' יהודה דלא קניס מאי. ת"ש דארבב"ח זימנא חדא סח לי ר' יאשי' דמן אושא בוא ואראך בדוקין שהן משתנין מכלל דאיכא דמשתני ואיכא דלא משתני:

סימן תקב

מתני' מי שאינו מומחה וראה את הבכור ונשרט. הרי זה יקבר וישלם מביתו לימא תנן סתמא כר"מ דקתני יקבר. ואע"ג דהשתא מתחזי קבוע דלמא בדוקין שבעין וד"ה דלד"ה משתנין. פי' רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דקיי"ל כר' יהודה דר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה. ואע"ג דאמר ריש פרק אע"פ הלכה כר"מ בגזירותיו. הך דשמעתין רב נחמן בר יצחק קנסא קרי לי'. ובשאלתות דרב אחאי פי' דדוקא הלכה כר"מ בגזירותיו ולא בקנסא. ומתוך פסקיו נראה דלית הלכתא כר"מ דאמר במעוברת חבירו ומניקת חבירו יוציא ולא יחזיר עולמית א"כ ה"נ אין הלכה כר"מ בהאי קנסא וסוגיא דשמעתין נמי כר' יהודה אתיא דאסיקנא והואיל דאיכא דלא משתני סמכינן עלייהו והיינו כר"י דלר"מ קנסי'

בכולהו מפני המשתנין וסתמא דמתני' נמי אוקמי' בדוקין שבעין ור"ה ולא בעי' למימר דסתם לן תנא כר"מ וכן פסק בה"ג והביא ראי' מפ' טבול יום דאמר ר' עקיבה מדבריו למדנו שהמפשיט את הבכור ונמצא טריפה שיאותו הכהנים בעורו ואפי' בגבולין. וא"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הלכה כר' עקיבא אף ר' עקיבה לא אמר אלא כשהתירו מומחה אבל לא התירו מומחה לא ודוקא שנמצא טריפה אבל לא נמצא טריפה יאותו בו אע"פ שנשחט שלא ע"פ מומחה ופסקו מכח ההיא דהא דקיי"ל כר"מ בגזירותיו היינו דוקא בגזירותיו אבל לא בקנסיו הלכך השוחט את הבכור שלא ע"פ מומחה ולאחר שחיטה הראה את מומו ונמצא קבוע בדוקין שבעין אסור. במומין שבגוף כגון נסרקה אזנו וכיוצא בו מותר והיכא ששחטו בדוקין שבעין שלא ע"פ מומח' והשתא חזינן לי' מום קבוע ולא ידענא אי אשתני אי לא אשתני ואמרי סהדי דלא נשתנה ומראה זה הי' לו מחיים מותר:

הדרן עלך עד כמה

סימן תקג

כל פסולי המוקדשין. דהיינו קדשים שנפל בהם מום נמכרין באיטליז בשוק שיש שם קונין הרבה ונמכר ביוקר ונשחטין באיטליז ונשקלין בליטרא לימכר כדרך בשר חולין. חוץ מן הבכור ומן המעשר שהנייתן לבעלים אם נמכרין ביוקר. בכור הנייתו לכהן ומוכר הבשר לכל מי שירצה דבשר בכור נאכל לכל אדם והכהן נוטל דמיו. ולכהן קרי בעלים של בכור ומעשר בהמה בעלת מום הנאת מכירתו ביוקר לבעליו וישראל הוא ומשום הנאת הדיוטות לא מזלזלינן בקדשים לנהוג בהם מנהג חולין למוכרן באיטליז אלא בביתו ואע"פ שלא יקפצו בני אדם כל כך ואין נשקלין בליטרא אלא באומד ואם יפסיד לית לן בה. ופסולי המוקדשין הנייתן להקדש אם מוכרין אותו ביוקר. ושוקלין מנה כנגד מנה בבכור שאם יש לו חתיכות בשר חולין שנשקל בליטרא יכול לשקול בשר בכור כנגדה. ירושלמי בפ' מי שהפך אמר ר' בא בר ממל אלו הי' לי מי שימנה עמי התרתי בשר בכור לישקל בליטרא והתרתי שיהיו עושין מלאכה בחולו של מועד כלום אסרו בשר בכור לישקל בליטרא אלא כדי שיהיו מוכרין אותו בזול. והן מערימין ומוכרין אותו כיוקר כלום אסרו מלאכה בחולו של מועד אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין ועוסקין בתורה. ואינון אוכלין ושותין ושוחקין. אם הי' לו מי שהי' נמנה עמו הי' מתיר ואחרי שלא מצא מי שנמנה עמו ולא התיר. שמעינן משמעתין שאסור למכור בשר בכור כדרך שמוכרין הקצבים ברחוב על השלחנות שמנקרין את הבשר ומוכרין שם ובני אדם

מתקבצין שם וקונים. כי האי גונא אסור בבכור אלא ימכור בביתו. ושמעי' מירושלמי שאסור למכור בשר בכור ביוקר אלא בזול:

סימן תקד

מתני' בית שמאי אומרים לא ימנה ישראל עם הכהן על הבכור בעל מום. שאם זימן כהן אורח ישראל על הכבוד בעל מום לא יאכל עמו. ובית הלל מתירין אפי' עכו"ם. מתניתין דקתני דב"ה שרי עכו"ם באכילת בכור בעל מום מני ר' עקיבה היא דתניא בכור אין נמנין עליו אלא חבור' שכולה כהנים דברי ב"ש וב"ה אומרי' אפי' זרים ר' עקיבה מתיר בשם ב"ה אפי' עכו"ם מ"ט דב"ש דכתי' בויקח קרח ובשרם יהי' לך כחזה התנופה וכשוק הימין מה התם כהנים אין ישראל לא אף הכא כהנים אין ישראל לא וב"ה ה"מ תם אבל בע"מ כתי' בפרש' ראה כי יהי' בו מום פסח או עור כל מום רע וגו' בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדיו מה טמא שאינו אוכל בקדשים קלים שלמים מעשר ופסח אוכל בבכור זר שאוכל בקדשים קלים אינו דין שאוכל [בבכור] איכא למפרך מה לטמא שכן הותר מכללו בעבודת צבור. וב"ה אטו בעבודה קאמרי' באכילה קאמרי'. ובאכילה זר עדיף מטמא. ור' עקיבה דאמר דב"ה מתירין אפי' עכו"ם מ"ט דכתיב כצבי וכאיל מה צבי ואיל אפי' עכו"ם אף בכור נמי אפי' עכו"ם. ואידך. ת"ק דר' עקיבה אליבי' דב"ה דאסר להאכילו לעכו"ם אמר לך תלתא צבי וא"ל כתיבי בפ' ראה חד כדר' יצחק וכדר' אושעיא. כתב רבינו שלמה זצ"ל לא נתפרש היכן הם. ורבינו תם זצ"ל פי' דהיינו דפ' אלו הן הלוקין דא"ר אושעיא המרביץ בשור פסולי המוקדשין לוקה. ואמר ר' יצחק המנהיג בשור פסולי המוקדשין לוקה גוף אחד הוא ועשהו הכתוב כשני גופין שהשור בפ"ע נחשב בצבי ובאיל. והיינו שני מינין. וחד לכדר' אלעזר הקפר בפ"ב דשחיטת חולין דתניא ר' אלעזר הקפר אומר מה ת"ל אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל וכי מה למדנו מצבי ואיל מעתה ה"ז בא ללמד ונמצא למד מקיש צבי ואיל לפסולי המוקדשין מה פסולי המוקדשין בשחיטה אף צבי ואיל בשחיטה ועוף אין לו שחיטה מדברי תורה אלא מדברי סופרים. ואידך מה צבי ואיל פטורין מן הבכורה אף פסולי המוקדשין פטורין מן הבכורה. שאל החבר ר' שמואל את רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל. אם מותר בכור בעל מום להאכיל לעכו"ם כמתניתין או אסור כב"ה דברייתא כת"ק דר' עקיבה. והשיב לו דהלכה כמתניתין דקיי"ל בהחולץ סתם במתני' ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם דמתני' וכש"כ סתם השנוי בלשון ב"ה דעדיף טפי מסתמא אחרינא כדאמ' פ' מי שהחשיך מאי אולמי' האי סתמא מהאי סתמא משום דקתני לה בלשון ב"ה. ודלמא לית לי' דר' אלעזר הקפר דמוקי חד מתלתא צבי ואיל לשחיטה דחיה ולמעוטי עוף דאין לו שחיטה מד"ת

אלא לדר' עקיבה הוא דאתא להתיר בכור בע"מ באכילה לעכו"ם. ואנן ס"ל דיש שחיטה לעוף מן התורה כסתמא דמתני' דפ' חטאת העוף בזבחים דתנן מלק בסכין מטמאה בבית הבליעה וכסתמא דתלמודא דפ' העור והרוטב דפריך נבילה נמי אשתרי מליקת עולת העוף לגבוה. וכן בה"ג בפ' כיסוי הדם כתב מאן דבעי למשחט עופא או חיותא דבעי לי' לדמא ולא בעי למירל מינה כיון דאי בעי למיכל שרי למיכל מינה מבעי' לי' לכסויי דתניא השוחט וצריך לדם חייב לכסות. כיצד הוא עושה או נוחרו או עוקרו. משמע דס"ל דבנחירת עוף לא בעי כסוי אלמא דסבר יש שחיטה לעוף מן התורה. וההיא דפ' מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו דתנן האיש מדיר את בנו לנזיר. וארשב"ל א"ר יוסי בר חנינא כדי לחנכו במצות ופרכי' בשלמא לר' יוחנן דאמר הלכה היא בנזיד אהכי כי מיטמא מייתי קרבן צפורים ואכיל כהן מליקה אלא לר' יוסי בר חנינא דאמר רשב"ל הא קא אכיל נבילה קסבר ר' יוסי ב"ר חנינא אין שחיטה לעוף מן התורה. אומר רבינו יצחק דאין להביא ראי' משם שתהא דרש דר' אלעזר הקפר עיקר דההיא דר' יוסי בר חנינא שאמר רשב"ל משמו כדי לחנכו במצות אין זה אמורא אלא תנא כדמוכח ההיא סוגיא דפריך ומי סבר ריב"ח הכי והתניא ריב"ח אומר כו'. ואפי' תמצא לומר דקיי"ל כר"א הקפר אתי שפיר דפסק כב"ה דמתני' וכר' עקיבה דאינהו נמי מצו סברי כוותי' ואע"ג דתלתא צבי ואיל כתיבי חד לכדר' יצחק ור' אושעיא וחד לכדר"א הקפר וחד לפטורי פסולי המוקדשין מבכורה אכתי אייתר לי' איל בההיא דמיתוקם לכדר"א הקפר דבההיא דר' יצחק ור' אושעיא אצטריך תרווייהו צבי ואיל לשני גופין ובההי' דפטור בכורה אצטריך למתנות דהוה מפליגו להו מבכורה מאך משום דשוים בכל כדאמ' פ"ב לעיל אבל בההיא דר' אלעזר בצבי לחודיה סגי לי'. ואי מוקמת איל למשרי לעכו"ם אתי שפיר אבל לב"ה דברייתא צריך לדחוק דאגב' אחריני דכתיב בהו צבי ואיל כתב נמי בהאי צבי ואיל. ועוד דמצבי ואיל דדרשי' מיניה פטור בכור מצינו שפיר למדרש מיני' להתיר לעכו"ם דהא התרה דחלב הוה גמרי' לעיל פ"ב אי לאו דאמעוט מאך וכן היתר שחיטת אותו ואת בנו. ודבר פשוט הוא לתלמוד ללמוד כל דבר מצבי ואיל. דאין היקש למחצה כדאמ' לעיל ספ"ק מי זוטר מאי דכתיב בהו צבי ואיל מה צבי ואיל אין פודין בהן אף פסולי המוקדשין אין פודין בהן והא דמסיק ואידך תלתא צבי ואיל כתיבי לא בא להוכיח שלא נוכל לדרוש היתר אכיל' מכצבי וכאיל דהא אע"ג דאתי לפטור בכורה שפיר נפק' לן מיני' להתיר לעכו"ם כדפרי' אלא בא לפרש שאע"פ שאינו דורש היתר אכילת עכו"ם לא קשי' לך למאי אכתבו שלשה צבי ואיל דלא תימא לר' עקיבה אליב' דב"ה דשרי להאכיל לעכו"ם אתי שפיר טפי דנכתבו שלשה צבי ואיל אלא לכ"ע אתי

שפיר דלכ"ע איכא לאוקמינהו לכולהו. ואומר רבינו יצחק זצ"ל שה"ג מסייעות אותו כי פסקו שחלב מותר להאכילו לעכו"ם מטעם דאתקש פסולי המוקדשין לצבי ואיל א"כ סביר' להו שהכשר מותר להאכילו לעכו"ם מן התורה מטעמי' דר' עקיבה דבצבי ובאיל. ומה שאסרו להאכיל בשר לעכו"ם מדרבנן אין נראה לו לרבינו יצחק זצ"ל דלא מצינו שום תנא שאומר כן. וגם מה שמשמע מתוך דבריהם שמה שאוסרין (בה) [ב"ה] דברייתא זהו מדרבנן והלכה כמותם. אין נראה לו דכב"ה דמתני' קיי"ל כדפרי'. הרי פירשנו שפסק רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל ככ"ה דמתני' דבכור בע"מ מותר להאכילו לעכו"ם וכר' עקיב' דדריש אליבא דב"ה מה צבי ואיל אפי' עכו"ם אף בכור נמי אפי' עכו"ם. ופי' רבינו יצחק דאין מקיש בכור לצבי ואיל להתירו לעכו"ם אלא דוקא הנאכל לישראל אבל את שאינו נאכל לישראל כגון נבילה וטריפה לא ואתי' לי' שפיר בהכי הא דפריך רבינו אפרים זצ"ל דר' עקיבה אדר' עקיב'. דהכא שרי לי' ר' עקיב' לעכו"ם. ובפ' טבול יום א"ר עקיב' המפשיט את העור ונמצא טריפה יאותו הכהנים בעורו. משמע אבל בבשרו אל יאותו אפי' להאכילו לעכו"ם ולכלבי'. והשתא אתי שפיר דנבילה וטריפה הואיל ולא חזי לי' לישראל לא הקשו לצבי ואיל. ותנן לעיל פ' הלוקח בהמה ראב"י אומר בהמה גסה ששפעה חררת דם ה"ז תקבר ולא שרינן ליתן לכלב מידי דהוה עכו"ם. ותנן בפ' עד כמה מי שאינו מומחה וראה את הבכור ונשחט ה"ז יקבר ולא שרינן ליתן לעכו"ם ולקמן בפרקין תנן השוחט את הבכור ונודע שלא הראהו לחכם יקבר ותנן בפ' בהמה המקשה בהמה המקשה לילד מחתך אבר אבר ומשליך לכלבים יצא רובו ה"ז יקבר בכולהו תנינן יקבר ולא תנינן יתננו לעכו"ם דהואיל ואינו נאכל לישראל לא הוקש לצבי ואיל. ומתוך כך נסתפק החבר ר' שמואל על חלבו של בכור אם מותר להאכילו לעכו"ם כי שמא כמו כן אסור להאכיל חלבו לעכו"ם ולא מקשינן לצבי ואיל כיון שאינו נאכל לישראל א"ד אפי' לב"ה דאסרי להאכיל בשרו לעכו"ם הכא יתירו דאינו בר אכילה כלל כיון שגם בבהמות חולין כשירה אינו בר אכילה לישראל. ושאל לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל. והשיב לו דודאי לר' עקיבה מותר להאכיל חלבו לעכו"ם כמו בשרו כיון שגם בפסולי המוקדשין הי' מותר לעכו"ם מכצבי וכאיל. אי לאו מיעוטא כדאמ' לעיל בפ"ב אי מה צבי ואיל חלבו לעכו"ם מותר אף פסולי המוקדשין חלבו מותר ת"ל אך חלק. ואפי' לב"ה דברייתא נראה לו שמותר מטעם שאינו בר אכילה לישראל. וראי' מריש פרקין גבי מעשר בהמה מבליעו בעורו בחלבו בגידו ובקרניו שאע"פ שמעשר בהמה בעצמו אינו נמכר חלבו נמכר וחשיב כבשר. ה"נ אע"פ שבשרו אסור לעכו"ם חלבו מותר. ת"ר בכור בע"מ אין מאכילין אותו לנרות. וב"ה אומרים מאכילין אותו

הלכך בכור בע"מ מאכילין אותו לנדות ומאכיל בשרו וחלבו לעכו"ם. עוד שלח לו החבר ר' שמואל לרבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל מה יעשה בעור בכור אם ימצא טריפה בבני מעים כי כמדומה אני שראיתי בפי' רבינו שלמה זצ"ל בפ' טבול יום והלכתא כחכמים בשר בשריפה ועור בקבורה ופליג על ר' יוחנן דפסיק לעיל כר' עקיבה. ולכאורה נראה דלא פליג. והשיב לו רבינו יצחק זצ"ל סברתך לא ידעתי האיך תאמר דלא פליג בין לפי מה שכתבת בשר בשריפה ועור בקבורה בין לפי מה שכתו' בספרים בשר בקבורה ועור בשריפה וגם טעם לחכמים לחלק בין עור לבשר לא ידעתי. ובסדר קדשים של ר"ת זצ"ל עיינתי וראיתי שכתוב בו הלכתא כחכמים ועשה לו קרניים לשמשו שלא לגרוס רק הלכתא כחכמים. ופירושים אין בידי. ומתוך דכתוב בספרים והלכתא כחכמים אין בידי רק לאסור ולהטעין שניהם קבורה אפילו הופשט העור קודם זריקה וכש"כ אם לא הופשט כי לא ידעתי למה בשריפה בעל מום בגבולין בין עור בין בשר. יצחק ב"ר שמואל זלה"ה: ת"ר אין מרגילין בבשר ביום טוב. להפשיט דרך דרגלים כל העור לעשות ממנו מפוח לנפחים או למוכרי דבש שנותנים אותו בעורות כבשים המופשטים שלמים. ולא בבכור ואפי' בעל מום ולא בפסולי המוקדשין אע"פ שנפדו ושחטו לאכילה. בשלמא יום טוב דקא טרח טרחא דלא חזי לי' ביו"ט אלא בכור מאן תנא אמר רב חסדא ב"ש היא דאמרי אין מאכילין אותו לנדות דבכור בע"מ בקדושתי' קאי אפי' לאחר שחיטה כתם וכי היכא דבתם אין מרגילין ה"נ בבע"מ אבל ב"ה דאמרי מאכילין אותו לנדות ולא בקדושתי' קאי ה"נ דמרגילין בו הלכך כששחט בכור בע"מ מותר להפשיט דרך הרגלים כל העור שלם ולעשות ממנו מפוח לנפחים או למוכרי דבש או לכל ענייני תשמיש שירצה:

סימן תקה

מתני' בכור שאחזו דם אפי' מת אין מקיזין לו את הדם ואפי' במקום שאין עושין בו מום (זלזול) [דיכול] לחזור ולהתרפאות המכה דאי שרית לי' במקום שאין עושין בו מום אתי למעבד במקום מום. דברי ר' יהודה וחכ"א יקיז ובלבד שלא יעשה בו מום שלא יחתוך ולא יסדוק את אזנו ואת ניב שפתיו שאין עתיד לחזור ולרפא ר' שמעון אומר יקיז אע"פ שהוא עושה בו מום דסבר ר' שמעון דבר שאין מתכוין מותר ת"ר בכור שאחזו דם מקיזין לו את הדם במקום שאין עושה מום. ואין מקיזין את הדם במקום שעושה מום. דברי ר"מ וחכ"א יקיז אף במקום שהוא עושה מום ובלבד שלא ישחוט על אותו מום. ר' שמעון אומר אף נשחט על אותו מום. ר' יהודה אומר אף מת אין מקיזין לו את הדם. אמר רב ששת ברי' דרב אידי אמר רב [יהודה אמר שמואל] הלכה כר"ש דברייתא דאמר

אף ישחוט על אותו מום דכיון דלא היה דעתו להטיל בו מום כדי להתירו אלא כדי שלא ימות לא קנסינן ליה:

סימן תקו

מתני' הצורם אוזן בכור. פי' פוגם. ה"ז לא ישחוט עולמית דברי ר' אליעזר וחכ"א כשיולד לו מום אחר ישחוט עליו. רבינו שלמה זצ"ל כתב ובכהן מיירי וכן נראה בדבריו דאי בישראל בעליו מאי שייך קנסא. בפ"ק דשחיטת חולין אמר רב (חנא) [הונא] בר רב קטינא ארשב"ל שלש פגימות הן פגימת עצם בפסח. פגימת אוזן בבכור. פגימ' מום בקדשים. וכמה פגימתו כדי פגימת המזבח כדי שתחגור בה צפורן. שאל ר' שמואל לרבינו יצחק זצ"ל אם צרימת אוזן מום מובהק להתירו בשלשה בני הכנסת כמו סימוי עין וקטיעת יד ושבירת רגל והשיב לו שאם נפגמה פגימה קטנה וצפורן חוגרת וצריך עיון אם חוגרת אם לאו לפי שאין נכרת היטב בזה הי' ראוי לחוש. אבל אם נצרם הרבה מן הסחוס נראה לי מום מובהק. ומדנקיט בכל דוכתי צרימת אוזן הצורם אוזן בכור לא ישחוט על אותו מום צרם אוזן הבכור מהו משמע שזה מום ידוע ופשוט לכל ואפי' לעכו"ם כדתנן גבי קסרור נטל פיגיום וצרם באזנו. יצחק ב"ר שמואל:

סימן תקז

מתני' מעשה בזכר של רחלים זקן ושערו מדולדל. לפי שלא נגזז מעולם וראהו [קסטור] אחד. פי' ממונה אמר מה טיבו של זה. א"ל בכור אינו נשחט אא"כ הי' בו מום. נטל פיגיום. פי' רומח וצרם באזנו ובא מעשה לפני חכמים והתירוהו שהדי לא נתכוין להתירו שהרי לא הי' יודע שע"י מום שיעשה בו אדם ישחט אלא א"כ יפול בו מום מאליו. ראה שהתירוהו הלך וצרם באזני בכורות אחרים ואסרו. פעם אחת היו תינוקות משחקות בשדה וקשרו זנבות טלאים זב"ז ופסקה זנבה של אחר מהם והרי הוא בכור ובא מעשה לפני חכמים והתירו ראו שהתירו והלכו וקשרו זנבות בכורות אחרים ואסרו זה הכלל כל שהוא לדעתו אסור. ושלא לדעתו מותר. אמר רב חסדא אמר רב קטינא ל"ש דמשתרי הבכור ע"י עכו"ם. אלא אמרו לי' אינו נשחט אא"כ הי' בו מום דמשמע שיפול בו מום מאליו דליכא למימר מדבריהם למד העכו"ם דניחא לי' שיפול בו מום אבל א"ל אא"כ נעשה בו מום נעשה ע"י אדם משמע כמאן דאמר לי' זיל עביד בי' מום אמר רבא מכדי ממילא הוא שלא היה יודע העכו"ם שיהא מותר על ידו ולא להתיר נתכוין. מה לי הי' מה לי נעשה אלא נעשה נמי ממילא הוא ולא שנא. שניהם מותר. וכבר הי' מעשה בעכו"ם אחר ששמע על הבכור שלא הי' נאכל אלא אם הי' נעשה בו מום וצרם את אזנו

ולא נודע אם נתכוין להתירו אם לאו ושאלו לרבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל והתיר מהא דרבא דאמר דכל ממילא לא שנא הי' לא שנא נעשה מותר:

סימן תקח

מתני' זה הכלל כל שהוא לדעתו אסור שלא לדעתו מותר. זה הכלל כל שהוא לדעתו אסור לאתויי גרמא אם הניח דבילה ובצק ע"ג אוזן הבכור כדי שיבוא הכלב ויטלנו. שלא לדעתו מותר לאתויי מסיח לפי תומו שלא שאלם העכו"ם מה טיבו אלא הם מסיחים לפי תומם עם העכו"ם ואומרים ראה זקן זה לא ישחוט לעולם אלא ע"י מום לא נתכוונו לכך שיטיל בו מום:

סימן תקט

מתני' הי' בכור איל מנגח רודפו לאדם לנגחו ובעטו אדם לבכור ועשה בו מום ה"ז ישחוט עליו ואפי' הוא כהן לפי שלהצלתו נתכוין. אמר רב פפא ל"ש אלא שבעטו בשעת רדיפה אבל לאחר רדיפה לא פשיטא מ"ד צערי'. מה שרדפו הוא מדכר קמ"ל איכא דאמרי אמר ר"פ לא תימא בשעת רדיפה אין וכו' לאחר רדיפה נמי צערי' קא מדכר. רבינו יצחק בר אשר זצ"ל אומר דכל איכא דאמרי לגבי לשון ראשון בטפל לעיקר. ור"ת זצ"ל אמר דכל איכא דאמרי בשל תורה הלך אחר המחמיר כשל סופרים הלך אחר המקיל הלכך הכא לדברי שניהם הלכה כלשון ראשון דהכא בשל תורה קיימינן:

סימן תקי

מתני' כל המומין הראוין לבוא בידי אדם רועי ישראל נאמנין לומר מאליהן אירעי לו רועי כהנים אין נאמנין דנחשדו בדבר רשב"ג אומר נאמן על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו ר"מ אומר החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו. כולה מפרש בגמרא ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר מתני' דקתני רועי ישראל נאמנין ה"ק רועים שהן ישראל נאמנין אפילו [הן עומדים] בבית כהנים שהבכור שלהם ללגימה לא חיישינן שמא ע"י אדם בא לו בבית הכהנים ורועה זה משקר ובא להתירו כדי שישחטנו רבו הכהן ויאכילנו עמו והא דקתני רועי כהנים אין נאמנים ה"ק רועים שהם כהנים אין נאמנים אם הבכור ביד ישראל דנחשד האי כהן רועה שהוא עצמו הטילו דמימר אמר האי רועה לא שביק לי לדידי ויהיב ליה לכהן אחרינא. וה"ה כהן לכהן דחיישינן לגומלין כלו' מסברא נפקא לן דה"ה דכהן רועה אינו נאמן להעיד על בכור של כהן אחר דחיישינן לגומלין דסבר אעידנו עתה והוא יגמול לי כשיתן לי ישראל בכור תם ואטיל בו מום ויבוא כהן זה ויעידני שמאליו נפל בו ואתא רשב"ג למימר נאמן הוא על של חבירו בין רבו בין אחר ואינו נאמן על של עצמו דלא נחשדו כהנים אלא על בכור עצמו שכבר נתנו לו ישראל ואתא ר"מ למימר

החשוד על הדבר דהיינו כהנים שנחשדו על הבכורות לא דנו ולא מעידו ולקמן פריך ר' מאיר היינו ת"ק. וחד אמר מתני' דקתני רועי ישראל נאמנין ה"ק רועי בהמות ישראל אע"פ שהם כהנים הרועים נאמנים דמה לו לשקר מימר אמר לא שביק האי ישראל כהן צורבא מרבנן ויהיב ליה לדידיה דסתם רועה עם הארץ הוא רועי כהנים רועי בהמות של כהנים אע"פ שהרועים ישראל אין נאמנין להעיד על בכורו של רבו כהן דחיישינן ללגימא וכש"כ רועה כהן ובהמות של רבו כהן אין נאמנין דחיישינן לגומלין וללגימא ואתא רשב"ג למימר נאמן הוא על של חבירו כהן לכהן ונאמן הכהן הרועה בהמותיו של רבו כהן דלא חיישינן לא לגומלין ולא ללגימא ואתא ר"מ למימר דהחשוד על הדבר דהיינו כהנים שחשודין על הבכורות לא דנו ולא מעידו ופליג ארשב"ג דשרי אפילו כהן לכהן ופליג את"ק דאמר רועי בהמות ישראל והרועים כהנים נאמנין. בשלמא למ"ד רועי ישראל והן כהנים נאמנים היינו דאתא ר"מ למימר החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו אלא למ"ד דתני כהנים בי ישראל אין נאמנין מאי אתא ר' מאיר [לאשמעינן] היינו ת"ק דכהן [אין] נאמן. איכא בינייהו דר' יהושע בן קופסאי דתניא ר' יהושע בן קופסאי אומר בכור בי כהן צריך שנים מן השוק להעיד עליו שנים כל שהן ואפי' כהנים אבל כהנים שבביתו לא. ת"ק אית לי' דר' יהושע בן קופסאי (ראמר) דקאמר ת"ק רועי כהנים בי ישראל אין נאמנין אבל כהנים דעלמא נאמנין. מיהו דר' יהושע קילא מדת"ק דהא לר' יהושע כהנים דשוק נאמנין אפי' אבכורות דכהנים ול"ח לגומלין. ות"ק חייש לגומלין דקאמר וה"ה כהן לכהן. אבל בהא שוו דכהנים דשוק נאמנין אבכור כ"ז שהוא ביד ישראל. ור"מ ל"ל דר' יהושע לגמרי דכיון דנחשדו כהנים על הבכורות לא דן ולא מעיד אפי' כהן דשוק אפי' הבכור ביד ישראל. רשב"ג אומר בכור בי כהן אפי' בנו אפי' בתו מעידין עליו. ורשב"ג לטעמי' דאמר נאמן הוא על של חבירו ואביו נמי היינו חבירו דאין בהן נחשד אלא על של עצמו. ר' יהודה אומר אפי' עשרה והן בני ביתו אין מעידין עליו דומיא דבנו ובתו דאין נאמנין דאיכא תרתי גומלין ולגימא אבל איכא רועי ישראל בביתו נאמן. ולר' יהושע אפי' רועי ישראל אינו נאמן אלא מן השוק. כמאן אזלא הא דאמר רב חסדא אמר רב קטינא ספק בכור שנולד בי ישראל דשל ישראל הוא כגון רחילה שלא ביכרה וילדה שני זכרים דאמר לעיל בפ"ב אחד לו ואחד לכהן ואותו שלו הוי ספק בכור שמא יצא ראשון וירעה עד שיומם ואוכלו ישראל. צריך שנים מן השוק להעיד עליו שלא הטיל בו אותו מום בכוונה כמאן כר' יהושע בן קופסאי דכי היכי דבכור ביד כהן בעי שנים מן השוק ה"נ הכא. רב נחמן אמר ספק אפי' בעליו ישראל מעידין עליו דכהנים נחשדו על הבכורות ולא ישראל דאי לא תימא הכי אלא בעלים חשודין עליו. א"כ הוי

ישראל חשוד על המומין. מעשר לר"מ מי מעיד על מומו הא אמר ר"מ החשוד על הדבר לא דנו ולא מעירו אפי' לאחרים. מעשר ודאי מהימן דאי בעי שרי בי' מומא בכולי' עדרי'. אלא ספק בכור לר"מ מי מעיד עליו וכ"ת ה"נ דלית לי' תקנתא לר"מ [והתנן שהיה ר' יוסי אומר כל שחליפיו] ביד כהן פטור מן המתנות כגון האי ספק בכור שהכהן נטל את אחיו פטור ישראל מן המתנות דזרוע ולחיים וקיבה דעשו את שאינו זוכה כזוכה כדאמ' בפ"ב ור' מאיר מחייב ומדמחייב לי' ר' מאיר במתני' מכלל דבר אכילה הוא אלא ש"מ בעליו מעידין עליו כהנים הוא דחשידי אמומי' ישראל לא חשידי אמומי. אתמר רב נחמן אמר (רב) הלכה כרשב"ג דאפי' בנו ובתו מעידין עליו. (ורבה) [רבא] אמר הלכה כדברי ר' [יוסי] דאפי' עשרה והן בני ביתו אין מעידין עליו והלכתא כרשב"ג ודוקא בנו ובתו אבל אשתו לא מ"ט אשתו כגופו דמיא. והשתא דקיי"ל דבכור בי כהן ואפי' בנו ובתו מעידין עליו. ופי' רבינו שלמה דרשב"ג לטעמי' דאמר נאמן הוא על של חבירו. הלכך קיי"ל נמי דרועים כהנים נאמנים אפי' כשהבכור ביד ישראל וכן כהן לכהן נאמן וכן רועים שהם ישראל וכן בנות כהנים נאמנים ולא חיישינן ללגימא כרשב"ג דבתו ובנו נאמנים ול"ח ללגימא וספק בכור שנולד כי ישראל קיי"ל בעליו מעידין עליו. אבעיא להו עד מפי עד מהו לעדות בכור שלא הוטל בו מום זה בכוונה. רב (אתי) [אמי] אסר רב (אתי) [אשי] שרי א"ל רב אסי לרב אשי והא תני דבי מנשה אין עד מפי עד כשר אלא לעדות אשה בלבד. א"ל תני אלא לעדות שהאשה כשירה ובעדות בכור אשה נמי כשירה דאמרי' הלכת' כרשב"ג דאמר אפי' בתו. רב יימר אכשר בעד מפי עד לבכור קרי עלי' מרימר יימר שרי בוכרי בלשון גנאי. והלכתא עד מפי עד כשר להעיד בבכור שלא הוטל בו מום זה בכוונה: אמר ר' אילעאי לא היו מוחזקין בו בטלה שהוא בכור ובא כהן בעליו ואמר בכור הוא זה ומומו עמו שלא הוטל בו מום זה בכוונה ואתי לאחזויי לחכם אי קבוע הוא אי עובד נאמן דהפה שאסר ואמר בכור הוא הפה שהתיר ואמר מומו הוא: ר' צדוק הוה לי' בוכרא רמי לי' שערי בסלי נצרים של ערבה קלופה בהדי דקא אכיל איבזע שפתי' אתא לקמי' דר' יהושע. א"ל כלום חלקנו בין בהן חבר לכהן ע"ה. דמי חשידנא כו'. והלא ר' יהושע אמר לי הן א"ל המתן עד שיכנסו בעלי תריסין לבית המדרש עמד השואל כדאמ' פ' נערה בנדרים ירושלמי שואל הגדות והלכות מנין שבעמידה ת"ל ועמדו. ושאל כלום חלקנו בין חבר לע"ה א"ל ר' יהושע לאו א"ל ר"ג והלא משמך אמרו הן יהושע עמוד על רגליך עמד ר' יהושע על רגליו ואמר איך אעשה אלמלי אני חי והוא מת יכול החי להכחיש את המת ועכשיו שאני חי והוא חי האיך יכול החי להכחיש את החי. הי' ר"ג יושב ודורש ור' יהושע עומד על רגליו עד שרננו כל העם

ואמרו לחוצפית התורגמן עמוד ושתוק ועמד פי' ושתק. חוצפית התורגמן מעשרה הרוגי מלכות הי' ושקול כיהונתן בן עוזיאל דבשעה שהי' עוסק בתורה כל העוף הפורח עליו באויר מיד נשרף כדאמ' במדרש של עשרה הרוגי מלוכה. בספרים כת' עמוד על רגליך ויעידו בך ול"ג לי' לא הכא ולא בתפלת השחר דמה עדות שייך כאן אלא בסנהדרין בפ' כ"ג גבי עובדא דינאי גרסי' לי'. ואגב שיטפא דהתם נכתב כאן. מיהו לפי מה שמפרש רבינו שלמה זצ"ל האיך יכול החי להכחיש את החי אלא ודאי אמרתי וחוזרני בי שייך שפיר למימר ויעידו כך כלו' שישמעו כולם שאתח חוזר ויעידו כך ויקבעו הלכה לדורות. אבל א"א לומר כן שכמו כן אמ' בפ' תפלת השחר גבי תפלת ערבית. ופוסק לשם הלכה כמותו ש"מ דלא הדר בי' אלא כך הוא הפי' האיך יכול החי להכחיש את החי כלומ' סבור הייתי להעלים ואיני יכול ול"ג ויעידו כך. ופסקו רבותינו דקיי"ל כר"ג דלא חילקו בין כהן חבר לכהן ע"ה דכהן חבר נמי חשיד בההיא דיומא פ' יוה"כ אמר רב מנשיא בר תחליפא אמר רב עמרם אמר רבב"ח שאלו את ר' אליעזר זקן ויושב בישיבה צריך ליטול רשות להתיר בכורות או אינו צריך. מאי קא מבעי' להו הכי קמיבעיא להו כי הא דאמר רב אידי בר אבין דבר זה הניחו להו לבית רבי כדי להתגרר בו מאי צריך ליטול רשות או לאו כיון דזקן ויושב בישיבה הוא [א"צ עמד ר"י בן חקולא על רגליו ואמר אני ראיתי את ר"י בן זימרא שהי' זקן ויושב בישיבה] ועמד למעלה מזקינו של זה ונטל רשות להתיר בכורות א"ל ר' אבא לא כך הי' מעשה ר' יוסי בן זמרא כהן הי' והכי קא מבעי' לי' הל' כר"מ דאמר החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו א"ר כרשב"ג דאמר נאמן הוא על של חבירו ואינו נאמן על של עצמו ופשטו ליה הלכה כרשב"ג הא למדת דכהן [חבר] נמי חשיד על הבכורות של עצמו:

סימן תקיא

מתני' נאמן בהן לומר הראיתי בכור זה לחכם ואמר לי שמום קבוע הוא ושוחטו ובלבד שיהיו לו עדים שלא הטילו בו. אמר רב יהודה [אמר רב] נאמן הכהן לומר לחכם בכור זה נתן לי ישראל עם מום זה שבו מ"ט כל מלתא דעבידא לאגלויי שיבוא אותו ישראל ויאמר בלא מום נתתיו לו לא משקרי אינשי. אמר ר' ירמי' בר אבא מנא לי' ליהודה הא אנא קבעתי' בגידול. שניתיה לגידול. פי' שם חכם. וגידול קבעה בדידיה. והוא שנאה לרב יהודה והכי אמרי לי' לגידול נאמן ישראל לומר בכור זה נתתי לכהן במומו פשיטא ל"צ בקטן והגדיל שהי' קטן הטלה כשנתנו לו והגדיל מ"ד לא קים לי' בגוי' משום דהגדיל הטלה ושמא אחר הוא והאי בהן הטיל בו מום קמ"ל. בסורא מתנו בלישנא בתרא דנאמן ישראל אבל לא כהן בפומבדיתא מתנו כלישנא קמא דאפי' הכהן נאמן והלכתא אפילו

כלישנא קמא: אמר רב יהודה אין רואין בכור לישראל אא"כ כהן עמו דשמא אם נאמר לו קבוע הוא ישחטנו ויאכלנו כיון דקבוע הוא הרי נאכל לכל אדם אלא שגזילת כהן הוא והוא לא חייש לגזילה ואכיל לי'. ומדפריך מינה לרב ששת ש"מ דקים להו לרבנן דהלכה כרב יהודה וסברא היא דמה לו להביא אצל חכם יתננו לכהן וכהן יביאנו לחכם ויאמר בכור זה נתן לי ישראל במומו אי לאו דבעי למגזלי וליכלי'. מיהו אי ליכא כהן בעיר ושמרו כל זמנו כדפרי' לעיל רואין לו אע"ג דליכא כהן:

סימן תקיב

מתני' בכור שנסמית עינו ושנקטעה ידו ושנשברה רגלו ה"ז ישחט ע"פ שלשה בני הכנסת שאינם חכמים דמומין מובהקין אינון. ר' שמלאי ור' יהודה נשיאה תרווייהו משמי' דר' יהושע בן לוי אמרי [וא"ל ר' שמלאי וריב"ל] תרווייהו משמיה דר' יהודה נשיאה אמרי התרת בכור בח"ל ע"פ שלשה בני הכנסת אמר רבא ובמומין מובהקין. פי' ואפי' בזמה"ז. מאי קמ"ל תנינא בכור שנסמית עינו כו'. אי ממתני' ה"א [בחוצה לארץ] אפי' מומין שאינן מובהקין והאי דקתני מובהקין להודיעך כחו דר' יוסי קמ"ל. אמר רב יהודה א"ר ירמי' בר אבא ספק משמי' דרב ספק משמי' דשמואל שלשה מתירין את הבכור במומין מובהקין בזמה"ז במקום שאין מומחה. מאי קמ"ל תנינא ה"ז ישחוט ע"פ שלשה בני הכנסת אי ממתני' ה"א אפי' במקום שיש מומתה קמ"ל במקום שאין מומחה אין במקום שיש מומחה לא. אמר רב חייא בר אבא אמר רב עמרם שלשה מתירין את הבכור במומין מובהקין במקום שאין מומחה לאפוקי מדר' יוסי דמתני'. והאידנא אין לנו מומחה במומין וכולנו בני הכנסת לענין מומין ואין מתירין אלא בשלשה ובמומין מובהקין כגון נסמית עינו ונקטעה ידו ונשברה רגלו ונצרמה אזנו הרבה מן הסחוס. כדפי' רבינו יצחק זצ"ל כדפרי' לעיל. ובעל חמש רגלים או שאין לו אלא שלש או שרגליו קלוטות כשל חמור או עינו אחת גדולה כשל עגל ואחת קטנה כשל אווז באלו מתירין בשלשה. ואם באחד או בשתים הוי פלוגתא דר' יהודה ור' מאיר דלעיל פ' עד כמה דתנן השוחט את הבכור ומראה את מומו כו' ולעיל פרשי' לה. ושלשה בני הכנסת במומין מובהקין כחכם במומין שאינן מובהקין:

סימן תקיג

מתני' ר' יוסי אומר אפי' יש שם עשרים ושלשה אינו נשחט אלא ע"פ מומחה: אמר רב חננאל אמר רב אין הלכה כר' יוסי. פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים מהו דתימא ר' יוסי נימוקו עמו:

הדרן עלך כל פסולי המוקדשין

סימן תקיד

אתמר כהן שמת והניח בן חלל בישראל דמי וחייב בבכורה רב חסדא אמר הבן חייב לפדות את עצמו רבה בר רב הונא [אמר] אין הבן חייב לפדות א"ע כל היכי דמית האב לאחר שלשים יום שנולד דמצוה בפדיה דכתיב ופדויו מבן חודש תפדה כולי עלמא לא פליגי דאין הבן חייב לפדות א"ע שהרי זכה אביו בפדיונו דאי נמי פריק ליה האב הוה מפריש ליה ושקיל ליה לנפשיה דהא כהן הוא וכיון דזכה האב בפדיונו מורישו לבנו עם שאר נכסים שלו. כי פליגי דמית בתוך שלשים יום רב חסדא אמר הבן חייב לפדות א"ע שלא זכה אביו בפדיונו דהא לא נתחייב האב מעולם אלא בן נתחייב לאחר מיתת אביו ומחייב למיתב לכהן אחר ורבה בר רב הונא אמר אין הבן חייב לפדות א"ע דא"ל קא אתינא מכח גברא דלא מצית לאשתעויי דינא בהדיה. שאם הי' פודה אביו אותו הי' (נותן) [נוטל] פדיון לעצמו. אתמר א"ר שמעון (בן) יאסיניא ארשב"ל כהן שמת והניח בן חלל בתוך שלשים יום הבן חייב לפדות א"ע שלא זכה אביו בפדיונו לאחר שלשים אין הבן חייב לפדות א"ע שהרי זכה אביו בפדיונו וקיי"ל כרב חסדא וכרשב"ל דכל היכא דמית האב בתוך שלשים הבן חייב לפדות את עצמו לכשיגדל ויהי' בר מצוה:

סימן תקטו

מתני' מי שלא ביכרה אשתו וילדה שני זכרים נותן חמש סלעים לכהן דאחד מהן בכור. מת אחד בתוך שלשים יום האב פטור וה"ה בנו הנשאר פטור מת האב והבנים קיימין ר' מאיר אומר אם נתנו עד שלא חלקו נתנו וא"ל פטורין ר' יהודה אומר נתחייבו הנכסים לכהן. כבעל חוב וחייבין לפרוע בין שניהם. זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום. דא"ל נקיבה יצאה ראשונה וכהן ידו על התחתונה דהמע"ה. דמית האב אימת אילימא אחר שלשים בהא אמר ר"מ כי חלקו פטורין הא אשתעבידו להו נכסי ובע"ח מעליא הוא אלא בתוך שלשים מאי שנא כי חלקו דאזיל לגבי האי ומדחי לי'. ואומר אין אני בכור אלא אחי. ואזיל לגבי האי ומדחי לי' כי לא חלקו נמי ליזיל לגבי האי ולדחיי' וליזיל לגבי האי ולדחי'. והא ליכא למימר דטריף נכסי משום אבוה דהא האב לא נתחייב כלום אלא בשביל הבנים טורפן ואמאי. אלא אמר רבא לעולם לאחר שלשים ואי דאיכא נכסי טובא ה"נ דשקיל אפי' חלקו אפי' לר"מ דהא אשתעבידו נכסים בחיי האב ואע"פ שהמלוה [על פה] הוא גובה מן היורשים אם יש ירושה כשיעור החוב והב"ע כגון דליכא אלא חמש סלעים ולכ"ע אית להו חמש סלעים ולא חצי חמש והכא בדרב אסי או בדרב פפא פליגי. דא"ר אסי האחין שחלקו מחצה יורשין ומחצה לקוחות ואמר רב יהודה (פפא) מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא. ואמר ר"פ מלוה ע"פ גובה מן היורשין

ואינו גובה מן הלקוחות דר"מ אית לי' דרב אסי ודר"פ והואיל ובין הכל אין שם אלא חמש לא שקיל מידי. דחמש ולא חצי חמש. ור' יהודה אית לי' דרב אסי דפלגא הוי לקוחות ול"ל דר"פ אלא ס"ל דמלוה ע"פ גובה מן הלקוחות ושקיל כלהו [אי נמי] אית (להו) [ליה] דר"פ ול"ל דרב אסי אלא כלהו הוי ירושה ושקיל כולהו. הלכך מת האב בתוך ל' בין חלקו בין לא חלקו פטורין לד"ה מת האב לאחר שלשים ואיכא נכסי טובא שקיל להו כהן לחמש סלעים אפי' חלקו ואפי' לר' מאיר ואי ליכא אלא חמש סלעים לר"מ לא שקיל להו כהן ולא מידי ולר"י שקיל להו כהן לכולהו חמש סלעים ואפי' חלקו וקיי"ל (כר"מ) [דר"מ] ור"י הלכה כר"י:

סימן תקטז

מתני' שתי נשיו של אחד שלא ביכרו וילדו שני זכרים במחבא נותן עשר סלעים לכהן מת אחד מהן בתוך ל' יום אם לכהן אחד נתן האב פדיון שניהם יחזיר לו ה' סלעים הואיל ומת בתוך ל' אגלאי מלתא דנפל הוא ושלא כדין שקיל. ואם לשני כהנים נתן אינו יכול להוציא מידן דכל חד וחד מדחי לי' ואומר הריני מחזיק בם בשביל פדיון החי. זכר ונקבה [או שני זכרים ונקבה] נותן ה' סלעים לכהן ב' נקבות וזכר או שני זכרים וב' נקבות אין כאן לכהן כלום:

סימן תקיז

מתני' אחת ביכרה ואחת שלא ביכרה וילדו לו ב' זכרים במחבא ונתערבו נותן ה' סלעים לכהן מת אחד מהן בתוך ל' האב פטור. מת האב והבנים קיימים ר"מ אומר אם נתנו עד שלא יחלוקו נתנו וא"ל פטורין. ר"י אומר נתחייבו הנכסים זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום:

סימן תקיח

מתני' שתי נשים של שני אנשים שלא ביכרו וילדו שני זכרים במחבא ונתערבו זה נותן ה' סלעים לכהן וזה נותן ה' סלעים לכהן מת אחד מהן בתוך ל' יום אם לכהן אחד נתנו מחזיר להם ה' סלעים ויחלוקו שני האבות אם לב' כהנים נתנו אינו יכול להוציא מידן. זכר ונקבה האבות פטורים דכל חד וחד אומר לכהן הנקבה שלי היא. והבן חייב לפדות א"ע דמ"מ בכור הוא. ב' נקיבות וזכר או ב' זכרים וב' נקבות אין כאן לכהן כלום. מאי שנא שני כהנים דאזיל לגבי האי ומדחי לי' ואזיל לגבי האי ומדחי לי'. כהן אחר נמי ליזיל האי לגבי' ולדחי' וליזיל האי לגבי' ולדחיה. אמר שמואל בבא בהרשאה והא אמרי נהרדעא לא כתבינן אורכתא אמטלטלי ה"מ היכא דכפרי' אבל היכא דלא כפרי' כתבינן:

סימן תקיט

מתני' אחת ביכרה ואחת שלא ביכרה של שני אנשים וילדו שני זכרים במחבא ונתערבו זה שלא ביכרה אשתו נותן ה' סלעים זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום. תני רב הונא גבי שתי נשים של שני אנשים שלא ביכרו וילדו ב' זכרים ונקבה במחב' אין כאן לכהן כלום. ואע"ג דחד הוי בכור ממ"נ דאם האחת ילדה ב' זכרים האחד בכור ואם זכר ונקבה ילדה נמצאת חבירתה יולדת זכר לבדו והוא בכור ואפ"ה אין כאן לכהן כלום. דכל חד מדחי לי' שמא אשתו ילדה הנקבה ואפי' הבן אינו (יכול) [צריך] לפדות א"ע דא"ל שמא איני בכור אלא חבירי מאיש אחר. ותנא דידן כיון דבשני אנשים הוא דמשכחת לה באיש אחד ושתי נשיו לא משכחת לה דכיון דאיכא חד בכור יהיב חמש סלעים לכהן משום הכי לא תני לה דכל הנך דתני בהו אין כאן לכהן כלום שוין בין באיש אחר ושתי נשיו בין בשתי נשים של שני אנשים:

סימן תקכ

מתני' מת הבן בתוך שלשים אע"פ שנתן לכהן יחזיר לו ה' סלעים לאחר ל' יום אע"פ שלא נתן יתן. מת ביום שלשים ביום שלפניו דמי ואע"פ שנתן יחזיר לו ר' עקיבה אומר אם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן. ואמר בפ' מי שהוציאוהו ר' יעקב ור' זריקא אומ' הלכה כר' עקיבה מחבירו וכר' יוסי מחבירו וכר' מחבירו ואמרי' בעלמא הלכה כר' מחבירו ולא מחביריו וס"פ פסולי המוקדשין נמי אמרי' דאין הלכה כר' יוסי מחביריו. מעתה ה"נ הלכה כר"ע מחבירו ולא מחביריו. הלכך הלכה כרבנן דיום שלשים כיום שלפניו דמי ואף ע"פ שנתן יחזיר לו. מת בתוך שלשים אע"פ שנתן לכהן יחזיר לו. פי' רבינו שלמה דנפל הוה וה"נ פי' לעיל אם לכהן א' נתן יחזיר דהואיל ומת אגלאי מלתא דנפל הוה ושלא בדין שקיל. משמע שר"ל אבל אם היה חי וקים לי' בגוי' שכלו לו חדשיו הי' חייב לפדותו אפי' תוך שלשים ואם נתן ומת בתוך שלשים אח"כ לא יחזיר. וא"א לומר כן דהא בסמוך בפודה את בנו תוך ל' ונתעכלו המעות קיי"ל דאין בנו פדוי אע"פ שהוא חי לאחר ל' ואגלאי מלתא דלאו נפל הוא. א"ו הוא אפילו בכור דקים לי' בגוי' שכלו לו חדשיו אפ"ה אינו בר פדיון עד לאחר ל' דרבי אמר רחמנא ופדויו מבן חודש תפדה כשיהי' בן חודש אתה חייב לפדותו ולא קודם לכן אע"ג דקי"ל בגוי' שכלו לו חדשיו מידי דהוה אקרבן דאע"פ דקים ליה בגוי' שכלו חדשיו אפ"ה אינו ראוי להקרבה עד לאחר שמנה כההיא דפ' ר"א דמילה דתניא רשב"ג אומר כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל שנ' ופדויו מבן חדש תפדה שמונת ימים בבהמה אינו נפל שנ' ומיום השמיני והלאה ירצה. ובפ"ק דר"ה אבעי' להו בכור מאימתי מונין לו שנה אביי אמר משעה

שנולד ורב אחא בר יעקב אומר משעה שראוי להרצא' ומוקי' לה התם דקי"ל בגוי' שכלו לו חדשיו אלמא אע"ג דקי"ל בגוי' דכלו חדשיו לא הוי בר (פדיון) [הרצאה] עד לאחר (ל') [שמונה] הלכך בכור אע"ג דקי"ל בגוי' שכלו לו חדשיו לא מחייב בפדיון עד לאחר שלשים. בפ"ק דב"ק אמר עולא א"ר אלעזר בכור שנטרף בתוך ל' יום אין פודין אותו וכן תני נמי רמי בר חמא מתוך שנא' פדה תפדה יכול אפי' נטרף תוך ל' יום ת"ל אך לחלק. ופי' רבי' שלמה נטרף שנהרג ובמת מעצמו לא אצטריך לאשמעי' דאין פורץ דהא כתי' מבן חודש תפדה אבל נהרג אצטריך לאשמעי' דלא אמרי' אי לא אקטיל הוה חי ולא נפל וליפרקי'. וקשיא לר"ת זצ"ל חדא דמשמע קצת לפי' דאי קי"ל בגוי' שכלו לו חדשיו ומת הוה חייב לפדותו והא ליתא כדפרי' לעיל בסמוך. ותו דאמ' ס"פ הקומץ רבה בעי מני' פלימו מר' מי שיש לו שני ראשין באיזה מהן מניח תפלין. א"ל או קום גלי או קבל עליך שמתא אדהכי אתא ההו' גברא אמר אתיליד לי ינוקא דאית לי' תרי ראשי כמה בעינא למיתב לכהן. אתא ההוא [סבא] תני לי' חייב ליתן לו עשר סלעים. איני והא תני רמי בר חמא מתוך שנא' פדה תפדה את בכור שומע אני אפי' נטרף בתוך ל' יום ת"ל אך חלק שאני הכא דבגלגולת תל' דחמנא. והשתא אי נטרף היינו נהרג מאי מייתי מינה עלה דההיא. ותו אמ' בירוש' דקידושין פ"ק גמרא בהמה גסה נקנית במסירה רב יהודה שלח לר' אלעזר בכור (שנהרג) בתוך ל' מהו א"ל במי שמת ופטור מה' סלעים של בן ואי נטרף היינו נהרג מאי קאמ' כמי שמת. ותו אמאי קאמ' עולא נטרף אמאי לא קאמ' נהרג ע"כ מפ' ר"ת זצ"ל נטרף היינו שנעשה טריפה והשתא ניח' ההי' דהקומץ רבה דמייתי עלה מי שיש לו שני ראשי' דהוא נמי טריפה הוא הלכך שמעינן מינה דבכור אע"פ שכלו לו חדשיו ונטרף בתוך ל' יום פטור מחמש סלעים של בן אבל נטרף לאחר שלשים חייב בחמש סלעים של בן:

סימן תקכא

מתני' מת האב בתוך שלשים יום בחזקת שלא נפדה דלא עביד [אינש] דפריק עד שלשים עד שיביא ראי' שנפדה לאחר שלשים יום בחזקת שנפדה עד שיביא ראי' שלא נפדה. אתמר הפודה את בנו בתוך שלשים יום רב אמר בנו פדוי ושמואל אמר אין בנו פדוי אמר רבא לכ"ע אי אמר לי' מעכשיו יהא פדוי לאו פדוי הוא אלא מתנה בעלמא היא דהא בתוך שלשים לא שייכא פדייה. ואי אמר לי' הרי לך המעות ולאחר שלשים יחול פדיון בנו ואיתנייהו למעות ביד בהן בעין לאחר שלשים ודאי פדוי כמאן דיהיב להו נהלי' השתא. כי פליגי אחר שלשים ונתעכלו המעות שאינן בעין רב אמר בנו פדוי מידי דהוה אקידושי אשה התם לאו אע"ג דנתעכלו הוו קידושין הכי נמי ל"ש ושמואל התם

בידו לקדשה מעכשיו. רבא אין בידו לפדות מעכשיו. ואע"ג דקיי"ל כל היכי דפליגי רב ושמואל הלכה כרב באיסורי וכשמואל בדיני הכא הלכתא כוותי' דשמואל:

סימן תקכב

מתני' הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם את בנו ר' יהודה אומר בנו קודם שמצותו על אביו ומצות בנו עליו. אמר ר' ירמי' הכל מודים כל היכא דליכא אלא חמש סלעים הוא קודם את בנו. מ"ט מצוה דידי' עדיף כי פליגי דאיכא חמש משעבדי וחמש בני חרי. ר' יהודה סבר מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא ודידי' אזיל וטריף ממשעבדי ובהני חמש בני חרי פריק לי' לכתי' ורבנן סברי מלוה הכתוב' בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא הלכך מצוה דידי' עדיף והלכה כרבנן. וכבר פירשתי בפ"ק דב"ק דהכי קיי"ל דמלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא. הלכך מצוה דידי' עדיף דאי יהיב הני בני חרי בשביל בנו תו לא מפריק איהו דכהן לא מצי טריף לקוחות:

סימן תקכג

מתני' חמש סלעים של בן במנה צורי. וקא מפרשי אמוראי למתני' בגמ' ומשמע מתוך פי' רבי' שלמה זצ"ל דפליגי אהדדי. ותו דרבי' שלמה פי' דר' חנינאתנא הוא ופליג אמתני'. ואיני יכול לדעת כלום מתוך ההלכה כמה שיעור פדיון הבן אע"פ שהלכה כרבא דבתרא הוא דאמר שהסלע עשרין מעין ה' סלעים ק' מעין ורב אשי קאי כוותי' אפ"ה איני יודע לשער פדיון הבן שאיני יודע לכוין מעות שלהן עם מעות שלנו איזה יותר גדול. ומורי רבינו אבי העזרי זצ"ל כתב דאיתי בתשובות דכולהו אמוראי ל"פ אלא מפרשי מתני' לבני עירם במטבע הניכר להם. במלתי' דרב אשי פי' רבינו שלמה מנה של צורי היוצא במדינת צור דהסלע ארבעה זוזים והזוז במשקל זהוב של משקל הברזל בקלו"ניא שני פשיט ומחצה למשקל הברזל. ולפ"ז ה' סלעים חמשים פשיט למשקל הברזל והפשיט של משקל הברזל בקלונ"יא פשיט קולני"ש ושמינית פשיט ומעט יותר וסך הכל עולה קרוב לחמשה דינרים קולני"ש עכ"ל. כתב מורי רבינו אב"י העזרי זצ"ל שמעתי מר' משה הכהן זצ"ל שאמר לו ר"ת. שכל הנותן תבואה לפדיון בנו לפי חשבון ד' סאין בסלע היינו עשרין סאין יוצא בבירור ידי חובתו שהרי תבואה תדיר בזול בארץ ישראל מבשאר ארצות ואמר בסוף (כתובות) נהירנא כד הוו ארבע סאין בסלע משמע שזה הי' שובע גדול נקרא כשארבעה סאין בסלע והעומר שאנו מודדין בו בפסח עשרין מהם שלש סאין כדמתרגמינן והעומד עשירית האיפה הוא ועומרא חד מן עשרא בתלת סאין הוא. והנה י"ג עומרין ומעט יותר הוו ארבעה סאין והן שוין סלע וכן תתן תבואה לכל סלע וסלע עד חמש סלעים או כשיעור הנמכרת התבואה הזאת ותן לכהן מעות. וכן יכול לשער לפי

שעת הזול שרגיל להיות בזמה"ז שמסתמא אינה בזול יותר משעת הזול שבא"י ולפ"ז יתן לו מעות או תבואה ואם התבואה מתייקרת יחשוב החשבון כמה הי' עולה בשעת הזול לפי מה שפירשנו ויתן לו לפי חשבון מעות או תבואה או שויו עכ"ל. והגאונים כתבו כיצד פריק ליה מייתי ליה קמי כהן ואומר לו אבי הבן הילך אלו דמים או תכשיט זה או בגד זה ויהיה זה בני הבכור פדוי ממך ובלבד שיהיה בו שוה חמש סלעים. הסלע יש לו ר' דינרים וכל דינר ו' מעות הרי יש לסלע כ"ד מעות. המעה ב' פונדיונין הרי יש לסלע מ"ח פונדיונות. הפונדיון יש לו ב' איסרין הרי יש לסלע צ"ו איסרין איסר יש לו שני מוסמיסין הרי יש לסלע קצ"ב מוסמיסין. מוסמיס ב' קונטרקין הרי יש לסלע שפ"ד קונטרקין. הקונטריק ב' פרוטות הרי יש לסלע תשס"ח פרוטות ומשקל הפרוטה בחצי השעורה. וזו היא הפרוטה שאמרו חכמים אחת משמנה לאיסר האיטלקי עכ"ל:

סימן תקכד

מתני' וכולן נפדין בכסף ובשוה בסף חוץ מן השקלים ואע"ג דאמרו בכסף ובשוה כסף אין פודין בכור אדם לא בעבדים ולא בשטרות שאם יש לו שטר על חבירו בחמש סלעים ונתנו לכהן שיגבה אותו חוב בפדיון בנו אין בנו פדוי ולא בקרקעות. וכן הלכה דאנן כללי ופרטי דרשי ולא ריבוי ומיעוטי:

סימן תקכה

מתני' כתב לכהן שהוא חייב לו חמש סלעים בפדיון בנו חייב ליתן לו ובנו אינו פדוי. לפיכך דאמרן חייב ליתן לו חמש סלעים אחרים אם רצה הכהן ליטלם ולהחזירם במתנה רשאי אבל תקנתא אחרית' ליכא. אמר עולא דבר תורה בנו פדוי לכשיתן שהרי נתן הפדיון מה טעם אמרו אינו פדוי שלא יאמרו פודין בשטרות אפי' אין נותנין כלום א"נ בשטר שיש לו על חבירו. ותני תנא קמי' דרב נחמן בנו פדוי לכשיתן א"ל זו דברי ר' יוסי בר יהודה סתימתאה. [וא"ל זו דברי ראב"ש סתימתאה] אבל חכמים אומרים אין בנו פדוי והלכתא אין בנו פדוי:

סימן תקכו

מתני' אם רצה הכהן ליתן לו במתנה רשאי. תנינא להא דת"ר נתנו לעשרה כהנים בבת אחת שהניח לפני כולם חמש סלעים והלך לו יצא. נטלו הכהן והחזירו לו יצא. וכך היה מנהגו של רבי [טרפון] שהי' כהן והי' נוטל ומחזיר [וכששמעו חכמים בדבר] אמרו קיים אף הלכה זו ר' חנינא הי' כהן והוה רגיל דשקיל ומהדר חזי' להההוא גברא דהוה קא אזיל ואתי קמיה כדי שיראנו מהלך לפניו ויחזיר לו חמש סלעים שנתן לו בפדיון בנו. א"ל לא גמרת ויהבת נתינה גמורה אלא כדי שאחזירם לך מדעם ביש עבדת דבר רע עשית. הלכך

אין בנך פדוי אם אחזירם (לא) [ל"א] אפילו לא אחזירם אין בנו פדוי. בפ"ק דקידושין פסק רב אשי הילך מנח בפדיון בני על מנת שתחזירהו לי בנו פדוי ועדיף מדאי שנתן בשתיקה והראה בעצמו כאלו מתנה גמורה נתן ולא התנה והטעה את ר' חנינא שאם היה יודע שכן הי' דעתו מתחלה לא הי' מקבל שלא יהא נראה בכהן המסייע בבית הגרנות:

סימן תקכז

אם הכהן צריך לחפץ אחד לדבר מצוה יכול לקבלו בפדיון הבן בעבור חמש סלעים אע"פ שאינו שוה. כההיא דפ"ק דקידושין דרב כהנא הוה שקיל סודרא בפדיון הבן אמר לדידי שוה לי חמש סלעים אני שם אותו לעצמי ומקבלו בכך. אמר רב אשי לא אמרו אלא רב כהנא דגברא רבה הוא ולא אזיל בגילוי הראש ומבעיא לי' סודרא. אבל כולי עלמא לא כי הא דמר בר רב אשי זבן סודרא מאימי' דרבא מקובי שם מקום שוה עשרה בתריסר הלכך כהן אחר אינו רשאי לשום לעצמו בפחות:

סימן תקכח

מתני' דמפריש פדיון בנו ואבד חייב באחריותו שנאמר יהי' לך ופדה תפדה:
הדרן עלך יש בכור לנחלה. ויאתה תהלה לנורא עלילה:

סימן תקכט

קדש לי כל בכור וגו'. האי קרא מיירי בקדושת הגוף של בכור שבחר בהם הקב"ה שיהיו מקריבים קרבנות כדפי' רש"י זצ"ל לי הוא לעצמי קניתים ע"י שהכיתי בכורי מצרים. וכדכתי' בפרש' במדבר סיני כי לי כל בכור ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל. וכתי' לעיל בסמוך. ואני הנה לקחתי את הלוים מתוך בני ישראל תחת כל בכור. ופי' רבינו שלמה מהיכן זכיתי בהן מתוך בני ישראל שיהיו ישראל שוכרין אותן לשירות שלי ע"י הבכורות זכיתי בהם ולקחתים תמורתם לפי שהיתה עבודה בבכורות וכשחטאו בעגל נפסלו. והלוים שלא עבדו ע"ז נבחרו תחתיהם עכ"ל. א"כ בשנה ראשונה נפסלו הבכורות מעבודה. ואיני יודע. דתנן בזבחים פ' פרת חטאת עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבוד' בבכורות משהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים. ופ"ק דבכורות מפרש דבבכורות שיצאו ממצרים קא מיירי. דא"א לומר כן בבכורות שנולדו במדבר דבן שנה לא חזי לעבודה. ועתה האיך עבדו והלא נפסלו כשעשו העגל ושמא לא נפסלו אלא בכורות ישראל אבל בכורות לוים לא נפסלו שהרי שבט לוי לא עבדו ע"ז. והא דקתני עד שלא הוקם המשכן היתה עבודה בבכורות היינו בבכורות שבשבט לוי אע"פ שלא היו מזרע של אהרן שהרי עדיין לא נתכהן אהרן.

משהוקם המשכן דהיינו בניסן בשנה שני' אדחו בכורות ונתכהן אהרן והיתה עבודה בו ובזרעו:

סימן תקל

אמרי' ספ"ב דבכורות דלא מקרי בכור אא"כ פטר את הרחם והוה בכור לזכרים ולנקבות ולוולדות. דהיינו שלא קדמו יוצא דופן. דת"ר מכלל הצריך לפרט ומפרט הצריך לכלל כיצד קדש לי כל בכור יכול אפי' נקיבה במשמע ת"ל זכר אי זכר יכול אפי' יצאת' נקיבה לפניו ת"ל פטר רחם אי פטר רחם יכול יצא [אחר] יוצא דופן ת"ל בכור. פרש"י מכלל הצריך לפרט. שהכלל צריך שיהיה הפרט עמו. מפרט דצריך לכלל שהפרט צריך שיהא הכלל עמו כיצד קדש לי כל בכור. הך רישא לאו פירוש' דכלל הצריך לפרט הוא אלא מציעתא וסיפא. כל בכור כלל אפי' נקבות. ת"ל זכר אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר זהו כלל ופרט השנוי במדה ראשונה שבשלש עשרה מדות שהפרט בא למעט את הכלל ממשמעו ולהעמידו על הפרט. ואין בכלל אלא מה שבפרט שהרי זה דומה לכלל ופרט השנוי אצל מדה ראשונה מן הבהמה כלל מן הבקר ומן הצאן פרט אין בכלל אלא מה שבפרט. אי בכור זכר [יכול אפי'] יצתה נקיבה לפניו. דרך הרחם דהכי משמע בכור זכר בכור לזכרים שלא קידמו זכר אחר הוי בכור. ואע"ג דאינו בכור ללידה ולרחמים. ת"ל פטר רחם. וזה לא פטר תחלה את הרחם. ה"ז כלל הצריך לפרט שאין אתה יכול להבין מה הכלל אומר עד שבא הפרט ופירשו לפי שיש לפרש בכור לכמה צדדין בכור לכל הוולדות או בכור לרחמי' אע"פ שאינו בכור לוולדות כגון שיצא דרך הרחם אחר יוצא דופן או בכור לזכרים אע"פ שיצתה הנקיבה לפניו דרך הרחם. בא הפרט ופירש שאין בכור קרוי אא"כ הוא בכור לרחמים שפטר ופתח את הרחם. כיוצא בזה שנינו בפ' כיסוי הדם אצל וכיסהו בעפר וכסהו יכול יכסנו באבן או יכפה עליו את הכלי ת"ל עפר מנין לרבות שחיקת חרסין ונעור' הפשתן כו' ת"ל וכסהו בעפר ומקשינן ואימא וכסהו כלל בעפר פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט ומשנינן משום דהוה כלל הצריך לפרט ואין דנין אותו בכלל ופרט. לפי שיש לפרש כיסוי בשני דרכים אחד בדבר הגס כגון אבן או כלי ואחד בדבר דק. לכך בא עפר ופירש וכסהו שבדבר דק הנבלל בו ומכסהו הכתוב מדבר. אי פטר רחם יכול אפי' יצא דרך רחם תחלה אחר יוצא דרך דופן הרי פתח את הרחם תחלה ת"ל בכור. בכור לכל מילי בעינן. והיינו פרט הצריך לכלל דזכר ופטר רחם שהן פרט צריכין לבכור ורוב פרשיות שבתורה אין צריכין לכללות שעמרן כגון מן הבקר ומן הצאן לא היו צריכין שיכתב מן הבהמה וכן כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה אין צריכין לכלל אלא שבא להיות מוסיף על הפרט. עכ"ל. וכתב מורי הרב

רבינו שמחה דלא נהירא פרש"י דפי' דהא דמסיק ת"ל זכר אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר דאמאי שביק דתנא פרט דקרוב לכלל וכתוב בענין כגון כל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים ונקט פרט המרוחק הכתוב במשנה תורה. לדבריו לינקט נמי כלל דמשנה תורה ולדרוש הכי כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך יכול יצתה נקיבה לפניו ת"ל הזכר לכך נראה [הגירסא] דמכילתא עיקר דגרסי' התם ת"ל הזכרים עכ"ל. הרי למדנו מזו הברייתא דלא מקרי בכור אלא זכר וכגון דקדים לזכרים ולנקבות וליוצא דופן וכגון שפטר את הרחם ולא שיצא דרך הדופן ומסקנא דשמעתין כדאביי דקסבר תנא דברייתא דבכור לדבר אחר לא הוי בכור. וא"ת א"כ לא הוה הכלל הצריך לפרט [לכל דבר] דלדבריו א"א לפרש בכור אלא בצד אחד. ומיהו יש לפרש לאביי דאי לאו פרט (הא אמר') [הוה אמינא] אפילו יוצא דופן חשוב בכור כיון דהוה בכור לוולדות אע"ג דלא הוה בכור לרחמים. ורבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל פירש דלאביי בכור ופטר רחם תרווייהו כללי ותרווייהו פרטי [ותרווייהו] צריכי להדדי ובכ"א אתה מוצא כלל הצריך לפרט ופרט הצריך לכלל שכ"א סותם דבר אחד [ומפרש דבר אחד] דבכור משמע אפילו יוצא דופן ופטר רחם ממעט ליה. ופטר רחם משמע אפי' אחר יוצא דופן ובכור ממעט ליה שפיר סלקא שמעתא דבכור לדבר אחד לא הוי בכור. ומסתברא דהכי הלכתא דהא ר' טרפון מספקא ליה בכור לדבר אחד [אי] לא הוי בכור. והלכה כר' עקיבה מחבירו. ובפרק הכותב נמי קיי"ל כר"ע לגבי ר' טרפון. ואפילו ר' יוחנן לא פליג אלא בדעבד שכבר דנו כר"ט אבל לכתחלה מודה לרשב"ל שהלכה כר"ע כדפי' רש"י התם גבי הא דקאמר עשיתו כשל תורה ואמ' ואי בעית אימא חבר הוה ותו דר' ישמעאל קאי כוותי' דת"ר מכלל הצריך לפרט כו' ותו דתנן פ' יש בכור לנחלה יוצא דופן והכא אחריו שניהם אינם בכור לא לנחלה ולא לכהן רש"א הראשון לנחלה והשני לחמש סלעים ומפרש בגמרא דת"ק סבר בכור לדבר אחד לא הוי בכור ור"ש סבר בכור לדבר אחד הוי בכור ושנאו לדברי תנא קמא בסתמא וכי האי גונא קרי סתמא רפ"ק דיום טוב:

סליק להו הלכות בכורות

סימן תקלא

והיה לאות על ידכה וגו' פרש"י והי' לך לאות יציאת מצרים תהי' לך לאות על ידך ובין עיניך שתכתו' פרשיות הללו ותקשרם בראש ובזרוע. ועל ידכה על שמאל לפיכך ידכה מלא בפרש' שני' לדרוש בי' יד שהיא כהה עכ"ל. אמרי' ס"פ הקומץ רבה וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקר' עליך ויראו ממך ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפלין שבראש ואמרי' בפ"ב של ברכות כל הקורא ק"ש בלא תפלין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו. א"ר

חייא בר אבא א"ר יוחנן כאלו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים. אמר רבב"ח א"ר יוחנן כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפלין וקורא ק"ש מעלה עה"כ כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמ' ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה'. ובספר הגאונים נמצא כתוב אמר רבא כל המניח תפלין ומתעטף בציצית וקורא ק"ש ומתפלל. מובטח לו שהוא בן עוה"ב. אביי אמר מערב אני בו שאין גיהנם שולט בו. רב פפא אמר מערב אני בו שאין יצר הרע שולט בו. אמר ר' יוחנן גדולה מצות תפלין מן התפלה. שזו תיקון חכמים וזו תיקון יוצר. ולא ידעו רבותי מקום טענה זו אך כן נמצא בדברי הגאונים. מ"מ קא חזינן שתפלין מצוה רבה וראוי לכל אדם כשר להחזיק בה כההיא דפ"ק דר"ה דאמ' פושעי ישראל בגופן ופושעי או"ה בגופן יורדין לגיהנם ונידונים בה שנים עשר חודש לאחר י"ב חודש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן ונעשים אפר תחת כפות רגלי הצדיקים שנא' ועסותם רשעים כי יהיו אפר וגו' עד פושעי ישראל בגופן אמר רב קרקפתא דלא מנח תפלין. הא למדת שצריך אדם להיות נזהר בתפלין. ומה שמפרשים שם רבותינו דאם עוסק בתורה כמניח דמי דאמר במכילתא העוסק בתורה פטור מן התפלין. לא נהירא לי כולי האי. דהא אמרי' בפ' שלשה שאכלו ת"ר איזהו ע"ה כל שאינו קורא ק"ש שחרית וערבית. דברי ר' אליעזר. ר' יהושע אומר כל שאינו מניח תפלין. קרי לי' ר' יהושע עם הארץ ושמא מה שאומר המכילתא שהוא פטור דוקא בשעה שעוסק בתורה. ור"ת זצ"ל פי' דמיירי כגון שמצות תפלין בזוי' בעיניו שמגונות עליו רצועות שבראשו אבל אם הוא נמנע מחמת שירא להניח מפני שצריכה גוף נקי כדאמ' ר' ינאי ר"פ במה טומנין תפלין צריכין גוף נקי באלישע בעל כנפים והוא דואג כל שעה שמא לא יוכל להזהר לשומרם בקדושה ובטהרה. הא ודאי אין עליו דין פושעי ישראל בגופן שהרי רגיל בתפילין וצריך להתנהג בקדושה ובטהרה. והא דאמר בילמדנו פ' אני פי מלך שמור. א"ר ינאי תפלין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים. ומפני מה לא החזיקו בם בני ארץ ישראל מפני הרמאים. עובדא הוה בחד גברא. דהוה טעון ממונא בערובתא באפי רמשא על בי כנישתא אשכח חד גברא מצלי ותפילי ברישי' וכו' ואמר לית לי נפקד הדין ממונא אלא גבי הדין דהוא נטר מצותא דבריין נשא אפקדי' גבי' בא לאפוקי שבתא וכפר בי'. א"ל (ר') חייך לא לך הימנית אלא להההוא שמא קדישא דהוה על רישי' מכי מצלי קם ודמך לי' אתגלי אליהו ז"ל על ההוא גברא א"ל זיל אמור לאתתי' דההוא גברא ההוא סימן דהוו אכלין בלילי פסח חמיר ובלילי צומא רבה מן ההיא מינא נשאת ויהבת לי' כיון דאתא שרי חביש עלה א"ל מה לך את חביש עלי סימנא דהוא ביני לבינך יהב לי ויהבת' לך. אמר הואיל ונתפרסמנו נחזור לאיסורינו. מיכן אמרו אל תאמין בגר

עד עשרים ושתים דורות. התם ה"פ מפני מה לא החזיקו בני א"י במצות תפלין מפני שחשו שלא יחשדו אותם שהם רמאים כמעשה דהאי גיורא. א"נ ה"פ מ"מ לא החזיקו בני א"י את לובשי תפלין שהם קדושים וטהורים מפני רמאים. כמעשה דההוא גיורא:

סימן תקלב

חולה פטור מן התפלין

אמרינן בירושלמי פרק (קמא) [ב'] דברכות ובמדרש ילמדנו פ' אני פי מלך שמור ר' ינאי היה לובשן אחר חוליו שלשה ימים כלו' שהחולי ממרק שנאמ' הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי. ר' יוחנן בן זכאי לא הוה זעין תפלין מיני' לא בקייטא ולא בסיתוא. כך נהג ר' אליעזר תלמידו אחריו. ר' יוחנן בסיתווא חזיק רישי' ולביש תרווייהו. ובקייטא לביש דאדרעי' הא למדת שהחולה פטור מן התפלין וההיא דפ' הנושא גבי אשכבתי' דרבי דאמר סליק אמתי' לאיגרא אמרה עליונים מבקשים את רבי ותחתונים מבקשים את רבי יהי רצון שיכופו תחתונים את העליונים כיון דחזי דעל כמה זמנים לביהכ"ס ומנח תפלי וקא מצער אמרה יהי רצון שיכופו עליוני' את התחתונים. שאני רבי שהי' מתנהג יותר מדאי בקדושה ובטהרה והי' מחמיר על עצמו כמו ר' אליעזר נמי שלבש תפלין בחוליו שמת בו סמוך למיתתו. כדאי' ס"פ ארבע מיתות שהיה מחמיר על עצמו מפני שהי' נוהג בקדושה ובטהרה:

סימן תקלג

תפילין אי בעו עיבוד לשמה

בפרק נגמר הדין אתמר האורג בגד למת אביי אמר אסו' ורבא אמר מותר. אביי אמר אסור הזמנה מלתא היא ורבא אמר מותר הזמנה לאו מלתא היא. ואמ' בשלהי שמעתא תנאי היא דתניא ציפן זהב או שטלה עליה' עור בהמה טמאה פסולות עור בהמה טהורה כשירות. ואע"פ שלא עיבדן לשמן רשב"ג אומר אף עוד בהמה טהור' פסולה עד שיעבדו לשמך פירש"י ת"ק סבר הזמנה לאו מלתא היא לפיכך אע"פ שלא עיבדן לשמן כשירות דבהזמנה לא תליא מלתא ורשב"ג סבר הזמנה מלתא היא. לפיכך אינם כשירות עד שעיבדו לשמן ופסקי' התם הלכתא כרבא. ואמר בפרק התכלת אמר רב יהודה אמר רב עשאן מן הקוצין מן הנימין ומן הגרדין פסולה מן הסיסין כשירה. פי' דלא בעי עיבוד לשמה כי אמריתה קמי' דשמואל אמר אף מן הסיסין פסול דבעינן טוויה לשמה. ואמר כתנאי חיפן זהב או שטלה בו'. ומתוקם רב כתנא קמא דלא בעי עיבוד לשמה וקיי"ל רב ושמואל הלכת' כרב באיסורי הרי מוכח דהלכתא הכי דלא בעי' עיבוד לשמה ובפרש"י פ' נגמר הדין דרבא כת"ק ואביי כרשב"ג ולרבא לא בעי' עיבוד לשמה ולאביי בעי' עיבור

לשמה. והכי מוכח פ' התכלת דא"ל אביי לרב שמואל בר יהודה הא תכילתא היכי צבעיתו לה א"ל מייתי' [דם] חלזון וסמנין ורמינן להו ביורה ושקלינן פורתא בביעתא וטעמון לה באודרא וכו' עד ש"מ תלת ש"מ טעימה פסולה וש"מ טעמ' פסלה וש"מ בעי' צביעה לשמה מדלא אהדר לי' ולא מידי ש"מ דקיבל מני' ומסתעיא לפרש"י. מכל אלה משמע דהכי הלכתא דלא בעי' עיבוד לשמה. מיהו לר"ת זצ"ל לא נהירא פי' רש"י. דאי אביי כרשב"ג דבעי עיבוד לשמה א"כ הזמנה לאו מלתא היא [דאי מילתא היא] לא נבעיא עיבוד לשמה (בשאר) [ובשאר] הזמנות כגון חיתוך העור ושאר תיקונים קטנים סגי לשוויי לשמה ע"כ הוא מפרש כדפי' ר"ח דאביי סבר כת"ק דלא בעי עיבוד לשמה ובהזמנה סגי דהזמנא מלתא היא ורבא דסבר הזמנה לאו מלתא היא סבר בעינן עיבוד לשמה ורבא כרשב"ג הלכך הכי הלכתא דבעינן עיבוד לשמה ואע"ג דפ' התכלת רב כת"ק והלכתא כרב באיסורי שאני הכא דרבא פליג עלי'. ות"ר בהתכלת תפלין יש להם בדיקה ואינם נקחים אלא מן המומחה. ספרים ומזוזות יש להם בדיקה ונקחות מכל אדם. פרש"י יש להם בדיקה אדם יכול לבודקן אם דיקדק בהם בחסירות ויתירות אם לאו אעפ"כ אין נקחין אלא מן המומחה. היודע שצריכין עיבוד לשמן. אלמא תפלין בעו עיבוד לשמן. והא דקתני ספרים ומזוזות יש להם בדיקה ונקחות מכל אדם. על כרחך בשאר ספרים שלא בספר תורה כי היכי דלא תיקשי לן ההיא דפ' דנזקין ההוא דאתא לקמי' דר' אבהו א"ל ספר תורה שכתבתי לפ' גוילין שלו לא עיבדתים לשמן א"ל ס"ת ביד מי א"ל ביד לוקח א"ל מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך אתה נאמן להפסיד ס"ת אלמא דס"ת בעי [עיבוד] לשמה. הלכך ברייתא דפ' התכלת בשאר ספרים איירי שדבר תמוה הוא לומר דהכי גמר דתפלין בעו עיבוד לשמן וס"ת לא בעי אלא ודאי תרווייהו בעי. א"נ יש לפרש דברייתא איירי אפי' בס"ת דלא בעי עיבוד לשמה בפירוש כמו תפלין אלא סתמא כלשמה דמי דההיא דפ' הנזקין איכא למימר דה"ק עיבדתים לדבר אחר בהדיא שלא לשמן כגון לעשות מהם שלהן או דולפקי' ובמלתא דאמור' לאו אורחא דתלמודא למידק דמשמע לא עיבדתים לשמן אלא סתמא אפי' אלישנא דמשניות לא סמכי' כדאמר דפ"ק דזבחים וזבחים בסתמא כשרים מנ"ל אילימא מהא דתנן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים. ולא קתני שלא נזבחו לשמן. גבי גט נמי הא קתני כל שנכתב שלא לשם אשה ואפי' הכי סתמא פסול. אלמא לא דייקי' ולא סמכי' אמשמעו' הלשון הלכך אית לן למימר דה"ק לא עיבדתים לשמן אלא שלא לשמן להכי פסולה. אבל סתמא הי' מכשיר ר' אבהו. מיהו לא נהירא דאי בעי עיבוד לשמה בפירוש אפי' ס"ת נמי ואי סתמא כלשמה אפי' תפלין נמי. הלכך מפרשי' רבותי דודאי תפלין וס"ת בעו עיבוד לשמה בפי' דאטו

קלפים וגוילין סתמא לתפלין ולס"ת קיימי הא לשאר ספרים נמי קיימי וכדשנינו רפ"ק דזבחים זבחים בסתמא לשמה הן עומדין. אשה בסתמא לגירושין עומדת. ולהכי גבי תפלין וס"ת בעי עיבוד לשמה בפירוש. והך ברייתא דתפלין יש להם בדיקה ואינן נקחין כו'. לא חיישׁ לעיבוד שלא לשמה דהכל בקיאין בכך. והא דאין נקחין אלא מן המומחה היינו הבקי בחסירות ויתירות שיתעצל לקלקל התפירה ולבדוק ולחזור ולתפור דכיון דלאו מומחה הוא לא סגי דלא חסר או יתיר. הלכך תפלין וס"ת תרווייהו בעי עיבוד לשמה ואבייּ כת"ק לא קבלה מרב שמואל בר יהודה דפשיט' לי' דבעי עיבוד לשמה ורבא כרשב"ג דבעי עיבוד לשמה וכן הלכה. ויש שמחלקים ומפרשים דאפי' יהא רבא כרבנן מודה בס"ת דגוילים שלו כגופה דס"ת ובעו עיבוד לשמה אבל עור של תפלין דתשמיש דפרשיות לא וטוויית דציצית נמי אע"ג דגופא דמצוה היא כעור של תפלין דמו דמצוה נינהו אבל גופא דתורה חמירא מנייהו וקשיא דתפלין נמי הא איכא שי"ן של תפלין דחשיב כגופה דתורה פ' במה מדליקין. הלכך לפרש"י תפלין לא בעו עיבוד לשמה. לפי' ר"ת ולפי' ר"ח תפלין בעו עיבוד לשמה. מיהו הני מילי דפירושי' שנחלקו בעיבוד לשמה. ה"מ בדעבד ולפסול. אבל לכתחלה פי' מורי ה"ר שמחה זצ"ל דלכ"ע לכתחלה בעי עיבוד לשמה אי מדאורייתא אי מדרבנן. דכל מצוה בעי תחלת עשייתה לשמה. דומיא דסוכה ישנה (דב"ש)[דב"ה] מכשירין וגרסי' עלה בגירס' ירושלמי תני וצריך לחדש בה דבר. אף במצה כן מצה ישנה פלוגתא דב"ש וב"ה. אמר ר' יוסי ד"ה היא מכיון שלא עשאה לשם פסח דבר ברור הוא שלא דקדק בה. ובגמ' דידן פריך וב"ה לית להו דרב יהודה אמר רב עשאה מן הקוצין ומן הגרדין ומן הנימין פסולה מן הסיסין כשרה כו' עד שאני התם דא"ק גדילים תעשה לך לשם חובך. הכי נמי חג הסכות תעשה לך לשם חובך. ההוא למעוטי גזולה ובעו למימר דציצית בעי' עשי' לשמה דאורייתא וגבי סוכה מדרבנן. ה"נ גבי תפלין בעי' עיבוד לשמה לכתחלה או מדאורייתא או מדרבנן:

סימן תקלד

ענין עיבוד העכו"ם פסול

פי' ריב"א זצ"ל דעיבוד העכו"ם פסול ואפי' ישראל עומד על גביו דתנן בפ"ב דגיטין הכל כשרין לכתוב את הגט ואפילו חרש שוטה וקטן. ופריך בגמרא והא לאו בני דעה נינהו. אמר רב הונא והוא שהי' גדול עומד על גביו א"ל רב נחמן אלא מעתה עכו"ם וישראל עומד על גביו ה"נ דכשר וכ"ת ה"נ והתניא פסול נכרי לדעתי' דנפשי' עביד הדר אמר רב נחמן לאו מלת' היא דאמרי מדקא פסיל לי' לנכרי לענין הבאה מכלל דלענין כתיבה כשר. והתניא עכו"ם פסול. ההיא ר' אליעזר היא דאמר עדי מסירה כרתי והא

ודאי נכרי לדעת נפשי' עביד. פי' ואפי' בישראל עומד על גביו עביד אדעתא דנפשי' דקים לי' לתלמודא דמיירי בעומד על גביו. ולהכי לא שני מעיקרא התם בשאינו עומד על גביו משום דנכרי אדעתא דנפשי' קא עביד. וההי' דפ' אין מעמידין דתניא ימול ארמאי ולא ימול כותי. פי' מפני שכותי מל לשם הר גריזים. ואנן מילה לשמה בעינן כו' כדאפכי' לה התם ומוקמינא להו כר' יהודה דבעי מילה לשמה כדאמר רב חסדא מ"ט דר' יהודה א"ק לה' המול ולא אמר אדעתי' דנפשי' קא עביד. שאני התם דסתם תינוק למילה קאי אבל סתם אשה לא קיימא לגירושין וכדשנינן דפ"ק דזבחים סתם זבחים לשמן קיימי. אבל סתם אשה לא קיימי לגירושין . איני יודע מאין לנו דתפלין בעי עיבוד לשמה בין למצוה בין לעכב ואיני יודע מאין לנו דתפלין בעו עיבוד לשמה אפי' לכתחלה אע"ג דפריש' בשם מורי הרב רבינו שמחה דבעו לשמה מידי דהוה אמצה וסוכה שאני מצה וסוכה שהם גוף המצוה. כתיבת תפלין נמי וקמטין של שי"ן דל"ת יו"ד אפשר לומר כן דהם נמי גוף המצוה. אבל עיבוד עור איני יודע מאין תיתי מדאורייתא ולרשב"ג ולרבא דפסלי אפי' בדעבד לא [ידעו] רבותינו מאין (לנו) [להם] דגבי ציצית דבעי' טוויה לשמה שאני ציצית דדרשינן פ"ק דסוכה גדילים תעשה לך לשום חובך. וכ"ת בתפלין נמי כתי' והי' לך לאות הא אצטריך כדדרשי' בהקומץ רבה לך לאות ולא לאחרים ותרתי לא דרשי' כדמשמע התם בסוכה גבי חג הסכות תעשה לך דלא דרשינן לך לשם חובך משום דאצטריך למעוטי גזולה ואי משום דתפלין אתקיש למזוזה כדאי' פ"ק דקידושין ומזוזה וס"ת ילפינן כתיבה כתיבה מגט דכתיב וכתב לה לשמה. הא בגט גופי' לא בעינן עיבוד לשמה:

סימן תקלה

ענין העיבוד

נראה דעקר העיבוד היינו במלח ובקמח ובעפצים בההיא דפ' דמוציא במס' שבת ובפ"ב דגיטין דא"ר חייא בר אשי משמי' דעולא שלש עורות הן מצה חיפה ודיפתרא מצה כמשמעו דלא מליח ולא קמיח ולא עפיץ חיפה דמליח (וקמיח) [ולא קמיח] ולא עפיץ דיפתרא דמליח וקמיח ולא עפיץ ואין ס"ת ומגילה נכתבין אא"כ מעובד בכולם כדתנן פ' הקורא את המגילה למפרע היתה כתובה על הדיפתרא ועל הנייר לא יצא עד שתהא כתובה [אשורית] על הספר ובדיו. ואמרי' בגמרא מנלן אתיא כתיבה כתיבה כתיב הכא ותכתב אסתר. וכתיב התם ויאמר להם [ברוך] מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר ובדיו וכש"כ ס"ת גופה שאינה נכתבת על הדיפתרא. ואמר פ"ק דגיטין אמר רבא האי שטרא פרסאה דמסרנא נהלי' באפי סהדי ישראל מגבינן בי' מבני חרי

והא לא ידעי למקרי בדידעי והא בעי' כתב שאינו יכול להזדייף וליכא בדעפיץ אלמא לענין שטרות נמי בעינן קלף מעופץ ותימה שאנו נוהגים לכתוב מגילה וס"ת ושטרות על הקלפים שאינן מעופצין. ואמר בפ' הקומץ רבה א"ר זעירא א"ר חננאל אמר רב קרע הכא בשני שיטין יתפור בשלשה לא יתפור כו' עד הא דאפיצן הא דלא אפיצן הא למדת שכותבין ס"ת על קלף שאינו מעופץ א"כ אינו מעובד כלל. ואומר ר"ת זצ"ל דתיקון שלנו עדיף (מעיפוץ) [כעיפוץ] שלהם הלכך תיקון שלנו בעינן שיהי' ע"י ישראל ולשם ס"ת. או לשם תפלין. ויש שכתבו בשם ר"ת דהאידנא מעבדינן בסיד. וכי האי גונא שרינן בדלא עפיצי:

סימן תקלו

איזה עור כשר לתפלין

בפ' שמנה שרצים ת"ר כותבין תפלין ע"ג עור בהמה טהורה. וע"ג עור חיה טהורה. וע"ג נבילות וטריפות שלהן. ונכרכות בשערותיהן ונתפרות בגידין. וזו שאילה שאל ביתוסי אחד את ר' יהושע הגרסי מנין שאין כותבין אלא ע"ג עור בהמה טהורה שנאמר למען תהי' תורת ה' בפיך מן המותר בפיך אלא מעתה אנבילות וטריפות אל יכתובו א"ל אמשול לך משל למה"ד לשני ב"א שנתחייבו הריגה למלכות אחד הרגו מלך ואחד הרגו אספקליטור שלו איזה מהן משובח הוי אומר זה שהרגו מלך אלא מעתה יאכלו. א"ל התורה אמרה לא תאכלו כל נבילה ואת אמרת יאכלו א"ל קאלוס. כתב מורי הרב רבינו שמחה שדחאו בקש. דא"כ שהרגה אספקליטר לפי תשובתו למה כותבין עליו. אלא עיקר הטעם כדמפר' בירושלמי פ"ק דמגילה דנבילות וטריפות אע"ג דאינו מותר בפיך מינו מותר בפיך. ועור החיצון שיש לו קמטין של שי"ן ורצועות הכל צריך מן המותר בפיך כההיא דפ' במה מדליקין דתני רב יוסף לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד למאי הלכתא לתפלין תפלין בהדיא כתיב בהו למען תהי' תורת ה' בפיך לא נצרכה אלא לשי"ן של תפלין והא אבעי שי"ן של תפלין הלכה למשה מסיני אלא לכורכן בשערן [ולתופרן בגידין הא נמי הלמ"מ הוא דתניא תפילין מרובעות הלמ"מ נכרכות בשערן] ונתפרות בגידין. אלא לרצועותיהן. והא א"ר יצחק רצועות שחורות הל"מ. נהי דגמירי שחורות טהורות מי גמירי:

סימן תקלז

עור של עוף טהור

אמר רב הונא כותבין תפלין ע"ג עור של עוף טהור וכן המסקנא בפ' שמנה שרצים:

סימן תקלח

עור של טהור:

בפ' שמנה שרצים בעי מני' מר ברי' דרבינא מרב נחמן בר יצחק מהו לכתוב תפלין ע"ג עור דג טהור ולא אפשיט:

סימן תקלט

תפלין נכתבין שני דפין בעור אחד אבל לא שני דפין בשני עורות

אמרי' בפ"ב דגיטין ת"ר הרי זה גיטך והנייר שלי אינה מגורשת וכו' בעי ר"פ בין שיטה לשיטה בין תיבה לתיבה מהו. פי' קמבעי' לי' כגון שאמר ה"ז גיטך על מנת שבין שיטה לשיטה שלי. ומסקי' ותיפוק לי' דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה ספרים. ומשני ל"צ דמעורה. פי' וה"ל שני דפין בעור אחר וכשר וכדתנן פ' המגרש שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה כשר. דשני דפין בעור אחד ספר אחד קרינ' בי'. וכן ההיא דפ' הי' מביא בסוטה גבי מגילת סוטה דאמר כתבה על שני דפין פסולה ספר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה ספרים התם נמי ה"פ שכתבה שני דפין בשני עורות. ויש מחלקים ואומרים דגבי גט ה"ט דכשר בשני דפין משום דעדים חתומים וחתימתם מחברת לשני עמודים יחדיו להכי חשיב ספר אחר. אבל גבי מגילת סוטה שני דפין בעור אחד חשיבי שני ספרים. א"נ גבי גט ה"ט משום דכתי' ספר דפין קרוי ספר אבל גבי סוטה דכתיב בספר משמע בספר המבורר ומיוחד למעוטי שני דפין אפי' בעור אחד. מיהו אלו חילוקים קטנים לא נהירי. אלא נראה כדפי' אלו מקרו שני ספרים (אלו) שני דפין בשני חתיכות. ובפ' הקומץ רבה גבי מזרזה אמר רב יהודה אמר שמואל כתבה על שני דפין פסולה. מיתיבי כתבה על שני דפין והניחה בשני סיפין פסולה הא בסף אחד כשירה. ראויה לשני סיפין קאמר. ופרש"י התם כתבה על שני דפין שהניח גויל בין דף לדף. ולפירושו יש לישב בדוחק הא דקתני הניחה בשני סיפין. אלא ה"פ כתבה בשני דפין על שני חתיכות. ואתי שפיר הא דקתני הניחה בשני סיפין ואע"ג דגבי מזוזה לא כתיב ספר יליף כתיבה כתיבה מגט ומגילת סוטה. דקא גמר כתיבה כתיבה גבי כתבה אגרת. ותפלין גמר ממזוזה כדא' פ"ק דקידושין דהוקשו תפלין למזוזה הלכך תפלין נכתבין בשני דפין בחתיכה אחת אבל לא שני דפין בשני חתיכות. והיכי שכתב בשני חתיכות וחיברן בתפירה או דיבקן בדבק ה"נ דשרי כדא' בהקומץ רבה כיוצא בו ס"ת שבלה ותפלין שבלו אין עושין מהם מזוזה לפי שמורידן מקדושה חמורה לקדושה קלה הא מורידין עושין אמאי הכא סתומות והכא פתוחות. דלמא להשלים פי' אם חסירה מזוזה ד' פסוקים או ג' חותך מס"ת שבלה או מתפלין שבלו ותופרן למטה או מן הצד

למזוזה אלמא בכל ענין דמיערה לא חשיב שני ספרים. ותו כמדומה לי שיש בירושלמי רפ"ק דמגילה לא יהיה כותב חציו על עוד וחציו על הקלף אבל כותב הוא חציו על עור חי' טהורה וחציו על עור בהמה טהורה היינו נמי שחיברן בתפיר' או דיבקן בדבק: ותו אמר בהקומץ רבה תפלה של יד כותבה בעור אחד ואם כתבה על ארבע עורות והניחה בבית א' יצא וצריך לדבק (אלו) [אלמא] כשמדבקן אחרי כן חשובות כעור אחד: וגרסי' בירושלמי פ"ק דמגילה ר' יהודה בן פזי אמר ריב"ל שאיל ולמה לינן אמרין יש בספרים מה שאין בתפלין ומזוזות שהספרים נכתבין בשני דפין תפלין ומזוזות אין נכתבין אלא בדף אחד התיב ר' יצחק בריה דר' חייא ודרובה שהספרים בשני עורות ותפילין ומזוזות אינן נכתבות אלא בעור אחד אמרון חברייא קומי ר' מנא אין אמר דף אחד בשני עורות ולית היא דרובה אמר לון שכן אפילו ספרים אין נכתבין כן ע"כ לשון הירושלמי. ופי' מורי הרב רבינו שמחה וז"ל נראה דה"פ ריב"ל שאל אמאי לא תני נמי במתני' שיש בין ספרים לתפלין ומזוזות שהספרים נכתבין על שני דפין בעור אחד ותפלין ומזוזות אין נכתבין אלא על דף אחד ובעור אחד מדלא תני הכי ש"מ תפלין ומזוזות כשירין על ב' דפין בעור אחד. השיב ר' יצחק ודרובה. כלומ' אפי' תמצא לומר דכשירין על שני דפין בעור אחד. אכתי תקשי לך דגדולה מזו הוה מצי למתני ואפ"ה לא תני לה. שהספרים נכתבין על שני דפין בשני עורות ותפלין ומזוזות אין נכתבין אלא בעור אחד בין על שני דפין בין על דף אחד. מדהא שייר. הא נמי שייר ולא תפשוט מינה כלום. דמצינא למימר דתפלין ומזוזות אפי' על שני דפין בעור אחד פסול. חברייא אמרין קומי ר' מנא אין נאמר. אם נאמר. דריב"ל שאל דף אחד בשני עורות. שתפלין ומזוזות אין נכתבות אלא על דף אחד. ואפי' בשני עורות כגון שהי' רוצה שהי' הדף מב' שיטין וכתב על דף קצר ט"ו שיטין והשלימו על עור אחד ה' שיטין דתחתונות ולא דיבק העורות. אבל בספרים אפי' על ב' דפין של שני עורות בשר. ובכי האי גונא הוי רבותא טפי מכולהו דאי הוי כשר דף אחר בשני עורות כש"כ דף אחד בעור אחד או שני דפין בעור אחד אמר לון הכי לא תיסק אדעתין לאכשורי בתפלין ומזוזות בשני עורות ודף אחד. דהא אפי' בספרים אין נכתבין כן:

סימן תקמ

קלף דוכסוסטוס גויל

פרש"י דוכסוסטוס קלף שניטלה קליפתו העליונה. פי' רב היי גאון זצ"ל דגויל קרוי אותו שמתוקן כך בלי שום קילוף ואין בו תיקון קלף אלא מעופץ ומוקלף מעט כמו אבני גויל דפרשינן אבני דלא משפיין. וקלף ודוכסוסטוס שניהם עור אחד ורגילין לעבד עור

עבה בתמרי וקמחא ומייבשין אותו ואח"כ חולקין בעוביו לשנים. החיצון שהוא לצד השער ראוי לכתוב בו מצד בשר ממקום שנחלק והוא הקרוי קלף. ומצד שיער ראוי מעט ומעבדין אותו בעפצים וקרוי קלף והפנימי שהוא לצד הבשר עור מעבדין אותו וראוי לכתוב בו ממקום שנחלק והיינו צד שיער. וקרוי דוכסוסטוס. ובלשון יון המובחר קורין הכשר דוכסוס וע"כ קרוי זה כך שהוא לצד הבשר וצד השוכב על הבשר לא חזי כל כך לכתיבה. ואמר בפרק המוציא אמר רב דוכסוסטוס ה"ה בקלף מה קלף כותבין עליו תפלין. אף דוכסוסטוס כותבין עליו תפלין כו' עד דאמ' במסקנא לרב נמי לא תימא דוכסוסטוס הרי הוא כקלף אלא אימא קלף ה"ה כדוכסוסטוס מה דוכסוסטוס כותבין עליו מזוזה אף קלף כותבין עליו מזוזה ומתוקמה כר' מאיר. ר' שמעון בן אלעזר אומר [ר'] מאיר הי' כותבה על קלף מפני שמשתמרת. הלכך מזוזה נכתבת בין על דוכסוסטוס בין על הקלף ותפלין אין נכתבין אלא על הקלף ובמקום בשר. וליתא להההיא לישנא דאסקי' לעיל הא דתניא שינה בזה ובזה פסול דאידי ואידי אמזוזה. אלא הלכה כלישנא קמא דהקומץ רבה דאסיק אידי ואידי אתפלין הא דכתבינהו על קלף במקום שיער והא דכתבינהו אדוכסוסטוס במקום בשר דלא מתכשרי אלא אקלף במקום בשר. ההיא לישנא דהתם לפי מסקנא דהכא. וס"ת על הקלף ועל הגויל ועל דוכסוסטוס כדתנא דבי מנשה פ' המוציא כתבה על הנייר ועל המטלית פסולה. ועל הקלף ועל הגויל ועל הדוכסוסטוס כשירה ומוקמי' לה בס"ת. ותפילין על הגויל לא כתבי' כדפרכי' תפלין אגויל מי כתבינן אלא הך מספקא לי אם מזוזה נכתבת על הגויל. דהא מעיקרא דוה מוקמי' לברייתא דבי מנשה במזוזה אי לאו דפריך מזוזה אגויל מי כתבי'. א"כ לפי המסקנא דמזוזה כתבי' אקלף מתוקמא ברייתא במזוזה וכתבי' לה אגויל אמאי לא פריך מגויל למזוזה כדפריך לתפלין. אלא משמע דמזוזה אגויל כתבינן. וא"כ מזוזה נכתבת אקלף ואדוכסוסטוס כמו ספר תורה. והקלפים שלנו אומר ר"ת זצ"ל שהקלפים שלנו כמו העור החיצון שלהם שקרוי קלף שראוי משני צדדין ועיבוד שלנו יפה כעיבוד שלהם. ואשכחן שהיו כותבין ספרי תורות בדלא עפיצן כדפי' לעיל. הלכך קלפים שלנו ראוים לכתוב בם תפלין ולצד הבשר וכש"כ מזוזה וס"ת. ומיהו כולם הכשר כתיבתם לצד הבשר. ויש שסוברים שקלפים שלנו הוו דוכסוכטוס משום שמקליפין אותו מצד שיער משום שהם עבים ופוסלין ספרי תורות הללו הכתובים במקום בשר. ומכשירים לכתוב במקום שיער. ואין נראית לר"ת סברתם דדוכסוסטוס שלהם לא הי' ראוי במקום בשר כלל. ודידן טפי חזי במקום בשר מבמקום השיער. הלכך הלכה למעשה שכותבים בקלפים שלנו תפלין ומזוזות וס"ת לצד הבשר ולא לצד שיער שיש בהם דין קלף. ובמקום

שמעפצים אותם שצד הבשר אינו ראוי כלל לכתוב אם קילפו ונקה אותם מצד השיער כותבין עליהם. ואם לא קילפם ואעפ"כ הוא חלק וטוב לכתוב. יש שכותבין עליהם ספרים ומזוזות אבל תפלין ודאי פסולין שקלפים שלהם כי הוו עפוצים הוו נמי חזו לצד בשר טפי ממקום שער. ובשימושא רבה של תפלין ב' אמר אביי כתבינהו אגויל שפיר דמי וכך הלכה וזה אי אפשר כדפרי' לעיל דאמר בפרק המוצא תפלין אגויל מי כתבי':

סימן תקמא

עור שניקב פסול לתפלין ואם הדיו עוברת על הנקב כשר

אמר אביי האי קילפא דתפילי צריך למבדקי' דילמא אית בה ריעותא ובעי' כתיבה תמה וליכא. פי' קלף של תפילין קודם שיכתוב בו צריך למבדקיה שיגביהנו כנגדו ויראה שלא יהא בו שום נקב ושיהא חלק הרבה. דכתיבה תמה בעינן. רב דימי מנהרדעא אמר לא צריך קולמסא בדיק ליה. פי' שכשהוא כותבו כשעובר עליו הקולמוס הוא יכול לידע אם יש שם נקב או שום דבר וא"צ בדיקה אחרת דס"ל דכל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב. וכן הלכה כההיא דפ' ח' שרצים דאמר רב הונא כותבין תפילין ע"ג עור של עוף טהור. ומסקנא דקיי"ל כדאמרי במערבא כל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב. ואמרינן נמי פ' העור והרוטב גבי עור דחלחולי מחלחל. מתקיף לה רב אחא בר יעקב אלא מעתה תפילין היכא כתבינן. וכתבתם. הא בעי' כתיבה תמה. אשתמיטתיה הא דאמרי במערבא. כל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב:

סימן תקמב

תפילין ומזוזות בעו דיו

אמרי' בפ' (המוציא) וכתבתם. שיהא כתיבה תמה. פרש"י [וכתבתם] דתפילין ומזוזות. תם שלם כהלכתן. שלא יכתוב אלפי"ן עייני"ן כו' עד או שכתבה שלא בדיו. או שכתב את אזכרות בזהב. הרי אלו יגנזו. במזוזה איירי. והוא הדין תפילין בעו דיו. ופי' ר"ת דלא מקרי דיו אלא דיו הקרוש של קוצים שעושים בצרפת. כדאמרינן פרק כל היד ר' יוסי פלי קורטא דדיותא ובדיק בה. אבל דיו של עפצים. אומר ר"ת דלא מקרי דיו כדתנן פ"ב דגיטין בכל כותבין בדיו בסיקרא בקומס ובקנקנתום ובכל דבר שהוא מתקיים. ואמר בגמ' ובכל דבר שהוא מתקיים לאתויי מאי. לאתויי הא דתנא רב חנניא כתבן במי טריא ועפצא כשר מדתנן דיו במתניתין והוצרך לרבות עפצא ש"מ דעפצא לאו היינו דיו. ויש שמכשירין דיו של עפצים כדאמר פ' ב"מ אמר רב חננאל אמר רב כל השרפין יפין לדיו. ושרף קטף יפה מכולם דהיינו דיו של עפצים שנותנין לתוכו גומא. ור"ת אומר דההיא שרף לאו היינו גומא אלא לחלוחית קליפת העץ שעושין ממנו הדיו קרוי שרף. כמו זה

שירפה מצוי פ"ק דנדה. דהיינו לחלוחית דמים באשה ובפ' כל שעה כל שיש לו שרף גבי ירקות. וירק אין לו גומא אלא לחלוחית. וס"ת אם צריכה דיו צריך לפרש בהלכות ספר. ומה שמפרש ההיא דהבונה בס"ת לא נהירא. (אלא) אומר ר"ת דמותר ליתן אטרימנט בדיו ואע"ג דמשמע לאיסורא. כדתנן בפ"ב דגיטין בכל כותבין בסם בסיקרא בקומוס ובקנקנתום. ואמ' בגמ' קנקנתום א"ר אבא בר שמואל חרתא דאושכפי. ופי' רש"י זצ"ל דהיינו אטרימנ"ט. אם כן קנקנתום היינו אטרימנ"ט ואשכחן פ"ק דעירובין ובפ' [היה] נוטל כסוטה דאסיר. גבי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל משום ר"מ כשהייתי לומד תורה אצל ר' עקיבה הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא אמר לי דבר כשבאתי אצל ר' ישמעאל וכו' עד וכי מטילין קנקנתום לתוך הדיו. ובפי האי לישנא אתי שפיר דהלכה כר' עקיבה דשרי אלא לפי ברייתא שני' דר' ישמעאל שרי ור' עקיבה אסיר. א"כ הלכה כר"ע דאסיר להטיל קנקנתום לתוך הדיו דהיינו אטרימנ"ט לפירש"י. אבל קצת קשיא לפירושו דתני ר' חייא כתבה באבר ובשיחור כשר. ופירש"י דשיחור היינו חרתא דאושכפי. ולא משמע הכי שלא בא ר' חייא לשנות אלא אותם שאינם שנוים במשנתינו. ע"כ אומר רבינו יצחק ב"ר שמואל דשיחור הוא אדרימנ"ט. וקנקנתום הוא חרתא דאושכפי לאו היינו אדרימנ"ט אלא כמו שפי' רבינו שמואל בפ"ק דעירובין דהיינו קרקע ירוקה שקורין בלעז וודרי"ליא וגם בערוך לועז ויטרוא"ילא. ולפ"ז לכ"ע מותר להטיל אדרימונט בדיו. וכ"כ ר"ת בתיקון ס"ת שלו שמותר ליתן אטרימנט בתוך הדיו של ס"ת לכ"ע דלאו היינו קנקנתום דאפלגו בי' ר' עקיבה ור' ישמעאל. וכן מוכח להתירא דתניא בפ' היה נוטל ר' יהודה אומר אומר הי' ר' מאיר לכל מטילין קנקנתום לתוך הדיו חוץ מפרשת סוטה בלבד. משום כשכבר עמד ר' מאיר על דעתו התיר להטיל קנקנתום בתוך הדיו. א"כ משמע דאפילו קנקנתום עצמו מותר להטיל בדיו:

סימן תקמג

ענין שרטוט

כיוצא בו ספר תורה שבלה ותפלין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה עד הא מורידין עושין הא בעי' שירטוט. דאמר רב מנימין בר חלקיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב כל מזוזה שאינ' משורטטת פסולה. ורב מנימין בר חלקי' דידיה אמר שירטוט של מזוזה הל"מ. תנאי היא דתניא ר' (מאיר) [ירמיה] אומר משום רבי' תפלין ומזוזות נכתבות שלא מן הכתב וא"צ שרטוט. והלכתא תפלין לא בעי שרטוט ומזוזה בעי שרטוט ואידי ואידי נכתבות שלא מן הכתב מ"ט מגרס גריסין. וקשה דבפ"ק דגיטין א"ר יצחק שתים כותבין. פי' בלא שרטוט. שלש אין כותבין

במתניתא הני שלש כותבין וארבעה אין כותבין ופסק בה"ג כר' יצחק אע"ג דפליג אמתני' דיודע היה שאינו עיקר. מ"מ הא למדת דאפי' שלש תיבות מן הפסוק אסור לכתוב בלא שיטוט א"כ היכי שרינן לכתוב תפלין בלא שרטוט. ואומר ר"ת זצ"ל דהא דפסקי' דתפלין לא בעו שרטוט היינו בין שיטה לשיטה אבל למעלה משרטט וכותב למטה כמה שיטות שירצה. ועוד אומר ר"ת זצ"ל דאפי' אם באים להחמיר על עצמו ולשרטט בס"ת ובתפלין בין שיטה לשיטה אינו רשאי כדאמר בירושלמי פ"ק דשבת כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט. ובסדר רב עמרם מייתי לה והיינו דלא (שאני) [משני] הכא במשורטטין כגון שהחמיר על עצמו ושירטט בין שיטה לשיטה בס"ת ובתפלין. מעתה ס"ת ותפלין לא בעו שירטוט ואפי' אם בא להחמיר ולשרטט אינו רשאי. וקשה דאמר ספ"ק דמגילה דברי שלום ואמת א"ר תנחום אמר ר' יוסי וא"ל א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה. ופרש"י אמיתה של תורה ס"ת ממש הא למדת דס"ת בעי שרטוט. מיהו קשה להאי פי' דאמר ס"ת בעי שרטוט א"כ תיפוק מגילה צריכ' מדנקראת ספר כדאמ' בפ' הקורא את המגילה למפרע א"ר חלבו א"ר חמא בר גוריא אמר רב מגילה נקראת ספר ונקראת אגרת נקראת ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה. אלא מדיליף מדברי שלום ואמת ש"מ דס"ת לא בעיא שרטוט וההיא כאמיתה של תורה מפר' ר"ת היינו מזוזה כדפסקי' הלכתא דבעי' שרטוט וקרי לה אמיתה של תורה על שם שיש בה מלכות שמים אבל ס"ת ממש לא בעיא שרטוט. ודבר זה תמוה שתהא מזוזה חמורה מס"ת אלא ודאי נראה הלכה למעשה דס"ת בעי שירטוט. וההי' דפריך הא מורידין עושין והא בעי שרטוט. לא מס"ת פריך אלא מתפלין. אבל ס"ת ה"נ דבעי' שירטוט. והא דלא יליף דמגילה צריכה שרטוט מדנקראת ספר. פי' רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל משום דאי הוה יליף שצריכה שרטוט משום שנקראת ספר הוה צריך למצוא קולא בשרטוט משום שנקראת אגרת כדאמר התם נקראת ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה ונקראת אגרת שאם הטיל בה ג' חוטי גידין כשירה. וה"נ מוכח בירוש' דמגילה דמספר [תורה] עצמו יליף כפרש"י דמסיק התם נאמר כאן דברי שלום ואמת ונאמר להלן אמת קנה ואל תמכור מה להלן צריך שרטוט [אף כאן צריך שרטוט] משמע דאיירי בכל התורה כולה דאכולה תורה כתב קרא. ועוד אמר במס' סופרים מסרגלין בקנה וכותבין בדיו. עוד אמר התם כל יריעה שאינה מסורגלת פסולה. מיהו משם אין ראי' דדלמא בשרטוט עליון מיירי דהא אפילו בתפלין בעי כדפרישׁ'. ואמר בויקרא רבה פ' זאת תהי' קווצותיו תלתלים זה הסרגול א"כ משמע דאיירי בסרגול שבין שיטה לשיטה בלשון ערבי קורין לשרטוט סרגול. מעתה מסקנא והלכה למעשה

דתפלין ל"ב שירטוט בין שיטה לשיטה. אבל למעלה משרטט שירטוט העליון וכותב למטה כמה שיטין שירצה. ואם החמיר על עצמו ושירטט בין שיטה לשיטה נקרא הדיוט אבל לא פסל את התפלין בכך. אבל מורי הרב רבינו שמחה כתב דאם שירטט בין שיטה לשיטה פסול. והיינו דלא משני בהקומץ במשורטטין דהכי גמיר דפסל אם שירטט בין שיטה לשיטה דלא שייך בזה לומר אם החמיר ע"ע נקרא הדיוט. דההיא מיירי בירושלמי פ"ב דברכות גבי חתן דפטור מק"ש לילה הראשון ואם קרא מחזי כיוהרא. ולכך נקרא הדיוט אבל בפטורין כה"ג לא איירי. וס"ת ודאי בעיא שירטוט בין כל שיטה ושיטה וכל יריעה שאינה משורטטת בין כל יריעה ויריעה פסולה. ובשירטוט עצמו נסתפק מורי הר"ר שמחה במה צריך לשרטט אם אנו מקפידים בשרטוט המתקיים וניכר לעולם שישרוט בברזל. או סגי בשרטוט הנראה לסופר בשעת כתיבה כדי שיהא הכתב שוה כגון בעופרת אע"פ שנמחקת השריטה לאחר זמן. או אם רוצה לשרטט בסיקרא או בצבע אחר המתקיים כל ימי שהכתב מתקיים. מידו שרטוט משמע לשון גומא וחריץ. וממה שאמר בויקרא רבה קווצותיו תלתלים זה הסרגול הוה משמע שצריך שרטוט המתקיים הנראה כעין תלתלים. ובה"ג בענין חליצה כתב הלכה כרבי יצחק דאמר שתים כותבין שלש אין כותבין ואי שירטט לי' בדיותא לאו כלום. והשתא דפרישנא הלכתא שאין כותבין אפי' ג' תיבות בלא שירטוט תימה על מנהג שנוהגים לכתוב לישנא דקרא בכתבים בלא שירטוט. ואומר ר"ת זצ"ל דלא אסור אא"כ מתכוין לשם דרשה כי ההיא דר' אביתר. אבל היכא שכותב לישנא דקרא בכתב שמכוין ליפות את הלשון ולכתוב לשון צח ונקי התם שרי לכתוב כמה תיבות של פסוק בלא שירטוט. וכן פי' ריב"א זצ"ל בשם רבינו אליהו זצ"ל מיהו בירוש' פ' בתרא דמגילה משמע דאפי' במתכוין ללשון צח ונקי אסיר. דקאמ' מהו לכתוב תרתין או תלת מילין מן פסיקי' ומייתי רבי (חגא) [מנא] משלח כתב לר' הושעי' ברבי ראשיתך מצער דרבה מאוד תשגא אחריתך [משמע שלא היה כותב אלא לשם אגרת שלומים ולא לדרשה] ואע"פ [כן] הי' מהפך הפסוק מר עוקב' שלח לריש גלותא [דהוה] דמיך וקאים בזמרין ישראל אל תשמח בעמים אל גיל חולק על תלמוד שלנו דקאמר פ"ק דגיטין דשירטט וכתב ועוד אמר בירוש' ר' זעירא כתב לא זכר יואש המלך ולא כתב המלך יואש משמע מהתם דבאגרת שלמא היו מקפידים שלא לכתוב בלא שירטוט. ומורי ה"ר שמחה אומר דמה שנהגו היתר לכתוב פסוק בכתבי הדיוטות בלא שרטוט משום דכתיבה דקה שאנו כותבין שטרי הדיוטות אינו חשוב כתב ולקמן אפרש:

סימן תקמד

תפלין ומזוזות אין נכתבין אלא אשורית ובלשון הקודש

בפ"ק דמגילה תנן אין בין ספרים לתפלין ומזוזות אלא שהספרים נכתבים בכל לשון. תפלין ומזוזות אין נכתבין אלא אשורית. פרש"י תורה נביאים וכתובים נכתבים בכל לשון ובכל כתיבה. תפלין ומזוזות דוקא בכתב אשורית ובלה"ק ובגמ' נמי תניא תפלין ומזוזות אין נכתבין אלא אשורית ומפרש טעמא דכתיב בהו והיו. ופי' רש"י בגמרא כתב אשורית היא כתב שלנו ומלשונו שפירש במתני' תפלין ומזוזות דוקא (בלשון) [בכתב] אשורית ולה"ק משמע שלשון הקודש לאו היינו לשון אשורית. והכי נמי מוכח פרק בה"ג בסנהדרין דאמר רב חסדא אמר מר עוקבא בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ובלה"ק כיון שעלו בני גולה בימי עזרא נתנה להם בכתב אשורית ובלשון ארמי ובררו להם ישראל כתב אשורי ולה"ק והניחו להדיוטות כתב עברי ול' ארמי. ומדלא קאמר ולשון אשורי משמע דלשון אשורי לאו היינו לה"ק. ובמגילה פ"ב דתנן הלועז ששמע אשורית יצא. וכן הא דאמר רב חסדא תחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי קשיא דאמר. בפ' הקומץ רבה אמר רב יהודה אמר רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה יושב וקושר כתרים לאותיות כו' דהיינו בכתב שלנו. ואמר נמי פ' הבונה מ"ט פשיט כרעי' דדל"ת לגבי ג' כו' דהיינו הכל דדריש התם לפי הכתב שלנו ומשמע שבכתב שלנו ניתנה תורה. ולהכי מסתבר בדברי ר' דתניא פ' בה"ג ר' אומר בכתב זה ניתנה תורה לישראל כו' ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר' אלעזר בן פרטא שאמר משום ר' אלעזר המודעי כתב זה לא נשתנה כל עיקר שנאמר ווי העמודים כו'. מ"מ לענין הלכה תפלין ומזוזות אין נכתבין אלא בכתב אשורית דהיינו כתב שאנו נוהגין עתה ובלשון הקודש:

סימן תקמה

תפלין ומזוזות נכתבות שלא מן הכתב

בפ' הקומץ רבה פסקי' והלכתא תפלין ל"ב שירטוט ומזוזה בעי שרטוט ואידי ואידי נכתבות שלא מן הכתב וה"נ אמר בפ' הקורא את המגילה למפרע אביי שרי לי' (לרמי בר אבא) [לדבי בר חבו] למכתב תפלין ומזוזות שלא מן הכתב כו' מסקנא דהתם כדהכא. ופי' רבינו אליקים בפ' הקומץ רבה מגרס גריסן שכל אדם יודעו בעל פה ולא אתי למיטעי והוי כמין הכתב הלכך שרי לכותבם בע"פ אפי' שלא בשעת הדחק. אבל שאר דברים שבכתב אע"פ דשגורים בפיו הואיל ואינם שגורים בפי כל אסור לכותבו בע"פ אם לא בשעת הדחק. כההיא דפ' הקורא את המגילה למפרע דאמר רבב"ח א"ר יוחנן אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב ופריך לי' מר' מאיר שכתב מגילה ע"פ דמשני

שאני ר"מ דמיקיים בי' ועפעפיך יישירו נגדך. פי' שד"ת מיושרין בפיו ומוקי לה התם דוקא בשעת הדחק. וע"ז אנו סומכים שאנו קורין ק"ש ופרשת קרבנות ומזמורים ופ' ויושע בע"פ מפני שסגורין בפי הכל אע"ג דדברים שבכתב אסור לאומרן בע"פ כדאמ' בתמורה בפ' יש בקרבנות היחיד ובגיטין פ' הנזקין דרש ר' יהודה בר נחמני מתורגמני' דרשב"ל כתיב [כתב] לך את הדברי' האלה וכתיב כי ע"פ הדברי' האלה הא כיצד דברי' שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בע"פ דברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרם בכתב. א"כ האיך אנו קוראים בכל יום דברים שבכתב על פה. ואומר ר"ת זצ"ל משום דמגרס גריסי כדאמר גבי תפלין ומזוזות ודוקא הני ששגורים בפי הכל שרי לאומרן בע"פ אבל שאר מקראות שאינם שגורים בפי הכל אע"פ ששגורים בפיו אסור לקרות ע"פ. כההיא דרפ"ק דב"ק דאייתי לקרא איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו ואמ' מאי משמע כדמתרגם רב יוסף איכדין אתבליש עשו איגליין מטמרוהי: וכתב שם בתוספו' ריב"א להכי נקט בכל דוכתא כדמתרגם רב יוסף משום דרב יוסף סגי נהור הוה כדמוכח בהחובל ובמסכ' ברכות והיכי דהוה מטי לפסוק הוה מתרגם לי' ולא הוה קרי לשון עברית משמע דדברים שבכתב אסור לאומרם בע"פ והוה קרי כתרגום יונתן דאסור לתרגם פסוק מדעתו כדמוכח כקידושין. מ"מ הא למדת דאפי' הפסוק שגור בפיו אסור לקרותו בע"פ דהא רב יוסף דאפי' תרגום ידע בע"פ כש"כ עברי שידע ואפ"ה לא הוה קרי אלא לשון תרגום. וההיא דיומא פ' בא לו ודסוטה פ' אלו נאמרין דתנן גבי כה"ג שקורא ביוה"כ ובעשור שבחומש הפקודים בעל פה אע"פ שאין זה שגור בפי הכל כדמפ' בגמ' בפ' ואלו נאמרין דלא אפשר בענין אחר וה"ל שעת הדחק ושרי הואיל ושגור לו אע"פ שאינו שגור בפי הכל:

סימן תקמו

כתיבה תמה ותיקון האותיות

תנן בהקומץ רבה ארבע פרשיות שבתפלין מעכבין זה את זה ואפי' כתב אחר מעכבן ואמרי' בגמ' פשיטא אמר רב יהודה אמר רב לא נצרכה אלא לקוצו של יו"ד. ופריך הא נמי פשיטא. דפשיטא לי' לתלמודא דכל אות שאינה מתוקנת כהלכת' שחסירה אפי' קוץ אחד פסול כדמוכח הכא. והיכא שחסירה אפי' זיון אחר נמי פסולה כדאמר פ' הבונה תנא נתכוין לכתוב אות אחת ועלו בידו שתים חייב והתניא פטור. הא דבעי זיוני הא דלא בעי זיוני. הא למדת דכל אות שאינה מתוקנת כהלכתה אינה אות ולא מקרי כתב. הלכך פי' מורי הרב רבינו שמחה דע"ז סומכין שנהגו היתר לכתוב פסוק בכתבי הדיוטו' בלא שרטוט משום דכתיבה דקה שאנו כותבין שטרי הדיוטות אינו חשוב כתב שהרי אינו מתוקן כהוגן:

סימן תקמז

תיקון יוד

תנן במתניתין אפי' כתב אחר מעכבן פשיטא אמר רב יהודה אמר רב לא נצרכה אלא לקוצו של יו"ד. פרש"ירגל של ימין וליתא דפשיטא דאין זה אות. ורבינו אליקים פי' קוצו של יו"ד מה שמשוך מראשו כלפי מטה דהיינו כתרו של יוד וכן פי' ר"ת כדאמר מפני מה כפוף ראשו. והא דאמ' בחלק נער יכתבם דהיינו עשרה שאם השליך נער אבן בקיר ונעשה רושם נעשי' יו"ד כעין יוד קאמר מפני מה נברא העולם הבא ביו"ד מפני שצדיקים שבו מועטים ומפני מה כפוף ראשו מפני שהצדיקים שבו כפוף ראשיהם מפני מעשיהם שאין דומין זה לזה:

סימן תקמח

תיקון ה

דרש ר' יהודה בר אילעאי מפני מה נברא עוה"ז בה' מפני שדומה לאכסדרה שכל הרוצה לצאת יצא מ"ט תלי' כרעיה פי' שאינו מחובר אל הגג למעלה דאותה נקודה שיש לה' בפנים תולין אותה באויר שאין דבוקה לגג למעלה. דאי הדר בתשובה מעלין לי' ומ"ט אית לי' תגא אמר הקב"ה אם חוזר בו אני קושר לו כתר. פרש"י תגא בסוף ה"י כזה ורבינו תם פירש בתחלת ה"י כמו תגא דדלי"ת בפ"ק דעירובין ובפרק נוטל בסוטה והרב רבינו שמשון כתב דנראה כפרש"י שהכתר לצד פתח התשובה ותגא דקו"ף כיוצא בו [דאמר] פרק הבונה מ"ט מהדר תגא דקוף בהדי ריש:

סימן תקמט

תיקון ח

אמר רב אשי חזינא להו לספרי דווקנא דחטרי לי' ללגגי' דחי"ת כלומר חי הוא ברומו של עולם. פרש"י שמגביה רגל שמאלית של ח' עד למעלה כזה וכן פי' רבינו אליקים זצ"ל וכן פי' בערוך ואין זה נראה לר"ת דא"כ תגא ה"ל למקרייה ולא גג. ותו דאמ' בפרק הבונה כגון שנטלו לגגו של ח' ועשה הימנו שני זיינין א"כ משמע דגגו של ח' כאמצע של חי"ת קאי ע"כ מפרש ר"ת דגגו של חי"ת כאמצע כזה כמו חטרתא דגמלא וכן נמצא בשם הגאונים:

סימן תקנ

נקובי אותיות

ה אמר אשיאן בר נדבך משמי' דרב יהודה ניקב תוכו של ה' כשר יריכו פסול. פי' תוכו של ה"י דהיינו אות שבתוך הה"י שניקב הקלף שם. יריכו של ה' שניטל הרגל של אחריו

כזה . אמר ר' זירא לדידי מיפרשא לי' מניה דרב יהודה ניקב תוכו של ה"י כשר ואם ניקב יריכו ונשתייר כשיעור אות קטנה כשר ואם לאו פסול:

ו רמי בר תמרי דהוא דמי בר דיקולי אפסיקא ליה ו' דויהרג בניקבא. פי' דויהרג שבתפלין בפרשת והי' כי יביאך. בניקבא דאתרמי נקב בקלף כנגדה ולא הי' יכול למשוך הוא"ו כל צורכה. דהיינו נקב שאין הדיו עוברת עליו כדפריש' לעיל. אתא לקמיה דר' זירא אמר זיל אייתי ינוקא דלא חכים שאינו יודע לקרות מדעתו ולא טיפש דלא ידע אלא מה דחזי אי קרי ליה ויהרג כשר אי לא יהרג הוא ופסול מיכן יש ללמוד דויהרג חסר ו':

סימן תקנא

תיקון ד

בפ' הבונה מ"ט פשוטה כרעי' דדלי"ת לגבי גימ"ל פי' שמשוכה קצת לצד גימל ולא לצד ה"י כזה ולא כזה :

סימן תקנב

תיקון קו"ף

מ"ט תנא דקוף לגבי ריש"ש כמין זיי"ן שעושין בסופו של גג כזה אמר הקב"ה אם חוזר בו אני קושר לו קשר מ"ט כרעי' דקוף תליא שאינה נדבקת עם גגו כזה דאי הדר כו' הרי בפ' הקומץ רבה פי' לנו תיקון של יו"ד וה"י וחי"ת ולא פי' ד' וקו"ף ופ' הבונה פי' דל"ת וקו"ף ולא פי' יו"ד וה"י וחי"ת. והיה רוצה לומר מורי הרב רבי' שמחה דבפ' הקומץ לא בא לפר' אלא גגו של חי"ת דאח"ד וי"ה על שם הקדוש בן ד' אותיו'. אבל בפ' הבונה מפרש של כל התורה כולה ולא בעי' (דלית) [דלית] להו לכרעי' דה"א אלא ה"י דשם הקדוש דפרש' שמע וכפופה קוצה של יו"ד אלא ביו"ד שלו אבל יו"ד דכל התורה כולה א"צ כפיפה. אלא שהוקשה לו ששייר בפ' הבונה ב' דמפרש בבראשית רבה דר' אושעיא למה בב' מה ב' יש לו שני עוקצין אחד מלמעלה ואחד מלמטה ושואלין אותו מי בראך והוא מראה לדם בעוקצו שלמעלה ואומר להם זה שלמעלה בראני ומה שמו הוא מראה להם בעוקצו של אחריו ואומר ה' שמו שהוא מראה שאחד ברא בראשית כו' מדהאי שייר שייר נמי להני. ויש לפרש דקאי אחי"ת וה"י ויו"ד של כל התורה כולה. והא דמפרש פ' הכונה בכרעי' דקו"ף מאי דמפרש בהקומץ בכרעי' דה"י אומר מורי הר"ר שמחה דלא קשי' מידי כדאית' בירושלמי דתורות הראשונים לא ה"י שלהם ולא מם שלהם היו סתומים מכלל דשל אחרונים סתומים המחובר כרעי' דה"י אגגו והתם סבירא לן כתורתן של ראשונים. נראה תורתן של ראשונים קודם שבאו צופים:

סימן תקנג

צריך להזהר שלא לערב האותיות

אוקמינא הא דתנן אפי' כתב אחר מעכבן דהיינו כדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב כל אות ואות שאין גויל מוקף לה מארבע רוחותיה פסולה. ואמ' במסכ' סופרי' פ"ב מניחין בין שם לשם כדי שיהיו נכרים ובאותיות כדי שלא יהיו מעורבין. בפ"ג ספר שערב בו את האות אל יקרא בו. ואמ' בירוש' בפ"ב דברכות עירב את האותיות אית תניי תני כשר ואית תניי תני פסול. ר' אדא בר שמעון בשם ר' יוחנן מ"ד כשר מלמטה ומ"ד פסול מלמעלה כגון ארצנו ותפארתנו ארצך ותפארתך צריכה. ופי' מורי הר"ר שמחה מפני שצריך להאריך כרעי' דכף פשוטה למטה מכרעי' דתי"ו וצד"י ומפסיק וחותך כרעי' דכף וצד"י כזה והדבר ידוע וניכר שהם שני תיבות. אבל ארצנו ותפארתנו אינו מפסיק וחותך האות לשנים כזה ואין ידוע ויש לטעות באות שדומה קצת. צריכה. פי' צריך לשאול כמו תיק"ו ודייק מיכן דאין להרחיק הוא"ו מן הנו"ן כזה אלא יש לכתוב בתוך הנון כזה נו:

סימן תקנד

שעטנ"ז ג"ץ

בפרק הקומץ אמר רבא שבע אותיו' צריכו' (שלש') שלשה זיונין שעטנ"ז ג"ץ שיש לו זיי"ן תגי מכל צד ונראה כזיי"ן מכל רוח ולא אמרו אלא בראש האחרון של שי"ן ושל ע' וראש האחרון של ט' ושל נ' ושל ז' ושל ג' וראש האחרון של צדי לפי שאותן ראשין הן שוין למעלה אין נמשכין כל דהו באלכסון לפיכך אין נכתבין לעולם כדי שיהיו בשלשה זייניו. ולהכי נקיט להו בהא סידורא ולא כמש"כ באל"ף בי"ת ג' ברישא והדר ז' והדר ט' משום דסידורא דמזוזה נקט דהכי כתיבי במזוזה ש' ועי"ן דשמ"ע וט' דטוטפות ונ' דעינ"ך כו' עכ"ל. ופר"ת שאם לא זיין פסול דלא גרע מקוצו של יו"ד וראי' קצת דאמר בהבונה הא דבעי זיוני פטור הא דלא בעי זיוני חייב. וכתב בשימושא רבה דתפלין שעטנ"ז ג"ץ ש"ע דשמע ט' דלטטפת כו'. משמע שבשאר שעטנ"ז ג"ץ לא צריך וכתב (כת') [ר"ת] דשקר הוא וכן מצא בסידור אחר דכולהו שעטנ"ז ג"צ צריך שלשה זיונין הן פשוטות הן כפופות. וציוד הזייני"ן שהם התגים יש מפרשים ג' זיונים השנים לצד השמאל אחד מלמעלה ואחד מלמטה וא' לצד ימין כזה אבל הרב רבינו שמשון זצ"ל כתב שבפירושי שבת כ"י רש"י זצ"ל צייר אחד מימין וא' משמאל ואחד מלמעלה כזה שעטנזגץ עוד פי' שם שיש עושין שלשתן למעלה כזה שעטנזגץ:

סימן תקנה

ספר

תנא במכילת' ומייתי לה רפ"ק דנזיר זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות תפלין נאים מזוזה נאה ס"ת נאה בקלפים נאים ובדיו נאה בקולמוס נאה ובלבלר נאה. בפ' השולח בגיטין תני ר' חיננא ברי' דרבא מפשרניא ס"ת תפלין ומזוזות שכתבן מין ומסור עכו"ם ועבד אשה וקטן וכותי וישראל מומר פסולין שנא' וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיב' וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה. וכתב בפר"ה ואוקימנ' הא דתני ס"ת שכתבו [עכו"ם] יגנז כר"ח ברי' דרבא מפשרניא וכיון דאוקמ' רב נחמן כוותי' ואוקמינא סתמא כוותי' כוותי' עבדינן. והא דתניא התם ס"ת שכתבו עכו"ם קורין בו אוקמה רב אשי בגר שחזר לסורו מחמת יראה דאמרי' דלבו לשמים. ותניא במס' סופרים אינו רשאי לכתוב אא"כ יודע לקרות. ותו פסיל התם ס"ת שכתבו גר או ממזר. ומורי הרב רבינו שמחה כתב דל"ג ממזר משום דקתני התם זה הכלל כל המוציא את הרבים ידי חובתן כותבו וממזר מוציא את הרבים ידי חובתן. ואיני יודע מאין לו שהוא מוציא את אחרים ידי חובתן דהא מההיא דמס' סופרים איכא למילף שאינו מוציא אי מדאורייתא אי מדרבנן. ואני ראיתי כתוב דממזר ה"ט דפסול שכשיגיע לפסוק לא יבוא ממזר בקהל ה' נחפז ואינו כותב אזכרה לשמה. ואפי' אמר נתכוונתי אנן סהדי שלא נתכוין. והיינו טעמא [דגר] דגר דקתני במס' סופרים היינו גר תושב אוכל נבילות לתיאבון וכשיבוא לכתוב לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך תתננה וגו' עד כי עם קדוש אתה לה' אלהיך ההוא נמי אינו כותב אזכרה זו לשמה. והא דתניא דקטן שכתב תפלין פסולין היינו אע"פ שהגיע לחינוך דליתיה בקשירה מדאורייתא אא"כ הוא בן י"ג שנה ויום אחד. וההיא דרפ"ק דערכין דתניא דכל חייבין בתפילין ואמרי' לאתויי קטן היודע לשמור תפלין כדתניא קטן היודע לשמור תפליו אביו לוקח לו תפלין ההיא פרש"י ס"פ לולב הגזול דהיינו לחנכו מדבריהם. ופי' נמי התם לשמור תפליו היינו שלא יכנס בהם לביהכ"ס דחינוך שמחנכים קטן למצות מדרבנן הוא כדאמ' בפ' מי שאמר הריני נזיר גמ' האיש מדיר את בנו בנזיר קסבר הקפת כל הראש מדרבנן וחינוך דרבנן ודחי הקפת כל הראש דרבנן. ובפ' יוה"כ גמ' תינוקת אין מענין א"ר הונא בן שמנה בן תשעה מחנכין אותו לשעות בן עשר בן אחת עשרה [משלימין] מדרבנן בן שתים עשרה מדאורייתא. ורב נחמן אמר בן תשעה בן עשר מחנכין אותו לשעות בן אחת עשרה בן שתים עשרה משלימין מדרבנן. בן שלש עשרה משלימין מדאורייתא בתינוק לכ"ע חינוך דרבנן. כתב מורי הר"י החסיד זצוק"ל שכל טוב לכל עושיהם וסמוך לו במצותיו חפץ מאוד. בתיקון

נאה משום ואנוהו במצות מבחוץ למראית העין כש"כ מבפנים שהרי ביהמ"ק מבפנים שנאמר ויצפהו מפנימה זהב טהור. לכך אם יכתוב כתיבה דקה אינה יפה ונמחק מהרה הרי בשביל כבודו שיהיו קטנים. יותר טוב שימעט כבודו וירבה כבוד שמים לכתוב קצת כתיבה עבה ואינו רשאי לכתוב תפלין ומזוזות כשהוא מתנמנם שהרי לא יכתוב לשמה. ועוד כתב כשיכתוב תפלין אל יכתוב השמות עד שיבדוק שכבר הכל כהלכה שאם יכתוב השם ויטעה יבוא השם לידי גניזה. וכשיכתוב תפלין צריך שיכתוב לשם תפלין כדפרישת לעיל דאפי' העור צריך עיבוד לשמה בש"כ גוף התפלין דבעינן שתהא כתיבה לשמה. ותו דילפינן מזוזות כתיבה כתיבה מספר ותפלין הוקשו למזוזה פרק קמא דקידושין:

סימן תקנו

כתיבת השם

בפ' הקומץ רבה הטועה בשם גורר את מה שכתב ותולה את מה שגרר וכותב את השם על מקום הגרר. דברי ר' יהודה. פי' הטועה בשם שחסרו ולא כתבו. כגון שהי' לו לכתוב וידבר ה' אל משה לאמר ושכח ולא הטיל בו את השם. גורר את מה שכתב כגון וידבר וכותב את השם בתוך השיטה במקום שגרר לוידבר ותולה את וידבר שגרר בין השיטין. ר' יוסי אומר אף תולין את השם. ר' יצחק אמר אף מוחק וכותב. פי' את אמרת גורר. הא משמע דאין יכול לכתוב את השם אלא במקום הגרר. אבל לא במקום שנמחק. אנא אמינא אף מוחק לוידבר במים או בשום דבר וכותב את השם במקום המחק. ר' שמעון שזורי אומר כל השם כולו תולין מקצתו אין תולין. ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר' מאיר אין כותבין את השם לא על מקום הגרר ולא על מקום המחק ואין תולין אותו. כיצד הוא עושה מסלק את היריעה וגונזה. איתמר אמר רב חננאל אמר רב הלכה תולין את השם. רבב"ח אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא הלכה מוחק וכותב. ועתה אי גרסי' במלתי' דר' יוסי אף תולין את השם משמע כש"כ גורר. א"כ בין לרב חננאל בין לרבב"ח אית להו לדר' יהודה דהא גורר עדיף מתולין ותולין עדיף ממוחק. אלא בהא פליגי דלרב חננאל דוקא תולין אבל לא מוחק ולרבב"ח מוחק וכש"כ תולין. וכל שכן גורר. מיהו רבינו תם פי' דל"ג אף תולין ותולה עדיף מכולהו לר' יוסי ומאן דפסק הלכתא תולין סובר דוקא תולין ולא מוחק וגורר וכותב. וכן פוסק ר"ת הלכה. מיהו בירושל' פ"ק דמגילה מוכח דר' יצחק קאי אדר' יהודה ולא אדר' יוסי. ומשמע דתולה גרע ממוחק. מיהו אגמרא דידן סמכינן. שהרבה דברים משנה מגמר' דידן. דהא בגמ' דידן אתמר רב חננאל אמר רב הלכה תולין. ובירוש' פ"ק דמגילה ר' זעירא רב חננאל בשם רב הלכה

כמי שאומר מוחק את החול וכותב את השם ותולה את החול. ותו בגמ' דידן ר' יהודה אומר גורר ור' מאיר מצריך גניזה לכל היריעות. ובמס' סופרים פ"ה הכותב את השם וטעה. אות אחת יתלנו למעלה ר' שמעון שזורי כו' טעה כל השם יתלנו בין השיטין דברי ר' יהודה רמ"א מוחק משלפניו וכותב את השם וחוזר וכותב כל מה שמחק. הרי החליף דברי ר' מאיר. על כן לא סמכינן אלא אגמרא דידן וכדפסק ר"ת כר' יוסי. דדוקא תולין אבל לא מוחק ולא גורר. ירושלמי פ"ק דמגילה ר' זעירא רב חננאל בשם רב הלכה כמי שאומר מוחק את החול וכותב את השם ותולה את החול. פי' אבל השם אין תולין. ר' זעירא רב חננאל בשם רב אם הי' כגון אני ה' אלקיכם מותר. פי' לתלות. למה מפני שהן שלש תיבות או מפני שיש בהן חול. מה נפיק מביניהון אל אלהים ה' (מן דמר) [אין תימר] שהן שלש תיבות הרי הן שלש תיבות. פי' ומותר לתלות. אין תימר מפני שיש בהן חול. הרי אין בהן חול פי' ואסור לתלות. ל"יי צריכה. ב"יי צריכה. פי' צריך לשאול אם חשובין בשני תיבות. ונפקא מינה שאם דילג והאמין בה'. שאם תחשוב בשתי תיבות. הרי מותר לתלות. שיש כאן שלש תיבות. ויש בהם חול. בפ"ב דגיטין ובפ' הנזקין ופ' הבונה תניא הרי שהי' צריך לכתוב את השם ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דל"ת מעביר עליו קולמוס ומקדשו דברי ר' יהודה וחכמים אומרים אין השם מן המובחר. פרש"י מעביר עליו קולמוס לבלר לכוונת שם על כל אותיותיו כאלו הוא כותבו. פי' דכתב ע"ג כתב הוי כתב. וחכ"א אין השם מן המובחר. אי משום דכתב ע"ג כתב לא הוי כתב. אי משום דבעי' זה אלי ואנוהו כדאי' בפ"ב דגיטין. הלכך מעכבו לזה השם וכותב שם אחר. ובמסכ' סופרים איכא שלש מחלוקת בדבר. דתניא התם דכותב שני שמות של קודש מקיים את הראשון ומעכב את האחרון. ר' יהודה אומר אם הי' האחרון בראש הדף מעכב את הראשון. שני שמות של חול מקיים את הראשון ומוחק את האחרון. ר' יהודה אומר אם הי' האחרון בראש הדף מוחק את הראשון ומקיים האחרון. הכותב יהודה ולא נתן בו דל"ת יתלנו למעלה. את השם וכתב יהודה. עושה ד' ה'. ומוחק אחרון. הי' צריך לכתוב יהודה ונתכוין וכתב את השם אע"פ שלא כתב בו דל"ת מעכבו וכותב יהודה אחר. הי' צריך לכתוב את השם ונתכוין לכתוב יהודה ולא נתן בו דל"ת מוחקו וכותב את השם. ר' יהודה אומר יחזיר עליו קולמוס ויקדשנו. אמרו לו אין זה מן המובחר. וכן היא הגירסא בירושל' בפ' הבונה. ומיהו אין הלכה כת"ק דר' יהודה. חדא שלא הוזכר בתלמוד שלנו. ותו דפריש' לעיל דקיי"ל דאין כותבין על המחק. אלא הלכה כחכמים דאמרו אין השם מן המובחר. ומעכבו וכותב אחר. ואפי' ר' יהודה לא קאמר דמעביר

עליו קולמוס ומקדשו אלא דוקא בשם אחד. אבל בכל השמות לא. משום דמחזי הספר כמנומר. וסוגיא דפ"ב דגיטין ודהבונה סתרי אהדדי. וצריך לפרש:

סימן תקנז

תיקון הבתים

בפ' הקומץ רבה ת"ר לטטפת לטטפת לטוטפת הרי כאן ארבע דברי ר' ישמעאל. פי' מיכן לד' בתים של תפלין. ר' עקיבה אומר אינו צריך ט"ט בכתפי שתים פת באפריקי שתים. ומסקנא דשמעתא שכותב ארבע פרשיות על ארבעה חתיכות ומניחן בארבעה בתים העשויות מעור אחד שלוקחין עור אחד של שליל ומניחין אותו בדפוס. שהוא כעין ד' אצבעות ומניחין אותו לייבש. ואח"כ שולפין הדפוס. (ודוחה) [ונעשה] העור לארבע בתים. אבל אינו משים אותם בארבע בתים העשוים מארבע עורות כל בית בפ"ע משום דכתיב לזכרון בין עיניך. זכרון אחד אמרתי ולא שנים ושלשה זכרונות. וגם אינו יכול להשים כל ד' פרשיות בבית אחד דבעינן ד' בתים כדפרישׁ'. ואם כתבן על עור אחד והניחן בד' (שנים) [בתים] יצא. וצריך שיהא ריוח ביניהן דברי ר' וחכמים אומרי' אינו צריך. פי' רבינו אליקים וצריך שיהא חלק ריוח בין הפרשיות כשהוא כותבן בעור אחד כדי שיהא יכול לקפל כל אחת בפני עצמה. ומורי הרב רבינו שמחה לא מסתבר לי' האי פירוש' דהא לא פליגי רבנן. דפשיטא שצריך ריוח בין הפרשיות שתהא כל פרשה מקופלת בבית שלו. ותו ושוין אהיכא קאי. דהא ושוין אבתים קאי ולא אריוח שבין הפרשיות. אלא פי' וצריך שיהא ריוח קצת בין בית לבית. וחכמי' אומרי' א"צ וכחכמים קיי"ל דאין הלכה כרבי מחביריו. ושוין שנותנין חוט או משיחה בין כל אחת ואחת. פי' ושוין שכשמניחין בד' בתים שצריך ליתן חוט או משיחה בין כל בית ובית משום הפרש ותוכף החוט או המשיחה בעור שתחת הבתים. ואם אין חריצן ניכר היינו הפסק שבין הבתים שהוא כעין חריץ לבית עצמו קרוי חריץ. וי"מ הא דקתני ושוין שנותן חוט או משיחה היינו דוקא בכתובים בעור אחד. אבל בד' עורות לא. ויש שעושין אפי' בכתובים בד' עורות:

סימן תקנח

פרשיות של תפלין וסדריהן

תנן בפ' הקומץ רבה ארבע פרשיות של תפלין מעכבין זה את זה. ותניא במכילתא ארבע פרשיות של ראש. הן ד' טוטפות אלו הן קדש. והיה כי יביאך. שמע. והי' אם שמע. ואמ' בהקומץ באיזה צד סוררן. קדש והי' כי יביאך מימין. שמע והי' אם שמע משמאל. והתניא איפכא. אמר אביי ל"ק כאן מימינו של קורא. כאן מימינו של מניח. והקורא

קורא כסדרן. פי' רבינו אליקים זצ"ל ל"ק הא דקתני קדש והי' כי יביאך מימין היינו לימינו של קורא. היינו זה שעומד כנגד המניח שרואה התפלין כשהן בראשו של זה ואינו קורא ממש אלא שרואה הקלף כמו שרוצה לקרות וזה שעומד כנגד המניח קיימין לי' קדש והי' כי יביאך מימין שמע והי' אם שמע משמאלו שאלו הי' רוצה לקרות הי' קורא כסדרן של פרשיות כסדר שכתובות בתורה שבתחלה כתוב קדש והי' כי יביאך ואח"כ שמע והי' אם שמע. דהיינו שמאלו של קורא. קדש והי' כי יביאך לשמאלו של מניח דהיינו ימינו של קורא וחד הוא. וכן פרש"י וכן משמע בשימושא רבה של תפלין וזה לשונו (ומשני) [ומשוי] פרשת' דקדש מימינא בבית' קמא ופרש' דסמיך לי' והי' כי יביאך בביתא תניינא ופרש' דשמע בשלישית ופ' והי' אם שמע ברביעית. וכן משמע במכילתא דקתני ארבע פרשיות של ראש אלו הן קדש והי' כי יביאך שמע והי' אם שמע וכותבן כסדרן אם כתבן שלא כסדרן הרי אלו יגנוזו משמע כסדר ששנאן ברישא. ולא מסתבר כלל לדחו' דבכתיבת הסופר קאמר אבל אין קובען בתפלין בסדר זה אין נראה כלל לומר כן. מיהו ר"ת מקשה דאמאי פלגינהו שקורא שתים הראשונות מימין ושתים האחרי' משמאל הל"ל ראשונ' מימין וכל האחרות משמאל או איפכא דג' ראשונות מימין ורביעי' משמאל כמו גבי נר מערבי בפ' שתי הלחם דיליף דמנורה מזרח ומערב מדכתיב בנר מערבי לפני ה' מכלל דכלהו לאו לפני ה' ולא אמר חצי הנרות לפני ה' וחצי האחרון לאו לפני ה' ומפרש ר"ת קדש והי' כי יביאך מימין הקורא ומשמאל הקורא הוי שמע מבחוץ ואחרי' והיה אם שמוע מבפנים וניחא השתא מה שחלקו. וכן פי' ר"ח ס"פ אלו הן הנחנקין כל בית חצון שאינו רואה את האויר פסול כגון קדש ושמע וכן פי' רב חיי גאון זצ"ל והיה מניח סימן הויות להדדי. פי' והי' כי יביאך והי' אם שמוע פנימיות זה אצל זה וכן בתשובות הגאונים שכתב הרב רבינו יוסף עלם טוב זצ"ל. והא דקאמר הקורא קורא כסדרן לא כמו שפירש בקונטרס כסדר שכתובו' בתורה. אלא מפרש ר"ת דהוא סיום הברייתא דכיצד סודרן וקאמ' שקורין כסדר שמונחין בתפלין מימינו לשמאלו דהיינו קדש והי' כי יביאך. והיה אם שמע שמע:

סימן תקנט

החליף סדר הפרשיות

אמר רב חננאל אמר רב החליף סדר פרשיותיה פסולה ומסקנא לא שנא גווייאתא לבריאתא כגון ששם קדש והי' אם שמע בפנים. והי' כי יביאך ושמע מבחוץ ובריאתא לגווייאתא כגון ששם והי' כי יביאך אצל והי' אם שמע. ושמע אצל קדש בכל ענין פסולה.

זהו סדר החילוף לפרש"י ולפר"ת סדר החילוף מתפרש לענין אחר. ובריייתא לברייתא נמי כגון ששם קדש במקום והי' אם שמוע והי' אם שמע במקום קדש נמי פסול:

סימן תקס

כורך פרשיות בשער בהמה טהורה

כשמכניס הפרשיות לבתים כורכן בשער בהמה טהורה. כההיא דפ' במה מדליקין דתניא תפלין הלכה למשה מסיני היא נכרכות בשערן. ונתפרות בגידין. פרש"י שצריך לקשור אגרות הפרשיות בשער בהמה [טהורה] ולתופרן בגיד בהמה טהורה:

סימן תקסא

תיתורא של תפילין

אמר רב חננאל אמר רב תיתורתא של תפלין הלכה למשה מסיני. כתב רבינו שמשון משנץ זצ"ל הוא העורף (הנכלל) [הנכפל] למטה. שמכסה פי הבתים והוא בית מושבן של תפלין ונראה בעין דף של גשר ומשמע מתוך פי' הקונטרס שהבתים והתיתורא דכל מעור אחד. ואין נוהגין כן עכ"ל. וז"ל רבינו אליקים תיתורא. גשר שלאחר שהניח ד' פרשיות בד' בתים עושה תפירה אחת מתחת על פני כל הבתים כעין של גשר כדי שלא יפלו מן הבתים לחוץ. ע"א תיתורא. היינו שתופר סביב מלמטה בריבוע שעושה שבולט באמצע בעין מושב הבית שבולט באמצע עכ"ל משמע נמי מפי' שפי' בלשון ראשון שהבתים והתיתורא הכל מעור אחד. וזה לשון מורי הרב רבינו שמחה תיתורא של תפלין הלכה למשה מסיני כופלין עור מרובע ועושה נקב בכפל העליון מרובע במדת ד' בתים ומכניס הד' בתים באותו נקב ומכסה בכפל התחתון תחתיהן של בתים הפיות ומחבר הבתים בין אותם כפלים בתפר מרובע כדתניא תפלין מרובעות הלכה למשה מסיני ואמר רבא בתפרן ובאלכסונן שיהי' לוכסון של ריבוע מכוון בתוספת ב' חומשין על הריבוע שארכן כרחבן. אבל מרובע שארכו יתר על רחבו אין האלכסון מכוון ואותו עור כפול שמו תיתורא. שמונח על פיות ד' בתים כגשר ואותה תיתורא מרחבת לכל צד יותר על הבתים ברוחב גודל או פחות ומרובע עכ"ל. ומורי הרב רבינו יהודה חסיד זצוק"ל כתב תיתורא. רצועה העליונה של תפלה של זרוע שלא תהא כטטפתא שאין [לה] אלא רצועה [אחת] אלא צריכה רצועה אחרת מורכבות זו על גב זו:

סימן תקסב

מעברתא של תפלין

אמר אביי מעברתא של תפלין הלכה למשה מסיני. פי' רבינו אליקים זצ"ל אית דאמרי דהיינו נמי תיתורא דהוי כגשר דמקרי מעברתא. ואית דאמרי דהיינו אותה תפירה

שתופר בה השפה לשום שם הרצועה. ורבינו שמשון משנץ זצ"ל כתב מעברתא דתפלין הוא חוד הנעשה מכפילת העור כשכופלו למטה לכסות פי הבתים ומכניסין בו הרצועות. ונקרא מעברתא ע"ש שצריך שלא יהיו הרצועות [קבועו'] אלא מעבירן ומושכן לכל צד שירצה ומאריך ראש זה ומקצר ראש זה. [ובערוך ערך] מעבר. פי' מעברתא היא תיתורא. וכן גשרים נקראים מעברתא ונקראים תיתורא. ובתפלה מקום הוא שמכניסין בו רצועה ונקראת מעברתא דתפלי. ומורי ה"ר שמחה כתב אני סבור שטלאי טלוא על בית של יד ותפור למטה בתיתורא שלו כמין רצועה רחבה כמדת גגו של בית של תפלה של יד ועובר כל גובה של בית משני צדדין ועל פני רוחב הגג שאם לא נפרש כן לא מצינו אותו טלאי רמוז בתלמוד עכ"ל. וסבורני שזהו מה שפירש מורי החסיד תיתורא. ורבינו שמשון משנץ זצ"ל כתב שיש מפרשים כדברי מורי הרב רבינו שמחה. ואין נראה דאביי איירי דומיא דשי"ן שהוא בתפלה של ראש והנותנה לאותה רצועה אם אין דינה להיות פוסלן דנמצא דאין בית רואה את האויר כדאמ' מאי שנא גוויאתא לבריאתא דהך בעי' למחזי אוירא ולא קא חזיא. ומורי הרב רבינו יהודה החסיד זצוק"ל כתב בשם הגאונים. מעברתא מקום חריץ שבין כל בית ובית של ראש ובעו למעבר (גב) [בין] כל חדא וחדא תרי גידי מלעילא עד לתתא ולהדקינהו שפיר כי היכי דלא ליתפרשו (אינון) [ואינון] מעברתא ואם נפסקו ג' חוטין בתפרן פסולה:

סימן תקסג

שי"ן של תפלין

אמר אביי שין של תפלין הלכה למשה מסיני. פי' רבינו אליקים שי"ן של תפלין שדוחק הבתים מלמטה ביחד ומתרווחין מלמעלה ונראין בעין שין בזה ע"א שבשני הבתים החיצונים מכוין את העור ועושהו כמין שי"ן אחת בבית זה ואחת בבית זה עכ"ל. ובשימושא רבה של תפלין כתוב צורת דשי"ן דימינא ג' רישין ודשמאלא ד' רישין ואי אפיך לית לן בה. ומורי הרב רבינו יהודה החסיד ב' [לטטפת ב'] לטוטפות ב' לטוטפות ב' הרי שש ולזכרון א' הרי שבע אלו שבע חוליות. ג' בשין אחד. וד' בשי"ן שניה. וזה לשון מורי הרב רבינו שמחה עושה בדופני בתים החיצונים הרואים את האויר. מצד בית שמאל המניח שבו פרשת קדש קומטין העור כמין שין שיש בה שני יודין כזה ומצד ימין ביו"ד אחד כזה . ויש שקובעין הבית בדפוס ועליו חקוק שי"ן בולטת ודוחקין עוד הבית על הדפוס והיא נעשית כיון ויש לה תואר שי"ן בחוליותיה ובזיונה יותר משי"ן מקומטת בעור והשי"ן בולטת כעין ציץ. דתניא פ"ב דגיטין לא הי' כתבו שוקע אלא בולט ואפי' גואי ורושמו מחרץ חריץ דלא הוה כתב לענין גט משום דכתיב בי' וכתב והאי

ממילא. אבל שי"ן של תפלין (דק) [דיו] שתהא עשוי' בכל ענין בין ממילא בין בידים מסתבר דמהני. וכש"כ שדוחק מאבראי ובולט מגואי כמין ציץ דאפי' גבי גט הוי כתב בפ"ב דגיטין ומאן לימא לן שאם היו הבתים לבנים אם כתב השינ"ין דלא הוה מהני אלא כיון דהלכתא גמירי לה אין לנו אלא בקבלת זקנים שהם פירשו וגם תפליהן השי"ן שלהם עשוי מקמטין של עור. ודילמא הכי גמירי לה עכ"ל. אמר אביי שי"ן של תפלין הל"מ וצריך שיגיע החריץ למקום התפר. רב דימי מנהרדעא אמר כיון דמינכר לא צריך. פי' רבינו אליקים וצריך שיגיע חריץ שמבית לבית עד מקום התפר שהיא תיתורא. ר"ל דקאי אדלעיל דתניא גבי בתים ואם אין חריצן ניכר פסולות ואתי אביי לומר דבעי' שיהא מגיע עד מקום התפר של תיתורא. ורב דימי מנהרדעא אמר כיון דמנכר דאיכא חריץ לא צריך טפי. ואין נראה זה למורי ה"ר שמחה דא"כ ה"ל לאפלוגי לעיל אברייתא של בתים והכא בשי"ן מיירי. ונראה לו לפרש דאביי אחריץ של שי"ן קאי דחריץ של שין שהוא מקומט אותו חריץ תחתיתו של שין צריך שיגיע למקום התפר ופי' מורי ה"ר שמחה דלכתחלה עבדינן כאביי ובדיעבד לא פסלינן כרב דימי מנהרדעא:

סימן תקסד

רצועות שחורות

אמר ר' יצחק רצועות שחורות הל"מ. ומסקנא דה"מ מבחוץ בעי' שיהיו רצועות שחורות אבל מבפנים כלפי הראש יכולות להיות בין שחורות בין ירוקות בין לבנות אבל לא אדומות (אבל) כלפי הראש משום דזמנין דמתהפכי לי' ואיכא גנאי ודבר אחר. איכא גנאי שמא יאמרו חטטין יש לו בראשו ומחמת זה האדימה הרצועה א"נ גנאי שנראה בתכשיטי אשה. ואיכא ד"א שמא נדה בעל א"נ צרעת בראשו. והא דקתני בברייתא תפלין אין קושרין אותו אלא במינו. פי' רבינו אליקים אלא במינם ברצועות של עור. לפי פירושו נוכל לומר דלא קפיד תנא אלא שלא יעשה רצועות כלשונות של ארגמן כהורקנוס בנו של ר' אליעזר בן הורקנוס רק שיהיו של עור אע"פ שאינם צבועים בצבע הבתים. ונוכל לומר שאין לעשות הבתים אלא בעור שחור אבל רצועות יכול לעשות אפי' לבנות אפי' ירוקות ורבינו שמשון ב"ר אברהם משנ"ץ זצ"ל כתב יש שעושין בתים של תפלין מקלף לבן דלא אמרו חכמים שחורות אלא רצועות. ומורי ה"ר שמחה כתב ומסקי' ה"מ מבחוץ אבל מבפנים מצוה לצבען מין צבע שהבתים צבועים בו אם שחורות אם לבנות או ירוקות אדומות לא יעשה מפני גנאי ודבק אחר ושמעי' מינה דעור בתים יצבע כל מין צבע שירצה לבד מאדום ועכשיו שנהגו בבתים שחורים מצוה להשחיר

הרצועות בין בפנים בין בחוץ עכ"ל. ואיני מבין דקדוק שלו דלא קפיד תנא אלא אמין עור כדפריש':

סימן תקסה

תפלין מרובעות

תנא תפלין מרובעות הל"מ אמר רבא בתפרן ובאלכסונן ופי' רבינו אליקים התפירה שתחת הבתים צריך שיעשה אותן מרובעות שיש להם אלכסון ולא עגולות. כתב רבינו שמשון בר אברהם משנץ. יש שאין מרבעין אלא מקום מושבן ושמא צריך הבתים מרובעים של ראש כשארבעתן דבוקות וכן בית של יד. וקצת הי' נראה דלא קאי מרובעות אלא אתפרן ובאלכסונן. כמו שמפרש רבא עכ"ל. ואם עשה תפילין עגולה אין בה מצוה וסכנה יש שנושא שם הקדוש שלא כהלכתו ואם עשאן מרובעות אלא שבולטין מלמטה כי אמגוזא יש סכנה פן ינקרו את מוחו:

סימן תקסו

דלת של תפלין

אמר רב יהודה ברי' דרב שמואל בר שילת משמי' דרב קשר של תפלין הלכה למשה מסיני. כתב מורי הרב רבינו שמחה כל הפי' מפרשים דקשר של אחורי עורף היינו דל"ת וליתא חדא דא"כ הל"ל הכי דל"ת של תפלין הל"מ כדא' אביי לעיל שי"ן של תפלין. ותו דאמר בפ' במה מדליקין אלא הא דתני רב יוסף לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד למאי הלכתא לתפלין. בהדיא כתיב בהו למען תהי' תורת ה' בפיך מן המותר בפיך. אלא לעורן והא אמר אביי שי"ן של תפלין הלכה למשה מסיני. ותיפוק לי' דבעי' מן המותר בפיך משום שי"ן עד דמסיק אלא לרצועותיהן. ולא פריך רצועותיהן נמי תיפוק לי' משום דל"ת שבהן דבעינ' מן המותר בפיך וכן בפ' במה אשה פרכי' הרי תפלין דמחופין עור ומשני שאני תפלין משום שי"ן אבל בשום ספר לא תמצא משום דל"ת אלא אין לו תבנית דל"ת. ופי' קשר של תפלין שלאחורי עורף לא תאמר רשות הוא אם רוצה להניח הרצועות בלא קשר או לשנות הקשר שפיר דמי אלא הל"מ שצריך לקושרו ובפ' המוציא תפלין דעניב להו כעין קשר דידהו אלמא דמשונה קשר דידהו משאר קשרים וגם אין לשנותו מקבלה שבידינו עכ"ל. ואיני מבין ההיא דפ' במה אשה אינה דאי' שכשתירץ שאני תפלין משום שי"ן איכא למימר דנקט שי"ן וה"ה לדל"ת ולשון רש"י משמע הכי דל"ד נקט שי"ן אלא ה"ה לדל"ת ויו"ד. שפי' התם משום שי"ן שעשוי' מעור החיצון עצמו קומט בו שלשה קמטין בעין שי"ן משד"י והד' [והיו"ד] עשוי' בקשר שקושר הרצועה [אחת לצפון ואחת למזרח] כמין דל"ת ורצועה קטנה מאוד

תלוי' בה ואין בה אלא כדי כפיפה במין יו"ד וכופאה בעוד העור לח עכ"ל. מדפי' נמי דל"ת יו"ד משמע שר"ל הא דנקט שי"ן ל"ד אלא ה"ה משום דל"ת (ושין) [ויוד] וההיא דפ' המוצא תפלין דמסיק דעניב להו כעין קשירה דידהו משם אין לומר שהיו קשורים משונים זה מזה. אלא ה"פ שקשר כמין דל"ת ועשה עניבה שלא הידק לגמרי. מיהו ההיא דפ' במה מדליקין ודאי ראי' הגונה דכי מסיק נהי דגמירי שחורות טהורות מי גמירי (אלא) ודאי משמע דאין בקשר זה תבנית דל"ת ואין בה דין אות גמורה. וכ"כ רבינו שמשון ב"ר אברהם משנ"ץ ונראה דדל"ת ויו"ד שברצועות לאו אותיות גמורות הן ולא חשיבי (משי"ן) [מן השם] של שד"י מדחשיב להו פ' בתרא דמגילה תשמישי קדושה ולא הן עצמן קדושה. דת"ר תשמישי מצוה נזרקין. תשמישי קדושה נגנזין. אלו הן תשמישי מצוה סוכה ולולב ציצית ושופר. ואלו הן תשמישי קדושה דלוסקמי ספרים ומזוזות. ותיק של ספר תורה ונרתק של תפלין ורצועותיהן ובשום דוכתא לא קרי להו אלא קשר של תפלין וה"ט שאין דומות אותיות כלל אלא כמין קשר בעלמא והא דאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך תני ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפלין של ראש לא כמו שפרש"י מפני שכתוב עליהן רוב השם שי"ן ודל"ת דדל"ת לאו אות היא כדפי' אלא משום דנראים יותר משל יד דעל ש"י אמר לקמן לך לאות ולא לאחר לאות. ואע"פ שפירשנו דקשר שברצועות אין זה דל"ת אעפ"כ אין לשנות מקשר זה שאם שינה פסל דהכי גמיר הלכ' למשה מסיני:

סימן תקסז

רצועה של תפלין שנפסקה אם מותר לתופרה

אביי הוה יתיב קמי' דרב יוסף. אפסיק לי' רצועה דתפלי א"ל מהו למקטרי' א"ל וקשרתם קשירה תמה פי' שלא יהא שום פיסוק ברצועה והאי מכיון דאפסיק תו לא הוה קשירה תמה. א"ל (רבא) [רב אחא] ברי' דרב יוסף לרב אשי מהו למתפרה ועיולי לתפירה לגאו. פי' שלא תראה והוי כקשירה תמה א"ל פוק חזי מה עמא דבר. פי' רבינו אליקים פוק חזי שאין נוהגין לתפור הרצועות כלומר קח אחרות ועשה קשירה תמה. וכן פירש"י לחומרא ור"ת זצ"ל פי' לקולא כי ההיא פ"ק דעירובין גבי הילמי ולחיין וכן בסוף פ' כיצד מברכין. ואמר בירושלמי דמגילה ר' ירמיה אפסקא לי' רצועה דתפלי. שאל לר' אבא בר ממל א"ל וקשרתם אף קשירה תהא תמה. ר' זעירא אפסק' גידא דרצועי שאל לרב הונא ורב קטינא ושרון לי' אפסק זמן תניינות ושרון לי' ולאו מן אולפנא. משמע בהדיא כפי' ר"ת שיכול לתפור הרצועות. ואפי' נפסק הגיד בתרי זימני שרי ור' אבא בר ממל שאסר לר' ירמי' היינו בקשירה כדקא' נמי הכי מהו למקטרי' ואסר משום קשירה תמה. והא

דקאמר ולאו מן אולפנא היינו שלא היתה קבלה בידו אלא מסברא התיר. ומורי ה"ר שמחה כמו כן פי' מאי עמא דבר לקולא בההי' דירושלמי דפ"ז דפאה כל הלכה שרופפת בב"ד ואי אתה יודע מה יבה צא וראה האיך הצבור נוהג ונהוג ואנן חמי צבורא דלא מפרשין. פי' אפירות דבעי קאי דלא מפרשין מנייהו מעשר כלו' בין להקל בין להחמיר חזי מה עמא דבר:

סימן תקסח

שיעור הרצועות

י"א דמצות שיעור רוחב הרצועות יותר מבחטה ופחות מכשעורה ואם יותר כשר. ומורי הרב רבינו יהודה החסיד זצוק"ל כתב רפאות תהי לשריך (לשוררך לא א') [לשון] שרוך של תפלין עד הטבור. שקוי (מלמד שקוי) [לעצמותיך לשון מדה] פי' מדת רוחב השרוך רצועות תפלין לעצמותיך כשעורה שיעור אדם לענין טומאה לפיכך ועצמותיך יחליץ עכ"ל. ולענין אורך הרצועות אמר וכמה שיעורייהו פי' כמה צריכות להיות עודפות על הקשר. אמר רמי בר חמא אמר רשב"ל עד אצבע צרדה. ומסקנא מדברי' דרבינא בי דידן. פי' רבינו אליקים לא ארוכות הרבה ולא קצרות הרבה אלא עד אצבע צרדה. ופי' נמי דכולה שמעתא מיירי בתפלה של ראש וכן מצוה מן המובחר לעשות רצועות שיהיו מגיעות עד אצבע צרדה. מיהו אם עשה פחות מכאן לא פסל כרב כהנא דמחוי כפוף. שהיה אומר שצריך שיהיו עודפות הרצועות על הקשר כשיעור אויר שבין אצבע לאמה כשפושטן ולהכי קרי לי' כפוף שאי אפשר להפרישו כ"כ זה מזה. ורב אשי מחוי פשוט כשיעור אויר שבין אצבע לאגודל כשפושטן. ולהכי קרי' לי' פשוט שיכול לפושטן הטיב דתרווייהו בין גודל בין אמה צרדה דאצבע נינהו. וי"מ עד אצבע צרדה שצריך לעשות רצועות ארוכות ממקום הנחתן עד אצבע צרדה. וכפוף היינו שכופף אצבעו. ומשער הרצועה עד שם. ופשוט היינו שמשער הרצועה ממקום הנחה עד [ראש אצבע פשוטה ובתפילין של ראש משערין הרצועות שתגיע ראש האחר עד טיבורו וראש שני עד] הלב. ושמא שום מדרש יש. לפי מה שפירשנו דמיירי ברצועות של תפלה של ראש א"כ יש שיעור. רצועות של יד לא אתפרש. ומורי הרב רבינו שמחה פי' דהאי שיעור בין לתפלה של ראש בין לתפלה של יד. ובערוך בערך צרדה פי' כתוב בילמדנו בסוף בא אל פרעה ושיעור רצועה ש"י אמר רשב"ל עד אצבע צרדה. ומאי אצבע צרדה פי' אצבע ארוכה. ועוד הביא בערוך דתניא בתוספתא איזו היא אצבע צרדה זו אצבע גדולה של ימין. ובקונטרס פי' דזו אצבע הסמוכה לאגודל. ור"א הקליר יסד כפי' הערוך בסילוק של פרשת שקלים. גיא וכל עפרה בצרדה הכילו. פי' משום דכתיב וכל בשליש עפר

הארץ והיינו אצבע אמצעי שהוא שלישי. ובפ"ק דיומא גבי כה"ג שמכין לפניו באצבע צרדה. הדבר ידוע שא"א להשמיע קול אלא כשמכה באמצעי. לפ"ז מחוי פשוט היינו מאגודל עד אמה. וכפוף היינו מאצבע עד אמה. ובערך כף פי' דכפוף היינו מעיקר גודל עד ראש אצבע כשהן דבוקות זו בזו [ופשוט] מראש גודל עד ראש אצבע כשהן פשוטות. ובשימושא רבה של תפילין כתוב שעושין אותן רחבים כשתי אצבעות ואי עבדינהו טפי שפיר דמי ואי פחות לא מפסלי בהכי. וקיימא לן גירדומי רצועות פסולין:

סימן תקסט

נפסק עור של בתים

אמר רב הונא תפלין כ"ז שפני טבלא קיימות כשירות ומסקנא אם נפסקה אחת מן הטבלאות דהיינו דופן הבתים כשירות ואם נפסקו שנים זה כנגד זה פסולות. י"מ כגון טבלא דפנימית של בית ראשון ואותה טבלא שני' הסמוכה בבית הסמוך לה ורואה אויר שלה. וי"מ אפי' בכה"ג כשירות [רק] שלא יהא הקרע מכוון זה כנגד זה כגון שנקרע בבית ראשון סמוך לגגו ודופן הסמוך לו נקרע למטה שאין הקרעים מכוונים. ורבינו שלמה פי' דכל חשוב זה כנגד זה אם לא שיהא בית שלם מפסיק ביניהן. ופי' זה לא מסתבר דא"כ מאי אצטריך למימר נפסקו שלש פסולות תיפוק לי' היכא דנפסקו שלש לא תמצא בית שלם בין כל קרע וקרע בד' בתים אלא בחמש ומוקמי' בחדתא ונפסקו מחמת קלקול העוד אבל נחלש העור מחמת יושן לית לן בה. ובפ' הקומץ מפרש היכי דמי חדתא וה"ד עתיקתא:

סימן תקע

תפלה של יד

ת"ר כיצד כותבן תפלה של יד כותבה על עור אחד ומניחה בבית אחד בעור אחד. פי' כל ד' פרשיות ואם כתבה על ארבע עורות והניחה בבית אחד יצא וצריך לדבק ד' עורות ביחד שנ' והי' לך לאות [על] ידך בשם שאות אחד מבחוץ שאינו נראה מבחוץ אלא בית אחד. כך אות אחת מבפנים שיהיו מדובקים יחד ד"ר יהודה ר' יוסי אומר א"צ לדבק. וכתב מורי הרב רבינו יהודה החסיד זצוק"ל תפלה ש"י אל יכתוב בעמוד אחד הכל אלא פ' קדש בעמוד אחר. והי' כי יביאך (במקום) [בעמוד] אחד וכן שמע וכן והיה אם שמע ואם אין לו קלף אחד לכתוב בו ד' פרשיות בד' עמודים כך | קדש | יביאך | שמע | והיה אם שמע יכתוב פרשה פרשה ויניח חלק בסוף העמוד באמצע וכן לכל הפרשה ויתפרם זו אחר זו כסידרן בגידין כמו שתופרין ס"ת ויזהר שלא יכסה הכתיבה בתפירה ויכפלם לתחלתם מן והיה אם שמע לקדש ויכרכם בשערן כשמכניסן לבית ויהיו האותיות פונות

כנגדו. כשמרבע התפירה סביב לבית יזהר שלא יגע לבית. ומה שכתב לתופרם זו אחר זו לא שצריך לעשות כך דהא הלכה כר' יוסי דנימוקו עמו ותו דאמר רבא חזר בו ר' יהודה אלא לרווחא דמלתא כתב לתופרם:

סימן תקעא

תפלה של ראש אין עושין אותה של יד

אמר ר' יוסי ומודה לי ר' יהודה במי שאין לו תפלה ש"י ויש לו שתי תפלין של ראש שטולה עוד על אחת מהן ומניחה. פי' כי היכי דלהוי בית בעור אחד ומניחה בשל יד ואע"פ שאין פרשיות מדובקות בפנים. ופרכי' והא שלח רב חנניא משמי' דר' יוחנן תפלה ש"י עושין אותה של ראש ושל ראש אין עושין אותה ש"י לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה ש"ר קרי קדושה חמורה לפי שהן בגובה של ראש ונראין לכל. ומשני ל"ק הא בעתיקתא והא בחדתא. פי' היכא שכבר הונחו על הראש אין עושין אותה ליד מפני שמורידן אבל בחדתא שעדיין לא הונחו בההיא קאמר שטולה עליהן עוד ומניחן. ונראה בעיני דדוקא ע"י הדחק התירו לעשות כן כדקתני מי שאין לו תפלה ש"י ופי' מורי ה"ר שמחה דדוקא טולה על אחת מהן שמכניס ד' בתים בבית אחת אבל להוציא הפרשיות מן הבתים ולהכניסן בבית לא דאפי' למ"ד מתירין מבגד לבגד. ה"מ תשמישי מצוה אבל תשמישי קדושה לא והא דתניא ס"ת שכלה ותפלין שכלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין (או) [אבל] מס"ת לס"ת או מתפלין לתפלה דליכא הורדה עושין טעמא משום דבלו הא לא בלו אפי' מס"ת לס"ת אין עושין ולהכי נקט בלו כדא' בפ' התכלת ושוין שמביא תכלת ממקום אחר ותולה בה ובלבד שלא תהא מופסקת ש"מ מתירין מבגד לבגד דלמא דאי בלאי אלמא היכא דבלה מתירין. אבל הכא אוקמינא בחדתא נקט טולה עור על אחד מהן אבל אינו רשאי להוציאם מבית לבית. והא נמי דמסיק ולמ"ד דזמנה מלתא היא דאתני עלייהו מעיקרא. פי' ולמ"ד בפ' נגמר הדין הזמנה מלתא הי' אפי' חדתי שהזמין לראש אין מורידין לשל יד. וההיא דטולה עור על אחת מהן ומניחה היינו דאתני עלייהו מעיקרא דאי בעי עביד להו לשל יד. ההיא נמי פי' מורי ה"ר שמחה דוקא דלא לבשן מעולם אבל לבשן לא מהני תנאה דמעיקרא. דאמר בפ' קמא דיומא ילבש להביא בגדי כה"ג שכשרין לכהן הדיוט. א"ר שתי תשובות בדבר חדא בגדים שנשתמש בהם קדושה חמורה ישתמש בהם קדושה קלה ואי תנאה דמעיקרא מהני היכא דנשתמש בהם קדושה חמורה להורידה אין לך תנאי גדול מזה כיון דדינו להכי מעיקרא להני אתקון אחר עבודתו של כה"ג שישתמש בהן כהן הדיוט אלא כי מהני תנאה דוקא להוציא מתורת הזמנה אבל להוציא מתורת מעשה לא מהני. והא

דאמר בפ' בני העיר אבל התנו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר שרי למשתי שיכרא. וכן בפ"ק דב"ב אמר רבה מריש לא הוה יתיבנא אציפי דבי כנישתא כיון דשמענא דשאין בני העיר לשנותן לכל מה שירצו יתיבנא דמשמע דמהני תנאה אפילו היכי דנשתמשו בהם. ה"מ בתשמישי קדושה ואין בהם אלא כמו קדושת דמים בעלמא אבל בקדושה גופא דיש בהם קדושת הגוף לא מהני תנאה דמעיקרא בתר דנשתמשו בהם:

סימן תקעב

לקיחת תפלין מן המומח' ובדיקתן שלא נתקלקל כתב או קלף

בפרק המוצא תפלין אמר רב חסדא [אמר רב] הלוקח תפלין ממי שאינו מומחה בודק שתים של יד ואחד של ראש וכו' ומיירי בעבר ולקח כדתניא בתוספתא דע"ז בפ' מעמידין בהמה בפונדק' של כותים אין לוקחין תפלין אלא מן המומחה לקח ממי שאינו מומחה ומצא בידו שנים ושלשה צבתים של תפלין בודק הימנו תפלה אחת של יד או של ראש מצבת הראשון וכן בשני וכן בשלישי וכן ברביעי וצריך ליישב ברייתא זו עם ההיא דפ' המוצא תפלין. מ"מ שמעינן מכאן שאין מניחין תפלין אא"כ לקוחים מן המומחה או אם לקח ממי שאינו מומחה אינו מניחם עד שיבדוק בחסירות ויתירות. ותפלין שנכתבו כדין וכבר הם ישנים אם צריכין בדיקה שמא נתקלקל הכתב או הקלף בהא אפליגו ב"ש וב"ה דתניא במכילתא נאמר כאן ימימה ונאמר להלן ימים תהי' גאולתו מה ימים האמור להלן אין פחות מי"ב חודש אף ימים האמור כאן אין פחות מי"ב חודש מגיד שצריך לבדוק תפלין [פעם אחת] לי"ב חודש דברי ב"ה ב"ש אומרים א"צ בדיקה. שמאי הזקן אומר אלו תפלין של אבי אימא. פי' שעדיין הית' התפירה קיימת ומאן דדריש ימימה בתפלין סבר כר' יוסי הגלילי דהקומץ ובירוש' דעירובין פ' המוצא תפלין נמי [תני] תפלין צריך לבודקן אחת לי"ב חודש דברי ר' רשב"ג אומר אינו צריך בדיקה הילל הזקן אומר אלו תפלין של אבי אימא. ובשימושא רבה יש דצריך לבודקן פעמיים בשבוע. ויש סעד לדבריהם ממזוזה דאמר ביומא שנבדקת פעמים בשבוע:

סימן תקעג

מקום הנחת תפלין בראש

תנא דבי (ר' ישמעאל) [מנשה] בין עיניך זה קדקד היכא אמרי דבי ר' ינאי מקום שמוחו של תינוק רופס. פי' במקום שקדקדו של תינוק רך דהיינו ממקום שמתחיל השיער שעל גבי המצח עד כלפי גובה הראש כשיעור שני תפלין כדת"ר בין עיניך זה גובה של ראש כו' עד מה להלן בגובה של ראש מקום שעושה קרחה אף כאן בגובה של ראש מקום שעושה קרחה. דהיינו בראש במקום שיער. ואמר נמי בפ"ב דזבחים ורפ"ק

דערכין תנא שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפלין. דהיינו בתחלת השיער שהציץ הי' למעלה על המצח כלפי הראש בכשיעור שני תפלין כדאמר בפ' כל הצלמים ובר"פ המוצא תפלין אמר [רב] שמואל בר רב יצחק מקום יש בראש להניח שני תפלין. שאין לומר דהיינו לצדדין כלפי הצדעין שאין כאן בין עיניך אלא ודאי ממקום התחלת השיער שע"ג המצח עד למעלה לגבי גובה הראש כשיעור שני תפלין הוי מקום תפלין. מיהו עיקר הדבר איני יודע כמה גודל רוחב התפלין אלא יש ללמד מיכן ולומר דשיעור רחב הבתים כדי שיחזיק מקום שמוחו של תינוק רופס שני בתים. ותנן כפ' הקורא את המגילה עומד העושה תפלתו עגולה סכנה יש לו ואין בה מצוה נתנה על מצחו על פס ידו ה"ז דרך המינים ציפה אותם זהב ונתנם על בית אונקלי שלו ה"ז דרך החיצונים:

סימן תקעד

בעינן שיהיו נויהן לבר

אמר רב נחמן ונויהן לבר. פי' רבינו אליקים זצ"ל ונוי הקשר שעשוי כמין דל"ת אותו צד יחזיר לחוץ שלא יהא מוחזר כלפי הראש שיהא שד"י נראה. ואמר בפ' ואלו מגלחין דרב הונא אתהפיכא לי' רצועה דתפלי ויתיב עלה ארבעים תעניתא. ופירש רש"י אתהפיכא לי' רצועה דתפלי דלא הוה נויהן לבר שצריך שיהיו אותיות של שדי נראות מבחוץ בקשר של רצועה:

סימן תקעה

מקום הנחת קשר של תפלין

אמר רב יהודה אמר רב יעקב קשר של תפלין צריך שיה' למעלה ולא למטה. פי' אחורי הראש בראש ולא למטה בעורף שכשיקשור הקשר לאחורי ראשו צריך שיגביהנו כלפי הראש כמה שיוכל יותר וצריך שיהא כלפי פנים כדי שיהיו ישראל לפנים ולא לאחור. פרש"י ממול עורף ולא בצידי הראש [ל"א כלפי פנים] שיהא הקשר בפנים ונויהן כלפי חוץ. ורבינו אליקים פי' וצריך שיחזיר הקשר כמעט כלפי פנים כלפי פניו שלא יהא מכוון כנגד העורף אלא מצודד לצד אחד:

סימן תקעו

מקום הנחת תפלין של יד

ת"ר ידך זה שמאל וכן המסקנא דכולהו תנאי מודו דהנחת תפלין של יד על יד שמאל וכבר היו בני אדם שהיו רוצים לומר שמניחין תפלין בקנה שלמעלה מן היד שלפני העצל שקורין קושרא בלע"ז ובלשון כנען לוקי"ט. ופי' ר"ת זצ"ל דא"א לומר כן דה"א רפ"ב דברכות א"ר יצחק על לבבכם וקשרתם שתהא שימה כנגד הלב. ואמר נמי לקמן

רב חייא [ורב אחא] ברי' דרב אויא מכוין ומנח לה להדי לבא. וזה א"א אא"כ יניחם בזרוע במקום שקורין בלשון כנען מישקא. וה"נ ת"ר חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצות תפלין בראשיהן תפלין בזרועותיהן. הלכך אין להניח תפלין אלא בזרוע בקיבורת כדתנא דבי מנשה על ידך זו קיבורת דהיינו גובה של יד כדת"ר על ידך זו גובה של יד. אתה אומר זה גובה של יד או אינו אלא ידך ממש אמרה תורה הנח תפלין [ביד והנח תפלין] בראש מה להלן בגובה שבראש אף כאן בגובה של יד. הלכך אין להניח אלא בזרוע שהוא למעלה מן העציל שקורין קושר"א בלע"ז ובלשון כנען לוקי"ט כדתנן פ"ק דאהלות מאתים וארבעים ושמנה אברים באדם כו' עד שלשים בפיסת יד ששה בכל אצבע שנים בקנה שנים במרפק אחד בזרוע אלמא שהזרוע למעלה ממרפק. ומרפק היינו עציל שקורין לוקי"ט כדתנן פ' האומר משקלי עלי משקל ידי עלי ר' יהודה אומר ממלא חבית מים ומכניסה עד מרפיקו. וקתני בגמ' ת"ר משקל רגלי משקל ידי עלי ר' יהודה אומר ממלא חבית מים ומכניס היד עד העציל קתני עציל במקום מרפק הא למדת דעציל היינו מרפק. ומשמע ממשנה דאהילות שמה שלמעלה מפיסת היד הוא הנקרא קנה ומה שלמעלה ממרפק היינו זרוע ומקום חבור הקנה עם הזרוע הוא המרפק שהוא עציל הנקרא קושר"א בלע"ז ובלשון כנען לוקי"ט והיינו דכתיב כתפי משכמה תפול ואזרועי מקנה תשבר שהזרוע מחובר בקנה שלמטה הימנו. וראי' לדבר שהעציל נקרא לוקיט דקתני במס' סופרים גבי ס"ת לא יתננו ע"ג ארכובותיו ויתן אציליו עליו וזהו מה שקורין לוקי"ט שכן דרך כל בני אדם לישען בו. וכתי' יחזקאל על כל אצילי ידי ומתרגמי' מרפק ידוי והא דכת' בירמי' שים נא בלויי הסחבים תחת אצילי ידיך היינו תחת קושר"א לוקי"ט ולא בית השחי שקורין בלע"ז איישי"לש ובלשון כנען פדוח"א. הלכך אתבריר לן דמקום הנחת תפלין שביד בזרוע בגובה הזרוע וה"נ מוכח בפ' האומד משקלי עלי דפריך אהא דת"ר מכניס ביד עד העציל וכי מקרי יד עד העציל ורמינהו קידוש ידים ורגלים במקדש עד הפרק פי' מקום חיבור הכף והזרוע אלמא יד לא הוה אלא עד הפרק דהא יד כתי' בקרא ומשני דאורייתא עד הפרק בנדרים הלך אחר לשון בני אדם. פי' מדאורייתא לא מקרי יד אלא עד מקום חיבור הכף והזרוע בלשוי בני אדם קרוי יד עד העציל ופריך ודאורייתא עד הפרק והא גבי תפלין דכתי' ידך ותנא דבי מנשה ידך זה קבורת ומשני דאורייתא קבורת פי' מדאורייתא מקרי עד גובה הזרוע רחוק למעלה מן העציל בנדרים הלך אחר לשון ב"א שקורין יד עד העציל. קידוש ידים ורגלים במקדש הלכתא גמירי לה שהוא עד הפרק סוף פיסת יד. הא למדת דמקום הנחת תפלין בגובה הזרוע למעלה מן העציל ובעי למימר דעל ידך כתיב היינו על הזרוע וזרוע נמי מקרי

יד כדתניא בתוספתא דשבת פרק הגוזז מן הבהמ' מנין לזרוע שהוא יד שנאמר ותהיינ' העבותו' אשד על זרועותיו בפשתים אשר בערו באש וימסו אסוריו מעל ידיו וגילוי מלתא בעלמא הוא. כההוא דרפ"ק דב"ק גבי קרן וההיא דס"פ המפלת דרש ר' שמלאי למה הולד דומה במעי אמו מקופל ומונח בפנקס ושתי ידיו על שתי צדעיו ושני אציליו על שתי ארכובותיו ושתי עקביו על ב' עגבותיו וראשו מונח לו בין ברכיו. ופי' רשב"ם זצ"ל התם אציליו איישי"לש דהיינו פרוח"א והתם הוה ניחא טפי לפרש כך משום שאז הוא נוח להניח ראשו בין ברכיו ושמא הואיל והתינוק מקופל אפילו תאמר אצילי היינו קושר"א לוקי"ט נמי נוח לו להניח ראשו בין ברכיו ונפרש דלא כרשב"ם א"נ שמא אציל באלף הוא איישי"לש פדוח"א ועציל בעי"ן הוא קושרא לוקי"ט ואמר בפ"ב דזבחים מאי לא יחגרו ביזע אמר אביי לא יחגרו במקום שמזיעין כדתניא כשהן חוגרין אין חוגרין למטה ממתניהם ולא למעלה מאציליהן אלא כנגד אצילי ידיהם דהיינו כנגד מה שקורין קושר"א לוקי"ט ששם דרכן של ב"א לחגור דאי איישי"ליש אין לך מקום שמזיע יותר ממנו ובריש ואתה תצוה פי' ר"ש גבי אפוד אציל קושרא וראיתי כתוב בשם רב היי גאון זצ"ל דהא דאמר רב יעקב אמר רב יהודה גבי קשר של תפילין וצריך שיהיה כלפי פנים דקאי אתפלה של יד דצריך שיהא כלפי פנים כנגד הלב הלכך הלכה למעשה וכן המנהג להניח תפלה ש"י בזרוע בקבורת מה שקורין מישק"א כדר' יצחק דאמר פ"ב דברכות ובפ' הקומץ ושמתם את דברי אלה על לבבכם וקשרת' שתהא שימה כנגד הלב רב חייא [ורב אחא] בריה דרב אויא מכוין ומנח ליה להדי לבא דהיינו קבורת שמכוון כנגד הלב ובעי' נמי לקיים ההיא דר' אליעזר דאמר והיה לך לאות על ידך לך לאות ולא לאחרים לאות דהיינו קבורת שהוא מקום צנוע. ואמרי' רב אשי הוה יתיב קמיה דאמימר הוה צירי' בידי'. פי' צירי' לשון קרע כמו צרי' דחיטי ואית דאמרי דהיתה לו מכה בזרוע והי' קרוע כנגד המכה והוה מתחזיא תפלה דרך הקרע ולחוץ א"ל לא סבר לה מר לך לאות ולא לאחרים לאות א"ל במקום לך לאות אתמר. פי' והאי נמי במקום לך לאות הוא שהרי הוא במקום צנוע אלא שנקרע החלוק ואלו לא נקרע הוה שפיר לך לאות ולא לאחרים ובירושל' פ"ב דברכות גבי ההיא שהבאתי לעיל ובקייטא לביש דאדרעי' ואינו אסור משום ערוה א"ר חייא בר אבא אפיקריסין הי' לבוש מבפנים משמע הי' חוצץ כמו בזמן הזה מכנסיים. בספר חסידים כתוב מי שיש לו נתק או שחין שליחה יוצאה במקום הנחת תפילין יניח בזרוע ולא בראש ומי שיש לו (כזה) [כויה] בזרועו יניח על הראש ולא בזרוע ע"כ:

סימן תקעז

גידם. איטר. שולט בשתי ידיו

דכה (כיהה) [בה"י] זה שמאל אחרים אומרים ידך לרבות את הגידם. תניא אידך אין לו זרוע פטור מן התפלין אחרים אומרים ידך לרבות את הגידם. ופי' רבינו אליקים בברייתא ראשונה לרבות את הגידם שאין לו יד ויש לו זרוע לפי' משמע הא אם אין לו זרוע פטור מן התפלין. ובברייתא שני' פי' אין לו זרוע מקרי ממקום שמודד באמה אחרים אומרים לרבות את הגידם שאם אין לו מניחן במקום הקבורת. ע"א אמר רבי אם אין לו זרוע של שמאל מניח בשל ימין. א"כ בברייתא שניה אחרים מחייבין מי שאין לו זרוע. ואתי בגמגום. ואני ראיתי שכתבו רבותי' על ברייתא שני' מר אמר חדא ומא"ח ול"פ. וסבורני שכך רוצים לפרש אין לו זרוע פטור מן התפלין אבל אין לו יד ויש לו זרוע חייב. אחרים אומרים ידך לרבות את הגידם שאין לו יד ויש לו זרוע. ומר אמר חדא ומא"ח ול"פ. ולכ"ע יש לו זרוע ואין לו יד חייב אין לו זרוע פטור. ור' נתן דיליף הנחה בשמאל דכתי' וקשרתם וכתבתם א"כ אייתר לי' ידך לרבות הגידם כאחרים וכת"ק דידי' ור' יוסי החורם נמי שמא קי"ל דנפקא לי' שמאל מהיכא דנפק' לי' לר' נתן. א"כ אפשר דהכי הלכה למעשה יש לו זרוע ואין לו יד חייב אין לו זרוע פטור. לפי' רבינו אליקים דמפרש דזרוע דהכא היינו ממקום שמתחיל באמה למדוד. אם אין לו קנה דהיינו שניטל לו מפיסת יד עד העציל. אע"פ שהי' יכול להניחו במקום הקבור' בזרוע פטור ואם נפרש כמו שפי' רבי אליקים בברייתא שני' אחרים אומרים לרבות את הגידם שאם אין לו זרוע מניחם במקום הקבורת א"כ בהא פליגי דלת"ק כה"ג פטור ולאחרים חייב ומניח במקום הקבורת או בימין. ובלשון זה מפרש מורי ה"ר שמחה דפליגי דפסיק הלכה כת"ק דפטור מה הואיל ות"ק דר' נתן דרשי' לשמאל א"כ פטר את הגידם ות"ק דאחרים נמי פטר לי' וסתם להו הכא בלשון רבים דקיימא לן כוותייהו ופטור. איטר. ת"ר איטר מניח תפלין בימינו שהוא בשמאלו. פירוש. בימינו ממש שהיא ימין כל אדם. והתניא מניחו בשמאל שהיא שמאל לכל אדם. אמר אביי כי תניא ההיא בשולט בשתי ידיו. פי' דהא אית לי' נמי כח בימינו:

סימן תקעח

תפלה שלראש ושל יד אינן מעכבות זו את זו

בפ' התכלת תנן תפלה ש"י אינה מעכבת את ש"ר וש"ר אינה מעכבת את ש"י ואמר בגמ' א"ר חסדא ל"ש אלא שיש לו אבל אין לו מעכבות אמרו לו אמרת פי' אמרת דבר זה דכי אין לו מעכבו' אמר להו לאו אלא מאן דלית לי' תרי מצוה חדא מצוה נמי לא

לעבד. פי' דהדר בי' משום האי טעמא דאי אמרי' אבל אין לו מעכבות דאין יכול להניח כלל איכא למימר מאן דל"ל תרי מצוה חדא מצוה נמי לא לעבד בתמי' אלא אפי' אין לו [אין] מעכבין ומעיקרא מאי סבר גזירה שמא יפשע דאי אמרת לא מעכבין (לא) פשע ולא זבין אלא חדא הלכך בין יש לו שניהם בין אין לו אלא אחת מהן בין כך וב"כ לא מעכבי אהדדי וה"נ מוכח בירושל' פ"ב דברכות ובילמדנו בההיא שהבאתי לעיל דמסיק ר' יוחנן בסיתוא דחזיק רישי' לבוש תרוויהון בקייטא לביש דאדרעי'. מיהו התם יש לו הוה וה"נ מוכח בפ"ק דערכין דמסיק הכל חייבין בתפלין כהנים לוים וישראלים פשיטא כהנים אצטריכא ליה סד"א הואיל וכתי' וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך כל דאיתי' במצוה דיד איתא במצוה דראש והני כהנים הואיל ולא איתנייהו במצוה דיד דכתי' ילבש על בשרו שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין בשרו אימא במצוה דראש נמי לא להוי קמ"ל דלא מעכב אהדדי כדתנן תפלה ש"י כו' והתם הואיל ולא אפשר להו ללבוש ש"י הרי כמי שאין לו דמי ואפי' הכי קאמר כדתנן שאינן מעכבין ומורי ה"ר שמחה כתב וכשיש לו שתיהן חייב בשתיהן ומעכבות זו את זו דתניא בתוספתא תפילין ש"י וש"ר מעכבין זא"ז ואם אין לו אלא אחת מהן הרי זה (יתן) [יניח] ורב חסדא החליף השיטה ורבי הל"ל ל"ש אלא שאין לו אבל יש לו מעכבות ולא מסתבר לי מדלא אייתי לה בגמ' דידן ולא פריך מינה לרב חסדא אלא נראה בעיני כדפרי' דבין יש לו שתים ובין אין לו אחת מהם כין כך ובין כך אינם מעכבות.

סימן תקעט

אם צריך לקשור קשר של תפלין בכל יום

אמר רב מנשה בר ירמי' אמר שמואל תפלין מאימתי מברך עליהן משעת הנחתן איני והא אמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן אביי ורבא דאמרי תרווייהו משעת הנחה ועד שעת קשירה פי' דכמה דלא קטרינהו היינו עובר לעשייתן מיכן הי' מדקדק רבינו אליהו מפרי"ש זצ"ל שצריך אדם לקשור תפלין בבל יום דאי לאו הכי מאי שיעורא יהבו לן אביי ורבא הלא אין קושרין אלא פעם אחת בשעת עשייתן אלא ש"מ שצריך להתירו בכל יום ולקושרו והכי מוכח פ"ק דשחיטת חולין דאמר רב יהודה אמר רב ת"ח צריך שילמוד שלשה דברים כתב שחיטה ומילה ורב חנינא בר שלמיא משמי' דרבא אף קשר של תפלין וברכת חתנים וציצית ואידך הני שכיחן ופי' רבינו שלמה הני שכיחן תפלין וציצית וברכת חתנים מצוין תדיר הלכך הכל בקיאין בהן ואין צריכין תלמוד שמנעוריו בקי בהן הרי משמע מדבריו שצריך להתירו בכל יום ולקושרו דאי לאו הכי אמאי שכיחי תפלין טפי מכתב ומילה אלא ש"מ שצריך

להתירו בבל יום ולקושרו ור"ת זצ"ל פי' שא"צ אלא כיון שקשר בשעת עשי' שוב א"צ ומביא מההיא דר"פ בתרא דעירובין דתני אבוה דשמואל בר רב יצחק אלו הן הרשות ואלו הן ישנות כל שיש בהן רצועו' מקושרות פי' שאסור לקושר' בשבת משום דהוה קשר של קיימא (ואצטריך) [ואם צריך] להתירו בכל יום אז לא הוה קשר של קיימא ויכול לקושרו בשבת וההיא דשחיטת חולין אומר ר"ת דלאו ראי' היא שהרי אפי' לפי' רבי' שלמה הלא ציצית לכ"ע א"צ לקושרן בכל יום אפ"ה קאמר דשכיחי ותו ע"כ שמעי' מהתם דקשר של תפלין א"צ לקושרו בכ"י מדאמר ואידך הני שכיחא קצ"ב. ואי צריך לקושרו בכ"י מאי קמ"ל רב חנינא פשיטא דאבעי' לי' למידע וע"כ מפרש ר"ת ואידך הני שכיחי כ' שחיטה ומילה צריך יותר לידעם אבל קצ"ב לא שכיחי כולי האי ולהכי א"צ כולי [האי] לידעם כדאמ' באלו מציאות תפלין בי בר חבי שכיחי. שהיה מוכרן בשוק. והא דאמר אביי ורבא משעת הנחה עד שעת קשירה ההיא קשירה היינו הידוק הרצועה. שמחזק הקשר. כדאמר בעלמא קשורה בו ככלב וכגון אם השליא קשורה בולד אין חוששין בולד אחר היינו מהודקת. בפ' המפלת ויש שמכריעין ואומרים בתפלה ש"ר כדברי ר"ת ובתפלה ש"י כדברי רבינו אליהו דכתי' בש"י וקשרתם לאות על ידך דמשמע שכל שעה שמניח צריך לקשור. תדע דלקמן בההי' שמעתא דריש ר' נתן הנחה בשמאל מדכתי' וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין. [וכיון] דקשירה בימין הנחה בשמאל היא. ואם הי' קושר תחלה ואח"כ מכניס זרוע א"כ היכי דייק מינה דהנחה בשמאל. ועוד אמר פ' אין מעמידין מעשה באשה אחת שנשאת לחבר והיתה קושרת לו תפלין בזרועו. משמע דתמיד היתה עושה כן. ואפי' לספרים שכתוב בהם קומעת מ"מ ר"ל שהיתה קושרת לו כעין קמיע דלפי שאין נוח לקשור כיד אחת מסייעת לו תדע דלא קאמר שהיתה מסייעת לתפלה של ראש [דתפילין ש"ר] ודאי א"צ לקשור בכל יום דלא צותה תורה לקשור בכל שעה וקשר שלהם דל"מ וכי גמירי דלהוי קשירה גמירי. והשתא קשירה דשמעתא קשירה ממש דבשל יד מתחיל לברך. מיהו האידנא נוהגים כל רבותי שלא לקשור בכל יום אפי' של יד:

סימן תקפ

משפט הנחת תפלין

תנא כשהוא מניח מניח של יד ואח"כ מניח ש"ר [וכשהוא חולץ חולץ ש"ר ואח"כ חולץ ש"י בשלמ' כשהוא מניח מניח ש"י ואח"כ מניח ש"ר] דכתי' וקשרתם לאות על ידך והדר והיו לטוטפות בין עיני. אלא כשהוא חולץ חולץ ש"ר ואח"כ חולץ של יד. מנלן אמר רבה (בר) רב הונא אסברה לי א"ק והיו לטוטפות בין עיניך כ"ז שבין עיניך דהיינו אותו

ש"ר יהי' שתים טוטפות עליך. ואם הי' חולץ של יד תחלה נמצא שאינם שנים כשהן בין עיניו. ואמר בירושלמי פ' נגמר הדין גבי עובדא דבעיא מוכסא עובדא הוי בתרין תלמידין דהוו באשקלון והוו אכלין כחדא ושתין כחדא ולעין באורייתא כחדא דמך חד מנהון ולא אגמל ליה חסד שרי מצטער. אמר ווי דלמא לית לשנאיהון דישראל כלום. אתחמי לי' בחלמא דעבד חד חובא ואזיל בה מה חובא עבד ההוא תלמידא. חס לי' לא עבד חובא מן יומוי אלא פ"א הקדים תפלין ש"ר לתפלין של יד. ומיכן קשה לפרש"י בפ' אמר להם הממונה בשמעתא דאביי מסדר מערכה גבי אין מעבירין על המצות דאמר רבא ש"מ מדרשב"ל עבורי דרעא אטוטפתא אסיר כשפוגע בתפלין של יד תחלה אסור להעביר ולהניח של ראש. דאין מעבירין על המצות. והשתא מאי איריא דאין מעבירין תיפוק לי' דכך מצותו דמניח של יד ואח"כ מניח של ראש. ומפרש ר"ת בשם רבינו חננאל שאמר בשם רב היי גאון זצ"ל דאיירי בשעה שחולץ תפלין ומניח בתיק שלא יעביד של יד ויתנם בתיק תחלה ואח"כ של ראש למעלה דא"כ כשבא להניח תפלין הי' פוגע בש"ר תחלה והי' צריך להעביר על המצות משום דשל יד מניח תחלה ואח"כ ש"ר. לפיכך צריך להניח בתוך התיק ש"ר תחלה ואח"כ ש"י למעלה. ורבינו אליהו זצ"ל פי' דלענין משמוש איירי דאמר לקמן שחייב אדם למשמש בתפלין כל שעה ושעה ק"ו מציץ והשתא קאמר דבש"י ימשמש תחלה משום דפגע בהו ברישא ואין מעבירין על המצות. ושני אלו הפירושים אמת:

סימן תקפא

ברכות הנחת תפלין

אמר רב שמואל בר (מרי) [בידרי] אמר (רבי) [רב] ואמרי לה א"ר אחא אריכא אמר רב הונא ואמרי לה אמר רב מנשיא (בר ירמי') אמר שמואל תפלין מאימתי מברך עליהן משעת הנחתך פי' משעה שהניחן. איני והא אמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן. אביי ורבא דאמרי תרווייהו משעת הנחה ועד שעת קשירה. פי' דכמה דלא קטרינהו היינו עובר לעשייתן. הרי אין לברך אלא לאחר שכבר הניח וקודם שגמר קשירותם והידוקם. אבל בעוד שהוא תופסם ביד ורוצה להניח אלא שעדיין לא התחיל להניח אין לברך. א"כ יש מכאן ללמוד שאין לברך על המצוה אלא בשעת עשייתה ולא קודם שהתחיל לעשות. וה"נ משמע בפ"ק דפסחים דמסיק כי פליגי בעל ביעור חמץ מ"ס מעיקר' משמע ומ"ס להבא משמע. מיתיבי נטלו לצאת בו אומר אקבו"צ על נטילת לולב. פי' אלמא להבא משמע. ומשני ש"ה דבעידנא דאגבהי' נפק בי' פי' לעולם על לשעבר משמע. והאי דמברך הכא על נטילת לולב היינו משום שכבר

יצא דבעידנא דאגבהי' נפק בי' כלו' דלא אפשר לברך ליטול לולב אע"ג דלכ"ע מעיקרא בעינן לברוכי. ואי איתא דיכול לברך קודם שהתחיל במצוה יתקנו שיברך קודם שיקח הלולב ביד ואח"כ יגביהנו דהא לכ"ע מעיקרא בעינן לברוכי אלא ש"מ שאין לברך על המצוה אלא בשעה שעוסק בה. שאם יברך קודם שהתחיל בה דלמא פשע ולא עביד מצוה ונמצא שעשה ברכה לבטלה. וזכר לסברא בירושל' פ' כיצד מברכין תני ר' חייא אומר אין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס. אמר ר' חייא בר אבא הדא אמרה ההן דנסיב (שגלא) [פוגלא] ומברך עלוי והוא לא אתי לידי' צריך לברך זמן תניינות. ופי' מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק זצ"ל שרוצה להוכיח מדתני ר' חייא שאין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס שאם יפרוס קודם ברכה שמא תפול הפרוסה מידו ויצטרך לחזור ולברך ונמצא שברכה ראשונה לבטלה היתה. אבל אם אינו צריך לחזור ולברך או הי' יכול לפרוס קודם הברכה פורס ואם תפול יפרוס אחרת בלא ברכה. אלא ש"מ שצריך לחזור ולברך. הא למדת דחיישי' שלא יבוא לידי ברכה לבטלה. הלכך אין לברך (אלא) על עשיית מצוה אלא כשהוא עוסק בה. ואמ' בירושל' בפ' הרואה מצות מאימתי מברך עליהם ר' יוחנן אמר עובר לעשייתן. רב הונא אמר בשעת עשייתן אתיא דרב הונא בשמואל דאמר ר' יוסי בר בון בשם שמואל כל המצות טעונות ברכה חוץ מתקיעה וטבילה. וי"א אף קידושין בבעיל' פי' ששמואל אמר שיש לברך על המצוה בשעה שעוסק בה הלכך תקיעה וטבילה א"א לברך בשעת עשייתן פטורין מן הברכה לגמרי א"נ מברך לאח"כ. מיהו בגמ' דידן פ"ק דפסחי' אסקי' בי רב אמרי חוץ מן הטבילה וקאי אדלעיל דא"ר יהוד' אמר שמואל כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן וקאמרי בי רב חוץ מן הטבילה (ושפיר עדיף) [ושופר ופריך] בשלמ' טבילה אכתי גברא לא חזי אלא שופר מ"ט. ואי איתא הל"ל משום דלא אפשר לברך בשע' תקיעה ואנן ברכה בשעת מעשה בעינן. אלא ש"מ שיש לברך קודם שיתחיל במצוה וה"ה בשעת עשיית מצוה. וההיא דתפלין צריך לפרש: חסר כאן כמה שורות

סימן תקפב

סח בין תפלה לתפלה

אביי ורבא דאמרי תרווייהו לא סח מברך אח'. סח מברך שתים. פי' רש"י לא סח מברך (אחת בין ש"י לש"ר) [אש"י בלבד]. סח מברך שתים להניח תפלין על ידו. ועל מצות תפלין בש"ר. וכן פי' רבי' אליקים זצ"ל לשון שני. ול' ראשון פי' לא סח מברך אחת על של ראש במצות תפלין. שאע"פ שהן שתים הרי הן כאחת לפי מה שהוא מברך על ש"ר במצות תפלין היינו נמי מצות להניח שברך על ש"י ודמיין כחדא ברכה בשלא סח. אבל

סח בינתים מברך שתים להניח תפלין ובמצות תפלין דהאי סח בינתים הפסיק הברכה שבירך להניח תפלין עכ"ל וכן פי' ר"ת שאם סח בינתים מברך שתים על ש"ר לא סח מברך אחת על ש"י ואחת על ש"ר. וכן בשימושא רבה דתפלין ובירושל' דברכות פ' היה קורא כיצד הוא מברך. כשהוא נותן על ידו אקבו"צ על מצות תפלין כשהוא נותן על ראשו אקבו"צ על מצות הנחת תפלין ואינו מזכיר שם כלל סח בין תפלה לתפלה. וכן העיר מורי הרב רבינו שמחה שראה רבותיו נוהגין דעל ש"י היו מברכין להניח ועל ש"ר במצות תפלין אפי' לא סח ובתשובת הגאונים ראה סח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו וחוזר עלי' מעורכי המלחמה. ואם ביהא שמו הגדול מבורך או בקדושה הפסיק אין חוזרין עליה מעורכי המלחמה אלא חייב לברך על של ראש שתים. מפני שכל תפלה ותפלה צריכה שתי ברכות להניח תפלין ועל מצות תפלין. אם הניח באחת שלא דבר בינתים עולות לזו ולזו אם הפסיק אפי' בקדושה או ביהא שמי' רבה מברך בטלה וצריך לחזור ולברך שתיהן על ש"ר. והיא תמי' והא שלח רב חייא ברי' דרב הונא משמי' דר' יוחנן על תפלה ש"י אומר להניח תפלין ועל של ראש במצות תפלין. ולדבריהם והלא בין ש"י בין ש"ר צריכות שתי ברכות להניח תפלין ובמצות תפלין. וז"ל ה"ג סח חוזר ומברך שתים. משמע אע"פ שבירך על ש"י חוזר ומברך שתים. היינו כמו תשובת הגאונים. אם כן שלש מחלוקת בדבר ושיטה הישרה לפי הפשט בדברי רש"י שמימיו אנו שותים:

סימן תקפג

שהחיינו בשעת עשייה

בפ' התכלת מסקינן כל מצוה דעשייתה לאו גמר מצוה. כגון תפלין אע"ג דפסולות בעכו"ם בישראל א"צ לברך. פי' לעשות תפלין. מיהו מברך שהחיינו. ה"נ בתוספתא דברכות כן גבי לולב וסוכה וציצית בכולהו הני דבשעת עשי' מברך שהחיינו וכולהו עשייתן לאו גמר מצוה. אבל בירוש' דפ"ק דסוכה העושה סוכה לעצמו מברך אשר קדשנו לעשות סוכה. ובפ' לולב הגזול ירוש' העושה לולב לעצמו אומר אשר קדשנו לעשות לולב ובירוש' דפ' הרואה תנ"ה גבי תפלין ומזוזה וציצית. תלמוד ירושל' פליג אתלמוד דידן דפרק התכלת ולא סמכי' אלא אתלמוד דידן. וסברת תלמוד ירושלמי דמשום דמצוה לעשות המצוה לשמה. מברך על עשייתה:

סימן תקפד

זמן הנחת תפלין וברכת לשמור את חקיו

ת"ר תפלין מאימתי מברך עליהן משעת הנחתן באיזה צד הי' משכים לצאת לדרך ומתיירא שמא יאבדו מניחן. ולכשיגיע זמנן ממשמש בהן ומברך. פי' רבינו אליקים זצ"ל

זמנן עמוד השחר. ובפ"ק דברכות מאימתי קורין את שמע בשחרין משכיר בין תכלת ללבן וכו'. ובגמ' תניא ר' מאיר אומר כדי שיכיר בין זאב לכלב. ר' יעקב אומר כדי שיכיר בין חמור לערוד. אחרים אומרים כדי שיראה את חבירו ברחוק ארבע אמות ויכירהו אמר רב הונא הלכתא כאחרים. אמר אביי (לתפלה) כאחרים. לק"ש כוותיקין למדנו דזמן הנחת תפלין כדי שיראה את חבירו ברחוק ד"א ויכירהו וכדמפ' בירושלמי אמר רב חסדא בהדא דאחרים מה נן קיימין אם [כו' כי אנן קיימין] ברגיל ושאינו רגיל כההוא דאזל לאכסניא ואתא לקיצין. והתם בפ"ק דברכות תימה דאמאי שבקי' לציצית ונקט תפלין ויש לפרש דשבקי' לציצית משום דקיי"ל דציצית מ"ע שהזז"ג היא אין מצותן אלא ביום. ונקט תפלין משום דקיי"ל דלילה הוי זמן תפלין מדאורייתא אלא דאסיר מדרבנן כדאמרי' בהקומץ אמר רבינא הוה יתיבנא קמיה דרב (אסי) [אשי] וחשך והוה מנח תפלין ואמינא לי' לשמרן קא בעי להו [מר] אמר לי אין וחזיתי' לדעתי' דלאו לשמרן הואי קסבר הלכה ואין מורין כן. פי' קסבר הלכה דלילה זמן תפלין ואין מורין כן דחיישינן שלא יישן בהם הלכך דלילה זמן תפלין הא דאמר בפ' בא סימן בנדה וס"פ כיצד מברכין. בני מערבא בתר דסלקי תפלייהו מברכין אקבו"צ לשמור חוקיו. ויש שהיו מברכי' אפי' כשמסלקין ציצית שלהם לשמור חוקיו ואין נראה לר"ת זצ"ל דדוקא גבי תפלין אמרי' הכי דבחוקת תפלין הכתוב מדבר דאיכא מ"ד בירושל' בפ' הי' קורא גבי תפלין כשהוא חולץ אותן אומר אקבו"צ לשמור חוקיו. ואתיא כמ"ד בחוקת תפלין דכתוב מדבר. ברם למ"ד בחוקת הפסח הכתוב מדבר לא. א"כ לא כתב כלל גבי שאר מצות. ואפי' גבי תפלין נמי אם מסלקן מבע"י אין לברך לשמור חוקיו כיון שאותה שעה אין ראויין לסלק. ועוד דהא קיי"ל בחקת הפסח הכתוב מדבר דקיי"ל דלילה זמן תפלין היא כדפריש' מעתה אפי' כשמסלקן בלילה לא יברך על ידן כיון שאין מצוה בסילוקו. ולכך אין מנהג לברך לשמור חוקיו. לא בסילוק ציצית ולא בסילוק תפלין:

סימן תקפה

חייב אדם למשמש בתפילין ולברך כל שעה שימשמשם וכל שעה שיניחם

אמר רבה בר רב הונא חייב אדם למשמש בתפלין כל שעה ושעה. ק"ו מציץ מה ציץ שאין בו אלא הזכרה אחת אמרה תורה והיה על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו ממנו תפלין שיש בו הזכרות הרבה על אחת כמה וכמה. הלכך צריך אדם כשהוא לבוש תפילין לזכור שתפלין עליו ולא להסיח דעתו מהם שלא יישן בהם ולא יפיח בהם. כי מחמת שזוכר שנושא שם הנכבד עליו אינו בא לידי קלות ראש ותופס יראת שמים בלבו כדאמרינן פרק אין עומדין בברכות ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר' זירא חזיה דהוה קא בדח טובא

א"ל והלא וגילו ברעדה כתיב א"ל תפלין קא מנחנא. פי' ומדכרנא יראה הלכך מותר לי לשמוח שהרי יראת אלקים על ראשי. הלכך כשאדם מכוין לבו בתפלתו או בהלכה שלו אין זה היסח הדעת דכש"כ דאיכא יראת השם. ואסקי' בפ' הישן דישן בהם שינת ארעי והיינו כדי הילוך מאה אמה. ובמוסר שנתו לאחרים ובמניח ראשו בין ברכיו וכגון דמחתין לי' ברישי' אבל נקיט להו בידי' לא שינת קבע ולא שינת עראי. ואי כריך עלייהו סודרא ישן בהם אפי' שינת קבע. רש"י פי' התם כגון שהניחו אצל מראשותיו דלא ניתנה תורה למלה"ש וישן בהם משמע כשהוא לבוש ובפ' לולב וערבה תניא תפלין כ"ז שמניחן מברך עליהן דברי ר' וחכ"א אינו מברך אלא שחרית בלבד ומסקנא כר' רבנן דבי רב אשי כל אימת דממשמשו בהו מברכין:

סימן תקפו

נכנס לבית הכסא

בפ' מי שמתו בברכות איבעי' להו מהו שיכנס אדם לביהכ"ס קבוע להשתין מים רבינא שרי ורב [אדא בר] מתנא אסר. ושאלו לרבא ואמר להו אסור שמא יפנה בהם ודוקא בבהכ"ס קבוע אסור. אבל בביהכ"ס עראי מותר להשתין ודוקא שהתפלה בראשו מותר להשתין בהם אבל אם אוחזן בידו אסור להשתין כדתניא התם לקמן ת"ר לא יאחז אדם תפלין בידו וס"ת בזרועו וישתין בהם ולא ישן בהם כדמפרש התם טעמא לקמן בביהכ"ס קבוע דליכא ניצוצות שרו לי' רבנן למנקטינהו בידי' (לא שרו) בהכ"ס עראי לאנחינהו ברישי' שרו למנקטינהו (ברישי) [בידיה] לא שרו מ"ט משום ניצוצו' פי' שמצוה לשפשף שלא יראה ככרות שפכה ואיכא בזיון של תפלין שאוחזם בידו ומשפשף. בניצוצות קטנים קרי בהכ"ס עראי וגדולים קרי קבוע. והיכא שנכנס לבהכ"ס קבוע חולצן ברחוק ד' אמות וכורכן בבגדו ואוחזן בידו בימינו כנגד לבו ונכנס ובלבד שלא תהא רצועה יוצאה טפח מתחת ידו ושמעי' מכאן דיכול אדם לעבור בבהכ"ס לפי דרכו שלא לצורך נקביו ותפלין בראשו (דלא) [אלא] שלא ליכנס במקום הטינופת אלא במקום שהריח רע יוצא מגופו משום שין העשוי מקמטין מעור שע"ג הבתים אבל משום פרשיות הכתובות ליכא קפידא מפני שהם מחופים עוד. הכי מפרש בפ' במה אשה הלכך הי' מסתפק הרב רבינו יעקב מאוריליני"ש זצ"ל אם מותר ליכנס בתפלה של יד לבהכ"ס קבוע כפי' לעיל דדל"ת ויו"ד שברצועות לאו אותיות הן:

סימן תקפז

נכנס למרחץ

בפ"ק דשבת תניא הנכנס לבית המרחץ מקום שב"א עומדים לבושים מניח תפלין ואצ"ל שאינו חולץ מקום שב"א עומדים ערומים ולבושים אינו חולץ תפלין ואינו מניח לכתחלה מקום שב"א עומדי' ערומים חולץ תפלין ואצ"ל שאינן מניחן לכתחלה ומרחץ שאמרו א"ר יוסי בר חנינא אע"פ שאין בו אדם ובמרחץ חדתי מניח שאין זימון למרחץ:

סימן תקפח

נכנס לסעודה

אמר ר' יצחק הנכנס לסעודת קבע חולץ תפליו ואח"כ יכנס. ופליגי דר' חייא דא"ר חייא מניחן על שלחנו וכן הדור לו ועד אימת אמר רב נחמן [בר יצחק] עד זמן ברכה. ופסק רבינו חננאל זצ"ל כל היכא דאיכא כהאי גונא בתלמוד ופליג' דפלו' דקיימא לן כחולק הלכך קיי"ל כר' חייא:

סימן תקפט

שבת ויום טוב לאו זמן תפלין

בפ' הקומץ רבה תניא ר' עקיבה אומר יכול יניח אדם תפלין בשבתות ובימי' טובי' ת"ל והי' (לך) לאות על ידך ולטוטפו' בין עיניך מי שצריכין אות יצאו שבתות וי"ט שהן גופן אות. פי' רבינו אליקים זצ"ל דכתי' ביני ובין בני ישראל אות היא. ע"א שהן גופן אות שנהר סמבטיון ומעלה בזכורו מוכיחין שנחין בהם. ועוד שנוכל לפרש מפני שהם אסורים במלאכה. וחולו של מועד שמותר במלאכה מה"ת לא הוה אות ומניח תפלין אע"ג דאסור [בחמץ] בפסח וחייב לישב בסוכה בחג הסכות לא מקרי אות בהכי וכבר השבתי לחייב בתפלין בחולו של מועד וזה לשוני אשר כתבתי נתתי את לבי לתור ולדרוש אם מותר ללבוש תפילין בחולו של מועד יען כי ראיתי מסתפקים בהא דתניא בהקומץ ובהמוצא תפלין ר' עקיבה אומר יכול יניח אדם תפלין כו' ומספקא להו אי בחולו של מועד הוי בכלל אות אם לאו. ותמיה אני דהאיך נאמר דחולו ש"מ יקרא אות וכי אפשר שימים שמותרים מדאוריית' במלאכה יהיו אות כדאמ' בירושלמי א"ר אבא בר ממל אלו הי' לי מי שנמנה עמי התרתי בשר בכור לישקל בליטרא והתרתי שיהיו עושין מלאכה בחש"מ כלום אסרו בשר בכור לישקל בליטרא אלא כדי שיהיו מוכרין אותו בזול והן מערימין ומוכרין אותו ביוקר כלום [אסרו] מלאכה בחש"מ אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין ועוסקין בתורה. ואינון אכלין ושתין ופוחזין. הא למדת אפי' דבר האסור בחש"מ לא מתסר אלא מדרבנן. ותדע שהרי מחלקים בין דבר האבד לדבר שאינו אבד בין צרכי רבים לצרכי יחיד. ואי דאורייתא הי' הכל אסור. ואע"ג שפירש"י פ"ק בההיא דמסיק תנן משקין בית השלחין במועד ובשביעית בשלמא מועד משום טרחא ופי'

דנפקא לן מקרא ע"כ אסמכתא היא ומדאורייתא שרי במלאכה. ומותבי' אסברתי דאמ' רפ"ק דמ"ק ירושלמי מה בין שביעית מה בין מועד שביעית ע"י שהיא מותרת במלאכה התירו בין דבר שהוא טורח בין דבר שאינו טורח מועד ע"י שהוא אסור במלאכה לא התירו אלא דבר שהוא אבד ובלבד שאינו טורח. והשתא תמי' על עצמך דמסיק דמועד אסור במלאכה שביעית מותר והלא שביעית נמי אסורה דהא ושבתה הארץ כתי' אע"כ אית לן למימר כדמסיק בתלמוד' דידן שבשביעית בזמה"ז שריא דרבנן ור' היא א"נ כרבנן דאמרי אבות אסר רחמנא תולדות לא אסר רחמנא. והשתא יהי' כך פי' הירוש' מועד שהוא אסור במלאכה דאורייתא לא התירו רבנן אלא דבר האבד פי' דרשו והתירו אבל שביעית שהיא מותרת דאורייתא התירו שניהם והשתא שמעתי' דירושל' איפרק ואסברתך שפי' דמלאכת חוה"מ דרבנן תיקשי. מיהו לאו קושיא היא שאני אומר דה"פ מועד ע"י שאסור במלאכה. פי' שהאיסור שלו שאסרו רבנן משום טורח מלאכת ישראל חלקו בה רבנן בין אבד לשאינו אבד ובלבד שאינו טורח שא"כ עקרו' לגזירתם שביעית שאינה אסורה מטעם טורח דישראל אלא משום שבות הארץ לא חלקו בה רבנן. הלכך אחרי שפירשנו דמלאכת חוה"מ מותרת דאורייתא האיך יעלה על לב איש לומר שהוא אות ויפטר מתפלין שהם דאורייתא ואשכחן דשרו רבנן צורכי רבים אפילו שלא לצורך המועד כדאמ' בירושלמי פ"ק אבל בשל רבים אפי' שלא לצורך המועד מותר בהדה בני סבות אתפחתת במועדא ושרא לון ר' אבהו מעבדינהו וכהנה רבות אף בתלמוד דידן. וחוזרני בי ממה שפירשתי דמלאכת חוה"מ דרבנן מההיא דס"פ אין דורשין בחניגה דאיירי לענין תשלומי י"ט אסיפה בי"ט מי שרי אלא בחש"מ ופריך בחש"מ מי שרו [אלא חג הבא בזמן אסיפה ה"נ חג הבא בזמן קצירה] ופריך מכלל דתרווייהו ס"ל דחש"מ אסור במלאכה ומייתי התם ברייתות שבת"כ לאיסורא. וליכא למימר התם דאסמכתא היא דכולה שמעתא דהתם בדאורייתא איירי ובעי למימר דמלאכת חוה"מ דאוריית' ופליג אירוש' שהבאתי לעיל. והא דמחלקי' בין דבר האבד לשאינו אבד ובין צרכי רבים לצורכי יחיד היינו כדתניא באין דורשין תני' אידך ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי וכו' (רשות) [עצור וכו'] הא לא מסרן הכתוב לידרש אלא לחכמים איזה יום אסור ואיזה יום מותר איזה מלאכה אסורה ואיזה מלאכה מותרת. מעתה אין לי ראי' להתיר תפלין בחש"מ. וללשון שני דרבינו אליקים יש להבחין ע"י נהר סמבטיון ומעלה בזכורו אם נחים בחש"מ הוא אות ולא מחייבי בתפלין ואם אינם נחים מחייבי בתפלין. ויש להבין דתנן בפ' ואלו מגלחין ר' יהודה אומר כותב אדם תפלין ומזוזות לעצמו ואי אינו לובשן עד לאחר המועד א"כ ה"ל צרכי יחיד שלא לצורך המועד ואסור דבגמ' התם ת"ר כותב

אדם תפלין ומזוזות לאחרים בטובה דברי ר"מ ר' יהודה אומר מערים ומוכר את שלו וחוזר וכותב לעצמו. והשתא אא"ב שלובשם במועד היינו דמהניא הערמה דהשתא אין לו מה ללבוש והלכך כותב ולובש אבל א"ת שאסור ללבוש כי לית לי' מאי הוה ימתין עד אחר החג ויכתוב לעצמו אלא ש"מ שמותר ללבוש בחש"מ. מיהו ההיא לאו ראי' היא דאיכא למימר ר"מ ור"י לטעמייהו דאית להו ר"פ המוצא תפלין דשבת ויו"ט זמן תפלין ואנו קיי"ל כר' עקיבה דרבב"ח קאי כוותי' פ' הקומץ רבה אבל יש להביא ראי' מירושלמי פ' אלו מגלחין דאמר התם חד בר נש אובד תפלוי במועדא אתא לגבי דר' חננאל ושלחי' לגבי' ר' אבא בר נתן א"ל הב לי' תפלך וזיל כתוב לך א"ל רב איזיל כתוב ליה. מתני' פליגא על רב כותב הוא אדם תפלין ומזוזות לעצמו הא לאחר לא פתר לה בכותב להניח. פי' אבל ללבוש אפי' לאחרי' כותב ש"מ שמותר ללבוש תפלין בחש"מ. ולא נהירא למדחי דסברי כר' יהודה דשבת ויו"ט זמן תפלין. ותו דפ"ק דביצה משלחין כלים בין תפורין בין שאינן תפורין אע"פ שיש בהם כלאים והם לצורך המועד ואמ' בגמ' רב ששת שרי להו לרבנן לשדורי תפלין ביום טוב א"ל אביי והא אנן תנן כל שניאותין בו ביו"ט משלחין אותו בי"ט ה"ק כל שניאותין בו בחול משלחין אותו בי"ט. והשתא א"ת דהאי חול היינו חול ממש א"כ תקשי לך מתניתין דתנן והן לצורך המועד. אע"כ האי חול היינו חש"מ כדאמ' יו"ט שני לגבי מת כחול שוי' רבנן דהיינו כחולו של מועד. למדנו שמותר ללבוש תפלין בחש"מ:

סימן תקצ

כלי שמניחין בו תפלין

אמרי' בפ' מי שמתו בברכות עושה להם כמין כיס טפח ומניחן פרש"י זצ"ל התם כשהוא חולצן בביתו על מנת להצניען עד הבוקר עושה להם כיס טפח וחללו טפח דחשיב כלי אוהל להפסיק בינם לקרקע. ובכלי שהוא כליין דכיס העשוי לצורכן קרוב להיות בטל אצלם הלכך בעינן דבר הניכר שיחוץ בפניהם. מיהו משמעות השיטה אינו כך. אלא דמשמע דקאי אנכנס בבהכ"ס והכי פי' אמר רב אחא בר יעקב אמר רבא ל"ש אלא שיש שהות ביום כדי ללובשן אז אוחזן בידו כנגד לבו ונכנס אבל אין שהות ביום כדי ללובשן שלאחר שיצא מביהכ"ס כבר שקעה חמה ושוב אין מניחן מאחר שחלוצין הן בידו עושה להם כמין כיס טפח ומניחן בו ונכנס אם הוא בשדה דבתי כסאות שלהן היו עומדין בשדה ולשון השאילתות משמע כדברי שכת' בהן ה"מ לפנות דסגי להו בכיס טפח אבל תשמיש המיטה עד שיוציאם או עד שיניחם כלי בתוך כלי אלמא משמע להו האי דבעינן כיס טפח היינו להפנות אבל כשחולצן להצניען א"צ להניחן בכיס מדאמ'

התם אמר רבי חנינא אני ראיתי את רבי שהי' תולה תפליו מיתיבי כל התולה תפליו יתלו חייו דורשי רשומו' אמרו והיו חייך תלוים לך זה התולה תפליו ל"ק כאן ברצועה כאן בקציצה איבעי' אימא ל"ש רצועה ל"ש קציצה אסיר ורבי כי תלה בכיסתא תלה מ"ד איבעי לי' להניחן בס"ת קמ"ל שמעי' דוקא למתלינהו אסור בין ברצועה בין בקציצה הא לאנחינהו שפיר דמי אפי' בלא כיס עכ"ל מורי הרב רבינו שמחה ולא נהירא דאפשר שפי' כדפי' רש"י וההיא דתולה תפלין לאו ראי' כלל דלא מיירי לענין להצניען אלא ה"פ אני ראיתי את רבי שתלה את תפליו קס"ד שתלאן באצבעו ונשאן ברצועה דרך בזיון וכו' עד כאן ברצועה כאן בקציצה. פי' כשהוא אוחזם אל יאחזם ברצועה בידו. והתפלין עצמן תלוין למטה אבל בקציצה בחתיכת דפוס תפלין עצמן מותר לאוחזן אע"פ שהרצועה יוצאה מידו ותלוי' למטה דאין ברצועה קדושה כ"כ. והדר שני דאפילו ברצועה נמי איכא קדושה. ור' כי תלה בכיסתא תלה וקמ"ל דמהו דתימא תבעי הנחה ע"ג מקום מיוחד כס"ת כשמניחין באה"ק אבל לטלטלה בידו הנה והנה אפי' בכיסתא אסור קמ"ל דהיכא שהניחם בכיסתא דשרי אע"פ שאחזו בשנצות שבכיס והכיס תולה עם התפלין למטה אפ"ה שרי. וה"ה או כש"כ אפי' בלא כיס ואוחזם בידו כולם גם הרצועה גם הקציצה דשרי אבל להניחן להצניען עד הבוקר בהא לא איירי כלל. ולישנא דשאילתות אתי נמי שפיר לרבינו שלמה זצ"ל. והא דאמר' התם דבעי' כיס טפח התם אמר אביי ל"ש אלא בכלי שהוא כליין דהואיל ומיוחד להן כגופו של תפלין דמו. הלכך בעי' מעשה חשוב דאי לאו הכי כמנחי אארעא דמו אבל בכלי שאינו כליין אפי' פחות מטפח:

סימן תקצא

הזמנה

בפ' מי שמתו תני חדא צורר אדם תפלין ומעותיו באפיקרסותו. ותניא לא יצור. ל"ק הא דאזמנה. הא דלא אזמנה. כי הא דאמר רב חסדא האי סודרא דאזמני' למיצר בי' תפלי אסור למיצר בי' זוזי. צר בי' ולא אזמניה. אזמני' ולא צר בי' שרי למיצר בי' זוזי. וכן הלכה דקיי"ל כרבא. בפרק נגמר הדין דהזמנה לאו מלתא היא:

סימן תקצב

משאוי

בפ' המקבל בב"מ אמרי דבי ר' ינאי לתפלה ולתפלין ד' קבין וכדתניא הנושא משאוי על ראשו ותפלין בראשו. אם תפלין רוצצות אסור. וא"ל מותר באיזה משא אמרו במשאוי של ארבע קבין. ותני ר' חייא המוציא זבל על ראשו ותפליו בראשו ה"ז לא יסלקם לצדדין ולא יקשרם במתניו. מפני שנוהג בהם מנהג בזיון. אבל קושרם בזרועו במקום תפלין.

משום דבי שילא אמרו אפי' מטפחות שלהן אסור להניח על הראש שיש בו תפלין. וכמה אמר אביי רבעא דרבע' דפומבדית' ובפ' המוצא תפלין אמר רב הונא פעמים שאדם בא מן השדה וחבילתו על ראשו מסלקו מראשו וקושרם בזרועו במקום תפלין:

סימן תקצג

היה בא בדרך ותפלין בראשו

אמרי' ספ"ק דביצה אמר אביי תפלין הואיל ואתו לידן. נימא בהו מילתא. הי' בא בדרך ותפלין בראשו וקדש עליו היום מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו. הי' יושב בביהמ"ד ותפלין בראשו וקדש עליו היום מניח ידו עליהם עד שמגיע לביתו. ותניא בתוספתא דעירובין פ' בתרא מי שיצא לרה"ר ונזכר שיש בראשו תפלין מכסה את ראשו עד שיהא מגיע לביתו. הי' בבהמ"ד נוטלן ומצניען במקום המוצנע ומוקמי' התם הא דאביי דמנטרא מחמת כלבי ולא מנטרא מחמת גנבי הלכך דוקא דמחתן ברישי' [אבל] מחתו אארעא מניחן והולך לו. כיון דמנטרי מחמת כלבי. אע"ג דלא מנטרי מחמת גנבי דרוב גנבי ישראל נינהו. ולא נהגי בה מנהג בזיון. אבל היכא דרוב [גנבי עכו"ם נינהו] מנחי אארעא מכניסן זוג זוג כדתנן בפ' המוצא ואשמעינן אביי אע"ג [דרוב] גנבי ישראל נינהו מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו ולא יניחם שם. ואי מנטרי בבית הסמוך לחומה נמי מגנבי מניחן בבית הסמוך לחומה. ואי יש מקום צנוע בביהמ"ד דמנטר מחמת גנבי מצניען שם כדתניא בתוספתא והתם בגמ' דעירובין בסכנת עכו"ם מכסן והולך לו. ובסכנת לסטים נותנן לחבירו וחבירו לחבירו במקום שמצאן צבתים:

סימן תקצד

בעל קרי ומשמש מטתו ומניח תחת מראשותיו

קיי"ל בפ' הישן דבע"ק מותר להניח תפלין. ואסור לשמש מטתו כשהוא לבוש בהן. שכח ושימש מטתו בתפלין אינו אוחזו אלא ברצועה ולא בקציצה עד שיטול את הידים מפני שהידים עסקניו' הם. ובפ' מי שמתו פסיק רבא כשמואל דמניח אדם תפליו תחת מראשותיו ואפי' אשתו עמו. ואוקמה ר' ירמי' דמניחן בין כר לכסת שלא כנגד ראשו. ור"פ בא לו אייתי ההיא דפ"ק דתמיד פושטין אותן (ומקבלין) [ומקפלין] אותן (כן) [כו'] ואמר רב אשי ש"מ תפלין מן הצד שפיר דמי והכי עבד עובדא רבא במי שמתו. וס"פ מי שמתו תניא בית שיש בו ס"ת ותפלין אסור לשמש מטתו עד שיוציאם או עד שיניחם כלי בתוך כלי. אמר אביי ל"ש אלא בכלי שאינו כליין פי' שהכלי שהתפלין בתוכו אינו מיוחד הלכך כשהוא מכוסה בכלי אחד סגי. אבל בכלי שהוא כליין אפי' עשרה מאני כחד מאנא דמי ואסור. משום דכיון דמיוחד לכך הרי הן כתפלין עצמן ומגולין הן אמר

(אביי) [רבא] גלימא אקמטרי ככלי בתוך כלי דמי. פי' קמטרא ארגז המיוחד להניח בו תפלין כך פירש רב היי גאון. א"כ הא דפרישית דמניחן תחת מראשותיו איירי כגון כלי בתוך כלי ושאינו כליין או שמא הואיל ומכוסים בין כר לכסת כגלימא אקמטרי דמי ושרי. ת"ר חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצות. תפלין בראשיהן. ובזרועותיהן. ציצית בבגדיהם. מזוזה בפתחיהן. ועליהם אמר דוד שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך. ר' אליעזר בן יעקב אומר כל שיש לו תפלין בראשו תפלין בזרועו ציצית בבגדו מזוזה בפתחו. הכל בחוזק שלא יחטא. שנאמ' והחוט המשולש לא במהרה ינתק. ואומר חונה מלאך יי סביב ליראיו ויחלצם. ותני במכילתא המניח תפלין פטור מת"ת שנאמ' למען תהיה תורת ה' בפיך. פי' לאו פטור ממש. אלא מעלין עליו כאלו תורת ה' פיו. אפי' אינו שונה בהם כדדרשי' בשוחר טוב כ"א בתורת ה' חפצו כל מי שעוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפצו ר' אלעזר אומר אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אנו רוצים ליגע בתורה יום ולילה אבל אין לנו פנאי אמר להם הקב"ה קיימו מצות תפלין מעלה אני עליכם כאלו אתם יגעים יום ולילה. ר' יוחנן אמר מקרא מלא הוא והיה [לך] לאות על ידך ולזכרון בין עיניך וגו' ובפרק התכלת כל המניח תפלין מאריך ימים שנאמר ה' עליהם יחיו:

סליק הלכות תפילין

סימן תקצה

אלו נשים אסורות בתו מאנוסתו כדתנן חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן בתו ופרש"י דהיינו בתו מאנוסתו. ופי' רבינו יצחק ב"ר שמואל דכן העיקר כדמוכח בגמרא דמסיק אלא בתו כיון דאתיא מדרשא חביבה ליה דאמר רבא אמר לי רב יצחק בר אבדימי אתי' הנה הנה אתיא זמה זמה דכתיב בפ' אחרי מות ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה ערותן כי ערותך הנה והכא לא כתיב לשון אישות ומיירי באונס אבל בתו מאנוסתו לא כתיב מק"ו לא אתיא דאין מזהירין מן הדין אלא בג"ש ילפא דכתיב הכא בקרא דאנוסתו כי ערותך הנה וכתי' גבי אישות שארה הנה זימה מה התם בתו כבת בתו אף כאן בתו כבת בתו. הלכך אסור בבתו מאנוסתו ובבת בנו מאנוסתו ובבת בתו מאנוסתו ובבתו ובבת בתו ובבת בנו ובבת אשתו שאינה בתו ובבת בתה ובבת בנה. ואסור אדם בבת אנוסתו ובאם אנוסתו ובאחות אנוסתו כדתנן ומייתי לה ס"פ כיצד ור"פ נושאין הנטען מן האשה אסור באמה ובבתה ובאחותה. והא דתנן נושאין על האנוסה ועל המפותה. פי' שאם אנס אשה שמותר לו לישא את בתה או אמה הא אוקימנא ר"פ נושאין דוקא לאחר מיתה. חמותו דהיינו אשה ובתה ואם חמותו היינו בת בתה ואם חמיו היינו בת בנה. ור"פ אלו הן הנשרפין יליף לה שפיר. ואחותו בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא

בת אביו ואחות בת אביו שהיא בת אמו [ואחותו מאנוסת אביו] כדיליף לה פ' כיצד מי שיש לו אח מ"מ זוקק את אשתו ליבום והוא אחיו לכל דבר. ואמ' בגמ' לאתויי ממזר אלמא ממזר הוי אחיו אע"פ שאין כאן אישות דאין קידושין תופסין בחייבי כריתות ולר' עקיבה חייבי לאוין כחייבי כריתות. מעתה הואיל ואין כאן אישות אינה אלא מפותה וקרי' לי' אחיו אלמא אחותו מאנוסת אביו ומפותת אביו אחותו היא. ובספר המקצועות כתב ואפי' אחותו מאנוסה או מחייבי לאוין או מחייבי כריתות אחותו היא ומחייב עלי' ואע"ג דכתיב בת אשת אביך ומשמע דוקא דאית לי' לאבוה אישות בגבה כדאמר גבי אשת אב וכלה אחותו מאנוסתו לא אפשר לומר דלא מחייב עלי' דהכי אמרי' (אחורן רבו) כתי' ערות בת בנך או בת בתך (כי) [כו' פי'] דאית לי' מאנוסה ובתו אתי' הנה הנה ומדלגבי' אב בתו מאנוסה זרעיה היא ומחייב עלה בבתו מאנוסתו לגבי אחוה [נמי] כי הדדי נינהו ואחים מאנוסה אחים נינהו לכ"ד. ואחותו מחייבי לאוין נמי אחותו היא דחייבי לאוין תפסי בהו קידושין דכתי' כי תהיינה לאיש כדר"פ ואפי' מחייבי כריתות דלא תפסי בי' קידושין כתב רחמנא באזהר' מולדת בית או מולדת חוץ בין שאומרי' לו לאביך הוצא בין שאומ' לו לאביך קיים אחותך היא עכ"ל. ודרשה זו בפ' כיצד ויש קצת לגמנם על מה שכתב מדלגבי אב בתו מאנוסתו זרעי' לגבי אחוה נמי דהא בתו מאשתו פשיטא לתלמודא דבתו היא אעפ"כ הוצרך לדרוש אחותו בת אביו שהיא בת אמו מאחותך היא. ומותר מן התורה באחותו בת אביו שהוליד משפחה ונכרית כדתנן פ' כיצד חוץ ממי שיש לו משפחה ונכרית וילפי' מקרא דכתיב האשה וילדי' תהי' לאדוני' פי' אלמא בנים בתר שפחה אזיל. ואמ' בגמ' ורבנן למעוטי שפחה ונכרית [כו'] דלאו אחותו היא הלכך מותר בה. מיהו לא ידענא אם שייך בה לגזור מדרבנן. וז"ל פר"ח זצ"ל בפ' כיצד אוקמינא אפי' יש לו אח ממזר זוקק אשת אחיו ליבום חוץ ממי שיש לו אח מן שפחה ומן הנכרית שנא' האשה וילדיה תהי' לאדוני' בן השפחה והנכרית אין בהם לאו כלום וה"מ שפחהשל אחרים דומיא דנכרית דאין לו בה קנין אבל שפחתו דקי"ל אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אחיו הו' לכל דבר עכ"ל. ורבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב כדבריו משמי' דרב נטרונאי גאון זצ"ל ותו כתב וחזינן לגאון אחרל דמספקא לי' מלתא ומתוך דבריו נקטינן בהא מלתא [לחומרא לגבי איסורא דהיכא דאית ליה איתתא ומית ולית ליה זרעא אלא האי דאוליד מן דשפחה נקטינן] לחומרא וחולצת ולא מתיבמת ולענין ממונא נקטינן לקילא ולא ירית לה (אלא) [אבל] איהו גופי' לא מזבני לי' [יורשין] ואי בעי למנסב בת ישראל מצריכנ' לי' גט שחרור ואי קדיש קמי גט שחרור מצריכי' לה גט מני' ואי בעי למנסיב שפחה לא שבקינן לי' עכ"ל. אחות אביו כדכתי'

ערות אחות אביך לא תגלה. ותניא ר"פ רבא על יבמתו ערות אחות אביך לא תגלה בין מן האב בין מן האם [וכן אחות אמו בין מן האב בין מן האם] ואחות אשתו כדכתי' אשה אל אחותה לא תקח וגו' עלי' בחייה למעוטי לאחר מיתת אשתו דשריא אחותה כדתנן ס"פ החולץ אשתו שמתה מותר באחותה גרשה ומתה מותר באחותה נשאת לאחר ומתה מותר באחותה. ואמרי' פ"ק והאי בחייה מבעי' לי' [למעוטי] לאחר מיתה ההיא מאשה אל אחותה נפקא אי מואשה אל אחותה נפקא ה"א נתגרשה שריא כתב רחמנא בחייה כל שבחיי' דאע"ג דנתגרש' לא. ומשעה שקידש את אשתו אסור באחותה כדתנן פ' כיצד מי שקידש אחת משתי אחיות ואין יודע לאיזו קידש נותן גט לזו וגט לזו. ותניא בפ' עריות המקדש את האשה ה"ז אוסר עליו שבע עריות אמה ואם אמה ואם אביה בתה ובת בתה ובת בנה ואחותה בזמן שהיא קיימת כולן שנאסרו עליו שעה אין להם היתר אחר איסורן חוץ מאחות אשתו שלא נאסרה עליו אלא בחייה. אשת אחיו. מהאב כשמת אחיו והניח זרע אחריו ואשת אחיו מן האם אפי' מת בלא בנים. כדתניא ר"פ הבא על יבמתו ערות אשת אחיך לא תגלה בין מן האב בין מן האם. ואשת אחיו שלא הי' בעולמו כלו' אפי' אשת אחיו מן האב לא שריא לי' אא"כ היתה להם ישיבה אחת בעולם אבל אם נולד לאחר מות אחיו אסירה לי'. ואמר בפ' כיצד אשת אחיו שלא הי' בעולמו היכא כתי' אמר רב יהודה אמר רב אמר קרא כי ישבו אחים יחדיו אחים שהיתה להם ישיבה אחת בעולם פרט לאשת אחיו שלא הי' בעולמו. וכלתו כדכתי' ערות כלתך לא תגלה ומשעת אירוסין הויא כלתו. אמו כדכתי' ערות אביך וערות אמך לא תגלה. אשת אביו כדכתי' ערות אשת אביך לא תגלה. אבל אנוסת אביו ומפותת אביו מותרת דלית הלכתא כר' יהודה דאסר באנוסת אביו ומפותת אביו. חדא דיחיד ורבים הלכה כרבים ותו דה"ל סתם ואח"כ מחלוקת דסתם לן כוותי' בפ"ק כדאוקמה רב אשי דהא דקאמ' לי' ר' (לר' לוי) [ללוי כמדומה] שאין לו מוח בקרקדו משום דמתני' ר' יהודה היא דאסר באנוסת אביו ומחלוקת בפ' נושאין הלכך הוה סתם ואח"כ מחלוקת ואין הלכה כסתם. והא דפרכי' והא ב"ש מתירין את הצרות [לאחין וב"ה אוסרין] ושנינו ב"ש במקום ב"ה אינה משנה משום דאין הלכה כב"ש א"כ כי פריך לוי לר' מאנוסת אביו ושני לי' בפלוגתא לא קא מיירי כיון דאין הלכה כר' יהודה לימא לי' ר' ללוי ר' יהודה במקום רבנן אינה משנה שאני התם דיצתה בת קול. ואשת אחי אביו כדכתי' ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב דודתך היא. ואמרי' בפ' הבא על יבמתו דמן האב ולא מן האם מיהו מן האם ואשת אחי האם מן האב ואשת אחי האם מן האם נמי פשטנוה לאיסורא פ' כיצד וכלת בנו וכלת בתו ושלישי בבנו כגון בת בן בנו א"נ בת בת בנו שלישי שבבתו

כגון בת בת בתו א"נ בת בן בתו ושלישי בבן אשתו בגון בת בן בנה של אשתו א"נ בת בת בנה של אשתו ובבת אשתו כגון בת בת בתה של אשתו א"נ בת בן בתה של אשתו ורביעי שבחמיו דהיינו אם אם חמיו. ורביעי שבחמותו דהיינו אם אם חמותו כל אלו הן שניות שגזרו בהן חכמים כדמפ' תלמודא פ' כיצד אבל אם חמיו ואם חמותו הוה ערוה מן התורה לדברי הכל. ר' עקיבה ור' ישמעאל בחמותו לאחר מיתה פליגי בפ' אלו הן הנשרפין וקיי"ל כרב דאמר ארבע נשים יש להם הפסק ונקט רב בידי' תלת אשת אחי האם מן האב ואשת אחי האב מן האם וכלתו. פי' דלא אסרו לא אשת אחי אם האם מן האב ולא אשת אחי אבי האב מן האם ולא כלת בת בתו אבל כלת בנו ובן בנו אסורה עד סוף כל הדורות. ואית' נמי דזעירי דהוסיף אשת אבי אמו דיש לה דפסק דלא אסרו אשת אבי אבי אמו. ומסתברא דאשת אחי אם האם מן האם יש לה הפסק מכש"כ דהא ליכא צד אב. ושניות דר' חייא נמי מסתבר' דאין להם הפסק דהואיל ולא אפשיטא אזלי' לחומרא ואסור בכל יוצא חלציו של בנו עד סוף כל הדורות. וכן בבתו וכן באם אם חמותו ובאם אם חמיו אסור עד העולם. וכן באם אמו ובאם אביו ובאשת אבי אביו אין להם הפסק ואסור בהם עד סוף כל הדורות:

אמימר אכשר באשת אחי אבי אביו ובאחות אבי אביו לכאורה מוכח בהחולץ גמ' החולץ ליבמתו הוא אסור בקרובותי' דלית הלכת' כאמימר דמסיק התם והא אמימר אכשר באשת אחי אבי אביו. אמימר מוקים לה בבר ברא דסבא מדקאמ' אמימר מוקים לה משמע הא לדידן לית לן דאמימר מיהו אין זה ראי' דה"נ אמר פ' הגוזל קמא הא את הוא דאמרת מאן דאין דינא דגרמי ר' מאיר מאי לאו ר"מ ולא סביר' לן כוותי' לא ר"מ וס"ל כוותי' ה"נ הכא אמימר מוקי לה וס"ל כוותי'. וכן פר"ח דהלכה כוותי' וכן פסק בשאילתו' דרב אחאי דהלכה כאמימר. וקיי"ל פ' ארבעה אחין דמותר אדם באחות חמותו. דתנן היתה אחת מהם אסורה על האחד איסור ערוה אסור בה ומותר באחות' והשני אסור בשתיהן. ואמר בגמ' קס"ד דנפלה חמות תחל' ואמאי ליקום חתן לייבם הך דאינה חמות וכו'. ת"ר מותר אדם באשת חמיו ובאשת חורגו ירושל' אשת חמיו ואשת חורגו מותרת ומפני מה אסורה מפני מראית העין. וא"ת [תורה] פי' אם לבך נוקפך לומר שאסורות מן התורה ע"י שום דרשה הרי דוד נשא רצפה בת איה שנאמר ואתנה לך את בת אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך משמע לי' ששאול קידש רצפה בת איה דאם היתה פלגש לא היתה ראויה. וכבר הי' מעשה באחד שרצה לישא אשת חמיו ואסר עליו ר"ת זצ"ל. ותו אמר הורג וחורגת שגדלו בבית [אחר] אסורין מפני מראית העין ר' חנניא [ברי' דר' אבהו] אמר יסבון באתר דלא חכמין לון ופליג אתלמוד דידן וליתא אלא הלכה למעשה כההיא דפ'

כהן משוח בסוטה דא"ר יצחק א"ר יוחנן חורגה הגדילה בין האחין אסורה לינשא לאחין משום מראית עין דמתחזי' כאחתייהו. ולא היא קלא אית לה ויכולין להנשא זה לזה אפי' במקום שמכירין אותן. ואפשר דפליג נמי תלמוד דידן אהא דאסר בירושל' אשת חורגו משום מראית העין. מיהו מורי רבינו יהודה ב"ר יצחק זצ"ל כתב בשם רבינו יצחק [בר שמואל] זצ"ל דההיא דירושל' כגון שהחורג הוא לבדו בבית אחד וטועים עכשיו לומר שהוא בנו ולית לי' קלא אבל כשגדולים בבית אחד אז אית להו קלא ושרי. ואסור אדם בשומר' יבם של אביו כדאמ' פ' נושאין ורבנן מבעי' להו לא יגלה כנף אביו לכדרב ענן דאמ' רב ענן אמר שמואל בשומר' יבם של אביו הכתוב מדבר ומאי כנף אביו הראוי לאביו. והלכה כרבנן כדפרישׁ' לעיל דאין הלכה כר' יהודה דאסר אנוסת אביו ומפות' אביו. וכ"כ בספר המקצועו' דליתא לדר' יהודה. ואסור אדם באשת אביו מן האירוסין כדתנן פ' ד' מיתות הבא על אשת אב חייב עלי' משום אשת אב ומשום אשת איש בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו בין מן האירוסין בין מן הנישואין ודוקא שקידש אביו אשה הראוי' לו שיש לו בה הויה דאפי' היא עליו חייבי לאוין חייבין עלי' משום אשת אב שהקידושין תופסין בחייבי לאוין אבל אם אביו קידש חייבי כריתו' וחייבי מיתות ב"ד שאין קידושין תופסין בהם אינה אשת אביו ולא מחייב עליה. ואסור אדם להחזיר גרושתו משנתארס' לאחרים כדכתי' לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה. ותניא פ"ק ר' יוסי בן כיפר אומר משום ר' אלעזר המחזיר גרושתו מן הנישואין אסורה מן האירוסין מותרת שנאמר אחרי אשר הוטמאה וחכ"א אחת זו ואחת זו אסורה אלא מה אני מקיים אחרי אשר הוטמא' לרבות שיטה הנסתרה. וכתב רבינו יצחק אלפס וקיי"ל כרבנן דאמרי בין מן הנישואין מן האירוסין אסורה ואם החזיר הולד כשר היא תועבה ואין בניה תועבין וה"מ ישראל אבל כהן הולד חלל עכ"ל. וכן פי' ר"ח דהלכה כחכמים וכן מוכח ס"פ המגרש בגיטין גבי ההיא דשלחו ליה מבי דב לשמואל ילמדינו רבינו יצא עליה קול מראשון ובא אחר וקידשה קידושי תורה מהו שלח להו תצא והעמידו דבר על בירור וכו' עד לא העמידו דבר על בירור מהו אמר רב הונא מגרש ראשון ונושא שני אבל מגרש שני ונושא ראשון לא מ"ט גזירה שמא יאמרו מחזיר גרושתו מן האירוסין ור"פ האשה רבה מסקנא כחכמים. חמשים וחמשה נשים אסורות בתו מאנוסתו ובת בנו מאנוסתו ובת בתו מאנוסתו ובתו מאשתו בת בתו ובת בנו ובת אשתו שאינה בתו ובת בנה ובת בתה ובת אנוסתו שאינה בתו ואם אנוסתו ואחות אנוסתו וחמותו ואם חמותו [אם חמיו אחותו מאביו] ואחותו מאמו ואחותו מאביו ומאמו ואחותו מאנוס' אביו. אחו' אביו מן האב ואחות אביו מן האם אחות אמו מן האב [אחות אמו מן האם]

ואחות אשתו מן האב ואחות אשתו מן האם אשת אחיו מן האב שיש לו זרע ואשת אחיו מן האם אפי' אין לו זרע ואשת אחיו שלא הי' בעולמו וכלתו אמו [ואשת אחי האב מן האב] ואשת אחי האב מן האם ואשת אחי האם מן האב ואשת אחי האם מן האם כלת בנו כלת בתו בת בן בנו בת בת בנו בת בת בתו בת בן בתו בת בן בנה של אשתו [בת בת בנה של אשתו בת בת בתה של אשתו בת בן בתה של אשתו] אם אם חמיו אם אם חמותו [אם אמו אם אביו אשת אבי אביו אשת אבי אמו] אשת חמיו ואשת חורגו שומרת יבם של אביו [אשת אביו מן האירוסין] גרושתו משנתארסה הרי אלו חמשים וחמשה נשים שאסורות. יש מהם מדרבנן ויש מהם שיש להן הפסק כדפרישׁ' לעיל. ויש מהן חייבי לאוין כגון שומרת יבם של אביו ומחזיר גרושתו משנתארסה. ויש מהן חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד. שניות מדברי סופרים וחייבי לאוין תפסי בהו קידושין חייבי כריתות ומיתות ב"ד לא תפסי בהו קידושין ואע"ג דאשכחן דסתם לי תנא כר"ע פר"ג דתנן [חלק] ועשה מאמר כו' ואמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר' עקיבה. וכן המסקנא התם דר"ע היא אפ"ה אין הלכה כר"ע דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין כדמוכח פ' הי' מביא בסוטה דאמר רב המנונא שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה ממאי מדקתני שומרת יבם ובנוסח אא"כ אסורה משו"ה מתני בהדה אא"א לאו אסורה היכי מתני עמה. והתנן זה הכלל כל שאלו תבעל לא תהא אסורה לו לא הי' מתנה עמה. אמרי במערב' לית הלכתא כרב המנונא אלא הא דקתני שומרת יבם וכנוסה הא מני ר' עקיבה היא דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין ומשוי לה כערוה. הא למדת דאין הלכה כר"ע. וכן פי' ר"ח דליתא לדרב המנונא. ומינה דליתא לדר"ע ופ' כיצד פריך סתמא דתלמודא א"ה חייבי לאוין נמי הא רבי דחמנא יבמתו. ומה ראית מסתבר' חייבי לאוין תפסי בהו קידושין חייבי כריתות לא תפסי בהו קידושין. ופ' האומר בקידושין פרכי' א"ה שאר חייבי לאוין נמי. פי' נילף מיבמה דלא תפסי בה קידושין. אמר ר"פ חייבי לאוין (נמי) בהדי' כתיב בהו כי תהיין לאיש שתי נשים [וכו'] וכי יש אהובה לפני המקום ויש שנואה לפני המקום אלא אהובה אהובה בנישואיה שנוא' שנואה בנישואיה וקאמר רחמנא כי תהיינה פי' לומר דחייבי לאוין תפסי בהו קידושין ור"ע מוקי לה באלמנה לכ"ג ולא קיי"ל כוותיה אלא כסתם מתני' רפ' האומר קיי"ל. דתנן ב"מ שיש קידושין ויש עביר' הולד הולך אחר הפגום שבשניהם ואיזו זו זו אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל ובת ישראל לממזר ולנתין אלמא שהקידושין תופסין בחייבי לאוין. מידו יבמה לשוק אע"פ שהיא חייבי לאוין צריך לדקדק אם קידושין תופסין בה. דאמר רב יהודה אמר רב מנין שאין קידושין תופסין ביבמה שנא' לא תהי' אשת המת

החוצה לאיש זר לא תהי' בה הויה לזר לחוץ וב"ש נפקא להו מלאיש זר. וחייבי כריתות ומיתות ב"ד לא תפסי בהו קידושין כדתנן בהאומ' כל מי שאין לה עליו קידושין אבל יש לה קידושין על אחרי' הולד ממזר ואיזו זו זה הבא על אחת מן העריות שבתורה וילפי' לה בגמרא מאחות אשה ובהא ליכא מאן דפליג אפי' ר' יהושע דאמ' פ' החולץ אין ממזר מחייבי כריתות מודה שאין קידושין תופסין בחייבי כריתות כמו שהוכיח רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל מההיא דהחולץ דאמר רבב"ח א"ר יוחנן הכל מודים בעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל שהולד ממזר ומפרש מאן הכל מודים שמעון התימני דאע"ג דאמר שמעון התימני אין ממזר מחייבי לאוין. ה"מ חייבי לאוין דתפסי בהו קידושין אבל הני כיון דלא תפסי בהו קידושין כחייבי כריתו' דמי ומדלא קאמ' מאן הכל מודים ר' יהושע דאע"ג דאמר ר' יהושע אין ממזר אלא מחייבי מיתות ב"ד בעכו"ם ועבד מודה דלא תפסי בהו קידושין באשת אב דגמר מינה רבי יהושע ס"פ החולץ חייבי כריתות דלא הוה ממזר לא דמו לאשת אב דתפסי בה קידושין. משמע דר' יהושע סבר דחייבי כריתות לא תפסי בהו קידושין. וה"נ משמע דתנן חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן ואי חייבי כריתות תפסי בהו קידושין לר' יהושע א"כ יצטרך בחייבי כריתו' חליצה כדאמ' פ' כיצד מסתברא חייבי לאוין תפסי בהו קידושין ולרבי בעו חליצה חייבי כריתו' לא תפסי בהו קידושין ולהכי לא בעו חליצה. ור' יהושע לא פליג אמתני' דפ"ק. ותו דאמר בפלוגתא לא קא מיירי. וה"נ משמע ס"פ ר"ג דמסיק בשלמא לר' יוחנן אצטריך לאשמעינן דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין. אלא לרשב"ל אצטריך לאשמעינן דאין קידושין תופסין בחייבי כריתו'. אלמא מילתא דפשיט' לי' הוא לכ"ע. וה"נ מוכח פ' ד' מיתות גמרא הבא על האם דקאמר ר' יהודה אם לא היתה אמו ראוי' לאביו אינו חייב אלא על האם בלבד. ודייק אי בחייבי מיתות וכריתו' מכלל דלרבנן מחייב תרתי והא לאו בני הויה נינהו ומוקי לה בחייבי לאוין ור' יהודה סבר לה כר"ע משמע להדיא דלא משכח תנא דסבר דחייבי כריתו' תפסי בהו קידושין. וכן הי' מדקדק רבי' יהודה ב"ר יצחק זצ"ל מפ"ק דמסיק איתיבי' ר' יוחנן לרשב"ל החולץ ליבמתו וחזר וקדשה ומת צריכה חליצה מן האחין. בשלמ' לדידי דאמינא חייבי לאוין נינהו מש"ה צריכה חליצה מן האחין אלא לדידך דאמרת חייבי כריתות נינהו אמאי צריכה חליצה מן האחין. ואי ר' יהושע סבר חייבי כריתות תפסי בהו קידושין לימא לי' הא מני ר' יהושע היא דאמר חייבי כריתות תפסי בהו קידושין. ועולין לחליצה. אלא ש"מ דמודה ר' יהושע דלא תפסי בהו קידושין. ונדה אע"ג דחייבי כריתו' היא תפסי בה קידושין. כדאיתא ס"פ החולץ ור"פ אלו נערות ובפ' האומר דאמר אביי הכל מודים בבא על הנדה ועל הסוטה שאין הולד ממזר דאמר

קרא ותהי נדתה עליו ואפי' בשעת נדתה תהא בה הויה הלכך כל חייבי לאוין תפסי בהו קידושין. וכל חייבי כריתות לא תפסי בהו קידושין. לבד מנדה וסוטה דתפסי בהו קידושין. הלכך אם קידש חייבי לאוין צריכה גט מה"ת. ואם קידש חייבי בריתות וחייבי מיתות ב"ד אין צריכה גט אפי' מדרבנן. והיכא שנשא חייבי כריתות יש שצריכות גט מדרבנן כדתניא פרק האשה רבה כל העריות שאמרו אינן צריכות הימנו גט. חוץ מאשת איש שנשאת ע"פ ב"ד כדמפרש התם בר"פ דא"ר הונא גזירה שמא יאמרו גירש זה ונשא זה ונמצאת א"א יוצאה בלי גט. ור"ע מוסיף אף אשת אח ואחות אשה. פי' שאם נשא אשת אח ואחות אשה שצריכה גט. ומסקנא דהתם דמתני' רבי עקיבה היא והאי דקאמ' ר' עקיבה דאשת אח ואחות אשה בעיין גט היינו דוקא שנשא ארוסת אחיו או אחות ארוסתו דאיכא למטעי ולמימר דתנאי הי' בקידושין. אבל נשואת אחיו ואחות נשואתו מודה ר' עקיבה דלא בעיא גט. וז"ל רבינו יצחק אלפס זצ"ל שכתב התם אבל בנישואין דליכא למימר תנאי ה"ל בנישואין לא א"ר עקיבה דצריכה הימנו גט. הלכך הויא מתני' כוותי' וכיון דמתני' כוותי' הלכתא כוותי'. וחזינן מאן דכתב כל דאסורות לאדם איסור ערוה ובא עליהן א"צ הימנו גט חוץ מאחות אשתו ואשת אחיו ואשת איש שנשאת ע"פ ב"ד מפני שיש להן היתר אחר איסורן גזירה שמא יאמרו בהיתר נשאת ויוצאת בלא גט ולא קמפליג בין נישואין לקידושין ואנן כתבינן מאי דסבירא לן ע"כ לשונו. ירושלמי תני בר קפרא מוסיף אם אבי אמו ואם אבי אביו לאיסורא מותר אדם באלמנת בעל אמו ובבתה והא דפריך תלמודא פ' כיצד א"ה אשת חמיו נמי תימא אני מותרת לך ובתו אסורה לך דמשמע שאסור אדם בבת אשת בעל אמו. התם מיירי כגון שנשא בת אלמנת בעל אמו שאסור באחותה משום אחות אשתו. והיינו דקא מסיק דלא פסיק' ליה שאינו אסור בה אלא בחייה. אבל לאחר מיתת אשתו שריא אחותה. הלכך מותר אדם באלמנת בעל אמו ובבתה באחותה ובאמה. ומותר אדם באנוסת אביו ומפותת אביו וליתא לדר' יהודה. ומותר באנוסת בנו ומפותת בנו. ומותר מן התורה באחותו מאביו שהוליד משפחה ונכרית. אלא שלבי מגמגם אם יש לגזור בה מדרבנן. ומותר באשת אחי אבי אביו ובאחות אבי אביו כדפריש' לעיל דהלכה כאמימר ומותר אדם באחות בתו מאנוסתו ובאנוס' אחיו. כדפי' רש"י גבי ההיא כיון דבתו באונסין משכחת לי'. וחורג וחורגת שגדלו בבית א' מותרים זה בזה כדפי' לעיל. ירושלמי אחי אמו מותר באשתו דהיינו אלמנת בן אחותו שמותר' ובבתו דהיינו בת בן אחותו נושא אדם אשת בן אחיו ואשת בן אחותו ובת אחיו ובת אחותו. וז"ל ספר המקצועו' אם חמותו ערוה אחותה מורדת. אם חמיו ערוה אחותה מותרת. מותר אדם באם אשת אחיו מאביו ובאם אשת

אחיו מאמו ובאם אשת בנו ובאם אנוסתו לאחר מיתה ובאחו' אנוסתו לאחר מיתה ובאם אשת אחיו שלא הי' בעולמו ובאם כלתו ובאם אשת אביו ובאם אשת אחי אביו. ובאם בת בנה של אשתו שהיא אשת חורגו ואי אתה יכול לומר אם אם חמותך ואם אם חמיו ואם חמות אמו ואם אמו ואם אחות אביו מפני שהן שניות ואי אתה יכול לומר אמותיהן של שאר עריות מפני שהן עריות. מותר אדם באחות אם אמו ובאחות אם אביו ובאחו' אשת דאב מן דאם ובאחו' אשת אחי האם מן האב ובאחו' רביעי' שבחמיו ובאחו' רביעי' שבחמותו ואי אתה יכול לומר אחות שלישי' שבבתו אחות שלישי' שבבנו ובאחו' שלישי' שבבתו ובאחו' שלישי' שבבנה של אשתו ואחות שלישי' שבבתה של אשתו מפני שהן שניות עד כאן לשון המקצועות:

סימן תקצו

שמנה עשר נשים פוטרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום. וצרות צרותיהן. חמש עשרה דמתניתין ויש לך להוסיף סוטה ואמו אנוסת אביו שהיא כלת אביו. סוטה דאמר רב יהודה אמר רב צרת סוטה אסורה טומאה כת' בה כעריות ולא בעי' חליצה. ומתוקמה מלתי' דרב בין אליב' דר' יוסי בן כיפר בין אליב' דחכמים וליכא דפליג אדרב. ואפי' ת"ל דרב אסי פליג אדרב כדמסיק ר"פ אי לא ס"ל דאהדדי חדא למעוטי דחברי' כו'. מ"מ ליתא דרב אסי קמי' דרב. ותו כי אתא רבין א"ר יוחנן אחת צרת ממאנת. ואח' צר' איילני' ואחת צרת מחזיר גרושתו כולן מותרות ואלו צרת סוטה לא קאמר. ש"מ דאית לי' לדרב ירודה אמ' רב צרת סוטה אסורה. וכן הלכה וצרת אמו אנוסת אביו דא"ל לוי לר' מאי איריא דתנא חמש עשרה ליתני שש עשרה. א"ל כמדומה אני שאין לו מוח בקדקדו מאי דעתך אמו אנוסת אביו פלוגתא דר' יהודה ורבנן ובפלוגת' לא קמיירי. פי' תנא דמתני' לא איידי בה משום דלר' יהודה לא אשכח שש עשרה דאסר באנוסת אביו. מיהו אנן כרבנן קיי"ל ואשכחן שפיר דיעקב אנס אשה והוליד עמה שמעון ונשאה ראובן ולו אשה אחרת ומת ראובן בלא בנים ונפלה לפני שמעון בנה דכשם שאמו אסורה לו כך צדתה אסורה לו. ותו דבדקה לוי במתניתי' וקיי"ל נמי כי הא דא"ל רב אשי לרב כהנא בלא דאי נמי משכחת לה יעקב אנס כלתו והוליד ממנה בן ומת ראובן בלא בנים ונפלה לה קמי ברה דמיגו דאיהי אסורה צרתה נמי אסורה. אבל איילונית לא פטרה צרתה. דאמר רבא הלכתא צרת איילונית מותרת ואפי' הכיר בה ואפי' צרת בתו איילונית. ואיתא נמי לדר' יוחנן דאמר אחת צרת ממאנת ואחת צרת איילונית ואחת צרת מחזיר גרושתו כולן מותרות. ואע"ג דא"ר לילי בר ממל אמר מר עוקבא אמר שמואל צרת ממאנת אסורה. הא קיי"ל הלכתא כרב לגבי שמואל כל שכן דהלכתא כר' יוחנן דהא קיי"ל רב ור' יוחנן

הלכה כר' יוחנן. וצרת איילונית נמי אע"ג דאמר רב אסי צרת איילונית אסורה. הא פסיק רבא הלכתא להדיא דשריא. אבל הא מספקא לי המגרש את אשתו ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם ע"מ שלא תנשאי לפלוני כדקיי"ל ר"פ המגרש דלכ"ע שריא ולאותו פלוני אסורה דקיי"ל אלא דמתני' דהתם חוץ הוא. אבל בעל מנת מודו ליה. מעתה היכא שגירשה ע"מ שלא תינשא לראובן והלך שמעון ונשאה ולו אשה אחרת מן השוק ומת שמעון בלא בנים ונפלו שתיהן ליבום לפני ראובן ועתה הגרושה אסורה עליו משום אשת איש דהא לגבי דידי' לא נתגרשה א"כ כשם שהיא אסורה כך צרתה אסורה. או שמא הואיל שגירשה ע"מ שלא להנשא לראובן א"כ כשראובן ייבם אותה וישאנה הרי לא נתקיים התנאי ופקעי גירושי בעלה הראשון ופקעי נמי קידושי אחיו נמצא שלא היתה אשת אחיו מעולם ומתייבמת צרתה ומלשון הירוש' איני יכול להתבונן דפריך פ' המגרש התיב ר' חנני' בשם ר' פנחס ליתני שש עשרה נשים כר' אליעזר א"ל כבר אתמר טעמא תמן התורה אסרה עליו [ברם הכא הוא אסרה עליו] ואיני יודע אם נותן טעם לדבר למה אינו שונה אותה שהיא פוטרת צרתה אבל מ"מ כך היא האמת שפוטרת. או שמא רוצה לומר שלכך אינו שונה אותה שאינה פוטרת לפי שאינה דומה לאחות אשה שהתורה אסרה אותה:

סימן תקצז

איילונית ודאי לא בעיא גיטא. ספק איילונית בעיא גיטא

תנן [רפ"ק] כולן אם מתו או מיאנו או שנתגרשו או שנמצאו איילונית צרותיהן מותרות. פרש"י או שנמצאו איילונית שמקחו מקח טעות ולא היתה אשת אחיו. ומשמע דאיילונית לא בעיא גט. ובין לפי' ר"ת זצ"ל. ובין לפי' הד"ר אברהם מבורגיל זצ"ל איילונית א"צ גט. דמקשים מהא דר"פ בנות כותים דתניא קטן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין דברי ר' מאיר. אמרו לו לר' מאיר יפה אמרת אין חולצין איש כתב בפרשה ומקשינן אשה לאיש. ומ"ט אין מייבמין אמר להם קטן שמא ימצא סריס קטנה שמא תמצא איילונית אמאי הואיל ותנן דאיילונית צרתה מותרת אלמא חשבי' קידושי אחין קידושי טעות וכאלו לא נתקדשה א"כ תתייבם ממ"נ אילאו איילונית היא שפיר קא מייבם. ואי איילונית היא א"כ לא היתה אשת אחיו ושריא לי' ופי' ר"ת ההיא דר"מ כשקבלה עליו אחיו אפי' היא איילונית דכי ה"ג אמר ר"פ בן סורר ומורה דאמר רב ירמי' מדפתי אף אנן נמי תנינא. פי' דאזלינן בתר רובא בת ג' שנים ויום אחד מתקדשת בביאה וכו' עד ואמאי לימא איילונית היא ואדעתא דהכי לא קידש. אלא לאו משום דאמרי' זיל בתר רובא ורוב נשים לאו איילונית נינהו ומוקי לה דקיבלה עלי'. ומתני'

בסתם. ולפירושו א"צ גט מדשריא להתייבם ואפי' גט מדרבנן לא בעי' דאי הויא בעיא גט אפי' מדרבנן היתה נראית באשתו וצרתה לא היתה מותרת ליבם אלא חולצת ולא מתייבמת כדתנן [רפ"ק] וכל שיכולה למאן ולא מיאנה צרתה חולצת ולא מתייבמת. ואמר בגמ' משום דבשעת נפילה נראית כצרת בתו והיתה צרתה אסורה. אלא ודאי לא בעי' גט כלל. והרב רבינו אברהם מבורגי"ל תירץ דאיילונית דמתניתין איירי כשנמצאת איילונית בחיי אחיו. וגילה בדעתו דלא ניחא לי' באיילונית ששילחה מביתו והא דתנן בגיטין פ' הזורק כל עריות שאמרו צרותיהן מותרות הלכו הצרו' האלו ונשאו ונמצאו אלו איילונית תצא מזה ומזה דמשמע הא נמצאו איילונית קודם שנשאו לא תצא מן היבם. צריכין אנו לומר לפי' דהתם מיירי כגון שנמצאו איילונית בחיי היבם. ולפי' נמי אינה צריכה גט דאי הוציאה בגט היינו נתגרשו אלמא כנסה סתם ונמצאת איילונית לא בעי' גט. מיהו פי' ה"ר אברהם לא נהירא דבהדיא תניא בתוספתא או נמצאו איילונית בין בחייו בין לאחר מותו. מיהו אתבריר לן דכנסה סתם ונמצאת איילונית לא בעיא גט. אע"ג דפ' המדיר בכתובות גבי ההיא ע"מ שאין עליה נדרים פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דקידשה סתם ונמצאו בה מומין תצא דצריכה גט התם שאני דאיכא דמחיל אמומין. אבל גבי איילונית לא מחיל דאין אשה אלא לבנים. הלכך איילונית לא בעי' גיטא אפילו מדרבנן. וההיא דפ' אלמנה ניזונית תנן הממאנת והשניה והאיילונית אין להן כתובה ומשמע כתובה הוא דאין להם הא גיטא בעיא כדדייקינן בהמדיר אהא דתנן כנסה סתם ונמצאו עלי' נדרים תצא בלא כתובה ודייק בגמ' כתובה הוא דלא בעיא הא גיטא בעיא. ההיא ל"ק דדוקא התם שייך למידק דה"ל למתני כנסה סתם ונמצאו עלי' נדרים א"צ גט וממילא הייתי יודע דאין לה כתובה הואיל וא"צ גט. ומדלא תני הכי. משמע דצריכה גט. אבל התם באלמנה ניזונית אפי' אי הוה תני אינה צריכה גט אכתי הוה אמינא דאית לה פירות ובלאות. הלכך הואיל ואצטריך לי' למתני דאין לה פירות ובלאות תנא נמי דאין לה כתובה. ותו י"ל דאע"ג דאיילונית לא בעיא גט תנא דאין לה כתובה למידק לענין שני' דכתובה הוא דלית לה הא גיט' בעי' מיהו לא נהירא דלא הוה למיתני הכי כדי שלא נטעה לענין איילונית. וההיא דפ' השולח בגיטין דתנן המוציא את אשתו משום איילונית לא יחזיר. וטעמא דילמא מקלקל לה. משתנשא לאחר ויהא לה בנים יאמר אלו הייתי יודע שכן לא הייתי מגרשך. ואם לא היתה איילונית צריכה גט מה מועיל שאמרו לא יחזיר ממילא היא מקולקלת אם הוציאה בלא גט שהרי לא היתה איילונית. אלא ודאי בהוציאה כגט מיירי דצריכה גט. ופי' רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דאיילונית ודאית ודאי לא צריכה גט. וההיא דהשולח שאינה ודאי איילונית אלא

שנולדו בה סימני איילונית ואין כח ביד ב"ד לברר אם הם סימני איילונית אם לאו. הלכך צריכה גט מספק. וכתובה לית לה מיהו. דמספיקא לא מפקי' ממונא. וה"נ מסתברא דחיישי' דילמא מקלקל לה. ואי איילונית ודאי האיך יוכל לקלקל לה הא לעולם לא יהיו לה בנים דאיילונית אין לה רפואה מדלא בעיא חליצה. שאם הי' לה רפואה היתה צריכה חליצה מידי דהוה אסריס חמה כדתניא פ' הערל סריס חמה חולץ וחולצין לאשתו שיש לו רפואה. אלא ודאי איילונית אין לה רפואה. וההיא דהשולח בספק איילונית כדפרי'. הלכך איילונית ודאית לא בעיא גיטא. ספק איילונית בעיא גיטא.

סימן תקצח

סימני איילונית

ס"פ הערל ת"ר איזו היא איילונית כל שהיתה בת עשרים ולא הביאה שתי שערות ואפי' הביאה לאחר מיכן הרי היא כאיילונית לכל דבריה. ואלו הן סימניה כל שאין לה דדין ומתקשה בשעת תשמיש. רשב"ג אומר כל שאין לה שיפועי מעים כנשים פי' כמין כף למעלה מאותו מקום כדא' פ' יוצא דופן רשב"א אומר כל שקולה עב ואינה ניכרת כין איש לאשה. הלכך היכי שידוע שהיתה בת עשרים עד שלא הביאה שתי שערות ה"ה איילונית ודאי. וכגון שנולדו בה סימני איילונית. מיהו לא איתבריר לי אם אנו מחזיקין אותה בחזקת איילונית אפי' ע"י סימן אחד. או שמא עד שיהיו בה כל הסימנין. וגבי סריס קיי"ל כר' יוחנן אפי' באחד מהן כדפסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל ואיני יודע אם הוא הדין באיילונית. ובספר המקצועות ראיתי כתב איזהי איילונית כל שאין לה שדים משמע שרוצה לומר אפי' באחד מהן הוי איילונית. וכן הדעת נוטה דשוין לענין אחד כי בכ"מ קתני להו גבי הדדי כדהכא. ותנן נמי פ' יוצא דופן בת עשרים שנה [ולא הביאה שתי שערות] תביא ראי' שהיא בת עשרים שנה. והיא איילונית. לא חולצת ולא מתייבמת. בן עשרים שנה שלא הבי' שתי שערות יביא ראי' שהוא בן עשרים והוא הסריס לא חולץ ולא מייבם ואמ' בגמ' ואי' נמי ס"פ האשה רבה א"ר שמואל בר רב יצחק והיא שנולדו בו סימני סריס. פי' הא דקתני דחשבי' לי' כגדול כגון שנולדו בו סימני סריס דמוכחא מילתא דהאי דלא מייתי משום דסריס הוא. אבל כל כמה דלא חזינא בי' סימני סריס תלינן בי' קטנות וחיישי' דילמא אתו. אמר רבא דיקא נמי דקתני והוא הסריס ש"מ. הלכך מתני' דקתני יביא ראי' שהוא בן עשרים והוא הסריס דוקא שנולדו בו סימני סריס. וסימנין אפי' באחד מהן. כדר' יוחנן. מעתה גבי איילונית נמי דקתני והיא איילונית. ואיתא נמי למידק דהא דקתני תביא ראי' שהיא בת עשרים והיא איילונית היינו דוקא שנולדו בה סימני איילונית. ומה גבי סריס אפילו באחת מהן אף גבי איילונית אפי'

באחת מהן. ותנן נמי פ' בא סימן בא סימן התחתון עד שלא בא העליון או חולצת או מתייבמת כו' ואמ' בגמ' דכ"ע מיהא אתחתון סמכינן. מה"מ אר"י אמר רב [כו'] השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה מה איש בסימן [אחד] אף אשה בסימן אחד. ה"נ איכא למימר הכא מה סריס בסימן אחד. אף איילונית בסימן אחד. ובדיקתה ע"י נשים כההיא דפ' בא סימן דת"ר כל הנבדקות נבדקות ע"י נשים. וכן הי' ר' אליעזר מוסר לאשתו ור' ישמעאל מוסר לאמו ר' יהודה אומר לפני הפרק ולאחר הפרק נשים בודקות אותה [תוך הפרק אין נשים בודקות אותן] שאין משיאין ספיקות ע"פ הנשים ר' שמעון אומר אף תוך הפרק נשים בודקות אותן. ונאמנת אשה להחמיר אבל לא להקל ומסקנא דהא דקתני שאינה נאמנת להקל היינו או ר' יהודה קתני לה. או ר' שמעון קתני לה אבל לר' אליעזר ור' ישמעאל נאמנת אשה אף להקל ושמא הלכה כר' אליעזר ור' ישמעאל משום דמעשה רב ואמר נמי בהחולץ גבי גיורת. אשה נשים מושיבות אותה במים עד צווארה ושני ת"ח עומדים לה מבחוץ משמע שאינם רואים אותה וסומכים בטבילתה על ראיית נשים. ואמר בירושלמי ומלין ע"פ נשים ותו נראה לומר דהואיל ונולדו בה סימני איילונית שנאמנת אשה לבודקה שלא הביאה שתי שערות אפי' לר' יהודה כדאמ' פ' בא סימן לר' יהודה לאחר הפרק דאיכא חזקה דרבא סמכי' אנשים. ה"נ הואיל ואיכא סימני איילונית סמכי' אנשים לענין שערות:

סימן תקצט

הממאנת א"צ גט מיאון להיתרה אבל צריכה מיאון לראי' שמיאנה

תנן ואי אתה יכול לומר בחמותו ואם חמותו ובאם חמיו שנמצאו איילונית או שמיאנו. פי' רבינו יהודה ב"ר נתן זצ"ל אין אתה יכול לומר כו' שכבר ילדו מאחר קודם שנישאו לאחים הלכך לאו איילונית נינהו ומיאון נמי ליכא שהרי גדולות הן. ואין ממאנת אלא יתומה קטנה כדמפ' פ' ב"ש ואע"ג דמשכחת בה מיאון ע"י קידושי טעות כדלקמן פ' נושאין על האנוסה דאמר רב יהודה אמר שמואל משום ר' ישמעאל והיא לא נתפסה אסורה הא נתפסה מותר' ויש לך אחרת שאף על פי שלא נתפסה מותרת ואיזו זו שקידושיה קידושי טעות שאפי' בנה מורכב לה על כתיפה ממאנת והולכת לה. הכא לא איירי אלא במיאון מחמת קטנות וכתבו לה גט מיאון אבל בקידושי טעות אפי' גט מיאון לא בעי'. א"נ בפ' המדיר איכא דפליג עלה דההיא דרב יהודה דאמר רב כהנא משמי' דעולא המקרש על תנאי ובעל צריכה הימנו גט זה הי' מעשה לפני חכמים ולא הי' כח בידם להוציאה בלא גט לאפוקי מהאי תנא דאמר רב יהודה אמר שמואל משום ר' ישמעאל והיא לא נתפסה כו' עכ"ל. הרי פי' להדיא דממאנת צריכה גט מיאון להתירה.

ובספר המקצועות בהלכות מיאון הביא ההיא דפ' התקבל דאמר רבא שלש מדות בקטן צרור וזורקו אגוז ונוטלו [זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים] וכנגדו בקטנה [מתקדשת] למיאון ופירש דהיכא דאית בה דעתא דכד יהבין לה צרור וזורקתו אגוז ונוטלתו ומקדשין לה אמה או אחיה מדעתה. איבעיא למיפק נפקא במיאון. פי' יתומה דלא מטיא לבגרות אי אית בה דעתא דצרור ואגוז ומקדשין לה אמה או אחי' לדעת' ובעיא למיפק בתר הכי נפקא בגט מיאון. לית בה דעתא דצרור ואגוז ושוו עלה כהדדי ומקדשי לה אמה או אחי' ובעי' למיפק לא צריכה גט מיאון ונפקא לא שנא בין דמקדשא לה לדעתה ובין שלא לדעתה ע"כ. סובר כרבי' יהודה ב"ר נתן קטנה הצריכה מיאון [צריכה נמי גט מיאון] להתירה וכבר נשאל רבי' יצחק זצ"ל אם רשאין ב"ד לכתוב לה גט מיאון שלא בפני הבעל ושלא מדעתו כי הבעל אינו רוצה לכתוב לה גט מיאון. והשיב וז"ל ידעתי כי לא הוצרך לאדוני לדבר זה. כי תלמוד ערוך ודבר פשוט כי על כרחו של בעל יכולה קטנה למאן ומותרת לאלתר לכל אדם בלא גט מיאון. ואין כותבין גט מיאון אלא ראיה ועדות להודיע ולברר הדבר לאשר לא ידעו המיאון כשאותם שמיאנה בפניהם מתו או הלכו למד"ה ותרתי בלבי כי אולי יש עמך שום אדם לפטפט בדבר ואמנם מכמה ראיות יש להוכיח כן ויקבלו המתרעמים את תשובתן על המיאון כי אמנם הקטנה שמיאנה בבעלה שלא בפניו מיאון גמור הוא וכשר דתנן פ' ב"ש בש"א בפניו. פי' דוקא בפניו ממאנת. וב"ה אומרי' בפניו ושלא בפניו וכב"ה קיי"ל. ולא מבעי' זו שמיאנה בב"ד אלא אפי' מיאנה בפני שנים הכשרים לדין ולעדות לה ולבעל הוי מיאון דפסקי' פ' ב"ש ופ' מצות חליצה הלכה כאותו הזוג שמכשירים בשנים ומשעה שמיאנה הותרה לכל אדם ואין הבעל יכול לעכב כלל. ואפי' עומד וצווח. נעשה כצווח על ביתו שנשרף וספינתו שטבעה בים. שאם תלוי ברצון הבעל ויכול לעכב היכי מצו אמוראי לפרש טעמא דב"ש פ' ב"ש שאין ממאנין אלא ארוסות לפי שאם תוכל נשואה למאן לא יחפוץ אדם לישא קטנה כי יתייירא דבעל שמא תמאן אחר נישואיה ותהא בעילתו בעילת זנות. ואית דאמרי משום פרי. דאי אמרת נשואה תמאן שמיט אכל להו שיתייירא שמא תמאן ויפסיד סעודה מה שטרח בה. ואם אינה ממאנת על כרחו למה ירא. ועוד אם הבעל יכול לעכב היכי אמר פ' ב"ש דלא אתי מיאון דחברי' ומבטל גיטא דידי' משום דאיירי דמכרת ברמיזותיו ובקריצותיו אזיל ומשבש לה מאי איכפת לי' לבעל שני במאי דמשבש לה בעלה הראשון אם אינה יכולה להיות מותרת לשוק במיאונה אם לא מרצונו. ופישון הגמל דאמר פ' ב"ש דלב"ש תרי קטרי עבדו בה דשמיט ואכיל להו לנכסי מלוג שלה ומדדו לה במדה כפושה בשני דברים שהכשירו מיאון אשתו נשואה ושלא בפניו אע"ג דאין ממאנין אלא

ארוסה לב"ש ואין ממאנין שלא בפניו מה הועילו בתרי קטרי שעשו נשואה כארוסה ושלא בפניו כבפניו כיון שהי' יכול לעכבה מלינשא לשוק הא לא סגי להו בהני. ולב"ה נמי משמע שמיאנה על כרחו דבהא לא פליגי אם מיאנה על כרחו אם לאו. ועוד הא דאמרי' פ' המפקיד ופ' האשה שנפלו המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה במוציא הוצאות על נכסי אחר דמי דעבוד רבנן תקנתא כי היכי דלא נפסידינהו בעבור שמתירא שמא תמאן. ואם יכול לעכבה ממה יש לו לירא עכ"ל. ואני המחבר נ"ל שכל אלו אינם ראיות להתירה בלא גט מיאון שאני יכול לומר שממאנת בעל כרחו כמו שהוכחתי. מיהו צריכה גט מיאון. ונ"מ דהיכי שמיאנה דכפינן לי' לכתוב לה גט מיאון ולהתירה מיהו כ"ז שלא כתב לה גט מיאון אע"פ שמיאנה לא משתריא לשוק. אלא נראה בעיני עיקר הראי' מההיא דפ' ב"ש דאבעיא להו נתקדשה מהו. ת"ש קטנה שלא מיאנה ועמדה ונתקדשה משום ר' יהודה בן בתירא אמרו קידושיה הן הן מיאוניה ואי לא משתריא לשוק בלא גט מיאון האיך תפסי בה קידושין ותו דאמר רב יהודה וא"ל במתניתא תנא בראשונה היו כותבין גט לא צבינא בי' ולא רעינא ולית אנא בעי' (לי') לאתנסבא לי' כיון דהזו דנפיש דבורא אמרו אתי לאחלופי כגיטא תקינו הכי ביום פלוני מיאנה פלונית לפב"פ באנפנא. ופרש"י דאתי לאחלופי בגיטא שיכתבנו סופר בור בגט גירושין לגרש בו אשה. הא למדת דגט מיאון אינו בא לגרש אלא לראיה ועדות שמיאנה. וכן אתה למד מגט מיאון גופי' שכתוב בו ביום פלוני מיאנה פלונית דהיינו לשון עדות שמיאנה ואלו בשם הבעל אינו כתוב כלל ולא הוזכר הבעל בגט. ואי לא משתריא אלא בגט מיאון א"כ ה"ל כשאר גיטין והי' צריך לכתוב בשם הבעל שהוא מתירה. ותנן נמי פ' ב"ש הממאנת באיש הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו ולא פסלה מן הכהונה. נתן לה גט הוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו ופסלה מן הכהונה. ואי ממאנת בעי' גט הוי' לה גרושה. ועוד תנן נתן לה גט והחזירה ומיאנה ונשאת לאחר מן הגירושין ונתארמלה או נתגרשה מותרת לחזור לו אע"ג דאם לא החזירה ונשאת לאחר מן הגירושין ונתארמלה אסורה לראשון אפ"ה כי חזרה ומיאנה בו אתי מיאון וגלי עליה דקטנה היא. ובטלה (אפי') לגיטא ולא הוי בחזרה השני' מחזיר גרושתו שנשאת לאחר. אלמא ממאנת א"צ גט להתירה שאם צריכה היכי אתי גט אחד ומבטל גט אחר. והא דתנן פ' אלמנה ניזונית הממאנת והשני' והאיילונית אין להם לא כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות ואיכא למידק כתובה היא דלא בעיא הא גיטא בעיא כדדייקינן פ' המדיר כדתנן כנסה סתם ונמצאו עלי' נדרים תצא שלא בכתובה כתובה הוא דלא בעיא הא גיטא בעיא. שא"ה דה"ל למיתני אינה צריכה גט וממילא הייתי יודע שאין לה כתובה אבל הכא אפי'

אם הוה תני אינם צריכות גט אכתי לא הוה ידענא דאין להם לא פירות ולא מזונות ולא בלאות הלכך אגב דתני הני תנא כתובה. ואמר בגמ' פ' אלמנה ניזונית רב תני קטנה יוצאה בגט אין לה כתובה וכ"ש ממאנת שמואל תנא ממאנת אין לה כתובה יוצאה בגט יש לה כתובה ואין לפרש תרי גוני קטנה וממאנת דקתני היינו קטנה שיש לה דעת דצרור ואגוז שצריכה גט מיאון כדפי' רב שרירא כדפי' לעיל. דהא מסיק התם מאי קמ"ל תנינא הממאנת באיש [הוא] מותר בקרובותי' והיא מותרת בקרוביו ולא פסלה מן הכהונ' נתן לה גט הוא אסור בקרובותי' כו' מדקתני נתן לה משמע דהכל בקטנה אחת איירי ולא בתרי גווני קטנה. וההיא דפ' התקבל דמסיק וכנגדה בקטנה מתקדשת למיאון. התם הכי פי' אם קדשה אמה או אחיה בזה הפרק צריכה מיאון אבל בפחות מזה אפי' מיאון אינה צריכה וכן פי' ר"ח התם. ועוד דקדק רבינו יצחק זצ"ל דתנן פ"ק דב"מ מצא שטרי חליצה ומיאונין וכל מעשה ב"ד ה"ז יחזיר דליכא למיחש לכתובים היו ונמלך עליהם שלא ליתנן לפי שאפי' לא ניתנו האשה מותרת ע"י חליצה ומיאון. וכיון שנכתבו ונחתמו שטרי חליצה ומיאון בפני דחתומין בשטר מותרת האשה כבר. ואינה צריכה עוד לשטר אלא לראי'. ולכך יתנו לה המוצא היכא דליכא למיחש לשני יוסף בן שמעון. כי אפי' אם החתומים או היבם מוחים ואינם חפצים שתהא מותרת ע"י השטר אין בדבריה' כלום כי כיון שהשטר אמת כבר הותרה טרם יעשה דשטר דהא אין זה כי אם שטר וראי' ועדות ואי אין אשה ממאנת מותרת אלא ע"י גט מיאון ה"ל נמי למתני גט מיאון אצל גיטי נשים ושחרורי עבדים דייתיקי מתנה ושוברין דהרי זה לא יחזיר אלא ש"מ דא"צ גט מיאון להתירה וההיא דפ"ב דיבמות מיאנה בפניו או שחלצה בפניו ישאנה אפי' למ"ד מיאון בשנים משום דעדים החתומים על שדה מקח ועל גט אשה לא עשו חכמים לדבר זה. פירש רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דמיירי אפי' לא עשו שטרי חליצה ומיאונין שאפי' לא עשו שטר יכולין להתיר בעדותן בין במיאון בין בחליצה והאי דמדמה לה לשנים החתומים על שדה מקח ועל גט אשה לא חשו חכמים לדבר זה. ואמ' עלה פ' התקבל מעשה לא עבדי דבורא עבדי ומשמע מינה דבמיאנה לפניו נמי איכא מעשה של חתימה. לא היא אלא עדות שמעידין להתיר האשה קרוי מעשה כיון שבעדותן מותר' לאלתר. אבל ההיא דפ' התקבל דחיישי' שמא תשכור עדים לאמר לשנים מן השוק בשם הבעל לכתוב גט וליתן לאשתו לא חשיב מעשה אלא דיבור לפי שאפי' אחד שאמר לשנים מן השוק מה שצותה להם האשה לא בא לה עדיין שום היתר ע"י עדות שקר שלהם עד שיכתוב לה גט ויתן לה. ואפי' אם היינו מפרשים מיאנה או שחלצה בפניו שהוא חתום בשטר דמיאון או חליצה ולכך לא נחשדו שעשו מעשה של חתימה אבל בעדות ע"פ

שלא עשו מעשה לא ישאנה אפ"ה לא היה קשה על מה שפי' שבלא שטר מותרת לינשא דנהי דלעדים לא תינשא לאחרים תינשא. מיהו אין דפי' כך אלא כדפי'. תדע דהכי הוא דליכ' למימר במיאנה לפניו שחשוב עדותו מעשה משום שחתום בשטר וחתימה היא מעשה דהא לא משמע לישנא מיאנה או שחלצה בפניו שהוא ידוע לנו שהוא חתום בשטר מיאון וחליצה אלא שמעיד לפנינו בע"פ. וא"כ עדות בע"פ חשוב מעשה. ועוד בחלצה בפניו יודו כל העולם שמותרת בחליצה בלא שטר והואיל וכן חלצה בפניו לא משמע כלל שיהא שטר ומיאנה בפניו דומי' דחליצה בע"פ ולא שטר. הלכך אתבריר לן הלכה למעשה דממאנת אינה צריכה גט מיאון להתירה:

סימן תר

אחד מן האחין שחלץ ליבמה בין הוא ובין האחין אין חייבין לא על חלוצה כרת ולא על צרה כרת

אתמר החולץ ליבמתו ואח"כ בא עליה אמר רשב"ל הוא אינו חייב על חלוצה כרת אבל האחין חייבין על החלוצה כרת. על הצרה בין הוא בין האחין חייבין על הצרה כרת. ור' יוחנן אמר בין הוא בין האחין אין חייבין לא על חלוצה כרת ולא על צרה כרת. וקיי"ל כר' יוחנן דכולא ביתא בלאו קאי כדאמר לקמן בהחולץ הלכתא כוותיה דרשב"ל בהני תלת. אבל בכולא תלמודא הל' כר' יוחנן ותו דאתמר הבא על יבמתו וחזר הוא או אחד מן האחין ובא על צרתה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בעשה וחד אמר בכרת. מ"ד בעשה כר' יוחנן ומ"ד בכרת כרשב"ל וקיי"ל דכל היכי דפליגי רב אחא ורבינא רב אחא לחומר' ורבינא לקולא והלכתא כרבינא לקולא. הלכך קיי"ל הכי דכולא ביתא בלאו קאי. הלכך החולץ ליבמתו וחזר הוא או אחד מן האחין וקידש את החלוצה או את הצרה תפסי בהו קידושין. וצריכה גט וכן פי' ר"ח דהלכה כר' יוחנן:

סימן תרא

מחזיר גרושתו וגרושה שזינתה

תניא ר' יוסי בן כיפר אומר משום ר' אלעזר המחזיר גרושתו מן הנישואין אסורה מן האירוסין מותרת. שנאמר אחרי אשר הוטמאה וחכ"א אחת זו ואחת זו אסורה אלא מה אני מקיים אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה שנסתרה. ומסקנא מאי נסתרה נבעלה. וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וקיי"ל כרבנן דאמרי בין מן הנישואין בין מן האירוסין אסורה. ואם החזיר הולד כשר דכתיב תועבה היא. היא תועבה ואין בניה תועבין. וה"מ ישראל אבל בהן הולד חלל עכ"ל. ולר' יוסי בן כיפר לאו בסוטה לית לי' שאפי' פשיטא לן דזינתה תחת בעלה לא קאי עלה בלאו. ולחכמים קאי עלה בלאו. והלכה בחכמים

דלוקה אם בא על אשתו שזינתה. והא דמסיק ואפי' זניי זנויי נמי לא דהויה ואישות כתיבה בה היינו מדר' יוסי בן כיפר. אבל רר"ח כתב שגאון אמר גירסא דשמעתא הכי היא גרושה אפי' זניי זנויי לא אסורה לבעלה שגירשה מ"ט הויה ואישות כתיבי בה עכ"ל. ולפ"ז הגירסא הוי זו המסקנא אפי' לרבנן דע"כ לא קאמרי רבנן דאיכא לאו אלא במזנה תחת בעלה אבל גרושה שזינתה מותרת לחזור לבעלה וכן הלכה. דתנן פ' הי' מביא בסוטה הכל שוין שאינו מתנה עמה לא על קודם שתתארס ולא על אחר שתתגרש זה הכלל כל שתיבעל ולא היתה אסורה לו לא הי' מתנה עמה אלמא שאינה נאסרת עליו אם זינתה לאחר גירושין וההיא דמגילה גבי אסתר דדרשי' כאשר אבדתי אבדתי כאשר אבדתי מבית אבא כך אובד ממך דעד השתא באונס והשתא ברצון. אם תאמר אמאי לא גירשה מרדכי ולאח"כ יחזירנה. י"ל הואיל דגרושה צריכה עדים. הי' ירא פן יבולע למלך:

סימן תרב

צריך עיון אם הקידושין תופסין בנפל תני רב ביבי קמי' דרב נחמן שלש נשים משמשות במוך. אלו הן קטנה ומעוברת ומניקה קטנה שמא תתעבר. ושמא תמות ודייקינן מדקאמר שמא תתעבר ושמא תמות מכלל דאיכא קטנה דמיעברה ולא מתה א"כ מצינו חמות ממאנת. ויש לי ללמד מיכן שהקידושין תופסין בנפל שאל"כ לימא ליה לעולם לא מצינו חמות ממאנת. והאי דקאמר שמא תמות היינו משום דספיקא שמא נתעברה בנפל ואז אינה מתה ואי בוולד קיימא נתעברה אז מתה והיינו דקאמר שמא תמות ולעולם לא מצינו חמות ממאנת. אלא מדלא שני הכי יש לי לומר משום דקסבר שקידושין תופסין בנפל והוי' לה חמות ומצינו חמות ממאנת. ואם הי' דבר זה אמת נ"מ כגון לאה שיש לה בת גדולה כבר ועתה נתעברה וקבל בה יעקב קידושין ואחר שקידש מה שבמעי לאה חזר הוא עצמו וקידש בת לאה הגדולה. ועתה אם הקידושין תופסין בנפל ה"ז א"צ הימנו גט דהוי' לה אחות אשתו ואין קידושין תופסין בה ואי אין קידושין תופסין בנפל אז זאת צריכה הימנו גט. מיהו אין נראה בעיני כלל לומר שקידושין תופסין בנפל דאע"ג דקיי"ל פ' האיש מקדש כאביי דקידושין שאין מסורין לביאה הוו קידושין היינו באשה שבאת לכלל חיים וראוי' לאישות. אבל בחתיכת בשר מה קידושין שייכי בה. ותניא פ' דאומר יתר על כן א"ר אליעזר בן יעקב אפי' אמר פירות ערוגה זו מחוברין ידיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושין לכשיביאו שליש ויתלשו והביאו שליש ונתלשו דבריו קיימין. אמר (רבא) [רבה] לא אמר ראב"י אלא בשחת אבל באגם לא ורב יוסף אמר אפי' באגם ואמר כמאן אזלא הא דתניא האומר לחבירו אם ילדה אשתך נקבה מקודשת לי. לא אמר

כלום. וא"ר חנינא ל"ש אלא שאין אשתו מעוברת אבל אשתו מעוברת דבריו קיימין. כמאן. אי כרבה כשהוכר עוברה. אי כרב יוסף אע"פ שלא הוכר עוברה. אעפ"י שמשמע שהיא מקודשת מיד. אע"פ שלא הוכר העובר דאיכא למיחש שמא הוא נפל מ"מ הואיל שהוחזקה עוברה אזלי' בתר רוב נשים שאינם מפילות וחיישי' לקידושין מיד מיהו לא גמרי קידושין אלא כשתלד דהא מוקי לה כדרבה ורב יוסף דאפלגו אליבא דראב"י ואיהו לא קאמר שחלה תרומה אלא כשנתלשו. ואמ' בפ' המפלת בעי מני' ר' ירמי' מר' זירא לר' מאיר דאמר בהמה במעי אשה ולד מעליא הוי. קיבל בה אביה קידושין מהו למאי נ"מ לאתסורי באחותה למימרא דחיי והא א"ר יהודה אמר רב לא אמרה ר' מאיר אלא הואיל ובמינו מתקיים משמע דהואיל שאינו מתקיים לא תפסי בה קידושין והא דשמעת' דלא שנא הכי י"ל שאפי' היתה מעוברת בנפל היתה מתה. הלכך לא שנא הכי:

סימן תרג

אדם שפירש ממאכלים מחמת שנראה לו איסור יכול לסמוך על אותו שנוהג בו היתר שלא יאכילנו

פשיטא לי אדם שאסר עצמו בדבר המותר לו ואחרים יודעים שהחמיר על עצמו אע"פ שידע שהוא היתר אלא שהדיר עצמו. פשיטא לי שסומך על אחרים ואין לחוש שמא יאכילהו כמו שנזיר אוכל בבית ישראל ולא חיישי' שמא שם בו ישראל יין באותו מאכל דלא עבר משום לפני עור לא תתן מכשול וכן ישראל בבית כהן ל"ח שמא יאכילנו תרומה. אלא בהא נסתפקתי. (כל שעה) ראובן שפירש עצמו ממאכלים מחמת שנראה לו שאלו המאכלים אסורים לו. ושמעון נוהג בהם היתר גמור ונראה לו שראובן טועה בדבר לגמרי אם יכול ראובן לאכול בבית שמעון מי אמרי' הואיל ששמעון תופס את ראובן טועה. גם ראובן עצמו אם הי' יודע שהוא מותר היה אוכל אלא שמחמת טעותו מניח. הרי יש לחוש לראובן שמא שמעון יאכילנו וה"ל לגבי' דידי' כמו אסור דתנן פ' עד כמה החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו או דילמא לא ספי אינש לחברי' מידי דלא (סבירא) [כשירה] ליה. ויש לדקדק מההיא דאפליגו רב ושמואל דרב אמר לא עשו ב"ש כדבריהם. ושמואל אמר עשו כדבריהם. ואסקינן דעשו ב"ש כדבריהם. והאי דלא נמנעו ב"ה מב"ש משום דמודעו להו ופרשי אלמא שסומך עליו ולא חיישינן דילמא ספי לי':

סימן תרד

עכו"ם שקידש בזמה"ז אין חוששין לקידושיו. אבל ישראל מומר שקידש חוששין לקידושיו

אמר רב יהודה אמר רב אסי עכו"ם שקידש בזמה"ז חוששין לקידושיו שמא מעשרת השבטים הוא. והא כל דפריש מרובה פריש בדוכתא דקביעי דאמר רבי אבא בר כהנא וינחם בלחלח וחבור בלחלח זה חלזון חבור זה הדייב. נהר גוזן זה גינזק. ערי מדי זה חמרן וחברותיה כו' עד כי אמרית' קמי' דשמואל. פי' להא דרב אסי דאמר חוששין לקידושיו א"ל בנך [הבא מישראלית קרוי בנך] ואין בנך הכא מן הנכרי' קרוי בנך אלא בנה וא"ד כי אמריתי' קמי' דשמואל אמר לא זזו משם עד שעשאו' עכו"ם גמורים שנ' בה' בגדו כי בנים זרי' ילדו אלא ע"כ ל"פ אלא בדוכתא דקביעי אבל בדוכתא דלא קביעי לכ"ע אין חוששין לקידושי עכו"ם ואפי' בדוכת' דקביעי פי' ר"ח דליתא להא דרב אסי. מיהו ישראל מומר שקידש. קידושיו קידושין כדתניא ס"פ החולץ גבי גר טבל ועלה ה"ה כישראל לכל דבריו ואמר למאי הלכתא דאי הדר בי' ומקדש בת ישראל מומר הוא וקידושיו קידושין וצריכה גט דישראל רשע הוא:

סימן תרה

שומרת יבם שנפלה לפני מומר

כתוב בתשובות הגאונים שומרת יבם שנפלה לפני מומר לא משתריא לעלמא עד דחליץ לה דהא אע"ג דאשתמד בקדושתי' קאי וקיי"ל דאי מקדש בת ישראל תפסין בה קידושין והכי אמר מר רב נחשון גאון בר ישראל דקדיש אשה והוה לי' אח מומר בשעת קידושין ומת ההוא בר ישראל בלא בנים אשתו פטורה מן החליצה ומן היבום כיון דקדים שמדותי' דאח לקידושין ומית ההוא בר ישראל אשתו פטורה מן החליצה ומן היבום מ"ט משום דנישואים הראשונים מפילים את האשה לפני יבם לחלוץ או ליבם וכן הלכתא. וכן מצאתי בספר בשר על גבי גחלים יבמה שנפלה לפני מומר זקוקה ליבם ואית עלה זיקה דאח מיהא ליבמה יבם מומר אסורה ולא משתריא לעלמא עד דחלצה מן ההוא יבם מומר מ"ט דמן כד אקדשה לבעלה חלה עלה דאמרי' נישואין הראשונים מפילים אבל כד נסבה בעל ההוא יבם הי' מומר קודם לכן לא צריכה חליצה מיניה עכ"ל. עוד מצאתי תשובת רבותינו ושכתב ידידי כי נפלא בעיניו מן היבמה שהתרנו ח"ו שעקמנו את הדרך ושבדינו מלבינו אלא שמוזהרין אנו להנהיג את בני עמינו לאסור ולהתיר במצוה מפי זקנים שנאמר ועשית הישר והטוב ע"פ אשר יגידו לך וכשבא מעשה לידינו חקרנו ודרשנו להעמיד הלכה על בירורה ומצאנוה דתליא באשלי רברבי שכבר נשאלה השאילה לפני הישיבה דמתא מחסיא והשיבו עליה כענין הזה יבמה שנפלה לפני יבם מגמר זקוקה ליבם ואית עלה זיקה דאוריי' מיהו אי קדשה בעל אכתי בקדושתי' הוה קאי זקוקה לי' דקאמרי' נישואים הראשונים מפילים אבל ודאי כי נסבה בעל ההוא

יבם מומר הוה קודם לכן לא צריכ' חליצה זו היא התשובה שמצאנו בה מן הגאונים אע"ג שלא הרבו בראיות ידענו שתשובתם נכונה והגונה וכדי הם לסמוך עליהם שמהם תורה יוצאה לכל ישראל ואף אנו ראינו לקיים בעצמינו ישמע חכם ויוסיף לקח. ומה יש להקשות בה אי משום ההיא דאמר גבי גר דאי הדר בי' וקדיש ישראל מומר קרינא [בי'] וקידושיו קידושין משום דהוא עביד מעשה דאע"ג דפריש מן הצבור וכסבור שהוא כעכו"ם מקרא צווח עליו כמה שנאמר העולה על רוחכם היו לא תהי' אשר אתם אומרים נהי' בגוים אלמא אם מקדש בת ישראל ה"ה כישראל וצריכה גט מיני' וכן אם מקדש בן ישראל אשה ויש לו אח ישראל ונשתמד כיון דבשעת קידושין הוה לי' ישראל אמרי' דזקוקה לי' דכל המקדש אדעתא דהכי מקדש. ואם ח"ו מתרע מלתא תתקיים מצוה כדכתיבה ולהכי אמר נישואין הראשונים מפילים. אבל אם בשעת קידושין אותו יבם מומר הי' מי איכא למימר אדעתא דרבנן מקדש וקיימי רבנן ומתקני מלתא דאתי בה לידי תקלה ותורה שכתבה כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם וגו' יבמה יבא עליה. מי קאמר אפי' הוא מומר יבוא עליה והא כתיב דרכי' דרכי נועם אלא מקיש ישיבת אחים להדדי ומה מת אחד מהם ביהדות אף יבמה יבוא עליה ביהדות וכי תימא לא יבוא ולא תפטר מידי דהוה אמומר שקידש התם הוא דבידים ואיסור מיתה אבל הכא דממילא ואיסור לאו לא דאיכא למיחש לעיגון. ואם נפש אדם לומר הרי כבר שנינו מי שיש לו אח מכל מקום זוקק את אשת אחיו ליבום ואחיו לכל דבר ומפרשין אותה לומר. מכל מקום. ליתני מי שיש לו אח כל עיקר אלא מאי מ"מ בין מאיסור בין מהיתר. והוא דקאי בקדושתי' ממאי מדקתני אחיו לבל דבר ואמ' למאי הלכתא ליורשו ולטמא לו. ואי במומר מי יורשו ומי מטמא לו. אלא ודאי לאו במומר קמיירי ומלתא דמומר לא פסיקא לי' דאיכא אח מומר זוקק אשת אחיו ליבום כדמפרשי רבנן דמתיבתא דקדשה אחיו כשהוא אכתי ישראל דהנהו נישואין הראשונים מפילים ואיכא אח מומר דאינו זוקק אשת אחיו ליבום כי נשתמר מקמי נישואין דאח. ואיסור דיבמה קליש לי' וקידושי מומר בידים ליכא הכא ולתקנת עגונות חיישי'. מאי אמרת דלמא הדר בי' וקא דמיא עלי' מצות יבום כיון דנישואין הראשונים לא הפילו ומיתה נמי לא הפילה דאכתי מומר הוה אי הדר בי' בתר הכי לא משגחינן דהא א"ר יהודה אמר רב כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבוא עלי' הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסורה. ואע"פ דלא הוצרכנו לסהודי על תשובת הגאונים שכדי הוא לסמוך עליהם כתבנו לידידינו לפי מיעוט דעתינו סמך וראי' וליכא לאזוזי כלל מינה והמקום ב"ה יאיר עינינו בתורתו. ממה שכתב בזו התשובה כיון דנישואין הראשונים לא הפילו ומיתה נמי לא הפילה דאכתי

מומר הוה אי הדר בי' בתר הכי לא משגחינן. משמע אבל אם הי' מומר בשעת נישואי אחיו וחזר בתשובה ואח"כ מת אחיו והיו שניהם בדת ישראל בשעת מיתה אז זוקק אשת אחיו לחליצה וליבום אע"פ שהי' מומר בשעת נישואי אחיו. וכן נראה בעיני אני המחבר ראובן ושמעון אחים והמיר ראובן ונשא שמעון אשה בשעת המדה של ראובן ואח"כ חזר ראובן בתשובה ומת שמעון הואיל ובשעת מיתת שמעון הי' ראובן מחזיק בתשובה הרי היתה להם ישיבה אחת ביחודו' וזוקק אשת שמעון לחליצה וליבום שהרי קיימא לן מיתה מפלת והוה לי' האי ראובן שחזר בתשובה כאלו נולד לאחר נישואי שמעון דאמרי' פ' ד' אחין ולרבא הניחא אי סבר לה ברב אשי זו היא למעוטי מת בלא גירש. פי' ולרבא דאמר מיתה מפלת ומסקנא על כרח' כרב אשי סבירא לי'. ופי' ר"ח והלכתא כרבא וכרב אשי וכיון דהלכת' דמיתה מפלת מעתה אפי' הי' מומר בשעת נישואי אחיו. הואיל והי' יהודי בעל תשוב' בשעת מיתת אחיו הרי מיתה מפלת וחולץ או מיבם. ואפשר שגם רב נחשון גאון וס' בשר ע"ג גחלים סוברין כן שהרי לא ראינו מפורש בדבריהם שאע"פ שחזר בתשובה קודם מיתת אחיו שאעפ"כ יבמתו יוצאה בלא חליצה אלא שכתבו שהנישואין הראשונים מפילין. ולפר"ח דפסק מיתה מפלת אפי' הי' יהודי בשעת נישואי אחיו אם הי' מומר בשעת מיתת אחיו לא חולץ ולא מייבם שהרי מיתה מפלת ובשעת מיתה לא היה יהודי:

סימן תרו

אשת מומר מתייבמת

כתוב בתשובת הגאונים וששאלתם מי שהמיר ויש לו אשה בת ישראל ולא המירה ואין לו בנים ממנה ויש לו אח יהודי ומת המומר בלא בנים מישראלי'. הכי הלכתא דודאי אשתו הישראלי' צריכה חליצה או יבום ואע"פ שנשא נכרית בהמרתו וילדה לו בנים או בנות וכן פירשו הגאונים:

סימן תרז

תשובה זו מצאתי בספר המקצועות

עכו"ם שבעל אמו והוליד ממנו בן ונתגייר אותו הבן מותר לבוא בקהל אע"ג דכי האי גונא הוי ממזר בישראל:

אמר שמואל כרך (ויושבי) [מושכי] חידקי ודימקי אמר ר' יוחנן וכולן לפסול. פי' רש"י רובן ממזרים שנטמעו עשרת השבטים בנכריו' ובניהם הרי הם כישראל ונוהג בהם איסור ממזרות. הרי משמע בעבור שיש בהם צר ישראל על כן נוהג בהם ממזרות. אבל בעכו"ם אין ממזרו' נוהג בהם והכי נמי אמרי' פ"ב לימא קסבר רבינא נכרי ועבד הבא

על בת ישראל הולד ממזר. וכן פי' רש"י התם דהולד ממזר גרסי' דלא הוי כנכרי שנתגייר אלא צד ישראל יש בו ושייך בו ממזרו'. ויש ספרים דגרסי הולד כשר וליתא דהא רבינא במלתי' דר' יוחנן אמר והוה לי' למימר ותסברא והא אמר ר' יוחנן הולד ממזר דהא פ' החולץ אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן הכל מודים בנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר אלא ודאי הולד ממזר גרסי' דמדקאמר רבינא בן בתך הכא מן הנכרי קרוי בנך יש לחוש בו ממזרו' שדין ממזרו' נוהג בישראל ולא בנכריים. וההיא דפ' יש בכור לנחלה דאמר רב אדא בר אהבה לויה שילדה בנה פטור מחמש סלעים דאיעבר ממאן אלימא מכהן ולוי מאי ארי' לויה אפי' ישראלי' נמי אלא דאעבר מישראל למשפחותם לבית אבותם כתיב. אמר רב פפא דאיעבר מנכרי ולא תימא אליבא דמאן דאמר אין מזהמין את הולד שסובר נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ואינו מזוהם [אלא] אפי' למ"ד הולד [פסול] ממזר והוי מזוהם כדאמרי' מפני מה העכו"ם מזוהמין לפי שהולד הולך אחרי דנכרי (הוי) [לוי] ממזר לוי פסול מקרי א"כ משמע שיותר הוי ממזר היכי דשרינן לי' בתר הנכרי התם אין לפרש כך חדא שקשה דרש"י אדרש"י. ותו דעל כרחין סוגין משמע דאין ממזרו' בעכו"ם כדפרישׁ אלא התם ה"פ ל"מ למ"ד אין מזהמין דאינו הולך אחרי העכו"ם והיינו מי שאומר הולד ממזר דא"כ אחר אמו שהיא לויה הולך אלא אפי' למ"ד מזהמין (דאינו הולך) [שהולך] אחרי העכו"ם דהיינו אותו שסובר הולד כשר אפ"ה פטור מחמש סלעים דלוי פסול מקרי. ותו דקיי"ל דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואמר ר"פ נושאין דרב אחא בר יעקב אפי' באחין מן האם פליג ושדא להו למנסיב נשי דהדדי הגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ולא הוו אחים מעולם ואע"ג דממזר מערוה הוא דהוי דעכו"ם הוזהרו על העריות בפ"ד מיתות אפ"ה כשנתגייר לא הוה ממזר דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי. ותו דאין ממזרו' נוהג בעכו"ם כדפרישׁ' אלא לישראל קדושתם נדמה להם כדכתיב ממלכת כהנים וגוי קדוש:

סימן תרח

אם ממזרים עתידים להטהר

מאי הרפניא א"ר זירא הר שהכל פונין לו במתניתא תני כל שאינו מכיר משפחתו ושבטו נפנה לשם. אמר רבא והיא עמוניה משאול שנאמ' מיד שאול אפדם ממות אנאלם ואלו פסולי דידהו לית להו תקנתא. פרש"י והיא עמוקה ודעה לדבר זה יותר מגיהנם דאלו יורדי גיהנם איכא תקנתא דכתי' מיד שאול אפדם ואלו פסולי דידהו לית להו תקנתא משמע שהממזרים אינם עתידים ליטהר דאי עתידים ליטהר הרי יש להם תקנתא לעתיד. ולא נהירא לי לומר דאין להם תקנה בעוה"ז אבל לעתיד יש להם תקנה

דהא דומיא דגיהנם קאמר והעולים מגיהנם זה דומה ללעתיד. הלכך דעתי נוטה שרבא סובר דממזרי' אינם טהורים לע"ל. וליתא להא דאמר שמואל הלכה כר' יוסי שממזרים טהורים לע"ל. ונפקא מינה שיש להתרחק ממשפחו' שאינם ידועות כדפי' רבי' יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דקשיא לי' התם הלכתא למשיחא. ופי' דנפקא מינה הואיל והלכה כר' יוסי שא"צ להתרחק מן המשפחו' שאינם ידועות הואיל שטהורים לעתיד ולדידי הואיל דסבירא לי דרבא פליג אדשמואל דפ' עשרה יוחסין וסבר כר' מאיר דאין טהורין לע"ל צריך להתרחק ממשפחו' שאינם ידועו':

סימן תרט

יבמתו שמתה מותר באחותה ואסור באמה ויבמה שנפלה לפני שני אחין וקידש אחד מהם את אחותה אומרים לו למקדש המתן עד שאחיך יחלוץ או יכנוס ואז יכנוס המקדש את אשתו אם כנס המקדש אין אומרים לו המתן מלבעול.

תנן בהחולץ יבמתו שמתה מותר באחותה חלץ לה ומתה מותר באחותה נשאת לאחר ומתה מותר באחותה. ובפרק כיצד אמר רב הונא אמר רב שומרת יבם שמתה [מותר באמה ורב יהודה אמר שומרת יבם שמתה] מותר באחות' אבל באמה לא. ופסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהלכה כרב יהוד' ואמר לקמן א"ל אביי לרב יוסף הא דרב יהודה דשמואל היא דתנן שומרת יבם שקידש אחיו את אחות. משום ר' יהודה בן בתירא אמרו אומרים לו המתן עד שיעשה אחיך מעשה ואמר שמואל הלכה כר' יהודה בן בתירא. ופר"ח זצ"ל ואע"ג דאיסורא היא וקיי"ל הלכתא כרב באיסורי בהא הלכתא כשמואל דמחמיר ואמר יש זיקה ואפי' בתרי אחי. דהא רב כאמוראי קיימא ודחו מדחו לי' ומוקמינן לה כשמואל הלכך הלכה כשמואל עכ"ל. והלכך השתא דקיי"ל יש זיקה הא דקתני גבי אשת אחיו שלא היה בעולמו עשה בה מאמר ומת שניה חולצת ולא מתייבמ' איתא לדרבא דאוקמ' למתני' דאע"ג דלא עבד בה מאמר שניה מחלץ חלצה יבומי לא מיבמה דה"ל צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו בזיקה והא דאמרינן לו המתן עד שיעשה אחיך מעשה. פי' מורי רבי' יהודה ב"ר יצחק זצ"ל דוקא קידש אבל כנס אין אומרים לו המתן מלבעול דכיון שכנסה לחופה אלימי נישואין להפקיע אבל קידושין לא מפקעי זיקה כיון שלא גמר הנישואין והכי מובכח מתניתין דהחולץ דקתני חלצו לה אחין או כנסו יכנוס את אשתו. אלמא שהכניסה מפקעת זיקה ואע"ג דלא דמי דההיא כניסה של היתר אבל הכא כניסה של איסור שכנס אחות זקוקתו מ"מ מסתבר כדברי הרב שאם כנס שאין אומרים לו המתן מלבעול וכן מוכח שמעתתא לקמן דאמר קסבר ר' שמעון זיקה ככנוסה דמיא ופקעה לה זיקה מנולד קודם שייבם:

סימן תרי

יבמה שנפלה לפני שני אחין וקדש אחד מהן את אחותה אומרי' לו המתן עד שיעשה אחיך מעשה חלץ לה אחיו או כנס יכנוס את אשתו מתה היבמה יכנוס את אשתו מת היבם מוציא את אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה מתה אשתו מותר ביבמתו.

כתוב בספר המקצועות גירסת הירושלמי א"ר יוחנן דברי ר"ג המקדש אחות יבמתו נפטרה יבמתו מן החליצה ומן היבום בין שקידשה בחיי אחיו בין שקידשה לאחר מותו ומותרת לכהן ואם יש לו אח אחר אינה פטורה מן החליצה ומן היבום ע"כ. בפ' החולץ אמר על הא מתני' איבעי' להו מתה אשתו מהו ביבמתו. רב ור' חנינא דאמרי תרווייהו מתה אשתו מותר ביבמתו. שמואל ורב אסי דאמרי תרווייהו מתה אשתו אסור ביבמתו. פסק רבי' יצחק אלפס כרב ור' חנינא דאמרי תרווייהו מתה אשתו מותר ביבמתו. ופר"ח וקיי"ל כרב חדא דהלכתא כרב באיסורי. ועוד הא ר' יוחנן קאי כוותי' דגרסי' וכן אמר ר' יוחנן מתה שניה מותר בראשונה דהואי יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתר הראשון והיינו טעמא דרב. ירושלמי אמר ר' יוחנן זו דברי ר' אליעזר אבל חכמים אומרים מתה יבמתו מותר באשתו. מתה אשתו מותר ביבמתו [אר"י דברי חכמים] כל דבר הבא מחמת [הגורם בטל] הגורם בטל האיסור ודברי ר' אליעזר אע"פ שבטל הגורם האיסור במקומו:

סימן תריא

אדם שבעל שפחה וילדה נחלקו הגאונים במשפט הולד

תנן מי שיש לו בן מכל מקום פוטר את אשת אביו מן היבום. וחייב על מכתו ועל קללתו ובנו לכל דבר חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הנכרית. פר"ח בשם רב נטרונאי גאון זצ"ל הא דתנן כל מי שאין לה לא עליו ולא על אחרים קידושין הולד כמוה ואיזו זו ולד שפחה ונכרית. ה"מ בשפחה של אחרים דומיא דנכרית שאין לו קנין בה. אבל הבא על שפחה דידי' וילדה הימנו אע"ג דלא נקיטא גט חירות בתו היא. דהא אמור רבנן אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואם בא עליה חייב משום בתו עכ"ל. וז"ל רבינו יצחק אלפס הא דתנן ובנו לכל דבר חוץ ממי שיש לו בן מן השפחה ומן הנכרית. אמרי רבוואתא הני מילי שפחה דאחרים דומיא דנכרית דלית לי' קנין בגוה אבל שפחה דידי' לא דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. ואתמר משמי' דרב נטרונאי הכי [הא] דתנן וכל מי שאין לה עליו ולא על אחרים קידושין הולד כמוה ואיזו זו ולד שפחה ונכרית. ה"מ שפחה דאחרים דומיא דנכרית אבל בא על שפחה דידי' וילדה ממנו בת אע"ג דלא נקיטא גט חירות מיני' בתו היא דאמור רבנן אין אדם עושה בעילתו בעילת

זנות ואם בא עליה חייב משום בתו ואם בא עלי' בנו חייב משום אחותו. וחזינן לגאון אחר דמספקא לי' מלתא ומתוך דבריו נקיטנן בהא מלתא [לחומרא לגבי איסורא דהיכא דאית ליה אתתא ומית ולית ליה זרעא אלא האי דאוליד מן השפחה נקיטינן] לחומרא וחולצת ולא מתייבמת ולענין ממונא נקטינן לקולא ולא ירית ליה אלא איהו גופי' ולא מזבני ליה [יורשין] ואי בעי למנסיב בת ישראל מצרכי לה גט שחרור ואי קדיש קמי' גט שחרור מצרכי לה גיטא מיניה ואי בעי למנסב שפחה לא שבקינן לי' עכ"ל. ובדברי רב נטרונאי גאון מוכח פ' השולח בגיטין דאמר ר' זירא אמר ר' חנינא אמר רב אסי א"ר עבד שנשא אשה בפני רבו יצא לחירות. פי' דאי לאו דשחררי' לא הוה שבקי' למעבד איסורא. אמר לי' ר' יוחנן כל כך יש בידך ואני שונה הכותב שטר אירוסין לשפחתו ר' מאיר אומר מקודש' וחכ"א אינה מקודש' כדאמר (רבא) [רבה] בר שילא כשרבו הניח לו תפלין ה"נ כשרבו השיא לו אשה. פי' דאי לאו דשחררי' לא [הוה] מעביד לי' איסורא על ידיה. ופריך מי איכא מידי דלעבדי' לא מעבד לי' איסורא ואיהו עביד לי' איסורא. פי' דלעבדי' לא מעבד לי' איסורא להשיאו בת חורין אם לא ששיחררו ואיהו מעבד לי' איסורא שנושא שפחה. אמר רב נחמן בר יצחק דאמר לה צאי בו והתקדשי בו ר' מאיר סבר יש בלשון זה לשון שחרור. ורבנן סברי אין בלשון זה לשון שחרור. פרש"י אי דאמר לה התקדשי בו גרידא ודאי שחררה מעיקרא אבל השתא דאמר לה צאי בו והתקדשי בו וזה יהיה לך שחרור ושטר אירוסין גלי מלתא דלא שחררה [אלא] בהאי ר"מ סבר יש בלשון [הרי את] מקודש' לי לשון שחרור דה"ק הוי ראוי' להתקדש לי בו והתקדשי בו. הא למדת דהיכא שאמר לשפחתו התקדשי לי הויא מקודש' דודאי שחררה אע"ג דליכא עידי שחרור קמן ואע"ג דליכא איסורא ועבירה. כמה שמקדש אמרי' ודאי אם לא ששיחררה לא היה מקדש אותה כש"כ היכא שבא עליה דאיכא איסורא ועבירה' שיש לומר חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אם לא ששיחררה לא הי' בא עליה. ונראה בעיני אני המחבר דאפי' הוא אומר לא שחררתי אותה ובעילת זנות בעלתי לא מהימן דחדא דאין אדם משים עצמו רשע. בההיא דפ"ק דסנהדרין דאמר רב יוסף פלוני רבעני לאונסי הוא ואחר מצטרפין להורגו לרצוני רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד רבה אמר אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע. מעתה ה"נ הואיל ואמור רבנן חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות והוא משים עצמו רשע לומר שבעל בעילת זנות. לאו כל כמיני' לשוויה נפשיה רשיעא אלא ודאי שחררה מעיקרא. ועוד הואיל שהכריעו חכמים דעתו לכן אינו נאמן לומר בענין אחר כדאשכחן בכמה דוכתין. פ"ק דפסחים אבעי' להו המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק.

מהו מי הוה כמקח טעות או לא ת"ש דאמר אביי לא מבעי' באתרא דלא יהבי אגרא ובדקי [דניחא ליה לאינש לקיומי מצוה בגופיה אלא אפי' באתרא דיהבי אגרא ובדקי] דניחא לי' לאינש לקיומי מצוה בממוניה. הרי התם אע"ג דשוכר קאמר אדעתא דהכי לא שכרתי והוי מקח טעות אעפ"כ לא סמכי' אדבורי'. אלא אדעת חכמים כמו שהכריעו חכמים את דעתו. ואמר בשמעתא קמייתא דמנחות א"ל רב אחא ברי' דרבא לרב אשי אי חריבה לשם בלולה מאי אמר ר' שמעון א"ל לשם בילה בעלמא וכו'. ועתה נשיילי' לכהן אי לשם מנחה בלולה קאמר אי לשם בילה בעלמא קאמר. אלא חכמים הכריעו את דעתו דלשם בילה בעלמא קאמר ואפי' קאמר בהן לשם מנחה בלולה קמצתי אין בדבריו כלום אלא כמו שהכריעו חכמים את דעתו. מיהו איכא למדחי כגון דקאמר כהן נתכוונתי כמו שמשמע לשון בני אדם כמו שפי' שם רבינו יצחק כי היכי דלא ליפשט מינה דמחשבת קדשים במחשבה בעלמ' בלא דבור. אבל יש לי להביא ראי' דתנן בפ' הקומץ זוטא פיגל בקומץ ולא בלבונה בלבונה ולא בקומץ. ר' מאיר אומר פיגול וחייבין עליו כרת וחכמים אומרים עד שיפגול בכל המתיר. ואמרי' בגמרא אמר רב מחלוק' שנתן את הקומץ בשתיקה ואת הלבונה במחשבה. אבל נתן את הקומץ במחשבה ואת הלבונה בשתיקה דברי הכל פיגול. שכל העושה על דעת ראשונה הוא עושה. ושמואל אמר עדיין הוא מחלוקת וכן אר"י עדיין הוא מחלוקת אלמא דפליגי בהא היכא שנתן את הקומץ במחשבה ואת הלבונה בשתיקה אי על מחשבה ראשונה נתן את הלבונה אי לאו ונשיילי' אלא ודאי לא סמכי' אדבורי' אלא כמו שהכריעו חכמים את דעתו. ואמ' נמי ריש פ"ק דזבחים הא לשם פסח וסתמא כשר אלמא סתמא כלשמו דמי. ודחינן דילמא שאני התם דכל העושה על דעת ראשונה הוא עושה. ואע"ג דכהן קאמר לא נתכוונתי לדעת ראשונה אלא סתמא שחטתי אפי' הכי אמרי' על דעת ראשונה (שחטתי) [שחט] ולא סמכינן אדבורי'. ותנן בשבת המצניע לזרע ולדוגמא ולרפוא' והוציאו בשב' חייב עליו בכל שהוא. ופרכינן למה לי למתני המצניע ליתני המוציא לזרע ולרוגמא ולרפואה חייב עליו בכל שהוא. אמר אביי הכא במאי עסקינן כגון שהצניעו ושכח על מה הצניעו. והשתא קא מפיק סתמא מהו דתימא בטולי בטלה מחשבתו קמייתא קמ"ל כל העושה על דעת ראשונה עושה הרי התם בשכח מחשבתו הראשונה עסקי' ופשיטא דקאמר לא נתכוונתי על דעת הראשונה שהרי שכח דעתו הראשונה אעפ"כ הכריעו חכמים את דעתו דעל דעת הראשונה קא מפיק. ואמרי' פ' האיש מקדש המקדש את בתו סתם אין הבוגרת בכלל. ודייקינן הא קטנות בכלל וכו' עד לא צריכי דשויתי' שליח מהו דתימא כי מקבל קידושין אדעתא דידה קא מקבל קא משמע לן לא שביק אינש מידי דאית לי' הנאה

מיני' ועביד מידי דלית לי' הנאה מיני' אבל לדידי' לא שיילינן לי' ולא סמכי' אדבורי' לשם איזו קיבל קידושיה אלא אפי' אמר לא קבלתי אלא לזו או לא נתכוונתי לשום אחת מהם אלא בסתם אפי' הכי לא סמכינן אדבורי' אלא כמו שהכריעו חכמים את דעתו. ותו בההיא פרקא לעיל אתמר קטנה שנתקדשה שלא לדעת. אביה אמר שמואל צריכה גט וצריכה מיאון. ואמ' טעמא מאי אמר רב אהא ברי' דרב איקא צריכה גט שמא נתרצה האב בקידושין וצריכה מיאון שמא לא נתרצה האב בקידושין ולא שיילינן לי' אי נתרצה אי לא נתרצה. ולקמן בההיא שמעתא הנהו בי תרי דהוו שתו חמרא תותי ציפי בבבל. שקל חד מנייהו כסא דחמרא ויהיב לי' לחברי' ואמר לי' מיקדשא ברתך לברי. אמר רבינא אפי' למאן דאמר חוששין שמא נתרצה האב שמא נתרצה הבן לא אמרינן. אמרו לי' רבנן לרבינא דילמא שליח שויה אמר להו לא חציף אינש נפשי' לשווי' לאבוה שליח. והשתא יש לומר הואיל ואי ידעינן בבירור דשווי' לאבוה שליח הוי שליח ומקודשת כההיא דרבין חסידא ר"פ האומר דשוויה בריה שליח כדמוכח סוגיא דפריך איבעי' לי' לאודועי לבריה להוציא עצמו ממנהג רמאות. ועוד שדבר פשוט הוא שאם עשה את אביו שליח לקדש הוי שליחו ומקודשת. מעתה נשיילי' לברא אם עשה את אביו שליח אם לאו אלא ודאי לא סמכי' אדבורי'. אלא כמו שהכריעו חכמים את דעתו. ולא נהירא לי כלל לומר כגון שמת הבן או הלך למדינת הים. וכן נמי לעיל דליתי' לאב דלישיילי' אי נתרצה במה שנתקדשה בתו שלא לדעתו. ותנן בפ' ואלו מותרין בנדרים סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל. כיצד אמר הרי עלי כבשר מליח וביין נסך אם של שמים נדר אסור אם של ע"ז נדר מותר אם סתם אסור. והתם ע"כ כגון דקאמר לא נתכוונתי לידור בשל שמים דא"כ פשיטא דאסור [אלמא] הכריעו חכמים את דעתו שבשל שמים נדר ואסור. והא דתנן התם בסמוך נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים שמותר היינו משום שלא נתכוין כלל לידור ולא אחית נפשי' לענין נדר כלל. ואמרי' סוף פ"ק דנדרים בעי רמי בר חמא הרי עלי כבשר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים מהו ומסיק כגון דמחית זבחי שלמים ומחית דהתירא גבי' ואמר זה בזה [מאי] בעיקרו קא מתפיס או בהתירא קא מתפיס. ועתה מאי קמבעי לי' לרמי בר חמא אי אתא האי גברא לקמן לאיתשולי אנדרי' לימא ליה היכי נדרת. אלא שמע מינה דליכא למסמך אדבורי' אלא כמו שהכריעו חכמים את דעתו. מיהו פ' שבועות שתים בתרא אמרי' גמר בלבו להוציא פת חיטין והוציא פת שעורין וכן ס"פ תמיד נשחט המתכוין לומר תרומה ואמר מעשר ובפ' המצניע בעי רבא הוציא חצי גרוגרת לזריעה ותפחה ונמלך עליה לאכילה ותנן המתכוין להוציא לפניו ובא לו לאחריו. ובפרק הזורק נתכוין לזרוק ארבעה וזרק שמונה

וכהנה רבות במאי ידעינן שכך נתכוין אם לא על פיו. מיהו שאני התם שבא להשאל בב"ד וקאמר לפני ב"ד כך עשיתי וכך הי' כוונתי. אבל במקום שהמעשה לפנינו ודאי אינו נאמן אלא כמו שהכריעו חכמים את דעתו. הלכך הכא שאמרו חכמים אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. ודאי אפי' אמר לא שחררתיה ובעילת זנות בעלתיה אינו נאמן אלא ודאי שיחררה כדברי רב נטרונאי גאון זצ"ל. מיהו הואיל ורבינו יצחק אלפס זצ"ל בשם רבוואתא לחומרא לענין הלכה למעשה נעשה כדברי רבי יצחק אלפס זצ"ל כדפרישׁ' לעיל:

סימן תריב

מי שמת והניח בן כשר או בת או בן ממזר או בת ממזרת אשתו פטורה מן היבום **תנן** מי שיש לו בן מכל מקום פוטר את אשת אביו מן היבום ואמר בגמרא מכל מקום לאתויי מאי אמר רב יהודה לאתויי ממזר. מ"ט דא"ק ובן אין לו עיין עליו וכשם שהבן פוטר מן היבום כך הבת פוטרת מן היבום כדאמ' בשמעתא קמייתא דיש נוחלין כיון דלענין יבום בן ובת כי הדדי נינהו לענין נחלה נמי בן ובת כי הדדי נינהו. והטעם שהבת פוטרת מן היבום הי' מפרש הרב רבינו יהודה בר קלונימוס בר משה זצ"ל שאם תאמר שהבת אינה פוטרת נמצא שהיבם כשמייבם קם תחתיו לנחלה וכתיב אם אין לו בן ונתתם את נחלתו לבתו. ונראה לו דוחק לומר דהא דכתי' יקום על שם אחיו לנחלה היינו דוקא כשלא יהי' לו זרע כלל דקרא סתם כתב. ורבינו אפרים ב"ר יצחק זצ"ל הביא ראי' דבת פוטרת מן היבום. דתניא בספרי פרשת כי ישבו אחים יחדיו מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל פרט לסריס שאם רצה להקים שם אינו יכול. ר' יהודה אומר נאמר כאן שם ונאמר להלן שם מה שם האמור להלן נחלה אף שם האמור כאן נחלה ומה שם האמור להלן זרע אף שם האמור כאן זרע. ונראה לו לרבינו אפרים דה"פ מה שם האמור להלן על שם אחיהם יקראו בנחלתם זרע כלומר שגם בת קרויה זרע לירש במקום שאין בן אף שם האמור ביבם זרע כלו' אף הבת קרוי' זרע במקום שאין בן לפטור את היבום. ובה"ג פי' דבת פוטרת את היבום נפקא לן מעיין עליו דהכא. ובספר המקצועות כתוב תאני כי ישבו אחים יחדיו אין לי אלא בן. בן הבן ובת הבן ובן בת הבן ובן [בת] הבת ובת בן הבן ובן הבת ובת הבת מנין ת"ל אין לו עיין עליו. אי לאו אין לו. בת לא הוה פטרא מיבום כדאשכחן בבן סורר ומורה דדוקא בן. לענין יבום כתי' אין לו עיין עליו ע"כ לשון המקצועות. הרי משמע שיש ברייתא שנוי' בפירוש דבת פוטרת מיבום ודרשינן לה מאין לו עיין עליו בדברי הלכות גדולות:

סימן תריג

[א]

בן יום אחד שכלו לו חדשיו זוקק את אשת אחיו ליבום ופוטר את אמו מן היבום ואפי' הוא גוסס.

[ב]

והיכא דלא ידענא אי כלו חדשיו אי לאו ומת בתוך שלשים או ביום שלשים צריכה חליצה

[ג]

ואם נתקדשה בלא חליצה אם ישראל קידשה חולץ לה היבם וכונס אותה המקדש. ואם כהן קידשה שאסירה בחליצה מקיימה בלא חליצה.

[ד]

ואם נשאת ויש לה בנים לא תצא ומקיימה בלא חליצה. מידי דהוה אכהן שקידשה שמקיימה בלא חליצה דסמכי' אדרבנן.

[ה]

מיהו היכא שהיבם קמן שמא חולצת או שמא אפ"ה מקיימה בלא חליצה כדי שלא להוציא לעז על בניה כך היא הלכה לפי גירסת רש"י וכן רבינו יצחק זצ"ל.

[ו]

אבל רבינו תם זצ"ל אומר דוקא שמת ביום שלשים. אבל אם מת בתוך שלשים אפי' קידשה כהן חולצת ואם נשאת בלא חליצה אפי' יש לה בנים תצא:

תנן פרק יוצא דופן תינוק בן יומו זוקק ליבום ופוטר מן היבום. פי' אם נולד יום אחד קודם מיתת אחיו זוקק את אשת אחיו ליבום ופוטר מן היבום אם נולד לאחר מיתת אביו וחיה שעה אחת. ומוקי לה בגמרא דקים לן שכלו לו חדשיו. וה"ד כלו לו חדשיו כבר פי' רבותי ע"י מעשה שאם היתה אמו מונה עליו ט' חדשים מלאים מטבילתה עד יום לידתה כה"ג לא קים לן בגוי' שכלו לו חדשיו ואינו פוטר את אמו מן החליצה דלשון דקים לן משמע שדבר ברור ופשוט הוא כאור וכצהרים דכלו לו חדשיו. וזו שמנין טבילתה בידה אין זה ברור שמא לא נתעברה סמוך לטבילתה עד סמוך לוסתה דאשכחן דאפליגו בה סוף פ' המפלת דאמר ר' יצחק אמר ר' אמי אין אשה מתעבר' אלא סמוך לווסתה שנא' הן בעון חוללתי. ור' יוחנן אמר סמוך לטבילת' שנא' ובחטא יחמתני אמי. ולא אתבריר לן הלכתא בהא ושמא איתא למר ואיתא דמר וכן מעשים בכ"י שהנשים משנות ווסתן פעם קרוב ופעם דחוק. מעתה אימור הרחיקה ווסתה ואשתכח דלא כלו לו חדשיו אלא ה"ד דקים לן בגויה כגון שבא עלי' סמוך לטבילתה ושוב פירש ולא בא עלי' עד חודש ולסוף

ב' חדשים לביאה שני' הוכר העיבור הרי הדבר ידוע שמשעת ביאה ראשונה נתעברה והוכר לג' חדשים כמשפטו. אע"ג דאסקי' בפ' החולץ רוב היולדת לתשעה עוברה ניכר לשליש ימיה. משמע הא מיעוט יולדת לט' אינו ניכר לשליש ימיה מ"מ פחות משליש ימיה לגמרי אינו ניכר לעולם. מעתה זה שניכר לאחר ב' חדשים לביאה שניה בידוע שמביאה ראשונה נתעברה. ורבי' שמשון ב"ר אברהם זצ"ל כתב דקים לן בגוי' שכלו לו חדשיו כגון שבא עליה ופירש ממנה ושוב לא בא עליה וילדה למאתים ושבעים ושלשה ימים. והכי אמרי' פ' בנות כותים אמר שמואל אין אשה מתעברת ויולדת אלא למאתים ושבעים ואחד או למאתים ושבעים ושנים או למאתים ושבעים ושלשה הלכך כה"ג משכחת לה דקים לן בגויה שכלו לו חדשיו. מעתה הואיל ואתבריר לן דבן יום אחד שכלו חדשיו הוי כגדול לזקוק ליבום ולפטור מן היבום. הלכך אפי' בן יום אחד גוסס נמי זוקק ליבום ופוטר מן היבום. כדתנן פ"ק דאהילות ואיתא נמי במס' שמחות אדם אינו מטמא עד שתצא נפשו אפילו מגוייד אפי' גוסס זוקק ליבום ופוטר מן היבום. ואפי' מגוייד כמו גודו אילנא מנותח ומלא פצעים וחבורות חרב זוקק ליבום וכ"ז שהוא גוסס יבמתו אסורה להנשא. ופוטר מן היבום. דאם מת והניח בן גוסס אשתו פטורה מן החליצה ומן היבום דהואיל דבן יום אחד שכלו חדשיו חשבינן לי' בגדול לזקוק [ולפטור] מן היבום אין בידי לחלק בין גוסס קטן לגוסס גדול.

[**ב**] ?

אבל היכא [דלא] קים לן בגוי' אי כלו חדשיו אי לא. הא אמר ר"פ החולץ אמר רב אשי אמר לי רב יהושע ברי' דרב אידי התם תנן רשב"ג אומר כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל. פי' ופוטר את אמו מן החליצה ומן היבום הא לא שהה ספיקא הוה פי' וחולצת ולא מתייבמת וכגון דמספקא לן אי כלו לו חדשיו. אבל אי קים לן בגויה דכלו לו חדשיו אפי' בן יום א' זוקק ופוטר כדתנן ביוצא דופן וכדפרישת

[**ג**]

ואתמר מת בתוך שלשים ועמדה ונתקדשה אמר רבינא משמי' דרבא אם אשת ישראל היא חולצת ואם אשת כהן היא אינה חולצת. פי' אם זה שקידשה בהן הוא שאם תחלוץ תאסר עליו אינה חולצת וסמכינן אוולד רב שרביא משמי' דרבא אמר אחת זו ואחת זו חולצת. ומסקנא כרבינא דאם אשת כהן היא אינה חולצת וכן פסק רבינו יצחק אלפס דהלכה כרבינא. וכן פסק פי' ר"ח דהלכה כרבינא.

[**ד**]

ולדברי ר"ת שמדמה היכא שנשאת ויש לה בנים לאשת כהן יש ללמוד מיכן לגירסת רש"י זצ"ל דנשאת תוך שלשים ויש לה בנים דלא תצא אלא דאיכא לאסתפוקי כדפרישת לעיל בפסק הלכה.

[ו] ?

וז"ל ר"ת זצ"ל וששאלת על דבר יבמה שהמליטה זכר ומת בתוך ל' יום אם יש לסמוך על ה"ג שאומר שאם יש לה בנים לא תצא. נ"ל שאין לסמוך שהרי שנינו גבי יבמה שהלך בעלה למד"ה ובאו ואמרו לה מת בעליך בו' תצא מזה ומזה והולד ראשון ואחרון ממזר וקמפ' בגמ' זו דברי ר' עקיבה וכו' אבל חכמים אומרים אין ממזר מיבמה ואיכא למירק ממזר הוא דלא הוי הא מיפק נפקא אע"ג דאיכא בן וכן מפרש בתלמוד ירושלמי ופר"ח מייתי למילתא דתלמודא ירושלמי בהזורק בגיטין דפסקי' תצא וכן נראה דהיכא דאיתמר חילוק בין בנים ללא בנים איתמר והיכא דלא איתמר לא איתמר. ואם תאמר לא תצא מההיא דהחולץ מת בתוך ל' ועמדה ונתקדשה כו' ופסק הלכתא אם אשת כהן היא אינה חולצת אלמא לא מפקי' לה. והאי דחלצה באשת ישראל להעמיד' תחתיו ולא לאפוקה וספ"ק אמרי' דאינן חולצות נשואות משום דרכיה דרכי נועם. התם כשכנסום בהיתר אבל הכא הרי כנסה בחשש ותתגנה. ומהכא ליכא למשמע דלא תצא דגיד' דשמעתא לאו הכי איתא אלא ה"ג מת ביום ל' ועמדה ונתקדשה ודוקא ביום ל' דקסבר רבינא יום ל' ספיקא הוי כר"ע דאמר בבכור ספיק' היא דתנן פ' יש בכור לנחלה מת ביום ל' כיום שלפניו ר"ע אומר אם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן ומפרש טעמא בגמ' דרבנן גמרי חודש חודש ממדבר ור"ע מספקא ליה ודוקא מת ביום ל' קאמר רבינא דלא תצא והיינו דקאמר תלמוד' כיון דאיכא רבנן דשרו היכא דלא אפשר עבדינן כותייהו כלומר כיון דאיכא רבנן דשרו אפי' בתוך ל' כדאי הם לסמוך עליהם בשעת הדחק ביום ל' דהוי ספיקא לר"ע ואפי' מת ביום ל' לא שרינן אלא היכא דעבדו ז' חדשים דאמרי' אשתהי אבל היכא דליכא למימר דאשתהי במעי אמו כדאמ' בהערל גבי מילתא אחרית' תצא דנפל הוא ואפי' עבר שבעה נמי לא אמרן אלא כגון שנפל מן הגג או אכלו ארי אבל פיהק ומת דברי הכל נפל כדאמרי' בשבת פר"א אם לא הביא ויום שלשים גרסי' בפר"ח ובה"ג למי שמדקדק בהם ובספרים ישנים ביבמות ובשבת פר"א אם לא הביא. וכן עיקר דבתוך ל' שיבוש הוא דהואיל ופסקי' הלכה כרשב"ג ואיסורא דאורייתא איכא היכי סמכי' בשעת הדחק ארבנן הא אמרי' פ"ק דנדה מעשה ועשה רבי כר' אליעזר וכו' והוינן בה מאי לאחר שנזכר אילימא דלאחר שנזכר דאין הלכה כר"א אלא כרבנן בשעת הדחק היכי עביד כותיה אלא דלא איתמר הלכת' לא כמר ולא כמר וכו' והכי סלקא שמעתא

שפיר צרופ' כזהב אופיר עכ"ל ר"ת זצ"ל. מיהו ברוב ספרים גרסי' בשמעתין תוך שלשים וכן גורס בשאילתות פ' וירא וכן כתב מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל בשם רבינו יצחק בר שמואל דבתוך ל' גרסי' ול"ג ביום ל' דמה לי יום ל' מה לי תוך ל' כיון שאין חילוק בין יום שלשים לתוך שלשים דתנן פ' יש בכור דיום שלשים כיום שלפניו וא"כ פליגי רבנן ורשב"ג ביום שלשים כמו בתוך שלשים ואין לומר דמשום דרבי עקיבה אית ליה דיום שלשים ספק כיום שלאחריו חשיב ליה לרבנן הכא חי ביום שלשים דאם כן אפילו לר' שמעון בן גמליאל נמי ועוד ר"ע נמי ספיקא משוי ליה. והיכא שזקוקה ליבום בודאי דליכא לאיסתפוקי במאי ונשאת בלא חליצה בהא נחלקו הגאונים. וזה לשון אלפס פ' האשה רבה ואיתמר משמיה דמר רב יהודאי גאון זצ"ל שומרת יבם שנישאת בלא חליצה אם אין לה בנים תצא מזה ומזה מבעל בגט ומיבם בחליצה ואסורה להם עולמית משום דמיחלפה באשה שהלך בעלה למדינת הים אבל אם נתקדשה ולא נישאת אם היה יבמה ישראל נותן לה המקדש גט ומותרת ליבם ומי שקדשה אסורה לו עולמית כדי שלא יהא חוטא נשכר נשאת והיו לה בנים אם היה בעלה ישראל חולץ לה היבם ויושבת תחת בעלה ואפוקי לא מפקינן לה דכיון ראשה שהלך בעלה למדינת הים ונישאת הולד ממזר מזה ומזה אם אתה אומר תצא אתה מוציא לעז על בניה ואם היה בעלה כהן ויש לה בנים ממנו אינה חולצת אלא פורש ממנה ואסור לו לבוא עליה כל ימי חייו של יבם ואם מת היבם מותרת לבעלה ואם מתו בניה בלא זרע בחיי היבם תצא מבעל בגט ומיבם בהליצה אלה הדברים שנאמרו משום רב יהודאי גאון זצ"ל. ואיכא מאן דאמר דהני מילי לאו דסמכא הן דליתנין בגמרא ועוד דגרסי' בהדיא בתלמוד ארץ ישראל בזה המקום ומסכת גיטין פרק הזורק יבמה שנישאת בלא חליצה ר' ירמיה אומר זה חולץ וזה מקיים ור' יוחנן אמר תצא ור' אילא אמר תצא א"ר זבידא מתנית' מסייע לר' יוחנן דכונס את יבמתו וצרתה נישאת לאחר ונמצא' זו איילוני' תצא מזה ומזה ושלשה עשר דבר בה והא מתני' בשיש לה בנים הוא דקתני והולד ממזר מזה ומזה שמעי' מינה דאפי' יש לה בנים א"ר יוחנן תצא מזה ומזה מדאמרי' מתני' מסייע ליה ואסיקנא אילו דברי ר"מ משום ר"ע רביה וחכ"א אין ממזר מיבמה הא לצאת מזה ומזה ד"ה תצא וא"ר יוחנן תצא. ר' יוסי שאל לר' פנחס היך רבי סבר א"ל כר' ירמיה דאמר זה חולץ וזה מקיים א"ל חזור בך ואי לא כתיבנא עלך זקן ממרא. השתא [דתניי] לא אפרישו בין יש לה בנים בין אין לה בנים אלא סתם שנינו תצא ור' יוחנן אמר תצא מנ"ל להתיר מספק. ומסתברא דלא א"ר ירמיה זה חולץ וזה מקיים אלא בשיש לה בנים וברור הוא אילין מילי דאשכחן למקצת רבואתא ומילי דסברא נינהו ולא שבקינן תלמוד ערוך ואזלינן בתר סברא ודאי

אי איתנהו להני מילי דמר רב יהודאי גאון זצ"ל לא הוה שתיק גמרא מיניה עכ"ל אלפס פ' האשה רבה וכן סובר ר"ת זצ"ל כמו שהכריע אלפס כמו שמפורש לעיל בתשובה שלו. אבל מה שכת' רב יהודאי גאון שאם נתקדשה ולא נישאת אם היה יבמה ישראל נותן לה המקדש גט ומותרת ליבם ומי שקדשה אסורה לו עולמית כדי שלא יהא חוטא נשכר נראה בעיני שאין להקשות עליו מהא דאמר בהחולץ אם אשת ישראל היא חולצת פי' שהיבם חולץ [והבעל] כונס ולא קנסינן ליה להמקדש לאוסרה עליו עולמית דשאני התם. שהיה ולד וכסבור שפטר אותה מחליצה אבל היכא שבודאי זקוקה ליבום התם שמא שייך קנסא ואיפשר שפיר דאיתנהו לדברי רב יהודאי גאון זצ"ל:

סימן תריד

[א]

החשוד על השפחה ונשתחררה או על (הגיורת) [הנכרית] ונתגיירה ה"ז לא יכנוס ואם כנס אין מוציאין מידו.

[ב]

החשוד על אשת איש ע"י קלא דפסיק והוציאה בעלה בעבור אותו הקול הרי חשוד זה לא יכנוס לכתחילה ואם כנס לא יוציא. ואע"ג דאין לה בנים מן הראשון.

[ג]

אבל אם היה חשוד עליה ע"י קלא דלא פסיק הרי ב"ד מוציאין אותה מבעלה עבור זה הקול והחשוד לא יכנוס ואם כנס יוציא עבור זה הקול.

[ד]

אם אין לה בנים מן הראשון אבל אם יש לה בנים מן הראשון לא תצא.

[ה]

ואם יש כאן עידי טומאה על קול הראשון שראוה שזינתה אפי' יש לה כמה בנים מן הראשון תצא ואפי' הוציאה ע"י קלא (דלא) דפסיק תצא כשבאו עידי טומאה כך הלכה לשיטת רש"י מיהו לא קיי"ל דכי אלא כפר"ח ור"ת זצ"ל וה"ג.

[ו]

שלעולם אין מוציאין אשה מבעלה ע"י שום קול אלא עד שיראו כמנהג המנאפים כדברי פר"ח וכדברי ר"ת.

[ז]

והיכא שהבעל הוציאה ע"י קלא דפסיק ה"ז דחשוד לא יכנוס ואם כנס לא יוציא אע"ג דאין לה בנים מן החשוד

[ח]
ואם באו עידי טומאה אע"ג דיש לה בנים תצא
[ט]
אבל אם הוציאה ע"י קלא דלא פסיק אפילו אם כנס החשוד ה"ז יוציא אם אין לה בנים מן החשוד אבל אם יש לה לא תצא.
[י]
ואם באו עידי טומאה אפי' יש לה כמה בנים מן החשוד תצא. והיכי דמי קלא דלא פסיק כגון שהיה הקול יוצא יום וחצי שלא יצא באותו יום וחצי קול אחר לומר שקר הוא הלעז וכגון דליכא אויבים אבל אם יצא קול אחר להכחיש את הלעז שלא מחמת יראה או אם איכא אויבים אם כנס לא יוציא כדין קלא דפסיק:
[א]
תנן דנטען על השפחה ונשתחרר' או על הנכרית ונתגיירה ה"ז לא יכנוס ואם כנס אין מוציאין מידו פי' לכתחילה לא ישאנה משום לעז שלא יאמרו אמת היה קול ראשון.
[ב]
תנן הנטען על אשת איש והוציאוה מתחת ידו אע"פ שכנס יוציא. אמר רב ובעדים פי' הא דתנן יוציא זה החשוד שכנסה כגון שבאו עדים על קול הראשון שראוה שזינתה. אבל אם לא באו עידי טומאה והוציאה הבעל מחמת זה הקול לכתחילה לא יכנוס אע"ג דאפסקיה אחר לקלא ואם כנס לא יוציא כדשנינן ברייתא דרב ששת מיתיבי בד"א כשאין לה בנים אבל יש לה בנים לא תצא ואם באו עידי טומאה אפי' יש לה כמה בנים תצא. פירש"י בד"א דאם כנס הנטען יוציא כשאין לה בנים מן הראשון. אבל יש לה בנים מן הראשון לא תצא דכי מפקי' לה קא מחזקינן לקלא קמא ועבדי' להו ממזרים [ואם באו כו'] אלמא אין לה בנים בלא עדים נמי מפקינן. ושנינן דתני מתנייתא רבי הוא דתניא רוכל יוצא ואשה חוגרת בסינר א"ר הואיל ומכוער הדבר תצא רוק למעלה מן הכילה א"ר הואיל ומכוער הדבר תצא מנעלים הפוכים תחת המיטה א"ר הואיל ומכוער דדבר תצא ופירש"י ואיבעית אימא בלא בנים לא נפקא בלא (בנים) [עדים] והני מתנייתא דאמרי' (בפ"ק) [נפקא] ר' אמרינהו דמפיק אשה מבעלה בקול כל דהו ואסקי' הלכתא כותיה דרב בקלא דפסיק פי' דלא מפקינן אשה מבעלה ואם כנסה הנטען מוציאין אותה הימנו אע"ג דיש לה בנים מן הראשון אבל אם היה קלא דפסיק ולא באו עדים והוציאה דבעל מעצמו הרי הנטען לא יכנוס ואם כנס לא יוציא אע"ג דאין לה בנים מן הראשון
[ג]

והלכתא כותיה דר' כקלא דלא פסיק דאע"ג דליכא עדים מוציאין אותה מבעלה ואם כנס הנטען יוציא

[ד]

כשאין לה בנים מן הראשון אבל יש לה בנים מן הראשון לא תצא

[ה]

ואם באו עידי טומאה אפי' יש לה כמה בנים תצא זו שיטת רש"י

[ו]

אבל רבי' חננאל זצ"ל פי' דלעולם לא מפקי' אשה מבעלה בעבור שום קול של כיעור אלא עד שיבואו עדים ויעידו שראו כמנהג מנאפיס כדגרסי' בהשוכר את הפועלים ובמסכת מכות פ"ק ורבנן היכי דייני כשמואל דאמר במנאפים משיראו מנהג מנאפים.

[ז]

אבל אם היה קלא דפסיק והוציאה בעלה בעבור האי קלא בהא קי"ל כרב דאם כנסה דנטען לא תצא אע"ג דאין לה בנים מן הנטען

[ח]

ואם באו עידי טומאה אע"ג דיש לה כמה בנים מן הנטען תצא וכן פיר"ת זצ"ל כל הסוגיא בפר"ח וכן בה"ג מיהו מה שפי' בה"ג דאין מוציאין אשה מבעלה עד שיראה כמכחול בשפופרת הא לא קיימא הכי אלא כשיראו מנהג מנאפים מוציאין אשה מבעלה כדפרי' לעיל:

[ט]

והא דפסקי' הלכה כרבי בקלא דלא [פסיק] היינו שהוציאה בעלה מעצמו ע"י קלא דלא פסיק הרי נטען לא יכנוס ואם כנס מוציאין מידו אם אין להכניס מן הנטען אבל יש לה בנים מן הנטען לא תצא אפי' בקלא דלא פסיק.

[י]

ואם באו עידי טומאה אפי' יש לה כמה בנים מן הנטען תצא מן הנטען והיכא דאפסקיה אחר לקלא וכנסה דנטען אע"ג דאין לה בנים מן הנטען לא תצא אם לא באו עידי טומאה

סימן תרטו

אשה שנסתרה ואמרה נטמאתי כרצוני פיר' מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל בשם רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל שנאמנת לאסור עצמה על בעלה. ואשה שהלכה בדרך עם יהודי אחד ואח"כ נלוה עליהם יהודי אחר ואמרה האשה שהאחד תקפה והשני טמאה באונס זה הי' מעשה והתירה לבעלה מורי רבינו אליעזר בר יואל זצ"ל וצריך אדם להזהר

בזמן הזה שלא יאמר לאשתו אל תסתרי עם איש פלוני. ס"פ בתרא דנדרים אמרי' דהוא נואף דהוה מיהרזק בביתא הוא ואינתתא אתא מרא דביתא פרטיה ההוא נואף (לברא) [להוצא] וערק אמר רבא אינתתא שריא דאם איתא דעבד איסורא ההוא גברא אירכוסי הוה מירכס. דהוא נואף דעל לגבה דההיא איתתא אתא גברא סליק נואף ויתיב בכלאי בבא ורוו מחתן תחלי תמן וטעמינון חויא בעא מרא דביתא למיכל מהנך תחלי בלא דעת' דאינתתיה א"ל ההוא נואף לא תיכול מנהון דטעמינון חויא אמר רבא אינתתא שריא אי איתא דעבד איסורא ההוא נואף ניחא ליה דניכול ההוא ולימות דכתיב נאפו ודם בידיהם. וקשה ליה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל טעמא דאיכא הני טעמי דלא אירכס וכהאי עובדא דלא ניחא ליה דלימות להכי שרינן הני נשי למרייהו הא ליכא להני טעמי הוה אסרינן להו אגברייהו אמאי הא קיי"ל דאין אוסרין על היחוד פ' עשרה יוחסין וכתב מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל שפי' רבינו יצחק בר שמואל דבהנהו תרי עובדא איירי כגון שאומרת טמאה אני שנתרציתי לו שע"מ כן נסתרתי עמו א"נ כגון ששואלין לה אם נטמאת לו והיא שותקת הלכך אי לאו הני טעמי בעובדא קמא דלא אירכס ובהאי עובדא דאודעיה דטעמינון הויא הואיל שאומרת טמאה אני הוה אסרי' לה על בעלה דמתוך שמפסדת כתובתה נאמנת לאסור עצמה על בעלה וההיא דפרק עשרה יוחסין שאין אוסרין על היחוד היינו כשאינה אומרת טמאה אני. וכתב מורי רבינו יהודה שמתוך כך פוסק רבינו יצחק שאשה שנסתרה ברצונה ואמרה טמאה אני שאסורה על בעלה דמתוך שנאמנת להפסיד כתובתה נאמנת לאסור עצמה על בעל כדאמרי' דמתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן להפסיד ס"ת ואין נראה לרבי' יצחק לדחות ולפרש דהנהו עובדי באשת כהן עסקי' ובאומרת אנוסה אני שאנוסה אסורה לכהן הלכך אי לאו האי טעמא דלא אירכס הוה מהימנא ואסורה אבל באשת ישראל שאינה אסורה אלא ברצון אע"פ שנסתרה לא תהא נאמנת לומר שנטמאת ברצון אע"פ שמפסדת כתובתה זה אינו נראה לרבינו יצחק דמ"מ למה נאסר אותה כיון שאין כאן [אלא] יחוד ומה שאומר' שנאנסה עיניה נתנה באחר אפי' אירכוסי מירכס אין לאסור אלא ודאי נראה לרבי' יצחק דבאשת ישראל איירי ובאומרת טמאה אני ברצוני שע"מ כן נסתרתי דכל כה"ג אוסרים על היחוד וההיא דעשרה יוחסין באומר' לא נטמאתי הלכך אי לאו (דלא) דאירכוסי אירכס ותו דאודעיה דטעמינון חויא הוה אסרינן להו אגברייהו הלכך אשה שנסתרה כרצונה ואמרה נטמאתי הרי זו אסורה על בעלה ויוצאה בלא כתובה ולקמן אפרש שיעור סתירה:

מעשה שבאת אשת איש לפני רבותי' וסיפרה לפניהם שהיתה מחזרת אחר מזונותיה והלכה עם יהודי בדרך יחידה כי לא מצאה חבורה ויהי כאשר הלכה עמו יומים בא

חבירו ביום ג' והלך עמהם וכשבאו ביער ישבו לנוח והלך השני ותקפה והראשון טמאה והית' הולכת וצועקת ובוכה וקובלת לעוברים ושבים כך היא מספרת ולא נודע הדבר כי אם מפיה שקבלה בכפר לפני דייני סדום ונתפסו והיו אותם שנים במשמר והיא היתה הולכת יחידה בכפר עד ששלח השופט אחר יהודי אחד והוציאם ע"י שוחד אותו יהודי והם הלכו למלכותם והיו מרבותי מתירין אותה לבעלה ומורי ה"ר שמחה אוסר ושלח דבריו למורי רבינו אליעזר בן רבינו יואל זצ"ל הלוי והשיב לו להתיר וזאת תשובתו הנני המשיב למורי הרב על המעשה הרע אשר אירע. נ"ל לפענ"ד מאחר דליכא עידי יחוד כי אם על פיה דפה שאסר הוא הפה שהתיר כההיא דפ"ק דכתובות. ועל שהלכה עם שני פריצים בדרך והיה לה לחוש ליחוד כדאיתא פרק בתרא דקדושין בזה לא הפסידה מגו שלה דאטו כולהו נשי דינא גמירי כדאמר פ"ק דקדושין גבי ההוא גברא דקדיש בציפתא דאסא ומבטלינן הקדושין בהך סברא ושריא אשת איש כ"ש הכא דחששא בעלמא אע"ג דמסיק אתון דשמיע לכו דרב הונא בריה דרב יהושע חושו לה התם הוו קדושין גמורין ולא גרע מקלא בעלמא דחיישינן. וא"נ הך דינא דהיכא דנתן לה קידושין דאינם באים לידה בתורת פקדון דהו"ל למישדינהו אי לא ניחא ליה בקידושא כולהו נשי או רובייהו גמירי הלכך קאמר חושו לה אבל כה"ג שבכל יום ויום הולכות נשים עם שנים או שלשה אנשים ורואות שבעלי תורה אין מוחים בידם לא ידעו דאסור דאין בידם להחזיק בני אדם כפריצים כדאמרי' אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן וסבורות כל אדם כשר עד שיחזיק לבו כפריץ או כגנב לענין ממון ותלמודא מדמה גניבה לפריצות דאמר התם א"ר יהודה [אמר רב] לא שנו אלא בכשרים אבל בפריצים לא מעשה היה והוציאוה עשרה במיטה א"ר יוסף תדע דמחברי בי עשרה וגנבי כשורא ולא מיכספי מהדדי ואל תתמה שטועות בכך שהרי רב יהודה נמי שגה בבה"ג דאמרי' רב ורב יהודה הוה קאזלי באורחא הוה קא אזלא דהיא איתתא קמייהו א"ל רב לר"י דל כרעך מגיהנם א"ל והא מר הוא דאמר בכשרים שפיר דמי והשיב לאו כגון אנא ואת אלא כגון ר' חנינא וחביריו ונ"ל דרב יהודה הוה ס"ל דכל אדם מחזקינן בחזקת כשר עד שיודע לנו בפריץ אפי' אינו כרב ורב יהודה דמדמי ליה לגניבה כדפרי' ורב [ס"ל] דיצרא דעבירה תקיף כדאמרי' פ' בתרא דע"ז אמר רבא זונה נכרית וישראל מסובין [אצלה] חמרא שרי נהי דיצרא דעבירה תקיף יצרא דיי"נ לא תקיף זונה ישראלי' ועכו"ם מסובין חמר' אסיר מ"ט הואיל וזיל' עלייהו בתרייהו גרירה וגבי יחוד בעלמא עם ישראל לא זילא עלייהו דרוב עכו"ם פרוצים בעריות ולא רוב ישראל ואפי' אם אסורה לייחד ועברה ונתיחדה לא אסירא לבעלה. וקיי"ל כר"א דאמר אין האשה נאסרת כו' אלא בשור שחוט לפנינו

דאיכא מעשה מוכיח כגון פתת פתוח מצאתי או דברים מכוערים כההיא דרוכל דיבמות לפירש"י דפירש תצא מן הבעל. וקצת מוכיח בפ' דמדיר בירושלמי וזה לשון הירושלמי תמן תנינן נשים שאמרו חכמים יוצאות בלא כתובה צריכה דתראה אם לא התרה בהן יוציא ויתן כתובה ותו מצאתי בירושלמי והיוצאת משום שם רע אין לה בלאות מהו מיסב פורנן דירה פי' פורנן כתובה ר' זעירא אמר נסבה ר' אילא אמר לא נסבה ר' אילא עביד לה כדמית' ר' אלעזר בשם ר' חנינא אמר ראוה חוגרת בסינר ורוכל יוצא מתוך ביתה ביאור הדבר תצא רוק ע"ג המיטה ביאור הדבר תצא טפחת יריכה כיאור הדבר תצא מעלין זא"ז מן הבור או שניהם יוצאים ממקום אפל כיאור הדבר [תצא] ר' חנינא בר איקא בשם ר' יהודה וכולם אם הביאה אמתלא לדבריה נאמנת רב אדא בשם רב מעשה בא לפני רבי ואמר מה בכך. נ"ל פי' אפי' לא נתנה אמתלא לדבריה אין לאסור בכך. בעון קומוי אפי' ראו אותו נותן פיו על פיה [אמר כזה באת מעשה באחד שראו אותו נותן פיו על פיה] אתא עובדא קומי ר' יוסי אמר תיפוק בלא פרן פי' בלא כתובה. הוון ערעין ואמרין אי סוטה היא תצא בלא פרן ואי לא תיסב פרן שלם. פי' היו ערעין למה איבדה כתובה הרי אינה סוטה ודאי. א"ל ר' מנא אייתו פירנא נקרינה אייתון פורנא ואשכחון כתוב בגווה אין הדא פלניתא תסני להדין פלן בעלה ולא תצבי בשותפתי' תיסב פלגו פרן פי' אם תעשה זאת האשה שינוי כנגד בעלה ורוצה לישוק לאחרים תאבד חצי כתובה א"ר אבין מכיון שקיבלה עליה שיתן פיו על פיה כמאן דסנית ליה ולית לה אלא פלגו פרן (הוא חובה והוא לא חובה) סוטה מגפפין סוטה מנשקין סוטה תרעא (קריק) [טריק] סוטה. מגף צריכה. ע"כ ירושלמי. ומשמע היכא דאיכא אמתלא ואפי' ליכא אמתלא אין לאסור על הסתירה וגם אינה מאבדת כתובתה אפי' בנשיקות פיו על פיה כל זמן שלא התרה בה. והאי דפסקי' הילכתא פ"ב דיבמות בההיא הואיל ומכוער הדבר תצא לא אמרי' אלא דגבי רוכל הוא דיהבינן חילוק בין יש לו בנים בין אין לו בנים אבל הבעל עצמו לא מפקא לה מיניה אלא בעידי טומאה בין יש לה בנים בין אין לה בנים כדגרסי' בקידושין אשתו זינתה וכו' אין דבר שבערוה פחות משנים עדים. וה"ד עידי טומאה כדאמרי' פ"ק דמכות במנאפים עד שיראו כמנהג מנאפים ונ"ל דהכי הילכתא וכן מקובלני וכן פסק בספר המקצועות דרבי' חננאל פ"ב דיבמות וכן פסק ר"ת אע"פ שפסקו בה"ג דלא מפקי' לה מבעלה עד דחזו סהדי כמכחול בשפופרת אין נ"ל דלא קיי"ל כר"ט ור"ע אלא כרבנן ספ"ק דמכות וכ"ש האשה הזאת שיש בה אמתלות דלא אסרינן לה איחוד הזה כדאמרי' פ' בתרא דקידושין דאין אוסרין על היחוד. וראיה לדברי דלא מחזקינן בפריצים דגרסי' פ"ק דכתובות מיתבי זה עדות שהאשה כשרה לה

וכו' עד מדברת היינו שבויה פי' מדברת נסתרה בעדים דהא איתותב רב אסי מינה וא"ל ר"ג ור"א שאני שבויה דרוב עכו"ם פרוצי' בעריות הן ואמר להו ר' יהושע דא נמי כיון דאסתתר אין אפוטרופוס לעריות והילכתא כר"ג ואפי' ברוב פסולין אצלה דיעבד כשר כדאמרי' גבי ההוא ארוס וארוסתו ומכשרי' בה ובבתה דקיי"ל כר' יהושע [בן לוי] וכר' יוחנן. ולא אמרי' מעלה עשו ביוחסין ולית הלכתא כר' יהושע וכר' יוחנן. מ"מ שמעינן מינה דאפי' נסתרה נאמנת ולא הורע כחה בסתירה וההוא עובדא דרב יוסף מההוא ארוס וארוסתו משמע להיתרא מעשה רב ואפי' איסור' דרבנן לא (חשיבה) [חשו בה] ובבתה וע"כ ההיא (כר"א) [דר"א] דאמר אין האשה נאסרת וכו' אפי' מדרבנן שריא ואם כדבריך שמן התורה אינה נאסרת אלא מדרבנן א"כ היה לו לר' אליעזר לפרש כדאמר בריש מסכת גיטין על הא דאר"נ היה ר"מ אומר אפילו מצאו באשפה וכו' דמסיק וכי תימא אנן מדאוריית' מתנינן אי הכי אומר היה ר"מ דבר תורה מבעי ליה שדרך אמורא לפרש דבריו. ובכל דבריך לא ראיתי ראיה מן התלמוד בבלי לאסור רק דההיא אני טהורה וחבירתי טמאה ואתא עד אחד ואמר לה את טמאה וכו' וכיון [שכן] שמא יבוא העד ויעיד כי שנים היו עמה ודאחד אנסה והאחד סייע ידי עובדי עבירה לתפוס אותה וזו אינה ראיה חדא דאפי' יבוא ויעיד גם הוא חשוד ביחוד והחשוד בדבר לא דנו ולא מעידו ותו עדים בצד אסתן ותיאסר וכן אני רגיל לפרש קודם המעשה א"ל (ר') [לר'] חנינא דא איכא עדים במדינת הים כו' פי' דא אמרי אינשי איכא סהדי התם וקול רינון בעלמ' והשיב על רינון זה לא נאסרת דעדי' בצד אסתן ותיאסר וכן הגיר' ס"פ יש נוחלין והא אמרי אינשי וכו' ולא דמיא להך דקידושין וגבי להך קול דהבר' כההיי' דסוף גיטין פלו' מהיכ' שמע מפלו' וכו' לא דמי אלא באנו מעצמינו לתלות שמא יבואו עדים זה לא נחוש כלל וכן יש לפרש ההיא דירושלמי שהבאת ולא דמי הך עובדא להההיא דפרק נערה אילו מנפשייהו ודאי אסור' דהתם מקודם הורגלו עם הגנבים הילכך חיישי' נמי השת' לריצוי זה שחוזרות אליהם כההיא דסוף קידושין דמשנינן שאני רב ביבי דשושבינתיה הוה וגיסא [ביה] אבל ביחוד בעלמ' אינה נאסרת. ומ"מ הך דרב ביבי לא מיירי לאוסרה אלא שלא ליחד לכתחילה וכן פ"ב דכתובות ההוא ארוס וארוסתו דאתי לקמיה דרב' אוקי רבא שליח בינייהו ומסקנ' קא חזינ' להו דגייסי אהדדי למדנו שהכל לפי הענין וכל מעשה העלובה הזאת מוכיח שאנוסה היא שלא פרסם אדם דבר כי אם היא וצעקה עד שנלכדו ואילו נתרצית היתה מחפה עליהם והיתה חוששת לכבודה ואין ראוי למורי לעגנה על ככה ודע כי תשובה יש בידי שנשאל אבא מרי על אשה ישראלית שהלכה מרצונה עם העכו"ם ושהתה שם ג' ימים בביתם והוציאוה משם ע"י שוחד ונשאל עליה

אם היא מותרת לבעלה והשיב להתיר והביא כל אותם ראיות שהבאת והירושלמי רפ"ק דכתובות שהבאת אבל לקיימה אינו רשאי ובספר חפץ נמי הביא הירושלמי על ההיא דר"א פ"ק דכתובות ולא כתב איסמכי' עלה אי לא ומורי אבי אמר דפליג ירוש' אגמרא דידן ואני אומר דלא פליג. תחילה אכתוב לשון הירושלמי מן הסכנה ואילך נהגו לשאת בשלישי ולא מיחו חכמים בידם בשני אין שומעין לו ואם מפני האונס מותר מהו מפני האונס מפני הכשפים מה יש בין שני לשלישי לא דומה משתה' יום אחד למשתרא ב' ימים [וישתהא ב' ימים] שלא יערב עליו המקח ויערב עליו המקח לית לית יכיל [דמר] ר' אילא בשם ר' לעזר מצא פתח פתוח אסור לקיימנה משום ספק סוטה. וחש לומד (שאינה) [שמא] אנוסה היא. קול יוצא לאנוסה. ואפי' תחוש לה משום אנוסה לא ספק אחד הוא. ספק אנוסה ספק מפותה ספק מד"ת להחמיר א"ר יוסי ואפי' תחיש לה משום אנוסה שני ספיקות הן ספק אנוסה ספק מפותה ספק משנת ארסה ספק עד שלא תתארס ב' ספיקו' מד"ת להקל קידש' בחופה לית לן באילין קנסיי' ותו גרסי' התם ר' יונה בשם ר' [קריספא] בוגרת כחבית פתוחה הד"א שלא להפסידה מכתובתה אבל לקיימה אינו רשאי משום ספק סוטה ואתייא כי הך ר' חנינא אמר מעשה באשה אחת שלא נמצאו לה בתולים ובאת לפני רבי וא"ל איכן הן אמרה לו מעלותיו של אבא היו גבוהין ונשרו והאמינה רבי הדא דתימא שלא להפסידה כתובתה אבל לקיימה אינו רשאי משום ספק סוטה ואתיא כי הך דתנינן תמן כתולה ואלמנה גרושה וחלוצה מן האירוסין כתובתה מאתים ויש לה טענת בתולים [כו' ע"ש] הד"א בכתוב' מנה מאתים אבל לקיימה אינו רשאי משום ספק סוטה ואתיא כדתנינן תמן האוכל אצל חמיו ביהודה שלא בעדים אינו יכול לטעון טענת בתולים מפני שהוא מתיחד עמה הדה דתימ' לכתוב' מנה מאתים אבל לקיימה אינו רשאי משום ספק סוטה ואתיא כדתנינן תמן הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים היא אומרת משארסתני וכו' דהא דתימ' לכתוב' מנה מאתים אבל לקיימה אינו רשאי משום ספק סוטה ותיי כי דתנינן היא אומרת מוכת עץ אני והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את כו' הדה דתימ' לכתוב' מנה מאתים אבל לקיימה אינו רשאי משום ספק טומאה וכלהון מן ההוא דא"ר אילא בשם ר' יוחנן מצא פתח פתוח אסור לקיימה משום סוטה עכ"ל הירושלמי ופתרונו כך הוא בעיני הא דאמר בכל הני בבי ה"מ לענין מנה מאתים שאם רצונה לעגנו דסברה דבמה דאגיד בה לא יהבי ליה אחרנייתא ובכך רוצה לכופו שיוציא ויתן כתובה או יתנהג עמה בשימוש עונה במשפט הבנות כדאמרי' האומר אי אפשי אלא אני בבגדי והיא בבגדה יוציא ויתן כתובה והבעל רוצה לגרשה בלא כתובה משום חשש ספק סוטה דחבר הוא או בעל נפש אהא (דאמר) [קאמר]

בירושלמי דנאמנת לעגנו או יוציא ויתן כתובה אבל אם אמר הבעל קודם שאתן הכתובה לה אקיימנה ואני בבגדי והיא בבגדה שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו והאשה אומרת לא כי אלא או ישמש מיטתו או יוציא ויתן כתובה אינו רשאי לקיימה פי' אינו חייב לקיימה כמשפט הבנות או תהיה אצלו ויעגנה עד שתתרצה לצאת בלא כתובה וכולהו מן הדא דר' אילא בשם ר' יוחנן דאמר מצא פתח פתוח אסור לקיימה משום ספק סוטה. פי' כולם למדו מהך דר' אילא דכי היכי דמחמרינן התם בהדא ספיקא כדמוקי לה בגמרא דידן באשת כהן או באשת ישראל וכד קבל בה אביה קידושין פחותה מבת ג' שנים ויום אחד הכא נמי אע"ג דלאו חדא ספיקא היא דנאמנת מ"מ לא כפינן ליה לקיימו אם בעל נפש הוא אבל אם חפץ לקיימה הרשות בידו ונפלאתי עליכם ועל שאר רבותי שלא דקדקתם הלשון דבכולהו ל"ג אסור לקיימה אך בההיא דר' אילא א"ר יוחנן. ואל יפלא בעיניך מה שפי' אינו רשאי אינו חייב הדא דלישנא קלילא נקט כדאמרי' פ' ארבע אבות וכ"ש שמצינו דוגמתו בגמ' דידן אין בעלי אומניות רשאין לעמוד וכו' (פירש"י אין חייבין ועסוקין במלאכת אחרים ואע"פ שיש להשיב על פירושו מפ"ק דקידושין מ"מ) למדנו דלשון רשאין ס"ל חייבין ועוד ראיה מערכין דתנן מחרים אדם את קדשיו אע"פ שאינו רשאי פי' אינו חייב. ולפי דברי רבותי' דמשמע להו דנאמנת לכתובה אבל אסור לקיימה וכופה להוציא תשובה לדבריהם מפרק ארוסה ושומרת יבם דאיבעיא להו עוברת על דת צריכ' התראה להפסידה כתובתה או א"צ ת"ש ארוסה ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה מישתא הוא דלא שתיא הא קנויי מקני לה מאי לאו להפסידה כתובתה אמר אביי לא לאוסרה עליו פי' לאוסרה עליו בעיא קינוי אבל כתובה תפסיד בלא קינוי כיון שנתיחדה עמו אלמא דטפי מקילין גבי איסור קיומה מלהאמינה לגבות כתובתה הפך סברת הירושלמי דנאמנת לכתובה ולקיימה יהא אסור. אלא ש"מ כדפרישית ואפי' תדחה דקנסוה אפ"ה מוכחא כדפרישית. וסוגיא מסקנא דהתם דעובר' על דת ורצה הבעל לקיימה מותרת ובעל שמחל על קינויו מחול קודם סתירה ולא לאחר סתירה וכן פסקו פר"ח ורב אלפס. והיכא דלא קינא לה אפי' לאחר סתירה יכול למחול אך אם בעל נפש הוא יכול להחמיר ע"ע וכ"כ נמי באלפס במסכת קדושין גבי אשתו שזינתה בעד אחד דמסקנ' דאין דבר שבערוה פחות משנים ואם רוצה הבעל להאמינו כבי תרי רשאי ומשפט גביית כתובתה אם הוא רוצה לעגנה או היא רוצה לעגנו פי' לעיל שיטת הירושלמי. ובדקתי בדברי רבי' שב"ט ומצאתי שכתב כדברי וז"ל היכא דלא קינא ונסתר' יכול לקיימה והא דתנן בהמדיר אלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת לא שכופין אותו להוציא אלא שאם רצה לגרשה בלא כתובה הרשות בידו וכן ראיתי

בפר"ח פ' אע"פ שכתב כל היכא דתנן יוציא ויתן כתובה וכל כה"ג אי לא תנן בהדיא כופין אותו להוציא לא כייפינן ליה אלא אמרי' ליה הוציאנה והוכיח דבריו מהירושלמי. מיהו אין נ"ל דבריו בזה דיש מקום שאין כופין ויש מקום שכופין כי הא דתנן בסוטה מי שקינא לאשתו ונסתרה אפי' שמע מעוף הפורח ואינו חפץ להשקותה יוציא ויתן כתובתה והתם כופין שהרי נאסרה עליו ועוד כהנה רבות וכן משמע בסוף נדרים דאינו אסור לקיימה ותמיהני מאוד שהבאת משם לאיסור. ומטיבותי' דמר אכתוב לשון הירושלמי ופירושו חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה אלא האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה. [הא] אם לא הביאה ראיה לדבריה פשיטא שהיא מותרת לביתה א"ר אילא לא מסתברא אם היה חבר יחוש. אם היה כהן אסורה לאכול בתרומה [אתא עובדא קמי דר' חנינא והתירה לוכל בתרומה] א"ר חגא אנא ידע רישא וסיפא איסטרטיאות נכנסו לעיר ובאת אשה ואמרה איסטרטי חבקני והטיל ש"ז על ברכי והתיר' לאכול בתרומה אתא עובדא קומי ר' יצחק בר טבלאי באשה אחת ואמרה הביהם שלי פתני א"ל אין הביהם אוסר ואסרה [הכא את אמר ואסרה] ורבא את אמר והתירה תמן באתה לאסור עצמה והתירה ברם הכא באת להתיר עצמה ואסרה עכ"ל הירושלמי וה"פ לפי ראות עיני פשיטא שהיא מותרת לביתה ולא מהימנא לחוב בעלה בלא ראיה אם אינו מאמינה. ומשני אם היה חבר או בעל נפש יחוש אם ירצה. וחבר נקט סתמא דמילתא מחמיר אעצמו ומדנקט חבר ש"מ דלכ"ע שריא דהא מותרת לביתה קא (משני) [משוי] לה. א"נ אצטריך לאשמועינן דאע"ג דאם היה אסורה לאכול בתרומה משום חומרא אפ"ה לביתה מותרת. אתא עובדא כו' התירה לאכול בתרומה וכ"ש לבעלה וקמיפלגי בפלוגתא דרב ששת ורבא דגרסי' ס"פ אלו נדרים איבעיא להו אמרה לבעלה טמאה אני מהו שתאכל בתרומה רב ששת אמר אוכלת שלא להוציא לעז על בניה רבא אמר אינה אוכלת אפשר דאכלה חולין אמר רב' ומודה רב ששת שאם נתארמלה או נתגרשה שאינה אוכלת כו' ורב חגי נמי סבר אסור' לאכול בתרומה אם בא עליה אך לא כך היה המעשה אלא מרוב תאוות החיבוק הטיל ש"ז על ברכיה בלא ביאה ולכך התירה לאכול א"נ איכא למימר דלא פליגי והך דאסורה לאכול בתרומה בנתארמלה או נתגרשה וכולה כרב ששת וכו' עד הביהם שלי פתני פי' שדלני בדברים ואמר שהוא בעלי וחקרתי שהביהם שלי רועה בהמותי היה והנה אין לך אונס גדול מזה ובאתה להתיר עצמה וא"ל אין הביהם אוסר כלומר כך הביהם ככל אדם אע"ג דאונס הוא ואין ראיה לדבריה ואסורה את לאכול בתרומה כדפרי' לעיל ואפי' לפי שמתירה לעיל לאכול בתרומה התם באת לאסור עצמה ולכך התירה לאכול בתרומה אבל בסיפא

לא. אבל לעולם לבעלה מותרת. כיון שבלא קינוי נסתרת. כך השיטה נפטר'. ולבבלי היא נחברת. בלי מחסורת ויתרת. ולך אדוני גולת הכותרת. תזכה לעטרת. ולשבת ע"ג מרומי קרת. כנפש אוהבך אליעזר בן רבי' יואל הלוי זצ"ל. והסכימו כולם לדבריו והתירו האשה לבעלה:

סימן תרטז

[א]

צריך אדם להזהר בזה"ז שלא יאמר לאשתו בפני שנים אל תסתרי עם פלוני שאם תסתר בפני שנים אין לה תקנה בזה"ז ואסורה עליו עולמית דליכא האידנא מי סוטה למיבדקה ואם אמר לה ימחול לה קודם סתירה דאילו לאחר סתירה או שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה אינו יכול למחול.

[ב]

ואפי' בינו לבינה לא יקנא לומר אל תסתרי עם פלוני שמא איתא לדר"ח סוראה ודרשב"ל.

[ג]

והיכא שקינא לה ואיכא נמי עידי סתירה ואמר עד אחד אני ראיתיה שנטמאת באותה סתירה שהיא ע"פ שני עדים אפי' עבד אפי' שפחה נאמנת לאוסרה ולהפסיד לה כתובתה אבל חמותה ובת חמותה צרתה ויבמתה נאמנות לאוסרה אבל לא להפסידה כתובתה.

[ד]

ומי שלא קינא לאשתו וא' לו עד אחד שאשתו זינתה אי מהימן עליה כבי תרי ושותק הרי אשתו אסורה אבל אי מכחישו או אומר איני יודע אע"ג דמהימן עליה כבי תרי אשתו שריא כדברי ר"ת זצ"ל:

תנן רפ"ק דסוטה המקנא לאשתו רא"א מקנא לה ע"פ שנים ומשקה לה ע"פ אחד ר' יהושע אומר מקנא לה ע"פ שנים ומשקה לה ע"פ שנים. פי' ר"א סובר הואיל ואיכא עידי קינוי אע"ג דליכא שני עידי סתירה אלא עד אחד או אפי' הוא עצמו מעיד ואמר ראיתיה שנסתרה אחר שקינאתי לה נאסרת בסתיר' עד שתשת' ור' יהושע אמר דאינ' נאסר' על פיו ולא ע"פ עד א' עד שיהיו שני עדים שנסתרה ופר"ח דקיי"ל כר"י דבעי תרי בקינוי ותרי בסתירה וכן מסתבר דר"א שמותי מדב"ש הוא ובקינוי מודו לכ"ע שהקינוי ע"פ שנים וליתא לברייתא דתניא ר' יוסי בר' יהודה אומר משום ר"א המקנא לאשתו מקנא לה ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו דסמי ברייתא מקמי מתני'. ואע"ג דרשב"ל סבר שהקינוי ע"פ עצמו אנן קיי"ל כרב יימר בר שלמיא משמיה דאביי שהקינוי ע"פ שנים.

[א]
הלכך אדם שקינא לאשתו בפני שנים בזה"ז דליכא מיא למבדקה ימהר למחול הקינוי קודם סתירה שאם תסתר בפני עדים שוב אין לה תקנה כי לאחר סתירה אינו יכול למחול כההוא דפ' ארוסה ושומרת יבם דאיבעיא להו בעל שמחל על קינויו קינויו מחול או אין קינויו מחול ופשטי' שבעל שמחל על קינויו קודם סתירה קינויו מחול לאחר סתירה אינו מחול הלכך היכא שנסתתר' אין לה תקנה להתירה לבעלה. ול"מ דאי איכא עידי סתירה שנאסרה אלא אפי' איכא עדים שנשאו ונתנו מוזרות בלבנה ה"ז אסורה כדתנן מי שקינא לאשתו ונסתרה אפי' שמע מעוף הפורח יוציא ויתן כתובהדברי ר"א ר' יהושע אומר עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה פי' כלומר סתירה שאין בה עדים אינה נאסרת עליו. ור' יהושע לטעמיה דאמר משקה ע"פ שנים עדים. מיהו כשישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה בפריצותא מכוער הדבר ותצא דהא אפי' מיא תו לא בדקי כדתניא פ"ק וטהורה היא ולא שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה פי' היא ולא הניצלת מן המים ע"י שהיה קלקולה מפורסם לכל שכבר היו נושאות ונותנות לדבר בה מוזרות בלבנה הא למדת דהיכא שקילקלה ויש לה עדים שנתפרסם קלקולה שהיא אסורה.

[ב]
ואף ע"פ שאיתבריר לן דאין קינוי אלא ע"פ שנים אעפ"כ טוב לאדם ליזהר שלא יאמר לאשתו אפי' בינו לבינה אל תסתרי עם פלוני דאר"ח מסורא לא לימא איגש לאינשי ביתיה בזה"ז לא תסתרי בהדי פלוני דילמא קיי"ל כר' יוסי דאמר קינוי ע"פ עצמו ומסתתר' וליכא האידנא מי סוטה למבדקה וקאסר לה עלויה איסור' דלעולם ותו דרשב"ל נמי סבר קינוי ע"פ עצמו מיהו כתובתה לא הפסידה כמו שפירש"י אם אינו רוצה להשקותה יוציא ויתן כתובה. שהסתירה בלא השקה אוסרת ואינה מפסדת כתובתה.

[ג]
אבל היכא דאיכא שני עדים שקינא לה ואיכא נמי שני עדים שנסתרה ואמר עד אחד אני ראיתיה שנטמאת באותה סתירה ה"ז נאמן לאוסרה ולהפסיד לה כתובתה כדתנן אמר עד אחד אני ראיתיה שנטמאת לא היתה שותה ולא עוד אלא אפי' עבד ואפי' שפחה הרי אלו נאמנין אף לפוסל' מכתובתה. חמותה ובת חמותה צרתה ויבמתה [ובת בעלה] הרי אלו נאמנות ולא לפוסלה מכתובתה [אלא שלא תשתה] פירש"י אני ראיתיה שנטמאת באותה סתירה שהיא ע"פ שני עדים לר' יהושע או לר"א ע"פ עוף הפורח באויר. לא היתה שותה. דעד אחד נאמן בה אף להפסיד לה כתובתה שרגלי' לדבר.

[ד]

והיכא שלא קינא לה ואמר לו עד אחד אשתו זינתה אי מהימן עליה ככי תרי ושתיק אשתו אסורה אבל אם מכחישו או אומר איני יודע אע"ג דמהימן עליה בבי תרי אשתו שריא כמו שפי' ר"ת זצ"ל בפ' הנזקין דת"ר היה עושה עמו בטהרות וא"ל טהרות שעשיתי עמך נטמאו היה עושה עמו בזבחים וא"ל זבחים שהייתי עושה עמך נתפגלו נאמן א"ל טהרות שעשיתי עמך ביום פלוני נטמאו זבחים שעשיתי עמך ביום פלוני נתפגלו שורת הדין אינו נאמן מ"ש רישא ומ"ש סיפא אמר אביי כל שכירו נאמן ורבא אמר כגון דאשכחיה ולא א"ל לא מידי ולבתר הכי אשכחיה וא"ל. והקשה רבינו תם דפ' האומר פליגי אביי ורבא באשתו זינתה בעד אחד והלה שותק ומשמע התם דתרווייהו מודו בא"ל עד אחר נטמאו טהרותיך והלה שותק דנאמן וכן א"ל עד אחר אכלת חלב ושורך נרבע אע"ג דאין בידו ומרבא נמי קשה אע"ג דמהימן ליה הכא בשאין בידו היינו משום שהיה בידו תחילה אבל היכא שלא היה בידו מעולם לא. ופיר"ת דההיא דהנזקין במכחישו או דאמר א"י אבל התם בדאומר בשותק דכהודאה דמיא וכן מוכח בפ' האשה דבעי למיפשט מינה דע"א נאמן באיסורין ודחי ודילמא שאני הכא משום דאישתיק ושתיקה בהודאה דמיא וגבי אשתו זינתה נמי פליגי בשותק ועובדא דההוא סמיא שותק הוי ומהני לאביי בע"א כשר דלאו גזלנא הוא ולרבא אין דבר שבערוה פחות משנים אא"כ מהימן ליה בבי תרי אבל במכחישו או אומר א"י לא מהימן אפי' מהימן עליה כבי תרי דדוקא בשותק משום שתיקותו דמודה דדברים ניכרים הוא דחזא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ואביי לאו משום דל"ל אין דבר שבערוה פחות משנים דבריש סוטה ילפי' דבר דבר מממון ולא מיתסרא בעד אחד אלא בקינוי וסתירה כדפרי' לעיל אלא אביי מוקי לה במכחישו או באומר א"י ורבא מוקי לה אפי' בשותק ובמהימן אחר בבי תרי היינו מדרבנן א"נ הא דאמר אביי אפי' לא מהימן כב"ת [אסורה] היינו מדרבנן והא דדייק גבי אכלת חלב טעמא דאמר לא אכלתי הא אישתיק מהימן אי אמר א"י באומר לא אכלתי דמי ולישנא דלא אכלתי נמי שפיר משמע לא ידעתי שאכלתי ובפ' י' יוחסין גבי נאמנת חיה לומר זה כהן וזה לוי כו' בד"א שלא קרא (עליו) [עליה] ערעור ודייק אי [לימא ערער] חד והאר"י אין ערעור פחות משנים ע"כ באומר א"י במכחישו דמי דהתם אין יכול להכחישו דאין יכול לידע הילכך מסקנא א"י במכחישו בפירוש ולא מהימן אא"כ בידו ולרבא אע"ג דאין בידו עכשיו הואיל והיה בידו מעיקרא וכגון דקא"ל בזימנא קמייתא דאשכחיה וגבי שותק מהימן אע"ג דלא היה בידו מעולם ולגבי אשתו זינתה אי

מהימן עליה כבי תרי ושותק אשתו אסורה ואי לא מהימן עליה כב"ת אשתו שריא אע"ג דשותק דאין דבר שבערוה פחות משנים [והכי הלכתא] דאביי ורבא הלכה כרבא:

סימן תריז

[א]

המביא גט ממדה"י ואמר בפני נכתב ובפני נחתם לא ישא את אשתו משום דעליה סמכי' אבל המביא מא"י דלאו עליה סמכי' ישאנה.

[ב]

ועד המעיד לאשה על בעלה ואמר מת הרגתיו הרגנוהו לא ישא את אשתו הא לאחר תנשא.

[ג]

החכם שאסר את האשה על בעלה בנדר שנדרה הנאה מבעלה ולא הפר לה ובאת לחכם להתיר לה ולא מצא פתח לחרטה ואסרה לא ישאנה משום חשד.

[ד]

וכולן החכם והמביא גט והמעיד באש' להשיא' שאסרנום ליש' אם היו להם נשים בשע' מעש' ומתו לאח"ז מותרות אלו להנשא להם דהשת' ליכא חשד שהרי בשעה שהבי' גט או העיד בה העד או אסרה חכם היתה אשתו קיימת ולא לישא את זו נתכוון.

[ה]

וכן אם היו להם נשים בשעת מעשה ונתגרשו אח"כ מותרות אלו להנשא להם. וכגון דהוו להו קטטה מקמי הכי ואי ארגיל הוא קטטה שהוא התחיל להקניט את אשתו אסור ואי היא ארגילה קטטה שרי.

[ו]

וכולם שאסרנום לישא אם כנסו לא יוציאו.

[ז]

וכולם הנשים הללו שנשאו לאחרים כשאסרה חכם או כשהעיד עד במיתת בעלה ומתו בעלים שניים [או גירשו מותרות להנשא להם וכולן] מותרות לבניהם ולאחיהם של אלו המתירים אותם ואין אסורות אלא להם לבדם

[ח]

החשוד על האשה אסור באמה ובבתה ובאחותה דחיישי' שמא לאחר שישא את אמה או את בתה תזנה זו עמו. ולא אתבריר לי בהא אם כנס אם מוציא אם לאו.

[ט]

וה"מ בחשוד באשה בעלמא אבל היכא שהיתה אשתו ובא על אמה או על אחותה אפי' במזיד אשתו מותרת לו.

[**י**]

והיכא שהלך בעלה למדינת הים ונשאת בין ע"פ ע"א בין ע"פ שני עדים [ואח"כ בא בעלה] תצא מזה ומזה.

[**יא**]

שנים שהיו נשואים שתי אחיות והלכה אשתו וגיסו וא"ל שמתה אשתו וגיסו ונשא אחות אשתו ואח"כ באו אשתו וגיסו ל"ש אשתו וגיסו ל"ש ארוסתו וגיסו אשת גיסו אסורה ואשתו שריא. מיהו בארוסתו מסתבר לאסור כדפריש' לקמן.

[**יב**]

והיכא שנישאת ע"פ ב"ד ואח"כ יצא קול שבעלה חי ולפנינו לא בא לא חיישי' להההוא קלא:

[**א**]

תנן המביא גט ממדינת הים ואמר בפני נכתב ובפני נחתם לא ישא את אשתו אוקימנא בגמ' דוקא ממדינת הים מפני שצ"ל בפ"נ ובפ"נ כדמפ' בגיטין טעמא מפני שאין בקיאין לשמה הלכך לא ישא את אשתו הואיל ועל דבריו סמכי' אבל בארץ ישראל שא"צ לומר שהכל בקיאין לשמה דלאו עליה סמכי' ה"ז ישאנה מיהו מסתבר לי דהאידנא אפי' המביא גט ממדינה למדינה בבבל או ממדינה למדינה בא"י ואצ"ל מבבל לא"י או מא"י לבבל בכל אלו לא ישאנה דהא רבה אית ליה דרבא ולכ"ע בעינן לקיימו והאידנ' מתיבתא לא שכיחי וליכא נמי עולי רגלים הלכך צריך שיאמר בפני נכתב ובפ"נ וסמכי' עליה ולא ישאנה:

[**ב**]

תנן מת הרגתיו הרגנוהו לא ישא את אשתו ר"י אומר הרגתיו לא תנשא אשתו הרגנוהו תנשא אשתו וכת"ק קיי"ל דמת הרגתיו הרגנוהו דהוא ניהו לא ישא הא לאחר תנשא וליתא דר"י דפליג בהרגתיו דלא תנשא לאחרים דיחיד ורבים הלכה כרבים ותו דשקלינן וטרינן להעמיד רב מנשה ורב יוסף אליבא דרבנן אליבא דהלכתא:

[**ג**]

תנן החכם שאסר את האשה בנדר על בעלה ה"ז לא ישאנה פי' שנדרה הנאה מבעלה ולא הפר לה ובאת לחכם להתיר ולא מצא פתח חרטה לא ישאנה משום חשד:

[**ד**]

תנן וכלן שהיו להם נשים ומתו מותרות לינשא להם פי' וכולן החכם והמביא גט והמעיד באשה להשיאה דתנן בהו לא יכנוס שהיו להם נשים בשעת מעשה ומתו לאחר זמן מותרות אלו להנשא להם דהשתא ליכא חשד שהרי בשעה שהעיד בה העד או שאסרה חכם היתה אשתו קיימת ולא לישא את זו נתכוין.

[ה]

ודייקו בגמ' מתו אין נתגרשו לא א"ל ר' (אבהו) [הלל] לרב אשי והתניא אפי' נתגרשו ל"ק הא דהואי קטטה [הא דלא הואי קטטה] פי' הא דקתני אפי' נתגרשו כגון דהוה להו קטטה מקמי הכי דעדיין לא נתן דעתו על זאת איבעית אימא הא והא דלא הואי קטטה הא דארגיל הוא הא דארגילה היא פי' הא דקתני נתגרשו לא בדארגיל הוא קטטה שהוא התחיל להקניט את אשתו הא דקתני אפי' נתגרשו דארגילה היא קטטה שהיא הקניטתו [תחילה] ואיתנהו לתרוייהו לישני.

[ו]

ואמרי' בגמ' אבעיא להו כנס מהו שיוציא פי' המביא גט או העד שהתירה לינשא או חכם שאסרה על בעלה שאסרנו להם לישא משום חשד אם כנסו מהו שיוציאו רב כהנא אמר כנס מוציא רב אשי אמר אינו מוציא תנא להו רב זוטי דבי רב פפא כדברי האומר בנס אינו מוציא וכן הלכה אם כנסו לא יוציאו כדיליף לה רב אשי מהנטען על השפחה ונשתחררה נכרית ונתגיירה דאם כנס לא יוציא ולא דמי לנטען על אשת איש דהתם הואיל והוציאה בעלה מפני זה והלך זה ונשאה הדבר מכוער הלכך אם כנס מוציא.

[ח]

מיהו בהא דתניא ס"פ כיצד ור"פ נושאין הנטען מן האשה אסור באמה ובבתה ובאחותה לא אתבריר לי אם כנס אם מוציא אם לאו אם יש לחלק ברננות אם לאו.

[ט]

והני מילי שאמרנו שאסור באמה ובבתה ובאחותה היינו אסור בבתה שאינו אשתו בשעה שיצא עליו הקול אבל היכא שהיתה אשתו ובא על אמה או על אחותה אפי' במזיד לא אסרה אשתו עליו כההיא דפ' האשה רבה א"ר יהודה לא נחלקו ב"ש וב"ה בבא על חמותו שפסל את אשתו ועל מה נחלקו בבא על אחות אשתו שבש"א פסל ובה"א לא פסל א"ר יוסי לא נחלקו ב"ש וב"ה בבא על אחות אשתו שלא פסל ועל מה נחלקו בבא על חמותו שבש"א פסל ובה"א לא פסל לפי שמתחיל' הוא מותר בכל הנשים שבעולם והיא מותרת בכל אנשים שבעולם קידשה הוא אוסרה והיא אוסרתו מרובה איסור האוסרה מאיסור שאוסרתו שהוא אוסרה בכל אנשים שבעולם והיא לא אסרתו

אלא בקרובותיה והלא דין הוא מה הוא שאוסר' ככל אנשים שבעולם שגגה באסור לה לא נאסרה במותר לה היא שלא אסרתו אלא בקרובותיה שגג באסור לו אינו דין שלא נאסר במותר לו והדין לשוגג למזיד מנין ת"ל אותה אותה שכיבתה אוסרתה ולא שכיבת אחותה אוסרתה. הרי לר' יוסי בבא על אחות אשתו לכ"ע לא פסל את אשתו ובא על חמותו לב"ש פסל ולב"ה לא פסל והלכה כב"ה וכר"י קיי"ל ולא כר' יהודה דאר"י אמר שמואל אין הלכה כר' יהודה. ותו דההי' דעבד איסורא בחמתי' אתא רב יהודה ונגדיה א"ל אי לאו דאמר שמואל אין הלכה כר' יהודה אסרתה עלך איסורא דלעולם ומדנגדיה ש"מ דבמזיד עבד הלכך הבא על חמותו או על אחות אשתו אפי' במזיד לא פסל את אשתו ואשתו שריא ליה:

[**י**]

מי שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך בין שנשאת ברשות ב"ד על פי עד אחד בין שנשאת שלא ברשות ב"ד ע"פ שני עדים תצא מזה ומזה כדאמרי' ר"פ סבר למיעבד עובדא במאי הוה לה למיעבד ורצה להחזיר לבעלה אשת איש שניסת בעדים. א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לר"פ והתניא הני מתנייתא. פי' דלא אמרי' מאי הו"ל למיעבד כולהו דמייתי להו התם בשמעתא א"ל ולא שנינהו א"ל אנן אשינויי ניקום ונסמוך כלומר אם זה דוחק ומתרץ לדחות התשובה אנן ממילא שמעינן דלא אמרי' מאי הוה לה למיעבד. ופירש"י ופסק ולא עבד עובדא ופר"ח פי' דמדשתיק ליה רב פפא לרב הונא בריה דרב יהושע ש"מ דבין נישאת ע"פ שני עדים ובין נשאת ע"פ ב"ד תצא מזה ומזה בגט ואסורה לחזור להם לעולם עכ"ל.

[**יא**]

והואיל ואתבריר לן דע"פ עדים נמי תצא מזה ומזה הוה מסתבר למימר דהא דאר"י אמר שמואל הלכה כר' יוסי. דאדר' יצחק נפחא קאי ולא אדר' אמי דר' יוסי אליבא דר' אמי סבר ע"פ עדים מותרת לחזור לבעלה הראשון וא"כ ליתא לדשמואל דאמר הלכה כר' יוסי. אלא אדר' יצחק נפחא דתנן מי שהלכה אשתו למדינת הים ובאו ואמרו לו מתה אשתך ונשא את אחותה ואח"כ באת אשתו מותרת לחזור לו ר' יוסי אומר כל שהוא פוסל ע"י אחרים פוסל ע"י עצמו ומפרש בגמ' דת"ק סבר דאע"ג דאזל אשתו וגיסו למדינת הים [דאהני] הני נשואין דקא מיתסרא אשת גיסו אגיסו אפ"ה אשתו שריא ול"א מתוך שנאסרה אשת גיסו אגיסו תיאסר אשתו עליו ואליבא דר' יוסי שקלינן וטרינן מאי קא"ר יוסי ואוקמה ר' יצחק נפחא דה"ק הא דאזל אשתו וגיסו הא דאזל ארוסתו וגיסו דת"ק סבר ל"ש אשתו וגיסו ל"ש ארוסתו [וגיסו אשת גיסו אסורה] ואשתו שריא א"ל ר' יוסי

אשתו וגיסו דליכא למימר תנאה הוה ליה בנישואין דאינו פוסל ע"י אחרים אינו פוסל ע"י עצמו ארוסתו וגיסו דאיכא למימר תנאה הו"ל בקדושין ופוסל ע"י [אחרים פוסל אף ע"י] עצמו פי' לעולם אסיפ' כדנקיט ואזיל סידרא דמתני' בנשאת בע"א ומאי פוסל ואינו פוסל איכא חדא דאזיל אשתו וגיסו למדה"י וחדא דאזיל ארוסתו וגיסו. וקא"ל ר"י אשתו דליכא למימר תנאה הוה ליה להאי כאשתו הראשונה וכ"ע ידעי דנשואי שנייה טעות הן ולא אתו למימר גירשה בעלה ונשאה זה דהא אפי' גירשה בעלה אסור' להאי ומידע ידעו דאטעינהו סהדי אינו פוסל ע"י גיסו כשאר אשה הנשאת בעד אחד. דהתם הוא דאתו למימר גירשה זה כו' ואם מחזירה אמרי זה מחזיר גרושתו מן הנשואין אבל הכא לא הלכך אינו פוסל ע"י עצמו אבל היכא דהואי קמייתא ארוסתו דאיכא למימר תנאה הו"ל בקדושין [סברי אינשי דנשואי שנייה נשואין גמורין ואמרי גירש' בעלה ונשא זה ואי משום אחות אשה תנאה הו"ל בקידושין] הראשונים ולא נתקיים ואי הדרא אשת גיסו לבעלה אמרי אינשי מותר להחזיר גרושתו משנשאת הלכך פוסל הוא ע"י אחרים והואיל ואהנו מעשיו פוסל נמי ע"י עצמו ולת"ק טעמא דהנשאת בעד אחד אסורה לחזור לאו משום דלא לימרו זה מחזיר גרושתו משניסת אלא משום דקנסוה רבנן משום דלא דייקא שפיר. ואפשר דבנשאת ע"פ עדים נמי אסור' לר' יוסי ולא פליגא פסקא דשמואל אעובדא דרב הונא ברי' דרב יהושע ור"פ. וקיי"ל כר' יוסי דהיכא דאזל אשתו וגיסו דאשת גיסו נמי שריא. והיכא דאזל ארוסתו וגיסו ארוסת' נמי אסירה ליה. מיהו רבי' יצחק אלפס זצ"ל כתב דהואיל דמספקא לן אי אליבא דר' אמי קאמר אי אליבא דר' יצחק נפחא קאמר ולא אתבריר לן כמאן מנייהו פסק לא שרינן לאשת גיסו אגיסו מספיקא ולפי דברי הגאון נמי לא שרינן ארוסתו לבעלה דדילמ' כדר' יוסי פסק מיהו אפי' את"ל דאדר' אמי קאי אפ"ה לא נחזיר אשה הניסת בעדים לבעלה הראשון דסמכי' לאסו' אעובד' דר"פ ורב הונא בריה דרב יהושע ואת"ל דאדר' יצחק נפחא קאי לא שרינן ליה ארוסתו:

[**יב**]

והיכא שנשאת ע"פ עדים או ע"פ ב"ד ואח"כ יצא הקול שבעלה חי לא מפקי' לה מבעלה דא"ר אשי ולקלא לא חיישי' פירש"י אם נשאת בב"ד ואח"כ יצא קול שבעלה חי ולפנינו לא בא לא חיישי' להוא קלא. וא"ת ואי ליתא לדר' יוסי דשמואל אדר' אמי קאי ולא אדר' יצחק נפחא א"כ אית לן דאיכא תנאי בנשואין ותקשי לן דקיי"ל כר"ע דאין תנאי בנשואין כדפרי' לעיל גבי נשא חייבי כריתות או קידש. הא לא קשיא דודאי קיי"ל דאין תנאי בנשואין אלא בהא לא קיי"ל כר' יוסי דאיהו סבר טעמא דתצא מזה ומזה משום שלא יאמרו גירש זה ונשא זה וליתא אלא טעמא [מפני] שלא דקדקה ונישאת. מיהו הא

קשיא דאי שמואל אדר' יוסי קאי א"כ סביר' אין תנאי בנשואין ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וה"ט דאין תנאי בנשואין כדפירש"י לעיל במילתיה דר"ע. מעתה קשיא דשמואל אדשמואל מפ' המדיר דאיתמר קידשה על תנאי וכנסה סתם רב אמר צריכה הימנו גט ושמואל אמר אינה צריכה הימנו גט ואמר אביי לא תימא היינו טעמ' דרב כיון דכנסה אחולי אחלי' לתנאיה אלא ה"ט לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות פי' לא תימ' קסבר רב אחליה לתנאיה וכתובה בעי למיתב לה אם מגרשה. אלא ה"ט דרב לענין גט דקסבר אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובעל לשם קדושין ואפי' היו עלי' נדרים אבל לענין ממונא בתנאיה קאי שאם ימצא עליה נדרים תצא בלא כתובה. אבל שמואל סבר עושה אדם בעילתו בעילת זנות ויש תנאי בנשואין. והכי פריך התם בהמדיר אליבא דשמואל מ"ש כתובה דלא דאמר אי אפשי באשה נדרני' א"ה גט נמי לא תבעי פירש"י דהא שמואל לי' ליה דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. אלמא לשמואל יש תנאי בנשואין וקשה דשמואל אדשמואל וי"ל דהיכא דידעינן דודאי הוה תנאה סבר שמואל דיש תנאי בנשואין ואדם עושה בעילתו בעילת זנות והא דפסיק שמואל כר' יוסי באשתו וגיסו לאו משום דלא מהני תנאה בנישואין אלא משום דליכא למיגזר הכא שמא יאמרו גירש זה ונשא זה. דספק הוה ליה תנאה ספק לא הוה ואפי' תימצי לומר דהוה אימור מחיל תנאו וכשנשא אשת גיסו דהיינו אחות אשתו ידעי עלמא דנישואין טעות היו לו בה ואליבא דר"א מעיקרא לא קשיא כלום דא"ר עולא בר אבא אר"א המקדש במלוה ובעל על תנאי ובעל פחות משוה פרוטה ובעל ד"ה צריכה הימנו גט פי' לא פליגי רב ושמואל אלא בכנסה ולא בעל ולענין הלכה למעשה הכי קיי"ל דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואין תנאי בנשואין דא"ר כהנא משמי' דעולא המקדש על תנאי ובעל צריכה הימנו גט זה היה מעשה ולא היה כח בחכמים להוציאה בלא גט ופר"ח וכן הלכה לעולם צריכה הימנו גט:

סימן תריח

נראה בעיני דכל היכא שגירש מחמת שהיתה אסורה לו כגון הני דפרישית דתצא מזה ומזה וכגון אלמנ' לכה"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט וכל כיוצא בהן חייבי לאוין שהקדושין תופסין בהם שאפי' גירש מן האירוסין אפ"ה ה"ז לא ידור עמה לא באותו חצר ולא באותו מבוי דאמרי' בירו' דגיטין פ' הזורק המגרש את אשתו לא תדור עמו לא באותו חצר ולא באותו מבוי אם היה חצר של אשה איש [מפנה ושל איש אשה] מפנה של שניהם מי מפנה. אשה מפנה מפני האיש. ואם יכולים הם זה פותח לכאן וזה פותח לכאן בד"א בזמן שנישאו הא לא נישאו לא. ובכהנות אפי' לא נשאר וארוס' שביהודה

כנשואה היא החולץ ליבמתו אע"פ שעשה בה מאמר ה"ז לא יפנה שאין מאמר קונה קנין גמור עד כאן לשון הירושלמי. פי' במה דברים אמורים שלא ידור עמה לא באותו חצר ולא באותו מבוי בזמן שנישאו ונתגרשו מן הנשואין אבל לא נישאו ונתגרשו מן האירוסין לא. אין צריך כלל לפנות ודר עמה בחצר אחר שהרי אין לבם גס זה בזה. ובכהנות שהגרושה אסורה לו לכהן וקיימא לו עליה בלאו אפי' לא נשאו ואין לבם גס זה בזה אחמור רבנן שלא ידור עמה לא בחצר ולא במבוי דהא מ"מ הואיל שהיו ארוסים זה לזה אע"ג שאין לבם גס אהדדי כולי האי חיישי' שלא יתקרבו זה לזה ויעברו בלאו. והיינו דתניא ס"פ האשה שנתארמל' המגרש את אשתו לא תנשא בשכונתו ואם היה כהן לא תדור עמו במבוי [אע"פ] שפנויה היא והיא גרושת כהן לא תדור עמו במבוי דמדשני בלישניה דקתני רישא לא תנשא וסיפא קתני לא תדור ש"מ דבגרושתו פנוייה עסקינן וקתני לא תדור באותו מבוי וארוסה שביהודה שהיה דרכם ליחד אותם כדא' פ"ק דכתובו'האוכל אצל חמיו ביהודה אינו יכול לטעון טענת בתולים מפני שמתיחד עמה ולבם גס זה בזה כנשואה היא ואם גירש' לא ידור עמה לא באותה חצר ולא באותו מבוי אפי' היא גרושת ישראל הא למדת דכהן שגירש אפי' מן האירוסין לא ידור עמה לא באותה חצר ולא באותה מבוי הואיל שאסורה לו וקיימא עליה בלאו אחמור רבנן א"כ כל היכא שגירש מחמת שאסור' לו אפי' מן האירוסין לא תדור עמו לא באותה חצר ולא באותו מבוי. ולא מסתבר לי כלל לומר דהא דאמרי' גבי כהן לא תדור עמו לא באותה חצר ולא באותו מבוי משום דמעלה עשו בכהני'. דאין שייך לומר כאן מעלה אלא בעבור חשש אחמור רבנן כמו שאסרו לגרושת כהן להפרע ממנו ע"י עצמה משום חשש איסור אבל לישראל שהרי גרושתו מותרת לו לא אסרו לה להפרע ע"י עצמה כדפירש"י כל הסוגיא בכהן. מיהו היכא שנישאו לאחרים אפי' אשת כהן וכל הני שנתגרשו מותרין לדור עם המגרש שלהם אפי' באותו מבוי ובלבד בבית רביעי אבל לא בשלישי [כ"ש] בשני שאצל בית שהמגרש דר בו כדתניא המגרש את אשתו לא תנשא בשכונתו ואמרי' ספ"ק דע"ז תנא אין שכונה פחותה מג' בנ"א ואמר פ"ק דגיטין רב ששת מצריך משכונה לשכונה ופרש"י התם סתם שכונה שלשה בתים שאין נ"ל בזה לחלק כין כהן לישראל שהרי כיון שנישאת קיימ' עליה דמגרש בלאו אפ"ה שרי לה להנשא באותו מבוי חוץ לשכונה דהיינו בבית רביעי כדפרי' אבל בבית שלישי שאצל המגרש אם היה חצר שלו היא נדחה [מפניו ואם היה חצירה הוא נדחה] מפניה אבל אם היה של שניהם או שהיו שוכרים אותו היא נדחית מפניו ואם אפשר להם לעשות מחיצה באמצע הבית וזה יפתח פתח למבוי זה והיא למבוי זה מותר כדאיתא בירושלמי כדפרישי' לעיל. והיכא

שלוה הימנה בעוד שהיא תחתיו מנכסי מלוג שלה ולא פרע לה עד שגירשה אם היתה גרושה מן הנשואין לא תפרע ע"י עצמה כדי שלא יתקרבו בדברים. ואי אתו לקמן לדינא ע"י עצמן לרב ששת לא מיזדקקינן להו לרב פפא משמתינן להו לרב הונא בריה דרב יהושע מנגדינן להו אבל אם היתה גרושה מן האירוסין ה"ז נפרעת ע"י עצמה ואי חזינן דגייסי אהדדי אפי' מן האירוסין לא תפרע ע"י עצמה כי ההוא דארוס וארוסה דאוקי רבא שליחא ביניהו דחזא דגייסי בהדי הדדי והכי משמע בגרושת כהן כמו שפירש"י ס"פ האשה שנתארמלה כל הסוגיא באשת כהן ואם היתה גרושת ישראל אפי' גרושה מן הנשואין תפרע ע"י עצמה לפירש"י דאקראי בעלמא היא וליכא איסור לאו לא חיישינן דלא דמי לדרים בחצר א' או באותו מבוי שתדיר מצויים ויש לחוש שלא יתקרבו וה"מ בגרושת ישראל שלא נישאת דלא קיימא עליה בלאו שרינן להפרע ע"י עצמה אבל אם נשאת לאחר (אפי' שנאסר' עליו משום א"א אפי' בגרושת כהן מפני שבעל' זה משמרה וליכא למיחז' ליחוד דגריר' בתר בעלה של עכשיו) [שנאסר עליו משום אשת איש אף ע"פ שבעלה זה משמרה וליכא למיחש לייחוד היכא שבעלה עמה הכא שאני] דהא אמרי' סוף פרק עשרה יוחסין רב ביבי איקלע לבי רב יוסף בתר דכריכו ריפת' אמר שקילו דרגא מתותי ביבי והא"ר בעלה בעיר אין חוששין לה משום יחוד שאני רב ביבי דשושבינתיה הואי וגיסא ביה אלמא חיישי' ליחוד היכא דגיסא ביה ואע"ג דבעלה בעיר הלכך גרושת ישראל כשנישאת לאחר הואיל ונאסרה עליו לא תפרע ע"י עצמה היכא שנתגרשה מן הנשואין או אפי' מן האירוסין אי חזינן דגייסי אהדדי. הלכך ההיא דבראשית רבה פ' ויזכור אלקים את נח דמסיק כשהן מחלקין צדקה לעניים ראו אדם א' נותן מעות לגרושתו אתון לגביה ואמרון ליה ר' מה אתון יתבין הכא ועבירה הכא אמר להם מה ראיתם א"ל ראינו איש פלוני נותן מעות לגרושתו שלח בתריהון ואייתי יתהון לגו צבורא א"ל מה היא לך זו אמר ליה גרושתי היא מפני מה נתת לה מעות א"ל רבי כי ראיתי אותה בצרה ונתמלאתי עליה רחמים ואף אתה דרשת כן באותה שעה הגביה ר' תנחומ' ידיו למעלה אמר רבש"ע ומה אם זאת שאין לה עליה מזונות ראה אותה ונתמלא עליה רחמי' אתה שכתוב בך חנון ורחום ה' ואנו בניך בני ידידיך בני אברהם יצחק ויעקב עאכ"ו שתתמלא עלינו רחמים מיד ירד הגשם ונתרווח העולם. ההיא גרושת ישראל שלא נשאת הואי. ובתשובות כת' הכי אמר מר רב חנילאי גאון זצ"ל לענין שאילתא דהאי בר ישראל שגירש את אשתו והיו לו ממנה בנים קטנים והיו אצלה והיה מעלה להם ולה מזונות ובלאות אם ע"י שליש היה נותן להם כסות ומזון ולא נתיחדה עמו ודאי אינה צריכה גט הימנו דלשם שמים היה נותן לה הואיל ואינו חייב לתת לה ונתן לה ואם ע"י עצמו נתן לה

וראוה מדבר' ומתיחד' עמו ודאי צריכה הימנו גט שני ואם נשאת הולד ממזר וצריכה גט מאחרון עכ"ל התשובות. וראיה לדברי הגאון שאין למחות ביד מי שמעלה מזונות לגרושתו ע"י אחר דאמר בירושלמי פ' אלמנה ניזונית ר' יעקב [בר אחא] בשם ר"י ר' הילא בשם ר"א כשם שאדם חס על כבוד אלמנתו כך אדם חס על כבוד גרושתו דא"ר יעקב בר אחא בשם ר"א בן עזריה ומבשרך אל תתעלם זו גרושתו בהדא איתתיה דריה"ג הוות מעיקא ליה סגין סליק ראב"ע לגביה א"ל שבקה דלית היא אייקרך א"ל לית לי דאתן לה פורנא [א"ל אנא יהיב לך פורנא יהיב ליה פרנה] ושבקה אזלת ונסיבת לסרדייט' דקרתא מן דנסבה איתעביד סגי נהור והות מחזרא על כל קרתא ומדברה ליה חד זמן חזרתיה על כל קרתיה ולא איתייהב ליה כלום אמר לה לית הכא שכונת חורן אמרה ליה אית הכא שכונה דמשבקי ולית בחילי עייל לה לתמן שרי חביט לה עבר ריה"ג ושמע קלון מתבזי בשוקא נסבון ויהבון בגו חד ביתא מן דידיה והוה מסיק לון מזונין כל יומין דהוו בחיין על שם ומבשרך אל תתעלם זו גרושתו אלמא דשפיר דמי להספיק מזון וכסות לגרושתו ואית לן למימר דדוקא ע"י אחר היה מעלה להן מזונות כך נ"ב אני המחבר יצחק בר' משה נב"ה:

סימן תריט

[א]

שתי אחיות שנפלו לפניו משני אחיו וכל אחת צרתה עמה וחלץ לאחיות לא נפטרו צרותיהן אלא יחלוץ לצרות ויפטרו אחיות.

[ב]

נפלו לפניו שתי יבמות מאח אחר ונתן יבם גט לאחת מהן שוב אין חליצתה הוגנת כ"כ דקלישא זיקתה ואם חלץ לה לא נפטרה צרתה אלא יחלוץ לצרה ותיפטר בעלת הגט.

[ג]

ואם עשה מאמר באחת מהם ואח"כ חלץ לא נפטרה צרה אלא יחלוץ לצרה ויתן גט לבעלת מאמר ואם עשה מאמר באחת מהם ולשנייי' נתן גט חולץ לאיזו שירצ' ויתן גט לבעל' מאמר.

[ד]

וחליצ' פסולה נראה דקיי"ל כשמואל דסבר א"צ לחזור על כל האחין מיהו מורי רבי' אב"י העזר"י זצ"ל עשה הלכה למעש' והצריך חליצה פסולה לחזר על כל האחין:

אמר רבה בר רב הונא א"ר שלש אחיות יבמות שנפלו לפני שני אחין יבמין זה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת ואמצעית צריכה חליצה משניהם פי' משום דקסבר דחליצה

פסולה צריכה לחזר על כל האחין כלומר גרועה שאם רצה לייבם אינו יכול דאחו' חלוצתו היא הלכך לאו חליצ' מעליית' היא וצריך לחזר על כולן דלא מיפקעה זיקא דתרוייהו בחליצה דחד משום דאלימא זיקא ורמיא אתרוייהו ואוקימנא מילתיה דרב דאי נפל בבת [אחת] כלומר שאם באו לחלוץ באחת שלא הספיק' הראשונ' לחלוץ עד שנפלה גם השנייה והשלישית צריכות כולן לחזר על כל האחין. כי קאמר רב דאמצעי דוקא צריכה לחזר כגון דנפיל זו אחר זו נפלה חדא חלץ לה ראובן וחליצה כשירה היתה שאם רצה יכול לייבם. נפלה אידך חלץ לה שמעון וגם זו כשירה שאם רצה מייבם ואין כאן אחות זקוקה שכבר חלצה אחותה קודם נפילת זו. נפלה שלישית אי בעי ליבומי לא מצו דאחות חלוצת שניהם היא וכולא כלום נמי לא נפקא דאחות חלוצה אינה אלא מדברי סופרים לקמן פ' החולץ הלכך חלץ האי חליצה כל דהו ולאו מעלייתא היא שאם חפץ לא מצי לייבם ומיהו חליצתו וזיקתו שוות שתיהן לגירוע ופקעה זיקתו בחליצתו וחלץ האי ומיפקע זיקה ואוקימנא מילתיה [אליבא] דשמואל דסבר יש זיקה והויא לה חליצה פסולה וצריכה לחזר. ושמואל אמר אחד חולץ לכלן ואוקימנא מאי א' חולץ לכולן דקאמר אאמצעית שחלץ ראובן לראשונה וחלץ שמעון לשנייה ועשה השלישית על שניהם אחות חלוצה ושניהם שוים בה אעפ"כ חולץ לה שמעון ואינה צריכה לחליצת ראובן. ופירש"י דסבר שמואל דחליצה פסולה א"צ לחזר על כל האחין. ואי בעית אימא כי אמר שמואל חליצה מעליא בעינן למיפטר צרתה אבל נפשה פטרה פי' הלכך אחד חולץ לשלשתן והלכך היכא דנפול בבת אחת אליבא דתרי לישני אחר חולץ לכולן כי אין כאן חליצה מעליא וחליצה פסולה א"צ לחזר על כל האחין והיכא דנפול בזו אחר זו ללישנא קמא אע"ג דסבר שמואל דחליצה פסולה א"צ לחזר על כל האחין מ"מ הואיל ויכול שמעון לחלוץ לה חליצה מעליא לשנייה לא חלץ לה ראובן חליצה גרועה ולאידך לישנא ליכא קפידא אלא אע"ג דמצי שמעון לחלוץ לה חליצה מעליא חלץ לה ראובן ולא איכפת לן.

[**א**]

ושמואל דאמר חלץ לאחיות לא נפטרו צרות אליבא דנפשיה קאמר דסבר יש זיקה והו"ל חליצת אחיות חליצה פסולה ולא נפטרו הצרות שיבול לחלוץ להן חליצה מעליא דלא אמרי' דהויא לח צרת אחות אשה בזיקה כדרב אשי דאמר דלא אלימא זיקה לשויה לצרה בערוה הלכך חליצת הצרות חליצה מעליא היא ואם חלץ לצרות נפטרו אחיות.

[**ב**]

וחלץ לבעלת גט לא נפטרה צרה משום דאין חליצתה הוגנת כ"כ דקלישה זיקתה.

[ג]
וחלץ לבעלת מאמר לא נפטרה צרה שחליצה זו אינה פוטרת בעלת מאמר לגמרי שעדיין צריכה גט למאמרו הלכך שמואל דסובר יש זיקה והויא לה חליצה פסולה דהא קיי"ל כשמואל דיש זיקה כדפרי' לעיל ואפ"ה סבר דא"צ לחזר על כל האחין.

[ד]
הלכך הכי הלכתא דחליצה פסולה א"צ לחזר על כל האחין וראיה לדבר דאיבעיא להו בעלת הגט ובעלת מאמר איזו מהן קודמת פי' אחיו שמת ולו שתי נשים ועשה זה מאמר בזו וגט לזו ושוב אסור לייבם וקם ליה בלא יבנה כיון שהתחיל לגרש איזו מהן הגונה לחלוץ ולפטור צרתה. א"ר אשי ת"ש ומודה ר"ג שיש גט אחר מאמר ומאמר אחר גט אי גט עדיף לא ליהני מאמר אבתריה ואי מאמר עדיף לא ליהני גט אבתריה ש"מ כי הדדי נינהו ש"מ. פירש"י כי הדדי נינהו. ותפשוט בעיין שהאחת פוטרת חבירתה ויחלוץ לאיזה שירצה שחליצת שתיהן גרועה. אלמא דרב אשי סבר דחליצה פסולה פוטרת חבירתה ואינן צריכות שתיהן לחלוץ הלכך יש לן לסבור נמי דחליצה פסולה א"צ לחזר על כל האחין אלא חליצת א' מהם מפקעה זיקת כל האחין הלכך נראה בעיני דהכי הלכתא דחליצ' פסולה אינה צריכה לחזר על כל האחין מיהו מורי רבי' אב"י העזרי עשה מעשה והצריך חליצה פסולה לחזר על כל האחין ואיני יודע מאיזה טעם דהא בזיקא גופה [פסק] לית הלכתא כשמואל. ופי' מורי רבי' יהודה בר יצחק זצ"ל דלא מיקריא חליצה פסולה להחזירה על כל האחין שנחלקו בה רב ושמואל אלא היכא דאיקליש לה זיקה ודמיא כחלוצה כבר כגון צרת בעלת גט דדמיא כבר בחלוצה וחלוצה אין בה זיקה וכן צרת בעלת מאמר שהרי אין בה זיקה דע"י מאמר ככנוסה דמיא וכן אחות זקוקה ואחות חלוצה שהן דומות לאחות אשה וכן סוטה דרבנן שאמר ר"ש בהאשה רבה ביאתה או חליצתה מאחיו של ראשון פוטרת צרתה וקרי ליה בירושלמי חליצה פסולה הא נמי דמיא להני דאיקלשא לה זיקה לפי שדומה לסוטה דאורייתא וחשובה כאחת מן העריות דטומאה כתיב בה ולהכי לא פטרה חליצתה צרתה וצריכה לחזר על כל האחין אבל היכא שאין חליצה פסולה משום דדמיא דפקעה לה זיקה כגון חליצה דחייבי עשה דלא שייך התם יבום וכן חליצה דצרת מחזיר גרושתו דשנינן פ"ק דאי היא או צרתה חולצת דלא שייך בה יבום אין כאן קלישות זיקה כלל ופטרה חליצתה פסולה את צרתה ופי' מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל דה"נ אם טעו בדין חליצה שאינה חליצה כלל ולא איקלשא זיקה ע"י כן אלא היא לגמרי פסולה ויכול לחזור ולחלוץ ואין חליצה פסולה כזו צריכה לחזר על כל האחין אפי' לרב אלא כחליצה אריכתא דמיא: מורי רבי' אב"י העזרי

כתב ומקובלני שצריכה שלא תרוק כלל לפני היבם ולפני הדיינין קודם חליצתה דיש לחוש להא דאמ' יבמה שרקקה תחלוץ שכבר נפסלה על האחין וכיון שמקודם נפסלה הו"ל חליצה פסולה צריכה לחזר על כל האחין ואע"פ שיש להשיב טוב הדבר להזהר בכך ומורי ה"ר אליעזר ממיץ היה נוהג להתיר חרם ליבם לישא ב' נשים כדי שלא יהא חליצה פסולה וצריכ' לחזר על כל האחין והיה אומר שבמקום מצוה לא נגזרה הגזירה והשתא היא עולה ליבום ולחליצה ואחרי החליצה תעמוד הגזירה במקומה ושאר רבותי לא נהגו כן עד כאן לשונו:

סימן תרכ

[א]

ארבעה אחין שנים מהם נשואין שתי אחיות ומתו הנשואות את האחיות בבת אחת כגון שהותזו ראשיהן באחת הרי אלו חולצות ולא מתיבמות ואם קדמו וכנסו יוציאו.

[ב]

ואי בזה אחר זה מתו ולא ידעינן איזה מהן מתה ראשונה ואיזו נפלה בראשונה הרי אלו חולצות ואם קדמו וכנסו הכונס בראשונה מוציא והכונס באחרונה מקיים.

[ג]

אבל אי ידעי' איזו נפלה בראשונה [אחד חולץ לשני' תחלה והשני מייבם לראשונה] ואם חלץ לראשונה השנייה אסורה להתייבם אלא חולצת גם היא.

[ד]

היתה אחת מהם אסורה על אחד מהם איסור ערוה כגון שהיתה חמותו אסור בחמותו ומותר באחותה והשני אסור בשתיהן וכגון שנפלה הך דאינה חמות תחילה ואם נפלה חמות תחלה חתן מייבם הך דאינה חמות ואידך מייבם חמות:

אמר רב הונא א"ר שתי אחיות יבמות שנפלו לפני יבם אחד חלץ לראשונה הותרה חלץ לשנייה הותר' מתה ראשונה מותר בשנייה ואצ"ל מתה שנייה מותר בראשונה דהוי יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתרה הראשון ור"י אמר מתה שנייה מותר בראשונה אבל מתה ראשונ' אסור בשנייה מ"ט שכל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבוא עליה הרי היא באשת אח שיש לה בנים ואסורה ופסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהלכה כר"י דכל רב ור"י הלכה כר"י פ"ק דביצה הלכך הכי קיי"ל דמתה ראשונה אסור בשנייה מתה שנייה מותר בראשונה דחזרה להיתיר' ראשונה ומותיב ר' יוסי בר חנינא לר' [יוחנן] דתנן ד' אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות ומתו הנשואין את האחיות הרי אלו חולצות ולא מתיבמות ואמאי ליקו חד מנייהו וליחלוץ

לה לשנייה ותיהוי ראשונה לגבי אידך ביבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתירה הראשונה א"ל אחיות איני יודע מי שנאן כלומר זה אינה משנה. ופרכי' ולימא ליה דנפול בבת אחת וריה"ג [היא] דאמר אפשר לצמצם ומשני לא סתם לן תנא כריה"ג פי' וא"א שיפלו בבת אחת ולהכי אינה משנה. ומיהו אנן קיי"ל דאפשר לצמצם בידי אדם דסברי אמוראי [הכי] פ"ב דחולין ופ"ק דעירובין הלכך לדידן זו משנה היא

[א]

הלכך אע"ג דקיי"ל דיבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להתיר הראשון אע"פ כן מתני' לאו משבשתא היא דאיכ' לאוקומ' דנפול בבת אחת שהותזו ראשיהם כאחד. כדפי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דקיי"ל דבידי אדם אפשר לצמצם הלכך מתני' בבת אחת ולהכי חולצות ולא מתיבמות ואם קדמו וכנסו יוציאו כדפר"ח זצ"ל שנינו גבי שתי אחיות אם קדמו וכנסו יוציאו וכן הלכה ולא חיישי' לדאבא שאול ולא לר"ש דאמרי יקיימו.

[ג]

אבל אי נפיל בזו אחר זו ה"נ דחד מנייהו חליץ לשנייה ואידך מייבם ראשונה.

[ב]

ואי לא ידעינן הי נפל ברישא וקדמו וכנסו הכונס תחילה מוציא והכונס באחרונה מקיים מדפרכי' ולימא ליה דלא ידעי' הי נפיל ברישא דלימא ליה חלוץ לשנייה ולהכי שניהם חולצות ומשני א"ה היינו דקתני קדמו וכנסו יוציאו בשלמא לראשון א"ל מאן שריא לך אלא שני אמר חבירי שנייה ייבם אנא ראשונה מייבם היינו דקא"ל אחיות איני יודע מי שנאן פי' א"ה משום דלא ידעינן הוא הא אי הוה ידעינן מייבמא ראשונה. היינו דקתני כלומר הא דקתני יוציאו אמאי בשלמא לראשון א"ל אפיק דודאי באיסור אתא לידך דא"נ ראשונ' היא מאן שריא לך הלא אחותה זקוקתך היתה בודאי בשעת כניסה ובאיסורא כנסת בודאי. אלא שני לימא אחי שייבם ראשונה שנייה אירעה לחלקו והואי ראשונה יבמה שהותרה ונאסרה. וחזרה והותרה ואע"ג דלכתחילה לא היה לו [לכנוס] דהו"ל למיחש שמא שנייה היא וקא פגע באחות זקוקה מ"מ הואיל וכבר כנס ואין כאן אלא ספק זיקת אחות אינו מוציא כדתנן פ' כיצד מי שקידש אחת משתי אחיות ואין ידוע לאיזו קידש מת והיו לו שני אחין אחד חולץ ואחד מייבם קדמו וכנסו אין מוציאין מידם פי' משום דליכא אלא ספק פגע באחות זקוקה ואסקי' היינו דקא"ל אחיות איני יודע מי שנאן כלומר דאי מתני' סוברת יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתר

הראשון לא הו"ל למתני יוציאו [שאין] השני מוציא. הלכך לדידן דאית לן דר' יוחנן דהכי הלכתא הכונס תחילה מוצי' הכונס באחרונה מקיים.

[ד]

והא דתנן היתה אחת מהן אסורה על האחד איסור ערוה אסור בה ומותר באחותה והשני אסור בשתיהן אוקמה ר"פ כגון דנפלה הך דאינה חמות תחילה אבל אי נפלה חמות תחילה תתן מייבם הך דאינה חמות ואידך מייבם חמות וכן הלכה:

סימן תרכא

שלשה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות או אשה ובתה או אשה ובת בתה או אשה ובת בנה הרי אלו חולצות ולא מתייבמות ור"ש פוטר תניא ר"ש פוטר בשתיהן מן החליצה ומן הייבום שנאמר ואשה אל אחותה לא תקח לצרור בשעה שנעשות צרות זו לזו לא יהיו לך ליקוחין אפילו באחת מהן ופר"ח דהלכה כרבנן ולית הלכת' כוותי' דר"ש:

סימן תרכב

שלשה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות ואחד מופנה מת אחד מבעלי אחיות ועשה בה מופנה מאמר ואח"כ מת אחיו השני בש"א אשתו עמו והלזו תצא משום אחות אשתו ובה"א מוציא את אשתו בגט וחליצה ואשת אחיו בחליצה זו היא שאמרו אוי לו על אשתו אוי לו על אשת אחיו. והלכה כבית הלל ואמרי' בגמ' זו היא למעוטי מאי למעוטי הך דר' יהושע דלא עבדינן כותיה אלא אי כרבן גמליאל אי כר"א פי' דתנן פ' ב"ש שני אחין נשואים לשתי אחיות קטנות ומת בעלה של אחת מהן תצא משום אחות אשה וכן שתי חרשות גדולה וקטנה מת בעלה של קטנה תצא משום אחות אשה מת בעלה של גדולה ר"א אומר מלמדין את הקטנה שתמאן בו ר"ג אמר אם מיאנה [מיאנה] ואם לאו תמתין עד שתגדיל ותצא הלזו משום אחות אשה ר' יהושע אומר אי לו על אשתו ואי לו על אשת אחיו מוציא את אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה והיינו דקתני הכא זו היא למעוטי דר' יהושע דלא עבדינן כותיה אלא אי כר"ג אי כר"א. ולא קיי"ל כר"ג דטעמיה דר"ג מפרש בפ' כיצד משום דקסבר אין זיקה ואילו אנן קיי"ל דיש זיקה ולהדיא פסקי' פ' ב"ש כר"א דאמר ר"י אמר שמואל הלכה כר"א וכן אר"א הלכה כר"א:

סימן תרכג

שלשה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות ואחד נשוי נכרית מת אחד מבעלי אחיות וכנס הנשוי נכרית את אשתו ומת ראשונה יוצאה משום אחות אשה ושניה משום צרתה עשה בה מאמר ומת הנשוי נכרית שנייה חולצת ולא מתייבמת. ואמרי' בגמ' טעמא [דעבד] בה מאמר הא לא עבד בה מאמר [נכרית] יבומי נמי מייבמה אר"נ זאת אומרת אין

זיקה אפי' באח אחד. פי' דאי יש זיקה משמת בעל אחות ונפלה לייבום הוזקקה לנשוי נכרית לבדו דהא על בעל אחות לא דמיא ונעשית נכרית זו צרתה בזיקה וכשמת תיאסר הנכרית על הנשאר משום צרת אחות אשה בזיקה ומדסבר דמתיבמת ש"מ דאין זיקה אפי' בחד וליתא לדר"נ אלא כרב אשי קיי"ל דיש זיקה אפי' בתרי אחי ומתני' ה"ה אע"ג דלא עבד בה מאמר נכרית מיחלץ חלצה יבומי לא מיבמ' והא דקתני מאמר לאפוקי מדב"ש דאמרי מאמר קונה קניין גמור קמ"ל דלא כב"ש:

סימן תרכד

יבמה שאינה ראויה בשעת נפילה ליבום ל"ש דאידחיא מהאי ביתא לגמרי כגון שנפלה לפניו אחות אשתו ואין כאן אח אלא הוא דאין עליה זיקת אח כלל ושריא לשוק ל"ש דאיכא אח אחד דלא אידחייא מהאי ביתא [לגמרי] ול"ש מתה אשתו קודם שכנסה אח אחד ל"ש שמתה אשתו אחד שכנסה אח אחד ומת בכל האי גוונא אסורה על בעל אחות עולמית:

אמר רב יהודה א"ר כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבוא עליה הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסורה ופרכי' מאי קמ"ל תנינא שלשה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות ואחד נשוי נכרית מת אחד מבעלי אחיות וכנס נשוי נכרית את אשתו ומתה אשתו של שני ואח"כ מת נשוי נכרית הרי זו אסורה עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת מהו דתימא ה"מ היכא דלא איחזיא ליה בנפילה ראשונה. שכל זמן נפילה ראשונה היתה אשתו קיימת שהיא אחותה. אבל היכא דאיחזיא ליה בנפילה ראשונה כגון שמתה אשתו אחר מיתת אחיו ולא כנסה נשוי נכרית. אימא תשתרי קמ"ל דאפ"ה אסורה ותו פרכי' הא נמי תנינא שני אחין נשואין שתי אחיות ומת אחד מהם ואח"כ מתה אשתו של שני ה"ז אסור' עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת מ"ד התם היא דאידחי' לה מההיא ביתא לגמרי. משנפלה אין כאן אח אלא זה בעל אחותה נידחית ונפטרה לשוק ואין עליה עוד זיקה אבל היכא דלא אידחייא מהאי ביתא לגמרי. בשעת נפילה שהיה שם נשוי נכרית וזקוקה ליבום אימא מיגו דחזיא לנשוי נכרית עדיין זיקתה עליה כי מתה אחותה ועודה בנפילה ראשונה חזיא נמי להאי ותייבם להאי קמ"ל רב דאפי' הכי אסורה מיהו ה"מ דאסור' לרב היכא שבשעת נפילה היה לפניה איסור דאורייתא כגון איסור אחות אשה אבל היכא דלא אתחזיא ליה בשעת נפילה מחמת זיקה דרבנן כי האי גוונא לרב לא אסור' עולמית אלא חוזרת להיתיר' הראשונה כדא"ר לעיל מתה ראשונה מותר בשנייה מיהו בהא לא קיי"ל כרב אלא כר"י דאמר מתה ראשונה

אסור בשניה שכל יבמה שאין אני קורא בשעת נפילה יבמה יבוא עליה ה"ה כאשת אח שיש לה בנים ואסיר' ואע"ג דלא מיתסרא אלא מחמת זיקה דרבנן:

סימן תרכה

שלשה אחין נשואין שלש נשים נכריות ומת אחד מהן ועשה בה השני מאמר ומת הרי אלו חולצות ולא מתיבמות שנאמר יבמה יבוא עליה שעליה זיקת יבם אחד ולא שעליה זיק' שני יבמין. פי' דכל זמן שלא כנסה זה עדיין זיקת ראשון עליה וניתוספה עליה זיקת מאמרו הרי כשמת זה ניתנו עליה זיקת שניהם ואילו כנסה הוה פקעה זיקא דקמא וכי מאית לא הות עלה אלא זיקת שני א"נ אי לא עבד מאמר לא הואי עלה אלא זיקת ראשון אבל השתא שעשה בה מאמר יש עליה זיקת שתיהם. רש"א מייבם לאיזו שירצה וחולץ לשנייה ומפרש טעמיה פ' כיצד דתניא א"ל ר"ש לחכמים אם מאמרו של שני [מאמר אשת שני הוא בועל ואם מאמרו של שני] אינו מאמר אשת ראשון הוא בועל. ופרכי' בגמ' אליבא דרבנן ואי זיקת שני יבמין דאורייתא חליצה נמי לא תבעיא ומשני אלא מדרבנן וגזירה שמא יאמרו שתי יבמות הבאות מבית אחד מתייבמות. אמר רבא נתן גט למאמרו הותרה צרתה אבל היא אסורה דמיחלפא בבעלת גט. פירש"י אמתני' קאי שאם נתן זה העושה מאמר גט למאמרו ולא לזיקתו ואח"כ מת הותרה אשתו הראשונה שהיא צרתה להתייבם לשלישי דמאמר דעבד שקליה ולאו צרות נינהו והשתא לא אתי למימר בשתי יבמות מבית אחד חדא חלצה וחדא מייבמא דהכא לאו מבית אחד מיחזו. אבל היא אסורה. ולא משום דקם ליה בלא יבנה לפוסלה על אחיו הנשאר שהרי לא נתן גט לזיקה אלא משום דאתי לאיחלופי בבעלת הגט היכא דעבד גט למאמרו ולזיקתו דההיא ודאי מידחיא [אבל] גט למאמרו ודאי לא דחי אלא מאמר ונשארה זיקה ראשונה במקומה. איכא דאמרי אמר רבא נתן גט למאמרו הותרה אפי' היא לשלישי בשימות שני. מאי דעבד שקליה. והוה כמי שלא נעשה בה מאמר ומתייבמת לשלישי [מחמת] זיקת אחיו הראשון ודוק' שפירש למאמרו ולא לזיקתו אבל סתמא קיימא בלא יבנה אכולהו אחין והכי מוכח מילתא בפר"ג דלמאמרו ולא לזיקתו קאמר ולא אתבריר לי אי הלכה בתנא דשמעת' דאסר לייבומי צרתה של בעלת מאמר דאיכא תנא דפליג ס"פ האשה רבה דתנן בן ט' שנים ויום אחד שבא על יבמתו ומשהגדיל נשא אשה אחרת אם לא ידע את הראשונה משהגדיל השנייה חולצת ומתייבמת הראשונה חולצת ולא מתייבמת פי' דזיקת שני יבמין עליה הואיל ולא ידעה משהגדיל ולא יצאת מידי נפילה ראשונה. ופריך בגמ' ויעשו ביאת בן תשע כמאמר בגדול ותדחה צרה מן הייבום פי' ויעשו ביאת כן ט' כמאמר בגדול. לדחות אשתו גמורה מן היבום כי ההיא דר' אחין

כרפרי' לעיל דקתני הרי אלו חולצות ואפי' אשתו גמורה נדחית מפני שהיא צרת בעלת [זיקת] שני יבמין ואמאי קתני מתני' שנייה חולצת ומתייבמת. ואמר רב לא עשו ביאת בן תשע במאמר בגדול ושמואל אמר עשו ועשו וכן אר"י עשו. ופריך ויעשו. כלומר ואמאי מייבמה שנייה. [ומשני] תנאי היא תנא דד' אחין ס"ל עשו וגזר משום צרה ואשמעי' בגדול וה"ה בקטן והאי דקתני גדול משום דבגדול קאי והאי תנא דהכא ס"ל עשו ולא גזר משום צרה ואשמעי' בקטן וה"ה בגדול והאי דקתני קטן משום דבקטן קאי וקיי"ל רב ור"י הלכה כר"י וכ"ש הכא דשמואל קאי כר"י וסבר דתנא דפ' האשה רבה סבר דצרתה של בעלת מאמר מתייבמת מעתה אין כידי לידע האיך הלכה למעשה ובפר"ח משמע דההיא דד' אחין עיקר דכתב אההיא דאמר רבא נתן גט למאמרו הותרה צרתה ופר"ח הותרה אשתו שהיא צרתה אבל בעלת מאמר אע"ג דנתן לה גט אסורה משום דמיחלפה בבעלת הגט חיישי' דילמא יהיב לה אחד מן האחין גט וכיון דיהיב לה גט נאסרה לכולהו אחי ואי אמרת תתיבם זו אתי למימר חזינן בעלת גט מתיבמת ואע"ג דלישנא בתרא אמר רבא נתן גט למאמרו הותרה אפי' היא מאי דעבד שקליה לא סמכי' עלה דחיישי' דילמא כל"ק היא הילכך עבדינן בה לחומרא עכ"ל הרי פסק בלישנא קמא דרבא אליבא דתנא ארבע אחין:

סימן תרכו

אשת ישראל שנבעלה לאחר וכסבורה שהוא בעלה אע"פ שברצונה נבעלה הואיל ואנוסה בזה שהיתה סבור' שהוא בעלה הויא לה אנוסה ושריא לבעלה ומפרישין אותה מבעלה ג' חדשים שמא מעוברת היא מזה שנבעלה לו ואם היתה קטנה שאינה ראויה לילד וכן אם קודם שנבעלה לזה היתה תדיר משמשת עם בעלה ולא ידעה אם היתה מעוברת מבעלה אם לאו דהשתא ליכא להבחין ותלינן בבעלה להכשיר מחזירין אותה מיד ואם מת בעלה אסור' לכהונה וכ"ש אם היתה אשת כהן שנאסרה עליו:

תנן שנים שקידשו שתי נשים ובשעת כניסתן לחופה החליפו של זה לזה ושל זה לזה הרי אלו חייבין משום אשת איש ואם היו אחין אף משום אשת אח ואם היו אחיות אף משום ואשה אל אחותה ואם היו נדות אף משום נדה ומפרישין אותן ג' חדשים שמא מעוברות הן ואם היו קטנות שאינן ראויות לילד מחזירין אותם מיד ואם היו כהנות נפסלו מן הכהונה. ואוקמה רב יהודה למתני' תני הוחלפו שטעו כסבור שהיא אשתו וכסבורה היא שהוא בעלה דהשתא אנוסים הם ואונס בישראל מישרי שרי ואע"פ שהותרו לבעליהן מפרישין אותן ג' חדשים מבעליהן היכא שהן גדולות וראויות לילד דחיישי' שמא מעוברות הן והוולדות ממזרים ובעינן הבחנה בין זרע פסול לזרע כשר

שמא יתלו העובדים בבעליהן אבל אם היו קטנות שאינן ראויות לילד מחזירין אותן מיד ודווקא בהני גדולות מפרישין אותן לפי שעדיין לא נבעלו לבעליהן ויש להבחין אבל היכא שנבעלו כבר וליכא להבחין מחזירין אותן מיד והולד כשר דאזלינן בתר רובא ורוב בעילות אחר הבעל כדאמרי' ס"פ ארוסה ושומרת יבם והלכתא ישא אדם בת דומה ואל ישא דומה דתני רב תחליפא [בר מערבא] קמיה דר' אבהו אשה מזנה בניה כשרין רוב בעילות אחר הבעל. ואם מתו הבעלים הנשים פסולות לכהונה דאמרי' ס"פ א"ר עמרם הא מילתא אמר לן רב ששת אשת ישראל שנאנסה אע"פ שמותרת לבעלה פסולה לכהונה ואצ"ל אם היו נשי כהן שאסורות כדתנן אם היו נשי כהן פסולות לכהונה:

סימן תרכז

אנוסה ומפותה ושבויה שנפדית וקטנה שנתגרשה צריכות להמתין ג' חדשים אבל הגיורת שנתגיירה והשפחה שנשתחרר' או שיצתה בשן ועין וקטנה שזינתה א"צ להמתין ג' חדשים וכן קטנה שמיאנה:

ס"פ ארבעה אחין כתוב בפר"ח ואסיקנא כל הנשים צריכות להמתין ג' חדשים אפי' אנוסה ומפותה וקיי"ל כר"י עכ"ל: ורבינו יצחק אלפס כתב חזינא למקצת רבואתא [דפסקי] הלכתא בהא כר' יהודה דתניא אנוסה ומפותה צריכה להמתין ג' חדשים דברי ר"י ור' יוסי מתיר ליארס ולינשא מיד ואנן לא ידעינן מהיכן גמרי לה להאי פיסקא דקיי"ל ר' יוסי ור' יהוד' הלכה כר' יוסי ואי משום דקאי ר' יהודה כסתם מתני' דקתני ומפרישין אותן ג' חדשים שמא מעוברות הן דהא רבא אנוסות הן וקתני מפרישין ליכא למימר דכי דבהא אפי' ר' יוסי מודה דמפרישין דל"ק ר"י אלא באשה מזנה [דידעה] דמזנה היא ומתהפכת שלא תתעבר אבל הא מי ידעה דמזנה היא כדי שתתהפך והא אוקימנא בהוחלפו למימרא דבטעות הוה מילתא ואי משום דקתני פ' החולץ וכן שאר כל נשים לא יתארסו ותניא הרי שהיתה רדופה לילך לבית אביה כו' הני כולהו לא שייכי בהו לא אנוסה לא מפותה הלכך קשה לן האי פסקא ולא קמנן אעיקרא דמילתא מהיכ' גמירי לה עכ"ל. ונראה בעיני אני המחבר דיש לסמוך על פר"ח לענין הלכה למעשה ופשטא דהלכתא מוכחא כותיה דאמרי' ל"א אמרי לה אמר שמואל וכולן צריכות להמתין ג' חדשים חוץ מגיורת ומשוחררת גדולה פי' כולן בנות ישראל גדולות שנבעלו ואפי' אנוסות ומפותות צריכות להמתין ג' חדשים דגזר בגדולה בת ישראל זנות אטו נישואין חוץ מגיורת ומשוחררת גדולה שאינן צריכות להמתין כדמפר' טעמא לקמן ודייקי' [הא קטנה בת ישראל א"צ להמתין ג' חדשים] ובמאי אי במיאון פשיטא דהא אמר שמואל דלא בעיא אי בגט האמר שמואל דבעיא דאמר שמואל מיאנה א"צ להמתין ג' חדשים

פי' דליכא למיגזר משום גדולה דאין גדולה יוצאה במיאון נתן לה גט צריכה להמתין ג' חדשים פי' גזור רבנן קטנה אטו גדולה אלא בזנות דזנות בקטנה לא שכיחא. והאי לישנא עיקר דאיסתייעא ממתני' ולא צריכ' לשנויי מתני' בהוראת שעה ופרכי' גיורת ומשוחררת דשכיחא בהו זנות נגזור פי' שימתינו כדי להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שנזרע שלא בקדושה ושנינן הוא דאמר כר' יוסי דתנן הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו או שנתגיירו או שנשתחררו צריכות להמתין ג' חדשים דברי ר"י ר' יוסי מתיר ליארס ולינשא מיד פירש"י הוא דאמר כר' יוסי דלא גזר כדמפרש טעמא דאשה מזנה מתהפכת כדי שלא תתעבר ומיהו בישראלי' גזר שמואל זנות אטו נישואין שמתעברת ולא ס"ל כר' יוסי דלא גזר כדקתני לקמיה באנוסה ומפותה אבל בגיורת לא גזר זנות שבכותית אטו נישואין דבכותית דאפי' גיורת נשואה מכיון דדעתה לאיגיורי מתהפכת נמי כדי להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שלא נזרעה בקדושה כדלקמיה עכ"ל. הרי פי' להדיא דשמואל קאי כר' יהודה באנוסה ומפותה ויש לי לומר דה"ה בשבויה אוסר שמואל דהא נמי אנוסה היא וגזר אטו נשואה אבל בגיורת ושפחה משוחררת קאי שמואל כר' יוסי ויוצאה בשן ועין נמי שריא לר' יוסי כדפירש"י דהואיל ואוקימנא במתהפכת אף יוצאה בשן ועין נמי ליכא השתא למיפרך כיון דהיפוך קל הוא לה ואין בו טורח מתהפבת דכל אשה מזנה אינה רוצה להתעבד. וההיא דפ' החולץ דתניא גר וגיורת צריכה להמתין ג' חדשים הי' מפרש מורי רבי' יהודה בר יצחק זצ"ל דאתיא אפי' לר' יוסי דלא איירי ר' יוסי אלא בגיורת שאין לה בעל דאינה רוצה להתעבר ורוצה להנשא לישראל אחר גירותה מיד אבל זו שיש לה בעל והוא יקיימנה בגירותה אינה מתהפכת ואינה חוששת כ"כ להבחין בין זרע שנזרע בקדושה לזרע שנזרע שלא בקדושה ולא הודה לו רבו רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל אלא מעמידה כר' יהודה ולא כר' יוסי ויש אומרים שיש במדרש גר וגיורת שנישאו יחד בכותייתם לא יתקיימו יחד בגירות פן יחזרו לסורן ומעשה היה והפרידום זה מזה ולא ידע רבינו יצחק למה הוצרך לעשות כן דהכא משמע להדיא דשרי וגם מרבי' שמואל מ"כ שמע שמותר:

סימן תרכח

כל הנשים אחת בתולות ואחת בעולות שנתארמלו או שנתגרשו בין מן הארוסין בין מן הנשואין שהיתה רגילה לילך לבית אביה ועת סמוך למיתת בעלה עמדה בבית אביה זמן מרובה דליכא למימר מעוברת היא או שהיה לה כעס לילך מבית בעלה ולא שימשה או שהיה בעלה זקן או חולה או שהיתה היא חולה או שהיה בעלה חבוש בבית האסורין והמפלת לאחר מיתת בעלה או שהיתה עקרה שנעקר רחמה וניטל האם שלה וקטנה

ואיילונית ושאינה ראויה לילד מחמת סם ושנשאת בת עשרים ומת בעלה לאחר ארבעים וששהתה אחר בעלה ראשון עשר שנים ולא הי' בדעת' להנשא כולן צריכות להמתין שלשה חדשים חוץ מיום שמת בו וחוץ מיום שנתארסה בו:

תנן בהחולץ וכן שאר כל הנשים לא יתארסו ולא ינשאו עד שיהו לה ג' חדשים אחת בתולות ואחת בעולות ואחת אלמנות ואחת נשואות ואחת ארוסות רבי יהודה אומר הנשואות יתארסו והארוסות ינשאו חוץ מן הארוסה שביהודה שלבו גס בה ר' יוסי אומר כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול. ואמר בגמ' הי נינהו בתולות הי נינהו ארוסות הי נינהו בעולות הי נינהו נשואות אר"י ה"ק אחת בתולות ואחת בעולות שנתארמלו או שנתגרשו בין מן האירוסין בין מן הנשואין. ר"א לא על לבי מדרשא אשכחיה לר' אסי א"ל מאי אמור בי מדרשא א"ל הכי א"ר יוחנן הלכה כר' (יהודה) [יוסי] מכלל דיחידאה פליג עליה אין והתניא הרי שהית' רדופה לילך לבית אביה או שהיה לה כעס לילך מבית בעלה או שהיה בעלה זקן או חולה או שהיתה היא חולה או שהיה בעלה חבוש בבית האסורין והמפלת לאחר מיתת בעלה או שהיתה עקרה וזקנה וקטנה ואיילונית ושאינה ראויה לילד צריכו' להמתין ג' חדשים דר"מ ר' יהודה מתיר ליארס ולהנשא מיד א"ר חייא בר אבא חזר בו ר' יוחנן. פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהלכה כר"מ חדא דהא ר' יוחנן דאמר הלכה כר"י הדר ביה ועוד דקיי"ל בר"מ בגזירותיו דגרסי' פרק אע"פ א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר"מ בגזירותיו. וכן פר"ח דהלכה כר"מ כדפסקי' פ' אע"פ ואע"ג דאמר פ' מי שהוציאוהו דילמא לאפוקי מדר"נ אמר שמואל דחייא היא ולא חיישי' לה ותנא דמתני' היינו ר"מ. הלכך כולהו ל"ש נתארמלו מן האירוסין ל"ש מן הנשואין ל"ש שנתארסו ל"ש שנישאו כולן צריכות להמתין ג' חדשים כדפסקי' לקמן והלכת' צריכה להמתין ג' חדשים חוץ מיום שמת וחוץ מיום שנתארסה בו. שאינה ראויה לילד פירש"י מחמת סם כדביתהו דר' חייא דשתיא סמא דעקרתא. ורבינו יצחק אלפס פי' ששרתה עשר שנים אחר בעלה ולא היה בדעתה להנשא כההי' ס"פ ד' אחין דאר"נ אמר שמואל כל ששהתה אחר בעל' עשר שנים ונישאת שוב אינה מתעברת כי אתא רבין אר"י ל"ש אלא שאין דעתה [להנשא אבל דעתה] להנשא מתעברת א"נ כגון שנישאת לאחר ארבעים וכן פר"ח פ' אע"פ כההיא דפ' יש נוחלין דאר"ח ניסת פחותה מבת עשרים יולדת עד ששים בת עשרי' יולדת עד ארבעים בת ארבעים שוב אינה יולדת. ואם קידש תוך שלשה אלמנת חבירו או גרושת חבירו אפליגו בה אמוראי ר"פ החולץ דאיתמר קידשה תוך שלשה וברח פי' שקידש תוך שלשה שום אלמנה או גרושה פליגו בה רב אחא ורפרם חד אמר משמתינן ליה וחד אמר ערוקיה מסתייה ולא

בעי למיכפייה למיכתב גיטא דגלי דעתיה דלא בעי לכנוס עד זמנו. ופסק רבינו יצחק אלפס דכן הלכה דערוקי' מסתייה אבל פר"ח כתב עבד רפרם [עובדא ואמר] ערוקיה מסתייה ולא שמעי' מינח דהילכתא הכי דאיכ' למימר רפרם הוא דאמר ערוקיה מסתייה ורב אחא פליג עליה עכ"ל. ומסתבר דהכי הלכתא דמעשה רב מיהו הדעת נוטה דדוקא בברח מעצמו דגלי דעתיה שבשקיד' לא היה בדעתו לכנוס עד זמנו אבל אם קידש תוך ג' ולא ברח אינו מועיל אם אנו נכריח אותו וצריך למכפייה ליתן גט דהואיל ולא ברח ה"ז דעתו לכנוס וצ"ע:

סימן תרכט

[א]

אסור לאדם לישא או לארס מעוברת חבירו ומניקת חבירו עד שימתין ב"ד חודש מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו ואם נשא לא סגי ליה בהפרשה אלא מוציא בגט ולכשיגיע זמנו לכנוס יכנוס ואם כהן הוא מוציא בגט ואינו מחזיר עולמית.

[ב]

ואם אירס ולא נשא זה [היה] מעשה והודה ה"ר יוסף דאורלינ"ש דסגי ליה בהפרשה וא"צ להוציא בגט ור"י בר שמואל זצ"ל מצריך גט וכן בשאלתות דרב אהאי מצריך גט.

[ג]

ואם היתה גרושה והיא מניקה בזה הורה ה"ר שמשון שמותרת להנשא אחר ג' חדשים ושאילתות דרב אחאי ורבינו תם זצ"ל ור"י בר שמואל אוסרים.

[ד]

נתנה בנה למניקה אסורה להנשא

[ה]

מת בנה מותרת להנשא גמלתו אסורה להנשא:

[א]

תניא בפ' החולץ לא ישא אדם מעוברת חבירו ומניקת חבירו ואם נשא יוציא ולא יחזי' עולמית דר"מ וחכ"א יוציא ולכשיגיע זמנו לכנוס יכנוס פירו' דהיינו לאחר כ"ד חודש וכדפסק לקמן גמ' אחד הבתולות כו' והלכת' מניקה צריכה להמתין כ"ד חודש [חוץ] מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו ופר"ח דהלכה כחכמים ואע"ג דקיי"ל הלכה כר"מ בגזירותיו ה"מ בדגזר הני אטו הני כדתניא הרי שהיתה רדופה לילך לבית אביה כו' אבל הכא קנסא קניס ולית הלכתא כותיה בקנס עכ"ל וכ"פ בה"ג כחכמים וכן משמע סוגיא דליתא לדר"מ מדבעי רב יהושע בריה דרב אידי מרב אשי מעוברת חבירו ומניקת

חבירו דאינסיבא לכהן מאי מי עבוד רבנן תקנתא לכהן או לא ומהדר לי' דלא עבוד וע"כ שקלו וטרו אליבא דרבנן דאי אליבא דר"מ מאי קא מיבעיא ליה הא אפי' גבי ישראל קא"ר מאיר יוציא ולא יחזיר עולמית כ"ש כהן אלא ודאי אליבא דרבנן קא בעי דהילכתא כרבנן ומסקנא דלא עבוד תקנתא לכהן אלא מוציא ואסורה עליו עולמית כרבנן דאמרי יוציא וא"ר ולדברי חכמים יוציא בגט פי' לא סגי ליה בהפרשה ואמר מר זוטרא דיקא נמי דקתני יוציא ולא קתני יפריש ש"מ.

[**ב**]

והקשה ה"ר יוסף דאורלינ"ש זצ"ל מפ' ארוסה ושומרת יבם דאמר חתם מעוברת חבירו ומניקת חבירו לא שותה ולא נוטלת כתובה דר"מ פי' שאם נשא מעוברת חבירו ומניקת חבירו וקינא לה ונסתר' לא שותה דכתיב תחת אישה והאי לאו אישה הוא דהא אסורה לו. דר"מ שהיה ר"מ אומר לא ישא אדם מעובר' חבירו ומניקת חבירו ואם נשא יוציא ולא יחזיר עולמי' וחכ"א יכול הוא להפרישה ולהחזירה לאחר זמן אלמא לרבנן בהפרשה בעלמא סגי וקשיא אמסקנא דידן דאוקימנא דלרבנן יוציא בגט ולא סגי ליה בהפרשה וי"ל דיוציא משמע דוקא בגט אבל להפרישה משמע הכי והכי ומר זוטרא הכי דייק מדלא קתני וחכ"א יפריש שהייתי יכול לפרש בלא גט וקתני מוציא ש"מ דדוקא בגט וההיא דפ' ארוסה דקתני יכול להפרישה היינו בגט א"נ י"ל דלהפרישה משמע דווקא בלא גט ואפ"ה לא תקשי דשאני התם דהואיל וקינא לה ונאסרה עליו מן התורה וגם אם בא עליה קודם השקאה הי' אוסרה עליו עולמית לא חיישי' כולי האי שמא יבוא עליה ודיו בהפרשה בעלמא אבל הכא בשמעתין דלא אסיר' עליה אלא מדרבנן וגם אם בא עליה לא נאסרה עליו עולמית לא סגי ליה בהפרשה דחיישי' שמא בא עליה. וכבר היה מעשה באחד שקידש מניקת והורה ה"ר יוסף דאורלינש שא"צ להוציאה בגט לא לר"מ לא לרבנן אלא סגי ליה בהפרשה בעלמא דאע"ג דבקידש אלמנת חבירו וגרושת חבירו תוך ג' צריך להוציא בגט אם לא ברח הכא לא אחמור כולי האי אלא כמו שאמרו חכמים גבי סוטה דיכול הוא להפרישה אפי' בלא גט כדפרי'. וע"כ האי לישנא דפרי' דלרבנן מפרישה בלא גט עיקר דאז שותה לרבנן דתחת אישה קרינן בה הואיל וא"צ גט דאי לרבנן בעיא גט א"כ אינה שותה כמו לר"מ אלא ודאי הואיל ואסירא עליה שקינא לה ונסתרה לא חיישי' שמא יבוא עליה ודיה בהפרשה הכא נמי כשקידש מניקת חבירו הואיל ואסורה עליה דקיי"ל כלה בלא ברכה אסורה לבעלה בנדה לא חיישי' שמא יבוא עליה קודם נשואין ודיה בהפרשה ואע"ג דגבי סוטה איכא איסורא דאורייתא והכא איסורא דרבנן הא לא קשיא דגבי סוטה עבד איסורא כבר שכבר בא עליה דאי ארוסה

קיי"ל דאינה שותה אבל הבא לא עבד איסורא אלא קידושי' בעלמא הלכך כך יש לי איסורא דרבנן היכא דלא עבד איסורא כמו איסורא דאורייתא היכי דעבד איסור' ושפיר ילפו מהדדי ואף על גב דבנשא מינקת חבירו נמי לא עשה אלא איסורא דרבנן ואפילו הכי צריך להוציא בגט שאני התם שכבר עשה איסורא שכבר בא עליה והוא הדין לנשא ולא בא עליה שצריך להוציא בגט דסתם נישואין לביאה. ועוד הביא ראיה מפ' אף על פי דאמר התם אריסיה דאביי אתא לקמיה דאביי א"ל מהו לארס בחמשה עשר חודש א"ל חדא דר"מ ור"י הלכה כר"י [ועוד] ב"ש וב"ה הלכה כב"ה ואמר עולא הלכה כר"י ואמר מר עוקבא לי התיר ר' חנינא לישא אחר חמשה עשר חודש כ"ש את דלארס כי אתא לקמיה דרב יוסף א"ל רב ושמואל דאמרי תרווייהו צריכה להמתין כ"ד חודש חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו רהט בתריה תלתא פרסי וא"ד פרסא בחלא ולא אדרכיה ולא מצינו בשום מקום בתלמוד שהצריכו להוציא. מיהו לכתחילה ודאי כשם שאסור לישא כך אסור לארס כדאמר בפ' אע"פ ת"ר מניקה שמת בעלה בתוך כ"ד חודש ה"ז לא תתארס ולא תנשא עד כ"ד חודש. ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל אוסר ומצריך להוציא בגט שכשם שכלה בלא ברכה אסורה לבעלה מדרבנן כן מינקת חבירו דנשוא' לו אסורה מדרבנן ואפ"ה מוציא בגט ולא סגי ליה בהפרשה ואין נראה לי לחלק דשאני הבא שכבר עשה איסורא שכבר בעל וההיא דאע"פ אינה ראיה כי טורח היה לתלמוד לכתוב כל המעשה כמו שהיה. וההוא דת"ר מניקה שמת בעלה ה"ז לא תתארס ולא תנשא עד כ"ד חודש לכאורה היה משמע משם דבקידש אינו מוציא בגט מדקתני לא תתארס ולא תנשא דאי בנתארסה מפקי' מיניה בגט למאי הילכתא קתני ולא תנשא אבל אי לא מפקי' לה מיניה שפיר קתני לא תתארס ואם נתארסה מפרישין אותה ולא תנשא עד זמנה מיהו הא לאו ראיה היא דחדא דיש ספרים דגרסי' בהו לא תנשא ולא תתארס ולא זו אף זו קתני ועוד אפי לפי הספרי' דגרסי' בהו לא תתארס ולא תנשא איכא למימר דתנא לא תנשא משום דר' יהודה היא דמתיר בי"ח חודש אפילו להנשא. ובשאלתות דרב אחאי זצ"ל פ' וירא כתוב היכא דעבד ואנסיב או אקדיש מפקי' לה בגיט' מיניה. הלכך נראה לרבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דמוציאה בגט ולכשיגיע זמנו לכנוס יכנוס דהלכה כחכמים כדפרי' לעיל. מיהו אם קידש מינקת חבירו ומעוברת חבירו [וברח] ערוקי' מסתייה כדברי רבי' יצחק אלפס כדפי' לעיל גבי קידש תוך שלשה. תניא בתוספתא מניין שלא ישא אדם מעוברת חבירו שנאמ' ובשדה יתומים אל תבוא. פסוק כמשלי ואסמכתא היא דלא אסיר אלא מדרבנן כדמפרש בהחולץ

[ג]

והיכא שנתגרשה והיא מניקה בזה הורה ה"ר שמשון זצ"ל זקינו של רבי' שמשון דשנ"ץ זצ"ל שמותרת להנשא אחר ג' חדשים והביא ראיה מפ' אע"פ דתניא נדרה מלהניק את בנה ב"ש אומרים שומטת דד מפיו ובה"א כופה ומניקתו נתגרשה אינו כופה אלמא דגרושה לא מיחייבא להניק. מותרת להנשא אחר ג' חדשים. דדוקא גבי אלמנה שהיא חייבת להניק את בנה אסירא לה להנשא עד כ"ד חודש מפני שבושה [לבוא] לב"ד והורגת את בנה אבל גרושה דלא מיחייבא להניק את בנה מותרת להנשא אחר ג' חדשים ואפי' מכירה התינוק שהיא להנשא דאע"ג דאם היה מכירה נותן לה שכרה וכופה ומניקתו מפני הסכנה היינו דוקא כופה בב"ד מיהו כ"ז שלא כפוה בב"ד שריא להנשא. ושאילתות דרב אחאי אוסרין אפי' בגרושה שכך כתוב בשאילתות פ' וירא איתתא דפטרה גברא בגיטא או שכיב גברא ומיעברא או קא מניקה אסורה לה לאינסובי עד מישלם מניקותה והיכא דעבר ואינסיב או אקדיש מפקי לה בגיטא מניה עכ"ל השאלתות וכן פוסק ר"ת זצ"ל דאפי' גרושה מניקה אסורה עד כ"ד חודש חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארס' בו ומביא ראיה מפ' החולץ גמ' וכן שאר כל הנשים כו' דפריך היכא [דקים] לן דמעוברת היא תנשא פי' תנשא בתוך ג' חדשים אלמה תניא לא ישא אדם מעוברת חבירו ומניקת חבירו ומשני שמא תעשה עוברה סנדל והאי טעמא שייך בין באלמנות בין בגרושות ובתר רבי קאמר אלא סתם מעוברת למניקה קיימא פי' כשתלד זה שנתעבר' מן הראשון עומדת היא להניקו ודילמא בתוך הזמן נתעבר' מבעל' שני זה שהיא תחתיו ומיעכר חלבה וקטלה ליה כדאוקמ' אביי מפני שהיא בושה [לבוא] לב"ד ולתבוע יורשים ליתן לה בצים וחלב והורגת את בנה פי' מת מעצמו מחמת חלב עכור שהיא מניקתו ולא מפליג בין גרושה לאלמנה ש"מ דמיירי בתרוייהו דהאי טעמא שייך בתרוייהו ואדרבה שייך בגרושה יותר שבושה לבא לב"ד ולישאל מבעלה כדאמרי' פ"ב דכתובות דאין נזקקין להם ורב פפא [הוה משמית להו ורב הונא ברי' דר"י] הוה מנגיד להו כשבאין לפניו גרושה עם בעלה לב"ד. מיהו רש"י פי' סוגיא דכתובו' בגרושת כהן. ותו דאינה ראיה כ"כ די"ל דוקא אלמנה שחייבת להניק ואינה יכולה להסתלק מלהניק אסרי' לה להנשא דהואיל שע"כ חייבת להניק ויש לחוש דילמא מיעברא וקטלה לה לברה אבל גרושה הרי יש בידה להסתלק ולהחזיר הבן לאביו ועליו חובה לחזר אחר מניקה לבנו. מיהו גם רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל אוסר אפי' בגרושה ומשיב על דברי ה"ר שמשון שהתיר בגרוש' אפי' במכיר' דכיון שיכול לכופה להניק כ"ש דלא תנשא. ועוד אפי' אינו מכירה מ"מ אנו רוצים שיוכל התינוק למצוא מניקה דשמא לא יוכל הבעל למצוא מניק' אחרת אלא היא או שמא לא יהא לו ממסמסא בבצים וחלב. ועוד

דאלמנה קיי"ל אם תבעה כתובת' אינה חייבת להניק את בנה שהרי פטורה היא מו' מלאכות כדתנן כתובות אלמנה ניזונית מנכסי יתומים מעשה ידיה שלהם דמעש' ידיה שתיקנו לבעל תחת מזונות הוו ליורשין ואמרי' ס"פ נערה שנתפתת' ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא בדרב יהודה אמר שמואל דתובעת כתובת' בב"ד אין לה מזונות והואיל ואין לה מזונות אינה חייבת במלאכות. וההיא דר"פ אלמנה ניזונית דא"ר יוסי בר חנינא כל מלאכות שהאש' עושה לבעלה אלמנה עושה ליורשין היינו כ"ז שלא תבעה כתובתה ואפ"ה קיי"ל דכל אלמנות לא ינשאו מדלא מפליג תלמודא בין תבעה כתובתה ללא תבעה. הא למדת דאפי' אלמנה שאינה חייבת להניק אסורה להנשא הלכך גרושה נמי אע"פי שאינה חייבת להניק אסורה להנשא עד כ"ד חודש חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארס' בו:

[ד]

בפרק אע"פ ת"ר נתנה בנה למניקה גמלתו או מת מותרת להנשא מיד פי' מניקה זו שמת בעלה נתנה בנה למניקה אחרת בתוך הזמן מותרת להנשא מיד וא"צ להמתין כ"ד חודש רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע סבור למיעבד עובדא כי הא מתני' אמר' להו ההיא סבתא בדידי הוה עובדא ואסר לי' ר"נ איני והא ר"נ שרא לדבי ריש גלותא שאני דבי ר"ג מכי יהבי בנייהו למניקת' לא הדרי בהו פי' אלמנ' מניקה של בי ריש גלותא שנתנה בנה למניק' אותה המניק' יריאה לחזור בה לפי שבנ"א מאויימים הם אבל באינשי אחריני לא דילמא הדרא בה המניק' ויחזור הבן אצל האם ויסתכן אמר להו רב פפי ואתון לא תסברו' מהא דתניא הרי שהיתה רדופה לילך לבית אביה כו' כולן צריכות להמתין ג' חדשים דר"מ. פי' אי לאו עובדא דר"נ לא הייתם יודעי' ללמוד מתוך ברייתא זו שאסור' דתניא הרי שהית' רדופ' לילך בו' וא"ר נחמן אמר שמואל הלכה כר"מ בגזירותיו פי' בכל מקום שהוא מחמיר מדרבנן אע"ג דאין כאן משום להבחין בין זרע ראשונ' לשני דהא לא מיעברא לא פלוג בתקנת גזיר' שלהם בין אשה לאשה וגזרו סתם שתמתין כל אשה ג' חדשים והכא נמי לא פלוג רבנן במניק' שמת בעלה בין שהיא מניקתו בין שאינה מניקתו. אמרו ליה לאו אדעתין כלומר לא הוזכרנו מאותה ברייתא והורו לדבריו. הלכך הלכה למעש' מניק' שמת בעלה אע"ג דנתנה בנה למניק' אחרת בתוך הזמן צריכ' להמתין ב"ד חדשים חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארס' בו.

[ה]

ואמרי' התם בפ' אע"פ והלכת' מת מותר גמלתו אסור פי' שגמלתו מחמת שרוצה להנשא מר בר רב אשי אמר אפי' מת נמי אסור דילמא קטלה ליה ואזלא ומינסבא הוה עוברא

וחנקתי' ולא היא ההיא שוטה הואי ולא עבדי נשי דחנקי לבנייהו. ופר"ח חזינא רבואתא עמודי עלמא דקא פסקין הילכתא שאם מת מותרת והילכך לא היא דמר בר רב אשי אלא סוגיין כהלכת' שאם מת מותרת והלכת' מת הבן בתוך כ"ד חודש מותרת להנשא מיד גמלתו אסור' ואע"ג דאמר מר בר רב אשי אפי' מת אסורה נדחית דאסיקנ' ולא היא ההיא שוטה הואי עכ"ל:

סימן תרל

בפרק אע"פ ת"ר הרי שנתנו לה בן להניק הרי זו לא תניק עמו לא בנה לא בן חבירת' פר"ח שנתנו לה להניק בשבירו' הרי זו לא תניק עמו לא בנה ולא בן חבירת' וכן הלכה. פסקה לאכול קימעא אוכלת דרבה ומסקנא א"ר ששת משלה פירש"י פסקו ליתן לה מזונות מועטין אוכלת הרבה משלה כדי שיהיה לה חלב הרבה ולא תמיתנו. ובפר"ח כתב פי' קימעא אם היה בה חולי וקשה לה לאכול הרבה והיו חוששים אם אכלה הרבה יותר ממה שהוא יפה לה שהוא דע ליונק ופסקו עמה שתאכל קימעא כדי צורכ' והיא כחוליה מצטערת אם לא תאכל דרכה כתאוות'. אינה חייבת לעשות כמו שפסקו עמה אלא שאם פסקו מזונות עמה כפי צורכה אין לה לתבוע אותם ממה שהיא מתאוה אלא שהיא אוכלת משלה ואע"פ שמוסיף חוליה (פסק' קימעא ועתה אינם מספיקים אלא מעט ורוצה עכשיו יותר ואוכלת הרבה משלה) עכ"ל פר"ח. ת"ר נתנו [לה] להניק לא תאכל עמו דברים הרעים לחלב א"ר כהנא כגון כשות וחזיז פי' עשבים של זרע תבוא' דגים קטנים מלוחים ואדמה אביי אמר אפי' קרא וחבושה פי' קורייני"ץ רב פפא אמר קורא פי' רך הגדל על הדקל מה שנוסף על הענף בשנה זו. וכופרא פי' תמרים קטנים בקטנותם רב אשי אמר אפי' כמכא פי' כותח והרסנ' פי' דגים מטוגנים בחומץ וציר שלהן. מנייהו פסקי חלב' יש מהם בדברים הללו שפוסקין חלב האשה ומנייהו עבדי חלבא פי' ויש מרס שאינן מפסיקין אלא עוכרין:

סימן תרלא

תנן החולץ ליבמתו הוא אסור בקרובותי' והיא אסורה בקרוביו הוא אסור באמה ובאם אמה ובאם אביה בבתה ובבת בתה ובבת בנה ובאחות' בזמן שהיא קיימת והאחין מותרין והיא אסורה באביו ובאבי אביו בבנו ובבן בנו ובאחיו ובבן אחיו ואיבעי' להו גזרו שניות בחליצ' או ל"ג כגון כל אותן שהן שניות באשתו כדאיתא פ' כיצד כדפרי' לעיל ומסקנא דגזרו שניות בחליצ' וכל השניות באשתו אסורות בחלוצתו וארבע מד"ס דתני ר' חייא בגמ' כגון אבי אביו ואבי אמו בן בנו ובן בתו כולהו משום חולץ ולא משום מיתנא:

סימן תרלב

והחולץ למעוברת והפילה קיי"ל כרשב"ל דחליצת מעוברת לא שמה חליצה וצריכ' חליצה אחרת ויחלוץ לה או הוא או אחד מן האחין ואין חליצה פסול' בזו צריכה לחזר על כל האחין אפי' לרב כדפרישי' לעיל דלא אמרי' חליצה [פסולה צריכה] לחזר על כל האחין אלא היכא דנפסלה חליצה ע"י חלישת זיקה אבל הכא שטעו בדין חליצה עצמה שחלצו למעוברת וכשחוזר וחולץ לה דמיא בחליצ' אריכתא מיהו אעפ"כ אסור בקרובי' מדרבנן כדתנן אין הולד של קיימא הוא אסור בקרובותי' והיא אסור' בקרוביו ופסלה מכהונ' ואוקמ' רשב"ל מדרבנן. וביאת מעוברת נמי לא שמה ביאה [ואם בא] על יבמתו מעוברת והפילה צרתה לא הותרה לשוק בזו הביאה והיא נמי אותה שבא עליה אם בא להוציא' בגט לא [הותר' בו אלא] חוזר ובא עליה לאחר שהפיל' ומוציא' בגט כדאמ' איתיבי' רשב"ל לר"י אין הולד של קיימא יקיים בשלמ' לדידי דאמינ' [חליצת מעובר' לא שמה חליצ' ביאת מעובר' לא שמה ביאה היינו דקתני יקיים] יחזור ויבעול ויקיים דלא סגי בלאו הכי פי' דלא מיפטרא בלא ביאה לאחר שהפיל' אלא לדידך רצה יוציא רצה יקיים מבעי ליה פי' רצה יוציא בגט רצה יקיים מבעי ליה. הא למדת דלרשב"ל דקיי"ל כותיה צריך לחזור ולבעול לאחר שהפיל' והותר' צרתה להנשא אבל בזו הביאה שבא עליה כשהית' מעובר' לא הותר' צרתה להנשא כדתניא הכונס את יבמתו ונמצאת מעובר' ה"ז לא תנשא צרתה. מיהו לא אתבריר לי אם חלץ לצרה או אם חלץ אותה שבעל אם הותרה בחליצת' אע"פ שלא חזר ובעל לאחר שהפיל':

סימן תרלג

[**א**]

היבמה לא תחלוץ ולא תתיבם עד שיהיו לה ג' חדשי' מיום מיתת בעלה ואפי' בשאינ' ראויה לילד צריכה להמתין דהלכה כר"מ כדפרי' לעיל.

[**ב**]

חלצו לה אחין בתוך ג' חדשים שמת בעלה צריכה להמתין ג' חדשים משמת בעלה. חלצו לה לאחר שלשה חדשים א"צ להמתין ג' חדשים משעת חליצה אלא הולכת ונישאת מיד.

[**ג**]

היבמה שכנסה היבם ואמר' לא נבעלתי ואין גט יוצא מתחת ידה בין בתוך שלשים בין לאחר שלשים כופין אותו ליבם ולבעול ואפי' למ"ד מצות חליצה קודמת הכא לכ"ע כופין אותו ליבם ולבעול הואיל שכבר כנסה אבל אם הגט יוצא מתחת ידה שנתן לה גט

לזיקתו ואסרה ע"ע עולמית מדרבנן ואמרה תוך ל' לא נבעלתי כופין אותו לחלוץ ואפי' אמר בעלתי א"צ גט לביאתו דהיא מהימנא שלא בעל דעד תלתין יומין מוקי אנפשי' ולאחר ל' אם הוא מודה שלא בעל אפי' לאחר י"ב חודש כופין אותו שיחלוץ לה ואם הוא אומר בעלתי מבקשין ממנו שיחלוץ לה וצריכ' גט וחליצ'.

[ד]

אמרה לאחר שלשים שנבעל' והוא אומר לא בעלתי ה"ז יוצאה בגט וא"צ חליצה אבל צריכה גט לבד מגט הראשון שנתן לה לזיקתו.

[ה]

והיכא ששניהם מודים שלא נבעלה אפי' לאחר ל' דיה בחליצ' ואינה צריכ' גט.

[ו]

הוא אומר לאחר ל' בעלתי והיא אומרת לא נבעלתי אע"פ שחזר ואמר לא בעלתי צריכ' גט לביאתו וצריכ' חליצה.

[ז]

יבמה שכנס' היבם ונפטר' צרתה ואמר' יבמה לאחר זמן לא נבעלתי צרתה לא מיתסר' בהכי מיהו אם שניהם מודים שלא בעל מסתבר' דאסיר' צרתה:

[א]

תנן היבמה לא תחלוץ ולא תתיבם עד שיהו לה ג' חדשים פי' מיום שמת בעלה ואסקי' בגמ' דאפי' יבוא אליהו דאמר דלא מיעבר' לא משגחינן ביה ולא מיבמינן לה.

[ב]

ת"ר יבמה שחלצו לה אחין בתוך ג' חדשים שמת בעלה צריכ' להמתין ג' חדשים משמת בעלה אחר ג' חדשים א"צ להמתין ג' חדשים פי' משעת חליצה אלא הולכת ונשאת מיד וכן הלכה.

[ג]

תנן בפ' ב"ש היבמה שאמר' תוך ל' יום לא נבעלתי כופין אותו שיחלוץ לה לאחר שלשים מבקשין ממנו שיחלוץ לה ובזמן שהוא מודה אפי' לאחר יב"ח כופין אותו שיחלוץ לה. פי' היבמ' שכנס' היבם ואמר' בתוך שלשים לא נבעלתי לו ליבם והוא אומר בעלתיך כופין אותו לחלוץ ופרכינן בגמ' ועד שכופין אותו לחלוץ ניכפנו לייבם אמר רב בשגיטה יוצאה מתחת ידה. פי' מתני' אייריי שאמר' לו תוך ל' יום לכניס' שכנס' לא נבעלתי וגט יבמין יוצא מת"י וקס"ד גט גמור שגירש' ואומרת לו לא נבעלתי וצריכ' אני חליצה להתיר אותי לשוק והוא אומר בעלתיך ודייך בגט כדאמ' ובעלה מלמד שמגרש' בגט כיון שבא עליה כופין אותו לחלוץ דהיא נאמנת דעד תלתין יומין מוקי אינש אנפשי' מלבעול

לאחר שלשים לא מוקי נפשיה והוא נאמן שבעל הלכך לא כפינן ליה מיהו מבקשין ממנו והואיל שאמרה שלא בעלה שויתה לנפש' חתיכ' דאיסורא אכולי עלמא הילכך מבקשין הימנו שיחלוץ לה. מיתיבי יבמה שאמר' תוך ל' יום לא נבעלתי בין שהוא אומר בעלתי בין שהוא אומר לא בעלתי כופין אותו שיחלוץ לה לאחר ל' יום מבקשין הימנו שיחלוץ לה היא אומרת נבעלתי והוא אומר לא בעלתי ה"ז יוצאה בגט הוא אומר בעלתי והיא אומרת לא נבעלתי אע"פ שחזר ואמר לא בעלתי צריכה גט וחליצה. פי' מדקאמר צריכה גט מכלל דאין לה גט עסקינן ואמאי קתני רישא כופין אותו לחלוץ נכפנו לייבם. א"ר אמי צריכ' חליצה עם הגט. פי' לעולם שגיטה בידה וה"ק צריכ' חליצה עם גיטה ואע"פ דקתני אמבקשין קאי וה"ק אע"פ שחזר ואמר לא בעלתי דאיכא למימר כופין הואיל והוא מודה אפ"ה אין כופין דסמכי' אדיבורי' קמא הואיל ולאחר ל' הוא והא דקתני היא אומר' נבעלתי והוא אומר לא בעלתי ה"ז יוצאה בגט פי' דיה בגיטה שכבר קבלה. רב אשי אמר הכא גט לביאתו התם גט לזיקתו ונפסל' עליו לפיכך לא נכפינן לייבם וכיון דאמר בעלתי צריכ' גט לביאתו דיש ביאה אחר הגט והשתא מסתבר אע"פ [דקתני וה"ק אע"פ] שחזר ואמר לא בעלתי ואיכא למימר לא תבעי גט אלא חליצה אפ"ה בעיא גט הילכך רישא דקתני כופין אותו שיחלוץ לה משום שכבר נפסלה עליו שנתן לה גט לזיקתו ואפי' אמר בעלתי א"צ גט לביאתו דהיא מהימנא לומר תוך ל' שלא נבעלה לאחר ל' אם הוא מודה שלא בעל ולא אמר מעיקר' בעלתי אלא מתחיל' ועד סוף מודה שלא בעל אפי' לאחר יב"ח כופין אותו שיחלוץ לה. ובפר"ח אפי' לאחר יב"ח אם הוא אומר בעלתי צריכ' גט לביאתו ואין כופין אותו לחלוץ דהוא נאמן לאחר ל' אלא מבקשין הימנו שיחלוץ לה להתיר' הואיל ושויה נפשה חתיכה דאיסורא.

[ד]

היא אומרת [לאחר ל'] נבעלתי והוא אומר לא בעלתי ה"ז יוצאה בגט דלאחר ל' היא נאמנת ואינה צריכ' חליצה אבל צריכה גט לביאתו לבד מגט הראשון שנתן לה לזיקתו.

[ה]

אבל אם היו שניהם מודים מתחיל' ועד סוף שלא נבעלה אפי' לאחר שלשים א"צ גט אלא חליצה כדפירש"י הנהו שניהם מודים דאתו לקמיה דרבא פי' לאחר שלשים לכניסה ושניהם היו מודים שלא נבעלה וגט לזיקתה יוצא מתחת ידה א"ל רבא חלוצו לה ושרו לה תיגרא א"ל רב שרביא לרבא והתניא צריכ' גט וחליצה א"ל איתניא תניא פי' והצריכם גט וחליצה ופירש"י ומעיקרא אמר לא בעלתי משמע אבל אם היו מודים מתחיל' ועד

סוף א"צ גט אלא חליצה אפי' לאחר שלשים וכן פי' רבינו יהודה בר נתן זצ"ל ופר"ח דכן הלכה.

[ו]

הוא אומר בעלתי והיא אומרת לא נבעלתי אע"פ שחזר ואמר לא בעלתי צריכ' גט וחליצ' דלאחר שלשים הוא נאמן אע"פ שחזר ואמר לא בעלתי דאיכא למימר לא תיבעי גט אפ"ה סמכינן אדיבורא [קמא] שאמר בעלתי וצריכה גט לביאתו לבד מגט הראשון שנתן לה לזיקתו וחליצה נמי בעיא דהא קאמ' דלא נבעלה.

[ז]

בעא מניה הון ברי' דרב נחמן מר"נ צרתה מהו פי' יבמה שכנסה היבם ונפטר' צרתה ואמ' יבמה לאחר זמן לא נבעלתי מהו ליאסר צרתה מפני דיבורה של זו א"ל וכי מפני שאנו כופין ומבקשין נאסרה צרה פי' מפני שאנו כופין ומבקשין לצורכה דאיהי שויתה לנפשה חתיכה דאיסורא נאסרה צרה. צרתה ודאי לא נאסר' דחזק' כונס את האש' בועל לאלתר הילכך הצרה לא מיתסרא:

סימן תרלד

היכא שמת היבם ג' חדשים אחר מיתת הבעל פסק ר"ת שצריכה להמתין ג' חדשים ממיתת היבם:

היכא שמת היבם ג' חדשים אחר מיתת הבעל השיב עליה ר"ת פשוט בעיני ומורה אני ובא שצריכה להמתין שקרובה לביאה יותר מארוסה ואע"ג דאמר פ' ב"ש ובאלו דברים בפסחים יבמתו בזיז מיניה אשתו לא בזיז מינה ה"מ כגון גבי שלשים דאוקומי נפשיה אבל לענין גזירת שמא ישא אחותו כו' כדמפרש בהחולץ טעמא דהמתנת ג' חדשים. קרובה לביאה טפי ולא מצינו אלא מפורשות כגון חלוצה וממאנת קטנה דא"צ דחליצתה ומיאונה מוכיחין שלא נתעברה וגם לא גדלה אבל בכל קטנות דעלמא דארוסות ושומרות יבם איכא למיגזר דליכא הוכחה לכ"ע אלא למכירין. וקצת איכא למילף אע"ג דלא צריך תלמוד ממאי דת"ר בהחולץ היבמה שחלצו לה אחין אחר ג' חדשים א"צ להמתין משמע הא שומרת יבם שמת יבמה אחר ג' חדשים צריכ' להמתין מדנקט שחלצו וא"ת משום מיתת הבעל נקטיה שהתלמוד נקטיה מ"ש מגט כו' אבל ודאי נקט דוקא חליצה שחליצה אחר ג' הוכחה היא שלא נבעלה תוך ג' חדשים וכן שנוי בתוספתא וכולן לא ינשאו עד שיהו להם כו' היבמה שחלצו לה כו' אבל שומרת יבם פשיטא שצריכה ויש לך לדונם כאלו גדלו בתוך הבית ואין חילוק בין קרובות לרחוקות לארוסות ונשואות ואם אמר יבם לאחר שלשים בעלתי מהימן כדפרי' לעיל:

סימן תרלה

[א]

הנודרת הנאה מיבמה בחיי בעלה ולא נתכוונה לפטור עצמה ממנו לאחר מיתת בעלה אלא שהיה להם כעס זה עם זה כופין את היבם שיחלוץ לה. לאחר מיתת בעלה הואיל והיא אסרה עצמה עליו לעקור מצות יבום מבקשין הימנו שיחלוץ לה ואם נתכוונה לכך אפי' בחיי בעלה כגון שנדרה בשעה שהיה בעלה גוסס מבקשין הימנו שיחלוץ לה.

[ב]

והיכא שאמרה נטולה אני מן היהודים כלומר נדורה אני שלא איבעל לשום יהודי בין שהיה לה בנים בשעה שאמרה בין שלא היה לה בנים מותרת ליבם וא"צ הפרה אבל הבעל מיפר חלקו ומשמשתו כל זמן שהיא תחתיו:

[א]

תנן ס"פ ב"ש המודרת הנאה מיבמה בחיי בעלה פי' לא נתכוונה לפטור עצמה הימנו לאחר מיתת בעלה אלא שהי' להם כעס זה עם זה ומחמת כעס הדירה עצמה ממנו. כופין אותו שיחלוץ לה הואיל ולא נתכוונה לעקור את הייבום כי היבם אינו יכול להפר דהא אפי' בעל עצמו אינו מיפר בקודמין. לאחר מיתת בעלה מבקשין הימנו שיחלוץ לה פי' אבל אין כופין הואיל והיא אסרה עצמה עליו לעקור מצות יבום הלכך לא כפינן ליה ואם נתכוונה לכך אפי' בחיי בעלה פי' שבשעה שהיה בעלה גוסס נתכוונה לידור הנאה ממנו כדי שלא תתייבם לו מבקשין ממנו שיחלוץ לה פי' אבל אין כופין ופי' רבינו יהודה בר נתן דהא דתנן דכופין אותו שיחלוץ לה משום דנדרים חלין על דבר מצוה ולא שבועה כדאמרי' בשבועות א"נ י"ל באוסרת כל הנאותיו עליה דכה"ג מיתסרא אפי' על בעלה כדאמרי' בכתובות באומרת הנאת תשמישך עלי. והא נמי דתנן לאחר מיתת בעלה מבקשין ממנו שיחלוץ לה פי' רבינו יהודה דאתיא כמ"ד פרק ד' אחין יבם אינו מיפר ונראה בעיני להעמיד משנתינו בתרי אחין ומשום דאין ברירה דהא אנן קיי"ל דיש זיקה אפי' בתרי אחי וכ"ש בחד יבם הילכך היכא דנפלה לפני יבם אחד דמיפר נדריה דהא קיי"ל כר' יהושע דאמר לאחד מיפר לשנים אינו מיפר דאע"ג דיש זיקה אין ברירה וליתא לדב"ש דאמרי מאמר קונה א"נ נ"ל לומר דמתני' אפי' בחד אח וכגון שאינו רוצה להפר דלא כפינן ליה להפר כי היכי דלא כפינן ליה לחלוץ אבל ברישא כופין אותו דוקא לחלוץ דלא מצי להפר בקודמין.

[ב]

ואמר בגמ' איבעיא להו נטולה אני מן היהודים כלומר נדורה אני שלא אבעל לשום יהודי ועתה נאסרה אכ"ע ואבעלה נמי נאסרה וכגון דאמרה הנאת תשמישם עלי וקיי"ל שהבעל יפר חלקו כלומר יפר את נדרה כ"ז שתהא תחתיו תהא משמשתו אבל כלפי שאר יהודים אינו מיפר דאין הבעל רשאי להפר בנדרי אשתו אלא דומיא דנדרי עינוי נפש כגון שלא אתקשט כדי שלא תתגנה עליו וכ"ש נדר זה האסורה עליו לגמרי אבל בלא הפרה אי אפשר הלכך מיפר וקמבעיא לן היכא שבכה"ג נאסר' על בעלה ליבם מאי כלו' מאי אסורה ליבם מפני נדר זה שנדרה בימי בעלה או לא מי מסק' אדעת' דמית בעלה בלא בנים ונפלה קמי יבם ונדרה נמי אדעת' דידיה בכלל שאר יהודים ובעל לא הפר לה אלא חלקו ויבם נמי לא מצי מיפר שאפי' בעל אינו מיפר בקודמין ואסורה לו ליבם. או לא אסקא אדעת' דידיה בכלל שאר יהודים ולא נדרה זו אלא לאסור עצמה על כל מי שמותרת לו ע"י גירושי בעלה ולהפיס דעתו של בעל שלא יחשדנה בנותנת עיניה באחר כדי שיתרצ' לגרשה אבל איבם שאסורה לו ועומדת [אפי'] לאחר גירושין לא נתכוונה ומותרת לו אם מת בעל' ולא גירשה. רב אמר יבם אינו בבעל פירש אדעתא דבעל נדרה וצריך הוא להפר אבל ליבם מותרת בלא הפרה דלא מסקא אדעתה דנפלה קמי יבם ומסקנא והלכתא כרב דמותרת ליבם בלא הפרה בין שהיה לה בנים כשאמרה בין שלא היה לה בנים כשאמרה לעולם שריא ליבם בלא הפרה:

סימן תרלו

[א]

יבמה ג' חדשים הראשונים למיתת בעלה נזונית משל בעלה מיכן ואילך אינה ניזונית לא משל בעלה ולא משל יבם.

[ב]

עמדה בדין לאחר ג' חדשים שתבעתו או כנוס או פטור ונתרצה ליבם וברח מחמתה או מחמת ממון או מחמת מרדין או חלה או הלך למדינת הים ניזונית משל יבם אבל אם לא נתרצה ליבם וברח [אינו] ניזונית משל יבם כדפי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל ונראה לפי פירושו דה"ה אם לא ברח ותבעתו לדין אם נתרצה ליבם מעלה לה מזונות ואם לאו אינו מעלה לה מזונות והיכא שנתרצה ליבם אע"פ שלא עשה בה מאמר חייב במזונותיה.

[ג]

נפלה לפני יבם קטן ג' חדשים הראשונים ניזונית משל בעלה מיכן ואילך אינה ניזונית לא משל בעלה ולא משל יבם משמיא קנסוה:

[א]

בפרק החולץ ת"ר יבמה ג' חדשים הראשונים ניזונית משל בעלה מיכן ואילך אינה ניזונית לא משל בעלה ולא משל יבם עמדה בדין וברח ניזונית משל יבם פי' ג' חדשים הראשונים שאינה יכולה להנשא מחמת בעלה. ניזונית משל בעלה שכך כתב לה את תהא יתבא בביתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מיגר ארמלותיך בביתי מיכן ואילך אינה ניזונית לא משל בעלה ולא משל יבם ואינה דומה לשאר אלמנה דהתם כל זמן שאינה נישאת לאחר ואומרת מחמת פלוני בעלי שכבודו עלי גדול יש לה מזונות אך הך אגידא ביה ביבם לפיכך אין לה על נכסי בעלה מזונות ולא משל יבם עד שתיכנס לו לחופה.

[ב]

עמד בדין. שתבעתו לדין או כנוס או פטור וברח ניזונית משל יבם. וכתב רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל בשם רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דוק' שנתרצה ליבם ניזונית משל יבם אבל לא נתרצה לא כדאמר פ' שני דייני גזירות דיבמה מעשה ידיה לא משעבדא ליה ליבם והואיל שאין לו מעשה ידיה אין לה מזונות ממנו דהא קיי"ל תיקנו מזונות תחת מעשה ידיה אבל היכא שנתרצה ליבם חייבוהו רבנן במזונות בין ברח בין לא ברח והיכא שלא נתרצה ליבם הואיל ואין לו מעשי ידיה אין לה מזונות בין ברח בין לא ברח והאי דנקט וברח לאשמעינן דהיכא שנתרצה ליבם וברח שב"ד יורדין לנכסיו וזנין אותה דקיי"ל כרב והלכת' דפוסקין מזונות לאשת איש ותו דאפי' שמואל מודה בהא כדמפרש התם ועוד כתב מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל בשם רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דהאי דקתני וברח לאו דוקא בשבילו אלא אפי' מחמת ממון או מחמת מרדין כדמשמע פ' שני דייני גזירות דפריך מינה לשמואל דחייש לצררי ומשני למאי ניחוש לה אי לצררי צררי ליבמה לא מתפיס דלא מיקרבא דעתי' לגבה ולמה לי האי טעמא תיפוק לי שלא ברח כל עיקר אלא בשבילה אלא ש"מ משברח מחמת ד"א ואפ"ה קנסי' ליה הואיל שלא כנסה מיד כשעמד בדין ונתרצה ופי' רבינו יצחק בר שמואל דלאו דוקא ברח אלא ה"ה חלה או הלך למדינת חים וכן פר"ח וכן רבינו יצחק אלפס זצ"ל והכי אמרי' בירושלמי (ואע"פ) [פרק אע"פ] חלה כמי שברח דמי הלך למדה"י כמי שברח דמי ובכולהו חד טעמא איכא דהואיל ולא כנסה מיד והמתין עד שהלה או הלך למדינת הים קנסינן ליה וניזוני' משלו ולא דמי להיא דרפ"ק דכתובות דאמר לפיכך חלה הוא או שחלתה היא או שפירסה נדה אינו מעלה לה מזונות דהתם מיירי שלפני שהגיע זמן היה חולה וכשהגיע זמן נמי אבל הכא כשהגיע זמן ונתרצה היה לו לכנוס מיד ומה היה לו להמתין הלכך אע"ג דחלה ניזונית משלו כן פר"ח. תוספת' בכתובות יבמה אם נתחייב הבעל לזונה ניזונית ממנו ואם לאו אין היבם חייב בין כך ובין כך ירושתה ומציאתה לעצמה.

[ג]
ואסקי' בהחולץ נפלה לפני יבם קטן מיבם לית לה מבעל מאי פי' לאחר ג' חדשים פליגי בה רב אחא ורבינ' ח"א אית לה וח"א לית לה ואסקינן והלכתא לית לה משמי' הוא דקנסוה:

סימן תרלז

[א]
הכונס יבמתו תוך ג' חדשים ונמצאת מעוברת וילדה בזמן שהולד של קיימא יוציא וא"צ לא גט ולא חליצה וחייבין בקרבן שבעל אשת אח שלא במקום מצוה.

[ב]
אם אין הולד של קיימא יקיים ויחזור ויבעול לשם יבום ולאחר שיבעול אם רצה מקיימה אם רצה מגרש' בגט.

[ג]
אבל אם בא לגרשה ולא בעל לאחר שהפילה צריכה גט לביאתו וחליצה לזיקתו הכי הילכתא אי קיי"ל כמתני'.

[ד]
אבל אי קיי"ל כר"א אפי' אין הולד של קיימא אסור לו לקיימה ומוציא בגט ולא בעיא חליצה כדברי רש"י.

[ה]
וה"ר יצחק בן ה"ר מאיר זצ"ל מצריך אף חליצה עם הגט ואם לאחר ג' חדשים כנסה והולד של קיימא יוציא וא"צ לא גט ולא חליצה ופטורין מן הקרבן אם אין הולד של קיימא יקיים אף לר' אליעזר וכדפרישית:

[א]
תנן בהחולץ הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת וילדה בזמן שהולד של קיימא יוציא וחייבין בקרבן דהרי אסירא עליה משום אשת אח וחייבין בקרבן וכגון שכנס תוך שלשה חדשים דהוי שוגג ומזיד נמי לא הוי דלא ידע שהיתה מעוברת אבל אי כנס לאחר ג' פטור מקרבן דהואיל ורוב נשים הובכר עוברן לשליש ימיהן וזו לא הוכר עוברה מאי הו"ל למיעבד הו"ל אנוס ואנוס פטור מקרבן כדת"ר פ"ג דשבועות האדם בשבועה פרט לאנוס ונעלם פרט למזיד ואמרי' ס"פ ידיעות הטומאה דשלא בשעת וסתה אנוס הוי ותו אי לאחר ג' חדשים לא הוה פליג ר"א אמתני' למיקנסיה להוציא בגט אע"כ תוך ג' חדשים איירי מתני' הילכך היכא שהולד של קיימא אסורה עליה משום אשת אחיו

וביאה שבא עליה אינה אלא בעילת זנות ולא צריכה לא גט ולא חליצה. ואע"ג דקתני יוציא ואמרי' בגמ' גבי מעוברת חבירו ומניקת חבירו אמר רבא ולדברי חכמים יוציא בגט ואמ' מר זוטרא דיק' נמי דקתני יוציא ולא קתני יפריש שאני התם דהוה מצי למיתני יפריש ולכשיגיע זמנו לכנוס יכנוס דכל היכא שמותר לו לאחר זמן להחזיר שייך למתני יפריש ואפ"ה קתני יוציא ש"מ דלהכי תני יוציא משום דבעינן שיוציא בגט. אבל במתני' ע"כ יוציא בעי למיתני דלא מצי למיתני יפריש דהא אסיר' עלי' עולמית. ותו איכא למימר דאגב דתני סיפא יקיים תני רישא יוציא ואע"ג דתנינן בגמ' דתני סיפ' אטו רישא היינו לר"י אבל לרשב"ל וקיי"ל כותיה מצינן לשנויי דתנא רישא אטו סיפא ולעולם יוציא דמתני' בלא גט ובלא חליצה דכיון דהולד של קיימא הוא אינה אלא בעילת זנות.

[ב]

אם אין הולד של קיימא יקיים פי' יחזור ויבעול ויקיים כרשב"ל דקיי"ל כותיה דביאת מעוברת לא שמה ביאה הלכך לא קיים מצות יבום עד שיחזור ויבעול לאחר שהפילה ולאחר שיחזור ויבעול רצה מקיים אותה דכיון שחזר ובעל הרי היא באשתו לכל דבר רצה מגרשה בגט ולא בעיא חליצה.

[ג]

אבל אם בא להוציאה קודם שחזר ובעל לאחר שהפילה צריכה חליצה וגט נמי בעיא דהא מ"מ בא עליה.

[ד]

תנא משום ר"א אמרו יוציא בגט פירש"י קנסי' ליה דיוציא בגט משום דנכנס לספק איסור אשת אח ואע"ג דהשתא איגלאי מילתא דיבום מעלייא הוה ומיהו בגט בלא חליצה סגי עכ"ל הרי פי' דר"א אסיפא פליג. ולא בעי למימר דארישא קאי ומצריך גט מדרבנן כדי לאוסרו בקרובותיה וכ"פ רבי' יהוד' בר נתן ר' אלעזר פליג אסיפא דמתני' דקאמר אין הולד של קיימא יקיים וקאמר איהו אע"ג דאין הולד של קיימא קנסינן ליה הואיל ונכנס לספק איסור אשת אח ובא עליה כשהיא מעוברת יוציאנה בגט כדי שלא יחזירנה עולמי' דבגט בלא חליצה סגי זה שמעתי ועיקר. ל"א תנא משום ר"א אמרו יוציא בגט ארישא קאי בזמן שהולד של קיימא דהואיל דבר קיימא הוא מחמרינן עלי' משום דעבד בה ביאה באיסורא ואמרי' דיוציאנה בגט כדי שיהא אסור בקרובותיה עכ"ל. הרי גם הוא פי' כדפרש"י שם העיקר. מיהו יש לי לומר דר"א לא פליג אלא דוקא היכא שכנס תוך שלשה אבל אי לאחר שלשה ודאי לא קניס ליה ר"א דהא בהיתר כנס הואיל ולא הוכר עוברה מאי הו"ל למיעבד ולכ"ע היכא שכנס לאחר ג' ונמצאת מעוברת בזמן שהולד

של קיימא יוציא וא"צ לא גט ולא חליצה ופטורין מן הקרבן אם אין הולד של קיימ' יקיים לכ"ע.

[ה]

ומ"ש רש"י וכ"פ ריב"ן זצ"ל בדברי ר"א דבגט בלא חליצה סגי דאיגלאי מילתא דיבום מעליא הוא לא נהירא ליה להריצב"ם זצ"ל דאסיקנא דהילכת' כר"ש ב"ל ולדידיה לאו ביאה כלל וע"כ פי' דצריכה גט וחליצה דכיון דביאתה לאו שמה ביאה צריכה אף חליצה ויוציאה אף בגט קאמר דקנס קנסוה רבנן להצריך גט. ולא איתבריר לי אי קיי"ל כמתני' אי כר"א וממאי דקאמר רבא ר"א ור"מ אמרו דבר אחד הוה משמע כי היכי דאין הלכה כר"מ כדפרי' לעיל ה"ג אין הלכה כר"א אלא שאביי דחאה לדרבא:

סימן תרלח

יבם ויבמה שרוצים שניהם להתייבם אין מוחין בידם ואין כופין אותם לחלוץ ואם היבם רוצה ליבם והיבמה אינה רוצה להתיבם מחמת שנותנת אמתלא לדבריה אי מצינן לאטעויי ליה שנאמר לו חלוץ לה ע"מ שתתן לך מאתים זוז מטעינן ליה ואי לא כפינן ליה וחליץ כדפירש"י זצ"ל וכן ריב"ן זצ"ל. והוסיף שאם לא נתנה אמתלא לדבריה והיבם רוצה ליבם והיא אינה רוצה להתייבם שאין כופין אותו כלל וכן סובר רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל בזה"ז שאם רוצים שניהם להתייבם שאין מוחין בידם והיכא שהוא רוצה והיא אינה רוצה אע"ג דנתנה אמתלא לדבריה אין כופין אותו לחלוץ כלל ור"ת זצ"ל פסק דבזה"ז מצות חליצה קודמת ואפי' שניהם רוצים להתייבם והם סתם בנ"א ולא אתבריר לן ולא קים לן בגווייהו שמתכונים לשם מצוה כופין אותן במילי ומבקשים אותם [להתרחק] מן היבום אבל אי הוה בריר לן וקים לן בגויה שמתכוונים לשם מצוה כגון ר' יוסי בן חלפתא וכגון ההוא שכנס י"ב יבמות אם רוצים ליבם אין מוחין בידם ואם רוצים לחלוץ אע"ג דבריר לנו וקים לן בגווייהו שמתכונים לשם מצוה אפ"ה אין כופין אותם ליבם ומניחין אותם לחלוץ:

אסקינן בפ' החולץ תנן התם מצות יבום קודמ' למצות חליצה בראשונה שהיו מתכוונים לשום מצוה [עכשיו שאין מתכוונים לשם מצוה] אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום א"ר ואין כופין. פירש"י תנן התם. במסכת בכורות. אמר רב ואין כופין. אי ניחא להו לתרוייהו ליבומי אין כופין אותו לחלוץ דנימא דלאו למצוה מכוני ופגע בערוה אלא אי בעי ליבם מיבם ומיהו היכא דהוא צבי ליבומי ואיהי אמרה לא בעינא ליה ואמרה דברים הניכרים אי מצינן לאטעויי [ולומר ליה] חלוץ לה ע"מ שתתן לך מאתים זוז מטעינן לי' ואי לא כפינן ליה וחליץ דא"ר ששת מנין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין שאין חוסמין

אותה לפניו שנאמר לא תחסום שור בדישו וסמיך ליה כי ישבו אחים יחדיו ולא תימא מוכה שחין דוקא אלא כל אמתלא שתתן לדבריה דאמר בהמדיר מעשה בציידן בבורסי שמת ולו אח בורסי ואמרו חכמים יכולה היא שתאמר לאחיך הייתי יכולה לקבל ולך איני יכולה לקבל ועוד פסקי' הלכת' פרק אע"פ כותבין אגרת מרד על ארוסה ואין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם ומכל הלין טעמי כייפינן ליה וחליץ ושקלה כתובתה וכל הני אין כופין דהכא היכא דתרוייהו ניחא להו עכ"ל רש"י וכן פי' רבי' יהודה בר נתן זצ"ל הכל כרש"י והוסיף דאי בעי מיבם אע"ג דאיהי לא בעיא ליה דתנן פ' ב"ש הנודרת הנאה מיבמה לאחר מיתת בעלה מבקשין ממנו שיחלוץ לה ולא קתני כופין כ"ש היכא דלא נדרה הנאה ממנו דלא כפינן ליה למיחלץ ואי בעי מיבם ומיהו היכא דהוא צבי ליבומי ואיהי אמרה לא בעינא ליה ואמרה דברים הניכרים וכו' וסיים הכל כמו רש"י. הרי פי' להדיא דהיכא שלא נתנה אמתלא לדבריה ואמרה לא בעינא ליה שאין כופין אותו לחלוץ אלא שבקינן ליה ומיבם. משמע פירש"י דדוקא היכא שנתנה אמתלא לדבריה שקלה כתובת' וכן פי' רבינו יהודה בר נתן ושקלה כתובתה כשתתן אמתלא לדבריה ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל כמו כן סובר שאם שניהם רוצים להתייבם שאין מוחין בידם והיכא שהוא רוצה ליבם והיא אינה רוצה להתייבם אע"פ שנתנה אמתלא לדבריה אין כופין אותו כלל לחלוץ ומפרש דהא דאמר רב הכא אין כופין דמיירי בכל ענינים דאין כופין כלל לחלוץ ומדקדק מכל הני עובדי דפרק מצות חליצה כגון ההיא דאתיא לקמיה דרחב"א אמר לה בתי עמודי אמר' ליה אימא ישיבתה זו היא עמידתה אמר לה [ידעת ליה אמרה ליה אין ממונא הוא דחזא לה וקבעי למיכליה מיד אמר לה] לא ניחא לך אמרה ליה לא אמר ליה חלוץ לה ובכך אתה כונסה לבתר דחלץ לה א"ל השתא מינך איפסלא לה זיל חלוץ לה חליצה מעליא כי היכי דתשתרי לעלמא וכן ההוא עובדא דהתם דא"ל חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז מה צורך היה להם להטעות הוו להו למיכפינהו מיהו י"ל שכך היא תקנת חכמים להטעות ואם לא יוכלו להטעות אז יכפוהו מיהו תימא אם יכולין לכוף מה צורך בטעות. מיהו גם לרבינו יצחק ע"כ יותר טוב להטעותו מלכופו הלכך גם לרש"י ניחא בהכי שמהדרינן לכתחילה להטעותו אם נוכל כי כן יותר טוב ואם לאו אז נכפנו. ומה שהביא ראיה ממוכח שחין ובורסי אומר ר"י דאין מיכן ראיה לשאר אמתלות דשאני התם דהוו מהנך שכופין אותו להוציא כדתנן בהמדיר אלו שכופין אותו להוציא מוכח שחין ובעל פוליפוס והמצרף נחושת והמקמץ והבורסי. ומה שהביא ראיה מפ' אע"פ דא"ר טובי בר קיסנא אמר שמואל כותבין אגרת מרד על ארוסה ואין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם אומר רבינו יצחק דלאו ראיה היא

דהתם אין כותבין אפי' בלא אמתלא משום דחליצה קודמת כדאוקימנא התם כמסקנא הא דשמואל כמשנה אחרונה דאמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום וא"כ לדברי רש"י זצ"ל שמביא ראיה משם דכפינן ליה לחלוץ לדבריו אפי' בלא אמתלא הול"ל דכופין אלא ודאי לאו ראיה היא ואדרבה אומר רבינו יצחק דיש להוכיח משם דאין כופין דאי בר כפייה היא ל"ל למימר דאין [כותבין] אגרת מרד עדיפא מניה הול"ל דכופין אותו לחלוץ מיהו י"ל דלא קאמר כופין משום דליכא אמתלא. מיהו רבינו יצחק סובר דאין כופין כלל לחלוץ אפי' יהבה אמתלא לדבריה ור"ת זצ"ל פוסק דאם הם סתם בנ"א דלא קים לן בגווייהו ולא בריר לן שמתכוונים לשם מצוה אפי' שניהם רוצים להתייבם מבקשין מהם ומרחקין אותן מן היבום וכופין אותן במילי שלא יתייבמו זה לזה אבל אם הם בנ"א דקים לן בגווייהו שמתכוונים לשם מצוה כגון ר"י בן חלפתא וכגון ההוא שיבם י"ב יבמות אם הם רוצים להתיבם אין מוחין בידם ואם הם רוצים לחלוץ אע"ג דקים לן בגווייהו ובריר לן שמתכוונים לשם מצוה אפ"ה אין כופין אותם לייבם ומניחים אותם לחלוץ דתניא לקמן בשמעתין אבא שאול אומר הכונס את יבמתו לשם נוי לשם אישות לשום דבר [אחר] כאילו פוגע בערוה וקרוב לי בעיני להיות הולד ממזר וחכ"א יבמה יבוא עליה מ"מ ופסק ר"ת הלכה כאבא שאול ומביא ראיה מרפ"ק דפרכי' וליתני מן היבום ומן החליצה ושנינן הא מני אבא שאול היא דאמר מצות חליצה קודמת למצות יבום אלמא סתם לן תנא כאבא שאול וההיא סתמא נמי דפ"ק דבכורות דמייתי הכא בשמעתין נמי באבא שאול ולקמן פ' ב"ש תני בר קפרא לעולם ידבק אדם בשלשה דברים בחליצה כאבא שאול דתניא אבא שאול אומר הכונס את יבמתו לשם נוי לשם אישות כו' ואמרי' פ' אע"פ א"ר פדת א"ר יוחנן תבע לחלוץ נזקקין לו ליבם אין נזקקין לו משמע דמצות חליצה קודמת לר' יוחנן וההיא דלעיל בשמעתין דאיתמר ביאת קטן וחליצת גדול ר"י וריב"ל חד אמר ביאת קטן עדיפא וחד אמר חליצת גדול עדיפא וכו' עד דאיכא דאמרי בביאה כ"ע ל"פ דביאת קטן עדיפא אלמא דלר"י מצות יבום קודמת דהא אפי' ביאת קטן עדיפ' מחליצת גדול. אומר ר"ת דההיא באותן בנ"א שקים לן בגווייהו וברור לנו שמתכוונים לשם מצוה כגון ההיא דריש פ"ק דיבמות ירושלמי ר' יוסי בר חלפתא יבם את אשת אחיו חמש חרישות חרש וחמש נטיעות נטע ודרך סדין בעל אילו הן ר' ישמעאל בר' יוסי [ר' לעזר בר' יוסי ר' מנחם בר' יוסי] ר' חלפתא בר' יוסי ר' אבדימס בר' יוסי וכגון ההוא שייבם י"ב יבמות כדאמרי' בירושלמי דיבמות מעשה באחד שנפלו לפניו י"ב יבמות ביחד ולא רצה ליבמם אמר מי יפרנס כל אלה אתי לקמיה רבי אמרה כל אחת אני אפרנס חדשי אמר מי יפרנס חודש העיבור א"ר אני אפרנס חודש העיבור ויבמם ונתעברו היבמות כולם

תאומים בחודש העיבור באו כולם לבית רבי והיה ר' יושב בעליה ושמע ר' צעקת הנערים הקטנים אמר מה קול צעקה באזני א"ל הנשים וילדיה' אשד נדרת לכלכלם חודש העיבור מיד הביט רבי מן החלון והכירם וצוה וכלכלם חודש העיבור. דווקא כל הני קאמר ר"י דביאה עדיפא מחליצה אבל בסתם בנ"א סבר דמצות חליצה קודמת למצות יבום והא נמי דאמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל כותבין אגרת מרד על ארוסה ואין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם אוקימנא במסקנא במשנה אחרונה שאמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום ותו כי משני התם פ' אע"פ [כאן במשנה ראשונה] כאן במשנה אחרונה לישני ליה דכולהו כמשנה אחרונה והא כאבא שאול והא כרבנן. אלא ש"מ שרוצה להעמידן כולן כאבא שאול דהלכתא הכי. והא דאמר בהחולץ א"ר אמי בר אבא א"ר יצחק חזרו לומר מצות יבום קודמת למצות חליצה לא קיי"ל כותיה ובשל תורה הלך אחר המחמיר. ומהני עובדי דלקמן פ' מצות חליצה שהיו מטעין היבם לחלוץ אין להביא ראיה שמצות חליצה קודמת היכא שרוצים שניהם להתייבם די"ל דשאני התם שהיבמה אינה רוצה להתייבם ולכך מטעים אותו לחלוץ וזו היא עצה הוגנת שמצריכין לו לחלוץ על כרחו כיון שאינה רוצה להתייבם כגון ההיא שנפלה לפני יבם שאינו הגון לה וכ"כ בפר"ח פ' אע"פ וסוגיא דשמעתא כשמואל סלקא משמע שבא לפסוק דמצות חליצה קודמת והכא בהחולץ כתוב בפר"ח השתא קיי"ל כרבה דאוקמה למתני' כרבנן דאמרי על איזה דרך שכנסה קיים מצות יבום א"כ רוצה לומר דאין הלכה כאבא שאול אלא כרבנן דאמר מצות יבום קודמת וכ"כ באלפס דקיי"ל כרבנן דאמרי יבמה יבוא עליה מ"מ וליתא לפיסקא דהחולץ דרבה לא בא לפסוק הלכה כרבנן אלא פליג אדרב יצחק בר אבדימי דפי' ברייתא כאבא שאול דוקא ובא רבה לומר דמיתוקמא אפי' כרבנן. וא"ת הואיל דפרישית דאפי' שניהם רוצים להתייבם מוחין בידם מאי האי דקאמר רב ואין כופין אדרבה כופין לחלוץ כדפי' לעיל. ומפר"ת זצ"ל דארישא קאי דקתני מצות יבום קודמת למצות חליצה ואמר רב דאם רוצים לחלוץ אין כופין אותו לייבם ואע"ג דגבי פדייה ויעידה פשיטא דאין כופין כדתנן פ"ק דבכורות מצות פדיה קודמת למצו' עריפה שנאמר אם לא תפרה וערפתו מצו' יעידה קודמת למצו' פדיה שנאמר אם לא יעדה והפדה מצות יבום קודמת למצו' חליצה כו' דאע"ג דגבי פדיה ויעידה פשיטא דאין כופין הכא גבי מצות יבום הוה ס"ד דכופין משום דכתיב להקים לאחיו שם בישראל קמ"ל רב דאפ"ה אין כופין ליבם היכ' שרוצ' לחלוץ. ואע"ג דלא קיי"ל כמשנה ראשונ' הוצרך לומר רב דאין כופין דאיכא נפקותא אף למשנ' אחרונ' כגון באותן שאנו יודעים בבירור שמתכונים לשם מצוה כגון ר"י בן חלפת' וכגון ההיא שייבם י"ב יבמות דפרי'

לעיל דאפ"ה אין כופין אותם לייבם אלא אמרי' להו אי צבית לייבם ייבם אי צבית לחלוץ תחלוץ. והיינו דאסקינן ואף רב יהודה סובר דאין כופין לייבם אפי' במתכוין בודאי לשם מצוה מדאתקין רב יהודה בגיטא דחליצת' ואמרנ' ליה אי צבית לייבם ייבם ואי לאו איטלע ריגלא דימינא משום דמסתמ' מיירי באותן [שבאו] לפנינו [לחלוץ] דאז אנו יודעים שאין מתכוונים אלא לשם מצוה ולא לשם נוי ואישות וממון ולהכי אמרי' להו אי צבית ליבומי יבם מיהו בסתם בנ"א דלא קים לן בגוייהו ולא בריר לן שמתכוונים לשם מצוה אפי' שניהם רוצים להתייב' מבקשין מהן לחלוץ ומרחיקין אותם מן היבום וכופין אותם במילי שלא יתייבמו וכ"כ מורי רבינו יהודה בר יצחק פ' החולץ שכופין אותו במילי לחלוץ וכ"כ רבינו שמשון פ' אע"פ כופין אותו במילי לחלוץ רק אין כותבין עליו אגרת מרד אם תבעה לחלוץ ואינו רוצה כן פוסק ר"ת ואין הלכה כחזרו לומר וה"נ אשכחן פ' גיד הנשה גבי אין הטבחים נאמנים דאין הלכה כחזרו לומר. וכן משמע בפר"ח שסובר דארישא קאי וזה לשונו. תנן התם בכבורו' פ"ק מצות יבום קודמת למצות חליצה בראשונה שהיו מתכוונים לשם מצוה [ועכשיו שאין מתכונים לשם מצוה] אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום חזרו לומר מצות יבום קודמת למצות חליצה ולא תימא כיון דקודמת כופין אותו לייבם אלא אמר רב אין כופין וכי הוו אתו לקמיה דרב אמר להו בדידך תלא רחמנא אי ניחא לך ליבם ייבם ואי [לא] ניחא לך לייבם חלוץ עכ"ל הרי פי' כפיר"ת מילתא דרב ארישא מיהו מ"ש בפר"ח חזרו לומר כו' פי' משובש הוא שאין זה מן המשנה אלא לפרש ארישא דמשנה קאי. מיהו בזה"ז אם היבם נשוי הרי אינו יכול לייבם משום תקנת רבינו גרשון שגזר על שתי נשים וכתב ה"ר יצחק הלכן זצ"ל דפ"ק דכתובות בההיא דמסיק ואיכא דבעו לה מיבעיא חלה מהו התם טעמא מאי משום דאניס הכא הא אניס א"ד התם אניס בתקנתא דתקינו לה רבנן וכתב ה"ר יצחק הלבן מיכן אני מדקדק דכל האנוס בתקנתא דרבנן אין לו להפסיד מה שבידו ועכשיו שאם יאמר יבם איני רוצה לחלוץ ליך עד שתתן לי כך וכך דוחקין אותו שיחלוץ דהשתא כמו תקנתא דרבנן היא שאינו יכול לישא אשה אחרת. וגדולה מזאת שנינו ביבמות פ' ב"ש המודרת הנאה מיבמה בחיי בעלה דכופין אותו שיחלוץ לה אע"פ שכמו מקצת פשיעותא היא וכ"ש כה"ג ואין מניחין את היבם לדוחקה לשום דבר אלא כופין אותו ויחלוץ עכ"ל. ונראה בעיני אני המחבר דכופין אותו בשוטים לחלוץ וגם כפייה דרש"י היכא שנתנה אמתלא לדבריה כדפרי' לעיל נרא' בעיני שכופין אותו בשוטים דהא כיון שאינו יכול לייבם שאסור בשתי נשים משום תקנת ר"ג זצ"ל וגם היכא שנתנה אמתלא לדבריה שאינה יכולה להתייבם לו ודאי כופין אותו בשוטים ורדינן ליה בשוטים עד

שיחלוץ. דאי במילי ופירש"י פ' דמדיר במילי היינו שמיסרים אותו בדברים מאי איכפת לן באותה כפייה כדאמ' התם בדברים לא יוסר עבד. אבל כפייה דר"ת דפרישי' לעיל במילי מאי סברא היא. ונראין הדברים דמאחר שהוא אומר שאינו מתכוין לשום נוי ולא לשום אישות ולא לשום ממון אע"ג דאין אנו מניחין אותו לייבם משום דלא קים לן בגויה ולא בריר לן לשם מה מתכוין מ"מ מאיזה טעם נרדהו בשיטים אלא ודאי כופין אותו במילי שמיסרין אותו בדברים ומבקשין אותו ואין לומר דכופין במילי היינו שמתא דשמתא עדיפא משוטים כדאר"פ מקום שנהגו דבמערב' מימנו אנגדא דבי רב ולא מימנו אשמתא אלא כדפירש"י פ' המדיר במילי היינו שמיסרים אותו בדברים:

סימן תרלט

[א]

היבם שיבם יבמתו וירש נכסי המת כתובתה על נכסי המת ויכול היבם למכור בנכסיו בלא רשותה אבל אם לא היו נכסים למת ולא ירש היבם כנכסי המת אז כל נכסי היבם משועבדים ליבמתו ואינו יכול למכור בלא רשותה כשם שאינו יכול [למכור] בלא רשות אשתו.

[ב]

והיכא שחלץ לה מחמת שנתנ' אמתלא לדבריה לדברי רש"י שקלה כתובתה וכ"ש היכא שרוצה להתייבם והוא אינו רוצה ליבמה וחלץ לה כ"ש דשקלה כתובתה.

[ג]

אבל היכא שלא נתנה אמתלא לדבריה ואינה רוצה להתייבם וחלץ לה לא שקלה כתובתה.

[ד]

לדברי ר"ת דפסק דאפי' שניהם רוצים להתייבם חולצין ולא מיבמין יש לה כתובה:

[א]

תנן בהחולץ כנסה הרי היא כאשתו לכל דבר ובלבד שתהא כתובת' על נכסי בעלה הראשון ואמרי' בגמ' מ"ט אשה הקנו לו מן השמי' פי' רש"י אשה הקנו לו מן השמים ולא שיעבד נכסיו לכתובתה ויכול למוכרן בכל עת שירצה. ואי לית לה מראשון תקינו לה משני מ"ט כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה פי' הא דאמרי' כתובת' על נכסי בעל' הראשון היינו כגון שירש מנכסי המת כדתנן בהחולץ הכונס את יבמתו זכה בנכסי אחיו שאז כתובת' על נכסי בעלה על אותם נכסים שירש את אחיו אבל נכסי עצמו אינם משועבדים לה ויכול למוכרם בלא רשותה אבל אם לא ירש נכסים מאחיו הרי היא

כאשתו גמור' וכל נכסיו משועבדים לה וא"י למוכרם בלא רשותה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציא'.

[ב]

והכא שחלץ לה מחמת שנתנ' אמתל' לדברי' פירש"י וכן ריב"ן זצ"ל דשקלה כתובת' ולא פירשו אי מנכסי בעלה דווקא אי מנכסי החולץ היכא דלית נכסים למת או שמא החולץ לגמרי פטור מכתובת' שאין שייך כאן לומר שלא תהא קלה בעיניו להוציא' וכל חולצת לא שקלה כתובת' אלא דוקא מנכסי בעלה הראשון שמת ואם כך הוא היכא שאינה רוצה להתייבם בלא שום אמתלא מ"ט דפסיד' כתובת' מנכסי בעלה הראשון וכי מפני שאינה חפיצה להתייבם לזה תפסיד כתובת'. ובספר המקצועות בהלכות יבום וחליצ' כתוב

[ג]

וכי אמרה לא ניחא לי ביבם לית לה כתוב' דכי אמרי' אית לה כתוב' הנ"מ כי נפלה קמי יבם דהוי מוכה שחין דלא חסמינן לה אבל אי לאו מוכה שחין הוא חסמינן לה ואי לא מייבמ' פקעה כתובת'.

[ד]

ואית לרבנן דפליגין ואמרין מ"מ מבעי ליה למיתב לה כתובת' בין דנפלה קמי מוכה שחין בין דלא נפלה קמי מוכה שחין עד כאן לשון המקצועו':

סימן תרמ

שאילה זו לפני אדונינו ורבינו נתן בריה דרבינו אדונינו חנניא גאון אדם שנשא אשה והכניס' לו ק' דינרין בנידוניא שלה אע"פ שאינו שוה מאוד באין השושבינין ואבי הנערה ומעלין אותה בשומא יותר ממה ששוה ועל כל זאת כופלין כתובת' חוץ מעיקר כתובה וחשבי דינרי תוספת. היכא שמת בעל ולא הניח לא בן ולא בת ונפלה לפני יבם קטן דבעיא למינטר תליסר שנין ומזוני לית לה לא מבעל ולא מיבם מהיכא מיתזנא אם תאמר ממעש' ידיה לא ספקה מה תהא עלה [מי] אמרי' כיון דנידוניא בחזקת יבמה קיימא מפקינן מנכסי בעלה נידוניא שהכניס' לו ומוקמינן לה שליש ומיתזנא מנידוניא שלה ואם תימצי לומר מפקינן מנידוניא דווקא ההיא דעיילא ליה וכפילה הוי בחזקת יבם עד דחלץ לה או עד דמיבם לה או דילמא בין קרנא בין כפילא תהוי בחזקת יבמה ומפקי' כוליה ויהבינן ביד שליש יליף מר לתלמידו כך ראינו פ' החולץ ת"ר יבמה ג' חדשים הראשונים ניזונית משל בעלה כו' עד משמיא הוא דקנסוה. ועוד אמרו חכמים אפי' פירות אין לה דתנן פ' האשה שנפלו הניח אחיו מעות ילקח בהן קרקע והוא אוכל

פירות ולא מצינו מזונות לאשה יבמה מ"מ אבל מצינו שאם מתה שהנכסים הנכנסים והיוצאים עמה בחזקת יורשי האב דתנן פרק החולץ ופ' האשה שנפלו מתה מה יעשו בכתובת' ובנכסים הנכנסים והיוצאים עמה בה"א נכסים בחזקתן דכתובה בחזקת יורשי הבעל נכסים הנכנסים והיוצאים עמה בחזקת יורשי האב וכ"ש שאם היתה יבמה בחיים שיהו בחזקת' אפי' נכסי בעלה הרי דן בחזקת' ואם מכר היבם או יורשין מנכסי אחיהם אין מכירתן מכירה דאמר רב יוסף אף על גב דזבין לא הוי זביני' זביני ותניא מי שמת והניח שומר' יבם והניח נכסים במאה מנה אע"פ שכתובת' אינה אלא מנה לא ימכור שכל נכסיו אחראין לכתובת' וחכ"א פירות המחוברים לקרקע שלו ורשב"ל תני שלה. וכיון שהוחזק בידינו שהנכסים בחזקת יבמה הן עומדין הלכך אם [תרצה] מקצת ממון מנידוניא שלה ונתנה עליהם ערב נותנין לה ע"י ערב או לתגרין שיהו נושאין ונותנין בהם בשביל מזונותי' עד שלא יגדל הנער אם הוא מייבם אותה יחזיר הממון למקומו ואם יחלוץ אותה תגבה ממנו כל מה שכתב לה בין מעט בין הרבה עד גמירא. וצריכ' יבמה שבועה אמרו חכמים פ' השולח איך פלנית' בת פלניתא קבילת גיטא מידי (דאבא) [דאחא] בר הדיא דמתקרי איה מרי ואסרת עלה כל הפירות שבעולם כו' וא"ר אשי ההוא גט יבמין הוה. ועוד כך באה אלינו שאילה מראש ישיבה שיבמה אינה גובה כתובת' מן היתומים אלא בשבוע' כשאר כל הנשים ועושין לה תקנה כשם שעושין לנכסי שבוי ולנכסי יתומין דאמר רב אשי מפקינן אינש דשפי נכסי ומעלי ושמע דינא דאורייתי' ולא מקבל שמתא דרבנן ויהבינן ליה. תשוב' זו העתקתי מס' המקצועות:

סימן תרמא

והיכא שהיבם מיבם יבמתו חייב לכתוב לה כתובה וזה נוסח הכתוב' כתיקון רבותי' הגאונים עליהם השלום. ביום פ' זמן כו' איך פ' בר פ' דמן מתא פ' צבי ברעות נפשיה ואמר קדמנא דפ' בר פ' אחי דמן אבי שכיב וחיי לרבננא ולכל ישראל שביק. ברא וברתא וירית ומחסין ומוקים שמא בישראל לא שבק ושבק איתתא חדא דשמה פ' בת פ' ואנא פ' בר פ' חזינא ליבומי ולמיזן יתה ולפרנס יתה ולמיעל עלה כמה דכתיב בספר אורייתא דמשה יבמה יבוא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה וצביאת פ' הא ואתייבמת לפ' בר פ' אחי בעלה כמה דיבעי יתה בדיל לאוקומי לאחוהי מיתנא שמא בישראל במה דכתיב והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו דמת ולא ימחה שמו מישראל וצביתי אנא פ' בר פ' וכתבית לה לפלונית בת פ' דא יבמתי בכתוב' מאתים זוז מוהר' דחזו לה מדאורייתא דהוו כתיב בכתובת' דכתב לה פלוני אחי בעלה קדמאה ודין נידוניא דהנעלת ליה כך וכך וצביתי והוספתי לה מדילי כך וכך ואנא אפלח ואוקיר ואפרנס יתה בהלכות גוברין

יהודאין דפלחין ומוקרין וזנין ומפרנסין לנשיהון בקושטא וקבלתי עלי אנא פ' אחריות כתובת' דא כחומר כל שטרי כתובות דנהוגין בכנתא דישראל דלא כאסמכת' ודלא כטופסי דשטרא וקנינא מן פ' דנן לפ' דא אינתתיה ככל מה דכתיב ומפורש לעיל במנא דכשר למיקניא ביה ואם מת בעלה הראשון כשהיא ארוסה קודם שיכתוב לה כתובה כתב הכין וכתבית לה לפ' בת פ' דא יבמתו בכתובת' מאתים זוז מוהרה דחזי לה מן אורייתא דהוי חזי אחי ארוס דילה למיכתב לה בכתובת' וצביתי והוספתי לה כך וכך:

סימן תרמב

[**א**]

החולץ ליבמתו ה"ז לא דפסיד חלקו בנכסי אחיו שמת וחולק בשוה עם שאר אחיו ואם אביהם של מת ושל יבם חי דנכסים של אב כדתנן ביש נוחלין דאב קודם לכל יוצאי יריכו.

[**ב**]

הכונס את יבמתו זכה בכל נכסי אחיו המת אע"פ שאביהם של מת ושל היבם קיים ואפי' גרשה לאחר מיכן.

[**ג**]

והיכא שכנס את אשת אחיו דבכור כתב מורי ה"ר שמחה בר שמואל זצ"ל שנוטל פי שנים בנכסי אביו שמת לאחר היבום אבל בה"ג כתב דהוי ראוי וכן משמע בפר"ח כדברי ה"ג:

[**א**]

תנן בהחולץ החולץ ליבמתו הרי הוא כאחד מן האחין בנחלה ואם יש שם אב נכסים של אב ומפרש בגמ' דאיצטריך לאשמעינן דסד"א דהואיל שהחולץ אפסדינהו לאחיו מן היבום שנפסלה בחליצה זו על דאחין נקנסיה קמ"ל. אם יש שם אב דנכסים של אב דאמר מר האב קודם לכל יוצאי יריכו.

[**ב**]

הכונס את יבמתו זכה בנכסי אחיו פירש"י ואפי' גירשה למחר. ומפרש בגמ' מ"ט יקום על שם אחיו אמר רחמנא והרי קם ר"י אומר בין ובין כך אם יש שם אב דנכסים של אב ואיפלגו בגמ' איכא למ"ד הלכה כר"י ואיכא למ"ד [אין הלכה כר"י]. וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וקיי"ל כרבנן וליתא לדר"י וכ"פ בספר המקצועות דאב במקום יבם לא ירית היכא שיבם היבם וכ"כ בפר"ח זצ"ל הכונס את יבמתו זכה בנכסי אחיו ואמרי' מ"ט [יקום] על שם אחיו אמר רחמנא והרי קם וכן הלכה. ואע"ג שיש שם אב. המיבם יורש

אחיו המת דיבם בנכסי [המת כבן המת בנכסי] המת הוא לכל מילי ואע"פ שאמ' עולא ור"י נפחא הלכת' כר"י דאמר בין כונס בין חולק הנכסים של האב נדחו דבריהם ואין הלכה כר"י אלא כחכמים דאמרי הכונס את יבמתו זכה בנכסי אחיו וכן הלכה עכ"ל. ויש ללמוד מלשונו ממה שכתב דיבם בנכסי המת כבן המת בנכסי המת הוא לכל מילי א"כ היכא שמת אביהם לאחר היבום הו"ל ראוי וכ"כ בה"ג דהוי ראוי ואין היבם יורש חלק בכורתו של המת.

[ג]

וכבר היה מעשה וכתב מורי ה"ר [שמחה בר] שמואל זצ"ל על היבם שיבם אשת אחיו הבכור שמת בחיי אביהם ולאחר זמן מת אביהם ובאו האחים לחלוק ותבע היבם חלק אחיו המת שיבם את אשתו והאחין טענו ראוי היה לבן נחלוק בשוה. לפי שיטת יש בכור לנחלה משמע דהוי מוחזק בנכסי האב והוי כאילו בא בהרשא' מכח אחיו המת ועומד במקומו. ורק מה שחשוב ראוי לגבי אחיו המת חשוב נמי אצלו ראוי כגון נכסי דאבא דאב' כדאמ' התם אבל נכסי אבי המת ואבי היבם הוי מוחזק ולא חשבי' ליבם כאילו הוא בן המת דליהוי לגביה נכסי אבא דאבא. דאמר אביי התם ל"ש אלא בשבח ששבחו נכסים בין מיתה ליבום אבל דבין יבום לחלוקה שקיל וההיא מיירי בנכסי האב שיש לאחיו בהם חלוקה. ומדמפליג אביי בשבח ש"מ דבגוף השדה שקיל פי שנים בנכסי האב. ודוחק הוא לדחות דההיא מיירי בשמת האב בחיי הבן שמת וזכה הבן שמת מחיים בגוף הקרקע דא"כ בשבח נמי ליזכי דקרקע דידיה אשכח מ"ש משאר נכסי המת שהשביחו לאחר מיתה דשקיל ליה יבם וקרקע זו אצל האח שמת כמו בין יבום לחלוקה דשקיל פי שנים. והא דאמר בפ' האשה שנפלו לימא אח אני יורש ואשתו אין אני קובר לא דק בלישניה דאינו (בא) [בנו] ליורשו אלא כלומ' בירושה של אחי אני זוכה וכל נכסי המת קרוי ירושה. ובפ' יש בכור נמי לענין חזרת יובל קרי ליה נמי ירושה מיהו לא מכח אחיו המת קריי' רחמנא ירושה. והא דאמר פ' החולק מ"ט דר"י דאמר בין כך ובין כך הנכסים של אב א"ק והיה הבכור [כבכור] מה בכור אין לו בחיי האב אף יבם נמי אי מה בכור לאחר מיתה שקיל פי שנים אף יבם נמי ומשמע דלא שקיל פי שנים בנכסי האב [יש לומר דלא] שקיל וטרי כלל אנכסי האב אלא אנכסי האח שהיה היבם ראוי לירש וקדם האב וירש כבן משום דבכור קריי' רחמנא ואין לבכור בחיי האב כך לא יזכה היבם בנכסי אחיו המת בחיי אביו. וקדייק ויזכה בהם בנכסי אחיו אם הם בעין לאחר מיתת האב כמו והיה הבכור שזוכה לאחר מיתת האב בחלק הבכור' כך יחזרו נכסי האח ליבם לאחר מיתת האב ולא יהיה לאחיו חלק בהם כאילו לא זכה בהם האב

מעולם. ומ"מ בנכסי האב עצמו שלא ירש מבנו יטול פי [שנים] שהרי במקומו עומד ומשני מידי יקום על שם אביו כתיב על שם אחיו כתיב וכיון שאביו ירש לאו נכסי המת הם הלכך אחיו זוכין עמו כמו בשאר נכסי האב שהיבם נוטל פי שנים והשאר נוטלין האחין. וזה לשון הירושלמי מאי טעמא דר"י והיה הבכור מקישו לבכור מה בכור אינו יורש בחיי אביו אף זה אינו יורש בחיי אביו אי מה בכור יורש לאחר מיתת אביו אף זה יורש לאחר מיתת אביו א"ר זעירא ומינה מה בכור לא ירש בשעה שהוא ראוי לירש שוב אינו יורש [אף זה כיון שלא ירש בשעה שראוי לירש שוב אינו יורש] פי' מה בכור אם מת אביו ונטלה אמו הנכסים בכתובת' ומתה אמו שוב לא תחזור לו חלק בכורה אף יבם הואיל ולא באו לו חלק הנכסים אחר מיתת אביו אלא מירושת אביו אינו נוטל כולן אלא אחיו זוכין עמו כמו בשאר נכסי האב. לפי סברתינו היה לנו כך ליישב השמועות אבל מאחר שה"ג פירשו דנכסי האב הוי ראוי ליבם ועשו אותו כאילו הוא בנו של אחיו המת לפי דבריה' מה שאומר פ' יש בכור לאיתויי נכסי אבא דאבא משום בכור נקט ליה דלגבי דיבם הוי נכסי האב כמו [נרסי אבא] דאבא דחשיב כאילו הוא בן אחיו המת. וההיא דאמר אביי לא שנו אלא בשבח כו' צ"ל כיון שלא נתברר חלקו בחייו ולא השביח בחייו הוי אצל [היבם] כמו ראוי ואינו נוטל. וההיא גמ' ירושלמי דאייתי רבי' שמואל זצ"ל גבי בנו' צלפחד י"ל דרשב"ל לא פליג אלא בא לפרש שהרי ברייתא היא בתוספתא דב"ב ובתוספת' דביכורים ולאו כל כמיניה למיפלג אברייתא ובשלהי מי שמת אמר מכח אבוה דאבא קאתינא ובמקום אב קאימנא עכ"ל מורי ה"ר שמחה. ומורי רבי' אליעזר בן רבי' יואל זצ"ל כתב ואני מחלק לפי פי' רבי' שמואל שפי' ביש נוחלין בין יבם שייבם אשת אחיו המת הבכור ובין יבם שייבם אשת אחיו פשוט אם הפי' בכור קרייה רחמנא דחשיב בכור בן אחיו המת ולפי שיטת שאר רבותי אין חילוק והוי ראוי. מפר' בכור בעלמא קרייה רחמנא א"כ לעולם הוי אף לפי שיטת רבי' שמואל זצ"ל:

סימן תרמג

הכונס את יבמתו ונמצאת עקרה פסקו הגאונים דמשהינן לה גביה עשר שנין.

בספר המקצועות וששאלתם הכונס את יבמתו ונמצאת עקרה מהו לקיימה הואיל ולאו בת אולודי היא אין אני קורא בה והיה הבכור אשר תלד יקום ע"ש אחיו המת ומגרשה לאלתר או דילמא משהינן לה גביה עשר שנין כשאר כל הנשים ובתר הכי אי לא ילדה מגרש לה הלכתא מאי. הכין חזינן דמשהינן לה גביה עשר שנין דתנן נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל מפריה ורביה ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ותקח שרי את הגר המצרית שפחתה מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ

כנען ותתן אותה לאברם אישה לו לאשה ל"ש יבמה ל"ש שאר נשים עכ"ל התשובה. ולפי זו התשוב' דוקא בארץ ישראל היכא ששהה עמה עשר שנים צריך להוציא' אבל בחוצה לארץ אפי' לאחר עשר מקיימה הואיל והביא זו הברייתא לראיה דהכי מסיים עלה בהבא על יבמתו ללמדך שאין ישיבת חו"ל עולה לו מן המנין:

סימן תרמד

[**א**]

מותר אדם באחות צרת חלוצתו ואסור בצרת אחות חלוצתו וה"ה שהוא אסור בצרת אם חלוצתו ובצרת בת חלוצתו.

[**ב**]

וצרת חלוצתו דאסירא היינו שהיתה צרת חלוצתו מאחיו אבל אם לאחר שחלץ לה ונישאת חלוצה זו לאחר ולו אשה אחרת ומת אותה צרת חלוצה מותרת כמו צרת אמו שהיא נישאת לאחר דלא אסרי' צרת ערוה אלא במקום מצוה כך פי' מורי רבי' יהודה בר יצחק זצ"ל בשם רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל.

[**ג**]

ואחות חלוצתו שנשאה אחיו ומת חולצת ולא מתייבמת ואחות גרושתו שנשאה אחיו ומת ועדיין גרושתו קיימת ה"ז יוצאה בלא חליצה.

[**ד**]

אבל אם מתה גרושתו ואח"כ מת אחיו ה"ז או חולצת או מתייבמת והבא על צרת חלוצתו אין הולד ממזר:

תנן בהחולץ מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו פי' כגון שנשא ראובן לאה וזלפה ומת וחלץ שמעון לזלפה שהית' לאה צרתה מותר שמעון ברחל שהיא אחות לאה שהיתה לאה צרת זלפה חלוצתו ואסור בצרת קרובת חלוצתו אם חלץ ללאה אסור ברחל אחותה ובצרת רחל שהיא רחל אחות לאה חלוצתו ואמר בגמ' מ"ש רישא ומאי שנא סיפא הא דאזלא בהדה לבי דינא גזרו בה רבנן הא דלא אזלא בהדה לבי דינא ל"ג בה רבנן פירש"י מ"ש רישא קרובת צרת חלוצב דשריא ומ"ש סיפא צרת קרובת חלוצה ששתיהן נכריות היא וצרתה ונשואות לנכרי וקתני אסור. הא דאזלא בהדה לבי דינא כשלאה חולצת מולכת אחותה עמה לב"ד וכ"ע לא ידעי הי מנייהו יבמתו ואיכא דסברי דלרחל חלץ וכי נסיב [צרת] רחל היינו צרת קרובת חלוצתו אמרי צרת חלוצתו נסיב דאינהו סברי שרחל וצרתה נשי אחיו היו שהרי חלץ לרחל. הא דלא אזלא בהדה לבי דינא כשהיבמ' חולצת אין צרתה הולכת עמה לב"ד הלכך כי נסיב אחות הצרה לא אמרי אחות חלוצה

נסיב וכן פר"ח כדברי רש"י ונראה בעיני דכי היכי דאסור בצרת אחות חלוצתו משום שמוליכה אחותה עמה ה"נ אסור בצרת אם חלוצתו ובצרת בת חלוצתו דאמה ובתה נמי אזלא בהדה לבי דינא ומתני' נמי צרת קרובת חלוצתו סתמא קתני. ואע"ג דבגמ' דהחולץ ופ' ד' אחין לא הוזכרה אלא אחותה מסתבר דה"ה צרת אמה וצרת בתה וכן העתק מלשון מורי רבי' יהודה בר יצחק זצ"ל דה"ה אמה ובתה. והקשה רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דתנן שלהי החולץ חלץ לה ומתה מותר באחותה ואמאי השתא צרת אחות חלוצה אסירה משום דמיחלפה כדפרי' כ"ש שאחות עצמה אסורה שהרי כסבורים שהיא היא החלוצה ותנן נמי בהחולץ והאחין מותרין בקרובת חלוצתו ואמאי כיון דאזלא בהדה לבי דינא יאמרו חלוצת אחיו נשא ותנן בפ' כיצד מי שקידש אחת משתי אחיות ואין יודע לאיזו קידש נותן גט לזו וגט לזו מת ולו [אח אחד חולץ לשתיהן היו לו] שנים אחד חולץ ואחד מיבם ואמאי והלא יאמרו שחלוצת אחיו ייבם ופי' רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל הא דאזלה בהדיה לבי דינא גזרו בה רבנן הא דלא אזלא בהדיה לבי דינא לא גזרו בה רבנן וה"פ כיון שהולכת החלוצה עם היבם לחלוץ לה בב"ד ודמיא לגרושה שהיא אסירא [ואסרו] גם צרת קרובתה הא דלא אזלא בהדיה לבי דינא פי' הצרה שלא הלכה עם היבם לחלוץ לה בב"ד ולא נעשה בה מעשה ולא דמיא לגרושה מותרת קרובת' ואינו כלל מטעם איחלופי דלא דברה לא אחותה ולא אמה עמה אלא משום דדמיא לגרושה גזרו בה והכי משמע לישנא מ"ש הא ומאי שנא הא שכתוב בספרים ישנים דקאי אצרה ואחלוצה וגם יש ספרים דגרסי הכא הא דלא אזלא לבי דינא ול"ג לא בהדיה ולא בהדה ומתחילה כי פריך מ"ש הא ומ"ש הא אדר' יוחנן קאי דאמר לעיל פ"ק דאיהי שליחותא דצרה קעבדה וא"כ יש לחושבה כחלוצה עצמה וא"כ למה אסרו קרובת חלוצה ולא קרובת צרה אבל לרשב"ל אתי שפיר דכיון דלאו שליחותא דצרה קא עבדה אין לחושב' כחלוצ' ולא מיחלפא בגרושה.

[ב]

ופי' מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל בשם רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דהא דקיי"ל דצרת חלוצה אסורה הייינו דוקא שהיתה צרת חלוצתו מאחיו כגון רחל ולאה נשי אחיו ומת אחיו וחלץ ללאה אסור ברחל אבל אם לאחר שחלץ ללאה ונישאת לאחד מן השוק ולו אשה אחרת ומת ההיא צרת לאה שריא ליה מידי דהוה אצרת אמו דשרי' לי' דלא אסרינן צרת ערוה אלא במקום מצוה.

[ג]

תנן החולץ ליבמתו ונשא אחיו את אחותה ומת [חולצת ולא מתייבמת וכן המגרש את אשתו ונשא אחיו את אחותה ומת] ה"ז פטורה ואמרי' בגמ' מאי וכן אימא אבל המגרש וכו' פטורה ארשב"ל כאן שנה רבי אחות גרושה מדברי תורה ואחות חלוצה מד"ס. פירש"י פטורה מן החליצה דיוצאה משום אחות אשה דהואיל ואשתו קיימת דאחות גרושה מד"ת דכתיב עליה בחייה כל שבחייה. משמע שר"ל דוקא שהיתה גרושתו קיימת בשעת מיתת אחיו אבל אם מתה גרושתו ואח"כ מת אחיו אחות גרושתו שריא וחולצת או מתייבמת ואע"ג דבשעת נשואי אחיו לא חזיא ליה דהא הוות אחות גרושתו אפ"ה הואיל ובשעת מיתת אחיו כבר מתה גרושתו אחותה שריא ליה וחולצת או מתייבמת וכן מסתבר דהא קיי"לר כרבא פ"ק דאמר לא זו אף זו קתני וקסבר מיתה מפלת ופ' ד' אחין כתב בפר"ח דקיי"ל כרבא וכרב אשי הלכך הואיל וקיי"ל דמיתה מפלת אע"ג דלא איחזיא ליה בשעת נשואין הואיל ואיחזיא ליה בשעת מיתת אחיו או חולצת או מתיבמ'.

[ד]

ואסקי' בגמ' על משנת מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו א"ר טובי בר קיסנא אמר שמואל הבא על צרת חלוצתו הולד ממזר מ"ט באיסורה קיימ' וכתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל דליתא לדשמואל דגרסינן פ"ק איתמר החולץ ליבמתו ואח"כ בא עליה אמר רשב"ל הוא אינו חייב על חלוצה כרת אבל האחין חייבין על חלוצה כרת ובין הוא בין האחין חייבין על הצרה כרת ור"י אמר בין הוא בין האחין אין חייבין לא על חלוצה כרת ולא על הצרה כרת. ותו גרסי' בההיא שמעתא איתמר הבא על יבמתו וחזר הוא או א' מן האחין ובא על צרתה פליגי בה רב אחא ורבינא ח"א בעשה וח"א בכרת מאן דאמר בעשה כר"י ומ"ד בכרת כרשב"ל וקיי"ל הלכה כרבינא לקולא וכ"ש הכא דקאי ר"י כותיה הילכך ליתא לדשמואל דאמר הולד ממזר:

סימן תרמה

[א]

ארבעה אחין נשואין ד' נשים שמתו אם רוצה א' לייבם את כולם ויש לו במה לפרנס אותם שבקי' ליה לייבם ואין מיעצים לו שלא ייבם אותם ואם אין לו במה לפרנס אותם מייעצין לו שלא לייבם.

[ב]

ואם היבמות מקבלות כ"א לפרנס חדשה או דאדם דעלמא מקבל ע"ע לפרנס כולן אין מייעצין לו שלא לייבם.

[ג]
ואם נפלו לפניו יותר מארבע יבמות אע"ג דיש לו במה לפרנס מייעצין לו שלא לייבם ואם אינו שומע עצתינו אין מוחין בידו דהא אשכחן בעובדא דפרי' לעיל [באחד] שייבם י"ב יבמות.

[ד]
ואפי' היכא שאין לו במה לפרנס לבי אומר לי אני המחבר שאם אינו שומע עצתינו שאין מוחץ בידו הואיל שמתכוין לשם מצוה.

[ה]
מי שנפלו לפניו שתי יבמות מבית א' אינו חולץ לשתיהן ואינו מייבם את שתיהן אלא או חולץ או מייבם לאחת מהן וצרתה פטורה ומותרת לשוק.

[ו]
היתה מאותן שתים שנפלו לפניו אחת כשירה לכהונה ואחת פסולה לכהונה כגון שנגרתה מאיש אחד קודם שנשאה אחיו אם היה חולץ חולץ לפסולה ולא יחלוץ לכשירה כדי שלא יפסול אותה לכהונה ואם היה מייבם מיבם איזו שירצה:

[א]
תנן בהחולץ ד' אחין נשואין לד' נשים ומתו אם רצה הגדול שבהם לייבם את כולם הרשות בידו ואמ' בגמ' ד' אחין ס"ד פי' כיון דלא הוו אלא ארבעה וכולן מתו כדקתני ומתו מאן מייבם אימא ארבעה מאחין הרשות בידו ומדקתני במתני' הגדול שבהם משמע אע"ג דאיכא שאר אחין אין מוחין ביד הגדול לייבם את כולם ופרכי' ושבקי' ליה פירש"י בתמיה ובמה יפרנס את כולם "פ וכיוה שבקי' ליה לייבם כל ארבעתם ואין מייעצין לו שלא לייבם והתניא וקראו לו הן ולא שלוחן ודברו אליו מלמד שמשיאין לו עצה ההוגנת לו שאם היה הוא ילד והיא זקינה הוא זקן והיא ילדה אומרי' לו [מה לך אצל ילדה] מה לך אצל זקנה כלך אצל שכמותך ואל תכניס קטטה לתוך ביתך אלמא שמייעצים לו עצה ההוגנת לו אע"ג שמבטלים היבום בעצתם א"כ הכא נמי נייעץ שלא לייבם שאם ייבם במה יפרנס את כולן. ומשני לא צריכה בדאפשר ליה שעשיר הוא ויכול לזונן הלכך שבקי' ליה ואין מייעצין לו שלא לייבם.

[ב]
וה"ה שאם הוא אינו עשיר ולא אפשר לו לזונן והיבמות עצמן מקבלות עליהן לזונן כל אחת חדשה או אדם אחר מקבל על עצמו לזון את כולן ה"נ שבקי' ליה לייבם את כולן ואין מייעצים לו שלא לייבם בההיא עובדא די"ב יבמות שקבלה כל אחת לזון את

כולן חדשה ורבי קבל ע"ע חודש העיבור. ופרכי' אי הכי מאי איריא ר' אפי' טובא נמי פי' הואיל ועשיר הוא ואפשר לזון ולפרנס את כולן אמאי נקט ארבע דשבקי' ליה ואין מיעצין לו שלא לייבם אפי' טובא נמי הואיל ועשיר היא.

[ג]

ושנינן עצה טובה קמ"ל ארבעה אין טפי לא כי היכי דנמטינהו עונה בחודש כל אחת שבת בחודש דעונה של ת"ח מערב שבת לערב שבת וזהו אשר פריו יתן בעתו בב"ק ובכתובות מיהו אם אינו שומע עצתינו מניחין לו לייבם אפי' טובא כדאשכחן בההיא עובדא שייבם י"ב יבמות.

[ד]

וכן נמי נראה בעיני שאם אין לו במה לפרנס ואינו שומע עצתינו שמניחין לו לייבם הואיל ומתכוין לשם מצוה ואין לומר דה"פ ושבקינן פי' וכי אנו מניחין אותו לייבם ד' נשים וכי אין מוחין בידו והתניא וקראו לו כו' ומשני בדאפשר ליה ומשום דכי אין מוחין בידו שאז היה משמע אבל אם אינו עשיר מוחין בידו. ע"כ אין הפי' כך שא"כ מה מקשה לו מן הברייתא והא קתני משיאין לו עצה משמע עצה בעלמא ומאין הוכחה מזו הברייתא שמוחין.

[ה]

תנן בהחולץ מי שהיה נשוי לשתי נשים ומת ביאתה או חליצתה של אחת מהם פוטרת צרתה ואמר בגמ' ונייבם לתרווייהו א"ר חייא בר אבא אר"י א"ק אשר לא יבנה את בית אחיו בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים וניחלוץ לתרווייהו א"ר זוטרא בר טובי' א"ק בית חלוץ הנעל בית אחד חולץ ואינו חולץ לשני בתים ונחלוץ לחדא ונייבם לחדא א"ק אם לא יחפוץ האיש הא חפץ ייבם כל העולה לייבום עולה לחליצה וכל שאינו עולה לייבום אינו עולה לחליצה ועוד שלא יאמרו בית מקצתו בנוי ומקצתו חלוץ.

[ו]

תנן היתה אחת כשירה ואחת פסולה אם היה חולץ חולץ לפסולה ואם היה מייבם מייבם לכשירה פי' היתה אחת כשירה לכהונה ואחת פסולה כגון שנתגרשה מאיש אחר אם בא יבם לחלוץ חולץ לפסולה ולא יפסול את הכשיר' לכהונה כדאמר רב יוסף כאן שנה רבי לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם ואע"ג דהוא א"צ להם. ואם בא לייבם מייבם לכשירה פי' אף כשירה אם ירצה לייבם או אם ירצה מייבם הפסולה לכהונה דהא לדידיה כשירה היא אלא אגב דתני אם היה חולץ [חולץ] לפסולה דוקא לפסולה ולא לכשירה תני מייבם לכשיר' דאף כשירה אם ירצה לייבם הרשות בידו מיהו

בדיעבד אם (לא) חלץ לכשירה חליצה מעלי' היא דלא אמור רבנן אלא לכתחילה כדי שלא יפסלנה לכהונה:

סימן תרמו

הרי שהי' ראובן חולה ורצה לגרש את אשתו כדי שלא תצטרך לייבום ומיחה בידו שמעון אחיו ומת ראובן ורוצה שמעון לייבם אין מניחין לו לייבם אלא כופין אותו לחלוץ:

כתוב בספר המקצועות הכי אמר רבי' צמח בר שלמה דיינא דבבא זצ"ל על ראובן שהי' חולה ומסוכן והיה לו אח ונכנסו הקהל לבקרו וראו נקיי הדעת כי הוא מסוכן למיתה וא"ל פטור אשתך בגט כדי שלא תפול לפני אחיך לייבום ורצה לפוטר' ומיחה בידו אחיו ומת ובסוף י"ב חדשים ראו כי קשה מב"ד שילכו אצל היבם ותחלוץ לו ולא רצה היבם לפוטרה בחליצה אלא מבקש לכונסה ושאלנו אם היא מותרת לו ואם לאו. והודה ואמר שאסורה לו הואיל והיה בדעת אחיו המת לגרשה שלא תפול לפניו והוא מיחה בידו גילה בדעתו שהיה רוצה לכונסה והו"ל נותן עיניו באשת אחיו בחיי אחיו ואסרה לו משום אשת אח דתניא אבא שאול אומר הכונס יבמתו לשום נוי לשום עושר כאילו פוגע בערוה וקרוב אני לומר הולד ממזר. ותנן מצות יבום קודמת למצות חליצה בראשונה שהיו מתכוונים לשם מצוה [עכשיו שאין מתכונים לשם מצוה] אמרי מצות חליצה קודמת למצות יבום. וכיון דגלי דעתיה בחיי אחוהי דבדעתי' למינסב' ולא שבקיה לאחוהי לפוטרה כגט אסורה לו לכונסה אלא יחלוץ לה ואם אינו רוצה לחלוץ בדין הוא לנדותו עד שיחלוץ לה ואפי' בעל כרחו דקיי"ל חליצה מעושה כשירה וכן הלכתא ע"כ לשון המקצועות:

סימן תרמז

נראה בעיני יבמה שנתקדשה צריכה גט מספק ואם נשאת הולד ספק ממזר כך נ"ב אני המחבר אבל בתשובות משמע שהיא כפנוי' גמורה וצריכה גט בודאי ובנה כשר גמור:

בפרק האשה רבה א"ר יהודה אמר רב מנין שאין קידושין [תופסין ביבמה] שנא' לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר לא תהי' בה הויה לאיש זר ושמואל אמר בעניותנו צריכה גט מספקא ליה לשמואל האי לא תהיה אי ללאו הוא דאת' אי דלא תפסי בה קידושי הוא דאתא. פי' מתוך עניות דעתינו שאין אנו יודעים פי' המקרא אי ללאו הוא דאתא והרי היא כשאר חייבי לאוין ותפסי בה קידושין או שמא יבמה לשוק אין בה כ"א עשה דכתיב יבמה יבוא עליה ולא אחר ולאו הבא מכלל עשה עשה ולא תהי' ללא תפסי בה קידושי הוא דאתא הלכך אם נתקדש' צריכה גט מספק ואם בא אחר וקידשה צריכה גט מזה ומזה ואם נשאת בלא חליצה הולד ספק ממזר ואסור בממזרת ונראה בעיני דהכי

הלכתא דקיי"ל כשמואל ולית' לדרב דאע"ג דקיי"ל רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי ותו דר' ינאי ור"י קיימי כותיה דא"ר ינאי בחבורה נמנו וגמרו אין קידושין תופסין ביבמה וא"ל ר' יוחנן רבי לא משנתינו היא זו ופרק קמא נמי משמע דב"ש וב"ה אית להו דרב אפ"ה הכא קיי"ל כשמואל שצריכה גט מספק דהא א"ל רב מרי בר רחל לרב אשי הכי אמר אמימר הלכה כשמואל [וא"ר אשי השתא דאמר אמימר הלכת' כותי' דשמואל] אם היה יבמה ישראל נותן לה שני גט והותרה לו אלמא דרב אשי סבר כשמואל. ואע"ג דיש ספרים דגרסי' אמר רבא השתא דאמר אמימר מ"מ מרבא נמי יש ראיה לפסוק כשמואל וס"פ החולץ אביי מספקא לי' אי כרב אי כשמואל והואיל דמספקא ליה ע"כ צריכה גט וההיא דפ"ק אינה ראיה דכי מסיק התם לב"ה מבעי' לכדרב יהודה אמר רב מנין שאין קידושין כו' ה"ה דמצינן למימר דמבעי להו לכדשמואל וחדא מנייהו נקט. ובתשובות שבספר המקצועות משמע שצריכה גט בודאי והולד כשר גמור. וזה לשון התשובה הכין חזינא דהוו ביה רב ושמואל דאמר ר"י אמר רב מנין שאין קידושין תופסין ביבמ' שנאמר לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר אין הויה לאיש זר עליה ושמואל אמר בעניותנו צריכה גט א"ל רב מרי בר רחל לרב אשי הכי אמר אמימר הלכה כשמואל אלמא תפסי בה קידושי וכיון דתפסי בה קידושי אין הולד ממזר. והא שמואל בעניותנו קאמר למימר דספוקי מספקי ליה אלא מהא אמן שלא סטיתי ארוסה ונשואה ושומרת יבם וכנוסה וא"ר המנונא שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה אלמא כאשת איש דמיא לגבי עלמא ממאי מדקתני שומרת יבם וכנוסה ואי ס"ד שריא ליבם והתנן זה הכלל כל שתיבעל לא תהא אסורה לחזור לו לא היה מתנה עמה ואמרי במערבא לית הלכתא כרב המנונא אלא שרי' ליבם אלמא בפנויה דמיא ותפסי בה קידושי ודאי לעלמא ואין הולד ממזר. ומתני' ר"ע היא ואנן ס"ל כרבנן דתניא זו דברי ר"ע אבל חכמים אומרי' אין הולד ממזר מיבמה ותניא אחריתי ושוין בבא על הנדה ועל הסוטה ועל שומרת יבם שאין הולד ממזר וכן הילכתא. ומר רב יהודאי גאון אמר שומרת יבם שנתקדשה אם לא נישאת צריכה גט כשמואל ומותרת ליבם ואסורה למי שנתקדשה לו עולמית עד כאן לשון התשובה:

סימן תרמח

[א]

יבם שנפלו לפניו שתי יבמות ונתן גט לזיקת' לאחת מהן אסור בשתיהן.

[ב]

עשה בה מאמר באחת מהן מותר בה ואסור בצרתה.

[ג]

נתן גט לזו וגט לזו אסור בקרובות שתיהן וחליצה לאחת מהם.

[ד]

וכן שני יבמין ליבמה אחת.

[ה]

נתן לה גט אחד מהם נאסרה על שניהם והנותן גט אסור בקרובותי' והשני מותר בקרובותיה.

[ו]

עשה בה אחד מהם מאמר הוא מותר בה והשני אסור בה. נתנו לה שניהם גט אסורים בקרובותיה.

[ז]

עשו בה שניהם מאמר צריכה גט משתיהן וחליצה:

אמרי' ר"פ ר"ג מ"ט אמור רבנן גט ביבמה מהני משום דמהני בעלמא דאי אמרת לא מהני גט אמרי גט להוציא וחליצה להוציא מהגט לא מהני חליצה נמי לא מהני ואתי למבעל אחר חליצה. פי' מ"ט אמור רבנן גט ביבמה מהני למיקם עלה בלא יבנה ושוב לא יוכל לייבם הא מדאורייתא חליצה היא דכתיב' ומשום גט לא קרינא ביה כיון שלא בנה. משום דמהני בעלמא בכל הנשי' להתגרש ואי אמרת הכא לא מהני ואם רצה לכונסה אחר הגט יכנוס אמרי אינשי גט מוציא וחליצה נמי להוציא והואיל שלאחר הגט כונס אחר חליצה נמי יכנוס וקא עבר בלאו הלכך מה"ט נמי אסור בצרת בעלת הגט דאי שרית ליה ליכנוס צרת בעלת הגט אתי נמי למיכנס צרת חלוצה ופ"ק נמי קיי"ל כר' יוחנן דבין היא בין האחין אין חייבין לא על חלוצה כרת ולא על צרה כרת דאיהו שליחות' דאחין עבד ואיהי נמי שליחותא דצרה קעבדא ומיתסרו כולהו כי הדדי ואסור נמי בקרובות שתיהן שהרי ע"כ צריך לחלוץ לצרה כדאמר שמואל פ' ד' אחין חלץ לבעלת דגט לא נפטרה צרה לצרה נפטרה בעלת הגט ופסק רבי' יצחק אלפס דהלכה כשמואל הלכך חולץ לצרה ואסור בקרובותיה ואסור נמי בקרובת בעלת הגט.

[ב]

עשה באחת מהן מאמר מותר ליבמה דהיינו מצותה מקדש ואח"כ בועל ואסור בצרתה כדפרכי' בדברי ר"ג מכדי קסבר ר"ג אין מאמר אחר מאמר ראשונה נמי תתייבם גזירה דילמא אתי ליבומי לשניה. הא למדת דצרת בעלת מאמר אסיר' הלכך חולץ לצרה כדשמואל ונותן גט לבעלת מאמר למאמרה ואסור בקרובות שתיהן.

[ג]

ת"ר כיצד אר"ג אין גט אחר גט ב' יבמות שנפלו לפני יבם אחר ונתן גט לזו וגט לזו ר"ג אומר חולץ לראשונה ואסור בקרובותיה ומותר בקרובות שנייה וחכ"א אסור בקרובות שתיהן וחליצה לא' מהן.

[ד]

וכן אתה אומר בב' יבמין ויבמה אחת פי' שאם נפלה יבמה אחת לפני שני יבמין ונתן זה גט וזה גט אליבא דרבנן שניהם אסורין בקרובותיה.

[ה]

והיכי נמי שאחר נתן לה גט והשני לא נתן אפ"ה שניהם אסורין בה והכי אמרי' בפרק האשה שנפלו לה נכסים ההוא גבר' דנפלה ליה יבמה במתא מחסיא בעא אחוה למפסלה בגיטא מניה הלכך אותו שנתן לה גט חולץ ואסור בקרובותיה והשני מותר בקרובותיה כדאר"ג היכא ששניהם נתנו לה גט והשני מותר בקרובותיה משום דאין גט אחר גט א"כ הכא שלא נתן לה השני כלל גט מותר בקרובותיה לכ"ע כיצד אר"ג אין מאמר אחר מאמר שתי יבמות שנפלו לפני יבם אחד ועשה מאמר בזו ומאמר בזו ר"ג אומר נותן גט לראשונה וחולץ לה ואסור בקרובותי' ומותר בקרובות שנייה וחכ"א נותן גט לשתיהן ואסור בקרובות שתיהן וחליצה לאחת מהם.

[ו]

וכן אתה אומר בשני יבמין ויבמה אחת.

[ז]

עשה בה זה מאמר וזה מאמר זה נותן גט וזה נותן גט וחולצת ופסק רבינו יצחק אלפס דליתא לדר"ג דקיי"ל כרבנן:

סימן תרמט

[א]

נתן גט ליבמתו וחלץ לה וחזר וקידשה צריכ' גט.

[ב]

שתי יבמות מבית אחד שנפלו לפני ב' אחין ובא א' מהן על אחת וחזר הוא או אחיו וקידש את צרתה צריכה הימנו גט.

[ג]

החולץ ליבמתו וחזר וקידשה בין שקידשה לשם אישות בין שקידש' לשם יבמות צריכה הימנו גט כל זה פסק רבי' יצחק אלפס זצ"ל:

[א]

תנן נתן גט וחלץ אין אחר חליצה כלום וכתב באלפס א"ר יהודה א"ר זו דברי ר"ע דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין אבל חכ"א יש אחר חליצה כלום כלומר אם חזר וקידשה לאחר חליצה צריכ' הימנו גט תנ"ה א"ר אין דברים הללו אמורים אלא לדברי ר"ע שהיה עושה חלוצה בערוה אבל חכ"א יש אחר חליצה כלום ואני אומר אימתי בזמן שקידשה לשם אישות וכנסה לשם אישות אבל קידשה לשם יבמות אין אחר חליצה כלום תניא אידך החולץ ליבמתו וחזר וקידשה ר' אומר אם קידשה לשם אישות צריכה הימנו גט וחכ"א בין קידשה לשם אישות בין קידשה לשם יבמות צריכה הימנו גט. והא נמי דתנן אבל לא לאחר הבעילה כלום ותנן נמי הבעילה בזמן שהי' בתחילה אין אחרי' כלום אליבא דהאי תנא הוא אבל לרבנן הבעילה נמי יש אחריה כלום.

[ב]

כגון שתי יבמות הבאות מבית אחר שנפלו לפני שני אחין ובא אחד (מהן) מן האחין על אחת מהן וחזר הוא או אחד מן האחין ובא על צרתה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בעשה וח"א בכרת וקיי"ל כל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל. וכבר ביררנא לנא בפרקא קמא האי פלוגתא דרבי ורבנן בהחולץ ליבמתו וחזר וקידשה קא טרינן בגמ' לפרושי טעמייהו ואיתמרו בה כמה מימרי וחד מנייהו מימרא דרב שרביא דאמר בחליצה פסולה קמיפלגי דרבי סבר חליצה פסולה פוטרת ורבנן סברי אינה פוטרת וקשיא להו לרבואתא היכי אמור רבנן חליצה פסולה אינה פוטרת הא כולה פירקא חליצה פסולה פוטרת [כו'] וקא פרישו לה פירושי דלא מסתברי דכולהו אית להו [פירכא ולהכי לא כתבינן להו ואנן פרישנ' לה פירושא] בריר' ונהירא והכין פירושא רב שרביא סבר דר' ורבנן בפלוגתא דרב ושמואל קמיפלגי דאיפלגו בה פ' ד' אחין דמ"ד הכא אינה פוטרת ס"ל כרב דאמר חליצה פסולה צריכה לחזר על כל האחין [וכיון דצריכה לחזר על כל האחין] אם חזר וקידש' לשם יבמות קודם חליצת אחין צריכ' הימנו גט דהא עדיין אגידא באחין ולא איפטרא (בההיא פ"ק) [בההיא] חליצה פסולה לגמרי ומ"ד פוטרת סבר לה כשמואל דאמר חליצה פסולה א"צ לחזר על כל האחין דלא בעינן חליצה מעולה אלא למפטר צרה אבל נפשה פטרה וכיון דפטרה נפשה ואינה צריכה לחזר על כל האחין אם חזרה וקידשה לשם יבמות אינה צריכ' הימנו גט דהא קא פרחה מניה זיקת יבמין ואידחיא (ליה) [לה] מההוא ביתא לגמרי האי פירושא דהאי מימר' דרב שרביא בלא קושיא ובלא ספק וכולהו טעמי דאיתמרו בהאי פלוגתא דר' ורבנן לא סמכי' עלייהו דלאו אליבא דהלכתא נינהו אלא אוקמאתא בעלמא נינהו וליתא לדר' דקיי"ל הלכה כר' מחבירו ולא מחביריו.

[ג]
הלכך בין שקידשה לשם אישות בין שקידשה לשם יבמות צריכה הימנו גט כרבנן עכ"ל אלפס:

סימן תרנ

[א]
מצות יבמה מקדש ואח"כ בועל.

[ב]
וכיצד הוא מקדש נותן לה פרוטה או שוה פרוטה או כותב לה על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו ש"פ הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי ואם בא עליה בלא קידושין קנה.

[ג]
והבא על יבמתו בין בשוגג שהוא סבור שהיא אשה אחרת בין במזיד שנתכוין לשם זנות ולא לשם מצוה ואפילו הוא שוגג והיא מזידה או הוא מזיד והיא שוגגת דתרווייהו לא נתכוונו למצוה אפ"ה קנה ואפי' אנוס כגון שנתקשה לאשתו ותקפתו יבמתו ובא עלי'

[ד]
ואפי' שניה' אנוסי' כגון שנתקשה לאשתו ותקפו' עכו"ם ודבקו' זה בזה אפ"ה קנה.

[ה]
הוא ישן והיא ערה לא קנה היתה היא ישינה והוא ער או שהיה מנמנם כגון שהיה נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו לי' ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו לי' מדכר קנה.

[ו]
נפל מן הגג ונתקע ביבמתו לא קנה.

[ז]
נתכוין להטיח בכותל והטיח ביבמתו [לא] קנה

[ח]
והעראה קונה והעראה היינו הכנס' העטרה אבל נשיקה אינה קונה. ויש צדדין היאך קונה ה"ר שמשון פי' דהיכא שהערה ולא עשה יותר קני בהעראה וכי גמר ביאתו דעתו על גמר ביאה. וה"ר יצחק בן רבי' מאיר מ"כ פי' שרוצה לקנות בהעראה קונה אבל בסתם דעתו על גמר ביאה ולא קני אלא בגמר ביאה וכן פר"ח בהבא על יבמתו לשון שני ורבי' יעקב פי' העראה קונה בכל ענין.

[ט]

וביאת שוגג ביבמה אינה מאכלת בתרומה אלא ביבמתו מן הנשואין דקיימ' [לן] כרב אליבא איכא דאמרי:

[**א**]

פרק ר"ג א"ר הונא מצות יבמה מקדש ואח"כ בועל ואם בעל ועשה מאמר קנה. אם בעל ועשה מאמר פשיטא דהא קנייה בביאה אלא אם בעל בלא מאמר קנה והתניא לוקה מבת מרדות מדרבנן והאי תנא דאמר לוקה ס"ל כרב דרב מנגיד אמאן דמקדש בביאה

[**ב**]

ת"ר כיצד מאמר נתן לה כסף או שוה כס ושטר כ' לה על הניי' או על החרס אע"פ שאין בו ש"פ הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת [לי] הרי זו מקודשת. כ' רבי' יצחק אלפס והאי אליבא דב"ש אבל לב"ה נותן לה פרוטה או שוה פרוטה.

[**ג**]

תנן הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון אפי' הוא שוגג והיא מזידה הוא מזיד והיא שוגגת הוא אנוס והיא לא אנוסה היא אנוסה והוא לא אנוס קנה פירש"י שוגג. כסבור שאשה אחרת היא. מזיד לשם זנות ולא לשם מצוה. ואמר בגמ' מאי אפי' לא מיבעיא קאמר לא מבעיא הוא שוגג והיא קמכוונא למצוה אלא אפי' הוא שוגג והיא מזידה דתרוייהו לא מכווני למצוה אפ"ה קנה.

[**ד**]

והא נמי דקתני במתני' הוא אנוס והיא לא אנוסה ה"ה שניהם אנוסים כדתני ר' חייא שניהם שוגגין שניהם מזידים שניהם אנוסים והא דנקט והיא לא אנוסה דמשמע שמתכוונת למצוה משום דנקט לעיל הוא שוגג והיא מזידה נקט נמי הכא תרי לישני א"נ והיא לא אנוסה אלא אי שוגגת או מזידה דהיינו כשניהם אנוסים דר"ח כך פי' מורי רבי' יהודה בר יצחק זצ"ל מפי רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל ואסקי' אנוס דמתני' כגון שנתכוון לאשתו ותקפתו יבמתו ובא עליה. שניה' אנוסי' דר' חייא [היכי דמי] כגון שנתכוון לאשתו ותקפום עכו"ם ודבקום זה בזה ובא עליה. נתכוון לאשתו מפרש רש"י נתקשה לאשתו. ואין לטעות ולומר דבשניהם אנוסים דר' חייא היכי דמי דמשמע לר' חייא דוקא אבל אנן [לא ס"ל] לדר' חייא כדמפרשי' גבי אלא ר"מ היכי אכיל בשרא וגבי ולרב הונא דאמר חופה קונה מק"ו דהכא לא מסיק ולר' חייא דאמר שניהם אנוסים דהוה משמע ולר"ח ולא לדידן כדמשמע ולרב הונא אלא קאמר שניהם אנוסים דר"ח משום דר"ח אייריב בה בפירוש ומתני' נמי אית לה דר"ח כדפרי' ותו דאסקי' להדיא דאפי' תרווייהו לא מיכווני למצוה דאפ"ה קני.

[ה]
אמר רב יהודה ישן לא קנה ביבמתו דא"ק יבמה יבוא עליה עד דמכוון לה. בפר"ח ואסיקנא אפי' מתנמנם ולא מתנמנם נים ולא נים תיר ולא תיר דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה ואומרים לו כך וכך דברת או כך וכך עשית מדכר ובא על יבמתו והוא מתנמנם ולא מתנמנם קנאה אבל היא לא חיישי' בין ערה בין ישינה.
[ו]
אמר רבה נפל מן הגג ונתקע חייב בד' דברי' וביבמתו לא קנה.
[ז]
אמר רבה נתכוון להטיח בכותל והטיח ביבמתו לא קנה פי' שלא נתכוון לביאה. להטיח בבהמה והטיח ביבמתו קנה דהא קא מתכוון לשום ביאה בעולם. פר"ח דביאה דבהמה שמה ביאה דהא מיחייב עלה.
[ח]
תנן אחד המערה ואחד הגומר קנה וילפי' בגמר' דיבמה לבעלה אתיא ביאה ביאה אשה לבעלה אתיא קיחה [קיחה] ואמר שמואל הערה זו נשיקה משל לאדם שמניח אצבעו על פיו אי אפשר לבשר שלא ידחק הבשר כי אתא רב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן הערה זו הכנסת העטרה גמר ביאה [גמר] ביאה ממש מיכן ואילך אינו אלא נשיקה ופטור ופליגא אדשמואל פי' דשמואל לנשיקה קרי ליה הערה. וליכא דשמואל דהא הלכתא כרב לגבי שמואל כ"ש הלכתא כר' יוחנן דרב ור' יוחנן הלכה כר"י. והקשה רב נסים גאון זצ"ל דאמרי' פ"ק דקידושי' איבעיא להו תחילת ביאה קונה או סוף ביאה קונה נפקא מינה כגון שהערה בה ופשטה ידה וקיבלה קידושיה מאחר אי נמי לכהן גדול דקא קני בתולה בביאה מאי אמר אמימר משמי' דרבא כל הבועל דעתו על גמר ביאה פי' ולא קני בהערה. ותירץ דהכא מיירי בביאה של אחר קידושין לשם נשואין כדאמרי' פרק נערה שנתפתתה סתם חצר דידה ללון סתם חצר דידיה לנשואין וסגי בהערה. וכן הקשה ותירץ רבינו יצחק אלפסי והוסיף ואמר דומי' דיבמה אית ליה ליבם זיקה אף אשה לבעלה דאית לה קנין מעיקרא אבל הך דלית להו קנין מעיקרא אלא השתא הוא דבעי למקני לה לא סגי אלא בגמר ביאה דכל הבועל דעתו על גמר ביאה. וקשיא לפירושם דקיחה קיחה גבי קידושין כתיבה ולא מיירי בחופה כלל. וה"ר שמשון זקינו של רבינו שמשון משנ"ץ תירץ רבי אמר הערה קונה היינו שלא עשה כי אם הערה ופירש מיד דלא שייך דעתו אגמר ביאה אבל בקידושין איירי כשגמר ביאתו דאז ודאי דעתו על גמר ביאה ולכך נקט כל הבועל ולא נקט כל המערה. וה"ר יצחק בן ה"ר מאיר

פי' דבמפרש קונה בהעראה אבל בסתם דעתו אגמר ביאה ושני טעמים הללו קרובים להיות אחר. ורבינו חננאל פי' [דאין] הלכה כדאמר אמימר משמי' דרבא דכל הבועל דעתו על גמר ביאה אלא בהעראה קונה דפשיטא לה בג"ש בזה המקום. ובזה המקום עיקר זה הדין דתנן בפ' זה במשנתינו אחד המערה ואחד הגומר קנה ולא פי' דיש מי שאומר אם אמר התקדשי בביאה דעתו אגמר ביאה דהיינו כסברת הריצב"ם זצ"ל. ורבינו יעקב זצ"ל פי' דמאחר שנתרבתה העראה בגמר ביאה א"כ בכל מקום שמזכיר ביאה היינו העראה ומשום דחשיבה כביאה קרי ליה ביאה וה"ק תחילת העראה קונה או סוף העראה קונה ולמ"ד העראה זו הכנסת העטרה איירי ששייך בה תחילה וסוף. והא דקאמר נפקא מינה כגון שהערה בה היינו שהתחיל להערות בה ופשיט' שצריך לגמור הערתו לקנותה אלא מבעיא ליה אם מתחיל הקנין מתחילת העראה כשנגמר' לבסוף או אינו קונה כלל עד לבסוף דאי קונה מתחילתו כשנגמרה לבסוף יכול כה"ג לקדש בביאה ואי סוף העראה [קונה] אין יכול לקדש בביאה אפי' בהעראה שכבר השיר בתולים קודם גמר העראה שאז חל הקנין. והקשה ה"ר שמואל דא"כ הא דאמרינן בפ' כיצד ופ' הבא על יבמתו ופרק כה"ג בסנהדרין גבי אלמנה ליבם כהן גדול אלא מן האירוסין ליתי עשה ולידחי לא תעשה מאי קושיא מן האירוסין נמי אין כה"ג יכול לקנות יבמתו בביאה כמו שאין יכול לקדש ומן האירוסין נמי איכא עשה ול"ת כמו מן הנשואין. ולשאר לישני דפרישית אתי שפיר דכיון דקני בהעראה יכול לקדש בביאה כדמפרש דהשרת בתולים והקניין בהדי הדדי קאתן ושרי אבל לפיר"ת קשה וי"ל דסוגיא דקידושין כמאן דאמר העראה זו הכנסת העטרה והך דפרק כיצד כמ"ד זו נשיקה דבנשיקה אינו משיר בתולים כדמוכח פ' בן סורר ומורה ואע"ג דרבא דאמר בקידושין דעתו על גמר ביאה משני פ"ב דיבמות גבי כה"ג מן האירוסי' גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שנייה מ"מ לא אצטריך לשנויי אלא למ"ד זו נשיקה.

[**ט**]

תנן אחד המערה ואחד הגומר קונה ואמרינן בגמ' מאי קנה אמר רב קנה לכל פי' באחת מן הביאות גרועות הללו קנאה לכל דבר ואוכלת בתרומה מיד אם כהן הוא ואפי' הלך למדינת הים ולא בא עליה ביאה גמורה. ושמואל אמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרש' לירש בנכסי אחיו ולפטור את אשת אחיו מן היבום פי' האמורה בפרשת יבמה שכתוב בה מקרא זה יבוא עליה דדרשי' ליה בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון. לירש דכתיב יקום על שם אחיו המת. ולפוטרה מן היבום דאם מת ולו בנים מאשה אחרת מותרת אחריו לשוק או אם הוציאה בגט ולא בעיא חליצה [או] אם היתה [לה] צרה

נפטרת בביאתה של זו. ואמ' היכא דנפלה לפניו מן הנשואין שכבר אכלה בחיי אחיו וכשמת ובטל הקנין פסקה מלאכול דכ"ע ל"פ דקניא לה הך ביאה גרועה להאכילה. אלא כי פליגי מן האירוסין רב אמר אוכלת דהא רבי רחמנא ביאת שוגג במזיד ושמואל אמר כי רבי רחמנא לאוקומ' במקום בעל פי' שבמקום שהיתה אוכלת בחייו תאכל בשביל זה אבל לאלומי מבעל דבחיי הבעל לא אכלה דאין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה האי נמי לא אלים מניה [ודוקא בביאה בלא דעת קנין] אבל בביאה גמורה אשתו היא ואוכלת אפי' לשמואל. א"ד מן האירוסין ד"ה לא אכלה דהא לא אכלה בחיי בעלה כ"פ מן הנשואין רב אמר אוכלת דהא הוה קאכלה מעיקרא ושמואל אמר אינה אוכלת וכי רבי רחמנא ביאת שוגג כמזיד לדברי' האמורי' בפרשה אבל לתרומה לא ועל האי לישנא כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל וקיי"ל כל היכא דפליגי רב ושמואל הלכת' כרב באיסורי ולשון ראשון לא הוזכר באלפס שלפני:

סימן תרנא

[א]

סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו סריס חמה לא חולץ ולא חולצין לאשתו לא מיבם ולא מיבמין את אשתו.

[ב]

ואלו הן סימנין של סריס חמה כל שאין לו זקן ושערו רך ובשרו חלק כבשר אשה ואין מי רגליו מעלין רתיחה והמטיל מים ואינו עושה קילוח ארוך למרחוק וכל שאין מי רגליו מסריחין כששוהין בכלי וכל ששכבת זרעו אינו קשור אלא צלול כמים וכל שאין בשרו מעלה הבל חמימות כמין עשן וכל שקולו לקוי ואינו ניכר בין אשה לאיש.

[ג]

כל היכא שהביא שתי שערות בתוך עשרים לא הוי סריס עד שיהא בו כל אלו הסימנים והיכא שנולדו מקצת אלו סימנים ואפי' אחד מהן אין עושין בו מעשה להחזיקו בגדול וסריס עד שיהא בן עשרים ולא הביא ומי"ב שנה עד עשרי' מצפים לו אם יביא הרי קטן היה עד עכשיו ואם לאו גדול הוא וסריס הוא ואפי' הביא לאחר מיכן ה"ה כסריס לכל דבריו.

[ד]

והיכא שלא נולדו בו סימני סריס נידון כקטן עד ששה ושלשים שנה דהיינו רוב שניו.

[ה]

והני סימני זימנין דנתרי מחמת כחישותא זימנין דנתרי מחמת בריאותא הלכך אי כחוש הוא אברינן ליה אי בריא הוא אכחשינן ליה.

[ו]

מי שנפצעה לו אפי' ביצה אחת ה"ז אינו מוליד ומי שאין לו אלא ביצה אחת והשנייה ניטל' בידי אדם ה"ז מוליד וצריכים להזהר כשחותכים ביצת אדם שלא יחתכו של ימין:

[א]

תנן בפ' הערל א"ר יהושע שמעתי שהסריס חולץ וחולצין לאשתו והסריס לא חולץ ולא חולצין לאשתו ואין לי לפרש א"ר עקיבה אני אפרש סריס אדם חולץ וחולצי' לאשתו שהיתה לו שעת הכושר [כו'] ור"א אומ' לא כי אלא [כו'] סריס אדם [לא] חולץ ולא חולצין לאשתו שאין לו רפוא' העיד ר' יוסי בן בתירה על בן מגוסת שהיה בירושלי' סריס אדם ויבמו את אשתו לקיים דברי ר"ע וקיי"ל כל עדות הלכה היא הלכך הלכ' כר"ע דאמר סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו ומיבמין את אשתו ותנן נמי הסריס לא חולץ ולא מייבם וכן איילונית לא חולצת ולא מתייבמת קתני סריס דומיא דאיילונית מה איילונית בידי שמים אף סריס בידי שמים וסתמ' כר"ע דאמר בידי אדם אין בידי שמים לא וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל שמעינן מינה דהלכתא כר"ע והו"ל מחלוקת ואח"כ סתם והלכתא כסתם.

[ב]

ת"ר איזהו סריס כל שהוא בן כ' ולא הביא שתי שערות ואפי' הביא לאחר מיכן ה"ה כסריס לכל דבריו ואלו הן סימנין כל שאין לו זקן ושערו לקוי פי' רך. ובשרו מחליק חלק כבשר אשה רשב"ג אומר משום ר' יהודה בן יאיר [כל] שאין מימי רגליו מעלין רתיחות וי"א כל המטיל מים ואינו עושה כיפה פי' קלוח ארוך למרחוק. וי"א כל ששכבת זרעו דיהה פי' שאינו קשור אלא צלול כמים. ורבינו יהודה בר נתן זצ"ל פי' לשון אחר דיהה אין מראיתו כשאר ש"ז ופר"ח כתב דיהה כלובן ביצה המוזרת וי"א כל שאין מימי רגליו מחמיצין פי' מסריחין כששוהין בכלי. אחרים אומרים כל שרוחץ בימות הגשמים ואין בשרו מעלה הכל פירוש חמימות כמו עשן. רשב"א אומר כל שקולו לקוי ואינו ניכר בין איש לאשה. פי' איזהו סריס חמה דלא חולץ ולא מיבם כל שהוא בן עשרים ולא הביא שתי שערות ואפי' הביא לאחר מיכן ה"ה כסריס דלא אמרינן כיון דהשתא אייתי קטן היה עד עכשיו. ואלו הן סימני'. דבלא סימנין לא אחשבינן ליה כסריס כדאמרן והוא הסריס סריסות בעינן דליהוו עליה משנולד כדי שיתברר לנו שהיה לקוי ממעי אמו

הלכך דיכ' שנולדו בו סימני סריס ולא הביא שתי שערות עד שהיה בן עשרים אפי' הביא לאחר מיכן ה"ה כסריס לכל דבריו.

[ג]

ואיתמר סימני סריס רב הונא אמר עד שיהו כולם פי' לא חשבי' ליה סריס היכא דלא הביא שתי שערות בתוך עשרים עד שיהיו בו כל אלו הסימנין דפריש' ור' יוחנן אמר אפי' באחד מהן פי' אפי' באחד מסימנין הללו חשכי' ליה סריס היכא דלא הביא שתי שערות בתוך עשרים ופסק בפר"ח דהלכ' כר"י וכ"פ רבינו יצחק אלפס. והיינו דקאמר ר' אבהו סריס אין עושין בו מעשה עד שיהא בן עשרים ופירש"י זכר שהיו בו סימני סריס אין עושין בו מעשה להחזיקו כגדול וסריס עד שיהא בן כ' ולא הביא ומי"ב ועד כ' מצפין להם אם יביאו ה"ה קטנים עד עכשיו ואם לא יביא גדול הוא וסריס הוא אפי' הביא שתי שערות לאחר כ' הרי הוא כסריס לכ"ד כיון שלא הביא בתוך כ' הואיל ונולדו בו מקצת סימני סריס אבל אם הביא שתי שערות בתוך עשרים קיי"ל דלא הוי סריס עד שיהא בכולן כדא' היכא שהביא שתי שערות בזקן כ"ע לא פליגי דעד שיהו בכולן פי' היכא דיש לו קצת זקן כ"ע ל"פ דאין נעשה סריס עד שיהו בו כל סימני סריס והיכא דיש לו מקומות מקומות שיער בזקנו לא הוי סריס עד שיהו בו כל סימני סריס כדאמר להו רבה בר אבוה לרבנן עיינו ביה בר"נ אי בשרו מעלה הבל איתיב ליה ברתי כמאן כרב הונא לא ר"נ סיכי דיקנא הוה ליה. פירש"י איתיב ליה ברתי אלמא כיון דליתנהו כולהי סימני סריס דבציר ליה האי [לא] מחזקינן ליה בסריס. סיבי דדיקנא יתירות זקן כלומר מקומות מקומות היו לו בזקנו שיער. כלומר דבהא כ"ע מודו כיון דאית ליה זקן דאינו נעשה סריס עד שיהו בו כל הסימנין ופר"ח דקיי"ל כרבה. ירושלמי ר' חייא בשם ר' יוחנן זו דברי ר"ע ור"א ור' יהושע אבל חכמים אומרים אחד סריס אדם ואחד סריס חמה לא מייבם ולא חולץ וכן האחין לא חולצין ולא מייבמין את אשתו מיהו אנן קיי"ל כר"ע כדפרי'.

[ד]

והיכא שלא נולדו בו סימני סריס ולא הביא שתי שערות מחזקי' ליה בחזקת קטן עד ל"ו שנים כדא' ס"פ האשה רבה וכי לא נולדו בו סימני סריס עד כמה פי' עד כמה תלינן ליה בקטן דחיישי' דילמא אתו תני ר' חייא עד רוב שנותיו פי' רבינו יהודה בר נתן זצ"ל עד רוב שבעים שנה ופר"ח עד ל"ו שנה והם רוב שנותיו.

[ה]

והני שערות פעמים שהם נושרים מחמת שמנינותו של אדם ופעמים שהם נושרים מחמ' כחישותו הלכך אם היה שמן מכחישים אותו ובודקים אותו אם היה כחוש משמנים אותו ובודקים אותו כדאמרי' ס"פ האשה רבה וכי אתו לקמי' דר' חייא אמר להם אי כחוש זיל אבריוה אי בריא זיל אכחושוה דהני סימנין זימנין דנתרי מחמת כחישותא זימנין דנתרי מחמת בריותא.

[ו]

תנן בפרק הערל איזהו פצוע דכה כל שנפצעו בצים שלו ואפי' אחת מהן. וקשה דאמר בגמרא אר"י בר' יוחנן בן ברוקה שמעתי בכרם ביבנה מפי חכמים כל שאין לו אלא ביצה אחת אינו אלא סריס חמה וכשר ופריך סריס חמה ס"ד פי' והלא סריס חמה בידי שמים הוא מחמת חולי אלא אימא כסריס חמה וכשר וליכא למימר דמתני' בידי אדם ולכך אינו מוליד והאי דר' ישמעאל בידי שמים ולכך מוליד דע"כ דר' ישמעאל בידי אדם איידי כדפרכינן סריס חמה ס"ד פי' והלא סריס חמה בידי שמים והאי דר' ישמעאל בידי אדם ועוד הא קא חזינן כמה בנ"א שכורתין ביצה אחת ומולידין ולא מסתבר לומר צא וחזור על בניהם מאין דם ואומר ר"ת זצ"ל שיש חילוק בין נטילה לפציעה דיותר מוליד כשניטלה כולה כדאמרי' נמי גבי לקתה בכוליא טריפה ניטלה כשירה וכן גבי טחול דניקב בסומכיה טריפה ואם ניטל כשר. ומסתמא הלכה כר' ישמעאל בנו של ריב"ב כיון דהיא מתנית' דכרמ' כדאמרי' בהחולץ ממתני' דכרמא הדר ביה. והביא ה"ר אלחנן זצ"ל בן רבינו יצחק מירושלמי דמסיק א"ר יסא שמעתי הלכה כר' ישמעאל בנו של ר"י בן ברוקה ולית אנא ידע ממאן שמעית א"ר אמי לא היה ר' יוסי שמע לה מן בר נש זעיר שמואל אמר אם יבוא לפני בעל ביצה אחת אני מכשירו [ר' חונאה אמר דו] סבר כר' ישמעאל בנו של ריב"ב א"ר יודן בר חנן ובלבד שלימין פי' ה"ר אלחנן שלימין שלא נפצעו מתחילה כלל כשניטל' האחת אבל אם נפצעה מתחילה ואח"כ ניטלה אינו כשר כדפרי' אבל רבינו יצחק אביו אומר כי יותר נראה לפרש שהם שתי תיבות ובלבד של ימין משמע שר"ל דשל ימין אל יחתוך וע"כ היה טוב להזהיר הרופאים שלא יחתוך של ימין אלא של שמאל:

סימן תרנב

נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה ובא לגרשה בלא כתובה מחמת שטוען ואומר יודע אני שעכבת בנים מחמת' ולא אתן כתובה והיא אומרת בדידיה קיימא שאינו מוליד ואם בא לגרשני יתן כתובתי ויגרשני חייב ליתן את כתובתה כך פסק רבי' יצחק אלפס והיכא ששהו ביחד ולא הולידו ואין הבעל תובע לגרש אלא האשה תובעת

להתגרש ובאה מחמת טענה דבעיא חוטרא לידה ומרא לקבורה וטוענת שידוע לה שלא תבנה ממנו שום אשה ואיכא נמי רגלים לדבר כופין אותו להוציא וליתן כתובה כך הורה מורי רבי' אליעזר בן רבי' יואל הלוי זצ"ל הלכה למעשה וכן עשו:

אמרי' ס"פ הבא על יבמתו הוא אומר מינה והיא אומרת מיניה א"ר אמי דברים שבינו לבינה היא מהימנא מ"ט איהי קים לה ביורה כחץ איהו לא קים לי' ביורה כחץ פירש"י מינה. יודע אני שבשבילה היא שאין לה בנים ולא אתן כתובה. איהי קים לה ביורה כחץ כל ש"ז שאינו יורה כחץ אינה מזרעת כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל חזינן לגאון דקאמר הא דא"ר אמי דברים שבינו לבינה היא נאמנת לדברי משנה ראשונה היא ולא עבדינן עובדא דתנן בראשונה היו אומרים ג' נשים יוצאות ונוטלות כתובה וחדא מנייהו [האומרת] השמים ביני לביניך [והא אידחיא לה דתנן חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה אלא האומר' השמים ביני לביניך] יעשו דרך בקשה ואנן לא ס"ל הכי דלא אתי ר' אמי לאשמעינן דין משנה ראשונה אלא דר' אמי אמתניתין דהכא אמרה דתנן נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל ותני עלה יוציא ויתן כתוב' וקמיבעיא לן היכא דשהה עמה עשר שנים ולא ילדה וקאמר מינה הוא דלאו בת אולידי היא ולית לה עלי כתובה ובעינא לאפוקא דהא שהאי גבה עשר שנים ולא אולידה והיא אמרה ממך הוא דאינך יורה כחץ הלכך [אי בעית לאפוקי הב לי כתובתי מאי וקאמר רבי אמי דברים שבינו לבינה היא נאמנת דאיהי קים לה כיורה כחץ הלכך] לא מצי לאפוקה עד דיהב לה כתובתה. וליכא למיחש בכה"ג שמא עיניה נתנה באחר דהא אנן מפקינן לה בעל כרחה אבל משנה ראשונה לאו על הדין עיקר אמורה אלא במי [שלא] שהתה עם בעלה עשרה שנים ואתיא למיתבעה לאפוקה ולמיתן לה כתובה ואיהו לא בעי כלל לאפוקה למשנה ראשונה דלא [חיישינן שמא עיניה נתנה באחר יוצאה ונוטל' כתובתה ולמשנה אחרונה] דחיישי' שמא נתנה עיניה באחר יעשו דרך בקשה עכ"ל. וכן פר"ח דקאי אנשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה וכסברת רבי' יצחק אלפס כך סברת רבי' אליעזר בן רבי' יואל זצ"ל. וכבר היה מעשה באשה אחת שתבעה להתגרש מחמת שאומרת שאין שום אשה ראויה ליבעל מבעלה ובאה מחמת טענה ושאלו לו והשיב:

וזו השאילה

נחנו בית דין חתומי מטה הולכים אחר ב"ד יפה. רואה וצופה החזק והרפה. משים פה ללמד תועי דרך. ולבות המורך. אורחות מוסר ודרך הישר ואיזה יכשר. ומשם הוראה ואורה יוצאה מעין המשפט לדלות ולהשקות נפשות שוקקות. והסך נסכים ממימיו

הברוכים. כי צורך השעה דוחקת להשיב על שאלתנו ואם נכנסנו בלא בר ובלא דבר ירבה ענוותו ויורה צדקתו ועל פיו נחיה. כי בהיות רבי' כאן בוועד קהילות שאלנוהו על אודות האשה העלובה צעקה על בעלה ששהתה עמו י"ו שנים ואינה יכולה לסבול יותר כי דרך נשים אין לו ונשבעת שלעולם לא תבנה אשה ממנו ובאה מחמת טענה שאין לה לא בנים ולא קרובים שתוכל להשען עליהם לעת זקנתה והרבה נענית תחתיו כי כמה פעמים נתקרבו ונתרחקו שלא ידענו מה היה להם. גם מאז היה רבינו פה החמיצו את דינה בבקשה ופיוסים כדי להטיל שלום ביניהם ולא הועלנו וכל רז לא אנס לך. לכן נגרע שיחה. וידע רבי' כי הבעל יוצא בלא חתימת זקן שאין לו לא שיער ולא גומות בזקן כלל וכל הגאונים פסקו כר' יוחנן שהוא סריס. ועוד ידע רבינו כי יצא לו קול זה ימים מדומי מתא שלא יראה זרע כי אמתו אינה של בנין ומקולקל באצבע חסר גם זה סייג שהוא מיניה. ורבי' יברר לנו הכל ויעמיד הדבר על בוריו כי אחרי דבריו לא נשנה ואת זה השבנו עדיך. כי יש כאן עיכוב תפילות. ותורה לנו אם כדי לעשות סייג לדבריה אם יש לנוולו ולבודקו באמתו או אין לנוולו הכל יבאר לנו רבי' כי ה"ג רוצים אפי' אית לה בני ובאה מחמת טענה אית לה כתובה ואם בעקור מדברת ההלכה יורה אם זה סריס חשיב כר' יוחנן ושאל לתלות במורי ה"ר שמח' נכתוב לך סוף דעתו אומר שיש בחור שאין לו שיער בזקן ויש לו בנים א"כ אין אנו בקיאים בדבר והשבנו לו שיחזר על בניו מאין או שמא יש אחד מאלף שמתרפא כר' אליעזר ואנן קיי"ל כר"ע והשיב זה וז"ל מדעת נוטה יש רגלי' לדברי' מאומד הדעת והגון להטיל פשרה ביניהם ולתת לה קצת כפי השגת ידו ומכח הסכמת הקהילות לנדותו עד שיגרש שלא תתעגן זאת ולא לדחות העגונה בשתי ידים במקום שיש אמתלא לדבריה ורגלים לדבר שאינה מבקשת תואנה ולא נתנה עיניה באחר תפרד חבילה עכ"ל. ומן השמים יוסיפו לך אורך ימים ושנות חיים ושלום. נתן בר יצחק זלה"ה. אלעזר בר שמעון זצ"ל:

וזאת התשובה לרבותי ה"ר אלעזר וה"ר נתן מורי וקרובי ולאדוני ר"א בר שמעון אני משיב ידעתי כי קטנכם עבה ממתני אך להקל קורתכם עשיתוני סניף מה ידעתי ולא תרעו עמכם ארון הברית כך דעת תלמידכם נוטה לדרך האמת דההיא דנדרים מיירי בבאה מחמת טענה שאל"כ מ"ט דמשנה ראשונה והיא תובעת אותו להוציאה לכן חששה משנה אחרונה לתולה עיניה באחר ולא כופין ליה לגרשה אפי' מוחלת לו כתובתה אלא יעשו לו דרך בקשה אבל הך דיבמות מיירי דהיא אמרה מיניה ואעפ"כ איני תובעת לגרשני ואם הוא כופני לקבל גט יתן לי כתובתי והוא אמר מינה הדבר ולא אתן לה כתובתה בהא אמר דאיהי מהימנא דקים לה ביורה כחץ טפי מיניה והשתא אין

לחושדה בתולה עיניה באחר והלכה כמשנה אחרונה והיכא דאין לחושדה כייפי' ליה לגרשה ולומר רוצה אני כדמוכח ס"פ אע"פ וכותבין עליו אגרת מרד ואפי' אם מודה שמתקשה ויכול לבוא עליה מהימנא לומר אינו יורה כחץ ולא יוליד ואם תובע הוא לגרש יוציא ויתן כתובה והך דנדרים שהיא תובעתו לגרש וכן משמע בנדרים בגמ' דמשנה אחרונה אמרה נמי דבביאה ידע ביורה כחץ מי ידע משום הכי משקרא כשתובעת היא לגרשה מכלל דאם אין לו לחושדה כדפרי' לעיל איהי מהימנא אפי' ידע בביא' וגם מודה לו. ובעובדא דשאילנא קדמיכון היה לנו לחושדה בתולה עיניה באחר כיון שהיא תובעת [לגרשה] אך מאחר שנראים דברים אמיתים שכתבתם שאין לו גומות ולא שיער כלל בזקנו העליון וקולו כאשה והלכה כר' יוחנן מה יש לנו עוד צדקה לסוב אך נ"ל שיוציא ויתן כתובה וכ"ש אם מוחלת לו כתובה מה לי עקר מה לי סריס כיון שבאה מחמת טענה דבעיא חוטרא לידה ומרא לקבורה וכדברי ה"ג שכתבתם כן פסקו נמי שאר גאונים. ומה ששאלתם אם יש לנוולו ולבודקו באמתו או לא נ"ל שאם היה שום נפקותא בדבר וזכות. לינוול כדאמ' פ' שמת בעובדא דבני ברק. וכן אם היה לו זכות בדבר ורוצה להתנוול. אך קים להו לרבנן דאי אפשר בבדיק' ולכן אמרו איהי מהימנא דאפי' אם מתקשה ומוציא זרע אמרה אינו יורה כחץ כדפרי' לעיל ואפי' אם יש לו זקן התחתון לא מהני לענין סריס דסתם זקן שבתלמוד הוא זקן העליון דבי' שייך למימר גובי וסיבי דדיקנא כדאית' בהערל וקיי"ל כחכמים דאמ' פ' בא סימן אפשר לתחתון לבוא עד שלא בא העליון ול"ח שמא נשרו בדבר שנראה תמיד ואפי' בתחתון שחשו חכמי' דוקא באיסור' ולחומרא במיאון וחליצה. ונשאתי ונתתי בדבר זה עם בעלי תריסין אצלינו והסכמנו שיוציא ויתן כתובה וצור ישראל יצילנו מעונש הדין אב"י העזרי. הרי פי' הכל הלכה למעשה כסברת רבי' יצחק אלפס זצ"ל אלא שרבי' יצחק אלפס מוקי הא דר' אמי דאמר איהי מהימנא דוקא בדשהה עמה עשר שנים ולא ילדה ומורי רבי' אבי העזרי סתמ' השיב ולא הזכיר בתשובתו שהה עשר שנים ואע"פ דעובדא שהשיב עליה שהו ביחד י"ו שנים מ"מ הואיל ולא הזכיר בתשובתו שהיית עשר שנים [משמע אף בלא שהה עשר שנים] וכן בה"ג ובשאלתות דרב אחאי גאון מוקי לה בדלא שהה עשר שנים וז"ל בהל' קידושין והיכי דלא שהה עשר שנים ולית ליה בני והיא אמרה מיניה דאינו יורה כחץ והוא אומר מינה א"ר אמי דברים שבינו לבינה נאמנת מ"ט היא קים לה ביור' בחץ איהו לא קים ליה ואלא הא דקתני השמים ביני לבינך יעשו דרך בקשה אלמא לא מהימנא. לא היא לא משום דלא מהימנא אלא משום דאמור רבנן לא מיתבעי למיעבד הכי וה"מ היכא דאינה באה מחמת טענה אבל היכא דבאה מחמת טענה נאמנת ואע"ג דבראשונה לא שנינן

הכי לפי מאי דקשינן (שנתן) שנינן ולעולם מסקנא הכי עכ"ל ה"ג. ומה שכתבו אע"ג דלא שנינן הכי נראה לרבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דהיינו הא דפריך בנדרים לרב המנונא דאמר האשה שאמר' לבעלה גירשתני נאמנת מההיא דיעשו דרך בקשה והא הכא דידעה דבעלה ידע בה וקתני דלא מהימנא קסבר רב המנונא ה"נ היא גופה אמרה נהי דבביאה ידע ביורה כחץ מי ידע ומשום הכי משקרא. וה"ג ושאלתות דרב אחאי פירשו שנאמנת וזהו שכתבו לפי שסובר המקשה דמשקרא מתרץ לפי סברתו אבל לעולם היא נאמנת ולא נהירא לי' לרבי' יצחק האי פירושא דמדקתני חזרו לומר שלא תהא האשה נותנת עיניה באחר משמע דאכל ג' נשים קאי מיהו י"ל דהיכא דבאה מחמת טענה אוקמוה אדין משנה לא נאמר דעיניה נתנה באחר כיון שיש לה טענה מעלייתא כל כך דבעיא חוטרא לידה ויש לה כתובה והא דקתני יעשו דרך בקשה היכא שיש לה קרובים או עבדים שישמשוה לעת זקנתה וכן מעמידה בשאלתות פרשת ואלה תולדות מיהו מה חוששת כיון שיש לה עבדים ואינה באה מחמת טענה וי"ל כיון שאינו יורה בחץ אין לה הנאת תשמיש כל כך ולהכי קפדא א"נ מ"מ בעיא בני דמי שאין לו בנים חשוב כמת שנאמר ואם אין מתה אנכי. ורבינו אפרים בר' יצחק זצ"ל היה מפרש הא דר' אמי כגון שהיא רוצה שלא יגרשנה לכן אומר' מיניה ולא יועיל אם יגרשנה ואם ישא אשה אחר' כמו כן לא יוליד דהא אינו יורה כחץ ולא משום שלא זכו ליבנות ואנישאת לשלישי קאי ויש לו ליתן כתובה והא דקאמר לעיל אין לה כתובה כגון שאינה תובעת מיניה אלא אומרת לא זכה ליבנות ממנה ורבינו שמואל היה מפרש דהכא בשהתה עם השלישי עשר שנים וכרשב"ג דאמר בתלתא זימני הויא חזקה ואע"ג דברייתא דלעיל מיתוקמא כר' מ"מ סוגיא דבתר הכי דאחזוקי בנפלי איירי בסמוך אליבא דרשב"ג והשתא אתי שפיר הוא אמר מינה בתלתא זימני והיא אמרה מיניה ולא הוחזקה. מיהו לענין הלכה למעשה נסמוך אדרבי' יצחק אלפס ואדרבי' אבי העזרי זצ"ל וכן הלכה למעשה כדבריהם:

סימן תרנג

[א]

נשא אשה בארץ ישראל ושהתה עמו עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל מן הבנים אלא או יגרשנה ויתן לה כתוב' או ישא אחרת עמה ואם אינו [רוצה] לגרשה כופין אותו בשוטים לגרשה.

[ב]

וליתן כתובתה מנה מאתים ולא תוספת כך פר"ח וכן פי' ר"ת אבל מורי רבי' יהודה בר יצחק זצ"ל כתב דתוספת נמי יש לה וכן משמע בדברי רבינו יצחק אלפס זצ"ל דתוספת

נמי יש לה ואפי' אמרה היא דיירנא בהדיה בסהדי לא שבקי' ליה אלא כופין אותו להוציא וליתן כתובה כך פסק רבי' יצחק אלפס.

[ג]

גירשה מותרת להנשא לאחר ולא אמרי' עקרה היא דשמא ראשון הוא דלא זכה להבנות ממנה.

[ד]

גירשה שני לא תנשא לשלישי אא"כ יש לו בנים נשאת למי שאין לו בנים והכיר בה תצא בכתובת' ואם לא הכיר בה תצא בלא כתובה.

[ה]

אבל נשא אשה בחו"ל אע"פ ששהתה עמו שנים מרובו' ולא ילדה אין כופין אותו להוציא דשמא משום חו"ל הן עקורין וכן אם שהה עמה בארץ ישראל עשר שנים ובאותם עשר שנים הוא היה חולה או שהיתה היא חולה או שהיו חבושים בבית האסורים אינם עולים לו מן המנין עד שישהה עמה עשר שנים בשופי ולא ילדה ואם הפילה בתוך עשר שנים מונה משעה שהפילה וסותרת את שלפניה.

[ו]

ובשאנו באים לכופו להוציא והוא אומר הפילה בתוך עשר ועדיין אין זמן להוציא דהא מונה משעה שהפילה והיא אומרת לא אפילית אלא עקרה ואינה תובעת להתגרש ובאה מחמת טענה דבעיא חוטרא לידה ומרא לקבורה היא נאמנת וכופין אותו להוציא וליתן כתובה.

[ז]

הפילה וחזרה והפילה הוחזקה לנפלים בג' זימני ויוציא ויתן לה כתובה וא"צ לשהות עשר אבל בתרי לא כך פי' רבי' יהודה בר נתן זצ"ל.

[ח]

הוא אומר הפילה תרי זימני ולא אוציא והיא אמרה אפילית תלת היא מהימנא וכופין אותו להוציא וליתן כתובה ולא שהיא תובעת גירושין אלא שעלינו לכופו לקיים פריה ורביה כך פירש"י וה"ה אם תובעת גירושין ובאה מחמת טענה וכ"מ בפירושי רבינו יהודה זצ"ל.

[ט]

ויש לי ללמוד דכ"ש אדם פנוי שיש עלינו לכופו לישא אשה לקיים פו"ר. והיכא דלא שהה עשר שנים בא"י או שהה עשר שנים בחו"ל והיא תובעת להתגרש והוא אינו רוצה לגרשה אין כופין אותו ואם באה מחמת טענה דבעי' חוטרא לידה ומרא לקבורה כופין

אותו לגרש וליתן כתובה מנה מאתים וכן פר"ח ורבי' יצחק אלפס דכל היכא דמחייבתו לבעל ליתן כתובה מחמת תביעת האשה דווקא מנה מאתים אבל תוספת לא:

[א]

תנן בפ' הבא על יבמתו נשא אשה ושהה עמה עשר שנים אינו רשאי ליבטל פירש"י אלא או יגרשנה או יקח אשה אחרת עמה וס"ל כרבא דאמ' בגמ' נושא אדם כמה נשים והוא דאפשר ליה למיקם בסיפוקייהו וכן פר"ח ורבי' יצחק אלפס דהלכה כרבא מיהו לדידן אסור אע"ג דאפשר לי' למיקם בסיפוקייהו שכבר פשטה עלינו גזירת רבי' גרשום זצ"ל ואמרי' ס"פ המדיר א"ר יהודה א"ר אין מעשין אלא לפסולות כי אמריתה קמיה דשמואל אמר כגון אלמנה לכה"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין ולממזר אבל נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אין כופין אותו להוציא ורב תחליפי בר אבימי אמר שמואל אפי' נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה כופין אותו להוציא ופסק רבי' יצחק אלפס דקיי"ל דכופין אותו להוצי' אפי' בשוטים ופסק נמי דאפי' אמרה דיירנא בהדיה בסהדי לא שבקינן לי' אלא יוציא ויתן כתוב' כדגרסי' פ' המדיר:

[ב]

ת"ר [פרק] הבא על יבמתו נשא אשה ושהה עמה עשר שנים (וילדה) [ולא ילדה] אינו רשאי ליבטל ויוציא ויתן כתובה שמא לא זכה ליבנות ממנה וכתב בפר"ח לקמן בשמעתין גבי הפילה וחזרה והפילה דדוקא מנה מאתים ולא תוספת ולקמן אכתוב לשונו וכן סובר ר"ת אבל מורי רבי' יהודה בר יצחק זצ"ל כתב דהאי דלא חשיב ר"פ אע"פ תנאי כתובה בכתובה לנשא אשה ושהה עמה עשר שנים דיש לה כתובה משום דמילת' דפשיטא הוא דיש לה תוספ' כתובה כמו איילוני' דאמרי' ס"פ אלמנה ניזונית דיש לה תוספת כתובה דהא הכא מה יכולה לעשות אם כופין אותו חכמים להוציא. ואין נראה לרבי' תם דהא איילונית אין לה כתובה משום דארעתא דהכי לא קידשה כלל אבל תוספת יש לה דמתנה דיהיב כגון שיודע שהיא איילונית וכן ממאנת וחברותיה דס"פ אלמנה ניזונית ולא אתבריר' לי' תשובה זו. וכן משמע בדברי רבי' יצחק אלפס שסובר דיש לה תוספת נמי שהרי כתב גבי הפילה וחזרה והפילה ובהני כולהו יוציא ויתן כתובה שמא לא זכה ליבנות ממנה ולקמן בעובדא דר"נ כתב שכתובה דמחייבין לבעל בתביעת האשה מנה מאתי' אבל תוספת לא משמע אבל היכא שאין האש' תובעת להתגרש אלא שהוא מעצמו בא לגרשה או שב"ד כופין אותו לגרש חייב ליתן לה גם התוספת.

[ג]

ותנן במתני' גירשה מותרת להנשא לאחר ורשאי השני לשהות עמה עשר שנים פי' ולא אמרינן עקר' היא דשמא ראשון הוא דלא זכה להיבנות ממנה.

[ד]

אבל לשלישי לא תנשא אא"כ יש לו בנים כדדייקי' בגמ' שני אין שלישי לא פי' שאם נשאה ראשון ושהה עמה עשר שנים וגירשה ונשאה שני ושהה עמה עשר שנים וגירשה לא תנשא לשלישי דקיי"ל לעניין נישואין כר' דבתרי זימני הוי חזקה והוחזקה שהיא עקרה דא"ל רב יוסף בריה דרבא לרבא בעאי מיניה מרב יוסף הלכתא כר' וא"ל אין הלכה כרשב"ג וא"ל אין אחוכי קא אחיך בי א"ל לא סתמא הוא ופשט לך נשואין ומלקיות כר' וסתות ושור המועד כרשב"ג נשואין הא דאמרן. פי' דסתם לן תנא דידן כר' דקתני רשאי השני שני אין שלישי לא ואע"ג דמתני' לענין אחזוקי עקרות היא קרי ליה נשואי' משום דקתני מותרת לינשא לאחר ות"ר נשאת לראשון ולא היו לה בנים לשני ולא היו לה בנים לשלישי לא תנשא אלא למי שיש לו בנים ואם נשאת למי שאין לו בנים תצא בלא כתובה פירוש וכגון שלא הכיר בה [אבל הכיר בה] חייב לה מנה מאתים וגם התוספת. וכן פירש רבינו יצחק בר שמואל דהכא מיירי בנישאת לשלישי ולא הכיר בה וקאמר שיגרשנה לאלתר שאינו רשאי לשהותה כדתנן ורשאי השני להשהותה עמו עשר שנים ואיכא למידק שני אין שלישי לא ורבי הוא דאמר בתרי זימני הויא חזקה וכן משמע בתוספתא דקתני נשאת למי שאין לו [אשה ובנים] תצא שלא בכתובה מפני שנישואיה נישואי טעות.

[ה]

והני מילי שאמרנו שחייב להוציאה כששהה עשר שנים ולא ילדה הני מילי בא"י אבל בח"ל אפי' שהה עמה שנים מרובות אינו חייב להוציאה (דתנינן) [דתלינן] דבעון חו"ל הן עקורין כדת"ר נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל ויוציא ויתן כתוב' שמא לא זכה ליבנות ממנה ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ ללמדך שאין ישיבת חו"ל עולה לו מן המנין פי' מקץ עשר שנים בא על הגר והאי דלא נסיב לה בהנך שני קמאי עד שלא בא לארץ כנען שהיו שם שנים מרובות בפדן ארם ללמדך שאין ישיבת חו"ל עולה לו דשמא משום בעון חו"ל הם עקורין. וסיום הברייתא לפיכך היה הוא חולה או שחלתה היא או שהיו שניהם חבושי' בבית האיסורין אינו עולה לו מן המנין פי' לפיכך הואיל וקא חזינן שאין ישיבת חו"ל מן המנין דתלינן בכל דבר המונעה מן ההריון. אפילו בא"י היכא שחלו או שהיו חבושים בבית האיסורין אינו עולה לו מן המנין ואין כופין אותו להוציא ומסתבר לי דאפי' לדידן

דאית לן גזירת רבי' גרשום זצ"ל שאינו יכול לישא אשה אחרת אפ"ה אין כופין אותו להוציא דהואיל דבעון חו"ל תלינן ואין שייך כאן לומר לא זכה להבנות מזאת דוקא.

[ו]

ותנן אם הפילה מונה משעה שהפילה פי' נשא אשה בא"י ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה ובתוך אותם עשר שנים הפילה מונה משעה שהפילה וסותרת את שלפניה. ואמרי' בגמ' הוא אומר אפילת בנו עשר והיא אמרה לא אפילת א"ר אמי אף בזו היא נאמנת אם איתא דאפיל נפשה בעיקרתא לא מחזקה פי' היכא ששהה עמה עשר שנים ולא ילדה ואנו באים לכופו להוציא והוא אומר הפילה בתוך עשר עדיין אין זמן להוציא דתנן מונה משעה שהפילה והיא אמרה לא אפילית אלא עקרה אני הוחזקה לנפלים הוציא ויתן כתובה דשמא לא זכה להבנו' ממנה. ויש לפרש וכגון שאינה תובעת להתגרש א"נ כמו שפי' רבי' יהודה בר נתן זצ"ל שאמרה לא אפילי' והרי אתה זקוק להוציאני ואנשא לאחר ונהי דלא מיפקד' אפו"ר אפ"ה רוצה לפרוש הימנו דבעיא חוטרא לידה ומרא לקבורה דאמ' לקמן כי הא ודאי כפינן. ובספר המקצועות משמע דאפי' תובעת להתגרש ואינה באה מחמת טענה נאמנת שכך כתב היכא דהוא אומר אפילה והיא אומרת לא אפילי' א"ר אמי הוה עובדא ואמור במדרשא דהאי גוונא הימנוה מהימנא מ"ט אע"ג דאיכא למימר עיניה נתנה באחר אם איתא דאיעבר ואפיל לא הוה מחזקא נפשה בעיקרתא דחיישן לה אחריני ולא נסבין לה עכ"ל ואי שאינה תובעת להתגרש פשיטא דלא נתנה עיניה באחר ואי בבאה מחמת טענה בלא טעמא דחיישן ולא נסבין לה אחריני מהימנא דכל באה מחמת טענה נאמנת כדאי' לקמן.

[ז]

הפילה וחזרה והפילה וחזרה והפילה הוחזקה לנפלים פי' רבי' יהודה בר נתן הוחזקה לנפלים (בתרי) [כתלתא] זימני כרשב"ג ויוציא ויתן כתוב' דשמא לא זכה להיבנות ממנה וא"צ לשהות עשר אבל בתרי לא ואע"ג דסתם לן תנא דידן כר' בנישואין בנפלים לית הלכתא כותיה עכ"ל וכן בספר המקצועות. והיכא דאיעבר ואפילה תלתא זימני הוחזקה בנפלים ונפקי' לאלתר ולא צריך למישהי בהדה עשר שנין דת"ר הפילה וחזרה והפילה וחזרה והפילה הוחזק' בנפלים וכי הוחזק' בנפלים לדידיה דאמר שמא לא זכה ליבנות הימנה אבל כתובה אית לה עכ"ל.

[ח]

הוא אומר אפילה תרי זימני והיא אמרה תלתא א"ר יצחק בן אלעזר עובדא הוה בי מדרשא ואמרו היא מהימנא דאם איתא דלא אפילה נפשה בניפלי לא מחזקא פי' הוא

אומר אפילה תרי זימני ולא אוציא היא מהימנא. וכופין אותו ופירש"י ולא שהיא תובעת גירושין אלא שעלינו לכופו לקיים פרי' ורבי'. משמע מדבריו אבל אם היתה תובעת גירושין לא מהימנא. ורבינו יהודה בר נתן פי' והיא אמרה אפילי' תלת ורוצה לפרוש הימנו ולהבנות מאחר משום חוטרא לידא ומרא לקבורה ותרווייהו אמת.

[ט]

ויש לנו ללמוד מיכן דכ"ש אדם פנוי בן עשרים שמצוה עלינו לכופו לישא אשה דהשתא אנו כופין אותו לגרש את זאת כדי שישא כדאשכחן פ"ק דקידושין דא"ל רב הונא לרב המנונא חזי דלא חזית לאפאי עד דנסבת ואמר רב הונא בן כ' שנה ולא נשא אשה כל ימיו בהרהור עבירה ותנא דבי ר' ישמעאל עד עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם אימתי ישא אשה כיון שהגיע ב' ולא נשא אומר תיפח עצמותיו ואר"ח האי דעדיפנא מחבירי דנסבי בשיתסרי ואלמלי נסיבי בארביסר הוה אמינא לי' לשטן גירא בעינך. מיהו י"ל דוקא לכופו לגרש מצוה דכל זמן שנשוי זאת לא ישא אחרת אבל אדם פנוי אם לא ישא בשנה זאת ישא בשנה אחר' ולא יבטל מפו"ר הלכך אין כופין אותו לישא. שא"ת כופין אותו לישא עד שאנו כופין אותו [לגרש] נכפהו לישא אחרת דהא קיי"ל כרבא דאמר נושא אדם כמה נשים ובלבד שיוכל לעמוד בסיפוקייהו מיהו נ"ל האמת שמצוה עלינו לכופו לישא. וכל היכא דקתני גבי נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה דכופין אותו להוציא היינו פי' דכופין אותו להוציא או כופין אותו לישא אחרת וכן פי' מורי (אמ' רש"י) במתני'. אסקינן ס"פ הבא על יבמתו מאי הוי עלה פי' עלה דאיתת' מיחייבא בפו"ר או לא ת"ש דאמר רבי אחא בר חנינא עובדא הוה בבי כנישתא קמי' דר"י בקסרי ואמר יוציא ויתן כתובה ואי ס"ד לא מפקדה כתובה [מאי עבידתה] תיפוק אבל אנן אמאי כפינן לאפוקי ולמיתן כתובה מה לנו ולגירושין כיון דלא מיפקדא תעמוד כל הימים תחתיו ושנינן דילמא באה מחמת טענה. פי' לעולם אימא לך לא מיפקדא והאי דכפינן ליה בבאה מחמת טענה כההיא דאתאי לקמי' דר' אמי פי' ותבעה להתגרש משום דלית ליה בני אמר לה לא מיפקדת אמר' ליה מסיבו דילי מאי תיהוי עלה דהך איתתא אמר כי הא ודאי כפינן ההיא דאתאי לקמיה דר"נ אמר לה [לא מיפקדת אמר' ליה] לא בעיא הך איתתא חוטרא לידה ומרא לקבורה כי הא ודאי כפינן. פי' ר"י בר נתן זצ"ל בעובדא דר' יוחנן ואי ס"ד לא מיפקרא אמאי כפינן לאפוקי ולמיתן כתובה ומשמע דלא קפיד תלמודא אלא מה שכפאו ליתן כתובה אבל על מה שכפאו לגרש לא קפיד אע"ג דאכתי ס"ד דלא היתה באה מחמת טענה. א"כ היה משמע לפי פירושו היכא שאינה תובעת כתובה כי אם גט כופין אותו לגרש אע"פ שאינה באה מחמת טענה ואין זה נראה כלל

דהא הואיל ומודה בביאה מדלא אמרה השמים ביני לבינך וגם מחמת טענה אינה באה ואפרי' ורביה לא מיפקדה אמאי כפינן לגרשה. ורש"י פי' לא מיפקד' ואם רוצה את לצאת אין ליך כתובה וכפייה להוציא וליתן כתובה לא הזכיר בפירושיו הלכך י"ל שנתרצה לה מעצמו לגרשה כשתבעתו [אבל] לא היה רוצה לגרש כלל והי' אומר לה לא מיפקד' אינו חייב לגרש ובמסקנא דאוקימנ' דבאה מחמת טענה אתי שפיר שכופין אותו אפי' לגרש. וכבר היה מעשה באדם אחד ששהה עם אשתו ולא היה יכול ליזקק לה ועשה רבי' יצחק בר' אברהם הוראה בתשובה שמתחלת (ישעו) [ישען] על (כי) [ביתו] ולא יעמד יחזק בו ולא יקום שאם באה מחמת טענה כפינן ליה כדאיתא לכולה ס"פ הבא על יבמתו ואם אינה באה מחמת טענה לית כאן כפייה והו"ל שלא כדין ואינו גט. ופי' רבי' יהודה בר נתן בעובדא דר"י לאחר ששהתה עשר ואין נראה בעיני אני המחבר כלל דר' יוחנן ור' אמי בארץ ישראל ואי הנהו עובדי דידהו לאחר ששהתה עשר מאי איריא דבאה מחמת טענה אפי' אינה באה מחמת טענה ואינה רוצה להתגרש כלל אנו כופין להוציאה וליתן כתובת' ועוד כך יש לי לאחר עשר בבבל שהוא חו"ל כמו תוך עשר בארץ ישראל ור"נ בבבל בחו"ל אמר כי הא ודאי כפינן הלכך נ"ב דכל הנהו עובדי תוך עשר הוו. ובספר המקצועות כתב והיכא דהוא אית לי' בני מאתתא אחריתי והיא לית לה בני ואמר' שהיי לי עשר שנין ובעינא למיפק לאינסובי לגבר דהוו לי' בני תצא שלא בכתובה מ"ט דאיהי לא מיפקדא אפו"ר ואי ודאי באה מחמת טענה והיא דאמרה לאו משום פו"ר אלא בעינא חוטרא לידא ומרא לקבורה טענתה טענה ושומעין לה ומיחייב לאיגבוייה כתיבה והוא דשהה עשר שנין עכ"ל. ונראה בעיני בדוחק לפרש בדבריו דהואיל והוא אית ליה בני והיא לית לה הרי רגלים לדבר שעכבת בנים מחמתה א"כ אפי' כשבאה מחמת טענה מאיזה טעם נוציא ממון ממנו. ולהעמיד ולפרש כגון שהיו לה ומתו כל זה דוחק ואכתי מאיזה טעם נוציא ממנו ממון. וכתב בפר"ח לעיל ויש מי שאומר דכתובה דמחייבין ליה לבעל מנה מאתים וראייתו מהא דגרסינן בתחילת פרק אע"פ א"ר אייבו א"ר ינאי תנאי כתובה ככתובה דמי למאי נפקא מינה למוכרת למוחלת וכו' וחשיב להו לכולהו דדינם תנאי כתובה ככתוב' והיא התוספת והא לא חשיב לה בהדייהו ואומדן דעתא היא דכי אקני לה אדעתא למיקם קמיה אבל אדעתא דלימא אפקה והב לה כתובה לא אקני לה. ואי קשיא לך הממאנת וחברותיה שאין להם כתובה מנה מאתים ולש להם תוספת התם בהריא קתני לה מכדי ידע דקטנה היא דילמא גדלה ומיחרטא ונפקא אמאי כתב לה אלא רצה לזלזל בנכסיו וכן בחברותיה שעומדות לצאת ה"ה והיא הראיה וגם זו סיוע היא למה שאמרנו שלא כל מי שיש לה כתובה יש לה תוספת אלא שיש נשים שיש להם

תוספת בלא כתובה כך יש כתוב' בלא תוספת ומחייב כתובה ותוספת בזה צריך ראיה ברורה דמכללא לא מפקי' ממונא עכ"ל וכ"כ אלפס הכל כלשון פר"ח אלא שכתב יש מי שאומר שכתובה זו שמחייבין לבעל בתביעת האשה מנה מאתים אבל תוספת לא וכו' כלשון פר"ח ומשמע שר"ל דוקא בתובעת להתגרש אין לה ב"א מנה מאתים אבל כשהוא מגרשה או כ"ד כופין אותו לגרש גובה גם התוספת:

סימן תרנד

[א]

אשה שהכניסה שום נכסי צאן ברזל לבעלה ושמתה לו בכתובתה והיו בהם כלים ודבר המסויים וגירשה ובאה לגבות כתובתה היא אומרת כלי אני נוטלת והוא אומר דמים אני נותן כמו שקבלתים עלי בשומא הדין עמה ונוטלת כליה ואם רוצה הבעל למכור אותם כלים לא ימכור דשמא מת או יגרשנה והיא תוציא מן הלקוחות וכן אם הכניס לה שום משלו לא ימכור מכר אחד מהם בלא דעת חבירו הבעל מוצי' מיד הלקוחות.

[ב]

ואפי' מכרה היא (אותה הוא) [ומתה היא] הבעל מוציא מיד הלקוחות ופסק בפר"ח שאם כלו ופחתו אי משמשי מעין מלאכתן נוטלתן האשה ואינו משלם דמי פחתייהו.

[ג]

ורבי' יצחק אלפס פסק דמשלם פחתייהו אלא שאין (רבים) [דנים] אלא כפי המנהג שנוהגים:

[א]

ר"פ אלמנה לכה"ג איתמר המכנסת שום לבעלה היא אומרת כלי אני נוטל והוא אומר דמים אני נותן הדין עם מי רב יהודה אמר הדין עמה משום שבח בית אביה דידה הוה ר' אמי אמר הדין עמו כיון דאמר מר אם מתו מתו לו ואם הותירו הותירו לו ברשותי' קיימי ובדידי' דמו פי' המכנסת שום נכסי צאן ברזל ששמה לו בכתובתה והיו בהם כלים ודבר המסויים וכשגירשה ובאה לגבו' כתובת' היא אומרת כלי אני נוטלת כו' דמים אני נותן כמו שקבלתי' עלי בשומא ומאז הם באחריותי ושלי הם הדין עמה ותטול כלים משום שבח בית אביה. פי' רבי' יהודה בר נתן זצ"ל דאין הדבר מתקבל שיהא כח בית אביה כלים שהביאה מבית אביה ביד אחר הלכך איהי שקלה להו בדמי כתובת' ומשום חינא. תניא כותיה דר' אמי תניא כותי' דר"י תניא כותיה דר' אמי עבדי צאן ברזל יוצאין בשן ועין לאיש אבל לא לאשה תניא כותי' דרב יהודה המכנסת שום לבעלה אם רצה הבעל למכור לא ימכור ולא עוד אלא אפי' הכניס לה שום משלו ורצה הבעל

למכור לא ימכור מכרו שניהם לפרנסה זה היה מעשה לפני (ר"ג) [רשב"ג] ואמר הבעל יוציא מיד הלקוחות פי' לא ימכור שמא יגרשנה ותטול כליה. מכרו שניהם או זה או זה לפרנסה. אורחא דמילתא נקט שאין אדם מוכר כלי תשמישו אלא למזונות. הבעל מוציא לא מיבעיא אם מכר הוא בלא דעתה ומת או גירשה שהיא מוציאה מיד הלקוחות אלא אפי' מתה היא מוציא מיד הלקוחות דמכירה לאו מכירה היא כל זמן שהיא קיימת וכתב רבי' יהודה בר' נתן זצ"ל שכך נמצא בתשובות רבי' גרשום זצ"ל דמכרו שניהם זה בלא זה ורבי' יצחק אלפס כתב והאי מכרו שניהם לפרנסה דקאמר רשב"ג הבעל מוציא מיד הלקוחות לא איפשט שפיר דניעבד בה מעשה וכ"כ בפר"ח.

[**ב**]

אמר רבא אר"נ הלכה כרב יהודה א"ל רבא לר"נ והתניא כותי' דר' אמי [אע"ג דתניא כותי' דר' אמי] מסתבר טעמ' דרב יהודה משום שבח בית אביה פר"ח מדקתני במתני' בעבדי צאן ברזל ה"ה בנכסי צאן ברזל אם מתו מתו לו ולא קתני אם פחתו פחתו לו ש"מ דוקא בעין מתו ממש דלא משמשי מעין מלאכתן כלל דכמאן דליתנהו דמו וחייב באחריותן ומשלם דמי. אבל אי איתנהו אע"ג דכלו טובא ופחתו אי משמשי מעין מלאכתן נוטלתן האשה ואינו משלם דמים שדין עבדי צאן ברזל ונכסי צאן ברזל דינם אחד הוא בדין אלו כך דין אלו עכ"ל.

[**ג**]

ורבינו יצחק אלפס כתב ואנן לא חזינן להאי דיוקא דהא מקשינן בגמ' למ"ד כל היכ' דמחייב באחריות' אכלה תרומה מהא דתנן כהן ששכר פרה מישראל אע"פ שמזונותיה עליו לא יאכילנה כרשיני תרומה וקא מפרקינן ותסברא נהי דמיחייב באונסים בכחישה וביתירות דמיה מי מיחייב מדקא מפרקי' הכי גבי שכירות פרה מכלל דלגבי צאן ברזל מיחייב אפי' בכחישה וביתירות דמיה ולהכי אכלו בתרומה וש"מ דלית' להאי דיוקא דדקו קמאי אלא מיהו אע"ג דדינא דגמרא הכי לא מחייבינן ליה לבעל השתא בכחיש' וביתירות דמיה דכיון דלא נהיגי עלמא דכי כל מאן דמקבל נכסי צאן ברזל וכתב להו עלי' אדעתא דמנהגא היא דמקבל להו עליה הלכך לא מיחייב אלא לפום מנהגא עכ"ל. בפירש"י ובפר"ח וכן רבי' יהודה בר נתן זצ"ל כולם פירשו גבי מכנסת שום לבעלה וכשגרשה היא אומרת כלי אני ניטלת וכו' ולאו דוקא נתגרשה אלא ה"ה מת נוטלת כליה אלא משום דמסיק והוא אומר דמים אני נותן דהיינו ע"כ בגרושה. והיכא שמת ולא הספיקה ליטול כליה עד שנגנבו או נאבדו היורשין חייבים לשלם כדמסיק בסמוך (מאי לאו) [מי לא] מודה רב יהודה כיון דמחוסר גובייגא ברשותיה קאי:

סימן תרנה

אשה שהכניסה לבעלה שני כלים ושמו אותם באלף זוז והשביחו ועמדו בשני אלפים ומת או נתגרשה אחד נוטלת בכתובת' ואחד נותנת דמיה ונוטלת:

ר"פ אלמנה לכה"ג אמר רב יהודה הכניסה לו שני כלים באלף זוז והשכיחו ועמדו בשני אלפים אחד נוטלתו בכתובתה ואחד נותנת דמיה ונוטלתו משום שבח בית אביה פי' דמאי דאשבוח ברשות הבעל אשבוח פר"ח וכן הלכה וכ"פ אלפס. ירושלמי אלמנה לכה"ג שלא עלה על דעתה שישתמשו אחרים בכליה:

סימן תרנו

[**א**]

הבא על ארוסתו בבית חמיו ומודי' שניהם שבא עליה הולד כשר.

[**ב**]

אבל ארוסה שעיברה ואין ידוע ממי עיברה אי דימא מארוסה ולא דימא מעלמא בתריה שדינן לה והולד כשר ואי דימא מארוסה ודימא נמי מעלמא בדקי' לי' לאמיה אי אמרה לארוסי נבעלתי נאמנת ואי אמרה לא ידענא הולד ספק ממזר ואסור בממזר'.

[**ג**]

ולא אתבריר לי באומרת לארוסי נבעלתי והוא מכחישה אי מהימנא אי לאו.

[**ד**]

ולא אתבריר לי נמי היכא דדימא מעלמא ולא דימא מארוסה אי מהימנא למימר לארוסי נבעלתי אע"ג דליתיה לארוסה קמן ואינו מכחישה:

[**א**]

בפ' אלמנה לכה"ג איתמר הבא על ארוסתו בבית חמיו רב אמר הולד ממזר ושמואל אמר שתוקי פירש"י אע"פ ששניהם מודים שבא עליה חיישינן הואיל ופרוצה היא אחר נמי בא עליה ואיעברא מניה. ושמואל אמר הולד שתוקי ספק ממזר דהא מספקא לן אי מארוס הוא וכשר או מאינש אחרינא הוא הלכך ממזר ספק הוא.

[**ב**]

איכא דאמרי בבא עליה כ"ע ל"פ דבתריה דידיה שדינן ליה והולד כשר והכי איתמר ארוסה שעיברה רב אמר הולד ממזר ושמואל אמר הולד שתוקי והכי קיי"ל כי האי לישנא דכל היכא ששניהם מודים שבא עליה דבתריה דידיה שדינן ליה והולד כשר כדאמ' פ"ק דכתובות ההוא ארוס וארוסתו דאתו לקמיה דרב יוסף היא אמרה מיני' והוא אמר אין מיני אמר רב יוסף למאי ניחוש לה חדא דהא קא מודו אלמא דסמכי' אהודאה של שניהם ומכשרינן ליה לולד. וה"נ משמע בפרק עשרה יוחסין דהלכה כא"ד דתנן

התם ר' אלעזר אומר ודאן בודאן מותר ודאן בספיקן וספיקן בודאן וספיקן בספיקן אסור ואמ' בגמ' א"ר יהוד' א"ר הלכה כר"א ומסיק ורמי דרב אדרב ודמי דשמואל אדשמואל דאיתמר ארוסה שעיבדה רב אמר הולד ממזר ומותר בממזרת ושמואל אמר הולד שתוקי ואסור בממזרת ושקיל וטרי התם טובא אליבא דההוא לישנא ש"מ דלישנא דאיכא דאמרי עיקר דהיכא שמודים שניהם שבא עליה או שנתברר לנו ע"פ עדים כ"ע מודו דבתר דידיה שדינן ליה והולד כשר והכי איתמר ארוס' שעיברה רב אמר הולד ממזר פירש"י רב אמר הולד ממזר ודאי דבתר רובא דעלמא שדינן ליה ושמואל אמר שתוקי ואוקמה אביי לפלוגתייהו בדדיימא [מעלמא ודיימא נמי מיניה אבל דיימא מיניה ולא דיימא] מעלמא הולד כשר לד"ה כדאסקי' אילימא דדיימא מיניה ולא דיימא מעלמ' צריכה למימר דתיכול הרי פשיטא ליה לתלמוד' דכל כה"ג בתרי' שדינן ליה ולא צריך למבדקה ולמישאל פיה אי לכשר נבעלה או לאו דנבעל תלינן ליה לולד אלא פלוגתייהו בדדיימא מעלמא ודיימא נמי מיניה דבהא אמר רב הולד ממזר ושמואל אמר שתוקי. וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל איתמר הבא על ארוסתו בבית חמיו רב אמר הולד ממזר ושמואל אמר הולד שתוקי א"ד בבא עלי' כ"ע ל"פ דבתרי' דידיה שדינן ליה אלא כי איתמר הכי איתמר ארוסה שעיברה אמר רב הולד ממזר ושמואל אמר הולד שתוקי הא שמעתא קא הוינן בה טובי בפ' עשרה יוחסין ואסקי' הכי רב אמר הולד ממזר לאו ממזר ודאי הוא אלא ספק ממזר הוי ואסור בממזרת ושתוקי דאמר שמואל בדוקי הוא שבודקין ליה לאמיה ואי אמרה לכשר נבעלתי דהוא ארוס נאמנת והלכתא בהא כשמואל דקם ליה כאבא שאול דתנן אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי ואמרי' מאי בדוקי דבדקי' ליה לאמיה [ואי אמרה לבשר נבעלתי נאמנת ואמר רבא הלכה כאבא שאול הלכך הלכת' כשמואל דקאי כותיה אבל ודאי אי בדקינן לה] ואמרה לא ידענא הולד ממזר ספק הוה ובהא לא פליג שמואל עכ"ל. וכן פירש"י פ' עשרה יוחסין דאי אמרה לכשר נבעלתי דהיינו ארוס.

[ג]

מיהו לא אתבריר לי היכא דאמרה לארוסי נבעלתי והוא מכחישה אי מהימנא שיש להסב הסוגיא לשני צדדין שי"ל היכא ששניהם מודים שבא עלי' שהולד כשר והיכא דליתי' קמן ולא אתבריר לן ממי נתעברה ושאלנוה ואמרה מארוסתי נאמנת אבל אי איתיה לארוסה קמן ומכחישה ואומ' לא בעלתיה מעולם לא מהימנא או שמא אפ"ה מהימנא לשמואל או כ"ש דהא אינה מעיזה לשנות הידוע.

[ד]

והא נמי לא אתבריר לן היכא דדיימא מעלמא ולא דיימא מיניה אי מהימנא למימר לארוסי נבעלתי אע"ג דלית לארוסה לקמן ואינו מכחישה דשמא כשם דשדינן ליה בתריה דידיה היכא דדיימא מניה ולא דיימא מעלמא כדפרי' לעיל ה"נ שדינן ליה בתר רובא דעלמא היכי דדיימי מעלמא ולא דיימא מניה ולא מהימנא או דילמא לא דמי דגבי ארוסה היתרא היא ולגבי עלמא איסורא:

סימן תרנז

משפט האשה שזינתה וילדה ואמרה לכשר נבעלתי ולאחר הגירושין

מעשה ביהודי אחד שהביא בכתבו שאמו היתה מינקת בבית יהודי אחד ונתעברה הימנו וילדה והיתה אומרת לכשר נבעלתי והוא הביא עדים שקודם שנתעברה אמו ממנו זמן גדול היתה אמו בחזקת גרושה מבעלה וגם בחזקת שמת אך אין העדים מעידים שראו לא הגירושין ולא המיתה אלא קול הברה בעלמא שהיתה בחזקת פנויה ובחזקת מותרת וגם מכח אותה חזקה נשאת לבעל השני אחר המעשה ולכל זה לא חשש ה"ר יצחק הלבן זצ"ל והחמיר ואמר שמא לא דקדקו או שמא אחרי כן בא הגט לידה:

והשיב ה"ר חיים כהן זצ"ל פליאה היא בעיני על החכמה כיוצא בפרגא שלא דקדקו והניחו לעשות נישואין באשה ידועה אשת איש אם לא ידעו בבירור שהיתה בחזקת היתר או ע"י גירושין או ע"י מיתה. הרי היה לה לזאת האשה חזקת האיסור מבעלה הראשון והתיר אחרי כן הרי אותה חזקה שהיו מחזיקים בה קודם מעשה חזקה היא. ולפי ראות עיני האשה שנתגרשה בגט שאין בו זמן וזינתה יכולה שתאמר האשה כבר הייתי מגורשת בגט זה זמן גדול ואינה נהרגת ולא נאמר תביא ראיה אימת מטא גיטא לידה ולא נעמידנה על חזקתה וראי' לדבר מפני מה תקנו זמן בגיטין. ואין קשה כלום מההיא דיבמות דקאמר להצלה דידה קאתי דמשמע אי אין בו זמן אין כאן הצלה והורגין אותה זה אינו עי עך הפי' מההיא דגיטין מפני מה תקנו זמן בגיטין כדי שתהא אשה יריאה כיון שיודעת שבעל לא יוכל לחפות שהרי לא ימצא שיחתומו בלא זמן ולרמאית אין אנו חוששין כי היא תסבור בעלי לא יעשה זאת א"כ לא יתן הבעל גט מאחר שיודע שאינו יכול לסייע' והיא לא תזנה על סמיכה שתהא נאמנת לומר גרשתני. שהיא יריאה שמא לא יודה לה בעל ויאמר שקר הוא והיא אינה מעיזה ויריאה לזנות ואות' דיבמו' ה"פ תמחוק לזנות אחר נתינת הגט (ולמה). ולמה תמחוק בשלמא זמן קידושין מחקה כדי לזנות דאמר' פנויה הייתי. אלא בגט הצלה דידה הויא כדי שלא ירננו עליה. וגט שכתוב בו שבוע שנה דהוי גט כשר ואפי' תזנה בתחילת שנה ויוכל להיות שלא בא גט לידה כ"א בסוף שנה מ"מ אין לה חזקת איסור הכא נמי ל"ש מאחר שהיתה לה חזקת

היתר קוד' נשואין ואין אנו יודעין מאימת התחיל היתר קודם נשואין ובתר בסוף אזלינן כרבא דאמר במי שמת הלכה כר' נתן וכרב דאמר הרי היא בוגדת ולא קשה מההיא דנגע באחד בלילה כו' דאמר במקום מציאתן ובשעת מציאתן אבל שלא במקום מציאתן לא. דחילק רב דההיא ברייתי' ברה"ר והרי זאת האשה אומרת מאותה שעה גרושה היא דהיא נאמנת אפי' ברוב פסולין לגבי ולד זה דהלכה כאבא שאול וכר"ג וכר"א ולא קשה כלל מפ"ק דב"מ דאמר אייתי ראיה אימת מטא גיטא לידה וכתב הרב בכתבו וגם יש עדים שכמה שנים קודם לכן שלח לה בעל' גט אך אינם יודעים מתי הגיע הגט לידה או שמא לא הגיע ידעתי שכך רוצה לומר בשל תורה אין חזקת שליח עושה שליחותו כרב נחמן בעירובין ולחומרא אמרי' לקולא לא אמרי' כר' יוחנן בגיטין הדין עמו. אבל מה שהוכיח דהלכה כר"נ בעירובין ולא כרב ששת מר' יוחנן דגיטין זה אינו דהתם מודה רב ששת שאין שליח גדול מעד אחד בעלמא דהוי דבר שבערוה ואינו פחות משנים ורב ששת לא אמר אלא בתרומה שחיטה וקרבן שהשליח סובר זה סומך עלי ויאכל איסור אבל בגט איזה איסור יבוא לבעל אם השליח לא יעשה שליחותו אבל אם יש להוכיח כר"נ (מחולק) [מחולין] יש להוכיח והכא לא נפקא לן מידי מ"ש הרב אבל מזה שיבואו שני עדים ודאין האחד העיד בפני הובא לה הגט קודם המעשה לפני הקהל זמן גדול והותרה לינשא על ידו והאחד העיד שראה ביד האשה קודם מעשה גט והית' מראה לכולם ואומרת בזה נתגרשתי ולא היה אדם מכחישה אך היא עצמ' לא ידע' לקרותו אבל כל מי שראה אותו היה מודה לדבריה זה נראה בעיני הרבה עדות כי אין פחות משטרא פרסאה דמקרינן לשני עכו"ם זה שלא בפני זה ואפי' לא היה יותר כ"א זה כ"ש שיש חזקה והיא שאמרה גרושה הייתי ור' אושעיא בכתוב' ורב הונא בהמגרש סברי אפי' שלא בפניו אינה מעיזה ור' חנינא ור' יוחנן בירושלמי דכתובות ועדות האם דבר גדול לגבי ולד שהרי אסופי כ"ז שהוא בשוק אביו ואמו נאמנין עליו נאסף מן השוק צריך ב' עדים ובירושלמי קדושין אביו ואמו כשני עדים הרי לך אב לבדו אינו נאמן אם לא האם עמו עתה האם כעד אחד לגבי ולד ואפי' לר' אליעזר דאמר ודאן בספיקן אסור ולית ליה ממזר ספק יבא ולית ליה דרבא בעשרה יוחסין האם כעד אחד להכשיר הולד דהא רב אית ליה דר"א ורב סבר בירושלמי די' יוחסין דאם כעד אחד להכשיר הולד. ועל זה שאמר הרב שנראה לו הלכ' כרבא דאמר ספק ממזר כשר לבוא בקהל אינו נראה דרבא לא אמר אלא לדברי ת"ק דאמר ספיקן בודאן מותר א"כ ע"כ יש להם לדרוש דרשה אבל לר' אלעזר אינו רוצה לומר ספיקן בודאן אסור מן התורה כדמוכח בהחולץ ועוד הכא ס"ל כרב ורב כר' אלעזר ומעמיד דראב"י כר"א כי היכי דלא תקשי הלכתא אהלכתא. ומה

שאומר הרב שהוא ספק ספיקא ספק מגורשת ספק אינה מגורשת את"ל אינה מגורשת שמא מעכו"ם נבעלה אינו נראה דרוב מצוין אצלה ישראל הן ומגו אין כאן מגו דאי בעי אמרה מעכו"ם היה שהרי היא טוענת טענה מעולה שהיא גרושה ומישראל דאין מגו כיוצא בזה ויותר נ"ל מיגו דאי בעי' אמרה בעלי בא עלי וזה מצוי שלפעמים הוא בא ולא יראו אותו כמו שאנו אומרים ניחוש שמא פייס בכמה מקומות ולגמלא פרחא חיישי' כ"ש הכא שלא הרגישו עד ג' חדשים לכל הפחות וזה לא דדחיק כ"כ שלא יכול ללכת ולבוא כמה פעמים זה היה נקל מכל מה שאמרה ודבר גדול אמר ברבה תוספאה דאמר אשתהי תריסר ירחי שתא והיינו מיעוט שאינו מצוי כלל ולא פסלינן הולד ועוד אני תמיה במקום שיכול לבוא כל שעה שירצה כיוצא באותן מקומות אפי' היא אומרת על העיבור שהוא ממזר אין לנו להאמינה כדאמ' פ' עשרה יוחסין ועוד עד אחד מעידה שהיא גרושה ודאי כן היתה מסתמא אותו שבא עליה לפי דבריה ידע שהיתה מותרת שהרי לא היה עובר איסור אשת איש לגבי ולד כאילו מעיד על הולד שהרי אם נשאת לאחד מעידיה והיא אומרת ברי לי כשר לכל. האב ואם בשני עדי' לגבי ולד ולד' יהושע נמי דאמר לא מפיה אנו חיין כשהארוס מודה לארוסה הולד כשר דאם ואב כשני עדים לגבי ולד. ע"כ תשובת רבינו חיים כהן זצ"ל ויצא הדבר להיתר והתירוהו כדבריו:

סימן תרנח

אשה שיש לה בנים מבעלה הראשון ומת ונשאת לשני ומת בעלה השני בלא בנים אע"פ שיש לה בנים מן הראשון הואיל ואין לה מן השני ה"ז חולצת או מתייבמת:

ס"פ יש מותרות ת"ר ושבה אל בית אביה פרט לשומרת יבם בנעוריה פרט למעובר' והלא דין הוא מה במקום שלא עשה הולד ממזר מן הראשון כולד מן השני לפוטרה מן היבום וכו'. פי' אשה שנשאת לראשון וילדה בנים ומת בעלה ונשאת לשני ומת השני בלא בנים אין אומרים כיון שיש לה בנים מן הבעל הראשון פטורה היא מן היבום אלא כיון שאין לה מן השני אע"פ שיש לה מן הראשון ה"ה זקוקה לייבום וחולצת או מתייבמת:

סימן תרנט

ביאת בן תשע ויום אחד פוסלת ע"י אחין בין קודם שעשו בה אחיו מאמר בין לאחר שעשו בה אחיו מאמר אבל מאמרו לש בן תשע ויום אחד אינו פוסל אלא דוקא במקום קודם שעשו בה אחיו מאמר אבל מאמר אחין פוסל ע"י בן תשע ויום אחד אפי' לאחר מאמר של בן תשע ויום אחד ואפי' לאחר ביאתו של בן תשע ויום אחד פוסל בגט ע"י אחין אבל אין לו גט לאחר גט ליאסר בקרובותיה וחליצת בן ט' ויום אחד פוסלת ע"י אחין וצריכה חליצה:

תנן בפ' האשה רבה בן תשע שנים ויום אחד הוא פוסל ע"י אחין והאחין פוסלין על ידו אלא שהוא פוסל תחילה והאחין פוסלין תחילה וסוף כיצד בן ט' שנים ויום אחד שבא על יבמתו פוסל ע"י אחין ואם באו עליה אחין ועשו בה מאמר ונתנו גט וביאה וחליצה אחר מאמר [פוסלין על ידו]. ופרכי' בגמ' בן ט' שנים ויום אחד הוא תחילה פסיל ולבסוף לא פסיל והתני רב זביד בריה דרב אושעיא העושה מאמר ביבמתו ואח"כ בא אחיו שהוא בן ט' שנים ויום אחד עליה פסלה ומשנינן ביאה פסיל אפי' לבסוף מאמר תחילה פסיל ולבסוף לא פסיל ופרכי' וביאה אפי' בסוף והא קתני הוא פוסל תחילה ומפרש ביאה לאלתר אלמא אביאה קאי. (דקתני) [הכי קתני] סיפא הוא פוסל תחילה והן פוסלין תחיל' וסוף בד"א במאמר אבל ביא' פוסל אפי' בסוף כיצד בן ט' ויום אח' הבא על יבמתו [פסל ע"י אחין] פי' פסל ע"י אחין שעשו בה מאמר תחילה דהא כיצד אבסוף קאי איתמ' [נמי] אר"י אמ' שמואל יש לו גט פירש"י יש לו גט לפסול ע"י אחין. דקמה עלייהו בכיון שלא בנה שוב לא יבנה. תנ"ה יש לו גט ויש לו מאמר דברי ר"מ ואסקינן א"ר הונא ברי' דרב יהושע אית ליה [וזוטר] לר"ג דאמר אין גט אחר גט ה"מ בגדול אחר גדול אבל בגדול אחר קטן מהני לרבנן דאמרי יש גט אחר גט ה"מ בגדול אחר גדול אבל קטן אחר גדול לא מהני וכבר פי' לעיל פלוגתייהו וגם שהלכה כרבנן ולא כר"ג והא נמי דתניא ורמ"א עשו חליצת בן ט' כגט בגדול פירש"י עשו חליצת בן תשע לדחות כגט [בגדול] שפוסל ע"י אחין וצריכה [חליצה בן חליצת] (דחליצת) בן תשע אינה לפטור אלא לפסול ומשמע בפר"ח דאיתא לר' מאיר:

סימן תרס

תנן בהאשה רבה בן ט' שנים ויום אחד הבא על יבמתו ואח"כ בא אחיו שהוא בן ט' שנים ויום אח' עליה פסל על ידו רש"א לא פסל פירש"י פסל על ידו דהו"ל במאמר אחר מאמר דשניהם תופסין בה וכיון דבעיא גט משני קם כולי ביתא עליה בכיון שלא בנה שוב לא יבנה. רש"א לא פסל כדתניא בגמ' א"ל ר"ש לחכמים אי ביאת ראשון ביאה ביאת שני אינה ביאה ופירש"י וכגון דבביאת שני שגגה דאי במזיד הא קיי"ל ביאתו ביאה ונהרגת עליו משמע שר"ל דלא פליג ר"ש אלא בביאת שוגג אבל בביאת מזיד אפי' ר"ש מודה שפסל על ידו ורבינו יהודה בר נתן זצ"ל פי' רבי' שמעון לא פסל דס"ל כר"ג דאמר אין מאמר אחר מאמר כדאמרו פר"ג ומסתמא לא פליג אדרבי' שלמה רבי' זצ"ל דאוקמה לפלוגתייהו בשוגג דוקא אפ"ה פי' דר' שמעון אתיא כר"ג הלכך בין שבעל אחיו במזיד בין שבעל בשוגג פסל על ידו דהא ליתא לדר"ג כדפי' לעיל:

סימן תרסא

בן ט' שנים ויום א' שבא על יבמתו ואח"כ בא על צדתה פסל ע"י עצמו רש"א לא פסל. פי' רבינו יהודה בר נתן פסלה לראשונה ע"י עצמו כ"ש לשנייה דבית אחד הוא בונה ולא שני בתים וכיון דאין ביאתו בראשונה קנין גמור מהניא ביאת שנייה להצריכה גט וכיון דיהיב גט קם כולי ביתא עליה בלא יבנה וא' בגמרא תניא א"ל ר"ש לחכמים אי ביאה ראשונה ביאה ביאת שנייה אינה ביאה אי ביאה ראשונה אינה ביאה ביאת שנייה נמי אינה ביאה ופי' רבי' יהודה בר נתן דה"ט נמי באידך בבא גבי יבם אחד ושתי יבמות דלר"ש אין מאמר אחר מאמר בין ביבם אחד ושתי יבמות בין ביבמה אחת לשני יבמין ומתוך פירושו למדתי דבהא נמי ליתא לדר"ש (בהא) [דהא] ליתא לרר"ג:

סימן תרסב

[א]

בן תשע שנים ויום אחר שנשא נשים ומת הרי אלו פטורות מן החליצה ומן היבום.

[ב]

בן ט' שנים ויום אחד שבא על יבמתו אם בא עליה לאחר שגדל נותן לה גט ופוטרה אבל אם לא בא עליה לאחר שגדל צריכה גט לביאתו וחליצה לזיקתו:

[א]

תנן בפ' האשה רבה בן ט' שנים ויום אחד נשא אשה ומת ה"ז פטורה פירש"י נשא אשה שאינה יבמתו ומת ולו אחין ה"ז פטורה אע"ג דביאתו ביאה קידושיו אין קידושין ואין קניין קטן כלום עד שיביא שתי שערות ובימה אינו כן הואיל וזקוקה לו שויה רבנן כמאמר עכ"ל. ואמר בגמ' תנינא להא דת"ר שוטה וקטן שנשאו נשים ומתו הרי אלו פטורות מן החליצה ומן הייבום. ל"ג חרש דאשת חרש חולצת כדאיתא לקמן בפ' חרש.

[ב]

תנן בפרק יוצא דופן בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו קנאה ואינו נותן גט עד שיגדיל ופרכי' בגמ' ולכשיגדיל בגט סגי ליה והתניא עשו ביאת בן תשע כמאמר בגדול מה מאמר בגדול צריך גט למאמרו וחליצה לזיקתו אף ביאת בן תשע צריך גט לביאתו וחליצה לזיקתו אמר (רבא) [רב הכי קאמר] לכשיגדיל יבעול ויתן גט אבל אם לא יבעול לכשיגדיל צריכה גט לביאתו וחליצה לזיקתו וכ"כ בפר"ח ואסיקנא התם אם לא בא עליה משהגדיל צריכה גט וחליצה שביאת בן ט' כמאמר בגדול אבל אם בעל משהגדיל קנאה קנייה גמורה עכ"ל:

סליקו להו הלכות יבום וקדושין

סימן תרסג

[א]

מצות חליצה בשלשה ואם חלץ בשנים חליצתו פסולה והאידנא נהגו רבנן בחמש' כדי לפרסומי מילתא

[ב]

מיהו אם חלצה בג' חליצת' כשירה.

[ג]

וג' שאמרו צריך שיהא אביו ואמו מישראל.

[ד]

ואפי' שלשתן הדיוטות כשירין ובלבד שידעו להקרות כעין דיינין. וצריך שלא יהו הדיינין קרובים זה לזה לא ליבם ולא ליבמה וסומא בשתי עיניו פסול וסומא באחת מעיניו כשר וצריכ' דייני למחזי דוקא כי נפיק מפומא דיבמה וצריכין הדיינים לקבוע מקום לשם חליצה ויאמרו נלך למקום פלוני כדי לחלוץ שם. וצריכין הדיינין להיות מסדרין לשם כך כדי לחלוץ בפניהם:

תנן מצות חליצה בג' ר' יהודה אומר בחמשה ואמר רבא אר"נ הלכה מצות חליצה בג' הואיל וסתם לן תנא כותיה וכן מסקנא דשמעתא כדאמרי' דהדר ביה ר' יהודה ממה שהיה אומ' חליצה בה' ומודה לרבנן דהויא חליצה בג'. ותנן נמי חלצה בשנים או בשלשה ונמצא אחר מהן קרוב או פסול חליצתו פסולה ר"ש ור"י הסנדלר מכשירין וא"ר יוסף בר מניומי אר"נ אין הלכה כאותו הזוג. הא אמרה ר"נ חדא זימנא דאמר רבא אר"נ הלכה מצות חליצה בג' הואיל וסתם לן תנא כותיה צריכ' דאי איתמר הך קמייתא הו"א ה"מ לכתחילה אבל דיעבד תרי נמי קמ"ל פי' קמ"ל אין הלכה כאותו הזוג דאע"ג דדיעבד הוא כדקתני חלצה בשנים וקתני מכשירין ואי איתמר בהא הו"א ה"מ דיעבד פי' הו"א ה"מ דסגי בתלת דיעבד כדקתני חלצה בג' ונמצא אחד מהן קרוב או פסול פסולה הא כולן כשרין חליצתה כשירה אבל לכתחילה ליבעי חמשה כר' יהודה (גט) קמ"ל דאפי' בג' לכתחילה סגי. הלכך איתבריר לן דמצות חליצה בג' בין לכתחיל' בין בדיעבד. ופי' רבי' יב"ן זצ"ל והשתא נהיג עלמא לאהדורי אחמשה וטעמא מאי משום פרסומי מילת' כי הני עובדי דלעיל ר"פ ור"ה ברי' דרב יהושע [כו'] לפרסומי מילתא א"ר כהנא הוה קאימנא קמיה דרב [יהודה] אמר לי פוק תא לזירדא דקני למלוי חמשה לפרסומי מילתא פי' לפרסם הדבר דחלוצה היא ולא לינסבה לכהן א"נ דליתו אינשי ולקפצו עלה.

[ב]

מיהו אסלא חלץ כ"א בשלשה חליצתה כשירה דהא מלינן חמשה אפי' בפסולין לחליצה כההיא עובדא דרב שמואל בר"י הוה קאי קמיה דרב יהודה אמר(סליקת) [סק ותיב] לזירזא דקני (א"ל ל"ל) א"ל תנינא ב"ד של ישראל ולא ב"ד של גרים (ואמר) [ואנא] גר אנא א"ל לפרסומי מילתא.

[ג]

הא למדת דמלינן חמשה אפי' בפס. לי' לחליצה דקיי"ל כרבא דאינו כשר לחליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל הלכך ג' צריכין להיות ב"ד שיחלצו בפניהם ומוסיפין עוד שנים אצלם כדי לפרסם הדבר שהיא חלוצתו.

[ד]

אותם ג' כשרין אפי' הן הדיוטות ובלבד שידעו להקרות כדתנן מצות חליצה בג' דיינין ואפי' שלשתן הדיוטות ואמר בגמ' מאחר דאפי' שלשתן הדיוטות דיינין למה לי' הא קמ"ל דבעינן ג' שידעו להקרות כעין דיינין תנינא להא דת"ר מצות חליצה בג' שיודעין להקרות כעין דיינין והא דתנן מעשה שחלצה בינו לבינה בבית האסורין ובא מעשה לפני ר' עקיבה והכשיר ואוקמה רב יהודה אמר שמואל ועדים רואין אותן מבחוץ לית' לדר"ע כדאמרי' (רבא) [רבה] בר חייא קטספאה עבד עובדא במוק ביחידי בלילה אמר שמואל כמה רב גובריה דעבד כיחידאה פירש"י בלשון גנאי אמרה ואמר מאי (היא) [קשיא] אי מוק סתמא תניא אי לילה סתמא תניא אלא יחידי קא קשיא לי' היכי עביד ביחידי דיחידאה קתני לה דתנן חלצה בשנים או בג' ונמצא אחד מהן קרוב או פסול חליצתה פסולה ור"י הסנדלר ור"ש מכשירין מעשה שחלצה בינו לבינה ובא מעשה לפני ר"ע והכשיר פר"ח כיון דמכשרי ר' יוחנן הסנדלר ור"ש אפי' בשני' ונמצא אחד מהן קרוב או פסול נמצאת החליצה באחד כשר בלבד ורבנן פסלי והני מכשרי באחד אמרי' והיכי שבק סתמא ועבד כי הני דאינון ביחידאה ואינו נראה דהואיל דר' יוחנן הסנדלר ור' שמעון ור"ע כולהי מכשרי מ"ט קרי להו יחידאה ונראה כדפי' ריב"ן זצ"ל וכן רש"י דלא פליגי אלא אג' ונמצא א' מהן קרוב או פסול דהויא לה חליצה בשנים ויחידי דקאמר אדר"ע קאי שהכשיר חליצה בינו לבינה: בלשון שני שתפור ממש בפשתן עכ"ל. ושגג כי רבינו שלמה בדין פירש דכיון דהלבד בתוך המנעל ואין העור נוגע בבשר הרגל אין כאן חליצת נעל מע"ג הרגל ומחופה עור דקאמר אבייי היינו שמחופה עור בפנים שאין העץ נוגע בבשר הרגל אלא העור וכן נמי הא דאמר אבוה דשמואל דמחופה עור ודברי הכל היינו שמחופה בפנים. ופירש רבי' יעקב זצ"ל שצריך המנעל מבהמה טהורה דומיא דתחש ולא מעור סוס וכלב אע"פ שגם מהם רגילים לעשות מנעלים ותימה מנין

לו זה דכיון דתחש לאו דוקא דמשום דנעל נעל ריבה א"כ מכל עוד נמי ומ"מ כיון דנפק מפומיה יעשו לחומרא כדבריו מבהמ' טהור' דאפשר דנעל נעל ריבה דומיא דתחש שהיה טהור. סנדל של שעם [ושל סיב] פירש"י (טוי) [נמי] וקשה ומגין הוא (וסנדל של). בקב הקיטע פי' שנקטעה רגלו עושה כמין דפוס רגל ויש בה בית קיבול קטן ומכניס שם ראש שוקו ואינו נסמך עליו והוא קרוי קב ולמשענת הליכה יש לו אשקי"נא קשורה בשוקיו ומשענת לארץ. במוק קילצו"ן של לבד קשה ומגין. בסמיכות הרגלים מי שמהלך בידיו וגורר את רגליו עושה להם סמיכה מתחתיהן של עץ או של עור ומכניסן לתוכו. סמיכות הידים שעושה לידיו בתים של עור מפני שמכניסן בטיט וסומך עליהן הגורר את רגליו. כל אלו וכן סנדל של עץ ששנינו במשנה אם אין מחופין עור מבפנים לצד הרגל לא יחלוץ בהם ואם חלץ חליצתו פסולה אבל אם הם מחופין עור בפנים לצד הרגל לכתחילה לא יחלוץ ואם חלץ חליצתו כשירה כדאביי דאוקמה לברייתא אליבא דרבנן דדייקי ואנעלך תחש אפ"ה מכשרי בדיעבד במחופה בעור מבפנים לצד הרגל ורבא לא פליג אאביי בהא דמכשיר במחופה ואפי' מאן דדייק ואנעלך תחש אלא דלא מיתוקמא ליה מתני' אליבא דרבנן משום דא"כ ליפלוג וליתני בדידה והא נמי דתנן במתני' חלצה בסנדל של עץ חליצתה כשירה אוקמ' אבוה דשמואל במחופה עור ודברי הכל:

סימן תרסד

[א]

חלצה באנפיליא של עור חליצתה כשירה באנפיליא של בגד חליצתה פסולה.

[ב]

מי שרגלו הפוך שאינו דורס במקום מדרס רגלו אלא מגב הרגל הוא דורס פסיל לחלוץ ולא חליץ.

[ג]

ופי' ריב"ן אבל מייבמה ואח"כ הרשות בידו להוציאה בגט.

[ד]

מי שנחתך רגלו מן הארכובה ולמטה כשר לחלוץ מן הארכובה ולמעלה פסול לחלוץ כך היא הלכה אליבא דרבי' שלמה וריב"ן ופר"ח בשם הגאון.

[ה]

ואפשר לפי דבריהם שאם המנעל ארוך עד למעלה מן הארכובה פסול לחלוץ בו:

[א]

תנן חלצה באנפיליא חליצתה פסולה פי' רבי' שלמה קלצ"ה של בגד פסולה מידי דמגין בעינן דכתיב נעלו ונעל מידי דמגין הוא דכתיב ואנעלך תחש. ובגמרא דמינן מתני' אהדדי ואוקמה רבא למתני' באנפיליא של בגד אבל באנפיליא של עור מנעל הוא וחולצין בו אף לכתחילה והא דמתני בברייתא באנפיליא של עוד כשירה דמשמע דיעבד אגב אחריני תני לה בלשון דיעבד ותו משום דתני סיפא באנפיליא של בגד פסול' אפי' דיעבד. ואם היתה אנפיליא מבחוץ של בגד ומבפנים של עוד חליצתה כשירה כדאוקמה אביי לברייתא במחופה עור מבפנים ואליבא דרבנן דדרשי ואנעלך תחש ואפשר דאפי' הי' האנפיליא הזאת ארוכה עד למעלה מארכובה שכשירה לחלוץ בה ולא קרינן בה מעל דמעל לפי' רבי' שלמה דתנן מן הארכוב' ולמטה חליצתה כשירה מן הארכובה ולמעלה חליצתה פסולה.

[**ב**]

והא דאמר אמימר האי מאן דסגי לעיל לליחתא דכרעיה לא חליץ פירש"י שרגלו הפוך ודורס בעליונו של רגל כלומר שאינו דורס במקום מדרס רגלו.

[**ד**]

ואע"ג דתנן מן הארכוב' ולמטה כשיר' התם הוא דכי נחתך רגלו קם ליה שוק ורחמנא אמר מעל רגלו דהיינו שוק אבל האי לאו רגל הוא עכ"ל. וכן פי' רבי' יהודה בר נתן זצ"ל והוסיף ואמר עוד מעל רגלו כתיב והאי מתחת הרגל הוא שהרי פיסת הרגל מלמעלה מעתה לפ"ז לא איירי מתני' באורך המנעל כלל ואפשר שהמנעל כשר אפי' הוא ארוך למעלה מן הארכובה.

[**ה**]

וגם יש לי ללמוד מיכן מי שנחתכה רגלו למטה מן הארכובה שחולץ בשוק אע"פ שנהפכה רגלו. ודורס ע"ג הרגל פסול לחלוץ כמו שפירש רש"י וחילק ביניהם. וזה לשון פר"ח כתב גאון מכדי אם נקטעה רגלו חליצתה מן השוק למטה מן הארכובה כשרה כ"ש מי שרגלו קיימת והפוכה מפני שאומר אמימר מאן דמסגי אליחתא דכרעיה חליצתה פסולה ושמעינן פירוק אהא טעמא מאי צריך לתרץ כרעיה דעל גבה הוא לתחת ולתחת דיליה הוא לעיל וכיון דאיתא לכרעי' ולא תרצה הו"ל כמי שאין ראוי לבילה שבילה מעכבת בו אבל היכא דהוו תריצן כרעיה מעיקרא ואי לא הוו פסקין הוה יכיל למתרצינן אע"ג דאיפסק חליץ מן הארכובה דהוי ראוי לבילה שאין בילה מעכבת בו ואנן עדיין צריכין לעייוני בה עכ"ל. הא סובר כמו רש"י שאם נהפכו רגליו פסול לחלוץ ואם נחתכו למטה מן הארכובה כשר לחלוץ ואפשר שאם המנעל ארוך עד למעלה מן הארכובה

שחליצתו כשירה. ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל לא אתבריר ליה פירש"י שפי' שאם נחתך רגלו למטה מארכובה שחולץ בשוקו דלא עדיף מאבין וקיפוף דאתהפיך כרעייהו דאמר רב אשי למאי דקאמר אמימר לא בר אבין חולץ ולא בר קיפוף חולץ ומה שחילק רבי' שלמה לא נהירא ליה ופי' דמתני' לא איידי כלל בנחתך רגלו דנחתך רגלו אפי' למטה מארכובה פסול אלא מתני' במנעל ארוך איירי שצריך שלא יהא המנעל ארוך עד למעלה מן הארכובה משום דכתיב מעל ולא מעל דמעל אבל למטה מן הארכובה כשר דהשוק אינו קרוי מעל דמעל ואע"ג דפריך בגמרא מרגלים פרט לבעלי קבין דמיירי בנחתך על מתני' דלמטה מארכובה כשר מ"מ פריך שפיר אלמא דאינו קרוי רגל בשוק וא"כ כי היכי דפסלת כשהמנעל גבוה וארוך עד למעלה מן הארכובה משום דלא אקרי רגל א"כ למטה נמי ומשני גבי חליצה כתיב מעל רגלו ובלבד שיהא רגל שלם הרי פי' שאם נחתך הרגל אפי' למטה מן האדבובה פסול לחלוץ בו. מיהו בל דבותי' רבינו שלמה וכן הגאון שכתב בפר"ח וכן רבינו יצחק כולהו ס"ל דאיתא לדאמימר דהא שקלי וטרו ליישב סתמא דמתני' עם מילתא דאמימר דאמר האי מאן דסגי לעיל לליחתא דכרעי' לא חליץ ואמר רב אשי למאי דקאמר אמימר לא בר אבין חליץ ולא בר קיפוף חליץ משום דאחלשוה לדעתי' דרב אשי בפ' ואלו מגלחין.

[ג]

ופי' רבי' יהודה בר נתן זצ"ל וכל הנך דאמרן דאין ראויין לחליצה אבל מייבמי ואח"כ הרשות בידם להוציאה בגט. גם הוא סובר דאיתא לדאמימר. אבל בפר"ח כתב יש מי שאומר לית הלכתא כאמימר מדאמר רב אשי למאי דקאמר אמימר מכלל דהוא לא ס"ל מיהו הרי כתב בשם הגאון דמשמע שהגאון סובר דאיתא לדאמימר. וזה לשון רבי' יצחק אלפס איכא מ"ד ליתא לדאמימר מדא"ר אשי למאי דקאמר מכלל דאיהו לא ס"ל ועוד דהא תנן מארכוב' ולמעלה חליצתה פסולה מהארכוב' ולמטה חליצת' כשירה ואנן לא ס"ל הכי דאי אית' להאי סברא הוה ליה אמימר מיפליג אמתני' וליכא למימר דפליג אמימר אמתני' [ועוד אי פליג אמתניתין] הוה מותבינן ליה תיובתא מינה ומדלא אותבינן עליה מינה ש"מ דמתני' טעמא לחוד ואמימר טעמא לחוד דס"ל לאמימר דבעי לתרוצי רגלי' על ארעא וחליץ כדקאמר בהדיא מאן דחליץ צריך למידחסיה לכרעיה והאי דמסגי אלוחתא דכרעא לא מצי לתרוצי רגליה על ארעא הלכך לא חליץ ומתני' דקתני מן הארכובה ולמטה חליצתה כשירה לאו דנקטע' רגלו אלא כגון שקשר רצועות הסנדל למטה מן הארכובה וש"מ דשוקו נמי מעל רגלו קרינא ביה וכיון שהתירתן יבמה (משום) [משם] מעל רגלו קרינא ביה וה"ג בירושלמי ביני מתני' בקושר מן הארכובה

ולמטה וגרסי' נמי התם עיקר חליצה התרת רצועות וכיון דהתרת מעל שוקו מקום מצוה היא דמעל רגלו אמר רחמנא ושוקו מעל רגלו היא הלכך לא קשיא לדאמימר ולא מידי דליכ' בין מימרא דידיה ובין מתני' דקתני מארכוב' ולמטה חליצתה כשירה פלוגתא. דמתני' טעמא לחוד וטעמא דאמימר לחוד והאי דקאמר רב אשי נמי למאי דקאמר אמימר לא שמעינן מינה דלא ס"ל [דאי לא הוה ס"ל] כאמימר הוה אמר בהדיא ולית הלכתא כאמימר ומדלא אמר הכי לא מצינן למידחי שמעת' דאמימר בכי האי מילתא הלכך איתא לדאמימ' עכ"ל. הרי פי' הכל בפי' ר"י שאם נקטעה רגלו שפסול לחלוץ וגם מנעל ארוך למעלה מן הארכובה פסול לחלוץ בו ופי' נמי דאית' לדאמימר וכן הלכה דאיתא לדאמימר:

סימן תרסה

[א]

מנעל שנפרם דהיינו שנקרע דרך תפירה בגב המנעל ונתגלה רגלו אע"פ שחופה את רוב הרגל מלמטה לא יחלוץ בו לכתחילה ואם חלצה חליצתה כשירה ואם אינו חופה את רוב הרגל מלמטה חליצתה פסולה כך הלכה לפי' ריב"ן זצ"ל.

[ב]

והיכא שנקרע בגב המנעל במקום שלם שלא במקום התפירה לא אתבריר לי כמה שיעור הקריעה שיהא מנעל פסול אפילו בדיעבד. והמנעל צריך שיהא גבוה עד שיכסה את אסתוירא מה שקורין בלשון כנען גליז"ט כך הלכה לפירו' ריב"ן מיהו אם חופה את רוב הרגל בדיעבד כשר:

[ג]

ומצות חליצה צריך לכתחילה שיהא המנעל עשוי למידת רגלו של חולץ מיהו בדיעבד אפי' שאינו עשוי למידת רגלו כיון שיכול להלך בו שאינו נופל מרגלו מחמת שהוא גדול חליצתו כשירה וכן אם המנעל קטן וחופה את רוב רגלו בדיעבד חליצתו כשירה.

[ד]

והמנעל שאין לו עקב שול"א בלע"ז ובלשון כנען פט"א אלא כנגד חוטי אצבעות רגליו יש עור מעט שהוא נסמך ומהלך בו פסול אפי' בדיעבד.

[ה]

ואם היה נעול שני מנעלים זה ע"ג זה וחלצה את שניהם חליצתה כשירה וצריך שיהא המנעל של היבם ובשאול לא יחלוץ לכתחילה ואם חלצה חליצתה כשירה.

[ו]

ואם הקנה לו אחד את מנעלו מתנה ע"מ להחזיר חולץ בו לכתחילה ובלבד שיחזיר המנעל למי שהקנה לו:

[**א**]

אמרינן בגמ' ומ"ד מנעל לכתחילה לא מ"ט ואסיקנ' משום מנעל מרופט ותניא לקמן חלצה במנעל הנפרם שחופה את רוב הרגל חליצתה כשיר' במנעלה נפרם שאינו חופה את רוב הרגל חליצתה פסולה פי' וחופה את רוב הרגל גזרי' לכתחילה אטו שאינו חופה דפסיל אפי' בדיעבד. ופי' רבינו יהודה בר נתן זצ"ל נפרם נקרע דרך תפירה של פנתא ונתגלה רגלו והיינו מנעל מרופט שחופה את רוב הרגל מלמטה עכ"ל. ולעיל פי' פנתא גב המנעל הלכך לעיל דאסיקנא גזירה משום מנעל המרופט היינו שאינו חופה את רוב הרגל דגזרי' כל המנעלים שלא לחלוץ בהם אמטו דידיה וכ"ש שיש לגזור נפרם שחופה את רוב הרגל אטו דידיה לכתחילה. ורבינו שלמה פי' כמו כן הנפרם לשון תפרומו הלכך מנעל שנקרע גבו במקום התפירה וחופה את רוב הרגל מלמטה בשר בדיעבד:

[**ב**]

אבל היכא שנקרע גב המנעל במקום שלם שלא במקום התפירה איני יודע אי מהני ליה לאכשורי היכא שחופה את רוב הרגל מלמטה דשמא י"ל דוקא במקום התפר מכשרין ליה אבל במקום שלם לא דא"כ לתני מנעל הנקרע ורש"י פי' לעיל מרופט קרוע מלמעלה וכיון דרכיך אע"נ דקריע מייתיב ליה אכרעיה ואפשר דמייתיב ליה אפי' בשאינו חופה את רגלו ולהכי שמא פסלינן בקרוע במקום שלם אפי' בחופה את רגלו ולא אתבריר לי ורבי' חננאל פי' מנעל מרופט מרופרף שנופל מן הרגל (כגון) [כמו] שפתי זקני' שמתרפטים ואסיקנא נמי מנעל לכתחילה לא גזירה משום חצי מנעל ופי' רבי' יהודה בר נתן שיש מקומות שאין אותן מנעלים מגיעים עד חצי הרגל למעלה ופסולים הם לחליצה משום דלא מגין עכ"ל. והרגל קרוי למעלה עד אסתוי"רא היינו מה שקורין גליז"ט. דאר"פ ש"מ האי אסתוירא עד ארעא נחית דאי ס"ד מיפסק פסיק הו"ל איהו מעל ושוקא מעל דמעל. פי' האי אסתוירא קביל"א בלע"ז שבין השוק והרגל. עד ארעא נחית. כולה מן הרגל היא ונחית עד הקרקע ואין עוד פרק אחר למטה הימנו בעקב. דאי ס"ד אבר בפ"ע הוא א"כ איך חולצין בשוק למי שנקטע רגלו הא הויא ליה אסתוירא מעל ושוק מעל דמעל. הרי למדת דמאסתוירא ולמטה הוי הכל רגל אע"ג דדחי לה רב אשי ואמר אפי' תימא מיפסק פסק כל דבהדי כרעא ככרעא דמי פי' השוה ועומד למול עובי כף הרגל לאו מעל הוא וככרעא דמי. אפ"ה אשינויא לא סמכי' אלא מצריכינן שיהא ארוך עד

שיכסה איסתוי"רא מיהו בדיעבד אם חופה את רוב הרגל בשר אבל חצי המנעל אפי' בדיעבד פסול כדפירש ריב"ן דפסולין הם לחליצה:

[ג]

ומצות חליצה צריך שיהא המנעל עשוי למדת רגלו של חולץ כדאמר בגמ' א"כ מה ת"ל נעלו נעל הראוי לו פי' שיהא עשוי למיד' רגלו. פרט לגדול שאינו יכול להלוך בו פי' שנופל מרגלו בשעה שמהלך בו מיהו אם יכול להלך בו שאינו נופל מרגלו אע"פ שהוא גדול לו הואיל ואינו נופל מרגלו בדיעבד חליצתו כשירה כדתנן חלצה בגדול שהוא יכול להלך בו חליצתה כשירה וכן מנעל קטן שאינו חופה את רוב רגלו חליצתו פסולה כדת"ר פרט לקטן שאינו חופה את רוב רגלו [אבל חופה את רוב רגלו] בדיעבד חליצתו כשירה כדתנן או בקטן שהוא חופה את רוב רגלו חליצת' כשירה:

[ד]

תנן חלצה בסנדל שיש לו עקב בשר שאין לו עקב פסול פי' ריב"ן זצ"ל עקב שול"א בלע"ז שאין לו עקב אלא כנגד חודי אצבעות רגליו יש עור מעט שהוא נסמך ומהלך בו עכ"ל:

[ה]

בעא מיניה [ר'] נחמיה בן ברוך מרבא שני מנעלים זה ע"ג זה [מהו] ה"ד אי לימא דשלפתיה לעילאי וקאי תתאי מעל אמר רחמנא ולא מעל דמעל לא צריכא דקרעתיה לעילאי ושלפתיה לתתאי וקאי עילאי מאי חליצה בעינן והא איכא או דילמא גלוי כרעא בעינן והא ליכא ופי' רבי' שלמה זצ"ל לעיל גבי למ"ד מנעל לכתחילה לא אהא דמסיק אי לימא משום דהו"ל פנתא מעל וארקתא מעל דמעל ומעל אמר רחמנא ולא מעל דמעל א"ה אפי' דיעבד נמי ופירש"י אלא מדאמר חליצתו כשירה ש"מ גלויי כרעא בעינן ואפי' שני מנעלים זה ע"ג זה כי שלפא לתרוייהו שפיר דמי כדאמרי' לקמן שני מנעלים זה ע"ג זה מהו וע"כ לא מבעיא ליה אלא דקרעתי' לעילאה ושלפתיה לתתאי אבל שלפתינהו לתרוייהו שפיר דמי עכ"ל. וכן פי' רבי' יהודה בר נתן. הלכך היה נעול שני מנעלים זה ע"ג זה ושלפתיה לעילאי וקאי תתאי לא הויא חליצה דמעל אמר רחמנא ולא מעל דמעל ואם חלצה שניהם חליצתה כשירה דגלויי כרעא בעינן והא איכא והיכא דקרעתיה לעילאי ושלפתיה לתתאי וקאי עילאי לא אפשיט. ופר"ח וקאי עילאי נשאר תלוי והואיל דלא איפשיט אזלינן בה לחומר' וחוזרת וחולצ'. בעי ר' ינאי שרפתו מהו קרעתי' מהו גלויי כרעא בעינן והא איכא או דילמא חליצה בעינן וליכא תיקו פירש"י הניחה גחלת על הסנדל כשהוא ברגלו ושרפתו ופר"ח ועלתה בתיקו ועבדינן לחומרא דחליצה איסורא דאורייתא היא.

[ו]
וצריך שיהא המנעל של היבם ואם השאילו לו המנעל לא יחלוץ בו ואם חלץ בו בדיעבד חליצתו כשירה ואם נתן לו אחד במתנה או שהקנה לו במתנה ע"מ להחזיר ה"ז חולץ בו לכתחיל' ובלבד שיחזיר המנעל לבעליו. ת"ר נעלו אין לי אלא נעלו נעל של כל אדם מנין ת"ל נעל מ"מ אביי הוה יתיב קמיה דרב יוסף אתאי יבמה לחלוץ א"ל הב ליה סנדלך יהיב ליה סנדלא דשמאלא. פי' הב ליה סנדלך ליבם ותחלוץ בו. יהב ליה דשמאלא דלא ס"ל לאביי סנדל שאינו שלו [מותר] לכתחילה א"ל רב יוסף אימור דאמור רבנן במתני' של שמאל בימין חליצתה כשירה דיעבד לכתחילה מי אמור. א"ל [אי הכי סנדל שאינו שלו נמי אימור דאמור רבנן דיעבד לכתחלה מי אמור א"ל] הכי קאמינא לך זיל הב ליה ואקני ליה פי' שיהא שלו במתנה. הרי יהודה רב יוסף לאביי שבסנדל שאול לא יחלוץ לכתחילה אלא בדיעבד חליצתו כשירה ואם נתן לו אחר במתנה חולץ בו לכתחילה וכן אם נתן לו במתנה ע"מ להחזיר חולץ ומחזירו לנותנו לו דמסתמא רב יוסף לא אמר לאביי ליתן את סנדלו ליבם לגמרי אלא על מנת להחזיר ותו דקיי"ל מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה. ותו אמר לקמן בשמעתין דסנדלא דבי דינא פירוש סנדל שהיה לו לב"ד ומיוחד לחליצה והשתא הואיל וקיי"ל דאין חולצין במנעל שאול לכתחילה ע"כ אית לן למימר שהיו נותנים לו אותו על מנת להחזיר וכ"פ ריב"ן לקמן סנדל שיש להם לב"ד ומיוחד לחליצה כדאמרי' בסנהדרין (סיפורא) [שופרא] וסנדלא ונותנין אותו לבל הבא לחלוץ על מנת להחזיר ומתנה על מנת להחזיר שמה מתנה עכ"ל:

סימן תרסו

חלצה בשמאל חליצתה פסולה ור' אליעזר מכשיר. פי' שהיבם (חלץ) [נעל] מנעל של שמאל ברגל שמאל וחלצה לו רבנן פסלי ור"א מכשיר וקיי"ל ברבנן דיחיד ורבים הלכה כרבים. ותו דר"א שמותי מדב"ש הוא וכ"כ ה"ר ברוך בר יצחק זצ"ל בספר תרומות דהלכה כרבנן והא דתנן לעיל בסמוך בסנדל של שמאל בימין חליצה כשירה פי' שהיבם נעל מנעל של שמאל ברגל ימין חליצתה כשירה בדיעבד ההוא לכ"ע כשירה הואיל שרגל ימין נחלץ מיהו לכתחילה לא דבעינן מנעל של ימין ברגל ימין ואם נעל מנעל של ימין ברגל שמאל והלץ פסול אפי' בדיעבד כרבנן דילפי רגל רגל ממצורע דבעינן רגל ימין. וכתב ה"ר ברוך בר יצחק בספר תרומות וצריך שיהא במנעל רצועות ארוכות תלויות וראשיהן תפורות למנעל ויכרוך אותם סביב המנעל ברגלו ויקשור שתיהן יחד שני קשרים כדאמ' האי דידן אע"ג דאית בה חומרתא פי' קרסים קטרינן בה מיתנא פי' רצועות וכן פנתא וארקתא אלמא רצועות צריך במנעל. תהא האשה מתרת קשר

הרצועות בימין ואח"כ תחלוץ. ותהא שומטת המנעל מן הרגל בימין ולא תהא שמאל מסייעתה כלל ולא כמו שפי' בספר הישר שולפתו בימין ושמאל מסייעתה (כלל) ולא היא אלא צריך הכל בימין התרת רצועות הקשר ושמיטת העקב הכל בימין ובלא סיוע שמאל וכן איתא בירושלמי כיצד הוא עושה קושרו כדי שיוכל להלך בו ובתר הכי קא"ר חנינא בריה דר' הלל עונבו כדי שתוכל להתיר באחת מידה כיצד היא עושה מתירתו בימין ותופסתו בשמאל ושומטת עקב בימין וגוררת בימין כדי שתהא חליצה והתרה בימין ויש שעושין קשר ועניבה על הקשר לקיים דברי הירושלמי וטוב יותר לעשות שני קשרים זה על זה דמה שאומר בירושלמי עניבה היינו כדי שתוכל להתיר בקל בידה אחת בימין. ויש שעושין קשר מן הרצועות תלויות קשורות שני קשרים זה על זה. ועוד שני קרסים בלולאות מלבד שני קשרים של הרצועות וזה טוב יותר כדי לעשות חליצה אלימתא כדאמר פ' מצות חליצה האי דידן אע"ג דאית ביה חומרתא קטרינן ביה מיתנא חומרתא היינו קרסים מיתנא היינו רצועות. ונראה מדרבנן הוא מה שצריכה האשה לחלוץ בימין דמי כתיב וחלצה ביד דנילף יד יד ממצורע הלא אפי' גידמת חולצת בשיניה עכ"ל. אמר רב יהודה [אמר רב] התרת יבמה לשוק בשמיטת רוב העקב פי' ריב"ן זצ"ל התרת יבמה לשוק כלומר דלפוסלה על האחין סגי לה בהתרת רצועה לחודה כדלקמן דקרי ליה חליצה פסולה פוסלת על האחין כדאמר פ' ג' דגיטין כל מקום ששנו חכמים חליצתה פסולה. פסולה ופוסלת על האחין אבל התרתה לשוק לא הוי אלא בשמיטת רוב העקב כיון ששמטה רוב העקב מן הסנדל אע"פ שלא חלצתו כולו הותרה עכ"ל. מיתיבי התיר הוא רצועות מנעל וסנדל או ששמט רוב הרגל חליצתה פסולה טעמא דשמט הוא הא שמטה היא חליצתה כשירה. רוב הרגל אין רוב העקב לא [לא] היינו רוב הרגל היינו רוב העקב ומאי קרי ליה רוב הרגל דכולא חילא דכרעא עליה דחיס. פי' התיר הוא רצועות אע"ג דשמטה היא או ששמט הוא אע"פ שהתיר' היא חליצתה פסולה. מסייע ליה לר' ינאי פי' הא דקתני התיר הוא הרצועות ושמטה היא או ששמט הוא והתירה היא פסולה מסייע לר' ינאי דאמר בין שהתיר הוא ושמטה [היא] בין שהתירה היא ושמט הוא חליצתה פסולה עד שתתיר היא ותשמיט היא. וכן המסקנ' דלא הותרה לשוק עד שתתיר היא ותשמיט היא רוב העקב וכ"פ ר"י אלפס זצ"ל. והא דפי' ריב"ן זצ"ל דבהתרת רצועה לחודה נפסלה על האחין היינו שהתירה היא ושמט הוא דבהתרת [רצועה] בלא שמט אין כאן חליצה כלל ור"פ כל הגט איפלגו בה אמוראי דאמר כל מקום ששנו חכמים גט פסול ופוסל חליצה פסולה ופוסלת מן האחין במערבא אמרי משמיה דר' אלעזר שמאל ולילה פסולה ופוסלת קטן ואנפיליא פסולה ואינה פוסלת ופירש"י

גבי שמאל ולילה דשם חליצה עליה אלא שלא נעשית בהכשירה. קטן ואנפיליא לאו חליצה נינהו כלל. הרי משמע דר' אלעזר סבר דאין חליצה פסולה פוסלת על האחין אלא היכא שנעשית חליצה גמורה אלא שדבר אחר גורם לה ליפסל כגון שמאל ולילה אבל [קטן] ואנפיליא אין כאן חליצה דאיש ומנעל בעינן ויש לי לומר דכ"ש היכא שהתירה רצועות ולא שמטה דאין כאן חליצה כלל דהא אין באן לא חליצה ולא גלוי כרעא ואפי' שמואל אפשר שיסבור בה"ג לא פסלה וגרעה חליצה זו מקטן ואנפיליא דיש שם גלוי כרעא וחליצה. ושמיטת היבם לא דמיא לשמיטת מן הקטן דאתי לכלל התירת חליצה. מיהו הואיל ורבי' יהודה פוסל אם בא מעשה לידנו לא נחלוק עליו מיהו היכא שהתיר הוא ושמט' היא מסתבר דאפי' ר' אלעזר יסבור דפוסלת על האחין:

סימן תרסז

חלצה בלילה חליצתה כשירה ור' אליעזר פוסל. וקיי"ל כר"א דאמר בגמ' רבא בר חייא קטספאה עבד עובדא במוק ביחידי בלילה אמר שמואל כמה רב גובריה דעבד כיחידאה ופירש"י וכן ריב"ן דבלשון גנאי קאמר לה כלומר שחולק וסובר דחלץ בלילה חליצתה פסולה ואסקינא דאכולהו פליג שמואל דכולהו כיחידאה עבד דתניא א"ר ישמעאל בר' יוסי אני ראיתי את ר' שמעון בן אלישיב שחלץ במוק ביחידי בלילה. וכתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל למימרא דלית הלכתא כותיה ופ' כל הגט אמרי' במערבא אמרי משמיה דר' אלעזר שמאל ולילה פסולה. ובתשובות הגאונים שבספר המקצועות כתוב וצריכי ב"ד למיקבע דוכתא ביממא דלית הלכתא בהאי מתני' דקתני חלצה בלילה חליצתה כשירה אלא כר"א דפסל עכ"ל. ובפר"ח ואיבעית אימא הני כולהו יחידאה מכשרי בהו לכתחילה דתניא א"ר ישמעאל בר' יוסי אני ראיתי כו' משמע דלא פליג שמואל אלא לכתחילה ועל זה הקפיד על רבא בר חייא קטספאה שעשה לכתחילה אבל בדיעבד מכשיר שמואל מיהו מסתבר שאפילו בדיעבד אם חלץ בלילה חליצתה פסולה והא דאמר פ"ק דנדה אר"י אמר שמואל הלכה כר"א בארבע אסקינן התם דה"מ בסדר טהרות אבל בשאר סידרי איכא מיהו התם אמרי' דלית הלכתא כותיה בשאר סידרי אלא היכא דאיכא דקאי כותיה אבל הכא מאן קאי כותיה דליהוי הלכתא כותיה:

סימן תרסח

[א]

מצות חליצה בא הוא ויבמתו לפני ב"ד והן נותנין לו עצה ההוגנת לו שאם היה הוא ילד והיא זקינה הוא זקן והיא ילדה אומרים לו מה לך אצל ילדה מה לך אצל זקינה כלך אצל שכמותך ואל תכניס קטטה בתוך ביתך.

[ב]
ומקרין ליבמה בלשון הקודש מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי ומקרי' ליה ליבם לא חפצתי לקחתה.
[ג]
ודוחק היב' את רגלו בקרקע כדי שתחלוץ ע"י הדחק ותהא חליצה מעולה.
[ד]
והיבמה מתרת רצועת מנעלו בימין ושומטת המנעל בימין מרגלו הימנית:
[ה]
ורוקקת בפני היבם וצריכי' ב"ד לראות הרוק כשיוצא מפיה.
[ו]
וצריך דימטי הרוק לקדם אפיה דיבם:
[ז]
ומקרינן לה ליבמה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל:
[ח]
וכל דיתבי התם עונין חלוץ הנעל תלתא זימנין.
[ט]
חלצה ורקקה ולא קראו והם אינם אלמים חליצתה כשירה ואם היו אלמים חליצתה פסולה ומיבם ומוציא בגט.
[י]
קראתה ולא רקקה ולא חלצה אין כאן בית מיחוש אפי' לפוסלה על האחין ובן רקיקה לחודה פוסלת על האחין.
[יא]
חלצה וקראתה ולא רקקה חליצתה כשירה:
תנן מצות חליצה בא הוא ויבמתו לפני ב"ד והן נותנין לו עצה ההוגנת לו שנאמר וקראו לו זקני עירו והיא אומרת מאן יבמי עד לא אבה יבמי והוא אומר לא חפצתי לקחתה ובלשון הקודש היו אומרים לו ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וגו' וירקה בפניו רוק הנראה לב"ד ועתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ע"כ היו מקרין וכשהקרא ר' הורקנוס תחת האלה בכפר (עכן) [עיטם] גמר כל הפרשה התקינו שיהו מקרין כל הפרשה עד ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל מצוה בדיינים ולא מצוה בתלמידים ר' יהודה אומר [מצוה] על כל העומדים שם לומר חלוץ הנעל חלוץ הנעל. פי'

אפי' רוצים שניהם להתייבם ומתכוונים לשם מצוה אעפ"כ מצוה על ב"ד ליתן לו עצה ההוגנת לו כדתניא ריש פרקין וקראו לו הן ולא שלוחן ודברו מלמד שמשיאין לו עצה דהוגנת לו שאם היה הוא ילד והיא זקינה הוא זקן והיא ילדה אומרים לו מה לך אצל ילדה מה לך אצל זקינה כלך אצל שכמותך ואל תכניס קטטה בתוך ביתך.

[ב]

נתרצו לחלוץ וכן כל הבאים לחלוץ היבם נועל מנעל של ימין ברגל ימין וקושר רצועות מנעל ומקרין ליבמה בלה"ק כדילפינן לה בפרק ואלו נאמרין בג"ש דעניה עניה ומקרין לה ליבמה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי ומקרין ליה ליבם לא חפצתי לקחתה.

[ג]

ודוחק היבם את רגלו בקרקע כדי שתהא חליצה מעולה דאמר אמימר האי מאן דחליץ צריך למידחסי' לכרעי' א"ל רב אשי לאמימר והתניא בין עומד בין יושב בין מוטה [אימא] ולעולם דדחיס ליה לכרעיה פי' למידחסי' לדחוק רגלו בקרקע ופריך ליה רב אשי דמוטה חליץ ומוטה לאו אורחיה למידחס ושני אפי' הוא מוטה לעולם כגון דדחיס לכרעיה.

[ד]

והיבמה מתרת רצועות מנעלו בימין וחולצת מנעלו בימין מרגלו הימנית כדפרי' לעיל.

[ה]

ורוקקת בפניו וצריך שיראו ב"ד את הרוק דאמר רבא צריכי דייני למחזי דוקא כי נפיק מפומה דיבמה דכתיב לעיני הזקנים וירקה. פי' בעוד שהיא רוקקת והרוק יוצא מפיה צריך שיהא לעיני הזקנים.

[ו]

וצריך דימטי הרוק להדי אפיה דיבם דאמר אביי רקקה וקלטתו הרוח לא עשה ולא כלום. (הילכת') [הלבך] הוא ארוך והיא גוצא וקלטתו הרוח איכא בפניו היא ארוכה והוא גוץ בעינן עד דימטי להדי אפיה והדר אי אזיל לית לן בה.

[ז]

ומקרינן לה ליבמה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל כדר' הורקנוס שהקרא כל הפרשה.

[ח]

וכל העומדים שם אומרי' ג"פ בית חלוץ הנעל פי' ריב"ן זצ"ל. וכשהקרא. מאחר מעשה זה שהקרא ר' הורקנוס את כל הפרשה כולה ליבמה מקרא שלאחריו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל הוחזקו ב"ד כו' ולא שמצוה בן שהרי פשוטו של מקרא לא

בא אלא ללמדינו שב"ד קורין אותו בית חלוץ הנעל. מצוה בדיינין ולא מצוה בתלמידים תלמידים היושבים שם אין צריכין לקרותו בית חלוץ. מצוה על כל דיינים העומדים שם לומר חלוץ הנעל ג' פעמים גרסינן כדי שתהא קריאת שם גמורה בג' פעמים כאו"א ולמורי נראה בית חלוץ הנעל בעינן למיגרס עכ"ל.

[**ט**]

כך מצות חליצה כדפרישית קוראה מאן יבמי גו' וקורין לא חפצתי גו' וחולצת ורוקקת וקוראה ככה יעשה לאיש גו' מיהו הקריא' אינה מעכבת כדתנן חלצה ורקקה ולא קראה חליצתה כשירה ואוקימנא ביודעין לקרות ואינם אלמים וכדר' זירא דאמר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת אבל אם היו אלמים הקריאה מעכבת דכל שאין ראוי לבילה הבילה מעכבת ל"ש פקחים ולבסוף נתחרש ול"ש בחדשים מעיקרא הקריאה מעכבת דאיתותב רבא בפ' בית שמאי וליתא לסברתיה דאמר חרשת מעיקרא קריאה לא מעכבא אלא כאביי קיי"ל וכרב יוסף דאפי' חרשת מעיקרא הקריאה מעכבת. ופרש"י בגמרא אמתני' דהחרשת שחלצה חליצתה פסולה ופי' דאין לה תקנה אלא ביבום ואם רצה להוציא יוציא בגט ותנן פ' חרש שני אחין פקחין נשואין שתי נכריות אחת פקחות ואחת חרשת מת פקח בעל חרשת מה יעשה פקח בעל פקחת כונס אם רצה להוציא יוציא ואמרי' פ' בית שמאי כונס אין חולץ לא משום דהקריאה מעכבת. הא למדת שאינה בת חליצה וזו היא תקנתה שכונסה ואח"כ מוציאה בגט מיהו אם היתה פקחת אשת אחיו פקח והוא חרש ה"ז כונס ואינו מוציא לעולם ברתנן פ' חרש ותניא בברייתא.

[**י**]

קראתה ולא רקקה ולא חלצה אין כאן בית מיחוש פי' רבינו שלמה וכן ריב"ן זצ"ל אין כאן בית מיחוש דאפי' על האחין לא מיפסלא קראתה ורקקה ולא חלצה חליצתה פסולה על האחין דקיי"ל פ' כל הגט כ"מ ששנו חכמים חליצתה פסולה [פסולה] ופוסלת על האחין ורקיקה לחודה נמי פוסלת על האחין כדאמרי' שלחו ליה לאבוה דשמואל יבמה שרקקה תחלוץ מכלל דאיפסלה לה מאחין מני אילימ' לר"ע כו' ומסקנא דאליבא דר"ע נמי פסלה רקיקה לחודה על האחין.

[**יא**]

חלצה וקראתה ולא רקקה חליצתה כשירה דתנן חלצה וקראתה ולא רקקה ר"א אומר חליצתה פסולה ורע"א חליצתה כשירה א"ר אליעזר ככה יעשה לאיש כל דבר שמעשה מעכב א"ל ר"ע משם ראיה ככה יעשה לאיש כל דבר שמעשה באיש. וקיי"ל כר' עקיבה דר"א שמותי מדב"ש הוא ואמרי' בגמרא א"ר עקיבה [רקיקה] לא פסלה ופי' ריב"ן בשם

רבינו שלמה זצ"ל דמדקאמר ר"ע רקיקה לא מעכבא אלמא לא חשיבא מידי למיפסלה על האחין ואם רקקה קודם שחלצה לא פסלה ומשום הכי עקרינן להא דשלחו ליה לאבוה דשמואל יבמה שרקקה מיפסלה לאחין ובמסקנא כי מסיק אלא לאו אחין פי' רבינו יהודה בר נתן לאשמועינן דאיפסלה מאחין ש"מ דרקיקה פסלה ולעולם הא דשלחו ליה לאבוה דשמואל יבמה שרקקה תחלוץ דאיפסלא מאחין ר' עקיב' היא. ולמדתי מפירושו שהלכה כר"ע דרקיקה לא מעכבא דהואיל דאי לא הוה אתיא כר"ע הא דשלחו ליה לאבוה דשמואל הוה עקרינן לה אבל השתא דאתיא כר"ע לא עקרינן לה ש"מ איתא כר"ע וכן הלכה דחלצה וקראה ולא רקקה כשירה ובמסקנא מפרש טעמיה דר"ע מ"ש קריאה דלא פסלה מ"ש רקיקה דפסלה:

סימן תרסט

וסדר חליצה קוראה וקורא וחולצת ורוקקת וקוראה ופרכי' מאי קמ"ל מתני' היא ושנינן הא קמ"ל מצוה היא ואי אפיך לית לן בה תניא נמי הכי בין שהקדים חליצה לרקיקה בין שהקדים רקיקה לחליצה מה שעשה עשוי ולעיל אמר דהיא דאתאי לקמיה דר' אמי הוה יתיב ר' בא בר ממל קמיה רקקה מקמי דתחלוץ א"ל ר' אמי זיל חלוץ לה ושרי לה תיגרא א"ל והא בעיא למירק הא רקקה לה ותיהדר ותירוק אמרי רקיקה קמייתא לית בה משום ואתי למשרי חליצה לאחיו והא בעינן כסדרן לא מעכב' הוא סבר דחויי קא מדחי ליה נפק דק ואשכח דתניא בין שהקדים חליצה לרקיקה בין שהקדי' רקיק' לחליצה מה שעשה עשוי. אמר אביי האי מאן דמקרי גיטא לא ליקרי לדידה לא לחוד ואבה לחוד דמשמע אבה יבמי אלא לא אבה יבמי בבת אחת לא ליקרי לדידיה (אבל) [לא] לחודיה חפצתי לחודיה דמשמע חפצתי לקחתה (אבל) [אלא] לא חפצתי לקחתה בבת א' רבא אמר (אפוקי) [אסוקי] מילת' הוא (ואפוקי) [ואסוקי] מילתא לית לן בה. רב אשי אשכחיה לרב כהנא דקא מצער מקרי לה לא אבה יבמי אמר לי' לא סבר לה מר להא דרבא א"ל מודה רבא בלא אבה יבמי פי' ריב"ן ז"ל דמקרי גט חליצה המקרא את האשה בשעת חליצתה מקראות שהיו קוראין הוא והיא והיא קרוי גט חליצה. אסוקי מילתא היא גרסי' סיום דבר הוא ואפי' קרי לא לחודיה משמע דאבה יבמי מניה סליק ועליה קאי חפצתי לקחתה. דהוה מצטער מתעסק וטורח להקרותה לא אבה יבמי כאחת. מודה רבא בלא אבה יבמי. דבעינן שלא יפסיק דאי מפסיק משמע דהאי לא אירשא קאי דאמרה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא כלומר לא מאן אלא אבה יבמי אבל בלא חפצתי שהיא פתיחת קריאתו ליכא למימר האי לא לעיל קאי הלכך אי מפסיק לית לן בה דלא אמרינן אדיבורא דירה סמיך למחות מה שהיא אומרת לא אבה יבמי וקאמר איהו לא

כשהיא אומרת אלא חפצתי לקחתה. כר' זירא רבתב בספרים היינו דאמרן לעיל הראוי לבילה אין הבילה מעכב' ולא גרסי' ליה עכ"ל. ובפר"ח גרס ליה ומפרש ליה אמילתא דרבא הכא ולא אתבריר ליה הלכך בלא חפצתי לקחתה לא קפדינן לאקרוייה בבת אחת אבל בלא אבה יבמי טרחינן לאקרוייה בבת אחת כעובדא דרב כהנא וכן הלכה:

סימן תרע

[א]

גידמת חולצת בשיניה.

[ב]

יבמה שרקקה דם אם היתה מוצצת הויא חליצה מן המובחר ואם בשותת לא הויא חליצה מן המובחר מיהו חליצה כשירה היא והותרה לשוק דרקיק' לא מעכבא כדפרי' לעיל דהלכה כר"ע.

[ג]

וכן היכ' שלא חלצה ולא קראה אלא רקקה דם אם היתה מוצצת נפסלה על האחין ואם בשותת לא נפסלה על האחין כך היא הלכה לפירש"י וכן רבי' יהודה בר נתן זצ"ל. אבל פר"ח איפכא במוצצת לא הויא חליצה מן המובחר ולא נפסלה מן האחין ובשותת הויא חליצה מן המובחר ונפסלה על האחין.

[ד]

אכלה שום וירקה אכלה גרגישתא וירקה אין כאן חליצה מן המובחר ולא נפסלה על האחין:

[א]

לוי נפק לקירייתא בעו מניה גידמת מהו שתחלוץ יבמה שרקקה דם מהו אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת וכי איכא כתב דלא אמת הוא לא הוה בידי' אתא ושייל בי מדרשא א"ל מי כתיב וחלצה נעלו ביד מי כתיב וירקה רוק. פי' רבינו שלמה וכן רבינו יהודה בר נתן מהו שתחלוץ בשיניה הרי הבעיא היתה אם חולצת בשיניה א"כ כי מסיק מי כתיב (וירקה רוק) [וחלצה ביד] הרי פשט שחולצת בשיניה והא איתא בירושלמי בהדיא בני סימוניא אמרין לר' [בעא תתן לן] בר נש דריש דיין [וחזן] וסופר (מאן תניא) [מתניין] דעביד לן כל צורכין יהב לון לוי בר סיסי שאלון ליה גידמת במה חולצת רקקה דם מהו לא אגיבון [כו'] שלח ר' אייתיה א"ל גידמת במה היא חולצת א"ל מי כתיב וחלצה ביד חולצת בשיניה רקקה דם מהו א"ל [מי] כתיב וירקה רוק אם יש בו ציחצוחי רוק כשר. אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת אם אמת למה רשום אם רשום למה

אמת א"ל עד שלא נחתם גזר דין רשום משנחתם גז"ד אמת א"ל הנה הן בידך אלא אמאי לא אגיבתונין א"ל עשו לי בימה גדולה והושיביני עליה וטפח דוחי עלי ונתקיים בי אם נבלת בהתנשא מי גרם לי להתנבל על שנתנשאתי בהם אם זמותה יד לפה. הא למדת הלכה למעשה שהגידמת חולצת בשיניה.

[ב]

וכן נמי הא דמסיק רקקה דם מהו פירש"י וכן ריב"ן זצ"ל מי הוה חליצתה מעליא. אבל זה לא פירשו מי הויא חליצה כשירה אם לאו דפשיטא דחליצה כשירה היא כדפרי' לעיל דהלכה כר"ע דרקיקה לא מעכבא. אלא מבעיא להו אי הוי חליצה מעלייתא כלומר מצוה מן המובחר ואפי' תימצי לומר דמיבעיא להו אי הויא חליצה כלל אי לאו איכא למימר דאליבא דר"א קמבעיא להו דסבר דרקיקה מעכבא ולדידן נפק' לן מינה דאי לר"א הויא רקיקה היכא דלא חלץ אלא רקק' דם רקיקה פסלתה על האחין. ומסקנא מי כתיב וירקה רוק ופירש מי כתב וירקה רוק דליהוי משמע שלא יהא שם אלא רוק וירקה סתמא כתיב אפי' רוק ודבר אחר הכא נמי אי אפשר בלא צחצוצי רוק פי' והויא חליצה מעליא. והיכא נמי שלא חלצ' אלא רקקה דם איפסלא לה מאחין והכי אמרי' לקמן שלחו ליה לאבוה דשמואל יבמה שרקקה דם תחלוץ לפי שא"א לדם בלא צחצוחי הרוק פי' רש"י תחלוץ ולא תתייבם עוד דאיפסלא עלייהו מיתיבי יכול יהא הדם היוצא מפיו ומפי אמה טמא ת"ל זובו טמא הוא ואין דם היוצא מפיו ומפי אמה טמא אלא טהור פי ' ואי אמרת א"א לדם בלא צחצוחי הרוק דם היוצא מפי זב נמי אמאי טהור והא יש בו רוק הזב שמטמא בכל שהו. ל"ק כאן במוצצת כאן בשותת ופי' רש"י וכן ריב"ן זצ"ל מוצצת דם מבין שיניה ממשכת רוק עם הדם ואי אפשר להם בלא צחצוחי רוק וגבי זב עסקי' בשותת דם מפיו דליכא המשכת רוק הואיל ויורד מאיליו. הלכך לפי דבריהם יבמה שרקקה את הדם ומוצצת הויא חליצה מן המובחר ורקיקה כזו פוסלת על האחין שלא תתייבם עוד אבל אם רקקה את הדם ולא מצצה אלא שהיה דם שותת מאליו אין כאן חליצה מן המובחר מיהו חליצה כשירה לדידן דקיי"ל כר"ע דאמר רקיקה לא מעכבא.

[ג]

ורקיקה כזו לא פסלתה על האחין ומתייבמת או חולצת. אבל בפר"ח כתב להיפך כי תניא ההיא במוצצת דהתם ודאי כולי' דם הוא וליכא רוק וכי קאמר בשותת מן החניכים עכ"ל א"כ לדידיה במוצצת הוי הרוק פסול ואינה פוסלה מלהתייבם ובשותת הוי הרוק כשר ופוסלה מלהתייבם והא דמכשרינן רקקה דם למר במוצצת ולמר בשותת משום דלא אפשר בלא צחצוחי הרוק אע"פ שהרוק אינו נראה לעיני הדיינים כ"א הדם אעפ"כ

הואיל שרואי' הרקיקה וידעינן בודאי שיש בו צחצוחי הרוק רוק הנראה לעינים קרינן ביה. וההיא דפ' היה מביא את מנחתה דת"ר ג' צריכין שיראו עפר סוטה ואפר פרה ורוק יבמה והתם פי' צריך שיהא ניכר עפר סוטה בתוך המים א"כ היה נראה לפרש צריך שיהא הרוק ניכר בתוך הדם דומי' דעפר סוט' ואפר פרה מיהו רבי' שלמה ופר"ח פירשו התם דוק יבמה דכתיב לעיני הזקנים וחלצה וירקה ואינם רוצים לפרש שיהא הרוק ניכר בתוך הדם דומיא דעפר שניכר בתוך המים וקשיא לי אני המחבר ויבטל רוק בדם ונ"ל הואיל ורביתיה דהאי רוק הכי שבאו שניהם מפיו ביחד אין שייך בו ביטול שאין שייך ביטול אלא בדבר שהיה זה לבד וזה לבד ונתערבו.

[ד]

אמר רבא אכלה תומא וירקה אכלה גרגישתא וירקה לאו כלום הוא מ"ט וירקה מעצמה בעינן וליכא פי' שום ממשיך ומרבה הרוק וכן גרגישת' ארזיי"לא במעבה האדמה מתרגמינן גרגישתא הלכך אכלה כל דבר שידוע שמרבה הרוק וירקה אין כאן חליצה מעלייתא ולא אפסילא בה על האחין כדקאמר לאו כלום היא וה"ר ברוך בר יצחק זצ"ל כתב בספר תרומות וצריך לחלוץ קודם שתאכל האשה מפני הרוק פן תאכל דברים הגורמים רוק. והיכא שאכלה דברים המביאים לידי רוק לא אתבריר כמה תשהה אח"כ שיהא הרוק שלה כשר. אמרי' ס"פ זה בורר היבמה הולכת אחר היבם להתירה א"ר אמי אפי' מטבריא לצפורי א"ר אבהו מאי קרא וקראו לו זקני עירו ולא זקני עירה:

סימן תרעא

[א]

אין האיש והאשה כשרים לחלוץ עד שיבואו לכלל שנותיהם ויביאו שתי שערות בבית הערוה.

[ב]

ויהיו הגומות בעקרן של שערות.

[ג]

ושתי השערות האלו צריך שיהיו שניהם במקום אחד.

[ד]

ושיעור אורך השערות כדי (שתי שערות) [שיהו ניטלים בזוג] הכל כדפרי'.

[ה]

ודוקא שהביאו שערות לאחר שהגיעו לכלל שנותיה' [אבל אם הביאו עד שלא הגיעו לכלל שנותיהם] אע"פ שלאחר כך הגיעו לכלל שנותיהם אפ"ה קטנים הם עדיין ולא חולצין והשערות שומא נינהו עד שיביאו שערות אחרות.

[ו]

והיכא שהגיעו לכלל שנותיהם ולא בדקנו אותם קודם שהגיעו לשנותיהם אם הביאו שערות אם לאו כי אם עתה בדקנו אותם והביאו השערות הרי אלו גדולי' וחולצי' ולא חיישי' שמ' מקודם הביאו אותם ושומא נינהו אלא ודאי אמרי' עתה הביאו אותם וחולצין.

[ז]

והיכא שהגיעו לכלל שנותיהם והביאו אלא שאין אנו יודעים אם יש גומות קטנות במקום יניקת השער מן הבשר פסק רבינו יצחק בר"ש זצ"ל הואיל שאין בקיאין להכיר בגומות. אם יש רבוי שער וגם גדולות באיש ואשה סגי ואם ירצה יבדוק אשה בדדין ואם הטו הדדין גדולה היא.

[ח]

ובדיקת האש' אם הביאה שערות אינו יכול להיות על פי נשים [אע"פ] שהגיעו לכלל שנותיהם כך פס' דבינו חננאל אבל רבינו יצחק אלפס וכן ר"ת זצ"ל פסקו שהנשים בודקות אותם הואיל והגיעו לכלל שנותיהם.

[ט]

והיכא דמספקא לן אם הגיעו לכלל שנותיהם (מן) [אין] האב והאם נאמנים להעיד עליהם שהגיעו כדי שיהו כשרים לחליצה כך פסק רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל ורבינו יואל בר יצחק הלוי מבון זצ"ל.

[י]

ואם יצא קול על היבמה שהגיעה לכלל שנותיה חשבינן לה בהכי הוחזקה בשכנותיה שהגיע' לכלל שנותיה והוחזקה והגיעה לסימנין בשכנותיה א"צ בדיקה כ"פ ר"ת זצ"ל:

[א]

תנן בפ' מצות חליצה החולצת מן הקטן חליצתה פסולה קטנה שחלצה תחלוץ משתגדיל ואם לא חלצה חליצתה פסולה ואמ' בגמרא מאן תנא א"ר יהודה א"ר זו דברי ר"מ דאמר איש כתיב בפרשה ומקשינן אשה לאיש אכל חכמים אומרי' איש כתיב בפרשה אבל אשה בין גדולה בין קטנה מאן חכמים ר' יוסי היא כו' וקיי"ל כר"מ דאע"ג דקיי"ל ס"פ התקבל ר' יוסי נמוקו עמו וקיי"ל נמי פ' מי שהוציאוהו ר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי ואע"ג

דעבד רבי עובדא כר' יוסי אפ"ה קיי"ל כר' מאיר דמקשינן אשה לאיש ואינם כשירים לחליצה עד שיגיעו לכלל שנותיהם שיהא האיש בן י"ג שנה ויום אחד ויביא שתי שערות והאשה בת י"ג שנה ויום אחד ותביא שתי שערות שאע"פ שהוא בן י"ג שנה ויום אחד אם לא הביא שערות קטן הוא כההיא דפ' מי שמת דאר"נ אמר שמואל בודקין לחליצה ולמיאונין פי' בודקין אם הביא שתי שערות והיינו אע"פ שהוא בן י"ג שנה ויום אחד. דאי לאו. שערות הני שומא נינהו ולא סימן ואמרי' פ' יוצא דופן האי לאחר זמן ה"ד אי דלא אייתי שתי שערות קטן הוא פי' לאחר זמן לאחר י"ג שנה ויום אחד ותו אמר התם בסמוך איש כי יפליא מה ת"ל איש לרבות בן י"ג שנה ויום אחד שאע"פ שאינו יודע להפלות נדריו קיימין היכי דמי אי דלא אייתי שתי שערות קטן הוא אלא לאו דאייתי שתי שערות וטעמא בן י"ג שנה ויום אחד הוא דהוי ליה איש והכי מוכחא כולא סוגיא דהתם לא הוי איש עד שיהא בן י"ג שנה ויום אחד ומביא ב' שערות הלכך קיי"ל כשמואל דבודקין לחליצה ואינו כשר לחלוץ עד שיהא בן י"ג שנים ויום אחד ויביא שתי שערות וקיימ' לן נמי כר"מ דמקשי' אשה לאיש בההיא דפ' יוצא דופן דאמר רבא קטנה שהגיעה לכלל שנותיה א"צ בדיקה חזקה הביאה סימנין ואסקי' דחזקה למיאון שאינה יכולה למאן אבל לחליצה בעיא בדיקה אע"פ שהגיעה לכלל שנותיה שהיא בת י"ג שנה ויום אחד (אע"פ) שאינה חולצ' עד שנבדוק אותה ונראה שהביאה שתי שערות שאז היא גדולה וחולצת דהיינו כר"מ דמקשי' אשה לאיש וההיא דפ' התקבל דאמר רבא ג' מידות כקטן וכו' עד שהגיעו לעונת נדרים נדריהם נדר והקדשו הקדש וכנגדו בקטנה חולצת פירש"י וכנגדו בקטנה שהגיע' לעונת נדרים והיינו שהיא בת י"א ויום אחד והביאה סימנין חולצת שאז היא גדולה ומקשי' אשה לאיש אבל קודם לכן השערות שומא נינהו וקשיא דרבא אדרב' ופירש"י בתשובה דרבא כייל כללי אע"ג דלא ס"ל הכי ועיקר שמועה כההיא דפ' יוצא דופן ולא הויא גדול' עד שתהא בת י"ב שנה ויום אחד ותביא הסימנין ורבינו שמואל פי' ההיא דגיטין הכי הגיעו לעונת נדרי' דהיינו שהם בני י"ב שנה ויום אחד שהם סמוכים לאיש וכנגד' בקטנה שהיא בת י"ב שנה ויום אחד שכבר היא גדולה וחולצת והיינו כדאמר רבא בפ' יוצא דופן ואינו נראה לר"ת זצ"ל מדמסיק וכנגדן בקטנה א"כ משמע דבקטנה איידי ולא בגדולה ופיר"ת דמיירי לדברי ר' יוסי דאמר פ' מצות חליצה קטנה חולצת כדאמר התם (א"ר יוסי לדברי ר') א"ר אמי מדברי של בר] קטנ' חולצ' בפעוטות מיהו אכתי קשה דרבא אדרב' דאמר התם ס"פ מצות חליצה רבא אמר עד שתגיע לעונת נדרי' וי"מ דהא דמסיק בתר הכי והלכתא עד שתביא שתי שערות דהיינו מדברי רבא וה"פ אע"ג דלר' יוסי כשתגיע לעונת נדרים חולצת דהיינו בת י"א שנה ויום

אחד אפ"ה הלכה למעשה כר"מ שאינה חולצת עד שתהא בת י"ב שנים ויום אחד ותבי' שתי שערות וכענין זה מתרצים דרב אשי אדרב אשי בההיא דפ' כל שעה דאמר רב אשי פרזלייהו בנורא וקשיא דאמרי' שלהי ע"ז דהשפודין של נותר מגעילן. ומפרש רב אשי טעמא משום דהיתרא בלע לא צריכי ליבון וגבי חמץ אמר פרזלייהו בנורא אע"ג דהיתר' בלע אלא הא דמסיק פ' כל שעה הלכתא אידי ואידי ברותחין הוי מדברי רב אשי וה"ק לדידי שאני מחמיר פרזלייהו בנורא אבל הלכה למעשה אידי ואידי ברותחין והכי מתרצים דשמואל אדשמואל פ"ק דכתובות א"ל שמואל לרב חנה בגדתאה זיל אייתי לי עשרה ואימא לך באנפייהו המזכה לעובר קנה ופ' אע"פ פסיק כר"י הסנדלר גבי מקדיש מעשה ידי אשה דהמותר חולין ומפרשים דהאי דמסיק פ"ק והלכתא דהמזכה לעובר לא קנה דהיינו מדברי שמואל. ורבינו יצחק בר שמואל כתב דהתם בהתקבל מסיק ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן כ' ובפ' מי שמת איתמר קטן מאימתי מוכר בנכסי אביו רב הונא בר חיננא אר"נ עד שיהא בן כ' רבא אמר ר"נ בן י"ח ויש ספרים שם שמחליפי' הגירסא דברי רבא לרב הונא אבל אין הסוגיא מוכחת כן וגם בפר"ח ל"ג הכי הלכך [בפרק] התקבל רבה גרסי' ול"ק מידי מההיא דיוצא דופן דההיא הלכתא היא דאע"ג דהגיעה לכלל שנותיה בעיא בדיקה הילכך אין האיש חולץ עד שיהא בן י"ג שנה ויום אחד ויביא שתי שערות.

[ב]

וצריך שיהיו הגומות במקום יניקת (בשר מן השער) [השער מן הבשר] בההיא דפ' בא סי' ר' חלבו א"ר הונא שתי שערות שאמרו צריך שיהא בעיקרן גומות.

[ג]

וצריך שיהו אלו שתי שערו' במקו' א' כי ההיא דפ' בא סימן דאר"י אמר שמואל שתי שערות אפי' אחת על הכף וא' ע"ג בצים תנ"ה שתי שערות שאמרו אפי' אחת בגבה ואחת בכריסה [א' ע"ג קשרי אצבעותיה של יד] ואחת על קשורי אצבעותי' של רגל דברי ר"ש ורבנן א"ר אסי עד שיהיו ב' שערות במקום אחד ופסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהלכה בחכמים דבעינן ב' שערות במקום אחד וכן פסק בספר התרומות וקיי"ל דאפי' ב' שערות בגומ' אחת דא"ר אשי א"ל מר זוטרא קשי בה רב חנינא מסורא לא לישתמיט תנא לאשמעינן גומות דאי אשמעינן גומות הוה אמינא עד שיהיו שתי שערות בשתי גומות קמ"ל דאפי' ב' שערות בגומא אחת.

[ד]

וצריך שיהו השערות ארוכות כדי שיהיו ניטלות בזוג דהיינו יותר ארוך מכדי לכוף ראשן לעיקרן דתנן בפ' בא סימן שתי שערות האמורות בפרה ובנגעי' והאמורות בכ"מ כדי לכוף ראשן לעיקרן דברי ר' ישמעאל ור"א אומר כדי לקרוץ בצפורן ר' עקיבה אומר כדי שיהיו ניטלות בזוג ופי' רש"י דהיינו שיעורא רבה דכולהו וא"ח אמר מר עוקבא הלכה כדברי כולן להחמיר פירש"י משנקרצת בצפורן לא ממאנה שמא גדולה היא לענין חליצה עד דאיכא שיעורא רבא דכולהו עכ"ל מדפי' דלא חלצה עד דאיכא שיעורא רבה דכולהו ופי' נמי דשיעור' רבה דכולהו היינו שתהא ניטלת בזוג הא למדת אע"ג שהשערות הם כל כך ארוכים שיכול לכוף ראשן לעיקרן אפ"ה לא חלצה עד שיהו ארוכים שיהו ניטלין בזוג ורלא כספר תרומות שפסק דשיעור שערות כדי לכוף ראשן לעיקרן.

[ה]

והשערות לא מהני עד שיגיעו לכלל שנותיהם שיהא האיש בן י"ג שנה ויום אחד והאשה בת י"ב שנה ויום אחד אבל קודם לכן אע"ג דהביאו שערות בשיעורן אפ"ה שומא נינהו כדתניא פ' יוצא דופן איש כי יפליא מה ת"ל איש לרבות בן י"ג שנה ויום אחד שאפי' אינו יודע להפלות דבריו קיימין ה"ד אי דלא אייתי שתי שערות קטן הוא אלא לאו דאייתי שתי שערות וטעמא בן י"ג ויום אחד הוא דהויא ליה איש הא תוך זמן כלפני זמן ואיתותב מ"ד תוך זמן כלאחר זמן ותו דאר"נ בר יצחק כתנאי וכו' עד לא דכ"ע תוך זמן כלפני זמן ואמר רבא הלכתא תוך זמן כלפני זמן הלכך הכי הלכתא תוך זמן כלפני זמן והשערות שומא נינהו ואם יהיו אותם שערות קיימין עד שיגיעו לכלל שנותיהן אפ"ה שומא נינהו וקטנים הם עד שיביאו שערות אחרות כדאמרי' ר"פ בא סימן בשלמא לפני הפרק בעיא בדיקה דאי משתכחי לאחר הפרק שומא נינהו וה"נ אסקי' התם בסמוך אליבא דר"ש. והשתא יש לדקדק הואיל ואתבריר לן דכל שערות שבאו קודם הפרק דשומא נינהו אפי' לאחר הפרק א"כ צריכין בדיקה פעמיים קודם הפרק ולאחר הפרק כדי לידע שאלו השערות לא באו קודם הפרק כ"א לאחר הפרק וסימן הם.

[ו]

ופסק רבינו יצחק בר שמואל שלכתחילה ודאי בעיא בדיקה קודם הפרק כדי לברר ולידע על האמת שלא באו אלו השערות עד לאחר הפרק אבל היכא שלא בדקו קודם הפרק ולאחר הפרק הביאה השערות אמרי' ודאי גדולה היא ול"ח שמא מקודם לכן באו ושומא נינהו וראיה לדבר מפ' מצות חליצה דא"ל ר' לאבדן זיל בדקה והתם לא בדקוה מקודם לכן. מיהו יש לדחות שא"ל לבודקה בדדין אם הטו שזהו סימן העליון ואי אפשר עד שבא

התחתון אבל יש להביא ראיה מפרק מי שמת בעובדא דבני ברק שמכרו בנכסי אביהם ומת וערערו עליו בני המשפחה לומר קטן הוא ובאו ושאלו לר"ע מהו לבודקו אע"ג דהתם לא בדקוה מקודם לבן מיהו גם זה יש לדחות ולפרש דה"ק מהו לבודקו ולסמוך על הסימנין עם חזקה דרשב"ל דאמר אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול דה"ה שאין חותמין עד שיהא המוכר גדול. אבל יש להביא מר"פ בא סימן דקתני נאמנת אשה להחמיר אבל לא להקל כיצד גדולה היא שלא תמאן קטנה היא שלא תחלוץ ועכשיו קאמר שהיא נאמנת להעיד שלא תחלוץ. משמע הא אי אמרה גדולה היא חולצת הלא אפי' אמרה גדולה היא אינה חולצת כדקתני סיפא אבל אינה נאמנת לומר קטנה היא שתמאן גדולה היא שתחלוץ אלא אומר ר"י בר שמואל דהא דקתני שהיא נאמנת לומר קטנה היא (שתחלוץ) [שלא תחלוץ] מיירי כגון שבדקוה אנשים לאחר הפרק ומצאו בה שערות והכשירוה לחלוץ ועתה האשה אומרת שאותם שערות ראתה קודם הפרק ושומא נינהו ונאמנת היא בכך להעיד עליה שהיא קטנה אבל אם לא היתה היא מעידה שראתה בה אלו שערות מקור' לכן היינו (סימנין) [סומכין] על השערו' ומכשירי' אותה לחלוץ אע"פ שלא בדקנוה קודם הפרק.

[ז]

והיכא שהגיעו לכלל שנותיהם והביאו השערות אלא שאין אנו יודעים אם יש גומו' קטנות במקום יניקת השער מן הבשר פסק רבי' יצחק בר' שמואל הואיל שאין אנו בקיאין להכיר בגומות. אם יש ריבוי שיער וגם גדולות באיש ובאשה סגי. ועוד פסק שאם ירצה יבדוק האשה בדדין ואם הטו הדדין גדולה היא ותנן בא סימן התחתון עד שלא בא העליון או חולצת או מתייבמת בא העליון עד שלא בא התחתון אע"פ שאי אפשר רמ"א לא חולצת ולא מתייבמת וחכ"א או חולצת או מתייבמת מפני שאמרו אפשר לתחתון לבוא עד שלא בא העליון וא"א לבוא העליון עד שלא יבוא התחתון ופסק ר"י אלפס דהלכה כרבנן דיחיד ורבים הלכ' כרבי'. ושיעור סי' העליון כדתנן פ' יוצא דופן משל משלו חכמים באשה פגה בוחל וצמל פגה עודה תינוקת בוחל אלו ימי נעורים בזו ובזו אביה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפר' נדריה צמל [כיון] שבגרה אין לאביה רשות בה איזו היא סימניה [ר' יוסי הגלילי אומד משיעלה הקמט תחת הדד] ר"ע אומר משיטו הדדין בן עזאי אומר משתשחיר הפטמית ר' יוסי אומר כדי שיהא נותן ידו (או) על העוקץ והוא שוקע ושוהה לחזור. פירש"י פגה כל זמן שאין לה סימן לא בדדין ולא בשערות. בוחל כשהפרי גדול קצת כמו התאנים שביחלו כך יש להם סימן קצת דדים בידוע שהביאה ב' שערות ונערה היא. צמל מפרש לה בגמ' לשון נוטריקון.

איזו היא סימניה. אצמל קאי קמט שגדלו דדיה קצת עד שיכפול דדיה קצת על החזה ונראה כקמט. משיטו גדולים יותר. הפטמית. ראש הדד כמו ניטלה פיטמתו. עוקץ כמו עוקצי האגסין חודו של דד שהתינוק יונק ופיטמית היינו סביבות העוקץ עכ"ל. לפי פירש"י שפי' דלא פליגי אלא בסימני בגרות שפי' דאצמל קאי א"כ כסימני נערות מודים כ"ע שכשיש להם סימן דדים קצת בידוע שהביאה שתי שערות ונערה היא וחולצת או מתייבמת. מיהו קשה דת"ר בגמ' אלו הן סימני בגרות ר"א בר' צדוק אומר משיתקשו הדדים ר' יוחנן בן ברוקה אומר משיכסיף ראש החוטם ר' יוסי אומר משתקיף העטרה ולפי' רש"י שפי' דבמתני' בסימני בגרות פליגי קשיא דר' יוסי אדר' יוסי דבמתני' יהיב שיעורא אחרינא לסימני בגרות דאמר כדי שיהא נותן ידו על העוקץ והוא שוקע ושוהה לחזור וצריכין אנו לומר לפירושו דהא והא חד שיעורא הוא ודוחק הוא זה. ונראה לרבינו יצחק לפרש דבמתני' בסימני נערות פליגי ובברייתא בסימני בגרות ולא תקשי דר' יוסי אדר' יוסי הלכך כתב בסה"ת בשם רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל שאם ירצה יבדוק האשה בדדין ואם הטו הדדין גדולה דהיינו כפי' זה שפירשנו דבמתני' בסימני נערות פליגי ודלא כפירש"י. מיהו לא ידענא מנין לו שהלכה כר"ע דאמר במתני' משיטו הדדין דמסתבר דשיעורא דר' יוסי עדיף משיעורו דר"ע. והיכא שהוא בן י"ג שנה ויום אחד וכן היא בת י"ב שנה ויום אחד ולא נולדו בו בזכר סימני סריס וסימני איילונית בנקיבה ממתינין להם עד שנת ב' ואם לא הביאו אז השערות הרי הזכר סריס והנקבה איילונית ולא חולצין ולא מייבמין כההיא דתנן פ' יוצא דופן בת כ' שנה שלא הביאה שתי שערות [תביא ראיה שהיא בת כ' שנה והיא איילונית לא חולצת ולא מתייבמת בן ב' שנה ולא הביא שתי שערות] יביא ראיה שהוא בן כ' והוא סריס ולא חולץ ולא מייבם אלו דברי ב"ה וב"ש אומרים זה וזה בן י"ח ור"א אומר הזכר כדברי ב"ה והנקבה כדברי ב"ש שהאשה ממהרת לבוא לפני האיש. ואמרי' בגמ' ורמינהו אחד בן ט' שנים ואחד בן כ' שנים שלא הביא שתי שערות פי' שניהם דין אחד להם וביאתו כמאמר בגדול אלמא קטן [הוא ו] בעי אמתוני ושנינן א"ר שמואל בר רב יצחק [אמר רב] והוא שנולדו בו סימני סריס פי' מתני' דפ' יוצא דופן כגון שנולדו לו סימני סריס המפורש בהערל כדפרי' לעיל אמר רבא דיקא נמי דקתני והוא הסריס ש"מ וה"נ איכא למידק גבי איילונית דהא קתני נמי התם והיא איילונית הלכך כל היכא שנולדו סימני סריס בזכר וסימני איילונית בנקבה והם בני עשרים הרי הזכר סריס והנקבה איילונית לא חולצין ולא מייבמין ונשאת האשה לשוק לכל מי שהיא רוצה. ושנת עשרים שאמרנו אין צריך שנה שלימה מעת לעת אלא כיון שיצאו ממנה שלשים יום ה"ז שנה שלימה דאמר רב הלכה בכולי פרקין מעל"ע. ועולא

אמר דתנן תנן ודלא תנן [לא תנן] פירש"י היכא דתנן יום אחד כגון בת ג' שנים ויום א' וכולהי דמתני' בר מסיפא דקתני בת כ' שלא הביאה שתי שערות התם לא בעינן כ' שנים שלימות אלא משנכנס יום אחד בשנת כ' עכ"ל. וקיי"ל כעולא כדמסיק סתמא דתלמודא בשלמא לעולא היינו דעד הכא קתני יום אחד והכא לא קתני אלא לרב ליתני ועוד תניא ר' יוסי בן כיפר אומר משום ר"א שנת עשרים שיצאו ממנה ל' יום ה"ז כשנת כ' לכל דבריה וכן הורה ר' בלוד שנת י"ח שיצאו ממנה ל' יום הרי הוא בשנת י"ח לכל דבריה בשלמא דר' ודר' יוסי בן כיפר לא קשיא הא כב"ש והא כב"ה אלא לרב קשיא תנאי הוא דתניא שנה האמורה בקדשים שנה האמורה בבתי ערי חומה שתי שנים שבשרה אחוזה שש שבעבד עברי וכן שבבן ושבבת כולן מעת לעת הרי מתני' דייקא בעולא כדמסיק בשלמא לעולא דאתיא מתני' כותיה ותו דא"ר יצחק בר נחמני אר"א הלכה כר' יוסי בן כיפר שאמר משום ר"א ומסקנא דמסתברא כותיה קאמר הלכך הלכה כעולא דלא בעינן שנת כ' שנה שלימה מעת לעת וכ"פ רבינו יצחק אלפס דהלכה כעולא. מיהו מה שפירש"י משנכנס יום א' בשנת עשרי' לא אתבריר לי דבין ר' ובין ר' יוסי בן כיפר בעו ל' יום ובפ"ק דר"ה פליגי ר"מ ור"א דר"מ סבר יום א' בשנה חשוב שנה. והיכא שלא נולדו סימני סריס בזכר ובנקיבה סימני איילונית מחזקינן להו בחזקת קטנים עד שש ושלשים שנה כההיא דס"פ יוצא דופן וס"פ האשה רבה וס"פ מי שמת בבבא בתר' דאסקי' וכי לא נולדו בו סימני סריס עד כמה תני ר' חייא עד רוב שנותיו כי אתו לקמי' דר' חייא אי כחוש אמר להו אבריוה אי בריא אמר להו אכחשוה דהני סימנין זימנין דאתו מחמת כחישותא וזימנין דאתו מחמת בריותא:

[ח]

והיכא שהגיעו לכלל שנותיהם ולא ידענא אם הביאו השערות פר"ח זצ"ל שאין האשה נאמנת להעיד על הקטנה שהביאה שתי שערות אע"ג שהגיעה לכלל שנותיה וקיי"ל כר"ש ואוקימנ' הא דתניא פ' יוצא דופן נאמנת אשה להחמיר אבל לא להקל אליבא דר"ש ולאחר הפרק ולית ליה חזקה דרבא. וז"ל רבינו יצחק אלפס זצ"ל פ' בא סימן ת"ר כל הנבדקות נבדקות ע"פ נשים וכן היה ר' אליעזר מוסר לאשתו ור' ישמעאל מוסר לאמו ר' יהודה אומר לפני הפרק ולאחר הפרק נשים בודקות אותן תוך הפרק אין נשים בודקות אותן שאין משיאין ספיקות ע"פ נשים רש"א אף תוך הפרק נשים בודקות אותן ונאמנת אשה להחמיר אבל לא להקל כיצד גדולה היא שלא תמאן קטנה היא שלא תחלוץ אבל אין נאמנת לומר קטנה היא שתמאן גדולה שתחלוץ. אמר מר ר"י אומר לפני הפרק ולאחר הפרק נשים בודקות אותן בשלמא לפני הפרק בעי' בדיק' דאי משתכחי לאחר

הפרק שומא נינהו אלא לאחר הפרק למה לי והאמר רבא קטנה שהגיעה לכלל שנותיה אינה צריכה בדיקה חזקה הביאה [סימנין] כי אמר רבא חזקה למיאון אבל לחליצה בעיא בדיקה תוך הפרק אין נשים בודקות אותן קסבר תוך הפרק כלאחר הפרק לאחר הפרק דאיכא חזקה דרבא סמכי' אנשים ובדקי הנשים תוך הפרק דליכא חזקה דרבא לא סמכי' אנשים ולא יבדקו נשים ר' ישמעאל אומר אף תוך הפרק נשים בודקות אותן קסבר תוך הפרק כלפני הפרק ובעיא בדיקה דאי משתכחי לאחר הפרק שומא נינהו. ונאמנ' אשה להחמיר אבל לא להקל הא מאן קתני לה אב"א ר' יהודה ואתוך הפרק ואב"א ר"ש ולאחר הפרק ולית ליה חזקה דרבא. אשכחן לחד מרבואתא דכתב הכי קיי"ל [בהא כר"ש דסבר תוך זמן כלפני זמן דסוגיין דפסקינן הילכתא תוך זמן כלפני זמן וכיון דר"ש דקיי"ל] כותיה דחי חזקה דרבא ש"מ הא חזקה דחויה היא ולא סמכי' עלה ותו האר"נ אמר שמואל בודקין למיאונין וקיי"ל כותיה. אלו דבריו של מפרש זה. ואנן לא ס"ל הכי חדא דהאי חזקה דרבא הילכתא היא וליכא לדחויה דהא קא מותבינן מינה תיובתא [לדר"י ופריק כי אמר רבא חזקה למיאון אבל לחליצה בעיא בדיקה ואי לאו הלכה היא לא הוה מותבי' מינה תיובתא] ועוד דהא קיי"ל דר"י ור"ש הלכה כר' יהודה וכיון דר' יהודה אית ליה חזקה דרבא ממילא שמעינן דחזקה דרבא הילכתא היא וכ"ש דסתם מתני' היא ור"א ור"ש ור"י כולהי קיימי בחדא שיטתא וס"ל דנשים בודקות אותן לאחר הפרק דאיכא חזקה דרבא והוה ליה ר"ש יחיד אצל רבים וקיי"ל דאין הלכה כיחיד אצל רבים הלכך ליתא לדר"ש אלא לענין תוך זמן בלבד ול"א כיון דהלכתא כותיה בהא הויא הלכתא כותיה נמי בהא דלאו מילי דתליין בהדדי נינהו אלא כל מילתא מנייהו קיימא באפי נפשה ולא שייכא בחברתה תדע דהא רבא הוא דאמר קטנה שהגיעה לכלל שנותיה א"צ בדיקה חזקה הביאה סימנין והוא דפסק הלכתא דתוך זמן כלפני זמן הואיל וכך ליכא למשמע מהאי סברא דס"ל דתוך זמן כלפני זמן למידחי חזקה דרבא וטעמא פריכא היא וליכא למסמך עלה אלא ודאי מרר"י אית ליה חזקה דרבא [וקיי"ל דר"י ור"ש הלכה כר"י ש"מ דחזקה דרבא] הלכה היא וכ"ש דלא אתברי דר"ש לית ליה חזקה דרבא [אלא בדרך אפשר יש לומר דהא דאמרי' לית ליה חזקה דרבא דהכי] קאמרי' הא מאן קאמר לה אב"א ר"י ואתוך הפרק ואב"א ר' שמעון ולאחר הפרק ולית ליה חזקה דרבא וכיון דאפשר דר' יהודה קתני לה אתוך הפרק לא אתברי דר"ש לית ליה חזקה דרבא ומ"מ בין דס"ל לר"ש חזקה דרבא בין לא ס"ל חזקה דרבא הלכה היא מהני טעמי דאמרן. הלכך כל הנבדקות נבדקות ע"פ נשים הלכה היא בין לחליצה בין למיאון דסמכי' אחזקה דרבא והא דאר"נ אמר שמואל בודקין לגיטין ולקידושין ולחליצה ולמיאון ודאי

איכא לאקשויי אדרב' דאמר קטנה שהגיע' לכלל שנותיה א"צ בדיק' חזק' הביא' סימני' דאמרי' הכי (אר"נ) [הא דאר"נ] אמר שמואל בודקין למיאון היכי משכח' לה [אי קודם זמן ותוך זמן הא קיי"ל דשומא נינהו ולא עבדינן בהו עובדא ואי לאחר זמן הא אמר רבא קטנה שהגיעה לכלל שנותיה א"צ בדיק' חזקה הביאה סימנין ואע"ג דבדקנוה לאחר זמן ולא אשכחן בה מידי הא איפסקא הילכת' דחיישי' שמא נשרו וא"כ הא דאר"נ א"ש בודקי' למיאונין היכי משכחת לה] ואנן עיינינן בה ואשכחן פירוקא בסייעתא דשמיא והדין הוא פירוקא דהאי קושיא האי דאיפסק' הילכתא דחיישי' שמא נשרו לא אפסיקא הכי אלא היכא דקדיש תוך זמן ובעל לאחר זמן דהו"ל [ספיקא דאורייתא כדכתבינן לעיל אבל היכא דלא בעל אחר זמן דהוו להו] נישואין דרבנן לא אמרי' חיישי' שמא נשרו ולא אמר דבא דלא בדקינן לה דלא אמר רבא חזקה הביאה סימנין אלא לענין איסור דאוריית' דעברינן לחומרא ולא בדקי' שמא (נשרף) [נשרו] אבל בספיקא דרבנן בדקי' ואי משכחינן שתי שערות לא ממאנה דהויא לה גדולה ואי לא משכחינן שתי שערות ל"ח שמא נשרו אלא אמרי' קטנה היא וממאנה והיינו דאר"נ אמר שמואל בודקי' למיאונין היכא דקדיש תוך זמן או לפני זמן ובעל תוך זמן ולא בעל אחר זמן דלאו נישואין דאורייתא נינהו אלא נשואין דרבנן נינהו ואיפרק קושיא כהוגן הדין הוא סברא דילן וסברא תריצא היא עכ"ל. וכ"פ ר"ת זצ"ל דהיכא שהגיעו לכלל שנותיהם שנבדקות ע"פ נשים.

[ט]

והיכא דלא ידענא אם הגיעו לכלל שנותיהם דהיינו שאין אנו יודעין אם יש לזכר י"ג שנה ויום אחד ולנקבה י"ב שנים ויום אחד פי' רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל שאם הם גדולים הרבה או יש להם שערות הרבה בבית הערוה או בזקן אז אין להסתפק וחולצין ואם לא ויש ספק בדבר אומר רבי' יצחק בר שמואל שהאב ואם אינם נאמנים להעיד עליהם שהגיעו לכלל שנותי' כדתניא בפ' האומר בקדושין בני זה בן י"ג שנה ויום אחד בתי זו בת י"ב שנה ויום אחר נאמנים לנדרים לערכין לחרמים ולהקדישות אבל לא למכות ולא לעונשין. פי' אינו נאמן להחזיק שערות שלהן בחזקת (שאין) [גדול] ללקות ולהעניש. ואומר רבינו יצחק דמסתמא כשם שאינו נאמן למכות ועונשין כך אינו נאמן לחליצה דהוי דבר שבערוה ואינו נאמן. וכבר היה מעשה שהיה האב מעיד על בנו שהיה בן י"ג שנים ויום אחד כדי שיהא ראוי לחליצ' ויש שהיו אומרים שהוא נאמן דתנן בהאומר קדשתי את בתי וא"י למי קידשתיה ובא אחד ואמר אני קדשתיה נאמן וא"ר (נחמן) [נאמן] ליתן גט ואינו נאמן לכנוס נאמן ליתן גט אין אדם חוטא ולא לו. הכא נמי האב נאמן דאינו חוטא ולא לו. ושאלו את רבי' יואל בר' יצחק הלוי זצ"ל מבון והשיב להם

שאין האב נאמן אא"כ יצטרף עד אחר עמו. ומההיא דאין אדם חוטא ולא לו ליכא ראיה שא"כ עד אחד דקיי"ל דאינו נאמן באיסורא היכא דאתחזק איסורא ואינו בידו לתקנו אמאי והא אין אדם חוטא. ותו דשרינן אשת איש ע"פ ע"א משום דדייקא ומינסבא ומשום חומר שהחמרת עליח בסופה ואמאי צריכין להני טעמי הואיל ואין אדם חוטא ולא לו כדהכא. הכא לא שייך דייקא ומינסבא דקטנה היא ולא ידעה. ועוד (כפל את) [בפלוגת'] דר' ור' נתן היכא דמוחזק לן באחי ולא בבני ופליגי דר' סבר מה לי לשקר כי עדים דמי ועקריה לחזקת איסור. בלא מה לי לשקר נימא אין אדם חוטא ולא לו וה"נ לר"נ איכא לאקשויי. ותו בפ' יש נוחלין ההוא דהוה שכיב ואמרו ליה איתתיה למאן ואמר להו חזיא לכהנא רבא ואמר ליה רבא לרב נתן בר אמי חוש לה אלמא אפי' היכא דאיכא מה לי לשקר ועוד אין אדם חוטא ולא לו אינו נאמן להוציאה מחזקתה דמוחזק לן באחי. והכי עיקרא דמילתא כדמפרש בירושלמי רב אמר נאמן לכנוס ושמואל אמר נאמן ליתן גט ור' יוחנן אמר נאמן לכנוס ואין למדין הימנו מהו ואין למדין הימנו אחד משדותי מכרתי ואיני יודע למי מכרתי ובא אחר ואמר אני לקחתי' לא כל הימנו [אף בקידושין כן אחת מבנותי קידשתי וא"י למי קידשתיה ובא אחד ואמר אני קידשתיה לא כל הימנו] מתני' פליג' אדרב המביא גט ממדינת הים ואמר בפני נכתב ובפ"נ לא ישא את אשתו תמן הוחזקה אשת איש בפני הכל בדם הכא [לא] הוחזקה אשת איש אלא בפני שנים לכשיבואו שנים ויאמרו זהו שקידשה. והיינו משמע כל היכא דאתחזק איסורא כאשת איש לא שרינן לה בעד אחד. אבל ההיא דקידושין נאמן ליתן גט התם בחזקת פנויה קאי ונהי דאב נאמן לאוסרה מדאורייתא אע"פ שאין עדים לנו אין ברור בה חזקת איסור והשתא כשנותן לה גט זה מעמידה על חזקת' דפנויה היתה. אבל הכא דהוחזק בקטן לא שרינן לה לחליצה עד שיעידו עליו שני עדים שהגיע לכלל שנותיו. והא דפסקי' פ' החולץ והלכתא גלויי מילתא בעלמא היא אפי' קרוב אפי' אשה פי' מעידים עליו שהוא אחי המת וחולץ לה ומתירה פי' רבי' יצחק בר שמואל דשאני התם משום דמירתתי דמילתא דעבידי לגלויי היא. ועוד פי' ר"י בר' שמואל זצ"ל דאפי' ראינו שעמד להתפלל לפני התיבה והשלים לעשרה בביהכ"נ אין בכך כלום דשמא ע"פ האב עשו שנאמן לנדרים ולהקדשות וכ"פ רבי' יואל הלוי זצ"ל שאם ראינו שקרא בס"ת שאין זה ראיה דהא קיי"ל קטן עולה למנין שבעה:

[י]

והיכא שהוהזקו ע"י השכנים שהגיעו לכלל שנותיהם כתב ר"ת זצ"ל בסדר חליצה שלו דסמכי' אחזקה. וזה לשונו. אם יצא קול שהגיעה יבמה לכלל שנותיה חשבינן לה בהכי

הוחזקה בשכינותיה שהגיע' לכלל שנותיה והוחזקה והגיעה לסימנין בשכינותיה אינה צריכה בדיק' כדאמרינן מלקין וסוקלין על החזקות ואע"פ שאין שורפים תרומה התם חומרא בעלמא הוא והוחזקה היינו שיצא עליה קול שעברו עליה י"ב שנה ויום אחד וגם יוצא עליה קול שיש לה סימנין עד כאן לשונו וכן פירש רבינו יצחק בר' שמואל זצ"ל. והא דתניא דאינו נאמן למכות ולעונשים מיירי כגון שלא הוחזקו על ידי שכינותיה שלא נולדו באותו מקום שאין אנו יודעים כי אם ע"פ האב. אבל אם הוחזקו שהגיעו לכלל שנים על פי השכנים אז אפי' השערות שהרי הוחזק' נדה בשכינותיה בעלה לוקה עליה ובירושלמי דקדושין דאיש ואשה שעומדים בבית אחד ל' יום בחזקת שהיא אשתו הויא חזקה ותו פי' דברייתא דאין אב נאמן מיירי דאין כאן שערות והאב מעיד שהגיעו לכלל שנים והביאו שערות ונשרו ולכך אינו נאמן אבל היכא דאיכא שערות שמא הוא נאמן למכות ולעונשין ורבי' יואל בר יצחק הלוי זצ"ל מבון לא נהירא לי' פסק ר"ת זצ"ל. וזה לשונו. ועל דברי רבי' אנו אומרים אין משיבין את הארי לאחר מיתה ומאן יהיב לן מעפריה ורמינן בעיינין ומיהו תמיהני אם עשה הלכה למעשה דהא דאמרי' מלקין וסוקלין על החזקו' לא מיירי ע"י קול דקול לא חוי חזקה אבל מעשה הוי חזקה ובדבר שלא הוחזק מתחילה איסור ברור לן ולא היתר ברור כמו הוחזקה נדה בשכינותיה שעושה מעשה ולובשת בגדי נדות ומתחילתה אין עומדת אלא בספק נדה הלכך סמכי' אחזקה להחמיר והכי נמי באשה שתינוק מורכב לה על כתיפ' דאיכ' מעשה ומסיק לא מפני שבנה ודאי אלא מפני שכרוך אחריה וזהו מעשה וכן כולם לחומר' ומתני' דאמר בכרוכין אדריה דהמני' ליוחסין התם נמי לא הוחזקו הבנים לפסול הלכך סמכי' אחזקה דמעשה דכרוכין אבל לענין תרומה אין שורפין על החזקות לר' יוחנן והלכתא כותיה משום דעיסה בחזקת טהר' ואע"ג דאיכא מעשה שהתינוק בצד עיסה. אלמא כל דבר שיש חזקה לטהרה לא מפקינן ליה מחזקתו הראשון וכ"ש דבר שהוא עומד בחזקת ודאי איסור כי האי נעד או קטנה לענין חליצה דלא מפקינן להו מחזקתן אפי' ע"י חזקה כ"ש ע"י קול. ועוד דהא תוך הפרק ליכא חזקה לא סמכי' אנשים להקל אע"פ שמעידות דאינו הסימנים כ"ש כשמעידים שיצא עלי' הקול שעבדו עליה י"ב שנים ויום אחד ואינן יודעות האמת שאינן כלום. ותו דתנן בגיטין יצא שמה בעיר מקודשת ה"ז מקודשת ואמר לא הוי קול הברה אלא כדי שיהו נרות דולקות ומיטות מוצעות ובנ"א וכו'. אלמא דאפי' להחמיר לא חשבינן קלא אא"כ יש מעשה מוכיח וכ"ש להקל ופירש"י התם מגורשת ה"ז מגורשת דוקא לישב תחתיו דאילו מגורשת להקל ולהנשא לשוק ליכא לפרושי דמשום יציאת קול לא שרי' א"א לעלמא עכ"ל. כל הני פירכי שהקשה ה"ר יואל על ר"ת ליתנהו

דמה שהזכיר רבי' קול בפי' שלו זהו כמו קול ברור דזו היא החזקה דבענין אחר לא משכחת לה להך חזקה אלא ע"י הקול שאמר האב קודם לכן שהיה בנו גדול ומה לו לשקר. ומה שהקשה על רבינו ופי' דלא סמכי' אחזקה ללקות עליה משום נדה אלא משום דמעיקרא ספק נדה ספק טהורה התם הוא דסמכי' אחזקה דשכינות אבל היכא דאיכא חזקה דדבר כי הכא שהיה תינוק בחזקת קטן לא אתיא חזקת קול ושכינות מפקא מיניה והביא ראיה מדר' יוחנן דאמר אין שורפין על חזקה משום דעיסה בחזקת טהרה עומדת. שרא ליה מריה וכי סבור הוא שחזקת נרות וכריכות דומה ממש לאותה חזקה דעיסה. איברא אינם דומות אלא בשם דחזקת העיסה. דומה לחזקת דבית דילפינן מינה כל החזקות פ"ק דחולין ולדבריו שמדמה אותם ליקשי ליה השתא לגבי נפשות דהקילה תורה עליהם אתה מחמיר להרוג כ"ש שריפת תרומה דאיסור עשה. ומה שפירש שזו היא חומרא שאנו הורגים הנפש אדרבה קולא היא ועוד ספק נפשות להקל. ותו שכן פי' בקידושין פדק בתרא דחזקת קטנות לאו חזקה היא הואיל וממילא אזלא לה כשהוא גדל. ועוד מתירוצו של מורי ר"צ דפ"ק דחולין דלא שייך למימר למפרע אוקמה אחזקה אלא בדבר שהחזקה לפנינו עכשיו. ותו לדבריו מי לא עסקינן דאע"ג דאמש בחזקת טהרה היתה והיום ילקה עליה בעלה וכי תימא ה"נ דלא אמר הכי. הא ליתא דהא אמרי' דנדה סופרת לעצמה ואפי' דאתה לפנינו וכ"ש ללקות עליה אפי' טהורה ודאית היתה קודם לכן לחומרא כיון שאומרת שהיא טמאה והתורה האמינתה ואין דומה לקול קידושין משום דאין דבר שבערוה פחות משנים. ומה שאמר נמי שאין קריאתו בתורה ראיה ומדמה לה לעבד דפ"ב דכתובות אין הנדון דומ' לראיה דהתם עבד ניחא ליה שיחזיקוהו בתורת משוחרר אבל הכא מאי ניחותא. ותדע דיש חילוק דהא בכמה עובדי דהתם אמר מוחזקני בזה שהוא בהן מה ראית שקרא ראשון אלמא קה"ת חזקה היא היכא דקרא ראשון לגבי כהונה ה"נ גבי עבד הכי הוה לן למימר אם לא משום טעמא כדפרי'. ומה שאנו אומרי' הכל עולין למנין שבעה אפי' עבד היינו שקורין אותו בשם חזקת עבד ובשם קטן כי היכי דלא ליתי בהו לידי תקלה להחזיקו בגדול ומשוחרר ותו פוק חזי מה עמא דבר שאין קורין אותו האידנא למנין שבע' אפי' היכא דליכא אחרינא וחינוך לא שייך במקום שיבוא לטעות בו כדפרי'. ואם יש לחסם על פי' רבי' תם בך יש לי לחסם דלמה יש לנו לסמוך אחזקת שכינות וקריאת התורה במקום שיש לבדוק ונבדוק אם יש לו שערות רוב המביאים שערות פשיטא דלאו שומא נינהו ואם לא הביא תיגלי מילת' דחזקה וקול לאו מילתא היא דאפי' למ"ד חיישינן שמא נשרו היינו לחומרא דוקא ולכל הפחות נ"ל דחזקה וקול בהדי השערות בחזקת גדול מחזקינן ליה: אליעזר בר' יהודה:

סימן תרעב

[א]

חליצה מוטעת כגון שאמרו לו חלוץ לה ובכך אתה כונסה פסולה אבל חליצה מוטעת כיון שאמרו לו חלוץ לה ע"מ שתתן לך מאתים זוז חליצתה כשירה אע"פ שלא תתן לו כלום אבל חייבת ליתן שכר טרחו בעלמא והיכא שחלץ לה על מנת שתתן לו מאתים זוז ולא נתנה כלום א"נ על תנאי אחר ולא נתקיים התנאי הרי זו חליצה כשירה ופקעה הזיקה לגמרי ואם חזרה וקדשה במאמר יבמין א"צ גט אפי' מדרבנן כך הלכה לפר"ח אבל לפיר"ת ולפי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל צריכה גט (אפי') מדרבנן:

ת"ר חליצה מוטעת כשירה איזהו חליצה מוטעת ארשב"ל כל שאומרים לו חלוץ לה ובכך אתה כונסה א"ר יוחנן אני [שונה] בין שנתכוון הוא ולא נתכוונה היא בין שנתכוונה היא ולא נתכוון הוא חליצת' פסולה עד שיתכוונו שניהם כאחד ואת אמרת חליצתה כשירה ואלא איזהו חליצה מוטעת בל שאומרים לו חלוץ לה ע"מ שתתן לך מאתים זוז. פי' ריב"ן זצ"ל אע"ג דלא יהבה ליה חליצתה כשירה כדמפרש פ' המדיר בכתובות דכל [תנאי] מבני גד ובני ראובן גמרי' תנאה דאפשר לאתנויי ע"י שליח כי התם דהו"ל ע"י שליח לתת להם את ארץ גלעד הוי תנאיה תנאה וכל תנאה דלא אפשר ע"י שליח כגון חליצה אין תנאי מועיל בה וזהו טעמו של דבר עכ"ל וכן פירש"י בהמדיר דלא הוי תנאה לבטל החליצה והלכה כר' יוחנן ואין הלכה כרשב"ל ורשב"ל גופיה אית ליה דר' יוחנן אלא שבא להוסיף על דברי ר' יוחנן שאפי' אמרו לו לחלוץ לה ובכך אתה כונסה חליצתה כשירה ולא קיי"ל כותיה הואיל ור"י פליג עליה ותניא נמי כותיה דרבי יוחנן. והכי מוכחא עובדא דר' חייא בר אבא שאמר לו בראשונה חלוץ לה ובכך אתה כונסה לבתר דחליץ לה אמר ליה השתא מינך איפסלא לה זיל חלוץ לה חליצה מעליא כי היכי דתשתרי לעלמא. וגבי בת חמוה הר"פ שא"ל אביי חלוץ ובכך אתה כונסה ואהדריה ר"פ מדר' יוחנן. ומורי ה"ר שמחה בר' שמואל זצ"ל הביא מירושלמי דאמר בירושלמי אתא עובדא קומי ר' הונא ועבד כרשב"ל כד שמע ר' יוחנן פליג עליה חזר וכפייה וחלץ לה זמן תניינות אתא עובדא קומי ר' חייא בר אבא א"ל (כגון) [בני] האשה הזאת אינה רוצה להנשא לך דרך יבום אלא חלוץ לה ועקור זיקתה ממנה והיא נשאת לך דרך נשואין. פי' היינו כרשב"ל חלוץ לה ובכך אתה כונסה והיינו הא עובדא גופא דמייתי בגמרא דידן דאתא לקמיה דד"ח בר אבא והכי מסקנא בירושלמי מן דחלץ לה א"ל אם אתי משה ושמואל לא שריי לה פי' אפי' אם יעמדו משה ושמואל להתירה בחליצה זו של טעות דבכך אתה כונסה הוא לא היה מתירה. וכתב מורי ה"ר שמחה שחייבת ליתן לו שכר

פעולתו שהרי קצבה עמו במאתים זוז מ"ש האי מכל פועל אלא משום דא"ל משטה אני בך ואין לו אלא שכרו. ומסתבר לי טעמיה היכא שהיבום קוד' והטעתו לחלוץ אבל היכא שהחליצה קודמת הרי מוטל עליו לחלוץ ולית ליה אפי' שכר טרחו דלא דמי (למעוברת) [למעבורת] דאית ליה שכר טרחו משום דאין מוטל עליו להעבירו. מיהו אתבריר לן דחליצ' מוטעת על תנאי כשירה ואין תנאי בחליצה וכן פר"ת דאין תנאי בחליצה וכ"פ רבינו יצחק דאין תנאי בחליצה וכן פר"ח בהמדיר דמכל פנים אין תנאי בחליצה. וההיא דפר"ג דרבינא אמר דכ"ע יש תנאי כחליצה פר"ח בהמדיר דההיא דרבינא שנויא הוא ולא סמכי' עלה אלא קיי"ל אין תנאי בחליצה והותרה לשוק וגם פקעה הזיקה לגמרי שאפי' הזר וקדשה לשם יבמות אינה צריכה גט אפי' מדרבנן. אבל רבינו תם ורבי' יצחק נראה להם דוחק לומר דליתא לדרבינא דהוא בתראה וקיי"ל כותיה וגם קשה לומר דרבינא פליג אההיא דהמדיר ואכולהו עובדי דפרק מצות חליצה גמרא דידן וירושלמי כדפרישית לעיל. ותו דפריך רבינו תם (בין) לרב אשי דמוקי פלוגתייהו דר' ורבנן ביש תנאי כפול מאי איריא דפליגי בהחולץ ליבמתו וחזר וקידשה ליפלגו בלהתירה לשוק בעלמא. הלכך נראה לר"ת ולרבינו יצחק בר' שמואל דרבינא אית ליה שפיר דאין תנאי בחליצה ולכ"ע בין לרבי בין לרבנן כל היכא שחלץ על תנאי אע"פ שלא נתקיים התנאי הותרה לשוק ולא פליגי אלא לענין יבם שחזר וקידשה דוקא ואוקי רב אשי פלוגתייהו ביש תנאי בחליצה ופקעה זיקה לגמרי שאפי' חזר וקדשה לשם יבמות אינה צריכה גט אפי' מדרבנן וחכמים סברי דאע"ג דאין תנאי בחליצה לאוסרה לשוק אלא מותרת לשוק אפ"ה לענין יבם יש תנאי שאם לא נתקיים התנאי וחזר וקדשה לשם יבמות צריכה גט מדבריהם בין לר' בין לרבנן הלכך כל היכא שחלץ על תנאי ולא נתקיים התנאי חליצתה כשירה והותרה לשוק ואם חזר היבם וקידשה לשם יבמות צריכה גט לכולי עלמא אליבא דרבינא. ואליבא דרב אשי לר' א"צ גט ולרבנן צריכה גט והלכה כרבנן דהלכה כר' מחבירו ולא מחבירו:

סימן תרעג

הבא לחלוץ צריך לבטל מודעא

ת"ר חליצה מוטעת כשירה וכו' עד ה"ק חליצה מוטעת [לעולם] כשירה וגט מוטעה לעולם פסול חליצה מעושה וגט מעושה זימנין כשר וזימנין פסול ולא קשיא לך הא דאמר רוצה אני הא ולא אמר רוצה אני דתניא יקריב אותו מלמד שכופין אותו יכול על כרחו ת"ל לרצונו הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני וכן אתה מוצא בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ומתני' היא ס"פ האומר משקלי עלי ואמר התם בגמ' א"ר ששת

האי מאן דמסר מודעה אגיטא מודעיה מודעא פשיטא לא צריכא דעשייה ואירצי מ"ד בטולי בטליה קמ"ל א"כ ליתני עד שיתן מאי עד שיאמר עד דמבטל ליה למודעיה הלכך הואיל וחזינן בשמעתא דחליצה וגט דינו שוה כי היכי דבעינן גבי גט שיבטל מודעא ה"נ גבי חליצה כשבא לחלוץ צריך לבטל מודעא דחיישי' דילמא מסר מודעה אחליצה דכי היכי דגבי גט מודעיה מודעה ה"נ גבי חליצה מודעיה מודעה וצריך לבטל ותניא בתוספתא חליצה המעושת בב"ד של ישראל כשירה בב"ד של עכו"ם פסולה ובעכו"ם חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל פלוני אומר לך וכן כתב מורי ה"ר שמחה שצריך לבטל מודעא כשבא לחלוץ ואני יצחק בר משה המחבר הייתי במעמד כשחלצו לפניו וראיתי שצוה לו לבטל המודעא קודם שחלץ:

סימן תרעד

[א]

יבם ויבמה שבאו לחלוץ אין ב"ד נזקקין להם עד שיכירוהו שהוא אחיו מן האב לפיכך העדים שבאו לכתוב גט חליצה כיון שיודעים שחלצה כותבין לה אע"פ שאין מכירין שהוא אחיו:

[ב]

וגט חליצה אינו בא להתירה שכבר התירתה חליצה אינו בא אלא לראיה שחלצה:

[א]

אמר רבא א"ר חונא א"ר סחורה חולצין אע"פ שאין מכירין ממאנין אע"פ שאינן מכירין לפיכך אין כותבין חליצה אא"כ מכירין ואין כותבין גט מיאון אא"כ מכירין חיישי' לב"ד טועין ורבא דידיה אמר אין חולצין אלא א"כ מכירין ואין ממאנין אא"כ מכירין לפיכך כותבין גט חליצה אע"פ שאין מכירין וכותבין גט מיאונין אע"פ שאין מכירין ול"ח לב"ד טועין. פי' אין ב"ד נזקקין לחלוץ לפניהם עד שיכירוהו שהוא אחיו של המת מצד אביו לפיכך העדים שראו אותה שחלצה כותבין בפנינו חלצה פלונית זו בבית דינו של פלוני ואע"פ שאינן יודעין כי החולץ אחיו של בעלה המת או לא שכבר דקדקוהו בבית דין שחלצה לפניהם ונתברר הדבר להם. ומפרש טעמא בפרק יש נוחלין משום דבי דינא בתר בי דינא לא דייקי הלכך אם היו נזקקין לחלוץ אע"פ שאין מכירין אתי לידי חורבה שיהו ב"ד שבאת לפניהם לינשא ע"פ חליצה זו יהיו סבורין שב"ד הראשון דקדקו שפיר ונתברר להם הדבר שהוא אחיו של מת מחמת שאין דרכם לדקדק אחר [ב"ד] הלכך תקנו רבנן שלא יזקקו לחלוץ עד שיתברר להם הדבר שהוא אחיו של מת מחמת אביו. ופסק רבינו יצחק אלפס דהלכה כרבא והכי מוכחא סוגיא דפרק יש

נוחלין דבעי סתמא דתלמודא לדרבא אליבא דהלכתא וכ"כ מורי ה"ר שמחה דהלכה כרבא וכ"ב ה"ר ברוך בר' יצחק בספר תרומות דהלכה כרבא. וההיא דהחולץ דאתקין רב יהודה בגיטא דחליצה ואישתמודעינוהי דהדין פלוני אחוא דמיתנא מן אבוהי הוא דהיינו משמע כרב הונא דאין כותבין גט חליצה אא"כ מכירין פי' מורי ה"ר שמחה דהאי דכותבין ואישתמודעינוהי משום שסומכין על ב"ד שחלצו לפניהם שלא נזקקו לחליצה עד שהכירוהו שהוא אחיו של המת מן אביו. וכתב מורי ה"ר שמחה זצ"ל דכיון שחליצה כשירה נמי בב"ד הדיוטות גמורין יש לחוש נמי דב"ד לא היו בקיאין וחלצו אע"פ שאין מכירין הלכך אין כותבין אלא אם כן מכירין. מיהו בשעת הדחק שהיבם היה רוצה לילך למדינת הים ולא מצאו עדים המכירים סומכים אדרב הונא וחולצים אע"פ שאין מכירין ואח"כ תחזור אחר העדי' המכירין עכ"ל. ולפי דבריו נוכל לומ' הא דאתקין רב יהוד' ואישתמודעינוהי היינו מהאי טעמא דחיישי' לב"ד הדיוטות ולא משום דסבר כדרב הונא.

[ב]

וכתב רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דשטר חליצה לא בא להתירה אלא לראיה שחלצה ואפי' לא כתבו שטר חליצה מעידין עליה שחלצה ונשאת ע"פ עדותם. ומורי ה"ר שמחה כתב וגט חליצה אינו בא להתירה שהרי חלצה ולא בעיא אלא לאינסובי ביה ולמגבי ביה כתובתה מנכסי בעלה המת. בשנים אוחזין תנן מצא אגרות [שום] ואגרות מזון שטרי חליצה ומיאונין וכל מעשה ב"ד ה"ז יחזיר כולן לראיה ומיהו כולן לראיית ממון בר משטר מיאונין דאינו אלא לאנסובי ביה דהא יוצאה במיאון אין לה כתובה. אלא שטרי חליצה בין לאנסובי ביה בין למיגבי ביה כתובה כמו הוציאה גט ואין עמו כתובה דגובה כתובתה ואם יש לה עדים סגי בהכי ומינסבא וגביא כתובתא כמו בשאר נשים שגובות בעידי מיתה ובעידי גירושין ולא בעיא גיטא דחליצתא עכ"ל: וזהו טופס גט חליצה כאשר כתב רבינו יצחק אלפס וכדכתב גט חליצה צריך לסרגליה במסרגלא ולא בדיותא וצריך למיכתב במותב תלתא כחדא הוינא ומיחתם עליה תלתא ובלבד שיודעין להקרות: ודין הוא גט חליצה. ביום פלוני דהוא יום כדין לירח פלוני כדין וכדין לבריאת עולם למנין דרגילנא למימני במתא פלניתא אנחנא דיינא דמקצתנא חתימין לתתא במותב תלתא כחדא הוינא יתבין בי דינא וסלקת קדמנא פ' בת פ' [ארמלת פלוני] והקרבת קדמנא גבר די שמיה פ' בר פ' וכן אמרה לנא פ' דא פ' בר פ' אחוה דפ' דנא מאבוה הוינא נסיבנא ליה ושכיב וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק ובר וברת ירית ומחסין ומקיים שמא בישראל לא [שבק] והדין פ' אחוהי חזי לייבומי יתי (בעו) [כען] רבנן דייני אמרו

ליה אי צבי ליבומי יתי ייבם ואי לא ליטלע קדמיכון ריגליה דימינא ואשרי סיניה מעל ריגליה ואירוק באנפוהי [ואישתמודענוה לפלונית דא דהויא אינתתיה דפלוני מיתנא] ואישתמודעינוהי לפ' דנא דאחוהי לפ' מאבוה הוא ואמרנא ליה אי צבית לייבומי יתה יבם ואי לא לטלע לה קדמנא ריגלך דימינא ותשרי סינך מעל ריגלך ותירוק באנפך ואמר לית אנא צבי ליבומי יתה מיר אקרנוה לפ' דא מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי ואף להאי פ' אקרינא ליה לא חפצתי לקחתה ואיטלע לה ריגלא דימינא ושרת סיניה מעל ריגליה ורקת באנפוהי דוקא דאתחזי לנא מפומה על ארעא ותו אקריניה לפלונית דא ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ותוב אקרינה ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל ואנחנא דיינא וכל דהוו יתבין קמן ענינא חלוץ הנעל תלתא זימני ומדאתעביד עובדא דנא קדמנא שרינוה לפ' דא למדך להתנסב' לכל מאן דיתיציבי ואינש לא ימחה בידה מן יומא דנן ולעל' ובעת מיננא פלניתא דא גיטא דחליצתא דא וכתבנא וחתמנא ויהיבנא לה לזכו כדת משה וישראל. וחתמין תלתא עליה ולא בעיא לאמתוני בתר חליצה תלתא ירחי אלא שריא לאלתר לאינסובי לכל מאן דבעיא ואין אומרין דבריו אלא בעמידה עכ"ל. וכתב מורי ה"ר שמחה ואם בא לכתוב כתיבה מזויינת בהלכתה ולא קטועה אלא ככתב הגט צריכה שירטוט ואם בכתיבה קטועה א"צ שירטוט ומיהו אי לא איכתיב ביה במותב תלתא הוינא אלא בסתם אנחנא דיינא וחתימי למטה וחתימין למטה תלתא א"נ אפי' לא כתב אנחנא דייני אלא כתיב בסתמא חתימי למטה וחתימי לתחתא תלתא כל חד וחד פ' בר פ' דיין שפיר דמי כדאמר בהשולח גבי פרוסבול ל"ש כתב בלשון דיינא וחתימי בלשון עדים ל"ש כתב בלשון עדים וחתימי בלשון דיינין שפיר רמי ולא צריך במותב תלתא אלא היכא דלא חתימי אלא תרי דצריך למיכתב במותב תלתא הוינא חד ליתוהי כדאיתא פ' זה בורר ופ"ב דכתובות וכל שטר שכתוב ומעיד על קיום מצוה כיון גט אשה ושטר חליצה אנו כותבין במקום שריר וקיים כדת משה וישראל אבל גיטי ממון ושיעבוד לא שייך בהו אלא לישנא דשריר וקים עכ"ל:

סימן תרעה

יבם שנשבע שלא לחלוץ

תשובה מספר הדינים יבם שנשבע שלא לחלוץ בין קבע זמן בין לא קבע זמן אם מקובל על היבמה נייבם ושפיר דמי ואם אינו מקובל לא נייבם דהא לא כייפינן לה דא"ר יוחנן תבע לחלוץ נזקקין לו לייבם אין נזקקין לו הויא לה חליצה מצוה קבוע מדלא אפשר בייבום לוקה וחליץ לאלתר. וא"ת לישהו עד זמן שקבע לא ס"ד דאיכא בטול פריה ורביה ואין נשבעין לבטל את המצוה ואין לך מצוה גדולה מזו ועוד דחיישי' לעיגונה וקיי"ל

דאין מעבירין על המצות ולא גרע האי מהאומר שבועה שלא אישן ג' ימים שמלקין אותו וישן לאלתר וגם זה מסקנא של תשובה ששאלת יבמה שנפלה לפני מי שאינו מוכה שחין כל כמינה שתמאן א"כ תהא כל אחת תולה בעצמה בעכו"ם ותמרוד. כך נראה שמורדת אין בה כח לתלות בעכו"ם שחליצה מעושת פסולה אלא מטעין אותו ולכופ' אי אפשר שאין מאכילין לאדם דבר שנפשו קצה עליו ואמור רבנן לח ים ניתנה ולא לצער: סליק הלכות חליצה

סימן תרעו

קטנה יתומה מאב שקבלו אחיה ואמה קידושי' לדעת' כגון שהיו עושי' לה כילת חתני' ומלבישי' אותה תכשיטין של כסף וזהב ומזכירי' לפניה בעל או שקבלה היא בעצמה קידושיה ה"ז יוצאה במיאון. וזה שאמרנו שבקבלתה או בקבלת אמה ואחיה צריכה מיאון היינו דוקא שיכול' לשמו' קידושיה היינו שמבחנת בין [צרור לאגוז] לגירס' רבינו שלמה אבל לגירס' רבינו חננאל דוקא שתהא בת שית ובת שבע אבל פחות מיכן אפי' מבחנת בין צרור לאגוז א"צ מיאון. והיכא שקבלו אמה ואחיה קידושין שלא לדעתה כגון שהיו עושים לה כילת חתנים ומלבישים אותה תכשיטי' של כסף וזהב ולא היו מזכירי' לפניה בעל ה"ז א"צ למאן. ופסק בפר"ח דתינוקת שאינה יכולה לשמור קידושיה וקדשוה אמה ואחיה שתהא בפנוי' ואם לא נבעלה כלל שריא לעלמא ואפי' גדלה:

תנן איזה היא קטנה שהיא צריכה למאן כל שהשיאתה אמה ואחיה לדעתה השיאוה שלא לדעתה א"צ למאן ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר כל תינוקת שאינה יכולה לשמור קידושיה אינה צריכה למאן פי' לת"ק לא בעינן שתהא יודעת לשמור קידושיה אבל לדעתה בעינן ומפרש בירושלמי איזהו לדעתה עבדין לה גננא ומלבישין אותה גוזמיזין ומדכרין לה גבר שלא לדעתה עבדין לה גננא ומלבישין לה גוזמיזין ולא מדכרין לה גבר ופירש ד"ח וגם בערוך גוזמיזין בלשון יון עדיין של זהב נתונין על הענק ותלויין על חזה שלה גננא פי' בערוך כחתן יוצא מחופתו תרגומו כחתנא נפיק מגנוניה. ור' חנינא בן אנטיגנוס פליג וסבר דבעינן דעתה וגם שיכולה לשמור קידושיה ואמרי' בגמרא א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס. ובגיטין פ' התקבל אמר רבא שלש מדות בקטן צרור וזורקו אגוז ונוטלו זוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרים וכנגדו בקטנה מתקדשת למיאון. ופי' רבינו שלמה וכנגדו בקטנה חשיב לה יודעת לשמור קידושיה מתקדשת בקידושי אמה לדעתה או בקבלת עצמה אם יתומה היא. למיאון. שצריכה למאן ואינה יוצאת בלא מיאון דתנן ביבמות כל תינוקת שאינה יכולה לשמור קידושיה א"צ למאן וזו יודעת לשמור היא עכ"ל וגירסתו. וכן גירסת אלפס. ובפר"ח גריס בהתקבל

הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין והוא כבר שית כבר שבע כו' וכנגדן בקטנה מתקדשת למיאון פי' אם קדשוה אמה או אהיה בזה הפרק צריכה מיאון אבל בפחות מזה אפי' מיאון אינה צריכ' עכ"ל. משמע אבל בפחות מזה אינה צריכה מיאון כלל אפילו מבחנת בין צרור לאגוז אבל שלא לדעתה אפילו יודעת לשמור גיטה אינה מקודשת כלל ויוצאה בלא מיאון. וכתב בפר"ח ודייקינן מינה דתינוקת שאינה יודעת לשמור קידושיה וקדשוה אמה ואהיה מדקאמר ר' חנינא בן אנטיגנוס אינה צריכה למאן ש"מ דהיא בפנויה ואם לא נבעלה כלל שריא לעלמא ואפי' גדלה דאי לא תימא הכי מאי איכא בין דברי ר"ח בן אנטיגנוס לדברי ר' יהודה ב"ב דקאמר רב יהודה אמר שמואל בתרווייהו הילכתא כוותייהו עכ"ל. ויש להשיב על דברי הגאון:

סימן תרעז

[א]

ממאנין ארוסו' ונשואות וממאנין בבעל וביבם והממאנת ביבם לא בעיא חליצה.

[ב]

והממאנת בזה מותרת לזה.

[ג]

וממאנין בין בפניו בין שלא בפניו והממאנת שלא בפניו צריכה למאן בפני ג' הדיוטות ואם מיאנה בפני ב' בדיעבד מיאונה מיאון.

[ד]

וממאנת והיא קטנה אפי' ד' וה' פעמים כגון שמיאנה בראשון ונשאת לשני ועדיין היא קטנה וכן לשלישי ולרביעי ולחמישי:

[א]

ב"ש אומרים אין ממאנין אלא ארוסות ובה"א ארוסות ונשואות בש"א בבעל ובה"א בבעל וביבם א"ר אושעיא ממאנת במאמרו ואינה ממאנת בזיקתו פי' לב"ה דאמרי ממאנת ביבם לא אמרו ממאנת אלא שאם עשה בה מאמר ממאנת ועוקרתו שלא תהא צריכה גט למאמרו אבל חליצה שהיא משום זיקה לא עקרה במיאונה וצריכה חליצה. עולא אמר אף ממאנת לזיקתו מ"ט נשואין קמאי קא עקרה פירוש ואפי' חליצה לא בעיא ופסקו רבינו יצחק אלפס וכן פר"ח דהלכה כעולא ושריא לעלמא ולא בעיא חליצה:

[ב]

אמר רב מיאנה בזה אסורה לזה פי' מיאנה יבמה באחד מן האחין יבמין אסורה לכולן. ושמואל אמר מיאנה בזה מותרת לזה רב אסי אמר מיאנה בזה מותרת אפי' לו. לעצמו. כי

אתא רבין אר"י מיאנה בזה מותרת לאחין ולא הודה לו ר' אושעיא. פי' מדקאמר ר' יוחנן מותרת לאחין אע"ג דאיהו גופיה [נמי] במשמע מיהו אי איכא אחין אין דהו"ל מיאון לחצי זיקה אבל בחד יבם דמיאנה בזיקה (בשל יבם) [שלימה] אסירא ולר' אושעיא אפי' בחד יבם נמי שריא דאין מיאון לזיקה ואמרי לה (לרב) [רב] אסי נמי לא הודה לו וכ"ש ר' אושעיא דר' יוחנן דוקא לאחין אמר ולא ליה. וכת' רבי' יצחק אלפס והלכתא בשמואל דקאי ר' יוחנן כותיה ובפר"ח כתב ויש מי שאומר כיון דר"י מתירה לאחין לית הלכתא כותיה דרב דאסר דקיי"ל רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ואע"ג דאמר רבין ור' אושעיא אינו מודה לו הא אוקימנא לית הלכתא כותיה ורב אסי מוסיף הוא עכ"ל. וצריך ליישב הואיל ופסקו רבוותא כר"י א"כ מותרת אפי' לעצמו לפי ההוא לישנא דר' אושעיא לא הודה לו אבל רב אסי הודה לו ומותרת לאחין דקאמר ר' יוחנן הוא עצמו בכלל וללי"ק הוה מצי נמי למימר מאי לא הודו לו שמואל דאילו שמואל אוסרה לעצמו ור"י מתיר אפי' לעצמו. וגם מורי ה"ר שמחה זצ"ל כתב דמותרת אפילו לעצמו להך לישנא דר"י אית ליה דרב אסי דבשל סופרים הלך אחר המיקל:

[ג]

בש"א בפניו ובה"א בפניו ושלא בפניו ב"ש אומר בב"ד ובה"א בב"ד ושלא בב"ד ותניא בגמרא בית שמאי אומרים בב"ד ובה"א בב"ד ושלא בב"ד אלו ואלו מודים שצריך שלשה פי' אפי' ב"ה דאמרי שלא בב"ד היינו שלא בב"ד מומחין אבל ג' הדיוטות בעי ר' יוסי בר יהודה וראב"ש (אומרים) [מכשירים] בב' וא"ד יוסף אר"נ הלכה באותו הזוג. פר"ח זצ"ל וקבלנו מרבוות' הא דאמרן הלכה כאותו הזוג דיעבד אבל לכתחילה לא ודייקי מדתני מכשירים ש"מ דיעבד עכ"ל. וכתב מורי ה"ר שמחה ומסתבר אפי' לא מיאנה אלא בינו לבינה ומודה בעל דמיאנה בו דמיאונה מיאון ביון דמיאונין בשנים דלא בעינן ב"ד אלא משום עדות. ולשון הירושלמי מוכח קצת ר' בא בשם ה' חייא בר אשי מעשה בתינוקת שירדה לכבס בנהר אמרין לה הא ארוסך עבר אמרה תלך אמה ותנשא לו ובא מעשה לפני חכמים ואמרו אין לך מיאון גדול מזה משמע שלא מיאנה אלא בפני נשים על גב הנהר שעומדו' לכביסה ומסתמא אין אנשים מצויין שם שצריכים להעצי' עיניהם עכ"ל:

[ד]

תנן אמרו להם ב"ה לב"ש ממאנת היא קטנה אפי' ד' וה' פעמים א"ל ב"ש אין בנות ישראל הפקר אלא ממאנת (וממאנת) [וממתנת] עד שתגדיל ותמאן ותנשא ולא קיי"ל כב"ש ואע"ג דפליגי רב יהודה אמר שמואל ועולא אליבא דב"ש היינו לפרש ולהסביר

טעמייהו דב"ש משום דקשיא להו והא מיאנה חדא זימנא אבל לעניין הלכתא כבית הלל קיימא לן:

סימן תרעח

קטנה שנתקדשה שלא בפני אביה אפי' מיאון א"צ ואם היתה יתומה בחיי אביה קידושין בקטנותה ונתגרשה ונתקדשה לדעתה צריכה מיאון בפרק האיש מקדש איתמר קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אמר שמואל צריכה גט וצריכה מיאון אמר קרנא דברים בגו אם גט למה מיאון ואם מיאון למה גט א"ל הא מר [עוקבא] ובי דיניה בכפרי אפכוה ושדרוה לקמיה דרב אמר להו האלקים צריכה גט וצריכה מיאון וחס ליה לזרעיה דאבא בר אבא דלימא הכי טעמא מאי [אמר] רב אחא בריה דרב אילא צריכה גט שמא נתרצה האב בקידושיה וצריכה מיאון שמא לא נתרצה האב בקידושיה ויאמרו אין קידושין תופסין באחותה עולא אמר קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אפי' מיאון אינה צריכה ואמרי' לקמן הנהו בי תרי דהוו שתו חמרא תותי ציפי בבבל שקל חד מינייהו כסא דחמרא ויהב ליה לחבריה א"ל מיקדשא ברתך לברי אמר רבינא אפי' למ"ד חיישינן שמא נתרצה האב שמא נתרצה הבן לא אמרינן אמרו ליה רבנן (לרבא) [לרבינא] ודילמא שליח שווייה אמר ליה לא חציף אינש לשווייה לאבוה שליח ודילמא ארצויי ארצי קמיה ושתיק א"ל רבה בר שימי בפירוש לא סבר לה מר להא דרב ושמואל. פי' רבינו שמשון בר' אברהם זצ"ל שכך הלכה כרבינא ורבה בר שימי דבתראי נינהו ואפי' מיאון אינה צריכה דלא הצריכו רב ושמואל מיאון אלא משום דהצריכו גט דמחמת גט חיישינן שלא יאמרו אין קידושין תופסין באחותה. ופ"ק דמכילתין בשמעתא דייעוד אירוסין עושה או נישואין עושה אמר אין מוכרה לקרוביו משום ר"א אמרו מוכרה לקרוביו ושוין שמוכרה אלמנה לכה"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט האי אלמנה ה"ד אילימא דקדיש נפשה אלמנה קרית לה בתמיה ש"מ דלא בעיא אפי' מיאון ומדקאמ' סוגיא דתלמודא כותיה ש"מ דהלכתא כותיה אע"פ שמצינו רפ"ב דכתובות דפריך נמי הלך אחר רוב נשים אע"ג דקי"ל כשמואל דאמר אין הולכין בממון אחר הרוב התם מתרץ אליבא דרב שלא תקשי המשנה וכ"כ בה"ג בסוף הלכות קידושין וקטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה לא צריכה לא גט ולא מיאון עכ"ל וזה לשון רבינו יצחק אלפס זצ"ל ומדאשכחי' לרבינא דהוא בתראה ולא סבר להא דרב ושמואל שמעי' דלית הלכתאכרב ושמואל וכולהו רבוותא קמאי הבין פסקו כגון רב אחא (מסברא) [משכחא] ובעל הלכות פסוקות ובה"ג ורבינו האי בתשובותיו הני כולהי פסקי כרבינא ודחו להא דרב ושמואל בין בקטנה בין בנערה היכא דקדישה קטנה או נערה נפשה בלא דעת אבוה דלא הוו קידושיה קידושין בין

נתרצה האב בין לא נתרצה האב. ואיכא מאן דחש לה להא דרב ושמואל משום דאשכחן לאביי ורבא דשקלי וטרי אליבא דרב ושמואל [דאמרי אמרה איהו לקריבאי] אמר איהו לקרובי כפתיה ואמר תיהוי לקרובך אדאכלו ושתו אתא קריביה באיגרא וקידשה אמר אביי שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב [רבא אמר חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה מאי בינייהו איכא בינייהו] דלא טרח ואנן מסתבר' לן דלא שייכי הא דאביי ורבא אליבא דרב ושמואל אלא ה"ק אע"ג דלא אמר תיהוי לקרובי לא חיישינן שמא לדעת אביה נתקדשה וקא משדר קידושי' בחשאי לאביי כדאית ליה ולרבא כדאית ליה אלא אפי' תימא בדרב ושמואל שייכא הא רבינא דהוא בתרא לא ס"ל הא דרב ושמואל וקיי"ל הלכתא כבתראי עד כאן לשונו. וזה לשון רב אהאי גאון זצ"ל בפרשת ואלה המשפטים ברם צריך היכא דקדשה נפשה בלא דעת אביה מי (האשה) [חיישינן] שמא נתרצה האב בקידושיה או לא קטנה לא תיבעי לך דודאי לא נתרצה כי תיבעי לך היכא דשדיך מאי כיון דשדיך מעיקרא הא אתנחא ליה א"ד כיון דקדיש בלא דעתיה לא ת"ש [הנהו] בי תרי דהוו שתו חמרא תותי ציפי בבבל כו' עד אמר להו רבה בר שימי [לרבינא] בפי' אמר מר דלא סבר להא דרב ושמואל דאמר קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה כי שדיך צריכה גט ומיאון אמרי' כיון דשדיך הו"ל כמאן דארצי קמיה ושתיק וכיון דשתיק מינח ניחא ליה והלכתא כרבינא עכ"ל. ונראה שהוא גורס במילתייהו דרב ושמואל נערה אבל בספרינו כתב קטנה וגם משמע שסובר רב אחאי דאפי' בר שדיך לא חייש רבינא לרב ושמואל דאם כן הו"ל למיחש דילמא ארצויי ארצי קמיה ושתיק וקשה על דבריו דא"כ אמאי מתמ' תלמודא ואפי' שידכו בתמיה על מילתיה דעולא אפי' מיאון א"צ ומשני דמתני הא לא מתני הא ומאי קושיא אי אמר עולא אפי' בשידכו הא רבינא נמי הכי סבירא ליה וקיי"ל כותיה. ומיהו לפי הספרים דגרסי באיכא דאמרי [דאמר] עולא ואע"ג דשדיך ואפ"ה א"צ גט מיאון אין להקשות על השאלתות ממאי דמקשינן ואע"ג דשדכו בתמיה דע"כ כי מקשי הוה מצי לשנויי אין הכי נמי אע"ג דשדכו. והיכא שקידשה אביה וקבל בה קידושיה ונתגרשה ונשאת לאחר בקטנותה ה"ז יוצאה במיאון דמתיב רב כהנא וכולן מתו או מיאנו וכו' תיובתא דעולא הוא מותיב לה והוא מפרק לה כגון שנעשה בה מעשה (מעשה) יתומה בחיי האב ותנן נמי פ' ב"ש קטנה שהשיאתה אביה ונתגרשה והיא כיתומה בחיי האב:

סימן תרעט

באיזה לשון ממאנת

ת"ר איזהו מיאון דאמרה אי אפשי בפלוני בעלי אי אפשי בקידושין שקדשוני אמי ואחי יתר ע"כ א"ר יהודה אפי' יושבת באפריון והולכת מבית אביה לבית בעלה ואמרה אי אפשי בבעלי זה מיאון. פי' דהיינו רבותא דאע"ג דאיכא למימר אי לא בעיא ליה תיחות ותיזול אפ"ה הוי מיאון. יתר ע"כ א"ר יהודה אפי' אורחין מסובין בבית בעלה והיא עומדת ומשקה עליהן ואמרה אי אפשי בפלוני בעלי זה הוא מיאון. פי' רבותא אפי' ליכא ב"ד ותו דהני מישתק שתקי ולא מודעי. יתר ע"כ א"ר יהודה אפי' שיגרה בעלה אצל חנוני להביא חפץ משלו ואמרה אי אפשי בפלו' בעלי אין לך מיאון גדול מזה. פי' רבי' יהודה בר נתן זצ"ל דליכא אלא חנוני ואיכא למימר משום דאטרחה הוא. משמע דמיאון הוי אפי' ביחיד שלא בפניו ומסייע לה"ר שמחה כדפרי' לעיל דאפי' בינו לבינה הוי מיאון כדאמר בירושלמי ר' בא בשם ר' חייא בר אשי מעשה בתינוקת שירדה לכבס בנהר אמרין לה הא ארוסך עבר אמרה תלך אמה ותנשא לו ובא מעשה לפני חכמים ואמרו אין לך מיאון גדול מזה משמע שלא מיאנה אלא בפני נשים על גב הנהר שעומדות לכביסה מסתמא שאין האנשים מצויין שם שצריכין להעצים עיניהם שמעי' מינה אפי' לא דברה אלא לפי תומה שגלתה דעתה בדבור' הוי מיאון חשוב וכההיא עובדא דכלתיה דאבדן אמרוד שדר ר' זוגא דרבנן למיבדקינהו אמר להו נשי חזו גברייכו דקא אתו אמרי להו הני ליהוו גברייכו דידכו א"ר אין לך מיאון גדול מזה. מיהו שאני התם דאימרוד מעיקר' וברחו מהם מיהו חזינן התם דמרד לא חשיב מיאון אם לא שיוציאו בפה:

סימן תרפ

קטנה שלא מיאנה עומדת ונתקדשה

תנא קטנה שלא מיאנה ועמדה ונתקדשה משום ריב"ב אמרו הן הן קידושיה הן הן מיאוניה ואסקי' הלכתא כר"י בן בתירה אפילו בנשואין דקמאי:

סימן תרפא

עד מתי הבת ממאנת

בפרק בא סימן ת"ר עד מתי הבת ממאנת עד שתביא ב' שערות דר"מ ר"י אומר עד שירבה שחור על הלבן ר' יוסי אומר עד שתקיף העטרה בן שלקות אמר עד שתכלכל וא"ר שמעון מצאני חנינא בן חכינאי בצידן ואמר לי כשאתה מגיע אצל ר"ע אמור לו עד מתי הבת ממאנת ואם יאמר לך עד שתביא שתי שערות אמור לו והלא בן שלקות העיד במעמד כולכם ביבנה עד שתכלכל ולא אמרתם לו דבר כשבאתי אצל ר"ע אמר לי כלכול זה א"י בן שלקות איני מכיר עד מתי הבת ממאנת עד שתביא ב' שערות. ופר"ח ולית הלכתא כר' יהודה בהא אלא כר"מ ולא חיישי' להא דא"ר אבהו א"ר אלעזר הלכה כר"י דהא ר"ע

רביה קאי כותיה. וגרסינן במי שמת אר"נ בודקין למיאונין לאפוקי מר' יהודה דאמר עד שירבה שחור על הלבן עכ"ל. וההיא דקידושיה טעות דר' ישמעאל דאייתי לה פ' המדיר ובפ' נושאין ובפ' בא סי' דאר"י א"ש [משום רבי ישמעאל] והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת [ויש לך אחרת שאע"פ שלא נתפשה מותרת] ואי זהו שקידושיה קידושי טעות שאפילו בנה מורכב על כתיפה ממאנת והולכת לה בפ' המדיר פסק רבי' אלפס דליתא לדר' ישמעאל דא"ר כהנא משמיה דעולא המקדש על תנאי ובעל צריכה הימנו גט זה היה מעשה ולא היה כח בחכמים להוציאה בלא גט לאפוקי מהאי תנא דא"ר יהודה אמר שמואל משום ר' ישמעאל והיא לא נתפשה וכו' וכתב שם רבי' יצחק אלפס אלמא ליתא לדר' ישמעאל. וגרסי' פרק בא סימן תינוקת שהביאה שתי שערות אינה יכולה למאן ר' יהודה אומר עד שירבה השחור א"ר אבהו א"ר אלעזר הלכה כר' יהודה ומודה ר' יהודה שאם נבעלה לאחר שהביאה שתי שערות שוב אינה יכולה למאן חברייה דרב כהנא סבור למיעבד עובדא כר' יהודה ואע"ג דנבעלה אמר להו רב כהנא לא כך היה מעשה בבתו של רבי ישמעאל שבאת לבית המדרש למאן ובנה מורכב על כתיפה ואותו היום הוזכרו דבריו של ר' ישמעאל ורבתה בכייה גדולה בביה"מ אמרו דבר שאמר אותו צדיק יכשל בו זרעו דא"ר יהודה אמר שמואל משום ר' ישמעאל וכו' ונמנו וגמרו עד מתי הבת ממאנת עד שתביא ב' שערות פירוש ולא עבוד עובדא עכ"ל מיהו משם אין ראיה דהתם פ' בא סימן פר"ח שקידושי' קידושי טעות כגון קטנה שנתקדשה והיא יתומה והשיאתה אמה ואהיה כיוצא בה אפי' בנה מורכב על כתיפה ממאנת והולכת לה ועל כי האי גוונא יש להביא משם שאין הלכה כר' ישמעאל אבל היכא שקידשה על תנאי ולא נתקיים התנאי אין משם (התנאי) [ראיה] שלא תוכל למאן דבכה"ג נמי מיירי ר' ישמעאל כמו שפירש רבינו יצחק בר' שמואל. וגם פר"ח פירש בפ' נושאין קידושיה קידושי טעות דר' ישמעאל היינו כגון שקידשה על תנאי ולא נתקיים התנאי מיהו מפ' המדיר משמע דליתא לדר' ישמעאל אפי' בקדשה על תנאי ולא נתקיים התנאי כדפרי' וכל ענין השערות פירשתי לעיל בהלכות חליצה:

סימן תרפב

בנים הרי הן כסימנים

פ"ק דיבמות תני רב ביבי קמיה דרב נחמן ג' נשים משמשות במוך ואלו הן קטנה ומעוברת ומניקה קטנה שמא תתעבר ושמא תמות וכו' עד דמדקאמר שמא תתעבר ושמא תמות מכלל דאיכא קטנה דמיעברא ולא מתה א"כ מצינו חמות ממאנת וכו' עד אלא לעולם שמא תתעבר ושמא תמות אלא קשיא א"ר ספרא בנים הרי הם כסימנים. פי'

הלכך אין יולדת ממאנת ואפי' היא קטנה ופי' מורי רבי' יהודה בר יצחק זצ"ל דמשעת הריון נעשית גדולה ואינה ממאנת והוכיח מפ' אלו נערות דבעי רבא יש בגר בקבר ודבנה או דילמא אין בגר בקבר דאבוה הוי ומי מיעברא והא תני רב ביבי קמיה דר"נ ג' נשים משמשות במוך קטנה וכו' וכ"ת דאיעברה כשהיא קטנה וילדה כשהיא גדולה והא אמר שמואל אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד פירו' הרי בגרה קודם שילדה ומאי קשיא ליה הא אוקימנא הכא דשמא תמות ואיכא דלא מתה מעתה לוקמה בעיא דרבא כגון שנתעברה כשהיא קטנה וילדה כשהיא גדולה ומתה קודם שבגרה אלא ש"מ דמשעת הריון נעשית גדולה. הלכך לא אפשר דמשעת הדיון עד ו' חדשים נעשית בוגרת ואכתי לא ילדה. ותו הביא מפר' נושאין דאמר שמואל עשרה כהנים עומדים ופירש אחד מהם ובעל הולד שתוקי ואוקימנא שמשתקים אותו מדין כהונה ובזנות ופרכי' ובזנות מי גזור והתנן מי שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים וניסת וילדה מאי אחר בעלה אילימ' אחר מיתת בעלה אימא סיפא הוא אונן עליהם והן אוננין עליו בשלמא הוא אונן עליהן משכחת לה בנשואין [דשני] וליקוט עצמות דקמ' אלא הן אוננין עליו היכא משכחת לה קמא מיית ליה ואלא בגרושה ומאי אחר בעלה אחר גט בעלה אימא סיפא הוא אינו מטמא להם והם אין מטמאין לו בשלמא הן אין מטמאין לו לחומרא דכל חד וחד אמר דילמא לאו בריה הוא אלא הוא אין מטמא להם בשלמא לשני לא ליטמא ליה אלא לראשון ליטמא ליה ממ"נ אי בריה הוא שפיר קא מטמא ליה אי בר בתרא הוא חלל הוא אלא לאו בזנות ומאי אחר בעלה אחר בועלה וקתני סיפא עולה במשמרו של זה ושל זה ואינו חולק ותיובתא דשמואל א"ר שמעיה בממאנת פי' לעולם בזנות לא מיתוקמא דפסול הוא לעבודה ולא מצי למתני עולה במשמרו של זה ושל זה אלא היכי משכחת דרואה במיתת שניהם ואין מיטמא להם וכהן כשר הוא בממאנת יתומה שמיאנה בבעלה ולא שהתה ג' חדשים ונשאת. וממאנת מי ילדה והתני רב ביבי קמיה דר"נ כו' עד משכחת לה בקידושי טעות וכו' ואי איתא דלא הויא גדולה אלא בשעת לידה דווקא לוקמה כגון שמיאנה בקטנותה ולא שהתה ג' חדשים וניסת לשני וילדה לז' דהשתא [ספק] בן תשעה לראשון וספק בן שבעה לאחרון דאיכא דלא מתה כדאוקימנא פ"ק וממ"נ כהן כשר הוא דמיאונה מיאון כשר הלכך שפיר קתני בסיפ' דעולה במשמרו של זה ושל זה אלא ש"מ דמשעת הדיון הויא גדולה ולא אתבריר לי זה הראיה וכ"כ מורי ה"ר שמחה זצ"ל דמשעת הדיון הויא גדולה מההי' דאלו נערות:

סימן תרפג

קטנה שלא מיאנה ומתה בעלה יורשה

תניא ר"א אומר קטנה אין בעלה זכאי לא במציאתה ולא במעשה ידיה ולא בהפרת נדריה ואינו יורשה כללו של דבר אינו כאשתו לבל דבר אלא שצריכ' מיאון ר' יהושע אומר יש מעשה קטנה כלום ובעלה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפר נדריה יורשה ומיטמא לה כללו של דבר הרי היא כאשתו לכל דבר אלא שיוצאה במיאון. פר"ח וקיי"ל כר' יהושע חדא דר"א ור' יהושע הלכה כר' יהושע ועוד שמואל דהלכתא. כותי' בדיני קאי כותיה ומפורש בכתובו' פ' אלמנה ניזונית בסופו ותרווייהו רב ושמואל דחו להא דר"א ורב מוקי להא דר' יהושע כותיה ואמר ע"כ לא קאמר ר' יהושע אלא מדידה לדידיה כלומר הוא יורשה. ותו גרסי' בגמ' דהאשה רבה בענין ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה מאימתי אדם יורש אשתו קטנה בש"א משתעמוד בקומתה בה"א משתכנס לחופה ר"א אומר משתבעל ויורשה ומטמא לה ואוכלת בגינו בתרומה וכו' עד והא הכא מדאורייתא ירית לה אב ורבנן אמרי ירית לה בעל ופרקי' הפקר ב"ד הפקר דא"ר יצחק מנין שהפקר כו' ותנן נמי בפ' הנזקין העיד ר"י בן גודגדא על החרשת שהשיאה אביה שיוצאה בגט ועל קטנה בת ישראל שנישאת לכהן שאוכלת בתרומה ואם מתה בעלה יורשה שמעינן מהני כולהו דקטנה שניסת ולא מיאנה ומתה בעלה יורשה וכן אמרו רבותינו הגאונים רב היי ורב שרירא קטנה שלא מיאנה ומתה בעלה יורשה. וכ"כ באלפס הכל בלשון פר"ח זצ"ל:

סימן תרפד

קטנה שנתקדשה אי בעל אחר שגדלה קנאה קנייה גמורה ואי לא בעל ספיקא הוי **איתמר** קטנה שלא מיאנה והגדילה ועמדה [ונשאת] רב אמר אינה צריכה גט משני ושמואל אמר צריכ' גט משני ואוקימנא כשבעל. פר"ח ומסקנא דקטנה שנתקדשה אי בעל אחר שגדלה קנאה קנייה גמורה ואי לא בעל ספיקא הוי דהא תניא המקדש את הקטנה קידושיה תלויין ואע"ג דשנינן לה אשינויי דחיקי לא סמכי' ואי לא בעל וגדלה ונתקדשה לאחר צריכה גט מזה ומזה אבל תורת מיאון אחר שהביאה שתי שערות אין בה כלל עכ"ל וזה לשון רבינו יצחק אלפס ואוקימנא להא דאמר רב א"צ גט משני כשבעלה הראשון אחר שגדלה אצלו אבל אם לא בעלה הראשון אחר שגדלה אצלו קידושי קטנה לאו כלום היא וצריכה גט משני ושמואל סבר אע"ג דבעלה הראשון אחר שנתגדלה אצלו צריכה גט משני שכל הבועל על דעת קידושין הראשונים הוא בועל ואותבינן עלה דרב מהא דתניא המקדש את הקטנה קידושיה תלויין מאי קידושיה תלויין לאו דכי גדלה גדלו בהדה אע"ג דלא בעל ופריק לה מילתא דקטנה מיתלא תליא וקיימא אי בעל אין אי לא לא ולא איפסקא הילכתא הכא בהדיא וחזינן מאן דכתב דהא מילתא

ספיקא היא ועבדינן בה לחומרא דהא תניא המקדש את הקטנה קידושיה תלויין ואע"ג דשנינן אשינויי לא סמכי' ואי לא בעל וגדלה ונתקדשה לאחר צריכה גט מזה ומזה והאי סברא מעליא [הוא דגרסי'] בהדי' פ' יוצא דופן בענין שתי שערות של בת אמר רב דימי מנהרדעא הלכתא חוששין שמא נשרו והני מילי היכא דקדיש תוך זמן ובעל לאחר זמן דאיכא ספיקא דאורייתא אבל מעיקרא לא כגון תוך זמן [ולא בעל לאחר זמן] לא חיישינן שמא נשרו אלא בדקינן לה אי אתיאת שתי שערות אמרי' גדולה היא ולא ממאנה ואי לא אשכחינן שתי שערות אמרי' קטנה היא עדיין ותצא במיאון משום דנשואי קטנה דרבנן נינהו והוה ליה ספיקא דרבנן וספיקא דרבנן לקולא ושמעי' מינה דקטנה שלא מיאנה והגדילה אע"פ שלא נבעלה לאחר שגדלה אינה יוצאה [במיאון] אלא שצריכה גט מדרבנן וכיון דמדרבנן הוא דצריכה גט תפסי בה קידושי שני וצריכה ממנו גט ומסתברא לן שאם השני רוצה לכנוס מגרש ראשון ונושא שני אבל מגרשה שני ונושא ראשון לא כי ההוא דפרק המגרש ולא מצאו בה (עדות) דבר על בוריו [מה] הוא אמר רב הונא מגרש ראשון ונושא שני אבל מגרש שני ונושא ראשון לא גזירה דילמא אתו [למימר] מחזיר גרושתו מן האירוסין והא נמי כיוצא בה ודווקא היכא דלא בא עליה קודם גירושי ראשון אבל בא עליה קודם גירושי ראשון אסירא לתרווייהו וצריכה גט מתרווייהו דהויא לה כאשה שהלך בעלה למדינת הים שהיא אסורה (זעג"ז) [על זה ועל זה] וצריכה [גט מזה] ומזה אבל ממזר לית בה דנישואי דרבנן נינהו ולא נשואי תורה והיכ' דבעל לאחר שגדלה קנאה קנין גמור מדאורייתא וא"צ גט משני כרב וליתא לדשמואל דאמר כל הבועל דעתו על הנשואין הראשונים והא דתניא המקדש את הקטנה קידושיה תלויין מ"מ הויא תיובתא דשמואל עכ"ל אלפס זצ"ל:

סימן תרפה

אם מותר להשיא יתומה קטנה הראויה למאן

ר"**פ** ב"ש כתוב בפר"ח אמר גאון תמיד נהגינן אנן ואבהתנא כד אתא לקמן יתומה לקדושה תבעינן דאיה דבוגרת היא כדי שיתרחקו מן המיאונין כדאמור רבנן ודיינא דמנסיב יתומה קטנה מובהינן ליה (וטפייפנבא) [ונזפינא] ליה מיהו לא (מעקינן) [מפקינן] לה מן בעלה עכ"ל ולא נהירא למורי ה"ר שמחה זצ"ל דהא דאמר לעולם יתרחק אדם מן המיאונין היינו כדמפרש תלמודא דילמא גדלה ומיחרט' אבל שלא להשיא יתומה שלא תבוא לידי מיאון לדבר זה אין ראיה משם וכתב מורי ה"ר שמחה דמסתבר דכיון דתקינו לה רבנן קידושין ונישואין אנן אביהן של יתומה לקדש' להגון לה קודם שיקדמנ' אח' וכן עמא דב':

סימן תרפו

זהו טופס גט מיאון כתיקון שטרות

הזמן איך פלנית' בת פל' את' לקדמנא לבי דינא וכך אמר' (פל') פלניתא אמה ופל' אחא אטעו יתי וקדוש יתי לפלוני בר פלוני ואנא ינוקתא הוינא ולא הוה ידענא ומכען לא ניחא לי למיהוי ליה להדין גברא לא רעינא ביה ולא צבינא (ולית' ולביצבי ממזר) [ולית אנא בעיא] לאתנסבה ליה ובדקנא בפלניתא דא ועודה קטנה היא וכיון דחזינא דאמרת פ' דא בהדין ענינא כתבנא לה גט מיאון דנן למהך להתנסבא לכל גבר דיתייצביין כדת משה וישראל וחותמין ונותנין לה. ואומר רבינו יצחק דטעות היא דאמר רב יהודה ואמרי לה במתניתא תנא בראשונה היו כותבין גט מיאון לא צבינא ביה ולא רעינא ביה ולית אנא בעיא להתנסבא ליה כיון דחזו דנפיש דיבורא אמרי אתו לאחלופי בגיטא תקינו הכי ביום פ' מיאנה פלונית לפ' בר פ' באנפנא. הלכך אומר רבי' יצחק שאין להוסיף כלום אלא כמו שיש בספר. ובפר"ח כתוב ביום פ' לחודש פ' בשנת פ' מיאנה פ' בת פ' בבעלה פ' באנפנא וכ"כ מודי הרב ר' שמחה שאין להוסיף בו טפי ממה שתיקנו בו חכמים. והא דאמר דאתי לאיחלופי פי' רבי' יהודה בר נתן שיכתבנו סופר בור בגט גירושין לגרש בו אשה. ופר"ח פי' דאתי לאיחלופי בגיט' ואמרי קרובותיה אסורות לו והיא נמי אסורה בקרוביו. וכבר פי' דפ"ק דגט מיאון אינו בא להתיר ואינו בא אלא לראיה שכבר מיאנה וכ"כ מורי הר' שמחר לכך צריכה גט מיאון לראיה שתנש' בו אפי' לכשתגדיל שאינה ראויה למאן מדרבנן ותניא בתוספתא האשה שאמר' הלצתי תביא ראיה לדבריה מיאנתי תביא ראיה לדבריה:

סימן תרפז

האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים שלום בינו לבינה שלום בעולם באתה ואמרה מת בעלי תנשא מת בעלי תתייבם שלום בינו לבינה ומלחמה בעולם קטטה בינו לבינה ושלום בעולם ואמרה מת בעלי אינה נאמנת ר' יהודה אומר לעולם אינה נאמנת אלא [א"כ] באתה בוכה ובגדיה קרועים א"ל אחת זו ואחת זו תנשא. פי' ושלום בעולם שאין שעת חירום דתימא בדדמי מאומד לבה אם פירש הימנה חודש או חדשים ודאי הואיל ולא חזר הרגוהו ליסטים דהואיל ולאו שעת [חירום] אי לא חזיתיה דמית חיישא (לקולא) [לקלקולה] שמא יבוא לאחר שנישא' ותהא מקולקל' כדאמר בהאש' רבה. קטטה בינו לבינה לא מהימנא י"ל [מתוך] ששונאתו היא רוצה לאסור עצמה עליו. וטעמא דמלחמה כדאמר בגמ' אמר רבא מ"ט דמלחמה משום דאמרה בדדמי. מאומד לבה ואע"ג דלא חזיתיה דמית וכדפרישית דסברה ס"ד בכל הני דאיקטיל איהו (פליגי) [פליט] ואת"ל

דכיון דשלום בינו לבינה נטרה וחזיא זימנין דמחו ליה בגידא או ברומחא וסברא השתא ודאי מיית ליה ואיכא דעבדי לה סמטרי וחיי. אמר רבא רעבון גרוע ממלחמה דאילו מלחמה כי אמרה מת בעלי במלחמה הוא דלא מהימנא הא מת על מיטתו מהימנא ואילו רעבון עד דאמרה מת וקברתיו. מפולת. שנפל הבית עליו או רוח סערה היה מפיל כל בתי העיר. הרי הן במלחמה ואמרה בדדמי ולא מהימנא. שילוח נחשים ועקרבים ה"ה כמלחמה ואמרה בדדמי ולא מהימנא. דבר. אמרי לה כמלחמה ואמרה בדדמי ואמרי לה אינו כמלחמה דסמכת אדאמרי אינשי שב שני הוי מותנא ואינש בלא שניה לא אזל ולא אמרה בדדמי ומהימנא וכתב בפר"ח וספיקא הוא ולחומרא עבדינן והרי הוא כמלחמה עכ"ל: איבעיא להו החזיקה היא מלחמה מהו פי' שלא היינו יודעים שיש מלחמה בעולם אלא [מפיה] מי אמרי' מה לי לשקר דאי בעיא אמרה שלום בעולם ומהימנא השתא נמי מהימנא או דילמא הכא ליכא למימר מה לי לשקר דאיהי גופה לא מיכוונא לשקורי אלא כיון דאיתחזק מלחמה אמרה בדדמי וסבורה היא שמת. ולא איפשטא בעיין ואזלינן בה לחומרא ולא מהימנא. והקשה רבינו יהורה בר נתן זצ"ל תיפשוט ליה ממתני' דקתני שלום בעולם הא (אפי' מלחמה בעולם אמרי' לעיל) כי אמרה [מת] בעלי במלחמה קאמרה דאי על מיטתו מאי איריא שלום בעולם אפי' מלחמה אמרו לעיל כי אמרה על מיטתו מהימנא אלא ודאי מת במלחמה איצטריך לאשמעינן והיינו החזיקה היא מלחמה בעולם ותירץ מתני' דאמרה מת סתמא ואשמעינן מתני' דהואיל ושלום בעולם אע"ג דלא אמרה על מיטתו בהדיא מסתמא מת על מיטתו קאמרה ובזמן שיש מלחמה בעולם מסתמא מת במלחמה קאמרה עד דאמרה על מיטתו מת וכי קא מבעי ליה לרבא כגון שיש שלום בעולם ואמרה היא מת במלחמה. אמרה הציתו עלינו בית באש ונתמלא עשן אני ברחתי והוא נשאר שם ומת אינה נאמנת אמרה נפלו עלינו [עכו"ם נפלו עלינו] לסטים הוא מת ואני נצלתי נאמנת כדרב אידי דאמר רב אידי אשה כלי זיינה עליה. איבעיא להו עד אחד במלחמה מהו עד ת"ש מעשה בשני ת"ח שהיו באים עם אבא יוסי בן סימאי בספינה וכו' עד הכא במאי עסקינן כגון דאמרו אסקינהו קמן וחזינהו לאלתר וקאמרי סימנין דלא עלייהו סמכינן כי קא סמכי' אסימנין הוא דסמכינן ופר"ח ש"מ אשה ועד אחד בספינה שנטבעה והכירוהו מת לא מהימני וכ"ש עכו"ם ואפי' מסל"ת עכ"ל. וז"ל רבינו יצחק אלפס ולא איפשט בעיין אלא מידו כיון דאמרי' בפרקין דלקמן ההוא גברא דקא טבע בדיגלת ואסקוהו אגישרא דשביסתנא ואנסבה רבה לדביתהו אפומיה דשושביני' לבתר ה' יומי. שמעי' דע"א במים שאל"ס נאמן ודווקא היכא דאמר אסקוהו לקמאי וחזיתיה לאלתר ואישתמודענא ליה דאיהו פלוני (ואסקינא) [וכדאסיקנ'] מעשה

בשני חכמים שהיו באים עם אבא יוסי בן סימאי וכההיא גברא דטבע בדיגלת ואסקוהו אגישרא והוא דמי לע"א במלחמה דאמר מת וקברתיו ואי לא מסהדי הכי ואפי' תרי סהדי לא סמכינן עלייהו וכ"ש עד אחד ואשה דחיישי' דילמא בתר אומדן דעתא קא מסהדי וכן הל' עכ"ל: קטטה בינו לבינה ד"ד קטטה בינו לבינה אר"י אמר שמואל באומרת לבעלה גירשתני בפני פ' ופ' ושיילינהו ואמר להד"ם איבעיא להו עד אחד בקטטה מהו ולא איפשיט. ר' יהודה אומר לעולם אינה נאמנת אלא א"כ באתה ובגדיה קרועים. פר"ח ולית הלכתא כר' יהודה אלא כרבנן דאמרי אחת זו ואחת זו תנשא:

סימן תרפח

בש"א תנשא ותטול כתובה פי' אשה שאמרה מת בעלי תנשא ותטול כתובה על פיה בה"א תנשא ולא תטול כתובה א"ל ב"ש התרתם ערוה חמורה לא תתירו את הממון הקל א"ל ב"ה מצינו שאין האחין נכנסין לנחלה על פיה א"ל ב"ש והלא מספר כתובה נלמד שהוא כותב לה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתב ליך חזרו ב"ה להודות כדברי ב"ש והלכ' כב"ש. אמר ר"ח נתייבמה יבמה נכנס לנחלה על פיה הן דרשו מדרש בתוכה אנו לא נדרוש מדרש תורה יקום על (אשת) [שם] אחיו המת אמר רחמנ' והרי קם והא דאמרי ב"ה שאין האחין נכנסין לנחלה על פיה היינו קודם שלא נתייבמה: אמר רב נחמן באת לב"ד ואמרה מת בעלי התירוני להנשא מתירין אותה לינשא ונותנין לה כתובה והיינו כר"ח. תנו לי כתובה אף לינשא אין מתירין אותה מ"מ אדעת' דכתובה אתאי. איבעיא להו התירוני לינשא תנו לי כתובתי מהו כיון דאמרה כתובה אדעתא דכתובה אתאי או דילמא כל מילי דאית ליה לאינש אמר להו לבי דינא את"ל כל מילי דאינש א"ל לב"ד תנו לי את כתובתי והתירוני לינשא מהו הכא ודאי אדעתא דכתובה אתאי או דילמא משום דלא ידעא בהי מינייהו משתריא תיקו: ז"ל פר"ח זצ"ל אבעיא להו (התירוה) [התירוני] לינשא ותנו לי כתובתי מתירין אותה ונותנין לה כתובה [תנו לי כתובתי] והתירוני לינשא איבעי' ולא אפשיט ועלתה בתיקו ועבדינן לחומרא. משמע דווקא תנו לי את כתובתי והתירוני לינשא עלתה בתיקו אבל התירוני לינשא ותנו לי כתובתי מתירין אותה ונותנין לה כתובה משמע שר"ל דהלכ' (אם תמצי) [כאם תמצי לומ'] וכן פי' בשור שנגח ד' וה' בההיא דאת"ל איתא לדר"פ נגח שור חמור וגמל נעשה מועד לכל דקיי"ל כל את"ל הלכה היא:

סימן תרפט

הכל נאמנין להעיד על אשה שמת בעלה להתירה להנשא חוץ מחמותה ובת חמותה וצרת' ויבמת' ובת בעלה שאינן נאמנות מפני ששונאות אותה ומתכוונות לקלקלה.

חמותה שונאתה שאומרת בלבה זו תאכל כל יגיעי ועמלי וכן בת חמותה אומר' תירש כל עמל אבי ואמי ואני אידחה ויבמתה יריאה שמא סופה להיות צרתה בת בעלה אומרת זאת באה במקום אמי ואוכלת כל עמלה ובת חמיה מבעיא לן בגמ' ולא אפשיט הלכך אזלינן בה לחומרא ולא מהימנא ואשת אב וכלה נמי לא מהימנו להעידה כדתניא בגמ' וחמות הבאה לאחר מיכן מבעיא לן בגמ' ולא איפשט הילכך אזלינן בה לחומרא פי' חמות הבאה לאחר מיכן אם יבמה היא ולא אם בעלה ושמא סופה להיות חמותה אינה נאמנת לומר [מת] בעליך והתייבמי לבני או חלצי והנשאי לאחר דמסקה הך אם יבם אדעתה דילמא מיית בעלה ונפל' קמי יבם ברי וקאכלה לגירסאניי ומתכוונת לקלקלה מעכשיו כדי שלא תתייבם עוד לבנה וכן פר"ח לשון אחד לשון שני פר"ח יעקב יש לו שתי נשים לאה ורחל ויש לו בנים ראובן מלאה ויוסף מרחל וראובן נשוי אשה וחמותה לאה הלה אומרת אשת ראובן אם ימות בעלי ראובן יכניסנה יוסף אחיו מאביו ותבוא רחל אמו ותצערני אלא אומר' שמת יעקב ותנשא רחל וכשיבוא יעקב וימצא אותה שנישאת לאח' תיאסר עליו ותצא מזה ומזה ואם ימות ראובן בעלי ויכניסני יוסף לא תמצא זו בבית יעקב לצערני:

מעשה בלאה שבאת לפני ב"ד ואמרה ראובן אמר לי שמת בעלה ושלחו ב"ד אחריו וכחש ואמר לא ידעתי וגם לא אמרתי לה והיא אומרת באמת אמר לי לשם עדות ולא בלשון השטאה. וכתב מורי רבי' אבי העזרי אע"פ שאינו מודה עתה אומר אני דהיא נאמנת כדאמרי' ביבמות ובכתובו' ובסוטה עד אומד מת ועד אומד לא מת וכו' ועד מפי עד כשר בעדות אשה והאשה עצמה נאמנת ואין לחלק ההכחשות וראיה ברורה מדאמרי' פ' שבועת העדות אר"פ הכל מודים בעד מיתה שהוא פטור דא"ל לדידה ולא דא"ל לב"ד דתנן האשה שאמרה מת בעלי תנשא כו' פי' אין הפסד כפירת ממון של הכתובה בכפירת עדותו שהיא נאמנת עדיין להעיד שא"ל שמת וכיון דגביא כתובה מותרת לינשא כדא' לכשתנשאי לאחר טלי מה שכתוב ליכי ואמשביע עד אחד פלוגת' דראב"ש ורבנן קאי והיינו מושבע מפי אחרים היינו דוקא בפני ב"ד בין לר"מ בין לרבנן כדתנן התם במתני' וא"כ ע"כ השביעתו בב"ד. ולא א"ל לב"ד שכחש בדבר. ואפ"ה איהי מהימנא לומר דא"ל שמת דאי לא מהימנא איכא כפירת ממון בשבועתו וא"א לפרש שהנשבע שלא בב"ד קודם ומפי עצמו ולא א"ל לב"ד כלום (שמא) [שלא] בא לפניהם דהא אמשביע עד אחד קאי והיינו מפי אחרים והיינו דוקא בב"ד וגם אין לפרש שבב"ד לא רצה לומר כלום מפני שכבר אמר לה דאם נאמן הוא להכחישה יכופוהו ב"ד לומר הן או לאו ודמי ללא מבטלינן קלא דסוף גיטין וחומרא דהתם הוי כאן קולא וכיון שהאמינו כאן אשה להתיר

אזלינן בביטול קול להקל כי היכי דאמר התם דמ"ד לא מבטלינן ס"ל אפי' מפי נשים והיינו חומרא בקידושין ה"נ הכא להיפך לקולא לכ"ע: וגרסי' בפ"ב דכתובות ת"ר אמרה נשבתי ויש לי עדים כו' ואח"כ באו עדים ואמרו לא ידענו וזאת הראיה יש לדחות אבל ההיא דשבועות נ"ל ראיה וצ"ע לעשות מעשה עכ"ל. ושלח דברים למורי ה"ר שמחה והשיב לו דדמי להההיא דפרק המדיר משמשתו נדה אע"ג דהתורה האמינתה וספרה לה מלמד שסופרת לעצמה וכשאומרת איש פלוני טיהר לי את הדם היא נאמנת וכי אזול ושיילי' ואשתכח שיקרא הוא נאמן ולא היא וכן גבי מאכילתו שאינו מעושר ומה שהביא מורי מפ' שבועת העדות הכל מודים בעד מיתה שהוא פטור דאמר לה לדידה ולא אמר לב"ד אני סבור שפירושו הוא אמר לה בינו לבינה דמת בעלה אף [על פי] כן לא היתה צריכה להשביעו בב"ד שהרי היא נאמנת בלא העד לינשא וליטול כתובה ומה שמשביעתו בלא צורך אין כאן כפירת ממון דבשעת שבועה היה כפירת דברים בעלמא ואילו השביע עידי ממון במקום שהלוה מודה והיה מזומן לפרוע ונשבעין שאין לו עדות וכי היו חייבין אין לך מודה בעיקר יותר מזה עכ"ל רבי' שמחה זצ"ל:

סימן תרצ

בן חלוצה לאו דוקא דאינה אסורה מן התורה לכהן כדמובח פ"ב דיבמות. אין אומרין יעשה זה. נקט ליה בלשון יחיד לישנא דקרא ועשיתם לו כאשר זמם. אין אומרים יעשה זה בן גרושה פירש"י אם בן כהן הוא מיהו י"ל אפי' הם ישראלים אין אומרים יפסל ומדין כהונה שלא יודל ליקח הכהן מהן וא"ת אמאי לא נקט במתני' ממזר ששוה [בכל] משום [דקאי אזוממי בת כהן] כדאמר בגמרא נקט הכא פסול לכהונה. וא"ת בסיפא דקתני מעידני באיש פלוני שחייב גלות אמאי לא [נקט] ממזר י"ל גם גלות שייך בענין כהונה שחוזר במות כה"ג. וא"ת והלא יש כאן תשלומין שהפסידו לו תרומה ממכירי כהונה שהיו נותנים לו א"נ תרומה שבביתו י"ל לכך אין משלמין דאין מוזמים למחצה מאחר שאין אנו יכולין לפוסלם כדאמר בגמרא. וא"ת מאחר שאין אתה יכול להזימן דאין נעשין בן גרושה א"כ אמאי הוה עדותן עדות וי"ל כיון שלוקין הרי יכול להזימן קרינא ביה: וא"ת פ' היו בודקין אמר פלוני בא על נערה המאורסה והוזמו אין נהרגין מתוך שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו ופריך וכיון דאינהו לא מיקטלי הא הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה ומאי קושיא דהא כיון שלוקין אתה קורא אותה עדות שאתה יכול להזימה י"ל שאני התם דבעינן נפש תחת נפש וכיון שנהרגת אין אתה יכול להזימה והשתא שלא בפני ב"ד נמי כיון שלוקין הויא שפיר עדות שאתה יכול להזימה י"ל אין לוקין דגברא קטילא הוא א"נ אפילו לוקין אין זה קרי יכול להזימה כיון שבאין

להורגו כדא' לעיל. וא"ת פ' מרובה לעיל מגמרא דגנב והקדיש ואח"כ טבח דאתו בי תרי ואמרו גנבת ואמר איהו אין גנבתי וטבחתי ומיהו שלא בפניכם אלא בפני פלוני ופלוני ואתו סהדי ואזמינהו להנך בתראי פלוני ופלוני וקרי ליה עדות שאי אתה יכול להזימה משום דלא משלמי מאי דמודה דגנב בפניהם ודמוד' בקנס היה קודם העדות ואי חייבינן מלקות אמאי קרי לה עדות שאי אתה יכול להזימן. י"ל דהתם כיון דמודה לו אינן לוקין ואפילו היו לוקין לא הוה מיקרי עדות שאתה יכול להזימה דהא הם מחייבים אותו ממון ואינהו פטירי מממון ואין כאן עדות שאתה יכול להזימן שחייב גלות משמע אבל לא הוזמו חייב גלות ואמאי הלא יכול לומר מזיד הייתי דתנן א"ל שנים אכלת חלב והוא אמר לא אכלתי פטור דמתרץ דיבוריה דיכול לומר לא אכלתי שוגג אלא מזיד י"ל בפנינו נשמט הברזל מקתו ונפל על חבירו והרגו א"נ בפנינו נשבר הסולם ונפל על חבירו דאין כאן מזיד. וא"ת מהא דתנן השונא אינו גולה משמע אבל האוהב גולה וע"כ מיירי בלא השמט' קתו אלא בשאר זריק' דאי בהשמטת קתו א"כ אפילו השונא היה גולה דאנן סהדי דאינו מזיד והשתא כמו שהשונא אינו גולה בך האוהב יכול לומר מזיד הייתי. י"ל ודאי אי אמר לא הרגתי ה"נ הוה מצי לתרץ דבוריה והב"ע כגון ששותק ולכך אינו חייב ואינו מכחיש וא"ת ר"פ האשה רבה קאמר דילמא משום דאמרי' שתיקה בהודאה דמיא תדע דשנים אמרו אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי אין נאמנין ומוכח התם מיניה דשתיקה כהודאה דמיא היכא דחד אמר אכלת חלב ומחייבת חטאת והלה שותק דחייב משום הודאה והשתא והלא בשנים עדים הוי טעמא דנאמנת ודאי דבשמעת' מפרשי' דמסתמא כיון שזה שותק דודאי נאמנין הן ולא מטעם הודאה י"ל גבי חלב אי לאו משום דאמרינן שתיקה בהודאה דמיא:

סימן תרצא

דין אדם שנהרג להעיד עליו על סימני גופו להתיר את אשתו

השיב ר"ת זצ"ל על פי' דהך משנה הכי וזכורני שכך דנתי לפני רבי' שמואל זצ"ל והתרנו את אשת אחיו של רבי' שלמה זצ"ל בת ר' בנימין אחיו של ר' יצחק מקרשמאיט אין מעידין [אלא] על פרצוף של פנים עם החוטם אדם שנהרג ולא נשאר כי אם פרצופו וחוטמו ופדחתו כדתניא בגמ' מעידין עליו ואם חסר אחד משלשתן אין מעידין עליו ואע"פ שיש סימנין בגופו ובכליו אי ליכא פרצוף ופדחת וחוטם אין מעידין עד שתצא נפשו ואפי' ראוהו מגויד או צלוב וחיה אוכלת בו אין מעידין עליו בפרצוף בפדחת וחוטם ואפי' (בהכרה גמורה) [במת גמור] אין מעידין עד ג' ימים לא קאי אאדם ידוע חי וניכר למעיד דאפילו עד ק' ימים מהני כיון שיודעים שזהו אותו אלא ע"כ באין ידוע

לאחר ג' ימים כ"א ע"י סימני פרצוף ופדחתו וחוטם וראשו מקום שיער ושפתו דצוארו וסנטרו ובקומתו וברגליו אינו ניכר ותמה על עצמך איך ניכר בתוך ג' ע"י פרצוף פדחת וחוטם וכיון דכולהו ליתנהו אלא שהתורה התירתו שהעד בקי בסימני פרצוף פדחת וחוטם אבל בטביעת עין אפי' לאחר יב"ח מת ניכר: והרב הקדוש ר' שמעון כשהגיד עליו בעל החלום לאחר חצי שנה ניכר באלו הוא חי אבל בפרצוף פדחת וחוטם כיון שאין בו ט"ע שמאבד טביעת עין כיון שלא נשאר רק מעט אבל בטביעת עין דראש כולו או טביעת עין בגופו עם ראשו מעידין עליו וכן בטביעת עין דרובו וראשו תדע דקתני אע"פ שיש סימנין בגופו אבל בט"ע עדיף ומעידין עליו שהרי אדם חי אם נחתך חוטמו מעידים עליו בט"ע אפי' יכחישם ויאמר לא הוא והלשון מוכיח דקאמר אין מעידין אלא על פרצוף פנים כמו אין מעידין על השומא שעל הפרצוף מעיד שדומה לפרצוף פלוני ועל השומא מעיד כך וכך היא אבל אילו על האדם מדברת המשנה היה לתנא לשנות אין מעידין אא"כ ראה פרצוף פנים עם החוטם ועוד אם נהרג ונחתך לאלתר חוטמו לא יהיה לו עוד טביעת עין זאת לא תהיה. הלכך יש ליישב לישנא דמתני' כדמוכח דעל פרצוף פנים מעיד ולא על טביעת עין שלו שבטביע' עין שוה לאלתר ועשרה ימים ועשרים יום והכי איתרמי לישנא דמתני' וההוא דאנסבוה לבתר חמש' יומי אפומא דשושבינתיה לא היה בו ט"ע אלא בסימן פדחתו וחוטמו אע"ג דלא ניכר לבתר דנח נפשי' אכלוהו כווני א"נ תפח היה מעיד עליו אבל לא היה לו ט"ע אלא במו מדמה מילתא ואע"פ ששושבינו היה וט"ע לא היה לו חשדו בכך: וכן כתב בה"ג אמרו רבנן גבי אשה דיהבי עדים סימני פדחתו וחוטמו ושאר סימנים שלו כך כתב רב יהודאי גאון זצ"ל אבל בט"ע גמור שישנו רובו שלם וראשו מעידין עליו אפי' לזמן מרובה אבל בסנטירו ופיו ושפתותיו ופניו וצוארו ושערו נשחת וגופו ושררתו או נחתך ליכא ט"ע בפרצוף פנים ופרחת וחוטם אלא כמו סיוע בעלמא שמעיד שדומה לפרצוף פנים ופדחת פלוני כמו סימן מובהק לד"ה דאורייתא אבל טביעת עינא ליכא. אבל אי איכא טביעת עינא לית דין ולית דיין דמעידין עליו אפי' אחר כמה שנים ופרצוף פנים כדמסיק פ' יש בכור לנחלה עד בחוטם ואע"ג דאיכא שינויא אחרינא מיהו תלמודא דשני הכי קושטא וכי דעתך לומר שאם אין אדם רואה אלא פרצוף פנים עד החוטם וחוטם וכולי שאר ליתא אין זה טביעת עין אלא סימנא בעלמא שאומר זאת חתיכה של פרצוף פנים עד החוטם וחוטם נראית כחתיכה של פרצוף פנים עד החוטם וחוטם של פלוני אבל בענין אחר אינו יכול לומר ולהעיד אבל טביעות עינא היינו ידענא ביה והאי דקמן פלניא הוא אע"פ דלא ידע בסימניה ועל

דא אנא סמיך וכל המחמיר בדבר אינו אלא חוטא ואין כאן חשש איסור ולא משום עיגונא פירשתי כן אלא משום אמיתה של תורה ע"כ:

סימן תרצב

דין להשיא אשה ע"פ עדות עכו"ם

רבי אלכסנדרי וחתנו היו דרים במבצר ויינא תחת הפחה מוויינא ויהי בהיות המלחמה בין המלכים בפולמוס השני ויחן חיל המלך ויליפש על נהר מושלא ועד שלא בא שם המלך ויליפש וחילו לקופלונץ שב המלך אושא ולא המתין כי שמע חיל וצבא רב עמו ולא נלחמו אז כלל כאשר עשו בפולמוס הראשון בשנה הראשונה שאז נלחמו יום אחד וברחו התחתונים אבל הריגת הבחור אירע בשנה השנייה שחזרו התחתונים מעצמן בלא מלחמה כי לא היה להם לחם ומספוא והמלך ויליפש רכב לו בקרוב לאייש וחזר בלא מלחמה והנהר הגדול רינום הוא מפריד בין קופלינץ למבצר ויינא אף כי רחוק ויינא מקופלניץ קרוב לב' פרסאות וגם במחוז הפחה מויינא מעבר לנהר ריינוס גם בפולמוס הראשון לא היתה מלחמה שם כלל ורגלים שלא נשרף ונחרב שם כלום בעת ההיא כאשר עשו בכל מקום שעברו האויבים ואף כי השלטון הלנכדינ"א היה אוהב הפחה ונדר למלך ויליפש בפולמוס השני שיביא את הפחה מויינא אליו וישלים עמו ויהי בהיות מחנה המלך אצל קופלינץ על נהר מושלא ויקם הבחור ויקח בידו מעות וישם פניו ללכת לעבור הרינוס ולבוא לקופלינץ אולי ימצא דבר לקנות ולהרויח והניח בתי שוקיו בביתו ונעל מנעלים נמוכים כי היה סבור ללכת לבטח במחוז של הפחה והנה לא שב לביתו וגם לא ראוהו בקופלינץ ולא נודע עד הנה מה היה לו זה קרוב לשנה וחצי והנה יום אחד היה עובר חמיו באותו הדרך ויאמרו לו עכו"ם לפי תומם שהיו מכירים הבחור בחייו ואמרו לו שראוהו הרוג וחקר שוב מהם ואמרו שבתוך ג' יום שנהרג ראוהו והכירוהו יפה כי היה צף על שפת הנהר לצד ויינא מעבר לרינוס הנהר וגם עוד אומרים סימנים שמצאוהו בלא בתי שוקים במנעלים נמוכים וגם חמיו אומר שעוד בתי שוקיו בידו וגם כן העיד ר' אפרים ממגנצא שכך שמע מפי עכו"ם מסל"ת כאשר דיבר חמיו כי הוא הלך עם חמיו ויש עכו"ם שאומר ששמע דק קולו כשנהרג שהיה מבקש על נפשו שיקח המעות ובגדיו ויניחהו והרוצח אכזרי לא אבה פן יקבול לפחה. ונתתי לבי לתור ולדרוש בדברים הללו ויהיה רצון שלא נכשל בדבר ואם יסכימו רבותי נראה בעיני להתירה להנשא [והנני דן] לפניהם בקרקע. שנו רבותינו שלהי מסכת יבמות מתוך הדברים נזכר שנהרגו הרוגים בתל ארזא והשיא ר"ג נשותיהם על פי עד אחד והוחזקו להיות משיאין עד מפי עד ומפי אשה ומפי הקרובים ואשה מפי אשה

ומפי עבד ומפי שפחה והכי הלכתא ותנן לעיל מינה ובעכו"ם אם היה מתכוין אין עדותן עדות ופליגי בה ר' יהודה ורשב"ל בגמרא ומסקנא דעכו"ם נאמן כמסיח לפ"ת. ההוא דהוה קאזיל ואמר מאן איכא בי חיואי [מאן איכא בי חיואי] שכיב חיואי ואנסבה רב יוסף לדביתהו פי' ומסל"ת רק שיתחיל העכו"ם (יתחיל) מעצמו הדברים אפי' אם לאחר מיכן ישראל שואל לו הדברים וחוקר לידע העיקר כדפרכינן והא איה חבירנו קאמר ומשני התם כיון דחזיתינהו (בבת) [בכיא] אמרו לה איה חבירנו וא"ל מת וקברתיו וכ"כ האלפסי בדברי כיון דמתחיל עכו"ם מצינא למיהדר וליגלויי ליה ולברר הדבר שפיר ומשיאין על פיו. וא"ת אמאי איצטריך למימר מת וקברתיו הא אפילו במלחמה לא צריך למימר הכי אלא גבי רעבון כדאמר בפ' האשה שלום י"ל מעשה שהיה כך היה וקבלה בידם שכן היו הדברים: ובירושלמי דיבמות גרסי' איזהו מתכוין ר' יוחנן או' כל שמזכירין לו אשה ר' שמעון בן לקיש אמר כל ששואלין אותו והוא משיב א"ר חגי לריב"ל זכור רבי בל' שנים שהיו מתריסים כנגד ר' הושעיא כדי לעשות כרשב"ל והוא לא קבל עליו ובגמרא דידן משמע דר' יוחנן מחמיר ולא מכשר אלא במסל"ת ורשב"ל מקיל ולא פסל לעכו"ם אלא בנתכוון להתיר לכן צריך לפרש הירושלמי שלרבי יוחנן אפי' אין שואלין לו אלא שמזכירין לו שם האשה שמת בעלה לא הוי מסל"ת ומיהו בבוכת והן אמרו איה חבירנו מודה ר' יוחנן דהוי עדות ולרשב"ל ב"ש דאתי שפיר טפי הא דפריך והא איה חבירנו קאמר אבל בירושלמי גבי מעשה דפונדקית גרסי' ר' יוחנן אמר עשו אותה כחיה שנאמנה על (יותר) [אתר] ר' שמואל בר סיסרטא אמר עשו אותה כעכו"ם שמסיח לפ"ת חד אריסטוון בעי קומי ר' מנא לית הדא פליגא על רשב"ל דאמר כל ששואלין אותו והוא משיב פי' ראיה חברינו היו שואלין אותו והיינו מתכוין להעיד דאינו עדות א"ל כההיא דר' שמואל בן סיסרטא אית לן בהם בההיא דר' יוחנן דאמר עשו אותה כחיה שנאמנת על (יותר) [אתר] פי' דרבי יוחנן אפי' שואלין אותו איה חבירנו דלא הוי מסל"ת נאמנת דומיא דהיה דנאמנת כדאיתא פי' בתרא דקידושין וטעמא משום שהיתה מראה פנים לדבריה במקלו ובתרמילו ובגמרא דידן אוקימנא לפונדקית במסל"ת והיינו כר' שמואל בר סיסרטא. ואם יבוא אדם לערער משום דעת המלחמה היתה בין המלכים ותנן האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים שלום בינו לבינה שלום בעולם ובאת ואמרה מת בעלי תנשא מת בעלי תתייבם שלום בינו לבינה ומלחמה בעולם [קטטה בינו לבינה ושלום בעולם] באה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת ומסיק בגמרא משום דאמרה בדדמי דמסקה אדעתה בכל הני דאיקטול איהו פליט ואת"ל כיון דשלום בינו לבינה נטרה עד דחזיא זימנא דמחו ליה בגירא או ברומחא וסברא השתא ודאי מיית ליה ואיכא דעבדי

ליה סמתרי וחיי ואיבעיא להו עד אחד במלחמה מהו וסלקא בתיקו ופסק פר"ח ורבינו זקיני מ"כ דאזלינן לחומרא בספיקא דאורייתא: מיהו נ"ל אם נשאת לא תצא מדמדמי לה תלמודא למים שאין להם [סוף] דפסקינן בגמרא דידן בהדיא בדיעבד אין לכתחילה לא. [ועוד נראה לי] מדאמרינן בירושלמי עד אחד במלחמה מהו שיהא נאמן נשמעינה מן הדין חד בר נש אתא ביומא דרבי אמר [הן] ההוא פלן אמר לון מית [הן] ההוא פלן א"ל מית א"ל וכולהו מתים א"ל אילו הוויין בחיים לא הוו מתים פי' וכי לא היו באים. תרגום לבוא למיתי. ר' [ירמיה] בשם ר' חנינא מעשה בא לפני ר' ואמר מאן דניסת ניסת ומאן דלא ניסת לא תנשא א"ר אייבו בר נגרי בשעת מלחמה היתה הדה אמרה שעד אחד נאמן בשעת מלחמה ולא תנשא לכתחילה והיא היא. מעתה אם לבך נוקפך הלא עת מלחמה היתה לאו מילתא היא כלל הדא שבפולמוס השני כשנהרג לא היתי' שם מלחמה כלל כמו שכתבתי לעיל ותו דלישנא דגמרא מוכח שהישראל בעלה הלך להלחם כמו שניהוג עדיין בארץ ספרד שישראלי' הולכי' עם המלך להלחם מדקאמר בכל הני דאיקטול איהו פליט משמע שהיה הולך להרוג או ליהרג ועוד ניהוג הוא שבנ"א ההולכים בלי בלי זיין לראות המלחמה שאין מקפידין עליהם הלכך לא אמרה בדדמי ועוד לא אמרה מת במלחמה אלא א"כ מת או נהרג במקום שהיתה המלחמה כדאמרינן בהאשה דאלו מלחמה כי אמרה מת בעלי במלחמה [הוא דלא מהימנא אבל אם אמרה מת על מיטתו מהימנא אלמא דוקא מת במלחמה קאמר] (קיימינן) ואם מת או נהרג ברחוק במקום שלא היתה המלחמה היינו במת על מיטתו והכא בארץ שלום שהיה בוטח נהרג לפי מה שהעידו והסיחו ושריא להנשא ופשוט הדבר לכל יודעי דת ודין שאם באנו לומר ושלום בעולם בכל מלכות אחד או באגמוניא אחת נתתה דבריך לשיעורין ותפסת מרובה לא תפסתה ואין לעגן בת ישראל כל ימיה בדברי הבאי. וכאשר דנתי האיר צורי עיני בתלמוד ירושלמי בהאשה שלום וז"ל מה בין שלום בעולם למלחמה בעולם [מלחמה בעולם] סבורה שמת ולא מת. פי' אמרה בדדמי. עד כדון שהיתה מלחמה בצפון ובאת מן הצפון בדרום ובאת מן הדרום היתה מלחמה בצפון ובאת מן הדרום והיא אומרת מן הצפון באתי ואינו מן הדרום באתה. סבורה להתיר עצמה. ונ"ל דה"פ בשהיתה מלחמה בצפון ובאת מן הצפון ואמרה שבצפון נהרג דבר זה פשיטא לן דלא מהימנא ודכוותה בדרום ובאת מן הדרום [אבל בצפון ובאתה מן הדרום] ואמרה מן הצפון באתי ואינו אמת כי ידענו בבירור שממקום שלום מן הדרום באת ודכותה להיפך מאי ופשיט ליה סבורה להתיר א"ע פי' אע"ג דהוה לן למימר שויתה לנפשא חתיכה דאיסורא ונאמנת ע"ע יותר ממאה עדים כדאיתא במסכת קידושין אפ"ה שריא והקילו בה משום עיגונא

ואמרי' סבורה היתה להתיר עצמה בזה שאמרה שממקום מלחמה באת טועה וסבורה שיותר יאמינוה לומר מת במלחמה מפני ששם מצוי מיתה והרג יותר מבדרום שהוא מקום שלום אפ"ה מהימנא לומר מת ולא מהימנא במה שאמרה ממקום מלחמה באתי ופלגינא דיבורא הכי לכ"ע אזלינן בתר אומדנא. ואפי' אם נדחוק לפרש סבורה להתיר א"ע ואינה נאמנת מה שאין הלשון משמע כן מ"מ שמעינן מינה שאפי' מלחמה בצפון ובאת מן הדרום היא או עד אחד ואמרה בדרום שנאמנת. ובעובדא דאתינן עלה אפילו אי חשבינן מקום קופלינץ במקום חניית חיל מקום מלחמה אפ"ה המלחמה היתה בדרום נהר רינוס והעדות שנהרג ברחוק משם בצפון לנהר רינוס ובאו מן הצפון ושרינן בעדות עכו"ם מסל"ת וכ"ש הכא שלא היתה שם מלחמה כלל שריא. ותו גרסינן התם היא אומרת על מיטתו מת והוא אומר למלחמה הלך סבורה להתיר את עצמה ואם הגירסא כמו שכתובה צריך לפרש סבורה להתיר את עצמה דאינה נאמנת כיון שעד מכחישה שבמלחמה מיהו אם התירוה להנשא על פיה לא תצא מהתירה הראשון כדעולא ומת על מיטתו אמרינן בגמרא דידן דמהימנא. וטפי נראה דגרס היא אומרת במלחמה ואינו על מיטתו מת סבורה היא להתיר א"ע והיינו דומיא דרישא ולישנא דסבורה משמע שאנו מאמינים אותה לומר מת כיון שידענו שממקום שלום באת כ"ש הכא דשריא כמ"ש לעיל. ועוד יש להתירה כיון דדברים מוכיחים וסימנים קאמר דהא במלחמה אי אמרה מת על מיטתו מהימנא ואע"ג דהו"ל למיחש מיגו דאמרה בדדמי מערמת לומר בכל ענין שיאמינוה אקילו בה רבנן דדבריה מוכיחין ביון שלא אמרה ממש [דאיבעיא להו] מת במלחמה מהו ופשיט ליה ממעשה שני ת"ח שהיו באים בספינה וכו' והשיא ר' נשותיהם ע"פ נשים ומדמי מים שאל"ס למלחמה ועד אחד כמאה נשים דמי ודחינן לעולם לא מהימנא לא במלחמה לא במשאל"ס אלא הכא ב"ע בגון ראמרי אסקינהו קמן וחזינהו לאלתר וקאמרי סימנא דלא עלייהו סמכי' אלא אסימנא סמכינן ש"מ דאסימנין סמכינן במלחמה [ומלחמה] ומשאל"ס הכל אחד ובתרווייהו נמי אמרינן כי ליכא סימנא לכתחילה לא תנשא ובדיעבד לא תצא. ובפ' אלו מציאות גרסי' את"ל סימנין דאורייתא סימנין ועד אחד עד אחד כמאן דליתיה דמי ומשמע נמי כי אמר סימנין דרבנן הוו להו סימנין כע"א ואע"ג דאמר כי הוו סימנין דרבנן [בעי] סימן מובהק כדמשמע גבי אין מעידין על השומא התם ובפ' בתרא דיבמות נראה דהוי סימן מובהק שאומר שהיה בלא בתי שוקים ובמנעלים נמוכים היה וחלוק רחב ודק ולא דמי לחוורי ואובמי. ואת"ל דלאו מובהקין נינהו אכתי כיון שאומר שהכירוהו בחייו ובמותו בתוך ג' ולא היה עת שעשוי להשתנות אין לך סימן גדול מהכרת פניו וט"ע פרצוף פנים עם החוטם והאי

דקאמר וקאמרי סימנין שיכירוהו יפה יפה מפני שעשוי להשתנות במים ואינו ניכר כל כך כדפירש רש"י ומה שהזכיר רש"י סימנין לישנא דגמרא נקט. ורבינו האלפסי כתב עד אחד במלחמה מהו וכו' עד דלא עלייהו סמכינן אלא אסימנים וליכא למיגמר מינה דסמכינן אנשים וה"ה לע"א במלחמה ולא אפשיט בעיין אלא מיהו כיון דאמרינן בפרקין [דלקמן] ההוא גברא דטבע ואנסבה רבא וכו' שמעינן דע"א במשאל"ס נאמן ודוקא היכא דקאמר אסקוהו לקמאי וחזיתיה לאלתר ואישתמודענא ליה דאיהו פלוני כדאסקינן גבי מעשה בשני ת"ח וגבי ההוא דטבע בדיגלת וה"ה לע"א במלחמה היכא דאמר מת וקברתיו ואי לא מסהדי הכי ואפילו איכא תרי סהדי לא סמכינן עלייהו וכ"ש ע"א או אשה דחיישינן דילמא באומדן דעתא קא מסהדי וכן הלכתא וכן כתב רבינו משה בר' מיימון זצ"ל עד אחד שאמר ראיתיו שמת במלחמה או במפולת או שטבע בים הגדול ומת וכיוצא באילו דברים שרובו למיתה אם לא אמר קברתיו לא תנשא עכ"ל. ומדכתב רבינו ואשתמודענא ליה ולא הזכיר סימנין ש"מ רק שיכירוהו יפה יפה שהרי יש בנ"א שאין להם שומא וסימנין בגופו כ"א טביעת עין הכרת פניהם והיינו שכתב אלא מיהו. דלא בעינן סימנין גמורין. וכלל דבר מה שצריך סימן היינו היכא שאין מכירין אותו אלא ע"י סימן והא דכתב הרב וה"ה לעד אחד במלחמה היכא דאמר מת וקברתיו לרבותא נקט מת וקברתיו דאפ"ה צריך שיכירוהו יפה יפה אבל וקברתיו לא צריך אלא גבי רעבון כראמרי' בריש האשה ואע"פ שהקשה רבי' שלמה זצ"ל גבי החזיקה היא מלחמה ממתני' ותירץ מתני' דאמרה מת סתם ואשמעינן מתני' דהואיל ושלום בעולם אע"ג דלא אמרה מת על מיטתו בהדיא מסתמא מת על מיטתו קאמרה ומשמע מדבריו שאם היתה מפרש' בשעת שלום נהרג לא מהימנא זה אינו דקדוק כלל דהא פי' רבי' לבסוף וכי היה מיבעיא ליה לרבא כגון שיש שלום בעולם ואמרה היא מת במלחמה אלמא דדוקא מת במלחמה אתא למעוטי תדע דהא הרוגי תל ארזא השיאום ע"פ נשים. ועוד כיון ששמע עכו"ם קולו כשצעק כשנהרג מותרת כדאמרי' מעשה בצלמון באחד שאמר אני איש פלוני בן איש פלוני ממקום פלוני נשכני נחש והריני מת והלכו ולא הכירוהו והשיאו את אשתו והכא הכירוהו ומשום שעת מלחמה ליכא למיחש כדפרישית ולא דמי לההוא דפ' כל הגט היוצא ליהרג דנותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים דהתם מיירי שרוצים לדון ולהורגו ואפשר דמזכו ליה בדין וכמה הקילו חכמים משום עיגונא דאפי' מצאו כתוב בשטר איש פלוני נהרג או מת משמע בירושלמי דאיכא מ"ד מותרת וכ"ש היכא דאיכא הוכחות כמה וכמה שלא נעגן בת ישראל כל ימיה לעולם ולא נדחה בשתי ידים וחומרא דאתי לידי קולא הוא וחלילה לנו לעשות סניגור להרבות פסולים אך כי נראה

בעיני פשוט להתי' ובה"ג בדקתי ולא הזכיר משאל"ס ואסקינהו קמן אלא וקאמרי סימן אע"פ שבעל התלמוד הזכיר ואסקינהו קמן דלא חש הגאון אלא באיזה ענין שיהיה רק שיכירנו יפה ואע"פ שבתב סימני פדחתו וחוטמו ושאר סימנין שלו או זה או זה קאמר ומיהו בשאלתו' דרב אחאי פרש' והיה עקב תשמעון הזכיר ואסקינהו לאלתר והוא ניהו ולא הזכיר הסימנין משמע רק שיכירנו ובתוספתא תניא בסוף יבמות אין מעידין עליו עד שיכירו שמו [ושם אביו שמו] ושם עירו אבל אמרו אחד שיצא מעיר פלוני ופשפשו באותה העיר אם לא [יצא] משם אלא הוא תנשא אשתו פי' כשפשפשו לא היה חסר אלא אחד תלינן דהיינו ההוא שנהרג וכ"ש הכא כמה וכמה הקילו משום תקנת עגונות ותו לא מידי. ואחר שדנתי דברים הללו להתיר בדקתי בתשובות הגאונים וראיתי כתוב שאירע מעשה דומה לזה בשעת מלחמה והתירו ע"י עכו"ם מסל"ת והנני מעתיק את התשובה לפנים בסוף דברי ולא עמדתי ע"ד רבינו כי אם עד אחד במלחמה ולא איפשיט ליה ואזלינן לחומרא אלא ע"כ טעם הרב כמו שכתבתי לעיל דלא הוי מת במלחמה אלא כגון שנלחם בעצמו אי נמי נהרג ברחוק מעט ממקום המלחמה דומיא דההיא דירושלמי שכתבתי. ושוב בא בחור אחד מוריטשלר ואמר שבא שם עכו"ם אחד וביקש מיהודי אחד שם לתת לו ב' פשיטים ולא רצה ואמר לו אילו הייתי עמך מחוץ לעיר היית נותן לי ואם לאו הייתי עושה לך כדרך שעשיתי לאלכסנדרי מאנדרנכ"א שלא רצה לתת לי והרגתיו. ונראה בעיני שזו אינה עדות כלל כי אם לאיים עליו אמר כדאמ' ביבמות ההוא עכו"ם דאמר לישראל [קטול] אספסתא ושדי להיותא ואי לא קטילנא לך בפלניא ישראל דא"ל בשיל לי קדירה בשבתא ולא בשיל לי וקטלתיה ומסקי' התם דלא הוי עדות כלל. ועוד אמר לנו ר' אפרים אחיו של הבחור שנהרג בי בחג הסוכות אחר שאירע אותו מעשה ב' שבועות היה הולך עם אביו ר' שמואל בחצר כומר אחד בקולוניא והנה בא שמה גולייר אחד מן המוזלא ושאלוהו מאין הוא ואמר אני עבד מן הפחה מוינא וידעתי שאתם חוקרים עבור הבחור שנהרג אלכסנדרי אמר אביו הכרת אותו מימיך אמר יפה אני הייתי מכירו כי היה מוכר יין חדש שקורין מושט בויינא ושתיתי ממנו כמה פעמים אצלו ואמר העכו"ם זה היה יין חדש הראשון שנמכר שם דעו כי בבירור לא תראו עוד כי נהרג. ומכל עדיות הללו נראה לי שמותרת להתייבם או לחלוץ ומותר' להנשא לשוק דאפי' אם היה בא אחד ואומר שהוא חי אזלינן בתר רוב דיעות גבי פסולי עדות וחילוקים של עירי הכחשה איני צריך להאריך כי אין צורך לנו בזה ואף כי מבוררים בתשובה זו של רבי' גרשום מאוד הגולה מהמועתקת לפנים. אב"י העזר"י:

אני גרשום בר' יהודה נשאלה שאילה זו לפני ראובן היה רגיל ללכת למקומות הרבה ולכרכין הרבה קרובין לעיר דירתו מהלך יום ויומים ודרכו למכור להם ולקנות מהם אל המערופיא שליטי הכרכים וכאשר אין הזוזים בידם מצויים שמים משכונות בידו מן הכסף ומן הזהב ופעמים היה מחליף בידם פרקמטיא עם בהמה ששוללים איש מעל אויבו והיה עולה דמי הבהמות בידו ומביאם לדירתו ומוכרם ביוקר ומתרוח בכך והרגיל בענין זה שנים שש ושבע ומדאיב בני הכפרים הנשללים ולב השרים ואדוניהם בכך אשר היו אומרים זה היהודי מסית אויבנו עלינו אשר הוא מזומן לקנות השלל ע"כ הם נהוגים לעשות כדבר הרע הזה והם הולכים לבטח. ועוד יש מן השליטים האלה רבים המתקוטטים עמו כמה פעמים על משכנותם הנרהנים בידו ובעלילה היו חוטפים ומגזמים אותו תמיד ומן המשכונות היה מוכר פעמים ופעמים שלקחוהו והוליכוהו לפדיון וניצל ופעמים שלקחוהו יהודי' אחרים לפדיון ונפסדו ממונם בשבילו ופעם לקחו מבניו והוליכוהו ונוצלו ובסכנה הזאת היה יוצא ובא הוא והאחרים עד זמן אחד אחר שבא מלך עם חיילותיו וחיילי בורגנא עמו לסייעו ויש שם כרך אחד במצור קרוב לעירו מהלך חצי יום ורגילים בני עירו ללכת שמה בתוך החיל למכור להם הוצאה ולקנות מהם השלל וזה ראובן הלך שמה במחוז ההוא קודם לכן כמנהגו ויעכב שמה החיל כמשלש חדשים ואנשי החיל היו שוללים בכל ערמה שמצאה ידם והקרובים לכרכיהם היו שולחים את השלל לבתיהם ובחזירתם נרשים מן המלך שלל רב עמהם הביאו מותר. מן השרים האלה השוללים היו שונאים של ראובן וקודם החזרת השרים יצא שם בעירו כי נאסר בבית האסורים אשר מצאוהו אויביו והוליכוהו ואחרים באים ואומרים נשבה במקום רחוק כי עוד שמה מן אויביו הרחוקים ועוד אומרים כי נהרג ולאח"כ באו אנשים ואמרו לקרוביו אני ידעתי המקום שנהרג שם ראובן ברו לכם איש אחד וירד אלי ותנו לי שכר ואני אראנו הרוג וזה אומר ראו כל מה שזה אומר שיראהו לשלוחכם כזב הוא מדבר ואינו אומר כי אם להוציא מכם זוזים וידוע לכם כי לעולם לא ימצא ממנו סימן במלכות הזה ובמה שלוחים נשלחו על דבר הזה ולא בא סימן ואות לא נראה ועוד שני יהודים מקרוביו הלכו לבקשו ולא נמצא עד שנצרפו דמי פרוטות השלוחים לחשבון גדול ובאו בשמועות האלה בשיעור שנה תמימה עד שבא שמעון וקפץ על אשתו ושאלה לקרובים ואירסה והרבה זה מוהר ומתן ושם זמן קרוב לנישואין ועתה אין ידוע במי לישען בכל השמועות הללו ויש בקהל אנשים אשר להם דבר זה מוטל בספק אם היא מותרת לינשא בענין זה הואיל ולא נשמע הדבר בבירור ולא נראה סימן ממנו בעדים אפי' ביד עכו"ם מסל"ת ולא ישראל מסל"ת וסימן לא נראה ממנו ולא נשמע אפי' לראיה בעולם והכל

יודיע לשואלים באר היטב לפי מה שכתוב בשאילה: כך דעתי נוטה לפי מה שלימדוני רבותי שבדבר הזה הקילו חכמים משום תקנת עגונות ושלא תצא לתרבות רעה ומשום דמיתה שכיחא והוחזקו להיות משיאין על פי עד אחד ועד מפי עד ומפי אשה ואשה מפי אשה ומפי עבד ומפי שפחה ואפי' מפי עכו"ם מסל"ת ולעניין מעשה זה אחד הסיח לפי תומו ואמר איש פלוני נהרג ועכו"ם אחד אומר לא נהרג תנשא אשתו דתנן ע"א אומר מת וניסת ובא אחר ואמר לא מת ה"ז לא תצא והוינן בה טעמא דנישא' הא לא נשאת לא תנשא והאמר עולא כ"מ שהאמינה תודה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבר של אחד במקום שנים ומשנינן ה"ק ע"א אומר מת והתירוה לינשא לכתחילה [ובא אחד ואמר לא מת לא תצא מהיתרה הראשון] ואם עכו"ם אחד לפי תומו אמר איש פלוני נהרג ושני עכו"ם אומרים לא נהרג אף על פי שנשאת תצא [דתנן עד אומר מת ושנים אומרים לא מת אע"פ שנשאת תצא] ואמרינן פשיטא אין דבריו של אחד במקום שנים ואמרינן לא צריכא בפסולי עדות כר' נחמיה דתניא ר' נחמיה אומר כ"מ שהאמינה [תורה] ע"א הלך אחר רוב דיעות ועשו שתי נשים באשה אחת כשני אנשים באיש אחד ואין דבריו של אחד במקום שנים [אבל שתי נשים באיש אחד] כי פלגא ופלגא דמו: ואם שני עידי עכו"ם אומרים נהרג איש פלוני ואחד אומר לא נהרג אע"פ שלא נשאת תנשא ואמר מאי קמ"ל בפסולי עדות דאזלינן בתר רוב דיעות [היינו הך מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דיעות] לחומרא אבל לקולא לא קמ"ל ואם שני עכו"ם אומרים לפי תומם לא נהרג [ושני עכו"ם אומרים נהרג] אין לה תקנה דת"ר שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה ה"ז לא תנשא ואם נשאת לא תצא ר' מנחם בר' יוסי אומר [אימתי אני אומר תצא בזמן שבאו עדים ואח"כ נשאת אבל נשאת ואח"כ באו עדים לא תצא] ואמר מכדי תרי ותרי נינהו הבא עליה באשם תלוי קאי ומשני רב ששת כשנישאת לאחד מעידיה היא גופה באשם תלוי קיימא באומרת ברי לי והכא כיון שהנושאה אינו עד והיא אין הדבר ברור לה תרווייהו באשם תלוי קיימי הלכך לא אפשר לה להנשא עד שיתברר הדבר אבל אם תוכלו לברר דברי העכו"ם המסל"ת שאין מכחישין זא"ז כגון שאלו שאומרים נשבה או נחבש באחד בשבת וזה שאומר נהרג בשני בשבת שי"ל לומר אחר שנשבה או נחבש נהרג התירוה להנשא ובלבד שלא יתכוונו לא להתיר אשה להנשא ולא להעיד אלא במסיחים לפי תומם ובן הדין: גרשום בר' יהודה:

סימן תרצג

ששאלתם שני אחים יתומים קטנים היו גדלים עם קרובים ועמד חירום בארץ והלכו הקרובים והעמידום אצל עבו"ם אחד בכפר להיות שמורים אצלו כי שמעו כי חיל בא

עליהם והיו שם ימים ונדרו לו הקרובים שכר על השמירה לסוף באו הקרובים לפדותם לשלם השכר לעכו"ם שנדרו לו וכראות העכו"ם אותם אמר להם הנערים שלכם אחד מת והשני הנה עומד לפניכם והלכו להם וגדל הנער עמהם עד שנשא אשה ולא שהה עמה כ"א חודש ימים עד שמת וחיים לכל ישראל הניח ובאותו הפעם נקרא שם אחד מבני קהלינו ופלוני שמו עד שהן יושבין על המת התחיל שואל ודורש על המת היש לו אח או בן ועניהו אחד מן היושבין ואמר אדוני קרובה היה והיו שנים אחים ובעת החירום שהיה בפלנ"ו שללנו שובים מן העיר פרימוט ואז אותם שנים היו ונשללו וכשהוציאום מן העיר אל השדה השליכום בשדה וכשהוציאו וגם אותו עקוד ידים ראינו שניהם מושלכים על פני השדה בוכים ומתאנחים וראינו כנען אחר והכרתיו ובקשתי ממנו להכניסנו וגם אותם הנערים ואם ירחמו עלינו מן השמים ויוציאונו מן השבי אכבדנו ושכרו יהיה מוכן עלי וכן עשה ונעשה לי נס ויצאתי מן השבי ובאתי אל בית הכנען ההוא לבקש על הנערים ואמר לי אחד מן הנערים מת והשני הנה הוא לפניך ולקחתיו והבאתיו לביתי אחר זמן שמענו כי הביאו עכו"ם נער אחד בפרגא למכור והיה אומר כי מעיר פרימוט נשבה ונשמט ליהודי יווני ועוד משוחרר אחד אשר בא מארץ כנען יוון אמר אני ראיתיהו בקושטנטינא ועתה יורה לנו הרב משפט האלמנה אם לאסור אם להתיר. עיינתי בדברי השאלה וחקרתי על כל צדדיה ולא מצאתי לאשה זו צר איסור ומותרת היא להנשא לכל מי שתחפוץ שכך שנינו במשנתינו מעשה בבני לוי שהלכו לצוער עיר התמרים וחלה אחד מהם והניחוהו בפונדק ובחזירתן אמרו לפונדקית איה חבירנו ונומת להם מת וקברתיו והשיאו את אשתו אף זו תנשא אם חייבי מיתות ב"ד הותרה חייבי לאוין לא בל שכן ואם תאמר זה שהגיד עכו"ם היה פונדקית נמי עכו"ם היתה דתנן א"ל לא תהא כהנת כפונדקית ואמרינן בגמרא מאי גריעותא דפונדקית וא"ר כהנא פונדקית עכו"ם היתה. וא"ת מסל"ת בעינן. עכו"ם זה נמי מסל"ת היה משו"ה מותרת ואין לחוש לדברי הבטלה שנשמעו לכם אחרי כן ואין בהם ממש ואשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת ואין לאוסרה מספק הלכך תנשא:

סימן תרצד

תשוב"ה ז"ו מספ"ר הדיני"ם ש"ל רבינ"ו יהוד"ה הכהן זצ"ל:

הלכה רווחת היא בישראל דכל המסל"ת כשר לעדות אשה בין עכו"ם בין ישראל ומוסיף ישראל על העכו"ם אפי' כמתכוין להתיר ולהעיד כדאיתא פ' שלום ופ' בתרא דיבמות וכדאיתא בהגוזל גבי נחיל של דבורים א"ר אשי אין מסל"ת כשר אלא לעדות אשה בלבד מסקי' התם דבדרבנן מהימנא אבל דאורייתא לא רק באשה בלבד וטעמא משום

עיגונא ומשום דדייקי ומינסבה. ואגב דאתא לידן תמיהני על הא דפריך בירושלמי על משנה ואלו נאמנין להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן בגודלן אין בקוטנן לא והא תנן א"ר יוחנן [בן ברוקה] נאמנין אשה וקטן לומר מיכן יצא נחיל זה ומשני נחיל של דבורי' אין (גזילה) [גזילו] מן התורה (לא) [במפריח לא בשובו] הי' לו לתרץ התם (בשלחו) דכתובה שגם היא דרבנן כדאיתא התם היינו במתכוין להעיד ולכך דוקא בגודלן אבל גבי נחיל דמסל"ת לכך אפי' עוד קטן דכתובה מדכר ר' יוחנן ב"ב דנחיל עם המעידים בקוטנן מה שראו בגודלן. ונראה דירושלמי בעי למימר דגרוע אפי' משאר מילי דרבנן המנויין בכתובה דאין בה רק דרכי שלום: נחזור לעניין ראשונה דגם פשטה הוראה דאפי' עד מפי עד ואפי' עבר ואפי' שפחה נאמנין א"כ בזה הנידון שלפנינו שיש עכו"ם מסל"ת שראוהו צף ע"ג המים והכירוהו בטביעת עין והיכר גמור בהכרת פנים עם החוטם בעת לא צוננת ולא חמה מתוך הלכה פסוקה נראה לנו להתיר אשתו ואין לפקפק בדבר אך אשר הרבה להעמיק [אדונינו] ומורינו כי היתה מלחמה בצד זה של רינוס במקום שלא נמצא חלל ואדוננו התיר משום דמלחמה בצפון והוא נמצא בדרום ומן הירושלמי. זאת הסברא אינה נראית לנו לומר בכאן כי ידוע כי הגדורים היו פושטים בכל עברי רינוס לשלול ולהביא טרף לחוריהם וכל היוצא יטרף אמנם נראה לנו כי אינך צריך לכל זאת ואפילו תימצי לומר עת מלחמה היא ולא שלום אין לאסור משום ההוא בעיא דאיבעיא להו מת סתם זהו שנתכוון להעיד איתמר נמי ארשב"ל ל"ש אלא שנתכוון להתיר אבל נתכוון להעיד עדותו עדות א"ל ר' יוחנן לא כך היה מעשה בהושעיא ברבי שהתריס כנגד שמונים וחמשה זקנים ואמר להם לא שנו אלא שנתכוון להתיר אבל נתכוון להעיד עדותו עדות ולא הודו לו חכמים ופרכינן אלא מתניתין דקתני ובעכו"ם אם היה מתכוון [אין] עדותו עדות הא לא נתכוין עדותו עדות היכי משכחת לה אמר במסל"ת שלא נתכוון לא להתיר ולא להעיד וכן המסקנא לר' יוחנן דלא שרינן לה ע"פ העכו"ם אלא בכי האי גונא שלא היה מתכוין לא להתיר ולא להעיד ולשמואל ולר"ש נתכוין שאמר סתם שרינן על פיו והמסקנא כר' יוחנן ותו דרב ור' יוחנן הלכה כר"י וכ"ש לגבי שמואל דהלכתא כותיה ותו דכל הני עובדי כר' יוחנן וכן פר"ח דעכו"ם מסל"ת כשר ואמרי' בירושלמי איזהו מתכוין ר' יוחנן אמר כל שמזכירין לו אשה ורשב"ל אמר כל ששואלין לו והוא משיב דר' יוחנן לקולא ורשב"ל לחומרא וקבלתי ממורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל שירליאון שאין להקפיד אם הירושלמי מחליף אמורים או תנאים מגמרא דידן מקולא לחומרא או מחומרא לקולא ולא סמכינן בהא אלא אתלמוד דידן ומחלפינן סוגיית ירושלמי בתר סוגיית גמדא דידן ולא בעינן לשנויי בהו אלא אגמרא דידן סמכינן הלכך ה"ג בירושלמי

כמו בגמרא דידן ר' יוחנן [אמר] כל ששואלין אותו והוא משיב (רשב"ל) הוי מתכוין והיכי רמי לפי תומו כגון שהתחיל מעצמו להגיד שלא שאלוהו כלום אלא שמעצמו התחיל להגיד שמת ולא הזכירו אשה וכ"פ מורי רבי' אבי העזרי דכיון שהתחיל העכו"ם מעצמו הדברים אפי' אם ישראל שוב חוזר הדברים ושואלו לידע העיקר הוי מסיח לפי תומו וכגון שאינו מזכיר אשה וכ"פ רבינו יצחק אלפס זצ"ל וכ"כ בה"ג גבי אשה עד דיהבי עדים סימני פדחתו וחוטמו ושאר סימנין שלו וכ"כ רב יהודאי זצ"ל הלכך האי איתתא שריא: יצחק בר' משה:

סימן תרצה

ירושלמי שלהי יבמות מצאו שטר כתוב מת פלוני או נהרג פלוני ר' ירמיה [אמר] משיאין את אשתו [ר' בון בר כהנא אמר אין משיאין את אשתו] מתני' מסייע לר' ירמיה על פי שנים עדים ולא על פי מתורגמן ולא ע"פ עד אחד ולא על פי עד מפי עד ועכשיו אין משיאין עד מפי עד פי' בתמיה וכי אין משיאין חשתא ע"פ עד מפי עד מתני' מסייעא לר' בון דתני יפה כח העדים מכח השטר שהעדים שאמרו מת פלוני או נהרג פלוני משיאין את אשתו מצאו כתוב בשטר מת פ' או נהרג פלוני אין משיאי' את אשתו. ונראה בעיני אני המחבר דה"פ מצאו כתוב בשטר אני ראובן עד שמת שמעון ר' ירמיה אומר משיאין אשתו מתוך עיגונא דמתוך חומר שהחמרת עליה בסופה הקלת עליה בתחילה ומייתי לה תלמורא מברייתא דמד"ת אין משיאין עד מפי עד ואפ"ה נהגו להשיא ע"פ עד מפי עד משום עיגונא ה"ה שיש לנו להשיא ע"פ זה השטר אע"ג דלא ידע ממנו ראובן החתום על השטר דמד"ת לא שרינן לה אפ"ה משום עיגונא התירו. מתני' מסייעא לי' לר' בון בר כהנא דתניא יפה כח עדים מכח השטר וכו' ונראה בעיני דהלכה כר' בון בר בהנא דהואיל והברייתא מיתניא בפירוש כותיה ובריייתא דר' ירמיה לא מסייעא ליה אלא מדיוקא ורבינו משה בר מיימון זצ"ל כתב ס"פ י"ג בהלכות גיטין מצאו כתוב בשטר מת איש פלוני בן פ' או נהרג פלוני ונודע שזה כתב ישראל ה"ז תנשא אשתו עכ"ל. ונראה בעיני שדעתו שכתב להתירה מפני עיגונא מיהו אם בא מעשה לידי איני מתיר' לינשא אבל איני אוסרה להנשא מפני שנראה בעיני הלכה בר' בון בר כהנא ותניא כותיה בפירוש אבל בריייתא דר' ירמיה לא מיפרשא לי כולי האי ודילמא איכא למידחייה ואע"ג דלא דחי לה תלמודא אעפ"כ מניחין את הסתום ותופסין את המפורש וגם א"י מ"ש ונודע שהוא כתב ישראלי אם הוא שלנו פשיטא שישראל כתבו וכי מפני מה נאמר שהעכו"ם כתבו אלא הואיל שהוא כתוב כתיבה שלנו פשיטא שישראל כתבו. או שמא אם הוא בא להתיר אפי' הוא כתב ככתב עכו"ם וכיון שנודע שישראל כתבו וא"כ הוא הרי יש כאן

עד אחד ישראל שמעיד עליו שמת ופשיטא שאשתו מותרת דכיון שאנו יודעין שישראל כתבו וכי דמשום שכתב בלשון עכו"ם גרע דמה לי אם עד אחד מעיד עליו בלשון הקודש שמת ומה לי אם מעיד עליו לשון לעז אלא בכל לשון שמעיד נאמן הלכך נראה בעיני כדפרי' והלכה כר' בון כך נראה בעיני יצחק בר' משה נב"ה:

סימן תרצו

תנן (בפ"ב) [בפ"ק] דר"ה זה הכלל כל עדות שאין האשה כשירה לה אף הן אין כשרים לה ואמרי' כגמ' הא אשה כשירה לה אף הן כשרין לה א"ר מנשיא זאת אומרת גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה וכתב עלה בפר"ח שלהי יבמות ש"מ דגזלן דאורייתא פסול לעדות אשה וכ"ש אם הוא משומר לכל התורה כולה שפסול עכ"ל. ורבינו יצחק אלפס כתב שלהי יבמות מת הרגתיו לא ישא את אשתו הוא ניהו לא ישא את אשתו אבל לאחר תנשא אשתו ולא אמרי' רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד דקיימא לן כרבנן דאמרי אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע ושמעי' מינה דרשע פסול לעדות אשה [וגרסי' בר"ה בפ"ק א"ר מנשה זאת אומרת גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה] ובפרק כיצד אשת אחיו נמי אקשינן מינה וקאמר רב מנש' גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה [גזלן דר"ת פסול לעדות אשה ושמעינן מינה דפסול מד"ת הוא דפסול לעדות אשה] אבל פסול מדרבנן כגון המשחק בקוביא וחביריו [כשרין] לעדות אשה ומסתברא לן דפסול מד"ת מסל"ת משיאין אשה על פיו דלא גרע מעכו"ם עכ"ל. ומורי אבי העזרי כתב שלהי דיבמות דרפיא בידיה דכיון דיודע בטיב ישראל דילמא איערומי קמערים וכוונתו להעיר: פסק רבי אליעזר בר נתן דקטן המסל"ת לאלתר כשר כדתנן ר' יהודה אומר אפי' שמע מן התינוקות הרי אנו באים מלספוד ומלקבור את איש פלוני וכו'. אבל לאחר זמן לא כדתנן הוחזקו להיות משיאין מפי אשה ולא קתני מפי קטן ולא ע"פ קטן אלמא בעינן מסל"ת בקטן ולאלתר הוא דכשר ובפ' הגוזל בתרא גרסינן א"ר אשי אין מסל"ת כשר אלא לעדות אשה בלבד מסקנא דבאיסורא דרבנן מסל"ת כשר ולא באיסורא דאורייתא אלא בעדות אשה דמשום עיגונא אקילו בה רבנן וכן בשבויה אקילו בה רבנן דמסל"ת ל"ש גדול ול"ש קטן ואפי' עכו"ם או נכרית. ומורי רבי' אבי העזרי בן בתו אומר דאפי' לאחר זמן סמכי' אקטן בעדות אשה ומילי דרבנן [כדמייתי] להו תלמודא בפ' הגוזל ומייתי תרי עובדי התם במסל"ת וכו' ש"מ דל"ש ור' יהודה חדא מנייהו נקט ומה שדקדק מדלא קתני מפי עבד ושפחה וקטן התם במתכונים להעיד מיירי הלכך לא סמכי' אקטן ל"ש בעודו קטן ל"ש להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן בעדות אם לא במסיח לפ"ת משא"כ בשאר מילי דרבנן דבעודן קטנים הימנינהו רבנן כדרבנן כדאמ' בפ"ק דפסחים אפי' להעיד

וגם בגודלן כדתנן בפ"ב דכתובות ואלו נאמנין בגודלן להעיד מה שראו בקוטנן וקחשיב בהדייהו תחומין דרבנן ותרומה דרבנן. וההיא דהגוזל דנקט בתרומה דרבנן קטן ומסל"ת מעשה שהיה כך היה והוא הדין אם בא להעיד ופרק כיצד מעברין דקתני אפי' עבד אפי' שפחה נאמנין לומר ע"כ תחום שבת ולא קתני בהדייהו קטן משום דלא מהימן אם לא יאמר ע"כ הרי אנו באין בשבת וכל הני דבפ"ב דכתובות ע"י מעשה זכור וכן כשאומר בדקתי את החמץ וכן כשהיה איש פלוני יוצא מבית הספר לאכול בתרומתו ואוקימנא בכתובות בתרומה דרבנן והך דהגוזל מעשה שהיה כך היה והוא הדין אם אינו מסיח לפי תומו:

סליק הלכות עגונה

סימן תרצז

נהגו העולם לשרטט הגט י"ב שיטין משום דגט בגי' י"ב הוי ורב סעדיה גאון פי' בשם רב היי גאון משום דכתיב ספר כריתות ואמרי' פ"ק דב"ב בין ספר לספר ד' שיטין הרי בין ד' ספרים הראשונים ג"פ ד' שיטין והם י"ב שיטין אבל בין וידבר למשנה תורה לא קא חשיב שאינו אלא חוזר ושונה התורה לכך נהגו לעשות כמנין כריתות שיש בין ד' ספרים. ומ"מ לא אשכחן בשום מקום שיצטרך הגט שירטוט. ובמדרש זה ספד תולדת אדם אפי' סירגול הספר למד אדם וגט נמי קרוי ספר וזה בגי' י"ב וכה"ג אמרי' בפ' בתרא דהוריות גבי שמן המשחה זה בגי' י"ב לוגין הוי. וכתב מורי רבי' אבי העזרי דכיון דלא הוזכרו י"ב שיטין בגט בתלמוד אין לפוסלו אי חסר אי יתר מי"ב שיטין. וה"ר יצחק בר' אשר הלוי משפירא [כתב] מה שכתבו רבותינו על סיום הגט השיטה (הא) [האחרונה] שאינה שלימה אנו אין בידינו ראיה שצריך י"ב שיטות שלימות ומי שבא לפוסלו בכך עליו להביא ראיה:

סימן תרצח

המביא גט ממדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. מ"ט רבה אמר לפי שאין בקיאין לשמה רבא אמר לפי שאין עדים מצויין לקיימו פירש"י בדברי רבה כשאמר השליח בפ"נ ובפ"נ שיילינן ליה אי כתוב לשמה והוא אומר אין ורבי' יצחק בר שמואל זצ"ל פי' דא"צ השליח לומר יותר רק בפ"נ ובפ"נ דאי צריך א"כ כי לא שיילינן ליה אי נכתב לשמה ואמר אין הוי פסול כיון דבדיבורו לא משמע כלל לשמה והא לא אשכחן בשום דוכתא דליהוי פסול אי לא שיילינן ליה ותו כי היכי דלרבא משמע שפיר בפ"נ לשון קיום בלא תוספת דיבור ולא שיילינן ליה שמא בפניו זייפו הבעל וחתמו דאי שיילינן ליה אם החתימו הבעל הוה לרבה למיפרך לרבא א"כ ליתני בפני החתימו הבעל

כי היכי דפריך רבא לרבה ליתני בפ"נ לשמה ה"נ משמע לרבה בפ"נ ובפ"נ שכתבו הבעל וחתמו לשמה. ותו אי שיילינן בתר הכי אי נכתב לשמה ואמר אין הול"ל דהא נמי איכא בינייהו דלרבה שיילינן ליה בתר הכי ולרבא לא שיילינן ליה אלא ודאי בפני נכתב משמע שפיר נכתב לשמה אך משום דבפני נחתם לא משמע לגמרי לשמה כמו שמשמע בלא זיוף להכי פריך בסמוך לכתוב בפ"נ לשמה: רבא אמר לפי שאין עדים מצויין לקיימו פי' אין שיירות מצויות משם לכאן שאם יבוא הבעל לומר ויערער לא כתבתיו שיהו עדים מצויין להכיר חתימת העדים והאמינוהו לשליח בין לרבא בין לרבה משום עיגונא. ואמרינן לקמן דבה אית ליה דרבא ואלא מאי בינייהו איכא בינייהו דאתיוהו בי תרי וא"נ באותה מדינה במדינת הים רבה מצריך לומר בפ"נ ובפני נחתם ורבא לא מצריך. כת' רבי' יצחק אלפס וסוגיא כרבא דהיכא דאיכא עדים דמקיימו ליה לא צריך לומר בפ"נ ובפ"נ [אבל] היכא דליכא עדים דמקיימי ליה צ"ל בפ"נ ובפני נחתם עכ"ל: בר הדיא בעא לאתויי גיטא אתא לקמיה דר' (יוסי) [אחי] דהוה ממונה [אגיטי] פי' רש"י דקיי"ל כל שאינו יודע בטיב גיטין [וקידושין] לא יהא לו עסק עמהן והוו ממנו גברא רבא לאורויי היכי ניעבד. א"ל צריך אתה לעמוד על כל אות ואות אתא לקמייהו דר' אמי ור' אסי אמרו ליה לא צריכת פי' אלא בשיטה אחת וכ"ת אעביד לחומרא אתה מוציא לעז על גיטין הראשוני'. פר"ח ש"מ דכל היכא דאיכא חששא דכה"ג לא עבדינ' לחומרא. רבה בב"ח אייתי גיטא פלגיה [איכתב קמיה פלגא] לא אכתיב קמיה אתא לקמיה [דר"א] ואמר אפי' לא כתב בו אלא שיטה אחת שוב אינו צריך רב אשי אמר אפילו שמע קן קולמוסא וקן מגילתא פרש"י תיקון הקולמוס והקלף שמע כשתקנוהו כשחותכין אותו ומחליקין אותו ולי נראה קן קולמסא קול הקולמס כשהוא כותב אותו קול היריעה שהוא נשמע כמי שאומר קן קן עכ"ל. פר"ח אפי' שמע שאמר הבעל כתוב גט לאשתי פלוני' שאני מגרשה וראה שלקח הסופר המגילה והקולמס לכתוב בה הגט לשמה דיו. ורבינו היי פירש שמע קול קולמוסא שמע חיתוך הקולמוס וחיתוך המגילה שחותך הספר לכתוב בה הגט שכן בלשון ערבי חיתוך הקולמוס קורין קמ"ע קל"ס וחיתוך המגילה קנו"ע אלר"ק עכ"ל והני לישני כולהי לא פליגי ולא סתרי אהדדי ויכול להיות שכולם אמת ואיזה מהם שיהיה דיו וקיי"ל כרב אשי דהא תניא כותיה וכן פסק רבינו יצחק אלפס כרב אשי:

סימן תרצט

איתמר בפני כמה נותנו לה השליח ר' יוחנן ור' חנינא חד אמר בפני שנים וח"א כפני ג' תסתיים דר' יוחנן [הוא דאמר בפני שנים דרבין בר רב חסדא אייתי גיטא לקמיה דר'

יוחנן] א"ל זיל הב לה באפי תרי ואימא להו בפ"נ ובפ"נ ואסקינן דב"ע בעינן לקיימו בתלתא והכא בשליח נעשה עד ועד נעשה דיין קמיפלגי מ"ד בפני שנים קסבר שליח נעשה דיין ופרכי' והא קיי"ל בדרבנן עד נעשה דיין. הכי גריס רבינו שלמה הא קיי"ל דבדרבנן עד נעשה דיין כגון גבי קיום שטרות בפ' האשה שנתארמלה. אלא הכא בהא קמיפלגי מ"ס כיון דאשה כשירה להביא גיטה אי מכשרת בשנים זימנין דמייתא לה אשה וסמכינן עלה לאכשורי בגט זה ור' יוחנן סבר לא חיישי' מידע ידעי ולא סמכינן עלה. וכתב רבינו יצחק אלפס והלכתא כר"י דתניא כותיה דתניא המביא גט ממדינת הים נתן לה ולא אמר לה בפ"נ ובפ"נ יוציא והולד ממזר דר"מ וחכ"א אין הולד ממזר כיצד יעשה יטלנו הימנה ויחזור ויתן לה בפני שנים ויאמר בפ"נ ובפ"נ. ור"מ משום דלא אמר לה בפ"נ ובפני נחתם יוציא והולד ממזר פי' והא גט כשר ובפניו נכתב ומשום דלא אמר הוי הולד ממזר. אין ר"מ לטעמיה דא"ר המנונא משמיה דעולא אומר היה ר"מ כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין הולד ממזר. פי' רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל האי כיצד מצי קאי לר"מ קודם שנישאת כיצד יעשה שלא יבוא לידי ממזר יטלנו וכו' ואמר אם נשאת תצא ואין לה תקנה ולרבנן קאי אף משנשאת כיצד יעשה אף משניסת יתקן הגט יטלנו וכו' ואי גרסי' אלא כיצד יעשה לא מצי קאי אלא אר"מ ואקודם נישאת ולא אדרבנן. דמדקאמר אלא. משום דאתא למימר אלא כיצד יעשה שלא יהא הולד ממזר יטלנו הימנה ובספר שלפני אינו כתוב בו אלא גם באלפס ובפר"ח אין כתוב בהם אלא. וכ"נ דלא גרסי' אלא ואתרוייהו קאי כיצד אדר"מ ואדרבנן כדפרישית והלכה כרבנן דאף משניסת יטלנו הימנה ויחזור ויתן לה בפני שנים ויאמר לה בפני נכתב ובפני נחתם. וכן כתב רבינו משה בר מיימון זצ"ל שליח שהביא גט בחוץ לארץ ונתנו לה בינו לבינה או שנתנו לה בפני שנים ולא אמר בפ"נ ובפ"נ אף על פי שניסת נוטלו הימנה וחוזר ונותנו לה בפני שנים ואומר בפניהם בפ"נ ובפ"נ ואם [לא] נטלו ממנה ה"ז פסול עד שיתקיים בחותמיו עכ"ל. מיהו אע"פ שלא נטלו הימנה אין הולד ממזר לרבנן דקיי"ל כותייהו כדמסיק ור"מ משום דל"א בפ"נ ובפ"נ הולד ממזר אין ר"מ לטעמיה וכו' דלא מתמה תלמודא אלא אר"מ דשוייה ממזר בהכי אבל לרבנן לא מתמה ולא מידי דאינהו סברי דלא הוי ממזר בהכי ותו דמסיק אומר היה ר"מ מכלל דרבנן פליגי עליה בהכי ולא הוי ממזר. ובפר"ח זצ"ל יש אומרים דקיי"ל כר"מ בהמשנה ממטבע דהא לא חלקו עליו חכמים אלא בהא דהא קיימי סהדי ואינהו בנפשייהו דאייתו ליה גיטא וכדר' זירא דאמר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת ביה עכ"ל. בא לפסוק הלכה בעלמא כר"מ דהמשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין הולד ממזר ובהא כרבנן משום דקיימי עדים

קמן וישכירם לומר עדיין בפ"נ ובפ"נ. ומדמייתי עלה דר' זירא משמע לכאורה דסבר דלרבנן א"צ ליטלו ממנה ולחזור ולומר בפ"נ ובפ"נ. מיהו י"ל דה"ק כר' זירא דאמר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו הלכך לא מיפסל הגט במאי דלא קאמר בפ"נ ובפ"נ ויש לו תקנה ויטלו ממנה אפילו לאחר שנישאת ויחזור ויאמר לה בפ"נ ובפ"נ. והא דכת' בפר"ח לקמן גמרא ר' מאיר אומר עכו כא"י לגיטין ירושלמי ר' יעקב בשם ר' לעזר הלכה כר' מאיר בגיטין אפי' יחיד כנגד רבים. אין ללמוד משם שיהא כאן הלכה כר"מ ולא מהני שיחזור ויטלנו הימנה וכו' אלא קודם נשואין. וגם אם לא נטלו הימנה וחזר ואמר שיהא הולד ממזר [דהא] קיימא [לן] (ולקולא) [דלקולא] קאמר דתנן רמ"א עכו כארץ ישראל לגיטין ואצ"ל בפ"נ ובפ"נ והכי איתא בירושלמי ר' יעקב בר אחא בשם ר' לעזר הלכה כרבי מאיר בגיטין והוה ר' זעירא מסתכל ביה א"ל למה את מסתכל בי ויאות אמר הלכה כדברי מי שהוא מקיל בד"ס סברין מימר ביחיד אצל יחיד אצל רבים לא (אוף) הכא אפי' יחיד אצל רבים דהיינו דפסק כר"מ דעכו בא"י לגיטין ואצ"ל בפ"נ ובפ"נ אבל לחומר' לא פסיק כותיה. הלכך הכי קיי"ל כדפרישית דהלכה כרבנן דאף משניסת יטלנו ממנה ויחזור ויאמר לה בפני נכתב ובפ"נ ואם לא נטל וחזר ואמר הגט פסול מיהו אין הולד ממזר. תניא בתוספתא המביא גט ממדינת הים (ולא) נתנו לה ולא אמר בפ"נ ובפ"נ ה"ז נוטלו הימנה לאחר כמה שנים ונותנו לה ואומר לה בפ"נ ובפ"נ עכ"ל תוספתא. מיהו אין להתבונן משם אי אפי' לאחר נשואין או דילמא דוקא קודם נישואין וכשנותן הגט צ"ל בפ"נ ובפ"נ לאחר נתינה ובעבור כך אמר דחוזר ונוטלו הימנה ואומר בפ"נ ובפ"נ ואינו אומר בעוד הגט בידה. והכי אמרי' לעיל כגון שנתנו לה כשהוא פקח ולא הספיק לומד בפ"נ ובפ"נ עד שנתחרש דמשמע דלאחר נתינה אומר בפ"נ ובפ"נ ואו' רבי' יצחק בר שמואל דצ"ל כן בתוך כדי דיבור לאחר נתינה: [רב חנין משתעי] רב כהנא אייתי גיטא ולא ידענא אי מסורא לנהרדעא אי מנהרדעא לסורא אתא לקמיה דרבא א"ל צריכנא למימר בפ"נ ובפ"נ או לא צריכנא א"ל לא צריכת ואי עבדת אהנית דאי אתי בעל מערער לא אשגחינן ביה. פר"ח סוגיא דשמעתא שהמביא גט מבבל לבבל ומא"י לא"י אצ"ל בפ"נ ובפ"נ ואי אמר בפ"נ ובפ"נ מהני ליה דאי אתי בעל ומערער לא משגחינן ביה ועירעורו בטל אלא אם יביא ראיה שזה הגט מזוייף הוא ועל זה הדרך שמועה זו סלקא עכ"ל. כתב רבינו משה בר מיימן זצ"ל שליח שהביא גט ממקום למקום בא"י אע"פ שלא ראה כתיבת הגט ולא ידע מי הם עדיו אלא נתן לו הבעל גט ואמר תן גט זה לאשתי ה"ז נותנו לה בפני שנים אע"פ שאין עדיו ידועין אצלינו ותהיה מגורשת ותנשא בו בא הבעל וערער ואמר לא גרשתי מעולם וגט שהובא לה מזוייף הוא יתקיים בחותמיו ואם לא

נתקיים ולא נודעו עדיו כלל תצא והולד ממזר שהרי אינה מגורשת אבד הגט ה"ז ספק מגורשת לפיכך נשים שחזקתן שונאות זא"ז אינן נאמנות להביא גט בא"י זו לזו שמא מזוייף הוא ותתכוין לקלקל אותה כדי שתנשא ותיאסר על בעלה ואלו הן הנשי' שחזקתן שונאות זו את זו חמותה ובת חמותה וצרתה ואפי' היתה הצרה נשואה לאחר וצרתה אפי' היתה אחותה. ובת בעלה. אבל שאר כל הנשים כשירות ושליח שהביא גט ממקום למקו' בחו"ל או מא"י לח"ל [או מח"ל] לא"י אם היה השליח עומד בשעת כתיבת הגט וחתימתו ה"ז אומר בפני שנים בפ"נ ובפ"נ ואח"כ ינתן לה בפניהם ותתגרש בו אע"פ שאין עדיו ידועין אצלינו ואפי' היו [שמות] עדיו כשמות העכו"ם אין חוששין להם בא הבעל וערער אין חוששין לו אין משגיחין בו לפיכך אף הנשים ששונאות זו את זו נאמנות להביא גט זה ולומר בפ"נ ובפ"נ וכן שליח שהביא גט בא"י ואמר בפ"נ ובפ"נ אע"פ שא"צ אם יבוא הבעל ויערער אין משגיחין בו ואם אין השלח עומד בשעת כתיבה וחתימה לא ינתן לה אא"כ נתקיים בחותמיו [ויש לשליח להיות מכלל הג' שקיימו אותו בחותמיו] אם לא נתקיים ונתן לה ה"ז פסול עד שיתקיים ואם בא הבעל וערער לא נתקיים אינה מגורשת עכ"ל: ת"ר עבד שהביא גטו ממדינת הים וכתוב בו עצמך ונכסיי קנויים לך. וצריך לומר בפ"נ. עצמו קנה. דנאמן הוא על שיחרורו לומר בפ"נ וא"צ עדים לקיימו. נכסים לא קנה. דבעי עדים כשאר קיום שטרות. איבעיא להו כל נכסיי קנויים לך מהו מי אמרי' עצמך ונכסי תרי דיבורי נינהו אבל כל נכסי כיון דבחד דיבורא אתו ליה שיחרור עצמו ומתנת נכסים קנה. אמר אביי מתוך שקנה עצמו קנה נכסים א"ל רבא בשלמא עצמו קנה מידי דהוה (אקיום שטרות דעלמא) [אגט אשה] אלא נכסים לא ליקני מידי דהוה אקיום שטרות דעלמא אלא אמר אביי מתוך שלא קנה נכסים לא קנה עצמו א"ל רבא בשלמא נכסים לא ליקני מידי דהוה אקיום שטרות דעלמא אלא עצמו ליקני מידי דהוה אגט אשה אלא אמר רבא אחד זה ואחד זה עצמו קנה נכסים לא קנה א"ל רב אדא בר מתנה לרבא כמאן כר"ש דאמר פלגינן דיבורא דתנן הכותב כל נכסיו לעבדו יצא בן חורין. שאף הוא בכלל נכסים וכל שאר נכסים נמי קנה. שייר קרקע כל שהיא לא יצא בן חורין דבשלמא רישא לא גלי דעתיה דנחת לשיורא אנן לא אמרינן דשייר אבל היכא דנחת לשיורא אמרינן לדידיה נמי שייר וכי קאמר כל נכסי נתונין לך אשאר נכסים קאמר ולחנופי ליה קאתי ולא שחרריה כיון דלא אמר ליה עצמך ונכסי ולאו דוקא קרקע כדמוכח פ' מי שמת רש"א לעולם הוא ב"ח. דמאי דגלי גלי ומאי דלא גלי לא גלי. עד שיאמר סתם כל נכסי נתונין לפלוני עבדי חוץ מאחד מרבוא [ולא יפרש מה הוא משיי' דהתם אמרינן דאחד מרבוא] דקאמר היינו עבד ואיהו לא חשיב ליה אלא אחד מרבוא

בנכסים אע"ג דשוה טפי. ומדקאמ' ר"ש לעולם הוא בן חורין אשמעינן ל"ש היכא דקנה שאר נכסים עמו כגון שפירש השיור חוץ מקרקע פלוני דהשתא קנה עצמו ושאר נכסים חוץ מן השיור ל"ש היכא דלא קנה שאר נכסים כגון שלא הזכיר שם הקרקע ששייר דכתב ליה חוץ מבית כור קרקע דהשתא לא קנה שום קרקע דבכל חד וחד איכא למימר היינו ההוא דשייר אפ"ה הוי בן חורין דהוא לאו קרקע הוא ולא שייריה עד שיאמר בזה הלשון א' מרבוא שבהן אלמא פלגי' דיבורא דהא כל נכסי קאמר ליה ולא קנה אלא א"ע ואת נמי דקאמרת עצמו קנה נכסים לא קנה כר"ש סבירא לך. והאמר רב יוסף בר מניומי אר"נ אע"פ שקילס ר' יוסי את ר"ש הלכה כר"מ דלא יצא לחירות דתניא כשנאמרו דברי' לפני ר' יוסי קרא עליו המקרא הזה שפתים ישק משיב דברים נכוחים. ומי אר"נ הכי דלא פלגינן דיבורא והא א"ר יוסף בר מניומי אר"נ ש"מ שכ' כל נכסיו לעבדו ועמד חוזר בנכסי' ואינו חוזר בעבד [כו'] שהרי יצא עליו שם בן חורין ואסור להשתעבד בו עוד אלמא פלגינן דיבורא א"ר אשי התם היינו טעמא [דלאו כרות גיטא הוא. התם] דאר"נ הלכה כר"מ [טעמא לאו משום דלא פלגינן דיבורא הוא דהא כי נמי הזכיר שם שיור קרקע פלוני קאמר ר"מ] דלא יצא לחירות אלא טעמא משום דלאו כרות גיטא הוא דגבי אשה כתיב ספר כריתות ושיחרורי עבדים גמר לה לה מאשה דכתיב חופשה לא ניתן [לה] וכתי' וכתב לה ובעינן בהו כריתות וכיון דאיכא למימר דשייריה דהא נחת לשיורא והוא לא הוזכר בתוך המתנה דלא כתב עצמך ונכסיי קנויים לך לאו כריתות גמור הוא ור"ש סבר דבכי האי הוי גט כריתות עד שיכתוב לו חוץ מאחד מריבוא שבהן אבל היכא דלא שייריה כי הכא הוי כריתות לצאת עליו שם ונשתחרר שעה אחת כל זמן שלא חזר ושוב אינו יכול לחזור שקידשו השם וגבי מילתא דרבא נמי העבד שהביא גטו כריתות גיטא הוא ונהי דנכסים לא קנה דבעינן קיום אבל עצמו קנה דפלגינן דיבורא. והלכה כרבא והלכה כר"נ בשכיב מרע שכתב כל נכסיו לעבדו ועמד שחוזר בנכסים ואינו חוזר בעבד וכו':

סימן תש

מתני' המביא גט בא"י א"צ שיאמר בפ"נ ובפ"נ ואם יש עליו עוררין יתקיים בחותמיו ערער כמה אילימא ערער חד והאר"י דברי הכל אין ערער פחות משנים ואלא ערער תרי תרי ותרי נינהו מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני אלא ערער בעל עיקר. מילתא דר' יוחנן בפ"ב דכתובות גמ' ר' יהודה אומר אין מעלין לכהונה על פי עד אחד בירושלמי ר' חייא בשם ר' יוחנן אין ערער פחות משנים:

סימן תשא

מתני' המביא גט ממדינת הים ואינו יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם אם יש עליו עדים יתקיים בחותמיו: אוקמה רב יוסף כגון שנתנו לה כשהוא פקח ולא הספיק לומר בפ"נ ובפ"נ [עד שנתחרש]:

סימן תשב

מתני' אחד גיטי נשים ואחד שיחרורי עבדים שוו למוליך ולמביא לומר בפ"נ ובפ"נ:

סימן תשג

מתני' כל גט שיש עליו עד כותי פסול חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים. כלומר כל שטר חוץ מגיטי נשים בגמרא מפרש טעמא. מעשה והביאו לפני ר"ג לכפר עותני גט אשה והיו עדיו עדי כותים והכשיר. כתב רבינו יצחק אלפס והאידנא כל עד כותי פסול בין בגיטי נשים בין בשאר שטרות דגרסינן בשחיטת חולין פ"ק לא זזו משם עד שעשאום כעכו"ם גמורים בין לשחיטה בין לנסך יין בין ליתן רשות ולבטל רשות דינם כעכו"ם. והלכתא עידי גט אין חותמין אלא זה בפני זה מאי טעמא א"ר אשי גזירה משום כולכם עכ"ל:

סימן תשד

מתני' כל השטרות העולין [כערכאות של] עכו"ם כשירין חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים רש"א אף אלו כשרין לא הוזכרו אלא בזמן שנעשו בהדיוט פי' רבי' שלמה שנעשו השטרות ע"י ב"ד האומות ופרכי' והא לאו בני כריתות נינהו א"ר זירא ר"ש ירד לשיטתי' דר' אלעזר דאמר עידי מסירת הגט הוא דכרתי כדאמרינן בפ' בתרא אע"פ שאין עליו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים ור"ש נמי בהכי מכשר שימסרנו בעידי ישראל והא"ר אבא מורה ר' אלעזר במזוייף מתוכו שפסול דאע"ג דאר"א גט שאין עליו עדים כשר דוקא שאין עליו עדים אבל יש בו עדים פסולין פסול מדרבנן וה"ט דפסולין דילמא אתי למימסריה באנפייהו ומסמך עלייהו. הב"ע בשמות מובהקין דעכו"ם דלא שכיחי ישראל דמסקי בהנהו שמהתא דתו לא אתא למיסמך עלייהו דמידע ידיעי דעכו"ם הם. פר"ח יש מי שאומר מדמוקמי' לי' לר"ש כר"א דהלכת' כותיה בגיטין אי מזדמן ליה כרבי שמעון לא פסלינן ליה עכ"ל:

שאלני ה"ר אביגדור הכהן והשבתי לו. זו התשובה והשאילה

ואשר כתבת כי באותם מדינות פעמים הורגלו לעשות שטרות של עכו"ם בין יהודי לחבירו והנה בא דין לפנינו בעסק בית אחר שהלוקח טוען מכרת לי והנה הוא דר בו עכשיו על [פי] ערכאות של עכו"ם אבל לא דר בו שני חזקה בלא ערעור והלה אומר לא מכרתי לך מעולם והלוקח הוציא לפנינו שטרות של עכו"ם על המכירה ועל זה

אנו שואלים מלפני רבותי' מה אדון בהון שהרי שנינו פ"ק דגיטין כל השטרות העולים בערכאות של עכו"ם כשידין ואמרי' בגמ' קא פסיק ותני ל"ש מכר ל"ש מתנה בשלמא מכר כו' אלמא משמע דלא מכשרינן אלא הנהו דעבידי ע"פ דיינין נאמנין דלא מרעי נפשייהו אבל הנהו דעבידי בכינופיא דארמאי כגון סופר עכו"ם המאסף עידי עכו"ם וכותב שטרות על מה שעושה לפניו מספקא לן מה דינם משום דשכיחי בדני ספרי דאיכא דמרעא נפשייהו ואע"ג דסלקי בערכאות של עכו"ם לפני הדיינין הקבועין שלהן ודייני בהו ע"כ לשונך. והבנתי מתוך לשונך כי זה השטר לא נעשה על פי ערכאות אלא ככינופיא דארמאי אלא שלאחר כך הובא זה השטר כערכאות לפני הדיינין הקבועין שלהן (ותו) [ודנו] על פי זה השטר (והחזיקו) [והחזיקוהו] בבית על פי זה השטר וא"כ הוא נראה כעיני דההיא שטרא חספא בעלמא הוא ולית ביה משא מדאמר פ"ק דגיטין רבינא סבר (לה) לאכשורי בכינופיא דארמאי א"ל רפרם ערכאות תנן ופי' רבינו שלמה זצ"ל סבר לאכשורי [שאר] שטרות בכינופיא דארמאי שאינם ערכאות ואהדריה רפרם ולא עבד עובדא. הא למדת דשטר שנעשה בכינופיא שלא על ידי ערכאות דלאו כלום הוא. והכי נמי אמרי' בירושלמי דפרקין שטר יצא בבית שאן והיו עדיו עכו"ם ר' אסי אמר איתפלגון ר"י ורשב"ל חד אמר כשר וח"א פסול ר' אבהו מפרש ר' יוחנן אמר פסול רשב"ל אמר כשר וקיי"ל ר"י ורשב"ל הלכה כר"י בר מהני תלת דהחולץ. ואי משום דהובא זה השטר לפני הדיינין הקבועין שלהן והחזיקוהו בבית על פי השטר בהא לית ליה שום זכותא ואע"ג דיש לבעל דין להשיב ולומר מדפרכי' אלא מתנה במאי קני בהאי שטרא חספא בעלמא הוא אמר שמואל דינא דמלכותא דינא אלמא אע"ג דהאי שטרא חספא בעלמא הוא מ"מ הואיל ונעשה על פי ערכאות גבי ביה הכא נמי אע"ג דהאי שטרא לאו כלום הוא הואיל והובא לפני הדיינין הקבועין שלהן והחזיקוהו בבית ע"פ זה השטר גבי ביה. לא היא דשאני התם שהשטר מתנה זה נכתב בערכאותם ע"פ ערכאות ומלכא אמר דכל שטר שיכתב ע"פ ערכאות על הקרקע אפי' כי האי גבי ביה דדינא דמלכותא דינא דהואיל וגזירתא דמלכותא היא הכי קיבלו עלייהו כדפי' רבי' שמואל זצ"ל בפרק חזקת הבתים דינא דמלכותא כל מסים וארנוניות ומנהגות של משפטי מלכים שרגילים להנהיג במלכותם. דינא שכל בני מלכות מקבלים עליהם ברצונם חוקי המלך ומשפטיו הלכך דין גמור הוא. הלכך הכא נמי הואיל ומצות המלך [היא] כדפסיק ותני כל השטרות ואפי' שטר מתנה ואוקמה שמואל [משום] דינא דמלכותא ה"נ הוי דינא. אבל שטר שנכתב בכינופיא ולא בערכאות אע"ג דדנו ערכאות על פיו לא אשכחן דמלכא אמר דגבי ביה דלא שייך הכא למימר דלא מרעי אנפשייהו הואיל ואינם מעידים כ"א דנים לפי מה

שרואים כתוב בשטר ואין לנו שום כח להוציא הבית מחזקת בעלים הראשונים וכ"ש לפי לשון שני דאיבעית אימא תני חוץ מבגיטי נשים דהואיל והשט' חספא בעלמא הוא לא זכה במתנה ולא אמרינן דינא דמלכותא דינא. מעתה הכא נמי אע"ג דדנו הערכאות והחזיקוהו בבית הואיל והשטר לאו כלום הוא לא אמרי' דד"ד וכי האי לישנא קיי"ל. דפר"ח זצ"ל אוקימנא למתני' חוץ (מגיטי) [מכגיטי] נשים ושחרורי עבדים ודייקי' מינה דמתנה כמותם. וכן פסק הרמב"ם זצ"ל דשטרי מתנה שחותמין עכו"ם שהן כחרם ולית בהן מששא: ועוד אומר אני דאפי' נכתב זה השטר ע"פ הדיינין הקבועין שלהן אפ"ה פסול דאין אלו ערכאות ששנינו במשנתנו שכ"כ פר"ח זצ"ל ערכאות מושב קבוע לדון לשרים ולשופטים. ולקמן כי שנינן אליבא דר"ש בשמות מובהקין פר"ח זצ"ל שמתרחקין מדבר שקר ומקבלת שוחד כגון פ' ופ' שהיו באותו זמן במרה הזאת ודווקא בערכאות דמושב השופט דהוא כמו שאמרנו ואם לאו (בגיטי נשים) פסולין כ"ש בגיטי נשים עכ"ל וכן כתב רבי' יצחק אלפס בההיא דא"ל רפרם ערכאות תנן דוקא ערכאות דלא מקבלי שוחדא אבל דיינים הקבועים שלהם אין אלו ערכאות ששנינו דלא קים לן בגווייהו דלא מקבלי שוחדא וזה לשון ה"ר משה בר מימון זצ"ל כל השטרות שחותמיהן עכו"ם הרי אלו פסולין חוץ משטרי מקח וממכר ושטרי החוב והוא שיתן המעות בפניהם ויכתוב השטר בפנינו מנה פלוני לפלוני כך וכך דמי המכר או דמי החוב והוא שיהו עשרין בערכאות שלהן אבל במקום קיבוץ פלילים בלא קיום השופט שלהם לא יועילו כלום וכן עידי ישראל שיעידו על אלו עכו"ם שהן עידי השטר ועל זה השופט שלהן שקיים עדותן שאינן (יודעין) [ידועין] בקבלנות שוחד ואם חסרו (שוטרי) [שטרי] העכו"ם דבר מכל אלו הרי הוא כחרס וכן שטרי הודאות ומפשרות ומחילות שהן בעדים שלהן אע"פ שיש בהן כל [הדברים] שמנינו הרי הן כחרס עד כאן לשונו. הרי פסק דבעינן שנדע בהם שאינן מקבלין שוחד וגם פסק כלישנא אחרינא דשנינן חוץ מכגיטי נשים ולא הוי משנתינו מטעם דינא דמלכותא דינא [הרי תלתא קראי דסמיכי פר"ח ורבינו אלפס ורבי' משה בר מיימון דכולהו פסקי דערכאות דמתניתי' דקים להו בגווייהו דלא מקבלי שוחדא הא לא קים לן בגווייהו הא שטרא דאיתעביד אפומייהו חספא בעלמא הוא ופסקי נמי פר"ח וה"ר משה בר מיימון כלישנא אחרינא דשנינן תני חוץ מבגיטי נשים ולא הויא טעמא דמתניתין כדשמואל דאמר דינא דמלכותא דינא] ואע"ג דקיי"ל בשמואל דאמר דד"ד כדפר"ח זצ"ל דרבא קאי כותיה בהגוזל בתרא מ"מ שמואל לא אמר זה (ממתני') [אמתני'] דשטרות העולין כערכאות של עכו"ם אלא תלמודא שני הכי ולישנא אחרינא שני חוץ מכגיטי נשים ופסק רברבתא כלישנא אחרינא כדפרי' והשתא דאיתבריר לן

דטעמא דמתני' לא מטעמא דדינא דמלכותא דינא אלא משום אי לאו דיהיב זוזי קמייהו לא הוו מרעין נפשייהו וכותבין לו שטרא הלכך מה"ט משוינן להו כישראלים ומפקינן ומוקמי' אפומייהו מיהו טפי מישראלים לא הוו ובעינן שיהא השטר כתוב כהלכתו כדפרכי' והא בעינן שיחזור מעניינו של שטר בשיטה אחרונה וליכא ומשני בדמהדר וכההיא דר"פ גט פשוט דא"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן צריך שיחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה מ"ט א"ר עמרם לפי שאין למדין משיטה אחרונה ופי' רבי' שמואל זצ"ל דזהו שאנו כותבין בסוף השטר וקנינא מן פב"פ ככל מה דכתוב ומפורש לעיל כו' ופי' טעמא משום זיופא דאי לא כתב הכי מצי מזייף. מעתה הואיל ובשטר שכתבו ישראלים חיישינן לזיופא אי לא הדר וכתב וקנינא כ"ש היכא שנכתב בערכאות של עכו"ם דאיכא למיחש לזיופא דגריעי מישראלים ולא עדיפי מישראלים. ושבח והלולים לאין כמוהו באלים. הלכך נראה בעיני דהאי שטרא חספא בעלמא הוא ולית ביה מששא ולא מידי דחששא. יצחק בר משה נב"ה המחבר:

סימן תשה

מתני' האומר תן גט זה לאשתי ושטר שיחרור זה לעבדי רצה לחזור בשניהם יחזור דר"מ וחכ"א בגיטי נשים אבל לא בשיחרורי עבדים לפי שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו שאם רצה שלא לזון את עבדו [רשאי ושלא לזון את אשתו] אינו רשאי אמר להן הרי הוא פוסל את עבדו מן התרומה כשם שפוסל את אשתו מן התרומה א"ל מפני שהוא קנינו. אר"י התופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים לא קנה כגון אדם מן השוק שתפס מטלטלי בנכסי ראובן לצורך נכסי שמעון שהוא בעל חובו והב בתפיסתו ללוי דהוא נמי בעל חוב דראובן לא קנה שמעון. וא"ת משנתנו דשמעי' מינה דקנה דשליח זה תופס לעבד וחב לבעלים. כל האומר תנו כאומר זכו דמי. ואין זה כשאר תופס אלא בעל עשאו שליח לזכות בו ואע"פ שהעבד לא ידע זכין לאדם שלא בפניו. אבל בעלמא אע"ג דעשאו שליח לא קנה כדמוכח פרק הכותב כדפרי' פ"ק דב"מ וכתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל בשמעתי' שמעינן מינה שהתופס לבעל חוב במקום שאינו חב לאחרים קנה:

סימן תשו

מתני' אבל לא בשחרורי עבדים לפי שזכין לאדם שלא בפניו. וה"מ לחזרה דלא מצי למיהדר ביה אבל עבדא לא נפיק לחירות עד דימטי גיטא לידיה דתנן האומר (תן) [תנו] גט זה לאשתי ושטר שיחרור זה לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה דאין גט לאחר מיתה וש"מ דלחזרה הוא דזכין לו לעבד אבל למיפק לחירות לא נפיק עד דמטי גיטא לידיה ואשכחן זכיה כה"ג כדאמר לקמן הולך מנה לפלוני שאני חייב לו אמר רב חייב

באחריותו ואם בא לחזור אינו חוזר כך כתב רבי' יצחק אלפס. גרסינן בפ' האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים שלום בעא מיניה רבא מר"נ המזכה גט לאשתו במקום יבם מהו כיון דסניא ליה זכות הוא לה וזכין לאדם שלא בפניו או דילמא כיון דזימנין דרחמא ליה ליבמה חוב הוא לה ואין חבין לאדם שלא בפניו א"ל תניתוה וחוששין לדבריה וחולצת ולא מתייבמת א"ל רבינא לרבא המזכה גט לאשתו במקום קטטה מהו כיון דאית לה קטטה בהדיה זכות הוא לה או דילמא צוותא דגופה עדיף לה ת"ש דארשב"ל טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו. השיב רבינו שלמה זצ"ל נראה בעיני האשה שמנתה שליח [לפני] עדים במקום אחד ואמרה בפניהם הריני ממנה את פלוני שבמקום פלוני שליח לקבל גטי והודיעו את השליח ונתרצה ששליחותו הוגנת וכ"ש אשה זו שנטמא' בעכו"ם ונאסרה עליו. שליחותה כשר מכמה טעמים. האחד מאחר שנאסרה עליו זכות הוא לה שיוצאה מתחתיו ואפי' לא מינתה השליח (איסור) [ימסור] הבעל הגט ליד מי שירצה ויאמר כלשון הזה זכה בגט זה לאשתי פלונית וה"ה מגורשת מיד בקבלתו של זה דתנן האומר לשלוחו תן גט זה לאשתי ושטר שיחרור זה לעבדי רצה לחזור בשניהם יחזור ד"ר מאיר וחכ"א בגיטי נשים אבל לא בשחרורי עבדים שזכין לו לאדם כו' והא עבד דגמר לה לה מאשה כיון דזכות הוא לו וזכין לו שלא בפניו מקבלין אע"פ שלא מנהו העבד שליח וה"ה לאשה היכא דזכות הוא לה. דעבד לא קיימא לן ביה טעם שליחות אלא דגמר מאשה דכתיב בה שליחות וקתני כה"ג הוי שליחות ועוד דבעא מיניה רבא מר"נ המזכה גט לאשתו במקום יבם מהו כו' מי אמרי' כיון דסניא ליה כלומר איכא דרחמא ואיכא דסניא הלכך כי זכה לה ע"י אחר שלא מדעתה מספקי' לה ומגורשת ואינה מגורשת ואם מת חולצת ולא מתייבמת שמעי' מינה דהיכא דודאי זכות לה כי הכא מצי בעל לזכויי לה בלשון זכייה ואפי' לא מינתו ואפי' לשאר נשים שגירושן חובתן כיון שאמרה בפני עדים פלוני יהיה שלוחי לקבל גילתה את דעתה שהיא חפיצה בגירושין מחמת איבה שביניהם ומעתה זכות הוא לה ושלוחה גמור הוא מאחר שנתרצה לעשות שלוחה דלמאי ניחוש לה דילמא כיון דלא ידעה ביה אי צבי אי לא צבי לא סמכה דעתה ולא הוי שליח סתמא דמילתא לא משויא אלא מאן דידעא ביה דעבידא אי משום דרחים לה אי משום מצוה דכה"ג אשכחן טובי גכי שלוחי הולכה דההוא דשדר גיטא לדביתהו א"ל שליח לא ידענא לה א"ל זיל הבה ניהליה לאבא בר מניומי דהוא ידעה וליתבה ניהליה אלמא נעשה אבא שלוחו של זה הבעל אע"פ שלא נדבר עמו פה אל פה והוי שליח וטעם האוסרין איני יודע. מכל מקום ילמדו המגרש לומר לשונות הללו שתיהן התקבל וזכה בגט זה לאשתי פלונית דהוי שליח ממ"נ. וצורנו יאיר עינינו בתורתו. שלמה בר' יצחק:

סימן תשז

מתני' שאם ירצה [וכו'] שמעית מינה יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך ומסקנא ת"ש הקוטע יד עבדו של חבירו נותן שבתו ורפואתו לרבו ש"מ יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך ש"מ. [שבתו פשיטא רפואתו אצטריכא ליה] רפואתו דידיה היא דבעי אתסויי בה לא צריכא דאמרוהו לחמשי יומי ועבדו ליה סמא חריפא ואיתסי בתלתא יומי מהו דתימא צערא דידיה היא קמ"ל דההיא טופיינא לרביה הוא. הנהו גינאי דעביד חושבנא בהדי הדדי פש חמש אסתירי זוזי גבי חד מנייהו א"ל הבינהו ניהליה למרי ארעא באפי מרי ארעא וקנו מיניה לסוף עבד חושבנא בין דיליה לנפשיה לא פש גביה לא מידי אתא לקמיה דד"נ א"ל מה אעביד לך חדא דאמר רב הונא אמר רב מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה ועוד הא קנו מינך א"ל רבא אטו האי מי קאמר דלא יהיבנא דליכא גבאי קאמר א"כ קניין בטעות הוא וכל קניין בטעות חוזר. פר"ח זצ"ל וכיון שנתברר אצל רב נחמן שטעו בחשבון מפי עדים או בהודאת בעלי הדין דן לחזור ואמר כל כה"ג קנין טעות הוא וכל קנין בטעות חוזר אבל אם אין ראיה ובעלי הדין מכחישין אותו או הלכו למדינת הים ואין הנתבע יבול לברר הטעות בראיה או בהודאת בעלי הדין אין בדבריו ממש. ירושלמי הכותב שטר לחבירו בחזקת שהוא חייב לו ונמצא שאינו חייב לו אינו חייב לו כלום בתחילת פ' אע"פ עכ"ל. וכן כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל דאי לא תימא הכי כל שטרי דעלמא נמי נימא דבטעות הויא מילתא וניפטור אלא ש"מ דהא מילתא מימרא מעלייתא ותריצא היא. וכן פיר"ת זצ"ל ואע"ג דאית ליה מגו דאי בעי אמר חזרתי ופרעתי וכן משמע מהא דתנן מנה לי בידך א"ל הן למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך פטור אין לך בידי חייב ובפ"ק דב"ב מפרש טעמא כל האומר לא לויתי באומר לא פרעתי דמי ואמאי לא מהימן לומר אין לך בידי שטעיתי שהייתי סבור להיות חייב לך ואיני חייב לך כלום מיגו דאי בעי אמר פרעתי אח"כ אלא ש"מ דלא מהימן לומר שטעה. והקשה רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל מההיא דסוף פרק גט פשוט דאמר רבא ש"מ שאמר מנה לפלוני בידי ואמרו יתומים חזר ואמר לנו אבא פרעתיו אין נאמנין ומשמע דיתומין הוא דאין נאמנין במה שחזר ואמר האב פרעתי וטעה במה שאמר תנו אבל איהו גופיה הוה מהימן לומר טעיתי מיגו דאי בעי אמר אח"כ פרעתי. ואומר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דאי איתא דאיהו הוה מהימן א"כ יתומים נמי ליהמנו בהאי מיגו דאי בעו אמרי פרענו אחרי כן או שאבינו פרע אח"כ אלא ש"מ האי דשכיב מרע גופיה הוה מהימן אי הוה ידעינן שחזר ואמר שטעה לא מטעם מיגו אלא דשכיב מרע גופיה אין דעתו צלולה עליו ורגיל לטעות אבל אינש אחרינא אין יכול לטעון ולומר

שטעה אפי' במגו מאחר שכבר הודה הלכך לא מהימן אפי' בשבועה אלא א"כ נתברר בראיה ברורה שטעה ע"י עדים או ע"י הודאת בעל דין: איתמר הולך מנה לפלוני שאני חייב לו אמר רב חייב המשלח באחריותו אם יאנסו מיד שליח זה ואם בא לחזור ולומר החזירם לי שמא יאנסו ממך בדרך אינו חוזר ושמואל אמר מתוך שחייב באחריותו [אם בא לחזור חוזר לימא בהא קמיפלגי דמר סבר הולך כזכי דמי] הלכך אינו חוזר ומיהו חייב באחריותו שהמלוה לא צוהו לתת לזה ומ"ס הולך לאו כזכי דמי. דכ"ע הולך כזכי דמי כלומר בעלמא הולך כזכי דמי ואם היה כמתנה דליכא אחריות מודה שמואל דאינו חוזר והבא בהא קמיפלגי מ"ס מיגו שחייב באחריות אם בא לחזור חוזר ומ"ס לא אמרינן מיגו תניא כותיה דרב הולך מנה לפלוני שאני חייב [לו תן מנה] לפלוני פקדון שיש לו בידי חייב באחריותו ואם בא לחזור אינו חוזר פקדון לימא האי משלח אין רצונו של מפקיד שיהא פקדונו ביד אחר א"ר זירא כשהוחזק משלח זה כפרן בפקדון דאנן סהדי דניחא ליה לבעליו שיצא מידו. פר"ח זצ"ל דקי"ל כרב הואיל ותניא כותיה. וכתב רבינו יצחק אלפס וכי קאמרינן הולך כזכי הנ"מ במלוה א"נ בפקדון כשהוחזק כפרן אבל במתנה הולך לאו כזכי דקי"ל כאביי ר"פ השולח לקמן דאמר נקיטינן דשליח מתנה כשליח הגט בשם ששליח הגט הולך לאו כזבי [כך שליח מתנה הולך לאו כזכה] ואי בעי למיהדר מצי הדר ביה עכ"ל. ולא קי"ל במתנה כרב ושמואל דסברי הולך כזכי אף במתנה כדמוכח פי' רש"י ושלהי פרקין נמי פסקי' הלכה כר"ש דאמר ע"י היה מעשה ואמרו יחזרו ליורשי משלח דהולך לאו כזכי במתנה. וכן פי' ר"ת זצ"ל דלא אמרי' תן כזכי ולא הולך כזכי לא במתנה ולא במציאה אלא בחוב ופקדון דוקא שיש לו להחזיר בע"כ וכן נמי גבי גט שיחרור וטעמא משום דאי לאו דעבד ליה נייח נפשיה לא הוה משחרר ליה והוי כמו חוב. וא"ת בשלמא הולך לאו כזבי לענין מתנה שמעינן משלהי פרקין דפסיק רב יוסף כר"ש הנשיא ומדאביי ר"פ השולח כדפרישית אלא תן דלא הוה כזכי לענין מתנה מנלן. פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דאי איתא דבמתנה הוי תן כזכי כיון דתני גבי מלוה ופקדון דהולך כזכי למה ליה למתני תן מנה לפלוני שאני חייב לו דהוי כזכי הא תני כבר דהולך כזכי גבי פקדון ומלוה אע"ג דלאו כזכי לענין מתנה (דהוי כזכי). כל שכן תן דהוה כזכי לענין מתנה דהוי כזכי לענין פקדון ומלוה ולא מסתבר לומר דזו ואין צריך לומר זו קתני אלא ודאי במתנה תן נמי לאו כזכי ולהכי איצטריך למיתני גבי פקדון ומלוה כזכי ועוד הביא ראיה דא"ל רב לרב אחא ברדלא קבא דמוריקא אית לי גבך יהביה לפלניא באפיה קאמינא לך דלא הדרנא פי' דדברים הללו לא ניתנו לחזרה משום דהוי מעמד שלשתן הא לאו הכי לא הוה אמינא תן כזכי אע"ג דאמר יהביה

לפלוני. לא מסתבר לדחות ולומר דמלוה היתה וסבר דאפי' כמלוה לא הוי תן כזכי ולא מסתבר נמי למימר שלא היה ברשות רב אחא ברדלא אלא הפקידו לאחר דכ"ז דוחק והאי דלא אמר לו זכה בו לפ' בלא מעמד שלשתן היינו כדי שיזכה בו רב אחא לפלוני בע"כ. ועוד הביא ראיה דתניא בתוספתא האומר תן מנה זו לפלוני שאני חייב לו [או פקדון] שיש לו בידי אם רצה לחזור לא יחזור וחייב באחריותו עד שיקבל האיש את שלו תן מנה זה לפלוני הולך מנה זו לפלוני תן שטר מתנה זו לפלוני הולך שטר מתנה זו לפלוני אם רצה לחזור יחזור הלך ומצאו שמת יחזור לנותן ולא יתן ליורשיו זכה במנה זה לפלוני התקבל מנה זה לפלוני זכה בשטר מתנה זו לפלוני התקבל שטר מתנה זו לפלוני אם רצה להחזיר לא יחזור הלך ומצאו שמת יחזיר ליורשין ואם לאחר מיתה זכה יחזיר שאין זכין לו למת לאחר מיתה שא מנה זה לפלוני טול מנה זה לפלוני יהא מנה זה לפלוני רצו יורשין לכופו אין יכולין ואצ"ל באומר זכה לו והתקבל לו קתני מיהא תן מנה זה לפלוני אם רצה לחזור יחזור אלמא תן לענין מתנה לא הוי כזכי: מעשה בא לידי אני המחבר זה כשלשים שנה שהייתי ב"ד בין ראובן לשמעון שטען ראובן על שמעון מנה לי בידך ששלחתי לך ביד שלוחי מבהם לריגנשבורק השיב שמעון על ידי אותו שליח ששלחת לי החזרתי לך אמר ראובן רצוני היה שיהיה מופקד בידך עד בואי לריגנשבורק ועכשיו שנאנס בדרך אתה חייב לפרוע לי והייתי דן לחייב את שמעון כדתניא הולך מנה לפלוני פקדון שיש לו בידי חייב באחריותו ושאלתי למורי רבינו שמחה זצ"ל והשיבני אם ראובן אמר קודם לכן שמור לי מנה שאשלח לך והחזירו שמעון לשליח ונאנס בדרך שמעון חייב אם לא שכתב לו ראובן המפקיד התקבלתי או אקני ליה אגב אסיפא דביתא. ואם אבדו השליח בעיר ולא בדרך סבורני שהנפקד פטור בשבועה דאפי' למ"ד שומר שמסר לשומר חייב הכא פטור בין למ"ד אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר בין למ"ד [אנת] מהימן לי בשבועה היאך לא מהימן לי בשבועה דהא הכא הימניה מפקיד לשליח מעיקרא דומיא דשומר דאפקיד גבה דההיא סבתא ואפי' אם נאנס מן השליח בדרך אם אין עדים שנאנס ממנו פטור (המפקיד) [הנפקד] דמצי אמר איני מאמין לשליח שנאנס הימנו ואפי' ישבע אנת הימנת ליה מעיקרא לדידי לא מהימן לי בשבועה ואם לא ביקש המפקיד מן הנפקד לשמור לו המנה אלא השליח מסר לו ואמר שמור מנה זה לראובן והחזירו הנפקד לשליח סבורני שהנפקד יאמר לאו בעל דברים דידי את לא הייתי שומר שלך פלוני מסר לי מנה שומר שלו הייתי אע"פ ששלך היה המנה לא הייתי חושש של מי היה או שלו או של אחר לא קבלתי שמירת שום אדם עלי כי אם מי שמסרו לי שכל שומר שמסר לשומר ואומר שומר הראשון לשני שמור מנה לפלוני וכי לא היה להחזירו

לשומר ראשון עכ"ל. ואין נראה בעיני דכיון שהשליח אומר לשמעון ראובן שלח לך זה המנה שתשמור וקבלו שמעון מן השליח כדי לשמור לראובן הרי ודאי שמירת ראובן קיבל עליו ונפקד של ראובן הוא לכל הלכות נפקד דכי אמרינן שומר שמסר לשומר למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה היינו שהשומר מסר בסתם לשומר אחר וגם שהמפקיד לא צוהו ליתן לשומר אחר ולא קיבל עליו שומר שני אלא שמירת שומר ראשון אבל הכא שראובן שלח על יד שליחו לשמעון שישמור לו וקיבל שמעון מן השליח כמו שאמר לו השליח שמור מנה זה לראובן הרי ודאי נפקד של ראובן הוא לכל הלכות הנפקד. ונראה בעיני דהואיל וקי"ל דאם בא לחזור אינו חוזר אם החזיר השליח ללוה או לנפקד שהמלוה או המפקיד חוזרים על השליח וגובין ממנו דלא היה לו להחזיר הלכך ההיא שעתא דהחזיר גזלינהו הלכך רצו גובין מן השליח רצו גובין מן הנפקד או מן המלוה. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל הולך מנה לפלוני הלך ובקשו ולא מצאו יחזרו למשלח מת משלח אי בריא הוה חזינן אם מת מקבל בחיי נותן יחזרו ליורשי משלח דקיי"ל הולך בבריא לאו כזכי ואי מת נותן בחיי מקבל יחזרו ליורשי מי שנשתלחו לו דקיי"ל מצוה לקיים דברי המת ואי שכיב מרע הוה חזינן אי איתיה למקבל בשעת מתן מעות יחזרו ליורשי מי שנשתלחו לו דקיי"ל (מצוה לקיים) דדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמי ואי ליתיה למקבל בשעת מתן מעות יחזרו ליורשי משלח דקיי"ל דאין קנין למת וכן הלכה עכ"ל:

הדרן עלך המביא קמא

סימן תשח

המביא גט ממדינת הים ואמר בפ"נ אבל לא בפ"נ בפני נחתם אבל לא בפני נכתב פסול:

סימן תשט

מתני' בפני נכתב חציו בפני נחתם כולו פסול. הי חציו אילימ' חציו ראשון והאר"א אפי' לא נכתב אלא שיטה אחת לשמה פי' שיטה ראשונה שבה שם האיש והאשה והזמן שוב אינו צריך אלא אמר רב [אשי] חציו אחרון. פר"ח זצ"ל ואוקמה רב אשי בחציו אחרון אפי' לשמה פסול אבל בתחילתו אפי' שמע קן קולמסא או קן מגילתא כשמעתי' וכ"ש שכתב לשמה שיטה אחת בראשונה כר"א דכשר עכ"ל:

סימן תשי

מתני' בפני נכתב כולו בפני נחתם חציו. אר"ח ואפי' שנים מעידים על חתימת ידי שני פסול פי' רבינו שלמה זצ"ל רב חסדא לאו לפרושי מתני' אתא ולאוקומי מתני' בהכי אלא סברא דידיה מוסיף ואמר רבותא דאפי' שנים מן השוק מעידים שהם [מכירים]

חתימת יד עד השני פסול. מ"ט או כולו בקיום הגט או כולו בתקנת חכמים בעדות שליח שהאמינוהו חכמים בשנים. מתקיף לה רבא מי איכא מידי דאילו אמר חד שליח אני מכירה כשר ואע"פ שלא אמר בפני נחתם כדאמר בשמעתא קמייתא בפ"ק השתא דאיכא תרי פסול אלא אמר רבא אפי' הוא השליח ואחד מן השוק מעידין על חתימת ידי שניהם פסול מ"ט אתי לאיחלופי כקיום שטרות דעלמא וקא נפיק נכי רבעא דממונא אפומא דחד סהדא מתקיף לה רב אשי מי איכא מידי דאילו מסיק איהו לכוליה דבוריה כשר השתא דאיכא אחר בהדיה פסול אלא אמר רב אשי אפי' הוא אומר אני עד שני פסול מ"ט או כולו בקיום הגט או כולו בתקנת חכמים והלכה כרב אשי וליתא לדרב חסדא ורבא אלא בדידהו כשר וכן פסק ר"י אלפס זצ"ל. ירושלמי אחד אמר בפ"נ בפ"נ כעד אחד ואני הוא עד השני פסול נעשה כנוגע בעדותו. פר"ח זצ"ל וזהו טעמו של רב אשי: ירושלמי היה מחותם בארבע ואחד אומר בפ"נ בפ"נ בשני עדים ואילן תרין אוחרן לית אנא ידע מה עסקיהון תפלוגתא דר"י ורשב"ל דאיתפלגון אמר לעשרה חתומו בגט זה וחתמו מקצתן היום ומקצתן למחר רשב"ל אמר כשר והשאר על תנאי ר"י אמר עד שיחתמו בו ביום וקיי"ל כר"י ומה שכתוב בירושלמי אצל זו המימרא א"ר אמי מאי פליגין כיוצא מתחת ידו אבל ביוצא מתחת ידי אחר אף רבנן מודו שהוא כשר לא קאי אפלוגתא דר"י ורשב"ל אלא אמתני' אפלוגתא דחכמים ור' יהודה:

סימן תשיא

מתני' אחד אומר בפני נכתב ואחד אומר בפני נחתם פסול שנים אומרי' בפנינו [נכתב] ואחד אומר בפני נחתם פסול ור' יהודה מכשיר אחד אומר בפ"נ ושנים אומרי' בפנינו נחתם כשר א"ר שמואל בר יהודה א"ר יוחנן לא שנו אלא שאין גט יוצא מתחת ידי שניהם אבל גט יוצא מתחת ידי שניהם כשר וכו' אלמא קסבר שנים שהביאו גט ממדינת הים אין צריכין שיאמרו בפנינו נכתב ובפנינו נחתם וכו' לישנא אחרינא א"ר שמואל בר יהודה א"ר יוחנן ואפי' גט יוצא מתחת ידי שניהם פסול וכו' פר"ח זצ"ל כיון דאיתמר משמיה דר' יוחנן תרי לישני וכיון דא"ל ר' אמי לר' יוחנן אלא מעתה שנים אומרים בפנינו נכתב ואחד אומר בפני נחתם פסול ור' יהודה מכשיר טעמא דאין גט יוצא מתחת ידי שניהם הא אם היה הגט יוצא מתחת ידי שניהם מכשרי רבנן א"ל אין והא זימנין לא אמרת לן הכי א"ל יתד היא שלא תמוט כלומר הדרי בי קיי"ל כל"ק דר' יוחנן ודייקינן מיניה שנים שהביאו גט ממדינת הים אצ"ל בפ"נ ובפ"נ עכ"ל. וכן פסק רבי' יצחק אלפס זצ"ל דשנים שהביאו גט ממדה"י א"צ שיאמרו בפ"נ ובפ"נ הלכך הכי קיי"ל שנים שהביאו גט ממדה"י א"צ לומר בפ"נ ובפ"נ ומותרת להנשא מיהו אם בא הבעל וערער צריכין לקיימו

שכך פי' רבי' שלמה לא שנו אלא שאין הגט יוצא מתחת ידי שניהם שאין שניהם שלוחים בהבאתו דלא הוו שנים שהביאו גט אלא אחד הביאו וצריך המביא לומר בפ"נ ובפ"נ וזה לא אמר. אבל גט יוצא. בב"ד. מתחת ידי שניהם. ששניהם אדוקים בו ושניהם שלוחים. כשר אע"ג דלא כלום קאמרי דלחד אצריכוה לומר תרוייהו דלא ליחלפו בקיום שטרות דעלמא. וקסבר שנים שהביאו גט ממדינת הים א"צ שיאמרו בפנינו נכתב ובפ"נ דטעמא משום שאין העדים מצויין לקיימו והרי עדים מצויין לקיימו ואי קשיא כיון דסוף סוף שנים הם מה לי שניהם שלוחים מה לי אחד מהם והרי עדים מצויין לקיימו לא פלוג רבנן בין בא עם חבורת אנשים לבא יחידי דאין מבחין ובודק באלה דלא מוכחא מילתא ואם באת להכשיר את זה יכשירו את זה אבל כששניהם הביאו מילתא דמוכחא ולא שכיחא היא ולא אחמור בה רבנן עכ"ל. הרי פי' הואיל שהם שנים שעדים מצויין לקיימו וכן פי' בתחילת פ"ק דמסיק איכא בינייהו דאתיוהו בי תרי לרבא לא בעי לומר שהרי שנים הן ואם יערער הבעל הרי הם מצויין לקיימו עכ"ל. הלכך שנים שהביאו גט ממדינת הים א"צ לומר בפני נכתב ובפני נחתם ומותרת להנשא ואם נשאת ובא הבעל וערער ואמר מזוייף הוא צריכה לקיימו ואם לא קיימוהו תצא מיהו הא דפי' ששניהם אדוקין בו לאו דוקא דא"צ שיהו שניהם אדוקים ואוחזין בגט אלא ששניהם אומרים הבעל עשה שניהם שלוחים על כך שאמר הבעל שניכם הוליכו גט לאשתי ונותנו האחד במעמד שניהם כדא' ס"פ התקבל כולכם הוליכו אחד מוליך במעמד כולם. ורבינו משה בר מיימון זצ"ל כתב שנים שהביאו גט בחו"ל אע"פ שלא נכתב ונחתם בפניהם הואיל ונתנו להם הבעל ליתנו לאשתו הרי אילו נותנים לה ותהיה מגורשת שהרי אין הבעל יכול לערער בגט זה אף על פי שאינו מקויים שהרי שלוחיו הן עדיו שאילו א"ל שנים בפנינו נתגרשה ה"ז מגורשת אע"פ שאין שם גט בד"א בזמן שהגט יוצא מתחת ידי שניהם אבל אינו יוצא מתחת ידי [שניהם] צריכין לומר בפ"נ ובפ"נ עכ"ל: ירושלמי ר' יוסי בעי אמר [בפני] נכתב ובפ"נ אלא נתייחד ברשות הבעלים בין כתיבה לחתימה נשמעינה מן הדא אחד אומר בפ"נ ואחד אומר בפני נחתם פסול מפני שאחד אומר בפ"נ ואחד אומר בפני נחתם הא אם אמר בפ"נ ובפ"נ אלא שנתייחד ברשות הבעלי' שעה אחת בין כתיבה לחתימה כשר [כו'] אמר רבי יוסי בבליא אין כשר אלא זה ר' בא לא אמר כן אלא אחד אומר בפ"נ בפ"נ בעד אחד ואני הוא עד השני פסול נעשה כנוגע בעדותו:

סימן תשיב

מתני' נכתב ביום ונחתם [ביום בלילה ונחתם] בלילה בלילה ונחתם ביום כשר. דהיינו חד יומא ואין כאן גט מוקדם. ביום ונחתם בלילה פסול. דמוקדם הוא דמשמע מההיא

יומא איגרש ולא איגרשא עד למחר. ור"ש מכשיר שהיה רש"א כל הגיטין. של מכר של מתנה והלואה. שנכתבו ביום ונחתמו בלילה פסולין. דאתו למיטרף לקוחות מיומא דכתיבה ושלא כדין. חוץ מגיטי נשים. דלאו לגובייני עבידי. איתמר מפני מה תקנו זמן בגיטין. כיון דלאו שטרא דגוביינא היא. ר"י אמר משום בת אחותו. שהיא אשתו שמא תזנה ויחפה עליה כדאי' בירושלמי בפ' השולח רב הונא אמר מפני מה תיקנו זמן בגיטין מפני מעשה שאירע מעשה אירע באחד שהיה נשוי את בת אחותו וזינתה עד שהיא אשת איש והלך והקדים זמנו של גט אמר מוטב שתדון כפנויה ואל תדון כאשת איש פי' לא שכתב זמן בגט והקדימו אלא הגט כתב סתם בלא הזמן ואמר בעל פה שקודם שזינתה כבר גירשה קודם לכן. רבי שמעון ב"ל אמר משום פירות. שמזמן כתיבת הגט ואילך אם ימכור הבעל הפירות נכסי מלוג היא תגבה מיד הלקוחות שאם לא היה בו זמן היה מוכר והולך וכשתתבענו לדין היתה ידה על התחתונה שיאמר לה קודם הגירושין מכרתי. ורשב"ל מ"ט לא אמר כר' יוחנן אמר לך זנות לא שכיחא ור"י מ"ט לא אמר כרשב"ל קסבר יש לבעל פירות עד שעת נתינה. הלכך זמן כתיבת הגט לא מהני מידי דכי אתיא למיטרף בעיא לאתויי סהדי אימת מטא גיטא לידה. ורשב"ל סבר אין לבעל פירות משעת כתיבה ופרכי' והא איפכא שמעינן להו דאיתמר מאימתי מוציאין לפירות ר' יוחנן אמר משעת נתינ' רשב"ל אמר משעת כתיבה. פר"ח זצ"ל וקיי"ל כר' יוחנן ויש מי שאומר משעת כתיבה כמו מנין ג' חדשים. ורבינו יצחק אלפס כתב איכא מ"ד הלכה כר"י ואיכא מ"ד הלכתא כרשב"ל דאמר משעת כתיבה כדקיי"ל לענין ג' חדשים והא לאו מילתא היא דהתם [לענין] מאימתי מונין לגט ביחוד תליא מילתא וכיון דאינו מתיחד עמה משעת כתיבה מונין משעת כתיבה אכל הכא לענין פרי בפרקונה תליא מילתא כדאמר תקנו פרקונה תחת פירות וקיי"ל דלא פקע פרקונה מיני' עד דמטי גט לידה הלכך כל כמה דמיחייב בפרקונ' אית לה פירי וש"מ דהלכת' כר"י דאמר יש (להן) לבעל פירות עד שעת נתינה עכ"ל. מאימתי מונין לגט. שלשה חדשים שהאשה צריכה להמתין. רב אמר משעת נתינה ושמואל אמר משעת כתיבה מתקיף לה רב נתן בר הושעיא לשמואל יאמרו שתי נשים בחצר של אדם אחד שפירש לים ומסר שני גיטין לשתי נשיו בו ביום אלא שזה קדם לזה בכתיבתו חודש ולשמואל זאת תנשא לסוף שני חדשים וזו לסוף ג' חדשים ויתמהו בנ"א ויאמרו זו אסורה וזו מותרת. א"ל אביי זו זמן גיטה מוכיח עליה [וזו זמן גיטה מוכיח עליה] תניא כותיה דרב השולח גט ונשתהה שליח בדרך ג' חדשים משהגיע גט לידה צריכה להמתין ג' חדשים ולגט ישן אין חוששין שהרי לא נתייחד עמה. לקמן תנינא דאין אדם מגרש [בגט] ישן ואיזהו גט ישן

כל שנתייחד עמה מאחר שכתבו לה. תניא כותיה דשמואל המשליש גט לאשתו וא"ל אל תתנהו לה אלא לאחר ג' חדשים משנתנו לה מותרת לינשא מיד ולגט ישן אין חוששין שהרי לא נתייחד עמה רב כהנא ורב פפי ורב אשי עבדי משעת כתיבה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי משעת נתינה והלכתא משעת נתינה: אמר שמואל כתובה במעשה ב"ד דמיא מה מעשה ב"ד נכתבין ביום ונחתמין בלילה אף כתובה נכתבת ביום ונחתמת בלילה פירש"י כמעשה ב"ד דמיא דתנאי ב"ד הוא. מה מעשה ב"ד. חיוביה משום (ספק) [פסק] דין הוא ואע"ג דלא איחתים הלכך אין שם הקדמה ונכתבים ביום ונחתמים בלילה. אף כתובה. משעת כתיבה דנכנסה לחופה דקירוב חתנות הוא חייל שיעבודיה ואע"ג דלא איחתום עכ"ל. כתובתיה דחייא בר רב איכתיב ביממא ואיחתים בליליא הוה רב התם לא אמר להו ולא מידי לימא כשמואל ס"ל עסוקין באותו ענין הוה. מכתיבה עד חתימה ואפי' בשאר שטרות כשר. תניא אר"א בר' צדוק לא שנו. דשטרות הנכתבין ביום ונחתמין בלילה פסולין אלא שאין עסוקין באותו ענין [אבל עסוקין באותו ענין] כשרין. וכתב מורי רבי' אבי העזרי זצ"ל בפירושו מכתובה דאנן כשמואל קיי"ל דהלכתא כותיה בדיני דאע"ג דאין עסוקין באותו ענין ועל דא סמכי בני מלכותינו ארץ (ששוניא) [שפנייא] ובפרגא שכותבין כתובה ערב שבת וחותמין במוצאי שבת כדפי' רבי' שלמה זצ"ל אף כתובה משעת כתיבה דנכנסה לחופה דקירוב חתנות היא חייל שיעבודיה ואע"ג דלא איחתום ומהני נמי לענין תוספות דגמר והקנה משעה שנכנס לחופה דקירוב חתנות הוא וכדאמר בפרק הנושא נבי כמה אתה נותן לבנך בך וכך כמה אתה נותן לבתך כך וכך אגב דמיתחתני גבי אהדדי גמרי ומקני להדדי והכל יודעין שאין כתובה בלא תוספת ויש לה קול לתוספת כמו לעיקר כתובה כי אין רגילות עתה לכתוב מנה ומאתים בלבד אלא אין לך כתובה שאין לה תוספת. וכן כתב רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל בתוספותיו בשמעתין ראיתי בארץ כנען דאין חותמין בשטר כתובה עד מוצאי שבת ופי' הטעם משום דכתובה כמעשה ב"ד דמיא. מיהו טוב להנהיג כששואלים בע"ש מן החתן כמה לכתוב בכתובה שיקנו ממנו בקנין ואח"כ יכתבו כי הקנין יש לו קול וגבי שפיר ממשעבדי גם התוספת משעת הקנין כדתנן לקמן בהנזקין אין מוציאין לאכילת פירות מנכסים משועבדים ואמרי' מ"ט אמר עולא אמר רשב"ל לפי שאין כתובין ר' חנינא אמר לפי שאין קצובין מתיב רב הונא בר מנוח הנושא את האשה ופסקה עמו לזון את בתה חמש שנים וגירשה בתוך חמש ונישאת לאחר ופסקה עמו כמו כן חייב לזונה חמש שנים (ואח"כ) [אחד] זנה ואחד נותן לה דמי מזונות מתו בנותיהן ניזונות מנכסי' בני חורין כדקתני מתניתין אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדי'. והיא

אותה בת אשתו ניזונית מנכסים משועבדים מפני שהיא כב"ח אלמא כיון דקציצי חמש שנים ואע"ג דלא כתיבי גביא ממשעבדי כדר' חנינא וקשי' לעולא הכא במאי עסקינן כשקנו מידן פירש רבינו שלמה כשקנו מידן וסתם קנין לכתיבה עומד כלומר דהואיל והאי קניין לכתיבה עומד יש לו קול אע"פ שעדיין לא נכתב חל השיעבוד משעת הקניין. ועוד ראיה מגט פשוט דא"ל רבא בר רב שילי להנך דכתבו שטרי אקנייתא כי כתביתו שטרי אקנייתא אי ידעיתו יומא דקניתו ביה כתובו ואי לא כתובו יומא דקיימיתו ביה [כי היכי ד]לא מתחזי בשיקרא ופר"ח זצ"ל שמעי' מינה דשטרא דכתיב בההיא יומא דקנו מניה ובתר כמה יומי אסהידו עלה הני סהדי קמאי שפיר דמי מדקאמר אי ידעיתו יומא דקניתו ביה כתובו ההוא יומא ואע"ג דחתימי עליה האידנא שפיר דמי דלא אשכחן דבעי חתימה בההוא יומא אלא בגט אשה בלבד דתנן בגט נכת' ביום ונחתם בלילה פסול וכן הלכה עכ"ל. ואע"ג דרבי' שמואל זצ"ל פליג עליה כדפרי' התם כדאי הוא פר"ח זצ"ל ורב יצחק בר מרדכי זצ"ל לסמוך עליהם ולקיים מנהג אבותינו נוחי נפש שהיו בעלי תורה ומעשים טובים. ורבינו משה בר מיימון זצ"ל כתב שטר שנתאחרה נתינתו זמן מרובה אם ידעו יום שקנו ממנו כותבין בשטר זמן הקנין אע"פ שאינו זמן חתימתו עכ"ל שכתב ולא חילק בין שטרי מתנה ושל מקח וממכר לשטרי הלואה ובין יש בהם אחריות לאין בהם ודלא כדברי רבי' שמואל זצ"ל שמחלק:

סימן תשיג

איתמר אמר לעשרה כתבו גט לאשתי א"ר יוחנן שנים נתכוין לחתום בו לשם עדים. וכולן. השאר לא החתים בו אלא לביישה ברבים ותנאי גמור הטיל בגט זה דלא ליהוי גיטא אא"כ חותמין כולן. ורשב"ל אמר כולן משום עדים נתכוון להחתימן. ה"ד אילימא דלא אמר להו כלכם הא תנן לקמן בפ' התקבל אמר לעשרה כתבו [ותנו] גט לאשתי אחד כותב ושנים חותמין. וקשיא לתרווייהו דאמרי כולם צריכין לחתום. אלא דאמר להו כולכם. דלא שווייה גיטא עד דחתימו כולהו. מאי בינייהו. בין משום תנאי בין משום עדים כולן צריכין לחתום דהכי נמי תנן בסיפא מההיא כולכם כתבו גט לאשתי אחד כותב וכולן חותמין. איכא בינייהו [דחתום בי תרי מנייהו] ביומיה ואינך מיכן ועד עשרה ימים. וקודם שנתנו לה חתמו כולם. מ"ד משום תנאי כשר מ"ד משום עדים פסול. דלא הוי עדות שלימה עד שיחתמו כולן וכיון דכולן לא חתמו ביום כתיבתו הו"ל מוקדם. א"נ כגון שנמצא אחד מהם קרוב או פסול וקיי"ל אפי' מאה עדים ונמצא אחד קרוב או פסול עדותן בטילה הלכך מ"ד משום תנאי כשר מ"ד משום עדים פסול וקיי"ל ר' יוחנן ורשב"ל הלכה כר' יוחנן וכן פסק רבינו יצחק אלפס הלכה כר' יוחנן. מיהו נראה בעיני

דלא עבדינן עובדא כר"י אלא או בשעת הדחק כגון שהלך זה לדרכו או ניסת כבר בגט זה אבל לכתחילה כרשב"ל עבדי' דקיי"ל כריב"ל דההוא דאמר להו לעשרה כלכם כתבו גט לאשתי חתום בי תרי מנייהו ביומיה ואינך מיכן ועד עשרה [ימים] אתא לקמיה דריב"ל אמר כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו. כדאי הוא ר"ש דמתני' דאמר נכתב ביום ונחתם בלילה כשר לסמוך עליו בשעת הדחק פירש רבינו שלמה שהלך זה לדרכו או ניסת כבר בגט זה. והאמר רשב"ל לא הכשיר ר"ש אלא לאלתר אבל מיכן ועד עשרה ימים לא. בההיא כר"י ס"ל לריב"ל. והאר"י שנים משום עדים וכולן משום תנאי ואין כאן הקדמה דתנאי נינהו ואפי' לרבנן כשר ואמאי קאמר כדאי הוא ר' שמעון לסמוך עליו. בההיא כרשב"ל ס"ל ולא אשכח לאכשורי אלא אליבא דר"ש וכר"י אבל בהא כרשב"ל ס"ל דאמר כולן משום עדים. הלכך האומר לעשרה כולכם כתבו גט לאשתי וחתום בי תרי מנייהו ביומיה ואינך מיכן ועד עשרה ימים לכתחילה אין מתירין אותה לינשא בזה הגט. ואם היה שעת הדחק שהלך הבעל לדרכו או שניסת כבר בגט זה סמכינן אדר"י ואדר"ש דמתניתין ושרינן לה בזה הגט לינשא דקיי"ל ר"י וריב"ל הלכה כריב"ל כדפסק ר"ת זצ"ל מההיא דמגילה ורבינו משה בר מיימן זצ"ל כתב שנים שחותמין בתחילה הן משום עדים והשאר משום תנאי לפיכך אם היו השאר פסולין או חתמו זה היום וזה למחר ואפי' לימים הרבה ה"ז כשר מת אהד מהם קודם חתימה ה"ז גט בטל עכ"ל פוסק כר"י ואפי' לכתחילה. ולי אני המחבר נראה בעיני דהלכה כריב"ל כדפרישי': אי חתום בתחילה קרוב או פסול אמרי לה פסול ואמרי לה כשר אמרי לה כשר דתנאי הוא אמרי לה פסול אתו לאחלופי בקיום שטרות דעלמא. פי' רבינו שלמה בשנים הראשונים חתם קרוב או פסול וכולן חתמו בו ביום. אמרי לה כשר. למאן דאמר משום תנאי דאע"ג דאיחתים ברישא [קרוב או פסול] העדות תתקיים בראויין לעדות והוא יחשב לתנאי דמסתמא את הכשרים מינה לשם עדות והקרוב לתנאי. אתי לאיחלופי בשטרות דעלמא. דכיון דחתם ברישא אתו למימר זה ודאי לשם עדות חתם ויכשירו קרוב בכל שטרות עכ"ל. וכתב רבינו משה בר מיימן זצ"ל היה אחד משנים הראשונים פסול ה"ז גט פסול שמא יאמרו עד פסול כשר בשאר שטרות בעת שיהו העדים רבים ולא הכשירוהו בגט שעריו רבים אלא מפני שעירי מסירה הם העיקר עכ"ל ולענין שאר שטרות כתבתי בגט פשוט:

סימן תשיד

מתני' בכל כותבין בריו בסם בסיקרא בקומוס ובקנקנתום ובכל דבר שהוא מתקיים. דיו דיותא. סם סמא פי' או פימנט סיקרא אמר רבב"ח סקרתא שמה צבע אדום מיניד"ו קומוס קומא שרף האילן קנקנתום אמר רבא בר שמואל חרתא דאושכפי אדרמינ"ט.

ובכל דבר שהוא מתקיים לאתויי מאי לאתויי הא דתני ר' חנינא כתבו במי טריא ואפיצא כשר מי טריא פי' מי גשמים ל"א מי טריא מים ששורין פרי שהוא כעין עפצים. ואפצא גל"ש בלע"ז. תני ר' חייא כתבו באבר בשחור ובשיחור כשר פי' באבר. ששף העופרת במים ומשחירין. בשחור. פחמים. ובשיחור. חרתא דאושכפי. פר"ח זצ"ל אבר. עופרת. שחור. ברזל כדתנן השחור והזוג של ספרים שנחלק ורושם על המגילה. שיחור. גחלת כבויה. עכ"ל:

סימן תשטו

מתני' אין כותבין לא במשקין ולא במי פירות ולא בכל דבר שאינו של קיימא. בעי מיניה ר' שמעון בן לקיש מר"י עדים שאין יודעים לחתום מהו שיכתבו להו בסיקרא ויחתומו כתב עליון [כתב או אינו כתב א"ל אינו כתב כו'] (או) ושמה בגט ואם לא הזכיר פסול ותנן בפרק השולח התקין ר"ג הזקן שיהא כותב איש פלוני וכל שום שיש לו מפני תיקון העולם ופירש"י שלא יוציא לעז על בניה לומר לא גירשה בעלה שאין זה שמו ומעתה היכא שלא הזכיר שמה כלל הרי איכא לעז שיאמרו לאחרת נכתב ולא לה ותו דאמר בגמרא ההוא דהוו קרו לה רובה מרים ופורתא שרה אמרי נהרדעי מרים וכל שום דאית לה ולא שרה וכל שום דאית לה. ואי איתא דהיכא דלא הזכיר שמה כלל כשר. ליכתוב הרי את מותרת סתמא דהכי עדיף טפי דלא אתי למטעי כלל אלא ש"מ דלא סגי שלא יזכיר שמה כלל. וגם רבי' שלמה פירש מרים צריך לכתוב בגט שהוא עיקר הא למדת דלא סגי שלא יזכיר שמה בגט שהרי פי' מרים צריך לכתוב בגט הלכך אתבריר לן דגט אשה שלא הוזכר שמה בגט פסול והבנים ממזרים דאורייתא: גופא שלחו מתם כתבו על איסורי הנאה בשר אמר רב אשי אף אנן נמי תנינא על העלה של זית. ואע"פ שאינו שוה כלום. דילמא שאני עלה של זית דחזי לאיצטרופי. עם עלים הרבה לשכב עליהם או למאכל בהמה ואע"ג דלא שוה פרוטה אבל איסורי הנאה לא. תניא רבי אומר כתבו על איסורי הנאה כשר. לוי דרשה [משמיה] דרבי ולא קילסוה. משום דאמר לה משום יחידאה. משמיה דרבים וקילסוה פי' דרשה זימנא אחריתא משמיה דרבים דליקבלוה מיניה וקילסוה. אלמא מדטרח כולי האי דליקבלוה מניה אלמא הלכתא כותיה וכן הלכה וכן פסק רבינו יצחק אלפס: ת"ר וכתב ולא חקק פי' בטבלא בסכין. למימרא דחקיקה לאו כתיבה היא ורמינהו עבד שיצא (לחירות) בכתב שעל גבי טבלא פי' דף ופינקס. פי' בעין אותם של גלחים שחוקקים עליהם בעט. יצא לחירות. אבל לא בכתב שע"ג כיפה ואנדוכתרי פי' כיפה כעין כובע של צמר ונותנין אותו נשים תחת צעיף קישוריהן כדאמר בכמה אשה יוצאה אנדוכתרי תכשיט ורוקמין עליו צורות במחט ואם

ריקמו עליהן אותיות הגט אינו כתב לפי שאינו כתוב וקבוע אלא מוטל על הבגד ושני ראשיו תחובין. אמר עולא אמר רבי אלעזר לא קשיא הא דחק תוכות של אותיות וצידיהן והאותיות בולטות אינו כתב לפי שלא צייד את האותיות אלא חקק סביבותיהם כמו שהיה בדפוס האותיות מאליו. הא דחק יריכותיהן. של אותיות דהיינו ממש ששיקע דכתב זו היא כתיבה. מיכן פסק רבי יצחק בר שמואל זצ"ל מי שכתב גט ונפלה לו טיפת דיו מן הקולמוס בתוך חלל האות כגון בתוך חלל האות בית ונעשית פ' או באות אחרת כיוצא בה שאין עתה שמה עליה ומחק הטיפה מתוך האות זהו חק תוכות שנעשית האות ע"י מחיקת תוכה ופסול או פעמים שכותב מ' פתוחה ונדבק החרטום שמאל אל משך התחתון ועשאו סתום ואמר פ' הבונה וכתבתם שלא יעשה פתוחין סתומין אע"ג דאיכא תנא התם דמכשיר איכא נמי דפסיל. ומוחק דדביקות בסכין כדי לעשות פתיחה זהו חק תוכות ופסול וצריך לחזור ולכתוב גט אחר לכתחילה ואע"ג דחק תוכות מיקרי כתיבה להתחייב בשבת בההיא דפ' הבונה נטלו לגגו של חית ועשאו שני זיינין חייב שאני התם דמלאכת מחשבת אסרה תורה. ואם העביר עליה קולמוס לאחר שתיקנה וחק תוכה פי' ה"ר ברוך זצ"ל בספר דתרומה דאינו מועיל כלום: ת"ר ה"ז גיטך והנייר שלי אינה מגורשת. פי' כל הנייר אני מעכב לעצמי אינה מגורשת דכיון דכל הנייר שלו לא נתן לה כלום ונמצאו אותיות פורחות באויר. ע"מ שתחזירי לי את הנייר ה"ז מגורשת ותחזיר המתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה. בעי רב פפא בין שיטה לשיטה בין תיבה לתיבה מהו פי' אמר נייר שבין שיטה לשיטה או בין תיבה לתיבה יהא שלי מהו ופרכי' ותיפוק לי דספר א' אמר רחמנא ולא שנים ושלשה ספרים לא צריכא המעורה במקצת. שהיו בו אותיות אדובות המגיעין משיטה לשיטה בראשי כל תיבה ותיבה הלכך הוה לי' כפר אחד דדוקא כשאינו מעורה ואינו נותן לה אלא מקום השיטין והתיבות ומקום שבין השיטין והתיבות שלו הוה ליה שני ספרים אבל עכשיו שהיא מעורה אפילו כשיקח לעצמו הנייר שבין שיטה לשיטה צריך להניח לה מקום שהוא מעורה והוה ליה שני דפין בעור אחד ומקרי שפיר ספר אחד והכי נמי בעור אחד דשני דפין בעור אחד ספר אחד קרינא ביה. ובפר"ח זצ"ל כתב שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני כגון דפי ספר תורה והעדים מלמטה בדף השני כשר עכ"ל. משמע שרוצה לומר שני דפין בשני עורות דומיא דס"ת שיש הרבה דפין בהרבה עורות ואפי' הכי קרוי ס"ת דמשמע ספר אחד ולפי דבריו י"ל דבשמעתין קרי שנים ספרים משום דשל שני בנ"א הוא שלו ושלה. שלו בין השיטין ובין התיבות ושלה מקום השיטין ומקום התיבות. ואין נראה זה כלל. אלא עיקר הלכה למעשה בדברי רבי יצחק בר שמואל זצ"ל דדוקא שני דפין בעור אחד קרינא ביה ספר

אחד אבל שני דפין בשני עורות הו"ל שני ספרים ופסול וכן הפירוש ההיא דהקומץ רבה והניחה בשני סיפין פסולה הא בסף אחד כשירה ראויה לשני סיפין קאמר פי' דהיינו בשני עורות שהיא פסולה ואע"ג דהניחה בסף אחד. ורבי' שלמה פירש התם כתבה על שני דפין שהניח גויל חלק בין דף לדף ולפירושו יש ליישב בדוחק הא דקתני הניחה בשני סיפין אלא העיקר כדפרישית. וכן נמי ההיא דפ' היה מביא דאמר התם גבי מגילת סוטה כתבה על שני דפין פסולה ספר אחד אמר רחמנא ולא שנים וג' ספרי' דהיינו שני דפין בשני עורות שהיא פסולה ובהלכו' תפילין הארכתי בזו השמועה. ורבינו משה בר מיימון זצ"ל כתב שני גיטין בשני דפין זה למעלה מזה והעדים בין שני הגיטין שנמצאו בסוף הראשון ולמעלה משני אם היה יוצא מתחת יד זו שהעדי' נקראים בסוף גיטה ה"ז מגורשת וזו שהעדים נקראין בראש גיטה למעלה אינה מגורשת שהעדים שחתמו בראש הדף של גט או מצדו או מאחריו אינו גט ואם נמסר לה בעדים כשר הקיף ראש דף זה לראש דף זה והעדים באמצע נמצאו העדים בראש שני הגיטין שניהם בטלים ואם נמסרו לה בעדים שניהם כשרים שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה בסוף הדף השני כשר והוא שיהיה ניכר במגילה שלא נחתכה ושלכך נתכוון הסופר שישלים בדף השני עכ"ל. וזו היא משנה דהמגרש (דהפריש) [דפרישית] ומשמע שמפרש כדברי רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל שמיירי כגון שכתבו שני דפין בעוד אחד דומיא דרישא דשני גיטין בשני דפין זה למעלה מזה דמיירי בדף אחד ודוקא כה"ג כשר אבל שני דפין בשני עורות סבר דפסול שאל"כ היה לו לפרש ולכתוב שייר מקצת הגט בעור זה וכתבו בעור אחרת כי כן דרכו בכל מקום לפרש ולבאר אלא ש"מ מדלא כתב הכי ש"מ דסבר דכל בשני עורות פסול מיהו אם תפר שני עורות יחד או חיברן בדבק וכתב הגט עליהן שמא הוא כשר ודבר זה צ"ע. כתב ר"ת זצ"ל בתיקון סדר הגט ששלח לבני פרי"ש ונהגו לכתוב כתיבה גסה ובשירטוט בעין ספר וי"ב שורות והתיבות שלימות שלא יכתוב ישר' חסר עכ"ל. ואע"פ שכתב נהגו מנהג תורה היא שכל אות שאינה כתובה בכתיבה גסה ואין גויל מקיף אותה אינה קרויה אות ופסולה כדתנן בהקומץ רבה ד' פרשיות שבתפילין מעכבין זא"ז ואפי' כתב אחד מעכבן ואמרי' בגמ' פשיטא א"ר יהודה א"ר לא נצרכה אלא לקוצו של יו"ד ופיר' רבי' שלמה דהיינו רגל של ימין וליתא דפשיטא דאין זה אות ופי' רבינו אליקים זצ"ל קוצו של יוד היינו מה שמשוך מראשו כלפי מטה דהיינו כתרו של יוד וכן פיר"ת זצ"ל כדאמר מפני מה כפוף ראשו והא דאמר בחלק נער יכתבם דהיינו עשרה שאם השליך נער אבן בקיר ונעשה רושם נעשית יו"ד לאו יו"ד ממש קאמר אלא כעין יו"ד אבל יו"ד קיי"ל דקוצו מעכב והיינו מה שמשוך מראשו כלפי מטה. ובכתיבה

דקה מה שקורין משטי"ט אינו עשוי כן הלכך פסול. ומעשה היה בגט חירות שנכתב כתיבה דקה מה שקורין משטי"ט ופסלוהו רבותינו דילפי' לה [לה] מאשה דכתי' וכתב לה ואין זה קרוי כתיבה. ופי' מורי רבינו שמחה זצ"ל דעל זה סומכי' שנהגו היתר לכתוב פסוקי' בכתבי הדיוטות בלא שירטוט משום דכתיבה דקה מה שקורין משטי"ט שאנו כותבין שטרי הדיוטות אינו חשיב כתב שהרי אינו מתוקן כהוגן. ותו פרכי' התם בפ' הקומץ הא נמי פשיטא לכאידך דרב יהודה דא"ר יהודה א"ר כל אות שאין גויל מקיף לה מד' רוחותיה פסולה פי' שאינה קרויה אות. ויש מרבותינו שרצו להביא ראיה משמעתא ולהכשיר מדמסיק בין שיטה לשיטה יהא שלי מהו ופריך ותיפוק לי דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה ספרים ושני לא צריכא דמעורה ומשמע שהאותיות של שיטה זאת נוגעו' באותיות של שיטה תחתונה וכשר אע"פ שאין הגויל מקיף. ואומר רבי' יצחק בר"ש זצ"ל דלאו דוקא מעורה שנוגעין זב"ז אלא כגון שראשו של ל' של שיטה התחתונה נכנס בתוך אויר של חי"ת בשיטה של מעלה או דגל נ' פשוטה של שיטה עליונה נכנס בתוך אויר של טית או באויר של עין של שיטה תחתונה ולא נגעי בלל אהדרי ולעולם כל אות שאין גויל מקיף אותה אינה קרויה אות ופסולה כדאיתא בהקומץ רבה. ואין לחלק ולומר דדוקא בתפילין (כעין) [בעינן] שתהא אות מוקפת גויל אבל לא בגט דהא כתיבה כתובה בו ואין זו כתיבה. ומעשה בא לפני מורי אב"י העזרי זצ"ל בגט שלא הקיף גויל את האות ופסלו. ורבינו יצחק בר אברהם זצ"ל היה מצריך לעשות זיונין בגט כמו בס"ת והיה אומר שכל אות שאינה מזויינת בתגין של שעטנ"ז ג"ץ כדין ס"ת אינה קרויה אות כההיא דשלהי הכונה דתנא נתכוין לכתוב אות אחת ועלו בידו שתים חייב והא תניא פטור לא קשיא הא דבעי זיוני והא דלא בעי זיוני פי' דלא בעי זיוני פטור דלא מיקריא אות עד שיזיין אות' ומדלשבת לא הויא אות ולא מיחייב לענין גט נמי לא הויא אות ופסול. ואינה ראיה דאיכא למימר דמיירי בכותב ס"ת שאותיותיה צריכות זיון א"נ בכותב בספר אחר ונתכוון לכתוב כמשפט אותיות של ס"ת שצריכות זיון דבשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה. וה"נ מסתברא דקאמר הא דבעי לזיוני הא דלא בעי לזיוני משמע דהכי קאמר הא דבעי הכותב לזיוני ולא קאמר הא באותיות שצריכות זיון הא באותיות שאין צריכות זיון. הלכך אין כאן ראיה להצריך זיון לאותיות של גט ואין לומר וליזיינו לאותיות ומה בכך שא"כ אתה מוציא לעז על גיטין הראשונים שכבר נהגו קדמונינו ורבותינו שלא לזיין. ורבינו משה בר מיימון זצ"ל כתב וצריך שיהי' מבואר היטב באותו הכתב שיכתוב בו עד שידעו לקרותו הקטנים שמכירין אותו הכתב שאינן לא סכלים ולא נבונים אלא בינונים ולא יהיה הכתב מעוקם ומבולבל שמתדמה אות לאות ונמצא הענין משתנה

היה בו משמע עניינות או שהיה בכתבו עיקום או בלבול עד שאפשר שיקרא ממנו ענין אחר הואיל ונקרא לענין גירושין ויש בו משמע גירושין ה"ז פסול עב"ל. ונראה בעיני שט"ס הוא וכך אני סבור שיש כך להיות הואיל ונקרא לענין אחר אע"פ שיש בו משמע גירושין ה"ז פסול. מ"מ הרי הקפיד אפי' על כתב מעוקם וכ"ש על כתיבה דקה מה שקורין משטי"ט שאינה כתיבה כלל:

סימן תשטז

מתני' על הקרן של פרה ונותן לה את הפרה ועל היד של העבד ונותן לה את העבד. בעי רמי בר חמא היו מוחזקין בעבד [שהוא] שלו וגט כתוב על ידו והרי הוא יוצא מתחת ידה. שהביאתו לפנינו ואומרת בעלי נתן לי העבד הזה וגירשני בו. מהו. מי מהימנא בלא עידי מסירה הואיל ועכשיו הוא ברשותה או דילמא איהו מנפשיה אזיל. אמר רבא ותיפוק לי דכתב שיכול להזדייף הוא. ודילמא תנאה הוי בגיטא ומחקתיה והדר כתבתיה. ולרבא קשיא מתני' על היד של עבד. בשלמא מתני' לא קשיא בעידי מסירה שקראוהו. ור' אלעזר היא דאמר עידי מסירה כרתי. ואי אפשר לגט בלא עידי מסירה. אלא לרמי בר חמא קשיא. לרמי בר חמא נמי לא קשיא בכתובת קעקע שאינה נמחקת עולמית והשת' דאתית להבי מתני' לרבא נמי לא קשיא בכתובת קעקע מאי הוה עלה ת"ש דארשב"ל הגודרות אין להם חזקה פי' אדם שתפסן אינו נאמן לטעון לבעליהן מכרתם לי דאיכא למימר מעצמן הלכו אצלו הלכך אינה מגורשת אא"כ תביא עידי מסירה שנתן לה בעלה עבד זה וגירשה כן. ואע"פ דפרי' דכתיבה דקה שקורין משטי"ט פסולה בגט ליכא להקשות מכתוב' קעקע דאפשר שפיר שיעשנה כתיבה גסה. הלכך אם היה גט חקוק על יד העבד בכתיבת קעקע והיה יוצא מתחת ידה והיו העדים חקוקין על ידו הרי זו מגורשת אע"פ שאין לה [עידי] מסירה שהרי אינו יכול להזדייף וכ"כ רבי' משה בר' מיימון זצ"ל. ואם היה הגט כתוב בדיו על ידו של עבד והרי הוא יוצא מתחת ידה אם יש לה עידי מסיר' מגורשת ואם לאו אינה מגורשת דומיא דגודרו' שהבעלי' מוציאין אותו מיד מי שתפס. ורבינו משה בר מיימון זצ"ל כתב שהיא ספק מגורשת דשמא מסרו לה או שמא מעצמו נכנס ולי נראה שאינה מגורשת כלל. בעי רמי בר חמא היו מוחזקין בטבלא שהיא [שלה] וגט כתוב עליה והרי היא יוצאה מתחת ידו שהוא בא לגרש' מהו מי אמרינן אקנויי אקני ליה או דילמא אשה לא ידעה לאקנויי ולא גמרה ומקנה דבר שאין בלבה לתת מתנה גמורה ולא גרשה אלא בשלה ואנן בעינן ונתן וליכא. ופשטה רב אשי מהכא אשה כותבת את גיטה ומקניא ליה לבעל והדר יהב לה ניהלה. הלכך הכא נמי הא מוחזקין בטבלא שהיא שלה וגט כתוב עליה והרי היא יוצאה מתחת ידו שהוא בא לגרשה ה"ז מגרש

בה דאמרי' הקנה לו את הטבלא דלא מספקא לן אי הקנה לו אי לאו אלא הא מספקא לן אי ידעה לאקנויי אי לא ופשטה רב אשי דידעה לאקנויי הלכך מגרש בה ומוסר לה הטבלא בפני עדים ואם הטבלא יוצאה מתחת ידה וכתוב הגט בדיו ואין עידי מסירה קמן אינה מגורשת דזהו כתב שיכול להזדייף. וכתב רבי' משה בר מיימן זצ"ל הי' הגט חקוק על הטבלא והעדים עליו והוא יוצא מתחת ידה אע"פ שהן מוחזקין בטבלא שהיא שלה ה"ז מגורשת שהאשה עצמה כותבת גיטה שאין קיום הגט אלא בחותמיו אם אין שם עידי מסירה עכ"ל ושמעינן משמעתין דבעינן שיהא הקלף והדיו משל בעל ואמרי' נמי לעיל אר"ח יכילנא למיפסלינהו לכולי גיטא דעלמא א"ל רבא מ"ט אילימא משום דכתיב [וכתב] והאי איהי קא כתבה ליה ונותנת שכר הסופר ודילמ' אקנויי אקני ליה רבנן. אבל בקולמו' אין לחוש אפי' אינו של בעל דאין כאן חסרון הניכר במה שכותב בו גט כך כתב ה"ר ברוך בר יצחק זצ"ל בספר תרומות ור"ת זצ"ל כתב בסידור הגט שלו ששלח לבני פרי"ש וצריך שיהא הדיו והקולמוס והקלף משל בעל דלא ליהוי גזל דונתן בעינן ואם אין לו יתנו לו אחרים במתנה ויתנם לסופר ויכתוב עכ"ל. ותנן בפ' גט פשוט כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו ושובר לאשה אע"פ שאין בעלה עמה ובלבד שיהא מכירם והבעל נותן שכר פי' על הגט קאי ואמר בגמ' מ"ט וכתב ונתן. והאידנא דלא עבדינן הכי שדיוה רבנן אאשה כי היכי דלא נשהייה פי' והקנו לה רבנן השכר שהיא נותנת לסופר לבעל כדאמר לעיל וכת' רבי' משה בר מיימן זצ"ל האשה נותנת שכר הסופר בכל מקום:

סימן תשיז

מתני' כותבין על העלה של זית. ותניא בתוספתא פ"ב כתבו בדם הקרוש בחלב הקרוש על עלה זית על עלה חרוב על עלה דלעת ועל כל דבר שהוא של קיימא [כשר על עלי חוזרין על עלי כרשין על עלי בצלים על עלי ירקות על כל דבר שאינו של קיימא פסול זה הכלל כתב דבר שהיא של קיימא ע"ג דבר שאינו של קיימא או דבר שאינו של קיימא ע"ג דבר שהוא של קיימא] פסול עד שיכתוב בדבר של קיימא על דבר של קיימא המקרע על העור כתבנית כתב פסול הרושם על העור בתבנית כתב כשר ותניא בהאי פירקא כתבו על יד עצמה ה"ז אינה מגורשת. ושלח מורי רבי' שמחה זצ"ל למורי רבי' אבי העזרי מה בין זה לכתבו על איסורי הנאה שהרי אינו נותן לה נייד אלא אותיות והשיב לו דחוקים הם כי היכי דדחינן ומפלגינן בין איסורי הנאה לעלה של זית משום דחזי לאצטרופי אע"ג דהשתא מיהו לאו שוה פרוטה היא הכי נמי איכא לפלוגי דאיסור הנאה איכא

נתינה דיכול להוליך הנאה לים המלח ויש שמותר בביטול או ברוב ואיכא נתינה מה שאין כן ביד המתגרשת דאין כאן נתינה:

סימן תשיח

מתני' על הקרן של פרה ונותן לה את הפרה על היד של עבד ונותן לה את העבד. בשלמא יד עבד לא אפשר למקצייה אלא קרן של פרה ליקצייה וליתנה ניהליה אמר קרא וכתב ונתן מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינה יצא זה שמחוס' כתיבה קציצה ונתינה ותני' בתוספת' בפ"ב כתבו על קרן של צבי חתמו ונתנו לה פסול שנאמר וכתב ונתן מה נתינה בתלוש אף כתיבה בתלוש והיינו בשלא נתן לה את הצבי אלא לאחר הכתיבה קצצו ונתנו לה ומוכח בירושלמי דדוקא כתבו וחתמו ואח"כ קצצו פסול אבל כתבו וקצצו וחתמו כשר וליכא קפידא אלא בחתימה אבל בכתיבה בלא חתימה ליכא קפידא דאמרי' בירושלמי בפרקין [כתבו] על קרן הצבי (גררו) [גררו] וחתמו ונתנו לה כשר הא אם חתמו ואח"כ (גררו) [גדדו] לא ר' (אחא) [בא] בשם ר' מיישא והוא שכתב על זכרותו של קרן אבל אם כתב על נרתיקו כפרוש הוא והוא כשר. ונראה בעיני אני המחבר דההיא דירושלמי ר"מ הוא דאמר עידי חתימה כרתי וכי כתיב וכתב אכתיבה דגט הוא דכת' הכי נמי דקפיד אכתיבה במחובר אפי' בלא חתימה (ואנן קיי"ל כר"א) הלכך בעינן שתהא כתיבת הגט בתלוש וכ"כ רבי' משה בר מיימן זצ"ל כתבו במחובר אף על פי שחתמו בו עדים אחר שתלשו ונתנו לה אינו גט: ופר"ח זצ"ל ש"מ אפי' נייר אם מחוסר בו קציצה אחר הכתיב' פסול וכל שכן זולתו עכ"ל. וכן כתב ר"ת זצ"ל בסידור הגט ששלח לבני פרי"ש וצריך שיחתוך הקלף קודם כתיבת הגט ואם קוצצו אח"כ פסול. וכן כתב בה"ג מאן דכתב גיטא ליפסק מגילתא ואי פסק ליה בתר דכתביה מיפסל גיטא דכתיב וכתב לה ונתן מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינה יצא זה שמחוסר כתיבה קציצה ונתינה עכ"ל. הלכך אם כתב הגט על קלף גדול ואח"כ חתכו פסול. וכבר היה מעשה לפני רבינו יצחק בר' מנחם זצ"ל ופסל וכתב ה"ר יוסף בן ה"ר יום טוב זצ"ל שנחלקו עליו גדולי הדור וגם כתב שרבינו שלמה מכשיר גם רבי שמואל זצ"ל מכשיר פי' דדוקא בהני כגון בע"ח ומחובר לקרקע שעוקר דבר מגידולו חשוב מחוסר קציצה והביא ראיה דאמרי' לקמן כתב על חרס של עציץ נקוב כשר דשקיל ליה ויהב ליה ניהליה על עלה של עציץ נקוב אביי אמר כשר דשקיל ליה ויהב ליה ניהליה רבא אמר פסול גזירה שמא יקטום אבל בשאינו נקוב אפי' רבא מודה דכשר שאפי' יקטום כשר דהואיל ואינו יונק מן הקרקע אינו מחובר ולא מקרי מחוסר קציצה וכן פי' ה"ר שמעיה זצ"ל בפירושיו. ור"ת אומר דאדרבה משם ראיה לפסול מדקאמר כתבו על חרס של עציץ נקוב כשר דשקיל ויהב

ליה ניהלה משמע דאי תבר ליה לעציץ ויהיב לה החרס פסול דחשבינן ליה מחוסר קציצה ואע"פ שאינו מחובר לקרקע והא דלא גזר ביה רבא דילמא תבר לה לעציץ משום דאין רגילות לשבור העציץ וליתן לה חתיכת החרס אלא נותן לה כל העציץ כדתנן על קרן של פרה ונותן לה את הפרה ולא גירינן שמא יקצוץ משום שאין רגילות אבל בעלה גזור שמא יקטום שכן דרך בני אדם לקטום עלים וה"ה דגזר רבא בשאינו נקוב והא דנקט נקוב להודיעך כחו דאביי דמכשר אפי' בנקוב דכח דהיתרא עדיף ואע"ג דלית הלכתא כותיה כההיא דפ' מי שאחזו בברייתא דפליגי רבי וחכמים במהיום ולאחר מיתה דפריך ולרב יהודה דאמר בעל מנת נמי פליגי וליפלגו בעל מנת ולהודיעך כחן דרבנן ומשני דכח דהתירא עדיף ליה ואף על פי שאין הלכה כרבי מחבירו. ורבי' יצחק בר שמואל זצ"ל מכריע כדברי רבותינו הפוסלים דאמרי' ס"פ כיסוי הדם א"ר זירא אמר רבה בר אבוה אמר שמואל מכסין בעפר עיר הנדחת אמאי איסורי הנאה נינהו א"ר זירא לא נצרכא אלא לעפר עפרה דכתיב ואת בל שללה תקבוץ אל תוך רחובה מי שאינו מחוסר אלא קביצה ושריפה יצא זה שמחוסר תלישה וקביצה ושריפה. ונראין הדברים דחיבור הגט המחובר בקלף גדול הוי חיבור טפי מחיבור עפר עיר הנידחת והוי ודאי מחוסר קציצה וכן מוכח בפ' נגמר הדין דת"ר עץ שומע אני בין בתלוש בין במחובר ת"ל כי קבור ר' יוסי אומר מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחובר תלישה וקבורה ורבנן תלישה לאו כלום הוא הרי לר' יוסי אע"ג דהאי קורה אינה מגוף הקרקע אלא שנעוצה בקרקע קרי לה מחוסר תלישה כ"ש קלף שכלו גוף אחר שקרוי מחוסר קציצה ואפי' רבנן לא פליגי אלא משום דהאי קורה אינה מגוף הקרקע אלא שנעוצה בקרקע אבל בקלף שהכל גוף אחד הוא מודו שפיר דהוי מחוסר קציצה: הלכך הכותב גט צריך שיחתוך הקלף קודם כתיבת הגט ואם קצצו אחרי כן פסול. ואומר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דה"מ אם קצצו אחרי כן פסול היינו דוקא שחותך את הגט מקלף גדול הוא דחשיב קציצה משום דמה שנחתך מן הגט [הוא דבר חשוב] אבל אם אח"כ חותך מן הגט דבר מועט כדי להשוותו ולייפותו לא מיקרי בהכי מחוסר קציצה כדאמרינן לעיל בין שיטה לשיטה בין תיבה לתיבה מהו ופרכינן ותיפוק לי דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה ספרים אבל לא משום מחוסר קציצה והיינו משום דלא חשיב חלק הבעל מגוף הגט ולא מיקרי מחוסר קציצה הלכך הכותב גט צריך שיחתוך הקלף כשיעור הגט מקלף גדול קודם כתיבה כתבה ואח"כ קצץ פסול אבל אם כתב הגט על הקלף ואח"כ חתך סביביו כדי לייפותו ולנאותו לית לן בה וכן הכותב גט וטעה ורוצה לחזור ולהתחיל לכתוב גט

אחר באותו קלף יחתוך תחילה הראשון המוטעה כך כתב ה"ר ברוך בר' יצחק זצ"ל בספר התרומה:

סימן תשיט

מתני' אין כותבין במחובר לקרקע כתבו על המחובר לקרקע תלשו וחתמו ונתנו לה כשר ר' יהודה פוסל עד שתהא כתיבתו וחתימתו בתלוש. כתבו על המחובר והאמרת רישא אין כותבין א"ר יהודה אמר שמואל סיפא דקתני כשר והוא ששייר מקום התורף וכתבו לאחר תלישה תורף גילויו של גט מקום האיש והאשה והזמן וכן א"ר אלעזר וכן אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן והוא ששייר מקום התורף ור' אלעזר היא. מתני'. דאמר עידי מסירה כרתי דבעי כתיבה בתלוש דדרש וכתב דקרא אכתב הגט ולא אחתימת עדים והכי קאמר אין כותבין טופס גזירה שמא יכתוב תורף כתבו לטופס ותלשו וכת' לתורף ונתנו לה כשר רשב"ל אמ' חתמו שנינו בסיפ' דמתני' ור"מ [היא] דאמר עידי חתימה כרתי וה"ק אין כותבין תורף גזירה שמא יחתום כתבו לתורף תלשו וחתמו ונתנו לה כשר וקיי"ל כשמואל ור"י דמוקמי למתני' כר"א וקיי"ל כר"א דאין כותבין טופס גזירה שמא יכתוב תורף כתבו לטופס ותלשו וכתבו לתורף ונתנו לה כשר וכתב רבי' משה בר מיימון זצ"ל אין כותבין במחובר לקרקע טופס הגט כתב את הטופס במחובר ותלשו ואח"כ כתב שם האיש ושם האשה והזמן והרי את מותרת לכל אדם וחתמו ונתנו לה כשר עכ"ל והיינו כשמואל דאמר לקמן בפ' כל הגט צריך שיניח אף מקום הרי את מותרת לכל אדם ופי' רבי' שלמה זצ"ל שגם זה עיקרו של גט:

סימן תשכ

מתני' אין כותבין לא על הנייר מחוק ולא על הדיפתרא מפני שהוא יכול להזדייף. נייר המחוק יכול לחזור ולמוחקו עד העדים ולכותבו ויעביר תנאי שהיה בו ולא מוכחא מילתא דהא עדים נמי על המחק חתומין וכן דיפתרא אין מחק שלו ניכר ובגמ' מפרש דיפתרא עוד דמליח וקמיח ולא עפיץ. וכתב רבינו משה בר מיימון זצ"ל כותבין על דבר שיכול להזדייף והוא שיתנו לה בעידי מסירה כיצד כותב על הנייר המחוק ועל הדיפתרא ועל החרס ועל העלים ועל ידו של עבד ועל קרן של פרה ומוסר לה העבד או הפרה או הנייר המחוק וכיוצא בהם בפני עדים עכ"ל תניא בתוספתא פ' בתרא דמכילתין גבי שיש בו מחק או תלוי מגופו פסול ושלא מגופו כשר בך היא שנויה הברייתא בשני תוספתות שלפני ואינו מסיים בהם ואם החזירו למטה אפי' מגופו כשר אבל בתוספתא דבבא בתרא פ' בתרא תניא שטר שיש בו מחק או תלוי מגופו פסול שלא מגופו כשר ומסיים התם ואם החזירו למטה אפי' מגופו כשר ופי' מחק היינו שטעה וכתב התיבה

של טעות ומחקה ופי' תלוי היינו שדילג תיבה וכתבה ביני חיטי אפי' אם החזירו למטה היינו כההיא דפרק גט פשוט דאמר רבי יצחק בר יוסף אמר ר"י כל המחקין כולן צריך שיכתוב ודין קיומיהן (דאנו) [דהיינו] שאנו כותבין [תיבה] פלוני' דעל המחק או תיבה פלוני שמחקתי או תיבה פלונית דביני חיטי והיינו דקתני מגופו פסול פי' מורי רבי' אבי העזרי היינו עיקרו של גט דהיינו תורף וכן תורף של שאר שטרות ומורי רבי' אבי העזרי זצ"ל כתב נמי בהאי (גיטא) [דגיטין] דמסיים בה ואם החזירו למטה אפי' מגופו כשר. ויש לי ללמוד ממנה דבטופס הגט ושאר שטרות לא החזירו למטה אפ"ה כשר. ובה"ג כתב והיכא דכתב גיטא ואית ביה גיחטא או מחקה (או טפט את) [אם בטופס הגט בשר אם] בתורף הגט פסול ובשאר [שטרות] כשר ורבי' משה בר' מיימון זצ"ל כתב גט שמחק בו אות או תיבה או שתלה בין השיטין (או מטופט) [אם מטופס] הגט ה"ז כשר אם מתורף כשר בשאר שטרות תרוייהו פסלי בתורף דגט ומכשרי בטופס ובשאר שטרות מכשרי אפי' בתורף ולא פירשו את דבריהם אם בהחזירו למטה אם לא. ורבינו דוד בר קלונימוס זצ"ל ממינצבורק פי' שיש חילוק בין מחק למחק כי ודאי מחק או תלוי כי סבור הסופר לכתוב כראוי וטעה והשמיט תיבה או שתים וכשנזכר תלאה ביני חיטי או שכתב תיבה יתירה ואח"כ מחק וכתב על המחק אפי' מגופו של גט כגון הרי את מותרת לכל אדם וכיוצא בו והחזירו למטה וקיימיה כהוגן כשר בין בשטרות בין בגיטין כדתניא לענין גיטין בתוספת' דב"ב. אבל אם נכתב בגט פסול מדעת אפי' לאחר התורף כרבא בפ' המגרש דקיי"ל כותיה אע"פ שחזר ומחקו פסול שהרי אדעתא דפסול נכתב ושויא חספא בעלמא ושוב לא יחזור להכשירו ודמי לביטול גט דהשולח דאינו חוזר ומגרש בו. ותדע שכן הוא דכשנכתב אדעתא דפסול דאין לו תקנה כההיא דהמגרש דתנן אם כתבו בתוכו [אע"פ שחזר ומחקו פסול ואמר רב ספרא כתבו בתוכו] תנן פשיטא דכתבו תנן מהו דתימא ה"מ לאחר התורף אבל לפני התורף אפי' על פה פסול וקיי"ל כרבא אלמא אע"ג דכתב כל הגט בהכשר הואיל וכתביה אתנאי דעל פה פסול ופי' דמשום גזירת מחק כי האי החמירו בכל המחקין כולן ומיהו בדיעבד כשר ואיני מבין דהתם כשכתב התורף אתנאי דעל פה דין הוא שהוא פסול שכל הכשר הגט תלוי בתורף אבל תופס שאין הכשר תלוי בו למה יהא פסול. מיהו זאת ודאי אמת סברא היא שאם כתב בגט פסול מדעת בתורף שהוא פסול גמור ואין מועיל לו שום קיום:

סימן תשכא

מתני' אין כותבין לא על נייר מחוק ולא על הדיפתרא מפני שהוא יכול להזדייף וחכמים מכשירין. מאן חכמים כלומר מאן נינהו חכמי' ומ"ט מכשרי א"ר אלעזר ר' אלעזר היא

דאמר עידי מסירה כרתי פי' רבי' שלמה וחתימת הגט אינה מן התורה ולא סגי למיתבה בלא עידי מסירה דאינהו הוא דעבדי כריתות דע"כ עדי' בעינן דילפי' ערוה דבר דבר מממון והלכך לא חיישי' לדילמא מזייפא [דהא] אמרן צריכי למקרייה ואי הוה ביה תנאה אינהו ידעי ומ"ד עידי מסירה עיקר הבאה להנשא ע"י הגט צריכה להביא עדים שנמסר לה הגט לפניהם עכ"ל. ופי' רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דהא דפי' רבי' שלמה זצ"ל דהבאה להנשא ע"י גט שצריכה להביא עדים שנמסר לה הגט לפניהם דהיינו דוקא דהבאה להנשא בגט כזה שנכתב על דבר שיכול להזדייף אבל בגט שנכת' על דבר שאינו יכול להזדייף וחתומי' בו עדי' יכול' להנשא ע"י הכרת חתימת העדי' אפי' לר"א כדתנן פ' השולח העדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם [ואמרי' בגמ' שם] דאוריי' היא וכתוב בספר וחתום והעד עדים אמר רבה לא צריכה לר"א דאמר עידי מסירה כרתי תקינו רבנן עידי חתימה דזימנין דמייתי סהדי מסירה א"נ דזימנין דאזלין למדינת הים ומערער הבעל לא גירשתיה הלכך השתא דתקון עירי חתימה אפי' אתי בעל ומערער לא גירשתיה לא משגחינן ביה דסמכי' אעידי חתימה. הא למדת דאפי' לר"א סמכי' על הכרת עידי חתימה אע"ג דליכא עידי מסירה קמן דכיון שהגט יוצא מתחת ידה אמרי' מסתמא בא לידה כמצוותו כיון שהוא כתוב על דבר שאינו יכול להזדייף. ואע"ג דרב יוסף אמר אפי' תימא ר"מ התקינו שיהו עדים מפרשי' שמותיהן בגיטין מפני תיקון העולם כדתניא בראשונה היה כותב אני עד חתמתי אם היה כתב ידו יוצא ממקום אחר כשר ואם לאו פסול ארשב"ג תקנה גדולה התקינו שיהו מפרשים שמותיהן בגיטין מפני תיקון העולם והשתא איכא למימר דמתניתין ר"מ היא ולא ר"א ואין מיכן ראיה דלר"א סמכי' על הכרת חתימת העדים אלא בעינן שיבואו עידי מסירה לפנינו. הא לאו מילתא היא דאפילו תימצי לומר דרבה ורב יוסף פליגו אהדדי דרבה סבר מתני' ר"א ולא ר"מ ורב יוסף סבר מתני' ר"מ ולא ר"א הא קיי"ל דרבה ורב יוסף הלכה כרבה לבר משדה ענין ומחצה דהלכה כרב יוסף ותו דמצינן למימר דרב יוסף לא פליג אדרבה אלא סבר דמתני' ר"מ נמי היא וחותמין היינו שמפרשי' שמותיהן ולר"א הוי תיקון העולם בחותמין גרידא אפי' בלא מפרשי' וכגון שכתב ידן יוצא ממקום אחר מיהו לא עבדינן בה עובדא אלא בגטה יוצא מתחת ידה ועדים חתומין בו ומפורשין שמותיהן ובמכירין שהוא כתב ידן או שכתב ידן יוצא ממקום אחר וכגון שהוא כתוב על דבר שאינו יכול להזדייף אז אנו מתירין אותה לינשא אע"פ דאין עידי מסירה קמן. ורבינו יצחק אלפס כתב בהשולח. מהא שמעינן דלא צריכינן לעידי מסירה אלא היכא דליכא עידי חתימה אבל היכא דאיכא עידי חתימה סגי בלא עידי מסירה והוא דנפק גיטא מתותי ידה. ואם

תאמ' הא איתמר בפני כמה נותנו לה ר' יוחנן ור' חנינא חד אמר בפני שנים [וחד אמר בפני שלשה] התם משום דבעינן לקיימו ועוד לכתחיל' בעינן עידי מסירה וכי קאמרינן אנן דיעבד עכ"ל. ולא הזכיר דברי רב יוסף כלל ומשמע שר"ל אפי' ידעינן דמסרו לה שלא בעדים נישאת ע"פ עידי חתימה שבו בדיעבד הואיל שכבר מסרו לה שלא בעדים מיהו לכתחילה בעי למימסר לה בעדים ויש לפרש דבריו כמו כן וכגון שהגט כתוב על דבר שאינו יכול להזדייף. ורבינו משה בר מיימון זצ"ל כ' שליח שהביא גט כשהוא נותנו [לה נותנו] בפני עדים שנים ואותן השנים צריכין לקרותו ואח"כ ינתן לה בפני שנים שדין השליח עם האשה כדין הבעל עמה שתחתיו הוא קם לפיכך אם נתנו השליח לה ולא קראוהו עידי מסירה ונטלתו וזרקתו לים הרי זו ספק מגורשת עבר השליח ונתן גט בינו לבינה יטלנו ממנה ויחזור ויתננו לה בפני שנים ואם מת הואיל והגט יוצא מתחת ידה מקוים בחותמיו ה"ז כשר עכ"ל. ופר"ח זצ"ל כתב בהשולח מתני' העדים חותמין על הגט אוקימנא מפרשין שמותיהן בגט כדתניא ארשב"ג תקנה גדולה התקינו כו'. א"כ ר"ל דרב יוסף עיקר דאוקימנא למתני' ר"מ ולא ר"א ואין לנו ראיה שתוכל להנשא בגט שערים חתומים בו ואנו מכירי' חתימתם אא"כ יבואו עידי מסירה לפנינו מיהו ליתא אלא אדרבה סמכינן דהלכתא כותי' לגבי רב יוסף ואע"ג דתניא דהתקינו שיהו מפרשין שמותיהן הא לא מסייעא לרב יוסף דמתני' דהשולח בהכי איירי אלא אפשר שפיר דלא איירי במפרשין אלא בחתימה ור"א היא וכדאוקמ' רבה. אמר ר"א לא הכשיר ר' אלעזר אלא לאלתר שהביאתו לב"ד ביום שנמסר לה להודיע שהיא גרושה ויתירוה להנשא. אבל מיכן ועד עשרה ימים לא חיישי' דילמא הוה ביה תנאה וזייפתיה ור"י אמר אפי' מיכן ועד עשרה ימים אם איתא דהוה ביה תנאה עדים מידכר דכירי. ואר"א לא הכשיר ר' אלעזר אלא בגיטין דאינן עשוין אלא להתיר ויכולה להביאו לב"ד לאלתר ויתירוה ושוב א"צ לגט דכיון דהותרה בב"ד יש זכרון וקול לדבר. אבל בשטרות דקיימי לגוביינא ודילמא לא מפיק ליה עד זמן ארוך וישכחו עידי מסירה את הדבר וסמכי' אעידי חתימה והוא מזייף כתב העליון וחותם העדים עומד במקומו. ור' יוחנן אמר אפי' בשטרות והכתיב למען יעמדו ימים רבים אלמא בעינן דבר הראוי לעמוד ולהתקיים והאי קרא בירמיה בשטר מכר כתיב. התם עצה טובה קמ"ל פר"ח זצ"ל וקיי"ל כר"י ולא תימא בגיטין לבד אלא אפי' בשטרות ורבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב הני מילי בגיטין אבל בשאר שטרות בעינן כתב שאינו יכול להזדייף:

סימן תשכב

מתני' הכל כשרין לכתוב את הגט ואפי' חש"ו האשה כותבת גיטה [והאיש כותב את שוברו] שאין קיום הגט אלא בחותמיו. והא לאו בני דיעה נינהו. ולא ידעי לכתוב לשמה. א"ר הונא והוא שהיה גדול עומד ע"ג ואומר לו כתוב לצורך פלוני דסבר רב הונא דמתני' ר' אליעזר היא דבעי כתיבה לשמה וסיפא דקתני שאין קיום הגט אלא בחותמיו היינו עידי מסירה דרוב גיטין נמסרין בפני החתומין ואמציעתא קאי דקתני האשה כותבת גיטה ולא אריסא לאכשורי כתיבת חרש (אלא בגדול) [בלא גדול] עומד על גביו א"ל רב נחמן אלא מעתה נכרי וישראל עומד על גביו ה"נ דכשר וכי תימא הכי נמי והתניא נכרי פסול נכרי לדעתא דנפשיה עביד דהא גדול הוא ויש בו דעת ואע"פ שזה אומר לו כן שמא הוא בלבו חושב לשם אחר אבל קטן אין בו דעת אלא למה שזה מצווהו. הדר אמר ר"נ לאו מילתא היא דאמרי אלא מעתה נכרי וישראל עומד כו' דהוא ס"ל דפסול דודאי כשר הוא ואפי' אין ישראל עומד על גביו וגבי חש"ו נמי ליתא לררב הונא דאע"ג דאין גדול עומד על גביו נמי כשר דמתני' ר"מ היא דלא בעי כתיבה לשמה ודריש וכתב דקרא אחתימת עדים. דמדקא פסיל לנכרי. בסיפא דמתניתין לענין הבאה לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין ואין אדם נעשה שליח לדב' שאינו שייך בו וגבי כתיבה שיירי' ש"מ בכתיבה כשר כדקתני טעמא שאין קיום הגט אלא בחותמיו. והא [תניא] נכרי פסול ההיא ר"א היא דאמר עידי מסירה כרתי ובעינן כתיבה לשמה הא ודאי נכרי לדעתא דנפשיה קעביד. הלכך חש"ו כשרין לכתוב את הגט וכגון שגדול עומד על גביו ומראהו ומצוהו כתוב לשם פ' אבל נכרי אע"פ שעומד על גביו ומראהו ומצווהו כתוב לשם פ' אפ"ה פסול דכיון דגדול הוא חושב בלבו לר"א ואין משים לבו למה שזה מראהו ומצוהו דקיי"ל כר"א דע"כ לא פליגי רב הונא ורב נחמן אלא דרב הונא מוקי למתניתין כר"א ור"נ מוקי לה כר"מ אבל בהא תרוייהו [מודו] דסברת ר"א היא כדפרישי' ומודו נמי דהלכה כר"א ובפר"ח כתב כיון דקיי"ל הלכתא כר' אלעזר נכרי בין בכתיבה בין בהבאה פסול עכ"ל וכן סובר רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהלכה כר"א וכרב הונא שכתב דברי רב הונא ודברי ר"נ לא הזכיר כלל וה"ה אם כתבוהו לגט חש"ו ואין גדול עומד ע"ג ושיירו מקום התורף דהיינו שם האיש ושם האשה ומקום הזמן ומקום הרי את מותרת לכל אדם וכתב בן דעת ה"ז גט כשר להנשא לכתחילה דאמר שמואל והוא ששייר חש"ו מקום התורף וכתב בן דעת את התורף ולא בעי לאוקמוה כשגדול עומד על גביו וכן א"ר הונא משמיה דעולא והוא ששייר מקום התורף וקיימא לן הכי שאם שיירו מקום התורף ובא בן דעת וכתבו שהוא כשר:

סימן תשכג

מתני' האשה כותבת את גיטה והאיש כותב את שוברו שאין קיום הגט אלא בחותמיו פירש רבינו שלמה כותבת גיטה ומקנהו לבעל וחוזר ומוסרו לה לגירושין דבעינן שיהא הדיו והקלף משל בעל וכדברי ר"ת זצ"ל בעינן שיהא גם הקולמוס משל בעל כדפרי' לעיל:

סימן תשכד

מתני' הכל כשרין להביא את הגט חוץ מחש"ו והסומא והנכרי. כתב בה"ג דרב יהודאי גאון זצ"ל [נכרי] דאייתא גיטא וכריך ויהיב במנא בדיעבד כשר ולכתחילה לא עכ"ל ה"ג. ובתשובות הגאונים כתוב בעו רבנן קמי מר רב חנינאי גאון זצ"ל אמרינן נכרי לא הוי שליח להולכה מהו למיכרכייא לגיטא בחד מנא למימר לעכו"ם אמטי האי מנא לישראל פ' וניתיביה לאיתתיה ואמר דודאי לא מהני מידי. ובתשובות רבי' שלמה זצ"ל כתוב מעשה באחד שרצה לשלוח גט לאשתו על יד עכו"ם או לעשות קבלן ואומר ר' דלא מהני אא"כ אומר לו לישראל לך קבל לי גיטי או לך לפלוני ואמור לו לקבל לי גיטי והוא השיב ביד ישראל אני אקבל דלא סמכינן אדעתיה בדאורייתא ועכו"ם פסול לכך כדתנן חוץ מחש"ו ונכרי הלכך אין גיטה גט הלכך אם אומר לו סמכינן עליה עכ"ל. ואין להתבונן מדבריו אם בא לפוסלו דוקא להיותו שליח לתת הגט מידו לידה אבל להוליכו לישראל שלוחו שיתן לה לא או שמא אפי' כה"ג פסיל ליה. וכבר היה מעשה בקולוניא בגט אחד שנכתב ונחתם ע"פ הבעל והבעל מינה בעדים שליח את ה"ר ברוך בר שמואל זצ"ל שיקבל הגט מיד העכו"ם אשר השכיר להביאו למגנצ"א שיקבל מיד העכו"ם ויתננו לאשתו בעידי מסירה וכתבו מורי רבינו אבי העזרי ואביו רבינו יואל הלוי זצ"ל דהאי גט כשר והגון הוא דהא דנכרי פסול היינו להביאו וליתנו לידה ולפוטרה והאריכו הרבה בדבריהם להכשיר. ועוד מצאתי כתוב אומר אני במקום שב"ד ירצו לעשות שליח שלהן על הגט שבא לידם על יד שליח שהעיד לפניהם בפ"נ ובפ"נ שיכולין ב"ד לשולחו על יד עכו"ם כה"ג אל יד שליח כשר והוא יתננו לה ויאמר שליח ב"ד אני וכשר:

סימן תשכה

מתני הכל כשרין להביא את הגט חוץ מחש"ו והסומא והנכרי. בשלמא חש"ו דלאו בני דיעה נינהו נכרי נמי לאו בר היתרא הוא פי' רבינו שלמה דאין להם קידושין ואין גיטין נוהגין בהן ובמידי דלנפשיה לא חזי לא מצי למיעבד שליחות לאחריני והכי אמרינן רפ"ק דקידושין בירושלמי ר' שמואל ר' אבהו בשם ר' אלעזר בשם ר' חנינא בן נח שבא על אשת איש שלא כדרכה נהרג ודבק באשתו והיו לבשר אחד ששניהם עושים בשר

אחד ר' יוסי בעי העריה בזכור מהו העריה בבהמה מהו כל העריות לא מן הנדה למדו זכור מינה בהמה מינה עד כדון ישראל. בעכו"ם א"ר מנא מינה ולא מינה ודבק באשתו ולא באשת חבירו כל שהוא ודכוותה לא בזכור ולא בבהמה אפי' כל שהוא. הרי למדנו שאין להם לעכו"ם קידושין מהו שיהא להם גירושין ר' יהודה בר פזי ור' חנן בשם ר' הונא רובא דצפורין או שאין להם גירושין או שניהם מגרשין זה את זה ר' יוחנן דצפרין א"ר אחא ר' חיננא בשם ר' שמואל בר נחמני שנאמר ה' צבאות אלהי ישראל בישראל נתתי גירושין ולא באומות ר' חיננא בשם ר' פנחס כל דפרשה כתיב ה' צבאות וכאן כתיב אלהי ישראל שלא ייחד הקב"ה שמו [בגירושין] אלא בישראל בלבד מילתיה דר' חייא רובא אמרה עכו"ם אין להם גירושין דתני ר' חייא בן עכו"ם שגירש את אשתו והלכה ונישאת לאחר וגירשה ואח"כ נתגיירו שניהם אני קורא עליהם לא יוכל בעלה הראשון וגו' ותני כן מעשה [בא] לפני ר' והכשיר פי' הא דמסיק למדנו דאין לעכו"ם קידושין משום דדרש ודבק באשתו פי' כשדבק בה בעלה אז היא אשתו אבל אם קדשה ולא בא עליה אינה ארוסתו מפני שאין להם קידושין וכההיא דפ' ד' מיתות דתני רב חנניא בעולת בעל יש להן נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להן וכדאמר ר' יוחנן התם דנערה המאורסה לית להו. ואתיא שפיר ההיא דפ"ק דקידושין דת"ר וראית בשביה בשעת שביה אשת אפי' אשת איש דמדהוצרך להתיר אשת איש יפת תואר ש"מ דיש להם אשת איש והייינו כדתני רב חנניה דבעולת בעל יש להן וההוא דפ' אלו הן הנשרפין דכי אתא רב דימי אמר בית דינו של חשמונאי גזרו הבא על הנכרית חייב עליה משום נשג"א כי אתא רבין אמר חייב עליה משום נשג"ז נידה שפחה גויה זונה אבל אישות לית להו ואידך נשייהו ודאי לא מפקרי. התם תרווייהו אית להו דרב חנניה דבעולת בעל יש להם היכא שהיא מיוחדת לבעלה ואינה מזנה תחתיו אלא בסתם נשותיהם פליגי דרבין סבר אישות לית להו בסתם נשותיהם שסתם נכרית מופקרת ואינה מיוחדת לבעלה ולא דמיא לאשת איש ורב דימי סבר סתם נשותיהם לא מפקרי ומיוחדות הן לבעליהן ודמי לאשת איש:

סימן תשכו

מתני' הכל כשרין להביא את הגט חוץ מחש"ו וסומא ונכרי קיבל הקטן והגדיל חרש ונתפקח סומא ונתפתח שוטה ונשתפה עכו"ם ונתגייר פסול אבל פקח ונתחרש וחזר ונתפקח פתוח ונסתם' וחזר ונתפתח שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה כשר להביא את הגט. [וכ' רבינו יצחק אלפס ושמעינן מינה דפתח ונסתמא דמצי אמר בפ"נ ובפ"נ דכשר להביא את הגט] ודייק רב אשי מדקתני זה הכלל כל שתחילתו וסופו בדעת כשר ולא קתני כל שתחילתו וסופו בכשרו' [כשר] ש"מ עכ"ל וכ"כ מורי רבי' אבי העזרי זצ"ל

דפתוח ונסתמא כשר להביא את הגט. א"ר אסי א"ר יוחנן אין העבד נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין: ירושלמי עבר וקבל ר' יעקב בשם רב הושעיא מעשה היה וכהנת היתה ולא חשו חכמים משום ריח הגט. א"ר יוחנן נראין הדברים שהעבד מקבל גט לחבירו מיד רבו של חבירו אבל לא מיד רבו שלו ואם לחשך אדם לומר שנינו האומר לשפחה הרי את שפחה וילדיך ב"ח אם היתה עוברה זכתה לו הא מני ר' היא דאמר המשחרר חצי עבדו קנה וקסבר עובר ירך אמו ונעשה כמי שהקנה לה אחד מאיבריה ופליגי רבנן עליה דר' לקמן בפ' השולח וכתב רבינו יצחק אלפס דליתא לדר' וכ"כ מורי רבי' אבי העזרי דהלכתא כרבנן אבל ראב"ן זצ"ל כתב דהלכה כרבי וכתב מורי רבינו אבי העזרי זצ"ל דאין נראה לו אלא אין הלכה כרבי נראה לו:

סימן תשכז

מתני' אף הנשים שאין נאמנות לומר מת בעלה נאמנות להביא גיטה חמותה ובת חמותה צרתה וביבמתה ובת בעלה מה בין גט למיתה שהכתב מוכיח. ותניא כשם שאינם נאמנות לומר מת בעלה כך אינם נאמנות להביא גיטה ואוקמה אביי למתני' בחוצה לארץ ובריית בארץ ותניא כותיה ורב אשי נמי דייק כותיה הלכך הלכה כדאביי וכ"כ רבי' יצחק אלפס וכן נמי מורי רבינו אב"י העזרי זצ"ל:

סימן תשכח

מתני' האשה עצמה מביאה גיטה ובלבד שהיא צריכה לומר בפני נכתב ובפ"נ. ופרכי' אשה מכי מטיא לידה מיגרשה ואוקימנא דאמר לה הוי את שליח להולכה עד דמטית לבי דינא דפלניא וכי מטית התם אמרי קמי בי דינא בפ"נ ובפ"נ ולישוו אינהו שליח וליתבוה ניהלך וכ"פ רבי' יצחק אלפס זצ"ל וכן מורי רבי' אבי העזרי זצ"ל:
הדרן עלך המביא תניין

סימן תשכט

כל הגט שנכתב שלא לשם אשה פסול כיצד היה עובר בשוק ושמע קול סופרים. פי' כותבי גיטין. מקרין איש פלוני מגרש אשה פלונית ואמר זה שמי וזה שם אשתי פסול לגרש בו יתר מיכן כתב לגרש את אשתו ונמלך מצאו בן עירו וא"ל שמי כשמך ושם אשתי כשם אשתך פסול לגרש בו יתר מיכן [היו לו שתי נשים ושמותיהן שוות כתב לגרש את הגדולה לא יגרש בו את הקטנה יתר מיכן] אמר ללבלר כתוב איזו שארצה אגרש פסול לגרש בו. אלא רישא במאי א"ר פפא בסופרים העשויים להתלמד עסקינן שהגדולים מקרין לתלמידי' כשיבואו לפניכם לכתוב להם גט כך וכך תכתבוהו. ירושלמי מהו מקרין. מלמדי תינוקות ואמר רב כולן פוסלין מן הכהונה אם נתגרשה בו חוץ מן

הראשון שלא נכתב לשם גירושין כלל ושמואל אמר אפי' ראשון נמי פוסל מן הכהונה שמואל לטעמיה דאמר שמואל כ"מ ששנו חכמים גט פסול פסול ופוסל זעירי אמר כולן אין פוסלין חוץ מן האחרון וכן א"ר אסי כולן אין פוסלין חוץ מן האחרון ור' יוחנן אמר אף האחרון אינו פוסל. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והלכתא אין פוסלין חוץ מן האחרון דכולהו סבירא להו דאחרון פוסל וליכא מאן דפליג אלא ר' יוחנן והו"ל ר' יוחנן יחיד במקום רבים וקיי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים ושמואל נמי דאמר אף ראשון פוסל יחיד הוא ולית הלכתא כותיה ולגבי אמצעיים אע"ג דרב ושמואל תרוייהו ס"ל דפסלי כיון דזעירי ור' אסי ואפי' ר' יוחנן כולהו ס"ל דלא פסלי הו"ל רב ושמואל מיעוט והלכה כרבים הלכך לא פסיל אלא אחרון בלבד עכ"ל ומורי רבי' אב"י העזר"י כתב וכן נ"ל דהא בכל דוכתא קיי"ל כר' יוחנן לגבי דרב ושמואל ובאחרון רפיא בידי דזעירי תלמיד הוא לגבי ר' יוחנן עכ"ל מיהו הואיל ורב ושמואל ור' אסי קיימי כזעירי לגבי אחרון כותייהו עבדינן:

סימן תשל

מתני' הכותב טופסי גיטין. שסופר הוא ונוטל שכר ורוצה שיהו מזומנים לו פעמים שאדם בא לשוכרו והוא יהיה טרוד. צריך שיניח מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן שטרי מלוה צריך שיניח מקום הלוה ומקום המלוה ומקום המעות ומקום הזמן שטרי מקח צריך שיניח מקום הלוקח ומקום המוכר ומקום השדה ומקום הזמן מפני התקנה ור' יהודה פוסל בכולן ואפי' הניח מקומות הללו ור"א מכשיר בכולן ובלבד שיניח מקומות הללו חוץ מגיטי נשים שנאמר וכתב לה לשמה. אמר רב יהודה אמר שמואל צריך שיניח אף מקום הרי את מותרת לכל אדם פי' רבינו שלמה שגם זה עיקרו של גט ונראה בעיני דהכי הלכתא דמוקמינן לה כר"א דאמר עידי מסירה כרתי וקיי"ל כותיה ורפ"ק דזבחים דייק מינה סתמא דתלמודא אליבא דרבא דסתמא בגיטין פסול ורבותינו כתבו בכל דוכתא משמע שכותבין זה הלשון בגט כדתנן נמי פ' בתרא גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם ואמרי' נמי התם דכתוב ביה הרי את מלמטה ומותרת מלמעלה. הלכך רבינו תם הנהיג לכתוב זה הלשון ושמא אעפ"כ אין להוציא לעז על גיטין הראשונים שהרי מאריכין כמה לשונות של שופרא דשטרא דחשיבי כמו הרי את מותרת לכל אדם: אמר ר' זירא א"ר אבא בר (עולא) [שילא] א"ר המנונא סבא א"ר אדא בר אהבה א"ר הלכה כר"א קרי רב עליה דר"א טובייא דחכימי. א"ר פפי משמיה דרבא האי אשרתא דדייני. קיום השטר שהעדים מעידי' על כתב ידיד' בב"ד וב"ד כותבין במותב תלתא הוינא ואתו פ' ופ' ואסהדי אחתימת ידייהו ואשרנוהי וקיימנוהי. דמיכתבא מקמי

דליסהוד סהדי אחתימת ידייהו פסולה משום דמיחזי בשיקרא וליתא מדר"נ דא"ר נחמן אומר היה ר' מאיר אם מצאו לגט באשפה ולא נכתב לשם אשה חתמו ונתנו לה כשר ואפי' רבנן לא פליגי עליה דר"מ אלא בגיטי נשים דבעינן כתיבה לשמה אבל בשאר שטרות לא דאמר ר"י שטר שלוה בו ופרעו אינו חוזר ולוה (גובה) בו ואפי' ביום מלוה ראשונה לאחר פרעון דליכא למיחש למוקדם. שכבר נמחל שיעבודו. כשפרעו ובטל השטר ואין הקרקעות משועבדות שוב למלוה בשנייה שלא נחתם שטר זה והוה ליה מלוה על פה. טעמא דנמחל שיעבודו אבל משום שיקרא לא חיישינן. אם היה נכתב על מלוה זו אע"פ שנכתב קודם הלואה כשר אם בו ביום נכתב. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וכן הלכתא וכ"כ מודי רבינו אבי העזרי באביאסף בפ"ב דכתובות דליתא לדרב פפי ולא דמי להיא דגט פשוט דא"ל רב הונא לספרי כי כתביתו שטר אקנייתא אי ידעיתו יומא דקניתו ביה כתיבו ואי לא כתיבו יומא דקיימיתו ביה ואי לא מחזי כשיקרא דההיא שקר גמור הוא משא"כ הכא עכ"ל. ביבמות בפר"ג אמר רמי בר חמא הרי אמרו אמר ללבלר כתוב גט לארוסתי לכשאכנסנה אגרשנה ה"ז גט מפני שבידו לגרשה ולאשה מעלמא אינו גט מפני שאין בידו (לקדשה) [לגרשה] בעי רמי בר חמא ליבמתו מהו כיון דאגידא ביה כארוסתו דמייא או דילמא כיון דלא עבד בה מאמר לא תיקו:

סימן תשלא

מתני' המביא גט ואבד הימנו מצאו לאלתר כשר ואם לאו פסול ורמינהי מצא גיטי נשים ושיחרורי עבדים דייתיקי. פי' צואת ש"מ [דא תהא] למיקם ולהיות. מתנות. מתנת בריא. ושוברין. ה"ז לא יחזיר לא לזה ולא לזה שאני [אומר כתובין היו] ונמלך עליהן שלא ליתנן: הא אמר תנו נותנין ואפי' לזמן מרובה אמר רבא לא קשיא כאן במקום שהשיירות מצויות כאן במקום שאין השיירות מצויות ואפי' במקום שהשיירות מצויות והוא שהוחזקו שני יוסף בן שמעון בעיר אחת ר' זירא רמי מתני' אברייתא ומשני תנן המביא גט ואבד הימנו וכו' ורמינהי מצא גט אשה בשוק בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה ואפי' לזמן מרובה ומשני כאן במקום שהשיירות מצויות כאן במקום שאין השיירות מצויות איכא דאמרי (אע"ג) [והוא] דהוחזקו לא ליהדר והיינו כרבה ואיכא דאמרי אע"ג דלא הוחזקו לא ליהדר ופליג אדרבה. ר' ירמיה אמר כגון דאמרי עדים מעולם לא חתמנו אלא על גט אחד של יוסף בן שמעון פי' רבי' שלמה ר' ירמיה אמר לא מתני' קשיא [ולא ברייתא קשיא] דכל הנך דאמרי' יחזיר לזמן מרובה כגון דאמרי עדים החתומים בו מעולם לא חתמנו אלא על גט אחד של שם זה ואותו חתמנו לאיש הזה התובעו עכ"ל ופירשו רבותינו שצריך לסיים פירושו כגון שלא ראו עדים חתימתם בגט אי נמי דאו ואין יודעים אם

היא חתימתם. שאם מכירין שהוא כתב ידן בזה לא היה שום חידוש לאשמעינן שיחזיר. רב אשי אמר כגון דקאמרי עדים נקב יש בצד אות פלונית ודוקא בצד אות פ' אבל נקב בעלמא לא [וכתב רבי' יצחק אלפס והלכה כרב אשי דהוא בתרא הלכך לא מהדרי' גט לזמן מרובה במקום שהשיירות מצויות אלא כגון דאמרי עדים מעולם לא חתמנו אלא על גט אחד של יוסף בן שמעון דהא מילת' לית בה ספיקא א"נ כדאמרי נקב יש בצד אות פלונית דהוה לי' סימן מובהק כרב אשי אבל נקב בעלמא לא] עכ"ל וכ"כ מורי רבי' אב"י העזרי זצ"ל:

סימן תשלב

מתני' מצאו לאלתר וכו'. ת"ר איזהו לאלתר ר' נתן אומר כל שלא שהה כדי שתעבור שיירא ותשרה רשב"א אומר כדי שיהא אדם עומד ורואה שלא עבר אדם שם. כתב רבי' יצחק אלפס ראינו לגאון שפסק [הלכה] שלא (נזהד) [שהה] אדם שם ומסתברא לן דכי הא מילתא דהיא איסורא עבדינן [לחומרא] שלא עבד אדם שם [אבל אם עבד אדם שם] והוחזקו שני יוסף בן שמעון חיישינן שמא ממנו נפל וצריכין אנו ליתן סימן מובהק כרב אשי או שיאמרו עדים מעולם לא חתמנו אלא על גט אחד של יוסף בן שמעון כדאמרי' לעיל עכ"ל. ירושלמי בשמעתין ושלהי יבמות איזהו על אתר ר' יוחנן אמר כל שלא עבר שם ברייה ר' יעקב בר אילא א"ר שמעון בר בא בשם ר' יהושע בן לוי כל שלא עברו שם שלשה בני אדם וקיי"ל כריב"ל כלפי ר' יוחנן כדפסיק ר"ת מיהו הואיל ולא הוזכר בגמ' דידן לא סמכינן עלה. ירושלמי בשמעתין ושלהי יבמות עבד עכו"ם מהו נשמעינה מן הדא אבא בר בר חנה אייתי גיטא ואבד מניה אשכחיה חד סירקאי אתא עובדא קומי רבנן ואכשרון הדא אמרה עבר עכו"ם כשר. פי' שאין לידא שמא נפל מן העכו"ם שאין שולחין את הגט על יד עכו"ם ופריך ונימר סימן הוה ליה ביה פי' סימן היה לו בגט לאבא בב"ח ולכך הכשירוהו הא לאו הכי לא הוו מכשרי ליה דחיישינן שמא מן העכו"ם נפל ולעולם עבר עכו"ם אסור ופריך ולא כן תני אין סימן בגיטין ומשני בההוא דאמר תרתי תלת שורין שנותן סימן כמה שורות יש בו שאין זה סימן מובהק ברם הכא הא שלו היה נקוד שזה סימן מובהק ולכך החזירוהו לו אבל אם לא היה סימן מובהק לא היו מחזירין לו ולעולם אם עבר עכו"ם פסול דחיישי' דילמא נפל מניה דשולחין הגט על יד עכו"ם. ולמדתי מיכן שני דברים ששולחין הגט על יד עכו"ם כדפרי' לעיל וגם אין להקפיד אם יחסר מי"ב שורות בגט או יוסיף עליהם מדבעי למימר שמנין השורות הוי סימן אי לאו דבעינן סימן מובהק. ירושלמי ר' זעירא בעא קומי ר' מנא הכא למה הוא פסול אני אומר אחר היה שם והיה שמו בשמו. הגע עצמך שבדקו אותו מקום ולא מצאו אחר ששמו

בשמו אלא משום חומרא הוא בעריות והא תנינן הלכו ולא מצאו שם אדם והשיאו את אשתו [הלכו ולא הכירוהו והשיאו את אשתו א"ל ר' מנא כן] א"ר שמואל בר אחא בשם רבי שמעון בר חייא האיש הזה שני גיטין היו בידו אחד כשר ואחד פסול אבד את הכשר והשליך את הפסול בשעה שמצא אני אומר הפסול מצא:

סימן תשלג

מתני' מצאו בחפיסה או בדלוסקמא ומכירו כשר. בפירושים שלפני כתוב מצאו בחפיסה כלי ויש סימן בכלי שהיא שלו אם מכירו כשר ע"כ. משמע דתרתי בעינן שידע ע"י סימן שזהו הכלי שלו וגם שיכיר את הגט בטביעות עין ואין לומר דאו או קתני או שיכיר את הגט ובתוספתא כך היא שנויה מצאו בחפיסה בדלוסקמא אם מכירו כשר. מאי חפיסה ארבב"ח חמת קטנה מאי דלוסקמא (אמר רבה בר שמואל) טליקא דסבי:

סימן תשלד

מתני' המביא גט והניחו זקן או חולה נותן לה בחזק' שהוא קיים. אמר רבה ל"ש אלא זקן שלא הגיע לגבורות וחולה שרוב חולים לחיים אבל זקן שהגיע לגבורות וגוסס שרוב גוססין למיתה לא. פסק רבי' יצחק אלפס זצ"ל בגוסס לחומרא ורבי' אבי העזרי כתב נותן לה בחזקת שהוא קיים דרוב חולים לחיים אבל גוסס לא דרוב גוססין למיתה ובזקן שהגיע לגבורות אזלינן לחומרא וזקיני פסק לקולא בתרוייהו ואין נ"ל עכ"ל. ירושלמי תני בר קפרא אפי' הניחו בן מאה שנה ועשה בדרך עוד מאה שנה נותנו לה בחזקת שהוא קיים וליתא לפי פסק רבותי' שפסקו לחומרא:

סימן תשלה

מתני' שלשה דברים א"ר אלעזר בן פרטא לפני חכמים וקיימו את דבריו על עיר שהקיפוה כרקום. פי' מצור. ועל ספינה המטורפת בים ועדיין לא טבעה ועל היוצא לידון שהן בחזקת קיימין אבל עיר שכבשוה כרקום וספינה שאבדה בים והיוצא ליהרג נותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים בת ישראל לכהן ובת כהן לישראל לא תאכל בתרומה. כתב מורי רבי' אבי העזרי והלכתא כותיה. ירושלמי איזהו כרקום ר' בא בשם ר' חייא בר אשי כגון זוגין ושלשלאות וכלבי' ואווזין ותרנגולין ואיסטרטיות מקיפין את העיר. ירושלמי ועוד שלשה הוסיפו עליהן את שגררתו היה ואת ששטפו נהר ואת שנפלה עליו מפולת נותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים בת ישראל לכהן ובת כהן לישראל לא תאכל בתרומה. תניא שמע מב"ד ישראל שהיו אומרים איש פלוני נהרג איש פלוני מת ישיאו את אשתו מקימנטריסין של עכו"ם איש פ' מת איש פ' נהרג אל ישיאו את אשתו דמילתא דשייכי בה עבדי לאחזוקי שקרייהו ולא דמי למסל"ת. רבי' יצחק אלפס

ורבי' אבי העזרי שניהם כתבו זו הברייתא כך ולמעשה. קומנטריסין פי' רבי' שלמה ממונין להרוג:

סימן תשלו

מתני' המביא גט בא"י. שאין צריך לומר בפנו"נ. וחלה ה"ז משלחו ביד אחר. פי' רבי' שלמה זצ"ל ועושה שליח מאליו ושלא בב"ד. ואם אמר לו הבעל לשליח. טול הימנה חפץ פ' כשתתן לה את הגט. לא ישלחנו ביד אחר. שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר. א"ר כהנא חלח תנן פשיטא חלה קתני מ"ד ה"ה אע"ג דלא חלה והאי דקתני חלה אורחא דמילת' קתני קמ"ל היכי דמי אי דא"ל הולך אע"ג דלא חלה נמי ואי א"ל את הולך אפי' חלה נמי לא ואי רשב"ג אפי' חלה נמי לא ואע"ג דלא א"ל את הולך (ותניא) [דתניא] הולך גט זה לאשתי ה"ז משלחו ביד אחר אתה הולך גט זה לאשתי לא ישלחנו ביד אחר רשב"ג אומר בין כך ובין כך אין השליח עושה שליח אי בעית אימא הולך והוא דחלה אי בעית אימא אתה הולך וחלה שאני ואיבעית אימא רשב"ג היא וחלה שאני. כתב רבי' יצחק אלפס יש מי שאומר הולך גט זה לאשתי [משלחו ביד אחר ואע"ג דלא חלה את הולך גט לאשתי] לא ישלחנו ביד אחר אא"כ חלה כרבנן דברייתא ויש מי שאומר אפי' הולך גט זה לאשתי לא ישלחנו ביד אחר אא"כ חלה או נאנס כרשב"ג דמסקנא דסתם מתני' כותיה ולא איכפת לן במחלוקת דברייתא וכן הדעת נוטה עכ"ל. כתב מודי רבי' אבי העזרי זצ"ל חלה וה"ה אונס אחר הידוע:

סימן תשלז

מתני' המביא גט בא"י וחלה הרי זה משלחו ביד אחר. ורמינהו אמר לשנים תנו גט לאשתי ולא נתן להם גט פי' עשאן עדים או לשלשה כתבו גט ותנו לאשתי הרי אילו יכתבו ויתנו אינהו אין אבל שליח לא אמר אבייי התם טעמא מאי משום בזיון דבעל. פי' שעליו לכתוב את הגט ואינו רוצה שידעו רבים שאינו יודע לכתבו הכא בעל לא קפיד רבא אמר משום דמילי נינהו שלא מסר להם אלא הדברים ואין בדברים כח להיות חוזרים ונמסרים לאחר דמילי לא מימסרן לשליח מאי בינייהו איכא בינייהו שליח מתנה שאמר בעה"ב (לכולי) [לב'] עדים כתבו שטר מתנה לפלו' מ"ד משום בזיון דבעל מתנה לית ביה בזיון שאין עליו לכותבו מ"ד מילי לא מימסרן לשליח מתנה נמי מילי נינהו ובפלוגתא [דרב ושמואל] רב אמר מתנה אינה בגט ושמואל אמר מתנה הרי היא כגט פר"ח וקיי"ל דהלכתא כשמואל בדיני ש"מ דשמואל אליבא דרבא דמתנה נמי מילי נינהו ולא מימסרן לשליח ומסתברא דמתנה נמי לית להו לסהדי לומר לאחריני ויכתבו אלא הם בעצמן כענין זה עכ"ל וכן פסק רבינו יצחק אלפס לקמן בפ' התקבל וכ"כ רבינו

שמואל זצ"ל בן רבי' מאיר זצ"ל מיכן הנותן מתנה בשטר ואמר לשנים כתובו יכתובו הם ולא אחר דרב ושמואל הלכה כשמואל בדיני ועוד דרבא נמי קאי כותיה דמילי לא מימסרן לשליח אבל לשלשה הו"ל בי דינא ויכולין לעשות שליח עכ"ל וכ"כ ה"ר משה בר מיימן זצ"ל המתנה כגט שאין אדם יכול למסור דברים לשליח כיצד אמר לשלשה אמרו לפלוני ופלוני שיכתבו ויחתמו בשטר מתנה ויתנוהו לפלוני אין זה כלום ואם אמרו לאותן העדים וכתבו ונתנו למקבל לא קנה עכ"ל וכן כתב מודי רבי' אבי העזרי דקיי"ל כשמואל. מיהו לבי מגמגם דדילמא הני מילי במקום שנותן לו מתנה בשטר כגון שכותב לו שדי נתונה שקונה השדה בשטר דומיא דגט שהאשה מתגרשת אבל כגון שטרות שלנו שהם שטרי ראיה שמעידים שנתנו לו דילמא ה"נ דשפיר דמי או שמא ל"ש. ולשון (מורי) ה"ר משה בר מיימן זצ"ל משמע דלא שנא שכתב אמרו לפלוני שיכתבו ויחתמו בשטר מתנה דהיינו משמע כמו שאנו כותבין בשטרות:

סימן תשלח

תשובה לה"ר אביגדור הכהן

אני מה יכול. להשיב לאשכול. והוא הדעת מחונן. עוקר הרים וטוחנן. שליו בתורתו ושאנן. והוא גדול הדור. ימצא בקעה וגדר יגדור. מורי ה"ר אביגדור הכהן. פאר יכהן. אחריך אחריך אדבר. ולא כמתגבר. כי נעמה תורתך. ומתקה שאלתך. וגברו סברותיך וראיותיך. ואיך לבי יערב. לקרב אל הרב. והוא גבור מזויין. משיב כענין ושואל כהלכה. תיכף לזכרך ברכה. שמורה וערוכה. ברמ"ח איבריך. ומטיבותך אשיבך לך ריכא בר ריכא:

כך נראה בעיני הלכה למעשה שאין שום יבמה גובה כתובתה עד שתחלוץ וההיא דהשולח דמסיק ההיא גט יבמין הוה ופירש"י יבמה היתה ונתן לה יבם גט לפוסלה על האחין והיא באה לגבות כתובתה מנכסי בעלה הראשון וכתבת אלמא כיון דמיפסלא ומתסרא עליה מדרבנן ותו לא קיימא להתייבם גביא כתובתה אף קודם חליצה. אין הענין כך אפי' לפי דעתך שאתה סובר שהגבוהה כתובתה קודם חליצה אין מיכן ראיה לעלמא שהרי דמדהוצרך לפוסלה על האחין ש"מ שרצתה להתייבם וגם אחיו רצה ליבמה ועשו לה שלא כהוגן שפסלוה לפיכך עשו לו שלא כהוגן והגבורה כתובתה קודם חליצה כלל אלא הכי שלחו מתם הואיל ופסלת' אותה מן הייבום תחלצו לה והגבוהה כתובתה ואינכם צריכים להדירה כי כבר הדרנוה בכאן א"נ הכי שלחו להו דעו לכם שכבר חלצה בכאן והגבו מאותו אח שהיה לשם והגבוהה כתובתה. וכן מוכח מלשון רבינו תם שהוא סובר שכך היה מעשה לפי פירש"י שהקשה בזה הלשון א"כ אמאי קאמר וקבלית גיטא

מה לנו ולגיטא הו"ל למימר (והלכה) [וחלצה] בב"ד א"כ משמע בפי' שסובר שלפי שיטת רש"י משמע שחלצה כ"ש לשיטת ר"ת שאין מכאן הוכחה כי מתוך ההיא קושיא שאין אשה גובה כתובתה קודם חליצה פי' פירוש אחר. ומה שכתבת שזו לא היתה לה שעת הכושר מעולם ואין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבוא עליה והרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסורה ומכח זה באת לומר להגבות כתובתה קודם חליצה מאיזה כח תאמר כך ומה סברא תתן לדבר. ועוד מה שכתבת שאין אני קורא בשעת נפילה לא איסור ערוה ולא איסור לאו אלא איסורא דרבנן קורא אני בה בשעת נפילה יבמה יבוא עליה והאי דאמור רבנן מצות חליצה קודמת חששא דרבנן היא שחשו חכמים שמא היו מתכווני' לנוי או לממון ואם באו להתייבם שניהם ואומרים שמתכונים לשם מצוה כופין אותם במילי ומבקשים אותם שלא יתייבמו ואם נתייבמו אין מפרידין אותם אפי' לדברי ר"ת הלכך מכל פנים אין שום יבמה גובה כתובתה עד שתחלוץ ואין לה שום חלק לא בנכסי בעלה הראשון ולא בנכסי היבם עד שתחלוץ הלכך הואיל ואין לה שום כח בנכסים הא דאתינן עלה ודאי אמנה בטעות היתה וחוזרת כדפרישית בכתב הראשון. ומה שכתבת שהיתה בחזקת קטלנית איני יודע מאי נפקא מינה שכתבת זה כי בעבור כך אינה אסורה עליו אלא חששא בעלמא היא דכי קבעינא הילכתא בהבא על יבמתו הלכתא כר' דלשלישי לא תנשא ה"מ לחששא בעלמא ולא לאיסורא דאי לאיסורא אבייי היכי עביד עובדא בנפשיה ועבר אדרבנן. ולא לודאי חששא אלא לספק חששא שיש שמת ויש שאינו מת דאי בודאי מת אבייי היכי מסר נפשיה למיתה ועוד מעשים בכל יום שאנו רואים שנשאת לשלישי ומאריכים ימים ומולידים בנים ובנות ועוד אפי' לפי דבריך שקטלנית היא בחזקת איסורא לא יכניסנה אלא יחלוץ לה אבל שהיא תגבה כתובתה קודם חליצה מנא לך הא ועליך החיים והשלום כחשקי. יצחק בר משה נב"ה:

סימן תשלט

השיב אבא מרי שיחי' תשובה לה"ר אביגדור וה"ר אלעזר אחיו

מצות רבותי ה"ר אביגדור וה"ר אלעזר אחיו. עלי להתבונן בשאילתם. ויראתי מלמנוע את דעתי הפחותה אף כי כבד עלי הדבר מפני כובד עיני ואף כי טרוד אני בעניני סוכה וערב שבת ויום טוב:

אשר כתבת' שומר' יבם שמתה ופרע לה היבם כתובתה לפני מותה מנכסי בעלה הראשון שלא היה חפץ לייבם כי הוא נשוי ולו בנים וגם היא לא היתה רוצה ליבם ואף לא להנשא עוד לאחר לפי שהיתה זקינה וע"כ לא חששה לחלוץ. גם במדינה זו נהגו כדברי ר"ת שפוסק כאבא שאול עכ"ל. כך נרא' בעיני שלא זכתה היבמה באותם

הנכסים שנתן לה היבם כי אין היבמה נוטלת כתובת' מנכסי בעלה אלא משע' חליצה זוכה בכתובת' ולא קוד' לכן כדתנן בה"א כתובת' בחזק' יורשי הבעל. ואין לחלק בין זקינה לבחורה דתרוייהו חולצות או מתייבמו' ואפי' עקרה כדתניא בתוספתא. ומורי רבי' שמחה זצ"ל עבד עובדא בזקינה הלכך הואיל והיתה ראויה לייבם או לחלוץ ומתה בלא חליצה לא זכתה בנכסים בכתובתה וזה שנתן לה היבם בתורת פרעון הכתובה מתנה בטעות היתה שהיה סבור שהיה לה כתובה ואפי' הקנה לה בקניין קנין בטעות הוא ואין בו ולא כלום בההיא דספ"ק דגיטין גבי הנהו גינאי דעבוד חושבנא ודחזקת הבתים דרב ענן שקיל בידקא בארעא דאסיקנא דמחילה בטעות לא הויא [מחילה] הלכך הכא נמי שנתן לה כתובתה בשסבור שיש לה כתובה קודם חליצה ואי הוה ידע דלית לה לא הוה יהיב לה. והמשיכה שמשכה הנכסים שנתן לה לא הויא כלום אלא כל מה שנתן לה חוזר היבם וגובה. והא (לתקפו בהו) דדייק' דדייק' הא מסר (לה) [לו] זכה והכא נמי הואיל ומסר לה זכתה. לא דמי כלל דהת' ספק בכור ספק פשוט ולא הכריעו בו חכמים זכותו של בעל הספק אבל הכריעו בכתובתה ואמרו כתובתה בחזקת יורשי הבעל. ועוד כשמת ראובן מיד שמעון ירש את נכסיו והזקינה מתייבמת. עכשיו שגזר הגאון על שתי נשים ופשטה הגזירה והיה שמעון ברצון מייבם אלא שהוא אנוס בתקנתא דרבנן כסבור אני שאין לה כתובה אפי' חלצה דהואיל ואניס בתקנתא דרבנן שאינו יכול לייבם אין להפסיד מה שבידו מה שירש מאחיו. ולמדתי זה מדברי ה"ר יצחק הלבן זצ"ל שכתב בתחילת כתובות אהא דמסיק חלה הוא מהו התם טעמא מאי משום דאניס הכא נמי הא אניס או דילמא התם אניס בתקנתא דתקינו ליה רבנן וכתב ה"ר יצחק הלבן מיכן אני מדקדק דכל אניס בתקנתא דרבנן אין לו להפסיד מה שבידו ועכשיו שאם יאמר יבם איני רוצה [לחלוץ] ליך עד שתתן לי כך וכך דוחקין אותו עד שיחלוץ דהשתא כמו תקנתא דרבנן היא שאינו יבול לישא אשה אחרת וגדולה מזו שנינו ביבמות פ' ב"ש המודרת הנאה מיבמה בחיי בעלה דכופין אותו שיחלוץ לה אע"פ שכמו מקצת פשיעותא היא וכ"ש בכה"ג דאין מניחין את היבם לדוחקה לשום דבר אלא כופין אותו שיחלוץ עכ"ל. הכא נמי הואיל ואניס בתקנתא דרבנן שאין יכול לייבם אין לו להפסיד מה שירש מאחיו. מפני ערב שבת ויום טוב לא יכולתי להאריך לפי כבודכם ועליכם החיים והשלום בחשקי: יצחק בר' משה נב"ה:

סימן תשמ

תשובה לה"ר אהרן וה"ר יחזקאל זצ"ל בנתינת הגט ובלבד שיביא שטר עדות שעשתה אותו לקבלה

אשתדל שיהא כתוב בכתב בתיקון של רב יהודאי גאון זצ"ל. כי זה שטר עדות שהביא עתה. מתחילתו ועד סופו לא נכתב כהלכה כי תחילתו נכתב בשני בשבת וזה טעות הוא וכך היה לו להתחיל זכרון עדות דהאי שטר עדות שכך כתוב איך רבקה בת ר' משה אמרה לנו הוו עלי עדים וכל שטר עדות תקון רבנן לכתוב להתחיל בל' זכרון עדות [בההיא] דס"פ יש נוחלין אלא בדוכרן פתגמא דהוה קדמנא פליגי וכההיא דפ' זה בורר דמסיק דהיא אודיתא דהוה כתוב בה דוכרן פתגמא כו'. והא דלא כתבינן בשטר כתובה זכרון עדות למדני הגאון מורי אב"י העזרי זצ"ל דמשום שהיא במעשה ב"ד מה מעשה ב"ד נכתבין ביום ונחתמין בלילה אף כתובה נכתב ביום ונחתמת בלילה וכן כתב בתיקון שטרות של רב יהודאי גאון בפ' השולח גט לאשתו ושולח קידושין לאשתו בלשון זכרון עדות. ועוד שכתב בו ביום ל' לירח סיון ומנה ר"ח דאשון תמוז לסיון. ואין נכון לעשות כן כי אע"פ שלפירש"י היה כשר בכך כדתנן זה אומר בשנים בחודש כו' ופי' רש"י זה שאומר בשנים ידע שחודש שעבר היה מלא והיו שני ימים ר"ח ונמנה ראשון לחודש שעבר אעפ"כ אין לעשות כן כמו שהוכיח רבי' אליעזר ממיץ זצ"ל דקשיא ליה האיך נמנה אותו לשעבר הא עבדינן ליה ר"ח בתפילה ובהלל ובקריאת התורה ובברכת המזון. ופי' דאין ר"ח נמנה לשעבר אלא לענין מועדות דווקא אבל לשאר מילי כגון לשטרות ולכתובות להבא נמנה ומניה מנינן כדמוכח בנדרים דפריך משטרות אנדרים ש"מ חד טעמא איתי להו וקיימא לן בנדרים הלך אחר לשון בני אדם והכא כולי עלמא קרו ליה ריש ירחא ואף הנשים נמנעות מלעשות בו מלאכה ביום ראשון. ויש לחוש לדבריו כי מכח הלכות הוא בא. ואע"פ שיש להסב הדברי' מ"מ ירא שמים יחוש ויצא ידי חובתו והיה לכתוב בכאן זכרון עדות בשני בשבת בר"ח ראשון של תמוז. ועוד שאין כתוב בו לבריאת עולם שלא הכשיר רבי' יצחק שטר שאין כתוב בו לבריאת עולם אלא דוקא בדיעבד כגון אם נשאת בכתובה שאינו כתוב בו לב"ע שמותר לו לקיימה:) או אם (גבה) [נדר] על דעת רבים כי לא מצינו ע"ד רבים אלא בנשבע או נדר לקיים הדבר כהלכתו וכדינו וכמשפטו וכשאומר הריני נודר לעשות דבר זה אין לו התרה כי כל ישראל הסכימו עמו. מכל מקום כשיתחרט לדבר מצוה יש לו התרה כי כשם שהסכימו כל ישראל לנדרו ולשבועתו כך מסכימים להתרתו כי גם זה לדבר מצוה היא. ואשר כתוב בבכורות ובגיטין ובמכות ע"ד רבים היינו ע"ד שלשה ומפני שהשלשה לא במהרה יסכימו לדעת אחת. שיבוש הוא כי מ"מ הרי אפשר שהיום או למחר יסכימו לדעת אחת ויש לו התרה ודבר זה נתברר ונסתיים ע"י שני גאוני עולם רבי' חיים כהן צדק ז"ל ורבי' אליעזר ממיץ [דלא אמרינן נדר] על דעת רבים כי אם בדבר שהוא כדין באותו דפשע (בינוהי) [בינוקי]

ובנושא נשים בעבירה ובמקדיש ומעריך דכולהו אלו דברים מסכימים (מה) [שהוא] דומה לשבועה שהשביע משה את ישראל על דעתו ועל דעת המקום כי היכי דלא ליהוי לו התרה ולהיות שבועה על דעת רבים (כי) וכן נדר על דעת רבים מאחר שהוא כדין רבים מסכימים והסכימו. ואם לא בהסכמ' כל העולם אינו ניתר אם אינו לדבר מצוה שמסתמא מסכימים כל העולם. וזהו הטעם שעל דעת רבי' אין לו התרה וגם אם נדר על דעת אחר אין מתירין אלא מדעתו ומרצונו כמו אם נדר על דעת רבים שזה הסכימו כל העולם ולא יוכל להתיר אם לא על פי כל העולם וגם ליחיד לא יוכל להתיר אם לא על פיו וברצונו. ובשביל זה הטעם אמר רב הונא בגיטין (אמר ר"ה) שלא שנו [אלא] שלא נישאת כו'. שמא יכול להיות נדר ע"ד רבים שלשם אינו דין שכל העולם יסכימו שעל הבעל יש להזהר שלא לאסור לה מאחר ששטר בידו איהו הוא דאפסיד אנפשיה. וחנותי לך לחזור ולהודות לאיסור ואין ליבוש שהרי כמה רבותינו חזרו והורו ולא בושו וזאת הודאה חדשה ולקולא הוא ונודע לכל ויראתי פן יקבלו הודאתו ויהיה קולר תלוי בצואר שונאו עכ"ל. הרי נתברר הדבר שאין שייך ע"ד רבים כ"א לדבר מצוה ולדבר שהוא כדין ולא לדבר שלא כדין. הוראת ה"ר יעקב כהן שהורה לעצמו ועבד עובדא לנפשי' שלא כדין הוא ולבטל דברי רב ושמואל בא. ע"כ רבותי שבכל מקום הקבצו והאספו ותכופוהו להוציאה ולא יבטלו דברי חכמים. בימינו הדבר תלוי מאוד במורינו ה"ר אהרן כי רק הוא לבדו נשאר בדור כי יש בו תורה וזקנה וגדולה וראוי הוא לקנאות לכבוד הצור ולכבוד תורתו וכולנו נחתום אחריו ואני קראתי כתבו של ה"ר יעקב כהן ולא מצאתי בו דבר שניתן להשבון ועתה בא לידי תשובה של גאון אחד מגאוני צרפת וז"ל חזרנו על כל צדדין ולא מצינו לה היתר בשום ענין וכר"נ קיימא לן דאסר ואפי' נתנה בנה למניקה אין להתיר על ידי שנתנה המניקה ערבון גדול שלא תחזור בה ולדמותה ע"י זה לדבי ריש גלותא דלא מבעיא מניקה נכרית שיש לחוש שמא תכניס עצמה בחשד שפיכות דמים ולא יניחוה עוד להניק (מדאגת דבר זה שתהיה) פטורה מן הערבון או תפטור עצמה בחוזק בדיני עכו"ם שידם תקיפה על עצמן אלא אפילו מניקת ישראלית [אם תתן כמה ערבונות] אין לדמות' לבי ריש גלותא כי דבי ר"ג ידועים ונכרים לכל שהכל יראים מהם ולא הדרו בהו ואין לגזור בהן אטו שאר בני אדם [כי החילוק שבינם לשאר בני אדם מפורסם וידוע לכל אבל שאר בני אדם] אין להתיר ע"י שום עירבון דלאו כ"ע ידעי באותו הערבון ויבואו להתיר בלא ערבון ושאני דבי ר"ג כו' הכי פירושא שאני דבי ריש גלותא שידוע לגל דלא הדרי בהו ולא אתי בהכי למישרי בעלמא עכ"ל: ומורי רבינו יהודה בר יצחק שירליאון זצ"ל כתב בפ' אע"פ בלא רדיפה הוה מצי פריך האיך

תהיה מותרת להנשא בשביל שנתנה בנה למניקה הא דילמא הדרא בה וי"ל דפריך הכי ואתון לא תסברוה דאפי' לא מציא הדרא בה כגון שנתנה עירבון או (משטטת) [משבעת] דלא תנשא דאיכא למיגזר באחריני והתניא הרי שהיתה רדופה אלמא גזרינן בהו אטו אחריני ומעיקרא קאמר א"ל ההוא סבתא בדידי הוה עובדא ולא מציא מניקה למיהדר בה ואסר לה ר"נ משום גזירה אטו אחריני והא ר"נ שרא לה לבי ריש גלותא דלא מציא הדרה בה ולא גזר אטו אחריני שאני דבי ר"ג דלא הדרי בהו פי' ליכא למגזר בהו אטו אחרים שהעולם יודעים דלא הדרי בהו מיכן שאין להתיר ע"י ערבון ובטוח ממנה דלא הדרא עכ"ל. הרי כל רבותינו שוין שאין שום היתר בדבר כי אם להמתין כ"ד חודש חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו והוא הורה הוראה חדשה והקיל לעצמו ועבד עובדא בנפשיה וסמך על השבועה שהשביעה ולא שם אל לבו דכי פסיק תלמודא הלכתא מת מותר גמלתו אסור ולא פסיק השביעה מניקתה על דעת רבים מותר ולא מוקי נמי ברייתא דנתנה בנה למניקה. ולי נראה בודאי דאשה שנשבעה על דעת רבים אפילו היה שייך ביה על דעת רבים מה שאינו כדפרישית אילו באת לפני חכם ואמרה נשבעתי ע"ד רבים להניק כ"ד חודש ושלא להנשא ועכשיו מתחרטת אני כי יריאה אני שאבוא לידי זימה דסבור' הייתי שיכולתי לסבול כ"ד חודש בלא בעל ועתה איני יכולה לסבול דיותר משהאיש רוצה (להנשא) [לישא] כו' מתירין לה כי בודאי לדבר מצוה הוא זה ולא כמו שכתב ה"ר יעקב כי ר"נ לא מצא מניקת שהיתה רוצה לישבע דמ"ט נימא הכי דבר שאין בו לא ריח ולא טעם ועל מה נסמוך והיכא מצינו רמז לדבר שיש לסמוך על השבועה בעל דעת רבים הלכך נראה לי דעל כל ביאה וביאה מתחייב מלקות. ע"כ רבותי אל תתרשלו בדבר והוציאוה ממנו בכל ענין שתוכלו כי בודאי תדעו שפירצה זאת תתפשט בכל המקומות ויעקרו לדרב ושמואל ואני כבר מחיתי בג' מקומות שלא יעשו כן כי אמרתי להם רוצים כל רבותי לגזור עליו בחרם שיוציאה בגט ובטורח שמעו לי ואם תתקיים זאת בידו לא נוכל למחות ביד שום אדם יותר מלעשות כן וע"כ רבותי ראו הנולד ועשו סייג לתורה (ועל כן) [ועליכם] מורינו ה"ר אהרן וישיבתו ועל ה"ר יחזקאל החיים והשלום: יצחק בר משה בן הרב ר' יצחק נב"ה: ושוב מצאתי תשובת ה"ר משה ב"ר חסדאי זצ"ל וזו התשובה

ששאלת דין אחד שקידש מניקת חבירו בתוך כ"ד חודש והולד אין לו רק י"ט חודש בגמ' דהחולץ מביא ג' דברים הדומין זה לזה אם עבר על דברי חכמים וקידש ונשא היבמה שמת בנה בתוך ל' לרשב"ג דאמר כל שלא שהה ל' יום באדם אינו בר קיימא והיבמה לא נפטרה מן הייבום. ולרבנן דפליגי עליה ואזלי בתר רובא הוי ולד ופטורה וקיימא

לן כרבן שמעון בן גמליאל וכן בבהמה כל שלא שהה (חסד) [ח'] יום אסור (למיסיה) במסכת שבת אע"ג דנהיגי עלמא דאין מתאבלין על פחות משלשים אף על גב דהולד נגמר ולא חיישי' לרובא משום שזה המיעוט יכול להיות והשתא אם היבמה שמת בנה בתוך ל' יום עמדה ונתקדשה לשוק אם נתקדשה לכהן אינה חולצת ליאסר עליו דסמכי' ארבנן דאזלי בתר רובא והוי ולד מעליא ופטורה מן החליצה כדדייקי' בשבת דפליגי רבנן על רשב"ג. אבל אם נשא מינקת חבירו התם יוציא בגט ואפי' כהן ותיאסר עליו דכ"ע דצריך להוציא בגט דשמא גם ערוק' לא יועיל דע"כ לא קאמר עירוקי' מסתייה אלא בנתקדשה תוך ג' חדשים לשאר כל אדם והוא גזירה משום דבר קל לשמואל כדי להבחין בין זרעו של ראשון ואפי' לרבא דאמר שמא ישא אחותו מאמו שזהו מיעוטא דמיעוטא ואין הדבר רגיל שלא ישא כי אם זאת והתם הוא דעירוקיה מסתייה אבל הגזירה שלא לישא מינקת חבירו בשביל שמא תתעבר והחלב נעכר ותהרוג את בנה והצריכו לגרש אפי' לכהן ותיאסר עולמית. התם לא נאמר עירוקיה מסתייה. ויגרש ואם הוא ישראל יחזיר לאחר כ"ד חודש. או שמא כיון שהביא בגמרא זו דקידשה בתוך ג' חדשים שדינה היה להיות בסוף הפרק אצל פלוגתא דתנאי והביאה בשמעתין דמניקת חבירו ופסק בה עירוקיה מסתייה. שמא גם במניקת חבירו דין זה. וכ"ת א"כ אמאי לא אשמעינן גבי מינקת חבירו דשמתינן ליה לגרש או עירוקיה מסתייה ונלמוד גם דין זה במקדש בתוך ג' חודש אחר מיתת בעלה וי"ל משום דהוה אמינא דוקא במינקת חבירו עבדינן בו דחמירא כדפרי' לעיל אבל בנתקדשה בתוך ג' חודש לא מחמרינן לשמותיה קמ"ל בקילתא וכ"ש בחמירתא. מיהו נראה לומר דמה שיש לו לכהן לגרש בנושא אשה מינקת היינו שנשאה קודם ט"ו חודש דצריך לגרש לכ"ע אבל לאחר ט"ו חדשים או לאחר י"ח לא היה כהן מגרש שהרי יש כאן נמי לסמוך ארשב"ג ואר' יהודה שעד שם נקראת מניקה אבל לאחר כן לא כדאיתא בפ' אע"פ. ומיהו שמא לישראל היה צריך לגרש אם נשאה אפי' לאח"כ דפסקי' שם דאסור לישא מינקת חבירו קודם כ"ד לולד. עתה דקדקנו לחומרא. ועוד יש לדקדק לקולא כי נראין הדברים האי דשמתינן ליה לגרש היינו שקידש במזיד או שנשא במזיד אבל אם היה שוגג שהיה סבור שאינה מניקה או עם הארץ שאינו יודע שמניקת חבירו אסורה קודם ב"ד חודש התם [לא] שמתינן ליה לגרש. והכא אין שייך לומר קנסו שוגג אטו מזיד כי הנהו דפ' הניזקין כי בזה איכא פלוגתא דר"מ ור' יהוד' התם וטעמא יהיב כל חד וחד אבל [הכא] איכא תקנתא בהפרשה בלא גט. ותדע דאפי' אם קידש במזיד עירוקי' מסתייה ואין כאן גזירת גירושין. עוד קצת ראיה כי בפ' אע"פ כשהתיר אביי לאריסי' לארס בט"ו חודש מניקת חבירו וא"ל רב יוסף דרב ושמואל מצרכי להמתין

לקדש עד כ"ד חודש רהט אביי בתריה תלתא פרסי ולא (אהדר ביה) [אדרכיה] כדי שלא יהיה מקדש אותה וכיון שהלך וקידש מה שעשה עשוי ולא מצינו שהצריכו לו לגרש והיינו משום שהי' אנוס ושוגג בהוראתו של אביי וגם שלא היה רוצה לישאנה עד לאחר כ"ד חודש. ומיהו אין נראה שיכול לומר ברח מיכן ותנצל מגירושין שאם היה יכול לעשות תקנה א"כ כהן שנשא מניקת חבירו אמאי יגרש בעל כרחו ואסור בה. והשתא נבריחנו ויבוא לאחר כ"ד חידש. אין עלינו להכריחו אלא א"כ הוא בעצמו ברח. וזה קשה בלאו הכי יש לו תקנה בבריחה אמאי כהן מגרש ואינו בורח ואמאי התלמוד לא הזכיר תקנה זו וההיא דקידש בתוך ג' חודש דעירוקי' מסתייה פי' הריב"ן מסתייה ולא בעי למיתב גיטא דגלי בדעתיה דלא בעי לכנוס עד זימניה ע"כ. משמע דלא משמתינן למיתב גיטא אלא היכא דחיישי' דנסב לה תוך זמן אבל היכא דלא חיישי' לכך התם לא מחמרינן לשמותיה (ולשאינה) עד (זייגו) [זמנו] שלאחר ב"ד חודש אף ע"ג דשמא היו שניהם בעיר אחת. ועוד יש לתמוה אמאי בפ' החולץ קתני לא ישא אדם מינקת חבירו ואם נשא מוציא ולא יחזיר עולמית ולרבנן מוציא ומחזיר לאחר ב"ד חודש. לא תנשא ולא תיארס. ולא קתני שם גירושין לומר דאם נתארסה תצא בגט לכך נראה כי במניקת לא קנסינן להוציא בגט אלא בנושאה (לכך) כי מיד יש סכנת נפשות דילמא מיעברא וקטלה לה לברה ולמסמוסי ליה בבצים וחלב לא שביק לה בעלה כי (מפיריה) [מדידיה] קאכלה ולבך קנסינן ליה לגרש אפי' לכהן וכשיגרשנה אפי' אי מיעברא כבר דמדידה קאכלה תמסמס ליה בבצים וחלב אבל גבי קידושין לכתחיל' נמי אסור לקדש כדתני' פ' אע"פ מ"מ אם קידשה אכתי לית סכנה לברה כי לא תנשא עד כ"ד חודש ודי בהפרשה בעלמא. כי מה יש לומד שמא יקדשנה ויבוא עליה אכתי ליכא סכנה לברה כי לא תנשא עד כ"ד חדשים ואז היא אוכלת משלה כי בעלה אינו חייב במזונותיה עד שתיכנס לחופה ותמסמס ליה בבצים וחלב מדידה וליכא הכא סכנת נפשות אבל קידשה בתוך ג' חדשים התם איכא קנס גירושין כיון שאותה גזירה קלה היא כדפרי' לעיל ועוד אם לאחר קידושיה יבוא עליה בבית אביה ותתעבר ושמא יש חששא טעמא דרב ושמואל. ע"כ צריך להוציא מקידושין אבל ברח הוי עירוקיה מסתייה ולא חיישי' שמא יבוא עליה. ומיהו במניקת חבירו שנשאת התם אינו מועיל לו אפי' עירוקיה וצריך לגרש בע"כ. והשתא לכך אייתו לה נתקדשה בתוך ג' חדשים לאחר מניקת חבירו לומר דוקא [כאן] אפי' קידש משמתינן ליה אבל לא בקידש מניקת חבירו כך הוא דתקנתיה בערוקיה אבל אם נשא מניקת חבירו בתוך כ"ד חודש לית לה תקנתא בעירוקיה אבל אם ישראל הוא יגרשנה ויחזיר ואם כהן הוא יגרשנה ואסורה לו:

סימן תשמא

תשובה לה"ר יונה זצ"ל

יושב השערה. ארי שבחבורה. גבור בתורה. גבור בתורה. והשיטה ישרה וסברא ברורה. תתברך בכל פינה. ה"ר יונה. יברכך שוכן מעונה. על ערובי תבשילין אשיבך מלין.

על מעשה שלכם שלא עירבו תבשילין ויום טוב של ר"ה היה דליכא תקנתא להתנות וגם לא היה שם אחרים שערבו אמנם אילו היה שם מי שעירב לא הייתם צריכים להקנות לו קמחכם אלא אע"פ שלא הקניתם לו היה מותר לו ליאפות לכם ולבשל ולהטמין ולצלות כל צרכיכם דהא דתניא כיצד הוא עושה מקנה קמחו לאחרים ואחרים אופין ומבשלין לו היינו ברשע שפשע כמזיד ולא הניח דאפ"ה משום שמחת יו"ט התירו לו ע"י הקנאה לאחרי' כדאמרי' איבעיא להו עבר ואפה מאי ת"ש מי שלא הניח עירובי תבשילין כיצד הוא עושה מקנה קמחו לאחרים ואחרים אופין ומבשלין לו כו' ת"ש מי שהניח ע"ת ה"ז אופה ומבשל ומטמין ואם רצה לאכול את עירובו הרשות בידו אכלו עד שלא אפה עד שלא בישל ה"ז לא יאפה ולא יבשל ולא יטמין לא לו ולא אחרים אופין ומבשלין לו אבל מבשל הוא ליו"ט ואם הותיר תותיר לשבת ובלבד שלא יערים ואם העדים אסור אמר (מר בר) רב אשי הערמה קאמרת שאני הערמה דאחמירו בה רבנן טפי ממזיד פירש"י לעולם [עבר] ואפה מותר והערמה אינה ראיה לכאן דשאני הערמה דאחמור בה רבנן טפי ממזיד דאילו מזיד רשע הוא לעבור על דברי חכמים ואין אחרים למדין הימנו והוא עצמו פעמים משיב אל לבו ושב הילכך לא מיעקרא תורת עירוב אבל מערים כסבור לעשות בהתירא הלכך לא ישיב אל לבו לחזור בו ואחרים למדין הימנו ומיעקרא תורת עירוב הלכך קנסוהו רבנן. משמע דעבר ואפה דקא מיבעי' ליה היינו ברשע שעבר במזיד על דברי תורה ולא הניח עירובי תבשילין ועלה מייתי ההוא דמקנה קמחו לאחרים למיפשט מינה. ש"מ הא דבעי לאקנויי קמחו לאחרים היינו דוקא ברשע שעבר על דברי חכמים ולא חשש להניח. וכן כתב רבי' יצחק ב"ר אשר כשעשה איסור בשוגג פשיטא ליה דלא קנסינן ליה באכילה אלא כשעשה במזיד קמיבעיא ליה וכולה שמעתא במזיד איירי אבל בשוגג משמע להיתר. ולרב נחמן בר יצחק דאמר הא דקתני ואם הערים אסור חנניה הוא אליבא דב"ש דשמעינן ליה דאחמיר בעירובי תבשילין אליבא דב"ש הא לב"ה אם העדים מותר ואפילו במזיד מיהו בשוגג משמע לב"ה דשרי בדיעבד. הלכך אתבריר לן דהא דקתני מקנה קמחו לאחרים דלית ליה תקנתא אלא בהקנאה היינו דוקא ברשע ועובר על דברי חכמים במזיד ואפ"ה משום שמחת יום טוב התירו לו ע"י הקנאה דהא איבעיא לן עבד ואפה מאי ומייתי עלה ההיא דמקנה קמחו לאחרים. אבל לדידכו

שלבכם לשמים ומה שלא ערבתם היינו מפני אונס טירדא שהייתם טרודים בשום [דבר] או מפני אונס שכחה ששכחתם ולבכם לשמים בודאי לא נאסר קמחכם. מיהו אעפ"כ אתם בעצמיכם נאסרתם לאפות לבשל ולהטמין אבל קמחכם לא נאסר ואחרים שעירבו אופין ומבשלין לכם כל צרכיכם אלו היה שם מי שעירבו. אבל עכשיו שלא היה שם מי שעירבו היה לכם לכל אחד ואחד לאפות ולבשל כדי חייכם היינו לשובע נפשיכם מאכל אחד ולא להרבות במאכלים על השבע בדרך שעושים בימים טובים שמחים במאכלים על השבע כדתנן שלשה דברים ר"ג מחמיר כדברי ב"ש אין טומנין את החמין מיום טוב לשבת ואוקמה רב (כו') [הונא] למתני' כשלא הניח וכדי חייו שרו ליה רבנן ורב הונא לטעמיה דאמר מי שלא הניח עירובי תבשילין אופין לו פת אחת וטומנין לו קדירה אחת ומדליקין לו את הנר משום רבי יצחק אמרו אף צולין לו דג קטן ותניא נמי הכי (ורב) [ורבא] דאוקמה בשהניח ושניא הטמנה לא פליג אדרב הונא אלא [פירושי קא מפרש ל] מתני' אבל בגוף מתני' לא פליג ומיירי בשלא הקנה קמחו לאחרים כי כל דיני צדדין פירשו חכמים איזה הדין בשהקנה ואיזה הדין בשלא הקנה ולאו דווקא אופין לו וטומנין לו אחרים ואפי' הוא בעצמו והכי איתא בירושלמי לא ערבו לו אחרים ר' יצחק אומר צולה לו דג קטן ר' הונא אומר מחמם לו חמין שמואל אומר מדליק לו את הנר פי' בעצמו ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. והני שמעתתא מיירי אפי' בפושע במזיד שהתירו לו שלא [למונעו] משמחת יו"ט וההיא דר"פ שלחו מנות לאין נכון לו וא"ר חסדא למי שלא הניח עירובי תבשילין קיימא לן כלשון שני דאר"ח למי שלא היה לו להניח עירובי תבשילין פי' שמותר לשלוח לו מנות כדרך ששולחין בימים טובים איש לחבירו מנות מיני תפנוקי'. אבל היה לו להניח ולא הניח פושע הוא ואסור לשלוח לו מנות ומיני תפנוקים אבל פת אחת וקדירה אחת מותר. ומ"ש מקנה קמחו לאחרים אם דוקא לאחרים שעירבו או אפי' לעבדו ולשפחתו אמר הדבר כי דוקא לאחרים שערבו דאיכא עירוב בעלמא ואיכא הכירא בין לרבא דאמר כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט בין לרב אשי דאמר כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת ק"ו מיו"ט לחול היינו דוקא כשפשע והקנה קמחו לאחרים שעירבו או אפי' דלא הקנה היכא שלא פשע דהואיל ואפו ומבשלו אותם שעירבו והוא שלא עירב לא אפה ומבשל איכא היכרא בין לרבא בין לרב אשי אבל עבדו ושפחתו דליכא עירוב כלל וליכא שום היכרא הרי נמי דאסור. ועל החבית שהיתה בת שנתה והוגעלה ברותחין יפה יפה ונתן בה יין מאן יהב לן מיניה ושתינן ליה כדתניא הרי שהיו גתיו ובית בדיו טמאין ובקש לעשותן בטהרה

[כיצד הוא עושה הרפין והלולבין והעדשין מדיחן העקלים של נצרים ושל בצבוץ מנגבן של שיפא ושל גמי מיישנן י"ב חודש] (חסר סיום התשובה):

סימן תשמב

מעשה בלאה שכתבת שהיתה נשואה ליעקב וילדה לו שתי בנות ומת יעקב ולא הניח נכסים כשיעור כתובת לאה בין מטלטלין בין מקרקעות ולאחר מיתת בעלה רצתה לאה להנשא לשמעון ובאו קרובי יעקב ומיחו בידה עד שכפו אותה שהמטלטלין לקחה לעצמה והקרקעות נתנה לשתי בנותיה בלא קנין ונישא' לאה לשמעון והולידה עמו בת והשיאו בנות יעקב לבעליהן (והשיבה) [והשיאה] בת שמעון ללוי ונתנה הבית משועבד בכתובה מיעקב ללוי בנידונייתא אחר בת שמעון וכתבו לה שטר על הבית ועתה באו בעליהן של בנות יעקב וערערו על השטר ואמרו כי נתנה אותו הבית לנשותיהן בנות יעקב. לאה אמרה כי המתנה אינה מתנה כי בע"כ נתנה כי לא הניחו לה להנשא עד שהוצרכה ליתן להם ע"כ וגם לא עשתה שום קנין על המתנה ומכח זה רוצה לוי לזכות בבית ע"כ לשונך. ולא פירשת אם נשבעה על כתובתה קודם שניסת לשמעון כי בזה תלוי הכא שאם נשבעת על כתובתה קודם שניסת מתנת קרקעות שנתנה לב' בנותיה מיעקב אינה מתנה [אם] יש עדים שהיה כח בידם למחות בידה מלהנשא אם לא שהיתה נותנ' להם הקרקע ואפי' היתה המתנה בקנין ואפי' החזיקו בקרקע שכך פסק רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל דאע"ג דקיי"ל תליוה וזבין זביניה זביני תליוה ויהיב לא הוה מתנה ואפי' לא מסר מודעה אי ידעי עדים באונסיה לא הויא מתנה ולאו דוקא תליוה דאפי' בלא יסורין אלא אונס ממון בההיא דפרדיסא חשוב אונס וזה שלא היו מניחים אותה להנשא עדיף טפי מאונס ממון דצער הגוף הוא ודמי ליסורין הלכך אי איכא עדים שהיו מוחים בידה והיה כח בידם למחות לא הויא מתנה כלל אלא אם [לא] היה בידם בה למחות והיתה יכולה להנשא על כרחם ואעפ"כ נתנה להם את הקרקע מפני שחששה ברצון לדבריהם אין זה אונס והויא מתנתה מתנה אם אמרה להם לבנות לכו וחזקו והלכו והחזיקו על פיה קודם שכתבה שטר ללוי. כך הוא אם נשבעה על כתובתה קודם שנשאת לשמעון. אבל אם לא נשבעה וניסת אפי' לא נתנה הקרקע לבנות יעקב אפ"ה זכו בקרקע מכח יעקב אביהם וירשוה ואפי' הוא צועקת נעשית כצוחת על ביתה שנשרף שכך פסקו הגאונים דאלמנה שלא נשבעה על כתובתה ונישאת שאבדה כתובתה ואינה יכולה לשבע וליטול דביון דנישאת בלא שבועה ומסרה הממון לבעל הרי היא גזלנית ופסולה לשבועה וכן פסק ה"ר מנחם מוורמשא ואם בנות יעקב יתבעו לדין את שמעון בעל אמם

על דבר המטלטלין שמא יתחייב להן להחזיר אבל לא אכתוב זה בזה הפעם כי לא ירדו לב"ד בזה:

סימן תשמג

תשובה לה"ר יחזקיהו וה"ר יצחק זצ"ל

שלום שלום יכפילו לכם מן השמים רבותי. ה"ר יחזקיהו וה"ר יצחק שתחיו.

אשר כתב ה"ר יחזקיהו זה לשון העדות שסיפר יודמן הכהן שראה אותו מקום שנהרג יהודי סמוך לעיר טוליטילא וברור לו שהוא אותו ר' אברהם התנה של זו שהיה עמה בעיר ובצאתו מן העיר נהרג ובאו עכו"ם והגידו שם במקום פלוני שוכב יהודי אחד נהרג ולא היה שום אכסנאי בעיר שיצא מן העיר באותו יום רק הוא אבל [לא ידע אם זהו] הרוג עצמו ועוד דיבר לי שאלמנתו אומרת ברי לי שנהרג בעלי ע"פ הקול דלא פסיק אבל עדות ברורה אין לה הרי בהדיא הולך ומסיים עדותו מחמת מה ברור. דהיינו שהעכו"ם אמר לו כן וגם שלא היה שום יהודי באותו יום בעיר עכ"ל. ונחלקתם אתם רבותי בזה המעשה. וכתבתם כל אחד מכם דעתו. אומר אני אלו ואלו דא"ח והלכה כדברי ה"ר יחזקיהו והואיל והעכו"ם לא אמר איש פלוני הרוג ואני מכירו בודאי דהוא איש פלוני וגם יודמן הכהן לא ראהו בעיניו מת בודאי אין כאן שום עדות להתירה דלא אקיל רבנן בעדות אשה משום עיגונא בתחיל' עדות אלא בסוף עדות כההיא דפ' יש בכור לנחלה דאמר רשב"ל פדחת פוטרת בכ"מ חוץ מן הנחלה ואמרי' ת"ש פדחת בלא פרצוף פנים פרצוף פנים בלא פדחת אין מעידי' עד שיהיו שניה' עם החוטם ואמרי' שאני עדו' דאחמירו בה רבנן ופרכינן ומי אחמירו והתנן הוחזקו להיות משיאין עד מפי עד ומפי אשה ומפי עבד ומפי שפחה ושנינן כי אקיל בסופה בתחילה לא אקול ופירש"י לאחר שדקדקו יפה שזה הוא הקילו חכמים בסוף עדותו להחזיקו אפי' בעבד ושפחה אבל בתחילת העדות דהיינו (דאמרה דמת) [ראיית המת] לא אקול עד שיכירוהו יפה עכ"ל הא למדת דבתחיל' העדות בעינן שיעידו שבבירור מת אבל בסוף העדות להחזיק העדות מחזקינן אפי' ע"פ אשה ועבד ושפחה ועכו"ם מסל"ת. והיינו תחילת העדות שיעידו שבודאי מת וסוף עדות שאנו מאמינין לאלו. הלכך הא דאתינן עלה שהעכו"ם לא נתן שום סימנים באותו יהודי שאומר שראהו מת בודאי אין כאן עדות כלל דנהי דאפשר שהוא נאמן לומר שהוא [יהודי] דאין ערביים וגבעונים בינינו שנימולים ונולד מהול נמי לא שכיח מ"מ יש לומר שיהודי אחר הוא זה שראה ולא אותו ר' אברהם. ויודמן הכהן נמי אחרי שלא ראהו מת מעתה מאי דאמר ברור לי בדדמי הוא דאמר כמו שאומר שהעכו"ם אמר שראה יהודי מת וגם מפני שלא היה באותו שעה שם שום יהודי אחר

שיצא מן העיר בו ביום הלכך אין כאן עדות כלל ואין על מה להתירה. ואע"ג דאיכא התם לשון אחר כדמסיק ואי בעית אימא יכיר לחוד והכרת פנים [לחוד] לאו דהיינו דהדר ביה מסברא קמייתא דשני ליה בין תחילת עדות לסופו אלא כלומר דמתחילה ליכא פירכא כלל דיכיר לחוד אבל האמת דבתחילת דינא לחומרא אזלינן. ותדע דכל אמר בדדמי ליה לא שרינן לה כדאמרי' דאיכא דעבדי ליה סמתרי וחיי ואסרי' לה אעלמא: וההוא גברא דבשלהי הלולי איתלאי נורא בי גנניה אמרה להו דביתהו [חזו גבראי חזו גבראי אתו] חזו גברא חריכא דשדי ופיסתא דידא דשדא סבר רב חייא בר אבין [למימר היינו עישינו כו' אמר רבא מי רמי וכו' ורב חייא בר אבין] גברא חריבא דשדיא אימא אינש אחרינא אתי לאצוליה ואכילתיה נורא ופסתא דידא דשדיא נורא אתלייה ביה ואיתיליד ביה מומא ומחמת כיסופא ערק ואזל לעלמא הלכך אסירא להנשא. הא למדת כמה חומרות החמיר רב חייא בר אבין בתחילת העדות שתולה באדם שבא מעלמא ונשרף והאי דהוה בי גננא ניצול ולא חש משום עיגונא. ואע"ג דכתב מורי אבי העזרי דהלכה כרבא דשריא היינו כמו שכתב בעצמו משום דאמרה להם חזו גברא אבל הוא מודה שבעיקר העדות מחמירינן ולא חיישינן לעיגון. וז"ל אשר כתב בתשובתו שהשיב לה"ר אלעזר מוורונא זצ"ל ולמורי ה"ר אברהם מריגנשבורק היכא שע"פ עדות הברור להם באנו להתיר הקילו והתירו ע"פ פסול וע"פ עכו"ם המסל"ת סמכו אעדות כל דהו דאשה דייקא ומינסבה דכיון דיש קצת עדות ברורה דייקא וחוזרת אחר עדות טפי שסבודה כמו שזה יודע גם אחרים יודעים וחוששת לקילקול אבל בשאין כלל עדות או סימנין ברורין מחמירין כדאמר בהדיא פ' יש בכור שאני עדות דאחמירו בה רבנן ופריך ומי אחמור והתנן הוחזקו להיות משיאין וכו' ומשני כי אקילו בסופה פי' אחר חקירות עדות או בטביעות עין או בע"א כפי מה שפירשו חכמים אבל בתחילה לא אקילו פי' בגוף העדות לא מקילינן אבל יש שם עדות אפי' פסולין (דיו) שמעידים דבר ברור מקילינן כדפרישית. הרי פי' ופסק דבתחילת העדות דהיינו גוף העדות שמעידים שמת אנו מחמירין לברר הדבר וכ"כ מורינו רבי' שמחה זצ"ל בתשובה שהשיב על אותו יהודי שנטבע ברינוס סמוך לויינא. ומה שפסק מורי רבי' אבי העזרי כרבא נראה לי משום דמסיק בהאי לישנא סבר רב חייא בר אבין למימר דמשמע סבר ואהדריה רבא מיהו הואיל ואח"כ דאמר ליה רבא מי דמי חוזר ומפרש רב חייא בר אבין שפיר אפשר למימר דלא הדר ביה ולא קיבל מרבא ובפר"ח ורבי' יצחק אלפס תרוייהו כתבו האי עובדא ולא פסקו לא כרבא ולא כרב חייא בר אבין. ונראה דהלכה הוי כרב חייא בר אבין דתנן בטהרות פרק הרוטב והגריסין תינוק שנמצא בצד הקברות ושושנים בידו ואין השושני' אלא ממקום הטומאה [טהור]

שאני אומר אחר לקטן ונתנן לו דהיינו לגמרי דמיא לחייא בר אבין. ואם בסברא זו אני מתיר טהרות ומוקמינן להו בחזקת היתר כ"ש שבסברא זו נחמיר גבי אשת איש דחמירא טפי דקיי"ל דבתחילת העדות בעינן עדות ברורה כדפסקי רברבתא כדפרי' וכדמוכח גמ' דידן ההיא דיש בכור ואמרה בדדמי ואיכא דעבדי לי' סמתרי ותו דתלינן ואמרי' דנסים נעשו לו כדי להחמיר עליה כדי לאוסרה כדאמרי' עשינו עלינו מערה הוא מת ואני נצלתי אינה נאמנת דא"ל כי היכי דנעשו לך נסים לדידיה נמי נעשו נסים ואסורה. ותנן אפילו ראוהו מגוייד וצלוב וחיה אוכלת בו אין מעידין אלא עד שתצא נפשו ואמרי' עלה בירושלמי אפי' ראוהו מגוייד אני אומר בחרב מלובנת נכוה וחייה וצלוב על הצליבה אני אומר מטרונא עברה עליו ופדאתו והחיה אוכלת בו אני אומר נתרחמו עליו מן השמים נפל לבור אריות אין מעידין עליו אני אומר נעשה לו נס כדניאל נפל לכבשן האש אין מעידין עליו אני אומר נעשה לו נס כחמ"ו נפל לבור נחשים ועקרבים אין מעידים עליו ר' יהודה בן בבא אומר אומר אני חבר היה נפל ליורה בין של מים בין של שמן אין מעידין עליו ר' (אחא) [אבא] אומר של שמן מעידין של מים אין מעידין עכ"ל הירושלמי. הרי אתה רואה שאנו תולין ואומרים שנעשו לו נסים גדולים ואסרינן לה הלכך אתבריר לן דבתחילת העדות דהיינו גוף העדות שמעידין שמת בעינן לברר הדבר ולדעת האיך הם יודעים אם בטביעות עין שמעידים שיש שם טביעות עין בזה האדם ומכירין בו שזהו שמת או על פי הסימנים כמו שאמרו חכמים וכשיתברר כה"ג אפי' הן פסולין המעידין שרינן לה משום עיגונא ומשום דדייק' ומינסבה כדפריש' לעיל. הלכך הא דאתינן עלה שהעכו"ם אמר שראה יהודי אחד הרוג שמת ולא העיד מי הוא היהודי. ויודמן הכהן שאמר שבברור לו שזה ר' אברהם שיצא היום מן העיר כי לא היה שם שום אכסנאי בעיר שיצא היום כי אם הוא הא ודאי בדדמי קאמר ואין בדבריו כלום. הלכך האי איתתא אסירא להנשא והאי דאמרה ברי לי שמת בעלי על פי קלא דלא פסיק היינו מחמת עדות יודמן קאמרה ואין בדברי שניהם כלום הלכך האי איתתא אסורה. ועוד חוזרני לפרש דבודאי הכי קיי"ל דבעינן בתחילת העדות עדות ברורה דפרכי' בעובדא דר"ט לא בעי דרישה וחקירה והתניא מעשה כו' ושנינן תנאי היא ואליבא דר"ט דתניא אין בודקין עידי נשים בדרישה וחקירה דברי ר"ט ר"ע אומר בודקין פי' לברייתא קמייתא פליגי ר"ט ור"ע דלר"ט אין בודקין ולר"ע בודקין ובברייתא אחרינא לא נחלקו ר"ע ור"ט בדבר זה אלא לדברי הכל בודקין [הלכך הכי הלכתא דבודקין] ואפי' לברייתא קמייתא דקיי"ל כר"ע לגבי ר"ט דהלכה כר"ע מחבירו ור' טרפון חבירו הוה בפרק הכותב כך פסקו פר"ח ורבי' יצחק אלפס בפ' האשה שלום דהלכה כר"ע מחבירו לגבי ר"ט מההיא דהכותב וכן

פסק מורי אבי העזרי דהלכה כר"ע לגבי ר"ט הלכך הכי קיימא לן דבודקין עידי נשים בדרישה וחקירה ופירש"י דרישות בדיקות כי האי גונא לכוין דבריו כמו שבדק ר"ט ברייתא שנייה בדיקות באיזה יום באיזו שעה הא למדת שצריכין שיהו דבריו מכוונים וגם שידע באיזה יום מת ובאיזו שעה. מיהו קשיא לי שלא ראיתי בכל רבותי מי שהיה מחמיר כולי האי אפי' בתחיל' העדו'. ונ"ל כי בפר"ח פסק הכא דקיי"ל כת"ק דפליגו אליבא דר"ט הילכך א"צ דרישה וחקיר' וא"ת הא איהו גופי' פסיק דר"ע ור"ט הלכ' כר"ע הא לא קשיא דה"מ היכי דלא פסיק תלמודא כר"ט ולא מוכחא סוגיא דתלמוד' כותיה אבל היכא דפסיק תלמודא ומוכחא סוגיא כר"ט ודאי הלכה כמותו והכא איכא סייעת' לפר"ח מירושלמי דכל היכא דלא פליג ירושלמי אגמ' דידן עבדינן כותיה הילכך הואיל ולא איתמר הכא הלכה כר"ע סמכי' אירושלמי דתנן ר' יהודא בן בבא אומר בישראל עד שיהא מתכוון ובעכו"ם אם היה מתכוין אין עדותו עדות ואמרינן בירושלמי עלה רב יהודה בשם רב אין הלכה כר"י בן בבא בישראל ומיליהון דרבנן אמרין כן דמר ר' שמואל ר' אבהו ר' יעקב בר אחא בשם ר' יסא אין בודקין עידי מיתה בדרישה וחקירה ומייתי התם מעשה דר"ט שבדק וכן במסקנא התם דליתה להההיא ברייתא דר"ט דבעי דרישה וחקירה והיינו דפסק פר"ה הכא כברייתא הראשונה. הלכך ממה שר"ט בברייתא שנייה ור"ע סברי דבודקין עידי מיתה בדרישה וחקירה וחקרי' להו שיהו דבריהם מכוונים יש לי ללמוד דמחמרי' בתחילת העדות דהיינו גוף העדות שמעידין שמת שיהו דבריה' מבוררין שזהו שאנו מסופקים עליו שמת ע"י טביעת עין ולא ע"י סימנים כמו שפירשו חכמים וההיא דקולר של בני אדם ומעשה דששי' בני אדם התם העכו"ם מסל"ת ומזכירם בשם ואומר פ' ופ' שאני מכירם בטוב מתו וקברתים וכ"כ בפר"ח מעשה בקולר של בנ"א שהיו מהלכי' כו' וכן הלכתא עכו"ם מסל"ת כשר לעדות אשה והוא שאומר דאינוהו שמת ודאי ואנו מכירין אותו עכ"ל. הלכך האי איתתא דאתי עלה אסיר' להנשא. ואחרי כותבי זה הראה לי החבר ר' יעקב בההיא דלעיל דרבא ורב חייא בר אבין דאית דגרסי ופסתא דידיה דשדיא פי' היו מכירין בטביעות עין פס ידו של חתן ולהכי אהדר ליה רב חייא דהאי פס ידו של חתן איכא למימר נורא איתליא ביה ולהכי רבא אכשר ורב חייא בר אבין אפ"ה אסר. יצחק בר משה נב"ה:

לקחנו חכמי העיר הזאת ונשאנו ונתננו בדברים והסכמנו כולנו לדברי מורי' הרב ר' יצחק כאשר כתב לכם דכל היכא דאיכא דמסייע לה אמרה בדדמי דמה לי רעב ומלחמה מה לי עדות עכו"ם בלא הכרה וישראל מפיו ועל פיהם יצא קול ואמרה בדדמי. ועל בני בליעל הנקובים שהחרמתם לדעתכם עד שיתקנו עותתכם כאשר (תירום) [תרצו] ושאר

התקנות נחמרים עלינו אבל יש הרבה מהם שנהגו בהם היתר בארץ הזאת וראיותיהם הלא הם כתובים אשרי מטיבי צעד ואיך (נתקו) [תקנו] רבותינו במה שאנו מקילים תילי תלים ואשריכם שהקטנים נשמעין לגדולים ועליכ' החיי' והשלו'. יהוד' בן רבי' משה הכהן זצ"ל:

סימן תשמד

תשובה לה"ר אביגדור הכהן

ראיתי מעין המתגבר. עוקר הרים ומשבר. המסביר סבר ומשביר שבר. במאמר יושר ודבר פשר מפרש ומישר. מאושר באושר ומעולה בעושר. התורה וסברא ברורה ושיטה ישרה ושמו ה"ר אביגדור הכהן שיחיה:

עשיתי כאשר צויתני והתבוננתי בדבריך ומטיבותיך ולא מנזיזותיך אכתוב מיעוט דעתי פעם שנית על המעשה אשר כתבת וז"ל. בפנינו ח"מ בא ברוך בר הושעיא ואמר קדשתי את בלנדא בת דודי ר' עזריה והביא שטר אחד לפנינו וחתומים שנים עליו וזה לשון השטר בפנינו ח"מ בששי בשבת בששה ימים לירח כסליו שנת חמשת אלפים לבריאת עולם קידש ברוך בר הושעיא את מרת בלנדא בת ר' עזריה בד' תפוחים גדולים וכך אמר לפנינו תרצה להתקדש לי באלו תפוחים גדולים ואילו יהיו עדים ואמרה לו הן אני רוצה להתקדש לך באלו דתפוחים ונתנם לה מידו לידה וכך אמר לה בפנינו הרי את מקודשת לי באלו התפוחים כדת משה וישראל ואתם עדים וקיבלה אותם לשם קידושין אליה בר יוסף. משה בר' ישראל ע"כ לשון השטר. ואנחנו לא ידענו אם הוא זה כתב ידם של החתומים אם לאו ואחר שבוע חזר ברוך הנזכר והודה בפני הקהל כי כל מה שאמר שקר הוא והשטר הנזכר הוא פלסתר גמור כי מעולם לא קידשה והזמין עצמו לישבע. על כן נראה בעצמו כי אין מקום (לשכן) [לישען] עליו ועוד אמר ברוך בר הושעיא כי מעולם לא אמר לכתוב שטר זה אלא אביו נתנו לו כך כתוב וחתום עליו אלישע לבא וגם אביו אמר כן. ועל החתום השני אמר ברוך הנזכר שהזקיק אותו לחתום שקר וחתם. והחתומים באו לפנינו ושאלנו את פיהם על חתימת שמותם שבשטר אם הוא כתב ידם והם ענו ואמרו שאין זה כתב ידינו ומעולם לא ראינו שקידשה ועוד הזקקנו אותם לכתוב לפנינו חתימת ידם אריש מגילתא והקפנו לחתימת שמותם שבשטר ולא נתברר לנו הדמיון יפה ור' עזריה אמר כי בתו הנזכרת אומר' שלא נתקדשה לו מעולם לברוך זה הנזכר. וגם אחרי כן שאלנו את פי האשה עצמה ואמרה שלא קידשה ברוך מעולם ועוד גזרו ב"ד בפרגא ובמנטואה ובוורונא על כל איש בין קרוב לעדים החתומים בין רחוק המכיר חתימת השטר שיבוא ויעיד האמת ולא נמצא מכיר לחתימות הללו. אך אחיו של אלישע לבדו

העיד על חתימת אחיו שהוא מכירה שהיא חתימתו. כללו של דבר הרבה דרשנו וחקרנו ולא מצאנו לחתימות הללו מכירים לא בפרגא ולא במנטואה ולא בוורונ' ולא בציבדד. אך אחיו של אלישע לבד הוא העיד על חתימת אחיו ואין אחר אתו ע"כ לשונך. והנני כותב לכבודך כי כן דעתי כאשר כתבתי אליך בבתבי הראשון שאין כלל כח ביד ב"ד לפוטרה בלא גט דארפ"ק דגיטין ולרבא דאמר לפי שאין עדים מצוים לקיימו ליבעי תרי ושנינן בדין הוא דקיום שטרות נמי לא לבעי כדרשב"ל דאמר רשב"ל עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ורבנן הוא דאצרוך והכא משום עגונא אקילו בה רבנן והתירו בעד אחד שמעינן מהכא דכל היכא דחתימי סהדי בשטרא אי אתי האי ומערער ואמר לא היו דברים מעולם לא משגחינן ביה מד"ת כלל ואע"ג דקיימא בחזקת איסור אשת איש שרינן לה להנשא אלא דאחמור רבנן ואצרוך קיום בתרי והכא משום עיגונא אוקמוה אדאורייתא ושדו בחד לקיומיה. משם יש לי ללמוד לכל שטר שהעדים חתומים עליו שהוא כשר בין באיסורא בין בממונא אע"פ שלא נתקיים בחותמיו אלא דמדרבנן בעי קיום משום דנקל לכל אדם לחתום שני בנ"א. וה"נ אמרי' לקמן בפלוגתא דר' יוחנן ור"ח דבפני כמה נותנו לה דבשליח נעשה עד ועד נעשה דיין קמיפלגי דמ"ד בפני שנים קסבר שליח נעשה עד ועד נעשה דיין ופרכי' והא קיי"ל דאין עד נעשה דיין ושנינן ה"מ בדאורייתא אבל בדרבנן עד נעשה דיין פי' כגון קיום שטרות ותו פרכי' הא ודאי בדרבנן בקיום שטרות עד נעשה דיין. והני מילי נמי אמרינן פ"ב דכתובות הנח לעדות דר"ח דאורייתא וקיום שטרות דרבנן וכן פר"ח רפ"ק וז"ל בדין הוא דקיום [שטרות נמי] לא מיבעי כדרשב"ל דאמר עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ומדרבנן הוא. דאפי' בחד סגי בכל השטרות ורבנן הוא דאצרוך קיום בכל השטרות דעלמא והכא משום עיגונא אקילו רבנן שיהא עד אחד נאמן בגיטין דייקינן מינה דקיום שטרות דרבנן דאי דאורייתא השטר בחזקתו והטוען בו עליו להביא הראיה מידי דהוה אעדים בעלמא וכל ישראל כשרים בו והטוען כי הוא פסול עליו להביא הראיה עכ"ל. והא דפריך תלמודא דפ"ק דגיטין בתר דאוקמה כרשב"ל האי לקולא היא חומרא היא דאי מצרכת ליה תרי לא אתי בעל ומערער ופסיל ליה חד אתי בעל ומערער ופסיל ליה והשתא אי איתא לדרשב"ל היכי מצי פסיל ליה. ההיא לא קשיא דה"נ פרכי' לעיל לרבה דאמר לפי שאין בקיאין לשמה. ופר"ח התם האי חומרא הוא דאי אתא בעל ומערע' ואמר לא לשמ' כתבתי ומייתי סהדי בהאי ופסיל ליה לגט ואילו שנים היו מעידים מתחילה בפנינו נכתב ונחתם לא היה יכול לפוסלה עכ"ל ה"נ יש לפרש בדברי רבא דהכי פריך דמייתי סהדי ופסיל ליה. ורבינו יצחק פירש דהא דמסיק חד אתי בעל ומערער ופסיל

ליה לאו פסיל ליה ממש דאמרי' לקמן בפרקין [רב חנן משתעי] רב כהנא אייתי גיטא ולא ידענא אי מסורא לנהרדעא אי מנהרדעא לסורא אתא לקמיה דרב אמר צריכנא למימר בפ"נ ובפ"נ או לא צריכנא א"ל לא צריכת ואי עבדת אהנית ואי אתי בעל ומערער לא משגחינן ביה. אלא ה"פ חד אתי בעל ומערער ויוציא לעז על הגט לומר פסול הוא אבל בתרי לא אתי לערער שיודע שלא יאמינוהו העולם הלכך אתבריר לן דכל היכא דחתימי תרי אגיטא או אשטרא ואע"ג דצוח ואמר להד"ם לא משגחינן ביה ולא מידי מדין תורה כלל אלא דמדרבנן בעי קיום וכי אצרוך רבנן קיום לחומרא כגון גבי גט שלא להנשא בלא קיום או גבי שטרא דלא ליגבי בלא קיום אבל בשטר קידושין דלהתיר אשת איש היכא דחתימי בי תרי אשטר קידושין ולא הוחזקו בשמותיהן ובשמות אבותיהן לא אקיל רבנן לומר דלא ליהוי מקידשת בלא קיום. ואתה אדוני כתבת בכתבך זה השני. וז"ל דכל היכא דאיתמר בתלמוד קיום שטרות דרבנן מיידי שאין נתבע טוען מזוייף אלא פרוע ומודה בשטר שכתבו צריך לקיימו (דאין) [דאי] טוען מזוייף מדאורייתא נמי בעי קיום ולמ"ד א"צ לקיימו משכחת לה קיום מדרבנן כגון דליתיה ללוה ובא להוציא מלקוחות ומיתומים א"נ מחיים ובא ליפרע מנכסיו שלא בפניו עכ"ל. ומטובתך נראה בעיני שהיא בשגגה שיוצאה מלפני השליט מדפרכינן ולרבא דאמר לפי שאין עדים מצויין לקיימו ליבעי תרי ושנינן דבדין הוא דקיום שטרות נמי לא ליבעי כדרשב"ל. והא התם קאמר לא היו דברים מעולם וטעין דמזוייף הוא ואפי' אם שנינן לה כדרשב"ל. דכי עבדינן תקנתא היינו לבי אתי בעל ואמר מזוייף הוא לא כתבתי מעולם ושנינן שאפי' אם יבוא ויאמר כך לא נשגיח בו (דרשב"ל) דהיינו פלוגתייהו דלרבה לא חיישינן שמא יערער ויאמר לא כתבתי כלל אלא שמא יאמר לא כתבתי לשמה ורבא אמר שמא יבוא הבעל ויערער לומר לא כתבתיו כלל שיהיו העדים מצויין להכיר חתימת ידי עדים ועלה שנינן כדרשב"ל ומסקנא רבה אית ליה דרבא אפי' אם תרחוק עצמך לפרש אם שיטתך לרבא דאמר לפי שאין עדים מצויים לקיימו כגון שמודה שכתב הגט אלא שלא לשם זאת. הא ליתא כלל דא"כ היינו דרבה ועוד אכתי ניחוש שמא יבוא ויערער ויאמר לא כתבתיו כלל וזיוף הוא וליבעו תרי אלא ליתא כלל למה שכתכת אלא אמת הדבר דאפי' טוען מזוייף לא בעי קיום כ"א מדרבנן:

ואעידה לי עדים נאמנים את רבי' שלמה זצ"ל ואת רבי' שמואל זצ"ל ואת רבי' שמשון בשם רבי' יצחק זצ"ל רבי' שלמה פירש בתחילת גיטין בדברי רשב"ל נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד דלא חציף אינש לזיופיה עכ"ל. ורבי' שמואל פי' בפ' גט פשוט ואיבעית אימא במודה מערער שכתבו לשטרו שביד זה (פלוני) [פליגי] ואמר מערער לא מסרתיו

לך וממני נפל השטר ומצאתו א"צ לקיימו דלא דמי לשאר דינין דהפה שאסר הוא הפה שהתיר ואפי' אם היה זה מערער ואמר לא כתבתיו לא היה לנו לחשוד את הלוקח בכך שלא נחשדו ישראל על כך לעשות שטרות מזוייפים אלא שהחמירו חכמים להצריך קיום היכא דמערער עליה עכ"ל. ובפ' מי שהיה נשוי בההיא דאמר אביי ראובן שכר שדה לשמעון באחריות ואתא בע"ח דראובן וקא טריף לה מניה דינא הוא דאזיל ראובן ומפצי ליה ולא מצי אמר ליה את לאו [בעל] דברים דידי את וקשיא ליה לרבינו יצחק מאי נ"מ שיטעון עמו ראובן ולא שמעון. בההיא שמעתא כתב רבי' שמשון לפום אורחיה וז"ל ור' מדקדק דאי בעל חוב אינו יכול למצא עדים לקיים שטרות ואמר דראובן יכול לטעון מזוייף לפי שהוא יודע בברור אם הוא מזוייף אבל שמעון מספק אינו יכול לטעון מזוייף הוא אז נ"מ טובא וכן היורשין מספק אינם יכולים לטעון מזוייף הוא על שטר שהוציאו על אביהן אע"פ שאין בע"ח יכול לקיימו. ואל תתמה א"כ לא שבקת חיי לכל ברי' שהרי מן התור' אין שום שטר צריך קיום העדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ואפי' גזלן מוחזק שהוציא שטר א"צ קיום דלא אמרינן החתים עדים שאינו מעצמו דאע"פ שהוא חשוד על הממון מירתת לכתו' שטר מזוייף פן יכירו ב"ד זיופו הלכך כי תקון רבנן קיום כנגד טענת מזוייף ה"מ כי אמר לוה דקים ליה בגויה אבל (בני) [יתמי] ולקוחות כנגד טענתם של זיוף לא הצריכו חכמים עידי קיום הואיל ולא קים (ליה) [להו] בגויה אם מזוייף הוא אם לאו עכ"ל הרי כתב דאפי' גזלן מוחזק שהוציא שטר א"צ קיום אפי' טוען האי מזוייף הוא אע"ג דלא נשאר זה הפירוש היינו מקושיא דפ' המוכר את הבית אבל זאת הסברא נשארה ברורה הלכך איתבריר לן בין בגיטי נשים דהוא איסור ערוה בין בשטרי ממונא דאפי' אי טען מזוייף הוא ולא היו דברים מעולם א"צ שום קיום מד"ת אלא מדרבנן בעי קיום הלכך איתבריר לן דכל היכי דחתימי תרי אשטרא ולא הוחזקו שוי' בשמותיהן ובשמות אבותיהן אי גט הוא שרינן להנשא בלא קיום ואי שטר חוב הוא מפקינן ממונא אפומיה ואפי' האי צוח ואמר לא כתבתיו מעולם לא משגחינן ביה מדין תורה אלא מדרבנן אחמור רבנן לקיומ' וגט משום עיגונא שדו בחר. הלכך הא דאתינן עלה שאותו ברוך שהביא שטר קידושין לפניכם והעדים חתומים בו מיד כשנקרא השטר בב"ד הוחזקה מקודשת מדין תורה דנהי דאחמור רבנן דאצריך קיום בגט ובשטר גוביינא שלא להנשא לשוק ולא להוציא ממון עד שיקיים הגט או השטר אבל להקל ולהתיר אשת איש הואיל ומדין תורה מקודשת ואסירא לשוק לא אקילו רבנן לאצרכוה קיום ואי לא מקיים תשתרי הלכך ודאי בעיא גיטא ואי משום דקאמרי (סברי) [סהדי] אין זה כתב ידינו בהא לית לן להתיר' הואיל שהובא השטר

בב"ד וקראוהו ב"ד והוחזק בב"ד שוב לאו כל כמיניהו לימא לא חתמנו מעולם דלא אתי על פה ומרע לשטרא. וראיה לדבר אני מביא בפרק בתרא דשביעית שטרי חוב המוקדמין פסולין מפני שהוא מייפה את כחו והמאוחרין כשרין מפני שהוא מגרע את כחו ואמרי' עלה בירושלמי מי מודיע לנו שהוא מוקדם. שמעון בר בא בשם ר' יוחנן החתומים בשטר: ופרכינן לא כן אמר רשב"ל עשו דברי החתומים בשטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד. פי' והאיך מגידין וחוזרין ומגידין. ומשני תמן אותן שאמרו לא חתמנו כל עיקר. פי' שהן עוקרין גוף העדות אז אינם נאמנים. ברם הכא הוא על זה חתמנו. וע"ז לא חתמנו. הא למדת דעדים החתומים על השטר ובאו ואמרו אין זה חתימתינו שאינם נאמנים דלא אתי על פה ומרע לשטרא ויש לי ללמוד משם דרשב"ל איידי אפילו באין כתב ידן יוצא ממקום אחר שאל"כ מאי פריך מניה לר"י הו"ל לשנויי דלא איירי רשב"ל אלא היכא שכתב ידן יוצא ממקום אחר אז ודאי החתומים אינם נאמנים שהוא מוקדם. כי אמר ר' יוחנן בשאין כתב ידו יוצא ממקום אחר ונאמנים לומר אפי' לא חתמנו מעולם וכ"ש מוקדם אלא מדלא משני הכי (אלא) ש"מ דקים ליה דרשב"ל איירי אפי' באין כ"י יוצא ממקום אחר דנעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ותו לא מהימני לומר לא חתמנו אבל לדידי דפרישנא דדוקא שהוחזק בב"ד איירי רשב"ל ליכא למיפרך אמאי לא אוקי דר"י בשלא הוחזק בב"ד דמסתמא הוחזק בב"ד דקתני שטרי חוב מוקדמין פסולין דמאן קא מגבי ביה ומאן קא פסל ליה אלא בי דינא. ואתה אדוני כתבת דה"ק לא חתמנו כל עיקר כלומר לא חתמנו באמת כל עיקר השטר אבל על השקר חתמנו ונפלאתי מי הזקיקך לפרש כך ומאי קשיא לך דתימא הכי דאפי' היתה בידך ראיה בע"א ממקום אחר לא היה לסמוך ע"פ זה באיסור דאשנויי לא סמכינן. ורבינו שמשון לא פי' כך בפירושיו וזה לשונו פי' קשיא ליה מי מודיענו שהוא מוקדם ורוצה לתרץ שערים עצמן החתומים על השטר נאמנים לומר שהוא מוקדם ופריך מדר' שמעון בן לקיש דנעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד אפי' מדרבנן היכא דכתב ידן יוצא ממקום אחר (דאין) [דאי אין] כתב ידן יוצא ממקום אחר נאמנין לפוסלו כדמוכח בפ"ב דכתובות ומשני ההיא דרשב"ל כשאומרים לא חתמנו דאין נאמנין דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד אבל כאן מודים שחתמו ואין עוקרין עדותן להעיד שנכתב ונחתם ביומו עכ"ל. הרי פירש שאומרים לא חתמנו ולא פי' כדבריך שאומרים לא חתמנו אמת אלא שקר ואע"ג דפי' דלא כוותי דמוקי מילתיה דרשב"ל כשכתב ידן יוצא ממקום אחר אפ"ה ראיה היא לדברי דפי' דהיכא דכ"י יוצא ממקום אחר אפי' מדרבנן נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד אבל אין כ"י יוצא ממקום אחר נאמנין לפוסלו מדרבנן אבל מדאורייתא לא אפי' לא חתמנו

כלל ושמעינן נמי מדפריך מרשב"ל לר' יוחנן דהלכתא כר"י. מיהו מזה יש לי לומר משום דבעי לפרושי לדידיה נמי למתני'. מיהו אתבריר לן דהלכתא בדשב"ל כדפרי' לעיל מההיא דגיטין וכתובות ואירי נמי אפי' אין כתב ידן יוצא ממקום אחר דנעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ושוב אינם נאמנים לומר לא חתמנו הלכך כל היכא דחתימי תרי אשטרא או אגיט' וכ"י יוצא ממ"א או אפי' אין כ"י יוצא ממ"א וקראוהו ב"ד הרי הוחזק ואין החתומים נאמנים לומר לא חתמנו. וראיה לדבר אני מביא דאמרי' בפ"ב דכתובות ירושלמי וכן העדים שהעידו בין לטמא בין לטהר בין לקרוב בין לרחוק בין לאסור בין להתיר בין לזכות בין לחובה עד שלא נחקרה עדותן בב"ד אמרי מכורין היינו הרי אלו נאמנין פי' מדלא קתני מבדין היינו אלא מבודין היינו משמע שאומר מעושין היינו מתחיל' לשקר משנחקר' עדות' בב"ד אמרי מבודין היינו אינן נאמנין רשב"ל אומר עשו עדים החתומי' על השטר כמי שנחקר' עדותן א"ר יוסי מתני' אמרה כן אם יש עדים שהוא כתב ידן [או שהי' כתב ידן] יוצא ממ"א אינם נאמנים פי' הא דקתני כמי שנחקרה עדותן היינו שנחקרה עדותן ונמצאת מכוונת שאינם מכחישין זה את זה. דאי נחקרה דקתני שהעידו האמת פשיטא שאינם יכולים לומר מבודין היינו וה"פ משנחקרה עדותן בב"ד שהיא מכוונת ששניהם מכוונים ואינם סותרים זה את דברי זה. ואמר מבודין היינו מה שהעדנו אינם נאמנים אבל קודם לכן נאמנים מיגו דאי בעו הוו מכחשי אהדדי ונמצאת עדותן בטילה מאליה ואתא רשב"ל למימר דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ונמצאת מכוונת ואינם נאמנין לומר שוב מבודין היינו ואע"פ שאין כ"י יוצא ממ"א וגם אין עדים שהוא כ"י (יוצא ממקום אחר) כדמשמע לכאורה מדקאמר ר"י מתני' אמר' כן אם יש [עדים כו'] כ"י יוצא ממ"א כו' א"כ רשב"ל מתני' קאמר אלא ודאי כשאין כ"י יוצא ממ"א איירי רשב"ל והיינו דקאמר ר' יוסי מתני' אמרה כן דכל היכא דהוחזק השטר תו לא מצו לומר מבודין היינו ותנא דמתני' דהוחזק ע"י כתב או ע"י עדי' ואתא רשב"ל להוסיף על מתני' ואע"ג דליכ' לא כתב ולא עדים אלא שהובא לב"ד וקראוהו ב"ר וליכא למיחש לאחריני ששמותן בשמות של אלו הרי הוחזק בב"ד ותו לא מהימני. לומר מבודין היינו אבל היכא דליכא כ"י יוצא ממקו' אחר וליכא סהדי אחריני דמסהדי אחתימייהו. ולא הובא לב"ד וקראוהו בה מודה רשב"ל שיכולין לומר מבודין היינו ויכולין כמו כן לומר לא חתמנו מעולם כההיא דפ"ב דכתובות דתנן העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו הרי אלו נאמנין אם יש עדים שהוא כתב ידן או שהיה כ"י יוצא ממ"א אינם נאמנין ואמר רמי בר חמא לא שנו שאמרו אנוסים היינו מחמת ממון אבל אמרו אנוסים היינו מחמת

נפשות הרי אלו נאמנין א"ל רבא כיון שהגיד שוב אין חוזר ומגיד וכ"ת ה"מ בעל פה אבל בשטר לא האמר רשב"ל עדים החתומים על השטר כמי שנחקר' עדותן בב"ד אלא אי איתמר אריש איתמר הרי אלו נאמנין אמר רמי בר חמא ל"ש אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת נפשות אבל אמרו אנוסים היינו מחמת ממון אין נאמנין לפי שאין אדם משים עצמו רשע. והשתא דארשב"ל עדים החתומים על השטר וכו' הו"ל מגיד ואכתי תקשי כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד אלא התם מיירי כשלא הובא השטר לב"ד ולא נקרא לפני ב"ד כי עדיין לא הוחזק בב"ד לכך נאמן לומר אנוסי' היינו מחמת נפשות מיגו דאיבעי אמרי לא חתמנו מהימנא אפ"ה לא מהימני למימר דאנוס מחמת ממון ואע"ג דאיכא מיגו. הלכך איתבריר לן דכל תרי דחתימי אגיטא או אשטרא דממונא או דקדושין ורובא השטר לב"ד אפי' האי מערער צוח ואמר להד"ם לא משגחינן ביה מד"ת ואפי' אמרי סהדי לא חתמנו לא מהימני. הלכך הא דאתינן עלה נראה כעיני הואיל והובא שטר קידושין לפניכם וחתימי תרי וליכא למיחש לשמותיהן שוין וקראתם אותם הרי הוחזק שטר קידושין לפניכם שאתם ב"ד והאי דקאמרי שאין זה חתימתם לא משגחינן בהו ובעיא גיטא דאורייתא וההיא דשלהי יבמות ירושלמי מצאו שטר כתוב מת פלוני או נהרג פלוני ר' ירמיה אמר משיאין את אשתו ר' בון בר כהנא אמר אין משיאין את אשתו מתני' מסייעא לדין מתני' מסייע לדין מתני' מסייע לר' ירמיה ע"פ שנים עדים ולא ע"פ כתבם ולא ע"פ מתורגמן ולא ע"פ עד אחד ולא ע"פ עד מפי עד ועכשיו אין משיאין עד מפי עד [דכוות' ע"פ כתבן וע"פ תורגמן משיאין] מתני' מסייעא לר' בון דתני' יפה כח העדים מכח השטר שהעדים שאמרו מת פלוני או נהרג פלוני משיאין את אשתו וכו'. [פירוש] מצאו כתוב בשטר (אפי') [אני] ראובן מעיר שמת שמעון ר' ירמיה אמר משיאין את אשתו משום עיגונא דמתוך חומר שהחמרת עליה בסופה הקלת עליה בתחילתה ומייתי לה תלמוד' מברייתא דמדין תורה אין משיאין עד מפי עד אפ"ה נהגו להשיא עד מפי עד משום עיגונא התירו. מתני' מסייעא לר' בון בר כהנא דתניא יפה כח העדים מכח דשטר שהעדים שאמרו מת פלו' או נהרג פלוני משיאין את אשתו מצאו כתוב בשטר מת פלוני או נהרג אין משיאין את אשתו דכולי האי לא אקיל רבנן והלכה כר' בון בר כהנא דאין משיאין ודוקא על השטר בה"ג שייך לומר מפיהם ולא מפי כתבם אבל עדות הבא בשטר וחתום בו חנוך בן ראובן והכיר לסהדותא ולא אתנשי (לביה) [ליתא] בהא (לא) מפיהם ולא מפי כתבם ואין בזה להאריך כי דברים ידועים הם. הלכך מכל פנים הא דאתינן עלה נראה בעיני דבעיא גיטא מד"ת. אך לבי מגמגם מ"ש בה"ג אמרי משמיה דמר יהודאי דסהדא דחתים על השטר ואמר אין חתימתי היא מיהו לא קים לי כמאי

דכתיב מהימן ואקשו רבנן קמיה אלא מעתה האי שטרא דקאתי מעלמא ואוקמי' ליה בחתימת ידי סהדי דחתימי עליה היכי מוקמי דילמא אי הוו סהדי הוה אמרי לא קים לן במאי דכתיב ביה. והדר להו לכתחילה לא אמרינן אי אמרי אינהו דלא קים להו מהימנו וכ"כ ה"ר משה בר מיימון זצ"ל שטר שיצא לב"ד ובאו שנים ואמרו כתב ידינו זה אבל מעולם לא ידענו עדות זו ואין אנו יודעים שזה לוה מזה או מכר לו לא נתקיים השטר הרי הוא כחרס עד שיתברר עדותן א"כ הא דאתינן עלה אפי' היו אומרים חתמנו אבל לא ראינו שקידשה היו נאמנים לומר שלא ראו הקידושין כ"ש השתא דאמרי שאין זה חתימתן דמהימני אם לא נאמר דהיא גרע טפי דהא חזינן להו דחתימי ואמרי לא חתמנו אבל התם לא ידעינן אם ראו המלוה או המבר אם לא מיהו בלאו הכי לא נהירא לי דמר רב יהודאי וה"ר משה מיימן דתנן פ' ב' דכתובות זה אמר זה כתב ידי [וזה אמר זה כתב ידי] צריכין לצרף עמהם עוד אחר ד"ר וחכ"א א"צ לצרף עמהם אחר אלא נאמן אדם לומר זה כתב ידי. ואמר בגמ' כשתימצי לומר לדברי ר' על כתב ידן הם מעידים לדברי חכמי' על מנה שבשטר הם מעידים פירש"י אנחנו ראינו דמלוה וחתמנו הלכך בתרי סגי ואר"י אמר שמואל הלכה כחכמים הלכך כל האומר זה כתב ידי הרי העיר שראה ההלואה או המכר. מעתה שוב אינו נאמן לומר לא ראיתי ההלואה ואפי' מר יהודאי גאון וה"ר משה בר מיימן לא אשכחן דאית להו האי סברא אלא בממונא אבל באיסורא לא. הלכך מכל פנים נראה בעיני דהא דאתינן עלה שאין כח ביד ב"ד לפוטרה בלא גט. ואשר כתבת כי באותם מדינות פעמים הורגלו לעשות שטרות של עכו"ם בין יהודי לחבירו והנה בא דין לפנינו בעסק בית אחד שהלוקח טוען מכרת לי והנה הוא דר בו עכשיו ע"פ ערכאות של עכו"ם אבל לא דר בו שני חזקה בלא ערער והלה אומר לא מכרתי לך מעולם והלוקח הוציא לפנינו שטרו' של עכו"ם על המכירה ועל זה אנו שואלים מלפני רבותינו מה אדון בהון שהרי שנינו פ"ק דגיטין כל השטרות העולים בערכאות של עכו"ם כשרים ואמרי' בגמ' קפסיק ותני ל"ש מכר ל"ש מתנה בשלמא מכר כו' אלמא משמע דלא מכשרינן אלא הנהו דעבידי ע"פ דיינים נאמנים דלא מרעי נפשייהו אבל הנהו דעבידי בכינופיא דארמאי כגון סופר עכו"ם המאסף עידי עכו"ם וכותב שטר על מה שנעשה בפניו מספקא לן מה דינם משום דשכיחי כהני ספרי דאיכא דמרעי נפשייהו ואע"ג דסלקי בערכאות של עכו"ם לפני הדיינין הקבועין שלהן ודייני בהו עכ"ל והכנתי מתוך לשונך כי זה השטר לא נעשה ע"פ ערכאות אלא בכינופיא דארמאי אלא שלאחר כך הובא זה השטר בערכאות לפני הדיינין הקבועין שלהן ודנו ע"פ זה השטר והחזיקוהו בבית ע"פ זה השטר וא"כ הוא נראה בעיני דההיא שטרא חספא בעלמא הוא ולית ביה

משאש מדאמרי' פ"ק דגיטין רבינא סבר לאכשורי בכנופיא דארמאי א"ל רפרם ערכאות תנן ופירש"י סבר לאכשורי שאר שטרות בכינופיא דארמאי שאינם ערכאו' ואהדריה רפרם ולא עבד עובדא. הא למדת דשטר שנעשה בכינופיא שלא ע"י ערכאות דלאו כלום הוא והכי נמי אמרי' בירושלמי דפרקין שטר יצא בבית שאן והיו עדיו עכו"ם ר' אסי אמר אתפלגון ר"י ורשב"ל ח"א כשר וח"א פסול ר' אבהו מפרש ר"י אמר פסול רשב"ל אמר כשר וקיי"ל ר"י ורשב"ל הלכה כר"י בר מהני תלת דהחולץ ואי משום דהובא זה השטר לפני הדיינין הקבועין שלהן והחזיקוהו בבית ע"פ זה השטר בהא לית ליה שום זכותא ואע"ג דיש לבעל דין להשיב ולומר מדפרכינן אלא מתנה במאי קני לה בהאי שטרא שטרא חספא בעלמא הוא [אמר שמואל דינא דמלכותא דינא אלמא אע"ג דהאי שטרא חספא בעלמא הוא] מ"מ הואיל ונעשה ע"פ ערכאות של עכו"ם גבי ביה הכא נמי אע"ג דהאי שטרא לאו כלום הוא הואיל והובא לפני הדיינין הקבועין שלהן והחזיקוהו בבית ע"פ זה השטר גבי ביה לא היא דשאני התם שהשטר מתנה זה נכתב בערכאות ע"פ ערכאות ומלכא אמר דכל שטר שיכתב על פי ערכאות על הקרקע אפי' כי האי גבי ביה דדינא דמלכותא דינא דהואיל וגזירתא דמלכא היא הכי קבלו עלייהו כדפירש רבינו שמואל בחזקת הבתים דינא דמלכותא כל מסים וארנוניות ומנהגות של משפטי מלכים שרגילים להנהיג במלכותם. דינא. שכל בני דמלכות מקבלים עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטיו הלכך דין גמור הוא. הלכך הכא נמי הואיל ומצות המלך הוא כדפסיק ותני כל השטרות אפי' שטר מתנה דאוקמה שמואל משום דינא דמלכותא הכי הוה דינא אבל שטר שנכתב בכינופיא ולא בערכאות אע"ג (דתנן) [דדנו] ערכאות על פיו לא אשכחן דמלכא אמר גבי ביה דלא שייך הכא למימר דלא מרעי נפשייהו הואיל ואינם מעידים כ"א דנים לפי מה שרואים כתוב בשטר ואין לנו שום כח להוציא הבית מחזקת בעלים הראשונים וכ"ש לפי לשון שני דאיבעית אימא תני חוץ מבגיטי נשים דהואיל והשטר חספא בעלמא לא זכה במתנה ולא אמרינן דינא דמלכותא דינא [מעתה הכא נמי אע"ג דדנו הערכאות והחזיקוהו בבית הואיל והשטר לאו כלום היא ל"א דינא דמלכותא דינא] וכי האי לישנא קיי"ל דפר"ח זצ"ל אוקימנא למתני' חוץ (מגיטי) [מכגיטי] נשים ושיחרורי עבדים ודייקינן מינה דמתנה כמותם וכן פסק ה"ר משה מיימון דשטרי מתנה שחותמיהן עכו"ם שהן כחרס ולית בהן מששא. ועוד אומר אני אפי' נכתב זה השטר ע"פ הדיינין דקבועין שלהן אפ"ה פסול דאין אלו ערכאות ששנינו במשנתינו שכך כתב בפר"ח פי' ערכאות מושב קבוע לדון לשרים ולשופטים ולקמן כי שנינן אליבא דר' שמעון בשמות מובהקין פר"ח שמתרחקין מדבר שקר ומקבלת שוחד כגון פלוני ופלוני

שהיו באותו הזמן במידה הזאת ודווקא בערכאות במושב השופט שהוא כגון שאמרנו ואם לאו בגיטי ממון פסולין כ"ש בגיטי נשים עכ"ל וכ"כ רבינו יצחק אלפס בההיא דא"ל רפרם ערכאות תנן דוקא ערכאות דלא מקבלי שידדא אבל דיינים הקבועים שלהם אין אלו ערכאות ששניני דלא קים לן בגווייהו דלא מקבלי שוחדא וז"ל ה"ר משה בר מיימין כל השטרות שחותמיהן עכו"ם הרי אלו פסולין חוץ משטרי מקח וממכר ושטרי החוב והוא שיתן המעות בפניהם ויכתבו השטר בפנינו מנה פלוני לפלוני כך וכך דמי המכר או מעות החוב והוא שיהו עשויין בערכאות שלהן אבל במקום קבוץ פלילים בלא קיום השופט שלהם לא יועילו כלום וכן עדי ישראל שיעידו על אלו עכו"ם שהן עידי השטר ועל זה השופט שלהם שקיים עדותן שאינם (יודעים) [ידועים] בקבלנות שוחד ואם חסרו (שוטרי) [שטרי] העכו"ם דבר מכל אלו הרי הן כחרס וכן שטרי הודאות ומתנות ופשרות ומחילות שהן בעדים שלהן אע"פ שיש בהן כל הדברים שמנינו הרי הן כחרס עכ"ל. הרי פסק דבעינן שנדע בהם שאינם מקבלים שוחד וגם פסק כלישנא אחרינא דשנינן חוץ מכגיטי נשים ולא הויא משנתנו מטעם דד"ד. הרי תלתא קראי דסמיכי פר"ח ורבינו אלפס וה"ר משה בר מיימן דכולהו פסקי דערכאות דמתני' דקים להו בגווייהו דלא מקבלי שוחדא הא לא קים לן בגווייהו הא שטרא דאיתעביד אפומייהו חספא בעלמא הוא ופסקי נמי פר"ח וה"ר משה בר מיימן כלישנא אחרינא דשנינן תני חוץ מכגיטי נשים ולא הויא טעמא דמתניתין כדשמואל דאמר דד"ד ואע"ג דקיי"ל כדשמואל דאמר דינא דמלכותא דינא כדפר"ח (דרבה) [דרבא] קאי כותיה בהגוזל בתרא מ"מ שמואל לא אמר זה אמתני' דשטרות העולין בערכאות של עכו"ם אלא דתלמודא שני הכי ולישנא אחרינא שני חוץ מכגטי נשים ופסקי רברבתא כל"א כדפרישית והשתא דאתבריר לן דטעמא דמתניתין לאו מטעמא דדינא דמלכותא דינא אלא משום אי לאו דיהיב זוזי קמייהו לא הוו מרעין נפשייהו וכותבין להא שטרא הלכך מה"ט משוינן להו כישראלים ומפקינן ומוקמי' אפומייהו מיהו טפי מישראלים לא הוו ובעינן שיהא השטר כתוב כהלכתו ובעינן שיחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה [כדפרכינן והא בעינן שיחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה] וליכא ומשני בדמהדר וכההיא דר"פ גט פשוט דא"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן צריך שיחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה מ"ט א"ר עמרם לפי שאין למדין משיטה אחרונה ופי' רבינו שמואל דזהו שאנו כותבין בסוף השטר וקנינא מן פב"פ ככל מה דכתוב ומפורש לעיל כו' ופי' טעמא משום זיופא דאי לא כתב הכי מצי מזייף. מעתה הואיל ובשטר שכתבו ישראל חיישי' לזיופא אי לא הדר וכתב וקנינא כ"ש היכא דנכתב בערכאות של עכו"ם דאיכא למיחש לזיופא דגריעי מישראלים ולא עדיפי

מישראלים. ושבח והלולים. לאין כמוהו באלים. הלכך נראה בעיני דהאי שטרא חספא בעלמא הוא ולית ביה משום ולא מידי דחששא: ואשר כתבת על (ענין) [בנין] שבבית הכנסת העשוי בנין אבנים בתוך החומה מזרחית ומפני שהיו מתקלקלים ס"ת המונחים בתוכו מחמת ליחלוח הקרקע עשו ארון עץ תלוש והוציאום מתוך הישן ונתנום בחרש ומתקיימים בו יפה ושאל השואל אם מותר להרוס את הראשון ולגנוז את אבניו כדין תשמישי קדושה כי מאחר שאין משמשין בו אלא בארון של עץ מה צורך בשני ארונות הללו ופשיעותא אין שייך כאן והמקום צר לעמוד זה בפני זה עכ"ל. הרי לא שאלת [אלא] אם מותר להרוס את הראשון אבל פשיטא לך דיש בי משום תשמישי קדושה כך נראה בעיני דאין בו משום תשמישי קדושה ואע"ג דאין בידי להתירו מטעם מחובר שאינו נאסר כההיא דנגמר הדין דקבריה דרב הוו שקלי מניה עפרא לאשתא בת יומא אתו א"ל לשמואל אמר להן שפיר עבדי קרקע עולם היא וקרקע עולם אינה נאסרת דכתיב וישלך את עפרה אל קבר בני העם מקיש קברי העם לעכו"ם מה עכו"ם במחובר לא נאסר ה"נ במחובר לא נאסר דלא דמיא להההיא דפ' ר' ישמעאל כדפרשי רברבתא. מ"מ שמעינן מינה דקבר ועכו"ם דאינון איסורי הנאה במחובר לא איתסרי וההיא דהחוצב קבר לאביו והלך וקברו בקבר אחר ה"ז לא יקבר בו עולמית אוקימנא בקבר שאינו מחובר א"כ הכא נמי אם חומה מזרחית היא סלע שהיא מחוברת מעיקרא לא מיתסרא משום תשמישי קדושה. וכההיא דפרק דנהנה מן ההקדש דת"ר אף חטא האמור במעילה בתלוש מן הקרקע. אבל אם היא בנין בידי אדם אין בידי להתיר מטעם מחובר דאמר רבא בהכל שוחטין פשיטא תלוש ולבסוף חברו לענין עכו"ם היה תלוש דאמר רב המשתחוה לבית אסרו ובפ' האומר משקלי תניא המשכיר בית לחבירו והקדישו המשכיר הדר בו מעלה שכר להקדש אלמא דמצי מקדיש ליה ומצי נמי למיסריה. אעפ"כ נראה בעיני הא דאתינן עלה לית ביה משום תשמישי קדושה ואף על גב (ומאי) [דארון ודאי] יש בו משום קדושה דאמר רבא בפרק בני העיר מריש הוה אמינא האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא כיון דחזינן דעייפי ליה ומנחו לספר תורה וכו'. פירש רש"י פריסא יריעה שפורסין סביב הארונות מבפנים. תשמיש דתשמיש הוא תשמישו של ארון אלמא דארון גופיה תשמיש דספר תורה הוא ובפרק במה מדליקין נמי קרי ליה ארון הקוד' כדתניא רשב"א אומר בעון שני דברים עמי הארץ מתים על שקורין לבית הכנסת [בית] עם ולארון הקודש ארנא אלמא ארון הקודש אתקרי וש"מ תשמישי קדושה היא אפ"ה הא דאתינן עלה נראה בעיני דלית ביה משום ארון הקודש שאני אומר שאין אה"ק אלא עשוי כמין ארגז ולכבוד ולא לשמירה. ותדע דרבא קרי ליה תיבה דאמר רבא האי תיבותא דאירפט מעבדי' תיבותא

זוטרתי שרי ופירש"י שנתקלקל ונפרד מחיבורו אלמא דבכה"ג מקרי ארון הקודש. אבל זה שהוא עשוי בבנין דחומה לשמירה הוא עשוי ולא לכבוד ס"ת ההיא ליה ביה משום תשמישי קדושה ותדע דאמר רבא הני זבולי רחומשא וקמטרי דספרי תשמישי קדושה נינהו ונגנזין ופירש"י זבולי כמין דלוסקמי קמטרי ארגזין אשקרין ופרכי' פשיטא ושנינן מהו דתימא הני לאו לכבוד עבידי לנטורי בעלמא הוא דעבידי כאינדרונא בעלמא דמיא קמ"ל פי' קמ"ל דלאו לנטורי בעלמא עבידי אלא לכבוד עבידי הלכך יש בהם משום תשמישי קדושה. הא למדת דכל היכא דלנטורי עביד ליה בי' משום תשמישי קדושה. הלכך הא דאתינן עלה שהוא בנוי בחומה קבוע' וסגרי ליה במסגר ההוא לנטורי עביד ודין אינדרונא אית ליה ולית ליה [דין] ארון הקודש לטעון גניזה. ואע"ג דיש בידי לפרש דה"ק מהו דתימא הני לאו לכבוד עבידי לנטורי עבידי הלכך הואיל ולנטורי עבידי לית בהו משום קדושה קמ"ל [אע"ג] דלא עבידי לכבוד אלא לנטורי אית כהו משום קדושה. וכיוצא בזה אשכחן דבעינן כה"ג לפרש בפ' אלו מציאות דאמר מר השואל ס"ת מחבירו לא ישאלנו לאחר ופרכי' מאי אריא ס"ת אפי' כל מילי נמי דארשב"ל כאן שנה ר' אין השואל רשאי להשאיל ואין השוכר רשאי להשכיר ושנינן ס"ת אצטריכא ליה מהו דתימא הואיל וקיימא לן דניחא ליה לאינש לקיומי מצוה [בממוניה קמ"ל דהתם ע"כ הפי' מהו דתימא הואיל וקיי"ל דניחא ליה לאינש לקיומי מצוה בממוניה] ישאלנו לאחר קמ"ל דאע"ג דניחא ליה לא [ישאלנו] משום דדילמא לא מהימן ליה ההוא אחרינא. דאי פרשת קמ"ל דלא ניחא ליה לקיים מצוה בממוניה קשיא ההיא דפ"ק דפסחי' דאמר התם לא מבעיא באתרא דלא יהבי אגרא דניחא ליה לאינש לקיים מצוה בגופיה אלא אפי' באתרא דיהבי אגרא ניחא ליה לאינש דליקיים מצוה בממוניה. אעפ"כ הכא לא ניחא לי לפרש כך דלא משמע לישנא הכי כלל. ותו מאי קשיא לי הכא דאימא מילתא להוציא הלכה ממשמעותא דהניחא התם דחקה ליה שמעתא למיפק ממשמעותה משום קושיא דפסחים אבל הכא מאי קשיא לן דניפוק הלכתא ממשמעותא. ותו נראה בעיני דהואיל שהיו מתקלקלין ס"ת המונחים בתוכו א"כ לא היה ראוי לתשמישי קדושה ולא חלה עליו שום קדושה דהאי לא מקרי תשמיש דידיה אלא מזיק דידיה הואיל שהוא מקלקלן: ואשר כתבת על המביא גט ממדינת הים אם צריך ליזהר שלא יתננו לה בלילה כיון דהוי דין שהרי שליח מצטרף עם השנים להיות שלשה לקיום הגט וקיום שטרות הוי מעשה ב"ד כדמוכח בכתובות ובחזקת הבתים גבי קנין בפני שנים אצ"ל כתובו דמעשה ב"ד בעי תלתא. או שמא כיון דקיום שטרות דרבנן יכול ליתנו לה אף בלילה אע"ג דאמרי' ביש נוחלין ובסנהדרין שלשה שנכנסו לבקר את החולה בלילה כותבין ואין עושין דין

אלמא כל מעשה ב"ד אפי' מדרבנן אין לעשות בלילה דמתנת שכיב מרע מדרבנן כר"נ בפ' מי שמת יש להעמידה במתנת שכיב מרע במקצת שיש בה קנין וכמ"ד מתנת ש"מ דאורייתא אבל קיום שטרות דרבנן אפשר דכשר בלילה דהוי כגמר [דין] כמו חליצה למאן דמכשר בפ' מצות חליצה ומפרש התם טעמא דבגמר דין דמיא ע"כ לשונך. נפלאתי על חכם כמותך שאתה מביא מקיום הגט שהוא דרבנן על נתינת הגט מידו לידה או מיד שלוחו לידה שהוא דאורייתא המתירה לשוק ופוסלה לכהונה למיקם עליה בלאו דגרושה. ונראה בעיני דאשה שקבלה גיטה בלילה שאינה מגורשת דתחילת דין שפטינן ביום ולא בלילה כדתנן פ' אחד דיני ממונות דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה ואמרי' בגמרא מנא הני מילי א"ר אחא בר פפא דאמר קרא ושפטו את העם בכל עת וכתיב והיה ביום הנחילו את בניו הא כיצד יום לתחילת דין ולילה לגמר דין. ואין לומד דמצוה בעלמא קתני מיהו אם התחיל בדינו בלילה בדיעבד כשר דינו. דהא ר"א מפסיל חליצה בדיעבד משום דסבר חליצה בתחילת דין דמיא. הא למדת דאם התחיל בדינו בלילה דאפי' בדיעבד דיניה לאו דינא הלכך נתינת הגט בלילה לא הויא נתינה ואינה מגורש' דמשפט כתיב ביה כההיא דפ' המגרש דאביי אשכחיה לדב יוסף דהוה קא מעש' אניטא א"ל הא אנן הדיוטו' (תנן) [אנן] ותני' אר"ט כ"מ שאתה מוצא אגוריאות של עכו"ם אע"פ שדיניהם דין אי אתה רשאי להזדקק לפניהם שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ולא לפני עכו"ם לפניהם ולא לפני הדיוטות (אלא) [אלמא] דהאי קרא דאלה המשפטים מיירי נמי בגיטין ומשפט פסול בלילה (אבל) [אפי'] בדיעבד כדפרי' וא"ת האי קרא דושפטו את העם מוקמי' לה בליל' הלכך נתינת הגט בלילה שהוא תחילת הדין פסול אפי' בדיעבד מידי דהוה אחליצה דקיי"ל שהיא תחילת הדין דתנן בפ' מצות חליצה חלצה בלילה חליצתה כשירה ר' אליעזר פוסל ואוקמינן דבהא פליגי דר"א [סבר] חליצה כתחילת דין רמיא ות"ק סבר חליצה בגמר דין רמיא ופי' ר' יהודה בר נתן זצ"ל בתחילת דין דמיא דע"י חליצה קא מתחלא למתבע כתובתה ולמ"ד כגמר דין דמיא ע"י חליצה דכגמר דין כתובתה כגבויה דמיא וה"נ יש לי לומר דפליגי בנתינת הגט דעל ידו גובה כתובתה כדתנן הוציאה גט ואין עמו כתובה גובה כתובתה לר' אליעזר על ידו קא מתחלא למיתבע כתובתה ולרבנן ע"י גט כתובתה כגבויה דמיא וקיי"ל כר"א דחליצה בתחילת דין מדאמר ר' אבא בר חייא קטוספאה עבד עובדא במוק ביחידי בלילה ואמר שמואל כמה רב גובריה דעבד כיחידאה פירש"י וכן ריב"ן (דלגבותא) [דלגנותיה] קאמר שמואל כלומר שחולק על רבי אבא בר חייא דמכשיר בלילה וסובר דחליץ בליליא חליצתה פסולה ואסיקנא אב"א כולה נמי יחידא' קתני לה דתניא אר"י בר יוסי אני ראיתי

את ר' ישמעאל בן אלישע שחלץ במוק ביחידי בלילה והכי קיי"ל וכ"מ באלפס וז"ל אמר שמואל כמה רב גובריה דעביד ביחידאה דתניא א"ר ישמעאל בר יוסי אני ראיתי את ר' ישמעאל בן אלישע שחלץ במוק וביחידי בלילה למימרא דלית הלכתא כותיה עכ"ל אבל לישנא קמא לא הזכיר ש"מ דכי האי לישנא ס"ל ותו דכתב בפירוש למימרא דלית הלכת' כותיה ואמרי' נמי ר"פ כל הגט במערבא אמרי משמיה דר"א שמאל ולילה פסולין ופוסלין ובתשובות הגאונים שבספר המקצועות כתב וצריכין ב"ד למקבע דוכתא ביממא דלית הלכתא כי האי מתני' דקתני חלצה [בלילה] חליצתה כשירה אלא כר"א דפסיל עכ"ל ובפר"ח כתב אי בעית אימא הני כולהו מכשר בכולהו לכתחילה דתניא א"ר ישמעאל בר' יוסי כו' משמע דלא פליג שמואל אלא לכתחילה וע"ז דקפיד על (רב) [ר' אבא] בר חייא קטוספאה שעשה לכתחילה אבל בדיעבד משמע מלשונו דמכשיר שמואל. מיהו לא מסתבר לי אלא כדברי (דאתי') [רבותי'] דפסלי אפי' בדיעבד וכן פסק ה"ר משה בר מיימן דחליצה בלילה פסולה. וכ"כ רבי' אלפס בסידור חליצה שלו ברישא צריכין בי דינא למיקבע דוכתא ביממא הלכך אתבריר לן דחליצה בלילה פסולה הלכך נתינת דגט בלילה [נמי פסול] דחד טעמא היא כדפרישית. ותו נראה בעיני דאפי' למ"ד חליצה כגמר הדין מודה בנתינת [הגט] דהיא תחילת דין. שאני אומר דהא דפליגי לענין חליצה לאו מטעם כתובה אלא ר"א דסבר שהוא תחילת דין מפני שיבמה לשוק בלאי והשתא הוא דמתחיל להתירה ולת"ק דאמר שהיא כגמר הדין מפני שבחיי בעלה היתה באיסור מיתה לשוק מת בעלה פקעה מיתה ועדיין איסור לאו מורכב עליה חלץ לה פקע לה איסור לאו הלכך דמי לגמר דין אבל נתינת [גט] מכי יהיב לה גיטא פקעה לה כל האיסור ואין שייך בהו תחילה וסוף ולד"ה בתחילת הדין. הלכך נתן לה גיטא בלילה לאו כלום הוא ולא מיגרשא אפי' נתן לה מידו לידה וכ"ש שלוחו שצריך קיום שאם נתן לה בלילה לאו כלום הוא. הלכך נראה בעיני אשה שקבלה גיטא בליליא ל"ש מידו לידה ל"ש מיד שלוחו ל"ש באותה מדינה ל"ש בבא ממדינת הים אחרת לאו כלום הוא ואינה מגורשת כלל. והא דתנן בהקורא למפרע כל היום כשר לקרות את המגילה וכו' ולא קתני ולנתינת הגט הא לא קשיא דה"נ לא תני חליצה ודינין דלא קתני אלא מצות עשה דחובה וזמן קבוע. ודבר זה לא כתבתי לסמוך עלי בשעת מעשה עד שאשמע דעת רבותי מה יאמרו אע"פ שנראה בעיני כמו שהוכחתי מחליצה מדכתיב ביה משפט. ואע"ג דמייתי לה אעישוי גט ולא אשכחן דמייתי ליה אנתינת גט אפ"ה ליכא למימר דדוקא אעישוי כתיב ואלה המשפטים ולא אנתינה. וראיה לדבר בהחולין דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן גר צריך שלשה מ"ט משפט כתיב ביה ופירש"י וכן רבינו יהודה בר

נתן זצ"ל דה"ט דאין מטבילין גד בלילה ואע"ג דלא אשכחן דכתיב משפט אטבילת גר אלא באמור [אל] הכהנים כתיב גבי מברך את השם וגבי מכה נפש אדם ונפש בהמה משפט אחר יהיה כגר כאזרח יהיה ובשלח לך אנשים גבי קרבנות תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם ובכי תצא כתיב לא תטה משפט גר. דהיינו שהוא תובע אחרים ממון או אחרים תובעין אותו (אלא) [אבל] בטבילת גר לא אשכחן דכתיב משפט דלא כתיב טבילת גר בתורה אלא דילפינן לה מאבות דהא כתיב ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו. אפ"ה לא אמרינן דמשפט דכתיב בגר היינו דוקא לענין מברך ומכה וקרבנות ודיני ממונות ולא לענין טבילה דלא כתיבא באורייתא אלא מוקמינן ליה אבל עניני גר ואפי' אטבילת גר אע"ג דלא שייך בטבילתו שום דיני ממונות שאינו גובה שום ממון ע"י טבילתו ופסקינן הלכתא דאין מטבילים גר בלילה. מעתה יש לי ללמוד מיכן אפי' אי הוה כתב ואלה המשפטים בפירוש (אכל) אעשוי אין לומר דדוקא אעישוי קאי ולא אנתינת גט בק"ו מטבילה שאינה גובה ממון ק"ו נתינת גט שהיא [גובה] כתובתה ובלאותיה ואין הבעל יורשה ואינו אוכל פירות בנכסי מלוג ופטור מקבורתה ומפרקונה ושייך ביה דינא טובא כ"ש דמוקמינן ביה המשפטים. ושפיר ילפינן מינה דאין נותנין גט בלילה דמשפט כתיב ביה אלא ביום דווקא. וכי תימא לבעי נתינת גט תלתא ולא אשכחן דהוזכרו תלתא אלא במביא גט ממדינת הים משום גקיום שטרות בשלשה וגבי ביטול גט בהשולח ואמאי הואיל ונתינת גט משפט כתיב ביה לבעי תלתא כדא"ר יוחנן גר צריך שלשה משום דכתיב ביה משפט. לא היא דע"כ תלתא דקאמר ר"י היינו מדרבנן ואפי' בדיני ממונות גופייהו דא"ר חייא בר אבא אר"י ליה ליה עירוב פרשיות ליה ליה תלתא אלא ע"כ תלתא דקאמר מדרבנן היא דקאמר והא נמי דדייקי' מדרב ספרא ש"מ מדצריך שלשה היינו מדרבנן ואפי' בדיני ממונו' חד כשר דאוריית' דקיי"ל כרב אחא בריה דרב איקא דאמר מדאורייתא חד נמי כשר דשמואל קאי כותיה כדאוקימנא דאית ליה דשמואל ולשמואל ה"ה אפי' חד אלא קמ"ל דאפי' שנים נקראו ב"ד חציף ופסיק כה"ג כשמואל אע"ג דרבא פליג עליה משום דרב נחמן קאי כותיה דאמר כגון אנא דגמירנא וסבירנא דיינא אפי' יחידי הלכך גר אע"ג דכתיב ביה משפט חד סגי מדאורייתא. מיהו טבילה ודאי ביום בעי מידי דהוה [אמשפט] דדוקא ביום אע"ג דסגי בחד הלכך נתינת גט נמי אע"ג דכתיב ביה משפט לא בעי תלתא ובפני חד שיודע להקרות סגי אלא דבעינן תרי שימסור הגט לפניהם. דלא מיבעיא לר"א דאמר עידי מסירה כרתי אלא אפי' לר"מ דאמר עידי חתימה כרתי פסקו הגאונים דבעי מסירה [בתרי] דאין דבר שבערוה פחות משנים הרי קיימא לן שצריך למסור לה הגט בפני שנים ואותם שנים שמוסר לפניהם

בעינן שידעו להקרות את הגט דאמר מרימר משמיה דרב דימי מנהרדעא הני בי תרי דיהבי גיטא קמייהו צריכי למקרייהו ופירש"י דהיינו עדי מסירה הלכך הואיל ויהבו לה באפי תרי שיודעין להקרות הן הן עדי' הן הן דיינין דהואיל ויהיב ליה להאי גיטא ביממא שהוא כשר לדון כל כי האי גוונא עד נעשה דיין אפי' בדאורייתא כההיא דפ' החובל דר"י נשיאה עד ודיין הוה ואפיק מיניה מנה צורי ופלוגתייהו דר"ט ור"ע אוקי שראו בלילה שאינו ראוי לדין [אבל ביום] עד נעש' דיין אע"ג דרחמנא אמר ושפטו העדה והצילו העדה ותנן בפ' ראוהו ב"ד ראוהו בית דין בלבד יעמדו שנים ויעידו בפניהם ויאמרו מקודש מקודש ופרכי' לא תהא שמיעה גדולה מראיה אר"ז כגון שראוהו בלילה ופרכי' לימא מתני' דלא כר"ע ושנינן אפי' תימא ר"ע ע"כ לא קאמר ר"ע התם אלא בדיני נפשות וכו' אבל הכא אפי' ר"ע מודה. שמעינן נמי מהתם דהיכא דראה ביום שהעד נעשה (בלילה) [דיין]. ואע"ג דסתרין אהדדי דהחובל ודראוהו מ"מ שמעינן מינה דהיכא דראה ביום שהעד נעשה דיין. הלכך נראה בעיני דנתינת הגט דוקא ביום ולא בלילה. ומגמגם מה שאומר משום דכתיב ויצאה והיתה ויש צדדין בדבר ולא אכתוב עד אראה מה שישיבני רבותי על הגט. ונראה בעיני דקיום שטרות אפי' בלילה וכן קיום הגט אף ע"ג דאין נתינתו כ"א ביום מדאמר בפרק האשה שנתארמלה גבי שלשה שישבו לקיים את השטר ש"מ עד נעשה דיין ופרכינן מראוהו שלשה והן ב"ד וכו' ושנינן הנח עדות החודש דאורייתא וקיום שטרות דרבנן ותימא דפריך לה מינה והא אוקימנא שראוהו בלילה ואילו שלשה שישבו לקיים את השטר ע"כ ביום עסקינן אם אין קיום שטרות בלילה. אלא יש לי ללמוד מיכן דקיום שטרות אפי' בלילה ורב הונא סתמא קאמר שלשה שישבו לקיים את השטר ואפי' בלילה ופריך שפיר מראוהו ב"ד דאוקמה בלילה. הלכך לא היה לך (להדיא) [להביא] מקיום הגט על נתינת הגט ותלתא דבעינן בקיום הגט לאו משום דמעשה ב"ד אלא משום שיהו נראים בב"ד שלא יהא עד מפי עד כדפירש רבינו שמואל בחזקת הבתים: ואשר כתבת דשם האיש ושם האשה אם הם מגופו של הגט אם לאו כך נראה בעיני דודאי גופו של גט ועיקרו הוא וכל שלא נכתב בו שם האיש ושם האשה פסול גמור הוא מדאורייתא דתנן הכותב טופסי גיטין צריך שיניח מקום שם האיש ומקום שם האשה ומקום הזמן שטרי מלוה צריך שיניח מקום מלוה והלוה ומקום המעות ומקום הזמן שטרי מקח צריך שיניח מקום הלוקח ומקום המוכר [מקום המעות מקום השדה ומקום הזמן] מפני התקנה ר' יהודה פוסל בכולן ר' אלעזר מכשיר בכולן חוץ מגיטי נשים שנאמר וכתב לה ואמרינן בגמרא מאי מפני התקנה א"ר יוחנן מפני תקנת הסופר ורבי אלעזר היא דאמר עידי מסירה כרתי ובדין הוא דאפי' טופס נמי לא

לכתוב ומשום תקנת סופר שרו ליה רבנן ר' יהודה פוסל בכולן גזר טופס דגט אטו תורף דגט וגזר שטרות אטו גיטין ר' אלעזר מכשיר בכולן חוץ מגיטי נשים טופס דגט אטו תורף דגט גזר שטרות אטו גיטין לא גזור ופירש"י דגזירה לגזירה היא א"כ טופס דגט אטו תורף דגט חדא גזירה היא וש"מ דתורף היינו שם האיש ושם האשה דאורייתא ובדברי ר' יוחנן נמי דקאמר דמשום תקנת סופר שרו ליה רבנן פי' ובלבד שישייר תורף לכותבו לשמה בעי דהא כי כתיב וכתב לה אתורף הוא דכתיב ופי' רש"י אתורף כתיב ובקרא כתיב כריתות דהיינו תורף. הא למדת דתורף הוי עיקר הגט דאורייתא דהיינו שמו ושמה כך פי' רש"י בפ"ב בההיא דתנן אין כותבין במחובר לקרקע כתבו על המחובר והאמרת רישא אין כותבין אמר רב יהודה אמר שמואל והוא ששייר מקום התורף ופירש"י גילויו של גט מקום האיש והאשה והזמן. ואין לומר כלל דתורף דשמעתין דאמרי' דגזר טופס אטו תורף דהיינו הרי את מותרת לכל אדם דהא אמתני' קיימינן ובמתני' לא קתני הרי את מותרת לכל אדם אלא שם האיש והאשה ותו מדשני שמואל בלישניה דהכא קאמר הרי את מותרת והתם קאמר תורף ש"מ לאו היינו הרי את מותרת אלא שם האיש והאשה שהוא פסול מדאורייתא וכ"כ בערוך [ערך] טופס מקום האיש והאשה ומקום הזמן זהו תורף והשאר טופס וכ"כ ה"ר משה בר מיימן. ותו אמרינן בירושלמי ר' ירמיה בשם ר' זעירא מפסולו אתה למד הכשירו ואלו כתב [כולו] לשמה ושם האיש והאשה שלא לשמה דשמא כשר ודכוותא כתב כולו שלא לשמה ושם האיש ושם האשה לשמה כשר. הא למדת דאפי' כתב הרי את מותרת לכל אדם שלא לשמה הואיל וכתב שם האיש ושמה לשמ' דכשר דהא כולו קתני. ואילו שמו ושמה שלא לשמה אע"ג דכתב הרי את מותרת לכל אדם לשמה פסול ואי שמו ושמה אינם עיקר הגט וכשר מדאורייתא כי כתבם שלא לשמה מאי הוי והתניא אבל אשם לא נאמר בו הוא אלא לאחר הקטרת אימורים והוא עצמו שלא הוקטרו אימוריו כשר לפיכך לא פסלה בהו מחשבה ורמינן ומייתינן מקדשים אגיטין כדפריך רבא סתמא דגיטין אסתמא דקדשים וקרו להו רב פפא מילי מעלייתא. ורבינו יואל הלוי זצ"ל כבר דיבר בזה והביא מפ"ב דההוא גברא דעל לבי כנישתא שקל ספר תורה ויהב לה לדביתהו ואמר לה הא גיטך אמר רב יוסף למאי ניחוש לה וכו' עד הא בעינן שמו ושמה ושם עירה אלמא אפי' בדיעבד פסלינן היכא שלא כתב שמו ושמה שם עירה ושם עירו מיהו אינה ראיה דאיכא למימר מדרבנן הוא דפסול ותדע דהא פריך נמי מעירו ומעירה והא ודאי מדרבנן הוא אם לא נאמר דכדי נסבה אגב שמו ושמה. מיהו ע"כ מעירו ומעירה נמי פריך דהא קיי"ל שינה שמו ושמה שם עירו ועירה הולד ממזר אפי' לחכמים אם לא נאמר שיותר הוא רע כששינה

שמות דהוי כמזוייף. מיהו ראיה שלימה היא לפסול מדרבנן. וההיא דכל הגט שכתבת אינה ראיה כלל להתיר מן התורה דהא בהנהו גיטי שמות כתיבי בהו דהא כתבו לשם הגדולה ואיכא כריתות ועידי מסירה כי לידה מסר הרי מיד כשבא לידה הותרה לשוק דכל שני יוסף בן שמעון הם חששא (וטענות) [וטעיות] והכא כיון דידע דכתב לשם הגדולה ומסר לידה תו לא חיישינן שמא לא לזו ניתן אלא לחבירתה. אך מ"מ נראה בעיני דכל גט שלא נכתב בו שם האיש ושם האשה דפסול מדאורייתא כדפרי' מהכותב טופסי גיטין ומירושלמי. וכן כתב מורי רבינו שמחה ופסק בפירוש שאם לא הזכיר שם האיש ושם האשה פסול ופי' דלא דמי למגילת סוטה שא"צ להזכיר שמה משום דסתמא כשר היכא דאיכתיב לשם אלות ולא אינתקא לשם אשה אחרת דהיינו שינה שמה שלא כתב לשמה כמו זבחים שנזבחו שלא לשמן פסולין אבל סתמן כשר אבל גט סתמא פסול כך פי' בסדר עולם שלו הרי פי' דמשום דסתמא פסול בעינן שמו ושמה הא לא כתב שמו ושמה פסול מדאורייתא. וכן האמת בעיני. ואתה אדני בנאי. לשם הבורא קנאי. ואני קיימתי צווייך וכתבתי דעתי ומה שיכתובו רבותי שבריינוס ושבצרפת ע"ז נסמוך הלכה למעשה: יצחק בר משה נב"ה:

סימן תשמה

תשובה לה"ר שמואל בר שבתי נ"ע חתן המחבר

אמת כי נעמו אותותיך. והוצק חן בשפתותיך. ברורה תורתך. ישר יחזו פניך. נעימות בימינך. גלגל עיני. חתני. החבר רבי שמואל בר שבתי נ"ע. אמת תורתך. ואמת דינך.

כי אין כח ביד ב"ד להוציא מכחך ואפי' היה בידם כח להוציאו מאצלך. הממון אין כח בידם להוציא מידך שכך כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל איתמר משמיה דרב צמח גאון זצ"ל מעות קטן ממנין עליהן אפיטרופא אפי' קרוב דאמרי' מעייניו אינש דמעלי ושפו נכסיה ולא פלוג רבנן בין קרוב ובין רחוק ואף רב הונא דאמר לא קרוב בנכסי קטן במקרקעי קאמר ולא במעות הלכך מעות יהבינן להו אפי' לקרובים עכ"ל וקרובים שכתב היינו הראויין ליורשו הלכך אין כח ביד ב"ד להוציא הממון מידך ואפי' לפי שגגת בית דין שלך שדימו לחוש משום רציחה וחלילה לא זו העיר ולא זו הדרך. אלא הכי סוגיא דשמעתין ופירושה דתנן אל יאמר הראשון לכשתבוא לביתי אזונה אלא מוליך מזונותיה במקום שאמה פי' שאם אינה רוצה להיות אצלו אז אין כופין אותה אלא זנה בבית אמה ואמר רב חסדא זאת אומרת הבת אצל האם פירש"י הבת הניזונית מן האחין זנין אותה ואין כופין [אותה] לדור אצלם ופרכי' ממאי דבגדולה עסקינן ואין כופין דילמא אימא לך דבגדולה בופין אותה להיות אצל האחין והכא בקטנה עסקינן ומשום דציחה

דאיכא למיחש שמא יהרגוה בשביל עישור דידה משום מעשה שהיה דתניא מי שמת והניח בן קטן אצל אמו יורשי הבן אומרים יגדל הבן אצלינו ואמו אומרת יגדל בני אצלי מניחין אותו אצל אמו ואין מניחין אותו אצל מי שראוי ליורשו ומעשה היה ושחטוהו ערב הפסח ושנינן א"כ דיש חילוק בין גדול' בין קטנ' (לאיני) [ליתני] מוליך מזונותי' למקום שהיא דמשמע לגדולה במקום שהיא ולקטנה במקום שהיא מאי למקום שאמה דקתני [שמע מינה] מילתא דפסיקא היא כל בת אצל האם ל"ש גדולה ול"ש קטנה שאם אינה רוצה להיות אצל האחין אין כופין אותה אלא דרה בבית אמה ומוליכין מזונותיה לבית אמה שכן טוב שתגדל הבת אצל אמה הא אם הבת חפיצה להיות אצל האחין ה"נ שדרה אצל האחין ולרציחה לא חיישינן במתני' ואפי' בברייתא גופא דחיישה לרציחה היינו דוקא היכא שהבן אינו חפץ להיות אצל האחין כדמוכח בתוספתא פרק אלמנה דתניא בן שמת אביו ואמו אומרת יתגדל בני אצלי והיורשין אומרים יתגדל אצלינו אין כופין אותו שיתגדל אצל מי הראוי ליורשו מעשה באחד ושחטוהו ערב הפסח מדקתני אין כופין אותו משמע הא אם חפץ הוא ה"נ שהוא דר אצל האחין ולא חיישינן לרציחה. וגמרא דידן דקתני ואין מניחין אותו אצל מי הראוי ליורשו ולא קתני אין כופין אגב דתני רישא מניחין אותו אצל אמו תני נמי סיפא אין מניחין אותו אצל מי שראוי ליורשו הלכך כיון שאחיך נכנס לרשותך מדעתו ומרצונו אין לחוש ולא מידי. ותו אומר אני דאפי' ברייתא דחיישא לרציחה היכא שהבן אינו רוצה להיות אצל הראוי ליורשו ה"מ שראוי ליורשו וכשר להעידו שאין רחמיו מרובין עליו [אבל הראוי ליורשו שפסול להעידו רחמיו מרובין עליו] ולא חיישינן לרציחה כלל וכופין אותו לדור אצלו משום [חסר תיבה] או משום שמלמדו תורה ומדריכו [בדרך] ישרה מפני שלבו דוה עליו שהרי (לכל האם לבב מן הדק יש להעלות על לבו דקתני מי שראוי ליורשו ולא קתני אחיו ותו מאי לישנא דהראוי ליורשו אי לאו למעוטי פסול להעידו וכ"ש אחיו והאי דשני ליה למקום שהיא ה"נ דהוה מצי למימר ולטעמיך נהי דלא חיישינן לרציחה הני מילי בראוי ליורשו וכשר להעידו אכל באחיו מי חיישינן אלא דניחא ליה מניה [שני ליה] ורבות כהנה בתלמוד. ותו נראה בעיני דלא מיתוקמא שמעתין ובברייתא אלא בחשידי על שפיכות דמים דקשיא לי האי דפריך דילמא בקטנה משום רציחה משום מעשה שהיה וכו' וכי מפני שוטים אלו ששפכו את הדם אנחנו נחזיק כל ישראל בחזקת שופכי דמים [כדאמרי' בחולין] וכי מפני זה השוטה שעשה שלא כהוגן נאסר כל המקולין ורפ"ק דמכות אמר ההיא איתתא דאייתית סהדי ואישתקור הדור אייתי סהדי ואישתקור אזלה אייתי סהדי [אחריני דלא אשתקור] ארשב"ל הוחזקה זו א"ר אלעזר אם היא הוחזקה

כל ישראל מי הוחזקו זימנין הוו יתבין קמיה דר' יוחנן אתא כי הא מעשה ארשב"ל הוחזקה זו א"ל ר' יוחנן אם הוחזקה היא כל ישראל מי הוחזקו והלכה כר' יוחנן לבר מהני תלת דהחולץ וסתמא דתלמודא בפ' [כל הנשבעין] ולא אמרן אלא זה אמר לקוחין הן אבל גנובין לא אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן ואע"ג דאיכא כמה גנבי בישראל וכ"ש דלא מחזקינן להו בחזקת רצחנים ושופכי דמים ואם באת לומד דאין מניחין אותו אצל הראוי ליורשו משום חשש רציחה (שבאת) [שוב אתה] מחזיק אותו בחזקת רוצח ושופך דמים כי ההוא דיום הכיפורים דא"ל לר"מ מ"ט לא אשלים ליה מר כיסיה א"ל כידור שמיה וכתיב כי דור תהפוכות המה אמרי ליה מאי טעמא לא אמר מר א"ל אימור דאמרי חששא אחזוקי מי אמרי הא למדת שאם היה אומר להם שלא להפקיד בידו משום חשש כפירה היו מחזיקו בכפרן ה"נ אם נמחה בידו להיות אצל הראוי ליורשו משום רציחה אנו מחזיקים אותו בחזקת רוצח דאנן קיימא לן דאפי' בגנבי דקיל לא מחזקינן להו לאינשי כ"ש ברוצחנים דחמיר וכי תימא [דמשום] חביבות דממונא רצח והא קיי"ל בשנים אוחזין מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא לא אמרי' כ"ש דלא חשיד ארציחה אפי' חשיד אממונא וכ"ת דשאני שבועה דחמיר עונשה כדאיתא בשבועת הדיינין דאמת הדבר דרציחה חמורה להו לאינשי טפי. ותו הא קיי"ל דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן דלא עבר אלא לאו דלא תגנוב משום חביבות' דממונא אע"ג דקיל כ"ש דלא עבר (אלא) [אלאו דלא תרצח] מעתה האיך [נחזיק] לכולי עלמא בחזקת רצחנים ושופכי דמים בעבור מעשה של שוטים שהיה. הלכך נראה בעיני דהכי פריך דילמא בקטנ' עסקי' ומשום רציחה ובחשידי אש"ד משום מעשה שהיה פי' והיו חשודים והכי מיפרשא שמעת' ובריית׳א ומכל פנים אין כח בידם להוציא אחיך מכחך מרשותך ואפי' אם היה כח בידם אין לתת הממון ביד אמך הואיל ונשאת (ובעונות) [ורשות] אחרים עליה מה [תעשה] אם תוציא ותאכל ובעלה יאמר אין רצוני שתתבזה אשתי בב"ד נמצאו באים לידי דיני [דינים] ושוכן מעונים. יתן לך חן וחינונים. כחשקי יצחק בר משה נב"ה:

סימן תשמו

על דבר הריבה שנאנסה והיא ארוסה

השיב ר' לא לחלוק על ישיבת רבותי אני בא כי איני כדאי כי מפיכם אני חי ומימיכם אני שותה אך באתי לדון בדבר הלכה בשעת מעשה לפני רבותי הנקובים בשם. הכהן מורי ה"ר יהודה בן ה"ר משה הכהן זצ"ל והישיש הנכבד מורי ה"ר משולם בן רבי' דוד זצ"ל והגבור בתורה מורי ה"ר דוד בן ה"ר דוד בן רבינו ה"ר שאלתיאל זצ"ל על דבר המעשה שבא ליד רבותי על זאת דוה לבנו וכדיי להצטער ולהתאבל על הצדיקים

אשר נהרגו בוורנקבורט ואשריהם ואשרי חלקם שקדשו בגופם את ה' הנכבד והנורא וטוב לנפשותם כי גמלו לעצמם טובה והבחורות והצנועות נאנסו ולבם לגבוה כאשר הוכיח סופם על תחילתם ואסור לספר בגנותם ומצוה לספר בשבחן והנני דן לפני רבותי במשפט התלמיד הדן בקרקע לפני רבותיו ואל יחשבו לי רבותי עון בדבר (והכי) [וה'] בוחן לבות יודע כי ללמוד תורה מפיכ' אני בא. ונראה בעיני שאין כח ביד ב"ד לכוף את זה יעקב לכנוס ארוסתו ונאמן עלי הדיין כי לא לחובת הבחורה ולא לגנותה אני מתכוין כי איסורא גדולה לדבר בגנותה ועונש גדול יש על המבקש חובתה. כי דעו רבותי אני הוא שמחיתי ביד זה יעקב לארס כי היטב חרה לי הדבר כשדברו לי כמה וכמה פעמים כי אמרתי הלילה מהיות בדבר הזה ובעצה הזאת אלא תמתינו עד אשר יעזור לה הבורא שתצא מן העכו"ם ואז תיועץ ברבותינו ובקהלות כי אין נכון לעשות דבר גדול כזה בלא דעת רבותינו ובלא דעת הקהילות וכשהביאו אחיה תשובותיכם ואיגרותיכ' חיליתי פניהם להראות לי שרציתי להתבונן בהם ולחברם בחיבורי ולא רצו בשום ענין עד בטורח גדול שהראום לי בשבת קודם אכילה שעה קטנה שקריתי קריאה בעלמא ולא יכולתי להתבונן בהם כלום ומאז נתתי לבי על הדבר. ונראה בעיני כי אין כח ביד רבותי מד"ת לכוף את זה יעקב לכנוס ארוסתו שאסורה לו ואיני מוצא לה שום היתר. ועל כן באתי להציע דברי לפני רבותי ומחלה אני מכבודכם שתכתבו לי דעתכם באר היטב. תנן בפ' האשה שנתארמלה האשה שנחבשה ביד עכו"ם ע"י ממון מותרת לבעלה ע"י נפשות אסורה לבעלה ופי' רבי' שמואל בפ' אין מעמידין דהא דקתני ע"י נפשות אסורה לבעלה היינו באשת כהן דאסיר' אפי' באונס אבל באשת ישראל דלא מיתסרא באונס אלא ברצון לא חיישי' דילמא נתרצית ושריא לבעלה אפי' ע"י נפשות כמו בן דינאי כדמפרש לה תלמודא בפ' האשה. מעתה יש לי ללמוד מדבריו דהא דאתינן עלה דאסיר' ליה. דדוקא כגון בן דינאי דהוא ניהו נגמר דינו להריגה ואשתו לא נגמר דינה להריגה אלא שהיא הפקר לכל אדם הן להרוג הן לשבי ואפשר שיחיו אותה והיא יודעת דאפשר שיחיו אותה. התם הוא דבאשת ישראל שריא דהואיל ויודעת דאפשר שתנצל מספיקא אינה מתרצה. אבל הא דאתינן עלה שראתה שהרגו כמה וכמה מהם ומרדו במלך ושרפו היכלו ובהיכל המלך הרגום והיא עומדת ליהרג ונאנסה לקבל דתם אית לן למימר דאע"ג דלבה לשמים נתרצית לביאה כדי להציל נפשה מן המיתה דאע"ג דאינה נהנית מביאה זו כי לא מחמת תאות הביאה נתרצית ואין לה שום הנאה מאותה ביאה כדפרכי' פ' מצות חליצה גבי יעל והא קמתהניא מעבירה וא"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי כל טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים ואסיקנא משום דשדי בה זוהמא אלמא

לא מהניא. אפ"ה כיון שנתרצית לו לבוא עליה לעשות לו רצונו אסירא מידי דהוח אאסתר שלא נתרצית לאחשודוש מחמת תאות הביאה כי היתה מצטערת על הדבר כדכתיב כאשכ אבדתי אבדתי אלא נתרצית לו לעשות רצונו לבוא עליה מחמת אונס גדול בעבור ההצלה הכא נמי נתרצית לו לעשות רצונו עבור הצלת עצמה הלכך אסירא. ולא מסתבר לי למימר דהואיל וקיבלה התם הרי היו נוהגים בה דין עכו"ם ולא זילזלוה להפקירה דהא סתם עכו"ם נכריות מפקירות ואינם בושים ואדרבה משקיבלה דתם היו גסים בה והיא כל שעה יריאה למרוד בהם ומטנפים בה. ותו דקודם שנתרצתה לקבל דתם טינפוה דיש פנאי לבעול אפי' כשבאים להשחית ולחבל כדאוקימנא מתני' דכבשה כרקום בכרקום של מלכות אחרת שמשחיתים ומחבלים ואפ"ה יש פנאי לבעול ובשעה קטנה מיתסרא כההיא דפ"ק דסוטה דת"ר כמה שיעור סתירה כדי טומאה כדי ביאה כדי הראה עכו"ם ודאי בעל הלכך אפי' לפירוש רבי' שמואל נראה בעיני [דאסורה]. כ"ש לפי האמת דמתני' ע"י נפשות דאסירא איירי אף באשת ישראל כדפי' רש"י בפ' אין מעמידין וזה לשונו ואית דמוקי לה באשת כהן דמיתסרא באונס וראשון עיקר דבכתובות מוכח דבאשת ישראל קאי עכ"ל. וכן פיר' רבי' שמשון בשם רבי' יצחק הזקן זצ"ל ע"י נפשות אסורה לבעלה אפי' לבעלה ישראל דחיישי' שמא נתרצית כדי למצוא חן שלא יהרגנה דאי באשת כהן דוקא מיירי ולבעלה בהן קאמר שמא נאנסה אבל לבעלה ישראל לא א"כ הול"ל אסורה לכהונה דלבעלה משמע דווקא לבעלה וע"י ממון מותרת דקתני אפי' לבעלה כהן דלא חיישי' אפי' לאונס דמירתת מהפסד מעותיו וכן מוכח בגמ' וכן פיר"ת דרישא אפי' באשת כהן וסיפא אפילו באשת ישראל כך כתב רבי' שמשון משמו. וכן כתבו כל רבותינו שפירשו התלמוד לפני רבי' יצחק הזקן זצ"ל דרישא אפי' באשת כהן וסיפא אפי' באשת ישראל וכן פר"ח רישא אף באשת כהן מיהו סיפא לא הזכיר במה איירי הלכך איתבריר לן ע"פ רבותינו באשת ישראל אסורה ע"י נפשות ואמרי' בגמ' ע"י נפשות כגון נשי דגנבי ופירש"י שבעליהן ניתלין ודין המלכות להפקיד ביתם ונשיהם כגון אשתו של בן דינאי שהיה רוצח ואמר חזקי' והוא שנגמר דינו להריגה ור"י אמר אע"פ שלא נגמר דינן להריגה ופר"ח דקיי"ל כחזקיה דהוא רבו דר' יוחנן. ורואה אני שהדברים ק"ו ומה בן דינאי דהוא ניהו דנגמר דינו להריגה ואשתו לא נגמר דינה אלא שהיא הפקר לכל הן לשבי הן להרג ואפשר שיחיוה ואפשר שיהרגוה אעפ"כ אסירה דמיתרצה אפי' במקום ספק סכנת נפשות. הא דאתינן עלה שנגמר דין עצמה להריגה ועומדת להריגה כ"ש וכ"ש שמתרצית ואסירא וכל היכא דאיכא סכנה מתרצה אפי' מעצמה ואע"ג דלא תבע לה כדתנן פ' אין מעמידין לא תתייחד אשה עמהם מפני

שחשודין על העריות ולא יתיחד אדם עמהם מפני שחשודים על שפיכות דמים ופרכי' בגמר' גבי אשה תיפוק לי משום ש"ד א"ר ירמיה באשה חשובה דמירתתי מינה עסקינן רב אידי אמר אשה כלי זיינה עליה פי' אין העכו"ם הורג אשה אלא הוא בא עליה הא למדת דעכו"ם הורג את האיש ואינו הורג את האשה מפני שבא עליה וגם היא מתרצה לו כדי להציל עצמה ואפי' בפה תובעתו בעבור הצלת עצמה הכי מוכח לכאורה בירושלמי דפריך התם ואין האשה בכלל שפיכות דמים א"ר מנא תיפתר בבריאה א"ר בון אפי' תימא בתשה יכולה היא להטמין עצמ' ולומר נכרית אני ואין האיש יכול להטמין עצמו ולומר עכו"ם אני משמע דר' מנא דומיא דר' בון כמו ר' בון שהיא פותחת בהצלת עצמה כשבאין להורגה פותחת ואומרת מעצמה [נכרית אני כך ר' מנא כשבאין להורגה תובעתו מעצמה] ומתרצה לביאה ונראה בעיני דר' מנא אסר לה לומר נכרית אני ולהכי מוקמ' בבריא' דוקא שיכולה לסבול התשמיש. הלכך מסתבר לי דאסירא ליה. לא שאני חפץ ושמח שתיאסר עליו כי באמונת שמים שיותר נוח לי שתהא מותרת משתהיה אסורה וגם רבותי אעפ"כ יעשו הטוב בעיניהם אלא שכותב אני לפני רבותי הנראה בעיני שכך דעתי נוטה לאיסור. וגם מורי אב"י העזר"י כתב בתוספותיו בפ' האשה שאין נראה לו אותו הפירוש שמפרשים ע"י נפשות אסורה לבעלה היינו דוקא לכהן אלא נראה לו דמיירי אף באשת ישראל שמא נתרצית לאחת מן הביאות הרי כל רבותי דעתם נוטה לאיסור ולא דמי לההיא דנערה שנתתפתתה דאמר רב יהודה (אמר שמואל) הני נשי דגנבי גנבי שריין לגובריהו פי' שליסטים גונבין אותם מתחת בעליהם. שריין לגבריהו מפני שבאונס הם באים עליהם. דהתם לצורך ממון או לצורך ביאה גנבום ולית לה כלל סכנת נפשות ואינה מתרצה כלל כדתנן על ידי ממון מותרת לבעלה ותנו רבנן שבויי מלכות הרי הן כשבויין פירש"י נשים ששבה המלך לתשמיש הרי הן כשבויין ומותרות לבעליהן כדתנן ואותבינך לי לאינתו. גנובי ליסטים אינם כשבויים והתניא איפכא מלכות אמלכות לא קשיא הא במלכות אחשורוש הרי הן כשבויין שלפי שמלך גדול הוא ויודעת שלא ישאנה ובעילתה באונס. והא במלכות בן נצר. שהי' ליסטים ולכד עיירות ומלך עליהם ונעשה ראש לליסטים ובדידיה תנן שבויי מלכות אינם בשבויין ואסורות לבעליהן דסברא מינסב קא נסיב לי ונבעלת ברצון אבל בליסטים בעלמא אינה מתרצה ושריא ואדם דעלמא שאינו ליסטים ה"נ דמתרצה דסברא דמינסב קא נסיב לי אע"פ שלא ע"י נפשות א"כ הא דאתינן עלה שקיבלה מחמת האונס התם לא יכלו להוציאה עד חודש ימים. איכא למימר שנתרצית לאחד מהם דסברא מינסב קא נסיב לי אם לא נאמר יוכיח סופה על תחילתה שלבה לשמים. מיהו לא נהירא להתיר מטעם יוכיח סופה על

תחילתה דהא בבן נצר ואדם דעלמא לא שרינן לה מטעם יוכיח סופם על תחילתם דהא בסופם יצאו או ע"י פדיון או שברחו ולא אמרינן יוכיח שלא נתרצו להנשא. ותו נראה בעיני דכל ע"י נפשות באשת ישראל אסירא. דרבנן שיערו דעתה של אשה שבודאי היא מתרצה כדי להציל עצמה ואינה נאמנת לומר שלא נטמאת אלא בעדות ברורה ולא דמי לשבוייה דמקילינן בה ותלינן לקולא בכל מה שנוכל לתלות דגבי שבויה הוא דהואיל ואינה נשבית אלא לשם ממון או לשם ביאה תלינן לקולא בעדות דיודעת ובטוחה שלבסוף תצא ויודעת בודאי שאינה נהרגת להכי תלינן לקולא בכל מה שנוכל לתלות אבל ע"י נפשות שיערו רבנן דעתה של אשה שבודאי מתרצה ועכו"ם ודאי בעיל לה דחביבה עליה אפי' בהמתן של ישראל. הלכך הא דאתינן עלה שהיה ע"י נפשות נראה בעיני דבעינן עדות ברורה ואע"ג דאחותה מעידה עליה שלא נטמאת וטהורה היא נראה בעיני דאין לסמוך על עדותה ותדע דהא תנן ע"י נפשות אסורה לבעלה עיר שכבשוה כרקום כל כהנות שבתוכה פסולות ואם יש עמהם אפי' עבד אפי' שפחה הרי אלו נאמנים ואילו גבי ע"י נפשות לא תני אם יש עמהם אפי' עבד אפי' שפחה משום דהתם צריך עדות ברורה ואם יש עמהם עדות ברורה לא צריך למיתנייה דפשיטא דמהני. והא דתניא בגמ' זו עדות (אשת איש) [איש ואשה] תינוק ותינוקת או אביה ואמה אחיה ואחותה מעידין אותה אבל לא בנה ובתה עבדה ושפחתה. ההיא דפר"ש זו עדות של שבויה וסבר דוקא בשבויה הקילו בעדותה אבל לא בנחבשה ע"י נפשות אע"ג דפריך מינה אגט ישן היינו משום דהתם חששא בעלמא דרבנן היא וכמו גזירה לגזירה היא דלא תתייחד עמו שמא יבוא עליה והוה ליה גט ישן וגט ישן נמי דפסיל שמא יאמרו גיטה קודם לבנה וה"נ מסתברא דקתני זו עדות מאי אתא למעוטי אי לא נחבשה ע"י נפשות. ובירושלמי נמי מוכח דבשבויה עסקינן דמסיק התם ר' אמי בשם ר' יוחנן אמר אפי' קטן אפי' קרוב אפי' קטן וקרוב נשמעינה מן הדא חנניה קרתיה אישתבאו הוא ובניה ואתתיה אתון לגבי ר' חנינא ולא קבלון אתון לגבי ריב"ל וקבלון הדא אמרה אפי' קטן וקרוב אלמא אשבוייה מייתינן עובדא וההיא עובדא כדתניא אידך הכל כשרין להעידה חוץ [מהימנה ובעלה] ועוד אומר אני דאפי' בשבויה לא מהני גבי שתי אחיות שנישבו ומעידות זו על זו אומר אני דאינם נאמנות ואע"ג דתניא אחיות נאמנות ותנן נמי דגומלות נאמנות כדתנן שתי נשים שנשבו זאת אומרת נשביתי וטהורה אני וזאת אומרת נשביתי וטהורה אני אינם נאמנות ובזמן שמעידות זו את זו הרי אלו נאמנות ואמרינן בגמ' דקמ"ל דלא חיישינן לגומלין ומוקי לה בפי' בירושלמי ואפי' יש עדים שנשבית וא"כ הא דאתינן עלה אם היו שבויות ע"י ממון או לצורך ביאה הוה משמע לכאורה דנאמנות וטהורות.

אומר אני דלא אשכחן שתי קולות בשבויה שיהיו נאמנות אחיות אע"פ שהם גומלות זא"ז ומעידות זל"ז דכי שרינן אחיות דוקא במקום שאינם גומלות אבל אחיות וגומלות לא שרינן והבא לומר דשרינן אחיות אפי' גומלות ובא לכוף את זה יעקב לכנוס עליו להביא ראיה מאיזה כח יכוף אותו הלכך נראה יותר בעיני שאין כח ביד רבותי לכוף את זה יעקב לכנוס דבע"י נפשות אזלינן לחומרא ולא שרינן אלא בעדות ברורה כדפרי' ואפי' גבי שבויה פרכי' לחומרא לפי פר"ש דפרכי' כרקום של אותו מלכות נמי א"א דלא ערק חד מנייהו ובעיל מיהו ליתא אלא כדגריס ר"ת אי אפשר דלא ערקא חדא מנייהו והוה לן למישרינהו לכולהו ולתלות לקולא דבשבויה הקילו כדאמר בסמוך אם יש שם מחבואת אחת מצלת על הכהנות כולן מיהו ה"מ בשבויה פרכי' לקולא אבל בעל ידי נפשות פרכי' לחומרא דשיערו רבנן דעתא דאשה שבודאי היא מתרצה ולא שרינן לה אלא בעדות ברורה. ושמעתי שזו הבחורה היא בתולה ואם תמעך האצבע לפני הנשים ותראה בתוליה נראה בעיני דאיכא למשרי אם אינה בוגרת לפר"ח דסבר דדמיה כלים אי הוראה היינו הכנסת העטרה שיש בה להשיר בתולים בפ' בן סורר: יצחק בר משה נב"ה

סימן תשמז

תשובה לה"ר שמואל בן ה"ר ברוך זצ"ל

רבים אמרו חכמתם בראשם עטרה. אך ענותך למאוד גברה. ואתה הוא ארי שבחבורה. ותורתך ברורה. חכמה מפוארה. ערוכה ושמורה. ושיטה ישרה. בפלפול וסברא. מפנינים יקרה. צהלה ואורה. מורי ה"ר שמואל בן ה"ר ברוך זצ"ל. ידעתי כי תלמודך בפיך ערוך. ואחריך אני כרוך. ואית בך צרוך.

כתבת מורי הרב וזה לשונך איך אנו נוהגים בפת כומרים אחר פסח אם אנו נפרעים שמונת ימי החג אע"פ שלא התנינו מעיקרא הואיל ויכול ליקח ממנו קמח אפי' בתוך הפסח נמצא דלאו שליחות דידיה קא עביד עכ"ל. כך נראה בעיני שהוא היתר גמור הואיל וישראל לא זכה באותו חמץ קודם הפסח הו"ל חמצו של עכו"ם שעבר עליו הפסח שהוא מותר באכילה ואע"ג שהעכו"ם חייב לו מ"מ כ"ז שלא זכה בו ישראל באחריותיה דעכו"ם הוא ואותו חמץ שנותן לו לאחר הפסח לא היה (בא) [כח] ביד ישראל להוציאו מן העכו"ם בפסח שהעכו"ם אומר לו לא אתן לך פת זה אלא פת אחר דנמצא דאין בו לישראל שום כח ולא שום זכייה ולמה יהא אסור הלא מיואש ועומד הוא ממנו כל ימי הפסח ואפי' חמץ של ישראל שכבר הוא בידו קודם הפסח והפקירו קודם הפסח מותר לו לישראל לאחר הפסח לזכות בו ולאוכלו הואיל והפקירו קודם הפסח ויצא מרשותו קודם הפסח. וראיה לדבר אני מביא דתנן במסכת שביעית פ' הפיגם כל שכלה מינו

מן השדה יבער מינו מן הבית ואמרי' בירושלמי תני והלכה כדבריו וחזקי' אמר מכיון שהתחיל באוצר כמבוער הוא אתא עובדא קומי ר' יוסי ואורי בחזקי' אמר לא דאנא סבר כותיה אלא מה דאנא חמי רבנן סברי כותיה ר' יצחק בר רדופה הו"ל עובדא אתא שאיל לר' ירמיה א"ל מה אריותא קמך ואת שאיל לתעלייא אתא שאיל לר' יאשיה א"ל חמי לך תלת רחמין ומבקרה קדמיהון אתון קפודאי דציפרין שאלון לר' אמי כגון דלית לאילן (נורא) [עמא] רחים ולא שאיל שלם היך צורכא מיעבד א"ל כד תחמון רגלא צללא תהוון מפקין ליה לשוקא ומבקרין לית וחזרין וזכיין ביה פי' רבי' שמשון קפודאי בני [אדם] קפדנים שלא היו להם אוהבים ואם יפקירו יזכו בהם ולא יחזירו להם והורה להם ר' אמי דכשיראו השוק פנוי מבני אדם יפקירו ואחר כך יזכו הא למדת שהמפקיר ע"מ לחזור ולזכות בו הוי הפקר אע"פ שיחזור ויזכה בו ולא מיתסרי משום פירות שביעית הכא נמי ישראל שיש לו חמץ והפקירו קודם הפסח מותר לזכות בו אחר הפסח ולאכלו וכ"ש הא דאתינן עלה שהישראל לא זכה בו מעולם וממילא הוא מיואש ממנו כל ימי הפסח כ"ש וכ"ש דשרי. ואע"פ שיש בידי לדחות ולומר דאדחזקי' קאי דאמר מכיון שהתחיל באוצר כמבוער הוא ור' יאשיה ור' אמי לא רצו לסמוך על חזקיה ולהקל לגמרי כדבריו בהתחיל באוצר אלא הורו שבהפקר כי האי שחוזר וזוכה בו סגי בהתחיל באוצר אבל הכא שלא התחיל באוצר אינו חוזר וזוכה בו ואם חזר וזכה בו לא הוי הפקר אע"פ שיש בידי כח לומר. אין נראה לי דאי איכא דחוזר וזוכה בו לא הוי הפקר א"כ לא עבוד ולא כלום ואפי' בהתחיל באוצר לא מהני אלא ודאי הכי בעו למימר דכל היכא דהפקיר אפי' חוזר וזוכה בו הוי הפקר ל"ש לענין פירות שביעית ל"ש לענין חמץ וה"נ לענין מעשר תניא ר"פ הגוזל קמ' הפקיר כרמו והשכים לבקר ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכח' ובפיאה ופטור מן המעשר אע"ג דחזר וזכה בו איפטר לית ממעשר ובהנהו חייב משום תעזוב יתירא. ובירושלמי דפאה אמרי' הדא אמר' שאם אדם מפקיר חוזר וזוכה בו. מבל אלה למדתי שאם אדם הפקיד אע"פ שחוזר וזוכה בו הוי הפקר ול"א הואיל וחזר וזכה בו פקע הפקירו למפרע אלא הוי הפקר גמור כל זמן שלא חזר וזכה בו. הלכך נראה בעיני הלכה למעשה אדם שהפקיר חמצו קודם הפסח מותר לו לחזור ולזכות בו לאחר הפסח ולאוכלו ואפי' לכתחילה מותר לעשות כן כדמוכחא ההיא דירושלמי דשביעית כדפרי' לעיל וכ"ש האי דאתינן עלה שלא זכה בו ישראל מעולם וממילא מיואש הוא כל ימי הפסח כ"ש שהיתר גמור הוא ליקח הפת מן העכו"ם לאחר הפסח. והכי מוכח בירושלמי פ' כל שעה להתירא דאמר התם הפקיר חמצו בי"ג לאחר הפסח מהו ר"י אמר אסור רשב"ל אמר מותר אר"י לרשב"ל אין את מודה לי משש שעות ולמעלה שהוא אסור א"ל

תמן איסורו גרס לו הכא מאי אית לך למימר א"ר יוסי לר' פנחס נהיר את כד (הוה) [הוינן אמרין] אתיא דר' יוחנן כר' יוסי ודרשב"ל כר"מ אינה כן אלא רבי יוחנן חשש על הערמה רשב"ל לא חשש על הערמה פי' ר"י חייש על הערמה ויאמר הפקרתי קודם הפסח אע"פ שלא הפקיר ורשב"ל לא חייש על הערמה ושרי לאחר הפסח הלכך אפי' ר' יוחנן דחייש להערמה הני מילי בחמץ שבידו חייש שמא לא יפקירנו ולא יוציאנו מרשותו ויאמר הפקרתי. אבל הא דאתינן עלה שהחמץ ביד עכו"ם ולא זכה בו ישראל וממילא אתיאש מניה כל ימי הפסח ה"נ דשרי. ותו דר' יאשיה ור' אמי קיימי כרשב"ל ולא חיישי להערמה. ורואה אני הדברים ומה במקום שהחמץ שלו בידו הוא והפקירו [קודם] ימי הפסח חוזר וזוכה בו לאח' הפסח במקו' שהחמץ אינו שלו ולא זכה בו ואינו שלו לכ"ש שיזכה בו לאחר הפסח ויאכלנו. ונראה בעיני דרשב"ל שרי לכתחילה והא דקתני הפקיר בעבור ר' יוחנן דאסר אפי' בדיעבד דאע"ג דכח התירא עדיף איסורא בדרבנן ניחא ליה לאשמעינן ואפי' תמצי לומר דדוקא בדיעבד שרי נראה בעיני דקיי"ל כר' יאשיה ור' אמי דשרו אפי' לכתחילה. ומצאתי און לי דאמרינן בע"ז ר"פ דשוכר דבי ר' ינאי יזפי פירי מעניי בשביעית ופרעי להו בשמינית דהתירא אתו לקמיה דר' יוחנן אמר יאות הן עבדין פי' דכיון דלא יהבו להו לאלתר בשביעית אלא בשמינית לא מחזי כסחורה. וכתב רבי שמואל זצ"ל מיכן לפורע חמץ לאחר הפסח למי שהלוהו לפני הפסח שהוא מותר. והא דאתינן עלה עדיפא מההיא דמלוה מעיקרא הוא דהא לא זכה בו ישראל מעולם והא דתניא בתוספתא (בפ"ק) [בפ"ב] דפסחים ואיתא נמי בירושלמי ישראל ועכו"ם שהיו באים בספינה והיה חמץ ביד ישראל ה"ז מוכרו לנכרי ונותנו במתנה למי שירצה וחוזר ולוקח הימנו אחר הפסח ובלבד שיתננו לו במתנה [גמורה אומר הוא ישראל לעכו"ם עד שאת לוקח במנה בוא וקח לך במאתים] שמא אצטרך ואבוא ואקח ממך אחר הפסח משכיר ישראל בהמתו לעכו"ם להוליך עליה חמץ ממקום למקום. הא למדת שמותר ליתן חמץ לעכו"ם קודם הפסח ולחזור וליקח הימנו ואפי' בחנם אם יתן לו העכו"ם לאחר הפסח מותר לו לקבל ובלבד שיתן לו מתנה גמורה לעכו"ם שאם העכו"ם היה רוצה היה מעכבו לעצמו הכי נמי היכא דהפקירו קודם הפסח הפקר גמור שאם היה זוכה בו אחר אם היה רוצה לא היה מחזיר לו ה"נ דשרי לזכות בו אחר הפסח ואפי' לכתחילה שרי לעשות כן ומשום שהחמץ שלו בעינן שיתן לו מתנה גמורה או יפקיר הפקר גמור כדי להוציאו מרשותו ומכחו ולהפקיע זכותו ממנו שהיה לו בו כח כל ימי הפסח [כל שכן הבא] שלא היה לו בזה הפת מעולם שום זכות ושום כח הלכך נראה בעיני היתר גמור לקבל ולפרוע מן הכומרים פת של כל ימי הפסח. וצורנו עלינו יפסח:

ואשר כתבת מורי אדם נתערב לחבירו אם לא יבא פלוני אתן לך זקוק ונתן לו אמונתו על זה והנה לא בא וזה פוטר עצמו מטעם אסמכת' והערב טוען אם לא יאמר לו פטור אתה מאמונתך אתן לו כמו שנשבעתי אם יש לכוף התובע לפוטרו מאמונתו הואיל וזה אינו חייב כלום עכ"ל. כך נראה בעיני שאם אמר לו כך אם לא יבוא פלוני אתן לך זקוק והילך אמונתי ותקע לו כפו שאפי' תימצי לומר שזה פטור מדין אסמכתא כדמוכח לכאורה מההיא דאכפול לך כי יש צדדין בדבר. אפ"ה נראה בעיני כי תקיעת כף שבועה היא וחמור' משבועה ורבי' יצחק בר שמואל כתב בשם רבי' תם שהיה מחמיר בה יותר משבועה והיה מורה שאין לה התרה והיה דורש מן הפסוק ובזה אלה להפר ברית והנה [נתן] ידו (בכל) [וכל עושה] אלה לא ימלט וגם רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל נשאל והשיב שאין להתיר אם לא שהיה (בן פל'). הרי לא בא ונתחייב ליתן לו ואפי' הוא עשיר למי שנשבע ליתן כדאמר בפ' שבועות (העדות) [שתים] אחד דברים של עצמו ואחד דברי' של אחרים אחד שיש בהם ממש ואחד שאין בהם ממש כיצד אמר שבועה שאתן לאיש פלוני ושלא אתן וכו' ואמ' בגמ' מאי אתן אילימא צדקה לעני מושבע ועומד מהר סיני הוא שנאמר נתון תתן לו אלא מתנה לעשיר הא למדת דהנשבע ליתן מתנה לעשיר חיילא שבוע' עליה הואיל ותלה שבועתו באם לא יבוא וזה לא בא נתקיים התנאי ונתחייב לקיים השבועה מידי דהוה אנדר דתנן בפ' הנודר מן הירק קונם שאת נהנית לי עד הפסח אם את הולכת לבית אביך עד החג אם הלכה לפני הפסח אסורה בהנאה עד הפסח הכא נמי כשאמר שבועה שאתן לך מנה אם לא יבוא פלוני אם לא בא חייב ליתן לו ונראה דאין נשאלין על שבועה בזאת מדמייתי עלה קרבן ואפי' תימצי לומר דנשאלין הרי פסק ר"ת דאתקיעת כף אין נשאלין ותו דאפי' בלא תקיעת כף נ"ל דאע"ג דקיי"ל פ"ד נדרים דיש שאלה בשבועה הני מילי שבועה שאוכל ולא אוכל אבל שבועה שאתן לפלוני מנה נראה דאין נשאלין עליה ואפי' לא נשבע אם חוזר בו מחוסר אמנה הוא דקיי"ל כר' יוחנן דאמר דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה מיהו היינו דוקא במתנה מועטת דסמכה דעתיה דהאי מיהו ה"מ דברים בעלמא אבל בנותן לו אמונתו נראה דסמכי דעתיה אפי' במתנה מרובה דשארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב. אך לבי מגמגם כי קאמר בפ' הזהב הכי נמי מסתברא דא"ר אבהו אמר ר' יוחנן ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר יש לך בידי רשאי בן לוי לעשות תרומת מעשר על מקום אחר אא"ב לא מצי הדר ביה וכו' אמאי לא מוקי בתקיעת כף שתקע לו כפו ליתן לו אותו כור מעשר או באמונתו אפי' בלא תקיעת כף או באמונת שמים ולא מצי הדר ביה. מיהו הא לאו הוכחה דלא

מסתבר ליה לאוקומה בהכי הלכך נראה בעיני שחייב ליתן לו ועליך מורי הרב החיים והשלום כחשקי מכודנך תלמידך: יצחק בר משה נב"ה

סימן תשמח

תשובה לחתנו ה"ר שמואל בר שבתי זצ"ל

מפיך לא ימוש ספר התורה חתני ר' שמואל בר שבתי. על האמת עיינת. לסוף דעתו של רבי' יצחק ירדת.

כי כך פי' [רבי'] יצחק דההיא שלהי מעילה דקתני נתנו על הקוף והוליכו ע"ג הפיל והוליכו ה"ז עירוב דהתם מיירי בעומד ורואה ויודע להיכן מוליכו והוליכו במקום שזה רוצה לקנות השביתה וההיא דעירובין דקתני אין זה עירוב מיירי כשאינו רואהו שהניחו וקס"ד דאין רואהו כלל להיכן מוליכו ולהכי פריך אסיפא דקתני ואם אמר לאחר לקבל הימנו ה"ז עירוב ודילמא לא ממטי ליה הקוף לאותו אחר ואר"ח אמר רב בעומד ורואהו לקוף שמוליכו למקום השליח אבל הקוף אינו מוליכו למקום השביתה וגם אינו רואה שנותנו הקוף ליד השליח ולהכי פריך ודילמא לא מקבל ליה מיניה ואמר רב יחיאל חזקה שליח עושה שליחותו הלכך בודאי קיבל מיניה והוי עירוב אבל אם היה רואה את הקוף שהוליכו למקום השביתה והניחו במקום השביתה הוי עירוב כההיא דשלהי מעילה וא"ת ליפלוג וליתני בדידה נתנו לפיל והוליכו לקוף והוליכו אין זה עירוב בד"א שלא ראהו שהניח במקום השביתה [אבל ראהו שהניחו במקום השביתה] הוי עירוב אה"נ דהו"ל למיתני הכי אלא הא עדיפא ליה לאשמעינן דחזקה שליח עושה שליחותו אפי' בדרבנן עוד פי' רבינו יצחק דההוא דמעילה דקתני ה"ז עירוב מיירי שמחמר אחריו וההיא דעירובין מיירי שהולך מעצמו ואפי' ראהו שהניחו במקום שהיה רוצה לקנות השביתה לא הוי עירוב ותדע דבמעילה קתני נתנו על הקוף נתנו על הפיל דמשמע שנתנו עליו ומחמר אחריו ובעירובין קתני נתנו לפיל נתנו לקוף משמע משנתנו לו נסתלק הימנו. אך בתוספתא קתני בתרוייהו על הפיל. והצור קמיך לפניך יפיל. כחשקי חמיך יצחק בר משה נב"ה:

סימן תשמט

אשר שאלת על דבר השידוכין שבינך ובין ר' טוביה מבתך לבנו לא רצית לעשות עד שיתן לבנו ק' זקוקים (לפנים) [לפנינו] לבד מירושה ושוב בקשו (שהיתה) [שתהיה] לוקח ע' זקוקים ואמר לך ר' טוביה אני רוצה לשלוה לך ר' משה ור' יוסף וושולט וכל מה שיאמרו לך. ממני ע"ז תסמוך ותאמין להם ואותו יום עצמו באו אליך ר"מ ור' יוסף וושולט ואמרו לך ר' טוביה שלחנו אליך וכן אמר לך ר' טוביה שאותו פקדון שלו שיש

בידך תתפוס בע' זקוקים ואל תחזיר לו עד שיתן לך ע' זקוקים והולכת אותם לפני ה"ר שמואל ודברו לפניו כדברי' האלה ואמר ה"ר שמואל שתוכל בטוב לסמוך על אותו משכון וסמכת על אותו משכון ותפסת אותו. ועתה שמעת שרוצים לטעון עליך ולהוציא מידך המשכון אחרי שר' טוביה לא אמר לך בעצמו (תראה) [תסמוך] על אותו משכון ואתה אומר שאמר לך להאמין לרבי משה ור' יוסף וושולט והם אמרו לך משמו ועוד הם מודים שכך היה. ע"כ דבריך שכתבת במכתבך. הנני משיבך הואיל והבאת אותם שלוחים את ר"מ ורי"ו לפני ה"ר שמואל ואמרו לך לפניו וגם ה"ר שמואל אמר לך לסמוך עליהם ועל שליחותם אע"פ שלא אמר לך ר' טוביה בעצמו אעפ"כ המשכון נתפס בע' זקוקים ואינם יכולים להוציאו מירך דהן שלוחיו של ר' טוביה והם עדים כההיא דהאיש מקדש דאיתמר רב אמר אין שליח נעשה עד דבי ר' שילא אמרי שליח נעשה עד ופסקי' הלכתא שליח נעשה עד וה"ה בממונא דשליח נעשה עד דבכל התורה קיי"ל שלוחו של אדם במותו לבד מדבר עבירה הילכך בין קידושין דהיינו איסורא בין בממונא שלוחו של אדם כמותו. והכי אמרינן בירושלמי בהאיש מקדש א"ר בא אתא עובדא קומי רב ועשה שליח עד חד בר נש אפקיד [גרבוי] גבי [קרפיפא ד]חבריה א"ר פנחס אתא עובדא קומי ר' [ירמיה] ועשה שליה עד וחייבו שבועה אלמא דבממונא קיימא לן דשליח נעשה עד. ואיתמר נמי בגמרא דידן אמר רבא אר"נ האומר לשנים צאו וקידשו לי את האשה הן הן שלוחיו הן הן עדיו וכן בגירושין וכן בדיני ממונות ואוקימנא דקסבר המלוה את חבירו בעדים א"צ לפורעו בעדים ומיגו דיכלי לומר אהדרינהו ללוה יכלין למימר נמי פרענוהו ודווקא התם בעו מיגו למימנינהו. משום דנאמנין בעדותן דקיי"ל הן הן שלוחיו הן הן עדיו בההיא דידרושלמי דעבד שליח עד כדפרי'. הלכך ר' משה ור' יוסף הן הן שלוחיו של ר' טוביה והן עדים שעשאן שליח וקיבל על עצמו לתפוס המשכון בע' זקוקים כמו שהשליח נעשה עד על המקדש שעשאו שליח לקדש וכ"ש הכא שה"ר שמואל קיבל עדותן ושליחותן ואי משום שר"מ פסול לעדות שהרי הוא דודו אעפ"כ אין כח בידם להוציא המשכון מידך מיגו דאי בעית אמרת [אבד] המשכון מידך ומהימנת בשבועה מהימנת נמי למימר שאמר לך ר' טוביה לסמוך עליהן על ר"מ ור"י שהם אמרו לך לסמוך על אותו פקדון בע' זקוקים כההיא דס"פ המוכר את הבית דבעא מניה רב עמרם מרב חסדא המפקיד אצל חבירו בשטר ואמר לו החזרתיו לך מהו מיגו דאי בעי אמר נאנס הוא מהימן השתא נמי מהימן או דילמא א"ל שטרך בידי מאי בעי א"ל מהימן ואסקינן דמהימן בשבועה ואע"ג דאית שטר כ"ש הכא דמהימנת למימר שר' טוביה אמר לך לסמוך עליהם וגם שהם אמרו לך ואע"ג דכי משבעת לאו לצורך דידך מישתבעת אלא

לצורך בתך וחתנך בהא ליכא קפידא מידי דהוה אשליש שנשבע לצורך המשליש לדברי רבותי' דשליש דמהימן בשבועה הוא דמהימן (חסר שני תיבות) משביעך אני שאינך יודע לי עדות. ותו נראה בעיני דהואיל דמהימנת בשבועה דהשתא דאיכא עד אחד דמסייע לך שהרי ר' יוסף הוא כשר להעיד ואתה תופס אתה פטור משבועה דכל היכא דמיחייב שבועה ואיכא חד דמסייע ליה פטור משבועה כדפיר"ת רפ"ק דב"מ בההיא דליחזי זוזי ממאן נקיט והכי פסק מורי ר' שמחה זצ"ל מדאמר עד אחד קם לשבועה אפי' לאורועי חזקה כ"ש שפוטר משבועה לאוקומי ממונא אחזקתיה. וכבר בא מעשה לידו ודן הכי וחבי מיסתבר לי מדפרכי' דפ"ק דב"מ ומה ע"א שאין מחייבו ממון מחייבו שבועה עדים שמחייבים אותו ממון א"ד שיחייבו שבועה ומדלא קאמר ומה עד אחד שאין (מחייבו ממון) פוטרו משבועה מחייבו שבועה עדים שפוטרים אותו משבועה (אינו) [אינו דין] שמחייבין אותו שבועה דהכי עדיף טפי למיפרך משבועה על שבועה אלא מדלא קאמר הכי ש"מ דע"א נמי פטר משבועה. הלכך הואיל ואת מהימנת בשבועה השתא דאיכא עד אחד דמסייע לך מהימנת אפי' בלא שבועה לומר שר"ט התפיס לך המשכון בע' זקוקים ואם קידש אשר את בתך נתקיימו התנאים וחייבי' ליתן ע' זקוקים דאמר רב גידל אמר רב כמה אתה נותן לבנך כך וכך [כמה אתה נותן לבתך כך וכך] ועמדו וקידשו הן הן הדברים הנקנין באמיר' חזקה שקידש ואמרי' בירושלמי ר"פ אע"פ כיון שקדש' זכתה הבת בין הבנות אבל לא קידשה לא מחייבי שהרי אם היה ר' טוביה חי היה יכול לחזור בו שאין התנאים מתקיימים עד שיקדש וכל זמן שלא קידשה יכול לחזור בו הלכך הואיל אם היה ר' טוביה חי היה יכול לחזור בו עכשיו שמת ונפלו נכסי קמי יורשי' יכלי למימר לא ניחא לן במאי דפסק לך אבוך ויכולין להוציא מידך המשכון דמנה אין כאן משכון אין כאן דכיון דלא מיחייב יכול לחזור ביה משכון נמי לא משתעבד כההיא דפ"ק דקידושין דאמר רבא אר"נ האומר לאשה התקדשי לי במנה והניח משכון עליה אינה מקודשת מ"ט מנה אין כאן משכון אין כאן. ואשר שאלת על היתום שבביתך ואינו עושה שום דבר אלא אוכל ושותה ולומד או אם ילוה בחנם או זקוק לשנה בחצי רביע בהיתר כאשר פסקו רבותינו ולעכו"ם אינו מלוח כלל אם חייב לתת מס אם לאו. כך נראה בעיני מד"ת דהא ומה צדקה דרבנן מיחייבי בה. יתמי פטורי. כרגא דרבנן פטורי כש"כ דיתמי פטורי. ואם (היה) [הוא] יתום שבא מעלמא והממון הרויח במקום אחר והשתא בא לדור בביתך ואינו מלוה לשום עכו"ם ח"ו כי שום אדם יחייב אותו מס ואפי' אדם גדול שאינו יתום כה"ג פטור. וראיתי בקהלות חשובות שאין גובין מס מן היתומין עד שיגדלו וינשאו זהו דין תורה. יצחק בר משה נב"ה:

סימן תשנ

ואשר שאלת אדם שיתן נידוניא (אחר בתו) [להתנו] ויסיר מידו ויתן לאדם אחר להרויח וחתנו דר אצלו אם הוא חייב ליתן מס מאותו כסף וכולם דרים בעיר אחת או לאו וחתנו עדיין לא נשא בתו אלא אירס אותה אם הממון הוא עדיין ברשותו ויש לו ליתן מס אם לאו או אם יש לחתנו ליתן או לאותו שמלוה ומרויח וגם ממה יש ליתן אם משלם או מחצי עד כאן לשונך. כך הוא הדין מכיון שקידשה נתקיימו התנאים הואיל ופירש בשעת השידוכין שאותו ממון הוא שלהם או שפירש לאחר מיכן יצא מרשותו לענין מס ואינו חייב האב ליתן מהם מס כלל אלא המלוה חייב ליתן מס מהממון ואם הוא מלוה הכל לצורך החתן שיהא כל הריוח לצורך החתן חייב ליתן מס מן הכל ואם יש לו למחצית שכר אינו חייב כי אם מן החצי דהא עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון ומשלם מפלגא דמלוה כדברי רבי שלמה ור' יעקב ז"ל ואם החתן מבני העיר ודר בעיר ורוצה להשתקע שם משלם מן הכל:

ואשר שאלת יתום שבא ממקום לליפסק ואין דעתו לדור שם אך לומד ואוכל ושותה ואינו מלוה כלל בעיר אך נתן לשמור פקדונו בעיר וגם דעתו לצאת בח' שבועות או עד הסוכות כי אם רוצים לעשו' נישואין (בחל) ואם בתוך [הזמן] יבאו פרשים בעלי חובים של אב היתום ויבקשו מן היתום זמן לכסף שהיו חייבים לאביו אם היתום רשאי ליתן להם זמן בריבית אם לאו אם הוא חייב ליתן מזה מס והיתום אמר לקהל בבית הכנסת כל מי שידור כספי שרוצה לקבל ערבים שלי שידרו להם וילוו להם כסף באותו ריבית עצמו ברצון אקח כסף מן היהודים וגם אמר יותר כל מי שאומר [שיחזיר לי] כספי אני אמתין לו ג' שבועות או ד' בלא ריוח רק שיוציא כספו מיד עכו"ם ובטורח גדול ובשוחד עשה שרוצים לפרוע לו ליתום מה שהלוה אביו עכ"ל. פליאה היא בעיני מה הוצרכת זו לישאל כי בודאי אין שום בה שיחייב אותו ליתן מס אחרי שאינו מלוה כלום בעיר כי אם מקבל חובותיו ומרויח להם זמן החוב שכבר הלוה אביו כשהיה חי ודר במקום אחר ואם מפני שמוסיפין לו מעט יותר משום הרווחת זמן בהא ליכא שום חיובא עליו ותו דאנן סהדי שלא היה חפץ באותו רבית כלל ע"מ שהיו פורעים לו מיד כמו שדיבר להם בבית הכנסת כמו שכתבת אטו ניחא להו להרויח לעכו"ם שיניח לו זמן בלא ריוח כללא דמילתא אין שום חכם שיחייב אותו מס בזה הענין שכתבת:

ואשר שאלת אם יאמר אדם לחבירו טמא מטומא אם עבר על החרם אם לאו. אין בזה שום חרם כי כולנו טמאי מתים ובעלי קריין וטמאי שרץ אך מ"מ הואיל ודרך קטטה אמר ונתכוין לגנאי נכון הדבר שיתחרט ויבקש לו מחילה ודיו. ואשר שאלת אם יאמר אדם

לחבירו כפרת בתחיית המתים או שאמר לו משומד לכל התורה. גם בזה לא שמעתי שום חרם כי אין חרם אלא בדבר שיש בו פסול משפחה כמו ממזר ועבד אבל כפר בתח"ה ונשתמד אין זה שום פסול לבניו אלא גנאי ובזיון הוא שבניו מגונים ומבוזים מחמת כן וע"כ יש עליו דין לפי ראות עיני דייני העיר כי הכל לפי המבייש והמתבייש ולפי הקינטור שקינטרו והכעיסו עד שאמר לו הגידופין הללו: ואשר שאלת ראובן שהלוה לשמעון כסף ל' זקוק או יותר והם שני אחים ואין לו מה לשלם לו כ"כ וראובן לא נתייאש מאותו כסף מצפה כשיהיה לו אז ישלם לו ושמעון רצה לעשות פשרה עמו בו' זקוק או בח' שיהיה מוחל לו השאר ורצה ליתן לו כסף מיד וראובן לא רצה ליקח כך מעט ממנו אם חייב ראובן ליתן מס מזה הכסף אם לאו ע"כ לשונך. גם זה דין פשוט הוא בכל ישראל כי הכל תלוי בשעת פריעת המס אם בשעת פריעת המס יכול לקבל החרם ע"ז שכבר נתייאש מאותו החוב לגמרי הרי הוא פטור ואם לא נתייאש ועדיין הוא בטוח ומצפה לו תדיר אז הוא חייב לפרוע מן הכל ואם ממקצתו נתייאש וממקצתו בטוח ומצפה שיפרע לו ממה שהוא בטוח חייב לפרוע ויש להחדרים ולהשביעו בפירוש ולפרש לו על מה משביעים אותו כדי שידע להתבונן ולהזהר: יצחק בר משה נב"ה

סימן תשנא

תשובה לה"ר פסח זצ"ל

שאלותיך מתקו. גברו חיל ועתקו. בר נשקו. התהללו וצדקו. יושר חבקו. בלבי דבקו. בלוחותי נחקקו. צריכים לפנים. דברים אופנים. כנים נאמנים. יקרים מפנינים. עמיתי ורעי. יברכך רועי. אחוך דעי. הה"ר פסח איש נבון וסבר. מפולפל ונבר. נושק בר.

כך נראה בעיני דקטן שהגיע לחינוך עולה למנין שלשה ואפי' לא הגיע לחינוך אין בידנו מכח הלכה לפוסלו מעלות לשלשה כדתנן קטן קורא בתורה התם קטן משמע אפי' לא הגיע לחינוך וכן הדעת נוטה דהא שלשה ושבעה דקרו אינם אלא כנגד בעלמא דהא בלאו הכי איכא עשרה בני י"ג כדתנן אין קורין בתורה פחות מעשרה ואמרי' במסכת סופרים עד שיהו בני י"ג והני שלשה אינם אלא כנגד בעלמא ואפי' חד היכא דליכא דידעי לקרות בתורה תניא בתוספתא דיחיד קורא ויושב ועומד וקורא עד ז' פעמים לשלומי מנין רואי פני המלך וכל היכא דקתני קטן מיירי בקטן שלא הגיע לחינוך עד דפריש תלמודא דבהגיע לחינוך מיירי כמו קטן דראיה וקטן דזימון וקטן דמעכבין לתקוע וקטן דסוכה קטן דלולב קטן דציצית קטן דתפילין קטן דטמא מת קטן דקידוש קטן דמגילה וקא פסיק ותני קטן קורא בתורה ל"ש בב' וה' ל"ש בשבתות כדקאמרי' קא פסיק ותני ל"ש בור ברה"י ל"ש בור ברה"ר ואמרי' גבי לולב הגזול קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון

ל"ש ביו"ט שני ואמרי' נמי גבי אלמנה לכ"ג קא פסיק ותני ל"ש אלמנה מן האירוסין ל"ש אלמנה מן הנשואין הכא נמי פסיק ותני קטן קורא בתורה ל"ש ב' וה' ל"ש שבת שחרית ומנחה והא דת"ר הכל עולין למנין שבעה אפי' אשה אפי' קטן דסד"א הואיל וכבוד שבת חמירא ותו דאיכא כינופיא דהכל בטלים ממלאכתם ובאים לבית הכנסת משום כבוד שבת וכבוד ציבור דרבים הם לא יהא קטן עולה קמ"ל אבל שעולה למנין ג' ל"צ ליה למתני ותו דאגב דתני אשה אינה עולה מפני כבוד צבור בעי למיתני דקטן עולה ולא פסלינן משום כבוד צבור. הלכך נ"ב דאפי' קטן שלא הגיע לחינוך עולה בין למנין ג' בין למנין ז' וראיה לדבר אני מביא במ"ס בפ' מפסיקים בברכות דאמרי' התם קטן קורא בתורה ומתרגם אבל אינו פורס על שמע לומר יוצר אור וקתני התם בסמוך קטן שאמרו מבן י"ב ולמעלה פורס את שמע ובן י"ב היינו קטן שהגיע לחינוך כדפי' רש"י שלהי הקורא את המגילה כדאמר ביומא הא למדת דקטן שהגיע לחינוך פורס את שמע א"כ דהיא דלעיל דקתני דקורא בתורה אבל אינו פורס על שמע מיירי בשלא הגיע לחינוך הא למדת דקטן דקורא בתורה דקתני היינו בשלא הגיע לחינוך ואין לומר הא דקתני מבן י"ב ולמעלה פורס את שמע היינו דאשרי יושבי ביתך כדאמר התם לעיל המפטיר בנביא פורס את שמע באיזו שמע אמרו בשמע של ס"ת היכי פתח אשרי יושבי ביתך (ומאי) [והאי] אפי' בקטן שלא הגיע לחינוך. ואין ראיה דלעיל הא ליכא למימר מבן י"ב קתני דהיינו שהגיע לחינוך כדפרישית אבל מפטיר בנביא מעשים בכל יום דקטן ממש מפטיר ותו מדקאמר באיזו שמע אמרו ומפרש אשרי יושבי מכלל דהתם שמע היינו יוצר אור כדקתני בסמוך וילפי' מינה שפיר דקטן דקורא בתורה דקתני לעיל היינו שלא הגיע לחינוך קורא בתורה ועולה בין למנין ג' בין למנין ז' ואצ"ל קטן שהגיע לחינוך דודאי עולה מדפורס על שמע לומר יוצר אור ותו דאמר שלהי הקורא את המגילה למפרע דקטן שהגיע לחינוך קורא את המגילה אפי' לכתחילה ואפי' להוציא אחרים. הלכך הואיל ופורס על שמע לומר יוצר אור וקורא את המגיל' להוציא אחרים כ"ש שעולה למנין ג' שאינו אלא כנגד בעלמא:

[**ב**]

ואשר שאלת על ראובן שאמר נאמן עלי עכו"ם פלוני ופלוני וכיון שראה שהעכו"ם עוזר לשמעון אמר חוזרני בי. סתמת דבריך ולא פירשת אם בבית דין אמר או חוץ לבית דין ואם קנו מניה או לא קנו מניה אם לדון ואם להעיד ונתתי את לבי לבאר את הענין. תנן בזה בורר נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך פי' בין לדין בין לעדות. נאמני' עלי שלשה רועי בקר פי' לדין אע"פ שאין מומחין אבל לעדות כשירין הן רמ"א יכול לחזור בו וחכ"א

אינו יכול לחזור בו ארשב"ל מחלוקת לפני גמר דין אבל לאחר גמר דין ד"ה אינו יכול לחזור בו ורבא טעמא דנפשיה קאמר וס"ל דכי פליגי רבנן בלאחר גמר דין אבל לפני גמר דין מודו אבל לר"י בין בזה בין בזה מחלוקת הלכך ג' מחלוקת בדבר לרשב"ל לרבנן בין לפני גמר דין [בין לאחר גמר דין] אינו יכול לחזור בו (בין) לר"מ לפני גמר דין יכול לחזור בו לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו לר"י בין לפני גמר דין בין לאחר גמר דין לר"מ יכול לחזור לרבנן אינו יכול לחזור. ולרבא לפני גמר דין לכ"ע חוזר בו ולאחר גמר דין לר"מ חוזר ולרבנן אינו חוזר. ופסק רבי' יהודה בר נתן זצ"ל דהלכה כדפסיק רבא דהוא מאמוראי בתראי ותו דשלח ליה ר"נ בר רב חסדא לר"נ בר יעקב ילמדנו רבינו לפגי גמר דין מחלוקת או לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי מי שלח ליה לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כחכמים פי' אבל לפני גמר דין לכ"ע חוזר דהיינו כרבא רב אשי אמר הכי שלח ליה באתן לך מחלוקת או במחול לך מחלוקת והלכה כדברי מי שלח ליה באתן לך מחלוקת והלכה כדברי חכמים ופסק רבי' יצחק אלפס בהני תרי לישני דרב נחמן בר יעקב הלכך את בריר דהיכא שקיבל עליו קרוב או פסול לפני גמר דין חוזר. א"כ הא דאתינן עלה שכתבת שכיון שראה ראובן שהעכו"ם עוזר לשמעון אמר חוזרני בי ש"מ קודם גמר דין חזר בו הלכך אמת דינו של שמעון ושפיר מצי למיהדר ביה דהלכה כרבא דלפני גמר דין יכול לחזור בו כדפרישית ואפי' אם אמר כך לאחר ג"ד חוזרני בי או אם היתה הקבלה לעדות (ונכר העד כשהעיד או גמר דין) אפי' הכי יכול לחזור בו אם לא קנו מיניה קודם הג"ד או קודם שהעיד דבדיבור דעלמא שאמר נאמן עלי עכו"ם פלוגי אין זה כלום אפי' בישראל קרוב דבדברים לא משעבד נפשיה בההיא דפ' השוכר את הפועלים דתני מתנה שומר חנם להיות בשואל ופרכינן במאי בדברים אמר שמואל בשקנו מידו ור' יוחנן אמר אפי' בשלא קנו בההיא הנאה דהוא מהימן ליה גמר ומשעבד נפשיה הא למדת דקבלה בדברים לאו כלום הוא ואפי' ר' יוחנן לא פליג אלא משום דבההי' הנאה דקא משוי ליה אינש מהימנא גמר ומשעבד נפשיה אבל האי דאתינן עלה מאי הנאה אית ליה דנימא משעבד נפשיה אלא ודאי אמירה דידי' שאמר נאמן עלי עכו"ם פ' לאו כלום הוא ומצי למיהדר ביה אפי' לאחר גמר דין או אפי' לאחר שהעיד דמה שנתרצה בדברים אין זה כלום כדפרכי' ר"פ השותפין וכי רצו מאי הוי הא הדרו בהו א"ר (יוסי) [אסי] אמר ר"י שקנו מידו וכ"כ רבי' יצחק אלפס דהיכא דקיבל עליו קרוב או פסול כבי תרי וקנו מניה (ליה) [לא] מצי הדר ביה. נמי (כבר) [מוכח] דדוקא בקנין מועלת הקבלה הלכך הכא הואיל ולא קנו מניה ה"ז חוזר אפי' לאחר גמר דין או לאחר שהעיד. עוד שייך כאן להאריך אבל אין פנאי ואתה בנאי. לשמים קנאי:

[ג]

על הפשרה. דנתה כשורה. כך אני נראה בעיני דפשרה בשלשה לא בעיא קנין דא"ר אשי ש"מ פשרה אינה צריכה קנין דאי ס"ד צריכה קנין למ"ד תלתא למה לי תסגי בתרי וליקנו מניה פי' רש"י תסגי בתרי וליקנו מניה כיון דקנו מיניה למה לי ב"ד לא תהא אלא מתנה בעלמא ומדעתו דרי היא מתקיימת אלא להכי בעינן תלתא לייפות כח ב"ד דאף ע"ג דלא קנו מניה לא נהדר. והלכתא פשרה צריכה קנין ופירש רש"י זצ"ל ואפי' נעשית בג' הא לפירושו מסקנא דשמעתא דאפי' ב"ד ג' שעשו פשרה צריכה קנין וקשה לי דמ"ט נימא דשביק לסברא קמייתא דבפני ג' לא בעי קנין ונראה בעיני לפרש והלכתא פשרה צריכה [קנין] דוקא בפני שנים לאפוקי מדיוקיה דרב אשי דבעי למימר דאפי' בתרי לא (סגי) [בעי] פשרה קנין אלא ודאי בתרי בעיא קנין והא דבעינן למ"ד תלתא בפשרה לאו כי היכי דלא ליבעי קנין אלא משום דמקיש פשרה לדין אבל בשנים בעיא קנין ובשלשה לא בעא קנין בסברא קמייתא דרב אשי וכן פסק בה"ג דפשרה צריכה קנין דוקא בשנים אבל בפני שלשה לא בעיא קנין ולזאת דעתי מסכמת:

[ד]

ואשר שאלת על ראובן שטוען על גיסתו שפסקו לו מלבושים כך וכך לאשתו וביום כניסתו לחופה אמר ראובן החתן לא אכניסה אם לא יהיה כל הענין הפסוק לי ואמרה גיסתו שבאה מעיר אחרת דע גיסי כי אותו מלבוש הוא בידי זכיתי בו לך והרי הוא בכיתי אלא ששכחתי לקחתו ע"כ עמוד והכנס ארוסתך לחופה ואני בבואי לביתי אתן לך המלבוש ודבר זה העידו כל הקהל שעמדו שם והחזן עמהם וכשבאת לביתה אמרה שהמלבוש בידי אבל הוא מושכן לי בכך וכך מאבי ודנו הדיינים שיכולה לחזור בה (אדא) [מדין] דערב דבתובה לא משתעבד ועוד דערב שלא בשעת מתן מעות בעי קנין ע"כ לשונך. כך נראה בעיני שאותה גיסתו חייבת ליתן לו אותו מלבוש כי נראה בעיני דערב דנידוניא משתעבד אפילו אם היה כאן דין ערכות דכי פסקי' בגט פשוט ובהנזקין בערב דכתובה דאע"ג דאית ליה לא משתעבד מ"ט מצוה הוא דעבד ולאו מידי חסר' היינו דוקא בערב דכתובה מבעל לאשה דומיא דמשה בר עצרי שהיה ערב מרב הונא בריה לכלתו ואע"ג דרבי' יואל בר יצחק הלוי זצ"ל היה אומר דל"ש מבעל לאשה ל"ש מאשה לבעל והוי גריס לאו מידי חסריה וכך היה סובר חמיו רבי' אליעזר בר נתן. וכבר היה מעשה שנתערב לחתן רבי' יעבץ על נידוניא שקצב לו ופטר עצמו משום דלאו מידי חסריה דעיקר הטעם משום דמצוה קא עביד אעפ"כ לענין הלכה למעשה דערב דנדוניא מאשה לבעל נראה בעיני משתעבד שכך פי' רשב"ם אע"ג דלית ליה נכסי מצוה

הוא דעבד המשדך בזיווג ואין דעתו לפרוע הערבות אבל מתכוון לזווגן שע"י ערבות זה מתרצין ולאו מידי חסרה לאשה דהא טב למיתב טן דו ולטובתה נתכוון עכ"ל. הרי פי' להדיא דלאו מידי חסרה לאשה דהא טב למיתב טן דו משמע דמשום דטב לה למיתב טן דו לא מידי חסרה הא לאו הכי חסרה. א"כ לבעל דליכא טעמא דטן דו וחסורי מחסריה חייב וכן פירש"י בהניזקין לאו מידי חסרה אלא שמלשונו משמע שבזה הדבר תלוי שלא הוציאה כלום משלה על סמך ערבותו. מיהו תרוייהו גרסי נמי לאו מידי חסרה (ולמגרסי) [ולא גרסי] חסריה משמע נמי לשון הגמ' דדווקא דומיא דמשה בר עצרי שנעשה ערב לכלתיה דלא חסרה דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו דאיתת' בכל דהו ניחא להו אבל אם ערב לחתן בנידוניית אשתו משתעבד וכן קיבל מורי רבי' אבי העזרי מרבו רבי' אליעזר ממיץ ז"ל שהוא קיבל מרבותיו כך. ולזאת דעתי מסכמת דטעמא רבה איכא למימר מבעל לאשה דטב למיתב טן דו וגם לא הוציאה כלום משלה ולא חסרה מידי על סמך ערבותו ותו דבשמתערב מבעל לאשה איכא למימר לא נתכוין לטובת הבעל כדי לפרוע בעבורו אלא נתכוון לטובתו להביאו לידי מצוה דפרו ורבו ולא תוהו בראה אלא לשבת יצרה ולאשה נמי לא הזיקה ולא חסרה כלום כי בשעה שנתערב לה בכתובת' לא הוציאה על סמך ערבותו כלום ולא חסרה כי בההיא שעתא שנתערב לא היתה ראויה לגבות כתובתה שאין הכתובה ניגבית אלא לאחר מיתת בעלה או לאחר גירושי' ואשה הנישאת בשעת נישואיה אינה מצפה לא למיתת בעלה ולא לגירושיו ותו דילמא היא מייתא בראשונה לא אתיא לידי כתובה כלל הלכך לא חסרה אבל ערב דנידוניא שמתכוין לטובת אשה ומתערב בעבורה ליכ' למימר דמתכוון לטובתה להביאה לידי מצוה דהא אתתא לא מיפקדא ואי משום שלא ינהגו בה מנהג הפקר כל כבודה בת מלך פנימה ואי משום שיהי' לה חוטרא לידה ומרא לקבורה הא לאו מצוה היא הלכך ליכא למימר נתכוון לטובתה להביאה לידי מצוה אלא ודאי נתכוון לטובתה לפרוע בעבורה דהא חסריה לבעל הנידוניא דאי לאו דנתערב לא היה כונסה עד שהיתה נותנת לו הנידוניא ואי אביה פסק או כנוס או פטור בגט היה נושא אחרת עם הנידוני' ואי אביה פסק היתה יושבת עד שתלבין ראשה כדברי אדמון אשתכח דחסריה ממון דבשעת ערבותו בשעה שהכניסה לחופה היה ראוי לגבות הנידוניא הלכך הואיל וליכא למימר דלהביאה למצוה נתכון ותו דחסריה לבעל ממון שהיה ראוי לגבות בשעת ערבותו ע"כ צריך אתה לומר דלטובתה נתכוון לפרוע בעבורה לבעל כי היכי שלא יתחסר הבעל ולטובת שניהם לרווח ביתא. הלכך נראה בעיני שגיסתו חייבת ליתן אותו המלבוש לגיסה אפי' אם היה כאן דין ערבות. אבל נראה בעיני שאין כאן דין ערבות שערבות היינו מחייב עצמו

ומשעבד נפשיה לפרוע מדידיה אבל הכא לא חייבה עצמה לפרוע מדנפשה כלום אלא דין הודאה יש כאן שהודית שהמלבוש בידה ושזכתה בו לצורכו איכא למימר שקנאו בהודאה שבהודאת ראובן קונה שמעון בההיא דפ' מי שמת דאיבעיא להו שכיב מרע [שהודה] מהו ת"ש דאיסור גיורא הו"ל תריסר אלפי זוזי בי רבא ורב מרי בריה (הרי הן) [הורתו] שלא בקדושה הוה אמר רבא במאי קני להו רב מרי להנהו זוזי וכו' מתקיף לה רב איקא בריה דרב אמי לודי איסור דהני זוזי דרב מרי אינון אדהכי והכי נפיק אודיתא מבי איסור שמע רבא איקפד א"ל קא גמרי טעותא לאינשי ופי' רבינו יצחק בר"ש ש"מ שהודה מהו פי' שהודה שיש לפלוני מנה בידו אע"פ שהן מוחזקין בו שאין לו מי אמרי' יקנה במתנת ש"מ ואם עמד חוזר או דילמא קונה לגמרי ואם עמד אינו חוזר ופשיט מאיסור גיורא דקנה לגמרי מתנת בריא ע"י (הודאת ודאי) [הודאתו דאי] במתנת ש"מ האיך קנה והאמרינן כל מאן דאיתיה בירושה איתיה במתנת דשכיב מרע כו' א"כ במתנת בריא הוא ואינו חוזר הא למדת דאפי' הכא בהני זוזי דפשיטא לן [דלאו] דמרי הוו אפי' הכי כי הודה איסור דרב מרי אינון הויא הודאתו הודאה כי כך הדין שראובן קונה בהודאת שמעון. הלכך האי דאתינן עלה יש לך לומר שזה החתן זכה במלבוש בהודאת גיסתו. מיהו לבי נוקפי דמ"ט נימא הכי שיזכה ואנן ידעינן דלאו דידיה אינון הא ודאי הלכתא בלא טעמא היא ומ"ט לא חשיב לה בהדי תלתא הלכתי בלא טעמי. ונראה בעיני שאין זה הדין אלא דוקא בשכיב מרע לצורך הגר כזה דהואיל שלא היה יכול להקנות לו בע"א כי אם כך אמור רבנן דקני כי היכי שלא יטרוף דעתו עליו דגר כזה שהוא יורש ליתיה במתנה אבל גר דעלמא שאינו יורש איתיה שפיר במתנת ש"מ הלכך האי גר שהוא יורש הואיל וליתיה במתנת שכיב מרע אמרו רבנן דליקני בהודאה אבל בריא דאיתיה במתנה ה"נ דלא קני בהודאה וראיה לדבר מעובדא דמרוני דתניא אמר להם ר"א לחכמים מעשה במרוני אחד שהיה בירושלים והיו לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה א"ל אין לו תקנה עד שיקנה ע"ג קרקע והלך ולקח בית סלע סמוך לירושלים ואמר צפונו לפלוני ועמו מאה צאן ומאה חביות אמרו לו משם ראיה מרוני בריא היה. והשתא ויהיה בריא מ"מ יודה לכל אחד מאה צאן ומאה חביות אלא ש"מ דהודאה בבריא לא מהניא וכי פרכת לן ולטעמיך לר"א דמוקי לה בש"מ ובש"מ קיי"ל דהודאה קניא א"כ אמאי לא יודה לכל אחד ויקנה בהודאה הא לא קשיא דלר"א לית ליה נמי הודאת שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמי אלא משפט ש"מ כמשפט הבריא הלכך לית ליה נמי הודאה בשכיב מרע ושפיר ילפינן מהתם דבבריא הודאה לא קניא מיהו לפום מאי דדייקינן דהודאה לא קניא בבריא מדלא הודה מרוני קשיא לי אם כן גבי

איסור גיורא דקאמר אי אגב קרקע לית ליה קרקע אמאי לא קנה קרקע ויקנה אגב קרקע מיהו דילמא תקיף ליה עלמא דש"מ הוה ולא חולה בעלמא הלכך נראה בעיני דלא קניא הודאה אלא בשכיב מרע ובגר כזה שהיה יורש אבל גר בעלמא וכ"ש בבריא אין דהודאה קנין א"כ האי דאתינן עלה שגיסתו בריאה היתה אע"פ שהודית שאותו מלבוש היה שלו כבר לא קנתה מ"מ חייבת היא ליתן המלבוש לחתן שאין כאן הודאה כהודאת של איסור שהודה ואמר שאלו המעות שביד רבא של רב מרי הן דכה"ג ודאי לא קניא בבריא אבל הודאה כזאת שהחתן היה תובע המלבוש והיא הודית ואמרה לפני הקהל שהוא בידה וזכתה בו לצורכו וכשאמרה כך לפני הקהל אז סמך על אמונתה ועל הבטחתה וכנס את אשתו ודאי זכה במלבוש ואינה נאמנת לומר יותר שהוא מושכן לה כההיא דהשולח דת"ר האומר פלוני עבדי עשיתיו בן חורין והוא אומר לא עשיתי חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר האומר נתתי שדה לפלוני והוא אומר לא נתן לי חיישינן שמא זיכה לו על ידי אחר פי' וזכה העבד בעצמו וזכה המקבל מתנה במתנה ולא מצי האי למיהדר ביה הלכך זאת גיסתו נמי הואיל והורית ברבים והיתה מוסרת דבריה שהחתן לא רצה להכניס עד שיתנו לו המלבוש והיא מסרה דבריה ברבים ואמרה לו להכניס ולסמוך עליה שאותו מלבוש הוא בידה וזכתה לו בו ודאי חייבת ליתן לו המלבוש:

(ה)

ואשר שאלת על בכור שמסרו ישראל לשומר עכו"ם והודיעו כי הוא בכור ולו משפט מות לקוברו שלם בעורו ועכו"ם חוקרים הענין ויודעים כי במומו כשר וסופו מוכיח כי השומר בא במרמה לבעל הבכור ואמר דע כי סרסתי העגל ושתק היהודי והבין העכו"ם כי נאות הדבר ולא עוד אלא שבא היהודי לבית העכו"ם וראה העגל שאינו מסורס ושתק וכראות העכו"ם כן הלך וסרסו אחרי כן מיד ע"כ לשונך. אותו הבכור היתר גמור הוא ומאן יהיב לן מבשריה ואכלינן דתנן מעשה בזכר של רחלים זקן ושערו מדולדל וראהו קסדור אחד ואמר מה טיבו של זה וא"ל בכור הוא ואינו נשחט אלא א"כ היה בו מום נטל פיגם וצרם באזנו ובא מעשה לפני חכמים והתירוהו ואר"ח א"ר קטינא [לא שנו] דמותר הבכור ע"י עכו"ם אלא א"ל לקסדור אינו נשחט אלא [א"כ] היה בו מום וליכא למימר מדבריהם למד עכו"ם דניחא להו שיפול בו מום אבל א"ל אא"כ נעשה בו מום כמאן דאמר ליה זיל עביד ביה מומא דמי ואסור דנעשה משמע ע"י אדם אמר רבא מכדי ממילא הוא שלא היה יודע העכו"ם שיהא מותר על ידו ולא להתירו נתכוין מה לי היה ומה לי נעשה אלא נעשה נמי ממילא ול"ש והכל מותר. הא למדת דאפי' היכא דא"ל דאינו נשחט אא"כ דנעשה בו דקרוב הדבר הוא להבחין דניחא להו אפ"ה שרי כ"ש האי דאתינן עלה

שלא היה כאן שום דבור ולא הזכיר לו ישראל שום שחיטה לעכו"ם לא בלשון היה בו מום [ולא בלשון נעשה בו מום] כ"ש וכ"ש דשרי. מיהו היכא שהפיל בו העכו"ם מום והתירו על ידו וחזר והפיל מום בבכור אחר ההוא ודאי אסור שכבר יודע דניחא להו במאי דעבד ואסור כדתנן ראהו שהתירו והלך וצרם באזני בכורות אחרים אסור:

(ו)

ואשר כתסת דיש מורים הוראות אשר לא כדת להקנות לעכו"ם לא פירשת היאך הם עושים לכן נתתי לבי לכתוב לך ולבאר הדבר. תנן הלוקח עובר חמורו של נכרי והמוכר לו אע"פ שאינו רשאי והמשתתף לו והמקבל ממנו והנותן לו בקבלה פטור מן הבכורה שנאמר בישראל ולא באחרי' סתם לן תנא שותפות עכו"ם [פטורה מן הבכורה ורבי יהודה סבר בגמ' שותפות עכו"ם] חייבת בבכורה. וקיי"ל במתני' דאמר בגמ' וכמה תהא שותפות של עכו"ם ותהא פטורה מן הבכורה א"ר הונא אפי' אזנו מתקיף לה רב נחמן ולימא ליה שקול אוזנך וזיל איתמר רב חסדא אמר דבר שעושה אותו נבילה ורבה אמר דבר שעושה אותו טריפה וקיימא לן כרב הונא כדאמרי' ר' אלעזר לא על לבי מדרשא אשכחיה לרב אסי א"ל מאי אמור בי מדרשא א"ל הכי אר"י אפי' מום קל כלומר אפי' אין לעכו"ם שותפות אלא אותו שאם היה נוטל חלקו אינה לא נבילה ולא טריפה אלא מום קל בעלמא פטורה מן הבכורה ואמר דקיי"ל כרב הונא. ואמרינן ההיא גיורתא דהוו מסרין לה אחא חיותה לפטומה אתאי לקמיה דרבא א"ל לית דחש לה להא דר' יהודה דאמר שותפות עכו"ם חייבת בבכורה דרב מרי בר רחל הויא ליה ההיא חיותא הוי מקנה לאונייהו לעכו"ם [לאפקעינהו מבכורה ואסר להו בגיזה ועבודה בבכורות גמורים ויהיב להו לכהנים וכלו חיותא דרב מרי בר רחל ומתו וכי מאחר דאסר להו בגיזה ועבודה ויהיב להו לכהנים אמאי מקני להו לאודנייהו לעכו"ם] דילמא אתי בהו לידי תקלה אי הכי מ"ט עלו (חפצא) [חיותא] משום דמפקא להו מקדושתייהו והא אמר רב יהודה אמר רב מותר לאדם להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם התם מקדושת המזבח מפקע ליה מקדושת בהן לא מפקע ליה הכא אפי' מקדושת כהן מפקע ליה ואי בעית אימא רב מרי בר רחל ידע (ואין נמי) [לאקנויי] קנין גמור וכ"ע לא ידעי לאקנויי קנין גמור וחזי ליה אינש אחרינא ואזל ועבד סבר רב מרי בר רחל מילתא הוא דעבד ואתי בה לידי תקלה. ומכח הלכה זו דכלו חיותא דרב מרי פסק מרנא ורבנא משה דיש מתיבתא [דמתא מחסיא] (ומההיא) בריה דמרנא ורבנא יעקב דאסיר ליה לישראל לשיתופי לעכו"ם בבהמתו כדי לפטור וולדות מן הבכורות ואפילו שתפיה בעובר נמי. אבל היכא דאיקרי ואישתתף פטור מן הבכורה אבל לכתחיל' אסור. מיהו במקומות שלנו נהגו

להקנות לעכו"ם ולפטור מן הבכורה ופיר"ת שאנו מקנים לעכו"ם מגוף אמו של עובר ורחוק מן הבכור ולא מחזי במפקיע הבכור עצמו אבל רב מרי הוה מקני לעכו"ם אוזן של עובר עצמו והוי הפקעת גוף הבכור ולהכי נקט אונייהו לשון זכר דלא קאי אאמהות אלא אעוברים. ומדקדק ר"ת מדקאמר ואסרינהו בגיזה ועבודה דהיינו אעוברים קאי אותן דאיירי בהו לעיל דהוי מקני לאונייהו לעכו"ם. משמע דתרוייהו בעובר גופיה קאי. ורבי' יצחק בר שמואל זצ"ל פי' דדוקא קאסר תלמודא לעשות כרב מרי משום דאיפשר להפקיע מקדושת מזבח כדרב יהודה ולינצל ע"י כך מתקלה זו הלכך אנו שאין אנו בקיאין בחכמה זו להטיל בו מום קודם שיצא לאויר העולם יכולין אנו להפקיעו ע"י הקנאה לעכו"ם ובסברא זאת מוכח פ' בתרא הלכך על דברי ר"ת ורבי' יצחק בר שמואל אנו סומכין שאנו מפקיעין מבכורה על ידי הקנאה לעכו"ם אלא שר"ת אינו מתיר אלא ע"י הקנאה מגוף האם ולא ע"י הקנאה מגוף העובר עצמו. ונראין דבריו דהא הכא משמע דבכל ענין אסרינן הקנאה לעכו"ם בין בו בין באמו הואיל ולא משכח תקנתא אלא כדרב יהודה הלכך לרב מרי דידע לעשות כרב יהודה [אסור להקנות בין בו בין באמו לדידן דלא ידעינן לעשות כרב יהודה] שרי לן להקנות לעכו"ם בין בו בין באמו. מיהו צריך לדעת איך מקנה לעכו"ם. רבי' שלמה [פירש] רב מרי ידע לאקנויי קנין גמור שידע ליטול מעות מן העכו"ם דעכו"ם לא קני אלא בכסף כדאמרי' לקמן בפ"ב וסברי אינשי מילתא היא דעבד דיבור בעלמא ואינו נוטל דמיה ולפי פירושו ולפי פירוש רבי' יצחק הרוצה להקנות לעכו"ם יקנה לו אוזן של העובר ויקבל דמי האוזן מן העכו"ם ודיו מיהו מצוה מן המובחר שיקנה לו אבר שעושה אותו נבילה ובאם. אבל אם הוא רוצה שלא לחוש למצוה מן המובחר מקנה לו אוזן העובר ומקבל דמי האוזן מן העכו"ם ודיו כך הדין לדברי רש"י. ומיהו לדברי ר"ת דפסיק כר' יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות ולעמיתך בכסף ולעכו"ם במשיכה וכסף בעכו"ם לא קני אלא משיכה אם הקנה האבר לעכו"ם וקיבל. דמיו לא קנה העכו"ם ולא פקע קדושת בכור אלא צריך להקנות גוף האם עצמה לעכו"ם ובמשיכ' שימשוך העכו"ם את האם. וכך מפרש ר"ת דרב מרי ידע לאקנויי קנין גמור שאזני גוף העובר היה מקנה לעכו"ם ובמשיכת האמהו' ובענין זה יכול להועיל קנין ואפי' הקנה לו קודם שהית' מעוברת דא"ל פרה לעוברה אני מוכר לך דהוי כמו דקל לפירותיו דחל הקניין לכ"ע וכ"ע לא ידעי אקנויי קנין גמור אלא יאמרו אזני עוברי אני מוכר לך ויהיו סבורין שחל הקניין אפי' הקנה לו קודם העיבור כמו קניינו של רב מרי ואותו קנין הוא כמו פירות דקל דהוא דבר שלא בא לעולם ובין דקל לפירותיו ובין פירות דקל טעו אינשי וסברי מילתא הוא דעבד להפקיע מן הבכורה ואין לחוש באיזה לשון

יאמר ואתי לידי תקל' ודוקא בהקנאת גוף העובר יש לחוש בתקלה זו אבל בהקנאת בהמה שהיא (שעה) בעין אין לחוש על שום טעות דמידע ידעי עלמא דמשיכה בעכו"ם קונה לר' יוחנן או כסף לרשב"ל הלכך שפיר עבדינן השתא בהקנאת גוף הבהמה הלכך לר"ת אין מקנים לעכו"ם גוף העובר כלל אלא גוף הבהמה והעכו"ם יקנה במשיכה. מיהו לענין הלכה למעשה נראה בעיני שמקנה אוזן העובר לעכו"ם ומקבל דמי האוזן מן העכו"ם ודיו כדברי רבי' יצחק דפי' דשרי לו להקנות לעכו"ם בין ביה בין באמיה. ואפי' לדברי ר"ת דפסיק דהעכו"ם במשיכה הוא דקני אבל לא בכסף מיהו היכא דלית ליה מה למשוך קני בכסף אפי' לר' יוחנן שהרי משיכה בעכו"ם לר' יוחנן כמו לרשב"ל בישראל ואמר פ' הזהב אמר רבא קרא ומתני' מסייעי לרשב"ל מתני' דתנא נתנה לפרוטה של הקדש בשוגג לכלן בשכר שירחצנו בבית המרחץ מעל ואע"פ שעדיין לא רחץ ואמר רב דוקא כלן קתני דמעל הנותן משום דשכירות גמורה היא בנתינת פרוטה ואינו יכול לחזור דלא מיחסרה משיכה שאין כאן מה למשוך אבל נתנ' על דבר שיש לו מה למשוך לא מעל עד דמשיך והא מתני' דנקט כלן ולא נקט מידי דאית ביה משיכה מסייעא ליה לרשב"ל (הא למדת דאפי' לרשב"ל) דאמר משיכה מפורשת מן התורה היכא דליכא מה למשוך מעות קונות ופרכינן והתניא נתנה לספר מעל וספר הא בעי למימשך תספורת פירש"י הא בעי למימשך דאי שוכר תספורת דלכל מידי דאית ליה מה למשוך לא קני עד דמשיך הב"ע בספר עכו"ם דלאו בד משיכה היא. הא למדת דאפילו דשב"ל [דאמר] משיכה בישראל מפורשת מן התורה היכא דאין לו מה למשוך מעות קונות הכא נמי כשמקנה לו העובר הואיל ועובר לאו בר משיכה הוא ואין לו מה למשוך מעות קונות ואע"ג דאפשר לקנותו בחליפין דמטלטלי מקנו בחליפין שכירות מרחץ נמי ניקנית בחליפה ואעפ"כ מעות קונות. הלכך איתבריר לן דהיכא דהוכר העובר מקני אוזן העובר לעכו"ם אפי' לר"ת ודיו מידו מצוה מן המובחר להקנות מגוף האם דבר שעושה אותה נבילה והעכו"ם יקנה במשיכה ואחריו מצוה מן [המובחר] להקנות מגוף העובר כדברי רבי' יצחק ודבר שעושה [אותו נבילה] ואחריו להקנות לעכו"ם אוזן הבכור העובר ומקבל דמי האוזן מן העכו"ם ודיו אפילו לפום מאי דפסיק ר"ת:

[ז]

ואשר כתבת דיש עכו"ם אחרי לידת בכור מחזיקים בו בהנאת יהודי ועובדים בו והרי הוא בידם לגיזה ועבודה. דבר זה הוא עון גדול על בעל הבכור לא מבעיא בבכור אלא אפי' בבעל מום שפדאו מכהן אסור למכור אותו לעכו"ם ולעבוד בו דתנן כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן ונפדו חייבין בבכורות ובמתנות ויוצאין לחולין להגזז וליעבד

וולדן וחלבן מותר [לאחר] פדיונן והשוחטן בחוץ (מותר) [פטור] ואין עושין תמורה ואם מתו יפדו חוץ מן הבכור ומן המעשר פי' שאפי' במומן חלה עליהם קדושה חמורה דבכור רחם מקדשו ובמעשר כתיב בין טוב ובין רע דמשמע בין תם ובין בעל מום קדוש. טוב תם רע בעל מום. שמעינן מינה דבכור ומעשר אע"ג דקדם מומן להקדישן כגון דנפק בכור מרחם אמו פסח או עוד דאשתכח דמומו דקדם להקדישו דבכור רחם מקדש ליה דפטר רחם כתב דחמנא. אפ"ה חמיר משאר קדשים דאילו שאר קדשים כי קדם מום קבוע להקדישן אם מתו יפדו ואילו בכור אם מת יקבר וה"ה נמי דאינו יוצא לחולין להגזז ולהעבד אפי' בקדם מומו להקדישו וכ"ש בקדם דקדישו את מומו ונפדה דאסור בגיזה ועבודה דאפי' שאר קדשים שקדם הקדישן את מומן או מום עובר להקדישן ולאחר מיכן נולד להם מום קבוע ונפדו תנן במתני' דאינם יוצאים לחולין להגזז ולהעבד ואמרי' בגמ' מנא הני מילי דתנו רבנן תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלביך מיכן שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים [איכא דאמרי תזבח ואכלת אין לך בהן היתר אכילה אלא משעת זביחה ואילך אכל פודין את הקדשים להאכילן לכלבים] (הכי נמי דאמרי')ע"כ לא פליגי הני תרי לישני אלא בפודים ואין פודים אבל מחיים דקדשים מורו תרוייהו לישני דאין היתר בקדשים לא לגיזה ולא לעבודה ולא למוכרן לעכו"ם והאי תזבח ואכלת בפסולי דמוקדשין כתי' וכ"ש קדושת בכור דאלימא דאפי' היכי דסגי להו לקדשים בפדייה דקתני אם מתו יפדו וגבי בכור קתני אם מתו יקברו הלכך אין היתר בבכור בעל מום שפדאו לא לגיזה ולא לעבודה אלא לאכילה בלבד וכן השיב מרנא ורבנא משה דיש מתיבתא דמתא מחסיא בריה דמרנא ורבנא יעקב דבכור שנפל בו מום ופדאו מכהן דאסור בגיזה ועבוד' ואסור למוכרו לעכו"ם ואין בו אלא היתר אכילה. הלכך אותם בנ"א שמניחין לעכו"ם לעבוד בבכוריה' שהוממו ופדאום מכהן עבירה גדול' היא בידם וכן עוברים בגיזתם ואצ"ל בתם למחות ביד עכו"ם שלא יגזזנו ולא יעבוד בו:

[ח]

ואותם בנ"א שמתו בכוריהם בלא פדייה חייבין לפדותן לאחר מיתת כדתנן מת הבן תוך ל' אע"פ שנתן לכהן יחזיר לו ה' סלעי' לאחר שלשים אע"פ שלא נתן יתן ואם אינו רוצה ליתן הרי הוא גוזל את השבט וכהן שתפס הימנו חמש סלעים זכה דאפי' בספק בכורות בעינן למימר דאם תקפו כהן אין מוציאין מידו ואפי' לרבא דאמר מוציאין בספק בודאי אין מוציאין ותוקף לכתחיל' ואע"ג דתניא בהזרוע ונתן ולא שיטול מעצמו ה"מ בגברא דבעי למיתן אבל האי דבעי לגזול את השבט תוקף הימנו אפי' לכתחילה:

[ט]

ואשר כתבת שאודיעך סמך לאותם שוטים מקידוש של בהכ"נ אחרי שאין יכולין לצאת באותו הקידוש ואורחין אין כאן יצר (לימלך) [לי עליך] והיטב חרה לי כי נתת את פיך להחטיאך. ותמיה אני על חכם ונבון כמוך שהייתה רשאי להוציא דבר מפיך הלא ידעת במה גאוני גאונים וקדושי עליון רבותינו שבמגנצ"א ושבוורמש"א ושבשפיר"א הלא משם יצאת תורה לכל ישראל הלא נהגו מיום שנוסדו כל הקהילות שברינוס ושבכל ארץ אשכנז ומלכיות שלנו נהגו אבותינו ואבות אבותינו צדיקי' קדושי' חכמים מחוכמים ועתה אתה כותב עליהם שוטים והלכה אומרת ואתם מכיון שנהגו אבותינו נוחי נפש אל תשנו ממנהג אבותיכם כי לא דבר רק הוא ואם הוא רק מחסרי הבינה ומריקני המוח הוא ריק. שאבותינו נהגו כדין וכתורה כי תקנת התנאים והאמוראים הוא לקדש בע"ש ובעי"ט לקדש את השבת ולהעיר עליו בקידוש זה שיום קדוש הוא ושיום טוב הוא. לא נתקן עיקרו כלל בעבור האורחי' בין לרב בין לשמואל אלא לקידוש היום ברבים נתקן כדאמרי' בירושלמי בפ' אילו דברים אמר ר' זעירא מדברי שניהם מבדילין בלא יין ואין (מבדילין) [מקדשין] אלא על היין [היא] דעתיה דר' זעירא [דר' זעירא] אמר מבדילין על השכר ואזלין מן אתר לאתר משמע קידושא פי' לשמוע קידוש על היין א"ר יוסי ב"ר נהיגין תמן במקום שאין יין ש"צ [עובר] לפני התיבה ואומר ויכולו השמים והארץ גו' ואומר ברכה אחת מעין [שבע] מגן אבות בדברו וחותם במקדש (השם) [ישראל ואת יום השבת]. הא למדת דוקא היכא דליכא יין היה אומר ש"צ ויכלו אבל היכא דאיכא יין היה אומר קידוש על הכוס במקום ויכלו ואחר הקידוש ברכה אחת מעין שבע אבל ויכולו לא היה אומר ש"צ בקול רם אלא בלחש בתפילה בלבד כמו כל יחיד שאומר בתפילה בלחש כההיא דכתבי הקודש דאיירי בתפילת לחש ושוב נהגו לומר ויכלו בקול דם אע"פ דאיכא יין וקידוש על הכוס בביהכ"נ וטעמא מפרש בשוחר טוב משום תלתא אשר כתיבי בויכולו וכשיאמר תלת' זימני ויכולו תלתא אשר כנגד תלתא אשר דכתיבי בפרשת פרה אדומה דכשם דפרה מכפרת כך השבת מכפרת. אבל מעיקרא לא תקון לומר ויכולו אלא היכא דליכ' יין מפני שקידוש היין שתקנו היינו לכבוד שבת ולקבלת שבת והיכא דליכא יין דליכא קידוש תקנו ויכלו לומר במקום הקידוש אבל כדי להוציא אורחין לא נתקן כלל אלא לקידוש היום כמו קידוש דראש חודש כשהיו מקדשין החודש במסכת סופרים וכמו ז' ברכות דחתן וכלה שתקנו על הכוס כדאיתא בירושלמי דסוטה דפ' כשם אע"ג דאינה באה לצורך אכילה כלל כמו כן הכא קידוש על היין שבערבי שבתות וימים טובים שתקנו לא לצורך אכילה אלא לצורך היום ואע"ג דקידשו בביהכ"נ תקנו לקדש בבית כמו הבדלה דאע"ג דהבדיל בתפלה תקנו להבדיל

על הכוס בבית והא דפרכי' אלא לשמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא ה"פ למה לי לקדושי בבי כנישתא כדי להוציא הואיל ואין קידוש אלא במקום סעודה ומשני לאפוקי אורחין דאכלי ושתי בבית [הכנסת] ואע"ג דעיקרו לאו להכי אתא מ"מ דאי נתכוין לצאת בו מאן דלא אפשר ליה שיהא יוצא. אבל עיקר תקנה דתקון מעיקרא לקדש בבית הכנסת על היין לא לצאת בו קידוש שבבית אלא לקידוש היום ולכבוד היום כדפרישי' כך נראה בעיני כאשר פירשתי ועיקר. ויש מפרשים דאע"ג דמעיקרא תקנו בעבור האורחים והשתא ליכא אורחים אעפ"כ הואיל ונהגנו בו הוי עלינו חובה מידי דהוה אמגן אבות דמעיקרא איתקן בעבור המזיקין שלא היו בתי כנסיות שלהן ביישוב וחשו למשתהה יהידי ותקנו זו הברכה בעבורה אעפ"כ אע"ג דהשתא בתי כנסיות שלנו בעיר וליבא למימר האי טעמא אפ"ה אנו מתפללים ולא אמרי' דברכה לבטלה היא הכא נמי אע"ג דמעיקרא בעבור האורחין נתקן והשתא ליכא אורחים אעפ"כ הואיל ונהגנו בה נעשית עלינו חובה וליכא משום ברכה לבטלה. ועוד שמעתי שיש בירושלמי לשמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא כדי לזכות את התינוקת פי' שירצו לשמוע ברכה ויענו אמן ויטעמו מן הברכה. ואתה איש נכון וחכם תיכף לזכרך ברכה. שמורה וערוכה. ברמ"ח איברך ותהי' דעתך נמוכה. נגד רבותיך נוחי נפש. למען תאריך ימים ושנים בעסק התורה ובקיום המצות בחשקי אוהבך כלבך: יצחק בר משה נב"ה

סימן תשנב

שאלות ששאל רבינו המחבר מה"ר ישעיה בי רבנא מלי זכור לטוב

לה לימא בהא קמיפלגי דמר סבר טעם לפגם אסור כדפירש רש"י בפ"ק דפסחי' גבי קדיר' ורבב"ח סבר נט ל"פ מותר ודכ"ע סתם בלי עכו"ם לאו בני יומן אי נמי דכולי עלמא בית השחיטה רותח ודכ"ע נטל"פ מותר אלא דרב סבר סתם כלי עכו"ם לאו בני יומן לא אמרינן ורבה בר בר חנה סבר אמרי':

פרק השוחט מאי אין מחשבה פוסלת [בחולין] אילימא דלא פסלה כלל כו' אמאי לא שני דה"ק ומה במקו' שמחשבה פוסל' בקדשי' דהיינו מחשב' גרידתא בלא דיבור אין הכל הולך אלא אחר העובד מקום שאין מחשבה פוסלת בחולין אלא עד שידבר אינו דין שלא יהא הולך אלא אחר שוחט ומדלא שני הכי אומר אני ש"מ דגם מחשבת קדשים לא הויא מחשבה עד שידבר:

ג' שאילות הראשונות שהם הלכה למעשה אתחננה פני הרב להשיב לי בכתב ידו ואילן פטטייא יאמר הרב דרך טיולו לאחד מתלמידיו הקטנים ויכתוב ולו אכרע ולו אשתחוה

כי דיעת הרב לי יחוה. ואורך ימים הצור יצוה. על הרב ועל כל שלטובתו מקוה: יצחק בר משה נב"ה

סימן תשנג

תשובה שהשיב ה"ר ישעיה לרבינו המחבר

מופת הדור הרב המובהק רבינו יצחק בר משה זצ"ל שלום שלום יכפילוך. ובעיני בי מלכים ימלכו. ותפקד בפקודת אהבה ואחוה שלום וריעות מאחיך הרשום בכתב אמת. על החותמת

על גלילי ידך אשר שלחת אלי בצוויך לחוות לפני כבודך. דעתי כאשר נ"ל בעיני (השר) [בשר] ואם סר ויחסר ומוסר. בו אפסר המוסר. השר הטפסר. ירבה טובו. ובעיני לבבו. יסכית ניבו. מאי דכתב מר אם יכול אדם לספר אחר מיתת אביו ואמו בתוך יב"ח הלכה רווחת היא בפ' ואלו מגלחין על כל המתים מספר לאחר שלשים ועל אביו ועל אמו מגדל פרע עד שיגערו בו חביריו ופי' כל כך הוא מגדל פרע עד שיגערו בו חביריו. והמדקדקי' דוקא אם גערו בו הוא מותר הא אם לא גערו בו אסור עד יב"ח אלו הם דברי הבאי דאטו הגערה מתרת אותו. השיעור הוא שמתירו שאם שהה שיעור הראוי לגעור בו חבירו אע"פ שלא גערו הן יכול לספר וא"צ יב"ח. דא"כ הוה ליה למתניה כדתני כסיפא על כל המתים הולך לבית השמחה לאחר ל' יום אם על אביו ועל אמו לאחר שנים עשר חודש. ומאי דכתב מר דגרסי' בירושלמי עד שישלח פרע או עד שיגערו בו חביריו ואמרת שזה חילוק יש בין אביו ובין אמו לשאר המתים דעל שאר המתים מגלח ל' יום על אביו ועל אמו יום או יומים אחר ל' יום כדי שיתקיים שלוח פרע או אם רצ' להחמיר בעבור כבוד אביו ואמו יחמיר עד שיגערו בו חביריו. אינו נראה לי זה הפירוש כלל ואע"ג דתני במסכת שמחות ועל אביו ועל אמו אסור עד שישלח פרע ויגערו בו חביריו אין לסמוך על אותה הגירסא שכל הברייתות שמביא התלמוד באלו מגלחין על מדחה מיטתו ועל חולץ ועל ממעט בעסקו ועל מספר ועל הולך לבית השמחה בולן הן שנויו' שם במסכת שמחו' כך בשינוי ממה שהן שנויות בתלמוד ואין לסמוך עליהן [כי] הספרי' נשתבשו מידי סופרים הדיוטות שכתבום ולא נכנסו בישיבה לתקנן ומשום הכי אמרי' כל מתני' דלא מיתניא בדבי ר' חייא ור' אושעיא לא מותבינן מינה תיובתא מפני שהיו משובשות ואין לסמוך עליהם. והנה התלמוד שלנו שאנו עסוקים בו תמיד כמה גירסות משונות יש בו כ"ש ברייתות וידושל' שאין אנו עסוקין בו ואפי' תוספתא דר' חייא וספרא וספרי אנו רואין שבכמה מקומות מביאן בתלמוד ומשנה גירסתו ומחסר בהן ומייתר בהן לפיכך אין לסמוך על שום ברייתא או על שום ירושלמי אם הן כנגד התלמוד שלנו כי התלמוד נכתב

להוראה כדאמרי' רבינא ורב אשי סוף הוראה ובכמה מקומות חולק ירושלמי על הבבלי ואין לסמוך אלא על תלמוד בבלי שלנו. אמנם טוב הוא להביא אדם סעד מן הברייתות ומן הירושלמי לבאר דבר שהוא סתום ונעלם בתלמוד אבל לסתור דברי התלמוד אין סומכין לא על הברייתות לא על ירושלמי דאמרינן או טעות סופר הוא או אם תמצי לומר שהן דוקא הויא פלוגתא ועל כיוצא בזה אומר הרבה בתלמוד ההיא ר' פלוני היא ואלו הובאה בתלמוד שמא היו משבשים או מעמידין אותה כיחידאה לפיכך אין לסמוך כי אם על התלמוד. וכבר כתבו על אביו ועל אמו מגדל פרע עד שיגערו בו חביריו והכל הוא דבר אחד ולא או זה או זה כדכתב מר: ומאי דכתב מד על נכרית שסיפרה לפי תומה לראובן שמתה אחותו אם הוא חייב להתאבל על פיה והורית דנאמנת להחמיר מההיא דאמרי' שלהי פרק בתרא דיבמות עכו"ם שהיה מוכר פירות בשוק כו' אלא להשביח מקחו. משמע אי לאו האי טעמא נאמן (א"ח) [א"כ] הכא שהנכרית הזאת סיפר' לפי תומה ואין לה שום ריוח בדבר פשיטא דנאמנת וחיילא עליה אבילות. דבר זה אינו נראה בעיני כלל שיהא העכו"ם נאמן בעדותו בין להקל בין להחמיר ולא האמינוהו חכמים אלא במסל"ת ובעדות אשה משום טעמא דהיא גופא דייקא ומנסבה כדאמרינן מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה הקלת עליה בתחילתה אבל בכל האיסורין שבתורה אע"פ שעד אחד נאמן בהן [אין עכו"ם נאמן בהן] אפי' מסל"ת. ואע"פ שאין צריך להביא ראיה בזה דבכל מקום העכו"ם פסול חוץ מעדות אשה אפ"ה יש לנו להביא ראיה ממאי דאמרינן פ' החולץ מעשה באחד שבא לפני ר' יהודה וא"ל נתגיירתי ביני לבין עצמי אמר לו יש לך עדים א"ל לאו יש לך בנים אמר לו הן א"ל נאמן אתה לפסול א"ע ואין אתה נאמן לפסול את בניך ומקשינן וסבר ר' יהודה דלא מהימן והתניא יכיר יכירהו לאחרים מיכן א"ר יהודה נאמן אדם לומר זה בני בכורי וכשם שאדם נאמן לומר זה בני בכורי כך אדם נאמן לומר זה בני בן גרושה בן חלוצה וחכ"א אינו נאמן ואר"נ בר יצחק הכי קא"ל לדבריך עכו"ם אתה ואין עדות לעכו"ם ואמרינן התם והלכתא כותיה דרב נחמן בר יצחק אלמא אע"ג דאר"י דכל אדם נאמן לפסול את בניו העכו"ם אינו נאמן. ומסיק טעמא שאין עדות לעכו"ם. אלמא בשום עדות אין העכו"ם נאמן ובעובדא דידן נמי אע"ג דעד אחד נאמן באיסורין עכו"ם לא מהימן דלאו בר עדות הוא. ובשלהי פרק האשה שנתארמלה אמרינן ת"ר נאמן התינוק לומר כך אמר לי אבא משפחה זו פסולה משפחה זו כשירה ואכלנו בקצצה של בת פלוני ושהיינו מוליכים חלה ומתנות לפ' כהן ע"י עצמו לא ע"י אחר וכולן אם היה עכו"ם ונתגייר עבד ונשתחרר אינן נאמנין ר' יוחנן בן ברוקה אומר נאמנין ואמרינן במאי קמיפלגי ת"ק סבר כיון דעכו"ם הוה לא הוה דייק וריב"ב סבר

כיון דדעתיה לאיגיורי מידק הוה דייק אלמא [אין] העכו"ם נאמן לעדו' אפי' להחמיר ואפי' ריב"ב לא מהימן ליה אלא בשנתגייר אבל בעדו' עכו"ם לא. ומאי דאמרי' בשלהי יבמות שלא נתכוין זה אלא להשביח מקחו דקא דייקת מדטעמא דנתכוין להשביח הא לאו הכי הוה נאמן אין זו ראיה דהתם מעיד על פירותיו כי הן אסורין באכילה דאי לאו דאמרי' שלא נתכוין זה לאסור פירותיו אלא להשביח מקחו היו אסורין מפני טעם זה אינו נאמן. אבל כשמעיד על אחר בודאי אינו נאמן והתם נמי אמרינן ההוא עכו"ם דא"ל לבר ישראל קטול אספסתא ושדי לחיותא בשבתא ואי לא קטילנא לך (כפלה ברישא) [כפלוני בר ישראל] דאמרי (בה) [ליה] בשיל לי קידרא בשבתא ולא בשיל וקטלתיה ואתיא דביתהו לקמיה דאבייי ופשט רבא מהא מתני' דלא מהימן. דהתם נמי בעדות אשה האמינוהו חכמים ומשום דאמרי' דנתכוין להטיל אימה על ההוא האיש אמר רבא לא מהימן אבל בכל עדויות דעלמא בודאי כי העכו"ם אינו נאמן בין מתכוין להעיד בין מסיח לפ"ת וכל דבריו הן בטלים שעליהם נאמר אשר פיהם דבר שוא וגו': ומאי דכתב מר על אחד שנשא אשה ושהה כשלש שנים ולא יכול לבוא עליה אם יש לכופו ליתן לה גט וכתבת אלי כי תפסו את הבחור ונתנוהו בכבלי ברזל ושמוהו בבית הכלא ואחר בך הוליכוהו לעיר כו' עד אם כנים כשרים לבוא בקהל אם לאו. לא הודעתני זה האיך היה הענין שלא היה יכול לבוא אליה אם הוא בריא אם לאו ואם בא מחמת סריסות או מחמת מכה שיש בגופו או מחמת שהוא קשור ע"י כשפים או שהיה בריא ועיכב מלבוא אליה מחמת שלא יוכל לכובשה כאשר ימצאו רבים בעולם ששוהין לשכב עם נשותיהן גם לא הודעתי אם דנין על הכתובה כי אם על הגט אם הוא בר כפייה ואם הגט מחמת כפייתה כשר ותנשא בו אם לאו. את אשר בלבבי אודיעך. ל"מ שיש לה טענה גדולה וטענה ברורה שאינו יכול להזקק אליה והכל מבקשים תפקידם והיא רוצה עונתה ואין לך טענה גדולה מזו שאין אדם רשאי לעגן את אשתו בעונתה ואם [נדר] מתשמיש המיטה (שכח) [שבת] אחת יוציא ויתן כתובה ואמרו חכמים רוצה אשה בקב ותיפלות מט' קבין ופרישות וזאת שנתעגנה ג' שנים הדין עמך שתצא אלא אפי' בלא כל זאת אם היא מורדת על בעלה ואינה חפיצה בו אע"פ שאינו דין מכח הלכה לכוף את בעלה ליתן לה גט ואין צריך עכשיו להאריך במשפט המורדת מ"מ גאוני הישיבות של בבל רבנן סבוראי שהיו אחר ההוראה תקנו שיכופו את הבעל ליתן גט למורדת מיד וכ"כ בה"ג וכך כתבו גם רב היי ורב שרירא וכל הגאונים שיותר מג' מאות שנה היה בימיהם שנתקנה זו התקנה ואין לזוז ממנה וכ"כ גם רב אלפס הפסק ואין מי שיכול לעקור תקנת ב"ד הגדול שבבבל הלכך גיטה של זו גט כשר הוא ואין לפרכס עליו וכ"ש

שיש לה טענה גדולה שאינו יכול להזקק אליה וכיון שנתרצה ליתן גט אפי' ע"י עישוי גיטו גט דיש כאן מצוה לשמוע דברי חכמים תקנת ב"ד הגדול וטענה גדולה שיש לה. ועוד שיש כאן נתינת ממון דאמרי' בחזקת הבתים דאגב זוזי גמר ומקני בתליוה וזבין. וכן בתליוה וקדיש משמע דאי איכא מתן מעות אמרי' התם דהוו קידושי דאגב מתן מעות גמרה ואקני נפשה אי לאו משום דעשה שלא כהוגן אפקעינהו רבנן לקידושיה וכשר הוא גט זה ויכולה להנשא בו בתחילה. ומאי דכתב מר שאין לכופו דשמא יתרפא ויאמר אלו הייתי יודע שהייתי מתרפא לא הייתי מגרשה אפי' נותנים לו מאה מנה וכן היה בדעתו בשעת גירושין ונמצא גט בטל והבנים ממזרים כדאמור רבנן בהשולח גט גבי מוציא את אשתו כו' וה"נ אמרי' בשלהי פ"ק דנדה גבי אשה שיש לה וסת כו'. אינו נראה לי שאם באת לחוש לזה יש לדבר תקנה להודיעו שלא יחזיר לעולם כדאמרי' התם ושוב אינו יכול לקלקל. ועוד נ"ל לומר שאפי' להודיעו שלא יחזיר לעולם אינו צריך. דהיכא אמרינן הכי היכא דריעותא הויא מחמת אשה כגון דמוציאה משום שם רע שיצא עליה או שחושש שמא היא איילונית או שאין לה ווסת קבוע התם ודאי יבול לקלקל אם תיבטל אותה הריעותא דמצי למימר מחמת אותה הריעותא גירשתיה ואם הייתי יודע שאינה (מעותה) [ריעותא] לא הייתי מגרשה. אבל כשהאשה מורדת מפני שום דבר מום שיש בגופו אינו צריך להודיעו שאינו יכול לקלקל ולומר אילו הייתי יודע שאתרפא מאותו מום לא הייתי מגרשה מ"מ האשה דוחקת אותו מפני המום ואינה רוצה להמתין לראו' אם יש לו רפואה. ותדע דהכי הוא דהא באלו שכופין אותו להוציא מוכה שחין ובעל פוליפוס לאתנן בהו דלא יחזיר עולמית שמא יתרפא דקלקל שאפי' אם יתרפא אינו יכול לקלקל שאין האשה מתרצה להמתין ולראות אם יכול להתרפאות ואין העכבה ממנו אלא ממנה. ואע"פ שאני אומר כי הדין לכופו וגיטו בשר יש לחקור ולראות שמא היה העישוי ע"י עכו"ם אפי' כדין הגט פסול שאין מצוה לשמוע דבריהם אך אם עישו אותו וא"ל עשה מה שישראל אומרים לך. הרבה הייתי רוצה להאריך במשפט המורדת ובגט מעושה מה שיש עליהם בעיני בשר אשר לנו. ובנחץ השליח שהיה דוחק אותי ולא יכולתי להאריך כ"ש שלחכם כמוך אין צריך להאריך. ומאי דקשיא ליה למר על מאי דאמר בריש פרק בנות כותים קטן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין דברי ר"מ א"ל לר"מ כו' עד כי היכי שלא יחזיק בנחלה תמהתי על חכם כמוך להקשות כדברים האלה אטו לר"מ דאמר דאין מייבמין אם נפלה לפני יבם קטן אינה צריכה להתעגן עד שיגדיל ומי יכול לפוטרה עד שלא יגדיל היבם ואז או יחלוץ או ייבם כי היכי דמיעגנא לרבנן דאמרי מייבמין ה"נ מיעגנא לר"מ ויותר היא מתעגנא לר"מ דלרבנן אם הוא רוצה יכול לייבמה

קודם י"ג ויום אחד ולר"מ לא מצי עד שיגדיל. ומאי דאמר מר נימא להו טעמא דידי משום נחלה אטו בכה"ג קאמרי מייבמין שנכוף את היבמה גדולה להתייבם ליבם קטן מי לית להו לרבנן נותנין לו עצה ההוגנת לו היה הוא ילד והיא זקינה היא ילדה והוא זקן אומרי' לו מה לך אצל זקינה מה לך אצל ילדה כלך אצל שכמותך ואל תכניס קטטה לתוך ביתך אלא הכי אמרי רבנן אם מתרצים שניהם ורוצה היבמה להתייבם לקטן אי נמי קטנה ליבם גדול מניחין אותן ואין מוחין בידם ור"מ סבר אין מניחים אותם להתייבם שמא ימצאו סריס או איילונית ונמצאו פוגעין בערוה דחייש למיעוטא ורבנן לא חיישי למיעוטא. ומאי דאמר מר הואיל ואמרו לו יפה אמרת שאין חולצין נימא אין מייבמין נמי דכל שאינו עולה לחליצה אינו עולה לייבום מי לא אמרי' בפ' שני דיבמות אמר רב גידל אמר רב אמר קרא ועלתה יבמתו השערה שאין ת"ל יבמתו ומה ת"ל יבמתו יש לך יבמה אחרת שעולה לחליצה ואינה עולה לייבום ואיזו זו חייבי לאוין ואימא חייבי בריתות נמי אמר קרא ואם לא יחפוץ האיש הא חפץ ייבם וכל העולה לייבום עולה לחליצה וכל שאינו עולה לייבום אינו עולה לחליצה א"ה חייבי לאוין נמי הא רבי רחמנא יבמתו ומה ראית מסתברא חייבי בריתות לא תפסי בהו קידושי חייבי לאוין תפסי בהו קידושי. ומאי דכתב מר ותו דהכא מודו ליה רבנן שאין חולצין ומקשינן אשה לאיש ואילו בפ' מצות חליצה תנן קטנה שחלצה תחלוץ משתגדיל ואם לא חלצה חליצתה פסולה ואמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר"מ דאמר איש כתיב בפרשה ומקשינן אשה לאיש ודילמא לדבריו דר"מ קאמרי רבנן הא אמרי' התם מ"ד ר' יוסי כו' דוקא ר' יוסי לחוד פליג אר"מ ומכשר חליצת קטנה ולא מקיש אשה לאיש כולהו רבנן מודו ליה לר"מ דמקשה אשה לאיש כדתנן בפ' בא סימן תינוקת שהביאה שתי שערות חייבת בכל מצות האמורות בתורה וחולצת או מתייבמת וכן תינוק לא פליג עלי' ר' יהודה כדפליג בסיפא תינוקת שהביאה שתי שערות אינה יכולה למאן ר"י אומר עד שירבה השחור ואמרי' בגמ' כיון דתנא דחייבת בכל מצות האמורות בתורה חולצת ומתייבמת למה לי לאפוקי מדר' יוסי דאמר איש כתי' בפרשה אבל אשה בין גדולה בין קטנה קמ"ל דאי אייתי שתי שערות אין ואי לא לא מ"ט מקשינן אשה לאיש: ומאי דקשיא ליה למר על האי דאמרי' בפרק יוצא דופן איבעיא להו אותו מקום של אשה בלוע הוי או בית הסתרים הוה למאי נפקא מיניה כו' אמאי לא קאמר נפקא מינה להא דאמר ר' חייא בר אשי אמר רב יולדת שירדה לטבול מטומא' לטהרה כו' כדא"ל ר' ירמיה לר' זירא בירידה אמאי טמאה טומאה בלועה היא. אמת כי גם זה (לשאול) [נפקא מינה] בין בלוע לבית הסתרים אבל זה הוא מילתא דלא שכיחא שיעקר הדם קודם הטבילה ולעמוד בה עד לאחר טבילה ועוד דאיכא למימר

נמי מיגו דמהניא טבילה לדם תהני נמי להאי כדאמרי' התם להכי נקט כגון שתחבה לה חברתה כזית נבילה באותו מקום שהוא דבר שיכול להיות תדיר. וכשנשאלה שאלה זו במדרש לא היו עסוקים בזו של רבי חייא בר אשי שבאותה של ר' חייא בר אשי יש לחלק כי אקשי ר' ירמיה לר' זירא בירידה אמאי טמאה טומאה בלועה היא ולומר לו מי סברת בלוע הוי בית הסתרים הוי ומיטמאה האשה במשא אלא שר' זירא לא רצה להרחיק לכך כי הוא מעמיד דברי רב לאחר שיצא הדם לחוץ ומטמא אפי' במגע ואינו צריך להרחיק ולומר בית הסתרים הוא: ומאי דקשה ליה למר על מאי דאמר רבא בפ"ק דפסחים ש"מ מדר"ע תלת ש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה וש"מ הבערה לחלק יצאת וש"מ לא אמרי' הואיל והותרה הבערה כו' מאי נפקא מינה דסבר דלחלק יצאת הא יו"ט לית ביה אלא לאו ואכתי לוקמה ביו"ט וליתי עשה ולידחי לא תעשה ותו אי סבירא ליה ללאו יצאת הוה מוקי לה ביו"ט והא יו"ט עשה ודחי את ל"ת ועשה. הכי פירושא אי אמרת הבערה לחלק יצאת א"כ [הויא] מלאכה וחשוב כשאר ל"ט מלאכות דשבת אבל אי אמרת ללאו יצאת א"כ אינה אב מלאכה ואינה חשובה מלאכה בשאר כל מלאכות וביו"ט כתיב לא תעשו מלאכה דוקא החשובה מלאכה אצל שבת לוקה עליה ביום טוב אבל אינה חשובה מלאכה אצל שבת אין לוקין עליה ביו"ט דבשבת כתיב כל העושה בו מלאכה מות יומת אלמא אינה חשובה מלאכה אלא שחייבין עליה מיתה ואם אין בהבערה בשבת אלא לאו אין חייבין עליה ביו"ט מידי דהוה (אלא דמחמיר) [אלאו דמחמר] שאין לוקין עליו ביו"ט אלא ע"כ ש"מ דהבערה לחלק יצאת ס"ל לר"ע ולקו עליה ביו"ט ומשום הכי אין שורפין חמץ ביו"ט דיוו"ט הוא עשה ול"ת ואין עשה דוחה את ל"ת ועשה: ומאי דכתב מר בין למ"ד הבערה ללאו יצאת ובין למ"ד לחלק אימא ללמד על הכלל יצאת דאע"פ שמקלקל חייב ודלא כמאן דפטר אטו קים ליה למר דהאי הבערה לקלקל היא ודילמא כדאמרינן בהמניח חובל בצריך [לכלבו] מבעיר בצריך לאפרו ואע"פ שמבעיר אצטלית שוה מאה מנה בעבור אפרה ששוה פרוטה מתקן קרי ליה כיון שצריך לו ולצורכו הוא מבעיר שאף השוחט את השור לאכילה שהוא חייב מקלקל הוא אצל דמיו שיותר שמין דמיו (לדידיה) [לרידיא] כדאמר בריש הכל שוחטין אלא כיון שעושה מחשבתו במה שצורך לו חייב. ומאי דכתב מר ותו אמאי לא קאמר וש"מ חמץ בפס' אסור בהנאה דאי שרי לוקמיה ביו"ט ויסיקנו תחת תבשילו. מאן שרא ליה לשהויי עד שיתקן תבשילו והלא עובר עליו בבל יראה ובל ימצא אם לא ישרפנו מיד משום הכי לא מצי למישמע מניה הכי: ומאי דכתב מר הפלא ופלא מה סברא לומר מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה שלא לצורך מאין יסוד ומאין רגלים לדבר מילתא בלא טעמא. נ"ל לפרש בשני

ענינים נאמר מתוך שהותרה כו' לאחר שאנו מתירין כל דבר הצריך לגופו לכתחיל' אע"פ שאינו צורך אוכל נפש (ואחר) [ואמר] אפי' דבר שאינו צורך לגופו שלכתחילה (אע"פ) שאינו צורך אסור אבל אם עשה אינו לוקה ותרוייהו משום האי טעמא דהואיל והותרה לצורך הותרה שלא לצורך כדאמרי' בביצה פ' [קמא] השוחט עולת נדבה ביו"ט לוקה והמבשל גיד הנשה ביו"ט לוקה משום מבשל ומשום הבערה ומוקמי' להו כב"ש דאמרי לא אמרינן מתוך אבל לב"ה דאמרי מתוך בכולן אינו לוקה וכן נ"ל ליתן טעם לדבר מתוך שהותרה לצורך והוקלש האיסור הוקלש נמי דאפי' שלא לצורך אין לוקה עליו. ודומה למאי דאמרי' בפ' יום טוב ובפ' אלו עוברין האופה מיו"ט לחול רב חסדא אמר לוקה ורבה אמר אינו לוקה דאמר הואיל ומיקלעין ליה אורחין חזיא ליה השתא נמי חזיא ליה אלמא הואיל והוקלש האיסור היכא דאית ליה אורחין הוקלש נמי היכא דלית ליה אורחין לא לקי ורבה ור"ח לא ס"ל דטעמ' דב"ה דמוציאין קטן וס"ת לרה"ר טעמא דמתוך דא"כ אמאי אר"ח לוקה ורבה נמי מה צריך לטעם הואיל והא אמרינן התם דלב"ה אין לוקין בעולת נדבה ובגיד הנשה וה"ה האופ' מיו"ט לחול על ידי מתוך אלא ודאי לית להו. אלא סברי טעמא דב"ה דהתם דאין עירוב והוצאה ליו"ט והכי נמי אמרי' התם מתקיף לה רבה ממאי דב"ש וב"ה בהך פליגי במתוך שהותרה דילמא בעירוב והוצאה פליגי דב"ש סברי עירוב והוצאה לשבת ועירוב והוצאה ליו"ט וב"ה סברי עירוב והוצאה לשבת ואין עירוב והוצאה ליו"ט פי' ודווקא בהוצאה שרו ב"ה אבל בשאר מלאכות לא והשוחט עולת נדבה ביו"ט והמבשל גיד הנשה לוקה והאופה מיו"ט לחול דפטר רבה ממלקות משום הואיל. ודוקא הכא איכא הואיל אבל בעולת נדבה וגיד הנשה ליכא הואיל ולקי. והטעם שהיה נותן רבה דלית ליה מתוך האופ' מיו"ט לחול הוא הטע' שנותן מאן דס"ל מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך ופטור ממלקו' אפי' בעול' נדבה וגיד הנשה ע"י טעם זה שכיון שהוקלש האיסור לצורך הוקלש נמי שלא לצורך ואינו לוקה (ורבא) [ורבה] האי טעמא לית ליה למיפטר ממלקות בכ"מ כ"א במקום שיוכל לעשות בהיתר ע"י אורחים שרי שזהו אשר יאכל לכל נפש אלא ודאי טעם הדבר הוא מפני שהוקלש האיסור והאי דשרי לכתחילה כל שהוא לצורך אדם אע"פ שאינו לצורך אוכל נפש כדאמרי' התם להוציא את הקטן וס"ת לרה"ר אפי' למ"ד דיש עירוב והוצאה ליום טוב כדאמרי' התם מתקיף לה רב יוסף אלא מעתה הוציא אבנים לב"ה ה"נ דלא מחייב אלא מדלא מיפלגי באבנים ש"מ בהוצאה שלא לצורך פליגי פי' שלא לצורך אוכל נפש כדאמרינן התם אבל הוא צורך גופו. ונראה לי שזהו טעם הדבר לא מתוך שהותר זה אלא כלומר כמו שהותר זה הותר זה וטעם הדבר הוא כר' יהודה דדריש

לכם לכל צורכיכם (ומתוך) [ומתיר] גם מכשירי אוכל נפש כדאמרינן פ' אין צדין ומשום טעם זה היה מתיר ר' יהודה בכל צורכי גופו של אדם כגון לכבות את הנר מפני ד"א ולכבות את הבקעת לא בשביל לחוס עליה אלא כדי שלא יתעשן הבית והקדירה ולכבות את הדליקה משום איסור ממון ולמיכחל עיניו ביו"ט אפי' היכא דליכא סכנה בסוף אוכלא לפצוחי עינא כדאמר בפ' יום טוב דבכולהו שרי ר' יהודה משום דקסבר לכם לכל צורכיכם ובפ' אין צדין פסק רב חסדא ורבא הלכהכר' יהודה ומטעם זה אנו מתירין כל המלאכות שלא לצורך אוכל נפש אך אם הם לצורך גופו: ומאי דקשה ליה למר על מאי דאמרינן בפרק קמא דמנחות אמר רב זר שקמץ יחזיר כו' עד וכיון דקרא סתמא כתיב מה לי שמאל ומה לי שאר פסול. אדרבה הואיל דקרא סתמא כתיב אוקמיה דוקא בשמאל דאית ליה הכשירה כדאמרי' הא אינו נושא אלא עון טומאה שהותר' מכללו. לא קשיא דהכא דאפשר שיחזיר ויחזור ויקמוץ בכשרות כיון דקרא סתמא כתיב וקמץ משם דמשמע ממקום שכבר קמץ בפסול בכל פסולין דעלמא קאמר דאית להו תקנה בחזרה אבל גבי ציץ שהוא מרצה בלא שום תקנה יש לנו לחלק שאינו מרצה על עון טומאה שהותרה מכללה: ומאי דקשי' ליה למר על מאי דאמרי' בהקומץ רבה הא אינו נושא אלא עון טומא' שהותר' ולמ"ד טומאה דחויה היא איזו עון נושא. אטו מ"ד דחויה היא לא [מודה] דקרא הותרה נמי (דמדהדרינן) [דמה דמהדרינן] בתר טהורין משום דטומאה שהותרה בציבור בקושי ובדוחק הותרה וכל מה דאפשר להדורי אטהרה מהדרינן אבל מ"מ אי לא מצינן למיעבד בטהרה (לא) עבדינן בטומאה הרי שהותרה הטומאה בציבור: ומאי דקשיא ליה למר וכי פריך אימא עון יוצא שהותר בבמה הא אסיקנא פרק קמא דמבמה לא ילפינן. היכא אסקינן דמבמה לא ילפינן היכא דליכא קרא דנסמוך עלויה אלא בעינן אנו למילף מבמה אבל היכא דאיכא סמך דקרא ילפינן מבמה דהכי אמרינן התם ונילף מבמה וכ"ת מבמה לא ילפינן והתניא מנין ליוצא שאם עלה לא ירד שהרי יוצא כשר בבמה ומהדר תנא אוזאת תורת העולה ריבה סמך אלמא היכא דאיכא סמך דקרא ילפינן מכמה וה"נ התם אמרי' מכי דריש וקמץ משם אמרינן מה לי שמאל ומה לי שאר פסולין ומכשרינן אפי' זר משום דכשר בבמה והכא נמי כיון דכתיב קרא ונשא אהרן את עון הקדשים אימא גם עון יוצא שהותר בבמה: ומאי דתמיה ליה למר אימא עון שלא לשמו בקדשי קדשים שעלו לבעלים לשם חובה דהא הותר מכללו במנחות בפ"ק לר' (ישמעאל) [שמעון] לא רצה להקשות לו מר' שמעון לרבנן: ומאי דכתב מר ותו אימא עון שחיטת דרום בקדשי קדשים שהותר בקדשים קלים א"נ עון שחרית בפסח שהותר בתמיד של שחר יש לומר דשחיטת דרום פסולה בק"ק דטובי קראי כתיבי צפון ולא דרום

לעכב כדאמרי' בר"פ איזהו מקומן ופסח נמי בשחרית כתיבי תרי קראי בין הערבים וכתיב נמי שם תזבח את הפסח בערב לעכב שאם שחטו קודם לחצות פסול וכי היכי דעון פיגול ונותר אינו מרצה משום דכתיב בהו לא ירצה ולא יחשב וגם עון בעל מום נמי משום דכתיב בהו כי לא לרצון יהיה לכם וה"ה נמי דרום בק"ק ושחרי' דפסח דשנה בהן (דכתיב לעשה) [הכתוב לעכב]: ומאי דכתב מר וכי מסיק רב אשי עון הקדשים כו' אדרבה עון המקדישים דמהיכא ילפת לה מאיש נדחה ואין צבור נדחה והתם עון המקדישים הוא. אמת ודאי דהתם טומאה דמקדישין היא וטומא' הקדשים נמי אתיא ממילא דכיון דמקדישי' טמאים אף קדשים טמאים אבל מיהו גבי ציץ כתיב עון הקדשים דמשמע עון הקדשים הוא נושא ולא עון המקדישים דאע"פ שנמצא עון המקדישים הותר מכללו הרי הכתוב ממעטו בפירוש שלא ירצה הציץ אלא עון המקדישים: ומאי דכתב מר דבתורת כהנים אדם לרבות את (העכו"ם) [הגרים] ובעולה קיימי ולא יהא אלא עכו"ם ומאיש איש נפקא. ותו כיון שנתגייר בקטן ישראל שנולד דמי. מאי דמרבה גרים מאדם לאו לקבולי קרבן מנייהו דאפי' מעכו"ם נמי מקבלין אלא שיהא דינם כישראל כי קרבן עכו"ם אינו טעון סמיכה כדתני ברישא בני ישראל וסמך בני ישראל סומכין ומאדם ריבה שקרבן גרים יהא טעון סמיכה כקרבן ישראל ומכם מיעט המומרים שלא נקבל מהם כלל: ומאי דקשיא ליה למר על מאי דאמרינן בפ"ק דשחיט' חולין ותיפוק לי משום שמנונית ולוקמה בסכין חדשה שהשתחו' לה. בודאי כי יפה היה יכול להעמיד' בסכין והשתחו' לה אלא הוא מחזר לתרץ (דהרי) [דברי] רבה בר אבוה שאמר סכין של עכו"ם ומשמע תשמישי עכו"ם ולא שהיא עצמ' עכו"ם דא"כ הוה ליה למימר סכין שהיא עכו"ם ומשום הכי שקיל וטרי ומוקי למילתיה בחדשה דפסק בה גוזא לעכו"ם או שלבנה באור: ומאי דקשיא ליה למר על מאי דאמרי' התם לימא בהא קמיפלגי דמ"ס בית השחיטה רותח אמאי לא שנה דכ"ע בית השחיטה רותח ובהא פליגי דרב סבר נותן טעם לפגם אסור ורבה בר בר חנה [סבר] דנטל"פ מותר. הדחה למה לי ומה מועלת הדחה שכבר נבלע האיסור ופשט בבית השחיט' משום דהוא רותח ובלע בודאי. א"ת צונן כל האיסור עומד למעלה ונפיק בהדחה והא מותר בלא הדחה ומדמצריך ליה הדחה ש"מ שהיה סובר דפליטת הסכין אסורה ובית השחיטה צונן ונפיק בהדחה בעלמא: ומאי דקשיא ליה למר על מאי דאמרינן בפרק השוחט מאי אין מחשבה פוסלת אילימא דלא פסלה כלל וכו' אמאי לא שני דה"ק ומה אם במקום שהמחשבה פוסלת במוקדשין דהיינו מחשבה גרידתא בלא דיבור אין הכל הולך אלא אחר העובד במקום שאין המחשבה פוסלת בחולין אלא עד שידבר אינו דין שיהיה הכל הולך אחר השוחט

ומדלא שני הכי אומר אני ש"מ דגם מחשבת קדשים לא הויא מחשבה עד שידבר. גם עתה בדבריך כן הוא דודאי לא הויא מחשבה עד שיוציא בשפתיו ויגלה מחשבתו בחוץ אבל אם גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו אינו כלום ואילו היתה מחשבה פוסלת בקדשים בלא דיבור הייתי פוסל נמי גם בע"ז בלא דיבור ומנא לך לחלק ביניהם אלא ודאי כל המחשבות שפוסלות בקדשים בין חוץ לזמנו וחוץ למקומו ושלא לשמו אין פוסלת אלא כשיוציא בפיו. השם ירבה גבולך בתלמידים ותזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולהרביץ תורה בישראל בחפצו וחפץ לבי. אני החתום ישעיה בי רבנא מלי זכור לטוב:

סימן תשנד

תשובה [שאלה] לה"ר אלעזר בן רבי' שמואל זצ"ל ודבי' ישעיה בי רבנא מלי זכור לטוב. בעבור שריבוי דברים מביא לידי משגה לכן אסתיר אותי ונפשי בכפי שמתי ואבוא בתפילה ותחינה לפני רבותינו אולי השב"ה ישים בלבם וירחמו את תלמידם ועבדם ויתנו לב להשיבני על שאלותי לברור הלכה למעשה שני מלכי ישראל רבי' אלעזר בן רבי' שמואל שיחיה ורבי' ישעיה בן רבנא מלי זכור לטוב.

[**א**]

חתיכה שנאסרה ע"י תיקו ככל הני דא"ט אם נתערבה בחתיכות אחרות אם היא בטלה אם לאו משום שמא יבוא אליהו ז"ל ויטהרנה או שמא נמצא בה טעם להתיר והו"ל דבר שיש לו מתירין או שמא אין שייך לומר דבר שיש לו מתירין אלא היכא שבודאי עתיד להיות מותר אבל הכא שמא יתברר לאיסור וקצת דמי לנדרים דספק ימצא חרטה ויתיר לו חכם וספק לא ימצא וקרי ליה שיש לו מתירין:

[**ב**]

וכשדורכין יין בימות הבציר ופעמים מניחים גיגית מליאה ענבים דרוכים ובשבת זב מענבים עתה הוא משמע שאותו יין שבגיגית כולו אסור דהא בזתים וענבים לכ"ע אם יצאו מעצמם אסורין. מיהו אפ"ה נראה בעיני דשרי כל היין שבגיגית בשתיה בשבת דאפי' תמצי לומר דגם בדרבנן מין במינו לא בטל אפ"ה יש לומר סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו היינו הזגין וחרצנין מבטלין אותה. כדרבא דהלכתא כותיה דאמר בתר שמא אזלינן. והכי אמרינן בירושלמי דתרומות פ"ה (ד' ביעי) [רב ביבי בעי] טינופות של תרומות מהו שתצטרף עם החולין להעלות את התרומה ופשיט מן מה דאמר רב הונא קליפי איסור מעלין את ההיתר להתיר ואע"ג דקיי"ל דכל דשיל"מ אפי' באלף לא בטיל ה"מ מין במינו אבל מין בשאינו מינו אע"ג דיל"מ אפ"ה בטל כדאמרי'

בירושלמי זה הכלל שהיה ר' ישמעאל אומר בשם ר' יהושע כל דשיל"מ כגון טבל מעשר והקדש וחדש לא נתנו חכמי' שיעור במין ומינו כל שהוא ושלא במינו בנ"ט:

[ג]

והלכה למעש' על אשה שטבל' שצריכ' להזהר שלא תכנוס למרחץ ביום טבילת' וגם שלא תשפוך על עצמה ג' לוגין מים שאובין ביום טבילת' כדאמר פ"ק דשבת אלו פוסלין את התרומה האוכל אוכל ראשון והאוכל אוכל שני והשותה משקין טמאין והבא ראשו ורובו במים שאובין ופי' רש"י בו ביום של טבילה וטהור שנפלו על ראשו ועל רובו שלשת לוגין מים שאובין פירוש אפילו שלא ביום הטבילה. והא ליכא למימר דלא גזרו על הבא ראשו ורובו במים שאובין אלא דוקא לתרומה אבל נדה לבעלה לא גזרו דהא ההיא טעמא דגזרו בתרומה שייך נמי בנדה לבעלה דאמר לקמן מ"ט גזרו בהו רבנן א"ד ביבי בר אביי א"ר (אשי) [אסי] בתחילה היו טובלים במי מערות המכונסין שיש בהם מ' סאה והיו נותנין עליהן ג' לוגין מים שאובים התחילו ועשאום קבע וגזרו עליהם טומאה מאי קבע אמר אביי שהיו אומרים אלו ואלו מטהרין אמר רבא מאי נפקא מיניה הא קא טבלי בהנך אלא אמר רבא שהיו אומרים לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין. א"כ האי טעמא נמי שייך בנדה והאיך היום מניחים מלגזור בנדה זו הגזירה עצמה. ותו אי בנדה לא גזרו א"כ יאמרו כמו שבנדה איכא טמאים ה"ה לתרומה דק"ו הוא אם לאיסור מיתה חששו דכהן טמא האוכל תרומה טהורה במיתה כדתניא פרק אלו הן הנשרפין לאיסור כרת לא כל שכן דנדה לבעלה בלא טבילה בכרת היא כההיא דפ"ק דשחיטת חולין דאיתמר נדה שנאנסה וטבלה רב אמר טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה ור' יוחנן אמר אף לביתה לא טהרה ואמר ליה רבא לרב נחמן לרב דאמר טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה איסור כרת התרתה איסור מיתה מבעיא ופירש"י דכרת חמור ממיתה שימיו נכרתין וזרעו נכרת כדכתיב ערירים יהיו ואע"ג דבבא על הנדה לא כתיב ערירים מ"מ הא הוקשו כל עריות בהיקש דר' יונה פ' הבא על יבמתו הלכך ודאי מסתבר דאפי' בנדה גזרו וצריכה להזהר שלא תכנס למרחץ ביום טבילתה וגם שלא תשפוך על עצמה שלשת לוגין מים שאובים או יותר שלא הוזכרו שלשת לוגין אלא לומר שעל פחות מיכן לא גזרו אבל על שלשת ויותר משלשת לוגין גזרו וא"ת א"כ לא משכחת לכל הנשים דהואיל שפירשנו שגזירה זו גם לענין נדה א"כ שום אשה לא תרחוץ כ"א בימי נדתה דהא גזרו על כל טהור שנפלו על ראשו ורובו שלשת לוגין מים שאובין וכשהיא רוחצת הרי נפלו עליה ג' לוגין מים שאובין. הא לאו שאילה כי שגגה היא דכשגזרו על טהור שנפלו שלשת לוגין מים שאובין הרי היא כטמא שרץ [וכן האשה שנפלו עליה ה"ה

כטמא שרץ] ומותרת לבעלה שלא עשו אותה נדה בעבור כך אלא טמאה כעלמא ותו דאפי' תימצי לומר שעשאוה נדה בכך ה"מ דרך נפילה אבל לא דרך ביאה ודרך רחיצה כדפי' ריב"א דלא גזרו על טהור הבא על ראשו ורובו מים שאובים דאין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה ואי הוו גוזרין נמי על שבא ראשו ורובו במים שאובים לא היה יכול שום אדם לרחוץ:

[ד]

וגט חירות שכתב בו (גט) ושחררית מני ומיוסף ומיקר אחי שהרשוני לשחרר אותך אנת אוברש בר אברהם אבינו וכל שום וחניכה דאית לך ולאבהתך דהות עבדנא מן קדמת דנא נראה בעיני שהוא פסול דלאו כל כמיניה לשחרר עבד של אחיו וכי מפני שהרשהו משחררו והא קיימא לן דהלכתא שליח שויה וגט אשה אילו נכתב בשם השליח [היה] חוכא ואיטלולא. ולה לה מאשה ילפינן שאין כותבין גט אחד לשני עבדים וע"פ זה דגט נשא ישראלית וזה הגט נכתב על פי ע"א ושמו ר' יעקב ואין כח בידי למחות:

[ה]

ועוד התיר ביו"ט שני להוליך את המת מעיר לעיר אחרת ע"י יהודים והמת לא צוה ובעיר שמת בה הי' בית הקברות ולעיר שהוליכוהו שם לא נקברו אבותיו של מת. ודבר זה נראה בעיני אפי' בחול אסור כי בזיון המת הוא וגם צער הוא לו שמטלטלים אותו ממקום למקום. צא ולמר ממת מצוה דאמור רבנן דקנה מקומו ואין בעל השדה יכול לעכב עליו מלקוברו בשדהו מפני שצער הוא לו שמטלטלין אותו ואינו נקבר מהרה במקום שמת וכאילו שופך דמים [דכל המוליך את המת כאילו שופך דמים כל שכן] המוליך את המת מעיר שיש בה בית הקברות כדתניא א"ר עקיבה תחילת תשמישי לפני חכמים השכמתי ומצאתי הרוג אחד הייתי מטפל בו בשלשה תחומי שבת עד שהבאתיו למקום הקבורה וקברתיו [וכשבאתי] והרציתי דברים לפני חכמים אמרו לי על כל פסיעה ופסיעה שהיית פוסע כאילו היית שופך דמים פי' מפני שהיה לו לקוברו במקום שנמצא כדתניא לעיל בסמוך מצאוהו בין שדה בור לבין שדה ניר קוברו בשדה בור ותניא אין מפנין את המת ואת העצמות מקבר מכובד למכובד ולא מן בזוי למכובד ואצ"ל מן המכובד לבזוי ובתוך שלו אפי' ממכובד לבזוי ערב לאדם שיהא נוח אצל אבותיו והא בחול מיתניא כדמוכח בשמחות. הא למדת דאפי' אם היה כבודו של אותו המת באותה עיר יותר מעיר שמת בה אין מפנין אפי' עצמות כ"ש שאין מוליכין אותו בשהוא שלם דאיכא בזיון טפי כדתניא א"ר אלעזר בר' צדוק כך אמר אבא בשעת מיתתו בני בתחילה קברוני בבקעה ולבסוף לקטו עצמותי ותנום בדלוסקמא וכו' הא למדת

שצוה שלא להוליך אלא כשיהיה עצמות. וכל מת לענין קברות עידו כמת מצוה לענין מקומו אפי' את"ל שבחול מותר ביו"ט שני ודאי אסור דאמר רבא מת ביו"ט שני יתעסקו בו [ישראל] ופי' בשאלתות דרב אחאי גאון דלא שדי רבא לאיעסוקי ביה) [ישראל אפי' ביו"ט שני אלא היכא דלא שכיחי עכו"ם ואע"ג דבפ' תולין גבי עובדא דהוי קמי ר' יוחנן בכנישתא דמעון לא מוכח הכי מ"מ פרהסיא כי האי ל"מ ביו"ט שני דאסור אלא אפי' בחוש"מ כדתניא פ"ק דמו"ק רשב"ג אומר אף מביא עצים ומנסרן בתוך ביתו]:

סימן תשנה

תשובה להמחבר מה"ר ישעיה זצ"ל

כבוד אדוני ה"ר יצחק בר משה זצ"ל ושלום תורתו יגדל לעד מה שבאת אדוני לתהות בקנקן מלא קוסס לא נאה ומעופר בעפר את אשר השיגה ידי בדלי דלות בעיני בשר שבי לפי קוצר בזניתי אציע לפני כבודך.

[א]

מאי דכתב מר על חתיכה שנאסרה ע"י תיקו בכל הני דא"ט אם נתערבה בחתיכות אחרות אם היא בטילה אם לאו משום שמא יבוא אליהו ז"ל ויטהרנה או שמא נמצא בה טעם להתיר והוה ליה דשיל"מ. אין לחכם כמוך לשאול שאילה כזו דאפי' את"ל שיקרא בעבור זה שיל"מ כ"ש שיהא בטל שאם יתירהו אליהו נמצא שלא היה אסור ולמה נחמיר ע"ז שלא יהא בטל אפי' באלף יותר מאותו שהוא אסור בבירור. לא החמירו חכמים בדשיל"מ אלא בדבר שהיום אסור בבירור ולמחר יהא מותר כגון ביצה שנולד' ביו"ט ועצים שנשרו ביום [טוב] מן הדקל שהיום אסורין ולמחר מותרין וכן החדש שלפני העומר אסור ולאחר העומר מותר התם אמרו חכמים דלא ליבטל איסור דידיה כיון דאית ליה שריותא למחר [לא אמרו] ביה לבטוליה וכן נמי הטבל כיון שיש לו מתירין (שטבל) [שיכול] לתרום ולעשר עליו ממקום אחר ומתירו ואוכלו ולא נבטל האיסור לאוכלו טבל בלא (תיקו) [תיקון] אבל זו החתיכה למה לא (נבלעה) [נבטלה] אפי' אי קים לן דאתי אליהו מחר תתבטל ממ"נ שאם יאמר כי אסורה היתה הרי בטלה ברוב כדין כל האיסורין ואם יתירנה כל שכן דאיגלאי מילתא שהכל היה היתר ואין שם תערובות איסור ודשיל"מ מונע האיסור מהתבטל (אפי') [אבל] זה אם יש (לומר) [לו] מתירין אין כאן שום איסור שיהא צריך להתבטל:

[ב]

ומאי דכתב מר כשדורכין יין בימי בציר ופעמים מניחים גיגית מלאה ענבים דרוכים ובשבת הוא זב מן הענבים. עתה הוא משמע שאותו היין שבגיגית הוא אסור בשתייה

דהא בזתים וענבים לכ"ע אם יצאו מעצמן אסורין מיהו אפ"ה נראה בעיני [דשרי] כל היין שבגיגית בשתיה בשבת. דאפי' את"ל דגם בדרבנן מין במינו לא בטל אפ"ה י"ל סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו דהיינו הזגין וחרצנין מבטלן כו' למה ליה למר למימר דהא בזתים וענבים לכ"ע אם יצאו מעצמן אסורין והא לא פליגי אלא היכא דהכניסן לאוכלין אבל הכניסן למשקין גם ר' יהודה מורה שאם יצאו מעצמן אסורין דתנן בפ' חבית שנשברה אין סוחטין [פירות] להוציא מהן משקין ואם יצאו מעצמן אסורין ר"י אומר אם לאוכלין היוצא מהן מותר ואם למשקין היוצא מהן אסור וענבים שבגיגית למשקין נדרכו וליכא מאן דפליג כשהכניסן למשקין ומאי דאמר שמואל מורה היה ר"י לחכמים בזתים וענבים ורב אמר חולק היה ר"י אף בזתים וענבים דוקא כשהכניסן לאכיל' אבל שהכניסן למשקין ליכא מאן דפליג דאם יצאו מעצמן אסורין. אבל מיהו אילו נפיק חמרא מנייהו בשבתא ואת"ל ביה דמין במינו לא בטיל אינו נ"ל להתירו מכח הזגין והחרצנים שמבטלין אותו כדסבר מר ואע"ג דאמרי' בפ' כל הבשר אמר רבא קסבר ר' יהודה כל שהוא מין במינו ודבר אחר סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו אין הנידון דומה לראיה דהתם ודאי הרוטב שאינו מינו מבטל את טעם חתיכה דאיסור' ומבטל אותו בששים וכיון דבטל טעם חתיכה דאיסורא בששים שאינו מינו אין בו כח לאסור החתיכות אע"פ שהן במינו שכבר הותרה פליטת חתיכה דאיסורא אבל הכא נהי נמי דבלע הזגין והחרצנים מן היין היוצא מן הענבים וחיסרו אותו [אי] איפשר שהכל שתו ולא נשאר ממנו כלום. אותו המיעוט שנשאר שלא שתו הוא אסור ואוסר כל היין שבגיגית דמין במינו לא בטיל ואוסר בכ"ש שהחרצנים והזגין אינן יכולין לבטל כל היין אותו שלא בלעו כמו שאין הרוטב מבטל גוף החתיכה כי אם טעמה דתנן בפ' גיד הנשה גיד הנשה שנתערב בגידין בזמן שמכירו בנ"ט ואם אינו מכירו כולן אסורין והרוטב בנ"ט אף על פי שהרוטב מבטל טעם הגיד אינו מבטל גוף הגיד בשאינו ניכר וכיון דהוי בריה חשוב ואינו בטל ברוב הגידין דהתיר'. והכא נמי אין כח בחרצנים ובזגים לבטל כל היין דמה שבלעו ממנו בלעו ומה שלא בלעו ממנו נשאר באיסורא ואוסר כל היין. בודאי אם היו מים מתערבין בגיגית התם ודאי הוה אמינא סלק כל יין הגיגית של היתר כמי שאינו וישאר היוצא מן הענבים שהוא אסור עם המים ויתבטל כולו בששים ושוב אין לו כח לאסור יין הגיגית שכבר הוא מבוטל כל טיפה שבו היא מעורבת ומבוטלת במים אבל החרצנים והזגין לא ביטלו היין שלא שתו אלא באיסורו [הוא עומד]. אבל נ"ל שיין הגיגית מותר בשתיה מפני שכיון שהענבים הדרוסות עומדות בתוך הגיגית והגיגית מלאה יין אין היין מתמצה מהן מפני שהן עומדות על היין

ושביעות מן היין ואינן פולטות מיינו ואי י"ל שהיוצאים מעצמן אסורים כשעומדים בצד אחד ומשקין מתמצין מהן לצד אחר אבל משוקעין לתוך המשקין אין המשקין מתמצין מהן ואפי' אם תרצה לרחוק ולומר אי אפשר שלא יצא מהן אפ"ה יין הגיתית מותר מפני שבטל בששים כדהויא פלוגתא דרב ושמואל ור"י ור"ל בפ' השוכר דרב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה במינן במשהו שלא במינן בנ"ט [ר"י ור"ל דאמרי תרוייהו כל איסורי' שבתור' בין במינן בין שלא כמינן בנותן טעם] חוץ מטבל ויין נסך שבמינו במשהו ושלא במינו בנ"ט וקיי"ל בל היכא דפליגי רב ושמואל ור"י הלכה כר"י כ"ש הכא דקאי ר"ל כותיה ורבא דהוא בתרא ס"ל כר"י דהכי אמרינן בפ' התערובות אמר רבא אמור רבנן בטעמא ואמור רבנן ברובא ואמור [רבנן] בחזותא מין בשאינו מינו בטעמא מין במינו ברובא זהו ד"ת להיות מין במינו בטל ברוב אבל רבנן אחמור דגם מין במינו לא יהא בטל אלא בנ"ט דהיינו בס' כדאמרי' בפרק גיד הנשה אמר רבא אמור רבנן בטעמא ואמור רבנן בקפילא ואמור רבנן בס' מין ושא"מ דהתירא בטעמא כגון קדירה שבישל בה תרומה וחזר ובישל בה חולין מין ושא"מ דאיסורא כגון קדירה שבישל בה בשר וחזר ובישל בה חלב בקפילא מין במינו דלא יכול למיקם אטעמא כגון שמנונית דגיד הנשה א"נ מין ושא"מ היכא דליכא קפילא דטעים ליה בששים אלמא דרבא ס"ל כר"י דבין מב"מ ובין שא"מ בנ"ט. והאי דאיפלגו אביי ורבא בפ' השוכר בחמירא דחיטי ובחמירא דשערי (ובחמירא) [ובוזלא] דחמרא (בחמרא) [וחלא] דשיכרא דתרוייהו סברי דמב"מ בכל שהוא התם בטבל ויי"נ מיירי דגם ר"י מודה בהא דאמר חוץ מטבל ויי"נ. הרבה דברים כתובים יש לי על אלה הדינים ואי אפשי עכשיו להאריך בהם כי ידעתי כי כל רז לא אנס לך:

[ג]

ומאי דכתב מר שהורית הלכה למעשה על אשה שטבלה שצריכה להזהר שלא תכנס למרחץ ביום טבילת' כו' עד ואלו פוסלין את התרומה כו' ואמרת שכמו שגזרו בתרומה אין ה"נ שייך למיגזר בנדה לבעלה. אינו נ"ל כלל דדוקא לתרומ' גזור רבנן ומשום מעלת התרומ' אבל בחולין לא גזרו דהא הכי תנן ואלו פוסלין את התרומ' דוקא תרומ' פוסלין אבל חולין אינן מטמאין ואם נגעו בחולין וחזרו אותן החולין ונגעו בקדשים טהורין הן ולא אמרי' נטמאו החולין ויחזרו החולין ויטמאו הקדשים. ואע"ג דאיכא למגזר נמי בחולין שמא יאמרו לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין אפ"ה לא גזרו כולי האי אלא בתרומה אבל בחולין לא וטהורין החולין שנגעו בהן אפי' לקדשים ואה"נ נדה לבעלה דבעלה חולין הוא ול"ג בה האי גזירה כ"א בתרומ' בלחוד וכמו שבזה חמורה תרומה

מחולין ה"ה נמי לענין טבילה כדאמרי' פרק אין דורשין נפק דק ואשכח דתניא טבל ולא הוחזק מותר בחולין ואסור במעשר וכ"ש שאסור בתרומה ומשו"ה אמרינן בפרק השוחט נדה שנאנסה וטבלה רב אמר טהור' לבית' ואסורה לאכול בתרומה ור"י אמר אף לביתה נמי לא טהרה פי' דקסבר ר"י חולין נמי בעי כונה א"ל רבא לרב נחמן לרב דאמר טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה השתא לאיסור כרת התרת לאיסור מיתה מיבעיא א"ל בעלה חולין הוא וחולין לא בעי כונה פי' אע"ג דקים ליה לרבא דתרומה בעיא כונה כדתנן פרק אין דורשין אפ"ה סבר למימר מיגו דעולה טבילה זו לבעלה דהוי איסור כרת תעלה נמי לתרומה דהויא איסור מיתה ומתניתין כגון שלא היתה נדה שטבילה זו אינה מהני כ"א לתרומה בלבד התם תנן דאינה עולה לתרומה בלא כונה אבל אם היתה נדה מיגו דמהניא טבילה זו לבעלה דהוי איסור חמור מהניא נמי לתרומה דהוי איסור קל אפ"ה אהדר ליה ר"נ בעלה חולין הוא וחולין לא בעי כונה פי' דלאו בתר איסור חמור ואיסור קל אזלינן אלא בתרומה עבוד רבנן מעלה אבל בחולין לא עבוד רבנן מעלה ואפי' רבא דסבר למדרש ק"ו לא עלה בלבו אלא להקל גם בתרומה שכמו שעלתה טבילה לבעלה תעלה נמי לתרומה אבל לאסור שנאמר אם לתרומה שהוא איסור קל אסרו כ"ש לבעלה שהוא איסור חמור לא עלה על דעתו אלא מה שהחמירו בתרומ' דוקא בתרומה החמירו [ולא] בחולין הלכך מה שגזרו טומאה על הבא ראשו ורובו במים שאובים דוקא לתרומה אבל לחולין [לא] ומשו"ה תנן בשלהי זבים ואלו פוסלין את התרומה כו' דדוקא תרומה פוסל הבא ראשו ורובו במים שאובין אבל חולין לא מטמאו וקדשים הנוגעים בהם טהורין הן וה"ה נדה לבעלה לא אמרי' ק"ו השתא לאיסור קל גזרו לאיסור חמור לא כ"ש שכך הדין נותן גבי תרומה עבוד מעלה וגזרו ביה טומאה אבל גבי חולין לא ואף רבא מודה בזה דדוקא להקל על התרומה עלתה על דעתו לדרוש ק"ו ולא להחמיר על החולין כ"ש ר"נ (יש) להקל לא דריש ק"ו אלא סבר בעלה חולין הוא אע"פ שהוא חמור אם הקילו בו לענין טבילה לא הקילו לענין תרומה. (ואע"פ שרבותי כך השיבו לי נראה בעיני הלכה למעשה כאשר כתבתי יצחק בר משה נב"ה):

[ד]

ומאי דכתב מר על הגט הידות שכתוב בו ושחררית מני ומיוסף ומיקר אחי שהרשוני לשחרר אותך שהוא פסול דלאו כל כמיניה לשחרר עבד וכו'. נ"ל שצריך לראות שטר ההרשאה שכתבו לו אחיו לשחררו ואם כתוב בו שזיכוהו בקנין לעשות ממנו מה שהוא רוצה במו שהוא יבול למוכרו לאחרים בקנין זה שזיכוהו כך יכול נמי לשחררו שהרי אם הרשה אדם את חבירו למכור ביתו או שדהו וזיכוהו בקנין שכל מה שיעשה יהא

עשוי אינו יכול למוכרו גם העבד נמי כן אבל אם לא הקנוהו לו הקנין אלא אמרו לו לך תמכרהו ושחררו בדיבור בעלמא בדבר שלך אין כח בידו לא למוכרו ולא לשחררו שבדיבור בעלמא לא נסתלק רשותו מעליו ולא קנאו השליח ואין מעשהו כלום ואין יכול למוכרו אע"פ שהרשוהו למכור שאין אדם מוכר דבר שאינו שלו ה"ה שא"י לשחררו שכ"ז שהוא השליח לא קנאו אינו יכול להקנותו לאחרים וגם לא לשחררו אמנם שיכול הרב להרשות שלוחים לכתוב גט שחרור לעבדו על שמו ויתנהו לו דומיא דגט דבעל אבל שיאמר לשליח שחררהו אתה על שמך לא עד שיקנהו לו בחליפין שזכה בו השליח ואין עושה ממנו חפצו בין למכור בין לשחרר כלל או משהקנהו לו בקנין להיות יכול למוכרו ולשחררו אבל אם לא הקנהו לו בקנין להיות שלו אע"פ שהקנה לו בקנין לשחררו אינה כלום דדוקא כשהקנה גופו שיכול למוכרו אז יכול לשחררו דמה לי להקנותו [לאחרים ומה לי להקנותו] לעצמו אבל אם לא קנה גופו שיוכל למוכרו אינו יכול לשחררו שאין השיחרור נעשה על יד שליח אך אם יכתוב השיחרור בשם הרב דומיא דגט אשה שכותב השליח גט בשם הבעל:

[ה]

ומאי דכתב מר שהתירו להוליך את המת ביו"ט מעיר לעיר. כל מה שכתבת יפה כפתור ופרח אף על גב דאמור רבנן יום טוב שני לגבי מת בחול שויוהו רבנן ה"מ לצורך המת אבל שלא לצורך המת כולי (עלמא) [האי] לא שרו רבנן להקל ביום טוב שני:

[ו]

ומאי דכתב מר על מאי דגרסי' בירושלמי פ"ק דביצה שירי פתילה שירי מדורה שירי שמן שכבו בשבת מהו להדליקן ביו"ט רב ור' חנינא תרויהון אמרי אסורין ור' יוחנן אמר מותר ואמרינן התם רב חסדא בעי מחלפא שיטתיה דרב תמן הוא עבד ליה שתי קדושו' פי' דרב פסק בפ' בכל מערבין כד' זקנים ואליבא דר"א דאמר שבת ויו"ט שתי קדושות הן והכא הוא עביד ליה קדושה אחת. וכתב ה"ר ברוך שא"צ להחליף פלוגתייהו ולא תקשי דרב אדרב טעמא דרב דאסר שירי פתילה משבת ליו"ט לא הוי משום דקדושה אחת הן אלא טעמא הוי משום הכנה [דרבה דהכבוי קרוי הכנה] שיותר הן טובות להדליק כשנדלקות וכבות תחילה אבל רב חסדא מחליף ומפיך דברי רב משום דסבר דטעמא דרב דאסר קדושה אחת הן ורב חסדא לטעמיה דלית ליה הכנה דרבה פ' בכל מערבין ודוגמת פירכא דשירי פתילה כבר פריך ר"ח בפ' בכל מערבין רב חסדא רמי דרב אדרב מי אמר רב הלכה בארבעה זקנים ואליבא דר' אליעזר דשתי קדושות הן והאמר רב שבת ויו"ט ביצה שנולדה בזה אסורה בזה ומתרץ רבה טעמיה דרב משום הכנה ה"נ מתרץ

משירי פתילה ולא פריך ולא נחליף הדברים. כל אלה דברי ה"ר ברוך נ"ל רחוקים ביותר ואין הלב מקבלם שתקרא הכנה הדלקת השמן והפתילה והעצים אצל יום טוב: ומה שהשבת עליו דאדרבה מדשביק רבה לרב חסדא בר פלוגתי' ולא שני ליה מטעם הכנה כדשני ליה בפ' בכל מערבין ש"מ דהודה רבה לרב חסדא דמיחלפ' שיטתיה דרב ותו דאין דרך הכנה בכך דאין הכנת פתילה [כי] אם היבהוב כו'. אלה הדברים נראין לי נכוחים שאין לתלות טעם שירי השמן והפתילה והמדורה בעבור הכנה כלל חדא שאין זה סברא כלל לחשבם הכנה ועוד תלמוד ירושלמי אוסר משום קדושה אחת ואין שום אמורא שישיב לרב חסדא דלא מיחלפא שיטתיה דרב וטעמא משום הכנה ואנן ניקום ונימא מילתא מה דלא מסתבר לאמוראי הלכך בודאי דלא אסר רב אלא משום קדושה אחת דכיון שהדליקו לשבת הוקצו מחמת איסור שכל זמן שהן דולקין אסור לכבותן וכשכבו מאליהן אסור ליהנות מהן כל יום השבת דמיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי (לכ"ע) [לכולי יומא] וכי היכי דאתקצאי לכל יום השבת אתקצאי נמי ליום טוב שלאחריה משום דקסבר רב שבת ויו"ט קדושה אחת הן וכיומא אריכא דמו ומה שנאסר בשבת נאסר ביו"ט וקשיא לי לפי דברי הירושלמי שאוסר אותם ביו"ט מפני שהוקצו בשבת מחמת איסור א"כ אם היו דולקים בין השמשות של מוצ"ש אסורין ביו"ט אפי' למ"ד שתי קדושות הן ולא ביומא אריכא דמו דהא אתקצאי לבין השמשות משום דהוי ספק שבת וקיי"ל דכל דאתקצאי לביה"ש אתקצאי [לכולי יומא] וכדאמרי' גבי נויי סוכה שהן אסורין עד מוצאי יו"ט האחרון מיגו דאתקצאי לבין השמשות דהוי עדיין ספק שביעי אתקצאי לכולי יומא וא"כ יו"ט שחל להיות אחר השבת אל נשחוט בהמה חיה ועוף שהרי הוקצו לביה"ש מחמת איסור שהוא ספק שבת ואסור לשחוט ויהיו אסורין כל היום לשחוט כיון שהוקצו לבין השמשות. ונ"ל לתרץ דאע"ג דאסירי למישחט ביה"ש מותר לשחוט ביום טוב דיו"ט לגבי שחיטה כחול הוי שכך מותד לשחוט כחול וכמו שבמוצאי שבת מותר לשחוט לחול [ואף ע"פ שבין השמשות הי' אסור לשחוט משום שמלאכה זו מותרת בחול] כך נמי במוצאי שבת ליו"ט מותר לשחוט שבשבת אסור לשחוט משום מלאכה אבל ביו"ט מלאכה זו מותרת כאלו היה חול אבל נר שכבה בשבת אסור בכל היום [משום מוקצה וכמו שנאסר בכל היום] (גם) נאסר [גם] ביום טוב שלאחריו דקדושה אחת הן וכיומא אריכא דמו וכמו שנוהג איסור כבוי בשבת כך נוהג ביו"ט שאסור לכבות הנר והעצים כדי לחוס עליהן ואע"פ שהן צריכין לו ביו"ט עצמו הלכך איסור מוקצה של שבת הוא מושך ביום טוב שלאחריו ודוקא כשכבו בשבת שנאסרו משום מוקצה אז אסורין ביו"ט אבל אם היו דולקין בין השמשות של מוצ"ש

מותרין ביו"ט שהדליקה מותרת ביו"ט ויו"ט גבי הדלקה בחול הוי וכמו שהן מותרין במוצ"ש לחול כך הן מותרין במוצ"ש ליו"ט כמו שאמרתי גבי שחיט'. כלל הדבר כל שנאסר בשבת משום מלאכה כגון נר הדלקה ובהמה בחייה מותרין ביו"ט דיו"ט גכי מלאכה זו כחול הוי וכל שנאסר בשבת משום מוקצה נאסר גם ביו"ט שלאחריו למ"ד קדושה אחת הן וכיומא אריכתא דמי ויפה אר"ח דמיחלפא שיטתיה דרב [כי היכי דלא תקשי הא דרב] ממאי דפסק הלכה בפ' בכל מערבין דשתי קדושות (רב) [הן ופסק הלכה] הוא כדפסק גבי עירובין דשתי קדושות [הן] וביצה שנולדה בשבת אסורה ביו"ט משום הכנה. וזו הלכה של שירי פתילה לא הוזכרה בתלמודנו כלל כ"א בירושלמי מביא אותה ואפי' אם איתא דרב אמרה. הלכה בזו שאמר בעירובין והדר ביה מההיא והלכך שירי שמן ושירי פתילה ושירי מדורה שדלקו בשבת מותרין ביו"ט דשתי קדושות הן ולא כיומא אריכא דמו. ובלא דברי ירושלמי יש להקשות דרב אדרב דבפ"ק דביצה אמרינן שני י"ט של ר"ה רב ושמואל דאמרי תרוייהו נולדה בזה אסורה בזה אלמא קדושה אחת הן ובפרק בכל מערבין מודים חכמים לר"א בד"ה שהיה ירא שמא תתעבר שמערב אדם שני עירובין ואומר עירובי ראשון למזרח והשני למערב כו' עד ור"י אוסר וכיון דרב פסק התם הלכה כר"א ביו"ט ושבת השתא י"ל ביו"ט ושבת דפליגי רבנן עליה דר"א פסק רב [שהן] שתי קדושות בד"ה דמודים רבנן לר"א לא כ"ש דסבר שהן שתי קדושו'. ונ"ל לתרץ שאין טעם שתי קדושות דר"ה דומה לטעם שתי קדושות דשבת [ויו"ט דב' ימים טובים של ר"ה הן שתי קדושות סבר] דמספקא עבדי תרי יומי וחד מנייהו חול הלכך אין קדושתו שוה שהאחד קודש והאחד חול בשני י"ט של גליות וביצה שנולדה בזה מותרת בזה ומ"ד קדושה אחת הן סבר לאו משום ספיקא עבדי להו שהרי אם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קודש אע"פ שידוע בבירור שהוא חול ולמחר קודש א"כ חומרא דרבנן היא לעשות שני ימים ונולדה בזה אסורה כזה דכיומא אריכתא דמי אבל שבת ויו"ט אין לומר אחד מהן חול ששניהם קודש אלא בהא קמיפלגי רבנן ור"א דרבנן סברי כיון דאין חול מפריד ביניהן קדושה אחת הן וכיומא אריכא דמי אינו יכול להניח שני עירובין כ"א עירוב אחד לשני הימים ור"א אע"ג דשניהם קדושה ואין חול מפריד ביניהם מ"מ זה קדוש לעצמו וזה קדוש לעצמו שזה יקרא שבת וזה יקרא י"ט ושתי קדושות הן לא כאריכא דמי ויכול לערב שני עירובין לשני הימים שכל יום עומד בפני עצמו ובזה פסק רב הלכה כר"א דשתי קדושות הן ויכול לערב שני עירובין וגם הביצ' שנולדה בזה מותר' בזה אי לאו משום הכנ' דרבה אבל גבי ר"ה דסבר ר"א דשתי קדושות הן אע"פ שחכמים מודים לו לא ס"ל לרב כותייהו דטעמא דידהו משום דקסברי

שהאחד מהן חול ומשום הכי יכול לערב שני עירובין ורב ס"ל בהא כר' יוסי דאמר קדושה אחת הן וכיומא אריכתא דמו ואם נולד' בזה אסורה בזה (אלמא) [ולא] בעבור ספק ניתקנו מתחילה ואם נפשך לומר נהי דאחמור רבנן (מאי נפשך) [ועשו] שניהן קודש [מי] אלימא קדושתו משבת ויו"ט הסמוכים זה לזה ולמה שם היה סובר רב נולדה בזה מותרת בזה (אלא) [אי לאו] משום הכנה דרבה (והוא) [והכא] הוא אומר נולדה בזה אסורה בזה. תשובה שבת ויו"ט הם שתי קדושות שזה קדוש לעצמו וזה קדוש לעצמו וס"ל כר"א שאין זה נמשך ונגרר אחר זה אלא כל אחד לעצמו עומד שזה יו"ט וזה שבת אבל שני ימים טובים של ר"ה כלום אתה יכול לומר שיהא זה קדוש לעצמו וזה לעצמו יום אחד הוא ר"ה ולא שני ימים הלכך כשהחמירו חכמים ואמרו ששניהם קודש לא שיהו חלוקים זה מזה אלא כיומא אריכא (ממ"נ) [דמי] שיום השני נמשך ונגרר אחר יום ראשון ומשו"ה אמר רב נולדה בזה אסורה בזה: שלומך יכפילו מן השמים בשלום רבנן דאיקרו מלכי שנאמר בי מלכים ימלוכו. ישעיה בי רבנא מלי זכור לטוב:

סימן תשנו

שאלה מרבו הראבי"ה זצוק"ל

פתחון סגרון. שלטון ואטרון. חכם ואיש ישרון. נבון ובר סברון. אל תרבה חרון. לבא בלב שברון. לבקש לך פתרון. ויתרון לחסרון. ומשפט לזכרון. בתורת אדירירון. הענק צנה. משען ומשענה. בתורת שוכן מעונה. דעה ובינה. ברינה דאורייתא. קמייך אתא. בחיל ואימתא הנה נא צמאה נפשי בידו לסעדו לעבדו בלי למעלו. בדינים עמוקים. ואלה החוקים. גוזר ומקים. צוה לבאים וליריאים. לבא לכהן לעוטה אורה. לעמל בתורה. להמציא כפרה לדעת קצרה. מבין ביושר. ודבר פשר. כמוני הבא היום הצמא לשתות מי מעין חיים. הנובעים מפי חי וקים. נורא ואיום יתברך שמו. הבוחר בעמו. לגדלו ולרוממו. במשפטים הישרים. הנני מבאר המשפט הבא לידינו. לפני מורינו ה"ר אליעזר בן. רבי' ה"ר יואל זצוק"ל:

כי דאובן תקף את שמעון לדין ובבואו לפני ב"ד טען ואמר לשמעון בתי תובעת אותך שתצא מרביע בית שהבי' שאתה דר בו רביע הקרקע ורביע הבית שלי הוא ענה שמעון ואמר לראובן הלא אתה בעצמך מכרת לי אותו רביע הקרקע והבית שאתה טוען שלי הוא מחמת בתך כי שלך היה ולא של בתך וקבלת ממני המעות וכתבת לי שטר המכירה ועוד שהשטר בידי והעדים החתומים בו קיימים והעידו העדים כדברי שמעון שמכר לו וגם כל הקהל יודעים כי מכר לו ענה ראובן ואמר אמת כי מכרתי לך אך מה שלא היה שלי לא מכרתי לך כי קודם שמכרתי לך נתתי לבתי במתנה והא שטר מתנתה

ענה שמעון ואמר א"כ תחזיר לי מעותי ענה ראובן ואמר לא אחזיר לך כי אתה חייב לי ממקום אחר ולא יכולתי [לגבות] מידך בענין אחר כי אם כך ושמעון אומר היה לך לתבוע אותי בב"ד וראובן אומר תבעתיך והיית אלם ואין עדים בדבר שהיית אלם. והנני דן לפני רבינו כתר תורה וכתר ישראל לפסול המתנה ולהכשיר המכירה דאמרינן ר"פ שבועת העדות מנין לדיין שיודע דין שהוא מרומה שלא יאמר הואיל ועדים מעידים לפני אחתכנו ויהיה קולר תלוי בצואר עדים תלמוד לומר מדבר שקר תרחק ופירש"י שלמד מתוך דברי עדים שאין עדותן אמת. והכא אין רמאות גדול מזה כי הוא עצמו מכר לו וקבל ממנו דמי המקח והוא עצמו נעשה אפטרופוס כדי להוציא מיד לוקח ועושה מה שהוא רוצה. רגלים לדבר מה שנתן לבתו המתנה לא היתה כ"א להוציא מיד שמעון הלוקח ולא דמיא להההיא דאיזהו נשך דקם אקנייה לבנו קטן והדר זבנה ניהליה דאמר התם דלא הוה זביני משום דהקנה לבנו קטן דהתם אנוס הוה כמכירתו שהיה מגזם לו לומר לקוחה היא בידי. ועוד דהתם היה השטר כתוב בדין שהיה כתוב בו וכך אמר לנו כתבוה בשוק וחתמוה בברא אבל האי דלקמן חדא שלא בירר אונסו שהיה אנוס במכירתו לשמעון. ותו דבשטר מתנת בתו אינו כתוב וכך אמר לנו כתבוה בשוקא וחתמוה בברא ודמיא להההיא דחזקת הבתים דאמרי' היכי דמי מתנה טמירתא אמר רבי יוסף דאמר להו לסהדי זילו [איטמרו] וכתבו לי ואיכא דאמרי אמר רב יוסף דלא אמר להו תיתבו בשוקא (במתנה) [ובברייתא] ותכתבו מאי בינייהו איכא בינייהו סתמא פי' רשב"ם (בשוקא). איכא בינייהו סתמא שאמר להם כתובו סתם ולא אמר להם איטמרו וגם לא צוה לכתוב בשוקי ברייתא לל"ק דרב יוסף כשירה ולל"ב פסולה דצריך לומר להם כתבוהו בשוקא וחתמוה בברא ובפר"ח גרסי' דאמר להו לא תיתבו בשוקי ברייתא ואי אפשר לומר כן דמשתי לשונות דרב יוסף משמע סתמא בשירה (דאמר). [ואמר] במסקנא סתמא מאי רבינא אמר לא חיישינן והלכתא חיישינן פי' רשב"ם סתמא מאי משום דתרי לישני אמר רב יוסף לעיל ואיכא בינייהו סתמא חד פסל וחד מכשיר הלכך בעי הכא אמאי סמכי' אי א"ל סתמא בתוכו ולא אמר תיתבו בשוקא ובברייתא ולא אמר להו נמי איטמרו מי הויא טמירתא. לא חיישינן. דאינה טמירתא אלא כשירה: חיישי' לטמירתא ולא מגבינן בה הלכך צריך לכתוב בתוך השטר וכך אמר לנו כתבוה בשוקא והתמוה בברא ואע"ג דלא אמר אלא כתבו לו סתם עכ"ל. למדנו משם דכל שטר מתנה שאינו כתוב בו (וכדאמר) [וכך אמר] לנו כתבוה בשוקא וחתמוה בברא הוי מתנה טמירתא ולא מגבינן ביה ולא הויא נמי מודעא לחבירתה דאמר רבא והויא מודעא לחברתה אמר ר"פ הא דרבא לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר דההוא

גברא (דאמר) [דאזל] לקדושי איתתא אמר' ליה אי כתבת לי כולהו נכסין הוינא לך ואי לא לא הוינא (אמר) [אזל] כתבינהו לכולי נכסי אתא בריה קשישא א"ל וההוא גברא מה תהא עליה אמר להו לסהדי זילו איטמרו בעבר ימינא וכתובו ליה אתו לקמיה דרבא א"ל לא מר קנה לא מר קנה מאן דחזא סבר משום דהויא מודעה לחבירתה ולא היא התם מוכחא מילתא דמחמת אונסא הוא דכתב לה אבל הכא מר ניחא ליה דליקני ומר לא ניחא לי' דליקני פירשב"ם אלא מכללא איתמ'. וטעות הוא. אתא בריה קשישא. קוד' כתיכ' שטר לאשה. א"ל לסהדי. קודם כתיב' שטר לאשה. לא מר קנה הכן משום דהויא טמירת'. ולא מר קנה. האשה משום דטמירתא הויא מודעה לחבירתה. ולא היא. דמתנה טמירתא כמאן דליתיה דמי ולא הויא מודעה. דמחמת אונסא שאינה חפיצה בו אלא א"כ יכתוב לה הלכך [לא] גמר בלבו להקנות לה אלא עד שישאנה ויחזור בו הלכך התם הוא [דהויא] במקום מודעה. אבל הכא. דליכא טענת אונס בבתרייתא לא הויא מתנה [טמירתא] הא קמייתא מודעה לבתרייתא שהיא עשויה כתיקונא לבטלה דבקמייתא לא ניחא ליה דליקני הואיל ועבידא טמירתא אבל (אחרים) [אחרון] שנעשית לו שטר ראוי ניחא ליה דלקני עכ"ל למדנו משם דהאי שטר מתנה שכתב לבתו הויא מתנה טמירתא הואיל ואין כתוב בו וכך אמר לנו כתבוה בשוקא וכתבוה בברא וכבר למדנו דלא הויא מודעה למקח של שמעון הואיל שלא היה ראובן אנוס במכירתו לשמעון הלכך נראה בעיני לפסול שטר מתנה ולהחזיק שטר המכירה. ויש שמשיבין לי כי מה שאין גובין בשטר מתנה טמירתא היינו היכא שהנותן אומר לא נתכוונתי ליתן לך אבל הכא ראובן מודה שנתן לבתו מתנה גמורה ע"פ השטרי ואני משיבם דאם נתכוון לה מפני מה עשאו טמירתא ותו אי משום הודאתו לאו כל כמיניה להודות להפסיד דחיישי' לקנוניא כההיא דפרק (בתרא) [שני] דכתובות דאר"י א"ר האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן דקאמר מאן וכו' עד אלא דקאמר מלוה וכגון שחב לאחרים וכדר' נתן כו' אלמא דכל היכא שחב לאחרים אין הודאתו כלום וכהנה רבות ועת לקצר. ותו יש לי קצת נדנוד פסול בשטר מתנה דעד אחד החתום על שטר מתנה היה נשוי אחות הנותן מתנה והוליד עמה (הנותן) ועדיין הבן קיים ותנן היה קרוב ונתרחק הרי זה כשר ר' יהודה אומר אפי' מתה בתו ויש לו בנים ממנה ה"ז קרוב א"ר תנחום א"ר נחוניא אמר רב הלכה כר"י אר"נ אין הלכה כר"י ועתה לפ"ז פשיטא לי שאין הלכה כר"י דאמר פ"ק דביצה רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן אבל לפי איכא דאמרי דר' יוחנן אדר' יוסי הגלילי קאי מספקא לי אי הלכה כר' יהודה או לא משום דקיי"ל אין הלכה כתלמיד במקום רבו ורב נחמן תלמידו דרב הוה כדאמרי' בכמה דוכתי אר"נ אמר רב או כלך דהלכתא כרב נחמן בדיני. ונראה בעיני שאין זה

בדיני שאין שייך לומר הלכתא כר"נ בדיני אלא היכא שחלוק בסברא אבל הכא דבאיסור קורבה הדבר תלוי זה כשאר איסורי דקיי"ל הלכתא כותיה דרב באיסורא וכן פר"ח גבי אונאה ושביעית דאיסורי נינהו ולא דיני. וה"נ אמר מר עוקבא לבני חמוה פסילנא לכו לדינא אע"ג דאמר להו אטו בקבא דקירא אידבקו היינו דחויי קא מדחה להו. ותו נ"ל שלא נתקיימה המתנה דנראה בעיני דכל שטר מתנה שעכשיו היא שטרי הראיה שכך כותבין זכרון עדות שהיתה לפנינו כו' עד איך פלוני אמר לנו הוו עלי עדים שנתתי לו זה אינו שטר מתנה אלא שטר ראיה [כדאמרי' בפרק מי שמת ראיה] במאי (רבא) [רב הונא] אמר ראיה בעדים רב (ששת אמר) [חסדא ורבה בר רב הונא אמרי] ראיה בקיום השטר אלמא דראי' קרי ליה שטר אבל שטר מתנה היינו כדתניא כיצד בשטר כתב לו על הנייר שדי מכורה לך שדי נתונה לך ה"ז מכורה ונתונה וזו היא ששנינו נכסים שיש להם אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה דמכי מטא שטרא לידיה קנה את הקרקע בכל מקום שהוא אבל זה השטר אינו אלא שטר ראיה כדאמרי' פ"ק דקידושין ושטר ראיה בעלמא הוא ובשטר אינו מפורש האיך נתן לה אם בשטר שכתב לה שדי נתונה ותו דאנן ידעינן שלא כתב כך כי אין רגילות. ואם בחזקה הקנה לה א"כ [לאו] קנייה טובה היא דהא לא החזיקה כי שמעון הלוקח היה דר בבית זה במה שנים קודם כל זה המעשה ועדיין דר בו והאיך יכולה להחזיקה ותו ליכא עידי חזקה וגם אינה אומרת שהחזיקה הלכך שטר מתנה אינו כלום. ואחר כל זאת אפי' אם היה שטר מתנה קיים נראה בעיני שחייב (לו) להחזיר לו מעות ראובן המוכר לשמעון הלוקח כההיא דאיזהו נשך דע"כ לא קמיבעיא ליה אלא אי כמלוה בשטר דמי וגובה מנכסים משועבדים אי במלוה ע"פ דמי וגובה מנכסים בני חורין אבל זוזי פשיטא דהדרי ואי משום שראובן טוען אתה חייב לי ממקום אחר הרי שמעון משיבו איני חייב לך כלום ולהד"מ שהייתי חייב לך כלום אלא שבמרמה אתה בא עלי לגזול לי ממוני. ונראה בעיני שחייב להחזיר לו מעותיו ואח"כ יתבענו לב"ד אם יגבה דר"פ שור שנגח את הפרה אר"נ אמר רבה בר אבוה מנין שאין נזקקין אלא לתובע תחילה שנאמר מי בעל דברים יגש ופירש"י כגון ראובן שאמר לשמעון מנה לי בידך ושמעון משיבו תפסת משלי החזיר לי מה שתפסת או משכון היה לי בידך ונפחת מדמיו שנשתמשת בו בתחילה נזקקים לטענת ראובן ומוציא לו מנה משמעון ואח"כ נזקקין לטענת שמעון [לדון] ע"ד התפיסה והמשכון עכ"ל. ומורי ה"ר שמחה בר שמואל שיהיה הביא ראיה לדברי רש"י דאמר בירושלמי פרק האיש מקדש חד בר נש קם עם חבריה בשוקא א"ל הב לי קיתונא דאית לי גבך א"ל הב לי דינר דאית לי גבך א"ל הב לי קיתונא וסב דינרא אתא עובדא קומי ר' מנא א"ל את אודית ליה

בדינר והוא לא אודי לך בקיתונא זיל והב ליה דינר דהיינו כרש"י וההוא דאטרחוה לבי דינא תרי זימני לא מטרחינן דפ' המקבל לא קשיא ועת לקצר: לפי' ריב"א דפי' נזקקין לקבל עדים כי מעיינת ביה שפיר אתיא בגמגום אם יטעון המוכר אין לי מעות הנסדר לו ברש"י או יגביה מגלימא דעל כתפיה כר"ת הואיל שבא במרמה וגזלו. ואין פנאי להאריך בראיותיהם הידועים לי. וכ"ש לך גאון ויסוד העולם. אשר לך צפון כל נעלם. יצחק בר משה נב"ה:

סימן תשנז

תשובה מהנ"ל

אדדה כל שנותי. מרוב בכיותי וצרותי. וכהו הרואות בארובותי. לכן בקשתי אחד מחברי לכתוב לך החבר ה"ר יצחק בר משה ואני קורא מפי והוא כותב על הספר ואשיבך בקצרה:

דעתי נוטה ששטר המתנה המוקדמת לשטר המכירה המתנה מוקדמת וכשירה בעדים החתומים עליה ואע"פ שדילג הסופר ולא כתב ואמר לן כתבוה בשוקא וכו' אפ"ה כשירה לפר"ח כמו שכתבת לעיל לשונו וגירסתו ואע"ג דאיבעיא לן סתמא מאי לא קאי אלא על דהויא מודעה לחבירתה דלפי' רבי' שמואל לא היה לו לתלמוד לעשות בעיא במה שדיבר כבר איכא בינייהו סתמא אלא רק היה לו לפסוק והלכתא חיישינן זה קשה לפירושו. ואומר אני לפי פירושו שפירש דבסתמא חיישינן ה"מ בימי חכמי התלמוד שלא היו רגילין לכתוב דאמרינן בפ' חזקת הבתים אמר (רבא) [רבה] אקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי גבי מקרקעי גבי מטלטלי אר"ח והוא דכתב דלא כאסמכתא דלא כטופסי דשטרא אלא כחומר כל השטרות משמע מדקאמר והוא דכתב ש"מ לפעמים לא היו רגילים לכתוב. ודכוותה אמרי' בגט פשוט דכתב ביה שריר וקיים ובטופסי שטרות דרב יהודאי דרגיל לכתוב הכל לאפוקי נפשין מפלוגתא ומספיק' דחשש לב"ד טועין. ועתה שהכל כותבין כטופסי שטרות דרב יהודאי וקבלתי עלי שטר מתנה זו כחומר כל שטרי מתנו' א"כ אפי' אם לא כ' וחתמוה בברא כו' כשר השטר מתנה ועוד נ"ל שאם העדים קיימים בפנינו עדיין יכולין לכתוב שטר מתנה אחר מזמן המתנה (ואי כתב) [ויכתוב] בו כתבוה בברא וחתמוה בשוקא אחרי שסתם קנין לכתיבה עומד בכל שופרי דשטרי אין הפסד במה שדילגו שהרי בכל שטרי מתנות שלנו כתוב בהן קניין וקנינא מיניה כו' עד במנא דכשר למקניא ביה וכל כמה דלא כתבו שטר מתנה ההגונה לא עשו העדים שליחותם כי רגילות המקנים לומר כתבו וחתמו כתיקון השטרות כמו שאנו רגילין לכתוב בשטרות:

סימן תשנח

לבנו ונתתיה לו. ונראה בעיני דנאמן ר' יצחק לומר שבתורת נידוניא גמורה קיבל עליו ולא בתורת פקדון דאיתמר בעל אומר לפקדון ושליש אומר לגירושין רב הונא אמר בעל נאמן ורב חסדא אמר שליש נאמן מתיב (רב אדא) [ר' אבא] הודאת בעל דין כמאה עדים דמי ושליש נאמן משניהם באיזה צד זה אומר כך [וזה אומר כך] שליש נאמן ומשני שאני ממון דאתייהיב למחילה פירש"י שאם מחלו מחול הלכך שליש נאמן דכיון שהאמינו ומסרו לידו נתרצה בהבטחתו למחול על ממונו ולהאמין על כל שיאמר. א"כ ה"נ בעובדא דידן מאחר שזה שלמה הודה שעשאו שליש הרי האמינו לכל מה שיאמר ואין בידי לחלק בין שליש קרוב לשליש רחוק כדתנן נאמן עלי אבא ואע"ג דהכא סותר דבריו לגמרי שזה שלמה אומר לפקדון מסרתיו ור' יצחק אומר לנידוניא גמורה קבלתי ה"נ גבי גט בעל אומר לפקדון ושליש אומר לגירושין וסותר דבריו לגמרי ואפ"ה אומר רב חסדא שליש נאמן דהא הימניה ופסק אלפס דהלכתא כרב חסדא והכי מוכחא סתמא דתלמודא דפריך ולהימניה לשליש מעתה כ"ש דהלכה כר"ח לענין ממון כדמסיק סתמא דתלמודא שאני ממון דאתייהיב למחילה ומאחר שהאמינו ועשאו שליש אפי' שבועה לא בעי. מ"מ אמרנו להחרים סתם בבית הכנסת על כל מי שעשה עולה לשלמה שישא עונו כי כן אמר ה"ר משה מיימן בכמה מקומות. ועוד טען שלמה שפחה אחת היתה לי והיא עתה בידך ובבר תבעתיך בב"ד עבורה ופסקו לי הדין שאתה חייב להחזיר לי אותה ועתה תנה לי אותה ור' יצחק השיב תראה הפסק דין או עדים שפסקו ולא היו ביד שלמה לא עדים ולא פסק דין ונתרצו וטענו לפנינו וטען שלמה על יצחק שפחה אחת היתה לי וגנבה לי ממוני וברחה ממני לבין העכו"ם ונשתמדה ושוב חזרה בה ולא הייתי רשאי לתפוס אותה אצלי ואמרתי לה שתלך לירקא אצל אהובי אחד עד שישתכח הדבר ולקחוה משם שני יהודים ומכרוה לך ועתה תן שפחתי. ור' יצחק חשיב שפחה שלך הלכה והפקיעה עצמה ממך והפילה עצמה ביד שר גדול שהיה משנה למלך ולא היה בידך כח להצילה להוציאה ואח"כ כשראתה שהיו נוהגים בה מנהג הפקר ומכבידים עולה ברחה מן השר ליהודים לירקא והיתה שם עד שנודע והיתה נטמנת עד שהביאוה אצלי שני יהודים ומכרוה לי ועוד שהיה בידם שטר מאשתך שנתנה להם אותה במתנה וקניתי מהם והחזקתי בה כבר עשר שנים בלא שום מחאה ואותו שמכרה לי אותה אמר לשלמה לפניך צות' אשתך לכתוב לי שטר מתנה ואתה שתקת כשכתבו לי השטר והודה בזה ר' שלמה ששתק ע"כ טענותיהם. עתה אציע לפני רבותי כאשר דנתי כי אמת שהקרקע והעבדים אינם נגזלים ולעבדים יש יאוש כההיא דהשולח. ולקרקעות

יש יאוש כאשר קבלתי ממורי ה"ר שמחה שיחיה כאשר אפרש. תנן הגוזל שדה ונטלוה מסיקין אם מכת מדינה היא אומר לו הרי שלך לפניך ותנן לקח מסקריקון וחזר ולקח מבעל הבית מקחו בטל סתם לן תנא דאין קרקע נגזלת והכי מוכח בהנהו אוונברי וה"ה דאין עבדים נגזלים דאמר רב הלכה כר"מ ופסקו הגאונים דהלכה כרב דפסק כר"מ דאין עבדים נגזלים דהוקשו לקרקעות. מעתה יש ללמוד ולומר הואיל ואין עבדים נגזלים משום דהוקשו לקרקעות א"כ קרקעות נמי הוקשו לעבדים לענין גזילה שיש יאוש בגזילתם שכשם שיש יאוש לעבדים ה"נ יש יאוש לקרקעות וכן שמעתי מפי מורי ה"ר שמחה שיש יאוש לקרקעות מההיא דכלאים דתנן מאימתי נקרא אונס משישקע ואומר בירושלמי דש קרקע נגזלת א"ר אילא יש ייאוש לקרקע וכ"כ ה"ר שמשון בר' אברהם דיש יאוש לקרקע. וההוא דאוונכרי ה"פ אמר להו רב הונא להנהו אוונכרי כי זבניתו אסא מן העכו"ם לא תגזו אתון אלא ליגזו אינהו וליתבו לבו מ"ט סתם עכו"ם גוזלי שדות נינהו פי' מישראל והקרקע אינה נגזלת פי' קיימא לן כרב אסי דבעכו"ם מסתמא לא מייאש אלא ליגזו אינהו וליתבו לכו כי היכי דליהוי לכו ייאוש בעלים בידיהו פי' דנהי דבעכו"ם סתמא לא מייאש היינו מגוף הקרקע (אלא) [אבל] מדבר הנתלש ונאבד ודאי סתמא מייאש. ותו יש מקיימים פירוש רש"י דהכי אמר להו רב הונא וקרקע אינה נגזלת אפילו ע"י ייאוש היינו לענין מצוה אחמור רב הונא וראיה לדבר מהגוזל דאמר אביי ר"ש בן יהודה [וב"ש] ראב"י ורשב"א כולהו ס"ל שינוי במקומו עומד כו' עד ב"ש מאי היא דתנן נתן לה חטים (במתנה) [באתננה] ועשאתן סולת כו' עד ב"ש אוסרים וב"ה מתירין ר"א בן יעקב מאי היא דתניא ראב"י אומר הרי שגזל סאה של חטין כו' עד אמר רבא ממאי דילמא ע"כ לא קאמר ב"ש אלא משום דמאיס לגבוה וע"כ לא קאמר ראב"י אלא משום דמצוה הבאה בעבירה ה"ג סבר רב הונא דאע"ג דיש יאוש לקרקע לדבר מצוה אחמור ומיהו בדבר הנתלש ממנה לא אחמור כולי האי א"נ הכא אחמור דאצרוך שינוי רשות ואע"נ שזה לא שייך למעשה דידן הוצרכתי לשאול בעבור כי מעשים בכל יום באים. מיהו הא ודאי אמת דעבד יש לו ייאוש כדאמר ריב"ל נתייאשתי מפלוני עבדי מהו אמר להם אין לו תקנה אלא בשטר ופירש"י אין לו תקנה בבת ישראל ולא בשפחה שהרי משוחרר הוא [קצת ואינו גמור] ואמר רב שמן בר אבא אר"י עבד שברח מבית האסורין יצא לחירות הא למדת דיש יאוש לעבדים. ובהאי דקמן בידוע שנתייאש הימנה אע"ג דאין עדים דאמר וי לי לחסרון כיס. מ"מ הואיל והפילה עצמה ביד משנה למלך כשנתים ועוד ומעולם לא חפש אחריה בידוע שנתייאש הימנה דליכא למימר דלא נתייאש מפני שהיא תברח אצל אדונה מן השר חדא דמסתמא לקטלא לא מסרה

נפשה ועוד הואיל ששהתה כשנתים ודאי נתייאש שאין לומד שהיה בלב אדונה שלא להתייאש מפני שהיה [חושב] שמא תשוב בתשובה דהא אמרו רבותינו אל תאמן בגר עד כ"ב דורות וכ"ש בגר משומד שלא תאמץ בו שישוב הלכך ודאי בידוע שנתייאש הימנה ומאחר שנתייאש הרי יצאה לחירות וכן טוענין ללוקח לומר שנתייאש וכדשלח ר' אמי מני אמי בר נתן תצא תורה לישראל עבד שהפיל עצמו לגייסות ואין רבו יכול להוציאו לא בדיני ישראל ולא בדא"ה יטול את דמיו וכו' פי' דהואיל דאינו יכול להוציאו כלל ש"מ שכבר נתייאש ומותר ליטול את דמיו שאין כאן משום מפקיעו ממצות שהרי מופקע ועומד הוא דהואיל ואין יכול להוציאו הרי נתייאש ויצא מרשות. כל אלה אני אומר שהשפחה יצתה מרשות שלמה ואין לו בה שום כח ולא שום דין ואין ר' יצחק חייב לענות לו כלום בה. ורבי' יצחק אלפס פסק כחכמים אליבא דרבא דלאחר יאוש בין לשום עבד בין לשום בן חורין לא ישתעבד לרבו ראשון וא"ת הואיל שברחה זהו כמו לשם ב"ח. דלא ישתעבד לא לרבו ראשון ולא לרבו שני לא היא דבזה גם שלמה מודה שכשברחה ע"מ להשתעבד ברחה וקיי"ל דלשום עבד ישתעבד לרבו דפסק אלפס כחכמים אליבא דרבא ואין לומר דהלכה כרשב"ג מההיא כללא דכל מקום ששנה דהא אמוראי נינהו בפ' המפקיד וכן פסק אלפס בכמה מקומות דליכא להוא כללא וכ"פ רבי' יצחק בר אברהם בתשובה שהשיב לה"ר יונתן מלוניל הלכך נראה בעיני שאין שום זכות לשלמה בשפחה. ועוד אומר אני אפי' תמצי לומר דהואיל שאין עדים שאמר בפירוש ויי ליה לחסרון כיס לא אמרינן שנתייאש והשפחה של שלמה היתה כשברחה מ"מ הואיל ור' יצחק קנאה והחזיק יותר מעשר שנים בשופי בלא שום ערעור והוא עצמו כ"פ ראה אותה בביתו באיזה כח יוציאנה מידו גם אותם שמכרוה לא היו מוחזקים ונהגו בה מנהג שפחות והיא השפחה מודה להם שהם אדוניה ומנחת להוליך עצמה כל מקום שיוכלו למוכרה הרי טוענין ללוקח ששלמה נתנה להם למכור ועוד שטר מתנה היה בידם ושלמה הודה ששתק כשאמרה אשתו לכתוב שטר מתנה הרי שתיקה כהודאה דמיא. הלכך נראה בעיני דבר פשוט שהשפחה של ר' יצחק ואם יעלה על לב דבותי לפסוק שהשפחה של שלמה יתנו לב על הוולדות שנולדו בבית ר' יצחק ועל הדמים שקנאה בהם: יצחק בר משה

סימן תשנט

תשובה מרבי' שמחה בר שמואל זצ"ל

מאשר יקרת בעיני נכבדת ונחמדת נזקקתי לדבריך חברי ה"ר יצחק בר' משה יש לי להשיב על דין שלישות שכתבת אילו היה שליש יפה כיוונת כגון אילו אבי הכלה

אמר על תנאי מסרתי לך ולא נתקיים והחתן אומר קיימתי התנאי אבי החתן היה נאמן משניהם בלא שבועה מפני שמודה שירד בתורת שלישות אבל הוא כופר שלא ירד לתורת שלישות אלא קיבל בתורת פרעון ועוד אין הפקדון בידו כדאמרי' אטו מי נפק גיטא מתותי ידיה דלהימניה ובענין בעל מקח נאמן לומר לזה מכרתי לזה לא מכרתי בד"א בזמן שמקחו בידו. אבל בנידון זה אינו אלא כנפקד בעלמא וצריך שבועה והאי דפריך נמי מהאשה שאמרה התקבל לי גיטי כו' וליהמניה לשליש התם נמי הוא אומר שהיה שליח וגם הוא מודה לו וגם הבעל אומר שהיה סרסור ביניהם ואילו היה גט יוצא מתחת ידו היה נאמן בשתי עדים. ועל מה שכתבת שהאלפס פסק כרב חסדא בפר"ח פסק כרב הונא וראיית (השליש) ולהמניה לשליש מצי למימר דמיירי שאין הבעל עמה בעיר דבהא מודה רב הונא ומשמע דמיירי בשליח להולכה דאי בשליח לקבלה מה צריכה לומר נתן לי ומסתמ' לא היה בעיר ביון שעשה שליח להולכה ועיקר דמילת' דאתא לאשמעינן היכא דליכא שלישות דבעינן שני עדים. גם ידעת שאנו רגילין לפרש שכשהסוגיא הולכת כאחר מהן שדרך התלמוד להקשות בהניחא הניהא למ"ד וכו': על השפחה כיון שנשתמדה ודאי נתייאש ממנה ואפי' למ"ד של גזלן אין מחשבה מטמאה משום דלא מייאש ה"ט סבר כיון דידע מאן גזליה למחר תבענא לי' בדינא אבל משומד א"א להוציא בדיינין וכן דין יאוש עבדי' כל היכא דמעוכב גט שיחרור הואיל ולא יצא לחירו' ולא כא לכלל ישראל הוא ברשות רבו כ"ז שלא זכה בו אחר[אבל זכה בו אחר] זכייתו זכייה ויצא מכח רבו הראשון כדאמר רבא לעולם לאחר ייאוש לשום עבר ישתעבד לרבו שני ונידון זה דומה לעבד שהפיל עצמו לגייסות ואין רבו יכול להוציאו לא בדיני ישראל לא בדא"ה מותר ליטול דמיו שלו אע"פ שנתייאש הימנו כל זמן שלא זכה בו אחר ואינו כמוכרו לעכו"ם שהרי בלאו הכי אינו יכול להוציאו משם וכל ייאוש היינו הפקר וקיי"ל המפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שיחרור אבל כל היכא דאינו מעוכב גט שיחרור יצא מעצמו וקנה עצמו ב"ח כדתניא גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו בין גדולים בין קטנים קנו עצמן בני חורין כו' אבל בנידון דידן כיון דמעוכבת גט שחרור ובאת ליד ר' יצחק לאחר ייאוש ונשתעבד בה זכה בה מכח הפקר ולא מכח המוכרים אפי' אם הם לא זכו בה הוא זכה בה ע"י זכייתו הופקעה מרבה הראשון. ומיהו בנידון זה שברחה קיי"ל כר' יוחנן דא"ר יוחנן עבד שברח מבית האיסורין יצא לחירות ולא עוד אלא שכופין את רבו וכותב לו גט שיחרור אם מפקיעין אותו מיד רבו כל שכן שלכתחילה לא יזכה בו אחר וכבר זכה בעצמו כדאמר בפסחים בפרק [האשה] מי שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל רבו אבל משל עצמו יאכל כו' משנה ראשונה כופין את רבו לעשותו בן

חורין וכן לענין חיוב בראייה חשיב בן חורין דחייב בראיה כמי שאין לו ארון. הלכך שפחה זו לא ישתעבד בה לא ר' שלמה ולא ר' יצחק וכופין את ר' שלמה לכתוב לה גט שיחרור ומעשה ידיה אינו של ר' שלמה כי נתייאש ממנה כדאמ' בגמרא ממונא מייאש ומוקמי' מילתיה דר' יוחנן כדברי הבל. ולפי שכתבת הואיל ושתק הודה במכירת אשתו ולא מבעיא אם השפחה היתה של ר' שלמה אין לה חלק בה לא בגופה ולא במעשה ידיה שמא היה לו לצווח הרי כנכרית אצלו אלא אפי' אם הכניסה לו השפחה הוי כנכסי מלוג דאמר האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה בעל מוציא מיד הלקוחות וא"ת מפני ששתק מכירתה מכירה אפי' לשמואל דאמר בפ' יש נוחלין במחלק לפניה והיא שותק' דוקא ששייר לה קרקע כל שהוא ומטעם נמי דעשאה שותף בין הבנים אמרי' מחלה אבל הכא לא שייכי הני טעמי. ומה שכתבת מטוענין ללוקח אינו כדאי להזכיר. וייאוש קרקע שפירשנו כך פירושו חילוק זה יש בין ייאוש קרקע לייאוש מטלטלין ייאוש קונה ונותן לו דמים ואם הוכחשו אינו יכול [לומר] הרי שלך לפניך אלא למ"ד ייאוש לא קני א"נ שינוי במקומו עומד אם כחש [יכול] לומר הרי שלך לפניך אבל קרקע הואיל ואינה נגזלת אפי' למ"ד יאוש קני אם נשרפה או שטפו נהר אומר לו הרי שלך לפניך לא מהני יאוש אלא לענין כלאים שחשוב הקרקע של אנס ולא [אמרינן] אין אדם אוסר דבר שאינו שלו וכן לענין ערלה. ומה שכתבת מן הוולדות בירושלמי בפ' השולח גרסי' בניו מה הן א"ר מנא היוצא בשן ועין בניו עבדים והיוצא משום ייאוש בניו בני חורין פי' אם היא שפחה א"ר יוסי בר בון לא מסתברא אלא חילופא היוצא בשן ועין הואיל ושחררתו תורה בניו בני חורין והיוצא משום ייאוש הואיל ולא שחררתו תורה בניו עבדים וה"נ אמרינן בגמ' גבי שפחתי עשתה לו קורת רוח אי אתה מודה שבניה עבדים ונראה דעבדות בניו תלוי בעיכוב גט אם צריך גט בניו עבדים ובהא פליגי ר' יוסי ור' מנא דכל היכא דלא פקע איסורא עבדות כדקאי קאי ואינו חייב במצות ומותר בשפחה מן התורה ואם שפחה היא בניה עבדים ואסור בבת ישראל ופסול לעדות דכל כמה דצריך גט שיחרור קרינא ביה או חופשה לא ניתן לה וקיימת ג"ש דלה לה מאשה [ועד כאן] לא קמיבעיא לן מעוכב גט שיחרור אלא לענין קנס דכתיב לאדוניו כיון דאינו רשאי לשעבד בו איקרי אדון או לא ולענין תרומה אי מקרי קנין כספו או לא אבל לענין להתירו בבת ישראל ועבדות בניה כל כמה דלא פקע איסורא צריכה גט שיחרור כעבד גמור. ומן הדמים אין לר' יצחק דין אלא על מי שמכרה לו דהוי כמו הכיר בה שאינה שלו דלכל הפחות מעות יש לו כדאיתא פ' שנים אוחזין: שמחה בר שמואל

סימן תשס

תשובה מרבינו שמחה בר שמואל

נפשי עגומה. ושפתי אטומה. ואין בידי להשיב מה. כי נפרדה חבילה. ואין דעתי צלולה. כי נפלה עטרת זהב גדולה. מורי הקדוש רבי' אברהם על זאת נפשי עצובה. דאובה כאובה. ואני עני אנא בא. על כל זאת אדון לפניך מן הבא בידי ולא אחזיר פניך כי מאוד נפלאת אהבתך עלי וזה חסדך אשר תעשה עמדי שתבוא תדיר בכתביך למשש את כלי.

חבירי ה"ר יצחק בר משה:

מה אשיבך על הסבלונות זכורני עובדא ממורי רבי' יב"א ששידך בתו לבן אחיו שסבר שהיה פקח ונמצא להיפך ולא רצה לכונסה והצריכה מורי רבי' יהודה גט מפני סבלונות ששלח מ"מ מכח ההלכה אין בידי כי אביי דחה דוקיא דמתני' לשני צדדין וגם לפר"ח משמע דנאמנים לומר שלא היו הקידושין כמו שכתבת נידון לפירש"י היכא דמקדשי והדר מסבלי במה מקודש' הואיל ולא פירש לשם קידושין ולא היו עסוקין בענין אית לן למימר כיון דהני סבלונות לא לשם מתנה ולא לשם פקדון נתנו אלא כל הסבלונות נתונין לשם חתנו' ושדיך בה מעיקרא כאילו פירש בפירוש וא"ת אפי' אם פירש אם לא קידש בעדים אין חוששין לקידושיו אפי' אם שניהם מודים איכא למימר מידי דהוה אקידשה על תנאי וכנסה סתם דאמרינן גמרו בעל לשם קידושין ומעשים בכל יום המקדשין יתומות קטנות שאין אנו מצריכין אותם לקדשה פעם אחרת בגדולתן ואפי' ליכא עידי יחוד. בדבר זה דנתי כבר לפני מורינו הקדוש זצ"ל כי מאוד היה לבי נוקפי בדברי זה עד שאני סבור שהאיר ה' עיני בדבר זה שכל חזקה שאינה פוסקת עומדת במקום עדים בין בממון בין בדבר ערוה כי כל חזקה שאינה פוסקת היא באה מכח רוב כגון חזקה אין אדם פורע בתוך זמנו רוב בנ"א אין עושין כן חזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה (גדול) [בגדול] וכן החזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וכל בעילת אישות כאילו פירש לפנינו לשם קידושין חזקה פוסקת היא אשה זו בחזקת פנויה עומדת או בחזקת אשת איש עומדת ואורחא דנרש והרבה הוכחות בידי מזה אפי' בדיני נפשות סמכי' אחזקה שאינה פוסקת. ה"נ אית לן למימר חזקה כל השולח סבלונות לאחר השידוכין הואיל והם דרך חתנות ודאי בתורת קידושין שולח ואנן סהדי דהכי הוא כאילו קדשה בפנינו וסבורני דה"ה או כ"ש אם שידך ושוב קדשה בלא עדים ושניהם מודים דהוו קידושין מעליא כל היכא דקים לן דעתו בלא אמירתו סמכי' אחזקה ואמרי' נמי פ"ק דקידושין דשידך מילתא היא אבל אם שניהם מודים אין חוששין לקידושין היינו בלא שידוכין אפי' ראינוהו נכנס אצלה ובידו חפץ שוה פרוטה ונתן לה ולא שמענו שנתן

לה לשם קידושין ליכא חזקה ודאי לשם קידושין נתן לה ולא לשם מתנה ולא לשם פקדון ואפי' קידשה בפירוש ושניהם מודים כיון דליכא עדים אין חוששין לקידושין. והא דס"ד הכא למיחש למיעוט ולפר"ח משמע דודאי חיישינן למיעוט והא לא קיי"ל הכי בחששת קטן וקטנה אנן מפרשים אותה הכי דאשה זו בחזקת פנויה עומדת נסמוך מיעוטא לחזקה כרשב"ג פ' הלוקח בבכורות ואפי' לפר"ת דפסק דקיי"ל הכי דחיישי' למיעוט היינו דחזקה מסייעא לן לא תקשי לפרש"י דודאי לקולא מודי ר"ת דלא סמכינן אמיעוט דחזקה ועוד שרוב זה גרוע משאר רובא דרובא דתלי בידי שמים כגון איילונית וסריסות מיעוט שלהם בידי שמים ורוב תינוקות מטפחין בדעת זו נבראו רוב תינוקת אבל רוב התלוי במנהג שיש מקום שנוהגין עצמן לקדש ואח"כ לסבל רובא דעלמא אין חוששין בדבר כיון דליכא רובא דעלמא ועוד שחזקה מסייע למיעוט אפי' רבנן מודו חזקה עדיפא מהאי רובא לפר"ח והכי מסתבר א"נ לפירש"י אפ"ה לקולא לא אמרינן. ומה שכתבת דר"מ לא חייש לקולא הא ליתא דבבכורות אמרינן בין לקולא בין לחומרא ותו מאי הא דקאמר פסח וקדשים מאי איכא למימר לימא לקולא לא חיישי:

ועל חלה שנתערבה בעיסה והבאת מפרק רבי ישמעאל דמשמע דתרומה של ישראל חוצה לארץ מדמעת כך המשמעות ופירושו כך חלתו בארץ ותרומה בחוצה לארץ שהביאה לארץ אינה מדמעת הא תרומתו שגדלה בארץ א"נ תרומת ישראל שגדלה חוצה לארץ והביאה לארץ מדמעת אבל תרומת ישראל בחוצה לארץ אינה מדמעת חוצה לארץ כדאמרי' ר"פ כל הבשר דחלת חוצה לארץ בחו"ל נאכלת עם הזר על השלחן אכל לא בארץ דאיכא למגזר משום חלת הארץ ה"נ תרומת חו"ל בחו"ל מבטלה (בארץ) אבל לא תרומת חו"ל בארץ וכן השבתי למורי ה"ר אליעזר הלוי נתאכסן עמי ואמר לי אני מתיר להגעיל קדירות חרס במקום שבלעו איסור דרבנן דגרסי' פ' בתרא דתרומות בגמ' תני ר' חלפתא בן שאול קדירה שבישל בה תרומה מגעילה בחמין ודיו א"ר (יוסי) [בא] אין למדין הימנה לענין נבילה א"ר יוסי קשיתיה קומי ר' בא תרומה בעון מיתה ונבילה בלא תעשה ותימר כן א"ל כמ"ד מאליהן קבלו [עליהן] את המעשר. והשבתי לו והגעלה למה לי אפי' תרומה שהיא בעין ונתערבה בטילה ולכתחילה מבטלה כ"ש פליטת קדירה אלא מאי אית לך למימר הואיל והוא בארץ ישראל שהיה בה תרומה ועתיד לנהוג בה תרומה דאורייתא החמירו שלא לבטלה בתחילה ומיהו כיון דלא משכחת בה איסורא דאורייתא שהרי בטלה קדושתה ולא אתי לאחלופי באיסורא דאורייתא הקילו להתירו בהגעלה אבל שאר איסור דרבנן דאתי לאחלופי בדאורייתא אין למדין הימנה ומה שמבטלה ברוב לכתחילה בחוצה לארץ אבל מה שפירשו מי מבטלה ברוב לאוכלה (בידי) [בימי]

טומאתם לא ידענא מה הועילו דפרק אלו הן הנשרפין אלו הן שבמיתה בהן טמא שאכל תרומה טהורה ואילו זר שאכל את התרומה לרב אינו אלא בלאו: ומה שהוכחת מההיא דבכורות הלוקח טבלים ממורחים מן העכו"ם דגלגול דנאסר פרק ר' ישמעאל מיירי בעיסה של ישראל דגלגלה עכו"ם איני מבין כלל והא כולה סוגיא דפרק ר' ישמעאל קיימא אמתני' דמייתי התם גר שנתגייר והיתה לו עיסה נעשית עד שלא נתגייר פטור אלמא דבעיסה דעכו"ם מיירי ומה דקאמר בבכורות דמרחינהו מאן אילימא דמרחינחו עכו"ם דגנך אמר רחמנא ולא דגן עכו"ם מ"ד מירוח העכו"ם פוטר כ"ש גלגול עכו"ם פוטר. וכתב לי שנית דיוקך שבאת להוכיח משם דגלגול שפחותינו פוטרות עיסותינו מחלה כי היכי דלא תקשי מבכורות למנחות איני מבין לא קושיא ולא הוכחה מורינו רבי' אליעזר ממיץ היה מדייק מדקאמר דמרחינהו ישראל ברשות עכו"ם דחייב א"כ איפכא נמי אי מרחינהו עכו"ם ברשות ישראל נמי פטור היה מסופק בדבר ולא היה מניח לשפחתו לגלגל שום עיסה מפני ספק ברכה כל מה שהיו אוכלין היתה אשתו מגלגלת או שפחתו פחות משיעור חלה (ואי' אי') [ואיני יודע] אם השבתי לו פה אל פה או [ע"י] אחרים מצאתי תשובה לדבריו דקציר עכו"ם פוטר מן הפיאה כמו גלגול עכו"ם מן החלה ותנן קצרוה (מים) [עכו"ם] וכו' ומפרש בגמ' מתני' כשקצרוה לעצמן אבל קצרוה לישראל חייבת ותנינא אין שוכרין פועלי עכו"ם מפני שאינן בלקט ושכחה ופאה אלמא דקציר עכו"ם לישראל אינו פוטר: חסר כאן

ועל מה שכתב מורי הרב ר' שמחה לכוף אותו שנסתמא יודע למורי הרב שאני מחיתי מלכוף אותו מפני שכתבו לך המעשה להיפך לא כמו שהיה כי כשקדש אותה היה רואה היטב ואח"כ בחצי שנה נסתמא ושלחו אלי והשבתי להם שלא לכוף כאשר אני דן עתה. ואחר שאדון לפני מורי הרב מה שתכתוב נקיים. דתנן פ' המדיר האיש שנולדו בו מומין אין כופין אותו להוציא אמר רשב"ג בד"א במומין קטנים אבל במומין גדולים כופין אותו להוציא ואמרינן בגמרא רב יהודה תני נולדו חייא בר רב תני היו מאן דתני נולדו שאין כופין כ"ש היו פי' היו שידעה שהיו וסברה וקבלה הלכך בשניהן אין כופין ומאן דתני היו אבל נולדו כופין וכתב ה"ר משה בר מיימן כמ"ד נולדו כי כן דרכו שכותב פסקיו דרך קריאה וכתב כך האיש שנולדו בו מומין אין כופין וה"נ משמע (דאין הלכה) [דהלכה] כמ"ד נולדו וכ"ש היו כדמסיק סתמא דתלמוד' בשלמא למ"ד נולדו היינו דקתני בד"א במומין קטנים כו' וכיון דלמ"ד דתני נולדו אתיא מתני' בדרך סיוע ולמאן דתני היו אתיא באתקפתא וצריכה שנויא ואשינוייא לא סמכי'. וכה"ג פסק פר"ח (ריש בתיבות) [ריש כתובות] כל"ק דהכא אין אונס בגיטין משום דאתיא ליה מתני'

בסיוע ולל"ב אתיא באתקפתא אע"פ שפעמים דרכו לפסוק ולומר מדשקיל וטרי אליביה ש"מ דהלכתא כותיה. ויכולני לפרש (כלומר) [ולומר] דרבא אר"נ דפסק הלכה כחכמים דאין כופין קסבר כמאן דתני נולדו כ"ש היו ואף ר' יוחנן דפסק כרשב"ג מצי סבר כמאן דתני אליבא דחכמים נולדו וכ"ש היו ומדשקלי וטרו רב יהודה וחייא בר רב אליבא דחכמים ש"מ דסבירא להו דהלכה כחכמים כההוא דשבת. מיהו ההיא דשבת אינה דאיה מדפרשי מילתייהו ולא ס"ל כותיה מיהו איכא נמי למימר דס"ל כותיה הלכך בדבר כזה שהוא חייב כרת דמיתה וממזרות יש לפרש לחומרא ולומר דמאן דתני נולדו סבר דהלכה כחכמים פסיק בנולדו וכ"ש היו ור"נ נמי דפסיק כחכמים פסק בנולדו וכ"ש היו. וההיא עובדא דירושלמי ההיא אליבא דר' יוחנן דסבר הלכה כרשב"ג ולא סמכי' עלה אלא אתלמוד דידן סמכי' כרבא אר"נ דהלכה כחכמים וכן פסק ה"ר משה מיימן וספריו אצלינו וכתב בפי' האיש שנולדו בו מומין אין כופין אותו להוציא וכן פסק פר"ח דקיי"ל כרבא אר"נ וכן פסק אלפס דקיי"ל כרבא אר"נ כי יש אצלינו פירושיו סדר ישועות וסדר נשים וכ"פ רבי' יצחק בר אברהם מדנפיר דהלכה כרבא אר"נ בתשובה שהשיב לה"ר נתן מלוניל המתחלת עיניך תחזינה והוא בידי ראיה ברורה [שלא] לכוף אותו. והייתי סבור לומר דהא דפליגי רבנן ורשב"ג היינו בנסמית עינו אחת דוקא אבל בשתי עיניו מודו אפי' רבנן דכופין ומיהו אין כח בידי לומר כך דדילמא ה"ה בשתי עיניו פליגי והא דנקט עין אחת להודיעך כח דרשב"ג דאפי' בעין אחת מתיר לכוף דכח דהתירא עדיף ותו כי קתני זו שכופין אותו להוציא לתני נמי והסומא בשתי עיניו לדברי הכל או אם הלכת דבנולדו כופין נתני נמי והנסתמא אפי' כעין אחת ותנא ושייר ליכ' למימר דקתני אלו. ותו דלא שני דכי בגמרא. ולהשיאה לסומא אין זה עיגון כי ראוי לביאה ואשכחן אהבת נשים לבעליהן סומין כמו גבי גרושת ר' יוסי הגלילי. כללו של דבר אינו נראה בעיני כלל להתיר לכוף אותו. אעפ"כ מצות רבותי אשמע כי מצוה לשמוע דברי חכמים לכן מחיתי מלכוף עד שאשמע דעת רבותי ויתנו רבותי לב להעמיד דבר על האמת כי יש כאן חיוב מיתה כרת וממזרות. ועל מה שיאמר רוצה אני כשיכופו אותו אם הכפייה שלא כדין אין אותו דיבור מועיל כלום אלא בכפייה שהוא כדין כדתנן [בפ'] האומר משקלי עלי חייבי עולות ושלמים ממשכנין אותו ואע"פ שאין מתכפר לו עד שיתרצה לרצונו כופין אותו עד שיאמר רוצה אני וכן בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמ' רוצה אני (מדמינן) [מדמדמינן] לה לעול' ש"מ דבכפיי' כדין בעי למימר רוצה אני. וש"מ דשלא כדין אפי' אמר רוצה אני לא מהני והכי מוכחא ההיא דחזקת הבתים תליוה וזבין זביניה וכו' עד אלא מסיפ' וכן אתה אומר בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ודחינן

דילמא התם נמי סבר מצוה לשמוע דברי חכמים פי' כגון הא דתנן ואלו שכופין אותו להוציא סבר כיון שתקנו חכמים מצוה לשמוע דבריהם וגמר ומגרש ש"מ שאין כופין אותו לומר רוצה אני אלא בהנהו דתנינן במתני' אכל בכפייה שלא כדין אע"ג דאמר רוצה אני אין בו אפי' ריח הגט וכל זה יבאר מורי באר היטב: יצחק בר משה נב"ה:

סימן תשסא

תשובה מה"ר שמחה זצ"ל להמחבר

רבי וחברי ה"ר יצחק בר' משה. ענינך דברים לגבב. ובהלכות לסבב. באורך. פעמים בלי צורך. דרך קצרה. הוא דרך ישרה. לברור הסולת. ולהניח הפסולת:

מה שהשבתי לכוף לרווחא דמילתא בעלמא כי לענ"ד אפי' גט לא היתה צריכה אם לא ידעה מום זה שבבחור קידושי טעות הן אע"פ שלא היו דקידושין בתנאי וברורתי דברי ע"פ ההלכה. חס ושלום לא נחשדו ישראל על דבר זה לשנות המעשה לקלקל בת ישראל גם לפי דבריך שכתבת שלאחר אירוסין אירע בו מום זה א"כ הנידון שבפנינו בנולדו ופסק ר' יוחנן כרשב"ג דכופין. הרי בין לחייא בר רב בין לר' יוחנן כופין בנולדו. ואף לרב נחמן דאמר דלכה כדברי חכמים דילמא ס"ל דבהא פליגי אפי' נולדו אפי' לרבנן כופין ואפי' דב יהודה דאמר בנולדו פליגי דילמא ס"ל הלכה כרשב"ג הרי אין מחלוקת ברורה בידך שיאמר בפי' בנולדו אין כופין. ומן הירושלמי הוכחתי כדברי דגרסי' התם רב יהודה בשם רב (ביבי) [כיני] מתני' כשהיו אבל בנולדו כופין להוציא ואע"ג דרב יהוד' תני בגמ' דידן נולדו הא דידיה הא דרביה דרב סבר בהיו פליגי אבל בנולדו אפי' רבנן מודו דכופין ר' אבא בר כהנא בשם ר' יוחנן הלכה כרשב"ג אתא עובדא קמי ר' (יוחנן) [ירמיה] בכיפח וכפפו פי' וכפאו. כיפח הוא (ואם) [מין] שחין בבכורות ואפ"ה סמכו אדר' יוחנן וכפו להוציא בו ואתיא דרשב"ג בשנולדו. פי' כיון דמספקא לן במתני' אי בנולדו אי בהיו כשהיו בו עבדינן כרבנן אבל בנולדו עבדינן כרשב"ג וכל היכא דחזינן פלוגתא בגמ' דידן ועובדא בירושלמי סמכינן אירושלמי וכ"ש בנידון זה שלא תוכל לברר מגמרא דידן דאיכא פלוגת' בנולדו ולא כמו שכתבת דלא סמכי' אירושלמי. וקרוב בעיני לומר אפי' בהיו כופין. אמרת שאין כאן עיגון אין לך עיגון גדול מזה כי שמא קודם היתה יושבת כל ימיה בלא בעל ממה שהיתה נשאת לסומא. שמחה בר שמואל:

סימן תשסב

שאלה מהמחבר לה"ר שמחה זצ"ל

מורי ה"ר שמחה. יזכה למנוחה. כי דעתו נוחה. להשיב תלמידו. מעשה שהיו לראובן שני חתנים ונתן להם לכאו"א קרקע ובנין והיו כל הבתים זה אצל זה ושוב מת בנו

ונשאת כלתו לאחר והיה בעלה במקום בנו והחצר של כולם היד אחורי הבתים כי כך הענין בוינא אין חצירות לפני הבתים כ"א לאחורי הבתים וכל תשמישי החצר הם בחצר שאחרי הבתים. דנה באו לבנות בית הכסא והיה ראובן החיצון סמוך למבוי ושמעון פנימי הימנו ולוי משניהם והיה לוי חפץ לבנות במקום שנראה לו ואמרו שמעון וראובן אין אנו חפצים לבנות בזה המקום כי לך קרוב ולנו דחוק עד שבסוף נתרצו כל שלשתם וברצו דמקום השוה לכולם ובנו בית הכסא והיה סמוך לבית ראובן וכן החיצון והתנו ביניהם שלא יהיו רשאין לבנות במקום אחר וכשיתמלא כולם יפנוהו וכן נעשה שנתמלא והיה רוצה בן לוי לבנות אחר מפני (שדחוה) [שרחוק] מביתו עומד וכפאו ראובן בע"כ לפנותו מפני אותו התנאי שהתנו ביניהם וכן עשה ונתן מעותיו עם מעות ראובן שפינוהו. ועתה עלה בדעתו ובנה בתים והרחיב ביתו יותר ממה שהיה קודם לכן עד שמגיע אל בית דכסא בסמוך ועתה נתמלא שוב ביה"כ ואומר בן לוי נפנה אותו גם עתה [כאשר] רחקתני לפנותו גם בראשונה וראובן אומר לא כי אלא נחפור אותו (יותר) [אחר] בתוך [החצר] ובן לוי אומר הלא אבי התנה עמך בזה המקום והחזיק בו וגם אני החזקתי כמה שנים וגם כשרציתי לבנות במקום אחר רחקתני בע"כ לפנותו עבור התנאי שריה בינך ובין אבי ועוד שאז [לא היד] בית הכסא [סמוך] כלום אלא שעתה הרחבת הבנין עד שקרבת לבית דכסא וזה דבנין עצמו שלא כדין עשית וראובן אומר מעולם לא היה בינינו שום תנאי אלא יש לי רשות לבנות ביה"כ בכל מקום שארצה בהדיא הנאה שיש לך דרך עלי ומה שאמרתי כשפנינו אותו שהיה לנו תנאי כדי שתתרצה לפנות. ועתה יורה הרב הדין עם מי וישקיט מריבה גדולה וידע הרב כי יותר מעשר שנים שנבנה ביה"כ ולא ערער עליו ראובן עד עתה מפני שהרחיב ביתו וקירבו סמוך לביה"כ וגם ביה"כ היה חפור בקרקע ומכוסה ב"א חלון הצריך מגולה. ועוד טענה אחרת בין לוי ובין ראובן כי שער החצר הפתוח למבוי היה סמוך לבית ראובן מפני שהוא החיצון לוי הוא היה הפנימי ובית שמעון האמצעי היה עומד שמם כי מת ויורש החצר היה קטן והנה עלה בדעת ראובן לבנות ביתו סתם שער ההצר ממקו' שהיה בראשונה ובנה עליו בנין גדול גם כי הכניס הבנין לתוך החצר וכעת שהיה ראובן בונה בא בן לוי ומיחה בו בעדים ואמר לו אני מוחה בידך שלא תבנה כי החצר של כולנו לתשמיש ועוד הלא בחיי לוי אבי רצית לבנות ומחה בידך והוצרכת להסתלק מהבנין גם עתה אני מוחה בידך גם מכח אבי גם מכח עצמי שכבר דחזקתי בתשמיש החצר אחרי מות אבי זה יותד מג' שנים ואין לך דשות לא לסתום שער החצר ולא לבנות שם בנין בחצר ובאו עדים והעידו שלוי מחה בראובן מלבנות ונסתלק מבנין בעבור מחאתו וראובן משיב אמת שאביך

מחה בידי אך אלמות עשה לי ושלא בדין מחה בידי ובן לוי אומר אבי מעולם לא היה אלם ולא יצא עליו מעולם שם אלמות ועתה יורנו הרב הדין עם מי. ועוד יכתוב לנו הרב כי אחרי שראה בן לוי שאינו יכול לעמור כנגד ראובן כי יבוא עליו בעקיפין אמר בן לוי לראובן וכי אינך מודה שכשנתן זקיני דבתים לך ולאבי בזה התנאי נתן לכם שיהיה לאבי דרך השער למבוי דרך החצר שלכם ולכם יהיה רשות להשתמש בכל החצר אפי' כנגד בית אבי וכל התנאי שכל זמן שיחפוץ אבי בדרך השער הסמוך לביתך לא תהיו רשאים למחות בידו אבל אם לא יחפוץ אבי להסתלק מן הדרך אז יכול לגדור חצירו בע"כ והודה לו ראובן בזה לבן לוי ועתה רצה בן לוי לגדור החצר שכנגד ביתו וראובן אומר אין לך חצר שכנגד כל ביתך אלא מראה לו כנגד חצי ביתו וכן הוא הענין שבן לוי רוצה לגדור כל החצר שאחר הבתים כרחב כל ביתו של בן לוי כי אומר כנגד רחב ביתי זהו שלי וראובן אומר אין כל חצר שכנגד כל רחב ביתך שלך אלא ע"כ שלך ולא יותר ובן לוי אומר מאין לך זה שאין שלי כל רחב ביתי ועוד הלא כשבנה אבי את הבית הכניס את הבית לחצר שלא היה שלו וראובן אומר אמת ששלא כדין עשה ובאלמות עשה כי שמעון שהיד ביתו בין בית אביך ובין ביתי מת ויתום קטן נשאר ועשה בגזל מה שעשה ובן לוי אומר חלילה לאבי לגזול את היתום מעולם לא יצא על אבי שם גזילה:

ועוד מעשה שהיה לוי עשיר גדול והיה לו בן והלך ללמוד תורה למלכות אחרת ובתוך כך מת לוי ולקח הדוכוס כל אשר לו וכשחזר בן לוי הי' דואג מאוד כי לא היה לו כלום ואמרה לו אמו אל תדאג כי עוד יש בידי שתוכל בטוב להתפרנס ושלחה אמו אחרי אחותה ואמרה מה שיש לי בידך תן לזה לבני ונתנה לו י' זקוקים של זהב ושוב חזר ונתנם לה לשמור כי לא היה רשאי להראות עצמו שהיה לו פחד מן הדוכוס ושוב היתה אחות אמו משיאה בתה והיתה צריכה לזהב לתקן תכשיטין לבתה ואמרה לו אקח מזהב שלך ואתן לה ואח"כ אפרע לך ואמר לה כן תעשי גם הגידה לו שנתנה ממעותיו ליהודית אחת י"ב ליטרין בחצי ריוח וליהודית אחת כך וכך ואח"כ מתה פתאום ולא צותה את בתה והלך בן לוי אצל בעלה ואמר דע לך יש לי זהב ביד אשתך וענה לו בעלה אם אתה יודע שהם שלך תקח ונחסר מן הזהב ה' רבעים ושוב אמר בן לוי לבעלה אותם י"ב ליטרין שביד פלונית הם שלי וענה לו טוב הרבר אם אתה יודע שהם שלך תקח והלך אצל האשה וענתה לו אמת היא הלוותה לי אבל לא אמרה לי שהם שלך אלא כך בסתמא נתנה לי ועתה בעלה אינו רוצה ליתנם לו ובן לוי אמר בזה תדע שהם שלי שלא היה יודע בהן שום אדם שהם ביד אותה אשה כי אם אני. יצחק בר משה נב"ה:

סימן תשסג

תשובה מה"ר שמחה זצ"ל להמחבר

אני מה אורה. שבח לבורא. עליך אני קורא. מי כמוהו מורה. חבירי ה"ר יצחק בר משה. **לפי** מיעוט דעתי חזקה שלוי טען על ראובן בקרקע לצורך בית הכסא אין בטענותיו כלום חדא דחזקה שאין עמה טענה היא כל חזקה צריך לטעון אתה מכרת לי אתה נתת לי וזה [אינו] טוען אלא תנאי בעלמא ועוד דקיימא לן בחזקת הבתים כל"ב אין חזקה לנזקין וביה"כ אפי' שתק עשר שנים כדמוכח עובדא דרב יוסף פ' לא יחפור. על בן לוי שמיחה ביד ראובן שלא למחות בנינו בחצירו ולא ידע מה כח יש לבן לוי בחצירו של ראובן למחות בידו הא אמרינן בכל שותפין מעכבין זא"ז היינו כגון שלא חלקו מה שיש להם בזה החצר אבל חלקו ונתברר חלקו של ראובן או בן לוי [אינו] יכול למחות בידו אע"פ שיש לו תשמיש ודריסת הרגל בחצירו של ראובן ועכשיו ממעט ראובן בתשמיש החצר מחמת בנינם ומעקם הדרך דרך כניסה ויציאה יכול לומר לו ראובן לא עדיפת מדידי בדרך שאני נכנס ויוצא ומשתמש בחצר כן תעשה גם אתה. והא דאמרי' בפ' המוכר פירות מי שהיתה דרך הרבים עוברת דרך שדהו וכו' התם גוף הדרך היתה שלהם ומצד שהחזיקו רבים אסור לקלקלו אבל יחיד שאין לו דרך מיוחדת אלא דריסת רגל בעלמא לכנוס ולצאת לא שיעבד ליה חצירו מלבנות בתוכו כל צורכו רק שלא ימחה בידו תשמיש החצר ודריסת הרגל מלכנוס ולצאת דרך החצר למבוי אפי' עקם עליו הדרך. ועל בן לוי שרצה לגדור כנגד כל רחב ביתו וכו' מה שהכניס לוי אמתים לחצר וראובן אומר ששלא כדין עשה לאו כל כמיניה [כדתנן בפרק חזקת הבתים] לקח [חצר] ובה זיזין וגזוזטראות הרי היא בחזקתה דטוענין ללוקח ה"נ דטוענין ליורש דילמא פייסיה בדמים אם נתן להם חצירות שלשתן ביחד ולא פי' כ"א יקח בעד ביתו עשאם שותפין בחצר וחולקין בשוה ואם קדמו המתנות זה לזה לפלוני חתני לוי אני נותן הבית פנימי עם החצר מסתמא כנגד כל רחב חבית שלו שאל"כ היה לו לפרש איני נותן לך אלא כנגד חצי בית: ועל הזהב שנחסר לבן לוי ה' רבעים וראובן לא ידע אנה לקחה הזהב לתקן תכשיט מסתמא מזה הזהב לקחה ישבע לוי שנחסר לו ה' רבעים ויטול. אם הבעל תיקן תכשיט לבתו נראה דנאמן בלא שבועה אין לך משיב אבידה גדול מזה כי לוי לא הפקיד אצלו ואעפ"כ הודה לו. ועל הי"ב ליטרין שאמר לו תקח מיד הנפקדת ושוב חזר בו אע"ג (דתנן) [דת"ר] קיבל מן האשה יחזיר לבעלה ואפי' אמרה בשעת מיתתה של פלוני הן איכא דאמרי יעשה פירוש לפירושו כל זה מיירי שאין שם תובע אבל אם יש שם תובע אם הוא אמיד יחזירם לתובע וסבורני דהני תרי לישני דחזקת הבתים פי' הכי

אי מהימנא לך אם אין שם תובע אלא על פיה יש לך להחזיר כו' ואיכא דאמרי אם אמידי לך פי' אם הן תובעין אותך ואמידי כי הואיל והוא ציותה והם תובעים יחזירם להם ואי לא אמידי וגם לא מהימני יעשה פי' לפירושו וה"מ דלא יהיב סימנא התובע [אבל אי יהיב סימנין] מהדרינן בסימנין אפי' מיתמי דאמרי' בפרק איזהו נשך דוקא דהבא אבל דבר המסויים לא דילמא פקדון נינהו ואתא מריה ויהיב סימנא ושקיל להון ופר"ח ש"מ דעל ידי סימנין מפקינן אפי' מיתמי ועיקרו בכתובות בפ' הכותב ההוא גברא דאפקיד שב מרגניתי ציירן בסדינא בי ר' מייאשא שכיב ר' מייאשא ולא פקיד אתא לקמיה (דר"נ) [דרבי אמי] אמר חדא ידענא דלא אמיד ותו הא יהיב סימנא אלמא דמנין הוי סימן אפי' להחזיר פקדון אע"ג דהתם הוה אמר דציירן בסדיניה הא נמי שאמר כך וכך ביד פלוני ונמצאו דבריו אמת כיון דליכא מאן דתבע ליה ולא דמי להוא עובדא דשומשמי פ' האשה דאמר אתרמויי אתרמי דהתם הנפקד כופר וטוען שלי הם ושלך החזרתי לך. וירבה מזלך. ותצליח בתורתך. כחשקי שמחה בר שמואל:

סימן תשסד

שאלה מהמחבר להה"ר שמחה זצ"ל

השב"ה יחזיר מאור עיניך מורי ה"ר שמחה והאמת כי עד מאוד לבי דוה על מאור עיניך ודמעותי זולגות בזוכרי אותך יהי רצון מלפני רחום וחנון לפקוח עיניך ולהטיב אחריתך מראשיתך כי טוב אתה לישראל מטיפת גשמים במעשים עצומים ונעלמים. כי אין על מי להשען ולסמוך בעת הזאת.

מעשה ביהודי אחד הדר בירקא ששידך בת יהודי אחד הדר בניטרא לבנו ואחרי השידוכין שלחה אם הבחור מירקא חגור אחד למשודכ' על יד ראובן במתנה והבחור המשודך שלה ע"י ראובן זה עצמו טבעת לקדש לו המשודכת ויהי כבוא ראובן לגיטרא ונתאכסן בבית שמעון בבית וילך שמעון אל רחוב העיר ויקח את שני היהודים ויביאם אל בית המשודכת וגם ראובן הלך עמהם ויהי כבואם אל בית המשודכת כולם ראובן שהוא שליח הבא מירקא ושמעון בעל ביתו ושני יהודים שהביא מרחוב העיר והנה ביד שמעון החגור ששלחה אם הבחור למשודכת וגם הטבעת ששלח הבחור לקדש בו משודכתו ביד שמעון וביד ראובן הבא מירקא לא ראו כלום ויאמר שמעון למשודכת הנה החגור ששלחה אם הבחור קחהו ולא רצתה לקחתו וגם כי כסתה פניה מהביט בהם ותקבל אשה אחרת העומדת אצל משודכת את החגור מיד שמעון ואח"כ הוציא שמעון טבעת ואמר למשודכת הילכי הטבעת ששלח הבחור לקדש אותך ולא ענתהו המשודכת דבר כי כסתה פניה מהבט בהם ותקבל האשה האחרת את הטבעת מיד

שמעון כאשר קבלה החגור ולא שמע שום אדם שאמרה לשמעון לתת בידה. כדברי' האלה סיפר לפנינו אחד מאותם שנים שהביא מרחוב להיות עדים והשני כבר מת ושמעון כמו כן עדיין חי וכמדומה לנו שגם הוא יעיד כך כאשר כתבנו. ועי"ז המעשה יצא לה שם בעירה ובשאר עיירות שהיא מקודשת והוחזקה בחזקת מקודשת ואותו ראובן שבא מירקא לא היה בידו שטר שעשאו הבחור שליח לקידושין וגם ראובן לא עשה את שמעון שליח בעדים לקדש. ע"כ סדר המעשה כאשר הי'. ועלה לי זה המעשה לכמה ספיקו'. תחילה שלא היה ביד ראובן שטר שעשאו הבחור שליח לקדש ובספרי הגאונים וגם בתיקון שטר כתוב שצריך שטר וגם על ידי היה מעשה לפני מורי רבי' אבי העזרי זצ"ל. מיהו נרא' בעיני שלא נהגו כך כ"א לרווחא דמלתא שמא יאמר הבעל איני חפץ שתתקדש לי אשתי על ידיך ולא עשיתיך שליח לקידושין מעולם אבל מסתמא ממקום שיודע בראובן שחפץ ברחל והלך אחד מן השוק וקדשה לראובן בממון ראובן או בממון עצמו שזכה לו ה"ז מקודשת מדאורייתא אע"פ שלא עשאו שליח כדתנן שזכין לאדם שלא בפניו והכא הואיל דידעינן ביה שחפץ בה הרי זכות הוא לו כההיא דפ' האיש מקדש הני בי תרי דהוו שתו חמרא תותי ציפי בבבל שקל חד מנייהו כסא דחמרא והב ליה לחבריה ואמר מיקדשא ליה ברתך לברי אמר רבינא אפי' למ"ד חיישי' שמא נתרצה האב שמא נתרצה הבן לא אמרינן אמרי ליה רבנן לרבינא ודלמא שליח שוייה לא חציף אינש לשוייה לאבוה שליח ודלמא ארצויי ארצי קמיה ושתק פירש"י דילמא האב הרצה דברים בפני הבן וראה דעתו שחפץ בה והלך וקידשה לו שלא מדעת הבן משום דקי"ל זכין לאדם שלא בפניו וזה הואיל שגילה דעתו שחפץ בה זכות הוא לו שמתקדשת לו עכ"ל והכי נמי משמע גבי ההיא דבעי מניה רבא מר"נ המזכה גט לאשתו במקום יבם מהו זימנין כו' אלמא אילו ידעינן בבירור שהיתה חפיצה בגט היה מקבל לה גט שלא מדעתה אף ע"ג דקי"ל שהאשה עושה שליח לקבלה אבל לא האיש ואומר בירושלמי פ' האומר לא הוחזק השליח בעדים הוא אומר לעצמי קדשתי והיא אומרת לראשון השני באומר לאשה קדשתיך והיא אומרת לא קדשתני והיא כאומרת לראשון קדשתני והוא אומר לא קדשתיך משמע להדיא דאי לא סתרי אהדדי נאמן הבעל לומר שעשאו לשליח לקבל לקדש. (וכבר שאלתי ממורי ה"ר שמחה בדבר זה והודה לדברי והוסיף להביא ראיה מירושלמי פ"ב דקידושין דא"ר זעירא א"ר אלעזר אדם שוחט פסחו של חבירו שלא מדעתו ואינו מפריש שלא מדעתו ובפרק האשה בפסחים ומייתי לה בעירובין בפרק כיצד משתתפין משמע דאדם שוחט פסחו על אשתו בלא מינוי שליחות וסגי בגילוי דעת בדידה הלכך מה שלא היה לו שטר לראובן מן הבחור גם מה שלא עשה שמעון

שליח לקדש נראה בעיני דבהא ליכא קפידא כלל אחרי שידוע שהבחור חפץ במשודכתו הרי זכין לאדם שלא בפניו כדפרי'. אלא נראה בעיני דמאחר שלא קיבלה המשודכת טבעת של קידושין בידה אינה מקודשת כדתנו רבנן התקדשי לי כמנה תנם לפלוני אינה מקודשת וכ"ש הכא שלא אמרה כלל ליתן לאותה אשה שקיבלה מיהו שמא היינו דוקא כי לא שדיך ובלא נתרצית להתקדש קודם לכן אבל הכא ששידכו ונתרצו קודם לכן להתקדש שמא אותה קבלת קידושין שקיבלה האשה הויא זכות למשודכת מידי דהוה אקבלת גט היכא דניחא לה דזכין לה שלא בפניה מיהו בזה לא דקדקנו היטב אם המשודכת עצמה נתרצית באלו השידוכין אם לאו). ותו דיצא לה שם בעיר דמקודשת ותנן בהמגרש יצא לה שם בעיר מקודשת ה"ז מקודשת וזה יבאר מורי אם קידושין או אינן קידושי' אי מבטלינן קלא בה"ג אם לאו אם שייך כאן לומר קמו בה רבנן במילתא ולא הוו קידושיה קידושין דהכי מוכח גבי הא דשלחו ליה מבי רב לשמואל דמבטלי קלא דאי מיגליא מילתא דקידושין לאו קידושין מבטלי קלא. ועוד שהעד החי מעיד שכך אמר שמעון בעת נתינת הטבעת הנה הטבעת ששלח פלוני לקדש פ' ולא אמר בלישנא הזה הרי את מקודשת לפלוני בטבעת זאת אלא אותה האשה קיבלה הטבעת מיד שמעון כאשר קיבלה גם חגור של מתנה: יצחק בר משה נב"ה

סימן תשסה

ועל מעשה השידוכין סבורני דאין כאן בית מיחוש אפי' היה מדבר עמ' על עסקי קדושיה ולא רצתה לקבל וקיבלה אחריני דמודי ר"י דלא אמרי' (דא) [דיו] כ"ש הכא שלא היה שלוחו של בעל והמקבלת לא היתה שלוחה דאין כאן בית מיחוש אם תוכלו לפייסה להתקדש לו מוטב ואם בדעתה להנשא לישראל תקבל גט ממגו לרווחתא דמילתא ואם לאו אין טוב לאוסרה לכהונה ואין קול זה צריך ביטול שאינו אלא קול הברה בעלמא. שמחה בר שמואל:

סימן תשסו

תשובה מה"ר שמואל זצ"ל בענין הנ"ל

אני איני כדאי אך אחרי שהזכרתני דעת תלמידך נוטה ככתב מורי ושיטתו ולעדות השליחו' א"צ ראיה מההיא גופה דילמא שליח שווייה אלמא שלא הוציא האב לא שטר ולא ראיה ולא הזכיר שליחות אך אם כופר בשליחות כאילו לא קדשתיך נאמן והזכייה ניתנה לדחייה אפי' לפירש"י (כשאני) [דשאני] גבי (כן) [בן] הואיל ואי אפשר בשליחות משום חוצפא ניחא ליה בזכייתו אבל אינש בעלמא כיון דמצי לשוויה שליח מדעתו ורצונו ולא עשה מאן לימא לן דניחא ליה למתסר בקרובותיה וכ"ש עכשיו למתסר בכל

נשים שבעולם ובכל דהו אמרינן דליכא זכייה כי ההיא דאותו ואת בנו בזיכה לו ע"י אחר אע"פ שכל העולם קופצים וקונים שמא לדידי' ניחא ליה בצמצום הואיל ולא פירש ה"נ הכא הדעת מכרעת הואיל והעד גופיה מודה שלא הוזכרו קידושין ולא נתקבלו מדעתה אין כאן בית מיחוש אפי' על הקול כי כן רגילות מיד כשמשדכין יוצא הקול פלונית נתקדשה נתבטלו השידוכין נתבטל הקול וידוע הואיל ולא נתפרסמו הקידושין נתבטלו השידוכין ובטל הקול כי ההיא דהמגרש ושלום מורי ה"ר יצחק יגדל כחשקי שמואל בן רב' זצ"ל:

סימן תשסז

תשובה מה"ר מנוח אליהו זצ"ל בענין הנ"ל

מה יענה כבד פה ולשון. למרבה שמן ששון. ועמוק מנהר פישון. ואיך אכניס ראשי בין ההרים. למקום מים אדירים. ואף כי איני כדיי. אך פן יאמרו מגאוה ולא מענוה אמרתי אענה חלקי אל ה"ר יצחק ובקוצר כי די לחכימא ברמיזה כי ידעתי כי הוא למד במלכות ויודע טכס.

על תחילת שאלתך על הקידושין שלא נתנו אף בלשון קידושין וגם לא באו ליד המתקדש לא ידעתי מה יש לי להסתפק חדא שהרי העדים מעידים על הקידושין שלא היו. נמצא הקול אינו קול ותו לאו כל כמיניה לאחזוקי אמתלא אבל עדים פשיטא דמהימני ועוד מאחר שמיאנה לקבל קידושין מאן לימא דמשום כיסופא הוא ואפי' תאמר לכך נתכוונתי כיון שבאותה שעה לא בריר לן (אבל) [הוה] לה דברים שבלב כדאיתא בקידושין בכולן אם אמרה בלבי היה להתקדש לא אמרה ולא כלום ולא דמי להההוא דזבין אדעתא למיסק לארעא דישראל סליק ולא איתדיר דההוא אנן סהדי דלהכי איכוון והוי כאילו פיר'. כן משמע כל הסוגיא. ותו כיון שלא עשה שליח מעיקרא אע"ג דאח"כ גליא דעתה ואמרה ניחא לה לאו כלום הוא תדע מדקאמר ודילמא ארצויי ארצי קמיה ושתיק מעיקרא אבל השתא לאו כלום ואין חילוק בין שדיך ללא שדיך. ועוד דבר זה הייתה רוצה לדון מפרש"י דלא בעי רק גלוי דעת גדולה מזה א"ר שלמה סוף ד' אחין גבי בבת אחת היכי משכחת לה כגון שפגע שליח בשליח ושופעת דם מתוך י"ג לאיחיובי אינהו נמצא מעתה) וכן פי' ר"ת ורבינו ר' יצחק בר שמואל. ותשא שלום מאת ה' אתה וכל לני צלך כנפש הצעיר. מנוח אליהו בר' יעקב הלוי זלה"ה:

סימן תשסח

תשובה לה"ר יוסף זצ"ל

פגעתי בבחור מזויין וכלי זיינו בידו ה"ר יוסף בן הנדיב ר' מזל כבודו יגדל. ולא ידל. ועל החלה אשיבך הלכה למעשה כך נראה בעיני דעיסה שנילושה במי פירות פטורה מן החלה לבד מז' משקין. תנן פ"ב דחלה עיסה שנילושה במי פירות חייב' בחלה ושמעתי שיש גירסא פטורה מן החלה משום דאמ' בירושלמי את שחייב עליה משום חמץ חייב בחלה וההיא דפ"ק דתנן הסופגנין והדובשנין דפטירי משום דלא איקרו לחם לרשב"ל כדאית ליה ולר' יוחנן כדאית ליה בפ' כל שעה הא אי הוו לחם חייבים ההיא בשנילושו בדבש ובמים מיהו נראה בעיני דירושלמי במיני עיסה מיירי וה"פ את שחייבין עליו משום חמץ כגון חיטין ושעורין וכוסמין ושבולת שועל ושיפון חייבין בחלה את שאין חייבין עליו משום חמץ כגון אורז ודוחן ופרגין ושומשמין וקטניות אין חייבין בחלה אבל במה נילושה עיסה בזה לא איירי כלל. מיהו אין עתה ירושלמי בידי לא דפסחים לא דחלה. ואומר אני דע"כ חייבת בחלה גרסינן. דאמר עלה בירושלמי ר' יוסי בר' חנינא דר"א בן יהודה איש ברתותא היא דתנינן תמן במסכת טבול יום עיסה שהוכשרה במשקין ונילושה במי פירות ונגע בה טבול יום ר"א בן יהודה איש ברתותא אומר משום ר' יהושע פסל את כולה ר"ע אמר משמו לא פסל אלא מקום מגעו פי' דכי היכי דלר' יהושע מי פירות מחברין להיות כל העיסה אחד לענין שפסל את כולה ה"נ מחברין לענין חיוב חלה ולר"ע דאמר משמו לא פסל אלא מקום מגעו דמי פירות אין מחברין ה"ג אין מחברין לענין חיוב חלה רשב"ל אמר מה פליגי כשהוכשרה פי' במשקין. ואח"כ נילושה שמי פירות מחברין להכשיר אבל אם נילושה במי פירות ואח"כ הוכשרה אין מי פירות מחברין להכשיר. פי' כי מי פירות אין מחברין לעיסה לחלה וה"ה שאין מחברין להכשיר הלכך עיסה שנילושה במי פירות לכ"ע פטור מן החלה. ר' חייא בשם ר' יוחנן אמר דברי הכל היא פי' מתני' דקתני חייבת בחלה אע"ג דר' עקיבה אמר תמן אין מי פירות מחברין לטומאה מודה הוא הכא שמי פירות מחברין לחלה ר' חייא ר' בא בשם ר' יהושע בן לוי אין לך מחבר מכולן אלא שבעה משקין בלבד. והשתא לרשב"ל לכ"ע עיסה שנילושה במי פירות פטורה מן החלה אע"ג דקשה לי א"כ מתני' אמאן תרמייה אם לא תאמר דרשב"ל פטורה קתני במתני' והא לא מיסתבר. מיהו ע"כ הכי אית ליה לרשב"ל דפטורה מן החלה אע"ג דלר"י לכ"ע חייבת בחלה ורשב"ל ליתיה במקום ר"י לבד מהנהו תלת שאני הכא דר' יוסי בר חנינא קאי כותיה דלר"ע פטורה מן החלה וליתא לדראב"י איש ברתותא דקיי"ל הלכה כר"ע מחבירו. ואפי' אם תמצי לומר דהיינו דוקא היכא דפליגי בסברא דנפשייהו אפ"ה קיי"ל דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל ואפי' יחיד במקום רבים כמו גבי כשותא פ' תולין ואפי' תלמיד במקום רבו כמו ר"ע במקום ר"א

בכיצד מברכין גבי אביונות וקפריסין וחלת חו"ל דרבנן כדתנן פרק בתרא דחלה דנאכלת עם הזר על השלחן וכדמפרש לה בכל הבשר ואפי' בארץ בזה"ז נראה בעיני דרבנן היא כדרב הונא בריה דרב יהושע במסקנא דיוצא דופן דאין לומר דהא דקיי"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל היינו דוקא בגידולי קרקע. דמ"ט אימא הכי בלא ראיה ובלא סברא הלכך אתבריר לן דעיסה שנילושה במי פירות בלא מים פטורה מן החלה אפי' נילושה בששה משקין מיהו לענין הלכה למעשה נראה בעיני להחמיר כדברי ר' חייא בר בא בשם ריב"ל דאין לך מחבר מכולן אלא שבעה משקין בלבד וקאי על ר' יוחנן דהוא אמר אפי' ר"ע מודה שמי פירות מחברין לחלה וקא מהדר ליה דאין מחבר אלא שבעה משקין (הם) [והם] הטל והמים והיין והשמן והדם והחלב ודבש אבל עיסה שנילושה בבצים ובשאר מי פירות אינה חייבת בחלה דלא איקרו משקה לא להכשיר ולא לחבר קלחי קמח להיות שיעור לחייב בחלה כדתניא בתוספתא דשבת בפ' הגוזז מנין לדם שהוא משקה [שנאמר] ודם חללים ישתה מנין ליין שהא משקה שנאמר ודם ענב תשתה חמר מניין לדבש שהוא משקה שנ' ויניקהו דבש מסלע מנין לשמן שהוא משקה שנא' משתה שמנים משתה שמרים מנין לחלב שהוא משקה שנאמר ותפתה את נאד החלב ותשקהו מנין לטל שהוא משקה שנאמר וימץ טל מן הגיזה מלא ספל מים ותניא בת"כ אשר יבוא עליו מים יטמא אין לי אלא מים מנין לרבות הטל והשמן והיין והדבש והחלב ת"ל וכל משקה אשר ישתה יכול מי תותים ומי רמונים ושאר כל מיני פירות ת"ל אשר יבוא עליו מים מה מים מיוחדים שאין להם שם לווי אף אני ארבה את הטל היין והשמן והחלב והדבש שאין להם שם לווי ומוציא אני מי תותים ואת מי רמונים ושאר כל מיני פירות שיש להם שם לווי הלכך עיסה שנילושה בבצים בלי מים ובשאר (מיני) [מי] פירות אומר אני שפטורה מן החלה וכן אני מורה ובא: יצחק בר משה נב"ה

סימן תשסט

פירושי מקלות

אומרים רבים טוב מי יראנו. בפרשת יעקב אבינו. על מחשוף הלבן טעם יביננו. אולי יש אשר לזכות ידידנו. וראיתי כי כולנו כצאן טעינו. כי לא כן כאשר דמינו. אשר פצל בשל לבן והפקיע ממונו ממנו אלא איש תם חסידות למדנו. מה' ומישראל לנקותנו. ומן הכיעור ומן הדומה להרחיקנו. שלא להחשד. כי אומר אני כי יעקב אבינו ידע שלבן רמאי ובעל תחבולות היה וחשב איך יעשה שלא יחשוד אותו לבן ויעליל עליו להוציא שכר טרחו מידו והתנה עם לבן שכל שה נקוד וטלוא בכשבים וטלוא ונקוד בעזים אשר יולד בעדר לבן יהיה שכרו של יעקב וגם אשר כבר נולד נקוד וטלו' בכשבים וטלוא

ונקוד בעזים יהיה שכרו ויטול מיד ככתוב אעבור בכל צאנך היום הסר משם כל שה נקוד וטלוא וגו' וענתה בי צדקתי וגו' כלומר יודע אני שהבורא ישלח ברכה בחלקי שמא תאמר כי גנבתי מחלקך זה התנאי יהיה בינינו כל אשר איננו נקוד וטלוא גנוב הוא אתי ושלך הוא ועלי לשלם לך פי שנים ככתוב שנים ישלם ויאמר לבן יהי' כדבריך (גרמה) [נדמה] לו דבר מועט וקבל על עצמו ויסר ביום ההוא את התישים העקודים והטלואות ואת כל העזים הנקודות והטלואות ויתנם יעקב ביד ראובן ושמעון בניו וישם דרך שלשת ימים בין עדרו של יעקב הרועים בניו ובין עדרו של לבן הרועה יעקב שלא יאמר לבן שבאו מעדרו ויקח לו יעקב מקל לבנה לח ולוז וערמון ויפצל וגו' ויצג את המקלות אשר פצל גו' ברהטים בשקתות המים של עדר יעקב בהרועים ראובן ושמעון בניו ויחמו הצאן של יעקב אל המקלות ותלדנה הצאן עקודי' נקודי' וטלואים והכשבים נקודים וטלואים הנולדי' בצאן לבן הפריד יעקב לבד כי זהו שכרו כאשר התנה עמו וישת לו עדרים לבד ולא שתם על צאן לבן שלא יאמר לבן בעבור שרואים עקודים ונקודים יולדי' כמותם. ובהעטיף הצאן היינו המכוסים של לבן שכולם שחורים או כולם לבנים והם של לבן לא ישים שלא להפקיע ממונו של לבן והיה העטופים ללבן והקשורים ליעקב ולא יכול לכן לחשוד את יעקב כי עמד באמונתו וענתה בו צדקתו. כך נראה בעיני אני יצחק בר משה בן ה"ר יצחק בן החבר ר' שלום זכר צדיק לברכה:

סימן תשע

מכירת הלואה

תניא בתוספתא דב"מ פ' המוכר פירות יש דברים שהן ריבית ואינם ריבית לוקח [אדם] הלוואתו של חבירו כגון ראובן שחייב לשמעון מנה ליתן לו בתשרי מותר ללוי שיתן חמשים לשמעון בניסן ויקבל מנה מראובן בתשרי שאין כאן הלואה כלל אלא מכר גמור שהרי בשעה שקיבל שמעון חמשים מלוי נסתלק לגמרי מחוב שיש לו על ראובן וזכה בו לוי במעמד שלשתן שאמר שמעון לראובן מנה שיש לי בידך תנהו ללוי ואין כאן אגר נטר כלל שהרי אם ראובן לא יתן ללוי אינו חוזר על שמעון כי לא סמך עליו כלום ועדיפא מדרבא דאמר שרי ליה לאינש למימר לחבריה הילך ארבע זוזי ואוזפיה (לשמונים) [לפלניא] זוזא לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלוה למלוה דהתם איכא אגר נטר דבההיא הנאה דנטר מעותיו מהאי מקבל ארבע זוזי מהאי אבל הכא אין לו עם שמעון כלום. ואע"פ שיש בידי לדחות לפרש ההיא דתוספתא דאיירי שיש ספק אם יפרעו לו דהו"ל צד אחד בריבית מותר לא מסתבר לי דמאי קשי' לי דנוקמה בצד [אח'] הואיל ובריית' סתמא קתני. וקשיא לי דתניא בתוספת' ספ"ק דע"ז אבק רבי' לא

ישא אדם ויתן בהלואתו של חבירו מפני אבק ריבית וקשיין אהדדי וצריך אני לומר ההיא דב"מ בצד אחד וההיא דע"ז בחוב ברור וא"נ ההיא דב"מ דאורייתא וההיא דע"ז (דתנן) [דרבנן] וא"כ אסור לאדם ליקח הלואתו של חבירו בפחות. ונראה בעיני דהא והא בחוב ברור והא והא אפי' מדרבנן והא דע"ז כגון ראובן שלוה מנה משמעון ואח"כ לקח מנה אחר או אותו מנה עצמו וזכה אותו לשמעון ע"י אחר אסור לו לראובן לישא וליתן להרויח באותו מנה לשמעון מפני שנראה כריבי'. ודוקא במעמד שלשתן יכול למכור אדם הלוואתו בעל פה לחבירו אבל לא בחליפין כך נראה בעיני אני יצחק בר משה נב"ה:

עוד האריך רבינו יצחק במכירת הלואה בעל פה בתשובה של רבית

סימן תשעא

שאלה מרבינו יצחק בר שלמה נ"ע

מפני שהשעה נחוצה. אבוא לאדוני במרוצה. אשר בו עצה. ותושיה בלבבו רבוצה. ואמרתו נמרצה. ומי כמוהו נמצא. מורה דרך תרוצה. לחסרי בינה ועניי הדעת כמוני אני עבדך החתום למטה. באתי לשאול את פיך מורי מאורי הגדול ה"ר יצחק בר משה.

את אשר טען ראובן הלויתי לשמעון כך וכך ליטרין למחצית שכר והוא רכב בעגלה ונער קטן עמו ומעות שלי ושלו היו בידו ובא עליו לסטים אחד שאינו מזויין בלא קשת ובלא דומה ומצאו יושב בעגלה וישן והנער יושב על הסוס ומנהיג ולקח הלסטים החרב שלו מן העגלה וראה שהוא נרדם שלף חרבו וחבל בו כמה חבלות וגזל לו כל מה שהיה בידו ופשעת במעותי שרכבת לבדך ועוד שישנת והדרך הוא דרך היעד ואילו היית ער לא היה רשאי להזיקך ושמעון משיבו אע"פ שהוא דרך היעד הנה עד הנה לא (הזיק) [הוזק] בו לא רוכב לא רוגל לא עגל לא חמר לא יחיד ולא רבים ובאותו בטחון ישנתי וקראני אונס. ואתה מורי מאורי הבינני והורני הדין עם מי על הבירור וע"פ הראיות ובזה אדע כי מצאתי הן בעיניך. אני עבדך ואחריתך מאוד ישגא. מדוק ועד גיא. בחשקי אני הקטן יצחק בר שלמה נ"ע:

סימן תשעב

תשובה מרבי' המחבר

כשחר יבקע אורך. ואל יכבה לעד נרך. ותהדר עלך הדרך. ותהא בעסק התורה מבורך. והיו מים מי בורך. וחזקת ולבך אל ירך. בפלפול התורה. ארי בחבורה. אדוני ה"ר יצחק בר שלמה.

הנני משיבך על אשר שאלת כך נראה בעיני שחייב שמעון לפרוע לראובן כל מה שהלוהו דכל מחצית שכר הויא מחצה מלוה מחצה פקדון דקיי"ל האי עסקא פלגא מלוה פלגא פקדון כדאמר בהמקבל אמרי נהרדעי האי עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון הלכך האי הלואה שהלוהו למחצי' שכר כשהלוהו דעת שניהם היתה כדין תודה בהתירא ולא באיסורא הלכך ע"כ פלגא באגר ופלגא בהפסד היה דעתם ודינא ליטול שכרו כי היכי דלא תהוי רבית מאי דטרח בפלגא דפקדון בשכר המתנת פלגא דמלוה א"נ דעתם היה כדפירשה רבא לשטרא דרב (שילש) [עיליש] דאי פלגא יקבל המלוה באגרא יקבל עליו אחריות ההפסד תרי תלתי ואי הלוה רוצה ליטול תרי תלתי אגר יקבל עליו חצי ההפסד הלכך ע"כ יש כאן קצת מלוה וקצת פקדון. ועל הפקדון שומר שכר הוא הלכך פלגא דמלוה הוא חייב ואפי' הוא אנוס גמור כדין כל הלואה דמכי הלוהו נתחייב לו ואפלגא דפקדון הוי שומר שכר וחייב בגניבה ואבידה ופטור באונסין. ואע"ג דנראה בעיני דליכא למחייביה מטעם שרכב יחידי בדרך הואיל ורגילים לרכוב באותו יעד ואינם נגזלים נראה בעיני דלא מצי למימר ליה ראובן היה לך למצוא חבורה חזקה הואיל ולא שכיח היזקא כההיא דשלהי הזהב בני העיר ששלחו את שקליהם ונאבדו או שנאנסו ונגנבו אם משנתרמה התרומה נשבעין לגיזברין ואם לא נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן ואמר שמואל הכא בנושא שכר עסקינן ונשבעין לטול שכרן ואמר רבא נגנבו בלסטים מזויין אבדו שטבעה ספינתו בים ונשבעו שלא פשעו ונוטלין שכרן וע"כ בדלא שכיחי לסטים הוה דאל"כ הרי הוליכו למקום גדודי היה ולסטים וחייב אלא בדלא שכיחי ליסטים ונשבעין ונוטלין שכרן ולא מצי בני העיר למימר להו אכתי פשעתם שהלכתם יחידים או שלא מצאתם שיירא חזקה ואין לכם. עלינו שום שכר אלא כיון דלא שכיחי לסטים הוה והלכו כדאזלי שאר אינשי הא נטרי כדנטרי אינשי ולא פשעי ונטלי אגרייהו. דלא מסתבר למימר כגון דהני שלוחי אזלי בהדי שיירא חזקה ואפ"ה איתניסו ולעולם הרוכב יחידי אע"ג דלא שכיחי לסטים הוי פושע וחייב דמ"ט אימא הכי ואעמיד סוגיא דשמעתין בשינויי דחיקי אלא הואיל ולא קשי לי ולא מידי לא אפיק שמעתא ממשמעותה אלא הואיל ודרך בני אדם ליילך ולשוב בההיא יער יחידים ודאי נטר בר נטרי אינשי ולא הוי פשיעה אלא אונס. וה"נ מוכח בפ' האומנין. דתניא הלוקח כלים מבית האומן על מנת לשגרן לבית חמיו ואמר לו אם מקבלין אותן ממני אני נותן לך [דמיהן ואם לאו אני נותן לך] לפי טובת הנאה שבהן ונאנסו בהליכה חייב ובחזרה פטור פי' פטור מאונסין מפני שהוא בחזרה כנושא שכר ולא מצי למימר ליה האומן פשעת במאי דלא אזלת בשיירא חזקה הואיל ואזל כדאזלי אינשי. הלכך נראה בעיני

דהאי שמעון ליכא למיחייביה במאי דרכב יחידי בההיא יער הואיל ותדיר רכבי ואזלי ביה יחידים ולא מיתזקי ולא מיאנסי. מכל מקום נראה בעיני דחייב שמעון לפרוע (אבל) לראובן הואיל ופשע וישן דהא ודאי פשיעותא היא כההיא דשלהי הפועלין דההוא רעיא דהוה רעי חיותא אגודא דנהר פפא שריגא חדא מנייהו ונפלת (לימא) [במיא] אתא לקמיה דרכה ופטריה אמר מאי הוה ליה למיעבד הא נטר כדנטרי אינשי א"ל אביי אלא מעתה גנא פורתא בעידנא דגני אינשי ה"נ דפטור א"ל אין ואמרי' שלהי שמעתין רב חסדא ורבה בר רב הונא לא ס"ל הא דרבה דא"ל להכי יהבי ליה אגרא לנטורי נטירותא מעלייתא אבל רבה סבר דלא מיחייב למינטר נטירותא מעלייתא ולרבי מהדר ליה לאביי דאי גנא פורתא בעידנא דגנו אינשי דפטור ואביי סבר דחייב כדפריך ליה דרך פשיטותא גנא בעידנא דגנו אינשי ה"נ דפטור ורב פפא נמי עבד עובדא דלא כרבה הלכך (לר"ת) [ליתא] לרבה דאמר גנא פורתא בעידנא דגנו אינשי דפטור אלא ודאי פשיעה הויא. הלכך זה שישן בעגלה פשיעותא גמורה היא דליכא למימר דשינה גופא אונסא היא כההיא דפר' הישן דת"ר אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישינים שינת עראי חוץ לסוכה מ"ט אמר רב יוסף שמא ירדם וא"ל אביי אלא הא דתניא ישן אדם בתפילין שינת עראי ולא שינת קבע ניחוש שמא ירדם א"ר (יצחק) [יוסף] בריה דרב עילאי במוסר שנתו לאחרים מתקיף לה רב משרשיא ערביך ערבא צריך [אלא] אמר רבב"ח אר"י במניח ראשו בין ברכיו והשת' מדקאמ' במוסר שנתו לאחרי' מסתמא לאדם עד מסר לה ואפ"ה מתקיף רב משרשי' ערביך ערבא צריך דדילמא איהו נמי (תקפחנו) [תחטפנו] שינה אלמא שינה אונס הוה. לא היא דהתם ודאי איכא למיחש שמא ישן דלאו שכיר הוא מקבל להיות עד ולא מיחייב להקיץ וחיישי' שמא ישן. אבל הכא שהוא ש"ש חייב למינטר נטירותא מעלייתא מיחייב לזרוזיה נפשיה שלא ישן כל פחות משלשה ימים כדר' יוחנן דא"ר יוחנן שבועה שלא אישן שלשה ימים מכין אותו וישן לאלתר דא"א לאדם להקיץ שלשה ימים אבל כל פחות מג' ימים אפשר לו להיות בלא שינה הלכך הואיל ואפשר והאי גבר' שומר שכר הוא ומיחייב לנטורי נטירותא מעלייתא מיבעי ליה למינטר נפשיה משינתא מידי דהוה אפועל דאמרי' בירושלמי דזרעים שאסור לו למלמד ליקץ בלילה יותר מעונתו מפני שלמחר עצל ללמוד וה"ה כל פועל הלכך האי שמעון הוה ליה לישן כל צורכו קודם שיצא לדרך כדי שלא יהיה ישן בדרך כדי שיתן עיניו לשמור בטוב בההיא דפ' אלו טריפות דא"ר חנה פתוראה עילא מנאי הוה קאי בר נפחא ובעי מנאי דינרא קורדיגאה לשעורי ביה טריפה ובעאי למיקם מקדמוהי ולא שבקני וא"ל שב בני [שב] אין בעלי אומניות רשאין לעמוד בפני ת"ח בשעה שעוסקין במלאכתן

ופירש"י אין בעלי אומניות העוסקים במלאכת אחרים והוא שולחני היה ומשתכר בשל אחרים למחצית שכר וצריך ליזהר ולתת עיניו שם ולהשתדל עם בל העוברים לשאול מה צריכים והכי תניא בתוספתא המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר היה אומן לא יתעסק באומנותו לפי שאין עיניו על החנות בשעה שיתעסק באומנותו. הא למדת כמה החמירו עליו רבנן שלא יתבטל מן הריוח כ"ש שצריך שיהו עיניו תדיר על הפקדון שבידו שלא יגנב. הלכך נראה בעיני הואיל וישן הוי פושע וחייב לשלם דאי הוה ער לא היה רשאי הליסטים לבוא עליו מפני חרבו שהיה [לו] ואע"ג דהלסטי' מסר נפשו והאי לא מסר נפשי' כההיא דשלהי הפועלים דאיבעיא להו לסטים מזויין ורועה מזויין מהו מי אמרי' אוקי גברא בהדי גברא או דילמא האי מסר נפשיה ודאי לא מסר נפשיה והוי אונס היינו היכא שהתחיל הלסטים להכות עליו ולחבול עליו ולא נמנע מפני חרבו דלא מיחייב רועה למימסר נפשיה לקטלא והוי אונס אבל להיות ישן ולהביא עצמו לידי זה שיבוא עליו הא ודאי פשיעותא היא ואפי' מי שאינו לסטים כשראהו ישן מלאו לבו לבוא עליו הפרצה קוראה לגנב ואפי' אי לא הוה פושע אלא אונס משום דלא מסר נפשיה ע"כ כשישן פשע לענין גנבי דהא גנב לו חרבו ואפי' היה חגור ארנקי אכתי כשישן פשע לענין גנבי דהא הרבה כ"פ מתירין לאדם כיסו כשהוא ישן והנער היה יושב על הסוס ועיניו לפניו ולאחוריו לעגלה לא היה רואה מה נעשה כעגלה הלכך תחילתו בפשיעה לענין גנבי וסופו באונס לענין חובל וגוזל ובא האונס ע"י פשיעה זו וחייב דקיי"ל תחילתו בפשיעה וסופו באונס כל כה"ג שהאונס בא מחמת פשיעה חייב שהרי אע"פ שהיה ישן לא היה רשאי לחבול בו עד שגנב חרבו. הלכך מכל פנים נראה בעיני שחייב שמעון לפרוע לראובן כל מה שהלוהו. ועוד נראה בעיני דאם דין העכו"ם כך הוא כשאדם הולך בדרך ובא חבול ואמר איש פלוני חבל בי וגזל לי ארנקי ואותו איש פלוני הודה בחבלות וכפר בארנקי אם הדין של עכו"ם הוא כך שהנחבל נשבע ומוציא מיד החובל נראה בעיני שחייב שמעון לפרוע לראובן אפי' אם היה ער ואפי' היה מזויין וחרבו בידו הואיל והוכר הלסטים כאשר כתבת בכתבך שהודה בחבלות וכפר בממון ושמעון יחזור על החובל ויוציא מידו כההיא דשלהי הפועלים (דאביי) [דאיבו] אפקיד כיתנא לגבי בי דוניא אזל שבו שמטיה הימנו ולסטים מזויין היה לסוף הוכר הגנב אתא לגביה דר"נ חייביה לשלם הואיל והוכר הגנב [ולא יפסיד כלום עליו לטרוח אחר הגנב עד שיוציא מידו. לימא פליגא דר"ה בר אבין דשלח רב הונא בר אבין נגנבה באונס ואח"כ הוכר הגנב] אם שומר חנם הוא רצה נשבע רצה עושה עמו דין פי' פורע אם שומר שכר הוא עושה עמו דין ואינו נשבע והיינו פליגי דהא רוניא שומר חנם הוי וחייביה ר"נ אמר

רבא התם גברא דפרמוסקא פי' אנשי שלטון הוו קיימי אי רמי קלא הוו אתו ומצלי ליה ולפיכך חייביה ר"נ וההיא דרב הונא בר אבין דאמר אם שומר חנם הוא רצה נשבע רצה פורע בדליכא גברי דפרמוסקא הלכך אי דינא דעכו"ם הוא דהאי שמעון משתבע ושקיל מן החובל חייב שמעון לפרוע לראובן ושמעון יחזר אחר הלסטים ויוציא מידו ואף ע"ג דעבדי ליה דייני סדום שיקרא אפ"ה לא מיפטר דעליו למטרח עד דעבדי ליה דינא ומפקי מניה ויהבי ליה. ואתה תתגבר ותתעלה כחשקי חבירך יצחק בר משה נב"ה:

סימן תשעג

תשובה מה"ר יחיאל בר יוסף זצ"ל להמחבר

שפתים ישק. אשר חשק. משיב דברים נכוחים. משוחים בשמן רוקח מרקחת שמן משחת קודש. כזה ראה וקדש. איש אמונה מימיו מן המקדש משיתיהו ידיד נפשי מקדם ידעתיו ה"ר יצחק בר משה.

על אודות החליצה אשר כתב הרב יבמה שרקקה צריכה לחזר. לא ירדנו לסוף דעתו כאשר דנתה כי אף ס"ל כל"ק דאף ר"ע מודה דפסולה לאחים שמא יאמרו רקיקה אחר חליצה היא מ"מ ודאי כדבריך הוא דקיי"ל כשמואל יש זיקה וא"צ לחזר במסקנא דהתחיל ולא דתחיל וס"ל השתא יש זיקה אף כי לא אמר אלא וכותיה מוכחא סוגיא דפר"ג ולא כרב אשי ולא בעי שמואל חליצה מעולה רק למפטר צרה אבל לעצמה פטרה שפיר הלכך הכא הואיל ובכולהו (גריעא) [גרירא] כאחת סגי בחד אף כי לא שמענו חיזור מחמת רקיקה דלא אתעבידא מעשה באיש ויפה דנת לפי הנוכח אך אין לי פנאי להאריך לך כי אם לפי שעה הראה לי הרץ כתבך ונחפז ללכת: על המקוה כתבת ששותת מן ההר בב' וג' מקומות ועשו בנין אבנים תחת ההר והמים שותתין דרך חלון כמין צנור למקוה וזוחלין המים על המקוה דרך חלון אחר כנגדו לחוץ ובאת לדמותו למעין שמימיו מועטין וריבה עליו והרחיבו שאין מטהר בזוחלין אלא במקום שהיה מהלך בתחילה ועוד שהם בב' וג' מקומות הוי כרגלי הנדל וריבה עליו והרחיבו שאינו מטהר בזוחלי' אלא עד מקום שהיה יכול להלך מתחילתו ואמרת לסתום חלון אחד המוציא ועוד פעמים שהגשמים נוטפים בכח ובאין למקוה והמקוה זוחל ואין הנוטפין מטהרין בזוחלין ופעמים אפשר שיש שם מ' סאה נוטפין במקוה והטובל שם לא עלתה לו טבילה כי ההיא דפ"ק דמכות הבית של מים שנפלה לים הגדול והכא כים הגדול שאינו זוחל לחוץ כי אם מעט זהו ענין סיגנון אשר (אמת) [אמרת]. ונפלאתי כי לא פירש אותו מקוה של בנין אם יש עליו תורת כלי כמו שוקת דמתני' לפי דבריך שחשבת תורת שאיבה לאותם מים כי ההיא דחבית דמכות אף כי טעות אותה גירסא של מים כי למה לא תועיל

להם השקה שנפל למקום הים שיש בו מ' סאה ומקוה מטהר במ' סאה ומיד הכל ראוי אף השאובים להטביל בהם אף אם השאובים מן הצד כי לייפי למקוה ביתר טופח ע"מ להטפיח וכ"ש זה שבאמצע הים היא לכל צד ואין לי פנאי להאריך בזה כי יש תשובות חבילות וג' חבית של יין כיון דקוו וקיימי הוה ליה כטובל במי פירות ומ"מ מחשבותיך שחשבת המקוה ככלי א"כ אף דרך זחילתו אין מועיל טבילה כי ההיא דאין מטבילין כלי בתוך כלי ודמיא להההיא דנדה אשה לא תעמוד ע"ג כלי חרס כמו שפי' שם ולא כמו שפי' בקונטרס ואף בקבוע משום גזירת מרחצאות וכן פי' שוקת דמתני' במחובר לקרקע אך נחקק בתלוש וחברו אבן אחת מוקפת ד' רוחות אבל האי בניין אין שם רק ד' מחיצות לעכב המים לעשות שם גומא ובלשונך לא עמדתי כי דרך חלון שותת כמו צנור אם יש שם חקק מד' מחיצות בתלוש שחקקו ולבסוף קבעו או יש באמצעו כמו חטיטה ברי לקבל צרורות כדתנן ואם אין באותו בנין תורת כלי שלא נעשה בתלוש הקרקעית והמחיצות לפני הבנין כי זה לא מצינו בבנין אבנים הרבה רק כדרך הבונים על יד בקרקע והלכך לא מצינו שאיבה כלל רק במו בריכה בקרקע ודמי להעבירו ע"ג בריכה דתנן הפסיקו הרי הוא כמקוה כלומר להצריכו מ' סאה חזר והמשיכו פסול לזבין דוקא דבעינן מים חיים והני פסק היותן עד שיודע לך שיצאו הראשונים אבל לכל דבר דינו כנהר וכל הני שהבאת עשוי כנדל לא דמו להאי שנמשך בב' וג' מקומות כי כל המקומות יורדים למקוה ומתאכפים יחד בבנין אבל עשוי כנדל יש הרבה זחילות כמרבה רגלים לצפון וכן לדרום כמו שמפרש רבינו תם והזחילות קצרים והרחיבו בבריכות שנמצאו הצדדין דין מקוה. ההרחבה ומקום זחילתו שמתחילתו לבד מקרי זחילה ובתוך הבנין אין שם זחילה רק דרך חלון זה לצפון וזה לדרום אפי' הוי זה כנגד זה שמקום זחילתו מכוון הוא לכל הצדדין סתומים הם בכותל בנין והוי אישבורן ואי משום ניענוע המים בתוך כותלי הבנין בכל אגמי נפש לעולם המים נדין בכח והמקוה אחר שבצד הנהר אשר דמית לחופר בצד הים במקום (הבינים) [הביצים] התם כולהו (במקום) [במקוה] נידונים דבסמוך תניא החופר בצר המעיין אף על פי שפוסקין הרי הן כמעיין ואי משום דזימנין דגדלי מי נהר שם. כך האמת המעיין מטהר אף בזוחלין ויש כמה ראיות ואין לי פנאי:

על כלי עצם לא יכולתי להאריך כי לא מצינו לו בליעה ואיסור: ועל חלה שנילושה במי פירות ודאי גרסינן במתני' חייבת וכן הוא בידינו מכבר בירושלמי וכר' יוחנן קיי"ל ואף מאן דפטר דוקא מדאורייתא לאפרושי על החיו' אבל מיניה וביה מחייב וכן משמע

דמדמה לר' יונה כדעתיה ומביא [נ"ש] לחלת לחם ושמן אבל לכ"ע מדרבנן מיחייב ובשאר משקין אפשר שיש לו להפריש בלא ברכה):

ועל הלואת חבירו דלוקח אדם בפחות כדתניא בתוספתא יפה דנת וכן הוא אמת הואיל ואין שם רק שיעבוד בעלמא לא שייך שם זילזול וריבית מידי דהוה אשאר מטלטלין אם קונה בפחות וההוא תוספתא דע"ז ישא ויתן הוי כמו למחצית שכר דהוה פלגא מלוה ופלגא פקדון ומחזי כי ריבית שמתעסק בשבילו להרויח מפני המתנת מעותיו. ואשר תמהת במה יקנה הלואה. אמת הוא כמו שאמרת במעמד שלשתן או כתב ליה שטרא בשמיה או בהודאה כי ההיא דאיסור או כדברי שכיב מרע שנתנם לו וכל עיקר התוספתא שאין בו רבית. ושלום וחיים יוסיף לך השם וצר לי כי לא היה פנאי להשיב לך על כל קוץ וקוץ. כי מיד הביאם לי והלכתי מיד לדבר מצוה ושלום שלום כאוותי צעיר עם. יחיאל בר יוסף נב"ת אוהבך נדבה:

סימן תשעד

תשובת מורי ה"ר יצחק לאורך ימים

אשר שאלתני על דבר היין שבאו עליכם עכו"ם גנבים דרך מרתף ולקחו לכם כל מה שהיה ושאלת עבור היין אם הוא כשר כך נראה בעיני שהוא כשר ומותר בשתייה דתנן בלשת שנכנסת לעיר בשעת שלום חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות לפי שאין פנאי לנסך דטרידי במלחמה ה"נ בגניבה אינם פנוים לנסך ואע"פ דיש לי לחלק ולומר דשאני טרידת מלחמ' שבאין להרוג או ליהרג וטרידי בטרד' נפשו' הלכך לא יהבי דעתייהו אבל גנבים שאין (בהן) [באין] להרוג ה"נ דמנסכי אפ"ה לא נהירא לי למימר הכי אלא כיון שבאו על עסקי ממון ודאי לא מנסכי כההוא דלעיל דאמר הנהו [גנבי] דסליקו לפומבדיתא פתוח חבייתא טובא אמר רבא חמרא שרי משום דרוב גנבי ישראל נינהו הוה עובדא בנהרדעא ואמר שמואל חמרא שרי כמאן כר' אליעזר דאמר ספק ביאה טהור דתנן הנכנס לבקעה בימות הגשמים וטומא' בשדה פלוני ואמר (אחר) הלכתי במקום הלז וא"י אם נכנסתי לשדה זו אם לאו ר"א מטהר וחכמים מטמאין שהיה ר"א אומר ספק ביאה טהור ספק מגע טמא ושנינן כיון דמיפתחי טובי לשם ממונא הוי ספק ספיקא ופירש"י כיון דאיכא דפתיחי חביות לשם ממונא וכיון דמרחי דחמר' הוא פרשי דבגניבתייהו הן טרודין ולא מנסכי. הוי ספק ספיקא ספק ישראל מפק עכו"ם ואת"ל עכו"ם ספק נגע ספק לא נגע ובהא אפי' רבנן מודו דשרי. ואומר אני דוקא התם בעינן ספק ספיקא משום דריעותא קמן דפתוח חבית ונתעסקו בחבית. אבל בהאי עובדא דלקמן דליכא ריעותא ולא ידעינן אי נגעו ביין

אם לאו ה"נ אפי' בחד ספיקא שרי דסתם יינן דרבנן הוא וספיקא דרבנן לקולא. ותו אומר אני דק"ו היא ומה התם שברור פתחו את החביות ואפ"ה כיון שהריחו שהוא יין אמרי פרשי ולא מנסבי דטרידי בגנבתייהו כדפירש"י. כ"ש בעובדא דידכו דלא ידעינן אם נתעסקו אם לאו שיש לומד דודאי טרידי בנגיבתייהו ולא מנסכי וה"נ אמרינן התם גבי ההוא פולמוסא דסליק לנהרדעא פתוח חבייתא כי אתא רב דימי אמר עובדא הוי קמיה דר' אלעזר ושרא ואסיקנא כיון דמיפתחי טובי אדעת' דממונא פתחו ובספק ביאה דמו פרש"י זצ"ל דכיון דמיפתחי טובי הרבה מכדי שתייתן מוכחא מילתא דאדעתא [דממונא] פתוח ובגניבתייהו טרידי ודמי לבולש' הלכך ביון דמוכחא מילתא אע"ג דספק מגע [הוא] בספק ביאה דמי. כ"ש הכא דודאי ידעינן דאדעתא דממונא אתו ולאו אדעתא דניסוך ולאו אדעתא דשתייה ואיכא נמי ספק מגע דהא לא ידעיתו אי נגעו ביין אי לאו כ"ש וכ"ש דהאי חמרא כשר ואפי' לנסכו ע"ג המזבח. וכ"כ מודי אב"י העזרי הורה רבי' יעקב זצ"ל הלכה למעשה על היין שהיה במרתף ובאו גנבים ופרצו בה פרצות ונטלו מן הממון והיה שם יין בחביות ובקופות שלפניהם והורה ר"ת שאין להם לחוש שמא נסכו העכו"ם שהרי לא באו אלא לגנוב ולא היה להם פנאי לנסך ואמרי' בהשוכר ההוא פולמוס דאתו לנהרדעא פתוח חבייתא טובא ואמרי' אדעתא דממונא פתחו עכ"ל הלכך אתבריר לן דחמרא דידכו שרי ואע"פ שיש לדחוק ולומר כל מה שכתבתי היינו כשנכנסו הגנבים התחילו לעסוק בגניבה משעה שנכנסו ועד שעה שיצאו הלכך לא היה להם פנאי לנסך אבל בעובדא דידכו שמעתי שנכנסו ממרתף לחדרך א"כ קודם שהלכת לישן שלא נתעסקו בגניב' הי' להם שהות לשתו' ולנסך אע"פ (שהיין) [כן היין] שלך מותר דהא בנתפס עליו כגנב דלי' לי' לעכו"ם סכנת נפשות שרי כדתנן אין השומר צריך להיות יושב ומשמר אלא אע"פ שיוצא ונכנס מותר כ"ש בעובדא דידכו דאית להאי גנב סבנת נפשות דאי תפסינן ליה תלינן ליה ואתם מסתפקין ממרתף שלכם יין ושכר וכל שעה אתם ושמשים שלכם נכנסים ויוצאים כדקיי"ל בפ"ק דפסחים דאין קבע לשתייה כ"ש דהאי גנב מירתת להתעסק בחביות של יין (שלא) [שלכם] דהא לא אתא אדעתא דיין אלא אדעתא דממון ותו דלא עדיף האי גנב מאם היה מלוה על יין שלכם הוי שרי הואיל ולא מצאתם אותו סמוך ליין בתוך פישוט ידים ורגלים דתנן פרק ר' ישמעאל נכרי שנמצא בצד הבור של יין אם יש לו מלוה עליו אסור אמר שמואל והוא שיש לו מלוה על אותו יין וכן אוקמה רב אשי וכן המסקנא בגון שיש לו מלוה על אותו יין דאז דווקא אסור ואמרי' בידו' והוא שיש לו [מלוה] על אותו הבור בתוך פישוט ידיו ורגליו פי' שיש לו מלוה על אותו הבור שהוא עומד אצלו כך שיכול ליגע בו בתוך פישוט ידיו

ורגליו [אבל אם אינו יכול ליגע בתוך פישוט ידיו ורגליו] אע"ג דאית ליה מלוה ולא מירתת דאינו נתפס עליו כגנב שרי [מ"ד והוא שיהא לו עליו מלוה בתוך לפישוט ידים] מ"ד שאין לו מלוה על אותו הבור חוץ לפישוט ידים ורגלים פי' מי שסובר דמתניתין איידי אפי' במלוה בעלמא שאינה על אותו הבור ומחמיר ואוסר איהו נמי מחמיר ואוסר אפי' נמצא חוץ לפישוט ידים ורגלים אבל מי שסובר על אותה הבור דוקא סובר נמי בתוך פישוט ידים ורגלים. ואסיקנא לא כן א"ר [בא] בשם רב ששת כשם שניתנו פישוט ידים בטהרות כך ניתנו פישוט ליי"נ אלא מ"ד והוא שיש לו מלוה על אותו הבור בתוך פישוט מ"ד אע"פ שאין לו מלוה על אותו הבור חוץ לפישוט ידים והפי' כמו שפירשתי לעיל. הלכך אנן דקיי"ל כשמואל ורב אשי דוקא שיש לו מלוה על אותו הבור קיי"ל נמי שנמצא בתוך פישוט ידים ורגלי' אע"פ שיש [לו] עליו [מלוה] דאינו נתפס כגנב ולא מירתת חמרא שרי כ"ש בעובדא דידכו דהאי גנב מירתת מחייו ולא מצאתם אותו סמוך ליין בתוך פישוט ידים ורגלים כ"ש וכ"ש דשרי. ותנן בפ' השוכר היה אוכל עמו על השלחן והניח לגין על השלחן לגין על הדולבקי ויצא שעל השלחן אסור שעל הדולבקי מותר ופירש"י שעל השלחן אסור דמימר אמר העכו"ם ישראל זה זמנני לאכול ולשתות עמו ונגע עכ"ל כלומר ואינו מירתת מליגע ואמרי' עלה בירוש' את שעל השלחן אסור בתוך פישוט ידים והא התם לא מירתת ונגע (והיינו) [דהיה] מוכן לסעודה ואפ"ה (לא) [דוקא] בתוך פישוט ידים ורגלי' וכ"ש בעובדא דידכו דמירת' דלא חזינן ליה ואי תפסינן ליה תלינן ליה ולא נמצא בתוך פישוט ידים ורגלים כ"ש דשרי ותניא במסכת טהרו' בפ' ר' ישמעאל) הגנבים שנכנסו לבית כל הבית כולו טמא דר"מ וחכ"א אינו טמא (עליו) [אלא] עד מקום שהן יכולין לפשוט ידים ורגלים ממקום הגניבה רשב"ג אומר כל הבית כולו טמא מפני שידם ממשמשת כל חפצי הבית ורואין איזה הטוב בעיניהם לגנוב ונגעי בכל הלכך כל מה שבבית טמא דר"מ וחכמים סוברים מתחילה כשבאין לגנוב אדעתא דחפץ שנתנו עיניהם בו באים והואיל ואנו רואים חפץ פלוני שהוא מונח במקום פלוני שנלקח ושאר חפצים מונחין תלינן לטהר כל שאר חפצים שבבית ואמרי' דלא אתו אלא אדעתא דחפץ פלוני ולא נגעו (בו) [בהם] הלכך אינו טמא אלא אותו מקום ועד מקום שיכול ליגע בפישוט ידים שאין מתעסקין אלא במידי דאתו אדעתיה. רשב"ג אומר כל הבית כולו טמא ע"פ הגנבים פי' כל חפצי הבית ממין הגניבה כולם טמאין דהואיל ואדעתא דההיא מין חפץ אתו כל היכא דחזו מין דהאי חפץ ממשמשי ביה עד דמשכחי ביה המוטב בעיניהם ונסבו ליה הלכך כל חפצי הבית שהן ממין הגניבה כולם טמאין ורבי מטהר דלא אתו אלא אדעתא דחפץ ולא מתעסקי בשאר חפיצים אפי'

במיניה הלכך קיי"ל כחכמים וקיי"ל כרבי מחבירו הלכך הכי קיי"ל דגנבים לא מתעסקי אלא במידי דמעיקרא אתו אדעתיה. הלכך גנבים שלכם שבאו על עסקי ממון לא נתעסקו דקיי"ל בדרך שאמרו בטהרות כך ביי"נ ואמרי' השתא טהרות טהורין יין נסך מיבעיא ותנן במסכת טהרות בפרק הרוטב והגריסין תינוק שנמצא בבית הקברות ושושנים בידו ואין השושנים אלא ממקום הטומאה טהורות שאני [אומר] אחר לקחן ונתנן לו והשתא ומה התם דאיכא תרתי לריעותא שאין השושנים אלא ממקום טומאה וזהו דהתינוק בצד הקברות מוכחא מילתא דאיהו לקחן וטמא אפילו הכי תלינן באדם שבא מעלמא ולקחן ונתן לו ב"ש בעובדא [דידכו] דליכא שום הוכחה (לאו) [לאיסורא] דודאי מוקמינן האי יין בחזקת התירא הלכך נראה בעיני דיין שלך מותר גמור הוא והבי מוכח גבי מדף ומאן יהיב לן מיניה ושתינן ליה:

סליקא תשובת מורי הגדול ה"ר יצחק בר משה נ"ע

סימן תשעה

תשובה לה"ר אהרן זצ"ל

ירון צדיק וישמח. יצמח צדיק ויגדל טובו ושמו בל ימח. ולב אויביו יסולה ברומח. בחור המורם מעם. הנדיב ר' אהרן.

הנה נתתי לבי להשיבך על הענין ששאלתני ששדכת בנך לבתו של בסא ולא היו קידושין כלל וגם הסבלונות נשתלחו שלא מדעת בנך ודחקת אותו הרבה שיהיה מתרצה בדבר ולא הועיל כלום ולא נתרצה ואין דעתו לכנוס כלל א"כ בדבריך נראה בעיני שאין כאן בית מיחוש ולא בעיא גיטא אף כי לא ידעתי ניהוג מקומכם אי מקדישתו והדר מסבליתו. איתמר רב הונא אמר חוששין וכן אמר (רבא) [רבה] פירש"י מי ששידך באשה ונתרצית ושילח סבלונות בעדים חוששין שמא קידושין הן ואם נתקדשה לאחר צריכה גט מן הראשון ואמרי' במסקנא מאי הוה עלה באתרא דמקדשי והדר מסבלי חיישינן פירש"י כיון דאורחייהו לקדושי ברישא חיישינן דילמא שדר הני לשם קידושין. מסבלי והדר מקדשי לא חיישינן. ופרכי' מקדשי והדר מסבלי חיישי' פשיטא לא צריכא דרובא מקדשי והדר מסבלי ומיעוטא מסבלי והדר מקדשי מהו דתימ' ניחוש למיעוטא פי' ונימא דאינה מקודשת קמ"ל וכי תימא היכי הוה ס"ד דניחוש למיעוט לקולא י"ל כיון דשלח סבלונות סתם ולא פי' מסתמא לא לשם קידושין שלחם. אבל היכא דמקדשי והדר מסבלי אע"ג דשלח סתמא ולא פי' לשם קידושין הויא מקודשת דמסתמא לשם קידושין שלחם ושדיך מעיקרא ונתרצית הלכך אם יש לכם מנהג קבוע שרוב קהלכם מקדשי והדר מסבלי ויש עדים שנשתלחו סבלונו' צריכ' גט אעפ"כ הואיל וליכא עדים שבנך

נתרצה בדבר וליכא עדים שבנך שלח סבלונות מעצמו ליכא חששא כלל דליכא למימר דנתרצה בנך מהנהו בי תרי דהוו שתו חמרא תותי ציפי בבבל כו' אמר רבינא אפי' למ"ד חיישינן שמא נתרצ' האב כו' אמר להו רבה בר שימי לרבנן (בפירקא) [בפירוש] שמיע לי משמיה דמר דלא סבר להא דרב ושמואל פי' רש"י ודילמא ארצויי ארצי קמי אב וגילה דעתו שהוא חפץ בה והאב נעשה שליח וזבין לאדם שלא בפניו. בפירוש שמעתי משמיה דרבינא דלא סבר להא דרב ושמואל דאמר חוששין שמא נתרצה האב וכ"ש שמא עשאו בן שליח אלא א"כ שמענו עכ"ל. והא התם שהאב קידש אותה בפי' לבנו ובפני עדים דאי ליכא עדים לאו כלום הוא אעפ"כ לא אמרינן נתרצה הבן כ"ש הכא שלא הוזכרו הקדושין בפירוש אלא בסבלונות הוזכרו כ"ש דל"א שמא נתרצה הבן. והא ליכא למימר דשאני התם דלא ידע הבן בשעת קידושין הלכך לא חיישינן אבל הכא דידע בעת שילוח הסיבלונות איכא למימר דשמא נתרצה הואיל ושתק ולא מיחה הא ליכא למימר מדפירש"י דלא חיישינן שמא עשאו בן שליח אא"כ שמענו בפירוש שעשאו שליח אבל אלא א"כ ידע בדבר לא פירש. ש"מ ל"ש ידע [ל"ש לא ידע] לעולם לא חיישינן שמא עשאו עד שנשמע בפירוש שעשאו שליח וכ"ת הני מילי היכא דלא שדיך אבל היכא דשדיך וידע שידוכין איכא למימר דנתרצה במה ששלח אביו סבלונות. הא ליכא למימר דהא ההיא רב ושמואל גבי קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה דאמר רב ושמואל דצריכה גט שמא נתרצה האב ואמרי' עלה דרבינא לא סבר לה בפירוש ההיא בדשדיך מיידי כדאיתא בשאלתות בפרשת ואלה המשפטים כו' אילו היכא דקדישא נפשה בלא דעתא דאביה מי חיישי' שמא נתרצה האב וקידושיה קידושי אי לא. קטנה לא תבעי לך דודאי לא נתרצה כי תבעי לך היכא דשדיך מאי כיון דשדיך מעיקרא הא איתנהו או דילמא כיון דאיקדיש בלא דעתיה לא ת"ש דהנהו בי תרי דהוו שתו חמרא תותי ציפי כו' דאמר להו רבה בר שימי לרבנן בפי' [כו'] לא סבר לה מר הא דרב ושמואל דאמרי נערה שנתקדשה שלא לדעת אביה כי שדיך צריכה גט וצריכה מיאון אמרי כיון דשדיך הוה ליה כמאן דארצי קמיה ושתיק כיון דשתיק בשעת קידושי אמרי' מינח ניחא ליה והלכה כרבינא ע"כ לשונם. הא למדת דאפי' בשדיך ונתרצה [ליתא] לדרב ושמואל אלא קיימא לן כרבינא דאע"ג דשדיך ונתרצה האב אפילו הכי הואיל ונתקדשה שלא לדעתו אינה צריכה גט. כ"ש הא דאתינן עלה שבנך מיום עמדו על דעתו לא נתרצה באלו שידוכין וגם הסבלונות שלא מדעתו נשתלחו כ"ש וכ"ש דאין כאן בית מיחוש וקיי"ל כרבינא דאע"ג דשדיך כדמסיק בשאלתות כדפרישית. וכן כתב רבי' יצחק אלפס מדאשכחינן לרבינא דהוא בתראה לא סבר לה להא דרב ושמואל שמעינן דלית הלכתא כרב ושמואל

וכולהו רבוותא קמאי הכי פסקי כגון רב אחא משבחא ובה"ג ובעל הלכות פסוקות ורב היי בתשובותיו הכי כולהו פסקי דהלכה כרבינא עכ"ל. ואם לכם מנהג קבוע שרוב קהלכם [לא] מקדשי והדר מסבלי אלא רובא מסבלי והדר מקדשי הא ודאי אפי' נתרצה לאחר שעמד על דעתו ואפי' שלח בעצמו סבלונות לאו כלום הוא ואין בית מיחוש כלל וכן אם אין לכם מנהג קבוע לא לקדש והדד לסבל לא לסבל והדר לקדש אלא כל חד עביד מה דבעי לית כאן חששא כלל עד שיהיה מנהג שרוב העיר מקדשי והדר מסבלי ונתרצה בשידוכין ואז אפילו נשתלחו סבלונות שלא מדעתו צריכה גט ומקודשת מדין עבד כנעני כדרבא דאמר רבא הילך מנה והתקדשי לפלוני מקודשת מדין עבד כנעני ואף לדברי פר"ח דפסק דבאתרא דמיעוטא מקדשי והדר מסבלי חוששין לסבלונות אף לדבריו נראה בעיני שאין כאן בית מיחוש. וזה לשונו ואין שם עידי קידושין כלל אבל יש עדים מעידים ששלח סבלונות בזו אמר רב הונא חוששין שמא קידש קידושין מעליא ולפיכך שיגר אלו הסבלונות ופירשה ר"פ לא אמרינן חוששין לסבלונות אלא באתרא דמיעוט מקדשי והדר מסבלי ורובא מסבלי והדר מקדשי מ"ד לא ניחוש למיעוטא קמ"ל דחיישינן למיעוט ואמרינן אילולי דקדיש קידושי מעליא לא הוה משדר סבלונות וכ"ש אי רובא מקדשי והדר מסבלי דחיישינן לסבלונות עכ"ל. הרי פי' דהסבלונות עצמן אינן קידושין כלל בשום מקום אלא חיישינן שמא קודם לכן קידש קידושין מעליא א"כ נאמן לומר [שלא] קידש דלא דמי לפירש"י דפי' הסבלונות עצמן הם הקידושין דהואיל דיש עדים ששלח סבלונות אינו נאמן לומר ששלחם שלא לשם קידושין עד שיפרש בפירוש ששולח לשם (קידושין) [סבלונות] דחכמים הכריעו דעתו שלשם קידושין שלחם הואיל ושדיך ונתרצית מסתמא לשם קידושין קיי"ל אבל לפר"ח שהסבלונות עצמן אינן קידושין ובסתמא אינה מתקדשת אלא דחוששין שמא קודם הסבלונות קידש קידושי' מעליא ודאי [נאמן] לומר שלא קידש כלל וחוששין לסבלונות דקאמר היינו היכא דליתיה דנשייליה. וכבר שאלתי למורי רבינו שמחה זצ"ל והשיבני דוראי לפר"ח נאמן לומר שלא קידש ואין לומר דהכא נמי הכריעו חכמים את דעתו שאם לא היה מקדש לא היה שולח סבלונות דדוקא במקום שעשה מעשה שייך לומר הכריעו חכמים את דעתו שכך היתה כוונתו באותו מעשה אבל הכריעו חכמים את דעתו שמסתמא עשה היכא דליכ' איסורא לא אמרינן הלכך מכל פנים נראה בעיני דלית כאן בית מיחוש ולא בעיא גיטא כלל: ועל דבר הדין שהזמינך למיידבורק לפני ה"ר אין בדבריו כלום כי יש בעירך ה"ר יעקב כהן שהוא מומחה לרבים ואפילו אם לא היה בעירך כבר נהגו בכל מקומות ששוכרין להם בעלי טענות ושולחים במקום ששניהם חפצים הלכך ירונו לפני ה"ר

יעקב כי כן הדין או תבחרו מקבלי טענות ותשלחו במקום ששניכם חפצים וכן הנהיג רבינו שמשון זצ"ל מפני הרמאים. ותסגא שלותך. ויגדל אחריתך. על ראשיתך. לטובה ולרווחה. עם בנך הנעים ר' אליעזר. המנוזר. נזר התורה. וכתר ועטרה. בחשקי אוהבך יצחק בר משה נב"ה:

סימן תשעו

תשובה מה"ר שמחה זצ"ל להמחבר

גלגל עיני החבר יצחק בר משה. מאוד ערבים. עלי דברי דודים. ולא היית צריך להעמיד סרסור ביני לבינך.

[א]

מותר לשלוח לעכו"ם על יד עכו"ם ביו"ט אם ישלח אחריו אבל לא על יד ישראל דקיי"ל יש עירוב והוצאה ליום טוב והוי אב מלאכה כמו שחיטה אפייה לישה ובישול שאסורין לעשות בשביל עכו"ם:

[ב]

משכונות אנו אוסרין להחזיר דמיחזי במשא ומתן אם לא ע"י הדחק לאלם אנו מתירין ע"י ארמאי:

[ג]

ושעטנז אינו אסור לטלטל דתורת כלי עליו מידי דהוה אסנדל המסומר דאסור לנועלו ומותר לטלטלו בפ"ק דביצה ומדקא שקיל וטרי אכלאי' למאי והא לא חזו לא למילבש ולא למימך תותיה שמע מינה שמותר לטלטל:

[ד]

בני מעים שמצאו בהם חלב נהגו בהם איסור לכתחילה אפי' לא נמלח עם החלב מפני שהוא חמוץ שהרי מעמידים בו:

[ה]

וחיטה שנמלגה בתרנגולת [בפסח] אם היא בעין שלא נמחית ויכול לזורקה אנו מתירין אותה מההיא דקדם וסלקו בפ' גיד הנשה אפי' לר' יהודה דאמר מין במינו במשהו מיהו יש גאונים שאוסרים אותה):

[ו]

ועירוי ג' ימים שלא רצופין מעל"ע סבורני דשפיר דמי. מבאב עיני לא יכולתי להאריך כל הצורך. ומן השמים יאריכו ימיך ושנותיך כחשקי: שמחה בר שמואל

ושוב מצאתי תשובת רש"י חלב הנמצא [קרוש] בעור הקיבה כשמולחין אותה בעורה בין שנותנין עמה חלב בין שמולחין אותו עמה נראה בעיני איסור גמור וכבב"ח ממש לאסור הגבינה ואין בידנו כח להתיר אותה. ויש שמתירין ומביאין ראיה מדגים שעלו בקערה ודאי כמו נ"ט בר נ"ט הוא שחלב הקיב' לא נאסר אלא מחמת נתינת הטעם וכי הדר יהיב טעמא (בגניבה אהליה) [בגבינה הוי ליה] נ"ט בר נ"ט וטעות בידם דהתם גבי דגים עדיין הכל היתר אבל הכא חלב הנמצא קרוש ומולחין אותו בעוד הקיבה בין שנותנין עמו חלב אחר בין שמולחין אותה בחלב של קיבה עצמה דקיבה עצמה נ"ג וכל טעם היוצא מן הקיבה בין טעם בשר בין טעם חלב שבו כולו אסור לפי שכולו נבילה וכשמתערב חלב זה עם הגבינה הו"ל מין ומיגו חלב נבילה וחלב היתר וכבר פסקנו חענ"נ ואוסרת כל החתיכות [כולן ולא אמרינן בר נ"ט הוא מפני שאף טעם החלב שבו שהיה מתחילה נעשה כולו נבילה וכן הלכה כרב וגם פסקנו בפסחים הלכה דמין במינו] במשהו ואני הייתי נוהג בו היתר עד הנה ובלבד שלא יתנו חלב אחר וטועה הייתי בדבר שהייתי סבור מדאמ' גבי [קבת] עולת כהן שדעתו יפה שורפה חיה ש"מ פירשא בעלמ' היא ולא מיתסרא ולא היא חלב גמור הוא כדתנן כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה ש"מ חלב הוא ותני' נמי לעיל קיבה שבישלה בחלבה אסור וקיבת עולה שריא דלאו גופא היא אלא שינקה מאמה והו"ל כנוס במעיה [כנתון בקערה ומותר כדתנן טריפה שינקה מן הכשירה קיבתה מותרת מפני שכנוס במעיה] ודאייתי בע"ז דאיסורי הנאה פירשייהו שרי וגבי [עגלי] ע"ז דאסור פרשייהו ש"מ לאו משום דפירשא חשיבא לענין עיכול אלא הכי מייתי ראיה מדאסר ש"מ פירשייהו אסור:

סימן תשעז

כך נראה בעיני הלכה למעשה חתיכה שדבוק בה חלב ואין בה ששים כנגד חלב ונמלחה עם שאר חתיכות בדרך שמולחין לקדירה ואין בחתיכו' [ששים נגד] חתיכה זאת כך נ"ב דנאסרו כל החתיכות מפני שזאת החתיכה שדבוקה בה החלב נ"נ ואוסרת כל החתיכות וראיה לדבר מההיא כזיתא דתרבא דנפל בדיקולא דבשרא סבר רב אשי לשעורי במאי דבלע דיקולא ופירש"י דיקולא קלחת ונפל לתוך הרוטב ופי' מורי רבי' יהודה בר יצחק וכ"פ ה"ר ברוך בסה"ת דהטעם שלא פי' דיקולא סל כמו שמשמע בכל מקום בתלמוד משום שאם הוה מפרש דיקולא סל אז היה מיירי בסל שנמלח בו בשר ונפל הזית על חתיכה אחת ונאסרה כולה שאין בה ס' לבטל הכזית והיה צריך ס' חתיכות לבטל אותה לכך הוצרך לפרש שנפל לתוך יורה של רוטב שאין צריך ס' אלא לבטל הכזית. ואתה מורי כתב יודע שמפי' רבי' יצחק פידשו סל. הא למדת דרש"י ורבי' יצחק ורבי' יהודה

וה"ר ברוך כולהו (לא) ס"ל דחתיכה שמחובר בה חלב ואין בה ס' בחלב ונמלחה עם שאר חתיכות שצריך ס' חתיכות לבטל אותה חתיכה וכן סובר רבי' אפרים זצ"ל דאיהו מוקי לה בסל מלא בשר שנמלח ויליף מיניה דבשאר איסורין ל"א חענ"נ אלא דוקא בב"ח אבל אי הוה בב"ח היה צריך ס' לבטל טיפת חלב אע"ג דאין כאן בישול כי אם מליחה. וכן סובר רשב"ם בההיא דכל הבשר אר"נ אמר שמואל דגים ועופות שמלחן זה עם זה אסורין ופירש"י שהדגים לבדן הן אסורין וכתב מורי רבי' יהודה וקשיא לרשב"ם א"כ היל"ל דגים שמלחן עם עופות אסורין והיה (רש"י) [רשב"ם] מפרש שגם העופות אסורין לפי שהדגים שנאסרו נ"נ וחוזרין ואוסרין את העופות בצירן שאסור שנאסר מחמת דם והוא נ"ט בעופות וכתב דלפי' רבי' אפרים שלא היה אומר בשום מקום חענ"נ ואוסר' כל החתיכות אלא בב"ח לא בשאר איסורין לא אתי שפיר א"כ לדידן לית לן דרבי' אפרים כמ"ש ר"י בפ' גיד הנשה שלא רצה ר' יצחק לסמוך על דבריו לחלוק על הקדמוני'. א"כ לדידן אית לן דרבי' שמואל. ומה שכתב נמי לפי' רבי' [אפרים] דמפרש דלא אמרינן חענ"נ אלא כשהדבר האוסר חתיכה יכול מקצת טעמו הבלוע בחתיכה לפלוט ולילך ולאסור עם הטעם החתיכה ודם זה שנבלע בדגים הללו אין לו כח לעשות כן וכו' עד שלבסוף אמר מסתברא כדפי' רש"י היינו הכל מקושיא דדם אבל דבר המפעפע כגון ציר וחלב בהך מודי כדברי רשב"ם ותוספותיו אצלך דוק ותשכח. ועובדא דה"ר יעקב ישראל שהתיר גיגית מלאה בשר שחוטה שנמלח עם בשר נבילה מפני שהיה מפרש מלוח הרי הוא כרותה היינו שמלח כדרך שמולחין [להצניע] בההיא דכלל גדול אי ס"ל כר"ת הוה אסור א"כ לדידן דאית לן כר"ת אסור. וכן כ' ה"ר ברוך בספר התרומה וז"ל שכתב בקצרות חתיכות הרבה בשר שנמלחו בגיגית של עצים ואבנים ונמצא מקצת חתיכה בתוך הציר אותו מקצת אסו' ואפי' לית ביה פילי לא סגי בקליפה כיון ששורה בציר דומה לכבוש ה"ה כמבושל אבל חצי חתיכה שלמעלה אינו אסור כלל דדם אינו מפעפע ואפי' יש שמנונית באותו מקצת שבתוך הציר ואע"פ שטעם השמנונית הנאסר מפעפע למעלה וחתיכה עצמה נ"נ ואפי' היא ממש נבילה או חזיר והיה אוסרת למעלה מחמת פיעפוע אפ"ה שלמעלה מותר כיון שאין הדם הולך לא יהא לו כח כו' שכתב בקצרות. הא למדת דדוקא שהשמנונית נאסר מחמת דם אבל אם היה נאסר מחמת חלב שהוא מפעפע בו [היה] אוסר כל החתיכות א"כ הא דאתינן עלה שהיה חלב דבוק בחתיכה שהוא מפעפע ונאסרה החתיכה שלא היה בה ס' והרי היא אוסרת כל החתיכות שהרי היא באה לאסור מכח דבר המפעפע ובארוכות במקום הראיות כתב מ"מ יש לחוש כי פעמים באותו מקצת בשר שבציר יש שמנונית והוא בלוע מדם ונהי דהדם אינו

הולך למעלה שמנונית מיהא שנאסר נעשית נבילה ומפעפע למעלה כמו חלב דאמר גדי שצלאו בחלבו אסור למיכל מניה אפי' מריש אוניה משום דחלבו מפעפע ומסתמא ה"ה שמנונית ולמה לא נאסור כל החתיכה ואפי' מה שאינו בתוך הציר ואותה החתיכה תאסור אחרות אלא [כיון] שהדם הבלוע בשמנונית אינו מפעפע אין השמנונית אוסר ואע"פ שמפעפע למעלה כיון שהדם האוסרו אינו הולך שם עכ"ל אבל אם היה חלב אוסרו היה הכל אסור הא למדת דחתיכה שהחלב דבוק בה ואין בה ס' בחלב ונמלחה עם שאר חתיכות ואין בהם ס' בחתיכה הכל אסור. ומה שדקדק רבי' יצחק מההיא טיפת חלב שנפלה דאיסור הנבלע בחתיכה אינו הולך חוץ לאותה חתיכה אלא ע"י רוטב ולמעוטי יבש שאינו פולטת ומבלעת מה שבלעה מעלמא היינו יבישה ממש כגון שעירה רוטב חוץ לקדירה והקדירה אצל האש ונתייבשו החתיכו' דאע"ג דהחתיכות הן חמות ורותחות אינ' מפליטות ומבליעות זה בזה מה שבלעו מעלמא א"נ סל מלא בשר צלי ועדיין רותחין אבל מליחות אין זה יבש דהא פולטין דם וציר וכן כתב רבי' ברוך בר יצחק בפירוש אבל אם חמין הן ע"י שנתבשלו או נצלו כל אחד לבדו (ואותם) [ואינם] חמין ע"י מליחה אין להם דין טהור מליח וטמא תפל אלא יש לדם דין אחר עכ"ל ושוב אמרו לי מורי הרב שכתבת שמותר ממ"נ שאם החלב מפעפע בכל החתיכות מחתיכה לחתיכה הרי כולם מצטרפות ומבטלין את החלב אע"פ שאין בחתיבה הדבוק בה ס' ואם אין מפעפע מחתיכה לחתיכה הרי לא נאסרה כ"א אותה חתיכה ואני אמרתי ח"ו שמורי הרב אמר כן שהרי כל רבותי אינם סוברי' כך כדפרי' ועוד דאין שייך כאן לומר ממ"נ כלל שהרי החתיכה שהחלב דבוק בה היא תופסה בידו ומולחה ולאחר שמלחה כל צורכה מניחה אצל שאר חתיכות הלכך הואיל והחלב דבוק בה מיד שמתחיל למלוח מתפשט בכל החתיכה ונאסר' זו החתיכ' ושוב פולטת ומבלעת בחתיכה לאחר שנאסרה ואוסרת כל החתיכה ובסיגנון זה כתב מורי ר' יהודה בפ' גיד הנשה לדחות ראיית רבי' אפרים שמביא ראיה לדבריו מדיקולא ומוקי לה בסל מלא בשר שנמלח ודוקא התם שייך לומר ממ"נ מפני שהחתיכות מלוחות כולם מונחות בסל זה אצל זה וזה ע"ג זה ורותחות מכח המלח ונפל עליהם כזיתא כשכבר רותחות הם שייך לומר מתפשט שכבר הם פולטות בשעת נפילת החלב. אבל הכא שהחלב דבוק והכל חתיכה אחת והוא תופס אותה ביד ומולח ה"נ דודאי היא נאסרה תחילה וחוזר ואוסרת כל החתיכות ותו דאפי' בההיא דדיקולא שאין החלב דבוק בה לא סביר' לרש"י לומר ממ"נ מדפריש דיקולא קלחת כדפי' רבותי' לטעמי' כדפרי' לעיל. הלכך מכל פנים נראה בעיני שחתיכה שחלב

דבוק בה ואין בה ששים בחלב ונמלחה עם שאר החתיכות ואין בהם ששים באותה חתיכ' שכולם אסורות: יצחק בא משה נב"ה

סימן תשעח

תשובה לרבי' שמואל הלוי זצ"ל

כפתור ופרח. מנחה ירח. כשחר יבקע אורך. ואל יכבה לעד נרך. ובברכת השלום תתברך. אדוני ה"ר שמואל הלוי.

אשיבך אשר עם לבבי על אשה שהיא עתים שוטח עתים חלומה והיא בוגרת ונשואה ואפי' נערה ונשואה לית לה תקנה להתגרש כלל לא על ידי עצמה לא ע"י אביה דא"ר יצחק דבר תורה שוטה מתגרשת מידי דהוה אפיקחת בע"כ. ומה טעם אמרו אינה מתגרשת שלא ינהגו [בה] מנהג הפקר ואוקימנא ביודעת לשמור גיטה ואינה יודעת לשמור עצמה וקיי"ל כותיה דחיישינן שלא ינהגו בה מנהג הפקר דאביי קאי כותיה דאמר אביי דיקא נמי דקתני גבי דידה נשתטית לא יוציא וגבי דידיה לא יוציא עולמית מ"ש הכא דקתני עולמית מ"ש הכא דלא קתני עולמית אלא לאו ש"מ הא דאורייתא הא דרבנן ש"מ. ור"פ נמי קאי כותיה בפ' מי שאחזו ולא אשכחן מאן דפליג אדר' יצחק דחייש שלא ינהגו בה מנהג הפקר. ובאלפס נמי מוכח דסבר דהלכתא בר' יצחק ולא כתב דאיכא דפליג עליה. ודלא כדברי מורי רבי' שמחה שכתב דר"י דאמר בפ' מי שאחזו חלוקין עליו חביריו על רשב"ג לית ליה דר' יצחק דחייש למנהג הפקר אלא ס"ל דל"ג בה רבנן ומוקי למתני' כחביריו דרשב"ג דמוקמי עולמית דקתני גבי דידיה פ' חרש היינו אף ע"ג דיכול לדבר מתוך הכתב ולא תדוק מינה סייעת' דר' יצחק. הא ודאי ליתא דר' יצחק דחייש למנהג הפקר לאו מכח עולמית דקתני גבי דידיה אלא מסברת נפשיה או בקבלת רבותיו הלכך אפי' מדלית לה לסייעתא דאביי אכתי דר' יצחק מיתוקמ' שפיר. וכ"פ מורי אבי העזרי דהלכתא כר' יצחק וליכא מאן דפליג עליה [וכתב] על דברי רבי' שמחה דלדבריו קשיא אדאביי דאביי מסייע ליה לר' יוחנן בפרק מי שאחזו דחלוקין עליו חביריו ארשב"ג ומוקי עולמית אע"ג דיכול לדבר מתוך הכתב ובפ' חדש מוקי עולמית כדר' יצחק דחייש למנהג הפקר אלא ע"כ כולהו אית להו דר' יצחק ור' יצחק נמי אית ליה דמשמע ליה עולמית אע"ג דיכול לדבר מתוך דכתב ובהא פליגי דאביי שמע מלשון עולמית דתרוייהו דר' יצחק ור' יוחנן. ור"פ דחי לה דדילמא כר' יצחק גרידא וכ"כ רבי' שמשון בר' אברהם דקיי"ל כר' יצחק ואביי דייק מעולמית דר' יוחנן ור' יצחק כך כתוב בתשובה שהשיב להחבר ר' מנחם בן החבר ר' יצחק המתחלת רוב תבואות ועושר. הלכך השתא דאיתבריר לן הלכה בר' יצחק וביודעת לשמור גיטה ואינה יודעת לשמור עצמה דאינה

מתגרשת כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר. האי דאתינן עלה שהיא עתים שוטה ועתים חלומה הרי כשהיא שוטה אינה יודעת לשמור עצמה ומה תועלת לה אם יודעת לשמור עצמה שבוע זאת ובשבוע אחרת ינהגו בה מנהג הפקר דהאיך נדע שהיא יודעת לשמור עצמה כמו שכתבת הלא כבר (מנהג) [מעשה] בא לפני מורי רבי' שמחה בשוטה אחת (ופי') [והיתה] יודע' לשמור גיטה וכתב דלא ידענא במה יש להבחין אם יודעת לשמור עצמה ובעבור כך דחק לומר דר' יצחק לאו דכ"ע ואנו האיך נעמוד על הדבר והאיך נדע מה קרוי לשמור עצמה הואיל ועתים שוטה היא לא מתגרשה כלל כההיא דירושל' בפ' חרש נשתטית לא יוציא דבי ר' ינאי אמרי מפני גרירה ר' זעירא ור' [אילא] תרויהון אמרי שאינה יכולה לשמור גיטה רבי נחמיה בשם רב יוסף אמר תלת עבר וגירש מאן דמר מפני גרירה אסור מאן דאמר שאינה יכולה לשמור גיטה יש לה אב יכולה לשמור גיטה פעמים [שוטה] ופעמים חלומה מאן דמר מפני גרירה אסור מ"ד שאינה יכולה לשמור גיטה יש לה עתים יכולה לשמור גיטה ופי' מורי רבי' יהודה בר' יצחק בשם ר' יצחק בר שמואל שיש חסר בראשו וכך יש לו להיות תלת עבר וגירש מ"ד מפני גרירה מותר מ"ד שאינה יכולה לשמור גיטה אסור פי' תלתא מיני איכא בינייהו אם עבר על דברי משנה שאמר לא יוציא וגירש מ"ד מפני גרירה מותר ומגורשת דלא יוציא הוא מדרבנן ומ"ד מפני שאינה יכולה לשמור גיטה אינה מגורשת וכו' ושוב מצאתי בספר שהובא מספרד כן ר' נחמיה בר עוקבא בשם ר' יוסי תלת עבר וגירש מ"ד מפני גרירה [אסור] מ"ד מפני שאינה יכול לשמור גיטה יש לה אב יכולה לשמור גיטה פעמים שוטה פעמים חלומה מ"ד מפני גרירה מותר מ"ד מפני שאינה יכולה לשמור גיטה אסור עכ"ל. הלכך אפי' לפי מאי (דאפיק) [דאפיך] גירסת ירושלמי אפ"ה לכתחיל' אסור' להתגרש מיהו הך גירסא לא נהירא דהואיל ועתים חלומה הרי יודעת לשמור גיטה אלא ה"ג עתים שוטה ועתים חלומה מ"ד מפני גרירה אסור מ"ד מפני שאינה יכולה לשמור גיטה יש לה עתים יכולה לשמור (מ"ד מפני שאינה יכולה לשמור גיטה) הלכך (לכתחילה) עתים שוטה ועתים חלומה לכתחילה לכ"ע לא מיגרשא ואם עבר וגירש מ"ד שא"י לשמור גיטה בעת חלימתה יכולה לשמור גיטה מ"ד מפני גריר' אסור אפי' בדיעבד אם עבר וגירשה. ופי' מורי רבי' יהודה בר יצחק דמפני גרירה דאמר היינו שנוהגים בה מנהג הפקר שנגררת אצל כל בני אדם ואין לפרש נגררת דקאמר היינו שמשלחה (ואינה חוזרת) [וחוזרת] דא"כ לא הוי למימר אסור אלא אינו גט אלא מפני גרירה דקאמר היינו שנוהגים בה מנהג הפקר דהיינו כר' יצחק ואפי' בדיעבד אינה מגורשת וכך פירשו רבותי' רבי' שמחה ורבי' אב"י העזרי שניהם גורסים בתשובותיהם עתים שוטה ועתים חלומה מ"ד מפני

גרירה אסורה מ"ד מפני שאינה יודעת לשמור את גיטה יש לה אב יודעת לשמור גיטה. וכבר בא מעשה לפני רבי' שמשון בר' אברהם זצ"ל המפרש בתוספות באשה שרגילה להיות דעתה מטורפת חודש אחד או שנים ואח"כ נתרפא' לגמרי ובעת שקיבלה את גיטה שאלוה אם היתה יודעת מהו גט וענתה על ראשון ראשון וגם מתחילה מיאנה מלקבל הגט שהחותמות שהחזיר לה בעלה הי' ביד אמו פן תעכב אותם האם והשיב רבי' שמשון בתשובה המתחלת רוב תבואו' ועושר דודאי עתה צילות' (ודוה) [דדעתא] לה ואפי' בין גיטה לדבר אחר השיבה יודעת לשמור גיטה פ' התקבל אלא היכא דאינה יודעת לשמור עצמה אפי' שיודעת לשמור את גיטה אינה מתגרשת מדרבנן ועתים שוטה ועתים חלומה כך דינה כדמוכח בירושלמי פ' חרש ואין אני רגיל להפך את הגירסא אלא ליישבה על מכונה וכך פירשתיה מעולם אלא שדילג הסופר יכולה לשמור את גיטה שראה כתוב לפניו שני פעמים יכולה לשמור את גיטה וחשב בלבו שאחד טעות וכך היא הגירסא מ"ד מפני גריר' אסור מ"ד שאינה יכולה לשמור את גיטה יכולה לשמור גיטה יש לה אב יכולה לשמור גיטה פעמים שוטה פעמים חלומה מ"ד מפני גרירה אינו גט ולאידך הוי גט ואלו הן השלשה חדא אינה יכולה לשמור גיטה ואת עצמה ויש לה אב והיא קטנה ארוסה ואידך עתים שוטה ועתים חלומה וקיי"ל כמ"ד מפני גרירה דהיינו ר' יצחק ור' ינאי שהביא דבריהם בתלמוד ודברי ר' זעירא לא הובאו בתלמוד לחלוק עליו והאי עובדא דקא אתינן עלה אם רגילה כך שעתים שוטה ועתים חלומה אינה מתגרשת אבל אם באקראי בעלמא נשתטית ונתרפאת ונשתטית ושוב נתרפאת הואיל ואין לה וסת אין לחוש שתחזור לשטות מחמת תרי עניינין כה"ג לא מקרי עתים חלומה ועתים שוטה עכ"ל. הרי פסק עתים חלומה ועתים שוטה לא מיגרשא ואפי' בדיעבד ואתה כתבת שזאת היא עתים שוטה ועתים חלומה ותו דעדיין לא נתרפאית ואם זאת היא ענינה כך יש לה עת קבוע לחלימתה ועתים קבוע לשטיותה ועדיין לא נתרפאית ודאי אינה מתגרשת אפי' בדיעבד ואם ענינה הוא כך שפעמים יום או יומים חלומה ופעמים יום או יומים שוטה או פעמים שבוע חלומה ושבוע אחת שוטה ואין לה עתים קבועים מספקא לי אם זאת קרויה חלומה הואיל ואין לה וסת לימי חלומתה ולשון ירושלמי משמע כן דקתני עתים חלומה דמשמע עתים קבועים וגם צריך ליזהר שבימי חלימתה לא יהא בה אחד מסימני שטות דקיי"ל כר' יוחנן פ"ק דחגיגה דת"ר איזהו שוטה היוצא יחידי בלילה והלן בבית הקברות והמקרע כסותו איתמר רב הונא אמר עד שיהו כולן בבת אחת ור' יוחנן אמר אפי' באחת מהן וקיי"ל כר' יוחנן והוא דקעביד להו דרך שטות. ומיהו בעת שטיותה אע"ג דאית בה סימנים הללו אם היא חכמה לשמור את גיטה ואת

עצמה מתגרשת לכתחילה. לשמור את גיטה ולא א"ע לא מיגרשא אפי' בדיעבד ואפי' עתים חלומה ובבדיקת שמירת עצמה לא ברירא לי הואיל וכתב מורי רבינו שמחה דלא ידע בדיקת שמירת עצמה. הלכך הא דאתינן עלה נראה בעיני דלא מיגרשא אע"ג דאית לה אב הואיל והיא נשואה ויצאת לא אפשר לה להתגרש אפי' על ידי אביה ואפילו לא נישאת הואיל ובגרה וכך פי' ר"ת דההיא דחרש מיידי באין לה א"נ ביש לה אב וגדולה וכ"כ מורי אבי העזרי דגדולה והיא שוטה אינה מתגרשה בקבלת אביה. ואתה אב לחכמה. ותורתך תמימה. יבדכך שוכן דומה. כחשקי מכודנך. יצחק בר משה נב"ה:

סימן תשעט

שמחתי בתורתך. וששתי בשאלותיך. כי שפתיך נופת תטופנה. מישרים תדברנה. כי לשונך ופיך נכונה. מלא דעה ובינה. גבור מזויין בזיונה. של תורה. הולך בדרך ישרה. איש ישרון. ובעל פתרון. רב יצחק בר סיברון. מתקיף ביתרון. תיומי תאומי ה"ר יצחק בר משה נ"ע:

אשר שאלת על הכשר חבית של שכר לפי דברי ר"ת שמפרש דבית שאור אין לו הבשר ולבי נוקפי שהשמרים חשובים כשאור א"כ חשיבי כבית שאור שגם בשמרי יין מחמיצים את העיסה ע"כ מקצת לשונך. ונראה בעיני ומורה אני הלכה למעשה חבית של שכר מדיחה במים יפה ומנגבה קודם הפסח ונותן לתוכה יין ודבש לכתחילה לצורך הפסח ושותהו בפסח שהשכר הפולט מן החבית לתוך היין או לתוך הדבש בטל בששים דקיימא לן היתר בהיתר בטל כדפסיק רבי' יצחק בר שמואל דתנן בפ' בתרא דכלאים צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה עם זה אם רוב גמלים מותר פי' להביא פשתן לשם אלמא אע"ג דאיסור כלאים הוי במשהו אפי' נתערב חוט אחד של פשתן בבגד שלם של צמר כיון שכבר נתבטל צמר רחלים בשל גמלים ברוב אינו חוזר וניעור אח"כ עם הפשתן לאסור במשהו אע"ג דמשהו בכלאים דאורייתא וכ"ש במשהו דחמץ דרבנן שאינו ניעור בפסח אחר שנתבטל (רב שם) [דכשם] שצמר רחלים וצמר גמלים אע"פ שהם מותרין זה בזה מבטלים זה את זה שכר ויין נמי אע"פ שהם מותרים זה בזה מבטלין זה את זה ואין שייך כאן לומר אין מבטלין איסור לכתחילה הואיל דבשעת נתינת היין ודבש לחבית מותר גם השכר: ועוד נראה בעיני להביא מהקומץ רבה דא"ר [יוחנן] ושניהם מקרא אחד דרשו ולקח מדם הפר ומדם השעיר הדבר ידוע שדם הפר מרובה מדם השעיר רבנן סברי מיכן לעולין שאין מבטלין זה את זה וד"י סבר מיכן למין במינו שאינו בטל והשתא הניחא היתר בהיתר ותרוייהו שוין לענין ביטול מעתה לדידן דקיי"ל מין במינו בטל בששים כדפיר"ת ל"ש היתר בהיתר ל"ש איסור בהיתר בטל הלכך חמץ שנתערב

בששים לפני הפסח מותר באכילה בפסח ולדברי רש"י דפסיק מין במינו במשהו שכר ויין בשאינו מינו הוא. ועוד נראה בעיני להביא ראיה (מהקומץ רבא) [מפרק כל הזבחים] דאמר רשב"ל הפיגול והנותר והטמא שכללן זע"ז ואכלן פטור א"א שלא ירבה מין על חבירו ויבטלנו ש"מ איסורין מבטלין זא"ז וש"מ נ"ט ברוב לאו דאורייתא וש"מ התראת ספק לא שמה התראה הא למדת דאיסורין מבטלין זה את זה ומ"ל איסור באיסור ומ"ל היתר בהיתר ואע"ג דפליגא דר"א אדרשב"ל. אדרשב"ל סמכינן דר"א תלמיד הוא כלפי רשב"ל והלל דיליף מיניה ר"א לא פליג ומצי סבר כרשב"ל דלא יליף איסורין ממצות ור"א אית ליה דהלל [והלל] לית ליה דר"א ואע"ג דבירו' דחלה מוכחא לכאור' דר"י פליג אדרשב"ל ליכא למיחש הואיל ולא הוזכרה בגמ' דידן הלכך ל"ש איסור באיסור ל"ש [היתר] בהיתר הכל בטל ותדע דאילו כהן טהור שנתערבה לו תרומה טהורה בחולין שניהם הוא התירא גביה ואחד מהן ניטמא דשדיא ליה והיינו דומיא דחמץ שנתערב קודם הפסח שיהא כמו כן מותר בפסח. וכשהרצתי דברים לפני מורי רבי' אבי העזרי השיבני כלשון זה שאם לא היה מותר אז היה להם לאסור כל יינות שסביב קולוניא. ולמורי רבי' שמחה זצ"ל כמו כן שאלתי והשיבני גם הוא להתירא הלכך [חבית] של שכר מדיחה במים ומנגבה ונותן בה יין ודבש קודם הפסח ושותהו כי שכר הנפלט מן החבית לתוך יין ודבש בטל בששים ואי משום שמרים שכתבת כך נראה בעיני הלכה למעשה ששמרים של שכר גופייהו מותר לאוכלם בפסח אי לית בהו כלל צחצוחי שכר דא"ר זביד האי דורדיא דחמרא בתר תריסר ירחי שתא שרו וה"ט שכבר נתייבשו וכלה מהם טעם יין וצחצוחו וא"ר אחא (בר רבא) [בריה דרב איקא] האי פורצני דארמאי פי' פסולת של ענבים בתר תריסר ירחי שתא שרו ורמי בר תמרי דהוא דמי בר דיקולי עבד בה עובדא בפרק כל הבשר ואמר בירושלמי פ"ק דדמאי שמרי עכו"ם שמא אין אסורין בהנאה הא שמרים שייבשו אינם נאסרים בכלל יי"נ ואפי' באיסור ניסוך לע"ז דחמיר כ"ש באיסור שכר בפסח דקיל. או ה"ה דשמרים אינם אלא טינופות בעלמא כדמוכח בפ' סאה תרומה בירושלמי אין טינופ' תרומה מצטרפת עם התרומה לאסור על החולין אבל טינופת חולין מצטרפת עם החולין להעלות התרומה לוג יין צלול שנפל למאה לוגין יין עכור אתה מוציא שמרים (שכן) [שבו] פי' שאינו מצטרף לאסור שאינו כ"א טינופת בעלמא הא למדת דשמרי יין אינם בכלל יין לא לענין תרומה לא לענין הנאת עכו"ם וה"ה שאינו בכלל שכר לענין חמץ הלכך לפי מאי דסליק אדעתך לדמותו לבית שאור שאין הגעלה מועלת לו ואינו נפלט ליכא למיחש למידי דטינופת בעלמא הוא והואיל שהשכר כולו נפלט אע"פ שהשמרים אינם נפלטים לא חיישי' ולא מידי ותו נראה בעיני

שהשמרים שמחמיצים לאו משום דהוו חמץ כמו שאור כדפרישית שאינם כ"א טינופת בעלמא אלא מחמת קיוהא דאית בהו מחמיצים דהא כמהין ופטריות שקורין בלשון כנען נוביצ"י מחמיצים את החלב ושרו בפסח משום חמץ ותפוח דאכלינן בפסחא מחמיצין את העיסה כדאיתא בפ' כל המנחות באות מצה הלכך נראה בעיני כדפרישית דחבית של שכר שהדיחה וניגבה ונתן בה יין או דבש קודם הפסח מותר בשתיה בפסח דטעם הנפלט בטל בס' ואפי' היכא דליכא ס' או אפי' נתן כתובה בפסח מורה אני ובא דשרי משום שהמשקה של שכר הנפלט לתוך היין או לתוך הדבש נותן טעם לפגם הוא דכל הנבלע בכלי ולן ונפלט פוגם (מרי) [מי] מכניסני לאותה דיעה או מאי קשיא לי (דאי נמי) [דנימא] משקין אינם נפגמין בלינה ובפליטה אלא כל הנבלע ולן ונפלט מפגים הלכך האי שכר ושמריו שבו שנבלעו ונפלטו מפגימין את היין ואת הדבש שבחבית ושרו שכך פסק רבי' שמשון וה"ר אלעזר מביהם זצ"ל דנטל"פ בפסח שרי. ואני ראיתי בפרי"ש בחג הפסח לאחר שיצאנו מבית הכנסת שהתיר מורי רבי' יהודה זצ"ל הנקרא שירליאון נטל"פ בפסח וה"ר יחיאל הנקרא שיריויש היה באותו מעמד. ואתה אהוב ונחמד. בתורה נצמד. ירבו ימיך ושנותיך בנעימים כחשקי אוהבך כלבך. יצחק בר משה בן ה"ר יצחק נב"ה:

סימן תשפ

על דבר המעין הנובע מן הנהר בב' וג' מקומות ועשו מקוה של אבנים תחת ההר ועשו חלון שהמים נכנסים דרך אותו חלון למקוה ועשו חלון אחד בכותל אחר כשהמקוה מתמלא יוצא לחוץ ופעמים כשהגשמים גדולים באה חרדלית של גשמים בכח ונכנסין מי גשמים הנוטפין למקוה ועוד מקוה אחר בנוי כהלכתו חפור בקרקע עד המים והוא סמוך לנהר ויש בו חלון וכשהנהר גדול באים המים דרך חלון למקוה ועתה נסתפקת מקוה של אבנים העשוי תחת ההר לפי שהמים שותתין במקום מדרון דרך החלון העשוי בכותל כמין צנור למקוה ומצד אחר דרך חלון העשוי בכותל אחר שותת לחוץ וזוחלין המים מן מדרון ההר למקוה ומן המקוה לחוץ ועתה הו"ל זוחלין במקוה שדרך זחילתן טובלין במקוה לפי שיוצא לחוץ דרך חלון העשוי בכותל אחר ותניא בת"כ המעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן ותנן הזוחלין כמעיין והנוטפין כמקוה הם לטהר באשבורן דוקא ותניא בתוספתא פ"ק דמקוואות מעיין שמימיו מועטין וריבה עליו והרחיבו שעשה בריכה לפני המעיין ונתמלאה הבריכה מים והמים זוחלין במקום שלא היו זוחלין מתחילה ועתה אותה בריכה שעשה מקוה אינה כשירה אלא באשבורן אך במקום שהיה מתחילה מטהר אף בזוחלין א"כ אנו רואים לשם אע"ג שהבריכה שעש'

לפני המעיין נתמלאת ממי הנהר שאין זוחלין מ"מ דין נוטפין יהבינן להו ואין מטהרין אלא באשבורן אותו בנין שעשוי של אבנים תחת ההר היינו בריכה שנעשית לפניו וגם הם זוחלים במקום שלא היו זוחלין מתחילה ולכך דעתך לומר שצריך לסתום החלון שבכותל אחר שלא יצאו המים לחוץ מצד אחר והוה להו אשבורן לפי דבריך אותם נהרות גדולים כשגדלים הנהרות בימות הגשמים ומתפשטים המים בשדות למרחוק ויש בריכות בשדות שמתמלאים ממי הנהרות שגדלים והמים מכסים כל השדות. והבקעה. והרכסים. והבריכות. וכי אינם יכולים לטבול בשרעת' דנהרא ומה בין זה לריבה והרחיבה וגם מאיזה טעם יהיה להם דין נוטפין אחרי שמן המים שכנהר שהן זוחלין נתמלאו הבריכות וכי גרע מה שהמשיכו מבריכה ומה בין המשכה ובין כשהנהר גדל מאליו. אמנם ודאי הוצרכנו לפרש פי' התוספתא בע"א מעין שמימיו מועטין וריבה עליהן והרחיבו כלומר שעשה בריכה לפני המעין ומילא בכתף מים שאובין ונתן בבריבה (דנעשים) ע"י כן נתמלא הבריכה מן השאובים שמילא בכתף ממי המעין שהן זוחלין ונתערבו יחד הזוחלין של נהר והשאובין שבבריכה התחתונה לפי שמילא בכתף משאובין בבריכה הו"ל נוטפין ואע"ג שמימי הנהר שהן זוחלין באים בבריכה אינו כשר בזוחלין אלא מקום שיכול להלך בתחילתו אבל אותו מקוה שלכם שכולו מתמלא ממי הנהר שהן זוחלין בשר בין באשבורן בין בזוחלין כן נ"ל וא"צ לסתום החלון שבכותל אחר ואם דעתך לסתום טוב הדבר:

ועל מה שפעמים שהגשמים יורדין הנוטפין מקלחין ובאין למקוה והנוטפין אין מטהרין אלא באשבורן אין לחוש שהלכה כשמואל דאמר נהרא מיכיפה מתבריך ואין לך טפח שיורד למעלה שאינו יורד טפחים למטה. ועל אותו מקוה שסמוך לנהר וכשהנהר גדל נכנסין מי הנהר אל המקוה דרך חלון וקוו וקיימי וטבלי וע"ז שלחת אנן תנן הזוחלין כמעין לטהר בזחילה ופי' בזחילה דוקא ולא (בעי עבור) [באשבורן] ר"ת פי' דוקא מקוה (ממעיין) [ממעט] מדין זוחלין אבל מעיין מטהר אפי' באשבורן דה"ט דמקוה ממעט מזוחלין משום דמקוה משמעותה אשבורן מה לשון דקוו וקיימי ואתא אך למימר דמקוה אינו מטהר כ"א באשבורן דקוו וקיימי אבל מעיין משמעותו לא משמע כלל טפי זוחלין מאשבורן וליכא למעוטי אשבורן מאך ועוד מיעוטא דאך במעין כתיב אך מעין והכי משמע פשטיה דקרא אך מעין דוקא מעין בזוחלין ולא מקוה בזוחלין וכך מוכח פרק אמר להם הממונה דתנן חמש טבילות בו ביום טובל על גג הפרוה ואותם מים היו באין ממעין כדמוכח בגמרא מכלל דמעין מטהר באשבורן:

סליק חלק ראשון. ברוך נותן ליעף כח. ולאין אונים עצמה ירבה.

חלק ב

סימן א

ויהי בשלח פרעה את העם. כתיב שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו. ופירש"י שנצטוו מקצת מצות במרה שבת ודינין ופרה אדומה ולקמן כתוב [נבי] מן ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העומר לאחד ויבואו כל נשיאי העדה ויגידו למשה וכתב ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קודש וגו'. ופירש"י משנה. מדרש אגדה משונה בטעמו ובריחו. ובאו למשה ואמרו לו מה היום מיומים ונזכר שנצטוה על השבת ויאמר להם הוא אשר דבר ה' שבתון שבת. ומיכן יש ללמוד ששכח לומר להם שבת כאשר נצטוה במרה. ועוד כתב לקמן ראו כי ה' נתן לכם השבת וגו' ואמרינן בתנחומא מהו ראו א"ר יצחק ראו היאך אתם משיבים לאומות העולם שאם יאמרו לכם אתם משמרים את השבת מה נסים נעשו לכם. ראו וגו' אמרו להם בכל יום ויום המן יורד פרודה אחת ובערב שבת שתי פרודות שנא' והיה ביום הששי לקטו לחם משנה מהו משנה א"ת שניים הרי כבר אמר שני העומר [אלא] שהוא משונה בטעמו ובריחו ובתוארו. ועוד אלא מה שמותיר ממנו מערב לבקר הי' מבאיש ובשבת כתוב לא הבאיש ורימה וגו' הוי משנה משונה. באותה שעה הזכיר משה ששכח לומר פרשת שבת שאמר לו הקב"ה כיון שבאו ואמרו לו שלקטו לחם משנה נזכר משה ואמר להם הוא אשר דבר ה' הרי למדנו ששבת נאמרה לבני נח (מן) [שכל זמן] שלא קבלו ישראל את התורה נקראו בני נח ונשנית בסיני כדכתיב בעשרת הדברות זכור את יום השבת לקדשו מעתה י"ל שעכו"ם מוזהרים על השבת דאמרינן פרק ארבע מיתות בסנהדרין א"ר יוסי בר חנינא כל מצות שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה וא"כ תקשי הא בההיא שמעתא אמר ר' שמעון בן לקיש עכו"ם ששבת חייב מיתה שנאמר יום ולילה לא ישבתו אדרבה מצווה הוא על השבת מדרבי יוסי בר חנינא מיהו י"ל דלסימן מילתא בעלמא איתמר. כי הלכותי' לא נאמרו כ"א בסיני והכי אמרינן התם גבי מילה ושאר מצות:

סימן ב

תנן בש"א אין שורין דיו וסממנין וכרשינין אלא כדי שישורו מבע"י וב"ה מתירין בש"א אין נותנין אונין של פשתן לתוך התנור אלא כדי שיהבילו [מבעוד יום] ולא את הצמר לתוך היורה אלא כדי שיקלוט את העין [וב"ה] מתירין בש"א אין פורסין מצודות חיה ועוף ודגים אלא כדי שיצודו מבעוד יום וב"ה מתירין: גמ' ת"ר פותקין מים לגינה ע"ש עם חשיכה ומתמלא והולך כל היום כולו [כו']. ומניחין קילור על גב העין ואספלנית

על גב המכה ומתרפאת והולכת כל היום כולו. ואין נותנין חיטין לתוך ריחים של מים אלא כדי שיטחנו מבעוד יום מאי טעמא אמר רבה מפני שמשמעת את הקול. א"ל רב יוסף לימא מר משום שביתת כלים דתניא ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו לרבות שביתת כלים אלא אמר רב יוסף משום שביתת כלים. פרש"י מוגמר. לבונה ומיני בשמים נותנין על האש ומעשנין הבגדים שיהיה ריחן נודף. גפרית תחת כלי כסף שמציירין בהם פרחים וצורות בחרט ומעשנן בגפרית והן משחירות וניכרות ע"כ רש"י. ובערוך מוגמר פי' מחתה והוא כלי שנותנים עליו גחלים ונותנין [עליו] בשמים ובלשון ישמעאל מחתה מוגמר על שם גחלים ושמם אלגמ"ר ע"כ ערוך. פר"ח אלו כולן ששנינו במשנתינו כגון שריית דיו ונתינת אונין של פשתן לתנור וכיוצא בהן הלכתא כב"ה דמתירין עם השמש. וכן אילו ששנינו בברייתא פתיקת מים לגינה בע"ש והנחת מוגמר תחת הכלים והנחת גפרית תחת הכלים כולן מותרין. וכן קילור על גב העין בערב שבת ואיספלנית על המכה ומתרפאת והולכת בשבת. ואע"ג דקיי"ל כב"ה וב"ה לית להו שביתת כלים נתינת חטים ברחיים של מים בערב שבת להטחן בשבת אסור דלא אמרו שביתת כלים אלא רב יוסף אבל רבה אמר מפני שמשמעת את הקול. וכותיה מסתברא ע"כ פר"ח. וכן ראיתי בשם הגאונים כתוב כמותו וכן הדעת נוטה דקי"ל דכל היכא דאפליגו רבה ורב יוסף הלכ' כרבה לבד משדה ענין ומחצה כדאי' בב"ב וכן מוכח בה"ג (שהביא) [שהובא] בהם זו הברייתא. ש"מ שהם סוברות שהלכה כזו הברייתא שאין דרך בה"ג להביא אלא פסקי הלכות הילכך כל היכא דאוושא מילתא דשבת ואיכא זילותא אסור דומיא הריחיים. והא דתנן בש"א אין נותנין עורות לעבדן ולא כלים לכובס נכרי אלא כדי שיעשו מבעוד יום ובכולן ב"ה מתירין עם השמש פי' בעוד החמה זורחת התם לא אוושא מילתא שהעבדן בביתו [מעבדן] והכובס בביתו מכבסן והואיל וקצץ בדידיה קא טרח כדאמר בגמרא גבי אגרות ובמס' מו"ק ר"פ מי שהפך אמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר ואמר רב (פפי) [פפא] ואפילו חוץ לתחום לא אמרן אלא דליכא מתא דמקרבא להתם אבל איכא מתא דמקרבא להתם אסור אמר רב משרשיא וכי לא איכא מתא דמקרבא להתם נמי לא אמרן אלא בשבתות וימים טובים דלא שכיחי אינשי דאזלי מדוכתא לדוכתא אבל בחולו של מועד דשכיחי דאזלי מדוכתא לדוכתא אסור. ופירש"י ומקבלי קיבולת עכו"ם שמקבלים מישראל מלאכה קודם יו"ט לעשותה לגמרי כגון בית לעשותו ועשה אותם עכו"ם אפי' בשבת ויו"ט. חוץ לתחום דליכא חשדא והא דאמר (בית) של [בית] רבי נותנים כלי לכן לכבס לפני השבת התם אפי' בתוך התחום דחלוק ובגד לאו מידי דמינכרי [אכל מידי דמינכרי] חוץ לתחום אין בתוך התחום לא ולא אמרן

דחוץ לתחום שרי אלא דליכא מתא אחריתא דמקרבא להההוא חוץ לתחום אבל אי איכא מתא אחריתא חיישא לחשדא דבני ההיא מתא ולא אמרן דמותר אלא בשבתות וי"ט אבל בחוש"מ אסור משום חשד שיאמרו שנותן מלאכתו לעשותה במועד ע"כ רש"י וערך קבל כתב בריש גמ' דפ' מי שהפך מקבלי קבולת בתוך התחום אסור פי' עכו"ם שקבלו שדה מישראל בדמים קצובים לתקנה כל זמן שירצו בתוך התחום בשבת ויו"ט אסור חוץ לתחום מותר ע"כ ערוך. מדברי רש"י וערוך שפירשו עכו"ם שמקבלים מישראל משמע מדבריהן דבכל ישראל עסקינן ומשום שבת ויו"ט קמיירי (ולדברי) [ולא] כר"ת שפירש דבאבל עסקינן. הלכך מדבריהם ראיה הוא לפר"ח דהא דתניא אין נותנין חיטי' לתוך הריחיים של מים [אלא] כדי שיטחנו מבעוד יום דאתיא אפי' לב"ה אע"ג דלית להו שביתת כלים אפ"ה אסור כדאמר מפני שמשמעת את הקול ואוושא מילתא ואיכא זילותא דשבת. וחשדא נמי איתא. שיהו אומרים איש פלוני נותן בשבת וה"ה כל היכא דאוושא מילתא כגון לבנות או לתקן השדה או כל דבר דמינכר אסור אפי' בקבולת שיאמר הרואה איש פלוני שוכר לבנות ביתו או [לתקן] שדהו בשבת אבל אם היא חוץ לתחום היכא דלא שכיחי אינשי [ולא] אוושא מילתא או כגון כבוס בגדים וכל כיוצא בהן דלא מינכרין דשל ישראל הוא שרי בקבולת הואיל שאינו דבר מפורסם והכי נמי משמע בירושלמי דכל דבר שאינו מפורסם דשרי ע"י קבולת בשבת דאמר התם אומני עכו"ם שהיו עושין עם ישראל בביתו אסור בביתם מותר ארשב"א בד"א בקבולת אבל בשכר אסור בד"א בתלוש אבל במחובר אסור ובעיר אחרת בין בתלוש ובין במחובר מותר ובלבד בקבולת א"ר שמעון בר ביסנא בשם ר' [אחא] הלכה כר' שמעון בן אלעזר ולמה בעירו במחובר אסור משום שהוא מפורסם ויאמרו שליחותיה דישראל קעבד וזה הטעם נמי שמתיר בתלוש משום שהעכו"ם עושה כן אומנתו בביתו ולא מנכר וההוא על כרחין לאו באבל קמיירי. למדנו משם דכל דבר המפורסם אסור אפי' ע"י קיבולת ושאינו מפורסם מותר ע"י קבולת והיינו דתנן פ"ק דע"ז לא ישכיר לו את המרחץ מפני שנקרא על שמו פי' ואיכא חשד כי זהו דבר המפורסם ותניא רשב"ג אומר לא ישכיר אדם מרחצו לעכו"ם מפני שנקראת על שמו ועכו"ם עושה בו מלאכה בשבתות וימים טובים וכו' עד אבל שדהו לעכו"ם מותר מפני דאמרי אריס אריסותיה קא עביד פי' וליכא חשדא הילכך אתברירא לן דכל דבר שאינו מפורסם ולא אוושא מילתא מותר לתתו לאומן בעוד חמה זורחת ע"י קבולת שיקבל ע"ע בכך וכך שכר לבנות את הבית או לתקן שדה חוץ לתחום היכא דלא מנכרא מילתא או לעבד עורות או לכבס חלוק או לתופרו כל זמן שירצה. והא דתנן אמר רשב"ג נוהגין היו של בית אבא שהיו נותנין כלי לבן שלהן לכובס נכרי ג'

ימים קודם השבת. אין להביא משם שיהיה אסור ליתן לכובס בעוד החמה זורחת סמוך לחשיכה דהתם פי' שהיה מחמיר על עצמו. אבל אנו קיי"ל בכ"ה שמתירין עם השמש והכי מוכח בגמ' דמסיק שהיו נותנים כלי לבן לכובס נכרי שלשה ימים לפני השבת וצבועים אפי' בערב שבת ומדבריהם למדנו שהלבנים קשים לכבס יותר מן הצבועים ופרש"י זצ"ל ונפקא מיניה לשכר הכובס וא"ת שכלי לבן אינם מותרין כי אם ג' ימים לפני השבת למה לו לפרש דנ"מ לשכר הכובס יאמר דנ"מ להיא גופה כדקתני. ש"מ שכל דבר מותר ע"י קיבולת עם השמש. מיהו אם יעשה בשבת ויגמור כל תקונו בשבת נראה בעיני דצריך לו להמתין עד מוצ"ש בכדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת שבת כדתניא לא ימלא נחתום חבית של מים ויניח לתוך תנור ע"ש עם חשיכה ואם עשה כן אסורין למוצ"ש בכדי שיעשו כדאיתא בפרקין ופרש"י שלא יהנה ממלאכת שבת מיהו אינה ראיה כולי האי דאיכא למימר שאני [התם] דעבר אדרבנן שמלא חביתו עם חשיכה [מיהו] אין להתיר אלא למוצ"ש בכדי שיעשו כדאמר ס"פ כל כתבי הקודש עיר שישראל ועכו"ם דרין בתוכה ויש בה מרחץ המרחצת בשבת אם רוב עכו"ם מותר לרחוץ בו מיד ואם רוב ישראל ימתין בכדי שיחמו חמין ואמרינן התם משום דכי מחממי אדעתא דרובה מחממי ואע"ג דשקלי אגרא מישראל א"כ הכא נמי לא שנא. והיכא שנתן כליו לאומן קודם שבת ותקנם קודם שבת והביאם לו בשבת ה"ז לובשם אע"פ שיקרע בית הצואר כדאיתא בירושלמי פרק כלל גדול א"ר [זעירא] בשם רב הונא באו כליו מבית האומן לובשו ואם יתקרע יתקרע אבל כל דבר שהוא מפורסם כגון נתינת חטים ברחיים בע"ש אסור מפני שמשמעת את הקול וכן נמי בנין הבית ותיקון השדה אסור בתוך התחום אפי' ע"י קיבולת מפני החשד דשמירת שבת הלכך ישראל שקנה מטבע מן המלך אסור לו לאדם להניח מטבעים עכו"ם שיטביעו בשבת כי הם משמיעים את הקול ואוושא מילתא ועוד שהוא כשכיר שבת שפי' לעיל דאסור וכן ישראל ועכו"ם שקבלו מטבע מן המלך בסתם אסור לו לישראל לומר לעכו"ם טול אתה בשכת ותטביע ואני אטול בחול ואטביע אכל אם התנו מעיקרא שיהיה העכו"ם נוטל שבת וישראל אחד בשבת כנגדו שלא בא יום השבת לרשות ישראל כלל שרי לישראל להטביע בחול ועכו"ם כנגדו בשבת כדתניא ספ"ק דע"ז [ישראל] ועכו"ם שקבלו שדה בשותפות לא יאמר לו ישראל לעכו"ם טול אתה חלקך בשבת ואני אטול חלקי בחול ואם התנו מעיקרא [מותר] ואם באו לחשבון אסור. וקיי"ל כאותה הברייתא דספ"ק דע"ז מדפריך מינה רבינא לרבא דאמרי' התם אבעיא להו סתמא מאי ת"ש אם התנו מעיקרא מותר הא סתם אסור אימא סיפא אם באו לחשבון אסור הא סתם מותר אלא מהא ליכא למשמע מינה והואיל ולא

אפשיטא אזלינן בה לחומרא. ור"ת זצ"ל כתב מדמסיק אלא אמר רב יוסף משום שביתת כלים ולא קמהדר ליה רבה ולא מידי ש"מ דהדר ביה לגבי [רב] יוסף והלכך הלכה כרב יוסף דטעמא דאין נותנין חטים לתוך רחיים של מים אלא כדי שיטחנו מבעוד יום היינו משום שביתת כלים ולא מיתוקמא הברייתא אלא אליבא דב"ש דאילו לב"ה לית להו שביתת כלים ואין הלכה כאותה הברייתא אלא כב"ה דלית להו שביתת כלים ומותר לתת חיטים ברחיים עם השמש אע"ג דמשמעת את הקול דליתא לטעמא דרבה וכן נמי מותר לבנות בית ולתקן שדה אפי' בתוך התחום. וההיא דמי שהפך דאסר שמואל בתוך התחום מוקי לה ר"ת באבל ואומר שהחמידו באבל יותר מן השבת. וה"ה לפי דבריו שמותר לישראל מטבעים להשכיר עכו"ם שיטביעו חלקו בשבת דבדידהו טרחי וכן התיר לעשות והורה הלכה למעשה. מיהו אין נראה לסמוך על דבדיו בזה הפסק כי להדיא קשה לו מן הירושלמי וגם מדפרש"י וה"ר נתן ערו"ך זצ"ל גבי מקבלי קבולת שקבלו עכו"ם מישראל משמע כל ישראל אפי' אינו אבל. ותו מההיא דמרחץ ס"פ בתרא דע"ז נמי קשה לו דקתני מפני שנקרא' על שמו היינו כסברת רבה דהכא דאושא מילתא. ותו מאיזה כח נאמר דחזר בו רבה וטעמא דרבה מסתבר טפי מטעמא דרב יוסף דרבה מוקי לה מפני שמשמעת את הקול ואפי' לב"ה [אסור] מדרבנן אע"ג דלית להו שביתת כלים ואילו לרב יוסף דלית ליה דרבה אתיא כתנאי ודלא כהלכתא הלכך נראין דברי פר"ח וכל העומדים בשיטתו וכן הלכה למעשה כדבריהם. ונראה בעיני שאין לפרש דב"ה אית להו שביתת כלים מדרבנן אפי' היכא דלאו אוושא מילתא ואתייא ברייתא לרב יוסף לב"ש דאורייתא ולב"ה דרבנן מדמסיק סתמא דתלמודא והשתא דאמר רב הושעיא אמר רב מאן תנא שביתת כלים דאורייתא ב"ש היא ולא ב"ה ולב"ש אע"ג דלא קא עביד מעשה אסור ולב"ה אף על גב דקא עביד מעשה שרי משמע שרי לגמרי אפי' מדרבנן ותו דמסיק גפרית ומוגמר מ"ט שרי בהו ב"ש התם דמונח אארעא. מדשביק ב"ה ודייק אליבא דב"ש ש"מ דב"ה לית להו שביתת כלים אפי' מדרבנן. מיהו הא לאו מילתא היא דלב"ה שנינו לעיל בסמוך דבלי גופיה לא קעביד מעשה ואתיא להו שפיר דשני להו לב"ש בין היכא דקעביד מעשה בין להיכא דלא עביד מעשה מיהו מלשון הספר דמסיק מאן תנא שביתת כלים דאורייתא ב"ש הוא ולא ב"ה משמע אבל מדרבנן כולי עלמא אית להו שביתת כלים אפי' ב"ה. מיהו לפי מאי דפרישית דהלכה כרבה דטעמא דברייתא מפני שמשמעת את הקול בעינן למימר דלית להו לב"ה שביתת [כלים] כל עיקר אפי' מדרבנן וקשיא ליה [הא] דתנן ספ"ק דע"ז ובכל מקום לא ישכיר [לו] את המרחץ מפני שנקראת על שמו. ופי' רשב"ם זצ"ל את המרחץ בית שהמרחץ בתוכו אבל כלי מרחץ

אע"פ שאין נקראין על שמו אסור מדאורייתא דאדם מצווה על שביתת כליו דכתיב ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו לרבות שביתת כלים עכ"ל. ועתה תימא שהרי שביתת כלים ב"ש הוא דאית להו ולא ב"ה והואיל שפי' רשב"ם דכתיב ובכל אשר אמרתי משמע דבעי למימר דמדאורייתא אית לן שביתת כלים והא ודאי ליתא וסוף פרק קמא דע"ז כתב ה"ר ברוך זצ"ל מארץ יון בפירושיו הלכה למעשה דלית לן שביתת כלים ולקמן אכתוב את לשונו:

מניחין קילור על גבי העין ואיספלנית על גבי המכה ומתרפאת והולכת כל היום כולו פירש"י קילור תחבושת שקורין לוזייא ואספלנית רטייה. ובערוך פי' אספלנית רטייה שעושין אותה מחלב ודונג כדאמר אביי אמרה לי אם אספלניתא דכולהו כאיבי [שב מאני] תרבא וחד קירא ומנהג אילו להנתן על מטלית של בגד ואח"כ ממרחין אותו על המכה עכ"ל. פירושא דברייתא הכי שורה אדם קילור ומניהו ע"ש אבל אם יש לו קילור שרויה מערב שבת מותר להניחה אפי' בשבת כדאיתא פ' ח' שרצים אמר מר עוקבא אמר שמואל שורה אדם קילורין מע"ש ונותנן על גב עיניו בשבת ואינו חושש שאין הדבר תלוי כי אם שלא ישרה בשבת גזירה משום שחיקת סממנין אבל להניחה בשבת שרי כדפי' רש"י התם דהואיל דאצרכוה לשרותה מע"ש איכא היכרא וליכא למגזר ומאן דחזא נמי סבר דלרחיצה בעלמא הוא כסבור שהוא יין ע"כ רש"י. ובלבד דלא להוי עמיץ ופתח כדאמר התם בר ליואי הוה קאי קמיה דמר עוקבא חזייא דקא עמיץ ופתח אמר כולי האי ודאי לא שרי מר שמואל פירוש משום דמוכחא מילתא דלרפואה קמכוין והיינו דאמר לעיל בסמוך יין בתוך העין אסור ע"ג העין מותר ופירש"י יין בתוך העין דעמיץ ופתח אסור דמוכחא מילתא ע"ג העין מותר דאמר לרחיצ' בעלמא קעביד. עמיץ ופתח פי' סוגר עיניו כמו עוצם עיניו. רוק תפל ע"ג העין אסור ופירש"י רוק תפל שלא טעם כלום משניער משנתו ועבר עליו חצו' לילה בשינ' ואפי' ע"ג העין אסור דמוכח' מילתא דלדפוא' דאילו לרחיצה מאיס להכי נקט רוק תפל לפי שהוא חזק ומרפא עכ"ל. והיכא שנתנמנם כל הלילה אע"פ שלא ישן לגמרי אם לא אכל לאחר שניער מתרדימה הוי נמי רוק תפל וביום אי אכל שחרית אפי' ישן כל היום לא הוי רוק תפל והיכא שעבר עליו חצי הלילה בשינה וניער משנתו ולא אכל אם למד הלכה אחת אע"פ שלא טעם כלום אין זה רוק תפל דתנן בפ' האשה שהיא עושה צרכיה בנידה איזהו רוק תפל כל שלא טעם כלום ואמרי' בגמרא תנא כל שלא טעם כלום מבערב סבר רב פפא קמיה דרבא למימר [כמאן] דאמר לא טעים מידי באורתא א"ל רבא מי קתני בערב מבערב קתני לאפוקי היכא דקדים ואכל שמשעה שהשכים אכל אמר רבה בב"ח אמר ר"י איזהו רוק

תפל כל שעבר עליו חצות לילה בשינה למימרא דבשינה תליא מילתא והתניא ישן כל היום אין זה רוק תפל ניער כל הלילה ה"ז רוק תפל התם במתנמנם היכי דמי מתנמנם אמר רב אשי נים ולא נים תיר ולא תיר דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכדו ליה מדכד: תנא השכים ושנה פרקו אין זה רוק [תפל] וכמה א"ר יהודה בד שילא א"ר אסי א"ר אלעזר כל שלא יצא רוב דבורו של שלש שעות פי' רשב"ם זצ"ל במה יהיה גדול פרקו דנימא דבדבור כולי האי בטל כח הרוק כל אותו פרק שיש בו תיבות ודברים כל כך כמו שיש ברוב דבורו של אדם כשהוא עשוי לדבר בין אנשים בשלש שעות: ר' מונא אומר טובה טיפת צונן שחרית ורחיצת ידים ורגלים ערבית מכל קילורין שבעולם פידש"י טיפת צונן בעיניו ורחיצת ידים ורגלים בחמין בערבית נמי מאירה את העינים ע"כ רש"י:

ב"ש אומדים אין פורסין מצודות חיה ועוף ודגים אלא כדי שיצודו מבעוד יום וב"ה מתירין. פי' מתירין סמוך לחשיכה כדתנן בסמוך ובכולן ב"ה מתירין עם השמש פי' בעוד החמה זורחת ולאו דוקא בלחי וקוקרי אלא אפי' באותם מצודות דעבדי מעשה כדאמר בגמרא דלב"ה לית להו שביתת כלים ואף ע"ג דקעביד מעשה שרי. ומיהו וכגון שלא יהא דבר מפורסם כדפרישית לעיל והיכא שניצודו אסור ליטלם בשבת:

מתני' ב"ש אומרים אין נותנין עורות לעבדן ולא כלים לכובס נכרי אלא כדי שיעשו מבעוד יום ובכולן ב"ה מתירין עם השמש: ת"ר בש"א לא ימכור אדם חפצו לעכו"ם ולא ישאילנו ולא ילונו ולא יתן לו במתנה אלא כדי שיגיע לביתו וב"ה מתירין כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה ר"ע אומר כדי שיצא מפתח ביתו אמר ר' יוסי בר יהודה הן הן דברי ר"ע הן הן דברי ב"ה ולא בא ר"ע אלא לפרש דברי ב"ה. פרש"י זצ"ל אלא כדי שיגיע העכו"ם לביתו מבעוד יום ואע"ג דבדידי' קטרח מחמירי ב"ש דמיחלף בשלוחו. לבית הסמוך לחומה של עיר האחרת שהעכו"ם דר בה שהרי יכול להניחה שם. מפתח ביתו של ישראל. הן הן דברי ר"ע לא בא ר"ע לחלוק על ב"ה אלא על תנא בן מחלוקותו שאמר אליבא דב"ה לבית הסמוך לחומה ובא ר"ע לומר לא אמרו ב"ה אלא כן ע"כ רש"י. פי' ריב"א זצ"ל וסתם מתני' ר"ע ואליבא דב"ה ופר"ח קיי"ל כר"ע דאמר כדי שיצא מפתח ביתו וכר' יוסי דאמר הן הן דברי ר"ע הן הן דברי ב"ה עכ"ל: ת"ר לא ישכיר אדם כליו לעכו"ם ערב שבת וברביעי ובחמישי מותר פרש"י דנראה דמשכירן לו לצורך השבת ופי' ריב"א זצ"ל דהאי ברייתא ב"ה הוא ואפי' לב"ה דע"כ לא שרו ב"ה אלא להשאיל דאינו מקבל שכר [אבל להשכיר ולקבל שכר לא] דמחזי כאילו העכו"ם עושה בו מלאכה בשבת לצורך ישראל כשאין שהות ביום לגומרה מבעוד יום אבל אם יש שהות ביום

לגומרה מבעוד יום מותר דהא קמדמי לה לאין משלחין אגרות ביד עכו"ם ובההיא קתני לקמן אם יש שהות ביום להגיע לביתו מותר וברביעי ובחמישי אפי' אין יכול לגומרה קודם השבת מותר דכיון דאינו סמוך לשבת לא מחזי דמשכירו לעשות מלאכה בשבת ונראה בעיני דבית הלל היא דלית להו שביתת כלים דאורייתא אלא מפני מראית העין הוא דאסור סמוך לשבת אבל רחוק מן השבת יום או יומים מותר דאי ב"ש כיון דאית להו שביתת כלים דאורייתא אפי' רחוק מן השבת אסור אלא בכדי שיכול לגומרה קודם השבת עכ"ל. והכל מה שפי' עיקר ויושר דודאי ב"ה היא ולא ב"ש דהואיל דקיי"ל פ"ק דע"ז דשכירות לא קניא א"כ אי ב"ש היא הוה לי' הכי למתני לא ישכיר אדם כליו לנכרי אלא כדי שיגמור מלאכתו מבעוד יום כלשון מתני' אלא ודאי ב"ה היא [אך] מה שפירש דב"ה שרי להשאיל איני מבין מנין לו שאני אומר דה"ה שאוסרים ב"ה להשאיל דמחזי כשלוחו. וכן פי' ה"ר יוסף דאורליינש זצ"ל. דהא דנקט שכירות לאו דוקא אלא ה"ה שאלה אסורה והאי דנקט שלא ישכיר איכא למימר משום רבותא דסיפא דלא מיבעיא שאלה דשרי' ברביעי ובחמישי אלא אפי' שכירות שריא. וספ"ק דע"ז כתב ה"ר ברוך מארץ יון זצ"ל בשם רב האי גאון דמותר לישראל להשכיר לעכו"ם בין פונדק בין חנות בין חצר בין ספינה והעכו"ם מפליג בה בשבת הנהו כולהו שריין אף בארץ ישראל דכבר איפסקא הילכתא כר' יוסי וכ"ש בשאר ארצות וליכא למיחש אלא במרחץ בלבד ולא בכל מרחץ אלא הקרואה על שם ישראל ומפני מראית העין אסור ולא משום שביתה דלית שביתה לכלים אלא לב"ש ואינה הלכה. ואם יש לישראל דירה ובתוכה מרחץ שאין רוחצין בו אלא שכונת הדירה בלבד מותר להשכירה לעכו"ם עכ"ל:

לא ישכיר אדם כליו לעכו"ם ע"ש וברביעי ובחמישי מותר מכאן תשובה למתירין לישראל להשכיר בהמתו לעכו"ם לעשות בה מלאכה בשבת משום דאנן סהדי דאפקורי מפקר לה כדאמרינן גבי גיגית נר וקדירה אליבא דב"ש כי היכי דלא יעבור אלאו דלמען ינוח ואע"ג דליכא עדים דהפקיר הא אפליגו ר' יוחנן וריב"ל ס"פ אין בין המודר בנדרים דא"ר [יוחנן] משום ר' שמעון בן יהוצדק כל המפקיר בפני שלשה הוי הפקר [וריב"ל אמר ד"ת אפי' באחד הוי הפקר ומ"ט אמרי בג'] כדי שיהא אחד זוכה ושנים מעידין וקיי"ל פ' בני העיר ר' יוחנן וריב"ל [הלכה כריב"ל] כדפי' ד"ת התם הלכך יש לומר דמסתמא אפקרה לבהמתו. וקשה להם מכאן שאינו מתיר כי אם שלשה ימים לפני השבת ולא אמר שיהא מותר בע"ש משום דאפקורי אפקרינהו. ותו דתנן פ"ק דע"ז ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה. ואמרינן בגמ' דגזירה משום שכירות וגזירה משום שאלה ושקיל וטרי התם עד דמסיק במסקנא השתא דאמרת שכירות לא קניא. גזירה משום שכירות

וגזירה משום שאלה. ולדבריהם אפי' שכירות ושאלה גופה שדיא דאנן סהדי דמפקר להו. אלא ש"מ דליתנהו לדבריהם ולא שרי לאדם להשכיר בהמתו לעכו"ם אפי' ברביעי ובחמישי אם לא על מנת שיחזירהו לו קודם השבת וכן פי' רשב"ם זצ"ל פ"ק דע"ז אההיא דמסיק והשתא דאמרת שכירות לא קניא ופירש דשאלה ושכירות מיסר אסור להשאיל ולהשכיר בהמתו לעכו"ם ואפי' במפרש ואומר לו אין רצוני שתעשה מלאכה בבהמתי בשבת ור' אמר לי דאם אמר לו ישראל בהמתו קנויה לך מותר עכ"ל ומיהו אפי' בכה"ג אין נכון בזמן הזה להתיר:

כיוצא בו אין משלחין אגרות ביד עכו"ם ערב שבת וברביעי ובחמישי מותר אמרו עליו על יוסף הכהן ועל ר' יוסי חסיד שלא נמצא כתב ידו ביד עכו"ם מעולם פירש"י שלא יוליכנו בשבת וי"מ דיוסף הכהן ור' יוסי חסיד הכל אחד כדתנן במסכת אבות יוסי הכהן חסיד. ת"ר אין שולחין אגרות ביד עכו"ם ע"ש אלא א"כ קצץ לו דמים בש"א כדי שיגיע לביתו ובה"א כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה [כו']. והא תנא לי' רישא אין משלחי' לא קשיא הא דקביע דואר במתא והא דליכא דואר במתא פירש"י אא"כ קצץ לו דמים בשכרו. דכיון דקצץ לו דמים בדידיה קא טרח וב"ש לא מודו בקצץ דהא לא עדיף ממוכר ומשאיל ונותן מתנה אלא מילתא דב"ה אשמעינן דבדלא קצץ לא פליגי דאסור. לביתו של מי שנשתלחו לו. לבית הסמוך. לחומת העיר שנשלח שם. והלא קצץ. ואמאי אסרי ב"ה הלא אינהו שרו לעיל. והא אמרת רישא אין משלחין בלא קצץ. דואר. שלטון העיר ולו רגילים לשלוח אגרות. שכיח במתא. משלחין בלא קצץ. בכדי שיגיע השליח למר לבית הדואר ולמר לבית הסמוך לחומת העיר ורישא דאין משלחין בלא קצץ כלל. דלא קביע במתא. ואם לא ימצאנו יהי' צריך לילך אחריו בשבת. ע"כ רש"י. הלכך היכא דלא שכיח במתא מי שנשתלחו לו ב"ש וב"ה מודים שאין משלחין כלל אם לא קצץ [ואם קצץ] מותר [לב"ה] בכדי שיצא מפתח ביתו ואם [שכיח במתא מי שנשתלחו לו ולא] קצץ לב"ש כדי שיגיע לבית מי שנשתלחו לו ולב"ה כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה והלכה כב"ה. ואתי שפיר לר"ע אליבא דב"ה דלעיל דהכא החמירו מפני שהוא נושא כתבו של ישראל ודמי לשלוחו טפי מדלעיל דאמרי אדעתא דנפשי' קעביד שהרי לצורכו קנאם ולצורכו שאלם. ופי' ה"ר ברוך מריגנשבורק זצ"ל שאם הביא לו [עכו"ם] כתב בשבת שאסור אפי' לעיין בו כך בלא קריאה דנהי דליכא איסורא בהבאת עכו"ם דבדידי' קטרח סוף סוף בשביל ישראל הביאו ואסור להנות ממנו אותה הנאה ואיני רואה דבריו בזה דדבר הבא מחוץ לתחום אינו אסור אלא גזירה שמא ילך בעצמו ויביא כדמוכח פירש"י גבי דורון שהביא עכו"ם לישראל פ' אין צדין אבל גבי כתב שבא מחוץ לתחום מעיר

אחרת יכול להנות דמותר מפני שאין לירא שמא ילך בעצמו אחריו להביאו. מיהו מטעם אחר נראה בעיני שאסור לקרות אפי' בכתב שיש לו בבית שהובא לו מע"ש. ואפי' כתוב בו מדברים המותרים בשבת כגון לשדך לתינוקת ליארס ותינוק ללמדו ספר גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות כדתנן בפ' שואל מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו אבל לא מן הכתב ואמרו בגמ' מ"ט רב ביבי אמר גזירה שמא ימחוק אבייי אמר גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות ופירש"י בשטרי הדיוטות של מקח וממכר דהנהו אסירי. משום ממצוא חפציך ודבר דבר. ואשכחן בירושלמי דקפיד אפי' אשיח' יתירה בשבת דאמר פרק אלו קשרים א"ר חייא בר בא רשב"י כד הוה חמי לאימי' דמשתעייה סגין הוה אמר לה אימא שובתא היא ושתקה. ומורי ד' אב"י העזרי כתב להתיר כדפרי' פרק אין צדין. וראיתי כתוב בשם ד' שמרי זצ"ל. דחולה שחלה וביקש לשלוח אחר אהובו בשבת דשרי לי' להשכיר דין ולהתנות עמו אפי' בשבת שלא תטרף דעתו של חולה דאמרי' פ' מי שמת א"ר לוי קונין משכיב מרע [אפי'] בשבת שמא תטרף דעתו [עליו]:

סימן ג

ת"ר אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם השבת בד"א לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מותר. ופוסק עמו על מנת לשבות ואינו שובת דברי רבי. רשב"ג [אומר] אינו צריך ומצור לצידן אפי' בע"ש מותר. פרש"י מפליגין. מפרישין מן היבשה לים וזהו לשון ספינה על שם שמפליג עצמו מן הישוב. ומר' יעקב שמעתי בעירובין שאמצעותו של ים נקרא פילגוס ואף בלשון לע"ז (פלמו) [פלגס]. ופוסק [עם הנכרי] ע"מ לשבות ואינו צריך לשבות. ומצוד לצידן. אינו [אלא] מהלך יום. ובע"ש הי' שם יום השוק כדאיתא בפסחים במקום שנהגו. ע"כ רש"י. פר"ח יש מי שאומר בזמן שגוששת ואין במים י' טפחים ומשום גזירת תחומין נגעו בה אבל למעלה מי' טפחים לא גזרו. ומש"ה נהגו להפליג בים הגדול ע"ב. ר"ל דמים [שעל] הקרקע י' טפחים היינו שהם עמוקים י' טפחים הוי רה"י ושאינם עמוקים י"ט הוי רה"ר והכי אמרי' לעיל אם הי' רקק המים ורה"ר מהלכת בו הזורק לתוכו [ד'] אמות חייב וכמה הוא רקק מים פחות מי"ט ופרש"י פחות מעשרה. שאין המים עמוקים עשרה חייב שהוא כרה"ר גמורה. מיהו קשה לפי פר"ח דהואיל ומשום איסור גזיכת תחומין נגעו בה א"כ מאי אריא ג' ימים קודם השבת אפי' טובא נמי ליתסר דכל שישבות בספינה ביה"ש המים יוליכוהו חוץ לתחום ממקום ששבת ואי ליכא קפידא במה שהספינה שטה משום דמיא הוא דקא ממטו לה אפי' ע"ש לשתרי אפי' לדרך רחוקה יותר ממצור לצידן. ונראה בעיני לפרש דפר"ח סבר דתחומין דרבנן אפי' למהלך ברגליו והכא שהוא יושב וספינה היא דקאזלא משום דמיא

הוא דקממטו לה אפי' איסורא דרבנן ליכא אלא משום מראית העין הלכך יום ויומים קודם השבת אסור משום מראית העין דמחזי שרוצה ללכת לדרך בשבת אבל ג' ימים קודם השבת שרי דלא אוושא מילתא בולי האי והרואה שהוא מפריש כסבור שבתוך ג' ימים יגיע למקום תחנותו. וראי' לדבר דתחומין דרבנן משום דסתם לן תנא כר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי דאפליגו בה ר"פ [כשם] במסכת סוטה דר' עקיבה סבר תחומין דאוריית' ור"א בנו של ריה"ג סבר תחומין דרבנן וסתם לן תנא כוותי' דתנן פ' האשה שנתארמלה ואילו נאמנין להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן וכו' עד נאמן לומר ע"כ היינו באים בשבת. ואמרי' בגמ' קסבר תחומין דרבנן. ותו א' ר"פ בלל גדול לקמן אלא לרשב"ל דאמר עד שישגוג בלאו וכרת דידע לה לשבתא במאי. דידע לה בתחומין ואליבא דר"ע פי' דקסבר ר"ע תחומין דאורייתא מכלל דאנן סבירא לן תחומין דרבנן [דאי] לאו הכי מה לו להזכיר ואליבא דר"ע לימא דידע לה בתחומין ותו לא אלא ודאי משום דר"ע [הוא] דסבר תחומין דאורייתא ולא ס"ל כותיה. ותו [דתנן] פ' בכל מערבין השולח את עירובו ביד חש"ו וכו' ואמרינן בגמ' וקטן לא. והאמר רב הונא קטן גובה את העירוב ל"ק כאן בעירובי תחומין כאן בעירובי חצירות וכו' עד א"ר (יחזקאל) [יחיאל] חזקת שליח עושה שליחותי' אר"נ בשל תורה אין חזקת שליח עושה שליחותו בשל סופרים חזקת שליח עושה שליחותו ופי' רש"י בשל סופרים סמכינן אחזקת שליח דאי נמי לא עביד לא חמיר איסורא כגון עירובי תחומין ע"כ רש"י. ור"פ מי שהוציאוהו גבי הוצרך לנקביו שמותר לו לצאת מן הספינה משום דגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה ופירש"י דלאו לא תסור ותחומין נמי דרבנן. מכל הלין ילפינן דקיי"ל תחומין דרבנן. וההיא ספ"ק דעירובין דתני ד' חייא לוקין על עירובי תחומין דבר תורה. [היינו] משום דסבר כר"ע. ולית הלכתא כותיה. הילכך אתברר טעמא דפר"ח דהואיל דתחומין אינם כ"א דרבנן אפי' למהלך ברגליו מעתה ליושב בספינה אפי' מדרבנן אינם אסורין דהא מיתב קא יתיב בגוה וספינה נמי מינח נייחא ומיא הוא דקא ממטו לה. אלא שרבנן גזור משום מראית עין שלא לצאת ולהפליג מיבשה לים בפחות משלשה ימים קודם השבת היכא שאין המים עמוקים י"ט וה"מ לדבר הרשות דאסור אבל לדבר מצוה שרי אפי' בערב שבת דבמקום מצוה לא גזור ואינו צריך לפסוק עמו ע"מ שישבות בדפר"ח דהלכה כרשב"ג. דכי קיי"ל הילכתא כרבי מחבירו ולא מאביו. והיכא שאין דרך רחוקה [אלא] מהלך יום ומצור לצידן מותר אפי' בע"ש אפי' לדבר הרשות וכל אילו הדינים במים שאינם עמוקים י"ט אבל בנהרות גדולות כגון דונאי ודינוס ולבו. שהם עמוקי' הרבה אפי' יותר מעשרה מותר להפליג בהם אפי' בע"ש בעוד השמש אפי' לדבר הרשות ומותר לו ללכת

בכל הספינה הואיל ושבת מבערב באויר מחיצות הספינה הויא לה כולה כארבע אמות. ופי' רשב"ם זצ"ל דהיכא שקנה שביתה מע"ש בספינה שמותר לו להכנס לתוכה בשבת ומהלך בתוכה ע"פ כולה דהואיל שקנה שם שביתה הויא לה כאילו עצמו שבת שם ואמרי' פ' מי שהוציאוהו בעירובין דכ"ע מיהא הלכה בד"ג בספינה פי' שמהלך את כולה מ"ט אמר רבה הואיל ושבת באויר מחיצות מבעו"י ואמרי' במסקנא דהתם אליבא דרבה דהלכתא כותי' דבמהלכת כ"ע לא פליגי פי' שמהלך ע"פ כולה כ"פ בעומדת שאפי' בעומדת ר"ג סבר דמהלך את כולה והתם פסיק הלכה כר"ג. הרי למדנו היכא ששבת מבע"י באויר מחיצות הספינה דבין שהיא עומדת [ובין שהיא] מהלכת [מהלך] את כולה וה"ה להיכא שקנה שביתה מערב יום השבת דהכל דין אחד לשובת ולקונה שביתה וז"ל ה"ג ומאן דאיתיה בספינה בשבתא לא צריך למזבן דשותא מן מרא דספינה כיון דבאגרא יתיב לא צריך למזבן רשות מני' וכל היכא דקנה לו שביתה בספינה מחולא שפיר דמי למיתב בה בשבתא וסגויי מה לי מבעוד יום מה לי שלשה ימים קודם השבת הלכך שפיר דמי ע"כ ה"ג. הרי דרשב"ם וה"ג שוין דכל היכא דקנה שביתה באויר מחיצות בספינה מערב שבת שמותר לכנוס בה בשבת וללכת את כולה ואע"פ שהספינה הלכה בשבת ויצאה חוץ לתחום [דהוי כמו שיצא חוץ לתחום] וניתן בדיר או בסהר דהלכה ברשב"ג דמהלך את כולה דאמר רב הלכה כר"ג בדיר וסהר וספינה ותו דאפי' שמואל מודה דהלכה כר"ג בספינה. והיכא שלא קנה שביתה מערב יום שבת פי' רשב"ם שמותר ליכנס בה בשבת ואם יצאה הספינה חוץ לתחום אין לו בתובה כ"א ארבע אמות. וקניית שביתה בספינה [מע"ש כדי] לילך את כל הספינה אע"פ שהלכה חוץ לתחום נראה בעיני דלא מהני אא"כ יש במחיצותי' גובה י"ט הואיל שרשב"ם וה"ג תולין טעמם מפני שקנה שביתה ולא תהי' קנית שביתה גדולה משביתה עצמה דאמרי' פרק מי שהוציאוהו אליבא דרבה דאי נפחתו דופני הספינה בשבת אין לו אלא ד"א אע"ג דמאורתא שבת בתוך המחיצות. כ"ש שקניה מעיקרא אינה מועלת אא"כ יש במחיצותי' י"ט. ותו דלא מצינו מחיצה נקראת בפחות מי"ט בשום דוכתא מיהו אם יש באמצע הספינה גובה י"ט וכראשי הספינה ליכא אלא ד' וה' אעפ"כ שרי לו לילך בכולו שהכל הולך אחר אמצע הספינה כי הכל הולך אחר העיקר ותו נראה בעיני דאע"ג דליכא אפי' באמצע גובה י"ט אם יש כה כדי לחקוק ולהשלימה לי"ט דמהניא קנייתו מערב שבת דקיי"ל כר"מ דאמר חוקקין להשלים כדמוכח פ"ק דשבת דמסיק וכ"ת מתני' דלית בהו ארבעה על ארבעה והאר"י אמר רב אר"ח זרק למעלה מעשרה טפחים [והלכה ונח' בחור כל שהוא] באנו למחלוקת ר"מ ורבנן דמר סבר חוקקין להשלים פי' ודקיי"ל כותי' והיינו ר"מ דסבר

הכי כדאיתא בהמוצא תפילין ת"ר שערי גנה בזמן שיש להם בית שער וכו' עד אמר אביי לעולם דלית בהו ארבע' ויש בו לחקוק ולהשלים לארבעה ובהא פליגי דר"מ סבר חוקקין להשלים ורבנן סברי אין חוקקין להשלים א"ר ביבי בר אביי ש"מ מהא מתני' תלת ש"מ חוקקין להשלים וכו' הרי נקט דר"מ עיקר דסבר חוקקין להשלים. מיהו יש לדחות דהכא הואיל ומשום היכר מחיצות הוא אין שייך לומר חוקקין להשלים אי נמי יש לדחות ולומר דע"כ לא קאמר ר"מ חוקקין להשלים אלא לחומרא. ואע"פ שפירשנו דהיכא שאין המים עמוקים י"ט דהוי להו כרה"ר ה"מ לענין תחומין אכל לענין להוציא מרה"י לתוכם או להכניס מתוכם לרה"י הואיל ואינם עוברים אותם מים ברגליהם הוו להו בכרמלית ב"ש אם גבוהים י"ט דהו"ל כרמלית כדתניא דים הוי כרמלית הילכך היושב בספינה בשבת אסור לו להוציא [או] לזרוק שום דבר מספינה לים למים ואסור לו לרקוק ולהשתין מספינה למים וכן נמי אסור לשאוב מים מן הנהר לתוך הספינה מפני שהנהר הוא כרמלית והספינה הוא רה"י אבל אם עשה לו מחיצה ארבעה על ארבעה כגון שחקק בדופני הספינה ותחב בה שני עצים רחוקים זה מזה ד' טפחים אז מותר לו לשאוב דרך אותו חלל של ד"ט ומותר לו נמי לדקוק ולהשתין דרך שם אע"פ שאין המחיצה נוגעת עד המים דתנן פ' כיצד משתתפין גזוזטדא שהיא למעלה מן הים אין ממלאין ממנה בשבת אא"כ עשו לה מחיצה גבוהה י"ט. ופירש"י אא"כ עשו. על סביבותי' או סביב נקב ד' על ד' החקוק באמצעיתה דגוד אחית אמרינן להכשיר אע"ג שהיא תלויה. אבל כחנני' בן עקביא כוף חות לא אמרינן ע"כ רש"י. ובתחילת הפרק פירש"י גזוזטרא שהוא למעלה מן הים. שני זיזין בולטין מן העלי' שעל שפת הים וקובעין נסרים מזה על זה [כו'] והוא גזוזטרא והים כדמלית. אא"כ עשו לה מחיצה גבוה עשרה בין מלמעלה בין מלמטה שחוקקין נקב ארבעה בעין פי הבור ועושין סביבותיו מחיצה או למעלה או למטה ומשלשל דלי וממלא וחשיב כאילו פיות המחיצה יורדין וסותמין עד התהום כדאי' פ"ק קל הוא שהקילו חכמים במים שהמחיצה תלוי' מתרת במים ע"כ רש"י. וכן הלכה כזו המשנה כדאי' ספ"ק דעירובין בעא מיני' ר' טבלא מרב מחיצה תלוי' מהו שתתיר בחורבה א"ל אין מחיצה תלוי' מתרת אלא במים קל הוא שהקילו חכמים במים ופירש"י אלא במים. להתיר למלאות כגון גזוזטרא שהיא למעלה מן הים בפרק כיצד משתתפין ע"כ רש"י. ואיתא נמי לבעיא דר' טבלא פ' כיצד משתתפין הלכך היושב בספינה בשבת צדיך לחקוק בדופני הספינה ולנעוץ בהם עצים ולעשות בה מחיצות רחבות ד' על ד' ומותר לו לשאוב מים דרך אותם מחיצות לתוך הספינה וגם מותר לו לרקוק ולהשתין דרך אותו נקב שבתוך המחיצות או אם ירצה ישתין וישפוך

שופכין שלו על דופני הספינה מבחוץ והן מקלחין לתוך הים או לתוך הנהר דאתמ' פ' הזורק ספינה רב הונא אמר מוציא הימנה זיז כ"ש וממלא. ר"ח ורבה בר רב הונא אמרי עושה מקום ד' וממלא ופירש"י מקום ארבעה חלל ארבע מוקף מחיצות קטנות ומחיצה תלוי' מתרת [במים] ע"כ רש"י והיינו כדפרי' וכן הלכה כר"ח ורבה בר רב הונא כדפרי' דמתני' דגזוזטרא מסייעא להו. ופר"ח ר"ח ורבה בד"ה אמרי עושה מקום ד' וממלא קסברי כרמלית משפת מים משהינן ומיא ארעא סמיכתא היא וצריך לעשות מקום ד' חוץ לספינה כדי שיהא מקום פטור שמעלה המים מן הים או מן הנהר שהן כרמלית לאותו מקום שהוא מקום פטור ומשם מעייל להו (לשפתיה) [לספינה] פי' מקום זה כגון תיבה פחותה או סל פחותה ע"כ פר"ח. ואמרינן התם בהזורק ולרבה בר רב הונא דאמר עושה מקום ד' וממלא שופכין דידיה היכי שדי להו וכי תימא שדי להו באותו מקום מאיסי לי'. דשדי להו אדופנא דספינתא והאיכא כחו. כחו בכרמלית לא גזור רבנן וכן המסקנא. שופכין פרש"י שופכין דידיה מים רעים כגון ריחוצי קערות ובשר. ופר"ח שופכין דידי' כגון מי רגלים וכיוצא בהם. הלכך משתין ושופך מים על דופני הספינה מבחוץ והם מקלחים לתוך הים או לתוך הנהר ואינו חושש. וכבר הורה חכם אחד בשם רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל מדמפי"ר שבתי כסאות שהם על המים שמותר להסך רגליו מהם לתוך המים שאין רק כחו בכרמלית ולא גזרו רבנן. ולפי דבריו שרי לאדם להסך רגליו מספינה למים ממש אע"פ שאינו נופל על דופני הספינה כי אם לתוך המים ממש והשיב עליו רבינו שמשון בן אברהם זצ"ל משנ"ץ וזה לשונו טעות גדולה תלה באילן גדול אותו חכם דלא אשכחן כחו בכרמלי' אלא אדופנא דספינת' ומשם נופלין לים במס' שבת פ' הזורק ואשכחן נמי ס"פ תולין דכי נחית במים שרינן אע"ג דקא דחי להו ד' אמות בכרמלית דהיינו כחו שדוחה כאן והמים נגררין מתוך ד"א עד חוץ לד"א אבל בה"כ כשאדם נפנה או משתין מים והצואה נופלת למים או לארץ וכי זהו כחו' זריקה גמורה הוא כמו השתין ורק חייב חטאת. וזכור אני כשהיה מורי הקדוש דר בגורן בבית אבא והי' שם בית הכסא על המים לשפת הנחל ולפעמים המים מתמעטים שצוה מורי הקדוש לנעוץ הקנים במקום נפילת הצואה וגם אני פסקתי כן בתוס' עירובין שפרשתי לפניו ס"פ כיצד משתתפין וזהו לשון התוס' אלא קל הוא שהקילו חכמים במים פי' בקונטרס וליתא לדרב יהודה אלא כר"ה דב"ה למעלה ממש קאמרי וע"ז סומכים העולם שיש להם בתי כסאות על המים ואין המחיצה מגעת עד המים דלא קיי"ל כרב יהודה דאמר צריך שישקע ראשי הקנים במים טפח ואע"ג דאמרי' לקמן בפרקין גבי גזוזטראות שהוא למעלה מן המים ועשו לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים לא שנו אלא למלאות

הוא דשרי אבל לשפוך אסור קיי"ל כאיכא דאמרי דאפי' לשפוך נמי שרי דבשל סופרים הלך אחד המיקל מיהו על מחיצה העשויה למעלה דהיינו כתלים של בית הכסא אין לסמוך דמחיצה לשם מים בעינן דאין הלכה כר' יהודה דאמר לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהם ושרי ליה מארי לאותו חכם. שמשון בר אברהם זצ"ל:

סימן ד

פרק הזורק אמר רב הונא הני ביציאתה דמישן אין מטלטלין בהם אלא בד' ולא אמרן אלא שאין בה בפחו' מג' ד' אבל יש בה בפחו' מג' ד' לית לן בה [ואי מלינהו קני ואורבני לית לן בה] פרש"י ביציאתה ספינות קטנות קצרות מלמטה עד כחודו של סכין שקורין קפיטא. אין מטלטלין בתוכן דלאו רה"י נינהו דאין ברוחבן ארבעה למטה לפיכך אין מחיצותיהן מחיצות. ולא אמרן אלא כשקצר שלהן גבוה שלשה שאין ארבעה רחב מלמטה בעוד שלא הגביהו שלשה מקרקעיתו ואפי' יש ברחבו גבוה עשרה לא משתרי דכיון דתחתונות לאו מחיצה נינהו הוי ליה מחיצה תלויה. אבל יש בפחות משלשה גובה ארבע רוחב שעד שלא הגביהו שלשה הרחיבו ארבעה הרי הן כמי שקרקעיתן עולה עד כאן ומחיצותיהן מחיצות. אורבני. ערבה דקה. ואי מלינהו עד מקום רחבן הרי הן כשירות לטלטול אם יש משפת רחבן ולמעלה עשרה ע"כ רש"י: ופר"ח פי' ביציאתא ספינות קטנות העשויות לתשמיש הגדולות כי כשבאות להכנס בנמל מהלכת לפניה אם הקילו המים ואם לאו ואם רואים כי הקלו המים משליכין העוגן בים שהן ברזלים גדולים ומעמידין אותה שם ועוד עשויות לצאת בהן בני הספינה ליבשה ולכנוס בהן ולטעון ולפרוק האנתיקי שבה ומתוך שהן קלות ומהלכות על ביצי המים לפיכך הן נקראין ביצייאתא. מישן. שם מקום. וגרסינן כהמוכר את הספינה [ר' נתן אומ' מכר את הספינ'] מכר את הביצית. סומכוס אומר מכר את הדוגית ואמר רבא ביצית ודוגית חדא מילתא הוא ומפני שמישן הוא מקום אגמי מים עושין ביציאתה להלך בהם באגמים ויש להם דפנות שהן מחיצותיה וקרקעותיה עשויין נסרים נסרים וביניהן חלל ומי הים ומי הנהר נכנסים בה והיושבים בה כמו במים יושבין ועושין אותה כך שאפי' אם תתהפך על פניה אינה נטבעת לעולם ואמר רב הונא כיון שהיא פרוצה [לים שהוא] כרמלית דינה [ככרמלית] ואין מטלטלין בה בשבת אלא בארבע ולא אמרן אלא שאין בין נסר לנסר חלל פחות מג' טפחים כיון דכל פחות משלשה כלבוד דמי רואין אילו הנסרים כאילו מחוברין איש אל אחיו הן ואע"פ שהמים נכנסין בה לא חיישינן וברשות היחיד דמיא ומותר לטלטל בכולה וכן אם היו נסרים פחות מארבע ויש בין זה לזה פחות משלשה או שלשה ומילא את החלל שבין הנסרים קני ואורבני מותר לטלטל בכולה ע"כ פר"ח

ובערוך פי' דמישן קורין ישמעאלים מייסן והוא בקנה גדל במקום אגמי מים. וכל הענין פי' מעין פר"ח וכן הלכה כרב הונא:

סימן ה

פרק הזורק תנן ספינות קשורות זו בזו מטלטלין מזו לזו אם אינן קשורות אע"פ שמוקפות אין מטלטלין מזו לזו: גמ' פשיטא אמר רבא לא נצרכה [אלא] להתיר ביצית שביניהן. א"ל [רב ספרא] משה שפיר קאמרת הא מטלטלין מזו לזו קתני אלא אמר (רבא) [רב ספרא] לא נצרכא [אלא] לערב ולטלטל מזו לזו וכדתניא ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו נפסקו נאסרו חזרו ונקשרו בין שוגגין בין מזידין בין מוטעין בין אנוסין חזרו להיתרן הראשון פירש"י פשיטא דמטלטלין. לא נצרכה מטלטלין דמתניתין אלא לטלטל מזו לזו [דרך] ביצית קטנה שבין שתי הגדולות ואע"פ שאינה קשורה נתרת על ידי קשירות השתים החיצונות. ביצית. היינו ביצייאתא דלעיל. משה. כלומר דבינו בדורו במשה רבינו בדורו. שפיר קאמרת בתמיה. מזו לזו. משמע תיכף לזו שאין אחרת מפסקת ליכנס בה המטלטל. לערב. הא אשמעינן מתני' דאפי' שתי הספינות של שני בני אדם שצריכין לערב מערבי' ומטלטלים. נפסקו בטל העירוב מפני שנפרדות. שוגגין שגגת שבת או שגגת מלאכה. או מוטעין מתעסקין בדבר אחר לקושרו וקשרה ע"כ רש"י. הלכך שתי ספינות של אדם אחד קשורות זו בזו מטלטלין מזו לזו ואם אינם קשורות אע"פ שמוקפות אין מטלטלין מזו לזו. מוקפות פי' נוגעות זו בזו. והיכא שהם קשורות וביצית ביניהם סברא הוא שאסור לטלטל מביצית לספינות הואיל ואין הביצית קשורה. ואף על פי שמכח הלכה אין להוכיח די"ל דה"ק רב ספרא הא פשיטא שמותר מיהו מתני' לאו ביצית קמ"ל אעפ"כ הדעת נוטה לאסור. ושתי ספינות של שני בני אדם אין מטלטלין מזו לזו עד שיהיו קשורות וגם עד שיערב ואם אינם קשורות לא מהני בהו עירוב והיכא שנקשרו מע"ש ונפסקו וחזרו ונקשרו חזרו להיתרן הראשון בין שנקשרו במזיד בין בשוגג בין מוטעין בין אנוסין בכל ענין חזרו להיתרן הראשון. ופר"ח היכא דאיתעביד מחיצה בשבת מותר לזרוק אליה ואסור לטלטל שם. מפורש בפ' עושין פסין לענין יבשו מים בשבת ובאו מים בשבת וספינה קשורה בחברתה לא שרו לטלטולי מינייהו עד דמיקטרו בדבר שיכול להעמיד ואפי' בחוט הסרבל ויכול להעמידה. ע"ב פר"ח. והכי איתא להדיא דאמר שמואל ואפי' קשורות בחוט הסרבל ומסיק תלמודא היכי דמי אי דיכול להעמידן פשיטא ואם דאין יכול להעמידן אמאי לעולם דיכול להעמידן ושמואל לאפוקי מדנפשיה קאתי דתניא קשרה בדבר דמעמידה מביא לה טומאה וכו' מיהו לענין שבת כך הוא המסקנא שאם קשרה אפי' בחוט הסרבל ויכול להעמידה דשרי לטלטל

מזו לזו והא נמי דפר"ח היכא דאתעבדא מחיצה בשבת מותר לזרוק אליה נראה בעיני דט"ס הוא וכך יש להיות אסור לזרוק אליה ואסור לטלטל שם דתניא סיפא דברייתא דלעיל שכל מחיצה שנעשה בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה ופרכי' איני והאמר ר"נ לא שנו אלא לזרוק אבל לטלטל אסור כי איתמר דר"נ אמזיד איתמר ופירש"י לא שנו. דשמה מחיצה. אלא לזרוק. לחייב את הזורק מתוכו לר"ה או מרה"ר לתוכו. אבל לטלטל. להיות מותר לטלטל בתוכה אסור מדבריהם. אמזיד איתמר. ומשום קנסא ודקתני חזרו להיתרן הראשון אשוגגין ואנוסין ומוטעין [קאי] וכי קתני מזידין אשמה מחיצה קאי ולזרוק כרב נחמן ע"כ רש"י הרי למדנו דהיכא שנעשה מחיצה באונס או בשוגג או במוטעה דמחיצה גמורה היא ואסור לזרוק מתוכה לרה"ר ומותר לטלטל בה והיכא שנעשה מחיצה במזיד אסור לזרוק בתוכה דמחיצה גמורה היא ואסור לטלטל בה דהואיל ועבד במזיד קנסוהו רבנן:

סימן ו

פרק מי שהוציאוהו בעירובין תנן מעשה שבאו מפלנדיסי' והפליגה ספינתם בים ר"ג וראב"ע הלכו את כולה ור"י ור"ע לא זזו מארבע אמות שרצו להחמיר ע"ע פ"א לא נכנסו לנמל עד חשיכה אמרו לר"ג מה אנו לירד אמר להם מותר שכבר הייתי מסתכל והיינו בתוך התחום עד לא חשכה ופירש"י לא נכנסו לנמל פורט"ו ששם הספינות יוצאות מן הים אל שפתו. מה אנו לירד מן הספינה לתוך העיר כלום באנו מחוץ לתחום משחשכה ע"כ רש"י. הרי למדנו משם שמי שבא בספינה בשבת מחוץ לתחום שאסור לו לצאת ולירד בתוך העיר מיהו לצאת ממנה בתוך ד"א נראה דשרי מדלא שאלו ממנו אלא אם מותרים לירד לתוך העיר בדפירש"י ש"מ שבתוך ארבע אמות שרו מיהו איני יודע הואיל שכל הספינה שוויה רבנן כארבע אמות א"כ כשיצא ממנה הרי יוצא חוץ לד"א. ואיני יכול לעמוד על האמת אם מותר לצאת מן הספינה להיבשה בתוך ארבע אמות אם לאו דשמא כל הספינה כמקום ששבת בו דמי דיש לו ד"א לכל צדדין ה"נ שמא יש לו ד"א לכל צידי הספינה. ולקמן דאמר אי פקח הוא עייל לתחומא פירש"י אי פקח הוא. האי דנצרך לנקביו הואיל ויהבו ליה רבנן רשותא למיפק חוץ לד' אמותיו וכו' משמע דלא בעו היתרא אלא חוץ לד' אמות אבל בתוך ד"א משמע פשיטא דשרי. מיהו הא ודאי שמעינן ממתני' הואיל ובא מחוץ לתחום ולאחר חשיכה שאסור לירד מן הספינה לתוך העיר מיהו אם נצרך לנקביו שרי כדבעו מיני' מרבא הוצרך לנקביו מהו א"ל גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה אמרי נהרדעי אי פקח עייל לתחומא וכיון דעל על ופירש"י את ל"ת שבתורה. לאו דלא תסור. ותחומין נמי דרבנן נינהו. [אי פקח הוא] האי

דנצרך לנקביו אם פקח הוא הואיל ויהבו לי' רבנן רשותא למיפק חוץ לד' אמותיו [עייל לתחומא] וכיון דעל על. ומותר כאילו לא יצא דהא ברשות על ולא גרע מהחזירוהו. ע"כ רש"י וקי"ל כנהרדעי דליכא מאן דפליג. ונראה בעיני דה"ה אם הגשמים יורדים עליו ומצטער או שזרחה עליו חמה ושורפתו כגון בתקופת תמוז שמותר לו לצאת מן הספינה לתוך העיר וק"ו מסוכה שחייב לאכול בה אעפ"כ תנן ס"פ הישן ירדו גשמי' מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה ולמאן דאנינא דעתי' שרי לפנות אפי' קודם שתסרח המקפה כדא"ל רב יוסף לאביי אנא כיון דאנינא דעתאי כמי שתסרח המקפה דמיא לי. ואמרינן עלה בירושלמי וגם בתוספתא תני כשם שמפנין מפני הגשמים כך מפנין מפני השרב ומפני היתושין. ועוד מצינו שכבוד הבריות דוחה כלאים דרבנן דאיתא בירושלמי דכלאים פרק אין אסור הרי שהיה מהלך בשוק ונמצא לבוש כלאים תרין אמוראין חד אמר אסור וח"א מותר מאן דאוסר דבר תורה ומאן דמתיר כדא"ר זירא גדול כבוד הבריות שדוחה את המצוה בל"ת שעה אחת תני אין מדקדקין במת ולא בכלאים בבית המדרש ר' יוסי הוה יתיב מתני הוה תמן מיתא מאן דנפק לא א"ל [ולא כלום] [ומאן דיתיב לא אמר לו ולא כלום] ר' אמי הוה יתיב מתני אמר חד לחבריה את לבוש כלאים א"ל ר' אמי שלח מאניך ויהב ליה:

פירש ה"ר יואל זצ"ל מצאתי בס' האלפסי שפסק כרב בדיר וסהר וספינה הואיל וכן לפי ראות עיני ספינה הבאה מחוץ לתחום בשבת לעיר מותר לצאת בשבת דהעיר כולה בד"א דמי כדאמרינן גבי הנהו דיכרי דאתו למברכתא מחוץ לתחום ושרינן להו בכל העיר משום דכארבע דמות דמיא אע"ג דחפצי הנכרי קונין שביתה מדר' יוחנן וה"נ היכא שהספינה בד"א דמיא ובאה לתוך העיר שחשובה כד' אמות וכדאי' גבי [נחמי' ברי' דרב חנילאי דבדמלו] גברי אע"פ שיצא חוץ לתחום שרי בר"ג ועוד מירושלמי ראיה מצופות הי' לי' לר"ג והי' משער בעיניו ואמר כבר היינו בתוך התחום עד שלא חשיכה ופריך התם אפי' משחשיכה ולא ר"ג הוא. ופר"ח ואפי' משחשיכה באו לנמל הוי כדיר וסהר ומשני תפתר שהי' לנמל יותר מבית סאתים שלא היו מחיצות גבוהו' עשרה או שהיו פרצות יתירות על עשר או שהי' עומד כנגד [עומד] ופרוץ כנגד פרוץ. ונ"ל דהאי דקאמר תיפתר שהי' לנמל יותר מבית סאתים משמע דאי הוה בית סאתים וגבוה עשרה היה יכול להלוך את כולה כדתני' ס"פ מי שהוציאוהו מי שבא בדרך והי' ירא שמא תחשך ואמר שביתתי כו' עד הגיע למקום פלוני מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה בד"א במקום מסוים כגון ששבת בתל שהוא גבוה עשרה והוא מד"א עד בית סאתים וכן בנקעים אבל במקום שאינו מסוים אין לו אלא ד"א אלמא דחשיב תל כד' אמות וכ"ש עיר שהקיפוה

לדירה. ומיהו אם שבתה הספינה חוץ לעיר אינם יכולים לצאת מן הספינה לגמרי שאז הספינה להם כד"א. ובפר"ח פסק כשמואל וראיתו מדתניא ר' חנניא אומר כל אותו היום כו' ורבינו האלפסי כתב דמשם אין ראי' דקיי"ל אין למדין הלכה מפי התלמוד וכי תימא מכריע הוא הא אמרי' פ' כירה אין הכרעת שלישית מכרעת ועוד אחי אביו של חנניא היינו ר' יהושע והחולק אינו יכול להכריע הלכך דדרינן לכללין והלכתא כרב באיסורי ועוד מדאמר גבי נחמיה [בריה דרב חנילאי] הלכתא כרבן גמליאל בדיר וסהר שמע מינה הכי הלכתא. ומורי יודיעני אם יפה דנתי ואיך דעתו נוטה עד כאן לשונו:

והשיב לו רבינו אפרים בר יצחק זצ"ל עליך אמר קרא לא יאונה לצדיק כל און חלילה להתיר לצאת מן הספינה לעיירות המוקפות חומה אף לדירה כעין עיירות שלנו שבזה המלכות שיש בהם רשות הרבים ואסור לטלטל בתוכן יותר מארבע אמות דהוו רשות הרבים אע"ג דמוקפות חומה דהא אין דלתותיהן ננעלות בלילה ובקעי בהו רבים ואפי' אם היו כרמלית לא דמו לדיר וסהר וספינה שהן רה"י גמורה ומטלטלין בכולן וממקום שבאת להתיר משם משמע לאיסור מירושלמי דמשני שהי' לנמל יותר מבית סאתים משמע דווקא דיר וסהר שהוא בית סאתים ולא יותר דאע"פ שהוא כרמלית אסור לטלטל בכולן ולא הוי כד"א וכן מתני' נמי דיקא דקתני הוליכוהו לעיר אחרת ונתנוהו שם בדיר וסהר שהוא רה"י מהלך כל הדיר והסהר אבל אם הוליכוהו לעיר אחרת ולא נתנוהו בדיר וסהר אינו יכול להלוך את כל העיר הואיל ואינה רשות היחיד ודוקא פסק רב כר"ג בדיר וסהר ולא העיר ואפי' מוקפת חומה והנהו דכרי דאתו למברכתא מברכתא הוי כפר שמוקף חומה והויא רה"י גמורה ויכול לטלטל בכולה דלא בקעי בה רבים דהא באותן הימים היה להם עיירות שהיו מטלטלין בכולן דתנן כלתה מדתו בחצי העיר מטלטל בכולה דהיכא דדלתות ננעלות ולא בקעו רבים הוי רה"י אבל עיירות שבזה המלכות אין מטלטלין בהם בשבת דיש מהם כרמלית ויש מהם רה"ר והאיך תוכל להתיר לצאת מן הספינה הבאה מחוץ לתחום ואפי' אם תמצא עיר שכולה רה"י גמורה ומטלטלין בכולה לא הייתי יכול להתיר לצאת מן הספינה לתוכה אם לא שתכנס הספינה לתוך שער העיר ממש כגון שהמים נכנסין לתוכה אבל אם באתה הספינה לנמל חוץ לחומת העיר הרי שנכנסה לרה"ר או לכרמלית ואיך יכולים לצאת ממנה וליכנס לעיר ואפי' אם העיר הוא דה"י. ודבר זה אין צריך לא לכתוב ולא לומר שאם נכנסה מחוץ לתחום לתוך שער העיר לפנים מן החומה והעיר הוא רה"י גמורה שמטלטלין בה בשבת פשיטא שיכול לצאת ממנה כרב דהיינו דיר וסהר. אבל דבר זה איני יודע בכל המקומות שיש עיר שהנהר נכנס לתוכה והוא רשות היחיד גמורה וגם אתה לא ראית בכל ארץ מולדתך עיר שיכול

לטלטל בתוכה בשבת. ע"כ אין להתיר לצאת מן הספינה בשבת הבאה מחוץ לתחום אבל אני בקשתי להתיר מפני כבוד הבריות כל ספינה הבאה מחוץ לתחום סמוך לעיר בשבת ויושבים כל היום בפני רשות הרבים וכשהן נצרכין לנקבים היו יכולים ליכנס לעיר וכיון דעל על כדאמר ביוצא חוץ לתחום אי פקח הוא ליעול לתחומא ואפי' בספינה המהלכת בשבת הי' [נראה] להתיר לצאת ממנה מפני כבוד הבריות אי לאו דמסתפינא מחברייא ומרבותי עכ"ל:

והשיב לו ה"ר יואל מה שהשיב לי מורי דאדרבה מן הירושלמי משמע לאיסור דקאמר שהי' לנמל יותר מבית סאתים ולא היו מחיצות גבוהות עשרה וכו' אלמא דטעמא הואיל דיותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אין מטלטלין בו אלא בד' ולא הוי רה"י גמורה לטלטל [בכולו] אסור [נמי] לצאת וה"נ בעי למימר דהואיל דעיירות שלנו אינן רה"י גמורה לטלטל בתוכה אסור נמי לצאת מן הספינה לתוכה דדוקא אי הוה בית סאתים וגבוה עשרה דמותר לטלטל בתוכו מותר לצאת. ועוד מה שהביא מורי ממתני' דנקט הוליכוהו לעיר אחרת ונתנוהו בדיר וסהר משמע דדוקא נקט דיר וסהר שהוא בית סאתים ולא יותר שהוא רה"י גמור מהלך כל הדיר והסהר אבל אם הוליכוהו לעיר אחרת ולא נתנוהו בדיר וסהר אינו יכול להלוך בכל העיר דאינה רשות היחיד. על זאת אשיבך אינו דומה עיר שהוקף לדירה לנמל (וכל) [ותל] שלא הוקפו לדירה דנמל ותל שהוא בית סאתים ואע"פ שלא הוקפו לדירה הוי בד"א בין לענין הילוך בין לענין טלטול לטלטל בכולו אבל יותר מבית סאתים אע"פ שהוקף למחיצה לא הוי היקף להיחשב כד"א בין לענין הילוך בין לענין טלטול כדתני' פ"ק דעירובין שבת בתל שהוא גבוה י"ט והוא מד"א עד בית סאתים וכן בנקע וכן קמה קצורה ושבולת מקיפות אותה מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה משמע דוקא בית סאתי' אבל אי הוי טפי מבית סאתים אינו מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה דלא חשיבא כד' אמות אע"פ ששבת בתוכה. וטעמא דהואיל דלא הוקפה לדירה [אבל] אם הי' שובת בעיר שהוקפה לדירה כענין זה הי' מהלך את כולה ואפי' הוא ד' אלפים אמה וחוצה לה אלפים אמה ואע"פ שהעיר אינה רה"י גמור לענין טלטול. וכי היכא דלענין שביתה בתל ונמל יותר מבית סאתים לא חשיב כד"א להלוך ה"נ לענין יציאה כשיוצא מן הספינה לתל ונמל אינו יכול להלוך בכולן כ"א כשהוקף בית סאתים דוקא הואיל דלא הוקף לדירה וכן פירש"י בההיא דברייתא שהבאתי כאשר כתבתי. ומה שכתב מורי דוקא נקט דיר וסהר אבל בעיר דלא הוי רה"י לטלטל לא. פה קדוש יאמר דבר זה מה ענין טלטול אצל הילוך הלא היכא השבת בעיר אע"פ שהיא כרמלית ואינו יכול לטלטל בתוכה אתה מודה שיכול להלוך

את כולה וחוצה לה אלפים אלמא לא ילפינן הילוך מטלטול ה"נ הכא לענין יציאה אין לנו לחוש לעיר שהיא כרה"י לגמרי ובדמוכח נמי גבי מברכתא שבאו דיכרי מחוץ לתחום וחשיבא כד' אמות כאשר כתבתי. ואף כי רש"י פי' הוליכוהו לעיר אחרת או נתנוהו בדיר וסהר לא בדברי מורי. ומה שדחק מורי דמברכתא הוי כפר שמוקף חומה והוי' רה"י גמורה ויכול לטלטל בכולה דלא בקעי בה רבים מנא לי' הא ומה ענין רשות היחיד לכאן ועוד אר"פ מי שהוציאוהו אמר רב הונא ברי' דרב נתן כתנאי הוליכוהו לעיר אחרת ונתנוהו בדיר וסהר וכו' מאי לאו ר"ג ור"א דאמרי מהלך את כולה דלא גזרו הילוך דיר וסהר אטו הילוך דבקעה אלמא מדנקט אטו הילוך [דבקעה ולא נקט אטו הילוך] דעיר ש"מ דכשנתנוהו בעיר הוו כאילו נתנוהו בדיר וסהר ואע"ג דפסק דב כר"ג כדיר וסהר ה"ה לעיר וכן פירש"י גבי מברכתא דה"ה לעיר. ומה שכתב מורי אפי' עיר שהיא רה"י גמורה לא הייתי יכול להתיר [לצאת] מן הספינה אם לא נכנסה ממש בתוך העיר שיבוא הנהר אל שער העיר אבל אם באת לנמל חוץ לחומה או לשער העיר הרי נכנסה לרשות הרבים או לכרמלית והאיך יכולין לצאת ממנה ולכנס לעיר. תשובתי. דאע"ג דלא נכנסה אלא לנמל הוי עומק המים מחיצה כדא"ר יצחק פ"ק דעירובין מעשה במבוי אחד שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה וכו'. ומשמע דהים הוי מחיצה ואע"ג דמרימר פוסק באוזלי משום שמא יעלה הים שרטון דוקא לענין טלטול שלא ישימו לב ויטלטלו בלא מחיצה אבל לענין הילוך אין לחוש לכלום ותו אמרינן ס"פ עושין פסין ההיא רחבה דדוה בפום נהרא חד גיסא פתוח (לנהרא) [למתא] וחד גיסא פתוח לשביל של כרמי' ושביל של כרמים פתוח לגודא דנהרא וכו' עד אין מחיצה ע"ג מחיצה הרי לך [דהמים] הוי מחיצה ובההיא פרק גופא א"ר יוחנן ארץ ישראל אין חייב עליה משום דה"ד וכו' אי הכי כ"ע לא לחייב דהא מקיף ים אוקינוס והכא נמי הגדודין של מים העוברין לפני העיר הוו מחיצות ואפי' מתלקט עשרה מתוך ארבע הגידוד כדתני' פרק הזורק ומוכיח [התם] דמיא לא מבטלי מחיצתא וליכא למיחש למה שהמים מכסים הגידוד וה"נ פ"ק דעירובין גבי לשון של ים שנכנס לחצר אין ממלאין הימנו בשבת הא טלטולי [מטלטלינן כו'] ואוקמא דאיכא עומק המים והכא נמי במקום שהספינה באה לעומק המים לנמל עמוק ומורשא דקרנתא דספינה נכנסת על הנמל שהוא בעיר והמים עמוקים מאחורי הספינה ובמקום קרנות שחומות העיר מגיעות למים כמו עיירות שלנו שעל נהר רינוס אע"פ שלצד המים המושכים ע"פ כל העיר לא היתה חומה הואיל שבג' צדדין יש חומה והמים והגידודים חומה רביעית שרי לצאת וגלוי לכל כי במה ובמה משפע ויורד הרינוס בעומק מאחורי הספינה ואומר אני אי לאו דמסתפינא שאפי' היקף

אין צריך כדאמר רב הונא פ' כיצד מעברין דגלי מדבר קאמרת כיון דכתב ע"פ ה' יחנו וגו' במה דקביע להו מקום דמי וחשיב כד' אמות. אר"ח [בר רב כהנא א"ר אשי] אם יש ג' חצירות של שני בתים הוקבעו ויושבי צריפין אינן מוקפין ואעפ"כ קבועין ע"י אלו ג' חצירות לישוינהו כד' אמות ובמקומותינו כמה וכמה בתים וחנויות שבנויות ממש עד הנהר חוץ לחומת העיר כמין פגום ורואין כאילו חוט מתוח עליהן ומודדין מן החצון כדמוכח במס' עירובין:

והשיב לו רבינו אפרים זצ"ל אשר כתבת לי מנא לי שמברכתא עיר שהי' רה"י ואתה אי אתה אומר כן הלא אתה חקקת באצבעותיך לך לראי' שבת בתל או בנקע שהוא מד"א ועד בית סאתים מכאן יש לך ללמוד דדוקא עד בית סאתים שהוא רה"י אבל יותר לא אע"ג דהוה כרמלית לא הוה כד' אמות וטעמא משום דלא הוקף לדירה לא הוי כרשות היחיד ומשו"ה לא הוי הכל כד' אמות והיכי ס"ד לומר אם הוקף לדירה אע"פ שהוא כרמלית הוה כד"א [על] זה יש לך להביא ראיה מנא לך הואיל ושנינו רואים דדוקא רה"י בעי והתם הוא במקום שביתתו כד"א אבל בכרמלית לא ואתה אומר לא. זהו דוקא שלא הוקף לדירה אבל אם הוקף לדירה אע"פ שהוא כרמלית הוי כד"א הא מנא לך. ועוד תמה על עצמך מה הועיל היקף לר"ה הלא ירושלים אע"ג שהוקפה לדירה אלמלא דלתותיה נעולות הויא רה"ר גמורה לכל דבר דאתו רבים ומבטלי מחיצתה וכאילו אין היקף [כלל וכן] כל עיר שהיא רה"ר נתבטלה המחיצה לגמרי והשובת שם כאילו שבת בבקעה וכ"ש הוא השתא שובת בבקעה שהיא כרמלית אין לו אלא ממקום רגליו אלפים אמה ב"ש בעיר שהוא ר"ה והשתא היכי דשבת באויר מחיצה של רה"ר לא הוי כד"א ב"ש הבא מחוץ לתחום בשבת בעיר שהוא רה"ר דלא הוי כל העיר כולה כד"א הלכך ע"כ מברכתא הוי רה"י דאי לא הויא רה"ר כשהוקפה לדירה היינו רה"י גמורה ואם הוא רה"ר אע"פ שהוקפה לדירה לא מהני היקף כלל. ועוד לדבריך שפירשת הוליכוהו לעיר אחרת ונתנוהו בדיר וסהר. או נתנוהו בדיר וסהר. ובעיר אחרת שהיא רה"ר א"כ לא הי' צריך לומר דיר וסהר השתא בעיר שהיא רה"ר הוי' כולה כד' אמות וכ"ש דיר וסהר שהוא רה"י ומשנה שאינה צריכה היא ויודע אני בך שאתה בקי כחדרי תורה ולדרוש ק"ו אין אתה רוצה עכ"ל:

והשיב רבינו יואל זצ"ל הזהרתני להביא ראי' אל דברי מנא לי שעיר שהוקפה לדידה אע"פ שהיא כדמלית הויא כד"א אביא ראיה דאמרינן ס"פ כיצד מעברין [שבת בעיר אפי' היא גדולה] כאנטוכיא הרי היא בד"א ואנטוכיא גדולה היא ויש בה רשות הרבים ומה שאמרת מה מועיל היקף לרשות הרבים (וב"ד) [וכו'] אינו דומה דעיר אע"פ שיש

בה רה"ר ואסור לטלטל בר"ה חשובה כד' והואיל והוקפה לדירה ודכותה בפסי ביראות דאתו רבים ומבטלי מחיצתא וכאילו אין היקף לגמרי וכן תמצא בשני בתים בשני צידי רה"ר וכן בחצר שנפרצה לרה"ר ואין לדמות אילו הענינים והמעט רב למשכיל כבת יכיל. עכ"ל:

סימן ז

פרק במה מדליקין תנן ר' ישמעאל אומר אין מדליקין בעיטרן מפני כבוד השבת. גמ' מ"ט אמר רבא מתוך שריחו רע גזירה שמא יניח ויצא א"ל אביי ויניחנה ויצא א"ל שאני אומר הדלקת נד בשבת חובה [דא"ר נחמן בר רב זבדא ואמרי לה אמר ר"נ בר רבא אמר רב הדלקת נר בשבת חובה] רחיצת ידים ורגלי' בחמין ערבית רשו' ואני אומר מצוה מאי מצוה אר"י א"ר כך הי' מנהגו של ר"י בר' אילעאי ע"ש מביאין לו עריבה מלאה מים חמין ורוחץ בהם פניו ידיו ורגליו ומתעטף ויושב בסדינין (המצוינין) [המצוייצין] ודומה למלאך ה' צבאות. ותזנח משלום נפשי נשיתי טובה [מאי] ותזנח משלום נפשי א"ר אבהו זו הדלקת נר בשבת נשיתי טובה א"ר ירמיה זה בית המרחץ רחב"א אמר ר' יוחנן זו רחיצת ידים ורגלים בחמין. פירש"י רחיצת ידים ורגלים ערבית ליל שבת. זו הדלקת נר בשבת שלא הי' להם ממה להדליק ובמקום שאין רואין אין שלום שהולך ונכשל ואוכל באפילה. ע"ב רש"י. למדנו מכאן שמצוה לרחוץ פניו ידיו ורגליו ערב שבת בחמין וכר' יוחנן ומצוה נמי לרחוץ במרחץ ולהזיע מיהו מצוה היא שמקבל עלי' שכר אם קיימה ואם חסרה אינו נדון עליה וחפיפת הראש נמי מצוה היא בע"ש כדאמר גבי שנים שהמרו זה עם זה אמרו כל מי שיקניט את הלל יקח ד' מאות זוז אותו היום ע"ש הי' והי' הלל חופף את ראשו ואמרינן בסנהדרין בחלק גבי דוד המלך דמטא לארץ פלשתים וכו' עד ההוא יומא פניא דמעלי שבתא הוי אבישי בן צרויה הוה קא חייף ראשיה למדנו שדרכם הי' לחוף ראשם ערב שבת:

סימן ח

כירה שהסיקוה בקש ובגבבא נותן עליה תבשיל בגפת ובעצים לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר בש"א חמין אבל לא תבשיל ובה"א חמין ותבשיל כו' פירש"י כירה עשוי' במין קדרה ונותנין קדרה לתוכה. קש. זנבות השבלים. גבבא הוא הנגבבת מן השדה אשטובל"א בלע"ז. גפת פסולת של שומשמין שהוציאו שמנו. עד שיגרוף. הגחלים משום דמוסיף הבלא. וטעמא פריש' בפרק דלעיל שמא יחתה בגחלים. או עד שיתן האפר. ע"ג גחלים לכבותן ולצננן. בש"א חמין. נותנין עלי'. לאחר שגרפוה דלא צדיכי לבשולי וליכא למיגזר משום שמא יחתה. אבל לא תבשיל. דניחא ליה בבשולי'

ואתי לחתויי א"נ נתקיימה מחשבתו ומחזי כמבשל ע"כ רש"י. איבעיא להו האי לא יתן לא יחזיר הוא אבל שהויי משהין אע"פ שאינו גרוף ואינו קטום ומני חנניא הוא דתניא חנניא אומר כל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר להשהותו ע"ג כירה ואע"פ שאינו גרוף ואינו קטום או דילמא להשהות תנן אי גרוף וקטום אין אי לא לא וכ"ש להחזיר ת"ש מדקתני תרי בבי במתני' בש"א [חמין אבל לא תבשיל ובה"א] חמין ותבשיל בש"א נוטלין ולא מחזירין ובה"א אף מחזירין אא"ב לשהות תנן הכי קתני כירה שהסיקוה בקש ובגבבא משהין עלי' תבשיל בגפת ובעצים לא ישהה עד שיגרוף או עד שיתן את האפר. ומה דן משהין בש"א [חמין אבל לא תבשיל ובה"א חמין ותבשיל וכי היכי דפליגי בלשהות פליגי נמי בלהחזיר שב"ש אומרים] נוטלים ולא מחזירין ובה"א נוטלין ואף מחזירין אא"א להחזיר תנן הכי קתני כירה שהסיקוה בקש ובגבבא מחזירין עלי' תבשיל בגפת ובעצים לא יחזיר עד שיגרוף או עד שיתן את האפר ומה הן מחזירין בש"א חמין אבל לא תבשיל ובה"א חמין ותבשיל. בש"א נוטלין ולא מחזירין [ובה"א אף מחזירים] הא תו למה לי לעולם אימא לך להחזיר תנן וחסורי מחסרא והכי קתני כירה שהסיקוה בקש ובגבבא מחזירים עליה תבשיל בגפת ובעצים לא יחזיר עד שיגרוף או עד שיתן את האפר אבל לשהות משהין אע"פ שאינו גרוף ואינו קטום ומה הן משהין בש"א חמין אבל לא תבשיל ובה"א חמין ותבשיל והך חזרה דאמרי לך לאו (ב"ה) [ד"ה] הוא אלא מחלוקת ב"ש וב"ה הוא בש"א נוטלין ולא מחזירין בה"א אף מחזירין. וקשה דמאי דוחקי' לאוקומי בחסורי מחסרא ולהחזיר תנן לוקמה כדרבה [בב"ח] ולהשהות תנן ותו דהשתא דאוקימנא דלהחזיר תנן אתיא סיפא לאשמעינן טעמא דב"ש דאין מחזירין ופרכינן אטו טעמא דב"ש קמ"ל ולקמן במסקנא כי מוקמי' מתני' להחזיר תנן בעינן למימר דתנא דידן סבר לה כר"י בחדא ופליג עלי' בחדא ואי הוה מוקמינן למתני' דלהשהות תנן אתי' כולה כר"י שפיר וי"ל משום דבעי לאוקמא מתני' כחנניא דהלכתא כותי' בפ"ק דתנן אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום ואמרי' בגמ' וכמה א"ר אילעי א"ר כדי שיצולו במאב"ד תניא חנניא אומר כל שהוא כמאב"ד מותר להשהותו ע"ג כירה אע"פ שאינו גרוף ואינו קטום אלמא דסתם לן תנא כותיה להכי טרחינן הכא לאוקומי מתני' אפי' כחסורא מחסרא כי היכי דתהוי אליבא דחנניא דקיי"ל כותי' כדאיתא לקמן א"ר ששת אר"י כירה שהסיקוה בגפת ובעצים משהין עלי' חמין שלא הוחמו כל צורכן ותבשיל שלא בישל כל צורכו עקר לא יחזיר [כו'] קסבר מתני' להחזיר תנן אבל להשהות משהין אע"פ שאיגו גרוף ואינו קטום אמר רבא תרווייהו תננהי להשהות תנינא להחזיר נמי תנינא דתנן ולא חררה ע"ג גחלים אלא כדי שיקרמו

פניה הא קרמו פניה שפיר דמו. להחזיר נמי תנינא בה"א אף מחזירין וע"כ לא קשרו ב"ה אלא בגרופה וקטומה אבל שאינה גרופה וקטומה לא ורב ששת דוקיא מתני' קמ"ל. הא למדת שרב ששת אר"י ורבא תרוייהו ס"ל לחנני' דמשהין ע"ג כירה אע"פ שאינה גרופה וקטומה אע"ג דרבב"ח אר"י קטמה והובערה משהין עלי' וכו' וסובר דלשהות תנן אנן כי הך לישנא סבירא לן בשם הגאונים דהלכתא ברב ששת באיסורי ותו דרבא דבתראה הוא סבר כרב ששת וכן פירש"י ואנן דמשהינן קדירה ע"ג כירה שאינה גרופה אדחנניא סמכי' הואיל ותנן סתם מתני' כותי' כדאי' הא קרמו שרי ואע"ג דלא בישל כל צורכו וא"ר ששת משמי' דר"י כותי' דמתני' דפרקין משום חזרה הוא דבעי גריפה אבל לשהות לא וכל הני אמוראי דאסרי סברי מתני' לשהות תנן. ע"כ רש"י. ופר"ח. ועמדה הסוגיא דמתני' להחזיר תנן. עכשיו יש מי שאומר כיון דלא אפשיט בהדיא להחזיר אשנויי לא סמכינן ומוקמי מתני' להשהות ויש מי שאומר הלכה להחזיר תנן ומסייע לי' הא דאמר ר' יוחנן כירה שהסיקוה בגפת ובעצים משהין עלי' חמין שלא הוחמו כל צורכן ותבשיל שלא בישל כל צורכו עקר לא יחזיר וקסבר מתני' להחזיר תנן כו' ושיהוי זה אינה הטמנה אלא כגון כסא של ברזל והקדירה יושבת עליו והיא תלוי' או באבנים [או] כיוצא בזה אבל הטמנה ע"ג גחלים ד"ה אסו' דקיי"ל הטמנה בדב' המוסיף הבל אסור ואפי' מבעוד יום ע"כ פר"ח זצ"ל. משמע מלשונו שלהשהות ע"ג גחלים ממש אסור ומלשון רש"י שפירש ואנן דמשהינן ע"ג כירה שאינה גרופה משמע שאף על הגחלים מותר לשהות וכותי' מסתברא דתנן אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום ואוקמא רב אלעאי א"ר כדי שיצולו כמאב"ד דהיינו כחנניא ואוקמא רב אשי בבשרא אגומרי ש"מ דחנני' דהלכתא כותי' סבר דכל שהוא כמאב"ד מותר לשהותו ע"ג גחלים ממש ותו דתנן בהדיא ולא חררה ע"ג גחלים אלא כדי שיקרמו פני' הא קרמו פני' משהינן לה על גבי גחלים ממש ואע"ג דמלשון רש"י משמע דבחררה שבתנור עסקינן מ"מ הא איהו נפשיה פירש דבתנור שאינו גרוף וקטום עסקינן ולל"א נמי שפירש שאין שייך בו גריפה מפני שמוסיף הבל טובא הרי הוא כמו גחלים ותו דאין נראה כלל לומר דבחררה שבתנור עסקינן דא"כ ליערבינהו וליתננהו אין נותנין את הפת ולא חררה לתוך התנור עם חשיכה אלא כדי שיקרמו פני' אלא מדלא תני הכי ש"מ דבחררה ע"ג גחלים ממש עסקינן וש"מ דכל שהוא כמאב"ד דהיינו שנתבשל שליש מותר לשהותו ע"ג גחלים ממש דהואיל שהי' שם מבעוד יום לא חיישינן דילמא אתי לחתויי אבל ודאי להטמינו בתוך גחלים לצורך מחר בהא ודאי מסתברא בפר"ח דאסור דהא קיי"ל דאין טומנין בדבר המוסיף הבל גזירה שמא יטמין ברמץ ויחתה וכן ריב"א זצ"ל ור"ת זצ"ל אוסרין להטמין בגחלים.

מעתה תימה שבכל רינוס וצרפת מטמינים בגחלים אבל כמו שאנו רגילים בארץ כנען שאנו מטמינים בתנור וטחין פי התנור בטיט לכ"ע שרי כדאמ' ספ"ק איכא דאמרי דגדיא בין שריק בין לא שריק שפיר דמי דברחא נמי ושריק שפיר דמי כי פליגא דברחא ולא שריק רב אשי שרי וכ"ש האי דידן דשריק פי תנור בטיט וגם שהוא בשיל כדאמ' התם לעיל בשיל שפיר דמי אבל הטמנת בני רינוס וצרפת שמטמינים בגחלים אתיא בגמגום ופי' ה"ר יוסף דאורלינש זצ"ל דהא דאסרינן להטמין בכל דבר המוסיף הבל וכ"ש בגחלים היינו דוקא היכא דבשיל ולא בשיל כמאב"ד אבל היכא דבשיל כמאב"ד דהיינו שנתבשל שליש א"נ קידרא חייתא ההוא שרי להשהות אפי' בגחלים וכ"ש בשאר דברים המוסיפים הבל כדאמ' ספ"ק והשתא דאמר מר גזירה שמא יחתה בגחלים האי קידרא חייתא שרי לאנוחא בתנור ע"ש עם חשיכה מ"ט כיון דלא מטא לאורתא אסוחי אסח דעתי' מניה ולא אתי לחתויי בגחלים בשיל שפיר דמי בשיל ולא בשיל אסור ואי שדא בה גרמא [חייא] שפיר דמי. ופירש"י והשתא דאמר מר דהא דהנחת קדירה לא אסירא אלא משום חתייה האי קידרא חייתא ש"ד. להשהות לכתחילה מבעוד יום בתנור והיא מתבשלת כל הלילה דודאי חייתא לאו אדעתי' למיכלה לאורתא אנחה התם ומשום למחר לא אתי לחתויי שהרי יש לה שהות גדול ולא דמי לעסיות ותורמוסין שאין כל הלילה והיום די להם. ובשיל שפיר דמי. מבושלת כל צורכה שפיר דמי להניחה דלא בעי' חיתוי. שדא בה גרמא חייא לאו דעתי' למיכל' לאורתא. ע"כ רש"י. ובשיל ולא בשיל ה"ט דאסור חיישינן שמא ימלך לאוכלה הלילה ויחתה בגחלים למחר בישולי'. דשדא בה גרמא לא חיישינן שמא ימלך דודאי אסח דעתא מיני' עד למחר אך הקשה על מה שרש"י מפרש בשיל היינו שנתבשל כל צורכה וה"ר יוסף רוצה לומר שבשיל היינו כמאב"ד וע"י הדחק ראוי' לאכילה לא אתי לחתויי. וראיה לדבר שפר"ח בשרא אגומרי אא"כ נצלה כל צורכו וקיי"ל כרב אשי דמוקי לה בבשרא אגומרי ולהדיא א"ר אילעא א"ר דכדי שיצולו דמתני' היינו כמאב"ד שכמו כן אפסיק לקמן שמצטמק ויפה לו מותר ולא חיישינן דילמא אתי לחתויי. וכפי זה הפי' יש לקיים מנהג בני רינוס ובני צרפת. ואם ראית הלכה רופפת בב"ד צא וראה איך הצבור נוהגין. כפי מה שפירשנו שמותר להשהות קדירה ע"ג גחלים ממש כמו שאנו עושין בע"ש שאנו משהים קדירה ע"ג גחלים עד שבאים מבית הכנסת וגם כמו שפסק ה"ר [יוסף דאורלינש] שמותר להטמין קדירה חייתא וקדירה שנתבשלה שליש בגחלים. מעתה איך נסיר אותה מן הגחלים בשבת ובשלמא במקום שעומדת על הגחלים נראה אפי' בשבת שמותר לומר לעכו"ם שיסיר אותה מן הגחלים שהרי אינו מנענע גחלים ואפי' ישראל עצמו יכול להיות שמותר לו

להסירה משם הואיל שאינו מנענע את הגחלים וגם אינו מתכוין לבערם ויכול להיות שלא יתנדנדו הגחלים כלל ממקומן ואע"ג דתניא ס"פ במה מדליקין סילק המסלק היינו שלכתחילה יש לסלק מע"ג הכירה מע"ש ואם שכח מסלקה אפי' בשבת וכ"ש שמע"ש יכול לומר לעכו"ם שיסירנה בשבת מע"ג הגחלים אלא היכא שהקדירה טמונה בגחלים (אי) א"י האיך שרי לעכו"ם שיסירנה משם דהא קיי"ל כל שאתה זכאי בעשייתו אתה זכאי באמירתו וכל שאין אתה רשאי בעשייתו אי אתה זכאי באמירתו וכאן אי אתה זכאי בעשייתו דת"ר ס"פ [ספק] אבל החותה בגחלים בשבת חייב חטאת רשב"א אומר משום ר"א ברבי צדוק חייב שתים מפני שהוא מכבה את העליונות ומבעיר את התחתונות אלמא דכל החותה גחלים בשבת הרי הוא מכבה את העליונות ומבעיר את התחתונות מעתה כשמסיר הקדירה מתוך הגחלים מכבה עליונות ומבעיר תחתונות (הוא) [אבל] שרי לי' למימר לעכו"ם מפני מה לא הסרת קדירה מעל גבי הכירה בשבת שעברה ועי"כ הוא מרגיש ומסירה למחר מע"ג גחלים ושרי. ועתה שפרשנו שמותר להשהות ע"ג כירה אע"פ שאינה גרופה וקטומה מותר להשהות אפי' מצטמק ויפה לו דא"ר שמואל בר יהודה אמר ר"י כירה שהסיקוה בגפת ובעצים משהין עלי' חמין שהוחמו כ"צ ותבשיל שבישל כל צורכו אפי' מצטמק ויפה לו א"ל ההוא מרבנן לרב שמואל בר יהודה והא רב ושמואל דאמרי תרווייהו מצטמק ויפה לו אסור א"ל אטו לית אנא [ידע] דא"ר יוסף אר"י אמר שמואל מצטמק ויפה לו אסור כי קאמינא לר' יוחנן קאמינא פר"ח ואע"ג דרב ושמואל פליגי הא קיי"ל כרבי יוחנן לגבי רב ושמואל וזה שאמר רב עוקבא ממישן לרב אשי אתון דמקרביתון לרב ושמואל עבידו כרב ושמואל לא משום דהלכתא כותייהו אלא לעולם הלכה כר"י דשרי אבל אתון דנהיגתון איסורא כרב ושמואל הו"ל דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור ואי אתה רשאי להתירה בפניהם. ע"כ פר"ח. ותו פר"ח דהא דאמר ר"נ (ב"י) מצטמק ויפה לו אסור מצטמק ורע לו מותר כללא דמילתא כל דאית לי' מיחא מצטמק ורע לו הוא בר מתבשילא דליפתא דאע"ג דאית בי' מיחא מצטמק דפה לו הוא וכו' האי כללא לדברי רב ושמואל קאמר ולית הילכתא אלא כר"י דהא סייעי' רב עוקבא ממישן ע"כ פר"ח. וז"ל ה"ג. קידרא דמטו בישולא מבעוד יום אם מצטמקת ויפה לה אסור להשהותה ע"ג כירה בשבת דכיון דבעי למיכל מינה בין השמשות מסרהיב ומפרש להנורא ובתר דקדיש יומא משתלי ואתי לחתויי בגחלים ואם מצטמקת ורע לה מותר להשהותה ע"ג כירה גרופה וקטומה דמסקינן שמעתין אר"נ מצטמק ויפה לו אסור מצטמק ורע לו מותר כללא דמילתא כל דאית ביה מיחא מצטמק ורע לו הוא לבר מתבשילא דליפתא דאע"ג דאית בי' מיהא מצטמק ויפה לו הוא וה"מ דאית בה

בישרא אבל לית בה בשרא מצטמק ורע לו הוא וכי אית בי' בישרא נמי לא אמרן אלא דלא קבעי לה לאורחין אבל קבעי לה לאורחין מצטמק ודע לו הוא לפדא דייסא ותמרי מצטמק ורע לו הוא והלכתא מצטמק ויפה לו אסור מצטמק ורע לו מותר ע"כ ה"ג. מיהו אנן קיי"ל כפסק רש"י וכפר"ח שכן עמא דבר ואמרינן פ"ק דביצה רב ור"י הלכה כר' יוחנן הילכך לפי מה שפירש' דהיכא שנתבשל כמאב"ד דהיינו שנתבשל שליש שמותר להטמינו בגחלים מעתה מותר להטמין בגחלים תפוחים חיים כי הם ראוים לאכילה יותר משנתבשל כמאב"ד וה"ה לבצים חיים ומים כדי שיהו חמים לצורך מחר הכל מותר להטמין בגחלים לצורך מחר אבל לצורך ליל שבת נראה שאסור שמא יחתה בגחלים כדי למהר בשולם ובצמפנ"א נוהגים לגרוף מקום המדורה שדולק בה האש כל היום ומניחין שם הקדרות עם חשיכה ואח"כ מניחין עליהם כרים וכסתות ומקום המדורה משתמר חומה ודבר זה מותר ואפי' שלא נתבשל שליש כי הכרים והכסתות אינם מוסיפים הבל אבל יש רגילים ליתן תפוחים בין קדרות חמות מבעוד יום ואינם מתבשלים עד שישימו הכרים והכסתות עליהם משחשיכה זה נראה לרבינו יצחק בר שמואל שאסור וחשיב כמבשל בשבת מאחר דבלא הכרים לא היו מתבשלים ע"י שחום יש לו אויר ויוצא ומתקרר וכשנותן עליהן מחזיק חומן בתוכן ומתבשלין בשבת הלכך צריך ליתן הכרים עליהם מבעוד יום בזמן שישימו שם בצים ותרנגולים. ראיתי בצרפת בבית מורי ר' יהודא בר' יצחק שפעמים מקררים צלנ"ט שלהם דהיינו טמון ובשבת טרם עת האוכל מדליקין העבדים אש סמוך לקדרות כדי שיתחממו בטוב ויש שמסלקין אותם ונותנים אותם סמוך לאש ומפרשים להיתר מפני שאין לחוש לאוסרן דמסתמא חמין הן קצת קרוב להיד סולדת וכשמוסיפים להם חום מותר שהרי גם בישול אין להם ואפי' יתקררו הרבה אין לאוסרן שגם כונתן בעבורם הן ואפי' מתכוני' בעבור ישראל אין לחוש דמסתמא אין ישראל רוצה בכך שאילו ידעו שהקדירות נתקררו לגמרי לא היו מניחים לחמם אותם כלל וכשהעבדים עושים לאו כל כמינייהו לאסור לנו התבשילים בעל כרחנו ובחופות רגילים לעשות כן עבדיהם ואין איש נמנע מלאוכלן וגם ר"ת זצ"ל ושאר גדולי הדור כולם מתירין. מיהו נכון ודאוי שלא לנהוג כן משום דאוושא מילתא ואיכא זילותא דשבתא וכל מדינה דלא שכיחי בה רבנן ראוי לאסור עליהם דבר זה:

סימן ט

תנן אין נותנין את הפת לתוך התנור עם חשיכה. איני יודע איך פי' המשנה) אם בפת שרוצה לאוכלו בשבת עסקינן או בפת שאינו דוצה לאכלו כ"א לאחר השבת דומיא (דעששית) [דעסיות] ותורמסין וחביות של מים כדתניא ספ"ק ובסמוך אפרש שא"ת

שבפת שרוצה לאכלו בשבת עסקינן הא לא איפשר דאסור לרדותה בשבת כדפירש"י רפ"ק גבי בעיא דרב ביבי בר אביי דרדית הפת שבות הוא ונגזרה במנין ואין לומר דהויא שבות קודם שנאפה מפני שעיסה הוא עדיין אבל לאחר שנאפה אפי' שבות אינו מפני שפר"ח גבי בעיא דרב ביבי בר אביי דהדביק פת בתנור התירו לרדותה קודם שיבוא לידי חיוב חטאת או לא התירו ולא אפשיט וקשה לן מכדי רדיית הפת חכמה הוא ואינה מלאכה דגרסינן פ' כל כתבי הקודש תנא דבי שמואל כל מלאכת עבודה לא תעשו יצתה תקיעת שופר ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה וכיון שאינה מלאכה אמאי לא פשטו בה להתירא וקבלנו מרבותינו כי בעיא זו להתיר לו בפטור ומותר היא לפיכך לא אפשיטא ויש אומר כי רדיית הפת חכמה היא ואינה מלאכה אבל רדייתה בעודה עיסה כדי שיקדמו פניה מלאכה היא הלא תראה הפת האפויה איפשר לרדותה בסכין וכיוצא בה אבל העיסה אי אפשר לרדותה אלא בידים שנמצא כמו לש ועורך ומתקן הוא ואינו מקלקל ולפיכך לא הזכירו הא דתני דבי שמואל כלל ללמד כי אינו דומה זה לזה כלל ע"כ פר"ח. הרי למדנו שלאחר שנאפה ויכול לרדותה בסכין אז יש בו איסור שבות ואיסורא בשבת ומעתה הואיל ורדייה אסורה בשבת כמו תקיעה האיך מדביק פת בתנור הואיל שלמחר אינו יכול להוציאה ולרדותה ופרק כל כתבי הקודש ת"ר שכח פת בתנור וקדש עליו היום מציל מזון ג' סעודות ואומר לאחרי' בואו והצילו לכם וכשהוא רודה לא ירדה במרדה אלא בסכין איני והא תנא דבי שמואל כל מלאכת עבודה לא תעשו יצא תקיעת שופר ורדיית פת שהיא חכמה ואינה מלאכה ואפ"ה כמה דאפשר לשנויי משנינן הא למדת שאפי' מפני הדליקה לא התירו לרדות כי אם מזון שלש סעודות הא אי לאו דליקה היה אסור להציל אפי' מזון ג' סעודות אע"ג דלית ליה אחר ואם נפשך לומר שאין בו שבות כ"א במרדה אבל בסכין אפי' שבות אין בו ומותר לכתחילה הא [ליתא] דא"כ מה פריך מדתנא דבי שמואל וכי לא יותר טוב שיעשה בכה"ג שאפי' שבות לא יהיה בו ואיהו נמי דמשיב לו כמה דאיפשר לשנויי משנינן הכי הוה ליה להשיב מפני שהסכין אפי' שבות אין בו. ותו גבי בעיא דרב ביבי בר אביי אמאי לא אפשיטא מכדי קא שקיל וטרי תלמודא כדי שלא יתחייב חטאת ואי אין שבות ברדיית הפת כי אם דוקא במרדה ירדנה בסכין או בעץ ויקיים שניהם גם על שבות לא יתחייב גם לאיסור סקילה לא יבוא אלא ש"מ דרדיית הפת בכל ענינים אפי' בסכין ואפי' בעץ אית בה משום שבות. מעתה אמאי נותן הפת בתנור סמוך לחשיכה הואיל ואינו יכול לרדותה [מן] התנור ואם נפשך לומר דרדיית פת אינה אסורה אלא היכא שנדבק הפת בתנור אבל הכא מיירי כגון שנותן פת בתנור ואינו מדביקו בדופני התנור הא נמי [ליתא] שהרי פרש"י בגמרא דבהדביקו מיירי

ותו הואיל שכבר נאפה ויכול להוציאה אפי' בסכין מה לי הדביקו ותו דכל נתינת הפת בתנור קרי הדביקו והא דלא תני במתני' אין מדביקין כדאמר רב ביבי בר אביי הדביק פת בתנור וכדתניא ושוהה כדי לצלות דג קטן ולהדביק פת בתנור משום דאגב דתני אין נותנין אונין של פשתן ואין נותנין עורות לעבדן (הכי) [תני] נמי אין נותנין את הפת. מעתה הואיל ואתבריר לן דרדיית הפת אסורה אין לפרש דאיירי בפת שרוצה לאכלו בשבת דלא מצי לרדותו ואי לאו דתני דומיא דחררה ע"ג גחלים דההיא כשרוצה לאכלה בשבת עסקינן כדמוכח פ' כירה דאמר רבא תרויהו תננהי וכו' הייתי מפרש מתני' כגון שרוצה לאכלה במוצאי שבת וביום הכפורים שחל להיות בשבת. ודוקא שקרמו פניה שרי הא לא קרמו פניה אסור כדת"ר ספ"ק לא תמלא אשה קדירה עסיסיות ותורמוסין ותניח לתוך התנור ע"ש עם חשיכה כיוצא בו לא ימלא נחתום חבית של מים ויניח לתוך תנור ע"ש עם חשיכה ואם עשה כן אסורים למוצאי שבת בכדי שיעשו. ופרש"י עסיסיות ותורמוסין מיני קטנית וצריכין בישול יותר. בכדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת שבת. ע"כ רש"י. והיכא שיש שהות כדי שיקרמו פניה לא מוכח כמבשל משבת לחול אבל סמוך לחשיכה אסור מפני שנראה כמבשל משבת לחול וכבר הי' אוסר ר"י הלבן זצ"ל להטמין הטמון מערב יוה"כ לאכול במוצאי יה"כ ולא שמעתי טעמו ונרא' בעיני דהיינו טעמו שנראה במבשל ביום הכפורי' לחול ותו שהוא (מתחמם) [מתענה] כל היום ואגב שהתענה ורעב חיישינן דילמא אתי למיכל מניה מיד במוצאי יום הכפורים ולא ימתין בכדי שיעשו ונראה בעיני שכן הוא כדבריו דאסור כדתניא לא תמלא קדרה עסיסיות ותורמסין וכו' משמע להדיא דאסור לכתחילה מפני שנראה במבשל משבת לחול דאין שייך בכאן לאסור משום שמא יחתה הואיל ולא בעיא ליה עד מוצ"ש וכן ראיתי כתוב בשם אנשי אספמיא שעשו סמיכה שלא להטמין מערב יום הכפורים וכן אוסר ה"ר אלעזר בר נתן אבל מר רב נטרונאי גאון אמר אין איסור בדבר והעושה אין ממחין בידו וכן הלכה:

סימן י

תנן ספ"ק ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד ובגבולין כדי שתאחז האור ברובו ד' יהודה אומר בפחמין כל שהוא. פרש"י ומאחיזין את האור. מעט בעצים של מדורת בית המוקד שהיתה בעזרה והיא מתבערת והולכת משתחשך ולא חיישינן שמא יהו כהנים צריכין להבעירה משתחשך כדמפרש בגמרא מפני שהכהנים זריזין הם שכולם הן בני תורה וזריזין ונזכרין ולא [אתו] לחתויי משתחשך ע"כ רש"י. בית המוקד לשכה גדולה היא שהכהני' מתחממין שם במדורות אש הנסקת בה תמיד מפני שהולכים יחפים על

רצפת שייש בעזרה כדתניא בזבחים הואיל ורצפה מקדשת דכתי' קדש המלך את תוך החצר וכלי שרת מקדשים מה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה. ובגבולין צריך להבעיר מדורתו מבעוד יום כדי שתאחז האור ברובו. די"א אם היתה מדורת פחמין אין צריך להאחיז בהן האור אלא כל שהוא והיא דולקת והולכת דאין דרכה להיות כבה והולכת ואין צריך לחתות בה. ע"כ רש"י. גמ' מאי רובו אמר רב רוב כל אחד ואחד ושמואל אמר כדי שלא יאמרו הבא עצים ונניח תחתיהן תני ר"ח לסייועה לשמואל כדי שתהא שלהבת עולה מאליה ולא שתהא עולה ע"י דבר אחר. ופי' רש"י כל אחד כל עץ ועץ ולא תימא כיון שאחזה ברוב מנין העצים. ושמואל אמר כדי שלא יהא צריך לומר הבא עצים דקים ונניח תחתיהם להבעיר את אלו. תני' ר"ח לקמן בפ' במה מדליקין לגבי מנורה להעלות [נר תמיד] שתהא שלהבת עולה מאליה אלמא בכה"ג הוי הדלקה משום ר' יצחק לוי מצאתי. וקשה לי דרמי בר חמא קתני לה [התם] ועוד דלאו מתניתא היא אלא הוא אמר לה בפירושא דמתני' אחריתא ושאר רבותינו תני לה לענין מדורה ואני מצאתי אותה בת"כ לענין מנורה. ע"כ רש"י. פר"ח והלכתא כשמואל דתני ר' חייא לסיועה. עץ יחידי רב אמר ברוב עבי' ואמרי לה ברוב הקיפו אמר ר"פ (הלכתא) [הלכך] בעינן רוב עוביו ובעינן רוב הקיפו פרש"י רוב עוביו שיכנס האור (ברוב) [בתוך] עוביו עד רובו. רוב הקיפו מבחוץ. ופר"ח עץ יחידי אסיקנא בעינן רוב עוביו ורוב הקיפו:

סימן יא

תנן ס"פ במה מדליקין שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה עשרתם ערבתם והדליקו את הנר: גמ' מנא ה"מ אריב"ל דא"ק וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא פי' וידעת כי שלום אהלך זו הדלקת הנר שהוא משום שלום ביתו ופר"ח מנלן דצריך הדלקת נר בשבת שנאמר וידעת כי שלום אהלך ואין שלום אלא באור שנאמר וירא אלקים את האור כי טוב ואמרינן לעיל ותזנח משלום נפשי א"ר אבהו זו הדלקת הנר בשבת ופרש"י ובמקום שאין רואין אין שלום שהולך ונכשל ואוכל באפילה. ופקדת נוך היכן יהא ביתך דהיינו ערובי תחומין שבמקום ערובו שם ביתו ולא תחטא לאכול דברים שאינם מתוקנים דהיינו שצריך לעשר מע"ש. ואני שמעתי בשם ריב"א ובשם השאלתות דרב אחאי דכל שלשתם נפקי לן מוידעת כי שלום אהלך הדלקת הנר כדפרי' וערובי חצירות נמי כדאמרי' בתנחומא פרשת ויהי כל הארץ שפה אחת גו' אריב"ל לא התקינו ערובי חצירות אלא מפני דרכי שלום כיצד אשה משלחת את בנה אצל חברתה והיא גונחת עליו ומנשקתו ואמו אומרת וכן היא אוהבת אותו

והי' בלבי עליה ונמצאו עושות שלום ע"י ערוב והאי טעמא שייך נמי בערובי תחומין. עישו' נמי כדאמרי' בב"מ במשלם שערא מכדא (נקיט) [נקיש] ואתי תיגרא וכשלא יעשר הרי אין להם מה לאכול (ונקיט) [ונקיש] ואתי תיגרא והא דלא תני נמי הטבלתם את הכלים משום דלא תני [אלא] אלו דברים המותרים בחול ואסורי' בשבת כגון לעשר לערב ולהדליק שאינם חובה בחול דמותר לאכול אכילת עראי בלא מעשר אבל הטבלת כלים בחול נמי אסור לאכול בו עד שיטביל. פירש"י עשרתם פירותיכם האלו לסעודת שבת שאף אכילת עראי של שבת קובעת למעשר וערבתם ערובי תחומין וחצירות והני תרי שייכי לממרינהו בלשון שאלה דשמא כבר עשו אבל בנר לא שייך לומר הדלקתם דדבר הנראה לעין הוא והא קחזי אי אדליק אי לא אדליק. ע"ב רש"י. ולפירש"י משמע שאינו ר"ל שהדלקת הנר הוי קבלת שבת אבל לפי ה"ג שפי' שהדלקת הנר הוי קבלת שבת יש לפרש דהכי קאמר עשרתם וערבתם מעתה הדליקו את הנר ותקבלו את השבת שהדלקת הנר הוי קבלת שבת שכך משמע מלשון ה"ג וזה לשונם שכתבו בהלכות חנוכה והיכא דקא בעי אדלוקי נר חנוכה ונר שבת ברישא מדליק דחנוכה והדר מדליק דשבת דאי מדליק דשבת ברישא איתסר לי' לאדלוקי דחנוכה משום דקבלה לשבת עלויה ע"כ ה"ג. וה"ר שמשון זצ"ל הי' משיב על דבריה' דתני' ס"פ ב"מ דתנא דבי (שמואל) [ר' ישמעאל] שש תקיעו' תוקעין בע"ש [התחילו לתקוע] תקיעה ראשונה נמנעו העומדין [בשדה] מלעדר ומלחרוש ומלעשות כל מלאכה שבשדה ואין הקרובים רשאי' ליכנס לעיר עד שיבואו רחוקים ויכנסו כולם יחד ועדיין חנויות פתוחות ותריסין מונחות התחילו לתקוע תקיעה שני' נסתלקו תריסין וננעלו החנויות ועדיין חמין מונחין ע"ג כירה וקדירות מונחות ע"ג כירה התחיל לתקוע [תקיעה] שלישית סילק המסלק הטמין המטמין הדליק המדליק ושוהה כדי לצלות דג קטן או כדי להדביק פת בתנור ותוקע ומריע ותוקע ושובת. ורוצה לומר ה"ר שמשון שמאחר שהיו שוהין כדי לצלות דג קטן וכדי להדביק פת בתנור ש"מ שלאחר הדלקה היו צולין ומדביקין פת בתנור וש"מ דהדלקת נר לא הויא קבלת שבת עד שיתפלל כדמוכח פרק תפילת השחר בברכות דתפילת שבת הוה קבלת שבת ומיהו לאו קושיא הוא שאני אומר שלאחר הדלקה לא הי' צולה וגם לא הי' מדביק שהרי אינו יכול לרדותו בשבת אלא הי' שוהא כדי שלא יהא נראה כשובת מתוך הדלקה משום דמחזי כמדליק בשבת ותדע דהא אפי' על התקיעה הי' מקפיד רשב"ג שהיו שובתין מתוך מריעין ושפיר מצינן למימר דהדלקת נד הויא קבלת שבת והכי מוכח בתנחומא פ' איש כי ידר נדר דמסיק התם חזן הכנסת נוטל את החצוצרות ועולה לגג גבוה שבעיר ותוקע כל מי שהי' רחוק מן העיר נפטר ממלאכתו וחזר ובא ותוקע

תקיעה שניה הקרובין נכנסין לעיר תוקע שלישית והיו טומנין את החמין ומדליקין את הנר גמר מלתקוע היתה קדירה ע"ג כירה מניחין אותה בארץ ואם היתה הנר ביד אשה מניח' אותה בארץ הרי אתה רואה דכל זמן שהי' תוקע היתה מדלקת וכשגמר מלתקוע אפי' בטלטול אסור ש"מ שהדלקת הנר הוא קבלת שבת. וז"ל הזהיר והזהיר הקב"ה את ישראל שישמרו את השבת וכיון שמדליקין נרות לכבוד השבת אסור להם להדליק אלא מבעוד יום שנאמר לא תבערו אש בבל מושבותיכם ביום השבת וצריך אדם שיגמור כל מלאכתו מבעוד יום שנא' ששת ימים תעשה מלאכה וגומ' וכיון שהחמה שוקעת בערב שבת אסור ליגע במלאכה ואם ראה החמה ששקעה ולא הדליק את הנר אסור להדליק עכ"ל והכי מוכח ס"פ ד' מיתות בסנהדרין דתניא כשחלה ר' אליעזר נכנסו חכמים אצלו והוא יושב בקינוף שלו והן יושבין בטרקלין שלו אותו היום ע"ש הי' ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ לו תפיליו נער בו ויצא בנזיפה אמר להם כמדומה אני שדעתו של אבא נטרפה אמר להו דעתי' ודעת אמו נטרפה איך מניחין איסור סקילה ועוסקין באיסור שבות ופירש ה"ר אליעזר דצירנוס זצ"ל דה"ק הי' להם לכתחילה להדליק נר ואח"כ לסלק תפילין ומדקאמר איך מניחין איסור סקילה ועוסקין באיסור שבות משמע אבל אם היתה חליצת תפלין מלאכה הוה ניחא לי' לר"א שהי' חולץ לו קודם הדלקה מפני שלאחר הדלקה לא הי' יכול לחלוץ ותו דהורקנוס בנו מ"ט רצה לחלוץ קודם הדלקה אלא שהי' סבור שגם זה אסור אחר הדלקה ש"מ דהדלקת נר הוי קבלת שבת ואמרי' נמי לעיל דביתהו דרב יוסף מאחרה ומדלקה אמר לה רב יוסף תנינא לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה מלמד שעמוד הענן משלים לעמוד האש [וכו'] סברה לאקדומי א"ל ההוא סבא תנינא ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר ופירש"י מאחרה ומדלקה נר של שבת סמוך לחשיכה. לא ימיש קרא יתירא הוא ולהך דרשה דכתיב ויי הולך לפניהם עמוד ענן של יום משלים אורו לעמוד האש שעמוד האש בא קודם שישקע עמוד הענן אלמא אורח ארעא בהכי לאקדומי בעוד היום גדול. תנינא אני שונה שלא יקדים דלא מנכרא שהוא לשבת. ע"כ רש"י. אלמא הואיל שהיתה מדלקת נר של שבת סמוך לחשיכה ש"מ דלאחר שגמרו כל צורכי שבת היו מדליקין את הנר ומקבלים את השבת ורב יוסף [לא הקפיד אלא] על שלא היתה מדלקת מבעוד יום ולא על דבר אחר. וההוא סבא נמי דתני שלא יקדים מפני כדי שיהא נראה שנר זה לכבוד שבת ולקבלת שבת וגם הקפיד שלא לאחר מפני שלא יהא נראה כשובת (מפני) [מתוך] הדליקה משום דמחזי כמדליק בשבת כדפי' לעיל. והכי מוכח בספר המקצעות שהדלקת נר הוי קבלת שבת גבי מעשה אחד שכת' רב שרירא גאון ולקמן אפרש גבי קבלות שבת בטעות. ומעתה

הואיל שפירשנו דהדלקת נרות הויא קבלת שבת נראה בעיני דמי שהדליק נרות בביתו והולך לבית הכנסת שאסור לו להדליק נרות בבית הכנסת שכבר קבל עליו השבת וע"כ מנהג כשר הוא במלכותנו בארץ שלאחר הקדושה מכריזין השמשים והתנוקות להדליק נרות של שבת כי כבר יש [שהות] לקבל שבת ולפרוש מן מלאכות וגם עדיין יש שהות כדי לצלות דג קטן וכדי להדביק פת בתנור ומי שהיה מדליק נרות שבת ומתנה ע"מ שלא יאסר עדיין בכל מלאכות נראה בעיני דבטלה דעתו [דהרואה] אומד דלאחר שקבל עליו השבת עושה מלאכה ומנהג כשר הוא להדליק תחילה כל נרות שבבית ואח"כ נרות שע"ג השלחן כי אותו נר הוא הכא לכבוד שבת וצריך בחנוכה להדליק תחילה נר דחנוכה ואח"כ נרות של שבת כמו שפרשו ה"ג. והיכא שמדליק נר שבת היה אומר רבינו משולם זצ"ל שאין לברך להדליק נר שבת דאמרי' לעיל פ' במה מדליקין גבי אין מדליקין בעטרן ואמרי' בגמ' מ"ט א"ר מתוך שריחו רע גזירה שמא יניח ויצא א"ל [אבי] ויניחנה ויצא א"ל שאני אומר הדלקת נר בשבת חובה והי' מדקדק מדקרי להו חובה ולא מצוה ה"ה במים אחרונים שהם חובה ואין טעונים ברכה ועוד תדע שאין עיקר מצות הדלקה שאם היה דולק והולך מבעוד יום אינו חייב לכבותו ולחזור ולהדליקו לכבוד שבת כמו שהוא חייב בנר חנוכה. והשיב עליו ר"ת זצ"ל דמאי דדייק לשון חובה לאו ראיה הוא דלא דמי למים אחרונים שזו חובה לשם מצוה כתקיעת שופר ולולב. ומים אחרונים חובה משום סכנה מפני מלח סדומית ולא משום מצוה ואי לאו מלח סדומית אינה חובה כלל הלכך אין לברך עליהם אפי' היכא דאיכא מלח סדומית. והא דדייק שאם היה דולק מבעוד יום שאינו חייב לכבותו ולחזור להדליקו אומר ר"ת דאדרבה יכול להיות שחייב לכבותו ולחזור להדליקו שכן נשים בצרפת נוהגות שאם היה דולק מבעוד יום גדול מכבות אותו וחוזרות ומדליקות ותו דאפי' משכחת משנה או ברייתא שאין צריך לכבות ולחזור ולהדליק אעפ"כ כי מדליק מצוה קא עביד וחייב לברך מידי דהוה אכסוי הדם שאם כסהו הרוח פטור מלכסות ואעפ"כ כי מכסה ליה מברך עליה ותו הביא ראיה מה"ג שפסקו שאם הדליק נר שבת שאסור אח"כ להדליק נר חנוכה דהיינו מפני שבירך להדליק נר של שבת שאל"כ במאי קבליה לשבת עליה. ונראין דברי ר"ת והלכה כדבריו ואמרי' פרק הרואה בירושלמי המדליק נר בלילי יו"ט אומר אקבו"צ להדליק. נר לכבוד יו"ט ואין צריך לומר זמן. בלילי שבת אומר אקבו"צ להדליק נר לכבוד שבת ופ' המביא כדי יין ירושלמי המדליק נר לילי יו"ט אומר אקבו"צ להדליק נר של יום טוב. ומצוה זו הדלקת נר לנשים נתנה דתנן על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר. ומפרש בגמרא למה בשעת

לידתן. ואמר בתנחומא ריש פרשת אלה תולדות נח. ילמדנו רבינו על כמה עבירות נשים מתות בשעת לידתן כך שנו רבותינו על שלש עבירות ושלש מצות הללו מן התורה. נדה. ואשה כי תזוב זוב דמה. ואשה כי תהיה זבה. חלה מניין ראשית עריסותיכם. נר השבת מנין וקראת לשבת עונג ולמה נצטוו הנשים על מצות הללו אנו מוצאין שאדם תחילת ברייתו של עולם ובאתה חוה ושפכה את דמו ששמע לה ומת שנא' כי עפר אתה ואל עפר [תשוב] אמר הקב"ה תנתן לה דם דנדה שיתכפר לה על אותו דם ששפכה. ומצות חלה למה שאדם היה חלתו של עולם כך שנו רבותינו כיון שהאשה נותנת מים בעיסה נוטלת חלה כך עשה הקדוש ברוך הוא אמר רבי יוסי כן קצרתה כיון שנתן הקב"ה מים ע"ג האדמה מיד הגביה אדם חלתו מן האדמה שכן כת' ואד יעלה מן הארץ מיד ויצו ה'. ומצות הנר למה שהי' אדם נדו של עולם שנא' נר אלקים נשמת אדם ובאת חוה וכבתה אותו אמר הקב"ה ינתן לה מצות הנר שיתכפר לה על אותו הנר שכבתה לכך נצטוו הנשים על הדלקת הנר בשבת ע"כ תנחומא. ספ"ק אמרינן אמר עולא המדליק נר צריך שידליק ברוב היוצא [ופירש"י] מראש הפתילה. ע"כ רש"י:

סימן יב

במה מדליקין ובמה אין מדליקין. [אין מדליקין] לא בלכש ולא בחוסן ולא בכלך [כו'] אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד: תניא ארשב"א אין מדליקין בצרי וכן הי' רשב"א אומר הצרי אינו אלא שרף מעצי הקטף. ר' ישמעאל אומר כל היוצא מן העץ אין מדליקין [בו] ר"י בנו של ר"י בן ברוקא אומר אין מדליקין אלא בהיוצא מן הפרי ר' טרפון אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד עמד ר' יוחנן בן נורי על רגליו ואמר מה יעשו אנשי בבל שאין להם אלא שמן שומשומין מה יעשו אנשי מדי שאין להם אלא שמן אגוזים מה יעשו אנשי אלכסנדריא שאין להם אלא שמן צנונות מה יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם אלא נפט אין לך אלא מה שמנו חכמים אין מדליקין ומדליקין בשמן דגים ובעטרן. פרש"י אין מדליקין בצרי כדמפר' לעיל ועוד כדקתני ואזיל דאינו בא [מן הפרי] אלא מעץ ושרף בעלמא הוא והו"ל כזפת ואינו נמשך ל"א וכן הי' רשב"א אומר כו' לאו טעמא דמילתא יהיב לה אלא ה"ק ועוד הי' אומר ר"א בצרי. עצי הקטף. כך שמם. מן הפרי לאפוקי שמן דגים ועטרן וצרי. אין לך לפסול אלא מה שאמרו חכמים אין מדליקין בהם. כגון פסולי שמנים דמתני'. ומדליקין בשמן אע"ג דדמי לחלב ואין יוצא מפרי ובעטרן ואע"ג דמזפת קאתי ע"כ פרש"י. פר"ח דהלכה כריב"נ הלכך מדליקין בשמן שומשמין ובשמן אגוזים ובשמן צנונות ובשמן דגים ובשמן פקועות בעטרן ובנפט אבל אין מדליקין לא בזפת ולא בשעוה לא בשמן קיק ולא בשמן שריפה לא באלי' ולא בחלב. תני זפת. זיפתא. שעוה.

קירותא. תנא ע"ב פסול [פתילות ומכאן ואילך פסול] שמנים פשיטא שעוה אצטריכא לי' מהו דתימא למיעבד מיני' פתילה נמי לא קמ"ל. פירש"י ע"כ עד ירוקה שע"פ המים פסול פתילות ומכאן ואילך פסול שמנים שלא יתן חתיכת זפת או שעוה בנר במקום שמן. שעוה אצטריכא ליה. לפי [שרגילין] לעשותה כמין פתילה ארוכה והפתילה בתוכה כמו שאנו עושים מהו דתימא לפתילה נמי קאסר לה קמ"ל ע"כ רש"י. איני יודע על מה אנו סומכים שאנו מדליקין בחלב בערבי שבתות דתנן וחכ"א אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו:

סימן יג

פרק מקום שנהגו בתחילתו תניא העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה ובמוצאי שבת ובמוצאי יום הכפורים ובמוצאי ימים טובים ובכל מקום שיש בה נדנוד עבירה לאתויי תענית צבור אינו רואה סימן ברכה לעולם. ת"ר יש זריז ונשכר [ויש זריז ונפסד יש שפל ונשכר] ויש שפל ונפסד. זריז ונשכר דעביד כולי שבתא [ולא עביד במעלי שבתא. זריז ונפסד דעביד כולי שבתא] ועביד במעלי שבתא שפל ונשכר דלא עביד כולי שבתא [ולא] עביד במעלי שבתא שפל ונפסד דלא עביד כולה שבתא ועביד במעלי [שבתא] אמר רבא הני נשי דמחוזא אע"ג דלא עבדן עבידתא במעלי שבתא משום מפנקותא הוא דהא כל יומא נמי לא עבדן אפ"ה שפל ונשכר קרינא בהו. נראה בעיני דהאי דאסר הכא מלאכה בע"ש מן המנחה ולמעלה היינו דוקא מלאכה קבועה שאסור לקבוע עצמו במלאכה כדי להשתכר בה מפני שצריך לעסוק בצורכי [שבת] אבל מלאכה בעלמא שהוא לשעה ואינו קובע עצמו עליה ההיא ודאי שריא כדתנן פ"ק דשבת בש"א אין שורין דיו וסממנין וכרישין אלא כדי שישורו מבעוד יום וב"ה מתירין:

סימן יד

פרק במה מדליקין בסופו אר"י אמר שמואל כוכב אחד יום שנים בין השמשות שלשה לילה א"ר יוסי בר אבין לא כוכבים גדולים הנראים ביום ולא כוכבים קטנים [שאין] נראין [אלא] בלילה. אלא בינונים. ירושלמי ריש פרק קמא דברכות כמה כוכבים יצאו ויהא לילה רבי פנחס בשם ר' אבא בר פפא כוכב אחד ודאי יום שנים ספק לילה שלשה [ודאי] לילה [כו'] אמר רבי יוסי בר אבון ובלחוד דמתחמי תלתא כוכבים מן כוככיא וכן הלכה דבשלשה כוכבים בינונים הוי לילה לכל דבר והכי פריך סתמא דתלמודא דפ"ק דפסחים ופ' הקורא את המגילה למפרע דהא קיי"ל דעד צאת הכוכבים לא הוי לילה וילפי' לה מקראי פ' הקורא ורפ"ק דברכות ור"י ור' נחמי' ור' יוסי דאפליגו בבין השמשות

ס"פ במה מדליקין מודו כולהו דבשלשה כוכבים בינונים הוי לילה אלא שר' נחמי' סובר חצי מיל קודם הראות כוכבים בינונים ספק אם היתה לילה אם לאו ולר"י אומר אין ספק כי אם כהרף עין כך פירש"י דפ"ק דברכות ולר"י משתשקע החמה התחיל ספק בין השמשות אבל ג' כוכבים בינונים וכהרף עין קודם לכן [הוי] לילה גמורה כדא' ס"פ במה מדליקין דבתר דשלים ביה"ש דר"י הדר מתחיל ביה"ש דר' יוסי ונ"מ שאם עשה מלאכה אליבא דר' נחמיה ונראו ג' כוכבים בינונים בתוך שעור חצי [מיל] למלאכתו חייב אשם תלוי ולר' יוסי כשיעור כהרף עין כגון שהכה בפטיש אבל לכתחילה צריך לפרוש ממלאכה משתשקע [החמה] דארבב"ח אר"י הלכה כר' יהודה לענין שבת. פ"ק דר"ה מסיק ודמוסיפין מחול על הקודש מנלן דתניא בחריש ובקציר תשבות ר' עקיבה אומר אינו צריך לומר חריש [וקציר] של שביעית שכבר נאמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור אלא חריש של ערב שביעית שנכנס לשביעית [וקציר של שביעית] הנכנס למוצאי שביעית ר"י אומר מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה ור' ישמעאל מוסיפין מחול הקודש מנ"ל נפקא ליה מדתניא ועניתם את נפשותיכם בתשעה יכול בתשעה ת"ל בערב אי בערב יכול משתחשך ת"ל בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום מלמד שמוסיפי' מחול על הקודש אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מנין ת"ל עד ערב אין לי אלא יום הכפורים שבתות מנין ת"ל תשבתו. ימים טובים מנין ת"ל שבתכם הא כיצד כ"מ שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקודש. ור"ע האי ועניתם את נפשותיכם מאי עביד ליה מבעיא לי' לכדתני ר' חייא בר רב מדפתי ועניתם את נפשותיכם בתשעה וכי בתשעה מתענים והלא בעשור מתענים אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשעה בו [מעלה עליו הכתוב] כאילו התענה תשיעי ועשירי. פרש"י ששת ימים (תעשה) [תעבוד] וביום השביעי תשבות בחריש ובקציר תשבות ר' עקיבה אומר כו' הרי סבירא לי' לר"ע דהאי קרא לאו לענין שבת כת' למה הוזכר כאן לענין חרישה וקצירה יותר משאר מלאכות אלא לענין שביעית נאמר והכי נאמר ששת ימים תעבוד כמו בשאר שנים ובשביעי' תשבות ואח"כ [אמר] ששת ימים שאמרתי לך תעבוד מחריש ומקציר תשבות בהם והכי קדריש ר"ע לא הוצרך לאסור כאן חרישה וקצירה בשביעית עצמה שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע וכו' וכל מלאכת שדה וכרם נאסר בשביעית לפיכך לא בא הכתוב לאסור חרישה אלא בששית סמוך לשביעית כגון ל' יום לפני ר"ה או משתכלה הלחה כדמפר' פ"ק דמו"ק דמהני' ההוא חרישה בשביעית וכל מלאכת שדה וכרם אסרה תורה. וקציר של שביעית שגדלה שליש בשביעית שראוי' לקצור בשביעית אתה נוהג בה בשמינית מנהג שביעית וחייבת בביעור ואין סוחרין בה אע"פ שנגמרה

בשמינית ונלקטה דתבואה הלך אחר שליש כדלקמן ומהכא נפקא לר"ע דמוסיפין מחול על הקודש אף ביציאתו. ע"כ רש"י. והקשה ר"ת דמועד קטן אמכא משמע דר"י אית לי' דמוסיפין מחול על הקודש דאורייתא ופ"ק זצ"ל דה' דמוקי לקרא דבחריש ובקציר אתוספת שלפני שביעית והא ודאי לר"ע אית לי' הלכתא לר' ישמעאל קראי לר' עקיבה. ותירץ דהתם קאי תשבות אשביעית ויליף מינה בין תוספת שלפני' בין תוספת שלאחרי' ודוקא בשביעית אית לי' תוס' שלפני' אבל ביום הכפורים ובשבת ובימים טובים לית לי' כי אם דרבנן אבל ר' ישמעאל דמוקי לי' לקרא בשב' ויליף תוספ' מועניתם אית לי' תוספ' שלפניה דוקא ביום הכפורים אבל בשביעית וימים טובים לית לי' תוספת שלפניה כי אם שלאחרי' כדיליף דכ"מ שנאמר (ששת) [שבות] מוסיפין מחול על הקודש ושביעית נמי נאמר בה שבות וילפינן משם תוספת שלאחריה והכי מוכח סוגיא דפ"ק דר"ה דאתוספת שלאחרי' קאי הילכך הא דמסיק פ"ק דמו"ק הלכת' לר' ישמעאל היינו בתוספת שלפני' והא דיליף מקרא פ"ק דר"ה היינו תוספת שלאחרי'. מעתה לשיטת ד"ת תוספ' שביעית לר"ע בין לפני' בין לאחרי' דרבנן וכן שבתות וי"ט ולר"י תרווייהו דאורייתא ביום הכפורים ובשבת וי"ט לפניהם דרבנן לאחריהם דאורייתא כ"ע מיהא בין לר"ע בין לר"י ערבי שבתות וימים טובים תוספת שלפניהם דרבנן. והקשה ה"ר יעקב דקורביל הקדוש זצ"ל דהואיל שתוספת שבת וימים טובים לפניהם דרבנן מעתה האיך אנו מקדשים קידוש שבת ואוכלים מבעוד [יום] ותו דפ' תפלת השחר אמר רב יהודה אמר שמואל מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קדושה על הכוס וע"כ בעת האוכל ור"פ ערבי פסחים אמר שמואל אין קדוש אלא במקום סעודה מעתה איך נקדש ונסעוד סעודת שבת מבע"י שאינו שבת כ"א דרבנן ונצא י"ח מקידוש וסעודת שבת גמורה שהיא דאורייתא וא"ת דלאחר שקיבלה אז הוי עליה דאורייתא כי מן התורה אנו חייבין לשמוע לרבנן הא לאו מילתא היא דפרק מי שמתו בברכות בעי למימר דנשים בבהמ"ז דרבנן ולא מפקו אחרים י"ח. ותו כדיליף מתשבתו שבתכם סברא הוא למימר דבין אתוספ' שלפני' בין אתוספ' שלאחרי' יליף. ונ"ל לפרש דלר' ישמעאל תוספת שבת וימים טובים קראי נינהו בין לפני' בין לאחריה כמו שמשמע דתשבתו שבתכם מרבה בין לפני' בין לאחריה ויליף מינה שביעית נמי כדמסיק כ"מ שנאמר שבות. ושביעית נמי נאמרה שבות. וההיא דמו"ק ה"פ הלכתא נמי לר' ישמעאל וקראי נמי אית ליה ותרוייהו צריכי. דקראי לתוספת שלאחריה כדפרישית והלכתא למשתרי ילדה בערב שביעית. קראי לר' עקיבא ולא הלכתא דאי אתאי הלכתא למשרי ילדה ממילא ליתסר זקנה כדקאמר התם וקרא דבחריש דלשביעית גרידא אתי למה לי והא דבעי רפ"ק דר"ה ור"ע האי ועניתם את

נפשותיכם ל"ל ה"פ (דאי תימר) דלר"ע נמי לתוספת אתא הו"ל לרבויי נמי תוספת שבת וימים טובים ושמיטין מתשבתו שבתכם כמו שדורש ר' ישמעאל ומאי דוחקיה לאוקומה לקרא דבחריש ובקציר תשבות בשביעית. ומוקי לה התם במילי אוחרא ולית ליה לר"ע שום תוספת ביוה"כ ושבת וימים טובים כ"א דרבנן בין לפניהם בין לאחריהם. ומיהו אנן קיימא לן כר"י כדאמר ד"פ המביא בדי יין ולא הוא ל"ש דאורייתא ל"ש דרבנן הנח להו שיהו שוגגין ולא מזידין דהא תוספת יו"כ הוא וקאכלי ושתו עד חשיכה ולא אמרי להו ולא מידי אלמא קיי"ל כר' ישמעאל דתוספת דיוה"כ דאורייתא וה"ה לשבתות וימים טובים דמרבה להו מתשבתו שבתכם בין אתוספת שלפניהם בין אתוספת שלאחריהם. וההיא דאמר במו"ק דבזמן הזה לא נהגו תוספת שבת דכי גמירא הלכתא דומיא דניסוך המים בזמן שבית המקדש קים אע"ג דמרבויא נפקא לן מקרא דתשבתו שבתכם יש לומר דאתיא הלכתא ומעטי' לקרא ממשמעותיה. וקשיא לי דהואיל שר' עקיב' פליג היכי הוה הלכתא כר' ישמעאל הא קיי"ל פ' הכותב בכתובות דהלכה כר"ע מחבירו ור' ישמעאל חבירו דר' עקיבה הוה מיהו אשכחן במקום אחר שיש הלכה כר' ישמעאל לגבי ר' עקיבה דאשכחן דאפליגו (בשבתות) [בשבועות] דר' עקיבה דריש ריבה ומיעט וריבה ור' ישמעאל דריש כלל ופרט וכלל וסתם לן תנא כותיה דר' ישמעאל פ' הזהב כמה סתמות. ותו דקיימא לן פ' הגוזל ופ' לולב הגזול דקרקע אינה נגזלת ובהגוזל משמע דמאן דדריש ריבה ומיעט סבר קרקע נגזלת. וה"ר שמשון זצ"ל מפ' דמעיקרא דמסיק ודמוסיפין מחול על הקודש מנ"ל אשבתות וימים טובים קא בעי ויליף משביעית שבת וימים טובים לר"ע ור"י ותוספ' דשביעית הלכתא היא לא אתו שבת וימים טובים מינה דאין דנין ק"ו מהלכה וכ"ש אין למדין במה מצינו. מיהו הסוגיא דהתם מוכח דאשביעית קאי ואתוספת שלאחריה ותו דהואיל ומסיק כ"מ שנאמר שבות משמע דאשביעית נמי קאי הלכך מסתבר פי' הרב דבי יעקב דקורביל הקדוש ומיהו אף לדברי ה"ר שמשון תוספת שבת ויוה"כ דאורייתא הלכך אתי שפיר שמתפלל של שבת בערב שבת ואתו נמי שפיר שאנו מקדשים על הכוס ואוכלים סעודת שבת מבעוד יום דהואיל וקבלה עליה הויא ליה שבת דאורייתא. ואמרי' בבראשית רבה פר' [יוד] אצל ויכל אלהים כו' א"ר חנינא משכני ר' ישמעאל בר"י אצל פונדקי אחד ואמר לי כאן נתפלל אבא של שבת בע"ש ר' ירמיה אמר ר' יוחנן מקשי (בן) [כאן] נתפלל אבא של שבת בערב שבת אתמהה ולא הוי צריך מקשי דהא חמריא סלקין מן ערב לצפרין ואמרין כבר התפלל רחב"ד בעירו ואין בעית מקשי על הדין קשיא דאמר ר"ח משכני ר' ישמעאל בר"י אצל פונדק אחד ואמר לי כאן נתפלל אבא של אחר שבת בשבת א"ר יוסי אף על דא לא הוי צריך מקשי

דהא רבי הוה יתיב ודריש ואמר לאבדן אמוריה אכריז קמי ציבורא וצלין דחולא עד יומא קאים ועוד ר' חנינא בר אבא הוה יתיב ודרש והוה אמר לאמוריה אכריז קומי ציבורא ויצלון דחולא עד יומא קאים. וזה לשון ה"ג והיכא דפשיטא ליה מילתא דלבי שמשא בשבתא לא מתרמי ליה חמרא לקדושי עליה ואתרמי ליה במנחתא דמעלי שבתא אי נמי היכא דיתיב וקא שתי חמרא אפניא דמעלי שבתא וידע דלאורתא לא אתרמי ליה חמרא מקדש עליה מבעוד יום ואומר ויכולו וכו' ואע"ג דאיכא (בעת) [שהות] טובא ולאורתא כדאתי לביתיה מקדש אריפתא כדי להוציא בניו ובני ביתו. ע"כ הלכות גדולות:

סימן טו

פרק כלל גדול אמר רב הונא היה מהלך במדבר ואינו יודע אימתי שבת מונה ששה ומשמר יום אחד חייא בר רב אמר משמר יום אחד ומונה ששה במאי קמיפלגי מר סבר כברייתו של עולם ומ"ס כאדם הראשון מתיבי היה מהלך במדבר ואינו יודע אימתי שבת משמר יום אחד לששה מאי לאו מונה ששה ומשמר יום אחד לא משמר יום אחר ומונה ששה אי הכי משמר יום אח' לששה משמר יום אחד ומונה ששה מיבעיא ליה ועוד תניא היה מהלך במדבר ואינו יודע אימתי שבת מונה ו' ומשמר יום א' תיובתא דחייא בר רב תיובתא אמר רבא בכל יום ויום (ששה) [עושה] כדי פרנסתו וההוא יומא לימות דעביד מאתמול שני פרנסות ודלמא אתמול שבת הואי אלא בכל יום ויום (ששה) [עושה] כדי פרנסתו ואפי' ההוא יומא וההוא יומא במאי מנכר לי' בקידוש' והבדלה אמר רבא אם היה מכיר מקצת יום שיצא בו עושה מלאכה כל היום כולו פשיטא מהו דתימא כיון דבשבתא לא נפיק במעלי שבתא נמי לא נפיק והאי בחמשא בשבתא נפיק ולשתרי ליה למיעבד תרי יומי קמ"ל דזימנין דמשכח שיירתא ומקרי ונפק. פירש"י אם היה מכיר מקצת יום שיצא בו. לא שזכור איזה יום היה שבת (אבל) [אלא] זכור שהיום יום שלישי ליציאתו או רביעי ליציאתו ומתוך כך ידע איזהו שמיני ליציאתו עושה מלאכה כל יום שמיני וכן לעולם דודאי זה הוא יום שיצא בו וקים ליה דבשבת לא יצא לדרך שהרי בישוב לא שכח את השבת. במעלי שבתא נמי לא נפיק שאין דרך לצאת מפני כבוד השבת וע"כ כל יום שמיני (ושביעי) [ותשיעי] ליציאתו לשתרי דליכא לספוקינהו בשבת ע"כ רש"י. פר"ח קיי"ל כרבא דאמר חושש בכל יום שמא היום הוא שבת ואעפ"כ עושה כדי פרנסתו בכל יום ומונה ששה ימים ומשמר שביעי ואם אין לו מאין יתפרנס עושה גם בו ביום בדי פרנסתו ומנכר ליה בקידושא ואבדלתא כלומר בו ביום מקדש ומבדיל לעשות היכר בין זה היום לשאר ששה ימים ואם מכיר סכום הימים שיצא כל יום שמיני מותר לעשות מלאכה דלא מספקי דודאי יום שבת לא יצא וכל יום שמיני ליציאתו הוא

יום יציאתו ואם ברי לו שלא יצא בערב שבת עושה יום שמיני ויום תשיעי בלא ספק אבל אי לא ידע בבירור חיישינן דילמא אזדמן ליה שיירא ונפק בערב שבת. ע"כ פר"ח: גירסת ירושלמי בכל יום ויום עושה כדי קיום הנפש דהיינו כל דהו רק להשיב הנפש ואתי שפיר הא דפריך ההוא יומא לימות דמאחר שלא אכל ע"ש אלא כדי להשיב הנפש וכן בה' בשבת אם לא יאכל כלום בשבת יש לירא שמא ימות אבל לפי ספרים שלנו דגרסינן כדי פרנסתו מאחר שאכל אתמול כל צורכו אין לירא שמא ימות אם יתענה. ופי' ר' יצחק דדוקא בקידושא ואבדלתא מנטר ליה אבל אין לו דין תחומין אלא הולך בכל יום כדי שיתקרב לישוב ומוליך עליו כל נכסין דהא מדבר כרמלית היא כדאמר פ"ק ומשום חיי נפש התירו חכמים:

סימן טז

פרק תפלת השחר בברכות א"ל ר' ירמיה בר אבא לרב מי בדלת פי' הואיל והתפללת תפלת שבת כבר. א"ל אין בדילנא ומי בדל והאמר אבדן פעם אחת התפלל ד' של שבת בערב שבת ונכנס לבית המרחץ ויצא ושנה לי פרקי ועדיין לא חשיכה אמר רבא ההוא [דנכנס] להזיע וקודם גזירה ולמידי אחרינא לא והא אביי שרא ליה לרב דימי בר ליואי לגפרויי סלי אפניא דמעלי שבתא פי' אחר שהתפלל תפילת שבת איידי. ההיא טעותא הואי. וטעות מי הדרא והאמר אבדן פ"א נתקשרו שמים בעבים וכסבורין העם לומר חשיכה ונכנסו לבית הכנסת והתפללו של שבת בערב שבת ואח"כ נתפזרו העבים וזרחה חמה וכאו ושאלו את ר' ואמר הואיל והתפללו התפללו שאני ציבורא דלא מטרחינן להו. פירש"י מי בדלת מן המלאכה הואיל וקבלת עליך שבת בתפלה. לבית המרחץ. קס"ד לאחר שגזרו על הזיעה ועל הרחיצה בשבת כדאמ' בפ' כירה אלמא אע"ג דצלי לא בדל מאסורי שבת. אמר רבא להזיע נכנס שיזיע מחמת חום בית המרחץ ולא נתן עליו מים. וקודם גזירה עד שלא גזרו על הזיעה ובכל דוכתא דאמר כדאמר רבא להזיע כו' מהכא אמר. לכברויי סלי. לעשן אותם בגפרית לאחר שהתפלל של שבת בע"ש. טעותא הואי. ולא קבל עליו תוספת שבת משעת תפלה מדעת אלא יום המעונן היה וכסבור חשיכה ואח"כ זרחה חמה. הואיל והתפללו התפללו ולא הצריך להתפלל משתחשך אלמא תפילה היא ואע"פ שלא הותרו במלאכה התם היא דלא לעבור על דברי תורה אכל לענין תוספת אע"ג דבטעות [הוה] תוספת הוא ע"י תפלה הואיל ואמרת תפילה קבלה היא ע"כ פרש"י. משמע מפרושו דקבלה בטעות הויא קבלה לענין ליאסר במלאכה וכן משמע מדברי רב שרירא גאון שכתוב בספר המקצועות מעשה שהיה בימי אבותינו הקדומים ז"ל פ"א ע"ש היה יום המעונן וכסבורין העם שחשיבה והדליקו את הנרות

ולא הספיקו להתפלל מנחה עד שנשבח הרוח ונתפזרו העבים וראו השמש ולא התפללו ערבית והיה שהות ביום והתחילו הנרות לכבות ושאלו לחכמי הדור ואמרו שאותם שהדליקו הנרות אסורין להדליק ולעשות מלאכה משום שכבר קבלו עליהם את השבת אבל שאר אנשי בית מותרין להדליק נר אחר אבל באותו הנר שהדליק לשם שבת אסור ליגע בו ולהוסיף עליו שמן ואפילו אם כבה אסור לטלטלו וליגע בו עד מוצאי שבת אבל איש אחר מותר להדליק נר אחר עכ"ל הרי אתה רואה שאע"פ שבטעות קבלו עליהם את השבת אפ"ה אסורים במלאכה. מיהו מכח הספר איני מבין דבריהם דמדשני שאני צבור דלא מטרחינא להו להתפלל פעם שניה מכלל שמן הדין יש להתפלל פעם שניה היכא שטעה שהיה סבור שהוא לילה והתפלל התפילה בטעות וקבלת שבת בטעות לא הויא קבלה. ומשמע מפשט הלכה שאם קבל עליו שבת בטעות שמותר במלאכה כדאביי דשרא לכברויי סלי מיהו אין לנו כח לחלוק על דברי רבותינו השלום עליהם ולמדנו מדברי רב שרירא גאון שהדלק' הנר היא קבלת שבת וראי' לדברי כדפרי' לעיל. והיכא שרוב הקהל קבלו עליהם את השבת המעוט על כרחם נמשכין אחריהם ואסורין כמלאכה וכן היה מפרש מורי הרב ר' יצחק בר מרדכי זצ"ל דאם הקהל אמרו ברכו בע"ש שאין יחיד שלא הי' בביהכ"נ יכול לעשות מלאכה אע"פ שאינו רוצה לקבל שבת עדיין והביא ראי' מדאמרי' ס"פ במה מדליקין שנתנו חכמים שיעור לחזן הכנסת להוליך שופרו בביתו משמע אבל אחר אותו השעור אע"פ שהי' רוצה ברצון להוליכו בביתו ולא הי' רוצה לקבל שבת עליו עדיין אפ"ה אסור להוליכו לביתו מיהו אינה ראי' גדולה:

סימן יז

פרק בכל מערבין בסופו דריש מר זוטרא משמי' דרב הונא הלכה מתענה ומשלים פי' היושב בתענית בע"ש ה"ז משלים תעניתו אפי' בשבת. שמעתי אומרים דהיינו דווקא בתענית צבור שהרי רבא אייתי עלה פלוגתא דר"ע ור' יוסי ור"ג ור' יהושע דאפליגו בתענית צבור. וטעות הוא בידם דתחילת שמעתא ביחידים איירי דאמר (רבא) [רבה] כי הוינא בי רב הונא איבעיא לן בני בי רב דיתבי בתעניתא במעלי שבתא מהו לאשלומי וכו' ובני בי רב יחידים ננהו כדתנן פ"ק דמסכת תענית הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים לחיות מתענים ואמרי' בגמ' מאן יחידים אמר רב יהודה רבנן והתם בסוגיא מוכח שהם כיחידים בעלמא ותו דלענין תענית שבת לא מסתבר שיהי' חילוק בין יחיד לרבים שהרי ט' באב שהוא תענית צבור ותענית נביאים נדחה לאחר השבת ותענית חלום של יחיד דוחה את השבת הלכך הא ודאי דדרש מר זוטרא אפי' בתענית יחיד מתענ' ומשלים וכן פי' בשאלתו' דרב אהאי דאפי' יחיד מתענה ומשלים

וה"נ אמרי' בירושלמי ס"פ סדר תעניות כיצד ר' זירא בשם רב הונא אפי' יחיד שגזר על עצמו תענית ע"ש מתענה ומשלים. כהדא רב ביבי הוה יתיב קמי ר' יסא בעי למילף מיני הדא עובדא כו' א"ל אית גבי תורמוסין א"ל משלימין כר' יוסי אלמא דיחיד גומר תעניתו בע"ש. ושמעתי בשם ה"ר ברוך בר' יצחק זצ"ל מריגנשבורק שהי' [אומר] דהא דדרש מר זוטרא משמי' דרב הונא הלכה מתענה ומשלי' היינו ה"פ שאם רוצה להשלים יכול ומותר להשלים מיהו אם לא השלים טפי עדיף וכן משמע לשונו של (רבא) [רבה] דקאמר מהו לאשלומי משמע דה"ק אם יכול להשלים אם לאו אבל הא הוה פשיטא להו שאינם חייבים להשלים דאי לא תימא הכי הו"ל למימר הני בני בי רב דיתבי בתענית' מי מחייבי לאשלומי או לאו מיהו אי הוה תני הבי הוה משמע אבל הא פשיטא שיכול אם ירצה מיהו נהגו העם להשלים דרך חובה ואפי' יחידים מתענים ומשלימים ופוק חזי מה עמא דבר ואמ' בירושלמי אם ראית הלכה רופפת בב"ד צא וראה איך הצבור נוהגים:

סימן יח

חייבין ישראל ללבוש בגדים נאים לכבוד שבת כדאמרי' פרק כל כתבי הקודש ר' חנינא מיעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא אמר בוא ונצא לקראת שבת המלכה פרש"י מתעטף בגדים נאים ואמרי' דתם ר' ינאי לביש מאני מעלי ומתכסי אמר בואי כלה בואי כלה פרש"י הכי קרי לשביתות שבת מתוך חביבות ואמרי' בירושלמי פ' אחרון של פיאה אר"ח צריך אדם שני עטופין אחד לחול ואחד לשבת מ"ט ורחצת וסבת ושמת שמלותיך וגו' וכי ערומה היתה אלא [אילו] בגדי שבתה כד דרשה ר' שמלאי בציבור' בכון חבריא לקבלי' א"ל בעטיפתנו בחול כך עטיפתנו בשבת אמר אעפ"כ צריכין אתם לשנות מן הדא ורחצת וסכת ושמת וגומר וירדתי כתיב אמרה לה זכותי תיחות עמך וערטילייא הות אלא אמרה לה מאנין דשבתא ואמרי' פ' אלו קשרי' ורחצת וסכת כו' א"ר אלעזר אלו בגדים של שבת ותו אמ' לעיל וכבדתו שלא יהא מלבושך של שבת במלבושך של חול וכי הא דר' יוחנן קרי למאני מכבדותי ותו אמרי' לעיל אם יש לו להחליף מחליף ומי שאין לו להחליף ישלשל בגדיו מתקיף לה רב ספרא והא מתחזי כדמות רוחא [ומשני כיון דכל יומא לא קעביד והאידנא הוא דקעביד לא מתחזי כרמות רוחא]. וכן בימים טובים וחולו של מועד דאמרי' במכילתא כתיב ביום הראשון מקרא קודש [קדשהו] במאכל ובמשתה ובכסות נקי' אין לי אלא יו"ט הראשון [והאחרון] שהם קרואים מקרא קודש. חולו של מועד מנין ת"ל אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש:

פרק כל כתבי הקודש אר"ח לעולם ישכים אדם להוצאות שבת שנא' והי' ביום הששי והכינו את אשר יביאו לאלתר פרש"י ישכים ארם. בע"ש לטרוח ולזמן הוצאות שבת.

והבינו את אשר יביאו לאלתר. בשעת הבאה הכנה והבאה בהשכמה הואי דכתי' וילקטו אותו בבוקר בבוקר ע"כ רש"י וא' לקמן ר' אבהו הוה יתיב אתכתקא דשינא ומשיף נורא רב ענן לביש (גוברא) [גונדא] דתנא רבי ר' ישמעאל בגדים שבישל בהם קדירה לרבו אל ימזוג בהם כוס לרבו רב ספרא מחריך רישא. רבא מלח שיבוטא רב הונא מדליק שרגא רב פפא גדיל פתילתא רב חסדא פרים סילקא רבה ורב יוסף מצלחי ציבא ר' זירא מצתת צתותי. פרש"י אתכתקא דשינא פלדשטו"ל של שן שחשוב הי' (מאוד) [ועשיר]. ומושיף נורא. ומשם נופח את האור לכבוד השבת. ורבי' הלוי גריס אתכתקא דשאגא. תדהר. לביש גונדא. כלי שחור להודיע שהיום אינו כדי להתנהג בחשיבות מלהתעסק בתבשילי שבת ולא יטנף את בגדיו בבישול קדרות. דתנא דבי ר"י וכו' דבישול מטנף בגדים. פרים. לשון פרומים מחתך. מצתת. מצית האור בעצים דקים. ע"כ רש"י. ופר"ח דהני רבנן דעבדי צרכי שבת בנפשייהו כולהו כדמפרש בגמרא ר"פ האיש מקדש שקיום מצוה באדם עצמו טפי עדיף יותר מבשלוחו. ע"ב פר"ח:

א"ר יהודה א"ר כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו שנא' והתענג על ד' ויתן לך משאלות לבך. עונג זה א"י מהו כשהוא אומר וקראת לשבת עונג הוי אומר זה תענוג שבת. במה מענגה אר"י ברי' דרב שמואל בר שילת משמי' דרב בתבשיל של תרדין ודגים גדולים וראשי שומין ורב חייא בר אשי א"ר אפי' דבר מועט ולכבוד שבת עשאו הוי עונג מאי היא אר"פ כסא דהרסנא. פירש"י תבשיל של תרדין. חשוב הוא. ראשי שומין. חשובין היו להן. כסא דהרסנא דגים קטנים מטוגנים בשמן קרביהם ובקמח. ע"כ רש"י. הלכך כל מה שאדם ברצון אוכל ותאב יש לו לחפש אחריו ולקנותו לצורך השבת. ור"פ יום טוב בביצה תניא אמרו על שמאי הזקן כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת מצא בהמה נאה אומר זו לכבוד שבת למחר מצא בהמה אחרת נאה הימנה מניח את השניה ואוכל את הראשונה אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה עמו שכל מעשיו לש"ש ואומר ברוך ה' יום יום תנ"ה בש"א מחר בשבתך לשבתך ובה"א ברוך ה' יום יום הלכך הרוצה לעשות כב"ש עושה שב"ה מודים לב"ש דהכי עדיף טפי והא דמסיק אבל הלל שכל מעשיו לש"ש [לא] הי' נוהג כן [אפ"ה] אתמר דב"ש עדיפא כדא' פ' כל כתבי הקודש ושבשאר ארצות במה הן זוכין [א"ל] בשביל שמכבדין את השבת דאר"ח [בר אבא] פ"א נתארחתי אצל בעה"ב אחד בלודקי' והביאו לפניו שלהן של זהב משאוי ט"ז בנ"א ושש עשרה שלשלאות של בסף קבועות בתוכו וקערות וכוסות וקיתוניות וצלוחיות קבועות בתוכו ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים וכשהן מניחין אותו אומר לה' הארץ ומלואה וכשהן מסלקין אותו אומר השמים שמים לה' [כו'] אמרתי לו בני כמה זכיתה לכך

אמר לי קצב הייתי וכל בהמה ובהמה שנאה אמרתי זו לשבת אמרתי לו ברוך המקום שזכך לכך. הרי אתה רואה שנהג כב"ש צא וראה מה עלתה בו. ומיהו העושה בב"ה לא הפסיד. ופירש"י התם לה' הארץ ומלואה. אין אנו רשאין להנות עד שנברך את שמו בברכת הלחם. והארץ נתן לבני אדם. ע"י מתנתו נהנינו בטובה זאת. ע"כ רש"י. והכי אמרינן פ' כיצד מברכין בברכות כתי' לה' הארץ ומלואה. וכתי' הארץ נתן לבני אדם. הא כיצד כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה:

וצריך אדם להסדיר שולחנו בע"ש כדתני' פ' כל כתבי הקודש תניא ר' יוסי בר' יהודה אומר שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בע"ש מביהכ"נ לביתו אחד טוב ואחר רע כשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחנו ערוך ומטתו מוצעת מלאך טוב אומר יהי רצון שיהא לשבת אחרת כך ומלאך רע אומר אמן בע"כ ואם לאו מלאך רע אומר יה"ר שיהא לשבת אחרת כך ומלאך טוב אומר אמן בעל כרחו א"ר אלעזר לעולם יסדיר אדם שולחנו בע"ש אע"פ שאין צריך כ"א לכזית:

וצריך אדם להזהיר ב"ב שיתעסקו בצרכי שבת בנחת בלשון רכה כדי שיקבלו עליהם ממנו כדאמר' פ' כל כתבי הקודש ר' אבא זבין בתליסר אסתרי פשיטא בישרא מתליסר טבחי ומשלים להו אצנורא דדשא ואמר להו אשור הייא אשור הייא פרש"י לפני בואם להביא בשר הי' מזמן להם מעותיהם לבל אחד לפני פתחו ואומר להם אשור הייא. התאשרו והתחזקו למהר באומנותיכם למהר לחזור ולמכור ולהתעסק בצורכי שבת. ולי נראה ומשלים להו אצנורא דדשא כשהוא מביא ראשונה הי' נותן לשמשין המבינים סעודתו על פתחו ולא הי' נכנס אלא ממהר להביא אחרת ואומר להן לשמשין אשור הייא התאשרו מהר להכין את זו בעוד שאלך להביא [את זו]. ע"כ רש"י. ותנן פ' במה מדליקין שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ע"ש עם חשיכה עשרתם ערבתם הדליקו את הנר ואמר רבה בר"ה אבעי' לי' לאינש לממרינהו בניחותא כי היכי דניקביל מניה אמר רבא אנא לא שמיע לי הא דרבה בר"ה וקימתי' מסברין ומסיק התם הא גופא קשיא אמרת ע"ש עם חשיכה (עשרתם וערבתם) [עם חשיכה אין] הא ספק חשיכה וספק אין חשיכה לא והדר תני ספק חשיכה ספק אינו חשיכה מערבין א"ר אבא אמר ר' חייא בר אשי אמר רב ל"ק כאן בערובי תחומין כאן בערובי חצירות פירש"י ערובי תחומין תיקון מעליא הוא דאסמכי רבנן תחומין אקרא ואפי' למ"ד ערובי תחומין מדרבנן כדאמ' בעירובין [ילפינן] מקום ממקום ומקום מניסה כו' אבל ערובי חצירות חומרא בעלמא הוא ולא (מיקני) [מיקרי] שביתה מעליתא וספיקא דבין השמשות שפיר דמי. ע"כ רש"י.

ופר"ח ואוקימנא הא דתנן ערבתם עם חשיכה הם ערובי תחומין והא דתני בסיפא בספק חשיכה מערבין וטומנין את החמין. ערובי חצירות ע"כ פר"ח:

סימן יט

תנן מי שהחשיך בדרך נותן כיסו לנכרי אין נכרי עמו מניחו על החמור הגיע לחצר החצונה נוטל הכלים הנטלים בשבת ושאינן ניטלים בשבת מתירים החבלים והשקים נופלים. גמ' מ"ט שרו לי' רבנן למיתב כיסו לנכרי קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ואי לא שרית לי' אתי לאתויי ד"א ברשות הרבים אמר רבא דוקא כיסו אבל מציאה לא פשיטא כיסו תנן מ"ד ה"ה דאפי' מציאה והאי דקתני כיסו אורחא דמילתא קתני קמ"ל ומציאה נמי לא אמרן אלא דלא אתיא לידיה אבל אתיא לידי' ככיסי' דמי. איכא דאמרי בעי רבא מציאה הבא' לידו מהו כיון דאתאי לידי' ככיסיה דמי. או דילמא כיון דלא טרח בה לא אתי לאתויי ברה"ר תיקו. אין נכרי עמו כו'. טעמא דאין נכרי עמו הא יש נכרי עמו יהב לי' ולא מנח לי' מ"ט חמור אתה מצווה על שביתתו נכרי אי אתה מצווה על שביתתו. חמור וחש"ו. אחמור מנח להו לחש"ו לא יהיב מ"ט הני אדם והאי לאו אדם. חרש ושוטה לשוטה יהיב לחרש לא יהיב. שוטה וקטן לשוטה יהיב לקטן לא יהיב איבעיא להו חרש וקטן מאי כו' עד דאיכ' דאמר לחרש יהיב ואיכ' דאמר לקטן יהיב. אין שם לא נכרי לא חמור ולא חרש ולא שוטה ולא קטן מאי אר"י ועוד אחרת היתה ולא רצו חכמים לגלותה מוליכו פחות פחות מד"א אמאי לא רצו חכמים לגלותה דכתי' כבוד אלקים הסתר דבר וכבוד מלכים חקור דבר. והכא מאי כבוד אלקים איכא דילמא אתי לאתויי ד"א ברה"ר. פר"ח ובמציאה דאתאי לידי' לל"ק דרבא אוקמה בכיסו ולל"ב עלתה בתיקו. וכל תיקו דאסורא לחומרא והלכתא כרבא דאוקמה למתני' בכיסו ממש (וישר') וחרש ושוטה לשוטה נותן שוטה וקטן לשוטה נותן שהשוטה גרוע בבנ"א שאין הפרש בין אדם לבהמה אלא הדעת והתבונה וזה כיון שאין לו דעת כבהמה חשוב. בזמן שאין עמו אלא חרש וקטן יש מי שאומר לחרש. ויש מי שאומר לקטן ואם עשה כאחד מהם עשה ואם אין שם חש"ו מוליכו פחות פחות מד"א ומוליכו למקום הראוי לשמירה. ע"כ פר"ח:

סימן כ

וצריכין ישראל למהר לביהכ"נ בערב שבת מפני שצריכין להוסיף מחול על הקודש ולקבל השבת קודם שתשקע החמה מדאורייתא לר' ישמעאל דסבר תוספ' דאורייתא ולר"ע מדרבנן כדפרי' לעיל א"נ מפני תענוג שבת צריכין למהר כדפירש"י בפ' הקורא את המגילה עומד דת"ר ביו"ט מאחרין לבוא וממהרין לצאת בשבת ממהרין לבוא)

ומאחרין לצאת ביוה"כ ממהרין [לבוא] ומאחרין לצאת. ופרש"י ביו"ט מאחרין לבוא לביהכ"נ שצריך לטרוח בסעודת יום טוב כך מפורש במס' סופרים וממהרין לצאת. משום שמחת יו"ט. בשבת ממהרין לבוא. מפני עונג שבת. ע"כ רש"י. הלכך צריכין בע"ש למהר לבוא לביהכ"נ ומתפללים תפלת מנחה בדרך שמתפללים כל השנה ואין אומר והוא רחום קודם לפני ברכו כדרך שמתפללין בחול וכשמתפלל ערבית אומר אבות גבורות וקדושה ופותח אתה קדשת את יום השביעי לשמך תכלית כו' עד ויכולו השמים כו' עד אשר ברא אלקים לעשות. או"א רצה במנוחתנו עד בא"י מקדש השבת ואומר עבודה והודאה וברכת השלום ואותם שמתפללין וכן כ' בתורתך ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו אשר ברא אלקים לעשות טעות הוא בידם אלא צריך להתחיל ויכולו השמים והארץ ולגמור הכל עד אשר ברא אלקים לעשות כדאמ' פ' כל כתבי הקודש אמר רב ואיתימא ר' יהושע בן לוי אפי' יחיד המתפלל בע"ש צריך לומר ויכולו ואמר רב המנונא כל המתפלל בע"ש [ואומר] ויכולו מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה [שותף] להקב"ה במעשה בראשית שנא' ויכולו א"ת ויכולו אלא ויכלו אר"ח אמר מר עוקבא כל המתפלל בע"ש ואומ' ויכולו שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם בע"ש מביהכ"נ מניחין ידם על ראשו ואומרין לו וסר עונך וחטאתך תכופר ולאחר שגומרין התפלה פותח שליח צבור בקול רם ויכולו השמים והארץ ופותחים כל הקהל אחריו ויכולו בקול רם בעמידה עד אשר ברא אלהים לעשות והטעם שאומרים בעמידה משום שזהו עדות להקב"ה שהיום שבת ממלאכתו וקיי"ל דעדים בעמידה דת"ר בפ' שבועת העדות ועמדו שני אנשים אשר להם הריב. בעדים הכתוב מדבר. וכשבא לקדש על שלחנו פותח שוב ביכולו וגומר נמצא ביד כל אחד ואחד ג"פ ויכולו וסמך למנהג זה אשכחן בשוח"ט כדמפר' התם דמשום בך נהגינו לומר ג"פ ויכולו משום דשלשה אשר כתיבי בפרשת ויכולו ושלשה אשר כתיבי בפ' פרה אדומה מלמד שכל האומר ג"פ ויכולו כפרה לכל עונותיו וכאילו קיים כל התורה כולה. וצ"ע לשון שוחר טוב. ולאחר שגומרי' הצבור בבית הכנסת אז פותח שליח [צבור] ברכה אחת מעין שבע ואומר ברוך אתה ה' או"א אלקי אברהם אלהי יצחק ואלקי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון קונה שמים וארץ וכו' עד זכר למעשה בראשית או"א רצה במנוחתנו עד מקדש השבת. וסמך לברכה זו פ' במה מדליקין אמר רבא יו"ט שחל להיות בשבת שליח צבור היורד לפני התיבה ערבית אינו צריך להזכיר של יו"ט שאלמלא שבת אין שליח צבור יורד לפני התיבה ערבית ביו"ט פרש"י ש"צ היורד לפני התיבה ערבית מתפלל ברכה אחת מעין שבע מגן אבות בדברו משום סכנת המזיקין שלא הי' בתי כנסיות שלהם ביישוב וכל שאר לילי

דחול היו עוסקין איש במלאכתו ובגומרו מלאכתו מתפלל בביתו ולא היו באים לביהכ"נ אבל ליל שבת היו באים לבהכ"נ וחשו שיש שאין ממהרין לבוא ושוהין אחר התפלה לכך האריכו תפלת הצבור. ע"כ רש"י. ומכאן יש קצת ראי' למה שאנו מקדשים בזה"ז בבהכ"נ אע"פ שאין אורחים יוצאים באותה ברכה ואע"פ שתחילת קידוש זה לא בא [אלא] לצורך האורחים כדאמ' פ' ערבי פסחים אותן בנ"א שקדשו בבית הכנסת אמר רב ידי קידוש יצאו ידי יין לא יצאו ושמואל [אמר] אף ידי קידוש נמי לא יצאו אלא לרב ל"ל לקדושי בביתו כדי להוציא בניו וב"ב ושמואל אמר אף ידי קדוש נמי לא יצאו אלא לשמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא לאפוקי אורחים י"ח דדיירי בבי כנישתא ואכלו ושתו בבי כנישתא אלמא שעיקר קידוש של בהכ"נ לא בא אלא בעבור האורחים א"כ מעתה שאין אורחים בבהכ"נ מפני מה אנו מקדשים בביהכ"נ היה נראה כברכה לבטלה וי"ל הואיל שתחילה הוקבעה לצורך האורחין והורגלו בה בבית הכנסת נעשית עלינו כמו חובה וצריכים אנו לקדש תדיר אע"פ שבטלו האורחים מבהכ"נ מידי דהוה אברכה אחת מעין שבע שאנו מתפללין בע"ש אע"פ שביהכ"נ שלנו עתה בישוב ואין שייך אותו טעם בלל שפרשתי לעיל משום סכנת מזיקין. ועוד יש מקיימים מנהג שלנו שאנו מקדשים בביהכ"נ אע"פ שאין אורחים משום דא' בירושלמי פ' ולמ"ד אין קידוש אלא במקום סעודה אמאי מקדשים בבהכ"נ כדי לזכות בהן התנוקות. פי' שיריצו זה לפני זה כדי לשתות ולשמוע הקידוש כך שמעתי מפרשים. ותשובות הגאונים פירשו שמה שאנו מקדשים במקום [שאין] אורחים דההוא קידוש לרפואה הוי שחזן הכנסת שופך (לפני) [לבני] הכנסת על ידיהן ומעבירין על עיניהם להחזיר מאור עיניהם כדאמ' פ' ואלו קשרים בעא מניה רבי מר' ישמעאל בר' יוסי מהו לפסוע פסיעה גסה בשבת א"ל בחול מי התירה שאני אומר פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם ומהדר לי' בקידושא דבי שמשא ואיני מבין דבריהם חדא דאין דרכנו במלכותנו שאנו מקדשין אע"פ שאין אורחים שיהא חזן הכנסת שופך על ידינו ותו דרש"י פיר' ומהדר לי' בקדושא דבי שמשא דהיינו השותה יין של קידוש היום בלילי שבתות משמע אפי' בביתו. ותו דבעי פ' ער"פ ושמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא הוה לי' למימר בעבור רפואה כדברי הגאונים מיהו מזאת פי' הר' יעקב הקדוש דקורביל זצ"ל למה לי לקדושי בבי כנישתא להטעים לתינוק שזהו דרך חובה אבל מקידוש של רפואה לא שאל שזה היה פשוט להם:

סימן כא

פרק ערב פסחים תניא לא יאכל אדם לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מט' שעות ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך אר"י [א"ר יוחנן ואיתימא] אמר ר' אבהו אר"י בר חנינא הלכה כר"י בערב פסח והלכה כר' יוסי בערבי שבתות הלכה כר"י בפסח מכלל דפליג ר' יוסי [בתרוייהו] ארנב"י הלכה מכלל דפליגי להפסקה דתניא מפסיקין לשבתות דברי ר' יהודה ר' יוסי [אומר] אין מפסיקין מעשה ברשב"ג ור' יוסי ור' יהודה שהי' מסובין בע"ש בעכו וקדש עליהם היום א"ל רשב"ג לר' יוסי רצונך שנפסיק וניחוש לדברי ר' יהודה חברינו א"ל בכל יום ויום אתה מחבב דברי [לפני ר' יהודה ועכשיו אתה מחבב דברי ר' יהודה] בפני [א"ל א"כ] לא נפסיק שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות [אמרו לא זזו משם עד שקבעו הלכה] כר' יוסי. אר"י אמר שמואל אין הלכה לא כר"י ולא כר' יוסי אלא פורס מפה ומקדש. איני והאמר רב תחליפי בר אבדימי אמר שמואל כשם שמפסיקין לקידוש כך מפסיקין להבדלה מאי מפסיקין לאו לעקירת שולחן לא למפה. רבה בר"ה איקלע לבי ריש גלותא אייתי תבא קמי' פרס מפה [וקידש] תנ"ה ושוין שאין מביאין את השלחן אא"כ [קדש ואם הביא] פורס מפה ומקדש. פי' ה"ר אליעזר ממיץ ז"ל מצוה לבר ישראל שיאכל סעודת שבת לתיאבון כדגרסינן בערבי פסחים בריש גמרא לא יאכל אדם בע"ש מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה ואע"ג דפסיק התם הלכה כר' יוסי הכא משמע הפסקה אבל להתחיל לאכול אין הלכה כמותו. ועיקר סעודת שבת בלחם תלוי כדאמרי' פ' ג' שאכלו טעה ולא הזכיר של ר"ח בתפילה מחזירין אותו כו' בברכת המזון אין מחזירין אותו [כו'] אלא מעתה שבתות וימים טובים דלא סגי ליה דלא אכיל הכי נמי דמהדרי לי'. הרי משמע דלא חשיב סעודות שבת אלא מידי דשייך בי' למימר בהמ"ז שמזכיר בו של שבת ואיזו זה הלחם דאי שאר אוכלים לא שייך בהו כי אם מעין שלש. ועוד לא מצית אמרת דהכא מיירי בשאר אוכלים דא"כ ה"פ הכא בר"ח אי בעי אכיל אי בעי לא אכל כלל אבל בשבת לא סגי ליה דלא אכיל לגמרי. זה לא מצית אמרת דבר"ח נמי אסור להתענות כדגרסינן כתענית פ"ב על משנת כל הכתוב במגילת תעני' ר"ח גופא יו"ט הוא וביו"ט לא יוכל להתענות כדמשמע התם בברכות דשבתות וימים טובים לא סגי ליה דלא אכיל ה"ה בר"ח הלכך יש לומר כדפרישית. ומאחר שהוא בך דסעורת שבת היינו לחם צריך למיכליה לתאבון לכל בן ברית אסור למיכל אותו גירמזל"י בשבת קודם הסעודה משום דלא אכיל [עיקר] סעודת שבת לתיאבון והעושהו לא ניתן להשבון עכ"ל. ורשב"ם פי' אהא דמסיק לא נפסיק שמעי' מהכא דבערבי פסחים

אסור לאכול מסוף ט' שעות ולמעלה כסתם מתני' אבל בע"ש וימים טובים מותר לאכול מן המנחה ולמעל' דהא סתם לן תנא דמתני' כר' יוסי מדנקט ערבי פסחים אבל בשאר ימים [טובים] שרי וקיי"ל נמי הלכה כר"י מחברו ור' יוסי אפי' להתחיל ולאכול לאחר ט' שרי כדמוכח לקמן בשמעתין דאמר אלא הא דתניא [ושוין] שמתחילין אימת אי נימא בע"ש הא פליג ר' יהודה מיהו לענין הפסקה אין הלכה כר"י בערב הפסח אלא כר' יהודה שאם מתחיל לאכול קודם ט' שעות ומשכה אכילתו עד הלילה צריך לעקור השלחן מיד כשיחשיך ולהחזירו לשם פסח ובשבתות וימים טובים לא יפסיק אלא פורס מפה ומקדש ואח"כ גומר סעודתו עכ"ל. ולפ"ד משמע שמותר לאכול גרימזל"י קודם שיאכל הלחם אע"פ שעיקר סעודת שבת הוא לחם [הא] קיי"ל כר' יוסי שמותר להתחיל ולאכול אפי' לאחר ט' שעות וקיי"ל נמי כותיה שאין מפסיקין אלא פורס מפה ומקרש. ש"מ דלא בעינן ליכנס לשבת כשהוא תאוה. וכן נמצא כתוב בתשובות דערב שבת לאחר שקידש על היין היו מביאים גירמזי"לי לפני רבינו קלונמוס ולפי הזקנים והיו מברכים עליהם בורא מיני מזונות ואחר כך ברכה אחת מעין ג' ברי להרבות ולהשלים מאה ברכות ואח"כ היו אוכלים לחם וצרכי הסעודה:

סימן כב

זה לשון ה"ג אר"י אמר שמואל אין הלכה לא כר"י ולא כר' יוסי אלא פורס מפה ומקדש ואף על גב דלא בריך בהמ"ז לבתר דמקדש שרי דמוציא וגמר סעודתיה ומברך בהמ"ז. ע"כ לשון ה"ג. וכן פירש הרב ר' יצחק אלפס זצ"ל והיינו כר' יהודה שהרי פריסת מפה לדידן כעקירת שלחן לר' יהודה ות"ר בני חבורה שהיו מסובין לשתות יין וקדש עליהם היום מביאי' להם כוס ראשון של יין ואומר עליו קדושת היום כוס שני אומר עליו ברכת המזון דברי ר"י ר' יוסי אומר אוכלין והולכין עד שתחשך גמרו כוס ראשון אומר עליו ברכת המזון כוס שני אומר עליו קדושת היום ופי' הרב ר' יעקב דקורבל הקדוש זצ"ל דזו הגירסא עיקר וגם פי' ההוא דשמואל דפורס מפה ומקדש היינו קודם בהמ"ז. מיהא הא מספקא לן כשהוא מקדש אם צריך לברך בפה"ג אם לאו. ובירוש' מוכח שאינו צריך לברך בפה"ג אלא תופס הכוס ומתחיל קידוש מיד בלא ברכת בפה"ג דאמרינן בירושלמי ספ"ק דברכות כל הברכות פותחין בהן בברוך ואם היתה הברכה סמוכה לחבירתה כגון קריאת שמע ותפלה אין פותחין בהן בברוך כו' התיבון הרי הבדלה שניא היא דמר רבי בא בר' זבדא ר' הי' מפזרן וחוזר וכוללן על הכוס כו'. הרי קדושה. שנייא הוא שאם היה יושב ושותה מבע"י וקידש עליו היום שאינו אומר בפ"ה. פי' הרי קדוש דסמוכה לבפ"ה ופותחין בברוך. שנייא היא. שאם היה אוכל מבע"י ומשך סעודה עד שקדש היום אינו

אומר בפ"ה. הרי למדנו מן הירושלמי שאינו אומר בפ"ה. מיהו נראה דפליג אתלמוד דידן דא"ר כשם ששבת קובעת מוקצה למעשר כך שבת קובעת לקידוש פי' שמיד כשנכנס שעת קידוש אסור לאכול ולשתות עד שיקדש וכיון דנאסר בשתיה אין לך הפסקה גדולה מזה וצריך לברך בפ"ה וכן משמע מדברי ה"ר משה מיימון זצ"ל שכתב היו שותין ואמרו בואו ונברך בהמ"ז או בואו ונקדש היום נאסר להם לשתות עד שיברכו או יקדשו ואם רצו לחזור ולשתות קודם שיברכו או יקדשו אע"פ שאין רשאין צריכין לחזור ולברך בפ"ה אבל אם אמרו בואו ונבדיל אין צריכין לחזור ולברך עכ"ל. וההיא דירושלמי איכא לאוקומי אליבא דר' יוסי דסבר אין מפסיקין ולא קבע שבת לקידוש הלכך אין צריך לברך בפה"ג. וקשה אהא דאמר ר"י אמר שמואל אין הלכה לא כר"י ולא כר' יוסי אלא פורס מפה ומקדש היכי מצי שמואל לאפלוגי אר' יהודה ור' יוסי ואיהו דאמר כמאן. ופרשב"ם דשמואל ס"ל כר' יוסי שאין מפסיקין אלא שבא להחמיר קצת יותר ולומר שצריך לפרוס המפה כדי שיקדש ואח"כ יגמור סעודתו. ולפי הירוש' אתיא שפיר דה"ג בירושל' רב יהודה בשם שמואל אמר זו דברי ר' יהודה ור' יוסי אבל חכמים אומרים פורס מפה ומקדש. וה"ר משה כהן זצ"ל פי' לפי גירסת תלמוד דידן שעל פי הקבלה אמר כך שמואל מפני (זה) [שהוא] היה תחילת אמוראים ולפני התנאים למד ע"כ היה בו כח לומר מה שקיבל מרבותיו התנאים. וכהאי גוונא אשכחן פ' במה אשה דאמר אביי דלמא ר' יוחנן הא מתני' לא שמיע ליה כו' א"נ שמיע ליה וקסבר אין הלכה באותה משנה וה"נ אמרי' פ"ק דחולין גבי מוגרמת רב ושמואל ס"ל כותיה בחדא ופליגי עליה בחדא וכי מעיינת התם בפי' רש"י משכחת לה דפליגי אר' יוסי ורבנן הלכך בעינן למימר דפליגי משום שכך קבלו מרבותיהם התנאים. והא דאמרינן ושוין שאין מביאין את השלחן אא"כ קידש ואם הביא פורס מפה ומקדש. פירשב"ם דיש ספרים דל"ג ליה אלא ה"ג אין מביאין וכו' וכתב דה"פ רבה בר רב הונא אקלע לבי ריש גלותא ולא היו אוכלים מבעוד יום קודם חשיכה ולאחר שהחשיך ובאו מבהכ"נ הביאו לפניו השלחן והפת ערוך עליו ופרס מפה עליו כמו שאנו עושין לפי שלא ברצונו הביאו שלא היה מקדש על דפת וכדתניא בסמוך אין מביאין בד. ע"כ פירס מפה על הלחם שזה כמאן דליתיה דמי וראיה לדבר שפריסת מפה מועלת כה"ג. הביא בשאילתות דרב אחאי פרשת וישמע יתרו דכתיב בהו הכי. וקרובי תכא מקמי דלקדוש קדושא דשבתא לא מקרבינן מ"ט כי היכי דליתיה סעודתא ביקרא דשבתא והיכא דקריבו לא מסלקינן ליה לאחורי' אלא פורס עליו מפה ומקדש והיכא דאתחיל בסעודתא מדאנהד במעלי שבתא וקדש עליה יומא פורס עליו [מפה] ומקדש עכ"ל. ופרשב"ם שמטעם זה נהגו לפרוס מפה על השלחן

עד לאחר קדוש בשבתות ובימים טובים כי היכי דליתי סעודתא ביקרא דשבתא כי כשיסיר המפה מע"ג הפת כאילו עתה ערך השלחן. והתשובות פירשו טעם של פריסת המפה בענין אחר בשם רב שרירא גאון וז"ל. ודשאילתון הא דנהוג עלמא למפרס מפה על גבי השלחן בקידוש והבדלה טעמא מאי הכי [תנינא] דכל המוקדם בפסוק ארץ חטה ושעורה הוא מוקדם לברכה ומשו"ה מברכינן בחול המוציא ברישא אריפתא והדר מברך בפ"ה אחמרא אבל לילי שבתא וימים טובים במוצאי שבת ובמוצאי ימים טובי' דמחייבי בקידוש ובהבדלה שמתרמי להו כסא דחמרא פריס מפה עלוי ריפתא ומקדש עליה דחמרא כי היכי דליפסוק בין קידוש להמוציא ובתר דמקדש משי ידיה ומברך ענ"י ומסלק המפה ושרי המוציא וכן להבדלה כי היכי דליפסוק ומנין דבעינן פריסת מפה להבדלה דאמר שמואל כשם שמפסיקין לקידוש כך מפסיקין להבדלה ואי לית ליה יין לא לפרוס מפה אלא שקיל ריפתא ומקדש אריפתא ובבהמ"ז נמי פריס מפה [אריפתא לאחר] הסיבה דגמרי סעודתייהו עכ"ל התשובה. מיהו אנו רגילים לפרוס המפה אפי' כשאנו מקדשים על הפת כגון היכא דלית ליה חמרא משום זכר לטל כדפרישית בסוף הלכות המוציא. ומתוך דברי רב שרירא גאון זצ"ל היה מקיים ה"ר משה גרינצין זצ"ל גירסת הספרים דגרסי ושוין שאין מביאין את השלחן אא"כ קידש והיה אומר אפי' מאן דאמר על איזה מהם שירצה יברך ה"מ בשכבר מונחים לפניו שניהם אבל לכתחילה אין להביא לפניו על השולחן אלא את המוקדם. ורשב"ם פי' לפי אותם ספרים דהא דקתני ושוין דאפלוגתא דר' יהודה ור' יוסי קאי דאפי' ר' יוסי דאמר אין מפסיקין ה"מ כשהתחיל כבר וקדש עליו היום מיהו בשאר ע"ש מודה הוא דאין מתחילין עד שיקדש ואין מביאין השלחן אא"כ קידש. וגם כתב די"מ דאפלוגתא דב"ש וב"ה קאי דתנן פרק אלו דברים בברכות בש"א נוטלי' לידים ואח"כ מוזגין את הכוס ובה"א מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים ואע"ג דנטל ידים מודים ב"ש שאין מביאים את השלחן אא"כ קדש וההיא דפ' כ"כ הקודש דאמר שני מ"ה מלוין לו לאדם בע"ש מצא שלחנו ערוך כו' משמע דצריך אדם לערוך השלחן מבע"י היינו שהיו עורכים השלחן מבע"י לצורך השב' אבל לא היו מביאי' אותו למקו' הסעודה כ"א לאחר הקידוש מפני ששולחנות שלהם היו קטנים אבל אנו בזמן הזה פריסת המפה סגי לן:

סימן כג

אותם בני אדם שקדשו בביהכ"נ אמר רב ידי קדוש יצאו ידי יין לא יצאו ושמואל אומר אף ידי קדוש נמי לא יצאו אלא לרב ל"ל לקדושי בביתא כדי להוציא בניו וב"ב ושמואל אמר אף ידי קידוש נמי לא יצאו אלא לשמואל ל"ל לקדושי בבי בנישתא לאפוקי אורחי'

ידי חובתן דדיירי בבי כנישתא [ואכלו ושתו בבי כנישתא] ואזדא שמואל לטעמי' דאמר שמואל אין קידוש אלא במקום סעודה סבור מיניה ה"מ מבית לבית אבל ממקום למקום בחד ביתא לא א"ל רב חנן בד תחליפא זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דמר שמואל והוה נחית מאיגרא לארעא (והוי) [והדר] מקדש [ואף רב הונא סבר אין קידוש אלא במקום סעודה דרב הונא קדיש ואתעקרא ליה שרגא ועיילי לי' למאניה לגבי גנניה דרבה בריה דהוי שרגא וקדיש וטעים מידי אלמא קסבר אין קידוש אלא במקום סעודה ואף רבה סבר אין קידוש אלא במקום סעודה דאמר אביי כי הוינא בי מר בי הוה מקדש אמר לן טעימו מידי דילמא אדאזליתו לאושפיזא מתעקרא לכו שרגא ולא מקדש לכו בבית אכילה ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה]. פרש"י ממקום למקום דהיינו מבית לעליה. זה לשון ה"ג דלמא מתעקרא לכו ולא מתכיל לכו מידי דבקדושה דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אבמ"ס דכתיב וקראת לשבת עונג במקום שקראת לשבת שם תהא עונג. ואע"ג דפליג ר' יוחנן ואמר אף ידי יין יצאו אלמא ס"ל דיש קידוש שלא במ"ס הכין אמר גאון דהלכתא כמעשה דרב הונא ע"כ ה"ג. וכ"פ רשב"ם דהלכה כשמואל דאין קדוש אלא במקום סעודה והמקדש לאחרים חוץ מביתו נראה בעיני שאין צריך לסעוד שם שאפי' לא סעד שם יצאו בני אותו הבית י"ח דלדידהו מיהא הוי מקום סעודה וראיה לדבר מדאמרי' לעיל ושמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא לאפוקי אורחים ידי חובתם כו' ע"כ רשב"ם. וכן כתב רב נסים גאון זצ"ל בשם מר רב יהודאי גאון דהלכתא כשמואל וכמעשה דרב הונא ורבה דהוו להו בתראי. והא דא"ר יוסי אוכל והולך עד שתחשך גמרו כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון ושני אומר עליו קדוש היום מצינו למימר שפיר דסבר אין קדוש אלא במ"ס ושאני הכא הואיל ואתחיל בסעודתא מבע"י לא אטרחוה רבנן אבל היכא דבאסורא קדיש שלא במקום סעודה (לא) אטרחוה רבנן (דאתרא) [ואתיא] הא דשמואל כנ"ע. ופי' ה"ר יעקב מקורביל הקדוש זצ"ל דהואיל ואין קדוש אבמ"ס אותן בני אדם שמקדשין בבתי אחרים קודם שיקדשו בביתם אסור להם לטעום אלא א"כ יאכלו שאם לא יאכלו ידי קדוש לא יצאו שאין קדוש אבמ"ס ונמצא ששתו קודם הקידוש ואם אינו רוצה לטעום אינו חייב לסעוד שם כדפרישית. והקשה רב נסים גאון זצ"ל דהכא משמע לשמואל שהיו האורחין אוכלין בבהכ"נ ופ' בני העיר במגילה ת"ר בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש אין אוכלין בהן ואין שותין בהם ואין ניאותין בהם ואין מטיילין בהן ואין נכנסין בהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים הרי למדנו שאסור לאכול בבהכ"נ ואין לומר ה"מ בבהכ"נ של א"י אבל בתי כנסיות של בבל דעל תנאי הן עומדין שפיר דמי [דאמרינן התם אמר רב אסי

בתי כנסיות שבבבל] על תנאי הן עומדין [ואעפ"כ] אין נוהגין בהן קלות ראש מאי ניהו חשבונות משמע אבל לאכול ולשתות שרי הא אין לומר דאמרי' התם בסמוך רבינא ורב אדא בר אהבה הוו קיימי ושאלו שמעתא מרבא אתא זילחא דמיטרא עיילי בי כנישתא אמרי האי דעיילינן לבי בנישתא לאו משום מטרא אלא משום דשמעתא בעי צילותא. והם היו בבבל אף על פי כן אם לא בעבור דעתא צילותא מפני גשמים לא היו נכנסים ש"מ שאסור לכנס מפני הגשמים אפי' בבית הכנסת של בבל וכ"ש שאסור לאכול ולשתות בהם. ויש לפרש דלאו בבית הכנסת ממש היו אוכלין אלא בבית הסמוך לבית הכנסת שהיה להם רק החומה מפסקת בין הכנסת לבית האורחים. וכך הוא מחלקותם דרב סבר יש קידוש שלא במקום הסעודה אפי' מבית לבית אפילו בנמלך בכל ענינים יש קידוש שלא במקום סעודה ולשמואל קידש בבית זו אינו יכול לאכול בבית אחר. אע"ג דמתחילה ע"מ כן קידש שאין התנאי מועיל מבית לבית וממקו' למקו' בבית אחד כגון מבית לעליה או מעליה לבית או מעליה לעליה או מחדר זה לחדר זה בבית אחד בנמלך לא הוי קדוש אבל אם מתחילה קידש ע"מ לאכול בעליה אחר הוי קידוש הלכך הני אורחים בשעת קידוש היה דעתם ע"מ לאכול בבית הסמוך לבית הכנסת דהיינו ממקום למקום בחד ביתא ולהכי יוצאין ידי קידוש וכך הוא האמת דמאן דסבר אקאבמ"ס דלא מהני תנאה מבית זה לבית אחר מדאמר להו רבה טעימו מידי דילמא מתעקרא לכו שרגא ובקידוש דהכא לא נפקיתו ואמאי לא אמר להם שיתנו. והא ליכא למימר דלעולם תנאי מועיל מבית לבית וכגון שיאכל בבית אחר והכי היה [אומר] רבה דילמא אתעקרא שרגא ולא יאכלו. הא [ליתא] דמה מועלת אכילה שבבית אחר [וכ"מ] מלשין רש"י שפי' דלמא מתעקרא לכו שרגא ולא תאכלו ואפילו אתם הולכים לישן בלא אכילה בקידוש דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה. ע"כ רש"י. מדפי' ואפילו אתם הולכים לישן בלא אכילה משמע שכך רוצה לומר לא מבעיא אם תרצו לאכול שלא תוכלו לאכול אלא אפילו תלכו לישן בלא אכילה לא יצאתם ידי קידוש דהא דפי' לא תקדשו לא תאכלו ותו מדשמואל גופה איכא למפשט דאמר דלהכי מקדשי בבית הכנסת לאפוקי אורחים ואמאי לימא לאפוקי שאר בע"ב כי אין להם יין לקידוש שיוצאים ידי חובתם כששומעים ע"מ לאכול בבית' אלא ש"מ שאין תנאי מועיל בקידוש מבית לבית. וקשה דאמרי' בפסיקתא פרשת ולקחתם לכם ביום הראשון ואיתא נמי בירושלמי פ' כיצד מברכין ריב"ל אמר צריך לקדש בתוך ביתו ר' יעקב בר אחא בשם שמואל קידש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר צריך לקדש בפעם שנייה ר' אחא ור' חנינא בשם ר' הושעיא הרי שהיה סוכתו (צריכה) [עריבה] עליו ה"ז מקדש בלילי יו"ט האחרון בתוך

ביתו והולך ואוכל בתוך סוכתו ואין צריך לקדש בפעם שניה א"ר אבין אתיא דשמואל כר' חייא ור' הושעיא כריב"ל א"ר מני ולא פליגין מה דמר שמואל כשהית' דעתו לאכול בבית אחר צריך לקדש פעם שניי' ומה דמר ר' [יהושע ב"ל] (הושעיא) כשאין דעתו לאכול בבי' אחר פי' שקידש בתוך ביתו מתחילה ע"מ לאכול בסוכה אין צריך לחזור ולקדש ולמדנו מן הירושלמי דתנאי מועיל בקידוש אפי' מבית לבית וי"ל דפליג אתלמוד [דידן] ולית הלכתא כותיה. מיהו נראה בעיני הלכה למעשה דתנאי מועיל בקידוש אפי' מבית לבית ובלבד שיאכל בבית אחר כדמשמע לשון רש"י כדפרישית לעיל וכדמשמע בפסיקתא כדפרישית והא דלא שני שמואל הכי משום דרבותא קא מתרץ דאפי' לענין סעודה שבבית הכנסת ממש מתוקמא שבאורחין תלמידי חכמים עסקינן דשרי להו למיכל בבית הכנסת דת"ר פ' בני העיר בתי כנסיות אין נאותין בהם ואמר רבא חכמים ותלמידיהם מותרים דאריב"ל מאי בי רבנן ביתא דרבנן. ופרש"י קורין בתי מדרשות בי רבנן לפי שהוא ביתם לכל דבר ע"כ רש"י. ופסיקתא וירושלמי ותלמוד דידן כולהי סברי דתנאי מועיל בקידוש אפי' מבית לבית ואפי' תמצא לומר דפליג אתלמוד דידן נראה בעיני שיש לנהוג כמו בפסיקתא שהרי מצינו כמה מנהגים שאנו מניחין תלמוד דידן ועושים ע"פ שאר הספרים של אגדות כדקאמר (לן) בפרק במה בהמה יוצאה דתמה זכות אבות ואעפ"כ אנו מזכירין אותה בתפילה משום דסמכי' אהא דאמר שלהי ויקרא רבה ר' אחא אמר לעולם זכות אבות קיימת ולעולם מזכירין אותה שנאמר כי אל רחום ה' אלקיך וגו' ולא ישכח את ברית אבותיך. מיהו הא לאו ראיה הוא שפירש לי מורי ה"ר יהונתן זצ"ל זכות אבות תמה שאינה עומדת מעצמה אבל כשמזכירין אותה עומדת ותנן בפ' בני העיר במגילה בתענית קורין ברכות וקללות ואמרי' בגמרא קללות של תורת כהנים. ואנו רגילים לקרות ויחל משה משום דסמכינן אפסיקתא שיש לשם שצריך לקרות ויחל ותו דפ' בני העיר אר"י בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם ואנו מפטירין [שמעו דבר ה' ובשבת שלפני ט' באב מפטירין] חזון ישעיהו כדאיתא במ"ס ואר"פ התכלת אמר רבא ומודה שמואל בזקן שעשאה לכבודו שפטורה מציצית מ"ט אשר תכסה בה אמר רחמנא והאי לאו לאכסויי עבידא בההיא שעתא ודאי רמינן להו משום לועג לרש חרף עושהו פי' רש"י לכבודו לתכריכין למיתה. בההיא שעתא דמכסינן ליה בה. לאחר מיתה. ודאי רמינן ליה. חוטי משום לועג לרש חרף עושהו ואי לא רמינא ליה דמי כלועג. ע"כ רש"י. ואנן האידנא מתירין ציצית מטלית שקוברין בו וסמכי' אהא דמס' שמחות דאמר אבא שאול בן בטנית צוה את בניו קברוהו תחת מרגלותיו של אבא והתירו תכלת מפליוני.

וטעם לדבר פי' ר"ת בשם חכמי אשכנז לפי שאינם כ"כ חשובים ודמי כאלו מעידים ע"ע עדות שקר דציצית עדות הוא על תרי"ג מצות. הרי מצינו כמה הלכות שאנו מניחין תלמוד דידן ונוהגין על פי ספרי הגדות כמו פסיקתא ושמחות ויקרא רבה הלכך נראה בעיני שיש לסמוך עליהם ולומר תנאי מועיל בקידוש אפי' מבית לבית. ויש מתרצים קושי' רבינו נסים ואומרי' דהכא מיירי בסעוד' שבת שהוא סעוד' מצוה ולהכי מותר לאוכלה בביהכ"נ כדאשכחן בירושלמי גבי סעודה של עיבור שנה פ"ק דפסחי' ירושלמי ר' ירמיה [בעי] בתי כנסיות ובתי מדרשות מה שיהו צריכין בדיקה מה צריכא ליה שכן מכניסי' לשם בעיבריו' ובר"ח. פי' בסעודו' שהיו עושין בעיבור השנה ולעבר את החודש ופ' בן סורר ר' יוחנן הוה עייל לבי כנישתא בצפרא ומלקט פירורין ואכיל להון ואמר יהא חלקי עם מאן דמקדש ירחא הכא [רומשית]:

סימן כד

בעא מניה רבא מרב נחמן מי שלא קידש בערב שבת מהו שיקדש והולך כל היום כולו א"ל מדאמרי בני ר' חייא מי שלא הבדיל במוצ"ש [מבדיל והולך כל השבת כולה ה"נ] מקדש והולך כל היום כולו איתביה לילי שבת ולילי י"ט יש בהם קדושה על הכוס וכו' איתביה כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם ואם אין לו אלא כוס אחד אומר עליו קידוש היום מפני שקידוש יום קודם לכבוד יום [וכבוד לילה] אמאי נישבקיה למחד וניעבד ביה תרתי א"ל חביבה מצוה בשעתא וכן הלכה דמי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו. ומי שאין לו אלא כוס אחד אומר עליו קידוש היום:

סימן כה

ת"ר זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין אין לי אלא ביום בלילה מנין [ת"ל] זכור את יום השבת לקדשו. אדרבה עיקר קדושא בלילי'א הוא דכי קדיש יומא בעינן לקדושי ותו בלילה מנין ת"ל זכור את יום השבת לקדשו [תנא] מהדר אלילי' ונסיב לי' קרא אימא. הכי קאמר זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין בכניסתו. אין לי אלא בלילה ביום מנין ת"ל זכור את יום השבת לקדשו. דפ"ק דנזיר מוכח דדרשה גמורה היא שצריך לקדש על היין דתניא רש"א אינו חייב עד שיזיר מכולן ורבנן אמרי אפי' לא נזר אלא מחד מנהון הוי נזיר מ"ט דר"ש א"ק מכל אשר יעשה מגפן היין וגו' ורבנן מ"ט א"ק מיין ושכר יזיר וגו' ור"ש נמי הא כתיב מיין ושכר יזיר ההוא מב"ל לאסור יין מצוה כיין רשות מאי היא קדושא והבדלה הרי מושבע [ועומד] עליו מהר סיני אלא כי [הא] דא"ר שבועה שאשתה וחזר ואמר הריני נזיר אתייא נזירות וחיילא אשבועה. פי' והרי מושבע ועומד הוא מהר סיני לשתותו איך חלה שבועת נזירות על שבועת זכור

שהרי אין נשבעין לבטל המצוה כדא' פ' ואלו מותרים בנדרים. אלא כי הא דא"ר שבועה שאשת' וחזר ואמר הריני נזיר אתי' נזירות וחיילא על השבועה והיינו דקאמר לאסור יין מצוה דנשבע לשתות. כיין הרשות וא"ת מ"ש נשבע מפי עצמו לנשבע מהר סיני נראה בעיני נשבע מפי עצמו היינו טעמא שחלה עליו שבועה מפני שיכול לשאול על שבועה ראשונה והיינו דתנן פ"ג דשבועות שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת בטוי והשני' שבועת שוא כו' לא אכלה עבר על שבועת בטוי ואמרי' בגמר' השתא משום שבועת בטוי מחייב משום שבועת שוא לא מיחייב הרי יצתה שבועה לשקר א"ר ירמי' תני אף על שבועת בטוי פי' ובין בך ובין כך עובר ולוקה הרי למדנו דחלה שבועה על שבועת עצמו והיינו טעמא דאי בעי אתשיל אשבועה ראשונה והיתה חלה עליו השני' גם עתה אע"פ שלא נשאל על הראשונה חלה השני' עליו אבל גבי קידוש שצריך לקדש ולטעום ואין יכולת בידו לשאול ולפטור מחובה זו כיון שכבר הוא נשבע אין השבועה חלה עליו כלל הלכך אפי' נזיר מקדש על היין וטועם ממנו דהא דאמרי' אין שבועה חלה על השבועה היינו שנשבע על דבר א' פעמים כדאמרי' פ' ואלו מותרים אלא ה"ד דלא חיילא שבועה על שבועה כגון דאמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים אבל הכא שנשבע תחילה שישתה וחזר ונשבע שלא ישתה כבר הוא מתחרט על הראשונה וחלה עליו השניה דאין כאן חסר אלא אמירת חכם מותר לך אבל היכא שכבר נשבע שיאכל וחזר ונשבע שיאכל הרי מחזיק שבועתו ראשונה ומאחר שכבר מושבע מפ"ע ועומד תו אין שבועה [שני'] חלה עליו ואם אכל אינו לוקה כ"א אחת. וקשה דתנן יום טוב שחל להיות [בערב] שבת לא יבשל תחלה מיום טוב לשבת ואמרי' בגמ' מנה"מ דאמר קרא זכור את יום השבת לקדשו זכרהו מאחר שבא להשביחו מ"ט אמר רבה כדי שיברור מנה יפה לשבת מנה יפה ליום טוב אלמא דהאי קרא בעי לדרשה אחריתי ותו מאי מוכח מזכור שיזכרהו על היין ותו לוי דשדר לי' לר' שיכרא בר תליסר מגני טעמי' והוה בסים [טובא] אמר כגון זה ראוי לקדש [עליו] ולברך עליו כל שירות ותשבחות שבתורה (ורבה בר"ה) [ור"ה] אשכחי' לרב דמקדש אשיכרא א"ל התחיל אבא למקני איסתרא משיכרא ופירש"י התחלת לעשות שכר ולהשתכר בו מעות לכך הוא יפה בעיניך ומקדש אתה עליו ע"כ רש"י. משמע אע"פ שהי' יכול למצוא היין שאל"כ למה הוא אומר לו מפני שמשתכר בו ותו דר' הוה מקדש אשיכרא אע"ג דהוה ליה חמרא דהא אהוריירי' דרבי הוה עתיר משבור מלכא וא"א לומר דלא הו"ל חמרא. ותו דרב זמנין דהוה חביבא לי' ריפתא הוה מקדש אריפתא. ותו דרב עמרם גאון זצ"ל עשה בסדר שלו פקנה"ז פת במקום יין ואי

קדוש על היין דאורייתא אפי' היכא דלית לי' חמרא לא מסתבר לקדושי אריפתא. ותו דת"ר אין מקדשין על השכר משום ראב"ש אמרו מקדשין. מעתה מאי פריך רפ"ק דנזיר והרי מושבע ועומד הוא מהר סיני דילמא ר' שמעון כר' אלעזר ברי' סבירא לי' דאמר מקדשין על השכר הלכך נראה דכולהי תנאי ואמוראי סברי דמקדשין על השכר ודבש מן הדין. והא דת"ר זכרהו על היין אינה כ"א אסמכתא בעלמא ועיקר קרא דזכור אתי' לדרשה דפ"ב דשבועות דזכור ושמור בד"א נאמרו דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה. וכל היכא דשכר ודבש חמר מדינה הם מקדשים עליהם ולא על הפת כאמימר דאקלע ולא הוה לי' חמרא ואייתי לי' שיכרא ולא אבדיל ובת טוות למחר טרחינ' ואייתי' לי' חמרא ואבדיל. לשנה תו איקלע ולא הוה לי' חמרא ואייתי' ליה שכרא אמר אי הכי חמר מדינה הוא אבדיל וטעים מידי ש"מ דכל היכא שיש לפניו [שכר] ופת מבדילין על השכר ואין מבדילין על הפת וכן לענין קידוש שמקדש על השכר ואין מקדש על הפת ואע"פ שיכול למצוא את היין ע"י הדחק א"צ לדחוק ולחפש אחריו אלא מקדש ומבדיל על השכר או על הדבש והא דאמר רבא אידור כרבים ולא אשתי שיכרא וא"ר זירא תהוי שקיותיה שיכרא מאן דמקדש אשיכרא היינו בשכר שלהם שהי' שכר תמרים אבל שכר שלנו שהוא שכר חטים ושעורים הוא טוב לשתות וראוי לקדש ולהבדיל עליו. מיהו היכא שיש לו יין מזומן הוא קודם לקידוש ולהבדלה לבל המשקין. וזה לשון ה"ג. זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין בכניסתו מכאן סמכו חכמים על קידוש היום מן התורה אין לי אלא שבתות חג המצות מנין ת"ל למען תזכור את יום צאתך וגו' חג שבועות מנין ת"ל וזכרת כי עבד היית [במצרים חג הסוכות מנין ת"ל וזכרת כי עבד היית] בארץ מצרים וגו' ומנ"ל דבחג הסוכות קאי מדעלוייה דקרא הענק תעניק וגו' [ומגרנך ומיקבך] וכתי' חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים וגו' [מגרנך ומיקבך] ואע"ג דמדכר בקידוש צריך לאדכורי בצלותא ובבהמ"ז. מ"ט זכור וזכרת תרין קראי כתיבי ואותן מועדות ילפי משבת מה שבת בתפילה ועל הכוס אף ביו"ט בתפילה ועל הכוס ע"כ ה"ג. ההיא דרפ"ק דנזיר אומר ר"ת זצ"ל דה"ק הרי מושבע ועומד מהר סיני הוא בתמי' פי' וכי מושבע ועומד הוא מהר סיני לקדש ולהבדיל על היין שהוצרך קרא לאסור פשיטא שכשהזיר עצמו מן היין שאסור ביין של קידוש והבדלה שאין חובה עליו לקדש על היין ולהאי פירושא נזיר אינו מקדש על היין וכן עיקר:

סימן כו

אמר רב יהודה אמר שמואל טעם אינו מקדש טעם אינו מבדיל ורבא א"ר נחמן אמר שמואל [טעם] מקדש טעם מבדיל [אמר רבא הלכתא טעם מקדש וטעם מבדיל] ומי

שלא קידש בע"ש מקדש והולך כל היום כולו ומי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולה. פרשב"ם טעם אם אכל שוב אינו מקדש כל הלילה אלא למחר קודם סעודה והכי קיי"ל כרבא [דאמר] טעם מקדש ואם שכח ולא קידש מקדש למחר כל היום כולו. טעם מבדיל ואם לא הבדיל מבדיל והולך עד יום רביעי. ע"כ רשב"ם. מיהו אי איכא בהדי' אחר דלא טעים ה"ז מקדש ומבדיל ומוציא את זה שטעם אע"ג ששניהם סופרים:

סימן כז

אמר רב ברונא א"ר הנוטל ידיו לא יקדש וכן אמר רב אדא בר אהבה הנוטל ידיו לא יקדש א"ל רב יצחק בר שמואל בר מרתא (ע"כ) [אכתי] לא נח נפשי' דרב ושכחינן לשמעתי' זימנין סגיאין הוה קאימנא קמי' דרב דזימנין דהוה חביבא לי' ריפתא והוי מקדש [אריפתא וזמנין דחביבא לי' חמרא וקדיש] אחמרא. פירש"י (של) [נוטל] ידיו לא יקדש דקידוש מפסיק בין נטילה לאכילה והוי כהיסח הדעת ובעי נטילה אחייתא בתר קדושא. דחביבא לי' ריפתא. שהי' רעב מקדש אריפתא אלמא לא בעי נטילה אחריתי אלא מעיקרא משי ואכיל [נהמא] דקידושא. דחביבא לי' חמרא. שהי' צמא. ע"כ רש"י. ופי' רשב"ם נטל ידיו לא יקדש אלא אחר יקדש והוא יוצא י"ח בשמיעה ושתיי' דאין כאן היסח הדעת מאחר שהוא עצמו אינו מברך אבל הוא עצמו לא יקדש אם נטל ידיו כדי שיאכל על סמך אותה נטילה דלפני קידוש דקידוש מפסיק בין נטילה לאכילה והוי כהיסח הדעת ובעי נטילה אחריתי בתר קדושא דתיכף לנ"י סעודה ובשביל קידוש לא בעי נטילת ידים דהנוטל ידיו לפירות ה"ז מגסי הרוח והא קמ"ל דנטילה שלפני קידוש אינה עולה לו לפיכך יקדש תחילה ואח"כ נוטל [ידיו] וכ"ש שהנוטל ידיו לא יבדיל דהא [אפי' קידוש דבמקום סעודה הוא ואיכא למימר דליכא היסח] הדעת אפ"ה אינו יכול לסמוך על נטילת ידים שלפני קידוש והאי דקאמר נטל ידיו לא יקדש ולא קאמר [מקדש] וחוזר ונוטל ידיו היינו משום דלא בעינן נטילת ידים תרי זימני משום דחדא מנייהו ברכה לבטלה הלכך לא יקדש הוא אבל חבירו יקדש לו. דחביבא ליה ריפתא. שהי' רעב מקדש אריפתא אלמא לא בעי נטילה אחריתי אלא מעיקרא משי ידי' ואכיל נהמא דקידושא אלמא דקדושא שלאחר נטילה לא חשיב היסח הדעת וכן הלכה דמי שנטל ידיו קודם קידוש אינו צריך לחזור ולטול לאחר קידוש ולא פליג רבנן בין מקדש אריפתא למקדש אחמרא מדלא מהדרי לי' לר' יצחק בר שמואל מידי ומיהו לכתחילה מוזגין ואח"כ נוטלין לידים כב"ה במס' ברכות ומדרב שמעינן דמקדש על הפת ואומר ויכולו ומברך ברכת המוציא ואינו אוכל גם לא פורס מפה עד שיקדש אחרי כן ודוקא

קידוש אבל הבדלה אינה [אלא] על הכוס תקנוה כדאמרי' העשירו קבעוה על הכוס ומי שאין לו כוס יין במקום שרגילין לשתות [יין] אל יבדיל [על הפת] ודי לו בהבדלת תפלה. בסידור רב עמרם. ע"כ רשב"ם:

סימן כח

פרק כירה תנן נותנין כלי תחת הנר לקבל נצוצות ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה ואמרי' בגמ' לימא תנן סתמ' כר' יוסי דאמר [גורם] לכיבוי אסור ותסברא אימר דאמר ר' יוסי בשבת בערב שבת מי אמר וכו' עד אלא אמר רב אשי אפי' תימא רבנן שאני הכא [מפני] שמקרב את כבויו. ילפי' מההוא שמעתא דגרם כבוי מערב שבת אפי' לר' יוסי שרי ולא פליגי אלא בגרם כיבוי בשבת כדתנן פ' כ"כ הקודש ר"ש בן ננס אומר פורסין עור של גדי ע"ג שידה תיבה ומגדל שאחז בהן האור מפני שהוא מחרך פי' ואינו נשרף ומתוך כך הוא מגין על התיבה. ועושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה ר' יוסי אוסר בכ"ח חדשי' מלאים מים מפני שאין יכולין לקבל את האור (וכך) [והן] מתבקעין ומכבין את הדליקה ופי' הוא דגרם [לכבות] הדליקה מפני דכי מטיא דליקה לכלים דליקה הוא דפקעה לכלים ודליקה עצמה מכבה את עצמה מפני דמפקעה הוא לכלים וזה ששם כלי לשם לא עשה אלא גרמ' בעלמא ואפ"ה אסור לר' יוסי דסבר גרם כבוי אסור ולר' שמעון בן ננס שרי דסבר גרם כבוי שרי והלכה כרשב"נ דקאי רב כותי' בגמ' דארי" אמר רב טלית שאחז בה את האור מצד אחד נותן עלי' מים מצד אחר ואם כבתה כבתה. ומוקי לה כר"ש בן ננס והא דרב גרם כבוי הוא אע"ג שנותן מים ע"ג הטלית אפי"ה אין זה קרב כבוי אלא גרם כבוי מפני דשמא יכבה קודם שיגיע במקום השרוי ואפי' כשיגיע שם שמא לא יכבה שחום הלהב והאור מייבש המים ונשרף גם השרוי שאפי' דבר השרוי במים הולך ונשרף ורב אשי נמי לא בעי לאוקומי סתמא דמתני' דפ' כירה כרבי יוסי ש"מ דס"ל כר"ש בן ננס דגרם כיבוי שרי וכדרבא וכ"פ ה"ר ברוך בר יצחק זצ"ל דהלכה כרב בספר התרומה. וכ"כ ה"ר משה בר מיימון בהלכות שבת וזה לשונו ומותר לעשות מחיצה בכלים בין מלאים בין ריקנים כדי שלא תעבור הדליקה אפי' כלי חרס חדשים מלאים מים עושים מהם מחיצה אע"פ שודאי מתבקעים ומכבים שגרם כיבוי מותר עכ"ל הלכך גרם כבוי מע"ש שרי אפי' לר' יוסי כדמוכח ס"פ כירה כדפרי' לא נחלקו אלא בגרם כיבוי בשבת שר"ש בן ננס מתיר ור' יוסי אוסר וסימנך מ"ם מ"ם סמ"ך והלכה כר' שמעון [בן] ננס דהא רב קאי כותי' וכ"פ רבותי כדפרי' אבל קרב כיבוי ההוא אסור אפי' לר"ש ואפי' מערב שבת דהיינו ליתן כלי עם מים תחת הנר ומפני שמקרב ומזמין כבויו מכבה ממש הוא כדתניא ס"פ כירה נותנין כלי תחת הנר

לקבל נצוצות בשבת ולא יתן לתוכו מים בערב שבת מפני שהוא מכבה ואצ"ל בשבת. ופירש"י שכשנתן חמים ממש תחת הנר מכבה ממש הוא וגזירה מבעוד יום אטו חשיכה מפני שמקרב כיבויו בהדיא והו"ל מכבה ממש אי הוה יהיב לי' בשבת הואיל שמכבה ממש הוא. מעתה אפי' לר' שמעון אסור דגזר ע"ש אטו שבת דאין לומר דמע"ש שרי קרב כבוי לר"ש מידי דהוה אפריסת מצודה ע"ש עם חשיכה וכל הנהו דפ"ק דשבת דשרי ב"ה עם השמש ובריית‍א ר' יוסי הוא דמחמיר בגרם כיבוי מחמיר נמי בקרב כבוי אפי' מע"ש. חדא דזהו דוחק להעמיד ר' יוסי דלא כב"ה ותו דלא דמו אהדדי כמו שפירש ה"ר יוסף דהכא בקרב כבוי ראוי להחמיר משום שעומד בצד האדם וסמוך לו והרואה אומר שבשבת נוטלו ומכבה בשבת הוי הלכך מסתבר דקרב כבוי דאסור אפי' מע"ש אפי' ר"ש מודה. מעתה יקשה לך על המנהג שלנו שאנו נוהגים בע"ש שאנו ממלאים צלוחית מים ושמן על גבי מים ומדליק בע"ש וכשהשמן כלה בשבת מגעת הפתילה למים אז הוא כבה מחמת המים נמצא שקרב הכבוי שפיר' שאסור לכ"ע. ונ"ב דלק"מ והמנהג מנהג כשר הוא דכל מה שאמרנו שקרב הכבוי אסור וגם הגרם כבוי לר' יוסי היינו דוקא שכבר הנר דולק ואח"כ גורם או מקרב דווקא כה"ג אסר תלמוד אבל הכא שכבר מילא המים והשמן ואח"כ מדליק ואחר הדלקה אינו גורם ואינו מקרב כל כה"ג ודאי היתר גמור הוא וטעות גמור נראה בעיני להקשות על המנהג שלנו והיתר גמור הוא מה שאנו נוהגים ואין לפקפק עליו כלל. וכן בערוך בערך נר שאילה [נר] של זכוכית שמטילין בו מים ושמן וכיון שכלה השמן בשבת מגיע אש אצל המים ונכבה. ושאלת אם יש בו גרם כיבוי או לא. [תשובה]. דבר זה היתר גמור הוא שאין גרם כבוי אלא [כמו] ששנינו] בפ' כירה נותנין כלי תחת הנר לקבל נצוצות ולא יתן לתוכו מים וכו' וכדקתני בכל כתבי ר"י אוסר בכלי חרס חדשים וכו' אבל נרות של זכוכית מותר להדליק בהם ואין לערער בהן ואין לחוש בכך כלום וכך אנו נוהגין להדליק בכל בתי כנסיות (ושני) [ובתי] מדרשות ובבית רבינו שבבבל (ובשתי) [ובבתי] ישיבות. עכ"ל ערוך. מיהו מה שמשמע מדברי ערוך שגרם כיבוי אסור הא ודאי לא נהירא לי כדפרישית ובירושלמי מוקי מילתא דרב כר' יוסי דאמר פ' כ"כ הקודש בירושלמי ר' ירמי' ר' בא בר ממל בשם רב ספר שאחז בו האור מצד אחד נותן מים מצד השני ואם כבה כבה. אחז בו האור משני צדדין [פושטו וקורא בו ואם כבה כבה טלית שאחז בו האור מצד אחד נותן מים מצד שני ואם כבה כבה אחז בה האור מב' צדדין] נוטלה ומתעטף בה ואם כבתה כבתה ר' שמואל בשם רבי זירא דרבי יוסה היא א"ר יוסה הוה סברינן מימר מה פליגין ר"י ורבנן בשעשה מחיצה של כלים אבל אם עשה מחיצה של מים לא ממה דמר ר' שמואל בשם ר' זעירא דר'

יוסה היא הדא אמרה אפי' עשה מחיצה של מים הוא המחלוקת עכ"ל הירושלמי. ואיני יודע לישבו דחדא דפליג אתלמוד דידן דמוקי לי' לרב כר"ש בן ננס ותו דבפ' כירה בגמ' דידן מוכח דמחיצה של מים לכ"ע אסור והכא בירושלמי קאמר דאפי' במחיצה של מים פליגי ותו דרב גופי' לא אתיא שפיר דמה לי אחז בה מצד אחר מה לי אחז בה משני צדדין ושמא רוצה לומר דאחז בה מצד אחד הוי גרם [כבוי] דשמא לא יכבה אבל מב' צדדין בבירור מכבה והוי כמחיצה של מים והיינו דקאמר דמדאוקי לי' לרב כר' יוסי ש"מ דאפי' במחיצה של מים פליגי מיהו שבקינן תלמוד ירושלמי וסמכינן אתלמוד דידן וכדפרישית :

פרק יום טוב במסכת ביצה אמרינן עולא אקלע לבי רב יהודה קם שמעי' זקפיה לשרגא איתבי' רב יהודה לעולא הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה. פרש"י הנותן שמן לנר. בשבת חייב משום מבעיר. המסתפק. הנוטל ממנו ואוכל חייב משום מכבה וכבוי ביו"ט לא אשתרי. ע"כ רש"י. רוצה לומר דמעשה דעולא ביום טוב הוי ואפי' הכי פריך משבת איו"ט דאסור כבוי ביום טוב כמו בשבת וכ"כ ובתוס' ריב"א וצ"ל דבשבת קאי ואליבא דר' יהודה דאמר משאצ"ל חייב עלי' דאילו ביו"ט כשמסתפק ממנו לאכילה אינו חייב דמכבה הוא לצורך אוכל נפש ואפי' לכתחיל' נראה שהי' מותר ביום טוב עכ"ל. ועוד כ' בתוס' ריב"א דדוק' שמן נקיט למחייב המסתפק ממנה משום מכבה הואיל דדרכו של שמן כולו לימשך אחר הפתילה בכל שעה וכשיטול ממנו כשהוא דולק בנר הרי הוא במכבה פתילה עצמה. באותו מקום שנטל [שעכשיו בכל שעה הי' מסייע אותו שמן שנטל] להדלקת הפתילה ואינה כגרם כבוי אלא כמכבה ממש הוא אבל אם היו חתיכות קטנות של חלב בנר דולק ונוטל אחת מן החתיכות מן הנר הרחוקות מן הפתילה אין נראה שיהא חייב שהרי לא היתה הפתילה דולקת עכשיו מחמת אותה החתיכה שנטל אלא שסופה הי' לידלק ממנה ואינו מכבה ממש אלא כגרם כבוי הוא. מיהו לכתחילה ודאי אסור בין בשבת בין ביו"ט וכן אם חתך מן הנר של שעוה בשעה שהוא דולק מקצת הנר אין נראה שיהא חייב דאינו מכבה גמור אלא כגורם הוא לכבוי שאם לא חתך הי' דולק יותר וכשחתך גורם הוא שיכבה לכשיגיע למקום החתך. עכ"ל. ובעיני נראה דליקח החתיכה מן הנר הדולק שפיר דמי דאין זה אפי' גרם כבוי אי לאו שהוא אסור משום מוקצה וביו"ט ה"נ דשרי. ואע"פ שכך נראה בעיני איני מורה הלכה למעשה אלא כדברי ריב"א. מיהו זה ודאי הוא אמת שגרם כבוי מותר. ונ"ב דהא דפליגי רשב"נ ור' יוסי בגרם כבוי היינו דוקא להציל מפני הדליקה אבל גרם כבוי שלא להציל מודו כ"ע דאסור והיינו שמשמע מדברי ריב"א ומדברי ערוך דגרם

כבוי אסור היינו בגרם כבוי שאינו להציל [וקשה] לי על סברתי מהא דפריך פ' כירה לימא תנן סתמא כר' יוסי דאמר גרם כבוי אסור דהוה לי' למימר אפי' תימא רשב"נ ע"כ לא שרי ד' שמעון בן ננס אלא בגורם הכבוי להציל מן הדליקה אבל שלא להציל אפי' ד"ש מודה ונראה בעיני דהתם נמי להציל מיידי בדנותן מים בכלי להגן מפני הנצוצות וכן פירש"י [בפ' כירה. ומה שכתב ריב"א ז"ל] ופי' דאפי' לכתחילה שרי ביום טוב להסתפק משמן שבנר הדולק הי' רוצה ה"ר ברוך בר' יצחק זצ"ל להביא ראי' לדבריו מההיא דספ"ב דביצה דרש רב גביהה מבי כתיל אפיתחא דבי ריש גלותא קטורא שרי א"ל אמימר מאי קיטורא [אי] בידי אדם מעשה אומן הוא אי לעשן הא קא מכבה ואסור א"ל רב אשי לעולם לעשן מידי דהוה אבישרא אגומרי פי' דאע"ג דמכבה אפ"ה שרי אלמא דכבוי לצורך אכילה שרי מיהו לאו מילתא הוא דדוקא התם שרי כבוי לצורך אכילה משום דלא אפשר מאתמול לצלות אבל הכא דאפשר ליקח מאתמול משמן שבנר כה"ג כבוי אסור אע"ג דלצורך אכילה הוא וראי' לדבר מההיא דפ' ר"א דמילה דת"ר אין מסננין את החרדל במסננת שלו ואין ממתקין אותו בגחלת ופריך והתני' ממתקין אותו [בגחלת] לא קשיא כאן בגחלת של מתכת כאן בגחלת של עץ פירש"י בגחלת של עץ אסור דשייך בה כבוי [לפי שעושה פחם]. גחלת של מתכו' לא שייך בה כבוי דאינו נעשה פחם. א"ל אביי לרב יוסף מ"ש מבשרא אגומרי פירש"י שצולין ביו"ט ואע"ג דמכבה א"ל התם לא אפשר והכא אפשר. פירש"י לא אפשר. לצלות מעי"ט דביומי' שביחא טפי אבל חרדל איפשר למתקן מאתמול. הא למדת דכל היכא דאיפשר מאתמול אסור ביו"ט על ידי כבוי מעתה אסור ליקח ביו"ט משמן הדולק בנר מפני שהוא מכבה הואיל ואיפשר ליקח זה השמן קודם הדלקה או מערב יום טוב:

סימן כט

פרק כירה תנן אין נותנין את הכלי תחת הנד לקבל את השמן. פי' אין נותנין בשבת כלי תחת הנד לקבל שמן המטפטף משום דשמן מוקצה היא ואמרי' בגמ' אר"ח אע"פ שאמרו אין נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה פי' כשהיא מטילתה במקום מדרון שמא תתגלגל ותשבר ומדוקיא דמתני' שמעינן לה דדמי לנותן כלי תחת הנר לקבל השמן אבל כופה עלי' כלי ולא תימא אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל ופליגי רבה ורב יוסף בטעמי' דרב חסדא ופי' רבה דהיינו טעמא דר"ח דקסבר דהצלה מצוי' התירו והצלה שאינה מצויה לא התירו אבל אי הוות הצלה מצויה ליתן כלי תחת הביצה הוה שרי אליבא דרבה דקסבר מותר לבטל כלי מהיכנו. ורב יוסף אמר היינו [טעמא] דר"ח משום דמבטל כלי מהיכנו פי' להכי אסור ליתן בלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה. עתה

לכאורה הוה משמע דהלכה דמותר לבטל בלי מהיכנו דהלכה כרבה בהדי רב יוסף לבר משדה ענין ומחצה כדאמרי' בב"ב. ולא היא אלא כך הלכה דאסור לבטל כלי מהיכנו דחדא די"מ דע"כ רבה סבר דאסור לבטל כלי מהיכנו וה"ק הצלה מצויה התירו במקום שאינו מבטל כלי מהיכנו וכ"ש דאסור ליתן בלי תחת הביצה דהצלה [שאינה] מצויה וגם שהוא מבטל כלי מהיכנו אבל כופה עלי' כלי שאינו מבטלו מהיכנו וגם דהצלה מצויה הוא וקסבר בלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל והשתא פריך שפיר מחבית של טבל אע"פ שאין כאן מבטל כלי מהיכנו דטבל גופי' מוכן הוא אצל האורחים כדאמ' פ' כ"כ הקודש גמ' מצילין מזון ג' סעודות נשברה לו חבית בראש גגו מביא כלי ומניח תחתיה ובלבד שלא יביא בלי אחר ויקלוט בלי אחר ויצרף נזדמנו לו אורחין מביא כלי אחר ויקלוט כלי אחר ויצרף ובחבית של טבל עסקינן אלמא דטבל מוכן הוא אצל האורחין אפ"ה פריך לי' דהצלה שאינה מצויה לא התירו. ושני לי' בגולפי חדתי דשכיחי דפקעי והצלה מצויה היא ולהכי שרי. אבל א"ת דרבה סבר דמותר לבטל כלי מהיכנו וה"ק הצלה מצויה התירו אע"פ שמבטל כלי מהיכנו א"כ מאי פריך לי' מחבית של טבל לימא ליה דשאני התם דאע"ג דהצלה שאינה מצויה הוא אפי' הכי שרי הואיל שאינו מבטל כלי מהיכנו ותו דאפי' את"ל דרבה פליג אדרב יוסף וסבר דמותר לבטל בלי מהיכנו אפ"ה הלכה כרב יוסף דהא ר' יצחק ורב הונא קיימי כותיה דאר"י כשם שאין נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה כך אין כופין עלי' [כלי] שלא תשבר הוה כרב יוסף מצי סבר בהא דאסור לבטל כלי מהיכנו אלא שמוסיף להחמיר שגם אין נותנין עלי' בלי ורב הונא קאי כר' יצחק כדאמר לקמן אמר להו רב ששת פוקו אמרו לי' לר' יצחק כבר תרגמה רב הונא לשמעתיך בבבל דאמר רב הונא עושין מחיצה למת בשביל חי ואין עושין מחיצה למת בשביל מת ורב שמואל בר יהודה ושילא נמי קיימי כר' יצחק בטעמא דרב הונא אבל כרבה לא מצי סברי כלל דאיהו לא תלי טעמא אלא בהצלה מצויה ואינה מצויה וה"נ סבר סתמא דתלמודא פ' מפנין ופ' מי שההשיך דפ' מפנין גמ' כופין את הסל א"ר יהודה בהמה שנפלה לאמת המים בשבת מביאים כרים וכסתות ומניחין תחתיה וכו' עד והא קא מבטל ליה מהיכנו קסבר מבטל כלי מהיכנו דרבנן וצער בעלי חיים דאורייתא ואתי דאורייתא ודחי דרבנן ופ' מי שהחשיך גמ' הגיע לחצר החצונה אמר רב הונא היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה וכו' עד והא קא מבטל כלי מהיכנו. בשליפי זוטרי ש"מ דסתם התלמוד סבר דאסור לבטל כלי מהיכנו ואית לן [למימר] דההוא דרב הונא מיירי בצריך למקום כרים וכסתות כי היכי דלא תקשי דרב הונא אדרב הונא דסבר פ' כירה אין בלי ניטל אלא לדבר הניטל. וכ"כ

ה"ר משה מיימון וז"ל אסור לבטל כלי מהיכנו מפני שהוא כסותר כיצד לא יתן כלי תחת הנר בשבת לקבל את השמן הנוטף כו' וכן כל כיוצא בזה עכ"ל. ורש"י פי' בפ' כירה אסור לבטל כלי מהיכנו להושיב כלי במקום שלא יוכל ליטלו עוד משם דהוי בקובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה. ע"כ רש"י. ומורי ה"ר בן ה"ד משה זצ"ל הי' מקשה איך מסיקים בכלים הא סותר כלי ואע"ג דאין סתירה בכלים מ"מ מדרבנן אסור ולפירש"י אינו קשה מתחילה כלום דאין כונה כאן כלל אלא לפי דברי ה"ר משה מיימון שייכא שאלתו. והשיב לו ה"ר ברוך בר' יצחק זצ"ל דהתם סותר לדבר המותר ביום טוב ומניח כלי תחת הביצה אינו צורך יו"ט. עתה פסקנו דאסור לבטל כלי מהיכנו. מיהו נ"ב דלא הוה ביטול כלי מהיכנו אלא במקום דלא אפשר להסיר גוף האיסור מן הכלי ולא הכלי מן האיסור אלא ע"י שיטלטל את האיסור כגון ביצה בתוך הכלי או יין או שמן או כל כיוצא כאילו אבל במקום שיכול להסיר הכלי מתחת האיסור בלא טלטול האיסור התם ודאי שרי וראיה לדבר דתריץ התלמוד בפ' מי שהחשיך בשליפי זוטרי ופירש"י משואות קטנות ששומט הבד מתחתיהן ונופלין על הכר השני וכן עד שמגיעין לארץ ואינו דומה לההוא דמפנין דכרים וכסתות שתחת הבהמה לא מצי לשומטם מפני כובד הבהמה וה"נ תריץ תלמודא בפ' כירה גבי קורה שנשברה סומכין אותה בספסל דאי בעי שקיל לדו הלכך אחר (שביאתו) [שביארתי] דהלכה כרב יוסף דאסור לבטל כלי מהיכנו א"כ ההוא שינויא דשני אליביה רב הונא בריה דרב יהושע דנצוצות אין בהן ממש דסמכא היא ואיכא (למידין) [למידק] הא גוף הנר ונר של שעוה אסור ליתן כלי תחתיו אפי' להציל על מה שתחתיו שלא ישרף שהרי גם הכלי שתחת הנר לא איפשר להסירו מתחת הנר אם לא שיטלטל את הנר. והיכא שנתן כלי תחת הביצה או תחת כיוצא בה וביטלו מהיכנו ואח"כ נפלה ביצה לחוץ היה אומר ה"ר משה בר' יואל זצ"ל שאסור לטלטל הכלי אע"פ שלא היתה ביצה עליה כל בין השמשות והיה מדקדק מדתנן בפ' מפנין כופין את הסל לפני דאפרוחים [ובפ' כירה שם משני קסבר] מותר לטלטלו ומש"ה לא הוי מבטל כלי מהיכנו דמותר לטלטלו לאחר מכן מכלל גבי ביצה דקרי ליה מבטל כלי מהיכנו היינו משום שאפי' אם נפלה הביצה לחוץ שאסור לטלטל דכלי. וה"ר ברוך בר' יצחק זצ"ל אומר דלעולם אי נפלה מותר לטלטל הכלי וה"ט דמניח תחת ביצה מבטל כלי מהיכנו דמסתמא בשהניח לכל היום הניח והקצהו מדעת אבל סל לפני האפרוחין לפי שעה הקצה אותו כדי שיעלו וירדו הלכך לאחר שירדו מותר לטלטל ולעולם אי נפלה ביצה מותר לטלטל: ולי אני המחבר נראה בעיני כדברי ה"ר ברוך ולאו מטעמיה דאי טעמא דביצה [הוא] מפני שהקצהו לכל היום [קשה] דאטו מתנה ועומד הוא אם תפול לחוץ

אם לא תפול אלא ה"ט כדפרישית לעיל דנותן בלי תחת בצים הוי מבטל כלי מהיכנו מפני שאי אפשר לו להסיר הכלי מתחתיה אם לא ע"י טלטול הביצה אבל כופה את הסל מפני האפרוחין אינו מבטל את הכלי מהיכנו מפני שיכול להבהיל את האפרוחין ולהפריחם מע"ג הסל בלא שום טלטול הילכך אחרי שפרשנו דטעם כלי שתחת הביצה הוי ביטול כלי מהיכנו מפני שאינו יכול להסיר הביצה לחוץ אם כן אם נפלה מעצמה או עכו"ם ותינוק הסירוה לחוץ פשיטא דשרי הכלי בטלטול הואיל שלא היתה הביצה עליו כל ביה"ש והשתא שפיר אתי הא דאמר גבי מיטה לא יחדה למעות יש עליה מעות אסור לטלטלה אין עליה מעות מותר לטלטלה אע"פ שהיו עליה היום הואיל שלא היו עליה כל ביה"ש. אך זה מספקא לי אם עבר והסיר הביצה מן הכלי (או) [אי] שרינן בלי בטלטול הואיל ועבד אדרבנן. וזה לשון ה"ר משה מיימון כל כלי שהוקצה מחמת איסור אסור לטלטלו (כנגד) [כגון] נר שהדליקו בו בשבת והמנורה שהי' עלי' הנר ושלחן שהיה עליו מעות אע"פ שכבה דנר או נפלו המעות אסור לטלטלן שהכלי שהיה ביה"ש אסור לטלטל נאסרה לטלטלה כל השבת כולה אף על פי שהלך הדבר שגרם לו האיסור עכ"ל הרי לך להדיא שפי' שהשלחן שהיה עליו המעות בין השמשות דוקא אסור לטלטלו אע"פ שהוסרו המעות אסור השלחן בטלטול דמיגו דאתקצי לביה"ש אתקצי לכולי יומא אבל אם הושמו מעות על השלחן בשבת והוסרו משמע להדיא מלשונו שמותר השלחן בטלטול. ובהא נסתפק ריב"א זצ"ל אם יכול ראובן לבטל כלי של שמעון ע"י ששם בתוכו דבר מוקצה כגון ביצה וכיוצא בה ור"פ לולב וערבה משמע שמתבטל מהיכנו על ידי אחר גבי ההוא דפעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת והביאו מורביות של ערבה בע"ש והניחום בעזרה הכירו בהם בייתוסי' ונטלום וכבשום תחת האבנים למחר הכירו בהם עמי הארץ ושמטום מתחת האבנים וזקפום בצידי המזבח ופירש"י כהנים עמי הארץ שאינם יודעים שנעשו בסיס לדבר האסור) [משמע דע"ה שמטום ולא ת"ח מפני שנתבטלו מהיכנו מזה אין ראיה כ"כ די"ל דהכי הוה עובדא ואפי' ת"ה היו יכולים לשומטם מפני שלא נתבטלו על מידי אחריתי ומעשה שהיה כך היה]:

סימן ל

ת"ר מותר השמן שבנר ושבקערה אסור להסתפק ממנו פי' כל היום כולו אסור ואפי' [לאחר] שכבה. ור"ש מתיר פי' מיד אחר שכבה כדת"ר מטלטלין נר חדש אבל לא ישן דר"י רמ"א כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר שהדליקו בו בשבת רש"א כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת כבה מותר לטלטל. והיתר סיפוק השמן וטלטול הכלי הא בהא תליא כדמוכח שמעתא וכתב בה"ג ולית הלכתא כר"ש בנר שהדליקו

בה באותה שבת הואיל ושוו ר"מ ור"י להדדי והוה ליה יחיד במקום רבים וה"נ אמר בפ' מי שהחשיך ותנן במתני' ואין נאותין ממנו לפי שאינו מן המוכן וכ"פ ד"ר משה מיימון דאפי' [לאחר] שכבה אסור. ופירשו רבותינו דאפי' התנה על השמן ליהנות ממנו לאחר שכבה הנר אסור ואין התנאי מועיל בשמן שבנר מפני שהוקצה למצותו מידי דהוה אסוכת מצוה דאין התנאי מועיל בה בפ' המביא במס' ביצה אע"ג דלא דמי דהתם אתקצאי לכל שבעה ימים דכל ז' ימים מצותה וצריך לה כל שבעה ימים הלכך לא מועיל בה תנאה אבל הכא דאין צורך הנר כ"א בלילה [הדין נותן] שיועיל בה תנאי להנות מן השמן אחר שכבה למחר ביום (מאי) [מידי] דהוה אסוכה רעועה דעלמא דמועיל בה תנאי לר' יהודה בפ' המביא אפ"ה לא דמי דשאני הכא גבי נר דהואיל דתחילת הוקצתה לצורך מצותה סברא הוא שלא יועיל בה דתנאי ותו דל"ד לסוכה רעוע' דעלמא שאינו כלה ומהני בה תנאה אבל גבי שמן שבנר כסבור שישרף דכל ואין התנאי מועיל: וא"ת לפי מ"ש דנר מצוה הוקצה למצותו א"כ אפי' אחר השבת יהא אסור לעולם מידי דהוה אשמן דנר חנוכה דאמר בירושלמי כבה ליל ראשון מוסיף עליו שמן בליל שני ומדליקו וכן כל הימים כבה ליל שמיני עושה עליו מדורה ושורפה מפני שהקצהו למצוה י"ל דשאני נר חנוכה שאסור להשתמש לאורו אבל נר שבת עקרו להשתמש לאורו בא ותו דגבי נר חנוכה מעיקרא כשמדליקו ניחא ליה שישרף כל השמן מפני פרסומי ניסא אבל גבי נר שבת רק שישתמש לאורו מה שהוא צריך תו לא ניחא ליה בהדלקתו ודמי [לנויי] סוכה ואתרוג דמותרין לאחר מצותה (ותו) דנויי סוכה ואתרוג אינם כלים להכי אין לדמותם לשמן (שכבר) [שבנר] שנשרף וכלה:

סימן לא

ולא יפלה את כליו ולא יקרא לאור הנר ואמרי' בגמ' דתרוייהו לאור הנר דוקא אסור שמא יטה כדתניא אין פולין לאור הנר ואין קורין לאור הנר אבל ביום מותר לפלות את כליו ולהרוג את הכינה בשבת כסתם מתני' דלא אסרה אלא לאור הנר וכדפרי' וכדאמרי' רבה מקטע להו ורב ששת מקטע להו וא"ל רב נחמן לבנתיה [קטולין] ואשמעו לי קלא דסנוואתי ופירש"י דבשבת עסקינן וכב"ה כדתניא רשב"א אומר אין הורגין את המאכולת בשב' [דברי ב"ש וב"ה] מתירין פי' מאכול' כינה מיהו קשה לי לפרש"י דפי' דההו' דרבה מקטע להו בשבת הוי א"כ ההוא דרבא שדי להו לקנא דמיא משום איסור שבת היכי (ספק) [שביק] ב"ה ועביד בב"ש ויותר היה נראה לפרש כדפירש ריב"א דבחול קאי וד"א קמ"ל דרבה מקטע להו לאפוקי מרב הונא דאמר מולל וזורק אפי' בחול ובירושלמי קאמר שמואל מקטע ידה ורגלה ויהיב לה קמי מינוקא מיהו [משום] אל תטוש תורת

אמך סמכי' אפירש"י דבשבת קאמר וסמכינן אב"ה דשרי להרוג מאכולת דהיינו כינה בשבת ודוקא כינה מה שקורין בל' [כנען] וי"ש ובל' לע"ז פרוע"א התרנו להרוג בשב' משום שאינה פרה ורבה אלא מבשר אדם שורצת אבל פרעוש מה שקורין בלשון כנען בילחא ובלשון לעז פוצא ה"ה גם ב"ה מודים שאסור להורגה בשבת מפני שהיא פרה ורבה כדאמר פ' ה' שרצים הרי פרעוש דפרה ורבה ותניא הצד פרעוש בשבת ר"א מחייב ור' יהושע פוטר וכו' ע"כ ל"פ ר"א ור"י אלא דמ"ס [דבר שאין] במינו ניצוד חייב ומר סבר פטור אבל לענין הריגה אפי' ר' יהושע מודה ורבנן דפליגי אר"א בכינה מסתבר דהיינו ר' יהושע הא למדת שפרעוש לכ"ע אסיר. וכבר היה מפרש ה"ר יוסף דאורלינוש זצ"ל דכינה היינו שקורין בילחא ובלע"ז פוצ"א דכתב והך את עפר הארץ והיה לכנים דהיינו אותם שהורים שקופצים שגדלים ע"ג קרקע דאילו אותם לבנים שאינם קופצים מבשר אדם שורצים הם והשיב לו ר"ת זצ"ל בדבר זה אסרת את המותר והתרת את האסור דע"כ כנים דקרא היינו אותם לבנים שקורין וי"ש ובלעז פרוע"א דמתרגם קלמתא והיינו אותם לבנים כדמוכח ס"פ כל היד גבי איפרא הורמין אימיה דשבור מלכא דשדרא דמה לקמיה דרבא וכו' עד ההוא בתרא דם כנים הוה לא הוה קא ידע ליה אסתייעא מילתא שלח לה סריקותא מקטלי כלמי. אמרה יהודאי בתוונא דליבא יתביתו. כסבורה שרמז לה דאותו [הדם] דם כנים [הוא] שהורגים על סריקותא אלמא זה דהנקראים קלמי נהרגים על סריקותא וכנים דקרא מתרגמי' כלמי ש"מ דכינים דקרא היינו אותם הנמצאים בראש שהורגים אותם במסרק ומעשה דנס היה שגדלו אז מן הקרקע וראיה לדבר ממהדורי מילי ומסמרמוטי כלמי. דאין דרכן להיות בסמרטוטי בגדים אלא אות' שקורין וי"ש ואמרי' במסכת ד"א ר"ש אמר אדם רימ' בחייו תולע במותו ואיזהו רימה בחייו אלו כנים שבראש דהיינו וי"ש שאין דרכו של בילחי להיות בראש. וכתיב בישעיה וסיפח ה' את קדקד בנות ציון ואומר בתוספתא אל תקרי ושפח אלא ושפח מלמר שהי' משפחו' (משום) [משפחו'] של כנים יורדי' מקדקד' עד רגליהם היינו מה שקורין וי"ש ובלע"ז פרו"לא מיהו אם הפרעוש על בשרו ועוקצת אותו מותר להסירה ולהשליכה ואינו חייב משום צד פרעוש אלא הוי כמו קוץ התחוב בבשרו והוי כמו מפיס מורסא להוציא ממנו ליחה דשרי דהוי מלאכה שא"צ לגופה [ומשום] צערא לכתחילה שרי כך פי' ה"ר יוסף בהרב ר' משה אבל בשעה שדולגת על בשרו חייב הלוקחה משום צד ולא דמי לצד נחש שלא ישכנו דפטור דהוי סכנה קצת וכן שוה נחש על הארץ דמסוכן קצת כמו פרעוש העוקצתו בבשרו דאידי ואידי שרי לכתחילה:

סימן לב

מתני' ולא יקרא לאור הנר: אמר רבא אפי' גבוה שתי קומות ואפי' גבוה שתי מרדעות ואפי' עשרה בתים זה ע"ג זה. וכתב ה"ר ברוך בר' יצחק בספר תרומות. מיהו תנאי נינהו פ' שואל במילתיה דרבא ואף על פי כן נראה דהלכה כרבא דאסר אפי' גבוה הרבה עכ"ל. וכן כתב ה"ר משה מיימון אין פולין לאור הנר ולא קורין לאור הנר ואפילו גבוה שתי קומות ואפי' עשרה בתים זה על גבי זה והנר בעליה ולא יקרא ולא יפלה לאורה בתחתונה שמא ישכח ויטה עכ"ל ובה"ג סידר ההוא דרבא לא ההוא דהשואל משמע שפוסק כרבא מיהו ריב"א ור"ת גרסי הכא רבה וכן ראיתי כתוב בשם פר"ח דגרסינן הכא רבה ונ"מ דלית הלכתא בזו הסברא דאסר היכי דמידלי כולי האי אלא הלכה כאביי דתנן לקמן בפ' שואל מונה אדם את אורחיו כו' מפיו אבל לא מן הכתב ואמרי' בגמרא מאי טעמא רב ביבי אמר גזירה שמא ימחוק אביי אמר גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות מאי בינייהו דכתב אכותל ומדלי למ"ד שמא ימחוק לא גזרינן למ"ד שמא יקרא חיישינן והתם פריך מדרבה דאמ' אפי' גבוה שתי קומות וכו' ומשני דרבה תנאי היא אלמא לאביי לית לי' טעמי' (דהכא) [דרבה] דסבר דאפי' גבוה שתי קומות חיישינן שמא יטה. אלא שמא יקרא בשטרי הדיוטות אבל לשמא יטה לא חיישינן היכא דמדלי והלכה באביי לגביה דרבה דאע"ג דקי"ל דאין הלכה בתלמיד במקום הרב פסקו הגאונים דמאביי ורבא ואילך הלכה בבתראי אבל אי הוה גרסינן רבא אז אין הלכה כאביי דהילכתא כותי' ביע"ל קג"ם ותו לא. מיהו איני יודע מאין להם לגרוס רבה בלא ראי' אלא נראה בעיני דאפי' גרסינן רבא אפי' הכי הלכה כאביי מדקאי רב ביבי כוותי' כדפרכינן לקמן בפ' שואל ותו שמא ימחוק לא חיישינן והתנן לא יפלה את כליו ולא יקרא לאור הנר ואמר רבא אפי' גבוה שתי קומות וכו' עד דכתיב אכותל ומדלי ודקא קשיא לך דרבא תנאי היא דתניא מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו אבל לא מן הכתב ר' אחא מתיר בכתב שע"ג הכותל ה"ד אילימא רבתי' מתתאי ליחוש שמא ימחוק אלא לאו דכתב אכותל ומדלי וש"מ דרבא תנאי הוא ש"מ פי' ורב ביבי סבר כר' אחא דמתיר היכי דמידלי שאינו יכול להגיע ולהטות ואביי אסר ואע"ג דמידלי שמא יקרא בשטרי הדיוטות אבל לשמא יטה היכא דמדלי לא חיישינן. אלמא דרב ביבי ואביי תרוייהו ס"ל דכל היכא דמדלי ואינו יכול להגיע שם ולכבות מותר לקרות לאור הנר ול"ח לשמא יטה. ותו נראה בעיני דהלכה כר' אחא דמתיר היכא דמידלי דת"ק דידיה ר' אליעזר הוא ושמותי הוא פי' מדבית שמאי הוא ולית הלכתא כוותיה והכי מוכח בירושלמי דמסיק התם שמואל אמר ל"ש אלא אחר הא שנים מאחר שהם יכולים למחות זה ע"ז מותר מתני' פליג עלי'

דשמואל אחד הנר שהוא יכול להטותו ואחד הנר שאין יכול להטותו עולא בר ישמעאל בשם ר' אליעזר אפי' גבוה כמה [על דעתיה דר' לעזר] אפי' נתון בבית אחר אפי' נתון בספיקלה הא למדת דת"ק דר' אחא ר' אליעזר הוא ולית הילכת' כוותי' ולא כרבא דקאי בשיטתי'. ונראה בעיני דכל היכא דמדלי טפי מקומת אדם דשרי לקרות לאור הנר ולא חיישי' שמא יטה אבל היכי דמתתי אסור דחיישינן שמא יטה ודוקא יחיד אסור לקרות אבל שנים בענין אחד מותרין לקרות שאם אחד רוצה להטות חבירו מוחה בידו אבל בשני ענינים כגון בב' פרשיות שזה מעיין לבד וזה מעיין לבד ובפ' אחרת ואינו נותן לב למה שחבירו קורא אפי' שנים כה"ג אסור אבל אם היו שנים קורין בשני ספרים ובפרשה אחת וכאו"א נותן לב לקריאת חבירו מותר מה לי בספר אחד מה לי בשני ספרים מאחר שנותנים דעתם זה לזה וכל אלו הדרכים שלא בציבור אבל בצבור אפי' יחיד בחד ענינא שרי מפני שאימת צבור עליו ואינו בא להטות ותו דא"א שלא יראה אחד מן הצבור וימחה בידו הלכך בעיו"כ מותר לכל אחד להתפלל בתפלותיו וכן יו"ט שחל להיות בע"ש מתפלל פיוט לאור הנר אע"ג דמתתאי מפני שאימת צבור עליו. ומעשים בכל יום במלכותנו בארץ כנען בע"ש בחופות מזמרים על השלחן בסדורי זמירות אע"ג דהנר מתתאי ולא חשו רבותינו לדבר זה אבל בדבר שאדם שגור בו מותר לו לאדם לקרות אפי' ביחיד ואע"ג דמתתי וכגון שקורא ראש הפסוק או ראש הלכה והשאר גומר בע"פ ושוב מעיין ראש הדבר והשאר גומר בע"פ כדאמר רבה בר שמואל אבל מסדר הוא ראשי פרשיות פי' ראש הפרשה שהוא מעט יסתכל בספר ומתוך שפרשה שגורה בפיו נוח לו לסדר את השאר בלבו ובשיגמור פרשה אחת יחזור ויסתכל אותה פרשה שמתחיל אחריה ויסדרנה בלבו וכן כל פרשה ופרשה כך נראה בעיני הלכה למעשה כדפרי' אבל ה"ר ברוך בר יצחק זצ"ל החמיר בדבר זה בס' התרומה וז"ל וביו"כ רגילים לומר סליחות ותפלות לאור הנרות וקורין בספר יחידי התם אימת יה"כ עליו וגם אימת ציבור וגם צורך שעה להרבות תחנונים אבל ליל י"ט שחל להיות בשבת אין החזן אומר מעריב ופיוט בתוך המחזור לאור הנר ביחידי שאינו כ"כ צורך לומר פיוט וכן הדין כשליל ראשון של פסח חל בשבת וחפץ לומר הגדה ביחידי כו' אלא צריך שיקרא אחר עמו בספרו ולעיין איש שאינו יודע כלום או אשה עמו אינו מועיל ואם בעיוני ראש כל פרשה יודע לגמור כולה בחוץ טוב הדבר עכ"ל. ואינו נראה בעיני אלא כדפרישית: תני חדא שמש בודק כוסות וקערה לאור הנר ותניא אידך לא יבדוק ל"ק כאן בשמש קבוע כאן בשמש שאינו קבוע פירש"י שמש קבוע לא יבדוק. לפי שאימת רבו עליו אם ימצא בהן דבר מגונה ובודקן יפה וחיישינן להטיה. ושאינו קבוע. לא רמי' עלי' כולי האי ול"ח לשמא

יטה. ולפי לשון זה שמש קבוע אסור [אפי'] בדנפטא ושאינו קבוע שרי אפי' בדמשחא. ואסקינן תו [אי בעית] אימא הא והא בשמש קבוע ול"ק הא בדמשחא והא בדנפטא פי' בדנפטא מפני שהוא מסריח מותר לבדוק לאורו דלא אתי להטות. בדמשחא אסור דאתי להטות. איבעי' להו שמש שאינו קבוע בדמשחא מאי פי' פשיטא שמש קבוע בדנפטא שרי דאיכא חדא להיתרא שהוא מסריח ולא אתי לאטויי וכל שכן שמש שאינו קבוע בדנפטא שרי דאיכא תרתי להיתרא דלא דמיא עלי' ושמש קבוע בדמשחא אסור דאיכא תר"ל דחדא דשמן לא מסרח ותו דרמי' עלי' ובדיק שפיר אלא הא קא מיבעי' להו שמש שאינו קבוע בדמשחא דאיכא חדא לריעותא דשמן לא מסרח וחדא לטיבותא שאינו קבוע מאי. אם זה דומה לשמש קבוע בדנפטא אם לאו מיהו א"י להבחין למה [לא] יהא דומה דהכא [נמי] איכא חדא לריעותא וחדא לטיבותא ונראה בעיני העיקר כדפי' ריב"א דה"ק שמש שאינו קבוע בדמשחא מאי פשיטא שמש שאינו קבוע בדנפטא שרי דאיכא תרתי להיתרא ושמש קבוע ומשחא אסיר דאיכא תרתי לאסורא ושמש קבוע ונפטא ושמש שאינו קבוע ומשחא דאיכא חדא לאיסורא וחרא להתירא מאי. מי סמכו אתירוצא בתרא דמשמע חדא להיתרא וחדא לאיסורא שרי דהיינו שמש קבוע ונפטא ומוקמא לתירוצא קמא נמי בשמש שאינו קבוע ומשחא כי היכי דלא לכחוש לתירוצא בתרא. או דלמא לא סמכינן אתירוצא בתרא אלא אתרוצא קמא ולחומרא בשמש שאינו קבוע ונפטא דאיכא תרתי להיתרא. רב הונא אמר רב הלכה ואין מורין כן דכיון דתירוצא בתרא משמע דשרי אי עביד לא מחינן ביה אבל לכתחילה אין מורין לו לעשות כן דלא ידענא אם תירוצא בתרא עיקר או אינו עיקר אלא תירוצא קמא ולחומרא (אמר) רב ירמי' בר אבא אמר רב הלכה ומורין כן דתירוצא בתרא עיקר ותירוצא קמא מוקמינן כי היכי דלא ליכחוש לתירוצא בתרא כך פי' ריב"א ועיקר למבין. אך מה שמוסיף דמוקמינ' לישנא קמא [כמו] אליבא לישנא בתרא איני מבין היטב דא"כ מאי לי בין לישנא קמא ללישנא בתרא ושלא לצורך הוא ושמא לרווחא דמילת' אמר כן. הלכך שמש שאינו קבוע בדנפטא שרי ושמש קבוע בדמשחא אסור ושמש קבוע ונפטא ושמש שאינו קבוע ומשחא נמי שרי והלכה כר"י בר אבא דאמר הלכה ומורין כן דהא בי רב אסי עבדי עובדא כותי'. ובה"ג גרסי' איפכא אי בעית אימא הא והא בשמש שא"ק הא בדמשהא והא בדנפטא איבעי' להו שמש קבוע בדמשחא מאי פשיטא קבוע ונפטא שרי ושמש שא"ק ומשחא אסור ש"ק ומשחא שמש שא"ק ונפטא מאי עכ"ל ה"ג. ופי' ריב"א זצ"ל לפי גירסת [בה"ג כמו] שפי' לפי' גי' רש"י וה"ק היכא [דאיכא] תרתי להתירא כגון ש"ק ונפטא שרי תרתי לאיסורא כגון שמש שאינו קבוע ומשחא ודאי אסור חדא לאיסורא

וחדא להתירא כגון שמש קבוע ומשחא ושמא"ק ונפטא מאי והכי קא מבעיא ליה אי סמכי אתירוצא בתרא דמשמע חדא להתירא וחדא לאיסורא שרי דקא שרי שמש שא"ק ונפטא וה"ה לשמש קבוע ומשחא דאיכא חדא לאיסורא וחדא להיתרא או לא סמכינן אתירוצא קמא וההוא איכא לאוקמי בתרתי להיתרא בש"ק ונפטא הוא דשרי הא שמש שא"ק אפי' בדנפטא אסור דליכא לתרתי להיתרא ואיכא לאוקמי בחדא לאיסורא בחדא להיתרא בשמש קבוע מותר אפי' בדמשחא ושמש שאינו קבוע בדמשחא אסור בדנפטא שרי ולא מכחיש תירוצא קמא לתירוצא בתרא. רב הונא א"ר הלכה ואין מורין כן כו' כדפרישית לעיל. הלכך בדנפטא בין שמש קבוע בין שא"ק שרי לתרוייהו לרש"י ולה"ג ושמש קבוע במשחא שרי לה"ג ואסור לרש"י שמש שאינו קבוע ומשחא אסור לה"ג ושרי לרש"י והא דמחמיר בה"ג בשמש שאינו קבוע יותר משמש קבוע פי' ריב"א ז"ל מפני דשמש שאינו קבוע מירתת טפי דקסבר אי לא בדיקנא שפיר יעבירו אותי משמושי הואיל ועדיין אינו קבוע אבל שמש קבוע לא מירתת דכיון שכבר הוקבע בשמושו בשביל דבר קל כזה לא יעבירו אותו א"נ מפני שהשמש קבוע בקי יותר ואין צריך להטות: וה"ר משה מיימן זצ"ל כתב כלים הדומים זה לזה ואינן ניכרים אלא בעיון הרבה אסור להקריבן לאור הנר ולהבחין ביניהם שמא ישכח ויטה לפיכך שמש שאינו קבוע אסור לבדוק כוסות וקערות לאור הנר מפני שאינו מכירן בין בנר של שמן בין בנר של נפט שאורו רב אבל שמש קבוע מותר לבדוק לאור הנר כוסות וקערות מפני שאינו צריך עיון הרבה ואם היה נר של שמן זית אין מורין לו לבדוק ואף על פי שהוא מותר גזירה שמא יסתפק ממנו עכ"ל. ס"ל כבה"ג דמחמיר בשמש שאינו קבוע יותר מבשמש קבוע וס"ל כלישנא קמא דשמש שאינו קבוע אסור בתרווייהו ושמש קבוע בדנפטא שרי לכתחילה ובדמשחא הלכה ואין מורין כן והא דפי' דאסור להבחין בין כלי לכלי לאור הנר משום דאמר רב יהודה אמר שמואל אפי' להבחין בין בגדיו לבגדי אשתו ואוקמה רבא בזקנות ודבני מחוזא וכל כיוצא בהן דלא ידיעי אבל (הכא) [היכא] דידעי ובקל יכול להבחין בין כלי זה לכלי [זה] לית לן בה: ירושלמי תני ר' חייא אבל מסתכל הוא מה שבכוס ומה שבקערה ואינו חושש אית דבעי מימר [שהוא לשעה ואית דבעי מימר] מפני הנקיות ומפני הסכנה מותר מה נפיק מביניהן לקנב [חזרין] מן דמר שהוא לשעה אסור ומן דמר מפני הנקיות ומפני הסכנה מותר רב ירמיה סלק גבי אסא מזיג ליה כסא שרי מסתכל בה א"ל בני ביתיה חמו מהוא עבד אמר לו דהוא נהג כשיטתיה דרבי' דאמר מתני ר' אמר חייא אבל מסתכל הוא מה שבכוס ומה שבקערה ואינו חושש:

סימן לג

ראיתי כתוב בשם ר"ת זצ"ל שהתיר ליגע בנר תלוי בשבת כשהוא דולק מדאמר אין מוקצה לר"ש אלא בנר שהוא דולק מאי טעמא דהוה בסיס לדבר האסור ש"מ מדלא קאמר מפני שמטה וחייב חטאת שאין כאן חשש הטייה וצריך לפרש אני ישמעאל קריתי והטיתי שתיקן הפתילה ונאכלה בשמן ודולקת יותר באורה וכי הא דגורר אדם מטה וכסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ ואע"ג דעביד חריץ ה"נ כיון דלא מתכוין להבעיר מטלטלה וליכא משום מבעיר ומשום מוקצה נמי ליכא דהואיל ונר שלנו תלויה טלטול ממקום למקום הוי טלטול מן הצד ולא שמיה טלטול עכ"ל מצאתי כתוב. וכמלכותנו בארץ כנען נזהרים שלא ליגע בנר תלויה בשבת אפי' בשל שעוה. ונשים מתענות על כך וכ"ש שצריך ליזהר בנר של שמן שכולו נמשך אחר הפתילה שאם מטה את הנר הרי השמן שבו מתנדנד וקרוב בעיני לחייבו משום מכבה ומשום מדליק ואף ר"ת איני סבור שהתיר בשעת מעשה אלא לפלפול בעלמא שמא נתכוין וכה"ג איתא בירושלמי דע"ז ר' ינאי בר' ישמעאל איתיה באיש סליקין ר' הושעיא בר בון ור' זעירי ור' חנינא חברייא דרבנן מבקרתיה אשכחן לר' יהושע בר וידל יתיב (מן) [תמן] אמרין הא מרא דעובדא (האמורה בשמעתא) [הא מרא דשמעתא] (כעין) [בעון] משאל מיניה אמר לון כן אמר רשב"ל מתוק אין בו משום גילוי ולא משום יין נסך אמרין לי' דלמא מן אילן דרשב"ל דומן אכין אמר לון לא לעובדא. פי' שאלו לו שמא לדמיון בעלמא אמר שכן דרכו מחמת חריפותו אמר לון לא לעובדא הלכה למעשה הא למדת שלא רצו לסמוך עד שהעיד בפי' שהורה הלכה למעשה. והדבר ידוע גודל לבו של ר"ת שהי' בידו להתיר השרץ ושמא לא דבר בדבר זה אלא לפלפול בעלמא ואיני סומך על הוראה זו :

סימן לד

בפרק כל כתבי הקודש ת"ר נר שע"ג טבלא מנער את [הטבלא] והיא נופלת ואם כבתה כבתה ומוקי לה דוקא בשכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור פירש"י נר קרושי"ל והוא מה שאנו קורין בלשון כנען צריף ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דמיירי בשל חלב דאילו של שמן ודאי ישפך השמן ונמצא מכבה כדאמרי' פ"ב במסכת ביצה שמן שבנר המסתפק ממנו חייב משום מכבה א"נ בשל שעוה ובירוש' פרק כירה א"ר יוחנן קרוב [הוא] זה [לבוא] לידי חיוב חטאת לפניו משום מבעיר לאחריו משום מכבה פי' אם ימשך להשמן לפניו או לאחריו שמואל בר אבא אמר קומי ר' יוסי בכבתה ולא גריס [בברייתא] אם כבתה כבתה א"ל תנוח דעתך. עכ"ל הירושלמי. ראי' לדברי רבינו יצחק שאין להעמיד בנר של שמן כשהוא דלוק מפני שהוא מבעיר ומכבה מיהו הא דמוקי

בירושלמי בכבתה אין זה קשיא לר' יצחק שפי' בנר של חלב או של שעוה דה"ה של חלב ושל שעוה שכך (שומם) [שוים] כשהם דולקים כנר של שמן שכבה אלא מפני שסתם נר של שמן [הוא] מוקי לה בכבתה. ובס' דתרומה כתב ת"ר נר שע"ג טבלא כגון קרושי"ל בלע"ז שפתילה דולקת בו מנער הטבלא ונופלת אם כבתה כבתה עכ"ל משמע שמתיר אפי' בעודה דולקת וסתם את דבריו ולא פירש אם בשל חלב או אפי' בשל שמן. ובעיני נראה הלכה למעשה כדפי' ר' יצחק מיהו איני יודע במניח אם דווקא להגביה השלחן ולהשליך אסור אבל לנענע אפי' במניח מותר ורבינו שלמה פי' במניח נעשית טבלא בסיס לדבר האסור ואסור לטלטל כדי לנערה עכ"ל משמע שאינו אוסר אלא (כדי) לטלטלה אבל לנערה בלא טלטול שרי. ולמאי דפסקי' טלטול מן הצד לא שמי' טלטול הוה משמע להתיר ומההיא דבה"א מסלק את הטבלא (שלה) [כולה] ומנערה ליכא ראי' דהתם לא הוה עלי' כל בין השמשות ולא נעשה בסיס לדבר האסור ובפ' נוטל בההיא דמעות שע"ג הכר משמע לשון רש"י שרוצה לומר דאפי' לנער בלא טלטול אסור ואם צריך לטבלא במקום שהנר מונח נראה שמותר לטלטל הטבלא ולנער בעוד הנר עלי' כההיא דמעות שע"ג הכר דאוקמא ר' חייא בר אשי אמר רב בשכח ואמר רבה בב"ח אר"י דלצורך מקומו מטלטלן ועודן עליו וצ"ע. וסיפר לי מורי אב"י העזר"י שכבר היו רגילים הכהנים במגנצ"א כשהיו עולים לדוכן ביום הכפורים היו מסירים הנרות הדולקות העומדות לפני ארון הקודש והיו עולים שם לדוכן והי' שם ה"ר משה כהן זצ"ל והיו נושאים ונותנים בדבר הלכה ולא היו מכריעים לא לאיסור ולא להתיר עד שבא מורי אב"י העזר"י אצל אביו רבינו יואל זצ"ל וסיפר לו כל הענין וענה לו פשיטא שאסור ושלא כהוגן עושים דתנן בפ' נוטל מעות שעל הכר נוער את הכר והן נופלות ואוקמא ר' חייא בר אשי אמר רב בשכח וארבב"ח א"ר יוחנן ל"ש אלא לצורך גופו אבל לצורך מקומו מטלטלן ועודן עליו ודווקא בשכח מטלטלן ועודן עליו לצורך מקומו אבל במניח אפי' לצורך מקומו לא יטלטלם בעודן עליו והכא במניח הוא שהרי הדליק' מערב יוה"כ ונעשה הנר בסיס לשלהבת כדאמ' פ' כירה הנח לנר שמן ופתילה שנעשו בסיס לדבר האסור ופירש"י לשלהבת ותו דכלי שהנר עומד בתוכו הוי בסיס לנר וכשחזר מורי אב"י העזר"י למגנצ"א והציע הדבר לפני ה"ר משה כהן וקבלה מניה:

סימן לה

תנא נר שאחורי הדלת פותח ונועל כדרכו ואם כבתה כבתה לייט עלה [רב] ומוקמא לה דאסור אפי' לר"ש דאביי ורבא דאמרי תרוויהו מודה ר"ש בפסיק רישי' ולא ימות ופרש"י והכא נמי ודאי הרוח מכבהו וקשה לפי' דא"כ לתני פותח אדם הדלת כנגד הנר

כדאמר רב יהודה אמר שמואל פותח אדם דלת כנגד המדורה בשבת ותו קשה לי אני המחבר דא"כ מאי קאמר מאי טעמא לייט עלה רב לימא דלייט עלה משום דקפסיק ותני ל"ש ברוח מצויה ול"ש ברוח שאינה מצויה א"נ אפילו תמצא לומר דלא איירי אלא ברוח מצויה אכתי איכא למימר דלייט עלה משום דלא גזר אטו שאינה מצויה הלכך נ"ב כמ"ש רבותינו דמיירי כגון (שהנר) [שהדלת] נוקש בו בנר בודאי והוה פ"ר וניחא לי' לכבות ואסו' אפי' לר"ש וכן פר"ח וכ"כ הר"מ מיימון נר שאחורי הדלת אסור לפתוח הדלת ולנעול כדרכו מפני שהוא מכבהו אלא יזהר בשעה שפותח ובשעה שנועל ע"כ לשונו. מדכתב מפני שהוא מכבהו משמע שר"ל שהדלת נוקש בו ומכבהו. וה"ר ברוך ב"ר יצחק כתב נר שאחורי הדלת שתוקעין בגוף הדלת כמו שרגילות להניח נר חנוכה בדלת פותח ונועל כדרכו ולייט עלה רב ומסיק משום דהוה פסיק רישי' שבנענוע הדלת שפותח וסוגר בא רוח ומכבה הנר ויש תימא דיותר הוה פס"ר לעיל דשרי לנער נר דלוק שעל הטבלא עכ"ל. ולא טוב הקשה שהרי פי' לעיל דבירושלמי מוקי לה שכבתה א"נ בנר של חלב או של שעוה. ותו דהכא נמי לא פי' היטב אלא כגון שהוא תחוב בכותל והדלת נוקש בו ומכבה בודאי. אמר רב יהודה אמר שמואל פותח אדם דלת כנגד המדורה בשבת ולייט עלה אביי משום דקסבר דגזרי רוח מצויה אטו שאינה מצויה והלכה כאביי לחומרא ואסור וכ"כ ה"ר משה מיימון דאסור לפתוח הדלת כנגד המדורה בשבת כדי שתהא הרוח מנשבת בה ואע"פ שאין שם אלא רוח מצויה עכ"ל :

סימן לו

נכרי שבא לכבות אין אומרי' לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביתתו עליהם. פרש"י אין אומרי' לו כבה רבנן גזור על אמירה לעכו"ם משום שבות. לא תכבה. אין צריך למחות בידו אלא יניחנו ויכבה. מפני שאין שביתתו. של עכו"ם. עליה' דישראל אינן מוזהרין על שביתת עכו"ם שאינן עבדם עכ"ל משמע אבל על שביתת עבדם מוזהרים כדכתיב למען ינוח עבדך ואמתך והיינו דוקא כשעושים מלאכה לצורך ישראל אדוניהם מוזהרים על שביתתם אבל כשעושים מלאכה לצורך עצמן אינם מוזהרים על שביתתם כההיא דכריתות פ' ד' מחוסרי כפרה דת"ר ר' יוסי אומר גר תושב עושה מלאכה בשבת לעצמו כישראל בחוש"מ פי' דהיינו דבר האבוד. עבד ואמה התושבין עושין מלאכה בשבת [לעצמן] כישראל בחול רש"א אחד גר ואחד עבד ואמה התושבין עושין מלאכה בשבת לעצמן כישראל בחול אמר רב אידי בר גרשום אמר רב אדא בר אהבה הלכה כר"ש וע"כ ל"פ ר"י ור"ש אלא בגר ותושב אבל בעבד ואמה התושבין פי' שקיבלו עליהן שלא לעבוד

עכו"ם בלבד כ"ע מודו דעושין מלאכה לעצמן בשבת כישראל בחול וכ"ש בעבד ואמה שגם עכו"ם עובדין שאינם מצווים על שביתתם בעושים לצורך עצמם:

מתני' אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששביתתו עליהם. כלומר מוחין בידם ומוקמינ' לה בגמ' בקטן העושה לדעת אביו פי' קטן היודע להבחין שכבוי זה נוח לאביו ועושה בשבילו אבל קטן העושה לדעת עצמו אין אנו חייבים למחות בידו ונראה בעיני דהכי הילכתא דמעשה רב דאמרי' בפ' חרש רב יצחק בר ביסני אירכסו ליה מפתחות דבי מדרשא ברשות הרבים אתא לקמי' דר' פדת א"ל זיל דבר טלי וטליא וליטללו התם דאי משכחו להו מייתו להו אלמא קסבר קטן אוכל, נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו. ושקלינן וטרינן אליביה ושנינו אליבי' משניות טובא ש"מ דמסתבר לן דהילכתא כותיה וכ"כ ה"ר משה מיימון זצ"ל קטן שבא לכבות אין שומעין לו והוא שיעשה על דעת אביו (אלא) [אבל] מדעת עצמו אין ב"ד מצווין עליו להפרישו עכ"ל. אבל נכרי אדעתא דנפשי' קא עביד ושרי אפי' ביודע שעושה נחת רוח לישראל מפני שלריוח של עצמו נתכוין והכי מוכח בירושלמי דמסיק ולא כן תני ראו אותו יוצא ומלקט עשבים אין את זקוק לו. תמן אין לו צורך בעשבים ברם הכא יש לו צורך בכבוי:

א"ר אמי בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד וכתב בס' : התרומה ובפ' המדיר לא למעוטי שאר אסורי שבת לאפוקי מה"ג דפירשו דליכא חילוק בין דליקה לשאר אסורי שבת עכ"ל ואני לא מצאתי לשון בה"ג מיהו נ"ב הלכה למעשה כמ"ש הוא בשם ה"ג דודאי ליכא חילוק בין דליקה לשאר אסורי שבת וראי' אני מביא מפ' כ"כ הקודש ירושלמי דתני כשם שמצילין מן הדליקה [כך מצילין מיר העכו"ם] ומיד הנהר ומיד המפולת ומיד כל דבר שהוא אבד ואיכא למ"ד במתני' דמצילין אף לחצר שאינה מעורבת. מעתה איכא למימר אם הושוו שאר הפסדות כגון גייס ונהר לדליק' לעניין שמצילין אע"ג דקא עביד מעשה בידים כ"ש שהושוו לענין שמותר לומר כל המציל מן הגייס או מן הנהר כו' דאמירה בעלמא היא בלא מעשה וההיא דפ' המדיר דקאמר לא למעוטי שאר אסורי שבת התם פירש"י למעוטי שאר איסורי שבת דחמיר' ולא התירו בה לומר העושה לו מלאכה זו אינו מפסיד כדי שישמעו עכו"ם ויעשו עכ"ל דהיינו מלאכה בעלמא כגון לבנות ביתו או לתפור בגדיו אבל להציל כל הצלות שוים להתיר ומותר לומר כל המציל ממוני מהפסד זה לא הפסיד וכן הלכה למעשה וכן שמעתי שכך הורה מורי אב"י העזר"י והי' גבור בתורה ובעל הוראות וראוי לסמוך עליו:

סימן לז

מתני' כופין קערה ע"ג הנר בשביל שלא תאחוז האור בקורה. פירש"י כופין קערה של חרס ע"ג הנר ואע"פ שנוטל כלי להציל קורה שאינה [נטלת] בשבת [הא] אותיבנא מינה לר' יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת ושנייי בצריך למקומו עכ"ל טעמא דאין כלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל מפני דהוה טילטול שלא לצורך השבת שעיקרו של טלטול אלא לצורך אותו דבר והוא עצמו אינו ניטל. ולא דמי לצורך מקומו שמותר להשתמש במקומו ולא דמי נמי לטלטול מחמה לצל או מפני שלא יגנבו דהתם הוי הטלטול כדי להציל כלי גופי' משכחת בי' צורך שבת שהרי נוטל כליו בשבת. ומסתבר דהכי הלכתא דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל דאשכחן אמוראי דקיימי כותי' פ' כירה רב ששת ורב הונא ורב שמואל בר יהודה וכן תני שילא כוותי' הלכך הא דתנינן כופין קערה ע"ג הנר היינו דוקא בצריך למקומו ובצריך למקומו מותר לכפות כלי ע"ג הנר אפי' בבתי דלא גחיני דהא דשנינן למתני' פ' כירה בבתי גחיני היינו דוקא אליבא דרבה ופירשו רבותי' דלית הלכתא כרבה. וא"ת לפי מה שפרשתי דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל איך נותנים כלי עם המים לפני הבהמה ודבורים ועופות והא אינם ניטלים בשבת. אל תשאל כי שגגה הוא כי הכלי ניטל אגב מים שבו ואפי' כלי ריקם מותר להעמיד בפניהם לצורך ליתן בו מים וכן המספוא מאכל בהמה ושרי וטלטול דרבנן במקום צער בע"ח לא גזוד ולא קפיד תלמודא אלא אנולד [והני] סופלי דחיותא:

סימן לח

מתני' המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני עכו"ם מפני לסטים מפני רוח רעה בשביל החולה שישן פטור. פירש"י מפני עכו"ם. כגון פרסים שהי' להם יום איד שלא היו מניחין אור אלא בבית ע"ז שלהם. ומפני לסטים. שלא יראו שם אדם ויבואו עליו. ומפני רוח רעה. הבאה לפניו וכשאינו רואה נוח לו. עכ"ל. ומוקמינא לגמ' למתני' כר' יהודה דאמר מלאכה שאצ"ל חייב חטאת ומתני' בחולה שיש בו סכנה וה"ה דמותר לכתחילה אלא איידי דבעי למיתנא סיפא חייב תנא רישא נמי פטור והא דתניא אם בשביל החולה שישן אל יכבה ואם כבה פטור אבל אסור ההוא בחולה שאב"ס ור"ש הוא דאמר מלאכה שאצ"ל פטור עליה הילכך כל היכא דאיכא סכנה בין לר"י בין לר"ש מותר לכבות. היכא דליכא סכנה לכ"ע לא יכבה לכתחילה ואם כבה לר"י חייב חטאת לר"ש פטור אבל אסור. ירושלמי א"ר שמואל בר רב יצחק ביני מתני' מפני עכו"ם של סכנה ר' יוסי בעי אם מפני לסטים של סכנה נתני מותר רבנן דקיסרין בשם ר' יוסי בר חנינא [מותר הרי הירושלמי] סובר כתלמוד דידן ולא מבעיא סכנה בודאי שמכבה

אלא אפי' מפני ספק סכנה מכבה כדתנן [פ'] יום הכפורים ביומא כל ספק נפשות דוחה את השבת. ותנ"ה מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו וא"א נמתין לו (עד שיבריא) [שמא יבריא] אלא מחמין לו מיד מפני שהוא ספק נפשות וכל ספק נפשות דוחה את השבת ולא ספק שבת זו בלבד אלא אפי' ספק שבת אחרת ואין אומרי' הללו לעשות ע"י עכו"ם ולא ע"י קטנים אלא אפי' בגדולי ישראל וכ"כ ה"ר משה מיימון ומחללין עליו אפי' מאה שבתות כ"ז שהוא צריך ויש בה סכנה או ספק סכנה מחללין. מדליקין לו את הנר ומכבין את הנר מלפניו ושוחטין לו ואופין לו ומבשלין לו ומחמין לו חמין עכ"ל. ועתה שפי' שספק נפשות דוחה את השבת כגון אנו שאנו דרים בין העכו"ם אם נפלה דליקה בבית ישראל בשבת ואיכא למיחש לסכנות נפשות מכבין את הדליקה ולא מבעיא סכנה וראי כההוא דכל כתבי הקודש ירושלמי דמסיק ביומי דר' אמי נפלה דליקה בכפר אפיק ר' אמי כרוז בשוקיהון דארמאי ומר מאן דעביד לא מפסיד א"ר אלעזר בר יוסה קומי ר' יסה סכנה הות פי' ולהכי שרי להכריז ומסיק אם סכנה הוות אפי' ר' אמי יטפי ולא כן תני כו' אין אומרים יעשו דברים הללו ע"י עכו"ם ע"י קטנים אלא אפי' בגדולי ישראל הא למדת שבסכנה גדולי ישראל מכבין את הדליקה אלא [אפי'] בספק סכנה גדולי ישראל מכבין את הדליקה. מיהו זה צריך לדעת אם מה שאנו אומרי' אין אומרי' יעשו דברים הללו ע"י עכו"ם היינו דוקא שאין צריך לחפש אחרי העכו"ם היכא שאינו בפנינו אבל היכא שהעכו"ם בפנינו מסתבר יכבה העכו"ם ולא ישראל ומלשון ה"ר משה מיימן משמע אע"ג דאיכא עכו"ם בפניו שכתב כללו של דבר שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא צריך להם ותו פי' דע"י גדולי ישראל וחכמיהם [עכ"ל]. ותו דתנן פ' יום הכפורים מי שנפלה עליו מפולת ספק שם ספק אין שם ספק חי ספק מת ספק עכו"ם ספק [ישראל] מפקחין עליו את הגל ואמרי' בירושלמי הנשאל ה"ז מגונה השואל ה"ז שופך דמים ואם באת לחלק בין היכא שהעכו"ם בפנינו להיכא שאינו פעמים שאתה מביא אותו לידי שאילה הילכך מסתבר דכל היכא דאיכא ספק נפשות מכבה ישראל אע"ג דאיכא עכו"ם לפניו. והיכא שהיתה דליקה והיה שם ספק נפשות וכבוה ישראלים אין צריכין שום תענית ושום צדקה ע"ז שהרי בהיתרא עשו מה שעשו ואפי' אם הם רוצים לתת צדקה על כך ב"ד מוחין בידם שא"כ אתה מכשילם לעתיד. ויש שמורים להם להתענות על ככה ושוב בהיות הדליק' מורים להם לכבות ואח"כ גוזרים עליהם תענית ורוצים לדמות להההיא דזה בורר דהנהו קבוראי דקבור נפשא ביו"ט ראשון של עצרת שמתינהו רב פפא ופסלינהו ואכשרינהו רב הונא ברי' דרב יהושע א"ל ר"פ והא רשעים נינהו סברי מצוה קא עבדינן והא קא משמתי'

להו סברי כפרה קא עבדי להו רבנן ה"נ אע"פ שאנו רגילים לגזו' עליהם תענית סברי כפרה קא עבדינן להו. ולא נהירא לי אלא כדפרי' כך נראה בעיני הלכה למעשה שאפי' אם רוצים להתענות על ככה מוחים בידם שלא להתענות כדי שלא ימנעו פעם שני' מלכבות. ואחר שכתבתי זה מצאתי בליקוטיי שכתבתי בשם ריב"א דאפי' איכא העכו"ם בפנינו אפ"ה דברים אלו נעשים ע"י ישראל. וזה לשון תוספ' שנכתבו לפני ריב"א ואין אומרים יעשו דברים הללו ע"י עכו"ם וע"י קטנים אלא אפי' בגדולי ישראל כלום' אפי' היכא דאיכא עכו"ם וקטנים מיד בההוא שעתא אין אומרי' להם לעשות היינו טעמא דאי אמרת לעשות על ידם כדאיתנהו מיד בההוא שעתא זימנין דליתנהו ואתי להדורי עלייהו ואדהכי והכי יסתכן להכי עשו היתר גמור לגמרי ומצוה דכל חד וחד יהא זהיר מיד. מידו תימא דגבי יולדת פ' מפנין כל מה דאפשר לשנויי משנינן ומהדרי אהיתרא והתם נמי איכא סכנת נפשות. מיהו נראה דבמקום שיכול לעשות ישראל עצמו ע"י שינוי ואין לו דיחוי בזה השינוי מוטב ודאי שיעשה בהיתר ואל יעשה באיסור כגון התם דמיירי באם היתה צריכה לשמן חבירת' מביאה לה בכלי דרך שערה דהואיל ואין שום דיחוי בההוא שינוי למה לא יעשה בהיתרא אבל בע"י עכו"ם וקטנים אע"ג (דהיכא) דליכא דיחוי איכא למיחש דאתי לידי דיחוי כדפרי' עכ"ל תוספ' ריב"א: לשון ספר תרומות דין שירי פתילה של יו"ט ראשון אם מותרין בשבת הסמוך לה או כשני ימים טובים של ר"ה האסורין מזה לזה אם תחילת כבויין הי' בשבת או ביו"ט אסורין ואם כבן תחילה בחול ואח"כ הדליקן לצורך יום טוב או שבת וכבו ביו"ט או בשבת מותרין לחזור ולהדליקן למחר לצורך יום שני כי הכבוי ראשונה שהי' בחול היא הכנה. שנינו בירושלמי פ"ק דביצה רב חסדא בעא מחלפא שיטתי' דרב תמן הוא עביד לה שתי קדושות [פי' דרב פסק הלכה כד' זקנים ואליבא דר"א דאמר שבת ויו"ט שתי קדושות] הן והכא הוא עביד לה קדושה אחת דאתפלגון שירי פתילה שירי מדורה שירי שמן שכבו בשבת מהו להדליקן ביום טוב רב ור"ח תרויהון אמרי אסור ור' יוחנן אמר מותר. אין יותר אחרי כן מדבר זה. ואומר אני לפי האמת אין צריך להחליף פלוגתיהו ולא תקשי מדרב אדרב דטעמא דרב דאסר שירי פתילה משבת ליו"ט לא הוי משום דקדושה אחת הן אלא טעמא הוי משום הכנה דרבה דהכבוי קרי הכנה שיותר הן טובות להדליק כשנדלקו' וכבויות תחילה אבל רב חסדא דמחליף ומפיך דברי רב משום דסבר דטעמא דרב דאסור הוי משום קדושה אחת הן ורב חסדא לטעמי' דלית ליה הכנה דרבה פ' בכל מערבין רב חסדא רמי דרב אדרב מי אמר רב הלכה בארבעה זקנים ואליבא דר' אליעזר דשתי קדושות הן והאמר רב שבת ויו"ט ביצה שנולדה בזה אסורה בזה ומתרץ רבה טעמי' דרב משום הכנה ה"נ

נתרץ משירי פתילה ולא נפיך ולא נחלוף הדברים. פסק. הלכך נראה לי דבשני ימים [טובים] של ר"ה או יו"ט הסמוך לשבת לפניה [או לאחריה] הפתילות שמדליק לצורך יו"ט ראשון אם נכבו תחילה ביו"ט כבוי זה קרי הבנה שהן טובות יותר להדליק ואסור להדליקן למחר ביום לצורך יום טוב שני או לצורך השבת דאין יום טוב מכין לשבת וצריך להדליקן בחול ולכבותן בחול דעתה מוכנות הן בחול וכי חוזר ומדליקן ביום טוב [ראשון] וכבו אחרי כן אין בכך כלום ומותר להדליקן לצורך יום טוב שני או יעשה פתילות אחרות מבחול לצורך יו"ט שני ולא יסמוך על הישנות הנותרות מיום ראשון וכן הלפידים שהובערו קצת ביום טוב ראשון וכבו אסור לחזור ולהדליקן ביום טוב שני של ד"ה וכן לפידים שנותרו משבת ונכבו אסור להדליקן ביום טוב שאחריו כי הכבוי הוא הכנה שטובות הן יותר לחזור ולהדליקן וצריך עצים אחרי' להרבות ולערב בהן כראמ' (פ' משילין) מרבה עליהם עצים מוכנים ומבטלן והיינו דאמ' בירושלמי שירי פתילה ושירי מדורה אסורין ושירי שמן נמי נעשה צלול יותר כשמדליקין בו אבל בשני י"ט של גליות של פסח ועצרת וסוכות אין חששא בכל אלה שיום אחד חול ואיסור הכנה לא שייך מיום טוב לחול דביצה שנולדה בשבת או ביו"ט מותרת בחול וכן פירות שנשרו מאליהן ביום טוב מותרין למחר בחול וכן בשני ימים טובים של גליות משא"כ בשני ימים טובים של ר"ה או יו"ט הסמוך [לשבת] לפני' או לאחרי' כדפרי' לעיל עכ"ל ה"ר ברוך זצ"ל בספר תרומות: וק"ל אני המחבר דאדרבה מדשביק רבה לרב חסדא בר פלוגתי' ולא שני לי' מטעם הכנה כדשני לי' פ' בכל מערבין. ש"מ דהודה רבה לרב חסדא דמחלפ' שיטתי' דרב ותו דאין דרך הכנה בכך דאין הכנת פתילה כי אם הבהוב כדתני בר קפרא פ' המביא כדי יין ששה דברים נאמרו בפתילה ג' להחמיר וג' להקל להחמיר אין גודלין אותה לכתחילה ביו"ט ואין מהבהבין אותה באור. פי' מפני שמתקנה ותנן פ' ב"מ כחס על הפתילה כחס על הנר כחס על השמן חייב ור' יוסי פוטר בכולן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם. ואוקמה ר"י לדר' יוסי כר"ש ומ"ש פתילה כדאמ' רב המנונא ואיתימא רב אדא בר אהבה הכא בפתילה שצריך להבהבה עסקינן דבהא אפי' ר' שמעון מודה משום דקא מתקן מנא ופרש"י כר"ש ופטר ליה משום דאינה צריכה לגופה וכחס על הפתילה ה"ט דמחייב כגון שצריך להבהבה שלא הבהבה מבעוד יום דכבוי זה צריך לגופה שיהא הלהב נוח לאחוז בה כשיבוא להדליקה עכ"ל הא למדת שעיקר הכנת הפתילה היינו הבהוב אבל בהיבהבה מבעוד יום לא משכח בה כבוי הצריך לגופה. וגם מה שפירש דטעמיה דרב דאסר שירי פתילה משבת לי"ט לא הוי משום קדושה אחת אלא משום הכנה ורב חסדא לטעמיה דלית ליה הכנה דרבה גם ע"ז

אני משיב (שפי') [שהרי] אשכחן בירושלמי פ' בכל מערבין דסתמא דתלמודא ושאר אמוראי נמי מפרשי טעמא דרב משום קדושה אחת דמסיק התם בירושלמי בכל מערבין א"ל ר' ליעזר אין אתם מודי' לי שאם עירב בככר הראשון שהוא מערב בככר השני שאם אכלו בראשון שהוא עירוב לראשון ואינו עירוב לשני הרי שתי קדושות הן ואינון מתיבין ליה אין את מודה לנו שאין מערבין בתחילה בי"ט הרי קדושה אחת דאיתפלגון שירי פתילה שירי מדורה שירי שמן שכבו בשבת מהו להדליקם ביו"ט רב ור' חנינא תרויהון אמרין אסור ר"י אמר מותר א"ר מנא קומי ר' יודן מה אפכי לה פתילה גבי ביצה א"ל מן מה דאת חמיי רבנן מדמיי ליה הדא הוא ואחר כך מסיק רב חסדא בעי מחלפא שטתיה כו' וכדמעיינת התם בכולה ההוא שמעתא משכחת לה כולה שמעתא דמפרשי טעמא דרב משום קדושה אחת ויותר נרא' בעיני בדברי רבותי שמפרשים דלדידן שרי ואע"ג דפסקינן כרב ריש ביצה לענין דשבת ויו"ט נולדה בזה אסורה בזה ולא כר"י דשרי דהתם טעמא משום הכנה דרבה כדמפרש התם ולא קדושה אחת הן דרב סבירא ליה שהם שתי קדושות דאמר הלכה בארבעה זקנים ואליבא דר' אליעזר וההיא דירושלמי לאו משום הכנה קאסר ליה דלא שייכא הכנה בכדאי גוונא אלא מטעם קדושה אחת אוסר כדפרישית:

סימן לט

מתני' פתילת הבגד שקיפלה ולא הבהבה ר"א אומר טמאה היא ואין מרליקין בה ור"ע אומר טהורה היא ומדליקין בה. פירש רש"י הבהבה על השלהבת כדי שתהא מחורכת ותדלק יפה וצריך לפרש האי דקאמר בגמרא אלא לענין הדלקה במאי פליגי דאמאי לא קאמר דבחוששין שמא יטה קמיפלגי. וקיי"ל כר"ע דלא בעינן פתילה מהובהבת ואע"ג דתלמיד הוא אצל ר"א ואמר בהכותב בכתובות דרשב"ל סבר הלכה כר"ע מרבו ור' יוחנן סבר מחבירו ולא מרבו ורשב"ל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ואמרינן נמי בפ' כירה אר"י א"ר ינאי א"ר כל מקום שאתה מוצא שנים חולקין ואחד מכריע הלכה כדברי המכריע חוץ מקולי המטלניות שאע"פ שר"א מחמיר ור' יהושע מקיל ור"ע מכריע אין הלכה כדברי המכריע חדא דר"ע תלמיד הוה כו' הרי היה משמע לכאורה דה"נ דאין הלכה כר"ע אעפ"כ קיי"ל כותיה כדמשמע בההיא דר' יוסי פוטר בכולן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם דאוקמ' ר' יוחנן בפתילה שצריכה להבהבה ומש"ה נעשית פחם מכלל שהיו מדליקין בפתילה שאינה מהובהבת דאין נראה לומד בעבר והדליק בה מיהו מצוה מן המובחר בהובהבת אבל אין לומר דאין הלכה כד"א משום דשמותי הוא פירוש מדב"ש.

כך מפרש בירושלמי. שהרי פירש"י דר"ע נמי מדב"ש הוה בההוא דהמפקיד דאמר ר"ע מודה אני בזה שהנכסים בחזקתם ואין שייך כאן להאריך בזו השמועה:

סימן מ

מתני' כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן פירש"י היוצא מן העץ כגון קנבוס וצמר גפן וכ"פ בערוך דקנבוס מין פשתן הוא וקשה לפירושו דא"כ אמאי סמכינן דעבדינן פתילות לשבת מצמר גפן שקורין קוטון בלע"ז ובלשוננו בלשון כנען במוילנ"א וכן יש שעושין פתילות מקנבוס. ויש מפרשים דפסול פתילות היינו דוקא כגון שאין השמן כשר כרוך סביבם אלא נתון על גביהם כגון חתיכות שמונחים על הפתילה אבל אם השמן כרוך סביב הפתילה פסולה שפיר דמי כגון נרות של שעוה או שמן צלול בפתילה של קנבוס אף על פי שהוא יוצא מן העץ או בפתילה של צמר גפן. ור"ת פי' דה"ק כל היוצא מן העץ כגון לכש דהיינו שוכא דארזא ופתילת האידן וכל כיוצא בהן אין מדליקין בהן אלא פשתן ואע"ג דתנא להו להדיא לא בלכש לא בפתילת האידן אפ"ה חוזר ותני ואשכחן כה"ג פ' ב' מדות במנחות דתנן היורש סומך ומביא נסכין ומימר הכל סומכין חוץ מחרש כו' וארפ"ק דערכין הכל סומכין לאתויי יורש והתם נמי מסיק גבי נדרים תני והדר מפרש וגבי סמיכה הוי מפרש והדר תני וכן מפר"ת הכא דמפרש והדר תני וה"ק כל היוצא מן העץ כגון שוכא דארזא ופתילת האידן וכל כיוצא בהן אין מדליקין בהם לעשו' מהם פתילה אלא פשתן אבל קנבוס וצמר גפן לא מקרו יוצא מן העץ דאמרי' בכיצד מברכין היכא דשקלת ליה לפירא ואיתיה לאילנא והדר מפיק פירא מברכינן עליה ב"פ העץ ואי לא לא. והני פשתן וקנבוס וצמר גפן ליתנהו הכי דאי שקלת לפירי דידהו דהיינו הזרע לא הדר מפיק לא פירא ולא גווזא ושפיר מדליקין בהם והא דאצטריך למתני במתני' שמדליקין בפשתן היינו שלא תטעה לומר הואיל וקרייה קרא עץ אין מדליקין בו קמ"ל דאע"ג דקרייה עץ אפ"ה לא יהבינן ליה דין עץ אלא מדליקין בו מידי דהוה אעץ שאכל אדה"ר ואיכא למ"ד חטה היתה אפי' הכי לא יהבינן ליה לחטה דין עץ. וריב"א פי' דצמר גפן יוצא מן הפרי. ובני לומברדיאה מעידים כי צמר גפן הוא עשב גמור ואין דומה לפשתן וקנבוס כלל. שהוא כמין פרי הגדל מן העשב כמין אגוז ובתוכו צמר גפן ושורשו ועליו עשב גמור. ובערוך פי' צמר גפן מוך. ועוד דאיה דלא כדברי [רש"י] דפי' דקנבוס יוצא מן העץ דאמרי' בפ' הקומץ זוטא קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים דרבנן אלמא דמין זרע הוא. מיהו נ"ב דההוא לא קשיא דההוא קנבוס אין זה קנבוס השנוי אצל פשתן כדמוכח בערוך דתרי מיני קנבוס איכא דפי' בערך קנבוס פ"ב דכלאים היתה שדהו זרועה קנבוס או לוף יש מפרשים דמיני תבלין הוא [כמו] כמון שמשים

בקדרה. וגבי פשתן וקנבוס שטרפן זה בזה פירש מין פשתן הוא מכל מקום כפירוש רבינו תם כן הלכה למעשה לקיים המנהג שכבר נהגו להדליק בפתילה של צמר הגפן:

סימן מא

פרק קמא תניא חנניא אומר חייב אדם למשמש בבגדו ע"ש עם חשיכה א"ר יוסף הלכתא רבתי גבי שבת כלומר סייג גדול עשו חכמים שצריך למשמש בבגדיו סמוך לחשיכה שמא יש לו מעות בכיס או שמא קשרן בכנף בגדו או שמא סכינו תלויה בחגורו או שמא מחט תחובה לו בבגדו כגון אם הוא רגיל לתפור מתוך שממשמש אם ימצא יסלקם מעליו ולא יבוא לידי עבירה:

שבח לעוטה אורה. וכתר ועטרה. לאלקי התורה. שהתחלתי ערב שבת בשם שם לו חק ומשפט להגבירה. וסיימתים בלא יבוא לידי עבירה:

סימן מב

בשחרית משכים וקורא שנים ואחד תרגום דא"ר הונא בר יהודא א"ר מנחם א"ר אמי א"ר יוחנן לעולם ישלים אדם פרשיותיו בהדי צבורא שנים מקרא וא' תרגום: ואמרי' במדרש ג' דברים צוה רבי את בניו בשעה שנפטר לבית עולמו ג' ליראת שמים ג' לדרך ארץ ואלו הן של יראת שמים אל תאכל לחם בשבת עד שתגמר כל הפרשה משמע קודם אכילה יש לו להשלימה הלכך יש לו להשלימה קודם ביהכ"נ ושאר ענייני שמו"ת פי' במקומו במס' ברכות:

ואחר שקראו שמו"ת הולכים לביהכ"נ ומסדרים הברכות כסדר כל הימים וקורין קרבנות רצו את בני ישראל ושונין משנת איזהו מקומן ולומדים ברייתא דת"כ ר' ישמעאל אומר וכו'. וסמך למנהג זה מההיא דספ"ק דע"ז דא"ר תנחום בר חנילאי לעולם ישליש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה ושליש בתלמוד ופריך ומי ידע כמה חיי כי קאמר ביומי ופירש"י כי קאמר ביומי דהיינו שני ימים מקרא שני ימים משנה שני ימים תלמוד ויש לתמוה דאכתי מי ידע דחיי כל השבוע ושמעתי בשם רב עמרם ז"ל דהיינו הא דאמרי' בכל [בוקר] צו את ב"י ואיזהו מקומן ורי"א בשלש עשרה מדות גו' ופ"ק דקידושין איתא נמי והכי איתא התם א"ר ספרא משום ריב"ח מאי דכתיב ושננתם א"ת ושננתם אלא ושלשתם לעולם ישליש אדם שליש כו' אבל ההיא דמגילה דס"פ בני העיר דאמר רחמנא תקנתי להם סדר קרבנות שכל זמן שקורין בהם מעלה אני עליהם כאילו הקריבו לפני קרבן ואני מוחל להן על כל עונותיהן התם קאי אקריאת התורה אבל המנהג הוא כדפרי':

ובשבת לאחר פ' צו קורין וביום השבת כו' אבל בימים טובי' א"א בין צו לאיזהו מקומן פרשת היום. ונ"ב דה"ט משום שקורין אותה עם המפטיר אבל ביום השב' לא אפש' לקרות פ' שבת עם המפטיר משום דא"כ לא משכחת כ"א הפטרה אחת לכל השבתות. וק"ל דבר"ח אנו קורין בין צו לאיזהו מקומן ובראשי חדשיכ' אע"פ שאנו קורין פ' ובראשי חדשיכם בס"ת:

ותקנו רבותינו והוסיפו מזמורים לכבוד השבת כגון השמים מספרים כבוד אל כו' לדוד בשנותו את טעמו כו' נכון כסאך מאז כו' ומכאן ואילך מסיים בשאר ימים ומדלג מזמור לתודה. ועוד תקנו נשמת כל חי. ובמקהלות. הכל יודוך. ודעתי נוטה בכל אילו אם לא הזכיר אינו חוזר אבל לאל אשר שבת פרשו רבותינו בצפרא בצלותא דיוצר מבעיא ליה לבר ישראל למדבר של שבת כגון לאל אשר שבת ואי אשתלי ולא אדכר מהדרינן ליה ומדכר. ונ"ב דה"ט שהוסיפו אילו שבתות בשבת דאשכחן שלא בחר הקב"ה ביום השבת בשבחות של מלאכי השרת כ"א בשבחות ישראל דאמ' כמדרש שש כנפים שש כנפים לאחד מלאכי השרת משוררים כל ימות השבוע משורר בכנף את יומו דהיינו ששה כנפים לששה ימים ביום השבת אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע אין לנו כנף שנשורר לפניך תן לנו כנף שביעי ונשורר לפניך היום א"ל הקב"ה יש לי כנף אחד בארץ שמשורר לפני היום שנאמ' מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק. ונ"ב דהיינו דכתיב את ה' האמרת היום כלומר ביום המיוחד דהיינו שבת וה' האמירך היום שחפץ בך יותר ממלאכי השרת:

ותקנו נמי לומר קדושה בנעימות ובקול רם דאמר רבי [ישמעאל] שמעתי נעימת קול מפי הגבורה שאומרת משביע אני עליכם יורדי מרכבה שתאמרו לבני שישיאו עיניהם למרום בשעה שאומרים קק"ק ואין לי הנאה בעולמי אלא אותה שעה בשעה שעיניהם נושאות לעיני והבל יוצא מפיהם טורד ועולה לפני כריח נחוח ותגידו לבני חיבה שאני מראה ליעקב אביהם בשעה שאומרים ג"פ קק"ק אני נופל ג"פ על דמות פני יעקב היושב בחיקי ומנשקו ג"פ כנגד ג"פ שאומרים קק"ק:

וצריך נמי לומר יהא שמיה רבא מברך בכוונת הלב כדאמרי' כל העונה [אמן] יהא ש"ר בכל בהו כו' ואמרי' נמי בשעה שישראל נכנסים לבתי כנסיות ובתי מדרשות ועונין איש"ר מברך הקב"ה אומר אשרי האב שמקלסי' אותו בניו כך צריך לומר ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה גו' בכוונת הלב שזה השיר שמשבח בו דוד המלך לפני הקב"ה כדאמר ר' ישמעאל אמרתי לזגגזא"ל שר הפנים הראיני כבודו של דוד המלך אמר לי ידידי המתן לי שלש שעות עד שיבוא לכאן ותראה גדולתו ותפסני והשיבני

בחיקו אמר לי מה אתה רואה אמרתי לו ז' ברקים רצין כאחד א"ל כבוש עיניך שלא תראה ותזדעזע הללו שיצאו לקראת דוד מיד רגשו בל האופנים ושרפים ואוצרות ברד וענני כבוד ומזלות וכוכבים ומלאכי השרת ולוהטי הזבול אומרים למנצח מזמור לדוד ושמעתי קול רעש גדול שבא מג"ע ואומר ימלוך ה' לעולם וגו' והנה דוד בא וראיתי כל מלכי דוד אחריו וכל אחד כתרו בראשו וכתרו של דוד מובהק ומשונה מכל הכתרים וזיוו הולך מסוף העולם ועד סופו וכיון שעלה דוד לבית המדרש הגדול שברקיע הוכן לו כסא של אש שהוא ארבע פרסאות גובהו כפלים ארכו וכפלים רחבו וכיון שבא דוד וישב לו על כסא שמוכן לו כנגד אותו כסא של אש [המוכן] לקונו וכל מלכי בית דוד יושבין לפניו וכל מלכי בית ישראל עומדין מאחריו מיד עמד ואמר שירות ותושבחות שלא שמעתן אוזן מעולם כיון שפתח ואמר ימלוך ה' לעולם אלקיך ציון לדוד ודוד הללויה מיד פתח מיטטרון שר הפנים וכל פמליא של מעלה והיו אומרים קק"ק ד' צבאות מלכה"כ. וחיות משבחין ואומרי' ברוך כבוד ה' ממקומו ורקיעים אומרי' ימלוך ה' לעולם והארץ אומרת ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד וכל מלכי בית דוד אומרים והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד. הא למדת שבזה השבח משבחין צדיקי' בג"ע ודוד ברקיע לפני הקב"ה וחיות הקודש אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו. ע"כ עלינו חובה לומר כל הקדושה בכוונת הלב ובנעימות [הקול] וא"ר יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום ואוקימנא בפסד"ז ואני שמעתי מפי ר"י החסיד זצ"ל שהי' רב גדול ומובהק לרבים אחד והיה גוער בביהכ"נ שהיו מאריכים בברכות שהי' בדעתו למהר ללימוד ונענש על ככה באותו עולם וגם שמעתי בשם ר' יהודה חסיד זצ"ל שאמר כגון בימות החורף שהיה קור גדול מוטב שילכו לבית אותם שאינם מלובשים היטב ואל יקצרו בשבחו של הקב"ה בעבורם ואני הכרתי יהודי אחד מוורמ"ש והיו קורין אותו ר' בונים והי' זקן וקובר מתים ושמעתי אל נכון ואל האמת שפ"א השכים לבית הכנסת וראה אדם אחר יושב לפני בית הכנסת ובראשו כתר של עשבים שקורין צפל ובלשון כנען קויטנ"י ויצ"ץ ונתפחד כסבור שהוא שר וקראו ואמר לו וכי אינך פלוני שמת עתה וקברתיך ואמר לו הין וא"ל היאך אתה באותו עולם ואמר לו היטב עד מאוד וא"ל מה זכיות יש לך והלא אתה היית אדם כל דהו וא"ל רק באותו זכות שהייתי אומר ברכו' בקול נעים בביהכ"נ בזכות זה הביאוני בג"ע ומכבדין אותי וזה לך הסימן שאני הוא המדבר אליך כי תראה בית יד חילוקי שקרוע שקרעת לי כשהלבשתני התכריכין ושאל לו מה זה שבראשך וענהו הם עשבים שבג"ע ששמתי בראשי כדי לבטל ריח רע מעלי של זה העולם. כתבתי אני המחבר אילו המעשים כדי שיראה ירא שמים וישים אל לבו

ויאמר שבחותיו של הקב"ה בקול נעים ובכוונה ויזכה לג"ע. מיהו בשבת ובימים טובים צריכים כך להתפלל שיצאו בשעה חמישית מביהכ"נ ויתחילו לאכול בשעה חמישית מפני שאסור להתענות בשבת עד שעה ששית כדאמרי' בירוש' פ' סדר תעניות האילו ובירושלמי פ' קונם יין ר' אחא ר' אבהו בשם ר' יוסה בן חנינה אסור להתענות עד שש שעות בשבת א"ר יוסה מתניתא אמרה כן היו מתענין וירדו להם גשמים קודם לחצות לא ישלימו עד כדון [צפרא] הא לאחר חצות ישלימו שכבר עבר רובו של יום [בקדושה]:

ואחר שגומרים מזמורים וקריאת שמע וברכותיה מתפללים תפילת לחש וסומכים גאולה לתפילה אע"פ שבשבת אין צריך לסמוך גאולה לתפילה כדפר"ת משום דילפינן לה בירוש' מיענך ה' ביום צרה ושבת לאו יום צרה הוא והכי איתא פ"ק דברכות ירוש' ר' זעירי [בשם] ר' אבא בר ירמיה שלש תכיפות הן תיכף לסמיכה שחיטה תיכף לנטילת ידים ברכה תיכף לגאולה תפילה כו' יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך וכתי' בתריה יענך ה' ביום צרה א"ר יוסי בר בון כל מי שהוא תוכף לסמיכה שחיטה אין פסול (נוהג) [נוגע] באותו קרבן וכל מי שהוא תוכף לנטילת ידים ברכה אין השטן מקטרג באותה סעודה וכל מי שתוכף לגאולה תפילה אין השטן מקטרג באותו היום.

ומתפללים אבות וגבורות וקדושת היום ומתחילין ישמח משה ומתפלל עבודה והודא' וברכ' השלום ונ"ב אני המחבר דלכך מתחיל תפל' שבת בישמח משה ואינה מתחל' באתה בחרתנו כמו תפלה לכל המועדי' משו' דאמרי' פ' ר"ע דכ"ע בשבת ניתנה תורה לישראל ועל כך אנו מתפללים כך כדי שיזכור לנו זכות היום הזה שהוא קבלת תורה וזכות משה רבינו שהיום נתנה לנו תורה על ידו. ומורי ה"ר אליעזר מורמ"ש זצ"ל כתב ישמח משה במתנת חלקו ביום שמחתכם זה שבת לכך יסד בראש תפילת שבת ישמח כלו' משה יכול לשמוח במתנת חלקו שהראה לו הקב"ה אוצר שבת לדעת כי אני ה' מקדשכם ויכול לשמוח מזה עכ"ל. וכן בסדר ה"ר משה מיימן זצ"ל מתחלת תפלת יוצר של שבת בישמח משה וכן נהגו רוב העולם להתפלל מיהו יש שמתפללים אתה בחרתנו וכן שמעתי על גאון אחד שהיה יסדר תפל' יוצר דשב' באתה בחרתנו:

ואחר שיגמור כל תפילת [שחרית] כסדר אומר קדיש כולו. יתגדל כו' יתברך וישתבח. תתקבל וגומר כל הקדיש דכל יום שיש בו מוסף מקדש שלם קדישא בין יוצר לנטילת ספר כדי להפסיק בין תפילת יוצר לתפילת המוסף ובכל יום שאין בו מוסף מקדש עד דאמירן בעלמא ואמרו אמן וכך אני המחבר רגיל להתפלל יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמיה דקודשא בכאן אני מפסיק באתנחתא. והדר אני מתחיל [בריך הוא] לעילא מכל ברכתא כדכתיב על כל ברכה ותהלה ואין לומר

אמן באמצע. ונ"ב המתפללים שמיה דקודש' בריך הוא ומפסיק כאן באתנחתא והדר מתחילי' לעילא מכל ברכתא ומניחים הצבור לומר אמן באמצע דמנהג שוטים הוא זה ואין לעשות כך אלא כדפרישית:

ומנהגנו בארץ כנען לאחר שגומר כל הקדיש מתחיל ש"צ ואומר בקול רם אין כמוך כו' והצבור עונין אחריו פעמים ויש מקומות שאין עונים אחריו [רק] פ"א ולאחר שגמרו אין כמוך מלכותך אב הרחמים מיד הולך אחד מחשובי הקהל ומוציא ס"ת מארון הקודש ונותנה לשליח צבור ודרכם לקנות מן הקהל שירשוהו להוציא ס"ת מארון הקודש ולתתה ביד שליח צבור ומנהג כשר הוא וכבוד התורה הוא וראיה לדבר דתנן בפ' ואלו נאמרין ברכת כה"ג באיזה צד חזן הכנס' נוטל ס"ת ונותנו לראש הכנס' וראש הכנס' לסגן והסגן נותנו לכה"ג וכו' וה"נ תנן התם גבי פר' המלך ואמרי' נמי במס' סופרי' בפ' ולמה אמרו אינו מן המובח' שיעמוד החזן יחידי לפני התיב' אלא שיעמדו עמו א' לימינו וא' לשמאלו כנגד אבות וכתיב נמי ברוב עם הדרת מלך. סתם חזן היינו שליח צבור חזן הכנסת היינו מה שאנו קורין שמש. ואחר שיקבל ס"ת הניתנה לידו פותח ואומ' בקול רם שמע ישראל כו' ועונין הצבור אחריו ושוב אומר אחד אלקינו ועונין הצבור אחריו כו' ואח"כ אומר גדלו לה' אתי כו' והעם עונין רוממו ה' אלקינו כו' על הכל יתגדל הכל הבו גודל כו' וקורין בתורה. ובני רינוס אין להם מנהג זה אלא כשגומר ש"צ תפילה אומר קדיש ומוציא ס"ת ואומ' גדלו לה' אתי כו' ובמס' סופרי' יש סמך למנהגנו אלא שלשם מוסיף פסוקים הרבה וגם לשם משמע שהמפטיר היה אומר כל אלו הפסוקים. ומשמע לכאורה דלאחר הקריאה הי' מנהגם. והכי איתא התם בפ' ולמה אמרו המפטיר בנביא הוא פורס על שמע באיזה שמע אמרו בשמע של ס"ת היכי פתח אשרי יושבי ביתך ואח"כ עומד המפטיר ואומ' אין כמוך באלקים ה' ואין במעשיך. מי כמוך באלקים ה' וגו' מלכותך מלכות כל עולמים כו' ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום אתה הוא אלקים לבדך אתה עשית את השמים כו' וצבא השמים לך משתחוים מיד נכנס ואוחז המפטיר את התורה ואו' שמע פסוק הראשון בנעימה ואף העם עונין אותו אחריו וחוזר ואומר אחד אלהינו גדול אדוננו קדוש אחד אלהינו רחום אדוננו קדוש אחד אלהינו גדול אדוננו קדוש ונורא שמו כנגד שלשת אבות וי"א כנגד שלש קדושות. וצדקתך אלהים עד מרום אשר עשית גדולות אלהים מי כמוך ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור הכל תנו עוז לאלהים ותנו כבוד לתודה גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו וצריך להגביה את התורה בשמע ישראל ובאילו יחודין שלשה ובגדלו לה' אתי. ועוד צריך על הכל יתגדל כו' ואח"כ מגביה את התורה למעלה ואומר

אחד אלהינו גדול אדוננו קדוש ונורא שמו לעולם ועדומתחיל בנעימה [ואומד] ה' הוא האלהים ה' שמו ואח"כ עונין אותו העם ואומר וכופלו ועונין [אותו] פעמים מיד גולל ס"ת עד שלש דפין ומגביהו ומראה פני כתיבתו לעם העומדים לימינו ולשמאלו ומחזירו לפניו ולאחריו שמצוה לכל אנשים ונשים לראות את הכתב ולכרוע ולומר זאת התורה אשר שם משה לפני ב"י ועוד אומר תורת ה' תמימה כל הפסוק והמפטיר נותנו לחזן הכנסת והוא אחר התורה לכסות ראשי הקרואין שאין כבוד להיות התורה יחידה כו' החזן יחידי כו' ע"כ לשון מסכת סופרים:

ופותח ש"צ וקורא את הכהן ואחריו לוי ואחריו ישראל חשוב ואחריו החשוב אחריו וכן כל שבעה לעול' חשוב חשוב קודם בקה"ת כדתנן פ' הנזקין אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל ושלחו לי' בני גלילא לר' חלבו אחריהן מי קורא לא הוה בידי' אתא שיילי' לר' יצחק נפחא א"ל אחריהן קורין תלמידי חכמים הממונים פרנסים על הצבור [ואחריהן ת"ח הראויין למנותם פרנסים על הצבור] ואחריהן בני ת"ח שאביה' ממונה פרנס על הצבור ואחריהן ראשי כנסיות וכל האדם ובצרפת נוהגים [לקרות] הרב שבעיר שביעי ואומרי' טעם לדבר משום מעלין בקודש ולא מורידין ואיני רואה מנהגם שאין משמע כן בהלכה כדפרי'. ויש ליתן טעם למנהגם מפני שנוהגים שהשביעי גולל ס"ת לכך קורים את הרב בשביעי כדי שתהא נגללת בגדול שבהם כדאמרי' בסוף מסכת מגילה א"ר שפטי' עשרה שקראו בתורה גדול שבכולן גולל ס"ת כו' וכ"כ ה"ר משה מיימון זצ"ל וכל מי שגדול מחבירו בחכמה קודם לקרות והאחרון שגולל ס"ת נוטל שכר כנגד הכל לפיכך עולה ומשלים אפי' גדול שבצבור עכ"ל. ואם היה רוצה כהן לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו ולהניחו לקרות לפניו אינו רשאי כדתנן כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל מפני דרכי שלום וקילפי לה אמוראי בגמ' מקראי דכהנים קודמין ללוים וא"ל אביי לרב יוסף מפני דרכי שלום דהיינו שאפי' אם רוצה כהן לחלוק כבוד לרבו לוי או לישראל ולהניחו לקרות לפניו אינו רשאי כי היכי דלא ליתי לאנצויי וא"ר מתנה דווקא בשבתות וימים טובי' דשכיחי רבים אבל בשני וחמישי לא ויש בידו לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו. ופיר"ת זצ"ל דווקא לדידהו שהיו עסוקים כל ימות השבוע במלאכתן ולא היו רגילים לבוא לבהכ"נ כ"א בשבתות וי"ט אבל אנו דשכיחינן בבהכ"נ בשני ובחמישי כך לדידן שני וחמישי כמו לדידהו שבתות וי"ט ואין בידו לחלוק כבוד לא לרבו ולא למי שגדול ממנו. והיכא דאיכא בבהכ"נ כהן ת"ח ואיכא נמי ישראל ת"ח טפי מכהן. אפ"ה בהן קודם אבל אם ישראל ת"ח הוא ראש הישיבה שאפי' כהנים חשובים אחרים כפופים לו ה"ז קודם לכהן

ת"ח הפחות ממנו ואם מניח את כהן ת"ח הפחות ממנו לקרות לפניו הרי זה משובח. אבל ישראל ת"ח המניח כהן עם הארץ לקרות לפניו עבירה הוא בידו מיהו עתה שכבר נהגו קורא אפי' כהן עם הארץ לפני ת"ח ישראל הואיל ונהגו כך יש להם לקיים המנהג מפני דרכי שלום וראי' לאלו הדברים דאמרי' במגילה פ' בני העיר שאלו את ר' פרידא במה הארכת ימים א"ל מימי לא ברכתי לפני כהן ופריך למימרא דמעליותא הוא והאמר רבב"ח אר"י כל ת"ח שמברך לפניו אפי' כה"ג עם הארץ אותו ת"ח חייב מיתה שנא' וכל משנאי אהבו מות א"ת למשנאי אלא למשניאיי ומשני כי קאמר איהו נמי בשוין. ופיר"ת דה"ק בשוין בזה ששניהם ת"ח מיהו ר' פרידא הי' יותר גדול דאי בשוין בתורה מאי רבותי' דאדרבה דין שיברך כהן שהרי הוא יתר על ר' פרידא בכהונה ותו כי פריך בהנזקין אמילת' דאמר אין בהן יכול לחלוק כבוד לרבו ולמי שגדול ממנו מרב דקרי בכהני ומשני שאני רב דאפי' רבי אמי ורבי אסי כהני חשיבי דארעא דישראל מיכף הוה כייפי לי' מאי רבות' הא לא היו שוים לרב אלא ודאי ש"מ דכל כהן ת"ח קודם לישראל דת"ח טפי ממנו והיינו רבותא דרב דאפ"ה הוה קרי בכהני שהי' חשוב כדאמ' דגבר בכולה ופירש"י בתורה ובחסידות. וא"ת אחרי שפירשתי דכהן ת"ח קודם לישראל אע"ג דת"ח טפי ממנו א"כ מאי רבותי' דר' פרידא י"ל שגם לו היו כפופים בני דורו החשובים כמו לרב ואפ"ה לא רצה לברך לפני ת"ח הפחות ממנו והיינו רבותי' אבל הא ודאי הוא אמת שאסור לישראל ת"ח להניח כהן ע"ה לקרות לפניו מיהו עתה נהגו מפני דרכי שלום גם זה כי נתמעטו הלומדים ורבו ע"ה ואפי' ממון אנו מוציאין מחזקתו מפני דרכי שלום דת"ר ששה דברים נאמרו בע"ה אין מוסרין להן עדות והאידנא מקבלינן עדותייהו מפני דרכי שלום וכ"כ ה"ר משה מיימן זצ"ל דמנהג פשוט הוא היום שאפי' כהן עם הארץ קודם לקרות לפני חכם גדול מישראל:

והיכא דליכא כהן אל יקרא לוי כלל אלא קורא ישראל אדם חשוב במקום כהן ואחריו שאר ישראל דאמר אביי נקיטינן אם [אין] שם כהן נתפרדה החבילה פי' אין לוי קורא במקום שאין כהן אלא ישראל החשוב קורא במקום כהן כדא' פ"ב דכתובות מוחזקני בזה שהוא כהן מה ראית שקרא ראשון בביהכ"נ בחזקת שהוא כהן. [או בחזקת שהוא] גדול אע"פ שאין ראי' לדבר זכר לדבר שהגדול קורא ראשון. וכן עמא דבר דהיכא דליכא כהן אין לוי קורא כלל. מיהו תמהני דהואיל דלוים קדושי מישראל מ"ט לא יקרא ראשון היכא דליכא כהן דכשם דכהן קודם ללוי כך המשפט להיות שיקדום לוי לישראל. ואית דמפרשי נתפרדה החבילה שבמקום שאין כהן אם רוצה ישראל לקרות לפני הלוי קורא ודוקא שאין [שם] כהן אבל היכא דאיכא כהן לא נתפרדה החבילה ולא יקרא [ישראל]

גדול לפני לוי וההוא דכתובות דמסיק שקרא אחריו לוי והעלהו ר' אמי לכהונה על פיו התם כהן אחרינא הוי הלכך אי לאו דהאי כהן הוה לא הוי [לוי] קרי בתרי' ושניהם פירש"י פ"ב דכתובות וכפי' ראשון נהגו העם:

והיכא דליכא לוי ואיכא כהן קורא כהן פעמים וכהן אחר כהן לא יקרא דאמר אביי נקטינן אם אין שם לוי קורא כהן איני והאמר ר"י כהן אחר כהן לא יקרא משום פגמו של ראשון לוי אחר לוי לא יקרא משום פגם שניהם ומשני כי קאמ' אותו כהן פי' שאותו כהן שקרא ראשון חוזר וקורא בפעם ב' במקום לוי וכדאמר בכתובות [ההוא דאתא לקמי' דריב"ל] ואמר מוחזקני בזה שהוא לוי כו' או בחזקת שהוא גדול שקרא לפניו כהן והעלהו ריב"ל ללויה על פיו פירש"י שקרא לפניו כהן ואי לאו דודאי לוי הוא לא הי' קורא שני אלא שלישי ושני כהנים היו קורין לפניו והוא שלישי דהכי אמרינן במסכת גיטין אם אין שם לוי קורא כהן במקומו עכ"ל והא דפי' שני כהנים היו קורין לפניו לא שני ממש שהרי כבר פירשנו כהן אחר כהן לא יקרא אלא כלומר ששני פעמים הי' קורא כהן לפניו:

ורגילים אנו לקרות עמוד פלוני בר פלוני הכהן וכן עמוד פב"פ לוי. אבל בימי חכמים נראה בעיני שלא היו רגילי' [לקרות] לא הכהן לא הלוי כדאמרי' פ"ב דכתובות ההוא דאתא לקמי' דר' אמי א"ל מוחזקני בזה שהוא כהן מה ראית שקרא ראשון בביהכ"נ בחזקת שהוא גדול או בחזקת [שהוא] כהן א"ל שקרא אחריו לוי הא למדת שלא ידע שהראשון כהן אלא מחמת שהכיר את זה הלוי שקרא אחריו ואם הי' מנהגם שהי' קוראים כמו שאנו קורין פלוני הכהן הול"ל ששמעתי שקראו אותו כהן וכן אתה מוצא שלא היו חותמים בשטרו' פב"פ הכהן אלא פב"ב ותו לא מדאמרי' בב"ב אם היו משולשים כו' יכתוב כהן ש"מ דהיכא שאינם משולשים אינו כותב כהן. וכתב ה"ר משה מיימון זצ"ל אין הקורא רשאי לקרות עד שיאמר לו גדול שבציבור לקרות אפי' חזן הכנסת או ראש הכנסת אינו קורא מעצמו עד שיאמרו לו הצבור או גדול שבהם לקרות עכ"ל. וכבר נהגו באלו המלכיות ששליח צבור קורא את מי שהוא חפץ ואת מי שקרא שליח צבור הוא יש לו לקרות ואין לקרות בס"ת את מי שאינו יודע לקרות בתורה כדתניא בתוספתא ביהכ"נ שאין להם מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב ועומד וקורא ויושב אפי' ז' פעמים אלמא שאין ש"צ קורא את מי שאינו יודע לקרות:

וכשהוא קורא תחילה פותח ספר תורה ורואה הכתב במקום שיש לו לקרות ומברך וקורא כההיא דשלהי מסכת מגילה דת"ר פותח ורואה מברך וקורא ואר"ז א"ר מתנה אמר שמואל הלכה פותח ורואה מברך וקורא. מיהו עתה כבר נהגו העם שש"צ קורא

בס"ת אפי' ע"ה שא"י לקרות והוא מברך וש"צ קורא ורוצים להסמיך המנהג על הא דתנן במסכת בכורים פ' כיצד מפרישין את הבכורים בראשונה כל מי שיודע לקרות קורא ושא"י מקרין אותו ונמנעו מלהביא התקינו שיהו מקרים [את מי שיודע] ואת מי שאינו יודע מיהו לא דמיין אהדדי דהתם אי אפשר שלא יביא דהבאת בכורים חובת הגוף הוא אבל הכא אפשר שפיר שלא יקרא כ"א היודע: וזה אשר שלח ה"ר יואל בר יצחק הלוי מבו"ן זצ"ל לרבינו אפרים זצ"ל. שמעתי עליך שאתה אוסר לחזן שהוא כהן או לוי שיקרא כהן אחר לקרות בתורה וכן הלוי מלקרוא לוי אחר משום דאמר כהן אחר כהן לא יקרא מפני פגמו של ראשון וכן הלוי. ותמהתי הלא מפני היוצאים גזרו שלא יראו כמה קרא אחר הראשון ויאמרו ראשון לא עלה למנין שבעה והכא אפי' היוצאין יודעין שהכהן עומד ומחזן כמנהג כל המקומות שיש חזן שקורא לעמוד ולקרות ואותן שקרויין הן קורין בתורה ומברכין אבל החזן אינו מברך וקורא אלא שמסייע לקרות עם הקורא מפני שיש שאין בקיאין לקרות ומקרא אותו כדרך שהיו עושין בביכורים כך פי' רבי חמי הטעם בספרו הלכך הכא מאי פגמו איכא בשלמא התם היוצאים שומעים שני כהנים שעומדין ומברכים בתורה ואהכי תמהו ואמרי חד מנייהו פגום אבל הכא שאינו מברך ברכת התורה ועוד שהוא מחזן לא תמהי ומשום המכירין אותו אין לחוש. ואי משום אורחין הבאים מארץ רחוקה מה הם יודעים שהחזן הוא כהן הואיל שאינו מברך בתורה במקום כהן. ותו דמשמע בירוש' שאין אדם קורא בתורה עד שיהא אחד עומד ומחזן עמו כדאי' פ' בתרא דמגילה ירושלמי ומאחר שבלא חזן אין לקרוא לא אתי למימר דפגום הוא. ודעתך תודיעני. יואל בר יצחק הלוי. וזה התשובה.

אשר שמעת עלי שאני אוסר לקרוא בהן אחר. אמת ויציב פתגמא ופליאה בעיני על כל כהן העושה כן שפוסל עצמו לכהונה ואם הוא לוי ללויה שהרי אמרו חכמים כהן אחר כהן לא יקרא מפני פגמו של ראשון כ"ש שני כהנים ביחד וכ"ש חזן שתופס בידו ס"ת וקורא כהן אחר. ואשר הבאת מירושלמי שאין יכול לקרות בלא הזן משום סרסור מההיא בר נש ואית ספר ירושלמי דגרסי חזנא וכו' כמה שגית וטעית חדא זה אינו תחותיי שלא העמיד אחר לקרות הי"ל לא קם בר אינש בהדי' מהו תחותיי ועוד אמר חזנא והלא החזן קורא אחרים ועוד כי זהו סרסור ששניהם קורין א"כ אין סרסור אחד כ"א שנים וא"ת קול חזן אנו שומעים ולא קול הקורא א"כ אם הי' הקורא משמיע קולו כמו החזן הי' אסור הא קא חזינן דאדרבה המגביה קולו ה"ז משובח ובצרפת ראיתי ר' יעקב זצ"ל מגביה קולו עם החזן. ובארץ יון ובלומברדיאה הקורא קורא והחזן שותק וישר בהם וגו' משה שומע מפי הגבורה ומשמיע לישראל ולא שניהם יחדיו כמו שאתה עושה והחזן

שלך ופי' הירושלמי כן הוא קם חזנא קרי בספרא ולא קם בר נש תחותיי לא עמד אחר במקומו לתרגם אלא החזן עצמו תרגם וזהו סרסור ששומע מפי הקורא ומתרגם לאחרים כמו סרסור זה שקונה מזה ומוכר לזה זהו פי' נכון ולא כפירושך שיהו שניהם קורין עד כאן לא שנית במגילה שלא יהו שנים קורין בתורה ואחר מתרגם ותיפח רוחם של חזנים העומד מברך לפניה ולאחריה והחזן קורא ועוד פעמים ששותק ומברך ברכה לבטלה והצבור לא יצאו ידי קה"ת שבעה והחזן מברך ששה פעמים לכבוד התורה והוא קלון התורה ועתיד הקב"ה ליפרע ממי שיש בידם למחות ואינם מוחים ובידי אין למחות כי אומרים מנהג אבותיהם תורת משה כמו שכתבת ובשמחת תורה יצאתי מביהכ"נ בחרי אף כי שמעתי לבלע זה חזן מדלג יותר ממ' פעמים עבור ששה פשיטים (ולא) [ומי] התירו לדלג ולדלג אמר [ולגד אמר] ולאשר אמר ורב ושמואל נחלקו בדלוג [גבי] ר"ח ובקושי התירו שם דלא אפשר ואתה יכול למחות ואם תמחה תזכה לשם ולתהלה. בישיבה של מעלה. אפרים ב"ר יצחק: וכתב ה"ר משה מיימון זצ"ל וצריך אחר לעמוד עמו בשעה שהוא קורא כדרך שהחזן עומד עם הקוראים ועוד כתב ואין המתרגם נשען לא לעמוד ולא לקורה אלא עומד ביראה ואימה. ונ"ב דשניהם למדו מהא דאמרי' בירושלמי רב שמואל בר רב יצחק על לבי כנישתא חמא בר נש קאי ומתרגם סמוך לעמודא א"ל אסור לך כשם שניתנה באימה כך אנו צריכים לנהוג בה באימה א"ר חגי רב שמואל בר רב יצחק חמא חזנא קאי ומתרגם ולא קם בר נש תחותיה א"ל אסור לך כשם שניתנה ע"י סרסור כך אנו צריכין לנהוג בה ע"י סרסור על ר' יהודה בן פזי ועבדא שאלה אנכי עומד בין ה' וביניכם. מיהו [לפי] דברי ר' אפרים זצ"ל אין כאן ראי' שצריך אחר לעמוד אצלו כשהוא קורא והא דפרי' דאין המתרגם רשאי לישען נראה דה"ה הקורא מיהו אדם שהוא חלש ומתניו כואבים לו נשען וקורא ואין בכך כלום:

סימן מג

מתני' ביו"ט קורין חמשה ביום הכפורים ששה בשבת שבעה אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהם ומפטירין בנביא. ובגמ' מפרש טעמא ובמס' סופרים קתני יו"ט דאיסור לאו חמשה. יוה"כ דאיסור כרת ששה שבת דאיסור סקילה שבעה ומתני' אוקמא רבא כתנא דבי ר' ישמעאל והכי הלכתא וכן עמא דבר כסתם המשנה ובסתמא דמס' סופרים אע"ג דאר"ע בשבת ששה וקיי"ל הלכה כר"ע מחבירו ור' ישמעאל חבירו הוה אפ"ה נהגו העם כסתם המשנה ובסתמא דמס' סופרים דקתני בשבת שבעה [אין] פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן. ות"ר הכל עולין למנין שבעה אפי' אשה אפי' קטן אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד צבור וכתב ה"ר משה מיימן זצ"ל קטן היודע לקרות

ויודע למי מברכין עולה למנין ז'. ואומר אני המחבר דאפי' קטן שלא הגיע לחינוך עולה למנין שבעה דקתני במס' סופרים פ' ולמה אמרו קטן קורא בתורה ומתרגם אבל אינו פורס את שמע לומר יוצר אור ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו וקתני בסמוך קטן שאמרו מבן שנים עשרה שנה ולמעלה פורס את שמע והעובר לפני התיבה והנושא את כפיו עד שיהא בן עשרים מכלל דקטן דאייר ביה לעיל דקורא בתורה היינו אפי' אינו בן י"ב והיינו שעדיין לא הגיע לחינוך. ונראה בעיני דצריך ליזהר שלא יקרא קטן בראשו מגולה הלכה כי"א דקתני במס' סופרים פקח הנראים כרעיו או בגדיו פרומים או מי שראשו מגולה פורס את שמע וי"א בכרעיו או בבגדיו פרומים פורס אבל בראשו מגול' אינו רשאי להוצי' הזכרה מפיו בין כך ובין כך מתרגם אבל אינו קורא בתורה ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו וכמדומה דבקה"ת גם ת"ק מודה ולא מסתבר דנקט פקח למעוטי קטן דא"כ לימא גדול. ואמרי' פ"ק דקדושין משתבח לי' רב חסדא לרב הונא ברב המנונא דאדם גדול הוא א"ל כשיבוא לידך הביאהו לידי כי אתא חזיא דלא פריס סודרא א"ל מ"ט לא פריסת סודרא א"ל לא נסיבנא אלמא שהקפיד עליו שהלך בגילוי הראש כ"ש דסבר כי"א דאינו פורס על שמע בגילוי הראש שאינו רשאי להוציא הזכרה מפיו בראש מגולה וכן מצאתי אני המחבר בויקרא רבה פ' וזאת תהי' תורת המצורע בסיפה [בפסוק] ראשו כתם פז שדורש בעצלתים ימך המקרה ע"י שהאדם הזה מתעצל מלכסות את ראשו כראוי ימך המקרה הרי הוא נעשה (רומי נזקים) [דאומטיקום] ובשפלות ידים ידלוף הבית ע"י שהאדם הזה משתפל מלכסות גופו כראוי ידלוף הבית יעלה גופו חטטין. הא למדת שצריך אדם לכסות כל גופו ואין להעמיד טענה זו באשה דלאח"כ מסיק התם ר' כהן פתר קרייא באשה מכלל דעד הנה באדם זכר קא מיירי. הילכך נ"ב דאין יכול לקרות קטן בתורה בראשו מגולה וב"ש גדול ואין נראה בעיני מנהג רבותי' שבצרפת שמברכין בראש מגולה ובשמחת תורה נהגו לקרות קטנים ומזכירים הזכרה בראש [מגולה] וא"י איך לקיים המנהג אם לא כת"ק דיש אומרים דמס' סופרים. איבעיא להו מפטיר מהו שיעלה פי' למנין הקורין בתורה רב הונא ורב ירמי' בר אבא חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה מ"ד עולה דהא קא קרי ומ"ד אינו עולה כדעולא דאמר עולא מפני מה אמרו המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחילה מפני כבוד תורה וכיון דמפני כבוד תורה הוא למנינא נמי לא סליק ופסק ר"ת זצ"ל דמפטיר עולה למנין הקרואים דהא מפר' תלמוד' טעמא דמ"ד דאינו עולה מפני שאינו קורא כ"א לכבוד תורה א"כ ע"כ קסבר שכמו כן אינו עולה למנין שלשה דהא אינו קורא כ"א מפני כבוד תורה אפ"ה מעשים בכל יום בתעניות ובמנחה וביום הכפורים שהשלישי מפטיר

ש"מ דאנן כמאן דאמר עולה למנין סבירא לן. והא דשבתות אין המפטיר שביעי היינו משום דקיי"ל דבשבת מוסיפין עליהן הילכך [היכא] דאפשר לן לקיים דברי שניהם [קרי] שבעה והשמיני מפטיר [והיכא דלא אפשר עבדינן] כמ"ד שהמפטיר עולה מן המנין וכ"כ ה"ר משה מיימון המפטיר עולה מן המנין שהרי קרא בתורה ואם הפסיק ש"צ בקדיש בין משלים ובין המפטיר אינו עולה עכ"ל. הלכך הואיל ופסקנו שהמפטיר עולה אם קרא שליח צבור כל שבעה ובעודו קורא עם השביעי נזכר שאין מי שיודע לומר הפטרה כי אם זה השביעי אל יאמר קדיש אחריו אלא יפטיר זה השביעי ואינו קורא עמו פעם שנית ואם כבר אמר קדיש הרי אותו השביעי חוזר וקורא בתורה ומפטיר כדפי' לעיל שאחד קורא בתורה שבעה פעמים ואם ש"צ לא הי' משבעה הקורים בתורה ויודע להפטיר מוטב שיפטיר הוא שעדיין לא קרא ואל יפטיר אותו שכבר קרא:

סימן מד

מתני' הקורא בתורה לא יפחות מג' פסוקים. ואמרי' נמי בגמרא המפטיר בנביא לא יפחות מב"א פסוקים כנגד שבעה שקראו בתורה פי' דהיינו לכ"א ג' פסוקים ותניא פרשה של ששה פסוקים קורין אותה בשנים של חמשה קורין אותה ביחיד קרא האחד שלשה השני קורא שנים מפרשה זו ופסוק אחר מפרשה אחרת וי"א [שלשה] לפי שאין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים א"ר תנחום אריב"ל הלכה כי"א וא"ר יהושע ב"ל כשם שאין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקי' כך אין משיירין בפחות משלשה פסוקים פי' שכשיתחיל לקרות ראש הפרשה אינו יכול להפסיק [בפחות מג' פסוקים אם] הי' רוצה לקרות פסוק אחד או שנים ולהניח שם אע"פ שכבר קרא שלשה עם הפסוק שכבר קרא מפרשה אחרת אלא צריך לקרות פסוק שלישי ואז יכול להפסיק ולהניח שם וכן אם התחיל לקרות מראש הפרשה או מאמצעיתה וקרא כל הפרשה עד שלא נשאר לו כ"א פסוק או שנים אינו רשאי להפסיק ולהניח שם אלא גומר כל הפרשה או מתחיל ויקרא ויפסיק למעלה כדי שישארו לו שלשה פסוקים בסוף הפרשה. והוא הפי' אין מתחילין ואין משיירין אבל אם כשמתחיל לקרות הפרשה רוצה להניח שנים פסוקים או פסוק אחר בראש הפרשה ומתחיל לקרות למטה מפסוק אחד או שנים או מתחיל לקרות מפסוק השלישי בהא ליכא קפידא דמידי הוא טעמא דאין מתחילין ואין משיירין אלא שלא יאמרו שאותו קרא פחות משלשה אבל הכא מאחר שזה הוא הראשון שקורין עתה אע"פ שהוא מתחיל מפסוק שלישי בהא ליכא קפידא שאין בכאן לירא שיאמרו שזה שלפניו קרא שני פסוקים שהרי זהו הראשון שהתחיל לקרות מפסוק שלישי הלכך מה שאנו קורין ויחל משה דהיינו פסוק שלישי שפיר דמי כדפרי' אע"פ שאין מניחין

לצד ראש הפרשה כי אם שני פסוקים ויאמר ה' אל משה גו' ועתה הניחה לי. מיהו יש חומשים שאינם עושים כאן כלל פרשה וסדר ה"ר משה מיימן זצ"ל אינו עושה כאן שום פרשה. כ' ה"ר משה מיימון אין הקורא רשאי לקרו' בתור' עד שיכל' אמן [מפי] הצבור קרא וטעה אפי' בדקדוק אות אחת מחזירין אותו עד שיקראנה בדקדוק עכ"ל ובסוטה פ' ואלו נאמרין ואר"ז אר"ח אין הקורא רשאי לקרות בתורה עד שיכלה אמן מפי הצבור ואין המתרגם רשאי להתחיל בתרגום עד שיכלה פסוק מפי הקורא ואין הקורא רשאי להתחיל פסוק [אחר] עד שיכלה (פסוק) [תרגום] מפי המתרגם ובמס' סופרים פ' הקורא התורה מסיק החזן שהוא קורא בתורה בשבת פחות משבע קריאות ושכח כסבור שקראו שבעה יחזור ויקרא וימלא שבע קריאות ויפטיר שמיני ובלבד שיהי' בסדר עשרים וא' פסוקים ליתן לכל קורא וקורא שלשה שלשה ואם פחות יוסיף על הסדר הזה מפרשה אחרת ואם היתה הפרשה של ארבע וחמשה פסוקים קורא את כולה אבל פרשה של ששה פסוקים קורא ומפסיק לפי שיש בה שיעור שני קריאות ואם קרא בב' וה' ובמנחה בשבת ובמנחה של יו"ט פחות מי' פסוקים יחזור ויקרא עד שישלים עשרה פסוקים ובמה קורין במנחה של יו"ט בסדר שפסק מפני הרגל ואם קרא ודלג על פסוק ולא קראו אם קרא עשרה ואין הפסוק המדולג ביניהם אינו חוזר ואם בתוך עשרה הוא יחזור ויקרא עשרה כראוי על שיטתו שאין מדלגין. זו בחול ובמנחה בשבת ובמנחה ביו"ט אבל בשבת אם שכח ועבר על פסוק ואח"כ נודע לו חוזר. וקורא אפי' לאחר שהפטיר בנביא והתפלל מוסף מפסיק מיד וקורא שאין מעמידין תפלת מוספין פעם שניה עב"ל מס' סופרים. ומיכן סמך למנהגנו שהמפטיר בשבת שמיני ותימה על מנהגנו שלא לקרות בתורה במנחה ביו"ט דבהדיא משמע שהיו קורין וההיא דפ' במה מדליקין דא"ר אחדבוי בר רב מתנה אמר רב יו"ט שחל להיות בשבת המפטיר בנביא במנחה בשבת אין צריך להזכיר של יו"ט שאילמלא שבת אין נביא במנחה ביו"ט י"ל שלא היו מפטירין אבל היו קורין כדמשמע הכא:

סימן מה

והיכא שבירך לקרות בתורה והתחיל לקרות והנה חסר לפניו בס"ת או לא התחיל אלא שרצה להתחיל והנה חסר והחזיר שליח צבור זה ספר תורה לארון הקודש והוציא אחרת ופתח הפרשה שרוצה לקרות צריך הקורא לחזור ולברך פעם שנייה ולא סגי לי' באותה ברכה שבירך כבר על ס"ת הזה דתנן בסוטה פ' ואילו נאמרין וכהן גדול עומד ומקבל וקורא עומד וקורא אחרי מות ואך בעשור וגולל את התורה ומניחה בחיקו ואומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן ובעשור שבחומש הפקודים קורהו ע"פ ופריך בגמ'

וליתי ספר תורה אחריתי וליקרי רב הונא בר יהודה אמר מפני פגמו של ראשון. רשב"ל אמר לפי שאין מברכין ברכה שאינה צריכה פי' שאם הי' מביא ס"ת אחר הי' צריך ברכה אחרת ואפי' אם היה רוצה מתחילה לכוין בשעת ברכה ע"מ שיקרא פרשה שני' בס"ת אחר לא מהניא לי' אותה כונה שא"כ דמהניא לרשב"ל אכתי [תקשי ליתי] ס"ת אחר ודומה למברך על הכבר המוציא ונפל מידו שחוזר ומברך כדאיתא בירושלמי ואינו דומה לאמת המים דמתחילה לא הי' דעתו על שלפניו כלל אלא על העתיד לבוא לפניו. הא למדת שהמברך על הס"ת כדי לקרות זו הפרשה והובא לו ספר אחר שחוזר ומברך ורב הונא בר יהודה ורשב"ל לא פליגי אלא כל אחד מודה לחבירו דאיכא פגם ראשון וגם שאין מברכין ברכה שאינה צריכה טפי שייך. ודומה להההוא דאמר בכמה מדליקין אמר אביי ודאי דבריהם בעי ברכה ספק דבריהם לא בעי ברכה רבא אמר רוב עמי הארץ מעשרין הן ופעמים החליפו שיטתיהם בכתובות ובגיטין וכתב ה"ר משה מיימון זצ"ל אם צרכו לקרות שני ענינים מוציאין שתי תורות ולא יקרא איש אחד ענין א' בשתי תורות שמא יאמרו ספר ראשון פגום היה לפיכך קרא בשני עכ"ל וקשה לי דמשמע אבל שתי ענינים בשתי ס"ת קורא אדם אחר ואין כאן משום פגם והא אחרי מות ואך בעשור ובעשור שבחומש הפקודים שני ענינים [ואדם] אחד. ותנינן דלא יקרא בה"ג בשתי ס"ת וקאמר רב הונא בר יהודה משום פגם של ראשון. ונ"ב שרוצה לפסוק כרשב"ל דאמר לפי שאין מברכין ברכה שאינה צריכה ולא מטעם פגם דהואיל והם שני ענינים אע"ג שקורא בשני ספרים ואין כאן פגם אא"כ היה קורא ענין אחד בשני ספרים ורב הונא בר יהודה ורשב"ל פליגי אהדדי או שמא רב הונא בר יהודה מודה לרשב"ל והוא אינו מודה לרב הונא בר יהודה:

מעשה היה בקלוניא באחד שקבל בשבת הראוי לקרות פרשת אמור אל הכהנים ועיכב תפלה וקריאת תורה כל היום וכשהגיע [שבת] הבאה צוה ה"ר אליעזר בר' שמעון זצ"ל להתחיל בפרשת אמור אל הכהנים ולקרותה וגם בהר סיני הראויה להקראות באותה שבת ושלא לדלג פ"א מן התורה לפי כי מימות משה רבינו נתקן לקרות התורה בפרשיותיה ולהשלימה בכל שנה ושנה כדי להשמיע לעם מצות וחוקים ואין לך לומר כיון שעבר זמן קריאתה הלכה לה אותה פרשה לפי כי אין קבע בפרשיות לקרות פרשה זו בשבת זו וזו בשבת זו אלא כי כן נסדרו הפרשיות וראיה לדבר שאם אירע יום [טוב] בשב' ודוחין הפרשה של אותה שבת מפני פרשה של יו"ט הלא מיד בשבת הסמוכה ליו"ט חוזר למקום שפסק ולא אמרינן הואיל ונדחית תדחה. ותו דאפי' תימא יש קבע בשבתות בקריאת הפרשיות אפ"ה אין לנו לבטל ולדחות אותה הפרשה שלא נקראת

בשבתה אלא לשבת הבאה חוזרין וקורין אותה דתניא בפ' החליל בראשון מהו אומר הבו לה' בני אלים וגו' בשני מהו אומר ולרשע אמר וגו' בשלישי מהו אומר כו' אם חלה שבת להיות באחד מהם ימוטו ידחו פי' אם חלה שבת להיות באחד מהם ורחו שיר המועד מפני שיר של שבת ימוטו ידחה [שהוא] שיר האחרון מפני כי באחד בשבת יאמרו שיר שהיה ראוי לומר אתמול בשבת. ולא יאמרו שיר של אחר השבת [עד יום ב'] נמצא האחרון דחוי אלמא דאין מדלגין סדר השיר וכ"ש סדר הפרשיות שהיא תורת יוצרנו חקים ומשפטים שאין לדלג. וא"ת אי מהתם דון מינה ומינה דמה התם שיר האחרון נדחה אף כאן הפרשה אחרונה תדחה. לא היא דגבי שיר היינו טעמא דכיון דקי"ל דאין מדלגין סדר השיר הא ודאי [א"א] בע"א אבל הכא בסדר הפרשיות התורה כי להשלים התורה אנו באים בכל שנה ואם יותר לנו הפרשה בין מחמת שנה פשוטה בין מחמת יו"ט שחל להיות בשבת ודחה אותה סדר פרשיות בין מחמת כל דבר שלא נקרא אותה פרשה הראוי לקרותה יקראנה בשבת אחר ולא ידלגנה אלא יקראו שתי פרשיות באחת ויתקנו בזה את אשר חסרו שאם ידלגו הרי חסרו קריאתה על מנן. ואין לומר שאין לקרות משום טורח צבור דהא אמרי' במס' סופרים שאפי' בעבור פסוק אחד חוזר וקורא כל הפרשה כדפרישית לעיל ולא חיישינן משום טורח צבור וכ"ש לכל הפרשה שאין לחוש לטורח צבור כאשר אנו עושים ברוב פרשיות שאנו קורין שתים ביחד כשהם מרובים על שבתות השנים וכך הוא מצוה מן המובחר וכתב ה"ר משה מיימון זצ"ל המנהג הפשוט לכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת מתחילין בשבת שאחר חג הסוכות וקורין בסדר בראשית בשניה תולדות נח בשלישית ויאמר ה' אל אברם וקורין והולכין על הסדר הזה עד שגומרין את התורה בחג הסוכות ויש מי שמשלים את התורה בשלש שנים ואינו מנהג פשוט עכ"ל. וכתב ה"ר משה קרא ונשתתק יעמוד אחר תחתיו ויתחיל ממקו' שהתחיל הראשון שנשתתק ומברך בסוף עכ"ל ר"ל אבל תחילה אינו מברך אותו אחר וראי' לדבריו מצאתי בירושלמי פ' אין עומדין ר' בא בשם דר' חייא בר אבא ור' חייא בשם ר' יוחנן היה קורא בתורה ונשתתק זה שעומד תחתיו יתחיל במקום שהתחיל הראשון אין תימר ממקום שפסק הראשונים נתברכו לפניהם ולא נתברכו לאחריהם האחרוני' נתברכו לאחריהם ולא נתברכו לפניהם (ש"מ) וכתיב תורת ה' תמימה שתהא כולה תמימה ומדקאמר האחרונים לא נתברכו לפניהם שמע מינה דאחר העומד לקרות אינו מברך כי אם בסוף:

סימן מו

מתני' הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה תנא הפותח מברך לפניה והחותם מברך לאחריה. והאידנא דמברכי כלהו לפניה ולאחריה היינו [טעמא] דתקינו רבנן גזירה משום הנכנסין וגזירה משום היוצאין ולפ"ז אין ראיה מירושלמי לדברי ה"ר משה מיימון דההיא דילמא לפי מעיקרא אתאמרא. וכבר שאלתי בילדותי מ"ש דברכת התורה פותח ואומר ברכו את ה' המבורך וכן בתפילה ומוציא עצמו מן הכלל ואילו בברכת המזון קאמר נברך שאכלנו משלו כולל עצמו בכלל ושוב מצאתי דמקשו אותו בירושלמי שמואל אמר מוציא אני עצמי מן הכלל מיתיבין הרי ברכת התורה והוא אומר ברכו א"ר אבון מכיון דהוא אמר המבורך אינו מוציא עצמו מן הכלל פי' אבל גבי ברהמ"ז ראינו מסיים המבורך היה תמיה שמואל האיך יאמר ברכו ודרכנו לברך כך ברכו את ה' המבורך וכל העם עונין ברוך ה' המבורך לעולם ועד וחוזר ומברך בא"י אמ"ה אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו בא"י נותן התורה וכל העם עונין אמן ואח"כ קורא עד שישלים לקרות גולל ס"ת ומברך בא"י אמ"ה אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו בא"י נותן התורה ובמ"ס כתובה ברכה אחרונה כמנהגנו וברכה ראשונה כתובה כך בא"י אמ"ה הנותן תורה מן השמים חיי עולמי' ממרום בא"י נותן התורה ויש שאומרים בברכה אחרונה לחיי עולם נטעה בתוכנו וטועים דהמנהג ומ"ס וסדר ה"ר משה מיימון כולם שוים בזה שיש לומר נטע בתוכנו:

סימן מז

ומנהגנו בשבת כשקרא שבעה וסיים עמהם כל הפרשה אומר קדיש ואח"כ קורא עם המפטיר בין בשבת שיש בה מוסף בין בשבת שאין בה מוסף ולאחר שקרא עם המפטיר אינו אומר קדיש ובספר המקצועות כתב ובתר דקרו שבעה בס"ת מקדיש עד דאמירן בעלמא ואמרו אמן כדי להפסיק בין קורא בתורה למפטיר בנביא וה"ר משה מיימון כתב ימים שיש בהם מפטיר ומוסף נהגו לומר קדיש קודם שיעלה המפטיר ויש מקומות שנהגו לומר אחר המפטיר ובמקום אחר כתב וכבר אמרנו שהמנהג הפשוט לומר קדיש אחר שקורא המשלים לעולם ואח"כ מפטירין בנביא וכתוב בספר המקצעות שאין לומר קדיש לא בראש חודש ולא בתענית ולא בשני וחמישי ולא בחוש"מ ולא בחנוכה ולא בפורים ולא במנחה בשבת עד שמחזיר ס"ת למקומו בשעה שבנ"א עונין יהא שמיה רבא בכונה כעמידה וכן הלכתא עכ"ל. וה"ר משה מיימון כתב כל יום שיש בו תפלת מוסף אחר שיגמור ש"צ תפלת שחרית אומר קדיש כו' ומתפללין תפלת מוסף עכ"ל. והיינו בימים שאין בהם מפטיר ועוד כתב ויום שאין בו מוסף כשגומר תפלת שחרית אומר

קדיש ומוציא ס"ת וקורין בו ומחזירו ואומר קדיש הכל דלא כמנהגנו. ומיהו למנהגנו צריך טעם מפני מה אין אומרים קדיש במנחה בשבת:

סימן מח

והיכא דחל ר"ח להיות בשבת או יו"ט מביאין שתי תורות והיכא שהם שלשה ענינים מביאים ג' תורות בההוא דפ' בני העיר דאמר ר' יצחק נפחא ר"ח אדר שחל להיות בשבת מביאין ג' תורות וקורין [בהן] אחד בענינו של יום ואחד של ר"ח וא' בכי תשא ומפרש תלמודא בפ' ואילו נאמרין בסוטה דתלתא גברי בתלתא ספרי ליכא פגמא. וכתב הרב משה מיימון בכל יום שמוציאין שני ספרים או שלשה אם הוציאו זה אחר זה כשמחזיר את [הראשון אומר קדיש וכשמחזיר את] האחרון אומר קדיש עכ"ל ומדכתב אם הוציאו זה אחר [זה] משמע שאם רוצה להוציא שניהם כאחד הרשות בידו והיינו במנהגנו מיהו בירו' פ' ואילו נאמרין ובמ"ס פ' הקורא בתורה משמע שתחילה מוציא אחת וקורא בה ומחזירה ואח"כ מוציא שנייה וקורא בה ומחזירה דאמר התם ר' יוסי הוה מפקד לרב עולא חזנא דכנישתא דבבלאי כד הוא חד אורייתא תהי גייל לה אחורי פרוכתא וכד דאינון תרתי תהי מייכל חדא ומייתי חדא כלומר תוליך האחת ואח"כ תביא השניי' ותקרא בה מייבל פי' כמו מובילנא מנא לבי מסותא. ולמה שאנו נוהגין שאני מוציאין שניהן ביחד ויושב בחור אחר על קטידרא ותופס אותה בחיקו וש"צ קורא באחרת וכשיגמור ש"צ הקריאה שבזו ס"ת תחילה יש לו לקבל אותה ס"ת שרוצה עתה לקרות בו ואח"כ יתן לבחור ס"ת שכבר קרא בו כדתנן ביומא פ' הוציאו לו הביאו לו את השעיר שחטו כו' והזה ממנו כו' ר' יהודה אומר לא היה שם אלא כן אחד בלבד נטל דם הפר והניח דם השעיר כולי אלמא דתחילה לוקח דם השעיר שרוצה להזות ממנו ואח"כ מניח דם השעיר שכבר הזה ממנו הכא נמי תחילה מקבל ס"ת שרוצה לקרות בה ואח"כ נותן לו ס"ת שכבר קרא בו: ואחר שקרא הולך ש"צ ויושב על קטידרא וכל התנוקות הולכין ומנשקין לס"ת כשגללה הגולל ומנהג יפה הוא זה לחנך את התנוקת למצות ולזרזם ודומה להההיא דמס' סופרים דמסיק לא היו מניחים בניהם קטנים אחריהם אלא היו מוליכין אותם לבתי כנסיות כדי לזרזן במצות ביום שהושיבו את ראב"ע בישיבה פתח ואמר אתם נצבים היום כלכם טפכם נשיכם. אנשים לשמוע נשים כדי לקבל שכר פסיעות טף למה בא כדי ליתן שכר למביאיהן מיכן נהגו בתולות ישראל קטנות להיות רגילות לבא לביהכ"נ כדי ליתן שכר למביאיהן והן לקבל שכרן עכ"ל מס' סופרים. וגם מחמת שבאים קטנים לביהכ"נ נכנסת יראת שמים בלבם כדתנן יהושע בן חנניא אשרי יולדתו. ומפרש בירו' פ"ק דיבמו' משום שהי' אמו מוליכתו לביהמ"ד כדי שידבקו אזניו

בד"ת והיינו דתנן [יהושע] בן חנניא אשרי יולדתו. וצריכה אשה מעוברת להזהר שלא תאכל שום דבר איסור שמחמת כן הוי הולד רשע בההוא דפ' אין דורשין ירושלמי דא"ר כהן אמו של אחר כשהיתה מעוברת בו היתה עוברת לפני ע"ז והריחה מאותו המין ונתנו לה ואכלה והיתה אותו המין (מרע ריע) [מפעפע] בגופה כאירסה של חכינה. וצריך להזהיר את המניקות כדי שלא יאכילו התנוקות דבר איסור כדי שיהיו יהודים טובים:

סימן מט

אמר ר' תנחום אריב"ל אין המפטיר רשאי להפטיר בנביא עד שיגלל ס"ת כו' להפשיט את התיבה בציבור מפני כבוד צבור. כל הקורא בתורה פותח בדבר טוב וחותם בדבר טוב ות"ר מקום שמפסיקין שם בשבת [בשחרית שם קורין במנחה] במנחה שם קורין בשני בשני שם קורין בחמישי בחמישי שם קורין לשבת הבאה דר"מ ר' יהודה אומר מקום שמפסיקין בשבת בשחרית שם קורין במנחה בשני בחמישי ולשבת הבאה א"ר זירא א"ר מתנא אמר שמואל מקום שמפסיקין בשבת בשחרית שם קורין במנחה בשני בחמישי ולשבת הבאה ולימא הלכה כר"י משום דאפכי להו:

סימן נ

והא דאמרינן יקום פורקן בלשון ארמי וכן יתגדל ויתקדש כו' אף על פי שאין מלאכי השרת מבינים בזה הלשון משום דבצבור [הוא] שהשכינה שורה שם כדאמרינן פ' ואילו נאמרין דתנן ואילו נאמרין בכל לשון פ' סוטה וידוי מעשר ק"ש ותפילה ופריך בגמרא ותפילה בכל לשון והאר"י לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית דאר"י השואל צרכיו בלשון ארמי' אין מלאכי השרת נזקקין לו לפי שאין מלאכי השרת מכירין בלשון [ארמי] לא קשיא הא ביחיד הא בצבור וכן נשאר התם: מה שנוהג ש"צ כשקורא בשבת בס"ת ופעמים מברך את הקורא בתורה ואומר מי שבירך אברהם יצחק יעקב הוא יברך את פלוני שיתן נדר לכבוד התורה היה מורי אבי זצ"ל תמיה על המנהג דתנן פ' משילין ואילו הן משום מצוה לא מקדישין לא מעריכין ולא מחרימין כו' ואמרי' בגמרא מאי טעמא [גזירה] משום מקח וממכר ומ"ש נודר נדר לחזן מהמקדיש השתא לידור לגבוה אסור כ"ש להדיוט. ובשלמא היכא שש"ץ עני היה נראה קצת להתיר דדמי להההוא דכתובות ודפ' שואל דאר"א פוסקין צדקה לעניים בשבת מיהו אפי' לש"צ עני לא מסתבר דשרי לידור לו די"ל דההוא דר"א מיירי בצדקה שצריכין לה היום דהוי צורך היום ודמי לחובות שקבוע להם זמן כדאמרי' פ' השואל דא"ר יוחנן מקדיש אדם פסחו בשבת וחגיגתו ביו"ט ופריך ומי אר"י הכי והא אר"י הלכה בסתם משנה ותנן לא מקדישין ולא מעריכין כו' ל"ק כאן בחובות שקבוע להם זמן [כאן בחובות שאין קבוע להם זמן] אסור

הואיל ואפשר להמתין עד למחר לא הוי צורך היו' וכה"ג כתב בתוספת ריב"א פ' משילין דכל חפצי שמים המוטלים עליו בו ביום לעשות לא גזרו בהם כגון לפסוק צדקה לעניים ובו ביום צריכין עניים לצדקה וכן ללמדו לתינוק ספר ואומנות הוא חייב בכל שעה ללמדו ועל התנוקת [לארס] ההוא ודאי לא דמי למקח וממכר וליכא למגזר אע"ג דהוה מצי לשדך למחרת השבת אבל הני מקדישין ומעריכין ומחרימין אינם מוטלים עליו בו ביום דמצי להקדיש ולהעריך ולהחרים למחר ודמי למקח וממכר להכי גזרו בהו עכ"ל. וכמו כן יכול למחר ליתן נדר לש"צ ומסתבר דאסור. ובענין אחר חילק בתוס' ריב"א זצ"ל דאי נמי (הרי) [הני] רשות נינהו ואי בעי מקדיש מעריך ומחרים ואי לא בעי ליתנהו חובה עלויה גזרו בהו משום מקח וממכר (יכול) [אבל] לפסוק צדקה לעניים ולשדך על התנוקות וליארס וללמדו ספר לתינוק חובה נינהו ולא גזרי בהו משום מקח וממכר. וכפי זה תקשי ש"צ עשיר ושנוייא דר' יוחנן אדר' יוחנן דפ' שואל. מ"מ נראה בעיני אני המחבר דמנהג של היתר הוא דודאי אם היה אותו שקרא אומר בזה הלשון אני נודר ליתן לך אז היה אסור כי זה דומה למקדיש ומעריך אבל הכא ש"צ הוא שמברכו והוא שותק ואינו נודר אפילו כשאומר אותו שקרא לש"צ תברכני מ"מ הואיל שאינו מוציא בזה הלשון אני נודר לך אין כאן איסור ודמי להא דא"ר יהושע בן קרחה [אומר אדם לחבירו] הנראה שתעמוד עמי לערב ורבב"ח [אמר ר"י] הלכה כר"י בן קרחה. וארבב"ח אר"י מ"ט דריב"ק דאמר קרא ממצוא חפצך ודבר דבר דבור אסור הרהור מותר כמו בן בכאן הואיל [שלא] אמר לו ואני נודר אין כאן כ"א הרהור בעלמא ומותר ואינו דומה למקח וממכר (אלא) [ולא] למקדיש ומחרים שכשהקדיש והחרים הרי כבר יצא מרשותו מיד ודמי כאלו מכר שהרי גם ליתן מתנה בשבת אסור אבל הכא שלא נדר הרי לא יצא מרשותו כלום ולא מיחזי כמקח וממכר:

תפלת המוסף של שבת נתקנה באלפא ביתא של תשר"ק ופי' בסידור רבינו שלמה לפי שהיתה נשמעת על הגאולה והגאולה [עתידה להיות] בזכות שבת (כדאמרי') שנא' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וכתיב והביאותים אל הר קדשי וכתיב בשובה ונחת תושעון וגו'. וכיצד נשמעת על הגאולה. תשר"ק. ביום ההוא ישרוק וגו' צפע"ס יטיפו ההרים עסיס. נמל"ך. והיה ה' למלך על כל הארץ. יטח"ז ויטו שכם אחד לעבדו ויחזוהו ויאמרו הנה אלהינו זה. והדגב"א יביאו לויתן ויכרו עליו חברים. ובסדר ה"ר משה מיימון אינה עשויה בתשר"ק ויש בה בתפילה עצמה שינוי מסדר שאנו מתפללין. מנהגינו בשחרית אומר שליח צבור נקדש את שמך כו' ובמוסף נעריצך ונקדישך כו' כמדומה שיש מקומות שאומרים נעריצך ונקדישך גם בשחרית ובמסכת סופרים כתוב

אבל קדוש של עמידה כיון שצ"ל נעריצך ונקדישך אינו מן הדין לאמרו בפחות מי' אבל נקדש את שמך לא ראיתי כתוב בשום מקום וה"ר משה מיימון כתב ש"צ מברך לעולם ברכה שלישית בנוסח זה נקדישך ונעריצך ונשלש לך קדושה משולשת כדבר האמור ע"י נביאך וקרא וכו' והא דהקדים נקדישך לנעריצך כמדומה בעיני משום דכתיב והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו ודלא כמס' סופרים ואנו שאנו מקדימים נעריצך לנקדישך משום דעבדינן כמס' סופרים. וזה שאנו אומרים פעמים באהבה שמע אומרים השיב רב שלום ריש מתיבתא דמתא מחסיא בתפלות של שחרית של שבתות וימים טובים ויום הכפורים אין מנהג לומר פעמים באהבה בישיבה ובבבל כולה אלא בתפילת מוסף בלבד וביוה"כ אף בנעילה מפני שנגזרה גזירה על שונאיהם של ישראל שלא לקרות ק"ש והי' אומר אותו ש"צ בהבלעה בעמידה בכל תפלת שחרית בין בחול בין בשבת כיון שבטלה גזירה והיו פורסים את שמע בתקנה ומתפללין בקשו לסלקה כל עיקר שהרי חזרה ק"ש למקומה אלא אמרו חכמים שבאותו הדור נקבע אותה במוסף שאין בה ק"ש ולמה קבעוה במוסף כדי שיתפרסם הנס לדורות לפיכך במוספין אומרים ובתפלת השחר אין אומרים שהרי קרו ק"ש כתקנה. ויש מקומות שאומרים להיות לכם לאלקים אני ה' אלהיכם ואינם מפסיקין אבל בספר המקצועות כתב התקינו רבנן למימר בהבלעה בכל צלותא וצלותא רישא וסיפא רישא פעמים באהבה שמע אומרים וענו צבורא שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד וסיפא להיות לכם לאלקים וענו צבורא אני ה' אלהיכם דהיינו כמנהגנו ועוד כתב בספר המקצועות דסדר קדושה נמי גזרו מלכות הרשעה דלא למימר קדושה מה עשו כשרים שבאותו הדור כיון שהולכין שלוחי מלכות נכנסין לבתי כנסיות ומתחילין פסוקי גאולה ובא לציון גואל ואני זאת בריתי ואתה קדוש ואומר כעין קריאה וקרא זה אל זה ואמר קק"ק וחוזרין ומתרגמין לה לקדושה ומקבלין דין מן דין ואמרין וחוזרין ואומר פסוקי דקדושה אחריתי עברי ותרגום ותשאני רוח ואשמע אחרי ומתרגמינן ונטלתני רוחא ושמעית בתרי גו' ופסוקי דרחמי אחרים ואע"פ שחזרה קדושה למקומה לא סילקו קדושה זו אבל אומר אותה בחול אחר תפילה ובשבתות וימים טובים במנחה וביום כפו' בנעילה [קודם תפילה]: מנהגנו בארץ כנען וכן מנהג בני רינוס לאחר שיאמרו הצבור אין כאלהינו עומד היתום ואומר קדיש אבל בצרפת ראיתי שאינם מקפידים על כך מי שיאמר קדיש אם נער יתום או נער שיש לו אב ואם וכמנהגנו מסתברא משום מעשה שהיה דמעשה בר"ע:

מעשה בר' עקיבה שראה אדם אחד שהיה ערום ושחור כפחם והיה טוען על ראשו כטען עשרה טעונין והיה רץ כמרוצת הסוס גזר עליו ר' עקיבה והעמידו ואמר לאותו האיש

למה אתה עושה עבודה קשה כזאת אם עבד אתה ואדונך עושה לך כך אני אפדה אותך מידו ואם עני אתה אני מעשיר אותך א"ל בבקשה ממך (א"ל) [אל] תעכבני שמא ירגזו עלי אותם הממונים עלי א"ל מה זה ומה מעשיך אמר לו אותו האיש מת הוא ובכל יום ויום שולחים אותי לחטוב עצים ושורפין אותי בהם וא"ל בני מה היתה מלאכתך בעולם שבאת ממנו א"ל גבאי המס הייתי והייתי מראשי העם ונושא פנים לעשירים והורג עניים א"ל כלום שמעת מן הממונים עליך אם יש לך תקנה א"ל בבקשה ממך אל תעכבני שמא ירגזו עלי בעלי פורענות שאותו האיש אין לו תקנה אלא שמעתי מהם דבר שאינו יכול להיות שאילמלי היה לו לזה העני בן שהוא עומד בקהל ואומר ברכו את ה' המבורך ועונין אחריו ברוך ה' המבורך לעולם ועד או יאמר יתגדל ועונין אחריו יש"ר מברך מיד מתירין אותו האיש מן הפורענות ואותו האיש לא הניח בן בעולם ועזב אשתו מעוברת וא"י אם תלד זכר מי מלמדו שאין לאותו האיש אהוב בעולם באותה שעה קיבל עליו ר"ע לילך ולחפש אם הוליד בן כדי שילמדו תורה ויעמידו לפני הצבור א"ל מה שמך א"ל עקיבה. ושום אנתתך א"ל שושניבא ושום קרתך א"ל לודקיא מיד נצטער ר"ע צער גדול והלך ושאל עליו כיון שבא לאותו מקום שאל עליו א"ל ישתחקו עצמותיו של אותו הרשע שאל על אשתו א"ל ימחה זכרה מן העולם שאל על הבן אמרו הרי ערל הוא אפי' מצות מילה לא עסקנו מיד נטלו ר"ע ומלו והושיבו לפניו ולא היה מקבל תורה עד שישב עליו מ' יום בתענית יצתה בת קול ואמרה לו ר' עקיבה לך ולמד לו הלך ולמדו תורה וק"ש וי"ח ברכות וברכת המזון והעמידו לפני הקהל ואמר ברכו את ה' המבורך וענו הקהל ברוך ה' המבורך לעולם ועד יתגדל יהא שמיה רבא באותה שעה מיד התירו המת מן הפרעניות מיד בא לר"ע בחלום ואמר יהר"מ ה' שתנוח דעתך בגן עדן שהצלת אותי מדינה של גיהנם מיד פתח ר"ע ואמר יהי שמך ה' לעולם ה' זכרך לדור ודור וכן מצא מורי ה"ר אלעזר מוורמשא דתנא דבי אליהו רבא דקטן האומר יתגדל מציל אביו מן הפורענות:

סימן נא

ומנהגנו לאחר שיוצאים מביהכ"נ בשבת הולכים לבקר את החולי' ואת האבלים. ופ"ק דשבת איתא ת"ר הנכנס לבקר את החולה בשבת אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא ור"מ אומר שבת היא יכולה היא שתרחם ר' יהודה אומר המקום ירחם עליך ועל חולי ישראל ר' יוסי אומר המקום ירחם עליך בתוך חולי עמו ישראל. שבנא איש ירושלים בכניסתו אומר שלום וביציאתו אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא ורחמיו מרובים ושבתו בשלום כמאן אזלא הא דאר"ח מי שיש לו חולה בתוך ביתו

צריך שישתפנו בתוך חולי ישראל כמאן כר' יוסי והכי קיי"ל וכן מנהג כשמברכין חולה בביהכ"נ הוא אומר הוא ישלח לו רפואה שלימה בתוך כל חולי ישראל: א"ר חנינא בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת. ולענין ליתן שלום לאבל. ת"ר פרק אילו מגלחין [אבל] שלשה ימים הראשוני' אסור בשאילת שלום כו' המוצא את חבירו [אבל] בתוך שלשים יום מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו כו' ופסק רבינו שמואל בן ה"ר מאיר זצ"ל מסקנא דמילתא של שאילת שלום שלשה ימים הראשונים אסור בין לשאול שלו' בין להחזיר וד' ימים אחרונים משיב ואינו שואל ואחרים אסורים לשאול בשלומו עד שלשים יום והא דאמרי' לעיל משיב למאן דלא ידע דאסור לשאול וה"מ על שאר קרובים אבל על אביו ועל אמו אסור [לשאול] בשלומו עד י"ב חודש עכ"ל. וכ"ז מיירי בחול אבל בשבת תני פ' היה קורא בברכות ירוש' מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת שואלים ובדרום שואלים רבי הושעיא רבה אזל לחד אתר וחמא אבליא בשבתא ושאל בהון אמר איני יודע מנהג מקומכם אלא שלום עליכם כמנהג מקומנו ר' יוסי בר חלפתא הוה משבח בר' מאיר קומי צפוראי אדם גדול [הוא] אדם קדוש הוא אדם צנוע [הוא] חד זמן חמא אבלייא בשבתא ושאל בהון [אמרון ליה אהן דאת מתני שבחיה א"ל מה עיסקיה א"ל חזא אביליא בשבתא ושאל בהון] אמר להון אתון בעי למידע חייליה בא להודיעכם שאין אבל בשבת הדא היא דכתיב ברכת ה' היא תעשיר וגומר זו ברכת שלום ולא יוסיף עצב עמה זה אבל כמאן דאמר נעצב המלך על בנו:

סימן נב

ת"ר כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת שלש ר' חדקא אומר ארבע וקיימא לן כרבנן דהא אוקימנא דמחוורתא דמתני' דלא כרבי חדקא וכן פסק בספר המקצועות וכן כתב הרב ר' משה מיימן זצ"ל חייב אדם לאכול ג' סעודות בשבת אחת ערבית ואחת שחרית ואחת במנחה וצריך להזהר בשלש סעודות אילו שלא יפחות מהן כלל אפי' עני המתפרנס מן הצדקה סועד ג' סעודות ואם הי' חולה מרוב אכילה או מרוב שתייה או מתענה פטור מג' סעודות וצריך לקבוע כל סעודה משלשתן על היין ולבצוע על שתי ככרות וכן בימים טובים עכ"ל. וכן אם לא הי' רעב אינו חייב בג' סעודות דמידי הוא טעמא אלא משום עונג וכיון שהוא שבע ואוכל אין זה עונג ואפי' ביו"כ לא מקריא אכילה בההיא דפ' החולץ דארשב"ל האוכל אכילה גסה ביוה"כ פטור מלא תעונה אלמא דלאו אכילה היא ואין כאן עונג וההיא דפ' מי שאמר הריני נזיר שני דארבב"ח אר"י מ"ד כי ישרים דרכי ה' כו' משל לשני ב"א שצלו את פסחיהם אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשום אכילה גסה זה [שאכלו לשם מצוה צדיקים ילכו בם וזה] שאכלו לשם אכילה גסה

ופושעים יכשלו בם א"ל רשב"ל האי רשע קרית לי' נהי דלא עביד מצוה מן המובחר פסח מיהא קא עביד. דמשמע לכאורה דקסבר דאכילה גסה שמה אכילה. י"מ דכיון שהתחיל לאכול כשהוא רעב אפי' יאכל אח"כ אכילה גסה מיקריא אכילה. א"נ לעולם לא מיקרי' אכילת עונג כדאמר דלא עשה מצוה מן המובחר וכן הי' נוהג רבינו תם ור' אפרים זצ"ל שלא היו חוששים לאכול בזמן שלא היו רעבים מזה הטעם ותו השיב ר"ת לה"ר () מסימפונט שהרוצה להחמיר ע"ע ישלימם במיני תרגימא כדתנן פ' הישן רא"א מי שלא אכל בלילי יו"ט הראשון משלים בלילי יו"ט האחרון כו' ואמר בגמ' משלים במאי אילימא משלים בריפתא הא סעודתא דיומא קא אכיל אלא ישלים במיני תרגימא. פי' בערוך מיני כסנין ויש שמפסיקין בסעודת שחרית ומברכין ברכת המזון באמצע וחוזרים ומברכים בורא פה"ג והמוציא אע"פ שבשעה שברכו בהמ"ז הי' בדעתם לשתות ולאכול ואומרי' דכיון שיש בדעתם לקיים מצות שלש סעודות אין כאן משום ברכה לבטלה. ובתשובות הגאונים מצאתי וששאלתם בשבת לאחר שנברך בהמ"ז בראשונה ואנו צריכים לעשות מיד סעודה שנייה שהיא שלישית צריכים אנו לטול ידים ולברך על נטילת ידים קודם המוציא או לא כך ראינו שצריך לנ"י ולברך. מ"ש מלילי פסחים שאנו מברכין בטבול ראשון וחוזרין ומברכין בטבול שני ומנהגנו לעשות כן. וששאלתם לענין המוציא ובורא פה"ג בסעודה שנייה מי קודם בראש כך ראינו שבסעודה ראשונה ודאי צריך לברך בתחילה בורא פה"ג דא"ר יהודה איתויי בסא דחמרא וברוכי בפה"ג ומשתי משום כבוד שבת והדר משי ידיה ומברך המוציא וגמרין לסעודתייהו ומברכין ברהמ"ז ומברכין ברכת בפ"ה ושתיין והדר משו ידייהו ומברכין ענ"י ומברכין המוצי' לחם מן הארץ והדר אוכלין וכדבעי משתי מברכין בורא פה"ג ושתיין דכיון דבריכו ברכת המזון בסעודתא קמייתא איתסר להו למיכל ולמשתי עד דמברכין המוציא ובפה"ג. לא מבעיא דמברכין ברכת המזון דאסור להו למיטעם מידי עד דמברכין עלי' אלא אפי' אמר הב לן ונברך א"נ שטוף והב לן (וכי בריך) [ונברך] ברהמ"ז איתסר להו למטעם מידי עד דמברכין הלכך צריכין לברך המוציא ובפה"ג ואם לא עשה כן אסור לו לאכול ולשתות וכן הלכה רווחת בישראל וכן השיבו לי אני שלמה בר יצחק זצ"ל ר' נתן ור' דניאל ור' אברהם בני ר' יחיאל זצ"ל ע"ב לשון תשובת הגאונים. וקשה על מנהגם דמה הועילו שחלקו סעודתם שאם ירעבו במנחה בדרך בני אדם שדרכם לאכול שחרית ומנחה הרי צריכים על כרחם לחזור ולאכול משום עונג שבת ואם לא ירעבו אפי' לא חלקו סעודתם שחרית אינם חייבים יותר לאכול כדפרי' לעיל. ותו קשה לי אני המחבר דאם כה"ג שמברכין באמצע הסעודה מקרי שלש סעודות א"כ כי פריך פ' כל כתבי הקודש והא

דתנן מי שיש לו מזון ב' סעודות לא יטול מן התמחוי. מזון ארבע עשרה סעודות לא יטול מן הקופה מני לא ד' חדקא ולא רבנן אי רבנן חמסרי הוויין ואי ר' חדקא שתסרי הוויין ואמאי לימא לי' דא"ל תברך בשבת באמצע סעודה ותו הואיל וטעם ג' סעודות משום עונג הוא וכי בעבור שיברך באמצע סעודה מתענג. יותר הוא מצטער. ותו קשה לי אני המחבר דהא כל היכא שיכול להפטר בברכה אחת וגורם שמתחייב ברכה שנייה ההוא שני' הויא ברכה לבטלה כדתנן כאילו נאמרין וקורא בעשור שבחומש הפקודים בע"פ ופריך בגמ' וליתי ס"ת אחריתי [וליקרי] ומשני משום ברכה שאינה [צריכה] שאם הי' מביא ס"ת שנייה הי' גורם לעצמו להתחייב ברכה שנייה והוי כברכה לבטלה הואיל ואפשר לו בלא אותה [ברכה] ואפי' איסור' התירו לכהן לקרות דברים שנכתב בע"פ כדי שלא יתחייב ברכה שאינה צריכה כ"ש שנחייב אותו לעשות סעודה חשובה במנחה כדי שלא יבוא לידי ברכה שאינה צריכה. וה"ר יעקב הקדוש מקורבל זצ"ל הקשה מההיא דירושלמי דפריך הרי קידוש פי' דסמוכה לבפה"ג ופותחין בברכה. שנייה הוא שאם היה אוכל מבע"י ומשך סעוד' עד שקדש היום אינו אומר בפה"ג אלמא דהואיל שכבר בירך אם הי' חוזר עתה ומברך הי' ברכה לבטלה כ"ש הכא שכבר בירך בשבת ובעת סעודת מצוה שאין לו לברך ברכות שאינו צריך. ותו הקשה דאמרי' ס"פ אע"פ דהמשרה את אשתו ע"י שליש דיהב לה שיתסרי סעודות ופריך כמאן כר' חדקא דאמר ארבעה סעודות חייב אדם לאכול בשבת ומשני אפי' תימא רבנן (כל) [דל] חדא לארחי ופרחי פי' דהשתא לא הוי כ"א חמסרי דהיינו י' לשבת והשתא למה נותן לה ג' לשבת לא יתן לה כי אם שתי סעודות ובשחרית תברך באמצע [הסעודה] אלמא ש"מ דכל כי האי גוונא לא הוי ממנין ג' סעודות. והא דתנן במנחה מצילין מזון סעודה אחת וכן נמי הא דת"ר בצהרים מדיחין לאכול בהם במנחה ההיא לא קשיא למנהג שלהם דכדרך העולם קתני וה"ה דפ"ק דפסחים דתניא י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת וכו' עד ומשיירין מן הטהרות מזון שתי סעודות משמע דלא במנהגם. מיהו יש לדחות. וההיא דתוספת' דקתני ואופה לו מצה מע"ש פי' לאכול אחר שש שעות הא ודאי דלא כמנהגם דמה צורך לטורח זה אפשר כהפסק בסעודת שחרית מיהו אני המחבר אני רגיל לפרש דהתם מיירי מצה של מצוה שיש לו לצאת בה למחר בלילה דהואיל וקיי"ל שאינה נאכלת כי אם עד חצות א"כ יש לירא שמא עד שלא סדר דמוצ"ש ועד שיאפו ועד שיאמרו הגדה דילמא כי משיך לאחר חצות לא יצא אכילת חובת [מצה] להכי תקנו לאפות קודם מע"ש וראיות יש בידי שיכול לאפות מצה של מצוה קודם ארבעה עשר:

סימן נג

ת"ר נותנין מזונות לפני הכלב בחצר נטלן ויצא אין נזקקין לו כיוצא בו נותנים מזונות לפני עכו"ם בחצר ואם נטלן ויצא אין נזקקין לו פי' ריב"א והא בשבת מיירי וד"ה היא ואפי' ב"ש מודו בה דהא עבידי לאוכלו מיד ויכול לאכלו בחצר ודווקא מזונות אבל חפצים אחרים העשויים להוליכן למקום אחר א"נ מזונות מרובין שאין יכול לאוכלן מיד וצריך להוליכו מיד עמו אסור ליתן לו אפי' לב"ה דע"כ לא שרו ב"ה אלא בע"ש דכבר יצא מרשות ישראל מבעוד יום וכשנכנסה שבת אינו של ישראל אלא של עכו"ם אבל בשבת מודו דהשתא ודאי מחזי כמוליך בשליחותו של ישראל בשבת עכ"ל והכי אמרינן בירושלמי ספ"ק דשבת אין נותנים מזונות לעכו"ם ע"מ לצאת ואם נטלו ויצא אין נזקקין לו והא דקתני ע"מ לצאת אין לפרש שאומר לו בפי' להוליך לחוץ דהא קתני גבי כלב בירושלמי אין נותנין מזונות לכלב ע"מ לצאת נטל ויצא אין את זקוק לו וגבי כלב אין שייך לפרש כן אלא כ"מ שידוע שילך לחוץ זהו אסור וזה קרי ע"מ לצאת וכדפי' ריב"א הלכך י"ד שחל להיות בשבת אסור ליתן מותרי לחם חמץ לעכו"ם הואיל וידענו שמוליכים אותו לחוץ. ויש שרוצים לדקד' מכאן דאפי' שלא ע"מ לצאת ודווקא להשים לפניו שרי והוא יקח מעצמו אבל בידיו אסור מיהו י"ל דאפי' בידיו שרי ליתן ואגב דתנא רישא לפני הכלב תני נמי סיפא לפני העכו"ם. ומיהו י"ל דהנ"מ בימי חכמי' שהי' להם רה"ר דאורייתא אחמור רבנן אבל השתא דלית לן רה"ר דאורייתא מסתבר דשרי ליתן אפי' ביד עכו"ם אפי' יודע שהוא רוצה להוליכה מחצר לרה"ר דידן אבל איני סומך על זו הסברא דמי מזקיקני לפרש קולא זאת בלא שום הוכחה והא דמסיק הכא הא תו למה לי היינו הך מהו דתימא האי רמי עליה פי' כלב מזונותיו עליך והא לא רמי עליה אפ"ה מותר ליתן לפניו מזונות משום דרכי שלום כההיא דס"פ הניזקין דת"ר מפרנסי' ענייי עכו"ם עם ענייי ישראל משום דרכי שלום אבל גבי חזיר אין שייך דרכי שלום כההיא דפרק מי שהחשיך דתניא נותנין מזונות לפני הכלב ואין נותנין לפני החזיר ומה הפרש בין זה לזה זה מזונותיו עליך פי' כלב וזה אין מזונותיו עליך פי' חזיר הלכך אסור כי אין שייך בו דרכי שלום ותו שנראה כמגדל חזיר וההיא דמס' ביצה דממעטי' לכם ולא לעכו"ם מפני שאין מזונותיהן עליך משום דלעשות מלאכה אין להתיר מפני דרכי שלום. וכבר הי' מעשה כשהייתי דר בריגנשבורק וחלה עכו"ם ושלח ליהודי ביו"ט לאמר שישלח לו מיינו ושידע שאם לא ישלח לו שימות והעכו"ם הי' מוחזק בעיר והתרתי אני לשלוח לו משום דרכי שלום ויש שנחלק עלי ואסר ושוב מעשה שבא ליטול משכונו מישראל ביו"ט שכבר הי' פדוי מערב יום טוב ואסרתי אני משום דשעטנז הוא ואסור

בטלטול הואיל ואינו רשאי ללבוש והוי כלאים ויש שנחלק עלי והתיר ושלחתי למורי ה"ר שמחה וזה אשר השיב לי גלגל עיני חבירי ר' יצחק בר משה מאוד ערבים עלי דברי דודים. מותר לשלוח לעכו"ם על יד עכו"ם ביו"ט אם ישלח אחריו אבל לא על יד ישראל דקיי"ל יש עירוב [והוצאה] ליו"ט והרי [הוא] אב מלאכה כמו שחיטה אפייה לישה ובישול שאם דין לעשות בשביל העכו"ם. משכנות אנו אוסרין להחזיר דמיחזי כמשא ומתן אם לא מפני הדחק לאלם אנו מתירין ע"י ארמאי ושעטנז אינו אסור לטלטל דתורת כלי עליו מידי דהוה אסנדל המסומר דאסור לנעלו ומותר לטלטלו בפ"ק דביצה ומדקא שקיל וטרי אכלאים למאי חזי והא לא חזי לא למלבוש ולא למימך תותי ש"מ שמותר לטלטל שמחה בר שמואל. ואחרי שהרב פי' עירוב והוצאה ליו"ט ואפ"ה מותר לשלוח לעכו"ם על יד עכו"ם ביו"ט מעתה יש לך לומר ה"ה בשבת שאם הי' הענין כך שהי' דבר ששייך בו דרכי שלום כגון שהי' עכו"ם אלם נראה שמותר לו לשלוח ע"י עכו"ם לדידן דלית לן השתא רה"ר דאורייתא:

סימן נד

הזורע אתמר המנכש והמשקה מים בשבת משום מאי מתרינן ביה רבה אמר משום חורש רב יוסף אמר משום זורע אמר רבה כוותיה דידי מסתברא מה דרכו של חורש לרפויי ארעא אף האי נמי מרפה ארעא פי' רשב"ם דבתר עיקר המלאכה אזלינן ודמי לחורש אבל לזורע לא דמי כלל והיינו סברת רבה דבתר המעשה אזלינן ולא אחר המחשבה ורב יוסף [סבר] כיון דמחשבתו לאצמוחי פירא בתר המחשבה אזלינן דהוי' עיקר ולא אזלינן בתר הדמיון עכ"ל ובספר שלפני כתוב רבא וטעות הוא דרבא בתר מחשבה אזיל כדמוכח בפ' ר' ישמעאל כמה שאפרש מיד ולא תקשה לך ההוא דכלל גדול דתנא הזורע והזומר והנוטע והמבריך והמרכיב כולן מלאכה אחת הן לרב יוסף דאמר משקה משום זורע לתני והמשקה דה"נ התם תנא החופר והחורש והחורץ כולן מלאכה אחת הן ולרבה לתני והמשקה אלא בין לרבה בין לרב יוסף לא קשיא דהתם ה"פ כולן מלאכה אחת הן כלומר הכל הוי אב מלאכה אחת וכן נמי פי' בההיא דהחופר והחורש והחורץ דאי תולדות [נמי] קתני להו הא קיי"ל דאתולד' במקום אב לא מחייב והשתא אתי שפיר דלא תני המנכש והמשקה לא בכלל זורע ולא בכלל חורש דהנהו תולדות נינהו וכן פירש הדבר ר' משה מיימון זצ"ל אחד הזורע זרעים ואחד הנוטע אילנות או המבריך או המרכיב אילנות או הזומר כל אילו אב אחד הן מאבות מלאכות וענין אחד הוא שכל אחת מהן לצמח דבר מתכוין עכ"ל ודלא כפרש"י דפירש זומר תולדה. והשתא לרב יוסף מותר לשפוך מים על גבי קרקע שאינה זרועה ולרבה אסור

ולכאורה הי' נרא' דהלכה ברכה דאסור דהלכתא כוותיה דרב יוסף רק בשדה ענין ומחצה ומיהו נ"ב אני המחבר דהלכה כרב יוסף דהמשקה לא הוי אלא משום זורע דאמרי' בירושלמי פרק כלל גדול כל דבר שהוא מבחיל את הפירי חייב משום זורע הנוטע המבריך והמקרסם המזרד המפסל [המזהם] המפרק המאבק והמעשן המתלע הקוטם הסך המשקה והמנקב והעושה בתים וכל דבר שהוא מבחיל את הפרי חייב משום זורע דהיינו כרב יוסף ותו דרבא קאי כוותיה פ' ר' ישמעאל דאיתמר לא שמע שטבע תינוק בים ופרס מצודה להעלות דגים והעלה תינוק ודגים רבה אמר פטור ורבא אמר חייב רבה אמר פטור זיל בתר מעשיו רבא אמר חייב זיל בתר מחשבתו והלכה כרבא וכ"כ ה"ר משה מיימן המשקה צמחים ואילנות בשבת ה"ז תולדות זורע וחייב בכל שהו עכ"ל. הלכך השתא שפרשנו שהלכה כרב יוסף מותר לשפוך מים ע"ג קרקע שאינה זרועה ואפי' בקרקע שדרכה ליחרש דלא דמי לחופר וחורץ ואסור לשפוך מים על שדה זרועה וע"ג עשבים וצריך ליזהר שלא יטול ידיו שם דאע"ג דאינו מתכוין אעפ"כ אי אפשר שלא יגדל קצת בזו השקאה ופר"א דמילה אביי ורבא דאמרי תרוייהו מורה ר"ש באיפסיק רישיה ולא ימות ואע"ג דאמרינן פ' הבונה גבי התולש עולשין כו' עד והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר"ש באיפסיק רישיה ולא ימות ל"צ דקא עביד בארעא דחבריה. משמע דהיכא דלא ניחא ליה אע"ג דפ"ר הוא שרי לר' שמעון. ההוא פי' ר' אליעזר ממיץ זצ"ל דהיינו שאינו חייב חטאת אבל איסור מיהא איכא מדרבנן. וכתב ה"ר [ברוך] בספר התרומה מטעם זה שלא לאכול בפרדסים בימות החמה מפני שא"א ליזהר שלא ישפכו המים ע"ג עשבים וחייב משום משקה מיהו אני המחבר איני יודע בפרדס שכבר גדלו עשבים כל צורכם שמא גבול יש להם וכתב הרא"מ דגם להשתין מים על גבי עשבים אסור מפני שהוא משקה וה"ר ברוך בסה"ת כתב דלהשתין מים על גבי עשבים שדי שמי רגלים עזים ושורפים העשבין שהרי מעבירים אותם על הכתם אם כן חזקים ועזים הם וכן מותר לשפוך יין על עשבים בפרדס לפי שהיין חזק ושורף כמו כן העשבים:

סימן נה

החורש לקמן בהבונה תנן החורש כל שהוא ואמר בגמרא כ"ש למאי חזי לביזרא דקרא דכוותה גבי משכן שכן ראוי לקלח א' של סמנין (ותניא) [ותמה] אני המחבר מאי בעי בירושלמי פ' כלל גדול דמסיק התם כמה יחרוש ויהא חייב ר' מתניה אמר כדי ליטע כרישא ר' אחא בר רב כדי ליטע זכרותה של חיטה כלו' גרגר אחד ומאי קא מיבעיא ליה הא מתני' פ' הבונה החורש כ"ש ונראה בעיני דקא מבעיא ליה כמה כל שהוא. ירושלמי פרק כלל גדול מה חרישה היתה במשכן שהיו חורשין ליטע סממנין. ולא מחייב משום

חורש אלא בקרקע הראויה לזריעה כדמוכח פרק אילו עוברין דפריך אההיא דתנן יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמונה לאווין כו' עד ואי אמרת הואיל אחרישה לא ליחייב וכו' עד בצונמא ופריך וצונמא בת זריעה הוא אלמא דכל היכא דקרקע לאו בת זריעה הוא לא מיחייב משום חורש ואמרי' בירושלמי פ' כלל גדול כל דבר שהוא להניית קרקע חייב משום חורש החופר והחורץ הנועץ המדייר המעדר המזבל (המכבר) [המכבד] המרבץ המפעפע גושים המברה בחרשים המצית את האור באושת קנים ובאגם תמרים (וכל זריעה) [וכר' זעירא] אמת המים שהוא מכשרת צדדיה לזריעה המסקל הבונה מדריגות הממלא את הבקעים שתחת הזתים והעושה עוגיות לגפנים וכל דבר שהוא להנאת קרקע חייב משום חורש ותו מסיק התם לרבנן קוצר לצורך עשבים חייב משו' קוצר ואינו חייב משום מיפה את הקרק' לא צורכא (ולא) [דלא] קצר ליפות את הקרק' מהו שיהא חייב משו' מיפה את הקרק' ואפי' תימא ר"ש הוא ברם ברבנן מ"מ הרי חרש הרי קצר וכמדומ' שיש בו ט"ס מ"מ זה למדנו מירושלמי שכל דבר שהוא להנאת קרקע ובכך יותר [טוב] ליזרע חייב משום חורש אלא בהא פליגי למר עד שיתכוין לכך ולמר אפי' לא נתכוין לבך ונראה בעיני דלענין חיוב חטאת פליגי אבל לכתחילה לכ"ע אסור משום פ"ר ול"י וכן מוכחא בגמרא דידן דכל דבר שהוא להנאת קרקע חייב משום חורש דא"ר ששת היתה לו גבשושית ונטלה בשר' חייב משום חורש ואמר רבא היתה לו גומא וטממה בשדה חייב משום חורש תנא החופר והחורש והחורץ כולן מלאכה אחת הן פי' ה"ר משה מיימון אחד החורש או החופר או העושה חריץ ה"ז אב מלאכה שכאו"א מהן חפירה הוא בקרקע וענין אחד הוא עכ"ל ר"ל דחופר וחורץ אינן תולדות אבל בירושלמי פ' כלל גדול תני ר' חייא חפר חרץ נעץ תולדות דחרישה והאי חפר ונעץ וחרץ אע"פ שאין בדעתו ליפות הקרקע אסור וכבר נחלקו ר' יהודה ור' שמעון דתניא ומייתי לה פרק במה מדליקין וס"פ יו"ט במסכת ביצה רש"א גורר אדם מטה וספסל ובלבד שלא יתכוון לעשות חריץ ומוכח ס"פ יו"ט להדיא דר' יהודה פליג ואוסר מיהו אנן קיי"ל כר"ש דשרי דאמר אביי כל מילי דמר עביד כרב בר מהני תלת דעביד כשמואל מדליקין מנר לנר ומתירין מבגד לבגד והלכה כר"ש בגרירה דתניא ר"ש אומר גורר אדם כו' ואיפלגו בה ד' ירמיה רבה ועולא בפ' במה מדליקין גמ' אמתני' ואם חברה היוצר וכו' דמסיק התם דיש כנישתא דבצרה גרר ספסלא לעילא מר' ירמיה רבה א"ל כמאן כר"ש אימור דאמר ר"ש בגדולים דלא אפשר בקטנים מי אמר ופליגא דעולא דאמר עולא מחלוקת בקטנים אבל בגדולים ד"ה מותר ה"ג ד"ה מותר כדמוכח פ' כל שעה בההיא הלכה דהנאה הבאה לו לאדם בע"כ דלא אפשר ולא קא מכוין לכ"ע שרי והכי מוכח ס"פ

יום טוב דבקטנים פליגי גבי רחיים של פלפלים דהא קטנים נינהו ומסיק כר"י ואיתותב ר' ירמיה רבה מההוא דמוכרי כסות מוכרין כדרכן. וקיי"ל בעולא דבגדולים ד"ה מותר וכי פליגי בקטנים הוא דפליגי דר"ש [סבר] בין בגדולים בין בקטנים שרי וכן הלכה דהא רבה עביד כותיה כשמואל בהא ולר' ירמיה רבה דאמר דר"ש שרי בגדולים תימא וכי אין זה פ"ד ול"י וההוא דאבא צפוראה גרר ספסלא בעיליתא דשישא לעילא מר' יצחק בן אלעזר א"ל אי שתיקנא לך וכו' עד גזירה עיליתא דשישא אטו עיליתא דעלמא דילמא בספסל קטן היה וקסבר בר' ירמיה רבה דאימור דא"ר שמעון בגדולים ובקטנים מי אמר הלכך גער בו דאע"ג דהלכה בר"ש בגרירה הכא בקטנים גם ר"ש מודה דאסיר וכי היכי דאיתותב רבי ירמיה רבה אתותב נמי איהו ואפי' את"ל דכעולא סבר דמחלוקת בקטנים ור' יצחק בן אלעזר סבר כר' יהודה דאסר אפ"ה אנן שרי לן לגרור בין בקטנים בין בגדולים דהלכה כרבה וכ"פ בספר התרומה כדברי דהלכה כר' שמעון בין בקטנים בין בגדולים ואמרי' בירוש' פ' בתרא דעירובין תני דלת גוררת מחצלת גוררת קנקילון גורר פותח ונועל בו בשבת וה"ר משה מיימון זצ"ל כתב דברים המותרין לעשותן בשבת ובשעת עשייתן אפשר שתעשה בגללו מלאכה ואפשר שלא תעשה אם לא נתכוין לאותה מלאכה ה"ז מותר כיצד גורר אדם מטה [כסא] וספסל כו' ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ בשעת [גרירתן] לפיכך אם חפרו הקרקע אינו חושש לכך שלא כיון לכך עכ"ל ולא חלק בין גדולים לקטנים ואם הי' תופס בהם צד איסור הי' מפרש שדרכו לפרש ולבאר את דבריו אבל ה"ר אליעזר ממיץ כתב ותולדה דרבנן הוסיפו חכמים דאסור לגרור כסאות ומיטות גדולות בארץ דתנא גורר אדם מיטה וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ ואמר עלה עולא בפ' במה מדליקין לא שנו אלא קטנים אבל גדולים אסור וכוותי' מסקינן התם ואפי' בעיליתא של שיישא אסור דא"ר יצחק בן אלעזר גזירה עיליתא דשיישא אטו עיליתא דעלמא עכ"ל. וליתא אלא הלכה למעשה כדפרישית:

סימן נו

הקוצר תנא הקוצר והבוצר והגודר. פי' בתמרים. והמוסק פי' בזתים. והאורה פי' בתאנים כלן מלאכה אחת הן פי' ה"ר משה מיימון כל אלה אב מלאכה אחת הן וכן הקוצר [תבואה או] קטניות כו' שכל אחת מהן לעקור דבר מגידולו נתכוין עכ"ל. א"ר פפא האי מאן דשדי פיסא לדיקלא ואתר תמרי חייב שתים אחת משום תולש ואחת משום מפרק רב אשי אמר אין דרך תלישה בכך ואין דרך פריקה בכך פירש"י תולש תולדה דקוצר ובירוש' פ' כלל גדול תני ר' חייא הקוצר והבוצר המוסק והגודר התולש האורה כולהו משום קוצר סיועא לרש"י התולש תולדה דקוצר ולה"ר משה מיימון לא קשיא דאיכא

למימר מדתנא הכא משום קוצר ולעיל גבי חודש תנא תולדות דחרישה ש"מ דהכא הכל הוי אב אחד ומסתברא דסייעתי' הוא וההוא דלקמן גבי תולש מן הכנף דאר"ש תולש חייב משום [גוזז] היינו גכי כנף מפני שמקצתן בגוף העוף להכי דומה (לדש) [לגוזז] ירושלמי ההן דגזז ספוג גומי קרילין חייב משום קוצר [ומשום נוטע ההן דגזז כוסבר חייב משום קוצר] ומשום זורע ר' יוסה בר בון בשם רשב"ל הנותן עציץ נקוב [ע"ג עציץ נקוב] חייב משום קוצר ומשום זורע ר' יוסי בר בון בשם רשב"ל הקוצץ קורות שקמה חייב עלי' משום שלש א"ר יוסי בר בון ולא פליגין הקוצץ חייב משום קוצר ומשום זורע המוחקה חייב משום מכה בפטיש רבנן דקסרין אמרי' ההן וצייר כיונה וכל דבר שאתה מבדילן מחיותו חייב משום קוצר ואין בידי לפרש זו המענה: וכל היכא דעקר דבר מגדולו ממקום דביתי' הוה משום תולש בההיא דפרק שמונה שרצים דאמר בר המדורי אמר שמואל הושיט ידו במעי הבהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב מ"ט אמר (רבה) [רבא] בר המדורי אסברה ניהלה לאו א"ר ששת האי מאן דתלש כשות' מהיזמי והיגי חייב משום עוקר דבר מגדולו הכא נמי חייב משום עוקר דבר [מגדולו]. אמר אביי האי [מאן] דתלש פיטרא מאונא דחצבא מחייב משום עוקר דבר מגדולו פי' פטריות שגדלו בשפת הכד. מתיב רב הושעיא התולש מעציץ נקוב חייב משאינו [נקוב פטור] התם לאו היינו רבותי' [רבא היינו רבותיה] הא למדת דכל היכא דעוקר דבר מגדולו והוא מקום רבותי' דחייב חטאת וה"ה דס"פ המצניע דהרודה חלות דבש [בשבת] חייב חטאת מסתבר' דמתרינן ביה משום תולש כדילפי' לה התם מה יעד התולש ממנו בשבת חייב חטאת אף חלות דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת: וס"פ המוציא ארשב"ל צרור שעלו בו עשבי' מותר לקנחו בה והתולש ממנה בשבת חייב חטאת פרש"י מותר לקנח דאינו מתכוין לתלוש ומותר דהלכה כר"ש. והתולש ממנו במתכוין חייב מפני שמקום גדולו הוא ואע"פ שהוא צרור ואינו עפר עכ"ל. ותמיה אני דמודה ר"ש בפסיק רישי'. א"ר פפי ש"מ מדרשב"ל האי פרפיסא שרי לטלטולה פירש"י עציץ נקוב שזרעו בו. ובתשובת הגאונים דאיתי שעושין חותלות מכפות תמרים וממלאין אותו עפר וזבל בהמה ובעשרים או בחמשה עשר יום לפני ר"ח כאו"א עושין לשם כל קטן וקטנה שבבית וזורעין לתוכו פול המצרי או קטניות וקורין לו פרפיסא וצומח ובערב ר"ה נוטל כל אחד את שלו ומחזירו סביבות ראשו שבע פעמים ואומר זה תחתי וזה חליפתי וזה תמורתי ומשליכו לנהר שרי לטלטולה ולא אמרי' תולש הוא עכ"ל. ומתקיף לה רב כהנא אם אמרו לצורך. פירש"י לצורך קנוח מפני כבוד הבריות. יאמרו שלא לצורך. אמר אביי פרפיסא הואיל ואתא לידן נימא בה מילתא. הי' מונח ע"ג קרקע והניחו [ע"ג יתדות מחייב משום תולש]

ע"ג יתדות והניחו ע"ג קרקע מחייב משום נוטע פירש"י חייב משום תולש דאינו נהנה שוב מריח הקרקע. ולי נראה [דהאי] חייב לאו חייב ממש קאמר דאי חייב ממש לצורך היכי שרו רבנן איסורא דאורייתא איסור כרת ואיסור סקילה [משום קנוח] ודומה לו הבא על הנכרית חייב משום נשג"ז דלאו מדאורייתא הוא אלא מדרבנן עכ"ל. ולפי דבריו גבי צרור אין לגרוס חייב חטאת אלא חייב ותו לא וחייב מדרבנן. ואינו נראה לריב"א דהתם גבי נשג"ז מפרש להדיא דמדרבנן הוא כדקתני פ' אילו הן הנשרפין כי אתא רב דימי אמר בית דינו של חשמונאי גזרו הבא על הנכרית חייב משום נשג"ז אבל הבא סתם קתני חייב ומה שהקשה דאי חייב ממש לצורך היכי שרו רבנן איסור סקילה לא דמי האי לצרור שעלו בו עשבים שמותר לקנח בו שכיון שהוא מחזירו לקרקע למקום גדולתו לאו תולש הוא ואע"ג דהתולש דבר שהוא מחובר אפי' החזירו חייב היינו היכא שהי' מחובר גמור וכשמחזירו לשם נוטע לכתחילה הוא אבל זה שאינו מחובר גמור כשהוא מגביהו אינו תולש גמור אא"כ קורעו במקום אחר שמיעט את יניקתו כך פי' ריב"א. וא"י אם ריב"א רוצה לומר שגם גבי פרפיסא אם החזירה ע"ג קרקע פטור ולא מסתבר אלא ר"ל דפרפיסא שע"ג הקרקע מחובר הוא טפי ואפי' החזירו כבר נתחייב משום תולש אבל עשבים שבצרור לא מחברי טפי הלכך לא הוי תולש גמור אא"כ לא החזירם. ובערוך פי' מה היא פרפיסא כשזורעין אותו עושין לו מקום כמו כן או כמו שוליים שיושב עליו [שעור] שיניח עליו ע"ג קרקע [ואפשר שהוא משרש שם ומתחבר לקרקע] ובזמן שמניחו על גבי יתרות הרי הוא מעבירו ממקום שמתחבר ומתחייב משום תולש אבל אם זרעו מעיקרא להניחו ע"ג יתדות והיה מונח שם ולקחו והניחו ע"ג קרקע הרי הכינו במקו' שמתחבר לקרקע וחייב משום (תולש) [נוטע] עכ"ל משמע דהאי פרפיס' טפי מתחבר. וההיא דפ' במה טומנין דא"ר (רבא) [הונא] האי סליקוסתא דצה ושלפה והדר דצה שרי ואי לא אסור פרש"י סליקוסת' עשב הוא שהוא נאה למרא' ולהריח וממלאין כד עפר לח ותוחבין אותו לתוכו וממלאין אותו ונותנין לפני השרים וכשהוא רוצה נוטלו ומריח בו ומחזירו למקומו ואי מבעוד יום רצה לתוך העפר ושלפה והדר דצה שפיר דמי לטלטלה למחר ולהחזירה שהרי הורחב מקום מושבה והוחלק מבעוד יום ואינו מזיז עפר עכ"ל התם אין תולש כלל דאינו מחובר כלל. ובערוך פי' שורין טיט עבה וקובעין האגודה בטיט כדי שלא תתיבש וכשהוא רוצה להריח בה בשבת אם נעצה ושלפה ונעצה מע"ש הוא כמונחת בכלי או בגומא ואי לא נעשית כמחוברת לטיט ואסור לעוקרה. עכ"ל. וכן נמי ההיא דפ' תולין דאר"נ האי פוגלא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור התם נמי אינו מחובר כלל ואין בו משום תולש דמיירי בצנון שטומנין

אותו בקרקע להתקיים. ושיעור תלישה בכמה יתחייב מפורש בפ' הבונה דת"ר התולש עולשין והמזרד זרדין אם לאכילה בגרוגרות ואם לבהמה כמלא פי הגדי אם להסיק כדי לבשל ביצה קלה אם ליפות את הקרקע כ"ש וביצה קלה דקתני היינו ביצת תרנגולת בההיא דפ' [המוציא] דא"ל מר בריה דרבינא לברי' מי שמיע לך ביצה קלה מאי [היא] א"ל ביעתא דצוצילתא מ"ט משום דזוטרא אימא דצפורתא אשתיק א"ל מידי שמיע לך בהא א"ל הכי א"ר ששת ביצת תרנגולת ומ"ט קרי לי' ביצה קלה [שערו חכמים אין לך ביצה קלה] לבשל יותר מביצת תרנגולת ומ"ש [כל שעורי] דשבת בכגרוגרת והכא בבביצה א"ל הכי אר"נ כגרוגרת מביצה קלה וה"נ לענין תולש שאם תלש כדי לבשל כגרוגרת מביצה קלה מיחייב וכ"פ רש"י זצ"ל בהבונה ופי' ה"ר משה מיימון דגרוגרת אחד משלשה בביצה:

סימן נז

והמעמר אמר רבא האי מאן דכניף מלחא ממלחת' חייב משום מעמר אביי אמר אין עימור אלא בגידולי קרקע פרש"י שצובר מלח ממשרפות המים דמתרגמי' חריצי ימא שממשיך לתוכו מים מן הים והחמה שורפתו והן נעשין מלח לאותו חריץ קרי מלחתא. חייב משום מעמר שאף הוא במאסף השבלים עכ"ל. ולקמן אמר אביי דאי מאן דעביד חלתא חייב אחת עשרה חטאות ופירש"י אחד מהן אסף לקנים יחד ה"ז מעמר. ונ"ב דהלכה כרבא דיש מעמר שלא בגידולי קרקע ואיני יודע למה כתב ה"ר משה מיימון אין עימור אלא בגידולי קרקע המקבץ דבילה ועשה ממנה עגול או שנקב תאנים והכניס החבל בהם עד שנתקבצו גוף אחד ה"ז תולדת מעמר וחייב וכן כל כיוצא בזה עכ"ל. העימור עצמו יפה פירש אלא זה שפירש דאין עימוד אלא בגידולי קרקע [קשה] והא קיי"ל הלכה כאביי ביע"ל קג"ם ותו לא. והרא"מ זצ"ל פי' כל כינוס דבר גידולי קרקע נקרא מעמר כדאמרי' בכלל גדול אמר אביי האי מאן דעבד חלתא חייב י"א חטאות וחדא מנייהו כינוס העצים הלכך יזהר אדם שלא לאסוף פירות או ביצים יחד דהוי כמעמר עכ"ל. מדאסר לקבץ בצים יחד ש"מ דסבר דיש עימור אפי' שלא בגדולי קרקע הלכך אם נתפזר לאדם מלח בשבת או בצים המותרים בטלטול או כל כה"ג אסור לקבץ יחד משום דהוה מעמר ירושלמי ר' שמואל בר סוסרטי בעי תולדות המעמר איזו היא א"ר יוסה שמעית מיניה טעם מדר"ש בשם ר' אחא ולית אנא ידע מה שמעית [כו'] ההן דשטח צלין צמוקין מסוסלה בוקולטה חייב משום מעמר כל שהוא נוגע באוכל חייב משום מעמר ואין בידי לפרש:

סימן נח

והדש תנא הדש והמנפץ והמנפט כולן מלאכה אחת הן. פירש"י המנפץ פשתן מגבעולין. והמנפט. צמר גפן בקשת בדרך האומנין וצמר גפן גידולי קרקע הוא ולהכי קרי ניפוט דידיה תולדת דש שמפרק גרעינין [ממנו] ולא קרי לי' תולדת מנפץ דצמר עכ"ל מדפי' וצמר גפן גידולי קרקע הוא ש"מ דסבר רש"י דאין דישה אלא בגידולי קרקע וכן כתב ה"ר משה מיימון זצ"ל דאין דישה אלא בגידולי קרקע והכי מוכח לקמן דת"ר הצד חלזון והפוצעו אינו חייב אלא אחת ר' יהודה אומר פציעה בכלל דישה א"ל אין פציעה בכלל דישה אמר רבא מ"ט דרבנן אין דישה אלא בגידולי קרקע ומסתמ' הלכה כרבנן דיחיד ורבים הלכה כרבים. ובעיני אני המחבר היה נראה לפרש דהלכה כר"י דיש דישה שלא בגדולי קרקע שהרי פירש"י בההיא דאמר רב [פפא] האי מאן דשדא פיסא לדיקלא ואתר תמרי חייב שתים כו' דמפרק תולדה דדש הוא ושלהי המצניע אמרי' אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה חולב מחייב משום (מגבן) [מפרק] וכן פירש"י בההיא דחולב אדם עז לתוך הקדירה דמשום מפרק [הוא] והואיל דחולב היינו מפרק ומפרק היינו דש הא למדת שיש דישה שלא בגידולי [קרקע] אע"ג דבפ' בכל מערבין קרי לי' גידולי קרקע לענין ליקח במעות מעשר שני הא לאו ראיה הוא דה"נ איכא [התם מאן] דקרי לי' לדג גידולי קרקע וחלזון היינו דג ואיך ממעטי ליה רבנן ואמרי אין דישה אלא בגידולי קרקע למעוטי חלזון דלאו גידולי קרקע הוא. מיהו הריני מבטל דעתי לפני דעתם וכדבריהם כן הוא דודאי דאין דישה אלא בגידולי קרקע. והוא הראי' דקרי לה לבהמה גידולי קרקע בפ' בכל מערבין ודגים דאיכא מאן דאמר התם דגידולי קרקע נינהו ה"נ [דאית ליה] דיש בהם משום דישה והני תנאי דכלל גדול קסברי דדגים לאו גידולי קרקע נינהו. ועוד יכולני לפרש דבין רבנן ובין ר' יהודה כולהו סברי דאין דישה אלא בגידולי קרקע אלא דרבנן סברי דגים לאו גידולי קרקע נינהו והיינו דקאמר רבא מ"ט דרבנן אין דישה כו' כלומר הואיל דאין דישה אלא כגידולי קרקע [להכי] לא מחייב אלא אחת דדגים לאו גידולי קרקע נינהו שא"כ דביש דישה בגד"ק פליגי הול"ל מ"ט דרבנן קסברי אין דישה אלא בגידולי קרקע. וכ"פ ה"ר משה מיימון דמפרק תולדת דש. ושלהי המצניע פירש"י דאית דאמרי דמפרק תולדת קוצר וליתא. ואע"פ שפירשנו אליבא דהלכתא דאין דישה אלא בגידולי קרקע הני מילי מדאורייתא ולענין חיוב חטאת אבל מדרבנן יש דישה אפי' שלא בגידולי קרקע כההיא דפ' חבית דאמר רחב"א אמר רב סוחט אדם דג לצירו אפי' לתוך הקערה פירש"י סחיטת דג לצידו לאו משקה הוא אלא אוכלא משמע אבל לסחוט דג לדמו אסור וההיא נמי דאמר רב כבשין שסחטן לגופן מותר למימיהן פטור אבל אסור

פירש רש"י פטור שאין זה מפרק שהרי המשקה הזה אינו יוצא מן הכבשים שלא גדל בתוכם. אבל אסור. גזירה אטו זתים וענבים [דמדאורייתא שרי] אלא דגזרי' מדרבנן הכי נמי דגזרי' שאינם גדולי קרקע אטי גידולי קרקע. וכ"כ ה"ר משה מיימון דאינו חייב מן התורה אלא על דריכת זתים וענבים בלבד וסחיטה תולדה דדישה הוא כדתנן פ' חבית אין סוחטין את הפירות ופירש"י דהו' לי' מפרק תולדה דדש ואמרי' בירושלמי פ' כלל גדול ר' חייא בשם ר' יוחנן דגים שסחטן אם לגופן מותר ואם למימיהן אסור משמע איסורא בעלמא מדרבנן מיהו לעיל [בהך] שמעתא גופה מסיק ר"ח בשם ר' יוחנן דג שסחטו אם לגופו ה"ז פטור ואם להוציא ציר חייב ולא נוכל לעמוד לגמרי על שיטת ירושלמי אלא כך הוא הלכה למעשה דלא מחייב חטאת אלא על דישת גידולי קרקע ושאינן גידולי קרקע אסור מדרבנן:

פרק חבית אר"י אמר שמואל סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה אר"ח מדברי רבינו נלמד חולב אדם עז לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה פירש"י לתוך הקדירה של תבשיל שיש בו מאכל לתקנו דמוכח מילתא דלאו למשקה בעי ליה אלא למאכל ואין זה דרך פריקתו והוי כמפריד אוכל מאוכל. אבל לא לתוך הקערה. דזימנין דלמשקה קאי ואע"ג דבקערה לא שתו אינשי לא מוכחא מילתא ואיכא איסורא עכ"ל. מדפי' דהוה כמפריד אוכל מאוכל משמע דבעי למימר דאפי' בשבת שרי. הלכך יש שהיו מתירין מיכן לחלוב את הבהמה בשבת לתוך הקדירה שיש בה פירורין של פת כיון שחולבין אותו לצורך אוכל והוי משקה הבא לאוכל ור"ת זצ"ל אסר דע"כ חולב דהכא ביום טוב מיירי דאי בשבת היינו דישה דכיון דבהמה לא חזיא לאכילה בשבת הויא לה פסולת והוי כמסיר אוכל מתוך הפסולת והוי כמו דש שמפרק את האוכל מתוך הקש. ע"כ מפרש ר"ת דחולב דהכא ביו"ט מיירי דבהמה הואיל וחזיא לאכילה הויא אוכלא דאיפרת וכן מוכיח בה"ג דחולב אדם עז וכו' היינו ביו"ט. אבל הא דקאמר סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדירה היינו ודאי מיירי אפי' בשבת דכיון דאשכול חזי לאכילה הוי אוכלא דאיפרת והוי כמפריד אוכל מאוכל וכך חשיבה בהמה ביו"ט כאשכול בשבת. וכן כה"ג שכך כתב בהם מחלב עיזא לתוך הקדירה ביו"ט דאית בה בישולא א"נ לתוך הקערה דאית בה פת שפיר דמי מ"ט למאי אית לן למיחש לסוחט ולמיפרק כיון דחליב על בישולא דאית בה בקדירה אי נמי על אוכלא דאית בה בקערה קסבר שמואל משקה הבא לאוכל אוכל הוא כיון דלא מקרו משקה אין לחוש לאותה סחיטה ואי קא חליב לקדרה או לקערה דלית אוכל משקה הוא ואסור עכ"ל ה"ג. וה"ר משה מיימון זצ"ל כתב מותר לסחוט אשכול של ענבים לתוך האוכל שהמשקה הכא

לאוכל אוכל הוא ונמצא כמפרק אוכל מאוכל ואם סחט לכלי שאין בו אוכל ה"ז דורך וחייב החולב לתוך האוכל או היונק בפיו פטור ואינו חייב עד שיחלוב לתוך הכלי עכ"ל. תמה על עצמך מה ראה להתיר לסחוט אשכול ולאסור לחלוב ותרוייהו חד טעמא הוא אלא נ"ב דסובר דההוא דרב חסדא ביו"ט מיירי וכדפי' ר"ת ואיהו קאי בהלכות שבת. ואע"פ שפי' כך מ"מ מסתבר כדברי דיש דישה אפי' שלא בגדולי קרקע כדפי' לעיל דת"ר פ' השוכר את הפועלים בב"מ דיש. מה דיש מיוחד שהוא מגדולי קרקע וכו' יצא החולב והמגבן שאין גידולי קרקע וכו' אלמא דלענין דישה לא מקרי גידולי קרקע אלא דבר שגדל ממש מגדולי קרקע. ור"ת זצ"ל שפירש דמפרק היינו ממרח מפני שמשוה הדר ומחליקו לא נהירא מדמחלק פ' חבית גבי חולב בין חולב לתוך הקדירה [בין] לתוך הקערה ובירושלמי פ' כלל גדול המכבד המרבץ חייב משום דש המגבן המחבץ חייב משום לש החולב והרודה חלת דבש חייב משום קוצר והסוחט זתים מאביהם חייב משום קוצר. ביבמות פ' חרש אבא שאול אומר נוהגים היינו שיונקים מבהמה טהורה ביו"ט היכי דמי אי דאיכא סכנה אפי' בשבת נמי אי דליכא סכנה אפי' ביו"ט [אסור] לא צריכא דאיכא צערא וקסבר מפרק כלאחר יד הוא שבת דאיסור סקילה גזרו רבנן יו"ט דאיסור לאו לא גזור רבנן והקשה ר"ת דפ' אע"פ תניא ר' מרינוס אומר גונח יונק חלב בשבת מ"ט יונק מפרק כלאחר יד הוא ובמקום צערא לא גזרו רבנן והשתא ע"כ האי גונח לית בי' סכנה דאי אית ביה סכנה מאי איריא דמפרק כלאחר יד אפי' מפרק גמור [שרי] דשבת היא דחויה מפני הסכנה אלא ודאי לית ביה סכנה וא"כ היכי שרי בשבת הא אמר אבא שאול דשבת דאיסור סקילה גזרו בה רבנן. ותירץ ר"ת דההיא דאבא שאול בצער של רעבון קמיירי דשייך לישנא דצער גבי רעבון בשבועות פ"ג דבעא מיניה רבא מאביי נשבע על הככר ומסתכן עליה מהו מסתכן לישרי לי' מר אלא מצטער עליה וכו' וההוא דכתובות דגונח שהוא מצטער צער של חולי שרי רבנן אפי' בשבת. ור' יצחק בר שמואל זצ"ל מקשה דא"כ הא דפריך על ההיא דאבא שאול אי דאיכא סכנה אפי' בשבת נמי הוה לי' לאקשויי אי דליכא [סכנה] אלא שהוא חולה אפי' בשבת נמי. ותו מדפסיק פ' אע"פ רב הלכה כר' מרינוס מכלל דפליגי הלכך נראה לר' יצחק דאבא שאול אוסר בשבת ור' מרינוס שדי אפי' בשבת והלכה כר' מרינוס. ובתוספתא דשבת פ' המוציא שתי נימין תניא לא תקל אשה מדריה ותחלוב לתוך הכוס או לתוך הקערה ותניק את בנה. ופי' רב נסים גאון זצ"ל למדנו מיכן דאשה מינקת כשמתקשה לה חלב בשדים שאין לה רשות להקל ביד ואין דבר זה מותר אלא ביניק' התינוק בלבד ואיני יודע אם רוצה (דברי) [דברי] להניק את התינוק דוקא אסור להקל ביד או בכלי אבל ע"ג קרקע שרי להקל או

שמא מדכתב ואין דבר זה מותר אלא ביניקת התינוק בלבד ש"מ דאפי' ע"ג קרקע [אסור ונראה דשרי להקל ע"ג קרקע כיון דלא מבעיא לה לחלב גופה] אין זה מפרק ובמקום צערא לא גזור רבנן. וראי' לדבר דכל היכא דלא בעי לי' לדבר הנסחט דאין זה מפרק דפ' חבית איתמר כבשין שסחטן אמר רב לגופן מותר פירש"י אם לאכול הכבשים סחטן מן המשקה הצף עליהן והנבלע בהם מותר לכתחילה דלאו מפרק. הוא הואיל ולאו למשקה הוא צריך אלמא דכל היכא דאין צריך למשקה אין זה מפרק אע"פ שלשם אותו משקה לא גדל בהם והכא החלב גדל בשדים. אפ"ה אם הי' כה"ג שייך מפרק ואיסורא דאורייתא היכי שגדל בהם. היינו גוזרין נמי היכי שלא גדל אטו היכא שגדל שגזרינן היכא שסחט למימיהם דפטור אבל אסור כדפרש"י פטור שאין זה מפרק שהרי המשקה הזה אינו יוצא מן הכבשים שלא גדל בתוכם אבל אסור גזירה אטו זתים וענבים שגדל בהם הא למדת דכל מפרק שאין צריך למשקה לא אסור מדאורייתא כי אם מדרבנן הלכך היכי שמתקשה לה חלב בשדיה ומצטערת ה"ז מקילה ע"ג קרקע ושרי. ואמרי' פ"ק דכתובות את"ל דם חבורי מיחבר לדם הוא צריך ואסור או דילמא להנאת עצמו הוא צריך ושרי והכא להנאת עצמה היא צריכה. ותו דמניקה ע"ג קרקע כדי להקל הויא מלאכה שאצ"ל דלר"ש פטור אבל אסור מדרבנן ובמקום צערא לא גזור רבנן הלכך נראה בעיני דבר זה מותר גמור. ועוד ראי' להתיר מדר' יוחנן דר"י אמר אחד כבשים ואחד שלקות לגופן מותר למימיהן חייב חטאת אלמ' דר"י סבר דכבשים ושלקות סחיטתן אסורה מן התורה אפ"ה קאמר דלגופן מותר לכתחילה אפי' מן התורה. אלמא דכל היכי דלא בעי למשקה מותר לסחוט לכתחילה אפי' בדבר שיש בו סחיטה מן התורה. גופא כבשים שסחטן אמר רב לגופן מותר למימיהן פטור אבל אסור ושלקות בין לגופן בין למימיהן מותר פירש"י שלקות אפי' למימיהן לאו משקה נינהו אלא אוכל ושמואל אמר אחד כבשים ואחד שלקות לגופן מותר למימיהן פטור אבל אסור ור' יוחנן אמר אחד כבשים ואחד שלקות לגופן מותר למימיהן חייב חטאת. וי"מ דבדג לצירו נמי הוה מורה ר' יוחנן דחייב חטאת דדג לצירו מדמי' לשלקות בכולה שמעתא דפריך משמואל דשלקות אההיא דדג לצירו. ואני המחבר מצאתי בירושלמי פ' כלל גדול ר' חייא בשם ר' יוחנן דג שסחטו אם לגופו ה"ז פטור אם להוציא ציר חייב הרי בציר כדברי המפרשים ובלגופו פליג ואח"כ מסיק באותה הלכה ר' חייא בשם ר' יוחנן דגים שסחטן אם לגופן מותר אם למימיהן אסור [כבשים שסחטן אם לגופן מותר ואם למימיהן אסור] שמואל אמר אחד כבשים ואחד שלקות בין לגופן בין למימיהן אסור א"ר חזקי' הדה דרב פליגא אדר' יוחנן א"ל ר' מנא למה א"ל דההן אמר אסור ומותר וההן אמר חייב ופטור וזאת סוגיא דירושלמי פליגא

אסוגיא דירושלמי דלעיל כדפרישית ופליגא אסוגיא דידן מיהו לענין הלכה למעשה אסוגיא דידן סמכינן ולא אסוגיא דירושלמי ולפי סוגיא דידן פיר"ח דהלכה כר"י דכל היכא דפליגי רב ור' יוחנן ושמואל הלכה כר' יוחנן ושמעי' ממילת' דר"י שאסור לסחוט כבשים ושלקות למימיהן ואם סחט חייב חטאת ולא הפריש בסחיטתן למימיהן בין קדירה לקערה אלא הכל אסור ומתוך דברים אילו מתברר שאין הלכה לא כשמואל ולא כרב שאמרו סוחט אדם אשכול לתוך הקדירה ויש שמעמיד דברי רב ושמואל כיו"ט מדדייק ר"ח מדברי שמואל כו' ואין לנו להדורי אפירכא ולאפוקי שמעתא מדוכתא אלא ודאי בשבת קיימי רב ושמואל ואין הלכה כמותם לא בשבת ולא ביום טוב ע"כ פר"ח מיהו כבר פירשתי לעיל בשם ה"ג ובשם ה"ר משה מיימון דהלכתא כרב ושמואל והא דדייק פר"ח שלא חילק ר"י בסחיטתן למימיהן בין לתוך הקדירה [או לתוך הקערה] אומר ר"ת דהאי לאו דיוקא הוא דהא רב ושמואל נמי אסרי סתמא (שלקות) [כבשים] למימיהן ואע"ג דשרו בהדיא לסחוט אשכול של ענבים לתוך הקדירה. אבל מה שפי' דרב ושמואל איירי בשבת בהא מודה ר"ת כדפרי' לעיל אבל ה"ר שמשון זצ"ל הי' מוכיח דרב ושמואל ע"כ ביו"ט הוא דאיירו דסוחט אדם אשכול של ענבים דאלת"ה קשיא דרב ושמואל אדרב ושמואל דלקמן מתרצי תרוייהו לברייתא אבל זתים וענבים לא יסחוט דמשמע לא יסחוט כלל בשבת דהיינו חומרא דזתים וענבים דמסתמא בכל ענין אסורה בין לגופן בין למימיהן מה שאין כן בכבשים ושלקות אלא ע"כ רב ושמואל ביו"ט איירי ולא תקשי ולא מידי. ור"ת משיב על דבריו דהא דמתרצי רב ושמואל לברייתא אבל בזתים וענבים לא יסחוט היינו דוקא לתוך הקערה וחומרא דזתים וענבים שחייב עליהם חטאת לתוך הקערה מה שאין כן בכבשים שאין בהן אלא איסורא דרבנן הילכך שפיר מתוקמא מילתי' דרב ושמואל אליבא דהלכתא דסוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה כדפרישית לעיל. אך קצת יש לגמגם דאמר רב פפא דכולי עלמא משקה הבא לאוכל לאו אוכל הוא ורב הונא ברי' דרב יהושע לכאורה כותי' קאי מיהו יש להשיב דר"ה בריה דרב יהושע מצי סבר משקה הבא לאוכל כאוכל [הוא] כרב ושמואל. ולענין פסק שפסק פר"ח כר' יוחנן לגבי רב ושמואל אי לאו מסתפינא הוה אמינא דהלכה כרב דתנא דבי מנשה קאי כותי' והאי דתנא דבי מנשה דסמכא הוא מדפריך מינה [רב אמי] לרב אסי וקא שני ליה ותו דילמא הא דאמרי' פ"ק דביצה רב ור' יוחנן הלכה כר"י ה"מ היכא דליכא שמואל בהדיה אבל היכא דאיכא שמואל בהדי' הלכה כרב מ"מ מסקנא דהלכתא כך הוא כבשים ושלקות בין לגופיהן בין למימיהן לתוך

הקדרה לכ"ע שרי כדפי' ר"ת דלא אסר ר' יוחנן כי אם לתוך הקערה אבל לתוך הקערה לגופן מותר למימיהן חייב חטאת דהלכה כר' יוחנן:

מתני' חבית שנשברה מצילין הימנה מזון ג' סעודות ואומר לאחרים בואו והצילו לכם ובלבד שלא יספוג. פירש"י שלא ישאוב ספוג במקום היין לחזור ולהטיפו בכלי גזירה שמא יסחוט הא למדת דשייך סחיטה אפי' בדבר שנבלע בו אע"פ שלא גדל בהם בתוכן כמו זה היין שנבלע בספוג ואסור לסוחטו וה"נ משמע בגמ' גבי כבשים שאע"פ שלא גדל בהם אותו משקה שייך בו סחיטה ואילו סחיטות מפרש רש"י דמדרבנן הוא ור' יצחק מפרש דמדאורייתא. הרי ראי' לדברי הרא"מ שפסק דבשר שנבלע בו מרק יזהר אדם שלא יסחטנו לצורך משקה היוצא ממנו והנותן בשר במרק או שורה פת ביין ומחזירו לפיו ומוצץ המשקין חוששני לו מחטאת וכ"ש שלא ימצוץ בפיו משקה מענבים וכיוצא בהן וכן ברזא שיש לה נעורת והנעורת בלוע לו יין יזהר שלא יסחוט מן הנעורת יין שבו אבל [אם] אין צריך למשקה כלל מותר דהיינו כבשים לגופן ודוקא לצורך השבת אבל אם יש לו יין [אחר] כיוצא בזה שאין צורך השבת למשוך בברזא שיש לה נעורת אסור כדקתני סוחטין את הכבשים בשבת לצורך השבת אבל לא למוצאי שבת וצריך שיראה שאינו צריך למי הברזא שאם יש כלי תחת הנעורת יסירנו להראות שאינו צריך למשקין היוצאין עכ"ל הרי מה שכתב חוששני לו מחטא' דאי' (לדבריו) לדברי רבי' יצחק אבל לפי פירש"י אינו כ"א איסורא דרבנן וחומר' גדולה החמיר כבש' שנבלע בו [מרק] ונ"ב לפירש"י שאין סחיטה זאת כי אם מדרבנן דכל כי האי גוונא לכתחילה [שרי] דמפרק כלאחר יד כגון בשתיה לא גזור רבנן בדרבנן:

מתני' אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין אם יצאו מעצמן אסורין. פי' גזירה שמא יסחוט לכתחילה. ר' יהודה אומר אם לאוכלין היוצא [מהן] מותר ואם למשקין היוצא מהן אסור פירש"י אם לאוכלין היו מכונסים אותן הפירות היוצא מהן מותר דלא ניחא ליה במה שזבו וליכא למיגזר שמא יסחוט. ואם למשקין היו מכונסין דניחא לי' במאי דנפק מנייהו ונתקיימה מחשבתו ואיכא למגזר שמא יסחוט והכי א' בביצה דטעמא דמשקין שזבו משום שמא יסחוט הוא עכ"ל. ובגמ' (א"ר אבא) א"ר יהודה אמר שמואל מודה היה ר' יהודה לחכמים בזתים וענבים פי' דאע"ג דמכניסן לאוכלין היוצא מהן אסור דכיון (דאכא) [דרובן] לסחיטה קיימי כי אתי לידי משקה יהיב דעתיה למיהוי ניחא לי' בהכי. ומודים חכמים לר"י בשאר פירות. פי' שאם הכניסן לאוכלין שהיוצא מהן מותר דבתותים ורמונים פליגי דלרבנן אפי' אם הכניסן לאוכלין היוצא מהן (מותר) [אסור]. ונ"ב דכך הוא הלכה כשמואל ואע"ג דרב אמר חלוק הי' ר' יהודה אפי'

בזתים וענבים ועולא אמר חלוק הי' ר"י אפי' בזתים וענבים דהשתא הוי משמע דאין הלכה כשמואל (דאיהו) [דאינהו תרי] נינהו ותו דר' יוחנן נמי פליג עליה דשמואל אפ"ה הלכה כשמואל דהא כרייתות קיימי כותיה ונראה בעיני נמי דהלכה כר' יהודה בתותים ורמונים דהא איכא למאן דאמר דהלכתא כותיה אפי' בזתים וענבים ור' יוחנן נמי אמר אין הלכה כמותו בזתים וענבים דוקא קאמר. הלכך בזתים וענבים אפי' הכניסן לאוכלין היוצא מהן אסור לכ"ע ושאר פירות כגון הנך [דתני בברייתא פגעין] כרישין פי' קרובי בלשון כנען ועוזרדין סוחטין אותן בשבת לכתחילה לכ"ע ובתותים ורימונים אם הכניסן למשקין היוצא מהן אסור לכ"ע אם הכניסן לאוכלין לרבנן אסור ולר' יהוד' שרי. והלכה כר"י ותפוחים איני יודע מה אידון בהם במלכותנו. באינגלטיר ובלומברדיא"ה עושין יין תפוחים ואגסים. דעתי נוטה שמותר לסוחטם לכתחילה והרא"מ כתב דהלכה כרבנן ולא נהירא לי אלא כדפרישית הלכך כשדורכין יין בימות הבציר ופעמים מניחים גיגית מלאה ענבים דרוכים ובשבת היין זב מענבים עתה הי' משמע שאותו יין שבגיגית כולו אסור בשתיה דהא בזתים וענבים לכ"ע אם יצאו מעצמן אסור מיהו אפ"ה שרי כל היין שבגיגית בשתיה בשבת דאפי' תמצא לומר דגם בדרבנן מין במינו לא בטל אפ"ה יש לומר סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו דהיינו הזגין והחרצנין מבטלין אותה לרבא דהלכתא כותיה דאמר בתר שמא אזלינן. ואל תתמה על זה שאני אומר הזגין והחרצנין יבטלו מה שיוציאה מהן עצמן דהכי אמרי' בירושלמי דתרומה (פ"ב) רב ביבי בעי טנופת של תרומה מהו שתצטרף עם החולין להעלות את התרומה ופשיט מן מה דאמר רב הונא קליפי איסור מעלין את ההיתר להתיר אבל הא ליכא למימר דלא אמרינן אם יצאו מעצמן אסורין אלא היכא שהיו ענבים שלמים אבל הכא שריסק הענבים דילמא כה"ג שדי דלא היא דאמרי' בגמ' כי אתא רב אושעיא מנהרדעא אתא ואייתי מתנית' בידיה זתים וענבים שריסקן מע"ש יצאו מעצמן אסורין ר"א ור"ש מתירין ומסתמא הלכה כחכמים דיחיד ורבים הלכה כרבים:

סימן נט

והזורה והבורר והמרקד' פירש"י הזורה. ברחת לרוח. הבורר. פסולת בידיו. המרקד. בנפה ופרכי' בגמ' היינו זורה היינו בורר היינו מרקד אביי ורבא דאמרי תרוייהו כל מילתא דהואי במשכן אע"ג דרמיא ליה חשיב ליה וליחשוב נמי כותש אמר אביי שכן עני אוכל פתו בלא כתישה. פירש"י וליחשוב נמי כותש. חיטין במכתשת להשיר קליפתן. דהואי במקדש בסמנין אלא לאו משום דדמיא לדש לא חשיב ליה דהא נמי מפרקה מלבושה הוא ומשני שכן עני אוכל פתו בלא כתישה. [לכך] אע"ג דהואי במשכן ואב

מלאכה הוא כיון דתנא לי' דש [לא] תנא ליה כותש. וזורה ובורר ומרקד סדורא דפת נינהו וכיון דהוו במקדש והכא אתחיל בסדורא דפת תנינהו כדאמרי' גבי אופה דהוה ליה למתני מבשל ולא אופה דלא הוה במקדש אלא סידורא דפת נקיט ואתא הואיל ואופה בפת כמבשל בסמנין אבל כתישה עשירים הוא דלתתי וכתשי לעשות סולת נקיה אבל עניים לא טרחי הלכך לא תנא ליה ומיהו ודאי אב מלאכה הוא ובכלל דש הוא עכ"ל: ת"ר היו לפניו מיני אוכלין בורר ואוכל בורר ומניח ולא יברור ואם בירר חייב חטאת מאי קאמר אמר עולא ה"ק בורר ואוכל כו' עד אלא אמר אביי בורר ואוכל לאלתר בורר ומניח לאלתר ולבו ביום לא יברור ואם בירר נעשה כבירר לאוצר וחייב חטאת אמרוה קמי' דרבא אמר שפיר אמר נחמני הלכך מסתבר דהלכה כאביי ורבא ואסור לברור לבו ביום ואסור לברור פחות מכשיעור דהיינו [פחות מכגרוגרת] כדפירש"י וקיי"ל חצי שיעור אסור מן התורה בפ' בתרא דיומא ופר"ח שלא לאלתר לא יברור ואם בירר נעשה כבורר לאוצר וחייב חטאת וקיי"ל כותי' דאמר רבא שפיר אמר נחמני והא דאמר אביי לאלתר כ"ז שיושב על השלחן ואוכל דגרסי' בתלמוד א"י בירר אוכלין מתוך אוכלין חזקיה אמר חייב ר' יוחנן [אמר] פטור מתני' פליגא על חזקיה דאמר בורר ואוכל בורר ומניח על השלחן רבא בר חייא אמר תפתר כשהיו אורחין אוכלין ראשונה ראשונה. והא נמי דאמרי' היו לפניו מיני אוכלין ובירר ואכל ובירר והניח רב אשי מתני פטור ר' ירמי' מתני חייב וכו' פר"ח ואוקימנא להא דרב אשי בבורר בנפה או בכברה חייב חטאת בקנון ובתמחוי פטור וכל פטור דשב' פטור אבל אסור [לבר מתלת] וקיי"ל כרב אשי דבתרא' הוא. והא דאמ' חזקיה הבורר תורמוסין מתוך פסולת שלהן חייב הלכה היא (והא) [דהא] מקשה ופרקי' לפרושי שמעתי' (ואי) לימא קסבר חזקיה אוכל מתוך פסולת אסור ושני שאני תורמוסין כו' שמעי' מהכא דאוכל מתוך פסולת [לבד] מתורמוסין שרי כדאביי דשרי לאלתר כי היכי דלא תקשי חדא אחבירת' וכבר פירשנו דסלקא זו השמוע' כדאביי וכדרב אשי וכחזקי'. שמעי' מדברי שלשתן כי בורר ואוכל ביד בורר ומניח ביד שרי ולאו כל היכא דבעי שרי [אלא] ברירת אוכל מתוך פסולת אבל פסולת מתוך אוכל לא ואוכל דמתוך פסולת דשרי לברור ולאכול או לברור ולהניח [היינו] כדי לאכול לאלתר על השלחן כמו שפירשנו אבל לברור ולהניח שלא לאלתר לא וזה שאמרנו כי מותר לברור ולאכול ולברור ולהניח ולאוכלו לאלתר (שרי) [היינו] ביד אבל בקנון ובתמחוי לא ואם בירר פטור אבל אסור ובנפה וכברה ד"ה אסור ואם בירר נעשה כמי שבירר לאוצר בשוגג וחייב חטאת ואע"ג דגרסי' לענין מי שאבד לו גט אם מצאו לאלתר כשר ואמרי' היכי דמי לאלתר כל שלא עבר [אדם] שם אחרים אומרי' הלכה כל שלא שהה

שם אדם הכא כיון דאשכחנא בתלמוד א"י מפורש כוותי' עבדינן ומסקי' לשמעת' שיעור מה שמיסב על השלחן באותה סעודה בלבד. ובענין הזה גרסי' בגמ' דידן ביו"ט בפ"ק תנן התם המקלף שעורין מקלף אחת אחת על יד ואוכל אם קילף לתוך חיקו חייב א"ר אלעזר וכן לשבת איני והא רב מקלפי לי' כסי כסי אלא אי אתמר אסיפא איתמר המולל מלילות כו' עד ואם ניפח ונתן לתוך ידו חייב א"ר אלעזר וכן לשבת מ"ט דמלאכת מחשבת אסרה תורה והאי לאו מלאכת מחשבת הוא דלא קמיכוין במלאכה אלא לאכילה בלבד ולפיכך אמר כיצד מנפח ואסיקנא א"ר אלעזר מנפח בידו אחת ובכל כחו ע"כ פר"ח. ומה שפסקנו הכא דשרי לברור אוכל מתוך פסולת מקשים עלה מהא דאמר פ' תולין (ומשמע) [משום] מאי מתרינן ביה רבה אמר משום בורר ר' זירא אמר משום מרקד אמר רבה כותי' דידי מסתברא מה דרכו של בורר נוטל את האוכל ומניח את הפסולת אף הכא נמי נוטל את האוכל ומניח את הפסול'. הא למדת דאוכל מתוך פסולת אסור והכא אסקינן דשרי ויש מפרשים דהתם מיירי שהפסולת מרובה על האוכל שכן דרכו של בורר לברור המועט מתוך המרובה והכא בשמעתא שהאוכל מרובה על הפסולת הלכך שרי לברור אוכל מתוך הפסולת שאין דרך בורר לברור המרובה מתוך המועט בההי' דספ"ק דביצה דתניא ר"ג אומר מחלוקת כשאוכל מרובה על הפסולת וכו' ואיני יודע מה מתרצים דחדא דבאותה ברייתי' קתני אבל פסולת מרובה על האוכל דברי הכל נוטל את האוכל אלמא דכ"ע אוכל מועט מתוך פסולת מרובה שרי ותו דההיא לא שייכא כלל להכא דהתם בטירחא יתירה פליגי כדמסיק התם לא צריכא דנפיש בטירחא וזוטר בשיעורא ותו הא דשני רב הונא לברייתא דבורר ואוכל אוכל מתוך פסולת כו' ופסולת מתוך אוכל לא יברור הא זימנין משכחת לה איפכא דאיזה שיהי' מרובה אותו בורר מתוך המועט. הלכך נראה בעיני כמו שמפרשים דההיא דתולין הכי קאמר מה דרכו של בורר כי האי שאינו יכול ליקח מן המשקה כלל שהרי מעורב בשמרים אלא נוטל את האוכל דהיינו השמרים לחוץ שהרי כשהוא מסנן נוטל את השמרים במסננת והשתא לא תקשי ולא מידי להכא: ירושלמי רק והפריחתו הרוח חייב משום זורה. והבורר. אמר רבי יודן יש שהוא בורר צרורות כל היום ואינו מתחייב יש שהוא נוטל בגרוגרת (ובורר) [ומיד] מתחייב היך עבידא הי' יושב ע"ג כרי וברר צרורות כל היום אינו מתחייב נטל לתוך ידו כגרוגרת ובירר מתחייב: אמרי' בפ' תולין דבי רב פפא שאפו שיכרא ממנא למנא א"ל רב אחא מדפתי לרבינא והאיכא נצוצות פירש"י נצוצות קטנות הנישופות באחרונה מתוך פסולת השכר והנהו מוכחן דבורר הוא ומשני נצוצות בי רב פפא לא חשיבי שחנוני ומטיל שכר היה כדאמרי' בב"מ ובפסחים הלכך אינו מקפיד (למנותן) [לנצוצות] כל

כך וכשמגיע לנצוצות משליך הם ופסולתם לחוץ ותחילת שפייתן [מן] הפסולת ניכר דלאו בורר הוא ע"כ רש"י הלכך יזהר אדם בשבת וביו"ט שלא ישפה מכלי אל כלי כדי להשאיר פסולת הנשארת בשולי הכלי אלא או ישאיר מן המשקה עם הפסולת שלא יהא הפסולת ניכר או ישפה הפסולת עם המשקה לחוץ: תנן נותנין לתלויה בשבת וחכ"א אין נותנין לתלוי' בשבת אבל נותנין לתלויה בי"ט. ונר' בעיני היתר גמור ליתן שמרים לתוך השק מע"ש כדי שיזוב היין לחוץ ולשתות היין בשבת דע"כ לא פליגי ר' אליעזר וחכמים אלא לכתחילה שר"א אומר נותנין לתלוי' בשבת וחכ"א אין נותנין לתלוי' בשבת אבל היכא שתלה מע"ש ונתן עליה שמרים מע"ש שרי לכ"ע אע"פ שזב היין לחוץ בשבת כדקתני סתמ' דמתני' נותנין מים ע"ג השמרים בשביל שיצולו ופירש"י נותנין (יין) [מים] בשבת ע"ג השמרים הנתונין כמשמרת מבע"י כדי שיהיו צלולין עכ"ל. ואמר זעירי נותן אדם יין צלול ומים צלולין לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש ופריך תלמוד' אבל עכורין לא מיתבי רשב"ג אומר טורד אדם חבית [של יין] יינה ושמרי' ונותן לתוך המשמרת (כשנתן) [בשבת] ואינו חושש תרגמה זעירי בין הנתות שנו פירש"י טורד. מערב. בין הנתות שנו. שכל היינות עכורין ושותין אותן בשמריהן הלכך אין כאן תיקון דבלא"ה משתתי עכ"ל. מכל אלה משמע דשרי ואין לאסור משום גזירה שמא יתן בה בשבת דהא תנן להדיא נותנין מים ע"ג שמרים ולא גזרינן אטו שמא יתן בה שמרים בשבת. מיהו איני יודע יפה לחלק בין שמרים בין חלות דבש דתנן לקמן פ' חבית חלות דבש שריסקן מע"ש ויצאו מעצמן אסורין ור' אלעזר מתיר ופרש"י חלות דבש מאחר שמרוסקין הדבש זב מאיליו מתוך השעוה ואין דרך לסוחטו הלכך ר"א מתיר וחכמי' אוסרי' גזירה אטו אינן מרוסקין דלא מרסק להו וליכא למימר דשאני גבי תלויה דליכא אלא משום עובדא דחול דהלכה כרב ששת באיסורי דלא מחייב חטאת דמדקיימי רבה ור"ז כותי' דרב הונא דאמר שימר חייב חטאת ש"מ דהלכה כרב הונא ובירושלמי פ' תולין ר' זעירא בשם ר' חייא בר אשי בשם שמואל המשמר חייב משום בורר ר' זעירא אמר משום מרקד: תנן מסננין את היין בסודרין ולא גזרי' משום סחיטה וקשה מההיא דאילו קשרים דא"ר זירא אמר רב ואמרי לה אמר רב הונא אמר רב הי' מהלך בשבת ופגע באמת [המים] אם יכול להניח רגלו ראשונה קודם שתיעקר שניה מותר ואם לאו אסור מתקיף לה רבא היכי ליעבד ליקיף קא מפיש בהלוכא ליחות למיא זמנין דמתווסי מאני' במיא ואתי לידי סחיטה ותנן פ' חבית נסתפג אפי' בעשר אלונטות לא יביאם בידו ומוכח בגמ' משום סחיטה ואמרי' ד"פ המביא כדי יין גבי הני נשי דקא מליין [חצבייהו] מיא [ביומא טבא] ולא משניין לפרוס סודרא עליה זימנין דנפל במיא ואתי לידי סחיטה הא למדת דאיכא

למיגזר דילמא אתי לידי סחיטה. ופר"ת זצ"ל דכל הני דחיישי' בהו דילמא אתי לידי סחיטה משום דאירי במים שכשנסחט הבגד מתלבן הבגד וחייב משום מלבן כי כן דרך הבגד להתלבן מן המים אבל ביין אין שייך ליבון הלכך לא גזרי' דילמא אתי למיסחט. ולפי מה שפירש' דבמים חיישינן שמא יסחוט משום דשייך בהון ליבון קשה מההיא דפ' בתרא דיומא דת"ר ההולך להקביל פני אביו או פני רבו ופני מי שגדול ממנו עובר עד צוארו במים ואינו חושש וכן בביצה פ' יו"ט גמ' חל להיות אחר השבת א"ר חייא בר אשי נידה שאין לה בגדים מערמת וטובלת בבגדיה והשתא אמאי לא חיישי' לסחיטה וי"ל דגבי נדה מתוך שלא התרתה לה אלא ע"י מלבוש זכורה היא א"נ במקום מצוה לא גזור רבנן ומיתרצא נמי ההיא דההולך להקביל פני רבו. [מיהו קשה] דיהא אסור (משום) [נמי] אפי' לא יסחוט משום שמא ישרה הבגד במים ושרייתו זהו כיבוסו כדתנן פ' נוטל גבי הכר היתה עליו לשלשת מקנחה בסמרטוט היתה של עוד נותן עליה מים עד שתכלה אבל על של בגד אין נותן עליה מים משום דשרייתו זהו כיבוסו כההוא דפ' דם חטאת בזבחים דאמר רב' שרה בגד במים חייב ופר"ת דהתם מיידי (בנגד) [בבגד] המלוכלך כדקתני בנוטל היתה עליו לשלשת וכן ההיא בדם חטאת מייתי לה אההיא דנתז מן הצואר על הבגד דהואיל שהוא מלוכלך הרי בשרייה בעלמא מתלבן ומתצחצח מפני שמעביר הלכלוך והטנוף אבל גבי נדה והולך להקביל פני רבו אפי' שורה בגדיו במים אין כאן כיבוס כלל ולא עוד אלא שמתלכלכין יותר בשרייתו ולכך שרי קנוח ידים במפה בשבת וכן סיפוג אלונטית שמותר לו לקנח כל גופו בשבת לאחר רחיצה וכן כל הני דאייתית לעיל דלא אסירו אלא משום סחיטה אבל משום שרייתן היינו כבוסן לא. הלכך עתה המסקנא כך הוא דגבי מים חיישי' דילמא אתי למסחט משום דמתלבן הבגד בכך ושרייתו היינו כבוסו במים היכא שהבגד מלוכלך אבל אם אינו מלוכלך אינו מתלבן עד שיסחוט וגבי יין לא גזרי דילמא יסחוט דלא שייך ליבון ביין ולהכי קתני דמסננין את היין בסודרין אבל מים אין מסננין בסודר שמא יסחוט אבל אם היה עשוי לכך ומיוחד לסנן בו מסננין בו אפי' מים דמאחר שהוא מלוכלך תדיר ליכא למיחש שמא יסחוט והכי מוכח ר"פ במה טומנין בההיא (דרבא) [דרבה] ור"ז אקלעו לבי ריש גלותא חזייה דפריס דסתודר אפומא דכובא ואנח נטלא עלויה נזף ביה (רבא) [רבה] א"ל ר' זירא אמאי א"ל השתא קא חזית לסוף חזייה דקא עצר ליה פירש"י שהי' סוחטו מן המים שנבלעו בו א"ל אלא מ"ש מפרוקנא פי' בגד העשוי לכך לפרוס על הגיגית שפורסין אותו שם בשבת א"ל התם לא קפיד עלויה הכא קפיד עלויה פירש"י לא קפיד עלויה אם שרוי במים שהרי עשוי לכך ולא אתי לידי סחיטה הא למדת דאפי' במים

היכא שעשוי לכך ל"ח לסחיטה ואתי שפיר הא דאמר זעירי נותן אדם יין צלול ומים צלולין לתוך המשמרת אע"ג דפריש' דבמים חיישינן לסחיטה משום דמשמרת עשויה לכך ולא סחיט מיהו ר"ת [מפרש] דפרונקא דפ' במה טומנין היינו בגד שמשימין ע"ג הגיגית של שכר ור"ז הקשה לרב' משכר על המים ורב' השיב לו דגבי מים חיישינן לסחיטה וגבי שכר לא חיישינן ולפי זה אין בידי לסנן מים בסודר בין עשוי לכך בין שאינו עשוי לכך דשמא אע"פ שעשוי לכך אסור הואיל ושייך בו [ליבון] וההוא דזעירי דנותן אדם יין צלול ומים צלולין לתוך המשמרת בשבת התם לא חיישינן לסחיטה משום שמעורב ביין. ולפי מה שפי' דביין לא חייש לסחיטה יש להקשות דתנן פ' נוטל ספוג אם יש לו עוד בית אחיזה מקנחין בו ואם לאו אין מקנחין בו פי' משום סחיטה וכן בפ' מפנין ת"ר אם היתה צריכה לשמן חבירתה מביאה לה בשערה ופריך הא אתיא לידי סחיטה רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו אין סחיטה בשיער הא אם היה בגד היה אסור אמאי הלא כבר פרשנו דביין שאין ליבון לא חיישינן לסחיטה וכ"ש בשמן דליכא ליבון ופד"ת דההוא סחיטה אסור' משום מפרק מפני שצריך לשמן ובודאי סחט וכדפירש"י גבי ספוג שאין לו בית יד שכשאוחזו נסחט בין אצבעותיו וכן נמי ההוא דשלהי תולין דא' רבא לא ליהדק אינש אודרא בפומא דאשישא דילמא אתי לידי סחיטה. ופירש"י אודרא. מוכין שסותמין בהן פי הפך אשישא פך עכ"ל ובערך אשש כתב ואוחבי אשישי ענבים תרגם ברם אם יתובון וישתבק להון ויהון דמן לגברא דאשתלי מילא בחמרא. משמע שרוצה לפרש שהם גרבי יין אלמא דביין ושמן חיישי' לסחיטה התם נמי משום סחיטה דמפרק [שדרכו] בכך לסוחטו אי משום שיכנס בפי הפך בריוח או משום מה שבתוכו דבשסוחטו נופל לתוך הכלי וניחא ליה במאי דנפיק מניח ולפי מה שפרשנו דאין ליבון בשכר ויין ושמן כ"א במים מקשה ר"ת אההיא דפ"ק דכתובות ודפ' הלוקח בהמה בבכורות וס"פ שמונה שרצים דא"ר שימי בר חייא משמיה דרב האי מסוכרייא דנזייתא אסור להדוק' בה ביומא טבא ופיר"ת דנזייתא הוא גיגית של שכר כדאמרינן פ"ק דפסחים וסימנך נזייתא ובערוך [ערך] סבר כתב פי' הגאון בשבת נזייתא כד של יין או של שכר ופי' רש"י מסוכרייא בגד שכורכין בברזא דחבית של חרס מפני שאין הנקב שוה אסור להדוקה בנקב משום סחיטה ואע"ג דלא קמכוין לסחוט עכ"ל וכן פר"ח ובסדר תנאים ואמוראים משום סחיטה והשתא קשה דבאיזה סחיטה עסקינן אי משום ליבון הרי הוכחנו דאין ליבון כ"א במים ואי משום מפרק הא קאזיל לאיבוד א"כ מאי האי דקאמר ס"פ שמונה שרצים בההיא ר"ש מודה דאביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר"ש כו' הא כל היכא דקאזיל לאיבוד אין ר"ש מודה כדפי' בערוך בערך פסק מההיא

דהבונה דת"ר התולש עולשין והמזרד זרדין אם לאכילה כגרוגרת אם לבהמה כמלא פי הגדי אם להסק כדי לבשל ביצה קלה אם לייפות את הקרקע כ"ש. ופריך אטו כולהו לאו ליפות את הקרקע נינהו ומשני רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו באגם שנו אביי אמר אפי' תימא בשדה דלאו אגם וכגון דלא קמכוין ופריך והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה ד"ש באיפסיק רישי' ולא ימות ומשני ל"צ דקא עביד בארעא דחברי' אלמא דכל היכא דלא ניחא ליה אע"פ דפסיק רישי' ולא ימות הוא אין ר"ש [מודה] וה"נ מוכח בההיא דת"ר הצד חלזון והפוצעו כו' דפריך ולחייב נמי משום נטילת נשמ' דהא [אביי] ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר"ש בפרול"י ומשני דשאני הכא דכמה דאית ביה נשמה טפי ניחא ליה. ותו מביא ראי' מההי' דפר"א דמילה גבי בהרת דפריך ואי איכא אחר ליעבד אחר ומההיא דכל כתבי הקודש גבי דשקיל ליה בברזי ותו מייתי דאי' מההוא דלולב הגזול דת"ר אין ממעטין ביו"ט פי' ענבי הדס משום ראב"ש אמרו ממעטין ופריך והא קמתקן מנא ביום טוב ואמר רב אשי הב"ע שלקטן לאכילה ור"א בר"ש סבר לה כאבוה דאמר דבר שאינו מתכוין מותר ופריך והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר"ש בפ"ר ול"י לא צריכא כגון דאית לי' הושענא יתירא פי' ולא ניחא לי' באותה שליקט ענביה ותו מביא דאי' מס"פ כל התדיר דאמר שמואל המתנדב יין מביא ומזלפו ע"ג האישים ופריך והא קא מכבה ומוקי לה כר"ש דדשא"מ מותר אע"ג דהתם פ"ר ולא ימות היא מ"מ הואיל ולא ניחא ליה בהאי כיבוי שרי הא למדת דכל פ"ר ולא ימות דלא ניחא ליה בהאי דשרי מעתה האי מסוכרייא דנזייתא ליכא לפרש דאסור משום מפרק הואיל ואינו מתכוין ולא ניחא ליה. הלכך נראה לר"ת לפרש בלשון שני של ערוך דפי' בערך סכר דמסכרייא דנזייתא היינו סתימת גיגית של שכר ואסור להדוקה ביומא טבא דשמא תבטל הסתימה אצל דגיגית ויעשה כלי בשבת וכגון שיתכוין לבטלה ולא יתכוין לעשות כלי דהשתא פסיק רישיה שייך ביה וגם אינו מתכוין לעשות כלי לגמרי. א"נ נוכל לפרש כפירש"י משום סחיטה [ומיירי] שהנקב [למעלה] בכד שכל הנסחט ממסוכרייא נופל לתוך החבית דהשתא ניחא לי' במאי דנפיק מיניה ואסור משום סחיטה דמפרק כהני דפרי' לעיל וכ"כ בערך סכר כי לשם כתב שני הפירושים לשון א' משום בונה כדפרי' ולשון שני משום סחיטה וכתב לדברי שניהם האי נקב למעלה מן הכד הוא וע"כ אסרו חכמים להדוקיה אלא לשומו דפה למ"ד משום סתימת הפתח כיון שמהדקו נראה כמחובר. למאן דאסר משום סחיטה ניחא ליה שיזוב היין לתוך [הכד] הלכך אסור אבל בנקב מן הצד כמו שיש לחביות שלנו לא אסרו להדוקי' ביומא טבא ליאבד היין אפי' אם יסחוט כיון שילך לאיבוד לא ניחא ליה עכ"ל. הלכך לשיטת ר"ת כך

הוא המסקנא הלכה למעשה דבמים גזרי' דילמא אתי למיסחט הלכך צריך אדם ליזהר שלא ישרה בגדיו במים בשבת וביו"ט כדי שלא יבוא לידי סחיטה ויתחייב משום מלבן ובמקום מצוה לא גזור דילמ' אתי למיסחט ולא חייש אפי' שרה בגדיו במים בגון גבי נדה שמערמת וטובלת בבגדיה וכגון גבי הולך להקביל פני רבו. ושריית הבגד זהו כבוסו היכא שהיתה עליו לשלשת וכל מיני ליכלוך וטנוף אבל היכא שאין הבגד מלוכלך אין שרייתו כבוסו ואפי' אם הי' הבגד שחור אין שרייתו כבוסו ולכך שרי ליטול ידים במפה בשבת וכן סיפוג אלונטית נמי שרי שיותר הבגד מתלכלך כשמקנח בו ידיו וגופו וכן כל בגד צח אין שרייתו (אין) [אלא] לכלוכו וביין ובשמן ובשכר לא חיישי' שמא [יסחוט] דאין שייך [בהן] ליבון ולכך מסננין בו אפי' את המים כדמוכ' פירש"י ר"פ במה טומנין מיהו לפיר"ת אין בידי להתיר לסנן מים בסודרין אע"פ שעשוי ומיוחד לכך הואיל ושייך בו ליבון במים ובגד שבלוע מן היין ושמן ושכר אסור לסוחטו לצורך המשקין הלכך אסור לסתום פי החביות בבגדים וסמרטוטים מפני שנסחט הבגד והסמרטוטים ונופל לתוך היין וניחא ליה במאי דנפק מיניה ומודה ר"ש באיפסיק רישי' ול"י דאסור היכא דניחא ליה אבל אם הנקב שבחבית מן הצד שמה שנסחט נופל ע"ג קרקע ואזיל לאיבוד שרי להדוקא ביומא טובא וכן הברזא הכרוכה סביבותי' סמרטוט מותר לתוחבה לתוך החבית בשבת ויו"ט היכא שהוא מן הצד משום שהיין הנסחט הולך לאיבוד וכ"כ ה"ר אליעזר ממיץ זצ"ל במלאכה דדש וכן ברזא שיש עליה נעורת והנעורת בלוע מן היין יזהר שלא יסחט הנעורת להוציא יין שבו אבל אם אינו צריך למשקה כלל מותר דהיינו כבשים לגופן ודוקא לצורך השבת אבל אם יש לו יין אחר כיוצא בזה שאין צורך שבת למשוך מיד בברזא שיש בה נעורת אסור כדקתני סוחטין כבשים בשבת לצורך השבת אבל לא למוצ"ש וצריך שיראה שאינו צריך למימי הברזא שאם יש לו כלי תחת הנעורת יסירנו להראות שאין צריך למשקין היוצאין עכ"ל מיהו מה שחילק בין יש לו יין אחר לאין לו לא מסתבר. ולאותו לשון שפרשנו מסוכריתא דנזייתא משום בונה אין נראה לחלק בין פי החבית למן דצד מיהו בערוך מחלק כדפרי' הרי פירשנו המסקנא והלכה למעשה לשיטת ר"ת ולשיטת ערוך ולשיטת הרא"מ זצ"ל. מיהו ר' יצחק בר שמואל זצ"ל אומר דפסיק רישי' אע"ג דלא ניחא לי' ביה אפ"ה אסור מדרבנן וההוא דשאני דעביד בארעא דחברי' וכן ההוא דצד חלזון ושקלינהו בברזא כולהי נפק' מינה שאינו חייב חטאת וההיא דפר"א דמילה וההוא דדם חטאת ודלולב הגזול איכא למימר דמצוה שאני. א"נ דלולב דגזול ה"פ ס"ל כאבוה דאמר דשא"מ מותר ופריך והא פסיק רישי' הוא ומשני דאית לי' אחריתא והואיל ואית לי' שרי אפי' לר"ש דשמא לעולם לא יהא צריך לשניה

ואשתכח דלא תקן כלי והלכך לאו פס"ר הוא אבל לר"י אסור שמא יצטרך לה ואגלאי מילתא דכלי עביד. ועוד מקשה רבי' יצחק על פי' ערוך דתנן בפ' ח' שרצים המפיס מורסא בשבת אם לעשות לה פה חייב אם להוציא ממנה ליחה פטור פי' כגון שאינו חושש לפה כלל דאי ניחא לי' מן הפה כי לא מיכוין נמי חייב ואע"ג דלא ניחא לי' בפה הוה אסור אי לאו משום צערא דגופא דשרי דהתם בח' שרצים קרי לה מלאכה שא"צ לגופה ומייתי עלה מחט של יד להוציא בר את הקוץ דהוה משום צערא ולדברי ערוך הו"ל דבר שאין מתכוין מותר ועוד הקשה מההיא דהמוציא דאמר רבא אסור למשמש בצרור בשבת ופירש"י למשמש בצרור בנקב של בית הרעי להוציא הזבל משום השרת נימין והתם פס"ר הוא דאי לאו הכי לא הוה אסר רבא דסבר כר"ש פ"ב דביצה גבי קירוד וקירצוף ולדברי ערוך אמאי אסור והא לא ניח' לי' בהשרת נימין מיהו התם יש לפרש כדפר"ח התם דלמשמש בצרור היינו להחליקו [כדי] לקנח בו וחייב משום ממחק הלכך לר' יצחק אסור לתחוב הברזא הכרוכה בבגד ובסמרטוט לתוך החבית דאע"ג דקא אזיל לאיבוד אפ"ה חייב משום סוחט מדרבנן מיהו קשה שאין צריך למים היוצאים. ושמא יש לחלק בין מים הבלועין בבגד ובין מים הבלועין בכבשים דמיחזי כאיכלא ועוד יש מחלקים דכל היכא שמשרה את הבגד ברצון חכמים אז לא חיישי' דילמא אתי למסחט והיינו דתנן מסננין את היין בסודרין מיהו קשה מההוא דאלונטית דגזרי אע"ג דבמזיד הוא עושה וי"ל משום דכיון שאינו שרוי כ"א מעט רוצה הוא לנקותו ותו קשה מההיא דאין מטבילין כלים משום סחיטה וי"ל אגב שהוא טרוד בטבילת מצוה אתי למיסחט מיהו סברא זאת אינה מתיישבת בלב ואיני סבור שיש לסמוך עליה:

סימן ס

והטוחן. ירושלמי ההן דשחק מלח השף פלפלין חייב משום טוחן: אמר רב פפא האי מאן דפרים סילקא חייב משום טוחן פירש"י פרים במ"ם גרסי' ולא גרסי' בסמ"ך כדמפרשי' הקיפה בהעור והרוטב פירמא מחתכן הדק עכ"ל ובערוך כתוב האי מאן דפרים סילקא שהוא כעין כתישה ואינו כעין חתוך חייב משום טוחן ויש מי שאומר מאן דפריס כמו הלא פרוס עכ"ל מדברי רש"י ומלשון ראשון של ערוך לא מקרי טוחן אלא דק דק וסילקא חיינו ירק ששמו תררין כדאמ' פ' מי שאחזו אי מריאה קאתו אית לי' תקנתא מאי תקנתי' ליתי שבעה בוני פירמא דסילקא ופירש"י קציצת תרדין הא למדת שהחותך ירקות דק דק חייב משום טוחן וכ"כ הר"מ מיימון זצ"ל המחתך את הירק דק דק כדי לבשלו ה"ז תולדת טוחן וחייב לפיכך אין מרסקין לא את השחת לא את החרובין לפני הבהמה בין דקה בין גסה מפני שנראה כטוחן עכ"ל. מ"ש בין דקה ובין גסה בא לפסוק

הלכה כת"ק דמתני' דפ' מי שהחשיך ודלא כר' יהודה וה"ה דיש טחינה בפירות כדאמר בירושלמי השף פלפלין חייב משום טוחן ופלפלין פירא הוא כההוא דלולב הגזול דת"ר פרי עץ הדר עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה אתרוג ונימא פלפלין דתניא היה ר' מאיר אומר ממשמע שנאמר וכי תבואו אל הארץ ונטעתם גו' א"י שעץ מאכל הוא אלא מה ת"ל עץ מאכל עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה פלפלין ללמדך שהפלפלין חייבין כערלה הא למדת דיש טחינה בפירות ואפי' במלח קאמר בירושלמי דיש טחינה וכן כתב הרא"מ זצ"ל יזהר אדם שלא יפרר פירות לפירורין דקין אבל הר"מ מיימון זצ"ל כתב אבל מחתכין את הדלועין לפני הבהמה כו' שאין טחינה בפירות. ואיני יודע להבין מ"ש (דמנ"ל הא) דחדא שאני הוכחתי דיש טחינה בפירות ועוד הלא הוא עצמו כתב דיש טחינה בחרובין וחרובין פירות הם. ועוד מנ"ל הא אי משום דתנן מחתכין את הדלועין לפני הבהמה דילמא מחתכין אחד לשנים או לשלשה דאין טחינה כ"א דק דק. ותו מ"ש שהדלועין פירות הם הא ליתא דאדרבה דלועין ירקות הם דתנן הנודר מן הירק מותר בדלועין ר"ע אוסר ואמרי' עלה בירוש' אף למיד' הדין כן ירקה של גינה זה מכור לך והיה שם [דלועין] על דעתיה דרבי עקיבא מכורין על דעתיהון דרבנן אינן מכורין אף בהבקר כן אף בהקדש כן ומדדחיק אביי לאוקומי סתמא דמס' מעילה אליבא דר"ע משמע דהלכתא כר"ע (מחבירו) [מחביריו] ואית מ"ד אפי' מרבו והכי מוכח סוגיא דריש פרק כל הכשר דהלכה כרבי עקיבא. הלכך הלכה למעשה יש טחינה בפירות וצריך אדם ליזהר שלא יפרר אותם פירורין דקין ולפרר הלחם מותר מאחר שנטחן לא מצינו טוחן אחר טוחן כ"כ הרא"מ בשם ה"ר יוסף זצ"ל בשם רבינו שמואל זצ"ל. ועוד ראיתי כתב בשם ה"ר יוסף דהאי מאן דפריס סילק' חייב משו' טוחן משו' דאין זה דרך אכילתו אבל במידי דאורחי' בהכי כמו לפרר את הפת ודומה לו מותר לכתחילה דהיינו דרך אכילתן והראשון מסתבר לי. אמר רב (אשי) [מנשה] האי מאן דסלית סילתי חייב משום טוחן פירש"י סלית סילתי עצים דקים להבעיר אש וכן פי' בערוך לשון שני ואיני מבין שכבר פירשנו דאין טחינה כ"א דק דק ואין דרך לטחון כל כך הדק לצורך האש ונראה בעיני עיקר הפי' כלשון ראשון של ערוך היינו עצי דקלים שהן עומדין שיבי שיבי כעין נימין וכשמפרק הנימין הללו יוצא מביניהן כעין (נימין) [קמח] דק לפיכך המנפצם חייב משום טוחן עכ"ל וכן פי' אלפס אבל אם שבר לשנים דבר תלוש אין כאן חיוב משום טוחן הלכך מותר ליקח תבן וקש וכל דבר הראוי למאכל בהמה ולשברו לשנים לחצות בו שיניו כההיא דפ' המביא דא"ר יהודה אוכלי בהמה אין בהן משום תקון כלי ומותר לקטום ולתקן קש של שבולת בשבת לחצות שניים עכ"ל וכן הלכה. והא דפרכי' רב כהנא

מברייתא דמטלטלין עצי בשמים ההוא אוקמ' רב יהודה בקשין שאינם ראוים למאכל בהמה וכולה מסקנא דהתם בקשים אבל (כרבא) [ברכין] קיי"ל דשרי כדרב יהודה וכן הא דפליגי ר"א וחכמים רא"א נוטל אדם קיסם מלפניו לחצות בו שיניו וחכ"א לא יטול אלא מן האבוס [מן האבוס] דקאמרי רבנן לאו דוקא מן האבוס ממש אלא הראוין לאיבוס קאמרי וכן ראיתי מורי ר' יהודה בר יצחק זצ"ל כשהייתי בביתו בפרי"ש שהי' לוקח קש לפניו וקוטמו לחצות בו שיניו. ושיעור טחינה אם למאכל. כגרוגרת. אם בעצים להבערה כדי לבשל ביצה קלה. אמר רב יהודה הני פלפלי מידק חדא חדא בקתא דסכיני שרי. פירש"י לאו טוחן הוא אלא כלאח' יד. תרתי אסור אמר רבא כיון דמשני אפי' טובא נמי. פירש"י דקא משני שלא ברחים ושלא במדוכה ופר"ח וכן בשאלתות דרב אחאי דביו"ט מיירי ורבי' יצחק אלפס פסק דמיירי אפי' בשבת וכ"כ הר"מ מיימון דצריך לדוק הפלפלין וכיוצא בהן ליתן לתוך המאכל בשבת ה"ז כותש ביד דסכין ובקערה אבל במכתשת חייב מפני שהוא טוחן עכ"ל וכן מפרש רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דבשבת עסקינן דמה ענין יום טוב לכאן. ותו אי ביו"ט אז הוה שרי אפי' טובא [לב"ש] אפי' במדוך של עץ ולב"ה אפי' במדוך אבנים דתנן פ"ק דביצה בש"א תבלין נידוכין במדוך של עץ והמלח בפך ובעץ הפרור ובה"א תבלין נידוכין כדרכן במדוך של אבן והמלח כמדוך של עץ דהא ליכ' למימר דלא שרו כ"א תבלין ולא הפלפלין דמאי שנא. ותו הא תניא בדדי' בתוספתא דביצה פלפלין הרי הן כתבלין ולא נאסרו ביום טוב אלא ברחים שלהן ותו כיון דפלפלין מפיגין טעמן ודאי שרו במדוכה של אבן כדתנן שלשה דברים ראב"ע [מתיר וחכמים אוסרין שוחקין את הפלפלין ברחים שלהן ואין לומר דבהא פליגי דראב"ע] סבר מפיגין טעמן הן ולהכי שרי ברחים שלהן ורבנן סברי אינם מפיגין דא"כ דבהא פליגי ניחזי אנן אי מפיגין אם לאו מיהו הא לאו תשובה היא דאשכחן דפליגי אם יש בגידין בנ"ט אם לאו ולא אמרי' ונחזי אנן. מידו ספ"ק דביצה דמסיק רב הונא ורב חסדא חד אמר כל הקדירות כולן צריכו' מלח ואין כל הקדירות צריכות תבלין וחד אמ' כל התבלין מפיגין טעמן ומלח אין מפיגה טעמה ואמ' מאי בינייהו ומסיק איכא בינייהו דידע מאי קדירה בעי לבשולי א"נ במוריקה פי' שאינו מפיג טעמו הול"ל איכא בינייהו פלפלין שאינן מפיגין טעמן מיהו י"ל דנקט מוריק' שאינו מפיג טעמו לכ"ע ולא בעי למינקט פלפלין דפליג ראב"ע וקסבר דמפיגין. מיהו ההוא דתוספתא ראיה סמכא הוא כדפרי'. וכן הי' ר"ת מתיר לדוכן במדוכות ולא נאסר כי אם לשחוק ברחיים שלהן דדומין לרחים של חיטין וכן כתבו צרפתים וכן עמא דבר לשחוק פלפלין ביו"ט כשאר כל התבלין במדוכות ונוהגים היתר גמור. והא דרב יהודה ורבא דפ' תולין בשבת מיירי

וכ"כ בתוספ' ריב"א ספ"ק דביצה אגב אורחי' דהכא בפ' תולין דרב יהודה ורבא בשבת מיירי מיהו בירושלמי מסמיך טחינה ביו"ט על הפסוק והכי איתא בפ' כלל גדול תני אין בוררין לא טוחנין ולא מרקידין הבורר והטוחן והמרקד בשבת נסקל ביו"ט סופג את הארבעים והא תנינן בורר כדרכו בחיקו ובתמחוי א"ר חנינא ענתנייה דר"ג היא דר"ג אמר אף מדיח [ושולה] והא תנינן של בית ר"ג היו שוחקין פלפלין ברחיים שלהן מותר לטחון ואסור לבור ר' יוסי בשם ר' אילא לא הותרה טחינה כדרכה ומנין שאין בוררין ולא טוחנין ולא מרקידין ר' יוסה בשם רשב"ל כל מלאכה לא יעשה בהם עד ושמרתם את המצות תני ר' יוסה בעי כלום למדו לתבשיל לא מיכן ר' יוסה לא אמר כן אלא ר' יוסה בשם רשב"ל אך אשר יעשה לבל נפש הוא לבדו יעשה לכם עד ושמרתם את המצות תנא חזקיה ופליג אך הוא לבדו מיעוטין שלא לקצור ושלא [לטחון ושלא] להרקיד ביו"ט. הטוחן את הברד ואת השלג לא מחייב משום טוחן לא אסור אא"כ טוחנן כדי להוציי ממנו מים כההוא דס"פ במה טומנין אין מרזקין לא את השלג ולא את הברד בשביל שיזובו מימיו פירש"י מרזקין כמו מרסקין משברן לחתיכות קטנות כדי שיזובו מימיו משום דקא מוליד בשבת ודמי למלאכה שבורא המים האילו. אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש. פי' נותן לתוך הכוס של יין בימות החמה כדי לצננו ואע"פ שנימוח מאיליו ואינו חושש אבל אם קרשו המים בכלי ונעשו [ברד] ותחת הברד יש מים מותר לשבר הברד כדי להוציא המים כך כתבו תלמידי ר"ת זצ"ל בשם ר"ת:

סימן סא

והלש. ירושלמי ההן דגבל גירגבסין עפר [קילורין] מלוגמא סממנין חייב משום לש הלש והמקטף והעורך כולהן משום [לש] ר' בא בר ממל בעי תמן את אמר חייב על לישתה ועל עריכתה ועל אפיתה והכא את אמר כן תמן (ישרי) [יש לו] לחלוק חייב על כל אחת ואחת ברם הכא אינו חייב אלא אחת את חמי תולדה אפיה לבישול ואת אמר כן אלא בגין דתני סדר עיסה תנינייתה עמהון. פרק תולין אתמר חרדל שלשו מע"ש למחר אמר רב ממחו בכלי ואין ממחה בידו וכו' עד אמר מר זוטרא לית הלכתא ככל הני שמעת' אלא כי הא דאיתמר חרדל שלשו מע"ש למחר ממעכו בין ביד בין בכלי ונותן לתוכו דבש ולא יטרוף אלא מערב פירש"י ולא יטרוף כדרך שטורפין בצים בקערה בכח דרך טריפה שמכה בכח. שחלים ששחקן מע"ש למחר נותן לתוכן שמן וחומץ וממשיך לתוכו אמיתא ולא יטרוף אלא מערב שום שריסקן מע"ש למחר נותן לתוכו פול וגריסין ולא ישחוק אלא מערב וממשיך אמיתא לתוכו וכתב הרא"מ זצ"ל שומין ששחקן מע"ש שמעתי שיש בירושלמי הנותן בהם מים חייב משום לש ואיני יודע לתת חילוק בין

שומין לחרדל ושחליים ונראה לי שחולק על תלמוד שלנו ולא קיי"ל כותי' אלא כתלמוד שלנו דשרי קיי"ל עכ"ל ולי אני המחבר אמר לי מורי רבי' יהודה בר יצחק זצ"ל דדחיא דירושלמי דאוסר סבר כר' אלעזר דאמר בשמעתא אחד זה ואחד זה אסור בחרדל וכבר אסיקנא דלית הלכתא ככל הני שמעתא והי' נוהג היתר גם בשומין הלכך הלכה למעשה היכא שכתש שומין או של"ש או חרוסת ולא נתן בדם יין מבעוד יום בערב שבת נותן בהם בשבת יין וחומץ ומערב באצבעו.

מתני' ב"ש אומרין אין שורין דיו וסממנין וכרשינין אלא כדי שישורו מבעוד יום וב"ה מתירין ואמרי' בגמ' מאן תנא דנתינת מים לדיו זו היא שרייתו פי' דהא מתני' ליכ' גבול ואפליגו בה מבעוד יום מכלל דבשבת חייב חטאת הוא אמר רב יוסף רבי הוא דתניא אחד נותן את דקמח ואחד נותן לתוכו מים אחרון חייב דברי רבי ר' יוסי בר' יהודה אומר אינו חייב עד שיגבל א"ל אביי דילמא לא היא עד כאן לא קאמר (פטר) ר' יוסי בר"י התם אלא קמח דבר גבול הוא אבל דיו דלאו בר גבול הוא מנתינת מים ליחייב ואתוקמא דחייה דאביי ופ' מי שהחשיך תנן נותנין מים למורסן אבל לא גובלין ואתוקמ' בר' יוסי בר' יהודה והתם קרי מורסן לאו בר גיבול אעפ"כ קאמר ר' יוסי בר' יהודה [דנותנין] וקשיא לדיחויא דאביי דפ"ק וי"ל דדיו וסממנין וכרשינין לאו בני גיבול הם כלל הלכך לכ"ע נתינת מים בהם זו הוא שרייתן וחייב משום לש והמורסן הוא בר גיבול כלפי דיו ואינו בר גיבול כלפי הקמח ובתרוייהו בגיבול ובקמח איפלגו רבי ור"י בר יהודה דרבי סבר בתרוייהו נתינת מים בדם היינו שרייתו אע"ג דבני גיבול הם וחייב משום לש ור"י בר"י סבר הואיל ובני גיבול הם לא מחייב עד שיגבל וכתב הרא"מ זצ"ל דהלכה כרבי משום דקיי"ל הלכה כרבי מחבירו ומשום כך אסור להשתין מים ולהשליך לתוך אכילת תרנגולין ובעיני נראה דהואיל וסתם לן תנא כר"י ב"י הלכה כמותו ליתן המים לתוך המורסן כסתם מתני' וכ"כ ה"ר משה מיימון זצ"ל המורסן אע"פ שאינו ראוי לגבול [אין גובלין] אותו שמא יבוא לגבול העפר וכיוצא בו ונותנין מים ע"ג מורסן ומוליך בו התרווד שתי וערב אבל אינו ממרס בידו שלא יראה כלש אם לא נתערב מנערו מכלי לכלי עד שיתערב ונותן לפני התרנגולין או לפני השוורים ומותר לערב המורסן ע"ד זו בכלי א' ומחלק אותו בכלים הרבה ונותן לפני כל בהמה ובהמה ומערב בכלי א' אפי' כור ואפי' כוריים עכ"ל מידו זה איני מבין מה שכתב שמותר לערב דמורסן ומ"ש דלאו בר גיבול הוא שאני אומר דהא דמסיק דמורסן לאו בר גיבול הוא היינו קודם שידע דבריית' אבל לאחר שנודע לו הברייתא דפליגי במורסן כמו בקמח ודאי המורסן בר גיבול הוא כמו הקמח ושיעור לישה בגרוגרת ויש גיבול בעפר כדתניא פ"ק אחד נותן את האפר ואחר

נותן לתוכו מים אחרון חייב דברי רבי ר' יוסי בר"י אומר אינו חייב עד שיגבל ואוקימנא מאי אפר עפר דא למדת ריש גיבול בעפר וכ"כ ה"ר משה מיימון זצ"ל והמגבל את העפר ה"ז תולדת לש וכמה שיעורו כדי לעשות פי כור של צורפי זהב ואין גיבול באפר ולא בחול דגם ולא במורסן ולא בכיוצא בדם והנותן זרע שומשמין או זרע פשתן וכיוצא בהם במים חייב משום לש מפני שהן מתערבין וניתלין זה בזה עד כאן לשונו:

סימן סב

והאופה. שיעורו כגרוגרת אמר רב פפא שבק תנא דידן בישול סממנין דהואי במשכן ונקט אופה פירש"י במשנה האופה לא הואי במשכן דלא שייכא אלא בפת ופת לא שייכא במלאכת המשכן אבל כולהו קמייתי הוו בסממנין של צבע תכלת וארגמן ותולעת שני והיכי שבק תנא דידן מבשל דהוה בסממנין ונקט אופה ומשני תנא דידן סדורא דפת נקיט פי' סידורא דפת שהתחיל בו נקט דאופה במקום בישול סממנין הוא דהוא בשול דפת. וביר‌ושלמי קרי לאפיה תולדה דבישול. ירושלמי ר' אבהו בשם ר' יוסה בן חנינה המתיך אבר חייב משום [מבשל] הצולה והמטגן והשולק והמעשן כולהו משום מבשל. ירוש' כל אילן שיעורייהו אם לאכלים כגרוגרת אם לבהמה כמלא פי הגדי אם לבשל כדי לבשל ביצה קלה אם לתבל כדי לתבל ביצה קלה אם לארוג כמלא רוחב סיט כפול:

מתני' בפרק כירה אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל. פירש"י מיחם קומקמוס של נחושת שמחממין בו חמין. בשביל שתתגלגל שתצלה קצת עד שתהא מגולגלת. ולא יפקיענה בסודרין. פי' לא ישימנה על סודר שהוחם בחמה כדי שתצלה בחומו של סודר ור' יוסי מתיר. ופרכי' בגמ' הא דתנן פ' חבית נותנין את המים הצוננים בחמה כו' לימא ר' יוסי הוא כו' וא"ר נחמן בחמה כ"ע לא פליגי דשרי פי' דאין דרך בישול בכך וחמה באור לא מיחלפה דליגזור הא אטו הא. בתולדות האור כ"ע ל"פ דאסור פי' כגון סודר שהוחם באור כי פליגי בתולדות חמה [מ"ס גזרינן תולד' החמה] אטו תולדות האור דהיינו ת"ק פי' דמאן דחזי סבר תולדות האור נינהו ומ"ס לא גזרינן דהיינו ר' יוסי ופסק רבי' יצחק אלפס זצ"ל הלכה כת"ק וכ"פ הרא"מ דהלכה כת"ק וכ"כ הר"מ בר' מיימון זצ"ל מותר להחם בחמה אע"פ שאסור להחם בתולדות חמה. שאינו בא לטעות מחמה לאור עכ"ל:

מתני' לא יטמיננה בחול ובאבק דרכים בשביל שיצלה פירש"י שהוחמו מכח החמה ובהא אפי' ר"י מודה כדאי' בגמ':

מתני' כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת פירש"י כלו' שנתבשל שורין אותו בחמין כדי שיה' נמוח. וכל שלא בא בחמין כגון בשר יבש שאוכלין אותו

חי ע"י הדחק. מדיחין אותו בחמין בשבת ולא אמר זהו בישולו אבל לא שורין. חוץ מן המליח ישן וקולייס האיספנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן. פי' רש"י מליח ישן דג מליח של שנה שעברה. וקולייס האיספנין שם דג שאוכלין אותו מחמת מלחו ע"י הדחה בחמין והנך אפילו הדחה נמי לא שזהו גמר מלאכתו והוה בישול וכן פי' רש"י בגמרא גבי תרנגולתי' דר' אבא שהיה מבשלה ושורה אותה ימים רבים בחמין ונימוחה מאליה ואוכלה לרפואה. משמע דלא שרי לשרות בחמין בשבת אא"כ נתבשל מע"ש והי' ראוי כבר לאכילה. מיהו בפ' כירה דהתם נמי מייתי להא מתני' פירש"י כל מלוח שבא בחמין מע"ש חוזרין ושורין אותו בחמין בשבת ואין בו משום תיקון שכבר ניתקן קצת. עכ"ל. משמע אע"פ שלא נתבשל כל צורכו חוזרין ושורין אותו בשבת מיהו במ"ש פ' חבית נתפס עיקר דדוקא היכא שנתבשל מע"ש כל צורכו אז מותר לשרותו לחומרא. וכששורה אינו שורה אלא בכלי שני דדילמא יש בישול לאחר בישול וא"ת ויהי' מותר להשרות בכלי שני אפי' היכא שלא נתבשל הואיל שבכלי שני אינו מבשל כדתנן פ' כירה האלפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין אכל נותן לתוך הקערה או לתוך התמחוי ופר"ת דהכא אסור משום דמיחזי כעין בישול ודילמ' אתי למיעבד אף בכלי ראשון אבל גבי תבלין אין נראה בישול אלא משום מתוקי טעמא דפעמים רגילין ליתן תבלין בתבשיל צונן למתקו וליתן בו ריח טוב אך זה תימא אפי' דבר שנתבשל מערב שבת יהא אסור בכלי שני להשרותו שמא ישרה אותו בכלי ראשון ואם יש בישול לאחר בישול וה"ר משה מיימן כתב דבר שנתבשל קודם השבת או נשרה כחמין מלפני השבת אע"פ שהוא עכשיו צונן מותר לשרותו בחמין בשבת עכ"ל:

מתני' האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין. פירש"י דכלי ראשון כ"ז שהוא רותח מבשל. אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי פי' דכ"ש אינו מבשל. ר"י אומר לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר. בגמרא מפרש דרבי יהודה אריסא קאי ומתיר אפילו בכ"ר חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר וכתב ה"ר יצחק אלפס דהלכה כת"ק. סבר רב יוסף למימר מלח ה"ה כתבלין דבכ"ר בשלה ובכלי שני לא בשלה א"ל אביי תני ר' חייא מלח אינה כתבלין דבכ"ש נמי בשלה ופליג' דר"נ דאר"נ צריכא מילחא בישולא כבשרא דתורא. איכא דאמרי סבר רב יוסף למימר מלה הרי הוא כתבלין דבכ"ר מיהא בשלה א"ל אביי תני ר' חייא מלח אינה כתבלין דבכ"ר נמי לא בשלה פירש"י ומותר ליתן אפי' בכלי ראשון משהעכירו מן האור והיינו כר"נ דאמר ר"נ צריכא מלחא בשולא כבשרא דתורא. הרי ללישנא קמא אסור ליתן מלח אפי' בכלי שני דמדקאמר ופליגא דר"נ משמע קצת דליתא ולאיכא דאמרי שרי ליתן מלח אפי' בכ"ר

משהעבירו מן האור. ונ"ב דהלכה כאיכ' דאמרי לקולא דר' חייא ורב נחמן הושוו לפי איכא דאמרי דמלח אפי' בכלי ראשון לא בשלה ובבלי שני דלא בשלה גם רב יוסף הושוה עמהם אפי' לפי הטעות. הלכך מותר ליתן מלח באוגריב לאחר שהוציאו מן התנור וכ"כ הר"מ מיימן קדירה רותחת אע"פ שהורידה מן האש לא יתן לתוכה תבלין אבל נותן לתוכה מלח שהמלח אינו מתבשל אלא ע"ג אש גדולה ואם צק התבשיל מקדירה לקערה אע"פ שהוא רותח כקערה מותר ליתן לו בתוך הקערה תבלין שבכלי שני אינו מבשל עכ"ל:

מתני' האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכו תבלין אבל נותן לתוך הקערה או לתוך התמחוי. מיכן דקדק רבי' שמואל זצ"ל דעירוי מכלי ראשון לכ"ש אינו מבשל דא"כ דמבשל אדמפליג בין אילפס וקדירה לקערה ליפלוג וליתני בקערה וליתני הכי לא יערה מאלפס וקדירה ע"ג תבלין שבקערה ואנא ידענא דכש"כ שלא יתנם לתוך אילפס וקדירה אבל מערה הוא מאילפס לתוך הקערה ונותן עליה תבלין מדלא קתני הכי ש"מ שמותר לערות מן דקדירה לתוך התבלין שבקערה ועוד הביא ראיה מדקיי"ל כשמואל דאמר תתאה גבר כדתניא כותי' בכיצד צולין חם לתוך צונן מדיח. ועוד הביא דאי' מההיא דפ' דם חטאת דבעי רמי בר חמא צלאו באויר תנור מהו אבישול ובלוע הוא דקפיד רחמנא או דלמא אבישול בלא בלוע אמר רבא ת"ש אחד שבישל בו ואחד שעירה לתוכו רותח כו' וקמהדר תלמודא בלוע בלא בישול לא קמיבעיא לי אלמא דקרי לי' לעירוי בלוע בלא בישול וש"מ דעירוי לא מבשל. ומתוך כך התיר התרנגולת שעירו עליה מכלי ראשון [כדי למולגה] וגם יש ללמוד מדבריו שמותר לערות מכ"ר בשבת ע"ג תבלין ודגים וכל דבר דעירוי אינו מבשל. ור"ת פסק דעירוי ככ"ר ומביא דאי' מירושלמי דפ' כירה דמסיק מהו ליתן תבלין למטה ולעדות עליהם למעלה ר' יונה אמר אסור עירוי ככלי ראשון חיילי' דר"י מן הדא אחד שבישל בו ואחד שעירה בתוכו רותח א"ר יוסי תמן כלי חרס בולע תבלין אינם מתבשלין התיב ר' יוסי בר בון והתניא אם בכלי נחושת שנ' בכלי נחושת בושלה יש לך לומר כלי נחושת [בולע] בתמי' אלא פשיטא דליכא למימר דהיינו משום בלוע ומדהדר מייתי סיעתא לר' יונה דקאסר [ש"מ דהילכתא כותי' דקאמר] עירוי ככלי ראשון. וההוא דפ' דם חטאת אומר ר"ת דה"פ כלומר אפי' לא יהא בישולו עמו לא קמיבעי' לי דפשיטא דטעון שבירה דהא נותר בלע וכ"ש עירה לתוכו רותח דאיכא בישול ובלוע דהא [דקאמר] הכי לאו משום לאסוקי דאין זה בישול אלא ודאי בישול הוא אלא משום דתמיה הוא על תשובתו ואמר לו הא פשיטא הואיל ונותר בלע טעון שבירה ובישול אינו מעלה ואינו מוריד הכא ודמי קצת להההוא דהמביא כדי

יין דא"ל השתא פטור אבל אסור קשה לי חייב חטאת מבעיא וההי' דאילפס וקדירה שדקדק מינה רבינו שמואל אומר ר"ת דאם כדבריו הוא א"כ אמאי לא אייתי מינה סיעתא לשמואל ותיובתא לרב ועוד דלדבריו נמי דהוה עירוי ככלי שני תקשי לו נמי דלפליג בין נתן לתוך אילפס [למערה] ממנו על התבלין אלא מהתם ליכא למידק מידי דאיכא למימר דאיידי דקתני רישא המיחם שפינהו לא יתן לתוכו צונן כו' תני נמי סיפא הכי ובריש לא סגי דלא ליתני הכי. ומההיא דכיצד צולין אומר ר"ת אדרבה משם יש ללמוד דעירוי ככלי ראשון דאמרי' בכיצד צולין תניא כותי' דשמואל חם לתוך צונן מדיח ופריך כיון דחם הוא אדמוקר לי' בלע קליפה מיהא ניבעי אלא [אימ'] חם לתוך צונן קולף הא למדת דמבשל. ועוד הביא ראי' ר"ת מההיא דפ' כל שעה דמסיק מ"ש המעסה ומ"ש חליטה ומפרש שמואל כמחלוקת בזה כך מחלוקת בזה ואמאי הול"ל דהמעסה היינו קמח ע"ג מוגלשין מחייבין בה דעילאה גבר ובחליטה היינו מוגלשין ע"ג קמח פוטרין דקודם לישתן היו מבושלים ברותחין וכ"ש סברי איפכא דסברי תתאה גבר. אע"כ לא מצי למימר הכי דבין עילאה גבר ובין תתאה גבר אי אפשר שלא יבשל ממנו כדי קליפה כדאמ' בכיצד צולין ומי לא עסיקינן דלית ביה אלא כשיעור חלה וחסר לי' מכשיעור. מיהו אומר רבי יצחק בר שמואל זצ"ל דההיא לאו ראיה דלהכי לא בעי שמואל למימר דפליגי בעילאה גבר ותתאה גבר דא"כ הוו ב"ה דלא כותיה דמחייבין בהמעסה ופוטרין בחליטה. ועוד הביא ר"ת ראיה מההיא דשלהי ע"ז [דדרש רבא] נעוה ארתחו והתם אי אפשר אלא לערות עליו [דאין] כ"כ [יורה] גדולה שנכניס הגת לתובה [מיהו אינו ראיה] די"ל דהתם מיירי כגת של חרס דאפשר לעשות מדורה תחתיו ולהרתיחו א"נ שאני יין נסך דתשמישו בצונן ולהכי מהני בה עירוי. וקשי' לדברי ר"ת מפ' כירה דמסיק בד"א בכוס אבל באמבטי חמין לתוך צונן ולא צונן לתוך חמין הרי החמין לתוך צונן ע"י עירוי מן האמבטי שהוא כלי ראשון מותר דאינו מבשל ותירץ ר"ת דיש חילוק דודאי חמין לתוך צונן מותר שהעירוי אינו מבשל [רק] למעלה כדפי' דאינו צריך כי אם קליפה והואיל והצונן שלמטה מים אין יכול להתבשל מחמת צנינות המים דהוי דבר המתערב אבל דבר שאינו מתערב הוי בישול) וב"ש דאמרי אפי' בכלי שני לתוך חמין אסורין שמא סבורין כלי שני מבשל. והקשה ה"ר שמשון דשנ"ץ זצ"ל לפיר"ת דאמ' סוף מסכת ע"ז רב עוקבא זבן יורה מעכו"ם אהדר ליה כו' עד דמסיק קסבר בבולעו כך פולטו מה בולעו בנצוצות אף פולטו בנצוצות מאי אריא משום דבולעו בנצוצות אפי' בלעו בליעה גמורה פולטת ע"י נצוצות דהיינו עירוי מיהו נהגו העולם כדברי ר"ת לאסור התרנגולת שעירו עליהם מכלי הראשון הלכך לערות בשבת מכ"ר על התבלין או על הפירות ועל

כל דבר ששייך בישול צריך ליזהר שלא יערה עליו מכלי ראשון כדברי ר"ת שכן עמא דבר לאסור דעירוי בכלי ראשון. אמר רב יהודה אמר שמואל אחד מים ואחד שמן יד סולדת בהם אסור אין יד סולדת בהם מותר והיכי דמי יד סולדת בו אמר רחבה כל שכריסו של תנוק נכוה הימנו מיכן משמע שמותר לתת פך עם המים ועם השמן ועם היין אצל האש בשבת כדי להפיג צינתו ובלבד שיזהר שלא יתחמם כדי שתהא היד סולדת בהם וכן ראיתי אני המחבר בבית מורי ר' יהודה בר' יצחק בפריש וכ"כ הר"מ מיימון מביא אדם קיתון של מים ומניחו בנגד המדורה לא בשביל שיחמו אלא בשביל כדי שתפיג צינתו וכן מניח פך של שמן כנגד המדורה כו' והוא שלא יתחממו המים על ידו עד שתהא כריסו של תינוק נכוה מהם עכ"ל. אמנם הא דאמרי' בסמוך לא משמע הכי דא"ר יצחק בר אבדימי פ"א נכנסתי אחר ר' לבית המרחץ ובקשתי להניח לו פך של שמן באמבטי וא"ל טול בכלי שני ותן ש"מ [תלת ש"מ] שמן יש בו משום בישול וש"מ כלי שני אינו מבשל וש"מ הפשירו זהו בישולו [פירש"י] דהא להפשיר בעלמא הוא דקא בעי ואסר לי' עכ"ל. וה"ר ברוך בר יצחק זצ"ל כתב בספר תרומות שמעי' מהא מים מותר לפשרו בשבת לכ"ע וה"ה ליין ושמן שרי שמואל באין היד סולדת בו וכן נמי ר' אמר לרב יצחק בר אבדימי הנח פך שמן בכלי שני לפשור ונראה דה"ה למים ויין דמותר לפשר בכ"ש דוקא אבל בב"ד או כנגד המדורה אסור לפשר במקום שיכול לבוא לידי בישול עכ"ל. כתב ריב"א בפ' כירה נראה בעיני דיין נמי אין בו משום בישול מי שמחממו לשתיה אבל מי שמבשלו עם דבש ובשמים ועושה ממנו משקה שקורין פליישו"ן ודאי יש בו משום בישול שהרי משתנה לטעם אחר ע"י האור וירקות שנאכלין כשהן חיין כגון כרישא ולפת וכן פירות האילן כגון תפוחין ושאר פירות אע"פ שנאכלין כשהן היין יש בהן משום בישול שהרי מהמקמק טעמם ומשתנה לטעם אחר כשהם מתבשלין ואע"ג דלענין בישולי עכו"ם אמרינן כל דבר שנאכל כמות שהו' חי אין בו משו' בישולי עכו"ם משו' דבשולי עכו"ם דרבנן אקילו בהו רבנן אבל לענין שבת ל"ש דהא חמץ אמרי' במס' ע"ז דאין בדם משום בשולי עכו"ם והכא כדברי הכל משמע דמים יש בהם בישול והמבשלו חייב חטאת. מיהו דבר הנתבשל כבר מערב שבת מותר לחממו בשבת דהא כבר לא שייך בו משום בישול דמאתמול נתבשל כל צורכו וה"נ משמע לעיל כל שבא בחמין מלפני השבת שורה אותו בחמץ בשבת עכ"ל. לדבריו שפי' דבריין אין בו משום בישול הרי משמע דשרי ליתן פך שמן אצל המדורה מיהו ראיתי כתוב שחזר בו ממה שאמר דבריין אין בו משום בישול: כתב ה"ר ברוך בס' התרומה שאסור לתת פשטידא ביום החורף בצד האש לחממה ביום השבת לפי שהשמנונית שיש בה נקרש

ונעשה עב וקפוי ועתה נמחה ונעשה צלול [והוי נולד] ולא תימא דוקא גבי שלג אמרי' אין מרסקין את השלג ואת הברד לפי שמתחילה היה עב ויבש והוי נולד צלול על [ידו] אבל שמנונית שנקרש הלא תחילה הי' צלול ולא הוי נולד כשיחזור ויעשהו צלול. לא היא שהרי ברד שקורין גלצ"א בלע"ז ובלשון כנען לוד היה תחילה צלול ואח"כ נקרש ואפ"ה תנו רבנן אין מרסקין את הברד [ע"כ] ועוד שלג מעולם לא נקרש עדיין ואעפ"כ אסור לרסקו וכן אסור [ליטול] בו ידיו בשבת מפני שהוא מרסק ומוליד:

סימן סג

הגוזז את הצמר. והמלבנו. והמנפצו. והצובעו. והטווהו. פי' רש"י על הגוזז צמר וכל שאר מלאכותיה שייכי בצמר תכלת של מלאכת המשכן ולקמן בפ' האורג תנן שיעור המלבן והמנפץ והצובע והטווה שיעורן כמלא רחב הסיט כפול ולא הוזכר במשנה הגוזז מיהו נראה בעיני דשיעור גוזז נמי כדי לארוג מלא רוחב הסיט וכן משמע פירוש רש"י דפי' בכלל גדול ובגוזז ומלבן וכולהו אינך מפרש בהאורג ואמרי' התם בהאורג רב יוסף מחוי כפוף ופירש"י מחוי האי הסיט כפול דמתני' כפול ממש כריוח קצר שבין אצבע לאמה משער שני פעמים חייא בר אבא מחוי פשוט כריוח שבין גודל לאצבע פ"א והוא כפול דמתני' שיש בזה כפלים כאותו שבין אמה לאצבע וכ"כ ה"ר משה מיימון הגוזז צמר שיעורו כדי לטוות ממנו חוט שארכו כרוחב הסיט כפול וכמה רוחב הסיט כדי למתוח מן בוהן של יד עד האצבע הראשונה כשיפתח ביניהם בכל כחו והוא קרוב לשני שלישי זרת עכ"ל ואיני יודע אם כל אדם בזרת שלו משער או באדם בינוני: ירושלמי גזז סתם מהו נשמעינה מן הדא הוציא דיו אם בקולמוס כדי לכתוב שתי אותיות אם להגיה כדי להגיה אות אחת ואין לי לפרש:

והגוזז ת"ר התולש את הכנף פי' נוצה גדולה מכנף עוף חי. והקוטמו. פי' לאחר שתלשו חותך ראשו שהוא דק וראוי להניחו בכר או בכסת. והמורטו. פי' לצד זנבו שהוא קשה מורט שערו מיכן ומיכן ומשליך הקנה ונותן השער בכר וכסת. חייב ג' חטאות. וארשב"ל תולש חייב משום גוזז קוטמו חייב משום מחתך ממרט חייב משום ממחק ותנן בבכורות פ' הלוקח בהמה ר' יוסי בן משולם אומר השוחט את הבכור עושה מקום לקופיץ מיכן ומיכן ותולש את השער ובלבד שלא יזיזנו ממקומו ואמר רב הלכה כרבי יוסי בן משולם וכו' עד אתו לקמיה דרב הונא וא"ל כנגדו ביו"ט מותר ומפרש במסקנא דסבר רב דבר שאין מתכוין אסור ותולש לאו היינו גוזז וביו"ט ה"ט דשרי דהוה ליה עוקר דבר מגידולו כלאחר יד ופריך ותולש לאו היינו גוזז והארשב"ל תולש חייב משום גוזז ושני שאני כנף דהיינו אורחיה פי' שכך דרך לתלוש נוצה מן הכנף אבל תולש שאר דברים כגון צמר או

שער שדרכם בגיזה לא מחייב ואמר בירושלמי עוף שאין לו גיזה תלישתו היינו גיזתו הלכך השוחט את העוף ביו"ט אסור לו לתלוש בית השחיטה דתלישתו היינו גיזתו. ותו דאפשר לתלוש מעיו"ט וכ"פ הרא"מ לאיסור והרב ר' יהודה משפיר' זצ"ל היה מתיר ביו"ט לתלוש בית השחיטה כדי שלא יקלקל את העוף בשחיטה ולא ימנע משמחת יו"ט: תניא ס"פ המצניע רשב"א אומר צפורן שפירשה רובה וציצין שפירשו רובן ביד מותר בכלי חייב חטאת ופריך ומי איכא מידי דבכלי חייב חטאת וביד מותר לכתחלה הכי קאמר פירשו רובא ביד מותר בכלי פטור אבל אסור [לא פירשו רובן ביד פטור אבל אסור] בכלי חייב חטאת א"ר (יוחנן) [יהודה] הלכה כרשב"א ארבב"ח אר"י והוא שפירשו כלפי מעלה ומצערות אותו פירש"י כלפי מעלה מצד הצפורן התחילו לפרוש דקא מצערי ליה טפי ופיר"ת כלפי מעלה לצד הגוף שאין רגיל לנוטלם משום שהוא מחובר לכשר ואית (לה) [ליה] צערא והכי [מוכח] לשון למעלה נמי גבי עטרה של גיד הלכך צפורן וציצין שפירשו רובן כלפי מעלה דהיינו שהתחילו מצד הצפורן לפרוש ומצערין ליה טפי מותר לתולשה ביד:

המלבן. הסוחט בגד השרוי במים היינו מלבן וכבר פרישית במלאכה דהבורר דהא דאמר שרייתו של בגד זהו כיבוסו היינו בבגד מלוכלך דוקא דומיא דלשלשת וא' בביצה פ' יו"ט א"ר חייא בר אשי נדה שאין לה בגדים מערמת וטובלת בבגדיה וכתב לשם בתוס' ריב"א מיכן יש להוכיח דאם נתזו לאדם מי רגלים על בגדיו בשבת ורוצה לברך או להתפלל ואינו יכול מפני שנטפח בגדו מי רגלים בטופח ע"מ להטפיח דמותר לתת מים על בגדו בשבת באותו מקום שנטפח במ"ד כדי לבטלן ויהא מותר להתפלל הואיל שאינו מתכוין לצחצוח הבגד אלא לטהרה בעלמא כי הכא דטובלת בבגדיה דלא חשיב כיבוס הואיל דאינה מתכונת אלא לטהרה בעלמא אבל אם צואה על בגדו ודאי אסור לתת עליה מים בשבת דזה מתכוין לצחצוח כדי להעביר הלכלוך דצואה עכ"ל. וה"ר אליעזר ממיץ כתב שמעתי מפרשים דלא מתסר נתינת מים אלא בלשלשת כדתנן היה עליו לשלשת ואינו נראה דהא במילתיה דרבא דקתני זרק סודר למים חייב לא קתני לשלש' והא דתנן לשלשת אורחא דמילתא נקט שבמקום לשלשת נותנין מים והא דתניא טובלת בבגדיה מפרשי בבגדי עור ומסקי' בזבחים אפי' בעוד שיכשוך אין כיבוס לא וכן מצאתי בהל' דרב יהודאי גאון זצ"ל שאפי' בלא לשלשת אסור ליתן מים על הבגד וכ"כ אי נפל חמרא [על] לבוש' בשבת' אסור למשדי עליה מיא עכ"ל וכן ההיא דיומא דההולך להקביל פני רבו מוקי לה נמי בחלוק של עוד. מיהו כמדומה בעיני דאף לפי ה"ג שרי מה שאמר ריב"א דכשנפל יין על הבגד אז מתכוין לעשות תקנה שלא יעביר

הצבע אבל כשנטפחו מי רגלים על הבגד אינו מתכוין כ"א לטהרה דומי' דטבילה. ואני המחבר קבלתי ממורי הרב ר' אלעזר מורמ"ש זצ"ל שמי שיש לו ניצוצות מי רגלים על מכנסיו שאסור להשליך מים על מקום נצוצות אלא כיצד יעשה יטול ידיו ויקנח במקום נצוצות ושוב יטול ויקנח בטהרה:

והמנפצו ירושלמי ההן דנפץ סיב הוצי גומי חייב משום מנפץ:

והצובע ירושלמי מה צביעה היתה במשכן שהיו משרבטין [בבהמה בעורות אלים] מאדמים. א"ר יוסה הדה אמרה העושה חבורה ונצרר בה דם חייב חטאת. כ' ה"ר אליעזר ממיץ תולדה דאוריי' לצובע אמרינן בכלל גדול שוחט משום מאי מחייב (רבא) [רב] אמר משום צובע פי' שצבע העור בדם הלכך צריכין עבדי אלקינו ליזהר אם שותין משקין צבועין בשבת כגון יין אדום או מי תותים או אוכלים אוכלין צבועין כגון תותים או פרי שקורין צרושיש בלשון והן שחורות יזהרו שלא יצבעו בהן מפותיה' וסדיניהם ולבושיה' וכן אדם שחתך אצבעו ודם שותת יזהר שלא יתן עליו שום דבר מפני שצובע שאע"פ שהוא מקלקל וכל המקללין פטורין איסורא דרבנן איכא וצביעת פיו וידיו אין בו חשש שאין צביעה אלא דבר שדרכו לצבוע ולא מקריא צובע כלל והא דתניא בהמצניע רשב"א אומר משום ר' אליעזר אשה לא תעביר שרק על פניה מפני שהיא צובעת ההיא כיון שדרך האשה בכך צביעה מקריא עכ"ל:

והטווה ידו' ההן דעביד חבלים ההן דעביד זיר חייב משום טווה. וכת' הר"מ מיימון זצ"ל הטווה ארך ד"ט מכל דבר הנטוח חייב אחד הטווה את הצמר או את הפשתן או את השער או את הנוצה או את הגידים וכן כל כיוצא בהם העושה את הלבד ה"ז תולדות טווה וחייב והוא שילכוד דבר שאיפשר לטוות ממנו חוט ארך ד"ט בעובי בינוני עכ"ל מיהו א"י מ"ש שיעור ד"ט וכ"כ גבי מלבן כמלא רוחב הסיט כפול שהוא ארך ד"ט ואיני מבין דתנן להדיא כמלא רוחב הסיט ואינו מזכיר ד"ט וליכא למימר דשיעורא דמתני' היינו ד"ט דהא דרב יוסף מחוי כפוף פירש"י כריוח שבין אצבע לאמה והיה משער שני פעמים ואינו מחזיק לכל היותר ב"ט ולחייא בר אבא נמי דמחוי פשוט דהיינו כרוחב שבין גודל לאצבע נמי לא הוי ד"ט ושמא הגאון מפרש רב יוסף מחוי [כפוף] דהיינו בריוח שבין גודל לאצבע ומשער ב"פ אבל כמדומה בעיני שזה מחזיק יותר מד"ט. וההיא דירושלמי דקאמר ההן דעבד חבלים חייב משום טווה לא משמע הכי שלהי המצניע בגמ' דידן דקאמר גודלת ופוקסת משום בונה ולא בעי למימר משום טווה:

סימן סד

והמסיך. כ' הר"מ מיימון המסיך חייב והי' מלאכ' מאבות מלאכו' והשובט על החוטים שיתפרקו ויתקנם ה"ז תולדות מסיך. וכמה שיעורו משיתקן רוחב שתי אצבעות עכ"ל: ירושלמי. ההן דעבד זיר חייב משום טוה ההן דעבדן קושרן מנפן מחצלן חייב משום מסיך ההן דעבד קופין כד צפר לארך משו' מסיך לרחב משום אורג ההן דעבד (ערסמו) [ערסיין] לארך משום מסיך לרחב משום אורג ואין לי לפרש. כתב ה"ר משה מיימון דרך האורגים שמותחים החוטים מתחילה באורך היריעה וברחבה ושנים אוחזין זה מיכן וזה מיכן ואחד שובט בשבט על החוטים ומתקן אותם זה בצד זה עד שתעשה כולה שתי בלא ערב ומתיחת החוטין כדרך האורגים היא הנסכת המסכה וזה המותח נקרא מיסך וכשכופלין אותה ומתחיל להכניס [הערב] בשתי נקרא אורג עכ"ל:

סימן סה

והעושה שתי בתי נירין פרש"י שנתן שני חוטין בתוך הבית ניר ותנן לקמן פ' האורג העושה שתי בתי נירים בנירים ובקירוס בנפה ובכברה ובסל חייב ואמרי' בגמ' מאי נירין אמר אביי תרתי בבתי נירין וחדא בנירא פירש"י שני פעמים מרכיב כל חוט של שתי כבת נירא דהיינו שקורין פיצ"א וחדא בנירא ופעם שלישית מרכיב על חוט הניר שקורין ליצ"א המורכב על הקנה עכ"ל ובערוך בערך בת נירא כתב כדאזלא נירא תרי זימני סחור סחור נקיט חד זימנא חוט עבה שהולך ועובר על נירא ובערך נר כתב העושה שתי בתי נירים מכניס את חוטי השתי בנירים שיעלה זה וירד זה ויבוא הערב ויחזור השתי יעלה התחתון וירד העליון ויבוא הערב עכ"ל:

סימן סו

האורג שני חוטין והפוצע שני חוטין. לקמן בפ' האורג מפרש הלכות האורג ולא שייך לכתוב מהם בפסק הלכה:

סימן סז

והקושר. בגמרא מפרש מה קשירה היתה במשכן ושקיל וטרי עד דאמר רבא ואיתימא ר' אילעא שכן צדי חלזון קושרין ומתירין פירש"י שכל רשתות עשויות קשרים קשרים והן קשרי קיימין ופעמים שצריך ליטול חוטין מרשת זו ולהוסיף על זו ומתיר מיכן וקושר כאן ירושלמי מה קשירה היתה במשכן שהן קושרין את המיתרין ולא לשעה היתה א"ר יוסה מכיון שהיו חונין ונוסעין ע"פ הדיבור כמו שהוא לשעה כמדומה בעיני דט"ס הוא וכך יש להיות כמי שאינה לשעה כלומר הואיל ולא היה בדעתם להתיר עד שיאמר

הקב"ה הרי היא שיבטלו שם לעולם. א"ר יוסי בר בון מכיון שהבטיחן הקב"ה שהוא מכניסן לארץ כמי שהוא שם לעולם:

מתני' קושרת אשה מפתחי חלוקה וחוטי סבכה של פסיקייא ורצועו' מנעל וסנדל ונודות יין שמן וקדירה של בשר. ופי' רש"י במתני' במפתחי חלוק' כמו שיש לכומרי' כעין לשונות לכאן ולכאן וקושרין של ימין בכתף שמאל ושל שמאל בכתף ימין דכיון דכל יומא שרו ליה לא דמי מידי לקשר של קיימא ומותר לכתחילה ופריך בגמרא מפתחי חלוקה פשיטא ל"צ דאית לה תרי דישא מה"ד חדא מנייהו בטולי מבטל לה קמ"ל פירש"י תרי רישא היינו אותן לשונות הויין זו למעלה וזו למטה וזו מימין וזו משמאל ואם אינה מתרת אלא האחד (יש לה) [יכולה] לפושטה וללובשה בדוחק מה"ד חדא מנייהו בטולי מבטל לה ותהיה קשר של קיימא וכיון דלא ידע הי מנייהו תרוייהו ליתסרו קמ"ל: ותו פרכי' בגמרא חוטי סבכה ושל פסיקיא פשיטא לא צריכי דרווח מהו דתימא משלף שלפה ליה קמ"ל דאשה חסה על שערה ומשרא שריא ליה פירש רש"י פשיטא דהא כל יומא שריא ליה. דרווח לא דחקתו בראשה אלא קשרתו בריוח שיכולה לחלצה מראשה כשהיא קשורה מהו דתימא משלף שלפה ליה מראשה הכי והוה ליה קשר של קיימא. חסה על שערה שמא תצא בדוחק ותנתק שערה ודפסיקיא נמי איכא לשנויי הכי מהו דתימא מחתא ליה דרך רגליה ויוצאה קמ"ל דלא עבדא הכי משום צניעותא עכ"ל ופי' פסיקיא היינו אזור רחב וחוטין תלויין בראשו לקשרו בהן: אר"פ במה טומנין רב חסדא שרי לאהדורי (אמרא) [אודרא] לבי סדיא פי' התיר להחזיר מוכין שנפלו מן הכר לתוכו ומוקמי' לה בעתיקי אבל בחדתי אסור אפי' ביום טוב דהואיל שלא היו בתוכן מעולם אסור דהשתא קעביד ליה מנא ותניא בתוספתא פ' אלו קשרים ומייתי לה בירושלמי פ' אלו קשרים נשמטו רצועות מנעל וסנדל נוטל ומחזיר ובלבד שלא יקשור ומתוך כך היה מתיר ה"ר שמואל בר נטרונאי ז"ל להחזיר רצועות המקטורן ורצועות שורקוט וכובעים וכל כיוצא בהם ובלבד שלא יקשור קש"ק כדקתני בתוספתא וה"ר יואל בר יצחק מבו"ן הלוי זצ"ל היה אוסר להחזיר כדתנן פ' בתרא דכלאים התוכף תכיפה אחת אינו חיבור ואין בה משום כלאים והשומטה בשבת פטור עשה שני ראשיה לצד אחד חיבור ויש בה משום כלאים והשומטה בשבת חייב פי' רש"י תכיפה אחת תפירה א' שתחב המחט בבגד פעם אחת אינו חיבור לטומאה [ולטהרה] דאם נטמא זה לא נטמא זה ואם הזה ע"ז לא הזה ע"ז: ואין בה משום כלאים אם אחד של צמר ואחד של פשתן וחיברו בתכיפה אחת והשומטה בשבת פטור ולא הוי כקורע ע"מ לתפור שתי תפירות דחייב כדתנן פ' כלל גדול שני ראשיה לצד אחד כגון שתחב המחט והוציאו

ושייר מן החוט וחזר והכניס ראש החוט השני ונמצאו שני רהאשים לצד האחד וקשרן כדאמרי' פ' כלל גדול גבי [התופר] שתי תפירות והא לא קיימא ארבב"ח אר"י והוא שקשרן הא למדת היכא שעשה שני ראשיה כאחד דחייב וכשמחזיר רצועות המקטורן הרי עושה שני ראשיה כאחד ואסור ולא דמי לרצועות מנעל וסנדל שאינו אלא כמו תכיפה אחת ואינו מחבר שני ראשיה כאחד דשרי. מיהו איני מבין דהא דקתני עשה שני ראשיה כאחד והשומטה בשבת חייב היינו כדפרישית בשני חתיכות הבגד אבל מקטורן שהוא כבר תפור וכולן חתיכה אחת אע"פ שבשמחזיר עושה שני ראשיה כאחד כדי להדק את שלפניו עם שלאחריו אין זה תיקון כלי וגם הואיל ואינו קושר קש"ק לא מסתבר לאסור וכן נראה למורי ה"ר אליעזר בן ה"ר יואל זכר צדיקים לברכה דכל דבר שאין בתכיפה אחת (ואומר) [ואינו] צריך להדק שני דברים ביחד אלא כגון שמכניס בבגד שני ראשים ומניהו לתלות כך לנוי הוה חיבור אפי' בתכיפה אחת וקשר כדאמרי' ר"פ התכלת דאצטריך למישרי כלאים דציצית ולישנא נמי הכי משמע דקתני בצד אחד כמין בכנף אחד אבל אם בא להדק שני דברים יחד כמו המקטורן שתיקונו בהכי שמה יועיל שיכניס שני ראשים בצד אחד אם לא יהדק שלפניו עם שלאחריו אפי' אם יכניס הרצועות בשני ראשי' לפניה ולאחרי' אינו חיבור כדאמר בכלל גדול והתופר שתי תפירות ופריך והא לא קיימא פי' שהרי שתי חתיכות בגד הם וכל אחד נמשך מחבירו ומשני כשקשרן פירוש אפי' בקשר שאינו של קיימ' דבדבר קל מעמיד התפירו' ואם קשרם קש"ק מיחייב שתים. ודווקא תופר שתי תפירות דהיינו בחדתי אבל נשמטו היינו עתיקי ושרי להחזירם וכדתניא מתירין בית הצואר בשבת אבל לא פותחין ואמר שאם לא כן אפי' כשלא נשמטו היאך מהדקין ומותחין הרצועה בשבת לקשור המקטורן הא אמרי' בס"פ כלל גדול אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב המותח חוט של תפירה בשבת חייב חטאת. אלא ה"ט שתי תפירות שעיקר תקונו להתפר שלא יפרד עתה כשנפרד ומהדק לכתחילה ומכוין למתח החוט להתקיים כן. הו"ל בתופר מעיקרא וחייב שכל תפירה ענינה להיות כל שעה מהודקת מה שאין כן במקטורן ובמנעל שלנו שמהדק לפי שעה. הלכך נמי מותר לנשים למתוח החוט שבזרועותיהן ובציריהן שקורין בל"א פריזייר"ש ואפי' קושרת כי אינן קש"ק וכן למקטורן וכדתנן קושרת אשה מפתחי חלוקה וחוטי סבכה ושל פסיקיא ורצועות מנעל וסנדל וכן אם נשמטו מותר להחזירם היינו עתיקי. אחר שכתבתי זה בפנים מצאתי בירושלמי פרק האורג ר' בא בר ירמיה בשם רב המותח צדדין בשבת חייב משום תופר נימר משום תופר ומשום קושר:

איתמר התיר רצועות מנעל וסנדל תני הדא חייב חטאת ותניא אידך פטור אבל אסור ותניא אידך מותר לכתחילה קשיא מנעל אמנעל קשיא סנדל אסנדל מנעל אמנעל לא קשיא הא דקתני חייב חטאת בדאושכפי פירש"י בקשר שהאושכף עושה כשתוחב הרצועה במנעל קושר קשר מתוכו שלא תוכל לצאת והוא קיים לעולם. פטור אבל אסור בדרבנן. פירש"י כשקושרין אותו סביב רגליהן אין קושרין אותו בדוחק שפעמים שחולצו כשהוא קשור ונועלו כשהוא קשור ומיהו קש"ק לא הוי שבשעת הטיט מתירין אותו וקושרין אותו בדוחק שלא ידבק בטיט וישמט מרגליו. מותר לכתחילה בדבני מחוזא פירש"י שהם רחבי לב ומקפידין על לבושיהן ונעליהן להיות מכוונין וקושרין אותו בדוחק וצריך להתירו ערבית. הא למדת דקשר שמתירין אותו בכל יום מותר לכתחילה אפי' מהדקו שפיר אבל אם מניחו ארבעה או חמשה ימים ומהדקו בדוחק פטור אבל אסור וכן מפרש רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל מנעל של רבנן כורכין אותו בדוחק וקושרין בדוחק ואין חולצין מנעליהן מרגליהן כי אם בלילי שבתות לפי שלומדין בכל הלילות של חול ושוכבין מעט בלבושיהן הלכך פטור אבל אסור. וכתב ה"ר ברוך בר יצחק בספר התרומה ואסור לקשור שני ראשי האבנט ברצועות בתוך המכנסים בשבת כ"א בעניבה וטוב לעשות באבנט כמו שעושין לחגורות כעין בוק"לא בלע"ז ובלשון כנען זקיב"ה של ברזל או של מתכת. כתב ה"ר משה מיימון זצ"ל העניבה מותרת לפי שאינה מתחלפת בקשירה לפיכך החבל שנפסק מקבץ שני קצותיו וכורך עלי' משיחה ועונב עניבה עכ"ל. ותניא חבל דלי שנפסק פי' באמצעיתו לא יהא קושרו אלא עונבו ר' יהודה אומר [כורך] עליו פונדא או פסיקיא ובלבד שלא יענבנו ומפרש במסקנא משום דקסבר עניבה גופה קשירה היא. ופסק רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דהלכה כרבנן דשרו עניבה אפי' לכתחילה ואע"ג דמשמע דהלכה כר' יהודה דתנן פ' המוצא תפילין מכניסן זוג זוג כו' בד"א בישינים אבל בחדשים פטור אבל אסור ותניא איזהו בחדשות כו' שאינן מקושרות ופריך סתמא דתלמודא וליענבינהו מיענב אר"ח זאת אומרת עניבה פסולה בתפילין אביי אמר ר' יהודה היא דאמר עניבה קשירה היא ולעיל נמי תני ר' יהודה אוסר בחדשות ומתיר בישנות [ורבנן] דר"י שרו הכל. אלמא מתניתין אליבא דאביי ר"י הוא ואפ"ה אינו רק פטור אבל אסור ולא חייב חטאת דקצת הם מלבוש או תכשיט. אעפ"כ פסק רבינו יצחק כרבנן מדפריך דרך פשיטות וליענבינהו מיענב משמע דתלמוד ערוך הוא בפיו דעניבה לכתחילה מותרת בשבת הילכך אחרי שפסקו רבותינו דעניבה בשבת שריא א"כ רצועות מנעל וסנדל ומקטורן וכובעים כולם מותרים [לאחר] שנשמטו להחזיר בשבת וליענבינהו מיענבי וכן משמע:

מתני' קושרת אשה נודות יין ושמן. גמ' פשיטא ל"צ דאית לה תרי אוני פי' אזנים שכפולים לתוכו ובאחת מהן יכול להוציא היין מהו דתימא חדא מינייהו בטולי מבטל ליה קמ"ל. קדירה של בשר כו' שלאכא מ"ד בטולי מבטל לה קמ"ל. מהו דתימא מבטל ליה לקשר שעל פיה ומוציא מה שבתוכו דרך שלאכא דר:

מתני' ר' אב"י אומר קושרין לפני הבהמה בשביל שלא תצא. גמ' פשיטא שהרי אין זה קש"ק. ל"צ דאית ליה תרי איסרי פירש"י שני חבלים קושר ברחב הפתח זה למעלה מזה ל"א שקשרה היום בשני צידי הפתח ולא היתה תלויה בו מאתמול מ"ד חד מנייהו בטולי מבטל לה כשיוציא הבהמה לא יתיר אלא התחתון ויוציאנה בדוחק קמ"ל: א"ר אבא אר"ח בר אשי אמר רב מביא אדם חבל מתוך ביתו וקושרו בפרה ובאיבוס פי' קושר בפרה ראשו האחר וראשו השני באיבוס ולא חיישינן שמא כשיתיר הפרה לא יתיר אלא קשר שבראשה ויבטל החבל באיבוס שיהא מוכן לכך או יתיר אותו שבאיבוס ויבטל אותו שבפרה ונמצא האחד של קימא איתיבי' ר' אחא אריכא דהוא ר' אחא בר פפא לר' אבא חבל שבאבוס קושרו בפרה ושבפרה קושרו באיבוס ובלבד שלא יביא חבל מתוך ביתו ויקשרנו בפרה ובאיבוס התם חבל דעלמ' פי' ולהכי חיישי' שמא יבטלנו לשם ויהא קשר של קיימא הכא חבל דגרדי פי' הא דאמר ר' אבא מביא אדם חבל מתוך ביתו ההיא בחבל דגרדי דליכא למיחש דילמא יבטלנו התם ובידוע דלא אתי לידי קשר של קיימא:

סימן סח

והמתיר. אב מלאכה זו למדנו מצדי חלזון כדפרי' לעיל: אמרי' פ' במה טומנין מתירין בית הצואר בשבת אבל לא פותחין פירש"י שדרך הכובסין לקושרו ויש שרוצים לדקדק מיכן אבל אם הי' תפור בפי בית הצואר או כמו שמדבקין הרצענין זוג של מנעל אסור לנתקו זה מזה שלא מצינו חילוק בין תפירה של קיימא לשאינה של קיימא כמו שמצינו בקשרים אבל ה"ר יוסף פי' שדרך דתופרים לתפור מעט סמוך לבית הצואר קודם שיתפרו כל הבגד כולו כדי להתיישב התפירה בטוב ואינו עשוי להתקיים הלכך הוי מותר לקורעו ולדבריו זוג של מנעלי' שתפרו הרצענים מותר נמי לקורעו וכן דעת הרב ר' יואל בר יצחק מבון הלוי זצ"ל להיתרא ומפרש כמו ה"ר יוסף דמיירי כגון שהי' תפור ומביא ראי' [דלשון] מתירין שייך נמי בתפירה כההוא דפ' במה טומנין דאמר התם הבגד שהוא תפור בכלאים חיבור עד שיתחיל להתיר ונראה לו להתיר משום דלאו להתקיים עביד לה מעיקרא כדפרישי' ולא דמי לכל הני דאילו קשרים גבי רצועות אושכפי וכ"כ ה"ר יואל שמצא כתוב בשם ר' שמואל בן ר' מאיר זכר צדיקים לברכה דמתיר להתיר

ולקרוע בית הצואר כשתפור מעט שקורין אשפוצטי"ר שחברו האומן ועוד מדמה אותו למגופת חבית דאינו חיבור משום דאינו עתיר להתקיים שלהנטל עומדת: ס"פ תולין תני חדא שומטין מנעל מע"ג האימוס בשבת ותניא אידך אין שומטין ל"ק הא ד"א הא רבנן דתניא מנעל שע"ג האימוס ר"א מטהר וחכמים מטמאים פי' ר"א דמטהר אלמא לאו כלי הוא ובשבת נמי אסור לטלטלו ולרבנן דמטמאין אלמא האי אימוס כלי הוא ומקבל טומאה ובשבת מותר לטלטלו והלכה כרבנן דשומטין המנעל מע"ג האימוס בשבת אע"פ שאינו רפוי דא"א אז לשומטו אלא א"כ מטלטל האימוס דהא קיי"ל כרבא דאמר דבר שמלאכתו לאיסור בין לצורך גופו בין לצורך מקומו מותר פי' אימוס הוא דפוס של מנעל מה שקורין בלשון כנען קופיט"ו וזאת הטענה לא שייכא במלאכה דמתיר אלא אגב שכתבתי מזוג של מנעל שחברו הרצען כתבתי זאת דדמיא לה: פ' חבית גמ' שובר אדם את החבית תני חדא חותלות של תמרים ושל גרוגרות מתיר מפקיע וחותך ותניא אידך מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך פירש"י חותלות כלי של כפות תמרים ועשויין כמין סלים מתיר את הכסוי קשור בחבל. אבל לא מפקיע סותר שרשרות החבל בכלי ולא חותך דאין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו וסכין אינו עשוי לכך ואמר ל"ק הא רבנן דשרו והא רבי נחמיה דאסיר אבל בהא מודו כולי עלמא דמותר להתיר ונראה דמותר גם להפקיע ולחתוך דהא קיי"ל אין סתירה בכלים וקיי"ל נמי כרבא דבר שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו וכ"כ ה"ר משה מיימון זצ"ל חותלות של תמרים ושל גרוגרות מתיר ומפקיע וחותך ונוטל ואוכל:

סימן סט

והתופר שתי תפירו'. קצת מענין תפירה כתבתי במלאכה דהקושר:

סימן ע

והקורע על מנת לתפור שתי תפירו'. ירושלמי פ' כלל גדול ר' זעירא בשם רב הונא באו כליו מבית האומן לובשו [ואם] יתקרע יתקרע ר' זעירא בשם רב הונא נתכסו בגדיו בקוצים ה"י מפשרן במקום [צנוע] ובלבד שלא יקרע:

סימן עא

הצד צבי פירש"י הצד את הצבי וכל מלאכת עורו נוהגת [במשכן] בתחשים ובעורותיהם תנו רבנן הצד חלזון והפוצעו אינו חייב אלא אחת פי' משום צידה ר' יהודה אומר פציעה בכלל דישה הרי אצידה לכ"ע מחייב ואפציעה פליגי ואנטילת נשמה כ"ע לא מחייב ובירושלמי איכא איפכא דאמרי' התם הצד צבי השוחטו הצד חלזון ופצעו אית תניי תני חייב שתים אית תניי תני אחת מן דמר שתים אחת משום צד אחת משום נטילת נשמה

ומן דמר א' היידא היא משום נטילת נשמה ולית ליה צידה ואתייה כיי דמר ר' ליעזר ברי יוסה ר' אבהו ורשב"ל בשם ר' (שמעון) [מאיר] כמין חיה טהורה ברא הקב"ה למשה במדבר כיון שעשה בה מלאכת המשכן נגנזה פי' לא הי' צריך לצוד. אבל תימה דאמאי לא יליף צידה מאלים מאדמים הרי לפי הירושלמי אצידה פליגי ואנטילת נשמה לכ"ע מחייב ואפציעה לכ"ע לא מחייב וצידת פרעוש כתבנו בהלכות ערב שבת גבי לא יפלה את כליו:

סימן עב

השוחטו והמפשיטו גמ' שוחט משום מאי מיחייב פירש"י שחיטה במלאכת המשכן [היכא] ומאי עבידתי' אי מעורות אלים מאדמים למ"ל בהו שחיטה בחניקה נמי סגי רב אמר משום צובע [ומסיק אף משום צובע] דהא מתני' קתני צובע אלא עיקר חיובו משום ננ"ש דוקא. ירושלמי השוחטו והמפשיטו רשב"ל אמר לית בו שחיטה דשחיטה תולדת אבידה הוא ולמה תניתה עמהון אלא בגין דתנינן סדר סעודה תניתה עמהון ואיני יודע מהו תולדת אבידה אם טעות סופר או פירוש משום נטילת נשמה:

סימן עג

המולחו והמעבדו היינו מולח והיינו מעבד ר"י ורשב"ל דאמרי תרוייהו אפיק חדא מינייהו ועייל שירטוט פי' האי מעבדו היינו משום שירטוט הוא מיחייב והכי אמרינן בירושלמי מה עיבוד היתה במשכן שהיו משרטטין בעורות מהו משרטטין לון מסרגלין לון ופירש"י כשהוא בא לחותכו משרטטו תחילה בפי מה שהוא רוצה להאריך ולהרחיב ולקצר את החיתוך ואח"כ מעביר הסכין דרך השירטוט ותנן לקמן בהבונה המסרט על בשרו ר"א מחייב חטאת וחכמים פוטרים אבל לכתחילה כ"ע אסור ופירש"י המסרט במכתב או בסיקרא ואמרי' בירושלמי בהבונה הקורע על העור כתבנית כתב פטור הרושם על העור כתבנית כתב חייב הלכך נ"ב כשאדם מעיין הלכה בשבת ובא אל לבו שום חידוש שצריך לשאול שאסור לו לרשום בצפורן על הגליון לזכר שלא ישכח מידי דהוה אמסרט על בשרו דאסור לכ"ע ור' יוסי נמי דנמוקו עמו (אשר) [אוסר] רושם בעלמא: אמר רבה בר רב הונא האי מאן דמלח בישרא חייב משום מעבד רבא אמר אין עיבוד באוכלין מיהו מדרבנן מודה רבא דאסור כדאמרי' פ"ק דביצה רב אדא בר אהבה מערים ומלח גרמא גרמא. דאפי' ביו"ט לא התירו כי אם ע"י הערמה אף ע"פ שהותרו מלאכת שבת ביו"ט לצורך אוכל נפש ולקמן פ' ח' שרצים תני ר' יהודה בר חביב אין מולחין צנון וביצה בשבת רב חזקי' משמי' דאביי אמר צנון אסור וביצה מותרת אר"נ מריש הוה מלחנא פוגלא אמינא אפסודי קא מפסידנא ליה דאמר שמואל פוגלא חורפא

מעלי כיון דשמענא להא דכי אתא עולא אמר במערבא מלחי בשורי בשורי פי' בחול ממלחנא לא מלחנא טבולי ודאי מטבילנא והכי הלכתא דאסור למלוח צנון בשבת אלא מטבל במלח ואוכל וכן מותר לתחוב הצנון בתוך המלח ולהניחו שעה קטנה כדאמ' בכלל גדול בירוש' ד' זעירא בשם רב הונא צנון טומנו במלח ובלבד שלא ישהה:

סימן עד

והמוחקו ירוש' מה מחיקה היתה במשכן זעיר' בר הונה בשם ר' חנינא שהיו כופין את העורות ע"ג העמוד אבל רש"י פי' ממחקו מגרר שערו אר"ח בר אבא ג' דברי' סח לי ר' (יוסי) [אסי] משמי' דר' יהושע בן לוי וחדא מנייהו הממרח רטיה בשבת חייב משום ממחק פירש"י תחבושת על המכה הלכך (משפירשה) [מי שפירשה] לו רטיה בשבת כשמחזירה יזהר שלא ימרח דהכי מוכח בהמוצא תפילין בעירובין דרטיה שפירשה מע"ג המכה מחזירין אותה אפי' במדינה גבי עובדא דמר בר רב אשי. ס"פ המוציא אמר רבא אסור למשמש בצרור בשבת כדרך שממשמש בחול פר"ח דהיינו שאסור להחליקו כדי לקנח בו דחייב משום ממחק וכן עיקר [דלא] כפירש"י:

סימן עה

והמחתכו פירש"י מחתכו ומקצעו לרצועות וסנדלים. כתב ה"ר משה מיימון כל דבר שהוא ראוי למאכל בהמה כגון תבן ועשבים לחים והוצים וכיוצא בהן מותר [לקטוף אותם בשבת מפני שאין בהן תיקון כלים ומותר] לקטום עצי בשמים להריח בהם ואע"פ שהן קשין ויבישין ומפשח מהם כל מה (שיפשח) [שירצה] (בו עץ) [בין שפשח] עץ גדול בין שפשח עץ קטן עכ"ל וכדבריו מוכיח בפ' המביא כדי יין הלכך מותר ליקח תבן שלפניו לקטום אותו לחצות בו שיניו הואיל וראוי למאכל בהמה כדפרי' לעיל באב מלאכה דהטוחן:

סימן עו

והכותב שתי אותיות. ותנן לקמן בהבונה הכותב שתי אותיות בין בימינו בין בשמאלו בין משם אחד בין משתי שמות בין משני סימניות בכל לשון חייב פירש"י כל כתב וגופו של כל אומה ואומ'. וה"ר יואל בר יצחק הלוי מבון פי' שכת' כומרים או שאר כתבים לבד מאשורית ויונית אם כתבו ישראל בשבת פטור מן התורה דאינה כתיבה ואינה חשובה (מלא) [מלאכה] דגרסי' בירושלמי מהו בכל לשון אלף אלפא ביתא ביטא והוא לשון יונית ומשמע או בגופן שלנו או בגופו יונית והיינו דאמר כותבין עליו אונו ואפי' בשבת וכן אומר לעכו"ם ועושה בגופו שלהם שאין בו אלא שבות דרבנן דגזרו על גופי' שלהם אטו גופי' דידן שאסור אבל בגופו שלנו זהו שבות שיש בו מעשה דאורייתא. תנן בפ'

הבונה כתב במשקין במי פירות באבק דרכים באבק סופרים ובכל דבר שאינו מתקיים פטור פירש"י כתב במשקין כגון מי תותים שמשחירין או במי פירות כל פירות באבק דרכים בטיט ל"א באבק דרכים באצבעו סרט כמו אותיות בעפר נגוב הלכך צריך אדם ליזהר שלא יכתוב במשקין ע"ג השלחן וגם שלא יסרוט באצבעו כמו אותיות בעפר נגוב: ירושלמי בפ' הבונה. כתב בדיו על עלי ירקות במשקין ובמי פירות על הלוח פטור עד שיכתוב דבר של קיימא על דבר שאינו של קיימא ונראה דט"ס הוא וכך יש להיות על דבר שהו' של קיימא. עוד שם ירושלמי וכתב ולא השופך אר"ח בר בא אילן בני מדינחא ערימין סגין כד חד מנהון בעי משלחה מילה דמיסטירן לחבריה הוא כתב במי מילין וההוא דמקבל כתביה הוא שפיך דיו שאין בה עפץ והוא קולט מקום הכתב עשה כן בשבת מהו ר' יוחנן ורשב"ל תרויהון אמרין והוא שכתב דיו ע"ג דיו וסיקרא ע"ג סיקרא אבל אם כתב דיו ע"ג סיקרא וסיקרא ע"ג דיו חייב ר' יצחק בר משרשיא בשם רבנן דתמן חייב שתים משום כותב ומשום מוחק:

סימן עז

והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות. פירש"י כותב ומוחק לקמן מפרש למאי איבעו למשכן שכן רושמין על קרשי המשכן לידע איזה בן זוגו וכותב אות בזו [ואות בזו] ומוחק פעמים שטעה. ירושלמי יש שהוא כותב נקודה אחת מלמעלה וחייב עליה משום כותב ומשום מוחק ויש שהוא מוחק נקודה אחת מלמעלה וחייב עליה משום כותב ומשום מוחק היך עבידה (ביה) היה דלת ועשהו ריש. ריש ועשהו דלת חייב משום כותב ומשום מוחק:

סימן עח

הבונה לקמן בפ' הבונה כמה יבנה ויהא חייב כל שהו והתם מפרש בגמ' כל שהו למאי חזי. ירושלמי פ' כלל גדול מה בנין היה במשכן שהיו נותנין קרשים ע"ג אדנים ולא לשעה היתה א"ר יוסה מכיון שהיו חונין ונוסעין ע"פ הדיבור כמי שהוא לעולם הדה אמרה בנין לשעה בנין הדה אמרה בנין ע"ג כלים בנין הדה אמרה אפי' מן הצד הדה אמרה אפי' נתון ע"ג דבר אחר הדא אמרה בנין אדנים בקרקע בנין הא תני אחד מביא את האבן ואחד מביא את הטיט [המביא את הטיט] חייב ר' יוסי אומר שניהם חייבים סבר ר' יוסה אבנין בלא טיט בנין הכל מודים שאם נתן את הטיט תחילה ואחר כך נתן את האבן שהוא חייב. ריש פרק כל הכלים ת"ר דלת של שידה ושל תיבה ושל מגדל נוטלין אבל אין מחזירין ושל לול של תרנגולים לא נוטלין ולא מחזירין ואמר בשלמא של [לול של] תרנגולין קסבר כיון דמחברא בארעא יש בנין בקרקע ויש סתירה בקרקע

אלא של שידה תיבה ומגדל מאי קסבר כו' עד אלא אמר רבא קסבר אין בנין בכלים ואין סתירה בכלים פי' אין בנין ולכך נוטלין כלומר מסלקין מציר שלהן ומיהו אין מחזירין דרבנן גזרו שמא יתקע בחזקה בסיכין ויתדות והו"ל גמר מלאכ' וחייב משום מכה כפטיש הלכך הלכה כרבא דאין בנין בכלים ואין סתירה בכלים הלכך כל כלי העשוי להתפרק ואינו עשוי לתקוע בכח נוטלין ומחזירין דמ"ד אין בנין בכלים אין נמי סתירה בכלים אבל היכא שהוא עשוי לתקוע בכח נוטלין אבל לא מחזירין גזירה שמא יתקע בכח ויתחייב חטאת משום מכה בפטיש וביום טוב אפי' להחזיר שרי ולא גזרינן שמא יתקע כגון (הוא) הדבר שהוא צרבי רבים ושייך בו שמחת יו"ט כדתנן פ"ק דביצה בש"א אין מסלקין את התריסין ביו"ט פי' דלתות פתחיהם של חניות וב"ה מתירין ואמר עולא שלשה דברים התירו סופן משום תחילתן וחדא מנייהו סילוק תריסי חניות ופרכי' סילוק תריסי חניות תנינא וב"ה מתידין אי מהתם משום דאין בנין בבלים ואין סתירה בכלים ואפי' דבתים נמי קמ"ל התירו סופן משום תחלתן דחניות אין דבתים לא פי' בנין וסתירה לא שייך בהו בכלים לאיחיובי בסילוק וחזרה דהא דתנן הבונה כל שהוא בבתים תנן והלכך ב"ה אפי' בתיבות הבית שרי לסלק דלתותיהן ולהחזיר ואע"ג דלאו לשמחת יו"ט קמ"ל עולא דאע"ג דאין בנין וסתירה בכלים קאסרי ליה ב"ה מדרבנן שמא יתקע אי לאו משום תחילתן דחניות שהן צרכי רבים אין אבל תריסי כלי הבית לא והיינו דתניא סוף פרק כירה מלבנות המיטה וכרעי המיטה ולווחין של כרכיכם לא יחזיר ואם החזיר פטור ולא יתקע ואם תקע חייב חטאת רבן שמעון בן גמליאל אומר אם היה רפוי מותר ופי' רש"י מלבנות המיטה כעין רגלים קטנים ויש להם בית קיבול ומכניס לתוכן ראשי כרעי המיטה שלא ירקבו בארץ עכ"ל כי אלו הרגלים אין דרכם להיות קבועים בחוזק הלכך פטור אבל אסו' כי פעמים שתוקעין אותו כמו קנה של סיידין וקרן פשוטה דפי' רש"י דמכניסן בריוח ודרכן לפורקן תמיד ופטור אבל קרן עגולה שצריך לתוקעה בנקבים בחוזק יד הויא מלאבה וחייב חטאת הלכך האי סכין שנפלה ברזלא חוץ לקתא אסור לאהדורה בשבת' אפי' אינו מהדקה ומחזיקה לגמרי הואיל שדרכה של סכין להדקה ולהחזיקה בקביעות אפי' היכא שהחזירה ולא החזיקה והדקה הוי פטור אבל אסור אבל דבר שאין דרך לקובעו בחוזק אלא רפוי הוא ודרך לפורקו תמיד כמו מיטה של טרסיים ומיטה גלילתא ההוא לכתחילה שריא לאהדורה ביו"ט וה"ה בשבת דהלכה כרשב"ג דאמ' אם היה רפוי מותר לכתחילה כדמוכח סוגיא דס"פ כירה דאמר התם לוי בר שמואל אשכחינהו לר' אבא ולרב הונא בר חייא דהוי קיימי אפיתחא דבי רב יהודה אמר להו מהו להחזיר המטה של טרסיים בשבת א"ל שפיד דמי ומוקמינן לה

כרשב"ג דאמ' אם היה רפוי מותר ותו אמרי' התם בי רב חמא הואי ליה ההוא מיטה גלילתא דהוו מהדרי ליה ביומא טבא א"ל ההוא מרבנן לרבא מאי דעתיך בנין מן הצד הוא נהי דאיסור' דאוריית' ליכא איסור' דרבנן מיהא איכא א"ל אנא כרשב"ג [ס"ל] דכל היכא שהוא רפוי מותר לכתחילה ואמרינן בירושלמי ר"פ הבונה רב המנונא הורי לריש גלותא להתיר שלחן של פרקים בשבת אמרין הונא בר חייא הוה עמיה שמע ר' יהודה ואמר מאן דהורי ליה לא יליף ולא שמש א"ר שמי מאן דהורי ליה כרשב"ג הורי ליה דתני לווחין שבספינה שבעריסה ושבנקליטי המטה ורגל השלחן ויד הסכין שפירשו ה"ז לא יחזיר ואם החזיר ה"ז פטור ואם תקע ה"ז חייב רשב"ג אומר אם היו רפין נוטל ומחזיר. אבל הדלת שנפלה מפתח הבית ודאי אסור להחזירה וכתב ה"ר משה מיימון זצ"ל ואין מחזירין מנורה של חוליות ולא כסא המפוצל ולא שלחן המפוצל וכיוצא בהן מפני שנראה (בשנה) [כבונה] ואם החזיר [פטור] שאין בנין בכלים ואין סתירה בכלים ואם הי' רפוי מותר להחזירן עכ"ל:

מתני' ס"פ המצניע וכן הגודלת וכן הכוחלת וכן הפוקסת ר"א מחייב חטאת וחכמי' אוסרים משום שבות. פירש"י וכן הגודלת שערה וכן הכוחלת עיניה. וא"ר אבהו לדידי מפרשי לי מיניה דר' יוסי בר חנינא כוחלת משום צובעת וכן [גודלת] ופוקסת משום בונה וכי דרך בנין בכך אין כדדרש ר"ש בן מנסיא ויבן ה' אלהים את הצלע מלמד וכו' לכאורה משמע דהלכה כר' אליעזר דמסייעי ליה תנאי וקראי מיהו אפי' אין הלכה כר"א מדרבנן אסור לכ"ע לגדל שערה בשבת והואיל ואסור לגדל אסור נמי לסתור שערה היכא שגדלה אותם דמדיש בנין בגידול שער איכא בי' נמי סתירה כדאמרי' ר"פ כל הכלים גבי דלת שידה תיבה ומגדל אי יש בנין יש סתירה. מעתה צריך לפרש כגון אשה שנזדמנה לה טבילה של מצוה בשבת וביו"ט דקיי"ל דטבילה בזמנה [מצוה] כפר"ח ודלא בפר"ת כדפרי' בהלכות נדה א"כ כשרוצה לטבול אינה יכולה לסתור שערה דכשם שיש בנין בשערה כך יש בו סתירה ובשלמא היכא שגדלה שערותיה בלא רצועות שטובלת בלא סתירה דשער ע"ג שער לא חייץ כדתנן במסכת מקואות ומייתי לה ר"פ במה אשה אלו חוצצין באדם חוטי צמר וחוטי פשתן ורצועות שבראשי הבנות ר"י אומר של צמר ושל שער אין חוצצין מפני שהמים באים בהם ופירש"י דלא מיהדקו על בשרו ואמר רב יהודה אמר שמואל מודים חכמים לר' יהודה כחוטי שער וכן אר"נ אמר שמואל ותניא נמי הכי ואר"נ בר יצחק מתני' נמי דיקא דבשיער לא פליגי אלמא לכ"ע שער ע"ג שער אינו חוצץ הלכך היכא שגדלה שערותיה בלא רצועות ה"נ שטובלת כך ואינה סותרת אותם א"נ היכא שגדלה אותם ברצועות ארוגות דבהא נמי אינה סותרת אלא טובלת

כך דכל שהוא אריג לא גזרו ביה רבנן בההיא דר"פ במה אשה דבעא מיניה רב כהנא מרב תיכי חלילתא מאי ופירש"י שרשרות של חוטין חלולות ועגולות מהו לקלוע בהם שערה ולצאת בשבת דאינה יכולה למתחן ולהדקן על השער בחוזק והמים נכנסין בהן ומיבעיא לי' מי הויא חציצה ולא תצא בהם בשבת משום [גזירת] טבילת מצוה או לא הויא חציצה א"ל אריג קאמרת כל שהוא אריג לא גזרו פירש"י לא גזרו לצאת בו בשבת דלענין חציצה לא חיית דלא מצי לאהדוקה שפיר והכי מסקנא דמילתא התם. וכתב ה"ר אליעזר בר יצחק מבה"ם בתוספותיו שפי' לפני ר"ת מיכן נראה להתיר איפלט של בגד אריג מה שקורין בל"א הרשטו"ר שקולעות בו הנשים שערות ראשם אבל היכא שגדלה שערותיה ברצועות שאינם ארוגות דמהדקי וחייצי כדתנן ולא ברצועות שבראשה ותנן נמי אילו חוצצין באדם ורצועות שבראשי הבנות ונזדמנה לה טבילה של מצוה אם הלכה כר"א הא ודאי אינה סותרת ואינה טובלת אבל אם הלכה כרבנן צריך לדקדק [שמא] במקום מצוה לא גזור רבנן או שמא כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון והעמידו דבריהם אפי' במקום טבילת מצוה וכ"כ ה"ר ברוך בר יצחק בסה"ת שאסור לה להתיר קלעות שערותיה גם כתב דחוטי שער לא מיהדקי על השערות ולא חייצי. וכתב הר"מ מיימון יוצאה אשה בחוטי שער הקשורים לה על ראשה מפני שהמים באים בהם ואין חוצצין ואינה חולצתן אם אירע [לה] בהם טבילה שנגזור שמא תביאם ברה"ר בין שהיו החוטים שלה בין של חבירתה בין של בהמה ולא תצא [הזקנה] בשל ילדה ששבח הם לה שמא תחלוץ ותביאם לחברותיה אבל ילדה יוצאת בחוטי זקנה וכל שהוא אריג יוצאה בו על ראשה עכ"ל:

מתני' וכן הפוקסת פירש"י יש מרבותי אומרי' מתקנת שערה במסרק ובידיה ויש שמפרשים טחה כמין בצק על פניה וכשנוטלתו מאדים הבשר עכ"ל. ורפ"ק הכתובות תניא אע"פ שאמרו אין אדם רשאי לכוף את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת פירש"י פוקסת מעברת שרק על פניה וקשיא לזה הפי' דבגמ' תניא רשב"א אומר גודלת ופוקסת וכוחלת לעצמה פטורה ולחבירתה חייבת וכן הי' רשב"א אומר משום ר"א אשה לא תעביר שרק על פניה אלמא דפוקסת לאו היינו מעברת שרק על פניה. ובפרק ב' דכתובות כי אתא רב דימי אמר [הכי] משרו קמי כלה במערבא לא כחל ולא פרכוס ופירש"י פירכוס קליעת שער וקשה נמי לזה הפי' דתנן וכן הגודלת וכן הפוקס'. אבל איני יודע מאין לנו דפירכוס היינו פוקסת. ומה שפי' נמי במתני' בשם רבותיו דפוקסת היינו שמתקנת שערה במסרק קצת קשה דהו"ל למתני סורקת כדתנן נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק. ובערך פקס פי' פוקסת מחלקת שערה לכאן ולכאן כמדומה בעיני דהיינו מה

שקורין בל' כנען פוט"ץ ויהי' פי' פוקסת כההיא דפ' מי שהחשיך איזו היא המראה מרביצה ופוקס את פיה כך פי' בערוך הלכך צריכה אשה ליזהר שאם טחה פניה בבצק שלא תעבירנו מעל פניה בשבת וגם שלא תתקן שערותיה אפי' בידיה ולא תחלקם לעשות פוטי"ץ ולהדי' משמע בפ' במה אשה דאסור לחלוק שערותיה כדפרישית בההיא ולא במחט שאינה נקובה וגם שלא תעביר שרק על פניה:

ת"ר החולב והמחבץ והמגבן כגרוגרת והמכבד והמרביץ והרודה חלת דבש בשוגג בשבת חייב חטאת מזיד ביו"ט לוקה מ' דברי ר"א וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות ואוקימנא דחולב חייב משום [מפרק מחבץ חייב משום] בורר מגבן חייב משום [בונה]. המכבד והמרבץ. תנא אשה חכמה מרבצת ביתה בשבת פירש"י אשת ת"ח [או בת ת"ח] ששמעה מאביה. מרבצת ביתה רוחצת קיתונות בזוית זו וכוסות בזוית זו. והאידנא דסביר' לן כר' שמעון דאמר דבר שאינו מתכוין מותר שרי אפי' לכתחילה פירש"י כר"ש דאמר דשא"מ מותר והמרביץ אין מתכוין (להרביץ) [להדביק] עפר בגומ' ולהשוות הבית אלא שלא יעלה אבק עכ"ל ואית לן למימר דאין זה פסיק רישי' ואפשר שלא ידבק עפר בגומא. מיכן מתירין לכבד ולרבץ הבית בשבת ויו"ט שאומרים שהלכה כר"ש כדפסיק הכא וכ"פ בה"ג להתירא. ואינו נראה לרבי' יצחק בר שמואל זצ"ל אלא נראה לו לפסוק דכיבוד אסור בשבת ויו"ט והא דפסיק הבא להתירא היינו בריבוץ דוקא אבל בכיבוד הוי פ"ר ולא ימות ואסור ותו מפני שהוא מזיז עפר ממקומו כשהוא מכבד כדתנן פ' בידה ולא יטמיננה בחול ובאבק דרכים וא"ר יוסף גזירה שמא יזיז עפר ממקומו. מיהו אינה ראיה שכשאדם מכבד את הבית אינו מכבד אלא עפר תיחוח ובעפר תיחוח ליכא למיחש שמא יזיז כדפרש"י התם שמא יזיז עפר ממקומו שמא לא יהא שם חול עקור ככל הצורך ואתי לאזוזי עפר הדבוק והוי חופר [גומא] והוי תולדה דחורש אבל בעפר תיחוח תוחב בעמק דליכא למיחש למזיז. אלא יש להביא ראי' מההוא דפ' כל הכלים דא"ר אבא ארחב"א א"ר מכבדות של מילת' מותר לטלטלינהו אבל של תמרה לא רא"א אף של תמרה ואוקימנא במחמה לצל ואימא וכן אר"א. פירש"י מכבדות שמכבדין בהם השלחן. של מילת. של בגדים לכבד שלחן מותר לטלטלו דמלאכתו להיתר. של תמרה. כעין שלנו לכבד את הבית דאסור משום אשוויי גומות דמודה ר"ש בפ"ר עכ"ל הא למדת שאסור לכבד את הבית בשבת משום אשוויי גומות אפי' לר"ש ותנן פ"ב דביצה אף הוא אמר שלשה דברים להקל מכבדין בין המיטות ומניחין את המוגמר ביו"ט ועושין גדי מקולס בלילי פסחי' ופירש"י מכבדין בין המטות. בין המסיבה שאוכלים שם שהיו מסובין ואוכלין ע"ג המטות. וחכמים אוסרים בשלשתן

בכיבוד משום אשוויי גומות. הא למדת דאסרי כיבוד אפי' ביום טוב וכ"ש בשבת ולא מסתבר לאוקומי רבנן כר' יהודה דלא כהלכתא ובגמר' מוכח דבשבת אסור לכ"ע לכבד דתניא התם אין מכבדין בין המטות ביו"ט אלא מכבדין מעי"ט ומביאין סדינין ופורסין עליהם למחר כשאורחין נכנסין מסלקין את הסדינין ונמצא הבית מאליו מתכבד אמרו לו [א"כ] אף בשבת מותר לעשות כן מכלל דאפי' מאן דשרי ביו"ט מודה בשבת דאסור. ותנן פ' תולין גורפין מלפני הפטם ומסלקין לצדדין מפני הרעי כו' וחכמים אוסרים ואוקימנא בגמרא דחכמים אתרווייהו פליגי ואר"ח מחלוקת באיבוס של כלי אבל בשל קרקע ד"ה אסור דאיכא למיחש לאשוויי גומות ופריך נמי סתמא דתלמודא ואיבוס של קרקע מי איכא מאן דשרי והא קמשווי גומות אלמא דכיבוד הבית אסור משום אשוויי גומות. הלכך אתבריר לן דאסור לכבד את הבית בשבת ויו"ט ומותר לרבץ. וההיא דרבא תוספאה אשכחיה לרבינא דהוה קא מצטער מהבלא וא"ל מר קשישא בריה דרבינא אשכחיה לרב אשי דהוה קא מצטער מהבלא א"ל לא סבר לה מר להא דתניא הרוצה לרבץ את ביתו בשבת מביא עריבה מליאה מים ורוחץ פניו בזוית זה וידיו ורגליו בזוית זה ונמצא הבית מתרבץ מאיליו א"ל לאו אדעתאי פירש"י לא הייתי זכור ורבותי פירשו לא סבירא לי עכ"ל אית לן לפרש בלשון ראשון כדי שיבוא פסק של סתם התלמוד כרבינא ורב אשי. הלכך ההיא דשלהי פ' המוצא תפילין בעירובין דאר"י אמר שמואל נשים משחקות בתפוחים אסור דהיינו שמגלגלין אותו במקום מדרון כענין שמגלגלין ביצים בפסח במקום מדרון [ואוקימנא משום דדילמא אתי לאשוויי גומות] לא תימא דמשום אשוויי גומות דהיינו שמשוה גומא ממש בידים אלא מפני שמכבדין את מקום מדרון ומודה ר"ש בפס"ר. ויש מיכן ללמוד שאסור לגלגל ביצים ביו"ט במקום מדרון ומיהו צריך דקדוק אם מותר לכבד בשבת ויום טוב בית הרצוף באבנים דהא אין גומות ברצפה ולכאורה היה משמע לאיסו' כדאמרי' אמימר שרא זילחא במחוזא אמר טעמא מאי אמור רבנן דילמא אתי לאשוויי גומות הכא ליכא גומות פירש"י זילחא לרבץ את הבית ורצפת אבנים היתה בכל העיר משמע אבל כיבוד אסור אפי' ברצפה של אבנים ושמא משום דגזר אטו היכא דליכא רצפה מיהו אמימר הורה דלא כר' שמעון כדפרי'. וה"ר משה מיימון כתב נשים המשחקות באגוזים ושקדים וכיוצא בהן אסורות לשחק בהן בשבת שמא יבואו להשוות הגומות ואסור לכבד הקרקע שמא ישוה גומות אא"כ היה רצוף באבנים ומותר לזלף מים ע"ג הקרקע ואינו חושש שמא ישוה גומות שהרי אינו מתכוין לכך:

מתני' בפ' כל הכלים פקק החלון רא"א בזמן שהוא קשור ותלוי פוקקין בו ואם לאו אין פוקקין בו פי' תלוי היינו שאינו נגרר בארץ שהחבל שהוא קשור בו אינו מגיע לארץ ואם לאו שאינו תלוי אלא נגרר בארץ אע"פ שהוא קשור אין פוקקין בו דחשיב ליה לר"א כשומטו מן הקרקע ובונה בו לכתחילה וחכ"א בין כך ובין כך פוקקין בו ואמרי' בגמ' מאי בין כך ובין כך וא"ר אבא בר כהנא בין קשור ובין שלא קשור והוא שמתוקן כלומר אפי' קשור לא צריך. והוא שמתוקן. מוכן מאתמול לכך ואוקימנא כי האי תנא דתניא קנה שהתקינו בעה"ב להיות פותח ונועל בו בזמן שהוא קשור ותלוי פותח ונועל בו אין קשור ותלוי אין פותח ונועל בו רשב"ג אומר מתוקן אף על פי שאינו קשור אר"י בר שילא אמר רב אסי א"ר יוחנן הלכה כרשב"ג. הלכך הלכה למעשה פקק החלון דהיינו דף שפוקקין בו שכמו כן מתוקן ומזומן לכך לפקוק בו אע"פ שאינו קשור אלא שומטו ומניחו בקרן זוית אפ"ה פוקקין בו בשבת ויו"ט דמאחר שהוא מוכן לכך הרי יש עליו תורת כלי וכן נמי נגר היינו יתד שתוקעין בחור שבמפתן ונועלין בו דלת וכן בריח שסוגרין בו הדלת כל כי האי גוונא רק שהם מוכנים ומזומנים לכך נועלין וסוגרין בהם בשבת אף על פי שאינם קשורים אלא שומטם ומניחם בקרן זוית אע"פ שפירש"י דמשום שפותח ונועל בו אין זה תורת כלי אלא תורת בנין ובעינן שיהא תורת כלי עליו מחמת הכי שיהא ראוי לתשמיש אחר כגון גבי קנה שיהא ראוי להפוך בו זתים. אין זה נראה לר"ת דאם כן כלי גמור היא ומותר לטלטלו לצורך גופו ואפי' היה מלאכתו לאיסור אלא נראה לר"ת דה"פ והוא שיהא תורת כלי עליהם דהיינו שיחדם לכך מע"ש וכדפרישית וכן פירש רבינו יצחק אלפס הלכה כחכמים דהיינו כרשב"ג ואי משום האי דדרש ר' יצחק נפחא אפיתח' דבי ריש גלותא הלכ' כר"א הא אותבה ר' זירא מההיא דפ' מי שהחשיך דתנן ומעשה בימי אביו של ר' צדוק ובימי אבא שאול בן בטנית שפקקו את המאור בטפיח וקשרו את המקידה בגמי לידע אם יש בגיגי' פותח טפח ומדבריהם [למדנו] שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת פי' שפוקקין את המאור בדבר שאינו תלוי וקשור ואע"פ דסתם לן נמי תנא כר"א בנגר הנגרר אפ"ה מעשה רב וכ"כ הר"מ מיימון פקק החלון בזמן שהוא מתכוין לכך אע"פ שאינו קשור ואינו תלוי מותר לפקוק בו החלון עכ"ל ופ' כ"ו כתב ה"ר משה מיימון נגר שיש בראשו קלוסטרא שמוכחת עליו שהוא כלי מוכן לנעילה ואינו קורה כשאר הקורות נועלין בו בשבת נגר שאין בראשו קלוסטרא אם היה קשור ותלוי בדלת נועלין בו וכן אם היה (נועל) [ניטל] ואיגורו עמו אבל אם היה איגודו קבוע בדלת והיה הנגר נשמט כמו הקורה ומניחין אותו בזוית וחוזרין ונועלין בו בעת שרוצים ה"ז אסור לנעול בו שאין עליו תורת כלי ואינו אגד ואין בו אגד להוכיח עליו עכ"ל. וא"י מה

כ' בשלמא מנגר שיש בו גלוסטרא כתב כדין כדתנן פ' המוצא תפילין ר' יוסי אומר איסור היו נוהגין בו והתירו להן אבל בנגר הנגרר לא כתב יפה כדמוכחא כל הסוגיא דס"פ כל הכלים דנגר הנגרר ופקק החלון דין אחד יש להן דמייתי מזה ע"ז ופריך מזה ע"ז. וכבר פרישית דהלכה כרשב"ג גבי פקק חלון דבזמן שהוא מתוקן לכך אף על פי שאינו קשור ואינו תלוי א"כ ה"ה דהלכה בנגר הנגרר דבזמן שהוא מתוקן ומיוחד לכך דלא בעינן קשור ואי משום ההיא דפ' המוצא תפילין דאר"י אמר שמואל הלכה כר"י שמואל במקום ר' יוחנן ליתא ואע"ג דאמר רבא התם והוא שקשור בדלת אליבא דשמואל [הוא דקאמר] אבל רבא גופיה כר' יוחנן סבר. מיהו כירושלמי מוכח דבעינן גבי נגר שיהא קשור דאמרינן בירושלמי ס"פ כל הכלים איזהו נגד הנגרר א"ר יוחנן קשור אע"פ שאינו תלוי אמר ר"י משכני חלפיי והראני נגר של בית ר' קשור אע"פ שאינו תלוי ר' יוסי בעא קומי ר' ירמיה היך עבדין עובדא א"ל מן מה דמר ר"י משכני חלפיי והראני נגר של [בית] ר' קשור אע"פ שאינו תלוי הדה אמרה כר' יודה עבדין עובדא עד שיהא קשור בדלת ר' יניי [חמוי] דר' אימי עד שיהא קשור בדלת עד שיהא בדבר שהוא יכול להעמידו נגרייה דר"א היה קטיר בגמי נשמט אסור נקמז ר' יעקב בר אחא בשם רבנן מדדיהו בראשי אצבעותיו ר' אבא בר בהנא רב חייא בר אשי בשם רב הלכה כר' יוסה ע"כ הירושלמי. מיהו כמדומה בעיני דפליג אתלמוד דידן דמוכח דנגר הנגרר ופקק החלון דין אחד יש לדם כדפדיש' ואית' נמי להאי ירושלמי פרק בתרא דעירובין גלוסטרא פי' בערוך [ערך קלסטרא] וי"מ קלוסטרא נגרא ששנינו כו' נגר שיש בו גלוסטרא והוא כמין יתד ובראש עגול כמין רימון וכשיש בפתח ב' דלתות עושין טבעת בדלת אחד וכן באחרת ומכניסין באותן טבעות היתר עכ"ל:

מתני' פקק החלון בזמן שקשור ותלוי פוקקין בו ואם לאו אין פוקקין בו וחכ"א בין כך ובין כך פוקקין בו. ארבב"ח אמר ר"י הכל מודים שאין עושין אהלי עראי בתחיל' ביו"ט ואצ"ל בשבת לא נחלקו אלא להוסיף שר"א אומר אין מוסיפין [בי"ט ואצ"ל בשבת וחכ"א מוסיפין] בשבת ואצ"ל ביו"ט. ותני' נמי הכי והכי המסקנא ופירש"י שאין עושין אהלי עראי לפרוס מחצלת על ד' מחיצות או על ד' קונדיסים להיות צל לאוהל ולהגן מן החמה ודוקא גג אבל מחיצה לאו אוהל הוא ושרי לפורסה לצניעות כדאמר בעירובין בעובדא דשמואל ופקק החלון דמתני' משום דבנין קבוע הוא ומחזי כמוסיף [על] הבנין. לא נחלקו אלא להוסיף כגון שהיתה מחצלת פרוסה עליה וכרוכה ונשאר בה אויר ולמחר פושטה דומיא דפקק דמוסיף בעלמא הוא עד כאן לשונו [פי'] דכי היכי דפליגי בתוספת בנין פקק הכי נמי פליגי בתוספת בנין [גג] הלכך לשיטת רש"י כל היכא שהוא בגג לא שנא

משום צניעות או מפני הגשמים בכל ענין שיהיה רק שהוא עושה אוהל למעלה דומיא דגג הרי יש כאן משום [בנין] ואסור לכ"ע לעשות אפי' אוהל עראי לא נחלקו אלא היכא שבא להוסיף ולמעלה דווקא דומיא דגג שר"א אומר אין מוסיפין אפי' ביום טוב וחכ"א מוסיפין אפי' בשבת. והלכה כחכמים שמותר להוסיף על אוהל עראי אפי' בשבת וכ"ש ביו"ט וכ"כ ה"ר משה מיימון דמותר להוסיף על אוהל עראי בשבת אבל היכא שהוא בא לעשות מן הצד כעין מחיצה דומיא דפקק אם הוא מתכוין לבנין כגון להתיר בית או חצר לטלטול או לבנין הבית אם המחיצה נעשית מאתמול ונשאר בה אויר הרי זה מוסיף עליה אוהל עראי בשבת ויו"ט אבל כל המחיצה לא יעש' לכך ביו"ט וכ"ש שלא יעשה בשבת דכל כה"ג שייך אוהל בין מעין גג בין מעין אוהל וכ"כ ה"ר משה מיימון ומותר להוסיף על אהל עראי בשבת כיצד טלית שהיתה פרוסה על העמודים או על הכתלים והיתה פרוסה קודם השבת אם נשאר ממנה גג טפח מתוח ה"ז מותח את כולה בשבת עד שיעשה אוהל גדול עכ"ל. אבל אם בא לעשות מחיצה בשבת לצניעותא בעלמא או מפני החמה או מפני הגשמים ה"ז עושה כל המחיצה בשבת וכ"ש בי"ט ובלבד מחיצת עראי וראיה מההיא שהביא רש"י מפרק כל גגות דשמואל ורב הוו יתבי בההיא חצר נפל גודא דביני ביני א"ל שמואל נגידו לי גלימא אהדרינהו רב לאפיה אמר שמואל אי קא קפיד אבא קטרו ביה הימיניה ופריך והיכי עביד שמואל הכי והא הוא דאמר גבי כותל שבין שתי חצרות שנפל זה מטלטל עד עיקר מחיצה וזה מטלטל עד עיקר מחיצה ומשני שמואל דעבד לצניעותא בעלמא הוא דעבד. ובההיא שהביא ריב"א שגם הוא הולך בזו השיטה שאני מפרש וכן פירשה בפ"ק דסוכה והביא ראיה מפ' תולין דאמר רב משום ר' חייא וילון מותר לנטותו ומותר לפורקו דהיינו מפני שאינו עשוי כ"א להגן מפני החמה ורש"י פי' התם וילון מסך שכנגד הפתח מותר לנטותו שאין אוהל אלא כמי שעשוי כעין גג עכ"ל. וי"ל שכך הוא רוצה לומר שאין אוהל כשהוא עושה מפני החמה אלא כמי שעשוי כעין גג אבל לשם בנין כדפרי' לעיל מודה רש"י דאוהל הוי ולא שרי כ"א להוסיף עליו וכ"פ רש"י פ' בתרא דעירובין להדיא דהאי וילון לצניעותא הוא. דהתם נמי מייתי להא דאמר רב משום ר' חייא וההיא דפ"ק דסוכה דכי אתא רב דימי אמר פ"א שכחו ולא הביאו ס"ת מע"ש למחר פרסו סדינין על העמודים והביאו ס"ת וקראו בו בשבת ופריך והיכי עבדי הכי והא אין עושין אהלי עראי בתחילה בשבת והתם [כתב] רש"י דל"ג ליה מיהו יש לגרוס אותו דכל כה"ג גם רש"י יודה דאסור הואיל ובאו להתיר הבאת ס"ת בכך. ותדע דהא בפ' כיצד משתתפין בעירובין איתא להא דרב דימי ולא פירש רש"י התם דל"ג ליה. וההיא דפ' הישן דת"ר מעשה בר"א ששבת בסוכתו של

ר' יוחנן בר' אילעי בקיסרי ואמרי לה בקסרין הגיע חמה לסוכתו כו' התם רצה לפרוס סדין למעלה על סכך דסוכה שהוא כעין גג וכן נמי ההיא דפ' המוצא תפילין בעירובין גבי הנהו דיכרי דהו"ל לרב הונא דביממא בעו טולא ובליליא בעו אוירא אתא לקמיה דרב (הונא) א"ל זיל ברוך בודיא ושייר בה טפח למחר פרסיה עלייהו מוסיף על אהלי עראי הוא התם נמי אוהל כעין גג הוה וההיא דפ' מי שהוציאוהו גבי ההיא נחמיה בריה דרב חנילאי משכתיה שמעתא ונפק חוץ לתחום כו' עד איתביה רנב"י לרבא נפל דופנה לא יעמיד בה אדם ובהמה וכלים לא יזקוף את המיטה לפרוס עליה סדין לפי שאין עושין אהלי עראי בתחילה ביו"ט ואצ"ל בשבת א"ל את אמרת לי מהא ואנא אמינא לך מהא עושה אדם את חבירו כו' קשיין אהדדי ושקיל וטרי עד דאמר ל"ק הא בדופן שלישית פי' הא דקתני לא יעמיד בדופן שלישית שאין סוכה ראויה בשתי דפנות והא דקתני עושה אדם בדופן רביעית אלמא דיש חילוק בין היכא שעושה רשות לעצמו כמו בדופן שלישי בין היכא שאינו עושה בדופן רביעית שבלא"ה חשובה סוכה ראויה. וזה הדרך נמי במחיצה היכא שעושה רשות לעצמו כגון שמתכוין לעשותו רה"י ולהתירו בטילטול ודאי שייך ביה אוהל אבל היכא שאינו מתכוין אלא לצניעות' או להגן מפני החמה או מפני הגשמי' או מפני הרוח ודאי עושה לכתחילה מחיצת עראי בשבת וב"ש ביו"ט הלכך בחג הסוכות מותר לתלות המפה על הכתלים וכנגד הפתח כדי להגן מפני הרוח שלא יכבה את הנרות אבל למעלה תחת הסכך ודאי אסור:

כבר פירשנו דהלכה כחכמי' דמותר להוסיף על אהלי עראי בשבת ויו"ט מיהו צריך לפרש כמה יהיה מן האוהל מערב שבת שמותר להוסיף עליו בשבת אמרי' בפ' המוצא תפילין בעירובין שלה ליה רמי בר יחזקאל לרב עמרם לימא לי מר מהני מילי מעלייתא דאמרת לן משמיה דרב אסי בכיפי דארבא א"ל הכי אמר רב אסי הני כיפי דארבא בזמן שיש טפח בהם א"נ אין בהם טפח ואין בין זה לזה שלשה למחר מביא מחצלת ופורס עליהם מוסיף על אהלי עראי הוא ושפיר דמי ופירש"י שיש בהם טפח דרוחב של מענל טפח דבציר מטפח לא הוי אהל אבל רוחב טפח אקרי אוהל נמצא שם אוהל עליו מבעוד יום וכשהוא פורס הבגד עליו למחר אינו אלא מוסיף א"נ אין ברחבן טפח ואין בין זה לזה שלשה דאיכא למימר לבוד עכ"ל. והכי אמרינן התם בסמוך הנהו דיכרי דהוו ליה לר"ה דביממא בעו טולא ובליליא בעו אוירא אתא [לקמיה] דרב (הונא) א"ל זיל כרוך בודיא ושייר בה טפח כו' פירש"י ביממא בעו טולא מפני השרב ובליליא בעו אוירא מפני הבל הקיץ ובימים היו (פתוחי') [פורסי'] עליהם מחצלות ונוטלו בלילה אתא לקמיה דרב (הונא) מאי נעבד להו בשבתא. כרוך בודיא כשתסלק המחיצות מעליהם לפנות ערב

של ע"ש אל תסלקנה כולה משם ושייר בה טפח פרוס דליהוי עליה שם אוהל ולמחר פושטה עליהן דהוי תוספת ושרי עכ"ל הא למדת דכל היכא שהיה מע"ש אוהל מתוח טפח שלמחר בשבת מותחו את כולו לתוספת אהל עראי ושרי:

מתני' ר"א אומר תולין את המשמרת ביום טוב ונותנין לתלויה בשבת וחכ"א אין תולין את המשמרת ביו"ט ואין נותנין לתלויה בשבת והלכה כחכמים דאמרינן בגמ' מנקיט אביי חומרא מתני' ותני הנוד והמשמר' כו' לא יעשה ואם עשה פטור אבל אסור פירש"י הנוד הוא עור של בהמה תפור ופיו רחב מאוד ויש לו שנצים ועוברי דרכים ממלאין אותו יין או חלב במקום שתוקעין שם אהליהם ללון ושוטחין אותו ופיו מונח מתוח ע"ג (היתדות ארבע) יתידו' והרוח עובר מתחתיו ומצטנן שלא יתקלקל היין והוא דומה לאוהל אחר שנמתח והמשמרת היינו כדתנן וחכ"א אין תולין אבל מיטה כסא טרסקל ועסלא מותר לנטותן לכתחילה פירש"י אבל מיטה שלנו המחוברת ועומדת אם היתה זקופה או מוטה על צידיה מותר לנטותה ליישבה על רגליה ואף על גב דהשתא עביד אהלא שרי דלא מידי עביד אלא ליישבה בעלמא כסא טרסקל כך שמו ובלע"ז פלדשטיל ועליונו של עור ומקפלין אותו כשמסלקין אותו וסומכין אותו לכותל וכשרוצה לישב עליו מטהו ויושב על ד' רגלים. ואם לא עשוי כמין כסא טרסקל אבל עור הפרוס עליו נקוב לבית הכסא מותר לנטותו לכתחילה דהא עביד וקאי עכ"ל. ולא דמו הני להנהו דפ' המביא כדי יין. דאמר ר"י האי מדורתא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור וכן ביעתא וכן פוריא וכן חביתא פי' מדורתא דרך בנין אסור כגון שנתן עצים בארץ ואחרים ע"ג אבל אם אחז העץ למעלה ונתן אחד תחתיו עד שמגיע לקרקע למטה כיון שאינה דרך בנין מותר וכן אם מבקש לצלות בצים בענין הזה הוא עושה אוחז העליונה ונותן אחרים תחתיה וכן פוריא אוחז את הקרשים ומניח את הרגלים וכן חביתא כדים של יין שמשימין שורות שורות אוחז העליונה ומניח אחרים תחתי' כל הני הת' בעי שנוי משו' דלא מינכרי מחיצתייהו הלכך השת' הוא דעבי' מחיצה אבל הני דשמעתין דמינכרי מחיצתן ועבידי וקיימי לית בהן משום אוהל ומותר לכתחילה הילכך אותו הברזל בעל שלש הרגלים שמעמידים עליו את הקדירה מותר ממ"נ להשים עליו קדירה ביו"ט אי אותם רגלים חשיבי כמחיצה הא עבידי וקיימי ושרי ואי לא חשיבי מחיצה כ"ש דשרי מיהו צריך ליתן טעם אמאי לא חשיב אוהל מה שהקדירה מאהלת על חלל אויר הברזל והתם בפ' המביא כדי יין קתני וכן קידרא ופירש"י זצ"ל קידרא שמושיבין על גב שתי חביות לא יקיפם תחילה ואח"כ יושיב אלא העליונה יתלה באויר ויאחזנה בידו ויסדר החביות תחתיה סביב עכ"ל הרי משמע כה"ג שייך אוהל. מיהו הא לא דמיא דהתם

השת' הוא דקעביד מחיצות בחביות. מיהו כ"ז א"צ דאנן קיי"ל דאפילו הנהו דמס' ביצה דפ' המביא כדי יין שרו דהתם בההיא שמעתא בסמוך גבי הא דפסק התלמוד והלכתא יבישתא שרי פסק רש"י הך הלכתא אליבא דמאן דאית לי' מוקצה איקבע אבל אנן כר"ש סבירא לן בין במוקצה בין בדבר שאין מתכוין וכר"י במכשירי אוכל נפש וכלהו שרו בין חזרה בין סמיכ' קדרות והקפת חביות ומדורתא וקידרא וכל האמוראין שאסרו את אילו למעלה תלמידי דרב היו ורב הוה ס"ל כר"י במוקצה ואנו קיי"ל כר"ש עכ"ל ובתוספת ריב"א כתב דההיא דמדורתא רב יהודה אליבא דרבי יהודה קאמר דסבר דשא"מ אסור אבל אליבא דר"ש הוה שרו כלהו הני דהא לא מתכוין לאהלא הוא וכמו שאנו עושין מדורות אפילו לרב יהודא ליכא למיהב חילוק בין מלמעלה למטה דהא לא עבדינן להו כעין אוהל עכ"ל ומשום פ"ר ליכא למיסר לר' שמעון דהא לא ניחא ליה בההוא אהל ותו דאין כאן אהל גמור ואינה מלאכה ולא שייך בה פסיק רישיה:

פרק תולין אמר שמואל משום ר' חייא כיל' חתני' מותר לנטותה ומותר לפורקה פירש"י כילת חתנים לא דמיא לשאר כילות ששאר כילות פרוסו' ע"ג קינוף שהוא לארבע רגלי' ויש לה גג והוה אוהל ושל חתני' ע"ג נקליטין שאינן אלא שנים באמצעות המיטה וקנה נתון עליהם והבגד נתון עליו ונופל לכאן ולכאן ואין לה גג טפח הלכך לאו אוהל [הוא] אמר רב שישא בריה דרב אידי לא אמרן אלא שאין בגגה טפח [אבל יש בגגה טפח] אסיר וכי אין בגגה טפח נמי לא אמרן אלא שאין בה בפחות משלשה סמוך לגגה טפח פירוש שהיא הולכת ומתפשטת. ולא אמרן אלא שאין בשיפועה טפח פי' שאין כל צד וצד נפשט למטה להתרחק טפח מכנגד אמציעותו דהיינו שאין ברחבו למטה טפחיים וכילת חתנים אינו עשויה לישן תחתיה. אבל יש בשיפועה טפח שיפועי אהלים באהלים דמו. ולא אמרן אלא דלא נחתא מפוריא טפח אבל נחתא מפוריא טפח אסירא פי' דההוא טפח הוי [קיר] לאוהל והמיטה נעשית לו גג כך פירש"י א"כ הפורס מפה על השלחן צריך ליזהר שלא תצא המפה למטה מן השלחן טפח משום דההיא טפח הוי קיר לאוהל והשלחן נעשה לו גג ולפי פסק רש"י שפי' לעיל הוה משמע דשרי דאין זה דומה לכילת חתנים דהתם ע"כ מתכוין הוא דאי אין מתכוין הוה שמואל שרי דהא כר"ש ס"ל בפ' מי שהחשיך ואפי' אינו מתכוין שמא שייך ביה פסיק רישיה אבל הכא גבי שלחן דבר שאין מתכוין הוא ושרי ובההיא דאין בשפועה טפח אתיא בגמגום ולא אאריך בה:

פרק תולין א"ר שישא בריה דרב אידי האי סייאנא [שרי והא תני סייאנא] אסור ל"ק הא דאית ביה טפח פי' שהוא מתפשט להלן מראשו אסור משום אהלא והא דלית ביה טפח שרי ופרבי' אלא מעתה אפיק בגלימיה טפח פי' הניח טליתו על ראשו כדרך

שהוא מתעטף והרחיקה להלן מראשו טפח ה"נ דמחייב אלא אמר רב פפא ל"ק הא דמיהדק הא דלא מיהדק פירש"י אלא טעמא לאו משום אוהל הוא אלא שלא יגביהנו הרוח מראשו ואתי לאתויי ד' אמות הלכך מיהדק בראשיה שפיר דמי לא מיהדק אסור הלכך לפירושו כל הכובעים מותרים ע"י רצועה כמו שאנו הולכים ואפי' בלא רצועה אם הוא כובע עמוק שראשו נכנס לתוכו ואין רוח יכול להפריחו מראשו בשבת מותר אפילו בלא רצועה ואפילו בולט לחוץ טפח וטפחיים ומאהיל ע"ג פניו ועל בגדיו מפני החמה ומפני הגשמים ואפ"ה שרי דאין משום אוהל בכה"ג. ובערך סיין כתב פי' סיינא כובע שמשימים בני אדם בראשיהם יוצא [כמין] פסל מן הראש כשיעור טפח הן חסר הן יתיר ומאהיל על הפנים שלא יבם השמש וכשהוא מהודק ביותר ואינו נכפף בבגד חשוב הוא באוהל ואסיר עכ"ל רוצה לפרש הא דמיהדק היינו שהוא קשה ואינו נכפף מעין כובעים של יהודים המחודדים אסור משום אוהל כשהוא בולט א"כ [צריך] לפרש לפי פירושו כובעים של יהודים המחודדים אסורים וכן שאר כובעים שהם קשים ואינם נכפפים כבגד אסורים כשבולטין לחוץ לראש וכן משמע מל' ה"ר משה מיימון דכה"ג אסור שכתב כובע שעושין על הראש ויש לו שפה מקפת שהוא עושה צל על לבושו כמו אוהל מותר ללובשו ואם הוציא מן הבגדים סביב לראשו או כנגד פניו כמו אוהל והיה מהודק [על ראשו] והיתה (שעה) [השפה] שהוציאה קשה ביותר כמו גג אסור מפני שהוא עושה אוהל עראי עכ"ל הרי דגם הוא אוסר כשהוא קשה ביותר מיהו כבר נהגו בפי' רש"י ומותר לצאת בכל מיני כובעים ע"י רצועה כדפרישית ואמרי' בירושלמי פוק חזי מה עמא דבר ואפי' לקולא וה"ר ברוך בר יצחק כתב בסה"ת מותר להניח כובע של לבד בראשו ולצאת בו אפי' בשבת לרה"ר היכא שיש [בו] משיחה או רצועה שקושרו תחת צוארו דליכא למיחש שמא תפול וכן נוהגין בארץ לותו"ר ואשכנז לישא כובעיהן בראשיהן. ויש מפרשין הא דמיהדק כשהכובע קשה אסור היכא שבולט טפח משום אוהל הא דלא מיהדק אלא רך כמו בגד שרי דלא מקרי אוהל כמו אפיק בגלימיה טפח ועל פי' זה יקשה אלא לא קשיא דמשמע שחוזר בו מתירוצו ראשון ואמנם לפי' זה נמי מותרים בני אשכנז לישא כובעיהן בראשיהן בשבת לפי שכובע שלהן אינו בולט כעין אוהל אלא משפע והולך למטה ואותן שהם כענין זה מותרין לכל הפחות אם קושרין אותן תחת צואריהן ואם בולטין חוצה אסורין ואין מועיל קשיר' ולפירש"י כולן מותרין אם קשורין מתחת צואריהן. ואותו מצנפת שהוא מצמר כבש או עז או מחוטין טווין או פעמים היא מבגד וקורין אותה אלמוצ"א בלע"ז מותר ליתן בראשו כמו שרגילין העולם אפי' בלא קשירה תחת הצואר לפי שדבוקין היטב בראש ואינו נופל ברוח עכ"ל:

פרק תולין אמר רבא האי פרונקא אפלגא דכובא שרי אכולא כובא אסור פירש"י בגד ששוטחין ע"ג גיגית של יין לכסותה אפלגא דכובא שרי דלא הוי אהלא עד כאן לשונו הלכך צריך אדם ליזהר כשמכניסין גיגית עם היין או שום משקה אחר שלא יכסה כל הכלי משום שהוא עושה אוהל עראי אבל עד חציו שרי או יותר מחציו ובלבד שלא יכסה את כולה מיהו קצת תימא דאפי' ברוחב טפח הוי אוהל כדאמר דהיכא שכסה טפח מע"ש שלמחר מכסה את הכל כדפרי' לעיל מיהו כל אילו אהלים לא אסירי כ"א מדרבנן והם אמרו והם אמרו:

מתני' פ' חבית שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרות ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי פירש"י שובר אדם חבית מלאה גרוגרות או בסכין או בסייף לאכול הימנה גרוגרות דאין במקלקל שום איסור שבת. ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי לנוקבה יפה בפה נאה עכ"ל. א"ר אושעיא ל"ש אלא דרוסות אבל מפורדות לא ופרכי' ומפורדות לא מיתיבי רשב"ג אומר מביא אדם חבית של יין ומתיז ראשה בסייף ומניחה לפני האורחין בשבת ואינו חושש ושנינן האי רבנן הוא ומתני' ר' נחמיה הוא. פי' הא דאמר ר' אושעיא לא שנו דשובר החבית ומטלטל הסייף לכך אלא בדרוסות שהגרוגרות דרוסות בעיגול וחותכין ממנו בקורדם או בסייף ואיידי דמטלטל סייף לחתוך גרוגרות תבר ביה נמי לחבית. אבל מפורדות. שאינם צריכים לחותכם לא יטלטל הסייף לשבור החבית היינו משום דמתני' ר' נחמי' היא דאמר [אין כלי ניטל אלא לתשמיש המיוחד לו] והא דמביא אדם חבית יין ומתיז ראשו בסייף ואע"נ דיין לאו למחתכיה בסכין בעי רבנן היא דפליגי אדר' נחמיה ואמרי כל הכלים ניטלים לצורך ושלא לצורך. ואע"ג דסתם לן תנא הכ' כר"נ כדקאמר רבא דמתני' קשיתי' לר' אושעיא לאוקומי כר' נחמי' אע"פ כן אנן קיי"ל כרבנן דשובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרות אפי' מפורדות ואפי' חבית של יין מתיז דאשה בסייף דהא קיי"ל כדשני רבא בפ' כל הכלים ניטלים בין לצורך בין שלא לצורך דלצורך דבר שמלאכתו להיתר לצורך גופו ולצורך מקומו שלא לצורך דאפי' מחמה לצל ודבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו או לצורך מקומו אין מחמה לצל [לא] ואין בידי לחלק בין חבית של חרס לחבית של עץ דהא קיי"ל אין סתירה בכלים. וגרסי' בירושלמי פ' בכל מערבין אמתני' דנתנו במגדל ואבד המפתח כו' הדה דאת אמר במגדל של אבן (או) [אבל] במגדל של עץ נעשה כשובר את החבית לאכול הימנה גרוגרת אלמא אין חילוק בין חבית של חרס לחבית של עץ. ונ"ב דמיירי אפי' בחבית שלימה וטובה והא דמוקמי' לה בפ' המביא כדי יין במוסתקי ופירש"י התם במוסתקי בחבית שבורה שמדבקין [שבריה] בשרף של עץ [שקורין] שף שעושין ממנו [זפת] וקורין אותו דיישטינ"א וריחו

דומה לריח לבונה ובלשון ערבי קורין אותו מוסתקי ומדבקין בו קערות חרס הנשברין כך אמר לי ר' שמואל המכונה חסיד מן ברבשטד"א וכיון דרעועה היא ליכא למיגזר בה שמא יתכוין לעשות כלי עכ"ל היינו אליבא דר"א אבל לרבנן מתוקמא שפיר אפי' בחבית שלימה שאם כך כמו שפירשו בתוספו' צרפתי' דגם אליבא דרבנן בעי' להעמיד במוסתקי דמשמע דאי הוו רבנן מחייבי חטאת כקיסם הוו גזרו כחרס אטו קיסם ואז הוו צריכי להעמיד מתני' דשובר אדם את החבית במוסתקי כדמוקמי' לה אליבא דר"א א"כ השתא נמי בעינן להעמיד במוסתקי דאי כשאינה רעועה הא איכא למיגזר אטו שמא יתכוין לעשות כלי. הא לא נהיר' דא"כ כל דבר שאין מתכוין יהא אסור אטו שמא יתכוין ודר"א גופיה דמוקמי ניהליה במוסתקי פי' בתוס' ריב"א דר"א כר' יהודה סבירא ליה דאמר דבר שאין מתכוין אסור ולכך אסר בשאר כלים. אם כן לרבנן דסבירא להו כרבי שמעון ותו דקיימא לן דאין סתירה בכלים ודאי שרי אפי' בחבית שלימה טובה וכן מוכח סוגיא דבכל מערבין דתנן נתנו במגדל ונעל לפניו ואבד המפתח ה"ז עירוב ר' אליעזר אומר אם אין ידוע שהמפתח במקומו אינו עירוב ופרכי' בגמ' ואמאי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר ושנינן רב ושמואל דאמרי תרויהו במגדל של בנין עסיקינן ור"מ הוא דאמר פוחת לכתחילה ונוטל. פי' ר"מ הוא דאמרי' בפ' המביא כדי יין בית שהוא מלא פירות וסתום ונפחת נוטל ממקום הפחת רמ"א פוחת בתחילה ונוטל ואע"ג דאוקימנא באוירא דליבני היינו משום דהתם באוהל עסקי' כדפרכי' עלה בפ' המביא כדי יין והא קסתר אהלא ואוקימנא באוירא דלבני דהיינו סידור של לבנים בלא טיט דאינו בנין ואין שייך בו סתירת אוהל. מעתה גבי כלים ל"ש בחבית של חרס ל"ש בחבית של עץ ל"ש בתיבת הבית שיש עליה תורת כלי כולם שובר לכתחילה לצורך המאכל שבהם דהא קיי"ל דאין סתירה בכלים והכי מוכחא ההיא סוגיא דבכל מערבין דשקיל וטרי עד דמסיק רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו [הכא] במגדל של עץ עסקינן דמר סבר כלי הוא ואין בנין בכלים ואין סתירה בכלים ומ"ס אוהל הוא. הא למדת דרבנן סברי דהאי מגדל כלי הוא ומותר לסתור אותו לצורך העירוב. הלכך אומר אני דתיבה שיש עליה תורת כלי דהיינו שהיא קטנה ואינה מחזקת מ' סאה בלח כדפירש"י בההוא דבכל מערבין דאז נקראת כלי וסגרו בה אוכלים ונאבד המפתח מותר לשברה בסייף או בסכין ולהוציא אוכלים לחוץ וכן הא דתנן שובר אדם את החבית אם הוא של עץ צריך שלא תהא מחזקת ארבעים סאה בלח שא"כ הוה אוהל ואסור לסתור האוהל והכי מוכח בההיא דהמביא כדי יין דאמר שמואל חותמות שבקרקע מתיר אבל לא מפקיע [ולא חותך שבכלים מתיר ומפקיע] וחותך אחד שבת ואחד יו"ט. פירש"י חותמו' שבקרקע

כגון דלתות פתחי בור ודות ומערה הסגורים בקישורי חבלים מתיר את הקשר דהא לאו קשר של קיימא הוא שהרי להתיר תמיד הוא עשוי אבל לא מפקיע החבל לסתור עבותו וגדילתו ולא חותך דהא סתירה הוא ויש סתירה בבנין של קרקע. ושל כלים כגון תיבה נעולה הסגורה ע"י קשר חבל מתיר ומפקיע וחותך דאין סתירה בכלים עכ"ל וה"ה אפי' פותחת של עץ ושל מתכת שמותר לו לסתור בכלים דמ"ש האי סתירה מהאי סתירה ומה שפירש רש"י שקשורה בחבל היינו משום דקתני חותך ולא שייך לשון זה בשל מתכות וההיא דבכל מערבין גבי ההיא דנתנו במגדל דאביי ורבא דאמרי תרוייהו הכא במנעל דקטיר במיתנא עסקי' דנקיט מיתנא דהיינו חבל משום דהתם במסקנא לכ"ע האי מגדל אוהל הוא ואסור לסתור אוהל ופליגי בטלטול סכין כדמסיק ובעי סכינא למפסקיה ואין משם ראיה לומר דההיא דביצה דוקא בחבל אלא ה"ה בפותחת של עץ ושל מתכת וכדפרי' בפ' חבית: בעו מיניה מרב ששת מהו למיברז חביתא בבורטיא פירש"י ברומח לתוחבו בדופנו ולנקבו ופשיטנא לאיסור דאי אית' דלעין יפה קא מכוין היה פותח' למעלה בראש המגופה וכן הלכה לאיסור ובערוך כתב בורטיא פי' מקדח וי"א רומח:

מתני' בפ' חבית אין נוקבין גופה של חבית דברי ר"י וחכמים מתירין פירש"י אין נוקבין מגופה הדבוקה בפי חבית לעשות נקב אלא נוטל את כולה אבל כי נקיב לה מתקן פתחא וחכמים מתירין דאין דרך פתח בכך עכ"ל. ולא יקבנה מצדה ואם היתה נקובה לא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח אמר רב קטינא מחלוקת למעלה אבל למטה ד"ה אסור והיינו דקתני לא יקבנה מצדה. וכתב ה"ר משה מיימון נוקבין מגופה של חבית להוציא ממנה יין ובלבד שיקבנה מלמעלה אכל מצדה אסור מפני שהוא כמתקן כלי עכ"ל הרי פסק כרב קטינא וכחכמי' ת"ר אין נוקבין נקב חדש בשבת ואם בא להוסיף מוסיף פירש"י נקב חדש בכלי. ויש אומרים אין מוסיפין ושוין שנוקבין נקב ישן [לכתחילה פירש"י נקב ישן] (שבסתם דבר) [שנסתם דכי] חוזר ופותחו לאו כעושה פתח הוא שהרי עשוי ועומד וסתימתו לאו כלום דרש רב נחמן בר רב חסדא משמיה דר' יוחנן הלכה כי"א. ושוין שנוקבין נקב ישן לכתחילה אר"י אמר שמואל ל"ש אלא במקום העשוי לשמר אבל לחזק אסור ואוקמה רבא למטה מן היין נמי זהו לשמר וה"ד לחזק כגון שנקב למטה מן השמרים והלכה כרבא וכ"כ ה"ר משה מיימן כשם שאסור לפתוח כל נקב כך אסור לסתום נקב החבית ואפי' בדבר שאינו מתמרח ואינו בא לידי סחיטה כגון שיסתום בקיסם או בצרור אבל אם הניח שם אוכל כדי להצניעו ונמצא הנקב נסתם מותר ומותר להערים בדבר זה עכ"ל ומיהו בפ' תולין מוכח דלא שרי' הערמה כי אם לצורבא

מרבנן דאמרי ליה רבנן לרב [אשי] חזי מר להאי צורבא מרבנן ורב הונא בר חייא שמיה ואמרי לה רב הונא בר חילון שמיה דשקל ברא דתומא ומנח בברזא דדנא ואמר לאצנועי קא מיכוינא [וכו'] פי' הי' לוקח צלע של שום ומניח במקו' שיש בו נקב בחבית והיין יוצא ונותנו שם בשבת לסתום והוי כמתקן ומערים לכתחילה ואומר לאצנועי להאי ברא דתומא מיכוינא וא"ל הערמה בדרבנן הוא וצורבא מרבנן לא אתי למיעבד לכתחילה פי' הך הערמה לאו באיסורא דאורייתא הוא אלא באיסורא דרבנן דאי נמי עביד ממש בלא הערמה אדרבנן הוא דעבר הלכך כיון דצורבא מרבנן הוא ליכא לאחמורי עליה דהוא לא אתי למיעבד לכתחילה להדיא בלא הערמה לעבור שם עוד לפני כל עכ"ל. הרי משמע דלא שריא הערמה כי אם לצורבא מרבנן ושמא הוא ר"ל דלא השיב להם רב אשי זה הלשון כי אם דוקא על מה שהיה עובר את הנהר משום דאוושא מילתא אבל ההוא שהיה סותם נקב החבית בצלע של שום ההיא הערמה שריא לכ"ע מידי דהוה אהערמות דמסכת ביצה דשרי לכ"ע. בפ' חבית גובתא רב אסר ושמואל שרי פי' גובתא הוא קנה חלול שמכניסין בנקב החבית שיצא היין דרך הקנה ואמרי' מיחתך דהיינו לתקנה למידת הנקב דכ"ע לא פליגי דאסור דהא מתקן מנא הוא. אהדורי היכא שכבר היתה בנקב החבית ונפלה לחוץ כ"ע לא פליגי דשרי להחזירה דלאו מידי עביד כי פליגי דחתכה ולא מיתקנה דהיינו שלא נתנה בנקב לידע אם למדתו הוא מאן דאסר גזירה דילמא אתי למיחתך לכתחילה ומאן דשרי לא גזרינן ואוקימנא בתנאי ואתיא דרב כת"ק ור' יאשיה כשמואל ודרש רב שישא ברי' דרב אידי משמיה דר' יוחנן הלכה כר' יאשיה וכן הלכתא קנה חלול מותר להכניסו בשבת בנקב החבית אע"פ שעדיין לא הי' בתוכו מעולם שרי הואיל וכבר חתוך הוא ול"ג דילמא אתי למיחתך לכתחילה וה"ר משה מיימון כתב אין חותבין שפופרת של קנה מפני שהוא כמתקן כלי היתה חתוכה אע"פ שאינה מתוקנת מותר להכניסה בנקב החבית בשבת להוציא ממנה יין ואין חוששין שמא יתקן ואסור להניח עלה של הדס וכיוצא בו בתוך הנקב של חבית כדי שיקלח את היין מפני שהוא כעושה מרזב בשבת עכ"ל:

מתני' במסכת עדיות בפרק ר' חנינא סגן הכהנים המפיס מורסא בשבת אם לעשות לה פה חייב ואם להוציא ממנה ליחה פטור ומייתי לה ס"פ האורג והת' פירש"י בתוספת' תני הכי אם לקולפ' ולעשו' לה פה [כדרך] שהרופאים עושים דמתקן לה פתחא חייב משום בונה פתח או מתקן כלי ומה לי אם מתקן מכה [מה לי לתקן כלי]. אם להוציא ליחה של עכשיו ואינו חושש אם חוזר ותיסתם מיד פטור ומותר דאין כאן תיקון ורבנן

נמי לא גזרו ביה שבות משום צערא והתם בהאורג מפרש מנא לן דפטור ומותר ויש כאן דקדוקי' קשי' דשמואל אדשמואל שהקשו ה"ג ושאר דקדוקי' ואין דעתי להאריך:

סימן עט

והסותר הסותר כל שהוא חייב חטאת כמו הבונה כל שהוא והוא שיסתור על מנת לבנות כדתנן כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר וכבר פירשתי דאין סתירה בכלים [ומ"מ מדרבנן אסור] ואסור לבטל כלי מהיכנו מפני שהוא כסותר את הכלי וכבר פירשתי מענין זה בהלכות ערב שבת:

סימן פ

והמכבה והמבעיר פירש"י מכבה ומבעיר במלאכת המשכן באש שתחת הדוד של סממנין וכבר פירשתי עניני גרם כיבוי בהלכות ערב שבת:

סימן פא

והמכה בפטיש פירש"י הוא גמר כל מלאכה שכן אומן מכה בקורנס על הסדן בגמר מלאכה ומתני' נמי לא מיחייב לי' אלא בגמר מלאכה. אמר רב יהודה האי מאן דשקיל אקופי מגלימיה חייב משום מכה בפטיש הני מילי הוא דקפיד עלייהו פירש"י אקופי ראשי חוטין התלויין ביריעה במקו' קשרי' כשניתק בה החוט וקושרה וכן קשין וכן קסמין דקין שנארגו בה (כליו) [בלא] מתכוין ונוטלין אותו ממנו לאחר אריגה גמר מלאכ' הוא וחייב משום מכה בפטיש עכ"ל והא דמסיים והוא דקפיד עלייהו איני יודע אם רצה לומר שאינו חייב חטאת אא"כ מקפיד שלא ללבוש עד שיסיר אותם אקופי מיהו איסור' דרבנן איכא לכתחילה אע"פ שאין דרכו להקפיד בכך ופעמים לובשה עם אקופי או שמא אם אינו מקפיד מותר לכתחילה מיהו לקמן פ' חבית מוכח דהיכא דלא קפיד דמותר לכתחילה בההיא דאמר רב הונא המנער טליתו בשבת חייב חטאת פירש"י שמנערה מן העפר דזהו ליבונה ואוקימנא בחדתי ובאוכמי ואסיקנא והוא דקפיד עלייהו ואמר עולא איקלע לפומבדיתא חזא רבנן דקא מנפצי גלימייהו אמר קא מחללי רבנן שבתא פירש"י וגלימי אוכמי הוה א"ל רב יהודה ינפצו ליה באפיה אנן לא קפדינן מידי אביי הוה קאי קמיה דרב יוסף א"ל הב [לי כומתאי] (הוה איכא) [חזא דאיכא] טלא עילוה והוה קא מחסם למתביה ניהליה א"ל נפוץ שדי אנן לא קפדינן מידי אלמא דאע"ג דכי מיכוין חייב חטאת אפ"ה כי לא קפיד מידי מותר לכתחילה וכן אם הבגד מלוכלך בנוצות ההוא ודאי מותר להסירם לכתחילה לכ"ע ואמרי' נמי בירושלמי בפ' כלל גדול רבי זעירי בשם רב הונא (ניסתכסו) [נסתבכו] בגדיו בקוצין ה"ז (מבשרן) [מפשרן] במקום צנעה ובלבד שלא יקרע וההיא שריא אפי' למאן דקפיד דלא מיירי בקוצים שנארגו בבגד אלא (שנסתבסו)

[שנסתבכו] בו אחר כך. וההיא דרב הונא דהמנער טליתו בשבת חייב חטאת פר"ח שמנערו מטל שעליו דהיינו כיבוס ולכך חייב חטאת אבל בניעור מאבק לא שייך כיבוס להתחייב חטאת וכפירושו מוכח מעובדא דאביי ורב יוסף מיהו אנו חיישינן לפירש"י הילכך מי שנתכסה בגדו בעפר ובבגד שחור וחדש אם יש דרכן להקפיד בכך תדיר שלא לצאת בו יזהר שלא ינער אותו ואם אין דרכו להקפיד בכך ה"ז מנערו לכתחילה:

מתני' בפ' ואלו קשרים מקפלין את הכלים אפי' ארבע וחמשה פעמים פירש"י בגדים כשפושטן מקפלן מפני שמתרככין מחמת כיבוסן ומתקמטין כשאינן מקופלין. אפי' ד' וה' פעמים. כדי לחזור וללובשן בו ביום ואוקמוה דבי ר' ינאי למתני' באדם אחד דווק' ובחדשים דווקא ובלבנים אבל לא בצבועים ודוקא מי שאין לו להחליף אבל אם יש לו להחליף הכל אסור. תניא של בית ר"ג לא היו מקפלים כלי לבן שלהם מפני שהיה להם להחליף רבותא נקט דאפי' כלי לבן לא היו מקפלין כ"ש צבועין:

סימן פב

והמוציא לקמן בפ' הזורק בעי הוצאה היכא כתיבה ולא בעי למילפה ממשכן אע"ג דהויא במשכן משום דמלאכה שאינה חשובה [היא] דמה מלאכה עשה שהוציאו מרשות מעיקרא חפץ והשתא נמי חפץ כך פר"ת ויש בו להאריך. ושיעור הוצאה בכמה להתחייב הכל כדמפר' במתני' בפ' המוציא ובפ' ר"ע ובפ' המצניע. ירושלמי ולמה לא תניתה הושטה עמהון ר' סימון בשם ריב"ל מפני מחלוקת ר"ע וחביריו ר' חזקיה ר' יודן בן לוי בשם ר' יתיר עליהון הושטה ולא תנינתה עמהון שכל המלאכות באחת וזו בשתים כל המלאכות יש להם תולדות וזו אין לה תולדות. והא דמסיק מפני מחלוקת ר"ע וחביריו כמדומ' בעיני דקאי אפלוגתייהו דפרק הזורק:

סימן פג

כל איש מישראל מצווה על שביתת בהמתו שנאמר למען ינוח שורך וחמורך הלכך צריך ליזהר שלא תצא בהמתו בשבת אפילו בחצר בכל דבר שהוא [משוי לה אבל בכל דבר שהוא] תכשיט לה יוצאה אפילו לרשות הרבים והכל כמו שפירשו חכמים [איזהו משאוי] ואיזהו תכשיט:

מתני' חמור יוצא במרדעת בזמן שקשורה לו פי' שכך מנהג להניחה ע"ג החמור כל היום [לחממו] כדאמרי אינשי חמרא אפי' בתקופת תמוז קריר ליה אמר שמואל והוא שקשורה לו מע"ש וסייעיה ר"נ בר יצחק מדיוקא דמתני' ותניא נמי הכי חמור יוצא במרדעת בזמן שקשורה לו מע"ש. ולא באוכף אע"פ שקשור לו מע"ש פי' דאוכף אינו מחמם והוי משא רשב"ג אומר אף באוכף בזמן שקשור לו מע"ש (מיהו גמל באפסר

ולובדקים בפרומביא מותרים לצאת אע"פ שאין קשור להם מע"ש) פי' דאיהו נמי מהני לחממה ובלבד שלא יקשור לו מסריכו דהיינו רצועה שקושרים סביב צוארה כדי שלא תרד המשא מעל צוארה כשהיא יורדת בבקעה משום דמחזי כמו שרוצה להטעינה משא הלכך בחמור מודים כ"ע שיוצא במרדעת היכא שקשור לו מע"ש מפני שהוא מחמם ובאוכף פליגי דת"ק אסר ורשב"ג שרי ומסתבר דהלכה בת"ק מדשבקיה תנא דמתני' לאוכף ולא תני ליה בהדי מרדעת וכ"כ הר"מ מיימון אין החמור יוצא באוכף אע"פ שקשור לו מע"ש עכ"ל ולענין ליתן מרדעת ע"ג חמור בשבת בעי מניה ר' אסי בר נתן מרב חייא בר אשי מהו ליתן מרדעת ע"ג חמור בשבת פירש"י ולא לצאת לרה"ר אלא לחצר ומפני הצנה וא"ל מותר וכן המסקנא דמותר וכן סברי רב ושמואל דמותר וכן כי סליק ר"ז אשכחיה לר' בנימין בר יפת דיתיב וקאמר נותנין מרדעת ע"ג חמור בשבת וא"ל יישר ודוקא בחצירו אבל לרה"ר אסור דהא בשבת אינו יכול לקשור ודילמא נפל מיניה ואתי לאתויי ד"א ברה"ר אבל היכא שקשור לו מע"ש יוצא בו אפי' לרה"ר ולא מחזי כמי שרוצה להטעינה משוי דהבל יודעים דחמרא אפי' בתקופת תמוז קריר ליה אבל אוכף אסור אפי' להסירו מע"ג חמור וכ"ש [שלא] יתננו ע"ג) כדפרישית דאפי' קשור לו מע"ש לא יצא בו מפני שאינו מחמם וכן המרדעת אסורה להסירה מע"ג אפי' בחצירו:

א"ר חייא בר אשי אמר רב תולין טרסקל לבהמה [בשבת] פי' סל מלא שעורים תולה לה בצוארה ופיה נתון לתוכו ואוכלת ותענוג בעלמא הוא שלא תטרח לשוח צוארה לארץ. ושמואל אמר מרדעת מותר טרסקל אסור וכן כי סליק ר' זירא אשכחיה לר' בנימין בר יפת דיתיב וקאמר נותנין מרדעת. ע"ג חמור בשבת ואין תולין טרסקל לבהמה בשבת ואותיבנ' לשמואל מברייתא דקתני בה ולא סייחין בטרסקלין שבפיהם לרה"ר ודייקנא ברה"ר הוא דלא הא בחצר שפיר דמי מאי לאו בגדולים משום תענוג וקשה לשמואל דאסר אפי' משום תענוג ושנינן לא בקטנים ומשום צער דיקא נמי דקתני דומיא דקמיע ש"מ ומשום צער הוא דשרי בחצר אבל משום תענוג אסור אפי' בחצר פירש"י קטנים ארכובותיהן גבוהים וצוארן קטן ויש להם צער לשוח ולאכול מע"ג הקרקע. ואע"ג דקיי"ל רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי הכא הלכה כשמואל דהא ר' בנימין בר יפת קאי כותיה וכן ר' זירא דא"ל יישר ובריתא ל"ק לשמואל כדשנינן לה וכן פסק אלפס וכ"כ ה"ר משה מיימון הלכך אין תולין טרסקל לבהמה בשבת ואפי' תלו לה מע"ש אין יוצאה בו בשבת אפי' בחצר אבל סייחין קטנים יוצאין בטרסקלין שבפיהם. מידו א"י אם דוק' היכא שתלו לה מע"ש מיהו מדלא שני הכי כי פריך ליה לשמואל מברייתא ולא שני בין

תלו לה בשבת לתלו לה מערב שבת ש"מ דאין חילוק אלא כל דיוצאה בטרסקל תולין לה אפי' בשבת:

מתני' זכרים יוצאים לבובים פירש"י אילים ואמרי' בגמ' מאי לבובין אמר רבא תותרי פירש"י שמחברין אותן בקשר שנים שנים שלא יברחו וה"ר יצחק אלפס פי' תותרי היינו מטלית מרוקמת שמיפין ומקשטין בה את הבהמה ובערך תתר כתב פי' רב האי גאון תותרי אמרו שעושין לו חבלים וקושרין לו על רגליו זו מזו כדי שיתקרבו פסיעותיו זו לזו ולא יתרחקו ויבוא לידי ריצה ומן הכי מפיק [ליה] מלשון קירוב. פ"א תותרי סמרטוטין של רקמה ושל משי שמיפין בה את הבהמה פ"א תותרי קשורים שנים שנים. ועולא אמר עור שקושרין להם כנגד לביהם כדי שלא יפלו עליהם זאבים פי' שדרך זאבים לאחוז הבהמה בלבה רב נחמן בר יצחק אמר עור שקושרין לו תחת זכרותו כדי שלא יעלו על הנקבות והלכה ככולהו ושרו הזכרים [בשבת] לצאת בתותרי ובעור שקשור להם נגד לביהן ובעוד שקשור להן תחת זכרותן וכתב ה"ר משה מיימון הזכרים יוצאים בעור שקשור להם על [זכרותן ובעוד שקשור להם על] לביהם כדי שלא יפלו עליה' זאבים ובמטלת המרוקמת שמייפין אותו בהם רוצה לפרש תותרי כפי' ה"ר יצחק אלפס:

תניא בגמרא לא יצא הסוס בזנב שועל ולא בזהורית שבין עיניו פירש"י זנב שועל שתולין לו בין עיניו שלא ישלוט בו עץ ופסק הר"מ מיימון הלכה בזו הברייתא ואיני יודע להבחין מה בין נוי אלים לנוי סוסים לפי מה שפירשנו דתותרי היינו מטלית מרוקמת שמיפין בה את הבהמ':

מתני' והרחלות יוצאות שחוזות או כבולות וכבונות והעזין יוצאין צרורות ר' יוסי אוסר בכלן חוץ מן הרחלין הכבונות ר' יהודה אומר העזין יוצאת צרורות לייבש אבל לא לחלב ואמרי' בגמ' מאי שחוזות שאוחזין אליה שלהן למעלה כדי שיעלו עליהם זכרים כלומר שקושרין זנב שלהן כלפי גבן שלא יכסה את ערותן. ירושלמי אית תני שוזות בד"א שית זונה ואית תני שחוזות בד"א אין משחיזין את הסכין: מאי כבולות אמר רב שכובלין אליה שלהן [לשון ארץ כבול] שאינה עושה פירות [גם] לשון בכלי ברזל דהיינו קשירה רנב"י אמר שכובלין אליה שלהן למטה כדי שלא יעלו עליהן הזכרים. מאי כבונות שמכבנין אותן למילת פי' רש"י קושרין בגד סביביו ביום שנולד שצמרו נקי ומשמרו שלא יטנף. למילת. לעשות מצמרו כלי מילת מכבנין על שם שעושין כמין קרסי מתכת לחבר הבגד כו' עכ"ל ובערך כבן כתב מכבנין עוד הטלה מלידתו עד ח' ימים וזהו צמר רך הנקרא מילת וצמר צחר תרג' ועמר מילת כבינא והני כלהו שרי לצאת בהם וכ"פ ה"ר משה מיימון. אתמר רב אמר הלכה כר' יהודה פי' דאמר העזים יוצאות צרורות לייבש אבל

לא לחלב פי' שדרך בני אדם לעשות דדיהן צרורות ליבש שמהדקן כדי שלא יזוב החלב ולא תניק בנה עוד ויתעברו או יהיו שמינות לאוכלן ופעמים לחלב לשמור את חלבן שלא יטפטף לארץ וקושרין להם כיס בדדיהן ועלה קאמר רב דהלכה כר"י שיוצאות צרורות ליבש אבל לא לחלב ושמואל אמר הלכה כר' יוסי דאוסר בכולם חוץ מן הרחלים הכבונות ופסק ה"ר יצחק אלפס דהלכה כרב וכ"פ הר"מ מיימון כרב וכן מוכח דהא ר' יוחנן נמי קאי כותיה דרב דכי אתא רבין אר"י הלכה כת"ק ונ"ב דהיינו הלכה כת"ק דברייתא ודלא כפירש"י דפי' כת"ק דמתני' וקיי"ל נמי רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי והא דתניא בגמ' ולא עזים בכיס שבדדיהן התם פירש"י דהיינו בכיס העשוי לקבל החלב הנוטף אי נמי שלא יסרטו דדיהן על הקוצים שהיו דדיהן גסין:

מתני' לא יצא גמל במטולטלת פירש"י זצ"ל מטולטלת י"מ רצועה שתחת זנבו וי"מ מרדעת והאחרון נראה בעיני [דאי] רצועה שתחת זנבו קשורה ומחוברת [לסרגא] ואיך תפול וטעמא דמתני' משום נפילה ומייתי לה הוא ובגמ' כתב רש"י ולי נראה מטולטלת כמין בר קטן מלא מוכין נותנין לו תחת הזנב כדי שלא תשחית הרצועה שתחת הזנב את בשרו לפי שהמשוי שע"ג כשהגמל יורד במורד מכביד ויורד כלפי צוארה אלא שהרצועה מעכבתו: רבה בר (בר) [רב] הונא אמר יוצא גמל במטולטלת הקשורה לו בשליתה פירוש דכיון דכאיב לא מנתחא ליה והלכה כברייתא וכרבה בר רב הונא:

מתני' לא יצא גמל במטולטלת לא עקוד ולא רגול וכן שאר כל בהמות ואמרי' בגמ' מאי עקוד ומאי רגול אמר רב יהודה (אמר שמואל) עקוד עקידת יד ורגל כיצחק בן אברהם רגול שלא יכוף ידו ע"ג זרועו ויקשור מיתיבי עקוד עקידת שתי ידים ושתי רגלים רגול שלא יכוף ידו ע"ג זרועו ויקשור רגול פי' שתי ידים או שתי רגלי' כאחד. ושנינן הוא דאמר כי האי תנא דתניא עקוד עקידת יד ורגל או עקוד שתי ידים ושתי רגלים רגול שלא יכוף ידו ע"ג זרועו ויקשור ופרכי' ואכתי לא דמיא. דישא וסיפא ניחא. מציעתא קשיא אלא הוא דאמר כי האי תנא דתניא עקוד עקידת יד ורגל ביצחק בן אברהם רגול שלא יכוף ידו ע"ג זרועו ויקשור והלכה כשמואל אבל שתי ידים כאחד כי האי גוונא הבהמה יוצאה כדתנן הזכרים יוצאין לבובין ואמרי' מאי לבובין ואמר (רבא) [רב הונא] תותרי ופי' רב היי גאון זצ"ל דהיינו שקושרין רגליו זו לזו מיהו איני יודע לפרש מה טעם עקוד ורגול לא תצא דמה שייך כאן דילמא אתי לאיתויי:

מתני' אין חמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו ולא בזוג אעפ"י שהוא פקוק פירש"י אע"פ שחללו פקוק במוכין שאין הענבל שלו מקשקש להשמיע קול והרב ר' יצחק אלפס כתב זוג פעמון כדמתרגמינן זגא דהבא ורימונא אע"פ שהוא פקוק שהוא

צורת כלי ובגמרא מפרש משום דמחזי כמאן דאזיל לחינגא פירש"י לחינגא לשוק להמכר ותולין לו זוג להנאותו: ותניא ומייתי לה לקמן בפ' במה אשה יוצאה פוקק לה זוג [בצוארה] ומטיילת עמו בחצר ומוקמינן לה דלא כרב דאמר כ"מ שאסרו חכמים משום מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור א"כ לפי מאי דפסקינן דאין הלכה כרב דאמר כ"מ שאסרו חכמים משום מה"ע אפי' בחדרי חדרים אסור ודאי היכא דפקק לה זוג מטיילת עמו בחצר:

מתני' ולא בסולם שבצוארו אמר רב הונא בר לוע"א למאי עבדי ליה להיכא דאית לה מכה דלא חזר וחייך ליה פירש"י שקושרו אצל הלחי שלא יכול להחזי' צוארו לצד המכה [ולחככה] בשיניו וקושרין בצוארו דפין והא דתניא לעיל בפרקין אבל יוצאה היא באגד שע"ג המכה ובקשישים שע"ג השבר ובשליא המדולדלת פירש"י קשישה שע"ג השבר היינו בהמה שנשבר בה העצם כו' שלא ינוד אנה ואנה עד שמתחבר ושליא מדולדלת היינו שיצאתה מקצתה פירש"י דסולם שבצוארו חשיב וחיישינן דילמא אתי לאיתויי אבל אגד שעל גבי המכה וקשישין שע"ג שבר [ליכא] למיחש בהו דילמא אתי לאיתויי ארבע אמות ברה"ר אגד שע"ג המכה פי' הערוך אגודות כתותין שעל גבי המכה ובערך קשה פי' ובקשישין שע"ג המכה פי' עשב שמשים ע"ג המכה פ"א דפין של עץ שנותנין על השבר שלא תתחכך וללשון שני אתיא בגמגום משנה ובריייתא אהדדי:

מתני' ולא ברצועה שברגלו בגמ' מפרש דעבדי לגיזרא פירש"י בהמה שפסיעותיה קצרים ומכה רגליה זה בזה עושין לה כמין טבעת של עקלים או רצועות עבות וקושרין אותו למעלה מפרסותיהן מפרסת הרגל מקום שמנקשים זו בזו עכ"ל וטעמא משום דילמא נפיל ואתי לאתויי ובערך גזר כתב פירוש אחר אם יהיה פרסה של בהמה סדוקה קושרין אותה ברצועה להתרפא:

מתני' ואין התרנגולין יוצאין בחוטין. מפרש בגמרא דעבדי להו לסימנא כי היכי דלא ליחלפו שלא יחלפו בתרנגולת חבירים. ולא ברצועות שברגליהם מפרש בגמ' דעבדי להו כי היכי דלא ליתברו מאני פי' שקושרין שני רגליה יחד ברצועה קצרה שלא תוכל להרם (לאחוריה) [רגליה] ולהתיז צרורות:

מתני' ואין הזכרים יוצאים בעגלה שתחת האליה שלהם פירש"י כמין קרון קטן עושין לו תחת זנבו שראש זנב אותם האלים רחב כמין כר [קטן] ואין בו עצם אלא שומן ועב וכבד וכשנגרר לארץ נסרט ונשחת ועושין לו עגלה מתגלגלת אחריו כשהוא הולך והזנב קשור עליה והיינו דקאמר בגמר' דעבדי להה כי היכי דלא ליחמטן אליתיהו כלומר שלא ילקו בסלעים ובטרשים וטעמא דמילתא משום דילמא נפיל ואתי לאיתויי:

מתני' ואין הרחלים יוצאות חנונות פירשה רב הונא בגמ' עץ אחד יש בכרכי הים (ויחנו) [וחנון] שמו מביאין קנה ממנו ומניחין לה בחוטמה כדי שתתעטש ויפלו דורנים שבראשה שמעון נזירא אמר קיסמא דריתמא:

מתני' ואין העגל יוצא בגימון א"ר הונא בר נירא פי' עול קטן שמנהגין העגל בצוארו שיהא למוד לכוף ראשו לכשיגדל אמר ר"א מאי משמע דהאי גימון לישנא דמיכף הוא דכתיב הלכוף כאגמון ראשו:

מתני' ולא פרה בעור הקופר (פירש"י) אמרינן בגמ' דעבדי לה דלא לימציוה יאלי פירש"י שלא יינקוה עלוקות שקורין שנשוא"ש וזהו מה שקורין בלשון כנען פיוצ"י. ומיכן כתב ה"ר ברוך בר יצחק בספר תרומות דאסור לתת לעגל בשבת זמם בחוטמו ויש בו יתידות דקות שלא ינק את הפרה במרעה דהוי משוי דהא אפי' בפרה גופה אסור כה"ג כדתנן לא תצא פרה בעור הקופר:

מתני' ולא פרה בעור הקופר ולא ברצועה שבין קרניה א"ר ירמיה בר אבא פליגי בה רב ושמואל חד אמר בין לנוי בין לשמר אסור וח"א לנוי אסור לשמר מותר פירש"י לנוי שצבועה וקלועה בין קרניה במין קליעה מקרן לקרן ואינה אוחזה בה. לשמר. שאוחזה בה אסור ופרה מנטרא בלא אחיזה אלא מוליכה לפניו וקסבר נטירותא יתירתא משוי הוא ומ"ד לשמר מותר קסבר נטירותא יתירתא לאו משוי הוא. ואמר רב יוסף תסתיים דשמואל הוא דאמר לנוי אסור כו' ושקלי' וטריא עד דמסיק מאי הוה עלה א"ר חייא בר אשי אמר רב בין לנוי בין לשמר (מותר) [אסור] וכן המסקנא ואותביה לרב דאמר לשמר אסור מההיא דקשרה בעלה במוסירה כשירה ואי ס"ד בל שמירה מעולה משוי הוא אשר לא עלה עליה עול אמר רחמנא ואמר אביי במוליכה מעיר לעיר ורבא אמר שאני פרה דדמיה יקרין רבינא אמר במורדת ופר"ח דמדשני [אביי ורבא] ורבינא לאוקמה כרב ש"מ הלכתא כותיה דרב. מיהו אין זה ראיה דאביי ורבא ורבינא אתו לתרוצי מתניתין דלא תקשי לרב כההיא דכתובות פ' האשה שנתארמלה וכההיא דב"ב פ' המוכר דפריך תלמודא כיון דרוב נשים בתולות נישאות כי נמי אין עדים שיצתה בהינומא מאי הוי ופריך לרב דאמר הולכין בממון אחר הרוב להוציא ממון מחזקתו אלא רוצה ליישב המשנה דלא תקשי לרב. מיהו רשב"ם נמי פסק דהלכה כרב וכ"פ ר"י אלפס דהלכה כרב. וכן מוכח דהא קיי"ל פ' יש בכור לנחלה בבכורות ופרק המפלת בנידה דהלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני. הלכך הכי קיי"ל דכל נטירותא יתירתא משוי הוא וההיא דא"ל רבה [בר רב הונא ללוי] בריה דרב הונא בר חייא הכי אמר אבוך משמיה דשמואל הלכה כחנניה לית הלכתא הכי אלא כרבנן וכדפרישית הלכך פרה אסורה לצאת בחבל

שבצוארה בשבת לפי שאינה צריכה שמירה כלל כדפירש"י דפרה מינטר' בלא אחיזה אלא מוליכה לפניו ואם היא פרה מורדת מותר לה לצאת בשבת בחבל שבצוארה וכן העגלים מותרים לצאת בחבל שבצוארם בשבת לפי שדרכם למרוד כדאמר רב יוסף חזינא להו לעגלי דבי רב הונא דיוצאים באפסריהם כרוכים בשבת וכ"ש אם החבל תלוי דמותר דרב הונא תלמידיה דרב הוה דאסר בפרה ואפ"ה שרי בעגלים. מיהו נראה דוקא עגלים קטנים אבל שוורים גדולים שאין דרכם למרוד הרי הם בפרה. וחמור אסור לצאת בפרומביא שהרי דינו באפסר כדתניא ארבע בהמות יוצאות באפסר הסוס והפרד והגמל והחמור. וכ' ה"ר ברוך בספר התרומה דאעפ"כ הסוס מותר לצאת בפרומביא בשבת משום דלא הויא שמירה יתירת' רק מעט ושריא דדוקא שמירה יתירתא הרבה אסור כגון גמל בחטם ובגמל סגי באפסר וכגון חמור בפרומביא דנוח וסגי בשיר וחבל בצוארו ופרומביא בחמור הוי נטירותא יתירתא מאוד ואסיר אבל אפסר מותר דאינו כי אם מעט שמירה יתירה שאין יכולין לדקדק בשמירה שלא להוסיף כלל לכך שמירה פורתא יותר שריא. וכן תנן הסוס בשיר וגבי ארבע בהמות תניא הסוס באפסר שהוא גדול משיר אע"ג דבההיא ארבע בהמות אמרו דשמא אינו סובר בחנניה דשרי נטירותא יתירה אלא כרבנן דאסרי וכן לובדקום תניא באפסר ובמתני' תנן לובדקים בפרומביא ולא מייתי להו בתנאי כי היכי דמייתי תנאי דחנניה ורבנן אלמא שמירה יתירת' מעט מותרת ופרומביא לסוס הוי שמירה יתירתה מעט ומותרת וכן עמא דבר לצאת הסוס בפרומביא והיחידים נזהרים. אבל הסוס אסור לצאת בשניהם יחד בפרומביא ובאפסר דזהו נטירותא יתירת' הרבה ואסור וכן פי' ה"ר יוסף בר' משה זצ"ל דסוס בפרומביא לבדו שרי עכ"ל. וכל היכא דלא מינטרא ביה דוי משוי ואסור לצאת בו בשבת כדאמרי' ר"פ נאקה באפסר לא תבעי לך דכיון דלא מינטר ביה משוי הוא וכן פירש"י ריש פרקין וכן חיה גדולה [כגון] רוב וכיוצא בו אינם יוצאים בסוגר דהיינו קולר של חבל כדמתרגם ויתנוהו בסוגר בקולרין מפני שאינם משתמרים בו והוה משוי אבל חיה קטנה כגון נמיה וחולדה יוצאים בסוגר דהיינו שמירתם וחתול אינו יוצא בסוגר משום דסגי ליה במיתנא פי' חבל קטן שקורין בלשון כנען מוטובו"ז ומותר לתת על הסוס בשבת פרומבי' ואפסר משום שהן מוכנין לכך. וכל היוצאים באפסר או בחבל או בפרומבי' כל אחד כפי שמירתו מותר לצאת כרוכין פי' שהרצועה כרוכה סביב צואר בהמה אע"פ שאין אוחזה בו לאו משוי הוא דלנוי נמי אורחייהו הוא כדאמר רב יוסף חזינא להו לעגלא דבי רב הונא דיוצאין באפסריהן כרוכין בשבת וכן כי אתא רב שמואל בר יהודה אמר רבי חנינא מולאות של בית רבי יוצאין באפסריהן כרוכין בשבת:

מתני' הסוס בשיר ובל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר. פי' רש"י בשיר כמין אצעדה סביב צוארו וטבעת קבועה בו ומכניסי' בו רצועה או חבל ומושבין הבהמה וכל בעלי השיר כגון כלבים ציידים והיות קטנות שנותנין שיר בצוארן לנוי עכ"ל ואמרי' בגמ' מאי יוצאין ומאי נמשכין א"ר הונא או יוצאין [כרוכין או] נמשכין פי' שמושכין ברצועה הקבועה בטבעת השיר ושמואל אמר יוצאין נמשכין ואין יוצאין כרוכין פירש"י אין יוצאין כרוכין דלנוי לאו אורחיה הוא. במתני' תנא יוצאין ברובין לימשך פי' ברובין בריוח שיכול להכניס ידו בין הכרך לצואר או יניח מעט מן החבל שאם באת לברוח ימהר ויאחזנה. וכתב הרב ר' יצחק אלפס מסקנא דשמעת' יוצאין כרוכין ויוצאין נמשכין וכן הלכה כמתני' דהיינו נמי כרב הונא. וצריך לדקדק דמדפסקי' דיוצאין כרוכין ש"מ דבהמה מותרת לצאת בנויה ותנן נמי וכל בעלי השיר [יוצאין] בשיר ופירש"י כגון חיות קטנות שנותנין שיר בצוארם לנוי ואמרי' נמי לקמן מאי לבובין ואמר (רבא) [רב הונא] תותרי דהיינו נוי בהמה כדפרישי' לעיל אלמא דנויי בהמה שרי לצאת בהמה. ואילו גבי פרה תנן ולא ברצועה שבין קרניה ואמרי' לנוי לכ"ע אסיר ותניא נמי הכי לא יצא הסוס בזנב שועל ולא בזהורית שבין עיניו וזהירות לנוי עבידא וכמדומה בעיני דכל היכא דאורחיה בהכי דעבידי לה לבהמה תדיר לנוי שרי. וקצת משמע הכי מלשון רש"י דפי' גבי יוצאין כרוכין דהא לנוי אורחייהו בהכי. והא דאמרי' גבי כל בעלי השיר דיוצאין בשיר ופירש"י כגון כלבים ציידים משמע דמותר לצוד בכלבים דאי לאו הכי הוי השיר משוי. מיהו אומר אני המחבר שכל מי שצד חיות בכלבים כעין שהעכו"ם עושין שלא יראה בשמחת לויתן דאמרי' פ"ק דע"ז ובדרך חטאים לא עמד בקנגיון שלהם ופירש"י קנגיון צידת חיות ע"י כלבים שכל מעשיהם לשם שמחה ושחוק ודוגמתו בשחיטת חולין וכי משה קניגי היה ואמרי' בויקרא רבה פרשת ויהי ביום השמיני פרשת ר' פנחס בהמות ולויתן הם קניגין של צדיקים לעתיד לבוא כל מי שלא ראה קניגי של אומות העולם בעוה"ז זוכה לראותן לעתיד לבוא:

נראה בעיני דכל האסורים לצאת בהם משום דילמא נפיל ואתי לאתויי ד"א ברה"ר כגון סולם שבצוארו ורצועה שברגלו וכל הני דמתני' האסורים דילמא נפיל ואתי לאתויינהו דדוקא ברה"ר אסירי לצאת אבל בחצר שרי ולא חיישינן דילמא יצאו בהם לרה"ר ודילמא נפיל ואתי לאתויינהו. אבל האסורים משום משא כגון מידי דלא מינטרא ביה בהמה אי נמי נטירותא יתירתא א"נ נוייהו דלאו אורחייהו הנהו אפי' בחצר אסירי דמשוי כל מקום אסור והא דתנן ולא יקשור גמלים (חבלים) זה בזה וימשוך ואמרי' בגמ' מ"ט וא"ר מנשה משום דמחזי כמאן דאזיל לחננא פי' לשוק למוכרו חנגא על שם שסובבין את השוק

מחולות מחולות עגולות של בני אדם והא דקתני ולא יקשור לאו דוקא לא יקשור היום אלא אפי' קשורים מבע"י לא ימשוך בשבת. מיהו הואיל ולא קיי"ל כרב דאמר כל מקום שאסרו חכמים משום מ"ע אפי' בחדרי חדרים אסור ודאי היכא שקשרם מע"ש מותר למושכם בחצירו. אבל מכניס חבלים לתוך ידו וימשוך כלומר שאם שני בהמות ממין א' שאינם כלאים זה בזה כגון שתי פרות המורדות או שני סוסים בשני אפסרים תופס שניהם ביד אחד ומושך בהם הבהמות ובלבד שלא יכרוך סביב ידו ויקשור משום דאז הוי החבלים כלאים זה בזה. וכן אם הבהמות כלאים זה בזה כגון שור וחמור אסור לכרוך החבלים סביב ידו משום מנהיג כלאי בהמה אפי' החבלים שניהם פשתן או שניהם צמר ואפי' לתפוס כך ב' בהמות שהם כלאים זה בזה בשני חבלים אסור למשוך אע"פ שאינם כרוכים דהנהגה בעלמא בכלאים אסורה אפי' בלא מלאכה כמו שדקדק רבינו אפרים בר' יצחק זצ"ל משמעת' דמסיק כלאים דמאי אילימא כלאים דאדם והתנן אדם מותר עם כלם לחרוש כו' אבל [אם] היה כלאים באדם הוה אסור אע"פ שאין מלאכה בשבת ועוד הביא ראיה לדבר ולא אאריך כאן. וכשמוליך את הבהמה בחבל בשבת אמר שמואל ובלבד שלא יוציא חבל מתחת ידו טפח פי' צריך להזהר שלא יהא בולט טפח מן ההבל חוץ לידו לצד רה"ר ולא לצד שבינו לבין הסוס אע"ג דליבא איסורא עד טפחיים כדתנא דבי שמואל מ"מ שמואל הלכה למעשה קא משמע לן שיזהר שלא יהא בולט החבל מתחת יחטפה פי' לצד אחר אבל לצד שבינו לבין הסוס בהא ליכא קפידא במה שיהיה החבל ארוך כדתניא ובלבד שיגביה מן הקרקע טפח ואוקימנא בחבל דביני ביני פי' שבין ידו לגמל בההוא קאמר כמה דבעי נהוי ובלבד שיגביהנו מן הקרקע טפח שתראה הבהמה נמשחת בה דאי לא לא מתחזיא נטירותא דבהמה אלא במשא בעלמא שאין נראה שאוחז ראשה בידו. והא דתנן ובלבד שלא יכרוך ואוקימנא משום כלאים דחבלים וה"ק ובלבד שלא יכרוך ויקשור אבל כריכה בלא קשירה שריא קשיא לי עלה אני המחבר דאפי' כריכה בשני חבלים של צמר ושל פשתים אהדדי אסור מפני שידו מתחממת באחיזתו כדתנן סוף מסכת כלאים השק והקופה מצטרפין בכלאים ופי' ה"ר יצחק מסימפונט זצ"ל דהיינו שאסור להשים בשק פשתים וצמר מטורפין להוליכן ואין לחלק משום שהחבלים אינם מטורפים דמ"מ הואיל וחרוחים אהדדי וידו מתחממת בהם הרי נהנה מצמר ופשתים:

סימן פד

מתני' לא תצא אשה כו' ולא בחוטי פשתן ולא ברצועות שבראשה פירש"י שקולעת בהם את שערה שבראשה אכולהו קאי אחוטי צמר ואחוטי פשתן נמי. ובגמרא מפרש טעמא

מאי דכיון דבחול לא תטבול בהם עד שתרפם בשבת לא תצא בהם דילמא מיתרמיא לה טבילה של מצוה ושריא להו ואתיא לאתויינהו ד"א ברה"ר ודוקא בחוטי צמר ופשתים אסור לצאת בהם מפני שחוצצין בטבילה אבל בחוטי שיער דלא חייצי שרי לצאת בהם בשבת כדתנן לקמן בפירקין יוצאה אשה בחוטי שיער בין משלה בין משל חבירתה ובין משל בהמה ופירש"י בחוטי שער שקולעת בהם שערה משום דשער ע"ג שער לא מיהדק ולא חייץ והכי הלכתא כדמוכח בגמ' דבשיער לא פליגי מיהו תימ' הואיל וטעמא דלא תצא בחוטי צמר ובחוטי פשתן דהיינו משום דילמא מתרמיא לה טבילה של מצוה ושדיא להו והיכי מצי למישרא להו והא בגודלת שערה מיחייבת חטאת וא"כ סתירה נמי אסירה מדרבנן דכל היכא דאסור הבנין אסורה הסתירה. ולכך מפרשים רבותי דלא איירי בחוטים שגודלת בהם דאם החוטים או הרצועות גדילו' וקלועו' בתוך השיער מותר לצאת בהם דליכא למיחש דילמא תסירם משום טבילה דאסור כדפרישי'. אלא מתני' דקתני לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן ולא ברצועות שבראשה דהיינו שכרוכות סביב שערותיה שכן דרך נשים שכורכות וקושרות בהן בחוזק ומהדקות היטב וכה"ג [הוא] דאסור לצאת בהם בשבת שמא תתירם בשעת טבילה ושמא אין כאן קשר של קיימא הלכך מתירו אפי' בשבת ואפי' בכה"ג יוצאה בחוטי שעד משום דלא מיהדקי וכן פירשתי לעיל במלאכה דהבונה דאסירה לסתור קליעותיה בשבת לצורך הטבילה. מיהו נראה בעיני לקיים פירש"י ולפרש דמתני' איירי בחוטי צמר ופשתים ורצועות שקולעת בהם שערה וחיישי' שפיר דילמא תסתור הקליעה דהלכה כרבנן דלא אסרי קליעה אלא משום שבות וכיון דגודלת לא אסירה אלא מדרבנן סותרת קליעתה שלא על מנת לגדל דילמא שריא לכתחילה אפי' שלא לצורך מצוה דהא דאסרי סותר שלא ע"מ לבנות [היינו כשסותר בנין גמור שהוא מלאכה דאורייתא אבל בכה"ג] שרי אפי' מדרבנן או שמא לכל הפחות יהא מותר לדבר מצוה הילכך אסורה לצאת בהם בשבת אע"פ שקלועות וגדילות בתוך שערותיה. מיהו מפסק שכתבתי במלאכה דהבונה דאסירה לסתור קליעותיה לצורך טבילה איני חוזר בו. דדילמא כעין דאורייתא תקון אלא זיל הכא לחומרא והכא לחומרא. ואם הרצועה הם מעשה אורג בין שהם החוטין והרצועו' קלועות בתוך שערותיה ובין שאינם קלועות בין כך ובין כך מותרת לצאת בהם בשבת דכל שהוא ארוג לא חייץ ולא חיישי' דילמא שריא להם בעת טבילתם מיהו שאר מלבושי אשה ובגדיה כגון סרבלה ומנעליה ואיזוריה וחלוקיה העליוני' לא אסרי לה לצאת בהם בשבת אע"ג דשמעתא מוכחת דכל מילי דאשה מקפדת להסיר מעליה בעת טבילה דאסור לצאת בהם דאתמר א"ר הונא ברי' דרב יהושע כל שהוא אריג לא גזרו

ואיכא דאמרי אר"ה בריה דר"י חזינא להו לאחוותא דלא קפדן עלייהו ואמרי' מאי איכא בין האי לישנא להאי לישנא א"ב דטניפן להך לישנ' דאמר כל שהו' אריג לא גזרו ביה (והכי) [הני] נמי אריג הוא להך לישנא דאמרת משום קפידא כיון דטניפן מקפד קפדי עלייהו פירש"י דמיטנפי שניטנפו הך תיכי כטיט. הא נמי אריג הוא. והא קאמר דלא גזרו בהם כלל לצאת ולהאי לישנא דלא קפדו משמע דודאי אי קפדו ליטלן מראשן כשהן רוחצות אסור לצאת בהם בשבת ואע"ג דלענין אהדוקי לא חייצי ומותרות לטבול בהם כו' עכ"ל וזה הלשון תופס רש"י עיקר ולא כפי' רבותיו שפירשו הך קפידא לענין חציצה א"כ כל הבגדים אסורין שעל כלם מקפדת להסירם מעליה בשעת טבילה כדי שלא יטנפו במי'. מיהו לאו מילת' הוא דדוק' גבי רצועות שייך האי טעמא מפני שאינו נוח לה לישב שם במקום שטבלה ולגדל שערותיה הילכך איכא למיחש דילמא מתיא להו ד"א ברה"ר ולאו אדעתה אבל שאר בגדיה ודאי אינה זזה עד שלובשתם וחוגרת אזור מתניה וליכא למיחש ולא מידי. ותו נ"ב דכל מה דאסרי' בחוטין דמתני' דילמא אתיא לאתויינהו ארבע אמות בר"ה היינו משום שאסורה לגדל שערותי' בשבת ובודאי אתיא לאתויינהו אבל שאר בגדים שיכולה ללובשן לא חיישינן כלל מיהו אם החוטים ניטנפו ומלוכלכים אפי' [הם] ארוגים ואפי' הם חוטי שיער אסורה לצא' בהם אע"פ שאינם חוצצים דדילמא הלכה כי האי לישנא דבקפידא תליא מילתא והרי היא מקפדת ומסירתם ואתי' לאתויינהו. ואין לחלק בין אשה שלא הגיע עת טבילתה לאשה שהגיע עת טבילתה דכל מקום שאסרו חכמים אסרו אפי' ביודעת שלא הגיע עת טבילתה כדי שלא תצא בעת טבילתה ותו דטבילת שאר טומאות בכל יום שייכא ותנן הבנות [קטנות] יוצאות בחוטים פירש"י הבנות קטנות שמנקבות את אזניהן ואין עושין להם נזמים עד שיגדלו ונותנים חוטים או קיסמין באזניהן [שלא יסתמו] אזניהן לוי"ה. ואפי' בקסמין שבאזניהם רבותא קאמר דאע"ג דלאו תכשיט נוי הוא אורחא בהכי ולאו משוי הוא ויש מרבותי מפרשי' חוטין שקולעת בהם שערה דאסרו גבי גדולה בריש פרקין התם משום דשכיחא בהו טבילה אבל קטנות דלא שכיח' בהו טבילה שרי ולשון ראשון הגון מזה הדא דקטנות נמי צריכי טבילה לטומאת מגע משום טהרות ואף נידות נמי שכיחא בהו כדתניא מעשה הי' והטבילוה קודם לאמה ועוד מדקתני אפי' בקסמין איכא למישמע דחוטין נמי אאזנים קיימי דאי אחוטי הראש לא שייך למתני אפי' בקסמין עכ"ל מיהו כירושלמי מוכח לכאורה כלשון שני דמסיק חנן בר אימי אמר קומי רב יהודה בשם מנשה בר ירמיה ובלבד שלא תצא לא ילדה בשל זקנה ולא זקינה בשל ילדה ופריך והא תנינן הבנות יוצאות בחוטין ר' בא בשם רב [יהודה] אפי' כרוך על צוארה פי' ומסתמא

אותם חוטין של זקנה דאין לבת שהוא קטנה כל כך חוטין גדולים שתגדל בהם שערה דההיא דחנן בר אמי אגידל שיער איתאמרא כדמוכחא גמרא דידן ומשני רבי שמואל בשם רבי זעירא תמן אפי' שאינה יכולה להביא חוט לשערה יוצאת ברם הכא לא תצא לא ילדה בשל זקינה ולא זקינה בשל ילדה. וגם ממאי דמסיק אפי' כרוך על צוארה משמע דלא איירי בחוטי אזנים אלא בחוטי הראש מיהו הא דתנן הבנות יוצאות בחוטין אם הן צבועין אסורות כדאמ' אבוה דשמואל לא שביק לבנתיה דנפקן בחוטי ופרכינן והא אנן תנן הבנות יוצאות בחוטין ושנינן אבוה דשמואל צבועין היו פי' וחייש למישלף ואחויי וההיא דתנינן ואפי' בקסמין שבאזניהם אמרי' בירושלמי גמ' יוצאין בסלע שעל הצינית בו' אבין בר בא מפקד לשמואל בריה לא תקבל עליך מתני' אלא אבל לא בקסמין שבאזניהם וצ"ע בירושלמי אחר. וההוא דירושלמי גבי הבנות יוצאת בחוטים דא"ר בא בשם רב יהודה אפי' כרוך על צוארה היינו דרב הונא דגמ' דידן דא"ר הונא וכולן בראשי הבנות שנינו כלומר הא דקתני במתני' ולא ברצועה שבראשי הבנות לא תימא שבראשי הבנות ארצועות לחודייהו קאי אלא אחוטין נמי קאי ופירש רב יוסף דהיינו טעמא דרב הונא לפי שאין האשה חונקת א"ע להדק חוטין בצוארה וקושרתן בריוח שיהיו רפין הילכך לא חייצי ומותרת לצאת בהם בשבת בין בשל צמר בין בשל פשתן בין ברצועות דהואיל ואינה חונקת עצמה ואינה מהדקת היטב לא חייצי דאי מתרמיא לה טבילה לא שריא להו אלא טובלת כך והם עליה והא דתניא הבנות יוצאות בחוטין שבאזניהם אבל לא בחבקין שבצואריהם אוקמה רבינא דבקטלא עסקינן דאשה חונקת א"ע וניחא לה כדי שתראה כבעלת בשר פירש"י זצ"ל דהיינו בגד חשוב לתלות בצוארה כנגד לבה שלא יפול מן האוכל שהיא אוכלת על בגדיה ויש לו מקום שנצים כמו שעושין למכנסים ותוחב בו רצועה רחבה ומוללהו סביב הרצועה שהבגד רחב הרבה וקושרת הרצועה סביב צוארה וחונקת בו את עצמה בחוזק כדי שתהא בשרה בולט ותראה כבעלת בשר ומתוך שהרצועה רחבה וחלקה אינה מזיקתה עכ"ל והלכך חייצא ואסור לצאת בו בשבת מפני שצריכה להתיר בשעת טבילה ואינו כ"כ נוח ללובשו כשאר המלבוש ואיכא למיחש דילמא אתי' לאתויי ד"א בר"ה וכתב ריב"א נראה בעיני כמו שפירש ר' אליעזר כל קטלא דהכא של מתכות הוא דבכל מקום עם כלי מתכות נישנית והוא של חוליות ומחורזין החוליות בחוט ותולה בצוארה ופעמים שהחוליות של כסף ושל זהב ופעמים של אבנים טובות ומרגליות [ופעמים] של זכוכית ואותה קטלא אינה מקבלת טומאה אלא א"כ החוט של מתכת והכי תנן במס' כלים קטלא שחולי' שלה של מתכת בחוט של פשתן ושל צמר נפסק [החוט] החוליות טמאות שכאו"א כלי בפני עצמו חוט

של מתכת וחוליות של אבנים טובות ומרגליות ושל זכוכית נשתברו החוליות והחוט בפני עצמו קיים טמא ולפי שהחוליות גסין ורחבין אין מזיק לה אם היא חונקת א"ע והכי תניא בתוספתא דמקואות השירים והנזמים והקטלאות והטבעות הוצין חוצצין ורפין אין חוצצין וחוצץ זה א"י מהו אבל לפי הענין נראה שהוא לשון מהודקין עכ"ל וקטלא דהכא היינו קטלא דמתני' כדתנן לא בקטלא ולא בנזמים ואמרי' בגמ' מאי קטלא מנקטי פארי ופירש"י התם כדפי' כאן אלא שהוסיף לקמן ואמר י"מ כעין חצי עגול עשוי כמין כלכוס כזה ואוחזת בו מפתחי חלוקה והפגם בולע את צוארה והוא של זהב לוי"ה עכ"ל וכן מוכח בערוך [בערך קטל] דשל מתכות הוא וכתב חח ונזם תרגום ירושלמי קטלין וקדשין כתרגום ירושלמי ונקרב את קרבן ה' קטלין מן אדרעין ובפ"ה במעילה נתנה קטלא בצוארה. וכתב ה"ר ברוך בר יצחק בספר התרומה דיכול להיות דהא דאסרו לצאת בחוטי צמר ובחוטי שיער ורצועות שבראשי הבנות בשבת [שאינן תכשיט אלא כמו מלבוש] ואסרי משום דילמא מתרמיא לה טבילה בשבת וצריכה להסירם משום חציצה או משום טינוף ומייתי לה ד"א לדידן דלית לן רה"ר גמורה שרי דאל"כ טבעת שבאצבעה תהא אסורה דהא מיהדק וחייץ כדאיתא במס' מקואות) ולדידן ליתסר אלא כיון שאין לנו רשות הרבים גמורה מותרת עכ"ל:

מתני' ולא בטוטפות ולא בסרביטין בזמן שאינם תפורין פירש"י בזמן שאינם תפורין עם השבכה הקרוי קופיא אבל תפורין ליכא למיחש לאתויי שאינה נוטלת השבכה מראשה ברה"ר שתגלה את כל שערה ופי' רב יהודה משמי' דאביי בגמ' דטוטפות היינו אפזייני היינו טס של זהב שעושין לשום על פדחת דהיינו מה שקורין לנ"ה ואמרי' בגמ' איזוהי טוטפות ואיזוהי סרביטין וא"ר אבהו טוטפות המוקפות לה מאוזן לאוזן סרביטין המגיעין לה עד לחיין פירש"י על ראשה כורכתו ותולה על לחייה מיכן ומיכן הא למדת דאסור לצאת בשבת בתכשיט שקורין לנ"ה ואם הוא מחובר לשבכה מותר כדפירש"י משום שאינה מגלה ראשה ברה"ר א"כ בתולה שאינח חוששת על גילוי הראש אע"פ שמחובר לשבכה אסור לצאת בו. א"ר הונא עניות עושות אותן של מיני צבעונין עשירות עושות אותן של כסף וזהב מיהו איני מבין היטב דאפי' תפורה בשבכה מה מועיל דאכתי שלפה ומחויא דהא אית לה כבול למטה מן השבכה:

מתני' לא בכבול לר"ה פי' אבל לחצר שרי וכל הנזכרין למעלה אסורים אף לחצר שמא תרגילם ברה"ר וחדא גזירה היא דגזרו בהו שלא תתקשט בהם בשבת כלל ובכבול התירו כדמפר' לקמיה בפרקין שלא לאסור את כל תכשיטיה ותתגנה על בעלה ולקמן אפרש איך נשים שלנו האידנא יוצאות בתכשיטים שלהם: אתמר רב אמר כיפה של צמר תנן פי'

כמין כובע שתחת השבכה דמקרי כבול ומתקשטת בו ואסורה לצאת בו דחיישי' דילמא שלפה ושומטתה מתחת השבכה ואינה מגלה שערה וכ"ש כבלא דעבדא והיינו חותם שעושין לעבד בכסותו לסימן הוכחה שהוא עבד שביזוי הוא לו ואתי למשלפיה שלא יהא נראה לעולם ושמואל אמר כבלא דעבדא תנן אבל כיפה של צמר שפיר דמי והלכה כרב דקיי"ל רב ושמואל הלכת' כרב באיסורי ותו דא"ר אבהו מסתברא כמ"ד כיפה של צמר ותניא נמי הכי יוצאה אשה בכבול ובאסטמא לחצר רשב"א אומר אף בכבול לרה"ר כלל א"ר שמעון בן אלעזר כל שהוא למטה מן השבכה יוצאין בו למעלה מן השבכה אין יוצאין בו מכלל דת"ק שרי למטה מן השבכה וש"מ דכבול היינו כיפה של צמר דהיינו כרב וכן פסק ה"ר יצחק אלפס דהלכה כרב הלכך כיפה של צמר שהיא תחת השבכה אסירא ושבכה עצמ' שריא דהא שריא אפי' טוטפות וסרביטין כשהן קבועין בה ואסטמ' נמי שרי' כת"ק דתניא יוצאה אשה בכבול ובאסטמא לחצר ות"ר שלשה דברים נאמרו באסטמא אין בה משום כלאים ואין מטמאין בנגעים ואין יוצאין בה לר"ה הא בחצר ש"ד ואמרי' מאי אסטמא וא"ר אבהו בזייני מאי בזייני אמר אביי כליא פרוחי פירש"י מצנפת קטנה לאחר קישוריה שקילעה ראשה וכסתן יש שערות קטנות שיוצאין חוץ לקישוריה והן נקראין פרוחי על שם שמפריחין ויוצאין לחוץ ואוגרתו לתחת קישוריה ע"י מצנפת קצרה כליא מונעת אותן שערות מלצאת עכ"ל והר"י אלפס כתב פי' כיפה של צמר (דווש') חיטי דעמרא דגדילן ועבידן כי הוצא ורחב בשתי אצבעות שיעור ציץ כדאמ' ס"פ ראשית הגז כיפה של צמר הי' מונח בראש כהן גדול ועליו ציץ נתון שנאמר ושמת אותו על פתיל תכלת כליא פרוחי פי' מטלית שתולין בה חוטי של מיני צבעונין כגון קלופקרא שתולין אותה לכלה לכלות ממנה זבוב שאם יעמוד זבוב על פניה מתביישת לטורדו ומצטערת עכ"ל וכ"פ בערך כיפה וכליא פרוחי פי' בערך כל כמו פי' אלפס ובערך אסטמ' כתב אסטמא מין תכשיט לא של כסף ולא של זהב הוא אלא של מיני צבעונין ואבנים טובות ומרגליות קבועין בה ומטילה אותה על ראשה כדאמ' בגמ' דבמה אשה יוצאה ויש ספרים שכתוב בהם אצטמא עכ"ל ולענין חותמות של עבדים מסקנא דאי עבד הוא לנפשיה יוצא בו לחצר אבל לא לרה"ר דזימנין דמתבייש ושקיל ומייתי ליה ד"א ברה"ר ואי עביד ליה רבו יוצא בו אף לר"ה דאגב דאימת רביה איכא עליה לא שקיל ליה ואי מפסיק לא מייתי לי' לבית אדונו דלא קפיד עלויה בד"א בחותמו שבצוארו אבל בחותמו שבכסותו אסור דזימנין דמיפסק ומירתת ומקפל ליה ומחית על כתפיה כדרב יצחק בר יוסף דאר"י בר יוסף א"ר יוחנן כל היוצא בטלית מקופלת ומונחת לו על כתיפו בשבת חייב חטאת וה"מ בחותמות של טיט אבל בחותמות של מתכות אע"ג דעביד

ליה רבו אל יצא בו לרה"ר דילמא מפסיק ואתי לאתויי לבית אדוניו דהא רביה קפיד עלויה והואיל ועבד יוצא בו כל השבוע הו"ל במלבוש ולא מתסר עליה משום משוי מיהו הואיל ולגנאי שלו הוא אינו לא תכשיט ולא כלי גמור לקבל טומאה. וכשהייתי אני המחבר בצרפת היינו מוליכים אופנים על הבגדים כי כן גזרו על כל היהודים בעת ההיא וזהו כמו חותם שעשה לו רבו דלא שקיל ליה ואי מיפסיק לא מייתי ליה והיינו יוצאים בהם לרה"ר ויש שהיו תפורים בבגד לגמרי והנהו שרי כדאמרי' גבי זוג שבכסותו הב"ע [דמיחא] ביה מימחא ויש שהיו עושין אופן מן הקלף ותופרין אותו במחט לבגד ויוצאים בו בשבת וזהו כמו חותם העבד שעשה לו רבו דשרי הואיל ויוצא בו כל ימות השבוע. ומודי ה"ר שמשון מכוסי זצ"ל הי' דן להתיר מפני שהאופנים מחוברים לכסות כדאמ' בירושלמי דפרקין בעון קומי ר' יונתן מהו מיפק בההוא מונקייה א"ל משום תכשיט אי משום תכשיט הי' לו לדניאל לאסור והמניכא די דהבא על צואריה אי משום משוי [בשבת] נימר כל המחובר לכסות הרי הוא ככסות. הא למדת דאפי' דבר שהוא משוי כשהוא מחובר לכסות מותר לצאת בו:

מתני' ולא בעיר של זהב ואם יצתה אינה חייבת חטאת פירש"י עיר של זהב כמין נושקא ומציירין בה כמין עיר. משמע שרוצה לומר שאין נושקא ממש וכפ"ז לא היה קשה מכוליאר דההיא גושקא ממש היא מיהו רבותי' אינן חולקין בזה הענין אלא אינו נראה להם פירוש זה דתנן ולא בכוליאר ולא בצלוחית של פליטון ולא בכובלת ואם יצאה חייב חטאת דר"מ וחכמים פוטרין בכובלת ובצלוחית של פליטון אכל בכוליאר גם לחכמים חייב חטאת. ואמרי' בגמ' מאי כוליאר א"ר מכבנתא ופירש"י מכבנתא נושק"א על שם שמכבנה וקושרת מפתחי חלוקה ובמתני' קתני גבי עיר של זהב דאינה חייב בה חטאת אלמא דלאו היינו נושקא. ור"ת היה מפרש דמכבנתא היינו צעיף משונה והצעיפים והרדירים מתורגם וכביניתא וכפי זה היה פירש"י [מתקיים] דעיר של זהב היינו נושקא. מיהו לא משמע הכי פרק מי שהחשיך גבי ברתיה דר"ע שקלתה מכבנתה איתרמי בעינא דחויא א"כ יש לה מחט שנועץ כעין הנחש והיינו נושקא בלע"ז מיהו רש"י פי' התם למכבנתה אשפינגלא [בלע"ז נושקא] של זהב שיש כמין (זהב) [טס] בראשה וביומא נמי גבי פייס אמר מקיפין בכוליאר משמע שהיא עגולה ובערך בכליאר כתב פי' מכבנתא ודומה למכחול וראשו אחד דומה לסירה שאורגת בה תכשיטין הנותנת כנגד פניה וכמעשה דר"ע במי שהחשיך שקלתה למכבנתה ומיתרמיא בעינא [דחויא] א"כ לפי' זה אסו' להוליך בשבת בת נפש שקורי' בל' כנען זפונא ובל"א וורשפן. ובתי הנפש דישעיה (ג') אמרי' בירושלמי פ' במה אשה תירגם עקילס אסטומובדיאה דבר הניתן על בית

הנפש משמע שהוא תכשיט וכן נמי הא דכתיב הטבעות ונזמי האף מפרש בירושלמי דבר שהוא נתון ע"ג החוטם הרי כל אילו תכשיטים הם מיהו בשבת לא תצא בהם משום דילמא שלפה ומחויא מיהו ה"ר יוסף קרא זצ"ל פי' בתי הנפש נושק"לי. ולאילו פירושים היה מתקיים פירש"י שפירש עיר של זהב כמין נושקא. מיהו לא נהירא פירושו מדאמ' בגמ' מאי עיר של זהב ארבב"ח אר"י ירושלים דדהבא כדעבד לה ר"ע לדביתהו והיינו מה שמוליכין סביב הראש כעין עטרה כדאמרי' פ' בתרא דסוטה גזרו על עטרות כלות ומפרש בגמ' ירושלים דדהבא ולכלות דוקא אסרו דומיא דאפר מקלה שבראש חתנים אבל לשאר נשים שאינם כלות שרי בחול אבל בשבת אסור דילמא משלפא ומחויא ולכלות נמי דאסור בחול היינו כולו של זהב או כולו של כסף כדקתני ירושלים דדהבא אבל משי מצויר בזהב שרי. ודוק' לכלות אבל לחתנים אפי' של ורד והדס [אסור] בההיא דפ"ק דגיטין דאשכחיה רבינא למר בר רב אשי דהוה גדיל כלילא לברתיה א"ל לא סבר לה מר הסיר המצנפת כו' א"ל דומיא דכהן גדול בגברי כו' חתנים דומיא [דמצנפת] דכהן גדול [דההיא כעין אפריון טלמא בלע"ז] ועשויות מורד והדס אבל של קנים [וחילת] מותר כדמוכח פרק בתרא דסוטה. וכן נוהגים בצרפת הלכך נושקא חייבין עליהם חטאת דלאו תכשיט הוא ובעיר של זהב דהיינו עטרה פטור אבל אסור וכתב הרב רבי ברוך ברבי יצחק בסה"ת דאם אותה נושקא סוגרת בה מפתחי חלוקה מותר והוי תכשיט וגם לא גזרי' בה דילמא שלפה ומחויא דא"כ תתגלה בשרה כמו מפתח של זהב דאמר בירושלמי דהוי תכשיט לאיש [ואם תקועה בשלשלת כסף או זהב ומכנסת ראשה בתוך השלשלת של זהב יכול להיות שמותר כיון שהשלשלת לבדה תכשיט היא] אבל תלויה בחוטי משי או בלולאות וגם אינה סוגרת בה מפתחי חלוקה בהכי מיירי מתני' דחייב חטאת דאין כאן רק הנושק"א בלע"ז ואינה תכשיט והוא משוי [שהוא] להראות עושר בעלמא. וצ"ע אם ימצאו בירור דבר והיתר פשוט לנושק"א בשום ענין אפי' סוגרת חלוקה ואפי' תקועה בשלשלת זהב או כסף דשמא בהכי נמי חייבת חטאת ושמא מותר גמור עד כאן לשונו. ונ"ל אני המחבר דנושקא וכל דבר שאינו תכשיט אע"פ דסוגרת בה מפתחי חלוקה אעפ"כ אסור דהא כוליאר לכ"ע חייבת חטאת ואמרי' מאי כוליאר ואמר רב מכבנתא ופרש"י נושקא ע"ש שמכבנת וקושרת מפתחי חלוק'. אלמא אע"ג דקושרת מפתחי חלוק אפ"ה חייבת חטאת וגבי קטלא אמר לא תצא ופירש"י שאוחזת בו מפתחי חלוקה אפ"ה אסור. אבל מה שפירש שאם היא מחוברת לשלשלת דשרי זה יכול להיות כדפרי' לעיל דכל המחובר לכסות הרי הוא ככסות. ובארץ רינוס נוהגות הנשים לצאת במפתחות של כסף לר"ה בשבת ותולות אותם על צואריהם בחוט וסוגרות בהם התיבה

ובעבור כן נוהגים בהם [היתר] וגם נשי רבותי שבריינוס ראיתי נוהגות כן ואין מוחה אלא שמורים להיתר. ובעיני אני המחבר נראה לאיסור כדאמרי' בירושלמי פ' במה אשה והאיש ע"י שאינו שחץ מותר נשמעינה מן הדה ר"ג ברבי ירד לטייל בתוך חצירו בשבת ומפתח של זהב בידו וגערו בו חביריו משום תכשיט הדה אמרה העשוי לשם תכשיט אסור הדה אמרה העשוי לכך ולכך הדה אמרה אחד האיש ואחד האשה. הא למדת דכל דבר שאינו תכשיט שאע"פ שעשאו לשם תכשיט אפ"ה אסור ויש שנוהגות שעושות במפתח כמין בת נפש וסוגרת בה מפתחי חלוקה מיהו גם זה אסור כדפרי'. ירושלמי לא בעיר של זהב רב יהודה [אמר] ירושלים דדהבא רבנן דקיסרין אמרין פרוסטוק טקלין מעשה בר"ע שעשה לאשתו עיר של זהב חמתיה אתתיה דר"ג וקניית בה אתת ואמרת קומי בעלה אמר לה הבן הוית עבדת לי כמה דהוות עבדה ליה דהות מזבנא מקליעתא דשערא ויהבה ליה והוא לעי באורייתא:

כלילא רב אסר ושמואל שרי פירש"י כלילא על פדחתה היא קושרתו מאזן לאזן יש שכולו טס של זהב שקורין לימא ויש שעשוי ממשי טווי עם הזהב שקורין פרייש עכ"ל. והיינו אפזייני דלעיל ושמא קצת הם משונים זה מזה להכי קרי להו לעיל אפזייני והכא כלילא ואסיקנא דאניסכא כ"ע ל"פ דאסור פרש"י שם העשוי כלו מנסכא דהיינו זהב או כסף דבר הניתך דאסור דמגו דחשיב גזירה דילמא שלפה ומחויא כ"פ דארוקתא שהוא רצועה מצויורת באבנים [טובות] וזהב מר סבר ארוקתא עיקר ולא חשיב להו ולא מחויא ומ"ס דאניסכא עיקר ומחויא לה רב אשי מתני לה לקולא בארוקתא כ"ע כו' אשה חשובה ואשה חשובה לא שלפה ומחויא. והאי לישנא בתרא עיקר דא"ל רב שמואל בר בר חנה לרב יוסף בפי' אמרת לן משמיה דרב כלילא שרי ופירש"י אלמא דרב אשי עיקר דמוקי פלוגתייהו בדניסכא אבל בארוקת' מודה רב ואיכא לאוקומי לדידך בארוקתא הילכך בארוקתא שרי בדניסכא אסור דרב ושמואל הלכתא כרב [באיסורי] ביש בכור ובהמפלת והא דדריש לוי בנהרדעא כלילא שרי וכן נמי הא דדרש רבה בר אבוה במחוזא כלילא שרי היינו בדארוקתא ולמעוטי מלישנא קמא דאסיקנא דרב אסר בארוקתא מיהו ה"מ בזמן שאינם תפורים בשבכה אבל אם הם תפורים אפי' בדאניסכא נמי שרי כך נ"ב אני המחבר. מיהו ממאי דא"ל לרב גברא רבא אתא ממערבא ודריש כלילא שרי משמע דבאניסכא שרי דאי בדארוקתא הא רב נמי שרי ושמואל נמי שרי ומדנפקי מנהרדעא עשרים וארבעה כלילי ובמחוזא תמני סרי כלילי הרי משמע דהכי הלכתא דבדאניסכא נמי שרי ושמא לאו היינו אפזייני דלעיל. ובאלפס כתב אמרו ליה לרב גברא רבא (קריבא) [אריכא] אתא ממערבא ודרש כלילי שרי וכן הלכה פי' נסבא

חוט כלומר חוט שהן חתיכות נקובות ומכניסין בהן חוט להעמידן ופי' רקתא כגון מטלית שאותן חתיכות קבועות על מטלית עכ"ל וכ"כ בערוך בערך נסכא על נסכא מלשון מסכת רוקתא מטלית:

אמר (מר) [רב] יהודה (א"ר ששת) [אמר שמואל] קמרא שרי פירש"י אבנט חשוב יש שעושין אותו טס של זהב ויש שעושין אותו רצועה ומשבצות זהב ואבנים קבועות בה א"ד דארוקתא וא"ר ספרא מידי דהוה אטלית מוזהבת פי' דהוה תכשיט דשריא ולמשלף ואחוויי נמי לא חיישינן שאין דרך להתיר אזורו בשוק ויפלו בגדיו. וא"ד דאניסכא פי' נמי שרי וא"ר ספרא מידי דהוה אאבנט של מלכים פי' שעשוי כולו דנסכא וכל ישראל בני מלכים וראוין להם וכתב הר"י אלפס קמרא והוא חגור של מתנים ויש בו חתיכות קבועות כגון כלילא וכיון דאניסכא שרי לל"ב כ"ש דארוקתא והלכה כל"ב עכ"ל. מיהו צ"ע בההיא דהמקבל וכל ישראל בני מלכים דקיימי בשיטה. א"ל רבינא לרב אשי קמרא עלוי המיינא מאי א"ל תרי המייני קאמרת פירש"י הא ודאי משוי הוא ואסור. לשון תלמידי רבי' יצחק בר' יהודה נ"ע ורבי' הלוי מצאתי בתלמידיו מותר והראשון נ"ל משום דגבי הצלת דליקה מנינן לדר"י שמונה עשר כלים והתם חד חגורה הוא דמנינן פ' כל כתבי הקודש ואי שני חגורות שרו לכתחילה נמני התם תרי עכ"ל ופירשו רבותי' דהא דהכריע רש"י היינו דוקא בשתי חגורות זו על גב זו (כנגד) [בבגד] אחד אבל שתי חגורות בשתי בגדים מותר שכן דרך הנשים והזקנים לעשות כן וראיה לדבר מההיא דכל כתבי הקודש דמני בי"ח כלים פונדא ופי' רש"י דהיינו אזור מעל מדיו והדר חשיב חלוק חגור ופירש"י על חלוקו מבפנים הלכך לא אסרי' שתי חגורות אלא דוקא זו ע"ז בבגד אחד משום דאין דרך בני אדם לחגור בו ובטלה דעתו אצל כל אדם אבל שני כובעין מותר שכן דרך כל בנ"א וכן מותר ליתן אלמונץ על הראש ולהשים עליו הכובע שכן נוהגים בנ"א גם בחול וכבר נהגו בדבר זה להתיר בכל מקומות וכן הלכתא להיתר. מיהו לפי דקדוק רש"י שהכריע לאיסור גבי תרי המייני משום דלא מני בי"ח כלים אלא חגור אחד הוה משמע לאסור שני כובעים דלא מני נמי בי"ח כלים אלא כובע אחד מיהו כבר נהגו להיתר:

אמר רב (אסי) [אשי] האי רסוקייא אי אית ליה מפרחייתא שרי ואי לא אסור פירש"י חגורה של חתיכת מעיל רחבה. אי אית ליה מפרחיית' רצועות קצרות תלויות בה לקושרה בהם ולהדקה סביבותיו שרי דמיהדק שפיר וליכא למיחש דילמא מישתריא קטריה ונפל ואתי לאתויי. מפרחייתא קורין אותו טרק עכ"ל והר"י אלפס כתב ריסיקא חגור של עור ונקרא בלשון ישמעאל מנטק"א אי אית ליה מפרחייתא שהן כעין סנביטין

ה"ז הוא תכשיט ומותר לצאת בו ואי לא נעשה כמשוי ואסור עכ"ל. ובערך נסכא כתב ריסיקא פי' חגור של עור חתיכה שהן כזרת זרת יוצאות ועורפות ממנו לימינו ולשמאלו ולאחוריו תכשיט הוא ושרי ואי לא אינו מלאכת תכשיט ואסור לצאת בו בשבת כי אינו כלי עד כאן לשונו:

מתני' ולא בנזמים ואם יצאתה אינה חייבת חטאת ואמר בגמ' נזמים נזמי האף פירש"י אבל נזמי האוזן מותרין לכתחילה דטריח לה מילתא למשלף ואחווי מפני שאזניה מכוסות בקישוריה עכ"ל משמע שרוצ' לומר שבקישוריה שקושרת בהם את ראשה מכוסות גם אזניה הלכך לא שלפה ומחויא אבל כשאין אזניה מכוסות בקישוריה אסור משום דשלפה ומחויא א"כ בארץ כנען שהנשים מוליכות טבעות באזניהן ואזניהן נקובות ומכנסת בהן טבעות בריוח ומוציאה כשתרצה ואין אזניהם מכוסות לאו שפיר עבדי ושמא נזמים דמתניתין כה"ג נמי איירי ובירושלמי קאמר נזמי האף דבר שהוא נתון ע"ג החוטם ולא קאי אמתני' אלא אהא דכתיב בישעיה הטבעות ונזמי האף ואין לדמות לזגין דתנן ובני מלכים בזגין וכל אדם כו' התם מיירי באנשים ודילמא גבי אנשים לא שלפי ומחוי ותו דילמא התם קישוריה בזה הענין דליכא למיחש למישלף ואחויי וקמ"ל דלאו משוי הוא:

מתני' ולא בטבעת שאין עליה חותם ואם יצתה אינה חייבת חטאת הא [יש עליה חותם חייבת אלמא] לאו תכשיט הוא ורמינהו תכשיטי נשים טמאין ואלו הן תכשיטי נשים קטלאות ונזמים וטבעות וטבעת בין שיש עליה חותם בין שאין עליה חותם כו' עד רבא אמר לצדדין קתני יש עליה חותם תכשיטין דאיש אין עליה חותם תכשיטין דאשה והלכה כרבא ורנב"י נמי אית ליה דרבא כדפירש"י במילתיה דכי קתני רישא תכשיטי נשים אשאין עליה חותם קאי והיינו דתנן לא בטבעת שיש עליה חותם ואם יצתה חייבת חטאת ולעיל גבי אין עליה חותם תני אינה חייבת חטאת וקאמר עולא וחילופייהו באיש ופירש"י דטבעת שיש עליה חותם אם יצא פטור וטבעת שאין עליה חותם אם יצא חייב חטאת ובמסקנא נמי רבא מפרש טעמא דעולא הלכך נרא' בעיני דא' טבעת שיש עליה חות' וא' טבע' שאין עליה חותם אח' (האשה) [האיש] ואח' האשה אסורי' לצאת בשניה' אלא שהאיש חייב חטאת על שאין עליה חותם ופטור על יש עליה והאשה חייבת חטאת על יש עליה חותם ופטורה על שאין עליה וכן פר"ח לאסורא בשניהם אבל ר"ת פי' דחילופין דעולא לא קאי אלא אחיוב חטאת כדפרישית ואשה ודאי אסורה אפי' באין עליה חותם אע"ג דתכשיט הוא לה משום דילמא שלפה ומחויא אבל האיש ביש עליה חותם שרי לצאת בה בר"ה ולא גזרינן דילמא שליף ומחוי וראיה לדבר

דאמר גבי קמיע ולא יקשרנו בשיר ובטבעת לכתחילה וכן בירוש' אמר תכשיטין למה הן אסורין א"ר אבא מתוך שהנשים שחצניו' הן מתירתן להראותן לחבירתה ומהלכת בהן ד"א. משמע אבל אנשים שאינם שחצנים מותרים לכתחילה. כמו אנשי ירושלי' אנשי שחץ היו בעלי גסות. וקשה על דבריו דבירוש' אמ' ירד ר"ג ומטייל בחצר במפתח של זהב [בידו בשבת] וגערו בו חביריו משום תכשיט אלמא תכשיט אסור מדרבנן לאיש וי"ל דגערו בו משום דאדם חשוב שאני והיה לו להחמיר ע"ע א"נ היה המפתח משוי ולא תכשיט ור"ג בחצר טילטל וגערו בו משום שנראה תכשיט ויסברו העולם דמשום תכשיט נפק וה"ה ברה"ר אתי למישרי דל"ג באיש [דילמא] שליף ומחוי והרי הוא משוי ולא תכשיט ואסור. מיהו אין נראה בעיני זה החילוק אלא כדפרישית לאיסור כך נ"ב וראיה לדבר מירושלמי לאיסור דהכי אמרי' בירוש' פ' במה אשה והאיש ע"י שאינו שחץ מותר פי' נרצה לומר הואיל ואין הגאוה מצויה באנשים כבנשים שלא גזרו עליהם דילמא שליף ומחוי ומסיק נשמעינה מן הדא כלומר ממעשה הזה תדע אם גזרו גם על האיש אם לאו. דר"ג בריבי ירד לטייל בחצירו בשבת ומפתח של זהב בידו וגערו בו חביריו משום תכשיט הדה אמרה העשוי לשם תכשיט אסור הדה אמרה העשוי לכך ולכך הדה אמרה אחד האיש ואחד האשה. הא למדת דגם על האיש גזרו ואמרי' נמי בירושלמי פ' במה אשה ר' ינאי זעירא נפל עודריה דאודניה בעי מחזריתיה בשבתא וגערו בו חביריו משו' תכשיט ועוד אמרי' פ' במה אשה גמ' איזהי קמיע מומחה בעון קומי ר' יונתן מהו מיפק בההוא מונקייה א"ל משום תכשיט פי' ואסור וקא מהדר ליה אם משום תכשיט היה לו לדניאל לוסר והמניכא די דהבא על צוארי' אי משום משוי בשבת נימר כל המחובר לכסות הרי היא ככסות:

מתני' ולא במחט שאינה נקובה ואם יצתה אינה חייבת חטאת פירש"י אשפינגל"א ואם יצתה אינה חייבת חטאת דכולהו תכשיטין נינהו ורבנן הוא דגזרו בהו דילמא שלפה ומחויא ואמרי' בגמ' למאי חזיא פי' למאי חזי לתכשיט דקתני אינה חייב' חטאת ותרגמה רב אדא נרשאה קמיה דרב יוסף הואיל ואשה חולקת בה שערה פי' חולקת לכאן ולכאן באמצע ראשה נמי שקורין בלשון כנען פוטי"ץ ובשבת למאי חזיא פי' הרי בשבת אינה מחלקת שערה ואמאי אצטריך למיתני דלא תצא בו הרי אינו ראוי לה כלל ומשנינן הכא כמין טס של זהב יש לה על ראשה בחול חולקת בה שערה בשבת מניחתה כנגד פדחתה פירש"י [טס] של זהב יש לה על ראשה הא' והשני הוי עוקץ בחול חולקת שערה בעוקץ ובשבת תוחבת העוקץ בשבכה והטס שבראשה הב' מונח על פדחתה עכ"ל. למדנו מיכן דאסור לנשים לחלוק שערותיהם בשבת ולעשות פוטי"ץ וכדפרישית לעיל באב מלאכה

דהבונה בההיא דהפוקסת ומשמע נמי מהכא דמחט של בנות רינוס שתוחבות בראש פדחתם דאסור:

מתני' לא יצא האיש בסנדל המסומר. גזירת סנדל לעולם נורגת כדאמר בירושל' ולא בשעת השמד גזרו מכיון שעבר השמד יהא מותר לא עמד [ב"ד] ובטלה ומיכן יש ללמוד שכל דבר שגזרו עליו רבנן משום דבר אחד אע"פ שבטל אותו דבר דאגביה גזרו אפילו הכי הגזירה במקומה עומדת עד שיעמוד ב"ד ויבטל:

מתני' ולא ביחיד בזמן שאין ברגלו מכה. ירושלמי א"ר בא מפני החשד שלא יהו אומרים איש פלוני נפסק סנדליה ותלאו בית שחיו ובשם (רבותא) [רבותיו] פירש"י זצ"ל דילמא מחייבי עליה ושקיל ושליף ליה וממטי ליה בידיה בשכחת שבת ואמרי' בגמרא הא יש עליה מכה נפיק בהי מנייהו נפיק א"ר הונא באותה שיש בה מכה אלמא קסבר מנעל לשום צער עביד פירש"י שלא ינגף ביתירות הדרכים כו' משום מכה ודיו בזה לבדה וללשון רבותי א"נ מחכו עליה דלא חזי לה למכה לא שליף ליה דמצטער ביתדות הדרכים משום מכה עכ"ל וחייא בר רב אמר באותה שאין בה מכה אלמא קסב' לשום תענוג עביד פירש"י אדם אסטניס ורך ומכירין בו מתוך מעשיו שנעל רגלו אחת שהוא אסטניס וזו מכתה מוכחת עליה (ומיכון) [ומבינין] שהמכה מונעתו מלנעול ולא חשדי ליה ולענין אחוכי נמי לא מחייכו עליה עכ"ל וקיי"ל כרב הונא דר' יוחנן קאי כותיה כדאמר ואף ר"י סבר לה להא דרב הונא ואע"ג דדחינן לה לא קיי"ל כי ההיא דחויא ואמרי' בירושלמי על איזה מהם הוא נותן שמואל אמר על אותה שאין בה מכה [הוא נותן] אם אומר אתה על אותה שיש בה מכה הוא נותן מאן צייר ליה דלא יתן על חוריתה ר' יוחנן אמר על אותה שיש בה מכה הוא נותן שמעון בר בא הוה משתמש קומי ר' יוחנן והוה מושיט ליה סנדלו כהדה דתני בדרך הארץ כשהוא נועל נועל של ימין ואח"כ נועל של שמאל וכשהוא חולץ חולץ של שמאל ואח"כ חולץ של ימין א"ל ר"י בבלייה לא תעביד כן שהראשונים לא היו עושים כן אלא כשהוא נועל נועל [של שמאל] ואח"כ נועל של ימין שלא תהא נראית של ימין פגומה הדה אמרה על אותה שיש בה מכה הוא נותן ע"כ לשון הירושלמי דהיינו כלישנא קמא דר' יוחנן כרב הונא סבירא ליה הלכך אסור לאדם ללכת בשבת כשרגלו אחת נעולה ואחת יחיפה אי משום חשדא אי משום דילמא מחייבו עליה ואתי לאתויי ואם יש ברגלו מכה נועל אותה שיש בה מכה ושרי אע"פ שהאחרת יחיפה מיהו ללכת יחף בשתי רגליו הא ודאי שרי דקיי"ל דמנעל לשום צער עביד פי' להגן מפני היתדות ואי לאו משום הכי הוה טפי עדיף יחף ובצרפת ראיתי גבורים הולכים בשבת יחיפים ואפי' בביהכ"נ וקוראים בתורה יחיפים מיהו אינו

נכון ללכת יחף אפי' בחול כדאמרי' בע"פ שבעה דמנודים לשמים וחדא מנייהו המונע מנעלים מרגליו ומצאתי בויקרא רבה פ' וזאת תהיה תורת המצורע בסופה בפרשת ראשו כתם פז שדורש בעצלתים ימך המקרה ע"י שהאדם הזה מתעצל מלכסות את ראשו כראוי ימך המקרה הרי הוא נעשה [רומי] נזקים ובשפלות ידים ידלף הבית ע"י שהאדם הזה משתפל מלכסות גופו כראוי ידלף הבית יעלה גופו חטטין הא למדת שצריך אדם לכסות כל גופו [ואין להעמיד טענה זו באשה] דאח"כ מסיק ר' כהן פתר קריא באשה ע"י שהאשה הזאת מתעצלת מלכסות א"ע כראוי ימך המקרה [הה"ד] וגלה את ערותה את מקורה הערה כו' ובשפלות ידים ע"י שהאשה משתפלת מלבדוק א"ע בעונתה [ידלף הבית] הרי היא מתרבה בנידתה [הה"ד] ואשה כי תזוב זוב דמה ימים רבים מכלל דת"ק באיש מיירי ודריש דאבעיא ליה לכסויי כל גופו:

מתני' לא בשריון לא בקסדא ולא במגפיים ואם יצא אינו חייב חטאת ואמרי' בגמ' שריון זרדא פי' בערוך שריון העשוי מן טבעו' (כ"ת) קטנות קורין בל' ישמעאל זרד. קסדא א"ר (סטרתא) [סנוארתה] פירש"י כובע עור תחת כובע המתכת. מגפיים ארבב"ח פזמקי פירש"י אנפליאות של ברזל במלחמה. בהני מודו רבנן דלא מיחייב חטאת דהני דרך מלבוש הם יותר מאלה ורומח ותריס ותנן לקמן ולא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת ולא בתריס ולא באלה ולא ברומח ואם יצא חייב חטאת ר"א אומר תכשיטין הן לו וחכ"א אינם אלא לגנאי שנא' וכתתו חרבותם לאתים וכו' והלכה כחכמים דיחיד ורבים הלכה כרבים ותו דר"א שמותי מדב"ש הוא. הלכך אחינו שבביה"ם לא טוב עושים שמוליכים חרבותיהם ותריסיהם בערב שבת מיהו כשפעמים יריאים ושומרים את העיר שמא אז מותר בההיא דפ' מי שהוציאוהו בעירובין דאמר רב יהודה אמר רב עכו"ם שצרו על עיירות ישראל אין יוצאין עליהם בכלי זיינם ואין מחללין עליהן את השבת בד"א שבאו על עסקי ממון אבל באו על עסקי נפשות יוצאין עליהן בכלי זיינם ומחללין עליהם את השבת ובעיר הסמוכה לספר [אפי'] לא באו אלא על עסקי תבן וקש יוצאין עליהם בכלי זיינן ומחללין עליהן את השבת וטעמא דמילתא שמא ילכדוה ומשם תהא נוחה ליכבש כל הארץ לפניהם כ"ש עתה שאנו דרים ביניהם שאפי' אם באו לשלול בעלמא שיוצאים עליהם בשבת בכלי זיין שכששוללים אז כמו כן הורגים ואין לחלק בין היכא שצרו כבר לאומרים שרוצים לבוא לשלול אלא כשהקול יוצא שרוצים לבוא לשלול אע"פ שלא באו עדיין מותר ללבוש כלי זיין לשמור ולעשות קול בעיר כדי שלא יבואו דאין מדקדקין בפקוח נפש וכדאמ' גבי קמיע שמותר לצאת בו לא שנכפה אלא שלא יכפה וקושר ומתיר אפי' ברשות הרבים:

מתני' ולא בכוליאר ולא בכובלת ולא בצלוחי' של (פייטלון) [פלייטון] ואם יצתה חייבת חטאת דברי ר"מ וחכמים פוטרין בכובלת ובצלוחית של [פלייטון] פירש"י (פייטלון) [פלייטין] בלשמ"ן מישחא דאפרסמא ובגמ' אמר כובלת א"ר (יוסף) חומרתא דפילון וכן א"ר אסי חומרתא דפילון וכו' פירש"י קשר שקשור בו סם ששמו פילון וריחו ערב ובלעז בלסמ"ו ואשה שריחה רע טוענתו עליה ורבנן [סברי] תכשיט הוא הלכך אם יצתה פטורה ומיהו לכתחילה לא תצא דילמא שלפא ומחויא עכ"ל הלכך אסור לצאת בחומרתא דפילון ובצלוחית של [פלייטון] ולית הילכת' כר"א דאמר יוצאה אשה בכובלת לכתחילה בשבת ולקמן אמר אביי ר' ור"א ורשב"א כולהו ס"ל דכל מידי דמיגניא ביה לא אתיא לאיתויי ופר"ח התם נמי שיטה נינהו ולית הלכת' בחד מנייהו וכתב ה"ר [יצחק] אלפס זצ"ל חומרתא דפילון פי' חוליא של בושם שמתקשטת בה להעביר מעליה ריח רע ועיקר פילון מלשון (פלילא) [בלולה] דפילא במשח ובערך חמר כתב פי' אחר כלי של זהב שממולין בשמים מעורבים כדמתרגם בלולה דפילא:

מתני' בירית טהורה ויוצאין בה בשבת כבלים טמאין ואין יוצאים בהם [בשבת] ופי' רב יוסף דבירית תחת אצעדה עומדת פי' בירית היא אצערה שתחת אצערה שבזרוע עומד' בשוק להעמיד בתי שוקים שלא יפלו ויראו שוקה הלכך טהורה דלאו תכשיט לנוי הוא וכלי תשמיש נמי לא הוי אלא כלי המשמש [כלי] דומיא דטבעות הכלים דאמרינן טהורה בפרקין דלעיל ויוצאין בה דצורך לבישה הוא ומישלף ואחוויי נמי ליכא [למיחש] דלא מגליא לשוקה ואוקמה רב הונא למתני' דבירית נמי בשתים אלא שכשמטילים שלשלת ביניהם אז נעשו כבלים ושלשלת משויא ליה מנא לקבל טומאה משום דתשמיש אדם הוא ולא תשמיש כלי ואין יוצאין בהם דילמא שלפא לשלשלת שהיא של זהב ומחויא דכי שקלה לשלשלת לא מיגלי שוקא שהרי בירית במקומה עומדת והלכה כרב הונא דכי אתער בהו ר' ירמיה א"ל יישר וכן אר"י כלומר וכן שמעתי מר' יוחנן ומיכן התיר ה"ר ברוך בר יצחק בספר התרומה לקשור לאשה רצועות או דבר אחר סביב בתי שוקיים פן יפלו למטה ואע"פ שהרצועות אינם קשורות [בהן ואי קשורות בהן] א"כ למה אסר רבין לצאת בשתים טפי מבאחת ובני אדם הנחבשים ויש להם כבלי ברזל ברגליהם מתיר להם רבינו יצחק בר שמואל לצאת בהם ברה"ר דכיון שאין עליהם [אלא] בשביל שלא יברחו הרי תקועין היטב וליכא למגזר דילמא מפסיק ואתי לאתויי כמו בני מלכים יוצאין בזגין שתקועין היטב וכמו זוג שבצוארו ושבכסותו והכבלים הוו כמו מלבוש:

מתני' בכבול ובפיאה נכרית בחצר פירש"י פאה נכרית קליעת שיער התלושה וקושרתה על שערה עם קליעתה שתראה בעלת שיער וכבול היינו כיפה של צמר לכ"ע ולא איפליגו

אמוראי אלא בכבול (דשריא) [דרישא] ובגמ' אמר רב כל שאמרו אסור לצאת בו לר"ה אסור לצאת בו לחצר חוץ מכבול ופיאה נכרית ופירש"י כל שאסרו חכמים בריש פרקין בר"ה חוטי צמר ופשתן וטוטפות ושאר השנוין במשנה שאסור לצאת בהם [אסור לצאת בהם] לחצר ואע"ג דשרי לטלטלינהו דתורת כלי עליהן כדאמרי' הרי הן ככל הכלים הניטלים בחצר מיהו דרך מלבוש אסור לצאת לחצר דמרגלא ביה ונפקא ביה לר"ה. חוץ מכבול ופיאה נכרית שמותר לצאת לחצר כדתנן במתני' וטעמא מפרש לקמיה ר' ענני בר ששון משמיה דר"י בר' יוסי אמר הכל ככבול פר"ח [דכרב קיי"ל דכותיה] קיימא מתני' וקיי"ל נמי הלכת' כרב באסורי והלכת' כסתם מתני' א"כ כל תכשיטין דאסורי בר"ה דילמא שלפא ומחויא אסירי נמי בחצר ככל אותם השנוים במשנה כדפרי' לעיל כל חד וחד בדוכתיה א"כ קשה על מה אנו סומכין שנוהגות נשים שלנו [היתר] כתכשיטיהם וה"ר יוסף זצ"ל כתב בתוספותיו בדקתי וראיתי ולא מצאתי שום היתר לנשים לא בטבעות ולא בשום תכשיט דאיכא למיחש לשלפא ומחויא ולא ידעתי על מה סמכו הראשונים שלא אסרו לנשותיהם לצאת בתכשיטיהם ובימינו כבר פשט היתר האיסור הזה בכל מקום ולא ישמעו ולא יאמינו להניח מנהג היתר שנהגו בה אבל סומכין אנו לומר הנח להם לישראל שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין ואפי' באיסורא דאורייתא בההיא דר"פ המביא כדי יין במס' ביצה דמסיק אלא הנח להם לישראל שיהו שוגגין ואל יהו מזידין וה"מ בדרבנן אבל בדאוריית' לא ולא היא ל"ש בדאוריית' ל"ש בדרבנן דהא תוספת יום כיפורים מדאורייתא הוא וקאכלי ושתי עד חשיכה ולא אמרי' להו ולא מידי ואמרי' בירושלמי א"ר אלעזר כשם שמצוה לומר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע ודבר זה אין כח בידינו למחות שיודעים אנו שלא יקבלו ממנו. הלכך אין לגלות ואין לפרסם האיסור כי ידוע שלא יקבלו ומי שיכול להזהיר ולהזהר תבוא עליו ברכה. ור"ת פסק הלכה כענני בר ששון דכי אמר הלכת' כרב באיסורי ה"מ לגבי שמואל אבל לגבי ענני בר ששון לא אשכחן דהלכתא כרב לגבי' ואי משום דסתם מתני' אתיא כרב וענני בר ששון משמיה דר"י בר (ששון) [יוסי] קאמר אפ"ה אפשר דהלכה בענני בר ששון דאשכחן בכה"ג בפרק השולח בגיטין א"ר יהודה א"ר נאמן אדם לומר פרוסבול היה לי ואבד מ"ט כיון דתקינו רבנן [פרוסבול] לא שביק היתרא ואכיל אסורא כי אתו לקמיה דרב א"ל מידי פרוסבול היה לך ואבד כגון זה פתח פיך לאלם הוא ופריך ליה מסתם מתני' דפ' הכותב בכתובות דתנן וכן ב"ח שמוציא שט"ח ואין עמו פרוסבול הרי אילו לא יפרעו ומשני תנאי הוא דתניא המוציא שט"ח צריך שיהא עמו פרוסבול וחכ"א אינו צריך ומיתוקם רב כחכמים דברייתא ואפ"ה הלכתא כותיה משום דלא שביק היתר'

ואכיל אסורא הכי נמי הלכתא הכא כותי' דענני בר ששון דהא קיי"ל בשל סופרים הלך אחר המיקל. מיהו אינה ראיה דההיא דהכותב מתוקמא כרשב"ג ויחידאה הוא והו"ל [רב] כרבים דברייתא. מיהו שפיר אפשר להיות כמו שפסק ר"ת דהלכה כענני בר ששון דהכל בכבול ודוקא לרה"ר אסור הא לחצר שפיר דמי וה"ה בכרמלית דשפיר דמי. א"כ לדידן דלית לן רה"ר גמורה דהא אינה רחבה ט"ז אמה ואין ששים רבוא בוקעים בה שרי אפי' ברה"ר וכך יש לקיים המנהג ואמרי' בירושלמי אם ראית הלכה רופפת צא וראה האיך הצבור נוהגין. ואומר מורי ה"ר שמחה זצ"ל דאפי' להקל כדאמ' בירושלמי דפיאה פ"ז כל הלכה שהיא רופפת ואי אתה יודע מה [טיבה] צא וראה האיך הצבור נוהג ואנן חמי צבורא דלא מפרשי פי' מעשר אלמא אפי' [לקולא] אמר. וה"ר ברוך בר יצחק כתב בסה"ת והוסיפתי ליישב המנהג דאפי' למתניתין ולרב דאסרי תכשיטין בחצר היינו גזירה אטו ד"ה ודוקא להו [דהוה להו] ד"ה גמורה אבל אנן דלית לן [רה"ר] שרי לדברי הכל עכ"ל הלכך עתה התרנו כל תכשיטין לנשים שלנו אפי' ברה"ר. אבל דברים שאינן תכשיט כגון טבעת שיש עליה חותם לאשה או כגון מחט הנקובה וכל כיוצא בהם אסור דהא ברה"ר חייב חטאת ואנן נמי דלית לן רה"ר אסור:

מתני' יוצאה האשה במוך שבאזנה ובמוך שבסנדלה ובמוך שהתקינה לנידתה בפלפל ובגלגל מלח ובכל דבר שתתן לתוך פיה ובלבד שלא תתן לכתחילה בשבת ואם נפלה לא תחזיר. פי' מוך שנותנת לבלוע ליחת צואת האוזן. ותני רמי בר יחזקאל והוא שקשור לה באזנה ואמ' ר' יוחנן נפק ביה לבי מדרשא פי' במוך שבאזנו [שהיה זקן] והיתה לו צואת האוזן מרובה וחלוקים עליו חביריו פי' מפני שלא הי' קשור באזנו והיה יוצא בה לרה"ר ופריך והתני רמי בר יחזקאל והוא שקשור לה באזנה ומשני ל"ק הא דמיהדק הא דלא מיהדק פירש"י ר"י היה יוצא תחוב באזנו יפה ומיהדק ולא בעי קשירה ורמי בר יחזקאל בדלא מיהדק ועוד פי' לשון שני מיהו זה הלשון תופס עיקר. וכן נמי הא דתנן ובמוך שבסנדלה פירש"י שנותנת בסנדלה לתענוג ותני רמי בר יחזקאל והוא שקשור לה בסנדלה פן יפול ואתי לאתויי. וכ' ה"ר ברוך בר יצחק בסה"ת אבל במנעל שלנו מותר לצאת בתבן או במוך שבתוכו דלא מצי נפיל כמו מסנדל דקיל למינפל ואפי' בשבת יכול ליתן תבן או מוך בתוך המנעל ובסיפא דקתני ובלבד [שלא] תתן לכתחילה ובברייתא דתניא ואם נפל לא תחזיר לא קאי אלא אפלפל וגלגל מלח שבפיה שנראה שנותנת בשבת בפיה שרוצה להוליכה במקום אחר דרך ר"ה ומערימה להוציאה בענין זה דהא ע"כ לא קאי אמוך שבנידתה שהרי ע"כ צריכה להסירו אם תצטרך לנקביה עכ"ל וכ"פ רש"י ובלבד שלא תתן [לתוך] פיה פלפל וגלגל מלח לכתחילה בשבת דמחזי דקא

עבדה דפואה בשבת ואם נפל מה שנתנה לתוך פיה מבע"י לא תחזיר לכתחילה בשבת דמחזי משום רפואה עכ"ל משמע מפירושו אבל מוך נותן לכתחילה אפי' בשבת באזנו ובסנדלו. ואמ' בירושלמי ר' ינאי זעירא נפל עודריה דאודניה בעא מחזריתה בשבתא וגערו בו חביריו משום תכשיט ר' ינאי סבר מימר שמן הוא שהוא מרפא וחבריה סברין מימר מוך הוא שהוא מרפא משמע דלא אסור להחזיר אלא דבר שהוא מרפא דהיינו בפירש"י ואיכ' למימר דלא פליגי אל' במוך בהדי שמן אבל (בשמן) [במוך] לחודי' לכ"ע לא מרפ' ולהכי שרי להחזירו ולתנו לכתחילה אפי' בשבת. ירושלמי א"ר זעירא עשה לו רב חייא בר אשי בית יד למוך שבאזנו. בפלפל פירש"י פלפל ארוך שנותנת בפיה אשה שריחה רע וכ' ה"ר ברוך בר יצחק בסה"ת ומותר לצאת לאיש שריחו רע בפלפל ארוך שבפיו וכן כובלת וצלוחית של פלייטון דחכמים דפטרי בכובלת ובצלוחית ואסרי מדרבנן דילמא שלפא ומחויא לדידן דלית לן ר"ה שרי לגמרי כדפי' ר"ת לעיל בשאר תכשיטין וצ"ע אם צריך ליתנן מערב שבת כמו גלגל מלח עכ"ל ואני המחבר אומר דנותנו אפי' בשבת דהא כובלת וצלוחית של פלייטון לאו לרפואה עבידי וכל דבר דלאו לרפואה עביד נותנו אפי' בשבת כדפרי'. ובמוך שהתקינה לנדתה פירש"י באותו מקום שיבלע בו הדם ולא יטנפו בגדיה וקשה לפירושו מפ"ק דתני חדא לא יצא הזב בכיס שלו ואם יצא פטור אבל אסור ותניא אידך לא יצא ואם יצא חייב חטאת ואוקמה רב (הונא) [המנונא] זב בעל שתי ראיות חייב בעל שלש ראיות פטור ופרכי' מ"ש זב בעל שתי ראיות דחייב דמיבעיא ליה למבדקיה זב בעל שלש ראיות נמי מבעיא ליה לספירה לא נצרכה אלא לבו ביום ופריך והא מבעיא ליה כדי שלא יטנפו כליו פי' והוי משוי וחייב על הוצאתו והכי המסקנא דאצולי מטינוף חשוב א"כ איך יוצאה במוך כדי שלא יטנפו בגדיה והא זהו אצולי מטינוף. ופי' ה"ר ברוך בר' יצחק בספר התרומה דנותנת המוך באותו מקום שלא יפול הדם על בשרה וכשיהיה על בשרה יסרט בשרה אבל שלא יפול הדם על בגדיה שלא יטנפו בגדיה אסורי דאצולי מטינוף אסור כדפרי'. וכתב ה"ר ברוך בר' יצחק בסה"ת דאשה שהיא נדה ורגילה לתת מאחריה בגד וקושרה לפניה ברצועות או בחוט (משיכה) [משיחה] ונותנה כדי שיפול דם נידותה על אותו בגד ולא יטנפו שאר בגדיה אסורה ללובשו בשבת וללכת בר"ה דמשוי הוא והא דעזרא תיקן דאשה חוגרת בסינר שרגילות הוא ללובשו וכן פרק המצניע דתנן אשה החוגרת בסינר והוציאה חפץ בתוכו בין לפניה בין לאחריה חייבת משום חפץ אבל משום הסינר לא. י"ל אותו הסינר היה דרך מלבוש שהיה הבגד בין לפניה בין לאחריה משום צניעות כמו מכנסים ולא בשולים אבל אותה שאין בגד רק לאחריה אינו מלבוש ומשוי הוא ואסור עכ"ל:

מתני' שן תותבת ושן של זהב ר' מתיר וחכמי' אוסרי' פירש"י שן תותבת נושבת בלחיים ממקום אחר והוא של זהב ר' מתיר לצאת בו וחכמים אוסרי' דכיון דמשונה היא משאר דילמא מחייכי עלה ושקלא לה מהתם וממטיא ליה בידה. ל"א שן תותב' של אדם אחד היתה ואהיתר דלעיל קאי ולאו אפלוגת' דר' ורבנן וה"ק בפלפל ובגלגל מלח שן תותב'. ושן של זהב ר' מתיר כו' עכ"ל. ללישנ' קמא לא מבעיא ליה למתני שן שן וללי"ב אמאי שבקה ע"כ ושן תותב' בויו מבעי' ליה. א"ר זירא לא שנו אלא בשל זהב אבל בשל כסף ד"ה מותר תנ"ה של כסף ד"ה מותר של זהב רבי מתיר וחכמים אוסרים אמר אביי [רבי] ור' אלעזר ורשב"א כולהו ס"ל דכל מידי דמיגניא ביה לא אתי' לאחוויי ופר"ח וכן אלפס דהני שיטה נינהו ואין הלכה כאחד מהם הלכך בשן של כסף מותר בשל זהב ובשל אדם אחר שמא מותר כלשון שני דרש"י מיהו דוקא במידי דמיגניא ביה אתיא לאחוויי אבל מידי דמאיס הא ודאי לא אתיא לאחוויי כדאמר רבא לעיל גבי מוך שבנדתה:

מתני' ערביות יוצאות רעולות ומדיות פרופות וכל אדם אלא שדברו חכמים בהווה פירש"י נשים ישראלית שבערביא יוצאות רעולות דרך ערביות להיות מעוטפות ראשיהן ופניהן חוץ מן (הפנים) [העינים] וקרי ליה בלשון ערבי רעולות והיינו רעלות דכתב נכי תכשיטי נשים בספר ישעיה. מדיות נשים ישראלית שבמדי פרופות פירש"י שמתעטפות בטלית ותולות רצועה בשפתה אחת כנגד צוארה ובשפתה השנית פורפת אבן או אגוז וקושרת הרצועה בכרך ואין הטלית נופלת מעליה עכ"ל:

מתני' פורפת על האבן ועל האגוז ועל המטבע ובלבד שלא תפרוף לכתחילה בשבת פירש"י זצ"ל פורפת כמו קרסים דמתרגמי' פורפין כל המחבר בגד לחבירו קרוי פריפה ופריך בגמ' אהא דקתני ובלבד שלא תפרוף והא אמרת רישא פורפתן אמר אביי סיפא אתאן למטבע ופירש"י והא אמרת רישא פורפת והאי ודאי לכתחילה קאמר בשבת דאי מבעוד יום ולאשמועי' דיוצא בו בשבת הא תנא ליה רישא מדיות פרופות. סיפא. דקתני לא תפרוף. אתאן למטבע. דלאו בר טלטול הוא אבל אבן שהקצה לכך ראויה לטלטול עכ"ל: ירושלמי מדיות יוצאות פרופות [וכו'] תני רשב"ג אומר לא שנו אלא מטבע ואבן הא באגוז מותר מפני שהוא מיטלטל משמע דגם על האבן לא תפרוף לכתחילה מיהו בגמרא דידן שרי באבן וי"ל דירושלמי איירי באבן שלא הקצהו לכך מערב שבת ובגמ' דידן מיידי באבן שהקצהו לכך מערב שבת ולהכי שרי אבל מטבע אף על גב דהקצהו לכך אסור דמחזי באלו רוצה להוליכו לשוק. וכתב ה"ר ברוך בר יצחק בסה"ת פורפת על האבן אפי' לכתחילה בשבת יתן אבן בסרבלו משני צדדין לכרוך שם הלולאות שתוחב שם ראשו ובלבד שהתקינו לאבן ודוקא מאתמול ועל האגוז לכתחילה אבל על המטבע

לעשות כן אסור לפרוף בשבת לכתחילה דנראה כמערים להוציאו ולהוליכו למקום אחר ולא לצורך ללבוש סרבלו אבל אם כרך ופרף מע"ש אף על המטבע וכן הדין לבתי שוקיים מותר לכתחילה בשבת לתת בראשו אגוז ולכרוך שם הרצועה כדי למתוח בתי שוקים ולקשור ראשי הרצועה באבנט של מכנסים עכ"ל. בעי אביי אשה מהו שתערים ותפרוף על האגוז להוציא לבנה קטן בשבת פי' להוציאה לבנה קטן לאוכלו ועלתה בתיקו וקיי"ל דכל תיקו דאיסורא לחומרא:

מתני' הקיטע יוצא בקב שלו [דר"מ] ור' יוסי אוסר ואם יש לו בית קיבול כתיתין טמא סמוכות שלו טמאים מדרס ויוצאין בהם בשבת ונכנסין בהם בעזרה. פירש"י הקיטע. שנקטעה רגלו יוצא בקב שלו. עושה לו כמין דפוס לרגלו וחוקק בו מעט לשום ראש שוקו בתוכו ואינו נסמך עליו [ולכך] יוצא בקב שלו דמנעל דידיה הוא. ור"י [אוסר] דלאו תכשיט הוא. ואם יש לו בית קבול כתיתין שנחקקו בו כדי קבול כתיתין של בגדים רכין ומוכין להניח ראש שוקו עליהן טמא אבל אם אין לו [אלא] בית קבול ראש שוקו ואינו מניח שם כתיתין לאו בית קבול הוא לטומאה והו"ל כפשוטי כלי עץ דדומיא דשק בעינן שקיבול שלו עשוי לטלטל ע"י מה שנותנים לתוכו אבל שוקו אינו מטלטל אגב כלי. סמוכות שלו. יש קיטע בשתי רגליו מהלך על שוקיו ועל ארכובותיו ועושה סמוכות של עור לשוקיו. טמאים מדרס. אם זב הוא דהא לסמיכת גופו עבידי ומדרס הזב עושה אב הטומאה. ויוצאין בהם בשבת דתכשיט דידיה הוא. ונכנסין בהם לעזרה. דאע"ג דתנן לא יכנס אדם להר הבית במנעלו הני לאו מנעל נינהו דלאו בראש רגל הן עכ"ל והא דפי' דר"י אוסר דלאו תכשיט הוא ליתא אלא העיקר כדפר"ח ור' יוסי אוסר וכדאוקמוה ומחתי בה סימנא ס' ס' כלומר ר' יוסי אוסר קסבר הקב של קיטע אינו חשוב כסנדל ואסור לצאת בו ביוה"כ וה"ט דר"י דאסר גזירה דילמא מישתמיט ואתי לאתויי ד"א ברה"ר ושמואל נמי ורב (יוסי) [הונא] הדרי ואוקמה למתני' הקיטע יוצא דברי ר"מ עכ"ל וכ"פ ר"ת כפר"ח וקיי"ל כר"י ואסור לצאת בו וקשה אמאי אוסר ר"י לצאת בקב והלא מנעל הוא וגם אמאי חייש דילמא מישתמיט ואתי לאתויי ד"א ברה"ר הא אינו יכול [לילך] בלא הוא ועוד אמאי אינו טמא מדרס והלא נשען עליו והולך באותו דפוס של עץ העשוי כמין רגל של עץ ויכול ללכת בו כיון שאין לו כ"א רגל אחת קטועה לכן מפרשים רבותינו דכולה שמעתא מיירי בנקטעו שתי רגליו ועשה דפוס של עץ לשני ראשי שוקיו וסמוכות דהיינו מקלות שנשען ונסמך עליהם אבל על הקבין שבראש שוקיו אינו נסמך. השתא הכל מיושב דלפי פירש"י דפי' סמוכות היינו עור שעושה לשוקיו וכשנקטעו שתי רגליו אתי בגמגום. הלכך יש מיכן ללמוד ולהתיר ללכת בשבת במקלות שנשען עליהן כשהוא חיגר

או כווצו גידי שוקיו והולך במקלות בסמוכות שלו דהיינו מקלות ולא פליגי ולד"ה יוצאין בהן בשבת דליכא למיחש דילמא אתי לאתויינהו. ראיה לדבר דתנן בסיפא דמתניתין כסא וסמוכות שלו טמאין מדרס ואין יוצאין בהם בשבת ואין נכנסין בהן בעזרה ופי' רש"י יש קיטע שכווצו ויבשו גידי שוקיו ואפי' על ארכבותיו אינו יכול ללכת ועושה כמין כסא נמוך ויושב וכשהוא מהלך נסמך על ידיו בספסלים קטנים ועוקר גופו מן הארץ ונדחף לפניו וחוזר ונח על אחוריו והכסא קשור [לו מאחוריו] סמוכות של אותו קיטע עושה לו סמוכות של עור או של עץ לראשי שוקיו או רגליו התלויות וכשהוא נשען על ידיו ועוקר עצמו נשען גם על רגליו קצת. ואין יוצאין בהם בשבת. רבותי אומרים מפני שאינם צריכים לו כל כך ולא נהירא לי האי טעמא ואיכא למימר דאיידי דתלו ולא מנחו אארעא זימנין דמישתלפי. ואין נכנסין בו בעזרה דמנעל הוא עכ"ל. הא למדת דלא אסיר לצאת אלא בסמוכות שלו אבל הספסלים שבידיו כדי לסמוך בהם מותר לצאת בהם בשבת וה"ה במקלות. ומיהו ה"ר יוסף בר' משה זצ"ל מפרש בענין אחר הקיטע יוצא בקב שלו נקטעו שתי רגליו ועושה שתי סמוכות של עץ מה שקורי' שטולצ"י ובלע"ז אינקש ונותן שם ארכובותיו וקושר הסמוכות ליריכין והקבין שבראש שוקיו הם שלא יבחינו בנ"א שנקטעו רגליו אלא כסבורין שמפני חולי הולך בסמוכין וגם בשיושב עם שאר בני אדם לא ניכר כלל שנקטעו רגליו ולא שיש לו שום חולי. השתא אתי שפיר דר' יוסי אוסר לקבין לצאת בהם בשבת דילמא מפסיק ואייתו להו וגם טהורים מדרס שהרי אינו נסמך עליהם כלל כ"א על סמוכות שקשורין ביריכיו והשתא אין ראיה מיכן להתיר לחגר ללכת במקלות. מיהו מסיפא דמתני' איכא ראיה להיתרא כדפרישי' לעיל. והזקנים שנשענים על המקלות הואיל ויש בהם כח ללכת בלא מקלות ואינם מוליכים אותם אלא ליישר הליכתם אסורי' לצאת בהם בשבת (כדתנן) [כדתניא] מקל של זקנים טהורה מכלום ופירשה רבא למתני' משום דלתרוצי סוגיא עבידא ופירש"י לתרוצי לתקן פסיעותיו ולזקוף קומה משום שרגליו ושוקיו רותתות (אלא) [ולא] לסמיכת כל גופו עכ"ל הלכך הואיל ואינם צריכים לו כ"א ליישר הדרך בעלמא הוי כמשוי הוא בידם ואסור:

מתני' לוקטמין טהורין ואין יוצאי' בהם מאי לוקטמין א"ר אבהו חמר' דאכפא פירש"י חמור (דבישא בכפים) [הנישא בכתפים] הליצנים עושין אותו ונראה כמי שרוכב עליו. ובפר"ח חמרא דאכפא מי שידיו קצוצות עושין לו יד של עץ ונקרא חמרא דאכפי עכ"ל ורב פפא אמר קישורי פירש"י זצ"ל אשקינא שמהלכים בהם במקום טיט והיינו מה שאנו קורין שטו"לצי רבה בר"ה משמי' דעולא אמר פרמי. פירש"י טלמיישא הנקשרת

על הפרצוף להבעית את הבנים קטנים והיינו מה שאנו קורין קרבושק"א ובפר"ח פי' פרמי יש מי שאומר חתיכה של בגד שקושרים לזקנים על פיהם למען רירם מפני ששפתותיה' מתרפטות עכ"ל הלכך ככולהו אמוראי ובכולהו פירושאי קיי"ל לאיסורא ובכל אלו אין יוצאין בהן בשבת:

מתני' הבנים יוצאים בקשרים. ואוקימנא בגמ' דהיינו כי הא דא"ר אבין בר הונא א"ר חמא בן גוריא בן שיש לו נעגועין על אביו נוטל רצועה של ימין וקושר לו בשמאל אר"נ בר יצחק וסימנך תפילין וחילופא סכנתא פרש"י נעגועין ברמי"ר מגעגע עליו ואין יכול ליפרד ממנו. וחילופא סכנתא. שמגעגע יותר מדאי. ובפר"ח בן שיש לו נעגועין על אביו יש מי שאומר כי כשיגדיל עצב הבן במיתת אביו נוטל רצועה ממנעל אביו הימין וקושרה בשמאל הבן ואומר שמשקיט לבו ואם יחליף אומר שהוא סכנה. תנו רבנן יוצאין באבן תקומה בשבת משום ר"מ אמרו אף במשקל אבן תקומה ולא שהפילה אלא שמא תפיל ולא שעיברה אלא שמא תתעבר ותפיל אמר רב יימר בר שלמייא משמיה דאביי והוא דאיכווין ותקל בעי אביי משקל דמשקל מאי תיקו פירש"י והוא דאיכוין ותקל שנמצא החפץ מאליו למשקל האבן ולא שחסרו ממנו או הוסיפו עליו [ע"כ] לשונו ופר"ח משקל דמשקל עלתה בתיקו וכל תיקו דאיסורא לחומרא ואין יוצאין בה בשבת:

מתני' יוצאין בביצת חרגול ובשן של שועל ובמסמר מן הצלוב משום רפואה דברי ר"מ וחכמי' אוסרים אף בחול משום דרכי האמורי. ביצת חרגול עבדי להו לשיחלא באב האוזן ובפר"ח פצע האוזן. ושן שועל עבדי לשינתא דחייא למאן דניים דמיתא למאן דלא ניים מסמר מן הצלוב עבדי לזירפא פי' רש"י נפח המכה דכל פרזלא זריף והאי מסי לזירפא בפר"ח זירפא ענביתא. ירושלמי ר' אבהו בשם ר"י כל שמרפא אין בו משום דרכי האמורי:

סימן פה

מתני' בפ' כל כתבי הקודש נכרי שבא לכבות אין אומרים כבה ואל תכבה פירש"י רבנן גזור על אמירה לעכו"ם משום שבות. הלכך מיכן ילפי' דאמירה לעכו"ם שבות אפי' באיסורא דרבנן דהאי כיבוי לא אסור אלא מדרבנן שאין מכבה כדי לעשות פחם ואילו לא נדלק מעולם הוה ניחא ליה וכל כי האי גונא לאו מלאכה דאורייתא היא כדמוכח סוגיא דבמה מדליקין וההיא פרק כל התדיר גבי הא דאמר שמואל המתנדב יין מביא ומזלפו ע"ג האישים כו'. ועוד ראי' דאמירה לעכו"ם שבות אפי' באיסורא דרבנן דתנן פ' שואל לא ישכור אדם פועלין בשבת ולא יאמר אדם לחבירו לשכור פועלים ופריך בגמ' פשיטא מה לי הוא מה לי חבירו א"ר פפא חבירו עכו"ם מתקיף לה רב אשי אמירה לעכו"ם

שבות. הא למדת דאסור לומר לעכו"ם שישכור לו פועלים אע"ג דלשכור פועלים בשבת מדאורייתא שרי דמה מלאכה היא זו דאף ע"ג דדרשינן דיבור אסור הרהור מותר ההיא אסמכתא בעלמא הוא ועוד ראיה מפרק הדר גבי ההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה א"ל (רבא) [רבה] לייתי ליה חמימא מגו ביתא א"ל אביי הא לא עריבנא א"ל נסמוך אשיתוף הא לא שתפינן נימרו ליה לעכו"ם ונייתי ליה א"ל אביי בעינא לאותובי ליה למר ולא שבקן רב יוסף דאמר רב [יוסף אמר רב] כהנא כי הוינן בי רב יהודה אמר לן דאורייתא מותבינן תיובתא והדר ניעבד עובדא דרבנן עבדינן מעשה והדר מותבינן תיובתא לבתר הכי אמר מאי בעית לאותובי למר א"ל הזאה שבות ואמירה לעכו"ם שבות מה הזאה אינו דוחה את השבת אף אמירה אינה דוחה את השבת א"ל לא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה בין שבות דלית ביה מעשה. הא למדת דבאיסורא דרבנן נמי אמירה לעכו"ם שבות דהא עירובי חצרות דרבנן הם ורב יוסף נמי דשני ליה בין אית ביה מעשה ללית ביה מעשה ולא שני ליה בין דאורייתא לרבנן שמע מינה דלא שני לן באמירה לעכו"ם בין דאורייתא לרבנן דתרוייהו אסירי ואביי דאותביה מהזאה ולא אותביה ממתני' דכל כתבי הקודש דאין אומרים לו כבה משום דניחא ליה לאותובי ממצוה אמצוה. ועוד ראיה דאמרי' פ"ק דגיטין דהקונה שדה [בסוריא כקונה] בפרוורי ירושלים אומר לעכו"ם וכותב עליו אונו אפי' בשבת דאע"ג דאמירה לעכו"ם שבות משום ישוב ארץ ישראל ל"ג רבנן. ופי' ר' יואל בר יצחק זצ"ל דבכתיבת עכו"ם איירי כדפרישית במלאכה דהכותב דלא אסירה כ"א מדרבנן וכן ראיתי כתוב בשם ה"ר יהודה אפ"ה דוקא משום ישוב א"י שרי הא לאו הכי אסור לומר לעכו"ם אע"ג דלא אסיר כ"א מדרבנן. וההיא דפרק השוכר את הפועלים בב"מ איבעיא להו מהו שיאמר אדם לעכו"ם חסום פרתי ודוש בה מי אמרי' אמירה לעכו"ם שבות ה"מ לענין שבת דאיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא או דילמא ל"ש והתם לא אפשיט והשתא אמאי הלא גבי איסור שבת אף באיסורא דרבנן דלית ביה אפילו לאו אמירה לעכו"ם שבות כ"ש חסימה דלאו דאוריית' וי"ל דה"ק ה"מ לענין שבת דשייך בו איסור סקילה (במלאה) [במלאכה] דאסירא מדאורייתא לכך החמירו אפי' באיסורא דרבנן דידיה אבל גבי חסימה וכיוצא בה דלית אלא לאו גרידא ואינו יכול לבוא לידי איסור סקילה לא גזור אאמירה לעכו"ם או דילמא ל"ש. מיהו איני יודע אמאי מספקא ליה בלאו דחסימה דמ"ש מחולו של מועד דאמר בפרק מי שהפך כללו של דבר כל שהוא עושה אומר לעכו"ם ועושה כל שהוא אינו עושה אינו אומר לעכו"ם ועושה והתם ליכא כי אם אסורא דרבנן כי מלאכה בחוש"מ מדרבנן הוא דאסור כדאמר בירושלמי א"ר אבא בר ממל אילו היה לי מי שימנה עמי התרתי בשר בכור

לשקול בליטרא והתרתי שיהו עושי' מלאכה בחולו של מועד כלום אסרו בשר בכור לשקול בליטרא אלא כדי שיהו מוכרין אותו בזול והן מערימין ומוכרין אותו ביוקר כלום אסרו מלאכה בחוש"מ אלא כדי שיהו אוכלין ושותין ועוסקין בתורה ואינון אכלין ושתון ופוחזין. וקראי דמייתי בגמ' דידן אסמכתא כעלמא נינהו. הלכך אם באיסורא דרבנן בעלמא אמירה לעכו"ם שבות כ"ש חסימה דאוריית' היא. וכשם שאמירה לעכו"ם בשבת שבות כך רמיזה לעכו"ם בשבת נמי שבות כדפרישית בהלכות ערב שבת גבי ההיא דאמר ר' אמי בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד. והא דקיי"ל כר' יהושע בן קרחה דאמר מותר לאדם לומר לחבירו נראה שתעמוד עמי לערב ופירש"י זצ"ל עכשיו נראה אם תעמוד עמי לערב אם תבוא אלי לכשתחשך ושניהם יודעים שעל מנת לשוכרו בפעולתו הוא מזהירו וכיון דלא מפרש בהדי' שרי עכ"ל התם הוא רמיזה לצורך מוצאי שבת אבל רמיזה לעכו"ם כדי לעשות בשבת ודאי אסיר. ואמירה לעכו"ם מע"ש שיעשה העכו"ם בשבת איני יודע אי אסור אי לאו דמידי הוא טעמא אלא כדי שלא יביא עצמו לידי שיעשה ובע"ש לא שייך למיגזר או דילמא לא שנא וה"ר ברוך בר' יצחק כתב בסה"ת ואסור לומר לעכו"ם בערב שבת עשה האש בשבת או להדליק הנר אבל לאחר השבת מותר לומר לעבדו או לשפחתו למה לא עשית האש ולא הדלקת הנר בשבת שעברה אע"פ שנראה הערמה כדי לעשות לשבת הבאה עכ"ל ואיני יודע דכשידליק הנר או יעשה האש לצרכו שאסור ליהנות ממנו: וקיימא לן דאמירה לעכו"ם שבות אפי' במקום מצוה וראיה לדבר גבי לוקח בית מעכו"ם בירושלים דאומר לעכו"ם וכותב עליו אונו ואפי' בשבת משום ישוב א"י ודוקא בכתיבת הגלחים שאינה לא דידן ולא יונית דלא אסירא כי אם מדרבנן ולהכי שרי למימר לעכו"ם משום מצות ישוב א"י אבל אי הוה אסירה מדאורייתא כגון אי הוה כתב דידן או כתב יונית אז אסור למימר לעכו"ם לכתוב עליו אונו כדפי' ה"ר יואל מבו"ן על פי ירושלמי. ועוד ראיה מההיא דפ' הדר גבי ההוא ינוקא דאישתפיך חמימיה אמר להו רבא לישייליה לאימיה אי צריכא לאחומי ניחמו לי' אגב אמיה א"ל רב (שרבייא) [משרשיא] לרבא אימא קא אכלי תמרי כו' והת' ע"כ קודם המילה קמיירי דאי לאחר המילה (הלא) [בלא] אגב אימיה הוה שרי לאחומי ליה דהא מסוכן הוא אלא ודאי ביום המילה קמיירי וקודם המילה דהו"ל לצורך מצוה אפ"ה דוקא אגב אימיה שרינן ליה להחם משום שהיא מסוכנת. ופי' רש"י לא שרי' למימר לעכו"ם אפי' לצורך המצוה כגון הכא לצורך המילה. וש"מ דאמירה לעכו"ם שבות אפי' לצורך המצוה במלאכה דאסירא מדאורייתא. ואף ע"ג דאיכא לדחות ולפרש הסוגיא בע"א דודאי ע"י עכו"ם שרא רבא אפי' שלא אגב אמו הואיל וצורך מצוה הוא אלא הא

דקאמר ניחמו ליה אגב אימיה היינו להתיר לישראל גופו להחם אגב אמו קאמר דסבר לה כמר זוטרא בפרק מפנין דמר זוטרא מתני אמר רב יהודה אמר שמואל היה כל זמן שהקבר פתוח בין שאמרה צריכה אני בין שאמרה אין צריכה אני מחללין עליה את השבת ומסיק התם עד מתי פתיחת הקבר אביי (משמיה דרב יהודה) אמר שלשה רבא משמיה דרב יהודה אמר שבעה ואמרי לה שלשים הא למדת דרבא שרי לחלל עליה את השבת כל שלשים הלכך רבא לטעמיה. ועל ידי עכו"ם לצורך מצוה אימא דשרי אפילו לא ע"י אימיה. והשת' אין מכאן דאי' לאסור אמיר' לעכו"ם במלאכה דאודיי' במקום מצוה מיהו הא לא נהירא למימר דפליג רבא אנהרדעא ועביד עובדא הכי דהא קיימא לן כנהרדעי. מיהו בפר"ח משמע לכאורה דפליגי ואפי' אם נאמר דסבר רבא כנהרדעי אפ"ה נוכל לומר דרבא ע"י ישראל איירי ולא ע"י עכו"ם. ושבעה ימי' דחיה מעל"ע קאמר דהויא עובדא דרבא תוך שבעה דמודו נהרדעי דמחללין עליה את השבת. מיהו כ"ז נראה דוחק אלא נראה בפירש"י ופר"ח דרבא ע"י עכו"ם קאמר ולא פליג אנהרדעי. והילכך יש מיכן ללמוד דאסור למימר לעכו"ם בשבת לעשות מלאכה בשבת אפי' לצורך מצוה אבל מותר לומר לעכו"ם לעשות מלאכה דלא אסירא כי אם מדרבנן לצורך מצוה כדפרישית לעיל גבי אומר לעכו"ם וכותב עליו אונו אפי' בשבת וראיה לדבר מפ' הדר גבי ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה דאמר להו (רבא) [רבה] לייתי ליה חמימא מגו ביתא א"ל אביי הא לא עריבנא א"ל נסמוך אשיתוף הא לא שתפינן נימרו ליה לעכו"ם ונייתי דהתם לא הויא כ"א איסורא דרבנן דעירובי חצרות דרבנן נינהו להכי שרינן למימר לעכו"ם לצורך המצוה. וכבר היה מעשה בישוב אחד ברינוס רחוק מבונ"א חמשה פרסאות ושלחו לבונ"א לשלוח להם אתרוג והיה כתוב בכתב שהביאו להם מקולוניא בע"ש אתרוג וע"י אונס נשבר לחתיכות ושלחו שליח מיד מבעוד יום גדול לבונ"א אחר אתרוג ובא בחצי הלילה ונשא ונתן בדבר ה"ר יואל בר' יצחק הלוי מבו"ן עם תלמידים שבעיר והסכימו ואמרו הואיל שלא פשעו וע"י אונס אירע שרי לומר לעכו"ם שיטול מעצמו להם אתרוג כי ההוא ינוקא דאישתפוך וכו' עד א"ה אימא ליה לעכו"ם זיל אחים ליה אלמא דבמקום מצוה דאישתפוך חמימיה דהיינו שבות דאמירה שרי הכא נמי מצוה ואיכא אונס: וכתב ר' יצחק מפס פרק ר' אליעזר אם לא הביא כלי אשכחן בה"ג היכי דמייתי איזמל מע"ש ואיגנוב או איפגום [מקמי מילה] שרי למימר לעכו"ם לצבותיה או לאתויי אזמל אחר כההוא דאשתפוך חמימיה כו' עד ולא שני [לך] בין שבות דאית ביה כו' דהא מר לא אמר לי' לעכו"ם אחים ליה (וענינא) [ועיינינן בהו ואשכחינן] דלא מילים דסמכא נינהו ומגופיה דהאי עובדא ילפת דאסור למימר ליה לעכו"ם לצבותיה או

לאתויי דרך דה"ד מדאמר דהא מר לא קאמר ליה לעכו"ם זיל אחים ליה והאריך מאוד ר' יצחק בספרו אך זה פי' בין שבות דאית ביה מעשה מלאכה היא המעשה (כדכתיב ששת ימים) [כדאמרי' לששת ימי] המעשה ומזה נתבאר דאסור לו למימר לעכו"ם לצבותיה או לאתויי דרך רה"ר והאי דכתב בה"ג טעותא הוא ולא תסמוך עלה ועתה אפי' לפי דברי ר' יצחק מפסי לא אסי' למימר לעכו"ם אלא במקו' שיש איסור' דאורייי' כגון מרה"ר לרה"י אבל תחומין דרבנן נינהו ושרי ובשאלתות פ' ואלה שמות אינו מפרש כר' יצחק מפסי. ובזה מגמגם לבי דגרסי' ספ"ק דעירובין תני ר' חייא מלקין על עירובי תחומין דבר תורה והקשה רבי' יצחק מפסי והא לא קיימא לן כר"ע דאמר תחומי' דאורייתא ופירק אשכחן בגמ' ירושלמי דגרסי' הגע עצמך סוף תחומי שבת שאינן מחוורין דבר תורה ר' מנא בעי ניחא אלפים אמה אינו מחוור ד' אלפים מחוורין הן ר' שמעון בר (כרפסא) [כרסנא] אין לך מחוור מכולן אלא י"ב [מיל] כמחנה ישראל נמצאו תחומי שבת מהן דאורייתא ומהן דרבנן (נמצאו) מאלפים אמה ולמעלה עד י"ב מיל פלוגתא דר"ע ורבנן ומצינו מלקות מדאורייתא לכ"ע ע"כ יסודו. ומצאתי בפרק כיצד מעברין בירושלמי ר' אחא אמר אין לך מחוור מכולן אלא תחום שבת י"ב מיל כמחנה ישראל ונ"ל דיש ראיה מגמ' דידן פ' אמר ר' עקיבא מנין לפולטת בגמ' רבא אמר ששי לחנייתן ר' אחא אמר ששי אף למסעות. וקמיפלגי אי אפקוד במרה אתחומין ומשמע התם דלרב אחא איפקוד אתחומין והיינו ר' אחא דירושלמי. אלמא דתחומין דאורייתא ואפי' רבא לא פליג דודאי בסיני נצטוו על התחומין אבל לא במרה ומאחר דתחומין דאורייתא אסיר ליה למימר לעכו"ם להוליכו חוץ לתחום. ושמא ההיא ברייתא ר"ע דאית ליה תחומין דאורייתא. והאי דאמר במסקנא א"ר פפא ת"ש ויסעו מאלים גו' ואותו היום שבת היתה האי תנא סבירא ליה דלא איפקוד אתחומין במרה וכי תימא מאי דוחקי למימר דהויא ברייתא הששי בחודש לר"ע אבל לרבנן אפי' תחומין די"ב מיל לית להו. משום דקשה לי הא דאמרי' פ' בכל מערבין הלכה נתגלגל חוץ לתחום בגמ' קשיא דר"י אדר' יוסי א"ר הונא בר חיננא שאני [טומאה] הואיל ויש לה עיקר מן התורה שבת נמי דאוריי' היא קסבר ר' יוסי תחומין דרבנן ואי ס"ד דתחומין די"ב [מיל] דאוריית' א"כ יש לו עיקר מן התורה מאי שני ליה וי"ל כיון שאינם כתובין בפירוש תחומין בתורה כמו טומאה אין לו עיקר מן התורה קרי ביה. ונראין הדברים כך (כי) [כדי] להשוות הירוש' והבבלי. ויש לתמוה לפי' רבי' יצחק מהא דאמר בכמה דוכתי בלוקח בית בארץ ישראל כותב עליו אונו ואמרי' אומר לעכו"ם ועושה והיינו שבות דאית ביה מעשה הוא ושרי. ופי' ה"ר יואל מבון דבגופו שלהם היו כותבין והוא מלאכה דרבנן כדפרי' לעיל מיהו בספרים שלנו

גרסי' בההיא דפ' הדר נימרו ליה ונייתי ליה ולא גרסי' אימא ליה לעכו"ם זיל אחים ליה. ויש הלכות גדולות דמשמע בהו אפי' איסורא דאורייתא שרי על ידי עכו"ם לצורך המילה שפירשו דנימא ליה לעכו"ם דליתי מגו ביתא אפי' דרך רה"ר. ויש לפרש לפי דבריהם דהאי עובדא הוה לצורך המילה אבל עובדא בתרא הוה לאחר המילה ולאחר שלשה שכבר נתרפא הולד היטב וכמ"ש רש"י (התחים) [דנחים] ליה עכו"ם אגב אימיה. את"ל דנחים ליה אפי' ישראל קאמר נוקמה קודם המילה ולא ביום המילה אלא קודם לכן תוך שבעה של חיה שמחללין עליה את השבת כשאמרה צריכה אני. ויש רוצים להתיר מתוך כך לומר לעכו"ם להביא ספר בשבת דרך ר"ה כדי ללמוד בו כי היכי דשרו התם משום מצוה ואומר רבי' יצחק בר' שמואל זצ"ל דאפי' לפי דברי ה"ג [אסור] ולא דמי דדוקא משום מילה דהיא גופה דהיא שבת התירו לומר לעכו"ם אבל משום מצוה אחרת אפי' בכרמלית דרבנן אין אומר לעכו"ם ועושה והא דשרינא לומר לעכו"ם לכתוב עליו אונו אפי' בשבת היינו משום ישוב ארץ ישראל ותו דבכתיב' דרבנן איירי כדפרי' לעיל. מיהו לא יתכן לומר דנחים ליה על ידי ישראל דאע"ג דצריכה היום ומחללין עליה את השבת מ"מ אסור להרבות בשביל הקטן מאחר דאין מחללין עליו את השבת וראי' לדבר דאמרי' במנחות פרק ר' ישמעאל בעי רבא חולה שאמרוהו לשתי גרוגרות [ויש שתי גרוגרות] בשני עוקצין ושלש בעוקץ אחד הי מנייהו מייתי שתים מייתינן דחזו ליה או דילמא שלש מייתינן דקא ממעט קציר משמע דהא פשיטא ליה אם יש שתים בעוקץ אחד ושלש בעוקץ אחד דשתים מייתי ולא שלש אלמא אסור להרבות אפי' במקום שאין מרבה במלאכ'. ותו דאמרי' פ"ק דשחיט' חולין המבשל לחולה בשבת אסור לבריא גזירה שמא ירבה בשבילו אבל אי ע"י עכו"ם קאמר ניחא דע"י עכו"ם שרי א"נ דוקא לצורך מילה דמצוה הוא דשרי אבל לצורך דבר אחר אפי' ע"י עכו"ם אסור להרבות והא דתנן פ"ב דביצה לא יחם אדם חמין לרגליו אא"כ ראויין לשתיה שרי להרבות בשביל רגליו ואמרי' נמי בגמרא ממלא (אדם) [אשה] קדירה בשר אע"פ שאין צריכה אלא לחתיכה אחת ממלא נחתום חבית של מים אע"פ שאין צריך אלא לקיתון אחד ההוא נמי שרי משום דאיכא מצות שמחת יו"ט לפיכך התירו שם חכמים להרבות:

סימן פו

מתני' בפר' כל הכלי' תנן כל הכלים הניטלים ניטלי' לצורך ושלא לצורך ור' נחמיה אומר אין ניטלין אלא לצורך. אוקמה רבא למתני' דה"ק דבר שמלאכתו להיתר בין לצורך גופו בין לצורך מקומו שלא לצורך דאפילו מחמה לצל דהיינו שאין צריך לו עתה לא לגופו ולא למקומו אלא חס עליו שלא יבקע בחמה. וקיי"ל דאביי ורבא הלכת' כרבא וכן

פר"ח דהלכה כרבנן וכדמוקים לי' רבא דהכין סוגי' דשמעתין כולה ואמ' לקמן (דאמ') רב סבר לה להא דרבא וכן רב (דימי) [מרי] בר רחל סבר כרבא גבי הנהו בי סדייאתא וכ"כ רש"י דהלכה כרבא דדבר שמלאכתו להיתר שרי לגמרי ודבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו מותר [אבל] מחמה לצל ושלא (יגנה) [יגנב] אסיר. וההיא פיסקא אתיא כר"ש כההיא דלעיל דת"ר בראשונה היו אומרים ג' כלים ניטלים בשבת מקצוע של דבילה וזוהמא ליסטרון של קדירה וסכין קטנה שע"ג השלחן התירו וחזרו והתירו עד שאמרו כל הכלים ניטלים בשבת חוץ מן המסר הגדול ויתד של מחרישה ואוקמה רבא להההיא ברייתא כדאוקמה למתני' וההוא ברייתא ר' שמעון הוא כדתנן ר' יוסי אומר כל הכלים ניטלים בשבת חוץ מן המסר הגדול ויתד של מחרישה וההיא מתני' אוקימנא בפ' מי שהחשיך כר"ש דאמרי' התם פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בכל השבת כולה הלכה כר"ש לבד ממוקצה מחמת מיאוס [ומאי נינהו נר ישן וחד אמר במוקצה מחמת מיאוס] נמי הלכה כר"ש לבד ממוקצה מחמת איסור ומאי נינהו נר שהדליקו בה באותה שבת אכל מוקצה מחמת חסרון [כיס] אפי' ר"ש מודה דתנן כל הכלים ניטלים בשבת חוץ ממסר הגדול ויתד של מחרישה וכ' שם בפר"ח והלכת' כר"ש וקיי"ל כל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכתא כדברי המיקל ואסקינן בה הלכה למעשה שהלכה כר"ש בהלכות שבת כולן ואין הלכה כר"י אלא במוקצה מחמת איסורו. ואשכחינן רבי יוחנן דאמר מודה ד"ש בזה דגרסי' בפ' כירה אר"ח בר אבא אר"י אין מוקצה לר"ש אלא כעין שמן שבנר בשעה שדולק הואיל והוקצה לאיסורו הוקצה למצותו. ומוקצה מחמת חסרון כיס ד"ה מוקצה הוא ואסיר וקשיא לן ההיא הילכתא דאמ' בפ' כירה כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר [ר"י] הלכת' כר' יהודה וריב"ל אמר הלכה כר"ש וצ"ע. ואם יש לומר הא רב יצחק בר יוסף אר"י הלכת' כר' יהודה הא ריב"ל פליג עלה ואמר הלכת' כר"ש ואע"ג דאמר רב יוסף היינו דאמר רבב"ח אר"י הלכה כר"ש וליה לא סבירא ליה ואמר ליה אבייי לרב יוסף ואת לא תסברא דר' יוחנן כר"י ס"ל הני כולהו שמעתתא לא דייקו הא דבמסקנא דיקא וכותי' עבדינן עובדא עכ"ל וכבר השיב ר"ת לה"ר שמשון כי ר"ש לית ליה מוקצה אלא בגרוגרות וצמוקים דאיכא תרתי לריעות' נתקלקלו ועוד דדחינהו ועוד יש ענינים אחרים דאית ליה מוקצה כגון מוקצה למצוותן וכיוצא בו ולפיכך לר"ש מטלטלין שופר (וחצוצרות) הואיל וראוי לגמע בו מים לפעמים או לצורך מקומו והו' שיעש' בו כן או כיוצ' בו אבל מחמה לצל אסו' דהא מלאכתו [לאיסו'] ולשון מוקצה מוכיח הואיל וראוי לגמע בו מים ולצורך מקומו נמי שרי מהאי טעמא אבל חצוצרות שאינה ראויה לגמע אפי' לצורך מקום' לא יטלטלנה דס"ל לר"ש ראוי למלאכה קצת

בעינן דשמעינן ליה דמחמיר טפי מהכא בהכנת כלים היכי דחזי למלאכה דבעי ראוי למעין מלאכתו גם שברי כלים והויא חצוצרות אסירה כמו מיטה דאמרי' מיטה שיחדה למעות והניח עלי' מעות דקאמר רב לר' יהודה דאסור לטלטלה לצורך גופ' ובסיפא מוקי לה כר' יהודה בפ' כירה הואיל ויחדה אסר". וחצוצרות נמי כי יחדה ותקע בה אסרה אבל שופר הוי כשאר כלים דלא מייחד לה דחזי למלאכה חשובה כעין גמיעת מים לתנוק. והכי אמרינן נמי טעמ' כרכי דזוזי דר' יהודה אסיר דמסתמ' מייחד להו ודוחה אותם בידים וכן מחצלות של בדדין ומיטה שיחדה וכרכי דזוזי ונר ישן למאן דלא מוקי טעמא משום מיאוס ומידי דאכיל ביו"ט כמו עז לחלבה ורחל לגיזתה ותרנגול' לביצתה כולהו חד טעמא הוא אפי' לצורך גופו ומקומו דאסר להו ר"י ור"ש מתירן כולן לצורך גופן ומקומן דס"ל לא מקצי אינש מידי דחזי ליה אבל גרוגרות דדחינהו אם נתקלקלו או מוקצה (למצותן) [למצותן] כגון קערה ועששית שהרי אפילו חיטין וזרעין בקרקע פשט ליה ר"י לרשב"ל דלאו מוקצה נינהו לר"ש. כללא דמילתא לר"ש לית ליה מוקצה שאפי' אינו ראוי למלאכה אם כלי הוא מטלטלינן ליה לצורך גופו ומקומו ור' יהוד' סבר בעינן ראוי למלאכה ואז מותר לצורך גופו ומקומו אבל אם אינו ראוי למלאכת הרי הוא כמו שדחאו בידים והוי מוקצה ור' נחמיה סבר בעינן שיהא ראוי למלאכה ולאותה מלאכה מותר לטלטלו וכן נמי לצורך מקומו ואפי' אינו מיוחד לה כגון קורנס לפצוע בו אגוזים או סכין לחתוך בו את הדבילה אע"פ (שיחודד) [שיחותך] במקצוע אבל סכין לחתו' בו חותמות וחבל לקשור בו דלת אסר ר"נ בכך שאין דרכו בכך אלא בהתרה ושופר נמי לאו לתינוק מסיק אינש דעתיה וכן כולם וקרובים דברי ר' יהודה ור' נחמיה להיות שוין ובהא פליגי דר"ש סבר כל כלי לצורך גופו ומקומו מותר בין דחאו בין לא דחאו ור' יהודה סבר כל כלי לצורך גופו ומקומו מותר היכא דלא דחאו בין בסתם בין במפרש אסור ור' נחמיה סבר כל כלי בין לצורך גופו ומקומו מותר והיכא דאיכא למימר דלא הו"ל לאסוקי אדעתי' לאותה מלאכה אסור והיינו דקאמר אפי' תרווד ואפי' טלית דמלאכ' להיתר מכלל דהתם דמלאכתו לאיסור כדפרישית לעיל גבי אפי' דרבא ותו לא מידי עכ"ל:

מתני' כל הכלים ניטלים בשבת חוץ ממסר הגדול ויתד של מחרישה פירש"י מסר גדול מגירה גדולה שעשויה לקצץ [קורות]. ויתד של מחרישה הוא כלי ברזל העשוי כסכין שבו עושה חריץ של תלם מענה קולטר"א בלע"ז דהנך קפיד עלייהו ומייחד להו מקום דלא חזו למלאכה אחריתי עכ"ל. אמר רב נחמן האי אוכלא דקצרא כיתד של מחרישה דמי פירש"י אוכלא דקצרא כלי נחושת העשוי בנפה נקבים נקבים והוא של כובסים

ונותנו על הבגדים ומזלף בו את המים עליהם וי"מ שמגמרים מוגמר תחתיו ובגדים מונחים עליו ומתגמרין דרך נקבים עכ"ל ובפר"ח כתוב אוכלא אבן גדולה שנותן הכובס עליה היריעה כשרוצה ללבנה והיא שרויה במים ומכה עליה מכה ומהפך ומכה ועוד שורה ומכה ואחרי שיבשה שוטחה ומיבשה ועוד חוזר ושורה אותה פ"א [ומכה] פעם שני' עד שתתלבן היטב וי"א כלי חרס מנוקב שכופין אותו על גבי גהלים (ומקרטם) ומקטרים בגופרית הכלי' ללבנם עכ"ל: אמר אביי (חרתא) [חרבא] דאושכפי וסכינא דאשכבתא וחצינא דנגרי כיתד של מחרישה דמי פירש"י (חרתא) [חרבא] דאושכפי סכין של רצענין. וסכינא דאשכבתא. סכין של בית המקולין שהקצבין מקצבין בו הבשר. חצינא דולדייר"א בלע"ז כל הני קפדי עלייהו משום דמיפגמי ומקצי להו בידים עכ"ל. ובפר"ח כתוב חרבא דאושכפי אזמל של שכף מתרגמא עשה לך חרבות צורים איזמלון חריפין. סכינא דאשכבתא. סכין המיוחדת לשחיטה בלבד חצינא דנגרי הוא גרזן והוא המעצד של חרש כיון דקפדי אפגימייהו קבע ליה מקום ומסיח דעתו מלעשות בהם מלאכה אחרת וכיוצא בהם שהם מוקצה מחמת חסרון [כיס] אסור לטלטלה בשבת עכ"ל:

מתני' כל הכלים הניטלים בשבת שבריהן ניטלים [עמהן] ובלבד שיהו עושין מעין מלאכתן שברי עריבה לכסות בהן פי החבית שברי זכוכית לכסות בהן שמן. פר"ח בא רב יהודה משמיה דשמואל להעמיד מחלוקת ר"י ות"ק כשנשברו מע"ש ולא עמד אלא כשנשברו בשבת ת"ק סבר מוכן הוא ור' יהודה סבר מעין מלאכה אחרת כנולד הוא כדמפר' בגמרא אבל מע"ש ד"ה מותרין ואפי' לר"י הואיל והוכנו למלאכה אחרת מבע"י אינו כנולד בשבת וקיי"ל כרבנן וכל"ב דשמואל בין נשברו בשבת בין נשברו מערב שבת מעין מלאכה סגיא עד כאן לשונו: אר"נ הני לבני דאשתיור מבנינא שרי לטלטולינהו הואיל וחזיין למיזגא עלייהו שראגינהו ודאי אקצינהו פירש רש"י שהשלים בנינו ונתותרו מהשתא לא קיימי לבנין אלא לישב עליהן ותורת כלי עליהן. שרגינהו [אי סדרן] זע"ז ודאי אקצינהו לצורך בנין אחר עכ"ל ופר"ח שרגינהו אקצינהו אפי' לר"ש דהני כגרוגרות וצמוקין דמן דאית ליה מוקצה עד כאן לשונו: בפ' כירה אתמר מת המוטל בחמה אמר ר"י אמר שמואל הופכו ממיטה למיטה רב חיננא בר שלמיא משמיה דרב אמר (מביא) [מניח] עליו ככר או תינוק ומטלטלו ואסיקנא דבטלטול מן הצד אי שמיה טלטול או לא פליגי ובעינא לאוקומי כתנאי בפלוגתא דת"ק ור' יהודה בן לקיש ודחינן לכ"ע טלטול מן הצד שמיה טלטול. ומיכן דקדק רבי' יצחק בר שמואל דהכי הלכתא דטלטול מן הצד שמיה טלטול דחדא דרב ושמואל הלכתא כרב באיסורי

כדאיתא בהמפלת וביש בכור לנחלה ותו מדהוה [ליה] לאוקומי דכ"ע טלטול מן הצד לא שמיה טלטול ובדליכא ב' מיטות דלא אפשר להצילו אלא בטלטול גמור הילכך לת"ק אין מצילין ולר' יהודה ב"ל אפ"ה מצילין כדמפר' טעמא דמתוך שאדם בהול על מתו כו' ואוקמה אעפ"כ דכ"ע שמיה טלטול ש"מ דאליבא דהילכתא איכוון סתמא דתלמודא לאוקומיה וש"מ דהכי הלכתא כרב. והאי דפסקינן הלכתא כרב בטלטול מן הצד שמיה טלטול היינו דוקא במת וכיוצא בו דכיון שצריך לאותו דבר המטלטל ובכונה מטלטלו ועיקר טלטולו לאותו דבר האסור בטלטול סבר רב להחמיר דילמא אתי לטילטולי האיסור לגמרי בידים ובזה הלכה כמותו אבל במקום שבא לטלטל דבר האסור בטלטול וא"צ כי אם לדבר המותר בטלטול אלא שא"א לו לטלטל ההיתר אא"כ יטלטל האיסור אז מודה רב דטלטול מן הצד לא שמיה טלטול וכן הלכה דכל כה"ג לא שמיה טלטול כההיא דר"פ כל הכלים דת"ר פגה שטמנה בתבן וחררה שטמנה בגחלים פי' פגה תאינה שלא בישלה כל צרכה וטומנה בתבן להתבשל ותבן הוי מוקצה אם מגולה מקצתה מותר לטלטלה ואם לאו אסור לטלטלה אמר רבי אליעזר בן תדאי תוחבו בכוש או בכרכר והן ננערות מאליהן אר"נ הלכה כר' אליעזר בן תדאי. התם אפי' רב מודה דהכי הלכתא וכדפרי' וראיה לדבר דאם לא תימא הכי קשיא דרב אדרב דהא רב סבר בכירה גבי טלטול המת דטלטול מן הצד שמיה טלטול ואילו בפרק תולין אר"נ האי פוגלא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור רב אדא בר אהבה אמר אמרי בי רב [תנינא דלא כר"נ] הקש שע"ג המיטה לא ינענענו בידו אבל מנענעו בגופו אם היה מאכל בהמה או שהיה עליו כר אוסרין מנענעו בידו ש"מ טלטול מן הצד לא שמיה טלטול ש"מ. מעתה קשיא דרב אדרב דהכי אשכחן בב"מ פ' השואל ובב"ב פ' בית כור דפריך דרב אדרב בכה"ג בפ' השואל גבי המשכיר בית לחבירו לשנה דאמר רב אי הואי התם הוה יהיבנא לה כולה למשכיר מאי קמ"ל תפוס לשון אחרון הא אמרה רב חדא זימנא דאר"ה אמרי בי רב איסתירא מאה מעי כו' מיהו כמדומה בעיני דהא לאו ראיה היא דלא שייך למיפרך דרב אדרב אלא במקום שיאמר אמר רב הונא אמרי בי רב דאז הוי רב אבל במקום שיאמר אמורא אחר אמרי בי רב אז בי רב היינו רב הונא. מיהו אכתי יש לדקדק דתנן בפ' נוטל האבן שע"פ החבית מטה על צדה והיא נופלת מאליה מעות שעל הכר נוער את הכר והן נופלות אלמא דטלטול מן הצד לא שמיה טלטול ותקשי מתני' לרב ואע"ג דמתני' אוקמ' בגמ' בשכח מ"מ גבי מת נמי דין שכח הוא דאי דין מניח מ"ט דשמואל דשרי ותו דאנן סהדי דאין אדם מניח את מתו בחמה מדעתו שלא יסריח ואע"ג דאיכא למימר דאית ליה תנאי דקיימי כותיה ר"י בן לקיש ות"ק דידיה הא אוקמה לדרב דלא בסתס

מתני' והא נמי ליכא למימר דרב יעמיד מתני' כת"ק דר"א בן תדאי דע"כ ת"ק דר"א פליג אדרב שהרי כעין דאסר רב טלטול דמת אע"ג דלא נגע במת כעין זה מתיר ת"ק דר"א בפגה וחררה היכא דלא נגע בתבן ואמרי' בבמה טומנין הטומן לפת וצנונו' תחת הגפן אם היו מקצ' עליו מגולין אינו חושש לא משום בלאי' ולא משום שביעית ולא משום מעשר ונוטל בשבת ופירש"י התם הא דנקט מקצ' עליו מגולין משום שבת נקט לה דאין מקצת עליו מגולין אין לו במה לאוחזה אא"כ מזיז עפר בידים וההיא ע"כ כת"ק דר"א בן תדאי אתי' הילכך רב לא מתוקם אליבא דת"ק. אע"כ יש לנו לומר דלא סבר רב לטלטול מן הצד שמיה טלטול אלא במת וכיוצא בו שהוא בעצמו אסור בטלטול ויש לירא פן יטלטל האיסור בידי' לגמרי אבל גבי פגה וחרר' ולפת וצנון שהם עצמם מותרי' בטלטו' וכן חבי' וכר ואין אסור בטלטול אלא דבר המעכב אותם התם מודה רב דשרי לטלטל האיסור מן ההיתר מן הכר ויקח ההיתר כי ליכא למיחש פן יטלטל האיסור לגמרי בידים דהא אין צריך לו וכן הלכה למעשה כדפרי'. אמנם ראיתי כתוב בשם רבינו שמואל ור"ת שבכל ענין טלטול מן הצד שרי ואין חילוק בין שאר דברים למת שהכל מותר ואין לחוש להא דמסיק בכירה דכ"ע טלטול מן הצד שמיה טלטול גבי מת דמאחר דאפסיק הלכת' בהדיא בכל הכלים כר"א בן תדאי אורחא דתלמודא הוא לאסוקי פעמים אפי' דלא כהלכת' מיהו נראה בעיני הלכה למעשה כדפרי' בשם רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל וההיא דאמרי' ר"פ לולב וערבה פ"א חל ז' של ערבה להיות בשבת והביאו מורביות של ערבה מבעוד יום והניחום בעזרה והכירו בהם בייתוסים וכבשום תחת הקרקע למחר הכירו בהם עמי הארץ ושמטום מתחת אבנים כו' משמע דע"ה שמטום ולא ת"ח י"ל דהכי הוה עובדא ואפי' ת"ח היו יכולים לעשות כיון שטלטול אבנים אינו לצורכו כדפרי' וליכא נמי למיסר ולומר דחשיב כמניח מדעת דלאו כל כמיניה דאינש לאסור דבר של חבירו שלא מדעתו וההיא דבמה טומנין דאמר רב הונא האי סליקוסתא דצה שלפה והדר דצה שרי ואי לא אסור ופירש"י משום מזיז עפר וכן נמי הא דאמר שמואל האי סכינא דביני אורבי פי' שנועצין הסכין בין שורות הלבנים שבבנין להשתמר. דצה ושלפה והדר דצה שרי ואי לא אסיר. התם לאו משום טלטול עפר אלא מפני שעושה גומא. וזה שהתרנו טלטול מן הצד ה"מ בשכח כגון ששכח דבר האסור בטלטול ע"ג דבר המותר בטלטול ולמחר הוצרך לדבר המותר בטלטול שמטלטל האיסור מן הצד אבל במניח שהניחו שם ע"מ להיות מונח ע"ג ההיתר כל היום אפי' בשבת אז אפילו מן הצד אסור לטלטלו למחר כדתנן פרק נוטל האבן שעל פי החבית מטה על צדה והוא נופלת מאליה וא"ר הונא א"ר לא שנו אלא בשכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור ותנן מעות

שעל הכר [מנער את הכר] והן נופלות וא"ר חייא בר אשי [אמר רב] ל"ש אלא בשכח אבל במניח כו' ופירש"י שבמניח נעשו החבית והכר בסיס לדבר האסור ואפי' בטלטול נאסרו וגבי חבית אסור אף על צדה וכן גבי הכר אסור אפי' לנערו ופר"ח דהילכתא כרב הונא אמר רב דרבא א"ר אמי אר"י קאי כותי' בפ' כל הכלים:

מתני' בפ' נוטל בש"א מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין ובה"א מסלק את הטבלא כולה ומנערה אר"נ אנו אין לנו אלא ב"ש כר"י וב"ה כר"ש פירש"י אין אנו סומכין על משנתינו כמות שהיא שנויה אלא מוחלפת השיטה וב"ש כר' יהודה הלכך הכי תנינן בה"א מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין ובש"א מסלק את הטבלא כולה ומנערה דהו"ל ב"ה אליבא דהלכתא כר"ש דלית ליה מוקצה ור' יוחנן אית ליה דרב נחמן לקמן במי שהחשיך ורפ"ק דביצה נמי מוכח דרב נחמן עיקר הוא ופרש"י זצ"ל מגביהין מעל השלחן עצמו' קשין (שהן) [שאין] ראוין לכלב וקליפין של אגוזין דל"ל מוקצה לב"ה ולא נהירא לריב"א דאפי' לר"ש דלית ליה מוקצה בעינן שיהא ראוי למאכל בהמה כדקתני סיפא דמתני' שער של אפונים ושל עדשים מפני שהוא מאכל בהמה ואמרי' בגמ' מני ר' שמעון היא דלית ליה מוקצה אלמא דלר' שמעון נמי בעינן שיהא ראוי למאכל בהמה ותנן נמי פ' כל הכלים כל הכלים הנטלים שבריהם ניטלים [עמהן] ובלבד שיהו עושין מעין מלאכה שברי עריבה לכסות בהם פי החבית כו' אבל מאי דלא חזי למידי אפי' לר"ש הוה מוקצה וקליפי אגוזין לא חזו כי אם להסקה וגם לא נהירא להעמיד בעצמות קשין. הילכך פי' ריב"א דבעצמות רכין שיש בהן מוח עסקינן ובקליפי אגסים ותפוחים הראוים לבהמה ולכך שרו ב"ה הואיל וחזו לבהמה לא הוה מוקצין וב"ש סברי הואיל ואמש מבין השמשות לאדם הוו קיימי מוכן לאדם לא הוי מוכן לבהמה ואין שייך כאן לומר דליהוי טבלא בסיס לעצמות וקליפין דלא הוה עליה מבין השמשות ותו דדמי לשכח: אמרי' בפ' כל כתבי הקודש מי דמי התם נעשה בסיס לדבר האסור ולדבר המותר משמע דכל היכא דנעשה בסיס לדבר האסור ולדבר המותר דשרי בטלטול בשבת אף על פי שהאיסור בתוכו הואיל שגם ההיתר בתוכו וה"נ משמע ס"פ כירה דא"ר זירא א"ר אסי אמר ר' חנינא א"ר רומנוס לי התיר ר' לטלטל מחתה באפרה ומסקנא דמחתה אגב אפרה התיר לו הואיל וחזי לכסות בו רוק או צואה כדאמר רבא כי הוינן בי רב נחמן הוה מטלטלינן כנונא אגב קיטמיה אע"ג דאיכא עליה שברי עצים פירש רש"י כנונא כלי נחושת הוא שמביאין בו לפני שרים להתחמם. אגב קיטמיה שהיינו צריכים לאפרו לכסות בו רוק או צואה וא"ת מה צד איסור יש כאן היינו רבותא דאע"ג דאיכא עלה שברי עצים והא דר' רומנוס נמי האי מחתה דקאמר מחתה בשביל אפרה שהיו צריכין

לו ודעתייהו עלה מאתמול עכ"ל משמע להדיא דכל היכא דנעשה בסיס לדבר האסור ולדבר המותר שמותר בטלטול וכ"כ בה"ג השתא אסיקנא כל כלי שיש בו איסור אינו מיטלטל אא"כ יש בו היתר נמי ונראה בעיני שיש לפרש וכגון שההיתר שבכלי חשוב שאינו מתבטל לגבי האיסור. מיהו קשה לי ההיא פ' נוטל דפריך התם אמתני' דכלכל' והאבן בתוכה ונשדינהו לפירי ונשדייה לאבן ונינקטינהו כדאמר רבי אלעי בפירות המטונפין הכא נמי בפירו' המטונפין ולינעורינהו נעורי אמר רב חייא בר אשי אמר רב הכא בכלכלה פחותה עסקי' דאבן עצמה נעשית דופן לכלכלה משמע התם להדיא דאע"ג דעיקר הכלכלה נעשה בסיס לדבר המותר דהיינו פירות כדפירש"י התם אעפ"כ הואיל והאבן בתוך הכלכלה אין לטלטל הכלכלה עד שישליך האבן לחוץ ואף על פי שההיתר אינו בטל לגבי איסור דמסתמא לא בטילי פירות לגבי האבן וקשיא להההוא דפרק כירה ודכתבי הקודש מיהו נראה בעיני דאההיא דכירה [הוא] דסמכי' בהלכה למעשה דרבא בתדאה הוא ועוד דמעשה רב:

סימן פז

מתני' מפנין אפי' ד' וה' קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחין ומפני ביטול בית המדרש אבל לא את האוצר ואיפלגו בגמרא רב חסדא ושמואל בפירוש מתניתין ואוקמא ר"ח דהכי קאמר ארבע מחמש כלומר אם אין שם אלא כשיעור חמש קופות לא יפנה אלא ארבע מהם שאסור לגמור את האוצר דילמא חזי גומות בקרקעיתו ומשוה וחמש מאוצר גדול שאם יש הרבה אין מפנין יותר מחמש מפני טירחא דשבתא והאי דקתני אבל לא את האוצר היינו שלא יתחיל באוצר תחילה אם לא התחיל בו להסתפק ממנו כבר למאכל בהמתו ולמאכלו דא"כ הוה ליה מוקצה ואסור בטלטול ומתני' ר' יהודה היא דאית ליה מוקצה דמתני' לא שריא לאפנויי מפני האורחין ומפני ביטול ביה"מ אלא דבר שאינו מוקצה כדתנן מפנין תרומה טהורה וכו' ופירש"י כלומר ומה הן מפנין דבר הראוי כגון אילו תרומה וכו' ושמואל אוקמה למתני' דה"ק ארבע או חמש כדאמרי אינשי חשבון קטן תחילה וה"ה אפי' טובא אפי' יותר מחמש ופר"ח דהלכה כר"ח דמתני' סתמא (תאבו) [תני] כותיה דת"ר אין מתחילין כאוצר תחילה וכו' ות"ר תבואה צבורה בזמן שהתחיל בה מע"ש וכו' ותו דבעי מניה רב נחומי בר זכריה מאביי שיעור תבואה צבורה וכו' ותו דאיבעיא להני ד' וה' קופות דקא אמרי' בארבע אין טפי לא ואליבא דר"ח אתיא כדפירש רש"י וכן בפר"ח והא נמי דאיבעיא להו הני ד' וה' קופות דקאמר אע"ג דאית להו אורחים טובא וכו' ההיא נמי פירש"י אליבא דרב חסדא הלכך הלכה כר"ח דבאוצר שיש בו חמש סאין לא יפנה אלא ד' ואם אוצר גדול לא יפנה אלא ה' וה"מ

שהתחיל להסתפק בה מע"ש אבל לא התחיל להסתפק בה מערב שבת אסור משום מוקצה וה' קופות שהתרנו לפנות בהתחיל להסתפק היינו שאין הקופה מחזקת יותר מג' סאין אבל אם מחזקת יותר מג' סאין אז אין מפנין לא ד' מחמש לא חמש מאוצר גדול דאמרי' בירושלמי דמפנין ר' זעירא שאל לר' יאשיה כמה שיעור הקופות א"ל נלמוד סתום מן המפורש דתנינן תמן בשלש קופות של שלש סאין תורמין את הלישכה. ושיעור האוצר כמה יהא גדול שאסרנו לפנות היכא שלא התחיל להסתפק מע"ש היינו שיהי' באוצר ט"ו סאין כדמפר' בגמ' דלתך היינו ט"ו סאין דאז נקרא אוצר אבל פחות מט"ו סאין לא הוי אוצר ומתחיל בו אפי' לרב חסדא דהלכתא כותיה. וזה שהתרנו לפנו' באוצר במסתפק מע"ש ארבע מחמש וחמש מאוצר גדול היינו דוקא בצריך למקומו להושיב שם אורחין להסב בסעודה או תלמידים לדרשה משום דמצוה היא דאר"י גדול הכנסת אורחין כהשכמת בית המדרש ורב דימי מנהרדעא אמר יותר מהשכמת בית המדרש ואר"י אמר רב גדול הכנסת אורחים מקבלת פני השכינה אבל לדבר הרשות אין מפנין. וכבר היה מעשה בבון שהביאו יין בעגלה מבעוד יום וכשקדש היום הורידוהו מעגלה וכעס עליהם רבי' יואל הלוי זצ"ל דחדא שאין מפנין אלא לדבר [מצוה] אפי' דבר שאינו מוקצה כדפרישית ותו דאפי' לדבר מצוה אין מפנין אלא ט"ו סאין ובעגלה היה יותר מט"ו סאין ואיכא טרחא יתירה ותנן נמי משילין פירות דרך ארובה ביו"ט אבל לא בשבת ופי' רבינו [שלמה] דוקא דרך ארובה דליכא טרחא כדתניא לא ישלשל בחבל בחלונו' לא יורידם דרך סולמות. ושקלי' וטרינן עלה בגמרא טובא אי שיערו ד' וה' קופות או אפי' טפי או אפי' ד' וה' קופות [אסור] ופי' מורי ר' אליעזר בר' יואל דהלכת' כר"י דאמר כאותה ששנינו מפנין אפי' ד' וה' קופות כו' הא למדת (דבשעת) [דבשבת] לא שרינן טרחא אפי' בט"ו סאין אע"ג דמותר בטלטול הואיל שאינו לצורך מצוה. ותו מעשה שהביאו יין ממרחק ללובי"ן במקום שהיה דר מורי אב"י העזרי בע"ש ולא הספיקו להורידו עד שקדש עליהם היום והיו הרבה סוסים בעגלה והיה אומר להם העגל או תורידו היין או תצטרכו לשלם לי כל הוצאות סוסים אעפ"כ לא התיר אב"י העזר"י לא להוריד ולא לומר לעכו"ם להוריד: וארבע וחמש קופו' שהתרנו איבעי' להו בארבעה וחמש אין טפי לא אלמא למעוטי בהילוכא עדיף או דילמא למעוטי במשא עדיף פי' בד' וה' קופות אין טפי לא בקופות עצמם ימלאם אם ירצה או שק על כתיפו שיעור קופה בפעם אחת אבל טפי להלוך יותר מחמש פעמים כגון לפנות בכלים קטנים וירבה בהילוך לא. דמעוטי בהילוכא עדיף ואע"ג דאפושי משא הוא או דילמא למעוטי משא עדיף ואם בא לפנות בכלים קטנים כשיעור ה' קופות מותר. ופירש"י דלרב חסדא קא בעי לה דאמר חמש

דוקא. ואמרי' ת"ש דתני חדא מפנין אפי' בארבע וחמש קופות של כדי יין וכדי שמן ותניא אידך בעשר ובחמש עשרה מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר מיעוטי בהלוכא עדיף ומ"ס מעוטי משוי עדיף לא דכ"ע מעוטי בהלוכא עדיף כו' וה"ה דהוה מצי למימר דכ"ע מעוטי במשוי עדיף והא דתני בד' וה' קופות היינו שפנה בכלים קטנים כשיעור חמש קופות כדאיבעי' לן פירושא דמתני' ומדהוה מצי לאוקומי הכי ואוקמה דלכ"ע מיעוטי בהילוכא עדיף ש"מ דאליבא דהילכתא איכוין לאוקומה הלכך הכי הלכתא דמעוטי בהלוכא עדיף ולא יפנה אלא בשיעור קופה בפ"א דהיינו ג' סאין וכן פר"ח דהכי הילכת'. וההיא דמס' ביצה ר"פ המביא כדי יין א"ל (רבא בר רב חנן) [רב חנן בר רבא לרב אשי] אמור רבנן כמה דאפשר לשנויי משנינן והא הני נשי דקא מליין מיא ולא קא משנו ולא אמרי' להו ולא מידי א"ל היכי ליעבדו דמליין בחצבא רבא נמלו בחצבא זוטא קא מפש' בהילוכא. דמלייא בחצבי זוטי תמלי בחצבא רבא קא מפשא במשוי. ואית ספרים דגרסי הכי כ"ש דקא מפשא במשוי ופי' התם ריב"א דה"ג תמלי בחצבא זוטא קא מפשא במשוי ול"ג כ"ש דקא מפשא במשוי. דהיינו הוה משמע דבעלמא למעוטי במשא עדיף מלמעוטי בהליכה והבא פירשנו דלמעוטי בהליכה עדיף לפיכך ל"ג התם כ"ש דמפשא במשוי והתם גבי הני נשי לא שייך למימר בהו למעוטי בהילוכא עדיף או למעוטי במשוי עדיף דכל חדא וחדא כמו שהנהיגה עצמה להביא בחצבא רבא או בחצבא זוטא הכי ניחא לה טפי אבל הכא שייך למבעי שאינו נוהג לא כך ולא כך אלא עכשיו הוא צריך לפנו' מפני האורחין או מפני ביטול בית המדרש הילכך הכא באומדנא תליא מילתא הי מנייהו עדיף למעוטי בהלוכא או למעוטי משוי לפיכך בעי לה תלמודא ואוקמה דמעוטי בהלוכא עדיף וכן הלכה. ואוקימנא אליבא דרב חסדא דהני ד' וה' קופות היינו דוקא דלית ליה אורחין טובא אבל אי איכא הכל לפי האורחין. ותו איבעיא לן חד גברא מפני לכולהו או דילמא כל גברא וגברא מפני לנפשיה ולא איפשיט ופר"ח ביון דלא אפשיט בהדיא מחמרינן ליפני כל חד וחד לנפשיה דאיסורא היא וסתמא לחומרא והנכון לפנות כל אחד לעצמו. ומסתייעא הא מילתא מהא דא"ר חנינא פעם אחת הלך רבי למקום אחד ומצא (מרבך) [נדבך] של אבנים ואמר לתלמידיו צאו וחשבו כדי שנשב עליהם למחר ולא סמך רבי במחשבה שלו אלא הצריך כ"א לעצמו וכדרבי אסי ור' אמי אליבא דר' יוחנן כל אחד בטעמיה. מיהו איני יודע אם קאי אאורחין מרובין שאמרנו כל אחד ואחד מפנה לעצמו הואיל שמפנה יותר מחמש קופין ואיכא טירחא יתירה אבל באורחין מועטין שאינו מפנה (שאם) [כי אם] ה' קופות וליכא כולי האי טירחא יתירה דילמא התם פשיטא ליה לתלמודא דחד מפנה לכולהו וההיא דר"פ כל הכלים גבי (מרבך)

[נדבך] של אבנים דילמא תלמידים מרובים היו. חוזרני לפרש מה שפי' לעיל דהלכה כרב חסדא מפני שפר"ח די"מ דהלכה כשמואל דאמרי' ארבע או חמש כדאמרי אינשי ואי בעי אפי' טובא נמי מפנה ונר' בעיני דשפיר מצינו למימר דהלכה כשמואל חדא דרב חסדא תלמיד הוא כלפי שמואל ותו דקיי"ל כר"ש דל"ל מוקצה ואי משום הא דת"ר אין מתחילין באוצר תחילה ההיא מתוקמ' אליבא דר' יהודה דאית ליה מוקצה. והא דת"ר תבואה צבורה הא לאו סתמא דהא לתני דברי ר' אחא ורבי שמעון מתיר והא דתני במה שיעור תבואה צבורה (לדך) [לתך] ההיא כדי להודיעך איזה אוצר שנחלקו בו ר"י ור"ש. והא דבעי מיניה רב נחומי בר זכריה מאביי שיעור תבואה צבורה כו' ההיא כדי לידע איזהו אוצר שנחלקו בו רב חסדא ושמואל. והא דאיבעיא להו הני ארבע וחמש קופות דקאמרי כו' איכא לאוקומה שפיר אליבא דשמואל דאי למעוטי בהילוכא עדיף אפי' בא לפנות עשרים קופות אל יפנה בכלי קטן המחזיק חצי קופה וילך ארבעים פעמים אלא יפנה קופה קופה בכל הליכה אי למעוטי במשוי עדיף יפנה בכלים קטנים כל מה שירצה והא דנקט בהאי לישנא ארבע וחמש קופו' משום דלישנא דמתני' נקט. ואי משום ההוא דאיבעיא לן הני ארבע וחמש קופות דקאמרי אע"ג דאית להו אורחין טובא וכו' דההיא ודאי לא מיתוקמ' אלא אליבא דרב חסדא והויא לה סתמא דתלמוד' אליבא דרב חסדא. הא לאו ראיה היא דאשכחן נמי סתמא דתלמודא אליבא דשמואל ר"פ משיליו דמסיק התם תנן אבל לא את האוצר ואמ' שמואל מאי אבל לא את האוצר שלא יגמור את האוצר כולו דילמא אתי לאשוויי גומות הכא מאי פי' גבי משיליו ושקל וטרי ואע"ג דהוה מצי למנקט דר"ח דאיהו נמי אית ליה משום אשוויי גומות דקאמ' ארבע מחמש אלא משום דהלכה כשמואל נקיט אליבא דשמואל:

סימן פח

מתני' בפ' כל דכלים מחט של יד ליטול בה את הקוץ ושל סקאים לפתוח בה את הדלת פי' מחט של יד מחט קטנה שתופר בה בגדים מותר לטלטלה בשבת ליטול בה את הקוץ שנתחב בבשרו ושל סקאים דהיינו מחט גדולה שתופרים בו שקים מותר לטלטלה בשבת לפתוח בה את הדלת למי שאבדה מפתחו. ואמרי' בגמ' שלח ליה רבא בריה (דרבא) [דרבה] לרב יוסף ילמדנו רבינו מחט של יד שניטל חרירה פי' חור שלה או עוקצה פי' חדודה מהו פי' מותר לטלטלה או אסור לטלטלה מי בטיל תורת כלי מינה או לא ופשטא רב יוסף להתירא מסברא ואותביה תלמודא מדתניא מחט שניטל חרירה או עוקצה טהורה אלמא מדלא מקבלה טומאה לאו כלי הוא ושני אביי אליבא דרב יוסף טומאה כלי מעשה בעינן כלומר שמעש' שלו קיים לענין שבת מידי דחזי בעינן והא

נמי חזי למישקל בה קוץ ואמר רבא מאן דקא מותיב שפיר קמותיב מדלענין טומאה לאו מנא הוא לענין שבת נמי לאו מנא הוא מיתיבי מחט בין נקובה בין שאינה נקובה מותר לטלטלה בשבת ולא אמרו נקובה אלא לענין טומאה בלבד תרגמה אביי אליבא דרבא בגולמי עסיקינן דזמנין דמימלך עליהו ומשוי להו מנא אבל היכא דניטל חרירה או עוקצה אדם זורק לבין גרוטאות פי' גולמי הן פשוטין כדתנן גולמי כלי מתכות טהורין פשוטיהן טמאין והן חוטי ברזל משוכין וחותך אותן חתיכות חתיכות ולוקח התיבה גולם כגון זו וכיוצא בה (שאין) [שהן] עומדים להעשות כלי ניטלים בשבת אבל מחט שניטל חרירה או עוקצה אסור. ונ"ב דהלכה כרבא דמחט שניטל חרירה או עוקצה אסור לטלטלה בשבת כדי ליטול בה את הקוץ אבל גולמי דהיינו חתיכה שנחתכה מחוט ארוך ויחדה לכך כדי ליטול בה את הקוץ ההיא שריא בטלטול דהא שויא מנא כמות שהיא אבל היכא שניטל חרירה או עוקצה התם בטלה מתורת מנא ואסירא בטלטול. ומסתייעא סברתי דהלכה כרבא דהא סתמא דתלמודא פריך ר"פ במה בהמה והתניא מחט בין נקובה בין שאינה נקובה מותר לטלטלה בשבת ולא אמרו נקובה אלא לענין טומאה בלבד ומסיק סתמא [דתלמודא] הא תרגמה אביי אליבא דרבא בגולמי משמע שהיא עיקר סברת רבא דכל היכא שבא לכלל כלי ובטל מתורת כלי לענין טומאה ה"נ דבטל לענין שבת ואסור בטלטול:

מתני' פ' במ"ט טומנין בשלחין ומטלטלין אותן פירש"י שלחין עורות כמו והפשיט תרגו' וישלח מטלטלין אותן בין שטמן בהן [בין] שלא טמן בהן דחזו למיזגא עלייהו ואמרי' בגמ' יתיב ר' יונתן כן (עכמאי) [עכינאי] ויתיב ר' יונתן בן אלעזר ויתיב ר' (חמא בר חנינא) [חנינא בר חמא] גבייהו ויתבו וקא מבעיא להו שלחין של בעה"ב תנן או של אומן תנן פי' אומן מעבד עורות כיון דקפיד עלייהו לא מטלטלינן להו או דילמא של אומן וכ"ש של בעה"ב וכו' ופר"ח וקבלנו מרבותינו דהלכתא כר' יוסי דקיי"ל מעשה רב וא"ר ישמעאל בר' יוסי אבא שלחא הוה ואמר הביאו שלחין ונשב עליהן נמצא כי עשה מעשה כשמועתו דתנינן עורות של בעה"ב מטלטלין אותן של אומן אין מטלטלין אותם ר' יוסי אומר זה וזה מטלטלין הילכך עורות של אומן הואיל וראוין לישב עליהן ואינן נפסדין אינו מקפיד עליהן ומותר לטלטלם אבל נסרים של אומן הואיל ואם ישב עליהן נפגמין הלכך קפיד עלייהו ואסור לטלטלן עכ"ל. הרי פי' דמעשה דר' יוסי דאמר הביאו שלחין ונשב עליהן בשבת הוה. וכן מסתבר דאי כפי' רש"י דפי' דבחול אמר הביאו לי שלחין ונשב עליהן אלמא לא קפיד קשה אמאי לא מייתי ראיה מדתניא בסמוך להדיא ר' יוסי אומר אחד זה ואחד זה מטלטלין. וה"נ משמע בפ"ק דביצה להתירא דתנן בש"א אין

נותנין את העו' לפני הדורסן ולא יגביהנו אא"כ יש עליו כזית בשר וב"ה מתירין ופירש ריב"א דב"ה מתירין אתרוייהו [קאי] ליתן לפני הדורסן ולהגביהנו בלא בשר כדמפר' בגמ' טעמא. עור לפני הדורסן התירו שטיחתן משום שחיטתן דאם לא נתיר לו לשטוח אחר שחיטת' לא ישחוט לכתחילה ולגבי טלטול ס"ל דעור אינו מוקצה והביא ראיה מיכן. מיהו יש לשאול מר"פ כל כתבי הקודש דאמר רב אשי רבנן בתרתי פליגי בטלטול ופליגי במלאכה פי' דקאסר ר' ישמעאל לטלטל דפסח לאחר שהוציא אימוריו אפי' מחמה לצל משום דעור לאו בר טלטול הוא ורבנן שרו לטלטלו אגב בשר הא בלא בשר לכ"ע אסיר וקשה להבא דפרי' להיתרא. ופירש"י התם דהכא בפ' במה טומנין בעור בהמה גסה עסקי' דחזי למשטחיה ולמיזגא עליה [אבל הכא] בעור בהמה דקה בעור הפסח ולדבריו עור בהמה דקה אסור בטלטול וקשה לפירושו דתנן בפ' כל כתבי הקודש ר' שמעון בן ננס אומר פורסין עור של גדי ע"ג שידה תיבה ומגדל שאחז בהן את האור אלמא עור בהמה דקה נמי שרי בטלטול וי"ל כשחשב עליו מע"ש לישב עליו ויחדו לכך וההיא דפ"ק דביצה דאמר עולא שלשה דברים התירו סופן משום תחילתן ואילו הן עור לפני הדורסן וכו' ופרכי' עור לפני הדורסן תנינא מהו דתימא טעמא דב"ה משום דחזי למיזגא ואפי' דערב יו"ט נמי קמ"ל משמע דלא חזי למיזגא א"כ מ"ט דשרו ב"ה לטלטל כדפי' ריב"א. וי"ל דה"פ מהו דתימא טעמייהו דב"ה משום דחזי למיזגא וכי היכי דשרו לטלטל משום האי טעמא ה"נ שרי ליתן לפני הדורסן משום ה"ט קמ"ל הילכך עור בהמה גסה דשרייא בטלטול היינו משום דחזיא למיזגא וההיא דבמה טומנין וכן ההיא דפ"ק דביצה מיתוקמי בעור בהמה גסה דשרי בטלטול וההיא דפ' כל כתבי הקודש בעוד הפסח דהיינו עור בהמה דקה דלא חזי למיזגא עלה ולא שרי לטלטול. ור"ת היה אומר דבכ"מ דאסרינן בטלטול מיירי בלחין שהופשטו בו ביום דלא חזו למיזגא עלייהו מחמת לחלוחיתו כגון דהיא דכל כתבי הקודש וההיא דבמה טומנין איירי ביבישין שעשוין לישב עליהם. ולפי דבריו נ"ב דיש לפרש ההיא דפ"ק דביצה הכי מהו דתימא טעמייהו דב"ה משום דחזו למיזגא ומשו"ה התירו ליתן לפני הדורסן וה"ה שהתירו טלטול בעלמא קמ"ל דלא התירו אלא לפני הדורסן ומשום תחילתן אבל טלטול בעלמא לא התירו דהואיל ולחין הן אין זה קרוי חזי למיזגא. בפ' מפנין איתמר בשר חי מליח מותר לטלטלו בשבת בשר תפל רב הונא אמר מותר לטלטלו בשבת ורב חסדא אמר אסור לטלטלו בשבת. פירש"י בשר תפל גרסי' שאינו מליח ומאן דגריס תפוח היא היא ופר"ח דהילכת' כרב הונא דר"ח גבי רב הונא תלמיד הוא ותו דרב הונא קאי כר"ש דקיי"ל כותיה ואפי' רב דס"ל כותיה דרבי יהודה במוקצה לאכילה במוקצה לטלטול כר'

שמעון ס"ל. ואי חזי לאומצא פי' להאכל נא אפי' ד"ה מודה דמותר לטלטלו. וצ"ע דלקמן בפ' נוטל אמרי' רבא מנח סכינא אבר יונה ומטלטל ומסקנא דשמעת' התם דכר"י ס"ל דאית ליה מוקצה ושמא התם רבה גרסי' מיהו מדמסיק ברישא אביי מנח כיפא אכפי ומטלטל והדר רבא מנח סכינא אבר יונה ומטלטל משמע דרבא גרסי' והלכה כרבא:

בפרק מפנין ת"ר דג מליח מותר לטלטלו בשבת דג תפל אסור לטלטלו בשר (בין) חי בין תפל בין מליח מותר. סתמא כר' שמעון ות"ר מטלטלין את העצמות בשבת מפני שהוא מאכל לכלבים בשר תפוח מפני שהוא מאכל לחיה [מים] מגולין מפני שהן ראוין לחתול רשב"ג אומר אף הן עצמן אסורין להשהותן מפני הסכנה ופר"ח בשר תפוח מפני שהוא מאכל לחיה וזו היא תניא כותיה דרב הונא. ומתניאתא אילן הלכאתא אינון דליכא דפליגי ואליבא דב"ה נשנו דתנן בה"א מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין. וההיא דפרק תולין דאמר רב חייא בר אשי אמר רב האי תלא דבישרא שרי לטלטולי דכוורי אסור ופירש"י בשר מליח (הראוי) [התלוי] ליבשו ומלא החבל קרי תליא. שרי לטילטולה דנאכל חי באומצא (דשור) [דכוורי] אין נאכלין חיין עכ"ל וקשה לי דא"כ רב כר' יהודה ס"ל אף במוקצה לטלטול דאל"כ מאי בעי למימר משום חי דנאכל באומצא. ותו קשה דכוורי מלוחין נמי שרו לר"ש. ע"כ נ"כ כפר"ח תלא דבישרא פי' יתד של עץ עשוי לתלות בו בשר ופעמים שתולין בו זולתו אבל העץ שתולין בו דגים כיון שהדגים ריחם דע וקשה אין תולין בו דבר אחר ומסיחים דעתם ממנו ומוקצה מחמת מיאוס הוא ואסור עכ"ל. ר"ל דלא מיירי אלא בטלטול היתר לצורך ד"א ולא עם הבשר דעם הבשר פשיטא דשרי לטלטל אפי' לא חזי לאומצא דרב כר' יהודה ס"ל במוקצה דלאכילה ובמוקצה דלטלטול כר"ש כדפרישי' ושל דגים אסור משום מיאוס מיהו יתר שהדגים מלוחים תלוים עליו שרי לטלטלינהו: בפרק נוטל א"ר הושעיא שכח ארנקי בחצר מניח עליה ככר או תינוק ומטלטלה א"ר יצחק שכח לבינה בחצר מניח עלי' ככר או תינוק ומטלטלה. אר"י בר שילא א"ר (יוסי) [אסי] פ"א שכחו דיסקיא מלאה פירות (בסטיו) [בסרטיא] ובאו ושאלו את ר' יוחנן ואמר הניחו עליהם ככר או תינוק וטלטלוה פירש"י דיסקיא מלאה מעות גרסי'. בסרטיא. רה"ר. הניחו עליה ככר או תינוק. דלשתרי לטלטלה אגבייהו תוך ד"א וטלטלוה פחות פחות מד"א או במחיצה של בני אדם כדאמרי' בעירובין אמר מר זוטרא הלכתא ככל הני שמעתתא בשכח. אבל במניח מדעת מערב (יו"ט) [שבת] לא התירו לטלטלה ע"י ככר או תינוק ורב אשי אמר אפי' שכח נמי לא ולא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד פי' [רש"י] משום כבוד הבריות כשמוטל בחמה ופר"ח דהלכה כרב אשי. בפרק תולין מיסתמיך ואזיל רב אחא בר יוסף

אכתפיה דרב נחמן בר יצחק בר אחתיה א"ל בי מטינן לבי רב חסדא עיילינא בי מטו עייליה בעי מיניה מהו לכסכוסי כיתונא בשבתא לרכוכי כיתונא קמיכוין ושפיר דמי או דילמא (לאילמי) [לאולודי] חיורא קא מכוין ואסור א"ל לרכוכי קא מכוין ושפיר דמי (לאולודי חיורא קא מכוין) פירש"י לכסכוסי כיתונא חלוק כתונת של פשתן שנתכבסה הרי היא קשה ומשפשפה בין שתי ידיו ומתרככת ואף הליבון שלה מצהיל ע"י שפשוף. אולודי חיורא. שהליבון מצהיל עכ"ל ולאח"כ מסיק ותפשוט ליה מר מסודרא התם מחזי כי אולודי חיורא ופי' ד"ה לכסכוסי כתניאתא פי' לקבץ מקצת הבגד של פשתים בתוך ידו ומוליך ומביא ידיו עד שיעשה הבגד ההיא כמו קיפולים קטנים כמין (קטמים) [קמטים] כי הא דא"ר זירא בפ' חבית מאי מרזב כגון כסכוסי מנא דמחזי כמרזב וכי הא דתנן בפרק האשה שהיא עושה צרכיה צריכה לכסכס ג' פעמים על דבר ודבר ואמרי' בגמ' בעי ר' ירמיה אמטויי חד ואתויי חד או דילמא אמטויי ואתויי תרי תיקו. וכן עוד מפורש בתלמוד ארץ ישראל בענין מוליך ומביא שבלולב מיהא שמעינן דכסכוס כעין שפשוף והא ומתכויץ הבגד ונראה קמטים קמטים וכשלובשו מתפשט וכדאמר רב והנא ואיתימא רב יהודא טיט שעל בגדו מכסכסו מבפנים. ומדקרי להאי כיתנא ש"מ דסודרא ליתיה כיתנא. ולא יתכן לומר שהוא צמר שאם הוא צמר איך אומר לו היה לך ללמוד פשתים מצמר והדבר רחוק ביניהם ואינו אלא צמר גפן שזה קרוב לזה ופשט רב חסדא דלרכוכי קא מכוין ושרי עכ"ל. בפרק תולין אר"ח האי כיתונא משלפא לדידה מקניא שרי. קניא (ורצה) [ממנה] אסיר פירש"י כששוטחין אותה לנגבה תוחבים קנה מבית יד לבית יד וכשנוטלה בשב' ישלפנה מן הקנה ולא הקנה ממנה דלא חזי לטלטולי דלהסק' קאי [עכ"ל]. אמר רבא אם כלי קיואי היא מותר פי' אם אותו קנה כלי קיואי הוא דהיינו קנה של אורגים דתורת כלי עליו שרי לטלטולה בההיא דפ' ואילו קשרים דאמר רב יהודה אמר שמואל כלי קיואי מותר לטלטלן בשבת ואפי' כובד העליון ואפי' כובד התחתון אבל לא את העמודי'. מיהו כובד העליון וכובד התחתון התם במסקנא אסר ר' יהודה בר ליואי. אלא כלי קיואי דשרינן לטלטל היינו דלא יקירי וחזו לתשמיש אחר ואינו מיוחד למלאכת איסור לאריגה אבל כובד העליון וכובד התחתון לפי שאין ניטלין אף בחול מפני כובדן הילכך כל מלאכתו לכך:

בפרק כל כתבי הקודש בעא מניה רבי מר' ישמעאל [בר' יוסי] עשירים שבארץ ישראל במה הן זוכין. פי' בעושר גדול כזה. [א"ל] בשביל שמעשרין שנאמ' עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר (עשר כדי שלא תתחסר) ושבבבל במה הן זוכין א"ל בשביל שמכבדין את התורה ובשאר ארצות במה הן זוכין א"ל בשביל שמכבדין את השבתות תניא א"ר

חייא בר אבא (אר"י) פעם אחת נתארחתי אצל בעה"ב אחד בלודקיא והביאו לפניו שולחן של זהב משוי ששה עשר בני אדם וט"ז שלשלאות של כסף קבועות בו וקערות וכוסות וקיתוניות וצלוחיות קבועות בו ועליו כל מיני [מאכל וכל מיני] מגדים וכשהן מניחין אותו אומ' לה' הארץ ומלואה וכשהן מסלקין אותו אומרי' השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם ופי' ה"ר יעקב דאורלינש דמשו"ה הוא אומר בהנחה לה' הארץ לפי שעדיין לא ברכו ואסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה לה' משמע קודש שהוא לה' וכשמסלקים שכבר ברכו היו אומרים והארץ נתן לבני אדם וכ"מ פירש"י. ור"פ כיצד מברכין ר' לוי רמי כתיב לה' הארץ ומלואה וכתי' והארץ נתן לבני אדם ל"ק כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה:

שבח והודיה. לרב העליליה. אשר חנני בחסיה. כי התחלתי הלכות שבת בשלשה דברים שצוה רבי את בניו ליראת שמים וסיימתים בשלשה מיני זכיות ובברכה. לכן שבח לאל אערכה. ושמו הגדול אברכה:

סימן פט

רפ"ב דביצה תניא ר' אליעזר אומר אין לו לאדם ביו"ט אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה ר' יהושע אומר (חזקיהו) [חלקהו] חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר עצרת לה' אלקיך וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם הא כיצד ר' אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם ור' יהושע סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם ור"א ור' יהושע הלכה כר' יהושע. וכי היכי דפליגי לענין יום [טוב] ה"נ פליגי לענין שבת כדמוכח בירושלמי פ' אלו קשרים ר' חגוי בשם ר' שמואל בר נחמני לא ניתנו ימים טובים ושבתות אלא לאכילה ולשתיה וע"י שהפה הזה (טריח) התירו לו לעסוק בד"ת ר' ברכיה בשם ר' חייא בר בא לא נתנו ימים טובים ושבתות אלא לעסוק בהם בד"ת ובחול ע"י שהוא טריח ואין פנאי לעסוק בהם בדברי תודה נתנו לו שבתות וי"ט לעסוק בהם בד"ת מתני' מסייעא בין דו בין דו כיצד הוא עושה או יושב ואוכל או יושב ועוסק בד"ת כתוב אחד אומר שבת הוא לד' וכתוב אחד אומר עצרת לד' אלקיך הא כיצד תן חלק לד' לתלמוד תורה וחלק לאכול ולשתות ואנן קיי"ל כר' יהושע. מיהו אין שונין בשבתות וימים טובים אלא בדברים הרגיל בהם ובאגדות אבל דברים שאינו רגיל בהם צער הוא לו כההיא דפרק בשלשה פרקים דת"ר כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בת"ב כו' עד אבל קורא במקום שאינו רגיל לקרות ושונה במקום שאינו רגיל לשנות. מיהו הכל מותר דהא ר' יהודה פליג כדתניא ר' יהודה אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות ואינו שונה במקום שאינו רגיל לשנות וכו' עד שנאמר פקודי

ד' ישרים משמחי לב ואכולהו קאי. הלכך מנהג כשר לאחר שיוצאים מבית הכנסת בשבת שחרית הולכים לאכול ואחר אכילה ישנים לתענוג שבת ואחר שינה לומדים:

וכשהגיע עת המנחה כתב ה"ר משה מיימון זצ"ל מנהג צדיקים שמתפללים מנחה ואח"כ אוכלים. וכבר היו מקומות שהיו נוהגים כן וגער בהם ר"ת ואסר עליהם דאמרי' בירושלמי מעשה באחד ששתה מים בין מנחה למעריב ובא מלאך המות והרגו מפני שמתים שותים ונמצא גוזל מתים ואמרינן במדרש שכל השותה מים בשבת ביה"ש גוזל (קרואין) [קרוביו] המתים ואמרי' במדרש שהן שותין ממעין אחד בשבת בערב וכת' שפ"א אירע מעשה בלותיר ובא לידי סכנה ובקושי גדול התירו לאכול בת"ב כשחל להיות בשבת ונדחה ואני שאלתי למורי ה"ר שמחה בר שמואל זצ"ל הלכה למעשה והשיב לי שלא לאכול בשבת בין מנחה למעריב הואיל ור"ת איסר. מיהו איני מבין ואפי' לפי דברי ר"ת מים ליתסרו אבל אכילה ושתית יין ודבש ושכר לשתרי. ותו דר"פ ערבי פסחים אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל בשם שמפסיקין לקידוש כך מפסיקין להבדלה פרשב"ם אם היו מסובין בשבת עד הלילה מפסיקין אכילתן ומבדילין ואמרי' לקמן בההיא פרקא סבור מינה כשם ששבת קובעת לקידוש כך קובעת להבדלה הא למדת שהיו אוכלין בין מנחה למעריב. ולהדיא אמרי' בירושלמי דברכות בפ' אלו דברים היה יושב ואוכל בשבת וחשכה במוצאי שבת ואין שם אלא אותו כוס כו'. מיהו נ"ב עיקר והלכה למעשה שלא יאכל אדם בשבת סעודה שלישית עד שיתפלל מנחה ביחיד. היכא שהתפללו כל הציבור מנחה בביהכ"נ יש לחוש לדברי ר"ת זצ"ל והנוהג לאכול נר' בעיני דלא הפסיד:

הירושלמי שהבאתי לעיל מפ'. אלו קשרים בסיפיה מסיק ר' אבהו כתי' שבת לה' שבות כה' מה הקב"ה שבת ממאמר אף אתה שבות ממאמר א"ר חנינא בדוחק התירו שאילת שלום בשבת א"ר חייא בר אבא רשב"י כד חוי חמי [אמיה] דמשתעיא סגין הוה א"ל אימא שבת היא ושתק' תני אסו' לאדם לתבוע צרכיו בשב' ר' זעירא שאיל לר' חייא בר בא מהו מימר דענו פרנסנו' א"ל טופס ברכות כך הוא ועל (מה) [זה] אנו סומכין שאנו מתפללים בשבת אלהי נצור לשוני מרע הא נמי טופס תפילה כן הוא. ושוב ראיתי ששלח רבי' יהודה בר' קלונימוס בר' משה לרבי' אפרים בר"י הודיעני איך מתפללים בשבת אלהי נצור לשוני מרע דאסור לאדם שישאל צרכיו דבשלמא שים שלום טופס ברכות הוא כדאמר בירו' גבי רועינו זוננו אבל אלקי נצור דאמורא היה רגיל לאומרה אחר תפילתו והורגלו גם בנ"א כן מי קבעו ותקנו בתפלה לאומרו גם בשבת. והשיב לו ואשר שאל אדוני על אלהי נצור שאדם מתפלל אחר תפילתו אחרי כי ראה בירוש' המדבר על

רענו היה לאדוני לשאול דומיא דההיא אם יש להרבות בשבת בהרחמן יצילנו מדקדוקי עניות וינקום נקמת דם עבדיו. כל זה לא תקנו חכמים לדבר. אלא מאי אית לך למימר הואיל ותקנו והנהיגו העולם לאמרו אין כאן בית מיחוש הכא נמי לא שנא:

ולפי שלא אמרנו סדר קדושה בשחרית תקנוה במנחה מיהו איני יודע למה לא תקנוה בשבת. ועומר שליח צבור ואומר ואני תפלתי לך ה' עת רצון גו' לכך תקנוה לומר אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע שאר מלכים כשאוכלים ושותי' מתעסקים בהנאותיהם וּבְתִפְלּוֹתֵיהם כענין שמצינו באחשורוש אבל אני אע"פ שאכלתי ושתיתי אני עומד בתפילתי לפניך לכך יה"ר שתהא תפילתי עת רצון כמו כן עתה אע"פ שאכלנו ושתינו אנו עומדים בתפילה לפניך לכך יה"ר שתהא תפילתנו עת רצון:

בפרק הקורא את המגילה תנן בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין שלשה אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהם ואין מפטירין בנביא ובגמ' מפרש הנהו שלשה כנגד מי א"ר אסי כנגד תורה נביאים וכתובים (ואמרי לה) [רבא אמר] כנגד כהנים לוים וישראלים ותני רב שימי אין פוחתין מעשרה פסוקין בבית הכנסת וידבר עולה מן המנין ואחרון קורא ארבע והתם אריב"ל דהני עשרה כנגד עשרה בטלנין שבביהכ"נ ור' (יוסי) [יוסף] אמר כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם והתם מפרש להו להני מאמרות ואמרינן במסכת סופרים פ' הקורא בתורה ואם קרא בשני ובחמישי ובמנח' בשבת ומנחה של יו"ט פחות מעשרה פסוקים יחזור ויקרא עד שישלים עשרה פסוקים (וכמה) [ובמה קורין במנחה של יו"ט בסדר שפסק מפני הרגל] ואם קרא ודילג על פסוק ולא קראו אם קרא עשרה ואין פסוק המדולג ביניהם אינו חוזר ואם בתוך עשרה הוא יחזור ויקרא עשרה כראוי על שיטתם שאין מדלגין זו בחול ובמנחה בשבת ובמנחה ביו"ט כו' עכ"ל מ"ס. והא דתני רב שימי ואחרון קורא ארבעה התם מסיק אמר רבא ראשון שקרא ארבעה משובח שני שקרא ד' משובח שלישי שקרא ד' משובח ומסתברא דהלכה כרבא דאיזה שירצה יקרא ארבעה. מיהו י"ל דאין פוחתין מי' פסוקים אבל מוסיפין עליהם וכן עמא דבר:

ואהא דתנן פרק הקורא את המגילה עומד אין מפטירין בנביא קשיא לר"ת מההיא דפרק במה מדליקין דאמר רבי אחדבוי (בר) [א"ר] מתנא אמר רב יו"ט שחל להיות בשבת המפטיר בנביא במנחה א"צ להזכיר של יו"ט שאילמלא שבת אין נביא במנחה הא למדת שהיו מפטירין במנחה בשבת. ופיר"ת דהא דתנן בהקורא אין מפטירין בנביא קאי אנביאים והאי דרב אחדבוי קאי אכתובים כדאמר בכל כתבי הקודש בנהרדעא פסקי סידרא בכתובים במנחה בשבת ולא ביום טוב. ופסקי היינו מפטירין. ומקומות מקומות

יש כדאמר התם אבל בנביאים מתקנת חכמים הוא בכל מקום ולא תקנוה אלא בשעת ביטול מלאכה ובשעת כינופיא בין יוצר למוסף. מיהו ההיא דכל כתבי הקודש דפסקי סידרא משמע לכאורה דבשעת דרשה הוה ולא בשעת קה"ת. ורש"י פי' בבמה מדליקין שראה בתשובת הגאונים שהיו רגילים לקרות בנביא במנחה בשבת עשרה פסוקים ובימי פרסיים גזרו שמד שלא לעשות וכיון שנסתלקו נסתלקו וכפי זה י"ל דמתני' דפ' הקורא לאחר שמד וההיא [דר'] אחדבוי קודם השמד ופסקי סידרא דמסיק בכל כתבי הקודש איכא למימר לאו דוקא בכתובי אלא ה"ה בנביאי:

והא דאין אומרים קדיש לאחר קה"ת פי' מורי ה"ר אלעזר מוורמש לפי כי תקנו לנו כנה"ג לומר ז' פעמים קדיש בכל יום כנגד שבע ביום הלליתיך חוץ מקדיש שאומרים לאחר קה"ת נוהגת בכל יום ואומר קדיש אחר תורה יתגדל ויתקדש ע"י שאז מתקדש שמו בעולם בתורה שבכתב ותקנו הקדיש בבקר לפני ברכו לאחר פסוקי תהלים וויושע אך ברכה אחת תקנו מלך מחולל בתשבחות ואינה הפסקה ולאחר פסוקי תחנונים או ביום שאין תחנון לאחר פסוקי ברכת כהנים קדיש ולאחר סדר קדושה פסוקים הם קדיש וקדיש לפני תפילת ערבית ולאחר פסוקי ברוך ה' יום יום שבהם י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות שבתפילה וברכת המלך אינה הפסקה וכן כשקורין פרקי אבות אומר בסוף ר' חנניא בן עקשיא אומר עד יגדיל תורה ויאדיר ואומר קדיש וכן אחר אין כאלהינו פטום הקטורת ה' יברך את עמו בשלום וכן לאחר במה מדליקין לכך בשבת בשחרית אחר הקריאה אומרים קדיש שרוצים להפסיק ולומר יקום פורקן ואומרים קדיש לפני התפילה עוד לפי שאין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש ולא בולא כלום. ומה שאומרים קדיש ביום ב' (וג') [וה'] לאחר קריאה לפי שאין לומר קדיש עד לאחר סדר קדושה וזהו הפסקה אבל במנחה שאין הפסקה בינתים אומר קדיש לפני התפילה ולא לאחר קריאה ע"כ נדחה קדיש בקריאה עד לפני תפילה כי אין לעמוד בפתע פתאום להתפלל עכ"ל:

ומתפללים אתה אחר משום שהקב"ה יחיד בעולמו וישראל גוי אחד בארץ ושבת יחידה בימים:

כתב ר"ת שכתב רב שר שלום גאון מתא מחסיא שמה שאנו אומרים צדקתך במנחה בשבת היינו משום שתקנו לומר צדוק הדין שנפטר משה רבינו באותה שעה וגם אין רגילין לעסוק בתורה בין שתי תפילות משום חכם שמת כל בתי מדרשות בטלים אך אינו אסור אך למנהג בעלמא זכר פטירתו של משה רבינו ע"ה ומיהו כל רבותינו שברינוס נוהגים לדרוש בין מנחה למעריב. והאי דכתב שמשה רבינו מת בשבת ה"נ משמע ספ"ק

דסוטה דמסיק התם וילך משה ויהושע ויתיצבו באוהל מועד תנא אותה שבת של דיו זוגות היתה ניטלה רשות מזה ונתנה לזה וה"נ משמע בתנחומא. מיהו אני שמעתי מפי מורי ר' יהודה חסיד דלא איפשר לומר כן דתניא בסדר עולם ואיתא נמי בירושלמי פ' במה מדליקין בשמונה ועשרים בניסן נפלה חומת יריחו (וכן) [ובו] ביום שבת וכפי זה יש לך לומר ע"כ שר"ח ניסן היה ביום ראשון שאם תאמר שביום שני היה אם כן כ"ח בניסן ביום ראשון והספר אומר בשבת אלא ודאי ר"ח ביום ראשון ומאחר שר"ח ניסן ביום ראשון ר"ח אדר בשבת נמצא שבעה בו יום ששי ואמרי' פ"ק דמגילה בז' בארר מת משה רבינו. הא למדת שמשה רבינו מת בערב שבת ולא בשבת. ואני המחבר מצאתי בפסיקתא בפרשת אתם נצבים דמסיק התם רבנין אמרין כיון שידע משה שהיה לו למות באותו היום מה עשה א"ר ינאי בשם ר' יוחנן אותו היום כתב י"ג תורות שנים עשר לי"ב שבטים ואחד הניתן בארון שמא יבקשו לזייף דבר שיהו מוציאין אותו שבארון אמר מתוך שאני עוסק בתורה שכולה חיים היום שוקע והגזירה מתבטלת מה עשה הקב"ה רמז לשמש והיה עומד ומתקשה כנגדו אמר איני שומע ומשה קיים בעולם לפיכך איוב מפרשה אם לא בכיתי לקשה יום שנתקשה היום כנגדו ע"כ לשון פסיקתא. ש"מ דלאו בשבת מת דא"כ היכי כתב. מיהו כמדומה בעיני שבאותה פרשה עצמ' משמע נמי דבשב' מת וצ"ע. ומורי ה"ר יהודה חסיד זצ"ל אמר לי שמה שאנו אומרים צדקתך במנחה בשבת היינו משום שאותם פסוקים מדברים מתורה וממלאכים ומגיהנם כך שמעתי מפיו ולא פי' לי הטעם כי לא שאלתיו ונראה בעיני דהיינו טעמא כדאמרי' פ' אר"ע דכ"ע בשבת ניתנה [תורה] להם לישראל. והא דתניא בסדר עולם בששה בסיון נתנו להם עשרת הדברות לישראל ויום ששי היה וגרסי' נמי במכילתא. זה הקשה ה"ר פטר בר יוסף זצ"ל והשיב לו ה"ר יצחק בן מלכי צדק זצ"ל דברייתא דסדר עולם משובשת היא דמאן תנא סדר עולם ר' יוסי ובני התלמוד כך היו שונין אותה בז' בחודש ניתנו עשרת הדברות ויום שביעי היה. הלכך אנו אומרים צדקתך צדק לעולם דהיינו בתורה משתעי שאנו משבחים להקב"ה שהיום ניתנה תורה ואח"כ וצדקתך אלקים עד מרום וגו' דמשתעי במלאכים שהם במרום ואנו משבחים להקב"ה על שבחר בנו לומר לפניו שירה היום ולא במלאכים כדאמר במדרש שהמלאכים משוררים וכתיב שש כנפים לאחד וכל יום משורר בכנף אחד דהיינו ששה כנפים לששה ימים ובשבת אין להם במה לשורר אמרו מלאכים לפני הקב"ה היום אין לנו עוד כנף במה לשורר תן לנו כנף שביעי ונשורר לפניך היום א"ל הקב"ה אינכם צריכין יש לי כנף אחד שמשורר לפני היום שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק. ולאח"כ אנו אומרים צדקתך כהררי אל ומשפטך וגו' שאותו

פסוק מדבר בגיהנם ואנו משבחים להקב"ה על כי כל שומרי שבת אע"פ שרוב מעשיהם מקולקלים אינם נידונין בשבת בגיהנם וה"ט שאין אנו אומרין כסדר הכתובין בתהלים כי החשוב חשוב אנו מקדימין אבל כצרפת אומרים אותם כדרך כתיבתם בספר תהלים נותנים לאלקינו שבח והלולים ותהלים:

כתב מורי ה"ר אלעזר מוורמש במוצ"ש [לאחר שאומרים] והוא רחום יכפר עץ גו' ה' הושיעה המלך כו' מיד חזן או' ברכו במשך גדול מפני שהנשמות חוזרות לגיהנם לאחר מיכן ובעוד שמושך אינם חוזרים ועוד מפני לוית השבת שצריך ללות המלך יש למשוך ועוד מפני איחור להוציא השבת צריך למשוך כן עושה אני הקטן וכן שמעתי שר"א בן רבנא משלם הגדול הוא היה חזן והיה מושך ברכו בכל כחו וכן נמצא בסדר תפילת רבנא עמרם במוצ"ש ימשוך החזן ברכו עכ"ל:

סימן צ

תנן בפ' שואל אין מחשיכין על התחום לשכור פועלים ולהביא פירות אבל מחשיך הוא לשמור ומביא פירות בידו ופריך בגמרא ואע"ג דלא אבדיל והאר"א בן אנטיגנוס משום ר"א בר' ינאי אסור לו לאדם שיעשה חפציו קודם שיבדיל וכ"ת דאבדיל בתפילה כו' עד א"ל ר' אבא לרב אשי במערכא אמרו הכי מבדיל בין קודש לחול ועבדין צרכיהון א"ר אשי כי הוינן בי רב כהנא הוי אמרי' המבדיל בין קודש לחול וסלתי' סלתי פירש"י אמרי' המבדיל בין קודש לחול להכירא בעלמא ללות המלך ועבדינן צרכין. ואחר כך אנו מברכין על הכוס ברכה גמורה דהבדל' וכ"ש דאם הבדיל בתפיל' מותר לעשות צרכיו וחוזר ומבדיל על הכוס עכ"ל הילכך צריך חזן הכנסת להזהר במו"ש שלא להדליק את הנרות עד שיתפלל תפילת ערבית ויבדיל בתפלה או בלא תפילה יאמר בא"י אמ"ה המבדיל בין קודש לחול וידליק. וברינוס ראיתי חזן הכנסת מקרים להתפלל ערבית ואחר כך מדליק ובפר"ח כתב וסלקא שמעתא שאסור לעשות מלאכה עד שיבדיל ואפי' לא אמר אלא המבדיל בין קודש לחול דיו והא רב אשי דהוא בתרא אמר כי הוינן בי רב כהנא הוה אמר המבדיל בין קודש לחול (ואפכו) [וסלתי'] סלתי כלומר היינו מתעסקין במלאכה ולא בא רב אשי למעט אלא שאין צריך לומר הבדלות כאשר חלקו בערב פסחים אבל צריך להזכיר ברכה בשם ומלכות דלא גרעה מברכת הפירות וברכת המצות וכן הלכה עכ"ל ואמרי' בירושלמי פ"ק דתענית ופ' מקום שנהגו כל הדברים עושי' אות' במנהג [כו'] נשיא דנהגון דלא למיעבד עובדא מפקי שובתא אינו מנהג עד דפני סידרא מנהג וראיתי מפרשים דהיינו סדר קדושה אע"פ שכבר הבדיל מיהו חזן הכנסת מדליק הנרות בביהכ"נ כשהבדיל בתפילה אפי' קודם סדר קדושה:

סימן צא

תנן בפרק אין עומדין ושואלין את הגשמים בברכת השנים והבדלה בחונן הדעת רע"א אומרה ברכה בפני עצמה וכבר עמא דבר כרבנן ואמרי' בגמ' המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס ושקיל וטרי טובא עד דמסיק במסקנא א"ל רבינא לרבא הלכתא מאי א"ל כקידוש כך הבדלה מה קידושא [אע"ג דמקדש בצלותא מקדש אכסא כך הבדלה] אע"ג דמבדיל בצלותא מבדיל אכסא. אע"ג דמקדש בצלותא פי' אע"ג שכבר התפלל אתה קדשת וחתם במקדש וכן הלכה וכן עמא דבר. איבעיא להו המבדיל על הכוס מהו שיבדיל בתפילה פי' קים לן דאי בעי אינש מצי למיכל קודם תפילת ערבית אם אכל והבדיל על הכוס מהו שיבדיל בתפילה לכשיתפלל אמר ר"נ בר יצחק ק"ו ומה תפילה דעיקר תקנה היא כדאמרי' לעיל שבה תקנו לכתחילה להבדיל אפ"ה אמרת המבדיל בתפילה צדיך שיבדיל על הכוס המבדיל על הכוס דלא עיקר תקנה היא לא כל שכן. בעו מיניה מרב ששת טעה בזו ובזו פי' בתפילה שלא הבדיל ובהבדלה שאמר בורא פרי הגפן ובורא עצי בשמים ובורא מאורי האש ולא אמר המבדיל בין קודש לחול והיינו טעה שאם אתה אומר לא בירך כלל לאו היינו טעה. אמר להו אם טעה בזו ובזו חוזר פי' כשנזכר שלא בירך יחזור לראש י"ח ויבדיל בתפילה ועל הכוס צריך שיסיים ואומר הבדלה בפני עצמה אבל אינו חוזר ואומר גפן ובשמים ואש שהרי כבר אמרן וכל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא [אבל תפלה] אע"פ שהתפלל כבר אינה ברכה שא"צ כדר"ג [הלואי] שיתפלל אדם כל היום כולו והאי דאמר חוזר לראש משום תפילה קאמר אבל לא משום הבדלה והבדלה אינו חוזר לראש כך פירשו רבותי. ולי אני המחבר נראה בעיני דחוזר לראש קאי גם על הבדלה כדאמר בירושלמי פ"ק דברכות גבי ברכת הבדלה הוה מפזרן וחוזר וכוללן על הכוס אלמא אין כאן משום ברכה שאינה צריכה. והיכא שהבדיל בתפילה ושכח ולא הבדיל על הכוס כלל האי אסקינן בפרק ערבי פסחים אמרי דבי ר' ינאי מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולה ועד כמה א"ר זירא עד רביעי פי' עד ולא עד בכלל דמרביעי ואילך גבי שבת הבאה מתחשב כי הא דיתיב ר' זירא קמיה דר"א ואמרי לה רב אסי קמיה דר' יוחנן ויתיב וקאמר וכן לענין גיטין חד בשבתא ותרי בשבתא ותלתא בשבתא בתר שבתא ארבעה וחמשה ומעלי יומא דשבתא [קמי שבתא]. א"ר יעקב בר אידי אבל לא על האור פירשב"ם אם לא בירך על האש או על הנר בורא מאורי האש במו"ש שוב אינו מברך ונ"ל טעמו של דבר כדתניא במקום שנהגו אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחילת ברייתו היא עכ"ל. ואמרי' לקמן בשמעתין אמר רבא הלכה טעם מקדש

טעם מבדיל [ומי שלא קידש בע"ש מקדש והולך כל היום כולו עד מוצ"ש] מי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך כל היום כולו ורשב"ם גריס כל השבת כולה כדאמרן לעיל עד יום רביעי והכי קיי"ל כרבא טעם מקדש ואם שכח ולא קידש מקדש למחר כל היום כולו וכן טעם מבדיל והולך עד יום רביעי עכ"ל. וגבי ההיא דאסקינן גבי רב דזמנין דהוה חביבא ליה ריפתא הוה מקדש אריפתא פי' רשב"ם ומדרב שמעינן שמקדשין על הפת ואומר ויכולו ומברך המוציא ואינו אוכל גם לא פורס עד שיקדש אח"כ ודוקא קידוש אבל הבדלה אינה אלא על הכוס דעל הכוס של יין תקנוה כדאמרי' העשירו קבעוה על הכוס ומי שאין לו כוס יין במקום שרגילים לשתות יין אל יבדיל ודי לו בהבדלת תפילה. בסידוד רב עמרם עכ"ל: ובמוצ"ש ליו"ט כתב רב עמרם פקנה"ז פת במקום יין היכא שאין לו יין ואע"ג דאין מבדילין על הפת בשאר מוצ"ש אבל הכא מתוך שמקדש עליו מבדיל עליו נמי. והביא ראיה לדבריו מורי ר' אברהם בר' עזריאל זצ"ל מפ"ק דסוכה גבי שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח דאמר רבא וכן לענין שבת מיגו דהויא דופן לסוכה הויא נמי דופן לשבת פי' אע"ג דבשאר שבתות לא חשיב' דופן הכא כיון דהוה דופן לסוכה הוה נמי לשבת. והשיב עליו החבר ר' פנחס דל"ד דהכא בשעת טלטול חשיב דופן לסוכה הלכך אמרי' מיגו דבההיא שעתא שם דופן עליו ואפי' אם כבר אכל אכתי שייך בחיוב סוכה אם ירצה לאכול שנית או לישן או ללמוד אבל הכא בשעה שהוא מבדיל לא חשיב גבי קידוש שהרי כבר קידש ויצא ידי חובתו. וי"ל דהכא נמי הוי ראוי בשעת הבדלה לקדש לאחרים שלא קידשו עדיין. וגבי ההיא דאמימר בת טוות דמסיק דאי [הכי] חמר מדינה הוא פירשב"ם חמר מדינה אין יין אחר בעיר הזאת כי אם שכר מבדילין (כו') [בו] וכן הלכה אבל מים לא מקרי חמר מדינה ואין מבדילין על המים היכא דליכא לא יין ולא שכר עכ"ל:

סימן צב

תנן בפ' אלו דברים בברכות [ב"ש] אומרים נר ומזון בשמים והבדלה ובה"א נר ובשמים ומזון והבדלה כגון בזמן שאין לו אלא כוס אחד שצריך להניח כולו עד לאחר המזון כדאיתא בערבי פסחים אמרי' בגמ' עני (רב) [רבא] ואמר זו דר"מ פלוגתא דמתני' ר"מ אמרה דכולהו מודו דמאור ברישא (מכלל) [אבל] ר' יהודה אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה על המזון שהוא בתחילה ועל הבדלה שהיא בסוף על מה נחלקו על המאור ועל הבשמים שבש"א מאור ואח"כ בשמים ובה"א בשמים ואח"כ מאור וא"ר יוחנן נהגו העם כב"ה ואליבא דר' יהודה וכן עמא דבר להקדים בשמים למאור. והקשה מורי רבי' יהודה בר' יצחק זצ"ל דאמר בעירובין בפ' הדר גבי עירוב ופ' בתרא דתענית גבי נשיאת כפים אמר

רב יהודה אמר רב הלכה כרבי מאיר רב הונא אמר מנהג כרבי מאיר [ור"י אמר נהגו העם כר"מ] מאן דאמר הלכה דרשינן ליה בפרקין מאן דאמר מנהג מדרש לא דרשינן אבל אורויי מורינן ומאן דאמר נהגו אורויי נמי לא מודינן ואי עביד לא מהדרינן להו ואילו הכא גבי הבדלה אורויי מורינן לכתחילה ותירץ דדוקא התם גבי נשיאות כפים דאמר הלכה מנהג ונהגו שכל אחד בא לפחות מחבירו אבל הכא דקאמר אמורא נהגו גרידא התם עבדינן הכי כמו נהגו עלמא בתלתא סבי. ותו הקשה דאמרי' פ"ק דר"ה א"ר יוחנן נהגו העם בחרובין כר' נחמיה ואיתיביה רשב"ל לר' יוחנן בנות שוח כו' ואשתיק ופריך אמאי אישתיק לימא ליה קאמינא לך מנהגא ואת אמרת לי אסורא פי' מנהגא קאמינא דלאו שפיר עבדי אלמא נהגו גרידא דלא הוי כי האי דתענית משמע שאין להורות כן י"ל מ"מ פריך אמאי אשתיק לימא ליה דנהגו כך ר"ל שכן נהגו מעצמן. מיהו הכי עמא דבר והכי מורי בי מדרשא (נר) [יין] בשמים מאור. ולענין מוצ"ש ליו"ט פ' ע"פ איתמר יו"ט שחל להיות באחד בשבת אמר רב יקנ"ה ופליגי בה אמוראי טובא עד דמסקנא מאי הוי עלה אביי אמר יקנז"ה ורבא אמר יקנה"ז והלכתא כרבא והוצרך לפסוק הלכה כרבא משום דפליגי בה נמי שאר אמוראי והתם פירש רשב"ם דמה שאין נותנין האמוראין סימן בבשמים לפי שאין מברכין על הבשמים למוצאי שבת שהוא יום טוב שהרי גם ביו"ט יש לו נשמה יתירה כבשבת ולא אבדה נפש. וקשה לדבריו דאם כן נברך על הבשמים ממוצאי יום טוב לחול. ויש מפרשים דמשום כך אין מברכין גזירה שמא יקטום. וקשה דאיתא במסכת ביצה פרק המביא רבא בר אדא ורבין בר [אדא] דאמרי תרוייהו כי הוינן בי רב יהודא הוי מפשח ויהיב לן (אלא אתה) [אלותא] ואם נפרש גזירה שמא יתלוש מן המחובר הקשה ה"ר יעקב הקדוש מקורבל זצ"ל א"כ לולב בי"ט ראשון של סוכות לא יטול. ומורי ר' יהודה בר יצחק זצ"ל היה אומר א"כ נאסור לאכול ירקות ביו"ט שמא יתלוש. ותו הקשה מורי ה"ר אברהם בר' עזריאל דפרק לולב דגזול אמר רבא הדס במחובר מותר להריח בו אלמא לא גזרינן שמא יתלוש ואפי' לפר"ח דגריס הדס במחובר אסור להריח בו בתלוש מיהא מודה דשרי. ופי' ר' יצחק בר שמואל דודאי אין נשמה יתירה ביו"ט אבל תענוג יום טוב ושמחתו משיבה נפש שאבדה אבל אין בו נשמה יתירה ולכך אין מברכין על הבשמים במוצאי יו"ט לחול. ור"ת אומר דמדברי התלמוד אין לאסור הבשמים במוצאי שבת ליום טוב ומה שלא נתן סימן בבשמים לפי שאינן מצוה וכן (עשה) [כתב] רבי' גרשום מאור הגולה זצ"ל שמברכין על הבשמים ממוצאי שבת ליו"ט ומסר סימן גרש"ם גפן רוממתנו שמים מאור. ולה"ר יעקב הקדוש מקורבל נראה כמו שמפרש על הבשמים דמשום הכי מברכין על הבשמים במוצ"ש כדי

להעביר ריח רע מאוד של גיהנם דבשבת לא דלק ובמוצ"ש חוזר לבוא ואין זה אלא דוגמא להראות כבודו של שבת: ותנן פ' אילו דברים בברכות אין מברכין על הבשמים של עכו"ם ועל בשמים של מתים ועל בשמים שלפני ע"ז ומפרש בגמרא דכולהו משום עכו"ם מפני שסתם הסבת עכו"ם לע"ז וכבר שלח רבי' יהודה בר קלונימוס בר' משה ז"ל לר' אפרים ז"ל למה מברכים על הדס יותר מבשמים אחרים עשבים או פירות אחרים והשיב לו אני איני מברך על הדם שוטה שלכם יבש ואין בו לחלוחית ריח ויש לי זכוכית קטנה ויש בה מיני בשמים ואני מברך. ירושלמי ס"פ כיצד מברכין ר' ירמיה בעי מבדיק לר' זירא [א"ל] כיצד הוא אומר על שמן ערב א"ל אשר נתן ריח טוב בשמן ערב א"ל אשר נתן ריח טוב בעצי בשמים יצחק בר אבא בר מחסיא ור' חננאל הוו יתבין חד אמר אשר נתן ריח טוב בעצי בשמים חד אמר אשר נתן ריח טוב בעשב הארץ [מתיב מאן דמר בעשב הארץ] למאן דמר בעצי בשמים וכי עצי בשמים הן [א"ל] והכתיב ותטמנם בפשתי העץ וכי עצים הן סלקום לות רב ושמעון לרב הונא דאמר בשם רב אשר נתן ריח טוב בעצי בשמים והלכתא חלפי (יורא) [דימא] בורא עצי בשמים נרקים דגינתא עצי בשמים דחילקא עצי בשמים סיגלי עשבי בשמים. ומיכן רמז לברכה שאנו מברכין עצי בשמים בערוך אני חבצלת השרון אנא מתילא לנרקים רטיב דמן גינתא דעדן. עד נחל אשכול תרגום ירושלמי סגולא הבשילו אשכלותיה סגולייא (תרגום ירושלמי סגלגל). ואדם שהוא תותרן ואינו מריח אם יכול לברך בורא עצי בשמים כדי להוציא אחרים דבר זה כבר שלח רבי' יהודה בר' קלונימוס בר' משה לרבי' אפרים ואני תותרן ואיני מריח כל עיקר אם הוא ברכה לבטלה שאני מברך על עצי בשמים ואני סומך על הוצאת אחרים י"ח והשיב לו אדם שאין מריח ומברך לעצמו על הבשמים ברכה לבטלה היא ואם להוציא ב"ב אינו יכול ולא דמי לקידוש והבדלה וברכת לחם ומצה דהוו חובה ומצוה אבל בשמים אינו אלא מנהג:

בפרק ערבי פסחים אמר רב (תחליפי בר אבדימי) [יהודה] אמר שמואל המבדיל צריך שיאמר מעין חתימתו סמוך לחתימתו ופומבדיתאי אמרי מעין פתיחת' סמוך לחתימה מאי בינייהו איכא בינייהו יו"ט שחל להיות אחר השבת דבעי למיחתם המבדיל בין קודש לקודש מאן דאמר מעין פתיחה סמוך לחתימה לא בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת [ומ"ד מעין חתימה סמוך לחתימה בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת]. פירשב"ם והכי עבדינן לאפוקי נפשין מפלוגתא. וכבר שלח רבי' אפרים לר"ת זצ"ל על סדר הבדל' ביו"ט שחל להיות במוצ"ש למה נוהגין בכל המקומות האילו להבדיל בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת את יום השביעי משאת ימי

המעשה קדשת והבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך בא"י המבדיל בין קודש לקודש ונפלאת היא מאוד בעיני על זה דאין זה לא מעין פתיחה סמוך לחתימה) הלכך מסתברא לומר בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת בא"י המבדיל בין קודש לקודש ומה צורך לכפול ולהוסיף את יום השביעי קדשת והבדלת והרי כבר הזכיר למעלה בין ששת ימי המעשה והשיב ר"ת ועל שבאת לשנות ממנהג רבותינו שלא לומר את יום השביעי משמת ימי המעשה קדשת מי ישמע לך דא' לעיל את יום השביעי משמת ימי המעשה אותו סדר הבדלות קחשיב ולא דבר למעלה ביו"ט אלא בין קודש לחול אבל באחרונה שהזכיר לאפוקי נפשין מפלוגתא כמו שפירשו רבותינו בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת ואת יום השביעי משמת ימי המעשה קדשת דבתרא היינו פירושא דקדושת יו"ט דאית ביה מעשה דאוכל נפש ומעשה דגבי חול מלאכת עבודה ומעשה דסיפא מלאכת אוכל נפש ודבר האבד דחוה"מ ופירושא דקדושת יו"ט איתיה כך לפרש קודם שתשנה מנהג אבות. ועוד נראה להזכיר שבע הבדלות תיקנו בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים את יום השביעי לששת ימי המעשה קדושת שבת לקדושת יו"ט פי' במיני קדושות. ואת יום השביעי משמת ימי המעשה קדשת באוכל נפש ודבר האבוד בחוה"מ הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך דקדושת כהנים לוים וישראלים וקדושת יו"ט הרי ז' ומשום חובת היום תקנו שבע לאפוקי נפשין מפלוגתא כדאמ' המוסיף אל יוסיף על שבע ומעין חתימה הוי עכ"ל וכן ראיתי אני המחבר בירושלמי כמו שרגילים העולם להבדיל:

סימן צג

תנן בפרק אילו דברים בברכות ואין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו ואמר רב יהודה אמר רב לא יאותו ממש אלא כל שאילו עומד בקירוב מקום ומשמש לאורו מברך עליו ואפי' ברחוק מקום (כו') [וכן] אמר רב (אסי) [אשי] בריחוק מקום שנינו כו' מיתיבי היתה נר טמונה כו' ורבא אמר יאותו ממש פי' עד שיעמוד בסמוך ויהנה וכמה פי' במה יהנה מן הנר שיברך עליו. עולא אמר כדי שיכיר בין דינר לאיסר חזקיה אמר כדי שיכיר בין מלוזמא של טבריה למלוזמא של צפורי פי' מלוזמא משקל שאם נהנ' בכה"ג מברך על הנר ונראה בעיני דהלכה כרבא שאין מברכין על האור עד שיאותו לאורו ואם לא נהנה ממנו אינו מברך עליו והא דאמר ר"י מברך אדבי אדא דיילא רבא מברך אדבי גוריא בר חמא אביי מברך ארבי בר חבו יש לפרש (שאין) [שהיו] מברכין על אש או על הנר שהיו בבית שביניהם מפני שהיו נהנים ממנו דרבא מודה שאם נהנה מן האור שהוא רחוק ממנו שמברך עליו שאל"כ אמאי לא פריך ליה מהני דלעיל דת"ר היה מהלך לכרך

וראה אור אם רוב ישראל מברך ות"ר היה מהלך חוץ לברך וראה תינוק ואבוקה בידו אם ישראל הוא מברך א"נ יש לפרש דס"ל לרב יהודה ורבא ואביי דאין מחזרין על האור ואפי' הכי היו מחזרים לבית (שניהם) [שביניהם] על אור שלהם ולא למרחוק ולעולם שמא לא היו מברכין רב' ואביי עד שהיו נהנים. הלכך הלכה למעשה שאין מברכין על האור עד שיהנה מאורו ולכך נוהגים להסתכל בצפרנים לאחר שבירך על הבשמים כופף אצבעותיו לתוך פיסת ידו ומסתכל על הצפרנים עד שיבחין בין שחור שבצפורן ובין לבן שבו ומברך בורא מאורי האש וסמך למנהג שמסתכלים בצפורנים כדאמר בפרקים דר' אליעזר למה כשפושטין צפורני ידו אצל הנר ומסתכל בהם מברך בורא מאורי האש א"ר אילעאי מן העור שהפשיט הנחש לקח הקב"ה ועשה להם כתנות עור לאדם ולעזרו ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו גו' בין השמשות לשבת היה אדם מהרהר בלבו ואומר אוי לי שמא הנחש שהטעה אותי יבוא וישופני עקב ונשתלח לו עמוד של אש להאיר לו ולשומרו מכל רע ראה אדם את עמוד האש ושמח בלבו ופשט ידיו לאור של אש ואמר בא"י בורא מאורי האש לאחר שהרחיק ידו מן אור האש אמר עכשיו אני יודע שנבדל יום הקודש מיום החול למה שאין להבעיר אש ביום השבת ובאותה שעה אמר בין קודש לחול ר' מנא אמר כיצד חייב אדם להבדיל בכוס של יין בורא מאורי האש וכיון שהוא מרחיק את ידו מן האש אומר המבדיל בין קודש לחול ואם אין יין פושט את ידיו לאור האש ומסתכל בצפורניו שהן לבנות מן הגוף ואומר בורא מאורי האש ביון שמרחיק ידיו מאור הנר ומאור דכוכבים שהן אש אומר המבדיל בין קודש לחול:

סימן צד

בפרק ערבי פסחים אמרי' ר' יעקב בר אבא איקלע לבי רבא וכו' עד בי מטא לאבדולי קם שמעיה קא מדליק אבוקה משרגא פי' מדליק אבוקה בנר א"ל ר' יעקב בר אבא לרבא למה ליה למר כולי האי פי' הא איכא שרגא א"ל שמעא אדעת' דנפשיה קא עביד פי' אשר לא צויתיו א"ל אי לאו דשמיע ליה ממר מי הוה עביד א"ל ולא ס"ל מר אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר וקשה ליה לה"ר יעקב הקדוש מקורביל למה איחר לו טעמו של דבר למה לא היה אומר לו האמת ופי' שודאי דבר אמת השיב דשמע' מדעתא דנפשיה עביד שמאחר דמנחה שרגא אין לו לחזר אחר האבוקה שהרי כל מצות של אור אין מחזרין עליה כדאמ' בברכות פ' אילו דברים אמר רב יהודה אמר רב אין מחזרין על האור כדרך שמחזרין על המצות אר"ז מריש הוה מהדרנא כיון דשמענא להא דאר"י א"ר לא מהדרנא ור' יעקב בר אבא השיב אי לאו דשמיע ליה ממך שיש מצוה באבוקה יותר לא היה עושה בך ורבא השיב לו ודאי זה שמע ממני שאם היו שתיהן מזומנות אבוקה ושרגא שמצוה

מן המובחר באבוקה והיינו דאמר ולא סבר לה מר וכו' ומשום הכי אדלקה לאבוקה יותר משרגא שהיה סבור שכמו כן היה מצוה לחזר על האבוקה וזה לא אמרתי: שלח רבי' יהודה בר' קלונימוס בר' משה אל רבינו אפרים זצ"ל מי שהוא סומא אם יש לו לברך בורא מאורי האש אם דומה ליוצר המאורו' אם לאו ולא ראיתי שהשיב לו. ולפני מורי ר' אליעזר בר' יואל זצ"ל בא מעשה והורה שיש לו לברך מההיא דפרק הקורא את המגילה גמ' סומא פורס על שמע דתניא ר' יוסי אומר כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפילה אמרתי מה איכפת ליה לעוד בין אפילה לאורה עד שבא מעשה לידי פ"א הייתי [מהלך] באישון לילה ואפילה וראיתי סומא ואבוקה בידו ואמרתי לו בני אבוקה זו למה לך אמר לי כל זמן שאבוקה זו בידי בנ"א רואים אותי ומצילין אותי מן הפחתים מן הקוצים ומן הברקנים הא למדת שגם סומא נהנה מן אור האש הלכך מברך עליו. ואע"ג שפירשנו דאין מברכין על האור עד שיהנה מן האור ה"מ באדם שיכול ליהנות ולברך אבל סומא מברך עליו מיד וכן הלכה למעשה כי מורי ה"ר אליעזר היה בעל מעשים ובעל הוראות וראוי לסמוך עליו:

סימן צה

בפרק אילו דברים בברכות ת"ר אור ששבת מברכין עליו ושלא שבת אין מברכין עליו מאי שבת ומאי לא שבת וכו' עד א"ר [נחמן בר יצחק] שלא שבת מחמת מלאכת עבירה. שעשו כנגדו מלאכה האסור' בשבת דהואיל ונעבדה בו עבירה אין מברכין עליו אבל אם עשו כנגדו מלאכת היתר מברכין עליו שמותר לעשות מדורה כנגדו בשבת וכן הלכתא וההיא דפרק מקום שנהגו א"ר בנימין בר יפת א"ר יוחנן [מברכין] על האור [בין במוצאי שבת] בין במוצאי יום הכפורים וכן עמא דבר מיתיבי אין מברכין על האור אלא במוצ"ש בלבד הואיל ותחילת ברייתו הוא וכו' ל"ק כאן באור ששבת כאן באור היוצא מן העצים ומן האבנים ופירש"י התם באור ששבת שהיה בשבת שדלק היום ומ"מ ממלאכת עבירה שבת שדלק בהיתר כגון של היה ושל חולה או נר הדולק מערב יוה"כ מברכין אף במוצאי יום הכפורים דההיא ברכה משום דדבר חידוש הוא לו שלא נהנה מן האור היום. באור היוצא מן העצים. שנברא עכשיו ואין מברכין עליו (כו') במוצאי יום הכפורים אלא במוצאי שבת שאף הוא תחילת ברית האור עכ"ל א"כ אין בין שבת ליום הכפורים אלא אור שנברא במוצ"ש מברכין עליו ובמוצאי יום הכפורים אין מברכין עליו אבל נר הדלק כל היום בעינן שישבות ממלאכת איסור בין בשבת בין ביום הכפורים. הלכך יש נזהרים שלא לברך במוצאי יום הכיפורים אלא על הנר שהביאו לבית מביהכ"נ שדלק שם כל היום אבל אם הדליקו ממנו אחר אין מברכין

עליו דהו"ל נברא. מיהו ריב"א אומר כיון דכבר היתה אורה בעולם ממה שבאתה זאת האורה אור ששבת קרינא בה שהרי אפי' בשיברך על אותו שדלק ביוה"כ אכתי אם ישהה כל דהו לאחר חשיכה אותו עמוד ששבת הלך לו והאי אחרינא הוא. מיהו לא דמי דהתם האי עמוד אחרינא ממילא אתי אבל הכא כשהדליק אתא בידי אדם ודמי לנברא. מיהו אני המחבר נראה בעיני דשפיר דמי לברך על הנר שהדליקוהו מן הנר שדלק כל היום כדאמר פ' אלו דברים ת"ר עכו"ם שהדליק נר מישראל וישראל שהדליק נר מן העכו"ם מברכין עליו בשלמא עכו"ם שהדליק מישראל דהא שבת אלא ישראל שהדליק מן העכו"ם הא לא שבת כו' עד אלא לעולם דאיסורא נמי איתיה וכי קא מברך אתוספת דהיתרא קא מברך פי' דאיסורא נמי איתיה דקמא לא פרח לעולם אלא שלהבת מוספת ומתרבה עליו והראשון לא זז ממקומו הלכך ישראל שהדליק מן העכו"ם להכי שרי דאמרי' כי קא מברך לאו אקמא מברך אלא אתוספ' התירא שנולדה בידו. וכתב שם מודי ר' יהודה בר יצחק דהכי הלכתא. הא למדת דאע"ג דאיכא בהאי נר איסורא והתירא אפ"ה מברך עליו דאמרי' כי קא מברך אהתירא קא מברך א"כ ה"נ כשהדליק מן הנר שדלק ביום הכפורים הרי אית ביה התירא ולאחר מתוסף איסורא א"כ שרי לברך עליו דכי קא מברך אהיתרא מברך הלכך עכו"ם שהדליק מישראל מברכין עליו במוצאי יוה"כ: תניא הדא אור של כבשן מברכין עליו ותניא אידך אין מברכין עליו לא קשיא כאן בתחילה כאן בסוף פירש"י [בתחילה. בתחילת] שריפת האבנים אין האור להאיר. בסוף. לאחר שנשרפו האבנים רובן מדליקין אור גדול מלמעלה (להדק) [למרק] שריפת האבנים (ולהשתמש לא לאורה) ומשתמש נמי לאורה. תני חדא אור של ביהכ"נ מברכין עליו כו' לא קשיא הא דאיכא אדם חשוב והא דליכא אדם חשוב פירש"י איכא אדם חשוב לכבודו הדליקה ולא שצריך לאור אלא לכבוד בעלמא ואין מברכין. ליכא אדם חשוב להאיר להם הדליקוה ואי בעית אימא הא והא דאיכא אדם חשוב ול"ק הא דאיכא חזנא והא דליכא חזנא פי' [רש"י ואי איכא חזנא שמש] שאוכל בביהכ"נ אף לאור עשויה שיאכל החזן לאורה ומברכין הילכך האידנא [אי] איכא אדם חשוב וליכא חזנא אין מברכין על אור של ביהכ"נ והיכא דליכא אדם חשוב נמי אין מברכין שיש לחוש לפי' אחר שמפרש' להיפך איכא אדם חשוב מברכין עליו מפני שלהאיר לו עשוי ליכא אדם חשוב אין מברכין עליו דלכבוד בית הכנסת הדליקוה מיהו הנר שמדליקין בבית שלפני בית הכנסת פשיטא שמברכין עליו דההיא ודאי להאיר הוא עשוי: גרסינן פרק ערבי פסחים אמר ר' יוחנן שלשה מנוחלי העוה"ב אילו הן הדר בארץ ישראל והמגדל בניו לת"ת והמבדיל על היין במוצ"ש מאי היא דמשייר מקידושא להבדלה פירשב"ם

שיש לו מעט יין ומונע שתייתו בשביל הבדלה. דאיתי בתשובת הגאונים וכמדומה אני שהיתה תשובת רבי' יוסף טוב עלם זצ"ל שנשאל על מה שאנו נוהגין במלכותינו בארץ כנען לומר הבדלות ופיוטים שנתפייטו מאליהו ז"ל במוצאי שבת אם המנהג כשר ואם לאו והשיב דודאי מנהג נכון וכשר הוא שמכבדין את השבת ביציאתה בבנ"א המלוים את המלך ושוב מ"כ בשם ר"ת שהיה אומר שמצא בהגדה משל לכלה שמלוים אותה בזמירות ושירות ושבת נקראת מלכה וכלה. כתוב בתשובות שאלו לר' קלונימוס אם יכול אדם לברך בורא מאורי [האש] לאור נר חלב אם אין שעוה ואמר מותר:

סליקו לה הלכות שבת. יתברך שם אשר בשביעי שבת. וינצרני כעין ובת. ואויבי מעולם יושבת. ולי יתן אל חבת. בתורה ובינה איפה ובת. ויסעדני האל לתורה נפש משיבת. רב העליליה יעזרני בהלכות מילה:

סימן צו

בפרשת לך לך כתיב ויאמר אלקים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחריך לדרתם. זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם כל זכר ואמרי' בפ' ארבע מיתות בסנהדרין דא"ר יוסי בר חנינא כל מצוה שנאמרה בבני נח ונישנית בסיני לזה ולזה נאמרה וכו' עד והרי המילה שנאמר' לבני נח ואתה את בריתי תשמור ונשנית בסיני ביום השמיני ימול גו' לישראל נאמר' ולא לבני נח ההוא למישר' שבת הוא דאתא ביום ואפי' בשבת:

תנן פ"ק דקדושין כל מצות הבן על האב האנשים חייבין והנשים פטורות ואמרינן בגמרא מאי כל מצות הבן על האב אילימא כל מצות כו' עד אמר ר"י כל מצות הבן המוטלת על האב לעשות אנשים חייבין ונשים פטורות תנינא להא דתנו רבנן האב חייב בבנו למולו כו' עד למולו מנלן דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו גו' אותו ולא אותה הא למדת שהאם אינה חייבת למול את בנה. וההיא דר"פ הערל דמסיק אלא [זכריו] דאיתנהו בשעת אכילה וליתנהו בשעת עשייה היכי משכחת להו ושקיל וטרי עד דאמר רבא כגון שהיו אביו ואמו חבושין בבית האסורין הא דנקט אמיה לא מפני שהאם חייבת למול אלא כלומר דאילו לא הוות בבית האסורין הוות איהי מהלא ליה כדאמר פר"א דמילה תניא א"ר נתן פעם אחת הלכתי לכרכי הים ובאת אשה אחת לפני שמלה בנה הראשון כו' שוב פ"א הלכתי [למדינת] קפוטקיא ובאתה אשה אחת שמלה בנה ראשון כו' וכתי' נמי ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה. א"נ אגב שיטפיה נקט משום דנקט האי לישנא דפ"ק דשחיטת חולין בשמעתא דמנ"ל דאזלינן בתר רובא ודלא בפירש"י שפירש התם ומצוה מוטלת עליהם למול משמע שרוצה לומר שגם האם מיפקדה. הילכך הכי

איתבריר דאין האשה מצווה למול את בנה כדילפי' מדכתיב אותו ולא אותה והקשה רבי' אפרים בר יצחק אמאי צריך קרא למעט תיפוק לי משום דהויא לה מצות עשה שהזמן גרמא דהא אינה נוהג' אלא בימים כדילפי' פר"א דמילה מבן שמונת ימים. והא ליכא למימר דאיצטריך קרא למעוטי אמו למילה שלא בזמנה דגם בזו לא מיפקדא על בנה דהא איפליגו בה תנאי ר"פ הערל דתניא משוך ונולד כשהוא מהול וקטן שעבר זמנו ושאר כל הנימולין לאתויי מי שיש לו שתי ערלות אין נימולין אלא ביום ראב"ש אומר בזמנן אין נימולין אלא ביום שלא בזמנן נימולין בין ביום בין בלילה כו' עד אלא דכ"ע משוך דרבנן וקטן שעבר זמנו דאורייתא והכא בהא קמיפלגי מ"ס דרשי' וביום ומ"ס לא דרשי' וביום פי' ת"ק דריש ויו יתיר' לאתויי מילה שלא בזמנה שאינה אלא ביום ור"א בר"ש לא דריש א"כ אם נאמר [דהא] דדריש פ"ק דקדושין אותו ולא אותה דהיינו למילה שלא בזמנה א"כ לר"א בר"ש [ניחא] אלא לת"ק קרא למה לי תפ"ל דהוה מ"ע שהזז"ג ופי' ר' יצחק בר שמואל דה"נ דלא אתי' הך דרשה אלא (לת"ק ולראב"ש) [לראב"ש. ולת"ק] לא אצטריך קרא ומוקי ליה לקרא במילי אחרינא הלכך לפי דבריו בין מילה בזמנה בין מילה שלא בזמנה לכ"ע אשה לא מיפקדא. אבל אין נראה לתרץ דכיון שאין המילה תלויה אלא בלידת התינוק לא חשיב לה ז"ג דהא ציצית נמי אין תלוי אלא במי שיש לו ד' כנפות ואפ"ה חשבינן לי' זמן גרמא פ"ק דקידושין. ולי אני המחבר נ"ב דלא אמרי' דמ"ע שהזז"ג דנשים פטורות אלא במצות התלויות בגוף האדם דמהיכי ילפי' מתפילין וההיא מצוה התלויה בגוף האדם הוא אבל מצוה שאדם מצווה בה על אחרים כגון מילה ההיא ודאי אע"ג דז"ג היא דמחייבא לכך אצטריך אותו ולא אותה דאפ"ה פטרו זה. ואמרי' בפ"ק דקידושין והיכא דלא מהליה אבוה מיחייבי בי דינא למימהל למימהליה דכת' המול לכם כל זכר והיכא דלא מהלוה בי דינא מיחייב איהו למימהל נפשיה דכתי' וערל זכר אשר לא ימול וגו'. אשכחן מיד לדורות מנ"ל תנא דבי ר' ישמעאל כ"מ שנאמר צואה אינה אלא זירוז מיד ולדורות זירוז [דכתיב צו] את יהושע וחזקהו ואמצהו מיד ולדורות דכתיב מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם. וכתב ה"ר ברוך מארץ יון בפירושיו ומנ"ל דהך צוה אותו אלקים דאברהם נוהג לדורות דתניא דבי ר"י כ"מ שנאמר צו וכו' ופליגא רבנן בהך מילתא בריש ספרי ופליגא בה נמי בספרא בפרש' צו את אהרן. והייתי מגמגם לפירושו א"כ למאן דלית ליה דצואה לדורות מנ"ל דמילה נוהגת לדורות (וכדקתני) [ובדקתי] בספרא ובספרי ורואה אני דלא פליגי והכי מיתניא בריש ספרי גבי צו את בנ"י וישלחו מן המחנה דמסיק ולדורות מנ"ל צו את ב"י ויקחו אליך שמן זית זך גו' מחוץ לפרוכת העדות גו' מניין לכל הצוויין שבתורה היה ר' ישמעאל

אומ' הואיל ונאמרו בתורה סתם צואות ופרט לך הכתוב באחד מהם שאינה אלא מיד בשעת מעשה ולדורות פי' גבי נרות דכתי' חוקת עולם לדורותיכם אף פורט אני בכל הצואות שבתורה שלא יהו אלא בשעת מעשה ולדורות ר' יהודה בן בתירה אומר אין צווי בכ"מ אלא זירוז רשב"י אומר אין צווי בכל מקום אלא חסרון כיס כו' חוץ מאחד צו את בנ"י ואמרת אליהם כי אתה גו' ר' יהוד' אומר אין צווי בכ"מ אלא אזהרה וכו' והנהו כולהו לא פליגי אר' ישמעאל וכולם מודים לדבריו דצואה נוהגת לדורות אלא שלשון צווי קא מפרשי ב"א לפי סברתו. ובסיפרא בריש פ' צו את אהרן הכי מיתניא אין צו אלא זירוז מיד ולדורות א"ר שמעון ביותר מזהיר הכתוב כל מקום שיש בו חסרון כיס לא בא כי אם לפרש אמאי כתב בלשון צואה אבל בהא מודה דלדורות נוהג כדילפינן מנרות כדפרישית:

תניא בתוספתא דמסכת שבת פ' עוקרין בהמה חיה ועוף מי שנולד כשהוא מהול וגר שנתגייר כשהוא מהול ותינוק שעבר זמנו ושאר כל הנימולין אין נמולין אלא ביום [ראב"ש אומר בזמנן אין נימולין אלא ביום] שלא בזמנן מלין אותן בין ביום בין בליל' ור"פ הערל מייתי לה וקתני בהדייהו בדברי ת"ק משוך. ושאר כל הנימולין מפרש התם פ' הערל לאתויי מי שיש לו ב' ערלות ופירש"י ב' עורות זה עג"ז א"נ ב' ערלות ממש כגון בריה משונה שיש לה שני ראשין כדאמרי' בבכורות. ויש לו כמו כן לזה שתי ערלות ונ"ב דהלכה כת"ק דגם שלא בזמנו אין נימולין אלא ביום דיחיד ורבים הלכה כרבים. ותו דתניא בספרא בפרשה אשה כי תזריע בשמיני יכול בין ביום בין בלילה ת"ל ביום ביום ולא בלילה אין לי אלא הנימול לשמונה שיהיה ביום מניין לתשעה לעשרה לאחד עשר לשנים עשר ושאר כל הנימולים שלא יהיו נמולים אלא ביום ת"ל וביום ובפ' הערל פריך מינה ר' אלעזר לר' יוחנן אלמא דסמכא היא ואמרי' בפ' טרף בקלפי סתם ספרא מני ר' יהודה היא ובפ' מי שהוציאוהו בעירובין אמר ר"י ר"י ור"ש הלכה כר"י הא למדת הלכ' למעשה דמילה שלא בזמנה אינה אלא ביום:

והשתא דפריש' שהיא ביום נוהג' כל היום כדתנן פ' הקורא את המגילה למפרע ולא מוהלין בלילה ותנן בסיפא זה הכלל כל דבר שמצותו ביום כשר כל היום. והא דמהלינן בשחרית היינו משום זריזין כדתניא בספרא בפ' אשה כי תזריע ומייתי לה בפ"ק דפסחים וביום מלמד שכל היום כשר למילה אלא הזריזין מקדימין למצות שנאמר וישכם אברהם בבקר. וכ' רב שרירא גאון זצ"ל וכדמלינן ינוקא בט' באב לא מהלינן ליה בשחרית משום דאמר קינות ותניא שש אנכי על אמרתך וגו' זו שמחת ברית מילה ואתיא מג"ש כתיב הכא שש אנכי על אמרתך וכתיב התם כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו מה להלן

ברית אף כאן ברית הלכך משהינן ליה עד המנחה בזמן שאו' בנחמות וכן תורה ומנהג לישראל וכדמהלינ' בשבת א"נ בחד מימים טובים של שלש רגלים מהלינן ליה בתר דמסיימין תפלת המוספין וכדמהלינן ביום דכפורים מהלינן בין תפלת שחרית לתפילת המוספין וכדמהלינן בד"ה מהלינן ליה בתר צלותא דשחרית מן בתר דאיפטרו בנביא מקמי דליתקעו בשופר וראיה כדי שתהא מצות ברית מילה תכופה לתקיעת שופר כדי שיזכור לנו הקב"ה ברית אברהם ועקידת יצחק. וראיה מבוררת שבתחילה אנו אומרי' זכור ברית אברהם ועקידת יצחק לזרעו היום תזכור בא"י זוכר הברית ואח"כ שופרות וחותמין שומע תרועות עכ"ל. כתב בתשובות של רבינו יהודה בר' יצחק זצ"ל ואם חל שמיני של מילה בט' באב נוהגין בוורמשא שאין מלין מיד אחר קינות אלא אחר חצות היום משום דקודם חצות חל אבילות עדיין ומילה עושין אותה בשמחה כדכתיב שש אנכי על אמרתך וביוה"כ אחרי קה"ת יוצאים קודם שיתחילו תפילת [המוספין] לאוהלים ולאחר כך נכנסים לבית הכנסת ומתפללין תפילת המוספין ומנחה ונעילה ומעריב:

סימן צז

בפרק אין מעמידין איתמר מנין למילה בעכו"ם שהיא פסולה אדא בר פפא משמיה דרב אמר ואתה את בריתי תשמור. ר"י אמר המול ימול מאי בינייהו א"ב גבעוני מהול וערבי מהול ומסקנא דלכ"ע לאו כמהולין דמו ולא מצי לממהל. ושוב הוה בעי למימר דאיכא בינייהו ערל שמתו אחיו מחמת מילה ומסקנא דאע"ג דלא מהיל כמאן דמהול דמי ומצי לממהל לכ"ע אלא א"ב אשה מ"ד אתה את בריתי תשמור אשה לא מיפקדא מאן דאמר המול ימול אשה כמאן דמהילא דמיא ופריך מי איכא למ"ד אשה לאו בת מילה היא והכתיב ותקח צפור' צר גו'. ופסק בשאלתו' דרב אחאי פ' לך לך דאשה מציא לממהל דרב ור' יוחנן הלכה כר"י. ובספר בשר על [גבי] גחלים כתב והלכתא כר"י ואתתא נמי מהלא דכתיב ותקח צפורה צר גו' עכ"ל. ולענין ישראל משומד לא ידענא מאי אידון ביה ולכאורה נראה שיכול למול דלמ"ד ואתה את בריתי תשמור הרי מצווה הוא ולמ"ד המול ימול הרי הוא מהול וה"נ מסתברא מדלא קאמר איכא בינייהו ישראל משומד. או שמא לא מצי מהיל משום דלא מהיל לשמה:

סימן צח

תנן בפרק ד"א דמילה אלו הן ציצין המעכבין את המילה [בשר] החופה את [רוב] העטרה ופירש"י ציצין הן רצועות של בשר שנשארו מן הערלה ועטרה היא שפה הגבוה המקפת את הגיד סביב ממנה משפע ויורד לראשו א"ר אבינא א"ר ירמיה בר אבא אמר רב בשר

החופה את רוב גובהה של עטרה. פי' רש"י לא תימא רוב עטרה דקתני מתני' רוב הקיפה אלא אפי' רוב גובהה במקום אחד:

וכתבו הגאונים סריס עכו"ם דמיגייר אין צריך להטיף ממנו דם ברית הואיל ואין לו גובהה של עטרה אלא נכנס תחת כנפי השכינה כאשה בטבילה:

אמר שמואל קטן המסורבל בבשר פי' ששמן ועב לאחר שנימול ונראה שמכסהו רואין אותו כ"ז שמתקשה ונראה מהול אינו צריך למול ואם לאו צריך למול במתניתא תנא רשב"ג אומר קטן המסורבל בבשר רואין אותו כ"ז שמתקשה אם אינו נראה כמי שהוא מהול צריך לימול ואם לאו א"צ לימול מאי בינייהו א"ב נראה ואינו נראה. פירש"י וכן פר"ח לשמואל נראה מהול הוא דאינו צריך לימול הא נראה ואינו נראה צריך למתנית' אינו נראה מהול הוא דצריך הא נראה [ואינו נראה אינו] צריך. ומסתבר דהלכה כשמואל חדא דלחומרא ועוד דאין למדין מהלכה. ובספר בשר על גבי גחלים כתב אמר שמואל קטן המסורבל בבשר רואין אותו כ"ז שמתקשה ונראה מהול שפיר דמי אינו צריך למולו פעם שניה נתקשה ולא נראה צריך שיחזור וימול:

תנן בפר"א דמילה מל ולא פרע את המילה כאילו לא מל פי' פרע גלה. ובפר"ח מי שמל ולא פרע את המילה כלומר לא קרע את העור וגלה את העטרה כאילו לא מל:

וכשם שהציצין מעכבין את המילה כך מעכבין את הפריעה לפי דברי ר"ת כההיא דריש פרק הערל דמסיק מה תחילת מילה מעכבת אף סוף מילה מעכבת כדתנן אלו הן ציצין המעכבין את המילה פירש"י זצ"ל התם תחילת מילה כל זמן שלא עשה פריעה סוף מילה ציצין ששייר לחתוך במילתו כדתנן אלו הן ציצין כו' והקשה ה"ר יצחק הלבן זצ"ל דהכא משמע שיהושע נצטוה על הציצין דהא משוב מול את בנ"י שנית דריש ליה. ולקמן בההיא שמעתא בסמוך מסיק המול ימול מיבעיא ליה לרבות ציצין המעכבין את המילה אלמא נצטוה אברהם אף על הציצין ופיר"ת דאברהם נצטוה על הציצין המעכבין גוף המילה ויהושע נצטוה גם על הפריעה שהציצין מעכבין. ואע"ג שרבי' יצחק מפרש בענין אחר יש לחוש לפר"ת ולעשות פריעה גמורה שלא יעכבו בה ציצין כלל:

והיכא שנימול כהלכתו ואח"כ משך עור ערלתו עד שכסה העטרה ונראה כאילו לא מל אמר ר"פ דצריך לימול מדרבנן. מיהו איני יודע אם כשמתקשה נראה מהול אם צריך אז למול אם לאו ולכאורה נראה דאפ"ה צריך למול שאל"כ מאי סייעתא מייתי ליה רב הונא מדתניא משוך ונולד כשהוא מהול הרי אילו אוכלין בתרומה דאיסור דרבנן לוקמה לברייתא שמתקשה ונראה מהול ודרב הונא במתקשה ואינו נראה מהול ולעולם דאורייתא אלא שמע מינה דמשוך דרבנן אפי' במתקש' ונראה מהול:

סימן צט

והיכא דנולד כשהוא מהול כתב בשאלתות דרב אחאי דצריך לאטופי מניה דם ברית דתניא ערלתו ערלתו ודאי דוחה את השבח [ולא נולד כשהוא מהול דוחה את השבת] שבש"א צריך להטיף ממנו דם ברית ובה"א אינו צריך להטיף ממנו ארשב"א לא נחלקו ב"ש וב"ה על הנולד כשהוא מהול שצריך להטיף דם ממנו מפני שהיא ערלה כבושה ועל מה נחלקו על גר שנתגייר בשהוא מהול שבש"א צריך להטיף ממנו דם ברית [ובה"א א"צ להטיף ממנו דם ברית] ואתמר אמר רב הלכה כת"ק ושמואל אמר הלכה כר"ש וקיי"ל הלכתא כרב באיסורי וכ"פ בפר"ח וזה לשונו אתמר אמר רב הלכה כת"ק דברייתא דאהא דתני ולא נולד כשהוא מהול דוחה את השבת שבש"א צריך להטיף ממנו דם ברית ובה"א אין צריך להטיף ממנו דם ברית ושמואל אמר הלכה כרשב"א דאמר לא נחלקו כו' וכיון שרשב"א סתמא אמר יש לומר שלא אמר אלא בחול אבל בשבת לא אמרי' דומיא דסיפא על מה נחלקו על גר שנתגייר כו' וברור הוא שאין מילה לגד בשבת וע"ז אמר שמואל הלכה כרשב"א והוא בחול ולא בשבת. ונחלקו עוד בנולד כשהוא מהול רבה ורב יוסף רבה אמר חיישינן שמא ערלה כבושה היא וראינו דברי רב ורבה שהן שוין בשבת דרב אמר הלכה כת"ק ודקדקנו דברי ת"ק שאמר ולא נולד כשהוא מהול דוחה את השבת וע"ז חלוקת ב"ש וב"ה ועלה אמר ב"ה אין צריך להטיף ממנו דם ברית (ושבת) [בשבת] וי"ל אפי' בחול דהא סתם קאמר אין צריך להטיף ממנו דם ברית ומסתברא כרבה דאמר שמא ערלה כבושה היא ומשמא אין מחללין את השבת. וביורור דבר זה דברי רבה שאמר מנא אמינא לה דתניא רבי אליעזר הקפר אומר לא נחלקו בית שמאי וב"ה וכו' וביקש רבה להעמיד דבריו כד"ה אליבא דת"ק ולא נתברר אבל עמדו דבריו בבית הלל אליבא דרבי אליעזר הקפר ונמצאו דבריו ודברי רב שאמר הלכה כת"ק דבר אחד וקיי"ל הלכתא כרב באיסורי ועוד רבה ורב יוסף הלכה כרבה בר משדה ענין ומחצה. הלכך כותייהו עבדינן וקיי"ל דנולד כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית בחול דחיישי' שמא ערלה כבושה היא ואם חל שמיני שלו בשבת אין מחללין עליו את השבת וכן הלכה עכ"ל. ובספר בשר על גבי גחלים כתב והנולד כשהוא מהול אין צריך להטיף ממנו דם ברית דתניא הנולד כשהוא מהול בש"א צריך כו' רב אדא בר אהבה אתיליד ליה [כו'] אמר תיתי לי דעברי אדמר אלמא אינו צריך. וזו תשובת רבי' שמשון בר' אברהם דשנ"ץ. דודי ירד לגנים. ללקוט שושנים. יקרים מפגינים מילה יפה. מגילה עפה. מכתב חרות. ועמקי סתרים. משני עברים מזה ומזה הם כתובים. מים עמוקים בלב נבון. חכם בן חכם. בראש הומיות מכניס עששיות של ברזל בפיו ומוציאם כאבק. ה"ר יצחק בן הרב הקדוש

ה"ר יום טוב זצ"ל. מטיבותיה דמר אציעה דברי ולא מנזיזותיה דמר אמנם על התינוק שנולד כשהוא מהול השבתי לשואלי כי בה"ג פסק א"צ להטיף ממנו דם ברית ור"ח פסק צריך להטיף ואין ראיה ברורה בידי רק בפ' הערל סבר ר' אליעזר אין צריך ושיטתיה דתלמודא כותיה דנקט בכל הנך דוכתי ר' עקיבה היא דמרבה לערל כי טמא כלומר אנן לא ס"ל שכן שיטת השמועה פ' הערל בתרי דוכתי ופ"ק דחגיגה משמע דמדוחק מתרץ הכי ומתני' דפ"ק דחגיגה ובריייתא דגמרא דדריש זכורך להוציא טומטום אע"פ שביציו מבחוץ ולא פטר ליה משום [ערל] כדאמ' דפ"ב דזבחים דמצריך תרי קראי לערל וטמא דמחלל עבודה ותמה הרב על דברי משום דאשכחן רב יוסף פר"א דמילה דאמר ערלה כבושה היא ואיהו גופיה הוא דמשני פ' הערל ר"ע [הוא] דמרבה ליה לערל כי טמא ואגב חורפא דמר וריהטיה לא דק דרבה ורב יוסף שנחלקו בדבר פר"א דמילה אליבא דרשב"א נחלקו דע"כ ת"ק דאמר ערלתו ודאי דוחה שבת ולא נולד כשהוא מהול דוחה את השבת קסבר ספק ערלה כבושה היא ואין שייך כאן אצטריך קרא למעוטי ספיקא דלא מייתר קרא להכי דהא אצטריך לנולד בין השמשות ובכה"ג אתי שפיר קרא למעוטי ספיקא וע"כ ב"ה דאמרי א"צ להטיף ממנו דם ברית קסברי לאו ערלה כבושה היא ואתא רשב"א למימר לא נחלקו ב"ש וב"ה על נולד [מהול] שצריך להטיף ממנו דם ברית מפני שערלה כבושה היא על מה נחלקו על גר שנתגייר כשהוא מהול ואיתמר עלה רבה אמר חיישי' שמא ערלה כבושה היא כלומר מפני שערלה כבושה היא הא דרשב"א מפני שספק ערלה כבושה היא קאמר וצריך להטיף ממנו דם ברית אבל אין מחללין עליו את השבת ורב יוסף אמר דמפני שוודאי ערלה כבושה היא קאמר ומחללין עליו את השבת כמו שדקדק שם רב יוסף דאמר מנא אמינא לה אבל לענין פסק הלכה מודה רב יוסף לדברי רב דאמר הלכה כת"ק דאין צריך להטיף ממנו דם ברית ולא כשמואל דאמר הלכה כר"ש בן אלעזר דאמר צריך דקיי"ל פ' יש בכור הלכתא כרב באיסורי. ומה שמדקדק הרב דאין הלכה כר"ע מיתניא פ"ב דזבחים דערל וטמא פסולים ונפקא לן בגמ' מדכתיב ערל לב וערל בשר לא יבוא אל מקדשי לשרתני אין משם ראיה דאפי' לר"ע אצטריך דלא תימא הואיל וערל (וש"מ) מטמא נפקא לן מה טמא בצבור אף ערל בצבור קמ"ל דערל כבעל מום דמי ואין בעל מום בצבור כדאמר במנחו' פ"ק ולהכי אקשיה (דקמא) נמי לערל לב ודבר ברור הוא דכולהו אמוראי דפ' הערל דלא כר"ע ר' אלעזר שאמר ערל שהזה הזאתו כשירה ובעי מרב ששת ערל מהו במעשר ור' יצחק דיליף לה מדכתיב ממנו ממנו וסתם משנה דריש חגיגה דממעט טומטום ואנדרוגינוס מראיה ומפרש בגמ' מדכתיב זכורך ואע"פ שביציו מבחוץ ולא משום דליהוי ערל כי טמא. עוד סתם משנה במסכת

פרה הכל כשרין לקדש חוץ מחש"ו ר' יהודה מכשיר בקטן ופוסל באשה ואנדרוגינוס ומפרש פ' הערל משום דאנדרוגינוס ספק אשה משמע דלת"ק טומטום כשר כדתניא בפרק הערל ולא פסלינא ליה מטעם הערל אע"פ כי כל הנך ראיות יש לדחות דאפי' ס"ל כר"א יש לחייב נולד כשהוא מהול מדכתב המול כדדרשינן בב"ר ובירושלמי דפרק ר"א דמילה אמר רב המול ימול מיכן לנולד כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית אע"פ שבזה חולק על התלמוד שלנו דרב אמר הלכה כת"ק מ"מ איכא למימר דאפי' רב יוסף מההיא קרא דריש ולא משום דסבר לה כר"ע וכן כל הני דסברי כר"א ומ"מ מדלא מייתי ליה בתלמוד שלנו ש"מ דקים ליה לתלמודא דאין צריך להטיף ממנו דם ברית ולהכי לא מסיק ור"א נפקא ליה מהמול ימול ואע"פ שבבראשית רבה פוסק ר' יצחק בר נחמן בשם רבי הושעיא הלכה כדברי התלמוד דמשמע דקאי ארבי אליעזר בנו של רבי אלעזר הקפר דאמר בחול צריך ואין דוחה שבת דהיינו כשמואל אליבא דרבה מ"מ הלכה כרב באיסורי ואפשר דמ"ד צריך ומחללין ומ"ד אין צריך כלל כולהו ס"ל ערלה כבושה היא ורב יוסף אליבא דתרוייהו קאמר ומאן דפטר משום דכיון שהעור דבוק שם כשאר כל הגוף אין שם ערלה ומאן דמחייב משום דרבי קרא ובדרש דקרא פליגי אבל למ"ד צריך ואין מחללין ההוא ודאי מספקא ליה אם ערלה כבושה היא שמא אין שם עוד כלל ורבה נמי דאמר חיישינן לא מיתוקם בשום ענין כמ"ד מחללין ולמ"ד צריך. מתוך הלשון דנקט טפי הטפת דם ברית בגר שנתגייר מהול ונולד מהול משמע דמה זה בהטפת דם בעלמא אף זה בהטפת דם בעלמא ואע"פ שלא נתקיים בו מצות פריעה למילה איתרבי ולא לפריעה. זה כמה שנים הביאו לפני תינוק עכו"ם כבן שנה שהיה בשכונתינו שנולד כשהוא מהול ואין לך אדם הבא לקרוע עור המכסה את ראש הגויה עד שתתגלה כל העטרה שלא היה מביאו לידי סכנה כפלי כפלים מן המשוך כי נתמעטו הלבבות וחכמת האומנים ומפני רבים אמרתי להטיף דם בעלמא כעין סריטה מראש הגויה בחתיכת מילה שחותכים בראש הגויה וכדי הוא רב לסמוך עליו בשעת הדחק ופוק חזי מה עלתה ביה ברב אדא בר אהבה דעבר אדרב וכל רז לא אנס ליה למר ושלום הרב ותורתו יגדל וכסא כבוד ינחלוהו מן השמים וקרנו תרום בכבוד ושלום שמשון בן אברהם. הילכך נראים דברי פר"ח דרב דאמר הלכה כת"ק היינו שלא לדחות השבת אבל בחול מודה רב אליבא דב"ה דצריך להטיף כדמוכח בירושלמי כמו שהביא ה"ר שמשון זצ"ל וגם כדאמר רבה שהביא מוכח כפר"ח:

סימן ק

תנן פ' ר"א דמילה קטן החולה אין מוהלין אותו עד שיבריא ואמרינן בגמ' אמר שמואל חלצתו חמה נותנין לו כל שבעה להברותו פי' רש"י חלצתו חמה נשלף ממנו החולי ויצא מגופו. ואיבעיא להו הא דקאמר שמואל נותנין לו כל שבעה מי בעינן מעת לעת או לא ומסקנא דבעינן מעל"ע ופר"ח והלכתא כשמואל דיהבינן ליה מאחר שחלצתו חמה שבעה ימים מעל"ע. וה"נ מוכח ר"פ הערל דמסיק אלא זכריו דאיתנהו בשעת אכילה וליתנהו בשעת עשייה היכי משכחת לה וכו' עד אלא הב"ע שחלצתו חמה פי' שנתחלצ' ונשתלפה הימנו חמה בין עשייה לאכילה ופריך ונתיב ליה כל שבעה ושני דיהבינן ליה כל שבעה והדר פריך ולימהליה מצפרא פי' כיון דמצפרא בר מילה הוא אשתכח (דמערב) [דמעכב] ליה מעשייה (ושם) [ושני] בעינן מעל"ע פי' ולא נשלמו מעל"ע עד לאחר שעת עשייה הילכך הכי הילכתא דקטן החולה אין מוהלין אותו עד שיבריא ואחר שהבריא ונשתלפה הימנו החמה נותנין לו מאותה שעה שבעה ימים מעל"ע. ודוקא היכא שנתרפא מחולי כגון אשתא וכל כיוצא בו שאדם הוא חולה ושוכב במיטה (או) [אז] דוקא כשנתרפ' נותנין לו שבעה ימים מעל"ע להברותו אבל היכא שחלה באבר אחד כגון היכא דכאיב ליה עיניה או ידיה ורגליה (או) ממתינין לו עד שיתרפא ומלין אותו מיד ואין נותנים לו שבעה להברותו כדאמרינן ר"פ הערל אההיא דמסיק אלא זכריו דאיתנהו בשעת אכילה וליתנהו בשעת עשיה היכי משכחת לה כו' עד רב פפא אמר דכאיב ליה עיניה לינוקא ופירש"י דאין נותנים שבעה אלא למי שחלצתו חמה ונראה בעיני דלאו דוקא חלצתו חמה אלא ה"ה כל חולי כשתינוק חולה בכל הגוף שכשנתרפא נותנין לו כל שבעה מעת לעת ולא בא למעט אלא חולי אבר אחד דומיא דכאיב ליה עיניה. ובתשובת הגאונים כתוב והיכי דמטא זימנא דינוקא למימהל ומיחלש ואחדתיה אשתא מעכבין ליה עד דמתרפ' שפיר ולבתר דשבק' ליה אישתא מעכבינן ליה שאר יומי עד דבארי. משמע שר"ל דוקא חולי דאישתא מיהו בעיני נראה כדפרישית וכשהתינוק אדום ביותר או ירוק ביותר אין מלין אותו עד שיהא בשרו כבשר כל תינוק דאמר אביי אמרה לי אם האי ינוקא דסומק דאכתי לא אבלע ביה דמא לישתהו ליה עד דמיבלע ביה דמא ולימהלו פירש"י דעכשיו כל דמו מצוי בין עור לבשר וכשמוהלין אותו יוצא כל דמו וימתינו מלמולו ודירוק דאכתי לא נפל ביה דמא לישתהו ליה עד דנפל ביה ולימהלוהו פירש"י לא בא בו דם ומתוך כך חלש הוא ואין בו כה וממהר לחלוש ולמות הילכך כך היא הלכה דכל תינוק האדום מאוד או שירוק אין מלין אותו עד שיהיה בשרו כבשר כל התינוקות דהא מעשה עבד ר' נתן הכי והאי דקאמר ר' נתן הצצתי בו ולא ראיתי בו דם

ברית לא תימא הא אם [יש] בו כדי טיפת דם ברית היה מל אותו אע"פ שהיה ירוק אלא כל ידוק לא מהלינן ליה אע"ג דאית ביה כדי טיפת דם ברית אלא כדפירש"י דה"ק תרתי לגריעותא חדא דאי מהיל ליה לא נפק מניה דמא והטפת דם ברית מצוה כדכתיב גם את בדם בריתך ועוד דמסוכן מחמת חולשא שלא נוצר בו דם עדיין:

סימן קא

אמר רבה אמר רבי אסי כל שאמו טמאה לידה נימול לשמונה וכל שאין אמו טמאה לידה אינו נימול לשמונה שנאמר אשה כי תזריע וכתיב וביום השמיני פירש רש"י כל שאין אמו טמאה לידה כגון יוצא דופן ונכרית שילדה ולמחר נתגיירה אין בנה ממתין עד שמונה אלא נימול מיד. א"ל אביי דורות הראשונים יוכיחו פי' מאברהם עד מתן תורה. שאין אמו טמאה לידה ונימול לשמונה א"ל נתנה תורה ונתחדשה הלכה איני והא איתמר יוצא דופן ומי שיש לו שתי ערלות. פי' שתי עורות זה ע"ג זה ויש אומרים שני גידין. רב הונא וחייא בר רב חד אמר מחללין עליו את השבת וח"א אין מחללין ע"כ לא פליגי אלא לחלל את השבת אבל לשמונה ודאי מהלינן ליה הא בהא תליא פי' חילול שבת תלינן במילה [לח'] שנימול לשמונה דוחה שבת ומי שאין נימול לשמונה אינו דוחה שבת דכי כתיב וביום השמיני דילפינן מיניה ואפי' בשבת בנימול לשמונה כתיב. כתנאי יש יליד בית נימול לשמונה כו' והכי מתוקמא כתנאי אביי כת"ק (א"ר יוסי בר) [ורבה א"ר אסי כר'] חמא. והשתא דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר נראה דאפי' כל שאמו אינה טמאה לידה נימול לשמונה מיהו שבת לא מחללינן אלא על שאמו טמאה לידה ותניא בספרא בפרשת אשה כי תזריע בני ישראל בענין הזה ואין בני העכו"ם בענין הזה אי בני ישראל אין לי אלא בני ישראל ומנין לרבות את הגיורת ואת השפחה בין משוחררת בין שאינה משוחררת ת"ל אשה כי תזריע והשתא שהם טמאות לידה בניהם נימולין לשמונה ומחללים עליהם את השבת:

סימן קב

מתני' קטן נימול לשמונה לתשעה לעשרה ולאחד עשר ולשנים עשר לא פחות ולא יותר כיצד כדרכו לשמונה נולד בין השמשות נימול לתשעה. שהרי ליום שמיני של מחר הוא נימול ושמא בין השמשות [יום] הוא ונימול לתשעה. נולד בין השמשות של ע"ש נימול לעשרה. דאי אפשר למולו לשבת הבאה דשמא תשיעי הוא והויא לה מילה שלא בזמנה ואינה דוחה את השבת וצריך להמתין עד לאחר השבת שהוא עשירי. יום טוב של אחר השבת נימול לאחד עשר. אין מילה שלא בזמנה דוחה יום טוב וצריך להמתין עד לאחר יו"ט ונימול לאחד עשר. שני ימים טובים של ד"ה נימול לשנים עשר. השיב

ר' יצחק בר' שמואל זלה"ה על בן הנולד סמוך לחשיכה אך היה נראה יום אבל היו נראים כוכבים קטנים מאוד נ"ל כי יש לסמוך על הכוכבים לספק לכל הפחות ולמול למחרת כיון שלא היה יום המחרת לא שבת ולא יום טוב ואע"פ שהיה הרקיע מזהיר כעין אור היום פעמים שאין מתחיל להחשיך מהר כ"כ אע"פ שהוא כבר לילה אפי' כשאין אור הלבנה כלל בתחילת לילה וכ"ש כשיש אור הלבנה ואע"פ שפעמי' משתנים סדרי בראשית כדאיתא במו"ק כי נח נפשיה דר' פלו' אתחזיאו כוכבי ביממא זהו שעדיין היה ידוע וברור שהיה עדיין יום גדול אבל סמוך לחשיכה אין לתלות [אלא] בהווה אפי' למחרתו שבת הדעת נוטה ומכרעת לסמוך על כוככי' (שכוכבים) שהיו נראים קטני' מאוד אע"פ שי"ל שאם היה לילה היו נראים גדולים ביותר כי מתוך ההלכה משמע שבשעת ראייתן יסמכו עליהם לענין איסור מלאכת שבת ואפי' אין נראים כקטנים מאוד לחשוב לילה עליהם בפחות מג'. לכל הפחות נחשוב אותם בבינונים ובג' מהם לילה. ואין נראה לומר דכוכבים קטנים דקאמר לסמוך עליהם לענין מלאכה בין לקולא בין לחומרא היינו כוכבים הידועים שכשיהיה לילה יהיו גדולים ודוקא לבקיאים בשמות הכוכבים קטנים ויודעים מקום קביעותן מהני אבל לשאינם מכירים לא ועוד שהגדולים שהיו נראים גדולים בשעת לידת הנולד מוכיחים על הקטנים הנראים קטנים מאוד שאינם מן הקטנים הנראים ביום. ואם לאלתר סמוך להוצאת ראש ולד חוץ לפרוסדור ראו כוכבים נ"ל בי ראוי כאן לחלל עליו את השבת וכ"ש שאין כאן חילול שבת אבל [אם] אחר הוצאת הראש נשתהה זמן מרובה טרם ראות הכוככים אז אין לסמוך על הכוכבי' ואם לפי שיעור (השיעור) [השהייה] דומה להם בבירור (שהרי אם) [שהוא יום] בהוצאת הראש אין להם אלא מה שעיניהם רואות ויהיה נימול לשמונה אפי' אירע בשבת אפי' החזיר ראשו ונשתהה לחזור ולהוציאו עד הלילה ואם יש ספק יהא נימול לתשעה אפי' בחול. יצחק בר' שמואל זלה"ה:

סימן קג

ולידת תינוק למנות לו שמונה ימים הוי מכי אפיק ראשו כדתנן בבהמה המקשה הוציא ראשו אע"פ שהחזירו ה"ז כילוד ותנן נמי פ' יש בכור לנחלה איזהו בכור לנחלה (ואיזהו) [ואינו] בכור לכהן הבא אחר הנפלים שיצא ראשו חי ובן תשעה שיצא ראשו מת ומפרש בגמ' טעמא שיצא ראשו מת הא ראשו חי הבא אחריו אפי בכור לנחלה לא הוי דכיון דמפיק ליה רישיה הויא ליה לידה ותנן פ' המפלת יצא מחותך ומסורס משיצא רובו הרי הוא כילוד יצא כדרכו משיצא רוב ראשו איזהו רוב ראשו משיצא פדחתו. מכל הני שמעינן דמכיון שיצא ראשו של ולד הו"ל ילוד הלכך הולד שהוציא ראשו חוץ לפרוסדור

ביום ראשון והחזירו ונולד ביום ראשון הבא דהיינו יום שמיני להוצאת ראשו מהלינן ליה בו ביום אפי' בשבת והכי מוכח ר"פ הערל דמסיק אלא זכריו דאיתנהו בשע' אכילה וליתנהו בשעת עשייה היכי משכחת לה וכו' עד רב (משרשיא) [שרביא] אמר כגון שהוציא ראשו חוץ לפרוסדור פירש"י כגון שהוציא ולד ראשו חוץ לפרוסדור וכבר עברו שבעה ימים ומההיא שעתא הוה ליה כילוד כדתנן יצא ראשו הרי הוא כילוד והשתא נפק כוליה בין עשייה לאכילה ביום שמיני ללידת ראשו דהויא לה זמן מילה ומעכבו מלאכול בפסח. וה"נ מוכח פ' יוצא דופן דההוא דאתא לקמיה דרבא א"ל מהו למימהל בשבתא א"ל שפיר דמי אמר רבא ס"ד דלא ידע האי גברא דשרי למימהל בשבת (ר') אזל בתריה א"ל אימא לי גופא דעובדא היכי הוה א"ל שמעתי' [דצוייץ הולד] אפניא דמעלי שבתא ולא איתיליד עד שבתא א"ל האי הוציא ראשו חוץ לפרוסדור הוא והאי מילה שלא בזמנה הוא וכל מילה שלא בזמנה אין מחללין עליה את השבת. ירושלמי פרק אם אינן מכירים בראש השנה. אמר עד אחד נולד לאיש פלוני בשבת מלין אותו על פיו חשיכה מוצאי שבת מטלטלין אותו על פיו ר' [אמי] מטלטל אפומא דמלייתה ר' מתניא מטלטל על אבריתא דזהרון ר' מל על פי נשים דאמרן שימשא הוית על סוסיתא: תשובה זו השיב ה"ר יואל זצ"ל נשאלתי על אשה מעוברת שאמרה שמעתי קול העובר שבבטני שצועק והיא שוכבת על מטתה ותתחלחל מן הפחד ומשמשה בבטנה והרגישה שמשמשה ראש הולד שמונח בשופי כשאר הימים ולא היתה מקשה ללילד וזה היה ליל רביעי ולמחרת ביום רביעי עמדה ממשכבה והלכה כל היום בתוך ביתה בלא קישוי ובליל חמישי היתה מקשה וילדה זכר ונ"ל שאין לנו למנות שמונה למילה כי אם מיום חמישי שילדה ולא מיום רביעי שצעק. ואע"ג דגרסי' פרק יוצא דופן בנדה הלכה כל הנשים מטמאין בבית החיצון בגמ' וכי ההוא דאתא לקמיה דרבא אמר ליה מהו למימהל בשבת' א"ל שפיר דמי וכו' עד א"ל אימא לי גופא דעובדא היכי הוה א"ל שמעת' דצויץ הולד אפניא דמעלי שבתא ולא אתיליד עד שבתא א"ל ודאי הוציא ראשו חוץ לפרוסדור הוה והוי מילה שלא בזמנה ואינה דוחה את השבת אלמא משמע דמשעה שצעק מנינן דמסתמא הוציא ראשו חוץ לפרוסדור והו"ל כילוד וה"נ גרסי' בפ' הערל הלכה ראשונה אהא דתניא אין לי אלא מילת זכריו בשעת עשייה ועבדיו בשעת אכילה מנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה ת"ל אז יאכל ואז יקרב לג"ש ומתקיף לה זכריו איתנהו בשעת אכילה וליתנהו בשעת עשייה היכי משכחת לה כו' עד רב שרביא אמר כגון שיצא ראשו פי' כבר יש שמונה [משהוציא] ראשו חוץ ושהה שם עד שעת אכילה ונולד וצריך מיד למולו ומקשה ומי חיי והתניא כיון שיצא לאויר העולם נפתח הסתום ונסתם

הפתוח שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפי' שעה אחת ופריק דזנתיה אישתא דאימיה פי' שכל זמן שהיא מקשה ואישתא עלה ואיבעית אימא ה"מ היכא דלא מעוי אבל היכא דמעוי מיחייא חי' ובפר"ח גרסי' היכא דלא מעורה והכא הואיל שלא היתה מקשה נראין הדברים אע"פ ששמעה הקול לא הוציא ולד ראשו חוץ לפדוסדור דהיינו לאויר העולם שאם הוציא ראשו היתה מקשה ואפי' היתה מקשה הואיל שהיא משמשה בולד כאשר כתבנו למעלה ולא הרגישה שיצא חוץ לפרוסדור נאמנת כדגרסי' פ' בהמה האשה שמת ולדה במעיה ופשטה החיה את ידה ונגעה בו החיה טמאה שבעה והאשה טהורה עד שיצא הולד ואמרי' בגמ' דגזרו רבנן טומאה בחיה מ"ט בחיה א"ר הושעיא גזירה שמא יוציא ולד ראשו חוץ לפרוסדור [אי הכי אשה נמי אשה] מרגשת ויודעת הלכך האשה טהורה ונאמנת לומר מה שנגעתי קודם שיצא ראשו הוה אלמא דבטומאת ז' שהיא דאוריי' נאמנת מה"ט דמרגשת בעצמה ומדמקשי נמי ותימא להיה ופריק טרידא בנפשה משמע הא אי לא טרידא סומכת ההיה עליה לענין טומאת שבעה והכא נמי לענין מילה שהיא דאורייתא סמכי' עלה דאמרה אינה מרגשת שיצא הולד חוץ לפרוסדור וכ"ת אמאי לא שיילינן במעשה דרבא אי הרגישה (אי) [איכא] למימר ודאי הרגישה ומש"ה לא שיילינן לה משום דפניא מעלי שבתא פי' קרוב לבה"ש וכן פסק רבי' יצחק מפס והיא היתה במקום צנוע וגם טרידא בצערה להבחין אם יום אם לילה היא אבל זה ששמע קול הנער לא טריד להבחין בין היום ובין הלילה והא דאמר רבא ודאי הוציא ראשו ה"ק רוב הנערים אין משמיעים קול אא"כ ראשו חוץ לפרוסדור ורובא משוי ליה כודאי דודאי [בתר] רובא אזלינן היכא דהאם לא מכחשא רובא כי הכא כמו שפיר' אבל היכא דאמרה לא הרגשתי נאמנת יותר מן הקול שאם נאמ' בקול ודאי אמרי' דהוציא ובמרגשת נמי אמרי' ודאי סמכי' (על) [עליה] כדפרישית. תשובה זו העתקתי מספר אבי העזרי ומורי אבי העזרי כתב אותה בשם רבינו יואל אביו. ת"ר בן שבעה חדשים מחללין עליו את השבת בן שמונה חדשים אין מחללין עליו את השבת ספק בן שבעה חדשים [ספק] בן שמונה חדשים אין מחללין עליו את השבת בן שמונה חדשים הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו בשבת. וכתב בספר בשר על גבי גחלים ובן שמונה דקאמרי' דאסור לטלטלו היכא דנסיב אתתא ומת בעל א"נ פירש ולא קרב לגבה דליבא לספוקי דאתיליד לשמונה או לשבעה אבל ודאי מיסמך עלוי טבילה למימר דהכא מן (בר) [כד] פסקא ולא חזיא דם איעברא והאי בן שמונה הוא הכין לא תימא היכא דמיעברא חזיא דם ואיכא למימר דהאי בן תשעה הוא ומחללין והיכא דפסקה כמה יומי לא חזיא והדר מיעברא ואיכא למימר דהאי בן שבעה הוא ומחללין עלויה שבתא ומהלינן ליה בשבתא דהוא קאמר אם

חי הוא חי הוא ואם לאו מחתך בבשר הוא ולענין אחולי שבתא מספיקא מחללינן עליה דהא קאמרי' כל ספק נפשות להקל והלכך לא משכחת לה אלא בבתולה דאינסיבת ומת בעל בההוא יומ' או [פירש] בההוא יומא עכ"ל ואיני יודע להבחין היאך רוצה לפרש הגאון ספק בן שבעה ספק בן שמונ' אם לא בשהתה אחר בעלה חודש אחד ונשאת והולידה אחר ז' חדשים לנשואי שני דהשתא ספק בן שמונה לראשון ספק בן שבעה לאחרון ואין מחללין עליו את השבת ואיני יודע מ"ש כל הנולדים היכא דלא ידעינן אי כלו חדשיו דמהלינן להו בשבת ולקמן בפרקי' מפרש משום דמהלינן להו ממ"נ אם חי הוא שפיר דמי ואם לאו מחתך בשר בעלמא הוא כמו שכתב הגאון ופריך אלא הא דתניא ספק בן שבעה כו' אמאי נמהליה ממ"נ אם הי הוא שפיר קא מהיל ואם לא מחתך בבשר הוא ושני לא נצרכה אלא למכשירי מילה פי' אבל לענין מילה עצמה ה"נ דמהלינן ליה וכתב בפר"ח ולית הלכתא הכי דשנויא היא ואשינויא לא סמכינן ולא מהלינן ליה ואיני יודע א"כ כל היכא דלא ידעינן אם כלו חדשיו אם לאו אמאי מהלינן ליה ממה נפשך וליכא למימר משום דרוב נשים לתשעה ילדה דכולה שמעתא לא סמכינן אהא:

סימן קד

ולענין שאילתא דשאיל שלמה היצחקי מן מר נתן ומר דניאל ומר אברהם בנו ומרנא ר' יחיאל מן מתא רומא ז"ל על קטן שמת קודם שמונה ימים אם צריך לחתוך בשר ערלתו לאחר מותו ואם לאו. כך היא התשובה. ודאי נהוג נשי דידן למחתכיה בקרומית של קנה אבל לאו מצוה היא שכך מקובלים אנו דחתוך בשר הוא ולאו מידי קעביד ואסיר משום דבן שמונת ימים אמר רחמנא והאי לאו בר תמניא הוא וכי יהיב קוב"ה מצוות לחיי הוא דיהיב ולא למיתי דכיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות שנאמר (כי יש למתים) [במתים] חפשי וגו' ועוד אתמר קטני ישראל מאימתי חיים לע"ל ר' חייא ור' שמעון [בר רבי] חד אמר משעה שנולד וחד אמר משעה שיספר מ"ד משעה שנולד משום דכתי' יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה ולמ"ד משעה שיספר דכתיב זרע יעבדנו יסופר לה' רבינא אמר משעה שנזרע שנאמר זרע יעבדנו רב נחמן בר יצחק אמר משעה שנימול שנאמר עני אני וגוע מנוער נשאתי אימך אפונה (ר' חנינא אמר) [תנא משום ר"ח] משעה שעונה אמן שנאמר פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי שומר אמונים אלא שאומרים אמן מאי אמן (ר' יוחנן אמר) [א"ר חנינא] אל מלך נאמן. רב נחמן בר יצחק אמר משעה שנימול ואי מ"ד משעה שנולד איבעי למגזר בשרא דעורלתיה היכא דמיית קודם זמניה רנב"י אתי למימר כמ"ד משעה שנולד דמצינו למגזר ואם נפשך לומר לעולם כמ"ד משעה שנולד ס"ל דאיבעיא ליה למגזריה ולהכי

אמר משעה שנולד דמצינו למגזריה אבל הא איכא בינייהו (בין) רנב"י (א') סבר מילה דאתעבידא ליה כזמניה מהניא ליה לאיתויי לחיי העולם הבא והאי מילה דאיתעבידא ליה שלא בזמנה לא מהניא ליה ומ"ד משעה שנולד סבר דאפי' ההיא שלא בזמנה מהניא ליה. י"ש להשי"ב. א"כ איבעי להו לאיתויי טעמייהו מהר קרא מקראי דמילה ואינהו לא אייתו טעמייהו אלא מהני קראי דמ"ד משנולד משום דכתיב יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד ומאן [דאמר] משעה שנימול משום דכתיב נשאתי אימך אפונה וכדמפרש בחלק. ובתלמוד ירושלמי במס' שביעית פרק רביעי גרסי' מאימתי קטני ישראל חיין (רבא) [ר' חייא רובה] ור' שמעון ברבי חד אמר משעה שנולד שנאמר לעם נולד כי עשה וחד אמר משעה שידבר שנאמר יסופר לה' לדור תני בשם ר' מאיר משעונה אמן מה טעם גוי צדיק שומר אמונים תמן אמרין משעה שימולו מה טעם מנוער נשאתי אימך אפונה ורבנן דהכא אמרין משיולד מה טעם ולציון יאמר איש ואיש יולד בה והוא יכוננה עליון ר' אלעזר אומר אפי' נפלים של ארץ ישראל באין לחיי העולם הבא שנאמ' ונצורי ישראל להשיב. וכן אורי רב היי גאון מהאי קרא ואתה את בריתי תשמור כל שישנו בשמירה ישנו בברית יצאו מתים שאינם בשמירה הלכך לא מחתכינן. ועוד בר מן דין ובר מן דין אשכחנא בבראשית [רבה] בסדר וירא אליו א"ר לוי לעתיד לבוא אברהם יושב על פתח גיהנם ואינו מניח אדם מהול מישראל לתוכה ואות' שחטאו יותר מדאי מהו עושה להם מעביר את הערלה מע"ג תינוקת שמתו עד שלא מלו ונותנה להן ומורידן לגיהנם הה"ד שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו מאי טעמא שלח ידיו בשלומיו משום דחלל בריתו מכלל דלא מחתכינן (לידו) [להו] דאי מחתכינן להו היכי מעביר. סליקא התשובה. וכן השיב מורי ה"ר שמחה דאפי' בחול אינו מנהג תורה להסיר ערלת נפלים מההוא דבראשית רבה:

סימן קה

מתני' ר"א אומר אם לא הביא כלי מע"ש מביאו בשבת מגולה ובסכנה מכסהו על פי עדים ועוד א"ר אליעזר כורתין עצים לעשות פחמין לעשות ברזל כלל אר"ע כל מלאכה שאיפשר לעשות מע"ש דוחה את השבת. פירש"י כלי. איזמל למול את התינוק. והא דקתני מביאו מגולה בגמ' מפרש טעמא ואמרי' בגמ' אר"י אמר רב הלכה כר"ע ובריש פרקין א"ר אבין בר רב אדא אמר רבי יצחק פ"א שכחו ולא הביאו איזמל מערב שבת למחר הביאוהו בשבת שלא ברצון ר' אליעזר וכו' עד אלא אמר רב אשי שלא ברצון ר"א ומחלקותו אלא ברצון ר"ש דתנן רש"א אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות כולן רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכו ולא לכלים ששבתו בתוך הבית וכתב בפר"ח

ועיקר דבריהם בפ' הדר עם הנכרי ושמעינן מינה דרבנן פליגי על ר"ש דרך גגות ודרך חצירות ודרך קרפיפות ואע"ג דאמר רב הלכתא כר"ש בפ' כל גגות העיר רשות אחת הן לגבי איזמל לא שרינן בכה"ג דבהדיא קיי"ל הלכתא כרבנן וככלליה דר"ע דאמר כל מלאכה שאפשר לו לעשות מע"ש אינה דוחה את השבת והבאת איזמל כיון שאפשר לו להביאו מע"ש ולא הביאו אין הבאתו דוחה את השבת אפי' לענין עשיית פסח דכרת הוא ולא מייתינן איזמל למול בנו או עבדו כדי שיותר לו לעשות פסח ולא שנא להו לרבנן לא דרך ר"ה לא דרך גגות וקרפיפות וחצירות הכל אחד הוא ובכל אסור. ואשכחן בתלמוד ארץ ישראל עובדא ולא הביאו בשבת וזהו המעשה ר' שמואל בר אבדימי הו"ל עובדא למגזר רב שיש' בריה אנשיון מייתי איזמל שלח לר' מנא אמר להון ידחה למחר שאל לר' יצחק בן אלעזר אמר לון משחוק קנדיטון לא אנשיתון ומייתי איזמל אנשיתון ידחה למחר עכ"ל פר"ח וה"ר יצחק אלפס כתב וז"ל ואנן קשיא לן הא פיסקא דפסקו הראשונים הדא דהא איפסיק הלכתא בפ' כל גגות כר"ש בהדיא דאמר אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת הן ומותר לטלטל בכולן ואפי' שבות בעלמא ליכא בדבר של רשות וכ"ש בדבר מצוה ועוד הא עבדו עובדא כר"ש כדאמרי' לעיל א"ר אבין בר רב אדא אמר ר' יצחק פעם אחת שכחו ולא הביאו כלי וכו' וקיי"ל בכל מקום דמעשה [רב] והני ראיות דגמרי מנהון רבותא דלא מייתי איזמל דרך חצירות ודרך גגות ודרך קרפיפות איכא פירכא לכל חדא מנייהו וליכא למגמר [מנייהו דהא דאיפסקא הלכתא כר"ע דאמר כל דבר שאיפשר לה להעשות מע"ש אינה דוחה את השבת ליכא למיגמר] מיניה אלא דלא דחינן שבת ומייתינן דרך רה"ר בלבד כר' אליעזר (אלא) [אבל] לאתויי דרך גגות ודרך חצירות ודרך קרפיפות לא שייכא בהא מילתא כלל אלא פלוגתא דר"ש ורבנן היא דרבנן סברי דרך גגות ודרך חצירות אית בהו איסורא משום שבות ולא דחינן להאי איסורא אפי' במקום מצוה ור"ש סבר דגגות וחצירות וקרפיפות רשות אחת הן ומותר לטלטל במילי דרשות וכ"ש במילי דמצוה וכבר איפסקא דהלכתא כר"ש והא נמי דאמר רבא ערל והזאה ואיזמל העמידו דבריהם במקום כרת לאו סברא דידיה הוא קאמר ולאו הלכה נמי קא פסק אלא סברא דרבנן קא מדכר [דאית להו] דהבאת אזמל דרך גגות יש בה משום שבות ואסרי לה במקום כרת וכיון דהעמידו דבריהם [במקום כרת] בא רבא וחשב לה [בהדי] ערל והזאה שהן דבריהם והעמידום במקום [כרת] ור"ש חלק באזמל על רבנן ואמר דליכא בהא מילתא איסורא כלל בדרך גגות כמו בכשדרכו ור"ש נמי אית ליה נמי הא דרבא דלא פליג ר"ש עלייהו אלא בכלים ששבתו [בחצר אבל בכלים ששבתו] בתוך הבית אית ליה לר"ש דאסור והעמידו חכמים דבריהם במקום

כרת הלכך ליכא ראיה נמי מהא דאמר רבא ערל והזאה ואיזמל ומאי דאמרו נמי משום דר"ש יחיד ופליג בהדיה (רבה) [רבים] וקיי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים ה"מ היכא דלא אפסיקא הלכתא [כיחיד בהדיא אבל הכא הא איפסקא הלכתא] כר"ש בהדיא ועבדו עובדא נמי כותיה והאי מעשה נמי דאשכחן בתלמוד ארץ ישראל ליכא למגמר מינה (דאתי) [דאסור] לאתויי דרך גנות דאיכא למימר [דהא דאמר] ידחה למחר משום דלא הוה אפשר להו לאיתויי דרך גנות הוא כגון שהיתה רה"ר מפסקת א"נ משום דלא הוה להו אזמל בשבת בחצר (דהכי) [דהא כי] א"ר שמעון לכלים ששבתו בתוכו ולא לכלים ששבתו בתוך הבית ולאו לאפוקי מדר"ש אתא ולא סמכינן אלא אגמ' דידן (ורבא) [והדא] היא דעתא דילן בהא שמעתא ומילי דברירן אינון ולית בהו ספיקא עכ"ל אלפס:

סימן קו

מתני' עושין כל צורכי מילה בשבת מוהלין ופורעין ומוצצין פי' מוהלין חותך את הערלה ופורעין קריעת העור המכסה ראש הגיד ומוצצין את הדם ואע"ג דהיא עשית חבורה שאין הדם ניתק מחיבורו אלא ע"י חבורה כדאמ' בגמ' א"ר פפא האי אומנא דלא מייץ סכנה היא ומעברינן ליה משום דדם חיבורי מיחבר ולא נפיק אלא ע"י מציצה ואמרינן בגמ' מכדי קתני לכולהו עושין כל צורכי מילה לאתויי מאי לאתויי הא דתנו רבנן המל כל זמן שהוא עוסק במילה חוזר בין [על ציצין המעכבין] בין על ציצין שאין מעכבין. פי' כל זמן שהוא עוסק בה שלא סילק ידיו אם ראה שנשתיירו שם ציצין בין מעכבין את המילה שאינה כשירה עד שיחתכם בין שאין מעכבין חוזר וחותך דכולה חדא מילתא היא והרי נתנה שבת לדחות אצלה ולעיל פירשתי אלו הן ציצין המעכבין את המילה (חוזר על ציצין שאין מעכבין את המילה אינו חוזר). פירש. פי' שסילק את ידיו על המעכבין את המילה חוזר שהרי הן כמילה עצמה. ועל שאין מעכבין חוזר עליהן כל זמן שלא פירש והכי הילכתא. ירושלמי המול ימול מיכן לשתי מילות אחת למילה ואחת לפריעה אחת למילה ואחת לציצין כדברי ר"ע ולר' ישמעאל דס"ל דברה תורה כלשון בנ"א נפקא ליה מהא דאמר ר' יהודה בן פזי אז אמרה חתן דמים למולות מיכן לשתי מילות למילה לפריעה למילה לציצין. ת"ר מהלקטין את המילה אם לא הילקט ענוש כרת פר"ח מהלקטין יש מי שאומר מלקטין ציצין המעכבין את המילה וכן סבירא לן ויש מי שאומר מהלקטין מלשון ילקוט שהערלה היא כמו ילקוט ובתוכו העטרה וצריך לחתוך הילקוט כולו לגלות העטרה ואם לא חתכו כולו כאילו לא מל עכ"ל:

מתני' ונותנין עליה איספלנית וכמון. פי' איספלנית תחבושת ואם לא שחק בע"ש לועס בשיניו ונותן פי' כמה דאפשר לשנויי משנינן. אם לא טרף יין ושמן נותן זה בעצמו וזה

בעצמו פי' כך היו רגילין לטרוף יין ושמן והוא רפואה שמערבין וטורפין בקערה יין ושמן יחד כדרך שטורפין ביצה בקערה והא דקתני גבי יין ושמן ונותן זה בעצמו וזה בעצמו לא [שלא יטרוף] כלל אלא שיטרפם ביחד אבל לא בחוזק טורפם כת"ר דברים שאין עושין למילה בשב' עושין לה ביו"ט שוחקין כמון וטורפין לה יין ושמן א"ל אביי לרב יוסף מ"ש כמון ביו"ט דחזי לקדירה יין ושמן נמי בשבת חזי לחולה (פי') [כו'] לחולה בשבת וכו' עד התם לא בעי ליכא. גבי שאר חולין והכא גבי מילה בעיא ליכא ופריך הכא נמי גבי מילה ליעבד ולא לילוך ומשני היינו דקתני נותן זה בעצמו ופיר' רש"י והיינו דקתני נותן זה בעצמו שטורף ואינו לוכך וטורף בחוזק זה עם זה:

מתני' ואין עושין לה חלוק בתחילה אבל כורך עליה סמרטוט פי' כעין כיס דחוק היו עושין ומלבישים את ראש הגיד עד העטרה וקושרין שם כדי שלא יחזור העור לכסות את הגיד ואם לא הביאו מע"ש כורך על ידו או על אצבעו ומביאו ואפי' מחצר אחרת פי' כורך על ידו דרך מלבוש לשנותן מדרך הוצאה בחול. ואיני יודע אי הכי הלכתא ואי דוקא מחצר אבל לא דרך רה"ר. אמר אביי אמרה לי אם האי חלוק דינוקא ליפכינהו לסיטריה אבראי דילמא מידבק גראדא מניה ואתי לידי כרות שפכה. אימרא שבשפת (זה) [פיה] יהפך ויקפל למעלה שלא תהא סמוכה לבשרו מפני שראש מקום חתך הבגד שם הוא ויוצאין ממנו גראדין וכשבא להפשיט החלוק יפשיט ויקרע את ראש הגיד ומשוי ליה כרות שפכה. אמר אביי אמרה לי אם האי ינוקא דלית ליה חלוק ליתי בלייתא דאית ליה שיפתא ולכרכיה לסיפתיה לתתאי ועייף יתיה לעילאי וליציירה לתתאי. פי' בליתא. מעט שחוק של בגד שיהיה בו אימרא לפי שהאימר' מהודקת יפה בבשר שלא ישמט החלוק מן הגיד. וליפכא לשיפתיה לתתאי לתחתית ראש הגיד יתן השפה וראש השני החלק יהיה למעלה. וליעפפיה לעילאי. אותו ראש העליון החלק יכפיל ויכפול כלפי חוץ (מן) [מפני] הגרדין שלא ידבקו במכה:

מתני' מרחיצין את הקטן בין לפני המילה בין לאחר המילה ומזלפין עליו ביד אבל לא בכלי ראב"ע אומר מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. וראב"ע שרי להרחיץ כדרכו ולזלף עליו אפי' בכוס ואפי' בקערה כדמוכח בגמרא דקתני בברייתא וכשמזלפין אין מזלפין לא בכוס ולא בקערה אתאן לת"ק כלומר הך סיפא ת"ק קאמר דאילו ר' אלעזר אפי' הרחיצה כדרכו שרי. וה"נ מוכח גבי הא דפריך ריש' לסיפא דהרחצה דשרי היינו שמזלפין אפי' בכלי. וראב"ע דשרי אפי' ביום השלישי כ"ש דשרי ביום המילה ואמרי' בגמ' כי אתא רבין א"ר אבהו א"ר אלעזר ואמרי לה א"ר אבהו א"ר יוחנן הלכה כר"א בן עזריה בין בחמין שהוחמו

מע"ש בין בחמין שהוחמו בשבת בין הרחצת כל גופו בין הרחצת מילה שסכנה היא לו ובפרק ר' עקיבא סתם לן תנא כר"א בן עזריה ואע"ג דקיי"ל סתם ואח"כ מחלוקת אין הלכה כסתם הכא לאו מחלוקת הוא דאין בין חכמי' לראב"ע אלא שינוי רחיצה דלרבנן בעי לשנויי ולראב"ע מרחיץ כדרכו:

סימן קז

מנהג בישראל שהאחד נעשה בעל ברית לתינוק הנימול ותופס אותו על יריכיו. וסמך למנהג זה דאמרי' בשוחר טוב במזמור החזק מגן וצינה א"ל הקב"ה מה אתה עושה לי א"ל אני משבחך בכל אברייי בראשי אני קודה בתפלתי בשערות לא תקיפו פאת ראשכם וכו' עד ביריכו אני נעשה סנדיקניס בילדים הנימולים עליהם היינו שתופס תינוק הנימול על יריכיו כשמלים אותו:

וצריך לחפש אחר יהודי טוב לעשותו בעל ברית כדי שיבא אליהו ז"ל וישב על הקטידרא אצלו בשעת המילה כמ"ש רב שרירא גאון ז"ל מנהג בישראל להעמיד קטידרא מכוסה במעיל אצל בעל ברית משום כבודו של אליהו ז"ל דמתקרי מלאך הברית כדתניא בברייתא דר' אליעזר בענין ויאמר קנא קנאתי וגו' א"ל הקב"ה לאליהו בשטים אתה מקנא על גילוי עריות שנא' פנחס בן אלעזר וגו' וכאן אתה מקנא על עסק הברית חייך אני אכרות ברית עמך ברית שלום וברית כהונה ולא עוד אלא שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך ומיכן נהוג רבנן למעבד מושב כבוד למלאך הברית והוא אליהו זכור לטוב:

וצריך נמי לחפש אחר המוהל יהודי טוב כדאמרינן במדרש חזית המול ימול יבא טהור ויטפל עם הטהור ר' אבין בשם ר"ש אילולי מקרא כתוב א"א לאומרו שהקב"ה נעשה שושבינו של אברהם במילה דכת' וכרות עמו הברית:

ולענין אבל אם נעשה בעל ברית מפני שמילה שמחה הוא זה היה מעשה ושאלו את הר' אלעזר והתיר להיות לו בעל ברית ואסר ליכנס לסעודה וכן הורה הרב ר' דוד וכן ראיתי אני המחבר כשהייתי בוירצבורק שהיה ר' מולין אבל ונעשה בעל ברית בימי אבלו לר' יוסף אחיו והיה שם מורי רבינו אלעזר הלוי זצ"ל וכן הלכה:

והיכא שהאב יודע למול אסור לו להניח לאחר שימול לפניו וגם האחר אינו רשאי למולו לפניו בלא רשותו דמצוה עליה דאב דמיא והיכא דליכא אב מחייבי אחריני למימהליה כדאיתא בקדושין כדפרישית לעיל:

והיכא שהאב מל מברך למול ולא על המילה כדמוכח פ"ק דפסחים ומברך נמי שהחיינו כמו שפסק מורי ה"ר אב"י העזר"י על פי הירושלמי והיכא שאחר מברך אומר על המילה

כת"ר המל מברך אקבו"ץ על המילה ואבי הבן אומר (מברך) אקבו"ץ להכניסו בבריתו של אברהם אבינו והעומדים שם אומרים כשם שנכנס לברית כך יכנס לתורה ולחופה ולמע"ט. וכבר היה מצריך רשב"ם לברך להכניסו קודם המילה דלהכניסו משמע להבא כמו לבער כדאמרי' פ"ק דפסחים בלבער כ"ע ל"פ דלהבא משמע ואי לאחר המילה הרי משקר שכבר נכנס ועוד דצריך לברך עובר לעשייתן ולא נהירא לר"ת מדקאמר הכא העומדים שם [אומרים] כשם שנכנס לברית כו' ואי קודם המילה הרי עדיין לא נכנס ולכך אומר ר"ת דלאחר [המילה] יש לברך להכניסו ואע"ג דלהכניסו משמע להבא לא קשיא מידי שאין זו ברכה על קיום מצות מילה זו אלא מודה ומשבח להקב"ה שצונו על מצוה זו כשתבא לידינו וכאן תקנוה להודיע ולגלו' שזאת המילה נעשית לשם שמים. ואע"ג דשאר מצות מברך עובר לעשייתן הני מילי שהעושה מברך אבל היכא שהמברך אינו עושה כלום לא שהרי ברכת אירוסין אינה אלא לאחר אירוסין וכן נמצא בתשובת הגאונים דלאחר המילה הוא ברכ' להכניסו. מיהו איני יודע כשהאב מל ומברך למול מאין לנו שצריך אז לברך להכניסו שהרי משמע ממאי דקתני המל מברך על המילה דהיינו במוהל אחריני קמיירי ולא באב דאי האב למול מבעי ליה לברך. ועלה קאמר אבי הבן אומר להכניסו מכלל דהמל לא היה אבי הבן אבל היכא שהאב מל ובירך למול דילמא ה"נ דאין צריך לברך להכניסו. המברך אומר אשר קידש ידיד מבטן כו' ופירש"י אשר קידש ידיד. יצחק קרי ליה ידיד על שם אשר אהבת את יצחק. מבטן דקודם שנולד נתקדש כדכתיב אבל שרה אשתך יולדת לך בן וכתיב והקימותי את בריתי אתו והיינו מילה ויש מפרש ידיד מבטן היינו יעקב שנולד מהול. ואח"כ פותח אלהינו ואלהי אבותינו קיים את הילד הזה גו' עד הודו לה' כי טוב כל"ח. ונראה בעיני דהיינו טעמא כדתניא בהרואה אמרו לו אשתך ילדה זכר מברך הטוב והמטיב ויש מפרשים משום דאמר בהרואה ד' צריכין להודות כו' היוצא מבית האסורים. ותינוק הנולד דומה ליוצא מבית האסורים:

ומנהג שמטפטפים באצבע מן היין בכוס לתוך פיו של תינוק וגם משקים את האב מן הכוס בשעה שמברכים אשר קידש אלקינו ואלקי אבותינו קיים. ופירש רבי' שמואל בר נטרונאי זצ"ל דה"ט כדאמר בירושלמי שהיו מתפללים על הכוס והיה אומר תשלה אסותא דחיי ודרחמי מן קמי מימרא דשמיא לאסאה לרביא הדין דהוא צריך אסו ואיתסי כמו דאתסיאו מוי דמרה ע"י משה ומוי דיריחו ע"י אלישע כן יתסי רביא הדין בענלא ובזמן קריב ואמרו אמן ועוד תשתלח אסותא דחיי ודרחמי מן קמי שמיא לאסאה לאימיה דרביא הדין דהיא צריכה אסו ותתסי במה דאתסיאו כו' עד ואמרו אמן. ומפני שהיו

מתפללים על הכוס נהגו להשקות הילד והאם מן הכוס. מיהו לדידן דלא אמרינן הכי אין ראיה משם:

וכשמלי' ביוה"כ או בת"ב מטעימין לתינוק מכוס של ברכה כדאמר ס"פ בכל מערבין המברך צריך שיטעום ואע"ג דמסיק התם דילמא אתי למיסרך פי' ר"ת דהני מילי גבי יום הכפורים שנוהג בכל שנה ושנה אבל מילה ביום הכפורים ותשעה באב לית זמניה קבועה וליכא למימר דילמא אתי למיסרך:

מנהג לכסות דם וערלת מילה בעפר וטעם לדבר פי' בס' המקצועות דתניא בפדר"א היו נוטלים הערלה והדם וטומנין אותו בעפרו של מדבר וכיון שבא בלעם הרשע וראה את כל המדבר מלא מערלותיהם של ישראל שהיו טמונים בתוכו אמר מי יכול לעמוד בפני זכות דם ברית מילה שהיא מכוסה בעפר שנאמר מי מנה עפר יעקב וגו' מיכן תקנו רבותינו שיהו מכסים את הערלה בעפר וישראל נמשלו כעפר שנאמר והיה זרעך כעפר הארץ עכ"ל:

אע"פ דפרישית לעיל דאבי הבן המל מברך שהחיינו מ"מ כשהאחר מל אינו מברך שהחיינו וכבר שאל ה"ר פטר זצ"ל מ"ש דבפדיון הבן האב מברך שהחיינו כדאיתא ס"פ ערבי פסחים ומ"ש דבברית מילה אינו מברך אפי' בבכור בנו והשיב לו ר"ת כדאמר פ"ק דכתובות דלא מברכינן שהשמחה במעונו ביום המיל' משום דאיכא צערא לינוקא ה"נ מהאי טעמא לא מברכינן שהחיינו ומורי ה"ר שמחה בר שמואל זצ"ל פי' דעל פדיון הבן מברך שהחיינו שברור לו שזכה לקיים מצוה גמורה אבל גבי מילה שמא נפל הוא נמצא למפרע דלא זכה לברית מילה. ואפי' היכא דקים ליה בנויה שכלו לו חדשיו לא פלוג רבנן:

ומה שנוהגים לעשות סעודה בברית מילה כדאמ' בפדר"א פל"א כשנולד יצחק כתיב וימל אברהם את יצחק בנו בן כו' מיכן את' למד שבל מי שהוא מגיש את בנו למילה כאילו כה"ג מקריב מנחתו ונסכו ע"ג המזבח מיכן אמרו חכמים חייב אדם לעשות שמחה ומשתה באותו יום שזכה למול את בנו ואמרינן נמי ס"פ מרובה רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן ואמרי לה לבי ישוע הבן ופרש"י שבוע הבן ברית מילה על שם שעברו עליו שבעה ימים ש"מ דסעודת מילה סעודת מצוה היא דאל"ה לא הוה אכיל רב שם כדאמרינן בפרק גיד הנשה דרב לא אבל בסעודת הרשות ולא מסתבר כלל לומר דמיקלע ולא אכיל ואמרי' נמי פ"ק דכתובות רב חנינא איקלע לבי מהולא בריך שהשמחה במעונו ולית הלכתא כותיה משום דטריד דאית ליה צערא לינוקא אבל אי לאו צערא דינוקא הוה מן הדין לברך שהשמחה במעונו ש"מ דסעודת מצוה היא:

ונהגו לקבץ המנין כשמלין משום דאמרי' בפדר"א פי"א כל עדות נאמנה לישראל בעשרה וכו' עד עדות ברית מילה בעשרה:
סליקו להו הלכות מילה. שבח לנורא עלילה. ולו יאתה תהלה:

סימן קח

[קח]

מתני' בפ' מפנין תנן מילדין את האשה בשבת וקורין לה חכמה ממקום למקום ומחללין עליה את השבת ואמרי' בגמ' לאתויי הא דת"ר אם היתה צריכה לנר חברתה מדלקת לה את הנר ופרכי' פשיטא אמר רב אשי לא נצרכה אלא לסומא מהו דתימ' כיון דלא חזיא אסור קמ"ל אייתובי מייתבא דעתה סברה אי איכא מידי חזיין חברתאי ועבדן לי ואם היתה צריכה לשמן חבירתה מביאה לה ביד פי' בכפה ולא בכלי דכמה דאפשר לו לשנויי משנינן ואם אין ספק ביד מביאה לה בשערה ופר"ח כרב אשי דאמר מביאה לה בכלי דרך שערה נועצת כלי של שמן בשערה כדי שלא תהא הוצאה ביד כדרך המוציאין ומסקנא כמה דאפשר לשנויי משנינן ואם צריכה למאכל מביאה לה עכ"ל: וזו תשובת ר' יצחק בר אברהם. ועל היולדת בשבת אשר אסר אוהבי לשחוט תרנגולת בשבת כי אמר מוטב להאכילה נבילה שהוא איסור לאו מלחלל השבת שהוא איסור סקילה מתוך לשונו ניכר שביום לידתה דיבר ונראה בעיני דכיון שהוא בהול ובפשע בינה לבין המות הוי כשאר פקוח נפש ואין מדקדקין בדבר כדאמר פ' בתרא דיומא דאין עושין דברים הללו אלא בגדולי ישראל ואמרינן נמי דהזריז משובח ואין צריך ליטול רשות מב"ד ואמרי' בירושלמי הנשאל ה"ז [מגונה] והשואל ה"ז שופך דמים והא דדייק במנחות בין שני תאנים בשני עוקצים לשלשה בעוקץ אחד מיירי בחולה שאין זמנו בהול ועוד נ"ל דאפי' אין זמן בהול כגון ביום שני או ביום שלישי של לידה מותר לשחוט אם יש צורך קודם שיאכילוה נבילה כיון שיש לחוש שמא יודע לה הדבר ותמנע מלאכול ותבא לידי סכנה. ועוד דלהני דהכא תמיהני אם האכלת איסור קודם לענין פקוח נפש מאיסור שבת אע"פ שזה איסור לאו וזה איסור סקילה. דאע"ג דלענין חולה שנינו שמאכילים אותו הקל וטבל ונבילה מאכילין אותו נבילה היינו ודאי כשבא לאכול איסור הקל מאכילים אותו. אבל כשיכול לאכול היתר יכול להיות שמוטב שיחללו השבת כיון שניתן לידחות מפני פקוח נפש ויאכילוהו היתר משיאכילוהו איסור אע"פ שהוא איסור לאו כיון שתקנה מגונה היא והא אין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים באכילת איסור ומביא תקלה על ידו כאיסור סקילה כדאשכחן ברבי ישמעאל שקרא והטה וביהודה בן טבאי שהרג עד זומם ואמרי' בירושלמי ר' זעירא הוה מחייט גבי עכו"ם [וכו'] א"ל ואי בעית מיקטל

קטול דנבילה לא בעינא מיכלא הרי שאכילה אסורה חמורה להם ביותר וראוי למסור להם בעצמו על כך אם לא תאמר שבשעת השמד היה. וכל זה דוחק. ונראה להתיר והשוחט לחולה בשבת מותר נמי משמע כן שכתבת ולמה יש לי לדחות. ותצא לרווחות. ויגון ואנחות. ינוסו ממך. וכל אשר אתך. ושלום יצחק בר אברהם זצ"ל:

מר זוטרא מתני אמר רב יהודה אמר שמואל היה כל זמן שהקבר פתוח פי' הקבר בית הרחם. בין אמרה צריכה אני ובין אמרה אינה צריכה מחללין עליה את השבת פירש"י וחברותיה אומרות שהיא צריכה מחללין עליה את השבת. נסתם הקבר אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת איני צריכה אין מחללין עליה את השבת פר"ח ומסקינן לה לשמעתא דאמר ליה מרימר לרבינא הלכתא כי הא דמר זוטרא ספק נפשות להקל והוצרכנו לדקדק מאימתי פתיחת הקבר כדי לחלל באותו העת את השבת לעשות צרכי החיה ואמר אביי משתשב על המשבר ואמר רב הונא בריה דרב יהושע משעה שהדם שותת ויורד כו' ודייקי' מדלא אמר רב הונא עד שיתחיל הדם להיות שותת ש"מ קודם שתשב על המשבר קאמר וכאביי עבדינן ולא מחללי שבתא אלא עד שיהא הדם שותת ויורד ותשב על המשבר אבל בהא דאמר אביי משום דרב יהודה עד מתי פתיחת הקבר שלשה ימים בלבד אמרי' אין הלכה כמותו ולא כרבא דאמר משום רב יהודה שבעה אלא קיי"ל כנהרדעי דאמרי חיה שלשה שבעה שלשים שלשה בין אמרה צריכה אני בין אמרה א"צ מחללין עליה את השבת שבעה אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת איני צריכה אין מחללין עליה. סתמא עבדינן כמר זוטרא לקולא. אלא עושה לה על ידי ארמאי כרב עולא בריה [דר'] עילאי דאמר כל צורכי חולה עושין ע"י ארמאי בשבת וכדרב המנונא דאמר דבר שאין בו סכנה אומר לעכו"ם ועושה. עד כאן פר"ח ואמרי' פרק בתרא דיומא גבי פקוח נפש ואין אומרים יעשו דברים הללו על ידי עכו"ם וע"י קטנים אלא אפי' בגדולי ישראל. וכתב שם בתוספת ריב"א כלומר אפי' היכא דאיכא עכו"ם וקטנים מיד בההיא שעתא אין אומרים להם לעשות והיינו טעמא דאין אומרים לעשות על ידם כדאיתנהו מיד בההיא שעתא זימנין דליתנהו מיד ואתי לאהדורי עלייהו ואדהכי והכי יסתכן להכי עשו היתי' גמו' לגמרי ומצו' דכל חד וחד יהא זהיר מיד לאצולי וההי' דלעי' דאמרינן דכמה דאפשר לשנויי משנינן ומהדרי אהיתרא ואע"ג דאיכא סכנת נפש י"ל דבמקו' שיכול ישראל עצמו ע"י שנוי ואין לו דיחוי (ביה השנויי) [בהשינוי] מוטב ודאי שיעשה בהיתר ואל יעשה באיסור אבל בעל ידי עכו"ם וקטנים אע"ג דהיכא דליכא דיחוי איכא למיחש דאתי לידי דיחוי כדפרישית:

מתני' קושרין את הטבור בשבת. פירש"י קושרין את הטבור של ולד שהוא ארוך ואם [לא] יתקשר ויכרוך בשום דבר יצאו מעיו אם יגביהו התינוק. ת"ר קושרין את הטבור בשבת ר' יוסי אומר אף חותכין אר"נ אמר רבה בר אבוה אמר רב הלכה כר' יוסי שחותכין בשבת טבור תינוק אחד ירושלמי ומחללין עליה את השבת שמואל אמר עושין לה [מדורה] אפי' בתקופת תמוז וקושרין את הטבור כהדא אתתא דבר קפרא נפקא מיילדא בשבת אחת ושאלת לר' אמר לה אזלון ושאלון [לחייתא] אמרה ליה ליכא חייא א"ל זילו עבידי כמנהגין אמרה ליה ליכא מנהגא א"ל זילי חתיך כר' יוסי: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כל האמור בפרשת תוכחה עושין לה לחיה בשבת ומולדותיך ביום הולדת אותך מיכן שמילדין את האשה בשבת. לא כרת שרך מיכן שחותכין את הטבור בשבת ובמים לא רחצת מיכן שמרחיצין את הולד בשבת והחתל לא חתלת מיכן שמלפפין את הולד בשבת ופירש"י לאו היינו אסובי ינוקא דאמרי' לעיל בפ' כל הכלים דהא שמעינן ליה לרב נחמן דאסר אלא לאפופי בעלמא כמו שעושין בחגורות ופסיקיאות:

מעשה שילדה אשה א' ז' ימים לפני הפסח והתיר רבי' גרשום להחם חמים לרחיצת גופה של יולדת בליל ראשון של פסח והביא ראיה מדאמרי נהרדעי חיה שלשה. שבעה. שלשים כו' עד שבעה אמרה צריכה אני מחללין וזו אמרה צריכה וצריכה אני לפיכך התיר. וה"ר אליעזר אסר ואמר סברת הלכה זו [אינה] ברחיצה כי לא הותר לחלל שבת אלא בדבר שיש בו פיקוח [נפש] ורחיצה אינה פקוח נפש ולא צורך ותיקון עסק פיקוח נפש ואין משמעות גמרא זו כולה אלא נראה כגון נר ושמן ודומה להן דברים שצריכים ליולדת לעיין ולהתעסק בפיקוח נפש כדאמר מכדי תנא ליה מילדין כו' ומחללין עליה את השבת לאתויי מאי לאו לאתויי הא דת"ר אם היתה צריכה נר חבירתה מדלקת לה ומביאה לה שמן כו' והאי דקאמרה צריכה אני כגון שאמרה צריכה אני שתראו בי וסמכוני ותנו עיניכם עלי לראות ולעיין כי חולה אני מאוד ועדיין לא נצלתי מחבלי יולדה והיינו פקוח נפש דקאמר אבל ברחיצה לא מצינו לה צד היתר:

סימן קט

מעשה ביולדת שחל יום שמיני שלה בצום גדליה ושאלו לרבי' תם זצ"ל אם יכולה לאכול והתיר לה לאכול דאע"ג דצום גדליה דברי קבלה ודברי קבלה כדברי תורה אפ"ה התיר דאמרי' פ"ק דר"ה קרי ליה צום וקרי ליה ששון ושמחה ואמר רב פפא בזמן שיש שלום יהיה לששון ולשמחה בזמן שיש שמד יש צום בזמן שאין שמד ואין שלום רצו מתענין רצו אין מתענין לכך הוא רשות גם עתה ומשום כך התירו לה לאכול: וזו תשובת רבי' יצחק בר יהודה זצ"ל שהשיב לר' מנחם בר מכיר זצ"ל בן דודו על יום המילה כך נוהגים

במקומינו שמתפללין ביום תענית סליחות ואומר וידוי בדרכו ואומר והוא רחום ולא תחינות ומנהג אבותינו תורה היא ומצות מילה קבלו עליהם בשמחה ועדיין עושין אותה בשמחה דכתי' שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב לפיכך אין נוהגים לומר תחנונים. ודי שמניחים במקצת ואין צריכין להפסיק לגמרי סליחות וידוי אל ארך אפים וש"צ מברך על היין ואינו טועמו ומנהג תורה (ואין צריך לטועמו ביום תענית) ולא למיתביה לינוקא דילמא אתי למיסרך אלא לשהייה לאורתא [ולשתייה אימי' או רביא] ואף ע"ג דאמרי' המברך צריך שיטעום כי טעים ליה אחרינא שפיר דמי עכ"ל. ולא חילק בין אותם שלשה תעניות לתענית בה"ב אלא סתמא כתב משמע שסובר דאפי' לצום גדליה ועשרה בטבת ושבעה עשר בתמוז לא בעיא למיתב בתענית:
סליקו להו הלכות יולדת

סימן קי

מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט ר' יהודה אומר אינו צריך לפי שבאין ויוצאין דרך שם כל בני המבוי קורהו מבוי והרבה חצירות פתוחות למבוי ולכל חצר וחצר פתוחין כמה בתים וגזרו חכמים שלא לטלטל בשבת מבית לחצר אא"כ עירבו בני חצר לטלטל איש מביתו לחצר שאינו רשאי להוציא מרשותו לרשות חבירו מדרבנן גזירה שמא יוציא מרשותו לרה"ר או מרה"ר לתוכו שחייב כרת וסקילה במזיד ובהתראה ובשוגג חייב חטאת אא"כ עירב דאיכא הכירא ובהכי פטרינהו רבנן ועדיין אינם רשאים להוציא מחצירות למבוי אא"כ נשתתפו בשתופי מבוי כדמפרש לקמן כיצד משתתפין במבוי [ותקינו רבנן למיעבד לחי או קורה במבוי] חיישי' דילמא אתי לאתויי ולאפוקי ממבוי לר"ה וכי חזי קורה או לחי דעביד רבנן הכירא מדכר. וליתא לדרב דאמר רבנן מפתחו של היכל ילפי דלא מקרי פתח בגבוה יותר מעשרים אמה אלא קיי"ל כדרב נחמן בר יצחק דסבר דבין ההיא מתני' דתניא מבוי שהוא גבוה יותר מעשרים אמה יותר מפתחו של היכל ימעט ובין ההיא מתני' דתני חמא בריה (דרבא) [דרבה] בר אבוה דאם יש בה אמלתרא אפי' גבוה יותר מעשרים אמה אינו צריך למעט. תרווייהו סברי דקורה לרבנן טעמא מאי בעי לתוך עשרים משום הכירא דליחזו לה אינשי ולידעו דתקנתא עבוד ולא ליתי לאיחלופי ברה"ר. ומשו"ה מהניא אמלתרא דכיון דמסתכלי בה אינשי אפי' למעלה מעשרים אמה איכא חבירא. והא דקתני במתני' קמייתא יותר מפתחו של היכל לאו משום דגמרי מהתם אלא לסימנא בעלמא נקט שלא תטעה ותחליף הגירסא דעשרים ותאמר למעלה משלשים או מארבעים יהא פתח היכל סימן בידך. דאי כרב קיי"ל דרבנן מפתחו של היכל ילפי. אמלתרא לא מהניא מידי דההיא ברייתא דאמלתרא

פליגי אההיא ברייתי' דרבנן ילפי מהיכל. אלא כדרב נחמן בר יצחק קיי"ל דלתרי ברייתות קורה לרבנן משום הכירא וכדפרישית. והא ליכא למימר דרנב"י נמי כרב ס"ל דרבנן מפתחו של היכל ילפי וה"ק בלא רב מתני' אהדרי ל"ק כלומר אי לאו דקיי"ל כרב לא הוה בעינן למימר דפליגי ברייתות אהדדי דהוה משנינן ליה כדפרישית דאין הלשון משמע כך ותו דמסקי' לרנב"י אי ס"ל הא דרב' דאמ' למען ידעו דורותיכ' כי בסוכו' הושבתי גו' עד כ' אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שהוא דר בסוכה אלמא גבי סוכה נמי בהכירא פליגי למה לי לאפלוגי בתרתי צריכא כו' אלמא דסבר סתמא דתלמודא עיקר הדבר דבהכירא פליגי וקורה לרבנן משום היכר ומהניא אמלתרא אפי' בגבוה מעשרים אמה וה"נ מסיק סתמא דתלמודא לקמן אשכחן צוה"פ דמהניא ברוחבה ואמלתרא דמהניא בגובהה משמע דפשיטא ליה דהכי הלכתא דאמלתרא מהניא בגובהה שאם יש הקורה למעלה מעשרים אמה ואמלתרא למעלה על גבה אינו צריך למעט כיון דמסתכלי אינשי באמלתרא אגב הכי חזו נמי קורה ואיכא [הכירא] אפי' למעלה מעשרים ולא אתי לאתויי ולאפוקי ממבוי לרה"ר דאמלתרא היתה למעלה למפתן פתח לרחבו של היכל והיינו דפרכי' אלא מעתה לא תהני ליה אמלתרא דהא היכל אמלתרא הויא ליה אפ"ה עשרים אמה הוא דהוה גבוה אלמא על אמלתרא שהיא גבוהה למעלה מעשרים קא שקיל וטרי וכ"כ הר"מ בר מיימון אם היה בקורה של מבוי כיור וציור עד שיהיו הכל מסתכלין בה אע"פ שהיא למעלה מעשרים אמה כשירה שהקורה משום היכר עשויה [ואם היתה למעלה מכ' אינה ניכרת] ואם יש בה כיור וציור הכל מסתכלים בה ונמצא שם היכר. ואמרי' מאי אמלתרא חמא בריה (דרבא) [דרבה] בר אבוה אמר קיני פירש"י כמו קיני עופות בולטים מחומת האולם למעלה מן הפתח כי אתא רב דימי [אמר] אמרי במערבא פיסקי דארזא. כלונסות של ארז ארוכים תחובים בכותל ואיידי דנפיש משכא דידהו חזי להו אינשי ואיכא הכירא. מאן דאמר פסקי דארזא הוה היכר למבוי כ"ש קיני דאיידי דחשובי ומילתא דתמיהא מסתכלי בה אינשו וחזו לה לקורה מ"ד קיני אבל פיסקי דארזא לא ומ"ד פסקא דארזא מ"ט משום דנפיש משכיה והא סיכוך דנפיש משכיה וקאמרי רבנן דאי הוה גבוה מעשרים פסולה ולא מהני ליה משכיה אלא כיון דאמלתרא חשיב ליה אית ליה קלא ושלטי עינא והוה הכירא. והואיל ושקלינן וטרינן לתרוצי מילתא דרב דימי ש"מ דכותיה קיי"ל דפסקא דארזא נמי הוי הכירא למבוי שהיא גבוה מעשרים אמה ואינו צריך למעט אבל אי ליכא אמלתרא וגבוה יותר מעשרים אמה צריך למעט דקיי"ל כרבנן כדאמר לקמן. מקצת עובי קורה בתוך עשרים ומקצתה למעלה מעשרים מקצת סכך של סוכה בתוך עשרים

ומקצתו למעלה מעשרים אמר רבה במבוי כשר בסוכה פסולה רב אדא בר מתנא מתני לה להא שמעתא איפכא אמר (רבא) [רבה] במבוי פסול בסוכה בשר מאי הוה עלה רבה בר עולא אמר אחד זה ואח' זה פסול רבא אמר אחד זה ואחד זה כשר חלל סוכה תנן חלל מבוי תנן. עשרים אמה שהוזכרו בין בסוכה בין במבוי אחללה קיימי ואפי' כל הסיכוך משפת עשרים ולמעלה כשירה וכן במבוי אפילו ליכא כלום מן הקורה בתוך עשרים כשר ואין צריך למעט ובלבד שלא יהא החלל למעלה מעשרים והכי קיימא לן כרבא דא"ל רב פפא לרבא תניא דמסייע לך מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה יותר מפתחו של היכל ימעט והיכל גופיה חלליה עשרים ואמרי' נמי לקמן היה גבוה מעשרים ובא למעטו כמה ימעט כמה ממעט כמה דצריך ליה עד שלא יהא החלל יותר על עשרים: והא דתניא כיצד הוא עושה מניח את הקורה משפת עשרים ולמטה אוקמה רב פפא דאימא משפת עשרים ולמעלה והא דקתני למטה הא קמ"ל דלמטה כלמעלה מה למעלה חללה כ' אף למטה חללה עשרה וקמ"ל דשיעור קורה שנתנו חכמים למטה מי' טפחי' אחלל קאי כמו אותו שיעור שאמר בעשרים למעלה וה"ק מתני' מניח את הקורה משפת עשרים ולמעלה וכן למטה אם בא לעשותו נמוך מניחה משפת עשרה טפחים ולמעלה דבנמוך מעשרה טפחים לא מיקרי פתח ולא מהני ביה עירוב והכי אמרינן לקמן היה פחות מעשרה חוקק בו להשלימו לעשרה דקיי"ל דמחיצה לא חשיבה בפחות מעשרה טפחים ותנן לחיים שאמרו גובהן עשרה טפחים פי' לחיים שאמרו חכמים להכשיר המבוי צריך שיהא בגובהו עשרה טפחים משום דבמקום מחיצה קיימי ואין מחיצה פחותה [מי'] טפחים. ובערוך פי' אמלתרא קיני דארזא פי' לוח ארז רחבה ד' טפחים פ"א קיני הן לוחין שעשויין תחת הקורה ועשויין כצורת הקן עושים להן פתחים קטנים מן הגואזא כדי לנאות בהם הפתחין ופעמים צפורים שם יקננו. פסקא דארזא קורות של ארז משוקעין בכותל ונראין בולטין ארוכין ומשוכין עד שמגיעין לצדו של פתח וכן מצדו האחר ומועילין למעט הגובה ורואין אותן במקום קורה העומדת בתוך עשרים עכ"ל סובר שאמלתרא באה למעט החלל וליתא דאינה באה אלא להכירא דאגב דמסתכלי בה חזו לה לקורה ולא אתו לאתויי ולאפוקי ממבוי לרה"ר כדפרישית לעיל:

היה גבוה מעשרים אמה ובא למעטו פירש רבינו שלמה ובא למעטו לעשות בנין אצטבא או עפר תחת הקורה בארץ למעט גובה החלל. רוחבו בכמה פי' של מיעוט להרחיבו לתוך אורך המבוי כמה. רב יוסף אמר טפח כנגד רחבה של קורה ותחתיה. אביי אמר ארבעה טפחים:

היה פחות מי' טפחים וחקק בו להשלימו לעשרה כמה משכו של חקק לתוך אורך המבוי. בדבר הבולט כגון מיעוט שייך לומר רחב ובדבר השוקע ומחיצות מקיפות אותו כגון חקק שייך לומר לשון משך. רב יוסף אמר בארבעה טפחים אביי אמר בד' אמות. רב יוסף דבעי לעיל טפח הכא בעי ארבעה התם דאיתיה לדופן ולמעוטי קאתי בהיכר בעלמא סגי הכא דהשתא הוא דמשוי ליה לדופן בין לרב יוסף בין לאביי בעינן דליחזי האי דופן לשיעור הכשר מבוי שלם הלכך לרב יוסף שיעור (הבשר) [משך] מבוי בד"ט ואביי ס"ל [דשיעור] משך מבוי בארבע אמות. וקיי"ל כאביי בהני תרוייהו חדא דאביי בתראה ותו דההיא דאמר [רב] אין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחין לתוכו מסייע ליה לאביי ורב יוסף שני לה בשינוי דחיקי דפתח לה בקרן זוית ותו דאמרינן לקמן א"ר יוסי בר אבא אר"ה לחי המושך עם דופנו של מבוי פחות מד"א נידון משום לחי ומשתמש עם חודו הפנימי ד"א נידון משום מבוי ואסור להשתמש בכולו ואמר רב חסדא עלה שמע מינה משך [מבוי] בד' אמות ואפילו תימצי לומר דאליבא דרב הונא קאמר אפילו הכי הוי רב הונא כאביי הלכך הלכה כאביי דמשך מבוי בארבע אמות והלכה נמי כמותו בקמייתא.

והרחב מעשר אמות ימעט. זהו שיעור רוחב סתם פתחים וטפי מהכי לא מקרי פתח אלא פירצה ואנן פתח בעינן וצריך לנעוץ קנים למעט רחב כניסתו ולהעמידה על עשר או על הפחות:

ואם יש לו צוה"פ. לחי מיכן ולחי מכאן וקורה על גביהן כזה אע"פ שהוא רחב מעשר אמות א"צ למעט. מתני לי' רב יהודה לר' חייא בר רב קמיה דרב אינו צריך למעט א"ל אתנייה צריך למעט וליתא לדרב אלא אינו צריך למעט כדתנינן במתני'. דרב משום דסבר דרבנן מפתחו של היכל ילפי להכי קאמר דביותר מעשר לא מהני צוה"פ כדאמ' לעיל והא היכל צוה"פ הויא לה אפ"ה עשר אמות הוא דהוה רווח ולהכי תנא רב במתני' צריך למעט אבל אנן קיי"ל דקורה לרבנן משום הכירא ותני במתני' א"צ למעט. והא נמי דאסקינן לימא מסייע ליה דפנות הללו שריבה בהן פתחים וחלונות [מותר] ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ אלמא עומד מרובה בעינן ואע"ג דאיכא פתח בכולה. וש"מ דצוה"פ לא מהניא. אוקמה רב כהנא בפיתחי שימאי. והא נמי דאמרי' ואף ר' יוחנן ס"ל [להא דרב] דלא מהניא צורת הפתח ליותר מעשר במבוי במסקנא ר' יוחנן לית ליה לדרב וכן כל שמעתין אזלא דצורת הפתח מהניא. תנא צוה"פ שאמרו קנה מיכן וקנה מיכן (וקורה) [וקנה] על גביהן:

צריכין ליגע. קנה שעל גביהן לקנין שבצדדין או אפי' תלויה למעלה מהן באויר ר"נ אמר אין צריכין ליגע ורב ששת אמר צריכין ליגע אזל רב נחמן עבד עובדא בי ריש גלות' כשמעתיה. פירש"י הקיף להתיר רחבה לטלטל בה ועשה בה פתחים הרבה יותר מעשרה ועשה להם פיאה דהיינו קנה העליון ולא נגע בקנים של מטה א"ל רב ששת לרב גדא שמעיה זיל שלוף הלחיים והקנה שעל גבם ושדינהו חוצה ולא ישתמשו שם הואיל ולא נגע בקנים של מטה. אזל שלף שדינהו אשכחוה דבי ריש גלותא חבשוה אזל דב ששת קם אבבא א"ל גדא פוק תא נפק [ואתא] מפני שרב ששת חשוב היה בבי ריש גלותא והניחוהו לצאת מפני כבודו אשכחיה רב ששת לרבה בר שמואל א"ל תני מר מידי בצורת הפתח א"ל אין. תנינא כיפה ר"מ מחייב במזוזה וחכמים פוטרים ושוין שאם יש ברגלה עשרה חייבת פי' כיפה שער [העשוי] ככיפה. וחכמים פוטרים. מפני שלמעלה בעוגל מיצר ואינו רוחב ארבעה ואין פתח פחות מארבע רוחב. ושוין שאם יש ברגלה עשרה. גובה רגלה קודם שיתחיל לעגל. חייבת. דהא יש בה עשרה גובה ברוחב ארבעה ואפי' כל העגול סתום נשתייר שם שיעור פתח בשר אלמא אין צריכין ליגע דהא הכא הכשירא דפתח ברגלה היא והעגול מפסיק בין תקרה עליונה למזוזות וקתני חייבת. אמר אביי הכל מודים גבוהה עשרה וכו' אביי לפרושי פלוגתייהו אתא ל"א ואמר אביי גרסי' דמפירושא דאביי ילפינן דאין צריך ליגע. הלכך אע"ג דפסקו הגאונים דכל ר"נ ורב ששת [הלכתא כרב ששת באיסורי הבא הלכתא כרב נחמן דאין צריך ליגע דתני כותיה ורב ששת] נמי לא מהדר ליה לרבה בר שמואל ולא מידי משמע דקיבל את דבריו ומדברי אביי נמי איכא למילף דאין צריכין ליגע. אמר רב חסדא צורת הפתח שעשה מן הצד. שנתן הקנה בין שני הקנים מזה לזה באמצעותו ולא על ראשיהן לא עשה ולא כלום אלא צריך שיהא מונח על ראשי אותן שני הקנין:

ואמר רב חסדא צורת פתח שאמרו צריכה שתהא בריאה כדי להעמיד בה דלת של קשין דהיינו יתד הנעוץ צריך להיות בריא כדי לעמוד בו דלת כל שהוא ואפי' יכול לעמוד דלת של שיבולים דיו. ארשב"ל משום ר' ינאי צורת הפתח צריכה היכר ציר מאי היכר ציר א"ר אויא אבקתא פי' חור שהדלת סובב בו ואע"פ שאין צריכה דלת מיהו חזיא לדלת בעינן. אשכחן צורת הפתח דמהניא ברוחבה ואמלתרא דמהניא בגובהה איפכא מאי ת"ש דתניא מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט ואם יש לו צוה"פ אינו צריך למעט אמלתרא ברחבה מאי ת"ש דתניא מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט והרחב מעשר אמות ימעט ואם יש לו צוה"פ אינו צריך למעט ואם יש לו אמלתרא אינו צריך למעט

מאי לאו אסיפא וש"מ אמלתרא ברחבה מהניא לא אירשא אגבוה מעשרים אמה אבל ארחבה לא מהניא:

הכשר מבוי בש"א לחי וקורה ובה"א או לחי או קורה ר' אליעזר אומר לחיים משום ר' ישמעאל אמר תלמיד אחד [לפני ר"ע] לא נחלקו ב"ש וב"ה על מבוי שהוא פחות מד"א שהוא [ניתר] בלחי או בקורה על מה נחלקו על [רחב] מד"א ועד עשר שבש"א לחי וקורה ובה"א או לחי או קורה אר"ע על זה ועל זה נחלקו ואוקמה רב יהודה בגמ' למתני' במבוי שהוא סתום משלש צדדין ומפולש מצד אחד לר"ה (בזה) דב"ש סברי שלש מחיצות דאוריית' לזרוק לטלטל עד דאיכא ארבעה הילכך בעי לחי וקורה דהוי מחיצה דביעית עלייתא וב"ה סברי לזרוק בשתי מחיצות הוא דמחייב אבל לטלטל ביותר מד"א לא שרו רבנן עד דאיכא שלש ולחי או קורה שבדופן רביעי להכירא דלא ליפקו ממבוי לר"ה ומר"ה למבוי. ומבוי שהוא פחות מד"א לר' ישמעאל לכ"ע הוא ניתר בלחי או קורה ולר"ע לב"ש בעי לחי וקורה ולב"ה או לחי או קורה וכמה יהיה פחות [רחבו] מד"א ויהיה צריך תיקון א"ר אחלי ואיתימא רב יחיאל עד ד"ט אפי' אינו רחב אלא אמה או חמשה טפחים או ארבעה צריך לחי אבל בפחות מארבע אין צריך כלום:

הלכך מבוי שהללו גבוה למעלה מעשרים לא משתרי לטלטל ממבוי לחצירות ומחצירות למבוי ואפי' במבוי עצמו יותר מד' אמות ואפי' ע"י שיתוף מבוי עד שישפיל הקורה עד שלא יהא החלל למעלה מעשרים והואיל ואין מן החלל כלום למעלה מעשרים ה"ז בשר ע"י שיתוף מבוי. ואם יש אמלתרא דהיינו קיני עופות שבולטים למעלה ע"ג הקורה או כלונסות של עצים ארוכים תחובים בקורה או שיש לו צוה"פ אין צריך להשפילו דהא איכא הכירא:

והיכא שהיה גבוה החלל למעלה מעשרים ובא למעטו לעשות בנין איצטבא או עפר תחת הקורה בארץ למעט גובה החלל צריך שיהיה רחבו של מיעוט להרחיבו לתוך המבוי ארבעה טפחים:

וכן אם המבוי נמוך עד שאין בחללו עשרה טפחים לא הויא מחיצה ולא משתרי בלחי וקורה ואם חקק בו להשלימו לעשרה צריך שיהא משכו של חקק לתוך אורך המבוי ארבע אמות:

וכן מבוי שהוא רחב יותר מעשר אמות לא משתרי בלחי וקורה וצריך לנעוץ קנים למעט רחבו ולהעמידו על עשר או על פחות:

אם יש לו צוה"פ לחי מיכן ולחי מיכן וקורה על גביהם אע"פ שהוא רחב יותר מעשר אמות אינו צריך למעט:

ואין צריך קנה העליון ליגע בשני קנים התחתונים אבל צריך שיהיה על ראשי הקנים ואפי' הוא תלוי למעלה באויר ואם נתן הקנה השלישי מן הצד כין שני קנים מזה לזה שלא על ראשיהם לא עשה ולא כלום:

והקנה שמן הצד צריך להיות בריא כדי להעמיד בו דלת ואפי' של קש וצורת הפתח צריכה שיהא בה חור שהדלת סובב בו אבל דלת אינה צריכה:

והמבוי שהיא סתום משלשה צדדין והוא רוחב מארבעה טפחים עד עשר אמות הכשירו בלחי או בקורה ומהני ביה שיתוף ואם רחב פחות מד"ט א"צ שום תיקון:

סימן קיא

תנו רבנן כיצד מערבין רה"ר עושה צוה"פ מיכן ולחי וקורה מיכן וחנניה אומר בש"א עושה דלת מיכן ודלת מיכן וכשהוא יוצא ונכנס נועל ובה"א עושה דלת מיכן ולחי וקורה מיכן ואוקמה רב יהודה דה"ק כיצד מערבין מבואות המפולשות לרה"ר ואינם רחבים ט"ז כך פירש"י. איתמר רב אמר הלכה כת"ק דחנניה דבין ב"ש ובין ב"ה כולהו ס"ל דמבוי המפולש סגי ליה בצורת פתח מיכן ולחי וקורה מיכן ושמואל אמר הלכה כחנניה אליבא דב"ה דעושה דלת מיכן ולחי וקורה מיכן אבעיא להו לחנניה אליבא דב"ה צריך לנעול או אין צריך לנעול [ת"ש דאמר ר"י אמר שמואל אין צריך לנעול] וכן אמר רב מתנה אמר שמואל אין צריך לנעול איכא דאמרי א"ר מתנה בדידי הוה עובדא דבעאי לאשתמושי במבוי המפולש לרה"ר דהוה ליה דלת מיכן ולחי מיכן ובעאי משמואל אי צריכא לטרוח ולנעול וא"ל אינך צריך לטרוח ולנעול בעו מניה מרב ענן צריך לנעול או אין צריך לנעול אמר להו איתו חזו הני אבולי דנהרדעא דטמיין עד פלגייהו בעפרא ועייל ונפק מר שמואל ולא א"ל ולא מידי א"ר כהנא הנהו מגופות הואי ולא היו כולן פתוחות אלא סגורות ופתוחות במקצת ומשו"ה לא קאמר להו שמואל ולא מידי ולא תפשוט מינה. כי אתא ר"נ אמר להו פניוה לעפרייהו. פנו את עפר המעכב אתכם לסגור השער בשבת. לימא כיון דאמר ר"נ פניוה מכלל דס"ל דבהכי אסור להשתמש בו אלא א"כ נועלין אותו. לא ראויות לנעול אע"פ שאין נעולות והא דקאמרי ב"ה עושה דלת מיכן בדלת ראוי לנעול קאמר דחשיב דלת וקיי"ל דכל רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי. הלכך מבוי המפולש לר"ה (כזה) עושה צוה"פ מיכן ולחי או קורה מיכן כך כתוב בפירושי רבי' שמואל זצ"ל וכן (לקמן) גבי מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש פירש"י דמבוי המפולש לרה"ר צריך צוה"פ מיכן ולחי וקורה מיכן וכן פי' רבינו שמואל (לקמן) גבי מבוי עקום משמע ושסוברים דהלכ' כרב דאמ' הלכה כת"ק:

מבוי שנפרץ מצדו כלפי ראשו דהיינו שנפרץ א' מן הכתלי' שבצד ארכו סמוך לקורה הימנה בלפנים [כזה]. איתמר משמיה דר' אמי ורב אסי אם יש פס ארבע טפחים. שנשתייר מן הכותל או עשה פס ד"ט במקום הפירצה סמוך לקורה. מתיר פירצה. ואע"ג שנשתייר שם עדיין פירצה עד עשר אמות דכיון דיש הכשר אורך מבוי מן הקורה לא בטיל ליה תורת פתח מקמא ובמילתיה קאי וקורתו מתירתו ופירצה הנותרה כיון דלאו יותר מעשר אמות היא תורת פתח עליה ומבוי אינו נפסל בפתחים הרבה א"נ שבקי בני מבוי פתחא קמא ונפקי ועיילי בההיא פירצה משו' דדרך קצרה הוא להם אפ"ה לא בטל' תורת פתח וקורה מן הראשון משום דהוו פתח לארבעה הסמוכין לו הואיל וארבעה אורך ראויין לקורה ויש דכשר מבוי. ואם לאו. דאין שם פס ארבעה. אם הפירצה (פתוחה) [פחותה] משלשה. מתיר תקון המבוי את המבוי שהרי כלבוד דמי ואין כאן פירצה ואם הפירצה שלשה אינו מתיר דכיון דממעטי בני מבוי כהילוכא ומקצרין את דרכן דרך אותה פירצה חיישי' דילמא שבקי פתחא קמא ונפקי ועיילי בההיא פירצה ובטיל ליה פתחא קמא ובטלה קורה דידיה ואין קורה למבוי זה ולא משתרי האי מבוי עד שיגדור הפירצה. והא נמי דאמר ואם יש פס ארבעה שמתיר פירצה עד עשר כדפרי'. לקמן מוקמי' לה כגון דאיכ' גידודי שנשתייר מן הכותל ביסוד ג' או ד' טפחים גובה על פני כל הפירצה שאינה נוחה לעבור בה דאמר רב חנן בר רבא (א"ר) אמר רב מבוי שנפרץ מצדו. בכותל. ארכו בעשר. ולא אצל ראשו (ולא) [אלא] שיש ד"ט עובר מן הפתח עד הפירצה. הרי המבוי כשר מעשר אמות ולמטה אבל נפרץ ביותר מעשר אמות פסול. ואם מראשו. שהיה המבוי רחב עשרים אמה וסתמו עשר אמות כדתנן והרחב מעשר ימעט ונפרצה פירצה באותה סתימה בד"ט פסול ואוקמה רב הונא בריה דרב יהושע וכגון שנפרצה בקרן זוית [דפתחא בקרן זוית] לא עבדי אינשי ורב הונא אמר אחד זה ואחד זה בארבעה. א' נפרץ מצידו אחד נפרץ מראשו בד"ט הוי פירצה אבל בבציר מהכי לא ולרב חנן בר רבא בין מצדו ובין מראשו לא הוי פירצה עד יותר מעשר אבל מראשו בקרן זוית הוי פירצה ביותר מד"ט א"ל רב הונא לרב חנן בר רבא לא תיפלוג עלי דרב איקלע לדמהריא ועבד עובדא כוותי במבוי שנפרץ מצדו בד"ט ואסר להו א"ל רב מצא בקעה וגדר בה גדר אר"נ בר יצחק כותיה דרב הונא מסתברא דאיתמר מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש ושמואל אמר כסתום במאי עסקינן אילימא ביותר מעשר בהא לימא שמואל תורתו כסתום אלא לאו בעשר אפילו הכי קאמר רב תורתו כמפולש אלמא פירצת מבוי בארבע ורב חנן בר רבא שאני הכא דקא בקעי בה רבים מכלל דרב הונא אע"ג דלא בקעי בה רבים מאי שנא מדר' אמי ורב אסי דאמרי לעיל אם יש פס ארבע

מתיר פירצה אפילו עד עשר אמות אלמא פירצת מבוי מצידו בעשר התם איכא גידודי כדפי' לעיל הכא דאסרנא אנא בארבע' טפחים אע"ג דאיכ' פס ארבעה בדליכא גידודי. הלכך הואיל ועבד רב עובדא כרב הונא משמע דהלכתא כרב הונא והא דאמר רב חנן בר רבא בקעה מצא וגדר בה גדר שנויא הוא ולא סמכי' עליה ותו דרנב"י כרב הונא סבר הלכך הלכה כרב הונא והלכה כר' אמי ורב אסי ואביי ורב חסדא תרויהו אית להו נמי דר' אמי ורב אסי הלכך הכי הלכתא וליתא להאי פיסקא אלא כדפרי' לקמן דהלכת' כרב חנן בר רבא ודר' אמי ור' אסי אפי' דליכ' גידודי:

איתמ' מבוי עקום רב אמר תורתו במפולש ושמואל אמר בסתום פירש"י מבוי עקום. ושני פתחיו לרה"ר (בזה) תורתו כמפולש ומבוי [המפולש] לרה"ר צריך צורת הפתח [מיכן] ולחי וקורה מיכן ואף זה צריך לשני פתחים לצד רה"ר לחי לכל אחד ובעקמימותו צריך צוה"פ דפילוש שהוא מפולש לחבירו הוי כמפולש לר"ה. ושמואל אמר תורתו בסתום ואין צריך בעקמימותו כלום (אי לא) [אלא] אלו עושין לחי לפתחן ואלו עושין לחי לפתחן דלא מצרכינן צוה"פ אלא לפתחין המפולשין זה כנגד זה לרה"ר. ל"א. תורתו בסתום תורת מבוי סתום צריך לעשות לעקמימותו והיינו לחי שעושין בראש מבוי סתו' וזה קבלתי ממורי הזקן זצ"ל. במאי עסקי' אילימא ביותר מעשר. שרוחב פתיחת עקמימותו יותר מעשר. בהא נימא שמואל כסתום ונסגי בלחי אטו לחי ביותר מעשר במבוי סתום מי מהני ולל"ק כיון דיותר מעשר הוי בחד מבוי בכה"ג לא נימא שמואל דלאו מפולש הוא. אלא לאו בעשר. וקש' לרבי' יצחק בר שמואל זצ"ל תורתו כמפולש דאמר רב משמע דלא חמיר ממפולש ולמה לא יועיל אם עושה לאח' מן הפתחי' צוה"פ ולשני לחי כמו במפולש ואמאי צריך צוה"פ בעקמימותו ולשני פתחים לחי לכ"א ולשמואל נמי לפי' רבי' הזקן כיון דחשבי' ליה בסתום מה מועיל לחי באות' עקמימות ואע"פ [כן] נראה לו פירש"י עיקר מדדייקינן אילימא ביותר מעשר בהא לימא שמואל תורתו בסתום משמע דלרב דאמר תורתו כמפולש ניחא והשתא אי קיימי רב ושמואל אתיקון של עקמימות ניחא אבל אי קיימי אפתח של צד רה"ר ורב דאמר תואתו במפולש היינו שיעשה לאחד מן הפתחי' [צה"פ ובשני לחי ולא בעקמימותו א"כ לרב נמי קש' איך מועיל לחי או צה"פ] יתר מעשרה (והאחד עשר) אכתי אפי' צוה"פ לא מהני דהא א"ל רב לרב יהודה אתנייה צריך למעט מיהו בהא י"ל דניחא ליה לאקשויי מדשמואל בפשיטותא ויש להביא ראיה לפירש"י דאמרי' לקמן ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא רמו עליה חומרי דרב וחומרי דשמואל ואצרכוה דלתות משמע שהצריכו שתי דלתות לשני עקמימות שהיו לו כדפירש"י שהיה עקום כמין ח' מיהו פר"ח לא גריס דלתו' וברוב ספרים נמי

כתיב ואצרכוה דלת ואפי' גרסי' דלתות שמא היה מפולש משער לשער ובאמצעיתו היה מתעקם (כזה). ותו דמשמע לקמן בפי' רש"י גבי ההוא מבוי עקום דהוה בסורא [כרוך בודיא] ואותיבו ביה בעקמומיתיה ואין נראה לדחות שעשו כן מפני שלא חשו בני ראשו אחד לעשות להן תיקון. ומההוא דמבוי שעשוי כנדל נמי משמע בדברי רש"י דאמר רבא עושה צוה"פ להאי גיסא לכולהו ואידך גיסא משתרי בלחי וקורה משמע דצריך לעשות צורת הפתח לכולהו הקטנים מהך גיסא בעקמומימותו לצד מבוי גדול ואידך גיסא מישתרי בלחי וקורה אלא ודאי עושה צורת הפתח בעקמימותו וטעמא דמלתא כדי שיראו צור' הפתח בני ראשו של זה [ובני ראשו של זה] והרמב"ם ב' היאך מתירין מבוי מפולש עושה צורת הפתח מיכן ולחי או קורה מיכן ומבוי עקום תורתו במפולש עכ"ל משמע שר"ל שעושה צוה"פ לאחד מן הפתחים ולשני לחי כמו במפולש מיהו אנן על פירש"י נסמוך שמימיו אנו שותין. וגם רבי' יצחק הכריע בפירושו וקיי"ל כרב דאמר תורתו כמפולש וצריך לשני פתחים לצד ר"ה לחי לכל אחד ובעקמומיתו צריך צוה"פ וראיה לדבר דאמרי' לקמן ההוא מבוי עקום. שני פתחים היו מפולשים לר"ה (בזה). דהוה בנהרדעא ורמו עליה חומרי דרב וחומרי דשמואל ואצרכוה דלתות משני עקמימיות חומרי דרב דאמר תורתו כמפולש וכאן שני פילושין יש. והאמ' רב הלכה כת"ק דלא בעי דלת אלא צוה"פ כשמואל דאמר הלכה כחנניה ואמרי' לקמן מבוי העשוי כנדל אמר אביי עושה צוה"פ לגדול והנך כולהו אישתרו בלחי וקורה. א"ל רבא כמאן כשמואל דאמר תורתו בסתום למה לי צוה"פ בלחי וקורה סגי ועוד הא ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדע' וחשו לה לדרב והשת' הואיל ורב' דייק מהא דחשו לה לדרב א"כ ליבעי ליה דלת דהא חשו נמי לדשמואל דאמר הלכה כחנניה ופי' רבי' שמואל דמהא דחשו לשמואל אין ראיה שהלכה כשמואל משום דעובדא בנהרדעא הוי ונהרדעא אתרא דשמואל הוה והיו עושין מיראתו אבל מהא דבנהרדעא דהוה אתריה דשמואל והיה להם לעשות כשמואל ואפ"ה חשו לדרב יש ראיה גדולה שהלכה כרב וכ"כ הר"מ מיימון זצ"ל האיך מתירים מבוי מפולש עושה לו צורת פתח מיכן ולחי או קורה מיכן ומבוי עקום תורתו כמפולש עכ"ל ואע"ג שרוצה לפרש תורתו במפולש דלא כרבי' וברש"י מ"מ סובר דהלכה כשמואל דאמר תורתו במפולש. וגבי מבוי המפולש לר"ה נמי קיי"ל כרב דאמר הלכה כת"ק דחנניה דבין ב"ש ובין ב"ה כולהו סבירא להו דמבוי המפולש לרה"ר ואינו רחב ט"ז אמה סגי ליה בצוה"פ מיכן ולחי או קורה מיכן דרב ושמואל הלכתא כרב באיסורי ותו דרבא גבי מבוי העשוי כנדל מייתי ראיה מהא דחשו לדרב והא דחשו נמי לדשמואל לא מייתי לראיה להצריך דלת ש"מ דכרב ס"ל. ותו דגבי מבוי עקום דאמר רב

תורתו כמפולש פירשו רש"י וכן רבי' שמואל זצ"ל דמבוי המפולש לר"ה צריך צוה"פ מיכן ולחי או קורה מיכן משמע דסברי דהלכה כרב במבואות המפולשין. וכן פסק ה"ר משה מיימון כדפרי'. ועובדא דרב מתנה דלעיל ודרב נחמן לאו ראיה נינהו דבאתריה דמר שמואל הוה הילכך מבוי עקום ושני פתחים לר"ה (בזה). צריך לשני פתחים לצד ר"ה לחי לכל אחד ואח' ובעקמימותו צריך צוה"פ והיכא שהוא עקום ושני פתחיו מפולשין לר"ה (בזה) צריך לחי לשני פתחיו הפתוחי' לרה"ר וצריך לשני עקמומיותיו לכל אחד צוה"פ והיכא שהוא מפולש לר"ה ששני ראשין שלו מפולשין לר"ה (כזה). עושה צוה"פ מיכן ולחי או קורה מיכן:

והיכא שראשו אחד מפולש לר"ה וראשו האחד כלה לרחבה או לחצר והרחבה והחצר נפרצו כנגדו לר"ה או נפרצו שלא כנגדו או לא נפרצו כלל יש כאן דינים אחרים דאמר רב יוסף אמר רב יהודה אם היה מבוי כלה לרחבה אין צריך כלום קס"ד כגון שראשו אחד של מבוי מפולש לר"ה וראשו השני של מבוי דהיינו כותל האמצעי נפרץ לרחבה שאחורי הבתים דהיינו חצר שאחורי הבתים ומוקף ארבע מחיצות שהוא קרקע רחבה ונפרצה הרחבה כנגד אותה פירצה (נפרצה) מצד אחד לר"ה שהרחבה היתה בין המבוי ובין ר"ה דהשתא המבוי מפולש דרך הרחבה לר"ה אין צדיך כלום לתקן אותה פתיחה של גדר הרחבה ואפי' לא עירבו בני הרחבה עם בני המבוי לא אסרי אהדדי כדמפרש טעמא לקמן. א"ל אביי לרב יוסף הא דרב יהוד' דשמואל היא דאי דרב קשי' [דרב] אדרב דא"ר ירמי' בר אבא אמר רב מבוי שנפרץ במילואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו חצר מותרת ומבוי אסור פי' שראשו אחד של מבוי מפולש לר"ה וראשו האחד דהיינו כותל האמצעי נפרץ במילואו ע"פ כולו ונפרצה חצר כנגדו לצד רה"ר בפחות מעשר שהיה החצר בין המבוי ובין רה"ר. חצר מותרת. דלדידיה לא הוי במילואה ונשתיירו בה גיפופי מיכן ומיכן [לפיכך] לגבי דידה פתחים נינהו ולא אסרי עלה בני מבוי שאין המבוי אוסר על החצירות הפתוחות לו אבל חצירות אוסרות במבוי שהרי דריסת רגליהם עליו ור"ה נמי שבצד אחד של חצר במקום שנפרצה חצר לר"ה לא אסר על החצר דפתח הוא. ומבוי אסור. וקס"ד מדנקט ונפרצה לר"ה כנגד פרצת מבוי לחצר משום דמיחזי כי מבוי מפולש קאסר ליה ולאו משום שנפרץ לחצר שאין החצר אוסר על המבוי ורב יהודה מדנקט רחבה אשמעינן דמשום מפולש לא מיתסר וברחבה ליכא דיורין דליתסרו עלה אבל אי הוה כלה לחצר אסרו עלה שהחצר אוסרת על המבוי משום דאית בה דיורין דאי איסורא לרב יהודה משום פילוש מאי אריא דנקט רחבה הא הואיל שמפולש הוא כך היא לי שמפולש דרך רחבה כמו דרך חצר אלא ש"מ מדנקט התירה ברחבה משום

דלית בה דיורין ואפי' מפולש אבל חצר אוסרת ואפי' אינו מפולש הילכך אי רב יהודא משמיה דרב קשיא דרב אדרב בתרתי דאליבא דרב יהודה לרב פילוש דרך חצר ודרך הרחבה לא אסר וחצר אוסרת על המבוי ואליבא דרב ירמיה בר אבא הפילוש אוסר והחצר אינה אוסרת ולא ניחא ליה למימר אמוראי אליבא דרב. א"ל רב יוסף לא ידענא ממאן גמרה רב יהודה אלא עובדא הוה בכפר של רועים במבוי שכלה לרחבה כדפרי' ואתא לקמיה דרב יהודה ולא אצרכה ולא מידי ואי קשיא משמיה דרב תהוי משמיה דשמואל ולא קשיא ולא מידי השתא דאמר ליה רב ששת לרב יוסף בר אבא ואמרי לה לרב יוסף בר חמא אסברה לך מילתיה דרב דגמירנא לה מיניה דהאי דקאמר רב מבוי אסור היינו שלא עירבו בני חצר עם בני מבוי אבל עירבו בני מבוי עם בני חצר המבוי מותר דהאי דאסר ליה רב לאו משום מפולש קאסר ליה כדהוה ס"ד מעיקרא אלא מיירי שנפרצה חצר לרה"ר שלא כנגד פירצת חצר למבוי והאי נפרצה חצר כנגדו משום רבותא דחצר נקט דאע"פ כן דרבים נכנסין לה בזו ויוצאים בזו אפ"ה שריא אבל איסור מבוי לאו משום ההיא פירצה אלא משום דבני חצר אסרי עליה כי לא עירבו דכיון דלדידיה הוי מילואו פירצה היא ודיורי חצר אוסרין עליו והוא אינו אוסר עליהם מהשתא מצינו למימר דעובדא דרב יהודה בכפר רועים כרב עבדה משום דסתם רחבה מעורבת הוא והואיל ולית בה דיורין לא צריכא עירוב ולא אסרה אמבוי והא דאמר ר"י אמר רב מבוי אסור היינו שלא עירבו אבל עירבו המבוי נמי מותר אבל רחבה והחצר בין עירבו בין לא עירבו מותרין. הלכך האי הילכתא כדרב ששת כדגמיר לה מניה דרב. הלכך מבוי שראשו אחד מפולש לר"ה וראשו השני נפרץ לרחבה שאחורי הבתים או לחצר בין שנפרצו חצר ורחבה לרה"ר כנגד פירצת המבוי לחצר או לרחבה בין שלא נפרצו כלל לא עירבו החצר מותר והמבוי אסור אבל עירבו בני המכר עם בני החצר אף המכר מותר ורחבה לא אסרה אמבוי כלל מפני שאינה צריכה עירוב שאין לה דיורין ולא אסרה אמבוי ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא דבין בעירבו ובין שלא עירבו אסר רב וטעמא משום מפולש ודוקא נפרצה קאמר הא לאו הכי לא מיתסר מבוי משום בני חצר והא דרב יהודה דשמואל הוא ושרי בעירבו כגון רחבה דלא בעיא עירוב ואע"ג דנפרצה רחבה כנגדו ואסר בלא עירבו גבי חצר ואפי' לא נפרצה מדנקט רחבה ולא נקט חצר. בעירבו. דאיסורא משום פידצה שכנגדה היא. במאי פליגי. מ"ט דרב דחשיב ליה מפולש ומ"ט דשמואל דלית ליה מפולש. פליגי בדרב יוסף דאמר רב יוסף לא שנו. דאין צריך כלום. אלא שכלה המבוי לאמצע רחבה. דכיון דרחבה של רחבה עודף על המבוי לכל צד נראה שהמבוי לרחבה הוא כלה ואינו מושך עד ר"ה שכנגדו (בזה) ולא אתי למשרי

מפולש ורב סבר אפ"ה כיון דהרואה במבוי רואה לשני ראשי רה"ר ובקעי רבים מרה"ר זו לרה"ר זו דרך מבוי ורחבה אסור. אבל כלה לצידי רחבה. שכותל אורך המבוי שוה לאחד מכותלי אורך הרחבה נראה כמבוי ארוך ומושך עד רה"ר שכנגדו ומחזי כמפולש ואסור. הלכך כשהוא כלה לאמצע רחבה לשמואל שרי ולרב אסור ובעינן צוה"פ מיכן ולחי או קורה מיכן אבל היכא שהוא כלה לצידי הרחבה אף לשמואל אסור. אמר רבא הא דאמרת לאמצע רחבה מותר לא אמרן אלא זה שלא כנגד זה אבל זה כנגד זה שפירצ' חצר כנגד המבוי אסור ובצידי רחבה אפי' זה שלא כנגד זה אסור משום דכותל רחבה האריך המבוי והוי המבוי ארוך עד כותל שכנגדו ואסיר מידי דהוה אמבוי עקום שיש יותר מי' בעקמימותו דלכ"ע אסו' ואע"פ שאין פתחיו מכוונין ה"נ משנכנס לרחב' [הרי כל רוחב הרחבה] הוי עקמימו' גדולה ורחב' הרבה ודמי כמבוי מפול' דרך עקמימו' אמר רב משרשיא הא דאמרי' לאמצע רחבה וזה שלא כנגד זה מותר לא אמרן אלא רחבה דרבים אבל רחבה דיחיד זמנין דמימלך עלה ובני (לא) [לה] בתים ברחבה ברוחב העודף על המבוי ומשוה כותל ארכה לכותלי אורך [המבוי] והו"ל כמבוי שכלה לצידי רחבה ואסיר הילכך אע"ג דהשתא הוא כלה לאמצע רחבה וזה שלא כנגד זה אפ"ה הואיל ואיכא למיחש שישוה הכתלים אע"פ שלא השוה עדיין אסור. הלכך קיי"ל כרב יוסף דרב ושמואל פליגי בדרב יוסף ודרב יהודה לאו דשמואל היא אלא דרב היא כדתרצה רב ששת ודרב יוסף כ"ע היא והלכתא היא ורבא ורב משרשיא אית להו נמי דרב יוסף הילכך מבוי שראשו מפולש לאמצע רחבה ורחבה של רחבה עודף על המבוי לכל צד אע"פ שהרחבה מפולשת מצד אחר לרה"ר הואיל שאין הפילושים שוין זה כנגד זה מותר ואין צריך שום תיקון וכגון שהרחבה של יחיד היא אבל אם המבוי כלה לצידי רחבה שכותל אורך המבוי שוה לאחד מכותלי הרחבה אסור ואפי' זה שלא כנגד זה: אמר רבין בר רב אדא אר"י מעשה במבוי אח' שצדו אח' כלה לים וצידו אח' כלה לאשפה וראשו אחד סתום כשאר מבוי וראשו אחר פתוח לר"ה ומתוקן בלחי או קורה והאשפה היתה גבוהה י"ט וים נמי שפתו גבוה עשרה ובא מעשה לפני רבי ולא אמר בה לא איסור ולא היתר איסור לא אמר בה דהא קיימן מחיצו' היתי' נמי לא אמר בה (השתא) [חיישי' שמא] תנטל האשפה ויעלה הים שירטון של חול ואבנים אצל שפתו כי כן דרכו ומתקצר רוחב הים ונעשה קרקע ברוחב פרסה או יותר. ורבנן שהיו בדורו של ר' [מאי הוו אמרי ביה בהאי מבוי] א"ר יוסף בר אבדימי תנא וחכמים אוסרים אר"נ הלכה כדברי חכמים איכא דאמרי א"ר יוסף בר אבדימי תנא וחכמים מתירים אר"נ אין הלכה כדברי חכמים ואוקמה באשפה של יחיד דלא הויא מחיצה אבל אשפה של רבים הויא מחיצה וים נמי

לא הויא מחיצה: מרימר מפסיק לה לסורא באוזלי. הים היה לה לסורא מאחריה וראשי המבואות מפולשין לים והיה מרימר עושה סתימת רשתות ומכמורות לכל המבואות ולא רצה לסמוך על מחיצת הים. אמר חיישי' שמא יעלה הים שירטון ומטלטלי נמי במבואות כדמעיקרא. ומפסיק בינה לבין הים במחיצות אוזלי דהיינו רשתות ומכמרות והיה מחבר אותם ביתדות שלא היה יכול להפריחם שאל"כ לא היו חשובות מחיצות:

סימן קיב

ההוא מבוי עקום דהוה בסוריא כרוך בודיא ואותיבו ביה בעקמימותו פי' כרכו המחצלת והעמידוה בעקמימותו בני ראשו אחד עשו לחי לפתחן והמחצלת לעקמומיתו ובני ראשו אחד לא חשו לתקן ולא עשו לחי לפתחן. א"ר חסדא הא לא כרב ולא כשמואל אי כרב דאמר תורתו כמפולש צורת פתח בעי אי כשמואל דאמר תורתו כסתום לחי מעליא בעי פי' בעי לחיים משני ראשין וללשון רבינו הזקן כדפרי' לעיל צריך לחי לעקמומיתו לבד אותן שבשני ראשין. ואי נקט ביה סיכתא. וחברו ביתדות שלא יכול הרוח להפריחה הואיל וחבריה חבריה והויא מחיצה והותר המבוי פי' רבי יצחק בר שמואל זצ"ל שכרכו המחצלת מראשה לסופה עד שהיתה כמקל והעמידוה לגובהו של מבוי כדין לחי דאי לרחבו של מבוי פרשוה כענין מחיצה לא הוה ליה למימר כרוך בודיא. ותו דכי פריך אליבא דרב צוה"פ בעי לא משמע דפריך מכח דהכא לא מהני משום דנשיב ביה זיקא ושדי ליה אלא אפי' חבריה לא מהני לרב ואם היה בדרך מחיצה כ"ש דהוה עדיף מצוה"פ וכן משמע בפר"ח דפי' ואי נקט ביה סיכתא וחבריה חבריה דלשמואל מיהא מהני דהוה חשיב לחי ואם היה לרחבו של מבוי היתה מחיצה חשובה ומהני אפי' לרב. הלכך המבוי עקום שהעמידו המחצלת ברחבו של מבוי בעקמימותו וחברוה ביתדות עד שאין הרוח יכול להפריחה הויא מחיצה אע"פ שאין לחי בראשו אחד והיכא שכרכו המחצלת מראשה לסופה עד שהיתה כמקל והעמידוה בעקמימותו של מבוי ולא חיברוה ביתידות לכ"ע אין זה כלום הואיל ויכול הרוח להפריחה ואף ע"ג דיש לחיים בשני ראשין של מבוי אבל אם חברוה כיתידות שאין הרוח יכול להפריחה אף על פי שאין לחי בראשו אחר הותר המבוי לכ"ע לדברי רש"י ולפר"ח לרב לא הותר ולשמואל הותר מיהו מסתבר שגם לפירש"י לרב לא הותר דהא רב בעי צורת הפתח וההיא עובדא לאו כהילכתא דאנן כרב קיי"ל כדפדישית לעיל:

סימן קיג

איתמר מבוי העשוי כנדל דהיינו שרץ שיש לו רגלים הרבה כדתניא מרבה רגלים זה נדל וכן זה המבוי פתוחין לו מבואות הרבה וראשיהן אחר פתוחין לר"ה והמבוי הוא

עקום ושני ראשיו פתוחין לר"ה (כזה). אמר אביי עושה צוה"פ לגדול באחד משני ראשין והאחרים קטנים משתרו בלחי וקורה בראשיהם ע"פ רשות הרבים. א"ל רבא כמאן כשמואל. דאמר מבוי עקום תורתו כסתום דהא כל מבואות קטנים הללו מבואות עקומין הן נכנס דרך זה ויוצא דרך אחר וקאמר דלא בעי תיקון בעקמימותו כשמואל. למה לי צוה"פ. ואמאי מצרכת צוה"פ לגדול הא איהו נמי אין פילושיו מכוונין ועוד הא ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא וחשו לה לדרב כדאמרן לעיל רמו עליה חומרי דרב וחומרי דשמואל אלא אמר רבא עושה צורת הפתח לכולהו הקטנים מהך גיסא בעקמימותו לצד מבוי גדול. ואידך גיסא. לרה"ר משתרו בלחי או קורה. וכן הלכה ובערוך פי' נדל זהו שרץ שיש לו משני צדדין רגלים הרבה וכן מבוי העשוי כנדל שהיו משני צדדין שבילין שבילין וכן מפרש ר"ת שהמבוי גדול באמצע ומבואות קטנים מימין ומשמאל ואויר מבוי קטן זה כנגד סתימת מבוי קטן האחר דלא הוי השתא ממש מפולש לר"ה אלא מבוי עקום (כזה) וכענין זה הוו רגלי הנדל שיש לו שתי שורות של רגלים רגל של שורת ימין כנגד אויר של (צורת) [שורת שמאל] ולא נפקא מינה מידי בין פי' זה לפירש"י. ורבי' שמואל פי' מבוי אחד גדול מפולש לר"ה ואותו מבוי מתפצל לכמה מבואות קטנים מיכן ומיכן ראשן הפנימי פתוח למבוי גדול וראשן החיצון לר"ה וכשהוא נכנס במבוי גדול האמצעי יוצא כנגדו לר"ה ואם רצונו לצאת מאותו מבוי דרך אחד מן המבואות הקטנים הפתוחין לו פונה לימינו או לשמאלו ומתעקם ויוצא. נמצא שכל אחד מן המבואות הקטנים הוה מבוי עקום (כזה) שהרי אם נכנס באחד מן המבואות קטנים ובא למבוי האמצעי הגדול מן הדרום לצפון פונה למזרח או למערב של מבוי הגדול ויוצא לר"ה ואע"פ שכל אחד ואחד מן המבואות קטנים המתפצלים ממבוי גדול לכאן ולכאן הם מפולשים כל אחד ואחד מכנגד חבירו כיון שהמבוי גדול מפסיק ביניהם שם פוסק מרוצתם ופילושם והוו פתוחים למבוי ולא אמרי' מבוי קטן שכנגד זה מבוי קטן חבירו (שכנגד) הוו פתוחין לר"ה ומיקרו מפולשין שהרי המבוי האמצעי ההולך מן המזרח למערב מפסיק ביניהם ונקרא כל אחד ואחד מבוי עקום לפי שהן נתונין מצפון לדרום והמבוי האמצעי נתון מן המזרח למערב ומצטרף כל אחד עם מבוי גדול האמצעי ממקום שהוא פתוח לו עד רה"ר (כזה) ואיכא נמי לאוקמי הני מבואות קטנים זה שלא כנגד זה אמר אביי עושה צורת פתח לגדול הוא האמצעי המפולש לרה"ר משני ראשין באחד משני ראשין ולראשו השני לחי או קורה ואינך מבואות קטנים לישתרו [בלחי] או בקורה בראשיהן על פני ר"ה וראשו הפתוח למבוי גדול נפטר מכלום בשביל צורת הפתח המבוי גדול א"ל רבא כמאן כשמואל דאמר מבוי עקום תורתו כסתום דהא כל מבואות קטנים הללו נכנס דרך

זו למבוי גדול ופונה לימינו או לשמאלו ומתעקם ויוצא דרך מבוי גדול לד"ה נכנס דרך צפון לקטן ויוצא דרך מערב או דרך מזרח (נכנס דרך נגב למבוי קטן) דסבירא לן כשמואל אינו (אלא צריך) [צריך אלא] צוה"פ לגדול ולחי או קורה לקטני' לראשיהם הפתוחים לר"ה דכל אח' הוי מבוי עקום כדפר'. לא גר' למה לי צוה"פ לגדול דאפי' לרבא דאמר לקמיה ואזיל עושה צוה"פ לכולהו האי נמי בעי צוה"פ דהוא ניהו מפולש לר"ה משני ראשין ובעי להאי ראש צורת הפתח ולראשו השני לחי או קורה כמו כל הני מבואות קטנים כדמפרש רבא לקמיה אליבא דרב דאמר הלכה כת"ק דמבוי המפולש בעי צוה"פ מיכן ולחי או קורה מיכן ואמרי' נמי מבוי עקום תורתו כמפולש. והא ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא וחשו לה לדרב כדאמרן לעיל ואע"פ שמקומו של שמואל היה. ונהגו בו תורת מבוי מפולש אלא אמר רבא עושה צוה"פ לכולהו מבוי ומבואות קטנים וכ"כ הרמ"מ מבוי שהיו לו שבילי' מצד זה ושבילים מצד אחר שנמצאו מפולש לר"ה אע"פ שאין מכוונים זה כנגד זה הרי כל אחד מהן מבוי מפולש וכיצד מכשירין עושה צוה"פ לכל אחד ואחד מן השבילי' שבצד [האח' וכן לפתח הגדול ועושה לכל השבילים שבצד] השני לחי או קורה עכ"ל הרי הצריך למבוי גדול צורת הפתח כדברי רבי' שמואל זצ"ל:

סימן קיד

אמר רב כהנא בר תחליפא משמיה דרב כהנא בר מתתיה משמיה דרב כהנא בר מלכיו דהוא אמר משמיה דרב כהנא רביה דרב ואמרי לה רב כהנא בר מלכיו היינו רב כהנא רביה דרב מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר (כזה) פחות מד"א מניח הקורה באלכסון [פי'] צידו אחד ארוך ונמשך כותלו לר"ה עודף על חבירו. אם פחות מד"א עודף זה על חבירו מניח הקורה באלכסון וישתמש כאן בארוכה וכאן בקצרה. ואם ד"א עודף עליו אינו מניח קורה על ראש כותל הארוך אלא כונס לפנים מראשו כנגד ראש כותל הקצר ופי' רבי' שמוא' שאינו מניח את הקור' באלכסון אפי' תוך ד"א משום דאיפסלו הנך ד"א ולא מצטרפי אכותל מבוי משום דהוה מקום חשוב לעצמו דהא הכשר מבוי בד' אמות כדאמרי' גבי לחי הבולט מדופנו של מבוי ונמצא ראש הקורה האחר בלא כותל מבוי. רבא אמר (הוי) [אחד] משוך ד"א ואחד פחות מד"א אינו מניח אלא כנגד הקצר ואמר רבא אימא טעמא דידי ואימא טעמא דידהו טעמא דידי קורה משום מאי משום היכר ובאלכסון לא הוה היכר שהרואה את בני מבוי נמשכין ומשתמשין ברה"ר חוץ מכנגד כותל הקצר אומר מותר להשתמש ברה"ר לפי שאין אותו עודף דומה שיהא מן המכר. וטעמא דידהו קורה משום מאי משום מחיצה ובאלכסון הוי מחיצה. וקיי"ל כרבא דהוא בתראה וכ"כ ה"ר משה מיימן מבוי שצדו א' ארוך וצידו אחד קצר מניח את הקורה

כנגד הקצר: תנא עשה לחי לחצי מבוי שאם הכניס הלחי לפנים הרבה עד חצי ארכו של מבוי מותר לו להשתמש ולטלטל מן הלחי ולפנים ולא חיישינן דילמא אתי לאשתמושי ולטלטולי מן הלחי ולחוץ. איבעיא להו מהו להשתמש תחת הקורה. קא מיבעיא להו בקורה של כל מבואות. רב ור' חייא ור' יוחנן אמרי מותר להשתמש תחת הקורה שמואל ור"ש ברבי ורשב"ל אמרי אסור להשתמש תחת הקורה לימא בהא קמיפלגי דמ"ס קורה משום היכר. מ"ד מותר להשתמש תחת הקורה סבר האי דתקינו רבנן קורה במבוי משום הכירא דהולכים ושבים ברשות הרבים דלא יחשדו בני מבוי כשמשתמשים שם א"נ משום היכר שלא יטלטלו מרה"י לר"ה הלכך ע"י הקורה איכא היכרא ושרי לאשתמושי תחת הקורה. ומ"ד אסור להשתמש תחת הקורה סבר הקורה משום מחיצה. וחודו הפנימי יורד וסותם הילכך אסור דמן המחיצה ולפנים בעי לאשתמושי. לא דכ"ע קורה משום היכר והכא [בהא] קמיפלגי מאן דאסר סבר היכרא להנך בני מבוי דאינון מגואי בעינן וצד הפנימי הוה להו היכר ואסור להשתמש מן ההיכר ולחוץ. ומאן דשרי סבר הכירא להנך דמלבר דהיינו לבני רה"ר דהיינו צד חיצון. ואב"ע דלכ"ע קורה משום מחיצה והכא בהא קמיפלגי מאן דאסר סבר חודו הפנימי יורד וסותם ונמצא תחת הקורה מן (הפנימי) [המחיצה] ולחוץ ואסור ומאן דשרי סבר חודו החיצון יורד וסותם ונמצא תחת הקורה מן (החיצון) [המחיצה] ולפנים ושרי: והלכתא מותר להשתמש תחת הקורה דרב ושמואל הלכתא כרב ורבי יוחנן ורשב"ל הלכתא כרבי יוחנן ולעיל נמי גבי היה גבוה מעשרים ובא למעט אסיקנא דאביי ורב יוסף סברי מותר להשתמש תחת הקורה ולקמן נמי בשמעתי' ההיא דתני רבי זכאי קמיה דר' יוחנן תחת הקורה ובין לחיין נידון ככרמלית קסברי אביי ורבא דמותר להשתמש תחת הקורה ובין לחיין נמי קיימא לן דמותר לטלטל היכא שאין בלחיין ארבעה על ארבעה דתני רבי זכאי קמיה דרבי יוחנן תחת הקורה ובין לחיין נידון ככרמלית ואסור לטלטל שם א"ל פוק תני לברא [אמר אביי מסתברא מילתיה דר"י דאמר פוק תני לברא] אתחת קודה קאמר ליה דקסבר חודו החיצון יורד וסותם א"נ סבר הכירא להנך דמלבר אבל בין לחיים למבוי שאין שם קורה מודה דאסור. ורבא אמר בין לחיים נמי מותר וכגון שאין בין לחיין ארבעה על ארבעה וכגון שפתוח לרה"ר אבל אם יש בו ארבעה על ארבעה ופתוח לכרמלית אסור לטלטל ביניהם. אמר אביי מנא אמינא לה דבין לחיים אסור לר"י דא"ר חמא בר גוריא אמר רב תוך הפתח. כגון מבוי שיש פצימין רחבין לפתחו מיכן ומיכן והן הן לחיים שלו צריך להעמיד לחי אחר מבחוץ אם ירצה להשתמ' בין הפצימין הא למדת דבין לחיין אסור. וכי תימא דאית ביה ארבע על ארבע. ברחב הפצימין במשך המבוי דכל ארבעה רשותא

באפי נפשה היא וכרמלית היא ובהא מודית לי דאסור לטלטל דהא לא פליגינן אלא כשאין בו ארבעה על ארבעה והאמר (ר"נ) [רב חנין] בר רבא אמר רב תוך הפתח אף ע"פ שאין בו ארבעה על ארבעה צריך לחי אחר להתירו. ורבא אמר דהתם דפתוח לכרמלית. לבקעה דשייך ומצטרף למינו שחוצה לו. הלכך אסור אע"פ שאין בו ארבעה על ארבעה. אבל לרה"ר מאי שרי יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא אין מצא מין את מינו וניעור. מצא כרמלית שבין לחיים שלא היה בו שיעור כרמלית. את מינו. שחוצה לו וניעור ונתחזק ע"י מינו וניעור משנתו שהיה תחילה בטל אצל מי שאינו מינו. אבל פתוח לרה"ר שלא זה מינו ולא זה מינו בטל לכאן ולכאן ומותר לטלטל והלכה כרבא כדפרי' ורב אשי נמי כרבא ס"ל דא"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרבא ואת לא תסברא בין לחיים לר' יוחנן אסור והא אמר רבה בב"ח אמר ר' יוחנן מבוי שרצפו בלחיין במשך המבוי מראשו לצד סופו בשתים ושלש אמות בפחות מארבע שאין בין לחי ללחי ארבע אבל יש ביניהם שלשה. באנו למחלוקת רשב"ג ורבנן. דאיפלגו לעיל במשלשה עד ארבעה אי אמרי' לבוד אי לא מאותו מחלוקת אנו למדין שאף בהכשר מבוי זה יש ביניהם מחלוקת ור' יוחנן לא פירשה למילתיה והשתא קמפרש רב הונא בריה דרב יהושע דע"כ הא דקאמר ר"י דשייכא פלוגתא דרשב"ג ורבנן הכא לא משכחת לה אלא בתשמיש שכנגד הלחיים דלרשב"ג דאמר הוי לבוד בפחות מארבעה הוו כולהו כחד לחי ואין משתמש במבוי אלא עד חודו הפנימי של לחי הפנימי אבל משם ולחוץ [הוי] בין לחיים ואסור ולרבנן דאמרי דיותר משלשה לא הוי לבוד לא הוי כולהו [כחד לחי] ובלחי החיצון משתרי מבוי ומותר להשתמש בכל המבוי עד חודו הפנימי של חיצון דכנגד חיצון לחודיה הוי בין לחיים אלמא לר' יוחנן בין לחיים אסור דאי בין לחיים מותר מאי שייכא פלוגתייהו דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן להכא בין הוו כולהו כחד בין לא הוו כולהו כחד כנגד כולן הוא משתמש. ורבא התם נמי דפתוח לכרמלית ומצא מין את מינו וניעור רב אשי אמר לעולם בין לחיים לר"י מותר והא דאמר ר"י דשייכא פלוגתא דר' שמעון בן גמליאל ורבנן להכא כגון דהוי משך רציפה זו ד"א באורך המבוי. לרשב"ג יש לבוד בפחות מד' והוה ליה חד לחי ואמרי' לעיל ארבע אמות נידון משום מבוי ויוצא מתורת לחי. וצריך לחי אחר להתיר מבוי זה שבין לחיים אבל מלחי הפנימי ואילך מיהא שרי לטלטולי דלהני ודאי נראה לחי פנימי ועוביו נידון להם בלחי וניתר להם מבוי ורש"י נראה בעיניו שאפי' מפנימי ולפנים אינו ניתר דלחי הפנימי לר"י אינו מתיר כלל. אבל לרבנן דאמרי בשלש' לא אמרי' כלבוד כל חד וחד באפי נפשה הוא ומשתרי מבוי בלחי קמא. הא למדת דרב אשי כרבא ס"ל דבין לחיים מותר לטלטל וכדפרישית וכגון שאין בין לחיים ד' טפחים

ופתוח לרה"ר ולא לכרמלית וקיי"ל כרבנן במבוי שרצפו בלחיים דהא אנן קיי"ל דבג' לא אמרינן לבוד וכדאוקמה רב אשי לפלוגתייהו והא דאמר רב חסדא הכל מודים בין לחיים שאסור ליתא:

סימן קטו

בעא מניה רמי בר חמא מרב חסדא נעץ שתי יתדות על שני כותלי מבוי בעוביי' של צד רה"ר והניח קורה על גבייהו ונמצאת קורה שעל גביהם בולטת ונמשכת לחוץ יותר מן הכתלים וחודה הפנימי דבוק וסמוך לכותל. מהו להשתמש במבוי א"ל לדברי האוסר. להשתמש תחת הקורה בכל המבואות דטעמיה משום דחודו הפנימי יורד וסותם. מתיר. כאן להשתמש במבוי הזה דכיון דחודו הפנימי סותם נמצאת סתימת הקורה דבוקה לכתלים וסתימה מעלייתא היא. ולדברי המתיר להשתמש תחת הקורה אלמא חיצון יורד וסותם אוסר כל המבוי הזה עד שיביאו קורה אחרת דאין הסתימה מחוברת לכתלים ויש אויר בינתים והכא לאו מחיצה ממש היא להכשיר הפסק אוירא. ורבא אמר אף לדברי האוסר אסור בעינן קורה על גבי מבוי וליכא דהכי תקון רבנן שתהא הקורה על גבי חלל מבוי דבהכי הוי הכירא ובהא פליגי דרב חסדא סבר (קודם) [קורה] משום מחיצה ורבא סבר קורה משום הכירא וה"נ אמרי' לעיל גבי מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר דרבא סבר דקורה משום הכירא והלכה כרבא דקורה ע"ג מבוי בעינן וה"נ סבר רב אשי דקורה על גבי מבוי בעינן [דאותביה] רב אדא בר מתנה לרבא היתה קורה משוכה ורחוקה מן הכתלים. או תלויה. שאין ראשיה מונחין על גבי הכתלים אלא תלויה באויר שקצרה משתי רוחותיה. פחות מג' א"צ להביא קורה אחרת [ג' צריך להביא קורה אחרת] רשב"ג אומר פחות מארבע אין צריך להביא קורה אחרת. ארבעה צריך להביא קורה אחרת. ס"ל בכל דוכתא לבוד בפחות מד'. מאי לאו משובה מבחוץ. שנתמשכה לתוך רה"ר כגון בעיין דלעיל דשתי יתידות. ותלויה מבפנים שקצרה משתי רוחות ואינה מגעת לכתלים אלא ניתלית באויר ואמרי' לבוד להאריך ראשיה. וש"מ לא בעינן קורה ע"ג מבוי. לא אידי ואידי מבפנים. ותרויהו בקורה קצרה עסקי'. משוכה מרוח אחת. שראשה אחת על הכותל וראשה השני אינו מגיע לכותל שכנגדו ותלויה משתי רוחות [מהו דתימא מרוח אחת אמרי' לבור משתי רוחות לא אמרינן לבור קמ"ל. רב אשי אמר. משום ב' רוחות לא אצטריכא ליה דכיון דתנא משוכה מרוח אחת הוא הדין משתי רוחות] אלא חדא קתני משוכה והיא תלויה שקצרה היא מהגיע לכתלים ועוד שתלויה היא למעלה מגובה כותלי מבוי. והיכי דמי כגון שנעץ שתי יתדות עקומות ע"ג שני כותלי מבוי. ועקמומותיהן נוטות זו כלפי זו להיות סניף להאריך הקורה משני צדדיה כשתנתן עליהן

והן עצמן אינן ראוין להכשר קורה שאין בהן רוחב טפח כשיעור הכשר קורה דמתני'. ואין בעקמומיתן שלשה. ואיכא למימר לבוד מראשי הקורה ולכתלים ואין בגובהן של יתדות ממעל לכתלים שלשה טפחים דאי הוי בגובהן שלשה מיפסלה דקורה ע"ג כתלים בעינן אבל השתא. בפחות משלשה אמרי' חבוט והשפל כאילו מונחות על הכותל. דמהו דתימא או לבוד אמרי' או חבוט אמרי' לבוד וחבוט לא אמרי' קמ"ל. הא למדת דרב אשי סבר דקורה ע"ג מבוי בעינן הלכך הלכה כרבא ורב אשי דקורה ע"ג מבוי בעינן וליתא לדרב חסדא:

סימן קטז

איתמר נראה מבפנים ושוה מבחוץ. שהעמיד הלחי רחבו לצד ארכו של מבוי ולא משך קצת רחבו קימעא כלפי חוץ אלא השוה חודו החיצון לעובי כותלי המבוי ודומה כמי שמוסיף על רחב הכתלים ואינו נראה מבחוץ כלחי אבל חודו הפנימי נראה מבפנים שעוביו בולט לתוך רחב המבוי. נידון משום לחי. דהואיל ואיכא הכירא מבפנים אע"ג דליכא הכירא מבחוץ הוי לחי (כזה). נראה מבחוץ ושוה מבפנים. שמשך כל הלחי לחוץ וחודו הפנימי נכנס בכותלי המבוי ואינו נראה מבפנים אלא דומה כמוסיף על אורך הכותל אבל מבחוץ ניכר שאינו מכותל המבוי שהרי נמשך להלאה מרוחב הכותל לצד רחבו של מבוי (כזה). ר' חייא ור"ש ברבי חד אמר נידון משום לחי וחד [אמר] אינו נידון משום לחי תסתיים דר' חייא הוא דאמר נידון משום לחי דתני ר' חייא כותל שצידו אחד כנוס מחבירו. שכנס הבנין ומיעטו מעוביו דהשתא יוצא ממנה כמין עמוד. בין שכניסתו נראה מבפנים ושוה מבחוץ ששוקע הכותל מאחוריו ונראית הפגימה לפנים (בזה). בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים כגון ששוקע הכותל מלפניו שאין הכניסה נראית לעומדים מאחריה אלא לבני ר"ה (כזה) בתרויהו נידון משום לחי תסתיים. ופסקינן בשלהי שמעתי' הלכתא כמאן דאמר נראה [מבחוץ] ושוה מבפנים נידון משום לחי ואע"ג דאיתותב מההוא דתניא חצר קטנה שנפרצה לגדולה כו' אפ"ה הואיל ור' חייא קאי כותיה פסקינן הלכתא כותיה. הלכך בין שנראה מבפנים ושוה מבחוץ בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים בתרויהו נידון משום לחי והואיל [וכן הא דתנן] חצר קטנה שנפרצה לגדולה גדולה מותרת וקטנה אסורה ליתא אלא קטנה נמי מותרת ולא אסרי בני גדולה על הקטנה אלא הויא נמי האי פירצה פתחא לגבה להיות כשתי חצירות ופתח ביניהם (כזה) ואע"פ ששוה מבפנים שהעומד בתוך הקטנה רואה כל כותלי ארכה שוין שאין שם מכותל רחבה לפיאותיה כלום והוה מילואה הרי מבחוץ בתוך הגדולה נראין לה שיורין כותל של גדולה מיכן ומיכן שהגדולה עודפת על הקטנה דהא גדולה נמי בהא

משתריא משום דלדידה נראה מבפנים. והא דתנן חצר קטנה שנפרצה לגדולה גדולה מותרת וקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה ההיא כדאוקמה ר' זירא בנכנסין כותלי קטנה לגדולה. ובולטין לתוך הגדולה כשתים ושלש אמות דהנך גיפופי דנפישי לגדולה שעומדים מאחורי פרצות הקטנה נראות שלא מאותו כותל היה (כזה). אבל היכא שאינם נכנסים כותלי קטנה לגדולה תרויהו שרו הקטנה משתריא בנראה מבחוץ ושוה מבפנים והגדולה בנראה מבפנים ושוה מבחוץ ואע"ג דאסיקנא דליתא לדר' זירא וליתא נמי לדרבינא דקאי בשיטתיה היינו דליתא לסברתייהו אבל איתא להלכתייהו. ליתא לסברתייהו. דסברי דמתני' איידי בנכנסין כותלי קטנה לגדולה וסברה מתני' דנראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי משום קושיא דברייתא דתנא אדא בר אבימי קמיה דרבי חנינא ואמרי לה קמיה (דרבי) חנינא [בר] פפא קטנה בעשר וגדולה באחד עשר. אבל איתא להלכותייהו. דנראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי כדפסק' שלהי שמעת'. הלכך ע"כ חצר קטנה שנפרצה לגדולה תרויהו משתרו קטנה משתריא כנראה מבחוץ ושוה מבפנים וגדולה משתריא בנראה מפנים ושוה מבחוץ. ותו נראה בעיני דאיתא נמי לסברתייהו כדאמרי' שלהי שמעתין והלכתא נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי תיובתא והלכתא דהא איתותב ממתני' דחצר קטנה שנפרצה לגדולה. אין משום דתני ר' חייא כותיה ופי' רבי' שמואל וא"ת איך יתכן דשבקינן מתני' דחצר קטנה כו' דאותבינן מינה תיובתא לרבה בר רב הונא דנראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו נידון משום לחי והשתא אמרי' הלכתא כותיה משום דתני ר' חייא הלכתא כותיה והא פשיטא לן אפי' (דדוקא) [דיוקא] דמתני' מכרעא ברייתא כדאמרי' לקמן בפרקין דמותבינן לרב פפא מהא ברית' דפנות הללו שרובן פתחים כו' תיובת' דר"פ תיובתא והלכתא כותיה דרב פפא תיובתא והלכתא משום דדיקא מתני' כותיה ואת אמרת ברית' מכרעא משנ' מפורשת. תריץ האי דאותיבו מתני' לרבה ב"ר הונא היינו משום ברייתא דתני אדא בר אוכמי דאי לאו האי [ברייתא] לא קשתיה מתנית' והאי דאמר הלכתא כותיה היינו משום ברייתא דתני ר' חייא כותיה ובריית דר' חייא לא מכרעא מתני' אלא ברייתא דאדא בר אוכמי מכרעא דדחקה לן לאוקומי מתני' ולמשמע מינה תיובתא לרבה בר רב הונא וכיון דברייתא דרב אדא בר אוכמי ליתא תיקו מתני' בנכנסין כותלי קטנה לגדולה וכדמפלגי טובא דליכא למימר לבוד ולא תקשי לרבה בר רב הונא ואמרי' כל מתני' דלא מיתניא בר' חייא וכו' הושעיא לא מותבינן מינה בי מדרשא משום הכי מכרעא ברייתא דר' חייא לברייתא דרב אדא בר אוכמי היא דתני ומשתבש שמעינן מינה דמתניתיה משבשתא נינהו הילכך איתא להלכתייהו דר' זירא ודרבינא. ואיתא

נמי לסברתייהו דמתני' איידי בנכנסין כותלי קטנה לגדולה וכגון שהפליג כניסות מן כותלי אורך הגדולה טובא דאיכא טפי משלשה טפחים שהיתה גדולה רחבה מן הקטנה הרבה אבל אם אין הגדולה רחבה מן הקטנה אלא מעט פחות משלשה לכאן ופחות משלשה לכאן דהשתא אין ריוח שבין הכניסות לכותלי ארכה של גדולה שלשה טפחים קטנה נמי משתריא דכלבוד דמי ומחזי כאילו ראשי הכניסה של כותלי הקטנה סנופין בבוין לצד כותלי ארך הגדולה דהדר הוו להו גיפופי נראין מבחוץ ומשתריא. וה"ר משה מיימון זצ"ל כתב חצר קטנה שנפרצה במילואה לחצר גדולה מבעוד יום אנשי גדולה מערבין לעצמן ומותרין שהרי נשאר [להם פצימין] מיכן [ומיכן] ואנשי קטנה אסורין להוציא מבתיהן לחצר שלהן עד שיערבו עם בני הגדולה עירוב אחד שדיורין של גדולה חשובין כקטנה ואין דיורי קטנה חשובים כגדולה עכ"ל וליתיה לפסקיה אלא כדפרישי' הלכה למעשה דההיא דכל גגות דיתיב רבא ור' זירא ורבה בר רב חנן ויתיב אביי גבייהו ויתבי וקאמרי שמעי' מינה ממתני' דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדולה דגדולה אסרה על הקטנה ולא קטנה על הגדולה היינו בנכנסין כותלי קטנה לגדולה וכדאוקמה ר' זירא:

סימן קיז

מבוי שהוא רחב מעשר אמות ימעט היכי לעביד אמר אביי עושה פס גבוה עשרה טפחים במשך ארבע אמות שהוא שיעור משך המבוי ומעמידו לארכו של מבוי באמצע הפתח דכיון דאיכא הכשר מבוי [באורכו] של פס הוה להו כשני מבואות ונעשה זה פתח למבוי זה והפתח השני למבוי שני ופי' רבי' שמואל זצ"ל שצריך לכל אחר בתים וחצירות. א"נ כדרב יהודה דאר"י מבוי שהיה רחב ט"ו אמה מרחיק שתי אמות מן הכותל ומתחיל לעשות שם [פס] ועושהו שלש אמות לסתום הפתח ונמצא ה' אמות אילו סתומות דפירצת שתי אמות ניתרת בעומד מרובה על הפרוץ. והיכא דהוה רחב עשרים יעשה כן אף לצד השני וכ"ש אם הרחיק אמה מן הכותל ועשה פס אמה ומחצה דעדיף טפי דהשתא לא מצטרף אויר אמה עם אויר הפתח לבטל אמה ומחצה דהא בטיל ליה אויר דזוטר מיניה והכי שפיר טפי שלא תהא פרצת שתי אמות כאחת אלא דלא אטרחוה רבנן כולי האי ולא חשו רבנן דילמא שבקי פתחא רבה ועיילי בפיתחא זוטא ותיבטל תורת פתח מן הגדול ובטל ליה לחי המתוקן בו ונמצא מבוי זה בלא תיקון דאמר רב אדא בר מתנה חזקה אין אדם מניח פתח גדול ויוצא ונכנס בפתח קטן מיהו אם אירע כך דשבקי פיתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא ה"נ דנאסר כל תיקון המבוי ובטלה הקורה ובטל הלחי ופי' רבי' שמואל אבל אם עשו צוה"פ לקטן אפי' היכי דשבקי בני מבוי

פתחא קמא ועיילי בההיא פירצה אפ"ה לא בטלה תורת פתח וקורה מן הראשון משום דהוי פתח. והרבה פתחים שרינן למבוי:

סימן קיח

אמר רמי בר אבא אמר רב הונא לחי הבולט מדופנו של מבוי לתוך רחב המבוי ולא נעשה לשום לחי אלא הוציא בנין בפאת ביתו כדרך שעושין משום חיזוק. פחות מד"א. ברוחב המבוי גידון משום לחי וסמכי' עליה. ואין צריך לחי אחר להתירו. ד"א אם היה בולט לתוך רוחב המבוי ד"א נידון משום מבוי דכיון דאורך הכשר מבוי ניתר בכך בעלמא למיקרי מבוי ה"נ נפק מתורת לחי ולא סמכי' עליה. ואע"ג דאילו עבידא משום לחי הוי כשר דמשום דריבה בסתימתו לא גרע מלחי משהו הכא כיון דלאו להכי הוקבע אנן במחשבה לא מצינן לאפוקי מתורת כותל ולשוויה לחי ונמצא שאין תקון למבוי [זה] וצריך לחי אחר להתיר למבוי. ואע"ג דפליגי רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע באותו לחי אחר היכא מעמידו אעפ"כ ליתא לדרמי בר אבא אמר רב הונא אלא כרב אשי קיי"ל דאמר אף במבוי שרחב שמונה אמות לא צרי' לחי אחר ממ"נ אי עומד נפיש שהיו ד"א של לחי שוחקות ונמצא פרוץ חסר מארבע ניתר בעומד מרובה על הפרוץ. אי פרוץ נפיש נמצא שאין ארבע אמות שלימות בלחי ונידון משום לחי דהא אין רוב אדם יכולין לצמצם מאי אמרת דילמא כי הדדי נינהו ואין כאן לחי שהרי יש בו ד"א ולא עומד מרובה. הוי ספק דבריהם שמא צמצם ואסור ושמא לא צמצם ומותר וטלטול מבוי מדרבנן הוא וספק דבריהם להקל. הילכך שמעי' מהכא דלחי שעשאו לשם לחי אע"ג דרחב ארבע אמות או יותר הוה לחי והיכא שלא עשאו לשם לחי אי רחב ד"א לא הוי לחי ואם יש מן הפרוץ ד"א צריך לחי אחר ואותו לחי אחר מוקי ליה באידך גיסא כדר"פ א"נ מוקי ליה בהדיה כדרב הונא בריה דרב יהושע וכגון שיגביה את הלחי יותר מן הראשון או ינמוך אותו או יעשנו עב יותר או דק יותר. ואי הוה מבוי שמונה רחב לא צריך כלום כדרב אשי ואי הוה הלחי רחב ארבע והפרוץ אין בו ארבעה ניתר בעומד מרובה על הפרוץ ואין צריך שום תיקון ואע"פ שלא עשאו לשם לחי וכגון שאותם ד"א נראין בסותמין את רוחב הפתח ונראין כלחי ואינם שוין לכותל שאם שוין לכותל ואין ניכר שסותמין רוחב הפתח א"כ הפירצה פתח מעליא הוא וצריך לחי הואיל שרחב ד"ט דכל מבוי שפתחו רחב ד"ט צריך לחי להתירו כדפרי' לעיל גבי הכשר מבוי:

סימן קיט

אמר רב אסי אר"י חצר צריכה שני פסין שאם נפרצה למקום האסור לה צריכה שיור משני רוחותיה א"ל ר' זירא לרב אסי מי אר"י הכי והא את הוא דאמרת משמיה דר"י פסי

חצר צריכה שיהו בהן ד"ט כי סליק רבי אבא מימי פרשה מרוח אחת בארבעה משתי רוחות משהו מיכן ומשהו מיכן כרבנן דמתני' דסברי רחבן ועובין של לחיים במשהו וכן הלכה. והא דאמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל חצר ניתרת בפס אחד פרשוה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע כדר' יוחנן שאם בא לעשות לחיים משני רוחותיו דיו שיהא כל לחי במשהו ואם בא לעשות מרוח אחת בעינן שיהא הפס רחב ד"ט אבל מבוי דיו בלחי אחד משהו (משום) [מרוח] אחת או בקורה אפי' בלא לחי כלל. ואיזהו מבוי ואיזהו חצר אר"נ נקיטינן איזהו מבוי שניתר בלחי וקורה כל שארכו יתר על רחבו ושתי חצירות פתוחות לתוך מבוי ובית פתוח לכל חצר ואפי' בית אחד ואוקמה רב דאפי' ארכו יתר על רחבו משהו הוה מבוי וניתר בלחי או קורה ואיזהו חצר שצריכה שתי לחיים משתי רוחותיה או פס ד' טפחי' מרוח אחת כל שהיא חצר עגולה או מרובעת או שרחבה יתר על ארכה כך פירש"י לעיל גבי ההוא דאמר רב הונא ברי' דרב יהושע לא אמרן אלא במבוי שמונה אבל במבוי שבעה ניתר בעומד מרובה על הפרוץ וק"ו כו' ואי ארכה יתר על רחבה אפי' משהו ה"ז יש לה דין מבוי וניתרת בלחי או קורה וכן מבוי גמור ואין פתוח לתוכו אלא חצר אחת או שיש בו שתי חצירות ואין בית אלא לחצר אחת ה"ז בחצר ואינו ניתר אלא בשני לחיים או בפס ארבעה וכן מבוי שאין בארכו ארבעה אמות אע"פ שבתים וחצירות פתוחין לתוכו ה"ז כחצר ואינו ניתר אלא בשני לחיים או בפס ארבעה דהא איפלגו בה אביי ורב יוסף לעיל וסבר אביי תחילת מבוי אי איכא ד"א אין אי לא לא. ארכו של מבוי הוא דרך יציאה וכניסה לר"ה עד ראשו השני הפתוח לחצירות שכנגד פתח ר"ה ול"ש אם בתים וחצירות פתוחים למבוי בראשו השני הוה מבוי ול"ש אם פתוחים לתוכו בצדו כדמוכחא סוגיא בפלוגתא דאביי ורב יוסף דאמר אביי מנא אמינא לה דהכשר מבוי בד"א דאמר רב אין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחין לתוכו ואי אמרת מבוי ניתר באורך ארבע מכדי מיעוט חצירות שתים ואין פתח פחות מד' ואיך יפתח פתח רחב ד' במשך המבוי שאינו אלא ד' איה מקום הפצימין ועוד כולו פרוץ הוא וכ"ת דפתח לה בדופן האמצעית [וכו'] וכי קאמר רב יוסף הכשר מבוי באורך ד' במבוי רחב מאוד קאמר ויכול לפתוח פתח החצירות בדופן שמאחוריו ה"ז דין מבוי יש לו שניתר בלחי או קורה:

סימן קכ

תנן קורה שאמרו רחבה כדי לקבל אריח שתהא דומה לקביעות לבנות עליה בנין. והאריח חצי לבנה של ג"ט. שהלבנה ג"ט נמצא אריח טפח ומחצה רוחב דיה לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל (כל) אריח זה לרחבו. ופרכי' בגמ' טפח ומחצה בעי ושנינן

כיון דאיכא רחבה טפח אידך חצי טפח מלבין לה בטינא משהו מהאי גיסא ומשהו מהאי גיסא וקיימא. ועובי' של קורה כל שהו. תנן ובריאה כדי לקבל אריח רי"א רחבה אע"פ שאין בריאה וקיי"ל כת"ק דבעינן שתהא בריאה כדי לקבל אריח. אמר רבה [בר רב הונא קורה שאמרו צריכה שתהא בריאה כדי לקבל אריח] ומעמידי קורה דהיינו שאם הניחה ע"ג יתדות אין צריכין שיהיו בריאין לקבל קורה ואריח אלא לקבל קורה לבדה דהא לא יהבי אריח עלה ובקורה הוא דבעינן ענין קביעות כי היכי דתהוי הכירא מעליא אבל מעמידיה לא תלי הכירא בדידהו. ור"ח אמר אחד זה ואחד זה צריכין שיהו בריאין כדי לקבל קורה ואריח. קורה בעיא בריאות דאריח ומעמידיה בעו בריאות דקורה ואריח. ופסק ה"ר משה מיימון הלכה כרב חסדא. ואם היתה הקורה רחבה ד"ט אף ע"ג שאינה בריאה דמתני ליה ר"י לחייא בר רב קמיה דרב רחבה אע"פ שאינה בריאה א"ל אתנייה רחבה ובריאה והאמר ר' אילעא אמר רב רחבה ארבעה אע"פ שאינה בריאה רחבה ארבעה שאני דהא איכא הכירא טובא ושמעי' מינה נמי דהלכה כת"ק ורחבה ובריאה בעינן בפחות מד"ט ות"ק דנקט רחבה טפח דאפי' ברחבה טפח ובבריאה סגי מיהו כל פחות מד"ט רחבה ובריאה בעינן. והא דתנן היתה של קש ושל קנים רואין אותה כאילו היא של מתכות עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה עגולה רואין אותה מרובעת ההיא רבי יהודה היא דאמר רחבה אע"פ שאינה בריאה ואין הלכה כך: אמר רב ששת הניח קורה ע"ג מבוי ופירס עליה מחצלת להיות מחיצה לייפות בה היתרו. הגביה המחצלת מן הקרקע ג"ט קורה אין באן ומחצלת אין כאן קורה אין כאן דהא מיכסיא מחצלת אין כאן דהו"ל כמחיצה שהגדיים בוקעים בה הואיל וגבוה' שלשה הויא מחיצה תלויה ואינה מתרת וכן הלכה: ת"ר קורה היוצאת מן הכותל ואינה נוגעת לכותל אחר וכן שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה ואינן נוגעות זו לזו פחות מג' א"צ להביא קורה אחרת ג' צריך להביא קורה אחרת רשב"ג אומר פחות מד' א"צ להביא קורה אחרת ארבעה צריך להביא קורה אחרת. ס"ל דכל פחות מד' כלבוד דמי. וכן שתי קורות המתאימות שהשכיבן זו אצל זו כמו תאומים ולא בזו כדי לקבל אריח ולא בזו [כדי] לקבל אריח אם מקבלות אריח לרחבן טפח א"צ להביא קורה אחרת וא"ל צריך להביא קורה אחרת. וקיי"ל כת"ק דהא קיי"ל בכולי תלמודא דבג' לא אמרי' לבוד. היו שתים אחת למעלה ואחת למטה. זו אצל זו אלא שהאחת מעמידיה גבוהין משל חברתה וגבוהה ממנה. ר"י ברבי יהודה אומר רואין את העליונה כאילו היא למטה והתחתונה כאילו היא למעלה עד שיהו זו אצל זו בשוה ובלבד שלא תהא העליונה למעלה מעשרים אמה מן הקרקע דאין שם הכשר קורה ולא תחתונה למטה מעשרה סמוך לקרקע ואין

הלכה כר' יוסי בר' יהודה דאמר אביי ריב"י ס"ל כאבוה דאית ליה רואין דאמר במתני' היתה של קש ושל קנים רואין אותה כאילו היא של מתכת וכבר פרישי' דאין הלכה כר' יהודה. וה"ר משה מיימון זצ"ל כתב להיתר ובלבד שלא יהא ביניהם שלשה טפחים כשרואים אותו שירדה זו ועלת' זו ואין נראה בעיני דהא בעינן שתהא ראויה לקבל אריח ולא עדיפא מעקומה דא"ר יהוד' רואין אותה כאילו היא פשוטה דליתא כדפרישי'. תנן לחיים שאמרו גובהן עשרה טפחים רוחבן ועובין כל שהו ר' יוסי אומר [רחבן] שלשה טפחים ואוקימנא דה"ק אותן לחיים שנחלקו בו ר' אליעזר וחכמים דלר"א תרי לחיים ולרבנן די בלחי אחד גובהן י' טפחים ורחבו ועוביו כל שהו תני ר"ח אפי' בחוט הסרבל. אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה כר' יוסי לא בהילמי ולא בלחיים א"ל רב הונא [בר חיננא] בהילמי אמרת לן בלחיים לא אמרת לן ומ"ש בהילמי דפליגי רבנן עליה לחיים נמי הא פליגי רבנן עליה. שאני לחיים דקאי ר' כותיה. רב רחומי מתני הכי אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אין הלכה כר' יוסי לא בהלמי ולא בלחיים א"ל אמרת אמר להו לא אמר רבא האלקים אמרה וגמירנא לה מיניה מ"ט קא הדר בו משום דר' יוסי נימוקו. טעמי ראיותיו. עמיה. א"ל רבא בר רב חנן לאביי הלכתא מאי א"ל פוק חזי מה עמא דבר פירש"י וכבר נהגו בלחי משהו וכ"כ ה"ר משה מיימון שהלחי רוחבו ועוביו כל שהו. ושלהי הקומץ רבה אמרי' אביי הוה יתיב קמיה דרב יוסף אפסיק רצועה דתפילי א"ל מהו למיקטריה א"ל וקשרתם שתהא קשירה תמה א"ל רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי מהו למיתפרה ועיילי לתפרה לגואי א"ל פוק חזי מה עמא דבר ופירש"י התם לחומרא ור"ת פי' להקל והביא ראיה משמעתין. ובירושלמי פ"ק דמגילה אמרי' ר' ירמיה אפסקא ליה רצועה דתפילי שאל לר' אבא בר ממל א"ל וקשרתם אפי' קשירה תהא תמה ר' זעירא אפסקה גידא דרצועה שאל לרב הונא ורב קטינא ושרון ליה אפסקת זמן תנינות ושרון ליה משמע כדברי ר"ת שיכול לתפור הרצועות בגידין ופוק חזי מה עמא דבר דקאמר ליה לקולא קאמר לו. וראי' לשמעתין דלקולא קאמר ליה אביי לרבא בר רב חנן. וכן מפרש רבי' שמחה זצ"ל דסמכי' אמנהג לקולא כדאמרי' בירושלמי דפיאה כל הלכה שהיא רופפת בב"ד ואין אתה יודע מה טיבה צא וראה איך הציבור נוהגים ואנן חמי ציבורא דלא מפרשי פי' מעשר אלמא אפי' לקולא סמכי' אמנהגא:

סימן קכא

איתמר לחי העומד מאליו. שלא הוקבע שם לשם תיקון מבוי. אביי אמר הוי לחי ורבא אמר לא הוי לחי היכא דלא סמכי' עלה מאתמול דכ"ע לא פליגי דלא הוי לחי פירש"י

דלא סמכי' עליה מאתמול. שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת. כי פליגי היכא דסמכי' עליה מאתמול אביי אמר הוי לחי דהא סמכי' עליה [מאתמול] רבא אמר לא הוי לחי כיון דלאו אדעתא דהכי עבדיה לא הוי לחי ואסיקנא דבמחיצה כ"ע ל"פ דמחיצה העומדת מאיליה הויא מחיצה כי פליגי בלחי אביי לטעמיה דאמר לחי משום מחיצה ומחיצה העשויה מאליה הויא מחיצה ורבא לטעמיה דאמר לחי משום היכר אי עבדיה בידים הו"ל היכר אי לא לא הוה היכר ת"ש דרב הוה יתיב בההוא מבואה הוה יתיב רב הונא קמיה א"ל לשמעיה זיל אייתי לי בוזא דמיא עד דאתא נפל לחייא אחוי ליה בידיה קום אדוכתיך א"ל רב הונא לא ס"ל מר ליסמוך אדיקלא פי' דקל היה עומד אצל פתח המבוי. אמר דמי האי מרבנן כמאן דלא פרשי אינשי שמעתתא מי סמכי' עלה מאתמול טעמא דלא סמכי' הא סמכי' הוה לחי פי' אלמא הלכתא כאביי. לימא אביי ורבא בדלא סמכי' עלה פליגי אבל בדסמכי' עלה מודה רבא לאביי דהויא לחי ואתיא עובדא דרב נמי כרבא. לא מ"ד דההיא ברקא פי' יציע דהוה בי רב חבו והיה עמוד הסומך (אל) [את] היציע עומד בראש מבוי אחר. והוו פליגי בה אביי ורבא כולי שנייהו. אביי שרי למיסמך עליה ורבא אסר אלמא בדסמכי עליה פליגי. ופי' רש"י והלכתא כאביי בההיא וזו היא אחת מהלכות יע"ל קג"ם שהלכ' כאביי. וכן פסק רבי' שמואל זצ"ל וכ"כ ה"ר משה מיימון ולחי העומד מאליו אם סמכו עליו מקודם השבת כשר. ונ"ב דלאביי כשר אפי' מסתמא אע"ג דלא חשיב עליה מאמש לסמוך עליו משום [לחי שפירש"י שהיה] לחי אחד ונפל דהיינו כאילו אומר ע"ז אני סומך ולא ע"ז והו"ל האי כאילו אידחי מתורת לחי אבל היכא שלא היה שם לחי אחד כ"א זה מאתמול אע"ג דלא חשיב עליה מביה"ש הוה לחי שאל"כ למה היה לו לפרש שהיה שם לחי אחד ונפל הו"ל לפרש דלא סמכי' עליה היינו דלא חשיב עליה מבין השמשות. והכי מוכחא עובדא דרב דלקמן אבל לרבא ודאי אע"ג דחשיב עליה לא הוי לחי עד דעבדיה בידים דבהכי הויא ליה הכירא. והשתא דפרישית דהלכה כאביי דלחי העומד מאליו הוה לחי קיי"ל דלחי משום מחיצה דהא בהא תליא. הלכך ההיא דלעיל דאמר רב כהנא בר תחליפא משמיה דרב כהנא בר מתתיה משמיה דרב כהנא בר מלכיו דהוא אמר משמיה דרב כהנא רביה דרב ואמרי לה רב כהנא בר מלכיו היינו רביה דרב מבוי [שצדו א' ארוך וצדו אחד קצר פחות] מד"א מניח את הקורה באלכסון ד"א אינו מניח [את הקורה] אלא כנגד הקצר רבא אמר אח' זה ואח' זה אינו מניח אלא כנגד הקצ' אמר רבא אימ' טעמ' דידי ואימא טעמ' דידהו טעמא דידי קורה משום מאי משום היכר ובאלכסון לא הוי היכר טעמא דידהו קורה משום מאי משום מחיצה ובאלכסון הוי מחיצה הלכך ליתא לדרבא אלא קיי"ל דקורה משום

מחיצה לדברי ר' יצחק בר שמואל זצ"ל שמפרש דהא דמסיק אביי לטעמיה דאמר לחי משום מחיצה היינו ההיא דלעיל דאסקי' היה גבוה מכ' ובא למעטו רחבו בכמה רב יוסף אמר טפח אביי אמר בד' ומפרש התם טעמייהו דרב יוסף סבר קורה משום היכר ואביי סבר קורה משום מחיצה וכ"ש דהוה לחי משום מחיצה. ואע"ג דאיכא התם לישני אחריני להא לישנא חשיב לה עיקר. ורבא לטעמיה דאמר קורה משום היכר סבר דלחי נמי משום היכר הלכך קיי"ל דקורה משום מחיצה הואיל וקיי"ל דלחי משום מחיצה קיי"ל נמי דקורה משום מחיצה הלכך פחות מד"א מניח את הקורה באלכסון ודלא כרבא דאמר אחד זה ואחד זה אינו מניח אלא כנגד הקצר מיהו לפר"ח דלא גרס אביי לטעמי' דאמר לחי משום מחיצה ורבא לטעמיה דאמ' לחי משום היכר אלא הכי גרס בהדיא אביי אמר לחי משום מחיצה ורבא אמר לחי משום היכר אפשר דאע"ג דקיי"ל דלחי משום מחיצה אפשר דקיי"ל דקורה משום היכר כדברי רבא דלא תליא הא בהא ואפשר דהלכה כרבא כדפרי' לעיל. ור"ת אומר דהלכה כרבא דלחי העומד מאליו לא הוי לחי ולמ"ד של יע"ל קג"ם היינו ימי לידה שאינה רואה בהם דאפליגו בה אביי ורבא שלהי בנות כותים דאביי סבר אינם עולין לה לימי זיבתה ורבא סבר עולין ופסק ר"ת דהלכה כאביי שאינם עולין ואומר ר"ת דהיינו ל' של יע"ל קג"ם וכבר כתבתי ראיותיו בהלבות נדה והשתא אי גרסי' אביי לטעמיה דאמר לחי משום מחיצה ורבא לטעמיה דאמ' לחי משום היכר יש מיכן ראיה דהלכה כרבא דאמר קורה משום היכר ואי ל"נ אביי לטעמיה אין מיכן ראיה דהלכה כרבא אבל אפשר שהלכה כרבא דהוא בתראה כדפרי' לעיל. יש לי ללמוד משמעת' דאביי ורבא ורב ורב הונא כולהו ס"ל דלענין לחי לא אמרי' שבת הואיל והותרה הותרה שהרי פי' רש"י אהא דמסקי' היכא דלא סמכי' עליה מאתמול כ"ע ל"פ דלא הוה לחי דלא סמכי' עלה היינו שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת ולא סמכי' על לחי אחר שלא הוקבע לשם תיקון שבת והשתא מה לנו ללחי אחד שהואיל שהיה זה שנפל בין השמשות ושבת הואיל והותרה הותרה אלא ש"מ דלענין לחי ל"א שבת הואיל והותרה הותרה וכן נמי בעובדא דרב דלקמן דנפל לחיא ואחוי ליה קום אדוכתך אע"ג דהוה הלחי ביה"ש ונפל בשבתא ורב הונא נמי דא"ל לסמוך אדיקלא ולא קאמר ליה מי [לא] סבר לה מר דשבת הואיל והותרה הותרה ש"מ דתרוייהו ס"ל דל"א לענין לחי שבת הואיל והותרה הותרה ושלהי פרקין איתמר שלשה ומת אחד מהם ביום השבת שנים ונתוספו עליהם בשבת רב הונא ור' יצחק חד אמר שבת גורמת הלכך שלשה ומת אחד מהם הואיל והקיפו כדינם וגרמה שבת להתיר מותרים השנים אפי' לר' יהודה שנים והקיפו יותר מבית סאתים אע"פ שנתוספו עליהם אסורים לר' יהודה הואיל וכשנכנסה

שבת גרמה [לאיסור] וחד אמר דיורין גורמין. הלכך שלשה ומת אחד מהן דבצרי דיורין אסור אם הקיפו יותר מבית סאתים שנים ונתוספו עליהם מותר דאיכא דיורין תסתיים דרב הונא [הוא] דאמר שבת גורמת דאמר רבה בעאי מניה מרב הונא ובעאי מניה מרב יהודה עירב דרך הפתח ונסתם הפתח כגון שהיו שתי חצירות ופתח אחד ביניהם ועירבו על דעת הפתח ועכשיו נסתם בשבת שנפלה כנגדו מפולת מהו מי שרי להשתמש דרך שאר חלונות פחותות מד' שאינן ראויות לעירוב כדאמר פ' חלון וכן עירב דרך חלון ונסתם חלון מהו ואמר לי שבת גורמת הואיל והותרה הותרה תסתיים לימא רב הונא ור' יצחק בפלוגתא דר' יהודה ור' יוסי קמיפלגי דתנן חצר שנפרצה משתי רוחותי' וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו וכן מבוי שניטלו קורותיו או לחייו מותרין לאותה שבת ואסורין לעתיד לבא דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אם מותרין לאותה שבת מותרין לעתיד לבוא ואם אסורין לעתיד לבא אסורין לאותה שבת. פי' חצר שנפרצה ביום השבת משתי רוחותיה מפ' בפ' כל גגות מאי טעמ' נקט משתי רוחותיה. שניטלו קורותיו או לחייו בשבת מותרין לאותה שבת דאמרי' שבת הואיל והותרה הותרה ר' יוסי אומר אם מותרין כו' מפרש בפ' כל גגות דר' יוסי לאיסור וה"ק בשם שאסורין לעתיד לבא כך אסורין לאותה שבת ולא אמרי' הואיל והותרה הותרה לימא רב הונא דאמר כר' יהודה ורבי יצחק דאמר כר' יוסי אמר לך רב הונא אנא דאמרי אפי' לר' יוסי ע"כ לא קאמר ר' יוסי התם אלא דליתנהו למחיצות אכל הכא איתנהו למחיצות ר' יצחק אמר אנא דאמרי אפי' לר' יהודה ע"כ לא קאמר ר' יהודה התם אלא דאיתנהו לדיורין אבל תבא ליתנהו לדיורין. פסק רבי' שמשון בשם רבי יצחק בר שמואל זצ"ל דהלכה כרב הונא דאמר שבת הואיל והותרה הותרה דתניא כותיה לקמן בפ' הדר ואביי נמי סבירא ליה הכי בפ' כל גנות גבי הא דבעי רב הושעיא דיורין הבאין בשבת מהו ואין לומד ר' יצחק יעמיד הברייתא דפ' הדר כרבי יהודה ואיהו סבר לה כרבי יוסי דהא מסיק הכא דס"ל כרבי יהודה. ואע"ג דבסוף כל גגות פסיק רב כרבי יוסי ושמואל נמי פסק כותיה בנפרצה לר"ה רב הונא דהכא נמי לא פליג עליה כדמסיק התם ליתנהו למחיצות. ואע"ג דההיא דאביי דכל גגות בנפרצה מיירי וקאמר הואיל והותרה הותרה לא דמיא ההיא פירצה דחצירו' דנפרצו זו לזו לפרצת מבוי ולא דמיא אלא לדיורין שבאו בשב'. והא דאמרי' לקמן בפ' הדר היכא דמת הגר מבעוד יום והחזיק ישראל בנכסיו בשבת אומר ולא אמרי' הואיל והותרה הותרה היינו התם משום דראוי להחזיק מבעוד יום. ואומר רבי שאם עירבו לצורך שנה מבית לבית ונסתם הפתח ואח"כ נפתח לא מבעיא דמותר לטלטל מזה לזה באותה שבת עצמה דשבת הואיל והותרה הותרה אלא אפי' נסתם באמצע שבוע ואח"כ נפתח חוזר

עירוב למקומו וראיה לדבר מהא דאמרי' בסוף הזורק ספינות קשורות זו לזו מערבין ומטלטלין מזו לזו נפסקו נאסרו חזרו ונקשרו חזרו להיתרן הראשון. ומיהו נראה לפי מסקנא דשמעתין אין לנו ראיה שיהא הלכה כמ"ד הכא שבת הואיל והותרה הותרה דכיון דאסקי' ר' יצחק אנא דאמרי אפי' כר' יהודה כ"ש שיתיר עירב דרך הפתח ונסתם הפתח דהא אמרי' בפ' הדר וכל שהותר למקצת שבת הותר לכל השבת אתי לאתויי מבוי שניטלו קורותיו משמע דאי לא הוה תני זה הכלל לא הוה שרינן מבוי שניטלו קורותיו אע"ג דשרינן עירב דרך הפתח ונסתם הפתח וכיון דאוקימנא כר' יהודה אפי' מאן [דאסר] דיורין דשמעתין כ"ש שיתיר בעירב דרך הפתח כדפרי' עכ"ל. הלכך נראה בעיני הלכה למעשה דהלכה כר' יוסי דחצר שנפרצה בשבת וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו בשבת וכן מבוי שניטלו קורותיו או לחייו בשבת דאסורים לאותה שבת ולא אמרי' שבת הואיל והותרה הותרה דפ' מי שהוציאוהו א"ר יעקב בר אידי אמר ר"י רבי יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי ואביי ורבא ורב הונא נמי סברי דלא אמרינן לענין לחי שבת הואיל והותרה הותרה כדפרישית לעיל והכי נמי רב הונא סבר כר' יוסי כדאסקי' רב הונא אנא דאמרי אפי' לר' יוסי ע"כ לא קאמר ר' יוסי התם אלא דליתנהו למחיצות אלמא במחיצות סבר רב הונא כר' יוסי. ושלהי כל גגות איתמר רב חייא בר אשי אמר רב הלכה כר' יוסי גבי מחיצות דלא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה. ואע"ג דפרישית לענין מחיצה לא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה אעפ"כ היכא שעירב דרך הפתח ונסתם הפתח ועירב דרך חלון ונסתם החלון קיי"ל כרב הונא ורב יהודה שבת דהואיל והותרה הותרה דהא איכא מחיצות ולא ילפינן להו מלחי וקורה כההיא דפ' הדר דתניא זה הכלל כל שהותר למקצת שבת הותר לכל השבת ואמרינן כל שהותר למקצת שבת הותר לכל השבת כגון עירב דרך הפתח ונסתם הפתח עירב דרך [חלון] ונסתם החלון זה הכלל לאתויי מבוי שניטלו קורותיו או לחייו ופי' התם רש"י ומרישא לא שמעינן לה דהתם דאיתנהו למחיצות אבל הכא לא ובמסקנא דהכא נמי מיתוקמא דרב הונא ורב יהודה בין לר' יהודה בין לר' יוסי ור' יצחק נמי אפשר שיתיר בעירב דרך הפתח ונסתם הפתח ועירב דרך חלון ונסתם החלון. ואמרי' בפ' כל גגות בעי רב הושעיא דיורין הבאין בשבת כגון כותל שבין שתי חצירו' שנפל בשבת דהוי דיורייהו השתא כי הדדי מהו שיאסרו זה על זה אמר רב חנינא ת"ש חצד גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה מפני שהוא כפתחה של גדולה אמר רבה אימור מבעוד יום נפרצה א"ל אביי לא לימא מר אימור אלא ודאי מבעוד יום נפרצה דהא מר הוא דאמר בעאי מניה מרב הונא ובעאי מיניה מרב יהודה עירב דרך הפתח כו' וא"ל שבת הואיל והותרה הותרה. הרי

משמע דאביי סבר כרב הונא מיהו אינה ראיה כ"כ די"ל דאביי לתרוצי שמעתת' דרבה קאמר הכי. וההיא דפ' עושין פסין דבעא מניה אביי מרבה יבשו מים בשבת מהו א"ל כלום נעשית מחיצה אלא משום מים [מים] אין כאן מחיצה אין כאן. משמע לכאורה דלא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה אע"ג דאיכ' מחיצה דהא קיימא פסין. ולא היא אלא אדרבה ראיה היא משם דהתם פירש"י יבשו מים בשבת מהו לטלטל בין הפסין מי אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה או דילמא כיון דהיתר פסין אינו אלא משום מים והרי יבשו אסור א"ל כלום הותרה מחיצה אלא משום מים מים אין כאן מחיצה אין כאן הרי משמע דפשיטא ליה דשבת הואיל והותרה הותרה היכא שהדבר בעולם שלצרכו הותרה דקמבעיא ליה אם אותו הדבר שהותרה לצרכו אם אינו בעולם אם מותר לטלטל שם דברים אחרים הואיל דקיי"ל דשבת הואיל והותרה הותרה ופשיט ליה לאיסור אבל אם היה אותו דבר בעולם שלצרכו הותרה היה מותר לטלטל אפי' דברים אחרים. ולעולם קיי"ל דשבת הואיל והותרה הותרה היכא דאיכא מחיצו'. וכן פסק בה"ג דקיי"ל כרב הונא ורב יהודה בעירב דרך הפתח ונסתם הפתח בעירב דרך חלון ונסתם החלון דשבת הואיל והותרה הותרה וכן גבי שלשה ומת אחד מהם שנים וניתוספו עליהם נראה דקיי"ל דשבת גורמת כרב הונא. וה"ר משה מיימון [כתב] שתי חצירות שעירבו עירוב א' דרך הפתח שביניהם או דרך החלון ונסתם הפתח או החלון בשבת כל אחת ואחת מותרת לעצמה הואיל והותרה מקצת שבת הותרה כולה וכן שתי חצירות שעירבו זו לעצמה וזו לעצמה ונפל כותל שביניהם בשבת אילו מותרין לעצמן מוציאין מבתיהן ומטלטלין עד עיקרה של המחיצה [ואלו מטלטלין כן עד עיקר המחיצה] הואיל והותרה מקצת שבת הותרה כולה אע"פ שניתוספו הדיורין שהדיורין הבאין בשבת אינן אוסרין נפתח החלון ונעשה הפתח בשגגה או שעשו עכו"ם לדעתו חזרו להתירן הראשון וכן שתי ספינות שהיו קשורות זו בזו ועירבו ונפסקו אסור לטלטל מזו לזו ואפי' היו מוקפים מחיצה חזרו קשרו בשוגג חזרו להיתרן עכ"ל מה שכתב גבי ב' חצירות שעירבו זו לעצמה וזו לעצמה ונפל כותל שביניהם בשבת דשבת הואיל והותרה הותרה היינו ההיא בעיא דרב הושעיא דפ' כל גגות כדפרישית לעיל ואע"ג דפסקית הלכה כר' יוסי דלענין מחיצות לא אמרי' שבת הואיל והותרה הותרה והאי כותל שנפל היינו נפרצה מחיצה לא דמיין אהדדי כדפרישית לעיל כלשון רבי' שמשון זצ"ל דלא דמיין האי פירצת חצירות דנפרצו זו לזו לפירצת מבוי ולא דמיא אלא לדיורין שבאו בשבת אבל מה שכ' שתי חצירות שעירבו עירוב אחד דרך הפתח שביניהם או דרך חלון ונסתם הפתח או החלון בשבת

כל אחת ואחת מותרת לעצמה הואיל והותרה מקצת שבת הותרה כולה הא ליתא אלא מותרו' להשתמש מזו לזו הותרה וכן פי' רבינו שמואל זצ"ל בפרק כל גגות:

סימן קכב

תנן בכל עושין לחיין אפילו בדבר שיש בו רוח חיים ר"מ אוסר בפ' הישן בסוכה אמרינן מאי [טעמא] דר"מ אבייי אמר גזירה שמא תמות ר' זירא אמר שמא תברח ואוקימנא דבבהמה שאינה קשורה כ"ע לא פליגי דאין עושין אותה לחי למבוי דחיישינן שמא תברח כ"פ בבהמה קשורה למ"ד שמא תמות חיישינן למ"ד שמא תברח לא חיישינן [פסק] בה"ג כת"ק וה"ר משה מיימון כתב בכל עושין לחיים אפי' בדבר שיש בו רוח חיים ואפי' באיסורי הנאה ע"ז עצמה או אשירה שעשאה לחי כשר. גובה הלחי אין פחות מי"ט רחבו ועביו כל שהוא בכל עושין קורה אבל לא באשירה לפי שיש ברוחב הקורה שיעור וכל השיעורין אסורין מן אשירה עכ"ל. וקשה לי דלחי נמי הואיל ויש שיעור בעוביו אמאי כשר מאשירה ותו אמאי מחלק בין ע"י לאשירה אי ע"ז ואשירה דישראל תרווייהו מיכתת שיעורייהו ואי בדעכו"ם תרוייהו לא מיכתת שיעורייהו דהא איתא להו ביטול דתנן לולב של אשירה ושל עיר הנידחת פסול ואמרי' בגמ' של אשרה פסול והא אמר רבא לולב של עכו"ם לא יטול ואם נטל בשר ושנינן מתניתין באשירה דמשה דכתותי מכתת שיעורייהו אבל דעכו"ם אם נטל כשר. וע"ז ואשירה דנכרי אם ביטלם אינם איסורי הנאה ואם לא ביטלם הרי הם אסורים בהנאה והיכי מתיר בהם את המבוי לאשתמושי ביה והתנן בפ' בכל מערבין מערבין לכהן בבית הפרס רבי יהודה אומר אפי' בבית הקברות ואמרי' בגמ' טעמא דרבנן דסברי אסור לקנות בית באיסורי הנאה ופירש"י אסור לקנות עירוב בקבר שהוא אסו' בהנא' והא הנאה היא דמשתרי ביה למיפק חוץ לתחום וכל תשמישי מת אסורין בהנאה ופרכינן מכלל דר' יהודה סבר מותר לקנות בית באיסורי הנאה אלא לכ"ע אסור. מעתה הכא נמי אסור דהא הנאה היא דמשתרי ביה לאשתמושי במבוי. ולההיא לישנא נמי דאמרינן דלכ"ע מצות לא ליהנות ניתנו ובהא פליגי דר' יהודה סבר אין מערבין אלא לדבר מצוה כגון ללכת אל בית אבל או לסעודת מצוה הלכך מערבין בקבר דאינו נהנה ורבנן סברי מערבין אף לדבר הרשות הלכך אין מערבין בקבר דנהנה הוא ועירובי חצירות לכ"ע מערבין לדבר הרשות הלכך נהנה הוא ואסור ולההיא לישנא נמי דבנטירותא פליגי ודכ"ע אין מערבין אלא לדבר מצוה הרי עירובי חצירות מערבין לדבר הרשות ואסור הא לא קשיא כדפרי' לקמן בפ' חלון. ולמאי דפרישית דהלכתא דעושין בהמה קשורה לחי למבוי נראה בעיני דאילו קשר את האדם לדופן במקום לחי דכשר:

סימן קכג

תנן שיירא שחנתה בבקעה והקיפוה כלי בהמה מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא גדר גבוה עשרה טפחים פי' שיירא אינה פחותה מג' בני אדם כדאיתא בגמרא וקידש עליהם היום והקיפו עצמם באוכפים ובעביטים שכן דרכם של הולכי דרכים במקום שהם דרים נותנים בהמתם וקרונות סביבותיהם ואם באים לסטים עליהם נלחמים משם כמו עיר מבצר מוקפת חומה ופירש רבינו שמואל זצ"ל ואפילו יותר מבית סאתים לפי שהיתה בקעה זו ישבה ולבסוף הוקפה הלכך נותנים להם כל צורכם ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי והכי אמרינן בגמרא שיירא נותנים להם כל צורכם ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי. ולא יהו פרצות יתירות על הבנין. ואפילו הן פרצות קטנות פחותות מעשר:

סימן קכד

איתמר פרוץ כעומד רב פפא אמר מותר רב הונא בריה דרב יהושע אמר אסור ופסקינן שילהי שמעתין הלכתא כוותיה דרב פפא אע"ג דאתותב מההיא דפנות הללו שריבה בהם פתחים וחלונות משום דדייקא מתני' כוותיה דתנן לא יהו פרצות יתרות על הבנין הא כבנין מותר. ויש ללמוד מיכן דקיי"ל דבידי אדם אפשר לצמצם דאי אמרת א"א לצמצם אמאי שרי דילמא רובה פרוץ הוי ורחמנא אמר למשה לא תפרוץ רובא. וכן בפרק השוחט איתמר רב אמר מחצה על מחצה כרוב רב כהנא אמר מחצ' על מחצ' אינו כרוב [רב א' מחצה על מחצה כרוב הכי אמר ליה רחמנא למשה לא תשייר רובא רב כהנא אמר מחצה על מחצה אינו כרוב] דכי אגמריה רחמנא למשה שחוט רובא התם נמי משמע דבידי אדם אפשר לצמצם שאל"כ היכי שרי רב (א') דילמא שייר רובא. ואמרינן בסמוך ת"ש המקרה סוכתו בשופדין או בארוכות המטה אם יש ביניהן כמותן כשירה פי' אלמא פרוץ כעומד מותר דהא הכא פסול ככשר הוא ושרי ושנינן הכא במאי עסקינן בנכנס ויוצא (שהרי) [שיהא] שפוד יכול לכנס [וליצא] בריוח שביניהם דהשתא הוו ריוח טפי משיעור שפוד ואינו מצומצם ופרכי' דהא אפשר לצמצם ולכוין שלא יהא ריוח יותר ואנן כמותן תנן. א"ר אמי במעדיף. פירש"י מתני' בדלא צימצם אלא במעדיף ריוח יותר משיעור שפודין וכמותן דקתני ביוצא ונכנס. רבא אמר אם היו נתונים שתי נותנם ערב ערב נותנם שתי פי' אם היו שפודים נתונים שתי נותנו לסכך כשר ערב דאפילו לא העדיף הריוח איכא סכך בשר טפי דכיון דנותנן ערב א"א לעמוד אא"כ ראשו אחד מונח על השפוד מיכן וראשו אחר מונח על השפוד מיכן. הא למדת דסתמא דתלמודא ור' אמי ורבא סברי דבידי אדם אפשר לצמצם. וקשה דאמרי' לעיל גבי לחי הבולט מדופנו של מבוי רב אשי אמר אפי' במבוי שהוא רוחב שמונה אין צריך לחי אחר להתירו מה נפשך

אי עומד נפיש שהיו ארבע אמותיו של לחי שוחקות ונמצא פרוץ חסר מד' ניתר בעומד מרובה על הפרוץ. אי פרוץ נפיש שאין ד' שלימות בלחי נידון משום לחי דהא רוב בני אדם אין יכולין לצמצם ואי אמרת לאוסרו דלמא צמצם וכי הדדי נינהו ואין כאן לחי שהרי יש בו ד"א ולא עומד מרובה הוי ספק דבריהם שמא צמצם ואסור ושמא לא צמצם ומותר דטלטול מבוי דרבנן הוא וספק דבריהם להקל. ואמאי קרי ליה ספק הואיל ובידי אדם אפשר לצמצם ולמדוד. וי"ל דנהי דאפשר לטרוח ולמדוד ולצמצם ולדקדק אי שוו תרווייהו כי הדדי אי לא מ"מ לא הטריחו חכמים למדוד ולכוין על כך ורוב פעמים שמא טועים ואין מכוונים ולהכי חשיב ליה ספק דבריהם. וכ"מ לשון רבי' שלמה שכתב דהא רוב בני אדם אין יכולים לצמצם והוה ספק שמא צמצם ואסור שמא לא צמצם ומותר משמע אבל אם דקדק וצמצם דכי נמי דאפשר לצמצם. וה"ר שמעון דיונביל זצ"ל היה מפרש דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע תרווייהו סברי דאפי' בידי אדם אי אפשר לצמצם והאי דפליגי משום דהוי ספק ספיקא ורב פפא דשרי היינו כשדומה לנו שהפרוץ מצומצם כעומד וטעמא דשרי משום דאימר עומד מרובה ואת"ל שניהם שוים רחמנא אמר [לא תפרוץ רובא ומאן דאסר משום דאימר פרוץ מרובה ואת"ל שהם שוים רחמנא אמר הכי] גדור רובא. וכענין זה יש לפרש בההיא דמחצה על מחצה כרוב והשתא ניחא טפי ההיא דרב אשי דקרי ליה ספק בדבריהם כיון דא"א למדוד ולעולם אפי' בידי אדם א"א לצמצם. וההיא נמי דהמקרה סוכתו בשפודין וכו' דפרישית דשמעת מינה דבידי אדם אפשר לצמצם ההיא נמי לאו ראיה היא דקשה לפירש"י דאין זה סוגיית [הש"ס] דשני ליה ר' אמי בדלא צמצם שאינו אלא כמשיב שאינו חושש בקושיא שלו ודלעולם איירי בנכנס ויוצא. והיה מפרש רבינו יצחק בר שמואל במעדיף היינו שמרבה בכשר עד שמכסה על השפודין ונמצא סכך בשר רבה על סכך פסול ומבטלו וכדפירש"י בדברי רבא דאיכא סכך כשר טפי וא"ת היינו דר' אמי דטעמא דתרווייהו דהסכך בשר מבטל את סכך פסול לא היא. דלרבא מעדיף לא מהני משום דזימנין דלאו אדעתיה ולא ירבה בכשר. אכל כשמשנה להניח כעין שתי וערב אי אפשר שלא ירבה. ולפ"ז הפי' עדיין יש מיכן ראיה דבידי אדם אפשר לצמצם. אלא שהקשה לזה הפירוש דהאיך יבטל סכך כשר את הפסול הואיל שאינם מעורבים זה בזה וניכר כל אחד בפ"ע ותו דתנן פ"ק דסוכה העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית ופסול' ואמר (רב) [רבא] ל"ש אלא שצלתו מרוב' מחמתו [כו' ופריך וכי צלתו מרובה מחמתו] מאי הוי הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר אר"פ כשחבטן ופירש"י שעירבן זה בזה ואינו ניכר הי נינהו בשר [והי נינהו פסול] אלמא לא מבטל ליה אא"כ מעורבין יחד ואין ניכר זה לבד וזה לבד.

הלכך נראה כגי' רבי' חננאל זצ"ל וגי' רבי' יעקב זצ"ל דגרסי והא [אי] אפשר לצמצם כלומר כשממלא בכשר אותו מרא נכנס ויוצא ואינו דוחק כל כך הכשר בפסול שלא יהא אויר קצת בין (הריוח) [הכשר] לפסול ונמצא שאין הכשר מרובה על האויר ועל הפסול ומשני במעדיף פי' עד שבא הכשר על השפודין שמיכן ומיכן ונמצא שנתכסה כל האויר ורבא משני דאפילו אינו מעדיף אם נותן שתי וערב אי אפשר שלא יתכסה כל האויר שע"כ צריך לדחוק הבשר בפסול כדי שלא תיפסל הסוכה. א"נ דוקא שתי וערב מהני לרבא אבל בענין אחר לא דגזרינן שמא לא יעדיף אבל שתי וערב אי אפשר שלא יעדיף כדי שלא יפול הכשר שעל הפסול הוא נשען. ומיהו לפי פי' זה לא יתכן הא דגרסי' בכל הספרים פ"ק דסוכה רבא אמר אפי' תימא בשאינו מעדיף. הא למדת דאין לשמוע מיכן דבידי אדם אפשר לצמצם. מיהו ע"כ רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע סברי דאפשר לצמצם בידי אדם ומדפסקי' הלכתא כרב פפא ש"מ דהכי הלכתא דאפשר לצמצם בידי אדם דליתא לפי' ה"ר שמעון דיונביל דקשיא ליה לרבי' יצחק זצ"ל בההיא דרב אשי דאמר אפי' במבוי רחב שמונה א"צ לחי אחד להתירו משום דהוי ספק דבריהם דמשמע הא ספק דאורייתא הוה אסיר מטעם חשש דעלמא שמא הם שוים אע"ג דאי עומד נפיש מותר ואי פרוץ נפיש מותר ואמאי הלא מאן דאסר פרוץ כעומד לא אסר אלא מטעם דאמר ליה רחמנא למשה גדור רובא ושחוט רובא ואיכא למיתלי לאיסור טפי מלהתיר אבל אם היה לתלות להתיר יותר מלאיסור היה מותר כדאשכחן מאן דשרי משום דא"ל רחמנא למשה לא תשתייר רובא ולא אסר מטעם שמא הפרוץ מרובה וא"כ בההיא דרב אשי נמי אפי' הוה ספיקא דאורייתא תשתרי כיון דבין פרוץ נפיש ובין עומד נפיש מותר. ותו קשה דתנן פ' הלוקח עובר פרתו רחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים ויצאו שני ראשיהם כאחד ר' יוסי הגלילי אומר שניהם לכהן שנאמר הזכרים לה' וחכמים אומרים א"א לצמצם אלא אחד לו ואחד לכהן ואמרי' בגמ' לר' יוסי דגלילי שמעי' ליה דאמר אפשר לצמצם בידי שמים וכ"ש בידי אדם פירש"י כגון הך לידה אע"ג דאין מקפידין בכך בשמים. וכ"ש בידי אדם. דמתכונים לצמצם שום מדה או שום דבר דודאי אפשר. ורבנן בידי שמים א"א לצמצם בידי אדם מאי ת"ש נמצא מכוון בין שתי עיירות שתיהן מביאות שתי עגלות דברי ר"א מ"ט לאו משום דקסבר איפשר לצמצם וקרובה ואפי' קרובות לא ר"א ס"ל כר' יוסי הגלילי דאמר אפשר לצמצם בידי שמים וכ"ש בידי אדם. ועתה הואיל ומשמע כדברי רב אשי דאי הוה ספיקא דאורייתא היה אסור משום חשש בעלמא דשמא דם שוים דאע"ג דאי עומד נפיש מותר ואי פרוץ נפיש מותר. מעתה גבי נמצא מכוון לעולם אימא לן דא"א לצמצם והאי דמביאות שתי עגלות

היינו משום חשש דאורייתא דשמא הם שוים. הלכך ליתא להאי פירושא אלא ודאי רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דאפלגו בפרוץ כעומד ורב ורב כהנא דאפלגו לענין שחיטה במחצה על מחצה כלהו ס"ל דבידי אדם אפשר לצמצם. ואסקי' בפ' הלוקח עובר פרתו דלריה"ג אפשר לצמצם בידי שמים וכ"ש בידי אדם ולרבנן אי אפשר לצמצם אפי' בידי אדם. ופסק רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל הלכה כר"י דאפשר לצמצם (אפי') בידי אדם הואיל והני אמוראי דפרישי' סברי כותיה והלכה כרבנן דבידי שמים א"א לצמצם מההיא דפ' ארבעה אחין דאמר רב הונא אמר רב שתי אחיות יבמות שנפלו לפני יבם אחד חלץ לראשונה הותרה לשניה הותרה מתה ראשונה מותר בשניה ואצ"ל מתה שניה שמותר בראשונה משום דהואי יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתרה הראשון ור"י אמ' מתה שניה מותר בראשונ' אבל מתה הראשונה אסור בשניה מ"ט שכל יבמה שאין אני קורא עליה בשעת נפילה יבמה יבוא עליה הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסורה איתביה ר' יוסי בר חנינא לר' יוחנן ד' אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות ומתו הנשואים את האחיות הרי אלו חולצות ולא מתיבמות ואמאי (ליהו) [ליקו] חד מנייהו ולחלוץ לשניה ותהוי ראשונה גבי אידך יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתרה הראשון א"ל אחיות א"י מי שנאן ולימא ליה דנפול בבת אחת וריה"ג הוא דאמר אפשר לצמצם לא סתם לן תנא כר' יוסי הגלילי הא למדת דבידי שמים אין הלכה כר' יוסי הגלילי. ותנן בפ' שבועת העדות כפרו שניהם באחת שניהם חייבים ופרכי' בגמ' והא א"א לצמצם וא"ר חסדא הא מני ריה"ג היא דאמר אפשר לצמצם ר' יוחנן אמר אפי' תימא רבנן כגון שכפרו שניהם בתוך כדי דיבור ותוך כדי דיבור כדיבור דמי ההיא הויא כמו בידי שמים דממילא נעשה שכפרו שניהם כאחת ולא נתכוונו לכך: ומדפריך דרך פשיטותא והא א"א לצמצם משמע דהכי הלכתא דבידי אדם א"א לצמצם. וכן ההיא דתנן בגיטין בפ' הזורק היתה עומדת ברה"ר וזרקו לה קרוב לה מגורשת קרוב לו אינה מגורשת מחצה על מחצה מגורשת ואינה מגורשת ואמרי' בגמ' היכי דמי מחצה על מחצה א"ר שמואל בר רב יצחק כגון שהיו שניהם עומדין בד"א מצומצמות וליחזי הי מנייהו קדים וכי תימא דאתו תרוייהו בהדי הדדי והא אי אפשר לצמצם אלא אמר רב כהנא הכא (בארבע) [בשמונה] אמות כו' התם נמי הואיל ואינם מתכוונים לכך הוו כמו בידי שמי'. ומשמע נמי מהתם דבידי שמים קיי"ל דא"א לצמצם. וע"כ צריך אתה לומר דהתם הוו כמו בידי שמים דאל"ה קשיא דרב כהנא אדרב כהנא דפ' השוחט סבר דאפשר לצמצם כדפרי' לעיל והכא סבר א"א לצמצם דמתוך כך הוצרך להעמיד (בארבעה) [בשמונה] אמות מצומצמו'. וכפי מאי דפרישית דכל היכא שאינו מתכוין

לכך ונעשה דבר ממילא דהוה ליה כמו בידי שמים קשה מפרק הלוקח עובר פרתו דאמר ורבנן בידי שמים א"א לצמצם בידי אדם מאי וקבעי למפשט מדתנן נמצא מכוון בין שתי עיירות שתיהן מביאות שתי עגלות דבידי אדם אפשר לצמצם והשתא היכי פשיטא ליה מהתם הא ע"כ נהי דיכולין לצמצם הדבר כשמתכונים למדוד מ"מ לרבנן א"א שיהא הדבר מצומצם בין שתי עיירות דכמו בידי שמים הוא הואיל שמעצמו נפל שם (למדוד) ולא נתעסקו עליו למדוד ולהניחו שם מכוון. ופי' רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דאפי' למ"ד אי אפשר לצמצם בידי שמים פעמים שהוא מצומצם אלא ה"ק אי אפשר לברר צמצום שבידי שמים כגון גבי לידה דילדה שני זכרים כאחת שאין פנאי לדקדק ולברר איזה יצא תחילה ולכך אין שניהם לכהן אבל בידי אדם שיש שהות לברר מבעיא לן ופשיט לן מנמצא מכוון בין שתי עיירו' דאי אמרת א"א לברר אם הוא מצומצם אע"ג דזימנין דמקרי שהוא מצומצם כיון דא"א להבחין לא יביאו שתי עגלות מספק דמילתא דלא שכיחא היא שיהא מצומצם ואין לנו לתלות מספק שאירע כך. מיהו אפשר דהלכה כר' יוסי הגלילי אפי' בידי שמים דהא רבא דהוא בתראה ס"ל כותיה לקמן בפ' מעשר בהמה דאמר רבא יצאו שנים בעשירי וקראן עשירי עשירי ואחר עשר מעורבין זה בזה ומשמע דס"ל כר' יוסי אפי' בידי שמים דאי כרבנן דא"א לצמצם אותו שקדם הוי עשירי אפי' ישתוק בו והו"ל כאילו קרא לעשירי עשירי ולאחד עשר עשירי. דאין אחד עשר קדוש שלא נעקר שם עשירי ממנו. מיהו י"ל דאפי' סבר א"א לצמצם כיון דאין יכול לברר איזה קדם משהו לחבירו ונתכוון [לקרות] שניהם עשירי ובבת אחת קראם לא דמי לקרא לעשירי עשירי ואח"כ לאחד עשר עשירי והאי דקאמר התם דקמ"ל דכל בת אחת תרוייהו (קושי) [קדשי] לאו ממש בת אחת בצמצום אלא כדפרישית. ומיהו קשה דלקמן בפ' מי שהוציאוהו ובפ' שני דקדושין דפריך מההוא יצאו שניהם בעשירי לרבה דאמר כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו ומשמע דקשה לו דהוה ליה למימר דהואיל בזה אחר זה אין אחרון קדוש בבת אחת לא יהא קדוש לא זה ולא זה כמו מקדש אשה ואחותה ואיך יכול להיות זה דל קריאת שם דידיה מהכא כיון דאי אפשר לצמצם מה נפשך עשירי מאליו קדוש וי"ל דמבתרא פריך האיך הוא קדוש דאינו קדוש אלא מחמת דיבורו. מיהו רבי' שלמה פי' בפ"ב דקידושין ובפ' מי שהוציאוהו והא הכא דאינו בזה אחר זה אילו קרא לעשירי עשירי לא קדש אחד עשר כלל וכי קרינהו כי הדדי חשיב חד מנייהו מעשר לפטור את התשעה. הרי פי' דקשיא ליה דאפי' חד מנייהו קדוש א"כ כבת אחת דקאמר דוקא קאמר ואפשר לצמצם בידי [שמים] דמה שיצאו שניהם כאחת היינו בידי שמים הוא וה"נ סבר רבא בפ' שני דשחיטת חולין דאמר רבא פרכוס שאמרו בסוף

שחיטה ואמר מנא אמינא לה דתנן שור או כשב פרט לכלאים או עז פרט לנדמה כי יולד פרט ליוצא דופן שבעת ימים פרט למחוסר זמן תחת אמו פרט ליתום האי יתום היכי דמי אילימא דילידתיה אמיה והדר מתה לעולם תחיי ותזיל אלא דמתה והדר ילידתיה מכי יולד נפקא אלא פשיטא זה פירש לחיים וזה פירש למיתה הא למדת דאפשר לצמצם אפי' דבר הכא בידי שמים שאל"כ מה צריך קרא למעוטי דמספק הייתי אוסר דדילמא מתה והדר ילידתיה והוה ליה יוצא דופן. ויש דוחים דאצטריך קרא דאם יבוא אליהו ויאמר שבצמצום היה הענין אבל אנו א"א לן לברר דבר הבא בידי שמים ואין נראה בעיני דאטו מי נימא ליה לקרא כי כתיבא לעתיד לבא כתיבא ואין שייך לומר שבקיה לקרא דהוא דחיק ומוקי נפשיה לעתיד דמאי קשיא לן דנימא הכי. טפי שפיר דנימא דסבר כר' יוסי הגלילי דאפי' בידי שמים אפשר לצמצם ולא דמי להההיא דפרק בנות כותים דפריך התם ונימא ליה לקרא כי כתיבא סמוך לשקיעת החמה כתיבא ושנינן ע"כ שבקיה לקרא דהוא דחוק ומוקי נפשיה דשאני התם דסוגיא דשמעתין קשיתיה למימר הכי כדקאמר ע"כ שבקיה לקרא אבל הכא אתיא בריוח דנימא דרבא סבר כריה"ג דאפי' דבר הבא בידי שמים אפשר לצמצם וה"נ סבר רבא בפ' בהמה המקשה דבעי רבא הלכו באיברים אחר הרוב או לא הלכו באיברים אחר הרוב ומוקמינן לה כגון שיצא חציו ברוב אבר וקא מבעיא ליה האי מיעוט דגואי מהו למשרייה בתר רוב אבר ואי אמרת אי אפשר לצמצם מאי קמיבעיא ליה מה נפשך טעון קבורה שמא יצא רובו אלא ש"מ דקסבר רבא אפי' בידי שמים אפשר לצמצם הלכך הלכה כריה"ג דאפי' בידי שמים אפשר לצמצם. וההיא דפ' ד' אחין דא"ר יוחנן לא סתם לן תנא כריה"ג לאו משום דלית ליה לדר' יוסי הגלילי אלא דלא ניחא להעמיד מתני' אליבא דיחידאה אע"ג דס"ל כותיה וכה"ג אשכחן בפ"ק דנדרים דתנן האומר לחבירו מודר אני ממך מופרש אני ממך מרוחק אני ממך שאני אוכל לך שאני טועם לך אסור ואמר שמואל בכולן עד שיאמר שאני אוכל לך שאני טועם לך ואוקימנא דה"ק שמואל טעמ' דאמר שאני אוכל ושאני טועם לך הוא דאסור אבל אמר מודרני הימך לא משמע לך דאמר אסור מ"ט דילמא מודרני הימך לא משתעינא בהדך מופרשני הימך דלא עבידנא משא ומתן בהדך מרוחקני הימך דלא קאימנא בד"א דידך משמע. ופרכי' לימא קסבר שמואל דידים שאינן מוכיחות לא הוויין ידים ושנינן אין בניחותא שמואל מוקים לה למתני' כר' יהודה דאמר ידים שאין מוכיחות לא הוויין ידים דתנן גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם ר' יהודה אומר ודן די יהוי לכי מינאי ספר תירוכין ואגרת שבוקין ופרכי' ואמאי דחיק שמואל לאוקומי מתני' כר' יהודה לוקמה כרבנן ואע"ג דאינם מוכיחות אמר רבא מתני' קשיתיה וכו'. והשת' מאי

פריך לוקמה כרבנן נימא משו' דסבר שמואל כר"י להכי אוקמ' כר' יהוד' [משמע] אי הוה אפשר לאוקומה כרבנן הו"ל לאוקומה כרכנן אליב' דרבים אע"ג דלא סבר כותייהו ולא כיחידא' אע"ג דסבר כותייהו. ותנן נמי בפ' כל הגט המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש עליהן מחלקן מפריש עליהם בחזקת שהם קיימים ואינו חושש שמא מת כהן או לוי או העשיר העני ואמרי' בגמר' ואע"ג דלא אתא לידיה א"ר במכירי כהונה או לויה ושמואל אמר במזכה להם ע"י אחר ועולא אמר הא מני ר' יוסי היא דאמר עשו את שאינו זוכה כזוכה כולהו כרב לא אמרי במכירי לא קתני כשמואל לא אמרי במזכה לא קתני כעולא לא אמרי כיחידאה לא מוקמי'. הא למדת דשנינן שינוי דחיקי ולא מוקמי' סתמא דמתני' אליבא דיחידאה ושמואל גופה דאוקמה במזכה לא בעי לאוקמה כר' יוסי אע"ג דאית ליה (לרבי) [דרבי] יוסי בפ"ק דב"מ דתניא השוכר את הפועל ילקוט בנו אחריו למחצה לשליש ולרביע לא ילקוט בנו אחריו ר' יוסי אומר בין כך ובין כך אשתו ובניו מלקטין אחריו ואמר שמואל הלכה כר' יוסי ואוקמה רבא לטעמיה דר' יוסי משום דעשו את [שאינו] זוכה כזוכה הא למדת דשמואל אית ליה דר' יוסי ואפ"ה לא בעי לאוקומיה סתמא דמתני' כיחידאה הלכך ההיא דפ' ד' אחין דא"ר יוחנן לא סתם לן תנא כר' יוסי הגלילי לאו משום דלית ליה אלא משום דלא בעי לאוקמה סתמא אליבא דיחידאה. אע"ג דקצת אתי בגמגום דהול"ל מתני' כיחידאה לא מוקמינא כדקאמר בפ' כל הגט ומדקאמר לא סתם לן תנא כריה"ג משמע שאין הלכה כמותו. אעפ"כ בהא ליכא קפידא כולי האי דה"נ קאמר לא סתם לן תנא כריה"ג דיחידאה היא וסתמא כיחידאה לא מוקמינא ורב יוסף אוקים סתמא דפ' שבועת העדות אליבא דר' יוסי הגלילי ור' יוחנן אוקמה אליב' דרבנן ובתכ"ד משום דלא ניחא ליה לאוקמה (כסתם יחידא') [סתם כיחידאה]. וההיא דפ' הזורק בגיטין ופ' שבועת העדות דפריך סתמא דתלמודא והא אי אפשר לצמצם לאו ראיה דהכי הלכתא דה"ג פריך תלמודא ריש פ' שני דכתובות וכיון דרוב נשים בתולות נשאות כי ליכא עדים מאי הוה פי' נזיל בתר רובא ותטול מאתים ואע"ג דקיי"ל כשמואל דקאמר אין הולכין בממון אחר הרוב. הלכך הואיל דרבא סבר דאפשר לצמצם בידי שמים כדפרי' הלכה כר' יוסי דאפשר לצמצם בידי שמים וכ"ש בידי אדם כך נראה כעיני אני המחבר יצחק בר' משה נב"ה:

ואי קשיא דהכא סלקא שמעתתא דפרוץ כעומד מותר ובפ' השוחט לענין שחיטה סלקא שמעתת' דמחצה על מחצה אינו כרוב הא ל"ק משום דהתם מידי דתלי בחיותא היא להכי בעינן רוב גמור. ופרוץ כעומד שהתרנו בין במבוי בין כחצר כדתנן והרחב מעשר אמות ימעט אמר אביי תנא ר' יהודה אומר אינו צריך למעט עד כמה סבר רב אחא

קמיה דרב אשי למימר עד שלש עשרה אמה ושליש ק"ו מפסי ביראות ומה פסי ביראות שהתרתה בהן פרוץ מרובה על העומד לא התרתה כהן יתר משלש עשרה אמה [ושליש] מבוי שלא התרתה בו פרוץ מרובה על העומד אינו דין שלא תתיר בו יותר משלש עשרה אמה ושליש משמע אבל פרוץ כעומד התרנו במבוי וכן בחצר כההיא דמתני ליה רב יהודא לחייא בר רב קמיה דרב אין צריך למעט א"ל אתנייה צריך למעט א"ר יוסף מדברי רבי' נלמד חצר שרובה פתחים והלונו' אינה ניתרת בצוה"פ מ"ט הואיל ויותר מעשר אוסר במבוי ופרוץ מרובה על העומד אוסר בחצר וכו' הא למדת אבל פרוץ כעומד שרי בחצר. ופרוץ מרובה על העומד שאסרנו בין במבוי בין בחצר ה"מ שהיו הפרצות רחבות ג"ט אבל אם [היו] הפרצות פחותות מג"ט אע"פ שהם מרובות על העומד שרי דכל פחות משלשה כלבוד דמי והוי כולו עומד כדתנ' נמצא אתה אומר שלש מידות במחיצה כל שהוא פחות משלשה צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה כדי שלא יזדקר הגדי בבת (אחת) ראש (כל שהו) ופירש"י כל שהוא פחות משלשה דהיינו כל גדר העשוי בקנים עומדין פחותין מרוחב שלשה. צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה כדי שלא יזדקר הגדי בבת ראש. כלומ' להדיא בלא עיכוב דזקירת הגדי מבטלא ליה מתורת לבוד ואם אין בין זה לזה שלשה אפי' פרוץ מרובה על העומד כגון קנים של שתי אצבעות וריוח שני טפחים בין זו לזו כשר דכל ריוח פחות משלשה לבוד וכוליה עומד הוא עכ"ל:

סימן קכה

תנן כל פרצה שהיא כעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח יתר מיכן אסור פירש"י מפני שהוא כפתח ושיהא עומד רב עליהן. יותר מיכן אסור פירצה אחת אוסרת כל ההיקף ואפי' כולו עומד והכי מוכח בגמ' בברייתא ומתני' בחצר איירי כדפירש רש"י לעיל בההיא דאמר רמי בר אבא אר"ה לחי הבולט מדופנו של מבוי פחות מד"א נידון משום לחי וא"צ לחי אחר להתירו ד"א נידון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו ואר"ה בריה דרב יהושע לא אמרן אלא במבוי שמונה אבל במבוי שבע ניתר בעומד מרובה על הפרוץ וק"ו מחצר ומה חצר שאינה ניתרת בלחי וקורה ניתר בעומד מרובה על הפרוץ [מבוי שניתר בלחי וקורה אינו דין שניתר בעומד מרובה על הפרוץ] מה לחצר שכן פרצתה בעשר תאמר במבוי שפרצתו בארבעה ופירש"י חצר אין פרצת עשר אוסרת בה אא"כ הוי מילואו בכותל או יותר מעשר הכי קיי"ל במתני' כל פרצה שהיא כעשר אמות מותרת. תאמר במבוי. דאר"ה לקמן בארבע'. הא למדת דמתני' בחצר עסקינן. ות"ר לשון ים שנכנס לחצר דרך פירצת הכותל ולא נפרץ במלואו. אין ממלאין ממנו אא"כ עשה לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים כדי לגדור פרצה עד עשר בד"א שפירצתו יותר מעשר

אבל עשר א"צ כלום שהרי יש שיור מיכן ומיכן. הא למדת דפרצת חצר בעשר מותרת ביותר מעשר אסורה ובהא לא פליגי אלא בפרצת מבוי דר"ה סבר פירצת חצר דוקא בעשר אמות אבל פרצת מבוי בארבעה טפחים ורב הונא בריה [דרב] יהושע סבר מבוי נמי פרצתו בעשר אמות ומתני' במבוי נמי קאיירי וכן אמר רב חנן בר רבא אמר רב מבוי פרצתו בעשר אמות לבד מבקרן זוית שפרצתו בד"ט משום דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי וכן סבר רב יוסף דא"ר יוסף מדברי רבינו נלמוד חצר שרובה פתחים וחלונות אינה ניתרת בצורת הפתח מאי טעמא הואיל ויותר מעשר אוסר במבוי ופרוץ מרובה על העומד אוסר בחצר כו' הא למדת דסבר רב יוסף דדוקא יותר מעשר אוסר במבוי אבל עשר לא אסרי ורב הונא סבר דפרצת מבוי בארבע טפחים ואייתי ראיה מעובדא דעבד רב (בר מהדיא) [בדמחריא] ואר"נ בר יצחק דרב הונא מסתברא דאתמר מבוי עקום וכו' כדפרישית לעיל והיה נראה בעיני לומר דהלכה כרב הונא הואיל ורב נחמן בר יצחק דייק כותיה ממבוי עקום כדפרישית לעיל וחומרא גדולה היא זו לאסור מבוי בד' טפחים אלא נראה בעיני דהלכה כהני אמוראי דסברי דפרצת מבוי בעשר אמות הלכך אחד פירצת חצר ואחד פרצת מבוי תרוייהו בעשר אמות וכ"כ הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל כל המחיצה שיש בה פרוץ מרובה על העומד אינה מחיצה אבל אם היה פרוץ כעומד ה"ז מותרת ובלבד שלא יהא באותן הפירצות פרצה שהוא יתר מעשר אמות אבל עשר אמות הרי היא בפתח ואם היה לפירצה זו צורת הפתח אע"פ שיש בה יותר מעשר אמות אינה מפסדת המחיצה והוא שלא יהא הפרוץ מרובה עכ"ל ולא חילק בין מבוי לחצר אלא סתם כתב שהפרצה היא יותר מעשר. ואמרי' ריש פרקין אמ' אביי משמיה דרב נחמן אמת מבוי באמה בת חמשה למאי הלכתא לגובהו ולפרצת מבוי ופירש"י ולפירצת מבוי דקיי"ל בהא פרקא פרצת מבוי בעשר אמות פסלה לה וכן פי' רבי' שמואל זצ"ל דחשיבה פרצה לגבי מבוי בעשר אמות אבל בבציר מהכי לא הוה פרוץ והו"ל דין מבוי הלכך ההיא דר' אמי ודר' אסי דלעיל אע"ג דליכא גידודי ודלא כרב הונא דמוקי לה בדאיכא גידודי:

סימן קכו

תנן שיירא שחנתה בבקעה מקיפין שלשה חבלים זה למעלה מזה. ע"ג יתדות סביב סביב. ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו שלשה טפחים. אלא מן התחתון לקרקע פחות מג' והרי כולו עומד דכלבוד דמי ממנו ולאמצעי פחות מג' הרי ששה עומדין פחות שני משהויין. [ומאמצעי לעליון פחות מג' הרי בג' אוירין תשעה עומד פחות ג' משהויין]. שיעור עובי החבלים יתר על טפח. שלשה משהויין כדי שיהו הכל עשרה טפחים.

מקיפין בקנים. נעוצים ועומדים. ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו שלשה טפחים. וזו היא מחיצת אבל של חבלים הויא מחיצה של ערב. בשיירא דברו. והקילו אצלן שאין צריכין אלא או שתי כגון קנים או של ערב כגון חבלים אבל ליחיד לא הקילו עד שיהא בה שתי וערב. דברי ר' יהודה וחכ"א לא דברו בשיירא אלא בהווה. שרגיל להיות שחבורות מתאספות והולכות לסחורה וה"ה נמי ליחיד דומיא דשיירא דא"א במחיצה מעלייתא. כל מחיצה שאינה של שתי וערב אינה מחיצה דברי ר' יוסי בר' יהודה. פליג אדאבוה וסבר דאפי' לשיירא בעינן שתי וערב. וחכמים אומרים אחד משני דברים או שתי [או] ערב. הלכך שלש מחלוקת בדבר ר' יהודה סבר לא התירו מחיצה גרועה זו של שתי בלא ערב או של ערב בלא שתי אלא דוקא לשיירא [אבל ליחיד] בעינן מחיצה גמורה ור' יוסי בנו סבר דאפי' לשיירא בעינן מחיצה גמורה של שתי וערב וחכמים סברי דאפי' ליחיד התירו שתי בלא ערב או ערב בלא שתי ואוקימנא בגמ' דהא דבעי ר' יהודה ליחיד מחיצה של שתי וערב היינו כדי ליתן לו כל צרכו אכל סאתים נותנים לו (אבל) [אפילו] בשתי בלא ערב או בערב בלא שתי כדתניא כל מחיצות שבת הרעועות שהן (רשותו) [דשתי] או דערב שהתירום חכמים ע"י הדחק לא התירו ליחיד אם הקיף יותר מבית סאתים ואע"פ שהוקף לדירה שהרי לדור בהם בלילי שבת הקיפן בערב שבת הא בית סאתים מיהא שרי ולרבנן אפי' מחיצה רעועה דשתי או דערב נותנין אפי' ליחיד כל צורכו אבל במחיצה מעליא שהיא דשתי וערב נותנין כל מה שהקיף אפי' ליחיד אפי' הקיף כמה מילין. ורמינהי מי א"ר יוסי בר' יהודה הכי דכל מחיצה שאינה של שתי וערב אינה מחיצה והתניא אחד יחיד ואחד שיירא לחבלי'. שמותרים בהקף חבלים ואע"פ שאין כאן אלא ערב. ומה [בין] יחיד לשיירא יחיד נותנים לו בית סאתים במחיצה רעועה זו של שתי או של ערב וכן שנים אין נותנים להם אלא בית סאתים דלא חשיבי אלא כחד שלשה נעשו שיירא נותנין להם בית שש סאין דהיינו סאתים לכל אחד והוא שצריכין להם דברי ר' יוסי כר"י וחכ"א אחד יחיד ואחד שיירא נותנים להם כל צורכן ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי דהיינו שלא יקיפו יותר מכדי צורכם בית סאתים. אלמא מחיצה דערב בלא שתי הויא מחיצה לר' יוסי בר' יהודה. אר"נ ואיתימא רב ביבי בר אביי לא נצרכא אלא לתת להם כל צורכם אבל מחיצה היא של בית סאתים ליחיד או לשנים במחיצת שתי או ערב ולבית שש לשיירא. אוקים רב נחמן אמורא עליה ודרש יחיד נותנים לו בית סאתים במחיצה רעועה זו שהיא של שתי בלא ערב או של ערב בלא שתי. וכן שנים אין נותנים לחם אלא בית סאתים במחיצה רעועה זו. שלשה נעשו שיירא ונותנין להן כל צורכן. רישא ר' יוסי בר' יהודה. דקאמר דליחיד או לשנים אין נותנין להן

אלא בית סאתים דאי לרבנן אפי' ליחיד נותנים כל צורכו. וסיפא רבנן. דקאמרי שלשה נותנים להם כל צורכן דאי לר' יוסי בר"י בית שש הוא דיהבינן להו. אין משום דקאי אבוה בשיטתיה. גבי יחיד כדתניא כל מחיצות שבת הרעועות של שתי או של ערב לא התירו ליחיד יותר מבית סאתים ואע"פ שהוא צריך יותר. הלכך הלכה למעשה יחיד שעשה מחיצה של שתי בלא ערב או של ערב בלא שתי אע"פ שהוקף לדירה לא התירו לו להקיף אלא בית סאתים אע"פ שהוא צריך יותר ושנים כמו כן אין להם לשניהם אלא בית סאתים הקיפו יותר מבית סאתים אין להם אלא ארבע אמות אבל שלשה נעשו שיירא ואם הקיפו לדירה אפי' כמה מילין הרי אלו מטלטלין בכולן ובלבד שלא יקיפו בית סאתים יותר מכדי צורכן שלא יהא בית סאתים פנוי מכלים ואם נשאר פחות מב"ס פנוי בלא כלים עדיין מותרין לטלטל בכל המחיצה אבל אם נשאר ב"ס פנוי בלא כלים אין יכולים לטלטל אלא בד"א וכתב ה"ר משה מיימון שהקטן אינו משלים לשיירא. אבל במחיצה גמורה שהוא של שתי ושל ערב והקיף לדירה אפי' יחיד מטלטל בכולה אפי' היא במה מילין ונשאר ב"ס פנוי בלא כלים או יותר אפ"ה מטלטל בכולה [ל"ש] במחיצה גמורה ול"ש במחיצה רעועה שהיא של שתי ושל ערב ולעולם בעינן שתהא גבורה עשרה טפחים דאמר מר ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה: אמר רב גידל אמר רב פעמים ששלשה אנשים אסורים בחמש סאין במחיצה רעועה של שתי או של ערב ופעמים שהם מותרים אפי' בשבע סאין ואוקמה רב אשי דה"ק הוצרכו לשש והקיפו שבע שתי בלא ערב או ערב בלא שתי אפי' לשבע מותרין דליכא ב"ס שלם פנוי בלא כלים. לא הוצרכו אלא לחמש והקיפו לשבע אפי' בחמש נמי אסורים דהשתא לא מהני מחיצות הואיל והקיפו ב"ס יתר על צרכו ואיכא ב"ס פנוי בלא כלים והיינו כפסקיה דרב נחמן. וכמה הוא בית סאה חמשים אמה על (אמה) חמשים אמה ובמה הם בית סאתים שבעים אמה וארבעה טפחי' ודבר מועט על ע' אמה וד"ט ודבר מועט לא נתנו בו חכמים שיעור באותו דבר מועט דתניא לקמן כפ' עושין פסין רבי יהודה אומר ודבר מועט יש על ע' אמה ושיריים לא נתנו חכמים בו שיעור וכמה הם סאתים כחצר המשכן וחצר המשכן היה ק' אמות אורך ורחב חמשים תחתוך אותן לשנים לארכו הרי בכל חלק חמשים על חמשים הא למדת דבית סאה חמשים על חמשים. ואמרי' מנה"מ (מדבעינן) [דמדבעינן] ליה לחצר המשכן לשער בו איסור שבת של שבעים אמה ושיריים א"ר יהודה דאמר קרא אורך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים מאי בחמשים הא רוחב חמשים הוא וארכו מאה דהכי כתיבי מדות הקלעים לפאת צפון באורך קלעים מאה אורך ורחב החצר לפאת קדמה מזרחה חמשים אמה. אלא אמרה תורה (של) [טול] חמשים שארכו

יתר על רחבו וסבב חמשים הנותרים דהו"ל ע' אמות וד"ט מרובעים כיצד עשה מהן ה' רצועות של י' אמות רחב וארכן נ' השכב האחד למזרח והא' למערב הרי רחבה שבעים וארכה חמשים שים אחד לדרום וא' לצפון הרי ע' אמה על ע' אלא שהקרנות פגומין לכל קרן וקרן י' אמות על י' אמות מפני התוספת שהוספת טול מן החמשים ד' חתיכות של י' אמות על י' אמו' ושים לארבע קרנות ונתמלאו טול עשר על י' הנותרים שהם ס' טפחים ועשה אותן רצועות של ב"ט הרי ל' רצועות אורך כל אחת עשר אמות שהן ש' אמה תן ע' לכל רוח הרי ע' אמות וד"ט על ע' אמו' וד"ט אלא שהקרנו' פגומין טפחיים על טפחיים ונשארו בידך ך' אמה טול מהם ח' טפחים ושים לקרנות ונתמלאו ונשארו בידך י"ח אמה וד"ט ברוחב טפחיים והיינו דבר מועט שאם באת לחלקן (ולהוסיף) [ולהקיף] בהם אין מגיע התוספת לרחב שני שלישי אצבע דהא בעית [למיעבד] מניה רצועות של רפ"ג אורך להקיף ד' הרוחות הא למדת דבית סאה חמשים אמה על נ' אמה ובית סאתים ע' אמות וד"ט ודבר מועט על ע' אמו' וד"ט ודבר מועט ואותו דבר מועט אינו מגיע לרוחב שני שלישי אצבע: אמר רב המנונא [אמר רב] הרי אמרו עומד מרובה על הפרוץ בשתי הוה עומד כדתנן לעיל לא יהו פרצות יתדות על הבנין הא בבנין מותר וסתם כלי בהמה מחיצה של שתי הם שעומדים על גבי קרקע בעי רב המנונא בערב מאי. מחבלים דמתני' ליכא למילף הכשירא דהתם כוליה עומד וכלבוד דמי. אמר אביי ת"ש שיעור חבלים עובין יתר על טפח שיהא הכל עשרה טפחים [ואם איתא] למה לי יתר על טפח ליעבד האויר האחר פחות משלשה וחבל משהו וכן שני דהוו להו ששה עומד והאויר השלישי פחות מד' וחבל משהו ותתכשר פרצת הארבעה בעומד של ששה. אלא ש"מ עומד מרובה על הפרוץ בערב לא הוה עומד. ותסברא האי פחות מארבעה וחבל היכא מוקים לה אי מוקים לה תתאי הוה ליה מחיצה שהגדיים בוקעים בה ואפי' למעלה הימנו עומד עשרה שלימין הא קיי"ל מחיצה תלויה אינה מתרת: ואי מוקים לה עילאי. באויר השלישי שהוא עליון. אתי אוירא דהאי גיסא שמן החבל ולמעלה ואוירא דהאי גיסא. שממנו ולאמצעי דהוה נמי אויר כיון דהוה יותר משלשה ומבטל ליה לחבל ואין באן אלא ששה תחתונים. ואי מוקים לה אמצעי אין כאן עומד מרובה על הפרוץ אא"כ תצטרף שתי דוחות לבטלן. הלכך הוי עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות ועומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות לא הוי עומד אלא כיון דלא משכחת לה רב המנונא הכי קא מבעיא ליה כגון דאייתי מחצלת דהויא שבעה ומשהו וחקק בה שלשה ושבק בה ארבעה שלמים למעלה ומשהו למטה ואוקמה בפחות מג' סמוך לקרקע להאי גיסא דמשהו דהשתא הו"ל עומד מרובה על הפרוץ מרוח אחת ואוירא דהאי גיסא ודהאי

גיסא נמי ליכא למימר הואיל ועומד רב על האויר דתותי מיניה. שמעינן משמעתין דכל מחיצה שהיא גבוהה מן הקרקע עד שהגדיים בוקעים תחתיה אע"פ שיש בגובה גוף המחיצה עשרה טפחים אפ"ה לא הויא מחיצה וה"נ אמרי' לעיל בסמוך רבא אמר מדסיפא רשב"ג רישא נמי רשב"ג וכי אמר רשב"ג אמרי' לבוד הנ"מ למעלה אבל למטה כיון דהויא לה כמחיצה שהגדיים בוקעים בה לא ושמעי' משמעתין דאוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא מבטלי מחיצה וה"נ אמרי' לעיל גבי מבוי שהוא רחב יותר מעשר אמות דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה לפס מיהו דוקא שהאוירא דלעיל מיניה ודתותי מיניה שכל אחד ואחד רחב בפני עצמו יותר מן המחיצה אבל אם היה אויר דחד גיסא עדיף על העומד ודאידך גיסא פחות מן העומד אז לא מבטלי לעומד של מחיצה כדמוכח בבעיא דרב המנונא במסקנא כדפדישית: ושמעינן משמעתין דעומד מרובה על הפרוץ מב' רוחות לא הוי עומד. וההיא דלעיל דא"ר יהודה מבוי שהוא רחב חמש עשרה אמה מרחיק ב' אמות ועושה פס שלש ופרכי' ואמאי מצרכת ליה לסתום שלשה האמות באחת יעשה פס אמה ומחצה לפיאה אצל הכותל וירחיק שתי אמות ויעשה פס אמה ומחצה. אצל פתח וכיון דלא שרית ליה בהכי משום דפרוץ מרובה על העומד שמיכן ועל העומד שמיכן אלא אם תצרפם יחד להיות שניהם רבין עליו. שמעי' מינה מדלא מצרפת להו עומד מרובה על הפרוץ בין שתי הרוחות כשתצרפם למבוי לא הוי עומד אלא זיל לגבי כל חד וחד ונמצא פרוץ רבה עליו [ומבטלו] ונמצא פתח רחב יותר מעשר אמות. ושנינן לעולם אימא לך בעלמא אי לא הוי קאי עומד זה בין ב' פרצות מצטרפין העומדין לבטל הפרוץ היחיד אבל הכא אתא אוירא דשתי אמות ואוירא דפתח הגדול ומבטלי ליה לפס אמה ומחצה שביניהם. הא למדת דעומד מרובה על הפרוץ היכא שהפרוץ בין שתי העומדין הוה עומד והכא בשמעתין כי מוקי ליה להאי פחות מד' בי מצעי הרי הפרוץ בין שתי העומדין הוא ואמאי לא הוה עומד ובעיא דרב המנונא אמאי לא מתוקמא בהכי ונ"ב דשאני התם שהוא עומד גמור אבל הכא אילו שני עומדין פרוצין הם אלא שנעשו עומדין ע"י לבוד ועומד מרובה על הפרוץ משתי רוחותיו ע"י לבוד לא הוי עומד והואיל דלא אפשיטא בעיא דרב המנונא אזלינן בה לקולא בשל סופרים דאין כאן הוצאה מרה"י לר"ה שנחמיר בה:

סימן קכז

לעיל ריש פרקין אמר אביי משמיה דרב נחמן אמת מבוי ואמת סוכה באמה בת חמשה טפחים אמת כלאים באמה בת ששה אמת מבוי למאי הלכתא לגובהו ולפרצת מבוי פירש"י ולפירצת מבוי דקיי"ל בהאי פרקין פרצת מבוי בעשר אמות פסלה ליה וקאמר

רב נחמן דבעשר אמות קטנות פסלה ליה. וכן פי' רבי' שמואל זצ"ל דחשיבה פרצה לגבי מבוי בעשר אמות אבל בבציר מהכי לא הוה והו"ל דין מבוי. ורבא משמיה דרב נחמן אמר אחד זה ואחד זה באמה בת ששה אלא הללו של כלאים שוחקות. ומודדים בטפחים גדולים. וחללו של סוכה ומבוי עצבות. מצומצמות ואתיא דאביי כתנאי ודרבא ככ"ע והלכה כרבא אמת סוכה ומבוי באמה בת ששה טפחים וה"נ מסתברא דאמר רבה בר"ה משמיה דרב הונא אבוה נראה מבחוץ ושיה מבפנים נידון משום לחי אמר רבה ומותבינן אשמעתין חצר קטנה שנפרצה לגדולה [וכו'] ולימא לבוד ותשתרי וכ"ת דמיפלגי טובא כניסות [מחיצות] מכותלי אורך הגדולה טפי מג' שהיתה גדולה רחבה מן הקטנה הרבה והתני אדא בר אבימי קמיה דר' חנינא ואמרי לה קמיה דחנינא [בר] פפא קטנה בעשר גדולה באחד עשר. שאין גדולה עודפת על הקטנה אלא אמה אחת הרי ג' טפחים לכאן (לכאן ולכאן) וג"ט לכאן ועובי כניסת הכתלים ממעטים את השלשה מכל צד ואיכא לבוד. אמר רבינא במופלגין מכותל זה בשנים ומכותל זה בארבעה שלא היתה קטנה מכוונת כנגד אמצעיתה של גדולה אלא משוכה ב' טפחים לצד א' ויש מהאמה העודפת ב"ט לכאן וד"ט לכאן והכניסות דקות ונשאר מצד אחד יותר מג' ריוח. הא למדת דכל הסוגיא אזלה כרבא דאמת עירוב בת ששה טפחים וכן בההיא דפדישית לעיל בחשבון סאתים כחצר המשכן הכי פרישית בחשבון ששה טפחים לאמה. וה"ר משה מיימון כתב האצבע שמשערין בה בבל מקום היא רוחב אגודל של יד והטפח ד' אצבעות וכל אמה האמורה בכל מקום בין בשבת בין בסוכה וכלאים הוא אמה בת ו' טפחים ופעמים משערים באמה בת ו' טפחים שוחקות ורווחות ופעמים משערים באמה בת ששה טפחים עצבות ומצומצמות וזה וזה להחמיר כיצד משך מבוי בארבע אמות שוחקות וגובהן ב' אמה עציבות רחב הפרצה עשר אמות עציבות וכיוצא בזה לענין כלאים וסוכה עכ"ל. וכן האמת כדבריו דזה וזה להחמיר דהיכא שבאים האמות להכשיר כגון גבי משך המבוי לא מכשרינן אלא באמות בת ששה טפחים גדולים שהם שוחקות ורווחות והיכא שבאים האמות לפסול פסלינן אפי' באמות בת ו"ט עציבות ומצומצמות כגון גבי גובה מבוי ופרצתו מדפרכי' אליבא דאביי והא איכא משך בד"א לקולא. ולפרש"י והא איכא אמו' שהוזכרו במשך מבוי ד' אמות ואם ארכו בפחות ארבע אמות פסיל ליה אביי לקמן בפרקין ובהנהו אמות מבוי אתיא מילתיה דרב נחמן לקולא דמכשיר ליה בד' אמות קטנות ורב נחמן מדקאמר הכא קטנות והכא גדולות ש"מ הכא לחומרא [והכא לחומרא] דאי לאו לחומרא היכי מצי אמר הני קטנות והני גדולות ושנינן כמ"ד משך מבוי בר"ט ס"ל לר"נ ולא הוזכרו ד"א כשיעור משכו (איכא תימא) [איבעית

אימא] בד"א ורוב (א') [אמות] קאמר ולא קאמר אמשכו של מבוי הא למדת דר"נ הכא לחומרא והכא לחומרא ובמבוי גופיה פעמים משערינן באמות קטנות ופעמים באמות גדולו' הלכך לרבא דאמר בת ו' טפחים לחומרא קאמר ופעמי' משערים בטפחים עציבות ופעמים שוחקות ורווחות:

סימן קכח

תנן ארבעה [דברים] פטרו במחנה של מלחמה. מביאים עצים מכל מקום ואין חוששין לגזל ופטורין מרחיצת ידים ומדמאי ומלערב עירובי חצירות אם הקיפו אלו ואלו ומחיצה מפסקת ביניהם ויש שם פתח אין צריכין לערב: אמר אביי ל"ש אלא מים ראשונים אבל מים אחרונים חובה מפני שמלח סדומית מסמא את העינים. אמרי דבי ר' ינאי לא שנו אלא ערובי חצירו' אבל עירובי תחומין חייבין דתני ר"ח לוקין על עירובי תחומין דבר תורה ולדידן דקיי"ל עירובי תחומין דרבנן אפי' עירובי תחומין פטורין מלערב במחנה היוצאת למלחמה אבל שיירא שחנתה והקיפו אלו ואלו ומחיצה ביניהם ויש שם פתח צריכין לערב עירובי חצירות וצריכין נמי לערב עירובי תחומין אי בעי למיזל חוץ לאלפים אמה:

הדרן עלך פרק קמא. ושוכן רומה. לי ירבה עצמה. בתורה התמימה:

סימן קכט

עושין פסין לביראות שבר"ה וביראות עצמן רה"י הן שעמוקין עשרה ורחבין ארבעה ואין יכול למלאות מהן מפני שמטלטל מרה"י לר"ה ועושין פסין הללו להכין להם היקף שיהיו הפסין הללו עושין את סביבות הבור דה"י וימלא ויוציא ויניח שם ותכנס בהמתו וישקנה. ד' דיומדין נראין כשמונה. עמוד הנראה כשנים שעשוי כמרזב שלנו וכשנועצו בקרקע לפאת דרומית מערבית נוטה צדו אחד למזרח וצדו אחד לצפון והשני לפאת מערבית צפונית נוטה צדו אחד למזרח וצדו אחד לדרום והשלישי לפאת צפונית מזרחית נוטה צדו אחד למערב וצדו השני לדרום והרביעית לפאת מזרחית דרומית נוטה צדו אחד למערב וצדו אחד לצפון נמצא לכל רוח שתי אמות דופן אמה כנגד אמה והריוח בינתים דברי ר' יהודה ר"מ אומר שמונה נראים כשנים עשר ארבעה דיומדין כדפרישית וארבעה פשוטין. באמצע נותן לכל רוח לוח א' דהיינו פס. גובהן של הפסין בין לר"י בין לר"מ י"ט ורחבן ו' טפחים דהיינו אמה כדפרי' בפ"ק דבאמה בת ששה טפחים משערינן והכא שוחקות ומרווחות בעינן. ועוביין כל שהו ובין הפסין כמלא שתי רבקות של שלש שלש בקר דברי ר"מ ר"י אומר של ארבע ארבע ובגמרא מפרש לשיעורייהו. קשורות ולא מותרות. חומרא היא למעט ריוח שבינתים. אחת נכנסת ואחת יוצאה. קולא היא דלא

בעינן עשר מצומצמות אלא שוחקות. פשיטא כיון דתני ליה קשורות אנא ידענא דלא מותרות אי תנא קשורות ה"א מאי קשורות בעין קשורות קמ"ל ולא מותרות תנא רבקה נכנסת רבקה יוצאה ולא פרה נכנסת ופרה יוצאה דא"כ לא הוו להו קשורות: ת"ר כמה ראשה ורובה של פרה. שנתנו חכמים שיעור להרחיק פסין מן הבור שיהיו רחוקים כדי ראשה ורובה של פרה כדתנן במתני' מותר להקריב הפסין לבאר ולעשות ההיקף קצר ובלבד שתהא משפת הבאר עד בין הפסין כדי ראשה ורובה של פרה אבל בבציר מהכי לא דילמא ממשיך אחר פרתו ומפיק לדוולא חוץ ממחיצה וקא מפיק מרה"י לרה"ר. וכמה כדי ראשה ורובה שתי אמות וכמה עוביה של פרה אמה ושני שלישי אמה שהן בעשר אמות ששה בקר שש אמות ושנים עשר שלישים ארבע אמות הרי כאן עשר אמות פרוץ בין הפסין דברי ר"מ ר"י אומר בשלשה עשר וביי"ד לח' בקר ח' אמות וט"ז שלישים דהיינו ה' אמות ושליש אמה מן הכל שלשה עשר אמות ושליש אמה. ופרכי' אליבא דר"מ אמאי תנא שהן כעשר אמות והא עשר הויין כדפרישית. משום דבעי למיתנא בסיפא בדברי ר"י ביי"ג י"ג טפי מי"ג הויין משום דבעי למתני ביי"ד י"ד הא לא הויין אר"פ יתרות על שלשה [עשר] ואין מגיעות לארבעה עשר אלא י"ג ושליש כדפרי': אמר רב פפא בבור רחב ח' כ"ע ל"פ דלא בעינן פשוטין אפי' לר"מ דכי מרחיק כדי ראשה ורובה של פרה דהיינו ב' אמות מכל רוח נמצא החלל שבין המחיצות י"ב אמה והפסין רחבן אמה לכל רוח זה כנגד זה נמצא בין פס לפס י' אמות ור"מ בהכי שרי. בבור רחב י"ב אמה כ"ע ל"פ דבעינן פשוטין דכי מרחיק שתי אמות מכל רוח יש חלל המחיצה ט"ז אמה ומהן ב' אמות עומד הרי בין זה לזה י"ד אמות ור"י לא שרי אלא י"ג אמות ושליש ובעי פשוטין אפי' לר"י כי פליגי בבור שהוא רחב יותר משמונה ואינו רחב י"ב אמות לר"מ בעינן פשוטין לר"י לא בעינן פשוטין וקיי"ל לקמן בפ' מי שהוציאוהו ר"מ ור"י הלכה כר"י הלכך בעינן שלא יהא פרוץ בין הפסין יותר מי"ג אמה ושליש אמה אבל אם יש י"ג אמה ושליש אמה בין הפסין ה"ז בשר ואין רשאי להקריב לבאר את הפסין אלא שתי אמות [אבל פחות משתי אמות] אסור לו להשקות שם לבהמתו דילמא ממשיך אחר פרתו וממשיך לדוולא חוץ למחיצה וקא מפיק מרה"י לר"ה:

תנן התם לא יעמוד אדם ברה"י וישתה בר"ה בר"ה וישתה ברה"י אא"כ מכניס ראשו ורובו למקו' ששות' גבי אדם הא קאמרינן דבעי' ראשו ורובו. גבי בהמה מאי מי בעינן ראשה ורובה או לא. היכא דנקט מנא ולא נקיט לה לצוארה באפסר שלא תוכל לעקם ראשה לחוץ. לא תבעי לך דבעי' ראשה ורובה דודאי חיישינן שמא תעקם ראשה ויוציא זה הכלי לאחריה. כי תבעי לך היכא דנקט מנא ונקיט לה מי בעינן ראשה ורובה או

לא. ת"ש ובלבד שתהא פרה ראשה ורובה בפנים ושותה מאי לאו דנקיט מנא ונקיט לה ואפ"ה בעינן ראשה ורובה בפנים לא דנקט מנא ולא נקט לה. וכי לא נקט לה מי שרי. לאחוז הכלי בפסי ביראות ואע"ג דעשויין כתקנן (שהפכה) [שהפרה] ראשה ורובה בפנים. והתניא לא ימלא אדם מים ויתן לפני הבהמה שיאחוז הכלי בידו בעוד שהיא שותה. אבל ממלא הוא ושופך והיא שותה מאליה. ולקמן בשמעתין מיתניא גבי פסי ביראות וע"כ בדלא נקיט הוא לה דאי נקיט לה ואפ"ה אסור למה הצריכו ראשה ורובה בפנים אלא פשיטא בדלא נקט לה ומתני' דשרי בדנקיט לה וקתני ראשה ורובה [בפנים] וש"מ אע"ג דנקיט למנא ונקיט לה אפ"ה בעינן שתהא ראשה ורובה בפנים לעולם אימא לך מתני' דנקיט מנא ולא נקיט לה ולהכי בעינן ראשה ורובה בפנים ובריית' הא אתמר עלה אמר אביי דלאו בבהמה [העומד'] ברה"ר וראשה ורובה בין הפסין עסקי' אלא בבהמה העומדת בבית עסקינן וחלונות פתוחות לר"ה ואבוס מתוקן לפניה ברה"ר גבוה י' ורוחב ד' דהוי רה"י ונותנין לה תבן ומספוא מרה"י וראש האיבוס נכנס לבין הפסין ואשמעינן דלא ימלא מן הבור ויגביה הדלי על ראש האיבוס וילך דרך רה"ר ויטלטל הדלי על ראש האיבוס לפני הבהמה אע"ג דקיי"ל עומד אדם ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד בהמוצא תפילין הכא ע"ג האיבוס בעומד ברה"ר אסור דילמא כי בעי לאנוחי דלי על ראש האיבוס חזי ליה לאיבוס דמקלקל בראשו שבר"הר ואינשי ודרי לדולא בהדיה ומורידו לארץ מן האיבוס ומניחו ברה"ר וקא מפיק מבין הפסין לר"ה הלכך לא יניחנו ויטלנו אלא שופך על האיבוס והמים הולכים עד הבהמה מאליהן. ל"א אמר אביי הכא באיבוס העומד וכו' ובהמה עומדת בר"ה אצל בין הפסין ואוכלת בו ואשמעי' תנא דלא ימלא הדלי ויתן בראש האיבוס של בין הפסין ויאחזנו והיא שותה דילמא חזי ליה לאיבוס דמקלקל בראשו אחד שברה"ר וילך שם עם הדלי שבידו ויצא מתוך הפסין דרך רה"ר הלכך שופך לפניה דא"נ חזי לאיבוס דמקלקל ואזיל התם כי לא נקיט מידי בידיה דלידריה דהא כי שופך לפניה המים מניח הדלי לשם וליכא מידי בידיה. ופרכי' וכה"ג מי מחייב והא"ר ספרא א"ר אמי א"ר יוחנן המפנה חפצים מזוית לזוית ונמלך עליהם והוציאן פטור שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך דילמא הדר מעייל להו לאיבוס לבתר דאנחיה וקא עקר ליה מר"ה לרה"י. ונראה בעיני דהלכתא כהלכתיה דאביי ולית הלכתא כסוגייתיה. הלכת' כהלכתיה דבאבוס העומד בר"ה גבוה י' ורוחב ד' וראשו אחד נכנס לבין הפסין שלא ימלא אדם מים ויתן לפני בהמתו ויאחוז הכלי בידו בעוד שהוא שותה אבל ממלא הוא ושופך והיא שותה מאליה ובשני הלשונות שפירש"י תרויהו איתנהו. ולית הלכתא כסוגייתיה דמוקי לבריית' בכה"ג. דדחיק' מילתא לשנוייה בהכי

אלא מתני' דנקט למנא ונקיט לה ואפ"ה בעינן ראשה ורובה לפנים ותו דע"כ בעייתון לא אפשיטא והואיל ואיכא למיחש לה בעינן ראשה ורובה בפנים כי תבעי לך היכא דנקט מנא ולא נקט לה אי סגי לה בראשה ורובה אי לא וללישנא קמא פשיטא לן דסגי לה בראשה ורובה ואית לן למיחש לאיכא דאמרי ולהחמיר הואיל ולא אפשיט ולא שרינן כלל עד דנקט למנא ונקיט לה וראשה ורובה [בפנים]. וה"ר משה מיימון כתב מותר להקריב ד' הזויות הללו לבאר והוא שתהיה פרה וראשה ורובה בפנים מן הפסין ושותה ואע"פ שלא יאחוז ראש הבהמה עם הכלי שבו המים הואיל וראש' ורובה בפנים מותרת ואפי' לגמל עכ"ל ואין נר' בעיני אלא כדפרישית נראה בעיני הלכה למעשה:

בעי מניה אביי מרבה יותר משלש עשרה אמה ושליש לר' יהודה. דלא אידכר פשוטין וקיי"ל נמי כותיה מהו פשוטין דוקא עדיפי ליה ומרוחקין מן הדיומדין י"ג אמות למיהוי הכירא ביני ביני או הארכת דיומדין. דהכי עדיף דלא ליתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ויבטליה. א"ל תניתוה כמה הן מקורבין כדי ראשה ורובה של פרה וכמה הן מרוחקין אפי' בור או כוריים ר' יהודה אומר בית סאתים מותר יתר מבית סאתים אסור אמרו לו לר"י אי אתה מודה בדיר וסהר ומוקצה וחצר שאפי' בית חמשת כורין ואפי' בית עשרת כוריים שמותר אמר להן זו היא מחיצה שלימה היא ואלו פסין הן ובין כל אחד ואחד י"ג אמות ואין עומד אלא פס אמה בין י"ג לי"ג אלמא לרבי יהודה פשוטין עביד דאי בדיומרין מאריך הא מחיצה היא. ואי איתא דלר"י בדיומדין מאריך. הא נמי מחיצה היא. כמו דיר וסהר דזימנין דאיכא בין הפסין בהארכת דיומרין עומד מרובה על הפרוץ אלא ודאי פשוטין דוקא עביד ולהכי קאמר ואלו פסין ובין פשוטין לדיומרין איכא פרוץ מרובה ולעולם דיומרין נמי עביד וה"ק זו תורת מחיצה עליה ופרצתה אוסרת ביותר מעשר. ואלו תורת פסי ביראות עליהן ופרצתן ביותר מי"ג אמה ושליש. הלכך ביותר מבית סאתים לא מתכשר ולא אפשיט בעייתין. ונ"ב דלר"י דוקא פשוטה כדדייקא מתני' והא דדחינן דה"ק זו תורת מחיצה עליהן שינוייא היא ואע"ג דקיי"ל דאוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא מבטלי מחיצתא ומבטלי להם כדפרישית לעיל הכא ע"כ פשוטין מהני ולא מבטלי ליה אוירא דאר"פ בבור שתים עשרה דכ"ע ל"פ דבעינן פשוטין ואפי' לר"י אלמא דלר"י פשוטין מהני ואוירא לא מבטל ליה מיהו בהא איכא למימר דנקט פשוטין בעבור ר"מ ולר"י דיומדין במקום פשוטין לר"מ מיהו ע"כ אוירא לא מבטל לפשוטין דהא ר"מ פשוטין קתני ומתני' דמקיפין בחבלים דפ"ק סתמא היא וסתם מתני' ר"מ ושנינן עלה לעיל דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה לחבל ומתני' נמי דהרחב מעשר אמות ימעט סתמא היא ועלה שקלי' וטרינן בגמ' ואמרי' דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי

גיסא ומבטל ליה ואפ"ה הכא קתני ר"מ פשוטין הלכך לר"י נמי אית למימר פשוטין דוקא עביד ואוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא לא מבטל ליה מיהו צריכא טעמא ותירוצא:
בעא מניה אביי מרבה תל המתלקט עשרה טפחים מתוך ד"א. כגון שהתל משופע קצת אבל מדרונו זקוף שקודם שימשך ד"א עלה ונתלקט גובהו עשרה טפחים וקיי"ל בהזורק במסכת שבת דלענין שבת הוי רה"י. הכא מאי. אי קאי במקום אחד מן הדיומדין מי הוי כמו דיומד או לא ולהכי נקט מתוך ארבע שאם היה מדרונו משופע יפה ואינו מתלקט לגובה עשרה עד שנמשך יותר מארבע ואפי' עלה גובהו בשיפוע זה לעשר אמות ארעא סמיכתא היא. א"ל תניתוה רשב"א אומר היתה שם אבן מרובעת אמה על אמה ואינה מחוסרת אלא חליקה. שינטל עובי שבינתים ותיעשה כמרזב דופן לכאן ודופן לכאן. רואין אותה כל שאילו תחלק ויש בה אמה לכאן ואמה לכאן נידון משום דיומד ואם לאו אינו נידון ר"י בנו של ריב"ב אומר אבן עגולה. מחוסרת חקיקה לחקוק וליטול בליטת עיגולה ולהשוות אמצעיתה לפיאותיה ותהא מרובעת ועדיין היא מחוסרת חליקה רואין אותה כל שאילו תחקק ותחלק וישיבה אמה לכאן ואמה לכאן נידון משום דיומד (תל המתלקט י' מתוך ד' נידון משום דיומד) במאי קא מפלגי דמ"ס דהיינו רשב"א חד רואין אמרי' תרי רואין לא אמרי' ומ"ס דהיינו ר' ישמעאל בנו של ריב"ב תרי רואין נמי אמרי' פירש"י ותל נמי כאבן עגולה דמי. ופי' רבי' שמואל זצ"ל בעיא דאביי (מר"י) כר"י [בנו של ר"י] בן ברוקה דקאמר הרי רואין אמרי' פשיטא ליה דתל נידון משום דיומד ותל נמי עגול הוא. וכ"פ הר"מ בר"מ זצ"ל דתל המתלקט עשרה טפחים מתוך ד' אמות שנידון משום דיומד והיינו כר' ישמעאל בנו של ריב"ב:
בעי מניה אביי מרבה חיצת הקנים. שעשאה לכאן ולכאן כעין דיומדין. ובין כל קנה וקנה פחות משלשה ויש בהן רוחב ו"ט דהיינו אמה. נידון משום דיומד או אינו [נידון] משום דיומד א"ל תניתוה היה שם אילן או גדר או חיצת קנים נידון משום דיומד מאי לאו קנה קנה פחות משלשה. לא גודרייתא דקני. דהיינו קנים מחוברים בעץ אחד סמוך לארץ ומלמעלה הן מתפרשין. א"ה היינו אילן אלא מאי קנה קנה פחות משלשה היינו גדר אלא מאי אית לך למימר תרי גווני גדר ה"נ תרי גווני אילן. איכא דאמרי גודרייתא דקני אבעיא ליה וא"ל תניתוה היה שם אילן כו' מאי לאו גודרייתא דקני לא קנה קנה פחות משלשה ותרי גווני גדר. ופסק ה"ר משה מיימון דאילן וגדר וחיצת קנים וגודרייתא דקני כולם נידונים משום דיומד. ומיכן נמי שמעי' דהלכה כר"י בנו של ריב"ב ואמרי' תרי רואין דהא שנינן תרי גווני אילן ופירש"י אשמעי' אילן שלם דאיכא למימר ביה יחלק ויחקק ואשמעי' גודרייתא דאע"ג דליכא למימר הכי שרי הואיל ותחתיתו אחד הוא כדיומד.

וה"ר משה מיימון כתב חבילה של קנים רואין כל שאילו יחלק בו אמה לכאן ואמה לכאן בגובה עשרה נידון משום זוית שיש בו שני פסין. נראה שר"ל דהיינו גודרייתא:

בעי מניה אביי מרבה חצר שראשה נכנס לבין הפסין מהו לטלטל מתוכה לבין הפסין או מבין הפסין לתוכה א"ל מותר. דהא ליכא דיורין בין הפסין דליסרו עלייהו דלהוי מוציא מרשותו לרשות חבירו. שתים. זו אצל זו ומחיצה ביניהם ושתיהן ראשן בין הפסין. מאי א"ל אסורות. אר"ה שתים אסורים ואפי' עירבו. דרך פתח המחיצה שביניהם דהשתא חדא נינהו ולא אסרן אהדדי אסורות לטלטל מתוכן לבין הפסין גזירה שמא יאמרו שיתוף עירוב מועיל לבין הפסין לשתף חצירות יחד שהרואה אותן מטלטלין מתוכן לבין הפסין לא ידע שפתח ביניהם וסבר האי דלא אסרי אהדדי בתוך בין הפסין כשאר ב' חצירות הפתוחות למבוי אחד שאסור להוציא מן החצירות למבוי אא"כ נשתתפו ה"נ נתנו עירובן בין הפסין כשאר שיתוף מבואות ואתו למישרי להכניס ולהוציא מבין הפסין לחצירותם [היכא] דליכא פתח ביניהם ויהיב שיתוף עירוב באחת החצירות דרך בין הפסין וההיא ודאי לא מהני דכי תקון רבנן שיתוף מבואות במבוי סתום תקון וארכו יתר על רחבו וזה מפולש לארבע צדדין. ורבה אמר אם עירבו מותרות. דכיון דעירבו דרך הפתח שביניהם וחדא רשות היא דלא אסרן אהדדי להך גזירה לא חיישי'. אמר לו אביי לרבה תניא דמסייעא לך חצר שראשה אחד נכנס לבין הפסין מותר לטלטל מתוכה לבין הפסין ומבין הפסין לתוכה ושתי' אסורות ואם עירבו מותרות לימא תהוי תיובתא דרב הונא אמר לך רב הונא התם דהדר עירבו. שנפרצה מחיצה שביניהם פרצה גדולה בסופה שגלוי וניכר לכל שרשות אחת היא (בזה) וקיי"ל כרבה. דתניא דמסייע ליה ורב הונא דאוקמה בדהדר עירבו שינוייא היא וכן פסק הרב ר' משה בר מיימון:

בעא מניה אביי מרבה יבשו מים בשבת מהו. לטלטל בתוך הפסין. מי אמרי' שבת הואיל והותרה הותרה או דילמא כיון דהיתר פסין אינו אלא משום מים והרי יבשו ואסור. ואכל פסי ביראות קאי. א"ל כלום נעשית מחיצה זו. והותרה מחיצה כזו אלא משום מים [מים] אין כאן מחיצה אין כאן. בעי ר' אבין יבשו מים בשבת [ובאו בשבת] מהו. חזרו ובאו מים של גשמים בו ביום מהו מי אמרי' חזרו פסין להיתרן הראשון לטלטל בתוכן או לא. א"ל אביי יבשו מים בשבת לא מבעיא לי דהא בעאי מניה דמר ופשיט לי [דאסור] וחזרו ובאו מים בשבת נמי לא מבעיא לי דתניא בל מחיצה שנעשית בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה לאו אתמר עלה אר"נ ל"ש אלא לזרוק אבל לטלטל אסור כי אתמר דרב נחמן אמזיד איתמר וכן הלכה כדאביי:

תנן מותר להקריב. פסין לבאר ולעשות ההיקף קצר. ובלבד שתהא. משפת הבאר עד בין הפסין כדי ראשה ורובה של פרה אבל בציר מהכי לא וכתב ה"ר משה מיימון דבבציר מהכי אפי' הגדי קטן שכולו נכנס לשם אסור להשקות. מותר להרחיק כל שהו. כל מה שבלבו לעשות היקף גדול. ובלבד שירבה בפסין דכל כמה דמרחיק מבור מגדיל ריוח [שבין דיומד] לדיומד וצריך להרבות בפסין עד כדי שלא יהיה בין פשוט לפשוט ובין פשוט לדיומד יותר מעשר אמות לר"מ או יותר מי"ג אמה ושליש לר"י. רבי יהודה אומר עד בית סאתים. יכול להרחיק עד שיחזיק היקף שסביב הבור בית סאתים ולא יותר. אמרו לו לא אמרו בית סאתים אלא בגינה ובקרפף. שאין היקפן לדירה. קרפף היקף גדול חוץ לעיר להכניס שם עצים לאוצר. אבל אם היה דיר של בהמות שעושין בשדות היום כאן ומחר כאן כדי לזבלה בגללי בהמות: או סהר. שעושין לבהמות העיר. או מוקצה. דהיינו רחבה שאחורי הבתים: או חצר. שלפני הבתים דכל הני היקפן לדירה היא. אפי' בית חמשת כורין. מותר להרחיק והני פסי ביראות נמי הואיל ומימיהן ראויין לשתיית אדם תשמיש דירה מעלייתא הוא. הלכך מותר לו להקיף סביב הבור ככל מה שירצה ואפי' כמה כורים ובלבד שירבה בפסין שלא יהא פרוץ בין פשוט לפשוט ובין פשוט לדיומד יותר מי"ג אמה ושליש דליתא לדר' יהודה דאמר עד בית סאתים דוקא אלא הלכה כחכמים שמקיף ככל מה שירצה ובלבד שירבה בפסין כדפרישית: א"ר יצחק בר אדא לא הותרו פסי ביראות אלא לעולי רגלים בלבד והתניא לא הותרו פסי ביראות אלא לבהמה בלבד מאי בהמה בהמת עולי דגלים אבל אדם אפי' עולי רגלים לא הותר לדלות ולשתות. אלא מטפס ועולה מטפס ויורד. ואוחז בידיו ורגליו בכתלים ונכנס ויוצא. איני והאמר רב יוסף א"ר יהודה אמר שמואל לא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים ואי לבהמה מים חיים למה לי בעינן מידי דחזי לאדם. כיון דמים הוא דמשוו ליה מחיצה בעינן מים חשובים: גופא לא הותרו פסי ביראות אלא לבהמה בלבד אבל אדם מטפס ועולה מטפס ויורד ואם היו רחבין שאין יכול ליטפס אפילו לאדם נמי (לא) מותר [לו] למלאות וקיימא לן כהני שמעתתא דהילכתא נינהו:

אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב אין בורגנין בבבל דאמר בכיצד מעברין אם היו בורגנין חוץ לעיר בתוך שבעים אמה ושיריים מתעברים עמה ומודדין תחום העיר משם ולהלן ומה הן בורגנין סוכות שעושין שומרי העיר ואינו דבר קבוע וקאמר ר' ירמיה דהנך בורגנין אינן בבבל כלום' ואינן מתעברין עם העיר דבבבל איכא בידקי דמיא ושטפו להו הלכך לא חשיבי מידי. ולא פסי ביראות בחוצה לארץ. בשאר ארצות לבד מבבל. דלא שכיחן מתיבאתא. להיות תלמידים הולכים מעיר לעיר ללמוד תורה ופסי ביראות

לא הותרו אלא לעולי רגלים ולכיוצא בהם שהולכים לדבר מצוה. אבל איפכא עבדינן. פסי ביראות בבבל דשכיחא מתיבאתא ובורגנין בשאר חוץ לארץ דלא שכיחא בידקי דמיא. איכא דאמרי א"ר ירמיה בר אבא א"ר אין בורגנין ולא פסי ביראות לא בבבל ולא בשאר ארצות בורגנין בבבל לא דשכיחי בידקי ובחוץ לארץ נמי לא דשכיחי גנבי דגנבי להו הלכך לא חשיבי להיות בתים. פסי ביראות בבבל לא דשכיחי מיא ולא הותרו פסי ביראות אלא במקום שצריכים מי גשמים לכנסן לשתות מהם דאיכא דחק. ובחוץ לארץ לא דלא שכיחי מתיבאתא. שמעינן משמעתין דאפי' בחוץ לארץ הותרו הפסין של ביראות וכגון דקאזיל ללמוד תורה או לכיוצא בו לדבר מצוה וכגון שצריכים למי גשמים דאיכא הדחק של מים דלא שכיחי מיא. א"ל רב חסדא למר בריה דרב הונא בריה דר' ירמיה בר אבא אמרי קא אתיתו מברניש לבי כנישתא דדניאל תלתא פרסא בשבתא. שמעתי שאומרים עליכם שאתם באים מברניש לבי כנישתא דדניאל בשבתא מקום [היה] בבבל שהיה דניאל מתפלל שם כדכתי' וכוין פתיחין ליה בעליתיה לקבל ירושלם. אמאי קא סמכיתו אבורגנין. שיש בורגנין מע' אמה לע' אמה. האמר אבא דאבוך משמיה דרב אין בורגנין בבבל נפק אחוי ליה הנך מתואתא. עיירות חריבות ונשארו שם מחיצות קיימות מן הבתים. דמבלען בתוך שבעים אמה ושיריים. שני שלישי אמה דהוא שיעור קרפף סאתים כחצר המשכן כדאמרי' לקמן ותנן בכיצד מעברין נותנין קרפף לעיר דכל ע' אמה ושיריים סמוך לעיר הוי עיר ואמרי' התם בכיצד מעברין נפש שלא נפרצה. מצבת קבר מתעברת עם העיר ואע"פ שאינה בית ממש ופי' רבי' שמואל זצ"ל שהיו מובלעות זו בזו באלכסון אבל לא באמצע הדרך ומשו"ה אשתלי רב חסדא וא"ל אמאי סמכיתו אבורגנין ושמעי' מינה דהבלעת אלכסון הויא נמי הבלעה:

תנן ר' יהודה אומר אם היתה דרך הרבים מפסקת. להני פסין שבקיעת רבים בין הפסין הוא. יסלקנה. לבקעה לצדדין ויעקם את הדרך חוצה לבין הפסין כדי שלא יבקעו שם רבים ויבטלו מחיצות ויסתום שם את הפסין או ימלא קוצים פן יעברו עוד דרך שם דקסבר ר"י אתו רבים ומבטלי מחיצתא. ר' יוחנן ור"א דאמרו תרויהו כאן הודיע כחן כו' [כאן וס"ל] מי ס"ל הכי (דמפרש) [דמדמפרש] מילתייהו דרבנן מכלל דדכי ס"ל והארבב"ח אר"י ירושלי' אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום ר"ה כי ירושלי' רה"ר שלה מכוון משער לשער ומפולש ויש בה דריס' ס' רבוא ורוחב ט"ז אמה ואילמלא שנועלין דלתות בכל לילה חייבין עליה בשבת משום רה"ר אבל נעילת דלת משוי לה כחצר של רבים ומערבין את כולה וכל זמן שלא ערבו הויא כרמלית ולא מחייבי עלה וה"נ אמרי' בפ' בתרא דירושלים כרמלי' היא אבל אי לאו נעילת דלת הוה (מיערבא)

[ד"ה] אלמא קסבר ר"י דאתו רבים ומבטלי למחיצתא. אלא כאן ולא ס"ל. כרבנן אלא כר"י דסבר דאתו רבים ומבטלי מחיצתא. ורמי דרבי יהודה אדר"י ורמי דרבנן אדרבנן דתניא לקמן בפ' כל גגות יותר ע"כ אר"י מי שיש לו שני בתים משני צידי רה"ר עושה לחי מיכן ולחי מיכן קורה מיכן וקורה מיכן ונושא ונותן באמצע אמרו לו אין מערבים רה"ר בכך קשיא דר"י אדר"י דבמתני' אית ליה דאתו רבים ומבטלי מחיצתא והתם גבי ב' בתים לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא ולהיפך קשיא דרבנן אדרבנן. דר"י אדר"י ל"ק התם גבי שני בתים איכא שתי מחיצות של שני הבתים. הכא במתני' גבי פסין ליכא שתי מחיצות. דרבנן אדרבנן ל"ק הכא גבי פסין איכא שם ד' מחיצות. שיש שתי אמות היכר דופן לכל רוח התם גבי ב' בתים ליכא ד' מחיצות. ולא בעי לשנויי דר' יוחנן אדר' יוחנן דרבים שהם ששים רבוא כמו ברה"ר שבירושלים מבטלי מחיצות אבל רבים דמתני' דליכא ס' רבוא דמסתמא ליכא ס' רבוא בין הפסין הנהו כרבנן ס"ל דלא מבטלי מחיצתא. ולעולם כאן וס"ל דאע"ג דלא הותרו פסי ביראות אלא לעולי רגלים ואיכא ששים רבוא מ"מ בין הפסין לא עברו ששים רבוא שיבטלו המחיצות. לא ניחא ליה למימר הכי דרבים אפי' אינם ס' רבוא מבטלי מחיצתא למאן דאית ליה דרבים מבטלי ליה מחיצתא. ונראה דר' יוחנן דלא כר"י ולא כרבנן דלר"י היכא דאיכא שתי מחיצות מעלייתא לא מבטלי מחיצתא וכ"ש בד' מחיצו' דלא מבטלי להו רבי' ולרבנן אפי' היכ' דאיכא שם ד' מחיצו' לא מבטלי להו רבים מעתה לכ"ע לא מבטלי רבים מחיצות ירושלים דהא איכא ד' מחיצות מעלייתא מעתה ר' יוחנן דלא כמאן. ורבי' שמשון זצ"ל פי' בפ"ק דר' יוחנן כרבי יהודה ואיירי דהך דר' יוחנן במבואות שיש שערים לד' רוחות דליכא שתי מחיצות לעומד באמצע הרוחב. ואיני מבין דאין זה כי אם שם ארבע מחיצות ולרבנן מהני ולר"י לא מהני. ותו דתנן בפ' המוצא תפילין לא יעמוד אדם ברה"י ויפתח ברה"ר ברה"ר ויפתח ברה"י אא"כ עשה מחיצה גבוה י' טפחים דברי ר"מ אמרו לו מעשה בשוק של פטמים שהיה בירושלים שהיו נועלין ומניחין את המפתח בחלון שע"ג הפתח. ורבנן אמר ר' מאיר רשות הרבים מהדרו ליה אינהו כרמלית דאמר רבה בב"ח אר"י ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבים עליה משום רה"ר א"ר פפא כאן קודם שנפרצו בה פירצות כאן לאחר שנפרצו בה פרצות [מתניתין לאחר שנפרצו בה פרצות (היה) היא] ודר' יוחנן דהויא כרמלית קודם שנפרצו בה פרצות אלמא רבי יוחנן במחיצו' מעלייתא איירי כמו מחיצות ירושלים דאיכא ארבע מחיצות ואפ"ה אתו רבים ומבטלי מחיצתא. אלא ודאי ר' יוחנן טעמא דנפשיה קאמר ולית ליה לא דר"י ולא דרבנן. וה"נ אשכחן במסכת שבת בפ' במה אשה דתנן ולא ביחיד בזמן שאין ברגלו מכה ואמרי' בגמ' הא יש ברגלו מכה נפיק בהי

מנייהו נפיק אמר רב הונא באותה שיש בה מכה אלמא קסבר סנדל לשום צער עביד וחייא בר רב אמר באותה שאין בה מכה ואף רבי יוחנן ס"ל להא דרב הונא דא"ל רבי יוחנן לרב שמן בר אבא הב לי מסנאי יהב ליה דימין א"ל עשיתה מכה ודילמא כחייא בר רב ס"ל והכי קאמר ליה עשית של שמאל מכה ואזדא רבי יוחנן לטעמיה דאמר ר"י כתפילין כך מנעלין מה תפילין בשמאל אף מנעלין בשמאל מיתבי כשהוא נועל נועל של ימין ואח"כ נועל של שמאל א"ר יוסף השתא דתני במתני' הכי ואר"י הכי דעביד הכי עבד ודעבר הכי עביד א"ל אביי ודילמא ר"י להא מתניתא לא שמיע ליה [וכו'] וא"נ שמיע ליה וקסבר אין הלכה כאותה משנה. הא למדת דר"י טעמא דנפשיה קאמר ופליג אמתני' אע"ג דלא אשכח תנא דקאי כותיה. ותנן בב"ב בגט פשוט מי שפרע מקצת חובו ר' יהודה אומר יחליף ור' יוסי אומר יכתוב שובר. אר"ה א"ר אין הלכה לא כר"י ולא כרבי יוסי אלא בית דין מקרעין את השטר וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון. פליג אתרווייהו. אע"ג דליכא תנא דקאי כותיה וכי האי גוונא איתא בפ"ק דשחיטת חולין בהלכה דמוגרמת ובפ' ערבי פסחים גבי פורס מפה ומקדש וה"ט מפני שהם אמוראים קדמונים ולמדו לפני התנאים ובדבר ששמעו מפי רבותיהם התנאים היה להם כח לחלוק על שאר תנאים ולעולם ר"י לית ליה בשמעתי' לא דר' יהודה ולא דרבנן אלא טעמא דנפשיה וקבלתו מרבותיו התנאים אית ליה דאתו רבים ומבטלי אפי' מחיצות גמורות. ולא רה"ר גמורה דהיינו ס' רבוא ורחב ט"ז בלבד מבטלי להו למחיצות לר' יוחנן אלא אפי' רבים דעלמא שאינם ששים רבוא ואפי' אינו רחב ט"ז דהא רוחב אויר הפסין י"ג אמה ושליש. ומותבינן ושנינן מפסי ביראות אר"ה דירושלים ואי איתא לדר"י אם כן ככל מבואות דבקיעי רבים אע"ג דלא רויחי שש עשרה אמה ואע"ג דליכא ששים רבוא צריכי דלתות וצריכי שיהו נעולות בכל לילה ואי לאו הכי אתו רבים ומבטלי להו למחיצתא ולא מהני (בעו) [בהו] עירוב. מיהו לעיל פסקית הלכתא דמבואות המפולשין לרה"ר ואינו רחב ט"ז אמה דסגי ליה בפתח מיכן ולחי או קורה מיכן ולא בעי דלת כלל הלכך ליתא לדר"י אפי' ברוחב ט"ז אמה ואיכא ס' רבוא דאפי' בשתי מחיצות מעלייתא לא אתו רבים ומבטלי למחיצתא כרבנן דהא חד טעמא הוא דמותבינן ושנינן להו אהדדי:

תנן אחד בור הרבים [ובאר הרבים] ואחר באר היחיד. עושים להם פסים. בור דרבים. אי פסקי מיא מדכרי אהדדי. באר היחיד. נמי שרי דהא לא פסקי מיא. אבל לבור היחיד דאיכא תרתי לריעותא דפסקי מיא ולא מדכרי אהדדי עושין לו מחיצה גבוהה [עשרה] טפחי' דברי ר"ע ר' יהודה בן בבא אומר אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד. האיכא תרתי למעליותא חדא דלא פסקי מיא ותו דאפילו פסקי מיא ויהיו אסורים לטלטל בין

הפסין כדאמר לעיל מים אין כאן מחיצה אין כאן אפ"ה שרי דהואיל ורבים [הם] מדכרו אהדדי ולא אתו לטלטולי: ולשאר. דהיינו בור הרבים ובאר היחיד עושין להם חגורה עשרה טפחים דהיינו היקף של חבלים: א"ר יוסף אר"י אמר שמואל הלכה כר"י בן בבא וא"ר יוסף אר"י אמר שמואל לא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים בלבד וצריכא דאי אשמעינן הלכה כר"י בן בבא הוה אמינא דרבים ואפי' מכונסין שרי ר' יהוד' בן בבא והאי דקאמ' באר (מים) רבים לאפוקי מדר"ע דאמר באר היחיד שרי ואתא איהו למימר ואע"ג דמים חיים נינהו דרבים אין דיחיד לא וה"ק אין עושין פסין אפי' לבאר אלא של רבים. קמ"ל דלא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים בלבד והוא שהן של רבים והוא דקאזלי לרגל או לר"מ:

סימן קל

תנן ועוד אר"י בן בבא הגינה והקרפף שהוא ע' אמה ושירים מוקפת גדר י"ט מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא שומירה. דהיינו שומרים ובית דירה או שתהא סמוכה לעיר. דהואיל וקרובה לביתו דעתו להשתמש בה תדיר ובהוקף לדירה דמי. ואע"ג דהוקפו לדירה בית סאתים הוא דשרי טפי לא. ר' יהודה אומר אפי' אין בה אלא בור שיח ומערה מטלטלין בתוכה רע"א אפי' אין בה אחד מכל אלו מטלטלין בתוכה ובלבד שתהא שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים ולא יותר ר' אליעזר אומר אם היתה ארכה יתר על רחבה אפי' אמה אחת אין מטלטלין בתוכה. ואע"ג דמיעט רחבה והוסיף על ארכה ואין בכולה אלא בית סאתים אין מטלטלין דמרובע הוא דשרי רבנן היכא דלא הוקף לדירה. ר' יוסי אומר אפי' ארכה פי שנים ברחבה מטלטלין בתוכה: ר"ע היינו ת"ק. דאמרו לו לא אמרו בית סאתים אלא לגינה ולקרפף אבל אם היה דיר או סהר או מוקצה או חצר [אפי'] בית חמשת כורין מותר להרחיק כל שהוא ובלבד שירבה בפסין אלמא היכא דאיכא בית דירה אפילו טובא ובשלא הוקף לדירה בית סאתים כר"ע. איכא בינייהו דבר מועט. שבית סאתים יתר על שבעים אמה ושיריים דתניא ר"י אומר דבר מועט יש על שבעים אמה ושיריים ולא נתנו בו חכמים שיעור וכמה הן סאתים כחצר המשכן לת"ק שרי בבית סאתים שלמים ולר"ע ע' אמה ושיריים ותו לא. וא"ר יוסף אר"י אמר שמואל הלכה כרבי יוסי. דלא בעי מרובעת. רב ביבי אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"ע. דלא בעי מוקפת לדירה. ותרוייהו לקולא. ותרוייהו הנך שמעתתא דשמואל לקולא. וצריכא דאי אמר הלכה כר' יוסי הוה אמינא עד שיהא בה שומירה. דשמואל דירה בעי כר' יהודה בן בבא ובארכה יתר על רחבה כר' יוסי ס"ל. קמ"ל דהלכה כר"ע. דלא בעי דירה כלל. ואי אמר הלכה כר"ע הו"א אריך וקטין לא דהא ר"ע מרובע בעי.

קמ"ל דהלכה כר' יוסי. הלכך כל היכא שהוקף לדירה אפי' טובא שרי במוקפת גדר עשרה טפחים והיכא שאינו מוקף לדירה לא שרינן אלא בית סאתים ואפי' אריך וקטין שאינו מרובע שרינן. וליתא לדר"ע בהא דאמר דלא שרינן בית סאתים שלמי' אלא בהא פסקי' כר"ע דלא בעי' בית דירה:

קרפף שהוא יותר מבית סאתים שקוקף לדירה נזרע רובו. בזרעונים ביטל דירתו דבזרעים לא דיירי אינשי והרי הוא כגינה ואסור לטלטל אף בשאינו נזרע דבטיל ליה גבי רובה. נטע רובו באילנות לא ביטל דירתו דאורחא דאינשי להסתופף בצל האילנות תדיר. והרי הוא כחצר ומותר לטלטל אפי' במקום שנטע. נזרע רובו ה"ה כגינה ואסיר אר"ה בריה דרב יהושע לא אמרן אלא שיש בה. באותו מקום זריעה. יותר מבית סאתים. דנעשה כרמלית דקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה כרמלית הוא ושאינו נזרע הוי חצר פרוצה במלואה לכרמלית לפיכך (שלו) [כולו] אסור. אבל בית סאתים דבלאו דירה שרי באנפי נפשיה ה"נ שרי ואע"ג דבמקום זריעה קרוי קרפף ושאינו נזרע הוי חצר ופרוצין זה לזה לא אסרי אהדדי. כמאן כר"ש דתנן לקמן בפ' כל גגות רש"א אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת הן לטלטל מזה לזה. לכלים ששבתו בתוכן ואפי' הם של בעלים הרבה. אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית. והוציאן לחצר אסור להוציאן מחצר לקרפף או לגג דבית וקרפף שתי רשויות הן ואפי' דחד גברא. ופרכי' לר"ש נמי כיון דנזרע רובו ההיא מיעוט נבטל לגבי רובה וה"ל כאילו נזרע כולו. וה"ל (חד) [הך] קרפף יותר מבית סאתי' (דלא) [כלא] הוקף לדירה וליתסר. (אלא אפי') [דאפי'] הויא האי רובא בית סאתים אסור כל הקרפף בטלטול אפי' במקום שלא נזרע דמיעוטא בטיל לגבי רובא והו"ל כאילו גם המיעוט נזרע ואסור אלא כי איתמר הכי איתמר נזרע [רובו] הרי הוא כגינה ואסור הא נזרע מיעוטו שרי אר"ה בריה דרב יהושע לא אמרן אלא דלא הוה ההיא מיעוט בית [סאתים דלא חשיב] להיבדל מן החצר ולהקרות לו שם לבדו. אבל בית סאתים. נקרא קרפף שלא הוקף לדירה ואע"ג דאילו הוה באפי נפשה כבית סאתים לא מיתסר הכא דנפרץ לחצר והחצר נפרצה לו קיי"ל דאסור לטלטל מקרפף לחצר דהוי רשות הנפרצת למקום האסור לה ואוסרין הרשויות זו על זו ואין מטלטלין לא בזה ולא בזה. כמאן אמרי' דשתי רשויות הן כרבנן דפליגי אדר"ש בפ' כל גנות העיר ואמרי כל אחת ואחת רשות לעצמו ואע"ג דליכא דיורין בהו דליסרו אהדדי אין מטלטלין מזה לזה. רב ירמיה מדפתי מתני לה לקולא הא מיעוטא שרי אר"ה בריה דרב יהושע לא אמרן אלא דהוה ההיא מיעוט בית סאתים דאע"ג דמקרי קרפף כיון דבאנפי נפשיה שרי הכא נמי שרי ולא אסרי אהדדי דאילו הואי מחיצה ביניהם הוי שרי לטלטל מזה

לזה כר"ש והשתא דנפרצו זה לזה לא נפרצו לרשות האסור לה. אבל יותר מבית סאתים אסור. דהא נעשה כרמלית ובהא אפי' ר"ש מודה דאין מטלטלין מחצר לקרפף יותר על סאתים והכא דנפרצו זה לזה הרי כל אחד נפרץ למקום האסור לה. והלכה כרב ירמיה מדיפתי דמתני לקולא דהא רב ושמואל ור' יוחנן כלהו ס"ל פ' כל גגות דהלכה כר"ש הלכך הלכה כרב ירמיה מדפתי הלכך קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה נזרע רובו וההוא רובו אפי' אינו כ"א בית סאתים אסור לטלטל בכולו ואפי' במקום שלא נזרע ואם נזרע מיעוטו אם ההוא מיעוט אינו מחזיק כ"א בית סאתים מותר לטלטל בכולו ואפי' במקום שנזרע אבל אם המיעוט הוה יותר מבית סאתים אסור לטלטל בכולו ואפי' במקום שלא נזרע:

קרפף שהוא יותר מבית סאתים שהוקף לדירה נזרע רובו הרי הוא כגינה ואסור נטע רובו הרי הוא כחצר ומותר לטלטל אפי' במקום שנטע. אמר רב יהודה אמר אבימי והוא שעשאן אצטבלאות נטועין שורות שורות ונאה לשבת שם. ר"נ אמר אף ע"פ שאין עשויין אצטבלאות מר יהודה איקלע לבי רב הונא בר יהודה והיה שם קרפף יותר מבית סאתים והוקף לדירה וניטע אחרי כן. חזא דאין עשויין אצטבלאות וקמטלטלי ביה א"ל לא סבר לה מר להא דאר"י אמר אבימי והוא שעשויין אצטבלאות א"ל אנא כר"נ ס"ל וכן הלכה דמעשה רב. אמר ר"נ אמר שמואל קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה. ואח"כ בנה אצלו דירה וקיי"ל בסמוך הוקף שלא לדירה ולבסוף פתח לו פתח דירה לא מהני. כיצד הוא עושה. שיהא מותר לטלטל בכולו. פורץ בה פרצה יותר מעשר הוי כמי שאין בו מחיצות וגודר וסותם אותה פירצה לשם דירה ומעמידה על עשר ודיו והוי כפתה ולבסוף הוקף לדירה שנפתחה לו דעשר הוי פתח ולא חשיבי כפרצה וכיון דאינו פרצה חשיב כאלו סתום וכ"ש אם סתם כל הפרצה חשיב להוקף לאחר שפתח. וכן הלכה: אבעיא להו פרץ אמה וגדר אמה לשם דירה ופרץ אמה וגדר אמה לשם דירה עד שהשלימה יותר מעשר ואחר כך סתמו [מי הוי כהוקף לדירה] או לא הואיל וכשפרץ אמה שניה כבר נסתמה (נמי השנייה) [הראשונה] וכן כולן. וסלקא שמעתא דהוה כאילו פרץ ביחד יותר מעשר והשתא מיהא סתום הוא והוי פתח ולבסוף הוקף ושרי: א"ר כהנא רחבה שאחורי הבתים. ואין פתח הבית פתוח לה הואי מוקפת שלא לדירה ואי יותר מבית סאתים היא. אין מטלטלין בה אלא בד"א. אמר ר"נ אם פתח לה פתח. מן הבית. מותר לטלטל בכולה ולא אמרן אלא שפתח. הפתח מאחורי הבית. ולבסוף הוקפה. שם רחבה. אבל הוקף ולבסוף פתח לא. השתא דפתח ולבסוף הוקף (לא) פשיטא דפתח ולבסוף הוקף דשרי. דהא הוקף לשם הפתח. לא צריכא דאית ביה (בירר) [בי דרי] גורן

אחורי הבית קודם היקף הרחבה. מה"ד אדעתיה דבי דרי פתחיה. ולאו ארעתא להקיף שם רחבה. קמ"ל:

קרפף יותק מבית סאתים שהוקף לדירה ונתמלא מים סבור (רב) [רבנן] למימר מים כזרעים דמו ואסר כמו זרע וכדפרישית לעיל. הכי אמרי' משמיה (דרבה) [דרבא] מים כנטעים דמו ושרי אמר אמימר לא אמרן אלא דחזו לתשמישתי'. לשתיה דאין לך דירה מעולה מזה אבל [לא] חזו לתשמישת' אסור וכי חזו לתשמישת' נמי לא אמרן דמות' אלא שאין בעומקו יותר מבית סאתים. שאין עומקן של מים נפשט ברוחב יותר על ב' סאתים ועומקן של סתם מים לבטל מקומן מדין קרקע גבוה י"ט כדאיתא (פ"ק) [פי"א] דשבת גבי ואם היה רקק מים מהלכת כו'. אבל אם יש בעומקן יותר מבית סאתים אסור. ולאו מילתא היא מידי דהוה אכריא דפרי. שוחה שמצניעין שם פירות שאע"פ שהעמיקה הרבה נוטלין ממנה בשבת. ל"א. כריא דפירי כרי של פירות גבוה עשרה ורוחב כרחב בית כור לא בטלה תורת דירה משם ומים הראוין לשתית אדם כפירות דמו:

ההוא רחבה. יותר מבית סאתים ולא הוקפה לדירה. דהוה בפום נהרא חד גיסא פתוח למתא. למבוי שבעיר שכלה לרחבה זו. וחד גיסא פתוח לשביל של כרמים. ודיורין היו בו. ושביל של כרמים סליק לגודא דנהרא אמר אביי ליעבד לחי אשביל של כרמים דלהדי רחבה דמיגו דמהני לשביל של כרמים מהני נמי לרחבה א"ל רבא א"כ יאמרו לחי מועיל לשביל של כרמים דעלמא. דלא סליק לגודא דנהרא והוה ליה מבוי מפולש ויאמרו שא"צ תיקון אלא בראשו אחד. אלא אמר רבא ליעבד ליה לחי בסוף רחבה מהך גיסא דהוי מתא דמיגו דמהני למתא מהני נמי לרחבה. דמיגו דמהני למתא לטלטל כדאמרי' סרטיא מיכן ובקעה מיכן עושה צוה"פ מיכן ולחי או קורה מיכן והכא נמי ליעבדו בראש [המבוי] הפתוח לרה"ר צוה"פ והאי לחי דלצד הרחבה שרי לה. הלכך לטילטולי במתא גופה שרי. דהא שרינן לה בהאי לחי ואפי' הוא ורחבה אסורין זה עם זה שניהם משתמשין לעצמם כשתי חצירות ופתח ביניהם וכן ברחב' גופה [שרי ממתא לרחבה כו' מאן דשרי] דלית בה דיורין שיאסרו על בני המבוי הלכך רשות בני המבוי היא ובני שביל לא אסרי עלה כחצר קטנה שנפרצה לגדולה דגדולה מותרת וקטנה אסורה ושביל לא מתקנינן לה גזירה שמא יאמרו לחי מועיל לשביל דעלמא. וקיי"ל אביי ורבא הלכה כרבא הלכך לטלטולי במתא גופיה שרי ברחבה גופ' שרי בשביל גופו אסור ממתא לרחבה ומרחבה למתא פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי מאן דשרי דלית בה דיורין ומאן דאמר זימנין דהוה ביה דיורין וקיי"ל בפ' גיד הנשה בכל התורה כולה רב אחא לחומרא ורבינא

לקולא והלכתא (כרב הונא) [כרבינא] לקולא בר מאומצא ביעי ומזרקי דרב אחא לקולא ורבינא לחומרא והלכתא כר"א לקולא:

קרפף יותר מבית סאתים ולא הוקף לדירה ובא למעטו מיעטו באילנות לא הוי מיעוט דדרך קרפף להיות בו אילנות ולא בטיל ליה (משום) [היקף] קמא. בנה בו עמוד. בצד הכותל או אפי' באמצע. גבוה עשרה ורחב ד' ובכך נתמעט מסאתים [הוי מיעוט פחות מג' לא הוי מיעוט אפילו נתמעט מבית סאתים] כמאן דליתיה דמי. משלשה ועד ארבעה רבה אמר הוי מיעוט דהא נפיק ליה מתורת לבוד בעלמא. דהא חשיב שלשה בעלמא למיפק מתורת לבוד הלכך הכא נמי חשיב דלא בטיל. רבא אמר לא הוי מיעוט כיון דליכא מקום ד' לא חשיב. ופסק ה"ר משה מיימון הלכה כרבה דהוי מיעוט:

הרחיק מן הכותל. של קרפף ד"ט ועשה (מהם) מחיצה לדירה: הועילה. מחיצה זו להיות היקף חדש והוי פתוח ולבסוף הוקף והו"ל כהוקף לדירה ומותר לטלטל בכולה: פחות מג' לא הועיל דהואיל ולבוד הוא הו"ל כאילו הוסיף בניין למעלה על הכותל דהויא לה מחיצה ע"ג מחיצה. ולא בנתמעט מבית סאתים קמיירי מדלא נקט מיעוט ואינו מיעוט דאי בנתמעט ודאי הוה מיעוט שאפי' הוסיף על עובי הכתלים עד שנתמעט שפיר דמי. משלשה ועד ארבעה רבה אמר מועיל כדלעיל רבא אמר אינו מועיל. רבה בר שימי מתני לה לקולא. להני תרי פלוגתות דרבה ורבא דלעיל וסבר דבג' דנפק ליה מתורת לבוד כולהו מודו דעמוד הוי מיעוט ומחיצה הויא מחיצה לדירה ובפחות מג' הוא דפליגי. הלכך הלכה כרבה בתרוייהו לקולא:

טח בו טיט בכותל והוסיף על עובי הכתלים עד שנתמעט ויכול לעמוד הטיט בפני עצמו שעשוי בעובי שאפי' ניטל כותל הראשון יכול זה לעמוד הוי מיעוט. אין יכול לעמוד בפ"ע רבה אמר לא הוי מיעוט כיון דלא יכול למיקם בפ"ע לאו כלום הוא רבא אמר הוי מיעוט דהא מיהא האי קאי פסק הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל הלכה כרבא דהוי מיעוט:

הרחיק מן התל שבקרפף ארבעה ועשה מחיצה הועיל כגון שהיה תל זה מתחיל [אצל] אחד ממחיצות קרפף ויש מן התל עד המחיצה יותר מבית סאתים הרבה ועשה מחיצה לדירה אצל (הכותל) [התל] ברחוק ד"ט ועדיין יש יותר מבית סאתים בין ישנה לחדשה אבל זו לדירה עשאה. הועיל והכל מותר. פחות משלשה או שעשה מחיצה על שפת התל רב חסדא ורב המנונא חד אמר הועיל. דקסבר מחיצה ע"ג מחיצה מהניא להיות היקף לדירה וחד אמר אינו מועיל דמחיצה על גבי מחיצה לא מהניא (קאי) ומסיק דבפחות משלשה פליגי היינו כרבה בר שימי דמתני לקולא דרבה ורבא בפחות משלשה פליגי אבל שלשה לכ"ע מהני הואיל ויצא מכלל לבוד:

ואי קרפף בית ג' סאין שלא הוקף לדירה וקירה בו בית סאה קירוי גג רב' אמר [אוירן] קירויו מיתרו ורבי זירא אמר אין אויר קירויו מיתרו ואוקימנא דאי עבדא כי אכסדרה דאפילו רבה מודה דאין אויר קירויו מייתרו דהלכה כרב דאמר פי תקרה יורד וסותם כדפרי' פ' כל גגות לקמן והכא נמי רבה סבר הלכה כרב. והאי דפליגי דעבדא כי אורזילא. כעין יציע גג משופע דליכא פה. ובערוך פי' כמלונה במקשה תרגם כערסל מכתותא. והוא חבלים מתוחים מאילנות לאילנות כמין מיטה לשכב עליהן השומר בלילה ולשכב תחת צלה ביום ותחתיהן פתוח כולו. אר"ז ומורינא בקרפף. בית סאתים. שנפרץ במילואו לחצר. שהוא אסור מאי טעמא הואיל ואויר חצר מייתרו. ועושהו יתר על בית סאתים ואסור וגבי קירוי דשרינן משום פי תקרה יורד וסותם. מתקיף לה רב יוסף וכי אויר המותר לו אוסרו. והרי חצר זו מתחילה היתה מותרת לטלטל הימנה לקרפף ועכשיו שנפרץ למקום המותר לו נאסר ומשום ייתור ליכא למימר דהא כל חצירות מוקפות לדירה הן. א"ל כמאן. הוי אויר המותר. כר"ש ולר"ש נמי הא איכא אויר מקום מחיצות. ומיתסר קרפף משום מחיצות שניטלו ונתוספו על האויר ועשהו יותר מבית סאתים שמתחילה היה בית סאתים מצומצם, דא"ר חסדא קרפף שנפרץ במילואו לחצר חצר מותרת וקרפף אסור הצד מ"ט דאית ליה גיפופי. שיורי. ואי לאו דכי אסרי אהדדי וכדרבנן דפליגי אדר"ש בפ' כל גגות נקט לה וכשאין הפרצה יותר מעשר אמאי נקט היתר בחצר ואיסור בקרפף והא מצי למימר נמי אפכא כגון שקרפף גדול מן החצר דהוי לחצר מלואה ובקרפף איכא גיפופי. אלא מדנקט איסור בקרפף ש"מ כר"ש סבר לה (דמשתי) [דמשום שתי] רשויות לא מתסר וטעמא משום דיתור בית סאתים הוא דמקום מחיצות מייתרו וזה אויר מחיצות מייתרו דהיינו חצר ושדי. לא מצי למינקט איפכא דאם הוי חצר מלואו ובקרפף גיפופי תרוייהו משתרו וכדר"ש סבר לה דכולן רשות [אחת] הן ויתור בקרפף נמי ליכא שהרי איכא גיפופי:

ההוא בוסתנא פרדס נטוע אילנות. דהוה סמיך לגודא דאפדנא היא היתה לו היקף לדירה אההוא גודא שהיה לו פתח פתוח לצד הפרדס סמכו היקף הפרדס דהוי מוקף לדירה ויותר מבית סאתים הוה. נפל אשיתא בריית דאפדנא דלהדי בוסתנא סבר רב ביבי בר אביי למימר לסמוך אגודי גואי. הרי יש עוד מחיצות פנימיות לבית והן יהיו מחיצות לפרדס. א"ל רב פפי משום דאתיתן ממולאי. מקוטעים מדבית עלי דאביי אבוה דרב ביבי מבית עלי אתא כדאמרי' בראש השנה. אמריתו מילי מוליאתא. קטועות בלא דגלים. הנך מחיצות לגואי עבידן לבראי לא עבידן. ונהי דפירצה ליכא היקף דירה מיהא ליתא בפרדס. דהוה יותר מבית סאתים:

ההיא אבארנקא. אילן שצילו מרובה ונוטעים המלכים והשדים ועושין אצטבאות סביבותיו להתלונן תחתיו בימות החמה ולשחק שם. דהו"ל לריש גלותא בבוסתניה. ויותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה היה הפרדס. א"ל ריש גלותא לרב הונא בר חיננא ליעבד מר תקנתא דלמחר ניזיל וניכול נהמא התם. תחת האילן. אזיל עביד קנה קנה פחות משלשה. היקף קטן כגון מחיצות (יונים) [קנים] ארבע מחיצות לחדר להניח שם בלילה המאכל ולדור שם השומר ולמחר יטלטל בכל הפרדס דהא אית בו שומירה ובית דירה. אזל רבא שלפינהו דלא ס"ל הא תקנתא. אזלו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע נקטינהו מבתריה. שלא יחזור רב הונא ויתקנם. למחר איתיביה רבינא לרבא. לסיועיה דשפיר עביד. עיר חדשה מודדין לה מישיבתה. אם מוקפת חומה ואינה מיושבת כולה כשבא למדוד תחומיה לא ימדוד מן החומה אלא מן הבתים דחומתה לאו חומה היא לשויה כולה כד"א הואיל וישיבתה חדשה. ישנה. מודדין לה תחומיה מחומתה. אי זדו ישנה ואיזו היא חדשה חדשה שהוקפה ולבסוף ישבה. שקדמה חומתה לישיבתה. ישנה שישובה ישן וקדם לחומתה. והאי נמי. [דאי] פרדס' הרי הוקף ימים רבים והשומירה נעשית עכשיו והיקף הפרדס לאו אדעתא דהך דירה הוה הלכך כי הוקף ולבסוף ישב דמי. א"ל רב פפא לרבא. לסייעיוה ליה. והאמר רב אסי מחיצות ארדכלון. בנאים שעושים מחיצה לצל סביבותיהן כשבונין חומה. לא שמה מחיצה. אלמא כיון דלצניעותא בעלמא הוא דעבד. [לצניעותא] דיום ולילה בעלמא לא הויא מחיצה [ה"נ כיון דלצניעותא עבידא לא הויא מחיצה] אר"ה בריה דר"י לרבא והא"ר הונא מחיצה העשויה לנחת. שלא לדור שם אלא להשתמר שם מה שיניחו שם. לא שמה מחיצה דהא רבה בר אבוה מערב לה למחוזא ערסייתא ערסייאתא. שכונות שכונות לבדם. משום פירי [דבי תורא] ולא התירו לערב את כל העיר כולה ביחד ואע"פ שהיתה עיר קטנה שאין נכנסין לה ס' רבוא ותנן לקמן עיר של יחיד מערבין את כולה והיינו של יחיד שאינה דומה לדגלי מדבר [של] ששים רבוא. משום פירא דבי תורא (שכונה) [שוחה] עמוקה היתה בין שכונה לשכונה ושם היו מניחין גרעיני תמרים למאכל השוורים והעיר אין לה חומה ומבואות שבין השכונות מפולשין ועשו מחיצות בראשי מבואות לכל צד להשתמר הגרעינים ולא חשיב ליה מחיצה לצרף המבואות ולעשות כל העיר אחת ואע"פ שמחיצה של קיימא היא. פירא שוהה כמו פירא דכוורי בסדר תעניות האילו. והא פירי דבי תורא כמחיצה העשויה לנחת היא ולא שמה מחיצה הילכך מחיצה דרב הונא נמי כעשויה לנחת דמיא שלא נעשית לדירה תמיד לצאת ולבא בה. קרי עלייהו ריש גלותא חכמים המה להרע. לאסור. ולהטיב להתיר. לא ידעו. ובתשובת הגאונים מצאתיה (באחר)

[בלשון אחר] וישר מאוד בעיני. ההוא בוסתנא קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ואבוורנקא כמין אבסדרה או קובה שבונים מלכי' בתוך הפרדס שלהם ועומד באמצע הפרדס ולא הוצרך ריש גלותא אלא לטלטל מפתח בוסתנא שהוא אצל הבית עד אבוורנקא ועביד רב הונא בר חיננא כמין שביל מהפתח עד אבוורנקא גדר מיכן וגדר מיכן בקנה קנה פחות משלשה להפסיק בין הדרך לבוסתנא ויטלטל באותו שביל ורבא דשלפינהו לא לאסור עליו אלא להקל עליו דס"ל דשרי לטלטולי בכולה בוסתנא דכיון דבנה לו אבוורנקי שויה לכולה בוסתנא חצר והוה ליה הוקף לדירה ואתו תלמידים דרבא רב פפא ורב הונא ברי' דר"י נקטינהו דלא ליהדר רב הונא בר חיננא וליתקנינהו וההיא שעתא לא מידכר להו דלאו שפיר עבד רבא דשלפי' ולמחר אדכרו ליה ואותבוה כדאמר למחר איתביה רבינא לרבא עיר חדשה כו' וההוא בוסתנא נמי כהוקף ולבסוף ישב דמי שקודם נטיעתו מקיפין אותו ולאחר שגדל האילן עשו האבוורקנא סביב. ורב פפא אותביה ממחיצת ארדכלין דהא מחיצה נמי דאבוורנק' לצניעותא עבדו לה וכן לנחת להשתמר בה טליתיהן ולבושיהן שפושטין שם וכן שאר כלי שמוש. קרי עלייהו ריש גלותא על רב פפא ור"ה בריה דר"י חכמים המה להרע שלא נזכרו אתמול וסתרו תקונו של רב הונא בר חיננא ועכשיו נעשו חכמים לאסור עליו ולהטיב לא ידעו אתמול וכן עיקר. כל זה פירש רבינו שלמה זצ"ל. בוני שלמה ובוני חירם תרגום ארדיכלי שלמה וארדיכלי חירם. פירא דבי תורי פי' בערוך מחוזא היה מג' צדדין חומה ומצד דביעי לא הו"ל אלא חריץ שרובצין בו הבהמה ואותה פירא מחיצה העשויה לנחת היא להרביץ בה בהמות ולא חשיב לה מחיצה:

הדרן עלך עושין פסין

סימן קלא

בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומלח. פירש"י בכל מערבין עירובי חצירות ותחומין. וליתא דאין מערבין עירובי חצירות אלא בפת דוקא בדפרי' לקמן בפ' מי שהוציאוהו אלא בעירובי תחומין איירי. חוץ מן המים ומן המלח אמר רבינא ואיתימא רב נחמן בר יצחק אין למדין מן הכללות אפי' במקום שנאמר בהם חוץ דהא איכא כמהין ופטריות שגדלים על האשפות ועל הגגים ועל דכתלים שאין מערבין בהם:

מתני' הכל ניקח בכסף מעשר חוץ מן המים ומן המלח. ר' אלעזר ור"י בר' חנינא חד מתני אעירוב לא שנו אלא במים בפ"ע ובמלח בפ"ע אבל במים ומלח. המעורבין מזון הן לטבל בהן פתו. ומערבין בהן עירובי תחומין וחד מתני אמעשר ל"ש אלא מים בפ"ע ומלח בפ"ע אבל מים ומלח ניקחין בכסף מעשר מאן דמתני אמעשר שניקחין כשהן מעורבין

כ"ש אעירוב ומאן דמתני אעירוב אבל מעשר [לא] מ"ט פירא בעינן כדלקמן בשמעתין מכלל ופרט והאי לאו פירא היא ובעירוב לא בעינן פירא. כי אתא ר' יצחק מתני. להאי ל"ש אמעשר. מיתיבי העיד ר' יהודה בן גדיש לפני ר' אליעזר של בית אבא היו לוקחין ציר. הזב מן הדגים כשמולחין הרבה מהן ביחד. בכסף מעשר א"ל שמא לא שמעת אלא כשמערבין בו קרבי דגים ואפי' ר' יהודה בן גדיש לא קאמר אלא בציר דשומנא דפירא היא אפי' כשאין קרבי דגים מעורבים בו יש בו קצת משומנן אבל מים ומלח [לא] אמר רב יוסף לא נצרכא הא דמתני ר' יצחק מים ומלח המעורבין נקחין. אלא שנתן לתוכן שמן א"ל אביי ת"ל משום שמן ל"צ דקא יהיב דמי מים ומלח בהבלעה. בשביל המים והמלח קנה השמן ביוקר והבליע בו דמיהן ובה"ג שרי ר' יצחק. ופי' רבי' שמשון בר' אברהם זצ"ל דגבי עירוב נמי דאסקי' דבמים ומלח המעורבים שמערבים בהם כגון שנתן לתוכן שמן. ואיצטריך לגבי עירוב לאשמועינן דאע"ג שאין בשמן עצמו כשיעור עירוב [ומים] ומלח המעורבין בו משלימין אותו לכשיעור מערבים בו. מיהו נראה בעיני דמים ומלח המעורבין מערבין בהם אע"פ שלא נתן לתוכן שמן דדוק' לענין מעשר בעינן שיתן לתוכן שמן משום דפירא בעינן ומלח ומים לאו פירא אינון אבל לענין עירוב לא בעינן פירי אלא מזון. ומים ומלה המעורבין מזון הן לטבל בהן פתן כדפרש"י. וכ"כ ה"ר משה בר מיימון זצ"ל עירוב (ממון) [מים] עם המלח נעשה כמורייס ומשתתפין ולא הזכיר נתן לתוכו שמן:

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב מערבין בפעפועין. ירקות ששמן קקו"לי בלשון ארמי וטי"לש בלע"ז. ובחלוגלוגת פולפי"ר. ובגודגדניות איילנד"א אבל לא בחזיז. שחת של תבואה כשהוא ירוק גוזזין ואוכלין אותה. ולא בכפניות תמרים שלא בשלו כל צורכן. גודגדניות. ממעיטין את הזרע. ואם הוקשו הקלחין כעץ שכבר צמחה בהם זרע קשים הקלחים לכל אדם ופרכי' ובגודגדניות מערבין והתניא גודגדוניות מרובי בנים יאכלו חסוכי בנים לא יאכלו תרגומה להא דרב מערבין. אשלא הוקשו לזרע ואמרובי בנים ואי בעית אימא אחסוכי בנים נמי מערבין בהם הואיל וחזו למרובי בנים מידי דהוה איין לנזיר ותרומ' (למעש') [לישראל] אי בעית אימא כי קאמר רב בהנדקוקי [מדאי]. גודגדניות שבמדי דיפות הן. ופרכי' וחזיז לא והאר"י א"ר (כסות) [כשות] וחזיז מערבין בהן ומברכי' עליהן בפה"א. כי קאמר רב מערבין בדגינונייתא גדלו בגינה דכולי עלמא אכלו להו. ופרכי' ובפגיות אין מערבין בהן והתניא קור ניקח בכסף מעשר קור דהיינו רך הנוסף על הדקל בכל שנה קודם שיגיעו ימות הגשמים ויתקשה ויעשה עץ קרי ליה קור וטוב למאכל הוא וניקח בכסף מעשר דפירי מפירי וגדולי קרקע הוא.

ואינו מטמא טומאת אוכלין. ואפי' חישב עליה לאכיל' דלאו אוכל הוא. כפניות ניקחות בכסף מעשר ומיטמאות טומאת [אוכלים] ר' יהודה אומר קור הרי הוא כעץ לכל דבר אלא שנקח בכסף מעשר. ולקמן פריך היינו ת"ק. כפניות ה"ה כפירי לכל דבריהם אלא שפטורות מן המעשר. ולת"ק חייבות דלכל מילי פירא נינהו מדקתני מטמאות טומאת אוכלין אלמא אוכלין נינהו והואיל ואוכלין הן מערבים בהם. ותיובתא דרב. לענין טומאת אוכלין שאני הואיל וראוין למתקן ע"י האור אע"פ שהם מרים עכשיו בקטנותם אבל לעניין עירוב בעינן מידי דחזי בההוא שעתא והני הא לא (אמתי אנהו) [מתקינהו]:

כשות בכמה. הו"ל מזון שתי סעודות. מלא היד פי' רבי' שמואל זצ"ל כל הני שיעורין דשמעתין במזון שתי סעודות לעירובי תחומין להניח עירובו בראש אלפים מיירי דאילו בעירובי חצירות סגי לה בגרוגרת לחבר הרשויות זה עם זה אבל הכא גבי עירובי תחומין בעינן שתי סעודות לכ"א ואחד לקנות שם שביתתו ולמה בעינן שתי סעודות ולא שלש לפי שבלילה הוא אוכל בביתו ולמחר ביום אם רוצה הוא לאכול במקום שכיתת עירובו יש לו שם שתי סעודות ליום אחת שחרית ואחת בין הערבים ואפי' אינו אוכל קנה עירובו מבין השמשות ושתי סעודות בעינן ליום כדאמרי' פ' בל כתבי הקודש:

חזיז בכמה אמר (רבא) [רבה] בר יצחק כמלא אוזילתא דאיכרי פירוש רבינו שמואל תרמילו של רועה בקר קרוי כך ע"ש שעשוי לולאות כמצודות ורשתות של דגים דאיקרי נמי איזלי:

א"ר חלקיה בר טובי מערבין בקוליא. היינו קלח של עשב וקשה כעץ. בקוליא ס"ד והא לא חזי לאכילה. אלא בירקא (דאכילה) [דקוליא] בעלין של קלח הגדלין בקלח דחזו לאכילה וכמה. א"ר יחיאל כמלא היד:

ר' ירמיה נפק לקרייתא. לכפרים לראות בתבואות בעו מיניה מהו לערב בפולין לחין לא הוה בידיה אתא שאיל בי מדרשא אמרי ליה הכי אמרי דבי ר' ינאי מערבין בפולין לחין אבל יבשין לא וכן פי' ר"ש בן אברהם זצ"ל גבי ההוא הואיל וראויין למתקן ע"י האור דפולין יבישין וחיטין ושעורין דלא חזו לאכילה דאין מערבין בהם והכי מוכח לקמן דחיטין ושעורין אין מערבין בהם כדפי' לקמן בסמוך:

אמר רב המנונא מערבין בתרדין חיין איני והאמר ר"ח סילקא חייא קטיל גברא חייא התם דקטיל גברא דבשיל ולא בשיל אבל חיין לגמרי טובים לאכול ומערבין בהם איכא דאמרי אמר רב המנונא אין מערבים בתרדים חיין דאר"ח סילקא חייא קטל גברא [חייא] והא קא חזינן דאכלי אינשי ולא מייתי כי קאמר דאין מערבין בבשיל ולא בשיל אבל חי לגמרי טוב לאכול ומערבין בו ותרויהו לישני לא (אסר) [סתרי] אהדדי:

אמר רבא הריני כבן עזאי בשוקי טבריה. יומא חד בדיחה דעתא הו"ל לרבא ואמר לתלמידיו השתא צילא דעתאי והריני מזומן להשיב בחריפות לכל אשר ישאלני כבן עזאי שהיה דורש בשוקי טבריא לא היה בימיו עוקר הרים במותו. א"ל ההוא מרבנן לרבא תפוחים בכמה [א"ל] ובי מערבין בתפוחים ואוקימנא דהואיל דמיטמאו טומאת אוכלין מערבין בהם וכמה אמר ר"נ קב תפוחין מיתבי רשב"א [אומר]. עוכלא תבלין. שמינית של ליטרא. וליטרא ירק ועשרה אגוזין וחמשה אפרסקין ושני רמונים ואתרוג אחר ואמר גורסק בד דרי משמיה [דרב מנשיא בר שגובלי משמיה] דרב וכן לעירוב. דחלק עני בגורן נמי שתי סעודות הוא. והני נמי ליהוי כאפרסקין. ותסגי בחמשה. הני חשיבי. ואמרי' לקמן כל שהוא ליפתן כדי לאכול בו אלמא לאו סעודות ממש דתהוי כולה סעודתא מההוא יומא בעינן אלא כל מידי לפום חשיבותיה אם לפתן שאדם רגיל ללפת בו פת לשתי סעודות [שעורו ללפת בו את הפת] לשתי סעודות ורבא דאמר וכי מערבין בתפוחין לחדודי להההוא מרבנן הוא דבעי. ותבלין אע"ג דתנינן להו בהא ברייתא ואמר עלה וכן לעירוב אפ"ה אין מערבין בתבלין דאמר רב יוסף שרא ליה מריה לרב מנשיא בר שגובלי דאנא אמריתה ניהליה אמתני' ואיהו אגמרה לגירסק בר דארי אברייתא דתנן אין פוחתין לעני בגורן מחצי קב חטין ואמרי' מאי אולמיה דהא מהא אילימא משום דקתני בברייתא תבלין ותבלין לאו בני אכילה נינהו פי' ואין מערבין בהם הלכך אין לשנות עליהם וכן לעירוב. אטו הכא דמתניתי' מי לא קתני חיטין ושעורין דלאו בני אכילה נינהו פי' אין מערבין אפ"ה תנית עלה וכן לעירוב משום דאשארא קאי אמילי דמערבי בהו הכא נמי ואפי' תנית לה אברייתא לא תקשי לך משום דאשארא קאי אמילי דמערבין בהו הא למדת שאין מערבין בתבלין ולא בחיטין ושעורין מיהו לשון רש"י שפירש וס"ל לרב יוסף דאין מערבין בהן בתבלין משמע דס"ל ולא קיי"ל הכי מיהו בחיטין ושעורין ודאי אין מערבין לכ"ע. כתב ה"ר משה בר מיימון ליטרא האמורה בכל מקום שתי רביעיות ועוכלא חצי רביעית ומנה האמור' בכל מקום מאה דינרים והדינר שש מעין והמעה משקל ט"ז שעורות והסלע ר' דינרים והרביעית מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר דינרים וחצי דינר בקירוב נמצאת הליטרא משקל חמשה ושלשים דינרים והעוכלא משקל תשעה דינרין פחות רביע עכ"ל:

והא דתנן ושאר כל הפירות אבא שאול אומר כדי שימכרם ויקח בהם מזון ב' סעודות ותני רב יוסף עלה וכן לעירוב ותנן נמי בההיא דפסול גויה דאייתי' לעיל במזון שתי סעודות לעירוב סבר רב יוסף למימר עד דאיכא סעודה מהאי וסעודה מהאי. שני אוכלין מצטרפין לעירוב אבל שלשה וארבעה דליכא סעודה מכל חד לא. א"ל רבה אפי' למחצה

לשליש ולרביע וכן הלכה דרבה ורב יוסף הלכה כרבה ותו דמסיק סבר ומשמע דאהדרי' רבה מסברתיה:

אמר רב מערבין בשתי רביעיות יין ומי בעינן כולי האי והתניא רשב"א אומר יין כדי לאכול בו. לשרות בו פת מזון שתי סעודות. חומץ כדי לטבל בו. בשר מזון שתי סעודות. זתים ובצלים כדי לאכול בהם פת מזון שתי סעודות. התם. דקתני יין כדי לאכול בו. בחמרא מבשלא קאמר. דחשיב ללפת בו פת אבל חמרא בעלמא בעינן להיות בו שתיית שתי סעודות היינו שתי רביעיות דהיינו חצי לוג כדאמרי' לעיל בסמוך דרב יוסף תני משמיה דרב וכן לעירוב אמתני' דאין פוחתין לעני בגורן כו' משום דקתני בה חצי לוג יין ואמר רב מערבין בשתי רביעיות דהיינו חדא שיעורא דלא תטעי לומר שתי רביעיות של קב דהיינו שני לוגין. חומץ כדי לטבל בו בשר מזון שתי סעודות א"ר גידל אמר רב כדי לטבל בו ירק הנאכל בשתי סעודות. עם הפת. וה"ה כדי לטבל בשר מזון שתי סעודות כדפי' רש"י ולקמן בפ' כיצד משתתפין פריש' שיעור שתי סעודות ובצלים דתניא דמערבין בהם דוקא באמהות א"נ בעלים של בצלים וכגון דאיפצל זירתא שגדלו באורך זרת:

א"ר זירא אמר שמואל שכר מערבין בו סתם שכר שלהם של תמרים היה וכמה בתרי כסי דעביד אינש דשתי חד כסא של רביעית לוג שכר בצפרא חד כסא לפניא וסמיך עלייהו ורבי' שמואל זצ"ל פי' דעביד אינש דשתי חד כסא של חצי קב דשיכרא לאכילת השחר כמו ששותה מן היין חצי קב וכן במנחה לפניא לפנות ערב א"כ לדבריו אין מערבים אלא בקב שלם של שכר דהיינו ארבעת לוגין שכשם שצריך מזון שתי סעודות כשבא לערב במזון הכי נמי צריך שתי סעודות כשבא לערב במשקה. ותו מה שפי' כמו ששותה חצי קב מן היין אם כן קב יין בעי לערובי ולעיל הוכחנו דבחצי לוג סגי ומסתבר כדברי רש"י וכ"ש שמערבין בשכר שלנו:

תמרים בכמה מערבים א"ר יוסף בקב אע"ג דבעי רב יוסף למילפח ממתני' ודחי ליה אביי היינו שאין למילף מינה אבל מעיקרא הלכתא כרב יוסף דתמרים בקב לא פליגי:

מערבין בקב גרוגרת ומערבין במנה דבילה לאחר שנדרסים בעיגול קרי ליה דבילה:

מערבין בשתיתא דהיינו מאכל שעושין מקמח קלי שמתיבש בתנור ונותנין דבש לתוכו. וכמה אמר ר' אחא בר פנחס משמיה דרב יוסף תרי שרגושי דהיינו תרודים:

מערבין בכיסני דהיינו קליות. וכמה אמר אביי תרי בוני דפומבדיתא:

אמר רב יהודה אמר שמואל כל שהוא ליפתן שיעורו כדי לאכול בו. ללפת בו מזון שתי סעודות כל שאינו ליפתן כדי לאכול ממנו שיהו כל שתי סעודו' ממנו. בשר חי אינו ליפתן ובעינן כדי לאכול ממנו שיהו כל שתי הסעודות ממנו:

בשר צלי. רבה אמר כדי לאכול בו רב יוסף אמר כדי לאכול הימנו וליתא לדרב יוסף דחדא דרבה ורב יוסף הלכה כרבה ותו דאקשייה רבה לרב יוסף:

תניא רשב"א אומר מערבין לחולה ולזקן כדי מזונו ולרעבתן דאכיל טפי. בבינוני של כל אדם אר"ח בר אשי א"ר מערבין בבשר חי א"ר שימי בר חייא מערבין בביצים חיות וכמה אמר רב נחמן בר יצחק סיני אמר שתים לרב (אסי) [יוסף] קרי סיני שלהי הוריות לפי שהיה בקי במשניות ובברייתות:

סימן קלב

אמר רב הונא [אמר רב] שבועה שלא אוכל ככר זו מערבין לו בה דהא לא נדר אלא מאכילה ואי משום דלא חזיא לי' הא חזיא לאחריני מידי דהוה אנזיר ביין. ככר זו עלי אין מערבין לו בה דמשמע דכל דבר הנאתו אסר עליו ואוקימנא ליה בתנאי וקשה לרבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דנקיט בהאי לשון נדר ובהאי לשון שבועה דבשבועה עצמה הו"ל לפלוני בין אמר שבועה שלא אהנה. ורבי' שמואל פי' ככר זו עלי קונם (כבר זו עלי) אין מערבין לו בה לפי שמיחלף בהקדש דהאי לשון שייך במקדיש הרי ככר זו הקדש וסתם הקדש לבדק הבית ואסור בהנאה לכל אדם ואם עירב בו אין שום עירוב חל עליו כדתנן במתני' אין מערבין בהקדש וכי מקדיש סתם אסור הוא לכל בריה ה"נ כי אמר קונם ככר זה עלי אי שרית ליה לערב בו אתי נמי לערב בשל הקדש דהא כי מקדיש תולה את האיסור באוכל וכי אמר קונם ככר זה עלי תולה את האיסור באוכל שיהא האוכל נאסר לו אבל כי אמר שבועה שלא אוכל ככר זו ה"ז תולה את האיסור בעצמו שלא יאכל הככר ולא אחי לאחלופי בהקדש ומשו"ה מערבין לו בה ואין לפרש ככר זו עלי אין מערבין בה לפי שאוסר עליו את כל הנאה הואיל ואינו מפרש שום אכילה לפיכך אין מערבין. לאו היינו טעמא דאע"ג דאסרו עליה בהנאה מותר לערב בו דהא אמרי' אין מערבין אלא לדבר מצוה ומצות לא ליהנות ניתנו עכ"ל והשתא ניחא דאפליג בין אדם האוסר עצמו לככר הנאסר על האדם דכל אוכל הנאסר על האדם הוי כעין הקדש והשתא אין הטעם משום איסור הנאה מיהו מה שפירש רבי' שמואל שאין לפרש משום איסור הנאה דאמר אין מערבין אלא לדבר מצוה הא לאו ראיה דדילמא רב הונא סבר כמ"ד מערבין עירובי תחומין אף לדבר הרשות רק שלכתחילה לא יערב לדבר הרשות ותו דאיכא לפרושי הכי לענין עירובי חצירות דמערבין לכ"ע לדבר הרשות:

מתני' מערבין לנזיר עירובי תחומין ביין דאע"ג דלא חזי לדידיה חזי לאחריני וכיון דמזונא הוא גבי אחרים שרו ליה רבנן ולישראל בתרומה דהא חזיא לכהנים סומכוס אומר בחולין ולא בתרומה דמידי דחזי ליה בעינן ובגמ' מפרש אמאי לא פליג סומכוס איין לנזיר והלכה כרבנן תניא בש"א אין מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה ובה"א מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה אמרו בית הלל לבית שמאי אי אתם מודים שמערבים לגדול ביום הכפורים [כו'] כך מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה (ב"ה) וב"ש התם איכא סעודה הראויה מבעוד יום והלכה כב"ה:

מתני' מערבין לכהן בבית הפרס סתמא הוא ולאו סומכוס קאמר לה ואף ע"ג דבעינן דוכתא דליהוי מצי למיזל ולמשקליה ומיכליה התם דאי לא מצי אזיל התם היכי קנה שביתה בההוא דוכתא למהוי כאילו שבת שם בבית הפרס אפ"ה מניחין לו עירובו בבית הפרס דספיקא דרבנן היא ומותר לו ליכנס ע"י ניפוח דאמר רב יהודה אמר שמואל מנפח אדם בית הפרס והולך:

מתני' ר' יהודה אומר אפי' בבית הקברות מניחין עירובו של כהן מפני שהוא יכול לחוץ בינו לקבר שלא יאהיל עליו כגון בשידה תיבה ומגדל ולכנם שם בעגלות מבעוד יום אם ירצה ופליגי רבנן עליה וליתא דר' יהודה אליבא דרבא משום דסברי רבנן דמערבים [לדבר הרשו'] ואסור לקנות בית באיסורי הנאה ואליבא דרב יוסף משום דסברי רבנן דניחא ליה דנינטר הככר אף לאחר שקנה העירוב דאי אצטריך ליה אכיל ליה ונהנה מבית הקברות ואסור:

מתני' מערבין בדמאי בככר שלקחה מעם הארץ ולא הפריש ממנה מעשר דהוא דמאי. הא לא חזי ליה מיגו דאי בעיא מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה דתנן מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי לשון דמאי דין מה הוא ובירושלמי מפרש ע"ש דדמי טבל ודמי לא טבול:

מתני' מערבין במעשר ראשון שניטלה תרומתו פשיטא לא צריכא שניטלה ממנו תרומת מעשר ולא נטלה ממנו תרומה גדולה וכדר' אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש דאמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש מעשר ראשון שהקדימו [בשיבולין] פטור מתרומה גדולה שנאמר והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר:

מתני' מערבין במעשר שני והקדש שנפדו: נמ' פשיטא לא צריכא שנתן את הקרן ולא נתן את החומש וקמשמע לן דאין החומש מעכב בעירובי תחומין דרבנן וליכא למיפשט מינה ההיא דהזהב:

מתני' מערבים לכהנים בחלה ובתרומה אבל לא בטבל שהוא אסור לכהנים כדאמרינן פרק במה מדליקין ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה. מה תרומה טהורה אין לך בה אלא משעת הרמה ואילך פי' דקודם הרמה הטבל היא במיתה לאכלו הא למדת דלא הותרה תרומה לכהן אלא לאחר הרמתה אבל קודם הרמה אסור עליה טבל במיתה הלכך אין מערבין לכהן בטבל: [גמ'] פשיטא [לא צריכא] בטבל טבול מדרבנן כגון שזרעו בעציץ שאינו נקוב דדבר הגדל בעציץ שאינו נקוב אינו חייב במעשר מן התורה אלא מדרבנן מפני שאינו גדל מריח הקרקע ולא חייבה תורה במעשר אלא את הגדל בקרקע או מתחת הקרקע כגון עציץ נקוב דכתיב היוצא השדה. ה"נ [דהוה מצי] מוקים לה למתני' בדגן הגדל חוץ לארץ או אפי' בארץ ובזמן הזה שאינו טבול אלא מדרבנן והאי דנקיט עציץ משום דלדידיה משכחת לה אפי' בארץ בשעת חיוב מעשרות מן התורה ואפ"ה לא מחייב אלא מדרבנן. והאי עציץ בשל עץ עסקי' דשל חרס אע"ג דלא אינקיב נמי מיחייב במעשר מדאורייתא בפ' בל קרבנות ציבור דמותבינן תני חדא שבגג [ושבחורבה] שבעציץ ושבספינה מביא וקורא ותניא אידך מביא ואינו קורא ומשני עציץ אעציץ ל"ק כאן בעציץ נקוב כאן בעציץ שאינו נקוב ספינה אספינה ל"ק כאן של עץ כאן של חרס אלמא מידי דחרס דחייב במעשר. ומדקא מוקי פלוגתייהו בעציץ נקוב ואינו נקוב ולא מוקי לה נמי בשל עץ ובשל חרס מכלל דסתם עציץ של עץ הוא כך פי' רבי' שמואל זצ"ל:
מתני' אין מערבין במעשר שני והקדש שלא נפדו ואף ע"ג דמצי פריק להו השתא מיהא לא מיפרקי: [גמ'] פשיטא לא צריכא שפדאו ולא פדאו כהלכתן מעשר שני שפדאו על גב אסימון דרחמנא אמר וצרת הכסף בידך דבר שיש לו צורה והקדש שחיללו ע"ג קרקע דרחמנא אמר ונתן הכסף וקם לו:

סימן קלג

מתני' השולח עירובו ביד חרש שוטה וקטן או ביד מי שאינו מודה בעירוב אינו עירוב ואם אמר לאחר לקבלו ממנו ה"ז עירוב: גמ' וקטן לא והא"ר הונא קטן גובה את העירוב. ל"ק כאן בעירובי חצירות דעירובי רשותייהו בעלמא הוא הלכך ממילא מיערב ואע"ג דאין מעשה קטן כלום לא איכפת לן כדתנן לקמן פ' הדר בעל הבית שהיה שותף עם שכיניו אין צריך לערב. כאן בעירובי תחומין. דאקנויי תחומא היא וקטן לא אלים למקנייא: מי שאינו מודה בעירוב מאן. א"ר חסדא כותאי: ואם אמר לאחר לקבלו ממנו קודם שיגיע שם והמקבלו יערב עליו ה"ז עירוב. וליחוש דילמ' לא אמטי קטן עד ידו של מקבל אר"ח בעומד ורואה. עד שמוליכו. וליחוש דילמא לא מקבל ההוא מיניה. ולא

מערב ליה ואע"פ שהבטיחו. א"ר יחיאל חזקה שליח עושה שליחותו. תניא נתנו לעירוב לפיל והוליכו נתנו לעירוב לקוף והוליכו אין זה עירוב ואם אמר לאחד לקבלו ממנו ה"ז עירוב ודילמא לא אמטי ליה אר"ח אמר רב בעומד ורואהו ודילמא לא מקבל ליה מיניה א"ר יחיאל חזקה שליח עושה שליחותו. והקשה רבי' אפרים בר יצחק זצ"ל דגרסי' בסוף מעילה ה"ז עירוב ואין להגיה שם הגירסא כמו שמוכחת הסוגיא דאייתי לה גבי שלח ביד חש"ו אם עשו שליחותן בעל הבית מעל ופריך והא לאו בני שליחות נינהו ומשני שעשאוהו כאותה ששנינו נתנו על הקוף והוליכו על הפיל ויוליכו ה"ז עירוב אלמא עבדא לשליחותיה ואין לומר באומר לאחר לקבל ממנו דא"כ לא עביד קוף שליחותיה דהרי הוא כאילו אמר לאותו אחר שיקחנו במקום פלוני והוליכהו אל מקום שביתתו ופירש רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דהתם מיירי בעומד ורואהו לאותו קוף כשנותנו שם וכן מוכח דהתם קאמר על הפיל והכא לפיל משמע שסומך על חכמת הפיל שיעשה שליחותיה אבל על הפיל משמע שאינו סומך כלל על חכמת הפיל והואיל וכן מסתמא מעיין אחריו עד שיוליכנו למקום שביתתו:

סימן קלד

מתני' נתנו לעירוב באילן למעלה מי"ט אינו עירוב למטה מי"ט ה"ז עירוב: יתיב ר' חייא בר אבא ור' אסי ורבא בר נתן ויתיב רב נחמן גבייהו וקאמרי האי אילן דקאי היכא אילימא דקאי ברה"י שהיה חצר בסוף אלפים אמה. מה לי למעלה מה לי למטה רשות היחיד עולה עד לרקיע ואלא ברה"ר דנתכוון לשבות היכא אי דנתכוון לשבות למעלה הוא ועירובו במקום אחד הוא שהרי יכול לעלות עליו מבע"י ולאכול שם עירובו בין השמשות אלא דנתכוין לשבות למטה הלכך למעלה מעשרה אין עירובו עירוב דבמקום דנתכוון לשבות שם היא שביתתו וכיון דאי בעי למשקל עירוביה למיבכליה בשעה שהעירוב זוכה לו דהיינו ביה"ש לא מצי שקיל (דמיידכי) [דמייתי] מרה"י לרה"ר לא הוי עירוב וכגון שהאילן רחב ארבעה דהוי למעלה מי' דידיה רה"י למטה מעשרה עירובו עירוב ואע"ג דלמטה מעשרה כרמלי' היא דכל מטה משלשה ועד תשעה כרמלית היא כדאמרי' ביציאות השבת וקא מייתי מכרמלית לרשות הרבים. הוא דאמר (כר"א) [כר'] דאמר כל דבר שהוא משום שבות ל"ג עליו [בין] השמשות ופרכינן והא קא משתמש באילן כי שקיל ליה ואפילו למטה מעשרה אמאי עירובו עירוב והא לא מצי שקיל ליה דשימוש אילן שבות היא כדתנן פרק משילין אילו הן משום שבות לא עולין באילן וה"ה דמצי נמי למיפרך והא קמייתי מכרמלית לרשות הרבים אלא כיון דהא שבות והא שבות חדא מנייהו נקט. לעולם דקאי ברשות הרבים ונתכוון לשבות למטה (ור"מ) [ורבי] היא

דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות שהוא שעת קניית עירוב וכיון דההיא שעתא מצי שקיל ליה נמצאת סעודה הראויה [לו] באותה שעה ותו לא איכפת לן. אמר להו רב נחמן ישר וכן אמר שמואל אמרו ליה פתריתו בה כולי האי אינהו נמי קא פתרי בה הכי אלא אמרו ליה קבעיתו לה בגמרא ואמר להו הן: אמר רבא ל"ש אלא באילן העומד חוץ לעיבורה של עיר כל בית שישנו בתוך שבעים אמה ושיריים לעיר קרי ליה עיבורה של עיר בכיצד מעברין אבל אילן העומד בתוך עיבורה של עיר כגון שהיתה העיר בסוף אלפים אמה של עירו ורוצה לילך עוד אלפים והניח עירובו באותה העיר באילן. אפילו למעלה מעשרה ונתכוון לשבות למטה עירובו עירוב דמתא מתוך שהיא מוקפת יישוב מחיצות ואינה מגולה (דחינן) [חזינן] לה כמאן דמליא עפר והוי כנתכוון לשבות למעלה ואע"ג דאי בעי למשקליה לא מצי שקיל דהא אילן דה"י ותחתיו רה"ר דמתא רשות הרבים עוברת בתוכה חזינן למקום שביתתו כאילו הוא גבוה למהוי כנתכוון לשבות למעלה ויקנה לו העירוב. ופרכי' וכיון דאמר רבא לקמן בפרקין הנותן את עירובו יש לו ד' אמות כלומר ד"א שסביביו הו"ל במוקפות מחיצה וכי היכי דהנותן את עירובו בבית שמקצתו בתוך התחום ומקצתו חוץ לתחום מהלך את כולו וחוצה לו אלפים אמה דהוי כל הבית כאילו הוא מתחומו כדאמרי' לקמן בכיצד מעברין אנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר קטנה האי נמי כל ארבע אמותיו הו"ל בבית ומצי לאתויי מחוץ לתחום לתוך התחום אלמא לרבא כרה"י הן ורה"י עולה עד לרקיע אי הכי אפי' נתנו למעלה מעשרה הוא ועירובו ברה"י הן ונהי דלאו רה"י ממש נינהו לגבי איסורא דאוריי' למשקליה מאילן להתם דהא ליכא מחיצו' מיהו לענין מיהוי הוא ועירובו במקום אחד הוי' חד רשותא דומיא דנותן בעיבורה של עיר דחזי ליה רבא כמא דמליא. ושנינן אה"נ דאפי' חוץ לעיבורה של עיר באילן העומד ברה"ר אפי' למעלה מי' ונתכוון לשבות למטה עירובו עירוב אמר רב יצחק בריה דר"י הכא באילן שנופו נוטה חוץ לד"א [עסקינן]. והניח עירובו בנופו חוץ לד"א והוא נתכוון לשבות בעיקרו. הלכך למטה מעשרה עירובו עירוב דמצי נפיק חוץ לר"א במה דבעי ולמשקליה ואייתוייה פחות פחות מד"א עד לתוך ד' אמותיו דאע"ג דמשוינן להו שם רה"י לגבי קניית עירוב לאו רה"י גמורה נינהו שלא יוכל להביא מחוצה להן לתוכן דלאו מחיצות איכא ולאו חילוק רשות [איכא]. למעלה מעשרה אין עירובו עירוב דהא כי נפק ושקיל ליה מייתי ליה מרה"י לר"ה. ומאי למעלה ומאי למטה. דדבר הנוטה שוה הוא ואי למעלה אית ביה למטה לית ביה ולא שייך בו מעלה ומטה אלא לשון גבוה ונמוך והכי אבעיא ליה למתני נתנו באילן גבוה עשרה אין עירובו עירוב אין גבוה עשרה עירובו עירוב (ומייתי)

[ומדתני] מעלה מטה משמע דזקוף ויכול להניח למעלה בגובהו או למטה בשיפולו. דהדר זקיף בסוף נטייתו ומשכחת ביה מעל' ומטה בזקיפתו וכגון דנטייתו כולו למטה מי' דאי למעל' מי' לא משכח' לה בזקיפתו מעלה ומטה. והא איבעי מייתי ליה דרך עליו כי הוי חוץ לארבע נמי ולמעלה מי' כיון דד' אמותיו עד לרקיע רה"י הרי יכול לעלות באילן עד למעלה מעשרה וליטלו דהא כל האילן מעשרה [ולמעלה] רשות היחיד הוא ויביאהו למקום שביתתו. ושנינן כשרבים מכתפים על נטיית המוט שחוץ לד' אמותיו הנמוכה מעשרה דהויא רה"ר וכי מייתי ליה למעלה מי' דרך אוירא של נטיה עובר באויר רה"ר וקיי"ל במושיט מרה"י לרה"י דרך אויר רה"ר אפי' למעלה מי' חייב. והואיל וסתם לן תנא כר' דכל דבר שהוא משום שבות ל"ג עליו בין השמשות. הילכך הנותן את עירובו ע"ג האילן בין שהיה האילן עומד ברה"י כגון שהיה חצר בסוף אלפים בין שהיה האילן עומד ברה"ר כגון שהיתה העיר בסוף אלפים ורה"ר עוברת בתוכה והאילן עומד בר"ה בין שהיה ברה"ר חוץ לעיבורה של עיר בכל אלו בין שנתן העירוב למטה מי"ט באילן בין שנתן למעלה מי"ט באילן בכל אלו הוי עירוב וכן אם היה אילן ברה"ר ונופו נוטה חוץ לד' אמותיו והדר זקיף בסוף נטייתו בין שנתן העירוב על הנוף הנוטה למעלה מעשרה בין שנתן העירוב למטה מעשרה הוי עירוב אבל אם היו מכתפים על נטיית המוט שחוץ לארבע אמותיו ונתנו על הנוף למעלה מעשרה לא הוי עירוב ואע"ג שיכול לזרוק לתוך ד' אמותיו לא חשיב הוא ועירובו במקום אחד הואיל שאינו יכול להביאו אצלו ע"י הושטה ועוד דאין זורקין את האוכלין ועוד דאין חשוב הוא ועירובו במקום אחד אא"כ יכול להביאו הוא בעצמו אצלו ממקום שמונח שם למקום שביתתו דרך הוצאה גמורה ולאפוקי כלאחר יד ולאפוקי זה עוקר וזה מניח דכעין דירה בעינן דאע"ג דעירוב תחומין אקנויי תחומא היא מ"מ קניית שביתה דומיא דדירה בעינן: ופי' ר' יצחק בר שמואל זצ"ל דהא דחשיב אילן דהדר זקיף רה"י דמיירי כגון שתחתיו סתום שאין הגדיים בוקעים תחתיו א"נ כשיש אורך עשרה בזקיפתו דחשיב רה"י אע"פ שגדיים בוקעין תחתיו כמו עגלות דהזורק שהם רה"י אע"פ שתחתיהם רשות הרבים: מאי רבי ומאי רבנן דתניא נתנו באילן למעלה מעשרה טפחים אין עירובו עירוב למטה מעשרה טפחים עירובו עירוב וכדאוקימנא בנתכוון לשבות בעיקרו ונופו נוטה חוץ לארבע אמות וקני ליה עירוב בין השמשות דכיון דשימוש אילן שבות דרבנן הוא לא גזרו עליו בין השמשות ואסור ליטלו בשבת אם רוצה לאכלו. בתוך שלשה. שהניח עירובו למטה משלשה סמוך לקרקע. מותר ליטלו. בשבת דכל למטה משלשה אפי' באילן לא גזרו

עליו דהוי בארעא סמיכתא וה"נ תנן בפ' בתרא היו שרשיו גבוהין מן הארץ שלשה לא ישב עליהן:

נתנו בכלכלה ותלאו באילן אפי' למעלה מעשרה טפחים עירובו עירוב דברי ר' וחכמים אומרים כל מקום שאסור ליטלו אין עירובו עירוב. חכמים אהייא אילימא אסיפא לימא קסברי רבנן צדדין אסורין. כגון הכא דאינו משתמש באילן עצמו בכלכלה הוא דמשתמש שהוא צידי אילן. אלא אריש. קיימו רבנן דקאמר ר' נתנו באילן למטה מעשרה עירובו עירוב ואסור ליטלו ואמרי ליה רבנן אע"ג דהוא ועירובו ברה"י כיון דאסור ליטלו בשבת משום אילן אסור ליטלו נמי בין השמשות שהוא ספק ואין עירובו עירוב. האי אילן ה"ד אי דלית ביה ארבע רוחב. מקום פטור הוא. ואפי' נתנו למעלה מעשרה אמאי אין עירובו עירוב. ואי אית ביה ד' רוחב. ומשו"ה קאסר ברישא. סיפא כי נתנו בכלכלה מאי הוי דכיון דהאילן רה"י הוא הו"ל כלכלה חורי רשות היחיד. אמר רבינא רישא דאית בה ד'. ומשו"ת לאו רה"י הוא. וכלכלה משלימתו לד' ורבי ס"ל כר"מ דאמר חוקקין להשלים וס"ל כר"י דאמר בעינן עירוב ע"ג מקום ארבעה ועירוב המונח למעלה מי' אינו עירוב ואפי' נתכוון לשבות למעלה אא"כ מונח ע"ג מקום ארבעה הילכך אי לאו כלכלה ליכא עירוב ע"ג מקום ד' אא"כ משלימתו לד' ומיהו רה"י גמורה לא הוי כיון דאין בתחתיתו של אילן רחב ד' אע"ג דבראשו הוי ד' דכלכלה משלמת ליה לא הוי רה"י אא"כ מתחיל להיות רחב ד' בתוך ג' הסמוכין לקרקע דהכי אמרי' בהזורק הני ביצנייתא דמישן והן ספינות ששוליהן חדין ואין בשוליהן רחב ד' ולמעלה הן הולכות ומרחיבות הרבה ומחיצותיהן גבוהות עשרה. אין מטלטלין בהם אלא בד' דלאו רה"י נינהו ואע"ג דגבוהין י' ורחבן ד' למעלה הואיל ובשוליהן לא הוי ד' והכא גבי אילן נמי טעמא משו"ה היא כדפירש רש"י. והאי דלא מוקים לה בשיש לכלכלה ד' ולא יצטרך לומר דסבר חוקקין להשלים ומ"מ רה"י לא הוה דגדיים בוקעים תחתיה ובאילן אין בו ד'. משום דא"כ מאי קמ"ל לר' דהוה עירוב דאי משום דאע"ג דאסור לטלו הא שמעינן מרישא ואע"ג דאצטריך לאשמעינן דאע"ג דאיכא איסור צדדין וקמ"ל דצדדין אסורין לא הוה למתנייה הכא הואיל דגבי עירוב לא קמ"ל מידי ואם תאמר הך כלכלה ה"ד אם הוא שוה לגב האילן או תלויה בנמוך מן הגב בתוך ג' א"כ לא צריכינן הכא לחוקקין להשלים ואם היא תלויה למטה משלשה מגב של אילן א"כ מאי קא פריך ואי דאית ביה ארבעה כי נתנו בכלכלה מאי הוי הא לא חשיב חורי רה"י אפי' יש באילן ארבע אם לא מטעם חקיקה וי"ל כגון שהיא בתוך שלשה לגב האילן והעירוב מונח מתחתיה של כלכלה בשוליים ורחוק מגב האילן ג' דהשתא מקום ד' לא הוי אלא ע"י חקיקה. והא

דלא אוקמה כגון שהעירוב בפי הכלכלה דלא ליבעי חקיקה משום דא"כ לא הוה קמ"ל מידי במאי דעירובו עירוב. מיהו אכתי קשה דלמה ליה למימר כלל ס"ל כר"מ וס"ל בר"י אימא לעולם לא בעי עירוב ע"ג מקום ארבע והכא כשהכלכלה שוה לראשו של אילן. והא קמ"ל דלא חשיב רה"י דאפי' לר' יוסי בר יהודה דחשיב טרסקל רה"י היינו התם משום דהדרן מחיצתא. ונראה לפרש דמשמע ליה דווקא ע"ג כלכלה הוי עירוב הא (א') [נתנו] ע"ג [אילן] לא הוי עירוב מדקתני נתנו בכלכלה ותלאו באילן ולא קתני תלה בו כלכלה ונתן שם עירוב הלכך ע"כ איירי בששולי הכלכלה רחוקים ג' מראשו של אילן כל זה פירש רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל:

ומאי ר' יהודה דתניא ר' יהודה אומר נעץ קורה ברה"ר והניח עירובו עליה גבוה עשרה. דמידליא ברה"ר צריך שיהא בראשה ארבע רוחב שיהא שם מקום חשוב. אינה גבוה עשרה א"צ שיהא רחבה ד' דאפי' פחות מד' עירובו עירוב דכל למטה מי' קלוטה כמי שהונחה אארעא דמיא. ר' ירמיה אמר לעולם מתני' דר' דלעיל רישא וסיפא ברוחב ד' ודקא קשיא לך כי נתנו בכלכלה מאי הוי. שאני כלכלה הואיל ויכול לנטותה. שארוכה היא ולא יעקרנה מתלייתה ויטה ראשה אחד עד שיהא לתוך עשרה ויטול את עירובו. וקיי"ל כרבינא ואע"ג דשקלי וטרו אמוראי אליבא דר' ירמיה אפ"ה כרבינא דהוה בתראה קיי"ל מיהו דר' ירמיה נמי אי מקלע דהויא כלכלה ארוכה שיכול לנטותה עד שיהא לתוך עשרה אפשר דאיתא נמי דבעיקר הילכתא לא פליגי רבינא ור' ירמיה אלא באוקומי מתני' דר' דמר מסתבר ליה בהכי לאוקומי' ומר מסתבר ליה בהכי לאוקומי:

נתכוון לשבות ברה"ר והניח עירובו בכותל. סמוך למקום שביתתו חוץ לד"א קאמר וכדאוקימנא באילן דאי תוך ד"א אפי' למעלה מעשרה נמי עירובו עירוב דהנותן את עירובו יש לו ד"א. למעלה מעשרה אין עירובו עירוב. דכי נפיק חוץ לד"א קאי ברה"ר לא מצי למישקליה מרה"י דהוא ברה"ר ועירובו ברה"י והכא ליכא למימר כמאן דמלי דהא חוץ לר"א הוא. למטה מעשרה עירובו עירוב אע"ג דעירובו חוץ לארבע אמותיו מצי למישקליה ואתוייה פחות פחות מד"א דהא בשבת לא אסיר כה"ג אלא משום שבות דרבנן והכא דבין השמשות היא לא גזור:

נתכוון לשבות (בתוך) [בראש] השובך או בראש המגדל והניח עירובו (בכולו) [בכותל] למעלה מעשרה עירובו עירוב שהמגדל אצל הכותל ויכול להביאו אצלו שאין הפסק ביניהם למטה מעשרה כגון בטפח תשיעי ורבים מכתפים עליו והוי רה"ר אין עירובו עירוב דלא מצי מייתי ליה מרה"ר לרה"י. ויש כאן שיטה אחרת לפרש שהניח עירובו בתוך המגדל ורבי' שלמה האריך בה אבל הוא פי' שעיקר כדפרישית. ואוקמה ר' ירמיה

במגדל מסומר. דליכא למימר הואיל ויכול לנטות המגדל של מקום שביתה ולהביאו לתוך ר"ה ונהוי ראש המגדל כרמלית דרוחב ד' ואין גבוה עשרה. ורבא אמר אפי' תימא במגדל שאינו מסומר הכא במגדל ארוך עסקינן דאי ממטי ליה קלי אזיל חוץ לארבע אמות ונמצא מעביר ראש המגדל חוץ לארבע אמות אי נמי נמצאת שביתתו מתרחקת מארבע אמותיו הראשונות ואין זה מקומו. ואם יש חלון במגדל כנגד מקום שהעירוב שם ויש חבל בידו וקשור חבל בעירוב מבעוד יום ואפילו כשהוא ברה"ר למטה מעשרה וראש השני יהא במגדל יביאנו אצלו דכיון דאיגודו בידו אין כאן אלא משום שבות כי מייתי ליה מר"ה לרה"י כדתנן בהמוצא תפילין היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו אפי' בארץ גוללו אצלו שאין לך דבר שהוא משום שבות עומד בפני כתבי הקודש אלמא היכא דאיגודו בידו שבות בעלמא הוא ואנן אליבא דר' קיימינן דאמר לא גזרו על השבות בין השמשות:

מתני' נתנו לעירוב בבור אפילו עמוק מאה אמה הרי זה עירוב. האי בור דקאי היכא אילימא דקאי ברשות היחיד פשיטא רשות היחיד עולה עד לרקיע וכי היכא דסלקא לעיל ה"נ נחתה לתחת. ומאי אפילו בור עמוק עשרה רשות היחיד הוא. אלא דקאי ברשות הרבים נתכוון לשבות היכא אי למעלה הוא במקום אחד ועירובו במקום אחד הוא ואי למטה פשיטא ל"צ דקאי בכרמלית. כגון בקעה דהיינו שדות דהוי בור רה"י ושפתו כרמלית ונתכוין לשבות למעלה ור' היא דאמר כל דבר שהוא משום שבות ל"ג עליו בין השמשות:

מתני' נתנו לעירוב בראש הקנה או בראש (הקונטס) [הקונדס] כ"ז שהוא תלוש ונעוץ אפי' גבוה ק' אמה ה"ז עירוב והואיל ואין למטה רוחב ד' לאו רה"י הוא ואע"ג דלמעלה רחב ד' דהא עירוב ע"ג מקום ד' בעינן. רמי ליה רב אדא בר מתנה לרבא תלוש ונעוץ [אין לא תלוש ונעוץ] לא מני רבנן היא דאמרי כל דבר שהוא משום שבות גזרו עליו בין השמשות והא אמרת רישא רבי היא רישא רבי וסיפא רבנן א"ל כבר רמי ניהלה רמי בר (רב אחא) [חמא] לר"ח ושני ליה רישא ר' וסיפא רבנן רבינא אמר כולה רבי היא וסיפא גזירה שמא יקטום. לפי שהקנה רך הוא איכא למיגזר שמא יקטום כי שקיל ליה (דמעל) [אבל] אילן [קשה] הוא וביה"ש שמא יעלה ויתלוש לא חיישי' אכל קטימת קנה ודאי היא איידי דרכיכא מיקטמא ולאו שבות הוא אלא מלאכה דמחייב עליה משום קוצר. ההוא פולמוסא. חיל המלך. דאתא לנהרדעא. והיה מקום דחוק לתלמידים מפני אנשי החיל. א"ל ר"נ פוקו ועבידו כבשי באגמא. צאו וכפו הקנים זו על זו הרבה לעשותן כמין כסאות לישב עליהן. איתביה רמי בר (חייא) [חמא] לר"נ וא"ל רב עוקבא בר חמא לר"נ

תלוש ונעוץ אין לא תלוש ונעוץ לא. אלמא קנים כאילן הם ואסור להשתמש עליהן. א"ל התם בשל עוזרדין. שהוקשו ככר הרי הן כאילן וכי שרינא אנא כשאין עוזרדין בעוד שהקנים רכים דהוו כירק וביר‌ק לא הזכירו חכמים שבות:

סימן קלה

מתני' נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח ה"ז עירוב. וכגון שהמגדל ברה"י דאי הו"ל מפתח בידו לא הוה ביה שום איסור דהוא ועירובו ברה"י. ר' אלעזר אומר אם (ידוע) [אינו יודע] שהמפתח במקומו אינו עירוב. ואמאי הוא במקום אחד [ועירובו במקום אחר] הוא ונהי נמי דתרוייהו ברה"י נינהו מיהו כיון דלא מצי שקיל ליה הו"ל כשני מקומות. רב ושמואל דאמרי תרוייהו הכא במגדל של בנין עסקי'. של לבנים. שנוח לסותרו וכדאוקימנא באוירי דליבני סדורות זו ע"ג זו בלא טיט דלאו סתירה היא ואליבא דר"מ. רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו הכא במגדל של עץ עסקי' דמ"ס כלי הוא ואין בנין בכלים ואין סתירה בכלים ומ"ס אוהל [הוא]. פי' רבי' שמואל זצ"ל דעירובו עירוב ה"ט משום דקסבר כלי הוא וקים לן דאין סתירה בכלים ומצי למיסתר ליה אפי' בשבת דליכא אלא משום שבות דרבנן ואין בנין בכלים כגון בנין שאין גמר מלאכה כגון שנפרצה תיבה ומגדל ויחזיר הקרשים למקומן ואינו חייב משום בונה אבל לאנקיט בהו סיכתא להעמידן דהיינו גמר מלאכה מחייב וכבר פירשתי בהלכות שבת דהכי קיי"ל דאין בנין בכלים ואין סתירה בכלים ואקשינהו אביי לרבה ורב יוסף ואמר ומתני' דעירוב במאי מוקמי לה ופירש"י דהא לכולי עלמא אי גדול הוא אוהל הוא ואמאי עירובו עירוב ואי קטן הוא שאינו מחזיק ארבעים סאה בלח כלי הוא ומ"ט דר"א. אביי ורבא דאמרי תרוייהו הכא במנעל קטיר במיתנא עסקינן שקשור המנעל בחבל ובעי סכינא למיפסקיה דאי הוה מצי למיפסקיה בידיה שפיר דמי אפי' לר"א דאין חתיכה אסורה אלא במחובר אבל הכא מקלקל הוא ושרי כדתניא במסכת ביצה חותמות שבכלים מתיר מפקיע וחותך ואע"ג דהכא אוהל הוא ואמרי' [התם] שבקרקע אסור לחתוך גזירה דרבנן היא דמחזי כי סותר ולא סותר בנין ממש דהא פתיחת דלת בעלמא היא וכיון דשבות הוא ל"ג עליו בין השמשות. ור' אלעזר ס"ל כר' נחמיה דאמר אפי' טלית אפי' תרווד אין נטלין אלא לצורך תשמישן. ועיקר תשמישו של סכין לא לחתוך חבלים הוא אלא לחם ובשר ואוכלים והכי פליגי ת"ק ל"ל דר' נחמיה הלכך עירובו עירוב דפסיק ליה למיתנא ור"א אומר אם בעיר אבד ה"ז עירוב דכי משכח ליה מייתי ליה דרך קרפיפות ואם בשדה אבד אינו עירוב דלמיפסקיה לא מצי כר' נחמיה:

סימן קלו

מתני' נתגלגל העירוב. קודם בין השמשות. חוץ לתחום הואיל ויש מביתו שהוא לן שם עד עירובו יותר מאלפים דממ"נ כל היכא דקנה שביתה או בביתו או בעירובו לא מצי למיזל ולמשקליה. אינו עירוב: אמר רבא ל"ש אלא שנתגלגל חוץ לד"א אבל לתוך ד"א הנותן את עירובו יש לו ד"א. הואיל והני ד"א מובלעי בתחומי הו"ל כתחום' [והוי] בנותן עירובו בבית שבסוף התחום שאפי' הוא אלף אמה מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה:

סימן קלז

מתני' נפל עליו גל על העירוב או שנשרף או תרומה ונטמאת דלא חזיא לא לדידיה ולא לאחריני מבעוד יום אינו עירוב. משחשיכה. כבר קנה עירוב בין השמשות ושבת הואיל והותרה הותרה. ה"ז עירוב. אם ספק אם [מבעוד יום] או משחשיכה ר"מ ורי"א ה"ז חמר גמל דמספקא לן אי קנה לו עירוב והכא הוי ביתו ומהכא יש לו אלפים אמה לכל רוח והפסיד אלפים שמעבר ביתו והלאה או שמא לא קנה עירוב ומביתו יש לו אלפים לכל רוח והפסיד אלפים שמעבר לעירובו ולא קנה לעבר מעירובו כלום ומחמת ספק זה נאסר לילך אלא אלפים שבין ביתו לעירובו דמה נפשך בהנך משתרי אבל אלפים דמערובו ואילך לא דילמא לא קנה עירוב ומביתו ואילך נמי לא דילמא קנה עירוב נמצא זה מושכו לכאן להלך וזה מושכו לכאן להלך כאדם המנהיג חמור וגמל שהחמור הולך לפניו וזה מנהיגו ואת הגמל הוא מושך וצריך לפנות [לפניו] ולאחריו. ר' יוסי ור"ש אומרים ספק עירוב בשר א"ר יוסי העיד אבטולמס משום חמשה זקנים שספק עירוב בשר. קס"ד. הא דתני נפל עליו גל מבעוד יום אינו עירוב. אע"ג דאי בעי מצי שקיל ליה לא הוי עירוב משום טלטול אבנים דשבות דרבנן הוא. לימא מתני' דלא כרבי דאי ר' האמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות. אפי' תימא רבי ל"צ דבעא מדא וחצינא לפנייה דהוה מלאכה ולא שבות וקיי"ל כר' יוסי ור"ש דאמר ר' יעקב בר אידי אר"י ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר"י ור' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי ותו דקיי"ל דכל עדות הלכה היא ותו דאמר בגמ' טעמא דר"מ דקסבר תחומין דאורייתא ואנן קיי"ל כרבנן כדפרי' לקמן בפרק מי שהוציאוהו. תניא כיצד אר"י ספק עירוב כשר עירב בתרומה ספק מבעוד יום נטמאת ספק משחשיכה וכן בפירות ספק מבעוד יום ניתקנו ספק משחשיכה ניתקנו זהו ספק עירוב בשר אבל עירב בתרומה ספק טמאה ספק טהורה. דקודם שהניחה שם נולד לה ספק ולא היה שם חזקת הכשר עירוב מעולם וכן בפירות ספק ניתקנו ספק לא נתקנו אין זה ספק עירוב כשר אלא לא הוי עירוב.

מ"ש תרומה דרישא ספק מבעוד יום נטמאת ספק משחשיכה דמכשר ר' יוסי משום חזקה קמייתא דאמר העמד תרומה על חזקתו ואימור תרומה טהורה היא פירות נמי דספק מבע"י נתקנו ספק משחשיכה [העמד טבל על חזקתו] אלא אימא ספק נדמעו כגון שהיו חולין מתוקנין מעיקרא ונפלה בהן תרומה ונדמעו והאי תנא ס"ל כסומכוס דאמר אין מערבין לישראל בתרומ' הילכך אי מבע"י נדמעו אע"ג דחזי להו לכהני אין עירובו עירוב. לישנא אחרינא נדמעו שנפל לתוכן טבל דלא חזו לכהן הלכך ספק מבעוד יום נדמעו ספק משחשיכה נדמעו זהו ספק עירוב כשר. בעא מניה רב שמואל בר רב יצחק מרב הונא היו לפניו שתי ככרות של תרומה אחת טמאה ואחת טהורה ואמר עירבו לי בטהורה כל מקום שהיא. והניחום שתיהם יחד בסוף התחום. מהו תבעי לך לר"מ תבעי לר' יוסי תבעי לר"מ ע"כ לא קאמר ר' מאיר התם דליכא טהורה ודאי דשמא מבעוד יום נטמאת הכא איכא טהורה או דילמא אפי' ר' יוסי לא קאמר. במתני' דכשר אלא משום דאי טהורה [היא] הא ידע לה היכא היא ואיזו היא סעודתו ומשום ספק טומאה לא מיפסלא דאמרי' אוקמה אחזקתה. אבל הכא הא לא ידע לה. הי ניהו סעודתו. א"ל בין לר"מ בין לר' יוסי בעינן סעודה הראויה מבעוד יום וליכא. ואין עירובו כלום דאפי' חמר גמל לא הוי ולא דמי למתני' דהתם סעודה ראויה מבעוד יום הואי והשתא היא דאתיליד ביה ספק. בעא מיניה רבא מר"נ אמר על ככר אחת בע"ש [היום יהא חול] ולמחר תהא הקדש ואמר לשלוחו עירבו לי בזה מהו מי אמרי' הואיל וביה"ש ספק הוא חיישינן דילמא קודם קניית עירוב חל עלה הקדש ואין מערבין בהקדש או לא אמרי' הכי. א"ל עירובו עירוב. היום תהא קודש ולמחר תהא חול על מעות שיש לי בביתי. ואמר לשלוחו עירבו לי בה מאי מי אמרי' כי מטא ביה"ש נפק מקדושתיה וקנה עירוב או לא. א"ל אין עירובו עירוב ומ"ש הא ביה"ש ספיקא הוא ומ"ש הכא לחומרא והכא לקולא. א"ל לכי תיכול עלה כורא דמילחא לכשתמדוד לי כור של מלח על דבר זה אומר לך טעמו. היום חול ולמחר קודש מספיקא לא נחתא ליה קדושה דהואיל וביה"ש דקניית עירוב ספיקא היא מספיקא לא תפקיה ממילתיה קמייתא וכן היום קודש ולמחר חול מספיקא לא תפקיה מקדושתא: תנן התם לגין טבול יום שמלאהו מן החבית של מעשר ראשון שהיה עדיין טבל. שלא הפריש [הלוי] ממנה תרומת מעשר לכהן והרי היא במיתה בעודו טבל ואפי' לכהנים ולא חזי לעירוב ולגבי לגין טבול יום בעודו טבל לא פסיל דטבול יום מותר בנגיעת חולין ומעשר ואע"ג דפתיכא בהו תרומה שלא הורמה ואמר ה"ז שבלגין תרומת מעשר על החבית לכשתחשך ויעריב שמשו שיהא כשר לתרומה. דבריו קיימין והתרומה טהורה דאינה נעשית תרומה עד שתהשך ויעריב שמשו. ואם אמר עירבו לי

בלגין זה לא אמר כלום. הואיל וכי מטא בין השמשות אכתי טבל הוה. אמר רבא זאת אומרת סוף היום. תחילת ביה"ש שהיא סוף היום של ע"ש. קונה עירוב ולפיכך אין עירובו עירוב דסוף היום אכתי טבל הוה. דאי ס"ד תחילת היום של שבת דהיינו סוף ביה"ש קונה כי אמר עירבו לי בה אמאי לא אמר כלום אמר רב פפא אפי' תימא תחילת היום קונה עירוב בעינן סעודה הראויה מבעוד יום וליכא. פירש רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דאע"ג דרבא דייק ממתני' דסוף היום קונה עירוב [אפילו הכי סבירא ליה לדידיה דתחילת היום קונה עירוב] דהא איהו גופיה בריש מסכת ביצה סבר כרב דאמר שבת ויו"ט נולדה בזה אסורה בזה וטעמא דרב משום הכנה דרבה ולמאן דאית ליה הכנה דרבה מיבעי לן למימר דתחילת היום קונה עירוב דאל"כ תקשי לו האיך יהא קונה סוף היום טוב עירוב לצורך שבת שאחריו כדמקשי' לקמן בפרקין על רבה דאית ליה הכנה ומשני מי סברת סוף היום קונה עירוב תחילת היום קונה עירוב ושבת מכינה לעצמה ולהכי הוצרך לשינויא דר"נ גבי היום חול ומחר קודש דאי רבא סבר כדדייק לה ממתני' דסוף היום קונה עירוב לא הול"ל מ"ש. דהיום חול ולמחר קודש עירובו עירוב לפי שסוף היום קונה עירוב ואכתי חול הוא היום קודש ולמחר תהא חול אין עירובו עירוב לפי שבסוף היום קודש הוא אלא משום דסבר תחילת היום קונה עירוב:

סימן קלח

מתני' מתנה אדם על עירובו. מניח שני עירובין אחד לסוף אלפים למזרח ביתו ואחד לסוף אלפים למערב ביתו. ואומר אם באו עכו"ם למזרח. וצריכני לברוח מפניהם יקנה לי עירוב שבמערב ויהיה לי למערב (שתי) [ביתי] ארבעת אלפים. הכי סליק אדעתיה פירוש' דמתני' ובגמ' פרכי' עלה הא בעינן סעודה הראויה מבעוד יום וליכא. דכי קנה לו יום ראשון למזרח אי הוה בעי למיזל למערב העיר פסיעה אחת לא מצי אזיל דממקום ערובו יש לו אלפים אמה לכל רוח והרי מעירובו ועד עירו הוי אלפים וכל עירו מיהא מצי אזיל דכולה לדידיה כיון דלן בה הוי כד"א אבל טפי לא מצי אזיל בסוף אלפים. דתו ליכא לצד שכנגדו ביום ראשון כלום. ואוקימנא לה דמנח ליה בסוף אלף לכאן ובסוף אלף לכאן. דלא הוה צריך לילך לא בראשון ולא בשני אלא ג' אלפים ונתן עירובו לסוף אלף לכל צד הלכך ביום ראשון אע"פ שקנה עירוב למזרח יכול לילך אצל עירובו שבמערב דהא ממקום עירובו שבמזרח עד מקום עירובו שבמערב אלפים הוא דהוו. ואם באו מן המערב עירובי למזרח באו מיכן ומיכן למקום שארצה אלך. ואע"ג דלא אתו עכו"ם עד למחר אמרי' יש בדירה דביה"ש קנה ליה עירוב דאידך גיסא. לא באו לא מיכן ולא מיכן הריני כבני עירי אלפים מעירי לכל רוח ואין צריך להשתכר מיכן ולהפסיד מיכן. בא

חכם מן המזרח חוץ לתחום עירי ורוצה אני ללמוד תורה מפיו ועכשיו איני יודע לאיזה צד יבוא ולמחר אשמע מבני אדם הבאים משם לכאן על ידי עירוב. ואם יאמרו שבא מן המזרח עירובי למזרח למערב עירובי למערב בא מיכן ומיכן למקום שארצה אלך לא בא לא מיכן ולא מיכן הריני בבני עירי ר' יהודה אומר אם באו מיכן ומיכן ואחד מהן רבו ילך לו אצל רבו ולא אצל האחר דקים לן בגויה דבשעת קניית עירוב דעתיה למיקניה ליה ההוא עירוב דלצד רביה מיהו איהו לא הוה ידע לאיזה מן הצדדין יבוא והשתא דידע להתם יזיל. ואם היו שניהם רבותיו למקום שירצה ילך: גמ' כי אתא ר' יצחק תני איפכא. כולה מתני' אייתי מתני' בידיה דתני בה איפכא. בורח מן החכם וגבי עכו"ם תני דלההיא צד דליתו עכו"ם ליקני עירובו קשיא עכו"ם אעכו"ם קשיא חכם אחכם עכו"ם אעכו"ם לא קשיא הא בפרהגבאני. גבאי המס ובורח מפניהם. הא במארי דמתא. וצריך הוא לפייס לו או לצעוק בעבור צרכי רבים. חכם אחכם לא קשיא הא במותיב פרקי. לדרוש ברבים. דעת האדם לילך ולשמוע הא במיקרי שמע כלו' מלמד תינוקת ומתני' אמותיב פרקי קאי וה"ק בא מותיב פרקי למזרח עירובי למזרח למערב עירובי למערב בא לכאן ולכאן דתרוייהו מותבי פירקי למקום שארצה אלך וכשיברור לו למחר הוברר הדבר דבשעת קניית עירוב דעתיה אההוא חכם הוה ודר' יצחק קאי אמיקרי שמע וה"ק בא מיקרי שמע למזרח עירובי אמותיב פרקי למערב בא מקרי שמע למערב עירובי אמותיב פירקי למזרח באו שניהם לכאן ולכאן דשניהם שוין למקום שארצה אלך ר' יהודה או' אם אחר מהן רבו היה ילך אצל רבו שניהם רבותיו למקום שירצה ילך ואצטריך לאשמעינן דאע"ג דאחד מהן רבו מובהק ורבנן דפליגי אדר' יהודה דאפילו אחד מהן רבו ילך אצל האחד שירצה. דזימנין דניחא ליה לאינש בחבריה טפי מרביה ויש לומר בדירה אף כאן. אמר רב ליתא למתני'. דקתני לר' יהודה היו שניהם רבותיו למקום שירצה ילך אלמא אית ליה לר' יהודה ברירה דהא עירוב' מאתמול קנה ואיהו השתא הוא דקא בריר ליה ואמרי' הוברר הדבר דמאתמול נמי דעתיה להאי הוה אינה עיקר. מדתני איו ר' יהודה אומר אין אדם מתנה על שני דברים כאחד. לומר בא חכם לכאן ולכאן למקום שארצה אלך דאין ברירה אלא על אחד ואינו יודע להיכן יבוא יכול להתנות ולומר אם בא חכם למזרח עירובי למזרח למערב עירובי למערב אבל לכאן ולכאן לא. מ"ש לכאן ולכאן דלא דאין ברירה מזרח ומערב נמי אין ברירה. א"ר יוחנן כבר בא חכם מתני' בהכי עסקי' שבא חכם כבר קודם ביה"ש אבל זה לא היה יודע להיכן בא או אם בא אם לאו למחר כשנשמע לו גלויי מילתא בעלמא הוא ואיגלאי מילתא דההיא עירוב קנה ואין זה סמך על ברירת ספק אלא קנייה ודאית שהרי אמר לצד החכם יקנה לי עירובי והחכם כבר

בא קודם קנייה וקנה. פי' ר"ת זצ"ל דאע"ג דאמר רב [דליתה למתניתין מקמי איו] לא ס"ל (באין) [באיו] אלא סובר דיש ברירה בין בדרבנן בין בדאורייתא דאמרי' פ"ק דבבא קמא איתמר (ג') אחין שחלקו ובא בעל חוב וטרף חלקו של אחד מהן רב אמר בטלה מחלוקת קסבר יורשין הוו וכדרבנן דאיתמר בפ' משילין שנים שלקחו חבית ובהמה בשותפו' אמר רב חבית מותרת דיש ברירה ובהמה אסורה דקא ינקי תחומין מהדדי ואמרי' תו התם דרש מר זוטרא הלכה כר' אושעיא דבדרבנן יש ברירה וכתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל לשם ואפסיקא הילכתא בהדיא כר' הושעיא דסבר בדרבנן דיש ברירה וקמו להו רב ור' הושעיא בחדא שיטתא וכיון דקאי רב כר' הושעיא שמעינן דהלכתא כותיה דרב דיש ברירה. ובספר הישר כתב דאפי' בדאורייתא קיי"ל דיש ברירה מההיא דפרק השותפין [השותפין] שנדרו הנאה זה מזה אסורין ליכנס בחצר ראב"י אומר זה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו ומפרש תלמודא בפ' שור שנגח את הפרה דביש ברירה פליגי וקיי"ל משנת ראב"י קב ונקי הלכך [הלכה] כמתני' וכרבנן וכ"כ ה"ר משה מיימון זצ"ל כדברי חכמים דמתני'. תניא האומר לחמשה הריני מערב על איזה מכם שארצה רציתי ילך לא רציתי לא ילך רצה מבעוד יום עירובו עירוב משחשיכה [אין] עירובו עירוב. דילמא ביה"ש לא הוה דעתיה אהאי. ולדידן דקיי"ל דיש ברירה כדפרישית אפי' רצה משחשיכה עירובו עירוב דהוברר הדבר דבשעת קניית עירוב דעתיה אהאי הוה. מיהו לא משתרי בהאי עירובא אלא אחד מאותם חמשה כדאמר על איזה מכם שארצה. תניא הריני מערב לשבתות של כל השנה כולה רציתי אלך לא רציתי לא אלך כלומר העירוב יהא מונח בסוף אלפים למזרח או למערב במקום המשתמר והריני מניחו שם עכשיו בשביל השנ' כולה שבשבת שארצה יקנה לי עירובי ובשבת שלא ארצה אהיה כבני עירי ולא יקנה לי עירובי להפסידי אלפים אמה שבמערב או במזרח. רצה מבעוד יום עירובו עירוב משחשיכה [רש"א] עירובו עירוב וחכ"א אין עירוב וקיימא לן כר"ש דאפי' רצה משחשיכה עירובו עירוב דקיי"ל דיש ברירה דביה"ש נמי דעתיה הכי הוה:

סימן קלט

מתני' ר"א אומר יום טוב שהוא סמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה מערב אדם שני עירובין. אם היה צריך לילך יום ראשון לכאן ויום שני לכאן יכול לערב למזרח [ולמערב] ערב יום [טוב] ראשון ואומר עירובי של מזרח יקנה לי היום לצורך מחר שהוא יום ראשון ועירובי של מערב יקנה לי ביה"ש דלמחר לצורך יום שני דקסבר ר' אליעזר שבת ויו"ט לאו כחד יומא אריכא נינהו אלא שתי קדושות הן ובין השמשות דקמא לדידיה הוא דקני ולאו ליום שני וכן אם ירצה יערב בראשון למערב ובשני למזרח. עירובי בראשון למזרח

ובשני כבני עירי כלומר אם [לא] היה צריך לילך אלא באחד מן הצדדין ביום ראשון ובשני א"צ לזוז ממקומו מתחומו לא לכאן ולא לכאן ואינו רוצה להפסיד לא אלפים של תחומו מיכן ולא [אלפים] של תחומו מיכן יערב עירוב אחד לצד שהוא רוצה [לילך] בו ביום ראשון ויאמר עירובי זה יקנה לי לצורך מחר ובשני הריני כבני עירי שלא עירבו ויש לו אלפים לכל רוח עירובי בשני למזרח ובראשון כבני עירי כלומר אם היה צריך לילך בשני ולא בראשון יאמר עירובי זה יקנה לי ביה"ש דלמחר ובראשון אהיה כבני עירי. וחכ"א או מערב לרוח אחת לצורך שני הימים או אינו מערב כל עיקר ואפי' [לצד אחד] להיות באחד מן הימים כבני עירו. או מערב לשני ימים או אינו מערב כל עיקר כיצד יעשה מוליכו השליח בראשון עי"ט שלפני השבת ומחשיך עליו עד שיקנה העירוב נוטלו ובא לו שמא יאבד ושוב אין לו עירוב לשני כדקתני נאכל עירובו בראשון [וכו'] וחוזר ומוליכו בשני ומחשיך עליו עד שיקנה העירוב ואוכלו ובא לו נמצא משתכר בהליכתו כלומר קנה לו עירוב הליכה ליום מחר ומשתכר בעירובו שאכלו וביו"ט אחר השבת דלא אפשר בהכי מוליכו בראשון וחוזר והולך שם בשני לראות אם קיים העירוב ומחשיך עליו עד שיקנה העירוב ואם רצה יאכלנו אחרי כן. נאכל עירובו בראשון עירוב לראשון ואין עירוב לשני אמר להם ר"א מודים אתם לי שהן שתי קדושות. דקאמריתו אין עירוב לשני דאי חדא קדושה נינהו חו"ל כחד יומא אריכא ויקנה ביה"ש של ראשון לשניהם וכיון דשתי קדושות נינהו יכול לערב נמי לשתי רוחות. אמר רב הלכה כארבעה זקנים ואליבא דר"א דאמר שתי קדושות הן ואילו הן ד' זקנים רשב"ג ור"י בנו של ריב"ב וראב"ש ור"י בר' יהודה סתימתאה ואיכא דאמר חד מנייהו ר' אלעזר בן שמוע ומפיק ר' יוסי בר' יהודה סתימתאה. כתב ה"ר ברוך בר' יצחק זצ"ל בספר התרומה שנינו בירושלמי פ"ק דביצה רב חסדא בעי מיחלפה שיטתיה דרב תמן הוא עביד לה שתי קדושות פי' דרב פסיק הלכה כארבעה זקנים ואליבא דר"א דאמר שבת ויו"ט שתי קדושות נינהו והכא הוא עבד לה קדושה אחת דאיתפלגון שירי פתילה שירי מדורה שירי שמן שכבו בשבת מהו להדליקן ביום טוב רב ור"ח תרויהון אמרין אסור ורבי יוחנן אמר מותר. אין יותר אחרי כן מדבר זה. ואו' אני לפי האמת אין צריך להחליף פלוגתייהו ולא תקשה מדרב אדרב דטעמא דרב דאסר שירי פתילה משבת ליו"ט לא הוי משום דקדושה אחת הן אלא טעמא הוי משום הכנה דרבה דהכבוי קרוי הבנה שיותר טובות הן להדליק כשנדלקות וכבויות תחילה אבל רב חסדא דמחליף ומפיך דברי רב משום דסבר טעמא דרב דאסר משום קדושה אחת הן ור"ח לטעמיה דלית ליה הכנה דרבה פ' בכל מערבין ודוגמת פירכא דשירי פתילה כבר פריך רב חסדא פרק בכל מערבין רב חסדא דמי דרב אדרב

מי אמר רב הלכה כד' זקנים ואליבא דר"א דאמר שתי קדושות הן והאמר רב שבת ויו"ט ביצה שנולדה בזה אסורה בזה ומתרץ רבה טעמא דרב משום הכנה ה"נ נתרץ משירי פתילה ולא נפיך ולא נחליף הדברים. הלכך נראה לי דבשני ימים טובים של ר"ה או יו"ט הסמוך לשבת לפניה או לאחריה הפתילות שמדליק לצורך יו"ט ראשון אם נכבו תתילה ביום טוב כבוי זה קרוי הכנה שהן טובות יותר להדליקן ואסור להדליקן למחר ביום לצורך יו"ט שני או לצורך השבת דאין יו"ט מכין לשבת וצריך להדליקן בחול ולכבותן בחול דעתה מוכנות הן בחול וכי חוזר ומדליקן לצורך יום טוב ראשון וכבו אחרי כן אין בכך כלום ומותר להדליקן לצורך יום טוב שני או יעשה פתילות אחרות מבחול לצורך יום טוב שני ולא יסמוך על הישנות הנותרות מיום ראשון. וכן הלפידים שהובערו קצת ביו"ט ראשון וכבו אסור לחזור ולהדליקן ביו"ט שני של ר"ה וכן לפידים שנותרו משבת ונכבו אסור להרליקן ביו"ט שאחריו כי הכבוי היא הכנה שטובו' הן יותר לחזו' ולהדליקן וצריך עצים אחרי' להרבו' ולערב בהן כדאמ' פ' משילין מרבה עליהם עצים מוכנים ומבטלן והיינו דאמר בירושלמי שירי פתילה ושירי מדורה אסורין ושירי שמן נמי נעשה צלול יותר כשמדליקין בו אבל בשני ימים טובים של גליות של פסח ועצרת וסוכות אין חששא בכל אלה שיום אחד חול ואיסור הכנה לא שייך מיו"ט לחול דביצה שנולדה בשבת או ביו"ט מותרת בחול וכן פירות שנשרו מאליהן ביו"ט מותרין למחר בחול וכן בשני ימים טובים של גליו' משא"כ בשני ימים טובים של ר"ה או יו"ט הסמוך לשבת לפני' או לאחריה כדפרישית לעיל עכ"ל. וקשיא לי אני המחבר יצחק בר' משה נב"ה דאדרבה מדשביק רבה לרב חסדא בר פלוגתיה ולא שני ליה מטעם הכנה כדשני ליה פ' בכל מערבין ש"מ דהודה רבה לר"ח דמחלפא שיטתיה דרב ותו דאין דרך הכנה בכך דאין הכנת פתילה כי אם הכתוב כדתני בר קפרא פ' המביא כדי יין ששה דברים נאמרו בפתילה שלשה להחמיר ושלשה להקל להחמיר אין גודלין אותה לכתחילה ביו"ט ואין מהבהבין אותה ביו"ט באור פי' מפני שמתקנה. ותנן בפרק במה מדליקין כחס על הנר כחס על השמן כחס על הפתילה חייב ר' יוסי פוטר בכולן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם ואוקמה ר' יוחנן לדר' יוסי כר' שמעון ומ"ש פתילה כדאמר רב המנונא ואיתימא רב אדא בר אהבה הכא בפתילה שצריך להבהבה עסקינן (רבה א') [דבהא] אפי' ר' שמעון מודה משום דקא מתקן מנא ופירש"י כר' שמעון ופט' ליה משום דאינה צריכה לגופה וכחס על הפתילה ה"ט דמיחייב כגון להבהבה שלא הובהבה מבעוד יום דכיבוי זה צריך לגופה שיהא הלהב נוח לאחוז בה כשיבוא להדליקה עכ"ל. הא למדת שעיקר הכנת הפתילה היינו הבהוב אבל בהבהבה מבעוד יום לא משכח בה כבוי הצריך

לגופה. וגם מה שפי' דטעמיה דרב אסר שירי פתילה משבת ליו"ט לא הוה משום קדושה אחת אלא משום הכנה ור"ח לטעמיה דלית ליה הכנה דרבה גם ע"ז אני משיב שהרי אשכחן בירושלמי פ' בכל מערבין דסתמא דתלמורא ושאר אמוראי נמי מפרשי טעמא דרב משום קדושה אחת דמסיק התם בירושלמי בכל מערבין אמר להם רבי אליעזר אין אתם מודים לי שאם עירב בככר הראשון שהוא מערב בככר השני שאם אכלו בראשון שהוא עירוב לראשון ואינו עירוב לשני הרי שתי קדושות הן ואינון מתיבין ליה ואין אתה מודה לנו שאין מערבין בתחילה ביו"ט הרי קדושה אחת דאתפלגון שירי פתילה שירי מדורה שירי שמן שכבו בשבת מהו להדליקן ביו"ט רב ור' חנינא תרויהון אמרין אסיר ר' יוחנן אמר מותר אמר ר' מנא קומי ר' יודן מה אפכי לה פתילה גבי ביצה א"ל מן מה דאת חמיי רבנן מדמיי לה הדא היא ואח"כ מסיק ר"ח בעי מחלפא שיטתיה דרב וכו' ובמעיינת התם בכולה ההיא שמעתא משכחת לה כולה שמעתא. דמפרשי טעמיה דרב משום קדושה אחת [ויותר נראה בעיני כדברי רבותי שמפרשי' דלדידן שרי ואע"ג דפסקי' כרב בריש ביצה לענין דשבת ויו"ט נולדה בזה אסורה בזה ולא כר"י דשרי דהתם טעמא משום הכנה דרבה כדמפרש התם ולא קדושה אחת הן] דרב ס"ל שהם שתי קדושות דאמר הלכה כד' זקנים אליבא דר' אליעזר וההיא דירושלמי לאו משום הכנה קאסר ליה דלא שייכא הכנה בכה"ג אלא מטעם קדושה אחת אוסר כדפרישית. ושלחתי הדברים לה"ר ישעיה בן ה"ר מלי זצ"ל וזה אשר השיב לי כל אלה דברי ה"ר ברוך זצ"ל נראו לי רחוקים ביותר ואין הלב מקבלן שתיקרא הכנה הדלקת השמן והפתילה והעצי' אצל יו"ט ומה שהשבת עליו דאדרבה מדשבקיה רבה לרב חסדא בר פלוגתיה ולא שני ליה מטעם הכנה כדשני ליה בפ' בכל מערבין ש"מ דהודה רבה לר"ה דמיחלפא שיטתיה דרב ותו דאין דרך הכנה בכך דאין הכנת פתילה כי אם הבהוב. אלה הדברים נראה לי נכוחים שאין לתלות טעם שירי שמן והפתילה והמדורה בעבור הכנה כלל [חדא שאין זה הכנה כלל] לחושבם הכנה ועוד תלמוד ירושלמי אוסר משום טעם קדושה אחת ואין שום אמורא שישיב לרב חסדא דלא מיחלפה שיטתיה דרב וטעמא משום הכנה ואנן ניקום ונאמר מילתא מה דלא מסתבר לאמוראי. הילכך בודאי לא אסר רב אלא משום קדושה אחת דכיון שהדליקן לשבת הוקצו מחמת איסור שכל זמן שהן דולקין אסור לכבותן וכשכבו מאליהן אסור להנות מהם כל יום השבת דמגו דאתקצאי לביה"ש אתקצאי לכולי יומא וכי היכי דאתקצאי לכל יום השבת אתקצאי נמי ליום טוב שלאחריה משום דקסבר רב קדושה אחת הן וכיומא אריכא דמו ומה שנאסר בשבת נאסר ביו"ט וקשה לי לדברי ירושלמי שאוסר אות' ביום טוב מפני שהוקצו בשבת מחמת

איסור א"כ אם היו דולקים בין השמשות של מוצאי שבת אסורים ביו"ט אפי' למ"ד שתי קדושות הן ולאו ביומא אריכא דמו דהא אתקצאי לביה"ש משום דהוה ספק שבת וקיי"ל דכל דאתקצאי ביה"ש אתקצאי לכל' יומא וכדאמר גבי נויי סוכה שהן אסורין עד מוצאי יום טוב האחרון מיגו דאתקצאי לביה"ש שהוא עדיין ספק שביעי אתקצאי לכולא יומא וא"כ יום טוב שחל להיות אחר השבת אל נשחוט בהמה חיה ועוף שהרי הוקצו לביה"ש מחמ' איסור שהוא ספק שבת ואסור לשחוט ויהיו אסורין כל היום לשחוט כיון שהוקצו לבין השמשות ונ"ל לתרץ דאע"ג דאסירי למישחט בין השמשות מותרין לשחו' ביום טוב [דיו"ט לגבי שחיטה כחול הוי] כיון שמותר לשחוט במוצ"ש לחול ואע"פ שביה"ש היה אסור לשחוט משום שמלאכה זו מותרת בחול ולכך אף ביו"ט מותר לשחוט שבשבת אסור לשחוט משום מלאכה אבל ביו"ט מלאכה זו מותרת כאילו היה חול אבל נר שכבה בשבת נאסר בכל היום משום מוקצה וכמו שנאסר בכל היום נאסר גם ביו"ט שלאחריו דקדושה אחת הן וכיומא אריכא דמו וכמו שנוהג איסור הכבוי בשבת כן נוהג גם ביום טוב שאסור לכבות הנר והעצים כדי לחוס עליהם ואע"פ שהם צריכין לו ביו"ט עצמו והלכך איסור המוקצה של שבת הוא מושך גם ביו"ט שלאחריו ודוקא שכבו בשבת שנאסרו משום מוקצה הן אסורין גם ביו"ט אבל אם היו דולקין והולכין בין השמשות של מוצ"ש מותרין ביו"ט דיו"ט גבי הדלקה בחול הוי וכמו שהן מותרין במוצ"ש לחול כך הן מותרין במוצ"ש ליו"ט כמו שאמרתי גבי שחיטה. כלל הדבר כל שנאסר בשבת משום מלאכה כגון נר הדלק' ובהמה בחייה מותרים ביו"ט דיו"ט לגבי מלאכה זו כחול הוי וכל שנאסר בשבת משום מוקצה נאסר גם ביו"ט שלאחריו למ"ד קדושה אחת הן וכיומא אריכא דמו ויפה אר"ח דמיחלפיה שיטתיה דרב כי היכי דלא תקשי הא דרב אמאי דאמר הלכה בפ' בכל מערבין דשתי קדושות הן. ופסק הלכה הוא כדפסק רב בעירובין דשתי קדושות הן וביצה שנולדה בשבת דאסורה ביו"ט משום הכנה וזו הלכה של שירי שמן ופתילה לא הוזכרה בתלמודנו כלל כ"א בירושלמי מביא אותה ואפי' אם איתא דרב אמרה. הלכה בזו שאמר בעירובין והדר ביה מההיא והילכך שירי שמן ושירי פתילה ושירי מדורה שדלקו בשבת מותרין ביו"ט דב' קדושות הן ולאו כיומא אריכ' דמו. ישעי' בי רבנא מלי ז"ל: והשתא דפרישית דהלכה כר"א דשבת ויו"ט שתי קדושות הן יש לנו ללמוד מיכן דמי שבא בספינה ביו"ט מחוץ לתחום שמותר לו בשבת לצאת ממנה ולהכנס לעיר ומהלך את כל העיר כד"א דלכשיקדש היום קונה שביתה בספינה בתחום העיר ולא חשבינן ליה כאילו בא בשבת מחוץ לתחום דלאו קדושה אחת היא ולאו ביומא אריכא דמי אלא שתי קדושות הן כדפסיק רב ואע"ג דקניית שביתה מיו"ט לשבת קרי

הכנה בכולה שמעתא ואין יו"ט מכין לשבת ותניא נמי אמרו לו לר"א אי אתה מודה שאין מערבין בתחילה מיום טוב לשבת אמר להן אבל הא (לאו) [לאיי] חדא קדושה היא ור"א התם משום הכנה שמכין מיו"ט לשבת ולאו משום דחד יומא אריכא הוא הא למדת דקניית שביתה מיו"ט לשבת הכנה היא ואסור. הני מילי שהולך ומערב בפת דהויא הכנה דקרי לה שם עירוב אי נמי במהלך ומערב ברגליו דבעי למימר שביתתי במקומי דבדיבורו מכין מיו"ט לשבת אבל הכא בספינה דלא קאמר ולא מידי אין כאן הכנה ושרי דאמר רב יהודא עירב ברגליו ביום ראשון מערב ברגליו ביום שני עירב בפת ביום ראשון מערב בפת ביום שני עירב בפת ביום ראשון מערב ברגליו ביום שני עירב ברגליו ביום ראשון אין מערב בפת ביום שני שאין מערבין בתחילה בפת מיו"ט לשבת דהויא הכנה דקרי ליה השתא שם עירוב. עירב בפת ביום ראשון מערב בפת ביום שני אמר שמואל ובאותה הפת דוקא דקרא עליה שם מאתמול והשתא קא שתיק אבל לא בפת אחרת דבעי למיקרי עלה שם עירוב השתא ואמר רב אשי מתני' נמי דייקא דקתני כיצד הוא עושה מוליכו בראשון ומחשיך עליו נוטלו ובא לו בשני מחשיך עליו ואוכלו ובא לו הא למדת דהיכא שאינו קורא שם עירוב עליו שפיר דמי ולא מקרי הכנה אלא ממילא קני שביתה וה"ה לבא בספינה שממילא קונה שביתה ושרי. מיהו יש לדחות דשאני הכא שכבר קרא עליה שם עירוב אתמול ומחזי כאילו עירב כבר מעי"ט ותו דפרכינן ואלא הא דאמר רב יהודה עירב ברגליו ביום ראשון מערב [ברגליו] ביום שני הא קא מכין מיו"ט לשבת דבשלמא מערב בפת בשני תרצת דתחילת (קודם) [היום] קונה עירוב ועירוב דפת בשתיקה ממילא קני דהא כבר קרא עליה שם מערב יו"ט ראשון דבאותה פת דוקא מערב אלא בעירב ברגליו דבעי למימר שביתתי במקומי ולא מצי לכוין תחילת יום השבת ובעי למימר מבעוד יום [ואשתכח דקא] מכין מיו"ט לשבת א"ל מי סברת דאזיל ואמר מידי דאזיל ושתיק וקונה שביתה ממילא הא למדת דאע"ג דאותה הליכה שעירב בה [בראשון] פסקה (ואצצה) [ויצאה] דלא דמי לי' לפת דזהו אותו פת עצמו שקרא עליה שם עירוב מבראשון אפי' הכי שרינן ליה לילך ולקנות שביתה הואיל ולא קאמר ולא מידי דאין זה הכנה כ"ש לבוא בספינה ביום טוב שקנה שביתה בין השמשות ומותר לו לצאת ממנה לאחר בין השמשות ותו דת"ר עירב ברגליו ביום ראשון מערב ברגליו ביום שני נאכל עירובו בראשון אין יוצא עליו בשני ד"ר ור' יהודה אמר ה"ז חמר גמל דילמא חדא קדושה היא וקנה העירוב לשני הימים והפסיד אלפים שכנגד עירובו וכאן לא קנה כלום אלא אלפים שהיו לו בלא עירוב או דילמא שתי קדושות הן ולא [קנה] עירובו אלא ליום א' ודינו להיות בשני כבני עירו ואין לו אלא אלפים וממ"נ בהני אלפים משתרי. ופי'

רבי' יצחק בר אשר זצ"ל דר' דאמר אין יוצא עליו בשני מיהו כבני עירו [הוי] ויש [לו] אלפים לכל רוח מעירו דר' ס"ל כר"א דאמ' שתי קדושות הן ואין לספוקי ולומר לחומרא כדאמר ר"י ה"ז חמר גמל משום דדילמא חדא קדושה היא. ומתוך כך דקדק רבי' יב"א להתיר לצאת מן הספינה דהא הבא מאתמול קנה שביתה לשם במקום העירוב ולא היה לו אלפים מעירו שכנגד עירובו. ואע"ג דמאתמול קנה שביתה במקום אחד אומר ר' דס"ל כר"א דלכתחילה קונה לו שביתה אחרת מיו"ט לשבת כאן כעירו ויש לו אלפים אמה לכל רוח בעירו. והאי נמי הבא בספינה לעירו אע"ג דמאתמול קנה שביתתו במקום שהיתה שם הספינה מיהו עכשיו שבא לתוך אלפים לעירו קודם ביה"ש ממילא קונה שביתתו כאן ויש לו אלפים כבני עירו ומותר לו לצאת מן הספינה לאחר בין השמשות וללכת לביתו. ותו נראה בעיני ראיה ברורה דא"ל אביי ואלא הא דתנן כיצד הוא עושה מוליכו בראשון ומחשיך עליו נוטלו ובא לו בשני מחשיך עליו ואוכלו ובא לו הא קא מכין מיו"ט לשבת א"ל מי סברת סוף היום של ערב שבת קונה עירוב [תחילת היום של שבת קונה עירוב] ושבת מכינה לעצמה ואיהו לא צריך למימר ולא מידי [הלכך אף כאן] אין הכנה כלל ושרי ליה לצאת מן הספינה לאחר בין השמשות ויש לו אלפים אמה לכל רוח עירו: תניא והיה ביום הששי והכינו חול מכין לשבת וחול מכין ליו"ט ואין יו"ט מכין לשבת ואין שבת מכינה ליו"ט ומש"ה שבת ויו"ט נולדה בזה אסורה בזה דליתא מן המוכן בהיתר. והכינו משמע והזמינו כמו מיכן אני אוכל לערב וכ"ש הזמנה בעשייה בידים דאי משום הכנה בידים ולומר שיאפו ויבשלו מבעוד יום בהדיא כתיב את אשר תאפו אפו אלא הזמנה בפה קאמר וכתיב והיה ביום הששי וסתם ששי חול הוא ואחשבה רחמנא לסעודת שבת שיזמיננה מבעוד יום. ובחול ואין יו"ט מכין לשבת. דששי כתיב דמשמע חול ויו"ט נמי שבת איקרי ובעי סעודתו הזמנה והזמנתה בחול אבל סעודת חול לא חשיבה ולא שייכא בה הזמנה והלכך באחד בשבת בעלמא שאינו יו"ט לא אסרינן ביצה שנולדה אתמול בשבת. ואין יו"ט מכין לחבירו הכא ל"ג לה וטעמא דמילתא משום דששי דמשמע חול מכין ליו"ט ושבת ולא יו"ט (ושבת) [ליו"ט] כך פי' ר' שמואל זצ"ל. וכשם שהשבת מכינה לעצמה כדאמרי' בסמוך כך יו"ט מכין לעצמו ומה שנאסר נולד ביום טוב למ"ד משום הכנה גזירה משום יו"ט אחד השבת ואמר במדרש שלא ירד להם מן לישראל בשבתות וימים טובים ויש מדרשות חלוקין דדרשינן ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו ברכו במן וקדשו במן שלא ירד בו משמע אבל ביו"ט ירד א"כ יו"ט מכין לשב'. ובתפלת ערב של שבת אנו אומרים באתה קדשת וברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים משמע כמו כן שירד מן בימים טובים. ולפי אותו מדרש שסובר

אליבא דהלכתא שלא ירד מן לישראל צ"ל דמשמע ליה ביום הששי דבחול כדפי' רבינו שמואל דהששי משמע המיוחד והמבורר שהוא חול כדדרשי' הירך המיומנת שבירך הלכך הכנה דאורייתא היא. ומה שאנו אופים מיו"ט לשבת משום עירובי תבשילין מפרש לה רבה בפ' אלו עוברין משום הואיל והקשה רבי' יב"א המבשל בשבת בשוגג אמאי יאכל דאפי' ר' יוחנן הסנדלר [דקא אסר] לא מדאורייתא [קאסר] כדמוכח פ' אילו נערות ואמאי מדאין יו"ט מכין לשבת כ"ש שבת לעצמו. ומתוך קושיא זו רגיל רבי' יב"א לפרש דבאפייה ובישול לא שייכא הכנה כיון דאין זה אלא תיקון בעלמא שמתקן את האוכל ואין הכנה אלא לענין ביצה שהוא מעשה חדש דמאתמול גמרה כדאיתא בריש מסכת ביצה ולענין קניית עירוב דשמעתין דמשוי ליה הכנה. וקשיא לפירושו מאי פריך בריש מסכת ביצה שבת בעלמא תשתרי והא לידה הכנה הוא כדמוכח' ההיא דרב ור"י בפ"ק דביצה דשבת ויו"ט נולדה בזה אסורה בזה משום הכנה ובחנם דחק רבי' יב"א דהא אמרי' בהדי' בשמעתי' דשבת מכינה לעצמה: בריש פרק שני דמסכת ביצה ת"ר יו"ט שחל להיות ע"ש אין מערבין לא עירובי תחומין ולא עירובי חצירות ר' אומר מערבין עירובי חצרות אבל לא עירובי תחומין לפי שאתה אוסרו בדבר האסור לו ואי אתה אוסרו בדבר המותר לו שלח ר' אלעזר לגולה לא כששונין בבבל ר' מתיר וחכמים אוסרים אלא ר' אוסר וחכמים מתירים א' רבא א"ר סחורה א"ר הונא הלכתא כותיה דר' לחומרא. הלכך יו"ט שחל להיות ע"ש אין מערבין לא עירובי תחומין ולא עירובי חצירות: בריש פ' שני דמס' ביצה א"ר חייא בר אשי אמר רב מניח אדם עירובי (תבשילין) [תחומין] מיו"ט לחבירו ומתנה איכא דאמרי א"ר חייא בר אשי אמר רב מניח אדם עירובי תבשילין מיו"ט לחבירו ומתנה מ"ד עירובי תחומין כל שכן עירובי תבשילין מ"ד עירובי תבשילין אבל עירובי תחומין לא מאי טעמא דלמקני שביתה בשבתא לא. פסק אלפס הלכתא כאיכא דאמרי ופי' דהני מילי בעירובי תחומין דמקניא שביתה הוא אבל עירובי חצירות דביטול רשות הוא מניח אדם עירובו ביו"ט ראשון ומתנה ונימא הכי אי האידנא חולא בהאי עירובא נשתרי לן לטלטולי בשבתא מביתא לביתא ומדרתא לדרתא ואי האידנא יומא טבא אין בדברי כלום ולמחר במעלי שבתא דהוא יו"ט שני נימא הכי אי האידנא יומא טבא כבר עריבנא מאתמול והשתא לא צריכנא מידי ואי האידנא חולא הוא בהאי עירובא לשתרי לן לטילטולי מביתא לביתא ומדרתא לדרתא וכן פסק ה"ר משה בר מיימון זצ"ל:

סימן קמ

מתני' ר' יהודה אומר ר"ה שהיה ירא שמא תתעבר. שמא יעשו ב"ד הגדול אלול מעובר ויהי' שני ימים טובים והוא צריך לילך ביום ראשון לצד אחד ובשני לצד אחר. מערב שני עירובין. ומניחן בעיו"ט זה לכאן וזה לכאן. ואומר עירובי בראשון למזרח ובשני למערב בראשון למערב ובשני למזרח עירובי בראשון ובשני כבני עירי עירובי בשני ובראשון כבני עירי הכל כדפרי' לעיל גבי יו"ט הסמוך לשבת ולא הודו לו חכמים דקסברי קדושה אחת הן. מאן לא הודו לו אמר רב ר' יוסי הוא דתניא מודים חכמים לר"א. אע"ג דפליגי עליה בשבת ויו"ט הכא מודו בר"ה שהיה ירא שמא תתעבר שמערב אדם שני עירובין ואומר עירובי בראשון למזרח כו'. משום דשתי קדושות הן דחד מנייהו חול ומשום ספיקא דלא ידעינן אי עברוה ב"ד וקדשו ירחא ביום שלשים ואחד ויהיה ראשון חול או דילמא ביום שלשים נקבע והאי שני חול הוא דעבדי ליה. ור' יוסי אוסר אמר להם ר"י אי אתם מודים לי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש. דקסבר דלאו משום ספיקא דשמא באו עדים ביום שלשים או ביום שלשים ואחד לחודיה איתקן אלא אף משום שמא באו עדים מן המנחה ולמעלה איתקן דתרויהו קדשי דאמור רבנן שהיו מצפין ביום שלשים של אלול שמא יבואו עדים שנראית הלבנה היום ויקדשו ב"ד את החודש היום ונוהגין אותו היום קודש שמא יו"ט הוא ותניא תמיד של ר"ה שחרית קרב כהלכתו תמיד של חול ושיר של חול המתוקן ליום בהשיר שהיו הלוים אומרי' בבית המקדש ובתמיד של בין הערבים [אומר שיר אחר הסירותי מסבל שכמו כדאמרי' בפ' בתרא דר"ה ואם באו עדים אחר תמיד של בין הערבים] שכבר קירב תמיד בשיר של חול תקנו שיהו מקדשין החודש מחר ומיום המחרת מונין קביעותן כדי לומר שיר הראוי ליום טוב ומ"מ את גמר יום ל' נוהגים קודש כתחילתו שכן תקנו שיהיו נוהגין אותו היום קודש ואפי' גמרו של יום ואע"פ שיודעין שידחה למחרת ולמחר קודש והרחוקין מב"ד נוהגים שני ימים טובים לאו משום ספק נראית לבנה ביום ל' והוי שני חול ספק ביום ל"א והוי ראשון חול קא עבדי. אלא משום שמא באו עדים אחר תמיד של בין הערבים ונהגו ב"ד שניהם קודש קעבדי. אלמא שניהן קודש. אלמא אנן דדחקינן מב"ד מספקא לן דילמא הכי הוה ותרוייהו חד קדש. ורבנן אמרי לך התם נמי כיון דנדחה ליום המחרת הוי ראשון חול וליכא קדש אלא חד והאי דתקון לגמור היום בקדושה כי היכי דלא לזלזלי ביום שלשים [של שנה אחרת] דאי שרית להו לעשות בו מלאכה מן המנחה ולמעלה כשיודעין שידחה אתו למיעבד ביה [נמי] קודם המנחה ויבואו עדים קודם המנחה ויהיה קדושו היום ונמצא שעשו מלאכה ביו"ט. וקיי"ל כר' יוסי דקדושה

א' הן ואינו מערב אלא לשניהם למזרח או לשניהם למערב אבל יום אחד למזרח ויום אחד למערב לא דר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי ועוד דשנאה ר' במתני' בלשון חכמים. ואמרי' בפ"ק דביצה רבא אמר אף מתקנת ר' יוחנן בן זכאי ביצה אסורה מי לא מודה ר' יוחנן בן זכאי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש וב"פ הר"מ בן מיימון זצ"ל דקדושה אחת הן ואינו מערב אלא לשני הימים לרוח אחת. מיהו ק"ק מדקתני מודים חכמים לר"א משמע דר"א סבר דב' קדושות הן וכבר פסק רב לעיל הלכה כר' אליעזר ושמא מודים חכמים לר' אליעזר בראש השנה ופליגו עליה ביום טוב ושבת ור' אליעזר מודה להם ביום טוב ושבת ופליג עלייהו בשני ימים של ר"ה ולא תקשי דרב אדרב דרב פסיק הכא כר' אליעזר ביו"ט ושבת דשתי קדושות הן ובפ"ק דביצה אתמר שני ימים טובים של ר"ה רב ושמואל דאמרי תרוייהו נולדה בזה אסורה בזה אלמא דסבר קדושה א' הן. וזה אשר שלח לי ה"ר ישעיה זצ"ל. קשיא לי דרב אדרב דבפ"ק דביצה אמרי' שני ימים טובים של ר"ה רב ושמואל דאמרי תרוייהו נולדה בזה אסורה בזה אלמא קדושה אחת הן ובפ' בכל מערבין אמרי' תניא מודים חכמים לר"א בר"ה שהיה ירא שמא תתעבר וכו' וכיון דרב פסק התם הלכה כר' אליעזר ביו"ט ושבת השתא י"ל ביו"ט ושבת דפליגי רבנן עליה דר"א פסיק רב שהן ב' קדושות בר"ה דמודו רבנן לר' אליעזר לא כ"ש דסבר רב שהן שתי קדושות. ונ"ל לתרץ שאין טעם ב' קדושות דר"ה דומה לטעם שתי קדושות דשבת ויו"ט דמ"ד דב' ימים טובים של ראש השנה הן שתי קדושות סבר דמספיקא עבדי' תרי יומי וחד מנייהו חול והלכך אין קדושתו שוה שהא' קודש והא' חול בשני י"ט של גליות וביצה שנולדה בזה מותרת בזה ומ"ד קדושה א' הן סבר לאו משום ספיקא עבדינן להו שהרי אם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגים אותו היום קודש [אע"פ שידוע בבירור שהוא חול ולמחר קודש] א"כ חומרא דרבנן הוא לעשות ב' ימים ונולדה בזה אסורה בזה דביומא אריכא דמי אבל שבת ויו"ט אין לומר א' מהם חול ששניהם קודש אלא בהא קמיפלגי רבנן סברי [כיון דאין חול מפריד ביניהם קדושה אחת הן וביומא אריכא דמו] דא"י לערב כ"א עירוב אחד לשני הימים ור"א סבר אע"ג דשניהם קדושים ואין חול מפריד ביניהם מ"מ זה קדוש לעצמו וזה קדוש לעצמו שזה יקרא שבת וזה יקרא יום טוב ושתי קדושות הן ולאו כיומא אריכא דמו ויכול לערב שני עירובין לשני הימים שכל יום עומד בפ"ע ובזה פסק רב הלכה כר"א דשתי קדושות הן [ויכול לערב שני עירובין וגם הביצה שנולדה בזה מותרת בזה אי לאו משום הכנה דרבה אבל גבי ר"ה דסבר ר"א דשתי קדושות הן] אע"פ שחכמים מודים לו לא ס"ל לרב כותייהו דטעמא דידהו [משום] דקסברי שהאחד מהם חול ומשו"ה יכול לערב שני

עירובין ורב ס"ל בהא כר' יוסי דקדושה אחת הן וביומא אריכא דמו ואם נולדה בזה אסורה בזה ולא בעבור ספק ניתקנו מתחילה ואם נפשך לומר נהי דאחמור רבנן ועשו שניהם קדש מי אילימא קדושתו משבת ויו"ט הסמוכין זה לזה ולמה שם היה סובר רב נולדה בזה מותרת בזה אי לאו משום הכנה דרבה והכא הוא סובר נולדה בזה אסורה בזה. תשובה שבת ויו"ט הן שתי קדושות שזה קדוש לעצמו וזה קדוש לעצמו וס"ל כר"א שאין זה נמשך ונגרר אחר זה אלא כל אחד לעצמו עומד שזה יום טוב וזה שבת אבל שני ימים טובים של ר"ה כלום אתה יכול לומר שיהא זה קדוש לעצמו וזה קדוש לעצמו יום אחד הוא ר"ה לא שני ימים הילכך כשהחמירו חכמים ואמרו ששניהם קודש לא שיהו חלוקים זה מזה אלא כיומא אריכא דמו שיום השני נמשך ונגרר אחר יום הראשון ומשו"ה א"ר נולדה בזה אסורה בזה. שלומך יכפילו מן השמים בשלום רבנן דאיקרו מלכי שנאמר בי מלכים ימלוכו ישעיה בי רבנא מלי זכור לטוב:

מתני' ועוד א"ר יהודה מתנה אדם על הכלכלה ביו"ט ראשון ואוכלה בשני. ואומר ביו"ט ראשון של ר"ה אם היום חול תהא זו תרומה על אילו ואם היום קודש אין בדברי כלום דאין מגביהין תרומה ומעשרות ביום טוב דשבות דרבנן [הוא] במסכת ביצה ולמחר הוא אומר אם אתמול קודש והיום חול תהא [זו] שאמרתי אתמול תרומה על אילו ואם היום קודש ואתמול חול כבר היא תרומה מאתמול ואוכל הכלכלה המתוקנת ומשייר התרומה. ולא הודו לו חכמים. דסברי תרוייהו קודש נינהו ואין מגביהין [בהן] תרומה. וכן ביצה שנולדה ביו"ט ראשון של ר"ה תאכל בשני ולא הודו לו חכמים ואין הלכה כר' [יהודה] בכלכלה ולא בביצה. תניא כיצד א"ר יהודה מתנה אדם על הכלכלה ביו"ט ראשון ואוכלה בשני היו לפניו שתי כלכלות של טבל אומר אם היום חול תהא זו תרומה על זו ואם היום קודש (אם) [אין] בדברי כלום וקורא עליה שם ומניחה ולמחר הוא אומר אם היום חול תהא זו תרומה על זו [ואם היום קודש] אין בדברי כלום וקורא עליה שם ואוכלה לחברתה ר' יוסי אוסר בשני ימים טובים של גליות. כגון שני ימים טובים של פסח ועצרת וסוכות שהתורה אמרה יום אחד בשבתון ובגולה עושין שני [ימים] מפני שדחוקין מב"ד [ואין יודעין] אם הוקבעו תשרי וניסן ביום ל' או ביום ל' ואחד אע"ג דמשום ספיקא וחד מנייהו חול אפ"ה מחמיר בהו ר' יוסי והנך דר"ה לא קרי להו של גליות מפני שאף בירושלים פעמים שהיו נעשים ב' ימים וכגון שבאו עדים מן המנחה ולמעלה: ההוא בר טביא. צבי. דאתא לבי ריש גלותא דאתצוד ביו"ט ראשון של גליות. ע"י עכו"ם. ואישתחיט ביו"ט שני ר"נ ור"ח אכול. ממ"נ אם אתמול חול הרי מותר ואם אתמול קדש הרי היום חול והרי המתננו בכדי שיעשו. רב ששת לא אכל. משום דקסבר

קדושה אחת היא אר"נ מאי איעבד ליה לרב ששת דלא אכיל בשרא דטביא א"ל רב ששת והיכי איכול דתני איסי. בניחותא. וא"ל איסי תנא איתמר. ובלשון תימא כלומר איסי תנא וכן היה ר' יוסי אוסר בשני ימים טובים של גליות ואנא איכול. אמר רבא מאי קושיא דילמא הך סיפא (נימא) [נמי] אר"ה קאי וה"ק וכן היה ר' יוסי אוסר בב' ימים טובים של ר"ה בגולה כאותן שהיו עושין בירושלים כשבאין העדים מן המנחה ולמעלה. א"ה של גליות. דמשמע בהני שאין נעשים שנים אלא בגולה. בגולה מבעיא ליה א"ר אשי מאי קושיא. דילמא האי [אוסר] דקתני ה"ק וכן היה ר' יוסי עושה איסור של שני ימים [טובים] של גליות [קל] באיסור שני ימים טובים של ר"ה לרבנן דפליגי עליה ושרו כדתניא לעיל ומודים חכמים לר"א ומוטב לתרוצי מילתיה הכי ולא נוקי שבשתא בר' יוסי דקיי"ל ר"י נמוקו עמו והא חומרא בלא טעמא הוא. אשכחיה רב ששת לרבה בר שמואל א"ל תני מר מידי כקדושות א"ל תנינא מודה ר"י בשני ימים טובים של גליות. דשתי קדושות הן. א"ל אי משכחת להו לר"נ ור"ח לא תימא להו הא מילתא דמכספין לי על דלא אכלית מניה. אמר רב אשי אמר לי מרימר ההוא בר טביא לאו איתצודי איתצוד הוה דההוא ודאי פשיטא הוה ליה לרב ששת דהוה שרי בשני. אלא מחוץ לתחום אתא ובו ביום מאן דאכיל סבר הבא בשביל ישראל זה מותר לאכול הימנו ישראל אחר ומאן דלא אכל סבר כל דאתי לבי ר"ג אדעתא דכולהו רבנן אתא. והא אשכחיה לרבה בר שמואל. ואי בו ביום אמאי קא משייל ליה אי שתי קדושות הן אי קדושה אחת. לא היו דברים מעולם. הנהו בני גננא קושרי כילת חתנים ונותנים שם הדס. דגזו להו אסא ביו"ט שני לאורתא שרא להו רבינא לאורוחי ביה לאלתר א"ל (רב אחא) [רבא] בר תחליפא לרבינא ליסר להו מר מפני שאינן בני תורה. ואתו לזלזולי ביו"ט שני מתקיף לה רב שמעיה טעמא דאינן בני תורה הא בני תורה שרי והא בעינן בכדי שיעשו אזלין שיילוה לרבא אמר להו בעינן בכדי שיעשו. ושמעינן מר"ח ור"נ ומרבה בר שמואל ומדרב ששת דהדר ביה ומדרבא דאמר במסכת ביצה [מניח אדם עירובי תבשילין ועירובי תחומין מיו"ט לחבירו ומתנה] ומדרב דאמר במסכת ביצה שני ימים טובים של גליות נולדה בזה מותרת בזה וקבעינן הילכתא כותייהו דדבק הניצוד או נלקט מן המחובר ביו"ט ראשון של גליות דימתין לערב בכדי שיעשו ומותר דמכולהו שמעינן דאחד מהן חול דאי מספקא לן בקדושתא אחת אמאי אשתראי בהו ביצה ואי משום דביצה איסורא דרבנן היא הא לא אשתראי בשני ימים של ר"ה. ועוד דקיי"ל במסכת ביצה דספיקא דרבנן בדשיל"מ אסור. ועוד איסור צידת צבי מלאכה דאורייתא היא ושריוה. ובה"ג אוסר ויליף טעמא מדקבע רב פפא הלכתא בפ' אין צדין עכו"ם שהביא דורון לישראל אם יש מאותו

מין במחובר לקרקע אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו ומוקים דהאי ולערב אסורין בכדי שיעשו ולערב של מוצאי יו"ט ב' קאמר דליהוי ראוי לעשייה ובעיני נראה שאינה כן אלא כדקאמר (סתם ואמר) ולערב סתם. אם ביו"ט ראשון הביאום ימתין לערב בכדי שיעשו ואוכלם ולפיכך צריך להמתין דשמא היום קודש ולמחר חול ובעי המתנה ואי הוה איפכא כ"ש דאף בלא המתנה היו מותרין ואם ביום שני הביאום ימתין לערב בכדי שיעשו ואוכלם ולפיכך צריך להמתין דשמא היום קודש היה. ותדע דעיקר מילתיה דרב פפא לערב דיו"ט ראשון איתמר מהנהו בני גננא דגזו להו עכו"ם אסא ביום טוב שני [לאורתא] שרא להו רבינא [לאורוחי] לאלתר אלמא קסבר כי בעינן בכדי שיעשו ביו"ט ראשון דהא קים לן בקביעא דירחא וראשון עיקר הוא ודעבדינן תרי יומי משום דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם בפרק קמא דביצה אבל יו"ט שני דקיל לא בעינן בכדי שיעשו ומסקנא דהלכתא אף ביו"ט שני בכדי שיעשו דלא לזלזולי ביה ותשובת גאון יש בידי [כן] כל זה פירש רש"י ובפ' אין צדין פי' כמו כן ובתב ולא זכיתי לשאול את פי רבינו יעקב בר יקר זצ"ל [בדבר זה] כי היו נוהגים בו היתר במקומנו והיה לי הדבר פשוט ולאחר פטירתו של רבינו זצ"ל שמעתי את רבינו יצחק הלוי שהיה אוסר עד ליל מוצאי יו"ט שני וכל בני עירו כמותו וגם ה"ג אוסרת כן ודנתי לפניו ולא הועיל לי כלו' וכל טעמ' אינו אלא מדנקט בכדי שיעשו בלילה הראוי לעשיי' קאמר. ואני אומר צריך להמתין בכדי שיעשו משום שמא היום היה קודש והלילה חול. תדע דלא קאמר ולערב של שני אסורין בכדי שיעשו אלא לערב ראשון קאמר ותשובת רבינו גרשום מאור הגולה מצאתי כמותי. גם עתה בא אלי מכתב שבא לגרמישא אדם גדול זקן ויושב בישיבה מן רומי ושמו ר' קלונימוס ובקי בכל התלמוד והורה כמותי ע"כ לשון רבי' שלמה בפ' אין צדין: ורבי' יצחק בר שמואל אומר דאין ראיה מהנהו בני גננא ממה שרצה רבינא להתיר לאורוחי [לאורתא] לאלתר דדילמא רבינא סבר דלא אמרינן צריך להמתין בכדי שיעשו כלל לא ביו"ט ראשון ולא ביו"ט שני וה"ה לדידיה דאי אגזיז האי ביו"ט ראשון דהוה שרי ליה לאורוחי בי' לאורתא לאלתר ומה שהוצרך להזכיר דהוה עובדא ביו"ט שני ולא נקט יו"ט סתם לאשמעינן דאפי' ביו"ט שני רצה רב' (אחא) בר תחליפא להחמיר לפי שאינם בני תורה אבל מאן דאית ליה בכל דוכתא בכדי שיעשו ה"ה דאי אגזיז ביו"ט ראשון שצריך להמתין בכדי שיעשו ליו"ט שני. וההוא בר טביא דאשתחיט ביו"ט שני [מיידי] כגון דאתציד ביו"ט ראשון מאליו ע"י מצודות פרוסות מעי"ט ולא עכו"ם שהביא דורון היה. דה"ט שהצריכו חכמים להמתין למוצאי יו"ט בכדי שיעשו גזירה שמא יאמר הישראל לעכו"ם לעשות ביו"ט כדי לאכול למוצאי יו"ט לאלתר וזה לא שייך

אלא בעכו"ם שעשה בשביל ישראל כגון עכו"ם שהביא דורון אבל מילי דממילא כגון שניצוד מאליו או כגון פירות הנושרין לא ושרי לאורתא לאלתר. ואפי' בעכו"ם שעשה בשביל עצמו לא שייך כדמוכח פרק השואל אם רוב עכו"ם בעיר למוצאי שבת רוחץ בה מיד. ומטעם זה יש לאסור עכו"ם שהביא דורון ביו"ט ראשון וצריך להמתין עד מוצאי יו"ט שני בכדי שיעשו אע"פ שהם ב' קדושות דאי שרית ליה ביו"ט שני חיישי' שמא יאמר לעכו"ם בי"ט ראשון לעשות כדי שיאכל ביו"ט שני לפי שיודע שביו"ט לא יוכל לאכול אם לא שנעשה ביו"ט ראשון. ובפ' אין צדין פירש"י דמה שצריך להמתין למוצאי יו"ט בכדי שיעשו היינו שלא יהנה ממלאכת יום טוב וטעם זה נמי לא שייך אלא בדבר הנעשה בשביל ישראל ואומר רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל שלפי טעמו הדין עמו שרוצה להתיר למוצאי יו"ט [ראשון] בכדי שיעשו אבל קשה המבשל בשבת בשוגג יאכל ואמאי הרי נהנה ממלאכת שבת הוא אבל לפי טעם רבי' יצחק בר שמואל ניחא דהתם אין שייך לגזור שמא יבשל בשבת מיהו גם לפי טעם רש"י י"ל דמילתא דלא שכיחא ל"ג בה רבנן ולפי טעם שפירש רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל צריך להמתין למוצאי [יום] טוב [שני] כדי שילך הוא למקום שצד [העכו"ם] הצבי והדגים וכדי שיצודם ויתלוש הפירות ויחזור לכאן דאלת"ה אלא כדי שיתלשו לבד דהיינו ברגע קטן ואפי' בבואו ממקום רחוק אכתי איכא למיחש שלא יאמר לעכו"ם לעשות ביו"ט כדי לאכול למוצאי יו"ט לאלתר בהמתנה מועטת ושמא י"ל דלא החמירו חכמים כולי האי. ורבי' יואל בר' יצחק הלוי מבו"ן אומר דכל היכא שהעכו"ם עושה מלאכה דאורייתא בשביל ישראל צריך להמתין עד מוצאי יו"ט שני כדברי ה"ג כגון ההוא דרב פפא דנלקט מן המחובר בשביל הישראל דמחמירים דאפי' נלקט ביו"ט ראשון אסור אף ביום שני עד לערב בכדי שיעשו דהיינו חול גמור אבל ביו"ט עצמו אסור. והא דמייתי רש"י מהנהו בני גננא דגזו אסא לית ראיה דהא ביו"ט שני הוה ואפ"ה הואיל ובשביל ישראל נלקט ואיסורא דרבנן הוה סבר רבינא להתיר לאלתר ומסיק תלמודא דליתא לדרבינא דשרא לאורתא לאלתר ואע"ג דהוי חול גמור דבעינן נמי בכדי שיעשו ואע"פ שלא נעשה בו אלא איסורא דרבנן הואיל דבשביל ישראל נלקט אבל אי הוה ביו"ט ראשון נלקט בשביל ישראל דהוא יו"ט גמור ומלאכה אסירא ביה מדאורייתא הוה אסיר עד מוצאי יו"ט שני בכדי שיעשו ואע"ג דיו"ט מדרבנן הוא כדשלחו מתם ובר טביא דאיתצוד ביו"ט ראשון ואשתחיט ביום טוב שני התם צדוהו עכו"ם לצורך (עמהם) [עצמם] ולא בשביל ר"ג ובתר הכי אימליכו ושדרוהו לריש גלותא הלכך ביום טוב שני מותר הואיל דלא ניצוד בשביל ישראל דאי בשביל ישראל אף ביום שני אסור עד מוצאי יום טוב שני בכדי שיעשו והאי דלא אישתחיט ביו"ט ראשון

היינו טעמא שאין ראוי לאכול ביום טוב ראשון [מחמת] מוקצה של איסור צידה: ההוא ליפתא דאתא למחוזא ביו"ט נפק רבא חזיא דכמישא שרא למזבן מינה אמר הא ודאי מאתמול נעקרה מאי אמרת מחוץ לתחום אתא הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר לאכול הימנו וכ"ש הא דאדעתא דעכו"ם עשאו כיון דחזא דמפשי העכו"ם ומייתי אמר הני ודאי אדעתא דישראל נמי מפשי ואסר להו. הני ודאי מאתמול עקירן אבל אי עקירן היום אע"ג דאדעתא דעכו"ם אתא והיינו טעמא משום מוקצה ואפי' ר"ש דלית ליה מוקצה מודה בגרוגרות וצימוקין [והכא כליפתא כיון דלא לקטן מאתמול אקצינהו כגרוגרות וצמוקין] דמי כדפירש רש"י כפ' אין צדין גבי עכו"ם שהביא דורון לישראל אם יש מאותו מין במחובר אסור ומיהו מטעם זה אין צריך לאסור למוצאי יו"ט בכדי שיעשו דאין מוקצה נאסר בחול אלא או מטעם נהנה ממלאכת יו"ט או שמא יאמר לעכו"ם לעשות ביו"ט כדפרישית ובדבר הנעשה בשביל ישראל אבל ביו"ט שייך טעם מוקצה אפי' לא נעשה בשביל ישראל אלא עשה עכו"ם בשביל עצמו ואפי' פירות הנושרין וכן נראה דמטעם מוקצה אסר לה בפ' אין צדין דבספק [מוכן] איירי בכולהו שמעתא דהוי מטעם מוקצה כך פי' רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל: פסק רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל שאם הביאו בשבת שום חפץ ממקום רחוק אותו ישראל אסור להשתמש בו למוצ"ש עד כדי שיעשו כדי שיובאו ממקום שהובאו משם דאף על גב דאיסור תחומין אינן אלא מדרבנן צריך להמתין כדי שיעשו כדתנן במסכת שבת בפ' שואל עכו"ם שהביא חלילין לא יספוד בהם ישראל אא"כ באו ממקום קרוב בתוך התחום ואמרינן בגמ' מאי מקום קרוב רב אמר קרוב ממש כלומר בידוע לנו בירור הדבר דממקום קרוב באו כגון שראינום שהיו שם בשבת. ושמואל אמר חיישינן שמא חוץ לחומה לנו. כלומר אפי' הביאום מחוץ לעיר אנו תולים להתיר ואמרי שמא בתוך התחום לנו בערב שבת וסופדין בהם למוצאי שבת מיד. ושמואל אמר ה"ק מתני' לא יספוד כחם ישראל אא"כ יש לתלות שבאו ממקום קרוב ולאפוקי בידוע דמחוץ לתחום [באו] כך פירש"י. הרי משמע אבל אם באו מחוץ לתחום לא יספיד בהם ישראל עד שימתין בכדי שיובאו ואין לדחות דבמת החמירו טפי כדתנן התם עשו לו ארון אם בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית אע"ג דבעלמא סגי בכדי שיעשו דלא דמי. דהתם טעמא שגנאי הוא למת שימצא כל שעה קבור בקבר הנעשה בשבת בשביל ישראל והלכך אסור לעולם אבל הבא גבי הבאת חלילין חוץ לתחום לא שייך האי טעמא: ושלהי יציאות השבת ת"ר לא תמלא אשה קדירה עסיות ותורמוסין ותניח (לחוץ) [לתוך] התנור ע"ש עם חשיכה ואם נתנה למוצ"ש אסור בכדי שיעשו ואע"ג דליכא אלא איסורא דרבנן גזירה שמא יחתה מיהו ל"ד דסוף סוף איסור מלאכה

יש בדבר שמבשל. ואין להתיר מההיא דפ' אין צדין דא"ר פפא הלכתא עכו"ם שהביא דורון לישראל אם יש במינו במחובר אסור ולערב אסור בכדי שיעשו ואם לאו בתוך התחום מותר חוץ לתחום אסור ולא קאמר הכא חוץ לתחום אסור ולערב אסור בכדי שיעשו כדאמר ברישא גבי מחובר אלמא לא בעי המתנה לערב באיסור תחומין דרבנן ולא הוצרך לחזור ולשנות. דה"פ ואם לאו שאין במינו במחובר תוך התחום מותר חוץ לתחום אסור בדין מחובר שאסור בכדי שיעשו ותו דלערב אסורין בכדי שיעשו דקאמר לעיל משמע דקאי בין אמחובר בין אהבאה) ועוד אומר רבי' יצחק שהמוליך מכרך זה לכרך זה למקום דחוק איכא איסורא דאורייתא נמי דאיכא רה"ר דסרטיא ופלטיא ומספקא ליה לרבינו יצחק אם הוליך החפץ בשבת עשרה פרסאות או יותר אם נתיר בכדי שיעשו למוצ"ש בלילה אם היה הולך כל הלילה אע"פ שאין רגילות ללילך כל הלילה לשלוח חפץ לחבירו אם אין שעה צריכה לכך וצורך גדול דגבי מרחץ המרחצת בשבת [לא] שרינן בפ' שואל למוצאי שבת לאלתר אלא אם יש אדם חשוב שמחממין לו עשרה קומקומין בבת אחת הא ליכא אדם חשוב לא אף על פי שאיפשר היה לו לעשות ה"נ לא שנא ואין הליכת כל הלילה מן החשבון רק במו שרגילות ללילך או שמא הליכת הלילה יותר חשובה ורגילות אמנם דבר שנעשה בשבת בשביל עכו"ם א"צ להמתין בכדי שיעשו מדאמרי' בפ' שואל גבי מרחץ המרחצת בשבת אם רוב עכו"ם רוחץ בה מיד אם רוב ישראל ימתין בכדי שיעשו ואפי' בשבת שרי כדתנן בפ' כל כתבי הקודש נכרי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל. ובתוספות ריב"א ממסכת ביצה כתב דמדלא מסיק על דבר הבא מחוץ לתחום ולערב נמי אסור בכדי שיעשו כדמסיק ברישא על המחובר ש"מ דא"צ להמתין בכדי שיעשו לדבר הבא מחוץ לתחום ודוקא ביו"ט הוא דאיכא למיהב חילוק בין מתוך התחום לחוץ התחום דליכא איסור הוצאה אבל בשבת אפי' הביא מתוך התחום אסור לכל ישראל וגם לערב בכדי שיעשו מפני שנעשה בהם מלאכת הוצאה בשבת עכ"ל. והא דאמר בפרק אין צדין חוץ לתחום אסור והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר פירשתי לקמן בפ' מי שהוציאוהו באיזה עיר מיירי גבי הנהו דיכרי דאתו למברכתא. ההוא ליפתא דאתא למחוזא פירש רבי' שמואל זצ"ל ביו"ט ראשון. נפק רבא חזיא דכמישא שרא למזבן מינה אמר הא ודאי מאתמול עקורה מאי אמרת מחוץ לתחום אתא הבא בשביל ישראל זה מותר לאכלה ישראל אחר וכל שכן הא דאדעתא דעכו"ם אתא. כיון דחזא דמפשי ומייתי אסר להו ואמרי' נמי בפ' מי שהוציאוהו הנהו דיכרי דאתו למברכתא שרא להו רבא לבני מחוזא למזבן מנייהו משמע מהלין תרי עובדי דמותר ליקח מחנוני עכו"ם ביום טוב וקשה על דברי הגאונים שפירשו ההיא

דפרק אין צדין דתנן אומר אדם לחבירו תן לי בצי' ואגוזים במנין. וכן ההיא דשבת פרק שואל דתנן מניח טליתו אצלו ועושה עמו [חשבון] לאחר השבת דדוקא חנוני ישראל אבל לא חנוני עכו"ם. ובספר המקצועות כתוב זו ששנו חכמים הולך אדם אצל חנוני הרגיל בחנוני ישראל לא בחנוני עכו"ם שיש לחוש לביצה ולדבר המחובר ולדבר הניצוד ביום טוב ולדבר שבא מחוץ לתחום ואסור ליטול מן העכו"ם ביום טוב אבל בחנוני [ישראל] מותר ליקח ממנו כל דבר ביו"ט ואין לחוש לפי שלא נחשדו ישראל על כך והלכתא חנוני [עכו"ם] אסור איסורא גדולה חנוני ישראל מותר וכן פירשו הגאונים וראשי ישיבות זכרונם לברכה עכ"ל. ורבי' שמואל בר נטרונאי זצ"ל מבון הביא ראיה לדבריהם מירושלמי שלהי פ' אין צדין דתני אומר אדם לחנוני ישראל. תן לי כלה של תבלין אצל טבח ישראל הרגיל אצלו תן לי ירך אצל פטם ישראל הרגיל אצלו תן לי תור או נוזל אצל נחתום ישראל הרגיל אצלו תן לי ככר אצל חנוני ישראל הרגיל אצלו תן לי נ' אגוזים ועשרה בצים. בכולהי תני ישראל משמע דוקא ישראל ולא עכו"ם וכן פירש רבי' יצחק בר' יהודא זצ"ל דוקא חנוני ישראל וכן נהג רבי' אליעזר בר' נתן זצ"ל דוקא חנוני ישראל ובה"ג בהלכות יו"ט כתב דהא דת"ר הולך אדם אצל טבח הרגיל אצלו ה"מ ישראל אבל חנוני עכו"ם כל מילי דאיתיה במחובר א"נ כגון קימחא דאיכא למימר דאיתיליד ביום טוב אסור למשקל מניה. מיהו מתוך דבריו משמע דאפי' בחנוני עכו"ם הרגיל אצלו מותר ובלבד שלא יהא מאילו דספיקות שכת'. מיהו בספר המקצועות משמע דכל דבר אסור ליקח מחנוני עכו"ם שמא בא מחוץ לתחום וקשה לדבריהם מההיא ליפתא ומהנהו דיכרי דשרי רבא למזבן מן העכו"ם ביום טוב. ופי' רבינו יואל בר יצחק הלוי זצ"ל מבו"ן דהנהו דיכרי דאתו למברכתא הוה בחנוני ישראל דהנהו דיכרי אייתינהו דורון לחנוני ישראל ביו"ט ושרי להו רבא לבני מחוזא למיזבן מחנוני ישראל שהובאו לו ביום טוב כדאמרי' הבא בשביל ישראל זה שמותר לישראל אחר וההוא ליפתא איכא נמי לפרש בחנוני ישראל ודרך בני מחוזא שהיו החנונים קונים במדה בנ' או בד' פשיטים וסכום היה למידה שהיו קונים בג' ג' או בד' ד' ומנהג הכפריים עכו"ם שהיו מקבלים פשיטים מן העכו"ם ומן הישראלים שהם חנונים כדי להביא לאחר יום או יומים לעיר הלפתות כמו שמנהג עדיין שמקבלים העכו"ם פשיטי' מן היהודים באמנה על התבואה עד שמביאים להם כך מנהג בני מחוזא. ורבי פירוש ההוא ליפתא דאתו למחוזא שאיחר העכו"ם להביאו עד יו"ט (שני) לחנוני ישראל שקנאו ממנו מאתמול נפק רבא לראותו בבית חנוני ישראל וראה שמאתמול נעקרו ואמר הבא בשביל ישראל חנוני זה מותר לישראל אחר לקנותם מחנוני ישראל זה וכל שכן הכא דאיכא עכו"ם שקנו גם הם [מיד]

זה העכו"ם ואיכא למימר בשביל העכו"ם הביאו כי אמר בלבו אין ישראל לוקחין וקונין ביו"ט אפי' מישראל חבירו והביאו לעכו"ם. כיון דחזא דמפשי העכו"ם להביא לחנוני ישראל והיו מתכונים כדי שיהא לישראל למכור ולהשפיע לישראל הדרים שם הוי כמו שמביא אדעתא דכל ישראל דניחא לעכו"ם שיקנו אחרים מן החנוני כי גם הוא נשכר במה שמוכר לו ועדיפא מהא דאמר לעיל כל דאתא לבי ריש גלותא אדעתא דכולהו רבנן אתא:

אמר רבה כי הוינן בי רב הונא איבעיא לן מהו להזכיר של ראש חודש בר"ה כיון דחלוקין במוספין שמקריבין מוספי ר"ח כדכתיב מלבד עולת החודש בתפילה נמי אמרינן את יום ראש החודש הזה ואת יום הזכרון הזה או דילמא זכרון אחד הוא ועולה לכאן ולכאן דכתיב בחודש השביעי באחד לחודש זכרון תרועה יהיה לכם וכיון דאמרי' את יום הזכרון הזה עולה לו בעבור ר"ה ובעבור ראש החודש אמר ר"ח זכרון אחד הוא ועולה לו לכאן ולכאן וכן אמר רבה זכרון אחד הוא ועולה לו לכאן ולכאן. פירש רבי' שמואל זצ"ל נמצא ר"ח בכלל זכרון לפיכך אינו צריך להזכיר של ר"ח בכל תפילה אלא אומר ביום הזכרון הזה וכשבא לומר בתפילת המוסף פסוקין של מוסף אומר את מוספי יום הזכרון הזה נעשה ונקריב לפניך וכו' בכתוב בתורתך ובראשי חדשיכם וגו' ונאמר בחודש השביעי וגו' דפשיטא שצ"ל פסוקים של ר"ח שלא נאה לומר לחצאין שהרי דומה שאין עוד מוסף ביום אלא זה לפיכך אם התחיל לאחר שאמר את מוספי יום הזכרון הזה נעשה ונקריב לפניך בכתוב בתורתך אם בא לומר הפסוקים צריך לומר הפסוקי' של כל שני המוספין של ר"ח ור"ה הואיל וחלוקין במוספין ששני מוספין יש. מיהו קים לן בראש השנה שאם אמר בפסוקי דמוסף ככתוב בתורתך שוב אינו צריך להזכיר פסוקי דמוסף אם אינו רוצה כך פי' רבינו שמואל זצ"ל. וכן הנהיג רבי' יצחק הלוי בגרמייש"א [שלא] להתפלל ובראשי חדשיכם דלא אתי לזלזולי במועדות ובשני ימים של ר"ה שלא יאמרו יום שני עיקר כמו בחדשים של כל השנה ואתי לממני מועדות מיום שני ועל זה השיבו רבינו שלמה וה"ר מאיר חתנו זצ"ל בתשובה המתחל' אור נוגה. ועתה שמעתי שהנהיג רבינו יצחק הלוי את מוספי יום ראש החודש במקראותיו רואה אני את דבריו ולא כחולק על ישיבת רבי' יעקב בר יקר זצ"ל שלא הנהיג כן כי ידעתי מדתו בחר לו הגדולה מכולם ונוהג בעצמו באסקופה הנדרסת ושם עצמו שירי שיריים ולא מלאו לבו לעטרה הראויה לו לחדש דבר בדורו. ואם רבי' יצחק הלוי שם דברים על לבו בשעת המכנסין שהיה דבר ומנהיג לדור ועל פיו יצאו ויבואו. אומר אני מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו ועל שניהם אני קורא ועמך כולם צדיקים ואת אשר בלבבנו אנו משיבים

כי דבריו נכוחים למבין ואם באנו לפרוש מהם הננו כפורשים מחיים. ומן הטעם הזה מה ראו רבותינו להלוק שתי קדושות הללו משאר כל שתי קדושות שחלו ביום אחד שהוזקקנו בשאר שתי קדושות להזכיר את שניהם בפתיחה ובחתימה ובזה אומרים זכרון אחד. אלא שבזה יש לומר שמשמעות הא' עולה לו לכאן [ולכאן] משא"כ בשאר שתי קדושות לפי שיש שבת בלא פסח פסח בלא שבת לפיכך אין במשמעות הזכרת אחד הזכרת חבירו אבל יום הזכרון אינו אלא בר"ח השביעי ויום ר"ח זה קרוי זכרון כדכתיב באחד לחודש השביעי וגומר יהיה לכם שבתון זכרון תרועה לפיכך כשמזכירין יום הזכרון הרי ראש חודש משמע וזהו פירוש עולה לכאן ולכאן מלשון התלמוד נלמד. וכשנשאלה השאלה בבית המדרש ופירשו שני צידי טעמיה לדרך זו ולדרך זו כדרך כל שאילות שבתלמוד לא תלו הטעם שלא להזכיר בחשש איסור וחורבה אלא בשלא לצורך תלאוהו דהכי אמ' כיון דחלוקין במוספין מדכרינן או דילמא אמרי' זכרון אחד הוא ועולה לו לכאן ולכאן כלומר סגי בהכי ולא קאמר או דילמא איכא למיחש לחורבה פלונית ואילו היה בידם לתלות בחשש חילול לא היה תולהו ברשות והואיל וטעם דהזכרת היום דעולה לו לכאן ולכאן הוא תינח היכא דאיכא למימר עולה לכאן ולכאן כגון בפתיחה ובחתימה שהוא אומר את מוסף יום הזכרון הזה שהרי אמר את מוסף יום הזכרון הזה נעשה ונקריב לפניך ובאותו המשמעות היה ר"ח ומונה מחצה ודולג מחצה טוב לו לשתוק משתיהן ולסיים מפי כבודך ואם בא להזכיר את שניהם יזכיר ואומרי' אנו שכך נהגו הראשונים ודורות אחרונים קבעו המקראות במוספים ושהן במשמעות זכרון אחד ולא קבעו בו אלא מקראות של ר"ה שלמה בר יצחק זצ"ל. ובירושלמי דפרקין גרסי' ר' יעקב בן אחא בשם ר' יסא העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה א"צ להזכיר בשל ר"ח (עד עבר קומי תיבותא ולא אדכר דירחא וקלסוניה) ובירושלמי דיומא בעון קומי רבנן מהו להזכיר ר"ח בר"ה ואמר אין צריך להזכיר של ר"ח בר"ה זכרון א' הוא עולה לכאן ולכאן מעתה יבטל ר"ח בתפלה כיון שאמר בסוף שופרות וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם יצא רב מפקד לתלמידוי לאדכורי במוספין ועולת החודש ומנחתה ושעיר לכפר ושני תמידין כהלכתן. וכן א"ל מורי רבי' יהודה בר' יצחק שרבי' יעקב זצ"ל כך היה מתפלל ובחודש השביעי באחד לחודש כו' עד כבשים בני שנה שבעה תמימים מלבד עולת החודש ומנחתה ועולת התמיד ומנחתה ונסכיהם כמשפטם לריח ניחוח כו' עד עשרון לכבש ויין בנסכו ושני [שעירים] לכפר ושני תמידין כהילכתן ובערוך בערך חדש כתב בביצה בריש גמרא דפ' יו"ט איזהו חג שהחודש מתכסה בו הוי ר"ה פי' אין מזכירין בראש השנה ובראשי חדשיכם לא בתפילה ולא בזולתה פי' מורי ה"ר יהודה

חסיד זצ"ל לא בזולתה היינו שאין אומר לאחר הפטרה על יום ראש החודש וגם שאינם אומרים בקרבנות ובראשי חדשיכם ובסדר ה"ר משה מיימון זצ"ל כתוב מלבד עולת החודש ומנחתה ואינו כתוב בו ובראשי חדשיכם) ואמרי' בירושלמי ר' יוסי משלח אע"ג ששלחנו לכם סדר מועדות אל תשנו ממנהג אבותיכם נוחי נפש:

אמר (רבא) [רבה] כי הוינן בי רב הונא איבעי לן מהו לומר זמן בר"ה ויו"כ כיון דמזמן לזמן קאתו אמרי' או דילמא כיון דלא איקרו רגלים לא אמרי' לא הוה בידיה כי אתאי לבי רב יהוד' אמר אנא אקרא חדתא נמי אמינא. כשאני רואה דלעת חדשה משנה לשנה כשהן מתחדשות אמינא זמן וה"ה לכל פירות בשעת חידושן. א"ל רשות לא קמיבעיא לי כי קא מבעיא לי חובה. פי' רבי' שמואל זצ"ל ושמעי' מהכא דלברך שהחיינו על כל דבר חדש רשות הוא ולא חובה. רב ושמואל דאמרי תרוייהו א"א זמן אלא בג' רגלים בלבד מיתבי תן חלק לשבעה וגם לשמונה רא"א שבעה אלו שבעה ימי בראשית שמונה אלו שמונה ימי המילה ור' יהושע אומר שבעה אלו ז' ימי הפסח ח' אלו ח' ימי החג וכשהוא אומר וגם לרבות עצרת ור"ה ויוה"כ מאי לאו לזמן. וקשה לרב ושמואל. לא לברכה. דמברכין כל יומא מקדש ישראל והזמנים. ה"נ מסתברא דאי לזמן זמן כל שבעה מי איכא. הא ל"ק דאי לא מברך האידנא מברך למחר או ליומא אחרינא. והא בעי כוס יין לומר עליו זמן. וסתמא דאינשי יומא קמא אית להו כוס אבל כ"ע בשאר יומי לית להו. כמאן כר"נ דאמר זמן אומרו אפי' בשוק. הא ל"ק דאיקלע ליה כוס. ולעולם אזמן אמינא דקאי. תינח ר"ה. איכא למימר דזמן על הכוס קאמר ליה אלא יוה"כ אי בזמן מוקמת ליה ע"כ סייעת' דר"נ הוא [דעל הכוס] היכי ליעבד אי מברך עליה ושתי ליה. כיון דקבליה עליה איתסר ליה דהא א"ל רב ירמיה בר אבא [לרב] מי בדלת. פ"א נתקשרו שמים בעבים והתפלל רב של שבת מבעוד יום וא"ל רב ירמי' בר אבא לרב מי בדלת מן המלאכה משקבלת עליך את השבת וא"ל אין בדילנא. לבריך עליה ולנחייה המברך צריך שיטעום ליתביה לינוקא. לשתותו לאחר שיברך עליו דהאי שיטעום דקאמר לאו דוקא אמברך קאמר דה"ה כי שתי ליה אחרינא דטעמא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנו לאלתר שתהא ברכת היין דבורא פה"ג שלא לצורך ומכי טעים אחרינא מניה ש"ד וכדתניא נמי בגמ' בפ' ראוהו ב"ד לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין אא"כ אוכל עמהם שהרי הן יכולין לעשות אבל פורס הוא לבניו ולב"ב כדי לחנכם במצות ואע"פ שהוא לא טועם אלא בניו ש"ד אע"פ שבירך עליה ברכת המוציא כך פירש"י. לית הלכתא כרב אחא בר יעקב דילמא אתי למיסרך. התינוק אחר מנהג זה ולשתות ביוה"כ אחר שיגדיל. והיינו דוקא במילתא דתדירא תדיר כי הכא דיוה"כ בכל שנה בעי זמן אבל אי

אירע יום מילה בט"ב וביוה"כ דהוה אקראי בעלמא יהיב ליה לכסא לינוקא ולא חיישי' למיסרך. ומעשה היה בחופה שנעשית בעשרה בטבת ונתנו הכוס לתינוק לשתות בך פי' רבי' שמשון בר' אברהם זצ"ל. כתב רש"י [דרב] אחא בר יעקב לא אתפריש ורבינו חננאל פירש דהיינו דפ' תולין דמכריז רב האי מאן דבעי למיזרע בשותא בכרמא ליזרע רב עמרם חסידא מנגיד עליה רב משרשיא יהיב פרוטה לתינוק עכו"ם וזרע ליה [וליתיב] ליה לתינוק ישראל אתי למיסרך קים לן דרב אחא בר יעקב הקשה אותה קושיא. ואסקי' הלכתא אומר זמן בר"ה וביוה"כ והלכתא זמן אומרו אפי' בשוק פירש רבינו שמואל ואשר נהגו העם לאומרו על הכוס ביום טוב לאו משום דחובה על הכוס אלא דהכי שפיר וה"ה אם אומרו משעה שקידש עליו היום וביוה"כ הואיל וליכא כוס נהגו לאומרו לאחר גמרו ג"פ כל נדרי וה"ה נמי אומרו בשוק אלא דהכי שפיר והאי דנקט ר"ה ויוה"כ רבותא היא דכ"ש דבשלשה רגלים חובה. ואין אומר זמן אלא בליל ראשון של פסח ובליל שני ובשאר ימי הפסח אין אומד והני שתי לילות ראשונות של פסח חובה משום ספיקא [דיומא] ואי הוה קים לן איזה מהם קודש לא הוה אומר זמן אלא באותו לילה בלבד וכן שתי לילות [של] עצרת חובה לומר זמן וכן שתי לילות של סוכות וכן ליל שמיני ספק שביעי וליל תשיעי ספק שמיני דקים לן שמיני רגל בפ"ע הוא לענין פז"ר קש"ב לפי שכל אילו שתי קדושות הן. רבי' נוהג [לומר] זמן בשתי לילות של ר"ה ואע"פ שקדושה אחת [הן] ומסבר טעמא דהא דא"ר יוסי שני ימים של ר"ה ב' קדושות הן לחומרא ולא לקולא דטעמא משום דבירושלים נמי היו נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש כגון שבאו עדים מן המנחה ולמעלה ועיקר יו"ט היינו יום שני והיו אומרי' זמן בירושלים ליל ב' שלא מספיקא דאיהו הוה יו"ט וליל ראשון היו אומרים מספיקא שמא יבואו עדים קודם המנחה ויהא היום ר"ה אף אנו הואיל ומשם אנו למדין דב' ימים של ר"ה קדושה אחת הן הכי נמי אית לן למימר זמן בשתי לילות של ר"ה כירושלים היינו יום שני ורבי' יצחק בר' יהודה רבו זצ"ל לא חייב לומר בב' לילות כי אם בליל ראשון הואיל וקדושה אחת הן ה"נ לית לן למימר זמן בשתי לילות כ"א בליל ראשון הואיל וקדושה אחת הן ואפ"ה מסתבר טעמא דמחייב לומר זמן בשתי לילות כ"ז פיר' רבי' שמואל. ובתשובות כתוב בשם רבי' שמואל שאמר בשם רבינו שלמה זקנו זצ"ל שיש לומר זמן [בין] בב' לילות של ר"ה בין אתקיעות בשני הימים וכתב מורי אב"י העזרי זצ"ל שכך נמי משמע מדברי רבי' יצחק בר אלעזר הלוי זצ"ל שמזקיק לומר ובראשי חדשיכם בשני כבראשון בשני ימים של ר"ה ושאר הגאונים ס"ל שאין לומר זמן ביו"ט שני של ר"ה לא שנא בקידוש ל"ש בתקיעות. וה"ר מאיר בן רבי' אליהו זצ"ל בשם רבי' יוסף טוב עלם

זצ"ל שי"ל זמן ביו"ט שני של ר"ה דמה נפשך אי כיומא אריכא רמי ופטר לו זמן דאתמול א"ה קידוש נמי לא ליבעי ואי לא פטר ליה מקדושא מזמן נמי לא פטר ליה וה"ר יעקב הקדוש מקורב"ל זצ"ל הביא ראיה שאומ' זמן בר"ה ביום שני מדמסיק פ' ערבי פסחים והא יו"ט לאחר השבת דיש לו ואמר רב יקנ"ה אמרי' מדלא קאמר זמן מכלל דבשביעי של פסח עסקי' דלית ליה ואי ביום שני של ר"ה ליכא זמן מאי מוכח דילמא ביו"ט שני של ר"ה עסקינן דליכא נמי זמן אלא ש"מ דיו"ט שני של ר"ה איכא זמן. וכבר שאל רב מבורך גאון בן מר רב דוד זצ"ל מכדי קיי"ל ברב אשי דאמר פ' לולב וערבה חזינא ליה לרב כהנא דמסדר להו כולהו אכסא דקידושא וגמרי' מינה דמאן דעביד סוכה ולולב לא צריך לברובי זמן וסגי ליה במאי דאמר אכסא ושופר ולולב תרוייהו מ"ע שהז"ג הם שהרי חובה הם מ"ט מברכין בר"ה בשעת תקיעה שהחיינו ולא מברכין בשעת נטילת לולב [אלא על נטילת לולב] בלבד אי משום דסגי ליה ללולב בזמן שעל הכוס שופר נמי דקיי"ל אומר זמן בר"ה וביוה"כ ואי לא סגי ליה לשופר לולב נמי נבעי זמן ותירץ רב נסים גאון זצ"ל דה"ט דשופר בעי זמן מפני שזמן דר"ה ויוה"כ לאו דאורייתא דלאו רגלים נינהו אבל שופר דר"ה דאורייתא הוא הלכך לא אתי דרבנן ומפיק לדאורייתא אבל זמן דסוכה שהוא דאוריית' מפיק לזמן דלולב:

תניא תשעה באב שחל להיות בשבת וכן עת"ב שהל להיות בשבת אוכל ושותה כל צורכו ומעלה על שלחנו אפי' בסעודת שלמה בשעתה חל להיות בערב שבת מביאין לו בביצה ואוכל כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה. שדרכם היה לקדש ע"פ הראייה ופעמים בא בע"ש אבל אנן השתא אע"ג דקים לן בקביעא דירחא נהגינן לדחות החדשים לחסר וליתר כדי שלא יבוא פסח בד"ו שאל"כ נמצא יוה"כ בא בע"ש ולאחר שבת ויום ערבה בשבת ואנו חיישי' למתיא ולירקא כדמפרש בד"ה והאידנא כיון דלא בד"ו פסח ט"ב נמי לא בד"ו דלעולם אין ט"ב אלא ביום שבא פסח והאי דקתני הבא שחל להיות בע"ש היינו בארץ ישראל בירושלים דלא עבדי אחד מלא ואחד חסד אלא ע"פ הראייה ועושין בד"ו פסח ואי איכא למיחש למתיא וירקא מעברינן לאלול משום תקנת בני בבל דלדידהו חביל להו עלמא כדמפר' אמר עולא ידעין חברין בבלאי מאי טיבותא עבדינן בהדייהו פ"ק דר"ה ואנן נהגינן שלא לחסר ולייתר חדשי הקיץ אלא א' מלא וא' חסר ואין אנו מעברין לאלול ומשו"ה נהגינן שלא לעשות בד"ו פסח ולא נצטרך לעבר אלול שהרי לא יבוא יוה"כ סמוך לשבת לא לפניה ולא לאחריה כן פי' רבי' שמואל זצ"ל:

אמר (רבא) [רבה] כי הוינן בי רב הונא אבעיא לן בני בי רב דיתבי בתעניתא במעלי שבתא מהו לאשלומי לא הוה בידיה אתאי לקמיה דרב יהודה לא הוה בידיה אמר (רבא) [רבה]

ניחזי אנן דתניא ט"ב שחל להיות בשבת וכן עת"ב שחל להיות בשבת אוכל ושותה כל צורכו ומעלה על שלחנו אפי' בסעודת שלמה בשעתה חל להיות בע"ש מביאין לו כביצה ואוכל כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה א"ר יהודה פ"א היינו יושבים לפני ר"ע וט"ב שחל להיות בע"ש היה והביאו לו ביצה מגולגלת וגמעה בלא מלח לא מפני שהיה תאב לה אלא כדי להראות בה הלכה לתלמידים ור' יוסי אמר מתענה ומשלים אמר להם ר"י אי אתם מודים לי בט"ב שחל להיות באחד בשבת שמתחיל מבע"י אמרו לו אבל [אמר להם] מה לי ליכנס לה כשהוא מעונה מה לי לצאת ממנה כשהוא מעונה אמרו לו לא אם אמרת לצאת ממנה מעונה שהרי אכל ושתה כל היום כולו תאמר ליכנס לה כשהוא מעונה שלא אכל ושתה כל היום כולו ואמר עולא הלכה כר' יוסי. וא"ת והיכי מייתי ראיה מדר' יוסי דאמר מתענה ומשלים גבי ט"ב לבני בי רב דיתבי בתעניתא דמשמע דאיירי בתענית הרשות. ואומר ר' דהכי מייתי ראיה דמדקאמר ר' יוסי בט"ב שחל להיות בע"ש מתענה ומשלים ש"מ דלא חשיב כמתענה בשבת א"כ בתענית דרשות נמי שרי לאשלומי אבל אין לומר כלל דבעיא דידן מיירי בתענית של חובה דאין הלשון משמע כן ומנהג נמי בתענית דרשות שמתענין ע"ש ומשלימין ובשאלתות דרב אחאי נמי משמע דאיירי בכל תעניות. ועוד אומר בירושלמי במסכת תענית שלהי פרק סדר תעניות כיצד ר' זירא בשם רב הונא אפי' יחיד שגזר על עצמו תענית בערב שבת מתענה ומשלים כהדא רב דימי הוה יתיב קומי ר' יוסי בעי מילף מיניה הדין עובדא א"ל נימטי ביתא צבחר) א"ל אי בעינא. א"ל רמשא הוא א"ל אית גבי תורמוסין א"ל משלימין כר' יוסי כך פי' רבי' שמשון בר' אברהם זצ"ל. דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה ומשלים שמעתי שפי' ה"ר ברוך בר' יצחק מריגנשבורק היינו שאם רוצה להשלים יכול ומותר להשלים מיהו אם לא השלים טפי עדיף:

הדרן עלך בכל מערבין

סימן קמא

מי שהוציאוהו עכו"ם חוץ לתחום או רוח רעה. שנכנס בו שד ונטרפה דעתו ויצא חוץ לתחום [ואח"כ נשתפה והרי הוא חוץ לתחום] אין לו אלא ד"א. ויצא לדעת נמי יש לו ד"א דאמר ר"נ אמר שמואל יצא לדעת אין לו אלא ד"א. החזירוהו לתוך התחום כאילו לא יצא. והרי כל העיד לו כד"א כבתחילה וחוץ לעיר אלפים לכל רוח. ופיר' רבי' שמואל דוקא שהחזירוהו בו ביום אבל החזירוהו לשבת אחרת היינו פלוגת' דהוליכוהו לעיר אחרת נתנוהו לדיר כו' דהא לא שבת בה מבעוד יום ודוקא שהוציאוהו עכו"ם והחזירוהו עכו"ם שהיתה יציאה וחזרה באונס אז הויא ליה כל העיר כד"א וחוצה לה אלפים לכל

רוח אבל אם יצא לדעת והחזירוהו בע"כ א"נ הוציאוהו בע"כ וחזר לדעת אין לו אלא ד"א דאר"נ אמר שמואל יצא לדעת אין לו אלא ד"א ואוקימנא דה"ק חזד לדעת אין לו אלא ד"א דאע"פ שהוציאוהו עכו"ם וחזר לדעת לתוך התחום לא הוי כהחזירוהו דתנן במתני' כאלו לא יצא שתהא כל העיר כד"א וחוצה לה אלפים אמה אלא אין לו אלא ד"א בלבד עד שתהא יציאה וחזרה באונס וכן פי' רבינו שמואל זצ"ל. בעו מניה (מרבא) [מרבה] הוצרך לנקביו מהו פירש"י הוצרך לנקביו זה שהוציאוהו עכו"ם מהו לצאת מד' אמותיו. אמר להן גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה. בלאו דלא תסור ותחומין נמי דרבנן. ורשב"ם פי' לאו דלא תוכל להתעלם משום זקן דאינה לפי כבודו ואשמעינן דכבוד הבריות דוחה את ל"ת שבתורה ונראה בעיני דלאחר שמשמש נקביו אינו חוזר לארבע אמותיו כדתנן בפרקין מי שיצא ברשות [ואמרו] לו כבר נעשה מעשה יש לו אלפים אמה לכל רוח אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא ואוקמא רב' דה"ק אם היה עדיין בתוך תחום ביתו חוזר לביתו ויש לו מביתו אלפים אמה לכל רוח כבתחילה ולא (איירי) [אמרי'] ממקום שנאמר לו יש לו אלפים אמה לכל רוח ורב שימי בר חייא אמר ה"ק אם היו תחומין אותן אלפים אמה שנתנו לו חכמים ממקום שנאמר לו נכנסים לתוך אלפים של תחום ביתו כאילו לא יצא מתחומו דמי. והולך עד ביתו והרי הוא כבתחילה לכ"ע מיהו אם יצא מתחום ביתו ואין תחומו במקום שנאמר לו מובלע בתוך תחום ביתו אינו חוזר לביתו אע"פ שיצא ברשות חכמים כגון לעדות החודש או להציל מן הגייס ומן הנהר או חכמה הבאה לילד. ה"נ שיש לו ארבע ויצא חוץ לארבע אמותיו אע"פ שיצא ברשות חכמים שהתירו לו לצאת משום כבוד הבריות אעפ"כ אינו חוזר לארבע אמותיו מיהו (אם ארבע אמותיו) במקום ששימש נקביו מובלעים בתוך ד' אמותיו ה"ז חוזר לארבע אמותיו אם ירצה כרב שימי בר חייא דסבר' מסתברא הלכתא דאביי קאי כותיה ונהרדעי דשמעתי' קיימי כותיה ודלא כרבה כדפי' רש"י זצ"ל. אמרי נהרדעי אי פקח הוא עייל לתחומא כיון דעל על מיכן יש ללמוד מי שבא בספינה בשבת או ביו"ט מחוץ לתחום והוצרך לנקביו ואם הוא פקח הואיל ויהבו ליה רבנן רשותא למיפק חוץ לספינה עייל לתחומיה ונכנס לעיר ומותר בכל העיר כאילו שב' שם וי"א שאין להתי' מיכן דלא איירי נהרדעי אלא בהוציאוהו עכו"ם ומפני שאמש ביה"ש שבת שם להכי אמרי' כיון דעל על ומדקדקים לשון רבינו שלמה זצ"ל שכתב דעל על ומותר כאילו לא יצא דהא ברשות על ולא גרע מהחזירוהו ומשמע לשונו הואיל שכתב כאלו לא יצא ולא גרע מהחזירוהו דדוקא בכה"ג איירו נהרדעי שאמש שבת שם. ולאו מילתא היא דרבי' שלמה לא נתכוין לכך וגם אע"פ ששבת שם אי לא הוצרך לנקביו לא מהני ליה מידי

אלמא כבוד הבריות גורם והואיל וכן ה"ה לבא מחוץ לתחום דאמרי' הואיל ועל על ותו דרבי' שמואל פירש הוצרך לנקביו זה שהוציאוהו עכו"ם ה"נ יצא לדעת דאמרי' ביה הואיל ועל על אע"ג דיצא לדעת והחזירוהו עכו"ם אין לו אלא ד"א אעפ"כ אמרי' הואיל ועל על והויא ליה כל העיר כד"א וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח כדפירש"י דלא גרע מהחזירוהו עכו"ם:

סימן קמב

אמר רב פפא פירות שיצאו חוץ לתחום ביו"ט וחזרו אפי' במזיד לא הפסידו את מקומן וכל העיר להן כד"א ולכל רוח אלפים אמה אם יו"ט הוא ואם שבת הוא מותרין באכילה במקום שחזרו מ"ט אנוסים נינהו ע"י המוציאן איתביה רב יוסף בר שמעיה לרב פפא ר' נחמיה ור"א בן יעקב אומרים לעולם אסורין להזיז [אותן] מד' אמותיהן ולא לאוכלן אפי' חזרו עד שיחזרו למקומן שוגגין אבל במזיד לא תנאי הוא דתניא פירות שיצאו חוץ לתחום בשוגג יאכלו במקום שהם שם אם יש אדם שעירב לאותו צד או שהיו בני עיר אחרת סמוכים שם במזיד לא יאכלו ר' נחמיה אומר אם הן במקומן יאכלו אבל שלא במקומן כ"ז שהם חוץ לתחום לא יאכלו מאי במקומן דשרי רבי נחמיה היכי חזרו אי נימא אפי' במזיד דחשיב להו אנוסים והוי בהוציאוהו עכו"ם והחזירוהו והתניא אחריתא בהדיא ר"נ וראב"י [אומרים] לעולם אסורין עד שיחזרו במקומן שוגגין בשוגג אין במזיד לא אלא לאו ע"כ האי במקומן בשוגג קאמר מכלל הת"ק אפי' במזיד שרי היכא דחזרו דשתי קולי אית ליה. וחסורי מיחסרא והכי קתני פירו' שיצאו חוץ לתחום בשוגג יאכלו במזיד לא יאכלו במה דברי' אמורים שלא במקומן. שלא חזרו [הוא] דבמזיד לא יאכלו אם יצאו במזיד אבל במקומן דחזרו יאכלו אע"פ שיצאו במזיד ואתא ר' נחמיה למימר האי בשוגג יאכלו ובמזיד לא יאבלו דקאמרת אשלא במקומן אינו כן אלא אמקומן איתמר דאם חזרו למקומן בשוגג יאכלו ואם במזיד לא יאכלו ות"ק אית ליה דרב פפא וכן המסקנא דת"ק שרי בתרתי שלא במקומן אם שוגג ובמקומו אפי' חזרו מזיד כיון דאיכא חדא לטיבותא. ור' נחמיה וראב"י לעולם אסרי עד דאיכא תרתי להתיד' שוגגין ובמקומן וההוא דפ' אין צדין דאמר ר"פ הלכתא עכו"ם שהביא דורון לישראל אם יש מאותו המין במחובר לקרקע לערב אסורין בכדי שיעשו ואם לאו בתוך התחום מותר חוץ לתחום אסור והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר ולההוא ישראל מיהא שהובאו לו אסורים והכא שרינן אפי' להההוא ישראל שהחזירום לצורכו. פי' רבינו שמואל דהא לא תקשי דהתם דין הוא דליתסרו שהרי נעשה איסור בפירות שהרי היו חוץ לתחומן אבל הכא הני פירות קנו שביתה אמש ביה"ש בעיר הזאת. מיהו אותו

שהחזירם במזיד דלדידיה נראה בעיני שאסור הואיל ועשה בהם איסורא שהביאם מחוץ לתחום ולא שרו אלא לאותן שהובאו לו וכ"ש לאחריני אבל המביאם מחוץ לתחום אסור בהם הואיל ועבד בהן איסורא. ולדברי ר"ת זצ"ל דמפרש טעמא דהכא מחוץ לתחום דאסור דחיישינן שמא ילך ויביא בעצמו או יאמר לעכו"ם לכתחיל' להביא לו מחוץ לתחום ולהכי לישראל אחר שרי כי הוא לא יאמר לאותו עכו"ם להביא לו לכתחילה דהא אינו מכירו. בשמעתין אתי שפיר דשרו היכא שהוחזרו במזיד דהואיל ואם היו בביתו ליכא למיחש שמא יוציאם חוץ לתחום ויחזור ויכניסם מיהו אותו שהחזירם מסתבר דלדידיה ודאי אסירי הואיל ועבד בהו איסורא שהביאם מחוץ לתחום. פסק רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דהלכה כת"ק דאית ליה תרי קולי דפירות שיצאו חוץ לתחום בשוגג יאכלו במקום שהם שם אם יש אדם שעירב לאותו צד או אם יש בני עיר אחרת סמוכים להם אבל אם יצאו במזיד לא יאכלו במקום שהם שם ואם חזרו הפירות למקומן אפי' חזרו במזיד יאכלו במקומן הואיל והיתה יציאתם בשוגג ולא אסירי אלא עד שתהא יציאתם במזיד ושלא במקומן. וכן נמי אסור היכא דחזרו במזיד אם היתה יציאתם במזיד דאיכא תרתי לגריעותא דלא שרו רבנן אלא בחדא לגריעותא וחד' לטיבותא ור' נחמיה וראב"י לעולם אסרי עד שתהא תרתי לטיבות' שיחזרו בשוגג למקומן והלכה כת"ק דשרי בחדא לטיבותא כדפרי' דאף ע"ג דקיי"ל משנת ראב"י קב ונקי ואפי' בברייתא כדמוכח בהחולץ שאני הכא דר"פ קאי כת"ק כדפרישית. ואע"ג דלא אשכחן דקאי רב פפא כותיה שלא במקומן בשוגג מ"מ הואיל וחזינן דקאי כותיה במקומן במזיד דהיינו חדא לטיבותא ה"ה דקאי כותיה בשלא במקומן בשוגג דהיינו נמי חדא לטיבותא ותו (דבר) [דלהכי] מורין הלכה כת"ק דהא קיי"ל עירובי תחומין דרבנן דאע"ג דשמעינן לר"י לעיל בפ' בכל מערבין דסבר תחומין מן התורה גבי הא דתנן אם ספק ר' יהודה ור"מ אומר ה"ז חמר גמל ולקמן שלהי פ' חלון אמר רב יהודה אמר שמואל כ"מ שאמר ר' יהודה בעירובין הלכה כמותו אפ"ה בהא לית הלכתא כר' יהודה כההיא דפרק בכל מערבין דלעיל דאמר ליה רבא לר"נ מאן האי תנא דאפי' בדרבנן לית ליה ברירה דתניא האומר לחמשה הריני מערב כו' אלמא דרבא ור"נ סברי דתחומין דרבנן ולא בעי נמי למימר דתנא דההוא ברייתא סבר תחומין דאורייתא ואמרינן נמי לקמן בפרקין אמר ליה רבא לאביי מכדי עירובין דרבנן מה לי יחיד במקום יחיד מה לי יחיד במקום רבים ואמרי' נמי לקמן כההיא שמעתא הלכה כדברי המיקל בעירובין ואפי' בעירובי תחומין ואמר נמי ר' יהושע ב"ל הלכה כדברי המיקל בערוב ואמר נמי לעיל בעו מניה מרבא הוצרך לנקביו מהו אמר להן גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה ופי' רש"י לאו דלא תסור

ותחומין דרבנן. ותנן לקמן פ' כיצד מעברין אפי' עבד אפי' שפחה נאמנים לומר עד כאן תחום שבת שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל והתניא לא אמרו חכמים את הדבר להקל [אלא להחמיר אמר רבינא לא להקל] על ד"ת אלא להחמיר על דברי תורה. ושלהי כיצד מעברין אמרי' מר יהודה אשכחינהו לבני מברכתא דקא מותבי עירובייהו אבי כנישתא דאבי גיבר אמר להו גויה פורתא כי היכי דלישתרו לכו טפי א"ל רבא פלגאה בעירובין למה לך לית דחש להא דר"ע ופירש"י דקיימא לן הלכה כדברי המיקל בעירובין. ותנן בפ' האשה שנתארמלה אלו נאמנין להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן נאמן אדם לומר ע"כ היינו באים בשבת ואמרי' בגמ' קסבר תחומין דרבנן וההיא דספ"ק דתני ר' חייא לוקין על עירובי תחומין דבר תורה מתקיף לה ר' יוחנן וכי לוקין על לאו שהוא באל יצא מתקיף לה רב אחא בר יעקב אלא מעתה דכתיב אל תפנו אל האובות ואל הידעונים ה"נ דלא לקי ר' יוחנן הכי קא קשיא ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא וכל לאו שניתן לאזהרת מב"ד אין לוקין עליו אמר רב אשי מי כתיב אל יוציא אל יצא כתיב. לאו משום דסבר רב אשי דתחומין דאורייתא אלא אליבא דר"ח דסבר דתחומין דאורייתא קאמר הכי ולא קיי"ל הכי אלא הכי הלכתא דעירובי תחומין דרבנן כדפרי' והלכה בדברי המיקל בתחומין הלכך הלכה כת"ק כדפרישית:

סימן קמג

אמר רב נחמן אמר שמואל היה מהלך בבקעה ואינו יודע תחום שבת מהלך אלפים פסיעות בינוניות וזהו תחום שבת פי' רש"י פסיעה. דרך הלוכו אמה. וזה ששבת בבקעה. יש לו ממקומו אלפים לכל רוח. ויש לי ללמוד מיכן דפסיעה גסה הנאסרה בשבת היינו שאין לפסוע יותר מאמה דפסיעה בינונית היינו אמה וכל יותר מפסיעה בינונית היינו פסיעה גסה. וההוא דפרק אלו קשרים דאמר רבי זירא אמר רב ואמרי לה אמר רב הונא אמר רב היה מהלך בשבת ופגע באמת המים אם יכול להניח רגלו ראשונה קודם שתעקר שניה מותר ואם לאו אסור. אם כן משמע שיכול לפסוע ככל רוחב שיכול להרחיב רגלו זו מזו והיינו הרבה טפי מאמה שאני התם דאי אפשר בעבור אמת המים דהא רבא שרי טפי התם אע"פ שאינו יכול להניח רגלו ראשונה קודם שתיעקר שניה דכיון דלא אפשר שפיר דמי:

סימן קמד

אמר ר"נ אמר שמואל שבת בבקעה והקיפוהו עכו"ם מחיצות בשבת. ולדירה שהקיפוה לדור בתוכה דאל"ה ביותר מבית סאתים לא משתריא לטלטולי [בה אלא ד"א]. מהלך בה אלפים אמה. דלא מהנו ליה הנך מחיצות להיותם לו בארבע אמות דכי אמרי' כל הבית

כולו כד"א היכא דשבת באויר מחיצות מבעוד יום אבל הכא דבשעת שביתה לא הוו מחיצות לא ואפי' לרבן גמליאל דאמר בהוציאוהו עכו"ם ונתנוהו בדיר או בסהר דאע"ג דלא שבת באויר מחיצות נעשות לו כד"א ומהלך את כולה התם הוא דמי שהוציאוהו עכו"ם אין לו אלא ד"א והקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כד' אמותיו אבל הקונה שביתה שיש לו אלפים אמה לא הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות בארבע אמותיו אא"כ שבת באוירן ותדע דהא רב הונא וחייא בר רב תלמידי דרב אינהו וא"ר הלכה כר"ג בדיר וסהר ואפ"ה אמרי כשמואל. ומתני' דשלהי פ' כיצד מעברין נמי תנן ולמודד שאמרו נותנין לו אלפים אמה שאפי' סוף מדתו כלה במערה אינה לו כד"א ואילו [מי] שהוציאוהו עכו"ם ונתנוהו בה מהלך את כולה והא דברי הכל הוא. ומטלטל בכולה. אפילו חוץ לאלפים אמה שאין לו רשות להלוך מותר לטלטל ע"י זריקה כלומר מותר לזרוק שם דקיי"ל מחיצה הנעשה בשבת שמה מחיצה וממילא שמעי' דבתוך אלפים מטלטל כדרכו דהא מחיצות נינהו. כ"ז פירש רבי' שלמה. אבל בירושלמי מוקי לה כד' יהושע דמתני' דאמר בדיר וסהר אין לו אלא ד' אמות והכי מוכח לקמן בשמעתין הלכה כר"ג בספינה אבל לא בדיר וסהר מיהו רבי' יצחק בר' אשר זצ"ל מוכיח כדברי רש"י דשמואל אפי' כר"ג מדתניא בשמעתין היה מודד ובא וכלתה מדתו בחצי העיר מותר לטלטל בכל העיר ובלבד שלא יעבור את התחום ברגליו היינו נמי אליבא דכולהו קתני אף לר"ג דליכא מאן דפליג עליה. וה"ט כדפרישי' דבהא לא הוה פליג ר"ג הואיל דאית ליה אלפים לכל רוח בלאו הכי ממקום שביתתו דלא אמר ר"ג מהלך את כולה אלא היכי דהוציאוהו עכו"ם באונס חוץ לתחום ונתנוהו בדיר וסהד דהתם לית ליה אלא ד"א אי לא דתקון ליה רבנן דיכול להלוך את כולה. וה"נ משמע לקמן בשמעתין דר"נ לא פליג אדר"נ אמר שמואל דאמר לקמן כתנאי אי גזרינן שמא ימשך או לא. הוליכוהו לעיר אחרת ונתנוהו בדיר או בסהר ר"ג וראב"ע אומרים מהלך את כולה ור' יהושע ור' עקיבה אומרים אין לו אלא ד' אמות מאי לאו ר"ג וראב"ע דאמרי מהלך את כולה דלא גזרי הילוך דיר וסהר היכא דנתנוהו עכו"ם בו אטו הילוך דבקעה דאין בה מחיצות דהתם אין לו אלא ד"א כדתנן ברישׁ פרקין ובדיר וסהר אע"ג דלא (שהה) [שבת] באויר מחיצותיהן מבעוד יום כד"א דמו ליה הואיל ובאונס יצא מתחומו ומדהילוך דדיר וסהר אטו הילוך דבקעה לא גזרי טלטול אטו הילוך כגון שבת בבקעה ביו"ט בלא מחיצות שהילוך אסור לו חוץ לאלפים ממקום שביתתו וטלטול דזריקה מותר ול"ג שמא ימשך ור"ג וראב"ע כר"נ אמר שמואל ור"י ור' עקיבה דא' אין לו אלא ד"א דגזרינן [הילוך] דיר וסהר אטו הילוך דבקעה ומדהילוך אטו הילוך גזרי טלטול אטו הילוך נמי גזרי אלמא דמוקי ר"ג כר"נ. ושוב דחינן

ומוקמינן ליה אפי' כרב הונא וחייא בר רב דמחמרי טפי הילכך איתא לפירש"י דר"נ אמר שמואל אפי' כר"ג וירושלמי דאוקי לדר"נ כר' יהושע דמתני' פליג אתלמוד דידן וליתא. ורב הונא וחייא בר רב אמרי מהלך באלפים אמה ומטלטל בד"א ואינו מטלטל בכולה ע"י זריקה גזירה שמא ימשך אחר חפצו חוץ לאלפים דגזרינן טלטול דזריקה אטו הילוך הלכך אינו מטלטל אלא בתוך ד' אמותיו אבל בכל אלפים כולו אע"פ שמותר להלוך כל אלפים אינו מטלטל אותם דכיון דחוץ לאלפים אסור לטלטל אפי' בזריקה משום גזירה שמא ימשך אחר חפצו וכ"ש כי אורחיה דהא אינו יכול לילך שם ולטלטל מיתסר נמי באלפים משום דהוו אלפים דידיה נפרצים לחוץ לאלפים דאסירי ליה משום שמא ימשך אחר חפצו דהא אין הפסק ביניהם והו"ל מחיצה הנפרצת (מאליה) [במילואה] למקום האסור. והלכה כשמואל. דמהלך כל אלפים ומטלטל אותם כי אורחיה ויותר על אלפים מטלטל בזריקה דקיי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב ואפי' יחיד כנגד רבים כדאיתא לקמן בפרקין ותו דא"ל ר"נ לרב הונא לא תפלוג עליה דשמואל דתנא קאי כותיה דתניא היה מודר ממקום עירובו וכלתה מדתו בחצי העיר מותר לטלטל בכל העיר ובלבד שלא יעבור את התחום ברגליו דכיון דלא שבת בתוך העיר לא הויא ליה כד"א במאי מטלטל בכל העיר הואיל ותני שלא יעבור את התחום ברגליו לאו ע"י זריקה אלמא ל"ג שמא ימשך ותניא כותיה דשמואל והואיל ותניא כותיה הילכתא כותיה והא דדחי לא במשיכה פירש רש"י דלא גרסינן ליה ואפילו תמצי לומר דגרסינן ליה שינויא היא ולא סמכינן עלה:

סימן קמה

אמר רב הונא הנותן את עירובו ובא לילך ממקום עירובו אלפים וכלתה מדתו על שפת התקרה כנגד שפת קירוי הבית ובל הבית חוץ למדתו הוא ונפרצו כותלי הבית ונשתייר מלמעלה קירויו ונפרץ בית לחצר שלפניה דהשתא לא הוי בית נפרץ למקום האסור לו מותר לטלטל בכל הבית על ידי זריקה ואע"פ שאסור ליכנס לתוכה ברגליו הואיל ותקרת הבית חובטת ונראית כיורדת וסותמת ואיכא היכר ולא ממשיך אחר חפצו שהרי נותן עיניו בתקרה וסימן הוא לו ששם כלתה מידתו:

סימן קמו

הוליכוהו עכו"ם או רוח רעה לעיר אחרת והרי היא מוקפת מחיצות. או שנתנוהו בדיר של בהמות. שעושין בשדות היום כאן ומחר כאן כדי לזבלה בגללי בהמות. או בסהר. שעושין לבהמות והן מוקפין והיקיפן גדול. ר"ג וראב"ע אומרים מהלך את כולה. הואיל ומוקפת מחיצו' הרי היא כד"א ומטלטל בכולה כי אורחיה ר' יהושע ור"ע אומרים אין

לו אלא ד"א מעשה שבאו מפלדנסין והפליגה ספינתן בים ר"ג ור' אלעזר ב"ע הילכו את כל הספינה ואע"פ שהספינה הלכה בשבת ויצאו חוץ לתחום והוי כמי שיצא חוץ לתחום וניתן בדיר או בסהר שהספינה מחיצות יש לה ור' יהושע ור"ע לא זזו מד"א שרצו להחמיר על עצמן: אמר רב הלכתא כר"ג בדיר וסהר וספינה ושמואל אמר הלכתא כר"ג בספינה אבל לא בדיר וסהר דכ"ע מיהת הלכה כר"ג בספינה מ"ט רבה אמר הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום הויא לה כל הספינה כד"א ור' זירא אמר הואיל וספינה נוטלתו מתחילת ד"א ומניחתו בסוף ד"א כלומר משיצא [זה] חוץ לתחום לא נקנו לו ד"א דספינה מהלכת בכל קפיצה וקפיצה יותר מד"א נמצא שאין לו תורת ד"א כלל שלא עמד פסיעה אחת בתוך ד"א הלכך לא קנו לו ד"א כלל. מאי איכא בין רבה לר' זירא איכא בינייהו שנפחתו דופני הספינה מבעוד יום ובטלו המחיצות דרבה לית' ור' זירא איתא. א"נ בקופץ בשבת מספינה לספינה. ובאויר מחיצותיה של זו לא שבת לרבה אין יכול להלכה ולר' זירא שריא. ור' זירא מ"ט לא אמר כרבה אמר לך מחיצות להבריח מים עשויות. ולא חשיבי מחיצות לעשות כל הספינה כד"א. ורבה מ"ט לא אמר כר"ז אמר לך במהלכת. דאיכא למימר האי טעמא דספינה נוטלתו אפי' ר"ע מודה דשרי להלך ולטלטל את כולה. כי פליגי כשעמדה. דלר"ג ולראב"ע אפ"ה מהלך ומטלטל את כולה הואיל ושבת באויר מחיצות ולר"י ולר"ע אין לו אלא ד"א. וכן אר"נ בר יצחק דבמהלכת לא פליגי וכן א"ר אשי דבמהלכת לא פליגי א"ל רב אחא בריה (דרבה) [דרבא] לרב אשי הלכה כר"ג בספינה הלכה מכלל דפליגי אין והתניא. בניחות'. חנניה אומר כל אותו היום שהיו בספינה ישבו ודנו בדבר הלכה אמש הכריע אחי אבא ביניהן הלכה כר"ג בספינה והלכה כר"ע בדיר וסהר ופליגי כשעמדה. והא דקתני רצו דמשמע דחומרא בעלמא עשו ר"י ור"ע היינו במהלכ' אבל בעמדה איסורא אית לה ולר"ג ולראב"ע שרי אפי' בעמדה וכ"ש במהלכ' והלכה דפסיק כר"ג בספינה היינו [כשעמדה] אבל במהלכת אפי' ר"י ור"ע שרו. ופסק רבינו חננאל זצ"ל הלכה כרבי יהודה ורבי עקיבא בדיר וסהר כדתניא בברייתא שהכריע הלכה כרבי עקיבא בדיר וסהר ורבי' יצחק אלפס פסק דהלכה כר"ג בדיר וסהר וההיא דברייתא לאו ראיה היא דקיי"ל דאין למדין הלכה מפי התלמוד וכ"ת דמכריע הוא הא אמרי' בפרק כירה דאין הברייתא מכרעת ועוד אחי אביו של חנניה היינו ר"י והחולק א"י להכריע הלכך הדרינן לכללא דהלכתא כרב באיסורי. ותו דלקמן בעובדא דנחמיה ברי' דרב חנילאי דייקינן בפשיטות מאי תבעי ליה והא"ר הלכה כר"ג בדיר וסהר ועוד ראיה דאמרי' לקמן בפרקין הנהו דיכרי דאתו למברכתא ואמר רבא לזבונינהו לבני מברכתא דכולה מברכתא לדידהו כד"א דמיא ופירש"י כד"א דמיא כדתנן במתני'

הוליכוהו לעיר אחרת או נתנוהו בדיר וסהר ופסקי' לעיל א"ר הלכה כר"ג בדיר וסהר וספינה וה"ה לעיר שיש לה מחיצות אלמא דסבר דהלכה כר"ג בדיר וסהר וכ"פ ה"ר משה בר מיימון זצ"ל בדיר וסהר שמהלך את כולה אבל אם יצא חוץ לתחום לדעת אע"פ שהוא בתוך רה"י כגון דיר וסהר אין לו אלא ד"א: כתב רבי' שמואל זצ"ל במתני' ספינה הנכנס בה מבע"י מותר לילך [בתוכה] בשבת אע"פ שהספינה מפליגתו חוץ לתחום ובלבד שלא יצא מן הספינה בשבת דהא אמרי' מישיצא חוץ לתחום אין לו אלא ד"א וכל הספינה כולה הויא ליה כד"א כשנכנס בה מבעוד יום ושבת באויר מחיצות של ספינה דהכי אמרי' כגמ' כי אמרי' כל הבית כולו בד"א היכא דשבת באויר מחיצות ולפיכך נהגו ליכנס בה מבעוד יום לקנות להם שביתה בספינ' כדי שתהא להם כל הספינה כד"א ויהלכו את כולה. וה"ה נמי דמותר להפליג בשבת עצמו אבל משיצא חוץ לתחום אינו זז מד' אמותיו ואין הספינה לו כד' אמותיו הואיל ולא שבת באויר מחיצה מבע"י דהכי מוכחא ההיא דאמרי' בגמ' כי אמרי' כל הבית כולו כד"א היכא דשבת באויר מחיצות אבל לא שבת באויר מחיצות מבע"י אין לו אלא ד"א. ומי שנכנס בשבת בספינה וישב לו בד' אמותיו והלכה ספינה חוץ לתחום וחזרה לאחוריה לנמל שהפליגה משם מותר ישראל זה לצאת מן הספינה לשוב לעיר כבתחילה דהוי כהוציאוהו עכו"ם והחזירוהו עכו"ם דהוי כאילו לא יצא. ואם תאמר למה התירו חכמים להפליג בספינה בים הלא נמצא מביא עצמו לידי אונס ולצאת חוץ לתחום ולא דמי למי שהוציאוהו עכו"ם. איכא לתרוצי לא אחמור רבנן כל כך בספינה דהכא ליכא טרחא כמו בהולך ברגליו ביבשה דהתם אין אדם רשאי שיביא א"ע שיוציאוהו עכו"ם דהא איכא טירחא יתירתא אבל המפליג בספינה הולכת והוא נראה שאינו זז ממקומו ומותר להשתמש בה כאשר ישתמש בביתו. ועוד שהואיל ונעקרה הספינה ממקומה נראה כאילו אינו יכול לעכבה והספינה ביד רב החובל המנהיגה שהוא עכו"ם בידו הוא להעמידה ולהוליכה. והמפליג בספינה אינו צריך להתנות עמו ע"מ לשבות ואע"פ שאינו שובת דהא דאמרי' ביציאות השבת אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם השבת בד"א לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מותר ופוסק ע"מ לשבות ואינו שובת משום דמיחזי כאילו מביא עצמו לידי אונס ההיא ב"ש היא דה"נ אמרי ב"ש במשנה אין שורין דיו וסממנין וכרשינין אלא כדי שישורו מבעוד יום וכן אין נותנין אונין של פשתן לתוך התנור אלא כדי שיהבילו מבעוד יום ואמרי' התם בכולן ב"ה מתירין להתחילן עם השמש ואע"ג דהולכין ונעשין מאליהן כל השבת כולה ה"נ כיון שנכנס בספינה הולכת הספינה מאליה ע"י עכו"ם חוץ לתחום והוא יושב בתוכה. וכאשר התרנו להפליג בספינה כך מותר להפליג ולהעלות ישראל

בקרון והעכו"ם מושך בקרון ובלבד שלא תמשך בהמה כקרון דאיכא משום אין רוכבין ע"ג בהמה ובלבד שלא יצא חוץ לקרון. אבל איכא למיחש שמא יפגעו בו לסטים א"נ אשתמיט ונחית מן הקרון משו"ה אסור. והמפליג בספינה ונכנס בה מבעוד יום כדי לקנות בה שביתתו צריך לעמוד שם כל בין השמשות עד שיקנה שם שביתתו ואח"כ יוצא לחוץ והולך ואודל בביתו וחוזר ונכנס בספינתו ומהלך את כולה שהרי שבת בה כל בין השמשות עכ"ל. מה שהתיר ליכנס בספינה בשבת אפי' היכא דלא קנה שביתה מביה"ש ופי' ההיא דשלהי יציאות השבת דאין מפליגין בספינה אליבא דב"ש אין זה נראה לרבי' יצחק בר שמואל שתהא ההיא ברייתא דלא כב"ה. ותו דמוכח בירושלמי דב"ה אסרו דתניא בירושלמי שלהי יציאות השבת אין מפליגין לים דגדול לא בע"ש ולא בחמישי בשבת בש"א אפי' ברביעי וב"ה מתירין משמע דמתירין אפי' בע"ש דאי ברביעי דוקא היינו ת"ק וכה"ג שינה שם גבי אין משלחין אגרות ביד עכו"ם לא בע"ש כו' אבל בשבת לא שרו להפליג כמו לענין איגרות וכל הנהו דתנן ביציאות השבת אין נותנין עורות לעבדן ולא כלים לכובס נכרי אלא כדי שיעשו מבעוד יום ובכולן ב"ה מתירין עם השמש אבל בשבת לא אע"ג דבנתינה לא קעביד איסורא מידי. ואע"ג דאיכא למידחי דכל הני דאסרי ב"ה בשבת היינו משום דאמירה לעכו"ם שבות אבל להפליג בספינה בשבת ה"נ דשרו ב"ה אפ"ה לא מסתבר לו לרבי' יצחק בר שמואל זצ"ל להתיר אלא נראה לו לאסור ליכנס בספינה בשבת היכא דלא קנה שביתה מבין השמשות. וראיה מפ' תולין דאמרו ליה רבנן לרב אשי חזינא להאי צורבא מרבנן ורב הונא בר חייא שמיה ואמרי לה רב הונא בר חילון שמיה דשקיל ואזיל ונאים במברא ועבר להך גיסא וסייר פירא ואמר למינם קא מכוין' וא"ל רב אשי הערמה (מדרבנן) [בדרבנן] הוא וצורבא מרבנן לא אתי למיעבד לכתחילה. דוקא משום הערמה שרי ודוקא לצורבא מרבנן אבל לאינש אחרינא אפי' ע"י הערמה אסור דילמא אתי למיעבד בתחילה ואפי' בתוך התחום דהא התם לא איירי כלל ביציאת חוץ לתחום. והא ליכא למימר דמשום דסייר פירי קאמר רב אשי התם. דהא שרי אפי' בשכר כדאמרי' פ' שואל אמר רב יהודה אמר שמואל מותר אדם לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור לך פירות שבתחומי. ואומר רבי' יצחק בר שמואל הלכך גזרו חכמים שלא ליכנס בשבת בספינה היכא שלא קנה שביתה מביה"ש משום דדמי לשט בנהר בשבת שאסרו חכמים כדתנן פ' משילין ולא שטין ע"פ המים ואמרי' בגמ' גזירה שמא יעשה חבית של שייטין ותו דאיכא למיחש שמא ינהיג הספינה והוה כמוליכה ד"א בכרמלית אבל היכא שקנה שביתה מבין השמשות איכא הכירא טובא וליכא למיחש כולי האי. והקונה שביתה מביה"ש צריך להיות בספינה כל

ביה"ש וליכנס בה קודם שיתחיל בין השמשות וישב שם ולאחר ביה"ש ילך לביתו ויאכל וישוב לספינה לאחד אכילתו בלילה או למחר ביום. ויש בני אדם שמתקנים סעודה של שבת בספינה מע"ש ומדליקים שם נרות לקנות שם שביתה וסומכים על כך ליכנס בה בשבת ולהפליג. וטעות היא בידם דאין תקון סעודה והדלקת נרות מהני כלל לענין קניית שביתה עד שישב בספינה כל ביה"ש כדפרישית. וכן מה שפירש רבי' שמואל דהיכא שנכנס בספינה בשבת ולא קנה שביתה מביה"ש שאם יצאה הספינה חוץ לתחום שאינו זז מד' אמותיו ואין הספינה לו כד' אמותיו אומר רבי' יצחק בר שמואל דאע"ג דאין לו ליכנס בשבת בספינה הואיל שלא קנה שביתה מביה"ש אעפ"כ אם עבר ונכנס שרי ליה להלוך את כולה אע"פ שיצתה חוץ לתחום דהא קיי"ל כרב בדיר וסהר כדפרישית לעיל. ומסתבר לי בדברי רבי' שמואל כדפרישית לעיל דהיכא דיצא לדעת אע"פ שנכנס לדיר וסהר אין לו אלא ד"א הכא נמי אע"פ שהספינה ממילא יצאה חוץ לתחום הואיל שנכנס בה במזיד שלא כדין אין לו אלא ד' אמות. והיכא שנכנס בספינה מביה"ש וחנה במחיצות הספינה כל ביה"ש וקנה שביתה במחיצות הספינה ואח"כ נפחתו דופני הספינה אין לו אלא ד"א ודלא כפירש"י שפי' גבי פלוגתא דרב ור' זירא שנפחתו דופני הספינה מבעוד יום דמשמע שלא חנה ביה"ש במחיצות הספינה הא אם חנה ביה"ש בדופני הספינה אע"פ שלאח"כ נפחתו הדפנות מהלך את כולה דשבת הואיל והותרה הותרה. הא ודאי ליתא דלענין מחיצות לא אמרי' דשבת הואיל והותרה הותרה כדפרי' לעיל בפ"ק וכן פי' רבי' שמואל כדבריו גבי פלוגתא דרב ור' זירא:

סימן קמז

בעי רב חנניה יש איסור תחומין למעלה מעשרה טפחים או אין איסור תחומין למעלה מעשרה טפחים ומותר לטלטל מקצה תחום אלפים ע"ג מקום גבוה עשרה אפי' הוא חוץ לאלפים שלו. בעמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה. ונכנס ראשו אחד לתוך התחום לא תבעי לך דאיסור תהומין נוהג בו ולא יעלה על ראשו שבתוך התחום ויצא לראש אחר דארעא סמיכתא היא וחזי להילוך והילוך מעליא הוא. כי תבעי לך בעמוד גבוה עשרה ואינו רחב ד'. דלא ניחא תשמישתיה. וא"נ דקאזיל בקפיצה. שפורח באויר ע"י שמשביע את השם כך פי' רבי' שמואל. ע"א. דקאזיל בספינה שסתם ספינה גבוהה מן הקרקע י"ט ולא אפשיט. הלכך נראה בעיני הואיל ופרישית לעיל דקיי"ל דתחומין דרבנן אזלינן בה לקולא. ת"ש דהני שב שמעתתא דחשיב ריש פ' אלו טריפות דאיתמרן בצפרא דשבתא קמיה דרב חסדא בסורא בהדי פניא דשבתא קמיה דרבא בפומבדיתא מאן אמרינהו לאו אליהו אמרינהו דאיהו מלאך ורגיל למיזל בקפיצה וקפץ לשם בשבת

למעלה מי"ט כי אליהו היה רגיל ליכנס בבתי מדרשות בשעה שעוסקין בתורה אלמא אין איסור תחומין למעלה מעשרה טפחים דאי הוה אסיר אליהו לא הוה קפץ. לא דילמא יוסף שידא אמרינהו פירש"י דלא מנטר שבתא. מורי ה"ר יהודה חסיד זצ"ל היה אומר שהשדים מאמינים בתורה ועושים כל מה שאמרו חכמים. ושאלו ממנו א"כ למה הוא בא על אשת איש והשיב לפי שפעמים פ' תעשה לו שלא כהוגן ואפי' בלא ידיעתה כדאמרי' פ' כל הבשר הנהו שקולאי דהוו קא דרו חביתא דחמרא בעו לאתפוחי אותביה תותי מרזבא פקעה אתי לקמיה דמר בר רב אשי שמתיה אתא לקמיה א"ל אמאי תיעבד דבי א"ל היכי אעביד כי אותבוה באזניה א"ל אפ"ה באתרא דשכיחי רבים לית ליך רשותא למיתב את שנית זיל שלים. שעל מנת כן קבלו התורה שאם יזיק לו אדם אפי' בלא ידיעתו שגם הוא יזיקנו ושוב הקשו משמעתין דאסקינן דיוסף שידא אמרינהו אלמ' לא מינטר שבתא והשיב דיוסף שידא אמרינהו כגון שהיה שד אחד בסוריא ויוסף שידא בפומבדיתא ואמר לו אותו שידא דבסורא דרך לוח חלול וארוך ואמרם יוסף שידא קמיה דרב' בפומבדיתא ולעולם שדים מנטרי אפי' תורה שבעל פה. מידו קשה דא"כ לוקמה דאליהו אמרן וכה"ג שאמר כך לתלמידו ואמר הוא לרב' ותו דרבי' שלמה פי' להדיא דלא מנטרי שבתא:

סימן קמח

נחמי' בריה דרב חנילאי משכתיה שמעתתא ונפק חוץ לתחום א"ל רב חסדא לר"נ נחמיה תלמידך שרוי בצער. שאין לו אלא ד"א. א"ל עשה לו מחיצה של בנ"א ויכנס יתיב רנב"י אחוריה דרבא ורבא קמיה דר"נ א"ל ר"נ בר יצחק לרבא מאי קא מבעיא ליה לר"ח [אילימא] בדמלו גברי עסקי'. שהיו לו אנשים הרבה שיכולים לצאת חוץ לתחום כגון שעירבו לעשות לו מחיצה מיכן ומיכן ממקום שהוא שם עד תוך התחום. וקא מבעיא ליה הלכה כר"ג. דליהנו לו מחיצות שלא שבת בהם מבע"י. או אין הלכה כר"ג. או דילמא. פשיטא ליה דהלכה כר"ג ורבא [במאי] עסקי' בדלא מלו גברי עד תוך התחום אלא עד שתים אמות סמוך לתחום. וקא מיבעיא ליה הלכה כר"א. דאמר במתני' מי שיצא חוץ לתחום שתים אמות יכנס או אין הלכה כר"א. פשיטא בדלא מלו גברי עסקי' [דאי ס"ד בדמלו גברי עסקי' מאי תבעי ליה האמר רב הלכה כר"ג אלא ודאי בדלא מלו גברי עסקי'] ודר"א קמבעיא ליה דיקא נמי דבדלא מלו גברי הוה. דקאמר לו ר"נ עשה לו מחיצות של בנ"א ויכנס למה לי למימר ויכנס אלא ה"ק עשה מחיצה עד השתים ואח"כ יכנס הוא עצמו בלא מחיצה ש"מ. הא למדת שמחיצה מהניא ליכנס מחוץ לתחום אע"ג דלא שבת באויר מחיצות מביה"ש דהא נחמיה לא שבת באויר מחיצות

חוץ לתחום והואיל ומשכתי' שמעתתא הו"ל כהוציאוהו עכו"ם ונתנוהו בדיר או בסהר שמהלך את כולה כר"ג שהקילו חכמים גביה הואיל ולא היה לו אלא ד"א כך פי' רבי' שמואל לעיל גבי שבת בבקעה והקיפוהו עכו"ם מחיצה בשבת. ושמעי' מינה שאם יצא לדעת חוץ לתחום שאין מתירין לו ליכנס לתוך התחום ע"י מחיצה של בנ"א. ואסקי' בשמעתין דמחיצה של בנ"א לא מהניא אא"כ עשו אותה שלא מדעת אותם האנשים דהיינו שלא ידעו על מה קבצום לשם ורב חסדא דעביד המחיצה לא נקבע בעושי מחיצה וכן נמי היכא שעירבו בני רה"ר עם בני רה"י והיתה שם מחיצה מביה"ש ואח"כ נפלה דהשתא לא אמרי' הואיל והותרה הותרה כדפרישית לעיל דלענין מחיצה לא אמרינן הואיל והותרה הותרה ה"ז עושה מחיצה של בני אדם ומביא מרה"ר לרה"י כהנהו בני גננא דאעילו מיא מר"ה לרה"י במחיצה של בנ"א ונגדינהו רבא משום דעבוד מדעת הנקבצים שם הא שלא מדעת שפיר דמי ודוקא שהיתה שם מחיצה ביה"ש ונפלה שרינן ע"י מחיצה של בנ"א דאניסי ודמי לדנחמיה דמשכתי' שמעתתא חוץ לתחום דאניס ודמי נמי לנתנוהו עכו"ם לדיר וסהר [אבל אם לא] היתה שם מחיצה כלל מביה"ש לא שרינן לאתויי ע"י מחיצת בנ"א מר"ה לרה"י והא נמי גבי הנהו זיקי דהוו שדו בריסתקא דמחוזא דהיינו רחוב רה"ר בהדי דאתא רבא מפרקיה והיה גדוד שומעי הדרשה באין אחריו נטלם השמש והכניסן לבית לבין מחיצות הבאין. בשבתא אחריתי בעי לעיולינהו ואסר להו דהוה כלדעת. לוי אעילו ליה תיבנא מרה"ר לרה"י ע"י מחיצה של בנ"א זעירי אעילו ליה אספסתא. רב שימי בר חייא מיא. כל הלין עובדי הוו כדפרישית שעירבו בני רה"ר עם בני רה"י והיתה שם מחיצה ונפלה בשבת. ויש להסב שמועה זו בענין אחר ולקולא אמנם כך נ"ב הלכה למעשה כדפרישית וכן ראיתי מפורש בשם ה"ר אליעזר בר יצחק מבה"ם זצ"ל:

סימן קמט

מי שיצא חוץ לתחום ברשות. כגון לעדות החודש או להציל מן הגייס ומן הנהר או חכמה הבאה לילד. ואמרו לו כבר נעשה מעשה. ואינך צריך לילך. יש לו אלפים אמה לכל רוח. ממקום שנאמר לו. אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא. ואוקמה רבה למתני' דה"ק [אם היה] עדי ן בתוך תחום ביתו חוזר לביתו והרי הוא כאלו לא עקר רגליו. כדי לצאת חוץ לתחום ויש לו מביתו אלפים אמה לכל רוח כבתחילה. ורב שימי בר חייא [אמר] ה"ק אם הי' תחומין. אותן שנתנו לו חכמים אלפים אמה לכל רוח ממקום שנאמר לו נכנסות לתוך אלפים של תחום ביתו כאלו לא יצא מתחומו דמי והולך עד ביתו כבתחילה וסבר רב שימי הבלעת תחומין מילתא הוא לדבר מצוה. וכיון דמובלעין בגו

תחומיה וממטו ליה לתחומיה הו"ל כחד תחומא וכמאן דלא נפק מתחומיה דמי ורבה סבר הבלעת תחומין לאו מילתא היא אפי' לדבר מצוה. ופרכי' לרבה הא אר"א (משיצא) מי שיצא חוץ לתחום שתי אמות יכנס [אבל ג' לא יכנס] מאי האי שיעורא דנקט לאו ר"א לטעמיה דאמר במתני' גבי ד"א שנתנו חכמים ליוצא חוץ לתחום והוא באמצען שיש לו לבל צדו שתי אמות ולפיכך זה שיצא ב' אמות חוץ לתחום [כיון] דשתי אמותיו דבוקות [לו בתחומו] ס"ל לר"א דכמאן דמובלעין בתחומו דמי ומותר ליכנס אלמא מילתא היא ותיובתא לרבה א"ל רבה בר רב חנן לאביי ומדר"א קא מותבת ליה למר. הא פליגי רבנן עליה במתני' דאמר אם יצא חוץ לתחום אפי' אמה אחת לא יכנס. א"ל אין דשמיע לי מניה ע"כ ל"פ רבנן עליה דר"א אלא לדבר הרשות (אלא) [אבל] לדבר מצוה מודו ליה. שיכנס ומתני' דמי שיצא ברשות דבר מצוה היא וקאמר רבה לעיל דהבלעה לא מהניא. ורב שימי בר חייא סבר דהבלעה מהניא לדבר מצוה ורבנן דמתני' כותיה קיימי דלדבר מצוה הבלעה מהניא ולר"א אפי' לדבר הרשות מהניא הבלעה ולית' להא דר"א דסבר הבלעה מהניא אפי' כיוצא לדבר הרשות ולעיל גבי נחמיה שיצא חוץ לתחום דעבד ר"נ עובדא כר"א משום דכיון דמשכתיה שמעתת' הו"ל כמי שיצא לדבר מצוה. והא דפירש"י דרבה לית ליה הא דנהרדעי דלעיל גבי הוצרך לנקביו דאמר ואי פקח הוא עייל לתחומא וכיון דעל על. רבי' יצחק בר שמואל פירש דרבה אית ליה שפיר דנהרדעי דשאני התם דכיון דקנה ד"א חוץ לתחום התירו לו חכמים ליעקר מאותו התחום לקנות תחום אחר אבל הכא מכיון שיצא חוץ לתחומו וקנה לו תחום אחר לא הותר לו ליעקר מתחום השני שקנה תדע דאי לאו הכי קשיא מתני' לנהרדעי דתנן שלהי פרקין מי שיצא חוץ לתחום אפי' אמה לא יכנס פי' לא יכנס להיות כאילו לא יצא אבל ד"א יש לו כשאר יוצא חוץ לתחום אלמא אע"ג דשרו ליה ליכנס בתחומו הראשון עד סוף ד' אמותיו ל"א כיון דעל על והיינו טעמא כדפרישית משום דלא הותר לו ליעקר מתחום השני שקנה: מתני' כל היוצאין להציל חוזרין למקומן ופרכי' ואפי' טובא יותר מארבעת אלפים. והאמרת רישא. דהיכא דלא מיבלען. אלפים אית ליה ותו לא אמר רב יהודה אמר רב שחוזרין בכלי זיינן למקומן. ולא אמרי' כיון שכבר נעשה הענין ישליכו כלי זיין מעליהם ולא יחללו את השבת אלא חוזרין בכלי זיינן למקומן ולעולם לית להו יותר מאלפים היכא דלא מיבלען תחומין. רנב"י אמר ל"ק כאן בזמן שנצחו ישראל את או"ה. יש להם אלפים אמה ממקום שנעשה מעשה ותו לא. כאן בזמן שנצחו או"ה את עצמן. חוזרין למקומן ובכלי זיינן ואפי' יותר מד' אלפים וכן הלכה. וכתב ה"ר משה מיימון שאם היתה יד העכו"ם תקיפה והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו הרי הן חוזרין למקומן בשבת ובכלי זיינם ואפי' יותר

מאלפים ואע"ג דלא מיבלען תחומין. א"ר יהודה א"ר עכו"ם שצרו על עיירות ישראל אין יוצאין עליהם בכלי זיינם ואין מחללין עליהם את השבת תנ"ה עכו"ם שצרו על עיירות ישראל אין יוצאין עליהם בכלי זיינם [ואין] מחללין עליהם את השבת בד"א [כשבאו] על עסקי ממון אבל באו על עסקי נפשות יוצאין עליהם בכלי זיינם ומחללים עליהם את השבת ובעיר הסמוכה לספר אפילו לא באו [אלא] על עסקי תבן וקש יוצאין עליהם בכלי זיינם ומחללין עליהם את השבת א"ר יוסף בר מניומי אר"נ בבל כעיר הסמוכה לספר דמיא ותרגומה נהרדעא. שהיתה סמוכה לעכו"ם מצד אחד ולעיירות שיושבים בהם בני הגולה מצד שני. מיכן התירו רבותינו לכבות דליקה בשבת מפני שאנו דרים בין העכו"ם וכשיש דליקה באים ושוללים והורגים ולא גרע מעיר הסמוכה לספר שמחללין עליה את השבת הילכך שרי כדפרי' בהלכות ערב שבת:

סימן קנ

מתני' מעשה שהיו באים בספינה ר"ג וחכמים פ"א לא נכנסו לנמל עד שחשיכה אמרו לו לר"ג מה אנו לצאת ולירד. מן הספינה לתוך העיר כלום באנו מחוץ לתחום משחשיכה. אמר להם מותר שכבר הייתי מסתכל והיינו בתוך התחום עד שלא חשיכה. ואע"פ שהם לא ידעו מתי נכנסו לתוך התחום אע"פ כן הואיל והיו באים בעיר ודעתם לעיר היה הרי אילו כאנשי העיר ומהלכים את כולה וחוצה לה אלפים אמה: מתני' מי שישב בדרך. לנוח שהוא עיף ולא היה יודע שהוא בתחום והשכה לו שם וכשעמד ראה שהוא סמוך לעיר בתחומה. הואיל ולא היתה [כונתו] לזאת העיר לא יכנס לעיר. להיות כאנשי העיר אלא ממקום שחשכה לו ימדוד אלפים פסיעות בינוניות ועד מקום שיכלו נכנס. דר"מ ר"י אומר יכנס ויש לו אלפים לכל צד. דע"כ בתוך התחום הוא עד שיוציא בפה ויאמר שאין דעתו לשבות בעיר שביתתו ובתחומיה. תניא א"ר יהודה מעשה בר"ט שהיה מהלך בדרך וחשבה לו [ולן] חוץ לעיר לשחרית מצאוהו רועי בקר א"ל רבי הרי העיר לפניך היכנס נכנס וישב בבית המדרש דרש כל היום כולו א"ל ר' יעקב משם ראיה שמא דעתו עליה. שהיה דעתו ליכנס לאותה העיד הלכך קנה שביתה אפי' בסתמא או שמא ביה"מ מובלע בתוך תחום שלו ולא בעינן דעת לאותה העיר אע"פ שלא היה יודע ולא מתכוין אבל היכא שהיה דעתו לאותה העיר אף ע"פ שלא היה יודע שהוא בתחומה של אותו העיר ה"ז יכנס לעיר להיות כאנשי [העיר] לכ"ע כך הבנתיה בפירושי רבי' שמואל זצ"ל וכן דעת ה"ר משה בר מיימון כדפרישית בסמוך ובמתני' קיי"ל כר' יהודה דר"מ ור"י הלכה כר"י ותו [דקיי"ל] כדברי המיקל אפי' בעירובי תחומין לקמן בשמעתין:

סימן קנא

מתני' מי שישן בדרך ולא ידע עד שחשיכה יש לו אלפים לכל רוח דברי ר"י בן נורי וחכ"א אין לו אלא ד"א. הואיל וישן היה לא נתכוין לקנות שביתה. וכתב ה"ר משה בר מיימון היה בא למדינה וישן בדרך ולא ניער אלא בשבת וכשניעור מצא עצמו בתוך התחום ה"ז יכנס לה ויהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח מפני שדעתו היתי להלך למדינ' זו לפיכך קנה שביתה עם בני המדינה כמותן שהרי נכנס עמהם בתחום עכ"ל. וכל שכן יושב וניעור שקנה עם בני העיר כדפרישית לעיל בסמוך. ואסיקנא טעמא דריב"נ דקסבר חפצי הפקר קונין שביתה כגון כלים שאין להם [בעלים] וחשכה להם במקום אחד אע"פ שלא נתכוין עליהם אדם להקנותם שביתה. קונין שביתה במקומם ואין אדם יכול לטלטלם משם יותר מאלפים לכל רוח ואפי' עירב לצד אחר והאי אדם ישן שלא נתכוין לקנות שביתה ככלים רמי. ורבנן סברי חפצי הפקר אין קונין שביתה הלכך האי אדם אין לו אלא ד"א ואסיקנא דכל המיקל בעירוב הלכה כמותו. הלכך הלכה כריב"נ באדם ולאו מטעמיה אלא כיון דניעור קנה ישן נמי קנה ויש לו אלפים אמה לכל רוח ממקום שישן וניעור והלכה כרבנן בכלים של הפקר דלא קנו שביתה והמוצאו מוליכו לצד שעירב אפי' עירב יותר מאלפים: אמר רב יהודה אמר שמואל חפצי עכו"ם אין קונין שביתה והרי הן ברגלי כל אדם ואם באו מחוץ לתחום לתוך העיר מותר להוליכם לכל רוח שירצה. למאן איצטריך אילימא לרבנן פשיטא ומה חפצי הפקר דלית להו בעלים דאיכא למימר לקנו שביתה מנפשייהו אמרי רבנן דלא קנו. חפצי עכו"ם דאית להו בעלים והרי הן כמותן ובעליהן לית להו שביתה דלאו בני שביתה נינהו מבעיא. ופשיט דלרבנן חפצי עכו"ם אין להם שביתה ולא אצטריך לאשמעינן אליבא דרבנן אלא אליבא ריב"נ אצטריך וקמ"ל אימר דאמר ריב"נ דקונין שביתה ה"מ חפצי הפקר דלית להו בעלים אבל חפצי עכו"ם דאית להו בעלים לא. מיתבי רשב"א אומר השואל כלי מן העכו"ם ביו"ט ובן עירו היה ושבת הכלי בעיר וכן דמשאיל כלי לעכו"ם מעי"ט וקנה שבית' אצל העכו"ם בתוך תחום העיר והחזיר לו כיו"ט והכלים והאוצרות של פירות ששבתו בתוך התחום יש להן אלפים אמה לכל רוח ואפי' הם של הפקר והעכו"ם שהביא [לו פירות] מחוץ לתחום ה"ז לא יזיזם ממקומם דקני שביתה במקומם והרי יצאו חוץ לתחום ואין להם אלא ד"א הא למדת דהא מתני' סוברת דחפצי העכו"ם קונין שביתה. [אא"ב קסבר] ריב"נ חפצי העכו"ם קונין שביתה הא מני ריב"נ היא אא"א קסבר ריב"נ חפצי העכו"ם אין קונין שביתה הא מני לא ריב"נ ולא רבנן לעולם קסבר ריב"נ חפצי עכו"ם קונין שביתה ושמואל אמר כרבנן [ודקאמרת] פשיטא דלרבנן אין

קונין שביתה כדפדישית לעיל. מהו דתימא גזירה בעלים דעכו"ם אטו בעלים דישראל וליקנו שביתה קמשמע לן דרבנן לא גזרו וחפצי העכו"ם אין קונין שביתה. ור' חייא בר אבין אמר רבי יוחנן חפצי העכו"ם קונים שביתה גזירה בעלים דעכו"ם אטו בעלים דישראל ותרוייהו אליבא דרבנן פליגי דלרב יהודה אמר שמואל רבנן סברי חפצי העכו"ם אין קונין שביתה ולרחב"א אר"י [סברי דקונין שביתה והלכה כרחב"א אר"י] כדאמרי' כסמוך גבי הנהו דיכרי (ר') שמואל ור"י הלכה כר"י הלכך קיי"ל דחפצי העכו"ם קונין שביתה. הלכך אם באו חפצי עכו"ם מחוץ לתחום אין להם אלא ד"א והשואל כלי מן העכו"ם או השאיל לו כלי שקנה שביתה אצל העכו"ם והחזירו לישראל בעליו ועירב בעליו למזרח או למערב אין יכול להוציאו מאלפי' שלו אבל כל העיר כד"א דפירות אנוסים נינהו ולא גרע מנתנוהו לדיר וסהר דאר"ג מהלך את כולה ואמר רב הלכה כר"ג. והכלים ששבתו בתוך התחום או שבתו סמוכים לעיר הרבה הוו ברגלי העיר ואם ברחוק לעיר כגון בסוף התחום יש להם אלפים ממקומם. הנהו דיכרי דאתו למקום ששמו מברכתא שהביאום עכו"ם מחוץ לתחום שרא להו רבא לבני מחוזא שהיא עיר הסמוכה למברכתא בתוך ארבעת אלפים ומערבין מזו לזו למיזבן מינייהו ואייתויינהו למחוזא ואע"פ שהביאם העכו"ם מחוץ לתחומו א"ל רבינא מאי דעתיך דאמר רב יהודה אמר שמואל חפצי העכו"ם אין קונין שביתה והא שמואל ור"י הלכה כר"י ואר"ח בר אבין אמר ר"י חפצי העכו"ם [קונין שביתה] גזירה בעלים דעכו"ם אטו בעלים דישראל וקונין שביתה הדר [אמר רבא ליזדבנו] לבני מברכתא דכולה מברכתא לדידהו כד' אמות דמיא פירש"י כדתנן במתניתין הוליכוהו לעיר אחרת או נתנוהו בדיר וסהר ר"ג וראב"ע אומר מהלך את כולה ופסקינן לעיל אמר רב הלכה כר"ג בדיר וסהר וספינה וה"ה לעיר כגון מברכתא שיש לה מחיצות וכן פירש במתני' שנתנוהו בדיר או בסהר שהן מוקפין והקיפן גדול שמהלך את כולה דהואיל ומוקפת מחיצות הרי היא כד"א. ופירש רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דבעינן שיהו מוקפין לדירת בני אדם ומהניא בה מחיצות דלא עדיף משובת באויר מחיצות שיש לו אלפים לכל רוח ואפ"ה לא חשיב לגביה בד"א היקף שהוא יותר מבית סאתים אא"כ הוקף לדירה כדאמרי' בפ"ק בשמעתין דלחי העומד מאליו שבת בתל שהוא גבוה י"ט פי' דאמרי' גוד אסיק מחיצות כל סביביו והרי הוא מוקף. והוא מד"א ועד בית סאתים. הואיל ושבת באויר מחיצותיו נעשית ביתו וכולה כר"א הוא לפיכך מהלך את כולה וחוצה לו אלפים אמה. ופירש"י אבל אי הוה טפי מבית סאתים אין מחיצותיו מועילות לו שאין היקף שאין עשוי לדירה מועיל אלא לבית סאתים הא למדת דכל יותר מבית סאתים [אסור להלך את כולה אא"כ הוא כבית] סאתים ומוקף

מחיצה או יותר מבית סאתים וכגון שהוקף לדירת בני אדם הלכך דיר וסהר דמתני' בעינן למימר שאין בהם יותר מבית סאתים א"נ יש בהם יותר מבית סאתים וכגון שהוקפו נמי לדירת בני אדם. הלכך כל דבר הבא מחוץ לתחום והובא לעיר אם היא מוקפת מחיצות הרי הוא כד"א ומטלטלין אותו בכל העיר ואם אינה מוקפת מחיצות אין מטלטלין אלא בד"א במקום שהובאו וכן [אם] הובאו מחוץ לתחום לתוך החצר בעלמ' והוא מוקף מחיצות ואינו מחזיק ב"א בית סאתים ה"ז מטלטל בכל החצר אע"פ שלא הוקף לדירה ואם מחזיק יותר מבית [סאתים] אינו מטלטל ב"א בד' אמותיו ואם מוקף לדירה מטלטל בכולו איך שהוא גדול. הלכך ההוא דפ' אין צדין במס' ביצה דאמר ר"פ הלכתא עכו"ם שהביא דורון לישראל אם יש מאותו המין כמחובר לקרקע לערב אסורין בכדי שיעשו ואם לאו בתוך התחום [מותר חוץ לתחום אסור והכא בשביל זה] מותר לאכול הימנו ישראל אחר אית לן למימר הא דמותר לישראל אחר אם העיר מוקפת מחיצות מותר לו לטלטל בכל העיר ואם אינה מוקפת מחיצות אינו מטלטל כ"א בתוך ד"א במקום שהובאו. ואפי' אותו ישראל שהובאו לצורכו הוה נמי שרי אי לאו דחיישינן שמא ילך בעצמו ויביא חוץ לתחום כדפי' רבינו תם כדפרישית לעיל גבי פירו' שיצאו חוץ לתחום. ואם יש חפירה סביב העיר שהתל שלה גבוה עשרה טפחים הרי היא מוקפת מחיצה ושרי לטלטל בכולה: תני ר' חייא חרם שבין שני תחומי שבת. דהיינו שעושין אותו להפסיק בו אמת המים כדי לעכב הדגים שלא לעבור את הנהר ונתפשים בו צריך אותו אמת המים מחיצה של ברזל כדי להפסיקו שלא יעברו המים ששבתו בתחום זה העיר ויבואו לתחום עיר זה שלוקחין אותם של תחום זה וממלאין מהם ונוטלין אותן במה דבעו ולא ידעו דאסורין לזוז מד' אמותיהן שהרי יצאו חוץ לתחומן שקנו בו שביתה אמש. ואוקימנא הא דר' חייא דבמכונסין שנו דצריך להפסיקן במחיצה של ברזל כדי שלא יצאו מעט חוץ לאלפים מעירם ששבתו המים בתוך התחום בקצהו דהא קתני בין ב' תחומי שבת ומחייך עליה ר' יוסי בר חנינא שהצריך מחיצה של ברזל משום דקיי"ל קל הוא שהקלוח במים במים בר' טבלא דבעא מניה ר' טבלא מרב מחיצה תלויה מהו שתתיר בחורבה א"ל אין מחיצה תלויה מתרת אלא במים קל הוא שהקילו חכמים במים דמחיצה תלויה מתרת ואע"פ שאינה מגעת למים כדאמרי' גבי גזוזטרא שהיא למעלה מן הים לקמן במכילתן וכי היכי דמחיצה תלויה מהניא מחיצת קנים נמי מהניא דמה לי מיערבי מיא מתתאי ומה לי מיערבא מיא בין קנה לחבירו. הלכך סגי במחיצות של קנים וה"מ דבעינן מחיצה היינו דוקא במים מכונסים ובעומדין בין שני תחומין אבל מים הנובעים מתחום זה לתחום זה אפי' הן של יחיד הרי אילו מותרין דכיון דניידו לא

קנו שביתה בההיא דלעיל גשמים שירדו מעיו"ט יש להם אלפים אמה לכל רוח ביו"ט הרי הן כרגלי כל אדם ופרכי' ביו"ט הרי הן כרגלי כל אדם ואמאי לקנו שבית' באוקינוס ואוקימנא דמיא באוקינוס מינד ניידי תנ"ה נהרות המושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם ופירש"י דכיון דניידי לא קנו שביתה ואפי' הן של יחיד אינן ברגליו והכי קיי"ל דהא ברייתי' מתרצת' הוא דמשו' דניידי ואין שובתין כל ביה"ש במקום אחד דנימא דליתסרו לאחר ביה"ש כי נפקי חוץ לאלפים ממקום שביתתן והכי נמי אוקימנא להא דר' [חייא] במכונסין משום פירכא דהא ברייתא ש"מ דסמכתא [היא] והלכתא היא. ולא מסתבר לישנא דנקט חרם להאי פירוש' דמה ענין מצודה לכאן ונראה כמו שפירש ר"ת חרם לשון והחרים ה' את לשון ים (ישעיה יא) שכשמעלה הים שירטון ומתייבש נשארים נקעים מלאים מים וחרם (וכן) [הוא] נקע מלא מים בין תחומי עיירות שיש ביניהם ד' אלפים אמה ואע"פ שיש מקצת הנקע בתוך תחומה של זו הרי הן כאילו יצאו מן העיר והלכו אלפים אמה:

סימן קנב

מתני' מי שישן בדרך ולא ידע עד שחשיכה יש לו אלפים אמה לכל רוח דברי ריב"נ וחכ"א אין לו אלא ד"א ר' אליעזר אומר והוא באמצען של ד"א כלומר שתי אמות יש לו לכל צדו דהיינו ד"א על ד"א והוא באמות באמצען. ור' יהודה אומר לאיזה רוח שירצה. יטול ד' אמותיו ומודה ר' יהודה שאם בירר לו לצד זה אין יכול לחזור ולברור לצד אחר. ואמרי' בגמ' ר' יהודה דאמר לאיזה רוח שירצה ד"א היינו ת"ק וחכמים דפליגי על ריב"נ אמר רבא שמונה על שמונה [איכא בינייהו דרבנן סברי ד' לכל צדדין היינו שמונה על שמונה] ור' יהודה סבר לחד רוח ותו לא כדקתני ומודה ר' יהודה לר"א שאם בירר לו שתים מיכן ושתים מיכן שאין יכול לחזור בו וכן אם בירר לארבעתן לרוח אחת. תניא נמי הכי (ישנו) [יש לו] שמונה על שמונה דברי ר"מ וסתם מתני' דקתני וחכ"א ר"מ הוא. ואמר רבא מחלוקת להלך אבל לטלטל דברי הכל ד"א אין טפי לא. פי' האי דקאמינא שמונה על שמונה איכא בינייהו דלר"מ אית ליה שמונה על שמונה ולר' יהודה ד' אמות הני מילי דאית ליה לר"מ ח' על ח' להלך קאמר שיכול לילך ח' על ח' דהיינו ד' אמות לכל רוח אבל לטלטל מודה ר"מ לר' יהודה דאינו מטלטל אלא בד' דנמצא שהוא עוקר את רגליו ונוטל חפץ חוץ לר"א ברה"ר אבל בין ר"מ בין ר' יהודה מודו דעומד אדם ברה"ר בתוך ד"א וישלח ידו ויטול חפץ מחוץ ד' לתחומו כל מה שיוכל מכניס בתוך ד"א אבל לא יכניסם בתוך ד' אמותיו. כך פי' רבי' שמואל. הני ארבע אמות היכן כתיבן פי' רבי' שמואל הני ד' אמות שיש לו לאדם להלך היכן כתיבן דאדם שיצא חוץ לתחום אין לו

אלא ד"א ברה"ר אמרי' בהזורק הלכתא גמירי לה כדתניא שבו איש תחתיו כי תחתיו כלומר לא תצאו מד' אמותיכם וכיוצא חוץ לתחום איירי דכתי' לעיל מיניה יצאו מן העם ללקוט וקאמר להו קב"ה שבו איש תחתיו כי תחתיו כמה תחתיו שלש אמות גופו ואמה כדי שיפשוט ידיו ורגליו דברי ר"מ ר' יהודה אומר שלש אמות גופו ואמה כרי שיטול חפץ מתחת מראשותיו ויניח תחת מרגלותיו או מתח' מרגלותיו יטול ויניח תחת מראשותיו מאי בינייהו איכא בינייהו ד"א מצומצמות [לר"י מצומצמות] לר"מ גדולות דפישוט ידים ורגלים יותר מאמה הוא הלכך ר"י סבר אין לו אלא ד"א דלא אשכחן בקרא אלא ד"א ור"מ סבר ד"א דחשיבי בקרא היינו ד"א מיכן וד"א מיכן שהן שמונה על שמונה ולר"י לא הוו אלא ד' על ד' ואם בירר ד"א לצד אחד יש לו מאותו צד ד' על ד' ותו לא ואם בירר שתים מיכן ושתים מיכן יש לו מיכן ב' על (ב') [ד'] ומיכן ב' על (ב') [ד'] כדברי רש"י שיכול לברור לו שתים מיכן ושתים מיכן אבל רבינו שמואל כתב שר' יהוד' [סובר] אין לו אלא ד' אמו' לכל רוח שירצה ולא מב' רוחות אפי' אם ירצה א"כ משמע שאינו יכול לברור לר"י שתים מיכן ושתים מיכן אלא כל ד"א מצד אחד שאין נראה לומר דמה שכתב ולא משתי רוחות היינו שאין לו (אלא) ד' מיכן ור' מיכן. ובמתני' פי' רבינו שמואל כמו רבי' שלמה ונראה הי' בעיני לומר דארבע אמות משערינן לבד ממקום שהוא עומד בו וכן משמע לי לשון רש"י שכתב בדברי ר' אלעזר והוא באמצען כלומר שתי אמות יש לו לכל צידו דמשמע שמכל צד יש לו שתי אמות לבד ממקום שהוא עומד בו אבל הרב ר' משה בר מיימון כתב שהארבע אמות שיש לאדם ליוצא חוץ לתחום ממקום שהוא עומד בו. ואף על גב דילפינן הני ארבע אמות מקראי אינם כ"א דרבנן וקראי אסמכתא נינהו א"נ ר"מ ור"י לטעמייהו דסברי תחומין דאורייתא לעיל בפ' בכל מערבין גבי ה"ז חמר גמל אבל אנן קיי"ל תחומין דרבנן כדפרי' לעיל. והני ד' אמות משערינן להו באמה דידיה. איש איש לפי מה שגופו ארוך יש לו ארבע אמות באמתו כמו שהיא ארוכה. דאמר ליה רב משרשיא לבריה כי עיילת קמיה דרב פפא בעי מניה ד' אמות דאמור רבנן באמה דידיה יהבינן ליה [או באמה של קודש יהבינן ליה] וא"ל ר"פ באמה דידיה יהבינן ליה. גופו של אדם שלש אמות פי' רבי' יצחק בר שמואל בלא ראשו דאי לאו הכי למה לו מחיצה ד"א לענין היזק ראיה פ"ק דב"ב ואע"פ שאין ראשו מחזיק אמה כיון דאפיקת למחיצה מג' אמות אוקמ' [ארבע] אמות ועוד דאי אפשר לקרקע שתלקט במלקט ורהיטני ופעמים שיש גבשושית פחות מג' טפחים סמוך לכותל ופעמים נמי שמגביה עקיביו ועומד על אצבעות רגליו וגבי (כרוכין) [כוכין] בסוף המוכר פירות דמשמע דבעי ארבע אמות היינו בין ראשו ובין דפי הארון שלמעלה ושל מטה וגם

צריך שיעמוד שם. וגבי מקוה דאמרי' בערבי פסחים אמה על אמה ברום שלש אמות לאו משום שלא יהא גובהו של אדם יותר דא"כ היה טובע במקוה אלא כשהוא במים עד כתפיו נקל לו להרכין ראשו מעט במים ועוד כשנכנס במים עולים המים למעלה והא דכתב בתרגום של מגילת אסתר פרשנדתא אצטליב על תלת אמין דלפון אצטליב על תלת אמין וכן כולם נהרגו תחילה וקטועי ראש הוו. אבל א"א לומר בשום ענין שלא [ליתן] לאדם עם ראשו כ"א ג' אמות דהא אמרי' בפ' המצניע משוי למעלה מעשרה חייב שכן משא בני קהת דאמ' מר ארון תשעה וכפורת טפח וגמירי דכל טונא דמדלי במוטות תלתי מלעיל ותרי תילתי מתחת ותרי תילתי היינו ששה טפחים ושני שלישי טפח ואם יש לאדם ג' אמות דהיינו י"ח טפחים עד כתיפיו אשתכח דמידלי ארון למעלה מעשרה דבכתף היו נושאים ודילמא שלשה אמות ושני שלישי ונשתיירו י"א טפחים ושליש אבל אם כולו הוי ג' אמות סתמ' דמילתא אי אפשר שראשו וצוארו לא יהא להם יותר מטפח ושליש וכיון דבכתף ישאו אשתכח דארון למטה מעשרה קאי:

סימן קנג

מתני' היושנים שיצאו חוץ לתחום ומקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה. כגון שהיו ביניהם שש אמות דמיבלען שתי אמות משל כל אחד לתוך של חבירו: באין ואוכלין. באותן שתי אמות. ובלבד. שלא יפשוט זה ידו לתוך שתים חיצונות שאין לו בהם כלום ויוציא לשם פתו או חפציו דחפציו כרגליו דכל ד"א דכל חד שוינהו רבנן לגביה כרה"י ואסור להכניס ולהוציא מחוצה להן לתוכן. ולא דמי להיה [מודד] ובא וכלתה מדתו בחצי העיר דתני' לעיל דמות' לטלטל בכל העיר ע"י זריקה ובלבד שלא יעבור התחום ברגליו ואע"ג דאסור להלך מותר להוציא. דהתם כולה חדא רשותא היא וא"נ כלתה מיד' חוץ לעיר מותר לטלטל מחוץ לתחומו לתוך תחומו שתי אמות בזה [ושתי אמו' בזה] דכולה רה"ר היא דאלפים דידיה לא שוינהו רבנן רה"י דהא אסור לטלטולי בהו אבל ד"א דיוצא חוץ לתחום והנותן את ערובו והקונה שביתה ברגליו שוינהו רבנן רה"י לגביה ואסור ליה מדרבנן לטלטל מתוכן לחוצה להן. היו שלשה. שיצאו חוץ לתחום ויש ביניהם עשר אמות. לחיצונים יש לכ"א ד"א ולאמצעי שתי אמות ושתי אמותיו אחרים מובלעות בתוך דחיצונים אמה בתוך של זה ואמה בתוך של זה. הוא מותר לטלטל עמהם באותן שתי אמות שמובלעות בתוך שלהם והן מותרין עמו כל אחד באותה אמה. ושניהם החצונים אסורים זה עם זה שאין אמותיהם מובלעות של זה בתוך זה ארשב"א למה"ד לג' חצירות זו אצל זו ופתוחה לרה"ר. דכל אחת רשות לעצמה ואין להם דריסת רגל זו על זו דאי הוו להו זו לפנים מזו אוסרת פנימה אחיצונה דאפי' בפ"ע אסורה כל אחת להשתמש. ערבו

שתיהן עם האמצעי' היא מותר' עמהם והן מותרו' עמה ושתים החיצונו' אסורות זע"ז ואמרי' בגמ' למה לי למימר למה"ד ה"ק ליה ר"ש לר"י מכדי למה"ד לג' חצירו' זו אצל זו ופתוחות לרה"ר מ"ש הכא גבי היו ג' בתוך עשר אמות במתני' דלא פלגיתו ומ"ש גבי ג' חצירו' דפלגיתו כדאמרי חכמי' לקמן בשמעתין דשלשתן אסורות וחכמי' דלקמן היינו ר' יהודה דמתני' ואוקמה רב יהודה למתני' כגון שנתנה אמצעית עירובה בזו ועירובה [בזו] אבל אם נתנו החיצונות עירובן באמצעית הוו להו חדא ושרו כל שלשתן ורב ששת אוקמה כגון שנתנו עירובן בחצר אמצעית ובשני בתים: אמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר"ש דמותרת היא עמהן והן עמה. אבל חכ"א ל"ש נתנו שתיהן עירובן באמצעית ל"ש נתנה אמצעית עירובה בזו ועירובה בזו היא אסורה עמהן והן מותרות עמה. רשות אחת משתמשת לשתי רשויות אבל שתי רשויות לא משתמשות לרשות אחת. כלומר כלים ששבתו בחיצונה מותרות באמצעית דהא חיצונה לא עירבה אלא עם זו ואין רשות אחרת משכתה לצד אחר. ואין שתי רשויות משתמשות לרשות אחת. דכיון דשתים חצונות לא עירבו יחד ליעשות רשות אחת אלא רשויות חלוקות אין כח באמצעית להשתמש לא בזו ולא בזו דזו מושכתה לכאן וזו מושכתה לכאן ושתי דיורין לא יהבינן לה ודמיא כאילו היא מהך חצר חיצונה שלא עירבה בהדי אידך חיצונה ואוסרתה וכן כי אזלא לאידך חצר דעירבה עמהן נמי (כחדא) [בהדה] אוסרתה אידך חיצונה אבל היכא דעירוב שלשתן הא כולהו חדא רשותא. הילכך לרב יהודה אמר רב לר"ש היא מותרת עמהם והן מותרין עמה ולחכמים החצונות מותרות עם האמצעית [והיא] אסורה עמהם. כי אמריתה קמיה דשמואל [אמר לי] אף זו דברי ר"ש [ר"ש] גופיה לא קשרי אלא חיצונות באמצעית אבל אמצעית בחיצונות אסורה. והיא מותרת עמהם דקתני במתני' אהיתר שימוש שבאמצעית קאמר דומיא דהוא מותר עמהם דרישא ואף זו הכי משמע ואף ר"ש המקיל אוסר בזו דאין אמצעית מותרת כחיצונות אף איסור זה ר"ש נמי אמרי כרבנן אבל חכמים אומרים שלשתן אסורות תניא כותיה דרב יהודה אליבא דשמואל א"ר שמעון למה הדבר דומה לשלש חצירות זו אצל זו ופתוחות לרה"ר עירבו שתים עם האמצעית זו מביאה מתוך ביתה ואוכלת וזו מביאה מתוך ביתה ואוכלת זו מחזרת מותרה לתוך ביתה וזו מחזרת מותרה לתוך ביתה אבל חכמים אומרים שלשתן אסורות. והיינו תניא כותיה דלא קתני דשריא אמצעית בחיצונה. ואזדא שמואל לטעמיה. שמואל דאמר אף לר"ש אין שתי רשויות משתמשות לרשות אחד. דאמר שמואל חצר שבין שני מבואות ופתוחה לשניהם אסורה עם שניהם. אפילו לר"ש והיינו שמואל לטעמיה דקיי"ל דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל בעירוב ואי הוה שרי ר"ש בהאי לא הוה אמר שמואל אסורה עם

שניהם. לא עירבה. לא עם זו ולא עם זו. אוסרת שניהם מלהוציא מן חצרותיהן למבוי וכגון שרגילה כל ימות החול לצאת ולבוא בשניהן דרך פתחיה כדמפדש דאי לא הוה רגילה אלא בחד לא אסרה אאידך ואע"ג דרגילה עם שתיהן זו היא תקנתה תערב עם האחד וגליא דעתיה שנסתלקה מן האחר ומותר האחד לעצמו. היתה באחת רגילה. לצאת ולבוא בה כל שעה. ובאחת אינה רגילה. ולא עירבה [לא עם זו ולא עם זו. זה שרגילה בו אסור שחצר זו אוסרת עליו דמיניה היא והרי לא עירבה] וזו שאינה רגילה בו מותר שאינה ממנו. ואמר רב' בר רב הונא אמר שמואל אם עירב רגיל לעצמו וזו שאינה רגילה בו לא עירב. אפי' בפ"ע. והיא נמי לא עירבה. לא עם זה ולא עם זה. דוחין אותה אצל שאינה רגילה. שלא לאסור ע"ז שעירבה הואיל ולהאי לא מפסדא מידי דהא לא עירב. כגון זה כופין על מידת סדום. דאפי' מידי דלא חסר ביה לא מהני לחבריה והכא ע"כ (דהיינו להגביה) [דחינן לה גביה]. ואמרי' שלהי שמעתין אמר רבא אר"ח בר גוריא אמר רב הלכה כר"ש וכן הלכה וכדאוקמה רב יהודה אמר רב דרב ושמואל הלכתא כרב באיסורי ותו דקיי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב. וקשה לפירש"י דהא שמואל הוא דאמר לקמן שלהי חלון כ"מ שאמר ר' יהודה בעירוב הלכה כמותו ובר פלוגתי' דר"ש דהכא היינו ר"י כדאמר לעיל וצריך לומר דכיון דלא נזכר כאן ר"י בפירוש ליתא בההוא כללא דשמואל דלקמן. מיהו עוד קשה לפירושו דלא אשכחן לשמואל בשום דוכתא דאמר הלכה כדברי המיקל בעירוב אלא ריב"ל הוא דאמר הכי לעיל בפרקין ועוד אין מתישב לשון אף דהול"ל זו דברי ר"ש כמו שהקשה בקונטרס עצמו דלשון אף משמע בתרוייהו שרי ועוד דמשתמשת לא משמע כפירושו דהו"ל למימר משמשת ועוד דלפירושו נחלקו רב ושמואל בפירוש לשון המשנה דהיא מותרת עמהן [והן מותרות עמה]. ומפר"ת רשות אחת משתמשת לשתי רשויות דאמצעית משתמשת בחיצונות משום דעירבה ורגילה ודיוריה בשתיהן ורב יהודה לטעמיה דאוקמה לעיל כגון (שטעה) [שנתנה] אמצעית עירובה בזו ובזו אבל שתים החצונות אסורות באמצעית דאין דיורי החצונות באמצעית. ותו נותן טעם לדבר רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל משום דחיישי' דילמא אתו להחליף כלים ששבתו בחיצונה זו להוליכ' דרך אמצעית בחיצונה אחרת א"נ אם היו משמשות באמצעית היו אוסרות זע"ז לפי שלא ערבו החיצונות יחד ומשו"ה מסתלקות לגמרי והשתא קאמרד שמואל אף זו דברי רד"ש שאף היתר זה לא התיר אלא ר"ש דשרי חצונה ואמצעית זו בזו אבל לרבנן שלשתן אסורות והשתא הוי שמואל לטעמיה דאמר עירבה עם שניהם [אסורה עם שניהן] כרבנן דאמרי שלשתן אסורות דהנהו רבנן הם ר"י ושמואל פסיק כר' יהודה בכל דוכתא בעירובין אבל לרב

לא היתה אסורה עם שניהם דלדידיה שרו רבנן לאמצעית להשתמש בחיצונות. וה"ר משה בן מיימון זצ"ל כתב כפירוש רבי' שלמה זצ"ל הראשון שפירש אף זו דברי ר"ש אפי' להשתמש שתיהן עמה ר"ש הוא דשרי דהא אפי' לאמצעית בשתיהן נמי שרי וכן פסק הלכה:

סימן קנד

אמר רב יהודה אמר שמואל המקפיד על עירובו. אם יאכל אחד מבני חבורה את הפת שנתן הוא. אינו עירוב שתרי עירוב שמו. שיהו כולם מעורבין ומרוצין שלא ימחה זה בחבירו אלא שותפות נוחה ועריבה. ר' חנינא אמר עירובו עירוב אלא שנקראין מאנשי ורדינא. שם מקום כלומר שהן עצרנין. והלכה כשמואל דכותיה מוכח בפ' הדר בההיא דא"ל (רב חנן בר רבא) [רבה בר רב חנן] לאביי מבואה דאית ביה תרי [גברי רברבי] כרבנן לא ליתוב בה לא עירוב ולא שיתוף כדפרישי' התם ובפ' חלון נמי תניא כותיה דשמואל כדפרי' התם:

ואמר רב יהודה אמר שמואל החולק את עירובו. בשני כלים. אינו עירוב. משום האי טעמא גופיה דמה שמו עירוב [שמו] וה"מ שחלקו מעיקרא מדעתו אבל מלאו כלי מן הפת של עירוב ואייתר ונתנו בכלי אחר ה"ז עירוב. ואמר שמואל בית שמניחין בו עירוב כגון ארבע שגבו את ערובן ונתנוהו בבית חמישי א"צ ליתן פת. ואע"פ שאין פת בבית כלל שפיר דמי משום דכולהו הכא דיירי משום פיתן הוא דהויא להו דידתן וכ"ש לבעל הבית שהוא דר ממש בתוכו דאפי' אין לו פת בכל הבית דשפיר דמי:

אמר שמואל עירוב. שהוא מצרפן טעמיה. משום קנין שמקנה להם בעל הבית רשותו ונמצאו כולם בעלים לבית זה שהעירוב מונח בו וכל החצר משועבדת לרשות זו ואחת הוא. ומפני מה אין מערבין במעה [דאתי] עירוב לאיקלקולי שתשתכח תורת עירוב הילכך גזור רבנן דאפי' בדיעבד אם עירב במעה דלא הוי עירוב. רבה אמר עירוב משום דירה. שדעתו של אדם אחר (ביתו) [פיתו] הוו להו כולהו דיירי בההיא ביתא ואין בחצר זו אלא דירה אחת והרי כל רשות החצר מיוחדת לבית זה. מאי בינייהו איכא בינייהו כלי ושאין בו שו' פרוטה וקטן. מ"ד משום קנין יכולים להקנות בסודר כדרך שאר קנין ואין יכולין להקנות בפת שאין בו שוה פרוטה ואפי' הויא מזון ב' סעודות ואין יכול לעשות קטן שליח לערב עליו עירובי חצירות דלאו בר מקני ואקנויי הוא ולמ"ד משום דירה לא מהני קנין סודר ומערבין באוכל שאין בו שוה פרוטה וקטן גובה את העירוב דפת משויא להו חדא דירה וקטן לא מידי עביד. פסק רבי' יצחק הלכה כרבה דעירוב משום דירה והכי מוכח בפ' הדר דאמר רב יהודה אמר רב בני חבורה שהיו מסובין

וקדש עליהם היום פת שע"ג השלחן סומכין עליו משום עירוב אלמא בסתמא הוי עירוב. אע"ג דלא הקנו זה לזה. מיהו י"ל דשאני התם דה"ט דכיון שיש קירוב דעת ביניהם עשאום חכמים כאילו הקנו זה לזה. ויש להביא ראיה מההיא דפ' הדר דא"ר יוחנן שוכר כמערב דמי [מה] מערב אפילו בפחות מש"פ והיינו כרבה וקיי"ל שמואל ור' יוחנן הלכה כר"י הלכך מערבין בפת אע"פ שאין בו ש"פ ואין מערבין עירובי חצירות אלא בפת דוקא ולא בשאר אוכלין כדתניא בפ' הדר מערבין בחצירות בפת ואם רצו לערב ביין אין מערבין ופירש"י משום דעירוב משום דירה כדאמרי' במי שהוציאוהו ודירתו של אדם אין לבו נמשך אלא אחר פתו. משתתפין במבואות ביין. דשיתוף דמבוי אינו אלא לשתף רשות החצירות שבמבוי ולא רשות הבתים וחצר לאו דירה היא ובפת כ"ש דחשיב טפי. מערבין בחצירות הפתוחות זה לזה. ואע"פ שעירבו דרך פתחיהן צריכין להשתתף במבוי להתיר המבוי. ואם לאו חצירות מותרות מזו לזו לטלטל כלים ששבתו בחצירות ומבוי אסור. ואין סומכין על עירוב במקום שיתוף ולא על שיתוף במקום עירוב היכא דלא עירבו בני חצר לעצמן שאם יסמכו זה על זה תשתכח תורת [עירובי] חצירות אבל עירבה כל חצר לעצמה ונשתתפו כולן במבוי אע"פ שלא עירבו חצירות זה עם זה שיתוף דמבוי מחברן ומטלטלין מזו לזו בין דרך המבוי בין דרך פתחיהן שהמבוי לחצירות כחצר לבתים [מה עירוב החצר משוי לבתים] חדא אף שיתוף המבוי משוי לחצירות חדא. דברי ר"מ וחכ"א או מערבין [או] משתתפין. דסומכין על עירוב במקום שיתוף ועל שיתוף במקום עירוב. פליגי בה [רב] רחומי ורב יוסף חד אמר בפת כולי עלמא לא פליגי דסומכין ובחדא סגי. דהאי פת חזי להכא ולהכא ובין למר ובין למר סומכין על שיתוף במקום עירוב. כי פליגי ביין. דנשתתפו ביין במבוי דלר"מ לא סמכינן עליה משום עירובי חצירות דאין מערבין בחצירות ביין ולרבנן שרי דאע"ג דיין בחצר לא חזי הכא מיגו דחזי למילתיה לשיתוף סמכינן עליה בחצר דמודית לן דסומכין על שיתוף במקום עירוב ותרוייהו אית להו דסומכין במבוי על עירוב חצירות שהוא לעולם של פת. וחד אמר ביין. אפי' רבנן מודו דלא סמכי' עליה בחצר דלא אמרי' מיגו. כ"פ בפת. בין בשיתוף בין בעירוב דלר"מ אין סומכין ע"ז במקום זה. מיתבי וחכ"א או מערבין או משתתפין מאי לאו או מערבין בחצירות בפת או משתתפין במבוי ביין. וקשה למ"ד ביין לא פליגי. א"ר גידל אמר רב ה"ק מערבין בחצירות [בפת] או משתתפין במבוי בפת. דמשתתפין דומיא דמערבין קתני. הא למדת דר"מ וחכמים ורב רחומי ורב יוסף ורב גידל א"ר כולהו ס"ל דאין מערבין עירובי חצירות אלא בפת הלכך הא דתנן בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומלח. ופירש"י עירובי חצירות ותחומין לא דק אלא

עירובי תחומין דוקא קאמר אבל עירובי חצירות אין מערבין אלא בפת כדפרי'. א"נ יש לפרש דה"ק בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח דר"א ר' יהושע אומר ככר הוא עירוב ואמרי' בגמ' תנינא חדא זמנא בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח אמר רבא לאפוקי מדר"י דאמר ככר אין מידי אחרינא לא קמ"ל מתני' [אפי'] יין ופירות ואי מההיא הוה אמינא התם הוא דבעירובי תחומין עסקי' והתם מודה ר' יהושע דליכא למיחש משום איבה כי הכא בעירובי חצירות דטעמיה משום איבח בדלקמן אבל בעידובי חצידות אימא לא להכי הדר תנייה גבי חצירות. ל"א גרסי' לאפוקי מדר"מ [דאמר] בפת אין מידי אחרינא לא כדפרי' והיא היא. איתביה אביי בכל מערבין עירובי חצירות ובכל משתתפין שתופי מבואות ולא אמרו לערב בפת אלא בחצר בלבד ובכל מערבין דרישא ה"ק בכל מיני פת מערבין ערובי חצירות מאן שמעי' ליה דאמר עירובי חצירות פת אין מידי אחרינא לא [ר"י ולל"א] ר"מ וקתני בכל דאפת קאי וה"ק בכל מיני פת מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי בכל מילי חוץ ממים ומלח הלכך בכל דמתני' נמי בכל מיני פת קאמר ולא פליגא לא אדר' יהושע ולא אדר"מ ולעולם אירי מתני' בעירובי חצירות ומסתייעא נמי דהכי הילכתא דאין מערבין עירובי חצירות אלא בפת ומשתתפין שיתופי מבואות בכל מילי לבר ממים ומלח וכ"פ ה"ר משה בר' מיימון זצ"ל:

תנן בפ' חלון ר' יהושע אומר (כס) [ככר] שלם. הוא עירוב אפי' מאפה סאה והוא פרוסה. דהיינו שאפה ככר מסאה אחת ונטל ממנה מעט ושויה פרוסה אין מערבין כדי ככר כאיסר. ככר קטן כמידת איסר. והוא שלם מערבין בו ובלבד שיהו שם ככרות הרבה כגרוגרת לכל אחד ואחד. ובעירובי חצירות אירי שמעתי' וקיי"ל כר' יהושע ואע"ג דאוקמה רב' בר רב חנן למתני' דקתני בכל היינו אפי' בפרוסה ולאפוקי מדר' יהושע אפ"ה הלכה כר' יהושע דר' אליעזר הוא דפליג ותו דטובא לאפוקי מפלוני איכא שהלכה כמותו ותו דתלמודא שקיל וטרי אליבא דר' יהושע כדאמרי' ופרוסה מ"ט לא א"ר יוסי בן שאול [א"ר] משום איבה שבאין לידי מחלוקת [שאומר] אני נותן שלם ואתה פרוסה:

א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי ערבו (שלם) [כולם] בפרוסות מהו א"ל שמא יחזור דדבר לקלקולו. שזה יתן פרוס וזה שלם ויתקוטטו הילכך לא הוי עירוב:

אר"ח ככר שנפרסה ממנו פרוסה ותפרה בקיסם ונראית שלימה מערבין לו בה ואם ניכר מקום תפירתה הויא בפרוסה ואין [מערבין] לו בה. וכ"פ ה"ר משה בר מיימון שהלכה כר' יהושע ותו כתב כיצד מערבין בחצירות גובין חלה אחת שלימה מכל בית ובית ומניחין הכל בכלי אחד בבית אחד מבתי החצר עכ"ל:

בפ' חלון א"ר זירא אמר שמואל מערבין בפת אורז ופת דוחן אמר מר עוקבא לדידי מפרשי לי [מניה] דמר שמואל בפת אורז מערבין ובפת דוחן אין מערבין וכן פסק הר' [משה בר'] מיימון:

אמר רב חייא בר אשי אמר רב מערבין בפת עדשין וכן הלכה ובלבד שלא יהא בה שאר מינין דגרועין:

סימן קנה

מתני' מי שבא בדרך וחשכה לו והיה מכיר אילן או גדר. והוא בסוף אלפים אמה ממקום רגליו ומהאילן לביתו אלפים. ואמר שביתתי תחתיו. ומשם יהא לי אלפי' ואע"ג דהשתא קדיש יומא (מצינא) [מצי] למיזל אלפים עד התם דהיא מקום שביתה ומשם יש לו אלפים לכאן ואלפים לצד ביתו לא אמר כלום. כך פי' רש"י. ותימא איך יקנה שביתה אחר שחשכה לו וקדיש יומא ונראה כגירסת רבי' חננאל זצ"ל דגריס והיה ירא שמא תחשך ואע"ג דלכאורה משמע בגמ' כפי' רש"י זצ"ל דאסקי' אסיפא דמתני' אמר רבא. הא דקתני במתני' דאם סיים קנה שביתה בעיקרו הוא דכי הוה רהיט הוה מטי התם קודם שתחשך. ופרכי' והא חשכה לו קתני (ופרכי') [ומשנינן] חשכה לו לביתו אבל לעיקרו של אילן מצי אזיל הרי משמע דה"ג וחשכה לו. התם נמי גרס ר"ח והא היה ירא שמא תחשך קתני פי' ואם היה יכול להגיע שם קודם שתחשך למה הי' ירא שמא תחשך כיון דכי רהיט מטי וכן פי' רבי' שמואל שאמר שביתתי תחתיו מבע"י וכן יש להסב פירש"י שאמר שביתתי תחתיו מבעו"י והא דפי' אע"ג דקדיש יומא (מצינא) [מצי] למיזל היינו שיקדש היום לאחר זמן וחשכה לו נמי דקתני היינו שסבור שאינו יכול להגיע שם עד שתחשך ולכ"ע לא קני שביתה אלא מבעוד יום. מאי לא אמר כלום. דקתני במתני'. אמר רב לא אמר כלום כל עיקר ולא יזוז ממקומו שהרי במקום [רגליו] כאן אין לו שביתה שהרי עקר דעתו ולבו מיכן ובתחת האילן נמי לא קנה שביתה אע"פ שכל תחתיו של נוף האילן בתוך אלפים אמה למקום רגליו. ושמואל אמר לא אמר כלום לביתו אבל לתחתיו של אילן מצי אזיל. ולקמן מפרש דכי אמר שמואל למילתיה כגון דקאים כל נופו של אילן בתוך אלפים של מקום רגליו דכל ארבע אמות שאתה נותן לו לשביתה [תחתיו כולן הן ראויות] לו והלכך לביתו לא אמר כלום דהא ביתו רחוק מעקרו אלפים אמה כדתני מתני' מעיקרו עד ביתו אלפים אמה ושמא הוא בחר לו ד"א הראשונות שתחת האילן אותן של צידו ומשם עד (בו) [ביתו] יש יותר מאלפים כל רוחב נוף האילן אבל לתחתיו של אילן מצי אזיל דממ"נ כל ד"א שאתה נותן לו תחתיו לשביתה [נותנות] לו עד מקום רגליו אלפים אמה. ונעשה תחתיו של אילן. רוחב נטיית נופו של אילן אם הוא רחב

עשרים או ל' אמות נעשה חמר גמל כלומר מושכו לכאן ולכאן. בא למדוד לו מן הצפון. בסוף נטיית הנוף לצד ביתו אלפים כדי שיגיע לביתו. מודדין לו מן הדרום. ואומר שמא ארבע אמות הראשונות לצד רגליו בחר לו תחת האילן ומשם ימדדו לו אלפים לו ואלפים לביתו ונמצא רחוק שלשים אמה. בא למדוד מן הדרום. מד' אמות הראשונות אלפים לצד רגליו כדי שיוכל לחזור לאחוריו ממקום רגליו ל' (יום) [אמה]. מודדין לו מן הצפון. שמא ד"א של סוף האילן לצד ביתו בחר ומשם ועד מקום רגליו יש לו אלפים ואין יכול לחזור לאחוריו אפי' פסיעה אחת אבל ד' אלפים יש לו ממקום רגליו לצד ביתו פחות ל' אמה ממ"נ ומקום רוחב האילן הוא מפסיד מפני שלא פירש. וקיי"ל כרב דרב ושמואל הילכת' כרב באיסורי ותו דאביי ורבא ורב הונא בריה דרב יהושע שקלי וטרו אליבא דרב דאמר רבא מאי טעמא דרב דלא סיים אתריה ולא פירש איזה ארבע אמות בחר לו בתחתיו של אילן לאו שביתה היא ואיכא דאמרי אמר רבא מ"ט דרב כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו. וכיון דאם סיים ארבע צפוניות אינו יכול לחזור ולבחור ד' דרומיות להיות לו שביתה כאן וכאן כי אמר נמי [כולהו כחדא כגון הכא] דאמר שביתתי תחתיו לא אמרי' דליקנו ליה ד' מנייהו מאי בינייהו איכא ביניהו דאמר דליקנו ליה ד"א מגו תמני דהא פלוגתייהו דרב ושמואל באילן שיש תחתיו שמונה אמות כדפרישית בסמוך. מ"ד משום דלא מסיים אתריה הא לא מסיים אתריה ולא יזוז ממקומו. למ"ד כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו. הכא ד' קאמר וקנה שביתה תחת האילן. וקיי"ל כי ההוא לישנא דטעמיה דרב משום דלא מסיים אתריה דאביי ורב הונא בריה דרב יהושע תרוייהו הכי ס"ל דאמר אביי ל"ש אלא באילן שיש תחתיו י"ב אמה או יותר דאיכא למימר ד' דהאי גיסא או דהאי גיסא או מיצעי הלכך לא מסיימי. אבל באילן שאין תחתיו אלא י"א אמה מקצת ביתו ניכר. שהרי יש לך לברור שיעור שביתה בתוך י"א הללו שע"כ מקצת ביתו בתוכם הוא ומאי נינהו ד' מציעתא דאי בדידהו אמר שפיר ואי בדהאי גיסא או מהאי גיסא הרי חצי אמה מאלו [ומאלו בתוכם של] אמצעיות הלכך סיומא היא לקנות בית ומיהו בא למדוד לו מן הצפון מודדין לו מן הדרום. הכל כדפרישית במילתיה דשמואל. מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע ממאי דבארבעי מציעתא קא מסיים דילמ' בד' דהאי גיסא ובד' דהאי גיסא קא מסיים. ומי הבדיל לך אמצעיות מתוך השאר ומה בכך אם מקצת ביתו ניכר בהם הרי יש לומר דהאי גיסא בירר לו ודהאי גיסא בירר ואינו יודע את ביתו וכיון דאיכא לספוקי בהני ובהני ואין אלו נבלעות בתוך אלו אין כאן סיום. אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע ל"ש אלא באילן שתחתיו ח' אמות אבל באילן שתחתיו ז' אמות ה"ז מקצת ביתו ניכר באמה אמצעית דאי אפשר שלא בירר' דאי באמצע האילן

בירר ד"א הרי היא מהן ואי מהאי גיסא או מהאי גיסא הרי היא מהן הלכך קנה שם בית ומיהו בא למדוד מן הצפון מודדין לו מן הדרום מן הדרום מודדים לו מן הצפון ומפסיד כל רוחב האילן. הלכך כל היכא שהאילן שבע ואמר שביתתי תחתיו אז לכולי עלמא בין לרב בין לשמואל לא אמר כלום דלא מצי אזיל לביתו מפני שמפסיד רוחב האילן וכל גופו של אילן עומד בתוך אלפים של מקום רגליו ושמא בחר לו ד"א של צד רגליו ומשם אנו מודדין לו ונמצא רחוק מביתו כל רוחב האילן אבל לתחתיו של אילן מצי אזיל וגם מעבר האילן לצד אחר מצי אזיל דהיינו ד' אלפים ממקום רגליו ואם בא כבר לתחת האילן ורוצה לחזור לאחוריו שעקר רגליו לא מצי אזיל מפני שמפסיד נמי רוחב האילן דשמא ד' אמות של צד ביתו בחר לו ומשם מודדין לו אלפים אבל אילן שתחתיו שמונה אמות או יותר בהא נחלקו רב ושמואל דלרב לא אמר כלום כל עיקר ולא יזוז ממקומו שהרי במקום רגליו כאן אין לו שביתה שהרי עקר דעתיה ולבו מיכן ובתחת האילן נמי לא קנה שביתה ולשמואל לא אמר כלום אבל לתחתיו של אילן מצי אזיל ונעשה תחתיו של אילן המר גמל כדפרי' לעיל. והלכה כרב דהא רבא ואביי ורב הונא בריה דרב יהושע שקלו וטרו אליביה וס"ל כותיה ורבי' שב"ט פסק כשמואל דהלכה כדברי המיקל בעירוב:

מתני' מי שהיה בא בדרך והיה ירא שמא יחשיך והיה מכיר אילן או גדר דהיינו חומת אבנים ואמר שביתתי בעיקרו ויודע הוא שמעיקרו ועד ביתו אין יותר מאלפים קנה לו שביתה בעקרו הואיל וסיים מקומו ומהלך ממקום רגליו ועד עקרו של אילן אלפים אמה ומעיקרו ועד ביתו אלפים אמה נמצא מהלך משחשיכה ד' אלפים אמה: אמר רבא. האי דקתני במתני' דאם סיים קנה שביתה בעיקרו הוא דכי הוה רהיט הוה מטי לעיקרו של אילן מבעוד יום קודם שתחשך התם מהני אמירה ומצי למיזל עד עיקרו של אילן בנחת ומשם לביתו. א"ל אביי והא חשכה לו קתני דמשמע דלא מטי לעקרו של אילן אלא חשיכה. חשכה לו דלא מטי לביתו אפי' הוה רהיט אבל לעקרו של אילן מטי כי רהיט ואיכא דאמרי אמר רבא חשכה לו ולא מטי לעקרו של אילן כי מסגי קלי קלי אבל כי רהיט מטי והלכה כרבא. ואפי' גרסי' רבה הרי קיבלה אביי דלא הדר ליה ולא מידי. ורבה ורב יוסף הוה אזלי באורחא א"ל רבה לרב יוסף תהא שביתתנו תחותי דיקלא דסבול אחוה. כלומר תחת אותו אילן שאילן אחר נסמך עליו. ואמרי לה תחותי דיקלא דפריק מריה מכרנא. כלומר שטוען פירות הרבה ומוכרן ופורע מהם מס. א"ל לא ידענא ליה א"ל סמוך עלואי דתניא ר' יוסי אומר אם היו שנים אחד מכיר ואחד שאינו מכיר שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר והמכיר אומר תהא שביתתנו במקום פלוני ולא היא

לא תנא ליה כר' יוסי אלא סתמא תניא לעיל בשמעתין אלא להכי א"ל בשם ר' יוסי דלקביל ליה מיניה משום (ולא היא) דר' יוסי נימוקו עמו וקיי"ל כרבה דרבה ורב יוסף הל' כרבה וכ"פ הרמ"ם הלכך שאינו מכי' מוס' שביתתו למכי' והמכיר מתכוין לשבות הוא וחבירו במקום שמכיר:

מתני' מי שבא בדרך והיה ירא שמא יחשיך ואינו מכיר לא אילן ולא גדר. או שהוא מכיר אבל אינו בקי. ואינו יודע שתועיל לו אמירתו תחת האילן או תחת הגדר. ואמר שביתתי במקומי זכה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח. פסק רבי' יצחק בר שמואל דבלא אמירה נמי קנה אלפים אמה לכל רוח מההיא דלעיל דפ' בכל מערבין דאמרי' אלא הא דא"ר יהודה עירב ברגליו בראשון עירובי תחומין מערב ברגליו בשני עירב בפת בראשון מערב בפת בשני הא מכין מיו"ט לשבת א"ל מי סברת דאזיל [ואמר מידי. דאזיל] ושתיק וקאים כמאן כר"י בן נורי דאמר חפצי הפקר קונין שביתה פי' דתנן בפרקין מי שישן בדרך ולא ידע עד שחשיכה יש לו אלפים אמה לכל רוח דברי ריב"נ וחכ"א אין לו אלא ד"א ואסיקנא טעמא דריב"נ דחפצי הפקר קונין שביתה ואדם ישן הוא כמו חפצי הפקר. אפי' תימא רבנן ע"כ לא פליגי רבנן עליה דר"י בן נורי אלא בישן דלא מצי אמר אבל בניעור כיון דאי בעי למימר מצי אמר אע"ג דלא אמר כמאן דאמר דמי. הא למדת דבסתמא בלא אמירה נמי קני מיהו לאו ראיה היא דשאני התם שהולך לשם כך על התחום כדי לערב ולהכי קני בלא אמירה אבל המחשיך בדרך שלא בא לזה המקום כדי לערב אלא לפי דרכו ה"נ דלא קני עד שיאמר שביתתי במקומי. מיהו מגופה דמתני' יש ראיה כדפי' לעיל דהלכה כריב"נ ולא מטעמיה אלא הואיל וניעור קני ישן נמי קני ואי ניעור בעי אמירה מה ראיה יש כאן לישן והכי נמי מוכח לעיל גבי מתני' מי שישב בדרך ועמד דבסתמ' בלא אמירה קני שביתה כדפרי' בההוא שמעתא לעיל והא דנקט ואמר שביתתי במקומי משום דבעי למתני סיפא זו היא שאמרו העני מערב ברגליו אבל עשיר לא אע"פ שאמר שביתתי במקומי וכה"ג אשכחן בפ' שנים אוחזין דתנן ראה אותם רצים אחר מציאה אחר צבי שבור אחר גוזלות שלא פרחו ואמר זכתה לי שדי זכתה לו דלאו דוקא נקט ואמר זכתה לי שדי דבלא אמירה נמי קנה כדמוכח התם בגמ' גבי ד' אמות של אדם קונות לו בכל מקום דאמרי' ואי תקינו רבנן דליקני כי לא אמר מאי הוי והא דנקט ואמר זכתה לי שדי משום רבותא דסיפא נקטיה דקתני היה צבי רץ כדרכו או שהיו גוזלות מפריחות ואמר זכתה לי שדי לא אמר כלום: והני אלפים אמה היכא כתיבן דתניא שבו איש תחתיו אלו ד"א. וכיוצא חוץ לתחום איירי כדפרי' לעיל בפרקין. אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה משמע דיש לו אלפים לבד מד"א וכ"פ רבי' שמואל בפרקין דלעיל דכל אלפים

אמה דאמרי' בערובין בין בעירבו תחומין לתוך תחומו בראש אלפים בין למי ששבת בבקעה שיש לו אלפים. אלפים וד"א קאמרי והאי דלא חשיב להו בהדי אלפים ה"ט דלא חשבינן אלפים אלא משפת מקומו ומקומו של אדם ד"א והכי מוכח בפ' בכל מערבין דתנן גבי עירובי תחומין נתגלגל העירוב חוץ לתחום אינו עירוב פי' הואיל ויש מביתו שהוא לן שם ועד העירוב יותר מאלפים דממ"נ כל היכא דקנה שביתה אי בביתו אי בעירובו לא מצי למיזל ומשקליה ואמר רבא ל"ש אלא שנתגלגל חוץ לד"א אבל בתוך ד"א כשר הנותן את עירובו בראש אלפים יש לו ד"א ואי יהביה בראש אלפים וד"א מצי שקיל ליה ואהדרי' לגבי' א"נ מצי למיזל להתם ולאוכלו הלכך הואיל והוא בתוך ד"א כשר הא למדת דאלפים דיהבי רבנן היינו ארבעת אלפים וארבע אמות:

סימן קנו

מתני' מי שבא בדרך והיה ירא שמא יחשיך ואמר שביתתי במקומי זכה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח עגולות דברי ר' חנינא בן אנטיגנוס וחכ"א מרובעות כטבלא מרובעת כדי שיהא נשכר לזויות. ואמרי' בגמ' מה נפשך אי אית ליה ג"ש דלעיל בסמוך דילפי' מקום מניסה וניסה מגבול וגבול מחוץ. פיאות כתיבן. דכתיב פאת קדמה פאת נגב ופאת משמע מרובע. ואי לית ליה ג"ש. אלפים עגולות מנ"ל. לעולם אית ליה ג"ש ושאני הכא דאמ' קרא זה יהיה (לכם) [להם] לזה אתה נותן פיאות ואי אתה נותן פיאות לשובתי שבת. ורבנן דאמרי אלפים אמה מרובעו' טעמייהו כדתני רב חנניה כזה יהו כל שובתי שבת בין ארבעת אמות חוץ לתחום בין אלפים כולהו בעינן מרובעות וכן הלכה דכולהי אמוראי הכא ולקמן בפ' כיצד מעברין הכי סברי דבעי' פיאו' לענין שבת. אמר רב אחא בר יעקב המעביר ד' אמות ברה"ר. דאמרי' בהזורק בשבת דהילכת' גמירי לה דחייב חטאת בשוגג ובמזיד ענוש כרת ובהתראה מיתת ב"ד. אינו חייב עד שיעביר הן ואלכסונן. דהיינו ד"א וח' חומשי אמה דאמרן כזה יהו כל שובתי שבת פיאות תן להם וגבי העברה ליכא למיתב פיאות אלא כה"ג שנותנין לו שיעור אלכסונן דהא ליכא למימר בהו רבועא ועגולא כך פי' רש"י וכן פיר"ת דלכל צד נותנין אלכסון בזריקה ובהעברה ובתחום אלפים של שבת בכל צד שילך נותנין לו אלפים ואלכסונן ובכל דוכתא שמזכיר גבי עמוד רחב ד"ט בעי הוא ואלכסונן לבל צד דהיינו רחב ה' טפחים וג' חומשים אלא לא אצטריך ליה להזכיר בשום דוכתא אלא ד"ט דמנייהו נפקי אלכסונן וגבי [כורת] דנקט פ"ק דשבת רחבה ששה פטור ולא נקט רחבה ד' כמו בכל דוכתי משום דבכל דוכתי דאיירי בריבוע שמעינן דבעי ד' ואלכסונן אבל התם דסתם (כמדת) [כורת] עגולה אי הוה נקט רחבה ד' הוה משמע דלא בעי אלכסונן שאין לעגול אלכסון והקשה רבי' יצחק

בר שמואל מההיא דפ' שני שעירי גמ' מיקירי ירושלים היו מלוין אותו מסוכה לסוכה דת"ר עשר סוכות וי"ב מיל היו דברי ר"מ ר' יהודה אומר עשר סוכות ועשר' מילין ר' יוסי אומר חמש סוכות ועשרה מילין כולן ע"י עירוב פי' שהמיל הוא אלפים אמה ולא מצינן למימר אלפים ואלכסונן כמו שהוכיח שם רש"י ואומר רבי' יצחק דכי היכי דבכל דוכתי קרי לתחום שבת אלפים אמה אע"ג דבעי אלכסונן ה"נ קרי ליה התם מיל מיהו קשה לפירושו דהא פיאות דשבת ילפי' מערי לוים וערי לוים אין נותנין פיאות אלא לפאת העולם כדמוכח לקמן בפ' כיצד מעברין דאמר נמצא מגרש רביעי צ"ע: וה"ר משה מיימון כתב אין המעביר או הזורק בר"ה חייב עד שיעביר חוץ לחמש אמות ושלשה חומשי אמה וכל מקום שאמרנו הזורק מתחילת ארבע לסוף ד' או המעביר ד"א [חייב הוא מתחילת האלכסון של ד"א] עד סופו ואם מעביר פחות מזה פטור. נמצא כאן שלש מדות כיצד העוקר חפץ מר"ה ממקום זה והניחו במקום אחר ברה"ר אם היה בין שני המקומות עד ד"א ה"ז מותר. היה ביניהן יותר מד' ועדיין הוא בתוך ה' אמות ושלשה חומשי אמה פטור. היה ביניהן ה' אמות ושלשה חומשי אמה ה"ז חייב שהרי העביר החפץ חוץ לאלכסונן של ארבע עכ"ל. הרי רבי' שלמה ור"ת וה"ר משה מיימון כולהו ס"ל שהמעביר חפץ ברה"ר אינו חייב עד שיעביר ד' אמות ואלכסונן דהיינו ה' אמות וג' חומשי אמה. ורבי' שמואל חולק את כולם וסובר שהמעביר ד"א ברה"ר חייב אע"פ שלא העביר אלכסונן ומפרש דהא דאמר רב אחא בר יעקב דאינו חייב עד שיעביר הן ואלכסונן היינו כגון שמעביר מקרן מזרחית דרומית לקרן מערבית צפונית א"נ מקרן מערבית דרומית לקרן מזרחית צפונית דהא מרובעות נינהו. וכיון דאזיל באלכסון אכתי לא נפק ליה מגו ריבועא של ד"א אבל אם אינו הולך באלכסון אלא ממזרח למערב או מצפון לדרום (או) [אין] לו שום אלכסון ואם העביר ד"א חייב:

סימן קנז

מתני' זהו שאמרו העני מערב ברגליו. פי' כגון זה שאין עמו פת בדרך דהשתא עני הוא אצל פת לו התירו חכמים לערב ברגליו בלא פת. דמ"א אין לנו אלא עני ר' יהודה אומר אחד עני ואחד עשיר. היושב בביתו ורוצה לילך ולהחשיך על התחום ולקנות שביתה מותר. שלא אמרו מערבין בפת אלא להקל על העשיר. שלא יצא ויערב ברגליו הואיל ויכול לשגר עירובו ע"י שליח. אר"נ מחלוקת. דר"מ ור"י דקא שרי ר' יהודה אפי' לעשיר לערב ברגליו באומר שביתתי במקומי. דר"מ סבר עיקר עירוב בפת עני הוא דאקילו רבנן גביה. כגון הבא בדרך ואין עמו פת הוא דאקילו רבנן גביה לומר שביתתי במקומי כשאינו מכיר אילן או גדר או אם הוא מכיר שיכול לומר שביתתי במקום פלוני. אבל

עשיר. דהיינו שיש לו פת אצלו לא התירו לו לומר לא שביתתי במקומי לא שביתתי במקום פלוני דעיקר עירוב בפת והואיל ויש לו פת אין לו לערב אלא בפת. ור' יהודה סבר עיקר עירוב ברגל הלכך אחד עני שאין לו פת ואחר עשיר שיש לו פת ויצא והחשיך מותר לו לומר שביתתי תחתי אבל במקום פלוני כגון שמכיר אילן או גדר ורוצה לקנות שבית' תחתיהם דברי הכל עני אין עשיר לא שהרי ר"י סובר עיקר עירוב ברגל הלכך צריך שיבוא שם ברגליו. וקשה לי דא"כ אפי' עני יהא צריך לילך שם ברגליו ע"כ צריך לפרש כמו שפירש רבי' שמואל כדפרי' לקמן. ורב חסדא אמר מחלוקת במקום פלוני. דאין כאן לא עירוב בפת ולא עירוב ברגל אלא אמירה בעלמא עלה קאמר ר"מ עני אין עשיר לא ור' יהודה סבר אחד עני ואחד עשיר אבל במקומי ד"ה אחד עני ואחד עשיר. דעיקר עירוב ברגל. ולישנא דמתני' מיישב בגמ' בין לר"נ בין לר"ח. תניא כותיה דר"נ אחד עני ואחד עשיר מערבין בפת ולא יצא עשיר חוץ [לתחום] ויאמר תהא שביתתי במקומי לפי שלא אמרו מערבין ברגל. כה"ג דאמר במקומי [אלא] למי שבא בדרך וחשכה לו ואין לו פת דברי ר"מ אלמא לר"מ אפי' במקומי עני אין עשיר לא. ר' יהודה אומר אחד עני ואחד עשיר מערבין ברגל ויצא עשיר חוץ לתחום אם ירצה ויאמר תהא שביתתי במקומי וזהו עיקר של עירוב והתירו חכמים לבעל הבית לשלוח את עירובו ביד בנו וביד עבדו וביד שלוחו כדי להקל עליו. אלמא לר' יהודה לא שרי [לעשיר] אלא במקומי כר"נ. הלכך הלכה כר"נ דבמקום פלוני ד"ה עני אין עשיר לא אבל במקומי ר"מ סבר עני הוא דאקילו רבנן גביה אבל עשיר לא ור' יהודה סבר אחד [עני] ואחד עשיר והלכה כר' יהודה. ורב אשי נמי כר"נ ס"ל דאמר רב אשי מתני' נמי דיקא כרב נחמן ותו דמתני ליה חייא בר אשי לחייא בר רב לקמיה דרב מתני' אחד עני ואחד עשיר א"ל רב אתנייה נמי הלכתא כר' יהודה פי' ואליבא דר"נ דתניא כותיה ודייקא נמי מתני' כותיה. רבא בר רב חנן הוה (אתי) [רגיל דאתי] מארטיבנא לפומבדיתא אמר תהא שביתתי בביזתא פירש"י והיה יושב בערב שבת בביתו ואמר שביתתי בביזתא מקום מסוים היה בין שני התחומין. א"ל אביי מאי דעתיך. דעשיר את ואמרת שביתתי במקום פלוני משום דר"מ ור"י הלכה כר"י ואר"ח מחלוקת במקום פלוני. והא ר"נ. במקום פלוני ד"ה עני אין עשיר לא. ותניא כותיה. א"ל הדרי בי. הלכך הלכה כר' יהודה ואליבא דר"נ דמחלוקת במקומי אבל במקום פלוני ד"ה עני אין ועשיר לא. ופי' רבי' שמואל זצ"ל אבל שביתתי במקום פלוני כגון המכיר אילן או גדר ד"ה בין ר"מ בין ר"י עני אין דהיינו מהלך בדרך שהיה מכיר אילן או גדר. שרו ליה רבנן באמירה בעלמא שביתתי בעיקרו דהא לערב ברגליו א"א דחשכה לו כי אזיל קלי קלי כדאמרן לעיל וחכמים לא רצו להטריחו ולהריצו אלא

עומד במקומו ואומר שביתתי במקום פלוני ולערב בפת אי אפשר דהא החזיק בדרך ואין לו פת עשיר לא דלר"מ יוצא מביתו והולך לראש אלפים ומערב בפת ולר"י בין ברגליו בין בפת ולא שרו לישב בביתו ולומר שביתתי במקום פלוני כדאמרן בפרקי' דלעיל גזירה משום יו"ט אחר השבת. אמר רמי בר (חייא) [חמא] הרי אמרו שבת יש לו ד"א הנותן את עירובו יש לו ד"א או לא פירש"י שבת. שקונה שביתה ברגליו יש לו ד"א לקניית בית לבד מאלפים לכל רוח ולעיל גבי ברייתא דקתני ויצא עשיר חוץ לתחום. פי' דהאי חוץ לתחום לאו דוקא אלא בסוף התחום. ואי דוקא חוץ לתחום בתוך ד"א קאמר שהן שביתתו. והיינו כדברי [רבי'] שמואל שפי' דכל אלפים דעירובין אלפים וד"א קאמר כדפרי' לעיל. הנותן את עירובו יש לו ד"א או לא אמר רבא ת"ש לא אמרו מערבין בפת אלא להקל על העשיר שלא יצא ויערב ברגליו ואי אמרת אין לו האי להקל להחמיר הוא. דמפסיד ד"א שאם היה יוצא ומערב כרגליו היו לו ד"א ועכשיו שנתן את עירובו אין לו. אלא ש"מ דהנותן יש לו ארבע אמות ורבא לטעמיה דאמר בפ' בכל מערבין גבי נתגלגל חוץ לתחום דהנותן את עירובו יש לו ד"א. ודחינן אפ"ה ניחא ליה כי היכי דלא ליטרח ויפוק והאי דיחויא הוא ולא סמכי' עליה אלא הלכה כרבא דהנותן את עירובו יש לו ד"א:

סימן קנח

מתני' מי שיצא מעירו בע"ש לילך לעיר אחרת הסמוכה לעירו לסוף ד' אלפים ויכול אדם בשבת ללכת מזו לזו ע"י עירוב. והחזירו חבירו. שאמר לו עת חמה היא עת צינה היא לין פה הוא מותר לילך לאותה עיר אחרת למחר בשבת וכל בני עירו אסורין כדפרישית טעמא לקמן. דברי ר' יהודה ר"מ אומר כל שהוא יכול לערב ולא עירב ה"ז חמר גמל. מ"ש הוא דשרי ומ"ש אינהו דאסירי אמר רב הונא הכא במאי עסקינן כגון שיש לו. לאותו שיצא מע"ש וחזר. שני בתים. אחד בזו ואחד בזו. איהו דנפק. ליה מאתמול כדי ללכת לביתו שבעיר אחרת ולשבות שם בשבת ולא יצא מביתו אדעתא דקניית שביתה בסוף התחום ולחזור אלא אדעתא דמיזל עד התם. הוה ליה עני. ויכול לומר שביתתי בתוך התחום ויסיים מקום הניכר לו שם וא"נ בלא אמירה נמי שרי. והנך. שאר בני העיר הואיל ולא החזיקו בדרך מאתמול הוו להו עשירי' ואסורי כדפרישי' לעיל. תניא נמי הכי מי שיש לו שני בתים וביניהם שני תחומי שבת כיון שהחזיק בדרך קנה עירוב דברי ר"י יותר על כן א"ר יוסי בר' יהודה אפי' מצאו חבירו ואמר לו לין פה עת חמה היא עת צנה היא למחר משכים והולך. אמר רבה לומר שביתתי בסוף התחום. כ"ע לא פליגי דצריך. זה החוזר לומר כן. וכי פליג ר' יוסי ואתי לאקולי אחזקה פליג דשמעיה לר' יהודה דאמר

החזיק בדרך ואתא איהו למימר [אפי'] מצאו חבירו שהיה רוצה להחזיק ולא הניחו קנה עירוב ובלבד שיאמר שביתתי לשם דהואיל והיה רוצה לצאת חשבינן ליה כיוצא והוה כעני. רב יוסף אמר (להרחיק) [להחזיק] כ"ע ל"פ דצריך כי פליגי לומר דר' יהודה בעי שיאמר שביתתי לשם וארישא דמתני' קאי דקתני ואמר שביתתי בעיקרו ולא אצטריך למיהדר למתנייה בסיפ' ואתא ר' יוסי למימר אפי' לא אמר מידי קני הואיל והחזיק דגלויי דעתיה קנייה [הוא] ורבי מאיר (דמתני') לית ליה חזקה כי האי גונא אלא בא בדרך ממש אבל האי בעשיר משוי ליה וקסבר ר"מ כל שהוא עשיר והיה יכול לערב בפת ולא עירב בפת אלא באמירה הפסיד באמירתו אלפים שהיה לו לעבר הלז מביתו ובמקום שביתתו לא נשתכר דלאו עירוב הוא ואין לו אלפים הללו. הלכך ר' יהודה בין לרבה בין לרב יוסף בעי תרתי חזקה ואמירה ור' יוסי בר יהודה ואליבא דרב יוסף דחזקה בלא אמירה סגי כדאמרי' כמאן אזלא הא דאמר עולא מי שהחזיק בדרך והחזירו חבירו ה"ז מוחזר ומוחזק מוחזר משמע שלא קנה שבית' מוחזק משמע שקנה שביתה ופרכי' אי מוחזר למה מוחזק ואי מוחזק למה מוחזר ה"ק אע"פ שמוחזר מוחזק כמאן כרב יוסף ואליבא דר' יוסי בר' יהודה דאמר לא בעינן לומר ולא גרסי' מ"ש בספרים ואי בעית אימא כרבה ואליבא דר' יהודה דהא בין לרבה בין לרב יוסף ר' יהודה תרתי בעי כדפרי' וזה הפירוש תופס רש"י עיקר וגם רבי' שמואל ורבי' יצחק בר שמואל אמרו שזה הפירוש הוא עיקר וחזקה שאמרו רק שירד מדרגא ע"ג הקרקע כדי ללכת לעיר אחרת אע"פ שלא יצא חוץ לבית הויא חזקה ודיו כדאמרי' רב יהודה בר אשתיתא אייתי ליה כלכלה דפירי לרב נתן בר הושעיא בע"ש כי הוה [אזיל] מביתי' דרב נתן והיה רוצה לחזור לביתו שבקיה רב נתן לרב יהודה עד דנחית מדרגא לארעא. דהו"ל החזיק בדרך כדי ללכת לביתו א"ל רב נתן לרב יהודה בית הכא למחר קדים ואזיל שאלפים של עירך בתוך אלפים של עיר זו כמאן. דסגי ליה בדכי. ואע"ג דלא אמר שביתתי במקום פלוני כרב יוסף ואליבא דר"י כר' יהודה הלכך הכי הלכת' ואע"ג דלא אמר שביתתי במקום פלוני [ואע"ג] דכל רבה ורב יוסף הלכתא כרבה לבד משדה ענין ומחצה שאני הכא דעולא ורב נתן בר הושעיא קיימי כרב יוסף:

סימן קנט

מתני' מי שיצא חוץ לתחום. במזיד ומדעת שלא לשם מצוה אפי' אמה אחת לא יכנס. ואע"פ שיוצא לדעת יש לו ד"א כדפרי' לעיל בפרקין דהשתא ד' אמותיו מובלעין בתוך התחום אפ"ה לא יכנס דסברי רבנן הבלעת תחומין לאו מלתא היא. ר"א אומר שתים יכנס שלשה אל יכנס ואמרי' לעיל בפרקין דר"א לטעמיה דאמר במתני' גבי ארבע אמות

שנתנו לו חכמים ליוצא חוץ לתחום והוא באמצען שיש לו לכל צידו שתי אמות ולפיכך זה שיצא שתי אמות חוץ לתחום כיון דשתי אמותיו דבוקות ס"ל לר' אליעזר כמאן דמיבלען בתחומיה דמי ומותר ליכנס דהבלעת תחומין מילתא היא אבל ג' אל יכנס דהא לאו [מובלעין] נינהו ואוקמה אביי לעיל דלא פליגי רבנן עליה דר"א אלא לדב' [הרשות אבל לדבר] מצוה מודו ליה שיכנס וכן הלכה כרבנן. א"ר חנינא רגלו אחת חוץ לתחום ורגלו אחת בתוך התחום לא יכנס שנ' אם תשיב משבת רגלך רגלך כתי' ואיכא דאמרי א"ר חנינא רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום יכנס דכתיב אם תשיב משבת רגלך רגליך קרינן וכן הלכה דתחומין דרבנן ובשל סופרים הלך אחר דמיקל:

סימן קס

מתני' מי שהחשיך חוץ לתחום. שהיה בא בדרך וחשכה לו חוץ לתחום. אפי' אמה אחת לא יכנס רש"א אפי' ט"ו אמה יכנס שאין המשוחות ממצין את המידות. תנא מפני טועי המידה. פי' המשוחות מודדי תחומין לעיירות ועושין סימן לסוף התחום [אינן ממצין את המידות להציב הסי' בסוף אלפי'] אלא כונסין אותן לתוך אלפים מפני הטועים שאין מכירין סימן ופעמים יוצאין להלן ממנו וחוזרין ולאו אדעתייהו א"נ ט"ו אמה [דוקא] נקט וטועי המידה הן המשוחות הקובעין תחומין ואמרי' לקמן בכיצד מעברין אין מודדין אלא בחבל של נ' אמה ארבעים חבלים יש לאלפים וכל חבל וחבל מתמעט שיעור ב' אחיזות שזה תופס מיכן וזה תופס מיכן והאחיזה טפח וחצי אצבע הרי פ' טפחים וד' אצבעים העולים לי"ט הרי צ' טפחים שהן ט"ו אמות:

הרדי עלך מי שהוציאוהו

סימן קסא

כיצד מעברין את הערים. לשון אשה עוברה דתנן לקמן בפרקין הנותן את עירובו בעיבורה של עיר אלמא יש עיבור לעיר ומפרש השתא כיצד יש לה עיבור. אם יש בית נכנס ובית יוצא או פגום נכנס ופגום יוצא מוציאין המידה כנגדו. כלומר כשבא לציין סימן תחום העיר ובא למדוד אלפים חוץ לה אם היתה מחיצתה שור איגר שאינה חומה חלקה אלא בתים סמוכין ומחוברי' ויש בית נכנס לתוך העיר [יותר] מחבירו ונראי' כניסתו פגומה מבחוץ ויש בית יוצא בולט לחוץ יותר מחבירו או פגום נכנס ופגום יוצא שהיתה עיר מוקפת חומה ויש מגדלים עגולים בולטין בחומה פעמים שבולטין לפנים ופעמים שבולטין לחוץ או שהיו שם לאחת קרנות העיר גדודיות שברי חומה של עיר של חרבות בתים וישנן בתוך ע' אמה ושיריים של עיר. או שהיו שם גשרים או נפשות. בנין שעושין על הקבר. שיש להם בית דירה. מוציאין את המידה כנגדן. אם הבליטות הללו

אצל קרן מזרחית צפונית רואין כאילו יש בליטה אחרת כנגדה בקרן מזרחית דרומית וחוט מתוח מזה לזה ומודד מן החוט ולחוץ כדי שיהא התחום שוה לשתי הקרנות ולא יהא כאן ארוך וכאן קצר. ועושין את התחומין מרובעין. שיהו אלפים לצדדין כבאמצע. ולא עגולים שיהא להם אלפים באמצען ובצדדין יהו מתמעטים כדרך כל עגול ובעיר מרובעת עסקי' שאין בה אלא אלפים על אלפים דהוו תחומין נמי מרובעין ואם אינה מרובעת כגון שהיא יתיר' על אלפים לארבה או פחות' מאלפי' לא הוי מרובעין (תחומין) [דתחומין מרובעין לאו] דוקא שיהא ארכן כרחבן שהרי רחבן למידת העיר היא אם קטנה אם גדולה וארכן אלפים אלא מרובעין דקתני למעוטי עגולין כדי שיהא נשכר את הזויות: **ת"ר** כיצד מעברין את העיר ארוכה כמות שהיא. פשיטא. וכי יעלה על דעתך [שיקצרנה]. לא צריכא דארוכה וקטינא. שקצרה ברחבה. מהו דתימא. ירחיבנה למזרח ולמערב. וליתן לה פותי' כארכה קמ"ל. כמות שהיא מניחין אותה שהרי יש לה פיאות. עגולה עושין לה זויות. כשבא למדוד תחומין לקרנות לא ימדוד תחומיה מחומתה מן העגול אלא יוסיף להריבוע כלומר ידחיק מן החומה כדי ריבוע דהא רבינן פאות לכל מילי דשבת ואח"כ ימדוד תחומי הקרנות שאם בא לצאת דרך קרן העיר ישתכר בהליכתו רביע דמרובע יותר על העיגול רביע. וצריך לרבעה בריבוע עולם כדלקמן דת"ר בא לרבעה לעיר עגולה. מרבעה בריבוע עולם נותן צפונה לצפון עולם ודרומה לדרום עולם ולא באלכסונו של עולם. וסימנך אם אינך יודע לכוין צפון ודרום. עגלה בצפון ועקרב בדרום. ומזלות הם. ר' יוסי אומר אם אינו יודע לרבעה בריבוע עולם שאינו מכיר מזלות הללו. מרבעה כמין התקופה ודוקא הבא לרבעה בתחילה שהיתה עגולה מרבעה בריבוע עולם אבל אם היתה כבר מרובעת אפי' לאלכסונו של עולם נותן לה תחומי' כמו שהיא כדפרי' בסמוך. מרובעת אין עושין לה זויות פשיטא. לא צריכא דמרבעא אבל לא מרבעא בריבוע של עולם מהו דתימא. הא נמי אע"ג דמרובעת להוסיף עלה ולרבעה בריבוע עולם קמ"ל דלא. היתה רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחד רואין אותה כאילו היא שוה. כשבא למדוד תחומין למערב אצל קרן מערבית דרומית אינו מודד מן החומה אלא מרחוק ומושך למערב עד כנגד חודה של קרן מערבית צפונית הנמשכה ויוצאה למערב ומודד וכן לקרן דרומית מזרחית. היה בית אחד יוצא כמין פגום ובולט מחומת העיר לאחד מן הצדדין כשבא למדוד תחום הצפון אצל קרן מערבית צפונית שאין הבית בולט שם מרחיק מן החומה עד נגד מקום שכלה בליטת הבית מקרן מזרחית צפונית ורואין אותו כאילו מערב מתוח והולך כנגדו ממקום שכלה הבית עד קרן צפונית מערבית ומודד מן החוט ולצפון אלפים. או שני בתים יוצאין כמין שני פגומין רואין כאילו חוט

מתוח מזה לזה. השתא בית אחד אמרי שני בתים מבעיא לא צריכא משתי רוחות אחד לצפון ואחד לדרום מהו דתימא מרוח אחת אמרי' משתי רוחות לא אמרינן קמ"ל. היתה עשויה כמין קשת שאין הבתים במקום היתר חבל הקשת. או כמין גאם. ג' יוני עשוי ככ"ף כפולה (בולט) [שלנו]. רואין אותה כאלו היא מלאה בתים וחצירות. כשבא לקבוע תחומין לצפון מודד מן היתר ולהלן אלפים אמה כאילו היא מוקפת בתים סביב והדר בקשת לא יתחיל למדוד מביתו ולצפון אלפים אלא כל העיר עד היתר חשובה לו כד"א ועיר העשויה בקשת או כמין גאם כמו כן יש לרבעה ולתת לה פיאות ואח"כ לרבע את התחומין וכן העשויה כמן גאם היוצא מן המזרח למערב אע"פ שאין בתים במערב רואין כאילו החלל מלא בתים וכן מן הדרום ולצפון והיוצא מביתו אין חלק החלל של עיר עולה לו מן המדה:

אמר רב הונא עיר העשויה כמין קשת אם יש בין שני ראשיה. דהיינו אורך מקום היתר פחות מד' אלפים אמה. שתחום דראשה זה נבלע בתחום ראשה אחר נעשית עיר אחת ומודדין לה מן היתר ורואין כאילו היא מלאה בתים ואם לאו אין מצרפין אותה להיות אחד ומודדין לה מן הקשת לכ"א מפתח ביתו וחלל העיר החלק שאין לה בתים מן המידה הוא. ומי אמר רב הונא הכי והאמר רב הונא חומת העיר שנפרצה. שיעורה. במאה וארבעים ואחת ושליש. אם רוחב הפירצה קמ"א ושליש דהיינו שיעור שני קרפיפות של ע' אמה ושירים נעשו בשתי עיירות והיוצא מזו ללכת בדרך זו חוצה לה אין עולה לו מידת העיר מן המנין אלמא בהכי הויא הבדלה. אמר רבה בר עולא לא קשיא כאן מרוח אחת עיר העשויה בקשת אינה מובדלת אלא מרוח אחת הלכך עד דהוי ארבעת אלפים. כאן משתי רוחות חומת העיד שנפרצה משתי רוחותיה זו כנגד זה קאמר הילכך שתי עיירות נינהו וכגון שאין ישוב בחלל העיר כנגד בין הפרצות. ומאי קמ"ל. דהואיל ובשתי רוחות ודאי שתי עיירות הן. קמ"ל דשתי עיירות הסמוכות זו לזו נותנין קרפף של ע' אמה ושירים לכל אחת להיות העיר [אחת] כדי לחברן ע"י קרפיפות הללו ליעשות בעיר אחת אע"פ שאין בנין בין שני הקרפיפות גם הקרפיפות אין מוקפין מחיצה אלא שיעור קרפף קאמר. וכמה. יהא חרבת החלק רחב בין יתר לקשת דאמרינן מודדין מיתר כי ליכא ד' אלפים בין שני ראשיה. רבה בר רב הונא אמר אלפים. אבל יותר מאלפים כיון דאי נפיק מביתיה הולך תחום שלם מקמי דלימטי ליתר תו לא משהינן ליה מן היתר. רבא בריה דרבה בר"ה אמר אפי' יותר מאלפים אמר אביי כותיה דרבא בריה דרבה בר רב הונא מסתברא דאי בעי הדר אתי ליה דרך בתים למקום היתר סביב הקשת יכול להלך עד שמגיע לאחד מן הבתים שבראשין ומשם יכול לילך לראש האחר

שהרי תחומיהן נבלעין זה בזה וכיון דבהיתר יכול לילך למקום היתר תו לא אסר ליה אורך החלק לשווייה שתי עיירות דרואין אותה שהיא מליאה בתים וחצירות:

מתני' היו שם גדודיות גבוהות עשרה טפחים. מאי גדודיות א"ר יהודה שלש מחיצות שאין עליהן תקרה כ"ש אם מקורות מזו לזו בגג דהוו להו דירה מעליא. איבעיא להו שתים ויש עליהם תקרה מהו ת"ש אלו שמתעברין עמה נפש בנין על הקבר. שיש בה ד"א על ד"א. וסתמי' לדירת שומר הקבר עביד הילכך אע"ג דלא דייר ביה דירה הוא. והגשר והקבר בית הקברות שיש בהן בית דירה וגבי נפש לא הוזכר בגמ' בית דירה משום דסתמיה עשר לדירה כדפרי' וגבי גשר וקבר הזכיר בית דירה ומה שלא הזכיר ד"א דכיון שהזכיר בהם דירה בפחות מד"א לא חזו לדירה. וביהכ"נ שיש בהם דירה לחזן הכנסת. סתם ביהכ"נ לאו לדירה עבוד. הלכך אי לית בה דירה לחזן הכנסת לאו דירה היא. והאורות סוסים שבשדות והאוצרות של תבואה יין ושמן. שבשדות שיש להם בית דירה ה"נ סתמא לאו בית דירה עבידי. והבורגנין שבתוך השדות והבית שבאיי הים ולקמן מפרש ליה. הרי אילו מתעברין עמה כשהן בתוך ע' אמה ושיריים. ואלו שאין מתעברין עמה נפש שנפרצה משתי רוחותיה אילך ואילך והגשר והקבר שאין בהם בית דירה ובית הכנסת שאין בהם בית דירה ובור ושיח ומערה וגדר ושובך שבשדה והבית שבספינה. לא קביע' לי' דוכתי פעמים שהוא תוך ע' לעיר פעמים שאינו אין אלו מתעברין עמהם. קתני מיהת נפש שנפרצה משתי רוחותיה אילך ואילך מאי לאו דאיכא תקרה לא דליכא תקרה. והואיל ולא איפשטא אזלינן בה לקולא דתחומין דרבנן. בית שבאיי הים למאי חזי אמר רב פפא בית שעשוי לפנות בו כלים פי' רבי' שמואל יש בתים בנוין בים כגון שיש תל ע"ג הים ועליו הבית עומד. ומערה אין מתעברת עמה והתני ר' חייא מערה מתעברת עמה אמר אביי כשיש בנין על פיה ותיפוק לי משום בנין גופיה. מאי מהניא מערה בלא מערה נמי מבנין משחינן. לא צריכא להשלים אם אין הבנין דאוי לדירה כגון שאין בו ד' על ד' מהניא ליה מערה לאשלומיה. אמר רב הונא יושבי צריפין. דירות של הוצים וערבה ואינן קבע הלכך אפי' יש הרבה במקום אחר בשיעור מהלך מאה אמה אין חשובין להיות עיר כד' אמות וכל אחד מודד מפתח ביתו אלפים אמה לכל רוח אם בא לצאת. א"ר חיננא בר כהנא א"ר (אסי) [אשי] אם יש ג' חצירות של ב' בתים. קבועין של אבן או של עץ בהכי חשיבי עיר וקובעת את כולם. יושבי צריפין. אנשי מקנה הם וחונין כאן חודש או חדשים עד שיכלה המרעה לבהמות ונוסעים משם ונקבעים במקום אחר:

סימן קסב

מתני' נותנין קרפף לעיר. כשבא למדוד התחומין מן החומה אין מודדין מן החומה אלא מרחיק מן החומה ע' אמה ושיריים כחצר המשכן ומתחיל למדוד. וחכ"א אין נותנין קרפף דהיינו ע' אמה ושיריים לעיר אחת לפי שיש לה ריוח מכל צד ולא אמרו ליתן קרפף אלא בין שתי עיירות משום דדחיקא תשמישתייהו בנתים. אם יש לזו ע' אמה ושיריים [ולזו ע' אמה ושיריים] עושה קרפף לשתיהן להיות כאחת. והיוצא מזאת ללכת דרך חבירתה חוצה לה מודד מחומת חבירתה ואילך אלפים אמה. ואפליגו רב הונא וחייא בר רב אליבא דחכמים דאיתמר רב הונא אמר נותנין קרפף לזו וקרפף לזו שאם יש (בין) ביניהם פעמים ע' אמה ושיריים דהיינו מאה וארבעים אמות ואמה ושליש אמה דהיינו שמונה טפחים ואין ביניהם יותר אלו הקרפיפות מחברות אותן להיות אחד ויכול לילך את כל עירו ואת הריוח שבין שתיהם ואת העיר השניה כד"א וחוצה אלפים אמה. וחייא בר רב אמר קרפף לשתיהן תנן וחכמים אומרים לא אמרו קרפף אלא בין שתי עיירות לשתי עיירות הוא דנותנין קרפף אחד אבל לא קרפף לזו וקרפף לזו תיובתא דרב הונא אמר לך רב הונא מאי קרפף תורת קרפף ולעולם קרפף לזו וקרפף לזו ה"נ מסתברא מדקתני סיפא אם יש לזו ע' אמה ושיריים ולזו ע' אמה ושיריים עושה קרפף את שתיהן להיות אחד לימא תהוי תיובתא דחייא בר רב אמר לך חייא בר רב הא מני ר"מ היא. תנן וכן ג' כפרים המשולשין אם יש בין שני החיצונים קמ"א ושליש עושה האמצעי שלשתם להיות כאחד טעמא דאיכא אמצעי דהשתא אין בין עיר לעיר אלא קרפף אחד הא ליכא אמצעי לא יהבינן תיובת' דרב הונא אמר לך רב הונא הא איתמר עלה אמר רבא אמר רב אידי אמר רב חנינא לא משולשין ממש בשורה אחת אלא שלישי עומד מרחוק כנגד בין שני החיצונים אלא כל שאילו מטיל אמצעי ביניהם ויהיו משולשים כלומר הא דקתני מתני' אם יש בין שתים החיצונים קמ"א ושליש לאו כדס"ד דאין ביניהם יותר אלא מתני' דמרחקי מהדדי טובא וה"ק אם יש אויר בין שנים החיצונים כדי להתמלאות האמצעי ולעמוד אויר הנשאר בין האמצעי ולחיצונים מיכן ומיכן על קמ"א לכאן וכן לכאן דהיינו שני קרפיפות לשניהם רואין כאילו הוא נתון ביניהם והרי כולן אחת והיוצא מאחת מהן לילך [דרך] אחת מחברותיה מודד מחומת חבירתה אבל אם רב האויר יותר מיכן לא אמרי' רואין א"ל רבא לאביי וכמה יהא רחוק בין חיצון לחיצון. כמה דבעי ליהוי אפי' טובא. ובלבד שיהא שיעור באמצעי למלאות כדאמרן א"ל רב ספרא (לאביי) [לרבא] הרי בני אקטיספון. שהן בתוך התחום מתא דשמא ארדשיר כשהם רוצים לילך בשבת מאקטיספון לארדשיר הולכין את כל אקטיספון ואת כל קמ"א

ושליש ריוח שבין אקטיספון לארדשיר וחוצה לארדשיר מודדין להם אלפים את תחומן דחשבי להני תרי מתי כמאן דמחברן וכן בני ארדשיר הולכין את כל עירם ואת כל דיגלת ואת כל קמ"א ושליש ואת אקטיספון וחוצה לאקטיספון אלפים אמה והא קא מיפסקה דיגלת דהיינו נהר חדקל בנתים דהוי יותר מקמ"א ושליש והיכי חשיבי להו כחד מתא הא כי אמרי רבנן דשתי קרפיפות עושין את שתיהן כעיר אחת ביותר משתי קרפיפות מי אמור ואליבא דרב הונא מיבעיא ליה לרב ספרא נפק רבא אחווי ליה אטמהתא דשורא ירכים של חומה כלומר מחיצות מועילות שיש בהן בית דירה בלועות בתחום בתוך ע' אמה ושיריים לאקטיספון או לארדשיר ולא היה בין הנך אטמהתא עד עיר שכנגדה יותר מקמ"א ושליש: וההיא דפ"ק דסוכה דתניא בית שאין בו ד"א על ד"א אין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות אותו בית מאי עבידתיה לר"מ נותנין קרפף לזו וקרפף לזו בלא בית וכן לרבנן אליבא דרב הונא ולחייא בר רב דאמר קרפף אחד לשתיהן אותו קרפף אין צריך בית ורבינו שמואל גרס התם ואין עושין אותו עיבור לעיר וה"ג בירושלמי (דסוכה) ור"ת מקיים גירסת הספרים ומפרש ואין נותנין לו דין עיבור שבין שני עיירות דלרבנן בעיר אחת בפ"ע אין לה קרפף כדפרישית ואם היה לזה הבית ד"א על ד"א היה לו דין עיר ולרב הונא האמר נותנין קרפף לזו וקרפף לזו נותנין קרפף לעיר וקרפף לבית ולחייא בר רב קרפף אחד לשתיהן דלאו דווקא נקטי רבנן שתי עיירות דה"ה עיר ובית אלא אגב דנקט ר"מ עיר נקטי רבנן שתי עיירות דה"ה עיר ובית דעל ידי בורגנין המובלעין בתוך ע' אמה ושיריים הולך כדמוכח בפ' עושין פסין מיהו אין נראה שיחשוב בית בעיר ליתן לו קרפף לבית אחד בפ"ע לר"מ ולרב הונא אליבא דרבנן ליתן קרפף לשני בתים בלא עיר ופסק ר"ת הלכה כרב הונא דאמר קרפף לזו וקרפף לזו דגדול היה בחכמה ובמנין ובר סמכא יותר מחייא בר רב דזוטר מיניה טובא כדמוכח בפ' יש בערכין בסופו שהיה רב הונא מוכיחו ואביי ורבא סברי כוותיה דשקלי וטרו אליבא דרב הונא וכן רב אידי דאר"ח לא משולשין ממש וכו' כדפרישית ולחייא בר רב מיתוקמא טפי במשולשין ממש וההוא עובדא דבני אקטיספון ודבני ארדשיר כרב הונא כדפרי'. ותו דאפילו תמצא לומר דאין הלכה כרב הונא אליבא דחכמים אפ"ה על כרחך כך היא הלכה שנותנין קרפף לזו וקרפף לזו דאפי' לחייא בר רב דאמר קרפף אחד לשתיהן הא איהו משני דסיפא דמתני' אם יש לזו ע' אמה ושיריים ולזו ע' אמה ושיריים דר"מ היא והוי מחלוקת ואחר כך סתם ואם כן לדידיה הילכתא כרבי מאיר לגמרי וכן פסק רבינו שמואל בר נטרונאי מבון זצ"ל הלכה כרב הונא. ובהלכות גדולות כתב ואי איכא עיירות טובא דמיבלען בהדי הדדי בשבעים אמה ושיריים כולהו כחדא מתא דמיין ומהלך כולו וחוצה להן אלפים

אמה ומייתי ראיה מההיא דלעיל בפרק עושין פסין דא"ל רב חסדא למר בריה דרב הונא בריה דרב ירמיה בר אבא אמרי אתיתו מברניש לבי כנישתא דדניאל דהוו תלת פרסי בשבתא אמאי סמכיתו אבורגנין הא אמר אבוה דאבוך משמיה דרב אין בורגנין בבבל. נפק אחוי ליה מתואתא דמיבלען בשבעים אמה ושיריים. משמע שסוברים ה"ג כחייא בר רב שנותנין קרפף אחד לשתיהן דהכי משמע נמי ההוא עובדא שהיו בלועות בתוך ע' אמה ושיריים דהיינו קרפף אחד. מיהו רבינו הביאה בשמעתין לראיה שהלכה כרב הונא ופירש דהני מתואתא דהוו מיבלען בתוך ע' אמה ושיריים היינו לעיר הסמוכה לה עם קרפיפה דהיינו קמ"א בין הכל הלכך כרב הונא [קיי"ל] דאי איכא עידות הסמוכות זו לזו ואין ביניהם יותר מקמ"א ושליש מהלך את כולם ואפי' כמה פרסאות. וכבר היו בני אדם שהיו הולכים בשבת מהלך פרסה ויותר במשעול הכרמים והיו אומרים כי הכרמים וגדריהם כאילו הוא מן העיר (מן) וכ"ש אם היו מוצאים כפרים קרובים זה לזה שאין ביניהם תחום שבת אפי' אם היה מכפר הראשון לכפר האחרון מהלך כמה פרסאות נוהגים בו היתר וראייתן הבלעת תחומין מילתא היא וגער בהם רבינו שמואל בר נטרונאי מבו"ן מכח ההיא דפרישי' לעיל דסלקא שמעתתא דאפילו בתים הראוים כגון בית הכנסת וכיוצא בהם אין מתעברין עם העיר אא"כ דרים בהם ואפי' בית שנעשית לדירה מתחילה אם נשארו שם שתי מחיצות ויש עליהם תקרה איבעיא לן ולא אפשיט כ"ש משעול הכרמים וגדריהם שאין מתעברין עם העיר וההוא דעושין פסין דאחוי ליה מתואתא דמיבלען בשבעים אמה ושיריים ופירש"י עיירות חריבות ונשארו שם מחיצות קיימות מן הבתים י"ל שהיו בהם שלש מחיצות קיימות מן הבתים או כל ארבע מחיצות אלא שנפרצה התקרה. ותו דרבי' חננאל פי' כפרים סמוכים זה לזה וכן פי' רבי' יהודה (כר' מתואתא שהו). ואפי' אם ימצא אדם סוכות עשויות לשומרי כרמים או שאר פירות וכיוצא בהם וכל אחד לחבירו בתוך ע' אמה ושיריים אומר רבי' שבט זצ"ל שאין לסמוך עליהם כדמשמע בעושין פסין שבטלו תורת בורגנין. ובשלהי פרקין משמע כי פעמים שאין בין כפר ששבתו לכפר שהולך שם אלפים אמה ואפ"ה אינו מהלך בכל הכפר אלא עד מקום שכלין אלפים אמה והוא כגון שכלין בתוך הכפר אבל כלין אלפים אמותיו בסוף הכפר נחשב לו כל הכפר בד"א ומשלימין לו מעבר לכפר אלפים אמה דאמר רב יהודה אריב"ל היה מודד ובא וכלתה מידתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר כלתה מדתו בסוף העיר נעשית לו כל העיר כולה כד"א ומשלימין לו את השאר וקיי"ל כר' יהושע בן לוי וכן פסק בפר"ח כריב"ל והבלעת תחומין לאו (דידה) ראיה הוא דוקא לדבר מצוה כדפרי' בפ' מי שהוציאוהו:

סימן קסג

מתני' אין מודדין אלא בחבל של חמשים אמה לא פחות ולא יותר. וילפינן לה בגמ' מקראי. תנא לא פחות מפני שמרבה. שכשהחבל קצר יכול למותחו ומאריך המדה והתורה אמרה בחבל של נ' מדוד. ולא יותר מפני שממעיט. שכבידו מכפילו באמצעיתו ומתקצר. א"ר יוסי אין מודדין אלא בחבל של אפסיקימא מאי אפסיקימא אמר רבי אבא נרגילא מאי נרגילא א"ר יעקב דיקלא דחד נברא. סיב הגדל ומתגלגל סביב הדקל מאותו דקל שהוא בחור שאין לו עדיין אלא לבוש אחד דהיינו סיב מאותו דקל לוקחין סיב ועושין ממנו חבל לפי שיש דקל שיש שתי נברא זו ע"ג זו שהדקל כשהוא בחור גדל סביב סיב אחד וכשהוא מזקין גדל על סיב זה סיב אחר ומתקשין שניהם ואינן ראוין לחבל. איכא דאמרי ר' יעקב פליג אדר' אבא ולא אתי לפרושי מילתיה דר' אבא. תניא א"ר יהושע בן חנניא אין לך דבר שיפה למדידה יותר משלשלאות של ברזל. שאין אדם יכול למותחה אלא זה בזה. אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה ובידו חבל המידה מכלל שאין מודדין מידה ישרה אלא בחבל לאפוקי שלשלת. מקרא זה בתרי עשר בזכריה והנה איש ובידו חבל מידה ואומר אנה אתה הולך דאמר אלי למוד את ירושלים אני בא לראות כמה ארכה וכמה רחבה ופרכי' והכתיב ביחזקאל ובידו קנה המידה ולאו היינו חבל אלמא קנים נמי חשיבי למדידה ומשני ההוא (כדתרצי) [בדתדעי] שמודדים קומת השערים של הר הבית שאינו יכול לזקוף החבל לפיכך מודד בקנה א"נ בקנה מודד רוחב עובי השערים והחומות דהיינו דבר מועט שאין אנו מפסידין ולא מרויחין במדידתו כדכתי' קרא התם וימד רחב הבנין קנה אחד (וכמה) [וקומה] קנה אחד וכתיב וימד את אולם השער מחצית קנה אחד אבל הבנינים גדולים של חמשים ומאה אמה היה מודד בפתיל פשתים בידו וכ"ז אינו [מקרא] מלא אלא אסמכתא בעלמא דהא אפי' בנינים גדולים של חמשים אמות [ומאה] אמה היו מודדים בקנה דכתיב ומדד את רוח הקדים בקנה המדה סביב וכן כת' לכל ד' רוחות כ"ז פי' רבי שמואל זצ"ל. ורבינו יצחק בר שמואל פי' דבחבל המדה היו מודדים מדת חמש מאות קנים. תני רב יוסף שלשה חבלים הם של מגג פירש רבינו שמואל דהיינו (שלש עם) של שעם. גמי. ושל נצרים ערבה קלופה. לישנא אחרינא סיב. ושל פשתן. של מגג דפרה דתנן בפתח בחבל המגג ונתנוה ע"ג מערבתה. דהיינו של עץ דאינו מקבל טומאה דגמי אינו מקבל טומאה דלאו בגד הוא. ושל נצרים דסוטה דתנן ואח"כ כהן מביא חבל המצרי וקושר למעלה מדדיה. ושל פשתן למדידה. והך דרב יוסף פליגא אדר' יוסי: מתני' ולא ימדוד אלא כנגד לבו. קבעו לו חכמים מקום לשום כנגדו ראש החבל כדי שלא יתן זה כנגד צוארו וזה כנגד

רגליו והחבל מתקצר והתחומין מתמעטין. ואפילו עבד אפי' שפחה נאמנין לומר עד כאן תחום שבת שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל:

סימן קסד

מתני' עיר של יחיד. שלא היו נכנסים לה תמיד ששים רבוא בני אדם ולאו רה"ר חשיבה דלא דמיא לדגלי מדבר. ונעשית של רבים שנתוספו בה דיורין או נקבעו בה שווקים. מערבין את כולה. כבתחילה ואין מבואותיה צריכין תקון שהרי היא כחצר אחת. ה"ר עיר של יחיד ונעשית של רבים אמר רב יהודא כגון דיסקרתא דריש גלותא. פי' עיר של ריש גלותא. א"ל ר"נ מ"ט. תלית בה טעמא לא משכחת עיר של יחיד ונעשית של רבים אחריתי. אילימא משום דשכיחי רבנן גבי הרמנא. אצל המושל דהיינו ריש גלותא לטול רשות לדון ולהתיר בכורות ולסמוך. מדברי אהדדי. שהיתה של יחיד ולהכי מערבין את כולה ולא אתו למישרי רה"ר גמור ולא אתינא למישרי של רבים והרי היא של רבים. כולהו ישראל נמי בצפרא בשבתא שכיחי אהדדי. לשמוע דרשה. אלא אר"נ כל עיר של יחיד ונעשית של רבים נמי שריא. כגון דיסקרתא (דנת) [דנתזואי] פי' כרך של אותו האיש: ת"ר עיר של יחיד ונעשית של רבים ורה"ר עוברת בתוכה כיצד מערבין אותה לחי מיכן ולחי מיכן או קורה מיכן וקורה מיכן ונושא ונותן באמצע ואין מערבין אותה לחצאין אלא או כולה או מבוי מבוי בפ"ע. דכיון דמעיקרא חדא הואי אסרי הני אהני והוי כמבוי ששכחה אחת מן החצירות ולא נשתתפה בה דאסרי אכולהו: מ"ש לחצאין דלא דאסרי אהדדי מבוי מבוי נמי אסרי אהדדי כיון דמעיקרא של יחיד הואי והיו מערבין את כולה והורגלו להיות אחד אסרי אהדדי ואפי' איכא לחי או קורה למבוי לא מהני. הכא במאי עסקי' כגון דעבוד דקה. פתח נמוך בראש כל מבוי דגלו דעתייהו לאסתלוקי כל חד מחבריה. וכי הא דאמר רב אידי בר אבין אר"ח אחד מבני מבוי שעשה דקה לפתח חצירו אינו אוסר על המבוי אם לא נשתתף עמהם רגלי דעתיה דאיסתלק והדקה הוא פתח קטן גובהו ד"ט כדמוכח בשמעתין לקמן: אמר רב פפא הא דתניא אין מערבין אותה לחצאין לא אמרן אלא לארכה. דרך עיירות להיות פתחי פילושיהן לארכן ורשות הרבים עובר מפתח לפתח וחילקה לארכה הילכך אין בני עבר הלז רשאין לערב לבדם ובני עבר הלז לבדם משום דהני והני דרסי בהך רה"ר ויוצאין ונכנסין דרך פתחיה לכאן ולכאן ורה"ר זו מחברתן שכולם מעורבים בה ואסרי אהדדי. אבל לרחבה. בני שני העברים לראש אחד [לבד] ובני שני העברים לראש השני לבד (מעכבין) [מערבין] שהרי יכולין להסתלק אלו מאלו ולא יהא דרך לאלו על אלו ובוררין להם אלו פתח שאצלם ואלו פתח שאצלם. איכא דאמרי אמר רב פפא לא תימא לארכה הוא דלא מערבין אבל לרחבה

מערבין אלא אפי' לרחבה נמי לא מערבי' פי' רש"י ובעיירות אשר אין להם חומה עסקי' שראשי רה"ר של ט"ז אמה ור"ל דוקא כה"ג מוקמי' לה אליב' דר' יהודה דסבר דרה"ר מיערבא אבל לדידן דקיי"ל דאין רה"ר מיערבא לעיל בפ"ק עיר של יחיד ונעשית של רבים ורה"ר גמורה עוברת בתוכה לא מיערבא אפי' מבוי מבוי הואיל ומעיקרא נהוג לערב כולה הו"ל כשכח אחד מבני מבוי ולא עירב אבל אם אינה רה"ר גמורה שאינה רחבה ט"ז אמה ואינה מפולשת אע"פ שנעשית של רבים מערבין את כולה וכן פי' רבי' שמואל זצ"ל [בפרק] מי שהוציאוהו. עיר של יחיד שאין רה"ר עוברת בתוכה שאין פתחיה מכוונין זה כנגד זה כגון רגלי מדבר ואין רחבה ט"ז אמה ורגילין לערב את כולה כאחת ונעשית של רבים שרבו אנשים בעיר ובבנותיה שסביבותיה הרגילים לבוא שם בסחורה עד אשר עלו לששים רבוא במנין רגלי מדבר ורה"ר שלה רחב ט"ז אמה אבל אין פתחיה מכוונים זה כנגד זה מערבין את כולה הואיל ואין רה"ר גמור דבר"ה שאינו גמור עסקי' דמערבין את כולה דליכא למגזר אטו רה"ר גמור (אלמא) [דילמא] אתי לערובי דהא שם רה"י עליה ואע"ג דדמי לרה"ר בכל דבריו חוץ מדבר אחד אי אין רוחב ט"ז אמה או אין פתחיה מכוונים זה כנגד זה ל"ג אטו רה"ר גמור דהא שם רה"י עליה שהרי היה מתחילה רשות (הרבים) [היחיד] גמור בכל דבריו ולא הוי דמי כלל לרה"ר משום הכי מערבים את כולה בלא היכר דיורין חוצה להן א"נ דה"ר גמור והוא שעשה לחי מיכן ולחי מיכן או קורה מיכן וקורה מיכן דהא כר' יהודה אייריגן דר"י ס"ל דמערבים רה"ר גמור כדתניא בכיצד מעברין עיר של יחיד ונעשית של רבים ורה"ר עוברת בתוכה כיצד מעברין כו' עכ"ל. ויש לי ללמוד מיכן היכא שכל הקהל רגילים לערב יחד שאינם יכולים ליחלק ולערב מבוי משום דאסרי אהדדי אא"כ עשו דקה למבוי וכ"ש היכא שהיתה של יחיד והרי היא של יחיד. כתוב בה"ג וכן כתב בספר בשר על גבי גחלים. וצריכה מתא למיעבד להעירוב הדר הדרונה בחבלים או בצורת הפתח ומבוי דפתי פתחיה עשר אמות סגי ליה בלחי או בקורה ואי פתי טפי מעשר אמות בעי צורת הפתח ואי אית ביה פירטתא דבצירא מעשר אמות שריא בלא צורת הפתח ובלא חבלים טפי מעשר אמות צריכה צורת הפתח או חבלים ואי אית לה למתא שורא אי נמי הדרן לה נהרתא אי נמי יתבא על תילא דמידלי עשרה טפחים זהו עירובה ולא צריכא אלא עירובי חצירות ואי מתא דעכו"ם היא צריכין למיזבן רשותא מעכו"ם דאית בה כי היכי דתיקום מתא כולה ברשות ישראל והדר ערבה דאמור רבנן אין עירוב מועיל במקום עכו"ם עד שישכור ע"כ לשונם: מתני' עיר של רבים שנעשית של יחיד אין מערבין את כולה הואיל ותחילתה של רבים [דדילמא הדרא ומתעבדא של רבים ואתו לערובי כולה] ואסור לערב עיר של

רבים בלא שיור ואע"ג דאין בה רה"ר גמורה שלא תשתכח תורת רה"ר דההיא שיורא הוי הכיר' דטעמא משום עירוב הוא. הילכך אין מערבין את כולה אא"כ עשה חוצה לה שיור. שלא עירבו עם שאר העיר אלא לבדה. כעיר חדשה שביהודה שיש בה חמשים דיורין כך שמה עיד חדשה. דברי ר' יהודה ר"ש אומר ג' חצירות של שני בתים ת"ר אם היתה של רבים והרי היא של רבים ואין לה אלא פתח אחד מערבין את כולה פיר' רש"י במתני' עיר של רבים שנעשית של יחיד רבותא אשמעינן דאע"ג דנעשית של יחיד אין מערבין את כולה הואיל ותחילתה של רבים דסובר עיר של רבים והרי היא של רבים מהני לה שיור לערב את כולה והכי מוכח בגמ' דרבי זירא ערבה למתא דבי ר' חייא ולא שבק לה שיור א"ל אביי מ"ט עביד מר הכי א"ל סבי דידה א"ל ר' חייא בר אשי מערב לה [כולה] ואמינא ש"מ עיר של יחיד ונעשית של רבים היא א"ל ההיא אשפה הו"ל מחד גיסא. שסתם אחד מפתחיה ולא הוה ליה אלא פתח אחד דת"ר לעיל דאפי' היא היתה של רבים בהכי סגי לה והשתא דאי פניא לה הויא לה כשני פתחים ואסיר לערובי כולה בלא שיור. מדקאמר ליה אמינא עיר של יחיד ונעשית של רבים היא אלמא ההיא שעתא דרבים הואי [ואמרי ליה אינהו מעיקרא נמי דרבים הואי] אלא אשפה סתם אחד מפתחיה ש"מ היתה של רבים והרי היא של רבים אעפ"כ אביי לא קפיד עליה דר"ז אלא משום דלא שבק לה שיור אבל אי שבק לה שיור שפיר עבד שעירב את כולה הא למדת היתה של רבים והרי היא של רבים שיור מהני לה לערובי את כולה. אמר רב חמא בר גוריא אמ' רב הלכה כר"ש. דאפי' שלש חצירות של שני שני בתים הוי שיור ר' יצחק אמר אפי' בית אחד בחצר אחד סגי ליה להיות שיור וכן הלכה דההיא בי תיבנא דהוה ליה למר בר [פופידת'] מפומבדיתא ושויה שיור לפומבדיתא דהיינו חצר אחד מיהו רבי' שמואל פירש דג' חצירות של ב' ב' בתים היו שם והאי בי תבנא הוה אחד מן הבתים והיה בו בית דירה לשומר דהשתא חשיב דירה מיהו הלשון משמע דלא הוה התם אלא חצר דבי תבנא. ושמעי' נמי מינה דאע"ג דאין מערבין את כולה תנן דמשמע דאי בעי לערובי (לא) מצי מערבי דוקא הוי שיור אבל אי בעי לערובי לא מצי לערובי לא הוי שיור מ"מ נ"ל דאפי' אי בעי לעירובי לא מצי מערבי הוה שיור דהא בי תיבנא דהוה [למר] בר [פופידתא] מפומבדיתא דאי בעי לערובי דלא מצי לערובי אפ"ה עברוה שיור כדפשיט מניה אביי. איבעיא להו חדשה דהויא שיור לגדולה דהיינו שיש בה בחדש' חמשים דיורין אנשים ונשים וטף שהיא שיור לגדולה. מהו לערובה באנפי נפשיה כולה בלא שיור. חדשה בתמיה כי היכא דהויא היא שיור לגדולה גדולה נמי הויא שיור לדילה. אלא כעין חדשה. עיר קטנה אחרת של חמשים דיורין ואינה סמוכה. מהו רב הונא ורב

יהודה חד אמר בעיא שיור וחד אמר לא בעיא שיור והלכתא לא בעיא שיור בשל סופרים הלך אחר המיקל. ופסק ה"ר משה בר מיימון הלכה כר' יצחק דאפי' בית אחר בחצר אחת סגי להיות שיור והיכא שעשה ב' חצירות או ג' שיור או יותר הרי בני העיר מערבין לעצמן ובני השיור מערבין לעצמן ומותרין אלו לבד ואלו לבד. בעא מיניה רמי בר אדא הרפנאה מרבה בר אבוה סולם מיכן. שעולין בו לחומת העיר ויורדין בו. ופתח מיכן. כנגדו לצד אחר של עיר בחומה. מהו. מי אמרי' סולם בפתח דמי והויא לה עיר שיש לה ב' פתחים מפולשין זה כנגד זה ואין מערבין את כולה או דילמא תורת מחיצה יש בכותל וסתימה מעלייתא היא ולא אתי סולם ומבטל לה ולא הויא לעיר אלא פתח א' ומערבין את כולה. א"ל הכי אמר רב סולם תורת פתח עליו אמר להו ר"נ לא תציתו ליה הכי אמר רב אדא (בר אבוה) אמר רב סולם תורת פתח עליו ותורת מחיצה עליו תורת מחיצה עליו כדאמרן ואינו מבטל המחיצה להיות כפתח. תורת פתח עליו בסולם שבין שתי חצירות ופתח ביניהם דאמרי' בפ' חלון רצו מערבין עירוב א"ל שניהן וישתמשו זו בזו דרך גובה הכותל למעלה מעשרה ודרך נקבים וסדקי' דאי לא הוי פתח אין מערבין אחד ולא (רצו) [מצו] לאשתמושי דרך חורין וסדקין. רצו שניהן מערבין שני עירובין בני בתים שבחצר זו לעצמן שלא יאסרו זה על זה להוציא מבתים שהן רשות מיוחדת לכל אחד לתוך החצר שהיא רשות לכולן ואלו לעצמן בני חצר אחרת ולא (ישתתפו) [ישתמשו] זו בזו. ומי אמר ר"נ הכי דתורת מחיצה עליו לקולא והאמ' רב נחמן אמר שמואל אנשי חצר ואנשי מרפסת דיורי עליות סמוכות זו לזו ופתוחות לחצר ועושין מרפסת על פני כל אורך עליות ופתוחין לה פתחי כולן ועולין ויורדין דרך סולם של מרפסת לחצר ודריסת רגליהם ויציאתן לר"ה דרך החצר היא לפיכך אם אינם מערבים עם דיורין התחתונים אוסרים אלו על אלו להוציא כלי הבתים לחצר. ושכחו ולא עירבו בני מרפסת עם בני החצר אלא אלו לבדן ואלו לבדן. אם יש לפני המרפסת לרגלי הכבש בתחילת עלייתה. דקה. פתח קטן גובהו ארבע אין אוסרין בני מרפסת על בני החצר דהא אסתלקו להו. ואם לאו אוסרת. אלמא תורת פתח עליו אפי' לחומרא. הב"ע בדלא גבוה מרפסת עשרה. דליכא למימר תורת מחיצה עליה. ואי לא גבוה מרפסת עשרה כי קא עביד [דקה] לפניה מאי הוי. הרי כל המרפסת סביבותיה נמוכה ופתוחה לחצר והרי הן כב' חצירות שאין כותל ביניהם. במגופפת. מוקפת מחיצה סביב אלא שנשאר לפניה עשר אמות כדין פתח בלא היקף דאי עביד התם דקה סליק נפשייהו ואי לא ע"כ לחומרא נמי פתח הוא הואיל ולא גבוה עשרה. פי' רבי' שמואל דהואיל והדקה גובהה ד"ט מסתמא ברחבה נמי ד"ט. אמר רב יהודה אמר שמואל כותל פרוץ (שנפרצו) [שרצפו] בסולמות [סולם] אצל סולם

תורת מחיצה עליו ואין מבטלות המחיצה למיהוי כנפרץ הכותל ואפי' ביותר מעשר דתנן לקמן בפרק חלון כותל שנפרץ בעשר מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד יותר מיכן מערבין אחר ואין מערבין [שנים] אלא רצו אחד מערבי' דלקולא הוי רצו שנים מערבין דלחומרא לא אמרי' דליבטלה למחיצה דכל בעירובין להקל:

סימן קסה

מתני' מי שהיה במזרח. בשדה וקדש היום עליו שם ואמ' לבנו. מבעוד יום לערב לו במערב. במערב וא"ל לבנו לערב לו במזרח. אם יש ממנו לביתו אלפים אמה ולעירובו. יותר מיכן. שנתן לו העירוב מביתו והלאה. מותר לביתו. לדין ביתו כלומר למנות שביתתו מביתו כאלו לא עירב. ואסור לעירובו. לדין עירובו למנות שביתתו מעירובו דכיון דקדש עליו היום רחוק מערובו יותר מאלפים נמצא שאין יכול לילך וליטלו שהרי אין עירובו קונה לו אלא אלפים לכל רוח וכיון דאינו עירוב הויא ליה שביתתו בביתו שהרי בתחו' ביתו הוה ואע"ג דאוקמה בשלהי מי שהוציאוהו דאי מוקמת ליה באידך גיסא דאילן קם ליה לבר מתחומיה אלמא האומר שביתתו רחוק מאלפים ה"ז לא יזוז ממקומו ה"מ בבא בדרך דכיון דבמקום פלוני לא יכול לקנות דרחוק מאלפים הוה ובמקום רגליו לא הוה ניחא ליה דליקני אין לו שבית' כלל לפיכך לא יזוז ממקומו אבל בעומד בביתו ועירב למקום שאינו עירוב יש לו שביתה בביתו דמסתמא בביתו ניחא ליה דליקני כשאין עירובו עירוב בדתנן בפ' בכל מערבין גבי נתגלגל חוץ לתחום ספק מבעוד יום ספק משחשיכה ה"ז חמר גמל ולא קתני ה"ז לא יזוז ממקומו ש"מ דאם אין עירוב יש לו שביתה בביתו. לעירובו אלפים אמות ולביתו יותר מיכן מותר לעירובו ואסור לביתו. לדין ביתו למנות מביתו אלפים לכל רוח כ"ז פירש"י. ורב אחאי גאון ורבי' שבט זצ"ל פליגי וסברי דאין לו אלא ד"א כדפרישית לקמן בפרקין:קס"ד למזרח למזרח ביתו. ואמר לבנו לערב לו במערב ביתו נמצא ביתו עומד בינו לבין עירובו. בשלמא הימנו לביתו אלפים אמה ולעירובו יתר מיכן משכחת לה דמטי לביתיה ולא מטי לעירובו אלא לעירובו אלפים אמה ולביתו יתר מיכן היכי משכחת לה א"ר יצחק למזרח למזרח בנו. למערב למערב בנו. (רבה) [רבא] בר רב שילא אמר אפי' תימא למזרח למזרח ביתו למערב למערב ביתו כגון דקאי ביתיה באלכסונה. בינו לבין עירובו ימשוך עירובו יותר מביתו ואע"פ [כן] פעמי' דאלכסון רב והוי ביתיה רחוק ממנו יותר מעירובו:

סימן קסו

מתני' הנותן את עירובו בעיבורה של עיר. באחד מן הבתים שעומדים בתוך ע' אמה ושיריים לא עשה ולא כלום. שהרי בלא עירוב נמי יש לו אלפים אמה לכל רוח וכל העיר

לו כד"א. נתנו חוץ לתחום. מפרש בגמ' חוץ לעיבורה של עיר. מה שנשבר הוא מפסיד לרוח שכנגדה שהרי מונה מן העירוב אלפים לכל רוח ואם נתנו בסוף אלף למזרח נמצא שכלות אלפים של מזרח בסוף שלשת אלפים לעיר ונשתכר אלף ואלפים של מערב כלות בסוף אלף של מערב העיר והפסיד האלף וקמ"ל דאין העיר עולה לו בחשבון אלפים של מערב אלא כולה כד"א. מה שנשכר הוא מפסיד ותו לא והתניא הנותן את עירובו בעיבורה של עיר לא עשה ולא כלום נתנו חוץ לעיבורה של עיר אפי' אמה אחת משתכר אותה אמה. לרוח העירוב ומפסיד מידת כל העיר כולה לרוח שכנגדה שכשימדוד אלפים מעירובו לצד העיר תעלה לו מידת העיר מן החשבון כמדת התחום. ל"ק כאן שכלתה מידתו בסוף העיר. ואז אין העיר עולה לו מן החשבון והויא כולה כד"א וכדר' אידי דא"ר אידי אריב"ל היה מודד ובא. שבת חוץ לעיר ולא היה יודע שיש עיר סמוך לו ותנן בפרק מי שהוציאוהו הואיל ולא היתה כוונתו לכך ה"ז לא יכנס לעיר אלא עד אלפים ממקום שביתתו והתחיל למדוד באלפים פסיעות בינונית וכלתח מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר כלתה מידתו בסוף העיר נעשית לו העיר כולה כד"א ומשלימין לו את השאר והוא הדין נמי לנותן את עירובו חוץ לעיר ואם כלתה מידתו באמצע העיר אין לו אלא עד מקום מידתו. א"ר אידי אין אלו אלא דברי נביאות פי' רש"י כמתנבא מפי הגבורה שאין נותן טעם לדבריו אמרן ר' יהושע בן לוי לדבריו ואי לאו דגמיר הוא מרביה לא הוה אמר כי הא מילתא בלא טעמא. אמר רבא. מאי נביאותיה. תרוייהו תננהו במתני' אנשי עיר גדולה. שהיתה להם עיר קטנה בתוך אלפים ויוצאין מעירן ומונין והולכין לילך דרך קטנה מהלכין את כל העיר הקטנה הסמוכה להם וע"כ ה"ק מהלכין את כולה כד"א ומשלימי' מידתן חוצה לה דאי ס"ד מידת העיר סלקא להו מאי אתא לאשמעינן פשיטא דעד אלפים מצי למיזל. ואין אנשי עיר קטנה מהלכין את כל עיר גדולה כד"א לפי שהעיר עולה במידת תחומין. ר' אידי דאמר נבואה הן אנשי תנא במתני' בתרוייהו תנא מהלכין ומוקי לה בנותן את עירובו בעיר כדמפרש במתני' כיצד מי שהיה בעיר הגדולה ונתן את עירובו בעיר קטנה הסמוכה לו בתוך אלפים מהלך את כולה שהעירוב קונה לו כל העיר כד"א כאלו שבת שם היא בעצמו ורבא תני אין אנשי ומוקים לה במודד ובחסורי מחסרא כדמפרש לקמן. פי' רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דכל מקום שאומר אין אלו אלא דברי נביאות דלשבח קאמר כאילו אומר אין חכמה בזו אלא ברוח הקודש שמכין לחלק כ"כ בסברא מועטת כזו וכן מוכח דר' אידי גופיה שאמרה משמיה דריב"ל איהו גופיה קאמר דהם דברי נביאות וכן משמע בפ"ק דב"ב דתניא מנה בכרם אני מוכר לך סומכוס אומר לא יפחות לו מנ' קבין אמר רב יוסף אין אלו אלא דברי נביאות ומייתי עלה ומיום

שחרב בית המקדש נטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים משמע דלשבח קאמר אבל לישנא דעשו דבריהם כדברי נביאות ההוא ודאי לא משמע לשבח דהא לא חשיב להו דברי נביאות אלא משום דמתנייה על שאמרום בלא טעם כאילו הם דברי נביאות שיהא ראוי לשמוע להם בלא טעם אע"פ שלא היה להם לעשותם כדברי נביאות וממה נפשך הלכה כריב"ל דהא לרבא מתני' הוא ולר' אידי דלאו מתניתין היא דברי נביאות לשבח הם וברוה"ק אמרן. וכן פירש"י כמתנבא מפי הגבורה וגמר להו מרביה. הלכך הכי הילכתא וכ"פ רבי' חננאל דהלכה בריב"ל וכן מוכח בשאלתות דרב אחאי פרשת עד אנה מאנתם דקסבר הלכה כרבי יהושע בן לוי. מתני'. הנותן את עירובו בעיבורה של עיר לא עשה כלום אם נתנו חוץ לתחום מה שנשכר הוא מפסיד ופרכי' בגמ' חוץ לתחום ס"ד הא לא הוי עירוב. למדנו דהנותן עירובו חוץ לתחום לא הוי עירוב והכי מוכח מההיא דלעיל מי שהיה במזרח ואמר לבנו לערב לו במערב וכן טובא וכתב בשאלתות דרב אחאי מאן דאותביה לעירוביה לבר מתחומיה כיון דמרחק מן עירוביה טפי מאלפים אמה הוה ליה כמי שיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ד"א והביא ראיה לדבריו ה"ר שמואל זצ"ל בר נטרונאי זצ"ל מבון דתניא בתוספתא דמכילתין פ"ג האומר שביתתי בגינה מוקפת גדר גבוה י"ט לא יתר על בית סאתים מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה אימתי בזמן שהי' בתוך אלפים שלו אבל לא היה בתוך אלפי' שלו אין לו אלא ד"א בלבד. והכי מוכח ההיא דפ' מי שהוציאוהו דתנן מי שבא בדרך וחשכה לו והיה מכי' אילן או גדר והוא בסוף אלפים אמה ממקום רגליו ומהאילן לביתו אלפים (ומאי) [ואמר] שביתתי תחתיו ומשם יהי' לי אלפים לא אמר כלו' ואמרי' בגמ' מאי לא [אמר כלום] אמר רב לא אמר כלום כל עיקר דאפי' לתחתיו של אילן לא מצי אזיל ושמואל אמר לא אמר כלום לביתו אבל לתחתיו של אילן מצי אזיל ונעשה לו תחתיו של אילן חמר גמל וכו' תניא כותיה דרב מי שבא בדרך והיה ירא שמא תחשך והיה מכיר אילן או גדר ואמר שביתתי תחתיו לא אמר כלום שביתתי במקום פלוני מהלך את כולו וחוצה לו אלפים אמה בד"א במקום המסוים. שמיוחד וחלוק משאר הבקעה שיש לו מחיצות כגון ששבת בתל שהוא גבוה עשרה טפחים והוא מד"א ועד בית סאתי' אבל במקום שאינו מסוים אין לו אלא [ארבע] אמות היו שנים אחר מכיר ואחד שאינו מכיר זה שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר והמכיר אומ' תהא שביתתנו במקום פלוני בד"א כשמסיים ד' אמות שקבע שהיה לו בהם סימן אילן או אבן ואמר באותן ארבעה תהא שביתתי אבל לא סיים ד"א שקבע לא יזוז ממקומו אפי' פסיעה אחת מד"א של מקום רגליו דאין לו שביתה לכאן ולכאן דבמקום רגליו לא רצה לקנות וכאן שרצה לא סיים והיינו כרב

לימא תהוי תיובתא דשמואל אמר לך שמואל הכא במאי עסקינן דקתני לא יזוז ממקומו כגון דאיכא ממקום רגליו ועד עיקרו תרי אלפי וארבע גרמידי תרי אלפי לתחומא וד' לשביתה כולן כלין ממקום רגליו ועד עקרו ועדיין נוף דאידך גיסא דאילן נוטה חוץ לכולן דאי מוקמת ליה באידך גיסא דאילן קם ליה לבר מתחומיה שאם אתה נותן לו שביתה תחת נוף שבעבר השני של אילן נמצא מקום רגליו שהיה עומד שם בשעה שחשכה חוץ לתחומו שהרי דחוק ממקום שביתתו יותר מאלפי' וארבע אמות הלכך סיים לו ד"א בצד זה של אילן מצי אזיל שפיר אבל לא סיים יש לומר בעבר השני בחר והרי הוא עכשיו [חוץ] לתחומו ואין לו אלא ד"א וכי קאמר שמואל דקנ' שביתה תחת האילן אע"ג דלא סיים ומצי אזיל כגון שתחתיו של אילן בתוך אלפים וארבע אמות דכל ארבע דיהבת ליה לשביתה מטי תחומייהו עד מקום רגליו הלכך קנה לו שם שביתה. הא למדת שהנותן עירובו חוץ לתחומו לא יזוז ממקומו ואין לו אלא ד"א שהדין של קונה שביתה כדין נותן עירובו שדין אחד לשניהם ורב לא פליג אהא. והא דתנן בפ' בכל מערבין נתגלגל חוץ לתחום מבעוד יום אינו עירוב ולא קתני לא יזוז ממקומו פי' רבי' שב"ט זצ"ל מבו"ן דשאני התם שנתכוין לקנו' שביתה במקו' הראוי ואנוס הוא הילכך יש לו דין שביתה וכיון שאינו יכול לקנות במקום שנתכוין קנה שביתה בביתו. וכן ההוא דלעיל בפרקין מי שהיה במזרח ואמר לבנו לערב לו במערב. במערב ואמר לבנו לערב לו במזרח אם יש ממנו לביתו אלפים אמה ולעירובו יותר מיכן מותר לביתו ואסור לעירובו וקנה שביתה בביתו ויש לו מביתו אלפים אמה לכל רוח ואע"ג שעירובו נתון חוץ לתחומו. פי' רבי' שב"ט מבו"ן דשאני התם משום שנתכוין למקום הראוי לו ושלוחו הוא שעיותו שנתנו חוץ לתחומו ואמרי' לקמן שלהי פ' הדר בההיא דשכח אחד מן החיצונה ולא עירב דאמרה לתקוני שתפתיך ולא לעותי הכא נמי לתקוני שדרתיך ולא לעותי תדע מדקתני ואמר לבנו לערב במערב מותר לביתו דשליח הוא אבל עירב הוא גופיה אסור לביתו ואסור לעירובו ואין לו אלא ארבע אמות. ואומר רבינו שב"ט זצ"ל דמה שפירש רש"י לעיל בההיא דמי שהיה במזרח ואמר לבנו לערב לו וכו' דבעומד בביתו ועירב למקום שאינו עירוב יש לו שביתה בביתו אומר רבי' שב"ט דליתא אלא הלכה כדברי רב אחאי שאין לו אלא ד"א מיהו אין לו ראיה ברורה לחלוק על רבי' שלמה דההיא דתוספתא נמי איכא לאוקומיה בבא בדרך: אמר רב יוסף אמר רמי בר אבא אמר רב הונא עיר שיושבת על שפת הנחל. עומק. אם יש לפניה דקה ד"א. מחיצה ד' אמות גובה על פני כל העיר כולה על שפת הנחל מודדין לה אלפים משפת הנחל שהוא כלה שם בשאר עיירות. ואם לאו אין מודדין לה אלא מפתח בתיהן א"ל אביי דקה ארבע אמות אמרת לן והשתא

בעינא מינך מ"ש מכל דקי בעלמא דארבעה כדאמרי' לעיל גבי מרפסת א"ל התם לא בעית' תשמישתיה הכא בעית' תשמישתיה. לא הוה ישוב קבוע והוו להו ביושבי צריפין ואין מונין לכל אחר אלא מפתח ביתו ובעא רב יוסף לאתויי ראיה לדרב הונא מעובדא דר' ודחאוה אמוראי מיהו עיקר מילתא דרב הונא דהיכא דליכא דקה שמונין לכל אחד מפתח ביתו [לא אידחייא]:

סימן קסז

מתני' אנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר [קטנה]. לבד ממידת תחומין. ואנשי עיר קטנה מהלכין את כל עיר גדולה כיצד מי שהיה מעיר גדולה ונתן את עירובו בעיר קטנה או מעיר קטנה ונתן את עירובו בעיר גדולה מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה ר' עקיבא אומר אין לו ממקום רגליו אלא אלפים אמה אמר להם ר"ע אי אתם מודים בנותן את עירובו על פי המערה שאין לו אלא ממקום עירובו אלפים אמה אמרו לו אימתי בזמן שאין בה דיורין אבל יש בה דיורין מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה נמצא קל תוכה. משום דיורין. מעל גבה. שאין שם דיורין ואלו נתן על גבה לא היו לו אלא אלפים ממקום עירובו. ולמודד שאמרו נותנין לו אלפים אמה שאפי' סוף מדתו כלה במערה. אע"פ שחלוקים חכמים על ר"ע בנותן את עירובו בעיר לומר שכל העיר לו כר"א מודים הם בבא מעיר אחרת או ממקום שביתתו וכלתה מדתו של אלפים פסיעות בינוניות אפילו במערה של דיורין שאינו נכנס להלן ממידתו כלום. לעיל איפלגו בה רב אירי ורבא דרב אידי תנא ואנשי עיר קטנה מהלכין את כל עיר הגדולה שהעירוב קונה לו את כל העיר בד"א כאילו שבת הוא עצמו שם. ורבא תני אין אנשי עיר קטנה מהלכין את עיר הגדולה ואר"נ מאן דתני אין אנשי לא [משתבש] דמוקים לה במודר וחסורי מיחסרא והכי קתני אנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר קטנה ואין אנשי עיר (גדולה) [קטנה] מהלכין את כל עיר הגדולה בד"א במודר אבל מי שהיה בעיר גדולה והניח עירובו בעיר קטנה בעיר קטנה והניח את עירובו בעיר גדולה מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה: אמר רב יהודה אמר שמואל שבת בעיר חריבה. מדיוריה אבל מחיצותיה קיימות סביב לה. לרבנן מהלך את כולה. דהא שבת באויר מחיצות וחוצה לה אלפים אמה וה"ה לר"ע והאי דנקט רבנן משום סיפא דהניח עירובו בעיר חריבה אין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה ולר"ע אפי' בישובה אין לו ממקום עירובו אלא אלפים. ור' אלעזר אמר אחד שבת ואחד הניח עירובו מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה: מר יהודה אשכחינהו לבני מברכת' דקא מותבי עירובייהו [אבי כנישתא] דאבי גובר ובהכ"נ היה גדול וכולו מובלע באלפי' של תחום מברכתא והם לא היו חוששין להוליך העירוב עד סופו ולהניחו

שם דס"ל כרבנן דכיון דמונח באויר מחיצות מהלכין את כולה וחוצה לה אלפים. אמר להו גוו בה פורתא כי היכי דלישתרו לכו טפי. העמיקו עוד להביא העירוב עד סופו. כי היכי דלישתרו לכו טפי. דהא ממקום עירוב בעיתו [למדוד]. א"ל רבא פלגאה בעירובין. חולק על החכמים אתה בעירובין. לית (דרוש) דחש לה להא דר"ע דקיי"ל הלכה כדברי המיקל בעירובין:

הדרן עלך כיצד מעברין

סימן קסח

הדר עם הנכרי בחצר ה"ז אוסר עליו. לטלטל מביתו לחצר עד שישכור ממנו רשות שיש לו. ראב"י אומר לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים. דרים בשני בתים ואוסרין זה על זה ובאין לערב ביניהם העכו"ם אוסר עליהם אבל על היחיד אינו אוסר. ואוקימנא בגמ' דכ"ע דירת עכו"ם לא שמה דירה והכא בגזירה שמא ילמד ישראל ממעשיו של עכו"ם קמיפלגי ר"א בן יעקב סבר כיון דעכו"ם חשיד אש"ד תרי דשכיחי דדיירי. עם העכו"ם בחצר גזרו בהו רבנן והפסידו חכמים לישראל הדרים עמו שיקשה בעיניהם ליתן שכר בכל שבת ויצאו משם ולא ילמדו ממעשיהם חד דלא שכיח דדייר ל"ג ביה רבנן ור"מ סבר זימנין דמקרי ודייר. הלכך אמור רבנן אין עירוב מועיל במקום עכו"ם ואין ביטול רשות מועיל במקום עכו"ם עד שישכור ועכו"ם לא מוגר. משום דחייש לכשפים דסבר ואמר מ"ש היום מימות החול שלא ביקש לשוכרו בידוע מכשף הוא הלכך לא מוגר. ונראה בעיני דמדר"מ נשמע לראב"י דאוקימנא דר"מ דאמר שהעכו"ם אוסר אפי' על היחיד היינו בדאיתי' לעכו"ם לקאב"י נמי היכ' דאיכ' שני ישקאלי' דאס' עליה' העכו"ם היינו דוקא בדאיתיה והיכא דאיכא שני ישראלים כשם שהעכו"ם אוסרים עליהם כך הם אוסרים בתי העכו"ם על כל ישראל מלהוציא מביתו לחצר אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כראב"י ור"ה אמר מנהג כראב"י ור"י אמר נהגו העם כראב"י במס' תענית בפ' בשלש' פרקים מפר' מ"ד הלכה דדרשי' ליה בפירק' מ"ד מנהג מדרש לא דרשינן אבל אורויי מורינן לבא לשאול מ"ד נהגו אורויי נמי לא מורינן ליה ואי עביד לא מהדרינן ליה. ופיר' רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דבכל דוכתא קיי"ל כר' יוחנן לגבי שמואל [אבל] בהאי הילכתא בשמואל דאמ' הלכה ואפי' בפרקין דרשינן לה דקיי"ל הלכה כדברי המיקל בעירובין כדפסיק ריב"ל לעיל בפרק מי שהוציאוהו וקיי"ל כותיה לגבי ר' יוחנן ואפי' כביעתא בכותחא חשבינן לה דא"ל אביי לרב יוסף הא דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כראב"י וקיי"ל משנת ראב"י קב ונקי מהו לאורויי במקום רביה א"ל אפי' כביעתא בכותחא בעיי מיניה מרב חסדא בשני דרב הונא ולא אורי לי.

הא למדת דפשיטא להו לאביי ורב יוסף דהכי הילכת' ורבא נמי הכי סבר גבי עובדא דהמן בר ריסתק אי לא משום דבטלת תורת עירוב מאותו מבוי הילכך אומר רבי' יצחק בר שמואל דאותם ישראלים הדרים יחידים בכרכים המוקפים חומה שיש להם מחיצות גמורות ודלתותיהן ננעלות בלילה דשרי להו לטלטל בכל העיר בשבת כיון דליכא שני ישראלים שיהיו אוסרין זה על זה. מיהו שני ישראלים הדרים בשני בתים ועירבו זה עם זה לא חשיבי ביחיד במקום עכו"ם שא"כ מה הועילו חכמים שאמרו ובעכו"ם עד שישכיר הלא. יש להם תקנה ע"י עירוב ולא יצטרך ליתן מעות לעכו"ם ואכתי יבוא ללמוד ממעשיו אלא אף על פי שעירבו זה עם זה העכו"ם אוסר עליהם עד שישכרו ממנו מיהו שני בעלי בתים ישראלים הדרים בבית אחת כיחיד דמי ואין העכו"ם אוסר עליהם כך פירש רבי' יצחק בר' שמואל בשמעת' דהמן בר רסתק. ומשמע מלשון רש"י שצריך לשכור מעכו"ם בכל שבת ושבת שפי' כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת ויצא משם משמע שהטריחו עליו לשכור בכל שבת ושבת כדי להפרידו מאותו חצר ולא מצי למיגר פעם אחת לשני שבתות וכ"ש ליותר. וה"נ מסתברא דמידי הוא טעמא אלא כדי שיצא מן החצר ולא ילמד ממעשיו ואי פעם אחת שוכר ודיו אמאי יצא הלא שוכר אפי' בפחות מש"פ ואין כאן (לא) טורח גדול ויצא ולא ילמד ממעשיו והואיל וכן ישראל הדר עם העכו"ם בעל ביתו בבית אחר אף על פי שנותן לו שכר דירה צריך לשכור ממנו כדי לטלטל כדי להטריח על ישראל כדי שיצא משם ולא ילמד ממעשיו וכ"כ רבי' שמואל בר נטרונאי מבו"ן זצ"ל דצריכו למיגר מבעל הפונדק ולא מצו למיסמך אשכירו' דיהבו ליה משום לינה ואם יש מבעלי בתים אפי' עשרה ודרים כולם עמו בבית צריכין למיגר דשות מכולהו דאמר בירושלמי א"ר יסא עשרה עכו"ם שהיו דרים בבית אחת כל אח' ואחד צריך להשכיר רשותו פירוש מפני שרשות כול' שוה בו. וכן הלכ' דשוכרין מן העכו"ם אפי' בפחו' מש"פ כדמסקינן מי איכ' למ"ד דמעכו"ם בפחות מש"פ לא והאמר ר' יצחק בר יעקב בר גיורי משמיה דר' יוחנן הוו יודעין ששוכרין מן העכו"ם בפחות מש"פ דאמר ר' חייא בר אבא אר"י בן נח נהרג על פחות משוה פרוטה ולא ניתן להשבון: היכא שהעכו"ם דר במבוי ואינו רוצה להשכיר רשותו לא שרינן ע"י בטול רשות שיבטלו כולם רשותם לגבי יחיד כדאמר ההוא מבואה דהוה דייר (והמן) [להמן] בר ריסתק ורבי' חננאל גריס המן אמרו ליה בני המבוי אוגר לן רשותך לא אוגר להו אתו לקמיה דאביי א"ל זילו בטילו רשותייכו לגבי חד דהוה ליה יחיד במקום עכו"ם ויחיד במקום עכו"ם לא אסר א"ל מאי טעמא משום דלא שכיח דדייר הכא שכיחי דדיירי אמר להו כל בטולי רשותייהו לגבי חד מילתא דלא שכיחא היא וכל מילתא דלא שכיחי ל"ג

בה רבנן אזל רב הונא בריה דרב יהושע אמרה להא שמעת' קמיה דרבא א"ל א"כ בטלת תור' עירוב מאותו מבוי ושנינן דמערבי ביניהם ואע"ג דלא מהני. ופרכי' יאמרו עירוב מועיל במקום עכו"ם ושנינן דמכרזינן. הוו יורעין שעירובינו אינו מועיל ואין אנו מוציאין מחצרותינו למבוי ומה שאנו מטלטלין בתוכו בשביל שרשות של יחיד הוא. ופרכי' אכרזתא לדרדקי. וכי הכרזה זה מועלת לדורות הבאים שיראו אותם מטלטלין כאן ולא שמעו בהכרזה. אלא אמר רבא ניזיל חד מנייהו וליקרב גביה העכו"ם וישתדל עמו עד שיהא אוהבו וישאיל לו העכו"ם מקום בחצירו לאתנוחי ביה מידי דכיון דהשתא דייר ישראל בחצר העכו"ם הוה ליה האי ישראל כשכירו ולקיטו של עכו"ם. ואמר רב יהודה אמר שמואל אפי' שכירו ואפי' לקיטו. של עכו"ם אם ישראל הוא נותן את עירובו עם בני מבוי ודיו שכירו היינו לכל עבודת השנה לקיטו לימות הקציר והאסיף. וכן הלכה כרבא ורבא דפריך אדאביי א"כ בטלת תורת עירו' מאותו מבוי ה"ה דהוה מצי למיפר' א"ב הא קא אתו ללמוד ממעשיו ורבי' שמואל פירש א"כ בטלת תורת עירוב דרגילי ישראל לערב יחד באותו מבוי ואתו נמי לטלטל בלא ביטול ובלא עירוב ומשמע אבל בביטול ועירוב שפיק דמי ואין זה (בראה) [נראה] דאפילו בביטול ועירוב לא מהני במקום עכו"ם עד שישכור כדפרישית לעיל ושמא היא היא דפריך אהא דמשני דמערב. יאמרו עירוב (מי) מועיל במקום עכו"ם. א"ל אביי לרב יוסף היו חמשה שכירו של עכו"ם וחמשה לקיטו של עכו"ם דרים בחדרים ובעליות שאילו היתה רשות שלהן היו כולן צריכין ליתן בעירוב כדתנן במתני' ומודין בזמן שמקצתם שרוין בחדרים או בעליות שהם צריכין עירוב לכל חבורה וחבורה והשתא דרשותא דעכו"ם מהו לתת כולן בעירוב ואם שכח אחר ולא נתן אוסר על בני מבוי מי אמרינן כי היכי דמשוינן ליה לשכירו ולקיטו בבעלים להקל ולהתיר לעירוב במבוי זה הוו נמי בעלים להחמיר או דילמ' לקול' שוינהי רבנן כבעלי' אבל לחומר' לא דכל בעירובין להקל והנהו דיר' לאו דידהו היא. א"ל רב יוסף אם אמרו שכירו ולקיטו שהם בבעלים להקל יאמרו שכירו ולקיטו שהם כבעלים להחמיר בתמיה אלא ודאי אם שכח אחד מהן ולא נתן לא אסר כלל ואין צריכין כולם עירוב דהאי דירה לאו דידהו ורבי' שמואל פיר' לעיל דכיון דמנח ישראל חפציה ברשותיה דעכו"ם הוה ליה עכו"ם שכירו ולקיטו ודיו מיכן ואילך אינו אוסר העכו"ם דהויא רשות של ישראל ואין מיושב בך. רבי שמעון בן לקיש ותלמידי דר' [חנינא] אקלעו להההוא פונדק. דהוו דיירי בההוא (מצד) [חצר] תרי ישראל וחד עכו"ם ששכר דירתו מחבירו עכו"ם ואותה שבת לא היה שם עכו"ם השוכר אלא עכו"ם המשכיר והיו יריאין שמא יבוא העכו"ם בשכת ויאסור עליהן וגם לא היה שם לא שכירו ולקיטו ולא אחד מבני ביתו ולא אשתו.

אמרו מהו למיגר מן המשכיר כל היכא דלא מצי מסלק משכיר לשוכר מן הבי' לא תבעי לך דלא אגרינן מני' דמשכי' כי תבעי לך היכא דמצי מסלק ליה מאי כיון דמצי מסלק ליה אגרינן מיניה או דילמא השתא מיהא הא לא סלקיה אמר להו רשב"ל נשכור וכשנגיע אצל רבותינו שבדרום נשאל להם. אתו שיילו לר' אפס אמר להם יפה עשיתם ששכרתם. ממה שפיר' רבי' שלמה זצ"ל שאותה שבת לא היה שם עכו"ם והיו יריאים שמא יבוא עכ"ם ויאסור עליהם ש"מ דסבר עכו"ם כי איתיה אסר כי ליתיה לא אסר אפילו היכא דאיכא שני ישראלים דאסרי אהדדי כדפרי' לעיל דמדר"מ נשמע לראב"י דהלכתא כותיה וכן הלכה ולא עוד אלא אפי' ישראל נמי כי ליתיה לא אסר. ולא קיימא לן כי ההיא סוגיא דלעיל ריש פרקין דאסקי' דישראל כי ליתיה גזרו ביה רבנן ואסר אלא קיי"ל כי ההוא דפ' כיצד משתתפי' דתנן המניח את ביתו והלך לשבות בעיר אחרת אחד נכרי ואחד ישראל ה"ז אוסר דברי ר' מאיר דקסבר דדירה בלא בעלים שמה דירה ר' יהודה אומר אינו אוסר דקסבר דירה בלא בעלים לא שמה דירה ר' יוסי אומר נכרי אוסר ישראל אינו [אוסר] שאין דרך ישראל לבוא בשבת סבר נמי דידה בלא בעלים לא שמה דירה ר' שמעון אומר אפי' הניח את ביתו והלך לשבות אצל בתו באותה העיר אינו [אוסר] שכבר הסיע דירתו מלבו ואמר רב הלכה כר"ש ודוקא בתו דעביד אינש דדייר אצל חתנו אבל בנו לא. אין אדם מסיח דעתו מביתו לדור אצל כלתו שמא תתקוטט ויצא מ"מ שמעינן מהתם דאפי' באותה העיר אם ידוע שישבות בבית אחר דליכא למיחש שישוב באותה שבת לביתו לא אסר עליה וההיא סוגיא דלעיל שנינן כי היכי דלא תקשי לן דר"מ אדר"מ ולדידיה אין ה"נ אבל אנן קיי"ל כרב דפסיק כר"ש ובלאו הכי קשיא לי דר"מ אדר"מ דלעיל אסקינן אליביה דסבר דדירה בלא בעלים לא שמה דירה ובפ' כיצד משתתפין תנן דסבר שמה דירה וכ"פ ה"ר משה בר מיימון אחד מבני המבוי שהלך לשבות במבוי אחר אינו אוסר עליהן: רבי חמא בר יוסי ור' חייא בר אבא ור' אסי אקלעו להההוא פונדק ואתא עכו"ם בשבת אמרי מהו למיגר מניה שוכר במערב דמי [מה] מערב מבעוד יום אף שוכר מבעוד יום או דילמא שוכר כמבטל רשות דמי מה ביטול רשות בשבת אף שוכר נמי אפי' בשבת אמר להו ר' חמא בר יוסי נשכור רב אסי אמר לא נשכור א"ל ר"ח בר אבא נסמוך על דברי הזקן ונשכור אתו ושיילוה לר' יוחנן אמר להם יפה עשיתם ששכרתם. יש פירושי רש"י שכתוב בהם כך דאתא עכו"ם בשבת'. דמאתמול שפיר מצו לערובי דיורי ישראל דהוו ביה משום דעכו"ם לא אסר עלייהו היכא דליתיה אמרי מהו למיגר מיניה והדר נבטל רשותא לגבי חד דההיא לשתרו להוציא עכ"ל. ופי' רבינו יצחק בר' שמואל זצ"ל דהדין עמו שפירש דבעי בטול אחר שכירות כדמוכח בההיא דתהי בה

ר' אלעזר דבעי תרתי שכירות וביטול ואע"פ שעירבו לא משתרי בשכירות לחודיה דמיד כשבא העכו"ם בטל ליה עירוב וכי הדר שכרו אין העירוב חוזר לקדמותו ואע"ג דתניא בהזורק במסכת שבת ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו נפסקו נאסרו חזרו ונקשרו בין שוגגין בין מזידין בין אנוסין בין מוטעין חזרו להיתרן הראשון שאני הכא שמתחיל' כשנעש' העירוב אין סופו להתקיים שעתיד העכו"ם (לכוון) [לבוא] אבל התם אין הספינות עומדות ליפסק ואע"ג דהיכא [דשכח] אחד מבני העיר ולא עירב אין עירובו בטל אלא מבטל היחיד רשותו לאותם שעירבו ומותדים להכניס ולהוציא שאני התם דחזו כולהו מאתמול לעירוב לפיכך אין בטל עירוב שלהם כלל וגם אין שייך לומר כאן שבת הואיל והותרה הותרה ולא יתבטל עירוב שלהם כשיבוא העכו"ם בשבת ואין נראה כלל לפרש דהכא עסקינן כגון שלא עירבו כיון דפדישי' לעיל דקיימא לן כי ליתיה לא אסר ויכולים לערב ועירובם מועיל מנא לן שלא עירבו. הלכך נראה לרבינו יצחק בר' שמואל כפירוש רש"י עיקר דאפי' עירבו בטל לגמרי מכיון שבא העכו"ם וא"ת למה להו הכא תרתי שכירות וביטול בביטול לחודיה סגי דכיון דבטלי רשותייהו לגבי חד הוה ליה יחיד במקום עכו"ם כדאמ' לעיל גבי [עובדא] דהמן בר ריסתק דקיי"ל כר"א בן יעקב דיחיד במקום עכו"ם שרי ואע"ג דרבא פליג לעיל דאמר א"כ בטלת תורת עירוב מאותו מבוי הני מילי התם שהעכו"ם לא רצה להשכיר להם רשותו אבל הכא שהיה מתרצה לשכור ובשבת אחרת יוכלו לערב להתיר לכולם אין שייך כאן לומר ביטלת תורת עירוב ויש לומר דכיון שאם לא היה מתרצה עכו"ם להשכיר לא היה מועיל ביטול דא"כ בטלת תודת עירוב מאותו מבוי אין לחלק בין מתרצה לאין מתרצה ואין נראה לפרש דהני אמוראי ר' חמא בר' יוסי ור' חייא בר אבא ורב אסי כר"מ סברי דאסר יחיד במקום עכו"ם ור' יוחנן בסמוך נמי לטעמיה דאמר נהגו העם כראב"י אבל לא מודינן דלא מסתבר לאוקומי הנהו אמוראי דלא כהלכתא. תהי בה ר' אלעזר. בהא מילת' דהני אמוראי ששכרו מן העכו"ם ואחר בך בטלו והיה מחשב ומעיין בה כדי לדעת טעמו של דבר. א"ר זירא מאי תהוייה דר' אלעזר אמר [רב ששת גברא רבה כר"ז לא ידע מאי תהייא דר' אלעזר] משום דקשיא ליה דשמואל רביה דאמר שמואל כל מקום שאוסרין ומערבין מבטלין. כל מקום שאוסרין זה על זה בלא עירוב ואם יהו רוצין לערב יכולין לערב. מבטלין. אם שכחו ולא עירבו מבטלין רשותן לאחד מהן ותהוי כולה חצר דידיה ותהא מותרת לטלטל בכולה ובלבד שלא יוציאו מן הבתי' לחצר אלא מביתו של אותו יחיד בלבד. דהיינו כגון שתי חצירות זו לפנים מזו. דהיכא דלא עירבה פנימית לעצמה אסרה אחיצונה אפילו רבנן דפליגי עליה דד"ע מודו דרגל האסורה במקומה אוסרת

שלא במקומה כגון בחיצונה משום דריסת הרגל שיש לה עליה. מערבין ואין אוסרין כגון שתי חצירות פתוחות למבוי או לרה"ר ופתח ביניהם שמערבין אם רוצים ואם לא עירבו זו עם זו זו מותרת לעצמה וזו מותר' לעצמה ואם הוצרכו לטלטל זו לזו אין מבטלין רשות של זו לזו דלא תקון רבנן ביטול רשות אלא היכא דאסרי עלייהו. אוסרין ואין מערבין מאי לאו לאתויי עכו"ם. הדר עם שני ישראלים בחצר שאוסרי' אותן שני ישראלים זה על זה ואין יכולין לערב בשביל העכו"ם וקא אמרינן אין מבטלין. ואי דאתא עכו"ם מאתמול. אמאי קרו להו אוסרין ואין מערבין הא מצו למיגר ולערובי. אלא לאו דאתא עכו"ם בשבת וקאמר אוסרין ואין מערבין. אלמא ביטול רשות לאו תיקון אלא היכא דחזי לערובי מאתמול. מפני שעתיד העכו"ם לבוא כדפרי' לעיל אלמא דשמואל פליג' אדר' יוחנן והיינו תהוייה דר' אלעזר ופסק רבי' חננאל בר' יוחנן משום דכל ר' יוחנן ושמואל הלכה כר' יוחנן כדאמרי' לעיל בפ' מי שהוציאוהו גבי הני דיכרי דאתו למברכתא ותו דאריב"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב וכ"כ ה"ר משה מיימון ששוכרין מן העכו"ם ואפילו בשבת ולא דמי למקח וממכר ליאסר בשבת דלא הוי אלא במתנה בעלמא שאין עושין אלא להתיר טלטול. ורבי' יצחק בר שמואל וכן רבי' שמואל בר נטרונאי מבו"ן פוסקין הלכה כשמואל דאין שוכרין מן העכו"ם בשבת דהואיל וליכא עירוב אף בטול לא מהני ורא‌ייתם משמעתין דבעא מיניה רב חסדא מרב ששת שני ישראלים ועכו"ם הדרים בחצר ולא שכרו ולא עירבו ומת עכו"ם בשבת מהו לבטל זה לזה אליבא דמ"ד לעיל דהיכ' דאתא עכו"ם בשבת שוכרין הימנו ואח"כ מבטלין לא תבעי לך השת' תרתי עבדת שכירות וביטול חדא מיבעיא אלא כי תיבעי לך אליבא דמ"ד אין שוכרין תרתי הוא דלא עבדינן אבל חדא כגון ביטול עבדינן או דילמא לא שנא א"ל אני אומר מבטלין ולא דמיא להההוא דלעיל דהכא אי בעי מיגר וערובי מאתמול מצי ערבי ורב המנונא אמר אין מבטלין כיון דאי בעי לעירובי מאתמול לא מצו מערבי בלא שכירות אין ביטול אלא במקום עירוב. הא למדת דרב ששת ורב המנונא תרוייהו שקלי וטרו אליבא דשמואל דסבר דאין שוכרין ור' אלעזר נמי תהי אדר"י דאמר יפה עשיתם ששכרתם. ותו דתניא לקמן בפרקין [זה הכלל] כל שנאסר למקצת שבת נאסר לשבת כולה כגון שני בתים משני צידי רה"ר והקיפום עכו"ם מחיצה בשבת זה הכלל לאתויי מאי לאתויי מת עכו"ם בשבת דכיון דאי בעי לערובי מאתמול לא מצי מערבי השתא נמי לא מבטלי דהיינו כשמואל דאי לר' יוחנן הא אפי' תרתי עבדי שכירות וביטול. ואין נראה לומר דלאתויי [מת] עכו"ם בשבת איידי בלא ביטול דלא משתרו כשמת עכו"ם אע"פ [שבא] מערב שבת אבל ביטול מהני שהרי הקיפו עכו"ם איירי אפי' ע"י ביטול

כדמוכחא שמעתתא. ודומיא דהכי קאמר לאתויי מת עכו"ם דאין מבטלין והא ליכא למימר שר' יוחנן יפרש זה הכלל לאתויי מילתא אחריתי דכיון דסתמא דתלמודא הכי נקט ש"מ דהכי הילכתא. ותו דלקמן דאביי ורבא נמי כשמואל סברי דאמר רבא מ"ט דבית הלל דאמרי נותנין רשות משתחשך נעשה כאומר כלך אצל יפות גבי תורם את של חבירו שלא מדעתו תנן שאם בא בעל הבית וא"ל כלך אצל יפות אם יש לו יפות מהם ה"ז תרומה דגלי אדעתיה דניחא ליה וכמאן דשויה שליח דמי ה"נ הואיל ובטל ליה רשותיה השתא גלי אדעתיה דמעיקרא בשותפות ניחא ליה אלא ששכח ולא עירב א"ל אביי מת עכו"ם בשב' דאמרן לעיל דאפי' למ"ד אין שוכרין בשבת מבטלין והאי מאי כלך אצל יפות איכא הא לא הוה רשותא דידיה אכתי כשחשיבה וליכא דפליג ואמר אין מבטלין אלא רב המנונא ואביי כרב ששת ס"ל עכ"ל תהו בה נהרדעי ומי א"ר יוחנן הכי יפה עשיתם ששכרתם בשבת והאר"י שוכר כמערב דמי מאי לאו מה מערב מבעוד יום אף שוכר נמי מבעוד יום לא כי קאמר שוכר כמערב דמי ה"ק מה מערב אפי' בפחות משוה פרוטה אף שוכר נמי אפי' בפחות משוה פרוטה ומה מערב חמשה ששרוין בחצר אחד אחד מערב ע"י כולן כגון שתי חצירות ופתח אחד ביניהם. ובאים לערב זו עם זו אחד מוליך עירובה של זו לתוך זו והוי שליח לחביריו כדתניא בהאי פרקא חמשה שגבו את עירובן כשהן מוליכין אותו למקום אחר אחד מוליך ע"י כולן. אף שוכר נמי חמשה ששרויין עם העכו"ם בחצר אחת. אחד מהן שוכר מן העכו"ם בשביל כולן. ומה מערב אפי' שכירו ולקיטו של עכו"ם אם ישראל הוא נותן עירובו ודיו אף שוכר נמי אפי' שכירו ולקיטו דעכו"ם אם עכו"ם הוא משכיר רשות אדונו לדיורי החצר. ואשתו כ"ש (ששוכרת) [שמשכרת] חצר בעלה כדמוכח לקמן פרק חלון גבי ההוא טורזינא וה"נ אמרי' בירוש' דפרקין א"ר יסא מעשה באשתו של פרסי אחד שהשכירה חצר שלה שלא מדעת בעלה ואתא עובד' קומי ר' שמואל ושרא וסברין למימר אפי' שכירו ואפי' לקיטו. וכתב רבי' שמואל בר נטרונאי דוקא שאין האדון (אינו) רוצה להשכיר אז שרינן ע"י שישכור משכירו ולקיטו או מאשתו אבל אם חפץ האדון להשכיר אינו שוכר אלא מן האדון ולא משכירו ולקיטו והכי משמע לכאורה דומיא דעובדא דהמן בר ריסתק שלא רצה להשכיר רשותו דאיתינן עלה להא דאמר רב יהודה אמר שמואל אפי' שכירו ולקיטו ואסי' ואמר לקמן בפ' חלון ההוא טורזינא דהיינו עכו"ם שממונה על כלי זיין העשוין לשמירת העיר להלחם על הצרים ודר במבוי אצל שער העיר. דהוה בשיבבותיה דר' זירא אמרו ליה אוגיר לן רשותך לא אוגיר [להו] אתו לקמיה דרבי זירא אמרו ליה מהו למיגר מדביתהו אמר להו הכי אמר רשב"ל משמיה דגברא רבה ומנו ר' חנינא אשתו

של אדם מערבת לו שלא מדעתו ושוכר כמערב הלכך שוכרין מאשתו דהתם נמי לא רצה טורזינא להשכיר לפיכך שרינן לשכור מאשתו. טורזינא כלומר נטר זיינא שא כליך תרגומו זיינך וה"מ דשרינן לשכור מאשתו או משכירו ולקיטו היינו דוקא היכא דאסר עלייהו כגון טורזינא שהיה אוסר עליהם המבוי וכגון ההוא מבואה שהיה אוסר עליהם המן בר ריסתק א"נ עכו"ם שדר עם שני ישראלים בחצר כל כי האי גוונא שאוסר עליהם דוקא שרינן לשכור מאשתו או משכירו ולקיטו אבל [היכא] שאינו אוסר עליהם כגון שני חצירות הפתוחות למבוי או לרה"ר ופתח ביניהם שמערבים אם רוצים ואם לא עירבו זו מותרת לעצמה וזו מותרת לעצמה ואם באים לערב זו עם זו ואין העכו"ם רוצה להשכיר רשותו לא שרינן ע"י שישכור משכירו ולקיטו כדאמרי' בפ' חלון ההוא טורזינא דהוה בשבבותיה דרב יהודה בר אושעיא אמרו ליה אוגיר לן רשותך לא אוגיר להו אתו לקמיה דרב יהודה בר אושעיא אמרו ליה מהו למיגר מדביתהו לא הוה בידיה אתו לקמיה דרב יהודא אמר להו הכי אמר שמואל אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו. מיתיבי נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדע' בעליהן אין עירובן עירוב ואין שתופן שיתוף לא קשיא הא דאסר. על בני מבוי לא בעינא דעתיה ומתני' דבעא דעתיה בדלא אסר. וה"נ מסתברא. דמודה שמואל היכא דלא אסר דבעינן דעתיה. דא"כ קשיא דשמואל אדשמואל דאמר שמואל אחד מבני מבוי [שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף בני מבוי] נכנסין לתוך ביתו ונוטלין ממנו שתופו בעל כרחו רגיל אין ושאינו רגיל לא. הא למדת דהיכא שאינו אוסר אין אשתו מערבת שלא מדעתו מיהו אין זה ראיה לשתי חצירות דעל כרחין הרי אסר על חצר הדר בה וכששכרו משכירו ולקיטו הותרה אותה חצר ושפיר מיערבא עם חצר שנייה אלא הא דאמ' היכא דלא אסר דאין אשתו מערבת לו שלא מדעתו היינו כדפי' רש"י כגון חצר שבין שתי מבואות ורגילה עם זה ואינה רגיל' עם זה דאמר שמואל לעיל בפ' מי שהוציאוהו דזו שרגילה בו אסור וזו שאינה רגילה בו מותר ואם באת לערב עם המבוי שאינה רגילה בו הואיל ולא אסרה עליה אינה מערבת אלא מדעת בעלה: אמר שמואל אין ביטול רשות מחצר לחצר ואין ביטול רשות בחורבה. בית מיכן ובית מיכן וחורבה ביניהם ושני בתים פתוחים להו אסור להשתמש בה אא"כ עירבו אין מבטלין רשותן זה לזה להתיר את האחד ולהוציא ולהכניס מביתו לחורבה דלא שרו רבנן ביטול רשות אלא בחצר שלפני הבית דאקילו ביה רבנן דהוי עיקר תשמישתייהו התם. ור' יוחנן אמר יש ביטול רשות מחצר לחצר. ל"ש שתי חצירות זו לפנים מזו ל"ש שתי חצירות ופתח אחד ביניהם שאם הוצרכו לטלטל מזו לזו [נותנים] רשותם זו לזו והנותנים את רשותם אסור להם להוציא מביתם לחצרם ומחצירם לחצר של המבטלים אבל לא לביתם

של המבטלין ויש ביטול רשות בחורבה. וקיי"ל כר' יוחנן חדא דכל שמואל ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן ותו דהלכה כדברי המיקל בעירוב ואביי ורבא דפליגי אליב' דשמואל לאו משום דסברי כותיה אלא לתרוצי שמעתתין. הדא דלישנא הכי משמע דאמר אביי הא דאמר שמואל אין ביטול רשות מחצר לחצר ולא קאמר הא דאמרי' או הא דקיי"ל. ותו דאמרי' לקמן ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה אמר רבא ליפנו לי מאני מבי גברי לבי נשי. שבחצירו של רבא היו חמין ותינוק נשפכו חמיו בחצר אחרת ופתח ביניהם ולא עירבו שתי חצירו' יחד ולרבא היו בביתו חדרים פנוים פנימים שאין פתוחים לחצר והם לצניעות והנשים יושבות שם ודבי גברי הוה פתוח לחצר ותנן במתני' המבטל רשות חצירו אסור להוציא מביתו לחצר דהא לאו דידיה הוא הלכך פינה כליו מבי גברי כדי שלא יבוא להוציא משם לחצר והלך וישב בחדרים הפנימים וביטל רשות חצירו לבני חצר האחרת ויביאו החמין מחצירו של רבא לחצירם אצל תינוק. א"ל רבינא לרבא והאמר שמואל אין ביטול רשות מחצר לחצר. כה"ג שהם שתי חצירות פתוחות למבוי או לרה"ר ופתח ביניהם דאי שתי חצירות זו לפנים מזו הא אוקימנא דמודה שמואל דמתוך שאוסרי' מבטלין. א"ל אנא כר' יוחנן ס"ל. דאמר שתי חצירות דפתוחות למבוי או לרה"ר ופתח א' ביניהם שמבטלים רשותם זה לזה א"ל אי [לאו כשמואל ס"ל למר ניתיב מר אדוכתי'. דמדקאמרת פנו מאניי גלית אדעתיך דמאחר שתבטל רשותך אין לך היתר היום בחצר זו והיינו כשמואל דאמר לקמן אין מבטלין וחוזרין ומבטלין דאי לאו כשמואל סבירא לך ליתיב מר ארוכתיה ותבטל להם רשותך שעה אחת עד שיוציאו החמין מחצירך לחצירם ויחזרו דם ויבטלו לך אותה הרשות ויחזרו לך את חצירך. דאמר רב מבטלין וחוזרין ומבטלין. שנים הדרים בחצר אחת ולא ערבו מבטל זה רשותו לזה עד שיעשה צרכיו ויחזור זה ויבטל לזה. א"ל רבא אנא בההיא כשמואל ס"ל דאמר אין מבטלין וחוזרין ומבטלין. משום דלא ליהוי מילי דרבנן כי חוכא ואיטלולא. הא למדת דרבא עבד עובדא כר' יוחנן בשתי חצירות זו אצל זו ופתוחות למבוי או לרה"ר ולא עירבו שמבטלים רשותם זו לזו הילכך כר' יוחנן [קיי"ל]. ומשמע נמי הלכה כשמואל בהא שאין מבטלין וחוזרין ומבטלין דהא נמי עבד עובדא כשמואל שלא רצה שיהיו חוזרים ומבטלים לו וקאמר נמי אנא בהא כשמואל ס"ל. מיהו יש להסב הדבר ולפסוק כרב דאמר חוזרין ומבטלין משום דרב ושמואל הלכתא כרב באיסורי ותו דהלכה בדברי המיקל בעירוב וכן כתב ה"ר משה מיימון כשם שבעה"ב הזה מבטל רשותו לבעה"ב זה בחצר אחרת כך מבטל מחצר לחצר ומבטלין וחוזרין ומבטלין כיצד שנים ששרויין בחצר ולא עירבו א' מהן מבטל רשותו לשני נמצא השני מטלטל ברשותו שביטל לו

חבירו עד שיעשה צרכיו וחוזר השני ומבטל רשותו לראשון ומטלטל הראשון ברשותו שבטל לו וכן כ"פ ויש ביטול לרשות בחורבה בדרך שהוא בחצר עכ"ל. בעא מיניה רב חסדא מרב ששת שני בתים בשני צידי רה"ר והקיפום עכו"ם מחיצה בשבת. שסתמו רשות הרבים מיכן ומיכן ונשאר לפני שני פתחים כעין חצר שהבתים פתוחות לה. מהו. שיבטל זה רשותו לזה ויהא מות' להוציא מביתו לכאן דהא קיי"ל בפרקי קמאי כל מחיצה שנעשית בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה וכ"ש הכא דעכו"ם עבדוה. אליבא דמ"ד אין בטול רשות מחצר לחצר. ואוקימנא טעמא דמשום דאין אוסרין ואין מבטלין אע"ג דאי בעו לערובי הוו מערבי אלמא תרתי בעינן אוסרין ומערבין. לא תבעי לך השתא התם דאי בעי ערובי מאתמול מצי מערב אמרת אין כיטול רשות הכא דאי בעי לערובי מאתמול לא מצי מערב לא כל שכן. אלא כי תבעי לך אליבא דמ"ד יש ביטול רשות מחצר לחצר התם כיון דאי בעי ערובי מאתמול מצי מערב בטולי נמי מצי מבטל אבל הכא כיון דאי בעי ערובי לא מצי מערב בטולי נמי לא מצי לבטל או דילמא ל"ש א"ל רב (חסדא) [ששת] אין מבטלין וכן הלכה וכ"פ ה"ר משה בר' מיימון:

מעשה בחופה אחת שהיו בתים סמוכים זה לזה ולא היו חצירות ביניהם ושכחו ולא עירבו והוצרכו להוציא מבית לבית ושאלו לרבינו שלמה זצ"ל והורה להם שיבטלו כולם רשותם לגבי אחר. ואינו נראה לרבי' יצחק בר שמואל שאם תמצי לומר שהביטול מועיל מבית לבית ע"כ מותרים כלם לטלטל מבית זה לבית זה גם אותם שביטלו שאע"פ שהמבטל רשות חצירו הוא אסור להוציא מביתו לחצר התם היינו טעמא שיש לו חלק בחצר אלא מה שאינו יכול להוציא מביתו לתוכו היינו מפני שביטל רשותו ונתנו לחבירו ואם היה יכול לטלטל מביתו לחצירו היה נראה כחוזר ומחזיק בחלק חצירו והיה חבירו נאסר כתחילה הלכך אסור לו למבטל להוציא מביתו לחצירו אבל הכא כשביטלו כל השכונה רשותם לאחר מישתרו כולהו לטלטל מביתו לבית חבירו שאע"פ שמטלטל ומכניס לחצר חבירו אין זה במחזיק ברשותו שהרי אין לו חלק ברשות חבירו וכיון דהכי הוא שכולם מותרים א"כ בטלת תורת עירוב מאותו מבוי שלא יחושו עוד לעשות עירוב כיון דמשתרו כלהו ע"י בטול וכן רבי' תם זצ"ל היה אוסר. ומדקדק מההיא דלקמן ההוא ינוקא דאשתפוך חמימיה שהיו רוצין למולו והחמו לו מים מבערב ונשפכו היום אמר [רבה] לית' מגו ביתאי מביתיה (דרבא) [דרבה] והתינוק היה בבית אחר באותו חצר א"ל הא לא ערבינן נסמוך אשיתוף והא לא שתפינן וכו' ואמאי לא ביטל רשות ביתו להוא ביתא דהוה ביה קטן דמסתמא כר' יוחנן מ"ל דאמר יש (לו) ביטול מבית לבית. אלא ש"מ דאפי' ר' יוחנן מודה דאין ביטול מבית לבית ורבינו יצחק אומר דהא לאו

ראיה היא דע"כ הוו התם חצר ומבוי כדקא' והא לא ערבינן והא לא שתפינן והיו יכולים להביא חמין ע"י ביטול דרך חצירות ומבוי לבית שהיה בו קטן אלא ע"כ צ"ל שלא היה שם בעלים. ואין זה תשובה כי החמין היו מונחין בבית (רבא) [רבה] ואם מבטל רשות חצירו היה אסור להוציא מביתו לחצר ואין תקנה אא"כ ביטל רשות ביתו נמי (ורבא) [ורבה] הרי היה בבית ולמה לא ביטל רשות ביתו אלא ש"מ שאין ביטול מבית לבית. ועוד דקדק ר"ת מדאיפלגו שמואל ור"י לענין ביטול רשות מחצר לחצר ולענין ביטול רשות לחורבה משמע אבל מבית לבית אסור לב"ע מדלא איפלגו ביה וה"ט כדפרי' לעיל דע"כ אם הביטול מועיל מבית לבית כולם מותרים ואפי' אותם שביטלו רשות ביתם וא"כ ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי כדפרי' לעיל גבי עובדא דהמן בר ריסתק. מיהו אין משם ראיה לאסור התירא דרבינו שלמה דשפיר מצינן לומר שהמבטלים רשות ביתם אסורים לטלטל בתוך ביתו של אותו שבטלו לו רשותם מפני שכשחוזרים ומכניסים מביתו לתוך ביתם הרי הם מחזיקים ברשותם ונאסר שוב אותו בית שביטלו לו רשותם וא"ת שהותרו להכניס מביתם לביתו אבל לא מביתו לביתם א"כ לא בטלת תורת עירוב שע"י העירוב יהיה להם הכל מותר. ונראה לרבי' יצחק בר' שמואל שאם יש חדרים בבית שיבול לבטל כל הבית בלא החדר שיהא עכשיו אסור להוציא מן החדר לבית ומן הבית לחדר כמו מבית לחצר ואין שייך כאן ביטלת תורת עירוב שהרי ישתכר בעירוב יותר מבביטול ואליבא דר"י דאמר יש ביטול מחצר לחצר דקיימא לן כותיה: אמר רב יהודה אמר שמואל עכו"ם שיש לו אפי' פתח קטן של ד' טפחים על ד"ט לבקעה ויש לו פתח אחד פתוח למבוי או לחצר אפי' כל כך גדול שמכניס ומוציא בו גמלים וקרונות כל היום כולו דרך מבוי או דרך חצר אינו אוסר על בני מבוי ולא על בני חצר מ"ט בההיא פתחא דמיחדא ליה ניחא ליה טפי. איבעיא להו פתוח לקרפף מהו ת"ש דא"ר חנן בר אמי משמיה דאולפנא אפי' פתוח לקרפף ניחא ליה טפי דאיכא אוירא טפי ממבוי ואינו אוסר על בני מבוי. אולפנא פי' ששמע מרבו ורבו מרבו ורבי' שמואל פיר' שם חכם. רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו עכו"ם. אם היה לו פתח לקרפף בית סאתים [ופתח למבוי עדיין אוסר על בני מבוי דאוירא דקרפף לא נפיש אבל אם יותר] מבית סאתים נפיש אוירא ובההוא ניחא ליה טפי ואינו אוסר על בני מבוי. ישראל שיש לו פתח לקרפף ופתח למבוי שכח ולא עירב במבוי אם קרפף בית סאתים שראוי להשתמש בו אינו אוסר על בני מבוי ואע"ג דלגבי עכו"ם חשיב זוטר לגבי ישראל נפיש דהא בשבת ליכא הוצאות משואות יתרים וסגי בהכי ונפיש אוירייה (דמצוי) [ממבוי] אבל יותר מבית סאתים דכרמלית היא וכגון שלא הוקף לדירה כיון דאסיר ליה לאשתמושי לא ניחא ליה

ביה ואוסר על בני מבוי. וכן הלכה כרבה ורב יוסף דבעי מיניה רבא בר (חלקאי חקוקא) [חקלאי] מרב הונא פתוח לקרפף מהו ופירש רש"י אעכו"ם קאי ואמילתיה דרב יהודה. א"ל רב הונא הרי אמרו בית סאתים אוסר יותר מבית סאתים אינו אוסר דהיינו כרבה ורב יוסף וכ"כ ה"ר משה מיימון כדבריו בין לענין עכו"ם בין לעניין ישראל: אמר עולא א"ר יוחנן קרפף יותר מבית [סאתים] שלא הוקף לדירה אפי' כור אפי' כוריים הזורק מתוכו לרה"ר חייב חטאת ואע"ג דלענין איסור טלטול שויה רבנן כרמלית מדאוריית' רשות היחיד גמור היא דמחיצ' הוא אלא שמחוסרת דיורין ומשו"ה אסרי רבנן לטילטולה מתיב רב הונא בר חיננא סלע שבים גבוה עשרה ורחב ד' שהוא רה"י אין מטלטלין לא מתוכו לים. שהוא כרמלית אפי' בד' אמות. ולא מן הים לתוכו משום דכל גבוה עשרה ורוחב ד' הוי רה"י פחות מיכן שאינו גבוה עשרה כרמלית [היא] כמו הים ומטלטלין מזה לזה תוך ד"א. ועד כמה. יהא רוחב הסלע. עד בית סאתים. אבל טפי לא. אהייא אילימא אסיפא עד בית סאתים הוא דמטלטלין יותר מבית סאתים לא אמאי מכרמלית לכרמלית קא מטלטל אלא לאו אריש'א והכי קתני סלע שבים גבוה עשר' ורוחב ד' אין מטלטלין לא מתוכו לים ולא מן הים לתוכו עד כמה עד בית סאתים הא יותר מבית סאתים בטל תורת רה"י מניה והוי כרמלית ומטלטלין ואע"ג דגבוה עשרה ותיובתא דר' יוחנן אמר רבא מאן גברא דלא ידע תרוצי מתני' ותיובתא לר' יוחנן מותיב. (ר' יוחנן) לעולם אריש'א וה"ק הא בתוכו מטלטלין. דהא רה"י הוא ועד כמה עד בית סאתים אבל טפי לא דשויוה רבנן ככרמלית לענין טלטול משום דמחוסר דירה ומיחלף ברה"ר ומיהו לענין מתוכו לים רה"י הוא. ורב אשי אמר לעולם אריש'א. ואע"ג דלענין מדאורייתא רה"י היא לטלטל מר"ה לתוכו אפ"ה לא תקשי לר' יוחנן. ומ"ט שרו רבנן לטלטולי מיניה לכרמלית משום דאיסור טלטול מרה"י לכרמלית מדרבנן הוא והם אמרו זה האיסור והם אמרו עוד איסור (אוסר) [אחר] וראו שאין שניהן עומדין ובטלו זה מפני זה כדמפרש. הם אמרו קרפף יותר מבית סאתים שלא חולף לדירה אין מטלטלין בו אלא בארבעה ודם אמרו אין מטלטלין מרה"י לכרמלי' משום דלא ליתי לטלטולי מרה"י לרה"ר [ובהאי רה"י שהיא יותר מבית סאתים לא גזור מאי טעמא] בית סאתים דשרי לטלטולי מרה"י בכולה לא שרו רבנן לטלטולי מן הים לתוכו ומתוכו לים דלא אתי לידי חורבה אבל טפי מבית סאתים לא שרי רבנן לטלטולי מתוכו לים (ואין) [ומן] הים לתוכו דאי לאו דכי אתי למימר רשות היחיד גמורה היא אפי' דרבנן ומטלטלי בכולה ומיעקרא אידך תקנתא דרבנן ובטלי הא מקמי הא. ומ"ש. דאלמוה הך תקנתא טפי מהך השתא נמי קמטלטל מרה"י לכרמלית. תוכו שכיח. ואי שרית לטלטולי בגויה חזו ליה עלמא ומיחלף ברה"ר.

מתוכו לים לא שכיח. ולא גזור רבנן במילתא דלא שכיחא ואע"ג דבשאר רשות היחיד לכרמלית גזרו אינהו שכיחי אבל הני תרתי כחדא יותר מבית סאתים ומתוכן לכרמלית לא שכיח. מיכן התיר ר"ת בגינה א' יתירה מבית סאתים שלא [הוקפד] לדירה לטלטל מתוכה לחוץ הואיל ולא היתה רה"ר גמורה עוברת לפניה כגון סרטיא ופלטיא והתיר להטמין המפתח בתוך הגינה אע"פ שעומד בחוץ ונותן בתוך הגינה או ליטול מתוכה לחוץ ואין לחלק בין סלע (דהכא) [דהתם] משום דלא שכיח שהרי כל עיקר גזירה זו כדי שלא יבוא לטלטל בכולו [והאי טעמא שייך נמי הכא] ועוד יש לדקדק מההיא דפ"ק דשבת דת"ר ארבע רשויו' לשבת רה"י ורה"ר כרמלית ומקום פטור ואיזו היא רה"י חריץ שהוא (גבוה) עמוק] י"ט ורחב ד' וכן גדר שהוא גבוה עשרה ורחב ארבעה זהו רה"י גמורה ואיזו היא רה"ר סרטיא ופלטי' גדולה ומבואות המפולשין זו היא רה"ר גמורה אין מוציאין מרה"י זו לרה"ר זו ואין מכניסין מרה"ר זו לרה"י זו ואם הוציא והכני' בשוגג חייב חטאת במזיד ענוש כרת ונסקל אבל ים ובקעה והאיסטוונית והכרמלית אינן לא כרה"י ולא כרה"ר ואין נושאין ונותנין בתוכן ואם נשא ונתן פטור ואין מוציאין מתוכן לרשות הרבים ולא מרשות הרבים לתוכן ואין מכניסין מתוכן לרשות היחיד ולא מרשות היחיד לתוכן ואם הוציא והכניס פטור חצירות של רבים ומבואות שאין מפולשין ערבו מותרין לא עירבו אסורין. ואם היה אסור לטלטל משאר כרמלית לקרפף יותר מבית סאתים משכחת להו חמשה: אמר ליה (רב חנן בר רבא) [רבה בר רב חנן] לאביי מבואה דאית ביה תרי גברי [רברבי] כרבנן. כגון את ורבה דדיריתו ביה. לא ליהוי ליה לא עירוב ולא שיתוף א"ל מאי ניעבד מר לאו דירכיה. אין כבודו לחזר על בני מבוי ולגבות את השיתוף אנא טרידנא בגירסאי. אינהו. שאר בני מבוי. לא משגחי ואי אקני להו ריפתא בסלא כיון דאי בעו לה מנאי ולא אפשר למיתבה ניהלייהו בטל שיתוף. כלומר כיון שאם אחד מהן היה צריך לאכול מן השיתוף והיה שואלו ממני אין יכולת בידי לוותר את שלי בכל שבת לכך נמצא שאין בלבי לתת להם בו חלק גמור ובטל השיתוף. והיינו כשמואל דאמר בפרק מי שהוציאוהו המקפיד על עירובו אינו עירוב מיכן פסק רבי' שמשון בר' אברהם זצ"ל שצריך ליזהר כשאדם עושה עירוב בבית בעל ביתו מדעתו שלא לערב בדבר שבעה"ב מקפיד עליו כגון אותם דברים שתיקן לכבוד שבת אם יש ככר נאה של סולת או פשטידא וכיוצא בה דכיון דאי בעו לה מניה ולא יהיב בטיל עירוב:

סימן קסט

מתני' אמר ר"ג מעשה בצדוקי שהיה דר עמנו במבוי בירושלים ואמר לנו אבא מהרו והוציאו את הכלים למבוי עד שלא יוציא ויאסור עליכם ר' יהודה אומרה בלשון אחרת

[מהרו] ועשו צרכיכם במבוי עד שלא יוציא ויאסור עליכם: צדוקי מאן דכר שמיה חסורי מחסרא והכי קתני צדוקי הרי הוא כעכו"ם. ואינו יכול לבטל בלא שכירות. ור"ג אומר צדוקי אינו כעכו"ם ואר"ג מעשה בצדוקי אחד וכו'. והתניא דפליגי רבנן בצדוקי הדר עם הנכרי צדוקי וביתוסי הרי אלו אוסרין עליו ר"ג אומר צדוקי אינו בעכו"ם ומעשה בצדוקי אחד שהיה דר עם ר"ג במבוי בירושלים ואמר להם ר"ג לבני מבוי מהרו והוציאו מה שאתם מוציאים והכניסו מה שאתם מכניסים עד שלא יוציא התועב הזה ויאסור עליכם שהרי ביטל רשותו לכם דברי ר"מ ר' יהודה אומר בלשון אחרת מהרו ועשו צרכיכם במבוי עד שלא תחשך ויאסור עליכם קסבר ר' יהודה דלא פליג ר"ג אלא צדוקי כעכו"ם ס"ל ואין יכול לבטל ופרכי' דר"י אדר"י והא אנן לד' יהודה עד שלא יוציא במתני' תנן אלמא מהניא ביטול כל כמה דלא הדר ביה ובחזקה הוא דפליג דקסבר דלא מהניא. ושנינן אימא עד שלא יצא היום ואי בעית אימא מתני' משמע דצדוקי מבטל במומר לחלל שבתו' בצנעה ברייתא ר' יהודה דצדוקי אינו מבטל במומר לחלל שבתות בפרהסיא ור"מ סבר אפי' מומר לחלל שבתות בפרהסיא מבטל. ואנן קיי"ל כר' יהודה כדאמרי' כמאן אזלא הא דתניא מומר בגילוי פנים אינו יכול לבטל רשות כמאן כר' יהודה. ותו אמרי' ההוא דנפק בחומרתא דמדושא טבעת שחותמה ממין אחר ואמרי' במס' שבת היא של אלמוג וחותמה של מתכת אסור לצאת בה. חומרתא חותם. מדושא לא אתפריש (כאן) [כיון] דחזייה לר' יהודה נשיאה כסייה אמר כגון זה שמחלל שבת בצנעא מבטל רשות לרבי יהודה ואמר רב הונא איזהו ישראל מומר זה המחלל שבתות בפרהסיא ואוקמה ר"נ בר יצחק לבטל רשות וליתן רשו' כדתניא ישראל מומר משמר שבתו בשוק הרי זה מבטל רשות אינו משמר שבתו אינו מבטל רשותו מפני שאמרו ישראל נוטל רשות ונותן רשות ובעכו"ם עד שישכיר וישראל המבטל כיצד אומר רשותי קנויה לך רשותי מבוטלת לך קנה ואין צריך לזכות קנין סודר. ובפרק חלון משמע דבנעילת דלת גרידא סגי והוה ביטול וללשון שני דהתם בעי ביטול ונעילת דלת כדפרי' התם גמר' שתי חצירות. ואע"ג דרב אשי פליג אדרב נחמן בר יצחק ואוקמה דמומר דקאמר רב הונא לכל מילי קא חשיב ליה וכרבנן ס"ל וכההוא תנא דא"ל שבת כע"ז. מ"מ אעיקר מילתי' דרב נחמן בר יצחק דישראל מומר לחלל שבת בפרהסיא אינו מבטל רשות לא פליג. ול"ש כשהוא מחלל שבת בפרהסיא במלאכה דאורייתא ל"ש במלאכה דרבנן אינו מבטל רשות כדתניא ישראל שלא עירב עד שלא נתן רשות הוציא בין בשוגג בין במזיד יכול לבטל דברי ר"מ ר' יהודה אומר בשוגג יכול לבטל במזיד אינו יכול לבטל ופי' רש"י קסבר ר' יהודה מחלל שבת אינו יכול לבטל בלא שכירות. אלמא דאפי' בהוצאה שהיא

דרבנן הוה מומר ואינו יבול לבטל וה"נ משמע מדלא שני הא בדאורייתא הא בדרבנן כי פריך מר' יהודה דמתני' אר' יהודה דברייתא ודוקא במילי דשבת אבל בשאר מילי אפילו מומר דאורייתא כגון מינים שאינם מאמינים בדברי חכמים אבל הם שומרים שב' לכל הלכותיה ואפי' דרבנן הרי אלו מבטלין רשות. וכ"כ ה"ר משה מיימון זצ"ל ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא או שהיה עובד כו"ם הרי הוא עכו"ם לכל דבריו אין מערבין עמו ואין מבטל רשות אלא שוכרין ממנו בעכו"ם אבל אם היה מהמינים שאין עובדין ע"ז ואין מחללין שבת כגון סתם צדוקים ובייתוסים וכל הכופרים בתורה שבע"פ כללו של דבר כל מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבין עמו ואין שוברין ממנו לפי שאינו בעכו"ם אבל מבטל הוא רשותו לישראל הכשר עכ"ל. תני' ישראל שלא עיר' עד שלא נתן רשותו הוצי' בין בשוגג בין במזיד יכול לבטל דאע"ג דמומר הוא לחלל שבת יכול לבטל דברי ר"מ ור"י אומר בשוגג יכול לבטל במזיד אינו יכול לבטל [קסבר] מחלל שבת א"י לבטל בלא שכירות. מי שנתן רשותו. והוציא בין בשוגג בין במזיד אוס'. דהדר שקליה לרשותיה ובשוגג נמי קנסו שוגג אטו מזיד. דברי ר"מ ר' יהודה אומ' במזיד אוס' בשוגג אינו אוסר בד"א בשלא החזיקו בני מבוי במבוי אבל החזיקו בני מבוי במבוי בין בשוגג בין במזיד אינו אוסר. והאי בד"א ר"מ קאמ' לה דאלו ר"י ללישנא דמתני' קאמר דלא מהניא חזקה וללישנא דברייתא דקאמ' ר"י (ישראל) עד [שלא] תחשך טעמיה לאו משום דלא מהניא חזקה היא אלא משום דקסבר הרי הוא כעכו"ם וגבי ישראל שביטל איכא למימ' אפי' לר"י מהני' חזקה ובמד"א דברי הכל הוא:

סימן קע

מתני' אנשי חצר ששכח אחר מהן ולא עירב ביתו אסור להכניס ולהוציא מביתו לחצר בין הוא בין שאר בני חצר. (אבל) [בגמרא מפרש דהב"ע כשביטל] רשות חצירו ולא ביטל רשות ביתו וקסברי רבנן דמתני' המבטל רשות חצירו רשות ביתו לא ביטל דדייר אינש בבית בלא חצר ופליגא דר' אלעזר דאמר שלהי עושין פסין ביתו אסור להכניס ולהוציא לו אבל להם מותר דהמבטל רשות חצירו רשות ביתו ביטל והלכה כסתמא דמתני' דהמבטל רשות חצירו רשות ביתו לא ביטל מיהו אם ביטל בפירוש את ביתו נמי הרי ביתו מותר להם ולו אסור כדפריך סתמא דתלמודא ה"ד אי דבטל ביתו אמאי אסור פי' הרי נתן להם ביתו ונסתלק. ושלהי עושין פסין נמי אמרינן לרבנן דאמר מסתמא לא בטיל דאי אמר בהדיא מבטילנ' לכם אף רשות ביתו דכיון דגלי דעתיה הרי ביטל אף רשות ביתו אבל אם ביטל רשות חצירו לא ביטל רשות ביתו בסתם הלכך אסור להכניס ולהוציא מביתו לחצר בין הוא בין שאר בני חצר אבל רשות חצירו שריא לבני

חצר ובתים שלהם מותרים להוציא מהם לחצר בין הוא בין הם דהא בתים שלהם וחצר שלהם רשות אחת היא ואיהו הוי אורח הלכך שרי:

מתני' אנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב ונתנו לו הם רשותם: חצירם. הוא מותר. להוציא מביתו לחצר. והם אסורים. אפי' מביתו לחצר ואע"ג דרשות אחת היא דכיון דמשתמשי בחצר אע"ג דלאו (מברכי) [מבית] דידהו קא מפקי הויא ליה מישקל רשותא דחמשה לגבי חד לא דמו אורחין. וחמשה דנקט בגמ' לאו דוקא. ש"מ מבטלין וחוזרין ומבטלין דמשמע דנתנו לו רשות דקתני אירשא קאי דקתני ושלהן מותר לו ולהם דביטל להם רשותו וחזרו הם ונתנו לו רשותם הוא מותר. הכי קאמר נתנו לו רשותם מעיקרא הוא מותר והכי שנינן מתני' דלא תקשי לשמואל דאמר לעיל אין מבטלין וחוזרין ומבטלין אבל לדידן דקיי"ל כרב דאמר מבטלין וחוזרין ומבטלין כדפרישׁ' לעיל ה"נ דאירשא קאי ושמעינן מינה דמבטלין וחוזרין ומבטלין:

מתני' אנשי חצ' שהיו שנים ששכחו ולא עירבו ושאר בני חצר ביטלו להם את רשותם שניהם אוסרים זה על זה מפני שהיא של שניהם והבתים מיוחדים כל בית לבעליו ואין מוציא מבית המיוחדת לו לחצר שלו ושל חבירו. ואמרי' בגמ' פשיטא דהא אי הוו תרויהו לחודייהו מעיקרא הוו אסרי אהדדי. לא צריכא דהדר חד ובטיל לחבריה. את רשותו עצמו ואת חלקו ברשות שביטלו להם חבריהם. מהו דתימא לישתרו. דהוו להו כחמשה ששרוין בחצר ולא עירבו דמבטלין רשותא לחד מנייהו. קמ"ל דלא דמי דאילו חתם כל חד וחד מבטל ליה רשותא דידיה אבל הכא כיון דשאר בני חצר לאו להאי לחודי' בטיל אלא לתרוייהו כי הדר חד ומבטל לאידך רשותא דידיה מצי לבטל רשותא דאקני ליה חבריה לא מצי לבטל דכיון דבעידנא דבטיל להו הנך קמאי רשותייהו לא הוה ליה להאי מבטל היתרא בהאי חצר משום דאסרי אהדדי אשתכ' דביטול קמאי לא אהני וכי הדר ומבטל להאי לא מצי לאקנויי רשותא דידהו דהא לא קנייה. ואוקימנא דאפילו אמרו לו קמאי קני על מנת להקנות והדר איהו וביטל לחבריה לא משתרא האי בתרא: בעא מניה אביי מרבא חמשה ששרוין בחצר אחד ושכח אחד מהם ולא עירב כשהוא מבטל רשות צריך לבטל לכל אחד ואחד או לא. א"ל צריך לבטל לכל אחד ואחד וכן הלכה וכ"כ ה"ר משה בר' מיימון זצ"ל המבטל רשותו סתם רשות חצירו ביטל רשות ביתו לא ביטל והמבטל רשותו (לפני) [לבני] חצר צריך שיבטל לכל אחד ואחד בפירוש ויאמר רשותי מבוטלת לך ולך ולך:

מתני' מאימתי נותנים רשות בש"א מבעוד יום וב"ה אומרים משתחשך: בעא מניה רבא מר"נ יורש. ששכח אביו ולא עירב ומת אביו בשבת ולא ביטל רשותו מהו שיבטל היורש

היכא דאי בעי לערובי מאתמול. כגון אביו דמצי לערב. בטולי נמי מצי מבטל. אבל האי כיון דאי בעי לערובי מאתמול לא מצי מערב. דלא היה לו חלק בה. לא מצי מבטל או דילמא יורש כרעיה דאבוה הוא א"ל אני אומר מבטל והני דבי שמואל תני אין מבטל. ואנא פליגנא אמתניתייהו דכל מתני' דלא מתניא בדבי ר' חיי' ובדבי ר' אושעיא לא מותבינן מינה בי מדרשא. ופסק ה"ר משה מיימון כר"נ ור' יוחנן נמי כרב נחמן ס"ל דאיתביה רבא לר"נ [ישראל] וגר ששרוין במגורה אחת ומת נר מבעוד יום אע"פ שהחזיק אחר בנכסיו אוסר ואמאי אוסר ליבטל מאי אוסר נמי דקתני עד שיבטל ר' יוחנן אמר מתני' מני בית שמאי הוא ופירש רבינו שמואל ר' יוחנן אמרה להא מילתא דר"נ קודם לכן ואותבוה תלמידיו מהא מתנית' ואיהו שני דב"ש הוא ואיהו ס"ל כב"ה:

סימן קעא

מתני' בעה"ב שהיה שותף עם שכניו. לשם שותפות דעלמא ולא לשם שותפות מבוי. לזה ביין ולזה ביין אינן צריכין לערב לזה ביין ולזה בשמן צריכין לערב. כלומר לשתף ולשיתוף קרי עירוב. רש"א אחד זה ואחד זה אין צריכין לערב. אמר רב ובכלי אחד שכולן היה שותפותן בכלי אחד אבל בשני כלים לא ואע"ג דאמרי ב"ה במי שהוציאוהו עירוב הנתון בשני כלים כשר התם דמעיקרא לשם עירוב גבו אותו ומליוה למנא ואייתר אבל הכא לאו לשם שיתוף היה הלכך בכלי אחד אין בשני כלים לא וה"ה שאם הי' שותף לזה בשמן ולזה בשמן הואיל והוא מין אחד וראוי לערב דהוי עירוב ובכלי אחד והלכה כרבנן וכן הלכה וכ"כ ה"ר משה בר מימון כרבנן:

סימן קעב

מתני' חמש חבורות ששבתו בטרקלין אחד. וחלקוהו לחמשה וכולן יש להן פתח מן הטרקלין לחצר צריכין לערב עם שאר בני חצר. בש"א. רשויותיהן חלוקין וצריך לכל חבורה וחבורה ליתן פת עירוב בחצר דהוו כולהו בחמשה בתים וה"ה דאם באו להוציא בתוך הטרקלין מרשות זה לרשות זה צריכין עירוב ביניהם. וב"ה סברי אין מחיצה זו חלוק דשות הלכך עירוב אחד לכולן ובתוך הטרקלין נמי מוציאים מזו לזו בלא עירוב שהטרקלין מחברן וכיון דביניהם א"צ עירוב נעשה אחד מהן שליח לכולן כדאמרי' לקמן חמשה שגבו את עירוב' כלומר שדרים בחמשה בתים בחצר ועירבו ביניהם הוו להו חד ואם באו לערב עם אחרים עירוב אחד לכולם. ומודים כשמקצתן שרוים בחדרים או בעליות שהן צריכין עירוב לכל חבורה וחבורה. דהוו להו כחמשה בתים ולא דמו לחמשה שגבו את עירובן שהרי לא עירבו ביניהם. במחיצות עראי עסקי' במתני' כעין ידיעות שאל"כ תקשי למ"ד בגמרא מחלוקת במחיצות המגיעות לתקרה מדתני ומודים

כשמקצתן שרוים בחדרי' ובעליות שעירוב אחד לכולן: א"ר יהודה הסבר לא נחלקו ב"ש וב"ה על מחיצות המגיעות לתקרה שצריכין עירוב לכל חבורה וחבורה ועל מה נחלקו על מחיצות שאין מגיעות לתקרה שב"ש אומרים עירוב לכל [חבורה] וחבורה ובה"א עירוב אחד לכולן. הואיל שאינו מגיע לתקרה ואע"פ שהיא מחיצה גבוהה עשרה או יותר. אר"נ אמר רב הלכה כר' יהודה הסבר. דמחיצות המגיעות לתקרה מודו ב"ה א"ר נחמן בר יצחק מתני' נמי דיקא דקתני ומודים כשמקצתם שרוים בחדרים ועליות שצריכין עירו' לכל חבורה וחבורה מאי חדרי' ומאי עליות אילימא חדרים ממש. שלא היו מחוברים מעולם. ועליות ממש פשיטא אלא לאו כעין חדרים וכעין עליות. דהיינו מחיצה המגעת לתקרה וקתני מודים אלמא דבמחיצה המגעת לתקרה מודו בית הלל שצריך לכל חבורה וחבורה ליתן פת בעירוב החצר. ואם תאמר שאני מתניתין דבמחיצות גמורות וקבועות קא מיירי הלכך מודים ב"ה במגיעות לתקרה אבל פלוגת' דב"ש וב"ה דפליגי [במחיצות] עראי כעין ידיעות לעולם אימא לך דפליגי ב"ה ואפי' במגיעות לתקרה. תריץ דהני מילי דפרישית לעיל פלוגתייהו במחיצות עראי כגון ידיעות ה"מ למ"ד דבמחיצות המגיעות לתקרה פליגי כי היכי דלא תקשי ליה מתני' דקתני ומודים. אבל למ"ד דבמחיצות המגיעות לתקרה מודו ב"ה איירי מתני' במחיצות גמורות ולא דחקינן לאוקומי מתני' במחיצות רעועות ודייקי' שפיר מתני' כר' יהודה הסבר דמודו ב"ה במחיצו' המגיעות לתקרה. הלכך מחיצות המגיעות לתקרה צריך עירוב לכל חבורה וחבורה ושאין מגיעות לתקרה ואפי' גבוהות יותר מעשרה ואפי' קבועות עירוב א' לכולן. ובתוך הטרקלין נמי מוציאין מרשות זה לרשות זה בלא עירוב. כ"פ ה"ר משה שכולן כאנשי בית אחד חשיבי. והשתא דפרישית שחשובין כבית אחד אם באו בני הטרקלין לערב עם שאר בני חצר ושמו עירוב בחדר אחד של טרקלין אין בני הטרקלין צריכין ליתן פת דאמר שמואל במי שהוציאוהו בית שמניחין בו עירוב אין צריך ליתן פת דעירוב משום דירה וכולהו הכא דיירי. וכתב רבינו שמשון בר' אברהם זצ"ל שאם יש לאדם סופר או מלמד בביתו או כעין אותם הבחורים הבאים ללמוד תורה ושרוי כל אחד בחדר או בעליה בפני עצמו אע"פ שחלוקין מבעה"ב בפיתן (או) [אין] אומרין עליו ולא בעו עירוב בין יש להם פתח לרה"ר בין אין להם. דלא מבעיא אם כולם אוכלים במקום אחד אע"פ שכל אחד ישן בחדרו קיי"ל כרב דאמר לקמן מקום פיתא גרים אלא אפי' לשמואל דאמר מקום לינה גורם או אפילו אוכלים וישינים כל אחד בחדרו אין אוסרין זה על זה כיון שכולם משתמשין באותו בית בכל עסקי תשמישן באפייה ובישול ובכל דבר חשיבי כאילו אוכלים ושותים במקו' אחד אע"פ שיש להם פתח לצד רה"ר שהכל נקרא על שם

בעה"ב ועוד דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו ולא זה ע"ז ומצי לסלוקינהו והו"ל בחמשה שכירים וחמשה לקיטים דלא אמרו להחמיר כדא' לעיל בפרקין דא"ל אביי לרב יוסף היו שם בבית עכו"ם חמשה שכירים ולקיטים דרים בחדרים ובעליות מהו לתת כולם בעירוב ואם שכח אחד ולא נתן יאסור על בני מבוי מי אמרי' כי היכי דמשוינן ליה לשכירו ולקיטו בעלים להקל ולהתיר עירוב במבוי דא"ר יהודה אמר שמואל אפי' שכירו ולקיטו של עכו"ם אם ישראל הוא נותן עירובו ודיו. הוו נמי בעלים להחמיר או דילמא לקולא שוינהו רבנן כבעלים (אפי') [אבל] לחומרא לא דכל בעירובין להקל א"ל אם אמרו שכירו ולקיטו להקל יאמרו להחמיר אלא אחד נותן עירובו ודיו. אע"פ ששרוים בחדרי' ובעליות. שאם כולם שרוים בבית אחד בזה לא היה מסתפק אביי דקאמר מהו דאפי' היה הבית שלהם לא היו אוסרים זה על זה. וכיון דגבי עכו"ם דדירתו לא שמה דירה לא אסרי אלא חשיבי כולהו כחד כ"ש גבי ישראל דדירתו שמה דירה דבטלה דירתו לגבי דירת בעה"ב ולא דמי למקצתם שרוים בחדרים ובעליות דהכא שיש כח לזה כמו לזה. ואע"פ שהקילו בעכו"ם טפי מבישראל דכי מושיל דוכתא לישראל אמרי' דישראל נותן עירובו ודיו אע"פ שאין העכו"ם רוצה להשכיר ובע"כ של עכו"ם כדאמרי' לעיל בפירוש גבי עובד' דהמן בר ריסתק וכה"ג בביתו של ישראל לא שרי. התם נמי טעמא משום דדירת עכו"ם לא חשיב' כל כך אבל מ"מ יש ללמוד דמדלא אסרי חמשה שכירים זה על זה גבי עכו"ם כ"ש גבי ישראל כדפרישית:

סימן קעג

מתני' האחין שהיו אוכלין על שלהן אביהם וישנים בבתיהם. והן ואביהן ואחרים דרים בחצר אחת. צריכים עירוב לכל אחד. אם [רוצים] לערב עם אנשי חצירן. לפיכך אם שכח אחד מהם ולא עירב צריך לבטל את רשותו אימתי בזמן שמוליכין את עירובן. לתתו באחד מבתי שאר בני החצר דהואיל והוזקקו לעירוב מיגו דשאר דיורין אסרי אינהו נמי אסרי. וצריכין כולם ליתן פת הואיל וחלוקין דיורין בלינה. אבל אם היה עירוב כל החצר בא לבית אביהן. שלא הוזקקו לעירוב דאמרי' בפ' מי שהוציאוהו בית שמניחין בו עירוב א"צ ליתן את הפת והם כולם נמשכים בו. או שאין עמהם דיורין אחרים בחצר. שאין דיורים מזקיקים אותם לעירוב. א"צ לערב. דביחידים דמי. ול"ג במתני' השותפין. ואמרי' בגמרא ש"מ מקום לינה [גורם]. דאי הוו ישנים בבית אביהם אפי' מוליכים עירובם למקום אחר לא צריכי לערובי אלא אביהם. א"ר יהודה א"ר הכא במקבלי פרס שנו. שמביאים הוצאה מבית אביהם ואין אוכלין על שלחנו ממש אבל אם היו אוכלין על שלחן אביהם ממש אע"פ שהיו ישינים בבתיה' לא היו [צריכים] לערב אלא אביהם

דמקום פיתא גרים: ת"ר מי שיש לו בית שער. דהיינו שיש לו בית קטן במבוא החצ' שאין דרין אלא נכנסין ויוצאים דרך שם מרה"ר לחצר ומחצר לרה"ר. אכסדרה. היינו תקרה בלא מחיצות. מרפסת דהיינו זיזין היוצאין מכותלי בתים ועליהם תקרה על פני רוחב הבתים ולאו לשימוש עביד כל אלו אם יש לו בחצר חבירו אינו אוסר על שאר בתי חצר אם לא עירב עמהם. בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות. של יין ושמן. ה"ז אוסר עליו ר' יהודה אומר אינו אוסר אלא מקום דירה בלבד. כשאדם דר בו. א"ר יהודה מעשה בבן נפח שהיו לו חמש חצירות באושא ובא מעשה לפני חכמים ואמרו אינו אוסר אלא מקום דירה בלבד. מאי מקום דירה רב אמר מקום פיתא. שהוא אוכל שם. ושמואל אמר מקום לינה. מיתבי הרועים והקייצים. דהיינו שומרי תאנים השטוחין בשדה לייבשן לקציעו'. והבורגנין. דהיינו דירה של קנים לשומרי גנות ופרדסים. ושומרי פירות. בזמן שדרכן ללון בעיר. במקום שאוכלין הרי הן כאנשי העיר אע"פ שקדש עליהם היום בשדה יש להם מן העיר אלפים אמה לכל רוח וכל העיר להם כד' אמות. בזמן שדרכן ללון בשדה. אע"פ שאוכלין בעיר אין מודדין להם אלא מן השדה אלמא מקום לינה גרים ותיובתא' דרב דאמר מקום פיתא גרים. שאני התם דאי ממטו להו ריפתא להתם טפי ניחא להו. הואיל וצריכים לשמור שהרי ישינים שם כל הלילה. והלכתא' כרב דכל רב ושמואל הלכתא' כרב באיסורי וכ"כ רבי' שמשון לפי אורחיה דהלכתא כרב בשמעתא דחמש חבורו' ששבתו בטרקלין אחד: ת"ר מי שיש לו חמש [נשים] מקבלות פרס מבעליהן. וכל אחת יש לה דירה לבדה עמו בחצר. וחמש עבדים מקבלים פרס מרביהן ריב"ב מתיר בנשים ואוסר בעבדים שאינם נמשכים אחריו ר' יהודה בן בבא אוסר בנשים ומתיר בעבדים אמר רב מ"ט דר' יהודה בן בבא דכתיב ודניאל בתרע מלכא בכל מקום שהוא חשיב ליה בתרע מלכא. ונר' דהלכה כר' יהודה בן בבא הואיל ואייתי ליה רב סייעתא מקרא: פשיטא בן אצל אביו כדאמרן במתני' האחין שהיו אוכלין על שלחן אביהן צריכין עירוב לכל אחד ואחד וכדאוקמה רב למתני' במקבלי פרס דווקא. אשה אצל בעלה ועבד אצל רבו פלוגתא דר' יהודה בן בתירה ור' יהודה בן בבא כדפרישית. תלמיד אצל רבו [דר] עמו בחצר ומקבל הימנו פרס מאי ת"ש דרב בי ר' חייא. כשהיה מקבל פרס מבי ר' חייא לחצר אחרת. אמר אין אנו צריכים לערב. שהרי אנו סומכין על שולחנו של ר' חייא מפני שתלמיד טפל לרב ונמשך אחריו יותר מבנו וכ"ש אם הוא בנו ותלמידו אם הוא מקבל פרס ממנו אפילו לחצר אחרת שאין צריך לערב: בעא מניה רב חייא בר אבין מרב ששת בני בי רב דאכלי נהמא בבאגא. שבית אושפיזייהו בבקעה ואכלי שם נהמא. ואתו ובייתי בבי רב. דהיינו בבית המדרש

ובתוך האלפים הוא. כי משחינן להו. תחומא אלפים לכל רוח. מבית המדרש משחינן להו דמקום לינה גרים או מאושפיזייהו משחינן להו דמקום פיתא גרים א"ל מבי רב משחינן להו. והרי נותן עירובו בסוף אלפים אמה ואתי ביית בביתיה דמשחינן ליה תחומא מעירוביה. התם בההיא אנן סהדי הואיל והוא צריך ללכת למחר לאותה הרוח אי הו"ל הלילה הזה בית דירה ללון במקום עירובו טפי הוה ניחא ליה. הכא אנן סהדי דאי מייתו ליה ריפתא לבי רב טפי ניחא ליה:

סימן קעד

מתני' חמש חצירות פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי עירבו בחצירות אף מזו לזו ולא נשתתפו במבוי אסורין במבוי דאין סומכין על עירוב במקום שיתוף ואם נשתתפו אף במבוי מותרין כאן וכאן עירבו בחצר ונשתתפו במבוי ושכח אחד מבני חצר ולא עירב. בחצירו להתיר חצירו אבל בשיתוף היה לו חלק. מותרין כאן וכאן דסומכין על שיתוף במקום עירוב. אחד מבני מבוי ששכח ולא נשתתף מותרים בחצירות ואסורין במבוי. דאין סומכין על עירוב במקום שיתוף שהמבוי לחצירות בחצר לבתים. כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר בלא עירוב כך אסור להוציא מן החצר למבוי בלא שיתוף ולא תימא לא דמו דבית וחצר זו רשות היחיד וזו רה"ר אבל חצר ומבוי שניהם רשויות של רבים הם. ואם עשה דקה לפתח חצירו אינו אוסר על המבוי כדפרי' בכיצד מעברין בהלכה דעיר של יחיד. וכולה מתני' ר"מ היא דאמר בעינן עירוב ובעינן שיתוף ואין סומכין לא על עירוב במקום שיתוף ולא על שיתוף במקום עירוב ומציעת' דסומבין על שיתוף במקום עידוב משום דטעמא מאי א"ר מאיר בעינן עירוב ובעינן שיתוף שלא לשכח את התנוקת שלא יסמכו על שיתוף ותשתכח תורת עירוב חצירות מן התינוקות והכא כיון דרובה עירב לא משתכחא. והואיל וסתם לן תנא כר"מ הלכה כר"מ דבעינן [עירוב] ובעינן שיתוף ולעיל נמי בפרקין א"ר יהודה אמר רב הלכה כר"מ ורב הונא אמר מנהג כר' מאיר ור' יוחנן אמר נהגו העם כר"מ. בפ' בתרא דתענית מפרש מאן דאמ' נהגו דאורויי לא מודינן כותיה ואי עבדו לא מחינן בהו וא"ת פשיטא לא מחינן דמאי איכפת לן אי עביד תרתי עירוב ושתוף תריץ דלא הוי ברכה לבטלה א"נ אע"ג שנמנעים בעבור זה להביא חמין וסכין לצורך מילה. ופירש"י לעיל בדברי ר"מ שאם עירבה כל חצר לעצמה ונשתתפו כולם במבוי אע"פ שלא עירבו חצירות זו עם זו שיתוף דמבוי מחברן ומטלטלין מזו לזו בין דרך המבוי בין דרך פתחיהן אפי' לר"מ דתנן שהמבוי לחצרות כחצירות לבתים מה עירוב החצר משוי לבתים חדא אף שתוף המבוי משוי לבתים חדא. וקשה לי מאי דפריש' דהלכה כר"מ דבעינן תרתי עירוב ושיתוף דאמרי' לעיל ההיא ינוקא

דאשתפיך חמימי' אמר להו רבה ליתי חמימי מגו ביתאי א"ל [אבייי] והא לא ערבינן א"ל נסמוך אשיתוף והא לא שתפינן אלמ' דרבה ואבייי סברי דסמכינן אשתוף במקום עירוב ונראה בעיני דבמקום מצוה לא בעינן תרתי כדפירש רש"י התם דקודם מילה היה א"נ י"ל דסברי כמ"ד בפת לב"ע לא פליגי דבחד' סגי ונסמוך אשיתוף דקאמר היינו אם נשתתפו בפת ורבינו שלמה שפירש נסמוך אשיתוף כדתנן אם נשתתפו במבוי מותרין כאן וכאן לא היה [לו] לפרש כך דהא אוקימנא אם נשתתפו נמי קאמר וכולה ר' מאיר אלא היה לו להביא מההיא דלעי' בפרקין דתניא וחכ"א או מערבין או משתתפין: אמר רב יהודה רב לא תני פתוחו' זו לזו. וכל עירוב חצירו' דמתני' עירבה כל חצ' לעצמה. וכן אמ' רב כהנא רב לא תני פתוחות זו לזו איכ' דאמרי רב כהנא גופיה לא תני [פתוחו'] זו לזו ואוקימ' טעמ' דרב משו' דסבר אין מבוי נית' בלחי וקורה עד שיהו בתי' וחצירות פתוחין לתוכו שני בתים לכל חצר ושני חצירות למבוי והנך כולן כיון דפתוחות זו לזו ומערבות יחד דרך פתחיהם חדא חשיב להו וכל היכא דמצי לערובי בלא שתוף מבוי לא מישתרי ההוא מבוי בלחי וקורה עד שתהא שם חצר אחת שאינה פתוחה לחברותיה או שתי שורות של חצירו' אחת לצידו זה והאחת לצידו אחר והמבוי ביניהם שאינם יכולו' להתערב אלא על ידי המבוי אז מערבת כל חצר לעצמה אי נמי כל שורה לעצמה ושוב משתתפין במבוי ומערבין כל החצירו' ביחד ומטלטלין מחצר לחצר דרך מבוי ומחצר לחצר שאצלו. ושמואל אמר אפילו חורבה מיכן וחצר מיכן ואין חצר בלא בית. ואע"ג דרב ור' יוחנן הלכה כר"י ותו דשמואל קאי כותיה אפ"ה הלכה כרב כההי' דפ"ק דאר"נ נקיטינן איזהו מבוי שניתר בלחי וקורה כל שבתים וחצירות פתוחים לתוכו. וכ"כ רבינו שמשון ברבי אברהם הכא דהלכה כרב. הלכך כל היכא שיש חצירות זו אצל זו ופתוחו' זו לזו ואין שום חצר אצלם שאינה פתוחה להם גם אין שום חצר מצד אחד של מבוי אין להם היתר במבוי ואין השיתוף מועיל להם להתיר המבוי ומה תקנתם יערבו חצירות ביניהם ויטלטלו מזו לזו אבל אם היה שם חצר אחרת שאינה פתוחה לחברותיה. א"נ יש שם חצר אחת מצד שני של מבוי ה"ז מערבת כל חצר לעצמה א"נ כל שורה לעצמה ושוב משתתפין במבוי ומערבין כל החצירות ביחד ומטלטלין מחצר לחצר דרך מבוי ומחצר לחצר שאצלו. ומה שפירש רש"י הכא דלית ליה לרב הא דתניא לעיל אב ובנו מבוי שלהם ניתר בלחי וקורה רבי' יצחק בר' שמואל זצ"ל פליג:

סימן קעה

אמר רב יהודה אמר רב בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהם היום הפת שעל שולחנם סומכים עליהם משום עירוב ואמרי לה משום שתוף אמר רבה ולא פליגי כאן במסובין

בבית כאן במסובין בחצר פירש"י בבית סומכי' משום עירוב החצר דעירובי חצירות בבית שבחצר. מסובין בחצר. סומכין משום שתוף דשתופי מבואות מותר להניחן בחצר שבמבוי אבל משום עירוב לא דבעי בית דעירוב משום דירה וחצר לאו בר דירה הוא. ממה שפירש דשתופי מבואות מותר להניחן בחצר משמע דכ"ש שיותר טוב להניחו בבית א"כ הא דאמר בבית סומכין משום עירוב היינו אף משום עירוב ובחצר דוקא משום שתופי מבוי ולקמן בכיצד משתתפין תניא עירובי חצירות בבית שבחצר שתופי מבואות בחצר שבמבוי ופירש"י התם בבית שבחצר. לאפוקי בית שבחצר אחרת. בחצר שבמבוי לאפוקי חצר שאינה פתוחה לו אבל זה לא פירש בחצר שבמבוי לאפוקי בית מיהו זה אינו ראיה שכמו כן לא פיר' בבית שבחצר לאפוקי חצר אע"פ שכך הוא האמת. וקשי' דתנן לעיל בפרקין מערבין בחצירות בפת ואם רצו לערב ביין אין מערבין ומשתתפין במבוי ביין ואם רצו להשתתף בפת משתתפין מערבין בחצירות ומשתתפין במבוי שלא לשכח תורת עירוב מתנוקת דברי ר"מ וחכמים אומרים או מערבין או משתתפין פליגי בה רב (רחומי) [נחומי] ורבה חד אמר בפת ב"ע ל"פ דבחדא סגי. דפת חזי לעירוב וחזי לשיתוף בין למר ובין למר סומכין על שתוף במקום עירוב. כי פליגי ביין. דנשתתפו ביין במבוי דלר"מ לא סמכינן עליה משום עירובי חצירות דאין מערבין בחצירות ביין ולרבנן שרי ואע"ג דיין בחצר לא חזי הכא מיגו דחזי למילתיה לשיתוף סמכינן עליה בחצר דמודית לן דסומכי' על שיתוף במקום עירוב ותרוייהו אית להו דסומכין במבוי על עירוב חצירות שהיא לעולם של פת. וחד אמר ביין כ"ע ל"פ דבעינן תרתי ואפילו רבנן מודו דלא סמכי' עליה בחצר כי פליגי בפת בין בשיתוף בין בעירוב דלר"מ אין סומכין על עירוב במקום שתוף [וקשה למ"ד בפת פליגי למה לא יועיל עירוב החצירות למבוי] כיון שתורת שתוף נמי יכול להניח בבית לדברי רש"י דאטו השם גורם שנקרא עירוב שיש לו להועיל לחצירו' ולא למבוי. ונר' לרבי' יצחק דעירובי חצירות בבית שבחצר דוקא ושתופי מבואות (דוק') בחצר שבמבוי דוקא לא בבית משום דבחצר מינכרא טפי לשם שיתוף דשייכא טפי למבוי וקרובים תשמישם זה לזה והשתא הא דאמר במסובין בבית סומכין משום עירו' משום עירוב דוקא ולא משום שיתוף וההיא דריש מס' סוכה דאמרי' התם בית שאין בו ד' על ד' אין מניחין בו עירובי חצירות אבל שתופי מבוי מניחין בו דלא גרע מחצר שבמבוי משמע לכאורה דכ"ש אם היה בית גמור שמניחין בו גם שתוף אומר רבי' יצחק דודאי בית גמור גרע לענין שיתוף והאי דנקט האי לישנא דלא גרע שלא תאמר כי היכי דיוצא מכלל בתים לענין עירוב ה"נ יוצא מכלל חצר לענין שיתוף לפי שיש מחיצות מפסיקות וחצר בעי ד"א והא בית ליכא ד"א הלכך הא

דתנן בעה"ב שהיה שותף לשכיניו לזה ביין ולזה ביין אינן צריכין לערב וההיא נמי דלעיל גבי ההוא ינוק' דאשתפיך חמימיה נקני ליה מר רביעיתא דחלא בחביתא אית לן למימר דאותן חביות בחצר היו מונחות דהתם לענין שתופי מבואות איירי ומיהו בירושלמי משמע כדברי רבי' שלמה דשתופי מבואות ב"ש דמהני בבית דאמרי' בירושל' דפרקין עירוב צריך בית שתוף מהו שיהא צריך בית [וכו'] מילתא דשמואל אמרה שיתוף צריך בית ומסיק התם ר' אבהו בשם ר' יוחנן נתנו בין באויר [חצר בין באויר] מבוי. משמע בהדיא דכ"ש בבית:

סימן קעו

אמר רב יהודה אמר רב מבוי שצדו אחד עכו"ם וצדו אחד ישראל ומבוי ביניהם אין מערבין אותו דרך חלונות להתיר דרך פתחים למבוי. אם יש בתי ישראל אצל ביתו של ישראל זה כנגד העכו"ם ופתוחות לרה"ר ולא למבוי וחלונות ביניהם אין מערבין זה עם זה דרך חלונותיהם להוציא כלים למבוי דרך פתחו של ישראל זה שכנגד העכו"ם. א"ל אביי לרב יוסף אמר רב אפילו בחצר ישראל ועכו"ם דרים בה ובתי ישראל אצל ביתו של ישראל זה ולא בחצר שאסור לערב דרך חלונות להוציא כליהם דרך ביתו של זה לחצר. א"ל אין וטעמא דרב דקסבר אסור לעשות. לדור. יחיד במקום עכו"ם. שלא ילמוד ממעשיו לפיכך לא יערבו אלו עמו ולא ישתמשו עמו במבוי כדי שיהא ירא מן העכו"ם שלא יהרגנו ויצא פירש"י להכי נקט חלונות שאין דרך בני אדם לעשות פתחים גדולים מבית לבית:

סימן קעז

מתני' שתי חצירות זו לפנים מזו. פנימית פתוחה לחיצונה וחיצונה לרה"ר ודריסת הרגל של פנימית על החצונה לר"ה לצאת. עירבה הפנימית לעצמה לטלטל בחצירה ולא עירבה החיצונה הפנימית מותרת והחיצונה אסורה עירבה החיצונה ולא עירבה הפנימית שתיהן אסורות. דהויא פנימית רגל האסורה במקומה ואוסרת בדריסת רגלה על החיצונה עירבה זו לעצמה וזו לעצמה זו מותרת בפני עצמה [וזו מותרת בפני עצמה] דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת. ר' עקיבה אוסר את החיצונה שדריסת הרגל של פנימית אוסרתה. וסבר אף רגל המותרת אוסרת במקום שלא עירבה שם. וחכ"א אין דריסת הרגל אוסרת דסברי כשם שרגל מותרת אינה אוסרת כך רגל אסורה אינה אוסרת. ושלש מחלוקת בדבר כדאוקמה רבין א"ר ינאי בגמ'. שכח אחד מן החצונה ולא עירב הפנימית מותרת והחיצונה אסורה שכח אחד מן הפנימית ולא עירב שתיהן אסורות. דהויא פנימית רגל האסורה. עירבו שתיהן זה עם זה ונתנו את עירובן במקום אחד דהיינו

שנתנוהו בחיצונה כדאוקמה רב יהודה אמר רב ותניא נמי כותיה [נתנו עירובן בחיצונה] ושכח אחד בין מן הפנימית בין מן החיצונה ולא עירב שתיהן אסורות דפנימית נמי אסורה משום שכחה דחיצונה וליכא למימר תסתלק מינה ותשתמש דליתיה לעירובה לגבה וחיצונה מתסרא בשכחה דפנימית משום רגל האסורה אבל נתנוהו [בפנימית] חיצונה הוא דמתסרא בשכחה דפנימית משום רגל האסורה אבל פנימית לא מתסרא משום שכחה דחיצונה ואחדא דשא ומשתמשא דהא איתיה לעירובה לגבה. אם היו של יחידים. שאין בפנימית אלא אחד ובחיצונה אחד אין צריכין לערב זה עם זה משום דריסת הרגל דכיון דיחיד הוא בפנימית הויא רגל המותרת ואינה אוסרת וסתמא כרבנן וכן הלכה כרבנן דרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה ורגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה. ופירש רש"י אם היו שנים אפילו בחצונה גזרי' דילמא אתי למשרי שנים בפנימית ואחת בחיצונה. א"ר יוסף (וכן) תני ר' אם היו שלשה. בין שתי חצירות אסורין ולא מבעיא שנים בפנימית דהויא רגל האסורה אלא אפי' שנים בחיצונה אסור עד שיערבו שתיהן יחד גזירה משום שנים בפנימית. אמר להו רב ביבי לא תציתו ליה למאי דתני לה בשמיה דרבי דהא לאו מתני' היא ואנא אמרית' ליה ומשמיה דרב אדא בר אהבה אמריתה ניהליה ומן הטעם הזה אמרתי לו הואיל ואני קורא בהן רבים בחיצונ' גזירה משום רבים בפנימית א"ר יוסף מריה דאברהם [רבים] ברבי מיחלף לי. רב יוסף חלה ושכח תלמודו מחמת אונסו ואמר הטעם שאמר לי רבים בחיצונה נתחלף לי ברבי ששכחתי הדבר בחוליי וחזרתי לגרסתי הראשונה ונזכרתי [שהוזכר לי] לשון רבים בדבר וסבור הייתי שנאמרה לי בשם רבי. ושמואל אמר לעולם מותר' עד שיהו שנים בפנימית ואחד בחיצונה. והואיל ורבי' שלמה פי' במתני' כרב יוסף ש"מ דהלכת' כרב יוסף ס"ל: אמר רבי [אלעזר] ועכו"ם הרי הוא כרבים. אם דר עכו"ם בפנימית ושני ישראלים בחיצונה אוסרת דריסת רגלו עליה' עד שישכיר ופירש"י דאליב' דשמואל אמרה ר"א למילתיה דאי לרב אדא בר אהבה מאי איריא עכו"ם אפילו ישראל נמי אסר כי הוו שנים בחיצונה והא ליכא למימר דחיצונה דיחיד אסר. דהשתא אפי' דר בחצר עצמה קיי"ל כראב"י דאמר עד שיהיו שני ישראלי' אוסרין זה על זה דריסת רגלו לא כ"ש דלא אסרה. מ"ש ישראל דלא אסר דמאן דידע. שהוא שם יחיד ידע שאין הרגל המותרת אוסרת ולא נפיק חורבה מיניה. ודלא ידע [סבר עירובי עירב עכו"ם נמי אמרינן. דידע ידע ודלא ידע] אמר אגורי אוגר. סתם עכו"ם אם איתא דאוגר מיפעא פעא. וקלא איתליה והני לא איגור ומאן דלא ידע שהוא דר שם יחיד סבר דאין דריסת הרגל אוסרת אי נמי עירוב של פנימים וחיצונים מועיל במקום עכו"ם בלא שכירות. והואיל ור' אלעזר

אמרה למילתיה כשמואל הוה מיסתבר דהילכתא כשמואל אי לאו משום דרבי שלמה פי' במתני' כרב יוסף ואי ליתא דשמואל דר' אלעזר נמי ליתא. אמר רב יהודה אמר שמואל עשרה בתים זה לפני' מזה. חיצון פתוח לחצר וכולן דריסת רגלו עליו ופנימי דורס את כולן שאין לו יציאה אלא דרך זו כולן בית שער נעשין לו ואינן אוסרין על בני חצר אלא פנימי לבדו כההיא דלעי' בפרקין דת"ר מי שיש לו בית שער בחצר חבירו אינו אוסר עליו הלכך כשבאין שאר דיורין הפתוחין לחצר לערב את חצירן פנימי זה נותן פת בעירוב והשאר אינן צריכין. ור' יוחנן אמר אפילו חיצון של פנימי. דהיינו בית תשיעי לחצר צריך ליתן פת בעירוב נמי כמו הפנימי. במאי קמיפלגי מ"ס דהיינו שמואל בית שער דיחיד שמיה בית שער הלכך פנימי נותן עירובו ודיו דכל הנך תשעה הוו (לגבי) [לגביה] בית שער. [ומר סבר דהיינו רבי יוחנן בית שער] דיחיד לא שמיה בית שער [הלכך העשירי והתשיעי הוי בתים. והנך שמונה הוי בית שער] דידהו הלכך פנימי וחיצון של פנימי דהוה שני לו יהבי פת בעירוב והשמונה הוו בית שער ולא בעו למיתב פת בעירוב. וקיי"ל כר' יוחנן דכל שמואל ור"י הלכה כר' יוחנן וכ"פ ה"ר משה מיימון כר' יוחנן. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב שתי חצירות ושלשה בתים ביניהם. בית אחד פתוח לחצר אחרת ובית אמצעי פתוח לשני בתים האלו הפתוחים לאלו שני חצירות. זה בן חצר בא דרך פתח הפתוח לו ונתן עירובו באמצעי ונעשתה הבית דפתוחה לו בית שער שלו לעבור דרך עליו באמצעי אין אחד משלשה בתים הללו צריך ליתן פת מפני שאלו שנים הפתוחין לחצירות הם בית שער כל אחת לחצר הפתוחה לו ואמצעי הוי בית שמניחים בו עירוב ואין צריך ליתן את הפת. מ"ט כולהו הכא דיירי: בדיק להו רחבה לרבנן שתי חצירות ושני בתים ביניהם ואין בני שתי חצירות רוצים לערב זו עם זו אלא כל אחת לעצמה זה בן חצר בא דרך הבית הפתוחה לו ונתן עירובו בבית הפתוחה לחצר אחרת וזה בן חצר בא דרך הבית הפתוחה [לו ונתן עירובו בבית הפתוחה] לחצר אחרת קנו עירוב או לא. ודאי אי תרוייהו בית שער משוינן להו אין א' מהן עירוב דהנותן עירובו בבית [שער] תנן לקמן דאינו עירוב ואי תרוייהו בית גמור אין אחד מהן עירוב שהרי בית זה מפסיק בין חצר לעירובה והוא לא עירב עמה ואין יכולה להביא עירובה לתוכה דרך בית זה. מי משוינן לכל בית לגבי חצר הסמוכה לו כבית שער שלא לאסור עליו וגבי חצר האחרת שעשאתו בית גמור והניחה בו עירובה משוינן ליה כי בית למיקני ליה עירוב או [לא]. אמרו לו שניהם לא קנו עירוב מה נפשך אי בית שער משוית ליה הנותן עירובו בבית שער אינו עירוב אי בית משוית ליה קא מטלטל כל חצר בבית דלא מערב ליה:

הדרן עלך פרק הדר

סימן קעח

חולין שבין שתי חצירות ד"ט על ד"ט בתוך י"ט. קרוב לארץ. מערבין שנים. שני עירובין בני חצר אלו לעצמן ובני חצר אלו לעצמן ואסורין זה עם זה. ואם רצו מערבין עירוב אחד. שיתנו אלו עירובן באחרת ויערבו עמהם ויהיו אחד. פחות מד"ט על ד"ט. דלאו פתח הוי או למעלה מי"ט נמי דאילו כל הכותל אינו גבוה יותר הוי מחיצה מעלייתא הלכך כשאין כלל מן החלל בתוך י"ט לאו פתח הוא ומערבין שנים ואין מערבין אחד ואסורות זו עם זו. פשיטא כיון דאמר ד' בגו [עשרה] ממילא ידענא דפחות מארבע (לאו) [ולמעלה מי' לא הא קמ"ל טעמא דכולה למעלה מעשרה] אבל מקצתו בתוך עשרה ואפילו משהו מערבין שנים ואם רצו מערבי' אחד. תנינא להא דת"ר כולו למעלה מעשרה ומקצתו בתוך עשרה כולו בתוך עשרה ומקצתו למעלה מעשרה מערבין שנים ואם רצו מערבין אחר וזו ואצ"ל זו קתני אמר ר"נ הא דבעינן שיהא מקצת חלון בתוך עשרה ל"ש אלא חלון שבין שתי חצירות אבל חלון שבין שני בתים אפי' למעלה מעשרה נמי אם רצו מערבין אחד מ"ט ביתא כמאן דמלי דמי איתביה רבא לר"נ אחד לי [חלון] שבין שני עליות אחד לי חלון שבין שני גגין. לרבנן דאמרי לקמן בשם שדיורין חלוקין למטה ולא מצי לטלטולי מגג לגג בלא עירוב. ואחד לי חלון שבין שני חדרים כולן ארבעה [על ארבעה בתוך עשרה. תרגומא להאי] בתוך עשרה דקתני אחצירות דוקא קאי. והא אחד לי קתני. אלמא דכולן שוין. תרגומא לאחד לי. דמשמע דכולן שוין באארבעה על ארבעה דכולהו בעינן שיהא חלון ד"ט על ד"ט: בעא מניה ר' אבא מר"נ בית ועלייה של שני בנ"א. ולול ארובה בקרקעית עלייה פתוח מן הבית לעלייה ועלייה גבוה מקרקע הבית י"ט. צריך סולם קבוע להתירו (זו) [או] אין צריך כי אמרינן ביתא כמאן דמלי דמי הני מילי מן הצד. בחלון שבכותל. אבל באמצע לא. ובעי סולם למהוי כפתח ביניהם כדאמ' בכיצד מעברין סולם תורת פתח עליו. או דלמא ל"ש. ואפי' באמצע ביתא כמאן דמלי דמי והוה כמאן דלא גבי עשרה ואינו צריך סולם קבוע להיות שם במקום פתח להתירן לערב זה עם זה א"ל אינו צריך סבור מינה סולם קבוע אינו צריך הא סולם עראי צריך. איתמר אמר רב יוסף בר מניומי אר"נ אחד סולם קבוע ואחד סולם עראי אינו צריך: אמר ר"י [חלון] עגול צריך שיהא בהקיפו כ"ד טפחי' ושני' ומשהו מהן בתוך עשרה שאם ירבענו נמצא משהו בתוך עשרה וכתב ה"ר משה בר מיימון היה חלון עגול אם יש בו כדי לרבע ארבעה על ארבעה הרי זה כמרובע:

סימן קעט

כותל שבין שתי חצירות גבוה עשרה מערבי' שנים ואין מערבין אחד ובפותיא בכל דהו הוי מחיצה והאי דנקט במתני' רחב ד' משום סיפא נקט ליה:

אמר אביי כותל שבין שתי חצירות גבוה עשרה טפחים והניח סולם רחב ד"ט מיכן בחצר זו וסולם רחב ד' טפחים מיכן בחצר זו ובהם עולין ויורדין מזו לזו. ואין בין זה לזה שלשה. בלומר אפי' אינם מכוונים זה כנגד זה אבל אין רחוקים זה מכנגד זה שלשה ממעט והוי כמכוונים והוי פתח ואם רצו מערבין אחד אבל מרוחקים זה מכנגד זה שלשה לאו פתח הוא. ולא אמרן אלא דלא הוי כותל ד' שאין נח להלך עליו. אבל הוי ברוחב כותל ד' אפי' מיפלגי טובא נמי שהרי עולה לראשו ומהלך בראשו עד שמגיע לסולם חבירו והוי פתח ומערבין אחד:

אמר רב יהודה אמ' שמואל כותל עשרה צריך סולם ארבעה עשר להתירו. שצריך למשוך רגלי הסולם ד"ט מן הכותל לפי שאין סולם זקוף נוח לעלות. ורבי' יצחק בר' שמואל זצ"ל אומר דכי ימשוך נמי י"ט מן הכותל כשיעור גובה הכותל יגיע ראש הסולם לראש הכותל דארבעה עשר הוא שיעור אלכסון של עשרה על עשרה דכל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונא וכן בפר"ח זצ"ל. רב יוסף אמר אפי' שלשה עשר ומשהו. שכשתמשוך רגליו מן הכותל ארבעה לא יהא ראשו נמוך מן הכותל טפח וכיון דלא הוה טפח לית לן בה. אביי אמר אפי' אחד עשר ומשהו שכשתרחיק רגליו מן הכותל ארבעה יהא ראשו נמוך מן הכותל פחות מג' וכלבוד דמי. רב הונא בריה דרב (יוסף) [יהושע] אמר אפילו שבעה ומשהו. דסבירא ליה כרב דאמר סולם זקוף ממעט אע"פ שאין נוח לעלות הרי כשיזקוף אותו יהא ראשו נמוך מן הכותל פחות משלשה טפחים ושפיר דמי וכן הלכה וכ"פ ה"ר משה מיימון. והאי סולם המצרי שאין לו ארבעה [חווקים] דהואיל וקטן הוא ונוח ליטלו משם אינו ממעט ליתא דהא סולם של ז' טפחים ומשהו נוח ליטלו משם ואפ"ה ממעט כדפרישית וכן פירש רבי' שמואל דלית ליה להאי אמורא תהיא מתניתא דסולם הצורי:

אמר רב ביבי בר אביי בנה אצטבא ע"ג אצטבא. סמוך לכותל ויש אויר מפסיק בין זו לזו כגון שהיו לעליונה רגלים. אם יש בתחתונה אורך ארבעה ובה נתמעט גובהו של כותל מעשרה. ממעט. דל עליונה מהכא. א"נ אין בתחתונה ארבעה ויש בעליונה ארבעה ואין בין זה לזה שלשה. חשבינן להו כחד אף על פי שהמיעוט הזה קצר מלמטה הואיל ונתמלא שיעורו למעלה שפיר דמי וממעט אבל אם יש ביניהם שלשה תרתי נינהו ומיעוט באויר לא שמיה מיעוט. ונראה בעיני כגון שאצטבא העליונה למעלה מעשרה

להכי בעינן שיהא בין העליונה לתחתונה פחות מג' דכלבוד דמי שאם היתה אצטבא עליונה למטה מעשרה אפי' היה ביניהם שלשה דל תחתונה מהכא ותמעט העליונה. ואמר ר"נ אמר רבה בר אבוה סולם ששליבותיו פורחות. שהוא עשוי כעין סולמות שלנו שיש אויר בין חווקירן והיינו פורחות שפורחות זו על גב [זו] וזקפו אצל הכותל אם יש בשליבה התחתונה ארבעה. ובה נתמעט הכותל מעשרה. אי נמי אין בתחתונה ארבעה ויש בשליבה העליונה ארבע' ואין בין זה לזה שלשה ממעט. כדפרי' גבי איצטבא. ויש פירושים שכתוב בהם ושליבה התחתונה נמי בשאין מובדלת מן הקרקע שלשה ולא איתבריר לי. משמע לפי' רבי' שלמה שפירש גבי אצטבא אם יש בתחתונה אורך ד' בה נתמעט גובהו של כותל דלא בעינן ד' על ד' וכן משמע גבי סולם שפי' כעין סולמות שלנו כי סולמות שלנו אורך החווקים יכול להיות ארבעה אבל אין רחבים ארבעה שעשוין כעין מקלות דקים. ולפירושו הא דאמ' לעיל בא למעטו לכותל מגובהו אם יש במיעוטו ארבעה מותר להשתמש בכל הכותל כולו אע"פ שאין בו ד' על ד' וקשה דמשמע אע"פ שאין מגיע לראש הכותל ולעיל פרישית דבעינן שיגיע לראש הכותל דאמר רב יהודה אמר שמואל כותל עשרה צריך סולם ארבעה עשר להתירו וכו'. ואין לומר דהתם בדלית ליה ארבעה דהא סתם סולם שמזכיר בכל דוכתי משמע דמיירי ברוחב ארבע כדפרי' לקמן גבי סולם מיכן וסולם [מיכן] וקשין באמצע וכן גבי חקק להשלי' בכותל בכמה. ואמרי' בסמוך אר"נ אמר רבה בר אבוה זיז היוצא מן הכותל והניח עליו סולם כל שהוא מיעטו ופירש"י כל שהוא אפי' אין ברחבו ארבעה מכלל דשאר סולם המתיר בלא זיז בעי ארבע' ואין נר' לומר דהא דבעינן שיהא סולם מגיע לראשו של כותל כגון שהיה בין זה לזה שלשה ושליבה התחתונה נמי גבוהה מן הארץ שלשה דהוי מיעוט באויר ולא שמיה מיעוט ולהכי בעינן שיגיע הסולם עד ראש הכותל. ומפרש רבי' תם זצ"ל דההיא בסולם שאינו קבוע ולהכי בעינן שיהא מגיע עד ראש הכותל. והקשה רבי' יצחק בר שמואל דהא לעיל גבי לול הפתוח מבית לעלייה מבעיא לן אם צריך סולם קבוע אי לא מכלל דבשאר דוכתי פשיטא לן דבעינן סולם קבוע ותו אם אינו קבוע (א') כיון דניטל בשבת אפי' מגיע עד ראש הכותל לא יועיל כמו חריץ שבין שתי חצירות דתנן לקמן דאפי' מלא קש או תבן מערבין שנים ואין מערבין אחד לפי שאינו קבוע שם ועתיד ליטלו ומפרש רבי' יצחק דהכא גבי איצטבא בעינן ד' על ד' דראוי לעמוד ולהתעכב עליו ולעלות על הכותל ולהכי לא בעינן אלא שיתמעט הכותל מעשרה אבל ההיא דבעינן שיגיע ראשו עד הכותל לא איירי ברוחב ד' על ד' וההיא דרב נחמן אמר רבה בר אבוה גבי סולם ששליבותיו פורחות אומר רבי' יצחק בר שמואל דלאו כעין סולמות שלנו אלא כעין

מדריגות ולא כעין מדריגות של אבנים שעשוין כמין סטיו לפנים מסטיו אלא המדרגות בולטים זה ע"ג זה שיש חלל ואויר בין שליבה לשליבה וזהו לשון פורחות כי ההיא דאמרי' בפ' קדשי קדשים בזבחים נמצא כבש פורח על גבי אמה יסוד ואמה סובב והם רחבי' ד' על ד' ולהכי לא חיישי' אלא שלא יהא מהם לראש הכותל עשרה ולא בעינן שיגיע לראש הכותל. (ואיצטבא) [ואיצטריך] דרב ביבי בר אביי ואצטריך דר"נ אמר רבה בר אבוה דאי מדרב ביבי בר אביי הוה אמינא ה"מ גבי איצטבא אבל גבי סולם כשאין. בתחתונה ארבעה ויש בעליונה ארבעה אפי' יש בין זה לזה שלשה ממעט דלא חשיב מיעוט באויר כיון דמאחורי הסולם הכל ביחד והוי כאצטבא אחת ואי מדר"נ אמר רבה בר אבוה הוה אמינא ה"מ גבי סולם אבל גבי איצטבא אפי' אין בין זה לזה שלשה הוי מיעוט באויר דאין איצטבא התחתונה מבטלת האויר [ולא חשיבא בסולם כל שהוא דחזי לעלייה ומבטל האויר] שתחת הזיז קמ"ל:

ואמר ר"נ אמר רבה בר אבוה זיז היוצא מן הכותל ד' על ד' והניח עליו סולם כל שהוא' ואפי' אין ברחבו ד'. מיעטו ולא אמרן אלא דאותביה עלוי'. שהעמידו בקרקע וסמך ראשו עליו בזיז דהוי כחד מיעוטא והרי בעליון ארבעה וכגון שאין חווקי הסולם מרוחקים ג'. אבל אותביה בהדיה. אצל ראשו נסמך לכותל. ארווחי ארוחיה. לזיז ולא הוי האי סולם מתחתיו דרגא לזיז ואין כאן מיעוט שהוא מובדל מן הקרקע הרבה:

ואר"נ אמר רבה בר אבוה כותל תשעה עשר צריך זיז אחר להתירו. בסולם כל שהוא והזיז יוצא באמצעיתו שאין גבוה עשרה לא ממנו ולמטה ולא ממנו ולמעלה. כותל עשרים צריך שני זיזין להתירו. אחד קודם עשרה תחתונים ואחד למעלה הימנו בתוך עשרה עליונים דאי הוה זיז גבוה עשרה לא סגי ליה בסולם כל שהוא מירי דהוה אכותל. ואמר רב חסדא והוא שהעמידן זה שלא כנגד זה. שיכול לקבוע סולם מזה לזה:

אמר רבה א"ר חייא דקלים שבבבל. דהיינו פסקי דקלים של בבל שהניחן סמוך לכותל למעט אין צריך לקובען בקרקע ואע"ג דדבר הניטל הוא דתורת כלי עלייהו דראויין למושב אפ"ה כבידן קובען ומתוך כבידן אין אדם בא ונוטלן. ורב יוסף א"ר אושעיא סולמות שבבבל אינן צריכין קבע מ"ט כבידן קובעתן מ"ר סולם כ"ש דקלים מאן דאמר דקלים אבל סולמות לא:

בעא מיניה רב יוסף מרבה סולם כ"ש מיכן [וסולם כ"ש מיכן] אצלו ואין בשניהם לא בזה ב"ט [ולא בזה ב"ט] רוחב וקבע (שני) קשין של תבואה כעין חווקין מזה לזה להשלימן לד' מהו. א"ל אין כף הרגל עולה בהן. בקשין וסתם עליי' רגלים באמצע הסולם הוא וזו

אינה ראויה לכך הלכך אינו ממעט. קשין מיכן וקשין מיכן. להשלים רחבו לארבעה. וסולם באמצע מהו א"ל הרי כף הרגל עולה בסולם הלכך ממעט:

חקק להשלים בכותל. כגון שהסולם צר והכותל עב ובולט בצד הסולם או הסולם עומד בסוף קרן זוית וחקק בכותל כנגד חווקי הסולם להשלים רוחבו לארבעה. בכמה צריך [להשלים] הרוחב בגובה הכותל. א"ל בעשרה. ועד עשרה ישלימנו וכיון דאיכא בגובה עשרה רוחב ד' הוה ביה שיעור פתח ואע"ג דגבוה טובא לית לן בה. ופי' רבי' שמשון בר' אברהם דאע"ג דלא חקק בכותל אלא עד עשרה אין לחוש רק שיגיע הסולם עד ראש הכותל ור"ת פי' דבעשרה דקאמר היינו שלא ישאר מן הסולם עד ראש הכותל עשרה. חקקו כל הסולם בכותל. כעין שליבות ורחבו במשך הכותל ארבעה. בכמה. גובה צריך לחוק רוחב ד'. א"ל כמלא קומתו. של כותל צריך שיהא משך החווקין ארבעה. ומ"ש א"ל התם מסתלק ליה. התם כי איכ' סולם המגיע לראש הכותל נוח לעלות בו ומיהו לא חשיב למיהוי פתח בציר מרוחב ד' הלכך כי משוי ליה רוחב ד' בגובה עשרה פיתח' הוי אבל הכא אין נוח לעלות כל כך הלכך צריך לחקוק מלא קומתו. ורבי' שמואל פירש חקק להשלים בכותל בכמה. כגון סולם רחב ד' אבל אינו גבוה עשרה בכמה צריך להגביהו שידא חשוב סולם למעט את הכותל הגבוה יותר מעשרה ומ"ש. חקק להשלים מחקקו כולו בכותל. התם בחקק להשלים דאיכ' פורתא סולם מסתלק ליה ונוח (ללב) [לעלות בו]. מהני שמעתתא שמעינן דכל סולם דשמעתין בעינן שיהא ברחבו ארבעה:

בעא מיניה רב יוסף מרבה עשאו לאילן סולם מהו תבעי לרבנן תיבעי לרבי ע"ב לא קאמר רבי בפ' בכל מערבין הנותן עירובי תחומין באילן קנה עירוב דהתם טעמא משום מיקני שביתה ביה"ש הוא ודבר שהוא משום שבות כגון שימוש המחובר לא גזרו עליו ביה"ש הנ"מ בין השמשות אבל לגבי עירובי חצירות טעמא משום דפיתחא משוי ליה חד ע"י עירוב אי לאו דחזי לתשמישתי' כולי יומ' לאו פיתח' מיקרי הלכך לא שרי להו עירוביהו ביה"ש או דילמא אפילו לרבנן פתחא היא ואריא רביע עלת. איסור שבות אומר להם סורו ומ"מ פיתחא שמיה ומשוי להו חרא להשתמש דרך חורין:

עשאו לאשירה סולם מהו תבעי לר' יהודה תבעי לרבנן תבעי לר"י ע"כ לא קאמר ר' יהודה התם מותר לקנות בית באיסורי הנאה בפרק בכל מערבין התם הוא דבתר דיקנה לו עירוב לא ניחא ליה דלינטר. ולא איכפת ליה בשמירתו ואשתכח דלא מתהני מקברא אלא קניית עירוב לבד וההיא לאו הנאה הוא כדמפרש התם דאין מערבין לתחומין אלא לדבר מצוה ומצות לא ליהנות נתנו אבל עירובי חצירו' להנאתו הוא ולא לר"מ והויא הנאה. או דלמא אפי' לרבנן פתחא היא ואריא רביע עלה. ומ"מ החצירות מחוברים

דאע"ג דאסיר בהנ'ת [הא] לא משתמש בה מידי ופתח' שמיה. א"ל אילן מותר ואשירה אסורה מתקיף לה ר"ח אדרבה אילן שאיסור שבת גרם לו ניתסר אשירה שאיסו' דבר אח' גרם לו נשתרי אתמ' נמי כי אתא רבין א"ר אלעזר וא"ל ר' אבהו א"ר יוחנן כל שאיסור [שבת גרם לו אסור כל שאיסור] דבר אחר גורם לו מותר. רב נחמן בר יצחק מתני הכי אילן פלוגתא דרבי ורבנן לרבי מערבין אחד לרבנן אין מערבין אחד אשירה פלוגתא דר"י ורבנן לרבי יהודה תורת פתח עליו וממעט לרבנן אינו ממעט ונראה בעיני דהלכה כר"ח דאילן אסו' ואשרה מותרת הואיל ור' אלעזר ור' אבהו א"ר יוחנן קאי כותיה ולרב נחמן בר יצחק נמי דאמר אילן פלוגתא דר' ורבנן דלרבי שרי ולרבנן אסור וקיי"ל הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו מיהו לענין אשירה הוה משמע מדר"נ בר יצחק לאיסורא דהלכה כרבנן וה"ר משה מיימון פסק אילן מותר ואשירה אסורה.

מתני' כותל שבין שתי חצירות גבוה עשרה ורחב ד' היו בראשו פירות אלו עולין מיכן ואוכלין ואלו עולין מיכן ואוכלין בלבד שלא יורידו למטה דחשיב רשותא באפי נפשיה ולא מיבטל לא לגבי האי ולא לגבי האי. פירש רבי' יצחק בר שמואל דוקא כשאין אלו החצירות יכולות לערב יחד שאין פתח בין חצר לחצר וכותל זה מפסיק ביניהם לגמרי אבל אם יש פתח בכותל זה שבין החצירות שיטלות לערב יחד ועירבו לא מתסר להוריד למטה פירות שע"ג הכותל ומעלין אלו מיכן ואוכלין ואלו מיכן ואוכלין כיון שעירבו אבל אם לא עירבו אסו' דהני אסרי על הני האי כותל שביניהן שגבוה עשר' ורוחב ד' ודלא כר"ש דאמר לקמן גגות חצירות קרפיפות רשות אחת לכלים ששבתו בתוכם דלדידיה היה מותר להוריד למטה א"נ אפי' כר"ש אתיא וכדמפרש לקמן בפ' כל גגות מאי למטה למטה לבתים דמודה ר"ש דבתים וחצירות לאו רשות אחת והת' נמי פסקינן הלכה כר"ש אבל למטה לחצר מותר להוריד מן הכותל. אין בו רוחב ארבעה. בזה הכותל מאי. אמר רב אויר שתי רשויות שולטות בו כיון דלא חשיב למיהוי רשות' בטיל לגבי תרוייהו ורשות שתיהן החצירו' שולטו' בו ואוסרי' זה ע"ז ולא [יזיז בו אפילו מלא] נימא דאפי' על ראשו אסור לטלטל וכגון שלא עירבו כדברי רבי יצחק זצ"ל ור' יוחנן אמר אלו מעלין מיכן מחצירן לראשו ואוכלין ואלו מעלין מיכן מחצירן לראשו ואוכלין וה"ה דמורירין. תנן אילו עולין מיכן ואוכלין ואלו עולין מיכן ואוכלין עולין אין מעלין לא הכי קאמ' יש בו ארבעה עולין ואין מעלין אין בו ארבעה אפילו מעלין נמי. וה"ה דמורידין דמקום פטור הוא ובטיל לכאן ולכאן להקל וקיימא לן רב ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן:

אמר רבה בר רב הונא אמר ר"ג כותל שבין שתי חצירות. גבוה עשרה טפחים. וצדו אחד שוה לארץ כלומר גבוה הוא מן האחד ונמוך הוא לחבירתה כגון שקרקעיתה של זו גבוה

כל כמה דלא גבוה עשרה קרי ליה שוה לארץ. נותנין אותו. להעלות ולהוריד מעליו. לזה ששוה לארץ. וחבירו אסור. דהוה לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה נותנין לזה שתשמישו בנחת:

אמר רב שיזבי אר"נ חריץ שבין שתי חצירות. על פני כל אורך החצירות. עמוק עשרה טפחים מבדיל בין זו לזו והוה מחיצה מעליא. וצידו אחד שוה לארץ. שאינו עמוק ממנה עשרה שקרקעית' נמוך. נותנין לזה ששוה לארץ להעלות ולהוריד מעליו הוה לזה תשמישו בנחת. ולזה תשמישו בקשה נותנין לזה שתשמישו בנחת. הני תרי שמעתתא דכותל וחריץ נמי בחצירות שלא עירבו) אבל בחצירות שעירבו תרוייהו שרי:

כותל שהוא גבו' ובא למעטו אם יש במיעוטו ארבעה מותר להשתמש בכל הכותל כולו ואם לאו אין משתמש אלא כנגד המיעוט. וקס"ד שעשה עפר למטה בקרקע סמוך לכותל או בנה אצטבא או הניח שם פספסין. אם יש במיעוטו ארבעה. אורך לצד משך הכותל הוי כפתח וכיון דממנו ולמעלה גבוה כותל עשרה משתמש כל הכותל שהרי תשמישו בנחת שעולה דרך מיעוט פתחו. ואם לאו אין משתמש אלא כנגד המיעוט. ופרכי' מה נפשך אי אהני מיעוט. למיהוי פתחא. ככוליה כותל לשתמש ואי לא אהני אפי' כנגד המיעוט נמי לא אמר רבינא. לאו בממעטו מלמט' עסקינן דהתם ודאי בציר מארבעה לא מהני למידי אלא כגון שעקר חוליא מראשו. מגובהו של כותל קרי ראשו כדתנן היה בראשו פירות הלכך אי הוה מעוטא ארבעה אורך הוי פתחא לכל הכותל בציר מהכי פתחא היא דלא הוי אבל לאשתמושי ביה שרי כיון דלא גבוה עשרה לא הוי רשותא. וכבר פירשתי לעיל גבי איצטבא דבעינן ד' על ד' וכל הני מעוטי דשמעתי' כגון דליכא עשרה מראשו לראש הכותל: אמ' רב יחיאל כפה ספל. סמוך לכותל ומיעט גובהו מעשרה ממעט וכגון שהוא ארוך ארבעה הוי מיעוט. בין לענין למיהוי פתחא בין לענין שאילו עולין מיכן ואוכלין ואלו עולין מיכן ואוכלין כך פירש רבינו שמואל זצ"ל וכגון דחבריה בארעא ואית ליה אוגנים כעין ספלים שלנו דעכשיו עפר מונח עליהם והוי כעין מזיז עפר ממקומ' ודומה לחופר וכגון דבעי מרא וחצינא דהוי כלי שאינו ניטל בשבת דכל דבר הניטל בשבת אינו ממעט: אמר רב הונא עמוד ברה"ר גבוה עשרה ורחב ארבעה רה"י הוא והנוטל ממנו או נותן עליו חייב ואם נעץ בו בראשו. יתד כל שהוא מיעטו לרחבו מארבעה וביטלו מתורת רה"י. אמר רב אדא בר אהבה ובגובה היתד שלשה. אבל אם אינו גבוה היתד ג' כגגה דעמוד חשוב ולא ממעט. אביי ורבא דאמרי תרווייהו אע"פ שאינו גבוה ג' מ"ט לא משתמש ליה רב אשי אמר אפי' שגבוה שלשה מ"ט אפשר דתלי ביה מידי וכיון דחזי ליה לתשמישתיה מיניה חשיב ולא ממעט ואפי' מלאו כולו

ביתדות לא ממעט מפני שיכול להניח דף ארבעה או שוטח על יתידות בגד ומשתמש עליו בנחת הלכך לא ממעט:

מתני' נפרץ הכותל שבין שתי חצירות עד עשר אמות מערבין שנים אם רצו [מערבין] אחד מפני שהיא כפתח יותר מיכן הויא פירצה והוו להו כולהו כדיורי חצר אחת ואם עירבה כל אחת לעצמה הו"ל כחולקין את עירובן ואוסרין אלו על אלו הלכך מערבין אחד ואין מערבין שנים (אומ') [או] מבטלים רשות זו לזו דכחצר א' דמי:

סימן קפ

מתני' חריץ שבין שתי חצירות. ארוך ומפסיק על פני כל החצר כולה. עמוק עשרה ורחב ארבעה. דפחות מיכן נוח לפסעו משפתו אל שפתו. מערבין שנים ואין מערבין אחד אפי' החריץ מלא תבן או קש. דלאו סתימה דלא מבטל ליה התם דסופו ליטלו. הלכך החריץ הוי מחיצה בין החצירות ומערבין שנים ואין מערבין אחד:

היה החריץ מלא עפר או צרורות ה"ז בטל מסתמ' ואין כאן חריץ ומערבין אחד כמו בנפרצה יותר מעשר ואין מערבין שנים ואפי' קש ותבן אי בטליה בפירוש [ואמר] לא שקילנא ליה מהכא בטיל ומערבין אחד ואין מערבין שנים וכן הדין אפי' מלאו ארנקיאות ובטלן אבל מסתמא לא בטלי קש לתבן הניטל בשבת לא בטיל מסתמא. וקשה דבפרק הזורק אמר אביי בור ברה"ר עמוקה עשרה ורחב' ארבע' מליאה מים וזרק לתוכה חייב מלאה פירות וזרק לתוכה פטור מ"ט מים לא מבטלי מחיצתא פירות מבטלי מחיצתא ופירש רש"י התם כאלו מלא עפר ואמאי הלא פירות ניטלי' הם בשבת ואמאי מבטלי מחיצתא ופירש רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דמדאורייתא ודאי מבטלי פירות אבל לענין עירוב דרבנן הוא ויש לחלק בין מבטלו התם לאין מבטלו אבל קשה דהא פרכי' עלה בגמ' לענין אוהל שהיא דאורייתא אלא נראה בעיני דתבן וקש דלא חשוב ואין דרך לעשות מהם אוצר מסתמא לא בטליה. ולא מבטלי מחיצה אבל פירו' דחשיבי ודרך לעשות מהם אוצר מסתמא בטלינהו ומבטלי מחיצתא הואיל ופרישית דמסתמא בטלינהו והוי אוצר אם לא נסתפק מהם קודם השבת אסור להסתפק מהם בשבת דאין מתחילין באוצר בשבת תחילה בפרק מפנין:

מתני' חריץ שבין שתי חצירות עמוק עשרה ורחב ארבעה [ונתן עליו נסר שהוא רחב ארבעה] מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד פחות מיכן מערבין שנים ואין מערבין אחד אמר רבא ל"ש. דבעי נסר רחב ארבעה. אלא שנתנו לרחבו. שנתן ארכו של דף לרוחב החריץ משפה לשפה כעין גשר. אבל לארכו. שנתן לארכו דף ד' אורך ע"ג יתידות אצל

שפתו וסתם קצת רוחב החריץ ומיעטו מד'. אפי' כל שהוא. שהיתה דף קצרה אפי' אינה אלא אצבע. הרי מיעטו לרוחב החריץ מארבע במשך מדת פתח ומתני' רחב ארבעה תנן : **מתני'** שתי בצוצטראות. דהיינו נסרים בולטין מתקר' העליה לר"ה ואם ישנן זו אצל זו בשתי העליות של שני דיורין ונתן נסר רחב ארבע כמין גשר מזו לזו הוי נמי פתח ומערבין שנים ואם רצו מערבין אחד אמר רב' הא דאמרת זו כנגד זו אין זו שלא כנגד זו לא וזו למעלה מזו לא לא אמרן אלא שיש בין זו לזו שלשה [אבל] אין רחוקו' זו מזו שלשה כצוצטרה עקומה היא. וקשה כיון דע"י נסר רוחב ארבעה איירי היכי דייק בגמ' [זו כנגד זו] אין שלא כנגד זו לא אפי' מיפלגי טובא לישתרי ע"י נסר רוחב ארבעה ומפר"ת דלא איירי בנותן נסר מזו (אלא) [לזו] :

סימן קפא

מתני' מתבן שבין שתי חצירות גבוה י"ט. דהיינו גדיש של תבן ומפסיק על פני כל רוחב החצירות. מערבין שנים ואין מערבין אחד. אילו מאכילין. מן התבן לבהמתן מיכן ואילו מאכילין לבהמתן מיכן. דלא חיישי' דילמא מימעט תבן מעשרה והויא לה חדא רשותא ואסרי אהדדי ולא אסקי אדעתייהו ומטלטלי בחצר להא לא חיישינן דהא אפי' מימעיט אי לא הוה מיעוט על פני עשר אמות ויותר לא אסרי דהא (על) [עד] עשר הוי פיתחא ואין בהמה ממעטת באכילתה כ"כ [בשבת] אחת. נתמעט התבן. על פני כל החצירות [או] במשך עשר אמות ועוד. מערבין אחד. אם נתמעט בחול. ואין מערבין שנים. אמר רב הונא ובלבד שלא יתן לתוך קופתו. בידים דילמא שקיל טובא וממעיט ליה מעשרה וקא מטלטל בחצר האסורה. ומאכילין דקתני במתני' שהבהמה (רואה) [באה] ואוכלת והתם לא חיישי' לדילמא אמעיט דבהמה קלי קלי קאכלה. ופרכי' ולאוקומי שרי בהמתו על התבן כדי לאכול שרי ולא גזרי' דילמא שקיל בידים וספי לה אלמ' חמיר עליה (רבנן) איסו' דרבנן ולא עבד ליה והאמר רב הונא א"ר חנינא מעמיד אדם את בהמתו על גבי עשבים (מחותכי') [מחוברי'] כשב' לאכול ולא חיישי' דילמ' עקר בידי' ומאכיל לה דהא חמיר עליה איסור שבת. ואין מעמיד אדם על גבי מוקצה בשבת. דאיסור מוקצה קיל ליה וחיישי' דילמא שקיל וספי ליה הכא נמי כיון דאיסור דרבנן היא דאיכא ניחוש. ושנינן מתני' לאו דמוקי לה עליה בידים אלא קאי' לה באפה שלא תלך למקום אחד ואיהי אזלה ואכלה וכולי האי לא גזור רבנן. ופרכי' לא יתן לתוך קופתו תבן והתניא בית שבין שתי חצירות. ושני בתים משני חצירות פתוחין לו. ומלאהו תבן מערבין שנים ואין מערבין אחד זה נותן לתוך קופתו ויאכיל וזה נותן לתוך קופתו ויאכיל נתמעט התבן מי"ט שניהם אסורות כיצד הוא עושה. להתיר מיהא את האחד נועל את ביתו הפתוח לאותו בית

ומבטל את רשותו. הוא אסור. להוציא מאותו בית לחצר שלו שהרי ביטל רשותו ואין לו בחצר כלום. וחבירו מותר. וכן אתה אומר בגוב של תבן שבין שני תחומי שבת. דהיינו. בור רחב להכניס בו תבן ואם בין שני תחומין הוא חציו בתחום עיר זו וחציו בתחום עיר זו אלו נוטלין ומאכילין מתוך תחומן ביו"ט וכן אלו ואין חוששין שמא יטלו אלו מתוך תחום שני. קתני מיהת זה נותן לתוך קופתו ויאכיל וזה נותן לתוך קופתו ויאכיל אמרי בית כיון דאיכא מחיצות ותקרה ניכר שגג הגדיש מתרחק מן התקרה ואי מפחית מעשרה מנכרא ליה מילתא ופריש וללישנ' דמוקצה נמי [אין] אסור משום מוקצה אלא מעשרה ולמטה דכל מעשרה ולמעלה לא (צריך) [צורת] מחיצה היא אבל מתניתין דקאי מתבן בחצר ואין עליו תקרה לא מינכרא מילת'. ופרכי' נתמעט התבן מי"ט שניהם אסורות הא עשרה שרי ואע"ג דמידליא תקרה טובא ש"מ מחיצה (היא פסקתא) [המפסקת] בבית שאינה מגעת לתקרה שמה מחיצה ותיובתא למ"ד בפרק הדר גבי חמש (חצירות) [חבורות] ששבתו בטרקלין דבמחיצה עשרה שרו ב"ה עירוב אחד משום דאין מגיעות לתקרה ולא מיפלגי דיורין. אמר אביי הכא בבית שלשה עשר חסר משהו עסקינן ותבן עשרה ורב הונא ברי' דרב יהושע אמר אפי' תימא בבית עשרה ותבן שבעה ומשהו דכל פחות מג' כלבוד דמי והויא מגעת לתקרה מטעם לבוד (הלכתא) [הלכך] ההיא דפ' הדר דסברי ב"ה אליבא דר' יהודה הסבר דמחיצות שאין מגיעות לתקרה דעירוב אחד לכולם היינו שיש ג"ט או יותר בין מחיצ' לתקר'. [אבל אם אין ג"ט בין מחיצה לתקרה] הויא לה מגעת ואפי' לב"ה צריך עירוב לכל חבורה וחבורה. ופרכי' מדקתני נתמעט התבן מי"ט שניהם אסורות ש"מ דיורין הבאין בשבת. כי הכא דאמש לא הוו דיורין אלא מן התבן והלאה ועכשיו הם שולטים בכל הבית אסורין ולא אמרי' שבת הואיל והותר' הותר'. ופלוגת' היא בפ"ק גבי שיירא שחנתה בבקע'. ושנינן דילמא אמעיט מאתמול. מיהו לדידן דקיי"ל דלענין מחיצה לא אמרי' שבת הואיל והותרה הותרה כדפרישית בפ"ק מיתוקמא מתני' בנתמעט היום בשבת וש"מ דדיורין הבאין בשבת מחמת מחיצה אסורין ולא אמרי' לענין מחיצה שבת הואיל והותרה הותרה. ופרכינן אהא דקתני כיצד הוא עושה להתיר מיהא את האחד נועל את ביתו הפתוח לאותו בית ומבטל את רשותו. תרתי. בתמיה וכי תרוייהו צריך לבטל את רשותו וגם לנעול את ביתו. ושנינן הכי קאמר או נועל את ביתו. דגלי דעתיה דאסתלק מהכא והיינו בטוליה. או מבטל רשותו בפירוש וא"צ לנעול. ואב"א לעולם תרתי בעי לנעול ולבטל רשותו ולענין היתר חבירו בחדא סגי ומיהו לדידיה בעי למיעבד הרחקה כיון דדש ביה דלא ליתו לטלטולי ופירש רש"י וה"ה דס"ל להאי תנא דכל מבטלי רשות בעו לנעול. לל"ק דבנעילת דלת לחודיה הוי ביטול

לא תקשי ההיא דפרק הדר דקתני כיצד הוא עושה אומר לו רשותי קנויה לך רשותי מבוטלת לך דלא אתא למעוטי נעילת דלת דגלי דעתיה דביטל והוה ביטול אלא היא גופה קתני כיצד לשון ביטול כשמבטל בפירוש וללישנא אחרינא שמעי' מהכא דבעי ביטול ונעילת דלת כדי שלא יבא לטלטל ומסתייעא מילתא מההוא ינוקא דפרק הדר דאשתפיך חמימיה דאמר להו רבא פנו לי מני מבי גברי לבי נשא שבחצירו של רבא היו חמין וחמי התינוק נשפכו וחמין בחצר אחרת ופתח ביניהם ולא עירבו שתי חצירות יחד ולרבא היו בביתו חדרים פנימים שאינם פתוחים לחצר ותנן במתני' המבטל רשות חצירו אסור להוציא מביתו לחצר דהא לאו דידיה הוא הלכך פינה כליו מבי גברי לבי נשי כדי שלא יבוא להוציא משם לחצר והלך וישב בחדרים הפנימים וביטל רשות חצירו לבני חצר האחרת הא למדת שעשו הרחקה כדי שלא יבוא להוציא מביתו לחצר וה"ה דנעילת דלת לחודיה הוה סגי ליה אלא דעבד הרחקה טפי ופרכי' אהא דקתני הוא אסור וחבירו מותר פשיטא לא צריכא דהדר האי מקבל רשות ומבטל רשות למבטל הראשון לאחר שעשה צרכיו והא קמ"ל דאין מבטלין וחוזרין ומבטלין ולא תיקשי מינה לרב דאמר בפ' הדר מבטלין וחוזרין ומבטלין דאיהו מוקי מילתיה כתנאי כדרב ששת דהתם:

סימן קפב

מתני' כיצד משתתפין במבוי מניח את החבי'. משלו אם ירצה. ואומר ה"ז לכל בני מבוי ומזכה להם ע"י בנו ובתו הגדולים. ואומר להם קבלו חבית זו וזכו בה לשם כל בני מבוי. וע"י עבדו ושפחתו העברים וע"י אשתו אבל אינו מזכה לא ע"י [בנו ובתו הקטנים ולא ע"י] עבדו ושפחתו הכנענים מפני שידם כידו ולאו זכיה הוא. פסק ר"ת בנו גדול וסמוך על שולחן אביו אינו מזכה על ידו דתנן פ"ק דב"מ מציאת בנו ובתו הגדולים הרי אלו שלהם וא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן לא גדול גדול ממש לא קטן קטן ממש אלא גדול וסמוך על שלחן אביו זהו קטן ואע"ג דשמואל פליג התם קיי"ל דכל שמואל ור"י הלכה כר' יוחנן הלכך גדול וסמוך על שלחן אביו אינו מזכה על ידו מפני שידו כיד אביו. ושפחתו העברי' דמזכה על ידה אע"ג דקטנה היא דאי אתיא שתי שערות מאי בעיא גביה הא אמרי' פרק התקבל שאני שיתוף מבוי דרבנן ופר"ח זצ"ל התם ואע"ג דאמרי' כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ה"מ במילתא דאית ליה עיקר מה"ת אבל אין לה עיקר מן התורה לא וא"ת בנו ובתו הקטנים נמי יזכה על ידם כמו ע"י שפחתו הקטנה ופיר"ת דקטן דמתני' אפילו הוא גדול קרי ליה קטן הואיל וסמוך על שלחן אביו וקטן ואינו סמוך על שלחן אביו קרי ליה גדול ומזכה על ידו כההיא דר' יוחנן לענין מציאה ה"ה כאן לענין עירוב ולשמואל דפליג אדר' יוחנן י"ל דכל קטן חשיב ידו כיד אביו כי היכי דלא

תקשי ליה שפחה קטנה שמזכה על ידה וא"ת שפחה נמי היאך מזכה על ידה הרי היא סמוכה על שלחן רבה ופיר"ת דשפחה אוכלת בשכרה. ורבי' יצחק בר שמואל פי' דלא חשבי' ידה כיד בעה"ב בשביל שהיא סמוכ' על שולחנו אלא דוקא בבנו. וכל הסמוכין על שלהן בעה"ב אין מציאתן שלו. וה"ר שמשון הזקן זצ"ל פסק דיכול לזכות על יד בנו ובתו הגדולים ואפי' סמוכין על שלחנו דלא אר"י לא גדול גדול ממש אלא במציאה אבל בעירוב גדול גדול ממש וקטן קטן ממש תדע דבתלמוד שלנו ובתלמוד ירושלמי מייתי מילתיה דר' יוחנן אמציאה ולא מייתי אעירוב. ובירושלמי דפרקין פריך מה אנן קיימין אם בגדולה זכתה בסימניה אם בקטנה הקטנה זוכה א"ר יודן בר שלום קומי ר' יוסי תפתר כמ"ד הקטן תורם א"ל אפי' תימא [אין] הקטן תורם הקטן זוכה. והתנינן אינו מזכה על יד בנו ובתו הקטנים מפני שהן כידו רבנן דקיסרי אמרי כאן בתינוק שיש בו דעת כאן בתינוק שאין בו דעת. וההיא דפרק מי שהוציאוהו דאמר שמואל עירוב משום קנין ורבה אמר עירוב משום דירה ואמרי' איכא בינייהו קטן דלשמואל קטן לא הוי שליח לעירובי חצירות ולרבה הוי שליח א"כ תקשי מתני' לשמואל דהא מערב ע"י בנו ובתו הקטנים ולדברי ר"ת תקשי ליה שפחה קטנה. הלכך יש לומר דהא דקאמר דאיכא בינייהו קטן היינו שיש לו בית לקטן דלשמואל אין מניחין בו עירוב ולרבה מניחים בו עירוב. והא דתנן שמזכה להם ע"י אשתו אוקמה רב אשי שלהי מס' נדרים בשיש לה חצר באותה מבוי דמיגו דזכיא לנפשה זכיא נמי לאחריני. והשתא אי אינה מקבלת פרס מיניה אפי' אין לה חצר מזכה על ידי [אשתו] הואיל ולא (מיתינא) [מיתזנא] מניה אין ידה כידו אלא על כרחין [במקבלת] פרס מניה וכר' יהודה בן בבא דפ' הדר דאוסר [בנשים] ומתיר בעבדים ורב אשי אוקמה הכי אליבא דרב ורב אייתי סייעתא מקרא לריב"ב לעיל ומסתייע' מילתא דהלכתא כר' יהודה ב"ב. וצריך לעיין בנו ובתו הקטנים בשיש להם בית באותה חצר אם זוכים לאחרים מיגו דזכי לנפשייהו:אמר רב יהודה חבית של שתופי מבואות צריך להגביה מן הקרקע טפח. כשהוא מזכה אותה להן דכל כמה דמנחא ברשותיה לא זכייה והכי תני לה בתוספתא אם משלהן א"צ לזכות אם משלו השליח מגביה מן הקרקע ואומ' זכיתי לכם. מיתיבי כיצד משתתפין במבוי מביאין החבית של יין ושל שמן ושל תמרים ושל גרוגרות ושל שאר כל מיני פירות אם משלו צריך [לזכות] ואם משלהם צריך להודיע ומגביה מן הקרקע משהו. מאי משהו נמי דקאמר טפח פירש"י אם משלהם צריך להודיע אם חפצים בכך שמא מקפידים הם ואמרי' בפרקי קמאי המקפיד על עירובו שעינו צרה באותה פת לתתה לאחד מחבירו אינו עירוב אבל משלו א"צ להודיע דזנין לו לאדם שלא מדעתו ואתייא

הא ברייתא כשמואל דאמר בפרק מי שהוציאוהו המקפיד על עירובו אינו עירוב וש"מ דהלכה כשמואל: איתמר שתופי מבואות רב אמר א"צ לזכות ושמואל אמר צריך לזכות. עירובי תחומין רב אמר צריך לזכות ושמואל אמר א"צ לזכות ואוקימנא לדרב כתנאי. אר"נ נקיטינן אחד עירובי תחומין ואחד עירובי חצירו' ואחד שתופי מבואות צריך לזכות בעי ר"נ עירובי תבשילין מאי צריך לזכות או א"צ לזכות א"ר יוסף מאי תבעי ליה לא שמיע ליה הא דא"ר (נחומי) [נחמן] בר רב אדא אמר שמואל עירובי תבשילין צריך לזכות וכן פסק רבינו יצחק בר שמואל דכולם צריך לזכות וכן פסק בשאילתות בפרש' בשלח דכולם צריכים לזכות עירובי תחומין ועירובי חצירות ושתופי מבואות ועירובי תבשילין ואע"ג דבעי ר"נ עירובי תבשילין מאי הא אסיק אביי דלא שמיע ליה הא דאמר שמואל עירובי תבשילין צריך לזכות דאי שמיע ליה לא הוה מבעיא ליה: איתמר איזהו אשירה סתם. דאע"ג דלא חזינא דפלחוה מחזקי' לה בהבי. א"ר כל שכומרין משמרין אותה ואין טועמי' מפירותיה. דאי לאו דפלחוה לא הוו פרשי מינה. ושמואל אמר כגון דאמרי הני תמרי לשיכרא דבי נצרפי. עכו"ם. דשתו ליה ביום אידם. ואמר אמימר אמרו לי סבי דפומבדיתא הלכתא כותיה דשמואל. סבי דפומבדיתא רב יהודה וישיבתו פ"ק דסנהדרין. איתמר רב חייא בר אשי אמר עושין לחי מאשירה רשב"ל אומר עושין קורה מאשירה מ"ד קורה כ"ש לחי. דאין לה שיעור לרחבה ועוביה. אבל קורה. צריכה טפח לקבל אריח ובריאה כדי לקבל אריח והאשירה כיון דבעיא שריפה דכתיב ואשיריהם תשרפון באש שיעורה לאו שיעורא הוא דכשרופה דמיא. מ"ד לחי אבל קורה [לא] כתותי מיכתת שיעורא כדפרי'. ה"ר משה מיימן פסק כר"ח בר אשי דעושין לחי מאשירה אבל לא קורה משום דבעיא שיעורא אבל לחי פתחא הוא ואריא רביע עליה כדאמרי' לעיל גבי סול' ואע"ג דאמרי' בפרק בכל מערבין דאסור לקנות בית באיסורי הנאה הכא שרי מהאי טעמא ואע"ג דלחי נמי בעי שיעור גובה וגם רוחב משהו מיהא בעי מ"מ כיון דלא בעי אלא שיעור זוטא לא החמירו כולי האי. וה"ר אברהם זצ"ל פי' דלחי אם היה מדבק הכתיתים בכותל הוה לחי ובלבד שלא [יהו] ניטלים ברוח והא דמכשרינ' לעיל סולם של אשירה אע"ג דבעי רחב ד' ולא אמרי' מיכתת שיעור' כמו קורה אומר רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דהתם חשיב פתח כיון דחזי לעליה אי לאו איסורא דאשירה אבל שיעור קורה אינו מהמת דבעי ראוי צורה כל כך אלא שהצריכו חכמים שיעור של חשיבות והא דפסלינן לולב של אשיר' ואפי' ביו"ט שני ש"מ דכמאן דליתיה דמי שאני דמשום מצוה החמירו טפי :

סימן קפג

מתני' נתמעט האוכל משיעורו מוסיף ומזכה ואינו צריך להודיע. שהרי כולן נתרצו בתחילה כשעירב בתחילת השנה לצורך כל השנה והניח האוכל מן החבית באחד מבתי החצירות הפתוחות למבוי וכל הימים שיש שם מזון שתי סעודות ואינו נאכל אינו צריך לערב שהרי מעורבות הן וכמאן דכולהו הכא דיירי דמו אבל נתמעט ממזון ב' סעודות או מגרוגר' לכל אחד ואחד בזמן שהן מועטין כדלקמן ה"ז מוסיף ומזכה ואינו צריך להודיע שהרי כולן נתרצו בתחילה. ניתוספו עליהם מוסיף ומזכה וצריך להודיע. לדיורין שנתוספו אם דעתן בעירוב כגון שמערב משלהם וטעמא כדפרי' לעיל גבי הא דא"ר יהודה חבית של שתופי מבואות צריך להגביה. במאי עסקי' דקתני בנתמעט אינו צריך להודיע דמשמע הא כלה לגמרי צריך להודיע. אילימא במין אחד. שחוזר ומערב מאותו מין הראשון. מאי איריא נתמעט אפי' כלה נמי דתניא כלה האוכל ממין אחד אין צריך להודיע משני מינים צריך להודיע. וקס"ד דה"ה לנתמעט. איבעית אימא ממין אחד מאי נתמעט נתמטמט. וכלה לגמרי. איבעית אימא משני מינים. ותקא נקט נתמעט ודקשיא לך ברייתא כלה שאני דבריית' כלה דווק' נקט אבל נתמעט אפי' משני מינים א"צ להודיע. וקיי"ל אפי' נתוספו עליהן א"צ להודיע דמתניתין בע"ח ושיתופי מבואות עסקינן כדמוכח שלהי פירק' דפרכינן מינה לאוכוחי דפליגי בחצר ושיתופי מבואות א"צ להודיע מיהו בחצר שבין שני מבואות צריך להודיע כדפרישית לקמן :

סימן קפד

מתני' כמה הוא שיעורו בזמן שהן מרובין מזון שתי סעודות לכולן בזמן שהן מועטין כגרוגרת לכל אחד ואחד. א"ר יוסי במה דברים אמורים בתחילת העירוב אבל בשירי עירוב. שנתמעט משיעורו. כל שהוא. אין צריך להוסיף ולא אמרו לערב בחצירות. אחר שנשתתפו במבוי אלא כדי שלא לשכח את התינוקות " שלא תשתכח תורת עירובי חצירות מתינוקות הבאין הלכך מקילינן ביה כדפירש רש"י הכא. ולא נהיר' שיקילו בשתופי מבואות בעבור שצריכין עדיין לערב בחצירות דהא מתני/ דכמה הוא שיעורו בשיתופי מבואות אייריי ותו דשתופי מבואות בכל מינים ועירובי חצירות דוקא בפת ובשלימה ומה ענין זה אצל זה. ובפרק מי שהוציאוהו לעיל פירש לא אמרו לערב בחצירות אלא שלא לשכח את התינוקות שלא תשתכח תורת עירוב מדורות הבאים אבל עיקר עירוב בתחומין הוא. גם זה לא יתכן דלא אייריי בעירובי תחומין כלל. ורבי' שמואל [פירש] לא אמרו לערב עירובי חצירות אלא כדי שלא תשתכח תורת עירובי תחומין דקרובין להיות דבר תורה ואליבא דר"ע דאמר תחומין דאורייתא וכעין זה מפרש רבי'

יצחק בר שמואל שלא לשכח תורת עירובי תחומין קאמר ולאו דוקא נקט לא אמרו לערב בחצירות דעיקר משנה בשתופי מבוי איירי. ובעיני נר' כדפירש"י הכא דהכי תניא בפ' הדר מערבין בחצירות ומשתתפי' במבוי שלא לשכח תורת עירוב מתינוקות אלא שאין לסיים שבעבור זה מקילין בשיתוף שצריכין עדיין לערב בחצירות דלא יתכן כדפרי' אלא שק"ק לישנא דלא אמרו לערב בחצירות. ובירושלמי מפרש דמה שתקנו לערב בחצירות מפני דרכי שלום והכי איתא התם אריב"ל מפני מה מערבין בחצירות מפני דרכי שלום מעשה באשה אחת שהיתה דובבת לחבירתה פי' שונאה כמו בעל דבב'. ושלחה עירובה ביד בנה נסתיה פי' נסבתיה וגפפתיה ונשקתיה אמר קומי אימוי אמרה הכן רחמה לי ולא הוינא ידענא מתוך כך עשו שלום ביניהם הדה היא [דכתיב] דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. וכמה הן מרובין אר"י אמר שמואל משמונה עשר בנ"א ואילך מ"ש י"ח דנקט אמר רב יצחק בריה דרב יהודה לדידי מפרשא לי מניה דאבא כל שאילו מחלקן למזון שתי סעודות ביניהן ואין גרוגרת לכאו"א. שיש מהם יותר ממנין גרוגרות של שתי סעודות מרובים נינהו ותנן במתני' דלא בעי כגרוגרת לכל אחד ואחד אלא במזון שתי סעודות סגי (ואידך) [ואי לא] שאין במנינם רב כמנין גרוגרות של שתי סעודות ולא בעי שתי סעודות אלא כגרוגרת לכל אחד היינו פירוש דמתני' ורב יהודה דנקט י"ח ולא תנא כדקאמרי' אגב אורחיה בעא לפרושי מתני' דמזון שתי סעודות הוי י"ח גרוגרות. וזה לשון ה"ר משה מיימון וכמה שיעור האוכל שמשתתפין בו בגרוגרת לכאו"א מן בני המבוי או מן בני המדינה והוא שיהו י"ח או פחות אבל אם היו מרובים ע"ז שיעורן (תחת) [שתי] סעודות שהן שמונה עשר גרוגרות שהם כששה בצים בינוניות אפי' היו משתתפין אלפים ורבבות שתי סעודות לכולן :

סימן קפה

מתני' נותן אדם מעה לחנוני. שהוא מוכר יין ודר עמו במבוי. או לנחתום. מוכר ככרות ודר עמו בחצר שיזכה לו בעירוב עם חביריו אם יבואו בני המבוי לקנות ממך ככר לעירוב יהא לי חלקי בו. דברי ר"א וחכ"א לא זכו לו מעותיו. שאין מעות קונות עד שימשוך ואפי' עירב החנוני הזה לכל האחרים וזכה גם לזה אינו עירוב שהרי לא נתכוין לזכותו לו במתנת חנם בשאר מזכין בעירוב אלא לקנות המעה והרי אינה קנויה לו דכיון דמעות אינם קונות לא סמכיה דעתיה דהאי ולא הוי דעתיה [לאקנוייי] ונמצא מערב לו במעותיו שלא מדעתו. ומודים בשאר כל אדם שזכו לו מעותיו שאין מערבין לו לאדם משלו אלא מדעתו. הלכך גבי חנוני כי א"ל קנה לי לא נתכוין אלא לקנות ממנו ולא סמך עליו שיעשה שלחו ומעות אינם קונות ולא סמכה דעתיה נמצא מערב לו שלא לדעתו

אבל אם משך הככר והניחו אצלו לכך שליח עשאו. א"ר יהודה בד"א בעירובי תחומין. שחוב לו שמפסיד לצד האחד ושמא אין נוח לו. אבל בעירובי חצירות ושתופי מבואות מערבין לדעתו ושלא לדעתו לפי שזכין לו לאדם שלא בפניו. ואין חבין לו גרסי' ול"ג אלא לפניו. וגבי חנוני אם עירב החנוני הזה לכל האחרים עירובי חצירות וזכה גם לזה דוי עירוב. הא דקתני ומודים בשאר כל אדם שזכו לו מעותיו מאן שאר כל אדם אמר רב בעה"ב וכן אמר שמואל בעל הבית. שאמר לו חבירו הלך מעה זו וזכה לי בעירו' זה והלך וזכה לו שקנה עירוב דהואיל ואין בעה"ב רגיל למכור ככרות לא נתכוין זה אלא לעשותו שליח ונעשה כאומר לו ערב לי. ואמר שמואל ל"ש אלא שנתן מעה לחנוני אבל נתן לו כלי לחנוני קנה בקנין סודר והוי עירוב ואמר שמואל לא שנו אלא שנתן מעה לחנוני ואמר לו זכה לי אבל אמר לו ערב לי שויה שליח וסמכה דעתיה דקיי"ל חזקה שליח עושה שליחותיה בפרק בכל מערבין הילכך מערב לדעתו הוא וקנה עירוב. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהורה. דבעירובי חצירות ושתופי מבואות מערבין שלא לדעתו. ולא עוד אלא כ"מ שאמר ר' יהודה בעירובין הלכה כמותו א"ל רב חנא בגדתאה לרב יהודה אמר שמואל אפי' במבוי שניטלו קורותיו או לחייו. בשבת דמקיל בה ר' יהודה בפ' כל גגות ואמר מותרין לאותה שבת. א"ל בעירובין אמרתי כל היכא דאיירי בהלכות קניית עירוב ולא במחיצות ודוקא בחצר הפתוח' למבוי אחר קאמר ר"י דא"צ להודיע דודאי לא ניחא ליה אלא בהאי אבל בחצר שבין שני מבואות דלא ידעינן להי מנייהו ניחא ליה מודה ר' יהודה שצריך להודיע:

הדרן עלך חלון

סימן קפו

כיצד משתתפין בתחומין מניח את החבית ואומר ה"ז לכל בני עירי לכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה וכל מי שקיבל עליו. לסמוך מבע"י. על עירוב זה ולילך מותר. משחשיכה אסור שאין מערבין משתחשך ולעיל בפ' חלון נמי גבי שתופי מבואות נקט נמי חבית לפי שכל פירותיהן היו רגילים להניח בחביות כדתניא לעיל בפ' חלון מביאין החבית של יין ושל שמן ושל תמרים ושל גרוגרות ושל שאר כל מיני פירות. ש"מ אין ברירה דאי יש ברירה תיגלי מילתא דמבע"י הוה ניחא ליה ולא מסתבר דאין ברירה בעירובי תחומי' דרבנן כההיא דפ' בכל מערבין דא"ל רבא לר"נ מאן האי תנא דאפי' בדרבנן לית ליה ברירה. אמר רב אשי הודיעיהו מבעוד יום ולא הודיעוהו קתני. הודיעוהו מבעו"י ושתק מותר אע"פ שלא נתרצה מבעוד יום ונתרצה משחשיכ' אמרי' הוברר הדבר שקודם זמן קניית עירוב דעתו לכך. לא הודיעוהו עד שחשיכה מאי ברירה

איכ' הא לא הוה ידע דאיכא עירוב דנימא דעתיה עליה הואי. א"ר יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה. שלא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום ע"י עירוב אלא לדבר מצוה. לכאורה משמע בפרק בכל מערבין דליתא לדרב יוסף דתנן התם מערבין לכהן טהור בתרומה טהורה בקבר ואוקימנא דאזיל בשידה תיבה ומגדל ובלא הוכשרה ומייתי לה בפשוטי כלי עץ ופרכי' אי הכי מ"ט דרבנן דאסרי קסברי אסור לקנות בית באיסורי הנאה מכלל דר' יהודה סבר מותר קסבר מצות לא ליהנות ניתנו אלא הא דאמר רבא מצות לאו ליהנות נתנו לימא כתנאי אמרה לשמעתיה אמר לך רבא אי ס"ל דאין מערבין אלא לדבר מצוה דכ"ע מצות לא ליהנות נתנו והכא בהא קמיפלגי דמ"ס אין מערבין אלא לדבר מצוה ורבנן סברי מערבין אף לדבר הרשות והלכך הנאה היא. ואלא הא דאמר רב יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה כתנאי אמרה לשמעתיה אמר לך רב יוסף דכ"ע אין מערבין אלא לדבר מצוה ודכ"ע מצות לא ליהנות נתנו והכא בהא קמיפלגי מ"ס כיון דקנה ליה עירוב לא ניחא ליה דנינטר ומ"ס ניחא ליה דנינטר דאי מצטריך ליה אכיל ליה. משמע אבל לרבא הויא מסקנא דבהא פליגי דר' יהודה סבר אין מערבין אלא לדבר מצוה ורבנן סברי מערבין אף לדבר הרשות וקיי"ל כרבא וקיי"ל כרבנן לגבי ר' יהודה. ואע"ג דלעיל פרק חלון אמר רב יהודה אמר שמואל כ"מ שאמר ר"י בעירובין הלכה כמותו הא אוקימנא רה"מ בקניית עירוב אבל הכא דפליגי אי מערבין לדבר הרשות או לא לא שייכא לכללא דשמואל הלכך ההיא דפרק בכל מערבין דתנן מתנה אדם על עירובו אם באו עכו"ם למזרח עירובי למערב ואם באו מן המערב עירובי למזרח באו מיכן ומיכן למקום שארצה אלך לא באו לא מיכן ולא מיכן הריני כבני עירי בא חכם למזרח עירובי למזרח למערב עירובי למערב בא מיכן ומיכן למקום שארצה אלך לא בא לא מיכן ולא מיכן הריני כבני עירי ואמרי' בגמ' כי אתא ר' יצחק אייתי מתני' בידיה דתני איפכא בורח מן החכם ומתנח אם בא חכם למזרח עירובי למערב למערב עירובי למזרח [ולנבי עכו"ם תני איפכא למזרח עירובי למזרח] למערב עירובי למערב קשי' עכו"ם אעכו"ם קשיא חכם אחכם. עכו"ם אעכו"ם ל"ק הא בפרהגבני דמת'. גבאי המכס ובורח מפניהם. והא במרי מתא וצריך הוא לפייס או לצעוק. הא למדת דמערבין (לרשות הרבים) [לדבר הרשות] שהולך לפייס העכו"ם מעליו או לצעוק עליו מיהו ההיא יש לדחות שהולך בעבור צרכי רבים דמצוה היא. ואי אית' דרב יוסף נראה בעיני שאפי' בדיעבד אם עירב לדבר הרשות אינו עירוב כדפירש"י שלא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום אלא לדבר מצוה מיהו אם עירב לדבר מצוה שמא מותר אף לדבר הרשות לצאת מיהו לשון רש"י שפי' שלא התירו לצאת אלא לדבר מצוה משמע לאסור אפי' עירבו לצורך מצוה וה"ר

משה מיימון כתב אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה כגון שהיה רוצה [לילך] לבית האבל או לבית המשתה של נישואין או להקביל פני רבו או חבירו וכיוצא באלו או מפני היראה כגון שהי' רוצה לברוח מן העכו"ם או מן הליסטים וכיוצא בזה ואם עירב שלא לאחד מכל אלו אלא לדברי הרשות ה"ז עירוב עכ"ל. משמע דאין מערבין לכתחילה קאמר : אמר רב אסי קטן בן שש יוצא בעירוב אמו. שאם עירבה אמו לעצמה עירובי תחומין ולא זכתה לו בעירוב מוליכתו עמה דכגופה דמי דמסתמא דעתה עליה דלא סגי ליה בלא אמיה. מיתיבי קטן שצריך לאמו יוצא בעירוב אמו ושאין צריך לאמו אינו יוצא בעירוב אמו וכ"ת בן שש צריך לאמו קרי ליה והתנן גבי סוכה כי האי גוונא קטן שא"צ לאמו חייב בסוכה. לחנכו מדרבנן. והוינן בה איזהו קטן שא"צ לאמו אמרי דבי ר' ינאי כל שנפנה ואין אמו מקנחתו רשב"ל אמר כל שניעור משנתו ואינו קורא אימא דלא צווח עד דאתיא אמיה הוי אינו צריך לאמו ובר כמה שני הוי כבר ארבעי כבר חמשי קרי לה א"צ לאמו דכל חד וחד לפום חורפיה אלמא מכי הוה בר חמש בעי לזכוייה וטפי מבר ארבע לא קרי ליה צריך לאמו דליפוק בעירובה. א"ר יהושע בריה דרב אידי. ודאי כדקאמר' בן חמש אינו יוצא עד שיערבו עליו ורב אסי נמי כשעירבה עליו אמו קאמר וכגון שעירב עליו אביו לדרום ואמו לצפון. דאפי' בר שית נמי בצוותא דאימיה ניחא ליה ובתר אמיה שדינן ליה מיתבי קטן יוצא בעירוב [אמו] עד בן ו' והא ליכא [למימר] בשעירב עליו זה לכאן וזה לכאן דהא עד קתני דמשמע בן שנה ובן שנתים וכן שלש עד בן שש יוצא בעירוב אמו וכי היכי דבן שנה ובן שתים יוצא בלא זיכוי עירוב קאמר בן ארבע ובן חמש נמי בלא עירבה עליו אמו קאמר וכי נמי אמר ולא עד בכלל הויא תיובתיה דר' יהושע בריה דרב אידי דתריץ דבן חמש צריך לזכות לו. תיובתא לימא תיהוי תיובתא דרב אסי. דעד ולא עד בכלל משמע ואיהו אפי' בן שש אמר לך רב אסי עד ועד בכלל לימא תהוי תיובתא דר' ינאי ורשב"ל. דמפרשי גבי סוכה בר ארבע וחמש א"צ לאמו והכא תני בן שש יוצא בעירוב אמו ותניא לעיל דקטן שא"צ לאמו אינו יוצא בעירוב אמו אלמא אפי' בר שש צריך לאמו. לא קשיא הא דאיתיה לאבוה. והתינוק יוצא ונכנס עמו ולא קרי ליה צריך לאמו מבן ארבע ולמעלה ובריית דעד שש צריך לאמו היא בדליתיה לאבוה במתא ור"י בריה דרב אידי לא מצי לשנויי [הכי] דהא כי אותיבניה לרב אסי לעיל [אי איתא] דאית ליה לר"י האי סברא הכי הוה משני ליה לרב אסי בדליתיה לאבוה במתא ונימא בדלא עירב שרי דנשמעינן רבותא. הלכך רב אסי ור' ינאי ורשב"ל ל"פ אהדדי אלא היכא דליתי' לאבוה במתא לכ"ע בן שש צריך לאמו הוא ויוצא בעירוב אמו והיכא דאיתיה לאבוה במתא מבן ד' ולמעלה א"צ לאמו הוא ואינו

יוצא בעירוב אמו וצריך לזכוייה בעירוב מזון שתי סעודות. וכ"פ רבי' יצחק בר שמואל דלא פליגא דר' ינאי ורשב"ל אדרב אסי והלכתא כרב אסי כההיא דפרק אע"פ דדרש ר' עולא רבה אפיתחא דבי נשיא' אע"פ שאמרו אין ארם זן בניו ובנותיו כשהם קטנים אבל זן קטני קטנים עד כמה עד בן שש דאמר רב אסי קטן בן שש יוצא בעירוב אמו אלמא דהכי הלכתא וכ"כ ה"ר משה מיימון קטן בן שש שנים או פחות יוצא בעירוב אמו ואין צריך להניחו עליו מזון שתי סעודות לעצמו עכ"ל. ולא חילק בין איתיה לאבוה במתא בין ליתיה וסבר דכל בן שש צריך לאמו הוא אע"ג דאיתיה לאבוה במתא ופליג דרב אסי אדר' ינאי ורשב"ל והלכה כרב אסי. תניא לא יערב אדם עירובי תחומין לא בשביל בנו ובתו הגדולי' ולא בשביל עבדו ושפחתו העברים ולא בשביל אשתו אלא מדעתן אבל מערב הוא עירובי תחומין בשביל בנו ובתו הקטנים ובשביל עבדו ושפחתו הכנענים בין לדעתן בין שלא לדעתן מפני שידן כידו וכולן שעירבו ועירב רבן עליהן יוצאי' בשל רבן חוץ מן האשה מפני שיכולה למחות ופרכי' אשה מ"ש מע"ע ובנו ובתו הגדולים. אמר רבה אשה [וכל דדמי להן] הא גופה קשיא אמרת חוץ מן האשה וכל דדמי לה דהיינו ע"ע ובנו ובתו הגדולים מפני שיכולים למחות טעמא דמחו הא סתמ'. דאישתקו ולרוח אהרת נמי לא עירבו. נפק' בדבעלן ואלא הא דקתני אלא מדעתם מאי לאו דאמרי אין לא מאי מדעתן דאשתיקו ולאפוקי היכא דאמרי לא והא כולם שעירבו ועירב [רבן] עליהן יוצאין בשל רבן חוץ מאשה ועבד עברי ובנו ובתו הגדולי' דסתמא היא וקתני דלא נפקי אמר רבא כיון שעירבו אין לך מיחוי גדול מזה. הלכך מערב אדם עירובי תחומין בשביל בנו ובתו הקטנים ובשביל עבדו ושפחתו הכנענים אפי' שלא מדעתן לפיכך אם עירב רבן עליהם למזרח ועירבו דן על עצמ' לדרום יוצאין בשל רבן. אבל אינו מערב לא ע"י בנו ובתו דגדולים ולא ע"י אשתו אלא מדעתן וכתב ה"ר משה מיימון ואע"פ שהם אוכלי' על שלחנו ואם עירב עליהם רבן ושמעו ושתקו ולא מיחו יוצאין בעירוב רבן ואם עירב עליה' והם עירבו על עצמן אין לך מיחוי גדול מזה ויוצאין בעירוב עצמן. ופי' רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דר' יוחנן דאמר פ"ק דב"מ לא גדול גדול ממש לא קטן קטן ממש אלא גדול וסמוך על שלחן אביו זהו קטן קטן ואינו סמוך על שלחן אביו זהו גדול אפי' לדברי ר"ת דפי' דאיירי נמי לענין עירובין כדפרי' לעיל אפ"ה מודה הכא דגדול גדול ממש וקטן קטן ממש וטעמא דקטנים דמחנכו במצות דאין מערבין אלא לדבר מצוה. מיהו אין מיכן ראיה שהלכה כרב יוסף דאין מערבין אלא לדבר מצוה אפי' לפירוש זה דדילמא האי תנא ר' יהודה דפרק בכל מערבי' היא ואנן דילמא כרבנן קיי"ל ואליבא דרבא כרפרי' לעיל:

סימן קפז

מתני' כמה היא שיעורו מזון ב' סעודות לכאו"א פיר' רבי' שמואל אכיצד משתתפין בתחומין קאי ואתא לאשמעינן דבין מרובין ובין מועטין מזון ב' סעודות לכאו"א. מזונו לחול אבל לא לשבת דברי ר"מ ור"י אומר לשבת אבל לא לחול ואלו ואלו מתכונין להקל. ר"מ סבר בשבת אכל אינש טפי משום דבסים תבשיליה ואמרי אינשי רווחא לבסימא שכיח ור' יהודה סבר כיון דבשבת סועד ג' סעודות אינו מרבה לאכול בכל סעודה. וקיי"ל כר"מ דמזונו לחול דאמר ליה רב יוסף לרב יוסף בריה דרבא אבוך כמאן ס"ל ופירש"י אבוך כמאן. מהני תנאי דמתני' ס"ל בעירוב כר"י או כר"מ דקיי"ל בעירוב לכל אדם כדי מזונו ואם [בא] לשער עצמו באיזו ישער בחול או בשבת א"ל כר"מ א"ל אנא נמי כר"מ ס"ל דאי ר"י קשיא לי הא דאמרי אינשי רווח' לבסימ' שכיח. המעים מתרוחים לפנות מקום לדבר המתוק. (דפ') [בפ'] בכל מערבין [מערבין] לחולה ולזקן כדי מזונו ולרעבתן דאכיל טפי בבינוני של כל אדם:

סימן קפח

מתני' אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו אלו עם אלו אבל אלו עירבו לעצמן [ואלו לעצמן] מרפסת ארוכה היא והרבה פתחי עליות פתוחין לה וכולם יוצאין בסולם אחד לחצר וממנה לרה"ר אעפ"כ אין אוסרי' הואיל וגבוהה מרפסת עשרה ובלבד שיערבו בני מרפסת לעצמן במרפסת דהוי רגל המותרת במקומה ואינה אוסרת שלא במקומה כדפרי' לעיל בפ' הדר והו"ל כמו שתי חצירות ואמרי' שלהי כיצד מעברין סולם שבין שתי חצירות תורת פתח עליו רצו מערבין אחד רצו מערבין שנים ומ"מ חצר ומרפסת שתי רשויות [הן] ואין מוציאין מזו לזו בשלא עירבו. כל שגבוה י"ט. כגון אם יש בחצר תל או עמוד גבוה י"ט. למרפסת שאם יש דיורין הדרין במרפסת רשות מרפסת שולטת בו ומשתמשין הן בו אבל לא בני חצר משום דהאי תל או עמוד שבחצר שוה להן לבני מרפסת בתוך עשרה או נמוך או גבוה מהם פחות מעשרה. פחות מיכן. שאינו גבוה י"ט אף לחצר ושתי רשויות שולטות בו ושניהם אסורות בד"א בגבוהה עשרה שבני המרפסת משתמשי' בה בסמוכה למרפסת אבל במופלגת מן המרפסת אפי' גבוה עשרה טפחים אף לחצר ושניהם אסורות ואיזו היא (עיר) סמוכ' כל שאינה רחוקה איבעה טפחים מן המרפסת הכי מיתוקמ' מתני' כדפרי' בגמרא בין לרב בין לשמואל כדפי' רבי' שלמה. וכן חולית הבור שהוא מלא פירות של טבל והסלע שהן גבוהין י' טפחים כשהן סמוכין למרפסת-בתוך ד' טפחים. הרי הן לדיורין הדרים במרפסת והן משתמשין בהן ולא בני החצר. פחות מכן שאינם גבוהים עשרה אף רשות החצר שולטת בהן ושניהן

אסורי' בהם. ודוקא לרב מוקמי' מתני' בבור מלא פירות של טבל אבל לשמואל דאמר לזה בזריקה ולזה בשלשול נותנין לזה שבשלשול מתוקמ' מתני' בבור של מים דלבני מרפסת הוי בשלשול שהרי מקרקעיתו הן דולין ולבני החצר תשמישו בזריקה שאין יכולין למלאות אא"כ זורקין למעלה מן החוליא ויהבינן ליה לבני מרפסת דבשלשול כשמואל: פשיטא לזה בפתח ולזה בפתח היינו חלון שבין שתי החצירות. כלומר שתי חצירות שלא עירבו ויש רשות א' סמוכה להן ונוחה לשניהם להשתמש בו בפתח זה שהוא נוח ליכנס הא לא מבעיא לן (דניחא לן) מאי דיניה אם אסור לשניהם או מותר דהיינו חלון שבין שתי חצירות דתנן ביה רצו א' מערבין רצו שנים מערבין (מזו) [ואם] לא עירבו ביחד שניהם אסורים להשתמש בה אם רשות של ארבעה היא דאין רשות פחותה מד' ומנלן דאסורין בה דהא גבי כותל שבין שתי חצירות תנן היו בראשו פירות אלו עולין מיכן ואוכלין ואלו עולין מיכן ובלבד שלא יורידו למטה אלמא כל היכא דשוו תרוייהו אסרי אהדדי וגם ברשות נמוכ' מי' אמרי' מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני רה"י ולבני רה"ר לכתף עליו דמקום פטור הוא. הא אית ביה ארבעה אסור לתרוייהו. כל זריקה דשמעתין למעלה מעשרה וכל שלשול עמוק למטה מעשר' וכל תשמיש נוח דקרינן ליה פתח לא גבוה עשרה ולא נמוך עשרה. לזה בזריקה ולזה בזריקה. כגון רשות שהוא בין שתי רשויות וקשה תשמישתיה לשניהם שלזה גבוה עשרה ולזה גבוה עשרה ואינם יכולים להשתמש אלא בזריקה הא נמי לא מבעיא לן דהיינו כותל שבין שתי חצירות ואיסורה מפורש במשנה דקתני ובלבד שלא יורידו למטה אלמא אסורה עם שניהם. לזה בשלשול ולזה בשלשול. כגון רשות שהיא בין שתי רשויות שלזה עמוק עשרה ולזה עמוק עשרה ואינם יכולים להשתמש אלא בשלשול הא נמי לא מבעיא לן דהיינו חריץ שבין שתי חצירות דהוי נמי אסור לתרוייהו דהא הפסק רשויות חשיב ליה דתנן בפ' חלון חריץ שהוא בין ב' חצירות עמוק עשרה ורחב ארבע מערבין שנים ואין מערבין אחד וכיון דתשמישתו שוה שניהם אסורין בו דבפרק חלון אמר רב שיזבי אמר רב נחמן חריץ שבין שתי חצירות עמוק מזו עשרה ולזו שוה לארץ נותנין אותו לזה ששוה לארץ דהוה לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה שמעי' מינה דאי לשניהם בנחת או לשניה' בקשה שניהם אסורים בו. לזה בפתח ולזה בזריקה. כגון שחצר זו נמוכה וחצר זו גבוהה ותל ביניהן גבוה מזו עשרה ולזו שוה לארץ הא נמי לא מבעיא לן דהיינו ההוא דפ' חלון דאמר רבה בר רב חונא אר"נ כותל שבין שתי חצירות גבוה י"ט וצדו אחד שוה לארץ נותנין אותו לזה ששוה לארץ דהוי לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה נותנין לזה שתשמישו בנחת. לזה בפתח ולזה בשלשול. הא נמי לא מיבעיא לן דהיינו

נמי דפרק חלון דא"ר שיזבי אר"נ חריץ שבין שתי חצירות עמוק מזו עשרה ולזה שוה נותנין אותו לזה ששוה לארץ דהוי לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת. לזה בשלשול ולזה בזריקה. כגון חצר זו גבוהה מן התל עשרה וחצר נמוכה ממנו עשרה. מאי. לשניהם בקשה הוא והרי הם שוים בו ואוסרים זה על זה דהא כל שלשול אמרינן דקשה הוא או דילמא גבי זריקה הוי שלשול תשמישו בנחת והוא מותר וזה שבזריקה אסור מאי. אמר רב שניהם אסורין ושמואל אמר נותנים לזה שבשלשול דהוי לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת. ת"ש אנשי חצר ואנשי עלייה ששכחו ולא עירבו בעשרה תחתונים. בכותל הבית בחצר אנשי חצר משתמשים לדידהו כפתח ולבני עליה בשלשול. בעשרה עליונים. שהם מתח' לעלייה אנשי עלייה משתמשים דסמוכים הם לבני עלייה והוי לדידהו כפתח ולבני חצר בזריקה. כיצד זיז יוצא מן הכותל למטה מעשרה לחצר. למעלה מעשרה. דהיינו למעלה מתחילת טפח עשירי כשתמדוד מן העלייה ולמטה עשרה. לעלייה. דהיינו כדקתני רישא בעשרה עליונים אנשי עליי' משתמשים. הא דביני ביני. שבין עשרה תחתונים לעשרה עליונים לתרוייהו. אסור. דהוי לחצר בזריקה ולעליה בשלשול ואסרי תרוייהו כרב ותיובתא דשמואל. אמר רב [נחמן] הכא בכותל תשע עשרה עסקינן. דליכא ביני ביני וזיז יוצא ממנו דכל למטה מעשרה לחצר כפתח ולעלייה בשלשול וכל למעלה מי' דידיה לחצר בזריקה ולעליה בפתח ובכותל עשרים לא מצי לאוקומי דא"כ שמעינן מינה ראש טפח עשירי דלזה בשלשול ולזה בזריקה אסור דהא לא שרי תנא אלא למעלה ולמטה ובזיז רוחב ד' עסקינן דבציר מהכי לא הוי רשותא ומקום פטור הוא ובטיל להכא ולהכא וכתב ה"ר משה מיימון זיזין היוצאין מן הכתלי' כל שהוא למטה מעשרה טפחים ה"ז נחשב מן החצר ובני חצר משתמשי' בו וכל שהוא בתוך י"ט העליוני' הסמוכי' לעליי' אנשי עלייה משתמשי' בו והשאר בין עשר' תחתוני' עד תחילת עשר' העליונים מן הזיזים היוצאין שם שניהם אסורין בו ואין משתמש בהם בכלים שבבתים אלא א"כ עירבו עכ"ל. דהיינו כרב דאוקמה לברייתא דאיכא ביני ביני ושניהם אסורין וש"מ דלזה בזריקה ולזה בשלשול שניהם אסורים דהלכתא כרב :

סימן קפט

אמר ר"נ אמר שמואל גג הסמוך לר"ה. שאינו מוקף חצר בכל צדדיו אלא צדו אחת רה"ר וסתם גג גבוה [י'] עביד ליה סולם קבוע מן העליה לגג להתירו לטלטל ממרפסת לגג דאי עביד ליה סולם קבוע גלי דעתיה דסלקיה לגג מבני רה"ר ואיהו ניחא ליה לאשתמושי ביה. סולם קבוע אין סולם עראי לא. דכיון דמסלק ליה כמאן דליתיה דמי. מ"ט. הלא גג

זה אינו ראוי לתשמיש בני רה"ר כלל. לאו משום. דבהכי עסקי' דלא גבוה מרפסת עשרה מרשות [הרבים] וממנה עולין לגג ופחות מעשרה הוא להם אלמא אע"ג דלמרפס' כפתח ולבני רה"ר אינו ראוי כיון דמרפסת ורה"ר בגו עשרה דהדדי קיימי אסרי אהדדי דאי לאו הכי טעמא מאי ניהו. וכגון דמרפס' מגופפת היא למעלה ופתוחה בעשר אמות לרה"ר. דאי לאו מגופפת היא סביב כיון דלא גבוה עשרה כרמלית היא וסולם לא מהני בה וקא מטלטל מכרמלית לרה"י. מתקיף לה רב פפא דילמ' כשרבים מכתפים עליו בכומתא וסודרא. שרגילין ליתן עליו בחול כובעים ומעפורת ותשמישו נוח והגון הוא למשא קל בזה ואע"פ שאינו ראוי להם לכיתוף משא כבד כדאמרי' ביציאות השבת תשעה חזו לכיתוף אבל עשרה לא הני מילי למשא כבד. מיהו לכומתא וסודרא חזי כשבנ"א עיפים בימות החמה נוטלין כובעיהם וסודריהם מראשיהם עד שיפוח הרוח בהם הלכך אסרי עלייהו ואפי' לא קיימ' מרפסת בנו עשרה ולא דמי לרשות שבין שתי חצירות לזו בפתח ולזה בזריקה דחצר לאו תשמישתיה בהני כובעים קלים אלא בכלים כבדים וכי גבוה כותל עשרה לא חזי לתשמישתי' דחצר ונותנים אותן לזה שבפתח אבל לבני רה"ר חזי. ואית דמוקי לה להא דר"נ בגג פחות מעשרה ואי אפשר דא"כ הוה ליה כרמלית דכל רשות שרחבה ד' ואינה גבוהה עשרה אצל ר"ה כרמלית היא וכיון דהכי הוא סולם מאי מהני כל זה פירש"י. ונראה בעיני דאית' לתרוייהו לישני דאי איכא מרפסת בגו עשרה דאסרי אהדדי אע"פ שאין רבים מכתפים על הגג בכומת' וסודרא צריך סולם קבוע מן עלייה לגג להתירו כדפרישׁ' ואי מרפסת למעלה מעשרה ורבים מכתפים על הגג בכומתא וסודרא נמי אסרי אהדדי וצריך נמי סולם קבוע מעלייה לגג כדפרישׁ' דפשיטא דאביי אית ליה דרב פפא ורב פפא נמי אפשר דאית ליה סברתיה דאביי דאוקמה דר"נ אמר שמואל שהמרפסת בתוך עשרה לר"ה דכי קיימי אהדדי בגו עשרה דאסרי אהדדי אלא דאוקמה כשרבים מכתפים עליו בכומתא וסודרא כי היכי דלא תסייעוה לאביי מדר"נ אמר שמואל. וקשה לרבינו יצחק בר' שמואל דכיון דמרפסת מגופפת היא ואית לה גיפופין כל צדדיה אלא שפתוחה בעשר אמות לר"ה האיך בני רה"ר אוסרים עליה ועל גג וכי חצר הפתוחה לר"ה נאסרת על ידה בלא פירצה ותירץ דאע"ג דחצר או מבוי שפתוחי' בעשר לר"ה אין בני רה"ר אוסרים אותם כיון שיש בהם ד' מחיצות היינו משום דבני חצר והמבוי רגילים להשתמש שם ואיכא דיורין גמורים אבל בגג שאין דירת בני חצר מצויה ובני רה"ר רגילים לכתף עליו הצריכו סולם קבוע להתירו לחצר שאם לא יהיה סולם ממנו לחצר שעכשיו רגילים בני חצר בו. מבטלים בני רה"ר שמשתמשין בו תורת דיורין שעליו ומשוי ליה תורת קרפף שאסו' לחצר לרבנן ולר"ש נמי דפסיק שמואל

כותיה בפ' כל גגות ומתיר מקרפ' לחצר מ"מ כלים ששבתו בבית אוסר להוליך מחצר לגג כיון שהגג נעשה כקרפף ע"י תשמיש בני ר"ה שמבטלין ממנו דיורי חצר. מיהו קשה להעמיד שמועתינו בשיש מרפסת בין הגג לרה"ר שאינו נזכר בהלכה כלל ופי' רבי' יצחק בר שמואל דבלא מרפסת איירי וה"ק גג הסמוך לרה"ר פי' שבני רה"ר משתמשים בו לפי שאינו גבוה עשרה ומיהו אינו נפרץ במלואו שצידי הגג גבוהין עשרה א"נ כוליה גג למטה מעשרה ויש לו (מעשה) [מעקה] ופתוח לצד ר"ה אבל באמצען בעשר או בפחות הקרקע גבוה ומתמעט שם גובהו והאי דהשיב ליה בשמעתין לתשמיש לבני רה"ר עליו דרך אויר היינו משום דסתם צידי רה"ר יש לדם גיפופי ואין מתקרבין בני ר"ה אצל הכתלים. ואין להעמיד ההיא מרפסת באינה מגופפת וכגון דאינה רחבה דאין כרמלית פחות' מארבעה דא"כ לא היו אוסרין בני רה"ר את הגג דגבוה עשרה דכמאן דליתיה להאי מרפסת דמיא. ואע"ג שפירש רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דבלא מרפסת איירי ר"נ אמר שמואל היינו משום דקשיא ליה דלא הוזכרה מרפסת בגמ' מיהו אי איתרמי עובדא דאיכא מרפסת כדפירש"י רבי' יצחק מורה להלכתיה לרבינו שלמה וכדשני פירושיה כדפרישית. וז"ל ר"ת וכי הא דאר"נ אמר שמואל גג הסמוך לר"ה ונמוך (כמו כן) [בתוך י'] צריך סולם קבוע להתירו דכיון דתוכו רה"י לא דמי לשאר כרמלי' וסולם קבוע שבחצ' ממעט כח כרמלית שבחצר דלא הוי כרמלית מעלייא ודייק תלמודא סולם קבוע אין סולם עראי לא מ"ט לאו משום דכיון דבתוך עשרה קיימי אע"פ דתשמיש נחת הוא ע"י סולם עראי לחצר ותשמיש קשה לבני רה"ר דליכא סולם כיון דבתוך עשרה אסרי דאי תלי טעמא בנחת וקשה אפי' סולם עראי דוה מדני ודחי רב פפא דילמא לבני רה"ר נמי תשמיש נחת הוא בשבת בכומתא וסודרא כלים שבראש דראשו של אדם סמוך לגג והוי כסולם עראי ותשמיש כומתא נחת לזה כזה ולהכי צריך סולם קבוע לסלקו לגמרי מרה"ר ולהתיר כרמלית גרוע כזה שתוכן רה"י ובלא סולם עראי לא הוה ניחא (לפני) [לבני] חצר דכומתא וסודר' שרי לבני רה"ר בשבת כשנסמכים על הגג הנמוך דא"צ להכניס ראשו ורובו כדאמר רבא בפ' המוצא תפילין אבל בני חצר א"צ לדם לכומתא וסודרא אלא שצריך סולם עראי עכ"ל ר"ת. ועוד פי' תדע דלאו כרמלית גמורה היא דהיכן מצינו כרמלית שתחתיה רה"י ואין זו ראיה דהרי מערה שתוכה רה"י:

סימן קצ

מתני' הנותן עירובו בבית שער ובאכסדרה ובמרפסת אינו עירוב והדר שם. בבית שער שבחצר. אינו אוסר על בעל החצר וא"צ ליתן את הפת דלאו דירה הוא בבית התבן בבי' הבקר בבית האוצרו' של יין ושמן ה"ז עירוב. והדר שם. אם השאיל בעה"ב בית התבן

שלו לדור שם לאדם א' ה"ז אוסר עליו בחצר הואיל ופתוח לחצר. ר' יהודה אומר אם יש שם תפיסת יד של בעה"ב. שיש שם לבעה"ב מקו' בדירתו של זה שנותן שם כליו להצניע. אינו אוסר עליו. דכל רשותא דחצר דידיה הוא כאלו דר עמו בחצר וכדמפרש בסמוך. א"ר יהודא בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כל שאמרו חכמים הדר שם אינו אוסר הנותן שם את עירובו אינו עירוב חוץ מבית שער. החצר של יחיד דהנותן שם את עירובו הוי עירוב אע"ג דדר שם אינו אוסר ומתני' בבית שער החצר של רבים עסקי'. וכל מקום שאמרו חכמים אין מניחים בו עירוב מניחים בו שיתוף חוץ מאויר מבוי. עירוב משום דירה. דמערב להו לבתי דירה כאלו כל בני דבתים דרים כאן הלכך אי לא חזי לדירה לא מצי שרי אבל שיתוף לאו משום דירה דהא לאו בתים שייכי ביה אלא חצירות [הלכך לאו דירה בעינן] אלא מקום המשתמר כגון חצר אבל אויר דמבוי לאו משמר הוא. וההיא דשלהי פ' הדר דפליגי שמואל ור"י דר' יוחנן סבר בית שער דיחיד לא שמיה בית שער וצריך ליתן את הפת ושמואל סבר בית שער דיחיד שמיה בית שער וא"צ ליתן את דפת ההיא דר' יוחנן לא פלינא אדרב דהכא אינו עשוי לדירה כלל הלכך לא אסר וא"צ ליתן את הפת אבל התם עשוי לדירה הוא דבחצר מעליא דדיירי ביה אינשי עסקי' התם. והא דאמר הנותן את עירובו בבית התבן ה"ז עירוב אע"פ שאין שם תבן דלענין הנחת עירוב לא בעינן אלא דחזי לדירה וכגון שיש בו ד' על ד' בפ"ק דסוכה. אבל אין בית התבן אוסר אלא כשאדם דר בו בשבת כר' יהודה בפ' הדר וכרב דאמר מקום פיתא גרים דהלכתא כותיה כדפרישו' בפ' הדר. ר' יהודה אומר אם יש שם תפיסת יד א"ר חנינא כגון חצירו של בוניים פירש"י בונים בן בוניים עשיר היה ומשאיל בתים שבחצירו לאחרים והיו לו כלים בכולם מתוך עושרו היו לו כלים הרבה ופי' רבינו שמואל בוניים תלמידו של רבי היה ואע"פ שפי' רש"י שהיה משאיל בתים שבחצירו לאחרים לאו דוקא משאיל אלא ה"ה משכיר וכ"כ ה"ר משה מיימון בעל החצר שהשכיר מבתי חצירו לאחרים והניח לו כלים או מיני סחורה בכל בית מהן אינם אוסרים עליו חואיל ויש לו תפיסת יד בכל בית מהן נעשו חכל כאורחים אצלו בד"א שהניח שם דבר שאסור לטלטלו בשבת כגון טבל ועששית אבל אם נשאר בכל בית כלים שמותר לטלטלן חואיל ואפשר שיוציאם היום ולא ישאר לו שום תפיסת יד הרי אלו אסורים עליו עד שיערבו עכ"ל: אמר רבה בר בר חנה אפי' אין לו לבעל החצר בבית אחד שבחצירו אלא יתד של מחרישה שאינו כלי חשוב הויא תפיסת יד אר"נ הני דבי שמואל תנו אם יש לו בבית אחד שבחצירו דבר חניטל בשבת. לא דהוי תפיסת יר ואוסר דאי בעי שקול ושדי ליה לבראי. דבר שאינו ניטל הוי תפיסת יד ואינו אוסר תניא נמי הכי יש לו בבית

אחד שבחצירו טבל או עששית. דהיינו חתיכות גדולות של ברזל. וכל דבר שאינו ניטל בשבת הויא תפיסת יד ואינו אוסר:

סימן קצא

מתני' בור שבין שתי חצירות. חציו בזו וחציו בזו. אין ממלאין הימנו בשבת. שזה ממלא מרשות חבירו. אא"כ עשו לו מחיצה גבוהה י"ט בין מלמעל' בין מלמט' בין מתוך אוגנו. אע"פ שאינה מגעת למים דקל חוא שהקילו חכמים במים דאמר ביח גוד אחית למחיצה ובלבד שתהא בתוך אותו הבור שתראה כהפסק'. ארשב"ג בש"א מלמטה ובה"א מלמעלה א"ר יהודה לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהם. המפסקת בין החצירות ומפסקת על הבור אע"פ שאינה נכנסת לתוך אוגנו ואם עירבו זע"ז אינם צריכין לשום מחיצה. א"ר הונא למטה. דקאמרי ב"ש. למטה ממש. וא"צ ראשי הקנים ליגע במים. למעלה. דקאמרי ב"ה. למעלה ממש. סמוך לשפתו מלמעלה אם ירצה דיו בכך וזה וזה בבור. אפילו לב"ה צריך שתהא כל מחיצה עשרה מאוגן הבור ולפנים. ורב יהודה אמר למטה. דב"ש. למטה מן המים [שתהא המחיצה תחובה בקרקעית הבור. למעלה דב"ה. למעלה מן המים.] ובהא מקילי שאין קנים צריכין ליגע במים אבל למעלה ממש לא. א"ל רבח בר רב חנן לאביי הא דאר"י למטה מן המים מ"ש למטה ממש דלא דעריבי מיא. תחת המחיצות. למטה. מן המים. נמי (מ"ש) הא עריבי מיא. על חמחיצה שהרי פעמים שהמים עמוקי' מעשרה. א"ל לא שמיע לך הא דאר"י אמר רב ומטו בה משום רבי חייא צריך שיראו ראשי הקנים העליונים למעל' מן המים טפח. ותו הא דאר"י לב"ח למעל' סמוך למים אבל רחוק מן חמים לא. מ"ש למעלה ממש. דהוא רחוק מהמים דלא. דאין מחיצות הפסק ניכרות במים ועריבי מיא להדיא למעלה סמוך למים נמי הא עריבי מיא א"ל לא שמיע לך הא דתני יעקב קרחה צריך שישקיע ראשי הקני' התחתונים במים טפח. ובהא פליגי דלב"ש צריך שתהא מחיצה מפסקת עד התהום ולב"ה צריך היכר מחיצה. ואלא הא דאר"י קורה ארבעה מתרת בחורבה ור"נ אמר רבה בר אבוה קורה ארבעה מתרת במים. בבור שבין שתי חצירות ונתונח על רוחבה באמצע הבור למעלה. הא קאזיל דלי לאידך גיס'. תחת כל רוחב הקורה עד חוץ לקורה בחלק חבירו ומייתי א"ל קים להו לרבנן דאין דלי מהלך יותר מד"ט. תחת הקורה מיהא הא עריבי מיא. ורב יהודה היכר הפסק מחיצה בעי. אלא משום קל הוא שחקילו חכמים במים כדבעא מיניה ר' טבלא מרב מחיצה תלויה מהו שתתיר בחורבה וא"ל אין מחיצה תלויח מתרת אלא במים. ופירש"י וליתא לדר"ו אלא כדרב הונא קיי"ל דב"ה למעלה ממש קאמרי ". הלכך בור שבין [שתי] חצירות חציו בזו [וחציו בזו] אע"ג דאיכא כותל חמפסק' בין החצירו'

ומפסקת על חבור אין ממלאין הימנו בשב' אא"כ עשו לו מחיצ' גבוהה י"ט ואפי' עשאוה למעלה בבור ממש סמוך לשפתו דיו ובלבד שתהא כל מחיצות י' מאוגן הבור ולפנים ועל זה סומכים העולם שיש להם בתי כסאות על המים ואין המחיצות מגיעות עד המים דלא קיי"ל כדרב יהודה דאמר צריך שישקיע ראשי הקנים במים טפח ואע"ג דתנן לקמן בפרקין גזוזטרא שהיא למעלה מן הים אין ממלאין הימנו בשבת אא"כ עשו לה מחיצה גבוהה י"ט בין מלמעלה בין מלמטה ואמר רבה בר ר"ה ל"ש אלא למלאות הא לשפוך אסו' וביהכ"ס לשפוך הוא אנן קיי"ל כאיכא דאמרי דאמר רבה בר ר"ה לא תימא למלאו' הוא דשרי הא לשפוך אסור אלא לשפוך נמי שרי משום דבשל סופרים הלך אחר המיקל מיהו על מחיצה העשויה מלמעלה דהיינו כתלים של ביה"כ אין לסמוך כלל דאין אותה מחיצה עשויה לשם מים אלא לשם צניעות של ביח"כ ואנן מחיצה של מים בעינן דאין הלכה כר' יהודה דאמר לא תהא מחיצה גדולח מן חכותל שביניחם. ומיהו לגזוזטרא שהיא למעל' מן הים פירש"י אא"כ עשו לה מחיצה כל סביבותיה או סביב נקב ד' על ד' החקוק באמצעית' בין מלמעלה על הגזוזטרא בין מלמטה מחוברת לגזוזטרא מתחתיה משמע שר"ל דסביב הגזוזטרא מהני אע"פ שאותה מחיצ' אינ' עשוי' לשם המי' על הגזוזטר' ומיהו בחנם פיר' מלמעל' על הגזוזטר' שהיה יכול לפרש מלמעלה ומלמטה כי ההיא דהכא תחת הגזוזטרא. שמא מצינן למימר דאע"ג דבעינן הכא זה וזה בבור היינו משום דלמעלה בבור לא חשיב היכר לשם המים אבל התם סביב הנקב של ארבעה על ארבעה שעשוי לדלות ממנו הוי היכר אפי' על הגזוזטרא. וקשה על מה שפסק רבי' שלמה דלא כרב יהודה דהא רב ורבי חייא קיימי כותיה ובריייתא דיעקב קרחה. וגם צריך לומר דרב יהודה דאמר קורה ארבעה מתרת בחורבה לית ליה דרב נחמן דאמר מתרת במים ולכאורה היה נראה דאדרבה ר"נ שאמר במים דוקא במים דליכא אלא בקיעת דגים משו"ה הקילו בקורה ארבעה המתרת במים בלא שקוע אבל במחיצה ממש התלויה לעולם מצינן למימר כרב יהודה דבעי שיקוע. ומיהו קצת הוא דוחק דכיון דפי תקרה מהני כ"ש מחיצה ממש כיון דנעשית לשם (שמים) [המים] ורבי' חננאל זצ"ל פסק כרב יהודה דסוגיא דשמעתין כותיה. ור"ת לא גריס אלא. וז"ל אלא הא דא"ר יהודה כו' ואמר ר"ג אמר רבה בר אבוה קורה ארבע מתרת במים פי' אמת המים עוברת (אבל) [אצל] כותל או ים דהוה כרמלית ויש חלון למטה מן הקורה וקורה ארבע מונחת על שני כתלים וחודה החיצון יורד וסותם וקא בעי בשלמא בור איכא מחיצות מעליית' וליתיה כרמלית אלא רה"י כיון דאיכא מחיצה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אע"ג דעירבו לא אזיל דלי לכרמלית אלא לר"נ הא קא אזיל לאידך גיסא שהוא

כרמלית ומשני גמירי [כו'] ופריך תחת הקורה מיה' עריבי מיא דכרמלית בהדי הנך ומי כרמלית חוא דולה ומפיק מכרמלית בהדי דקא דלי ולא דמי למתני' דליכא כרמלית אלא רה"י וכן פר"ח דחציב מיא דביני ביני א"כ סובר חוא שמכרמלית חוצב' ונרא' דל"ג אלא דשינוי' דאין דלי מהלך כדקאי קאי וה"פ משום דקל הוא שהקילו חכמים במים ולערובי לא חיישינן דהא איכא מחיצה כדאמר לקמן באמת המים [שעשו לה מחיצה י' דלא חיישי'] לעירובי מיא וראיה לדברי לשון דורא דרעותא בפ"ק וכי אמרי' קל הוא שהקילו חכמים לגבי כרמלית או כעין חורבה אבל בין שתי חצירות לא אצטריך להאי טעמא דאינו צריך כלום אלא משום דלא עירבו ודאי בהיכרא פורתא [סגיא] דהכל רה"י תדע דכי קאמר בסמוך בשמעתי' ר' יהודה בשיטתיה דר' יוסי אמרה (וחזי) [ודחי] לה עד כאן לא קאמר ר"י אלא בעירובי חצירות דרבנן לימא ליה במים הקילו ודייקא נמי מדלא אמר דכולהו תנאי דמתני' דמכשרי מחיצה תלויה בשיטת ר' יוסי אמרו אלא ודאי החמירו יותר ואין לומר קל אלא בכרמלית עכ"ל הלכך לדברי ר"ת מסתבר דהלכה כרב יהודה הואיל ול"ג אלא ולא סתר תלמודא לסברתיה דרב יהודה. וה"ר משה בר' מיימון כתב בור שבין שתי חצירות אין ממלאין ממנו בשבת אלא א"כ עשו לו מחיצה גבוה עשרה טפחים כדי שיהיה כל אחד דולה מרשותו והיכן מעמידין את המחיצה אם היתה למעלה מן המים צריך שיהיה טפח מן המחיצה יורד בתוך המים ואם היתה המחיצה כולה בתוך המים צריך שיהיח טפח ממנה יוצא למעלה מן המים כדי שתהא ניכרת רשות זה מרשות זה עכ"ל. והיינו כרב יהודה אלא שהוא פוסק כתרוייהו כב"ש וכב"ה ומסתברא דב"ה אית להו דב"ש: אמר רב יהודה אמר שמואל בור שבין שתי חצירות הפרודות זו מזו שמפסיק ביניהם כעין מבוי קטן ואין דיורין פתוחין לו והבור באותו הפסק מופלגת מכותל זה ארבע ומכותל זה ארבע דאי לאו הכי דמיפלג הוה תשמישו בנחת והוי כמו שחבור חציה בחצר זו וחציה בחצר זו שרשות שניהם שולטות בו ותנן במתני' בור שבין שתי חצירות אין ממלאין הימנו שזה אוסר על זה עד שיערבו או יעשו מחיצה תלויה בבור כך השיב לי מרנא ורבנא יצחק. זה מוציא זיז כל שהוא. מכותלו עד לבור וממלא דרך חלון וכן זה וכיון דמופלגת ארבעה לא שלטי ביה לאסור זה על זה ומשום שיהא רשות לשניהם במבוי נמי ליכא שאין דיורין פתוחין לו לצאת ולבוא ברגל ואין תשמישן בו אלא דרך אויר ובדין הוא דזיז נמי לא ליבעי אלא היכר בעלמא שלא ישתמשו ברשות אחרת של שנים בלא עירוב מש"ה מתקני היכרא פורתא ודכותה במס' שבת פרק הזורק ספינה רב הונא אמר מוציא זיז כל שהוא וממלא מוקמי' לה התם דאינו אלא להיכרא בעלמא דלא ליתי לטלטל מכרמלית אחרת לרה"י וים לגבי מילוי

סבירא ליה דלאו כרמלית הוא אלא קרקעיתה אבל אוירא דמיא מקום פטור חוא דמיא כמאן דליתנהו דמו. ורב יהודה דידיה אמר אפי' קניא. דלא מינכר כולי האי שרי. אמר אביי הא דרב יהודה. דבעי תקון כל דהו. דשמואל הוא. משמיה דרביה גמיר לה דצריך תקון הוא קצת. דאי דרב. דהוה נמי רביה מיניה לא גמיר לה דהא אמר רב אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר בתשמיש מופלג כזה שצריך לזרוק דלי באויר ד"ט ואפילו קניא לא צריך. ומהיכא שמעינן דסבר רב דאין אדם אוסר דרך אויר דאר"נ אמר רבה בר אבוה אמר רב שני בתים ושלש חורבות ביניהם. פרוצות זו לזו ואין בהם דיורין ואין להם בעלים אלא בני הבתים האלה דיש חלונות בבתים פתוחין לחורבה. זה משתמש בחורבה הסמוכה לו דרך חלונות ע"י זריקה הואיל ואין לו [בה] תשמיש גמור בחול שאין לו פתח פתוח אלא חלון אין פרצת המחיצה אוסרת ומותר להשתמש בכולה והוא אינו יכול להשתמש דרך חלון למרחוק אלא ע"י זריקה וחבירו אינו אוסר עליו ואע"פ שמשתמשי' בה בחול בזריקה שזורק דרך אויר שלו בפירצה עד תוך חורבה זו אינו אוסר על חבירו דרך אויר שאין לו עליו תשמיש אלא דרך אויר אבל בסמוכה לחבירו לא ישתמש אפי' בזריקה הואיל ויש לחבירו בה תשמיש נוח בשלשול סמוך לחלונו. וזה משתמש בסמוך לו ע"י זריקה כדפרישית והאמצעי אסור וכגון דקיימי כחצובה ושלשתן סמוכים לבתים האמצעי כנגד השתים כשלשת רגלי הקנקן הלכך הסמוכין מותרין דאין אדם אוסר דרך אויר והאמצעי אסור דשתיהם משתמשים בה בשלשול ורשות שניהם היא. אבל אם היו כסדרן. שהחצונה מפסקת בין הבית ולאמצעי כל שלשתן מותרות דהא אינו יכול להשתמש באמצעית אלא ע"י זריקה ואין אדם אוסר ע"י חבירו דרך אויר ואע"ג דאיכא לאקשויי דבור דלעיל דמי לאמצעי שהרי שני הבתים סמוכי' לאויר המבוי ואי משום שיש הפסק ארבעה בינו ולכ"א הכא נמי הא איכא הפסק אויר לכל חלל חורבה האמצעי' וכולה אסורה לזה [ולזה] ואפי' (חורבה) [רחבה] כמה אמות וגבי הלל המבוי נמי ליסרו אהדדי לא תקשי דאילו חורבה משתמשים בה תשמישים הרבה בין בסמוך [בין] ברחוק אבל הכא ליכא תשמיש אלא מילוי וההוא ע"י הפלגת אויר ארבעה הוא כ"ז פירש"י. וקיי"ל כרב דרב ושמואל הלכתא כרב באיסורי הלכך גבי בור אפי' היכרא כל דהו לא צריך וכגון שמופלגת מכותל זה ארבעה ומזה ארבעה כדפרי' לעיל ולענין שני בתים ושלש חורבות ביניהם נמי הלכתא כרב. וה"ר משה בר' מיימון כתב באר שאמצעיתה שביל בין שני כותלי החצירות אע"פ שהיא מופלגת מכותל זה ארבעה טפחים שניהם ממלאים הימנה ואין צריכין להוציא זיזין על גבה שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר עכ"ל הרי פסק כרב אלא שחולק על רבי' שלמה שפי' דוקא מופלגת

ארבע דאי לאו דמופלג שניהם אסורים עד שיערבו או יעשו מחיצה והוא כתב אע"פ שהיא מופלגת ארבעח טפחים משמע דב"ש אי קיימא בתוך ד"ט דשריא לתרוייהו. ורבי' יצחק בר שמואל זצ"ל מפרש כגון שזה הבור מושך כל אורך החצירות ומפסיק בין ארבעה הסמוכים לחצר זה לארבעה הסמוכים לחצר זה דחשיב כל חד רשותא לנפשיה ועוד פי' כגון שאותו הפסק שבין שתי חצירות שהבור שם לא הוי רשות היחיד אלא רה"ר או כרמלית ומחיצות הבור גבוהות עשרה דכשממלאים מן הבור לחצר מביאים דרך למעלה מעשרה דהוי מקום פטור כדאמרי' בשלהי שמעתין א"ל רבינא לרבא ומי אמר רב הכי. זה משתמש בסמוך לו ע"י זריקה ואין (בני ר"ה אוסרי') [חבירו אוסר] עליו דרך אויר והאיתמר שני גגין של אדם אחד משני צידי ר"ה. רבה בר רב הונא אמר רב אסור לזרוק מזה לזה. ואע"ג דכי סגי באויר רה"ר למעלה מעשרה קא סגי. ושמואל אמר מותר לזרוק מזה לזה. אלמא דסבר רב דאסר עליו אויר של בני רה"ר אע"פ שאין לה כאן תשמיש. לאו אוקימנ' בשבת בפרק הזורק דמידלי חד ומיתתי חד שהאחד גבוה והאחד נמוך ושמא יזרוק מן הנמוך לגבוה ולא (יגרע) [יגיע] ויפול לרשות הרבי' ואתי לאתויי. ולשמואל דאמר מותר נמי לא קשיא דידיה אדידיה דאמר אדם אוסר על חבירו דרך אויר דהא אמרן ברשויות דאורייתא שמואל מודה דאין אדם אוסר דרך אויר כי קאמר ברשויות דרבנן דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה. מה שפי' רש"י גבי שני בתי' האלה דמשמע אם יש להם בעלים אוסרין אותם הבעלים על בני הבתי' אע"פ שאין דרים הבעלים בחורבה הא ליכא למימר דהא קיי"ל דירה בלא בעלים לא שמיה דידה כדפרי' לעיל בפ' הדר אלא ר"ל דאינה אוסרת את החצר ואת המבוי שהיא פתוחה להם בתוכה מיהא הוה אסור לטלטל אי הוה להו בעלים כדפירש נמי בשלהי הדר גבי ההוא דאמר רב אין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצירות פתוחין לתוכו ושמואל אמר אפי' בית אחד וחצר אחד ור' יוחנן אמר אפי' חורבה מיכן וחצר מיכן אין חצר בלא בית ואמר' דל"ג דילמא אתי לאפוקי מאני דחצר לחורבה דרך מבוי והרי רשות אחרת היא שיש לבעלים ובמבוי לא נשתתפו שהרי אינה אוסרת כדתניא לעיל בפרקין אינו אוסר אלא מקום דירה בלבד דהיינו מקום פיתא או מקום לינה. והשתא צ"ל דהא דשרינן הכא להשתמש לכל אחד בסמוך לו אע"פ שיש לחבירו כמו כן חלק בה ואינו אוסר על זה כיון שגם לו יש חלק בה דשניהם שותפין בשלשתן ואין אוסרין זה על זה את הסמוכות משום דהוה לזה תשמיש בנחת ולחבירו תשמישו בקשה. ובשתי גזוזטראות דשלהי פרקין אמרי' דכשעשו לעליונה בשותפות כי עשו לתחתונה סליקו נפשייהו מעליונה ואין אוסרי' את העליונה אע"ג דיש לבני תחתונה הלק בה מיהו קשה לרבי' יצחק בר

שמואל לעשות דירה בלא בעליה דירה לחצאין לאסור לטלטל בתוכה ואומר רבי יצחק בר שמואל דהא דאמר בסוף הדר דל"ג דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה מיירי בחורבה הפתוחה לבית וא"ת דל חורבה מהכא ולישתרי מבוי בלחי וקורה משום בית תריץ כגון דאותו בית פתוח נמי לצד אחד ואינו רגיל במבוי והשתא א"צ להעמיד חורבות דהכא בשאין להם בעלים דאפי' יש להם בעלים אחרים כיון דלא דיירי בהו לא אסרי:

סימן קצב

מתני' אמת המים שהיתה עוברת בחצר. והיא כרמלית שהרי אמת המים אפי' ברה"י כרמלית היא. אין ממלאין ממנה בשבת אא"כ עשו לה מחיצה. בתוך אוגניה על פני רחבה גבוהה עשרה טפחים וביציאה שיהא ניכר שבשביל המים נעשית ומחיצ' החצר התלויה ועוברת על גבה אינה מועלת לה ואע"ג דמחיצה תלויה מתרת (מועלת) במים הני מילי היכא דנראית מחיצה [שנעשית] בשביל המים כגון גזוזטרא דמתני' וכגון מהיצה שבתוך הבור. א"ר יהודה מעשה באמה של אבל. שם העיר. שהיו ממלאין הימנה ע"פ זקנים בשבת. והיתה עוברת בתוך החצירות וממלאין הימנה בחצירות דמהניא לה מחיצת כותל בחצר התלויה עליה ור"י לטעמיה דפליג נמי במתני' אבוד. אמרו לו מפני שלא היה בה כשיעור. כרמלית שלא היתה עמוק' עשרה או לא היתה רהבה ארבעה שאין המים נעשין רשות לעצמן בפחות מעומק עשרה ורחב ארבעה ואם עוברת ברה"ר הוין רה"ר כדתנן בהזורק הזורק ארבע אמות בים פטור דכרמלית היא ואם היה רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו חייב דרה"ר היא וכמה היא רקק מים פחות מעשרה טפחים אלמא מים שאינם עמוקי' עשרה אינם רשות לעצמן וכי הוו נמי בחצר הוו להו רה"י : ת"ר עשו לה בכניסה ולא עשו לה ביציאה. לא מהני מידי דהא מחוברת היא למים שלחצר ביציאתה ונעשה הכל כרמלית [אבל כי עשו בכניסה וביציאה אינה כרמלית] ודומה כמי שמתחלת בחצר זו. וכ"ש עשו לה ביציאה ולא עשו לה בכניסה דלא מהני מידי ואין ממלאין הימנה בשבת אא"כ עשו לה מחיצה גבוהה עשרה ביציאה ובכניסה רי"א כותל שע"ג תידון משום מחיצה א"ר יהודה מעשה באמת [המים] שהיתה באה מאבל לצפורי והיו ממלאין ממנה בשבת על פי הזקנים א"ל משם ראיה מפני שלא היתה עמוק' עשרה ורחבה ד'. ובפ"ק ת"ר לשון ים שנכנס לחצר. דרך פרצת הכותל ובשלא נפרץ כמילואו עסקי' מדמפליג בין עשר ליותר מעשר. אין ממלאין ממנ' בשבת אא"כ עשו לו מחיצה גבוהה עשרה. לגדור בה פרצת כותל החצר. בד"א שפרצתו יותר מעשר אבל עשר א"צ כלום. שהרי יש שיור מיכן ומיכן. מימלי הוא דלא ממלינן. משום דמטלטל מכרמלית לרה"י. הא טלטולי מטלטלינן בתמיה. הא נפרצה חצר במלואה למקום האסור לה.

לאו דוקא במלואה אלא ליותר מי' מלואה קרי לה. הב"ע דאית לה גירודי שנשאר מן חמחיצ' בגוב' עשרה (אצל הים משהו) [אבל הים כסהו] וכ' ה"ר משה מיימון אמת המים שהיא עוברת בחצר אם יש בגובה עשרה טפחים וברוחב ארבע או יותר על כן עד עשר אמות אין ממלאין הימנה בשבת אא"כ עשו לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים בכניסה וביציאה ואם אין בגובהה עשרה או שאין ברחבה ארבעה ממלאין ממנה בלא מחיצה היה ברחבה יותר מעשר אמות אע"פ שאין בגובהה עשרה אין ממלאין ממנה עד שיעש' לה מהיצה שכל יתר על עשר פרצה היא ומפסדת המהיצות (ומיהו) [ומהו לטלטל בכל החצר אם נשאר מצד הפרצה פס מיכן ופס מיכן בכל שהוא או פס רוחב ד"ט מרוח אחת מותר לטלטל בכל החצר ואין אסור אלא למלאות מן האמה בלבד אבל אם לא נשאר פס כלל אסור לטלטל בכל החצר שהרי נפרצה חצר לים שהוא כרמלית עכ"ל. והאיך מעמידין המחיצה כדפרי' לעיל גבי בור שבין שתי חצירות: תניא אמת המים העוברת בין חלונות. במבוי או בחצר ובתים מיכן ומיכן על שפתו וחלונות פתוחין להם למלאות. פחות משלשה משלשל דלי וממלא שלשה אין משלשל דלי וממלא רשב"ג אומר פחות מד' משלשל דלי וממלא ארבעה אין משלשל דלי וממלא ואוקמה רבינא כגון דעביד לה ניפקי. מוצאות. אפומה. בכניסה וביציאה והתחיל המחיצה סמוך לאגפיה בתוך אוגניה מיכן ומיכן ולא (חצייה) [חיבר] המחיצות מזו לזו באמצע האמה כדי שיהו המים נכנסין ויוצאין דרך שם ואמרי רבנן דפחות מג' אמרי' לבוד וג' לא אמרי' לבוד ואסור דפרצה היא. ורשב"ג לטעמיה. דאמר בפ"ק פחות מד' לבוד. ואנן קיי"ל כרבנן דכל פחות מג' לבוד הוי טפי לא. ונר' דקיי"ל כאביי ורב [חנינא בר] אבין דאמרי כשמעת' דחורי כרמלית לאו ככרמלית דמו ואע"ג דאמר רב אשי אפי' תימא יש חורין בכרמלית לאו דסבר דחורי כרמלית ככרמלית דמו אלא כלו' אפי' הוה הכי הות מיתרצא שמעתין:

סימן קצג

מתני' גזוזטרא שהיא למעלה מן הים אין ממלאין ממנה בשבת אא"כ עשו לה מחיצה גבוהה י"ט. כל סביבותיה או סביב הנקב ד' על ד' החקוק באמצעית' דגוד אחית אמרי' להכשיר אע"פ שהיא תלויה. בין מלמעל' בין מלמטה. מחוברת לגזוזטר' מתחתיה ואע"פ שהגזוזטרא יש לה ד"א על ד"א בעיא מחיצה דגוד אחית אמרי' להכשיר אע"פ שהיא תלויה אבל כוף וגוד לא אמר. מתני' דלא כחנניה בן עקביא דתניא ר' חנניה בן עקביא אומר גזוזטרא שיש לה ד"א על ד"א חוקק בה ד' על ד' וממלא. וא"צ מחיצה עשרה דאמרי' כוף וגוד הואיל ויש עשרה לכל רוח לנקב. ואע"ג דאמר ר"י משום ר' יוסי בן זמרא לא התיר ר' חנניה בן עקביא אלא בימה של טבריה הואיל ויש לה אוגנים ועיירות

וקרפף מקיפות אותה אבל בשאר מימות לא אפ"ה מתני' דלא כוותיה דמתני' אירי (אפי') בימה של טבריה וכיוצא בה ואע"ג דהאי גזוזטרא רחבה ד"א על ד"א אפי' הכי בעיא מחיצה ולא אמרי' פי תקרה יורד וסותם דשמא אין טפח בעובי הגזוזטרא דמשמע מתוך פירש"י שלהי פ"ק דסוכה בשמעתין דאכסדרה שיש לה פצימין דלא אמרי' פי תקרה יורד וסותם אא"כ יש ג' מחיצות גמורות או שתים לפר"ת. והא דבעינן מחיצה עשרה היינו כדי להתיר למלאות מן הים אבל ע"ג דגזוזטרא שרי לטלטל ואע"ג [דאין] לה מחיצות ורחבה ארבעה דהשת' לא הויא לא רה"י ולא מקום פטור אלא כרמלית משום דמסתמ' היא פתוחה לרה"י דהויא כחורי רה"י. ופי' רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דהכא מיירי בשאין המים עמוקים עשרה דכי אמרת מארע' משחינן אכתי מיא כרמלית נינהו כי היכי דלא תקשי לרב הונא דפ' הזורק דאמר ספינה מוציא ממנה זיז כלשהו וממלא דהתם בעמוקים עשרה כדקאמר התם דאין ספינה מהלכת בפחות מעשרה וכרמלית מארעא משחינן והוו מיא דלמעלה מי' מקום פטור וזיז להיכרא בעלמא עבדינן ליה ואפי' יש תחת הגזוזטרא עומק המים עשרה יש בכמה מקומות גזוזטראות שאין במים שתחתיהם עשרה ושם צריך מחיצה עשרה להיתר מילוי ולכך הצריכו בכל גזוזטראות ולא פלוג אבל הספינה אינה מהלכת בפחות מעשרה ואין לחוש לכך ואפילו כשמהלכת ברקק בפחות מעשרה מחמת ששוליה משוקעים במים יש בצידי הספינה שממלאין שם עומק עשרה ועוד יש לומר גבי גזוזטראות אפי' עמוקים מים עשרה איכא למיחש שמא יעלה הים שירטון אבל ספינה דמהלכת כל שעה ליכא למיחש להכי. אמר רבה בר רב הונא לא שנו שמחיצה תלויה מתרת בגזוזטרא לרבנן אלא למלאות. אבל לשפוך. שופכין בנקב לים אסור מפני שהנהר מוליך השופכין חוץ למחיצת גזוזטרא. מתקיף לה רב שיזבי וכי מה בין זה לעוקה דתנן במתני' חצר שפחותה מד"א אין שופכין לתוכה מים בשבת אא"כ עשו לה עוקה גומא מחזקת סאתים ותני עלה אע"פ שנתמלאת העוקה מבע"י שופכין לה מים בשבת אע"פ שמים יוצאים ממנה בשבת לרה"ר. התם תיימי מיא. המים עשוים לבלות ולהבלע בקרקע הלכך כי שפיך אדעתא דליבלעי בדוכתייהו קא שפיך ואי נפקי לבר לאו [מחשבתו] להכי הוא ולא נתקיימה [דאפי' איכוון] איסורא ממש ליכא דהא ברה"י שפיך אבל הכא מידע ידע דודאי נפקי ולא תיימי. איכא דאמרי אמר רבה בר רב הונא לא תימא למלאות הוא דשרי לשפוך אסור אלא לשפוך נמי שרי. דאיהו לא איכפת ליה דלפקו לבראי אבל חצר הפחותה מד"א ניחא ליה דליפקו מיא לבר שלא ללכלך את חצירו הלכך בעיא עוקה דבעוקה ניחא ליה דליבלעו. אמר רב שיזבי פשיטא היינו עוקה מהו דתימא הני תיימי והני לא תיימי קמ"ל וקיי"ל כאיכא דאמרי

דבשל סופרים הלך אחר המיקל כך פסק רבי' שמשון בר' אברה' זצ"ל לעיל בשמעתי' דאמר רב הונא למטה ממש למעלה ממש. וקשה דאמרי' בשבת בפ' הזורק דשופכין דספינה דשדי להו אדופנא דספינה משום דכחו בכרמלית לא גזור רבנן והכא לא שרינן לשפוך מים אלא משום דלא איכפת ליה דליפקו לבראי וכ"ש דקשה ללשון ראשון דאסר לגמרי לשפוך ותירץ ר"ת דגבי ספינה דווק' הוא דקאמר התם דכחו בכרמלית לא גזור לפי שאין דרכה להיות סמוכה לר"ה אבל הכא בגזוזטרא שאצל הבתים הקרובה לרה"ר החמירו אפי' בכחו וההיא דפרק תולין דאמר רב יהודה האי מאן דסחי מי' ניגנוב שפיר והדר ניסלוק דילמא אתי לאפוקי מיא בכרמלית ר"א א"ה כי קא נחית נמי הא קא דחו להו כחו ר"א כחו בכרמלית ל"ג רבנן. התם שרי אפי' בעיר הסמוכה לר"ה דאין מתכוין לאותה דחייה שדוחה המים ולא ניחא ליה בה ולא עבדה בידים. ורבי' יצחק בר שמואל אומר דגבי גזוזטרא פעמים מה ששופכין בתוכה הולך עד מקום רה"ר מהלכת ברקק מים והוי כחו ברה"ר להכי צריך להוא טעמא דלא איכפת ליה וללשון ראשון להכי אסר ולא פלוג בכל גזוזטרא: מתני' וכן שתי גזוזטראות זו למעלה מזו. אפי' זו שלא כנגד זו. עשו מחיצה גבוהה עשרה לעליונה ולא עשו לתחתונה שתיהם אסורות. למלאות בנקב העליונה עד שיערבו והתחתונה בנקב שלה אצ"ל שאסורה דהא מכרמלית לרה"י קא ממלא. אמר רב הונא אמר רב ל"ש אלא בסמוכה. שאינה רחוקה מתחתונה במשך הכותל ד"ט. ואני שמעתי שאינה גבוהה ממנה עשרה לא מצינו לשון הפלגה בתלמוד בגובה אלא במשך כדתנן באנשי חצר ומרפסת בפרקין ועוד לרב מה לי גבוהה מה לי נמוכה הא איהו אמר לזה בשלשול ולזה בזריקה שניהם אסורין ועוד מיהא מתני' מותבי' תיובתא לשמואל לעיל בפרקין ואי רב גופיה כדקיימי בגו עשרה דהדדי אוקמה מאן דתרצה לעיל אליבא דשמואל כגון דקיימי בגו עשרה דהדדי מאי חידושיה כל זה פירש רבי' שלמה זצ"ל. אבל במופלגת שרחוקה מתחתונה במשך הכותל ד"ט. עליונה מותרת. כדאמ' דאין תשמיש לתחתונה בעליונה אלא דרך אויר זריקת משך ד"ט ורב לטעמיה דאמר אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר: אמר רבה א"ר חייא ורב יוסף אמר רבי אושעיא יש דין השבת גזילה ברשויות של שבת. שאם היה משתמש בחורבתו של חבירו הסמוכה לו בחול מחזיר הגזלן החורבה לבעלים בשבת ואסור להשתמש בה כלומר אסור בה כאילו החזירה לבעלים. אמר רבה ומותבינן אשמעתין וכן שתי גזוזטראות זו למעלה מזו עשו לעליונה ולא עשו לתחתונה שתיהם אסורות עד שיערבו ואי אמרת יש דין השבת גזילה ברשויות של שבת עליונה אמאי אסורה בעליונה. הא רשותא דעליונה הוא ותחתונה זו שלא כדין משתמש' בה כאילו החזיר' לעליונה את

רשותה ואמאי אסורה. א"ר ששת הב"ע כגון שעשו מחיצה העליונה בשותפות א"ה כי עשו בני תחתונה לתחתונה אם יש להם שותפות בעליונה נמי אסרי עלה. התם גלויי גליא דעתא. התחתונה לעליונה דסלקא נפשה בשבת מינה דאנא בהדך לא דיירנא דהא מחיצה זו אינה נעשית אלא להתיר שבת:

סימן קצד

מתני'

חצר שהיא פחות' מד"א וסמוכ' לרה"ר אין שופכין לתוכה מים בשבת אא"כ עשו לה עוקה. דהיעו גומא מחזקת סאתים. מן הנקב ולמטה. שמחזיק סאתים החלל שלה. בין מבפנים שעשה העוקה בתוך החצר. בין מבחוץ שעשאה ברה"ר. אלא שמבחוץ צריך לקמור. לכסות פיה בנסרים שיפלו המים מן ידיו לתוך מקום פטור מבפנים א"צ לקמור. מ"ט בפחותה מד"א בעיא עוקה הא ד"א שרי בלא עוקה. אמר (רבא) [רבה] מפני שאדם עשוי להסתפק סאתים מים בכל יום בד"א אדם רוצה לזלפן שראויה היא לזלף להרביץ עפרה שלא יעלה אבקה בימות החמה וכיון דרוצה לזלפן אי נמי שפיך להו ונפקי לא מיקיימא מחשבתו. פחות מד"א אינה ראויה לזלף ושופכן וכי נפקי מיקיימא מחשבתו וגזור רבנן ביה דילמא אתי למשרי זריקה בהדיא לרה"ר. ר"ז אמר ד"א תיימי מיא. וראויין להבלע סאתים מים הילכך אי נמי נפקי לבר לא מקיימא מחשבתו ול"ג רבנן דילמא אתי למשרי זריקה. מאי בינייהו אמר אביי אריך וקטן איכא בינייהו. חצר שישנה שמונה אמות על שתים דאיכא קרקע כשיעור ארבע מרובעות ויש מקום ליבלע סאתים מים אבל לזלף אינה ראויה לרב' אסור לשפוך בלא עוקה לר"ז לא בעי עוקה ובין למר ובין למר ר"א דמתני' באורך וברוחב משמע דאי לא יהיב שיעור למתני' לפותיא אין שיעור מפורש כלום ומשמע אפי' רחבה משהו וליכא לאוקומי ביה טעמא. ת"ש חצר שאין בה ד"א על ד"א אין שופכין לתוכה מים בשבת אלמא מרובעות בעינן בשלמא לרב' ניחא אלא לר"ז קשיא אמר לך ר"ז הא מני רבנן היא. דלא שרו לה משום שיעור בליעת מים כדתנן במתני' וחכ"א אפי' חצר או גג מאה אמה לא ישפוך על פי הביב אבל שופך הוא על הגג והן יורדין לביב. ומתני' ר' אליעזר בן יעקב הוא. דאמר ביב שהוא קמור ד"א ברה"ר שופכין לתוכו מים בשבת. ומאי דוחקיה דר"ז לאוקומי מתני' כראב"י. ושרי ליה באריך וקטין לוקמה דבעיא ד"א מרובעות משום זלוף וכרבנן. אמר רבא מתני' קשיתיה מאי איריא (או) דתני חצר שהיא פחותה דמשמע שחסר שיעור' הא יש בה שיעור ד"א על ד"א לא שנא ארוך בריבוע לא שנא אריך וקטין שרי. ליתני חצר שאין בה ד"א על ד"א. ואפי' יש בה שיעור. אלא ש"מ ראב"י היא. מדדייק מתני' כר' זירא ש"מ דהלכתא כותיה

ותו דקיי"ל משנת ראב"י קב ונקי. תנא בד"א בימות החמה. פירש רש"י בד"א דצריך עוקה וכן פי' לעיל ובעי מ"ט ואמר רבא ד"א אדם רוצה לזלפן ובימות החמה מוקמינן למתניתין דתנא בד"א דחצר שהיא פחותה מד"א דבעיא עוקה בימות החמה אבל בימות הגשמים שופך ושונה ואינו נמנע דלמאי ניחוש לה אי משום דניחא ליה דליפקו משום קלקול חצירו הא איקלקלא וקיימא בגשמים ואי משום גזירה שמא יאמרו צנורות של פלוני מקלחין מים ואתי למיעבד בימות החמה א"נ אתי למימר שרי לזרוק בהדיא לר"ה דמה לי בצנור ומה לי [ברה"ר] ממש הא נמי להכי מכוון. להא ליכא למיהש דסתם צנורות בימות הגשמים מקלחין הן ואמרי [מי] גשמים נינהו. אמר ר"נ בימות הגשמים עוקה מחזיק סאתים נותנין לתוכ' סאה. להסתפק ולשפוך והאי דקתני בברייתא דשופך ושונה ואינו נמנע ס"ל לר"נ בעוקה [קטנה] ושיעור מידתה קאמר תנא דברייתא דשרי. בימות החמה מחזיק סאתים נותנין לתוכו סאתים מחזיק סאה אין נותנין לתוכו כל עיקר ופרכי' בימות החמה נמי מחזיק סאה ליתיב ליה סאה גזירה דילמא אתי ליתן ליה סאתים א"ה בימות הגשמי' נמי ליגזור התם למאי ניחוש לה. א"נ אתי למיתן לה סאתים. אי משום גזירה שמא יאמרו צנורו של פלוני מקלח סתם צינורות מקלחין הן. אמר אביי הלכך כיון דליכא למיחש למידי. אפי' כור אפילו כוריים. קא שרי תנא דברייתא:

מתני' ראב"י אומר ביב. דהיינו חריץ (שאינו עשוי) [שעשוי] לקלח שופכין שבחצר לר"ה. שהוא קמור. מכוסה בנסרים במשך ד"א ברה"ר דקים לן דבד"א יש שיעור לבלוע בהם סאתי' מים שאדם עשוי להסתפק בכל יום. שופכין בתוכו מים בשבת. דתיימי מיא ואי נמי לא תיימי ויש בו מים מבעוד יום כיון דרוב ימות השנה עשויין לבלוע הכא נמי כי נפקי לבראי לאו להכי מכוון וכיון דלא נתקיימה מחשבתו שרי דאפי' מתכוין לאו איסורא דאורייתא (מיהא) [איכא] הכא דלאו ברה"ר זריק להו איהו גופיה אלא מאליהן יוצאין הלכך כי לא מתכוין שרי לכתחילה. וחכ"א אפי' גג או חצר מאה אמה לא ישפוך על פי הביב. בתוך חריץ ואע"פ שיש אורך מיכן ועד יציאתו מאה אמה ויכולין לבלוע כיון דבגויה קא שפיך מקלחי להדיא ובכח לרה"ר והרואה אומר ששופכן סמוך ליציאתו ובעי דליפקו. אבל שופך הוא על הגג והן יורדין לביב. וקיי"ל משנת ראב"י קב ונקי והלכה כדבריו. ופי' רבי' שמואל ה"מ דבעינן קמירת ביב ארבע אמות הני מילי כגון ביב היוצא לרה"ר אבל מחצר לחצר ומבית לבית לא בעינן כולי האי ומשנת ראב"י קב ונקי והלכ' כמותו. והלכת' סילון היוצ' מן הבית לר"ה אם קמור מבחוץ ד"א שופכין בו מי' ואי לא לא אבל מרה"י (לרה"ר) [לרה"י] לא בעינן קמירה ושופכין לתוכו דקתני ל"ש [חצר קטנה ול"ש] חצר גדולה וטעמא דקמירה ברה"ר ד"א לאו כדמפרש בקונטרס אלא

טעמא משום חשדא דמאן דחזי להנך מים יוצאין מן הביב (סביב) [סבור] שהשליכו בעל החצר שם בשבת אבל היכא דקמור הוא ד"א ברה"ר אינו סבור שמן החצר הן יוצאין ושהשליכו בעל החצר שם בשבת ע"כ מיהו [נראה] כדברי רש"י דטעמא לאו משום חשדא אלא מטעם שיעור בליעת מים כדאוקמה ר' זירא למתני' דחצר שהיא פחותה מד"א דטעמא משום שיעור בליעת מים אליבא דראב"י והכי משמע בפ' בתרא דכלאים דאמר רב כ"מ שאסור מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור מתני' (כלומר) [פליגא] על רב ביב שהוא קמור ד"א ברה"ר אין שופכין בתוכו מים בשבת פי' משום מראית העין שלא יחשדוהו שהשליך לרה"ר ותני עלה אם היתה מזחילה מותר עונת גשמים מותר דאז ליכא חשד אלמא היכא דאסרו מפני מה"ע בחדרי חדרים מותר דעונת גשמים כמו חדרי חדרים אלמא דלמאן דאית ליה חשד אפי' קמור ד"א ברה"ר אסור מיהו יש לפרש אם היתה מזחילה מותר היינו שמזחילה באה מבצר לר"ה וקמור מבחוץ ד"א דאז ליכא חשד מיהו על כרחין גמר' מוכחת דלא כרבי' שמואל כדפריש' הלכך סילון של עץ שהוא קמור גברה"ר ד"א אין שופכין לתוכה מים בשבת אפי' לראב"י דטעמא דידיה דמיבלעי מיא ובסילון של עץ לא מיבלעי. מיהו אומר רבי' יצחק בר' שמואל אם עשוי ברצפה של אבנים מיבלעי ושרי ולפירוש רבי' שמואל אפי' סילון של עץ והוא קמור ארבע אמות ברה"ר שרי:

מתני' החצר והאכסדרה מצטרפין לד"א לפוטרה מן העוקה. אליבא דר"ז דקיי"ל כותיה כדפריש' לעיל מתוקמה מתני' אע"ג דלאו ד"א מרובעו' נינהו כגון שאכסדר' עומדת חוץ לחצר כנגד האחת מן המקצועות ומצטרפין להשלים השיעור וטעמא כדי שיהא שם שיעור בליעת מים כזה:

מתני' שתי דיוטאות. דהיינו עליות זו כנגד זו וחצר פחותה מד' לפניהן ששופכין בה מימיהן. מקצתן עשו עוקה לחצר ומקצתן דהיינו בני האחרת לא עשו עוקה לחצר את שעשו עוקה מותרין את שלא עשו עוקה אסורין: אמר רבא ל"ש אלא שלא עירבו אבל עירבו מותרין וכי לא עירבו מ"ט א"ר אשי גזירה דילמא אתי לאפוקי מיא במאני דבתי' להכא. לשפת העוקה לשפוך בתוכה ואם תאמר היכא שלא עירבו יהיו שניהם אסורים לשפוך מים בחצר ופי' רבי' יצחק ברבי' שמואל שאינם שופכים ממש בתוך העוקה שבחצר אלא שופכין על הדיוטא והן יורדין לעוקה הסמוכה לה שעשו בסמוך לדיוטא שלהם אבל אותם שלא עשו עוקה צריכין להוציא המים שלהם בכלים ולשפוך לתוך העוקה וכיון שלא עירבו אסורי' לשפוך אפי' בדיוטא שלהם דילמא אתי לאפוקי במאני דבתים וכענין זה פי' ר"ש זצ"ל:

הדרן עלך כיצד משתתפין

סימן קצה

כל גגות העיר רשות אחת. אע"פ שדיורין חלוקין למטה לשני בנ"א. הגגות שאין תשמישן תדיר אין בהם חילוק רשות וכלים ששבתו בגג זה מותרין להוציאן לזה. ובלבד שלא יהא גג גבוה מחבירו עשרה או נמוך עשרה. דאם חלוק מהם בגובה עשרה אסור לטלטל ממנו לגגין. דברי ר"מ וחכ"א כל אחד ואחד רשות בפני עצמו. ואם לא עירבו דיורין של מטה אסור לטלטל מזה לזה. ר' שמעון אומר אחד הגגות ואחד החצירות ואחד הקרפיפות. שאינן יותר מבית סאתים הואיל וכולן אין תשמישן מיוחד ותדיר רשות א' הן ומטלטלין מזה לזה ואפי' מחצר של רבים לחצר של רבים בלא עירוב ולית ליה לר"ש עירובי חצירות אלא משום היתר הבית ודוקא לכלים ששבתו בא' מהן. מוציאין מחצירו לחצ' אחרת אם לא עירבו שתי חצירות יחד. אמר רב הלכה כר"ש והוא שלא עירבו. בני חצירות כל אחת לעצמה דהשתא לא שכיחי כלי הבתים בחצר וליכא למיגזר אי שרית להוציא כלים ששבתו בחצר זו לחצר זו אתי לאפוקי נמי לחצר אחרת כלים ששבתו בתוך הבית. אבל עירבה. כל חצר לעצמה ולא עירבו שתי החצירות יחד אסור לטלטל מחצר זו לחצר זו אפילו כלים ששבתו בחצר דכיון דשכיחי כלי' ששבתו בבית בחצר גזירה דילמא אתי לאפוקי כלים ששבתו בבית מחצר זו לחצר אחרת. ור"ש בהא מודה דאסור כדקתני מתני' אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית. ושמואל אמר הלכה כר"ש בין שעירבו בני החצר כל אחת לעצמה ובין לא עירבו וכן א"ר יוחנן. מי לחשך בין עירבו בין לא עירבו רש"י פי' מי לחשך ל"ג ור"ש פי' מי לחשך ממה שראי' במשנתינו למד' שום חילוק דמפליג ר"ש בין עירבו ללא עירבו והא סתמא קתני ל"ש עירבו ללא עירבו הוי רשות אחת לכלים ששבתו בתוכן וקיי"ל (כר') כשמואל ור' יוחנן דהלכה כר"ש [ואין חילוק] בין עירבו ללא עירבו. וההוא דגיטין פ' הזורק דאמר שמואל לא יעמוד אדם בגג זה ויקלוט גשמים מגגו של חבירו שכשם שדיורין חלוקין למטה כך חלוקין למעלה פי' רבי' יצחק בר שמואל דהתם לקלוט ולהוליך לביתו קאמר דהא כלים ששבתו בבית אסור לטלטלם ולהוליך לחצר ולגג של חצר אחרת שלא עירבו אפילו לר"ש וה"ה כששבתו בחצר או בגג של אחרים שלא עירבו דאסור לטלטלם להוליכם לביתו ודוקא מגגו של חבירו אבל מגגו של עצמו יכול לקלוט להוליך לביתו וא"ת והלא גג של חבירו אוסר עליו והוה ליה גגו שלו נפרץ במלואו למקום האסור לו תריץ דשמואל לטעמיה דאמר גוד אסיק מחיצות מיהו אנן דקיי"ל כרב דאמר לא אמרי' גוד אסיק מחיצות כדפרישי' לקמן אפי' מגגו של עצמו אסור לקלוט מי גשמים להוליך לביתו במחיצות שאינן ניכרות

וא"ת ומאי קמ"ל שמואל התם בפרק הזורק פשיטא דאפילו לר"ש להוליך לביתו אסור תריץ דקמ"ל אפי' שקולט מן האויר ועדיין לא נגעו מי גשמים בגג אפ"ה אסור: איתמר אמר רב אין מטלטלין לרבנן בגג הסמוך לחבירו. אלא בד"א. דכיון דלרבנן כל אחד רשות לעצמו והן פרוצין זה לזה אוסרין זה על זה דהו"ל רשות פרוצה במלואה למקום האסור לה. ושמואל אמר מותר לטלטל בכולו. במחיצות הניכרות. שאין הבתים מחוברים ויש אויר ביניהם ומחיצות הבתים נראה לעומדים על הגג' כשמסתכלים תחת רגליהם. כ"ע לא פליגי. דאמרי' בהו גוד אסיק מחיצה דדמו לעמוד ברה"ר [רהוי] רה"י משום גוד אסיק כלומר משוך והעלה כי פליגי בשאין מחיצו' ניכרות. שהגגין מחוברין יחד ומכסין המחיצות שבין הדיורין. רב אמר אין מטלטלין בו אלא בד' לא אמרי' גוד אסיק מחיצתא בכה"ג ושמואל אמר מותר לטלטל בכולו דאמרי' גוד אסיק מחיצתא אפי' בכי האי גוונא אע"ג דרב ושמואל פסקי הלכתא כר"ש כדפרישׁ' אפ"ה פליגי אליב' דרבנן דנפקא מינה לר"ש לכלים ששבתו בבית ואע"ג דלכלים ששבתו בתוכו הוי נפרץ במלוא למקום המותר לו מ"מ לכלים ששבתו בבית הוי נפרץ במלואו למקום האסו' לו לטלטל [מגואי לבראי] ומבראי לגואי צ"ע ותו דנ"מ (כל הגגים) [כשהגגין] יחד יתירים מבית סאתים דאי לאו משום גוד אסיק אסור אפי' לר"מ כדמוכח בשמעת': איתמר ספינה רב אמר מותר לטלטל בכולה. ואפי' ישנה יותר מבית סאתים דהיקף לדירה הוא. ושמואל אמר אין מטלטל בה אלא בד' רב אמר מותר לטלטל בכולה דהא איכא מחיצתא ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בד' מחיצות להבריח מים עשויות. אמר רב גידל א"ר חייא בר יוסף ומודה רב שאם כפאה על פיה. וגבוהה יותר מעשרה שאינו מטלטל בה אלא בד"א באמצע. ואוקימנא שכפאה לזופתה. שביטל מחיצותיה מתורת דירה שאינה עומדת כל זמן כפייתה לא לדירת מעלן ולא לדירת מטן והוי (כשיור) [כעמוד] בעלמא וכי אמרת בהן גוד אסיק הוי היקף יותר מבית סאתים שלא [הוקף] לדירה וכרמלית הוא. א"ל רב חייא בר יוסף לשמואל הלכתא כוותך או הלכתא כרב א"ל הלכתא כרב ובדהיא דלעיל נמי הילכתא כרב דרב ושמואל הלכתא כרב באיסורי וכן האמת כמו שפירש רש"י דבספינה יתירה מבית סאתים פליגי אי חשיב מחיצות הספינה כעשויות לדירה או לאו אבל פשיטא דליכא למימר דכמאן דליתנהו להני מחיצות דמו כדתניא בהזורק בשבת ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו ולעיל בפרק מי שהוציאוהו רב ושמואל דאמרי תרוייהו הלכה ברבן גמליאל בספינה שמהלך את כולה דכארבע אמות דמיא ואי אפילו בפחות מבית סאתים אין מטלטלין בה אלא בר"א [לא היתה נחשבת כד"א כמו בשבת בתל ונקע דדוקא מד' אמות ועד בית סאתים אבל יותר מבית סאתים לא]: לעיל

בההיא קמייתא דרב ושמואל פי' רש"י במחיצות חניכרות שאין הבתים מחוברים ויש אויר ביניהם ומחיצות הבתים נראין לעומדים על הגג ומחיצות שאינן ניכרות פי' שהגגין מחוברין יחד ומכסין חמחיצות שבין הדיורין ופירש רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דה"ה אם הגג בולט חוץ למחיצת הבית דהוי מחיצות שאין ניכרות דהא אינם נראים לעומדים על הגג הלכך גגין שלנו שבולטין ראשיהם הרבה לרה"ר ולא מינכרא מחיצה הויא לה בליטתו כרמלית וליכא למימר פי תקרה יורד וסותם כדאמר שילהי עושין פסין היכא דעבדא כי אורזילא לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם ופי' רש"י יציע גג אלכסון משופע. והכי מוכח לקמן דתנן גג גדול סמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור חצר גדולה שנפרצ' לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה ואמרי' בגמ' למה לי למתני תרתי לרב קתני גג דומיא דחצר מה חצר דמנכרא מחיצתא אף גג דמינכרא מחיצתא ופירש"י שהרי יש לה מחיצות אף גג נמי דשרינן ליה במחיצות תחתונות משום גוד אסיק מיהו מחיצות ניכרות בעינן שלא יהא גג בולט חוצה להן דאי לא לא אמרינן גוד אסיק וגדול נמי אסור דאין לו שום מחיצה וכל שאין לו מחיצה אינו רה"י הרי פי' להדיא דכשהגג בולט חוץ למחיצות) ניכרות ולא הוי רה"י איכא לאוקומי שיש בהם מחיצות אבל ההיא דכיצד משתתפין לא מסתבר לאוקומי הכי כדפירש רש"י דעשיית מחיצה להתיר מילוי סביב הנקב או סביב הגזוזטרא מכלל שאין לה מחיצה כלל אפ"ה לא הויא כרמלית מדאסור למלאות שם מן הים שהוא כרמלית ועוד יש לפרש בשתיהן דהוי חורי רה"י ששוו' לפתח עלייה שאצלן א"נ אפילו אינן שוות רק שיהו בתוך עשרה מיהו בירושלמי בפ' בתרא א"ר יוחנן זיזים וכתלים שהן גבוהין עשרה ורחבין ארבעה מותרין כאן וכאן ובלבד שלא יחליף משמע דחשיב מקום פטור מדשרי לבני רה"ר ולבני רה"י וכותלים דקאמר נראה דאיירי באבנים הבולטים מן הכותל דהא ודאי כותל שהוא גבוה עשרה ורחב ארבעה הוי רה"י:

רב אחא בריה דרב' מתני לה. להא דרב חייא בר יוסף אאכסדר'. דאיתמר אכסדרה בבקעה. הבקעה היא כרמלית כדאמרי' ביציאות השבת ואכסדרה זו פרוצה מארבע רוחותיה ועומדת קירויה על ד' יתידות ונותנין ד' קורות מיתד ליתד ועליהן מסדרין הנסרין ואותן הקורות קרוי פי תקרה. רב אמ' מותר לטלטל בכולה אמרי' פי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בארבעה לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם א"ל רב חייא בר יוסף לשמואל הלכתא כוותך או הלכתא כרב א"ל הלכתא כרב ולקמן בפרקין אפרש יותר מענין אכסדרה: אמר אביי בנה עלייה ע"ג ביתו והקיף כל גגי מחיצות לעליה. ועשה לפניה דקה ארבעה. פתח קטן פתוח לצד הגגין [הותר בכולן]

דגלי דעתיה דקא מחזיק בהו. והם לא הקפידו לעשות כן אחלינהו לגביה. אמר רבא פעמים שהדקה לאיסור. שאפי' לר"מ דמשוי כל הגגות רשות אחת אסר בהן. היכי דמי דעבדה להדי תרביצא דביתיה. שפתחה לצד גינתו ומחיצה של צד הגגין הניח סתומה לנטורי תרביצא דאמר לנטורא ביתא הוא דעבדה וסילק עצמו מן הגגין :

איתמר שתי חצירות וחורבה אחת ביניהם אחת עירבה. לעצמה. ושכיחי מאני דבתים בגוה. ואחת לא עירבה אר"ה נותנין החורבה לזו שלא עירבה. להוציא לה כלים ששבתו בחצר דהא לא שכיחי בה מאני דבתים הואיל ולא עירבה אבל לעירבה לא דרב הונא תלמידיה דרב הוה דאמר הלכה כר"ש כשלא עירבו אבל עירבו לא. דחיישי' דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה וחייא בר רב אמר אף לשעירבה ושתיהם אסורות איכא דאמרי חייא בר רב אמר אף לשעירבה ושתיהם מותרות. דגבי חצירות אמאי גזר רב משום דכיון דמנטרי כלים בחצר שכיחי לאפוקי מאני טובא וחיישי' דילמא מיחלפי מאני דבתים במאני דחצר ומפקי לחברתה שהרי (נשארים) [נשמרים] הם בתוכה אבל חורבה לא עבידי אינשי לאפוקי לה מאני טובא. ולא חיישי' דילמא מיחלפי מאני. וקיי"ל כאיכא דאמרי לקולא ותו דשמואל ור' יוחנן פסקו הל' כר"ש ואפי' עירבו ולא גזרו אפי' גבי חצירות וכ"ש גבי חורבה וכותייהו קיי"ל דכל רב ור"י הלכה כר"י ותו דשמואל כותי' קאי:

מתני' גג גדול סמוך לקטן הגדול מותר להכניס לו כלי הבית של מטה ואין בני הקטן אוסרים עליו דלגבי גדול הך פירצה פתחא הוא דשרי בגיפופיה וכגון דאין הפרצה יותר מעשר והקטן אסור להוציא לו כלי הבית דבני גדול אסרי עליה דנפרץ לו במלואה ודברי הכל היא דאפי' לר"מ לא אמרי' גגין רשות אחת אלא לכלים ששבתו בתוכן אבל לכלי בתים לא דומיא דחצר קטנה שנפרצה לגדולה דכ"ע חצירות רשות [אחת] הן ולענין כלי הבתים אסרה גדולה אקטנה. חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת. להוציא לה כלי בתים שבה אם ערבה לעצמ' ולא אסרי עלה בני קטנה. וקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה. ולעיל פ"ק פירשתי מתני' בשמעתי' דנראה מבפנים ושוה מבחוץ. למה לי למתני תרתי חצר וגג לרב קתני גג דומיא דחצר מה חצר דמינכרא מחיצתא שהרי יש לה מחיצות אף גג נמי דשרינן ליה במחיצו' תחתונות משום גוד אסיק מחיצות ניכרות בעינן שלא יהא גג בולט חוצה להן דאי לא [מינכרא לא] אמרי' גוד אסיק וגדול נמי אסור דאין לו שום מחיצ' וכל שאין לו מחיצות אינו רה"י כל גגין שלהן חלוקין היו ולא היו משופעין ולשמואל. דאמר אף לא מנכרא אמרי' גוד אסיק להכי תננהי גבי הדדי דגג דומיא דחצר דמה חצר דדרסי ביה רבים אף גג הא דקתני קטן אסור משום דדרסי ביה

רבים מזה לזה הוא דהוי' לה מחיצ' תחתונה שביניה' מליצה נדרס' ולא מצית (למיקי) [למיגר] ואסוקה אבל אי לא דרסי בהו אף קטן שרי דאמרי' גוד אסיק ותפריד המחיצה ביניהם ואע"ג דמיכסיא ולא מינכרא. והך סוגיא דסתמא דתלמוד' אתיא כאביי דלעיל בפרקין דאמר רב יוסף לא שמיע לי הא שמעת' דשמואל דנימא גוד אסיק במהיצות כי הני. א"ל אביי את אמריתה ניהלן ואהא אמרת ניהלן גג גדול סמוך לקטן. גדול עודף עליו לארכו לכאן ולכאן [הגדול מותר. לטלטל בו דיורין שבו ואפי' לרב דהא מחיצות של מטה שישנו בעודפו לכאן ולכאן] מחיצות גיכרות הן וגוד אסקינהו ואית להו גיפופי והך פרצה שכנגד הקטן פיתח' הוא דהוי לגדול ואין הקטן אוסר עליו [דהוו כשתי חצירות ופתח ביניהם. אבל קטן אסור דלדידיה הוי מילואו ולאו פתחא הוא ואסרי עליה] בני גדול. ואמרת לן עלה אמר רב יהודה אמר שמואל ל"ש אלא שיש דיורין על זה ודיורין על זה. שעוברין כל שעה מזה לזה הילכך ליכא למימר גוד אסיק במחיצ' התחתונה שביניהם מפני שנדרסת היא. אבל אין בהם דיורין [אמרי' בה] גוד אסיק ומותר אף קטן אלמא אף במחיצה שאינה ניכרת אית ליה לשמואל גוד אסיק דאי לאו דמחוברין הן אין דריסה מזה לזה. ורב יוסף פליג עליה דאביי לעיל וסתמא דתלמודא כאביי.

אמר רב יהודה שלש קרפיפות זה בצד זה כגון שלשה שהיו מהלכין בדרך והקיפו שלש קרפיפות לדירה במהיצה של שתי [כגון של קנים] או של ערב כגון חבלים שלא התירו בה ליחיד אלא בית סאתים כרמפרש בפ"ק דשיירא סותרים להקיף כל צורכן בקנים דהיינו שתי או בחבלים דהיינו (חבלים) [ערב] לדירה אבל יחיד יותר מבית סאתים לא אא"כ עשאה שתי וערב מחיצה קיימת. ושנים החצונים מגופפין ואמצעי אינו מגופף. שהחצונים רחבים מן האמצעי והוא פרוץ לשניהם במלואו וגיפופיהם עודפות עליו. ויחיד בזה ויחיד בזה נעשו כשיירא ונותנים להם כל צורכן דאמרי' דיורי גדולים בקטן ונמצאו שלשתן באמצעי ואמצעי מצרפן ומותר אמצעי זה כל [שהוא גדול היקף] במחיצה (שתי וערב גדולה) [של שתי או של ערב] וכגון שעירבו (ודאי). אמצעי מגופף וב' חיצונים אינם מגופפים כגון שהוא רחב מהם והם פתוחים לו במילואם ולדידיה לא הוי מלואו. אין נותנין להם אלא בית שש. בית סאתים לכל קרפף שהרי [אין] שלשה דיורין (באחת דדיורי) אמצעי בחיצונים וזיל הכא תרי הוא דאיכא וזיל הכא תרי הוא ובאמצעי ליכא אלא חד ואם אחד מהן יתר על בית סאתי' הוא אסור ואם אמצעי יתר על בית סאתים כולן אסורין שהרי פרוצין הן לרשות האסורה. איבעיא להו אחד בזה ואחד בזה ושנים באמצע מהו. דקיימא לן דלא הוה שיירא עד דהוו שלשה (מהו) ואמצעי מגופף ולא החיצונים. מי אמרי' (חד להבא נפיק) [אי להכא נפקי כו'] והנך דאמצעי

הואיל ושניהם שולטין לכאן ולכאן שדי תרוייהו להכא והוו תלתא ותרוייהו להכא והוו [תלתא] ותשתרו שנים קרפיפות החיצונים הקיף בכל צורכן. או דילמא. כולי האי לא מקילינן דנשדינהו להכא ולהכא והאי נמי לא אמרי' דנשרינהו תרוייהו לחד ולמשרי מיהא חד מן החצונים בכל צורכן דמסתמא הכי ניחא להו טפי דניהוי חד להכא וחד להכא דלא נהוי אלא תרי בכל חד דרויח להו לתשמישתייהו (דלא הוי) [מלמהוי] תלתא בחד ואינך לא ניהוי אלא חד חד. שנים בזה ושנים בזה וא' באמצע. והיא שולט על החיצונים. וכל היכא דנפק תלתא הוו. ושדייה להכא ולהכא או שדייה מיהא לחד מנייהו ונשתרי חד מן החיצונים. בהיקף כל צורכו. או דילמא אימור להכא ואימור להכא. ולא ידעינן להי מנייהו הלכך אפי' חד מינייהו לא יהבינן ליה כל צורכו. והלכתא בעיא לקולא. שאילותינו שתיהן להקל. אמר רב חסדא גידוד חמשה ומחיצה חמשה. כגון חצר שקרקעיתה גבוהה מחבירתה חמשה טפחים. והוסיפו על אותו גידוד מחיצה חמשה אין מצטרפין. ואין כאן מחיצה גבוהה עשרה ומערבין אחד ואין מערבין שנים. מיתבי שתי חצירות זו למעלה [מזו] ועליונה גבוהה עשרה טפחים או שיש גידוד חמשה ומחיצה חמשה מערבין שנים ואין מערבין אחד פחות מיכן מערבין אחד ואין מערבין שנים תיובתא לרב חסדא ושקלי אמוראי לשנויה אליבא דרב חסדא. דרש מרימר גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין ופסיק סתמא דתלמודא והלכתא גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין ומערבין שנים ואין מערבין אחד: איתמר כותל שבין שתי חצירות שנפל בשבת רב אמר אין מטלטלי' בו אלא בארבע. רב לית ליה הואיל והותרה הותרה וכחד חצר [לא] משוינן להו דקיי"ל חצר שלא עירבה לדברי [הכל] מטלטלי' בתוכה כלים ששבתו באוירה דההיא כולה חדא רשות' היא אבל הכא ב' רשויו' האוסרו' זו על זו היו ונמצאת כל אחת פרוצ' במלוא' [למקום] האסו' לה אע"ג דקיי"ל כר"ש דחצירות רשות אחת הן הכא כשעירבו כל אחת לעצמה עסקי' רב לטעמיה דאמר הלכה כר"ש והוא שלא עירבו אבל עירבו שתי רשויות הן. ושמואל אמר זה מטלטל עד עיקר מחיצה וזה מטלטל עד עיקר מהיצה כדמעיקרא דאמרינן שבת הואיל והותרה הותרה ובכלי הבית קאמר שמואל דאי כששבתו בחצר אפי' מחצר להחצר נמי דהא שמואל הוא דאמר הלכה כר' שמעון ואפילו עירבו כל אחת לעצמה ולא גזרינן משום מאני דבתים ואף על גב דהשתא הוו להו חצר אחת כשנפל לא אסרי בתים דהא (אהא) [שרי] לאפוקי מבתים לחצר הואיל והותר למקצת שבת. אע"ג דרב ושמואל הלכתא כרב באיסורי הכא הלכה כשמואל דהא ר"י קאי כותיה דהלכה (כשמואל) [כרכי שמעון] ואפי' עירבו וכ"פ ה"ר משה בר' מיימון הלכה כשמואל דמטלטל עד עיקר מחיצה ואע"ג דלענין מחיצה לא

אמרי' שבת הואיל והותרה הותרה הא לא דמיא למחיצת מבוי כדפי' ר"י בר שמואל כדפרי' בפ"ק:

סימן קצו

מתני חצר שנפרצה לרשות הרבים. במלואה או ביותר מעשר. המכניס מתוכה לרה"י או מרה"י לתוכה חייב. דכר"ה היא. דברי ר' אליעזר וחכ"א מתוכה לרה"ר או מר"ה לתוכה פטור מפני שהיא בכרמלית. הלכך פטור אבל מותר לכתחילה לא אפי' תוך ד"א דלאו רה"ר היא אלא כרמלית וה"ה נמי מתוכה לרה"י: מתני' חצר שנפרצה משתי רוחותיה. בשבת לרה"ר. וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו. בשבת לרה"ר. וכן מבוי שניטלו קורותיו או לחייו מותרין באותה שבת ואסורין לעתיד לבא כלומר לשבת הבאה דברי ר' יהודה ר' יוסי אומ' אם מותרין לאותה שבת מותרין לעתיד לבוא ואם אסורים לעתיד לבוא אסורין לאותה שבת ולקמן מיפרשא מילתי' דר"י. במאי עסקי'. דאצטריך ליה למנקט משתי רוחותיו. אילימא בעשר. ומשו"ה מרוח אחת לא מתסר דאמרי' פתחא הוא. משתי רוחותיה נמי נימא פיתחא הוא אלא ביתר מעשר א"ה אפי' מרוח אחת נמי אמר רב לעולם בעשר ומשום הכי מרוח אחת שרי והאי שתי רוחות דקתני מתני' לאו שתי רוחות זו כנגד זו כגון מזרח ומערב דאז הוא שרי אלא כגון שנפרצה בה אחת שתופסת בשתי רוחותיה דהיינו בקרן זוית. דפיתחא בקרן זוית לא אמרי' דלאו אורחא הוא. וכן בית שנפרצה משתי רוחותיה. מ"ש מרוח אחת דאמרי' פי תקרה יורד וסותם משתי רוחות נמי לימא פי תקרה יורד וסותם אמרי בי רב משמיה דרב כגון שנפרץ בקרן זוית. דאע"ג דבעשר אוקימנא לא אמרי' פתחא הוא דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ומשום פי תקרה נמי לא כגון שקירויו באלכסון בשיפוע כעין גגין שלנו דליכא פה דהיינו כי אורזילא דאמרי' שלהי עושין פסין. ושמואל אמר מתני' אפי' ביותר מעשר. ולא מיתני אלא בשתי רוחות ואחצר קא מהדר שמואל. א"ה אפי' מרוח אחת נמי. משום בית דלא מיתסר מרוח אחת ". ובית גופיה תקשי מ"ש מרוח אחת דלא מיתסר דאמרי' פי תקרה יורד וסותם משתי רוחות נמי לימא פי תקרה יורד וסותם ותו מי אית ליה לשמואל פי תקרה יורד וסותם. דמוקי לה למתני' ביותר מעשר וקאמר דבית לא מיתסר והאמי שמואל בריש פרקין באכסדרה בבקעה דאין מטלטלין בה אלא בד'. הא לא קשיא כי לית ליה בארבעה. במקום שצריך לעשות ארבע מחיצות בסתימת פי תקרה כגון אכסדרה אבל בשלש. אם היתה בה מחיצה אחת כהלכת' ופי תקרה לשלש המחיצות מכשר. מ"מ קשיא. שתי רוחות אמאי לא אמרי' יורד וסותם ושמואל לא מצי מוקי לה בקירוי אלכסון דא"כ ברוח אחת נמי תתסר הואיל ויותר מעשר. כדאמרי בי רב משמיה

דרב. דהאי שתי רוחות קרן זוית קאמר. וקירוי רוחות נמי אע"ג דלא איירי ביה במתני' מבעיא ליה לאוקומי בשאינו כשאר תקרה אלא משופע' לדידי נמי האי שתי רוחות חדא זוית וכגון שנפרץ הכותל מן הקירוי על פני כל הפרצה סמוך לה במזרח ובצפון חמש אמות לכאן ברוחב ד' וחמש אמות ועוד לכאן ברוחב ארבעה נמצאו כאן ד' פיות שצריך לסתום פי תקרה בחמש אמות למזרח וחמש אמות ועוד לצפון הרי שתי סתימות ועכשיו נמצאו סתימות הללו נמשכין לפנים בחלל הבית מרוחקות ממקום המחיצה ד' לכאן וד' לכאן וצריך לסתום פי תקרה ארבעה (בשפע) [בשפת] מקצוע פרצת הקירוי חמזרחית בדרומה משפת המזרחי ולכותל וכן ארבע בשפת מקצוע פירצת הצפונית. לשון (חצר) [קצר] שנפרץ בקרן זוית וקירויו גם הוא נפרץ בארבע רוחב לפנים למזרח וכן לצפון ואורך פרצת הקירוי ה' אמות [לכאן וה' אמות ועוד לכאן כמדת פרצת הכותל שיש כאן ארבע פיות תקרה אחת למזרח ה' אמות] ארכה ואחת אורך ארבעה בסמוך לה בדרום ועוד אחת לנגד (כותל) פרצת כותל הצפוני ה' אמות ארכה ואחת סמוך לה ארכה ארבע במקצוע מזרחי ובארבע לית ליה לשמואל פי תקרה יורד וסותם. בעשר כ"ע לא פליגי. דבלא סתימת פי תקרה נמי פתחי' הם. כי פליגי ביותר מעשר דרב אמר אמרי' פי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם ואיכא דאמרי ביתר מעשרה כ"ע לא פליגי דלא אמרי' פי תקרה יורד וסותם כ"פ בעשר דרב אמר אמרי' פ"ת יו"ס והא דאמר רב יהודה קורה רחבה ד' מתרת בחורבה. הפרוצה לר"ה ונאסרה בטלטול ויש בה קורה שראשיה נתונים על שתי יתידות מותר לטלטל תחתיה דארבע פיותיה יורדין וסותמין שתים בצידיה ושתים בראשיה. להך לישנא דאמרת בעשר לא פליגי בפרצה של עשר וד"ה ולהך לישנא דאמרת בעשר פליגי כרב וקשה לפי' רבי' שלמה ששמואל לא יאמר בעשר פי תקרה יורד וסותם ופי' רבי' שמואל בעשר כולי עלמא לא פליגי [אע"ג] דליכא גיפופין כיון דאיכא תקרה אמרי' כפתח ולשוויה פתח אמרי' פ"ת יו"ס ולא דמי לפסי ביראות דהתם ליכא שום תקרה אלא ד' דיומדין כי פליגי ביותר מעשר. איכא דאמרי ביותר מעשר כ"ע ל"פ כי פליגי בעשר כיון דליכא גיפופין הא (לאו) פרוץ במלואו מארבע רוחות. וקאמר שמואל דלא אמרינן פי תקרה יו"ס דכמאן דפרוץ (ביורד) [ביותר] מעשרה מארבע רוהות דמי דהא ליכא גיפופין לשוינהו לפתחים. כתב רבי' יצחק בר שמואל ז"ל אני הייתי רגיל לומר דסתם אכסדר' מוקף מג' רוחות כדאמרי' בלא יחפור עולם לאכסדרה היא דומה ורוח צפונית אינה מסובבת ואמרי' נמי במנחות בפ' הקומץ רבה מפני מה נברא העולם הזה בה"י מפני שהיא דומה לאכסדרה שכל היוצה לצאת יצא והא דתליא כרעיה דה"י מפיש התם טעמא. דוקא בכה"ג אכסדר'

אמר רב פי תקרה יורד וסותם. עד שמצאתי שפי' רבי' יעקב זצ"ל דסתם אכסדרה הוי נמי מוקף משתי רוחות ופרוץ משתי רוחות ובההוא נמי איירי ביה רב והודיתי לדבריו משום דהוה קשיא לי מאי קא פריך תלמודא מ"ש מרוח אחת דאמרי' פי תקרה יורד וסותם משתי רוחות נמי כו' הא משתי רוחות לא אמר רב פי תקרה יורד וסותם אלא דוקא באכסדרה המוקף מג' רוחות. ומיהו י"ל דאוקימנא בשתי רוחות דמתני' בקרן זוית ובעשר פריך נימא פי תקרה דהא איכא טפי מג' מחיצות ומיהו עדיין יש לדקדק דתינח כשמקשה לרב דאוקמה לחצר שנפיצה בקרן זוית וה"ה שתי רוחות דבית נמי נימא פ"ת יורד וסותם כיון דהוי בקרן זוית ואיכא מחיצות טובא בלא פי תקרה ותהא פירצה דקרן זוית מותרת בפ"ת במחיצה רביעית דאכסדר' אבל כי פריך לשמואל ולא אוקמינהו אכתי לשתי רוחות בקרן זוית ופריך ליה בשתי רוחות נמי לימא פי תקרה מאי קושיא הא לא אשכחן מאן דשרי בפי תקרה דלישרי אלא מרוח אחת דהא רב דשרי טפי לא שרי אלא באכסדר' דאיכא ג' מחיצות. ומיהו גם בזה יש לומר כי עדיין לא היה יודע חילוק בין שיש מקצת מחיצות לשאין מחיצות כלל אבל כיון דאתינא למסקנא הכי שיש חילוק לשמואל בין שיש שם ד' מחיצות לשאין שם וגם לרב אין לנו ללמוד מדבריו שמתיר באכסדרה שיש בה ג' מחיצות גמורות שכמו כן יתיר בשאין אלא שתים. וחוזרני לומר כי מ"מ נראה כפירו' ר"ת זצ"ל דבשתי מחיצות נמי מהני פי תקרה כדאמרי' פ"ק דסוכ' בההיא מודינא לך משום דהוי כמבוי מפולש פי' דלא מהני ביה פי תקרה גבי שבת בפילוש כדאשכחן דאסרי רבנן בבונה עלייה ע"ג שני בתים ומשמע הא בלא פילוש מהני שתי מחיצות למימר פי תקרה יורד וסותם בשתים האחרות עכ"ל ורבי' שלמה סובר דבכל ד' מחיצות אמרי' פ"ת יו"ס כדפרי' לעיל שאכסדרה זו פרוצה מד' רוחותיה והכי משמע סוגיא דשנינן אליבא דשמואל כי לית ליה בד' אבל בג' אית ליה:מתני' ר' יוסי אומר אם מותרין לאותה שית כו'. איבעיא להו ר' יוסי לאסור או להתיר א"ר ששת לאסור וכן אמר רבי יוחנן לאיסור תניא נמי הכי אמר רבי יוסי כשם שאסור לעתיד לבוא כך אסור לאותה שבת איתמר חייא בר רב אמר הלכה כר' יוסי שמואל אמר הלכה כר' יהודה ומי אמר שמואל הכי והתנן א"ר יהודה בד"א בעירובי תחומין אבל בע"ח מערבין בין לדעת בין שלא לדעת ואמר רב יהודה אמי שמואל הלכה כר' יהודה ולא עוד אלא כ"מ ששנה ר' יהודה בעירובין הלכה כמותו וא"ל רב חנא בגדתאה לרב יהודה אמר שמואל אפי' במבוי שניטלו קורותיו או לחייו וא"ל בעירוכין אמרתי לך ולא במחיצות א"ר ענן לדידי מיפרשא לי מיניה דשמואל כאן שנפרצה לכרמלית הלכה כר' יהודה דשרי דאי נמי אתא לאפוקי לבר לאו איסורא דאורייתא איכא. כאן כשנפרצה לרה"ר אין

הלכה כר' יהודה. ונר' דהלכתא כרב באיסורי דאפילו נפרצה לכרמלית הלכה כר' יוסי דמחמיר דבמחיצות לא אמרי' שבת הואיל והותרה הותרה כדפרי' בפ"ק:

סימן קצז

מתני' הבונה עלייה ע"ג שני בתים. והן בשני צידי רה"ר מטלטלין תחת העלייה. וכן גשרים המפולשים. ויש להם מחיצות מלמעלה משני הצדדין. מטלטלין תחתיהן בשבת דברי ר' יהודה וחכמים אוסרים ועוד א"ר יהודה מערבין למבוי המפולש הואיל ואיכא שתי מחיצות וחכמים אוסרין. ופליגי בגמ' אית דסבר טעמא דר' יהודה משום דקסבר פי תקרה יורד וסותם ואית דסבר טעמא דר' יהודה משום דסבר שתי מחיצות דאורייתא ואנן קיי"ל כב"ה ואליבא דר' יהודה דלטלטל ביותר מד' אמות לא שרו רבנן עד דאיכא ג' מחיצות ולחי או קורה כדפרי' בפרק קמא:

הדרן עלך כל גגות

סימן קצח

המוצא תפילין. בשבת בשדה מקום שנאבדים מכניסן לעיר ולבית. זוג זוג. אחד בראש ואחד בזרוע והיינו זוג כדרך שלובשן בחול וחוזר תמיד ומכניס זוג [אחר זוג] עד שיכלו. ר"ג אמר שנים שנים. זוג בראש זוג בזרוע. בד"א בישנות. שניכר הקשר שעשוי כעין שדי דודאי תפילין הן ויש בהן קדושה ואסור להניחן בבזיון. אבל בחדשות פטור. מלהכניסן דילמא קמיע בעלמא נינהו ואין [בהם] קדושה אלא כשעשוין כהלכתן דהיינו לשמן הלכך לא מחללינן שבת עלייהו. ואוקימנא בגמ' דר"ג סבר דשבת לאו זמן תפילין הוא וה"ט דר"ג דשרי זוג בראש וזוג בזרוע דאמר רב שמואל בר רב יצחק מקום יש בראש שראוי להניח בו שני תפילין וה"נ מקום יש ביד שראוי להניח שני תפילין ומספקא ליה לרבי' יצחק בר שמואל זצ"ל איזה שיעור יש ברוחב התפילין דיש שעושין אותם גדולים ורחבים ויש שעושים אותם קטנים כל כך שיש בגדולים כשלשה או כארבעה באותן הקטנים ומדקאמר שמקום יש בראש שראוי להניח בו שני תפילין משמע דשיעור רחבו כך הוא כדי שימלאו השנים המקום שבראש. ואומ' רבי' יצחק בר שמואל שראה במדרש דשיעורן כשתי אצבעות וסמך לדבר ציץ דרוחבו שתי אצבעות כדאמרי' פ"ק דסוכה ואמרי' פ"ק דערכין שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין ודומה הוא דציץ הי' במקום הראוי להניח שם תפילין אע"ג דגבי ציץ כתיב מצחו ומתרגם בין עינוהי גבי תפילין נמי כתיב בין עיניך ודרשי' בגבוה שבראש. ואוקימנא בגמ' במסקנא דבהא פליגי דת"ק סבר שבת זמן תפילין הוא ומשום הצלה לא שרו ליה רבנן טפי מן המצוה דלאו תכשיט נינהו וכ"ש כאן דזמן תפילין הוא ואיכא בל תוסיף ואתי איסור בל תוסיף

ומשוי ליה עליה כמשוי ור"ג סבר לאו זמן תפילין הוא וה"ט דשרי ליה בהצלה משום דתכשיט נינהו הלכך כל כמה דהוי תכשיט שרי ומשום בל תוסיף ליכא הכא דאין כאן מצות תפילין כלל אלא כשאר מלבוש בעלמא וקיי"ל כי"ג שמציל שנים שנים זוג בראש וזוג בזרוע כדפרי' בהלכות תפילין דקיי"ל דשבת לאו זמן תפילין הוא ודוקא בחדשות שרינן להציל אבל לא בישנות ותני אבוה דשמואל בר רב יצחק אילו הם ישנות כל שיש בהם רצועות ומקושרות חדשות שיש בהם רצועות ואין מקושרות פירוש מקושרות כדין קשר של תפילין העשוי כמין אותיות וכן הוא קבוע תמיד: מתני' מצאן צבתים או כריכות מחשיך עליהם ומביאן. ימתין עד שתחשיך וישב שם וישמים ולכשתחשך יטלם יחד. ובסכנה. שאינו יכול להמתין שם שמתירא מפני הלסטין. מכסן. מניח עליהם בגד או שום חפץ שלא יוטלו כ"כ בבזיון. והולך לו ר"ש אומר נותנן לחבירו וחבירו לחבירו. דכל חד לא ממטי להו ארבע אמות. עד שמגיע לחצר החיצונה של עיר. שהוא מקום המשתמר ראשון: מאי צבתים מאי כריכות א"ר יהודה אמר רב הן הן צבתים הן הן כריכות צבתים זווי זווי. של ראש ושל יד קשורין יחד וכן הרבה קשרי זוג בצבת אחת. כריכות דכריכן טובא. כי הדדי ואין שנים [שנים] קשורין. ופרכי' ואמאי מחשיך עליהן ומביאן ליעיילינהו זוג זוג א"ר יצחק ברי' דרב יהודה לדידי מיפרשא לי מיניה דאבא כל שאלו מכניסן זוג זוג וכלות קודם שקיעת החמה מכניסן זוג זוג ואי לא. הואיל והוא צריך לטרוח ולחזור משתחשך. מחשיך מעכשיו עליהן ומביאן כולן יחד. ובסכנה מכסה והולך לו. והתניא ובסכנה מוליכן פחות פחות מד"א. קודם שיגיע לד' אמות יעמוד לפוש וחוזר והולך פחות מד"א וכן תמיד דהשתא כל זימנא הויא עקירה והנחה תוך ד"א ואין כאן העברת ד"א ביחד. אמר רבא לא קשיא מתני' בסכנת עכו"ם שגזרו שמד על ישראל שלא יניחו תפילין והאי בסכנה מכסן והולך לו אכולה מתני' קאי וה"ק ובסכנה שאם ימצאו בידו יהרג או ישמע למלכות בין מועט בין צבתים מכסן בטליתו שלא יוטלו כל כך בביזיון ומניהם שם והולך לו. ולא יזיזם משם שמא ירגישו בדבר ויתחייב למלכות ובריית בסכנת לסטים עכו"ם ואסיפא קאי דקתני מחשיך עליהם ומביאם ובסכנת לסטים שהוא ירא להחשיך שם מוליכן פחות פחות מד"א ולא יניחם שם שלא יטלום הלסטים וינהגו בהם בזיון במאי אוקימת' למתני' בסכנת עכו"ם אימא סיפא ר"ש אומר נותנו לחבירו וחבירו לחבירו עד שמגיע לחצר החיצונה כ"ש דאוושא מילתא חסורי מחסרא והכי קתני בד"א בסכנת עכו"ם אכל בסכנת לסטים מוליכן פחות פחות מד"א ר' שמעון אומר נותן לחבירו וחבירו לחבירו עד שמגיע לחצר החצונה במאי קמיפלגי מר סבר פחות פחות מד"א עדיף דאי אמית נותנן לחבירו אוושא מילתא דשבת ומר סבר

דנותנו לחבירו עדיף דאי אמרת מוליכו פחות פחות מארבע אמות זימנין דלאו אדעתיה ואתי לאתויינהו ד"א בר"הר מיהו אם אין לו חברים מודה ר' שמעון דמותי להוליך פחות מארבע אמות דלא גרע מכיס דפ' מי שהחשיך: מתני' וכן בנו נותנו לחבירו וחבירו לחבירו אפי' הן מאה. בנו מאי בעי התם תנא דבי מנשה כשילדתו אמו כשרה ומאי אפי' הן מאה דאע"ג דקשיא ליה ידא. שמטלטלין אותו מיד ליד אפ"ה הא עדיפא. בשבת ולא יטלטלנו הוא לבדו פחות פחות מד"א. ופי' רבי' שמשון מודה ר"ש לענין תפילין ולענין בנו שאם אין לו חברים שמותר לו להוליך פחות פחות מד"א דלא גרע מכיס דפ' מי שהחשיך והתם נמי אם היו לו חברים הרבה והיו כולם שותפים באותו כיס לר"ש נותנו לחבירו וחבירו לחבירו דהכי עדיפא ליה:

סימן קצט

מתני' ר' יהודה אומר נותן אדם חבית לחבירו וחבירו לחבירו אפי' חוץ [לתחום] אמרו לו לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה. אין יכולים להרחיקה מתחום שביתת רגלי בעליה הכל לפי מה שעירבו הבעלים. אוקמ' רב אשי למתני' בגמ' במים דהפקר וחבית דהפקר ומאן אמרו לו ר' יוחנן בן נורי הוא דאמר לעיל בפ' מי שהוציאוהו חפצי הפקר קונין שביתה ומאי לא תהלך זו יתר מרגלי בעלים לא יהלכו אילו יותר מכלים שיש להם בעלים וכבר פירשתי לעיל בפרק מי שהוציאוהו דקיי"ל דכלים של הפקר אין קונין שביתה הלכך הלכה כר' יהודה. ופי' רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דאפי' חוץ לתחום דקתני היינו חוץ לאלפים שלהן רק שיהו בתוך התחום הזוכה בהם תחילה והאי דקאמר נותנו לחבירו וחבירו לחבירו לא משום דלא מצי אזיל התם הזוכה בהם תחילה כי חוץ לתחומו לא יוליכו אותם ומה שהוא בעצמו אינו יכול להוליכם שם משום דבשבת עסקינן שהעברה בר"ה אסורה וה"ה שביו"ט היה יכול להוליכם הוא עצמו עד סוף תחומו. ותו פי' שאפי' עד כמה פרסאות יכולים להוליך כך אע"פ שמוציאין אותם חוץ לתחומו של מגביהם תחילה כגון שיתכוונו המגביה תחילה וכל השותים אחריו שלא לזכות לא לעצמו ולא לאחרים בחבית כי אם בשתיתם זוכה במה ששותים וכענין זה אפי' ביו"ט יש לשנות נותנה לחבירו וחבירו לחבירו לחוציאה אפי' כמה פרסאות דדוקא בענין זחי יכולין להוציאה לעולם כי אדם אחד לא היה יכול לחוציא רק בתוך תחומו:

סימן ר

מתני' היה קורא בספר על האסקופה ונתגלגל הספר מידו. שהספרים שלהם היו עשויין בגליון כעין ס"ת שלנו. גוללו אצלו. הואיל וראשו אחת בידו: אוקמה (רבא) [רבה] בגמ' באסקופה חנדרסת ומשום בזיון ולא דמי לקורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו ונח

ע"ג קרקע דהתם גזר ר' יהודה שלא לגוללו אצלו משום דליכא בזיון כתבי הקודש שרו רבנן. איתביה אביי תוך ד"א שלא נתגלגל הספר בקרקע ד"א גוללו אצלו חוץ לר"א הופכו על הכתב ואי אמרת באסקופה חנדרסת עסקי' מה לי תוך ד"א מה לי חוץ לד"א. הא כולו שבות חוא דאיגודו בידו ומה לי מעביר ד"א ברה"ר ומה לי מכניס מר"ה לאסקופה רה"י שגבוהה עשרה ורחבה ארבעה כדאוקימנא מתני' באסקופה רה"י הלכך ליתא לסוגייתיה (דרבא [דרבה] דמתניתי' באסקופה נדרסת איירי. אבל איתא להלכתא רה"י שגבוהה עשרה ורחבה ד' והיא נדרסת שנכנסין ויוצאין דרך עליה ולפניה רה"ר והיה קורא בספר על האסקופה ונתגלגל הספר מידו לר"ה וראשו אחד בידו ה"ז גוללו אצלו ואפילו נתגלגל חוץ לד"א כדפרכיה אביי לרב' כדפרי'. ואוקמה אביי למתניתין באסקופה כרמלית שרחבה ארבעה ואינה גבוהה עשרה וחוצה לה רה"ר ולפנים הימנה רה"י (ויהיה) [והיה] קורא בספר על האסקופה ונתגלגל הספר מידו לר"ה בתוך ד"א וראשו אחד בידו גוללו אצלו דא"נ נפיל מידיה ומייתי ליה לאסקופה לא אתי לידי חיוב חטאת ואפילו אין איגודו בידו דהא מרה"ר לכרמלית מעייל הכא דאיגודו בידיה שרו ליה לכתחילה. ואפילו באסקופה שאינה נדרסת דליכא בזיון כולי האי. חוץ לד"א לא שרו ליה רבנן לכתחילה. ובתוך ד"א דשרו ליה דוקא באסקופה ארוכה שיש לה משך גדול ברחבה מרה"ר עד תוך הבית דא"נ נפיל כולו ספר מידיה לא אתי לידי חיוב חטאת בהכנסת הספר לפנים לרה"י דאדהכי מדכר ועומד לפוש על האסקופה והדר מעייל ובין (לרבא) [לרבה] ובין לאביי מתני' ר' יהודה היא והלכתא כסוגייתיה וכהלכתיה דאביי : מתני' היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו עד שלא הגיע לי"ט התחתונים שברה"ר גוללו אצלו משהגיע לי"ט התחתונים שברה"ר הופכו על הכתב. להגין שלא יעלה אבק על האותיות בד"א בכותל משופע דכיון דבולט למטה נח על בליטתו אבל בכותל שאינו משופע אפילו פחות מג' גוללו אצלו דברי ר' יהודה שר' יהודה אומר אפילו אינו מסולק מן הארץ אלא מלא החוט גוללו אצלו. מ"ט דבעינן הנחה ע"ג משהו הכי מתוקמא מתניתין בגמרא. ר"ש אומר אפילו בארץ עצמו גוללו אצלו שאין דבר משום שבות עומד בפני כתבי הקודש. כגון זה שלא נפל מידו שהרי אוחזו בראשו אחד אין כאן אלא משום גזירה דילמא נפיל כוליה מידיה ואתי לאתויי וכל איסור דרבנן קרי שבות וקיי"ל לעיל בפ' מי שהוציאוהו ר' יהודה ור"ש הלכה כר"י. הא דתנן הופכו על הכתב מי שרי והתניא כותבי ספרים תפילין ומזוזה לא התירו חכמים להפוך ירויעה על פניה אלא פורס עליה את הבגד התם אפשר הכא לא איפשר ואי לא אפיך לו איכא בזיון כתבי הקודש טפי. פירש"י לא אפשר שאין לו בגד לפרוס וליתא דאפי' יש לו מאותו טעם דאסור לגוללו

אצלו אסו' לפרוס שם בגד. מיהו מדברי רש"י נלמד דכותבי סת"ם היכא שאין להם בגד שמותר להפוך קלף על פניה להגן עליה שלא יעלה אבק על האותיות:

סימן רא

מתני' זיז שלפני החלון. בולט מן הכותל גבוה עשרה ורחב ארבע נותנים עליה בני חעלייה. ונוטלים הימנו בשבת מפני דרה"י הוא. אוקמה אביי למתני' בזיז היוצא לרה"ר ומאי נותנים עליו כלים חנשברים דוקא. תנ"ה זיז שלפני חלון היוצא לרה"ר נותנים עליו כוסות קערות של חרס צלוחית וקיתוניות של חרס. שכולם כלים חנשברים הם. ומשתמש בכל הכותל. אם הזיז מוטל לארכו אצל הכותל על פני הכותל משתמש בכל חזיז. עד עשרה חתחתונים. כלומר כ"מ שהוא בין סמוך לחלון מיד בין שנמוך ממנו הרבה ובלבד שלא יהא בתוך עשרה תחתונים שברח"ר ואם יש בו זיז אחד למטה הימנו. למעלה מעשרה. משתמש בו. בתחתון על פני כל הכותל אם מונח לארכו אצל הכותל. ובעליון אין משתמש בו אלא כנגד החלון בלבד. האי זיז עליון. היכי דמי אי דלית ביה ארבעה. אפילו כנגד חלונו. לא לשתמש נהי דמקום פטור הוא ומותר לכתף עליו מיהו תשמיש תדיר לא משתרי ביה דלא חזי לתשמישתיה ושכיחי למינפל לרה"ר ואע"ג דאוקימנא בכלים הנשברים ה"מ דאית ביה ארבע דלא שכיחי כלים למינפל כולי האי אבל הכא דרובא נפלי מחזי כמאן דשדי להו להדיא לרה"ר. ואי דאית ביה ארבעה בכוליה כותל נמי לישתמש אמר אביי תחתון דאית ביה [ד'] ועליון דלית ביה ד' וחלונו משלימתו לד' כנגד חלון משתמש דחורי חלון הוא. כלומר זוית החלון והרחבתו הוא. דהאי גיסא ודהאי גיסא אסור. וקשה לרבי יצחק בר שמואל זצ"ל על מה שפירש רש"י דכלים הנשברים לא שרינן אלא ברוחב ארבעה א"כ איזה שיעור ניתן לכלים שאינם נשברים מה לי רחב ארבעח טפחים ומה לי רוחב ארבעה אמות דכיון דחיישת לנפילה בד' טפחים בארבע אמות נמי ניחוש ופי' רבינו יצחק דברוחב ארבעה שרי ליתן אפי' כלים שאינם נשברים ומתני' דאוקימנא בכלים הנשברים בזיז רחב כל שהוא והא דלא מוקי למתני' ברוחב ארבעה [ובכל כלים. משום דסתם זיז אינו רחב ארבעה] והא דדייק תלמורא אי דלית ביה ארבעה אפי' כנגד חלונו נמי לא לשתמש ה"ה דהוה מצי למיפרך בשלמטה הימנו נמי לא לישתמש דלא מצי לשנויי דבכלים חנשברים איירי דע"כ לא מתוקמא בכלי' הנשברים מדקתני שלא ישתמש אלא כנגד חלונו בלבד:

סימן רב

מתני' עומד אדם ברה"י [בבית] או על הגג ושוחה ונוטל חפץ ברה"ר כאן ומניחו כאן. ובלבד שלא יוציאו חוץ לד"א. ממקום שהיה מונח בו ואשמעינן מתני' דלא גזרי' שמא

יכניסנו אצלו (לרה"ר) [לרה"י]. מה שכתבנו או על הגג ושוחה הכי מוכח בגמ' ומתני' רבנן היא ולא ר' מאיר כדאמרי' בגמרא :

סימן רג

מתני' לא יעמוד אדם ברה"י וישתין בר"ה בר"ה וישתין ברה"י. דמפיק מרה"י לר"ה ומכניס מרה"ר לרה"י וכן לא ירוק מרה"י לר"ה ומרה"ר לרה"י ר"י אומר אף מי שנתלש רוקו בפיו. שנתעגל ונתאסף לצאת. לא יהלך ד"א ברה"ר עד שירוק. דכיון דלמשדייה קאי משוי הוא. בעי רבא הוא ברשות היחיד ופי אמה ברה"ר מהו בתר עקירה מן הגוף אזלינן והן נעקרין מן החלל של הגוף. או בתר יציאה שיוצאין ממנו אזלינן והרי פי אמה ברה"ר ואין כאן עקירה מרה"י. מאי תיקו וכל תיקו דאורייתא לחומרא והא נמי דאורייתא הוא דאמ' רב יוסף השתין ורק חייב חטאת מחשבתו משויא ליה מקום. אמר רבא זרק מתחילת ארבע לסוף ארבע ונח בפי הכלב ואכלה או בפי הכבשן שקלטה שלהבת ונשרפה חייב חטאת דמחשבתו משויא ליח מקום והא דא"ר יחורח אף מי שנתלש רוקו [לא] יהלך ד"א ברשות [הרבים] עד שירוק אוקימנא בגמ' אע"ג דלא היפך ברוק בתוך [פיו] כדי להוציאו לחוץ וההיא דהיה אוכל דבילה בידים מסואבות וכו' (וההיא דהיה אוכל) מוחלפת השיטה:

מתני' לא יעמוד אדם ברה"י. ויושיט צוארו ברה"ר וישתה. ברה"ר. ויושיט צוארו ברה"י וישתה אא"כ הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה גזירה שמא יכניס הכלי אצלו. אוקמה רב יוסף למתני' אפי' כרבנן דר' מאיר גבי מפתח לקמן דלא גזרינן דמודו רבנן בחפצין הצריכין לו דגזרי' בהו דמתוך שהוא צריך להם יכניסם אצלו הלכך משקים הללו צריכין לו וגזרי'. אבעיא להו מהו שיעמוד בכרמלית וישתה ברח"י אמר אביי היא היא ואסור רבא אמר היא גופה. כרמלית. גזירה. אי מעייל כלים לגבה ליכא איסורא דאורייתא אלא גזירה דרבנן דלא אתי לאפוקי מרה"י לרה"ר. ואנן ניקום ונגזור שתייה אטו הכנסת כלי. וקיי"ל אביי ורבא הלכה כרבא ותו דרב ששת קאי כותיה:

סימן רד

מתני' קולט אדם מן המזחילה למטה מי"ט ומן הצינור מ"מ ושותה. גגין שלהן חלקין היו וטוחין בטיט ומרזבין קטנים הרבה היו לגג להוציא המים ונותנין למטה מהן דף לאורך הכותל בשפוע וכל המרזבין שופכין עליו והוא מביא עליו כל המים למקום אחד שלא יזיקו את הכותל ועומד אדם ברה"ר וקולט בכלי למטה מי' טפחים מן המים היורדין מן המזחילה ודוקא קולט אבל לא יצרף פיו או הכלי למזחילה ומן הצנור מ"מ (בלחי) [כלומר] בין קולט בין מצרף. מ"ט. מצרף לא ואר"נ הכא במזחילה פחות מג' סמוך לגג.

דאע"פ שהיא למטה מעשרה הואיל ומוטלת לאורך הכותל ובתוך ג' לגג דמיא לגג והויא ליה כמוציא מן הגג שהוא רה"י לרה"ר אבל צנור לעולם ארוך הוא ויוצא לרה"ר וליכא למימר ביה לבוד וכיון דלמטה מעשרה ליכא איסורא הלכך אפי' מצרף. תנ"ה דפחות מג' סמוך לגג כגג דמיא. עומד אדם ברה"י. כגון בגגו ומגביה ידיו למעלה מי"ט פחות מג' סמוך לגג וקולט באויר המים היורדין מגגו של חבירו. ובלבד שלא יצרף תנא אם יש בצנור ד' על ד' אסור. לצרף ואע"ג דלמטה מעשרה הוא ולבוד נמי (איכא) [ליכא] אפ"ה כרמלית מיה' הויא ומפיק מכרמלית לר"ה. אבל הלשון מפני שהוא כמוציא מרשות לרשות אינו נכון דהוה לי' למימר מפני שהוא מוציא מכרמלית לר"ה:

סימן רה

מתני' בור ברה"ר וחולייתו גבוהה עשרה חלון שעל גביו ממלאין הימנו בשבת. במאי עסקי' אילימא בסמוכה. הבור לכותל בתוך ד"ט. למה לי חוליא עשרה. בור גופיה רה"י דעמוקה עשרה טפחים והרי אין הפסק רה"ר בינתים. אמר רב הונא הכא במופלגת מן הכותל ארבעה טפחים עסקי'. וטעמא דאיכא חוליא עשרה. דלא מטי דלי לרה"ר הא ליכא חוליא עשרה קא מטלטל מרה"י לרה"י דרך רשות הרבים ור' יוחנן אמר אפילו תימא בסמוכה והא קמ"ל דבור וחולייתה מצטרפין לעשרה. ומתני' לאו כדסלקא דעתיה דתהוי חוליא עשרה לבד מבור אלא ה"ק בור ברה"ר וחוליותיו סביביו וסך הכל גבוה עשרה מקרקעית הבור רה"י היא וממלאין הימנה בשבת דרך חלון. והלכתא כי שנויא דרב הונא דבור ברה"ר מופלגת מן הכותל ד"ט אין ממלאין הימנה בשבת דרך חלון אא"כ היתה חוליתה גבוהה י"ט ור' יוחנן לא פליג אהלכתיה דרב הונא:

מתני' אשפה בר"ה גבוה עשרה טפחים חלון שעל גביו שופכין לתוכה מים בשבת ולא חיישינן שמא תנטל אשפה. ותעמוד על פחות מעשרה ואתי למשרי לה (למים) [נמי] כדמעיקרא. ולא חיישינן שמא תנטל והאמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק מעשה במבוי אחד. שראשו אחד פתוח לרה"ר וראשו אחד כתום ושני צדדיו אחרים גידודים גבוהים עשרה שצד אחד היתה אשפה וצד שני ים ובתים וחצירות פתוחים לתוכו. ובא מעשה לפני ר' ולא אמר בו לא איסור ולא היתר איסור לא אמר בו דהא קיימי מחיצות היתר לא אמר בו שמא תנטל אשפה ויעלה הים שרטון. שמעלה טיט לשפתו ומתייבש ונעשה קרקע עולם. לא קשיא ההיא דר' באשפה דיחיד ומתני' באשפה דרבים :

סימן רו

מתני' אילן שהוא מיסך על הארץ. שנופו נוטה מכל צדדיו סביב סביב. אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים מטלטלין תחתיו דאמרי' לבוד והרי יש כאן מחיצה גבוה עשרה

שאין ענפים נמוכים אלא בראשם הולכים ומגביהים לצד חיבורן. אמר רב הונא בריה דרב יהושע אין מטלטלין בו יותר מבית סאתים שאם היה הקיפו יותר על בית סאתים אין מטלטלין בו אלא בארבע ואפי' נטעו מתחילה לכך דהוי מוקף לדירה מ"ט. הא כל היקף שהוא לדירה אפילו עשרת כורין מותרין. משום דהוי דירה שתשמישתה לאויר שאינה לדור בה תמיד אלא להסתופף בה שומרי אויר השדות וכל דירה שתשמישתה לאויר אין מטלטלין בה יותר מבית סאתים: מתני' שרשין שהן גבוהין מן הארץ ג"ט לא ישב עליהם. דכיון דגבוהין ג' כאילן חשיבי ואין משתמשין באילן: איתמר שרשי אילן הבאין למעלה מג' לתוך ג'. דלאחר שהגביהו חזרו ונכפפו. רבה אמר מותר להשתמש בהם דכל פחות משלשה דארעא ארעא היא רב ששת אמר אסור להשתמש בהן דכיון דמכח איסורא קא אתו אסורי'. דדמו כמשוניתה. כעין סלע. כהר הזה שמשופע לצדדין כך יוצאים שרשים קטנים מתוך הגדולים לצידיהן וכפופין לארץ מיכן ומיכן והגדולים הולכים ונגבהים באלכסון יותר משלשה. דסלקי לעילאי. הגדולים משהוגבהו למעלה משלשה אסורין לדברי הכל. דנחתי לתתאי. הגדילים ראשן לצד האילן כל זמן שלא גבוה שלשה וכן קטנים היוצאים מן הגדולים בשיפולו. שרו לד"ה דאכתי לאו בכלל איסור אתו. לצדדין. השרשים הקטנים היוצאין מתוך גובהן של גדולים ונוטים לארץ לתוך שלשה לרב ששת אסירי דמכח איסורא אתו לרבה שרו. וכן אניגרא. דהיינו אילן היוצא מתוך חריץ קצר העשוי להוליך מים לשדות ושני צידי האילן של צד גידודי החריץ נכנסין בגידודין ואם בא למדוד מן הצדדין שבתוך הנגר הרי הוא גבוה שלשה ויותר ואם בא למדוד מצדדין השניים שהן מגידודי החריץ ולמעלה אין גבוה שלשה לרבה שרו דכל פחות מג' לארעא ארעא לרב ששת מעומקו מודד והרי גבוה שלשה ומכח איסורא אתי. וכן קרן זוית דהיינו אילן העולה במקצוע שני הכתלים של חצר ושלשת צדדיו נכנסין בתוך המקצוע בכתלי' ואינו נראה אלא צידו שמבחוץ והולך ועולה עד למעלה מן הכותל פחות משלשה לרבה כל פחות מג' לכותל לאו אילן הוא דמעולם לא גבה שלשה ולרב ששת מארעא משחינן ומכח איסורא אתי ודוקא קרן אבל אצל הכותל בעלמא מודה רבה דהואיל ושלשה צדדיו גבוהין והרביעי [שוה] לארץ או לכותל דאסור וקיימא לן כרבה דההוא דיקלא דהוי ליה לאביי דהוה סליק באיפומא. בתוך הבית היה עומד ועולה דרך פי הארובה למעלה מן הגג פחות משלשה אתא לקמיה דרב יוסף שרא לי' (אתא לקמיה דרבא שרא ליה) א"ל רב אחא בר תחליפא דשרא לך כרבה שרא לך. דאמר לא אמרי' מכח אסורא אתי דהא הכא בתוך הבית הוא אסור שגובהו נראה. פשיטא מהו דתימא אפילו לרב ששת ביתא כמאן דמלי דמיא. וכארעא סמיכתא היא ולשתמש בפחות מג' סמוך לגג קמ"ל דלא כרב

ששת אלא כרבה וקיי"ל כותיה: אמר רמי בר אבא אמר רב [אסי] אסו' לאדם שיהלך ע"ג עשבי [בשבת] משו' שנאמר ואץ ברגלים חוטא. אלמ' הילוך נמי חטא קרי לה והא איכא חטא שתולש עשבי'. תני חד' מות' להלך ע"ג עשבים בשבת ותניא אידך אסור לא קשיא בלחים אסור. דהוי תולש אבל יבשים כתלושים דמו ושרי. איב"א הא והא בלחים הא בימות החמה והא בימות הגשמים ואי בעית אימא הא והא בימוה"ג הא דסיים מסאני שרי דלא סיים מסאני אסור שהעשבים נדבקים בקשרי אצבעותיו ונתלשים. ואיב"א הא והא דסיים מסאני הא דאית ליה עוקצא. כפול מתחתיו והעשבים נכנסים שם ונתלשי' ואסו'. והא דלית ליה עוקצא שרי ואב"א הא והא דאית ביה עוקצ' הא דאיכא שדכא. פתילה ארוכה שהעשב ארוך אסור והא דליכא שדכא שרי. והאידנא דסבירא לן כר"ש. דאמר דבר שאין מתכוין מותר. שריין כולהו. שהרי אין כאן פסיק רישיה ולא ימות:

סימן רז

מתני' הדלת שבמוקצה. רחבה שאחורי הבתים ומשום הכי נקט לה לפי שאין משתמשין בה תדיר ואין בעה"ב חושש לעשות לה [דלת] תלויה כראוי וקבועה אלא זוקפה כנגד הפתח וכשהוא פותח מטילה על הארץ ויש שתלויות אבל נגררות בקרקע. אין נועלין בה. בשבת. משום דעביד בנין או אפילו כשהוא תלויה ונגררת אין זה קבע וכשהוא מגביהה על המשקוף כיון שאינה קבועה שם מיחזי כבונה. וחרקין שבפרצה. קוצין שעשאן חבילות והתקינום לסתום בהם פרצה ופעמים שהיא פתוחה. ומחצלת של קנים. אין נועלין בהם אא"כ היו גבוהין מן הארץ ואפי' מלא נימא. ורמינהו דלת הנגררת [ומחצלת הנגררת] וקנקן הנגרר. דהיינו כלי שאוחזין בו אחורי המחרישה כשחורשין ויש נועלין ומעמידין אותו כנגד הפתח במקום הדלת. בזמן שקשורין ותלוין נועלין בהם בשבת ואצ"ל ביו"ט. אלמא אתלייה הוא דקפיד אבל אגבוהין מן הארץ לא חייש. אמר אביי כשיש להם ציר. דמוכחא מילתא דדלת גמורה היא והרי היא קשורה ותלויה הלכך לא מחזי כבונה. רבא אמר כשהיה להם ציר. ואע"ג דהשתא ליכא היכרא הוא. תני ר' חייא דלת אלמנה. כלומר דלת שהיא אלמנה מתקוניה. הנגררת אין מועלין בה היכי דמי דלת אלמנה איכא דאמרי דחד דפא. שעשויה מקרש אחד דהשתא ודאי מיחזי כבונה ונותן קרש בכותל שאין בה היכר דלת. ואיכא דאמרי דלית לה (בשמי) [גשמה]. שאין לה בריחין המחברי' אותה :

סימן רח

מתני' לא יעמוד אדם ברה"י. ויטול מפתח המונח ברה"ר ויפתח בו פתח חנות שבר"ה ואע"פ שאין ממקום המפתח עד הפתח ד"א גזירה שמא יכניס המפתח אצלו וכן לא

יעמוד ברה"ר ויושיט ידו למעלה לרשו' גבוה עשרה ורחבה ד' כמו מפתח החנות המונח על גבה ויטול שם המפתח ויפתח בה פתח החנות והיא גבוהה למעלה מעשרה גזירה שמא יביאנו אצלו לתוך י'. אא"כ עשו לו מחיצה גבוהה י"ט ויעמוד לתוכה. ואסיפא קאי. דברי ר"מ אמרו לו מעשה בשוק של פטמים. קצבים. שהיו בירושלים שהיו נועלים פתח חנותן ועומדין ברה"ר והמנעול למעלה מעשרה. ומניחים את המפתח בחלון שע"ג הפתח ר' יוסי אומר שוק של צמרים היה מוכרי צמר. ורבנן אמר רבי מאיר רה"ר ומהדרי ליה אינהו כרמלית בתמיה דהא ירושלים כולה כרמלית שהיא כולה כחצר של רבים שלא עירבו דהואיל ודלתותיה ננעלות בלילה מערבין את כולה דארבב"ח אר"י ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר דעיר של רבים היא שאוכלוסין הרבה באין לה אבל עכשיו שדלתותיה ננעלות לאו רה"ר חשיבה שאינה כדגלי מדבר שהוא דרך פתוח כל שעה וכיון דכרמלית היא לית לן למיגזר שלא יעמוד בה ויפתח ברה"י דא"נ מייתי ליה גביה שבות בעלמא הוא וגזירה לגזירה לא גזרינן. א"ר ספא לא קשיא כאן קודם שנפרצו בה פרצות כאן לאחר שנפרצו בה פרצות ומתני' לאחר שנפרצו בה פרצות. רבא אמר סיפא אתאן לשערי גינה. ורבנן אשערי גינה אתו לאפלוגי. לשערי גינה שהיא כרמלית וקאסר ר' מאיר לעמוד בתוכה ולהושיט ידו על מקום גבוה י' ורחב ד' שהוא רה"י ליטול מפתח ויפתח מנעול הגבוה עשרה. וה"ק וכן לא יעמוד אדם ברה"י. כגון בחצירו. ויפתח לכרמלית. שיושיט ידו לגנה דרך חור או סדק ויטול המפתח ויפתח בה מנעול מתוך הגנה שמא ימשוך מפתח (אלא) [אליו] דמחמיר ר"מ ברשויות דרבנן וכן לא יעמוד בגנה ויושיט ידו למקום גבוה עשרה ורחב ארבעה שהוא רה"י ומפתח מונח בו ויפתח מנעול למעלה מעשרה ואהא פליגי רבנן ומייתו ראיה מירושלים שהיא כרמלית אבל ברה"ר מודו לו לר"מ דאסיר ולרב ספא אפי' ברשות הרבים פליגי רבנן ושרי. ורבינו שמואל פירש דאפי' לרבא פליגי רבנן עליה דרבי מאיר אפי' לרשות הרבים כדתנן לעיל עומד אדם ברשות היחיד ומטלטל ברה"ר ברה"ר ומטלטל ברה"י אבל ראיה לא מצאו לדבריהם אלא בכרמלית. והדר ביה ר"מ משערי גינה [דת"ר פתחי שערי גינה] בזמן שיש להם בית שער מבפנים פותח ונועל מיכן ומיכן לא כאן ולא כאן אינו פותח ונועל לא כאן לא כאן. סתם מנעולין גבוהין עשרה ורחבים ד' ורה"י הן. בית שער. בית קטן ופתח הגינה פתוח לו ובשערי גינה הסמוכי' לרה"ר עסקינן כדקתני סיפא וכן חנויות הפתוחות לר"ה בזמן שהמנעול למטה מעשרה מביא מפתח מע"ש ומניחו באסקופה. למחר עומד על האסקופה ומטלטל מפתח האסקופה למנעול דרך אויר האסקופה דאין כאן טלטול אלא כרמלית. ומחזירו למקומו. לאסקופה. בזמן שהמנעול למעלה מעשרה

מביא מפתח מע"ש ומניחו במנעול ופותח ונועל בו. ומחזירו למקומו למנעול. מניחו במנעול על גביו כגון מנעולים הללו של עץ שעושין עניים בפתחיהן וראשיהן רחבים דברי ר' מאיר וחכ"א אף בזמן שהמנעול למעלה מעשרה מביא מפתח מע"ש ומניחו באסקופה למחר פותח ונועל בו ומחזירו למקומו. לאסקופה או לחלון שע"ג הפתח ואם יש בחלון ד' על ד' אסו' מפני שהוא כמוצי' (מרה"ר) [מרשו' לרשו' מאסקופ'] שהיא כרמלי' לחלון שהו' רה"י מדקא' וכן חנויו' מכלל דבאסקופ' כרמלי' עסקי'. האי מנעול ה"ד אי דלית ביה ארבעה מקום פטור הוא. וכי הוי למעלה מי' היכי משוי ליה ר"מ רה"י. ואי דאית ביה ד' בהא לימרו רבנן אף בזמן שהמנעול למעלה מעשרה מביא מפתח מע"ש ומניחו באסקופה למחר פותח ונועל ומחזירו לאסקופה או לחלון שעל גבי הפתח והא קא מטלטל מכרמלית לרה"י אמר אביי לעולם דאין בו ארבעה ויש בו לחוק בתוך הדלת אצל ראש המנעול בעובי של דלת ולהשלים רוחב המנעול לארבעה. ובהא קמיפלגי דר"מ סבר חוקקין להשלים [ורבנן סברי אין חוקקין להשלים] א"ר ביבי בר אביי שמע מינה מהא מתניתין תלת שמע מינה חוקקין להשלים ושמע מינה הדר ביה רבי מאיר משערי גינה כדקשרי לעמוד ברשות דרבים וליטול מפתח באסקופה כרמלית ולהוליכו דרך אוירא למנעול של מטה מעשרה ול"ג שמא יביאנו אצלו חוץ לעובי האסקופה. וש"מ מדרבנן. דאמרי אם יש בחלון ד' על ד' אסור ליטול מפתח מאסקופה ולנעול המנעול שהוא מקום פטור וליטלו משם ולהניחו בחלון שהוא רה"י משום דקא מיחלף מאסקופה כרמלית לחלון רה"י ע"י הנחת מקום פטור. איתא לרב דימי דכי אתא רב דימי א"ר יוחנן מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני ר"ה ולבני רה"י לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו. הלכך עומד אדם בכרמלית ומושיט ידו על מקום גבוה י' ורחב ד' ונוטל מפתח ופותח ונועל מנעול דגבוהה עשרה לכ"ע ואפילו לר"מ דהא הדר ביה ר' מאיר וכן עומד אדם ברה"ר ונוטל מפתח שעל גבי אסקופה שהיא כרמלי' ופותח ונועל (בחלון) [במנעול] דלית ביה ד' ולית ביה לחוק ולהשלים לארבעה אפי' הוא גבוה יותר מעשרה לדברי הכל אבל לא יעמוד אדם אפי' ע"ג אסקופה ממש ויטול מפתח שע"ג האסקופה ויפתח וינעול (בחלון) [במנעול] שהוא למעלה מי' ויש בו ארבעה על ארבעה אבל אם אין בו ארבעה על ארבעה ויש בו לחוק ולהשלים לארבעה לרבי מאיר דאמר חוקקין להשלים אסור לעמוד אפי' על האסקופה וליטול מפתח מע"ג האסקופה ויפתח וינעול במנעול ולרבנן דסברי אין חוקקין להשלים שרי אפי' בעומד ברה"ר ולפי מאי דגרסינן ש"מ חוקקין להשלים הלכה כרבנן ושרי וכן עומד אדם ברה"ר ונוטל מפתח מע"ג האסקופה שהיא כרמלית ופותח ונועל בחלון שהוא למטה מעשרה ואפילו יש בו ד' על ד' לדברי

הכל וכן עומד ברה"י ויטול מפתח המונח ברה"ר ויפתח בו חנות שברה"ר וכגון שאין ממקו' המפתח עד הפתח ד"א וכן יעמוד אדם ברה"ר ויושיט ידו למעלה לרשות גבוהה עשרה ורחבה [ארבעה] כגון מפתח החנות המונח ע"ג ויטול שם המפתח ויפתח בה פתח החנות אע"פ שהיא גבוהה למעלה מעשרה הא נמי לר"ה דהדר ביה רבי מאיר אף מהא לפירש"י דמפרש הדר ביה ר"מ משערי גינה מדקא שרי לעמוד ברה"ר וליטול מפתח באסקופ' כרמלית ול"ג שמא יביאנו אצלו א"כ ה"ה דל"ג שמא יביא אצלו מרה"י לרה"ר מיהו לא היא כדפי' רבי' שמואל זצ"ל הדר ביה [ר"מ] משערי גינה מדקא שרי לעמוד על האסקופה כרמלית וליטול מפתח המנעול למעלה מעשרה ול"ג שמא יביאנו אצלו לאסקופה ש"מ עומד אדם בכרמלית ומטלטל ברה"ר ובגינה דקאמר לעיל לא כאן ולא כאן אסורין כאן וכאן. ומ"מ ממאי דקאמר לא יעמוד אדם ברה"י ויפתח ברה"ר לא הדר ביה גבי רבנן דאמרי עומד ברה"י ומטלטל בר"ה דמכרמלית הוא דהדר ביה משום דכרמלית הוא גזירה ואנן ליקום [ונגזור] גזירה לגזירה עכ"ל. ואפשר שגם רש"י הכי ס"ל דדוקא מכרמלית הדר ביה. וה"נ מסתברא מדקאמר ש"מ הדר ביה רבי מאיר [משערי גינה ולא קאמר הדר ביה ר"מ] סתמא דהוה משמע דמכולה הדר ביה ולעיל בפרקין מתני ליה רב חיננא בר שלמיא לחייא בר רב קמיה דרב לא יעמוד אדם ברה"י ויטלטל ברה"ר א"ל שבקת רבנן ועבדת כר"מ ואי איתא הכי הול"ל ליה כמאן כר"מ והא הדר ביה ר"מ אלא ש"מ דמהא לא הדר ביה מיהו אעפ"כ הלכה כרבנן הואיל וא"ל שבקת רבנן ועבדת כר"מ ש"מ דהלכתא כרבנן ס"ל הלכך שרי:

סימן רט

מתני' נגר. שתוחבין אותה בחור שבאסקופה לנעילת הדלת שיש בראשו גלוסטרא. שראשו עבה וראוי לכתוש בו פלפלין ואפ"ה דתורת כלי עליו. ר' אליעזר אוסר. אע"כ קשור ותלוי בדלת כדמפרש בגמרא. ור' יוסי מתיר. דתורת כלי עליו משום גלוסטרא ולא הוה כבונה. אמר רבי אליעזר מעשה בכנסת שבטבריה שהיו נוהגין בו היתר עד שבא רבן גמליאל והזקנים ואסרו להם ורבי יוסי אומר איסור נהגו בו עד שבא רבן גמליאל וזקנים התירו להם. בניטל באיגורו. כשהוא קשור ותלוי בחבל של קיימא שראוי לטלטל ע"י אותו חבל ואינו נפסק בידים דכ"ע לא פליגי דשרי דכיון דקשור ותלוי יפה מוכחא מילתא דלנעול קאי ולא מחזי כבונה. כי פליגי בשאין [ניטל] באיגודו שהחבל דק ואם היה רוצה ליטלו משם ולטלטלו ע"י אותו החבל נפסק מידו דר"א סבר כיון דאין ניטל באיגודו הוה ליה כמי שאינו קשור ותנן לקמן נגר המונח שאינו קשור בדלת אין נועלין [בו] והאי נמי מונה הוא. ומשום גלוסטרא לא שרינן ור' יוסי סבר גלוסטרא מהניא ליה

דכיון דכלי הוא לא הוי כבנין. ופי' רבי' שמואל ר' יוסי מתיר דחזי בשבת לשבור בו אגוזים ותורת כלי עליו ור' יוסי סבר כיון דאיכא תרתי דיש בראשו גלוסטרא וקשור הוא לא מחזי כבונה ותורת כלי עליו ור' אלעזר סבר כיון דלאו קשר של קיימא גלוסטרא לא מהניא ליה ומיחזי כבונה אבל אם אינו קשור כלל אפי' ר' יוסי מודה דלא מהניא ליה גלוסטרא כלל (דאין) [דאי] אמרי' שאין ניטל באיגודו לר' יוסי כאינו קשור כלל דמי ואפ"ה קא"ר יוסי דמהניא לי' גלוסטר' אלמא בלאו קשור מהניא גלוסטרא א"כ אדקאמר תלמודא כי פליגי בשאין ניטל באיגודו לימא כי פליגי בשאינו קשור אלא לאו ש"מ היכא דליכא אגד של קיימא בעי ר' יוסי מיהא קשר כל דהו עם גלוסטרא ואדר' יוסי סמכי' שהלכ' כר' יוסי מחבירו עכ"ל וליתא אלא כיון שיש תורת כלי עליו אע"פ שאינו (אסור) [קשור] כלל פותח ונועל בו כדפרישי' בהלכות שבת:

מתני' נגר הנגרר. שקשור בדלת אבל אינו תלוי שהחבל ארוך ומתוך שנגרר אינו (נגרר) [נראה] כקשור וכשאין בראשו גלוסטרא קאמר. נועלין בו במקדש דשבות בעלמא הוא דאינו בונה ממש אלא הואיל ונגרר מיחזי כבונה ואין שבות דרבנן במקדש ונועלין בו במקדש דלא גזרו שם אבל לא במדינה והמונח שאינו קשור כלל הוי בנין ממש. כאן וכאן אסור. ר' יהודה אומר המונח במקדש. דלאו בנין הוא אלא דומה לבנין ובמקדש לא גזור על השבות. והנגרר במדינה. ת"ר איזהו נגר הנגרר שנועלין בו במקדש אבל לא במדינה כל שקשור וראשו מגיע לארץ ר' יהודה אומר [זה] אפי' במדינה מותר. הואיל וקשור אע"פ שאינו תלוי. אלא איזהו שאסור במדינה כל שאינו לא קשור ולא תלוי ושומטו ומניחו כקרן זוית א"ר יהוד' אמר שמואל הלכה כר' יהודה (בנגר) [בנגרר]. דמותר אפי' במדינה אבל לא במונח דשרי לי' ר' יהודה במקדש לית הלכתא כותיה דכיון דאינו קשור שם בנין גמור הוא (כשאין) [כשאר] נגרים שנועצים בכתלים והבונה כ"ש חייב ומלאכה דאורייתא לא הותרה במקדש חוץ מהקרבת תמידין ומוספין וקרבנות צבור הדוחין את השבת מגזירת הכתו': אמר רבא והוא שקשור בדלת. עצמה (דמונח) [דמוכח] שפיר ולא שקשור במזוזה. וליתא דשמואל דפסיק כר"י אלא כרשב"ג [דבפרק] כל הכלים קיי"ל דאמר מתוקן אע"פ שאינו קשור כדפסיק ר' יוחנן התם כותיה ורבא דאוקמה הכא דקשור בדלת אליבא דשמואל קאמר. מיהו מהני עובדי הוה משמע דהלכה כר' יהודה דפרכי' אדרב' איני והא ר' טבלא אקלע למחוזא וחזייה להוא דהוה קטיר בעיברא דדשא ולא אמר להו ולא מידי דמוקמי' לה דניטל באיגודו הוה שהיה תלוי בחבל חזק. רב אויא אקלע לנהרדעא חזייה להוא דהוה קטיר בגמי אמר דין לא ניטרוק דאינו קשור כמאן דליתיה לגמי דמי. בעא ר' זירא נקמז מהו. שנפחת חור האסקופה ויוצא הנגר לצד

הקרקע ונועץ בקרקע ועד השתא איירי כשהאסקופ' גבוהה ואין הנגר נוקב בחור עד לארץ. א"ר יוסף מאי תבעי ליה לא שמיע ליה הא דתניא נשמט. שנפסק החבל שקשור בו והרי הוא נשמט ומונח בקרן זוית כשפותחין בו. אסור נקמז מותר ר' יהודה אומר נקמז אע"פ שאינו נשמט אסור וא"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה בנקמז וטעמא מאי משום דמחזי כבונה בעא מיניה רב רחומי בר זכריה מאביי עשה לו בית יד לנגר שאינו קשור כלל ותחב בית יד באמצעיתו ודומה למקבת דהשת' ודאי מוכח דכלי הוא מהו לנעול בו. א"ל בוכנא קאמרת. הא ודאי שרי. אתמר א"ר נחומי בר אדא אמר שמואל עשה לו בית יד מותר פי' רבי' שמואל שמעינן מהכא נגר שיש בראשו גלוסטר' (אם קשור) אע"פ שאינו ניטל באיגודו ואינו קשור בדלת נועלין בו ואע"פ שנגרר לארץ ואם קשור בבריה או במזוזה אם ניטל באיגוד נועלין בו ואם לאו אין נועלין בו אם עשה לו בית יד (בדמי) [ודמי]לכלי חשיב אפי' אינו קשור ותלוי נועלין בו עכ"ל: ההיא שריתא. קורה כמו בצל קורתי בטלל שירותי. דהואי בי ר' פדת דהוו מדלו לה בי עשרה ושדו לה אדשא. כלומר משוי עשרה בנ"א היה בה ושדו לה אדשא לסומכה בלילה ואפ"ה לא אסר עלייהו. אמר תורת כלי עליה שראויה לישב עליה. ההיא אסיתא. מורטיי"ר. דהואי בי מר שמואל דהואי מחזקא (אזרינא). [אדריבא] ט"ו סאין חצי כור. שרא מר שמואל למשדייה אדשא אמר הרי תורת כלי עליה:

סימן רי

מתני' מחזירין ציר התחתון. של דלת חלון של שידה תיבה ומגדל במקדש שפתחיהן מצדיהן דציר התחתון כ"ז שלא יצא העליון נוח להחזירו ואין כאן בנין. אבל לא במדינה. גזירה שמא יתקן בגרזן או במקבת דהויא מלאכה. והעליון כאן וכאן אסור. דכיון שיצא העליון כולו נופל והוי כבונה וקסבר יש בנין בכלים ומלאכה לא הותרה במקדש. ר' יהודה אומר העליון במקדש והתחתון במדינה. וקסבר אין בנין בכלים. ת"ר ציר דלת שידה תיבה ומגדל במקדש מחזירין. כגון שצריכין לו לדבר קרבן כגון שהיה שם מלח או לבונה או קטורת ואין שבות במקדש. ובמדינה דוחקין. שאם לא יצא כולו מחור האסקופה אלא התחיל לישמט דוחקין אותו לחור. והעליון כאן וכאן לא יחזיר דהוי בונה ממש גזירה שמא יתקע. ויחזיקנו במקבות וגרזן דהויא מלאכה ואתחתון במדינה קאי דאי אעליון ובמקדש הו"ל שבות דהך חזרה גזירה שמא [יבוא לידי] תקיעה ואמאי מתסרי. ואם תקע חייב חטאת של בור ושל דות. דהוי בנין המחובר לקרקע חשיב בנין בכל דהו. בור בחפירה דות בבנין ע"ג קרקע. לא יחזיר ואם החזיר חייב חטאת. ושל יציע אצטריך לאשמעינן דאע"ג דלאו בית חשוב הוא ואין דלתותיהן חשובין חשיב בנין.

ציר הוא הבולט מן הדלת הסובב בתוך חור העשוי ברצפה מיהו בפ' כל הכלים משמע דאפי' למ"ד אין בנין בכלים אסור להחזיר שמא יתקע והתם פרישית:

סימן ריא

מתני' מחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינ' אם בתחילה כאן וכאן אסור. כהן שלקה בידו ונתן עליה רטיה מבעו"י והוצרך לעבוד עבודה בשבת או ביו"ט ונטל רטייה מעל ידו שלא תהא חוצצת בין ידו לעבודה דחציצה פוסלת בה דבעינן ולקח הכהן וכיון דחייץ לא הויא לקיחה בכהן. מחזירה במקדש דאי לא שרית ליה להחזיר לא שקיל ליה מידיה ומימנע לעבוד עבודה וזהו א' מג' דברים האמורים במסכת ביצה שהתירו סופן משום תחילתן. אבל לא במדינה. גזירה שמא ימרח הרטיה ומירוח היינו מוחק האמור באבות מלאכות במסכת שבת. ואם בתחילה. שלא היתה קשורה מבעוד יום וכהן זה לא סילקה לצורך עבודה. כאן וכאן אסור. והכא ליכא למימר אין שבות במקדש דהאי שבות לאו צורך גבוה היא אלא צורכי עצמו. ת"ר רטיה שפירשה. שנפלה מע"ג המכה מחזירה למכה. ובמדינה קמיירי ולהכי נקט פירשה שהוא לא נטלה מדעתו. מחזירה למכה דמילתא דלא שכיחא היא ולא גזרו בה רבנן ר' יהודה אומר. אם נפלה כולה אין מחזירין אבל אם הוחלקה למטה דוחקה ומחליקה למכה למעלה. למעלה דוחקה ומחליקה למטה אם לא הוחלקה מגלה מקצת רטיה מקצת אחד מעל המכה ומקנח פי המכה וחוזר ומכסה וחוזר ומגלה מצד שני דהשתא לאו נוטלה ומחזירה ביחד הוא ורטיה עצמה לא יקנח מפני שהוא ממרח. מחליק גומות שברטייה. ואם מרח חייב חטאת ומירוח חייב משום מוחק. א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה. א"ר חסדא לא שנו. דת"ק שרי להחזיר. אלא שפירשה ע"ג כלים. שנפלה על הכר או על הכסת. אבל פירשה ע"ג קרקע ד"ה אסור. דכלכתחילה דמי. אמר מר בר רב אשי הוה קאימנא קמיה (דרבא) [דאבא] ופריש אבי סדיא. נפלה לו על הכר שמראשותיו כמו שמתרגם מראשותיו איסדוהי. וקא מהדר ליה אמרי לי לא סבר לה מר להא דרב חסדא דאמר לא שנו אלא שפירשה ע"ג כלי אבל פירשה ע"ג קרקע ד"ה אסור וא"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה אמר ליה לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי. הא דרב חסדא דאנא סבירא לי דכי פליג ר' יהודה בנפלה ע"ג קרקע אבל בנפל' על הכלי מודה דהויא כהוחלקה בעלמא. וכן הלכה כדעבד (רבא) [רב אשי] עובדא:

סימן ריב

מתני' קושרין נימת כינור שנפסקה של שיר הלוים בשבת. במקדש אבל לא במדינה ואם בתחילה שלא היתה שם מעולם דיכול לעשות מאתמול אסור. בגמ' רמינן עלה ושנינן לה כמה שנויי :

סימן ריג

מתני' חותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה אם בכלי כאן וכאן אסור. יבלת הוא מום לתמיד כדכתיב או חרוץ או יבלת. וחותכין יבלת. ביד קאמר. ואם בכלי. חותך מבעלי חיים הויא תולדה דגוזז את הצמר ואפ"ה כיון דכלאחר יד קעביד שאין דרך לחותכה אלא בכלי אין כאן אלא שבות ואם בכלי כאן וכאן אסור דאב מלאכה הוא בגמ' רמינן עלה ומשנינן לה:

סימן ריד

מתני' כהן שלקה באצבעו כורך עליה גמי במקדש. ואע"פ שהגמי מרפא את המכה הואיל והשתא צורך עבודה היא דלאו אורח ארעא שתראה מכתו עם העבודה ומכסה אותה בגמי. אבל לא במדינ'. דרפוא' שבות היא בשבת ואסור. ואם להוציא דם. שמהדקה בגמי כדי להוציא דמה כאן וכאן אסו'. שאין זה צורך עבוד' ועוד דהו"ל חובל ואב מלאכה לא מישתרי לגבייהו :

סימן רטו

מתני' בודקין) [בוזקין] מלח ע"ג הכבש בשביל שלא יחליקו. פי' מפזרין מלח ומכתתין אותו על הכבש מפני שחלק הוא דבגשמים הנופלים עליו הוא מחליק. ובגמ' רמינן אמתני'. דרש רבא חצר שנתקלקלה במי דגשמים מביא תבן ומרדה בה. לדרוס עליה. א"ל רב פפא לרבא והתניא כשהוא מרדה אינו מרדה לא בסל ולא בקופה. כדרך חול. אלא בשולי קופה שנשתבר' ונשארו השולים. הדר מוקים רבא אמורא עליה ודרש דברי' שאמרתי לפניהם טעות הן בידי ברם כך אמרו [משום ר"א] כשהוא מרדה [אינו מרדה] לא בסל ולא בקופה (ולא) [אלא] בשולי קופה :

סימן רטז

מתני' ממלאין מבור הגולה בגלגל ומבור הגדול [בגלגל]. שניהם היו בעזרה. הגולה. כך שמו. וממלאים מהם בשבת במקדש אבל לא במדינה. ומבאר הקר ביו"ט ולא בשבת. בגמ' מפרש מאי ניהו כדפרי' לקמן עולא איקלע לבן רב מנשיא אתא ההוא גברא טרף אבבא. הקיש על הדלת באגרופו והשמיע קול. אמר מאן האי ליתחל גופיה דקא מחיל שבתא דקא סבר עולא כל אולודי קלא אסור. א"ל רבא לא אסרו אלא קול של שיר

הנשמע כעין שיר בנעימו' ובנחת. וכן המסקנ' כרבא והא דתנן ממלאין מבור הגולה בגלגל בשבת במקדש אין במדינה לא ואוקימנא לאו משום אולודי קלא אלא גזיר' שמא ימלא לגינתו ולחורבתו מתוך שממלאין בו בלא טורח אתי להשקות בו גינתו וחורבתו. וממלאין מבור הקר ביו"ט אבל לא בשבת. מאי בור הקר אמר רב יהודה אמר שמואל בור שהקירו עליה דברים והתירוה. כשעלו מן הגולה הוצרכה להן ונמנו והתירוה ובטלו תקנת השבות ממנה למלאות הימנה בגלגל ולא התירו אלא אותה לבדה. הקירו לשון קריאה שהביאו בה ראיות לדבריהם שיש בהם כח לעקור שבות מפני דוחקן. מיתיבי לא כל הבורות הקרות אמרו אלא זו בלבד ואי אמרת שהקירו עליה דברים והתירוה אמאי זו בלבד. האיך יקראו לשאר בורות בור הקר הרי לא הקירו דבריהם אלא על זו ומדקאמר בור הקר פשיטא דהיא לחודה שרי. אלא אמר רב נחמן בר יצחק על שם באר מים חיים שנאמר כהקר בור מימיה כן הקרה רעת'. וקרי לה בור הקר לשון מקור. כמו שמעיין נובע מתחדש והולך ומוסיף תמיד כן רעתם. בור כמו באר. גופא לא כל הבורות הקר אמרו אלא זו בלבד וכשעלו בני הגולה חנו עליה והתירוה נביאים שביניהם חגי זכרי' ומלאכי ולא נביאים שביניהם [התירו] להם אלא מנהג אבותיהם בידיהם באותו הבור. אמר רב יהודה א"ר נשים דמשחקות באגוזים בשבת וביו"ט אסור וא"ר יהודה א"ר נשים המשחקות בתפוחים בשבת וביו"ט אסור ואוקימנא טעמא משום אשוויי גומות כשמשחקי' באגוזים ובתפוחין לגלגלן דרך מדרון ומכות זו על זו כדרך שמשחקות הנשים אתי לאשוויי גומות להכין דרך לגלגול האגוז והתפוח הלכך אסור לשחוק בפסח בבצים לגלגלם במקום מדרון משום אשויי גומות:

הדרן עלך פרק המוצא תפילין וסליקא לה מסכת עירובין. האל החי לנצח נצחים יזכני לסיים מסכת פסחים:

בפרשת בא אל פרעה כתיב דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחודש הזה.

פסח דורות אין מקחו מבעשור אבל טעון ביקור ד' ימים קודם יום השחיטה

תנן בפרק מי שהיה טמא בפסחים מה בין פסח מצרים לפסח דורות פסח מצרים מקחו מבעשור וכו' ואמרי' בגמ' מנ"ל דכתיב דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחודש הזה זה מקחו מבעשור ואין פסח דורות מקחו מבעשור אלא מעתה דכתיב והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר [יום לחודש הזה] ה"נ הזה טעון ביקור ד' ימים ואין אחר טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה והתני' בן בג בג אומר מנין לתמיד שטעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה [שנאמר] תשמרו להקריב לי במועדו ולהלן אומר והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר מה להלן טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה אף כאן טעון ביקור ד' ימים

קודם שחיטה שאני התם דכתיב תשמרו להקריב לי במועדו פי' לעולם זה טעון ביקור ואין אחר טעון ביקור ושאני תמיד דכתי' תשמרו ואתי ליה בג"ש דטעון ביקור. ופסח דורות נמי כו' בניחותא קאמר. שיהו כל עבודות החודש הזה כזה. דהאי ועבדת קרא יתירה הוא. כל פסחי דורות הוקשו [זה] לזה ומיהו לענין מקחו מבעשור אימעוט מהזה והאי הזה דגבי ביקור דריש למילתא אחריתי כדמפרש ואזיל. אלא הזה. דגבי ביקור למה לי למעוטי פסח שני. מביקור ד' ימים. דכוותיה. דהוה יום אחד כמו פסח מצרים וכי קא ממעט דכוותיה קא ממעט והזה דגבי מקחו מבעשור על כרחך למעוטי פסח דורות אתא דאלו למעוטי שני לא אצטריך דהא אימעוט מהאי הזה דגבי ביקור ומימעט מביקור ד' ימים וממקח עשור דתרוייהו משתמעי מההיא קרא ואידך הזה ממעט פסח דורות ממקח עשור אבל מביקור ד' ימים לא ממעט ליה ואם לא הפרישו מבעשור יבקר שנים ושלשה טלאים מבעשור (בבית) ובשעת שחיטה [יקח] אחד מהן עכ"ל רש"י. ממה שצריך לבקר בעשור אלמא דבעי ביקור ארבעה ימים קודם יום שחיטה והכי נמי מסתברא דמפסח מצרים ילפינן ליה ופסח מצרים היה מקחו מבעשור ושחיטתו בארבעה עשר הרי ד' ימים לבקר קודם יום שחיטה. וכן פירש"י בפ' התכלת גבי ההיא דתנן בפ' אין בערכין אין פוחתין מששה טלאים המבוקרין בלישכה דמייתי לה התם ושקיל וטרי עד דמסיק תנא בעלמא קאי וסימנא בעלמא נקט ופירש דהשנים שנתבקרו בראשון יהיו ראוים ליום חמישי לכן פירש רבי' אליקום זצ"ל בפרק אין בערכין. ואין בידי לפרש אם הביקור מעכב אם לאו ומסתברא דאינו מעכב אלא אע"ג שלא בקרוהו ד' ימים קודם שחיטה מ"מ הואיל שאנו רואים עכשיו לפנינו שאין [בו] שום מום שוחטין ומקריבין אותו הואיל ולית ליה מבוקר. ולכאורה מסתייעא מילתא משלהי מרובה דת"ר כשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה היה הורקנוס בחוץ ואריסטובלוס מבפנים בכל יום ויום היו משלשלים להם דינרים בקופה והיו מעלין להם תמידים משמע לכאורה שלא היו מבוקרים ותו מסתברא דהואיל דשאר קרבנות אפי' לכתחילה לא בעי ביקור ד' ימים סברא היא לומר שתמיד ופסח יהיו כשרין בלא ביקור היכא דלא אפשר. ומיהו נראה דביקור מעכב דתניא בתוספתא דפסחים (אר"א) [פ' ר"א] א"ר יוסי שמעתי שהשוחט תמיד בשבת דאינו מבוקר שחייב חטאת ויחזור ויביא תמיד אחר להכשירו חוץ מן הנשחט שנאמר תמימים יהיו לכם כשהן מבוקרין הן תמידין ושאינן מבוקרין אינן תמידים וע"כ דלית ליה מום דאי אית ביה מום צריכא למימר. תניא בתוספתא בפ' אלו עושין את השני מה בין פסח מצרים לפסח דורות פסח מצרים אין חייבין עליו כרת ופסח דורות חייבין עליו כרת פסח מצרים לא נהגו בו דקין ותבלולין ואתנן ומחיר מה שאין כן

בפסח דורות [פסח מצרים נאמר בו ולקח הוא ושכנו משא"כ בפסח דורות] ר' (אלעזר) [שמעון] אומר אומר אני [אף] בפסח דורות [כן וכל כך למה] כדי שלא יניח אדם שכנו [הקרוב אל ביתו] וילך ויעשה את פסחו אצל חבירו לקיים מה שנאמר [טוב] שכן קרוב מאח רחוק פסח מצרים לא היה טעון דמים וחלבים לגבי מזבח משא"כ בפסח דורות פסח מצרים נאמר בו והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות משא"כ בפסח דורות פסח מצרים באו"א שוחט בביתו פסח דורות כל ישראל שוחטין במקום אחד פסח מצרים מקום אכילה שם [היתה] לינה [פסח דורות אוכלין במקום אחד ולנין במקום אחר. אחד פסח מצרים ואחד] פסח דורות מי שהיו לו עבדים שלא מלו ושפחות שלא טבלו מעכבין אותו מלאכול בפסח. ולא תקשי לך אמאי לא קתני פסח מצרים מקחו מבעשו' משא"כ בפסח דורות משום דקולי פסח מצרים קתני ולא חומרי והא נמי דקתני דפסח מצרים נאמר בו והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות היינו נמי קולא דאל המשקוף ולא בעי אל המזבח. לא תקשי לך נמי (קולי) תנא דמתני' אמאי לא תני הני [קולי] משום דתנא ושייר:

סימן ריז

אם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו במכסת נפשות איש לפי אכלו תכסו על השה. נמנים על הפסח ונמשכין ממנו עד שישחט

בפרק האשה בזמן שהיא בבית בעלה תנן נמנין ומושכין את ידיהם עד שישחט פי' הרוצה למנות על הפסח אינו נמנה עליו אלא קודם שחיטה וכן מי שנמנה כבר עליו ורוצה לימשך ממנו ולימנות על פסח אחר אינו נמשך אלא קודם שחיטה אבל לאחר שנשחט אינו יכול לימשך רש"א עד שיזרוק את הדם פי' אפי' לאחר שחיטה יכול לימשך כל זמן שלא נזרק הדם אבל בהמנאה מודה לרבנן דאינו יכול לימנות אלא קודם שחיטה כדאמר בגמ' אמר אביי מחלוקת לימשך דרבנן סברי מהיות משה מחיותו דשה פי' בעודו היותו לשה יתמעטו. מחיותיה בעודו בחיים. ור"ש סבר מחיותיה דשה פי' קודם גמר עבודתו דהיינו הזאה אבל לימנות ד"ה עד שישחט דא"ק במכסת נפשות והדר תכוסו. תנ"ה נמנין ומושכין את ידיהם עד שישחט ור"ש אומר נמנין עד שישחט ומושכין עד שיזרק הדם. ומסתבר דהלכה כרבנן דנמשכין עד שישחט דיחיד ורבים הלכה כרבים ומסתייעא סברתין מיומא פ' הוציאו לו דאבעיא להו שחט ומת מהו שיכנס אחר תחתיו [בדמו] פי' גבי פר יוה"כ קאי דכתיב בזאת יבוא אהרן אל הקודש מי אמרי' בפר ולא בדמו של פר או דילמא אפי' בדמו של פר ר' חנינא אומר בפר ולא בדמו של פר רשב"ל אמר אפי' בדמו של פר ר' אמי אמר בפר ולא בדמו של פר ר' יצחק נפחא אמר אפי'

בדמו של פר איתיביה ר' אמי לר' יצחק נפחא נמנין ומושכין את ידיהם ממנו עד שישחט ואם איתא עד שיזרק מבעיא ליה ומשני שאני התם דאמר קרא מהיות משה מחיותיה דשה ופי' רש"י התם אם באו מנוים להימעט ולמשוך ידיהם מהיות משה. בעוד שהויתו קיימת יתמעטו ולא משישחט. הרי הקשה לו מהמשכה ואי אין הלכה כרבנן הול"ל אנא דאמינא כר"ש דאמר עד שיזרק אלא ש"מ דכרבנן קיי"ל דאין נמשכין ממנו אלא קודם שחיטה אבל לאחר שחיטה אין נמשכין

סימן ריח

חבורה שנמנו על הפסח הרי אלו נמשכין כולן ונמנין עליו חבורה אחרת ובלבד שישאר אחד מחבורה הראשונה שהיה בשעת לקיחה. ואין אחר נמנה על שני פסחים

תנן בפרק האשה בזמן שהיא בבית בעלה לעולם נמנין עליו עד שיהא כזית לכל אחד ואחד ואמרי' בגמ' מאי לעולם. קמ"ל דנמנין עליו חבורה זאת וחוזרין ונמנין עליו חבורה אחרת ופירש"י ודלא כר' יהודה דאמר ובלבד שיהא אחד מחבורה ראשונה קיים ופלוגתיהו ס"פ מי שהיה טמא דתניא אם ימעט הבית מהיות משה מלמד שמתמעטין והולכין ובלבד שיהא אחד מבני חבורה קיים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר ובלבד שלא יניחו את הפסח כמות שהוא ובהא פליגי דר' יהודה סבר דבעינן שיהא אחד מבני חבורה שהיה בשעת לקיחה קיים עליו ור' יוסי סבר אפי' אחר שנמנה עליו אחר לקיחה יהיה קיים עליו יכולים כולם הראשונים לימשך ממנו הואיל שאין הפסח נשאר שעה אחת בלא בעלים כמות שהוא ונראה דאע"ג דהאי סתמא דפ' האשה דלא כר' יהודה וקיי"ל נמי דר' יוסי נמוקו עמו אפ"ה הלכה כר' יהודה דסתם לן תנא כותיה בפ' מי שהיה טמא גבי חמש חבורות של ה' ה' כו' וסתמא בתרא עיקר ומשנה ראשונה לא זזה ממקומה כדאמרי' דפ"ק דשבועות:

סימן ריט

אין אחד נמנה על שני פסחים

תנן בפ' האשה האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח שחט גדי יאכל שחט טלה יאכל שחט גדי וטלה יאכל מן הראשון ופרכי' בגמ' והתניא אין נמנים על שני פסחים כאחד פי' כדי לאכול בשעת אכילה מאיזה מהן שירצה דאין ברירה וכי בעי למיכל דילמא בשעת שחיטה לא הוה דעתיה עליה הלכך לא אכיל וזה שהמנה את רבו על שני פסחים ורבו סמך עליו האיך יאכל את הראשון. אמר אביי מתני' במלך ומלכה פי' שתלוים על עבדיהם ואין מקפידין על סעודתן אם גדיים אם טלאים הלכך אין כאן דין ברירה דבתרוייהו ניחא ליה לפיכך יאכל מן הראשון דכיון דליכא קפידא יצא בראשון

ידי פסח ואידך בכדי אישתחיט כדת"ר אין נמנין על שני פסחים כאחד ומעשה במלך ומלכה שאמרו לעבדיהם צאו ושחטו עלינו את הפסח יצאו ושחטו עליהם שני פסחי' ובאו ושאלו את המלך אמר להם צאו ושאלו את המלכה [באו ושאלו מן המלכה אמרה להם] לכו ושאלו את ר"ג [באו ושאלו לר"ג] אמר להם מלך ומלכה שדעתן קלה כלומר שאינם מקפידים אם גדי אם טלה אוכלין מן הראשון אנו לא נאכל לא מן הראשון לא מן השני והכי סתם לן תנא ס"פ מי שהיה טמא דאין אחד נמנה על שני פסחים דתנן שנים שנתערבו פסחיהם זה מושך לו אחד וזה מושך לו אחד וזה ממנה אחד עמו מן השוק וזה ממנה אח' עמו מן השוק ופירש"י ולכך הוצרך כ"א לימנות עמו אחד מן השוק שאם באו להתנות כשהן יחידים ולומר אם שלי הוא [פסח זה] ושלך שלך הרי יפה (כדרכו) [בררנו] ואם לאו הריני מושך משלי ונמנה על שלך נמצא כשהוא נמשך משלו הרי הוא מניח פסחו כמות שהוא כלומר בלא בעלים שעדיין לא נמנה אחר עליו והא אפי' לר' יוסי לית ליה והא ליכא למימר שימנה כל אחד על של חבירו קודם שימשך משלו דהנמנה על שני פסחים אין זה מנין עכ"ל. הא למדת מסתם משנה דאין נמנין על שני פסחים מיהו לא דמיא להיא דפ' האשה דהתם בראשונה לא נתברר' דעתו על אחד מהם אבל הכא נתבררה דעתו על שלו קודם שנתערבו ואם היה עתה נמנה על שניהם היה כמו חוזר בו מיהו הואיל וקודם שחיטה דילמא ליכא קפידא אלא בשחיטה. חוזרני לומר דאפשר להיות שאחד נמנה על שני פסחים לפי פי' רש"י שמפרש דאין אחד נמנה על שני פסחים לפי שאין ברירה דאמרי' בפ"ק דב"ק (נטלה) [בטלה] מחלוקת ואית ליה ברירה בדאורייתא א"כ הוא לא יעמוד משנתינו במלך ומלכה אלא בכל אדם ויפרש דמשנתינו סוברת דיש ברירה ור"ג סובר אין ברירה מעתה לפי מה שאומרי' רבותינו דאנן קיי"ל דיש ברירה אפי' בדאורייתא דתנן בנדרים השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורין ליכנס בחצר ר' אליעזר בן יעקב אומר זה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו וביש ברירה פליגי כדמפרש פ' שור שנגח את הפרה בההיא דתניא היה דולה מים מן הבור וכו' במאי קמיפלגי ראב"י סבר יש ברי' ורבנן סברי אין ברי' אמ' ואזדא לטעמייהו דתנן השותפין שנדרו הנאה זה מזה כו' ראב"י סבר יש ברירה האי לדנפשי' קעייל והאי לדנפשיה קעייל דרבנן סברי אין ברירה וקיי"ל משנת ראב"י קב ונקי ותנן פ' כל האסורין בתמורה שני שותפין שחלקו אחד נטל עשרה ואחד נטל תשעה וכלב שכנגד הכלב אסורין ושעם הכלב מותרין ופריך סתמא דתלמודא אמאי ניפוק חד להדי כלבא והנך כולהו לישתרו פי' תאמר דהוברר הדבר שזה הוא כנגד הכלב ומשני הב"ע כגון דעדפי דמי כלב מחד מנייהו וההוא טופיינא דכלב שדי בכולהו אבל אי לא עדיפי דמי כלב הוה אמינא ברירה

ש"מ דקסבר תלמודא בדאורייתא יש ברירה מיהו מדלא אוקמה אביי הכי ש"מ דקים ליה דלענין פסח לא אמרי' ברירה:

סימן רכ

אין אדם ממנה אחרים על פסחו כדי ליקח ממעותיהם חלוק או טלית

בפרק האשה תניא אם ימעט הבית מהיות משה מכדי אכילה ולא מכדי מקח פי' אם יהיו מעות מועטין לבעל הפסח מהיות משה שאין לו במה לקנות צרכי פסח ולקח הוא ושכנו יקח מעות משכינו וימנהו על פסחו ויקח מן המעות מה שהוא צריך לפסח. מכדי אכילה. אם יחסר לו מעות שאין לו במה ליקח צרכי אכילת פסח כגון עצים לצלותו רשאי הוא למוכרו. ולא. מכדי מקח שאם אין לו מעות לסחורה אינו רשאי למכור פסחו לכך ר' אומר אף מכדי מקח שאם אין לו ממנה אחרים עמו [על פסחו ועל חגיגתו] ומעות שבידו חולין שע"מ כן הקדישו ישראל את פסהיהן. רבה ור"ז חד אמר בעצים לצלותו דכ"ע לא פליגי. כיון דתקנת' דפסח הוא כי גופיה דפסח דמי. ויכול להמנות אחרים ליקח במעות עצים כי פליגי במצה ומרור [וכו'] וחד אמר במצה ומרור נמי דכ"ע לא פליגי דכיון דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו תקנת' דידיה היא כי פליגי ליקח לו טלית או חלוק רבנן סברי מהיות [משה] אמר רחמנא החייהו לשה פי' עשה צרכי פסח מן המעות ורבי סבר החיה עצמך משה וקנה בהם אפי' חלוק או טלית כדר' אושעיא דאמר דרבי סבר אפי' בפסח משייר אינש. ומסתבר כמ"ד דבמצה ומרור נמי לא פליגי ומסתבר דאין הלכה כרבי דאמרי' פ' (הדר) ר' יעקב ור' זריקא אמרי הלכה כר"ע מחבירו. וכר' יוסי מחבירו) וכרבי מחבירו ותנן פ' האשה שנתארמלה זה אומר [זה] כתב ידי וזה אומר [זה] כתב ידי צריכין שיצטרף עמהם אחר ד"ר וחכ"א אין צריכין שיצטרף עמהם אחר אלא נאמן אדם לומר זה כתב ידי וא"ר יהודה אמר שמואל הלכה כדברי חכמים פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים מהו דתימא הלכה כרבי מחבירו ואפי' מחביריו קמ"ל. א"כ הכא נמי שלא הוזכר ת"ק דרבי הרי רבים פליגי עליה ואין הלכה כמותו ואי משום ההוא סתמא דפ' כל האסורין בתמור' דתנן נתן לה מוקדשים [באתננה] הרי אלו מותרים וכו' דאוקמ' רב הושעיא אליבא דרבי והלכ' כסתם משנה ההיא לאו ראיה היא דאפש' לאוקמי מתני' בקדשים קלים ואליבא דריה"ג כדאביי:

סימן רכא

שה תמים זכר [בן שנה] יהיה לכם מן הכבשים ומן העזים תקחו

תניא בתוספתא בפ' ר' אליעזר הפסח בא מן הצאן ואינו בא מן הבקר בא מן הכשבים ומן העזים בא מן הזכרים ואינו בא מן הנקבות בא בן שנה ואינו בא בן שתי שנים ותנן

בפ' האשה האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח שחט גדי יאכל שחט טלה יאכל ותניא בפ' אלו דברים חגיגה הבאה עם הפסח הרי היא כפסח באה מן הצאן ואינה באה מן הבקר באה בת שנתה ואינה באה בת שתי שנים. ותנן בפ' מי שהיה טמא המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שתי שנים ירעה עד שיסתאב. והא דכתיב בפ' ראה וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר ההיא לכדתנן פ' התודה מנין לאומר הרי עלי תודה שלא יביא אלא מן החולין ת"ל וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים א"כ למה נאמר צאן ובקר להקיש כל הבא מן הצאן ומן הבקר לפסח מה פסח [דבר] שבחובה אינו בא אלא מן החולין אף כל דבר שבא חובה לא יבוא [אלא] מן החולין ובפרק אלו דברים בפסח אמר ר"נ אמר רבה בר אבוה מנין למותר הפסח שקרב שלמים שנאמר וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר וכי פסח מן הבקר בא הלא אינו בא אלא מן הכבשים ומן העזים אלא מותר הפסח יהא לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר ור' עקיבה קאי כותיה שלהי פ' התודה:ותניא ס"פ יוצא דופן שנה האמורה בקדשים שנה האמורה בבתי ערי חומה שני שנים שבשדה אחוזה שש שבעבד עברי [ושבבן] ושבבת כולן מעת לעת ואמרי' שנה האמורה בקדשים מנ"ל א"ר אחא בר יעקב א"ק כבש בן שנתו שנתו שלו [ולא] שנתו של מנין עולם. ויש לתמוה קרא למה לי הא הואיל ולא אתי אלא כן שנה ואינו עולה לרצון אלא מיום השמיני הרי ע"כ שנתו מנינן דאי שנת עולם לא משכחת תמיד בר"ה שלא יהא בן שנתים דיום אחד בשנה חשיב שנה. ושמא י"ל דלר"מ ה"נ דלא צריך קרא כי אצטריך לר"א הוא דאצטריך דתניא פ"ק דר"ה פר האמור בתורה סתם בן כ"ד חודש ויום אחד דר"מ ר' אלעזר אומר בן כ"ד חודש ול' יום שהיה ר"מ [אומר] כ"מ שנאמר עגל בתורה סתם בן שנה בן בקר בן שתי שנים פר בן שלש. הא למדת דלרבי אלעזר לית ליה יום אחד בשנ' חשוב שנה ואפשר דלדידיה אצטריך קרא:

סימן רכב

והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה ושחטו. הפסח נשחט אחר חצות **תנן** בפ' תמיד נשחט שחטו קודם חצות פסול שנאמר בין הערבים ותנן פ"ק דזבחים הפסח ששחטו בשחרית בארבעה עשר שלא לשמו ר' יהושע מכשיר כאלו נשחט בי"ג פי' דכשר. דפסח בשאר ימות השנה שלמים הוא. בן בתירה פוסל כאלו נשחט בין הערבים. פי' כאילו נשחט בין הערבים שלא לשמו דקיי"ל דפסול ואוקמה בגמר' ר' אלעזר בשם ר' אושעיא דמכשיר היה בן בתירה בפסח ששחטו שחרית בי"ד לשמו דכולי יומא זמניה היא ואתותב מהא דתניא בפ' הביא את אשמו בתוספתא דפסחים הפסח ששחטו שחרית בי"ד שלא לשמו ר' יהושע מכשיר ר' יהודא בן בתירה פוסל א"ר

יהושע הואיל וי"ג אינו ראוי וי"ד אינו ראוי שחרית מה שלשה עשר אם שחטו שלא לשמו כשר [אף י"ד שחרית אם שחטו שלא לשמו כשר] השיב רבי לסייע לדברי בן בתירה לא [אם] אמרת בשלשה [עשר] שאין מקצתו ראוי תאמר בארבעה עשר שמקצתו ראוי הואיל ומקצתו ראוי אם שחטו שחרית בי"ד שלא לשמו פסול. ואם איתא לדר' אושעיא כולו ראוי הוא אלא אמר ר' יוחנן פוסל היה בן בתירה בפסח ששחטו שחרית בי"ד בין לשמו בין שלא לשמו הואיל ומקצתו ראוי וכך המסקנא דפסח שנשחט קודם חצות לשמו פסול לכ"ע כדתנן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרין אלא שלא עלו לבעלי' לשם חובה חוץ מן הפסח והחטאת כלו' שהם פסולים לגמרי הפסח בזמנו פי' פסול שלא לשמו כל זמן שחיטתו דהיינו מחצות היום של ערב הפסח עד הערב אבל קודם לכן כגון בי"ג או לאחר מיכן קים לן דפסח כשאר ימות השנה שלמים הוא וכל דינו כשלמים והא (דאמרן) [אמרן] לעיל דשאר זבחים כשרים שלא לשמן ובשחרית ארבעה עשר ששחטו שלא לשמו ר' יהושע מכשיר ור' יהודה בן בתירה פוסל:

סימן רכג

אומר אני דעקירה בטעות הויא עקירה

תניא בתוספת' דפסחים פ' הביא את אשמו. השוחט את הפסח על בני חבורה ואמר שלא לשמו שחטתיו שורת הדין אינו נאמן ר' יהודה אומר עד שלא יתחילו בו נאמן ומשיתחיל בו אין נאמן. אע"ג דלא אתבריר לי פי' יתחילו ולא יתחילו אם התחלת אכילה או התחלת זריקה מ"מ הא קתני בהדיא לר' יהודה דקודם שיתחילו נאמן. ואי פירוש הברייתא שאומר ששחטו שלא לשמו במתכוין ובעוקר אתמהה האיך נאמן דאמר רבא דפ"ק דזבחים ורפ"ק דמנחות עולה ששחטה שלא לשמה אסור לזרוק דמה שלא לשמה וסתמי כותיה דייקא וכ"ש דמתחילה אסור לשחוט שלא לשמה מעתה איך יהא נאמן לומר ששחט פסח זה שלא לשמו ולהשים עצמו רשע דמאי שנא מפלוני רבעו לרצונו פ"ק דסנהדרין ומאנוסין היינו מחמת ממון פ"ב דכתובות דאין אדם משים עצמו רשע דאין נראה כלל לומר כגון שאומר שסבור היה שמותר לשחוט פסח שלא לשמו אלא נראה בעיני דפי' הברייתא בטועה באומר כסבור הייתי [שהוא] שלמים ושחטתיו לשם שלמים אגב דטריד איחלף לו בההיא דפ' אלו דברים בפסחים וקסברי הני תנאי דברייתא ת"ק ור' יהודה דעקירה בטעות הוי עקירה ומיירי ברייתא כשבני חגורה מכחישים אותו א"נ אומרים אין אנו יודעים ורבי יהודה סבר כרבא פ' הנזקין וההיא סתמא דפ' אילו דברים דתנן הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת חייב עליו חטאת איירי נמי בטעות דעקירה בטעות הויא עקירה דומיא דסיפא דהתם דלא מיתוקמא אלא בטועה כדמוכח

בגמ' ואתיא כולה מתני' בפשיטותא. והא דאמר התם בגמ' ש"מ עקירה בטעות הויא עקירה אלא לאו בעוקר התם מוקי לה תלמודא הכי כי היכי דלא תקשי לרבה דאמרי' פ' התכלת תני רבה בר בר חנא קמיה דרב כבשי עצר' ששחטן לשם אלים כשירין ולא עלו לבעלים לשם חובה א"ל רב עלו ועלו א"ר חסדא מסתברא מילתא דרב בכסבור אלים ושחטן לשם כבשים שהרי כבשים לשם כבשים נשחטו אבל כסבור אלים ושחטן לשם אלים לא עקירה בטעות הויא עקירה פי' ולא עלו לבעלים לשם חובה ורבה אמר עקירה בטעות לא הוי עקירה מתיב ר' זירא רש"א כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשירות ועלו לבעלים לשם חובה שאין המנחות דומות לזבחים שהקומץ מחבת לשום מרחשת מעשיה מוכיחין עליה שהיא מחבת (חובה) [חרבה] לשם בלולה מעשיה מוכיחין עליה שהיא חרבה אבל זבחים אינו כך שחיטה אחת לכולן קבלה אחת לכולן זריקה אחת לכולן היכי דמי אילימא דידע דמחבת היא וקא קמיץ לה לשום מרחשת כי מעשיה מוכיחין עליה מאי הוי מיעקר קא עקר לה אלא לאו דסבר מרחשת היא וקא קמיץ לה לשום מרחשת וטעמא דהכא היא דמעשיה מוכיחין עליה הא בעלמא עקירה בטעות לא הויא עקירה א"ל אביי לעולם דידע דמחבת היא וקא קמיץ לה לשום מרחשת ודקא אמרת כי מעשיה מוכיחין עליה מאי הוי רבה לטעמיה דאמר רבה מחשבה דלא מינכרא פסל רחמנא מחשבה דמינכרא לא פסל רחמנא הא למדת דסבר רבה דעקירה בטעו' לא הויא עקירה הלכך מוקמי' האי סתמא דפ' אלו דברים בעוקר כי היכי דלא תקשי לרבה אבל לרב חסדא מיתוקמ' סתמא דמתני' בטועה ועקירה בטעות הויא עקירה וכוותיה מסתברא מדשני אביי רבה לטעמיה משמע הא מאן דל"ל דרבה ע"כ ר"ש סבר עקירה בטעות הויא עקירה וחזינן דפ"ק דמנחות דרבא ורב אשי לית להו דרבה דפרכי' התם דר"ש אדר"ש דתני' רש"א כל המנחו' שנקמצו שלא לשמן כשירות ועלו לבעלים לשם חובה ורמינהי רש"א קודש קדשים היא כחטאת וכאשם מנחת חוטא הרי היא כחטאת לפיכך קמצה שלא לשמה פסולה מנחת נדבה הרי הוא כאשם לפיכך קמצה שלא לשמה כשירה וכאשם מה אשם כשר ואינו מרצה אף מנחת נדבה כשירה ואינה מרצה כו' עד רב אשי אמר לא קשיא כאן בקומץ מחבת לשום מרחשת כאן בקומץ מנחת מחבת לשום מנחת מרחשת מחבת לשום מרחשת במנא קא חשיב ומחשבה במנא לא פסלה מנחת מחבת לשום מנחת מרחשת במנחה עצמה דפסל' בה מחשבה קא מחשב [והא] תנא מעשיה מוכיחין עליה קאמר ה"ק אע"ג דמחשבה לא מינכרא היא ותיפסל במנא קא מחשב ומחשבה במנא לא פסלה ופי' רש"י ה"ק אע"פ שאין המנחות דומות לזבחים דאע"ג דהקומץ מחבת לשום מרחשת מחשבה דלא מינכרא שיהא כן הוא אלא

ודאי ניכר שאינו כן דהא מעשיה מוכיחין איכא למימר דמיפסל דודאי ס"ל מחשבה הגלויה לכל שהוא מכזב כ"ש שהיא פסולה אפ"ה עלו דכתיב זאת תורת המנחה. האי לא מינכרא לא דמי להוא דרבה דלעיל רבא ורב אשי ס"ל מחשבה הגלויה לכל שהוא מכזב כ"ש שפוסלת עכ"ל. והכי מוכחא סוגיא דהתם מעתה לאביי ורבא ורב אשי כולהו ס"ל דר"ש סבר דעקירה בטעות הויא [עקירה] הלכך מסתבר דהכי קיי"ל ואע"ג דתניא בתוספת' דזבחים פ"ק כבשי ציבור ששחטן לשם כבשים ונמצאו אלים עלו לציבור לשם כבשים אלמא דעקירה בטעות לא הויא עקירה אפ"ה הואיל ולא הביאה בעל תלמוד סיוע לרבה ותיובתא לר"ח ש"מ דדילמא איכא למידחי אותה ותו דסמי חדא מקמי תרתי ההיא דמנחות דר"ש וההיא דתוספתא דפסחים כדפרישׁ' דלא מיתוקמא אלא כטועה ואע"ג דאמר בפ' הנזקין אמר רב יצחק בר ביסנא כה"ג ביוה"כ יוכיח דכי אמד פגיל מהימן אלמא דנאמן לומר ששחט כדי לזרוק דמו למחר ההיא לא קשיא דנהי דלא מצינא למימר כגון שהוא אומר שהיה סבור שמותר לעשות כן דהא לא נהירא כלל ותו דאמרי' כהנים זריזין הן ומפרש"י משום דמיגמר גמירי אלא לא קשיא משום דר' יצחק בי ביסנא היה סבור להוכיח (מקח) [מכח] המקרא דמהימן כדקא' ומנא ידעינן והכתיב כל אדם לא יהיה באוהל מועד אלא לאו משום דמהימן ואקשינן ודילמא חזיניה בפשפש קשיא והשתא דהקשׁ' ודאי לא מהימן ולא מיתוקמא ההיא דתוספתא אלא בטועה וסמי חדא מקמי תרתי והלכה כרב חסדא כך נראה בעיני. יצחק בר' משה נב"ה:

סימן רכד

ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים אחד שוחט הפסח של כל החבורה **בפרק** האיש מקדש תניא רבי יהושע בן קרחה אומר מנין ששלוחו של אדם כמותו שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים וכי כל הקהל שוחטין והלא אינו שוחט אלא א' אלא מלמד שכל ישראל יוצאין בפסח אחד. א"כ מנ"ל ששלוחו של אדם כמותו התם בפרק האיש מקדש פריך תלמודא ומשני דנפקא ליה מויקחו להם איש שה לבית אבות והקשה ה"ר יעקב מאורלינש זצ"ל קרא למה לי תיפוק לי משום דזכין לאדם שלא בפניו והאי זכות הוא לו ששוחטין את פסחו מיהו למאן דמפרש דזכין לאדם שלא בפניו הוי מתורת שליחות לא קשי מידי ותו י"ל דאי לאו קרא הו"א דחוב הוא לו שגוזל מצותו דאע"ג דשחיט' לאו עבודה היא כדאמרי' פ"ק דזבחים ופ"ק דמנחות מ"מ מצוה לשחוט הלכך אצטריך קרא דשלוחו של אדם כמותו והוי זכות ולא חובה וההיא דפ' אין בין המוד' דאיבעיא להו התורם משלו על של חבירו צריך דעתו או לא מי אמרי' כיון דזכות הוא לו לא צריך או דילמא מצוה דיליה הוא ניחא ליה למיעבדא דע"כ

לא קא מיבעיא ליה אלא משו' דתורם משלו על של חבירו (משמע) אבל משל חבירו על של חבירו משמע דפשיטא צריך דעת וכדמסיק נמי התם אילימא מן של בעל כרי על של בעל כרי ולדעתיה דמאן אילימא לדעתיה דיליה מאן שויה שליח היינו דוקא בתרומה משום דכתיב אתם גם אתם מה אתם לדעתיכם אף שלוחכם לדעתיכם (היינו דוקא בתרומה) וטעמא דמילתא שבשעת הפרשה אינו יודע דעת בעה"ב אם בעין יפה אם בעין רעה או בעין בינונית אבל הכא גבי שחיטת פסח אחרי דגלי רחמנא שלוחו של אדם כמותו מצי למישחט אפי' שלא מדעתו דהא זכות הוא לו. והכי אמרי' בירושלמי בפ"ב דקידושין אמר ר' זעירא א"ר אלעזר אדם שוחט פסחו של חבירו שלא מדעתו ואינו מפריש שלא מדעתו. אפי' לשמואל דאמר חטה אחת פוטרת את הכרי אפ"ה יש לחלק היטב בין שחיטת הפסח להפרשת תרומה דאין אדם אוסר את שאינו שלו שלא מדעת בעלים הלכך אינו תורם ואינו מפריש פסחו של חבירו שלא מדעתו שאין בידו להוציא ממון חבירו מרשותו שלא מדעתו אבל היכא שכבר הופרש לשם פסח מצי למישחט שלא מדעתו שאינו מפקיע ממוניה בכך אלא זכות הוא לו ושפיר דמי:

סימן רכה

ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו במכסת נפשות איש לפי אכלו תכוסו על השה יאכלו את הבשר בלילה הזה וגו'. הפסח נשחט לאוכליו ולמנויו ואכילת פסח לא מעכבא **תנן** בפרק תמיד נשחט שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלין ולטמאין פסול. פי' או או קתני ת"ר כיצד שלא לאוכליו לשום חולה לשום זקן כיצד שלא למנויו נמנו עליו חבורה זו ושחטו לשם חבור' אחרת מנה"מ דת"ר במכסת מלמד שאין הפסח נשחט אלא למנויו יכול שחטו שלא למנויו יהא כעובר על המצוה וכשר ת"ל במכסת תכוסו על השה הכתוב שנה עליו לעכב רבי אומר ל' סורסי הוא זה כאדם שאומר לחבירו כוס לי טלה זה אשכחן שלא למנויו שלא לאוכליו מנין א"ק איש לפי אכלו תכסו על השה איתקש אוכליו למנויו. ואכילה גופא לא מעכב' דקי"ל כרב דתנן פ' כיצד צולין נטמא בשר וחלב קיים אינו זורק את הדם וא"ר גידל א"ר אם זרק הורצה והא בעינן אכילה אכילת פסחים לא מעכב' והא כתיב איש לפי אכלו למצוה אבל לעכב לא והתניא במכסת מלמד שאין הפסח נשחט אלא למנויו יכול שחטו שלא למנויו כו' רב דאמר כר' נתן דתניא נמנו עליו חבורה זו וחזרו ונמנו עליו [חבורה אחרת] ראשונים שיש להם כזית אוכלין ופטורין מלעשות פסח [שני] אחרונים שאין להם כזית אין אוכלין וחייבין לעשו פסח שני ר' נתן אומר אלו ואלו פטורין מלעשות פסח שני שכבר נזרק הדם מדלא קתני מפני שראוין לימשך ש"מ בדם תליא מילתא ולא באכילה ופרכי' מאי דוחקיה דרב דמוקים לה למתני'

לכתחילה וכרבי נתן לוקמה כרבנן ואפי' דיעבד נמי לא. אמר רבא מתני' קשיתיה מאי איריא דתני אינו זורק ליתני פסול אלא מאי אינו זורק לכתחילה אבל דיעבד שפיר דמי אלמא דסתם לן תנא כר"נ דאכילת פסחים לא מעכבא. כדקתני נזיר ועושה פסח נטמא חלב ובשר קיים זורק את הדם נטמא בשר וחלב קיים אינו זורק את הדם ואם זרק הורצה הלכך אכילת פסחים לא מעכבא ובלבד שיהא ראוי לאכילה כזית בשעת שחיטה וא"ת לר"נ ור' יהושע וסתמא דמתני' דקסברי אכילת פסחים לא מעכבא מה נפשך אי לית להו היקשא דאיתקש אוכליו למנויו א"כ שחטו שלא לאוכליו מנ"ל דפסול ואי אית להו היקשא א"כ תהא אכילה מעכבת כדקתני ת"ל במכסת תכוסו הכתוב שנה עליו לעכב ואתקש אוכליו למנויו ויש לומר דודאי אית להו היקש לענין שחיטה דכשם שאם שחטו שלא למנויו דפסול הכי נמי אם שחטו שלא לאוכליו שאינם יכולים לאכול כזית דפסול כי זה דומה למנויו כדאמר בכיצד צולין מאן תנא להא דת"ר הרי שהיה חולה בשעת שחיטה וחלים בשעת זריקה אין שוחטין וזורקין עליו עד שיהיה חלים משעת שחיטה עד שעת זריקה כמאן לימא רבנן היא ולא ר' נתן. [אפי' תימא ר' נתן] גברא דחזי לאכילה בעינן:

סימן רכו

ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל. הפסח נשחט בשלש כתות

בפרק תמיד נשחט תנן הפסח נשחט בג' כתות שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל קהל עדה וישראל וא"ר יצחק אין הפסח נשחט אלא בשלש כתות של שלשים שלשים בני אדם טעמא מאי קהל עדה וישראל מספקא לן אי בבת אחת אי בזה אחר זה [הלכך בעינן ג' כתות של ל' ל' בני אדם דאי בבת אחת הא איכא ואי בזה אחר זה] הא איכא הילכך בחמשין נמי סגי דעיילי [תלתין ועבדי עיילי עשרה ונפקי עשרה עיילי] עשרה ונפקי עשרה פי' רש"י מספק' ליה דילמא הכי קאמר רחמנא בשעת שחיטה ליהוו ג' עשרוני ישראל בבת א' או דלמא בזה אחר זה וה"ק דליהוו ג' כיתות של עשרה עשרה הילכך ג' כיתות בעינן דלמא בזה אחר זה קאמר או דילמא בבת אחת קאמר ושלשים בעינן ואין יכול לשוחטו בפחות (מ"מ) [משלשים] הלכך בחמשין סגי עיילי ל' ברישא ושחטי פסחייהו ונפקי י' מנייהו ועיילי י' חדשים דאי (לית) בהדדי קאמר הא איכא ואי שלש כתות אמר הא איכא וק"ק לפירושו דפירש דשלשים הראשונים שוחטין פסחיהם א"כ בפסח שני לא יהיה כ"א עשרה חדשים הנכנסים לאחר מיכן שהרי אותם העשרים כבר שחטו פסחיהם וי"מ עיילי שלשים ושחטי י' מאותם ל' פסחיהם והעשרי' אינם שוחטים וכת של ל' מיהא איכא בעזרה דלא קפיד רחמנא אלא שיהא ל' עומדי' בעזרה

במקום שחיטה משום ברוב עם הדרת מלך ונפקי הנך דשחטי ועיילי אחריני עשרה אותם דלא שחטו דהשתא איכא ל' בכל כת וכת דלא שחטו אבל היכא שכבר שחטו אע"ג דעומדים בעזרה בשעת שחיטה אין זה הדרת מלך הואיל ולא מיחייבי. תנן נכנסה כת ראשונה ונתמלאת העזרה וכו' ירושל' ר' יעקב בר אחא בשם ר' יסא ניתן כח בקולו של משה והיה קולו מהלך בכל ארץ מצרים מהלך ארבעים יום ומה היה אומר מקום פלוני עד מקום פלוני כת אחת וממקום פלוני ועד מקום פלוני בת אחת ואל תתמה ומה אם אבק שאין דרכו להלך אתה אומר והיה לאבק [בכל ארץ מצרים] קול שדרכו להלך עאכ"ו א"ר [לוי] כשם שניתן כח בקולו של משה כך ניתן כח בקולו של פרעה והי' קולו מהלך בכל אר"מ מהלך מ' יום מה היה אומר קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל וגו' לשעבר הייתם עבדי פרעה מכאן ואילך אתם עבדי ה' באותה שעה היו אומרים הללויה הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה. תנן יצתה כת ראשונה נכנסה כת שנייה יצתה כת שנייה נכנסת כת שלישית כו' תנא והיא נקראת כת עצלנית והא לא סגי דלאו הכי פי' דמצוה לג' כתות כדפרישית לעיל ומשני אפ"ה אבעיא להו לזרוזי נפשייהו להיות מן הראשונים ירושלמי א"ר אבון מה אם דבר שמצותו לכן את אמר היא היתה נקראת כת עצלנית מי שהוא מתעצל במצוה עאכ"ו:

סימן רכז

ישיבה בעזרה

תנן שלהי תמיד נשחט יצתה כת ראשונה וישבה בהר הבית שניה בחיל שלישית במקומה ואמרי' עלה בירוש' ולא כן תני ר' חייא לא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד וא"ר אמי בשם רשב"ל אפי' למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה תפתר שסמך עצמו לכותל וישב לו והא כתיב ויבוא המלך דוד וישב לפני ה' א"ר אייבו בר נגרי ישב א"ע בתפילתו וכשם שאין ישיבה בעזרה לישראלים ולמלכים ה"נ אין ישיבה בעזרה אפילו לכהן גדול דתנן ביומא בפרק בא לו ובסוטה בפ' ואלו נאמרין חזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לסגן והסגן נותנו לכהן גדול וכה"ג עומד ומקבלו ופריך בגמרא עומד מכלל שהוא יושב והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנאמר ויבוא המלך דוד וישב לפני ה' כדאמר ר"ה בעזרת נשים ה"נ בעזרת נשים ואמרי' בהגדה דשמואל ועלי יושב על מזוזות פתח הבית וכי עלי יושב והא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. ונראה דלא אסירא ישיבה בעזרה אלא מדרבנן דתנן בפ"ב דזבחים דיושב שקיבל דם פסול ות"ר לעמוד לשרת למצוה כשהוא אומר העומדים שם הכתוב שנה עליו לעכב ש"מ דאינו מן התורה דאי דאורייתא אמאי

צריך קרא ביושב למצוה תיפוק לי בלאו עבודה אין ישיבה בעזרה. ומיהו יש לדחות דאצטריך קרא לעובד בהשתחואה דעובד גמור בעינן מיהו לא מסתבר דא"כ כי פריך דפ"ב דזבחים מה לשם יושב שכן פסול לעדות ומשני שם יושב לא פריך לפרוך מה ליושב שכן אסור בעזרה ואמרי' בחלק ויאמר ירבעם בלבו עתה תשוב הממלכה לבית דוד וכו' עד אמר גמירי אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד וריש שוחר טוב אמרי' ד"א אשרי האיש זש"ה ויבוא המלך [דוד] וישב לפני ה' וכן תני ר"ח אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ר' אמי בשם רשב"ל אמר אין ישיבה בעזרה אלא מקום מלכי בית דוד בלבד וכה"א וישב דוד ולא כן א"ר הונא בשם ר' ישמעאל אין ישיבה למעלה שנאמר קרבת אל חד מן קמיא שאין [להן קפיצת] הרגל שנאמר ורגליהם רגל ישרה וכתי' שרפים עומדים ממעל לו וכתיב כל צבא השמים עומדים עליו וכתיב ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה למעלה אין ישיבה ודוד יושב א"ר [אמי] אף למלכי בית דוד אין להם ישיבה ומהו וישב דוד שסמך את עצמו ולמי היתה ישיבה הוי אומר לכה"ג שנאמר ועלי הכהן יושב על הכסא וגו' א"כ מהו אומר וישב לפני ה' שישב עצמו בתפילה משמע שיש ישיבה בעזרה דאורייתא ופליג אתלמוד דידן בכהן גדול:

סימן רכח

בפרשת בהעלותך כתיב ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו שחיטת הפסח דוחה את השבת

תנן אלו דברים בפסח דוחין את השבת שחיטתו כו' וילפי' לה בגמ' נאמ' מועדו בפסח ונאמר מועדו בתמיד מה מועדו האמור בתמיד דוחה שבת אף מועדו האמור בפסח דוחה שבת ותנן במתני' כלל אר"ע כל מלאכה שאיפשר לה ליעשות מע"ש אינה דוחה אמר ר"י הלכה כר"ע הכא לא פריך הלכתא למשיחא ולא אאריך כאן. ירושלמי שלש עשרה שנה עשה ר"ע נכנס אצל ר' ליעזר ולא היה יודע בו וזו היתה תחילת תשובתו הראשונה לפני ר' ליעזר א"ל ר' יהושע הלא זה העם אשר מאסת צא [נא עתה] והלחם בו. ת"ר הלכה זו נתעלמה מבני בתירה שפ"א חל ארבעה עשר להיות בשבת ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת ואם לאו כו' עד ראה מעשה ונזכר הלכה ואמר כך מקובלני משמעיה ואבטליון. ירושלמי ר' זעירא בשם ר"א כל תורה שאין לה בית אב אינה תורה תמן תנינן רכב עליה נשען עליה נתלה בזנבה עבר בה את הנהר קיפל עליה את המוסירה נתן טליתו עליה פסולה [וכו'] הדא ילפא מן ההיא וההיא ילפה מן הדה הדא ילפא מן ההיא שאם תלה בה סכין לשוחטה שהיא כשירה וההיא ילפה מן הדה שכל עבודה שהיא לשם קדשים אינה עבודה ויתיר להם ע"י חולה דאמר כר' אמי ואפי' תימא ר' שמעון כשם שנתעלמה

זו נתעלמה זו א"ר אבין והלא אפשר לשני שבועות שיחול י"ד בשבת ולמה נעלמה הלכה מהן כדי ליתן גדולה להלל תנן בפ' אילו דברים בסופו שחטו ונמצא בעל מום חייב פי' שחטו לפסח בשבת ונמצא בעל מום חייב חטאת פי' רש"י דשוגג הוא ולא אנוס דהוה ליה לבקוריה א"כ משמע שלא בקרוהו ואפ"ה טעמא דנמצא בעל מום [הא לא נמצא בעל מום] כשר אע"פ שלא בקרוהו וש"מ דביקור לא מעכב וכדפריש' לעיל ותו דא"כ דמעכב אפי' בשאינו בעל מום ליתני נמי שחטו בלא ביקור חייב מיהו שמא מתני' איירי כשבקרו ורש"י דפי' דהו"ל לבקוריה שמא רוצה לומר דהוה ליה לבקוריה היטב אע"פ שהדעת נוטה שאם לא בקרו היטב אין כאן ביקור כלל ובתוספתא דפסחים פר' ר"א תניא א"ר יוסי שמעתי שהשוחט תמיד בשבת שאינו מבוקר שחייב חטאת ויחזור ויביא תמיד אחר להכשירו חוץ מן הנשחט אלמא משמע שהביקור מעכב שאין לפרש שאינו מבוקר דברייתא דהיינו שנמצא בעל מום דא"כ ליתני ונמצא בעל מום אלא שאינו מבוקר אע"פ שהוא תם וש"מ דביקור מעכב:

סימן רכט

ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים וגו' אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש וגו'

תנן כיצד צולין את הפסח [מביאין] שפוד של רימון תוחבו מתוך פיו ועד בית נקובתו ופרכי' בגמרא ונייתי מתכת איידי דחם מקצתו חם כוליה וקא מטוי מחמת השפוד פי' שהפנימי של שפוד שבתוך הטלה מתחמם מחמת קצתו החיצון והו"ל פסח צלי מחמת דבר אחר והתורה אמרה צלי אש והדר פריך וניתי של (חלחל שקל) [דקל] כיון דאית ביה שיבי מפיק מיא והוה ליה כמבושל פי' שיבי שעשוי שורות שורות. וניתי של תאינה. כיון דמחלחל פי' כעץ של ערבה ושל אגוז שיש להם מוח מבפנים. מפיק מיא והוה ליה כמבושל. וניתי של אלוף ושל חרוב ושל שקמה. אית בהו קיטרי. פי' ובעי למשעינהו בסכינא ומפיק מיא דרך מקום חתך הסכין והוה ליה פסח מבושל רימון נמי אית ביה קטרי שיעי קטריה פי' ואין צריך להעביר סכין עליהם. ואב"א מייתי (בנבנא) [בנבגא] בת שתא פי' נטיעה בת שנתה. והא איכא בי פסקי פי' ראש השפוד שהוא מקום חתך ומוציא מים. דמפיק בי פסקי לבר פי' חוץ לפי הפסח דאי מפקי מיא לא נגעי בפסח. ירושלמי ולמה של רימון א"ר חייא בר בא כל העצים בוצצין משקין ושל רימון אינו בוצץ משקין מה נן קיימין אם בלחין אפי' של רימון בוצץ אם ביבישין אפי' כל העצים אינם בוצצין אלא כיני כל העצים יבישין מבחוץ ולחין מבפנים רימון יבש מבחוץ ויבש מבפנים. והא דתנן תוחבו מתוך פיו עד בית נקובתו לפי שכשנותן חודו של שפוד עד

בית נקובתו והשפוד נסמך או נתלה בתנור הוי חודו למעלה וראשו העב למטה שכך נותנים אותו שאם חודו למטה נוח לו ליפול מתוך שהוא תלוי נמצא שבית השחיטה למטה וכן הדין כדי שיהא הדם זב לחוץ דרך בית השחיטה. ירושלמי אית תניי תני תוחבו מבית נקוביו עד שהוא מגיע לתוך פיו על דעתא דהדין תנייה בתרי' חוזר והופכו מה כירך עבה עבד לה ריה"ג אין קרי דרש ראשו על כרעיו ועל קרבו מה נפק מביניהון צליו בגדי של חולין אין תאמר כירך עבה עבד לה ריה"ג כשר אין תאמר קרי דרש ראשו על כרעיו ועל קרבו פסול צליו בהבל של קדירה אין תאמר כירך עבה עבד לה ריה"ג כשר אין תאמר קרי דרש כו' פסול. כשר לא כן תני צלי אש לא צלי קדירה פתר לה בנוגע בגופה של קדירה:

סימן רל

אכילת צלי בלילי פסחים

תנן בפ' מקום שנהגו מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלים מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין פי' דמחזי כאוכל פסח בחוץ ודוקא במקולס אמרי' היכא שנהגו שלא לאכול דאין אוכלין דהיינו שתלה על ראשו כרעיו וקרבו אבל אם אינו מקולס ההוא שרי אפי' במקום שלא נהגו כההיא דר"פ כיצד צולין דת"ר איזהו מקולס כל שצלאו כולו כאחת ופירש"י איזהו גדי מקולס דתנן במקום שנהגו שאסור בזמן הזה במקום שלא נהגו. כל שצלאו כולו כאחת דדמי לפסח ונראה כאוכל קדשים בחוץ נחתך ממנו אבר או נשלק ממנו אבר אפי' במחובר אין זה גדי מקולס דלא אסיר עד שיהא כולו שלם ומקולס וצלי אבל שאינו מקולס ההיא שרי אפי' במקום שלא נהגו מקולס לשון כובע נחושת דמתרגמי' קולסא דנחשא. וההיא דפרק מקום שנהגו דא"ר יוסי תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי לאכול גדיים מקולסים בלילי פסחים שלחו לו אלמלא תודוס אתה גוזרני עליך נידוי אית לן למימר דמקו' שלא נהגו הוה. ירושלמי פרק מקום שנהגו ר' בא בעי קומי ר' אמי ואפי' בשר עגל א"ל [ואפילו בשר עגל] א"ל אפילו בשר עוף א"ל ואפילו בשר עוף סברין מימר אפילו ביצה אפילו קולקוס א"ר יודן בי ר' חנן ובלבד (אין) [מין] שחיטה. ואיני יודע מה שייך קילוס בביצה. וה"ה היינו יכולים לפרש דהא דקתני מקום שנהגו שלא לאכול צלי אין אוכלין אע"פ שאינו מקולס ובריית (דביצה) [דכיצד] צולין קיימא אפלוגת' דריה"ג ור"ע אבל מקולס אסור אפילו במקום שנהגו והיינו דשלחו ליה לתודוס ואתי שפיר דסברי מימר אפילו ביצה אפילו קולקוס דאסור במקום שלא נהגו אפילו אינו מקולס:

סימן רלא

הפסח והמצה אינם נאכלים אלא עד חצות

תנן בפ' ע"פ הפסח אחר חצות מטמאאת הידים ואמרי' בגמרא אלמא דמחצות הוא דהו"ל נותר מאן תנא א"ר יוסף ראב"ע היא דתניא ואכלו את הבשר בלילה הזה ראב"ע אומר נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות א"ל ר"ע והלא כבר נאמר בחפזון עד שעת חפזון א"כ מה ת"ל בלילה [יכול יהא נאכל כקדשים ביום ת"ל בלילה] בלילה נאכל ואינו נאכל ביום והא דכתיב לא תותירו ממנו עד בוקר ס"ל לראב"ע לשריפה הוא דאתא דעד בוקר לאו בר שריפה הוא וכדתניא פרק קמא דברכות ר"א אומר בערב אתה זובח וכבא השמש אתה אוכל מועד צאתך ממצרים אתה שורף וסתם לן תנא כראב"ע דאין הפסח נאכל אלא עד חצות וה"נ סתם לן פ"ק דברכות דתנן הקטר חלבים ואימורים מצוותן עד שיעלה ע"ה א"ר יוסף ל"ק הא ראב"ע הא ר"ע דתניא ואכלו את הבשר וגו' אלמא סתמא כראב"ע ותנן נמי סתמא ס"פ איזהו מקומן הפסח אינו נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות ואמרי' בגמ' מאן תנא א"ר יוסף ראב"ע היא הלכך הכי הלכתא דאין הפסח נאכל אלא עד חצות ומצה נמי דהא איתקשא לפסח ואע"ג דתנן נמי סתמא בפ' הקורא את המגילה למפרע זה הכלל כל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה ואמרי' בגמ' לאתויי אכילת פסחים ודלא כראב"ע אפ"ה הלכה כי הני סתמי דאתיין כראב"ע דנהי דליכא למימר דהויא הלכה משום דהכא תלתא סתמי והתם חד סתמא כדאמר בפ' מצות חליצה מכדי הא סתמא והא סתמא מה לי תרי מה לי חדא ואמרינן נמי ס"פ האיש מקדש מכדי הא סתמא והא סתמא מה לי חד סתמי מה לי תרי סתמי מ"מ הואיל וקתני להו בהלכות קדשים כגון בע"פ גבי הלכות הפסח ובפ' איזהו מקומן גבי קדשים הוין עיקר כדאמרי' בפרק אחד דיני ממונות מאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא אב"א סתמא דרבים עדיף אב"א משום דקתני לה גבי הלכתא דדינא. ואע"ג דקיי"ל הלכה כר"ע מחבירו ותו דאמרי' פ"ק דברכות והני תנאי כי הני תנאי דתניא שם תזבח את הפסח בערב [בערב] אתה זובח כבוא השמש אתה אוכל עד מתי אתה אוכל והולך עד מועד צאתך ממצרים ואתיא ליה דר' יהושע כר"ע משמע דהכי הלכתא. אפ"ה הואיל וסתם לן תנא כראב"ע בהלכות פסח ש"מ דהכי הלכתא. ותו דאפי' את"ל דהלכתא כר"ע בדאורייתא דהפסח נאכל עד עמוד השחר מ"מ מדרבנן אפי' ר"ע מודה דאין נאכל אלא עד חצות כדפי' רשב"ם פ' ע"פ גבי ההיא אלמא דמחצות הוא דהויא ליה נותר מאן תנא א"ר יוסף ראב"ע היא וכו'. ופי' רשב"ם אבל כר"ע דפליג עליה לא מיתוקמא דלדידיה דלא הוי נותר עד

הבקר לא מטמא ידים אלא מבקר והולך אע"ג דלדידיה נמי אכילת פסחים עד חצות כדין כל הנאכלים ליום ולילה רבנן היא דעביד הרחקה יתירתא להרחיק אדם מן העבירה כדתנן פ"ק דברכות שמא יאכל ממנו לאחר שיעלה עמוד השחר ויתחייב כרת עכ"ל. ואמרי' ס"פ איזהו מקומן א"ל אביי ממאי דראב"ע ודאורייתא דילמא דרבנן להרחיק אדם מן העבירה. מזה נוכל להבין דלר"ע מדרבנן אינו נאכל אלא עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה והכי משמע בירושל' דרבנן דראב"ע אית להו הרחקה אפילו בדרבנן דתנינן הפסח אחר חצות מטמא את הידים כל הנאכלים ליום אחד כגון קדשי קדשים כו' אם אומר אוכלו עד שיעלה ע"ה והוא (שעלה) [סבור שלא עלה] ונמצא אוכל ומתחייב ומתוך שאתה אומר לו עד חצות אפילו הוא אוכל אחר חצות אין מתחייב פי' סתמא דתלמודא דירושלמי סובר בגמרא דידן דמאן דלא תנא אכילת פסחים מיתוקמא מתני' כראב"ע ומדאורייתא איירי ורב הונא סובר מדרבנן משום הרחקה ודכ"ע. הא למדת דמודים ר"ע ור' יהושע דאין הפסח נאכל אלא עד חצות ומדרבנן. מיהו לענין מצה אי קיי"ל כראב"ע דמדאורייתא אין הפסח נאכל אלא עד חצות א"כ מצה נמי אינה נאכלת אלא עד חצות כדרבא דאמר רבא אכל מצה אחר חצות לראב"ע לא יצא ידי חובתו אבל אי קיי"ל כר"ע ור' יהושע דהפסח מדאורייתא נאכל עד הבקר ומדרבנן הוא דאינו נאכל אלא עד חצות כדפרי' (או) גבי מצה איני יודע מה הדין דשמא גבי מצה לא אחמור כולי האי. מיהו מורי רבי' יהודה בר יצחק זצ"ל כתב שרבי' יצחק בר שמואל זצ"ל היה נוהג לאכול מצה קודם חצות וכן מצה של אפיקומן. וה"ר יעקב מקורביל הקדוש זצ"ל כתב נ"ל דזה הלשון דקאמר לראב"ע משמע דלית הלכתא כראב"ע ואע"ג דלעיל אמרן דסתם מתני' כראב"ע ובשלהי מתני' דאיזהו מקומן נמי סתם לן תנא כראב"ע כדמפרש התם מיהו כיון דסתם לן תנא במגילה פ"ב דלא כראב"ע כדמפר' התם והתם תני לה גבי הלכתא פסיקתא ועוד דהלכה כר"ע מחבירו משו"ה לית הלכתא כראב"ע עכ"ל. מיהו מורי רבי' יהודה זצ"ל כתב דמכח זה אין לפסוק הלכה כר"ע דלא הוה הלכתא פסיקתא דלא דמי כ"כ להיא דהשוכר את האומנין כל החוזר בו ידו על התחתונה והא נמי דמסיק לראב"ע לשון זה אינה ראיה דאשכחן דאפי' כי אמר אמורא באותו לשון דמשמע שאין הלכה אפ"ה סובר שהיא הלכה כהיא דהגוזל והא את הוא דאמרת מאן דאין [דינא] דגרמי ר"מ מאי לאו ר"מ ולא ס"ל כותיה לא ר"מ וס"ל כותיה. וקשיא לי דשלהי ע"פ דייק דהפסח אינו נאכל אלא עד חצות מדקתני במתני' הפסח אחר חצות מטמא את הידים אלמא דמחצות הויא ליה נותר ובתוספתא דפסחים פ' ר"א תניא הפסח אין

נאכל אלא בלילה ואין נאכל אלא עד חצות ואין חייבין עליו משום נותר ואין מחשבה פוסלת בו משום פיגול עד שיעלה ע"ה אלמא הא בהא לא תליא :

סימן רלב

על מצות ומרורים יאכלוהו. מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן

אמ רבא מצה בזה"ז דאורייתא ומרור דרבנן מ"ש מרור דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו בזמן דאיכא פסח אין בזמן דליכא פסח לא מצה נמי הכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו מיהדר הדר ביה קרא בערב תאכלו מצות ורב אחא בר יעקב אמר אחד זה ואחד זה דרבנן הוא. ודכתיב בערב תאכלו מצות ההוא מבעיא ליה לטמא ושהיה בדרך רחוקה וכו' עד תניא כותיה דרבא ששת ימים תאכל מצות וכו'. פירש רשב"ם מהכא שמעינן דמצה בזה"ז דאורייתא ומרור דרבנן דהא תניא כותיה דרבא וקיי"ל כר' יוחנן דאין אוכלין יותר על מצת חובה שבאחרונה שום דבר בעולם דלא ליבטל טעם מצה מניה אבל שתיית יין לא מבטל ליה דשתיה לא מבטלא אכילה ואמרי' לעיל בשמעתי' אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן ופי' רשב"ם שצריך לאכול מצה בגמר סעודה זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה וזו היא הבציעה שאנו אוכלין לשם חובה ועל כרחינו אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה אע"פ שאינה לשם חובה כדאמר ר"ח לעיל גבי מרור דלאחר שמילא כריסו ממנו האיך חוזר ומברך עליו הלכך מברך אתרוייהו ברישא והדר אכילת מצת מצוה באחרונה ואחר אותה מצה אין נפטרין ממנה באכילת דבר אחר שלא לשכח טעמא ובמצה בזה"ז מיירי דליכא פסח בהדה דאי בזמן דאיכא פסח הא בהדיא תנן אין מפטירי' אחר הפסח אפיקומן דהיינו אחר הפסח ומצה הנאכלת עמו עכ"ל ובה"ג אוסר לשתות שאר משקין לבד ממים אחר מצת אפיקומן וכן פרש"י דע"כ אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה. ואומר ה"ר יעקב מקורביל הקדוש זצ"ל דאין לתמוה ע"ז שהרי מצינו כה"ג גבי ק"ש דאות' שאינה חובה אנו מברכין שתים לפניה ושתים לאחריה ואותה שהיא חובה אין אנו מברכין לשיטת רש"י שק"ש שע"ג המיטה היא עיקר. כתב בתשובת הגאונים רבותי פ"א שכח רבי קלונימוס הזקן לאכול אפיקומן אחר סעודה קודם בהמ"ז ואח"כ הוזכר לו ולא רצה לחזור ולאכול ממנה לפי שהיה צריך לשתות מכוס של ברכה וא"א לשתות בין כוס של ברכת המזון לכוס של הלל (דאמר רבא) [דתנן] בין הכוסו' הללו אם רצה לשתות ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה ולא רצה לברך עליה ברהמ"ז בלא יין לפי שתקנו כוס שלישי עליה נראה שטעונה כוס ואפילו לאחר כוס רביעי של הלל לא רצה לאכול מצה ולברך בהמ"ז מפני שלאותן מצות לא תקנו אלא ד' כוסות בלבד אבל כוס חמישי לא התקינו ומפני כן נמנע ולא אכל דאמרי' בירושלמי

דברכות אמתניתין דהקטר חלבים אנן תנן אכילת פסחים אית דלא תנא אכילת פסהים מאן דתנא אכילת פסחים רבנן ומאן דלא תני אכילת פסחים ר"א מ"ט דר"א נאמר כאן לילה כו' א"ר הונא לית כאן אכילת פסחים לאחר ברהמ"ז. והחזיק טעם לדבריו שישר בעיניו שא"צ לחזור ולאכול לפי שסתם רוב מצות העשויות בלילה הראשון כתיקון חכמים עשויות בשמור לשם מצה ומצה שאוכל בגמר סעודתו (שלשה) [עלתה] לה לשם מצה הואיל ונעשה בהן שימור לשם מצה:

סימן רלג

עשה דאכילת מצה דוחה לאו דחדש

השתא דפרישית דמצה בזה"ז דאורייתא מעתה אפילו תמצי לומר דחדש נוהג בחוץ לארץ אפ"ה אפשר דמותר לאכול ממנו מצת מצוה דאתי עשה דבערב תאכלו מצות ודחי לאו דחדש בההיא דירושלמי דפ"ב דחלה ר' (יוסי) [יונה] בעי קומי ר' ירמיה בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמה לחה מהו שתהא אסורה משום חדש א"ל למה לא עד כדון לחה אפילו יבישה א"ל אפילו יבישה אפילו קצורה מעתה אפילו חיטין בעליה כך אני אומר לא אכלו ישראל מצה בלילי פסח א"ר יונה מן דנפקית תהיתי דלא אמרי לי שנייא היא שמ"ע דוחה את ל"ת על דעתיה דר' יונה דו אמר שמ"ע דוחה למצות ל"ת אע"פ שאינה כתובה בצידה ניחא על דעתיה דר' יוסי דו אמר אין מ"ע דוחה למצות ל"ת אא"כ כתובה בצרה ממה שהיו תגרים מוכרים להם ופי' לי מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל דבצרה היינו שנאמרו שניהם אחר מתן תורה עשה ולא תעשה אבל הכא עשה דבערב תאכלו מצות נאמר קודם מ"ת ולכך לא ידחה לאו דחדש שאחר מ"ת אליבא דר' יוסי. ואם תקשי דת"ר בר"א דמילה ימול ערלתו אע"פ שיש שם בהרת ועתה יקשה לך הלא עשה דמילה נאמר קודם מ"ת ול"ת דבהרת אחר מ"ת א"כ היכי דחי לי'. למדני מורי ר' יהודה דבירושלמי דנדרים פ' ד' נדרים פריך לה ומשני כיון דכתיב בשר כמי שהיא כתובה בצדה והייתי מקשה לו א"כ לדבריך משמע דעשה דלאחר מ"ת עדיף מעשה דקודם מ"ת א"כ מאי האי דאמרי' דפ"ק דיבמות אשכחן דאתי עשה ודחי ל"ת גרידא ל"ת שיש בו כרת מי דחי וכ"ת נילף ממילה כו' עד ממילה ותמיד שכן ישנו לפני הדיבור דחי עשה שלאחר הדיבור לא כ"ש דהוא עדיף כפי סברת הירושלמי ועוד קשה לשם בפשט הלא שבת נאמר כמו כן לפני הדיבור והייתי מתרץ לעצמי כפי סברת הירושלמי דה"ק ממילה ותמיד שכן ישנן לפני הדיבור פירוש כיון שגם הם גם שבת נאמרה קודם מ"ת לכך דוחין זא"ז אבל עשה ול"ת שנאמרו לאחר מ"ת מנלן דדחי עד שניטפל לי ה"ר יצחק כהן מפרובנא בהיותי בפרי"ש ושאלתי לו זה ועניני דכתיב בצידה אינו כדברי מורי

רבי' יהודה אלא כתיב בצדה היינו צידה ממש כמו לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך דכתיבי זה אצל זה והקשתי לו הא דמסיק פ"ק דביצה אלא ספק היינו טעמא דילמא עביד כתישה ודאי נמי הא קא עביד כתישה אתי עשה ודחי לא תעשה ואמאי הלא עשה דכיסוי הדם אינו כתוב אצל ל"ת דיו"ט. אמנם עתה ידעתי כי דבריו אמתים כי מצאתי בירושלמי דפ"ק דביצה גמ' ומודים שיחפור בדקר ויכסה דמסיק הדא דתימר באפר שהוסק מעי"ט אבל באפר שהוסק ביו"ט לא בד"א שלא שחט אבל אם [שחט] מוטב שיטול מאפר שהוסק ביו"ט ולא יחפור בדקר ויכס' חבריא אמרין שמ"ע דוחה למצות ל"ת על דעתיה דר' יונה דו אמר מצות עשה דוחה למצות ל"ת אא"כ כתוב בצידה מכיון שהתחיל אומרים לו מרק נראה ט"ס. הרי לך להדיא שכך הפי' כמו שאמר לי ה"ר יצחק כהן ועכשיו צריכין אנו לפרש מאי או אינו דקאמר כפי סברת הירושלמי כדדייק תלמודא דידן לפי סברתו דמסיק ותנא מעיקרא מאי קא ניחא ליה ולבסוף מאי קא קשיא ליה ואמרי' פ"ק דיבמות ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא מאי או אינו דקתני. עכ"נ דהכא הפי' לפי הירושלמי אע"פ שיש שם בהרת דאתי עשה דמילה ודחי ל"ת דבהרת אע"פ שאינו כתוב בצידה ומה אני מקיים השמר בנגע הצרעת בשאר מקומות חוץ ממילה או אינו אפי' מילה דאין עשה דוחה ל"ת שאינו כתוב בצדה ומה אני מקיים ימול בשר ערלתו בזמן שאין שם בהרת ת"ל בשר ואפי' יש שם בהרת פי' אפי' למ"ד אין עשה דוחה ל"ת אא"כ כתוב בצדה הכא מודה דדחי דהא כתיב בשר יתירא והיינו כסברת הירושלמי דפ' ד' נדרים הלכך איתבריר לן פי' הירושלמי דבהא פליגי ר' יונה ור' יוסי דר' יונה סבר דעשה דוחה ל"ת אע"פ שאינו כתוב אצלו ור' יוסי סבר דלא דחי אא"כ כתוב אצלו ממש כמו גדילים תעשה לך ולא תלבש שעטנז. הלכך לדידן דקיי"ל כר' יונה מעתה [מותר] לאפות מצה של מצוה מן החדש ולאכול דאתי עשה דבערב תאכלו מצות ודחי לאו דחדש מיהו מורי ה"ר יעקב בן ה"ר מאיר זצ"ל פי' לי דאין לומר בן שהרי אין מ"ע אלא בכזית אחד דאכילה בכזית והוא גופיה יש לאסור אטו זית שני כדאמרי' ביבמות ובסנהדרין גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה ור' יונה ורבי יוסי בדאורייתא נחלקו. יצחק בר' משה המחבר נב"ה:

סימן רלד

וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לה'. פסח דורות אין נאכל בחפזון

תנן [בפרק] מי שהיה טמא מה בין פסח מצרים לפסח דורות פסח מצרים מקחו מבעשור וטעון הזאה באגודת אזוב על המשקוף ועל שתי המזוזות ונאכל בחפזון בלילה אחר

ופסח דורות נוהג כל שבעה ואמרי' בגמ' מנלן דאמ' קרא ואכלת' אותו בחפזון [אותו נאכל בחפזון] ואין אחר בחפזון חפזון לשון בהלת מהירות כמו ויהי דוד נחפז ללכת אשר השליכו ארם בחפזם כתב רב נסים גאון זצ"ל בשם אלוף אביו שלא לנעול דלתות הבתים בלילי פסחים כי זאת היא האמנה בדברו של הקב"ה ובהבטחתו ובשכר האמנה אנו זוכין לגאולה ואמרי' בימשלמי דכתובות פרק הנושא ר' ירמיה מפקיד אלבושני (חוזרין) [חוורין] חפותין [אלבשוני דנרסיי] (יכון) [והבון] מסנאי ברגלי וחוטרא בידי ויהבוני על (אסרטא) [סיטרא] אין אתי משיחא (נהי) [ואנא] מעתד וזאת נמי אמנה היא ויש לו שכר גדול עליה ואיתא נמי בסוף מסכת כלאים ואמרי' במכילתא גדולה האמנה לפני מי שאמר והיה העולם שבשכר האמנה שהאמינו אבותינו שרתה עליהם רוה"ק ואמרו שירה שנאמר ויאמינו בה' ובמשה עבדו אז ישיר משה וגו' ר' נחמיה אומר כל המקיים מצוה אחת באמנה כדי הוא שתשרה עליו רוה"ק וכן אתה מוצא שלא ירש אברהם אבינו העוה"ז והעוה"ב אלא בשכר האמנה שנאמר והאמין בה' וכן אתה מוצא שלא נגאלו אבותינו ממצרים אלא בשכר האמנה שנאמר ויאמן העם וכן גליות מתכנשות לעתיד בשכר אמנה שנא' תשורי מראש אמנה וכתיב וארשתיך לי באמונה:

סימן רלה

והיה היום הזה לכם לזכרון וחגותם אותו חג לה'

בחגיגת חמשה עשר הכתו' מדב' דעיקר מצותו ביו"ט ראשון דכתי' וחגות' אותו חג לה' יו"ט ראשון במשמע וכדתניא פ"ק דחגיגה וחגותם אותו חג לה' יכול יהא חוגג והולך כל שבעה ת"ל אותו אותו אתה חוגג ואי אתה חוגג כל שבעה א"כ למה נאמר שבעה לתשלומין ואיתמר מאי תשלומין ר' יוחנן אמר תשלומין דראשון ור' הושעיא אמר תשלומין זה לזה והתם מפרש מאי בינייהו ותנן פר' קמא דחגיגה וחגיגת יו"ט הראשון של פסח בש"א מן החולין ובה"א מן המעשר ופרכי' בגמ' ואמאי דבר שבחובה היא וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין פי' כדתנן פ' התודה במנחות ואמר עולא בטופל פי' מחבר מעשר עם החולין ומביאו ואמר חזקיה טופלין בהמה לבהמה ואין טופלין מעות למעות פי' אם יש אוכלין הרבה ואינו סיפוק בבהמה אחת מביא בהמה אחת לחגיגה מן החולין והשאר מן המעשר ואע"פ שכולן הבאות ביום ראשון שם חגיגה עליהן כבר יצא ידי חובתו בראשונה מן החולין. ואין טופלין מעות למעות. ליקח בהמה גדולה. ור' יוחנן אמר טופלין מעות למעות ואין טופלין בהמה לבהמה לר' יוחנן עדיף ליה טפי כשהחולין מעורבין עם כל אכילותיו תניא כותיה דחזקיה מיסת מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין ולקמן מפר' מיסת לשון חולין תניא כותיה דר' יוחנן ועשית חג

שבועות לה' אלהיך מיסת מלמד שאדם מביא חובתו מן החולין ומנין שאם רצה לערב מערב ת"ל כאשר יברכך ה' אלקיך פי' מערב אין לשון זה נופל אלא במעות שעירב מעות חולין עם מעות מעשר וקנה בהם בהמה דשתי בהמות זו נכרת לעצמה וזו נכרת לעצמה. ולקמן גמ' מי שיש לו אוכלין מרובין ונכסים מועטים סבר רב חסדא כר' יוחנן דטופלין מעות למעות ואין טופלין בהמה לבהמה ורב ששת סבר דאף טופלין בהמה לבהמה. מעתה ליתא לדחזקיה שהרי ר' יוחנן ורב חסדא ורב ששת כולהו ס"ל טופלין מעות למעות. אבל בהמה לבהמה חזקיה ורב ששת סברי דטופלין בהמה לבהמה ורבי יוחנן ורב חסדא (דטופלין) [דאין טופלין] והלכה כחזקיה שהרי רבי יוחנן הוה תלמיד כלפי חזקיה ואי משום דרב חסרא קאי כרבי יוחנן הרי רב ששת דקאי כחזקיה דקאמר טופלין בהמה לבהמה. מעתה קיי"ל כרב ששת דטופלין בין מעות למעות בין בהמה לבהמה ודוקא בחגיגה ושלמים שרו ב"ה להיות טופל אבל בעולה לא כדאמרי' התם לעיל ועולת ראיה באה אפי' ביו"ט וכשהיא באה אינה באה אלא מן החולין ופירש רש"י דהתם לא מצי ב"ה לאפלוגי ולומר טופל מעות מעשר עליהם דכי אשתראי טפילה בחגיגה היא דאשתראי דגבי שלמים יש לך אדם שיש לו אוכלין מרובין ונכסים מועטים וא"א לו להביא כולו מן החולין אבל עולה למה לו טפילה יביא במעה כסף. וצ"ע הא דילפינן הכא ממיסת דדבר שבחובה אינה באה אלא מן החולין דאתיא דלא כר"א ודלא כר' עקיבה שלהי פ' התודה במנחות ומוכח פ' אלו דברים דהגיגת ט"ו לא דחיא שבת דא"ר אילעא [משום ר' יהודה] בר ספרא דא"ק וחגותם אותו חג לה' ז' ימים שבעה שמונה הוו מיכן לחגיגה שאינה דוחה את השבת:

סימן רלו

חגיגת ארבעה עשר

נראה דהכי קיי"ל דחגיגת י"ד אינה אלא מדרבנן כסתמא דמתני' דפ' אלו דברים דתנן אימתי מביאין עמו חגיגה בזמן שהוא בחול בטהרה ובמועט פי' בחול דאע"ג דפסח דחי שבת וטומאה חגיגה הבאה עמו לא דחיא שבת וטומאה. ובמועט שהיה פסח גמר שביעתן ויתחשב להם אכילתן אבל בזמן שהוא בא בשבת ובטומאה ובמרובה אין מביאין עמו חגיגה פי' במרובה שהיתה חבורה מועטת ודי להם בפסח לבדו ואמרי' בגמ' א"ר אשי ש"מ חגיגת י"ד לאו חובה היא דאי ס"ד חובה היא תיתי בטומאה תיתי במרובה ובמועט מ"ט אתיא כדתניא חגיגה הבאה עם הפסח נאכלת תחילה לפסח כדי שיהא פסח נאכל על השבע ותנן פ"ק דחגיגה וחגיגת יו"ט הראשון של פסח בש"א מן החולין כו' ואמרינן בגמ' מ"ש יו"ט הראשון של פסח א"ר אשי הא קמ"ל חגיגת חמשה

עשר אין וחגיגת ארבעה עשר לא אלמא קסבר חגיגת י"ד לאו דאורייתא אלא דרבנן הלכך הכי קיי"ל וליתא לדהנהו תנאי דסברי בפ' אלו דברים בפסח חגיגת י"ד דאורייתא והכי מוכח בירושלמי דמסיק התם בפ' אלו דברים ר' יוסה בר בון ר' יעקב בר דסיי כדי שלא יבוא לידי שבירת עצם פירוש שאם היה נאכל הפסח לתיאבון מתוך שהיה רעב היה בא לידי שבירת עצם אבל בחגיגה לית בה משום שבירת עצם כדתניא בתוספתא דזבחים פרק ר"א חגיגה הבאה עמו באה מן הצאן ומן הבקר באה מן הכבשים ומן העזים באה מן הזכרים ומן הנקבות באה בת שנה ובת שנתים ונאכלת לשני ימים ולילה אחד ואין חייבין עליה משום שבירת עצם חגיגה הבאה עמו יוצא בה משום שמחה ואין יוצא בה משום חגיגה רשב"א אומר חגיגה העולה עמו על השלחן מתבערת עמו ואמרי' בירושלמי פרק אילו דברים תני חגיגה הבאה עם הפסח מתבערת עמו איתא חמי חגיגה נאכלת לשני ימים ופסח נאכל עד חצות ואת אמר הכן בעולה עמו על השלחן תבשילין העולין עמו על השלחן א"ר יוסה הדא אמרה ההן דאכל חובץ ובדעתיה מיכול קופר צריך למעבריה פסתיה חובץ פירו' גבינה וקופר פירוש בשר וה"ק שאם אכל גבינה ורוצה לאכול בשר צריך להעביר מעל השלחן כל הלחם שהיה עם הגבינה ולהביא לחם אחר ולאכול עם הבשר. ותנן ס"פ ערבי פסחים בירך ברכת הפסח פטר של זבח של זבח לא פטר של פסח דברי רבי ישמעאל רבי עקיבה אומר לא זו פוטרת [זו] ולא זו פוטרת [זו] ובגמ' מפרש פלוגתייהו ותניא בתוספתא איזהו ברכת הפסח בא"י אמ"ה אקבו"ץ לאכול את הפסח וברכת הזבח אקבו"ץ לאכול את הזבח והאי זבח היינו חגיגת י"ד הבאה עם הפסח וה"ה נדרים ונדבו' שהקריב ערב הפסח:

סימן רלז

שבעת ימים מצות תאכלו ובפרשת ראה כתיב ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי ופירש רש"י בפרשת בא אל פרעה שבעת ימים מצות תאכלו ובמקום אחר אומר ששת ימים תאכל מצות למדנו על שביעי שאינו חובה לאכול מצה ובלבד שלא יאכל חמץ מנין אף ששה רשות דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד ע"ע יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא מה שביעי רשות אף ששה רשות יכול אף לילה הראשון ת"ל בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה עכ"ל ובפרשת ראה פירש ששת ימים תאכל מצות ובמקום אחר הוא אומר שבעת ימים שבעה מן הישן וששה מן החדש עכ"ל ותרוייהו ברייתות נינהו בתורת כהנים בפרשת אמור אל הכהנים וחדא מנייהו מייתו לה במנחות בפרק רבי ישמעאל ת"ר וספרתם לכם ממחרת השבת שתהא ספירה לכאו"א כו' עד רשב"א אומר כתוב אחד אומר ששת ימים תאכל מצות וכתיב שבעת ימים מצות

תאכלו הא כיצד מצה שאי אתה יכול לאכלה שבעה מן החדש אתה יכול לאכלה ששה מן החדש פירוש דיום ראשון אסור בחדש ואתה יכול לאכלה ששה ימי הפסח דהיינו שקרב העומר ביום שני של פסח ויש עוד ו' ימים של פסח שיכול לאכול מצה מן החדש ואידך מייתי לה שלהי ערבי פסחים: תניא כותיה דרבא כתיב ששת ימים תאבל מצות וביום השביעי מה שביעי רשות אף ששי רשות מ"ט הוה דבר שבכלל פירוש שכבר נאמר שבעת ימים מצות תאכלו ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד ע"ע יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא יכול אף לילה הראשון כן ת"ל בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה פירוש ללמדך שלילה הראשון חובה לאכול מצה ובת"כ מסיים בה הכי אין לי אלא בזמן שביהמ"ק קיים בזה"ז שאין ביהמ"ק מנין ת"ל בערב תאכלו מצות א"כ מה ת"ל שבעת ימים תאכלו מצות מצה הנאכלת כל ז' יוצא בה ידי חובתו יצאו חלות תודה ורקיקי נזיר שאינם נאכלין כל שבעה. ומדמייתי סייעתא מהא מתני' לרבא ס"פ ע"פ ש"מ דסמכ' היא להכי הלכת' דאין חובה לאכול מצה כ"א לילה הראשו' אבל כל ששה אם ירצה יאכל בשר או פירות רק שלא יאכל חמץ אבל בערב לילה הראשונה חובה לאכול מצה. ונשים נמי הואיל ואתרבו לענין בל תאכל חמץ חייבות במצה לילה הראשון כדאמרינן פרק אלו עוברין השתא דאתרבו להו לאכילת חמץ אתרבו להו נמי לאכילת מצה כדר"א דאר"א נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה שנא' לא תאכל עליו חמץ [וגו'] כל שישנו בבל תאכל אתנהו בקום אכול והני נשי הואיל וישנו בכל תאכל חמץ אתנהו בקום אכול מצה הלכך אע"ג דהויא לה מצה מצוה שהז"ג נשים חייבות במצה והכי נמי אמרינן פ"ק דקידושין הרי מצה שמחה והקהל דמ"ע שהז"ג ונשים חייבות ובתוספתא דפסחים ספ"ק תניא החזרת והמצה והפסח לילי יו"ט הראשון חובה ושאר הימים רשות רש"א לאנשים חובה ולנשים רשות וקיי"ל כחכמים כדפרישית:

סימן רלח

מצה של מצוה מותר לתבלה בפלפלין ובכל מיני תבלין

תניא בתוספתא ספ"ק דפסחים יוצאין במצה המתובלת בין שתיבלה באילפס בין שתיבלה בקדירות ואמרי' בפ' הקומץ רבה במנחות גמ' שתי מנחות שלא נקמצי תיבלה בקצח בשומשמין ובכל מיני תבלין כשירה מצה היא אלא שנקראת מצה מתובלת ומעיקרא הוה בעי למימר אע"ג דאפיש לה תבלין טפי ממצה ובמצת פסח של מצוה איירי ואמרי' בירושלמי פרק כל שעה יוצאין במצה מתובלת אע"פ שאין בה טעם דגן והוא שיהא רובה דגן סברין מימר המתובלת במשקין נימר מתובלת שומשין מתובלת אגוזין ויידא אמרה דא יכול שאינו יוצא ידי חובתו אלא בפת (חררה) [הדראה] מנין

אפילו כמצות שלמה ת"ל מצות ריבה א"כ מה ת"ל לחם עוני פרט (לסוסרין) [לסורסין] ולחלת המשרת ולאשישה. ואע"ג דמתובלת היא לא מקריא מצה עשירה אא"כ לשה ביין שמן ודבש שאז אינו יוצא בה משום מצת מצוה בליל יו"ט הראשון כדת"ר יכול יצא אדם י"ח במעשר שני בירושלים כו' עד א"כ מה ת"ל לחם עוני פרט לעיסה שנילושה ביין שמן ודבש וכדאמר להו ריב"ל לבניה יומא קמא לא תלושו לי בחלבא מיכן ואילך לושו לי בחלבא ולישנא אחרינ' אמר להו לא תלושו לי יומא קמא בדובשא מיכן ואילך לושו לי בדובשא:

סימן רלט

אסור למלוח מצות בפסח משום חמץ

שלהי פרק כל שעה אמרי' אמרי דבי ר' שילא ותיקא שרי והתניא ותיקא אסור ל"ק הא במיא ומילחא הא במישחא ומילחא ופירש"י ותיקא. מאכל קמח. מישחא ומילחא. בקמח שרי דמי פירות אין מחמיצין אבל מיא ומילחא בקמח אסור מפני שמחמיצין. ועיסה שנילושה בבצים כתב ה"ר שמעיה שפ"א שאלו לרש"י על עיסה שנילושה בבצים אם מותר לאוכלה בפסח ולא אמר בה לא איסור ולא היתר וכן ראיתי בתשובת רבינו שמעון בן אברהם שכתב בתשובה אחת מצה של בצים בפסח לא אומר בה לא איסור ולא היתר ורבי' יצחק כתב בתשובה אחת שהיה נוהג בו תחילה היתר ושוב חזר בו ומיהו ר"ת היה נוהג היתר בדבר:

סימן רמ

אשה לא תלוש אלא בכדמים שלנו

שלהי פרק כל שעה אמר רב יהודה אשה לא תלוש אלא במים שלנו הלילה פירש רש"י מפני שביומי ניסן המעינות חמין שעדיין ימות הגשמים [הן כדאמרי' במי שהיה בימות הגשמים] חמה מהלכת בשיפולי של רקיע לפיכך כל העולם כולו צונן ומעינות חמין הלכך מלינן בלילה ומצנן עכ"ל. דרש רבא אשה לא תלוש לא בחמה פירוש מפני שחום השמש מחממה לא בחמין ולא בחמי חמה פירוש במים שהוחמו בחמה וכ"ש בחמי האור ולא במים הגרופים מן המולייאר פירוש דוד גדול של נחושת ותלוי על האור כל שעה ואפי' כשאין שם אור מים שבשוליו חמין או פושרין. גרופים. לשון שיריים שממצים מנחושתו של שוליו. איבעיא להו עברה ולשה מאי מר זוטרא אמר מותר רב אשי אמר [אסור]. עברה ולשה. בחמין וכן דעת רבותי דאחמה וחמין קאי דאי אמים שלא לנו א"כ לרב אשי דקיי"ל כותיה דאסור א"כ הנהו פפונאי מאי תקנה עבד להו רב מתנא מיהו זאת לאו הוכחה היא. והרב ר' שמשון מפלייירא זצ"ל כתב בספרו וזה לשונו

וקיי"ל כרב אשי ונראה לי דהאי אבעיא להו לא קאי אלא אמילתיה דרבא דאסר ללוש בחמין ובחמה והתם הוא דקאסר רב אשי אבל במים שלא לנו נראה דמותר לדברי הכל בדיעבד דהא צונן הן וחומרא בעלמא היא דקאמר רב יהודה ואין לנו לאסור בדיעבד עכ"ל. ולכאורה מסתייעא מילתא מבצקות של עכו"ם דאדם ממלא כריסו מהם ולא חייש למים שלא לנו ורבי' יצחק אלפס כתב וקיי"ל כרב אשי ולא מיבעיא מיתב בשמשא ומילש דאסור אלא אפי' מיתב תותי רקיעא ביומא דעיבא ומילש אסור (אלא) אע"ג דלא נפלה שימשא כההוא דוכתא מ"ט יומא דעיבא כולה שמשא רוצה לומר כדברי ה"ר שמשון דאמילתי' דרבא קאי. ורבי' יצחק בר אברהם זצ"ל השיב ועל מים שלא לנו אם מותרי' ע"י הדחק אם נשפכו (על) המים עבור המת אין בידי להתירם כלל ופעם אחת בא מעשה לפנינו בערב הפסח ואמרתי שלא לשפוך ואמרתי ליל שמורים הוא וכן הייתי אומר בשאר לילות של פסח דשומר פתאים ה' וחלילה שלא יארע דבר תקלה במצות השם ב"ה עכ"ל ושמא לא אסר רבי' יצחק אלא שלא לאפות לכתחילה ע"י הדחק אבל היכא שכבר אפה בדיעבד שמא מודה רבי' יצחק דשרי :

סימן רמא

אין לשין בפושרין

בפרק כל שעה ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין ירושלמי פרק כל שעה כהנים עצמן מהו שילושו מצתן ברותחין מהו שילושו מצתן בפושרין ייבה כהדה דתני רבי זכריה חתניה דר' לוי נדה חופפת וסורקת כהנת אינה חופפת וסורקת נדה כהנת חופפת וסורקת שלא לחלוק בין נדה לנדה והכא שלא לחלוק בין מצה למצה:

סימן רמב

מצה גזולה

ירושלמי פרק האורג במסכת שבת תני מצה גזולה אין מברך עליה א"ר הושעיא על שם ובוצע ברך נאץ ה' א"ר [אילא] אלה המצות אשר תעשו אם עשייתן כמצותן מצות ואם לאו אינן מצות. ובגמרא דידן בפרק כל שעה מצה של מעשר שני לדברי ר"מ אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח לדברי חכמים אדם יוצא בה י"ח בפסח פי' לדברי ר"מ דאמר בפ"ב דקדושין מעשר ממון גבוה הוא ופרכי' מי כתיב מצתכם אמר רבא (בר' ישמעאל) ואיתימא רב יימר בר שלמיא אתיא לחם לחם כתיב הכא לחם עוני וכתיב התם והיה באכלכם מלחם הארץ מה להלן משלכם אף הכא משלכם :

סימן רמג

יוצאין במצה שאינה אפויה כל צורכה ובשלוה בתבשיל

בפרק כל שעה ובפרק התודה במנחות ת"ר יוצאין במצה הינא מאי מצה הינא אמר רב יהודה אמר שמואל כל שפורסה ואין חוטין נמשכין ממנה פי' רש"י הינא אינה אפויה כל צורכו לשון אל תאכלו ממנו נא מאי מצה הינא כלומר כמה תאפה ויהא יוצא בה. כל שפורסה ששוברה. והכי אמרי' בפרק התודה לענין לחמי תודה וקרמו פניה דתנן התם היינו בכה"ג שפורסה ואין חוטין נמשכין ממנה ותניא בתוספתא דפסחים ומייתי לה בפרק כל שעה יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נמוח דברי ר"מ ור' יוסי אומר יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל אע"פ שלא נימוח פירש"י יוצאין ידי חובת מצה ברקיק השרוי בתבשיל וכן במבושל ור' יוסי אוסר במבושל דלאו לחם קרינא ביה ואע"פ שנאפה כבר בתנור הואיל והדר ובישלו ביטלו מתורת לחם:

סימן רמד

אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם

בפרק קמא אמרי' בדיקת חמץ מדרבנן היא דמדאורייתא בביטול בעלמ' סגי ליה ופירש"י דכתיב תשביתו שאור ולא כתיב תבערו והשבת' בלב היא וקשה דאמרי' לקמן אך חלק מהתם נפקא לן לאסור כל חציו האחרון ואם השבתה ביטול היכי מהני לאחר איסורו הא בהדיא אמרי' בפרקין דלאחר איסורו לא מהני ביטול ועוד תניא לקמן ר"ע אומר אינו צריך הרי הוא אומר אך ביום הראשון ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה אלמא לר' עקיבה תשביתו הבערה ולא בביטול דאי ביטול היכי מוכח דלא מיירי ביו"ט וכי אינו יכול לבטל חמץ ביו"ט ופיר"ת דביטול היינו הפקר ומאחר שהפקירו יצא מרשותו וכתיב לך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה את שאינו שלך. [והא] דאמרי' ס"פ אין בין המודר א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק כל המפקיד בפני שלשה הוי הפקר בפני שנים לא הוי הפקר וריב"ל אמר דבר תורה אפי' באחד הוי הפקר ומה טעם אמרו בפני שלשה כדי שיהא אחד זוכה ושנים מעידים אלמא דלא הוה הפקר ביחיד א"כ ביטול חמץ ליבעא תלתא. ונראה בעיני דמנהג דידן כריב"ל דאמר מדאורייתא אפי' באחד הוה הפקר וגבי חמץ אנן סהדי שלא יחזור בו ולא בעי שיהו שנים מעידים וקיי"ל במגילה בפרק בני העיר דר' יוחנן וריב"ל הלכה כריב"ל מיהו לר' יוחנן תקשי מתנית' דהי' יושב לפני רבו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו מבטלו בלבו ותנן בפרק אלו עוברין ההולך לשחוט את פסחו ונזכר שיש לו חמץ אם היה יכול לילך ולבער [ולחזור למצותו יחזור ויבער] ואם לאו יבטל בלבו והא בעי תלתא מיהו מנהגא כריב"ל כדפרי'. אבל השבתה הכתובה בתורה

היינו שמבער מן הבית ואפליגו בה ר' יהודה וחכמים בפרק כל שעה דתנן ר' יהודה אומר אין בעור חמץ אלא שריפה וחכ"א אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים ור' עקיבה נמי ס"ל כר' יהודה בפ"ק כדתניא אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם מעיו"ט הכתוב מדבר אתה אומר מעי"ט או אינו אלא ביו"ט עצמו וכו' עד ר"ע אומר א"צ הרי הוא אומר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם וכתי' וכל מלאכה לא תעשו מצינו להבערה שהיא אב מלאכה וכו' עד אמר רבא ש"מ מדר"ע תלת ש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה והכי קיי"ל דאין ביעור חמץ אלא שריפה כסתם מתני' דפרק יש בקדשי מזבח בתמורה דתנן אלו הן הנשרפין חמץ בפסח ישרף ואמרי' בגמרא סתם לן תנא כר' יהודה אע"ג דבתרי מסכתי אין סדר למשנה מ"מ רבותינו סומכים על אותו הפסק לומר שהלכה כר' יהודה מדקאמר בגמרא סתם לן תנא כר' יהוד' דאטו אנא לא ידענא אי לאו דהלכתא איכוון. וא"ת והיכי אפשר שתהא הלכה כר' יהודה והא אישתוק בפרק כל שעה. הא לאו קושיא היא דכי אישתוק היינו משום דסובר דאשם תלוי וחטאת העוף הבא על הספק בקבורה אבל לדידן שאנו סוברים שהם בשריפה שפיר ילפי' מנותר דחמץ בפסח בשריפה. מיהא הא ודאי קשיא לחכמים דסברי דאשם תלוי וחטאת העוף הבא על הספק בשריפה א"כ אמאי קסברי חמץ בפסח מפרר וזורה לרוח נילפו מנותר שהוא בשריפה. [מיהו] היינו דוקא משעה שביעית ואילך אבל בשעה ששית שעדיין מותר באכילה מן התורה דתשביתו בכל דבר כדברי ר"ת ולא כרש"י דתנן בפ"ק ר' יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפים בתחילת שש ופי' רבא טעמיה דר' יהודה דאמר תולין כל חמש משום דקסבר אין ביעור חמץ אלא שריפה הלכך אסרוהו רבנן באכילתו כדי שיהיה לו פנאי ללקט עצים בבתים ואי שרית ליה כל חמש אינו נזכר אכל עכשיו דתלי ליה רמי אנפשיה ומדכר ללקט ואמרי' איתביה רבינא לרבא אימתי בזמן שלא בשעת ביעורו אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר ופירש"י אימתי אני אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה. שלא בשעת ביעורו בתחילת שש וכל שש דאכתי מדאורייתא שרי אבל בשעת ביעורו ישביתנו בכל דבר עכ"ל. וקשה דחדא א"כ מאי פריך ליה לרבא הא הואיל ובשש אין ביעור אלא שריפה א"כ שפיר קאמר רבא דיהבו ליה שעה חמישית כדי ללקט בה עצים כדי שישרוף בתחילת שש. ותו הקשה ר"ת דר' יהודה יליף לה בפרק כל שעה מנותר במה מצינו נותר ישנו בבל תותירו וחמץ ישנו בבל תותירו מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה ולפי פירוש רש"י היכי יליף מנותר הא נותר אינו בשריפה אלא כשנאסר באכילה מדאורייתא אבל חמץ לרש"י טעון שריפה בעוד שהוא נאכל מדאורייתא. ותו דאמרי' פ"ק אליבא דר"ע ש"מ אין ביעור חמץ אלא בשריפה ואי כפירש"י לעולם אימא

לך ביו"ט הכתוב מדבר ומצי שפיר להשביתו דהשבתתו בכל דבר משבע ואילך כדפי' רש"י. ע"כ פירש ר"ת הכי אימתי אני אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה היינו שלא בשעת ביעורו פי' לא באותה שעה שנתנו חכמים זמן לבער חמץ דהיינו בששית אלא משבע ואילך שכבר אסור הוא מן התורה וצריך לשרוף שלא יבוא לידי תקלה אבל בשעת ביעורו דהיינו בשש השבתתו בכל דבר:

סימן רמה

בדיקת חמץ

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר ופרכי' בגמרא ונבדוק בצפרא וארנב"י בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה פי' דהיינו בלילה אבל ביום איכא אור ומחשיך וכדאמר רב הונא בירושלמי שהיו מדליקין נרות כשהיו מחשיכין היו יודעים שהוא יום וכשהיו מבהיקין היו יודעים שהוא לילה וא"ת יבדוק לאור היום הא ילפי' לקמן דחיפוש מצותו בנרות דאפשר להכניסו לחורין ולסדקין משא"כ באבוקה :

ואמר אביי הלכך צורבא מרבנן לא נפתח בעדניה דאורתא דתליסר נגהי ארביסר כלומר אם קבע עת לתורתו בלילות לא יתחיל להתעסק בשמועתו ליל יציאת י"ג שהוא כניסת י"ד והוא ליל בדיקת חמץ דילמא משכא ליה שמעתתא ואתי לימנע מבדיקת חמץ:

המשכיר בית לחברו אם עד שלא מסר לו מפתחות חל ארבעה עשר נכנס ליל י"ד מיד חלה חובת בדיקת חמץ על המשכיר שעדיין הי' ברשותו ואע"פ שמסר לו בו ביום כבר חלה חובה עליו ואם משמסר לו מפתחות חל ארבעה עשר דהיינו שמסר לו בי"ג מבעוד יום על השוכר לבדוק. וחמשכיר בית לחבירו בי"ד שחרית לא אפשיט לן אי חזקתו בדוק אי לאו הלכך אי איתיה למשכיר לישייליה אי בדקו אם לאו אי ליתיה לבדוק שוכר מספק דשמא המשכיר לא בדק:

והכל נאמנין על ביעור חמץ להעיד בי"ד שבדקו בעליו אמש אפי' נשים אפי' עבדים אפי' קטנים:

אר"י [אמר רב] הבודק צריך שיבטל בלבו פי' מיד סמוך לבדיק' יאמר כל חמירא דאיכא בהך ביתא ליבטל וליהוי כעפרא כדי שלא יעבור משום בל ימצא:

וא"ר יהודה הבודק צריך שיברך על ביעור חמץ. דוקא בשעת בדיקה אבל למחר כששורף אינו מברך כלום שכבר בטלו אמש ואינו מוטל עליו לשורפו:

סימן רמו

מפקיר חמצו בשלשה עשר

מותר להפקיר חמץ קודם שעה שביעית ע"מ לזכות בו אחר הפסח ושרי אפי' באכילה

וראיה לדבר ממסכת שביעית גמ' ר"ג אומר כל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן הבית תני והלכה כדבריו חזקיה אמר מכיון שהתחיל באוצר כמבוער הוא אתא עובדא קומי ר' יוסי ואורי כחזקיה אמר אנא לא דאנא סבר כותיה אלא מה דאנא חמי רבנן סברי כותיה ר' יצחק בר רדיפא הוה ליה עובדא אתא שאל לר' ירמיה אמר מה אריותא קומיך ואת שאול לתעלייא אתא שאיל לר' יאשיה א"ל חמי לך תלתא רחמין ואבקרה קומיהון קפודקאי דצפרין שאלון לר' אמי בגין דלית לאילן עמא רחים ולא שאיל שלם היך צורכה [מיעבד] א"ל כד תחמון רגליא צללא תיהוון מפיק ליה לשוקא ומבקרין ליה וחוזרין וזכין ביה פי' רבי' שמשון משנץ זצ"ל קפודקאי בני אדם קפדנים שלא היו להם אוהבים ואם יפקירו יזכו בהם ולא יחזירו להם והורה להם ר' אמי דכשיראו השוק פנוי מבני אדם יפקירו ואח"כ יזכו. הא למדת שהמפקיר על מנת לחזור ולזכות בו הוי הפקר אע"פ שיחזור ויזכה. וההיא דפ' כל שעה ירושלמי דאמר הפקיר חמצו בשלשה עשר לאחר הפסח מהו ר' יוחנן אמר אסור רשב"ל אמר מותר א"ל ר' יוחנן לרשב"ל אין אתה מודה לי משש שעות ולמעלה שהוא אסור א"ל תמן איסורו גרם ליה הכא מה אית לך למימר א"ר [יוסה] לר' פנחס נהיר את כד הוה [אמרין] אתיא דרבי יוחנן כר' [יוסה] ודרשב"ל כר"מ אינה כן אלא ר' יוחנן חש על ערמה רשב"ל לא חשש על ערמה מה נפק מביניהון נפלה עליו מפולת מאן דאמר הערמה אין כאן הערמה ומותר מ"ד זכיה לית כאן זכיה והוא אסור הכל מודים בגר שמת ובזבזו ישראל נכסיו מ"ד הערמה מותר מ"ד זכיה מותר. אין לפרש דהערמה דר' יוחנן חייש לה דהיינו שיפקיר ע"מ לזכות בו אלא דחייש שמא לא יפקיר כלל ויאמר הפקרתי קודם הפסח וחזרתי וזכיתי בו אחר הפסח אבל אם הפקיר קודם הפסח ע"מ לזכות בו אחר הפסח ההיא שרי כדפרי'. ומותיבנא אסברתי' דתניא פ"ק רדשחיטת חולין חמצן של עוברי עבירה אחר הפסח מותר מיד מפני שהן מחליפין פי' דלא שבקי היתירא ואכלי איסורא ואי איתא הואיל ומהדרי אדתירא הוו להו להפקיר אע"פ שהיה בדעתם לחזור ולזכות אחר הפסח דהא כי ההיא גוונא שרי:

סימן רמז

הלוה חמץ מחבירו קודם הפסח מותר לפרוע אחר הפסח

אמרינן ר"פ השוכר בע"ז דבי ר' ינאי יזפי פירי מעניי בשביעית ופרעו להו כשמינית דהיתירא אתו לקמיה דר' יוחנן אמר להו יאות דן עבדין פי' דכיון דלא יהבו להו לאלתר בשביעית אלא בשמינית לא מיחזי כסחורה אלא כמתנה ומותר וכתב רשב"ם מיכן לפורע חמץ אחר הפסח למי שהלוהו לפני הפסח שמותר ותניא בתוספתא דפסחים פ"ק ישראל ועכו"ם שהיו באים בספינה והיה חמץ ביד ישראל ה"ז מוכרו לנכרי ונותנו

במתנה למי שירצה וחוזר ולוקח הימנו אחר הפסח ובלבד שיתננו לו במתנה גמורה רשאי ישראל שיאמר לעכו"ם עד שאתה לוקח במנה קח במאתים שמא אצטרך ואבוא ואקח ממך אחר הפסח. משכיר ישראל בהמתו לעכו"ם להוליך עליה חמץ ממקום למקום. הא דבעי הכא שיתננו לו במתנה גמורה היינו משום שהחמץ בעין ואם לא היה נותן לו מתנה גמורה היה עובר עליו אבל גבי הלואה הואיל והלוהו הרי יצא מרשותו לגמרי וביד הלוה לאוכלו קודם הפסח הו"ל כמפרר וזורה לרוח הלכך כי שקיל ליה מיניה לאו דמי חמץ קא שקיל ושרי. הלכך היכא שקונים לחם הכומרים מה שקורין פרונטא ולוקחים מהם בכל יום כמו שקצבו ובפסח לא לקחו מותר ליקח לחם לאחר הפסח כנגד מה שחסרו מליקח בפסח ומהא דקתני משכיר ישראל בהמתו לעכו"ם להוליך עליה חמץ איני יודע אם יש מיכן להתיר לישראל להשכיר יורה לעכו"ם בפסח לבשל בה שכר מה לי להוליך מה לי לבשל ושמא לא דמיא:

סימן רמח

אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם

אמרינן בפרק אין צדין ופ"ק דמגילה תניא אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ור' יהודה מתיר במכשירי אוכל נפש מ"ט דת"ק דאמר קרא הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא מכשיריו ור' יהודה אמר אמר קרא לכם לכל צרכיכם ואידך נמי הכתיב לכם אמר לך מיבעי ליה לכם ולא לעכו"ם ואידך נמי הכתיב הוא אמר לך כתיב הוא וכתיב לכם ל"ק כאן במכשירין שאפשר לעשותן מעיו"ט כאן במכשירין שא"א לעשותן מעיו"ט. ומדקדקין מיכן מדמחלק ר' יהודה בין מכשירין שאפשר למכשירין שאי אפשר מכלל דאוכל נפש גופיה אפי' אפשר מותר ולעיל בזו הלכה מסיק אמר ליה רבא לר"ח דרשי' משמך הלכה כר' יהודה א"ל יהא רעוא כל כי הני מילי מעלייתא תדרשי משמאי הלכה כר' יהודה דאפי' אוכל שאיפשר מותר לעשותו ביום טוב. ואין זה נכון חדא דא"כ הכי יהוה ליה למימר כתיב הוא וכתיב לכם הא כיצד כאן במכשירין הא באוכלין הא דכתיב לכם דמשמע לרבות היינו באוכלין ובא לרבות אוכלין שאיפשר והא דכתיב הוא דמשמע היינו למעט במכשירין ובא למעט במכשירין שאיפשר. ועוד לדבריהם לכאורה קשיא דרב חסדא אדרב חסדא דא"כ רב חסדא סבר אוכל שאיפשר מותר ותנן לקמן ביו"ט בש"א תבלין נידוכין כדרכן וכו' ומסיק בגמ' כ"ע מיהא מלח בעיא שינוי מ"ט רב הונא ורב חסדא חד אמר כל הקדירות צריכות מלח ואין כל הקדירה צריכה תבלין וחד אמר כל התבלין מפיגין טעמן ומלח אין מפיגין טעמן אלמא ר"ח סבר דאוכל שאיפשר אסור ומדאמר ליה רבא לרב אחא ברדלא כי דייקת אצלי אצלויי ותו מדרב ששת שמע קל

בוכנא ואמר הא לאו מגו ביתאי ומדת"ר אין עושין טסני ביו"ט ומדרב פפא לא אכל דייסא מכולהו שמעינן דאוכל שאיפשר שאסור. וההיא דאין צדין נראה בעיני אני המחבר דה"פ דבין רבנן בין ר' יהודה כולהו סברי דאוכל נפש שאיפשר שאסור לעשותו ביום טוב ובהא פליגי דר' יהודה סבר יש למכשירין דין אוכל דמכשירין שאי אפשר מותר לעשותן ביו"ט ורבנן סברי אין למכשירין דין אוכל ואע"ג דלא איפשר אסור והיינו דא"ל רב חסדא לרבא יהא רעוא דכל כי הני מלי מעלייתא תדרש משמי שיש למכשירי' דין אוכל היכא דלא איפשר מעיו"ט. וההיא דסתם לן תנא פ"ק דמגילה דלא כר' יהודה דתנן אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ואמרינן בגמ' [הא] לענין מכשירי אוכל נפש זה וזה שוין מתני' דלא כר' יהודה וכו' מה יעשה רב חסדא מההיא סתמא. וזה לשון ה"ג ואסור למיעבד מלאכה ביומא טבא לבר מצורכי אכילה דכתיב כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל וגו' ומידי דלצורכי אכילה דקאמר דשרי ה"מ דברים שא"א לעשותן מלפני יו"ט כגון שחיטה ואפיה. ובישול אבל דברים שאיפשר לעשותן מלפני יו"ט כגון טחינה והרקדה אסורין ביו"ט עכ"ל ה"ג ובסמוך כתוב בדם ומכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מעיו"ט כגון סכין שנפגמה ושפוד שנרצ' וגריפת תנור ביו"ט פלוגתא דר' יהודה ורבנן דתניא אין בין יו"ט לשבת וכו' ואע"ג דיחיד ורבים הלכה כרבים וסתם לן תנא במגילה אין בין יו"ט לשבת אלא אוכלי נפש בלבד כיון דקא רמינן משילין פירות דרך ארובה ביו"ט לאין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד וקא מפרק רבא הא ב"ש והא ב"ה פירוש הלכה היא כב"ה וקם ליה ר' יהודה בשיטתייהו דב"ה לפיכך הלכה כר' יהודה וא"ל רב חסדא לרבא כל כי הני מילי מעלייתא תדרש משמאי עכ"ל וזה לשון ה"ר משה מיימון זצ"ל כל מלאכה שאפשר לעשותה מעיו"ט ולא היה בה הפסד ממון ולא חסרון אם נעשית מבערב אסרו חכמים לעשות אותה ביו"ט אע"פ שהיא צורך אכילה עכ"ל:

סימן רמט

ושמרתם את המצות

תניא במכילתא ושמרתם את המצות ר' יאשיה אומר אל תקרי כאן אלא ושמרתם את המצות כשם שאין מחמיצין את המצה כך לא יחמיצו את המצות אלא אם בא דבר מצוה על ידיך עשה אותה מיד כלום' אל תאחר שלא תחמיצה ושמרת"ם א"ת המצו"ת. הדר אמר רבא מצוה ללתות שנאמר ושמרתם את המצות אי לאו לתיתה שימור מאי פי' אי לאו לתיתה דעכשיו בעי שימור שלא יחמיצו שימור למה ליה ופריך תלמודא אימא שימור דלישה ומשני שימור דלישה לאו שימור הוא וכו' עד ואפ"ה לא הדר ביה

רבא פירש"י ואפ"ה דלא אשכח רבא סייעתא למילתיה. לא הדר ביה. ממאי דאמר בעינן שימור קודם לישה דאמר להו להנהו דמהפכי כיפי כי מהפכיתו הפיכו לשם מצה פיר' צוה למעמרים וקוצרים את העומר לקצור ולעמר לצורך הפסח ולשמור מן המים שלא יחמיצו מר ברי' דרבינא מנקטא ליה אמיה באורביה פירוש היתה מלקטת מלא עריבה או עריבות הרבה ומצניעתן לצורך הפסח כתב רבי' יצחק אלפס והאידנא שדרי מן מתיבתא דאין אנו בקיאין ללתות הלכך לא שרי לן למילתת וחליטה נמי ליכא בזה"ז מאן דידע למיחלט הלכך אסור מיהו הא ודאי הלכה היא דמיבעי ליה לאינש לנטורי קמחא דפסחא משעת קצירה כדרבא והני מילי דפרישית דבעינן שימור משעת קצירה היינו דוקא למצה שיוצא בה י"ח אבל שאר מצות לא כדרב הונא דאמר בציקות של עכו"ם אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה ודייק רבא באחרונה אין בראשונה לא מ"ט משום דלא עבד לה שימור ליעבד לה שימור מאפיה ואילך אלא לאו שימור דמעיקרא בעינן הא למדת דלא בעי רבא שימור מעיקרא אלא למצה של מצוה דוקא אבל שאר מצות לא דהא רבא אית ליה דרב הונא. מיכן יש לי ללמוד דאם נאבדו בפסח מצה של מצוה דאינו יוצא במצות אחרות אע"פ שכל מצות שלנו אינם חמץ מדאמר אמילתיה דרב הונא באחרונה אין בראשונה לא ופירש רש"י הא דקתני שיאכל כזית מצה באחרונה משום דבהא לא נפיק ידי חובת מצה דלא הוה ליה שימור לשם מצוה ואע"פ שאנו רואין שאין כאן חימוץ מיהו מצה של מצוה שימור לשמה בעינן עכ"ל. ותניא ומייתי לה פ"ק דשחיטת חולין ופ"ק דגיטין מצת כותי מותרת ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח ופריך אמר מר מצת כותי מותרת ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח פשיטא מהו דתימא לא בקיאי בשימור קמ"ל ופירש"י פשיטא דיוצא בה כיון דמותרת. מהו דתימא. אע"ג דפשיטא לן דלא הניחוה להחמיץ ומותרת לאוכלה מיהו לא בקיאי בהא דבעי למיעבד לה שימור לשם מצה של מצוה וכיון דלא עבד לה שימור לא נפקי' בה מידי דהוה אקמחין ובצקות של עכו"ם שבאו לפנינו קודם שאפאו עכו"ם וראינום שלא החמיץ וקיי"ל דמותרים ולא נפקינן בהו עכ"ל. ופ"ק דגיטין פירש"י מצת כותי מותרת בפסח לאכילה ולא חיישינן שמא החמיצה. ואדם יוצא בה י"ח. משום חובת לילה הראשון שהוא חייב לאכול מצה המשתמרת כדכתיב בערב תאכלו מצות ואפילו ידעינן בה דלא החמיצה לא נפיק בה אא"כ עבד לה שימור לשם חובת מצות דכתיב ושמרתם את המצות עכ"ל משמע בפי' שאין אדם [יוצא] י"ח אפילו במצה גמורה אא"כ אפאה לשם חובת מצה. מיהו יכולני לפרש ולומר דה"מ דבעינן שיאפה לשם חובת מצה ה"מ עכו"ם וכותי אבל ישראל סתמא כלשמה דמי דהא גבי קדשים בעינן שחיטה לשמה

וקיי"ל סתמא כלשמו. מיהו לכאורה לא משמע הכי מדמייתי רבא סייעתיה ממילתיה דרב הונא. ועוד כמו שאנו נוהגים לאפו' שלש מצות למצוה ואנו מיחדים אותם לבד הרי נראה כמדחה את אחרות שלא לצאת בהם ע"כ נראה בעיני שאין אדם יוצא י"ח אלא דוקא באותם שלש:

סימן רנ

מותר לאפות מצה של מצוה קודם י"ד

ס"פ ערבי פסחים אמר רבא אכל מצה אחר חצות לראב"ע לא יצא ידי חובתו פשיטא כיון דאיתקש לפסח כפסח דמי וכו' וכתב רש"י (משום) שאין לאפות מצה של מצוה בי"ד קודם חצות כשם שאין שוחטין את הפסח קודם חצות מדאתקש מצה לפסח ולטעמיה דרש"י אפי' בדיעבד אם אפה קודם הפסח פסולה אותה מצה לצאת בה י"ח מצה של מצוה מידי דהוה אפסח שנשחט קודם חצות שפסול וליתא דתניא בהדיא בתוספתא דפסחים ספ"ק יוצאין במצה ישנה ובלבד שעשאה מתחילה לשם פסח. ומצאתי בירושלמי פ' כל שעה גמ' אלו דברים שאדם יוצא בהם י"ח בפסח דמסיק מצה הישנה תפלגתה דב"ש ודב"ה א"ר (יודה) [יוסה] ד"ה היא מכיון שלא עשאה לשם פסח דברי הכל היא דבר בריא כמי שלא דקדק בה. משמע אבל אם דקדק בה ועשאה לשם פסח ד"ה שיוצא בה. ואהקישא דכתב רש"י קשי לי א"כ תדחה אפיית מצה את שבת דהא אין היקש למחצה אלא ודאי לא נתקש אלא לענין אכילה ולא לענין אפיה. וכן ראיתי את מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל שהורה והתיר לאפות מצה של פסח קודם י"ד ואמר שדן להיתר לפני רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דתנן בפ' כל שעה חלות תודה ורקיקי נזיר עשאן לעצמו אינו יוצא בהם. למכור בשוק יוצא בהן ופירש רבא בגמ' דכל לשוק אימלוכי מימלך אי מיזדבנא מזדבנא ואי לא איפוק ביה אנא ואע"ג דחלות הללו ע"כ בי"ג נאפו כדאמרי' בפ"ק דאין מביאין תודה בי"ד מפני חמץ שבה וכ"כ ה"ר ברוך בר' יצחק זצ"ל משם להתירא וכן ההיא דתניא בתוספתא דפסחים פ"ג בצק שבסדקי [עריבה]. י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ואופה לו מצה מע"ש אומר אני דהיינו מצה של מצוה דחייש תנא שאם יאפה במוצ"ש דילמא מימשיך ומתעכב מלאכול עד לאחר חצות ולא נפיק י"ח ולא מסתבר לי למימר דאופה לו מצה שיאכל למחר שהרי ביער כבר כל חמצו כדקתני מבערין את הכל מלפני השבת. שהרי פ' אלו עוברין פידש ה"ר יהודה בר נתן שמשייר כדי אכילתו לשבת. ושמעתי טעם לדבר שאופין מצות של מצוה בליל שני משום דאמרי' בפ' ע"פ האי מרור צריך לשקועיה משום קפא פי' ארס של חזרת ורבי' חננאל פירש קפא תולעת ואמרי' לקמן בההיא שמעתא קפא דכולהי

חמימי פירוש ארס של כל ירקות חמין רפואה להן לכך אופין בליל שני כדי שיהו מצות חמות ויבטלו קפא של מרור :

סימן רנא

בראשון בארבעה עשר יום לחודש בערב תאכלו

אכילת מצה בכזית כההיא דפ' כל שעה דא"ר הונא בצקות של עכו"ם אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה ופרק ערבי פסחים אריב"ל השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב יצא ותניא נמי התם הסופגנין והדובשנין והאסקריטון אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה דכל היכא דכתיב אכילה קיי"ל אכילה בכזית ואמרי' בפ' כיצד צולין ת"ר ועצם לא תשברו בו (בבשר ד"א) [בכשר רבי אומר] יאכל ועצם לא תשברו בו וכו' עד ואמר רב אשי אבר שאין עליו כזית בשר איכא בינייהו מאן דאמר (בשר בשר) [כשר כשר] הוא ומ"ד יאכל האי לית בי' שיעור אכילה ואמרי' נמי בההיא פירקא מיכן אמרו השמש שאכל כזית בצד התנור אם הוא פקח ממלא כריסו ממנו ובפ' כל שעה ת"ר והאוכל כזית תרומה משלם קרן וחומש אבא שאול אומר עד שיהא בו ש"פ מ"ט דת"ק דא"ק איש כי יאכל קודש בשגגה אכילה בכזית וכתיבה נמי אכילה גבי פיגול וקיי"ל בזבחים דפיגול בכזית. וההיא דאמרי' בפ' מי שמתו בברכות הב"ע דאכל שיעורא דרבנן פירוש כגון שאכל כזית לר' מאיר וכביצה לר' יהודה דפליגי בפ' שלשה שאכלו דמדאורייתא לא מחייב עד דאיכא ושבעת משמע דכזית דרבנן אע"ג דכתיב אכילה וה"נ משמע התם בסמוך דמסיק אמר הקב"ה האיך לא אשא פנים לישראל שכתבתי בתורתי ואכלת ושבעת וברכת והם דקדקו ע"ע עד כזית עד כביצה שאני התם כיון דכתיב ושבעת הוה לן למידרש שביעה גמורה והם החמירו ע"ע ואמרו בכזית ובכביצה להכי קרי ליה שיעורא דרבנן:

סימן רנב

מנהג לעשות ג' מצות של מצוה

לא מצאנו בתלמוד שצריך לעשות שלש מצות של מצוה אלא אדרבה מוכח בירושלמי דלא בעינן כ"א שתים דאמרי' בירושלמי בפ' ע"פ תני איזו היא ברכת מצה מניח פרוסה ע"ג שלימה ופורס מן הפרוסה ומברך בא"י אמ"ה המוציא לחם מן הארץ וטמיש במילחא ולא אכיל עד דמברך על ההיא אומצא דהמוציא אקבו"ץ על אכילת מצה. וכן הפירוש בההיא דפ' כיצד מברכין דאמר רב פפא הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך השלימ' ובוצע מ"ט לחם עני קרינא ביה וי"מ התם שמניה פרוס' זכר ללחם עני מיהו אינו בוצע אלא על השלימה ולא היא אלא כדמפרש בירושלמי שמברך שניהם על הפרוסה א"כ

אין צורך בג' מצות. ואמרי' ס"פ ער"פ אמר שמואל לחם עני לחם שעונין עליו דברים ד"א לחם עני מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה ופירש רשב"ם אף כאן בפרוסה לברך על אכילת מצה ושתי שלימות מייתינן משום ברכת המוציא דלא גרע משאר ימים טובים שצריך לבצוע על שתי ככרות שלימין [ובוצע] מאח' מן השלמי' עכ"ל. ועוד ראיתי מפרשי' טעם הגון לג' מצות דאמרי' בפ' הרואה בברכות אר"י ד' צריכין להודות יורדי הים והולכי מדברות ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורין וכו' עד מי שהיה חבוש בבית האסורין מנין שנא' יושבי חושך וצלמות אסירי עני וברזל ויכנע בעמל לבם וגו' ויצעקו אל ה' בצר להם וגו' יודו לה' חסדו כו' וישראל נמי במצרים וימררו את חייהם בעבודה קשה גו' ויצעקו אל ה' ותעל שועתם הלכך צריכין להודות ולהביא קרבן תודה כדכתיב בפרשת צו וזאת תורת זבח השלמים גו' אם על תודה יקריבנו גו' ופירש רש"י אם על תודה יקריבנו אם על דבר הודאה על נס שנעשה לו כגון יורדי הים והולכי מדברות וחבושי בית האסורין וחולה שנתרפא שהן צריכין להודות וכתיב בהן יודו לה' חסדו ויזבחו זבחי תודה אם על אחת מהן נדר שלמים הללו שלמי תודה שמן עכ"ל ותנן התודה היתה באה ה' סאין ירושלמיות שהן שש מדבריות שתי איפות ואיפה שלש סאין עשרים עשרון עשרה לחמץ ועשרה למצה עשרה לחמץ עשרון לחלה ועשרון למצה ובמצה שלשה מינין חלות ורקיקין ורבוכה נמצאו ג' עשרונות ושליש לכל מין וג' חלות לעשרון דהיינו עומר כדכתיב והעומר עשירית האיפה היא הלכך הואיל ויוצאי מצרים בעו להודות ולהתנדב קרבן תודה עבדינן מעומד שהוא (עשרה) [עשרון] שלש מצות למצוה זכר לג' חלות תודה שהיו באים מעשרון אחד וה"ט שמודדין בעומר:

סימן רנג

הסיבה

תנן בפ' ער"פ ואפי' עני שבישראל לא יאכל עד שיסב:

איתמר מצה צריכה הסיבה פירוש של צד שמאל כשאוכל מצה של מצוה לילה הראשון כבני חורין זכר לגאולה. מרור אין צריך הסיבה. שהוא זכר לעבדות ומסקנא נמי דכולהי ארבע כסי צריכי הסיבה:

פרקדן לא שמיה הסיבה פי' פניו למעלה ובטנו שוכב על אחוריו ואין לפרש פרקדן שפניו למטה כדמוכח בפ' המוכר את הספינה אמר לי תא אחוי לך מתי מדבר אזלינן וחזיתינהו דדמו כשתו חמרא וגנו אפרקדן חד מנייהו הוה זקיפה ברכיה על ההוא טעיא תותי ברכיה כי רכיב גמלא אלמא דאפרקדן דהיינו שפניו למעלה וההיא דפ' כל היד דר' יהושע בן לוי לייט אמאן דגני אפרקיד דמשמע שאיירי דפניו למטה ולייט עליה מפני

שמתחמם ומוציא ש"ז לבטלה התם פי' רשב"ם אפרקיד פניו למעלה וגנות הוא שפעמים שנתגלה ועוד שבגדיו מונחים לו על אברו ומתחמם ועוד י"מ שפעמים מתקשה בחלום ונראה כשפניו למעלה וגנות היא לו:

הסיבת ימין לא שמיה הסיבה פירש רשב"ם שהרי בימין הוא צריך לאכול. ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט ויבוא לידי סכנה. אפרקדן קאי שמתוך שצוארו שוהה לאחוריו [שיפוי] כובע הסותם את פי הקנה נפתח ונתקפל למעלה וקנה פושט למעלה והמאכל נכנס לתוכו ונחנק כך פי' רש"י וקשיא לי אמאי סמכיה להאי ולא עוד אהסיבת ימין ורבותי' פרשו שמא יקדים קנה לושט דושט הוי דרך ימין ואם יהא מוטה על ימין יפתח הכובע שעל פי הקנה מאליו שכשהוא פותח ונופל כלפי ימין ואם יכנס בו המאכל הויא סכנה שאין אוכלין ומשקין נכנסין אלא דרך וושט וכך נראה בעיני דאהסיבת ימין קאי מדסמכיה לדידיה ע"כ לשונו:

אשה אצל בעלה אינה צריכה הסיבה מפני אימת בעלה שכפופה לו לפי זה אם אין לה בעל צריכה הסיבה. בשאלתות דרב אחאי. לאו דרגא דנשי למזגי לפירוש זה אפי' יש לה בעל ואם אשה חשובה היא צריכה הסיבה:

בן אצל אביו צריך הסיבה. דלא הוי כפוף כל כך:

תלמיד אצל רבו א"צ הסיבה מורא רבך כמורא שמים שוליא דנגרי צריך:

שמש צריך הסיבה:

סימן רנד

אמר רבא בלע מצה יצא פירש רשב"ם בלע מצה ולא לעסה יצא שהרי קיים בערב תאכלו מצות שהרי אכילה היא ומיהו לכתחילה טעם מצה בעינן. בלע מרור לא יצא דבעינן טעם מרור וליכא דמשו"ה קפיד רחמנא בדבר מר כדי למרר פיו של אוכל זכר לוימררו את חייהם וכ"כ בכל הספרים ובפר"ח. ורבי' פירש בלע מרור יצא. א"א שלא יהא בו טעם מרור. בלע מצה ומרור ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא ־ בלע מצה ומרור ולא אכל עדיין לא מזה ולא מזה ידי מצה יצא שאינה צריכה טעם ידי מרור לא יצא הואיל ולא לעסו. ואכל מצה עמו אין לו שום טעם. ולפי' הכתוב בספרים צריך לפרש בלע מצה ומרור ידי מצה מיהא יצא דלא תימא דאף ידי מצה לא יצא דאיכא תרתי לגריעותא שלא טעם טעם מצה וגם לא נגע בגרונו. כרכן בסיב ובלע אף ידי מצה לא יצא. כרכן שתיהן יחד בסיב הגדל סביב הדקל לא יצא שהרי לא (משש) [הי' ממש] בפיו לא זה ולא זה וכזורק אבן לחמת דמי עד כאן לשונו:

סימן רנה

מנהג הקהלות להשים מס על הקהל לצורך החטים ליתן בפסח לעניי העיר כדאיתא בירושל' פ"ק דב"ב א"ר יוסי בר בון לחיטא דפיסחא שנים עשר חודש בין לישא בין ליתן פירוש אם שהה בעיר י"ב חודש אם הוא עשיר יש לו ליתן חלקו המגיע לו ואם הוא עני נותנין לו:

סימן רנו

אלו פירושי אלהי הרוחות לכל בשר והפסקים. פירש ה"ר שמואל מפלייש זצ"ל **אלקי** הרוחות. המגיד שיחות. תהלות ותשבחות. והוא יתן לי כחות. וחכמה בטוחות. ויהיו עיניו פקוחות. לבאר נכוחות. בסדר אל אלהי הרוחות.

מקרא כתיב בפרשת קרח ובפרשת פנחס אל אלקי הרוחות ונקט לישנא דקרא. חוק לעמו מסר. באכילת חמץ יש כמה דברים שהם גזירת הכתוב כגון שיאור וסידוק שאינם מפורשים בפי' במקרא וכן באכילת מצה ובשימור שלה.

והזהירם בכתב מוסר. לבדוק חמץ אור לארבעה עשר. והמצוה כתובה במוסר אל תטוש תורת אמך ומשלי קורא מוסר שכתוב בו שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך וכתיב לא תסור או שאל אביך ויגדך כדמפקי' נר חנוכה מהתם בפ"ב דשבת וגם יש בו חששא שלא יבוא לידי איסור תורה כמו בל יראה ובל ימצא כאשר פי' רבי' שלמה ואע"פ שהקשו עליו מדמסיק תלמודא והא מדאורייתא בביטול בעלמא סגי ופירשו הטעם משום דילמא אתי למיכליה ולישנא דתלמודא משמע כן גבי (התרת בכור) [ככר בבור] דקאמר תלמודא זימנין דנחית ואתא למיכליה מ"מ הקדוש הר"ר יעקב דקדק ליישב פי' התייר הגדול שלפי שיש בחמץ חומרא לעבור עליו בבל יראה ובל ימצא כל שעה שרואהו משא"כ בנותר שהוא בכרת ואין צריך בדיקה ואע"פ שאינו נבדל ממנו כל הלילה מאכילתו אלא ודאי מתוך שהחמירה תורה עליו שאף בימי הפסח עובר עליו כל שעה משא"כ בנותר שאינו עובר עליו אלא בבל תותירו ומשהותיר שוב אינו עובר עליו לכך החמירו עליו יותר משאר חייבי כריתות. וגם מורי רבי' מנחם החסיד היה מיישבו בע"א דחיישינן שמא ישכח הביטול ומתוך כך תיקנו הבדיקה. והתייר הגדול פי' כך הבודק צריך שיבטל שמא ישכח הביטול [ויעבור בבל יראה כשיראנו] ובההיא (דכבר בכלל) [דככר בבור] לא מצי קאמר משום בל יראה שאינו מצוי לידו אבל משום דילמא אתי למיכליה לא חיישינן אלא היכא דחזי ליה אבל להצריך בדיקה לא הצריכו בחמץ שאינו רואה משום האי טעמא ועוד יש לחוש שמא ימצא גלוסק' יפה אחר שש שעות

ויבטל בטולו ויזכה בה ויעבור עליה בבל יראה אפי' לא יאכלנה. אור. לילה ולישנא מעליא נקט.

בשעה שאין בני [אדם] מצוין בשוקא ואור הנר יפה לבדיקה. ואין בודקין לא לאור החמה. ולא לאור האבוקה. לישנא דתלמודא היא ותרי טעמי נינהו שאפי' בערב מיד כשבאין לבתיהם צריך לבדוק לאור הנר ודרשינן להו מקראי שצריך אור הנר בפ"ק דפסחים מויחפש את ירושלים בנרות וא"ת יבדקו ביום לאור הנר לכך אמר לפי שאור הנר אין יפה לבדיקה אלא בלילה דביום אור הנר כהה כדאמר בירושלמי שהיו מבחינין שהיו במערה מדליקין נרות יומם ולילה והיו יודעין מתי היה יום לפי שהיה הנר כהה באור היום. והיה אומר מורי רבי' מנחם שאם לא בדק בלילה ובא לבדוק ביום כמ"ש חכמים צריך בדיקה לאור הנר וטעם יש מפני שצריך להכניסו בחורין ובסדקין. וכן נמי בירושלמי לא בדק בלילה מהו שיבדוק ביום נשמעינה מן הדא דתנן אין בודקין לא לאור החמה אור החמה בליליא מי איתא אלא ביום וקאמר לאור הנר.

וחייב לברך על בעור חמץ כחוקה. על כל דבר שמפנה אילך ואילך כדי לבער קורא ביעור כמו בערתי הקודש מן הבית. ופליאה גדולה היא דבלבער כ"ע לא פליגי דלהבא משמע ובעל ביעור נחלקו ומה ראו חכמים לקבוע הלכה במחלוקת והניחו לשון השוה. ואני שמעתי בשם רבי' חיים כהן וכך היא שיטה ראשונה דכל דבר שהוא חידוש יש לנו לתפוש החידוש כמו בכאן והטעם שאילו קבעו חכמים לומר לבער לפי שהכל מודים דלהכא משמע אילו טעה אדם לומר על ביעור היה טועה לומר לבער לא יחזור ויברך שהכל יודעין דלבער משמע להבא וכן הטעם בהמוציא דאין אנו אומרין מוציא ולא בשביל עירוב אותיות דמ"מ בלא"ה יש עירבוב בלחם מן. ובברכות מחלוקת בלשון על ובלשון [למ"ד] שקלי וטרו קמאי טובא ולא עלתה בידם ואין להאריך כאן וגם בברכות השופר יש מברכי' לשמוע בקול שופר ובנט"י יש מברכין בשעת ניגוב והיינו עובר לעשייתן לפי שהאוכל בלא ניגוב כאילו אוכל לחם טמא א"כ אין המצוה נגמרת עד אחר הניגוב ואני שמעתי מאבא מארי נ"ע דקרא כתי' ככה יאכלו ישראל את (הלחם) [לחמם] טמא בגוי' גו' עולה בגימטרי' בלא ניגוב ידים. ועל הטבילה נחלקו גאוני ישראל י"א דבטבילת גר בלבד מברכין אחר הטבילה משום דאכתי גברא לא חזי אבל נידה קוצה לה חלה וכן בעל קרי מותר בד"ת דנהוג עלמא כג' סבי א"כ למה לא תברך עובר לעשייתן לכל הפחות בשעת הפשט חלוקה וי"א דלא חלקו בין טבילה לטבילה וכן אני רגיל לומר על הדלקת נר בשבת שיש לברך על הראשונה אך תהיה דעתה דלא תקבל שבת עד שתגמור הדלקתה ובשביל הברכה אינה מקבלת שבת שהרי כשמברכת על האחרונה

מדלקת אותה ומניחתה לארץ א"כ אין קבלתה עד שתגמור מצותה וכן נכון לעשות ולא להדליק כמה נרות ולברך אח"כ (ואין) [דעם] הראשונ' יצתה ידי מצות הדלקה (איזה) [ואין זה] עובר לעשייתן וכ"ש לדברי הגאונים דאומרים אין קבלת שבת בהדלקה רק בתפילה ויש מביאין ראיה מההוא דבמה מדליקין דאמר אחר הדלקת נר ושוהה כדי לצלות דג קטן ולא נכון בעיני דודאי דהדלקה קבלת [שבת] כאשר מצינו בה"ג האי מאן דאית ליה לאדלוקי בוצינא דשבתא ודחנוכתא מדליק דחנוכה ברישא דאי אדליק דשבתא ברישא איתסר ליה לאדלוקי ומה שהיה שוהה בכאן היינו כדי לעשות לאותן שלא הדליקו. ועוד נראה לי דהכי פרושא ושוהה לפי שהיו רוב עם ולא היה להם פנאי להדליק כל כך מהרה והיה ממתין לתקוע קר"ק באחרונה ולקבל שבת עד שיוכלו כלם להדליק כי אחר ג' תקיעות אחרונות שהיה מקבל שבת היו כולם מקבלים שבת כן נראה בעיני. ועל המילה נחלקו רבי' שמואל ורבינו תם ושמעתי דבשבת מוכח דמברכי' להכניסו אחר המילה דאמרי' התם העומדים שם אומרי' כשם שנכנס לברית כך יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים והא דמברכין לאחר המילה חיישינן שמא תתקלקל ולא דמי לשופר דרוב פעמים אבי הבן אינו מוהל ועוד אין זה כ"א שבח בעלמא דאנו מודים להקב"ה שצונו על המילה לשם ברית אברהם אבינו ולא לשם [עכו"ם] ולא לשם [מורנא] ולשם [הר גריזים] ולא דמי לברכת המילה ועוד שמעתי מאבא מרי זלה"ה דברית עולה בגימט' תרי"ב וזהו תרי"ב מצות שמוטלות עליו עדיין לעשות והמילה שנימול כבר הרי תרי"ג. ועל נטילת לולב יש שמהפכין אותו שלא כדרך גדילתו ויש שמתכוונים דלא לצאת עדיין וא"כ מברכי' עובר לעשייתן וכ"ש דאין נגמרת עד אחר הנענוע. ועל ברכת אירוסין יש תי' שאנו מברכין אחר הקדושין ונראה לי הטעם דחיישי' שמא יחזרו בהם או הקרובים או האשה ותהיה ברכה לבטלה והא דלא מני לה עם הטבילה דלא מני רק מילתא דתליא בסברא בדידיה ומשום דגברי (לאחרי) [לא חזי] שבקיה. ומטעם זה אומר אני שהניחו לברך על קדושי אשה אקב"ו לקדש האשה דאחרי דאין לברך עליה עובר לעשייתו הניחוה חכמים ודי לנו בברכת אירוסין ועוד נ"ל טעם נכון אחרי שיש בנ"א דאין מצוה לקדש כגון דיש לו אשה ובנים כדאמ' פ' אין משיילין בביצה דפריך ולא מקדשין והא מצוה קא עביד ומשני בשיש לו [אשה] ובנים אלמא דלאו מצוה היא בשיש לו אשה והניחו לברך לכל המקדשין כאשר אני עתיד לבאר בע"ה על ברכת ביעור.

גמר מנטריה עד דבתרא ומיד צריך לבטל השאר באמירה ולימא הכי כל חמירא דאיכא בהדא דירה דלא חמיתיה ודלא ביערתיה ליבטל וליהוי כעפר'. ה"פ גמר בדיקתו שומר הפרוסות שבדק עד למחרת תרגום ממחרת עד דיומא דבתרא כדי שידע למחר אם

הפרוסות קיימות. ומיד צריך. תפס הפייט דרך ר"ש שפי' במסכת פסחים הבודק צריך שיבטל מיד ולישנא משמע כן דתלי ביטול בבדיקה מדקאמר הבודק ולא אמר אדם צריך לבטל והטעם מתוך שיהא עסוק בבדיקה יהא נזכר מן הביטול וכן מוכחת כל האגדה. באמירה. נראה דלאו דוקא דהא אמרי' בפי' [אין] השבתה אלא בלב (אבו) [אכן] לפי (החרזתכם) [החרוז תפס] לשונו וכן המנהג. ורבי' פי' בפסחים מדכתב תשביתו ולא כתיב תבערו ולא משמע כן דקאמר תלמודא אך ביום הראשון מעיו"ט דאי ביו"ט מצינו להבערה שהיא אב מלאכה אלמא בלשון הבערה הוא ועוד אי לשון ביטול היא הוה מצי למימר אחר איסורו אינו יכול לבטלו ופי' רבי' יעקב דבטול מתורת הפקר הוא וכתיב לא יראה דוקא שלך ונהי דהפקר בפני ג' הכא סגי בחד דודאי גומר בלבו להפקיע האסור ומורי רבי הקדוש זצ"ל מיישב פי' רבינו דתשביתו משמע ב' לשונות משמע כשיגיע א"ך שזהו חצי היום תשביתו תבערו ומשמע כשיגיע שעה א"ך יהא מושב' וא"ך לא מצו אוכוחי מהך דביום הראשון זהו ערב י"ט דמצי למימר כל חמירא דאיתה בהדה דירה דלא חמיתיה ודלא בערתיה ליבטל ולהוי כעפרא שהרי צריך לשייר מזון שתי סעודות וא"כ זכה בו אחר ביטול הראשון. והלכתא כר' יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה [דסתם לן תנא בפ"ב] דתמורה כותיה.

היכא דבדק בחורי ביתא והניח ארבעה או חמש כו'. פי' הניח עשר ומצא תשע יש לחוש שמא חולדה לקחתה וגררתה בבית הבדוק. וכן ת"ר בפרקין וגו' זה לשון התלמוד חורי הבית העליונים והתחתונים אין צריכין בדיקה משום דלא ניחא [תשמישתן]. ונקיקין כמו נקיקי הסלעים. זהרו גג היציע. זהרו מלשון המשכילים יזהירו ואם באת לפרשו לשון אזהרה טוב. יציע אפנטי"א ומשתמשים על גגו. וגג מגדלין ורפת בקר א"צ בדיקה. לפי שהבהמות אוכלין. ומתבן בית התבן. ולולין. של תרנגולין התרנגולין אוכלי' אותן: ואוצרות יין ושמן הנעולין. נראה דל"ג שמן דבשמן למה לי נעולין אפי' במסתפק יש קבע לאכילה ולא בעינן שיהו נעולין ולתיקון הלשון נוכל לומר ואוצרות (יין) [שמן] ויין הנעולין וקאי נעולין איין. בלי עולין. פי' אין מועיל להם עול אדם לבדוק. חור שבין אדם לחבירו פי' חור שבין שני בנ"א כל אחד בודק עד מקום שידו מגעתו והשאר מבטלו יש שאומר שאור לשאר. פלימו מיקל בחור שבין יהודי לעכו"ם שמא יעליל עליו העכו"ם כי היהודי רוצה לכשפו ולפי שעד היום הזה לא היה העכו"ם מרגיש שלא היה משתמש כי אם ביום ועתה שמשתמש בו לאור הנר מרגיש וכן לשון התלמוד התם (אומר) [ימא] ונהורא.

טענו המפרש והיוצא בשיירא פי' המפרש מיבשה לים והיוצא במדבר ותו אין דעתו לחזור קודם הפסח תוך שלשים יום שחל עליו חובת הביעור שדורשין בהלכות פסח למ"ד יום לפני הפסח אבל אי היה דעתו לחזור בפסח או קודם מאז שהיה דעתו לחזור חל עליו חובת הביעור ולפר"י דפי' טעם בדיקה משום דילמא אתי למיכליה א"כ הטעם פשוט שצריך בדיקה לעולם בשדעתו לחזור. ישראל דחמץ אתפקר ליה. הפייט יסד כר' יהוד'. כשנפלה מפולת על חמץ. כל מפולת על חמץ הרי בערו כשנפל ומיכסי מעינא אבל לכתחילה אין זה ביעור דאם עשה ביתו אוצר צריך בדיקה. בטוחים. לשון בטחון פי' אין לירא מעונש ביעור דחמץ זה. ג' טפחים. נהי דלגבי שמירת כספים בקרקע סגי בטפח דהתם משום אכסויי מעינא ובכך (אין) נכסה מעין אבל גבי ביעור בפחות מג"ט יש לחוש שמא יגלהו הכלב כשיראה אותו.

מוצא חמץ. אמרו חכמים א"ר יהודה המוצא חמץ בפסח בתוך ביתו כופה עליו כלי ומקבלו ואין מצוה מן התורה בשריפתו לפיכך אין יו"ט נדחה אצל ביעורו וסגי ליה בכפיית כלי להכירא בעלמא שלא יאכלנו ובלילה ישרפנו אבל אם לא ביטלו היה מותר לשורפו מן התורה דרב יהודה עצמו אית ליה פ"ק דכתובות מתוך שהרי התיר למבעל בתחילה בשבת ופ"ק דפסחים אמר ש"מ מדר"ע לא אמרינן מתוך דאי אמר מתוך לא היה מוכיח דאך ביום הראשון מעי"ט דאפי' ביו"ט היה יכול לבערו אע"ג דבעי צורך יו"ט קצת שהרי בחנם לא הותרה מלאכה ביו"ט כדאמרן אלא מעתה הוציאו אבנים לב"ה כו' ואופה מי"ט לחול דלקי למאן דלית ליה הואיל ואמאי לימא מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך אלא ודאי הואיל שהוא לצורך מצוה הרי הוא כאילו הוא צורך יו"ט ולהכי אי אמרינן הואיל היה הבערת חמץ מותר מפני שהוא קצת צורך מצות ביעור וכן קטן שהתירו להוציא היינו למול וס"ת לקרות ולולב לנענע. והכא דסגי בכפיית כלי היינו מפני שביטלו ורבי' שלמה ז"ל הרגיש בדבר וכן הקטנים שנושאים בבית הכנסת וכן המחזורים הם צורך יו"ט והקטנים ליתן שכר למביאיהם כדדרש ראב"ע בפרשת הקהל פ"ק דחגיגה וגם להביאם מבית הכנסת [כתב רבי'] שמעון בשם ה"ר מאיר שהתירו סופן משום תחילתן כדאמר בהנהו מילי דחשיב פ"ק דביצה ולא חשיב התם אלא משניות ומימרא וא"ת למ"ד אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל היכי מטלטל כלי יש לומר בצריך למקומו כדמשמע פרק כירה כמה ברייתות אליבא דר' יצחק ואחרי שמטלטלו לצורך מקומו יכול לטלטלו עד מקום שירצה וראיות רבות יש אי צורך מצוה חשיב כצריך למקומו. ובשם ר' יצחק בר' אברהם נאמר שהחיטה שנמצאת בתרנגולת בפסח שצריך כפיית כלי לחיטה כדי לשורפה בחול המועד כי שמא ביום הראשון

תשביתו דאסיקנא לעיל שרוצה לומר תבערו לאו דוקא ביום הראשון דה"ה כל ימי הפסח ורבי' יעקב פי' דמזמן האיסור ואילך קרי שלא בשעת ביעורו שהרי מנותר למדנוה וקורא שלא בשעת ביעורו לאחר האיסור לפי שאין בני אדם ממתינים כל כך לבער וא"כ טעונה החיטה שריפה ולשורפה ביי"ט א"א דשמא ביום הראשון דוקא וטוב להיות כופה עליה כלי וכ"ש לפירוש רבי' שלמה שפירש שלא בשעת ביעורו בשש אבל בשבע השבתתו בכל דבר וכ"ש ביו"ט א"כ אינו יכול לשורפה ביו"ט ולדבריו יכול לזורקה על יד עכו"ם וכדברי רבינו שלמה נמצא במכילתא ואני רגיל להביא ראיה לדבריו מההוא דקאמר מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה וקאמר מדברי ר' יהושע דשרי לטמאות בידים חבית של תרומה שנשברה בגת העליונה ובתחתונה חולין טהורין ואינו יכול לחזור אחר כלים טהורין כדי להציל מן התרומה רביעית בטהרה וקאמר ר' יהושע דאף יטמאנה ביד והכא נמי שרי לטמאות התרומה הטהורה אחרי שסופה ליילך לאיבוד מפני איסור חמץ וקאמר ר' יוסי אינה היא המידה משום דאיכא התם הפסד חולין משום מדומע שתאסור החולין אם תפול לתוכם אם לא יהיו מהם מאה ולהכי משום דלא יפסיד הוא דשרי ר' יהושע לטמאות ביד ולהציל החולין שלא תפול לתוכם אבל טהורה עם הטמאה לא (יפריד ליה) [יפסיד ליה] ה"נ איכא הפסד עצים שיצטרך לב' מדורות וכל השמועה מוכחת דמיירי בשש וקאמר דאיכא הפסד עצים בביעור שעה ששית אלמא דבשש מצותה דווקא בשריפה דאי בכל דבר כדברי ר"ת א"כ ליכא הפסד עצים דהא יכול להשבית בכל דבר. נחזור לענין ראשון והא דאמר כופה עליו כלי אבל מחיצה לא בעי כמו חמץ של עכו"ם דהתם בעא למנטריה תמניא יומי אבל הכא לא בעי למנטר אלא עד אפוקי יומא טבא ולאורתא מבער יתיה. פס"ק. מכאן רוצים להחמיר על החיטה הנמצאת בתרנגולת בפסח לאוסרה אפילו לאחר הפסח אם לא שנמצאת ביו"ט אחרון לפי שצריכה כפיית כלי ואין זה היתר יותר מליום אחר. ולי נראה דליתא דהכא טעמא אחרינא איכא לפי שחמצו של עכו"ם הוא בידו מבחול ובאותה שעה יכול לעשות מחיצה אבל מוצא חמץ ביו"ט ע"כ סגי בכפיית כלי דהא א"א לו לעשות מחיצה ביו"ט ועוד אם החמרנו בחמץ שהאוכלו בכרת והחמירו בהיכר לעשות לו מחיצה עשרה נחמיר בתרנגולת שאינה כ"א מדרבנן דמה שהוא אסור במשהו זה אינו אלא מדרבנן. וראיה גדולה מן הקדרות והכלים שרוחצים אותם ומצניעים אותן עד אחר הפסח ואין אנחנו גוזרין שמא ישתמשו בהם ויאכל בימי הפסח ואין נראה לומר דשאני התם דכולי האי לא חיישינן שמא ישתמשו בהן ויאכל אבל הכא גבי תרנגולת ליכא אלא חדא שמא יאכל התרנגולת ולהכי חיישינן טפי דכולה חדא היא ואם ישתמש בודאי יאכל. ועוד

(ההוא) [הבו] דלא להוסיף עלה דלדברי ר"ת ושאילתות הכל מותר בששים ואפילו לדידן משום סירחון בעופות ובדגים כדי שתפול על האור ותשרף הוי עיכול ואין בו עוד משום חמץ א"נ מעת לעת לדברי ר' יהודה ב"ב. והעולם נהגו להחמיר משום דשמא לא ילפינן איסור מטומאה דפלוגתא דריב"ב ורבנן לענין טומאה הוי ואנן נוסיף לגזור גזירות. הלכך נראה דבר פשוט שמותר להצניעה ולהשהותה ולעשות היכר ולא מבעיא לדברי ר"ת שפסק דחמץ ע"י תערובות מותר ופי' דאלו עוברין רוצה לומר מעל השלחן אלא אפילו לדברי רבי' שלמה שפי' אלו עוברין עליהן בבל יראה מ"מ הכא ליכא תערובות אלא טעם דרבנן כמו כלים הבלועים שמשהים אותם. ושוב מצאתי בתשובת רבי' יוסף בר יצחק מקינון שמתירה בפירוש לאחר הפסח ורבי' יעקב עצמו שלא רצה להורות חמץ בפסח בנו היה משהה אותו עד אחר הפסח כן כתבו בשמו ועיקר נ"ל. שמעתי אומרים על רבי' יצחק בר אברהם שהיה רגיל בפרוסה אחת לשהות מלשורפה עד תחילת שבע כדי לקיים ביעור דאורייתא כרבי' שלמה שפירש דשעת ביעורו היינו שבע [וברך] על אותה הפרוסה על ביעור חמץ ופליאה היא איך היה סומך על השעות לעמוד בספק תשביתו מתחילת [שבע] ואמר טעם שלא לברך על הביעור משום שאינו כ"א מדרבנן כשבטלו ואע"פ שמברכין על נר חנוכה ומקרא מגילה כאן אין מצוה אלא להרים מכשול מדרך:

נפי ופטילי ויורה דאשתמושי בהו חמירא צריך לגעלינהו ולנחינהו בגו רבה זעירא. ולרבא ליעביד גדנפא ולירתחיה. בנורא. כולם מיני כלים שמשתמשים בהם חמץ. לגעלינהו פי' הגעלה פליטה שפולט האיסור. ומשפט הגעלה היא בכלי שמחזיק ס' כנגד כלי הנגעל בתוכו שאל"כ המים נאסרים וחוזרים ואוסרים כלי הנגעל שא"א יכול לומר שכל זמן שהמים רותחים אינו פולט שא"כ איך הוא נגעל ועוד נראה לעינים שהשמנונית נכרת בקדירה קודם שתרתיח מפני פליטת השמן שבקדירה וכלי מדין הגדולים שלא מצאו כלים שמחזיקים ס' השהום עד שלא היו בני יומן דאז היו נותנים טעם לפגם ואע"ג דנטל"פ נמי אסור לכתחילה היינו להשתמש בכלי שאב"י אבל המים שקיבלו מתחילת בליעתן פגם זה ודאי היתר גמור ואפי' בכלי כשר מותר להגעיל ואפי' בפחות מס' וכ"ש בכלי אסור שאב"י אמנם בערב הפסח קודם ד' שעות אין לחוש שהכל היתר ואיכא כמה נותנים טעם החמץ בכלי והכלי במים והמים במתכת והוי כדגים שעלו בקערה שמותר לאכלם בכותח משום נ"ט בר נ"ט ואפילו נתבשלו בקערה של בשר התירו רבותי אפי' למאן דאסר בנתבשלו היינו בנצלו אבל במים לא ואני ראיתי בבית א"מ שרבי' ברוך הורה ועשה מעשה להגעיל כלים ב"י בע"פ קודם ד' שעות. ולרבא ליעבד גדנפא. פי' לכלי גדול יעשה שפה לפיו מטיט כדי שילכו המים בכל הכלי והעולם נהגו לנענע במקל המים עד

שהולכים על גדותי הכלי ולסלקם מתוך הרתיחה ואח"כ שופכין מים צוננים על הכלי הנגעל ולא מפני תקנת הכלי שאלו נבלע ממים האסורין מים הצוננים לא היו מפליטים אלא משום דקיי"ל כרבנן דאמרי מריקה בחמין ושטיפ' בצונן ואמרי' פרק דם חטאת מידי דהוה אגעולי (מים) [עכו"ם] וה"ה דמדמינן געולי עכו"ם לקדשים ויש שמחמירין לשפוך אותם מים שהגעילו בהם מפני שהם מטונפים מן הפליטות ורבים מקילים אחרי שמשליכים ממנה המים מרותחים נגעלה וכן מנהג רוב העולם וכן דעת רבי' שלמה. ואם באתה להחמיר מפני הטינוף א"כ איך נגעלו הכלים האחרונים כשנגעלו בהם כלים הרבה. וקופיץ וכסוי קדירה וקערות של עץ וכוסות של עץ כולם בהגעלה מיהו כוסות של כסף אע"פ ששורין בהן פת ביין אין עיקר תשמישו במידי דמירתח וגם שכר אין רגילות לשתות בהן דהמגעילו יפה כחו. ואחר הגעלת הכלים אין צריכין טבילה ואין טבילה אלא בכלים הלקוחים מן העכו"ם ולא מפני איסור שהטבילה אינה מפקעת איסור ותדע שהכלים ישנים שליבנן האיסור נפקע ומפני שהם כחדשים צריכים טבילה [ובמכורין] הוא ולא בשאולין. והמושכנים מספקא לן אי משכנתא כזבינא ופסקו מקצת הגאונים להטביל בלא ברכה שהברכות אינן מעכבות וראיתי מורי רבי' ברוך שהורה ברבים שהכלי תלוי בדעת הישראל אם בדעתו שישארו חייב להטבילם וכ"כ בתשובת רבי' שלמה וי"ש יצא ידי שניהם ויטבילם עם כלי חדש ויברך על הודאי ויכלול אלו בברכה. ורחיים של פלפלין שגופו של עץ ובתוכם ברזל מתכות שלהם עיקר וצריכין טבילה ולא מיפטרי כמו כלי עץ וטוב להגעיל הכלי ברזל הישנים שמפתתין בתוכן פת לבן. ולא הצריכו טבילה אלא בכלים חדשים אבל כלים ישנים שהיו בלועים מאיסור והוגעלו חלילה מלהצריכם טבילה שהרי בתורה כשהזכיר הגעלה לא הזכיר טבילה אצלו וכן השיב ה"ר יוסף מקינון והביא עוד ראיה מירושלמי שנותן שם טעם הטבילה מפני שיצאו מטומאת עכו"ם ובאו לקדושת ישראל. ואפי' בניעול קדשים לא בעינן רק מריקה ושטיפה. וכלי זכוכית ככלי מתכות לענין שצריכין טבילה כדאיתא פרק בתרא דע"ז ומכאן נ"ל להביא ראיה שאם נשתמש בהם איסור חם שדי להם בהגעלה ואף על גב דמסקינן פ"ק דשבת לעולם לכלי חרס דמו ה"מ לענין טומאה אבל לענין הגעלה יש ללמוד מכלי מתכות שאנו מדמים להם אותם לענין טבילה דטהרה מטהרה עדיפא ליה כדאמר פ"ק דקדושין.

סכיני דאשתמש בהו חמירא לאפרוחין. אי אפשר לעשותן חדשים הן משובחין. ואי לא מגעילן ברותחין. ובכלי ראשון הן מצוחצחין. ועץ פרור מגעילן ברותחין. פי' הסכיני שנשתמשו בהם חמץ בחמין ותרגום של בגדיך חמים וגו' הוא לבושך אפרוחין אם יכול

לעשותן חדשים או כעין חדשים שהיה עושה רב אשי קתייהו בטינא ופרזלייהו בנורא זה טוב ואם לאו די להם בהגעלה ברותחין לפי שבלעו היתר כל השנה כולה ולא דמו לשפודים ואסכלאות שצריכין ליבון לפי שבלועים מאיסור כדאמרי' פרק בתרא דע"ז והגעלתם בכ"ר שפעמים רבות תוחבים אותם בתוך הקדרה להוציא הבשר וכן הקערות שלנו. ועץ הפרור הוא הכף. וקודם הגעלתם צריכים לנקותם כדי שלא יהא הטיט מעכב מליכנס בהם המים כשהם רותחין והסכין משחיזו תחילה כדי להעביר מעליו הטיט והחלודה אבל כוסות הצריכים טבילה אין תשמישן אלא ע"י עירוי ותתאה גבר ואין האיסור הולך בהם רק כדי קליפה רב להם לערות מים רותחים עליהם דכבכ"פ וראיה מנעוה ארתחו והתם ע"י עירוי הוא:

ענדו אגני וקציעי דקוניא ופחרא. אע"ג דפליטי שפיר לאשתמושי בהו אסורא. ואע"ג דרויחן ואיכא למימר דשליט בהו אוירא. אפ"ה קיימא איסורא. ענדו כלומר עיינו או מלשון אענדנו עטרות ולפי שהיה צריך לע' תפס לשון זה פי' עשו ענידה לדין זה. אגני היא עריבה שקורין מיי"ט בלע"ז ורגילין ללוש בה ובלועה ביותר ואסורה להשתמש בה בפסח פן ישאר בה כזית במקום אחד או אפי' בפחות במקום שאין עשוי לחזק דמסיק תלמודא דסמי קילתא מקמי חמירתא והלכך טוב לגוררה היטב או לתתה לנכרי ולחזור ולקנותה לאחר הפסח והמקילים סומכים על הביטול. קציעי דקוניא מוזכר בכמה מקומות לשון קוניא ופי' רבי' שלמה פלומיר בלע"ז לשון אשכנז גלייז"א קרוי"ך פסק בתשובותיו דאע"ג שאין נותנין אלא מגבן צריכין טבילה והעם לא נהגו כן ופי' רבי' יעקב שהוא כלי חרס מצופה מבחוץ בזכוכית וזכוכית תחילת ברייתו מן החול ולפי שאין מבשלין אותו יפה ומעורב בו החול לפיכך מדייבי ופלטי כדאיתא פרק כל שעה בפסחים אבל כשהזכוכית לבדו אז מתבשל יפה ויוצא כל החול ומתבטל החול. על אשר כתבתי טוב לגררה היטב [או לתתה לנכרי] ולחזור ולקנותה אחר הפסח אמת כי העולם נוהגין כן ואעפ"כ צריך לדקדק בדבר כי כתוב (בתוספותיו) [בתוספתא] ישראל ועכו"ם שהיו באים בספינה והיה חמץ ביד ישראל הרי זה מוכרו לעכו"ם או נותנו לו במתנה וחוזר ולוקחו ממנו לאחר הפסח ובלבד שלא יערים אלא יתננו לו מתנה גמורה או ימכרנו מכירה גמורה רשאי הישראל לומר לעכו"ם עד שאתה לוקח במנה קח במאתים שמא אצטרך ואקחם ממך אחר פסח.

פחר קדירה אין צריך לפלחא. אבל משהי להו עד לבתר פסחא. וקערות מותרות כי שקיל מדודא עלייהו לאנחא. ובורמי דגללא שריין בהדחה. פחר זה חרס וזהו קדירות אין צריך לפלחא שבירה וקיי"ל אל ישברו כשמואל. לפלחא [כמו יפלח] כבדי. ומשתמ'

בהן אחר הפסח אין במינו ובין שאינו במינו דקיי"ל כר"ש דאמר חמץ אחר הפסח מותר ע"י תערובו' מכיון דלא עבר עליה בבל יראו' וב"י ועוד משעבר הפסח הופג טעמו בדופני הכלי ואין שייך לאסור כאן פגם לכתחילה מאחר שא"א לקדירות הללו אחר הפסח להיות שבח ועוד היה אומר מורינו ה"ר יעקב מפרובינ"ש שמאחר שאם לא היה משתמש בהן היו צריכים שבירה לדברי רב [הוה] דיעבד והביא ראיה מדאמר בפ"ב דע"ז דפריך תלמודא אמתניתין דאין מעמידין בהמה בפונדקאות של עכו"ם מההיא דלוקחים מהן בהמה לקרבן ומשני כאן דיעבד והא לכתחילה מצינו שאפי' לוקח לכתחילה מכיון שהבהמה כבר בבית העכו"ם זה נקרא דיעבד כ"ש שאין להטעין שבירה לקדיר' שנשתמש בה כבר. ודאי בפסח לא היה מועיל טעם פגם אחרי שהוא במשהו פחות ממשהו ליכא וכן שמעתי ממורי הרב ר' מנחם וכן נהגו כל גדולי דרום. ומכאן יש להקשות על מה שפסק מורי רבי' ברוך שהבשר שנמלח ולא נבדק המלח וכן דגים מלוחים כמו הריינ"ש ומקריינ"ש וכן חטה שנמצאת בתרנגולת בערב הפסח מאחר שבאות' שעה היה חמץ בששים ונתבטל שוב אינו חוזר וניעור מאחר שבפסח לא היתה לשם וכן חביות המתוקנות בעיסה בין הנסרים כדי לחברן והוקשה הרבה כגון מחודש או יותר אז מותר היין שטעם החמץ נתבטל קודם הפסח ובפסח כבר היה קשה וראיה מההיא דתנן במסכת כלאים צמר גמלים צמר רחלים צמר ארנבים שטרפן זה בזה אם רוב מן הגמלים מותר להביא פשתן לשם מצינו שאע"פ שכלאים במשהו שאפי' חוט אחד של פשתן בבגד גדול של צמר אוסר ואעפ"כ כיון שנתבטל צמר רחלים בשל גמלים ברוב אינו חוזר וניעור כשמוצא הפשתן ואע"פ שהיא היתר בהיתר וא"כ קשה אמאי אמר רב ישברו הרי נתבטל היתר בהיתר. וצריך לומר דמיירי בקדירה שנתבשל בה דייסא או פירורי עיסה שקורין גרימשי"לש בלועה כולה מחמץ ובכל קדירות יש לאסור מפני שרגילים לבשל בהם דייסא וא"ת א"כ מאי פריך ולשהינהו לבתר פסחא וליעבד בהו שלא במינם הא ליכא ס' לבטל. ומצאתי במכתב רבי' ברוך שפי' ונגעיל אותם כמה פעמים עד שלא ישאר מן הטעם כי אם מעט וכן נ"ל דבלא"ה קשה והא (בטלה) [בכולה] קדירה (ומשערינן) [משערינן] ואין מבטלין. איסור לא שייך כאן מאחרי שאינו צריך לאיסור המתבטל לאוכלו וליהנות ממנו כמו עצים שנשרו מן הדקל שמרבה עליהם עצים מוכנים שמשים מגוף האיסור אבל ודאי אם היה נותן עם חלב מעט הרבה שומן כדי לאכול הכל זה היה אסור ועוד פי' ה"ר יוסף פורת דכיון דאיכא הכא משהו ופגם אין לאסור כנ"ל כדי ליישב פסק מורי רבי' ברוך ותדע דאפי' (לא) תאמר היתר אינו בטל בהיתר מ"מ אחר ד' שעות שהיה היתר באיסור ליבטל וכבר השיב ר"ת לרב ידידיה

שאינו חוזר וניעור וגם רבי' שלמה התיר הבשר שלא נבדק מן המלח ורבי' יהודה התיר בפרי"ש אבל ודאי במקום שיש מלח גס שמכתתין אותו ושמיבשין אותו במחבת אז ודאי הוא אסור דבכולא מנא משערינן ויש כאן רוב טעם חמץ ובימי עלומי ראיתי הרבה מחמירים בדבר אבל מקרוב פשט ההיתר ברוב מקומות והמחמיר יפה כחו והמקיל לא הפסיד. ולפי דברי רבותי אם צלו בדיעבד בשפוד ישן בפסח יש להקל מפני שנתבטל כבר וכן עור אווז שנפשט ונמלח קודם פסח מאחר שלא ניתן במחבת אבל החטה או השעורה או אחד מחמשת המינין שנמצא בתרנגולת בפסח אסורה לפי שהחמץ בפסח במשהו ואע"פ דלענין טומאה אמרי' כדי שתפול לאור ותשרף דהוי עיכול בשל תורה הלך אחר המחמיר וריב"ב קאמר מעל"ע אי נמי לא ילפינן איסו' מטומאה. ואם לא נתבשלה החיטה בתרנגולת אך היא מלוחה נחלקו בדבר זה חכמי ישראל במאי"ן היו נוהגים לאיסור וכן רבי' יהודה והיו אומרים דכיון דבמשהו הוא אין לחלק ורבים נהגו לאיסור ואני שמעתי ממורי רבי' מנחם בשם בן רבי' יב"א שהיה אומר דאפי' באיסור משהו דבר שאינו מפעפע אינו הולך אלא עד כדי קליפה ופת חמה אינה מפעפעת וראיה מדתנן פרק דם חטאת רקיק שנגע ברקיק וחתיכה בחתיכה אינו אוסר אלא מה שבלע ובחולין פרק גיד הנשה אמר גבי מתני' דירך שנתבשל בה גיד הנשה אמר שמואל ל"ש אלא שנתבשל בה אבל נצלה בה קולף ואוכל עד שמגיע לגיד ושמואל אית ליה מין במינו במשהו ואע"פ כן קאמר קולף ואוכל ודוחק לומר דאליבא דתנא דמתני' קאמר דאית ליה דמין במינו בנותן טעם וגם ההיא דכיצד צולין משמע קצת בפלוגתא דרב ושמואל דהא לתוך צונן ואפי' מין במינו נחלקו ואע"ג דס"ל במשהו קאמר קולף וטעם יש בדבר שהרי משהו בחמץ כמו נ"ט בשאר איסורין ובמקום שאין טעם רק כדי קליפה למה נחמיר ולא דמי לפגם דמ"מ טעם יש ואפי' בפגם יש מקילין אבל שמעתי מרבותי שכל הקדמונים הושוו לאסור אבל בחיטה שאנו אוסרים בטעם מועט משום דשמא לא ילפינן איסור מטומאה יש לסמוך על רבי' יצחק בהפסד מרובה ובשמחת יו"ט ומורי הקדוש היה מורה בה להתיר וכן הוגד לי בשם ר' חיים כהן צדק וכ"כ רבי' ברוך אבל בצלי היה מחמיר מפני שהופכים את העוף בשפוד בשעת צלייה ומפעפע עד מאוד ואני לעצמי מחמיר אבל להשהותו עד אחר הפסח בכפיית כלי אין להחמיר וכ"כ רבי' שמואל בתוספת חולין אע"פ שבפסחים לא כ"כ וכן נמצא בתשובת רבי' שלמה ורבי' יוסף מקינון והחיטה ביו"ט טעונה כפית כלי ובחול המועד יקיימו בה מצות הבערה. מיהו במקום שאנו מוצאים החיטה שלימה בלא ביקוע התיר רבי' אליהו משום דקיי"ל לא נתבקעו מותרות ואע"פ שי"א דלא נתבקעו ממש אלא כל שאילו מניחה על פי אביב

של קלאים והן מתבקעות ובזה אין אנו בקיאין מ"מ הוי ספיקא דרבנן ולקולא דאיסור משהו אינו אלא מדרבנן. והקשה רבי' יצחק ע"ז דספק מוכן אסור אע"ג דהוי ספיקא דרבנן כיון שיש לו אחר יו"ט מתירים אזלינן לחומרא ולי אינה נראה קשיא דלא שייך הכא דשיל"מ דהמאכל מתקלקל לשהות כמו שתירץ רבי' יעקב וגם בשם רבי' חיים שמעתי בדבר החוזר לאיסורו מאליו כמו חמץ שחוזר לשנה הבאה לאיסורו לא שייך דשיל"מ וכל שכן דבר שאין בעין כ"א טעם בעלמא אלא הא קשיא דספיקא דרבנן לא הוי בדבר שי"ל שורש מן התורה וכן קבלתי בשם רבי' חיים וראיה מההיא טבעת של ע"ז שנתערבה במאה שנפלה לים הגדול אחת מהן רב דשרי כר' אלעזר אבל לדידן אסור ואמאי הא הוי ספיקא דרבנן וכן פי' רשב"ם גבי אין מבטלין איסור לכתחילה דבדרבנן מבטלינן היינו בדבר (שיש) [שאין] לו שורש מן התורה וראיה לדבריו מפ' הערל גבי עיגול בעגולין דעולה אי אמרת בתרומה בזה"ז דרבנן אבל אי אמרת דאורייתא אפי' תרומת תאנים דרבנן אינה עולה מיהו לפי המסקנא נ"ל דברי החסיד קרובנו זצ"ל נכונים ולא מטעמיה אלא משום דלכאורה נ"ל דהלכה כשמואל דאמר נתבקעו ממש דעביד שמואל עובדא כשמעתיה ומעשה רב מצינו שמקיל בתלמודא להתיר. ואפי' במקום הדלקת נר בשבת דאיסור סקילה דשמא יטה פריך תלמודא מרשב"ג משום דמעשה רב כ"ש בדבר שיש גדולים שמורים להתיר בלא"ה. ועוד נ"ל שמצאתי בשכב"ר ברב אלפס דאפי' מר עוקבא לא קאמר אלא למיכליה דהוי חמץ דאורייתא אכל בגו תבשילא לא וכדי הוא לסמוך ואעפ"כ מפני המנהג אני מושך יד מן ההיתר והמקיל שלא להפסיד שמחת סעודת יו"ט לא הפסיד. וכן הקטנית מנהג להחמיר שלא לאכלם כ"א כשנתבשלו במים רותחים ואחר שמעתי כי מורי רבינו יהודה בעצמו היה אוכלם ואחריו נהגו רבים להקל וח"ו כי לא באת תקלה על ידם. ובשאלתות דרב אחאי מצאתי כתוב בסוף הלכות פסח וכל מיני קטנית מותר לבשל בין בפסח בין בשאר ימים טובים ועוד הוסיף רבי' משה בר' מיימון לכתוב בספרו שאם שרו במים כל היום אינו מחמיץ שאינו בא לידי חימוץ אלא לידי סרחון ואף כי בעיני הדברים נכונים והמנהג שנהגו אבותינו מחמת טעות ואין במו משום דברים המותרים אין להקל בהם לפני האוסרים ואפי' בצנעה טוב לימנע ולאסור. (כי לעיל) על חטה שנמצאת בתרנגולת ונמלחה י"א דמליח שמלחוהו כדי לקדירה הוי כמו בישול ואומרי' כך בשם רבי' שמואל ורבי' יהודה נאמן בידינו שהרי שיעור מליחה לקדירה כשיעור לצליה ואין לחלק.

וקערות מותרות כי שקיל מדודא עלייהו. לפי דעתי הפייט תפס לשון ה"ג שכתבו דקערות שתשמישן בכלי שני כי שקיל מדודא ויהיב עלייהו שפיר דמי וכבר פרשתי

שצריכין כלי ראשון לפי ששואבין בהן מן המחבות גדולות וגם מכסין בהם פעמי' רבות הקדירה ואין זה כדברי ה"ג ועוד ק"ל דסתם קערות הם של חרס כדאמר פ' כירה וכן בפ' כל שעה גבי זה וזה גורם קאמר קערות כוסות וצלוחיות אסורות ונ"ל דהכי פירושא כי שקיל מדורא ברי"ש דקיי"ל דאפי' קדרות אי הוי היסיקן מבפנים היו מותרות ומפני שהסיקן מבחוץ חיישינן אי עביד להו היסק מבפנים חייס עלייהו והקערות של חרס הן חלולות ורחבות והסיקן מבפנים כמו מבחוץ וליכא חייס' עלייהו וגבי בוכיא נמי פ' כל שעה אמרינן אי מלייה גומרי שפיר דמי וה"ה נמי לקערות וכ"ש הוא וזחו הפירוש כי שקיל מדורא האש ונותן על הקערות של חרס טוב.

ובורמי דגללי שריין בהדחה. הם כלי אבן גלל וסגי בהדח' ופליא' היא להתירו בהדחה ונ"ל שהפייט תפס הדחה מפני החרוז שלו וגם בתוספתא דזבחים מצינו וכלי אבנים אין צריכין מריקה ושטיפה אלא מדיחן היינו מגעילן כמו קדשים קלים דאר"ש אין טעונין מריקה ושטיפה אלא מדיחן שנותן טעם. מדקאמר שנותן טעם א"כ היינו הגעלה וממריקה ושטיפה דצונן ממעט להו דהיינו לאחר הגעלה וכך הפירוש גבי כלי האבנים ובתוספתא דע"ז פרק בתרא שונה מדיחן בחמין. והמדוכות של עכו"ם צריכין הגעלה לפי ששופכים שם לפעמים שמנונית נבילה עם השומן והפלפלין שהם חריפין. והעולם נהגו שלא להגעיל כלי שיש בו טלאי ולא שמעתי טעם ואולי הטעם מפני שבולע שם ואינו יכול לפלוט כ"א מעט מעט ואין כאן כבכ"פ שהבליעה היתה בכמה פעמים שנשתמשו בו איסור ובנחת יכול לבלוע אף במקום הטלאי אבל לפלוט ע"י הגעלה שאינה כ"א לשעה אחת יש לירא שמא לא יכנסו המים הרותחין היטב ולא יפלוט.

צעי דמשהו בהו חמירא בשאר יומי כבית שאור שחמוצו קשה דמי. ואי אקראי אותביה ולא אישהי עמו לאשתמושי בהו שפיר דמי. זה לשון התלמוד כל הכלים שנשתמשו בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה חוץ מבית שאור וכן לשון ה"ג במנא דלא עביד להכי וכן כל דבר שמשתמשין בו דבר חזק כגון שומין או פלפלין אסור להשתמש בו מצה ומכאן כוונו בכמה מקומות להחמיר במדוכות בפסח אפילו בהגעלה ואין מיכן ראיה דדילמא הכי קאמר אסורין אם לא בהגעלה וכן פירש בערוך. ור' יעקב לעת זקנתו אסרם ואעפ"כ התיר מדוכות העכו"ם בשאר ימות השנה בהגעלה ופליאה היא כי הפך נראה כי בחמץ אין משימין בו אלא מעט ואינו עולה לדבר גדול וה"ר יהודה בן ה"ר יום טוב פירש ההיא דהכא ללוש בהן מצה שכח החריף מחמץ העיסה וכן מצינו בשלהי כל שעה שהחרוסת מחמיץ העיסה אבל לא לשאר תשמישים וסגי בהגעלה וה"ר שמשון בר' יונה כתב בסדר שלו שהמדוכים אסורים וה"ר יעקב בר שמשון הגיה ופכין ונראים

דברי המתירים ובפלייי"שא בפני זקני עולם היו נוהגים היתר ובפני שלשה רבותי וגדולים רבים ובדרום היו כולם נוהגים היתר והמחמיר לקנו' חדש או לקלוף יפה כחו וכן אני נוהג במקום שאין חדש מצוי וכן שמעתי מרבינו יהודה אע"פ שהיה מקיל לאחרים.

קיטוף ביין ושמן עבידין מלמילש בהון בלילי קמאי קפדין. ואמהן דלא טבילן ועבדין דלא למילש בהו הוא הדין. קיטוף הוא טיחה על המצה ותופס הפייט כר"א ור' יהושע שאכלו [מצה] שנילושה בדבש מעשה רב או שמא ס"ל כתנא דאמ' אע"פ שאין לשין בו מקטפין בו ובלישה ס"ל כת"ק דאמר אם לש תשרף מיד ואע"ג דמי פירות אין מחמיצין (היינו) [הכא] כשמערב בהן מים וכן פיר' בה"ג ובמגילת סתרים ומביאין ראיה מירו' דאמר וכולהו ע"י מוי גם בע"ז בתוספת' תפוח שריסקו ונתנו לתוך העיסה ה"ז אסורה והכא גרס ר' יוסי מתיר ומסיק במחמץ במימיו ולא במחמץ בגופו והכי איתא בפ' כל שעה בסופו דאמר התם לא ליחרוך אינש תרתין שובלי ומסיק (אלמא) [אלא] אמר רבא מי פירות נינהו וכן פי' רבי' יעקב אמנם רבי' שלמה פירש אין מחמיצין חמץ גמור אבל חמץ נוקשה הוי ובירו' משמע קצת כדבריו דקאמר רב שמואל בר יצחק [היה] לו יין (תופס) [קוסס] יהב בגוויה שעדין בגין (ממע) [דיחמע] א"ל רב צריך אתה לבער ושמא נתן בו מים וגם נוכל לומר דסבירא לן כסהדותא דרבי עקיבה דמעשה רב מיהו נילושה בבצים נהגו כל רבותי לאסור ואפילו ביום אחרון דשמא לא מקרו מי פירות אלא מיין ושמן ודבש ותדע שהרי העיסה תפוחה ובימי עלומי ראיתי בנ"א נוהגים היתר בדבר ביום אחרון אך רבי' דוד צוה להשליכה במים וכן רבי' יהודה וכן מורי רבי' מנחם היה אוסרה והדבש שהוא מתמרים או אפי' מגוף דבורים אף ע"פ שממצות אותו מגופם הוי מי פירות כדאמר פ' בתרא (דסוכה) אשר תעשינה הדבורים ומתרגם רב יוסף כמה דנתזן דבורייתא ושטין ברום עלמא ומייתי דובשא מעשבי טוריא וכיון שבא מן הפרח הוי לה מי פירות ויש מחמירים על משקה הדבש שמתקן ישראל בביתו כגון [מע"ד] ואומרי' שמתקני' הדבש כקמח והיו מצריכין אפי' לבער כדאמר רב יצחק בר שמואל הו"ל דבש מזויף בסלת א"ל רב צרי' אתה לבע' ומעמידין ההיא דעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש בדבש שנלקט מן הדבורים וכן היה מורי ה"ד מנחם אוסרם ואפי' לפירוש רבי' יעקב שמפרש אלו עוברין מן השלחן מ"מ מדרבנן אסור לשהות גזירה דילמא אתי למיכל מינייהו ורבים נוהגים בו היתר וכן נראה ודבש בתמ' קאמר וכן נראה מדקאמר הוה ליה דבש מזויף בסולת משמע דסתמיה דדבש לאו בסול' ובדרום אחרי פטירתו של ר' היו נוהגי' כולם היתר לעשות משקה דבש אך יש שהיו מחמירים לקנותו בחביות גדולות שאז בוודאי לא היו מתקנים אותו בסולת עד שהיו משימין בקנקנים קטנים וטוב

להחמיר וכן התאנים מחמירים רבים ויש מן הגאונים שמקילים וגם משימים אותם בחרוסת. והכלים שנשתמשו בהם חמין ע"י תערובות יש להם תקנה בעירוי ג' ימים כדאמר בירושלמי הני גרבייא דכותחא ימלא אותם ג' ימים מים מעת לעת.

בלילי קמאי קפדין. היינו למצות של מצוה דבעינן לחם עוני כדאמר יומא קמא לא תלושו לי בדובשא.

ואמהן. פי' עבדים כנענים ושפחות שלא טבלו ולא נכנסו לקדושת ישראל אין להם ללוש מצות של מצוה ולא לשאוב המים דאין זה שימור לשם מצה כדאמרי' בעלמא נכרי אדעתא דנפשיה קא עביד.

רקיקי מצות עושין זכר לעיגון. וצריך לשומרן מחמץ כהגון. וחש"ו אין לשין דילמא ישגון. ואע"ג דאפייה ישראל בר דיעה לא ינהגון. רקיקי מצות שאין עושין פת עבה בפסח יותר מטפח (וטפח) מפני החימוץ וה"ה בשאר ימים טובים מפני הטורח. ולשמן צריך לשומרן דאמ' רחמנא ושמרתם את המצו' שיהא שימו' לשם מצה. וגם על חמץ מחמירי' שלא לאפותה עד לאחר הביעור דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו ואתקש מצה לפסח דבפסח כתיב האי קרא דעל מצות ומרורים ובפסח כתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי וה"ה למצה. וקשה בתוספתא קאמר י"ד שחל להיות בשבת מבערין הכל מלפני השבת וקאמר ואופה מצתו בערב וכן שמעתי באשכנז מחמירים בדבר ובדרום לא היו מקפידים כלל רק היחידים משום הידור מצוה. ומורי חמי ה"ר אברהם בן רבי' ר' חיים היה אומר דאין לחוש דלא אתקש אלא לענין אכילה ולא לענין עשייה ולא לשאר ענינים ותדע דהא אמרי' המוציא (חמץ) [בשר] של פסח מחבור' לחבור' לא יצא ידי חובתו ודין זה אינו במצה אלא לאו לכל מילי אתקש ועוד ראיה פשוטה מחלות תודה ורקיקי נזיר דאמר לקחם בשוק יוצא בהם ואע"פ שנעשו על חמץ ויוצא בהן משמע לכתחילה. ואפי' תדחה לומר דאיירי בדיעבד מ"מ ראיה היא [דהא] חמץ שנשחט עליו הפסח הפסח פסול. ועוד הביא רבי' יצחק בר' אברהם ראיה מירושלמי דגרסי' התם סוכה ישנה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין א"ר מנא כי היכי דפליגי בסוכה ישנה פליגי נמי במצה ישנה ור' בון אמר במצה כ"ע לא פליגי להיתר דתני התם ואופה מצתו כדי לאכול למחר והיינו לאכול בשבת ג' סעודות כמו שאבאר (בע"ש) [בע"ה]. ואעפ"כ אני מחמיר לעצמי רק בשעת הדחק משאר מצות ואע"פ שהדבר פשוט להיתר.

זכר לעיגון. שאכלו לחם עוני וחש"ו [אין לשין דילמא ישגון. אע"ג דאפייה ישראל] לא ינהגון דלא ידעי למיעבד שימור כדבעי ואע"פ שעיקר השימור מן האפיה וישראל חכם אופה ואעפ"כ בשעת לישה כמו כן צריך שימור גדול והא פשיטא דעיקר השימור בשעת

הלישה. וראיתי בשכ"בר בשם הקדוש רבי' יעקב דאורליינש באפיה ישראל לא ינהגון. היה מפרש אע"ג דלגבי גט מועיל ולגבי שחיטה דיעבד מ"מ לכתחילה החמירו משום חומרא דחמץ ועוד שנוהגין לעשות חמץ ולא ישימו על לבם ליזהר. ואעפ"כ חכם גדול בדרום הגיד לי שזה לשון ה"ג דאפייה. לא נהירא לי: ובליש' המצות רבו מנהגים ומדינות חלוקות ולכאורה היו נוהגין בימי חכמי' כמונו מדאמר היא מקטפת וחבירתה לשה כו' ואמרי' נמי כ"ז שעסוקות בבצק אינו מחמיץ ופליאה היא איך מניחין אותם כל כך זמן רב ויפה כח מי שיכול ללוש אחת ולהשליך בתנור וגם ללוש קצת רחוק מן התנור מפני הבל התנור. וגם אני משתומם מנעורי על העושים בסריקים בציורין דרך אומנות שהרי חכמים אסרו כולם ואפי' לעשותה בדפוס לקובעה כיון פן יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי ביתוס מותרין. וגם בכמה מקומות בשכב"ר היו נוהגים למלוח המים למען יתנו טעם למצות וההיא דהא במשחא ובמלחא יש להטותה לב' צדדין אך בארצינו היו משימין מלח בפת כדי לנפח. ובכל צרפת נוהגים איסור גדול בדבר וכן היו נוהגים במדינתנו. ותשובת גאוני לותיר ראיתי שכל האוכל מצה מלוחה כאלו אכל חמץ בפסח ומביאים ראיה דאפי' בכותל מוסיף הבל כדאמ' מרחיקין את המלח מן הכותל בלא יחפור וכן לגבי הטמנה מצינו שמוסיף הבל כדאמר אין טומנין במלח כ"ש בעיסה גם בלשון חכמים גבי עורות מצינו מצה דלא מליח בגיטין פ"ב ובשבת פ' המוציא ואין להקל. והמצות צריכות שיהיו אפויות יפה ואם לאו ישרפו מיד והשיעור כדי שפורסה ואין חוטין נמשכין ממנה וכן לחמי תודה וכן פסק רבי' יצב"א דקרימת פנים דאמר לענין ערב שבת ולא הפת ע"ג גחלים אלא בכדי שיקרמו פניה בתנור היינו בכי האי שיעור' תדע דאמר וכן לענין לחמי תודה פ' כ"ש ואמרי' הלחם אינו קדוש עד שיקרמו פניו בתנור מצינו דקרימת פנים היינו האי שיעורא. ועל כלי חרס וכן על גבי קרקע מותר לאפות. ומצות עבות יותר מטפח אסורין וכן מצינו בלחם הפנים דעוביו טפח ואעפ"כ יש לומר כי לא החמירו חכמים אך לכתחילה ואפי' בפחו' מטפח יש ליזהר כמו שאמרו חכמים אם אמרו בפת עמילה וכו' ומסיק מאי פת עבה פת מרוב' וכן בכמה מדינו' נוהגים במצות עמילו' בכלי וחמותי ז"ל אמרה לי בשם מורי חמי ה"ר אברהם בן רבי' חיים שהיה נוהג איסו' בדבר מפני שא"א ליזהר אם לא ישתייר בין עמילה לעמיל' מעט עיסה ומחמיץ בשהייה ואם התירו בלחם הפנים היינו מפני שהכהנים זריזים הם כדאמר גבי פושרים ועוד גבי עמילה דאמר תלמודא לא הוי בכלי אלא ביד כדאמרי' שף אחת בועט שתים שף שתים בועט שלש. ושיפה ביד ובעיטה באגרוף:

שנו שאין לשין בבת אחת למעלה. מחמשת רבעים קמח וכן לחלה. והעומר מוכיח לה. והאשה לא תלוש אלא במים שלנו הלילה. פי' אין לשין יותר מחמשת רבעים קמח פן יבוא לידי חימוץ כשהלישה מרובה כדאמר הני נשי דידן נהוג למילש קפוזא בפיסחא ואע"ג דמפקע להו מחלה יכול לצרפם על ידי סל כדרבי אליעזר דאמר אף האופה ונותן בסל הסל מצרפן לחלה ואפי' אם לא לש רק מידה אחת יכול מעתה לבוא לידי חיוב חלה ומנהג לתתם אחר אפייה או בסל או אפי' על גבי טבלא שיש לה לבזבזין גבוהים יותר מן המצות ובוצעים אחת מהם לפטור כל המצות דלפטור מאחת על כולם לפי ת"ק דפליג אדר' אליעזר בצירוף סל מודה כדאמרי' כל שמקפיד +שאינו מקפיד+ על תערובתו הכלי מצרף ואם נוגע המעט שקורא חלה אל שאר המצות טוב. וטוב שלא להפרישה כשהלחם חם יותר מדאי פן תגע חלה חמה אחר הפרשתה בשאר המצות ויהיו טבולות לחלה אחרי שהיד סולדת בהן. אחר הפרשת' ישרפנה אם הפרישה בחול אך אם לש ביום טוב ורוצה להפריש חלה מפריש ומברך עליה להפריש תרומה שהכתוב קוראה תרומה דכתיב חלה תרימו תרומה ואינו שורפה דאין שורפין קדשים ביום טוב ולא תרומה שנטמאת אך המשפט לאפותה תחילה ואחר כך להפריש לפי שכל חלות טומאות ארץ העמים והאפיה תהיה שלא לצורך שאסור לאכלה ולהניח העיסה אי אפשר פן תחמיץ א"כ צריך לאפות תחילה ואח"כ לקרות שם ואם יש שם כהן קטן שראוי לאוכלה או כהן גדול שיבטלנה ברוב כדרבה שהיה כהן שבא מעלי והיה מבטלה ברוב אבל מצות עשויות האפויות מערב יו"ט שיכול להפריש מעיו"ט בזה אמרו חכמי' אין מגביהין תרומו' ומעשרות ביו"ט ואם שכח מעיו"ט ולא הפריש אין לסמוך על שירי המצות להיות אוכל והולך ואח"כ מפריש כדין תרומה בח"ל דאם היתה כל העיסה שנילושה יחד אז היה מותר דלא בעי' מוקף בתרומ' חלה אך מצות הנילושות כל אחת לבדה חל החיוב מאותה שעה אין להם דין זה וצריך לאפות מידה אחת ובשעת הפרשתה יפריש בשביל כולם ותפטור האחרות בצירוף הסל. ויש אוסרי' משום דהוי מתקן ביו"ט. ומורי אומר דאיסו' הפרשה אינו רק מדרבנן כדתנן אלו הן משום שבות. ובגלגל ביו"ט הקילו חכמים ואפי' גלגל מעיו"ט שרי (רבא) [רבה] וכל האיסו' אינו רק משום קנס שקנסוהו שהיה לו לתקן מעיו"ט וא"כ במקום שנתקן מאליו ואין נראה כמתקן אע"פ שמפרישה עם אחרות אין לקנוס ולא דמי לשוחט בהמה וחיה ועוף דאסור לכסותה בשאין יכול לכסותו בדקירה אח' לפי שנתערב בדם בהמה שאין טעון כסוי והוי כטורח שלא לצורך אבל כאן דצריך לפת חמה ואין מתעסק כלל במצות אם מתכוין בלבו (שיפסדו) [שיפטרו] מהני ודמי ליכול לכסותו בדקירה אחת ואע"פ

שדם הבהמה נכסה אחרי שנתכסה עם דם החיה אין בכך כלום. ואם באת לחלק מפני שאינו מתוקן בכיסוי אבל כאן שאר מצות דיש כאן חשש תיקון לא צא ולמד ממים שמשיקים לטהר ואפי' כלי מטבילין ע"ג מימיו לטהרו ביו"ט כדרבנן דרבי' נינהו אע"פ שעושין מעשה בגוף הכלי התירו חכמים אגב דבר אחר וכן נדה ואין לה בגדים מערמת וטובלת בבגדיה מתוך שלא התרתה לה אלא ע"י מלבוש זכורה היא וכ"ש ההפרשה שיש להתירה אפי' בגלגל מעיו"ט ואין עושין בהם שום מעשה כי אם מחשבה אגב מצה המחוייב' שאין לפקפק. חמשת רבעים במדות גדולות משבאו לציפורי וכרבנן דרבי יוסי דלא בעוועד והם חמשה לוגין. והם בצי' כמנין חלה זה לפי מידה מדבריו'. והעומר מוכיח לה. דהעומר הוא עשירית האיפה ואיפה ג' סאין וסאה ו' קבין וקב ד' לוגין ולוג ו' בצים הרי שבאיפה ע"ב (בצים) [לוגים] קח עשירית מע' לוגין הם ז' לוגין ונשארו עוד ב' לוגים הם י"ב בצים עישור י"ב ביצים ביצה אחת וב' בצים הנותרים י' חומשין עישור שלהם חומש ביצה ובאותה מדה אנו מודדים. אך משבאו לירושלים הוסיפו שתות והכניסו ששה בחמשה באו לציפורי הוסיפו שתות והעומר נקרא לחם דכתיב לקטו לחם משנה וילפינן לחם הדיוט מלחם גבוה דכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ וכיצד מודד מכניס מ"ג בצים שהן כמנין חלה דבשביל חומש לא דק דיש בצים גדולים וגם כשמודד הקמח שהוא דבר יבש. ומשימין בכלי מלא מים על כל גדותיו מים הנשפכין חוץ זו המידה וכן שנינו בתוספתא נזיר ששתה מכל משקין האסורין לו מתרין בו ואם שתה חייב על כל אחת ואחת וכמה שיעורו כזית וכולם מצטרפין לכזית יין והחומץ כיוצא בהן וכיצד יעשה מביא כזית אגורי ונותן לתוך כוס מלא מים ואם [שתה] כיוצא כמה שיפול מאליו חייב ואם לאו פטור. אגורי שם מקום ויש מפרשים ששמנו אגור בתוכו ויפלוט יותר:

והאשה לא תלוש אלא במים שלנו הלילה מפני שניסן ימות הגשמים לענין הילוך החמה עד התקופה והחמה מהלכת בשיפולי רקיע ונמצאו מעיינות רותחים וחשו חכמים לכמה עיירות שאין להם אך מימי מעיינות ואמרו שילינו בלילה למען יצטננו עד יום המחרת. ושיטה זאת [רחוקה] מדעת שכמה פעמים נופלת תקופת ניסן קודם ארבעה עשר ונמשך ניסן אחר ימות החמה יותר מאחר ימות הגשמים וגם קשה לומר שעשו תקנה בשביל המעיינות. ור' חיים כהן פי' משום דאמרי' פ' מי שהיה טמא חכמי אומות העולם אומרי' בלילה חמה מהלכת מתחת לארץ על התהום ומחממת המעיינות ובזה דברי' נראי' שהרי ביום מעיינות צוננים ובלילה רותחים לפיכך מלינן עד הבקר ומצטננין בעמוד השחר והן צוננין יפה. הלכך אסור לעשות מצות קודם עמוד השחר אם נשאבו

באותה לילה ואע"פ שמעיינות צוננים ביום אין להתיר מים בלא לינה אבל לשאוב ביום ולהלין בלילה יש שאסרו המצות אפילו בדיעבד ושיבוש הוא שהרי ביום צוננין אפילו יחשבום בלילה רותחים ולפי' רבינו שלמה אין חילוק בין שאיבת יום לשאיבת לילה ובה"ג כתב מצוה למימלי ביני שמשי וכוכבי כדי שירד עליהם הטל ויצטננו יפה. אך דיעבד אין לחוש אם אפו מצות בדיעבד במים שלא לנו נראה להיתר דבעברה ולשה לא איפסיק לא איסור ולא היתר ורב אשי דאמר אטו כולהי בחדא מחתא מחיתא הוה לא אמר רק משום קנס ובשל סופרים הלך אחר המיקל. גם פי' רבי' שלמה דרב אשי לא קאי רק אחמין דחמי חמה ולישנא דתלמודא משמע דמפסיק דרשה דרבא בין מים שלנו ובעיא דעברה ולשה. ועוד דלא דמי לבציקות של עכו"ם דהתם לא פשעה אבל הכא פשעה ויש לקונסה. בסברא זו לא נפסיד. ועוד פפונאי שלא היה להם מים שלנו מה עשו באותו פסח:

תמימים שנו במשנה המהוללה. במשנה ששנינו מי תשמישו של נחתום ישפכו ותניא שופכן במקום מדרון ואין שופכין במקום אישבורן דילמא יקוו המים במקו' אחד ויחמיצו כדאמרן בתלמוד היכא דנפישי וקוו (לעיל) [ואפילו לפי'] ר"ת שפירש דחמץ נוקשה ומעורב אינו בבל יראה מ"מ מדרבנן אסור גם יש לחוש פן ילוש בהן עיסה ומי תשמישו היינו מים שרוחץ בהן ידיו אחר שלש עסתו ומן הבצק דבוק בהן הלכך נהגו לרחוץ ידיהם והכלים שלשו בהם ולהשליך המים במקום מדרון שלא יתאספו יחד: יין כי יתאדם. בערבי פסחים מפיק מקרא דמצוה לחזור אחר יין אדום דכתיב אל תרא יין כי יתאדם פי' אל תחמדנו כמו ראיתי אבותיכם ומדאצטריך קרא ליזהר עליו מכלל דמעלי ולפי הפשט אל תרא אל תבזה כמו אל תראוני שאני שחרחורת וגו' וגם יין אדום זכר לדבר שהיה פרעה שוחט תינוקות כשנצטרע ועוד זכר לדם פסח ודם מילה קונדיטון. פי' מבושל והוא לשון ירושלמי בשקלים מכאן שמברכין על יין מבושל כך פירש התם והטעם משום דאשתני לעילויא דתניא במסכת תרומות אין מבשלין יין של תרומה מפני שממעטו ר' יהודה מתיר מפני שמשביחו ואפילו רבנן דחיישי היינו מפני שממעטו אבל בהא מודו שמשביחו וכל דאשתני לעילויא מברכין עליו בורא פה"ג והא דפסול לנסכים היינו משום דדרשי' זבח ונסכים מה זבח דלא אשתני אף נסכים ומבושל הרי נשתנה אע"ג דאשתני לעילויא. ויין שריחו רע מברך עליו בורא פרי הגפן וריחיה חלא וטעמיה חמרא דהלכה כר' יוחנן דאמוראי קיימי כותיה וכן פסק רשב"ם אבל לקידוש פסול מפני כבוד גבוה דכתיב הקריבהו נא לפחתך ושמרים שיש בהן יין מברך שהכל משום דקהויא בעלמא ומים הניתנים בחרצנים אי רמא תלת ואתא ארבעה חמרא

אבל בפחות לא דאפילו רמא תלת ואתא תלת וטפי מפלגא מוהלא מים נחשב וכן פסק רבי' משה אבן מיימון ואם בעת שיש ענבים ואין לו יין אפילו לסחוט אשכול של ענבים יכול לברך ולקדש עליו כל שכן יין הניסטוון שהוא יין מתוק ואם אין לו יין מקדש על הפת אם הוא שבת אומר ויכולו ומברך המוציא ואומר קידוש ומברך על אכילת מצה ומטבל בשאר ירקי ועוקר השולחן או הקערה אשר עליה המאכל ואומר מה נשתנה ומברך על המרור וטובל ואוכל וכריך מצה ומרור ואוכל בלא ברכה וגומר סעודתו ואוכל אפיקומן. ולדידן דתופסין אנו כדברי ר"ת דפי' ההיא דמקדש אריפת' שהיה סומך קידוש לפת כמו שאנו עושים כשהיה רעב לאכול והיה נוטל ומקדש ובוצע וההיא דמוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים היינו בחול שדרך להפליג אבל בשבת לא אע"ג דס"ל לרב דיש קידוש שלא במקום סעודה מ"מ אין רגילות בשבת וי"ט להפליג אך לסעוד מיד וזימנין דחביבא ליה חמרא שלא היה רעב אך צמא היה עושה תיכף לקידוש יין שהיה שותה והולך לו וכשהיה רעב היה נוטל ידיו ובוצע ומקדש דאית ליה קידוש שלא במקום סעודה וזה סמך גדול למנהג דנוטלין קודם קידוש אבל לקדש ע"י הפת לא מצינו דדברי קבלה אמרינן זכריהו על היין כדכתיב זכרו כיין לבנון ועוד הבדלה דקילא מקידוש לא הויא אלא על היין כדאמרינן סבור מינה קדושי לא מקדשינן אבדולי מבדילינן אעפ"כ אין מבדילין על הפת דאמימר בת טוות כ"ש דאין מקדש ועתה יעשה בפסח קידוש בשאר משקין דאז הוא נחשב חמר מדינה כמו שכר כל השנה כולה:

ארבע כוסות הללו. ד' כוסות תקנו חכמים על הסדר כדמפרש בערבי פסחים והם כנגד ד' לשונות גאולה האמורה בפרשה והוצאתי והצלתי ולקחתי וגאלתי. ד' פעמים כתוב כוס בפרשת שר המשקים ובפרק גיד הנשה נדרשים וכנגד כולם אנו צריכים ועוד נדרש כנגד ד' כוסות של תרעלה שעתידה אדום לשתות וד' כוסות נחמה של ישראל. וד' כוסות הללו שנתקנו על הסדר אם שתה כולן עם כוס ראשון זה אחר זה צריך למזוג עוד ג' כוסות אחרות וכ"ש אם עירב ארבעתן לתוך כוס אחד דלא מיקרו אלא כוס אחד כדברי רשב"ם וצריך למזוג עוד [ג'] אחרים כדי לצאת ידי חירות כאשר אמרו חכמים. כוס של ברכה צריך שיהא בו כדי רובע רביעית כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית שהם ביצה ורביעית זה נמנה עם רביעית יין לנזיר שהוא חצי שיעור למנחות והיינו חצי לוג ויינות שלנו אינם חזקים ואין טעונין מזיגה ויוצא בהן ידי חירות ואם השקה מהן משהו לבניו ולבני ביתו יצא: אחד אנשים ואחד נשים אלו כאלו. דעיקר הנס בא על ידם כדאמר בשכר צדקניות שבדור נגאלו ישראל וכן בנר חנוכה ומקרא מגילה ובירושלמי איתא ר' הוה פקיד לאינשי ביתיה לשמוע קלא דמגילתא שאף הן היו בספק בכלל להשמיד להרוג ולאבד: ומחלקים

לתינוקות וכו'. פי' רשב"ם יש מקומות בספרד (שמבשלין) [שמייבשין] אותן במחבת לאכול בקינוח סעודה דמקליות חדשות א"א קודם הקרבת העומר או האיר המזרח. כדי שישאלו מה נשתנה שמצוה לחזר [אחר זה] שאף ר"ע היה ממהר לבוא מבית המדרש בשביל זה. סחו שהנשים. פי' אמרו חכמים אע"פ שהנשים פטורים ממ"ע שהזז"ג דילפינן מתפילין ותפילין מ"ע שהזז"ג דלילה לאו זמן תפילין דתפילין הם אות ויצאו שבתות וימים טובים שהם עצמם אות ותפילין איתקשו לת"ת וא"כ ילפינן מתפילין דכל מ"ע שהזמן גרמא כגון סוכה לולב ושופר וציצית שזמן גורם לו שכסות לילה פטור אף ביום וכסות המיוחד ליום חייב אף בלילה ואחרי שכסות יום גורם קרי ליה זמן גרמא ובכל הני נשים פטורות וחייבות אם חפיצות לקבל עול מצות ולברך כמו שמברכין על התורה כשעולות למנין שבעה אם לא מפני כבוד ציבור ותפילת ערבית שהיא רשות אעפ"כ אנו מברכין אותה בברכותיה וכן רב יוסף אמר מאן דאמר לי סומא פטור מן המצות עבידנא יומא טבא לרבנן אבל במצה חייבות דאתרבו למצה מכלל דס"ד למפטרינהו ולמידרש קרא לקולא מרישיה לסיפיה ומאחר דאתרבו לאיסור חמץ איתרבו נמי לאכילת מצה מכל שישנו כמו דאתרבו לקידוש היום משא"כ בציצית דלא דרשינן כל שישנו בלא תלבש שעטנז ישנו בגדילים תעשה דמיעוט כתיב גבי ציצית בני ישראל ולא בנות ישראל כי היכי דדרשינן. גבי טומאה בני אהרן ולא בנות אהרן ועוד לגבי מצה סברא היא להקל דדרשינן חמשה עשר חמשה עשר מחג הסוכות לפטור ואי לאו דכתיב האזרח להוציא את הנשים בסוכה הוה ילפינן חמשה עשר ממצה לחייבן והשתא ניחא דאצטריך קרא ולא אמרינן שאף הן היו באותו הנס. מיהו מאותו טעם לא הוי רק מדרבנן:

פירשו (רבותינו). חכמי' פירשו דמצה צריכה הסיבה והיינו של מצוה שכשטעמו המצה כבר היו כל ישראל בני חורין אבל המרור זכר לוימררו את חייהם הוא שהיו משועבדי' ועבדי' אין צריכה הסיבה. ויין צריך הסיבה. מסיק תלמודא דכל ד' כוסות בעו הסיבה ומדרש איתא שהיה פרעה צועק ונשמע קולו בכל ארץ [מצרי'] קומו צאו עד הנה הייתם עבדי פרעה מכאן ואילך עבדי ה' באותה שעה אמרו הללו עבדי ה' שבשעה שאכלו מצה היו בני חורין: ומבעי ליה לכסכוסי טובא. צריך ללעוס המרור כדי שיהיה טעם מר בפיו כדאמרינן בלע מרור לא יצא: הסיבת ימין הסיבה אינה. אין זה דרך חירות אפילו שלא בשעת אכילה ואפילו בביהכ"נ כשנופלים על פניהם אין נופלין אלא על צד שמאל שנראין בני חורין יותר ככה פי' רב האי גאון ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לוושט. כלומר עוד טעם אחר יש בסעודה שהיא סכנה בהיסבת ימין ופירש [רשב"ם] שהוושט דרך ימין ואם יהיה מוטה לצד ימין פתחי כובע שעל פי הקנה נפתח ונקלף

כלפי ימין ונכנס מאכל דרך הקנה ויהיה סכנה וסעד לפי' ר"ש מן הפייט שפייט שמא יקדים: פרקדן. על גבו ואין [זה] דרך האוכלים: אשה אינה צריכה. מפני שהיא כפופה לבעלה ואין לה נכון להראות לפניו שררה וחירות: ואם חשובה היא נדונה. כגון גברתנית כמו הכא באשה חשובה עסקינן גבי שבת ואחרי שהיא גברתנית צריכה הסיבה: קמי אב מיסב הבן. בן אינו כל כך כפוף לו לאביו שיפטר מהסיבה ותלמיד אינו כן דמורא רבו עליו וסתמא ברבו מובהק וחולק לו כבוד יותר מאביו דלענין הקדמת אבידתו בעינן רוב חכמתו הימנו. מיהו היה נראה אחר דמייתי תלמודא מורא רבך וקרא איירי ברבו או בת"ח מופלג א"כ הכא דמייתי תלמודא מורא רבך כו' ומפיק ליה מאת ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח (או דבר אע"פ שרי אינו מופלג אף על פי שאינו רבו אילו להסב): שוליא דנגרי. תלמידו של אומנות אינו מוזהר בכיבוד ושוליו מלאים את ההיכל מתרגמי' תלמידוהי: והשמש שאכל כזית. אע"ג דמצות של מצוה מצוה לאכלם בהסיבה השמש שצריך לעמוד תמיד מן השולחן אפילו לא אכל מהם רק כזית בהסיבה יצא. טעמו לחטוף מצה. טעמו לשון טעם שמסלקין הקערה שלא יאכלו התינוקות הרבה וישכחו לשאול מה נשתנה דאם יאכלו ישנו א"נ לחטוף למהר קודם שישנו ועוד דמצו' למהר אכילתו קוד' חצות כדסתם לן תנא באיזהו מקומן ובערבי פסחי' ולא כסתמא דמגילה ואפילו תהא זמנה כל הלילה יש להחמיר בה כמו בק"ש מאחר דמצה דאורייתא: וחייבין. פי' בזמן רגל היו חייבין בבשר [משום] שמח' והשתא ביין: בארץ ישראל. שם היה פשתן יקר ונחמד להם:

בערב הפסח סמוך למנחת ראשון. פי' ערב ששוחטין בו פסחים הרבה גם זה כפל מלה. למנחת ראשון. למנחת י"ד שנקרא ראשון שנאמר בראשון בארבעה עשר וכו' דאי אפשר לומר סמוך למנחה גדולה שהיא מנחה ראשונה דלא היה קורא לה לשון זכר ועוד דמסקנא דתלמודא סמוך למנחה קטנה תנן בתחילת שעה עשירית דמנחה קטנה היא בט' ומחצה שהוא זמן התמיד לכל המאוחר: לא יאכל אדם. פי' אפילו התפלל דסמוך למנחה קטנה כ"ע מודו דאסור ואפילו הא דלא קיי"ל כריב"ל דאמר כיון שהגיע שעת המנחה אסור לו לאדם שיטעום כלום והיינו מנחה גדולה דריב"ל איירי בה כדאמר בירושלמי ר' יהושע פקיד ליה לברוי כד עליתו לאריסתוון משית שעי ולעיל צלו ובתר כן תיכלון אריסתוון היא סעודה גדולה כדאמרינן עתיד הקב"ה לעשות אריסתוון לצדיקי' לעתיד לבוא ובהא נמי סבירא לן כותיה דאסור מיהו מהפסקה לא ס"ל כותיה אך מהפסקה במנחה קטנה צריך דאמר תלמודא אלא סמוך למנחה קטנה אם התחילו אין מפסיקין לימא תהוי תיובתיה דר' יהושע בן לוי וכ"ש שלא להתחיל וא"כ רוצה

לומר כאן אפילו התחיל אך במיני תרגימא אע"פ שהם מז' המינים כדתנן מברך עליהן במ"מ אעפ"כ אינם (גומרים) [קרואים] אכילה גסה ובמצה אסור דכל האוכל מצה בערב הפסח כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו פי' שהוא גרגרן ומה"ר מאיר מפרובינש שמעתי דמדמה אוכל מצה בערב הפסח לבועל ארוסתו משום שטעונה ז' ברכות בלילה קוד' אכילתה כמו שארוסה טעונה קוד' שתיבעל בהיתר. וצריך לומר שהיה יכול לאכול מצה עשירה שלא היה יוצא בה בלילה וכן היה רבינו תם נוהג לעשות כל ערב הפסח ולא נודע טעמו למה היה נזהר מחמץ אי משום ההיא דירושלמי דרבי לא הוה אכיל בערב הפסח לא חמץ ולא מצה לא חמץ מההיא דמכשיר ר' יהודא בן בתירה בפסח ששחטו י"ד שחרית וא"כ כולי יומא זמן פסחא ונאסר בחמץ והא לא קיי"ל הכי ואי מו' שעות והלא הוא אסור משו' מצה לתיאבון. וכשחל י"ד בשבת אז מנהג טוב לאכול הכל בשבת ולא יצטרך כ"כ לחזר אחר ביעור בשבת. וכן בירקי מותר לטבל. ולשתות חמרא כל היום שרי דחמרא מגרר גריר וכן הפי' כל דכפין ייתי ויאכל כל מי שמרעיב עצמו כדי לאכול מצה לתיאבון ומ"ש שאדם ממלא עצמו מסופגנין היינו באותה סעודה עצמה שיכול לאכול מצה דרווחא לבסימא שכיח: עד האישון. גבי שבת ויו"ט לא שייך למתני עד שתחשך למאן דאית ליה (שהרי) תוספת שבת דאורייתא ויכול לאכול (בערב) [קודם שתחשך] מה שאין כן בפסח דאינו יוצא ביום דכתיב בלילה הזה ופסח (טובל) [נאכל] על מצה וכן הדין מתחילת שעה עשירית אין מתחילין ערב הפסח ואם התחיל וקדש היום מפסיק בקערות השלחן ובערב שבת ושאר ימים טובים מתחילין כדר' יוסי דאמר אוכל והולך עד שתחשך ולא כדברי ה"ג ואם קדש היום פורס מפה ומקדש להראות סילוק השלחן:

ובבואו מבית רחשון. בית התפילה כדכתיב רחש לבי דבר טוב: מוזגין לו כוס ראשון. אחר בדיקת נקבים נוטל נטילה אחת דנטילה אחת עולה לכאן ולכאן והפייט תפס לשון התלמוד דתני מוזגין הכוס ואחר כך נוטלין לידים וכבר פי' ר"ת דהיינו דוקא בחול ולא בשבת כדי שלא להפליג נוטל תחילה אם ירצה שלא נשתנה בדבר זה משאר שבתות שהרי בימיהם כמו כן לא היו מביאים השלחן אא"כ קידש ובשאלתות איתא קרובי תכא מקמי קידושא לא מקרבינן כי היכי דתיתי סעודתא ביקרא דשבתא ואי אייתי פורס מפה ומקדש ודוקא בימיה' שהיו להם שתי שלחנות אחד שהיו מכינים עליו כל צורכי הסעודה ואחד קטן שהיה לכל אחד שלחן קטן ואותו שהיה עליו כל צורכי הסעודה היו מוצאו בבואו מבית הכנסת ערוך כדאמר פ' כל כתבי מצא שלחנו ערוך שני מלאכי' המלוים לו וכו' אלמא בימיהם נמי היה שולחן ערוך בבואם מביהכ"נ אבל אותו קטן לא

היה היסח הדעת כשהיו מסדרין אותו אחר הקידוש וא"כ כמו כן יכול ליטול ידיו ולברך ענ"י לפי שצריך כלי אנטל ולפי שצריך להגביה ידיו מלשון וינטלם:

ראשון מברך על היין. מברך בפה"ג דתדיר קודם דנפקא לן בזבחים מלבד עולת הבוקר וכו' ואשר בחר בנו ושהחיינו ואם שבת הוא אומר ויכולו ואם מוצ"ש יאמר יקנה"ז. קידוש היום [קודם] הבדלה דלא תראה עליו קדושת שבת כמשאוי נר הבדלה כשאר מוצ"ש וזמן שיכול לאמרו אפי' בשוק באחרונה. והבשמים אין מקומם כאן שמא יקטום א' מהן לחצות שיניו ונהי דלגבי לולב לא חיישינן להכי משום דלולב דאורייתא אבל הכא דרבנן לא העמידו דבריהם במקום חשש איסור ועוד שיש תענוגים ואין צריך להרחיב לב וי"מ דביו"ט אין מפסיד נשמה יתירה כשבא אחר השבת אבל בחול אינה באה לו וא"כ היה לו לברך במוצאי יו"ט דאחר הפסח. ונס אינו אומר לפי שמזכירו בהגדה כשאומר לפיכך ואע"ג דאין מברך עליו מ"מ כשמברך אשר גאלנו מזכיר הנס וזמן שניתקן בשאר קידושים של ימים טובים אין לעוקרו בפסח ולשנותו משאר ימים טובים אבל ברכת הנס בקידוש אינו רק בפסח והלכך אחרי שמוצא (מים) [מקום] להזכיר הנס אין להוסיף על קידוש ולשנותו:

שקיל גרגירא הם שאר מיני ירקו' שאינם מרור ולכך הם באים תחילה לעשות הכירא לתינוקות כדי שישאלו מה נשתנה כי בשאר לילות אין רגילים לאכול לפני המוציא ולהכי מברך אירקות בורא פרי האדמה דאסור [ליהנות] מן העולם בלא ברכה. גם משום קפא צריך לטבל ובטיבול זה העולם כולם רגילים לטבל בחרוסת ואינו דאינו רק משום קפא וגם במשנה לא הוזכר בחרוסת עד לבסוף ובירושלמי איתא דטיבול הראשון מטבל במלח וכן אמר הקדוש מוורמש כי החרוסת זכר לטיט ומרור זכר למרירות העבודה קשה וא"כ דינו עם המרור והקודמו כאילו בועל ארוסתו ואחר ירקות [אין] מברך בורא נפשות רבות דהם באות קודם סעודה ומיפטר מברכה שלאחריו ולא כדברי הפייט שפייט שבאות לפטור המרור מברכת בורא פרי האדמה שהרי האגדה הויא הפסק והיסח הדעת כדהויא לענין נטילת ידים וכ"ש שאין להשהות' עד אחר המרור מאחר שירק אכילה מועטת ושהייה מרובה (בעתרים) אין לאחרה כאשר הקפידו חכמים גבי ברכת המזון שלא לאחרו יותר מכדי עיכול וגם אין טוב לברך ברכה שלאחריה אחר המוציא דהא אפי' בדברים הבאים שלא מחמ' הסעוד' פי' רבי' יצחק שאין אנו מושכים ידינו מן הפת ואין לנו לברך ברכה שלאחריה קודם בהמ"ז כ"ש מרור שהוא תחילת סעודה. וא"ת מי פוטר מרור מבורא פרי האדמה ופי' רבי' משולם פת פוטרו כי עושה ממנו כריכה וא"כ בא מחמת סעודה ועוד אחרי שהיה לפניו בשעת המוציא היה דעתו עליו דאפי' פירות

אם היו לפניו נפטרות (ולאיזו) [ולא הוו] כמו (שאין) [שבאין] שלא מחמת סעודה. ואין לומר משום דאינו בא אלא רק לצורך מצוה [שהרי פסח שאינו בא אלא לצורך מצוה] ואמרינן בתוספתא שמברכין עליו לאכול הפסח ואין מזכיר שהכל וא"ת התם טעמא משום דאין עושין מצות חבילות הרי במקום דליכא רק מרור קיי"ל כרב חסדא דמברכים על מרור שתי ברכות מעיקרא והדר אכיל ליה בלא ברכה ועוד אם לא תחשוב ההגדה הפסק לגמרי למה נהגו העם לברך בפה"ג בכוס שני אם מפני שטעונה כוס ואין כוס בלא ברכה הרי ברכת המזון שטעונה כוס ואפ"ה לא הוי מברך אמימר רק אכסא קמא ואפי' מר זוטרא לא הוי מברך רק מפני שהיא גמר דבר אעפ"כ יש לברך אשאר ירקות אחריהם ולא על המרור. ורבינו יצחק בר' אברהם לא היה מברך בורא פרי הגפן בכוס שני והביא ראיה לדבריו דכוס ראשון אומר עליו קידוש היום ולשם אין ברכה שהוא באמצע הסעודה אמנם אין גורס [ראשון אומר עליו ברכת המזון] ואין עיקר אלא כוס ראשון אומר עליו ברכת המזון ולסוף ימיו חזר בו אמנם לא היה מברך אחריהם עד כוס אחרון וכן נהג ר"ת אבל קדמונים ברכו על כולם אחריהם לבד מכוס שני שהוא באמצע הסעודה.

וכד אכיל יחצה. לוקח מצה אמצעית ובוצע ויניח אותה תחת המפה לאפיקומן והחצי יניח בקערה אשר בה שתי מצות ושני תבשילין והטעם שמצניעין לפי שלא תהא מצויה לפניו לאכלה קודם זמנה תוך הסעודה לפי שהוא זכר לפסח הנאכל על השבע. והמצות באות ממידה אחת שהרי אבותינו יצאו מבית האסורין ואילו אחד ממביאי תודה ובתודה מ' לחמים ל' מצה ועשר חמץ והכתוב פי' על חלת לחם לומר שעשר מחמץ היו בה עשר עשרונים כמו שהיו לשלשים ממצה שכל ג' מצות היו ממדה אחת שהיא עשירית האיפה. והנשים נוהגות לעשות בהם סימן לדעת מי העליונה והתחתונה כמו שמצינו בתרומות הקופות ואין להקפיד על כך שמצינו עיקר לאמצעית בהדלקת מנורה ושלישי בקריאת התורה דאמרי' אחרון (קודם) [קורא] ד' ואמ' במגילה הקורא (שביעי) [ד'] הרי זה משובח.

מושך מהקערה שני תבשילין מסלק קערה מלפניו כדי שיתמהו התינוקות וישאלו מה זאת דאכתי לא אכלינן ומסלקינן הכל. ובהניפו קערה יסלק מן הקערה שני תבשילין שהם אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה הבאה עם הפסח ואם לא יסירם נראה כמניף קדשי' בחוץ כדאמר מצה ומרור צריך להגביה ולא פסח. ור"ש ור' שמואל פי' דודאי כשאומר פסח שהיו אבותינו אוכלין אילו היה אומר זה היה נראה כמניף קדשים בחוץ לכך אינו אומר זה אלא צריך לקבל מהקער' להיכר ואינו נוגע בתבשיל ואינו דומה

למניף וכן נהגו. אמנם אין לסלקה עד שמגיע למה נשתנה שהרי כשאומר הא לחמא עניא לכאורה נר' שהלחם לפניו ונוגע בו. והני תבשילין נהגו העם לחזור אחר זרוע זכר לזרוע נטויה של הקב"ה והאחד צלי זכר לפסח והאחד אפי' מבושל דחגיגה לא הוקשה לפסח דלא קיי"ל כבן תימא דסתמא דלא כוותיה ובירושלמי אמר ובלבד שיהא ממין שחיטה ומסקנא אפי' גרמא ובשולי עצם שבו בשר והמרק ויש נוהגי' בביצה צלויה ושמא קיי"ל כחזקיה דאמר אפי' דג וביצה שעליו הרי הם שני תבשילין ורב הונא ורבה אמרי אפי' סילקא [וארוזי] ולא כרב יוסף דבעי שני מיני בשר והירושלמי סובר כמותו. ורבותינו פסקו דהלכה כרב (כל) לגבי תלמיד עד רבא או עד רב אשי ויש אומרים כשחל במוצאי שבת דאין צריך זה רק תבשיל אחד לפי שחגיגת ארבע עשר אינה דוחה את השבת דנטילה ראשונה לא הוי כנוטל ידיו לפירות דה"ז מגסי הרוח דמאחר שירקות צריכי טיבול קיי"ל כל שטיבולו במשק' טעון נט"י מפני שהידים הן שניות וכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה והאוכל ירקות בחומץ או במלח או בשר ודגים בחרדל או בשומין ובפלפלין וזה נקרא טיבול בכל מקום כדאמר מטבל עמו בציר ובהשוכר את הפועלים אומר כדי להאכילן שלש לשונות בחרדל ודאי להא צרי' נט"י (הוי שומן כן) [משא"כ] בפירות וכן בלחמניות שקורין ניל"ש מפני שכמה פעמים אוכלים אותה בלי טיבול ויש מקילין לומר דאין נקרא טיבול במשקה שמטבילין אותם לטעם כגון חזרת ושאר ירקות דאין רגילים כלל להיות נטבלים כך

הא לחמא עניא כוליה כחוש בלי מלח ופלפלין וחמין אי נמי שעונין עליו דברים וגם השלש מצות באות ממידה שהיא עשירית האיפה והיא קרבן הבא בדלי דלות.

מוזגין לו כוס שני כאן משפט לסלק את הקערה מעל השלחן ולמזוג כוס שני למסובין וגם מקום שאילת מה נשתנה לתינוקות וה"ר יעקב לוי היה גורס וכן בן לאב שואל פי' בדין הוא שישאל כמו כן בנות צלפחד דוברות. וגומר הגדה על גאל ישראל כמו גואל ודצלותא שמתפלל על הגאולה גואל ודצפרא שהודאה היא גאל ישראל והכל ל' עבר. והקדוש מדריו"ש היה רגיל לומר בלע"ז עד כולנו מסובין אחרי שמצוה לשאל לעצמו אם אין לו בן ישאל שיבינו אף הנשים. וכשמגיע לר"ג היה אומר כל שלא אמר כו' מחזיר הקערה לפניו ומגביה מצה הבצועה או השלימה אבל הבצועה עיקר דדרכו של עני בפרוסה ויגביה כשאומר מצה זו וכן המרור כשאומר מרור זה אבל לא תבשילין כדפרישית וכשמגיעין ללפיכך מגביהין הכוסות לשמחה ולומר שמחה על היין כדנפקא לן מוהחדלתי את תירושי המשמח אלקים ואנשים שמברכין ה' על היין ושמחה על השיר ואבותינו אמרו הלל באכילת פסח כדכתיב השיר הזה יהיה לכם כליל התקדש

חג ובמגילת סנחרב שהיתה בליל שימורים אמרי' צליית פסחים של חזקיה הבעירה באוכלסין של אותו רשע ואמרו הלל לפיכך אין להוריד הכוס עד לאחר הלל והמסדר לא יסירנו עד לאחר שאם כן יצטרך לחזור וליטלו עם האחרים שיטלוהו עד לאחר הברכה יכוונו יפה שגם בם אומרים שירה כדכתיב ונאמר לפניו שיר חדש ויש אומרים שירה חדשה שכל השירות לשון נקיבה עד לעתיד לבוא מיהו מצינו שיר לשון זכר כדכתיב השיר יהיה לכם. וקורא עד חלמיש למעינו מים ומברך לקרוא ההלל ולא לגמור לפי שמפסיקין אותו בסעודה אע"פ שגומרין אותו אח"כ אינו יוצא מכלל קורין כמו יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום וכן ותיקין היו גומרין אותה ותיקנו לשון גומרין כדי להבחין בימים שגומרין לימים שמדלגין לכך תקנו גאונים שאין מברכין לגמור כ"א לקרוא כקורא בפסוקי דתורה. ואומרים אשר גאלנו ונודה לך שיר חדש שאותו הוא לשון זכר שהוא שיר אחד ואומרי' גאל ישראל ומברך בפה"ג ושותה כל כוסו בהסיבה וברביעית יצא ואין אחריו ברכה (שיהו) [שהוא] יין של תוך המזון כדפרשי'. ונוטלין ידיהם ומברכין מפני היסח הדעת שבהגדה והלל וכן בסילוק הקערה.

אחר דשתי משי ידיה. פי' שנוטל ידיו מיהו מה שיסד הפייט לאו דוקא שיסד לחודיה רק תפס לו לשון החרוז כי מי יאמר שאין היסח הדעת רק למי שעושה הסדר ולא לאחרים (ארבעה) [אדרבה] נשים שיושבות בטילות להן הוי היסח הדעת טפי שידיהן עסקניות. ובסדר רבי' שלמה ז"ל כתב נוטלין ידיהן. ושרי המוציא על השלימה שרי מתחיל כמו שרי אבא למיקני איסתירא משיכרא. תרתי ידיה פי'. בשתי ידים שמצוה לבצוע בעשר אצבעות כנגד עשר תיבות שבברכה א"נ כנגד עשר מצות התלויות בתבואה ואח"כ יסיר המפה שהלחם נכסה בו שלא לביישו על שלא זכה לברכת קידוש כמו יין וגם זכר למן שהיה כמו מונח בקופסא וגם מצוה לפרוס לעולם לקיים דברי שאילתות דאמרי לקרובי תכא מקמי קידושא לא כו' וזו שיטת הפייט לברך על השלימה המוציא כמו בשאר שבתות שברכת המוציא תדירה ולא יאכל ולא יפסיק ומברך על הבצועה על אכילת מצה כדאמרי' מה דרכו של עני בפרוסה והשלימה תחתיה ולחם משנה כמו בשאר ימים טובים ואין לאחר ברכתה עד לאחר הסעודה שאוכלה לאפיקומן דאחר שמילא כריסו מהם יברך בתמיה כדאמר ר"ח גבי מרור ואוכל בהסיבה לכל הפחות מכל אחת כזית עד שיברך וכן במרור שכל שיש באכילתו חובה אין בפחות מכזית ומן השלישית יעשה כריכה שאחרי שבאו כולם על השולחן יש לעשות מצוה בכולם. והקדוש ה"ר שלמה מדריו"ש היה מצניע השלישית למחרת ללחם משנה ורבי' מנחם היה מברך על הבצועה המוציא ועל השלימה על אכילת מצה ומפרש מה דרכו של עני לעשות המוציא על

הפרוסה וה"ר יו"ט מיוני היה מברך שתי הברכות על הבצועה והשלימות באות כדין שאר שבתות ללחם משנה ופירש"י בלשון שני בברכות ובוצע משתיהן וכ"נ מדאמר פרוסה תוך שלימה מכלל דצריך לשתיהן דלא כפי' ראשון דפי' מן השלימה לבד כדברי הפייט שהרי אמר לחם עני משמע שבוצע אף מן הפרוסה ואין זה מצות חבילות אם אומר המוציא על הפרוסה דאינה רק לשם מצוה מידי דהוה אמרור דמברך שתי ברכות בשאין לו רק מרור. וכוס קידוש והבדלה שאומר עליו ברכת היין. וטוב לתת אצבעותיו תחת הבצועה כשבוצע השלימה להיות נראה כאילו בוצע בשתיהן יחד וגם טוב שלא להפריד בצועה מהשלימה לגמרי עד שיבצע הפרוסה ובשאר שבתות הברכה והבצוע יחד ודלא כהנהו דמברכי ומפסקי למחתך:

לוקח פרוסה [וכו']. חזרת זו חסא והיא מרור ומצוה לחזר אחר חסא דחס רחמנ' עלן ונקרא' לוטיג"א וא"נ שאר מיני מרור מצטרפין לכזית ויוצאין בעלין שלהן לחין או בקלחיהן בין לחין בין יבישין וטובל בחרוסת והרבה ירקות כתושין יחד נקרא חרוסת בלשון ארמי וצריך לקהויי' זכר לתפוח שנאמר תחת התפוח עוררתיך וצריך לסמוכי' זכר לטיט ועל כן משימים תפוחים אגסים ואגוזים שנמשלו ישראל לאגוז שנאמ' אל גינת אגוז ותמרים שנאמר אמרתי אעלה בתמר תאינים התאינה חנטה רמונים הנצו הרימונים. ופליאה למה חרוסת לא יאסר קודם זמנו כמצה ואימר שרי משום דאמרי' בירושלמי חרוסת [חד אמר צריך] לעשותו צלול זכר לטיט וחד אמר עב זכר לתפוח אמר רב מנא צריכים אנו למיחש לתרויהון ולכך נהגו לעשותן בלילה צלול וכל זמן שלא [נתן] לתוכן משקה לא נגמרה מצותו. וצריך לשקועי למרור משום קפא היא תולעת המצויה בירקות (כדתנן) [כדתניא] התולעים שבעקרי האילנות והקפא שבירק. ואין בהם משום ארס ולא לישהוייה טפי בחרוסת דילמא חולייא דחרוסת תבטל טעם מרור ובעינן שיהא טעם מרור בפיו: ובולל. מלשון בלולה [ובעא] לכסכוסי טובא בין שיניו כדי שירגיש טעם המרור ובחרוס' אין ברכה דאינו עשוי רק לטיבול בעלמא והמרור עיקר ועוד מצא מורי דחרוסת הוא לשון דברים מעורבים ונדרסים ותרגום של שער האשפות תרעא דחרסית:

הדר אכיל מצה לוקח מצה השלישית ואוכלה בהסיבה עם המרור כהלל שהיה אוכלם ביחד בזמן הבית והשתא דלא איתמר הילכתא כמאן אכיל מצה בברכה והדר אכיל מרור בברכה והדר כורכן יחד ואוכלן בלא ברכה והכל בהסיבה והפייט לא הזכיר כאן שום טיבול וכן נהגו העולם ותימא מי מבטל קפא זה ודוחק לומר שמצה מבטלו. לכך צריך לטובלו בחרוסת וכן נהג רבי' מנחם דמאחר שאנו אוכלים מצה ומרור זכר למקדש כהלל אם הלכה כהלל א"כ עתה עיקר מצות מרור ודין מרור וחרוסת הנם יחד א"כ

עיקר מצות חרוסת בו. ותיכף לבהמ"ז יאכל מצה הצנועה לאפיקומן זכר לפסח לכל הפחות כזית ופסח נאכל על השבע משום שנאמר ועצם לא תשברו בו ואם יאכלנו רעב יוכל לבוא לידי שבירת עצם בפסח ולכך אוכל החגיגה קודם אע"פ שהפסח עיקר. אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן בלשון יווני כלום א"נ לשון אפיקו מני. ובזמן המקדש היו מברכין לאכול הזבח על החגיגה ועל הפסח לאכול הפסח וגם נראה דקרא כתיב למשחה שהמלכים אוכלים בשר צלי בקינוח סעודה לכך נאכל על השבע אבל לא אכילה גסה ואפי' אכילה גסה שאינה מזקת ואחר אכילה נוטלין ידיהם ולא מברכין. שמים אחרונים חובה ואין טעוני' ברכה. דאינם רק מפני מלח סדומית שמסמא את העינים ובינינו אינו מצוי ומוזגין כוס מלא שזהו משפטו של כוס של ברכה כדאמרי' בעלמ' שנאמרו בו עשרה דברים כוס שלם וחי וזהו חיותו שהוא שלם ושבירתו זו היא מיתתו או מזיג ולא מזיג דמזיגה קצת בעינן מדאמר כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית ובהמוכר פירות אמר כוס של ברכה אין מברכין בו עד שיתן לתוכו מים ופירש ר"ש צריך שיתן בכוס חי ואח"כ מוזגו יותר מדאי ובברכת הארץ חוזר ומוסיף יין למזיגה כראוי ולפי' ר"ת טפי ניחא מזיג ולא מזיג ובברכת הארץ מוזגו כראוי ומוסיף בו מים דאמרי' בשבת כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית משמע דגם תחילה מוזגו כראוי היינו דאין לו רק רובע רביעית ובשעת ברכה בעינן רביעית לכל הפחות. ורבי' יצחק בר אברהם פי' חי הוא [בשעת] כל הברכה עד השתיה ובשעת השתייה מוזגו להיות ראוי לשתיה ורב ששת היה מוסיף יין בברכת הארץ מפני כבוד ברכת הארץ ולא מפני שום תיקון אחר. ומברך בורא פה"ג דברכת המזון הויא אפסוקי סעודתא כמר זוטרא וכתלמידי דרב ואפילו ביחיד ברכה טעונה כוס וכן בשאר משקין שהם חמר מדינה ומברך ושותה בהסיבה ומברך אחריו. וחותם על הארץ ועל הפירות כפי' ר"ת ולאותו כוס ששתה קודם בהמ"ז אין לברך אחריו דהו"ל דברים הבאים תוך הסעודה ומחמת הסעודה. ואם שכח מלאכול אפיקומן יש מתחילין כל הסדר ורש"י סמך על כזית מצה אחרונה דרוב מצות שלנו נעשה בהם שימור לשם מצה ולעשות ברכת המוציא ולאכול ממנו כזית אי אפשר לפי שצריך אחריה כוס של ברכה ואין לשתות אחר כוס של ברכת המזון דנראה כמוסיף על הכוסות דכוס חמישי לא תקנו חכמים אך לחולה אפי' אם נזכר קודם הלל הגדול וכדאי הוא לסמוך עליו. אך קשה (אם) [הא] לא אכל כזית אחרון בהסיבה כי אפיקומן רגילי' ליזהר לאוכלו בהסיבה ולכן טוב לשאוב כל המים לשם מצוה ולאכול בהסיבה רוב אכילתו. ואח"כ ימזוג כוס רביעי להלל המצרי הוא הלל שלנו לפי שאמרוהו משה וישראל על הים כשעלו כדאמרי' בערבי פסחים א"ר יוסי כו' עד נראין דבריו מדברינו לכך נקרא הלל מצרי.

חליף לכמה בתי ועביד כי האי גוונא עושה כסדר הזה בכל הבתי' לכורכה לשון כרוך ריפתא. שמים אחרונים חובה. של סכנה אבל הדלק' נר בשב' שהיא חובה טעונה ברכה לפי שזו היא חובה של מצוה: זוכר בשלישי ברכת מזונו מברך בהמ"ז ומוזג כוס רביעי: הלל המצרי לתנו. פי' לספר אותו ומעתה אסור לאכול ולשתות כל הלילה וזהו אל יטעום כלום באישונו. שצריך שיהא טעם אפיקומן בפיו. קמעה לשתות מים יכנס פי' מעט מים יכול לכנס אסור לאכול ולשתות כל הלילה וזהו אל יטום כלום באישונו. שצריך בחמישי לשתות יין יאמר בחמישי הלל הגדול שמזכיר בו יציאת מצרים ונותן לחם לכל בשר דקשים מזונותיו של אדם. והלל זה יש אומרים שעושה הסדר אומר הודו והמסובין אומרי' כי לעולם חסדו וי"א תיבה והאחרים עונים אחריו ענייה וי"א כל התיבה ואחריו עונים אותה ויש שם כל"ח כנגד (כ"ט אמות) [ט' מאות] וע"ד דורות שהעביר הקב"ה ליתן תורה מאלף דור לכ"ו דור וחותם בברכת השיר יהללוך וחותם מלך מהולל בתשבחות ור' יוחנן אמר אומר נשמת כל חי וחותם בישתבח מלך גדול וכו' והעולם חותמין בשתיהן ורבי' חיים כהן היה חותם ביהללוך רק אחר נשמת כי שתי הברכות ניתקנו בשביל השיר ושתי הברכות למה. ומברך בורא פה"ג ושותה בהסיבה ומברך אחריו.

ככל משפטו וחוקתו תרוייהו כתיבו ככל חוקת הפסח ומשפטו וגו'. והלל המצרי פי' בשוחר טוב שיהיו הקוראים אותו שלשה כדי שיאמר האחד לשנים הודו וכשמגיע אומר הודו בנגינה ואחריו אומרים כמו כן הודו בנגינה. ובירושלמי גבי שליח ציבור כשש"צ אומר הודו קהל מה עונין א"ל זיל לכיפה פי' תרגום של סלע כיפה כלומר הכה אל הסלע או צועק אליו יהא נראה לך שהסלע יענה מה שאת' אומר הכא נמי הש"צ אומר הודו והן עונין הודו וי"מ זיל לכיפה [בל"א גיוועלב] ובאותו הפי' עצמו. צריך לפתוח בשפוך והטעם לפי שהזכרנו מצרי' פעמי' רבו' והמזכי' רשע צריך לקללו לפיכך אנו פותחי' בשפוך ובלא לנו צריך לברך לגמור את ההלל לפי שהאכילה היתה הפסק בין הברכה הראשו' ומאודך כופלין עד יהללוך. ומתוך דברי הפייט שלא הזכיר כוס חמישי רק ע"י אונס [נראה שאין להוסיף על הכוסו' בלא אונס] וכן בתלמו' לא מצינו אך ד' כוסות ומה שהקפיד הפייט לומר בל יטעום כלום כו' פליאה היא אי משום טעם אפיקומן והלא בשאר קודש לא מצינו כך ולמה ישתנה ועוד דכבר הופג טעמו בכוס של ברכת המזון ורשב"ם לא תלה הטעם רק משום דנראה כמוסיף על הכוסות ואחר שעמד ובירך אין זה מוסיף ואף לזה קשה שהרי שותה בין שני לשלישי ואין זה מוסיף ונראה דלאחר המזון אין לחוש וצריך שיהא טעם מצה בפיו דאפיקומן באחרונה אבל לאחר המזון נראה דמותר וכן נמצא בתשובת הגאונים. ומה שיסד הפייט ולשאר הבתים תחילה וטועם

הכוס עוד משלו אינו הקדמונים פירשו כי המוציא אחרים י"ח בשאר בתים יקדש וישתה ויטבל ויאכל ויאמר הגדה ויברך על כוס שני וישתה ויברך על אכילת מצה ומרור ואוכל וכן עד כמה בתים אבל אפיקומן לא יאכל דלא יוכל מעתה לא לאכול ולא לשתות ומטעם זה לא ישתה כוס של ברהמ"ז דלא יוכל לשתות אחר כוס שלישי ועוד איך יברך בהמ"ז ולא יאכל אפיקומן ואח"כ הולך בביתו וגומר סעודתו ושותה ד' כוסות כסדרן:

סליק מסכת פסחים

סימן רנז

בתשובות הגאונים שחקקתם שאנו נוחשין נחישות שאנו רגילין ליקח ראשי כבשים בר"ה ואוכלים דבש וכל מיני מתיק' ואוכלים טיסני עם בשר שמן ואוכלים רוביא דהוא פול המצרי וכרתי ואנו שוחטים תרנגולת בערב יום הכיפורים כמספר בני הבית וזה הניחוש טוב הוא ורובו מיסוד המקרא והגדות. על ראשי כבשים שאנו אוכלים כדי שיזכרנו הקב"ה לטובה וישימנו לראש ולא לזנב ומה שאנו אוכלים טיסני ושותים דבש וכל מיני דבר מתוק כדי שתהא השנה הבאה עלינו שמינה ומתוקה וכן כתוב בספר עזרא אכלו משמנים ושתו ממתקים רוביא אנו אוכלין כדי שירבה נכסינו כרוביא זו וכרתי אנו אוכלים כדי שיכרתו שונאינו ומורי רבי' אב"י העזרי הביא מפ"ק דכריתות ופרק בתרא דהוריות דאמר אביי השתא דאמרת סימנא מילתא היא יהא רגיל אינש למיכל בריש שתא קרא ורוביא וכרתי וסילקי. ותמרי. ואנו רגילין לאכול ראש של איל ודבש חי ומטבילין הראש בדבש כדי שיזכור לנו איל של יצחק ודבש כדי שתהא השנה הבאה עלינו שמינה ומתוקה. וכשמקדשין על השלחן ערב ר"ה אומר זמן בשתי לילות כדפריש ס"פ בכל מערבין בתשובת הגאונים על שכתבתם שאנו מחללים שבת ור"ה שאנו מתענים בר"ה ובשבת שבין ר"ה ויוה"כ הלואי שכל ישראל יכולין לעשות כן ואנו נוהגין להתענות קודם ר"ה עשרה ימים ואפי' בשבת שכך אמרו חכמים לפני ר"ה גדולי הדור מתחילין להתענות והקב"ה מבפר להם עד שליש מעונותיהם מר"ה עד יו"כ התחילו היחידים להתענות והקב"ה מכפר להם עד שליש מעונותיהם הגיע יום הכיפורים כל ישראל מתענין אנשים ונשים וטף ולובשים לבנים כמלאכי השרת ועומדים יחיפים כמתים והקב"ה מתמלא עליהם רחמי' ומכפר על עונותיהם ומקבל תשובתם שנא' כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' ואמרו חכמים דדשו ה' בהמצאו אימתי הוא מצוי לישראל בעשר ימים שבין ר"ה ליום הכיפורים קראוהו בהיותו קרוב ביום הכפורים יכול בלא תשובה ת"ל יעזוב רשע דרכו ואמרי' נמי יחיד אימת אר"נ בעשרה ימים שבין ר"ה ליו"כ מיכן למדנו שצריכין להתענות ולבקש תחנונים בעשרה ימים הללו

כדי שיתקרע גזר דינם וירחמו עליהם מן השמים עכ"ל אין מיכן שום ראיה שיהיה מותר להתענות בר"ה וכ"ש שאין לשבת ראיה להתענות בה ועוד שבפסיקתא מוכיח שלא היו מתחילין תעניות כ"א בער"ה ולא עשרה ימים קודם ר"ה דאמר בפסיקת' מתענין ער"ה לקיים מה שנאמר לפני ה' תטהרו משל למלך שסרחה עליו מדינה ובא לדונה ויצאו הגדולים לקראתו אמר המלך בשבילכם אניח מחצה כשקרב לעיר חצי מיל יצאו בני העיר לקראתו אמר עדיין אכפר בשבילכם וכשבא לפתח העיר יצאו אנשים ונשים לקראתו אמר המלך אכפר בשבילכם הכל כך הקב"ה יצא לדון בראש השנה ומתענים גדולי הדור והקב"ה מוחל עונות בזכותם לאחר ר"ה כשכבר מתקרב ליום הכפורים מתענים האנשים ונשים והקב"ה מוחל כל עונותיהם אבל לא היו מתחילין להתענות כ"א בער"ה ודוקא גדולי הדור ולא אחרים כדאמר בירושלמי פ"ב דתענית ר' יונתן ציים כל עירובא דריש שתא ואם אחרים כמו כן היו מתענים מאי רבותיה דר' יונתן אלא דוקא גדולי הדור היו מתענין ודווקא בער"ה ולא קודם לכן שא"כ אמאי נקט ער"ה אבל בר"ה ובשבת שבין ר"ה ליו"כ עדיין אין לנו שום ראיה שמותר להתענות ובפ"ק דשבת ירושל' אמרי' ר' חייה רבה מפקד (לאילן דבי דב) [לרב] אין את יכול למיכל חולין בטהרה כל שתא אכול ואין לא תהא אכיל שבעה יומין מן שתא ופי' רבי' ר' נסים גאון זצ"ל מיום ראשון דר"ה עד יו"כ ויוה"כ בכלל עשרה ימי' כד דלית מינייהו שני ימים של ר"ה ויוה"כ שאין בהם אכילה ושתייה אשתייר שבעה ימים ועליהם צוה ר' חייא לרב (אשי) [למדתי] מדבריו שלא היו מתענין בין ר"ה ליו"כ שאם תאמר שהיו מתענין ועל אכילת לילות צוהו א"כ הלא גם בר"ה אפי' המתענה אוכל בלילה מידו הוא סובר שמותר להתענות. בר"ה מיהו אין לי ראיה משם שאני יכול לומר דלא צוהו ר"ח לרב אלא על שבעה ימים בשנה איזו שבעה שיהיו ומורי ה"ר יצחק בר מרדכי מפרגא היה מתענה בר"ה והיה דן ק"ו מתענית חלום שהתירו חכמים להתענות בשנת אע"פ שספק לו אם ע"י מלאך חלם או השד בלבלו כ"ש בר"ה ברור נידון שמותר להתענו' ואינה ראיה דהתם אם ע"י מלאך חלם צריך להתענו' דע"כ הראוהו והזהירוהו שיתענה אבל בר"ה אע"פ שנידון שמא לטובה דנין אותו ואם יודע בעצמו שצריך לסגף נפשו בתענית יתענה קודם ר"ה ור' משה בן רבינו אפרים היה אומר להתענות בר"ה כדי שלא יהא שלחנך מלא ושולחן רבך ריקם שהרי בכל המועדים כתיב פרים ובראש השנה כתיב פר בן בקר אחד והשיב עליו ה"ר ברוך בר יצחק מרגנשפורק דא"כ בשמיני נמי יתענו דכתיב ביה פר בן בקר ותו לדבריו עשית ראש השנה חובה להתענות ובלקח טוב כתוב דיש בתשובת רב יהודאי גאון אסור להתענות בר"ה מפני שנקרא חג שנא' בכסה ליום חגנו ופר"ח כתב דאסור

להתענות בר"ה דכתיב גבי ר"ה אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו. ויש אומרים שרב האי גאון כתב כן ובערוך בערך ראש כתב ר"ה אסור בתענית מהכ' דאמ' בירושלמי כדאיתא בגמ' דפ' סדר תעניות האלו ר"ע אומר מתריעין אבל לא מתענין ועוד הביא ראיה מפ"ק דר"ה דאמר התם מתיב רב אחא בר הונא בתלת בתשרי בטילת אדכרתא מן שטריא שגזרו מלכות יון הרשעה שמד על ישראל שלא להזכיר ש"ש על פיהם וגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום התקינו שיהו מזכירים ש"ש ואפי' בשטרו' וכך היו כותבין בשנת (לירח) כך וכך ליוחנן כה"ג דהוא כהן לאל עליון וכששמעו חכמים בדבר [אמרו] למחר הוא פורע לזה את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה וביטלום ואותו היום עשאוהו יו"ט ואי ס"ד בטלה מגיל' תענית קדמייתא בטלנו אחרנייתא הוספנו הב"ע בזמן שבית המקדש קיים ותיפוק לי דהוה ליה יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם. כלומר אי בית המקדש הוה קיים בלא"ה הוי יו"ט דהיינו צום גדליה וקרייה רחמנא מועדים טובים (אפילו) בזמן הבית. אמר רב לאסור יום שלפניו. דהיינו ב' בתשרי ושלפניו נמי תיפוק לי דהו"ל יום שלאחר (ר"ה ר"ה) [ר"ח. ר"ח] דאורייתא ודאורייתא לא בעי חיזוק פי' דאין צריך לאסור יום שלאחריו כדי שלא יתענה בו דכיון שהוא דאורייתא נזהרין היטב מלהתענות בו הא למדת שאסור להתענות בר"ה ואפ"ק דר"ה ירושלמי כי מי גוי גדול ר' חנינא ור' הושעיה חד אמר איזו היא אומה [כאומה זאת] שיודעת אופיה של אלהיה בנהוג שבעולם אדם יודע שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורי' ומגדל זקנו ואינו חותך צפרניו לפי שאינו יודע איך דינו יוצא אבל ישראל אינן כן אלא לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחים זקנם ומחתכים צפורנים ואוכלי' ושותים ושמחים בר"ה לפי שיודעים דהקב"ה עושה להם נסים ומוציא דינם לכף זכות וקורע להם גזר דינם. וחד אמר בנוהג שבעולם השלטון אומר הדין היום וכו' הרי הלכה שלימה שכן מנהג כשר בראש השנה לאכול ולשתות ולשמוח:

סימן רנח

מתני' כל השופרות. בין של יעל בין של איל. כשרים חוץ משל פרה מפני שהוא קרן ואינו נקרא שופר וגבי ר"ה שופר כתיב והעברת שופר תרועה א"ר יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן שנאמר ויהי במשוך בקרן היובל בשמעכם את קול השופר. והלכה כרבנן:מתני' שופר של ר"ה של יעל פשוט. דמידי דתפילה בעינן פשוטות. פי' יעל אישטיינבו"ק. ופיו מצופה זהב ושתי חצוצרות משני צדדיו שופר מאריך וחצוצרות מקצרות דמצות היום בשופר ולאחר שחצוצרות פוסקות תקיעתן נשמע קול השופר. בתענית. דאמרי' במסכת תענית תקעו הכהנים תקעו. בשל זכרים אילים שסתמן כפופין.

ופיהם מצופה כסף ושתי חצוצרות באמצע. דשתי שופרות היו להן אחד מיכן ואחד מיכן והן באמצע. שופר מקצר וחצוצרות מאריכות שמצות היום בחצוצרות. שוה היובל לר"ה לתקיעה בפשוטין. ולברכו' ר' יהודה אומר בר"ה תוקעים בשל זכרים וביובלות בשל יעלים. א"ר לוי מצוה של ר"ה ושל יוה"כ בכפופים. דהיינו אילים שסתמן כפופין ושל כל השנה כולה בפשוטין והא אנן תנן שופר של ר"ה [של יעל] פשוט הוא דאמ' כר"י דתנן ר"י אומר בר"ח תוקעין בשל זכרים [כפופין] וביובלות תוקעין בשל יעלים ולימא הלכה כר"י אי אמר הלכה כר"י הוה אמינא אפי' ביובל נמי קמ"ל. רב פפא בר שמואל סבר למיעבד עובדא כי הא מתניתין. בחצוצרות ושופר. א"ל רבא לא אמרו אלא במקדש אבל בגבולין לא תנ"ה בד"א במקדש אבל בגבולין מקום שיש שופר כגון ר"י ויובל אין חצוצרות מקום שיש חצוצרות כגון תענית אין שופר:

סימן רנט

מתני' שופר שנסדק ודבקו בדבק שקורין גליד ובלשון כנען ליפא פסול דהו"ל כשתי שופרות דיבק שברי שופרות פסול ניקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר. ת"ר ארוך וקצרו כשר גרדו והעמידו על גלדו. גלד דק. כשר צפהו זהב במקום הנחת פה פסול שלא במקום הנחת פה כשר צפהו זהב מבפנים פסול שהתקיעה בזהב מבחוץ אם (נשמע) [נשתנה] קולו מכמות שהיה פסול ואם לאו כשר נתן שופר בתוך שופר ותקע בו אם קול הפנימי שמע יצא אם קול חיצון שמע לא יצא תנו רבנן גרדו בין מבפנים בין מבחוץ כשר גרדו והעמידו על גלדו כשר הפכו ותקע בו לא יצא אר"פ לא תימא דהפכיה כי כיתונא כהפיכת חלוק לעשות פנימי חיצון. אלא כגון הרחיב את הקצר ברותחין וקצר את הרחב מ"ט כדרב מתנא דא"ר מתנא והעברת שופר דרך העברתו בעינן. הוסיף עליו כל שהוא וגמרו בין במינו ובין שלא במינו פסול ניקב וסתמו בין במינו ובין שלא במינו פסול ר' נתן אומר במינו כשר. אם אינו מעכב את התקיעה ◆ שלא במינו פסול. במינו כשר א"ר [יוחנן] והוא שנשתייר רובו מכלל דשלא במינו אע"פ דנשתייר רובו פסול איכא דמתני לה אסיפא שלא במינו פסול א"ר יוחנן והוא שנפח' רובו מכלל דבמינו אע"פ שנפחת רובו כשר. רבינו יצחק אלפס לא הזכיר ל' אחרון זה מכלל דס"ל כל' ראשון לחומרא. נסדק לאורכו כולו פסול לרחבו אם נשתייר בו שיעור תקיעה ממקום הסדק עד מקום הנחת פה. כשר ואם לאו פסול וכמה שיעור תקיעה פי' רשב"ג כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן. וחשיב ליה כמה דאשתקל כוליה והוה ליה ארוך וקצרו. הא דלא קתני גבי נסדק לארכו אם נשתייר בו כשיעור תקיעה כשר משום דלארכו לא מיפסל אלא א"כ נסדק ע"פ כל ארכו מראשו ועד סופו. היה קולו דק

או עבה או צרור פי' יבש כשר שכל הקולות כשרים בשופר. שלחו ליה לאבוה דשמואל קדחו ותקע בו יצא. [קדחו] נקבו וקס"ד נקב הנחת פה קאמר. פשיטא כולהי נמי מקדח קדחי להו אמר רב אשי שקדחו בזכרותו. כשהוא מחובר בבהמה עצם בולט מן הראש ונכנס בו ומוציאין אותו ממקומו מתוכו וזה לא הוציאו אלא נקב את הזכרות מהו דתימא מין במינו חוצץ קמ"ל :

סימן רס

אמר רבא המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע (בשופר) [לו תקיעה] של מצוה המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה וטעמא דתרוייהו משום דמצות לא ליהנות ניתנו. בפ"ב דנדרים תנן חומר בנדרים מבשבועות כיצד אמר קונם סוכה שאני עושה בנדרים אסור ובשבועות מותר ופרכי' מ"ש נדר דכתיב לא יחל דברו שבועה נמי הכתיב לא יחל דברו. אמר אביי הא דאמר הנאת סוכה עלי הא דאמר שבועה שלא אהנה מן הסוכה אמר רבא וכי מצות ליהנות ניתנו אלא אמר רבא הא דאמר ישיב' סוכה עלי הא דאמר שבועה שלא אשב בסוכה. ויש ללמוד משם דהכא נמי אם אמר הנאת שופר עלי מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה דמצות לא ליהנות ניתנו אבל אי אמר תקיעת שופר עלי אסור לתקוע בו תקיעה של מצוה כדגבי סוכה ויש (ללמוד) [לדחות] דשאני גבי סוכה דבלאו מצוה יש הנאה בישיבה אבל בשופר אי לאו מצוה אין הנאה בתקיעה דאינו מתכוין לשיר מיהו אין לסמוך על זה אלא נראה לאסור היכא שאמר תקיעת שופר עלי:

סימן רסא

שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאו ואכל מצה יצא כפאו מאן א"ר אשי שכפאוהו פרסיים ואע"פ שלא נתכוין לצאת חובת מצה לילה ראשון של פסח יצא אמ' רבה זאת אומר' התוקע לשיר יצא פי' רבי' שלמה לשורר ולזמר כך שמעתי מפי מורי הזקן וביסודו של מורי ר' יצחק בן יהודא ראיתי התוקע לשד להבריח הרוחות מעליו עכ"ל ת"ש היה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול השופר או קול המגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא מאי לאו אם כיון לבו לצאת לא כיון לבו לשמוע (הא דקא) [והא קא] שמע סבר חמור בעלמא הוא א"ל אביי אלא מעתה. דשאין מתכוון במצות כמתכוון דמי. הישן בשמיני בסוכה. אפי' שלא לשם מצוה. ילקה. שהרי מוסיף על הימים ועובר על בל תוסיף א"ל שאני אומר מצות אינו עובר עליהן אלא בזמנן כגון חמש מינין בלולב חמש טוטפות בתפילין חמש ציציות בטלית אבל תוספת יום על הימים לא. רבא אמר לצאת לא בעי כונה לעבור בזמנו לא בעי כונה שלא בזמנו בעי כונה א"ל ר' זירא לשמעיה איכוון ותקע לי. התכוין לתקוע לשמי לחוציאני י"ח. אלמא

קסבר משמיע בעי כונה. להוציא השומע. ואוקימנא ר' זירא כתנאי דתניא שומע משמיע לעצמו משמיע [שומע] לעצמו לפי דרכו א"ר יוסי בר"א בש"צ אבל ביחיד לא יצא עד שיתכוין שומע ומשמיע. וקם ליה ר' זירא כר' יוסי ודלא כרבנן פי' ר"י בר אשר דר' זיר' פליג אדרב' דלעיל דאמ' מצו' אין צריכות כונה אע"ג דלעיל לא איירי רב' במשמיע אלא בשומע מ"מ ק"ו הוא השתא שומע גופיה לא בעי כונה לצאת משמיע לא כל שכן דלא בעי כונה להוציא. ונראה דהלכה היא דלא בעי כונה לא שומע ולא משמיע דתנן פ' לולב הגזול ר' יוסי אומר יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת שכח והוציא את לולבו ברה"ר פטור מפני שהוציאו ברשות ואמר אביי לא שנו אלא שלא יצא בו אבל יצא בו חייב ופריך סתמא דתלמודא כי לא יצא בו אמאי פטור והא אגבהיה ומדאגביה נפק ביה אמר אביי כשהפכו אלמא דסבר סתמא דתלמודא דלצאת לא בעי כונה מדלא שני הב"ע שלא נתכוין לצאת בשעת הגבהה ושמעי' נמי מהתם דאביי קיבל דבריו של רב' דלצאת לא בעי כונה. הלכך רבה ואביי ורבא כולהו סבירא להו דלצאת לא בעי כוונה והוה ר' זיר' יחיד לגבייהו ולית הלכתא כותיה ופ"ק דשחיטת חולין נמי סתם לן תנא כר' נתן דלא בעינן כונה לשחיטה ופסקי' נמי התם כותיה ונדה שנאנסה ונפלה מן הגשר וטבלה א"ר טהורה לביתה והלכתא כרב הלכך הכי קיי"ל דלא בעינן כונה לא שומע ולא משמיע רק שהתוקע יתכון לתקיעה בעלמא וגם השומע יתכוון לשמיעה בעלמא:

סימן רסב

מתני' חרש שוטה וקטן אין מוציאין את [הרבים] ידי חובתן זה הכלל כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן תני (אבא) [אהבה] בר בריה דר' זירא כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא. שהרי כל ישראל ערבים זה בזה במצות. חוץ מברכת הלחם וברכת היין. וברכת שאר הפירות וריחני שאינן [חובה] אלא שלא יהנה מזה העולם בלא ברכה ובזו אין כאן ערבות שאין כאן חובה על האדם דלא ליתהני ולא לבריך הלכך אם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא. בעי רבא ברכת הלחם של אכילת מצה. שמברכין לפניה המוציא. וברכת היין של קידוש היום. שמברכין לפני קידוש מהו ־ ברכת אכילת מצה וברכת קידוש היום לא תבעי לך דחובה נינהו ומפיק. אלא ברכת היין התחלת ברכה וברכת המוציא מבעיא לן לפי שאינן באות אלא לפי שהמברך צריך שיטעום וא"א ליהנות מעוה"ז בלא ברכה אי נמי לא טעם איהו א"א דלא יהיב לחד מנייהו למיטעם ובעי ברכה מאי. כיון דחובה היא. אכילת מצה חובה עליו וכן קידוש היום חובה עליו וא"א שלא בהנאה להנאה אי אפשר בלא ברכה נמצאת המצוה תלויה בברכת הנאה ומפיק או דילמא ברכת הנאה לאו חובה הוא דלמצוה אתיא דאף בכל ההנאות היא נוהגת. ת"ש

דאמר רב אשי כי הוינן בי רב פפי הוה מקדש לן וכי הוו אתו אריסי מדברא הוה מקדש להו הילכ' ש"מ דאף בדני אפי' שיצא מוציא. ת"ר לא יפרוס אדם פרוסת ברכת המוציא לאורחין אא"כ אוכל עמהן כדאמרי' לעיל שאינה חובה עליהם לא יאכלו ולא יברכו ואם עשה הרי הוציא ש"ש לבטלה. אבל פורס הוא לבניו ולב"ב כדי לחנכן במצות בהלל ובמגילה (אבל) [אע"פ] שיצא מוציא הילכך כל הברכות דהן חובה וא"א לו שלא יברך כגון הלל ומגילה ושמונה עשרה ושלא עשאני עכו"ם וכיוצא בהן וברוך שאמר וברכת המצות כגון להניח תפילין ולהתעטף בציצית אע"פ שזה מקיים המצוה חבירו מברך עליו כדפרי' דברכת אכילת מצה לא תבעי ליה דחוב' הוא אע"פ שיצא מוציא אע"פ שזה אוכל מצה חבירו מברך עליו. וההיא תוספתא דברכות פרק ברכת זימון דתניא עשרה שהיו עושין עשר מצות כאו"א מברך לעצמו היו כולן עושין מצוה אחת אחד מברך לכולן התם ה"פ עשרה שהיו עושין עשר מצות שאין ברכותיהן שוות כגון זה לובש תפילין זה מתעטף בציצית זה קובע מזוזה וזה שוחט וזה מעשר וזה תורם וזה מוהל וזה פודה בנו וזה מדליק נ"ח וזה מדליק נר שבת (וזה מדליק נר יו"ט) הואיל ואין ברכותיהן שוות כל אחד מברך לעצמו אבל היו כולן עושין מצוה אחת שכולן לובשין תפילין או מצוה אחרת והואיל וברכה אחת היא אחד מברך לכולן ולאו דוקא שגם המברך עסוק באותה מצוה אלא ה"ה אפילו אינו עוסק בה כדפרי' שזה אוכל מצה וזה מברך אלא אגב דתני רישא עשרה שהיו עושין עשר מצות דדוקא עשר מצות כדפרי' תנא נמי היו כולן עושין מצוה אחת הלכך כל הברכות שהן חובה שאינן באות בעבור הנאת הגוף אלא שמצות ברכה עליו ואי אפשר לו להפטר ממנה אע"פ שיצא מוציא ואפילו ברכת המצות שזה עושה המצוה וחבירו מברך עליו ואפילו הוא בקי חבירו מברך עליו ואפילו לכתחילה חוץ מברכת המזון וק"ש ותפילח כההיא דברכות פרק מי שמתו ירושלמי תני כל מצות שאדם פטור אדם מוציא את הרבים י"ח חוץ מברכת היין פי' פטור דקתני היינו אע"פ שכבר יצא ונפטר ומסיק והא אנן תנינן בניחותא כל שאינו חייב בדבר אינו מוציא את הרבי' ידי חובתם הא אם היה חייב אפילו יצא מוציא. פי' כל הברכות שהן חובה שאינן באות בעבור הנאת גופו כדפרי' לעיל ומסיק א"ר לא שנייא היא ברכת המזון דכתיב בה ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך ר' יוסי ור' יהוד' בן פזי הוו מתיבין אמרו לא מיסתבר בק"ש שיהא כל אחד ואחד משנן בפיו לא מסתברא בתפילה שיהא כל אחד ואחד מבקש עליו רחמים ע"ע. פי' הני שלשה אף על פי שהן ברכות שהן חובה ואינן באות בעבור הגוף אפ"ה אין סברא לומר שיהא חבירו מוציאו הואיל ויודע בעצמו אלו הברכות והטעם כדפרי' אבל שאר ברכות אע"פ שיודע בעצמו חבירו מברך עליו ואם

בעצמו אינו יודע גם באלו שלשה בבהמ"ז ובק"ש ובתפילה חבירו מברך עליו ומוציא אותו י"ח ותנן לקמן סו"פ יום טוב כשם ששצ"ע חייב כך כל יחיד ויחיד חייב ר"ג אומר שליח ציבור מוציא את הרבי' י"ח תניא א"ל לר"ג לדבריך למה צבור מתפללין אמר להם כדי להסדיר ש"צ את תפלתו אמר להו לדבריכ' למה ש"צ יורד א"ל כדי להוציא את שאינו בקי אמר להן כשם שמוציא את שאינו בקי כך הוא מוציא את הבקי ארבב"ח א"ר יוחנן מודי' חכמי' לר"ג אחר שנחלקו חזרו והודו ורבא אמר עדיין היא מחלוקת שמעה חייא בריה דרבה בר נחמני אזל אמרה קמיה דרב דימי בר חיננא וא"ל הכי אמר רב עדיין היא מחלוקת אמר ליה חייא לרב דימי רבה בב"ח אמר נמי דכי (שנחלק רב) [שנחלקו] על ר' יוחנן שאמר כך כי אמרה ר' יוחנן להא שמעתא אפליג עליה רשב"ל ואמר עדיין היא מחלוקת ומי (א"ר) [אר"י] דכי והא"ר הונא צפוראה אמר רבי יוחנן הלכה כר"ג הלכה מכלל דפליגי כי סליק רבי אבא מימי' שהפליג בספינה וחזר. פירשה מודים חכמים לר"ג בברכות של ר"ה ויוה"כ כדמפרש טעמיה לקמן והלכה כר"ג מכלל דפליגי בברכות דכל השנה כולה איני והא"ר הונא צפוראה א"ר יוחנן הלכה כר"ג בברכות של ר"ה ושל יוה"כ ופרקי' אלא ארנב"י מאן מודים ר"מ והלכה מכלל דפליגי רבנן עליה דר"מ מאי היא דתניא ברכות של ר"ה ושל יוה"כ ש"צ מוציא את הרבים י"ח דברי ר"מ וחכ"א כשם ששצ"ש חייב כך כל יחיד חייב מ"ש הני דר"ה ודיוה"כ משום דאוושי ברכות שהרי הן ט' וארוכות ואין הכל בקיאין בהן. כתב רבי' יצחק אלפס ושמעינן מהא דהלכה כר"ג בברכות של ר"ה ושל יוה"כ בלבד אבל בשאר ימות השנה לא אלא כשם ששצ"ש חייב כך כאו"א שהוא בקי חייב וכן הלכה עכ"ל והיינו כדפרישית שתפילה של כל השנה אם הוא בקי אין חבירו מברך עליו. כי אתא רבין א"ר יעקב בר אידי א"ר שמעון חסידא לא פטר ר"ג [אלא] עם שבשדו' בלבד הואיל ואניסי במלאכה אבל כולי עלמא לא משום דלא אניסי ויכולין להסדיר תפילתן. ירושלמי רב הונא רבה דציפרין בשם ר' יוחנן הלכה כר"ג באילן תקיעייא ר' זעירא ורב חסדיי הוו יתבין תמן בתקיעתא מן דצלון את צלותא קם ליה רב חסדיי ומצלי א"ל ר' זעירא לא כבר מצלינן א"ל מצלי' וחזר ומצלי דנחתין מערבאי לתמן אמרין מן שם ר' יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעייא (ואתא) [ואנא] לא כונית הא אילו כוונית הוינא נפיק ידי חובתי א"ר זעירא ויאות כל תנאי תנו לה בשם [רבן גמליאל ורבי הושעיא תני לה בשם] חכמין (דבי קסרי) [ר' ארא דקסרין] בשם ר' יוחנן והוא שיהא שם מראש התפילה ועד סופה ואע"פ שהוא בקי כר' זעירא ורב חסדיי ושל שאר ימות השנה אינו יוצא בתפילה של ציבור אלא שאינו בקי אבל בקי לא הילכך ליתא ליה למה שפסק (כר"ג) [בה"ג] דיחיד שטעה ולא הזכיר של ר"ח יכוין את לבו

לתפילתו. של ש"צ מתחילה ועד סוף ויוצא אע"פ שהוא בקי דהא פסקינן בשאר ימות [השנה] ש"צ אינו מוציא אלא למי שאינו בקי ותו קשה לדבריהם דהא אסקי' דלא פטר ר"ג אלא עם שבשדות בלבד דאניסי במלאכתן ואין יכולין להסדיר תפילתן אבל דעיר לא. מיהו ה"מ שלא באו לביהכ"נ ולא שמעו תפילה כלל אבל אם באו ושמעו התפילה מתחילה ועד סוף אע"פ שהיו בעיר והיו יכולין להסדיר תפילתן אפ"ה ש"צ מוציא אותן כדתני אבא בריה דר' מניומי בר חייא העם שאחורי הכהנים אינן בכלל ברכה ופירש"י ואע"פ שעם שבשדות בכלל ברכה הני דמצו למיתי קמי כהנים ויפנו הכהנים אליהם ויברכום והם לא באו אינם בכלל ברכה ועלה קאמר ר"ש חסידא דלא פטר ר"ג אלא עם שבשדות דאניסי שאינן יכולין לבא לביהכ"נ אבל דעיר שיכולים לבא לביהכ"נ לא פטרם ש"צ אבל אם באו לביהכ"נ ושמעו התפילה מתחילה עד סוף ה"נ דיצאו ואין הטעם תלוי בלהסדיר תפלתו אלא בביאה לביהכ"נ והשתא לא תקשי לה"ג. אבל הא קשיא להו דאין ש"ץ מוציא את הבקי בשאר ימות השנה כדפרי'. וההיא דתפילת השחר דאמר רב אשי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו ושאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפילה ופריך עליה מדתני טעה ולא אמר שאלה בברכת השנים וגבורות בתח"ה מחזירין אותו ומשני הא ביחיד והא בציבור ופריך אי הכי מפני ששומעה משליח ציבור מבעי ליה ומסיק אידי ואידי ביחיד הא דאידכר קודם שומע תפילה הא דלא אידכר קודם שומע תפילה משמע דבצבור יוצא ע"י שליח ציבו'. שאני התם שהתפלל כל התפילה בעצמו אלא שטעה בשאלה בעלמא שהיא בקשה ואינה ברכה הלכך יוצא ע"י ש"צ אבל תפילה של כל ימות השנה שהן ברכות ולא התפלל כלל ה"נ שאינו יוצא בתפילת ש"צ הואיל והוא בקי. והשתא דאתינא להכי לה"ג נמי לא תקשי דהואיל והתפלל כל התפילה אלא שדילג יעלה ויבוא והיא אינה ברכה אלא בקשה ה"נ שיוצא בתפילת שליח ציבור:

סימן רסג

מתני' סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עמהם ואינו תוקע קדושת היום ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים דברי ריב"נ א"ל ר"ע אם אינו תוקע במלכיות למה הוא מזכיר אלא אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכולל מלכיות עם קדושת (השם) [היום] ותוקע זכרונות ותוקע שופרות ותוקע ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים. וקיי"ל הלכה כר"ע מחבירו וכן נהוג עלמא כר"ע. היכן אומר לקדושת היום תניא רבי אומר עם המלכיות אומרה מה מצינו בכ"מ ברביעית אף כאן ברביעית רשב"ג אומר עם הזכרונות אומר מה מצינו בכ"מ באמצע אף

כאן באמצע וקיי"ל הלכה כרבי מחבירו וכן נהוג עלמא כרבי : מתני' אין פוחתין מעשרה מלכיות מעשרה זכרונות מעשרה שופרות ר' יוחנן בן נורי אומר אם אמר שלש שלש יצא. איבעיא להו היכי קתני שלש מן התורה שלש מן הנביאים שלש מן הכתובים הויא להו תשע ואיכא בינייהו חדא או דילמא ה"ק חדא מן התורה ואחת מן הנביאים ואחת מן הכתובים ואיכא בינייהו טובא ת"ש דתניא אין פוחתין מעשרה מלכיות מי' זכרונות מעשרה שופרות ואם אמר שבע יצא ר' יוחנן בן נורי אומר הפוחת לא יפחות משבע ואם אמר ג' מכולן יצא כנגד תנ"כ ואמרי לה כנגד כהנים לוים וישראלים פירש"י זצ"ל ע"כ ג' למלכיות ג' לזכרונות ג' לשופרות דהוו להו אחת מן התורה ואחת מן הנביאי' ואחת מן הכתובים לכל אחת דאי ס"ד ג' מן התורה ג' מן הנביאים וג' מן הכתובים לכל אחת א"כ ז' נמי ז' מן התורה ז' מן הנביאים ז' מן הכתובים הו"ל ר' [יב"נ] מוסיף עכ"ל א"ר (המנונא) [הונא] אמר שמואל הלכה כריב"נ אע"ג דפסקי' כר' יוחנן נהוג עלמא כרבנן ונראה דריב"נ נמי מודה לרבנן דמצוה לומר עשרה ואם בא לפחות לכתחילה הרשות בידו לפחות עד ז' ולא יותר מיהו בדיעבד אם לא. אמר אלא ג' מכולן יצא ובהא פסקינן כותיה אבל לכתחילה לכ"ע י' בעי למימר ורגילין מן הכתובים כי לה' המלוכה ומושל בגוים ה' מלך גאות וגו' שאו שערים ראשיכם והנשאו וגו' שאו שערים ראשיכם ושאו ובהני תרי קראי איפלגו בהו ר' יוסי ור' יהודה דר' יוסי אמר ראשונה שנים ושניה שלש ר' יהודה אמר ראשונה אחת ושניה שתים והשתא אי כר' יוסי עבדינן נימא שניה ודיו ואי כר' יהודה עבדינן נימא הני תרתי פסוקי ודיו:

מתני' מתחיל בתורה ומשלים בנביא והכתובים באמצע ר' יוסי אומר אם השלים בתורה יצא.אם השלי' דיעבד אין לכתחיל' לא והתניא ר' יוסי אומר המשלים בתורה ה"ז זריז ומשובח ה"ק מתחיל בתורה ומשלים בנביא ר' יוסי אומר משלים בתורה ואם השלים בנביא יצא. כתב רבי' יצחק אלפס וקיי"ל כר' יוסי. תנ"ה אר"א בר' [יוסי] ותיקין היו משלימין אותן בתורה דהוו להו ד' מן התורה ג' בתחילה ואחת לבסוף. ואמר בשלמא זכרונות ושופרות איכא טובא אלא מלכיות תלתא הוין ה' אלקיו עמו וגו' ויהי בישורן מלך וגו' ה' ימלוך ואנן בעינן עשרה ג' דכתובים ג' דנביאים וג' דאורייתא וליכא אמר רב הונא תנא שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד מלכיות דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר אינה מלכות וקיימא לן כרבי יוסי וכן נהוג עלמא כרבי יוסי ואנו אומרים בראשונה שלשה מן התורה ואחר כך שלשה מן הכתובים ואחר כך שלשה מן הנביאים ואחר כך במלכיות אנחנו מסיימין שמע ישראל וגו' כר' יוסי ובזכרונות אנו מסיימין וזכרתי להם ברית ראשונים ובשופרות אנחנו מסיימין וביום שמחתכם ובמועדיכם וגו' ובמלכיות

אנו אומרים תחילה שמע ישראל ואח"כ אנו מתפללין מלוך על כל העולם כולו וכו' ובתפילת מלוך אין אנו מסיימין בפסוק דאורייתא ובפסוקים של זכרונות אין אנו מסיימין בפסוק דאורייתא כי אם בתפילת זכרנו בזכרון טוב לפניך אנו מסיימין בוזכרתי להם ברית ראשונים וכן בשופרות אין אנו מסיימין בפסוק דאורייתא כ"א בתפילת תקע בשופר גדול אנו מסיימין בוביום שמחתכם ובמועדיכם ופי' מורי רבי' יהודה בר יצחק דלא אפשר בתפילת מלוך לסיים בה בפסוק מפני שמתפללים אותה שחרית ובמנחה ובערבית ואינם מתפללים שום פסוקים ואין שייך לסיים בפסוק אבל בתפילת זכרנו בזכרון טוב ותפילת תקע בשופר גדול שכבר התפלל למעלה פסוקים מסיים בתפילתו פסוק דאורייתא כי אין מתפללין אותה בלא פסוקים ואין מתפללין אותה כי אם במוסף כשיש פסוקים אבל תפלת מלוך אע"פ שמתפללין אותה במוסף וכבר התפלל פסוקים אפ"ה הואיל שמתפללין אותה שחרית מנחה וערבית בלא פסוקים לא [תקנו] לסיים בה בפסוק של תורה ותקנוהו למעלה בסוף הפסוקים. שלהי פרקין א"ר חננאל אמר רב כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב אינו צריך לומר קראי סבור מינה ה"מ ביחיד אבל בציבור לא אתמר א"ר יהושע בן לוי אחד יחיד ואחד ציבור כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב אינו צריך לומר קראי פירש"י כיון שאמר נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך אין צריך לומר מקראות המוספין ורבותי מפרשים להא דרב חננאל במלכיות זכרונות ושופרות וקשיא לי הא דלא כרבנן ודלא כרבי יוחנן בן נורי דתנן אין פוחתין מי' מלכיות עכ"ל ור"ת מפרש דאפסוקי מלכיות וזכרונות ושופרות קאי והיכא דהתחיל פליגי דלא יפחות למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל יכול [לפטור] עצמו לגמרי ע"י ובתורתך כתוב לאמר אבל מקראות של מוסף צריך לעולם להזכיר ומוסף דר"ח אם צריך להזכיר פירשתי ס"פ בכל מערבין:

סימן רסד

מתני' העובר לפני התיבה ביום טוב של ר"ה השני מתקיע כלומר המתפלל תפלת המוספין מתקיע ובשעת הלל הראשון מקרא את הלל. מ"ש שני מתקיע ברוב עם הדרת מלך א"ה בהלל נמי ברוב עם הדרת מלך אלא מ"ש הלל דבראשון משום זריזין מקדימין למצות תקיעות נמי נעבד בראשון משום זריזין מקדימין למצות א"ר יוחנן בשעת השמד שנו פירש"י אויבים גזרו שלא יתקעו והיו אורבים להם כל ו' שעות של זמן תפילת השחר לכך העבירוהו לתקוע במוספין ואע"ג שבטל השמד לא עבדינן כמעיקרא אע"פ דזריזין מקדימין למצו' חיישי' שמא יחזור הדבר לקלקולו. ירושל' ר' יעקב בר אחא אומר בשם ר' יוחנן משום מעשה שהיה נשתנה פעם אחת בימי יונים תקעו בראשונה

והיו האויבים סבורים שמא עליהם הולכים למלחמה ועמדו עליהם והרגום לשנה תקנו תקיעות בשנייה מן גו דאינון חמו להון קרו ק"ש ומצלין ותקעון אמרין בנימוסיהון אינון עסקין ושבקון ולפי זה א"ש טפי שלא חזרו ותקנו לתקוע בראשונה:

סימן רסה

מתני שופר של ר"ה אין מפקחין עליו את הגל ואין מעבירין עליו את התחום לילך חוץ לתחום לשמוע את התקיעה ולא עולין באילן ולא רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין ע"פ המים מ"ט דיו"ט עשה ולא תעשה ולא אתי עשה ודחי את ל"ת ועשה. ולא עולין באילן וכו'. השתא דרבנן אמרת לא דאורייתא מיבעיא כתב רש"י השתא דרבנן אמרת לא. איסו' תחומין ופיקוח הגל דליכא למגזר [אטו] דאורייתא אמרת לא. דאורייתא. רוכבין דאיכא למגזר שמא יחתוך זמורה ועולה באילן דאיכא למיגזר שמא יתלוש מיבעיא זו ואצ"ל זו קתני ויש גמגום בדבר ונראה בעיני דל"ג ליה עכ"ל וכן הדעת נוטה דל"ג ליה ופי' הכי כיון דיו"ט עשה ולא תעשה הוא בדבר שהוא בדאורייתא גם בדרבנן (לא) החמירו ולמ"ד בפרק במה מדליקין לאו גרידא הוא כיון דאפשר כל הני למיעבד מעיו"ט אחמור רבנן. ואם העכו"ם הביא שופר מחוץ לתחום ביו"ט מותר לתקוע בו מידי דהוה אאתרוג שכבר היה מעשה בישראל אחד שהביא לו עכו"ם לולב ואתרוג ביו"ט מחוץ לתחום והתיר לו רבי' שמשון בר' אברהם לצאת בו דלאו מוקצה הוא דהא חזי לישראל אחר כדאמרי' פ' אין צדין הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר וכיון דשרי לטלטל אפי' לאותו ישראל שרי לצאת בו דלא מצינו שאסרו חכמים הבא מחוץ לתחום אלא או אכילה או הנאה ומצות לא ליהנות ניתנו כדאמרי' פרק ראוהו ב"ד וכאן אין שייך לגזור גזירה שמא יאמר לעכו"ם להביא כדי לצאת בו הלא שכיחא שיעשה מצוה הבאה בעבירה הלכך אפי' למ"ד מצות ליהנות נתנו שרי ע"כ תשובתו: ואין חותכין אותו לא בדבר שהוא משום שבות ולא בדבר שהוא בלא תעשה דבר שהוא משום שבות מגל יד ומגל קציר דאין דרך לחתוך בו שופרות ותיקון כלאחר יד הוא ואין בו אלא משום שבות דבר שהוא בל"ת סכינא דדרכו הוא והוי מלאכה גמורה: מתני'. אם רצה ליתן בתוכו מים או יין יתן ירושלמי הדא אמרה ששטיפת כלים מותר במועד ומים צונין ויין חריף מצחצחין את השופר יין אין מי רגלים לא מתני' מני אבא שאול היא דתניא אבא שאול אומר מים או יין מותר לצחצחו מי רגלים אסור מפני הכבוד:

סימן רסו

מתני' אין מעכבין את התינוקות מלתקוע תנוקות הוא דלא מעכבין הא הנשים מעכבין והא תניא אין מעכבין לא את התינוקות ולא את הנשים מלתקוע אמר אביי ל"ק הא ר'

יהודה הא ר' יוסי ור"ש דתניא דבר אל בני ישראל וסמכו בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות ר' יוסי ור"ש אומרים נשים סומכות רשות פירש"י הא נשים מעכבות דפטורות לגמרי דמ"ע שהזז"ג הוא וכי תקעי איכא בל תוסיף. בני ישראל סומכין דבר אל בני ישראל ואמרת אליה' וכתיב בההוא ענינא וסמך ידו. סומכות רשות. אלמא [אע"ג] דפטרינהו קרא ליכא איסורא וה"ה למ"ע שהזז"ג עכ"ל מספקא ליה לרבי' יצחק בר אשר זצ"ל אליבא דר' יוסי ור"ש אם יכולות לברך על שופר או על שאר מצוות שאינן מחויבות אי חשיב ברכ' אי לאו הואיל דשרינן להו לתקוע אע"ג דשבות הוא משמע דבטוב הם עושות ומקבלות שכר להכי נמי מברכות דלגמרי רשות הוא להן לקיים כמו לאנשים או דילמא האי דשרינן להו היינו משו' שבות ותקיעה בר"ה כיון שהותרה לאנשי' דהא אפילו רצה לתקוע כל היום הרשות בידו ואע"פ שיצא כבר להכי נמי בנשי' אינה שבות אבל האיך תברך אשר קדשנו וצונו והיא לא נצטוית וכתב בשם רש"י שהיה אוסר ורבי' יצחק בר יהודה היה מתיר לנשי' לברך על כל מצות עשה שהזז"ג והיה מביא [ראיה] מפרק הקורא את המגילה עומד דת"ר הכל עולין למנין ז' אפי' אשה אפילו קטן ואע"ג דאשה פטורה מת"ת כדאי' פ"ק דקדושין ור"פ בכל מערבין אפ"ה מברכת ור"ת אומר דאין זו ראיה דברכת לפניה ולאחריה לאו משום מצות ת"ת שאפי' בירך ברכת הערב נא או נפטר באהבה רבה חוזר ומברך תדע דבמקו' שאין לוי כהן קורא במקו' לוי ומברך אע"פ שכבר ברך בקריאה ראשונה. ועוד איכא למימר דהא דאשה עולה היינו באמצע שלא היו רגילין לברך כדאיתא פרק הקורא את המגילה עומד תנא פותח ומברך לפניה וחותם ומברך לאחריה והאידנא דמברכי' כולהו גזירה משום הנכנסין [ומשום היוצאים] מיהו עולין למנין שבעה משמע בסוף שבעה. ומקטן דמברך [ברכת] המזון אע"ג דהוא פטור אין ראיה לאשה דקטן בא לחיוב וחייב לחנכו ואינו מוזהר על לא תשא שמע שוא. ור"ת מתיר לנשי' לברך על כל מצות עשה שהזמן גרמא אע"פ דפטורות ומביא ראיה משמעתי' דר' יוסי מתיר לנשי' לסמוך אע"ג דסת' לן תנא הלכה כר' יהודה הלכה כר' יוסי דנמוקו עמו. ואינה ראיה דבפ' אין דורשין מוקי לה באקפי ידייהו דליתא לסמיכ' כלל. ותו דבפרק מי שהוציאוהו ר' יעקב ור' זריקא אמרו הלכה כר' עקיבא מחבירו וכר' יוסי מחבירו וכרבי מחבירו וכי היכי דכר' עקיבא ורבי מחבירו ולא מחבריו ה"נ ר' יוסי מחבירו ולא מחבריו דגבי הדדי איתאמרו ותו דסתם במתני' ומחלוקת בברייתא קיי"ל הלכה כסתם משנה ותו דתנן בפרק כל פסולי המוקדשין בכור שניסמית עינו ושנקטע ידו ושנשברה רגלו ה"ז ישחט ע"פ שלשה בני הכנסת ר' יוסי אומר אפי' יש שם עשרים ושלשה אינו נשחט אלא ע"פ מומחה אמר רב חננאל אמר רב אין הלכה כר' יוסי פשיטא

יחיד ורבי' הלכה כרבים מהו דתימא ר' יוסי נמוקו עמו פי' והוי הלכה כמותו אפי' כנגד רבים קמ"ל דווקא מחבירו הלכה כמותו לא מחבריו וסתמא דמתני' רבי' הלכך אין הלכה כמותו אלא כר' יהודה דסתם לן תנא כותיה ועוד מביא ראיה דאמרי' בעירובין ר"פ המוצא תפילין מיכל בת שאול היתה מנחת תפילין ולא מיחו בה חכמים אשתו של יונה היתה עולה לרגל ולא מיחו בה חכמי' מיכל מברכת אע"ג דפטורה ודמי לברכה שאינה צריכה ואשתו של יונה היתה מביאה עולת נדבה במקום עולת ראיה דאי משום עליית רגל גרירא ליכא קפידא. וגם זה אינה ראה דהתם מוקמי' לה כרבי יוסי דאמר נשים סומכות כדאוקימנא הכא הא דתניא אין מעכבין את הנשים מלתקוע נמי כר' יוסי והוא גופא כתב רבי' יצחק בר' אשר שהיה רש"י אוסר להן לברך אלא הא דאין מעכבין אותן מלתקוע היינו בלא ברכה. ה"נ התם י"ל דמיכל היתה מנחת תפילין בלא ברכה (ודכוותיה) [ורבותיה] דאע"ג דאשה ערוה היא ושיער באשה ערוה אפ"ה לא מיחו בידה חכמים ואשתו של יונה היתה מביאה עולת נדבה ולא מיחו בידה חכמים ולא חששו שמא תביא עולת ראיה דכהנים זריזים הם ולא יקריבו בתורת חובה אלא בתורת נדבה ומה בכך ולואי שהיתה מקרבת נדרים ונדבות בכל יום. ותו דאמרי' בירושל' נשים [מנין] ת"ל ולמדתם אותם את בניכם ולא את בנותיכם את שחייב בתלמוד חייב בתפילין את [שאינו] חייב בתלמוד אינו חייב בתפילין התיבון הרי מיכל בת שאול שהיתה לובשת תפילין ואשתו של יונה שהיתה עולה לרגל ולא מיחו בידיהן ר' (חייא) [חזקי'] בשם ר' אבהו אשתו של יונה הושבה מיכל בת שאול מיחו בידה חכמים ותלמוד דידן נמי דלא שני הכי לאו משום דפליג אירושלמי אלא משום שהשיב לו אפי' לפי דבריו שהוא סובר שלא מיחו בידיהן אין להביא משם דמצי למימר ר' יוסי הוא והירושלמי השיב לפי האמת ולא פליגי גמרא דידן והירושלמי אהדדי הלכך אין משם ראיה. ועוד הביא ראיה מפ' החובל דאמר רב יוסף מריש הוה אמינא כל דאמר לי הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצות עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דלא מפקידנא ועבידנא ואי במקום פטור מן הדבר ועושהו אסור לברך א"כ מאי יומא טבא הוה בעי למיעבד והלא היה מפסיד כל הברכות ציצית תפילין מגילה נ"ח לולב סוכה והבדלה וקידוש היום וברכות דק"ש שחרית וערבית וכל הברכות כולן ואמרי' בפ' המניח את הכד האי מאן דבעי למיהוי חסידא ליקיים מילי דברכות. ותו הביא ראיה מפ' ערבי פסחים דאמר רב אחא בר יעקב סומא פטור מלומר הגדה כתיב הכא בעבור זה וכתי' התם בננו זה מה להלן פרט לסומא אף כאן פרט לסומא איני והאמר רבינ' אמר לי מרימר שאלתינהו לרבנן בי רב ששת מאן אמר אגדת' (דרב) [בי רב] ששת ואמרי לי רב ששת שאלתינהו לרבנן דבי רב יוסף

מאן אמר אגדת' (דרב) [בי רב] יוסף וא"ל רב יוסף אמרי קסברי רבנן מצה בזה"ז דרבנן אלמא דמדהיו מוציאין אחרים י"ח מוכיח דמחייבי אבל ממה שהיו מברכין לא מדקדקי מידי ש"מ אפי' היכא דפטורי שרי לברוכי. ומשום מברך ברכה שא"צ דקעב' בלא תשא ליכא דדרשה דרבנן היא כדאמר פ' מי שמתו ספק קרא אמת ויציב ספק לא קרא חוזר וקורא. ואומר רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דאין ראיה מסומא לאשה דאע"ג דסומא פטור מדאורייתא מדרבנן מיהא מחייב כדמוכח ההיא דערבי פסחים דמשני קסברי רב ששת ורב יוסף מצה בזה"ז דרבנן ולכך היו יכולים להוציא אחרים ש"מ דאינהו נמי מיחייבי מדרבנן וכיון דמחייבי מדרבנן יכולין לברך כמו נר חנוכה וכל מצות דרבנן. ומיהו לאו ראיה היא דלעולם נוכל לומר דרשות הם ואפ"ה היו יכולין להוציא הואיל ומצה דרבנן הוא דרשות יכול להוציא בר חיובא דרבנן כההיא דפ' מי שמתו דמייתי התם דבן מברך לאביו ומוקי לה באכל שיעורא דרבנן וכההיא דפ' הקורא את המגילה למפרע דתנן הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחש"ו ר' יהודה מכשיר בקטן וכההיא דפרק הקורא את המגילה עומד דת"ר הכל עולין למנין שבעה אפי' אשה אפי' קטן אבל יש להביא ראיה מפ' הקורא את המגילה עומד ר' יהודה אומר כל שלא ראה מאודרות מימיו לא יפרוס על שמע משמע הא ראה אע"ג דהשתא נסתמא פורס על שמע ואמאי והלא ר' יהוד' פוטר סומא מכל המצות האמורות בתורה בפ' החובל אע"כ יש לך לומר דר' יהודה סבר דחייב מדרבנן ואפ"ה היה שמת רב יוסף כיון דמדאורייתא לא מיפקד ועביד ומשום הכי היה יכול לברך על כל המצות שיכול לומר וצונו כיון דמחייב מדרבנן. מיהו בירושלמי דמגילה ור"פ אלו הן הגולין מוקי הא דר' יהודה ביושב בבית אפל משמע שר"ל דכל שלא ראה מאורות מימיו דקאמר ר' יהודה כגון שנולד במערה ואינו סומא. מיהו גמרא דידן חולק על ירושלמי ורוצה לומר דבסומא עסקי' דקאמר בגמרא ר' יהודה הכא משום הנאה הוא והא ליתי ליה הנאה ורבנן אית ליה הנאה כר' יוסי דא"ר יוסי כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה שנאמר והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפילה אמרתי מאי איכפת ליה בין אפילה לאורה עד שבא מעשה לידי פעם אחת הייתי מהלך בדרך באשון לילה ואפילה וראיתי סומא אחד ואבוקה בידו אמרתי לו בני אבוקה זו למה אמר לי כל זמן שאבוקה בידי בני אדם רואין אותי ומצילין אותי מן הפחתים ומן הקוצים ומן הברקנים. ובאותו שרואה יפה אלא שנולד במערה ולא ראה מאורות מימיו לא שייך האי טעמא. אלא ודאי בסומא קאמר ר' יהודה וקסבר דמיחייב מדרבנן ויכול לברך על המצות כדפרי' אבל אשה לא מיחייבא במצות שהז"ג אפי' מדרבנן כההיא דפ' מי שמתו דא"ר אבהו נשים חייבו' בקידוש היום ד"ת ופריך אמאי מצות [עשה] שהז"ג הוא וכל

מצות עשה שהז"ג נשים פטורות אמר אביי מדרבנן א"ל והא ד"ת קאמר ועוד כל היכא דפטורין מדאורייתא ליחייבינהו מדרבנן וכו' הא למדת דאפי' מדרבנן לא מיחייבו. והכי מוכח בפ"ק דסוכה דא"ר יהודה מעשה בסוכתה של הילני המלכה בלוד שהיתה גבוהה מכ' אמה והיו זקנים נכנסין ויושבין אצלה ולא אמרו לה כלום א"ל משם ראיה אשה היא והיא פטורה מן הסוכה אלמא דאפי' מדרבנן לא מיחייבא. ותנן בפ' הישן מעשה שילדה כלתו של שמאי הזקן ופיחת את המעזיבה וסיכך ע"ג המיטה בשביל התינוק דוקא בשביל התינוק אבל בשביל כלתו לא אלמא לא מיחייבא אפי' מדרבנן וכיון דאפי' מדרבנן לא מיחייבו האיך יאמרו וצונו. ומה שסומא חייב מדרבנן והאשה פטורה אפילו מדרבנן יש טעם טוב בדבר דהחמירו חכמים בסומא משום דהוי מינא דבר חיובא ועוד שלא יראה כעכו"ם דאי פטרת ליה מכל המצות נמצא דאינו נוהג בתור' ישראל כלל אבל אשה אי פטרת לה לגמרי בכל מצות עשה שהז"ג יש עדיין מצות דחייבה בהו הלכך אין אשה מברכת על שום מצות עשה שהז"ג כדברי רש"י זצ"ל :

סימן רסז

מתני' מתעסקין עמהם עד שילמדו. א"ר אלעזר ואפי' בשבת תניא נמי הכי ומתעסק עמהן עד שילמדו ואפילו בשבת ואין מעכבין את התינוקות מלתקוע בשבת ואצ"ל [בי"ט] הא גופא קשיא אמרת מתעסקין בהן עד שילמדו אפי' בשב' אלמ' לכתחיל' אמרי' להו תקעו והדר תני אין מעכבין עכובי הוא דלא מעכבין הא לכתהילה לא אמרי להו תקעו לא קשיא כאן בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך פירש"י קטן שהגיע לחינוך מתעסקין בו שילמוד אפילו בשבת וכ"ש שאין מעכבים ואין זה נראה לר"י בר אשר דקטן שהגיע לחינוך הרי הוא נמי חייב לחנכו בשבת וכשתוקע בשבת שלא במקום ב"ר נמצא שהוא עובר על השבות ומאי אולמיה מצות שופר משבת. שיהא עובר על שבות שבת כדי שיהא בקי לתקוע לשנה הבאה תקיעת מצוה ונראה לו לפרש איפכא בקטן שהגיע לחינוך אין מעכבין בשבת הא לכתחילה לא יתקע הואיל דאית ליה לעבור על איסור שבות שבת וכבר הגיע לחינוך לשמור שבת ובשלא הגיע מותר אף להתעסק עמו בשבת ולהראותו האיך יאחזנו מאחר שלא הגיע לשמור שבת וכפי' זה מוכיח בפ"ק דערכין דאמר התם הכל חייבין בתקיעת שופר כהנים לוים וישראלים הכל לאתויי [קטן] שהגיע לחינוך דתנן אין מעכבין את התינוקות מלתקוע דהיינו כדאמרינן דעכובי הוא דלא מעכבין הא לכתחילה לא אמרי' להו תקעו :

סימן רסח

מתני' המתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא: מתעסק הוא דלא יצא שאינו מתכוין לתקיעה אפי' דלא מצוה אלא מנבח נבוחי או שהיה נופח בשופר ועלתה בידו תקיעה אבל תוקע לשיר שמתכוין לתקיעה בעלמא יצא לימא מסייע ליה לרבא דאמר רבא התוקע לשיר יצא דילמא האי תנא תוקע לשיר מתעסק קרי ליה. משמע דמתעסק דמתני' היינו שאינו מתכוין כלל לתקיעה או שמתכוין לתקיעה כדי להבריח השד מעליו או תוקע לשורר אבל תוקע תקיעה של מצוה להוציא את עצמו ואת חבירו אין זה מתעסק ויצאו שניהן כדפריש' לעיל דלא בעינן כונה לא שומע ולא משמיע הלכך ליתא להא דאמר בירושלמי פ' ג' שאכלו ר' אבא בר זמינא הוה משמש קומי ר' זעירא מזג ליה כסא א"ל סב בריך (א"ל) הב דעתך דאת משתי חורן דתני השמש מברך על כל כוס ואינו מברך על כל פרוסה ופרוסה א"ל כמה דאנא יהיב דעתי מפקא יתך ידי חובתך בברכתא כן הב דעתא מפקי יתי באמן. א"ר תנחום בר ירמיה מתני' אמרה כן המתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא רוצה דמתעסק היינו שתוקע בעבור עצמו ובעבור חבירו שלא יצאו שניהן ידי חובתך ותו דירושלמי עצמו אינו מכוון היטב דא"כ משמע שאם השומע ענה אמן אחר התוקע כשהוא מברך שיצאו שניהן ואמאי הא ברכה לא מעכבא שכל המצו' אין הברכה מעכבתן ומתעסק דמתני' דומיא דריש' דקתני ומתעסקין בהן עד שילמדו הלכך ליתא לדירושלמי:

סימן רסט

מתני' סדר תקיעות שלש. אחת למלכיות ואחת לזכרונות ואחת לשופרות. של שלש שלש. תקיעה ותרועה ותקיעה לכל אחת ואחת. שיעור תקיע' כג' תרועו' שיעור תרוע' כג' יבבו'. ג' קולו' בעלמ' כל שהו. תקע בראשונ'. פשוטה שלפני התרועה תקע כדרכ'. ומשך בשניי'. תקיע' שלאחר התרועה משך כשתים לצאת בה ידי שתי' שהיה צריך לעשות זו אחר זו פשוטה שלאחרי' דמלכיות ופשוטה שלפניה דזכרונות. אין בידו אלא אחת. דפסוקי תקיעה אחת לשתים לא מפסקינן. (והתם) [והתניא] שיעור תקיעה כתרועה אמר אביי תנא דידן חשיב תקיעות דכולהו בבי וה"ק שיעור של ג' תקיעות כשלש תרועו'. ותנא ברא קחשיב חדא בבא. שיעור תקיעה כשיעור תרועה ותרוייהו חדא מילתא אמרי ולא פליגי אהדדי. שיעור תרוע' כג' יבבות והתניא שיעור תרועה כג' שברים. והם ארוכים מיבבות אמר אביי בהא ודאי פליגי. והיינו פלוגתא דכתיב יום תרועה יהיה לכם ומתרגמי' יבבא יהא לכון וכתיב באמיה דסיסרא בעד החלון נשקפה ותייבב מ"ד שברים סבר גנוחי גנח. כאדם הגונח מלבו כדרך החולים שמאריכין בגניחותיהן. ומדסבר ילולי

יליל כאדם הבוכה ומקונן קולות קצרים סמוכין זה לזה. ת"ר מנין שבשופר ת"ל והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארציכם אין לי אלא (ביום) [ביובל] בראש השנה מנין תלמוד לומר (אך בעשור לחודש) [בחודש] השביעי שאין תלמוד לומר בחודש השביעי ומה תלמוד לומר בחודש השביעי שיהיו כל תרועות של החודש השביעי הזה כזה ומנין שפשוטה [לפניה] ת"ל והעברת שופר תרועה ומנין שפשוט' אחריה ת"ל תעבירו שופר בכל ארצכ' אין לי אלא ביובל בר"ה מנין ת"ל (ובעשו' לחודש) [בחודש] השביעי (הזה) שאין ת"ל בחוד' השביעי [ומה ת"ל בחוד' השביעי שיהו כל תרועו' החוד' השביעי] הזה כזה ומנין שהן שלש של שלש שלש ת"ל והעבר' שופ' תרוע' שבתון זכרון תרועה יום תרועה יהיה לכם ומנין ליתן את [האמור] של זה בזה ת"ל שביעי שביעי לג"ש הא כיצד שלש שהן ט'. איתקן ר' אבהו בקסרין קשר"ק תקיע' שלש שברים תרועה תקיעה מה נפשך אי ילולי הוא ליעבד קר"ק תקיעה תרוע' תקיעה ואי גנוחי הוא ליעבד קש"ק תקיעה ג' שברים תקיעה מספקא ליה אי ילולי היא אי גנוחי הוא ועביד תרוייהו מתקיף ליה רבינא ודילמא גנוחי הוא ואין לך לעשות תרועה יבבות וקא מפסקא תרועה בין שברים לתקיעה דלאחריה. דהדר עביד תקיעה וג' שברים ותקיעה מתקיף לה רב עוירא ודילמא ילולי הוא ואין לנו לעשות שברים וקא מפסקי שברים בין תרועה לתקיעה שלפניה דהדר עביד תקיעה ותרועה ותקיעה אי הכי דר' אבהו דהיינו קשר"ק תקיעה ג' שברים תרועה תקיעה למה לי אי ילולי הוא הא קא עבדינן אי גנוחי הוא הא קא עבדינן אי מספקא ליה דילמא גנח ויליל א"ה ליעבד נמי איפכא קרש"ק תקיעה תרועה שברים תקיעה די"ל יליל וגנח. סתמא דמילתא כדמיתרע ביה מילתא באינש גנוחי מיגנח והדר מיליל. וצריך להזהר בשברים שלא יהא מאריך כל אחד בפני עצמו כשלש יבבות של ג' קולות כל שהן וא"כ נעשית תקיעה ולא שברים דהא שיעור תקיעה כתרועה ושיעור תקיעה כג' יבבות וחייב אדם להאריך בתקיעות של קשר"ק יותר משל קש"ק ובשל קש"ק יותר משל קר"ק דהא שיעור תקיעה כתרועה וקשר"ק אנו עושין משו' ספיקא דגנח ויליל נמצ' שצריך להאריך בתקיעות של קשר"ק כשיעור ג' שברים וג' יבבות ובתקיעה של קש"ק כשיעור ג' שברים דהא עבדינן קש"ק משום ספיקא דגנח ובתקיעות של קר"ק כשיעור ג' יבבות דהא עבדינן קר"ק משום ספיקא דיליל ומיהו אם מאריך בכל התקיעות בתקיעו' של קשר"ק אין לחוש דיכול להאריך כמו שירצה כדתנן משך בשנייה כשתים אין בידו אלא אחת ומטעם זה נמי אין לחוש אם עשה ד' או ה' שברים שהשברים במקום תרועה והויא לה תרועה אריכתא כמו שאין מקפידין אם מאריכין ביבבות. ורבי' יצחק בר' אשר וה"ר יצחק בן ה"ר מאיר ז"ל

מפרשי' דיבבא הוא מג' כוחות של כל שהוא נמצאת תרועה ט' כחות ושיעור תקיעה כך הוא ולפירושם אין לחוש אם מאריך קצת בשברים וצריך למשוך בתקיעה של קשר"ק לפירושם כשיעור ג' שברים וט' כוחות ומי שלא משך בתקיעות כשיעור הזה ומשך קצת בשברים לא קיים מצוה לא כמר ולא כמר ופר"ח פירש כרש"י. פסק רבי' יצחק בר אשר המפסיק סותר את הכל וצריך לחזור לראש ואע"ג דאמר לקמן שמע ט' תקיעות בט' שעות יצא אע"פ שהוא מפסיק בינתיים ה"מ שמפסיק כך שאינו תוקע לגמרי בינתים ואינו מפסיק שברים בין תרועה לתקיעה אי נמי תרועה בין שברים לתקיעה דקלקול הסדר הוא גורם שצריך לחזור לראש מיהו דוקא שמפסיק שברים בין תרועה לתקיעה כשעושה קר"ק א"נ תרועה בין שברים לתקיעה כשעושה קש"ק דחשיב הפסק וחוזר לראש אבל אם עשה לכתחילה שתי תקיעות ביחד ולא היה צריך אלא אחת אי נמי שתי תרועות ביחד אי נמי ד' שברים או ה' לא חשיב הפסק לחזור לראש אלא גומר ויוצא דאינו הפסק אא"כ מפסיק תקיעה אחרת בינתים שלא כסדר אבל מה שיתקע שתי תקיעות ביחד דלא היה צריך אלא אחת או שתי תרועות אינו הפסק דחושבין אנו את שתיהן כאחד וגומר ויוצא אבל אם פיחת מן השברי' כגון שתוקע קשר"ק ולא עשה אלא ב' שברים ועשה תרועה אז הוא צריך לחזור לראש שאם לא יחזור לראש לתקיעה אלא יתחיל בשברי' נמצא שהתרועה הפסיק' בין תקיעה לשברים ואפי' תקע שני סדרים כסדר ובשלישי פיחת מן השברים ועשה תרועה סותר הכל וחוזר לראש לגמרי. ואם הוא תוקע קש"ק ופיחת מן השברי' ועשה תקיעה לאחר ב' שברים א"צ לחזור לגמרי לראש להתחיל תקיעה אלא בשברים והתקיעה שעשה לאחר ב' שברים עולה לו תקיעה ראשונה ואין מפסיק ביניהם כלום ע"כ. ואנו נוהגים בישיבה ל' קולות ג' קשר"ק וג' קש"ק וג' קר"ק ובתפילה אנו תוקעי' במלכיות קשר"ק ואזכרונות קש"ק ואשופרו' קר"ק והיה תמיה רבינו תם על מנהגינו דאי גנח ויליל מבעיא לן למיעבד ניעבד כולהו קשר"ק " ואי גנח לחוד מבעיא לן למעבד ניעבד כולהו קש"ק. ואי יליל ניעביד כולהו קר"ק והנהיג ר"ת לתקוע אזכרונות ואשופרות קשר"ק כמו אמלכיות דהשתא נפיק מכל ספיקי ובהכי סגי שלא לשנות המנהג ביותר דהא (לומר) [אמרינן] שמע תשע תקיעות בתשע [שעות] ביום יצא. ורבינו יצחק בר' אשר פסק דעיקר תקיעותינו זה מה שאנו תוקעין בישיבה לאחר קריאת התורה קשר"ק קש"ק קר"ק כל סדר וסדר ג"פ דהיינו כתקנת ר' אבהו ויוצאין אנו בהן ממ"נ מט' תקיעות בלי הפסק בינתיים מן תקיעה אחרת וזה שאנו תוקעין במוסף אינו אלא כדי לערבב את השטן ומה שלא תקנו לצאת בעמידה על סדר הברכות שהרי מצוה מן המובחר לצאת על סדר הברכות היינו טעמא משום

דלא איפשר לצאת על הסדר הברכות הואיל דמספקא לן בתרועה מה היא דהאיך ניתקן דאפי' היינו מתקנין לתקוע בכל ברכה וברכה סדר שלשתן קשר"ק קש"ק קר"ק פ"א כל סדר דהשתא ממ"נ בכל ברכה וברכה הוא יוצא מידי תרועה שכתב בתורה ופשוטה לפניה ופשוטה לאחריה מ"מ היה הפסק בין התקיעות דאם קשר"ק דיו לתקוע נמצא מה שתקנו קש"ק קר"ק הפסיקו בין קשר"ק שתקע בברכה ראשונה לקשר"ק שיתקע בברכה שניה וכן לעולם א"א בלא הפסק כשנתקע קש"ק קר"ק וא"ת נתקן סדר שלשתן ג"פ כל סדר וסדר על כל ברכה וברכה כמו שעושין בישיבה ה"נ לא היה יוצא על סדר ברכות דברכה ראשונה היה יוצא מכל ט' תקיעות לפיכך הואיל דא"א לעולם לצאת על סדר ברכות התחילו לצאת בישיבה מידי כולם ושוב לתקוע בעמידה שלא לשם חובה אלא כדי לערבב את השטן. ופר"ח פירש דלכתחילה היו עושין קשר"ק קש"ק קר"ק ג"פ ודימה רבי אבהו אם הקשר"ק הוא עיקר הרי הפסיק בין הקשר"ק השני קר"ק קש"ק והתקין שיהו עושין קשר"ק קשר"ק קשר"ק קש"ק קש"ק קש"ק קר"ק קר"ק קר"ק דאז עשו בלי הפסק בנתי' והיינו כסברת רבי' יצחק בר' אשר. ועוד פר"ח אע"ג שהציבור צריכין לתקוע על סדר הברכות מיהו הא אמרי' אין הברכות מעכבות את התקיעות ומפני שכבר יצאו ציבור י"ח לפיכך נהגו לתקוע כמלכיות קשר"ק ובזכרונות קש"ק ובשופרות קר"ק להודיע ולברר שהכל אחד הן ולא הבנתי מהו א' הן ורבי' יצחק אלפס כתב נהגו לתוקעין כשהן יושבין ומברכין עליהן ברכת התקיעה ומפני שהצבור צריכין לשמוע התקיעות על סדר הברכות חוזרין ותוקעין על סדר הברכות קשר"ק פעם אחת קש"ק פעם אחת וקר"ק פעם אחת ובדין הוא שיהיו תוקעין אותן על סדר ברכות כסדר שתקעו כשהן יושבין אלא כיון שהברכות אינן מעכבות את התקיעה הרי יצאו י"ח באותן שתקעו כשהן יושבין ודי להם לתקוע קשר"ק קש"ק קר"ק על סדר הברכות פ"א שלא להטריח את הציבור וכן המנהג בכל העולם ובשתי ישיבות עכ"ל. וכתוב בתשובו' רבותינו פ"א המליטה זכר בת ר' אלעזר כהן שבוע לפני ר"ה ולא הלכה בבהכ"נ ולא שמעה קול שופר ותקעו לה בביתה סדר של ישיבה ע"פ ר' קלונימוס. הרי ר"י בר אשר ופר"ח ורבי' יצחק אלפס כולהו ס"ל דבתקיעות שאנו תוקעים בישיבה (אמר) [אחר קריאת] ספר תורה בם אנו יוצאין ידי חובתנו וכולהו ס"ל דאמלכיות תוקעין קשר"ק ואזכרונות קש"ק ואשופרות קר"ק. ועוד יש מקיימין מנהג שלנו כדאמר לעיל נמצינו למדין לראש השנה ו' תקיעות וג' תרועות שתים מד"ת ואחת מד"ס שבת זכרון תרועה והעברת שופר תרועה מד"ת ויום תרועה יהיה לכם לגופי' אתא והעברת שופר תרועה מד"ת ויום תרוע' יהיה לכם לתלמודו ביום ולא בלילה דדילמא ס"ל כר"ש בר נחמני וכיון שעשו בישיבה כל ספיקי

דאורייתא [ושל סופרים לא חשו לחזור ולעשות בשעת תפלה אלא ספיקא דאורייתא] ולא אתברירו לי זה הדיבור בלבי הלכך אנו תוקעי' ל' קולות בישיבה ג' קשר"ק וג' קש"ק וג' קר"ק ובתפילה תוקעין אמלכיות קשר"ק ואזכרונות קש"ק ואשופרות קר"ק הרי כאן מ' קולות וכן בקדושת אגן הסהר שעשה ה"ר שמשון בר יונה זצ"ל כתב נוי ארבעים קולות בהריענו והיינו כמנהגינו וכן בסדר רב עמרם גאון זצ"ל אלא שכתב דבסוף מריע תרועה אחת בלא תקיעה. וצריך לדקדק באותן ל' קולות שאנו תוקעין בישיבה שכשמסיים (השלשי') [השלשה] קשרקי"ם ומתחילין (הקשרקי"ם) [הקשקי"ם] או כשמסיימין (הקשרקי"ן) [הקשקי"ם] ומתחילין הקרקי"ם למה יתקע ב' תקיעות זו אחר זו דמה נפשך יפטר בתקיעה אחת דאי גנח ויליל הרי יצא בג' קשר"ק ואי גנח לחוד אותה תקיעה אחרונה של קשר"ק אחרון תעלה לו למנין קש"ק וכן אם יליל לחוד אותה תקיעה של קש"ק אחרון תעלה לו למנין קר"ק וליכא למימר דכיון שעשה התקיעה לשום פשוטה שאחר התרועה אין לה להעלות לשום פשוטה שלפניה דהא תנן משך בשנייה כשתים אין בידו אלא אחת משום דפסוקי תקיע' בתרתי לא פסקי' הא אי פסקי' עלתה לה בפשוטה שלפניה אע"פ שעשאה לשם פשוטה שלאחריה. ונראה לענין הלכ' למעשה שכן הוא האמת שדי לו בתקיעה אחת ואם לא עשה אלא תקיעה אחת יצא ידי חובתו מיהו נהגו לעשות שתי תקיעות לרווחא דמילתא כדפרי' לעיל שאם לא היה צריך אלא תקיעה אחת ועשה שתי תקיעות לא הוי הפסק פיר"ת וכן ה"ר ברוך בר' יצחק זצ"ל דמצוה מן המובחר לעשות תקיעה ותרועה ותקיעה בנשימה אחת מי שיכול לעשות כן כההיא דפרק החליל דתני גבי תקיעות שהיו בבית המקדש. ר' יהודה אומר הפוחת לא יפחות משבע והמוסיף אל יוסיף על ט"ז ואמרי' דר' יהוד' סבר תקיעה ותרועה ותקיעה א' היא ואמרי' התם כמאן אזלא הא דא"ר כהנא אין בין תקיעה לתרועה ותקיעה ולא כלום כמאן כר' יהודה מיהו רש"י פי' התם כדי נשימ' מפסיק. בערוך ערך ערב כתב בירושלמי כתיב בלע המות לנצח וכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול כד שמע שטן קל שיפורא זימנא חדא בהיל ולא בהיל וכד תנו ליה אמר הא ודאי האי שופרא דתקע בשופר קל גדול מטא זימניה למיתבלע ומרתיע ומתערבב ולית ליה פנאי למיעבד קטיגוריא. ומיכן אנו למדין דבעיהן למיעבד שלשים בעמידה כמו שלשים בישיבה והלין דמחמרן ועבדין ל' בדיתבי ול' בלחש ול' על הסדר כנגד ק' פעיות דפעיתא אימיה דסיסרא ואילן י' היכן אינון כשגומרין כל התפילה קל תקיעייא דיחיד' מתבעי למיהוי קשר"ק קש"ק קר"ק והן ק' עכ"ל וחולק על מנהגינו ועל מה שכתבו רבותי כדפרישי':

סימן רע

אמר ר' [יוחנן] שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא ומי אמר ר' יוחנן הכי והא"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק בהלל ובמגילה אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש לא קשיא הא דידיה הא דרביה. כתב רבי' יצחק אלפס וקיי"ל כר' יוחנן דאמר אפי' בט' שעות ביום יצא ובהלל ובמגילה נמי אע"פ ששהה כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש אלא קורא ממקום שפסק עכ"ל. ת"ר תקיעות אין מעכבין זו את זו. ברכות אין מעכבות זו את זו תקיעות וברכות של ר"ה ושל יוה"כ מעכבות זו את זו פירש"י תקיעות וברכות דעלמא כגון דתעניות אין מעכבות זו את זו אם בירך ולא תקע עכ"ל א"כ משמע אבל של ר"ה ושל יוה"כ מעכבות זו את זו אם בירך מלכיות וזכרונות ושופרות ולא תקע או אם תקע ולא בירך א"כ קשה מיכן על מה שפי' רבותי' שאנו יוצאין בתקיעות שאנו עושין בישיבה לאחר קריאת התורה פי' רבי' יצחק בר' שמואל זצ"ל דעל כרחן אי אפשר לומר כן כדתניא מצוה בתוקעין יותר מן המברכים כיצד היו לפניו שתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין הולך למקום שתוקעין ואינו הולך למקום שמברכין פשיט' הא דאורייתא והא דרבנן לא צריכא אע"ג דהא ודאי והא ספק. ודאי הוא לו שאם ילך אצל המברכין ימצא שם עשרה ויתפלל ש"צ ויצא ידי חובתו ואם ילך אצל התוקעים שמא כבר עמדו והלכו לבתיהן אפ"ה הולך אצל התוקעים ותנן נמי מי שבירך ואח"כ נתמנה לו שופר משמע דבלא שופרות יכול לברך ויכול לתקוע בלא ברכה אלא תקיעות וברכות דקתני מעכבות זו את זו היינו שהתקיעו' מעכבות זו את זו וברכות מעכבות זו את זו דכשמברך מלכיות וזכרונות ושופרו' מברך שלשתן או לא יברך כלל וכן תקיעות שברים ותרועות אם בקי בשלשתן יתקע ואם לאו אל [יתקע] ולעולם אנו יוצאין (בטובת') י"ח בתקיעות שאנו עושין בישיבה לאחר קריאת התורה :

סימן רעא

מתני' מי שבירך דהיינו שנתפלל תפילת המוספין ובירך ט' הברכות. ואח"כ נתמנה לו שופר תוקע ומריע ותוקע ג"פ בשביל מלכיות וכן בשביל זכרונות ושופרות טעמא דלא הוה שופר מתחילה הא הוה ליה שופר מעיקרא כי שמע ליה אסדר ברכות שמע ליה. רב פפא בר שמואל קם לצלויי ביחיד א"ל לשמעיה כי נהירנא לך. לסימן שסיימתי הברכה תקע לי א"ל רבא לא אמרו שיהא תוקע בכל ברכה אלא בחבר ציבור אבל ביחיד מברך את כולן ואח"כ תוקע ט' תקיעות. וכשהוא תוקע תוקע בעמידה שכך כתוב בתשובות וששאלתם תקיעת שופר בעמידה או בישיבה הכא חזינן דבעמידה דגמרינן לה מחצוצרו' דכתיב ותקעת' בחצוצרות וגמירי חצוצרו' בעמידה. ותו דגמרינן לה מן

וכי תבואו למלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות והיא תקיעה בעמידה. ומברך לשמוע בקול שופר כדאיתא בירושלמי דמכילתין ס"פ ראוהו ב"ד התוקע בשופר צריך לברך אקבו"ק לשמוע בקול שופר ושהחיינו ואח"כ תוקע וכן בי"ט שני מברך שהחיינו כדפרישית ס"פ בכל מערבין:

סימן רעב

מכת"ב הגאוני"ם מי שבירך ברכות השופר והתחיל לתקוע ונתקלקלה התקיעה או שנאנסה או דנמצא פסול בשופר או נכנס אחר לתקוע תחתיו או אם פסק עד שיביאו לו שופר אחר כשר אינו צריך להתחיל מראש לחזור ולברך ולתקוע אלא מתחיל ממקום שפסק ומסיים סדר תקיעות ושפיר דמי דלא עדיפא תקיעה מתפילה דלגבי תפלה תנן העובר לפני התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו ושאלנו ואמרנו ממקום שטעה זה. אבל מי שבירך לשמוע בקול שופר אינו רשאי לספר בין ברכה לתקיעה עד שיגמור סדר תקיעות כדי שלא יפסיק בין ברכה לתקיעה ואם עבר וסיפר קודם שיתקע חוזר ומברך וה"ה לשחיטה ולכיסוי הדם ולביעור חמץ ולהמוציא ולברכת היין ולברכת הפירות ולמגילה ולכל מצות שאם בירך וסיפר בינתים בין ברכה לעשיי' חוזר ומברך. וזה שאמרנו לעיל מי שבירך והתחיל לתקוע ונתקלקל' התקיע' או שנאנס ונכנס אחר תחתיו. כמו ששנינו לענין תפילה העובר לפני התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו מיד ולא יהא סרבן באותה שעה אלא יכנס מיד ויתחיל ממקום שטעה זה. ה"נ מי שהתחיל לתקוע בשופר ונאנס ונכנס אחר תחתיו שגם הוא נכנס ומתחיל ממקום שטעה ואין לחוש משום הפרש תקיעות זו מזו דקיי"ל הלכה כר' יוחנן דא"ר יוחנן שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא הלכך אם בירך אדם ברכת שופר והתחיל לתקוע ונאנס (אם) נכנס אחר תחתיו לסיים התקיעות ממקום שפסק זה דלא עדיפי תקיעות מתפילה דאמרי' העובר לפני התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו וכדין לתפילה כן דין לתקיעות ולמגילה וכן הלכה רווחת בישראל ע"כ:

סימן רעג

והיכ שבירך לשמוע בקול שופר ותקע כל התקיעות שאנו תוקעים בישיבה ואחר שגמרם סח בין אלו תקיעות ובין תקיעות שעל הסדר ברכות אם חוזר ומברך לשמוע בקול שופר על תקיעות של סדר ברכות אם לאו. זה כתב ר"י אלפס שאלו מקמי ריש מתיבתא המברך יום ר"ה לשמוע בקול שופר [בתר] ס"ת והסיח ודיבר צריך לברך על התקיעה של סדר ברכות או לא והדר להו הכין חזאי רבנן שגוערין בזה שסח עד שלא יתקע על סדר הברכות אבל לחזור ולברך אינו חוזר ולא דמיא הא לתפילין דאמר ר"ח סח בין תפלה

לתפילה חוזר ומברך דהנך שתי מצות נינהו דתנן תפילה של יד אינה מעכבת של ראש ושל דראש אינה מעכבת של יד ולא עוד אלא דלא הדר ומברך ההיא ברכה קמייתא אלא ברכה אחריתי הוא דמברך דמקשי' סח אין לא סח לא והא שלח ר' חייא בר הונא משמיה דר' יוחנן על התפילה של יד הוא אומר להניח תפילין ועל של ראש הוא אומר על מצות ופרקינן אביי ורבא דאמרי תרוייהו לא סח מברך אחת סח מברך שתים ואעפ"כ קשה להסיח דתנן סח בין תפילה ולתפילה עבירה הוא בידו וחוזרין עליה מעורכי המלחמה וכ"ש כי האי שסח בין התקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד אלא שאינו חוזר ומברך שמצוה אחת היא צא וראה שהרי הלל דמברכין קודם לקריאתו אעפ"כ בין פרק לפרק פוסק ולא הוצרך לחזור ולברך עכ"ל וכן הדעת נוטה שאינו חוזר ומברך שהרי כבר יצא בתקיעות שבישיבה:

סימן רעד

כתוב בתשובות. וששאלתם השופר שהוא של תייש כשר לתקוע בו או לא כך ראינו אם אין לו שופר של איל ויש לו שופר של תייש מותר לתקוע בו לכתחילה וכשר ויוצא בו אבל אם יש לו שופר של איל תוקע בשל איל דתנן ר' יהודה אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים כפופין ומאי משמע דהאי זכרים אילים דכתיב והיה במשוך בקרן היובל ומתרג' דכרייא. ושופר הקנוי מן העכו"ם כשר אנוס וגזול פסול וכן הורו רבותי הגאונים ע"כ. ומפרש בירושלמי בפ' לולב הגזול כשגזל שופר משופה הוא דאסור אבל גזל קרן ושיפהו דמים הוא חייב לו כשר. וירושלמי פ' ראוהו ב"ד כמה יהא שופר פי' רשב"ג כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן במשהו וכמה תהא אחיזת יד טפח:

סימן רעה

אם יש למול נער בראש השנה אמר אבא מרי דבי' יהודה בר' קלונימוס בשם מרנא ורבנא ר' יהודה החסיד בשם ר' שמואל החסיד שאמר בשם רבי' קלונימוס הזקן בן רבי' יצחק בן רבי' אלעזר הגדול שאירע במגנצ"א מילה בר"ה ושאלו לקדושים אשר בארץ רבי' גרשום בר' יהודה מאור הגולה ורבי' שמעון הגדול בר יצחק ורבי' יהודה הכהן שעשה ספר הדינין ור' יהודה הגדול שהיה ראש לנהרגין ושאר בני הישיב' הקדוש' והורו כולם למול הנער לאחר קה"ת והפטרה קודם שיתקעו בשופר כדי שתהא ברית מילה תכופה לתקיעת שופר שיזכור לנו הקב"ה ברית אברהם ועקידתו של יצחק והביאו סמך לדבריהם ממטבע שטבעו חכמים בתפילת היום וקיים לנו ה' אלהינו את הברית ואת החסד ואת השבועה אשר נשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה ותראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח וכו' דהיינו ברית תחילה ואח"כ עקידה

דהיינו תקיעת שופר שנשחט תמורו איל ועוד דחתימת הברכה ועקידת יצחק לזרעו היום תזכור ברחמים בא"י זוכר הברית וסמיך ליה אתה נגלית דהיינו שופרות וחותמין שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים. והרבה מבני הישיבה הקדושה היה קשה בעיניהם לעכב תקיעת שופר כ"כ בשביל המילה ורצו לדחותה עד גמר כל התפילה והשיבם רבי' גרשום אם אין מילה אין תקיעת שופר בעולם שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו' ועוד דמצות מילה קדמה לתקיעת שופר. ואני הקטן מצאתי סמך לדבריהם בתשובת הגאונים רבי' אלעזר בר' יהודה ורבנא קלונימוס הזקן איש רומי בן רבנא שבתי בבואו למדינת גרמיישא לאהר פטירת רבי' יעקב בר יקר זצ"ל שאלו ממנו דבר זה והוציא חותם עדות קודש והראה מכתב שכבר נשאל' שאילה זו במתא רומי וכת' בו שאל מר שלמה היצחקי מן רבנא מרנא רב נתן גאון שחיבר ספר הנקרא ערוך ומן מר דניאל אחיו ומן מר אברהם אחיו והשיבו גם הם שכבר נשאלה בבית מדרשו של אביהם מר יחיאל גאון והשיב בשם מר יעקב [גאון] ריש מתיבתא דמתא רומי דמנהג כשר הוא להיות מילה סניף לקה"ת ותקיעת שופר ועוד דמצוה מן המובחר הוא להקדים מיל' בהשכמ' משום דזריזין מקדימין למצו' ואין נכון לאחרה עד גמר תפילה דרוב פעמים גמר תפילה בסוף ה' שעות והמאחר מצות מילה כל כך נראה דמצות מילה בזויה עליו לכך נכון להקדים להיות תכופה בין קריאת התורה לתקיעת שופר:

סימן רעו

מצאתי מכתב ידו של ה"ר אפרים מבונא בר יעקב. שר' אמנון ממגנצא יסד ונתנה תוקף על מקרה הרע שאירע לו וז"ל

מעשה בר' אמנון ממגנצא שהיה גדול הדור ועשיר ומיוחס ויפה תואר ויפה מראה והחלו השרים וההגמון לבקש ממנו שיהפך לדתם וימאן לשמוע להם ויהי כדברם אליו יום יום ולא שמע להם ויפצר בו ההגמון ויהי כהיום בהחזיקם עליו ויאמר חפץ אני להועץ ולחשוב על הדבר עד שלשה ימים וכדי לדחותם מעליו אמר כן ויהי אך יצוא יצא מאת פני ההגמון שם הדבר ללבו על אשר ככה יצא מפיו לשון ספק שהיה צריך שום עצה ומחשבה לכפור באלקים חיים ויבוא אל ביתו ולא אבה לאכול ולשתות ונחלה ויבואו כל קרוביו ואוהביו לנחמו וימאן להתנחם כי אמר ארד אל ניבי אבל שאולה ויבך ויתעצב אל לבו ויהי ביום השלישי בהיותו כואב ודואג וישלח ההגמון אחריו ויאמר לא אלך ויוסף עוד הצר שלוח שרים רבים ונכבדים מאלה וימאן ללכת אליו ויאמר ההגמון מהרו את אמנון להביאו בעל כרחו וימהרו ויביאו אותו ויאמר לו מה זאת אמנון למה לא באת אלי למועד אשר יעדת לי להועץ ולהשיב לי דבר ולעשות את בקשתי ויען ויאמר אמנון

אני את משפטי אחרוץ כי הלשון אשר דבר ותכזב לך דינה לחתכה כי חפץ היה ר' אמנון לקדש את ה' על אשר דבר ככה ויען ההגמון ויאמר לא כי הלשון לא אחתוך כי היטב דברה אלא הרגלים אשר לא באו למועד אשר דברת אלי אקצץ ואת יתר הגוף איסר ויצו הצורר ויקצצו את פרקי אצבעות ידיו ורגליו ועל כל פרק ופרק היו שואלין לו התחפוץ עוד אמנון להפך לאמונתנו ויאמר לא ויהי ככלותם לקצץ צוה הרשע להשכיב את ר' אמנון במגן אחד וכל פרקי אצבעותיו בצידו וישלחהו לביתו הכי נקרא שמו ר' אמנון כי האמין באל חי וסבל על אמונתו יסורין קשין מאהבה רק על הדבר שיצא מפיו. אחר הדברים האלו קרב מועד והגיע ר"ה בקש מקרוביו לשאת אותו לבית הכנסת עם כל פרקי אצבעותיו המלוחים ולהשכיבו אצל ש"צ. ויעשו כן ויהי כאשר הגיע ש"צ לומר הקדושה וחיות אשר הנה א"ל ר' אמנון המתן מעט ואקדש את השם הגדול ויען בקול רם ובכן לך תעלה קדושה כלומר שקדשתי את שמך על מלכותך ויחודך ואח"כ אמר ונתנה תוקף קדושת היום. ואמר אמת כי אתה דיין ומוכיח כדי להצדיק עליו את הדין שיעלו לפניו אותן פרקי ידיו ורגליו וכן כל הענין והזכיר וחותם יד כל אדם בו ותפקוד נפש כל חי שכך נגזר עליו בר"ה. וכשגמר כל הסילוק נסתלק ונעלם מן העולם לעין כל ואיננו כי לקח אותו אלקים ועליו נאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'. אחר הדברים והאמת אשר הועלה ר' אמנון ונתבקש בישיבה של מעלה ביום השלישי לטהרתו נראה במראות הלילה לרבנא קלונימוס בן רבנא משולם בן רבנא קלונימוס בן רבנא משה בן רבנא קלונימוס ולימד לו את הפיוט ההוא ונתנה תוקף קדושת היום ויצו עליו לשלוח אותו בכל תפוצות הגולה להיות לו עד וזכרון ויעש הגאון כן:

סליקו להו הלכות ראש השנה

סימן רעז

ערב יום הכפורי' מנהג לטבול ולבקש מחילה כל מי שחטא לחבירו כדאשכחן ברב דאזל לגבי ההוא טבחא במעלי יומא דכיפורי וגבי ד' חנינא תריסר מעלי יומא דכיפורי והראיה שטובלין מדאמר במדרש ר' תנחומא סוף פרשת ואתחנן שמע ישראל וגו' רבנין אמרי אבל ביוה"כ שהן נקיים כמלאכים אומרים אותו בפרהסיא ואמרי' בפדר"א בפרק מ"ו ראה סמאל שלא מצא חטא בישראל ביוה"כ ואמר לפני הקב"ה רבש"ע יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת מה מלאכי השרת יחופי רגל אף ישראל כן ביוה"כ מה מלאכי השרת אין להם קפצין אף ישראל כן עומדים על רגליהם ביוה"כ מה מה"ש אינם אוכלים ושותים אף ישראל כן ביוה"כ מה מה"ש נקיים כך ישראל נקיים מכל חטא ביוה"כ מה מה"ש שלום ביניהם כך ישראל שלום ביניה' ביוה"כ והקב"ה שומע עדות

מפי קטיגור שלהם ומכפר על המזבח ועל המקדש ועל הכהנים ועל כל הקהל מקטן ועד גדול. ומדקאמר שישראל נקיים דהיינו שטבלו [ש"מ] שכן מנהג בישראל לטבול בעיוה"כ ומיכן כמו כן סמך לאותן שעומדים ביוה"כ כל היום ומדקאמר שיש לישראל שלום ביניהם ביוה"כ ש"מ שכך הוא רגילות ומנהג ביוה"כ לכל מי שחטא לחבירו שמבקש ממנו מחילה בעיוה"כ ויהיה כל יוה"כ שלום ביניהם דומיא דמלאכי השרת. ובמדרש שובה מצאתי יתברך שמו של הקב"ה ויתעלה זכרו שהוא מחבב את ישראל ותיקן להם עשי"ת שאפילו יחיד עושה בהן תשובה מקבלין תשובתו כתשובת ציבור לפיכך צריכים כל ישראל להחזיק בתשובה ולעשות שלום בין איש לחבירו ולמחול זה לזה בערב יוה"כ כדי שיתקבלו תשובתן ותפילתן לפני הקב"ה בחיבה ובשלום ואהבה יתירה. בתנחומא פרש' וה' פקד את שרה ילמדינו רבי' אם יהיה קטטה בין אדם לחבירו באיזה צד מתכפר לו ביוה"כ כך שנו רבותינו עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר שבינו ובין חבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו ואם הלך לרצותו ולא קיבל עליו מה יעשה אר"י בן דורמסקית זה סימן יהיה בידך כל זמן שאתה מרחם על חבירך יש לך רחמים ואם אין אתה מרחם על חבירך אין לך רחמים ומה יעשה א"ר שמואל בר נחמני יביא עשרה בני אדם ויעמידם שור' אחת ויאמר להם קטטה היתה ביני ובין פלוני והלכתי לרצותו ולא קיבל עליו והקב"ה רואה שהשפיל עצמו מרחם עליו שנאמר ישור על אנשים וירצהו ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי אם עשה כן מה כתיב אחריו פדה בשלום נפשו מעבור בשחת. ובירושלמי דפ' יום הכפורי' שמואל אמר ההן דחטא לחבריה צריך למימר ליה סרחית עלך [ואין קבלות הא טבאות] ואי לא אייתי בני נש ומפייס ליה קומיהון הה"ד ישור על אנשים וגו' [וכו'] מת צריך מפייסיתיה על קבריה ומימר לו סרחית עלך וה"נ אמרי' בפרקין ואם מת (א"ר יוסף אמר ר' אבהו) [א"ר יוסי בר חנינא] מביא עשרה בני אדם ומעמיד לו על קברו ואומר חטא חטאתי לאלקי ישראל ולפלוני זה ומסיים בירושלמי התם במה דברים אמורים בשאר עבירות אבל המוציא שם רע על חבירו אין לו מחילה עולמית:

נהגו הקדמונים שבקהילות ריינוס שאומרי' שתקנת הקדמונים וחרם שלא להוציא ש"ר על המתים שהן שוכני עפר ורבים תמהו מה ראו על ככה ואמר מורי רבי' אב"י העזרי כי כוונו להגדה דר' תנחומא דגר' פרש' ואתחנן אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע כל הכעס עלי למה וכו' עד חטאת כו' עונות אמרת שלח נא ביד תשלח. ומאז באתי אל פרעה. לא ה' שלחני. אם בריא' יברא ה'. שמעו נא המורים. הנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים [וכי] אברהם יצחק ויעקב אנשים חטאים היו שאמרת לבניהם

כך אמר לפניו ממך למדתי שאמרת את מחתות החטאים האלה בנפשותם א"ל הקב"ה אני אמרתי בנפשותם ולא באבלתם :

וחייבים להוסיף ביוה"כ מחול על הקודש כדתניא ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב יכול יתענה בתשעה ת"ל בערב אי בערב יכול משתחשך ת"ל בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום מיכן שמוסיפין מחול על הקודש אין לי אלא בכניסתו ביציאתו מניין ת"ל שבתכם והכי קיי"ל כי האי תנא דתוספת יוה"כ דאורייתא כדאמר ר"פ המביא כדי יין הנח להם לישראל שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין סבור מינה ה"מ בדרבנן אבל בדאורייתא לא ולא [היא לא] שנא דאורייתא ל"ש דרבנן דהא תוספת יוה"כ דאורייתא וקא אבלי ושתו עד שחשיכה ולא א"ל ולא מידי הא למדת דתוספת דיוה"כ דאורייתא וצריכי' להפסיק מבעו"י:

ורגילין לאכול היטב ומאכלים טובים כדאמר פר"ק דכתובות בין כך ובין כך לא יבעול לא בע"ש ולא במוצ"ש בשלמא בערב שבת משום חבורה אלא מוצאי שבת אמאי לא א"ר זירא גזירה שמא ישחוט בן עוף א"ל אביי אלא מעתה יוה"כ שחל להיות בשני בשבת ידחה גזירה שמא ישחוט בן עוף שצריכין להרבות בסעודה אחר השבת שהוא ערב יוה"כ וכו' הא למדת שהיו מרבין בסעודה ערב יום הכפורים. ואמרי' במדרש עבד הגמון רצה לקנות דג גדול ובא חייט אחד ישראל וקנאו ביוקר שלח ההגמון אחריו ושאלו על מה עשית הדבר הזה א"ל אדוני ערב יום הכפורים ויום מחילה וסליחה הוא לנו ולכך פזרתי הוני לקנותו ופטרו ההגמון לשלום. הלכך אנו נוהגין להרבות בסעודה בעיוה"כ ואוכלים סעודה המפסקת מבעו"י שהשמש זורח והיכא שהפסיק בערב יוה"כ ועדיין הוא יום ולא אסר עצמו בפירוש באכיל' ושתייה אלא כך בסתם עמד משלחנו ולא היה בדעתו לאכול יותר אם אח"כ נמלך ורצה לאכול ולשתות הרשות בידו כההיא דאיכה רבתי ר' יהודה בן בתירה אזל לנציבין בערובת צומא רבא אתא ריש כנישתא לאזמוניה א"ל כבר אכלי ופסקי לי א"ל אשגח עלי דלא לימרו אינשי ההוא לא אשגח עליה אזל עימיה ואכל מן כל עיגול חד פתית ואכל מן כל תבשיל חד פס ושתה מן כל כוס וכוס חד כוס ש"מ אע"ג דפסיק אכל ויש לך לומר שכשאכל בבית ההוא ריש (גלותא) [כנישתא] עדיין לאחר שאכל (הוא) [היה] יום וכן פר"ח:

בנדרים בפרק ד' נדרים תנן ראב"י אומר אף הרוצה להדיר את חבירו שיאכל אצלו יאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל. לא שמע ליה ולא אתי בהדיה ח"מ והכי קתני הרוצה שיאכל חבירו אצלו ומסרהב בו ומדירו נדרי זריזין הוא והרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה כולה יעמוד בר"ה ויאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל ובלבד שיהא זכור

בשעת הנדר ופי' ה"ר יצחק בן רבי' מאיר דהך סיפא לאו מדברי ראב"י חוא אלא לכ"ע ואפי' תמצא לומר דמדברי ראב"י היא פירש [ר"ת] בשם רבי' שמואל אחיו דלא פליגי רבנן עליה בהא ופרכי' אי זכור עקריה לתנאיה וקיים ליה לנדריה אמר אביי תני ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר רבא אמר לעולם כדקאמר מעיקרא הב"ע כגון שהתנה בר"ה ולא ידע ממה שהתנה והשתא קא נדר אי זכור בשעת הנדר ואמר על דעת ראשונה אני נודר עקרי' לתנאיה וקיים ליה לנדריה ופי' ר"ת דרבא לא פליג אסברתיה דאביי אלא אגירס' דידיה דמשבש מתני' וגריס ובלבד שלא יהא זכור פליג והכי קאמר רבא מודינא לסברתך דכל היכא ששכח התנאי לגמרי שאינו זכור כלל שהתנה שום תנאי בעולם ונדר דעקרי' לנדריה וקיימיה לתנאיה כשיזכור שהתנה והיכא שזוכר את התנאי ויודע ממה שהתנה ואעפ"כ נדר גם זה הדין עמך דקיימיה לנדריה ועקריה לתנאיה אך מה שאתה משבש המשנה וגורס שלא יהא זכור בהא פליגנא עלך כי אין צריך לשבש אלא ה"ג ובלבד שיהא זכור וה"פ כגון שהתנה בר"ה על נדריו שיהיו בטלין וזוכר שהתנה אך אינו זוכר על מה התנה אם על נדרים שבינו לבין עצמו התנה או על נדרים שבינו לבין חבירו והשתא קאמר נדר מה שנדר אי זכור בשעת הנדר לומר על דעת הראשונה אני נודר נדריה לית ביה מששא לבסוף כשיזכור שהתנה על זה הנדר שנדר ואי לא זכר לומר על דעת ראשונה אני עושה אז אע"פ שיזכור לבסוף שעל זה הנדר שנדר התנה אפ"ה בטליה לתנאיה דסבר הוא דכיון שלא אמר על דעת הראשונה אני נודר משמע אפי' היה זוכר ממה התנה אפי' הכי היה נודר ולעולם רבא לא פליג על סברתיה והילכתיה דאביי אלא אגירסא דידיה פליג והאי דקתני במתני' ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר לאו על תנאי קאי אלא שיהא זכור לומר על דעת ראשונה אני נודר כדפרישית. ואומר ר"ת דהיינו מה שאנו מתפללין כל נדרי בערב יום הכפורים וא"ת אם כן נתפלל בראש השנה כדתנן יעמוד בר"ה ויאמר אומר ר"ת משום שביום הכפורי' אינם עסוקין באכילה ושתייה שכבר הפסיקו מבעוד יום ונאספים לביהכ"נ מפני שיום סליחה ומחילה הוא ע"כ תקנוהו לומר בערב יוה"כ ועוד אומר ר"ת דאיפשר דר"ה דקתני במתני' היינו יוה"כ כדכתי' ביחזקאל בעשרים וחמשה שנה לגלותינו בראש השנה בעשור לחודש בארבע עשרה שנה אחרי אשר הוכתה העיר בא אלי הפליט מירושלים לאמר הוכתה העיר ואמרי' פ"ב דערכין איזו הוא שנה שר"ה שלה בעשור הוי אומר זה יובל הילכך אומר ר"ת שכך יש להתפלל מיום כיפורים זה [עד יום כיפורים הבא עלינו ומוחק מ"ש במחזורים מיום הכיפורי'] שעבר עד יום כפורים הבא הזה [חדא דבעי יחיד מומחה או ג' הדיוטות וליכא] ותו דאין מתירין הנדר בלא חרטה ועוד שצריך לפרוט את הנדר כההיא דגיטין

דפ' השולח דאיבעיא להו צריך לפרוט את הנדר או דילמא אין צריך לפרוט את הנדר ר"נ אמר א"צ ור"פ אמר צריך ופסיק ר"ת כרב דפפא דבתראה הוא והכי מוכח בירושלמי דנדרים פרק השותפין דמסיק אית תנאיי תני צריך לפרוט את הנדר ואית תניי תני א"צ לפרוט את הנדר חד בר נש נדר דלא מרווחא אתא לקמיה דר' יודן בר שלום (ממון) [מן] דעטיף ויתיב ליה א"ל דלא מרוחנא א"ל וכי בר נש עביד אמר ליה לקוביסטוסא אמר ברוך שבחר בחכמים שאמרו צריך לפרוט את הנדר הלכך אינו מועיל כלום מה שאמר מיוה"כ שעבר שאין כאן חרטה גם לא פרט את הנדר אלא כך י"ל מיום כפורים זה עד יום הכפורים הבא עלינו לטובה. וש"צ אומר וכל הקהל מסכימים עמו ומכוונים לכם לדבריו. וא"ת והא דאיחרטנא בהו לשעבר משמע אומר ר"ת דמשמע נמי להבא כדאמרי' בברכות יהיו לרצון אמרי פי משמע דאמינא ומשמע דאמרי ומה שאומרי' כל נדרי ג"פ אומר ר"ת משום דחכם המתיר את הנדר אומר מותר לך מותר לך ג"פ וכן חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל נהגו לומר ג"פ ובלא צורך וכתב רבי' תם שיש מקומות שא"א אותו אלא פ"א והדין עמהן ומה שתקנו לומר ונסלח לכל עדת בנ"י וגו' אחר כל נדרי אומר ר"ת משום דסליחה שייכא אחר היתר נדרים כההיא דפ' מי שאמר הריני נזיר ושמע דת"ר אשה הפירם וה' יסלח לה באשה שהיפר לה בעל והיא לא ידעה הכתוב מדבר שהיא צריכה כפרה וסליחה וכשהיה מגיע ר' עקיבה אצל פסוק זה היה בוכה ומה מי שמתכוין לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה טעון כפרה וסליחה וכו' הכא נמי שנדר ושכח את התנאי המבטל את הנדר ועבר לכשיזכו' את התנאי צריך סליחה וכפרה וא"ת איך אנו אומרים אותו ברבים והא אמרי' התם בסמוך רב הונא בר חיננא סבר למידרשיה בפירקא א"ל תנא קא מסתים ליה סתומי כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים ואת דרשת ליה בפירק' אומר ר"ת רב הונא בר חיננא סבר למדרשיה בפירק' ללועזים בלשון לעז שיהיו כולם מבינים ויהיו מזלזלים בנדרים אבל עכשיו שאנו אומרים אותו בלשון הקודש אין כולם מבינים ולא אתי לזלזולי בנדרים. ופירש רבי' יצחק בר שמואל דתנאי דר"ה אינו מועיל כלום אא"כ נתחרט שהותר לו בלא התרת חכם אבל כל זמן שלא נתחרט על עיקר נדרו אין התנאי מועיל לו כלום ועוד פי' שאם נדר על דעת רבים אין התנאי של ר"ה מועיל לו כלום כיון דתלאו ברבים עקריה לתנאיה וקיימיה לנדריה וכתב מורי אב"י העזר"י אנן נהגינן לומר מיום הכפורים שעבר ועד יוה"כ הזה הבא עלינו כולהון איחרטנא בהון לפי שאין הכל בקיאין לידע דהנודר כאילו בנה במה וכולם (מכוונים) [שמכוונים] לדעת שלוחי ציבור (כולם) [כאילו] אמרו בפי' שבנו ונתחרטנו על נדרינו והננו נשאלים והוא מתיר להם בהסכמת רבים שאין יחיד מתיר אלא מומחה

עכ"ל ומאוד נראים דברי ר"ת ואין לפרוש מדבריו וכך יש להתפלל מיום כיפורים זה עד יום כפורים הבא עלינו לטובה וכן עיקר ואפילו לאותן שמתפללין מיום הכיפורים שעבר שמתיר להם הנדרים שעברו אין צריך לומר חוץ מתקנת הקהל וגזירתם וחרם של ישוב שאין הסכמתם להתרה זו ויחיד נמי לא מצי למשרי כך כתב מורי רבי' אבי העזרי עכ"ל ואם יכול להטמין תבשיל מערב יום הכפורים כדי לאוכלו במוצאי יום הכפורים דבר זה פירש' בהלכות ערב שבת :

מתני' יום הכפורים אסור באכילה ושתייה וברחיצה מקצת גופו ככל גופו אם היו ידיו מלוכלכות בטיט או בצואה או שצריך לנקביו רוחץ כדרכו ואינו חושש והבא מבית הכסא מותר מהאי טעמא ודוקא כשנפנה אבל משום הטלת מים לא אם לא שישפשף כדתנן בפרק אמר להם הממונה זה הכלל היה במקדש כל המסיך רגליו טעון טבילה וכל המטיל מים צריך קידוש ידים ורגלים ואמרי' בשלמא רגליו משום נצוצות אלא ידים מאי טעמא א"ר אשי זאת אומרת מצוה לשפשף הא למדת דווקא בשפשף אם לא שפשף אין טעון קידוש אפילו במקדש כ"ש הכא אם לא שפשף שא"צ נטילת ידים אבל אם שיפשף הרי ידיו מלוכלכות ורוחץ כדרכו ובשחרית כשעומד מלישן מתיר ר"ת ליטול ידיו כדרכו בין בט' באב בין ביוה"כ כדאמר בשמעתי' תנא דבי מנשה רשב"ג אומר אשה מדיחה ידה אחת ונותנת פת לבנה הקטן ואינה חוששת לפי שרוח רעה שורה על הלחם שנלקח בידים שלא נטלו שחרית ושם השד שיבתא ופר"ח דהיינו שד שחונק קטן בן חמש שנים א"כ הכא נמי הואיל ואיכא סכנה כההיא דפ' שמונה שרצים דתניא ר' מונא אומר בשם ר' יהודה יד לעין תקצץ יד לאוזן תקצץ יד לפה תקצץ הרי דאי אפשר לו לאדם להזהר שלא יניח ידו בפיו ובעיניו ובחוטמו ובאזניו וההיא דלקמן ר' יהושע בן לוי דמטפחת היתה לו פי' סודר בעיוה"כ והיתה שורה אותה במים למחר היה מקנח בה פניו ידיו ורגליו וכן כי אתא רבה בר מארי אמר ערב ת"ב מביאין לו מטפחת והיה שורה אותה במים ומניח תחת מראשותיו ולמחר מקנח בה פניו וידיו ורגליו בערב יוה"כ מביאין לו מטפחת והיה שורה אותה במים ועשאה כמין כלים נגובים ולמחר מעבירה ע"ג עיניו ואינו חושש א"ר יעקב לר' ירמיה בר תחליפא איפכא אמרת לן ואותיבנך סחיטה. הלכך מ"מ האי לישנא עיקר דביוה"כ היה עושה אותה נגובים אומר ר"ת בההיא מותר בכל ענין בכל עת ובכל שעה שירצה ובירושלמי מייתי להא דר' יהושע בן לוי ואינו מכוון לתלמוד שלנו ולכך לא כתבתיו. וכמו שהתרנו בידיו מלוכלכות לרחוץ בדרכו ה"נ רגליו מלוכלכות בטיט ובצואה מותר לרוחצם במים כדאמר בירושלמי בפרקין. ודפרק קמא דתענית הורי ר' בא בבא מן הדרך והיו רגליו כהות עליו שמותר להרחיצן במים ותניא

נמי הכי בתוספתא וכך היה רבן שמעון בן גמליאל אומר אם היו ידיו או רגליו מלוכלכות בטיט ובצואה מדיחן במים כדי שלא יטנפו כליו: ת"ר ההולך [להקביל] פני רבו או פני אביו או פני מי שגדול ממנו עובר עד צוארו במים ואינו חושש משום רחיצה איבעיא להו רבא לגבי תלמידא מאי ולא אפשיט ואזלינן בה לחומרא רבא שרי להו [לבני עבר ימינא] למיעבר ולנטורי פרי' שהיו להם פרדסי' בעבר הנהר א"ל אביי לרבא תניא דמסייע לך שומרי פירות עוברי' עד צוארן במים ואינן חוששין רב יוסף שרא להו לבני בי תרבו. שם דכפר. למיעבר במיא ולמיתי לפרקא. לדרשא שהיו דורשין ביוה"כ. למיזל לא שרי להו א"ל אביי א"כ אתה מכשילן לעתיד לבוא לשנה האחרת לא יבואו הואיל ולא התרת להם לעבור את המים לחזור איכא דאמרי שרא להו למיתי ושרא להו למיזל א"ל אביי נהי דלמיתי מצוה קעבדי אלא למיזל מאי מצוה קעבדי א"ל א"כ אתה מכשילן לע"ל הילכך תרווייהו שריין למיתי ולמיזל רב יהודה ורב שמואל בר רב יהודה הוו קיימי אגודא דנהר פפא אמבר' דחצדד. מעבר הנהר מול חצדד. רמא להו קלא רמי בר פפא מהאי גיסא מהו למיעבר מיא ולמיתי לגבייכו למישאל שמעת' א"ל רב ושמואל דאמרי תרוייהו עובר ובלבד שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו ולהגביה שולי חלוקו על זרועו דאינו נראה כמלבוש אלא כנושאו על כתיפו דאמ' מר היוצא בטלית מקופלת ומונחת על כתיפו בשבת חייב חטאת שבת דאיכא מנעל מאי מי שרי למיעבר במים או דילמא חיישינן דילמא נפלי מכרעיה ואתי לאתוינהו ת"ש דאמר רב נחמיה חתניה דבי נשיאה אנא חזיתינהו לרב אמי ולרב אסי דמטי עורקמ' דמיא ועברינהו דרך מלבוש. במנעלים עברו. התינח מנעל סנדל מאי שאינו יכול להדקו ולקושרו יפה ברגלו כמו מנעל א"ר רחומי אנא חזיתיה לרבינא דמטא עורקמא דמיא ועברה דרך מלבוש רב אשי אמר סנדל לכתחילה לא. ונראה דכל הני דשרינן בשמעת' לעבור במים משום דלאפושי הילוכא נמי חיישי' ולא דחינן הא מפני הא כההיא דפ' המביא כדי יין דא"ל רבא בר רב חנין לאביי אמור רבנן כמה דאיפשר לשנויי משנינן והא הני נשי דקא מליין מיא ולא לא משניין ולא א"ל ולא מידי א"ל היכי ליעבדו דמליא בחצבא רבה נימלי בחצבא זוטא קא מפשא בהילוכא דמליא בחצבא זוטא תימלי בחצבא רבה קא מפשא במשוי תכסייה בנכתמא זימנין דמפסיק ואתיא למקטריה נפרוס סודר עליה זימנין דמיכתמיש במיא ואתי לידי סחיטה הא למדת דכי היכי דחייש לסחיטה ה"נ חייש לאפושי הילוכא ובפ' אלו קשרים אמר שלא יהיה הלוכך של שבת כהלוכך של חול מאי היא כי הא דר' זירא אמר רב ואמרי לה א"ר אבא אמר רב הונא היה מהלך בשבת ופגע באמת המים אם יכול להניח את רגלו אחת ראשונה קודם שתעקר שנייה מותר ואם לאו אסור מתקיף לה

רבא היכי ליעבד ליקיף קא מפיש הילוכא יחות וליעבר מיא זימנין דמתווסן מאניה מיא ואתי לידי סחיטה אלא בהא כיון דלא איפשר שפיר דמי וכו' התם נמי כי היכי דחייש לסחיטה ה"נ לאפושי הילוכא. הכא נמי בשמעתין כי הדדי נינהו ואע"ג דיכול להקיף ולעבור דרך היבשה אפ"ה שרינן ליה לעבור במים ובפרק מפנין נמי מסקנא דשמעתי' דלמעוטי בהילוכ' עדיף טפי מלמעוטי במשאוי:

מתני' יוה"כ אסור באכילה ושתייה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המיטה: ת"ר אסור לסוך מקצת גופו ככל גופו אם היה חולה או שיש לו חטטין בראשו סך שמן כדרכו ואינו חושש ובנעילת הסנדל אם היה מנעל קרוע נר' דמותר דאמרי' בירושלמי דמגילה בפ' בני העיר אית מילין דלא אתגייר אנטונינוס ראו אותו יוצא במנעל פחות ביוה"כ מה את ש"מ אפי' יריאי שמים יוצאין בכך פי' יש מעשים שנוכל ללמוד מהם שלא נתגייר אנטונינוס ועתה מביא המעשה שראו אותו שיצא במנעל פחות ביוה"כ ש"מ דלא נתגייר והוא משיב לו שאין מיכן ללמוד כלום שאפי' כשרים שבישראל שהן יראי שמים יוצאין במנעלים פחותי' פירוש קרועים. מיהו איני יודע כמה יהיה קרוע ויהיה מותר לצאת בו. אמר ר' יצחק בר נחמני אני ראיתי את ר' יהושע בן לוי שיצא במנעל של שעם ביוה"כ ואמינא ליה בתענית. דנגזר על הגשמים דתנן במסכת תענית אסור בנעילת הסנדל. מאי. ואמר לי ל"ש וארבב"ה אני ראיתי את ר' אלעזר דמן נינוה שיצא בסנדל של שעם ביום הכיפורים ואמינא ליה בתענית ציבור מאי וא"ל ל"ש. שעם פי' רש"י מין גומא שקורין פוי"י רב יהודה נפיק ברהיטני מין שעם אבייי נפיק בדהוצני סנדל של כפות תמרים רבא נפיק בדיקולי של עשבים רבה בב"ח כריך סודריה (מכרעיה) [אכרעיה] ונפיק בירוש' דשמעתין כל אילו שאמרו אסורים בנעילת הסנדל יוצא לדרך נועל הגיע לכרך חולץ אית תניי תני יוצאין באנפילייא ביוה"כ ואית תנאיי תני אין יוצאין באנפילייא ביוה"כ ומסיים עלה בירוש' פ"ק דתענית א"ר חסדאי מ"ד אין יוצאין באנפוליא של עור ומ"ד יוצאין באנפלייא של בגד. ותו אמרי' בירושלמי דשמעתין ודפ"ק דתענית ר' יצחק בר נחמן סלק לגביה ריב"ל בלילי צומא רבא נפיק לגביה לביש סולייסא בלילי תעניתא הילכך מותר לצאת ביום הכפורים באנפילייא של בגד נוגביצי בלשון כנען:

מתני' המלך והכלה ירחצו את פניהם והחיה תנעול את הסנדל דברי ר' אליעזר וחכמי' אוסרין ירושלמי סברי מימר על כולהן אשכח תני על סופה מתני' מני ר"ח בן תרדיון היא דתניא המלך והכלה לא ירחצו את פניהם ר' חנניא בן תרדיון אומר משום ר' אליעזר המלך והכלה ירחצו את פניהם מלך מ"ט אמר רבא בר זבדא אמר רב מלך ביופיו תחזינה

תראינה ארץ מרחקים כלה מ"ט אמר רב כדי שלא תתגנה בפני בעלה א"ל רב לר' חייא עד כמה מקריא כלה. א"ל כדתניא אין מונעין תכשיטין מן הכלה כל ל' יום מחמת האבל אלמא כל שלשי' בעיא נוי והלכה כר' אליעזר דסתם לן תנא כותיה כדמפר' בירושלמי דלא פליגי חכמים דמתני' כ"א אסיפא דהיינו אחיה אבל אמלך וכלה לא פליגי וקיי"ל בהחולץ סתם במתני' ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם:

מתני' והחיה תנעול את הסנדל משום צינה דברי ר"א וחכמים אוסרין מתני' מני רחב"ת היא דתניא והחיה לא תנעול את הסנדל רחב"ת אומר משום ר"א החיה תנעול את הסנדל משום צינה אמר שמואל אם מחמת סכנת עקרב מקום שיש לחוש לעקרבים מותר כל אדם לנעול :

סימן רעח

מתני' התינוקות אין מענין אותם ביום הכיפורים אבל מחנכין אותן לשעות קודם שנה קודם שנתיים כדי שיהיו רגילין במצות בגמ' מפרש מתני' בת שתים עשרה ויום אחד דהיינו בתוך שנת י"ג הוא פירקן שלתינוקות לעונשין ותינוק בן י"ג ויום אחד נמצאת שנת י"ד פרקו לעונשין ושנת י"ג הוא שנה הסמוכה לפירקו. לפני שנתיים סמוך לפירקן. דהיינו ג' שנים לפני פירקן ופרכי' אמתני' השתא לפני שנתיים דהיינו שלש שנים אמרת מחנכין לפני שנה דהיינו שנתים מיבעיא. אר"ה לא קשיא הא בבריא הא בחולה. שהוא כחוש ותשוש כח. אמר רב הונא תינוקת בת שמונה. לבריאה שעברה שנת שמונה ונכנסה לתשע דהויא שנת ט' ד' שנים לפני פירק'. ובת ט'. לחולה שעברה שנת ט' ונכנסה לתוך י' דהיינו ג' שנים לפני פירקה. מחנכין אותה לשעות. בת י' לבריאה שעברה שנת י' ונכנסה לתוך י"א ובת י"א לתינוקות חולה שעברה שנת י"א ונכנסה לשנת י"ב משלימות מדרבנן בת י"ב שעברה שנת י"ב ונכנסה לשנת י"ג משלימות מדאורי' שהיא פירק' בתינוקות והבריאה והחולה שוות בו ור"נ אמר בן ט' ובן י' מדנכין אותו לשעות בן י"א ובן י"ב משלימין מדרבנן ובן י"ג משלימין מדאורייתא ולא פליג ר"נ אדרב הונא וחדא היא אלא דרב הונא פריש מילי דתינוקות ור"נ פריש מילי דתינוק ור' יוחנן אמר השלמ' מדרבנן ליכא אלא בת י' ובת י"א מחנכין אותה לשעות בת י"ב משלמת מדאורייתא בן י"א בן י"ב מחנכין אותו לשעות בן י"ג משלים מדאורייתא תנן תינוקות אין מענין אותן ביום הכפורים אבל מחנכין אותן לפני שנה דהיינו ב' שנים ולפני ב' דהיינו ג' בשלמ' לרב הונא ולר"נ דאמר איכא השלמה מדרבנן אע"ג דלדידהו הוי חינוך הבריא ד' שנים מ"מ מצי לתרוצה למתני' כולה בחולה והכי קאמר מחנכין אותו לשעות ב' שנים לפני השלמת דבריהם שהן ג' לפני השלמה דדברי תורה כדקאמר רב הונא דשנה עשירית

מחנכין את התינוקות החולה לשעות שהיא [לפני] שנה הסמוכה לפרק השלמת דבריהם שהוא בשנת י"ב לחולה דהיינו לפני שתים הסמוכות לפרק דאורייתא אלא לר' יוחנן קשיא לדידיה לא מיתוקמא מתניתי' כלל דהא אמר השלמה מדרבנן ליכא דתימא מתני' הדא קתני כדאוקימ' אליבא דרב דונא ורב נחמן ורישא בחולה וסיפא בבריא כדאוקמ' רב חסדא נמי לא תוקמה דמתני' קתני ג' לבריא וב' לחולה ורבי יוחנן אמר ב' לבריא ואחד לחולה אמר לך ר' יוחנן לא תתני לפני שנה דמשמע ב' שנים ולפני ב' דמשמע ג' שנים אלא אימ' מחנכין אותו שנה סמוך לפירקן בחולה ושתים לבריא. ת"ש דתני רבה בר שמואל התינוקות אין מענין אותן ביוה"כ אבל מחנכין אותן שנה או שנתי' סמוך לפרקן ולא תני לפני שנה ולפני שנתים בשלמא לר' יוחנן ניחא ומוקי' לה שנה לחולה ושתים לבריא אלא לרב הונא ולרב נחמן קשיא דהא חינוך לשעות הוא ופחות שבחינוכין לשעות לדידהו ג' שנים הוי דהא אמר רב הונא בתינוקות חולה שמחנכין אותה בעשירית ובריית קתני גדול שבחנוכין ב' שנים. אמרי לך מאי חינוך דקתני השלמה דדבריה' ולדידן נמי השלמה דדבריה' שתים לבריא לפני השלמה דאוריי' ואחת לחולה וחינוך השלמה הוא והתניא היה רגיל לאכול בב' שעות מאכילין אותו בג' בג' מאכילין אותו בד' אמר רבה בר עולא תרי חינוכי הוי נרא' בעיני שהלכה כר' יוחנן מדתני רבה בר שמואל כותיה:

סימן רעט

מתני' עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשיב נפשה. ת"ר עוברה שהריח' בשר קודש [או בשר חזיר] תוחבין לה כוש ברוטב [ומניחין לה על פיה] אם מתיישב דעתה מוטב ואם לאו מאכילים אותה בשר עצמו שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש חוץ מעכו"ם וג"ע ושפ"ד ובפ' אע"פ אמר אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי אפיתחא דבי אזרגיד מלכא חליף ואזל אטורנגא דמלכא פי' מושיב המנות לפני המלך והשרים ופר"ח תבשיל של המלך. חזייה רב אשי למר זוטרא דחוורן אפיה שנתאוה למאכל זה שקל באצבעיה ואנח בפומיה פי' בעבור הסכנה. ההיא עוברה דארחא ויום הכיפורים היה והיתה מתענה אתאי לקמיה דר' אמר להו זילו לחושו לה באודנא. דאידנא יומא דכיפורי הוא אולי תוכל להתאפק לחשו לה ואילחשא פי' קיבלה את הדברים שפסק את העובר מתאותו. קרא עליה בטרם אצרך בבטן ידעתיך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך נביא לגוים נתתיך נפק מינה ר' יוחנן. ההוא עוברא דארחא אתאי לקמיה דר' חנינא א"ל זילו לחישו לה האידנא יומא דכיפורי הוא ליחשו לה ולא אלחיש קרא עליה זורו רשעים מרחם נעשו זרים ונתנכרו לאביהם שבשמים נפק מינה שבתי אוצר פרי להפקיע

שערים כי זה סימן אחר שהודיעוהו שהיום יום הכיפורים ואעפ"כ לא פסק תאותו ואע"ג דתנינן במתני' ובברייתא דמפני הסכנה מאכילין אות' דבר איסור ובפ' חרש קיי"ל דאפי' שלא בסכנה קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין עליו להפרישו אפ"ה צריכים להזהר שלא יאכל האיסור וצריכים להזהר במינקת עכו"ם שלא תאכיל לתינוק בשר חזיר מפני שמה שאוכל בקטנותו מפעפע בו בזקנותו ומוציאו לתרבות רעה כההיא דירושלמי דחגיגה פ' א"ד דמסיק גבי אחר וכל דדא ממאן ליה פי' מה גרם לו כ"ז שיצא לתרבות רעה ומפרש התם מה גרם לו ויש אומרים אמו כשהיתה מעוברת היתה עוברת לפני ע"ז והריחה מאותו המין ונתנו לה ואכלה וההוא היה מפעפע בו בשיבותיה כערס של חכינא ואע"ג דהתם מפרש טעמי אחריני מה גרם לו מ"מ בהא לא פליגי שזה גורם אלא דמר אמר דכי הוה ביה עוברא ומר אמר דכי הוה ביה עובדא הלכך צריכין להזהיר דמינקת שלא תאכל בשר חזיר ובשר נבילו' וטריפות כדי שיהא התינוק ירא שמים:

סימן רפ

מתני' חולה מאכילין אותו ע"פ בקיאין אם אין שם בקיאין מאכילין על פי עצמו עד שיאמר די. א"ר ינאי חולה אומר צריך ורופא אומר א"צ מאכילין אותו ע"פ עצמו מאי טעמא לב יודע מרת נפשו פשיטא מהו דתימא רופא קים ליה קמ"ל רופא אומר צריך וחולה אמר א"צ מאכילין אותו על פי רופא מ"ט תונב' הוא דנקט ליה פי' שטות ארז אותו מחמת חוליו כך היא הגירסא בכל הספרים שלנו ירושלמי חולה אומר יכול אני ורופא אומר איני יכול שומעין לרופא רופא אומר יכול וחולה אומר אין יכול שומעין לחולה. לא צורכא דלא [אלא] חולה אומר יכול אני ורופא אומר איני יודע רבי אבהו בשם רבי יוחנן נעשה ספק נפשות וספק נפשות להקל ודוחה את השבת. פי' רבי' יצחק בר שמואל כל האי צריך דמשנתינו שנראה לו שימות אם לא יאכילוהו וסבור להסתכן בכך וגם יש ספרים שכתוב אמילתיה דר' ינאי חולה אמר צריך וכו' עד פשיטא ספק נפשות הוא מהו דתימא איבעותי איבעת סבר אי לא אכול מיית קמ"ל וכל הני דמייתי בגמ' הם היו בקיאין ברפואות וידעו שיש סכנה בדבר כגון להדליק נר ושבירת הדלת לתינוק. ונראה שאין אנו בקיאין בענין המאכל כמו החולה ואם אומר החולה לא אסתכן בכך למות אם לא אוכל אסור להאכילו ודכוותה בענין חילול שבת תדע מדאמר בע"ז גבי עין שמרד' מותר לכוחלה בשבת ומפרש משום דשורייקי דעינא באבנתא דליבא תליא אבל משום איבוד דעין לא ור"ת נחלק עליו והורה הלכה למעשה להיתר וזהו לשונו וכי חולים נביאים הן או בקיאים הן אך כיון שיודע החולה או החיה שהוא שבת או יו"כ ואומר צריך ואינו יכול לסבול מחמת החולי מאכילין אותו אפילו סבורים החולים שאינם מסוכנים וכן האשה

שהיכן (שמצינו) [מצינו] סכנה לנשיכת כלב שוטה (ולמתרווה) [ולמתאוה] כההיא דרב אשי ומר זוטרא ואע"פ שרוב חולים לחיים הקלו בפיקוחם מספק וכן בטירוף הדעת וכן בפ' אע"פ איסתכן קרי לאחור אפי' ולישנא דמיית אל יטעך שכן לשון התלמוד דא"כ דדייקת לישנא מאי ספק נפשות היא אלא האי מיית שמתירא לחלות ולקלקל. ודבר פשוט הוא שאם שואל לאכול או לשתות שמותר להאכילו ולהשקותו כי חסרון האוכל מכאיב הלב ומתוך כך היא מתעלפה ופעמים אינו מתרפא ואפילו דאבון [אחד] מאיבריו אני קורא סכנה ומחללין עליו את השבת כדאמר גבי מכה של חלל אע"פ שרוב אינם מתים. וכן עוברות המריחות אנו רואים שאינן מתות והתירו (לאכילה) [להאכילן] אלא דקלקול הגוף או חסרון אבר דעובר סכנה היא וצא ולמד מחיה ועוברה וממקיז דם ונצטננו דהתירו לעשות מדורה אפילו בימות החמה אע"פ שהחולה אינו סבור למות בכך ואם שמואל רופא היה גם חכמי' ידעו ברפואות ואמרו עליו לב יודע מרת נפשו ואם מיית דוקא א"כ כל העול' בקיאין בכך [וחזור בך מלהפוכי] מימרא אלא אפי' [עומד] וצווח שלא ימות אלא כיון (שאומר) [שאנו אומדים אותו] שאינו יכול לסבול מותר עכ"ל ועל מה שפסק אפי' בדאבון אחר מאיבריו מחללין עליו את השבת היה תמיה מורי רבי' אב"י הע"זרי (יש) [ריש] להשיב עליו מההוא דעין שמרדה:

סימן רפא

בסדר רב עמרם כתב מנהג בשתי ישיבות לומר בערבית ושחרי' ומנחה אתה מבין ואתה יודע ועל חטא הבא באל"ף בי"ת ובמוסף אין אומר אתה מבין אלא אתה יודע ועל חטא הבא בסי' אר"ש דח"ג ובקלוניא ערבית ושחרית ומנחה נוהגין לומר אתה מבין אבל במגנצא א"א אתה מבין אלא בערבית וגם א"מ אומרים במוסף ומה שנוהגין לומר אבינו מלכנו מפני שבזו התפילה נענה ר' עקיבה כדאמר במסכת תענית ס"פ סדר תעניות אלו מעשה בר"א שירד לפני התיבה אמר כ"ד ברכות ולא נענה ירד אחריו ר"ע ואמר א"מ חטאנו לפניך א"מ אין לנו מלך אלא אתה ונענה וירדו גשמים והוו [מרננו] רבנן יצתה ב"ק ואמרה לא שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו. והעם הוסיפו כמו כן על שבע ענייות דמתני' דפ' סדר תעני': וה"ר שמואל החסיד זצ"ל היה אומר אבי"נו מלכ"נו חטא"נו לפני"ך עולה בגי' רב"י עקיב"ה (הו"א) יס"דו (וחד חסר הקריאה) ובערב שבת במנחה ובשבת לא אמרי' ליה זולתי ביוה"כ שחל להיות בשבת וי"א בשם רגמ"ה שיש לאומרו אפילו בשבת שבין ר"ה ליום הכפורים ויש שאומר משמו שרק בערב שבת במנחה יש לאמרו ולא בשבת והעם לא נהגו כן. כתב בסדר רב עמרם א"צ לומר (ערבית) [עבודת] יום הכפורים פי' כגון אתה כוננת ואמיץ כח ושאר הסדרים

של עבודת כהן גדול לא בתפילת יוצר ולא בתפילת המנחה. שלא היתה עבודתו של כה"ג אלא במוספין שכן מצינו בתשובות ושאילות. ששאלתם על דבר סדר עבודתו של כהן גדול ביוה"כ שנהגו מקצת העם לאומרו בג' תפילות ויש ביניהם איש שהוא מוחה בידם שלא לאומרו כמו שקיבל מרבותיו. נראין הדברים כמו שמקובל שכמו שלא נזכיר קרבן מוסף אלא בתפילה אחת כך אין להזכיר סדר עבודה אלא באותה תפילה וכן [נהגו] אבותינו מימות הראשוני' וכן אנו נוהגי'. ותו אשכחן בתשובות הגאוני' ומנהג של ישיבו' בשחרית אומר ז' ויעבור ובמוסף ז' ובמנחה ששה ובנעילה ג' וא"א סדר עבודתו של כ"ג אלא במוספין כי היכי דלא אמרו מלכיות זכרונות ושופרות אלא במוספין וכן כל תפילת המוספין דירחי שתא ובשבתא וחגיא לא אמרי' אלא בתפילה אחת. הלכך לא איבעיא לן למימר סדר עבודה אלא במוספין ואי אמרת אמאי קא עביד פייט בצלותא דצפרא אתה כוננת ובצלותא דמוסף אזכיר סלה ובצלותא דמנחה אספר גדולות וקעביד בכל תפילה ותפילה קדושה רבא בצלותא דצפרא ודמוסף ודמנחה פעמים באהבה ולהיות לכם אנן לא אמרי' פעמים ולהיות לכם אלא במוספין ובנעילה משום תקנתא דרבנן ממעשה דאתעביד להו ואי אמרת אמאי עביד פייט סדרים וקדושה רבא בכל קרובה וקרובה אלא כל קרובה נעשית משום ענינו של יום ואגב עבודות לפיכך תקנו חכמים במקום סדר עבודה הכתוב בתפילת שחרית ו' ויעבור ולא לומר עבודה כלל ובתפילת המוספין לומר סדר עבודה וז' ויעבור ובתפילת המנחה במקום אותו הסדר ו' ויעבור ולא לומר סדר כלל וכן מנהג בשתי ישיבות וכן פעמים באהבה ולהיות לכם אע"פ שחרזם הפייט כל תפילה ותפילה. אין ראוי לומר אלא במוסף ובנעילה וכמו כן הסדרים אע"פ שחרזם הפייט בכל תפילה ותפילה אין ראוי לאומרו אלא במוסף וכן הלכה עכ"ל הגאון. ומ"ש שלא היתה עבודתו של כה"ג אלא במוספים לאו דוקא שהרי כל עבוד' יוה"כ אינה כשיר' אלא בו [אלא] עיקר עבודו' קאמר ומורי ר' אבי העזרי כתב שיש קבל' בידו לומר בשחרית י"ג ויעבור כנגד י"ג מדות ואמרי' בפרקי דר' אליעזר כשש"צ מתפלל ביוה"כ צריך שיעמוד אחד מימינו ואחד משמאלו כדכתיב אהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה. בפרק אמר להם הממונה ת"ר כיצד מתודה אומר עויתי פשעתי חטאתי וכן בשעיר המשתלח הוא אומר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם וכן במשה הוא אומר נושא עון ופשע וחטאה דברי ר"מ וחכמים אומרים עונות אילו זדונות ונן הוא אומר הכרת תכרת הנפש ההוא עונה בה הפשעים אלו המרדים וכן הוא אומר מלך מואב פשע בי ואומר אז תפשע לבנה בעת ההיא. חטאים אלו השגגות וכה"א נפש כי תחטא בשגגה אחר שהתודה על הזדונות חוזר ומתודה על השגגות אלא

אומר חטאתי עויתי פשעתי וכן בדוד הוא אומר חטאנו עם אבותינו העוינו והרשענו וכן בשלמה הוא אומר חטאתי העויתי והרשעתי וכן בדניאל הוא אומר חטאנו העוינו והרשענו אלא מה שכתוב נושא עון ופשע וחטאה אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשעה שישראל חוטאין ועושין תשובה עשה להן זדונות כשגגות אמר רבה בר שמואל א"ר הלכה כדברי חכמי' פשיטא מהו דתימא מסתבר טעמיה דר"מ דקא מסייע ליה קראי קמ"ל. ההוא דנחית קמיה דר' אנא עבד כר"מ א"ל שבקת רבנן ועבדת כר"מ [א"ל כר"מ] סביר' לי כדכתיב בספר תורת משה. בתשובות הגאונים וה"ג ורבי' יצחק בר' אשר ופר"ח ור"א בר' נתן ז"ל כולם פסקו דהלכה כחכמים: ת"ר וכפר. מה שכתוב כפר וכפר בעדו " בכפרת דברים הכתוב מדבר פי' וידוי או אינו לכפרת דברים [אלא כפרת דמים] נאמר כאן כפרה ונאמר להלן בשעיר המשתלח כפרה יעמד חי לפני ה' לכפר עליו מה להלן כפרת דברים אף כאן נמי כפרת דברים ואם נפשך לומר הרי הוא אומר והקריב וכפר ועדיין לא נשחט הפר ומנין שבאנא יהיה וידוי זה נאמר כאן כפרה ונאמר בחורב כפרה במעשה העגל נאמר אולי אכפרה בעד חטאתכם מה להלן באנא דכתיב אנא חטא העם הזה אף כאן באנא ומנין שבשם נאמר כאן כפרה ונאמר בעגלה ערופה כפרה מה להלן בשם (כפרה) דכתיב כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' אף כאן נמי בשם ובמתני' גרסי' בתרווייהו אנא השם בוידוי ובכפרה וכן כתוב והתודה עליו זה וידוי דברים כיצד היה מתודה אנא השם חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל אנא השם כפר נא וכו' ובספר אחד נמצא הראשון אנא השם והשני אנא בשם ותניא נמי הכי בתוספתא דיומא פ"ב דתרווייהו אנא השם ובפרק אמר להם הממונה בירושלמי א"ר חגי בראשונה הוא אומר אנא השם ובשנייה הוא אומר אנא בשם בפר"ח כתב לא משגחינן בר' חגי כלפי מתני'. וג"כ ראיתי בירושלמי כלשון הזה ועוד י"ל כיון דבתוספתא אין אנא השם בתחילה כלל בא ר' חגי לומר בתלמוד ירושלמי שבראשונה ובשנייה מזכיר אנא השם והרואה טעה עכ"ל ובירושלמי שלפני כתב כך וקיימא כמתני' ולא כמתני' דלגבי ר' דמר במתני' בתרויהון הוא אומר אנא השם ולא משגחינן בר' חגי דאמר במתני' בראשונה הוא אומר אנא השם ובשנייה אנא בשם דקאמרי' רבי לא שנאה במשנתינו ר' חגיא מנא לו. ועוד י"ל כיון שאין בתוספתא אנא השם בתחילה כלל בא ר' חגי לומר בראשון ובשניה מזכיר ובשניה' הוא אומר אנא השם עכ"ל ירושלמי שלפני וא"י אם הוא לשון ירושלמי או לשון פר"ח שנכתב בו. ובסדר ר' שלמה הבבלי יסד שניהן אנא השם ובסדר אתה כוננתה יש בראשונה אנא השם ובשנייה אנא בשם ונראה למורי רבי' אבי העזרי שכיון שר' חגי פי' בירושלמי דבראשונה אנא השם ובשניה אנא בשם דהכי עבדינן דאמוראי בקיאי

בגיר' המשניות טפי מינן סבורני דאנא השם היה אומר בראשונה ובשניה אנא בשם אלא שהמשנה נכתבה בלשון נעלם. ירושלמי עשרה פעמים היה מזכיר את השם כהן גדול באותו היום ששה בפר ושלשה בשעיר ואחד בגורלות ותנן כשהיה מסיים הוידוי היה אומר ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם לפני ה' תטהרו והם עונין אחריו בשכמל"ו. תניא ר' אומר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו א"ל משה לישראל בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה אתם הבו גודל לאלהינו חנניא בן אחי ר' יהושע אומר זכר צדיק לברכה א"ל נביא לישראל בשעה שאני מזכיר זכר צדיק עולמים אתם תנו ברכה וזהו שיסד הפייט והכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעים את השם הנכבד מפורש יוצא מפי כה"ג בקדושה ובטהרה היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם ואומרים בשכמל"ו ומה שיסד היו כורעים ומשתחוים ונופלי' על פניהם שכך כתב בספר של קדושות כשמסר ר' נחוניא בן הקנה את השם לתלמידיו צוה להם לכרוע ולפול על פניהם וכן אנו נוהגים לזכר ולדוגמא. ואמר בירושלמי דפרקין הקרובים היו נופלים על פניהם והרחוקים היו אומרים בשכמל"ו אילו ואלו לא היו זזים משם עד שהיה מתעלם מהן זה שמי לעלם זה שמי להתעלם בראשונה היו אומרים בקול רם משנתרבו הפריצים היה אומר בקול נמוך א"ר טרפון עומד הייתי אצל אחי הכהנים בשורה והטיתי אזני כלפי כה"ג ושמעתיו מבליע בנעימת הכהנים. ויסד הפייט ואמר ואף הוא היה מתכוין לגמור את השם כנגד המברכים שהיה מאריך את השם בנעימת קול עד שהיו גומרין בשכמל"ו ואז מסיים תטהרו ובגמ' דידן ליתא וכן היה עושה בכל הוידוים שהיה מזכיר את השם. ואחרי שגומר תפלת המוסף פותח באשרי יושבי כדי להפסיק בין תפילת המוסף לתפיל' המנחה כך כתוב בסדר רב עמרם ואין אנו עושין כן כדי למהר שלא יעבור זמן תפילת מנחה אלא אנו פותחין באשרי אחר תפילת המנחה. ומפיק ס"ת וקורין באחרי מות פרשת עריות מ"ט כדי שיכופו לבם בתשובה דנפיש יצרא דעריות והכל רצים אחריהם וכ"כ רב עמרם וקורין שלשה והשלישי הוא המפטיר כמו בכל תעניות ואינו אומר קדיש. ומפטיר ביונה בן אמיתי שהוא מענין תשובה. ואומר צור כל העולמים כו' ואומר על התורה ועל העבודה וחותם מקדש ישראל ויוה"כ כמו בתפלת יוצר ואם חל להיות בשבת מזכיר של שבת נמי בהפטרה דיוצר ודמנחה עם יוה"כ בחתימה וכן נמי כתב רב עמרם ורבי' יצחק בר אשר ורבי' שמואל בר נטרונאי ומורי רבי' אבי העזרי וכן ניהג רבי' יואל אביו הלוי דכה"ג אמרי' פ' במה מדליקין יום הוא שנתחייב בד' תפלות הלכך ה"נ כמפטיר דיוצר וסדר ברכותיו כד דמנחתא ולא דמי לשאר תעניות של כל ימות השנה דמסיימין במגן דוד דהא עדיף דאפי' לא היה יוה"כ

היה מפטיר במנחה מכח שהוא יום תענית כ"ש הכא ואפי' שבת מזכיר כדפרי'. ומתפלל המנחה ומתודה כמו בתפלת יוצר ואומר אבינו מלכנו ומסיים. וביוצר ובמוסף ובנעילה כהנים נושאין את כפיהם אבל במנחה לא. ופותח באשרי ובל"ג ומתפלל תפילת נעילה ואומר וחתמנו בספר חיים טובים וכן במחיה וחותם יצוריו לחיים טובים ומזכיר חתימה במקום כתיבה בכ"מ וגם בהודאה ובעושה השלום ואומר מה נאמר לפניך יושב מרום וכו' ואתה נותן יד לפושעים וכו' אתה הבדלת אנוש מראש וכו' ותתן לנו ה' אלקינו את יום הכפורים הזה וכו' וחותם כמו בערבית ביוצר מנחה ומוסף ואינו אומר ש"ץ אבינו מלכנו ומסיים ואומר קדיש ותוקעין רק תקיעה אחת זכר ליובל והעברת שופר וגו' ובסד' רב עמרם וגם בתשובות רב פלטוי גאון כתב ותוקעין בשופר תקיעה ג' שברים תרועה תקיעה וסימן קשר"ק וכן מנהג שתי ישיבות ואומר מורי רבי' אבי העזרי שסברת הגאון משום דאמר שוה היובל לר"ה לברכות ולתקיעות מ"מ כולי האי כתקנת ר' אבהו לא עבדינן ושאלו מקמי' רבי' יצחק בר יהודא זצ"ל מפני מה תוקעין קודם שמבדילין והלא אסור לעשות מלאכה קודם שיבדיל והשיב ודאי מלאכה אסור אבל תקיעת שופר חכמה ואינה מלאכה ולא אחמור בה כולי האי כיון שעבר היום ואפי' בר"ה שחל להיות בשבת אינה אסורה אלא משום שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי לתקוע והכא דליכא אלא חדא תקיעה כניהוגינו ליכא למיחש להא. ומתפללי' תפלת ערבי' ומברך על המאור ועל הבשמים כמנהג רגמ"ה ולמאור נוטל אור ששבת כדפרי' בסוף הלכות מוצ"ש ואם חל בשבת אומר. פסוקי ויתן לך ואותו הפיוט במוצאי יום מנוחה איתקן כדי לאומרו במוצאי יוה"כ בביהכ"נ בקול רם ובפרגא ניתקן וכן היו נוהגים בפרגא לאומרו במוצאי יוה"כ בביהכ"נ בקול רם. אמר רב תפלת נעילה פוטרת של ערבית רב לטעמיה דאמר צלותא יתירתא [היא וכו'] והא"ר תפלת ערבית רשות לדברי האומר חובה קאמר משמע הא למ"ד רשות אפי' לפטור א"צ א"כ לדידן דקיי"ל תפ"ע רשות אפי' לפטור א"צ מידו כיון שנהגו בה נעשית עלינו חובה כדפרי' בפ' תפלת השחר ואנו מתפללין י"ח ברכות שלימות כר"ח בן גמליאל שאמר משום אבותיו מפני שצריך הבדלה בחונן הדעת ואינה לדרב דאמר נעילה פוטרתה דאמר בירושלמי פ' תפלת השחר מהו' שתפטר של ערב ר' בא ורב הונא בשם רב נעילה פוטרת של ערב א"ל ר' בא לרב הונא היאך מזכיר הוא של הבדלה א"ר יונה לר' בא היאך יהיו ז' פוטרת י"ח א"ל ולא כבר דאתבת א"ל ובדיל דאתבת איבטיל א"ר יוסי מה דאקשי ר' בא קשי יאות מה דאקשי ר"י לא קשי יאות קל הקילו עליו משום תעניתו שיהיו [ז'] פוטרות י"ח ר' בא בר ממל אמר לחברייא מרי מן כולהון שמעית שאין נעילה פוטרת של ערב א"ר יוסי בר בון ותני ר"ח וכן בכל יום אדם

מתפלל י"ח במוצאי שבת ובמוצאי יוה"כ ובמוצאי ת"צ. ואותם בנ"א שנוהגי' לעשות שני יום הכפורים אם לא שראיתי מורי ה"ר יהודה חסיד ומורי רבי' אבי העזרי שהיו עושי' שני יוה"כ הייתי אומר לא טוב עושים שאני אומר שאין לעשות כלל מפני הסכנה. בירושלמי דחלה פרק קמא תמן חששין לצומא רבא תרין יומין א"ל רב חסדא למה אתם מכניסים עצמיכם לספק זה המרובה חזקה שאין ב"ד מתעצלין בו אבוי דרב שמואל בר רב יצחק חש על גרמיה וצם תרין צומין ופסק כריכיה ודמך. פי' א"ל ר"ח למה אתם מכניסים עצמיכם לספק נפשות גדול זה חזקה שאם היו צריכין לעשות שני יוה"כ לא היו ב"ד מתעצלין מלתקן ומביא מעשה שיש בו סכנת נפשות העושה כן דאבוי דשמואל עשה כן ומת הלכך אין לעשות כן הלכך העושה כן הואיל וראיתי רבותי שעושין לא אמחה בידו ואם בא לימלך אדם כי אני אומר שלא לעשות:

סליקו להו הלכות יוה"כ

סימן רפב

סוכה שהיא גבוה מעשרים אמה פסולה ור"י מכשיר וקיי"ל דחלל סוכה תנן דאפי' יהיה כל הסיכוך משפת עשרי' ולמעלה רק שהחלל אינו גבוה יותר מעשרים כשירה דאמרינן דפ"ק דעירובין מקצת קורה בתוך כ' ומקצת קורה למעלה מכ' מקצת סכך בתוך כ' ומקצת סכך למעלה מכ' אמר רבה במבוי כשר בסוכה פסול רב אדא בר מתנה מתני איפכא במבוי פסול בסוכה כשר מאי הוה עלה רבה בי עולא אמר זה וזה פסול רבא אמר זה וזה כשר חלל סוכה תנן חלל מבוי תנן. כ' אמה שהוזכרו בין במבוי בין בסוכה אחללה קיימי ואפי' כל הסיכוך משפת עשרים ולמעלה כשירה וכן במבוי אפי' ליכא כלום מן הקורה בתוך כ' כשר וא"צ למעט ובלבד שלא יהא החלל למעלה מעשרים והכי קיי"ל כרבא דא"ל רב ספרא לרבא תניא דמסייע לך מבוי שהוא גבוה יותר מכ' אמה יותר מפתחו של היכל ימעט והיכל גופי' חללי' כ' ואמרי' נמי לקמן היה גבוה למעלה מכ' ובא למעטו עד כמה ימעט. כמה ממעט כמה דצריך ליה עד שלא יהיה החלל למעלה מכ' והכי אמרי' לקמן בשמעתין בהלכות פסוקות היתה גבוהה מכ' אמה והוצין של סכך ראשיהן התלוין יורדין לתוך כ' אמה אם צילתן של אותן הוצין מרובין מחמתן דאי הוה שקלת ליה לסכך הוי צילתה מרובה כשירה ופירש"י דמנינן עשרים מהן ולמטה מיהו הלשון אינו מכוון דהול"ל והוצין מגיעין עד כ' מ"מ הרי פירש"י דמהוצין ולמטה מנינן כ' אמה אלמא הכי קיי"ל דחלל סוכה תנן וכן פריב"א דחלל סוכה תנן דקשיא ליה אפי' צילתן מרובה מחמתן אמאי כשירה והא קמצטרף סכך פסול כדפרי' לקמן גבי העושה סוכתו תחת האילן ופי' דהתם אין שייך לומר סכך פסול דאע"פ שמקצתו למעלה אין

שייך לומר סכך פסול דלא הקפידה תורה שלא תהא גבוה למעלה מעשרים אלא על חללה אבל כשהחלל בתוך כ' לא איכפת לן בסכך אם הוא גבוה מכ':

אמר רב שמואל בר רב יצחק הלכה צריכ' שתהא מחזקת כדי ראשו ורובו ושלחנו א"ל ר' אבא כמאן כב"ש דתנן לקמן בפ"ב מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין א"ל ואלא כמאן איכא דאמרי א"ל ר' אבא דאמר לך מני ב"ש היא ולא תזוז מינה ובתרתי פליגי פליגי בסוכה קטנה ופליגי בסוכה גדולה. רב עמרם גאון פסק כב"ש בו' דברי' וזו אחת מהן:

היתה גבוהה מכ' אמה ובא למעט פירש"י גובה חלל ונתן בקרקעיתה כרים וכסתות לא הוי מיעוט תבן וביטלו הוי מיעוט וכ"ש עפר ובטלו. תבן ואין עתיד לפנותו ולא יצטרך לו כל ימי החג אבל לא בטלו ממש בפיו. או עפר נתן סתם וא"י אם עתיד לפנותו אם לאו. מחלוקת ר"י ורבנן דתנן בית שמלאוהו תבן או צרורות ובטלו בטל בטלו אין לא בטלו לא ותני עלה ר' יוסי אומר תבן ואין עתיד לפנותו הרי הוא כסתם תבן דלא בטל והלכה כרבנן:

היתה גבוהה מעשרים אמה והוצין. של סכך ראשיהן התלוין. יורדין לתוך כ' אמה אם צלתן. של אותן הוצין מרובין מחמתן דאי הוה שקלת ליה לסכך היתה צילתה מרובה. כשירה. דמנינן עשרים מהן ולמטה. ואם לאו פסולה:

היתה גבוהה י"ט והוצין יורדין לתוך עשרה סבר אביי למימר אם חמתה מרובה מצילתה כשירה א"ל רבא האי דירה סרוח' היא ואין אדם דר בדירה סרוחה:

היתה גבוהה מכ' אמה ובנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעי דסתם סוכה בת ג' דפנות כי מתני' והרביעית של פתח. על פני כולה. שמגיעין שני ראשי האיצטבא לשני דפנות הצדדין ואיצטבא היתה ביניהן אבנים וטיט. אם יש באיצטבא שיעור הכשר סוכה קטנה ז' טפחי' ומשהו דהיינו ראשו ורובו ושלחנו. כשירה כל הסוכה [שיש לה ג' דפנות והאי דכשר סוכה] אפי' מן האצטבא והלאה דמנינן חללה מראש דאצטבא ולמעלה ונמצא דופן אמצעי כולו כשר ודפנות הצדדין ברוחב דאיצטבא הוכשרו (כדאמרי') [הרי] כאן סוכה קטנה כשירה ואמרי' לקמן [פסל] היוצא מן הסוכה נידון כסוכה ומפרש דיש הכשר סוכה: מן הצד. אם יש משפת אצטבא ולכותל ד"א פסולה פחות מד"א כשירה מאי קמ"ל דאמרי' דופן עקומה תנינא בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש בין כותל לסיכוך ד"א פסולה פחות מד"א כשירה מה"ד [דתם] דחזיא לדופן וא"צ (לעוקרו) [לעקמו] אלא לקרבו לסכך אבל הכא דלא חזיא לדופן ועקימתו גורמת דלתחזי למיהוי דופן היא לא אמר קמשמע לן. פי' רבי' אבי העזרי דהא דאמר פחות מד' כשירה שהסוכה

כשירה אבל משפת אצטבא לכותל (אם) [אין] ישנים תחתיו אע"ג דאמר דופן עקומה כדתנן נתן עליה נסר רחב ד"ט כשירה פי' משום דופן עקומה וקתני ובלבד שלא יישן תחתיה ואין לחלק בין סכך פסול להכא שהסכך כשר. אלא מחמת שהגביה למעלה מעשרים נפסלה מ"מ שניהם שוין לפסול ואמר בירושלמי דברכות פ' ג' שאכלו אין תימר אין למדין אזוב מברכות והא אנן חמיי רבנן דקיימי בסוכה וילפי לה מטיט הנרוק דתנינן תמן הרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג"ט פסולה הא פחות מיכן כשירה ובלבד שלא יישן תחתיה התיב ר' יצחק בר אלישיב והא טיט הנרוק משלים למקוה ואין טובלין בו אף הכא משלים לסוכה ואסור לישן [תחתיה] ואמרי' נמי לקמן בפרקין א"ר אבא אויר מצטרף ואין ישינים תחתיו ופריך ומי איכא מידי דאצטרופי מצטרף והוא עצמו [אינו] כשר אר"י בן אלישיב אין טיט הנרוק יוכיח שמצטרף למ' סאה והטובל בו לא עלתה לו טבילה ואיתא נמי בירושלמי שלהי פרקין:

היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה אצטבא באמצעיתה אם יש שם משפת איצטבא ולכותל ד"א לכל רוח ורוח פסולה פחות מד"א כשיר' מאי קמ"ל דאמרינן דופן עקומה היינו הך מהו דתימא לרוח אחת אמרינן ד"א לכל רוח ורוח לא אמר קמ"ל:

היתה פחותה מי"ט וחקק בה גומא באמצעיתה כדי להשלים. לעשרה כנגד הגומא ובאותה גומא עצמה הכשר סוכה באורך וברוחב אם יש משפת חקק ולכותל ג"ט פסולה פחות מיכן כשירה מ"ש התם דאמרת פחות [מד"א ומ"ש הכא דאמרת פחות] מג"ט התם דאיכא לדופן פחות מד"א נמי סגי הכא דלא הויא דופן פחות מג"ט אין אי לא לא :

היתה גבוהה מכ' אמה ובנה בה עמוד גבוה י"ט רחוק מן הדופן הרבה ובו הכשר סוכה שיש בראשו ז' ומשהו סבר אביי למימר גוד אסיק מחיצתא. מחיצותי' של עמוד שמבחוץ סביב הגביהם עשרה סביבות ראשו והרי יש בהן עשרה וחשוב הקור' סוכה על ראשו ודופני עמוד דופנותיה ע"י גוד אסיק והסכך שלמעלה כשר לה דאינו למעלה מכ' מראש עמוד א"ל רבא בעינן מחיצות הניכרות וליכא:

סימן רפג

מתני' ושאינה גבוהה י"ט ושאין לה ג' דפנות פסולה ת"ר שתים כהלכתן ושלישית אפי' טפח רש"א שלש כהלכתן ורביעית אפי' טפח אותו הטפח היכן מעמידו אמר רב מעמידו כנגד היוצא מקום שהמחיצ' כלה באיזו שירצה אם השתי' מזרחי' צפוני יעשה הטפח (בתוך) [בסוף] הצפונית במקצוע מזרחית לצד מערב או במזרחית לצד דרום. א"ל רב כהנא ורב אסי לרב ויעמידנו כנגד ראש תור [ראש] שורה במקצוע לצד מערב או באלכסון דנראה נוטה (לשתיהן) [לשתי] המחיצות ומחזי כד' מחיצות. שתיק רב איתמר נמי אמר

שמואל משמיה דלוי מעמידו כנגד היוצא וכן מורו בי מדרשא מעמידו כנגד היוצא ר' סימון אמר [ואיתימא] ריב"ל עושה טפח שוחק ומעמידו בפחות מג' סמוך לדופן וכל פחות מג' כלבוד דמי:

סימן רפד

מתני' שחמתה מרובה מצילתה פסולה ת"ר חמתה מחמת סיכוך פוסלת בה ולא חמתה מחמת דפנות ר' יאשיה אומר אף מחמת דפנות [אמר אביי רבי ורבי יאשיה ורבי יהודא ורבי שמעון ורבן גמליאל ובית שמאי ור"א ואחרים כולהו ס"ל סוכה דירת קבע בעינן] מיכן יש להוכיח דליתי' להיא כללא דפסקי רברבתא דכל כה"ג שיטה הוא ואין הלכה כאחד מהן דהא הכא כולל ב"ש בשיטה ואנן קיי"ל כב"ש כדפי' לעיל דאמר לך מני ב"ש היא ולא תזוז מינה ואין סברא לומר דפר"ח ורבי' יצחק אלפס פליגי אדרב עמרם גאון בהא וליתא דר' יאשיה אלא כרבנן קיי"ל חמתה דפסול בה מחמת סיכוך ולא מחמת דפנות. ירושלמי צילתה מדובה מחמתה כשירה הא מחצה על מחצה פסולה וחמתה מרובה דקתני מתניתין דפסולה דמחצה על מחצה קרי מרובה:

סימן רפה

ת"ר סוכת גנב"ך סוכת עכו"ם שעשאה עכו"ם לדור בה בימות החמה סוכת נשים סוכת בהמה סוכת כותים כשירה. ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה. מאי כהלכתה א"ר חסדא והוא שעשויה לצל. ת"ר סוכת רקב"ש סוכת רועים סוכת קייצים סוכת בורגנין שומרי העיר סוכת שומרי פירות כשירה ובלבד שתהא מסוככת כהילכתה מאי כהילכתה אמר רב חסדא והוא שעשויה לצל שמסוככת יפה דמוכחא מילתא שעשייתה הראשונה לצל היתה ולא לצניעות ור"ת פירש שעשויה לצל לאפוקי אם עשאה מעובה כדי להגן מן הגשמים כי אז היתה פסולה כדתנן פ"ב ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסריח המקפה משלו משל למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו רבו קיתון על פניו ואם איתא יכסנה יפה יפה ולא תסרח מקפתו ולא יפטר מסוכת מצוה ותנן בתענית מאימתי הוא מזכיר גבורות גשמים רבי אליעזר אומר מיו"ט הראשון של חג רבי יהושע אומר מיום טוב האחרון של חג אמר רבי יהושע הואיל ואין הגשמים סימן ברכה בחג למה הוא מזכיר וה"ט כדתנן לקמן פ"ב ואם יכול לכסותה עד שתהא [בטוחה] מן הגשמים למה אין הגשמים סימן ברכה בחג והא דתנן לקמן פ"ב המעובה כמין בית אע"פ שאין כוכבים נראין מתוכה כשירה לאו דוקא כמין בית ממש אלא שאין כוכבים נראין מתוכה ולעולם אינה מצלת מן הגשמים. ומעשה בה"ר שמעון זצ"ל גיסו של ר"ת בנו של ה"ר יוסף זצ"ל שסיכך סוכתו בנסרים שאין בהם ד"ט דאמר דלד"ה כשירה ועשה סוכה

כמין כיפת החדר יפה מאוד תקועה במסמרות ופסלה ר"ת משום דמצלת מן הגשמים אבל השכיבן זה אצל זה כשירה דאז אינה מצלת מן הגשמים ובתוספות ר' יצחק בר' אשר כתוב סתם סוכת רועים עשויה להגן מפני החמה ומפני הגשמים ולא אתא למעוטי הא דקאמר שעשויה לצל אלא שעשאה לדור שם בקבע או אם עשאה לאצור פירות בתוכה ושמא הצלת גשמים דקאמר הצלה פורתא אבל אם [אין] יורדין בה גשמים כלל כלל לא והמחמיר ישא ברכה מאת ה':

סימן רפו

מתני' סוכה הישנה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין איזוהי סוכה ישנה כל שעשאה שלשים יום קודם לחג אבל אם עשאה לשום החג אפילו מתחילת השנה כשירה. ירושלמי תני צריך לחדש בה דבר חברייה אמרין טפח ר' יוסה אומר כל שהוא מן דמר כל שהוא ובלבד על פני כולה ואליבא דב"ה. מ"ט [דב"ש] אמר קרא חג הסוכות שבעת ימים לה' אלהיך סוכה לשם חג בעינן וב"ה ההיא מבעי ליה לכדרב ששת דאמר רב ששת משום ר"ע מנין לעצי סוכה דאסורין כל שבעה ת"ל חג הסוכות שבעת ימים לה' אלקיך מה חג לה' אף סוכה לה' ותניא ר' יהודא בן בתירה אומר מנין שכשם שחל שם שמים על [החגיגה כך חל שם שמים על] הסוכה ת"ל חג הסוכות שבעת ימים מה חג לה' אף סוכה לה' וב"ש נמי מבעיא ליה להכי אה"נ אלא מ"ט דב"ש כתיב קרא אחרינא חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים (לה') עשה סוכה לשם חג וב"ה ההיא מבעיא ליה לעושין סוכה בחולו של מועד מאי אמר רחמנא עשה סוכה בחג וב"ש סברי לה כר' אליעזר דאמר אין עושין סוכה בחולו של מועד כדתניא פ"ב דא"א אין יוצאין מסוכה לסוכה (ועושין) [ואין עושין] אות' בחולו של מועד ושוין שאם נפלה שחוזר ובונה אותה ואסקינן בפ' המביא כדי יין דלא מהני בה תנאה בעצי סוכה להתירם:

סימן רפז

מתני' העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך [הבית] ופסולה אמר רבא לא שנו אלא באילן שצילתו מרובה מחמתו אבל חמתו מרובה מצילתו כשירה וכי חמתו [מרובה] מצילתו מאי הוה הא מצטרף סכך פסול. מחובר סכך פסול הוא דכתיב מגרנך ומיקבך ממה שאתה אוסף מגרנך עשה סוכה בפסולת גורן כגון קשין ובפסולת יקב כמו אשכולות ריקנין וזמורות אלמא תלוש בעינן ומהני צל האילן לצל הסכך להשלים צילתה של סוכה פסולה. ואמר רב [פפא] כשחבטן. שהשפיל ענפיו למטה מן הסכך והרי הם מעורבין עם סכך כשר ואינן נראין בעין. וסכך כשר רבה עליהן ומבטלן דמדאורייתא כל מידי בטלי ברובה כדתנן במתני' אם היה סכך מרובה מהן כשירה. ואם הסוכה שתחת

האילן מסוככת כראוי לא מסתבר שתיפסל משום צירוף סכך פסול כיון דאי שקלית ליה לפסול אכתי צילתה מרובה אלא כשאין צילתה מרובה אלא מחמת הפסול דמשלים והאי דלא משני כגון [דבלאו פסול] צילתה מרובה דא"כ מאי למימרא. ותדע דגבי מקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המיטה מכשיר לקמן כשיש ריוח ביניהן כמותן ואע"ג דלא מהני בהו חבטה לבטל ברוב כיון דמינכרן ולא מיערבן דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ולא אמר דתיפסל משום דמצטרף סכך [פסול] כיון דכי שקלת להו סגי בכשר ועוד אמר לעיל היתה גבוהה למעלה מכ' והוצין יורדין בתוך כ' אם צילתן מרובה מחמתן כשירה כך פי' ר"י בר שמואל זצ"ל:

סימן רפח

מתני' פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר או שפירס על גבי הקינוף פסולה אבל פורס הוא ע"ג נקליטי המיטה פירש"י מפני הנשר שלא יהא עלין וקיסמין נושרין על שלחנו וסדין דבר המקבל טומאה הוא ופסול לסכך כדלקמן או שפירס ע"ג הקינוף כלומר אפילו לא פירסו מפני הנשר אלא לגוי [על] מיטתו: ע"ג הקינוף. שהן ד' קונדיסין לד' רגלי מיטתו גבוהין ומניח קלונסות מזה לזה על גביהן ופירס סדין עליהן והרחיקן מן הסיכוך דהשת' לא מסכך בדבר המקבל טומאה (מיפסלא) אע"ג דהשת' לאו לסכוכי שטוחה. פסולה משום דאינו יושב בסוכה דאורייתא דסדין הוי אוהל ומפסיק ביניהם אבל פורס הוא ע"ג נקליטי המיטה שאינן אלא שנים והם יוצאים באמצע המיטה אחד למראשותה ואחד לרגליה ונותנין כלונסא מזה לזה ופורסי' סדין עליו והוא משפע ויורד לכאן ולכאן ומשום דאין לה גג טפח רחב למעלה לא מיקרי אהלא. אמר ר"ח ל"ש אלא מפני הנשר דשווייה סכך להגין הלכך מפסיל משום מקבל טומאה אבל לנאותה אין שם סכך עליה וכשיר' עכ"ל. וקשה לפירושו דלמה תיפסל מפני שמגין על האדם מן החמה ומן הקיסמין מ"ש מלנאותה ועוד מצינו לקמן בפ' הישן בר"י בר אילעי כשהגיע חמה למרגלותיו עמד ופירס עליה סדין ונראה לר"ת כמו שכתוב בתשובות הגאונים הא דקתני במשנת סוכה פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה סדין מפני הנשר פסולה היכא דחמתה מרובה מצילתה בלא סדין אבל אם צילתה מרובה מחמתה כשירה ואין הסדין פוסלתה והיינו כדפירש' לעיל דאין מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר כיון דבלא פסול צלתה מרובה והכי מפרש רבינו תם מפני החמה שמייבש את הסכך ומתוך כך נעשית חמתה מרובה וכן תחתיה מפני הנשר שאם היו עליהם נושרין היתה חמתה מרובה והסדין מונען מליפול וכיון שהסדין גורם שעל ידו צילתה מרובה פסולה והכי מיפרשא מילתא דרב חסדא לא שנו אלא מפני הנשר כדפרישׁ' אבל לנאותה שאינו

דואג לנשר שתהא חמתה מרובה כגון שהסכך עב ומרובה שאז אינו פורס אלא לנאותה כשירה ולא כמו שפירש רבי' שלמה מפני הנשר שלא יקלקל סעודתו: סיככה כהלכתה ועיטרה בקרמים שארוג מעשה אורג ובסדינין המצוירין ותלה בה אגוזין אפרסקין שקדים רמונים ופרכילי ענבים ועטרות של שבולין יינו' ושמנים נתונות בכוסות של זכוכית לנוי. וסלתות אסור להסתפק מהן עד מוצאי יו"ט האחרון ואם התנה עליהן הכל לפי תנאו. וכגון דאמר איני בודל מהן כל בין השמשות [של יו"ט ראשון] דלא חלה קדושה הכי מוקי לה בביצה בפרק המביא ותנאה אחרינא לא מהניא בהו אע"ג דמוקי ליה תלמודא דתלאן מן הצד היינו כי היכי דלא תיהוי סייעתא לרב חסדא אבל אנן בקיאין דקיי"ל כר"ח אפי' תלאן סמוך לסכך למעלה דכל לנאותה אין שם סכך עליה וכשירה: איתמר נויי סוכה אין ממעטין בסוכה. קרמין הפרוסין למעלה לנוי אין ממעטין בגובהה למעלה מעשרים להכשיר דלאו מין סכיכה נינהו דאי סכך הוו הוה מיפסלא משום מקבל טומאה ולא לפוסלה משום פחותה מעשרה. אמר רב אשי ומן הצד ממעטין לה משיעור שבעה טפחים ומשהו דהא אינה מחזקת ראשו ורובו ושלחנו. ואם נישורו בגדיו במים מותר לשוטחן למעלה על גבי הסוכה כדי לנגבן וכשינגבו יסירם מיד כעובדא דמנימין עבדיה דרב אשי דאיטמישא כותנתיה במיא פירוש נישורה במים א"ל רב אשי דלייה כי היכי דלא נימרו קמסכך בדבר המקבל טומאה א"ל הא קא חזו לה דרטיבא. שהיא לחה ומוכחא מילתא דלנגבה שטוחה ולא לסכך. א"ל לכי יבישה קאמינא לך דתשקלה: איתמר נויי סוכה. סדינין הפרוסין תחת הסכך לנוי. המופלגין ממנה ד"ט רב נחמן אמר כשירה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי פסולה משום אוהל מפסיק ואשתכח דלא גני בסוכה ולר"נ [כיון] דלנוי יהבינהו בטלה לגבם: אמר רב יהודה אמר שמואל מותר לישן בכילת חתנים בסוכה אע"פ שיש לה גג והוא שאינו גבוה עשרה טפחים דבציר מעשרה לאו אוהל היא ל"א אמר רב יהודה אמר שמואל מותר לישן בכילת חתנים בסוכה לפי שאין לה גג אע"פ שגבוה עשרה טפחים ולא אסור לישן בכילת חתנים בסוכה עד שיהיה לה גג טפח וגבוה עשרה והכי קיי"ל כשמואל דאם יש לה גג טפח וגבוהה י"ט שאסור לישן בה והא דדרש רבה בר רב הונא מותר לישן בה בכילת חתנים (לפי שאין) [אע"פ שיש] לה גג אע"פ שגבוהה י"ט לית הילכתא כותיה כההיא דשלהי פרקין דאביי אשכחיה לרב יוסף דגני בכילת חתנים בסוכה לפי שאין לה גג טפח דזה לא חשיב אוהל להפסיק ופסק רבי' יצחק אלפס דהלכה כרב יוסף ושמעינן מינה שמותר לישן בכילת חתנים בסוכה שאין לה גג דכיון שאין לה גג לא הויא כסוכה בתוך סוכה וש"מ דכילה (יש) [שיש] לה גג (ואסור) [אסור] לישן בה כסוכה בתוך סוכה עכ"ל והכי אמרי' לקמן

בפ' הישן רב שרא ליה לרב אדא (בר אחא) [ברדלא] למגני בכילתא בסוכה משום בקי ופירש"י אע"פ שיש לה גג וגבוהה עשרה והרי הוא כאילו חוץ לסוכה וכן פסק ר' יצחק בר שמואל דליתא לדרבה בר רב הונא:

סימן רפט

מתני' הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסיכך על גבה פסולה שאין מסככין במחובר. ואם היה סכך הרבה מהן או שקצצו כשירה זה הכלל כל דבר שהוא מקבל טומאה שאין גידולו מן הארץ כגון עורות בהמה ואפילו לא מקבלי טומאה כגון שמחוסרין מלאכה אין מסככין בו. יתיב רב יוסף קמיה דרב הונא ויתיב וקאמר או שקצצן כשיר' [הא דתנן במתני' או שקצצן כשירה אמר רב עלה] נהי דא"צ לחזור ולסותרה כולה אבל צריך הוא לנענע קצת אותן שהוסככו במחובר לאחר קציצתן דתיהוי להו הך כעשייה דאי לא פסולה משום תעשה ולא מן העשוי דהכי אמר רב נחמן חג הסוכות תעשה כשאתה עושה אותה תהא ראויה לסוכה ולא מן העשוי בפסול שאינו ראוי לסוכה ואתה מתקנה כי הא דמכשר לה בקציצה ולא הדר סתר לה ומיהו ניענוע קרוב לסתירה הוא שמגביה כל אחד לבדו ומניחו וחוזר ומגביה את חבירו ומניחו. א"ל הא שמואל אמרה ולא רב דרב אכשורי קא מכשר בלא ניענוע דקסב' קציצתן זז היא עשייתן והיכי דמי תעש' ולא מן העשוי כגון החוטט בגדיש לעשות לו סוכה שהסיכוך הוי מאיליו ואינו נוגע בו לעשות שום מעשה אלא פוחת אחת מדפנותיו ונכנס ונוטל העומרים ומשליך והסוכה נעשית מאליה דופנותיה וסככה אבל זה שקצצו זהו מעשה שנגמר בהכשר. כי הא דרב עמרם חסידא רמא חוטי לפרזומא דאינשי ביתיה ולא פסיק ראשי חוטין שלהן אתא לקמיה דרב חייא בר אשי א"ל הכי אמר רב מפסקן והן כשרין אלמא אמרי' פסיקתן זו היא עשייתן הכי נמי קציצתן זו היא עשייתן ושמואל אמר לא אמרי' פסיקתן זו היא עשייתן וכן המסקנא כרב הונא דרב שרי בלא ניענוע ושמואל פסיל עד שינענע כל אחד בפני עצמו ויחזור ויניחנו ואע"ג דבכל מקו' רב ושמואל הילכתא כרב באיסורי הכא קיימא לן כדשמואל דמסייע ליה ברייתא ורב דחויי מדחי לה ואשנויי לא סמכי' ועוד דר' יוחנן קאי כוותיה בירושלמי דאמר התם ר' יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן צריך לנענע:

מתני' חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים. שהן מאכל בהמה כשהן לחין ולכשיבשין עומדין להיסק. אין מסככין בהן ואם התירן כשירות וכולן ששנינו שפסולין לסכך כשרין לדפנו' דכל סוכה הכתובה סכך משמע ודופן לא איקרי סוכה. ארחב"א אמר ר"י מפני מה אמרו חבילי קש חבילי עצים חבילי זרדים אין מסככין בהם לא מפני שהן פסולין

לסיכוך אלא פעמים שאדם בא מן השדה וחבילתו על כתיפו ומעלה ומניחה ע"ג הסוכה ליבשה ונמלך עליה כשמגיע החג לסיכוך והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי בפסול. וזה שסיכך שם שלא לשם סכך ואפי' לצל אלא לייבש אין שם סוכה עליו הלכך גזור רבנן שלא יסכך בחבילין אפי' הוא מניחן עליה לשם סוכת החג. מיכן היה אומר ה"ר ברוך מריגנשבור"ק שאם עשה סוכה בתוך הבית תחת התיקרה ואח"כ הסיר התיקרה שאינו מועיל כלום כיון שתחילה עשה בפסול והתורה אמרה תולמ"ה כדאמר הכא וה"ר יצחק הלבן הכשיר דאין שייך לומר תולמ"ה אלא היכא דגוף הסכך היה בפסול כמו גפן ודלעת וקיסום מחוברים כמו חבילין דפסלום רבנן אבל הכא דגוף הסכך הוא כשר אלא שתקרה גורמת לו הכי נמי דכשר אפילו לאחר שהסיר התיקרה לאחר סיכוכה וכן הוא האמת כדבריו אפי' גפן ודלעת שהן פסול הגוף כשר אחר שקיצץ וניענע כ"ש הכא שגוף הסכך כשר שהסוכה כשירה היא לאחר שיסיר התקרה. ירושלמי ר' יעקב בר הא רב ששת בשם ר' יהודה אית דאמרין בשם ר' חייא רובא אין [חבילה] פחותה מכ"ה: ירושלמי ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינה כתיב וסכת על הארון את הכפורת מיכן שהדופן קרוי סכך מיכן שעושין דפנות בדבר שאינו מקבל טומאה ולפי זה יש לנו לפרש דהא דקתני וכולן כשירות דהיינו דוקא אחבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים קאי דכשרין דאורייתא אפי' לסכך ורבנן הוא דגזור בהו ולדפנות לא גזור וכפי זה היה צריך להזהר שלא לעשות הדפנות מדבר המקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ.

א"ר יהודה א"ר סיככה בחיצין. (דברים) [זכרים] שתוחבין אותו בבית קיבול של חץ כשירה אע"ג דכלים הן פשוטי כלי עץ לא מקבלי טומאה. נקבות שיש בראשן נקב והחץ עשוי כמרצע ונכנס לתוך הנקב פסול בית קיבול העשוי למלאות בית קיבול שמיה ומקבל טומאה:

ארבב"ח שמעתי מר' יוחנן ג' דברים השנים אמר והשלישי אמר בו אינו יודע סיככה באניצי פשתן פסולה שכן ראוי לטמא בנגעים כדאמרי' בבמ' מדליקין האונין של פשתן משיתלבנו ופירוש אניצי שתיקנו במסרק ועשאן אוניץ. בהוצני פשתן שמעתי מר' יוחנן כשירה דהיינו כמו שגדל ולא נשרה במי המשרה. בהושני פשתן אמר בהם איני יודע אם כשירה אם פסולה. והושנין עצמן איני יודע מה הן. מאי קרי ר' יוחנן הושנין. מה נפשך לפרש בהם שמא דייק במכתשת ולא נפיץ במסרק קרי הושני ואמר בהו איני יודע אבל תרי. שרוי במי המשרה. ולא דייק. הוי בכלל הוצני. כי ההוא דלא תרי ולא דייק וכשר. או דילמא ולא דייק נמי הושנין קרי להו. ואף הן בכלל ספיקא ולא הוה פשיטא ליה להכשיר אלא בדלא תרי ולא דייק:

אמר רב יהודה שווצי ושווצרי מסככין בהן. מיני ירקות הן ור' מכיר פי' איירב"א פילקי"רא והוא שעליו רחבים וגדלים ביערים. ומסככין בהן שאינו מאכל אדם לקבל טומאה אבל אמר בשווצי מסככין בשווצרי לא מסככין דסרי ריחייהו. שמבאיש ריחן ושביק לה ונפיק:

אמר רב חנן בר רבא הני היגי והיזמי מסככין בהן אבל אמר בהיזמי מסככין בהיגי לא מסככין כיון דנתרי עלייהו שביק להו ונפיק:

אמר רב גידל אמר [רב] האי אפקותא דדיקלא. מוצא הדקל כשהוא סמוך לקרקע יוצאין בו דוקרנין הרבה סביב. מסככין בה אע"ג דאגידי. שמחוברין ענפים האלה יחד ודמו לחבילין דאמרן אין מסככין בהן. אגד בידי שמים לא שמיה אגד ואע"ג דמהדר אגיד להו. הענפים מלמעלה כדי להשכיבן מפני שמתפצלין לכאן ולכאן ונזקפין למעלה דאין סותמין הנקב. אגד בחד לא שמיה אגד. כל דבר יחידי המחובר יחד האוגדו בפני עצמו אינה אגודה עד שיתן דבר אחר עמו ויאגדם יחד:

ירושלמי סיככה בחבלים אית תניי תני כשירה אית תניי תני פסולה מאן דמר כשירה בשל סיב מאן דמר פסולה בשל פשתן:

מתני' מסככין בנסרים דברי ר"י ור"מ אוסר נתן עליה נסר שרחבה ד"ט כשירה ובלבד שלא יישן תחתיה. אמר רב מחלוקת בנסרים שיש בהן ד' דר"מ אית ליה גזיר' תקר' אי מכשרת בה אתי למימר מה לי לסכך באילו מה לי לישב תחת תקרת הבית דאף היא בנסרי' מקורה וההוא ודאי פסול מדאוריית' דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל השנה אבל בנסרים שאין בהם ד' שאין רוב תקרות עשויות מהן ד"ה כשירה דלא דמו לתיקרה דליגזור בהו ושמואל אמר כשאין בהן ד' בההוא הוא דמכשר ר' יהודה משום דאין רוב תקרות עשויות מהן לא גזרינן בהו ורבי מאיר חייש למיעוטא שיש מיעוט שעושין תקרה מהן אבל יש בהן ד' ד"ה פסולה ופריך אי אין בהן ד' קא פסיל ר"מ ואפי' בפחו' מג' (ד"ה) [הא] קנים בעלמ' [נינהו] וא"כ (אמאי) [במאי] מכשר (להו) אר"פ ה"ק פחות מג' ד"ה קנים בעלמ' נינהו וכשירה יש בהן ד' ד"ה פסולי' כי פליגי מג' ועד ד' מר סבר כיון דלית ביה שיעור מקום דאין רשות פחות מד' לא גזרינן משום תקרה דלא חשיבי לעשות תקרה מהן ומר סבר כיון דנפקי להו מתורת לבוד שאם היה [אויר] במקום אחד (כמו) מהן לא מצי למימר לבוד חשיבי להיות דומות לתקרה וגזרינן. כתב רבי' יצחק אלפס והלכת' כשמואל דהא רב פפא כותיה ס"ל ועוד דסוגיא דשמעתין כותיה אזלא. תניא כותיה דשמואל סיככה בנסרים שיש בהן ד' פסולה ושאין בה ד' ר"מ פוסל ור' יהודה מכשיר ומודה ר"מ בין שיש בה ד' בין שאין בה ד' (שהן כשירים) שאם יש בין נסר לנסר כמלא

נסר שנותן פסל ביניהן וכשירה ולקמן מוקי לה בסוכה בת ח' אמות מצומצמות דכי יהיב נסר ופסל עד אמצעה מהאי צד וחוזר ומתחיל מצידה השני ונותן נסר תחילה ואח"כ פסל עד אמצעה הוי להו שני פסלים באמצעה והן של ה' טפחי' ואיכא הכשר סוכה ונסרים שבה לא פסלי לה דאמרינן דופן עקומה עד הפסלים האמצעיים. פסל. פסולת גורן ויקב והוא סכך כשר. ומודה ר' יהודה אע"ג דאיהו מקיל בשאין בהן ד' מודה בנסר אחד שהוא רוחב ד' שאם נתנו בסוכה מן הצד שאע"פ שהיא כשירה ע"י דופן עקומה שלא ישן תחתיו והישן תחתיו לא יצא י"ח:

איתמר נסרים שיש בהן ארבעה שסיכך בהן ולא הטיל רוחבן על הסוכה אלא השכיבן על חודן שהוא פחות מג' ר"ה אמר פסולה רב חסדא ורבה בר רב הונא [אמרי כשירה איקלע ר"נ לסורא עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא] בעו מניה הפכן על צידיהן מהו אמר להו פסולה דכיון שיש פסול עליהן ע"כ נעשו כשפודין של מתכת הפסולין לסכך בכל ענין שהופכן וכ"כ רבי' יצחק אלפס וכן הילכתא:

מתני' תקרה שאין עליה מעזיבה. סתם תקרה בנסרים שיש בהן ד' היא עשויה. מעזיבה רצפה של שיש ודומה לו בלשון המקרא ויעזבו את ירושלים בספר עזרא. ר' יהודה אומר בש"א אם בא לישב תחתיה לשם סוכה. מפקפק. סותר. ומנענע את כולם ואח"כ נוטל אחת מבינתים ונותן פסל במקומה ובה"א מפקפק. משום תולמ"ה ואין צריך לתת פסל ור' יהודה לטעמיה דמכשר לסכך את כולה בנסרי' שיש בהן ד' והיינו כרב ושמואל מתרץ לה בגמרא. או נוטל אחת מבינתים אבל לא יפקפק שאין פקפוק מועיל. ר"מ אומר נוטל אחת מבינתים ואינו צריך לפקפק ורבי' יצחק אלפס כתב טעמייהו דב"ה תעשה ולא מן העשוי הלכך אי מפקפק עבד לה מעשה ואי נוטל אחת מבינתים עבד ליה מעשה וכן הילכתא עכ"ל :

מתני' המקרה סוכתו בשפודין. כמו שאנו עושין מסדרין קלונסאות מתחילה לסכך ונותנין פסל עליהן. או בארוכות המיטה אם יש ריוח ביניהם כמותן בין שפוד לשפוד על פני כולה ויתן שם פסל וכן על פני כולה כשירה. לימא תיהוי תיובתיה דרב הונא בריה דרב יהושע [וכו'] מאי כמותן בנכנס ויוצא. שיהא פסל הרוחב כמותן יכול ליכנס וליצא בריוח שבנתים דהשתא הוי פסל שניתן מרובה על השפוד ופסקי' כר"פ פ"ק דעירובין הלכך לא צריכי להני שינויי:

סימן רצ

מתני' החוטט בגדיש לעשות לו סוכה אינה סוכה. אמר רב הונא לא שנו אלא שאין בה חלל טפח במשך שבעה. שמתחילה כשהגדיש לא עשה שם חלל גובה טפח במשך אורך

ורוחב ז' טפחים כשיעור סוכה ואח"כ הגדיש כל הגדיש על אותו חלל דעכשיו נעשה סכך מאליו ולא היה עליו שם סכך מתחילה. אבל יש שם חלל טפח אוהל הוא. נמצא שם סכך על אותו גדיש וכשחוטט בו מלמעלה למטה עד שמגביה את החלל לשיעור גובה עשרה ה"ז סוכה שהרי אינו מתקן אלא הדפנות ובדפנות לא אמר תעשה ולא מ"ה והרי היא כסוכה שפחותה מעשרה וחקק בה והשלימה לעשרה:

סימן רצא

מתני' המשלשל דפנות מלמעלה למטה שהתחיל לארוג המחיצות אצל הסכך ואורג ובא כלפי מטה. אם היו גבוהות מן הארץ ג"ט פסולה מלמטה למעלה אם גבוהה מן הארץ י"ט כשירה ר' יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה י' טפחים כך מלמעלה למטה עשרה טפחים ואפי' גבוהה מן הארץ הרבה כשירה דקסבר מחיצה תלויה מתרת. אמר ר"ח אמר אבימי מחצלת שרחבה ד' ומשהו וארכה כאורך הדופן מתרת בסוכה משום דופן היכא תלי לה באמצע הדופן פחות מג' למטה כלבוד דמי פחות מג' למעלה כלבוד דמי וכגון שאינה גבוהה הסוכה אלא עשרה מצומצמים:

סימן רצב

מתני' הרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג"ט פסולה. ולא בגובהה קאמר אלא במשכה דאויר פוסל בג' אפי' מן הצד בית שנפחת גגו באמצע רחוק מן הדופן לכל צד וסיכך על גביו על הפחת ונמצאת תקרת הבית שהי' פסולה משום [תעשה ולא מן] העשוי מפסקת בין דפנות לסכך כשר אם יש מן הסיכוך ולדופן ד"א פסולה. דבד"א לא נאמר למשה מסיני [דופן עקומה]:

סימן רצג

מתני' העושה סוכתו כמין צריף. כוך של ציידין שאורבין בו עופות ועשויין ככוורת שמשפעת והולכת שגגו וקירותיו אחד. או שסמכה לכותל. הטה ראשי הקנים על הכותל וראשו השני על הארץ. ר' אליעזר פוסל. לפי שאין לה גג שאינו ניכר מהו גג ומהו כותל דאוהל משופע לאו אוהל הוא אא"כ יש בו טפח זקוף. וחכמים מכשירין. ואביי אשכחיה לרב יוסף דגני בכילת חתנים בסוכה א"ל כמאן כר"א שבקת רבנן ועבדת כר"א א"ל ברייתא איפכא תניא א"ל שבקת מתניתין ועבדת כברייתא א"ל מתני' יחידאה היא דתניא העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל ר' נתן אומר ר' אליעזר פוסל לפי שאין לה גג וחכמים מכשירין אבל חכמים שבדורו היו חלוקים עליו ואומרי' ר' אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין והלכתא כרב יוסף:

סימן רצד

מתני' מחצלת קנים. קשה היא ואין נוחה למשכב. עשאה לשכיבה. שיחדה לכך עשאה כלי ומקבלת טומאה ואין מסככין בה לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה. אמר רב פפא בקטנה כ"ע לא פליגי דסתמא לשכיבה כי פליגי בגדולה דמר סכר סתם גדולה לסיכוך ומ"ס סתם גדולה לשכיבה ומאי עשאה לשכיבה דקאמר ה"ק סתם עשייתה לשכיבה עד דעביד לה לסיכוך ומילתיה דת"ק איתוקמא רישא בגדולה כדקתני בהדיא וסיפא בקטנה וה"ק אם קטנה היא ועשאה בפירוש לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה ות"ק סבר גדולה לסיכוך והלכ' כת"ק:

הדרן עלך סוכה

סימן רצה

מתני' הישן תחת המטה [בסוכה] לא יצא ידי חובתו אר"י נוהגין היינו שהיינו ישינים תחת המטה בפני הזקנים א"ר שמעון מעשה בטבי עבדו של ר"ג שהיה ישן תחת המטה א"ל ר"ג לזקנים ראיתם שטבי עבדי תלמיד חכם הוא ויודע שעבדי' פטורים מן הסוכה הלך וישן תחת המיטה [ולפי דרכנו למדנו שהישן תחת המטה] לא יצא י"ח. תרגמ' שמואל למתני' דקתני הישן תחת המיטה לא יצא יד"ח. במטה גבוהה י' דהוי אוהל. אבל פחות מי' לא הוי אוהל ואם ישן בסוכה תחת המיטה יצא י"ח. וקיי"ל כר"ש וכר"ג וה"נ פרישנא לעיל דכילה שיש לה גג טפה וגבוהה י' אסור לישן בה בסוכה. ירושלמי מיחלפא שיטתיה דר"ג דתנינן טבי עבדו של ר"ג היה מניח תפילין ולא מיחו בידו חכמים וכא מיחו בידו חכמים שלא לדחוק את החכמים [אי שלא לדחוק את החכמים] ישב לו חוץ לסוכה רוצה היה טבי עבדו של ר"ג לשמוע דברי חכמים:

סימן רצו

מתני' שצילתה מרובה מחמתה כשירה. הא כי הדדי [פסולה והאנן תנן באידך פרקין ושחמתה מרובה מצילתה פסולה הא כי הדדי] כשירה לא קשיא כאן מלמעלה כאן מלמטה. הא דדייקת כי הדדי פסולה למעלה קאמר כשיש בין קנה לקנה כמלא קנה אפי' מצומצם פסולה לפי שמחמת האויר נראית בארץ רחבה הרבה מן הצל והא דדייק כי הדדי כשירה נקט שיעוריה מלמטה שהחמה והצל שוין בידוע שהקנים רחבים מן האויר א"ר פפא היינו דאמרי אינשי כזוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת. כשהנקב רחב כשיעו' זוז חמתו מרובה למטה כשיעור סלע:

סימן רצז

מתני' המעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבי' נראים מתוכה כשירה. ת"ר אין הכוכבים נראין מתוכה כשירה אין כוכבי חמה נראין מתוכה (כשירה) כשהחמה זורחת עליה ואין זהרורי חמה נראין מתוכה ב"ש פוסלין דאין זה דומה לסוכה וב"ה מכשירין:

סימן רצח

מתני' העושה סוכתו בין האילנות בארץ ולא סמכה עליהן אבל הן דופנותיה כשירה. אמר רב אחא בר יעקב כל מחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה לאו שמה מחיצה שהרוח מוליכה ומביאה תנן העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה כשירה ואמאי והא קאזיל ואתי הב"ע בקשין. אילנות זקנים ועבים. והאיכא נופו גדול מאוד וראשי הנוף כפופים סביב בארץ דעביד ליה בהוצא ודפנא שגדל הנוף כמין קליעה בהוצין ועומד במקומו והויא מחיצה גמורה. כתב רבי' יצחק אלפס דהלכה כרב אחא בר יעקב:

סימן רצט

מתני' שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה פירש רבי' שלמה זצ"ל הולכי בדרך מצוה כגון ללמוד תורה או להקביל פני רבו ולפדות שבויים פטורים ואפי' בשעת חנייתן והכי מוכחא בגמ' דת"ר הולכי דרכים ביום פטורי' מן הסוכה [ביום] וחייבין בלילה הולכי דרכי' בליל' פטורי' מן הסוכ' בלילה וחייבין ביום הולכי לדבר מצוה פטורין בין ביום בין בלילה ומשמע אע"פ שאין הולכין אלא ביום דאי בדאזיל ביממא ובלילא אפי' לדבר הרשות נמי פטירי כדקתני (בירושלמי) [בברייתא]. כי הא דר"ה ורבה בר רב הונא כי הוו מיקלעי בשבתא דריגל' לבי ריש גלותא הוו קא גנו ארקתא דנהרא אמרי שלוחי מצוה אנן ופטירינן וה"נ מסתברא דת"ר בלכתך בדרך פרט לשלוחי מצוה ואי אינו יכול לקיים את שניהם אמאי אצטריך קרא למיפטריה דמאי טעמיה יסתלק מן המצוה שעוסק בה ויתעסק במצוה אחרת אפי' מצוה קלה לא שביק בעבור מצוה חמורה שאין אדם יודע מתן שכרן של מצות ותו דאל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא ודאי אע"פ שיכול לקיים את שניהם פטריה רחמנא וגזירת מלך היא ודווקא שעוסק במצוה בידיו כגון משקה אבידה או מאכיל דמיפטר בההיא שעתא למיתב פרוטה לעני אבל בשעה שאינו מאכילה ואינו משקה אותה חייב ליתן לו פרוטה אע"פ שהאבידה היא בביתו משתמרת וכן הא דתניא רחב"ע אומר כותבי ספרים תפילין ומזוזות ותגריהן ותגרי תגריהן וכל העוסקים במלאכת שמים לאתויי מוכרי תכלת פטורי' מק"ש ומן התפילה ומן התפילין ומכל מצות האמורו' בתורה לקיים דברי ריה"ג שהיה ריה"ג אומר העוסק במצוה פטור מן המצוה היינו דוקא בשעת כתיבה ובשעת מכירה וקניה אע"פ

שהיה יכול באותה שעה להושיט פרוטה לעני (פטור) או לומר לו קח פרוטה זו פטור ואע"פ שהיה יכול לקיים את שניהם לזה איצטריך קרא אבל בשעה שהוא כותב תפילין ומזוזות שאינו יכול באותה שעה להתפלל או להניח [תפילין] מפני שמתבטל מכתיבה להא לא אצטריך קרא דמסברא הוא פטור כיון שאינו יכול לקיים את שניהן דאמאי יניח מצוה שעוסק בה ויתעסק' במצוה אחרת וכן רב חסדא ורבה בר רב הונא דהוו גנו ארקתא דנהרא אע"פ שהיו יכולין ללכת לסוכה משום דהואיל שהיו הולכים לדבר מצוה ועדיין לא הגיעו לשם הוה כמוליך אבידת בהמה להשקותה שפטור מליתן פרוטה לעני עד שישקנה כך הם שבאו לשמוע הדרשה ולהקביל פני ריש גלותא פטורין מן הסוכה עד שישמעו את הדרשה ויקבלו פני ריש גלותא ואע"פ שהיו יכולין ללכת לסוכה וכן בשעה שהוא מתעטף בציצית או לובש תפילין פטור מכל המצות אבל אחר שנתעטף ולבש תפילין חייב כי אין זה קרוי עוסק במצוה ותו דגבי ציצית אין שייך לומר עוסק במצוה דאי בעי לא מיכסי כלל דלאיכסויי לא חייביה רחמנא. אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בסוכה פשיטא דהא איהו גופי' אמר לעיל אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה מהו דתימא הואיל ואמר רבא מצטער פטור מן הסוכה הא נמי מצטער הוא קמ"ל כי קאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה ה"מ היכא דמצטער ממילא שהסוכה מצערתו כגון חמה או צינה או סרחון הדברי' שסיכך בהן דסריחי ליה טרפי או ערבה עצמה אגל הכא איהו קא מצער נפשיה מיבעיא ליה ליתובי דעתיה שחובה עליו ליישב דעתו למצוה. וא"ר אבא בר זבדא אמר רב חתן והשושבינין וכל בני החופה פטורין מן הסוכה מאי טעמא משום דבעי למיחדי' לשמוח. אמאי ליכלו בסוכה וליחדו בסוכה אין שמחה בלא חופה וליכלו בסוכה וליחדו בחופה אין שמחה אלא במקום סעודה וליעבד חופה בסוכה וליתבו אבי' אמר גזירה משום יחוד כלה דבסוכה לא שכיחי אינשי דנפקי ועיילי דילמא נפק חתן ומתייחד אדם עם כלה ורבא אמר גזירה משום צער חתן דסוכה אינה מרווחת וחתן בעי מקום מרווח דליכנסו כל בני חופה מאי בינייהו דשכיחי אינשי דעיילי ונפקי משום יחוד ליכא דאתו ואזלי תדיר התם. מ"ר משום צער חתן איכא דלא מצי עייל התם בני הילולא. אר"ז אנא אכילת בסוכה וחדיי בחופה וכ"ש דדראי ליבאי (דאקימנא) [דעבידנא] תרתי ר' זירא נסב איתתא בחג ואכל בסוכה ושמח בחופה חוץ לסוכה לאחר סעודתו ושמח בתרתי מצות דנשואין ודסוכה. מדקאמר אין שמחה אלא בחופה משמע דאם יוצא חתן מחופתו אפי' כלתו עמו והולכין לאכול בבית אחר שאין מברכין שהשמחה במעונו ולא ברכת חתנים כיון דאין שמחה אלא בחופה ובפרק קמא (דברכות) [דכתובות] אמרי' נמי מברכין ברכת חתנים בבית חתנים (משום) [משמע]

דדוקא [במקום חופה דהוא בית] (בבית) חתנים מיהו אין ראיה משם דדילמא לאפוקי מדר' יהודה קאתי דאמר אף בבית האירוסין מברכין אותה. וצריך לדקדק מאי היא חופה דאי במקום שבירכו תחילה ברכת נישואין קרי לה חופה פעמים שאפי' ברחוב העיר מברכין אותה כשהעם מרובין ואין יכולין ליכנס בבית. ונראה שמקום עיקר ישיבת חתן וכלה קרי לה חופה ולא מקום העשוי לאקראי בעלמא ושם הוא דמברכין ברכת חתנים כל שבעה. וכבר היה מעשה שהיו סועדים החתן ושושבינין במקום אחר שלא בבית החופה ולא הניח רבי' יצחק בר' אברהם לברך שבע ברכות מהך דשמעתין וצריך לפרש הא דרבא בר זבדא דאמר חתן ושושבינין וכל בני החופה פטורים מן הסוכה וכן עובדא דר' זירא דהיינו כגון שנשא ערב הרגל דאי ברגל אסור לישא כדתנן בפ"ק דמועד קטן אין נושאין נשים במועד לא בתולות ולא אלמנות ולא מיבמין מפני ששמחה היא לו אבל מחזיר את גרושתו ואמרי' בגמ' וכי שמחה הוא לו מאי הוי א"ר יהודה אמר שמואל וכן א"ר אלעזר א"ר אושעיא ואמרי לה אר"א אר"ח לפי שאין מערבין שמחה בשמחה ורבה בר רב הונא אמר (רב הונא) לפי שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו ועולא אמר מפני טורח ר' יצחק נפחא אמר מפני ביטול פריה וריביה מיתבי כל אילו שאמרו אסורים לישא אשה במועד מותרים לישא ערב הרגל קשי' לכולהו לא קשיא מ"ד משום שמחה עיקר שמחה חד יומא חוא למ"ד משום טירחא עיקר טירחא חד יומא הוא מ"ד משום פריה וריביה לחד יומא לא משהי נפשיה הא למדת דאסור לישא אשה ברגל אבל בערב הרגל מותר ומצוה לשמוח כל שבעת ימי החופה מיהו עיקר שמחה חד יומא הוא אבל לארס מותר בחולו של מועד ובלבד שלא יעשה סעודת אירוסין כההוא דפרק אלו מגלחין דאמר שמואל מותר לארס אשה בחוש"מ דשמא יקדמנו אחר ברחמים ותנא דבי ר"י מארסין אבל לא כונסין ואין עושין סעודת אירוסין דאמרי' בירושלמי פ"ק דכתובות ר' בא בר כהן אמר קומי ר' יוסי ר' אחא בשם ר' יעקב בר אידי אסור לאדם [לישא אשה] בע"ש הדה דאיתמר. לעשות סעודת אירוסין הא לארס יארס. והא דתנן אבל מחזיר הוא את גרושתו אמרי' עלה בירושלמי הדה דאמר מן הנשואין אבל מן הארוסין אסור. והכי קיי"ל דאין מערבין שמחה בשמחה אע"ג דרב ושמואל קיי"ל הלכתא כרב באיסורי וא"ל אביי לרב יוסף הא דרב הונא דרב הוא אפי' הכי הלכה כשמואל דהא ר"א ור' אושעיא קיימי כותיה הילכך יש להחמיר בדבר כשמואל ואסור לערב שום שמחה במועד כגון שמחת אירוסין. אבל שמחת סעוד' ברית מילה הורה רש"י דמותר משום דלא מקריא שמחה כההיא דפ"ק דכתובות רב חביבא איקלע לבי מהלא בריך שהשמחה במעונו ולית הלכתא כותיה משום דטרידי דאית ליה צערא לינוק' אלמא לאו שמחה מיקרי:

מתני' חולין ומשמשיהן פטורים מן הסוכה ת"ר חולה שאמרו לא חולה שיש בו סכנה אלא אפילו חש בעיניו וחש בראשו ארשב"ג פ"א חשתי בעיני בקסרי והתיר לי ר' יוסי לישן לי ולמשמשי חוץ לסוכה רב שרא ליה לרב אדא (בר אדא) [ברדלא] למיגנא בכילת' בסוכה משום בקי. זבובים ויתושים. רבא שרא ליה לרב אחא בר אדא למיגני חוץ לסוכה משום סירחא (דהורצאה) [דגרגישתא] קרקע לבינה שהיו מטיחין בה רצפה של סוכה משום נוי והיתה מסרחת ל"א עפר שקורין בלע"ז ארזלא שמדובק בגופה של ערבה ומצטער מחמת סוכה הוה. רבא לטעמיה דאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה והא אנן תנן חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה החולין אין מצטער לא אמרי חולה הוא ומשמשיו פטורין מצטער הוא אין משמשיו לא. ויש בני אדם כשהן מקיזין דם במועד דאוכלין חוץ לסוכה ואומרין דלא גרע מחש בעיניו או בראשו וטעות הוא בידם דאין הניקז חולה אלא אדרבה הוא שמח ומרבה בסעודה באכילה ושתיה ותו דהו"ל שלא להקיז במועד אלא קודם או לאחר כך דאפי' גבי אבל שבא עליו צער ממילא מן השמים אמרינן לעיל דאיבעיא ליה ליתובי דעתו למצוה כ"ש הכא שלא היה לו להקיז אלא ודאי המקיז חייב לאכול בסוכה ולשתות בה ולישן בה ולשמוח בה:

סימן ש

מתני' אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה. וכמה אמר רב יוסף תרתי או תלת. שתים או ג"פ יתן לתוך פיו א"ל אביי זמנין סגיאין דסגי ליה בהכי והויא לה סעודת קבע אלא אמר אביי כדכריך בר בי רב ועייל לכלה בבוקר כשהולכין לבית המדרש ודואג שמא ימשכו השמועות וטועם מלא פיו ושותה. ת"ר אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואין ישנים שינת עראי חוץ לסוכה: מתני' מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולרבן גמליאל שתי כותבות ודלי של מים ואמרו העלם לסוכה. מעשה לסתור וכי דרך המדברים להביא אחר דבריהם מעשה הסותר את דבריהם דקתני רישא אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה ומביא מעשה דלטעימת תבשיל הצריכו סוכה. חסורי מיחסרא וה"ק אם בא להחמיר מחמיר ולית בה יוהרא: מתני' וכשנתנו לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ולא נטל ידיו אלא כרך ידיו במפה משום נקיות דקסבר פחות מכביצה לא בעי נט"י ואכלו חוץ לסוכה דקסבר אוכל פחות מכביצה לא בעי סוכה. ולא בירך אחריו פירש"י לא בירך אחריו ברהמ"ז דדריש כר"י ואכלת ושבעת וברכת אכיל' שיש בה שביעה והיינו כביצ' אבל לפניו בכל דהו בעי ברכה שהרי נהנה ואסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה עכ"ל. ירושלמי הוינן סברין מימר שלא בירך אחריו שלש ברכות הא ברכה אחת בירך פירוש ברכה אחת מעין שלש אשכח תני לא ברכה אחת ולא שלש

ברכות תנא כל שאומר עליו שלש ברכות אומר לפניו המוציא להם מן הארץ התיבון הרי פחות מן כזית אין אומר עליו שלש ברכות מעתה לא יאמר לפניו המוציא לחם מן הארץ ר' יעקב בר אחא אמר לשאר המינין נצרכה פי' לא אתא לחלק בין דבר שיש בו כשיעור לדבר שאין בו כשיעור אלא אתא לחלק בין פת לשאר מיני מאכל של חמשת המינין כגון מעשה קדירה שאין מברכין אחריהן ג' ברכות וכן כובא דארעא ופת הבאה בכיסנין כי לא קבע סעודתיה עילויה ופת אורז ודוחן שאין מברכין אחריהן ג' ברכות ואין אומר לפניהם המוציא לחם מן הארץ ואין מברכין עליו לא שלש ולא ברכה אחת מעין שלש ומספקא ליה לרבי' יצחק בר שמואל אם מברכין אחריו בנ"ר ואם לאו ובשאר מיני מאכל של חמשת המינין מברך בורא מיני מזונות:

סימן שא

מתני' ר' אליעזר אומר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה וחכ"א אין לדבר קצבה. אם רוצח להתענות אין אנו זקוקים לו אלא אם יאכל לא יאכל חוץ לסוכה. חוץ מלילי יו"ט הראשון אם הוא רוצה להתענות שאינו רשאי להתענות. מ"ט דרבי אליעזר אמר קרא בסוכות תשבו שבעת ימים תשבו כעין תדורו מה דירה אחת ביום ואחת בלילה אף סוכה אחת ביום ואחת בלילה ורבנן אמרי אדרבה כי דירה מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אף סוכה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אי הכי אפי' לילי יו"ט הראשון נמי א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק נאמר ט"ו בחג המצות ונאמר ט"ו בחג הסוכות מה להלן לילה הראשון חובה מיכן ואילך רשות [אף כאן לילה הראשון חובה מיכן ואילך רשות] והתם גופיה מנ"ל דכתיב בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה. מהכא שמעינן דביו"ט לא הוי חובה דאי בעי לא אכיל כלל חוץ מלילי יו"ט הראשון ולפי זה אם טעה ולא הזכיר של יו"ט בברהמ"ז א"צ לחזור וההיא דפ' ג' שאכלו דמסיק שבתות וימים טובים דלא סגי דלא אכיל אם טעה חוזר לא מיתוקמא אלא בלילי יו"ט הראשון של פסח ובלילי יו"ט הראשון של חג וההיא דפ"ב דביצה ובפסחים פרק אילו דברים גבי יו"ט ר' יהושע אומר חלקיהו חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש אפשר בבישרא ובפירי דאין בהן ברכת המזון ולא בעי הזכרת יו"ט אבל ליל יו"ט הראשון של חג לא סגי בלא פת כיון דילפינן מחג המצות. ירושלמי חברייא בעו מה להלן עד שיכנס למצה בתאוה וכא עד שיכנס לסוכה בתאוה ר' זעירא בעי מה להלן עד שיאכל [כזית] מצה אף כאן עד שיאכל כזית דגן. אליבא דר' יוחנן משום דר"ש בן יהוצדק קמיבעיא להו דמפרשי טעמייהו דרבנן דילפי חמשה עשר מחג המצות. והואיל ולא איפשיטא אזלינן בה לחומרא וצריך ליכנס לסוכה בתאוה וצריך שיאכל כזית דגן:

מתני' ועוד אר"א מי שלא אכל בלילי יו"ט הראשון משלים בלילי יו"ט האחרון וחכ"א אין לדבר תשלומין וע"ז נאמר מעוות לא יוכל לתקון וגו'. ופרכי' ודאר"א י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה וכיון דביו"ט האחרון לאו בסוכה יתיב ואם ישב בה לשם מצוה. עובר הוא על בל תוסיף מאי השלמת סוכה הכא איכא אמר ביריא. שם חכם. א"ר אמי חזר בו ר"א אצל חכמים לומר שאין לדבר קצבה ואם רצה להתענו' יתענה חוץ מלילי יו"ט הראשון ובהא מיהא פליג עלייהו דקסבר יש לה תשלומין כמו שיש תשלומין לקרבנות יום ראשון אף ביו"ט האחרון משלים. במאי אילימא בריפת' כלומר שתאמר סעודת יו"ט האחרון שהוא סועד בלחם ולפתן לצורכי הסעודה יהיו תשלומין דראשון. סעודתא דיומי קאכיל ומאי היכר יש כאן שתבוא לשם ראשונה הלא דרכו לסעוד היום. משלים במיני תרגימא פירש"י לאחר שסילק סעודת יביאו לפניו פרפראות ומעדנים כגון פירות וכסנין וקפלוטאות מבושלין וכ"ש אם קבע סעודה שנייה בלחם ובשר: בפרק בתרא דיומא מייתי מתני' דלעיל דתנן מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולר"ג שתי כותבות ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה ותני עלה לא מפני שהלכה כן אלא שרצו להחמיר ע"ע ומפרש רבא שרצו להחמיר דהוו להו פירי ופירי לא צריכי סוכה ומסיק נימא מסייע ליה ואם השלים במיני תרגימא יצא ואי ס"ד פירות בעי סוכה לישלים בפירות אלא ש"מ דלא בעו סוכה וסייעתא לרבא ודחי' לעולם פירות בעו סוכה. ובאתרא דלא שכיחי פירות אי איכא מיני תרגימא נמי פירי נינהו וטעונים סוכה הלכך משלים בהו. מ"מ כך משמע דאין משלימין אלא בדבר הטעון סוכה הלכך רבא דסבר דפירי לא בעו סוכה אין לפרש פירות אלא מיני תרגימא הוי בשר ודגים ושאר דברים שמלפתים בהם את הפת וקיי"ל כרבא דפירי לא צריכי סוכה ומותר לאוכלם חוץ לסוכה אפי' אכילת קבע וע"ז סומכים העולם שאוכלין פירות חוץ לסוכה ושתיית מים מותר חוץ לסוכה דהיינו דלי של מים דר"ג שלא היה צריך לסוכה אלא שהחמיר על עצמו מידו שתיית קבע של יין ודבש ושכר בהדי פירות או בלא פירות כך בלבד וכגון שלא אכל להם וליפתן אין לי לברר אם מותר חוץ לסוכה אם לאו דתשבו כעין תדורו אמר רחמנא ואין שתיה בלא אכילה או שמא פעמים אוכלין אגוזים ושאר פירות וקובעין עצמן לשתייה ואסור:

סימן שב

תניא ר"א אומר אין יוצאין מסוכה לסוכה ואין עושין סוכה בחוש"מ וחכמים אומרים יוצאין מסוכה לסוכה ועושין סוכה בחולו של מועד ושוין שאם נפלה שחוזר ובונה אותה תניא אידך ר"א כשם שאין יוצא ידי חובתו ביו"ט הראשון בלולבו של חבירו

שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגזול כך אין אדם יוצא י"ח ביו"ט הראשון בסוכתו של חבירו שנאמר חג הסוכות תעשה לך לך משלך וחכ"א אע"פ שאמרו אין אדם יוצא [י"ח] ביו"ט הראשון בלולבו של חבירו אבל אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו שנאמר כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת בסכת כתיב דמשמע סוכה אחת לכל ישראל שישבו בה זה אחר זה ואי אפשר שתהא של כולם דלא מטי שוה פרוטה לכל חד וחד אלא ע"י שאלה ורבנן האי לך מאי עביד ליה ההוא מבעיא ליה להוציא את הגזולה אבל שאולה כתיב כל האזרח בישראל. לקמן פ' לולב הגזול ת"ר סוכה גזולה והמסכך ברה"ר ר"א פוסל וחכמים מכשירין אמר רב נחמן מחלוקת בתוקף את חבירו בחזקה והוציאו מסוכתו הבנויה בקרקע של נגזל וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע דר' אליעזר סבר קרקע נגזלת ואי נמי אינה נגזלת הוי ליה סוכה שאולה ור"א לטעמיה דאמר אין אדם יוצא ידי חובתו בסוכת חבירו ורבנן סברי קרקע אינה נגזלת והויא ליה סוכה שאולה ואדם יוצא י"ח בסוכת חבירו אבל גזל עצים וסיכך בהם ד"ה אין לו אלא דמי עצים בלבד פירש"י אין זו לא גזולה ולא שאולה דקנינהו בשינוי השם ובשינוי מעשה ועוד משום תקנת השבים אין לו לסתור את בנינו אלא יחזיר דמים. ודאמרי' בפ' הישן דמודו רבנן בגזולה לאו בגוזל סוכה המחוברת לקרקע ולא בגוזל עצים וסכך בהן אלא הגוזל סוכה העשויה בראש האילן או בראש הספינה דהיא עצמה נגזלת שאינה מחוברת לקרקע ואין עליו להחזיר דמים אלא כמו שהיא בנויה דאין כאן משום תקנת השבים שהרי לא טרח לבנותה ולא הוציא עליה יציאות הלכך גזולה היא עכ"ל. הילכך התוקף את חבירו בחזקה והוציאו מסוכתו הבנויה בקרקע של נגזל כשירה ויוצא בה י"ח ואין צריך לומר שאם גזל עצים וסיכך בהם שהיא כשירה אבל גזל סוכה העשויה בראש האילן או בראש הספינה פסולה וכן אם גזל עצים ולא שיפה אותן שאין כאן שינוי מעשה אע"ג דשינוי השם הוא פסולה מדאורייתא דשינוי החוזר לברייתו הוא ולא הוי שינוי ובהכי מיתוקמא הך דשמעתין מיהו השתא דאיכא תקנת השבים שאינו חייב לסתור את בנינו כשירה (אפ"ה אין) [דאין] לו אלא דמי עצים. וראובן שבנה סוכה בחצירו של שמעון שלא מדעתו ובא שמעון ותקף את ראובן והוציאו מסוכתו פסול' דאין עליה תורת שאולה כיון דלא קיימא ברשותו של ראובן ולא דמיא לקרקע בחזקת בעלים עומדת דאין קרקע נגזלת. ההיא איתתא שגזלו עבדי ריש גלות' הימנה עצים וסיככו בהן אתאי לקמיה דר"נ א"ל ריש גלותא וכולהי רבנן בסוכה גזולה יתבי צוחה. צוחה להחזיר לה עצים עצמן ולא אשגח בה ר"ג אמרה ליה איתת' דחזו ליה לאבוהא תלת מאה ותמני סרי עבדי. לאברהם

אבינו ילידי ביתו שמונה עשר ושלש מאות צווחא קמייכו ולא אשגחיתו בה א"ל ר"נ פעיתא היא דא פי' קולנית היא זו אין לה אלא דמי עצים בלבד. ירושלמי דפ' לולב הגזול סוכה גזולה אית תניי תני כשירה ואית תניי תני פסולה ר' סימון בשם ריב"ל מאן דאמר כשירה כשגזל קרקע ומאן דאמר פסולה כשגזל פסל אי אפשר שלא יקשור במחשב מלמעלן כך כתוב. פי' תרוייהו אליבא דרבנן ומ"ד כשירה כשגזל קרקע דאינה נגזלת והויא לה שאולה וכשירה כרבנן אבל פסל היינו פסולת גורן ויקב שהוא נגזל פסולה ופריך אפשר שלא יקשר בתמיה וכי אפשר לסכך שלא יקשור הרי קשר' ועשה בהם שינוי מעשה. ה"ג במענב מלמעלה כלומר שלא עשה בהן מעשה גמור אלא קשר ועשה עניבה דהו"ל שינוי החוזר לברייתו ולהכי פסול ובדאורייתא פליגי אבל השתא דאיכא תקנת השבים כשירה. רבנן דקסרין בשם ר' יוחנן בין בזו ובין בזו פסולה דקרקע אינה נגזלת והויא לה שאולה ופסולה כר"א וריב"ל כרבנן והלכה כריב"ל. גמליאל דזוגא עבד ליה מטללא בשוקא א"ל רשב"ל מאן שרא זה פירוש מי התיר לך לעשות כן לכתחילה דעד כאן לא מכשרי רבנן אלא בדיעבד אבל לכתחילה לא:

סימן שג

מתני' נשים ועבדים וקטנים פטורי' מן הסוכה וכל קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה. ת"ר כל האזרח. כל לרבות את הקטנים והתנן קטנים פטורין מן הסוכה לא קשיא כאן בקטן שהגיע לחינוך פירוש שאין צריך לאמו כאן בקטן שלא הגיע לחינוך ואף על גב דמתני' קתני לה בהדיא דרך תלמוד הוא להקשות ולתרץ כן ה"ד קטן שאין צריך לאמו דחייב בסוכה אמרי דבי ר' ינאי כל שנפנה ואין אמו מקנחתו רשב"ל אמר כל שניער משנתו ואינו קורא אימא אימא גדולים נמי קרו לא קשיא הא דקרי ושתיק הא דקרי ולא שתיק:

סימן שד

מתני' כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו עראי. תניא כיצד היו לו כלים נאים מעלן לסוכה מצעות נאות מעלן לסוכה אוכל ושותה בסוכה ומשנן בסוכה סובר תלמודו ומחתכו על בוריו דהיינו שמעת' דאמוראי וסברא של טעמי משנה ובריית‍א מה טעם זה חייב וזה פטור זה אסור וזה מותר איני והאמר רבא מקרא ומשנה במטללתא ותנויי תלמודא דהוא סברא לטרוח ולשנן וכן שמעת' דאמוראי שאינן באות אלא מכלל דקדוק שהן למידין מתוך דברי משנה דמדמי מילתא למילתא בר ממטללתא אם ירצה דמצטער הוא ומצטער פטור מן הסוכה והאויר יפה לו להרחיב דעתו לא קשיא הא במיגרס והא בעיוני כלומר תרי גווני שינון הוא למיגרס גירסא הברורה לו ככר והיינו שמעת' צריך

סוכה והיינו משנן. לעיוני בר ממטללתא כרבא: אמ' רבא מאני משתייא במטללתא מאני מיכלא בר ממטללתא חצבא ושחול בר ממטללתא פירש"י מאני משתייא כוסות במטללתא לפי שאינן מאוסין מאני מיכלא קערות לאחר שאכלו בהן צריך להוציאן חוץ לסוכה חצבא כד של חרס ששואבין בו מים שחול דלי של עץ עכ"ל. ובה"ג וכן בספר הישר מאני מיכלא עריבות שלשין בהן ומחמיצין ואין דרכן להיות בבית הלכך לא הוי תשבו כעין תדורו ולאו מטעמא משום מאיסותא אבל קערות לאחר שאכלו שרו לאנוחינהו בסוכה. שרגא אמרי לה במטללתא ואמרי לה בר ממטללתא ולא פליגי הא בסוכה גדולה והא בסוכה קטנה פירש"י שרגא נר של חרס סוכה קטנה של שיעור מצומצם של ז' טפחים אסור להניחה בתוכה: כתב מורי רבי' אב"י העז"רי שרגא לאו ממילתיה דרבא אלא תלמודא קאמר לה ולאו משום מאיסותא אלא אפי' שרגא דדהבא או חדשה אלא משו' דבסוכ' קטנה מבעית ונפיק משא"כ בסוכה גדולה שיש מקו' לראשו ורובו ושלחנו וגם לא ממעט לשיעורא. והיינו דאמ' בפ' לולב וערבה אין לו מקום להוריד מאי רב אמר פוחת בה ארבעה רבי יהושע בן לוי אמר מדליק בה את הנר למעט את שיעור' ופריך תינח סוכה קטנה גדולה מאי איכא למימר דמעייל בה מאני מיכלא כדרבא מכלל דשרגא לא אמרה רבא ונקט שרגא משום דממעט בשיעורא אבל מאני מיכלי לא ממעט אלא שאינו ראוי להיות בה עכ"ל:

סימן שה

מתני' ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות את הכלים ממנה ולירד. משתסרח המקפ' כלומר משתקלקל המקפה כל תבשיל קפוי לא רך ולא עבה קרוי מקפה. תנא משתסרח מקפה של גריסין שממהרת להתקלקל בגשמים מועטים אביי הוה יתיב קמי' דרב יוסף במטללתא נשב זיקא וקא מייתי ציבותא וקא מלו למאניה שהקסמין של סכך היה משיר על המאכל א"ל רב יוסף לשמעיה פנו לי למאני מהכא א"ל והאנן משתסרח המקפה תנן א"ל לדידי. כיון דאנינא דעתאי כמו שתסרח המקפ' דמי. ירושלמי לא סוף דבר משתסרח אלא כדי שתסרח לא סוף דבר מקפה של גריסין אלא של כל דבר פירוש אע"פ שלא הובאה המקפה לסוכה ולא נתקלקלה אלא שירדו כ"כ גשמים שנראה לפי אומד הדעת שראויה להתקלקל מפנה כליו ויוצא תני כשם שמפנין מפני הגשמים כך מפנין מפני השרב ומפני היתושין. ת"ר היה אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור סעודתו היה ישן בסוכה וירדו גשמים וירד אין מטריחין אותו לעלות עד שיאור איבעיא להו עד שיאור עד שיעלה עמוד השחר או עד שיעור משנתו הא אם הקיץ אפי' היה בחצי הלילה יקום ממיטתו ויעלה וישן בסוכה ת"ש עד שיאור ויעלה

עמוד השחר וע"כ עד שיעור הוא דתנא דא"כ מאי ויעלה עמוד השחר [תרתי. בתמיה שני דברים אלו סותרין זה את זה שיאור משמע שהאיר לו המזרח ועלה עמוד השחר] משמע קודם לכן אלא ע"כ שיעור קתני והכי קאמר עד שיעור משנתו משיעלה ע"ה לאפוקי אם הקיץ משנתו בלילה דאין מטריחין אותו ואם עלה ע"ה ולא ניעור אין מקיצין אותו. ירושלמי ר"ג נכנס ויוצא כל הלילה חד תלמיד מתלמידוי דר' אמי הורי לחד מן קריבוי דנשיא יצא אין מטריחין עליו לחזור ולא שמע הדא דר"ג נכנס ויוצא כל הלילה: הדרן עלך הישן

סימן שו

לולב הגזול והיבש פסול. קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני בשלמא יבש בעינן הדר וליכא אלא גזול בשלמא יו"ט ראשון ולקחתם לכם משלכם אמר רחמנא ולאו דידיה הוא אלא ביו"ט שני אמאי לא אר"י משום רשב"י משום דהו"ל מצוה הבאה בעבירה. אתמר נמי א"ר אמי יבש פסול מפני שאינו הדר גזול פסול משום דהו"ל מצוה הבאה בעבירה ופליגא עליה דר' יצחק בר נחמני דאריב"נ אמר שמואל ל"ש אלא ביו"ט ראשון אבל ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול דהא ביו"ט שני לא כתיב לכם למעוטי. יוצא בגזול. מותיב רנב"י לולב הגזול והיבש פסול הא שאול כשר אימת אילימא ביו"ט ראשון שאול כשר הכתיב לכם משלכם אלא ביו"ט שני וקתני גזול פסול א"ר אשי לא לעולם ביו"ט ראשון ולא תידוק כדדייקת הא שאול כשר דכ"ש דשאול פסול ומתני' לא מיבעיא קאמר לא מבעיא שאול דלאו דידיה הוא אבל גזול אימא סתם גזילה יאוש בעלים הוא וכדידיה דמי וליפוק ביה קמ"ל. וקיי"ל דגזול פסול אף ביו"ט שני כדמסיק סתמא דתלמודא קא פסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ול"ש ביו"ט שני ואפי' לאחר יאוש משום מצוה הבאה בעבירה כדר' יוחנן משום ר"ש בן יוחאי וכדר' אמי וליתא דר"י בר נחמני אמר שמואל ורב אשי לא סבר לה כותיה אלא בא לפרש דלא תקשי ליה מתני'. ושמעינן משמעתין דביו"ט שני יוצא בשאול וא"צ להקנות לו במתנה ע"מ להחזיר: אמר להו רב הונא להנהו אוונכרי כי זבניתו אסא מן העכו"ם. הדס לאגוד בו לולב להושענא. לא תגזזו אתון אלא ליגזו אינהו מן המחובר ויתנוה לכם ומ"ט סתם עכו"ם גוזלי שדות הן וקרקע אינה נגזלת הלכך ליגזו אינהו וליתבו לכו כי היכא דליהוי יאוש בעלים בידייהו [ושינוי רשות בידייכו. סוף סוף כי גזזו אוונכרי ליהוי יאוש בעלים בידייהו] ושינוי רשות בידן דידן כשאנו לוקחין מהן ולדידן לאו מצוה הבאה בעבירה היא לא צריכא למיפק ביה אוונכרי גופייהו. ולקנינהו בשינוי מעשה שאגד שלשת המינין ביחד קסבר לולב א"צ אגד ואם תמצי לומר צריך אגד שינוי החוזר לברייתו הוא מתיר איגודו והרי הוא

כבראשונה ולא שמיה אגד. ולקנינהו בשינוי השם. מעיקרא נמי לאסא הושענא קרו ליה. ע"ש שרגילין לאוגד' להושענא בחג פרש"י סתם עכו"ם גוזלי ארעתא מישראל נינהו. וכתב מורי אב"י העזר"י ראיתי בני אדם שהולכין בשדה העכו"ם ברשות העכו"ם וקוצצין ערבה להושענא ביום ערבה ונ"ל דשלא כתורה עושין כדאמרי' בשמעתי' סתם עכו"ם גוזלי שדות הן וקרקע אינה נגזלת ובני נח הוזהרו על הגזל אפי' עכו"ם מעכו"ם כדמוכח פרק ארבע מיתות ומסתמא עכו"ם גוזלי שדות זה מזה וקיי"ל פרק הגוזל בתרא דגזל עכו"ם אסור כדר"ע והא דא"ר אשי התם כי אזילנא באורחא חזו להנהו שיבשי דגופנא דתלי לבר מפרדיסא ותלו ביה קיטופי דעינבי א"ל לשמעיה זיל חזי אי דעכו"ם נינהו אייתו לי אי דישראל נינהו לא אייתו לי מפרשי' רבותי משום הפקר דתלו לבר מפרדיסא שרו. ומיכן אני אומר דבזמן הזה נמי סתם עכו"ם גוזלי שדותיהן בח"ל שהרי רב הונא מבבל היה ומזהיר לאוונכרי ישראל שלא לקוץ ולפיכך צריכין בני אדם ליזהר שלא לקוץ ערבה לצורך לולב משום גזל רק ישכור דעכו"ם כי היכי דליהוי יאוש בידייהו ושינוי רשות בידו ואין לחלק בין בבל לחוצה לארץ שאנו נמשכין אחריהן. ואע"פ שפרש"י סתם עכו"ם גוזלי שדות מישראל הם לאו דווקא הוא דמה לי מישראל או מעכו"ם שהרי שניהן תורת גזל נוהג בהן ותו דיש לחוש מימים קדמונים שמא גזל מישראל ואין להקל בדבר ע"כ שכתב בשם רבי' יואל אביו זצ"ל:

מתני' לולב הגזול והיבש פסול פרש"י יבש פסול דבעינן מצוה מהודרת דכתי' ואנוהו ובגמ' אמר תנא יבש פסול ור' יהודה מכשיר אמר רבא מחלוק' בלולב דרבנן סברי מקיש לולב לאתרוג מה אתרוג בעי הדר אף לולב בעי הדר ור' יהודה סבר לא מקשינן לולב לאתרוג אבל אתרוג ד"ה בעי הדר והלכה כרבנן וכסתם מתני' דיבש פסול ירושלמי היבש מה טעם פסול ר' בון בשם ר' יהודה בן פזי על שם לא המתים יהללו יה. יש שרצו לפרש יבש דלולב היינו שעברו עליו י"ב חודש כההיא דפרק אין מעמידין דתנן החרצנין והזגין של עכו"ם יבשין מותרין ומפרש בגמ' יבשין לאחר י"ב חודש משנקצץ והשיב עליהם רבי' יצחק בר שמואל דהא תנן הדס היבש פסול ות"ר יבשו רוב עליו ונשתיירו בו ג' בדי עלין לחין כשר אלמא היבש אינו תלוי בי"ב חדש ופי' דיבש דלולב כמו אוזן הבכור דפרק אילו מומין ר' יוסי בן המשולם אומר יבשה כדי שתהא נפרכת. ופרכי' אתרוג מי בעי ר' יהודה הדר ת"ש ארבעת מינין שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן לא מצא אתרוג לא יביא פריש פי' לא יביא חבושין ולא רימון ולא דבר אחר וכולן כמושין כשירין יבישין פסולין ר' יהודה אומר יבישין נמי כשירין וא"ר יהודה מעשה באנשי כרכום שהיו מורישין את לולביהן לבני בניהן אמרו לו אין שעת הדחק

ראיה וקתני מיהא רבי יהודה אומר אף יבישין נמי כשרין מאי לאו לאתרוג לא אלולב ותו פרכי' ואתרוג לרבי יהודה מי בעי הדר ת"ש אתרוג יבש פסול ור' יהודה מכשיר תיובתא דרבא תיובתא הלכך ל"ש לולב ל"ש אתרוג תרוויהו אליבא דר' יהודה לא בעי הדר ולרבנן תרווייהו בעי הדר והלכה כרבנן דיחיד ורבים הלכה כרבים מיהו היכא דאיכא שעת הדחק שאינו יכול למצוא אתרוג כשר או לולב כשר יכול לברך על אתרוג שנרקב או שיש בו פסול אחר כגון אתרוג יבש או לולב יבש דכדיי הוא ר' יהודה לסמוך עליו בשעת הדחק דאע"ג דיחיד ורבים הלכה כרבים מ"מ הואיל ולא אפסק לן להדיא דאין הלכה כמותו סמכי' עליה כשעת הדחק כדתנן פ"ק דעדיות ולמה מביאין דברי היחיד בין המרובין הואיל ואין הלכה אלא כדברי המרובין שאם יראה ב"ד דברי היחיד יסמוך עליו פי' בשעת הדחק כההיא דפ"ק דנדה דתניא מעשה ועשה [רבי] כר' אלעזר לאחר שנזכר אמר כדיי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק והוינן בה מאי לאחר שנזכר אילימא לאחר שנזכר דאין הלכה כר"א אלא כרבנן בשעת הדחק היכי עביד כותיה אלא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ולאחר שנזכר דלא יחיד פליג עליה אמר כדיי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק הלכך הכא נמי הואיל דלא איתמר הלכה כרבנן בהדיא כדאי הוא ר' יהודה לסמוך עליו בשעת הדחק. ותו דהכא מודו רבנן לר"י בשעת הדחק כדקתני אין שעת הדחק ראיה ובירושלמי. ה"ג אמר להן ר' (יוסי) [יהודה] והלא במדינת הים מורישין לולביהן לבניהם ואמרו לו אין מביאין ראיה משעת הדחק. וכן כתב מורי רבי' אבי העזרי ואין לחלק בין דחק גדול לדחק קטן אלא כיון דאי אפשר לו מקרי שעת הדחק. וכיון שהתרנו ביבש שפסול אף ביו"ט שני ה"ה בשאר פסולין. ובתשובות כתוב ושכתבת שהחבר ר' יוסיפיה התיר אתרוג פסול בראשון שמא במקום שלא היה כשר מצוי וישר כחו דכל הני פסולי דמתני' היינו במקום שיכול למצוא כשר (אף) [אבל] בשעת הדחק אף מי שאינו הדר כשר אפי' בראשון תדע דהא רבנן דפליגי עליה דר' יהודה ואית להו ד' מינין שבלולב יבשין פסולין דבעי הדר אפ"ה כי מייתי להו ר' יהודה ראיה מאותם שהיו מורישין לולביהן לבניהן אמרו לו אין שעת הדחק ראיה כלל מכלל דמודו רבנן דבשעת הדחק יוצאין בפסול ומה לי פסול יבש ומה לי פסולי אחריני כולהו טעמא דידהו משום הדר וכיון דלכולהו זה טעמא אית להו אין לחלק ביניהן עכ"ל התשובה:

מתני' נקטם ראשו פסול פי' שנחתך ראש הלולב או ניתק דלא הוה הדר א"ר הונא א"ר חנינא ל"ש אלא שנקטם אבל נסדקו ראשי העלין לשנים כשר מיתיבי לולב כפוף ראשו כפוף כאגמון דומות לאיש גבן וזקן שראשו כפוף למטה קווץ שנתכווצו צידי העלין כעין

בית קיבול ונכנסו זה לתוך זה כזה : סדוק. עקום דומה למגל חדא מילתא היא שעקום מאוך כמגל. חרות פי' קשה שנעשה חריות שכן דרך הלולב עליו נושרין בימות הגשמים והשדרה מתקשה ונעשה עץ פסול. דומה לחריות התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה עץ כשר. ל"א חרות שחור מאוד כחרתא דאושכפי פסול דומה לחרות שחור ולא כ"כ שחור כשר קתני מיהא סדוק פסול ותיובתא לרב הונא אר"פ הא דקתני סדוק פסול לא שנסדקו ראשי עליו או שדרה אלא דעביד כי המניק של ברזל. של סופרים שיש לו שני ראשים שראשו מפוצל כך גדל עליו כמין שדראות ומחצית עליו לכאן ומחצית עליו לכאן. עקום דומה למגל פסול אמר רבא לא אמרן אלא מלפניו אבל מלאחריו ברייתו הוא וכשר מלאחריו שנעקם לצד השדרה [שדרה] זהו צד העשוי כשדרה של בהמה שהחוליות והצלעות מחוברות בה מיכן ומיכן ואף זה העלין עולין מיכן ומיכן ואמצעה חלק ועולה כמקל א"ר פפא לצדדין כלפניו דמי ואמרי לה כלאחריו דמי ואמר רבא האי לולבא דסליק בחד הוצא שכל עליו מצד אחד בעל מום הוא ופסול ל"א שכולו שדרה ואין עליו ניכרין פסול:

מתני' נפרצו עליו פסול נפרדו עליו כשר ר' יהודה אומר יאגדנו מלמעלה א"ר פפא נפרצו דדמיא כיחופיא אשקוב"א שמכבדין בה את הבית ובלשון כנען פומיטל"ן ועושין אותה מעלין של לולב התלושין מן השדרה ואוגדין מהן הרבה יחד. נפרדו דאיפרוד אפרודי מחוברין היו בשדרה אלא שלמעלה הן נפרדין לכאן ולכאן כענפי האילן ועלה קאמר ר' יהודה יאגדנו מלמעלה שיהיו עולין עם השדרה כשאר לולבין בעי ר' ירמיה נחלקה התיומת מהו שני עלין עליונים דאמצעים ששם השדרה כלה נחלק' זה מזה ונסדקה השדרה עד העלין שלמטה מהן. תיומת. לפי שמדובקין כתאומין ת"ש דא"ר מתון אריב"ל ניטלה התיומת פסול מאי לאו ה"ה נחלקה לא (נחלקה) [ניטלה] שאני דהא חסר לה ואיכא דאמרי א"ר מתון אריב"ל נחלקה התיומת נעשית כמי שנטלה ופסול. בתשובות הגאונים ניטלה התיומת תיומת אותו דוצא העליון שבראש הלולב שאין הוצא למעלה הימנו [והוא כשני] דוצין דבוקין זה בזה ונקראים תיומת מהו. נפרד אחד מחבירו אותו דוצא העליון שדומה לשנים (הוצא) מהו עכ"ל התשובה ולדבריהם לא ימצא לנו לולב כשר כי בטורח נמצאין שיהיו לנו תיומת כזה הענין אפי' אחד מאלף וי"ל שאף לדבריהם אינו פסול אלא א"כ נשתנה מברייתו שהיתה תחילה תיומת ונחלקה וכן נוטה פירוש ה"ג שכתוב בהן בעי ר"פ נחלקה תיומת מהו ההוא גבא דדוצא דדבקי אהדדי ההוא דמתיים להו ומשוו להו חד ונחלק מהו בנפרצו עליו דמי ופסול או כנפרדו עליו דמי וכשר עכ"ל ה"ג ואע"פ שלא פירש שבהוצא העליון מדבר שיהיו שנים מחוברין יחד אין

נראה להעמיד דבריהם (בשני) [בשאר] דוצין (ולולי) [ולומר] שקורין לגבה דהוצא יחיד תיומת ע"ש שהוא מחבר כפל ההוצא יחד. דנפרצו ונפרדו לא מיירי [אלא] ברוב העלין כדמשמע לישנא דנחלקה התיומת לא מיירי אלא בחדא מדלא קאמר נחלקו התיומת כך מצאתי ועל פירש"י אני סומך למעשה:

מתני' ציני הר ברזל כשירות בגמ' מפרש ציני דקלים. כשרות לולבין שלהן אע"פ שעלין שלהן קטנים מאוד מאוד ואינן עולין עם ארכה של שדרה אמר אביי ל"ש אלא שמגיע ראשו של עלה זה בצד עיקרו של זה אבל אין ראשו של עלה זה מגיע בצד עיקרו של זה פסול תנ"ה ציני הר ברזל פסולות והאנן תנן כשירות אלא לאו ש"מ כאביי ש"מ: א"ר מריון אריב"ל ואמרי לה (וכן) תני רבה בר מריון משמיה דרבן יוחנן בן זכאי שני תמרים יש בגיא בן הגם פי' שני דקלים. גי בן הנם סמוך לירושלים ועלה עשן מביניהם וזו היא ששנינו ציני הר הברזל כשירות וזו היא פתחה של גיהנם:

מתני' כל לולב שיש בו ג"ט כדי לנענע בו כשר. א"ר יהורה אמר שמואל שיעור הדס והערבה ג"ט ולולב ד' כדי שיהא לולב יוצא מהדם טפח ור' פרנך א"ר יוחנן שדרו של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח תנן כל לולב שיש בו ג"ט כדי לנענע בו כשר אימא וכדי לנענע בו למר כדאית ליה כלומר לשמואל טפח עלין ולר' יוחנן טפח שדרה לבד מן העלין והלכה כר' יוחנן:

סימן שז

מתני הדס הגזול והיבש פסול. ת"ר ענף עץ עבות עץ שענפיו חופין את עצו [ואיזה הוא] הוי אומר זה הדס שכולו ענף שהעץ מחופה בעלין על ידי שהן עשויין כקליעה ושוכבין על אביהן תנא עבות כשר שאינו עבות פסול ה"ד עבות א"ר יהודה אמר רב כגון דקיימי תלתא תלתא טרפי בחד קינא. ג' עלין יוצאין מתוך עוקץ אחד רב כהנא אמר אפי' תרי וחד. שני עלין בעוקץ אחד ועלה אחד מלמטה ארוך ועולה ורוכב על השנים רב אחא בריה דרבא הוה מהדר אתרי וחד ואע"ג דתלתא בחד קינא כ"ש דכשר הואיל ונפיק מפומיה דרב כהנא. א"ל מר בר אמימר לרב אשי אבא להוא דתרי וחד הדס שוטה קרי ליה הלכך כרב יהודה אמר רב קיי"ל. ת"ר נשרו רוב עליו ונשתיירו בו מיעוטא כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת. הא גופא קשיא אמרת נשרו רוב עליו כמה הוו תרי מכל עבות והדר תני ובלבד שתהא עבותו קיימת היכי משכחת לה אמר אביי משכחת לה באסא מצראה דקיימי שבעה טרפי בחד קינא. אסא מצראה פי' הגדל על המיצר של שדה ומתוך שיש לו מקום פנוי הוא מצליח ומשביח ל"א מצראה הדס המצרי: ת"ר יבשו רוב עליו ונשתיירו בו ג' בדי עלין לחין כשר כלומר ג' בדין ולכל בד ג' עלין לחין דבבציר

מג' עלין לא הוי עבות אמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד שיהיו עליו הלחין בראשי הבדין אבל באמצעו לאו הדר הוא:

מתני' נקטם ראשו נפרצו עליו פסול לית' למתני' דסתם ואח"כ מחלוקת הוא דתנן בסמוך ר' ישמעאל אומר ג' הדסי' ואפי' שנים קטומי' ואחד שאינו קטום ר"ט אומר אפי' כל שלשתן קטומין וסתם ואח"כ מחלוקת אין הלכה בסתם ותו דאמרי' בגמ' א"ר יהודה הלכה כר"ט ופירש"י דר"ט לא בעי בהדס הדר ומעתה יש לי לומר דהדס היבש כשר טעמא דיבש פסול משום דלאו הדר הוא והרי קיי"ל דלא בעינן הדר בהדס ואית לן נמי למימר דליתא לדר"ח דאמר ובראש כל אחד ואחד אלא אפי' באמצעו דלא בעינן הדר. תניא לולב בין אגוד בין שאינו אגוד כשר רבי יהודה אומר אגוד כשר ושאינו אגוד פסול מאן תנא להא דת"ר לולב מצוה לאוגדו כי לא אגדו כשר כמאן אי כר"י כי לא אגדו אמאי כשר ואי רבנן מאי מצוה לעולם רבנן ומשום זה שנאמר זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות בלולב נאה בסוכה נאה בשופר נאה בטלית נאה והלכתא כרבנן כי לא אגדו כשר ולכתחילה בעי לאוגדו משום ואנוהו. ותנא הותר אוגדו של לולב ביו"ט אוגדו בכריכה בעלמא יכרוך אגד סביב ויתחוב ראשו בתוך הכרך כמו שאוגדין אגודת ירק ולא יקשור שני הראשין יחד כשאר קשרים דקשר של קיימא מאבות מלאכות הוא וזה של קיימא הוא שאינו חושש להתירו עולמית ופרכי' ואמאי דחקת ליה בכה"ג ליענביה מיענב דהכי מתקיים טפי ואיסור מלאכה דעניבה לאו קשיר' היא הא מני ר' יהודה היא דאמר עניבה קשירה היא אי ר' יהודה אגד מעליא בעי דקאמר שאינו אגוד פסול האי תנא סבר כותיה בחדא דעניבה קשירה היא לענין שבת ופליג עליה בלולב דא"צ אגד ופירש"י שמעי' מהכא דבעינן בלולב קשר גמור שיקשור שני ראשין של האגד והאוגדו כאגודה של ירק לאו אגודה היא ואפי' רבנן דפליגי עליה דר"י ואמרי לולב אין צריך אגד מודו דמצוה לאוגדו עכ"ל. וכתב רבי יצחק אלפס והלכתא כרבנן דאמרי לולב א"צ אגד מיהו אגדינן ליה להידורא בעלמא והשתא דקיי"ל דלולב א"צ אגד (אלא) [אי לא] אתנחי' בהושענ' מעיו"ט ואי מנח ליה ביו"ט שפיר דמי. וכי אגד ליה ביו"ט לא אגיד ליה אלא כאגודה של ירק ששוזר שני קצוות של הוצא ונעיץ להו מלרע גבי הושענא א"נ דעניב לי' מיענב עכ"ל משמע מדבריו כשאוגדו מעיו"ט אוגדו בקשר גמור כדברי רש"י.

מתני' או שהיו ענביו מרובות מעליו פסול. פרי שבו שדומה לענבים. ואם מיעטן כשר ואין ממעטין ביו"ט: אמר ר"ח דבר זה רבי' הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו ל"ש אלא בשנים ושלשה מקומות אבל במקום אחד כשר א"ל רבא האי נמי מיחזי כמנומר ופסול אלא אי אתמר הכי איתמר ל"ש אלא שחורות אבל ירוקות מין הדס נינהו וכשירות וא"ר

פפא האי אדומות כשחורות דמיין דא"ר חנינא האי שחור אדום הוא אלא שלקה. אם מיעטו כשר. אוקימנא אפי' מיעטו בתר דאגדיה וכל שכן מקמי דאגדיה. ואין ממעטין ביום טוב. הא מיעטינהו ביום טוב כשר וכגון דאשחור מערב יו"ט:

סימן שח

מתני' ערבה גזולה ויבשה פסולה. כלולב דלכם אכולהו קאי. נקטם ראשה נפרצו עליה הצפצפה מין ערבה פסולה. כמושה ושנשרו מקצת עליה ושל בעלי כשירה ושל בעלי פי' שגדלה בשדה שלא [על] הנחל. בעלי קרי קרקע שאינה צריכה להשקות דסגי ליה במטר השמים כדאמרי' בפרק משקין בעל לישנא דמייתבותא הוא כדכתיב כי יבעל בחור בתולה ומתרגמינן ארי כמא דמיתותב עלם עם בתולתא כן יתייתבון בגווייכי בנייכי. ת"ר ערבי נחל שגדלות על הנחל שעלה שלה משוך כנחל פרט לצפצפ'. תניא אידך ערבי נחל אין לי אלא ערבי נחל. של בעל ושל הרים. ערבה של הרים ולא צפצפה. מנין ת"ל ערבי נחל מ"מ: ת"ר ערבי נחל שגדילות על הנחל (דאמר ערבי נחל שגדולה) פרט לצפצפה שגדילה בין ההרים ת"ר איזהו ערבה ואיזהו צפצפ' ערבה קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק צפצפ' קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל והתניא דומה למגל כשר למסר פסול. מגל קציר פגימותיה כולן נוטות לצד אחד עקומות כלפי בית יד שלה. מסר היא מגירה ופגימותיה הולכות נוכחו ולהן שני עוקצין אחד מיכן ואחד מיכן כפגימת סכין אר"פ כי תניא ההוא בחילפא גילא מין ערבה כשירה ופיה דומה למגל אבל שאר ערבה פיה חלק: תניא ר' ישמעאל אומר פרי עץ הדר אחד כפת תמרים אחד כפת כתי' ענף עץ עבות שלשה וערבי נחל שתים ואפי' שנים הדסים קטומים ואחד שאינו קטום רבי טרפון אומר אפי' שלשתן קטומים דלא בעי הדר בהדס ר"ע אומר כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת א"ל ר"א יכול יהא אתרוג עמהן באגודה אחת אמרת וכי נאמר וכפות דניהוי משמע ו' מוסיף על ענין ראשון לצרפו עם פרי [עץ] הדר והלא לא נאמר אלא כפות משמע בפ"ע הן ולא עם אתרוג. וענף עץ מוסיף עליהן [וערבי נחל מוסיף עליהן] שנאמר בהן ו' לפיכך נאגדין עם הלולב. מניין שמעכבין זה את זה. אם חסר אחד מארבעתן אין השלשה מצוה ת"ל ולקחתם לכם שתהא קיחה תמה. שלימה: ור' ישמעאל דמכשיר שנים קטומין וחד מצריך שלם מה נפשך אי שלימים בעי נבעי נמי כולהו שלימים ואי לא בעי שלימים אפי' חד נמי לא ליבעי אמר ביראה א"ר אמי חזר בו ר' ישמעאל מתחילת דבריו ומכשיר [בחד] ומיהו הדר בעי. אר"י אמר שמואל הלכה כר"ט ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל להנהו דמזבני אסא אשוו וזבינו ואי לא דרישנא לכו כר"ט מ"ט אי משום דמיקל לדרוש להו

כר"ע דמיקל טפי. תלתא קטימי שכיחי חד ולא קטום לא שכיח. פסק רבי' אליעזר בר נתן אי עביד נמי חד ולא קטום כר"ע כשר ואומר מורי רבי' אבי העזרי דנראין דבריו מדפריך לדרוש להו כר"ע ומשני חד ולא קטום לא שכיח הא שכיח שפיר דמי. לעיל תניא ד' מינין שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן ותנן בפ' הקומץ רבה ד' מינין שבלולב מעכבין זה את זה וא"ר חנן בר רבא ל"ש אלא שאין לו אבל יש לו אין מעכבין אע"ג (דשו') [דנטל]כל חד וחד לחודיה נפק ידי חובתיה דקיי"ל לולב א"צ אגד וכ"פ רבי' יצחק אלפס זצ"ל. השיב ה"ר יעקב דאורלינש זצ"ל דמי שאין לו אתרוג שיטול שאר מינין ויברך ביו"ט שני דשאר מינין לא מעכבי זה את זה אלא ביו"ט ראשון מידי דהוה אאתרוג חסר ואין נראה למורי רבי' אב"י העזרי דשאני התם דאע"ג דאתרוג חסר ארבעה מינין מיהא איכא. ואני המחבר נראה בעיני הלכה למעשה כדבריו שהרי דרשינן ולקחתם לכם לקיחה תמה [למעוטי אתרוג חסר ודדשינן נמי ולקחתם לקיחה תמה] לארבעת מינין שמעכבין זא"ז הלכך כי היכא דלקיחה תמה הפוסלת אתרוג חסר דוקא ביו"ט ראשון ה"נ לקיחה תמה המעכבת בד' מינין דוקא ביום ראשון וכן הלכה. הרי פסקנו דהלכה כר"ע דאי עביד חד ולא קטים כשר והוא [הדין] לערבה שדי בערבה אחת ודיו באתרוג ולולב והדס אחד וערבה אחת. וכמדומה אני שכך ראיתי בצרפת עושין אבל יש נוהגין שעושין ע"א פארות של ערבה כמנין לולב בגי' זהו ס"ח וג' כנגד אתרוג לולב והדס הרי ע"א כנגד סנהדרי גדולה וכן מנהג בישיבה :

סימן שט

מתני' אתרוג היבש והגזול פסול ת"ר פרי עץ הדר עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה אתרוג אימא פלפלי משום דלא איפשר היכי ניעבד ננקוט חדא חדא לא מינכרא קיחתה ננקוט תרתי תלת פרי אח' אמר רחמנא ולא שנים ושלשה פירות הלכך לא אפשר:

מתני' עלתה חזזית על רובו פסול פי' כמין אבעבועות דקות ולשון אחר פי' רבי' יהודה בר נתן זצ"ל לקויה שנשתנה האתרוג מחמת לקויה אר"ח דבר זה רבינו הגדול אמרו המקום יהי' בעזרו ל"ש אלא במקום אחד אבל בשנים וג' מקומות כשר א"ל רבא אדרבה מחזי כמנומר ופסול אלא אי איתמר הכי איתמר על מיעוטו כשר ל"ש אלא במקום אחד אבל בב' וג' מקומות הוי כמנומר ופסול אמר רבא ועל חוטמו אפי' משהו פסול. בחוטמו בעובי גבהו שמשפע משם ויורד לצר ראשו אפילו כל שהו פסול שנראה שם לעינים יותר משאר מקומות שבו שבאותו עובי אדם נותן עיניו. ל"א פי' רבי' יהודה בר נתן חוטמו ראש האתרוג אפי'. משהו פסול דנראה כנגד העין:

מתני' ניטלה פיטמתו פסול ניטלה עוקצו כשר תני ר' יצחק בן אלעזר ניטלה בוכנתו. פיטמתו. ראש האתרוג ודומה לו הפיטמא של רימון ור' יצחק הוה תני במתני' במקום פיטמתו בוכנתו לפי שהוא חד ועשוי כמין בוכנא. וזה לשון רבינו יהודה בר נתן תני ר' יצחק הא דאמר מתני' דניטלה פיטמתו לאו משום פרח פיטמא לחודיה פסלינ' אא"כ ניטלה בוכנתו דהיינו ראש האתרוג ועומד כעלי הנכנס בתוך המכתשת דהיינו כעין בוכנא דאסיתא. ובדבר זה נחלקו גדולי הדור רבותיו של [רש"י] ר' יעקב בר יקר ורבי' יצחק הלוי מ"כ דר' יעקב בר יקר סבר דפיטמתו היינו אותו ראש המשופע דמשו"ה הוי [פסול] דהיינו חסרון גמור ולא קרינא ביה הדר לאכשורי ביום ראשון וניטל עוקצו היינו זנבו כמין עוקצי תאנים ומשו"ה כשר הואיל ואינו חסר כלום דזנבו עץ בעלמא הוא ובלבד שניטל זנבו באותו צד שלא יהא נחסר גוף האתרוג כלום אבל אי נחסר התם ודאי פסול והיכא דליכא אחרינא אפי' נקב מפולש בו כשר ובלבד שלא יהא חסר אלא משהו ובלבד שלא מצא אחר לקנות אבל אם מצא אחר לקנות הדר ממנו וסמך על זה ולא קנאו אסור לכתחילה ואותו שניטלה זנבו אפי' לכתחילה מותר ורבי' יצחק הלוי סבר דפיטמתו היינו זנבו ועוקצו נמי היינו זנבו אלא דפיטמתו קרי אותו מיעוט בגומת האתרוג ומה שלמעלה מן האתרוג קרי עוקצו והכי מתפרשא מתני' אליביה ניטלה פיטמתו מה שבתוך הגומא ניטל הימנו הוה פסול דדמי' כי חסרון שלם משום דעד השתא הויא גומא שלימה והשתא ריקנית ואמטו להכי קרי ר' יצחק דפיטמתו היינו בוכנתו דאותו מיעוט דמכונס בגומ' דמי כי בוכנ' דאסית' ואמטו להכי היכא דניטל עוקצו הוי כשר משום דלאו מידי חסר ונראין דברי ר' יעקב בר יקר מדברי ר' יצחק הלוי דבשלמא לר' יעקב בר יקר דקאמר עוקצו היינו זנבו היינו רבותא דקאמר תנא לאשמעינן דאפי' היכא דניטל כל זנבו לא קחשיב ליה מחוסר אלא לר' יצחק הלוי דלא קרי עוקצו אלא מה שמלמעלה מן האתרוג מאי קאתי לאשמעינן דקא מכשר ליה פשיטא מידי דהוה אעץ בעלמא ומשו"ה עבדינן הלכתא כר' יעקב בר יקר ור' [שלמה] נמי לא ס"ל כר' יצחק הלוי רבו אלא כדעתו דעתי אחר הוראת רבי יעקב רבו עכ"ל ורבי' יצחק אלפס פוסל בשניהם וז"ל פיטמתו דד של אתרוג והוא חוטמו כדתנן פיטמא של רימון והוא שושנתיה ופי' בוכנתו קנה העץ הנתון באתרוג שהוא תלוי בו באילן ובעיקר העץ סביביו כמין אסיתא והעץ יוצא ממנה ונמצא העץ בתוכה כמו בוכנא באסיתא ואם נעקר העץ שהוא בוכנתו מעיקרו [ולא נשתייר] ממנו בתוך אסיתא כלום נמצא מקומו כמין גומא שהיא כאסיתא ונראה כמין נקב וחסר ולפיכך פסול ואם נחתך העץ מלמעלה כמעט ונשתייר ממנו כל שהוא בתוך הגומא כשר וזהו ניטל עוקצו כשר עכ"ל הרי הוא סובר

כר' יצחק הלוי בעץ שבזנבו אלא שפי' פטמתו דד של אתרוג דהיינו כרבי' יעקב בר יקר מיהו בניטלה ראש האתרוג עם הפרח גם רבי' יצחק הלוי מודה דפסול דהא חסר הוא אלא שהוא מחמיר ופוסל גם כשניטל כל העץ שבגומא אע"פ שלא נחסר מגוף האתרוג כלום ובזה מכשיר רבי' יעקב בר יקר ורבי' יצחק אלפס פסיל. הלכך היכא שנטל האתרוג עם הפרח לכ"ע פסול (והוא) [והיכא] שניטל העץ מזנבו למעל' מן האתרוג לכ"ע כשר והיכא דניטל כל העץ מזנבו ולא נשאר בגומא כלום רבי' יצחק הלוי ורבי' יצחק אלפס פסלי ורבי' יעקב בר יקר ורש"י ורבי' יהודה בר נתן מכשרי ופר"ח פי' כרבי' יצחק הלוי וגם בערוך פי' בשם רבי' גרשום כפי' רבי' יצחק הלוי זצ"ל. ירושלמי ניטלה פיטמתו תמן אמרין שושנתו דהיינו משמע כפירוש רבי' יעקב בר יקר זצ"ל.

מתני נקלף נסדק חסר כל שהוא פסול חדא מילתא היא דאילו ניקב ולא חסר שתחב בו מחט והוציאה כשר כדקתני סיפא. אמר רבא האי אתרוג דאגליד כאהינא סומקא כשר פי' שנקלף כאהינא סומקא תמרא אדומה (כשר) ואף זה לאחר שנקלף נהפך לאדמומית כדרך כל הנקלפים בפירו' והא אנן תנן נקלף פסול לא קשיא הא בכולה כשירה הא במקצתה פסולה דמנומר הוא וכן פי' רבי' יהודה בר נתן אבל רבי' יצחק אלפס ורבי' שמואל פירשו בכולו פסול במקצתו כשר:

מתני' ניקב ולא חסר כשר. תני עולא בר חנינא ניקב נקב מפולש במשהו אבל ניקבו במחט דלא חסר שאינו מפולש. בכאיסר אם רחב פסול ואע"פ שלא חסר כלום כגון שתחבו בו יתד עבה ומתני' דמכשר בפחות מכאיסר ובשאינו מפולש. תניא אתרוג תפוח. סרוח כבוש ". בחומץ או בחרדל. שלוק מבושל ביותר באור ברותחין. כושי פי' שחור. לבן ומנומר פסול אתרוג העגול ככדור פסול ויש אומרים אף התיום פי' ששנים דבוקי' יחד: אתרוג הבוסר שהוא קטן כפול הלבן כדאמרי' בברכו' הוא בוסר הוא גירוע הוא פול הלבן ר"ע פוסל וחכמים מכשירין והלכה כחכמים ומיירי בבוסר שעתיד לגדל והא דפליגי בקטן במתני' דאין עתיד לגדל יותר. גדלו בדפוס שעשה לו דפוס כשהוא קטן ונתנו בתוכו במחובר וגדל במידת הדפוס ועשאו כמין ברי' אחרת שאינו דומה לאתרוג כלל פסול. ותפוח וסרוח דפסילי אידי ואידי מבחוץ ותפוח אע"ג דלא סרוח וסרוח אע"ג דלא תפוח כגון שנפלו גשמים בתלוש עליו ותפח סרוח נרקב. ל"א אמרי תפוח נרקב סרוח ריחו רע מחמת תולעי' שאכלוהו:

מתני' אתרוג כושי פסול והתניא כושי כשר דומה לכושי פסול פי' שגדל כאן והרי הוא שחור [אמר אביי] כי תנן נמי מתני' דפסול בדומה לכושי דנראה הוא נדמה אבל כושי היינו אורחיה רבא אמר לא לעולם מתני' כושי עצמו פסול ול"ק הא לן והא להו מתניתין

לבני א"י שרחוקים מארץ כוש ואינן רגילין בהן. ברייתא לבני בבל שקרובים לכושיים ורגילים בהן ומ"מ [בגדל] כאן ודומ' לכושי נדמה הוא ופסול:

מתני' הירוק ככרתי ר"מ מכשיר ור' יהודה פוסל. והלכה כר' יהודה. שיעור אתרוג קטן רמ"א כאגוז ור"י אומר כביצה ובגדול כדי שיאחז שתים בידו אחת דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אפי' אחת בשתי ידיו והלכה כר' יהודה בקטן והלכה כר' יוסי בגדול. ירושלמי אנן תנינן כאגוז ואית תניי תני עד כאגוז מ"ד כאגוז כאגוז עצמו כשר מ"ד עד כאגוז כאגוז עצמו פסול לא מצא כביצה כדיי הוא לסמוך עליו על ר"מ בשעת הדחק ומביא כאגוז כשר: איתמר אתרוג שנקבוהו עכברים אמר רב אין זה הדר איני והא ר' חנינא מטביל ביה אוכל מקצתו ויוצא בו ידי חובתו בנותר ומברך עליו והא (דנפק) [דנקט] דמטביל ביה משום שכל מאכלם ע"י טיבול היה. ולר' חנינא קשיא מתני' דקתני חסר כל שהו פסול בשלמא מתני' לר' חנינא לא קשיא כאן ביו"ט ראשון כאן ביו"ט שני אלא לרב קשיא דרבי חנינא דהא אפי' יו"ט שני נמי בעינן הדר כדריש פרקין אמר לך רב שאני נקיבת עכברים דמאיסה איכא דאמרי א"ר (יוסף) אף זה הדר דהא ר"ח מטבל ביה ונפק ביה ואלא קשי' מתניתין לתרוייהו לא קשיא הא ביו"ט ראשון והא בוי"ט שני ויש ספרים דגרס ולר' חנינא קשיא מתני' וליתא דלתרוייהו קשיא והכי גרס בפר"ח ופסק כלישנא בתרא דאף זה הדר וכן פסק רבי' יצחק אלפס דאף זה הדר וכתב מורי רב"י אב"י העזרי דאתרוג כמוש או מנומר שהוא פסול אם חתך מה שהיה כמוש או מנומר הימנו ושייר השאר שלם שפסול לברך עליו כיון שבא מכח פסול ומאוס ואע"ג דאם מיעטו ענביו ובא מכח פסול [כשר] התם משום דאינו ניכר המיעוט דיש שגדל בו ענבים הרבה ויש שגדל בו מעט וראיה דלרב משמע דאי אפשר לברך עליו אפי' ביו"ט שני בשום ענין אפי' יחתוך במקום שאכלו עכברים לא יברך ויטבל כרבי חנינא דר' חנינא לא איירי אלא באתרוג מהודר מתחילתו ועודו מהודר אלא שאינו שלם אבל היכא דלא הדר אי (אינש) [אפשר] לתקנו הדר בחיתוכו ואע"פ שי"ל דרב לא איירי אלא בשלא חתך הפסול ממנו אין נראה בעיני וכן אתרוג שנרקב נראה בעיני דלא גרע מכמוש ודין אחד להן עכ"ל:

סימן שי

מתני' אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי ר' יהודה רמ"א אפילו בחוט דמשיחה אר"מ מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב א"ל ר"י משם ראיה במינו היו אוגדין אותו למטה. אמר רבא מ"ט דר"י קסבר לולב צריך אגד ואי מייתי מינא אחרינא הו"ל חמשה מינין. ופסק רבי' יצחק אלפס כר"מ וכ"כ מורי רבי' אב"י העזרי דהלכה כר"מ דמילתיה כרבנן (שיצא) [שייכא] דאמרי לולב א"צ אגד: א"ל (רבא)

[רבה] להני דמגדלי הושענא דבי ריש גלותא כי גדליתו הושענא שיירו בהו בית יד כי היכי דלא ליהוי חציצה רבא אמר כל לנאותו אינו חוצץ ואמר (רבא) [רבה] לא לינקוט אינש הושענא בסודרא כשנוטלו לצאת בו לא יכרוך סודר על ידו ויאחז בו הלולב דבעינן ולקחתם לקיח' תמה וליכא ורבא אמר לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה ואמר (רבא) [רכה] לא לידוק אינש לולבא בהושענא דנתרי טרפי והויא חציצה כלומר לא יאגוד אדם הדס וערבה ואחר כך ינעוץ את הלולב בתוכו דילמא בהדי דקא נעיץ את הלולב נתרי העלין מן הלולב או מן ההדס או מן הערבה והוי חוצץ בין המינין ואותו עלה מן הנתלש אינו מין במינו ורבא אמר מין במינו אינו חוצץ פי' רבי' יהודה בר נתן בכולהו גרסינן רבא אמר ורבא אתי לתרוצי ליה לרבה והלכתא ככל הני תרוצי ופי' דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה דווקא בסודר דהוה דרך כבוד אבל במנא דלא הוי דרך כבוד לא כדתנן שלהי פרקין ר' יוסי אומר יו"ט ראשון של חג שחל להיות בשבת שכח והוציא את לולבו ברה"ר פטור מפני שהוציאו ברשות ואמר אביי ל"ש אלא שלא יצא בו אבל יצא בו חייב כי לא יצא בו נמי אמאי פטור והא מדאגבהיה נפק ביה הב"ע כגון שהוציאו בכלי והא רבא הוא דאמר לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה ה"מ דרך כבוד אבל דרך בזיון לא ואע"ג דגבי ישמעאל איש כפר ברקאי ס"פ מקום שנהגו חשיב ליה דהוה כריך ידיה בשיראי היינו מפני שהיה מתכוין לבזות [הקדשים] שלא ילכלך את ידיו: אמר רבא הדס של מצוה אסור להריח בו אתרוג של מצוה מותר להריח בו מ"ט הדס דלריחא קאי כי הא אקצייה מריחא אקצייה וגמרינן מסוכה דילפינן פ"ק דחל שם שמים על עצי סוכה לאסור בהנאה כל שבעה הואיל והוקצה למצוה ואתרוג דלאכילה קאי כי אקציה מאכילה אקציה מריחי' לא אקציה ואמר רבא הדס במחובר מותר להריח בו בשבת אתרוג במחובר אסור להריח בו בשבת מ"ט הדס דלריחא קאי אע"ג דשרית להריח בו לא אתי למיתלש דהא במחובר נמי מרח ליה שפיר ואינו טרוד בקציצתו שישכח ויתלשנו אבל אתרוג דלאכילה קאי אי שרית ליה להריח אינשי ותליש ואכיל ליה ואף אם אוכלו במחובר אין לך תלוש גדול מזה ובפר"ח הדס במחובר אסור להריח בו ופי' טעמא דאי תליש לאתרוג אסור לאוכלו לפיכך הוא נזהר ולא יתלוש משמע אבל הדס אע"פ שיתלוש מותר להריח בו:

סימן שיא

מתני' והיכן היו מנענעין בהודו לה' כי טוב תחלה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא דברי ב"ש וב"ה אומרים אף באנא ה' הצליחה נא אר"ע צופה הייתי בר"ג ור' יהושע שכל העם מנענעין לולביהן והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא בלבד. פירש"י תחילה וסוף

הודו שבתחילת הפרק והודו שבסוף הפרק שבסוף ההלל מן הודו עד סוף הלל חדא פרשתא היא במנין פרשיות של תילים עכ"ל וי"מ תחלת הודו וסוף כי לעולם חסדו ואמר מורי רבי' אב"י העזרי דליתא מדגרסי' בירושלמי ר"ע הוי ממטי ליה ומייתי ליה ומנענע ליה בשעת גמר הלל. ואע"ג דאר"ע שר"ג ור"י לא היו מנענעין אלא באנא ה' הושיעה נא בלבד לאו למעוטי בהודו תחלה וסוף אלא למעוטי באנא ה' הצליחה נא. ותנן גבי שתי כבשי עצרת כיצד היה עושה מניח שתי הלחם ע"ג שני כבשים ומניח ידו תחתיהן ומניף ומוליך ומביא ומעלה ומוריד ואמר רבה וכן בלולב מוליך ומביא מעלה ומוריד. ירושלמי רב חייא בר אשי בשם רב המשכים ללכת בדרך נוטל לולב ומנענע שופר ותוקע וכשמגיע זמן ק"ש קורא ומתפלל תני (אין) צריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר. בעי ר' זירא [הכין חד] והכין חד או דילמא הכין [והכין] חד תמן תנינן שבעה סממנין מעבירין על הכתם וצריך לכסכס ג"פ על כל אחד ואחד בעי ר' זירא הכן חד והכן חד או הכין (חד) והכין חד פי' כבר השמיענו שצריך ג"פ לנענע על כל דבר ודבר דהיינו על הולכה ג"פ ועל הובאה ג"פ ועל העלאה ג"פ ועל הורדה ג"פ כמו בז' סממנין שצריך לכסכס על סם וסם ג"פ ובעי ר"ז מהו קרוי נענוע נרצה לומר אחר שעשה ההולכ' אז ניענע רק לצד אחד דהיינו שמנענע לפניו דהיינו הולכה קטנה דהיינו אמטויי זהו חשוב ניענוע אע"פ שלא חזר וניענע לצד עצמו או דילמא לא חשיב ניענוע עד שינענע לפניו ויחזור וינענע לצד עצמו וכה"ג צריך ג"פ דהיינו אמטויי ואתויי זהו ניענוע וצריך עכאו"א לעשות אמטויי ואתויי ג"פ וזהו פי' הכין [והכין]חד היינו שנענע לפניו ותו לא דהיינו אמטויי וכשיחזור וינענע לצד עצמו דהיינו אתויי זהו ניענוע שני או דילמא הכין חד והכין חד ולא מתקרי ניענוע עד שינענע לפניו ויחזור וינענע לצד עצמו דהיינו אמטויי ואתרי על כל אחד ואחד יש לו לעשות כך ג"פ ולא אפשיט הילכך אזלינן בה לחומרא וצריך אמטויי ואתויי עכאו"א ג"פ ובעיא דר"ז דירושלמי היינו בעיא דר' ירמיה דגמ' דידן בפרק האשה במסכת נדה דתנן התם צריך לכסכס ג"פ בכל אחד ואחד ובעי ר' ירמיה אמטויי ואתויי חד או דילמא אמטויי חד ואתויי חד תיקו. כתב רבי' שמשון בר' אברהם זצ"ל אע"פ שאין אנא ה' הושיעה נא לא תחילת פרק ולא סוף פרק מנענעים משום דכתיב אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ וכתיב בתריה [הודו לה' כי טוב כל"ח וכתיב בתריה] ואמרו הושיענו אלהי ישענו והיינו ירננו עצי יער שמנענעים על כל הודו והודו הלולב ומשבחים בהודו ובהושיעה ועכשיו נהגו ששליח ציבור אומר יאמר נא ישראל והציבור עונין אחריו הודו וכן ביאמרו נא בית אהרן וכן ביאמרו נא יראי ה' והציבור מנענעים על כל הודו והודו שעונין אבל ש"צ אינו מנענע אלא ביאמר נא ולא ביאמרו נא ואי נמי אגב ציבור שעונין

על כל פעם ופעם ומנענעי' מנענע כמו כן ש"צ. ובשעת הברכה לא מצינו אם חייב לנענע אלא מדאמרי' שלהי פרקין היודע לנענע חייב בלולב משמע דמנענע בתחילתו אע"פ שאינו יודע לקרות את הלל ועוד מדתניא במסכת ברכות בסוף פ' תפילת השחר השכים לצאת לדרך מביאים לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה משמע דמנענע בלא הלל עכ"ל:

סימן שיב

מתני' מי שהיה בדרך ולא היה לולב בידו לכשנכנס לביתו יטול על שלחנו לא נטל שחרית יטול בין הערבים שכל היום כולו כשר ללולב. למימרא דמפסיק. שצריך להפסיק סעודה וליטול לולב ורמינהי אם התחילו אין מפסיקין גבי תפילת המנחה במס' שבת לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה לא יכנס לא לאכול לא לדין אם התחילו קודם המנחה ומשכה סעודתו והגיע זמן המנחה אין מפסיקין אין צריכין להפסיק סעודת' ולהתפלל א"ר ספרא לא קשיא הא דאיכא שהות ביום להתפלל לאחר שיגמרו סעודתן ומתני' דהכא בדליכא שהות שתימשך סעודתו עד שתחשך הלכך מפסיק שאין הלילה כשר לנטילת לולב אבל אי איכא שהות שלא תמשך סעודתו עד שתחשך אינו מפסיק ודווקא דיעבד שכבר התחיל אבל לכתחילה אסור לאכול עד שיטול הלולב:

סימן שיג

מתני' מקום שנהגו לכפול יכפול לפשוט יפשוט תנא רבי כופל בה דברים מאנא ולמטה. ור"א בן פרטא מוסיף בה דברים מאי מוסיף אמר אביי לכפול מאודך ולמטה וכן אנו נוהגין: מתני' מקום שנהגו לברך אחריו יברך אמר אביי ל"ש אלא לאחריו אבל לפניו מצוה לברך ואמר רב יהודה [אמר שמואל] כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן. מטעם זה צריך לברך אלולב קוד' שיטלנו דאי לאחר שנטלו הא אמרי' בסוף פרקין מדאגבהיה נפק ביה מיהו לא מסתבר שיברך קודם נטילה ושמא כשמתחיל לטול לולב קודם שיטול אתרוג מברך דהיינו עובר לעשייתן שמעכבין זה את זה א"נ לאחר שנוטל שניהם אלא שהופך אחד מהן כדאמרינן סוף פרקין כשהפכו דאין יוצא במצות אלא דרך גדילתן כדדרשי' פ' לולב וערבה [מדכתיב] עצי שטים עומדים ואפי' נקיט להו דרך גדילתן (אי) אפשר שלא יתכוין לצאת בו עד לאחר ברכה דאע"ג דאמרינן בסוף ר"ה דמצות אין צריכין כוונה מ"מ בעל כרחו לא נפיק והא דלא משני הכי בסוף פרקין משום דמיירי באדם שאינו בקי שהולך אצל הבקי ללמוד א"נ משום דלא גמר' עד לאחר ניענוע דמהאי טעמא נמי מברכי' על נטילת ידים אחר נטילה דלא גמר' מצות' עד לאחר ניגוב כדאמ' פ"ק דסוטה דאסור לאכול בלא ניגוב ידים מיהו לא דמי כולי האי דניענוע אינו

אלא שירי מצוה בעלמא ולא מעכב כדאמ' בסוף פרקין מדאגבהיה נפיק ביה ומשני בשהפכו ולא משני בשלא ניענע. מיהו אמת הוא דלבתר דנפק ביה מברך כדמוכח פ"ק דפסחים דפליגי בעל ביעור חמץ דמר סבר לשעבר משמע ומ"ס להבא נמי משמע ופריך מהעושה לולב לעצמו דקתני נטלו לצאת בו אומר על נטילת לולב וקשיא למ"ד דמברך לבער ומשני שאני התם דבעידנא דאגביה נפק ביה ופריך לצאת יצא בו מבעי ליה ומשני משום דקבעי למיתני סיפא לישב בה תנא נמי רישא לצאת בו וצ"ל ע"כ הואיל והמצוה לא גמרה עדיין דבעי ניענוע שפיר מברך אף לאחר שנטלו ועוד כדאמרי' סוף פרקין מנהגן של אנשי ירושלי' אדם יוצא מביתו ולולבו בידו נכנס לבית הכנסת לולבו בידו קורא ק"ש לולבו בידו אע"פ שכל אלו הדברים [אין מעכבין] מ"מ [הואיל] ויש בדבר מצוה מן המובחר חשיב כעובר לעשייתן ובהדיא אמרי' בירושלמי פרק הרואה גבי מצות ציצית העושה ציצית לעצמו אומר אקבו"ץ לעשות ציצית נתעטף אומר אקבו"ץ להתעטף בציצית וה"ט לפי שהמצוה מושכת כל זמן שהוא מעוטף ועומד ומ"מ לא לגמרי דמי ללולב דהתם מברך על נטילה משום דעבד ליה כבר עיקר מצוה והתם פליגי מאימתי מברך עליהן ר' יוחנן אמר עובר לעשייתן רב הונא אמר בשעת עשייתן:

סימן שיד

מתני' בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד. בירושלים שאף היא כגבולים כדדרשי' לה בת"כ מושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים ולא בגבולין שבעת ימים. התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש. מנה"מ דעבדי' זכר למקדש א"ר יוחנן א"ק כי אעלה ארוכה לך וממכותי' ארפאך נאום ה' אלקים כי נדחה קראו לך ציון היא דורש אין לה מכלל דבעי דרישה:

מתני'. מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה את לולביהן ולא אמרי' קא מטלטלה מידי דלא חזי לה ומחזרת למים בשבת שלא יכמושו ר' יהודה אומר בשבת מחזירין שהרי מיכן נטלום ביום אבל לא מוסיפין מים וכ"ש שאין מחליפין מים לשפוך את אלו ולתת אחרים צוננין מהן דטרח לתקוני מנא. וביו"ט מוסיפין. ובמועד מחליפין. בחולו של מועד מצוה להחליף. פשיטא מהו דתימא הואיל ואשה לאו בת חיובא היא אימא לא דלגבה איכא איסור טלטול קמ"ל כיון דראוי לאנשים תורת כלי עליו ומותר בטלטול לכל. מיכן אני המחבר לומד לנשים [שלא] לברך על כל מ"ע שהז"ג דאי יכולות לברך מאי איריא משום דראוי לאנשים תיפוק לי דראוי לה לעצמה ליטול ולברך מיהו רש"י שפי' כך לטעמי' שהוא אוסר להם לברך כדפרישית בהלכות ראש השנה אבל ר"ת מתיר להם לברך הוא יפרש דאשה לאו בת חיובא היא ואסורה לטלטלו שלא לצורכ' קמ"ל כיון שהרשות

בידה ליטלו ולברך עליו הו"ל תורת כלי עליו לגבי דידה מיהו נראין דברי רש"י. והא דקתני בשבת מחזירין היינו מן התורה שנטילת לולב נוהגת בשבת מדאוריית':

מתני' קטן שיש בו דעת לנענע חייב בלולב ולא סוף דבר לנענע אלא מוליך ומביא מעל' ומוריד כשורה ומנענע. יודע להתעטף חייב בציצי' לא סוף דבר להתעטף אלא להשליך ב' כנפות לאחוריו וב' כנפות לפניו ואוחז בציצית כשורה בשעת ק"ש היינו כמנהגינו ותשובה לאומרים שאין להשליך ציציותיהן לאחוריו משום בזיון מצוה ואמרי' נמי במדרש אמרו ישראל למשה מלפנינו מילה מאחרינו מה זכות יש א"ל משה השליכו ציציותיכם לאחריכ'. יודע לדבר אביו מלמדו תורה ושמע. תורה זה פסוק תורה צוה לנו משה ושמע שמע בני מוסר אביך ויש אומרים שמע ישראל פסוק ראשון דק"ש. יודע לשמור תפילין אביו חייב ליקח לו תפילין היודע לשחוט אוכלין משחיטתו היינו שיודע לאמן את ידיו לשחיטה אע"פ שאינו בקי בהלכות שחיטה מותר לאכול משחיטתו ואמר רב תנא והוא שיהיה גדול עומד על גביו ורואה שלא שהה ולא דרס. אם יכול לאכול כזית דגן. כל חמשת דמינין קרי דגן חיטין ושעורין וכוסמין ושיבולת שועל ושיפון. מרחיקין מצואתו משיאכל כזית מכל אלו בכל ענין אכילה שיציאת מינין הללו מסרחת ומן מימי רגליו ארבע אמות לענין ק"ש א"ר הונא והוא שיאכל כזית זה בכדי שיעור אכילת פרס לבינוני גדול אבל אם צריך להשהות יותר מיכן הרי הוא כאוכל עכשיו חצי זית [ולמחר חצי זית] שכך הלכה למשה מסיני שאין אכילה מצטרפת לשהייה מרובה מזה. פרס חצי ככר ששיערו בו מזון שתי סעודות לעירוב לשון פרוסה פלגא כדתנן בעירובין חציה לבית המנוגע לטעון כיבוס שתלה דכתוב בשהיית שיעור אכילה דכתי' והאוכל בבית יכבס בגדיו. אר"ח בריה דרב ייבא ובגדול אע"פ שלא יכול לאכול בכדי אכילת פרס דכתיב יוסיף דעת יוסיף מכאוב מכאוב פי' מסריח ירושלמי הגיע לשלש עשרה ויום אחד חייב בכל מצות האמורות בתורה אבל אינו עובר לפני התיבה ואינו עומד על הדוכן עד שתמלא זקנו ורבי אומר כלהון מבן עשרי' שנה ומעלה ומה טעם ויעמדו הלוים מבן עשרים שנה ואין בידי לפרש מילתיה דרבי אי על כל השנוין קאי: ישראל שהביא לו עכו"ם לולב ואתרוג ביו"ט חוץ לתחום לאו מוקצה היא דהא חזי לישראל כדאמ' פ' אין צדין הבא לישראל זה מותר לישראל אחר וכיון דשרי לטלטל אפי' לאותו ישראל שרי לצאת בו דלא מצינו שאסרו חכמים בבא חוץ לתחום אלא או אכילה או שתיה דהוי הנאה ומצות לא ליהנות נתנו כדאמרי' פ' ראוהו ב"ד. וכאן אין שייך לגזור שמא יאמר (לו העכו"ם) [להעכו"ם להביא] כדי לצאת בו דלא שכיח שיעשה אדם מצוה הבאה בעבירה והלכך אפי' למ"ד מצות ליהנות נתנו שרי. שמשון בר אברהם תנצב"ה :

הדרן עלך לולב הגזול

סימן שטו

ערבה שבעה כיצד יום שביעי של ערבה שחל להיות בשבת ערבה שבעה ושאר כל הימים ששה דערבה דוחה שבת שחל להיות בשביעי אבל חל להיות בשאר יומי אינה דוחה. והאידנא אפי' חל להיות בשביעי אינה דוחה כדמפרש הכל בגמ' :

מתני' מצות ערבה כיצד מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא ויורדין לשם ומלקטין מורביות של ערבה פי' נטיעות ובאין וזוקפין אותן בצידי המזבח וראשיהן כפופין ע"ג המזבח תקעו והריעו ותקעו בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואומר אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הושיעה נא ר"י אומר אני והו הושיעה נא אני והו הושיעה נא ואותו היום. בשביעי. מקיפין את המזבח שבעה פעמים. תנא מקום קלניא הוה דלא יהיב כרגא למלכא ותנא דידן מ"ט קרי ליה מוצא משום דמפקא מכרגא דמלכא. ירושלמי אותו היום מקיפין את המזבח שבע פעמים א"ר חא זכר לירידו. וכן מפורש ע"י דוד מלך ישראל ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה' ארחץ בנקיון כפי במקח ולא בגזל ואסובבה את מזבחך ה' כדתנינן בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת. אמר רב יוסף מאן לימא לן דערבה בנטילה דילמא בזקיפה. לא היו נוטלין אותה ביד אלא זוקפין אותה בצידי המזבח לחוד איתיביה אביי בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואותו היום מקיפין אותו ז' פעמים מדקתני פעם אחת ושבע פעמים ש"מ הקפה ברגל סביב המזבח הוא. איתמר ר' אלעזר אומר בלולב ר' שמואל בר כהן א"ר חנינא בערבה וכן אר"נ אמר רבה בר אבוה בערבה א"ל ר' אבא לר' יצחק בריה דרבב"ח בר אוריא תא ואימא לך מילתא מעליית' דהוה אמר אבוך משמיה דר"א הא דתנן אותו היום מקיפין את המזבח שבע פעמים הכי אמר אבוך משמיה דר"א בלולב איתיביה לולב דוחה את השבת בתחילתו ביו"ט ראשון וערבה בסופו בשביעי פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות [בשבת] והביאו במוט מורביות של ערבה מע"ש והניחום בעזרה הרגישו בהם תלמידי בייתוסי והם צדוקין ואינם מודים בערבה לפי שאינה מפורשת בתורה ונטלום וכבשום תחת האבנים ויודעים בהן בחכמים שלא יטלטלו (אחר) האבנים למחר הכירו בהן ע"ה. שלא היו בקיאין באיסור טלטול והם היתה ידם עם הפרושים. ושמטום מתחת האבנים והביאום הכהנים וזקפום בצידי המזבח אבל ישראל לא היו נכנסין בין האולם ולמזבח. לפי שאין בייתוסים מודים שחיבוט ערבה דוחה שבת והא חיבוט בנטילה הוא ומדקתני חיבוט ערבה מכלל דביד נוטלין אותה ומנענין ומקיפין בה כהנים את המזבח ברגליהם תיובתא: א"ל אביי לרבא מ"ש לולב דעבדינן ליה שבעה זכר למקדש כדתנן

בלולב הגזול ומ"ש ערבה דלא עבדינן שבעה זכר למקדש אלא יום אחד מיהא עבדינן כדאמר לקמן בר"א בר' צדוק והוא היה לאחר חורבן הבית א"ל הואיל ואדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב א"ל ההוא משום לולב הוא דקעביד ליה וכי תימא דקא מגבה ליה והדר קא מגבה ליה והא מעשים בכל יום ולא קא עבדינן ליה הכי א"ר זביד משמיה דרבא לולב דאית ליה עיקר מן התורה בגבולין יום אחד עבדינן ליה זכר למקדש כל שבעה ערבה דלית לה עיקר מן התורה בגבולין אפילו יום אחד [לא] עבדינן לה זכר למקדש כל שבעה. פי' רבי' יהודה בר נתן ומהאי טעמא נפיק ליה דהיכא דליכא אתרוג ולולב לא מקפינן סביב הבימה פעם אחת בכל עם דאפי' היכא דאיכא לולב ואתרוג לא חייבו חכמים להקיף אלא שביעי של ערבה בלבד זכר למקדש ושבת יוכיח דאין לולב ניטל בו ולא מקפינן ור' נמי לא מצי למיקם (מהאי) [מאי] טעמא נהגו עמא לאקופי אפי' פעם אחת בכל יום אבל כמדומה לן מאן דאתחיל בהאי מנהגא סבירא ליה (דלולב) [בלולב] מקפינן ואליביה לא מקפינן היכא דליכא לולב ואע"ג דבלא"ה הלכתא נקיטינן לעיל דאין מקיפין אלא בערבה ולא עבדינן אלא חד יומא זכר למקדש הואיל ונהוג עלמא לאקופי (לא) שבקי' להו דמנהג אבותינו תורה היא עכ"ל. וזו תשובת רש"י ושכתבת על היקף שבכל ימות החג שיש חולקין בדבר ואומרים שאין היקף בלא לולב ואני כבר נשאלתי על זאת והשיבותי כדברי האומר שיש היקף ושגיתי בה שדימיתי דכי אתותב רב יוסף מהא מתני' דחיבוט ערבה אכולה מילתא איתותב בין בהא דאמר ערבה לאו בנטילה בין במאי דאמר היקף אחת שבכל יום וז' של שביעי בלולב ושמעינן דבערבה הוה ההיא היקף אלמא לא הוזכר לולב לענין היקף אלא ערבה ואמרי רבנן דלא עבדינן ליה האידנא זכר למקדש לפיכך דמיתי שהיקף זה שאנו מקיפין בכל יום לאו חובה מוטל עלינו דהא לא בעינן זכר לערבה דאינו אלא מנהג בעלמא ולולב לא מחייבו ולא פוטרו שהרי אין זכר לולב' בהיקף. אבל עתה יישר כוחו של אחי ויוסיף אומץ שלמדתי מפלפולו ויש לומר שלא על חנם הנהיגוהו הראשונים קסברי כי אתותב רב יוסף מהא מתנית' אהא דאמר ערבה בזקיפה ולא בנטילה איתותב ושמעי' מינה דבנטילה אבל מילתא אחריתי דאמר היקף דמתני' בלולב וכן א"ר אלעזר בדוכתיה קיימא והיקף נמי בלולב וכיון שהוטל עלינו חובה לעשות ללולב זכר למקדש שבעה הנהיגו להקיף בו כל שבעה זכר למקדש ואם אין לולב אין היקף וחוזרני בי בראשונה שלמה בר' יצחק. התשובה ולשון רבי' יהודה בר נתן בהלכה למעשה שוין. אבל בסוגיא דשמעתין פליגי כי רבינו יהודה בר נתן סובר דלגמרי אתותב רב יוסף בכל דבריו כדעת הראשונה של רש"י. ותימה לי שעתה ישראל [נהגו] להקיף זכר למקדש והלא הקפה במקדש לא היתה

כ"א בכהנים כדאמרי' ערבה בשביעי מ"ט דוחה את השבת א"ר יוחנן כדי לפרסמה שהיא מן התורה לפי שאינה מפורשת להדיא בתורה שבקו לה רווחי למידחי שבת חד יומא כדי לפרסמו שהוא מן התורה א"ה לולב נמי לידחי בשאר הימים במקדש כדי לפרסמו שהוא מן התורה כל שבעה דהא לא מיפרשא לולב בהדיא גזירה משום דרבה א"ה ערבה נמי נגזור ערבה שלוחי ב"ד מייתי לה לולב מסור לכל ופירש"י שלוחי ב"ד מייתו לה מע"ש ולמחרת אינה מצוה לכל אדם אלא כהנים מקיפים בה את המזבח ולקמן בברייתא דאיתותב מינה רב יוסף דקתני והביאום [הכהנים] וזקפום אבל ישראל לא היה נכנס בין אולם למזבח כדי לצאת בערבה שבלולב ופירש"י כהנים בעלי מומין אף הן דוחקין ונכנסין להקיף ברגליהן וערבה בידם ואי אפשר להקיף שלא יכנסו בין האולם ולמזבח וכל השנה אסורין ליכנס לשם כדאמרי' במסכת כלים פ"ק הא למדת שלא היו מקיפין כ"א הכהנים ולא ישראל א"כ עתה מ"ט מקיפין ישראל הלא הקפה שעתה אינה אלא זכר להקפת מזבח במקדש. ומצאתי סמך למנהגנו דאמר בירושלמי בשמעתין כיצד סדר הקפה כל ישראל גדולים וקטנים נוטלים את לולביהן בידיהן ימנית ואתרוגיהן בידיהן השמאלית ומקיפין הקפה אחת ואותו העם מקיפין שבע פעמים. הרי ראיה וסמך למנהגינו שהיתה הקפה בישראל וישראל היו מקיפין אבל קשי' לתלמוד דידן דמשמע שלא היו מקיפין כי אם כהנים ונראה בעיני דלא פליגי ירוש' וגמ' דידן אלא תרוייהו [ס"ל] שהיתה הקפה בישראל והיו ישראל נכנסין בין האולם ולמזבח ומקיפין והיא הראיה מרשב"ל דכהן בעל מום זר הוא לענין זה שאסור ליכנס כל השנה בין האולם ולמזבח עתה מות' בעבור מצות הקפ' והאי דנקט כהני' בעלי מומין משום שהם שנוין במסכת כלים שהן אסורין ליכנס שם כל השנה כולה ולאו דוקא נקט כהן בעל מום ותדע דה"ה הוה מצי למימר פרועי ראש דאינהו נמי אסירי אלא לאו דוקא בעל מום וכן נמי לענין ישראל לאו דוקא נקט כהן אלא ה"ה [ישראל] והא דקתני בברייתא והביאום וזקפום יש לפר' והביאום כהנים וישראלי' וזקפום והיינו נמי דשלוחי ב"ד מייתו לה מע"ש ולמחר היתה מצות הקפה גם בישראל ומ"מ הואיל ושלוחי ב"ד מתעסקים בה ליכא למגזר משום דרבה כך נ"ב אני המחבר. ומה שנהגו להוציא ס"ת מארון הקודש ולעמוד עמו ע"ג הבימה והעם מקיפין את ס"ת סביב הבימה מנהג זה מפורש בירושלמי דשמעתין דמסיק ניחא בזמן שיש מזבח ובזמן הזה חזן הכנסת עומד כמלאך האלקים וס"ת בזרועו והעם מקיפין אותו דוגמת מזבח:

מתני' בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואומ' אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא ר"י אומר אני והו הושיעה נא פירש"י אני והו בגימטרי' אנא ה' ועוד מע"ב שמות

הן הנקובין בשלש מקראות הסמוכין בפרשת ויהי בשלח פרעה ויסע מלאך אלקים וגו' ויבוא בין מחנה מצרים וגו' ויט משה את ידו וגו' ושלשתן בני ע"ב אותיות ומהם שם המפורש אות ראשונה של פסוק ראשון ואחרונה של אמצעי וראשונה של אחרונה וכן כסדר זה כולם הראשון זהו ו' של ויסע ה' דכל הלילה ו' דויט ושם השלשים ושבע היא אני א' דישראל נ' ראשונה דהענן בחשבון של מפרע וי' דרוח קדים. ורבי' יהודה בר נתן פי' אני והו הושיעה נא היינו אנא ה' הושיעה נא טול י' מאני ושדי אוהו הוה ליה יהו ואיכא ו' יתירה העולה לששה טול ממנה א' ושדייה אאני הוה ליה אנא נותרו לך ה' שדייה איהו הוה שם של ארבע אותיות ובערך אן כתיב אני והו הושיעה נא פי' הדברים אמורים כדכתיב בכל צרתם לו צר ומפורש במגילת איכה בפסוק גדע בחרי אף אמר הקב"ה כבר נשבעתי לבני עמו אנכי בצרה הה"ד השיב אחור ימינו ואומ' אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני ובסוף גילה לדניאל הה"ד ואתה לך ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימין עד קץ נתתי לימיני כל [זמן] שימיני משועבדת בני משועבדין גאלתי ימיני גאלתי בני הוא שדוד אומר למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועננ: איתמר ר' יוחנן וריב"ל חד אמר ערבה יסוד נביאים היא תקנת אחרונים חגי זכריה ומלאכי שהיו מסדרי תקנת ישראל כאנשי כנה"ג וחד אמר מנהג נביאים היא והנהיגו את העם ולא תקנו להן ונפקא מינה דלא בעיא ברכה דליכא למימר וצונו דאפי' בכלל לא תסור ליכא. תסתיים דר"י אמר ערבה יסוד נביאים היא דאמר ר' אבהו א"ר יוחנן ערבה יסוד נביאים היא תסתיים מדר' יוחנן אמר יסוד נביאים מכלל דריב"ל אמר מנהג נביאים והלכה כריב"ל כדפסק ר"ת בכ"מ בריב"ל לגבי ר"י מההיא דפ' בני העיר הלכך לא בעי ברכה והכי אמרי' לקמן אייבו וחזקיה בני ברתיה דרב הוו יתבי קמיה דרב אייתו ערבה קמיה שקיל חביט חביט ולא בריך קסבר ערבה מנהג נביאים היא אמר אייבו הוה קאימנא קמיה דר' אלעזר בר צדוק ואייתי ההוא גברא ערבה קמיה שקיל חביט חביט ולא בריך קסבר ערבה מנהג נביאים היא חביט חביט לשון נענוע מנהג נביאים ולא יסוד לפיכך אינה צריכה ברכה: א"ר אמי ערבה צריכה שיעור ואינה ניטלת אלא בפני עצמה ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב כיון דאמרת אינה ניטלת אלא בפני עצמה פשיטא דאין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב מהו דתימא ה"מ היכא דלא אגבהיה והדר אגבהיה אבל אגבהיה והדר אגבהיה אימא ליפוק ביה קמ"ל ורב חסדא אמר ר' יצחק אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב פר"ח ואסיקנא שאין אדם יוצא י"ח בערבה שבלולב ורבי' שמואל בר נטרונאי זצ"ל היה אומר דהלכה כר"ח א"ר יצחק ואדם יוצא י"ח בערבה שבלולב והיה אומר דמוכחא סוגיא דשמעתין דלעיל דאביי ורבא דבתראי נינהו סבירא להו דאדם יוצא

י"ח בערבה שבלולב היכא דמגבה ליה והדר מגבה ליה והלכך ש"צ וכן כל אדם אפי' אינו מקיף אלא בערבה שבלולב דיו ונראה בעיני דאינה ראיה דהכי פי' לעיל וכ"ת דקא מגבה ליה והדר מגבה ליה והא מעשים בכל יום דלא קעבדינן הכי אלא אנו מחזרין אחר הערבה לבד מערבה דבלולב ואם היה אדם יוצא בערבה שבלולב היכא דקמגבה ליה והדר מגבה ליה לא היינו צריכים לחזר אחר ערבה אחרת אלא היה לנו להגבי' והדר להגביה מדלא עבדינן הכי ש"מ שאין אדם יוצא בערבה שבלולב כלל ושתיק ליה רבא לאביי ופי' טעמא אחרינא ש"מ דקיבלה מיניה וראיה משם דהכי הילכתא שאין אדם יוצא בערב' שבלולב כלל כדפסק פר"ח זצ"ל. וכמה שיעורה של ערבה דאמר ר' אמי לעיל שצריכה שיעור אר"ג שלשה בדי עלין לחין שלשה בדין שיש בכל אחד ג' עלין לחין ורב ששת אמר אפילו עלה א' ובד א' עלה א' ובד א' ס"ד אלא אימא אפי' עלה אחד בבד אחד והלכתא כרב ששת. אמר חזקיה אמר ר' ירמיה משום רשב"י כל מצות כולן כגון קרשי המשכן ועמודים לולב אתרוג וערבה והדס אין אדם יוצא י"ח בהן אלא דרך גדילתן שנא' עצי שטים עומדים: מתני' [מיד] התינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין את אתרוגיהן פירש"י הגדולין שומטין את לולבי התינוקות בשביעי מיד התינוקות ואוכלין את אתרוגי התינוקו' ואין בדבר לא משום גזל ולא משום דרכי שלום שכן נהגו מחמת שמחה עכ"ל כתב רבי' שמשון יש ללמוד מיכן לאותן הבחורים הרוכבים בסוסים לקראת חתן ונלחמים זה עם זה וקורע בגדו של חבירו אי מקלקל [לו סוסו] שהן פטורין הואיל וכבר נהגו מחמת שמחת חתן ועוד יש לפרש דמתניתין לא איירי כלל שיחטפו הגדולים מן הקטנים כדאמר לעיל שיחטפו מיד התינוקות אלא כלומר לאלתר התינוקות שומטין לולבי עצמן מתוך הערבה לפי שהלולב ארוך ושוחקין בו ואתרוגיהן היו אוכלין והשתא ניחא הא דפריך בגמרא למ"ד אתרוג בשביעי מותר דהכא משמע תינוקות אין גדולי' לא ובקונטרס דחק לפרש דה"פ תינוקות דווקא שלא הוקצה לגמרי למצוה (גדולה) גמורה אבל של גדולים שהוקצה למצוה גמורה אסורין כל היום וקשי' דא"כ הוה ליה למימר דתינוקות אין דגדולים לא עכ"ל וכן פירש רבינו יהודה בר' נתן מיד התינוקות כלומר לאלתר כשנעשית מצות ערגה שומטין התינוקות לולביהן עכ"ל היינו ר"ל שהתינוקות היו שומטין לולבי עצמן ואוכלין אתרוגי עצמן והכי איתא בירוש' לא אמרו אלא קטני' הא גדולי' לא פי' לא אמרו שהיו אוכלים האתרוגים אלא קטנים שהיו אוכלין אתרוגי עצמן הא (קטנים) [גדולים]לא היו אוכלין כלל אתרוג בשביעי ופריך לכן אמר רבי מנא בשם רב אתרוג מותר לאוכלו פי' למה [אין] אוכלין הגדולים הואיל שכבר יצאו בו י"ח א"ר יוסי תמן הוא אינו ראוי לצאת בו אבל אחרים ראוין לצאת בו ברם הכא לא הוא

ולא אחרים ראוין לצאת בו פירוש תמן בשביעי הוא אינו ראוי לצאת בו שהרי כבר יצא בו י"ח אבל אחרים אדם בעלמא שעדיין לא נטל ראוי לצאת בו ע"י שאלה או ע"י מתנה הלכך עדיין הוא מוקצה למצותו ואסור אבל אתרוג שנפסל ביו"ט ראשון אינו ראוי לא לו ולא לאחרים הלכך פקע' הקצאה שלו ומותר באכילה מיהו אין משם קשה לרש"י דהאי סוגיא אזלא כר' יוחנן דאמר לקמן אתרוג בשביעי אסור ואפשר שפיר להיות כפירש"י ואין זה קשי' אמאי לא קאמר דתנוקות אין דגדולים לא:

סימן שטז

אמר רב יהודה אמר שמואל לולב שבעה. לברכה. וסוכה יום אחד מ"ט לולב דמפסקי לילות מימים כל חד וחד מצוה באנפי נפשה סוכה דלא מפסקי לילות מימים כולהו כחדא יומא אריכתא דמי ורבב"ח אר"י סוכה שבעה לברכה ולולב יום אחד ואע"פ שניטל כל שבעה זכר למקדש אין מברכין עליו אלא יום ראשון שהוא מן התורה מאי טעמא סוכה דאורייתא שבעה ולולב דרבנן סגי לה בחד יומא (כי אתא רב דימי א"ר יוחנן סוכה שבעה) כי אתא רבין א"ר יוחנן אחד זה ואחד זה שבעה א"ר יוסף נקוט דרבב"ח בידך דכולהו אמוראי קיימי כותיה בסוכה מיתיבי העושה לולב לעצמו אומר שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה נטלו לצאת בו אומר ברוך [אקבו"ק על נטילת לולב ואע"פ שבירך עליו יום ראשון חוזר ומברך כל שבעה העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו וקימנו כו' נכנס לישב בה אומר] אקבו"ק לישב בסוכה כיון שבירך יום ראשון שוב אינו [מברך] יום שני קשיא לולב אלולב קשיא סוכה אסוכה בשלמא לולב אלולב ל"ק כאן [בזמן] שביהמ"ק קיים מברכין עליו במקדש כל שבעה דמדאורייתא הוא כאן בזמן [שאין] בית המקדש קיים. אלא סוכה אסוכה קשיא תנאי היא דתניא תפילין כל זמן שמניחן אפי' חולצן ומניחן מאה פעמים ביום מברך עליהן דר"מ וגבי סוכה נמי אע"ג דלא מפסקי לילות מימים וכחד יומא אריכא הוא מברכין עליה בכל יום דהוי דומי' דחולץ ומניח וחכ"א אינו מברך אלא שחרית בלבד ובסוכה נמי כיון דכחד יומא היא סגי בברכה של יום ראשון. איתמר אביי אמר הלכה כר"מ רבא אמר הלכה כרבנן א"ר מרי ברה דבת שמואל חזינא ליה לרבא דלא עביד כשמעתיה אלא כל אימת דמנח תפילי מברך אמר מר זוטרא חזינא ליה לר"פ דכל אימת דמנח תפילי מברך רבנן דבי רב אשי כל אימת דמשמשי בהו מברכין [אמר ר"י אמר שמואל מצות לולב כל שבעה] ר' יהושע [בן לוי] אומר יום ראשון מצות לולב מיכן ואילך מצות זקנים. רבן יוחנן בן זכאי וסיעתו ודרבנן לא בעי ברכה. וכן א"ר יצחק ואף רב סבר כל שבעה מצות לולב דא"ר חייא [בר אשי] אמר רב המדליק נר של חנוכה חייב לברך פרש"י (דאמר) לעיל דאמר רב מרי ברה דבת

שמואל חזינא ליה לרבא דלא עביד כשמואל אלא כל אימת דמנח תפילי מברך ואנן נמי דכי עבדינן ומברכי' כל שבעה ואע"ג דכחד יומא הוא ולולב נמי כל שבעה ואע"ג דכחד יומא הוא ואע"ג דמדרבנן הוי מברכין עליה כי היכי דמברכין בנ"ה דרבנן ובמגילה דקם ליה רב ושמואל בחד שיטתא בלולב ורבין נמי אמר משמי' דר"י אף לולב שבעה עכ"ל וכן פסק רבי' יהודה בר נתן וכן פסק ר"י אלפס וכן העולם נוהגים. כתב ה"ר שלמה בר' שמשון זצ"ל כך מקובלני ממורי הזקן ר' יעקב בר' יקר וכן דעתי נוטה שאין אומר זמן בנטילת לולב אלא ביום ראשון בלבד לפי שלא מצינו עיקר ושורש לברכה זו לא בתלמוד לא במשנה ולא בתוספתא דכלל כלל אין חייב ברכה אלא כשעת עשיית לולב בחול בשעת שאוגדו ומתקנו וכן בסוכה בשעת עשייתה לשם מצוה דת"ר העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו נכנס לישב בה אומר אקבו"ק לישב בסוכ' ותנן נמי סוכה שהיתה עשויה ועומדת אם יכול לחדש בה דבר ביו"ט עצמו כגון מימך בסתרקי ולעטר' בקרמים ובסדינין המצויירין מברך מיד שהחיינו דעיקר חיוב בשעת מעשה ואם אינו יכול לחדש בה דבר מברך שתים בכניסתו אחת. אסוכה ברישא ואחת אזמן בלולב. לא מצריך בשעת נטילה אלא אחת דכלל כלל ליכא ברכה דזמן אלא בשעת עשייה דהיינו בחול אבל ראשונים נהגו הואיל ואין כל אדם עושה לולב לעצמו אלא סומכין על ש"צ שמברך כל אדם שתים בנטילתו. וגם זו היא פליאה בעיני על מה סמכו כיון דחיוב ברכה זו אינה אלא בשעת עשייה בחול כיון שמברך זמן פ"א ל"ל תו לברך ביו"ט שני בין שיהא יום ראשון ודאי בין שיהא חול מה בכך כיון שבירך פעם אחת זמן אמאי חוזרי' ומברכין וגבי נר חנוכה נמי אין אומר זמן אלא ביום ראשון. ותו מצאתי בה"ג דלא צריך לומר זמן בסוכה ובלולב דסגי בדכסא. ובהלכות דרב יהודאי גאון תני הכי העושה לולב לעצמו אומר ברוך שהחיינו נטלו לצאת בו אומר על נטילת לולב מוליך ומביא מעלה ומוריד אבל זמן לא מצריך כלל ולפיכך כיון שבירך זמן ביום ראשון סגי בהכי ותו לא מידי עכ"ל וכבר שאלו למורי רבי' יהודה בר' יצחק היאך אנו יוצאין ידי חובתינו בברכת זמן אחד מזמן דיו"ט ומזמן דסוכה ולדברי ה"ג אף מזמן דלולב והשיב להם דהיינו הא דשמעתין דת"ר היו לפניו מצות הרבה אומר ברוך אקבו"צ על המצות ר"י אומר מברך על כל או"א בפני עצמה אר"ז ואיתימא ר"ח בר פפא הלכה כר' יהודה א"ר זירא ואיתימ' ר' חיננא בר פפא מ"ט דר"י דכתיב ברוך ה' יום יום וכי ביום מברכין אותו ובלילה אין מברכין אותו אלא לומר לך כל יום ויום תן לו מעין ברכותיו הכא נמי כל מין ומין תן לו מעין ברכותיו היינו דוקא מפני שהברכות חלוקות כגון שיש לפניו ליטול לולב לישב בסוכה להניח תפילין להתעטף בציצית ע"כ צריך עכאו"א לברך בפ"ע

אבל במקום שהברכות שוות מודה ר"י דבברכה אחת סגי הילכך הכא שהכל היא ברכת זמן אע"פ שהוא חייב ג' ברכות של זמן יו"ט סוכה לולב אע"פ [כן] (דבברכות) [בברבת] זמן אחד סגי לה בעבור כולם וזמן אחד עולה לכאן ולכאן והכי אמרי' ס"פ בכל מערבין זכרון אחד עולה לכאן ולכאן:

סימן שיז

א"ר יוחנן אתרוג בשביעי אסור בשמיני מותר סוכה אפי' בשמיני אסורה ר' שמעון בן לוי אמר אתרוג אפי' בשביעי נמי מותר במאי קמיפלגי מ"ס למצותה אתקצאי ומ"ס לכולא יומא איתקצאי א"ל רב פפא לאביי לרבי יוחנן מ"ש סוכה ומ"ש אתרוג כיון דבת מיפקא בה מעיקרא קדים ונפיק בה מעיקרא וסוכה דלא בת מיפק בה מעיקרא זימנין דמתרמי ליה סעודתא ביה"ש מיגו דאיתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי יומא דשמיני ולוי אמר אתרוג בשמיני אסור' מיגו דאסורה ביה"ש דשמיני משום דבין השמשות ספק יום הוא ובשביעי אתקצאי לכולי יומא לכיון דביה"ש אסור ואע"ג דלא חזיא לביה"ש אסירא לכולי יומא ואבוה דשמואל אמר בשביעי אסורה בשמיני מותרת קם אבוה דשמואל בשיטתיה דלוי חזר בו מדבריו [וסבר] כלוי קם ר"ז בשיטתי' דאבוה דשמואל ואמר בבית המדרש בשביעי אסורה בשמיני מותרת דא"ר זירא אתרוג שנפסלה אסור' לאוכלה כל שבעה רבותא נקט דאפי' נפסלה אסורה כל שבעה דמתחילה לשבעה הוקצת אבל בשמיני שריא. הפריש ז' אתרוגים לז' ימים אמר רב כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה לאלתר ורב אסי אמר כל אחת יוצא בה ואוכלה למחר במאי קמיפלגי מ"ס [למקצתה] (למצותה) אתקצאי ומר סבר לכולי יומא אתקצאי פירש"י וכיון דקמו רב ור' יוחנן בחד שיטה הלכה כותייהו ואסורה בשביעי ומותרת בשמיני וכן פסק רבי' יצחק אלפס והיינו דקבעי לדידן דאית לן בשמיני תרי יומי היכי עבדינן מי אסרינן ליה ביומא קמא משום ספק שביעי או לא. אמר אביי שמיני ספק שביעי אסורה תשיעי ספק שמיני מותרת אמימר אמר אפי' תשיעי ספק שמיני אסורה מרימר אמר אפי' שמיני ספק שביעי מותרת בסורא עבדי כמרימר רב ששת בריה דרב אידי עביד כאביי והלכת' כותיה דאביי והלכה כר' זירא דאמר אתרוג שנפסל אסורה כל שבעה לאוכלה דקם ליה בשיטתי' דאבוה דשמואל דאמר בשביעי אסורה בשמיני מותרת דהיינו כר"י דקיי"ל כותיה וליתא לדרב דאמר בירושלמי אתרוג שנפסל ביום ראשון מותר לאכלו דרב לטעמיה דסבר [למקצתה] (למצותה) אתקצאי ואנן קיימא לן כר"י דלכולי יומא אתקצאי. א"ר יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב שמיני ספק שביעי שביעי לסוכה שמיני לברכה ור' יוחנן אמר שמיני לזה ולזה מיתב כ"ע ל"פ דיתבינן כי פליגי לברוכי לישב בסוכה מ"ד שביעי

לסוכה ברוכי נמי מברכינן ומ"ד שמיני לזה ולזה ברוכי לא מברכינן דשמיני הוא ואין שם סוכה עליו והיינו לזה ולזה שאינו מברך לישב בסוכה וגם שאומרין בתפילה ובבהמ"ז יעו"י את יום שמיני חג העצרת הזה והלכת' יתובי יתיבינן ברוכי לא מברכינן:

סימן שיח

א"ר זירא לא ליקני אינש לולבא לינוקא ביו"ט ראשון מ"ט ינוקא מיקנא קני דרבנן תקינו ליה זכייה לנפשיה אקנויי לא מקני ואשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו ולא דמיא לבר שטיא בפ' ד' אחין דאמ' כשהוא שוטה זבן כשהוא שוטה זבין דשוטה גרע דלא קנה ולא מקני ופי' ראב"ן שאם תופס עם התינוק כיון שלא יצא מידו לגמרי שפיר דמי ובקיאי הדעת מחזירין אותו למקומו והתינוקות מעצמן נוטלין אותו ומברכין עליו:

סימן שיט

א"ר יוחנן אומר זמן בשמיני של חג ואין אומר זמן בז' של פסח וכן אר"נ אומר זמן בשמיני של חג ורב ששת אמר אין אומר זמן בשמיני של חג והלכת' אומר זמן בשמיני של חג ותנ"ה שמיני פז"ר קש"ב פייס בפ"ע שבכל פרי החג לא היו מטילין גורל אי זה משמר יקריב לפי שבסדר היו מקריבין אותו עד שכל עשרים וארבעה משמרות שונות ומשלשות בהן חוץ משנים כדאמרי' פ' החליל ופר דשמיני בתחילה מפיסין עליו. מן בפ"ע לברך שהחיינו רגל בפ"ע דאין יושבין בסוכה. קרבן בפ"ע שאינו כסדר פרי החג שא"כ היו בו פרים ששה. שיר בפני עצמו ברכה בפני עצמה את יום שמיני הג העצרת הזה ובתוספתא משמע שהיו מברכין את המלך דה"ג בה ברכה לעצמה שנא' ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך:

סימן שכ

מתני' סוכה שבעה כיצד גמר מלאכול בשביעי לא יתיר את סוכתו. לא יתיר אגדים שלה לסותרה דהא חובתה כל היום לישן ולשנן ואי אקלע ליה סעודת' אכיל בגווה אבל מוריד הוא את הכלים ואת המצעות שנשתמשו בהן בתוכה כדתניא (פ"ק) היו לו כלים נאים ומצעות נאות מעלן לסוכה מוריד אותן מן המנחה [ולמעלה] בשביל כבוד יו"ט האחרון של חג שמראה כמו מכין עצמו לקראתו למקום [שיסעוד] שם הלילה. אין לו מקום להוריד כליו שאין לו מקום אחר לאכול וצריך לאכול בה ביו"ט האחרון מאי מה יעשה ויוכיח שאינו כמוסיף על המצוה לעשות סוכה שמונת ימים רב חייא בר אשי אמר רב פוחת בה ד"ט ופוסלה וריב"ל אמר מדליק בה את הנר דאמרינן שרגא בסוכה קטנה לבר ממטללתא. ולא פליגי הא לן והא להו. הא לן לבני בבל שהשמיני שלהן ספק שביעי דלא קים לן בקביעא דירחא מדליק בה את הנר ולא יפחתנה ויפסלנה לפי

שצריך לישב בה מחר. והא להו. לבני ארץ ישראל דקים להו בקביעא דירחא ולא יתבי בסוכה בשמיני פוחת. הא תינח סוכה קטנה דאיכא הוכחה בהדלקת הנר סוכה גדולה מאי איכא למימר דהכי אמרי' לעיל שרגא אמרי לה במטללתא ואמרי לה בר ממטללתא ולא פליגי הא בסוכה קטנה והא בסוכה גדולה דמעלי בה מאני מיכלא דאמר רבא מאני משתיא במטללתא ומאני מיכלא בר ממטללתא ירושלמי ר' בא בר כהנא ר' חייא בר אשי בשם רב צריך אדם לפסול את סוכתו מבעוד יום ריב"ל אמר צריך אדם לקדש ליל יו"ט האחרון בתוך ביתו ר' יעקב בר אחא בשם שמואל קידש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר צריך לקדש פעם אחרת רבי חא רבי חנינא בשם רבי הושעיא מי שסוכתו עריבה עליו ה"ז מקדש בלילי יו"ט האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו וא"צ לקדש פעם שנית א"ר בון אתיא דשמואל כר' חייא ור' הושעיא כריב"ל א"ר אמי לא פליגין מה דמר שמואל כשהיה דעתו לאכול בבית אחר ומה דמר ריב"ל בשלא היה דעתו לאכול בבית אחר. ובתשיעי ספק שמיני אנו עושין שמחת תורה ומסיימין התורה ומתחילין בראשי וחתני תורה עושין סעודה לכבוד גמר תורה. ובמלכותנו בשושני"א עושים חתני תורה סעודה גמורה ומזמנין מבני הקהל ונותנים להם מאכלים טובים אווזות ותרנגולין ומצאתי עיקרו של מנהג אני המחבר יצחק בר' משה נב"ה בתחילת מדרש שה"ש ויבוא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית ה' א"ר יצחק מיכן שעושין סעודה לגמרה של תורה גבי שלמה דמלך כתיב הנה עשיתי כדבריך הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך ואחריך לא יקום כמוך וכתיב ויקץ שלמה והנה חלום ויבוא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית ה' ויעל עולות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו הנה כשנתן לו הקב"ה חכמה לכבוד החכמה עשה משתה ומיכן למד ר' יצחק שהגומר תורה שכולה חכמה שצריך לעשות סעודה ומשתה:

סליקא לה מסכת סוכה

סימן שכא

מאי חנוכה דתניא בעשרים וחמשה בכסלו יומין תמניא אילין דלא למיספד בהון שכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברו בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונה בחותמו של כה"ג ולא היה בו להדליק אלא יום אחד ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים לשנה אחרת קבעום ימים טובים בהלל ובהודאה. ולא שאסורים במלאכה דלא נקבעו אלא לקרות הלל ולומר על הנסים בהודאה. ואין להתענות בחנוכה כשם שאין להתענות בפורים אע"ג דלא מיחייבי לבשומי נפשיה כמו בפורים בתענית מיהא אסור דאמרי' פ"ק דראש השנה רב ור' חנינא

אמרי בטלה מגילת תענית וריב"ל אמר לא בטלה מגילת תענית והלכת' בטלה והלכת' לא בטלה קשיא הלכתא אהילכת' ל"ק כאן בחנוכה ופורים. לא בטלה. כאן בשאר יומי. בטלה. ואמרי' בירושלמי פ"ב דמסכת תענית ר' חנינא ר' יונתן ר' יהושע אומ' בטלה מגילת תענית א"ר יוחנן אמש הייתי יושב ושונה מעשה שגזרו תענית בחנוכה בלוד ואמרו עליו על ר' אליעזר שסיפר ור' יהושע רחץ אמר להן ר' יהושע צאו והתענו על מה שעשיתם שהתעניתם ואת אמר בטלה מגילת תענית א"ר בא אע"ג דאיתמר בטלה מגילת תענית חנוכה ופורים לא בטלו מילהון דרבנן אמרין בטלה מגילת תענית ר' יונתן ציים כל ערובא דריש שתא ר' אבהו ציים כל ערובא שובא ר' זעירא צם תלת מאוון צמין ואית דאמרין תשע מאה ולא חש על מגילת תעני' ר' יעקב בר אבא מפקד לספריא אי אתא איתתא למשאלכון אמרין לה בכל מתענין חוץ משבתות וימים טובים ור"ה וחוש"מ וחנוכה ופורים. הא למדת אפי' קיי"ל דבטלה מגילת תענית אפ"ה אסור להתענות בחנוכה ופורים דלענין חנוכה ופורים לא בטלה. והא דנעשה נס שהיה דולק שמונ' ימים פי' מורי רבי' יהודה בר' יצחק משום שהיו טרודים כל ז' ימים בבנין המזבח ובכלי שרת דאמרי' במגילת תענית ולדורות חנוכ' בית חשמונאי ולמה היא נוהגת לדורות אלא שעשאוהו בצער ואמרו בו הלל והודאה והדליקו בו נרות בטהרה לפי שנכנסו יונים בהיכל וטמאו כל הכלים ולא היה להם במה להדליק שמן וכשגבר' יד בית חשמונאי הביאו שבעה שפודי ברזל וחיפום בבעץ והתחילו להדליק ולמה היא נוהגת להדליק שמונה אלא שסתרו המזבח ובנאוהו וכל שבעת הימים היו מתקנים בכלי שרת ופי' דמיד היו מתקנין שמן אחר אלא שהיו טרודין להכין ולטהר כלי שרת ולעשות המזבח ולא יכלו ליקח שמן אחר ולכך נעשה נס בפך שמן ונתקיים שמונה ימים ולפיכך נקרא חנוכה על שם חנוכת המזבח שנסתר ובנאוהו. והיינו נמי דאמרי' במדרש למה נסמכה פרשת בהעלותך לחנוכת נשיאים לפי שהיה לוי מתרעם על שלא [זכה] להקריב ואמר לו הקב"ה שלהם לא היה אלא יום אחד לנשיא ולפי שעה וחנוכה שלך תהיה ח' ימים ולדורות משמע שגם הוא היה נקרא ע"ש חנוכ' המזבח כמו אותן של נשיאים:

סימן שכב

אמר רב הונא פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת מ"ט דרב הונא קסבר כבת' נר חנוכה זקוק לה לתקנה הלכך לכתחילה צריך לתקנה לעשות' יפה דילמא פשע ולא מתקן לה ומותר להשתמש לאורה הלכך בשבת אסור שמא יטה לצורך תשמישו. ורב חסדא אמר מדליקין בהן בחנוכה בחול אבל לא בשבת קסבר ככתה אין זקוק לה הלכך בחול שרי ומותר להשתמש לאורה.

א"ר זירא א"ר מתנה אמר רב ואמרי לה א"ר מתנא א"ר זירא אמר רב פתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת א"ר ירמיה מ"ט דרב קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה אמרוה רבנן קמיה דאביי משמיה דרבי ירמיה ולא קיבלה שלא חשש לסמוך על דבריו כי אתא רבין אמרה קמיה דאביי משמיה דר' יוחנן וקיבלה הלכך קיי"ל כרב ור"י דאסור להשתמש לאורה וכן עשה הפייט בתפילת אעדיף כל שמונה נר חנוכה אסור בו להשתמש. וכן אמר רבה לקמן צריך נר אחרת להשתמש לאורה וכן א"ר אסי לקמן אסור להרצות מעות כנגד נר של חנוכה. תניא בפסיקת' בענין חנוכה נר חנוכה שהותיר ביום ראשון מוסיף עליו ביום שני ומדליקו ביום שני מוסיף עליו ביום שלישי וכו' עד ביום שמיני עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו ויש מרבותינו שרצו משם [להביא] ראיה שאם כבה נר אחת מנרות שלנו של חנוכה או כולם שיוסיפו על של לילה שלאחריו ולא ידליקם מיד ואינה ראיה. ואע"ג דפסקית דכבתה אין זקוק לה היינו שאינו חייב להדליק מיד אבל אם ידליק מיד ודאי בטוב יעשה וההיא ברייתא איירי כגון שכך נעשה שלא נזקק לה ותו נראה לפרש דההיא ברייתא סוברת כבתה זקוק לה ואין מצותה נטולה הימנה כשכבתה עד שתדליק כולה הלכך אם הותירה ביום [א'] או כבתה ואירע כך שלא הדליקה אח"כ באותו לילה שמוסיף עליה ביום שני אבל לדידן דקיי"ל דכבתה אין זקוק לה משמע אין זקוק לה וגמרה לה מצותה לגמרי דאי דאתקצאי למצותה כל כך שצריך להוסיף עליה כל הלילות אם נשאר ממנה ובאחרונה עושה מדורה בפ"ע סברא היא דכ"ש אם כבתה זקוק לה לחזור ולהדליק באותו הלילה מדלא אמר הכי משמע דאין זקוק לה עוד כלל וגם לשון אין זקוק לה משמע דעוד אין זקוק לה כלום אחרי שלא פירש בה התלמוד שום מצוה אח"כ. וכבתה אין זקוק לה ורמינהי מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק מאי לאו דאי כבתה הדר מדליק לה לא דאי לא מדליק ידליק וא"נ לשיעורא שיהא בה שמן כשיעור הזה ומיהו אם כבתה אין זקוק לה עד שתכלה רגל מן השוק וכמה ארבב"ח א"ר יוחנן עד דכליא רגל דתרמודאי מלקטי עצים דקים ומתעכבין בשוק עד שהולכין בני השוק לבתיהן משחשיכה ומבערין אור בבתיהן וכשצריכים לעצים יוצאין וקונין מהן והאידנא דלא קפדינן אשיעורא דנר שמא סמכי' אלישנא קמא דשנינן דאי לא אדליק מדליק ולא בעינן שיעורא הואיל ואנו מדליקין בתוך הבית של פתח הבית מבפנים ואין הנר נראה להולכים בשוק וברחובות לא הורגלו להחמיר כל כך ירושלמי סוף מכות מהו להדליק שמן שריפה לחנוכה אמרי דבי ר' ינאי מדליקין שמן שריפה לחנוכה א"ר ניסא

אנא לא אנא חכים לאבא אימא הוות אמרה לי אבוך הוה אמר לי מי שאין לו שמן של חולין מדליק שמן שריפה:

סימן שכג

ת"ר מצות נר חנוכה איש וביתו נר אחר בכל לילה. לאיש ולכל בני ביתו סגי להו בנר אחד. והמהדרין את המצוה עושין נר אחד בכל לילה לכאו"א מבני בית והמהדרין מן המהדרין ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמונה מיכן ואילך פוחת והולך ובה"א יום ראשון מדליק אחד מיכן ואילך מוסיף והולך:

ת"ר נ"ח מצוה להניח' על פתח ביתו מבחוץ משום פרסומי ניסא ולא ברה"ר אלא בחצירו שבתיהן היו פתוחין לחצר ואם היה דר בעלייה שאין לו מקום בחצר להניחה שם מניחה מבפנים כנגד החלון ובשעת הסכנה שהיה להם לפרסיים חוק ביום אידם שלא יבעירו נר אלא בבית ע"ז שלהם מניחה על שלחנו ודיו אמר רבא וצריך נר אחרת להשתמש לאורה ואי איכא מדורת אש לא צריך נר אחר להשתמש ואי איכא אדם חשוב אע"ג דאיכא מדורה צריך נמי נר אחר וי"מ שעת הסכנה שגזרו שלא להדליק נרות של חנוכה והאידנא דליכא סכנה לא ידענא מאי טעמא אין אנו מדליקין בחצירות:

אמר רב כהנא דרש ר' נתן בר מניומי משמיה (דרבא) [דר' תנחום] נר חנוכ' שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה דלא שלטא בה עינא למעלה מכ' אמה וליכא פרסומי ניסא:

אמר רבא נר חנוכה מצוה להניחה בחצר או ברה"ר בטפח הסמוך לפתח שאם ירחיקנה להלן מן הפתח אינו ניכר שבעה"ב הניחה שם:

והיכ' מנח לה רב אחא ברי' דרבא אמר בכניסתו לבית מימינו ורב ירמיה מדפתי אמר משמאל והלכתא משמאל כדי שתהא מזוזה בימין. מזוזה קיי"ל דבימין דכתיב ביתך דרך ביאתך דכי עקר אינש כרעיה דימינא עקר ברישא וכמדומה אני ששמעתי בשם רבי' אפרים דהיכא דליכא מזוזה מנח לה לנר בימין:

אמר (רבה) [רב יהודה] אמר רב אסי אסור להרצות מעות כנגד נר של חנוכה פי' למנות כי אמרית' קמיה דשמואל אמר וכי נר יש קדושה בו מתקיף לה רב יוסף וכי דם יש קדושה בו דתניא ושפך את דמו וכסהו בעפר במה ששפך בו יכסה שלא יכסנו ברגל כדי שלא יהיו מצות בזויות עליו וקיי"ל כרב אסי דקאי רב יוסף כותיה וריב"ל נמי קאי כותיה :

סימן שכד

איתמר רב אמר אין מדליקין מנר לנר. דחנוכה. ושמואל אמר מדליקין מנר לנר יתיב ההוא מרבנן קמיה דרב אדא בר אהבה ויתיב וקאמר טעמא דרב משום בזויי מצוה.

שמדליקין קיסם שאינו מן המצוה בנר של מצוה וממנו מדליק השאר. א"ל רב אדא בר אהבה לא תציתו ליה טעמא דרב משום אכחושי מצוה דמחזי כמאן דשקיל נהור'. ששואב קצת מלחלוחית שמנו מאי בינייהו איכא בינייהו דקא מדליק משרג' לשרגא. מביא נר אצל נר בלא קיסם מאי הוה עלה אמר רב הונא בריה דרב יהושע חזינן אי הדלקה עושה מצוה. שמצוה של נ"ח תלויה בהדלקה מדליקין מנר לנר. ואי הנחה עושה מצוה דעיקר מצותה תלויה בהנחה אין מדליקין מנר לנר. דהדלקה לאו מצוה כולי האי דאיבעיא להו הדלקה עושה מצוה [או הנחה עושה מצוה] ת"ש דאריב"ל עששית. כלי גדול של זכוכית. שהיתה דולקת כל השבת כולה שהדליק' למצות חנוכה מע"ש למו"ש מכבה ומדליקה למצות הלילה אא"ב הדלקה עושה מצוה שפיר אלא אי אמרת הנחה עושה מצוה האי מכבה ומניחה מגביח ומניחה מבעי ליה ועוד (מדקאמר) [מדקא] מברכין אקבו"ץ להדליק נש"ח ש"מ הדלקה עושה מצוה ש"מ. הלכך הכי הלכתא כשמואל דמדליקין מנר לנר ע"י קיסם דבע"י קיסם איפלגו רב ושמואל והלכה כשמואל ואין לומר דהא דמסיק מאי הוה עלה דהיינו אליבא דרב וקא בעי אי מדליקין משרגא לשרגא או אסור משום אכחושי מצוה כדרב אדא בר אהבה דחדא דמאי מיבעיא לי' האי למיבעי הואיל והלכת' כשמואל דרבה עביד כותיה ועוד דהוה ליה למימר אי הדלקה עושה מצוה מדליקין משרגא לשרגא אלא מדנקט מנר לנר דהיינו ע"י קיסם דבהאי לישנא איפלגו רב ושמואל ע"י קיסם:

והשתא דאמרת הדלקה עושה מצוה הדליק' חש"ו לא עשה ולא כלום. לא יצאו בני הבית י"ח. אשה ודאי מדלקה דאריב"ל נשים חייבות בנ"ח שאף הן היו באותו הנס שגזרו יונים על כל הבתולות שיבעלו להגמון תחילה וע"י אשה נעשה נס ואם הדליקה אשה יצאו בני הבית י"ח:

אמר רב ששת אכסנאי. אורח. חייב בנ"ח אמר רבי זירא מריש כי הוינא בי רב הוה משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא בתר דנסיבי איתתא. ופעמים שהייתי אכסנאי ללמוד תורה אמינא השתא ודאי לא צריכנא דקא מדלקי עלי בגו ביתאי ;

סימן שכה

אמר רב חייא בר אשי אמר רב המדליק נר של חנוכה צריך לברך ורב ירמיה (בר אבא דידיה) אמר הרואה נ"ח דולק צריך לברך פירש"י העובר בשוק ורואה באחת מחצירות דולק. ומצאתי בשם רבינו יצחק בר' יהודה שאמר משום רבי' יעקב דלא הוזקקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו עדיין או ליושב בספינה. מאי מברך א"ר יהודה יום ראשון מדליק מברך שלש אקבו"ץ להדליק נר של חנוכה ושעשה נסים לאבותינו ושהחיינו

והרואה מברך שתים שעשה נסים ושהחיינו שאין עליו לברך להדליק נר דהא לא אדלקה איהו. מיכן ואילך מדליק מברך שתים והרואה מברך אחת מאי ממעט זמן ולימעט נס נס כל יומא איתיה. שהרי כל שמונה הדליקו מן הפך וזמן כולהו כחד יומא אריכא דמי. והרואה כשבירך כשיבוא לביתו להדליק לאח"כ מברך להדליק ותו לא שהרי כבר בירך כשראה:

סימן שכו

אמר רבא מילא אדם קערה שמן והקיפה פתילות כפה עליה כלי עולה לכמה בנ"א. למהדרין העושין נר לכאו"א. לא כפה עליה עשאה כמדורה שהאש מתחברת באמצעיתה ואינו דומה לנר ואפי' לאחד אינה עולה. מיכן אני אומר כשמדליקין נרות של שעוה בערבי שבתות ובערבי י"ט ותוחבין הרבה נרות במנורה סמוכות זו לזו עד שהן מחממות זו מזו ונוטפת השעוה מחמת חמימות וגם נכפלות ונופלות שלא קיימו מצות נר שבת ויו"ט דזה דומה למדורה ואינן נשרפות כדרך הנר שיש לו ריוח לישרף כהלכתו. אמר רבא פשיט' נר ביתו בשבת ונר חנוכה. והוא עני שאין לו במה לקנות שמן לשתי נרות נר ביתו בשבת עדיף משום שלום ביתו כדאמרי' לקמן ותזנח משלום נפשי זה הדלקת נר בשבת שבני ביתו מצטערין לישב בחושך נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף משום שלום ביתו בעי רבא נ"ח וקידוש היום מאי קידוש היום עדיף דתדיר או דילמא נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא בתר דבעיא הדר פשטה נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא:

סימן שכז

איבעיא להו מהו להזכיר של חנוכה בבהמ"ז בתפלה פשיטא לן שצריך שהרי להלל ולהודאה נקבעו כדא' לעיל אבל ברהמ"ז מאי כיון דמדרבנן הוא לא חייבו להזכיר ולא מדכרינן או דילמא משום פרסומי ניסא מדכרינן. אמר רבא א"ר סחור' א"ר הונא אינו מזכיר. א"צ להזכיר. ואם בא להזכיר מזכיר בהודאה. והאידנא דנהיגי בה חובה נעשית עלינו וחייבין אנו להזכיר של חנוכה בברכת המזון מיהו אם לא הזכיר אין מחזירין אותו. ואע"ג דפרשי' לעיל דאסור להתענות בחנוכה מ"מ הואיל ואי בעי לא אכיל דברים הטעונים בהמ"ז רק שלא יתענה ויאכל שאר דברים כדא' ס"פ ג' שאכלו מי שטעה ולא הזכיר של ר"ח בבהמ"ז אין מחזירין אותו משום דאי כעי אכיל ואי לא בעי לא אכיל דהיינו אי בעי לא אכיל דברי' הטעונים בהמ"ז אלא שאר דברים כדפרישית בהלכות ר"ח. ירושלמי פ"ב דתענית מה דהוא לשעבר כגון על הנסים ועל הגבורות בחנוכה ופורים אומרה בהודייה כל דבר שהוא להבא כגון יעלה ויבוא דר"ח ודחוש"מ אומרה בעבודה מתני' אמרה כן ונותן הודייה לשעבר וצועק לעתיד לבוא. איבעי לה מהו להזכיר של

חנוכה במוספין. בשבת ור"ח. כיון דלית ליה מוסף בדידיה לא מדכרינן או דילמא יום הוא שנתחייב בד' תפלות רב הונא ורב יהודה אמרי אינו מזכיר ר"נ ור' יוחנן אמרי מזכיר וקיי"ל כר"נ ור"י דקבעי הלכה כריב"ל דאמר יום הכפורים שחל להיות בשבת המתפלל תפילת נעילה צריך להזכיר של שבת דיום הוא שנתחייב בד' תפילות ה"נ יום הוא שנתחייב בד' תפילות ומזכיר של חנוכה במוספין בשבת ובר"ח:

סימן שכח

ואין לעשות הבדלה במוצ"ש על נר של חנוכה דאמרי' בירושלמי דברכות פ' אלו דברים ר' אבוה בשם ר' יוחנן ר' יוסי ב"ר חנינא אין מברכין על הנר ולא על הבשמים של מצוה מאי מצוה אר"י בשם שמואל נר כגון נר של חנוכה במוצ"ש אין מבדילין עליו. בשמים כגון אסא דהושענא בסוכות במוצ"ש אין מברכין עליהן דאמר רבא הדס של מצוה אסור להריח בו:

סליקא לה הלכות חנוכה

סימן שכט

ביצה שנולדה ביו"ט בש"א תאכל בו ביום ובה"א לא תאכל בו ביום. במאי עסקי' אילימא בתרנולת העומדת לאכילה מאי טעמייהו דב"ה אוכלא דאפרת הוא אלא בתרנגולת העומדת לגדל בצים מ"ט דב"ש מוקצה הוא. ומאי קושיא דילמא ב"ש לית להו מוקצה וס"ל כר"ש דאמר פ' (במה מדליקין) [כירה] מותר השמן שבנר ושבקערה אסור דברי ר' יהודה ור"ש אומר מותר. קס"ד דאפי' מאן דשרי במוקצה בנולד אסור ולהכי פריך מ"ט דב"ש פירש"י דאלו במוקצ' סבירא להו דלא מקצי אינש מדעתיה מידי דחזי ליה אבל נולד לא הוה ידע ליה דניהוי דעתיה עלויה. והשתא לפי סברא זו כך הוא שזאת התרנגולת העומדת לגדל בצים (כגון) [דינה כמו] התרנגולת העומדת [לאכילה] דתרוייהו שרי לשחוט ולאכול והקשה רבי' יצחק בר' אשר לפי פירש"י שמפרש טעמא דנולד משום דלא ידע ליה דניהוי דעתיה עלויה א"כ מעיקרא נמי כי פריך אילימא בתרנגולת העומדת לאכילה מ"ט דב"ה הול"ל משום נולד כדמסיק השתא ותו גבי עצמות וקליפין בה"א מסלק את הטבלה כולה ומנערה ואמאי והא ידע בודאי שכשיאכל יהיו לפניו עצמות וקליפין ודעתיה עליהן הלכך פי' רבי' יצחק בר' אשר דלא שייך לומר נולד אלא בדבר שנשתנה ונעשה ראוי לדבר שלא היה ראוי לו מתחילה כגון ביצת התרנגולת העומדת לגדל בצים דכשהיתה במעי תרנגולת לא היתה ראויה לאכילה ועכשיו שנולדה נעשי' ראויה לאכילה הלכך הויא לה נולד אבל ביצת תרנגולת העומדת לאכילה לא שייך למימר בה נולד שגם במעי התרנגולת היתה עומדת לאכילה. וראיה לסברא זו

מפ' במה מדליקין גמ' פתילת הבגד. א"ר יהודה אמר רב מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים דברי רבי יהודה ור"ש מתיר מסיקין בתמרים ואין מסיקין בגרעיניהן דברי ר"י ור"ש מתיר מסיקין באגוזין אכלן אין מסיקין בקליפיהן דר"י ור"ש מתיר וצריכא דאי אשמעינן בקמייתא בההיא קאמר ר"י דמעיקרא כלי והשתא שברי כלי והוה לי' נולד ואסור אבל תמרים דמעיקרא גרעין והשתא גרעין אימא שפיר דמי ולא יהיה בו משום נולד קמ"ל פי' דהואיל דמעיקר' מיכסיא והשתא מיגליא הוה ליה נולד. הא למדת דלא מיקרי נולד אלא בדבר שמשתנה לאחר שנולד ממה שהיה עומד לו קודם שנולד הלכך תרנגולת העומדת לגדל בצים שביצתה בחייה לא קיימא לאכילה. כשנולדה וקיימא לאכילה אסורה משום נולד אבל תרנגולת העומדת לאכילה שביצתה בחייה קיימא לאכילה כשנולדה וקיימא לאכילה לא אסורה משום נולד דאע"ג דמעיקרא מיכסיא והשתא מיגליא בהא לא איכפת לן דאין סברא זו מועלת אלא בגרעיני תמרים דלא חזו לאכילה כלל ולא דמו כלל לאימייהו. ומיכן הבאתי ראיה להחבר ר' חיים ששאלני זו השאלה יודיעני מורי על מעשה שנעשה בינינו עתה בשבועו' שנכריה א' שפחת ישראל חלבה חלב יום שבת הסמוך ליו"ט ולמחר ביו"ט תיקן ישראל מאותו חלב מלייתא והיה נראה לאסור מידי דהוה אביצה שנולדה בשבת דאסורה ביו"ט ומורי ר' יעקב בר' נתן מתיר ואומר דהא דאסרינן ביצה שנולדה בשבת ביו"ט לפי שאם היתה נולדה ביו"ט היתה אסורה הלכך כשנולדה בשבת נמי אסורה ביו"ט משום הכנה אבל חלב אם היתה נכרית חולבת ביו"ט היה מותר לישראל לתקן ממנו מלייתא משום דאמרי' פ' חבית חולב אדם לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה ומפרש ר"ת דמיירי ביום טוב אבל בשבת דבהמה לא חזיא לאכילה הויא לה פסולת והוי כמסיר אוכל מתוך הפסולת כדפיר"ת והלכך כיון דביו"ט מותר לחלוב בתוך המליאתה והוי כמו לקדירה הלכך גם אם חלבה נכרית בשבת מותר ביו"ט ואפילו אם חלבה לתוך הקערה דסוף סוף ישראל לא נהנה מזה כלום שאם היה רוצה היה חולב לתוך המליאתא ביו"ט ודמי למים שהביא עכו"ם בשבת דרך ר"ה דמתיר ר"ת משום דאם היה רוצה ישראל היה הולך לשם לשתות ואע"ג דבשבת היה אסור אפי' אם חולב לתוך הקדירה דהוי דישה כדפר"ת כיון דביו"ט שרי אין לאסור משום הכנה אלא דבר שביו"ט עצמו אסור. ולי היה נראה דכל דבר שאסו' בשבת אע"ג דביו"ט שרי [אסור] משום הכנה וראיה משירי פתילה ושירי מדורה שכבו בשבת דאסורים ביו"ט כדאמר בירושלמי ופירש בספר תרומות דמשום הכנה הם אסורים אע"ג דשירי פתילה ושירי מדורה שכבו ביו"ט היו מותרין אפ"ה אותם שכבו בשבת דאסורים בשבת אסורים גם למחר משום הכנה. ועוד חשבתי ראיה מתחילת מסכת ביצה דאמר

רבה לעולם בתרנגולת העומדת לאכילה והכא ביו"ט שחל להיות אחר השבת עסקי' וקסבר כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה והויא לה הכנה משמע דוקא נגמר' מאתמול אבל אם לא היתה נגמרה כי אם היום היה מותר דהא קיימא תרנגולת לאכילה אפ"ה כי נגמרה בשבת אסורה דלא קיימא לאכילה הלכך אסורה ביום טוב חיים בר' משה: נעמו לי דבריך החבר חיים כי חיים הם למוצאיהם ויפה עיינת ואל האמת כיונת ולהלכה הסכמת דאסרת המלייתא משום הכנה דודאי דמיא לביצה שנולדה בשבת דאסורה ביו"ט מפני שאין שבת מכין ליו"ט ה"נ חלב שחלבה נכרית בשבת ואפי' נטפטף מדדי הבהמה ממילא בשבת אסור ביו"ט משום הכנה דהואיל והאי פרה הקצוה לחליבה ולא קיימא לאכילה חלב היוצא ממנה הוי נולד ואסור כדפרכי' בריש פרקין במאי עסקינן אילימא בתרנגולת העומדת לאכילה מ"ט דב"ה כו' קס"ד אפי' מאן דשרי מוקצה בנולד אסור והשתא תמה על עצמך מעיקרא נמי בי פריך אוכל' דאיפרת הוא אמאי לא קאמר דטעמייהו דב"ה משום נולד ופי' רבי' יצחק בר' אשר זצ"ל דהתם לא הוה מצי למימר דהואיל דהאי תרנגולת קיימא לאכילה וכו' כדפריש' לעיל הלכך חלב שנחלב ביו"ט אפי' ממילא אסור ביו"ט ל"ש נחלב לתוך הקערה [לא שנא נחלב לתוך הקדירה] מ"ט דשרית דנחלב מאתמול הוה אתמול שבת הוי ואין שבת מכינה ליום טוב וההיא דחולב אדם עז לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה מירי בבהמה שלא הקצוה לחליבה ועומדת לאכילה דאי בעי שחיט להו אפ"ה לתוך הקערה אסור משום נולד דמעיקרא אוכל והשתא משקה אבל לתוך הקדירה מעיקרא אוכל והשתא אוכל וליכא נולד כלל ושרי והשתא אתי שפיר דאסרי' חליבה ביו"ט ולא שרינן לה כמו שחיטה ואפייה ובישול דחליבה גופא לא מיתסרא אלא משום [נולד] ואפי' כשיחלוב אסור ולא הוי אוכל נפש ותו אפי' לפי דעת החבר יעקב לא דמיא למים שהובאו בשבת דמתיר ר"ת דהתם טעמא דאסורא שנעשית בהם מלאכה בשבת והואיל שהוא יכול ללכת שם ולשתות אינו נהנה מאותה מלאכה אבל הכנה דאסר רחמנא אינו בעבור איסור מלאכת שבת אלא גזירת הכתוב הוא שלא תהא שבת מכינה ליום טוב ותדע דאלו השוחט בשבת מותר בחול מן התורה אפי' לר' יוחנן הסנדלר כדמוכח באלו נערות ואילו ביו"ט שלאחר השבת אסור משום הכנה ובחול שרי דאין בו משום הכנה הלכך אין לדמותו כלל למים ותו דאין יכול ישראל כלל לחלוב ביום טוב אפי' לתוך הקדירה ואע"ג דבה"ג מוכח להתירא פר"ח דליתא לא לדרב ולא דשמואל אלא כדרבי יוחנן דפ' חבית דאסר והוא הזכיר שיש מתירין וכתב בשם רבותיו דאין לסמוך עליהם ולהתיר אלא הלכה כר' יוחנן לאיסור ור"ת נמי לא נזקק לפסוק הלכה כרב חסדא אלא לפרש דבריו שהיה קשה לו על

פירש"י ופי' דבריו ביום טוב אבל לפסוק הלכה כר"ח לא נזקק ואפשר שפיר שיסבור כפר"ח שהלכה כר' יוחנן ותו אפי' אם היה הלכה כרב חסדא הרי הנכרית חלבה לתוך הקערה ונאסר החלב מיד וגם הראיה שכתבת מריש פרקין ראיה טובה היא וראוי לסמוך עליה וההיא דשירי פתילה ושירי מדורה שכבו אינה ראיה כלל כי אינו כספר התרומה שפי' מטעם הכנה אלא משום קדושה היא ושלום יצחק בר' משה נב"ה:

סימן של

איתמר שבת ויו"ט הסמוכין וכן יו"ט ושבת הסמוכין רב אמר [נולדה בזה אסורה בזה ורבי יוחנן אמר] נולדה בזה מותרת בזה וקמיפלגי בהכנה דרבה רב אית ליה הכנה דרבה ור' יוחנן לית ליה הכנה דרבה הקשה ר"ש אמאי אסורה ביו"ט הא בחול גמרה לה ופי' דבביצת תרנגולת העומדת לגדל בצים מיירי דלא הוכנה בששי בחול אגב אימא דלא שייכא בה הזמנה במעי אמה עד שנולדה וכי נולדה בשבת ליכא למימר הוכנה דזימון שבת ליכא א"נ דילמא רב לא ס"ל דכל ביצה דמתיילדא האידנא דמאתמול גמרה לה אלא דבו ביום הוכנה ואהכי אסורה משבת ליום טוב או מיום טוב לשבת הלכך אנו אסרינן אפילו בעומדת לאכילה דחיישינן לזה הפירוש שני וקיימא לן כרב כדפרישׂ' לקמן:

איתמר שני ימים טובים של גליות. שאין עושין אות' אלא בני גליות ישראל הרחוקין מב"ד ואין השלוחין יכולין להגיע אצלם מר"ח ועד יו"ט להודיעם באיזה יום נקבע החודש אם ביום שלשים אם ביום שלשים ואחד. רב אמר נולדה בזה מותרת בזה דחד מנייהו חול הוא וממ' נפשך שריא דא"נ קמא קודש הוא ושני חול אין הזמנה לסעודת חול רב אסי אמר נולדה בזה אסורה בזה דמספקא ליה די"ל קדושה אחת היא ואזיל לחומרא מספק:

איתמר שני [י"ט]של ר"ה רב ושמואל דאמרי תרוייהו נולדה בזה אסורה בזה שהן ודאי חוק קבוע להיות כיום ארוך מדרבנן שמתחילה לא מחמת ספק התחילו לעשותן: אמר רבא הלכת' כוותיה דרב בהני תלת בין לקולא בין לחומרא: תניא אח' ביצה שנולדה ביו"ט ואחת ביצה שנולדה בשבת אין מטלטלין אותה לא לכסות בה את הכלי ולא לסמוך בה כרעי המיטה אבל כופה עליה כלי שלא תשבר וספיקה אסורה נתערב' באלף כולן אסורות והאי ברייתא מתוקמא להדיא כרבה דלף"ל כותיה דאית לן הכנה: א"ר יוחנן עצים שנשרו מן הדקל בשבת שנשברו בשב' אסו' להסיקן ביו"ט הסמוך לו ואל תשיבני ביצה שאמרת' בה נולדה בזה מותרת בזה מ"ט ביצה כיון דביומא חזיא לגומעה חיה ולא קא שרי לה (מור) עד למחר מידע ידעי דבת יומא אסירא עצים דלא חזו ביומייהו [אי שרית להו למהר אתו למימר ביומייהו] נמי שרו ואתמול משום דבשבת לא חזו

להסקה: א"ר מתנה עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביו"ט מרבה עליהן עצים מוכנים ומסיקן והא קא מהפך באיסורא כשמוליכן בתנור מזוית לזוית כיון דרובה התירא הוא בהתיר' קא מהפך שהאיסור בטל ברוב והא קא מבטל איסורא בידים ותנן אין מבטלין איסור לכתחילה ה"מ בדאוריי' אבל בדרבנן מבטלינן ולרב אסי דאמר כל דבר שיש לו מתירין אפי' בדרבנן לא מבטלין מאי איכא למימר ה"מ היכא דאיסורא בעיניה אבל הכא מיקלא קלי איסורא. ועצים שנשרו מן הדקל ביו"ט אסו' להסיקן בפ"ע ביו"ט משו' דהו"ל נולד ואסרו רבנן נמי גזירה שמא יעלה ויתלוש. שאל החבר ר' יהושע ז"ל לרבי' יצחק בר' אברהם זצ"ל שבת ויו"ט ונלקט בהן דבר הנגמר אם אסור בזה דדילמא מאן דאית ליה הכנה לא אסר אלא דומיא דביצה שלא נגמרה וליתא בעין ואע"ג דנולדה בזה אסור' בזה היינו משום דלא מינכרא מאתמול והשיב לו אני לא קבלתי מרבותי וגם איני כדאי לחלק וראיה לדבר חדא דלא גרע מעירוב דאין מערבין מיו"ט לשבת משום הכנה לר' אליעזר _____. ז בבכל מערבין ועוד דאמרי' בירושלמי פ"ק דביצה שירי פתילה ושירי מדורה שכבו בשבת מהו להדליקן רב ורבי חנינא תרויהון אמרי אסור ור' יוחנן אמר מותר ומוכחא בירושלמי דמשום הכנה אסור דהא רב אית ליה דשתי קדושות הן ואינו יכול ליאסר אלא משום הכנה וב"ש שנלקטו ואפי' נגמרו ואמרי' נמי בירושלמי הכל מודי' בנשרים שהן אסורין ר' בון בר' חייא בעי קומי ר' זעירא מה בין נשרים מה בין בצים אלו נשרים באימותיהן שמא אינן אסורי' אילו בצים באימותיהן שמא אינן מותרות משמע דטפי אית לן לאסור בנשרים ואפי' נגמרו מבביצה דהא לא מפליג בין נגמרו ללא נגמרו ועוד יש לך ללמור דבר זה מלשון רבי יוחנן דאמר אל תשיבני מביצה משמע דמשום דשרי ביצה הוצרך לומר אל תשיבני מביצה אבל אם היה אסור הוה ניחא ליה ואע"ג דהוו בעין היה אוסרם כמו ביצה. יצחק בר' אברהם: מה שכתב דשירי פתילה ושירי מדורה שכבו דאסר רב דהיינו מטעם הכנה הא ליתא אלא משום דקסבר קדושה אחת היא כדפרי' בעירובין בפרק בכל מערבין מיהו תשובתו אמת היא מטעמי אחריני שכתב:

סימן שלא

אמר רבא מת ביו"ט הראשון יתעסקו בו עממים ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל ואפי' בב' ימים טובים של ר"ה פירש"י מת המוטל לקברו אם יו"ט ראשון [כו'] יתעסקו בו ישראל אמר מר זוטרא לא אמרן אלא דאשתהי אבל לא אשתהי משהינן ליה נראה בעיני דה"פ לא אמרן דביו"ט ראשון יתעסקו בו עממים וביו"ט שני יתעסקו בו ישראל אלא דאשתהי ויש לירא שמא יסריח אז יתעסקו בו עממין ביו"ט ראשון וביו"ט שני יתעסקו

בו ישראל אי ליכא עכו"ם קמן אבל אי איכא עכו"ם קמן אל יתעסקו בו ישראל ביו"ט שני אע"ג דאישתהי אבל לא אשתהי משהינן ואל יתעסקו בו ביו"ט ראשון לא עכו"ם ולא ישראל ביו"ט שני אע"ג דליכא עכו"ם מיהו אי איכא עכו"ם ביו"ט שני יתעסקו בו עכו"ם (ביו"ט שני) רב (אסי) [אשי] אמר אע"ג דלא אשתהי נמי לא משהינן ליה מ"ט יום טוב שני למת כחול שויוהו רבנן אפי' למיגז ליה גלימא ולמיגז ליה אסא מן המחובר שהיו רגילין להניח הדס על מיטת המת לכבודו ומר זוטרא סבר אע"ג דשויוהו רבנן כחול לענין גלימא ואסא אעפ"כ אל יתעסקו בו אלא באשתהי וכל דין שנותן מר זוטרא למת באשתהי נותן לו רב (אסי) [אשי] אע"ג דלא אשתהי ונרא' בעיני דהלכ' כמר זוטר' דההי' דרבא מייתי לה בפרק תולין. ופירש"י מת ביו"ט ראשון כגון שמת בשבת ויו"ט בא אחריו ונשתהה משמע דקסבר כמר זוטרא דדווקא נשתהה אבל לא נשתהה משהינן ליה ומשמע נמי דקסבר היכא דלא נשתהה משהינן ליה ואפי' על ידי עממין לא שרינן וכן מוכח בשאלתות בפרשת וזאת הברכה שכך כתב כד שכיב שיכבא ביו"ט ראשון וחזינן ליה דלא נטר עד למחר טרחינן ומייתינן עכו"ם וקברינן ליה ואי ליכא עכו"ם אסור ליה לישראל למיקבריה ביו"ט ראשון ואע"ג דסריח בהם צריכין שיכבא דשכיב ביו"ט שני ולא שכיחי עכו"ם לאיעסוקי ביה מהו ת"ש דאמר רבא מת ביו"ט שני וכו' הרי פי' דלא שרינן ביו"ט שני על ידי ישראל אלא דלא שכיחא עכו"ם. והיכא דשרינן בדאשתהי כתב מורי רבי' אבי העזרי דה"ה אם אשתהי משום טירחא אחרת של ציבור או סכנה או כיוצא בה וא"נ דלא אשתהי אבל אין המת נשמר עד יום שני מפני חום או נפוח או כיוצא בזה. ובההיא דפ"ק דמועד קטן דתנן אין חופרין כוכין וקברות במועד פרש"י התם דהא דאמרי' ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל הנ"מ כגון טלטול ושאר דברים שאינו טורח וכגון לכבס או לגזוז שערו אבל חפירה לא ואני שמעתי שרבי' יצחק בר' אשר התיר לתלמידיו אפי' החפירה והלך עם תלמידיו לבית הקברות והתחיל בעצמו לחפור והלך לו ותלמידיו גמרו וחפרו כל הקבר וכן סובר רבי' יצחק אלפס דאפי' החפירה מותרת שפי' ההוא דפ"ק דמועד קטן דאין חופרין כוכין וקברות במועד דהיינו כדי לקבר בהן אחר המועד והכא בשמעתין פירש"י לא אמרן דיתעסקו בו ישראל אלא דאשתהי ומתיירא שלא יסריח משמע לכאור' אבל ביו"ט ראשון דיתעסקו בו עממין אע"ג דלא אשתהי ולא היא אלא רש"י נקט לפרש יו"ט שני משום דסליק מינה וה"ה ליו"ט ראשון דע"י עממין דוקא דאשתהי וכדפי' בפ' תולין כדפרישית. והיכא דמתעסקי ישראל ביו"ט ראשון במת משמתינן להו כההוא דפרק זה בורר דהנהו קבוראי דקברי שכבא ביו"ט ראשון ושמתינהו רב פפא:

סימן שלב

איתמר אפרוח שנולד ביו"ט ראשון רב אמר אסור ושמואל ואיתימא ר' יוחנן אמר מותר הואיל ומתיר עצמו בלידתו להיות נשחט מה שלא היה לפני לידתו אף לאיסור מוקצה התיר עצמו בלידתו דמיגו דאיתקן להאי איתקן להאי א"ל רב כהנא ורב אסי לרב וכי מה בין זה לעגל שנולד ביו"ט א"ל הואיל ומוכן אגב אמו בשחיטה וכי מה בין זה לעגל שנולד מן הטריפ' שתיק רב. ומסקנא דשתיק מפני דלא היה בידו להשיב הלכך קיי"ל כשמואל ואיתימא ר"י דמותר וכגון שנולד עם הכנפים. ואמרי' בירושלמי דפרקין גוזל שנולד כיו"ט מותר מפני שהוא מתיר עצמו בשחיט' לא כן תני בצים שריקמו גוזלות שלא העלו כנפים אסורין משום שקץ ואין לוקין עליהן משום נבילה ואמר ר' חגי ואפי' שחטן וא"ר בון תיפתר באינון דנפקין וכנפיהון עליהון פי' דוקא כה"ג מותרין. ותנן סוף פא"ט נמרטו כנפיה ר' יהודה אומר אם ניטלה הנוצה פסולה ופירש"י כנפיה היינו נוצה גדולה שעל כל גופה נוצה היא הדקה הסמוכה לבשר שאין לה קנים ומתוך כך אסר רבי' יואל זצ"ל כל עופות שלא גדלו כנפיהן הלכך הא דקיי"ל כשמואל ור"י דאפרוח שנולד בי"ט מותר היינו כגון שנולד וכנפיו עליו דהיינו נוצה גדולה שעל כל גופה שיש לה קנים: אמר רב מרי בריה דרב כהנא בדק בקינה של תרנגולין מעיו"ט בין השמשות דשוב לא ילדה אם לא בלילה ולמחר השכים קודם עלות השחר ומצא בה ביצה מותרת. והא דנקט בדק רבותא אשמעינן דאע"ג דבדק ולא מצא וליכא למיתלייה בנולדה קודם בין השמשות מותרת דסמכי' אברייתא דקתני כל שתשמישו ביום נולד ביום והא ודאי לא ילדתו בלילה אלא אתמול ילדתו ואע"ג דבדק יפה יפה ולא מצא אפ"ה מותרת דאמרי' יצתה רובו מאתמול וחזרה הואי וכדר' יוחנן דא"ר יוחנן יצתה רובה מעיו"ט וחזרה מותרת לאכילה ביו"ט ודווקא דאיכא זכר אבל אי ליכא זכר אע"ג דבדק והשכי' אסורה דא"ר יוסי בן שאול אמר רב בדק בקינה של תרנגולת מעיו"ט ולא מצא בה ביצה ולמחר השכים ומצא בה ביצה אסורה ואוקימנא בדספנא מארעא דליכא זכר דההיא מולדת ביום ובלילה. וכתב רבי' שמשון בר' אברהם זצ"ל בפ"ק דבכורות שיש להתיר מיכן לקנות בצים מן העכו"ם בליל יו"ט שני בב' ימים טובים של גליות חוץ מר"ה שהוא קדושה אחת וכ"כ בה"ג דשרי לקבולי מן חעכו"ם בצים בלילי יו"ט הראשון של ר"ה ובליל שני ימים טובים של גליות ובלבד שהביאם מתוך התחום דביצה בלילה לא מתילדא והא בת אתמול אבל בליל יו"ט שחל להיות במוצאי שבת לא דדילמא בשבת נולדה ואסורה עכ"ל ה"ג. והיכא שהעכו"ם מסל"ת ואומר שנולדו קודם יו"ט ואינו יודע בטיב ישראל זה היה מעשה בשפחת ישראל שלקחה בצים מן העכו"ם ביו"ט ושוב שאלו

העכו"ם והיה מסל"ת שבוע קודם יו"ט קנאם ולא היה יודע בעניני ישראל כלום ושאיו למורי רבי' אב"י העזרי והתיר מדתניא בתוספתא דמאי בפ"ד ומייתי לה בסוף מסכת יבמות עכו"ם שהיה מוכר פירות בשוק ואמר פירות הללו של ערלה הם של עזקה הם של נטע רבעי הם לא אמר כלום דלא נתכוין זה אלא להשביח מקחו ואם אנו תולין להקל שלא להאמינו משום שמתכוין להשביח מקחו ק"ו היכא שמגנה מקחו דודאי יותר טובים אותן בצים שנילדו מחדש מאותן שנולדו מאתמול או קודם לכן. וסיפא דההיא הכי מיתניא בתוספתא אבל אם אמר מאיש פלוני לקחתים משלי הבאתים נאמן להחמיר דברי רבי ר"ג אומר [אין] נאמן שדברי העכו"ם לא מעלין ולא מורידין מיהו היכא דתלינן שמתכוין להשביח מקחו לכ"ע נאמן וכ"ש בגינוי מקחו שמותר והוא שאינו יודע בטיב ישראל להתכוין כדי שיקחו מקחו ממנו אבל אם יודע שביצה שנולדה ביום טוב אסורה לא סמכי' עליה:

סימן שלג

מתני' השוחט חיה ועוף ביו"ט בש"א יחפור בדקר ויכסה ובה"א לא ישחוט אא"כ היה לו [עפר] מוכן מבע"י ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה שאפר כירה מוכן הוא אמר רב זריקא אמר רב יהודה והוא שיש לו דקר נעוץ מבעוד יום והא קעביד כתישה (א"ר זריקא) א"ר חייא בר אשי [אמר רב] בעפר תיחוח. מתני' שאפר כירה מוכן הוא א"ר יהוד' אמר רב ל"ש אלא שהוסק מערב יו"ט אבל הוסק ביו"ט אסור ואם ראוי לצלות בו ביצה מותר ותניא נמי הכי כו'. מדתניא כוותיה משמע דהילכתא כוותיה דרב דבהוסק ביו"ט אסור ורבי' יצחק אלפס נמי הביא ראיה לדרב וסובר הילכתא כוותיה. בתוספת רבי' יצחק בר' אשר כתוב שפרש"י הכא רב לטעמיה דסבירא ליה כר' יהודה אבל לר' שמעון מותר ובפי' שלפני אין בהם זה. מיהו רבי' יצחק בר' אשר מספקא ליה דדילמא ר' שמעון מודה דאסור דהא ר' שמעון מודה בעפר דעלמא שאסור לטלטלו אם לא הכין מעיו"ט דעפר הוא כמו אבנים לגבי יו"ט מאחר שאינו לא אוכל ולא כלי לדברי הכל הוי מוקצה כמו אבנים ועפר. אם נאמר כמו כן בהאי אפר כירה שהוסק ביו"ט דמודה ר' שמעון דאסור דעכשיו אישתני לגמרי ולא קאי לגמרי למאי דהוי קאי עד השתא דקודם שהוסק כשהיו עצים לא הוו חזו לכיסוי לגמרי ועכשיו נעשו אפר שאין להן לא תורת אוכל [ולא תורת כלים] והרי הן כשברי כלים שנשברו בשבת שאין ראוים לכלום דמשמע במסכת שבת דמודה ר' שמעון שאם אינן עושין [מעין] מלאכתם כגון שברי עריבה כדי לכסות בה את החבית דאסורה או דילמא אליבא דר' יהודה קאמר רב הכי אבל לר' שמעון מותר ולא דמי לשאר עפר דעלמא דאסור דהואיל דהאי הוה מוכן היום בלא

הסקה והשתא נמי חזי הוא לכיסוי ומותר. והזהיר בעצמו מלכסות אלא בדהוסק מעיו"ט תבא עליו ברכה. מיהו היינו דוקא לכתחילה [אבל] אם שחט כבר בדיעבד מותר לכסות בו אפי' בהוסק ביו"ט אע"ג דהוי מוקצה דהא עפר מחובר ואפי' בדקר נעוץ מוקצה הוא וקשרו ב"ה בדיעבד. והכי איתא בירושלמי שאפר כירה מוכן (כמא) [דהא] דאת אמר באפר שהוסק מבעיו"ט אבל אפר שהוסק ביום טוב לא בהא בשלא שחט אבל שחט מוטב שיטול אפר שהוסק ביו"ט ואל יחפור בדקר ויכסה: תניא הכניס עפר הרבה למקום אחד לגינתו ולחורבתו לשוטחה בהן מותר לכסות בו דכ"ז שהוא צבור דעתיה עלוי' לכל צרכיו ודוקא בדיעבד שכבר שחט מותר לכסות בו אבל הבא לימלך אומרים לו שלא ישחוט אם אין לו עפר אחר מוכן כדאמר' בירושלמי הביא עפר לטוח בו את גגו לסוד בו את ביתו מכסין בו אית תניי תני אין מכסין בו. להבא לישאל לכתחילה: אמר רב יהודה אמר שמואל מכניס אדם מלא קופתו עפר בסתם ונותנו במקום אחד ועושה בו כל צורכו ולא אמרי' בטיל ליה לקרקע דבית איידי דזוטרא דרש מר זוטרא משמיה (דרבא) [דמר זוטרא רבה] והוא שיחד לה קרן זוית ולא שטחה דהתם מוכחא מילתא דלצורכו קבעי ובעפר תיחוח קאמר דאינו מחוסר לא חפירה ולא כתישה (ולא) [אלא] זימון: כוי אין שוחטין אותו ביו"ט דדילמא חיה הוא וטעון כסוי ואם שחטו אין מכסין דמו ביו"ט דדילמא בהמה הוא ואין בו מצות כיסוי הלכך אין מטלטלין עפר כדי לכסות את דמו ואפי' איכא עפר מוכן ואפר כירה ודקר נעוץ וטעמא דמילתא פי' רמי בריה דרב ייבא דהיינו טעמא דלא מכסינן לדמי' ביו"ט גזירה משום התרת חלבו דאי שרית ליה לכסוייה לדמיה אתי למימר חיה הוא הלכך אין מכסין דמו ביו"ט כלל דהרואה אומר ודאי חיה היא דאי ספק הוא לא הוי מטרחי רבנן לכסויי' לדמי' מספיקא ואתי למישרי תרבא דיליה אבל לערב במוי"ט מכסין את דמו דכיון דלא מכסי ליה ביו"ט אע"ג דמכסי ליה בחול לא אתי למימ' הכי. תני ר' (חייא) [זירא] לא זו בלבד אמרו אלא אפי' שחט בהמה וחיה ונתערבו דמן זה בזה אסור לכסות ביו"ט אר"י בן יאסין ל"ש אלא שאינו יכול לכסותו בדקירה אחת אבל יכול לכסותו בדקירה אחת מותר וכן שור הבר דאפלגו ביה ר' יוסי וחכמים דר"י סבר דמין חיה הוא וחכמים סברי מין בהמה ופר"ח בפ' אותו ואת בנו וכן הגאונים דטעון כיסוי מספק כדפרי' בהלכות כסוי הדם הלכך הרי הוא ככוי ואין שוחטין אותו ביו"ט ואם שחטו אין מכסין דמו כלל: אמר רבח שחט צפור מעיו"ט אין מכסין דמו ביו"ט כי היה לכסות בו מבעוד יום ומשום אמנועי משמחת יו"ט ליכא דמשום דלא מיכסי לא מיתסר צפור באכילה גלגל עיסה מעיו"ט מפריש ממנה חלה ביו"ט ואע"ג דתנן לקמן אלו הן משום שבות אין מגביהין תרומות ומעשרות ביו"ט

והא נמי כתרומת דגן דמיא שהיה יכול להפריש מעיו"ט לא גזרו על תרומת עיסה שהרי מותר לגלגלה ביו"ט ולאפותה כדי לאכול פת חמה אבוה דשמואל אמר אפי' גלגל עיסה מעיו"ט אין מפריש ממנה חלתה ביו"ט דלא התירו להפריש חלה אלא בעיס' שנתגלגלה ביום טוב אבל זו היה לו להפריש מעיו"ט כתרומת דגן ופירות פסק רבי' יצחק אלפס כאבוה דשמואל:

סימן שלד

מתני' בש"א אין מוליכין את הסולם משובך לשובך אבל מטהו מחלון לחלון באותו שובך עצמו שכן דרך שובך לחיות בו מחיצות הרבה [קן] לכל זוג וזוג וחלון לכל קן וקן וב"ה מתירין. א"ר חנן בר אמי מחלוקת ברה"ר דב"ש סברי הרואה אומר להטיח גגו הוא צריך וב"ה סברי שובכו מוכיח עליו אבל ברה"י ד"ה מותר איכא דאמרי א"ר חנן בר אמי מחלוקת ברה"י אבל ברה"ר ד"ה אסור. רבי' יצחק בר אשר אומר דכל איכא דאמרי לגבי לשון ראשון כטפל לעיקר ור"ת אומר דכל איכא דאמרי בשל תורה הלך אחר המחמי' בשל סופרים הלך אחר המקיל וי"א שבכל מקומות הלכה כאיכא דאמרי והטעם דהוי כמו אמוראי בתראי דהלכתא כותייהו משום שדקדקו על שמועות הראשונו' ועמדו על עיקרם: תניא ר' יהודה אומר בד"א בסולם של שובך אבל בסולם של עלייה ד"ה אסור ירושלמי מה בין סולם של שובך לסולם של עלייה א"ר יעקב בר אחא סולם של שובך אם עושים מלאכתו [מאתמול] כחושים הם סולם של עלייה יכול הוא לעשות מלאכתו מאתמול א"ר יוסי בר בון סולם של שובך שעלה בו לעלייה סולם של עליה שעולה בו לשובך :

מתני' בש"א לא יטול אא"כ נענע מבעו"י ובה"א עומד ואומר זה וזה אני נוטל ירושלמי א"ר יוסי בר בון לוי מקיש על שובכה ואמר (הלכה) תזכה לי שובכי למחר. ופרכי' וב"ה למה ליה למימר זה וזה אני נוטל לימא מיכן אני נוטל למחר ופירשה רבה דה"ט דצריך לברר ולומר אלו אני נוטל די"ל למחר מטלטל ובוחר השמנים ושביק האי ושקיל אידך נמצא שמטלטל מה שלא הזמין שהרי לא היה בדעתו אלא כדי צורכו הלכך אומר זה וזה אני נוטל ולמחר על כרחיה הני הוא דשקיל ופרכי' והאמרת בעומד ואומר זה וזה אני נוטל סגיא דהיינו שעומד מרחוק ואינו מנענע אלמא לא בדק מאתמול הכחושים והשמנים ואכתי איכא למיחש כשיבוא לבדוק למחר השמנים שביק הא ושקיל אידך ושנינן ה"מ מעיו"ט דכיון דהזמינו מעיו"ט ואמר זה וזה אני נוטל אפי' אי משכח להו כחושין למחר לא שביק להו ושקיל לאחריני אבל ביו"ט שלא הזמינו לאלו מאתמול וסומך על בדיקת יו"ט למחר זמנין דמשתכחים כחושים שמנים ושמנים כחושים כלומר

אותן הנראין כחושים למראה עיניו נמצאו שמנים והנראין שמנים למראה עיניו נמצאו כחושים וקא מטלטל מידי דלא חזי ליה כל אותן שמטלטל יותר על צרכו מוקצין הן ואם תאמר ויזמין כולן מערב ויאמר אלו כולן אני נוטל ולמחר יטלטל ויקח איזה שירצה. זה פירש רבי' יצחק בר' אשר שאין אדם יכול להזמין אלא לפי מה שהוא צריך ואם הזמין יותר לא הויא הזמנה וכן מי שיש לו תרנגולות בביתו שהקצה אותן לגדל בצים צריך להזמין אותן מעיו"ט אם עלה על דעתו לאכול מהן ביו"ט אבל תרנגולת העומדת לאכילה אין לחוש אי מטלטל ושביק ויכול לברור איזה שירצה דכולן חזו לאכילה ומותרין כולן לטלטל:

מתני' זימן שחורים ומצא לבנים לבנים ומצא שחורים אסורין. אוקמה (רבא) [רבה] בגמרא כגון שזימן שחורים ולבנים והשכים ומצא לבנים במקום שחורים ושחורים במקום לבנים מה"ד הני אינהו נינהו ואיתהפוכי אתהפוך קמ"ל הני אזלי לעלמא והני מעלמא אתו וכגון שזימן בשני קיני' וכולן מובדלין במחיצו' ובעליו' כדרך כל שובכין עשוין עליות עליות הרבה וכל עלייה יש בה מחיצות הרבה וה"ק זימן שחורים בקן זה ומצא לבנים ולבנים זימן בשני ומצא בו שחורים אבל אם זימן שחורים ולבנים בקן אחד ומצא לבנים במקום שחורים ושחורים במקום לבנים מותרין דהני ודאי איתהפוכי איתהפוך:

מתני' שנים ומצא שלשה אסורין דממ"נ אי אחריני נינהו כולהי אסירי ואי לאו אחריני נינהו הא איכא חד מעלמא דמערב בהו וקתני אסורין דמשמע אין להן תקנה להתירא ולא אמרי' נפריח אחד ונאמר דהאי הוא דאתא מעלמא ומיכן תשוב' על הוראתו של ר' יעקב צרפתי שכתבתי בפ' גיד הנשה:

מתני' שלשה ומצא שנים מותרין מ"ט אינהו נינהו וחד מינייהו אזיל לי' לעלמא ואפי' גוזלין מקושרין מותרים דמנתחי אהדדי. ירושלמי מתני' ר' דאמר הניח מאתים ומצא מנה המנה נוטל וחכמים אומרים חולין תמן תנינן האומר לבנו מעשר שני בזוית זו ומצאו בזוית אחרת הרי זה חולין ר' יעקב בר חא בשם ר' יוסי דר' חיא. חזר ואמר דברי הכל היא שנייה היא בגוזלות שדרכן לפרוח והתני ר' חלפתא בן שאול הוא הדבר בגוזלין הוא הדבר בכיסין הוי (דרכן) [דרבי] חיא [א"ר יסא] תמן אביו הניח ובנו מצא ברם הכא הוא הניח והוא מצא ופליג גנמרא דידן:

מתני' בתוך הקן ומצא לפני הקן אסורים דרך כל השובכין להיות מעט מן הדף חעלייח בולט חוץ מן המחיצה החיצונה של קן וקן ושם היוני' יוצאין לאויר ונוחין שם וחוזרין לקן. ואם אין שם אלא הן הרי אלו מותרין שלא היו סביבותיהן אתמול אלא אילו שהזמין

הרי אלו מותרין דודאי אלו הן שהזמין בתוך הקן ובאו לפניה ואוקימנא שאינן מפריחין אלא במדדין ואע"ג דאיכא קן בתוך חמשים אמה וכגון דקיימא קן זו שזימן בה בקרן זוית ודוקא שמצא לפני הקן על הדף אסורין אבל מצא על פתחה של הקן מותרין כדתניא בתוספתא דפרקין זימן בתוך הקן ומצא לפני הקן על פתחה מותרים אמר ר' שמעון ב"א לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על שזימן בתוך הקן ומצא לפני הקן שאסורים פירוש על הדף כדפרישׁ' ותניא בד"א ביוני שובך וביוני עליה וציפרין שקננו בטפיחין ובכירה אבל אווזין ותרנגולין ויוני הרדיסאות אין צריכין זימון מפני שברשות אדם הן החיה שקיננה בפרדס צריכה זימון מפני שאינה ברשות אדם ולקמן בפרקין דאין צדין פירשתי וכן תרנגולות שהקצה אותן לגדל בצים צריכות זימון כדפרישית לעיל:

סימן שלה

מתני' בש"א אין נוטלין את העלי לקצב עליו בשר וב"ה מתירין. עלי מלאכתו לאיסור לכתוש במכתשת משום הכי אסרי ב"ש וב"ה אפ"ה מתירין. תנא ושוין שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטלו דאתעביד ליה צורך יו"ט וה"מ מחמה לצל אבל לצורך גופו ולצורך מקומו מותר כדאוקמה לה בפ' כל הכלים אמר אביי מחלוקת בעלי אבל בתברא גרמא ד"ה מותר פי' תברא גרמא המיוחדת לקצב עליה בשר. פי' רבינו יצחק בר' אשר ואפי' לאחר שקיצב עליו בשר דאין בו מוקצה לגמרי והאי דאצטריך לאשמעינן דמותר היינו משום טירח' בחנם כדמסיק לקמן מהו דתימא דילמא מימליך ולא תבר קמ"ל מיהו ה"ה לצורך אחר דמותר והוא שיהיה צורך יו"ט ודבר שלא יבוא לימלך שהרי אפי' דבר המיטלטל אסרי ב"ש להוליך בדבר שיבוא לימלך משום טירחא בחנם כדמסיק ואזיל אין מוליכין טבח וסכין אצל בהמה ולא בהמה אצל טבח וסכין. והא תברא גרמא נראה שהוא דף (עם תבר) [עב וכבד] ועשוי לקצב עליו בשר ואית ביה טירחא במשאוי דאי לא נימא הכי דהאי ד"ה מותר אפי' קיצב עליו בשר קאמר אלא שמות' לטלטלו ולקצב עליו בשר א"כ אביי טעמ' דב"ש אתא לאשמעינן דאפי' דבר שמלאכתו לאיסור שרי ועוד שהם מדברים שמקפידין עליהם דאפי' לצורך גופן ולצורך מקומן אסירי לטלטל כדמוכח פ' כל הכלים עכ"ל. איכא דאמרי אמר אביי לא נצרכה דאפי' תברא גרמא חדתי שלא קיצב עליה מעולם דאיכא למיחש דחייס עליה ומימליך ולא תבר עליה קמ"ל ולא מבעיא דמותר לטלטלה ולהוליכה כדי לקצב עליה דלא חיישינן לאמלוכי אלא אפי' קצב עליה כבר מותר כדפרי': תניא בש"א אין מוליכין סכין וטבח אצל בהמה אם רחוקין זה מזה דדילמא בתר דטרח מימליך ולא בחמה אצל טבח וסכין ובה"א מוליכין זה אצל

זה בש"א אין מוליכין תבלין ומדוך דהיינו שדוכין בו תבלין במדוכה אצל קדירה ולא קדרה אצל תבלין ומדוך ובה"א מוליכין זה אצל זה:

סימן שלו

מתני' בש"א אין נותנין את העור לפני הדורסן ולא יגביהנו אא"כ יש עליו כזית בשר וב"ה מתירין בתרוייהו וכגון שהופשט היום ביום טוב כדאמר לקמן בשמעתין. תנא ושוין שמולחין עליו בשר לצלי ואע"פ שהמלח מועיל לעיבוד דאין מולחין אותו יפה לצלי אמר אביי אבל כעין קדירה אפי' לצלי נמי אסור כגון אדם המולח בשר שלו יפה קרוב למליחת בשר של צורך קדירה: ירושלמי חברייא בשם רב מולח אדם דבר מרובה אע"פ שאינו יבול לאכול ממנו אלא דבר מועט. ר' חא בשם רב מולח ומערים [מולח ומערים מלח הכא ומלח הכא] עד הוא מלח כוליה: ת"ר אין מולחין את החלבים ביו"ט כדי שלא יסריחו ואפי' נשחטה הבהמה ביו"ט ואין מהפכין בהן משום ר' יהושע אמרו שוטחן ברוח ע"ג יתידות א"ר מתנה הלכה כר' יהושע איכא דאמרי א"ר מתנה אין הלכה כר' יהושע ופסק רבי' יצחק אלפס ז"ל הלכתא כלישנא בתרא. ופרכי' מ"ש מעור לפני הדורסן דשרו ב"ה משום דאי לא שרית ליה מימנע ולא (שטיח) [שחיט] ושנינן התם לא מוכחא מילתא שתהא שטיחתו לעיבוד דמימר אמר האי דשרו ליה רבנן לתתן לפני הדורסן מפני צורך יו"ט הוא דהתירו דאף שטיחתו לצורך יו"ט אבל הכא גבי חלבים כי שרית לשוטחן מוכחא מילתא שלתיקון החלבים התרת ואתי נמי למימלחינהו דמה לי למשטחינהו [ומה לי לממלחינהו] ומליחה מאבות מלאכות היא בדכר שיש בו עיבוד הלכך אין מולחין את החלבים ביו"ט ואין מהפכין בהן ואין שוטחן ברוח ע"ג יתידות. ופי' רבינו יצחק בר' אשר אבל לטלטלן מותר דלאו מוקצין הן דחזו להדלקה ועוד דדעתיה דאינש עלייהו לטלטלן ולהצניען כדי שלא יאבדו: אמר רב יהודה אמר שמואל מולח אדם כמה חתיכות בב"א דחד טרחא לכולהו אע"פ שא"צ אלא לחתיכ' אחת רב אדא בר אהבה (אמר) מערים ומלח ליח גרמא גרמא לאחר שמלח זו לאוכלה היום אומר חברתה [עריבה] עלי לאוכלה היום וחוזר ומולחה ומשום פסידא שלא יסריח חבשר התירו על ידי הערמה ואומר רבינו יצחק בר אשר זצ"ל דעל דא סמכינן לנקר הבשר ביום טוב ואפילו אין צריך אלא למקצתה דאכתי בשעת ניקור לא ידע מאי דהוה ניחא ליה בגויה למיכל ועל כל חתיכה וחתיכה י"ל בהא הוה ניחא ליה ודמי להאי דמערים ומלח גרמא גרמא ומותר נמי למלוח חתיכה גדולה אע"פ שיודע בודאי שלא יאכל אלא מקצתה כדאיתא בירושלמי שמולח דבר מרובה אע"פ שלא יאכל ממנו כ"א מעט כדפרי' לעיל:

סימן שלז

מתני' בש"א אין מסלקין את התריסין ביו"ט וב"ה מתירין אף להחזיר. מאי תריסין אמר עולא תריסי חניות שחנויות כמין תיבות הן ועומדות בשוק ואינן מחוברות לקרקע והתריסין הן הדלתות פתחיהן של חנויות וחתירו סופן דהיינו להחזירן שאינו צורך יו"ט משום תחילתן דהיינו סילוקן דהיינו צורך יו"ט ודוקא תריסי חנויות דבעי לאפוקי תבלין דאי לא שרית ליה להחזיר לא פתח ואתי לאמנועי משמחת יו"ט אבל דבתי לא כיון דברשותיה נינהו פתח ולא מימנע ולא שרו ב"ה להחזיר. מתני' דקתני בסילוק נמי פליגי דלא כי האי תנא דתניא ארשב"א מודים ב"ש וב"ה שמסלקין את התריסין ביו"ט ולא נחלקו אלא להחזיר שבש"א אין מחזירין ובית הלל אומרים מחזירין בד"א בשיש להן ציר פי' ידות לשני ראשין דדמו לבנין אבל אין להם ציר ד"ה מותר וחתניא בד"א שאין להן ציר דשרו ב"ה אבל יש להן ציר ד"ה אסור אמר אביי דכ"ע. הנך תנאי דברייתא דפרשי לה פלוגתייתו דב"ש ורב"ה ס"ל בשיש להן ציר מן הצד לשני ראשיהן כשאר דלתות לא פליגי ב"ש וב"ה אלא ד"ה אסור ואפי' דחנויות וכשאין להן ציר כל עיקר ד"ה ב"ש וב"ה מותר פי' רבי' יצחק אלפס ואפי' דבתי כי פליגי ב"ש וכ"ה כשיש להן ציר באמצע ותוחבין אותה בחור באמצע דופן התיבה מר סבר. כ"ש. גזרי' ציר באמצע אטו ציר מן הצד ומ"ס. כ"ה. לא גזרי':

סימן שלח

מתני' בש"א אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לר"ה וב"ה מתירין. ירושלמי הא גדול אסור ר' שמואל בשם ר' יוסי בר בון אפי' גדול מותר וליידה מילה תנינן קטן להודיעך כוחן של ב"ש: תני תנא קמיה דרב יצחק בר אבדימי השוחט עולת נדבה ביו"ט לוק' א"ל דאמר לך מני ב"ש חיא דאמרי לא אמרי' מתוך שהותרה שחיט' לצורך הותרה נמי שלא לצורך דאי ב"ה כיון דאמרי' מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך הכא נמי לימא מתוך שהותרה שחיטה לצורך הותרה נמי שלא לצורך מתקיף לה רבה ממאי דפלוגתא דב"ש וב"ה בהא קמיפלגי דילמא בעירוב והוצאה קמיפלגי אם נאסרה הוצאה ביו"ט ונתקנו ע"ח ביו"ט אם לאו דמ"ס עירוב והוצאה לשבת ועירוב והוצאה ליו"ט ומר סבר עירוב והוצאה לשבת ואין עירוב והוצאה ליום טוב דכתיב לא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת בשבת אין ביו"ט לא ואע"ג דעיקר הוצאה מויעבירו קול במחנה נפקא לן בא ירמיה ופירשה שלא נאסרה כי אם בשבת ומשום הכי קא שרו אבל שחיטה שהיא מלאכה ובכלל לא תעשה כל מלאכה היא אימא לך אפי' ב"ה מודו ואם הותרה לצורך לא הותרה שלא לצורך והך מתנית' אפילו ב"ה. מתקיף לה

רב יוסף. אהך אתקפתא דרבה. אלא מעתה. דס"ל לב"ה אין איסור הוצאה ליו"ט לפלוג באבנים דאי אין איסור הוצא' אין איסור טלטול דלא נאסר טלטול אלא משו' הוצאה ומה שלא גזרו על כל טלטולים בשבת אפי' אוכלין וכלים משום דאין גוזרין גזירה על הציבור אא"כ יכולין רוב הציבור לעמוד בה. אלא מדלא איפלוג באבנים. ש"מ דכ"ע יש עירוב והוצאה ליום טוב שמע מינה בהוצאה שלא לצורך פליגי ובמתוך שהותרה הוצאה לצורך פליגי ואף רבי יוחנן סבר במתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך פליגי פירש"י שמן התורה הותרה הוצאה לצורך וב"ה אית להו כיון דהותרה הותרה לגמרי מן התורה אבל רבנן גזור במידי דהוה טירחא דלא צריך כגון אבנים אבל קטן ולולב וספר תורה דצריכינן ליה ביום טוב לא גזור ובית שמאי לית להו מתוך ומאי דצורך אכילה שהותרה התרתו מיד ושאינו צורך אכילה כאיסורו עומד מן התורה עכ"ל הרי ר"ל דלבית הלל מן התורה שרינן על ידי מתוך כל דבר אפי' אינה הוצאת מצוה ולא הוצאת צורך היום אלא שרבנן החמירו ואסרו כל הוצאה שאינה צורך היום ולא התירו כי אם דוקא צורך היום כגון קטן שחל שמיני שלו ביו"ט שאנו צריכין למולו היום ביו"ט וכן לולב לצאת בו היום וכן ס"ת לקרות בו חובת היום. וקשה לפירושו דהא גדול מצוה שלא בזמנה היא ואינה חובת היום ושרו ב"ה להוציאו כדאיתא בירושלמי כדפרישית לעיל. ונראה כדפרשי רבוותא רבי' פר"ח ורכי' יצחק כר' אשר ורבי' תם דב"ה אית להו דמעיקרא לא הותרה הוצאה ביו"ט כ"א לצורך מצות היום דקיי"ל יש עירוב והוצא' ליו"ט במידי דלאו צורך מצו' היום וכשהותר' הוצאה לצורך אכילת יו"ט הותרה שהיא מצות היום ומתוך שהותרה לצורך אכילת היום שהיא מצות היום הותרה נמי לכל דבר מצוה אע"פ שאינה מצות היום כגון הוצאת גדול למולו שהוא מצוה אבל לא מצות היום וכגון לבעול בתחילה ביו"ט וכגון שחיטת עולת נדבה שהיא מצוה דאמרי' מתוך שהותרה חבורה לצורך הותרה נמי שלא לצורך שהיא כמו כן בעילת מצוה ולא מצות היום אבל דבר שאינו מצוה כלל לא התירו בה ע"י מתוך. והא דנקט במתני' קטן לולב וס"ת שהן חובת היום. כדמפרש בירושלמי להודיעך כחן דב"ש דאסרי אפלו חובת היום הלכך הכי קיימא לן דיש עירוב והוצאה ליום טוב ואסור להוציא לרה"ר או לחצר שאינה מעורבת ביו"ט כל מידי דלאו צורך יו"ט הוא והכי איתא בירושלמי דשמעתי' תני ולא את המפתח וב"ה מתירין א"ר יצחק הדא דתימר במפתח של אוכלין אבל במפתח של כלים לא בהא והא ר' אבהו יתיב ומפתח דפלטורים בידיה פלפלין הוה ליה בגוה פי' שהוא צורך אוכל נפש. וע"י מתוך שרינן להוציא כל דבר מצוה ואפי' אינו מצות היום ולהחזירו נמי שרינן סופו משום תחילתו אע"ג דאמר עולא שלשה דברים התירו סופן

משום תחילתן לא תימא דוקא הני ג' ותו לא אלא הני ג' אצטריכא ליה דלא תימא להו טעמא אחרינא כדפרי' ליה תלמודא: מתני' בש"א אין מוליכין חלה ומתנות לכהן ביו"ט בין שהורמו מאמש בין שהורמו היום וב"ה מתירין פירש"י אע"פ שמותר בהפרשה לא שרינן ליה הוצאתה אלא תיקון עיסתו התירו ולא יותר וממה שפי' לא שרי' ליה הוצאתה משמע דמשום איסור הוצאה קאסרי ולא משום טורח כדפרי' לעיל גבי אין מוליכין טבח וסכין אצל בהמה ופי' רבי' יצחק בר' אשר דמיירי דרך חצירות מדלא קתני אין מוציאין. תניא א"ר יוסי לא נחלקו ב"ש וב"ה על המתנות שמוליכין על מה נחלקו על התרומה שב"ש אומרים אין מוליכין ובה"א מוליכין א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר"י רב טובי ברי' דרב (מתנא) [נחמיה] הו"ל גרבא דתרומ' אתא לקמיה דרב יוסף א"ל מהו לאמטויי לכהן האידנא א"ל הכי א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי ולשון רש"י שפי' לא שריא ליה הוצאתה משמע אפי' דרך רה"ר פליגי והכא לא שייך למיתני אין מוציאין מפני שמוליכין לכהן ושייך בה לשון הולכה טפי מלשון הוצאה:

סימן שלט

מתני' ב"ש אומרים תבלין נידוכין במדוך של עץ. היא בוכנא שמכין בו. ומלח בפך ובעץ הפרור ובה"א תבלין נידוכין כדרכן במדוך של אבן וא"צ שינוי אבל המלח במקום שיש מלח גסה ידוכנו בפך חרס או בעץ פרור דהיינו זוהמא ליסטרון שהיא כף גדולה דמלח בעיא שינוי. דכ"ע מיהת מלח בעיא שינוי מ"ט רב חמא ורב חסדא חד אמר כל הקדירות של כל מיני תבשיל צריכות מלח הלכך מאתמול הוה ידע ואיבעי ליה לדוכה ואין כל הקדירו' צריכו' תבלין ואדם אינו יודע מה יעל' בלבו לאכול למחר וחד אמר כל התבלין מפיגין טעמן אם ידוכם מאתמול ומלח אין מפיגין טעמ' אם ידוכנה מאתמול מאי בינייהו איכא בינייהו דידע מאתמול מאי קדירה בעי לבשולי ללישנא קמא בעי שינוי לל"ב לא בעי שינוי א"נ תבלין של מוריקא איכא בינייהו שיש קדירה שמתבלין בה כרכום ואינו מפיג טעמו אם נידוך מבעוד יום והוא לא הי' יודע מה יבשל למחר לל"ק לא בעי שינוי לל"ב בעי שינוי. אמר רב יהודה אמר שמואל כל התבלין נידוכין כדרכן ואפי' מלח והאמרת מלח בעי שינוי הוא אמר כי האי תנא דתניא א"ר מאיר לא נחלקו ב"ש וב"ה על התבלין שנידוכין כדרכן ומלח עמהן פי' מלח ותבלין כאחד. לא נחלקו (אבל) [אלא] לדוכה בפ"ע כדרכה בשאר תבלין שבש"א בפך ובעץ פרור ע"י שינוי ולא כדרכה ולצלי דהיינו דבר מועט ולא לקדירה וב"ה אומרים בכל דבר ופרכי' בכל דבר ס"ד ואפי' בדבר שאינו ניטל בשבת אלא אימא לכל דבר ואפי' לקדירה וע"כ כדרכה קאמרי' ככל שיטת התלמוד דעל מה נחלקו דומיא דלא נחלקו קאמר לא נחלקו על התבלין ומלח שנידוכין

כדרכן על מה נחלקו לדוך כדרכן על מלח בפני עצמו שבית שמאי אומרים בפך בשינוי ועוד (מדאמרי') [מחמרי] לצלי ולא לקדירה ובה"א לכל דבר נידוכת כדרכה ולא הוצרך לפרש שכבר פירש אמר לו רב לרב אדא בר אהבה דלא כי דייכת אצלי אצלויי ודוך כלומר הטה המדוכה על צדה דסבר כשמואל דאמר נידוכת כדרכה במדוך של אבן מיהו שינויא זוטא [בעי] לשנויי. רב ששת שמע קל בוכנ' הדוכה מלח אמר האי לאו מגואי דביתא היא כלומר יודע אני שאין זה בתוך ביתי דאסרתי עליהן לדוך במדוך של אבן בלא שינוי ודלמא אצולי אצלי דשמעיה דהו' צילא קלא ואילו מכה בהשמטה באלכסון. לא היה קולו צלול ודילמא תבלין הוו שאינן צריכין שינוי נבוחי מנבח קלייהו כשהיו משברי' הגרעינין נשמע קולו עם המדוכה: ירושלמי שמואל שחק על סיטרא דמדוכה. רב אמר כל הנידוכין נידוכין כדרכן והיינו דרב ושמואל תרויהון סברי שהמלח נידוכת כדרכה במדוך של אבן מיהו שינוי זוטא בעי לשנויי דהיינו להטות המכתשת על צדה ולדוך וכתב רבי' אלפס והא דרב אוקמיה רבותא במילתא אבל תבלי לא בעיין הצלאה ומסתייעא הדין סברא מהא דרב ששת דשמע קול בוכנא אמר האי לאו מגואי דביתא היא ואקשינן ודילמא אצלו אצלויי ודקו ופרקינן דשמע דהוה ציל קליה ופריך ודילמא תבלין הוו ושמעינן דתבלין לא בעו הצלאה וממילא שמעינן דהא דאמר ליה רב לרב אחא (בר אהבה דלא) [ברדלא] אצלי אצלויי ודוך לענין מלח קאמר ליה אבל תבלין לא בעו הצלאה והכי איפסק' מילתא דהילכתא בה"ג ובהלכות פסוקות עכ"ל. ת"ר אין עושין טיסני ביו"ט שטורח גדול הוא שכותש החיטין עד שנחלקין אחד לארבעה כדאמרי' במו"ק ואין כותשין במכתשת ופרכי' תרתי בתמיה קתני דאין עושין טיסני הא חילקא (וטירחא) [ודייסא] שפיר דמי דאין טורחן מרובה והדר תני אין (עושין) [כותשין] כלל ה"ק מה טע' אין עושין טיסני לפי שאין כותשין במכתש' ולימא אין כותשין במכתשת ואנא ידענא דתו לא עבדי' טיסני. אי אמר הכי הו"א הנ"מ מכתשת גדולה שסתם מכתשת היינו גדולה אבל כותשין במכתשת קטנה ואפי' טיסני קמ"ל אין עושין טיסני כלל לפי שאין עושין שום כתישה במכתשת והך מכתשת ל"ש גדולה ול"ש קטנה מדתני רישא אין עושין טיסני כלל והתניא כותשין במכתשת קטנה דתי כלאחר יד דאינה אלא לתבלין אמר אביי כי תניא נמי הא מתני' דלעיל במכתשת גדולה תניא ולא תימא מה טעם קאמר אלא תרתי קתני וה"ק אין עושין טיסני כלל אפי' בקטנה ואין כותשין שאר כתישות במכתשת וסתם מכתשת בגדולה קמיירי אבל במכתשת קטנה כותשין שאר כתישות רבא אמר לעולם מה טעם קאמר ובקטנה נמי קאי וקאמר אין כותשין כלל ודרמינא עלה דתניא כותשין במכתשת קטנה הא לן דלית לן עבדי דמזלזלי והא להו לבני ארץ

ישראל דאית להו עבדי דמזלזלי ועושין בגדולה ואומרים בקטנה עשינו והלכה כרבא וכן פסק רבי' יצחק אלפס ולדידן דבבל נמי אי איכא דאית ליה עבדי אין כותשין כלל אפי' במכתשת קטנה כי הא דרב פפי איקלע לבי מר שמואל אייתו ליה דייסא ולא אכל ופרכי' ודילמא במכתשת קטנה עבדוה ושנינן דחזי דהוה דייק טפי ודילמא מאתמול עבדוה דחזייה דהוה קליף ציהריה טפי צוהר מראיתו הוה קליף ולכן ואיבעית אימא שאני בי מר שמואל דאיכא פריצותא דעבדי פי' ולכך אפי' עבדוה בקטנה לא הוה אכיל. ירושלמי דשמעתין ר' ירמיה בשם ר' יוחנן העושה אלטונית בשבת חייב הא ביום טוב מותר יצחק דהכא שאל לר' יוחנן מהו משחק קונדיטון ביום טוב אמר לו שרי יצחק עטושיה שאל לר' שמעון בן גמליאל מהו משחק קונדיטון ביומא טבא א"ל שרי והב לי ואנא שתי ר' זעירא בעי קומי ר' אבהו אמר מאן דעבד טבאות שחיק לה מאתמול מיחלפא שיטתיה דר' אבהו הכא אמר שרי והכא אמר אסור אלא בגין דר' אבהו ידע דר' זירא מחמיר ואינון מחמירין והוא עבד דכוותהון ואית דבעי מימר הכן א"ל דבעי דיהב טב לא שתיק ליה מאתמול ר' זעירא שאל לקלדרומא עבדיה דר' יהודה נשיאה שחק מרך קונריטון ביומא טבא א"ל הן וכל מיני סקרייקון:

סימן שמ

מתני' הבורר קטנית ביו"ט בש"א בורר אוכל ואוכל וב"ה בורר כדרכו בחיקו ובתמחוי אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה ר"ג אומר אף מדיח ושולה. תניא רבן גמליאל אומר בד"א דשרו ב"ה ליטול פסול' ולהשליך שאוכל מרובה על הפסולת אבל פסולת מרובה על האוכל ד"ה נוטל את האוכל ומניח את הפסולת ופרכי' סולת מרובה על האוכל מי איכא מאן דשרי ואפי' לטלטלו והא בטיל ליה מיעוטא לגבי רובה והוה ליה כוליה פסולת ולא חזו לא צריכא דנפיש טירחא וזוטר בשיעורא דנפיש בטרחא שישנו דק והכי קאמר במה דברים אמורים בזמן שטורח האוכל מרובה על הפסולת הוא דקאמרי ב"ה נוטל פסולת דמעוטי טירחא עדיף אבל אם טורח הפסולת [מרובה] על של האוכל ד"ה נוטל את האוכל ומניח את הפסולת: מתני ר"ג אומר אף מדיח ושולה: תניא אר"א ברבי צדוק כך הי' מנהגן של בית ר"ג שהיו מביאין דלי מלא עדשים ומציפין עליו מים. שהיו נותנים עד שהיו צפין על האוכל ונמצא אוכל למטה ופסולת למעלה והיו שולין הפסולת הצף למעלה והתניא איפכא אוכל למעלה ופסולת למטה לא קשיא הא בעפר שתא למטה מן האוכל והא בגילי קש שתא למעלה מן האוכל:

סימן שמא

מתני' בש"א אין משלחין דורון איש לרעהו ביו"ט אלא מנות דבר המוכן ואינו עשוי להניחו למחר כגון חתיכת בשר וכן דגים. ובה"א משלחין בהמה חיה ועוף בין חיין בין שחוטין משלחין יינות שמנים וסלתות וקיטניות אבל לא תבואה שאינה ראויה היום שאין טוחנין ביו"ט שהי' לו לטחון מאתמול ולא תפוג טעמה. תני רב יחיאל ובלבד שלא יעשנו בשורה. לא ישלח הדורון ע"י אנשים הרבה דאוושא מילתא ונראין כמוליכן בשוק למכור [תנא] אין שורה פחותה מג' בני אדם בעי רב אשי תלתא גברי שלוחים עם תלתא מיני מאי מי אזלי בת' כל מין ושרי כי היכי דיכול לשלוח איש אחד עם כל מין זה בלא זה השתא נמי שרי או דילמא השתא מיהא אוושא מילתא מאי תיקו וקיי"ל דכל תיקו בדרבנן לקולא ושרי. רבי' יצחק בר אשר מעיקר' רצה לפרש דלא קאי רב יחיאל אכולה מתני' אלא בהנהו דאיכ' למיחש בהו שלא יאמרו למכור בשוק מוליכן כגון בהמה חיה ועוף כשהן חיין דדרכן להוליכן לשוק ולמכור ואין דרכן לשולחן מנות כשהן חיין כל כך בתלתא גברי אבל השחוטין ויינות ושמנים וסלתות דרכן הוא לשולחן מנות (אבל) [אפילו] בתלתא גברי ואין נראין כמוליכן בשוק ושוב חזר בו ואמר הואיל דלא יהיב חילוק בהדיא אין לנו להקל מסברא ופסק דאסור לשלוח כל דבר בג' בנ"א ביו"ט ואפי' תלתא גברי בתלתא מיני וזה אינו נראה לי אלא נ"ל דתלתא גברי כתלתא מיני שרי כדפרישית:

מתני' ר"ש מתיר בתבואה שאם ירצה יבשלם בקדירה ויכתשם במכתשת קטנה תני ר"ש מתיר בתבואה של חיטין לעשות מהן לודיות פי' לודיות הוא מאכל חיטים שעורים ליתן לפני בהמתו עדשין לעשות מהן רסוסין פי' רסוסין הוא מאכל של עדשים ירושלמי תני משלחין חיטין שהן מאכל עסיסות פול שהן מאכל לודיות שעורין שהוא מאכל בהמה לכן תני בשם ר' שמואל לכל נפש אף נפשות בהמה בכלל אתיא ר"ש כשיטת ר"ע רבו דאמר תמן [לכל נפש] אף נפשות [בהמה] בכלל כן א"ר שמעון לכל נפש אף נפש בהמה בכלל:

מתני' משלחין כלים בין תפורין בין שאינן תפורין אע"פ שיש (עמהן) [בהן] כלאים והם לצורך המועד אבל לא סנדל של עץ ומחופה עור ומסמרות קבועין בו שגזרו חכמים עליו שלא לטלטלו בשבת וביו"ט משום מעשה שהיה שנהרגו הרוגים על ידו במסכת שבת ולא מנעל שאינו תפור דלא חזי למידי ר"י אומר אף לא מנעל לבן שלא היה דרכן לנועלו מפני שהוא צריך אומן להשחירו. בשלמא תפורין חזו למלבוש שאינן תפורין חזו לכסויי אלא כלאים למאי חזו אלא בוילון והאמר עולא מפני מה וילון טמא מפני

שהשמש מתחמם בו פירש"י זצ"ל בוילון. שראוי לפרוס כנגד הפתח מפני מה אמרו מקבל טומא' ולא עשאות כאחת ממחיצות הבית שאינן מקבלות טומא'. מפני שהשמש מתחמם בו כנגדו מתעטף בשוליו לפיכך יש תורת כלי עליו וכיון דמתחממין כנגדו אסורין לעשותן כלאים אלא בקשין בגדים קשין שאינם מתחממין מותר לישב עליהן. מורי רבי' אב"י העזרי ז"ל היה אומר בשם רבי' יואל אביו זצ"ל שמותר לפרוס בגד כלאים ע"ג הגיגית כשרוחצי' בה וסברתו דהואיל שאינו כ"א מעמיד חום כעלמא כה"ג לא שייך כלאים ונראה בעיני אני המחבר להביא ראיה לדבריו מוילון דשמעתין דאי לאו דמתעטף בשוליו אע"פ שהיה מעמיד החום כגון שפרסוהו כנגד הפתח להגן מן הרוח או מן הגשמים אפ"ה לא הוי בי' משום כלאים דאי לא תימא הכי לל"ל מפני שהשמש מתחמם כנגדו תיפוק לי משום שמגין עליהם מפני החמה ומפני הגשמים וההי' דבמה מדליקין דמסיק ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים התם פירש"י ז"ל דמיירי שלובשן בשוק כדי להראותן למוכרן דלא אסר' תור' אלא לבישה שהיא להתחמ' כדרך כל הלובשין והעלא' דומיא דלביש' נמי מיתהני בה הלכך מי שהוא לובש צריך ליזהר שלא יתכוין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ובה"ג כתוב מפני מה אמרו וילון אסור בכלאים הלא אינו עשוי להתכסות בו (אין) [אלא] לאוהל בעלמא להגן מן החמה ומן הגשמים וכלאים אינן אסורי' אלא דרך לבישה מפני שהשמש מתחמם כנגדו ומתעטף בשוליו לפיכך יש עליו תורת לבוש עכ"ל ה"ג הרי פירשו (בפרקין) [בפי'] דהיכא שמגין מפני החמה ומפני הגשמי' בלא דרך לביש' שאין בו משום כלאי' ומי דוחקני לחלק או באיזו סברא אחלק בין מגין מן הצנה שלא תבוא בין מגין מן החום שלא יצא אחרי שלא אסרו חכמים כלאים אלא דרך מלבוש ולא דמיא להההיא דהגוזל ומאכיל דתניא לא ילבש אדם כלאים [אפי'] ע"ג עשרה [בגדים] אפי' להבריח בו המכס משום ר"ע אמרו מותר להבריח בו המכס ואמרי' התם דבדבר שאין מתכוין פליגי דהתם אפי' לת"ק נאסר משום שהיא דרך לבישה ואפי' לר"ע הוה אסור התם אי לאו משום דלאו מתכוין הוא אבל הכא דלאו דרך לביש' הוא שרי לכ"ע והייתי סבור לאסור משום דאמרינן בירושלמי פ' בתרא דכלאי' ר' אבהו בשם ר' יוחנן בלנרי נשים אסור משום כלאים הוא בלנרי נשים הוא בלנרי אנשים מהו בלנרי רבנן דקיסרין אמרין אנטיטיה והייתי מפרש בלנרי היינו מסך שפירסוהו על גבי גיגית בשעת רחיצה כדתנן במסכת (כלאים) [כלים] פ' הכרים והכסתות סדין שהוא טמא מדרס ועשאו וילון טהור מן המדרס ה"ג בערך בילן ובערך בלן פי' בלן מסך וה"פ ר' יוחנן אמר בלנרי נשים אסורה משום כלאים מפני שהנשים כשרוחצות אי אפשר להן בלא כיסוי גיגית מפני שכולה ערוה והוי מלבוש

לצניעות וגם פעמים מכסה עצמה בבילן זה מפני הצניעות הלכך אסור משום כלאים אבל בלנרי אנשים שרו שהאיש רוחץ בגיגית מגולה ולא איכפת ליה וסתמא דתלמודא דירושלמי פליגא אר' יוחנן ואמר הוא בלנרי נשים הוא בלנרי אנשים ששניהן אסורין או משום שלא לחלק בין בלנרי אנשים לשל נשים או משום שפעמים כשרואה את רבו ומכסה בו את עצמו כדאמרי' התם בסמוך מטפחת הספוג פעמים כשרואה את רבו ומתעטף בהאי נמי מפני שפעמים כשיוצא מן הגיגית מתכסה בה מפני הקור היה נראה לי לאסור אותה. מיהו טורח היא בעיני לבדות לי פי' מלבי מפני שלא קבלתי ועוד דילמא בלנרי נשים דירושלמי היינו בלרי דתוספתא דתנן בתוספתא דכלאים פ' כלאי הכרם בלרי נשים אין בהן משו' כלאי' ואם תפורות מקבלות טומא' ואסורו' משום כלאים ובלרי דתוספתא היינו סדינים כההיא דס"פ חבי' האוליירין מביאין בלרי נשים ובלבד שיתכסה בהן ראשו ורובו ופרש"י זצ"ל בלרי נשים סדינין שהן מסתפגות מותר להביאם דרך מלבוש לבית המרחץ ובערך בלר פירש מביאין בלרי נשים פי' סדינים לפי שהנשים אין רוחצות בלא סדינים פ"א צניפות של ראשי הנשים ולפי' זה הא דמסיים בירושל' הוא בלנרי נשים הוא בלנרי אנשים לאו סתמא דתלמודא קאמר אלא ר' יוחנן קאמר לה. אמר רב הונא בריה דרב יהושע האי נמטא גמדא דנרש שריא. פי' לבד שקורין פילסטא. גמדא. קשה כמו גמוד מסאני בערבי פסחים דבר שהוא כווץ ונעשה קשה וכ"כ בערוך נמטא גמדא לבד קמוץ וקמוט והוא קשה ופרש"י שריא לישיבה שאינו מחמם וכן הא דאוקימנא כלאים דמתני' בקשין פירוש שאינם מחממים מותר לישב עליהן ר"ל דוקא לישב עליהן שרי אבל לכסות בהם בחמה מפני החמה או מפני הגשמים אסור שהוא דרך מלבוש ונהנה מהן הלכך כובעים שלנו שיש עליהן רצועות צריך ליזהר שלא יהא תפורות הרצועות בכובע חוטין של פשתן והלבדי' שהן רכים מחממין ותנן בפ' בתרא דכלאים הלבדין אסורים מפני שהן שועין פי' רבי' שמשון בר' אברהם זצ"ל טורפין הצמר והפשתן זה עם זה ומחברן כעין (לבד) [בגד] ע"י אומנות בלא טויה ואריגה ולעיל מזה במתני' ז' פירש רבי' שמשון המנעלים העשוין בפני' בלבדי' צריכין בדיקה שלא יהו תפורין בפשתן. א"ר פפא ערדלין אין בהן משום כלאים פי' בערוך כלים של צמר כגון מנעלים ונועלין אותו תחת מנעלים ולא פי' למה אין בהן משום כלאים ופירש"י בשם תשובת הגאונים שרגילין ללובשן תחת מנעלים. וטולין עליהן עור של תיישין מעובדין תחת קרקעיתו וכנגד העקב של רגל עושין אותו של צמר ואין בהן משום כלאים דקשין הן וזהו כמו כן דומה לישיבה שאינו דרך העלאה. תנן פ' בתרא דכלאים מנעל של זרב אין בו משום כלאים פי' רבי' שמשון בר' אברהם של זרב לשון חימום מלשון יזורבו

נצמתו כלומר מנעל העשוי לחימום של רגל ועושין מנעליהן כפולין וביניהן משימין משי או עשבים או פשתן אין חוששין שמא שם ביניהם צמר ירושלמי אית דאמר דזריבי עמרא מלגאו כהדא דר' זירא מפקד לר' אבא [בר זבינא] אימא לבד (דישון) [ראשון] דלא יחוט לי' מסאני' בכיתן אלא ברצועה ומודי ר' זירא בהן דאסר פסקי דעמר ע"ג פיסקי דכיתן הוא שרי [דהוא] שנץ גרמיה והיא נחתא לה) בערוך גרס מנעל של זרד ופי' מנעלין של עור שמגיעין עד הירך. בעון קומי ר' לא מחו מיחט מסאני בכותן אמר לון כגון ר' זירא (דלא) [דאמר] אסור מודי ר' לא ברן דילבש דרדסין דעמר ע"ג דרדסין דכיתן דהוא אסור דלא שלח עילייי' אי לא שלח ארעייה ויש לי ללמוד מיכן שאסור ללבוש אנפילאות של צמר ע"ג אנפילאות של פשתן או להיפך שאינו יכול להפשיט התחתון אם לא יפשיט העליון תחילה ואינו דומה לקוטה של צמר שאנו לובשין ע"ג חלוק של פשתן כי יכול הטיב לפשוט חלוק של פשתן קודם שיפשיט מעליו קוטה של צמר. הני צררי דפשיטי (וחזי) אין בהן משום כלאים פירש"י בגד כלאים שצוררים בו מעות מותר לתתן בחיקו שהמעות מקשין אותו ואינו מחמם. דביזרני. שצרורים בו זרעים יש בהן משום כלאים [רב אשי אמר אחד זה ואחד זה אין בהן משום כלאים] לפי שאין דרך חימום בכך ירושלמי פ' בתרא דכלאים אבוי דרב ספרא שאל לר' זירא מהו מיתן פריטין גו גולתא ומקטרינון בחוטין דכיתן מהו מיתן פריטין גו סדינא ומקטרינון בחוט עמר א"ל חכים רבי לרב הונא דהוא אסר ר' אבינא אמר אסור שמואל אמר מותר רבי יעקב בר אחא אמר בשם ר' יסא מותר:

מתני' אבלילא סנדל המסומר. אמר אביי סנדל המסומר אסור לנועלו ומותר לטלטלו אסור לנועלו משום מעשה שהיה ומותר לטלטלו מדקתני אין משלחין ואי ס"ד אסור לטלטלו לטלטוליה אסור לשלוחיה מבעיא אלא ש"מ אסור לנועלו ומותר לטלטלו) שאלתי אני המחבר אם בגד שהוא כלאים מותר לטלטלו ביו"ט אי הוה מוקצה אי לא והשיב לי מורי רבי' שמחה זצ"ל שעטנז אינו אסור לטלטל דתורת כלי עליו מידי דהוי אסנדל המסומר דאסור לנועלו ומותר לטלטלו ומדקא שקיל וטרי אכלאים והא לא חזי לא למלבש ולא למימך תותיה ש"מ שמותר לטלטל.

מתני' זה הכלל כל שניאותין בו ביו"ט משלחין אותו ביו"ט פי' ניאותין מתקשטין. רב ששת שרא להו לרבנן לשדורי תפילין ביומא טבא א"ל אביי והא אנן תנן כל שניאותין בו ביו"ט משלחין אותו ביו"ט הכי קאמר כל שניאותין בו בחול משלחין אותו ביו"ט פירש רש"י כל שניאותין בו בחול שהוא מתוקן כל צורכו משלחי' אותו ביו"ט דהא ביו"ט דקתני במתני' לאו אניאותין דלקמיה קאי אלא אמשלחין דבתריה קאי ולאתויי

תפילין דא"נ לביש בהו ביו"ט ליכא איסורא ומיהו סנדל המסומר לא דלא לימא מדשרו רבנן לשולחו ש"מ מותר לנועלו עכ"ל וקש' לפירושו דא"כ אמאי קתני במתני' פעמי' ביו"ט ותו והא והן לצורך המועד קתני ותפילין לאו לצורך המועד כלל נינהו אלא ה"פ כל שניאותין בו בחול דהיינו בחוש"מ ואתא לאתויי תפילין שניאותין בהן בחול ולצורך המועד דקתני היינו לצורך חוש"מ ומיכן ראיה שצריך ללבוש תפילין בחוש"מ כדפריש' בהלכות תפילין. ירושלמי תני ר' חלפתא בן שאול תכשיטין אסורין לשולחן א"ר מנא לא אמרו אלא לשלחן אבל ללבשן מותר א"ר בון מתני' אמרה שאסור ללובשן דתני כל שניאותין בו ביו"ט משלחין אותו אם את אומר שמותר ללובשן יהא מותר לשלחן עד כדון תכשיטין של זהב אפי' תכשיטין של (זהב) [כסף] ולדידן שנשים שלנו יוצאות במיני תכשיטין מותר נמי לשולחן. ירושלמי תני אין מפרקי' את המנעל מעל האימום ביו"ט אבל מפרקין ממנו בחולו של מועד ירושלמי תני מטלטלין שופר להשקות בו תינוק ופנקס וקרקים ומראה לכסות בו כלים. ירושלמי מהו להעמיד חלב ביו"ט אם אתה אומר כן אף הוא חולב ומעמיד מיו"ט לחול וכתבו הגאונים לפיכך אסור להעמיד החלב ביו"ט כל עיקר וכ"ש שאסור לחלוב ואם חלבו עכו"ם וישראל רואהו והביאו דורון לישראל ביו"ט ראשון בב' ימים טובים של גליות מותר בערב כדגים ופירות וביצה וירקות אבל אסור להעמידו ובשני ימים של ר"ה אסור בזה ובזה ע"כ:

הדרן עלך ביצה שנולדה

סימן שמב

יום טוב שחל להיות בערב שבת לא יבשל לכתחילה מיו"ט לשבת אבל מבשל ליום טוב ואם הותיר הותיר לשבת.ת"ר אין אופין מיו"ט לשבת באמת אמרו ממלאה אשה קדירה בשר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת ממלא נחתום חבית של מים אע"פ שא"צ אלא לקיתון אתד אבל לאפות אין אופין אלא כדי צורכו. (של) [כל] ככר וככר צריך אפייה ורדייה לעצמו ולא סגי בחד טירחא ר"ש בן אלעזר אומר אף ממלאה אשה את התנור פת אע"פ שאינה צריכה אלא לככר אחד מפני שהפת יפה בזמן שהתנור מלא אמר רבא הלכה כר' שמעון בן אלעזר. מעשה שהיתה ברית מילה בחולו של מועד והיה בו ביום אידם של עכו"ם ולא היו יכולין לאפות בריצלי"ש מה ששולחים לכל הקהל והתיר רבי' יואל הלוי לאפות אותם ביו"ט הסמוך לחוש"מ ולא היה די לכל הקהל במילוי תנור אחד והתיר שני פעמים לאפות תנור מלא מפני צריכות פת אחד לכל תנור ותנור לשנים ושלשה בני אדם:

מעשה בקולוניא שאפו פשטידא לכתחילה מיו"ט לחבירו ששכחו האיסור והתירו (בני) [רבני] קולוניא בדיעבד באכילה כר' יהודה דאמר המבשל בשבת בשוגג יאכל למוצ"ש בין לו בין לאחרים אע"ג דשבת חמירא כ"ש יו"ט דקיל ורבי' יואל הלוי אוסר דע"כ לא שרי ר"י אלא בשבת דחמירא ולא אתי לזלזולי בה אבל יו"ט דקיל אי שרינן אתו לזלזולי בי. כדאמרי' לעיל ריש פרקא ותו דאמר פ' כירה בעו מיניה מר' חייא בר אבא שכח קדירה ע"ג כירה ובשלה בשבת מהו דריש להו בפרקא המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל ול"ש מאי ולא שנא רבה ורב יוסף אמרי להתירא רנב"י אמר לאסורא. מבשל דוא דלא אתי לאערומי דבשוגג יאכל אבל דאי דשכח כיון דאתי לאערומי ויאפה לכתחילה מיו"ט לחבירו ויאמר שכחתי דאיסור או יאמר לצורך היום אפיתי משו' דקיל להו אפיית יו"ט שהותר לאכילת נפש היום וגבי יו"ט חיישי' להערמה כדתניא אבל מבשל הוא ליו"ט ואם הותיר הותיר לשבת ובלבד שלא יערים ואם הערים אסור אלמא דחיישי' להערמה מדאזהר לן תלמודא בהערמה וההיא דפ"ק דרב אדא בר אהבה מערים ומלח גרמא גרמא היינו משום דמקצת לצורך היום הוה והכי נמי בפ' דנזקין גבי נפלו ונתפצעו חייש ר' יהודה לאערומי וחזינן נמי גבי עברה ולשה במים שלא לנו בפ' כל שעה דאסר רב אשי אע"ג דרבנן הוא וכ"ש יו"ט דאיסורא דאורייתא הוא דאסור בדיעבד ואף מר זוטרא דשרי התם הכא יאסור מפני שהוא דאורייתא הלכך האופה מיו"ט לחבירו או מיו"ט לשבת בלא עירובי תבשילין ה"ז לא יאכל אפי' בדיעבד ולקמן כתבתי להיתר גבי עבר ואפה ירושלמי מציעין מטות מיו"ט לשבת ואין אופין ומבשלין מיו"ט לשבת בלא עירוב א"ר לא למה מציעין מטות מיום [טוב] לשבת שכן מציעין מלילי שבת (ללילי) שבת רב כהנא בר בא ובלבד שלא יערים. ואין לי לפרש:

סימן שמג

מתני' עושה תבשיל מעיו"ט וסומך עליו לשבת בש"א שני תבשילין ובה"א תבשיל אחד. מ"ט אמר (רבה) [רבא] כדי שיברור מנה יפה לשבת דמתוך שמערב זוכר את השבת ואינו מכלה את דכל ביו"ט וברור לו מנה לזה ומנה לזה רב אשי אמר לא לכבוד שבת תקנוהו אלא לכבוד יו"ט כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת ק"ו מיו"ט לחול. ותנא מייתי לה מהכא את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו דהו"ל למיכתב היום אפו ובשלו אלא רמז הוא שיש לך יום ששי שאין אופין לצורך מחר אלא על האפוי בה' בשבת מיכן אר"א אין אופין פת אלא [על] האפוי ואין מבשלין תבשיל אלא על המבושל מיכן סמכו חכמים לע"ת מן התורה מתני' דלא [כי] דאי [תנא] דתניא ארשב"א לא נחלקו ב"ש וב"ה על שני תבשילין שצריך אלא על מה נחלקו על דג וביצה שעליו שבש"א שני תבשילין וב"ה

אומרים תבשיל אחד ושוין שאם פרפר ביצה ונתן לתוך הדג או שריסק קפלוטות ונתן לתוך הדג שהן שני תבשילין אמר רבא הלכה כתנא דידן ואליבא דב"ה. פסק ר"ת דצריך פת ותבשיל והא דפסקי' הלכ' כתנא דידן דוק' לגבי תבשיל אחד שא"צ שני תבשילין אליבא דב"ה מיהו דב"ה מודו דאין אופין אלא על האפוי ואין מבשלין אלא על המבושל כדר"א דליכא מאן דפליג וטעמא דמילתא כי אפייה אינה בכלל בישול ובישול אינה בבלל אפייה כדחזינן בפ' אין מעמידין דשלקות של עכו"ם אסורי' מן המקרא מה מים שלא נשתנו אף כל שלא נשתנו ואילו (פסקו) פיתן בי"ח דבר נאסר א"כ אין אפיה בכלל בישול והא דתניא בה"א מניח אדם עירובו לתבשיל אחד ועושה בו כל צורכו לא קאי אאין אופין אלא על בישול והטמנה קאי אבל לאפות אפי' ב"ה מודו דלא. וכן פוסק בה"ג דצריך פת ותבשיל. אבל בפר"ח פירש ובה"א מניח אדם עירוב אחד ועושה כל צורכו כלומר אופה ומבשל ומטמין את החמץ ורוצה לומר שבתבשיל אחד סגי ליה (אבל) [אפילו] לאפות את הפת. ונראין דבריו דאמר אביי ל"ש אלא תבשיל אבל פת לא אי משום דשכיח [אי משום דלא מילפתא] אבל אי לאו האי טעמא הו"א דמערבי' בפת והשתא במאי מתוקמא אי לאפייה הלא כך הוא האמת לדברי ר"ת מערבי' בפת לצורך אפייה ואי לתבשיל והלא אפייה אינה בכלל בישול ובלאו הני טעמי אין מערבין בפת אלא ש"מ דאין מערבין בפת כלל לא לבישול דלא לאפייה וגם רבי' יצחק בר' אשר זצ"ל תמה למה נהגו לערב בפת דשמעי' בהדיא בשמעתין דאין לערב בפת ופי' דעיקר סמכי' על התבשיל שעם הפת כדב"ה דאמרי מניח אדם עירובו בתבשיל אחד ועושה בו כל צורכו והפת אין אנו מניחין אלא לחומרא בעלמא כדי לקיים דברי ר"א דאמר אין אופין אלא על האפוי הילכך העושה עירובי תבשילין לכתחילה יעשה פת ותבשיל או פת וצלי ואם עשה תבשיל גרידא או צלי גרידא סומך עליו ואם עשה פת גרידא לא עשה כלום. ונראה דאפי' לאפות אינו יכול כדאביי דאין מערבין בפת כלל ורבא ורב אשי נמי דלית להו לדר"א דתרוייהו סברי דלא ניתקנו עירובי תבשילין כ"א לסימנא למר בעבור כבוד שבת ולמר בעבור כבוד יו"ט הלכך בתבשיל גרידא או בצלי גרידא סגי דהא איכא סימנא ודכירא אבל פת לא כדאביי אי משום דלא מילפתא אי משום דשכיח:

תני ר' חייא עדשים שבשולי קדירה שנשארו בלא מתכוין סומך עליהן מעיו"ט לשם עירובי תבשילין ול"א לא חשיבי ובטלי. ור"מ דאית בהו כזית וכגון שהתנה מעיו"ט ואמר אם נשארו עדשים בשולי קדירה יהא מותר לי לעשות צרכי שבת כדפרי' לקמן האיך יש לאמר. כדאמרי' בירושלמי ר' חייה רובה על לביתיה אמרי ליה אנשינן מערבא

אמר לון אית הכא טלופחין דמן אתמול אמרון ליה אין [וכו'] הדה אמרה א"צ להתנות אר"ח תנאי היה לו לר' חייה הגדול והא קמ"ל דא"צ לצשל לצורך עירובי תבשילין :

א"ר יצחק בריה דרב יהודה שמנונת שע"ג סכין גוררו מעי"ט וסומך עליהן משום עירובי תבשילין וה"מ דאית בהו כזית:

א"ר [יוסף] דגים קטנים מלוחים שצלאן עכו"ם סומך עליהן משום עירובי תבשילין ואסור באכיל' [אי עבדינהו עכו"ם כסא דהרסנא] והכל כגון שהתנה כדפרי'.

אמר רב הונא אמר רב עירובי תבשילין צריכין דעת שידעו שלשם כך עשו שיסמוך עליהן לשבת פשיטא דעת מניח בעינן דעת [מי] שהניחו לו בעינן שימלך בו תחילה לעשותו על פיו או לא ת"ש שמואל היה מערב על כולה נהרדעא ר' אמי ור' אסי הוו מערבי לכולה טבריה אלמא לא בעינן דעת מי שהניחו לו מכריז ר' יעקב בר אידי מי שלא הניח ע"ת יבוא ויסמוך על שלי עד כמה א"ר נחומי בר זכריה משמיה דאביי עד תחום שבת ולעומדים חוץ לתחום לא היתה דעתו של מניח עליהם ולא עלה על לבו לזוכרם. ומאן דעריב עירובי תבשילין אחבריה או אבני מאתיה צריך לזכות להם כדאמרי' ס"פ חלון בעי ר"נ עירובי תבשילין צריך לזכות או לא [וכו'] ובפ' חלון פרשתי לענין שבת ע"י מי מזכין וכן הדין לענין עירובי תבשילין :

א"ר חייא בר אשי אמר רב מניח [אדם] ערובי תחומין מיו"ט לחבירו אם נזכר ביום ראשון שלא עירב כגון שחלו שני ימים טובים בחמישי וערב שבת ומתנה אם היום חול ולמחר קודש עירובי עירוב ואם היום קודש אין בדברי כלום ולמחר יאמר אם היום חול עירובי עירוב ואם היום קודש אין בדברי כלום ובאותו פת עצמו דממ"נ הוי עירוב:

אמר רבא מניח אדם עירובי תבשילין מיו"ט לחבירו ומתנה (אדם) אם היום חול ולמחר קודש עירובי עירוב ואם חילוף איני צריך לעירובי תבשילין ואינו צריך למחר לכפול את התנאי. מ"ד עירובי תחומין כ"ש עירובי תבשילין ומ"ד עירובי תבשילין אבל עירובי תחומין לא מ"ט דלמיקני שבית' בשבתא לא וה"ה ביו"ט וכתב רבי' יצחק אלפס והלכתא כרבא דבתראה הוא ומסתברא לן דה"מ בעירובי תחומין דמיקנא שביתה הוא אבל בעירובי חצירות דביטול רשות הוא מניח עירובו ביו"ט ראשון ומתנה ונימא הכי אי האידנא חולא בהאי עירובא נשתרי לן לטלטולי בשבתא מביתא לביתא ומדרת' לדרתא ואי האידנא יומא טבא אין בדברי כלום ולמחר במעלי שבתא דהוא יו"ט שני נימא הכי אי האידנא יומא טבא כבר עבידנא מאתמול והשתא לא צריכנא מידי ואי האידנ' חולא הוא בהאי לשתרי לן לטלטולי מבית' לבית' עכ"ל. וי"ל וכגון שלא הניח עירובי תבשילין

אבל אם הניח עירובי תבשילין ה"ז מערב עירובי חצירות ביו"ט שחל להיות ערב שבת כדפרי' לעיל:

ההוא סמיא דהוה מסדר מתנייתא קמיה דמר שמואל חזייה דהוה עציב א"ל אמאי עציבת דלא אותיבי עירובי תבשילין א"ל סמוך על שלי דמערבנא אכולה נהרדעא שהיא עירי לשנה חזייה דהוה עציב א"ל אמאי עציבת דלא אותיבי ע"ת א"ל פושע אתה לכ"ע שרי ולך אסור פירש"י ור"ה היה שאין יכול להניח ולהתנות. לדידך אסור שאין דעתי על המורדי' ועל הפושעים שאין חרדים בדברי חכמים עכ"ל פי' רבי' יצחק בר אשר מיכן משמע דעירובי תבשילין צריך לערב כאו"א לעצמו ואסור לסמוך על אחרים אלא בשכח שהרי זה בשביל שלא הניח ב' פעמי' קראו פושע ואסר לו לסמוך עליו וי"מ דהכי א"ל הואיל ואשתקד ידעת שאני מערב עליך והשתא נמי עציבת גלית אדעתך שלא היה בדעתך מאתמול לסמוך עלי והואיל שלא היית חפץ לסמוך עלי וגם בעצמך לא הנחת פושע אתה אבל לשון רש"י לא משמע הכי הלכך פי' רבי' יצחק בר' אשר שצריך כאו"א להניח עירובי תבשילין) כשכח דמי:

ת"ר יו"ט שחל להיות בע"ש אין מערבין לא עירובי תחומין ולא ע"ח לטלטל למחר דנראה כמתקן דבר רבי אומר מערבין עירובי חצירות אבל לא עירובי תחומין לפי שאתה אוסרו בדבר האסור לו כח יש בידך לאסור עליו מלעשות לצורך מחר דבר שהוא אסור בו ביום והיינו תחומין שאף ביו"ט אסור לצאת חוץ לתחום. ואי אתה אוסרו בדבר דמותר לו אין כח בידך לאסור עליו מלתקן לצורך מחר דבר שמותר בו ביום ואיסור טלטול חצירות ליתא ביו"ט. שלח ר"א לגולה לא כששונין בבבל רבי מתיר וחכמים אוסרין אלא רבי אוסר וחכמים מתירין אמר רבא א"ר סחורה א"ר הונא הלכה כרבי לאסור דהיינו לחומרא שרבי אוסר בשניהן כדשלח ר"א לגולה וכן ההלכה ששניהן אסור לערב וכגון שלא הניח עירובי תבשילין אבל אם (לא) הניח ע"ת מערב ע"ח אבל לא עירובי תחומין כדאמר בירושלמי דשמעתין יו"ט שחל להיות בע"ש אין מערבין לא בחצירות ולא בתחומין כו' אית תניי תני ומחליף כלומר כמו ששלח ר"א לגולה שמחליפין דברי רבי לחכמים ודברי חכמים לרבי א"ר לוי הואיל וההן תנייה תני ומחליף צריכין מיחוש פי' יש לחוש שמא חכמים אוסרין בשניהן והלכה כר' מחבירו אבל לא מחביריו ר' ירמיה בשם ר' זעירא מאן דעביד טבאות מערב מן אתמול כלומר בעיו"ט שניהם יערב אבל לא בי"ט א"ר יודן חדא דתימר בשלא עשה לו עירובי תבשילין אבל עשה לו ע"ת מותר פי' לערב עירובי חצירות אבל לא עירובי תחומין כדפרי' לקמן ר' יוסי בר בון בעי עירובי תבשילין מתירין אף את דמחיצות פי' היה תמיה על דברי ר' יודן שאמר שבעבור

עירובי תבשילין מותר לערב עירובי חצירות. מ"מ הואיל ולא נחלקו עליו לגמרי כר' יודן עבדינן א"נ נוכל לפרש דר' יוסי בר בון בעי אם עירובי תבשילין מתירין לטלטל מחצר לחצר בשבת אע"ג דלא עירב עירובי חצירות אבל בהא ודאי מודה לר' יודן שאם עירב עת"ב שמותר לו לערב ע"ח לצורך מחר. פי' ה"ר ברוך בר' יצחק מריגנשבורג דדוקא לעירובי חצירות מהניא ערובי תבשילין אבל לעירובי תחומין לערב מעיו"ט לשבת לא מהני עת"ב דכל דבר שאסור בי"ט אינו יכול לעשותו לצורך שבת ע"י עת"ב דמה"ט ביצה אסור' מיו"ט לשבת ולא מהני עת"ב דואיל דביו"ט אסורה ואפי' למ"ד צרכי שבת נעשין ביו"ט ומדרבנן הן עת"ב אעפ"כ לא מהני אלא דבר שמותר בו ביום כגון שוחט מסוכנת אם אפשר לאכול ממנה כזית דהכי פי' בקונטר' התם דלמ"ד צרכי שבת נעשין [ביו"ט] חשיב כמו קדושה אחת דמה שמות' ביו"ט מותר לעשות [לצורך] השבת ואם לאו אסור ולא מהני עירובי תבשילין ומאן דשרי לעיל ביצה מיום טוב לשבת דלית ליה הכנה היינו ביצה דממיל' ועירובי חצירות אע"ג דמותר ביו"ט הא לאו משום דהותר ביום טוב אלא (דהרואה) [דהוצאה] אינה כלום ביו"ט הלכך אסור לעשות לצורך שבת דלגבי שבת הוצאה חשיבא וגזרו מרשות לרשות. וראיה לדברי שכתבתי דאמרי' בפ' אלו עוברין שבות קרובה התירו ופי' ריב"א דשבת ויו"ט כמו חדא קדוש' דמה שמותר ביו"ט מותר בשבת ואליבא דמ"ד צורכי שבת נעשין ביו"ט קאמר התם עכ"ל.

ועירובי חצירות מערבין לו לאדם אפי' שלא לדעתו כדפרי' שלהי פרק חלון בעירובין ודוקא בפת שלמה כדפרי' בפ' מי שהוציאוהו:

ת"ר מי שלא הניח עירובי תבשילין ה"ז לא יאפה ולא יבשל ולא יטמין לא לו ולא לאחרים ולא אחרים אופין ומבשלין לו כיצד עושה מקנה קמחו לאחרים ואחרים אופין ומבשלין לו ומשום שמחת יו"ט התירו להקנות קמחו לאחרים איבעיא להו עבר ואפה מאי ת"ש מי שהניח עירובי תבשילין ה"ז אופה ומבשל ומטמין ואם רצה לאכול את עירובו הרשו' בידו אכלו עד שלא אפה עד שלא בישל עד שלא הטמין ה"ז לא יאפה ולא יבשל לא לו ולא לאחרים ולא אחרים אופין ומבשלין לו אבל מבשל הוא ליו"ט ואם הותיר הותיר לשבת ובלבד שלא יערים ואם הערים אסור ולא דמי להערמה דרב אדא בר אהבה דמלח גרמא [גרמא] דאין עיבור באוכלין. וקס"ד דה"ה לעבר ואפה דאסור אמר (בר) רב אשי הערמה קאמרת פרש"י לעולם אמרי' עבר ואפה מותר והערמה אינ' ראיה לכאן דשאני הערמה דאחמור בה רבנן טפי ממזיד דאילו מזיד רשע הוא לעבור על דברי חכמים ואין אחרים למידין הימנו והוא בעצמו פעמים משיב אל לבו ושב הלכך לא מיעקרא תורת עירוב אבל מערים סבור לעשות בהיתר הלכך לא ישיב אל לבו לחזור בו ואחרים למידין

הימנו ומיעקר' תורת עירוב הלכך קנסוה רבנן. משמע כולה שמעת' חדא דאיבעיא להו עבר ואפה היינו שעבר במזיד אבל בשוגג שגגת האיסור פשוט ליה דלא קנסי' ליה וכ"כ רבי' יצחק בר' אשר זצ"ל הכא שעשה איסורא בשוגג פשיטא ליה דלא קנסי' ליה באכילה אבל כשעשה במזיד קמיבעיא ליה אי קנסי' ליה באכילה אם לאו וכולה שמעתא במזיד קיימא אבל בשוגג משמע להתירא ולרב נחמן בר יצחק דאמר הא דקתני אם הערים אסור חנניה היא ואליבא דב"ש משמע הא לב"ה אם הערים מותר מיהו בשוגג משמע לדברי הכל דשרי בדיעבד ודלא כדברי רבי' יואל זצ"ל דאסר כדפרי' לעיל מ"מ המחמיר תע"ב או שמא אין להחמיר כדי שלא ימנע משמחת יו"ט אלא מתירין לו בדיעבד ומלמדין אותו שלא יעשה יותר כך והכל לפי ראות עיניו של החכם ששואלים אותו יעשה:

סימן שמד

מתני' אכלו או שאבד לא יבשל עליו לכתחילה ואם שייר ממנו כל שהוא סומך עליו בשבת לבשל תבשילו. ותניא אם רצה לאכול את העירוב הרשות בידו אכלו עד שלא אפה עד שלא בישל עד שלא הטמין הרי זה לא יאפה ולא יבשל ולא יטמין לא לו ולא לאחרים ולא אחרים אופין לו ומבשלין לו אבל מבשל הוא ליו"ט ואם הותיר הותיר ובלבד שלא יערים ואם הערים אסור: א"ר אבא אמר רב ע"ת צריך שיהא בהן כזית בין לאחד בין למאה וכ"ש דקתני במתני' דאית ביה כזית ולגבי ככר שלם קרי ליה כ"ש: ת"ר תבשיל זה של עירוב. אפי' צלי כבוש. בחומץ ובחרדל ומיני ירקות. שלוקין היינו מבושל הרבה מאוד. מבושל כהלכתיה. קולייס האיספנין והיינו דג מליח ורך ונאכל חי וכגון שנתן עליו חומץ מעיו"ט כי זהו בישולו כדתנן במסכת שבת שהדחתו זו היא גמר מלאכתו. אמר אביי נקיטינן אם התחיל בעיסתו לתקנה ולאפותה על ידי עירובו ונאכל עירובו ה"ז גומר פי' רבי' יצחק ברבי אשר ואע"ג דגבי עירובי חצירות ותחומין לא בעינן שיהא קיים אלא מקצת ביה"ש בלבד כדאמרי' פ' במה מדליקין א"ל שנים צא וערב עלינו מבעוד יום [אחד עירב עליו מבע"י] ואחד עירב עליו בין השמשות זה שעירב עליו מבע"י נאכל עירובו ביה"ש וזה שעירב עליו ביה"ש נאכל עירובו משחשיכה שניה' קנו עירוב אלמא שמעי' מהתם דאפי' מקצת ביה"ש היה קיים קונה עירוב מיהו הכא גבי עירובי תבשילין בעינן שיהא קיים כל היום וה"ט דהתם הן באין לקנות שביתה ועיקר שביתה קיימ' בביה"ש במקום שקונה שביתה ביה"ש שם היא שביתתו כל היום הלכך כשהן קיימין ביה"ש וקנה שביתה תו לא בעינן להו אבל עירובי תבשילין להיכרא הן כאין כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת הלכך בעינן שיהא קיים בכל שעה שירצה

לאפות ולבשל כי היכי דתיהוי היכרא וכל זמן שהוא קיים איכא היכרא ומותר ולאחר שאכלו או שאבד אסור:

סימן שמה

מתני' חל להיו' באחד בשבת מטבילין את הכל [מלפני השבת] וב"ה אומרי' כלים מלפני השבת ואדם בשבת. דכ"ע מיה' כלים בשבת לא והיא [הדין] ביו"ט דלא. השיב רבי' יצחק בר אברהם זצ"ל כך אני נראה בעיני שאין להתיר להגעיל הקערות שאב"י ביו"ט ואע"פ שיפה דן אוהבי דמטעם מתקן אין לאסור דנראה כאילו להדיחן מתכוון וטעם דתיקון כלי אין בו איסור כ"א מדרבנן ובדבר מועט הקילו כאן דאין תקונו מלאכה הא אינו אלא מתקנו מן האיסור או מן הטומאה אבל מה יעשה אחי מאיסור הבערה ובישול מים שהן לצורך המכשירים ומכשירין שאפשר לעשותן מעיו"ט אסור ואע"ג דהלכה כר' יהודה דשרי מכשירין כדמוכח ס"פ אין צדין הא באפשר לעשותן מעיו"ט מודה. והא אפשר לעשותן מערב יום טוב דאפשר להגעילן בני יומן ולבטל האיסור בס' ויגעילנו ביורה גדולה והא לא מיקרי ביטול איסור לכתחיל' כיון שאין צריך לשתות המים ועוד דאפי' מכשירים דלא איפשר לעשותן לא שרינן אלא כלאחר יד כי ההוא דמעביר סכינא אפומא דדיקלא ומעביר סכינא אשיפתא דרחייא וחומרא דרבנן הוא וזה אין לומר כיון דנראה כמתכוין להדיח מותר דהא לא שייך למימר אלא גבי איסור דאורייתא דהא מכשירין נינהו ואין תלוי כלל בנראה ואין נראה. מיהו כיוצא בזה התרתי באותה מחבת שקורין [טרפ"א בלע"ז] במלכותינו ללבן אותה באור כשהיא ב"י דלא אפשר לעשותה מערב יו"ט ואפי' אינה ב"י הייתי מתיר מטעם זה דאי אפשר לעשותן מעיו"ט דהא צריכה חימום וחימום של אתמול לא היה מועיל ומשום תיקון ליכא איסורא דנראה כמחממה לבשל תחתיה ומשום מכשירין נמי ליכא שהרי הבערה זו צריכה לבשל ובלא"ה נמי צריכ' לצורך אוכל נפש. יצחק בר אברהם :

סימן שמו

אמר רב חסדא בהמה חצייה של עכו"ם וחציה של ישראל מותר לשחטה ביו"ט דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה עיסה חציה של עכו"ם וחציה של ישראל אסור לאפותה ביו"ט דהא אפשר למיפלגא בלישה פי' רבי' יצחק בר אשר שאם קנו ישראל ועכו"ם שתי בהמות בשותפות אין לומר אסור לשוחטו לישראל ביו"ט הואיל דאיפשר למיפלג שיקח ישראל אחת ועכו"ם אחרת משום דלא דמי בהמה לעיסה דעיסה ודאי חזייא למיפלגא דכולה חדא היא אכל בהמה לא חזיא למיפלגא אחת כנגד חבירתה משום דלא אפשר אם אין אחת חשובה או גרועה ואפי' הן שוות דינא הוא שיכול ישראל לומר אני רוצה

ליקח חלק בכל אחת ואחת ואיני רוצה לחלק אחת כנגד אחת הלכ' אפי' קנו שתי בהמות בשותפות מותר לשחוט שתיהן ביו"ט עכ"ל ועוד נ"ל דאין לומר יחלקו הבהמות זו כנגד זו דדילמא תמצא של ישראל טריפ' רוימנע משמחת יו"ט: בעו מיניה מרב הונא הני בני באגא פי' ישראלים הדרים בכפרי' דרמו עלייהו קימח' דבני חילא פירוש שהמלך הטיל לאפות ולבשל לבני חילו אנשי מלחמתו מהו לאפותן ביו"ט א"ל חזינן אי יהבי ריפתא לינוקא ולא קפדי כל חדא וחדא חזיא לינוקא ושרי ואי לא אסור וליתא לדרב הונא אלא בין כך ובין כך אסור דאמ' ופליגא דריב"ל הא דרב הונא דאריב"ל מזמנין את העכו"ם בשבת ואין מזמנין את העכו"ם ביום טוב גזירה שמא ירבה בשבילו : אדבריה רב' לרב שמואל בריה ודרש מזמנין את העכו"ם בשבת ואין מזמנין את העכו"ם ביו"ט גזירה שמא ירבה בשבילו מרימר ומר זוטרא כי הוה מיקלע להו עכו"ם ביומא טבא אמרי ליה אי ניחא לך במאי דטרח לן לחיי ואי לאו טירחא יתרתא אדעתא דידך לא טרחינן וכן הלכה כהני אמוראי וליתא לדרב הונא דשרי היכא דלא קפדי אי יהבי ריפתא לינוקא והלכה (כרב') [ברב חסדא] דעיסה חציה של ישראל וחציה של עכו"ם אסור לאפותה ביו"ט. תניא אשר יעשה לכל נפש שומע אני אפי' נפש בהמה במשמע כענין שנאמר מכה נפש בהמה ישלמנה ת"ל לכם לכם ולא לעכו"ם ולא לכלבים דברי ר' יוסי הגלילי ר"ע אומר אפי' נפש בהמה במשמע כענין שנאמר מכה נפש בהמה א"כ מה ת"ל לכם לכם ולא לעכו"ם ומה ראית להוציא את העכו"ם ולרבות את [הכלבים] מרבה אני את הכלבים שמזונתן עליך ומוציא אני את העכו"ם שאין מזונתן עליך כתב רבי' יצחק אלפס והלכת' כריה"ג דסתם לן תנא כותיה דתנן פ"ק דחלה עיסת הכלבים בזמן שהרועים אוכלים אותה חייבת בחלה ונאפת ביו"ט וקיי"ל סתם במתני' ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם דמתני' עכ"ל:

סימן שמז

מתני' בש"א לא יחם אדם חמין לרחוץ רגליו אא"כ ראויין לשתייה. אוכל נפש התיר הכתוב ולא להבעיר האור בשביל רחיצה וב"ה מתירין. עושה אדם מדורה ומתחמם כנגדה. והך סתמא ב"ה היא דתניא בש"א לא יעשה אדם מדורה ויתחמם כנגדה וב"ה מתירים. כתב רבי' יצחק אלפס ודוקא חמין לרגליו הוא דשרו ב"ה אבל לכל גופו לא כדתנן בפ' כירה א"ל חכמים אם ביו"ט כחמין שהוחמו ביו"ט אסורין ברחיצה ומותרין בשתייה. ולענין רחיצה ביו"ט בחמין שהוחמו מעיו"ט חזינן לגאון דכתב הכי הא דאמרי' לא ירחץ אדם כל גופו בחמין שהוחמו מע"ש דוקא בשבת אבל ביו"ט שרי לרחוץ כל גופו בחמין שהוחמו מערב יו"ט דלאו דבר שחייבין עליו משום שבות ולא משום רשות ולא

משום מצוה אלא גזירה היא וכי גזרו בשבת אבל ביו"ט לא עכ"ל וחמין שהוחמו ביו"ט פלוגת' דרב ושמואל בירושלמי דשמעתין דאמר התם חמין שהוחמו ביו"ט וכן חמין שהוחמו מע"ש לשבת רב ושמואל חד אמר מרחיץ בהן פניו ידיו ורגליו וחד אמר מרחיץ בהן כל גופו איברים איברים ובפ' כירה בגמרא דידן מייתי פלוגתייהו וקתני בהדיא רב אמר מרחיץ כל גופו אבר אבר ושמואל אמר פניו ידיו ורגליו ותניא כותיה דשמואל התם ופסיק התם פר"ח זצ"ל כשמואל. בירושלמי שלפני כתוב עירובי תבשילין כך הוא נוטל פת כביצה ותבשיל כזית ואומר באקבו"ץ על מצות עירוב ומתנה ואומר בדין יהא שרא לנא לאפויי ולבשולי מיומא טבא לחבריה ומיו"ט לשבת ולמי שסומכין על עירוב זה עד מוצאי יו"ט האחרון ובלבד שיהא שמור העירוב עד מוצאי יו"ט האחרון אכלו או שאבד צריך לערב בעיו"ט האחרון ר" חייא בשם ריב"נ צריך לומר עירוב זה עלי ועל מי שלא עירב. ופליג אגמרא דידן בהא דאמר נוטל פת כביצה ואנן קיי"ל כזית בין לאחר בין למאה ושמא הנ"מ בסוף עירוב אבל בתחילת עירוב בעי כביצה אבל מה שכתוב בו בדין יהא שרא לנא לאפויי ולבשולי מיומא טבא לחבריה כמדומה אני דשיבוש הוא וט"ס הוא דהא תנן עושה אדם תבשיל מעיו"ט וסומך עליו לשבת אבל וסומך עליו ליו"ט אחר לא תנן ורב אשי נמי אמר כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט ליו"ט וק"ו מיו"ט לחול אבל הא לא קאמר דלהכי איתקין עירובי תבשילין כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט ליו"ט ק"ו מיו"ט לחול משו' דמיו"ט ליו"ט לא איתקון עירו"ת ולר"א נמי דיליף להו לעירובי תבשילין מן המקרא דוקא מיו"ט לשבת הילכך נ"ב דט"ס הוא וא"ל כלל מיומא טבא לחבריה דאתי ביה לידי חורבה שיבואו להתיר מיו"ט לחבריה ע"י עירוב. אבל מה שבתו' שלוקח פת ותבשיל לא קשה ולא מידי שלכתחילה יש ליקח פת ותבשיל כדי לקיים דברי ר"א כדפריש' לעיל אבל מה שכתוב שעירוב שעשה בעיו"ט ראשון דמהני גם בעיו"ט האחרון קצת תימהון הוא דהואיל ורבא ורב אשי תרוייהו סבירא להו דעירובי תבשילין משום הכירא הן באין מעתה סברא הוא שיצטרך בכל עיו"ט להניח ע"ת. מיהו בדיעבד נסמוך על ידושלמי וסומך על ע"ת שהניח בערב יו"ט ראשון אפילו בעיו"ט האחרון כל זמן שהעירוב קיים. וכתוב בו בדין יהא שרי לן לאפויי ולבשולי משמע שא"צ לומר כ"א אלו השנים לאפויי ולבשולי משמע אבל לאטמוני ולאדלוקי שרגא מיומא טבא לשבתא) וסמכו אהא דרב הונא דאמר מי שלא הניח עירובי תבשילין אופין לו פת אחת וטומנין לו קדירה אחת ומדליקין לו את הנר משום ר' יצחק אמרו אף צולין לו דג קטן דמשמע דכל אילו אין לעשותן בלא עירובי תבשילין אבל רבי' יצחק בר' אשר זצ"ל מספקא ליה אם צריך לומר ולאדלוקי שרגא דהכי משמע לעיל דאין צריך לומר דתניא מי שלא הניח

עירובי תבשילין ה"ז לא יאפה ולא יבשל ולא יטמין אבל לא ידליק את הנר לא קתני ותניא נמי חנניא אומר בש"א אין אופין אא"כ עירב בפת ואין מבשלין אא"כ עירב בתבשיל ואין טומנין את החמין אא"כ היו לו חמין טמונין מעיו"ט ולא קתני אין מדליקין את הנר אא"כ היה לו נר דלוק מעיו"ט וגם הא דקאמר רב הונא ומדליקין לו את הנר אין נראה דמשום עירוב נקט ליה דלא קאמר ומדליקין לו נר אחר כדאמר פת אחד וקדירה אחת אלא כל הדברים שא"א לו בלא הם הזכיר רב הונא משום דאיבעי ליה לאודועיה מילי שהן כדי חייו של אדם ונראה בעיניו שאין צריך עירובי תבשילין כ"א מילי דאוכל נפש בלבד כגון אפייה ובישול והטמנה שא"כ הוצאה נמי היה צריך להזכיר ולימא לאפוקי מרה"י לר"ה ומר"ה לרה"י דמ"ש הוצאה מהדלקת הנר וכתב ששמע שרבי' שלמה עשה בתשובותיו שצריך לומר ולאדלוקי שרגא הלכך הואיל והגאונים ורש"י הצריכו לומר ולאדלוקי שרגא צריך נמי לומר לאפוקי מרה"י לר"ה ומר"ה לרה"י הלכך צ"ל בדין יהא שרי לן לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולהוציא מרה"י לר"ה ומר"ה לרה"י ואם לא הזכיר כל זה אלא אמר כך בסתם בדין יהא שרא לן לעשות כל צורכנו לא אמר כלום ואין בדבריו כלום:

סימן שמח

עולא איקלע לבי ר' יהודה קם שמעיה זקפה לשרגא. שהיה רוצה שיסתלק השמן לאחוריו ולא ימשך אחר הפתילה ותכבה. איתיביה רב יהודא לעולא הנותן שמן בנר בשבת חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו שנוטל ואוכל חייב משום מכבה. וכבויי ביו"ט לא אשתרי. א"ל לאו אדעתאי. עשה השמש מה שעשה. פי' רבי' יצחק בר' אשר דוקא נקט שמן למחייב המסתפק ממנו שנוטל ואוכל חייב משום מכבה הואיל דדרכו של שמן כולו להמשך אחר הפתילה כל שעה וכשיטול ממנו כשהוא דולק בנר הרי הוא כמכבה פתילה עצמה באותו מקום שנטל שעכשיו בכל שעה היה מסייע אותו שמן שנטל להדלקת פתילה ואינו כגרם כיבוי אלא כמכבה ממש הוא אבל אם היו חתיכות קטנות של חלב בנר דולק ונטל אחת מהחתיכות מן הנר הרחוקות מן הפתילה אין נראה שיהא חייב שהרי לא היתה הפתילה דולקת עכשיו מחמת אותה חתיכה שנטל אלא שסופה היה לידלק ממנה ואינו מכבה ממנו אלא כגרם לכיבוי הוא מיהו לכתחילה ודאי הוא אסור בין בשבת בין ביו"ט וכן אם חתך מן הנר של שעוה בשעה שהוא דולק מקצת הנר אין נראה שיהיה חייב דאינו מכבה גמור אלא כגורם הוא לכיבוי שאם לא חתך היה דולק יותר וכשחתך גור' הוא שיכבה לכשיגיע למקום חתך עכ"ל :

אמר רב קנבא שרי פירש"י למחוט ראש הפתילה שנעשה פחם וקשיא לרבי' יצחק בר' אשר והאמרה רב חדא זימנא דאמר רב לקמן פ' המביא מוחטין את הפתילה ביו"ט ותו אמאי שני לישנא דהכא קאמר קינבא והתם אמר מוחטין ונראה בעיניו דקינבא מילתא אחריתא הוא ולא פי' מה היא ובערך קנב כתוב קינבא שרי פי' לחתוך ראש הפתילה שנעשה גחלת והיינו כרש"י ולשון אחר פירש ויש מי שאומר כגון אבוקה שהיא עשויה כחתיכת עצים קטנים אם נוטל ביו"ט מאותם עצים שלא אחזה בהם האור שרי וכן פי' רבי' יצחק אלפס זצ"ל:

בעא מיניה אבא בר מרתא מאביי מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר פי' לשמש מיטתו א"ל אפשר לכפות עליו את הכלי אין לו כלי לכפות עלי' מאי אסור איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליח ריחם עליה להסתפק ממנה לאחר זמן ואם בשביל שלא תתעשן הבית או בשביל שלא תתעשן הקדירה מותר א"ל ההיא ר' יהודה היא דאמר לקמן מכשירי אוכל נפש שרי דדריש יעשה לכל צרכיכם ואפילו דברים שאינן צורך אכילה ובלבד שיהנה בו ביום והא נמי צרכיכם הוא וכן תשמיש כי קאמינא לרבנן דדרשי הוא לבדו יעשה לכם. כתב רבי' יצחק אלפס וכן רבה וכן אמימר כולהו דחו לה להא מתניתא ואוקמוה כר' יהודה למימרא דלאו הילכתא היא ושמעינן מהא דלית הלכתא כי הא מתנית' אלא אסור לכבות את הבקעת בין לחוס עליה בין שלא יתעשן הבית או הקדירה הכל אסור עכ"ל:

בעא מיניה אביי מרבה מהו לכבות את הדליקה ביו"ט היכא דאיכא סכנת נפשות לא קא מיבעיא לי דאפי' בשבת נמי שרי כי קא מיבעיא לי משום איבוד ממון שלא ישרף הבית ומה שבתוכו. א"ל אסור איתיביה אין מכבין את הבקעת וכו' ההיא ר' יהודה היא :

סימן שמט

בעא מיניה רב אשי מאמימר מהו לכחול את העין ביו"ט פי' לשום בו כחול לרפואה היכא דאיכא סכנה לא קא מיבעיא לי כגון (דידא) [ריראַ] ודיצא דמא ודמעתא ותחילת אוכלא וקדח' דאפי' בשבת נמי שרי כדפרי' פ' אין מעמידין כי קא מיבעיא לי סוף אוכלא ופצוחי עינא מאי א"ל אסור איתיביה בקעת ושני ליה כדשנינן וכן הלכתא והנ"מ מישראל אבל מעכו"ם שרי דהא אמימר שרא למכחל עינא מעכו"ם בשבת א"ל רב אשי מאי דעתיך דאמר רב עולא ברי' דרב עילאי כל צורכי חולה עושין ע"י עכו"ם בשב' ואמר רב המנונא כל דבר שאין בו סכנה אומר לעכו"ם ועושה ה"מ היכא דלא מסייע בהדיה [אבל מר קא מסייע בהדיה] דקעמיץ ופתח סוגר ופותח ריסי עיניו להכניס הכחול א"ל איכא רב זביד דקאי כוותך שהיה מקשה לי כמוך ואמרי ליה מסייע אין בו ממש. אמימר

שרא למיכחל עינא ביו"ט ב' ואפי' בב' י"ט של ר"ה א"ל רב אשי לאמימר והאמר רבא מת ביו"ט [ראשון] יתעסקו בו עממים ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל ואפי' בשני ימים טובים של ר"ה משא"כ בביצה דקדושה אחת היא ולא הקלו ביו"ט (שלפני) [שני] של ר"ה אלא לענין מת בלבד א"ל אנא כנהרדעי ס"ל דאמרי אף בביצה. דסברי דשתי קדושות הן. כתב רבי' יצחק בר' אשר דליתא לדאמימר דשמעתין מההיא דפ"ק דרבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי בשני י"ט של ר"ה חזייה דהוה עציב א"ל אמאי עציבת דלא אותיבי עירובי תבשילין א"ל וליתיב מר האידנא מי לא אמר רבא מניח אדם ע"ת מיום טוב לחבירו ומתנה אימר דאמר רבא בשני י"ט של גליות של ר"ה מי אמר והאמרי נהרדעי אף בביצה א"ל רב מרדכי בפי' אמר מר לא סבר לה להא שמעתא דנהרדעי אלמא לית הילכתא כנהרדעי:

סימן שנ

מתני' בית שמאי אומרים אין אופין פיתין גריצין ביום טוב פי' ככרות עבין. אלא רקיקין פי' חררין שאופין על גבי גחלים בירושלמי מפרש טעמא דבית שמאי דאין אופין גריצין מתוך שאתה מיגעו אינו אופה אלא צרכו פירוש מתוך שאנו מטריחין אותו לעשות רקיקין שהוא טורח לא יבוא לאפות אלא כדי צרכו. תניא בש"א אין אופין פת עבה ביו"ט וב"ה מתירין (א"ר יהודה בר אבין) [אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב] שאלתי את ר' ביחוד ומנו רבי' הקדוש מאי פת עבה פת מרובה ומאי קרי לה פת עבה משום דנפישא בלישה.

מתני' מכבדין בין המטות. בית המסיבה שאוכלין שהיו מסובין ואוכלין ע"ג המטות. וחכמים אוסרין. משום אשויי גומות. והכי קיי"ל כחכמים דקיימא להו דאסור לכבד הבית בשבת ויום טוב כדפריש בהל' שבת:

מתני' מניחין המוגמר ביו"ט וחכמים אוסרים. מוגמר פי' לבונה ע"ג גחלים. אמר רב אסי מחלוקת להריח. ריחה. אבל לגמר. בו כלים שנותן המחתה עם הלבונה והגחלים תחת הבגדים להכניס בהן ריח, ד"ה אסור. איבעיא להו מהו לעשן. פירות בעשן בשמים לקלוט טעם הבושם. רב ירמיה בר אבא אמר [רב] אסור. דתפנוק יתירא הוא ואינו שוה לכל נפש אלא לאיסטוניסין ובהאי עישון [איכא] אב מלאכה. ושמואל אמר מותר אמר ר' הונא אסור לעשן מפני שהוא מכבה. אמר רב יהודה ע"ג גחלת אסור מפני שהוא מכבה ע"ג חרס (ומותר) שהסיקו מותר דכבוי ליכא והבערה ע"י שינוייא הוא כלאחר יד וליכא איסורא דאורייתא. ורב' אמר ע"ג כלי חרס נמי אסור משום דקא מוליד ריחא. שנכנס בחרס שלא היה בו ריח ואסור מדרבנן. שהמוליד דבר חדש אסור דקרוב הוא

לעשות מלאכה חדשה. רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו [סחופי] כסא אשיריים ביומא טבא אסור פי' לכפות כוס מבושם על (המבושל) [המלבוש] של שיריים להכנס בהם ריח הבושם שבכוס. אסור דהא מוליד ריחא. בשיריים. ופרכי' מ"ש מהא דתניא פרק (משילין) [המביא] גבי בשמים מולל בין אצבעותיו כדי להוציא ריחו ומריח בו או קוטמו שיהא מקום הקטימה נותן ריח ומריח בו ובתלושין קמיירי. ושנינן. התם ריחא מיהא איתא אסופי הוא דקא מוסיף עליה הכא אולודי הוא דקא מוליד ריחא והכא ע"ג גחלת נמי מותר כשמואל דאוכל נפש הוא עישון פירות זה ושוה לכל נפש ואי משום הבערה וכבויי (ואולמי) [ואולודי] ריחא מידי דהוה אבישרא אגומרי דאיכא כל הני ושרו. דריש [רב] גביהא [מבי כתיל] אפיתחא דבי ריש גלותא קיטורא שרי א"ל אמימר אי קיטורא לשון קשר הוא קיטורא (שעושין) בידי שעושין לבתי שוקיים ולבתי ידים של חלוקי נשים וקומטין אותו על עץ חלק או על אגודה של קשין מעשה אומן הוא ואסו' ואי לעשן וקיטורא ל' קיטו' הכבשן אסור דקא מכבה ומוליד ריחא והיכי דרש דשרי א"ל רב אשי לאמימר אנא אמריתה ניהליה לעולם לעשן מידי [דהוה] אבישרא אגומרי דמוליד נמי ריחא בפחמין והלכה כרבא ורב אשי וכ"פ רבי' אלפס זצ"ל:

סימן שנא

בפרק ר"א אומר אם לא הביא כלי ת"ר אין מסננין את החרדל ביו"ט במסננת שלו דמחזי כבורר שמסנן הסובין שלו ואין ממתקין אותו בגחלת כדרך שרגילין ליתן לתוכו גחלת או אבן ניסוקת א"ל אביי לרב יוסף ומ"ש מהא דתנן נותנין ביצה במסננת של חרדל ומסננה בתוכה ליפות מראית' א"ל התם לא מחזי כבורר הכא מיחזי כבורר והתניא ממתקין אותו בגחלת ל"ק כאן בגחלת של מתכת מותר דלא שייך ביה כיבוי דאינו נעשה (פרוס) [פחם] כאן בגחלת של עץ אסור דשייך ביה כיבוי א"ל אביי לרב יוסף מ"ש מבישרא אגומרי שצולין ביו"ט ואע"ג דמכבה א"ל התם לא אפשר לצלות מאתמול דביומא שכיחא טפי הכא חרדל אפשר מאתמול א"ל אביי לרבה מהו לגבן גבינה א"ל אסור א"ל ומ"ש מלישה פת שלשין ביו"ט ודאי ללישה דמי א"ל התם לא איפשר דפת המה מעליא טפי הכא אפשר מאתמול והא אמרי נהרדעי גבינה בת יומא מעליא ה"ק אף בת יומא מעליא: מתני' ג' דברים ראב"ע מתיר וחכמים אוסרים פרתו יוצאת ברצועה שבין קרניה ומקרדין את הבהמה ושוחקין פלפלין בריחיים שלהן וקיי"ל כחכמים שהן אוסרין בריחיים שלהן אלא דינם כשאר תבלין כדתני' בתוספת' פ"ק הפלפלין הרי הן כתבלין וכבר פרישית בפ"ק שהתבלין נידוכין כדרכן במדוך של אבן ואין צריכין שינוי וכן היה ר"ת זצ"ל מתיר

לדוך פלפלין במדוכות כשאר כל התבלין ולא נאסרו אלא בריחיים שלהן דדמיין לריחיים של חיטין:
הדרן עלך יום טוב

סימן שנב

אין צדין דגים מן הביברין ביו"ט ואין נותני' לפניהם מזונות ואפי' למ"ד נפש בהמה במשמע הנ"מ דמזונתן עליך אבל דגים אפשר להן בלא מזונות שאוכלים שרשי עשבים וקרקע וגדול אוכל את הקטן. אבל צדין חיה ועוף המוכנים מאתמול קס"ד כיון דמוקפים גדר הוו כניצודין ועומדין אבל דגים נשמטין לחורין ולסדקין והויא צידה ביו"ט. ונותנין לפניה' מזונות בימות החורף ואף בימי הקיץ במקום דריסת רגל בנ"א שאין עשבין עולין בו. ביברין של דגים הם בריכות מים ביברין של חיה קרפיפות מוקפין גדר סביב וכונסין בתוכו חיות הבר ויולדות שם ומגדלות. ורמינהי ביברין של חיה ושל עופות ושל דגים אין צדין מהן ביו"ט ואין נותנין לפניהם מזונות קשיא חיה אחיה קשי' עופות אעופות בשלמא חיה אחיה לא קשיא הא ר"י הא רבנן דתנן ר"י אומר הצד צפור למגדל ונעל בפניו חייב הרי הוא אחוז ועומד ונגמרה צידתו וכן צבי לבית ונעל לפניו. וחכ"א צפור למגדל היא צידתו כאשר אמרת אבל צבי אין צריך עד שיכניסו לבית דאף לגינה ולחצר ולביברין הויא צידה ומתני' דקתני צדין מן הביברין ביו"ט רבנן היא דאמר מי שהוא כנוס לביבר ניצוד ועומד ובריית' ר"י היא. אלא עופות אעופות קשיא דהא כולהו אין צידתן אפי' לבית שיוצאים דרך הלונות וכ"ת עופות אעופות נמי לא קשיא הא בביבר מקורה שיש לו גג והא בביבר שאינו מקורה והא בית דמקורה היא ובין לר' יהודה ובין לרבנן צפור למגדל אין לבית לא אלא אמר רבה בר רב הונא הכא דקתני גבי שבת צפור למגדל ולא לבית בצפור דרור עסקי' לפי שאינה מקבלת מרות דתנא דבי ר"י למה נקרא שמה ציפור דרור לפי שדרה בבית כבשדה שיודעת להשמט בזויות הבית לכל צד. השתא דאתית להכי חיה אחיה נמי לא קשיא דתוקמה כתנאי אלא תרוייהו כרבנן ומתני' בביבר קטן וכן ההיא דשבת ובריית' דקתני אין צדין בביבר גדול שיש לה להשמט ורשב"ג דלקמן אף בביבר קטן פליג שאם צ"ל הבא מצודה אסור א"נ לאו לאפלוגי אתא אלא לפרושי. ה"ד ביבר קטן רב אשי אמר דכל היכא דכי רהיט אבתרה ומטי לה בחד שיחיא. בפעם אחת שהוא שוחה עליו לתפסו ואין לו להשמט הימנו ביב' קטן ואידך ביבר גדול וא"נ כל היכא דאית ליה עוקצי עוקצי פי' זויות ביבר גדול ואידך ביבר קטן א"נ כל היכא דנפלי טולא דכותלי אהדדי מרוב קוטנו וקיצורו ביבר קטן ואידך ביבר גדול: מתני' רשב"ג אוסר לא כל הביברין שוין זה הכלל מחוסר צידה

אסור ושאינו מחוסר צידה מותר. א"ר יוסף אר"י אמ' שמואל הלכה כרשב"ג א"ל אביי הלכה מכלל דפליגי א"ל מאי נפקא לך מינה א"ל גמרא גמור זמורתא תהא. היכי דמי מחוסר צידה א"ר יוסף א"ר יהודה אמר שמואל כל שאומר לו הבא מצודה ונצודנו כלומר שצריך לבקש תחבולות כדי לתופסו והיינו נמי שיעורא דביבר גדול דלעיל ואידך ביבר קטן ורב אשי שערינהו לעיל בחדא שיעורא ורב יוסף בהאי שיעורא ולאביי רשב"ג אתא לפרושי מילתא דת"ק אם צריך לבקש תחבולות היאך לתופסו אסור: מתני' מצודות חיה ועופות שעשאן מעיו"ט לא יטול מהם ביו"ט אא"כ יודע שנצודו מערב יו"ט ומעשה בעכו"ם אחד שהביא דגים לפני ר"ג ואמר מותרין הן אלא שאין רצוני לקבל הימנו שאני שונאו. מעשה לסתור ח"מ וה"ק ספק מוכן כלומר זה שאמרנו לא יטול מהם דהיינו ספק מוכן ספק מוקצה ואסור לאו ד"ה היא אלא פלוגת' שר"ג מתיר ור"י אוסר כדתניא בגמ' בברייתא. ומעשה נמי בעכו"ם אחד וכו'. א"ר יהוד' אמר שמואל אין הלכה כר"ג והא דאר"ג מותרין למאי מותרין רב אמר לקבל בטלטול. דכולי האי לא אחמיר רבנן בספק מוכן דליתסרו בטלטול אבל באכילה לא שרינהו ר"ג ולוי אמר מותרין באכילה קאמר ר"ג ולאו דס"ל לרב ולוי כותיה אלא מילתיה הוא דמפרשי וסוגיא דשמעתין. הלכך הלכה כרב הלכך הא דפסק רב יהודה אמ' שמואל אין הלכה כר"ג דהיינו דאפי' לקבל אסור דספק מוכן אפי' בטלטול אסור מיתיבי עכו"ם שהביא דורון לישראל ואפי' דגים המפולמין ופירות בני יומן מותרין בשלמ' למ"ד מותרים לקבל שפיר אלא למ"ד מותרין באכילה [פירות בני יומן מי שרו באכילה וליטעמיך פירות בני יומן מי שרו] בטלטול אלא הכא בכוורי דאדימי ופירי דכבושין ומאי קרי ליה בני יומן כעין בני יומן פירש"י כוורי דאדימי שלא נס ליחן ואדמומיתן של תחת לחייהן שבודקין אותן שם ופירי דכבישי בירקא כשלקטום [טמנום מיד בירק] שלא יברח ליכלוכן והני מאי מוכן נינהו דניכרין שמעיו"ט הן ניצודין ואשמעינן דאע"ג דדמו לבני יומן לא חיישי' למראית העין רבותי פירשו כוורי דהדימו מנותחין כמו הרומח הדמוה וקשה א"כ מאי (איכא למימר) [למימרא] עכ"ל. והא שינוייא אליבא דלוי דאמר מותרים באכילה אבל לרב דק"ל כותיה דמותרין לקבל קאמר לא בעינן לדאי שינוייא ובירושלמי דשמעתין מיתניא כרב דתני עכו"ם שהבי' דגים מפולמין לישראל ופירות בני יומן מותרים לקבל ואסורים באכילה עד הערב בכדי שיעשו מיהו סברא דשינוייא היא אמת דכה"ג לא חיישי' למ"ע דלא גרע מהסוכר אמת המים מערב יו"ט ולמחר השכים ומצא בה דגים דמותרים. א"ר פפא הילכתא עכו"ם שהביא דורון לישראל וכו' פירשתי בפ' בכל מערבין. אמר רבה בר רב הונא אמר רב הסוכר אמת המים מעיו"ט שסתמ' שלא יכנסו בה דגים משתחשך

ולמחר השכים ומצא בה דגים דמותרים כי את אלה הזמין והכין ע"י מעשה זה. חיה שקננה בפרדס כגון איל וצבי וכיוצא בהן וילדו עופרים ועדיין הן קטנים ואינן צריכין צידה אינן צריכין זימון ומותרין ביו"ט ודווקא בפרדס הסמוך לעיר דחזאי להו ודעתי' עילוייהו אבל בפרדס שאינו סמוך לעיר צריכין זימון והנ"מ בדידהו אבל באימייהו כיון דבעיא צידה לא מהני בה זימון:

סימן שנג

מתני' מסוכנת והוא ירא שלא תמות ואינו צריך לו שכבר סעד סעודתו. אלא מחמת הפסידו הוא שוחטה. לא ישחוט אא"כ יודע שיש שהות ביום לאכול הימנה כזית צלי מבעוד יום ר"ע אומר אפי' כזית חי מן בית טביחתה שהוא מזומן ומופשט מעורו ועומד: מתני' שחטה בשדה לא יביאנה במוט ולא במוטה בשני בני אדם משום דאווש מילתא ומזלזל ביו"ט אבל מביאה בידו איברים איברים ירושלמי אבל מביאה הוא ע"ג עורה כיצד הוא עושה מושך הימנה ומביאה עמו. מספקא לריב"א זצ"ל אי דווקא מסוכנת דאיירי בה ברישא קתני דאינו יכול לאכול הימנה אלא כזית מבעוד יום להכי אסור להביאה במוט דאווש מילתא שטורח לצורך החול אבל בשאינה מסוכנת ושוחטה לאכול הימנה סעודת היום מותר להביאה במוט דלא אווש מילתא דלצורך החול הואיל וטורח לסעודת היום או דילמא בכל בהמה איירי אפי' אינה מסוכנת דאסור להביאה במוט כדרך שעושה בחול שצריך לשנות כדתנן לקמן המביא פת יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה אבל מביא הוא על כתיפו והיינו מפני שצריך לשנות כדתנן ולקמן בגמ' תנא אם א"א לשנות מותר ונראה אם א"א לשנות ולהביאה בידו איברין איברין שמותר לו להביא' במוט במוטה בשני בנ"א:

סימן שנד

ת"ר אין הסומא יוצא במקלו דהוי דרך חול ואיכא זילותא דיו"ט. ואין הרועה יוצא בתרמילו ואין יוצאין בכסא אחד האיש ואחד האשה שטועניין אות' בני אדם והן יושבין בקתידרא איני והא שלח (ליה) ר' יעקב בר אידי זקן אחד הי' בשכונתינו והיו מוציאין אותו בגלודקי שלו פי' פלדשטו"ל לבאו ושאלו לריב"ל ואמר להם אם רבים צריכים לו לביה"מ לדרשא מותר להוציאו בו מביתו לביה"מ וסמכו רבותי' על דברי אחי שקיא דאמר אנא אפיקתיה לרב הונא מהיני לשילי ומשילי להיני מקומות סמוכין הן ואין תחום שבת ביניהן וא"ר שמן בר אבא אנא אפיקתיה למר שמואל משמשא לטולא ומטולא לשמשא רבים צריכים לו שאני. ירושלמי פ"ק א"ר זריקה לר' זירא כד תיעול לדרומה שאל לר' סימון אמר לון ר' סימון בשם ריב"ל לא סוף דבר שצורך רבים בו

אלא שמא יצטרכו לו רבים. א"ל רב נחמן לרב חמא בר אדא שליח ציון שהיה רגיל לעלות לירושלים. כי סלקת להתם אקיף ואזיל אסולמא דצור ועול לגבי ר' יעקב בר אידי פגע ביה ר' זריקא א"ל הכי א"ר אסי ובלבד שלא יכתף מאי ובלבד שלא יכתף א"ר יוסף בריה דרבא באלונקי שנותן זה זרועו על כתף חבירו וחבירו על כתיפו וזה יושב בכסא על זרועותם דמתחזי דרך חול ופרהסיא להוליך למקום רחוק טפי משנושאין אותו בין ידיהם בכסא איני והא ר"נ שרא ליה לילתא איתתיה למיפק באלונקי שאני אתתא דבעיתא ליפול מרימר ומר זוטרא הוו מכתפי להו בשבתא דרגלא באלונקי מביתם לביה"מ לדרוש משום ביעתותא דציבורא שהיו נרתעים מן הציבור העומדין על רגליהן מפניהן והיו יריאין ליפול ואמרי לה משום טירחא דציבורא שעומדין על רגליהן וטורח ציבור הוא הילכך מכתפי להו עבדיהן ותלמידיהן ומוליכין אותן מהר למקומן. ירושלמי בפ"ק רב הונא הורי לאנתתיה דריש גלותא לצאת בכסא רב חסדא בעי לא כן תני אין יוצאין בכסא אחד האיש ואחד האשה ואפי' ת"ח אינו טועה בדבר זה ורב הונא טעי. ר' ירמיה הורי לבר גירנטי אסיא מיטעניה בסדינא מיעול מבקרא לבישייא בשובתא. פירש רבי' יצחק בר אשר דסומא שאינו יכול לילך בלא מקל שאינו נוהג עדיין בכך או מי שאינו סומא וחלה ועמד ואין בו כח עדיין לילך בלא מקל מותר דומיא דילתא דשרי לה ר"נ למיפק באלונקי משום דבעיתא ליפול ואמימר ומר זוטרא דהוו מכתפי להו משום דבעיתי ליפול:

סימן שנה

מתני' בכור שנפל לבור וירא פן ימות שם ר"י אומר ירד מומחה הבקי לראות במומין ולהבחין בין מום עובר למום קבוע אם יש בו מום קבוע יעלה וישחוט ואם לאו לא ישחוט ר"ש אומר כל שאין מומו ניכר מעיו"ט אין זה מן המוכן. במאי קמיפלגי ר"י ור"ש ברואין מומין קמיפלגי ר' יהודה סבר רואין מומין ביו"ט [ור"ש סבר אין רואין מומין ביו"ט] ואע"ג דקיי"ל ר"י ור"ש הלכה כר' יהודה בהא הלכה כר"ש כדאמרי' לקמן אמי ורדינאה חזי בוכרי דבי נשיאה הוה וביומא טבא לא הוה חזי אתו אמרו לו לר' אמי א"ל שפיר עבד דלא חזי ליה איני והא ר' אמי גופיה הוה חזי ר' אמי במעלי יו"ט הוה חזי אם הוא מום קבוע או עובר ולמחר ביו"ט שיולי הוה שייל היכי הוה עובדא שפעמים היה טרוד בעיו"ט וכשראה המום א"ל לך עכשיו ובא למחר והיה שואלו על המום איך בא לו מפני שנחשדו כהנים על הבכורות להטיל בהם מום כדתנינן כל המומין הראוין לבוא בידי אדם רועי ישראל נאמנין רועי כהנים אין נאמנין וצריך להביא ראיה שמאליו בא לו כי הא דההיא גברא דאייתי בוכרא קמי' דרבא אפניא דמעלי יומא טבא יתיב רב'

וקא חייף רישי' בהדי דקא חייף רישיה דל עיניה וחזייה למומיה א"ל זיל האידנ' ותא למחר [כי אתא למחר] א"ל היכי הוה עובדא א"ל הוו שדיין שערי בהך גיסא דהוצא כלומר שעורים היו מושלכים מעבר לגדר והבכור הי' לעבר השני בהדי דעייל רישיה למיכליה בזעתיה הוצא (קניא) לשפתיה כלומ' יקרעה שפתו והוא שנויה במומי הבכור שפתו שנפגמה שלעולם הוא ניכר א"ל דילמא את גרמת ליה ומדעת נתת השעורים שם שנחשדתם על הבכורות מפני טורח גדול והוצאה שהוטל עליכם שישראל אינו מטפל אלא ג' חדשים ונותנו לכהן א"ל לא ומנא תימרא דגרמא אסור דתניא כל מום לא יהיה בו אין לי אלא שהיה בו בידים מניין שלא יגרום ע"י דבר שלא יביא בצק או דבילה ויניח לו ע"ג האוזן כדי שיבוא הכלב ויטלנו ת"ל כל מום אחד מום ואחד כל מום. והלכה כר' אמי וכרבא דלא הוו הזו מומין ביו"ט כר"ש. ירושלמי אתא עובדא קומי ר' אמי וסבר מימר ר"י ור"ש הלכה כר"י אתיא רב הושעיא מתני' דבר קפרא מדרומא ותנא וחכ"א כל (שאין) מומו ניכר מעיו"ט ולא התירו מומחה אלא ביו"ט אין זה מן המוכן וקיבלה וחזר בו אע"פ שראה חכם מעיו"ט שהוא מום קבוע ואינו עובר אע"פ כן אם לא התירו מעיו"ט אין זה מן המוכן ואינו יכול להתירו למחר ביו"ט הלכך צריכין אנו לומר דר' אמי ורבא היו רואין מום קבוע בבכור מעיו"ט והיו אומרים מום זה ראוי לישחט עליו אלא שהיו אומרים לר לחזור למחר ולשאל שלא גרם לו : מתני' בכור שנפל לבור וירא פן ימות שם ר' יהוד' אומר ירד מומחה ויראה אם יש שם מום יעלה וישחוט ואם לאו לא ישחוט רש"א כל שאין מומו ניכר מעיו"ט אין זה מן המוכן. במאי קמיפלגי אי לימא ברואין מומין קמיפלגי דר"י סבר רואין מומין ביו"ט ור"ש סבר אין רואין מומין ביו"ט ליפלגו ברואין מומין בעלמא. בבכור שלא נפל לבור. נפל לבור אצטריכא ליה סד"א משום צער ב"ה ליערים ולסקי' כר' יהושע קמ"ל. א"ה דמשום העלאה קתני דלא ליערים ולסקיה הא דקתני לא ישחוט לא יעלה וישחוט מבע"ל כלומר אם יש בו מום יעלהו וישחוט ואם לאו שאין בו מום לא יעלהו וישחוט. לא צריכא. האי דקתני תנא לא ישחוט ולא תני ולא יעלה: דעבר ואסקיה דסד"א לישחטיה קמ"ל דלא. וש"מ דבהמה שנפלה לבור ביו"ט דאסור להעלותה מן הבור אע"פ שיש לירא שלא תמות בבור אבל מותר ליתן לה מזונות בבור לשם כדי שלא תמות כדתנן משילין פירו' דרך ארובה ביו"ט אבל לא בשבת ומכסין את הפירו' מפני הדלף ופירש"י מי שיש לו חיטין ושעורין שטוחין על גגו לייבש וראה גשמים ממשמשין ובאין התירו לו לטרוח ולהשילן דרך ארובה שבגג והן נופלין לארץ דליכא טירחא יתירא ודווקא ארובה דכל ארובה מלמעלה למטה הוא בתיקרת הגג אבל חלון כמו גג המוקף מחיצה וחלון בכותל וצריך להגביהן עד החלון ולהשליכן

לא טרחי' כדלקמן. ומכסין את הפירות. ולא אמרינן טורח שלא לצורך יו"ט הוא דשרו ליה רבנן משו' הפסד ממון (מזלף) [דלף] גשמים הנוטפין מן הגג עכ"ל הילכך ה"נ אסור להעלותה מן הבור דאיכא טירחא אבל משום הפסד ממונו נותן לה מזונות לבור וכדתניא אותו ואת בנו שנפל לבור ר"א אומר מעלה את הראשון ע"מ לשוחטו ושוחטו ולשני עושה לו פרנסה במקומו בשביל שלא ימות ר' יהושע אומר מעלה את הראשון על מנת לשוחטו ואינו שוחטו וחוזר ומעלה את השני רצה זה שוחט רצה זה שוחט אבל בלא שחיטה כ"ע מודו להעלותו מן הבור אסור אבל ליתן לתוכו מזונות בבור מותר. ירושלמי מיחלפא שיטתיה דר' יהודה דתנינן תמן ר' יהודה אומר אם לא היתה נבילה מעיו"ט אסור' לפי שאינה מן המוכן כמדתמר רואין את הטריפה ביו"ט ודכוותה רואין את הבכור ביו"ט ר' יודן בעי דמאי מדבריהן וראיית טריפה מדבריהן כמדתמר רואין את הטריפה ביו"ט ודכוותה מפרישין את הדמאי ביו"ט. בעא מיניה הלל מרבא יש מוקצה לחצי שבת [או אין מוקצה לחצי שבת] היכי דמי מכדי סתם מוקצה היינו גרוגרות וצימוקין שמעלה אותן לייבשן ומקצה אותן לכך וכשמתחילין לייבש אין (רואין) [ראוין] לאכילה עד שיבשו לגמרי והאי חצי שבת דקאמרת היכי מספקא לך אי איחזו שנגמרה מלאכתן ביה"ש איהזו ואין כאן אפי' חצי שבת בהקצאה כלל ואי דלא איחזו ביה"ש ודאי אסורין דאין כאן הכנה מבעו"י ומאן דאית ליה מוקצה הכנה מבעו"י בעי כדכתי' והיה ביום הששי והכינו לא צריכ' דחזו ביה"ש ואידחו בשבת שנפלו עליהן גשמים ותפחו והדר איחזו ששזפתן השמש וקא מיבעיא לן הך שעתא דאיקצאי מי אסיר' לה לכולי יומא או לא א"ר זירא ת"ש מפולין ועדשים שבישלן ביו"ט האי פולין ועדשים מעיקרא ביה"ש חזו לכוס חיין שדי להו בקערה אידחו להו. כל זמן שרותחין. גמר להו בישולייהו אישתרו להו ולא אמרינן שעה אחת היו מוקצות ואידחו א"ל אביי ולטעמיך דמשוית להו [לרתיחתן] תורת מוקצה וילפת מינה דאין מוקצה לחצי שבת תקשי לך קדירות בעלמא הא סתם קדירות בעלמא ביה"ש מסולקות מרותחות מן הכירה ואכלינן מנייהו לאורתא אלא גמרו בידי אדם לא קמיבעיא לן דכיון דבידו לתקנו בו [ביום] לא מקצי מדעתיה מפני דחייתו הלכך פולין ועדשים אינן ראיה לכאן ומה"ט נמי שרינן קדירות של ביה"ש. כי קא מבעיא לן דגמרו בידי (אדם) [שמים] ע"י חמה דכיון דאין בידו לתקנו מסח דעתיה מיניה. שמעינן משמעתין דכל היכא דגמרו בידי אדם ויכול לגומרו ביו"ט בו ביום לית ביה תורת מוקצה וכבר היה מעשה בעכו"ם אחד שעשה מנעלים ביו"ט בסתמא למכור לכל מי שירצה ובא יהודי אחד הרגיל אצלו ולקחן מחנותו ובא מעשה לפני הרב ר' יום טוב זצ"ל ואסר לו לנועלו ביום טוב אע"פ שלא עשאן בשביל ישראל

משום מוקצה דכשהיה העור שלם היה ראוי לישב עליו וכשנחתך לצורך מנעלים אידחי ליה והוה ליה מוקצה וראיה לדבר דתנן שלהי פ"ק לא מנעל שאינו תפור ופרכי' פשיטא למאי חזי לא צריכא דאע"ג דמינקיט בסיכי פי' יתידות קטנות של עץ ויש אומרים תופר שתי תפירות באמצען ושתים בראשן ושתים בעקיבו פי' דחזו קצת הא לאו הכי לא חזי כלל ואסור משום מוקצה. וה"ר אליהו זצ"ל הורה ואמר דכיון שלא נעשו בשביל ישראל מותר לנועלן ולא אסירי משום מוקצה כדשמעינן משמעתין דכל שגמרו בידי אדם אינו מוקצה הלכך הכא נמי כשנחתך העור דעתו של עכו"ם לגמור ולעשותו מנעלים הלכך לא הוי מוקצה וראיה לדבר דאמרי' רפ"ק דפירות הנושרין אסורין שמא יעלה ויתלוש והשתא אמאי לא קאמר משום דאיתקצו להו שהיו מחוברין ביה"ש כמו שרגיל רש"י לפרש דמחובר אסור משום מוקצה אלא הואיל ואיכא עורבין כגון דידע דהעורבין יתלשו פירות דהשתא דעתי' עלייהו מאתמול הוה ולא הוו מוקצין אפ"ה אסורי משום שמא יעלה ויתלוש. הא למדת דאגב דהעורבין עתידין בו ביום לתלשן לא הוו מוקצה דהוו גמרו בידי שמים וכ"ש דגמרו ביד אדם ואפי' הוא עכו"ם ואע"פ שאין ישראל יכול לעשות הכנה הויא ולא אסירי משום מוקצה וההיא דספ"ק גבי מנעל שאינו תפור מיירי במנעל של ישראל שאינו יכול לשלחו ביו"ט דלא הוי גמרו בידי אדם שאסור ישראל לגומיו וגס אסור לומר לעכו"ם לגמרו הילכך לא חזי ולא מידי: ההוא גברא דאייתי בוכרא קמיה דרבא פניא דמעלי יומא טבא יתיב רבא וקא חייף רישיה בהדי דקא חייף רישיה דל עיניה וחזייה למומיה א"ל זיל האידנא ותא למחר כי אתא אמר ליה היכי הוה עובדא א"ל הוה שדיין שערי בהך גיסא דהוצא בהדי דעייל רישיה למיכליה בזעתיה הוצא (קניא) לשפתיה ופרטיה א"ל דילמא את גרמת לי' א"ל לא פירש"י דילמא את גרמת לי' מדעת נתת השעורי' שם שנחשדתם על הבכורות מפני טורח הגידול והוצאה שהוטל עליו שישראל אין מטפל אלא ג' חדשים ונותנו לכהן עכ"ל שמעי' מפירושו הא דתנן עד כמה ישראל חייבין ליטפל בבכור בבהמה דקה ל' יום ובגסה נ' יום ר' יהודה אומר בדקה ג' חדשים דלאחר הזמן הזה אם לא רצה הכהן לקבלו אלא אמר לישראל ליטפל בו עד שיפול בו מום ולאחר מיכן יתננו לו דכפינן ליה לכהן בע"כ שיקבל אותו ויטפל בו עד שיפול בו מום (אלא) ש"מ שצריכי' ע"כ לקבל ומתוך שצריכים ע"כ לקבל ולטרוח ולהוציא עליו ואינן יכולין ליפטר מטורח והוצאה בענין אחר אלא ע"י מום הם חשודין להטיל בו מום:

סימן שנו

מתני' בהמה שמתה לא יזיזנה ממקומה מעשה ששאלו לר"ט עליה ועל החלה שנטמאת ונכנס לבית המדרש ושאל ואמרו לו לא יזיזם ממקומ'. לימא תנן סתמא דלא כר"ש דתנן מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבים. אפי' תימא רבי שמעון מודה הוא בבעלי חיים. בהמות בריאות ביה"ש שמתו ביו"ט [הניחא וכו'] אלא למר בריה דרב יוסף משמיה דרבא דאמר חלוק היה ר"ש אף בבעלי חיים שמתו שאסורין מאי איכא למימר תרגמה זעירי בבהמת קדשים שאסורה בהנאה וטעונה קבורה דיקא נמי דקתני עליה ועל החלה שנטמאת מה בחלה בקדשים אף בהמה בקדשים אלא טעמא דקדשים הא דחולין שריא דניחא למר בריה דרב יוסף אלא (לרבה) [למר בר אמימר] מאי איכא למימר הב"ע במסוכנת לעולם מתני' ר"ש ובמסוכנת דשרי ר"ש ואמר מחתכין את הדלועין [וכו'] הלכך טעמא דקדשים לא יזיזנה הא דחולין שריא. כתב רבי' יצחק אלפס תרגמ' זעירי בבהמת קדשים והיתה מסוכנת מעיו"ט טעמא דבהמת קדשים דאין מאכילין אותן לכלבים הא דחולין שריא לטלטולה. דכיון דמסוכנת היא מעיו"ט דעתי' עילוי' להאכילה לכלבים מאתמול לפיכך שרי לטלטולו עכ"ל. הרי פסק כרבה דאמר מודה הי' ר"ש בב"ח שמתו שאסורין ובפ' מי שהחשיך הסוגי' כר"ש ורבי' נמי התם פסיק כרבי שמעון וכן בפר"ח פסיק כר' שמעון. ירושלמי בעון קומי לוי מדו לראות את הטריפה ביו"ט אמר לון אפקון לכדר' אמי בשם ר"ש אין רואין את הנגעים בבית אפל ושמענו אין רואין בבית אפל כך כתוב בירושלמי ואיני יודע לפרשו. מה ענין אפל אצל טריפה דגבי נגעים כנגע נראה לי ולא לאור. אבל טריפה לא ועוד מה זה שמסיק ושמענו דאין רואין בבית אפל ושמא טעות סופר הוא. ולאח"כ מסיק א"ר יוסי בר בון לא מטעם הזה אלא שלא תמצא טריפה ויהיה אסור לטלטלה וזהו טעם טוב והכי נמי אמרי' בגמרא דידן בפ' מי שהחשיך ואף לוי סבר כר' [יהודה] כי הא דלוי כי הוו מייתו טריפה לקמיה ביו"ט לא הוי חזי אזיל ויתיב אקיקלקלתא הוה חזי דסבר שמותר לראות את הטריפה ביו"ט כסתמא דתלמודא דירושלמי דלעיל וכר' בון וכדתנן אם יש בו מום יעלה וישחוט ומסתמא צריך לבדוק אם טריפה הוא מיהו לדידן נמי דסבירא לן דהלכה כר"ש לרבה דאמר מודה ר"ש בב"ח שמתו שאסורים ה"ה אם נמצאו טריפה שאסורים ואסורים בטלטול ולעיל פסקי' כרבה כדפי' מעתה קשה לי אני המחבר מנ"ל דלוי סבר כרבי יהודה דילמא כר"ש ס"ל וסבר כרבה דאמר מודה הי' ר"ש בב"ח שמתו שאסורין:

סימן שנז

מתני' אין נמנין על הבהמה לכתחילה ביו"ט אבל שוחט הוא הטבח בלא דמים ומחלקין אותה ביניהם. מאי אין נמנין אר"י אמר שמואל אין פוסקין דמים לכתחילה ביו"ט היכי עביד [דקתני] שוחט הואז ומחלק ביניהן שידעו למחר כמה היתה שוה לפיסוק דמיה אמר (רבא) [רב] מביא להם שתי בהמות. שוות. ומעמידין להן זו אצל זו. ויאמר להן ראו שזו כזו ולמחר שמין את זו הנותרת. תנ"ה לא יאמר אדם לחבירו הריני נמנה עמך על הבהמה זו בסלע הריני עמך בשתים והיינו כשמואל דאמר אין פוסקין לה דמים ביו"ט. אבל אומר לו הריני עמך על למחצה לשליש ולרביע וכתב רבי' יצחק אלפס וה"מ ישראל בישראל אבל ישראל לגבי עכו"ם אסור ובתוספתא מיתניא הכי כיצד אין נמנין על הבהמה לכתחילה ביו"ט לא יאמר לו הריני עמך בבהמה בסלע וכו'. והא דתנן ומחלקין אותה ביניהן מספקא ליה לריב"א אם אפי' מותר להפיס או כך בלא פייס דווקא מחלקין אבל להפיס אסור דבשבת ודאי אסור להפיס דתנן בפרק שואל מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו ובלבד שלא יתכוונו לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה ואוקימנא בגמ' דחסורי מיחסרא וה"ק מפיס אדם עם בניו ועם בנותיו ועם ב"ב על השלחן ואפילו מנה גדולה כנגד מנה קטנה מ"ט כדר"י אמר רב דאמר ר"י א"ר מותר אדם להלוות בניו וב"ב בריבית כדי להטעימן טעם ריבית. עם בני ביתו אין עם אחר לא [מ"ט כדרב יהודה] אמר שמואל. בד"א בשבת אבל בחול מותר ומנה גדולה כנגד מנה קטנה אף בחול אסור לאחר מ"ט משום קוביא. הא למדת דאסור להפיס בשבת והשתא מספקא ליה אם ה"ה אסור להפיס ביו"ט אם לאו הילכך פי' דאסור להפיס ביו"ט וצריך ליזהר כשחולקין בשר או שום דבר ביו"ט שלא יפיסו וזה שעושין הקצבין כשחולקין דהבשר משליכין הסכין לאיזה צד קודם צד חידוד יהא שלי או שלך הא נמי פייס מיקרי וצריי להזהר שלא יעשו כך ביו"ט: מתני' ר' יהודה אומר שוקל אדם בשר כנגד כלי או כנגד קופיץ פי' טבח שמוכר בשר במשקל אע"פ שאסור לשקול בליטרא דהיינו מעש' דחול מותר הוא לשקול כנגד בכלי או כנגד קופיץ רדהיינו סכין גדול דאיכא שינוי ולא הוי מעשה דחול וחכ"א אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר פי' אין משגיחין אין מעייניין. מאי כל עיקר נימא וחכמים אוסרין. אר"י אמר שמואל אפי' לשומרו מן העכברים אין נותנין אותו במאזנים התלויין ביתד גבוהה. א"ר אדא בר אבין והוא דתליא בתירטא דהיינו טבעת שתולין אותו בה כששוקלין דמיחזי כנותן שם לשם משקל. ר"ה ור"ש ברבי כשהיו שוקלין ביניהן בשר היו שוקלין אותו מנה כנגד מנה ביו"ט וכתב רבי' יצחק אלפס ולא קיי"ל כותייהו אלא כרבנן דאמרי אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר.

ירושלמי ר' חייא רובה ור"ש ברבי שקלו מנה כנגד מנה בבכור בד"א בחול אבל ביו"ט אסור ע"כ אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר ופליגא גמרא דידן דבעי למימר דביו"ט הוו שקלי. ואר"י אמר שמואל טבח אומן אסור לשקול ביד. טבח אומן שיודע לכוין משקל כנגד משקל בידיו אסור לשקול ביד לאחוז הליטרא בידו אחת והבשר בידו אחרת ולכוין דבחול נמי כיון דאומן הוא בכך אורחיה בהכי ופירש ריב"א דוקא אומן היודע לכוין אבל הדיוט מותר. ואמר ר"י אמר שמואל טבח אומן אסור לשקול בשר במים. שיש לו שנתות וסימני' בכלי ונותן בו מים והסימנין מודיעין אותו כמה עולה המים למעלה בשביל (ישראל) [ליטרא] בשר כשמניח בכלי שכבר שיערו לכך. א"ר חייא בר אשי (אמר רב) אסור לעשות בית יד בבשר דהיינו נקב לאחוז בו אמר רבינא ובידא שרי כלומר לנקוב באצבעו דלאו דרך חול הוא כשמוכר בשר עושה [בו] בית יד ונותנו ללוקח להוליכו לביתו וביו"ט צריך לשנות ולעשות היכר שאין מקח וממכר מותר בו. א"ר תנא מותר לעשות סימן בבשר. שלא יחליפהו הנושא כי הא דרבב"ח מחתך ליה אתלת קרנתיה. כשהיה משלח הבשר לביתו היה רגיל לעשות כל חתיכ' בעלת ג' קרנים וכבר היו מכירין אנשי ביתו שזה היה סימן שלו: מתני' אין משחיזין את הסכין אבל משיאה ע"ג חבירתה ביו"ט דמשני מדרך חול. מאן תנא דבמשחזת [אסור] א"ר חסדא דלא כר"י דאי ר' יהודה הא אמר לכם לכל צרכיכם ומתיר אף במכשירי אוכל נפש שא"א לעשות מעיו"ט א"ל רבא לר"ח דרשינ' מינך הלכה כר"י א"ל יהא רעוא דכל כי הני מילי מעליית' תדרשו משמאי א"ר נחמי' ברי' דרב יוסף הוה קאימנא קמי' דרבא והוה קא מעבר לסכינא אפומא דדיקולא שהי' משפשף הסכין ע"פ הסל. ואמרי לי' לחדדה או לעבר שמנונית' ואמ' לי להעביר שמנוניתה וחזיתי לדעתיה דלחדדה הוה עביד והאי דלא קאמר לי סבר הלכה ואין מורין כן כלו' סבר הלכה כר"י ומותר כל איש לעשו' כן אבל אין מורין כן לרבים שלא יזלזלו אף באפשר לעשותו מעיו"ט מבעו"י. דכל הני דשרו כגון שנתקלקלו ביו"ט או שהיה אתמול טרוד כדאמרי' לקמן דלא התיר ר"י אלא במכשירין שא"א לעשותן מעיו"ט. ופירש נמי ריב"א זצ"ל דה"נ אית לן למינקט דהלכה ואין מורין כך: איבעיא להו מהו להראות הסכין ביו"ט לחכם פירש"י זצ"ל מהו להראות הטבח סכין לחכם ביו"ט לבדוק שהטילו חכמים על הטבחי' להראות הסכין לחכם קודם שישחוט שום בהמה ומהו לעשות כן ביו"ט מי מיחזי כעובדא דחול דאושא מילתא שדעתו למכור בשר באיטליז או לא מיחזי רב מרי בריה דרב ביזנא שרי ורבנן אסרי והלכה כרבנן וכן פסק ריב"א ומשמע מלשון רש"י דוקא טבח אסור להראות סכינו לחכם משום דאושא מילתא (שאסור) [שנראה שרוצה] למכור בשר באיטליז אבל שאר כל

(דברים) [אדם] דלא אוושא מילתא שדעתו למכור מותר להראות סכינו לחכם ביו"ט אבל רבי' יצחק כתב בשם בעל הלכות גדולות דטעמא דרבנן דאסרי משום דחיישי' דילמא אזלי חוץ לתחום לאחויי ולפי זה כל אדם אסור להראות סכינו לחכם. א"ר יוסף תלמיד חכם רואה לעצמו ומשאילה לאחרים פירש"י רואה לעצמו סכין שלו בביתו דלא אוושא מילתא. משמע שרוצה אמר שמשאילה אף לטבח דהשתא לא אוושא מילתא. ולדברי בה"ג ת"ח רואה לעצמו אפי' ברחובות ושווקים דליכא למיחש ביה דילמא אזיל חוץ לתחום לאחויי. א"ר יוסף סכין שעמדה מותר לחדדה ביו"ט וה"מ דפסק' אגב דוחקא פירש"י שעמדה מחריפו' שלה שאינה חותכה יפה אבל לא נפגמה ואע"ג דמאתמול ומשלשום התחילה לקלקל ולילך דלא הוי ליה לאסוקי אדעתא מאתמול דסבר לא צריכנא אבל נפגמה מאתמול לא הוי שרי דמוכחא קלקול שלה והו"ל למיעבד מאתמול וה"מ דפסקה אגב דוחקא. ופירש רבינו יצחק אלפסי דדווקא אגב ריחיא או אגב דיקולא אבל במשחזת לא אבל אם אינה חותכת כלל כלל אסור לחדדה דטירדא יתירה היא ופי' ריב"א דלא פליגא דא אדר"י הואיל דמאתמול ומשלשום התחילה להתקלקל דאי סכין והו"ל לאסוקי אדעתיה לחדדה מאתמול ודמי כמי שעמדה מאתמול דמודי ר"י אבל בדפסקא אגב דוחקא אע"פ שמשלשום התחילה להתקלקל מ"מ הואיל שלא עמדה עדיין לגמרי ויכול לחתוך בה ע"י הדחק וגם לא נפגמה בפגימות מותר לחדדה דאין בחידודה כמתקן מנא מאחר שחותכת ע"י הדחק בלי חידוד ודאי דפרש"י דה"ט דמותר לחדדה אע"ג דמתמול ומשלשום התחילה להתקלקל ולילך דלא הו"ל לאסוקי אדעתא מאתמול סבר לא צריכנא לאו דכי דהיכא אשכחן דהוי שרי משום הך טעמא דלא הו"ל לאסוקי אדעתי' מלאכה (שאי אפשר) [שאפשר] לעשותה מעיו"ט עכ"ל. ואני אומר אני אשכח לעיל ספ"ק דקאמר דאיכא בינייהו דידע מאי קדירה בעי לבשולי. והא דדריש ר"ח ואיתימא רב יוסף אחד סכין ואחד שפוד שנרצם ואחד גריפת תנור ביו"ט באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן ויש ספרים שכתוב בהן אחד סכין שעמדה וכפי אותן ספרים משמע דהאי דלעיל דרב יוסף דאמר הנ"מ דפסקה אגב דוחקא דלא כר' יהודה ולא נראה לגרוס כך דהיכי יתכן דלכתחיל' א"ר יוסף בסכין. שעמדה בלי מחלוקת ואח"כ אותה טענה עצמה היה אומר במחלוקת אלא ה"ג אחד סכין שנפגמה ביו"ט ואחד שפוד שנרצם ביו"ט ונשבר ראשו ואחד גריפת התנור שנפל לתוכו מן הטיח שלו ולא היה יודע מבעו"י באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן וממחלקותן אנו למדין שאף הן מכשירי אוכל נפש שא"א לעשותן מעיו"ט ושרו לר' יהודה דקיי"ל כותיה: א"ר יהודה אמר שמואל שפוד (שנרצם) [שנרצף] ונמעך שדרסו עליו ונעקם אבל לא נשבר אסור לתקנו ביו"ט

שהרי יכול להשתמש בו כמות שהוא וטירדא דלא צריך הוא ואע"ג דמפשיט ליה בידיה שמתפשט בידים ואין צריך לדכות בפטיש עליו. כתב מורינו רבינו אב"י העזרי זצ"ל ראיתי בתשובות שפוד שצולין בו עופות והיה ארוך יותר מדאי ואסר ר' לחתוך אותו ולא לשורפו משום תיקון כלי ולא דמי להא דאמר בירושלמי גבי פתילה ר' יהודה אומר חותכה באור לשתי נרות ונראה כמדליק שתי נרות. ואר"י אמר שמואל שפוד שצלו בו בשר ביו"ט אסור לטלטלו מיד לאחר הצלי לפי שנמאס ומוקצה וכבר נעשה צורך יו"ט א"ר מלכיו ואיתימא רב אדא בר אהבה שומטו מלפניו מהר בגרירה ובטלטול מן הצד עד שמעבירו מלפניו בקרן זוית אבל לא טלטול גמור אר"ח בר אשי אמר רב והוא שיש עליו בשר אמר רבינא והילכת' אע"פ שאין עליו בשר מותר לטלטלו בטלטול גמור ולסלוקי שלא יזוקו בו אנשי ביתו מידי דהוה אקוץ בר"ה דאמרי' בפ' כירה שהסיקוה דמותר להוליכה פחות מד"א עד שמסלקה לצידי ר"ח שלא תזיק וכתב רבי' יצחק אלפס דקיי"ל כרבינא: מתני' לא יאמר אדם לטבח שקול לי בדינר בשר שאסור להזכיר שם דמים אבל שוחטהו בלא פיסוק דמים והן מחלקין ביניהן. היכי עביד. כשאינו רוצה כל הבהמה ולא מחצה ולא שליש ולא רביע אלא בדינר או בשנים מה יאמר לזה כי הא דבסורא אמרי (שרצו) [דרכן] לומר לטבח תן לי תירטא [ופלג' תירטא] ובנרש אמרי חילקא או פלגא דחילקא בפומבדית' אמרי אודיא או פלגא דאודיא [בנהר פקיד ובמתא מחסיא אמרי ריבעא ופלגא ריבעא] כל הטבחין היו מנתחין בהמותיהן בשוה כך וכך נתחים מן הבהמה ולאותן נתחים קורין בסורא תירטא ובנרש חילקא ובפומבדיתא אודיא ובנהר פקוד ובמתא מחסיא היו קורין אותן ריבעא והיו או' ריבעא ופלגא דריבעא הילכך הלוקח בשר מן הטבח ביו"ט לא יזכיר לו דמים כלום אלא אומר לו תן לי' חציה או שלישה או רביעה ואם אינו רוצה אלא בדינר או בשנים אומר לו תן חצי רביע דהיינו פולו קברטי או צטוירט או חצי צטוירט ולא ישקול אלא יחתוך כך בשוה ויתן לו ואם אינו טבח אומן אוחז הליטרא בידו והבשר בידו אחרת ומכוין לפי הבנתו ונותן לו כדפרי' לעיל :

סימן שנח

מתני' אומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה אבל לא במידה ר' יהודה אומר אם היה כלי של מידה לא ימלאנה. מאי אבל לא במידה אר"י אמר שמואל אבל לא בכלי המיוחד שמודד ומוכר בו אבל אם היה כלי העומד למידה שכשישבר זה יבוא זה תחתיו אבל עדיין לא מדד בו ימלאנו ואתא ר' יהוד' למימר כלי העומד למידה נמי לא ימלאנו דמיחזי שפיר כמודד ומוכר רבא אמר מאי אבל לא במידה שלא יזכיר לו שם מידה ריבע' או לוג אלא כך יאמר לו סתם כלי זה מלא לי אבל אם היה כלי המיוחד למידה ימלאנו ואתא

ר"י למימר אפי' כלי המיוחד למידה לא ימלאנו פסק רבי' אליעזר בר' נתן זצ"ל כשמואל ואליבא דר"י דרבנן דפליגי עליה היינו ר"מ ואוסר אפי' כלי העומד למידה ותו דחיישי' שמא יזכירו סכום מקח ויאמרו לו תן לנו בפשוט יין או הין וכתב שכך הנהיגו גדולי מגנצ"א לאיסור מפני ששולחין תינוקות שאין בקיאים בדברים הללו ומזכירין סכום מקח גדרו גדר ואפי' לרבא יש לחוש והמטילים אבן בתוך המידה עוברין משום גזל שמקטינים המידה וגוזלים את הרבי' ומטלטלים מוקצה ועליהם נאמר העמיקו שיחתו עכ"ד ומורי רבי' אב"י העזרי פסק כרבא דבתראה הוא ורבא גרסי' ולא רבה וכן בכל הספרים ומה שכתב רבי' זקינו דרבנן דפליגי עליה דר"י היינו ר"מ אין נראה בעיניו אחרי שר"מ לא הוזכר במשנה ואפי' לשמואל אינו אסור אא"כ מראה על הכלי מדקתני כלי זה ועלה קאי אבל לא במידה ודכוותה מפרשי' לה אליבא דרב. ומ"ש דחיישי' שמא יזכירו סכום מקח ויאמרו תן לנו בפשוט יין אומר מורי רבי' אב"י העזרי זצ"ל שזה מותר לומר דאין זה סכום מקח דסכום מקח היינו כמו סך הכל כך וכך כההי' דשילהי פירקין דת"ר הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו ואומר לו תן לי גדי אחד או טלה אחד אצל טבח הרגיל אצלו ואומר תן לי כנף אחת או ירך אחת אצל פטם הרגיל אצלו ואומר לו תן לי תור אחד או גוזל אחד אצל נחתום הרגיל אצלו ואומר לו תן לי ככר אחד או גלוסק' אחת אצל חנווני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי עשרים בצים חמשים אגוזין ועשרה אפרסקין ושני רימונים ואתרוג אחד ובלבד שלא יזכיר סכום מידה רשב"א אומר בלבד שלא יזכיר סכום מקח שפירש"י סכום מידה קב או קביים וסכום מקח פי' דמים ולא פי' מה דמים אם דמים שקונה בהן עתה לבד מדמים שהיה חייב לו מקודם לכן דאפי' זה אסור או דווקא כשזוקף אלו דמים על אלו דמים שהיה לו עליו כבר ואומר סך הכל כך וכך דדוקא זה אסור אבל דמים שקונה בהם עכשיו מותר לומר בדבר שכבר ידוע שומתו ופסיקתו דעתה אינו פוסק על הדמים ובירושלמי גרסי' ובלבד שלא יזכיר סכום מקח רשב"א אומר ובלבד שלא יאמר לו סכום מנין וכן כתובה הגירס' באלפס וכ"כ רבי' יצחק אלפס זצ"ל סכום מקח פי' כגון שיש לו כסף עליו לא יאמר לו תן לי בכסף ויש לך עלי כסף אחד הרי לך בידי שני כספים וסכום מנין לא יאמר הרי לך נ' אגוזים תן לי נ' אחרים ויהיו לך בידי מאה וכן פר"ח זצ"ל וכ"כ בה"ג בהלכות יו"ט סכום מנין בדנקיט מיניה ע' אגוזין או אפרסקין ושקיל השתא שלשים ולא נימא ליה מלו לי ק' וסכום מקח כגון בדנקיט מיניה (ע' בה) [כמה] דנקיט והשתא בחד דנקיט לא נימא ליה מלו לי עד זוזא ואומר מורי רבי' אב"י העזרי שזה הפירוש עיקר ולא כדברי המפרשים סכום הניתן על דבר זה שאין זה לשון והא דאמרי' לעיל אין פוסקי' דמים לבהמה לכתחילה

ביו"ט דווקא בדבר שאין ידוע שיעור ממכרו ודייק נמי דקתני אין פוסקין לכתחילה והתניא הולך אדם אצל חנוני [הרגיל] אצלו וכו' אלא ודאי כשידועים דמי המקח מותר לומר תן לי עשרה או המשים אגוזים וה"ה בפשוט או בב' פשיטים ובלבד שלא יזכור סכום המקח כדפרי' ורשב"א לא פליג את"ק אלא מפרש ובתוספת' נמי גרסי' סכום מנין והיא היא. ומ"ש המטילים אבן בתוך המידה עוברים משום גזל אומר מורי רבי' אב"י העזרי דאין בזה משום גזל דכיון שידוע לבעלים שהכל רגילין בכך ביו"ט ותו דניחא להו לקונים דכי מתרמי להו לזבוני ביו"ט דמחלי נמי לגבייהו ודכוותה אמרי' פ"ק דב"מ עשו את שאינו זוכה כזוכה עניים גופא ניחא להו וכו' וכן נמי אם אינו ממלא את הכלי או מוסיף עליו מותר כדאמרי' עלה בירושלמי רב הונא אמר או חסר או יתר ומשום כך נהגו שמטילים טבעת במידה ביו"ט דבר שאינו מוקצה והא דמסיק בירושלמי ד' ליעזר אמר לזעירי בר חמא מלי לי הדין מנא ולמחר אנן מכילינן ליה מדת חסידות היה עושה. בפסחים בפרק מקום שנהגו תנן מוליכין ומביאין כלים מבית האומן אע"פ שאינן לצורך המועד אר"פ בדיק לן רבא תנן מוליכין ומביאין כלים מבית האומן ורמינהי אין מביאין כלי מבית האומן ומשנינן ליה כאן בי"ד כאן בחולו של מועד וכתב רב צמח בר' שלמה ריש מתיבתא זצ"ל מכלל דביו"ט ודאי אסור. הילכך חלוק שתפרו עכו"ם או בגד שצבעו עכו"ם אסור ליטול מן העכו"ם ביו"ט אבל אם שגר לו עכו"ם כלים תפורים שנגמרה מלאכתן מעיו"ט מקבל הימנו שאין זה חמור יותר מדגים. ופירות דבני יומן פי' דאדימי כבני יומן אבל מעיו"ט נצודו או הפירות שנתלשו מעיו"ט שמותר לקבל הימנו וכ"ש כלים תפורין. וכתב מורי רבי' אב"י העזרי מתשובה זו למדנו שאם הביא עכו"ם מחוץ לתחום כתב לישראל בשבת או ביו"ט שמותר לקבלו ואינו מוקצה ולא מיבעיא לישראל אחר אלא לאותו שנשלח דליכא למיחש הכא שמא ירבה בשבילו כדאמרי' גבי עכו"ם שהביא דורון לישראל וכו' ומשום מוקצה ליכא דהא דורון הבא מחוץ לתחום מותר לישראל אחר ואילו היה מוקצה היה אסור לישראל אחר נמי ואין לאסור לקרות בו כדאמרי' פרק שואל שמא יקרא בשטרי הדיוטות ומשמע דאסור לקרות בם דה"מ שטרי חוב ומונה אדם נמי דדמי לשט"ח שדעתו לכתוב ולמנותם הלכך גזרי' אבל שאר כתבים לא ובשם רבי' שמואל שמעתי שיש חילוק בין קריאה בפה לראייה בעלמא וזכר לדבר דתנן פ"ק דשבת לא יקרא לאור הנר באמת אמרו החזן רואה היכן תינוקות קורין עכ"ל. אדבריה רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש לא ימדוד אדם קב שעורים ויתן לפני בהמתו אבל קודר הוא קב או קביים ונותן לפני בהמתו ואינו חושש פירש"י אבל קודר הוא. בקב עצמו בכרי וממלאו שלא כדרך מידה דדרך מידה לתת בידיו לתוכו. קודר הוא לשון נקב

ורבי' יצחק אלפס פי' קודר משער באומד דעתו. אבל הנחתום מודד תבלין ונותן לתוך קדירה בשביל שלא יקדיח תבשילו מבשל קדירות נמי קרי נחתום. א"ר ירמיה בר אבא אמר רב האשה מורדת [קמח] ונותנת לתוך עיסתה כדי שתטול חלה בעין יפה דשיעור חלה אחד מכ"ד לכהן ובשאינה יודעת מידת עיסתה היא מקמצת ואומרת אין כאן כל כך אבל כשיודעת מידת עיסתה יודעת מה תפריש ועינה יפה בה. ושמואל אמר אסור. והא תנא דבי שמואל. בתוספתא דידיה שסידר מתנאים שלפניו כמו שסידרו ר' חייא ור' אושעיא וכמו שסידר רבי את המשנה [מותר]. אמר אביי השתא דאמר שמואל אסור ותני דבי שמואל מותר שמואל הלכה למעשה אתא לאשמעינן שהבא לישאל הלכה למעשה מורין לו לאיסור ואי חזינן דעביד לא מחינן בידיה דהלכה דמותר ואין מורין כן כך פירש"י זצ"ל הלכך נשים שמודדות בפסח ביו"ט לא מחינן בידייהו ואם באו לשאל לנו אנו מורין להם לאיסור. ת"ר קמח שהרקידו מאתמול ובא לשנותו בנפה ליפותו אין שונין דאיפשר לה מאתמול משום ר' פפייס ור' יהודה בן בתירה אמרו שונין. דליכא טירחא ודבר הנראה הוא שזו היא פעם שנייה ואין זה כמרקד לברור ושוין שאם נפל לתוכו צרור או קיסם ששונין. תני תנא קמיה דרבינא אין שונין אפי' נפל לתוכו צרור או קיסם אלא בודק הקיסמין והצרורות ובוררן בידו א"ל כ"ש דאסור דמיחזי כבורר ובורר אב מלאכה היא. דרש רב' בר רב הונא זוטי בנהרדעא (אין) שונין קמח ביו"ט א"ל רב (חמא) [נחמן] פוקו ואמרו ליה לאבא שקילא טיבותיך ושריא אחיזרי פוק חזי כמה מהולתא פי' נפות רקדן בנהרדעא שכולן יודעות שמותר דביתהו דרב יוסף הוה נהלא אגבא דמהולתא פי' [אחורי] נפה. דביתהו דרב אשי נהלא אגבה דפתורא אחורי השלחן שיש לו תוך והיא הניפה הקמח על אחוריו משום שינוי אמר רב אשי הא דידן ברתיה דרמי בר אבא היא ורמי בר אבא הוי שכיח קמי' דרב פפי ורב פפי מרי דעובדא הוה (ובדא הוה) כלומר מדקדק במעשיו אי לאו דחזיא מבי נשי מי הוה עבדה וכן הלכה שמותר לשנות אחרי שריקד מעיו"ט ובה"ג ופר"ח כתבו שצריך שינוי קצת כעובדא דדביתהו דרב אשי דנהלא אגבה דפתורא וכתב רבי' אב"י העזרי מכלל דבריהם משמע דהרקדה אפי' ע"י שינוי אסור וכן משמע בשאלתות פרשת עד אנה מאנתם. וההיא דדביתהו דרב יוסף דהוה נהלא אגבא דמהולתא שונה היתה ע"י שינוי דהוה סברה אין שונין את הקמח ביו"ט אלא ע"י שינוי ורב יוסף דאמר לה חזי דאנא ריפתא מעליא בעינא דסבר שונין ואין צריך שינוי אבל להרקיד בראשונה אפי' כזה אגבא דמהולתא דהיינו על גב נפה אין שום אדם מתיר וההיא דדביתהו דרב אשי דהוה נהלא אגבא דפתורא נראה לריב"א זצ"ל ממש ע"ג השולחן שזה נמי ע"י שינוי הוא דאין דרך להרקיד על (ידי

שינוי על) השלחן אלא ע"ג עריבה ואין צריך לפרש על אחוריו כדפירש"י ועוד אגבא דפתורא משמע ממש אגבא ולא על אחוריו. ת"ר הולך אדם אצל הרועה הרגיל אצלו ואומר לו תן לי גדי אחד או טלה אחד אצל טבח הרגיל אצלו ואומר לו תן לי כף אחת או ירך אחת אצל פטים הרגיל אצלו ואומר לו תן לי תור אחד גוזל אחד אצל נחתום הרגיל אצלו תן לי ככר אחד או גלוסקא אחת וכו' כולה הך ברייתא מיירי בחנוני ישראל כדפרי' ס"פ בכל מערבין ואתיא שפיר לדברי רבי' יצחק ואחיו (ר"ת) [ור"ת] ז"ל שאסרו והנהיגו [שלא] ליקח פת ביו"ט מנחתומין עכו"ם אם לא ראו שהיה הקמח מנופה מעיו"ט והעצים שנלקטו מעיו"ט. דאין להביא מיכן ראיה להיתירא דקתני הולך אדם אצל נחתום הרגיל אצלו ואומר לו תן לי ככר אחד או גלוסקא אחת ולא קתני ובלבד שידע שהקמח מנופה מעיו"ט והעצים נלקטו מעיו"ט דהכא בנחתום ישראל קמיירי אב בנחתום עכו"ם ה"נ דאסור אפי' הביא לו דורון מעצמו ואפי' ע"י הדחק [אסור] ליקח ממנו אם לא שידע שהקמח מנופה מעיו"ט והעצים נלקטו מעיו"ט מיהו צריכין אנו לדעת למה הוא אסור אי משום דכל זמן שלא נתנפה הוה מוקצה הא ליכא למימר שהרי ראוי הוא לעשות מאכל קדירה וגם לחם אע"פ שלא נתנפה עדיין וגם התבואה אינה מוקצה שראויה לעשות ממנה דייסא וגם לכוס ועצים נמי שנלקטו ביו"ט ואפו בהם מ"ט אסרי ליה לפת דליכא למימר משום דיש שבח עצים בפת דתניא ומייתי לה פ' בתרא דע"ז תנור שהסיקוהו בכמון של תרומה ואפה בו את הפת מותרת לפי שאין בה טעם כמון אלא ריח כמון ופירש"י דליכא למימר יש שבה עצים בפת הואיל ואינן איסורי הנאה. ותו דאין לך מוקצה יותר מגחלים ותניא המבשל בשבת בשוגג יאכל ולא אמרי' יש שבח עצים בפת ואסור ותניא פ' כירה שכה קדירה ע"ג כירה ובישלה בשבת בשוגג יאכל ואומר רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דהיינו טעמא דאסרי דבכל מידי דאכילה איכא למגזר טפי דאי שרית פת של עכו"ם שאפה ביו"ט אע"פ שלא ידע שהיה הקמח מנופה מעיו"ט והעצים נלקטו מעיו"ט אתי ישראל גופיה נמי לנפות קמחו ביו"ט וללקוט עצים ביו"ט וראי' לדבר דבמידי דאכילה גזרו טפי דתנן בפ' חבית אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין אם יצאו מעצמן אסורין פי' דגזרי' שמא יסחוט ואמר אביי רפ"ק פירות הנושרין אסירי שמא יעלה ויתלוש אלמא דהכא גזרינן. והשתא קשה דהמבשל בשבת בשוגג יאכל וכן שכח קדירה על גבי כירה ובישלה בשבת בשוגג יאכל ולא חיישי' שמא יבשל במזיד מיהו הא לא קשיא דמילתא דלא שכיחא היא שיבשל במזיד וליכא למיגזר. אלא הא קשיא דתנן בפ' כל כתבי הקודש נכרי שהדליק את הנר משתמש לאורה ישראל מילא מים להשקות את בהמתו משקה אחריו ישראל עשה כבש לירד בו [יורד] אחריו

ישראל ולא גזרינן בכולהו דילמא יעשה ישראל עצמו ופי' רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דבמידי דאכילה איכא למיחש טפי ולגזור כדגזרי' גבי סחיטת פירות ותלישת פירות הלכך הכא נמי גזרי' שמא יבוא לטחון ולנפות ביו"ט וללקט עצים ביו"ט. ואתי שפיר הא דמסיק פ"ק דשחיטת חולין מודה ר"י לחכמים בסלי זתים וענבים כיון דלסחיטה קיימי יהיב דעתיה דתרוייהו מידי דאכילה נינהו מיהו היה כבר מעשה שה"ר יצחק בר ברוך זצ"ל וה"ר שמואל מוורדין זצ"ל הוא הנקרא שירליאון בתוספותיו פ"ק דשחיטת חולין [ואמר] שגם לרבו מורי רבי' יצחק בר' שמואל היה נרא' שמות' מדקאמר המבשל בשבת בשוגג יאכל משמע דלכ"ע אם בישל עכו"ם מותר וכפי זה יש לנו לפרש ההיא דלעיל דאקשינן דדווקא בהני תרי מילי גזרו ביצאו מעצמן והנושרין לפי שבא בקל לידי סחיטה אם אתה מתיר לו משקין שנסחטו מן האוכלין וכן יש לגזור גבי פירות תלושין שמא יעלה ויתלוש אבל הני מילי דפ' כל כתבי הקודש לא שכיחי ואין לחוש שמא יבוא לעשותן וכן כל שאר מילי דאכילה שרו ולא חיישי' שמא יבוא לעשותן אבל בהני תרי מילי דווקא שיבוא בקל לסחוט ולתלוש. וההיא דפ"ק דשחיטת הולין דפשיט' ליה דאית לן למיחש דילמא מימלך ושחיט אי חיישי' דילמא ממליך וסחיט הוה מצי למימר מי דמי אכתי תקשי לך מתני' דשבת וכל הני דלא גזרינן בהו דילמא יבוא ישראל לעשותן אלא שמסלקו בענין אחר. ומטעם קמח שלא היה ראוי לכוס אין לאסור דאדרבה הקמח הוא ראוי לכוס כההיא דר"פ כיצד מברכין דא"ר זירא א"ר מתנה אמר שמואל קרי חייא וקימחא דשערי [מברכינן] עלייהו שנ"ב מאי לאו הא דחיטי בפה"א ומסקנא דחיטי נמי שנ"ב אלמא דחזי לכוס מדמברכינן עליה וההיא דפ"ק דפסחים דא"ר אשי קמח וקלי תנן ופירש"י אין אילו ראויין לאכילה אין קשה כלום דלא קאמר לא חזו לאכילה כלל אלא כלומר אין העולם רגילין לאכול קמח ולא חיישי' דילמא אתו למיכל מיניה קודם העומר ותו דרב אשי לא מיתוקמא ואע"ג דמטעם קלי לא מיתוקמא איכא למימר דבקמה נמי לא מיתוקמא וכי תימא נהי דהקמח ראוי לכוס כדמוכח ההיא דר"פ כיצד מברכין עיסה ודאי אינה ראוי לכוס ל"ק דהואיל דגמרו בידי אדם לא הוי מוקצה ואפי' גמרו ע"י עכו"ם כדפרישׁ' לעיל בשמעתין דיש מוקצה לחצי השבת והשתא דאתית להכי אפי' תימא שאין הקמח ראוי לכוס לא תקשי לך דהואיל וגמרו בידי אדם לא הוי מוקצה מיהו אני המחבר ראיתי את מורי רבי' אב"י העזרי זצוק"ל שהיה מלקה בני אדם שאכלו פת שאפה עכו"ם בשבת וכבר שאל רבי' יצחק בר מרדכי זצוק"ל הלכה למעשה אם יכול לאכול הפת שאפה עכו"ם בשבת ואסר לו ר"ת זצוק"ל ואומר רבי' יצחק בר שמואל דלדברי הכל אם בישל או אפה עבד ישראל בשבת אפי' לצורך עצמו אסור לאדונו אע"פ שהיה

ראוי לכוס כההיא דס"פ כל כתבי דת"ר עכו"ם שליקט עשבים מאכיל אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור בד"א בשאין מכירו אבל מכירו אסור ואפי' בשבת ראשונה ובפעם ראשונה שאין העבד יודע אם אדונו יאכל מזה אם לאו אפ"ה אסור כדמסיים עלה בתוספ' דשבת בד"א בעכו"ם שאינו מכירו אבל מכירו אסור מפני שמרגילו ועושה שבת אחרת הרי להדיא אוסר אפי' שבת ראשונה מפני שבת אחרת. ועכו"ם ששאב מים מן הבור שהוא רחב ארבעה ועמוק עשרה והביא דרך ר"ה לביתו של ישראל אילו המים מתיר ר"ת לישראל לשתות אע"פ ששאב והוליך בשביל ישראל ומדקדק מדקתני מילא מים [להשקות בהמתו כו' ולא קתני מילא מים] לשתות לעצמו ישתה אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור אלא מדלא קתני הכי ש"מ אפי' מילא בשביל ישראל ישתה ישראל מיהו נוכל לומר דאגב דתנא רישא עכו"ם שליקט עשבים מאכיל ישראל אחריו תנא נמי משקה ישראל מיהו אעפ"כ הלכה למעשה מתיר ר"ת זצוק"ל וטעמא דמילתא כי אסו' לו להשקות בהמתו מפני שהיא נהנה ממלאכת שבת שעשה העכו"ם בשבילו כדתניא פרק עושין פסין לא הותרו פסי ביראות אלא לבהמה לבד אבל אדם מטפס ועולה מטפס ויורד פי' אוחז בידיו וברגליו בכותלים ונכנס ויוצא והקשה לו רבי' יצחק זצ"ל דת"ר עכו"ם שליקט עשבים מאכיל אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור אע"פ שהישראל יכול להעמיד בהמתו ע"ג עשבים כדאיתא התם דא"ר הונא אמר ר' חנינא מעמיד אדם בהמתו ע"ג עשבים בשבת פי' מעמיד אדם בהמתו ע"ג עשבים מחוברים בשבת לרעות דליכא למיגזר שמא יתלוש בידו ויאכיל ואינו מעמידה על מוקצה שמא יטול בידו ויאכיל. והשיב לו ר"ת כגון דקיימי בהמה ועשבים בתרי עברי נהרא שאין בהמתו יכולה לילך שם וכן היה מתיר רבי' אליהו זצוק"ל דאמרינן פרק מי שהוציאוהו פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו מותרין. וה"ר ברוך בר יצחק מריגנשבורג זצ"ל סייע והקשה. סייע מההוא דפ' לולב הגזול כדגריס פר"ח אמר רבא הדס במחובר אסור להריח בו אתרוג במחובר מותר להריח בו אע"פ שנעשה איסורא שתלש ואפי' בישראל עצמו וכ"ש ביד עכו"ם הואיל שאינו נהנה בהאי תלישה והקשה דאמר פ' חבית בי סדיא דהיינו לבדין ועשויין לקפלן תחתיו במקום כר או כסת רב אסר להביאן דרך מלבוש דרך ר"ה כשהוא מעוטף להתחמם בו ושמואל שרי. ברכין שדרכן להתעטף בהן כ"ע ל"פ דשרו דמלבוש נינהו בקשין כ"ע ל"פ דאסור כ"פ במיצעי מאן דאסר מיחזי כמשא מאן דשרי לא מיחזי כמשאוי והא דרב לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר דרב איקלע להההוא אתרא לא הוה ליה רווחא בבית שבעיר למקום מושב התלמידים נפק יתיב בכרמלית אייתו ליה בי סדיא ולא יתיב מאן דחזא סבר משום דבי סדיא אסור. ולא

היא רב אכרוזי מכריז בי סדיא שרי ומשום כבוד רבותי' שלא היה להם דבר לישב עליו ויושבין על גבי קרקע לא ישב. רב כהנא ורב אסי תלמידי חברים היו לו והשתא איך טעו דסברו שבעבור זה לא ישב דבי סדיא אסור הלא היה יכול לילך שם ולישב עליו וי"ל שמא לא היה יכול דהיה שם מקום צר ולפיכך (נמנו) [נמנעו]. ואומר רבי יצחק בר שמואל זצוק"ל דהא ודאי שרי שאם מילא העכו"ם מים והביא לצורך ישראל זה שמותר לישראל אחר לדידן דלית לן ר"ה דאוריית' שאינו אלא מדרבנן כדאמרי' בבכל מערבין מידי דהוה הבא מחוץ לתחום בשביל ישראל זה שמותר לישראל אחר אבל באיסורא דאורייתא אם נעשה בשביל ישראל משמע לכל ישראל אסור:

הדרן עלך אין צדין

סימן שנט

המביא כדי יין ממקום למקום בתוך התחום או על ידי עירוב לא יביאם בסל ובקופה לתת שלש וארבע בתוך קופה וישאם דנראה כמעשה חול לשאת משאות אבל מביא הוא על כתיפו אחת או שתים דמוכיח דלצורך (מועד) יו"ט או לפניו בידו. פי' ריב"א דווק' ממקו' למקום אבל מבית [לבית] בתוך העיר אין צריך לשנות ועוד פי' דבסל ובקופה אפי' אחת או שתים אסור אלא על כתיפו או לפניו דרך שינוי מותר: מתני' וכן המוליך את התבן להיסק או לבהמה לא יפשיל את הקופה לאחוריו דגנאי יו"ט היא דנראה כמתכוין למלאכה רבה או להוליך למקום רחוק כדרך חול אבל מביאה בידו. ירושלמי רב יהודה בעי מהו להוציא תבן מרה"י לר"ה לא מתני' היא המוליך את התבן לא יפשיל את הקופה לאחוריו מתני' כמ"ד לכל נפש אף נפש בהמה בכלל ומה צריכא ליה כמ"ד אין נפש בהמה בכלל ברם כמ"ד נפש בהמה בכלל פשיטא ליה הירושל' סובר דמשנתינו אייר במוליך מרה"י לר"ה ולא כמו שפירש רש"י בתוך התחום או ע"י עירוב ומשמע נמי דפשיטא ליה דבמוליך את דתבן לבהמה קא מיירי וקא מיבעי ליה אליבא דריה"ג דממעט בהמה מלכם לעיל פ"ב אבל לר' עקיבה דסבר נפש בהמה במשמע פשיטא ליה שמוליכין את התבן מרה"י לר"ה לצורך בהמה ולעיל פ"ב פסקנו כריה"ג. מיהו מסתבר דפליג אגמרא דידן דכולה שמעת' אייר משום עובדא דחול אפי' בתוך התחום או ע"י עירוב:תנא אם [אי] אפשר לשנות כגון שזימן אורחין הרבה וצריך להביא הרבה ביחד מותר:מתני'. מתחילין בערימת התבן להסיקו ואף על פי שלא זימנו מבעוד יום ולא היה רגיל להסיק ממנה. אבל לא בעצים שבמוקצה. רחבה שאחורי בתים קרוייה מוקצה ע"ש שהיא מוקצה לאחור ואין נכנסין ויוצאין לה תדיר ושם נותנין עצים וכל דבר שאין דעתו ליטול עד זמן מרובה. א"ר כהנא זאת אומרת מתחילין באוצר תחילה פי' בדבר האצור

שהיא מוקצה לאוצרו לזמן ארוך כי האי דסתמיה אצריה [לבהמה]. ומני ר"ש הוא דלית ליה מוקצה. אימא סיפא אבל לא בעצים שבמוקצה [אתאן לר"י דאית ליה מוקצה] הכא בארזי ואשוחי דאין אדם מסיק אותם דעומדים לבנין דמוקצה מחמת חסרון כיס אפי' ר"ש מודה. איכא דמתני לה אסיפא אבל לא בעצים שבמוקצה אמר רב כהנא זאת אומרת אין מתחילין באוצר תחילה מני ר"י היא דאית ליה מוקצה אימא רישא מתחילין בערימת התבן [אתאן לר"ש דלית ליה מוקצה] התם בתיבנא סריא נרקב ומסריח שאינו ראוי למאכל בהמה וסתמיה לעצים דלאו היינו אוצר. והא חזי לטינא. לטיט ללבון לבנים. דאית ביה קוצים. ואינו יכול לגבלו בידיו וברגליו. כתב רבי יצחק אלפס אוקמה רב כהנא כר"י דאית ליה מוקצה ולא הזכיר לשון ראשון דאוקמה כר"ש סובר שכן הלכה שאין מתחילין באוצר תחילה ויותר היה סברא לפסוק כלשון ראשון דקיי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה ולענין שבת נמי איפליגו בה רב חסדא ושמואל דתנן מפנין אפי' ד' וה' קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחין ומפני ביטול בית המדרש ופרכי' השתא חמש מפנין ד' מיבעיא ואמר ר"ח ארבע מחמש וחמש מאוצר גדול ומאי אבל לא את האוצר שלא יתחיל באוצר תחילה ומני ר' יהודה היא דאית ליה מוקצה ושמואל אמר ארבע חמש כדאמרי אינשי ואפי' טובא נמי מפנין ומאי אבל לא את האוצר שלא לגמור את האוצר כולו דילמא אתי לאשוויי גומות אבל אתחולי מתחילין ומני ר"ש היא דלית ליה מוקצה ת"ר אין מתחילין באוצר תחילה אבל עושה בו שביל בכניסתו וביציאתו ת"ר תבואה צבורה לתך בעי מיניה ר' נחומי בר זכריה מאביי כמה שיעור תבואה צבורה א"ל הרי אמרו לתך ופר"ח זצוק"ל סוגיא דשמעת' כרב חסדא דמתני' סתמא תנן כוותיה דאין מתחילין באוצר תחילה ולא בתבואה ומדבעא רב נחומי כמה שיעור תבואה צבורה ותנא תבואה צבורה לתך ש"מ דהילכתא כהני מתניתי דקטרחינן לפרושי טעמייהו ויש מי שאומר הלכה כשמואל דמוקים למתני' כר"ש דלית ליה מוקצה והלכתא כותיה עכ"ל וכן הסברא שהלכה כשמואל וכלשון ראשון דרב כהנא דשמעתין. ולדעת ריב"א זצוק"ל איכא דאמרי כטפל לעיקר ולר"ת זצוק"ל בשל סופרים הלך אחר המיקל ומוקצה דרבנן היא. ירושלמי בשמעתין ר' יעקב [בר] אחא בשם ר' יסא מוקצה שיבש אסור ליגע בו ונראה בעיני דקמ"ל דאע"פ שיבש שאין בו ממשות אפ"ה לא פקע מיניה איסור מוקצה. ואסור ליגע בו דקאמר נ"ב דלאו ליגע דווקא קאמר אלא כלומר אסור ליגע בו ולטלטלו:

סימן שס

מתני' אין נוטלין עצים מן הסוכה כגון בפסח או בעצרת ויושב בסוכה בגנה או בפרדס אין נוטלין עצים מן הסכך. אלא מן הסמוך לה. והשתא משמע אם הוא עב שנתנו בו

קנים הרבה מותר ליטול מהן. מ"ש מסוכה דלא דקא סתר [אהלא] מן הסמוך לה נמי הא [קא סתר] אהלא דכיון דבטלה לגבי סכך כל פורתי' דשקיל מיניה סתירה היא אר"י אמר שמואל מן הסמוך לדפנות קנים (שהקירום) [שהסקימם] סביב הדפנות כיון דלא נארגו עם הדופן לא בטלי לגבי דופן ואינו דומה לסמוך לסכך שהסכך אינו ארוג לפיכך הכל שוה כעליון כתחתון סכך הוא. ואפי' סמוך לדפנות אם נתכוין לעבותה שיהא הכותל עב אסור כדאמרי' בירושלמי שמואל אמר בשלא נתכוין לעבותה [אבל אם נתכוין לעבותה] אסור בשלא התנה אבל אם התנה מותר וליכא למימר דשמואל דירושלמי קאי על הסכך דהא שמואל אוקמה למתני' דקתני אלא מן הסמוך לה דהיינו סמוך לדפנות ועלה קאמר בירושלמי שאם נתכוון לעבותה הו"ל כאלו ארוג בדופן ואסור. ואם התנה מעיו"ט ליטול ביו"ט מעבות דופן מותר. ואסוכה דעלמא קאי דמהני בה תנאה אבל בסוכת החג בחג לא מהני תנאה ולא פליג אגמרא דידן. רב מנשיא אמר אפי' תימא כשאין (לה) סמוך לדפנות אלא סמוך לסכך כי תנן מתניתין באיסורייתא חבילות של קנים שנתנן על הסכך ולא התיר איגודן ולא בטלינהו לגבי סככה אלא הצניעם שם. תני רב חייא בר יוסף אין נוטלין עצים מן הסוכה (ולא) [אלא] מן הסמוך לה ור"ש מתיר והא קא סתר אהלא א"ר נחמן בר יצחק הכא בסוכה רעוע' עסקי' דמאתמול דעתיה עלויה דמסק אדעתיה דנפלה ולמחר נפלה הילכך לר"ש מוקצה ליכא דאמרי' מאתמול דעתיה עלויה לת"ק לא אמר דעתיה עילויה בשום מידי דלא חזי בין השמשות וקיי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה: תניא ושוין בסוכת החג בחג שאסורה ואם התנה עליה הכל לפי תנאו ומי מהני בה תנאה והאמר רב ששת משום רבי עקיבה מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה ת"ל חג הסוכות שבעת ימים לה' משמע כל שבעה היא הקדש א"ר מנשיא בר אוניא אמר שמואל סיפא אתאן לסוכה דעלמא. פי' סיפא דקתני אם התנה עליה אסוכה דעלמא קאי וארישא דברייתא קמהדר דאיפלגו בה ת"ק ור"ש דקתני אין נוטלין עצים מן הסוכה דאוקימנא ברעועה ונפלה ומשום מוקצה וקאמ' אם התנה עליה מבעו"י שאם תפול למחר יסיקנה הכל לפי תנאו אפי' לת"ק. ולר"ש דל"ל מוקצה אפי' תנאה לא בעי ולסוכת החג בחג אפי' התנה לא מהני תנאה אבל נויי סוכה מהני בהו תנאה כדאביי ורבא דאמרי תרוייהו באומ' אין אני בודל מהן כל בין השמשות [מהיות] כחי וזכותי בהם ליטלם כל שהות אורך בין השמשות של עיו"ט הילכך בשעת ביאת היום שהיתה [קדושה] צריכה לחול עליהם לא חלה לפיכך לא הוקצו אבל עצי סוכה שאינו יכול להתנות עליהן כתנאי זה שהרי ע"כ יבדל מהן ביה"ש משום דסתר אוהלא וביה"ש ספק יו"ט היא חלה קדושה עליהן וע"י קדושה זו (הוקבעו) [הוקצו] לשבעה. וכתוב בשאלתות בפרשת שלח לך היכא דעבד

סוכה ולא יתיי בה אי נמי עבדה להושענא ולא אגבהה למיפק בה דשריין בהנאה והזמנה לאו מילתא היא והוכיח מסנהדרין וההיא דלולב הגזול דתנן או שהיו ענביו מרובות מעליו פסול ואם מיעטן כשר ואמרי' בגמ' דמעטינהו אימת אילימא דמעטינהו מקמי דלאגדיה פשיטא ואלא בתר דליאגדיה דחוי מעיקרא הוא וש"מ דחוי מעיקרא לא הוי דחוי לא לעולם בתר דאגדיה וקסבר לולב א"צ אגד ואת"ל צריך אגד הזמנה בעלמא היא ופי' רש"י לעולם בתר דאגדיה וקסבר אגד הזמנה בעלמא היא ואין אגודתו קריאת שם להיות חל עליו שם לולב פסול לידחות הלכך אפי' דחוי מעיקרו אין כאן עד שיקדש עליר היום עכ"ל משמע אם (לא) קדש היום אע"ג דלא אגבהיה חל עליו שם לולב ליפסל וה"ה ליאסור בהנאה ולא היא דלעולם לא מיתסר בהנאה עד שיגביהנו אלא ה"ק דלא חל עליו שם לולב שיקרא דהוי מעיקרו שלא יהי' ראוי לנטילה עד שיקדש היום ויבוא זמן נטילתו ואע"פ שאינו ניטל בלילה כ"א למחר ביום מ"מ כשקדש היום כבר התחיל יום שהוא ראוי לנטילתו וי"א שרש"י כתב בסידור שלו אתרוג שבירך עליו ונפסל אסור בהנאה כל שבעה ומשמע דוקא שבירך עליו אבל אם לא בירך עליו אלא קידש עליו היום ונפסל לא אסור בהנאה והיינו כדברי השאלתות :

מתני' מביאין עצים תלושין מן השדה. שבתוך התחום ביו"ט. מן המכונס שכנסן מערב יו"ט דגלו אדעתיה דעלייהו סמיך ואינו מוקצה אבל לא מן המפוזרין דמוקצין הן. ומן הקרפף שהוא משתמר ומוקף סביב אפי' מפוזרין. מתני' יחידאה היא דתניא ארשב"א לא נחלקו ב"ש וב"ה על המפוזרין שבשדות שלא יביא [ועל המכונסין שבקרפף שיביא] אלא על מה נחלקו על המפוזרין שבקרפף ועל המכונסין שבשדות שבש"א לא יביא ובה"א יביא. ורשב"א הוא דאמר דב"ה אמרי הכי ופליגי רבנן עליה. ירושלמי רב ירמיה ר' חנינא מטו בה בשם רב הלכה כמ"ד מן המפוזרין שבקרפף ואע"ג דרב ושמואל הילכתא כרב באיסורי אע"פ כן הואיל ולא הוזכרה הא דרב בגמ' דידן כשמואל עבדינן ואין מביאין אלא מן המכונסין שבקרפף: אמר רבא עלי קנים ועלי גפנים כמפוזרין דמי ואסורים ואפי' לא פזרתן הרוח דמסתמא לא סמכה דעתיה סבר מבדר להו זיקא ואי אתנח מנא מאתמול עלייהו להכבידן שפיר דמי דסמכה דעתיה:

מתני' ואיזהו קרפף כל שסמוך לעיר ממש דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר כל שנכנסין לו בפותחת ואפי' בתוך התחום שבת בסופו. איבעיא להו היכי קאמר כל שסמוך לעיר והוא דאית ליה פותחת ואתא ר' יוסי למימר ואפי' בתוך התחום שבת נמי או דילמא ה"ק כל שסמוך לעיר בין דאית ליה פותחת בין דלית ליה פותחת ואתא ר' יוסי למימר ואפי' בתוך התחום שבת ודווקא דאית ליה פותחת אבל לית ליה פותחת אפי' סמוך לעיר נמי

לא ת"ש מדקתני ר' יוסי אומר כל שנכנסין לו בפותחת ואפי' בתוך התחום שבת ש"מ ר' יוסי תרתי קאמר ולקולא דשמעיה לר' יהודה דאמר כל הקרפיפות בפותחת הן ואפ"ה בעי סמוך לעיר וא"ל ר' יוסי כיון דכולהו פותחת אית להו כל שנכנסין לו בפותחת לא בעי בסמוך ואי איכא מיעוטא דלית ליה פותחות בעינן בסמוך א"ר סלא א"ר (זכאי) [ירמיה] הלכה כר' יוסי ולהקל היינו כדפרישית:

מתני' אין מבקעין עצים מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב אין מבקעין לא בקורדם ולא במגל ולא במגירה אלא בקופיץ: והא אמרת רישא אין מבקעין כלל אמר ר"י אמר שמואל חסורי מיחסרא וה"ק אין מבקעין עצים מן סוור של קורות המושכבין לארץ שלא יתעקמו ועומדות לבנין ומשום מוקצה ולא מן הקורה שנשברה ביו"ט ואע"ג דהשתא להסקה קיימי ביה"ש להכי לא קיימי. אבל מן הקורה שנשברה מעיו"ט מבקעין וכשהן מבקעין אין מבקעין לא בקרדום העשוי כמין כלי אומנות אוכפות וסריגות ולא במגל ולא במגירה אלא בקופיץ וסתם קופיץ הוא של קצבים דומה לקרדומים שלנו שאינן כלי אומן וסתמא לאו למלאכת אומן הוא. וכתב ריב"א זצוק"ל מיכן משמע שמותר לנו לבקע עצים בקרדום שלנו ביו"ט וצריך להזהר שלא יבקע עצים דקים כדאמר בכלל גדול האי מאן דסלית סילתי חייב משום טוחן ופירש"י עצים דקים להבעיר האש הא למדת דמלאכה היא הואיל ואפשר מעי"ט לא שרינן ליה ביום טוב ואפילו בקרדום השנוי במשנתינו לאיסור מותר לבקע בו דאמרינן עלה בירושלמי דבי ר' ינאי [אמרין] מבקעין בקורדם תני ר' הושעיא מבקעין בקורדם שמואל [אמר] הלכה כמי שאמר מבקעין בקורדם תני ר' יוסי בן קפר [אמר] משום ר"א בן שמוע ב"ש אוסרין וב"ה מתירין. ואע"ג דשמואל פי' למתני' ואוקמה בחסורי מחסרא לאו משום דס"ל דהילכתא כמתני' אלא שיישב המשנה שלא תיקשי רישא לסיפא ורב נמי דפירש קרדום דמשנתנו דלא שנו אלאי בנקבות שלו אבל בזכרות שלו לא. לא קאמר הלכה כמתני' אלא בא לפרש המשנה וסמכינן אירושלמי דפסיק שמואל להדיא הלכה כמי שאמר מבקעין:

מתני' לא במגל: ירושלמי אית תניי תני מבקעין [אית תניי תני אין מבקעין] א"ר חסדא מ"ד מבקעין במגל יד ומ"ד אין מבקעין במגל קציר:

מתני' בית שהוא מלא פירות סתום ונפחת מאליו נוטל ממקום הפחת ולא אמרינן מוקצין מחמת איסור הן דאינו יכול לפחתו ביו"ט ואסח דעתיה מנייהו דלא הויא פחיתתו איסורא דאורייתא כדמוקמינן לה באוירא דליבני דלאו מוקצה היא כדאמר בשילהי פירק' גבי טבל שהוא מוכן אצל שבת שאם עבר ותיקנו מתוקן. רמ"א אף פוחת לכתחילה ונוטל והא קא סתר אהלא אמר רב נחומי בר אדא אמר שמואל באוירא דליבני פי' סידור

של לבנים בלא טיט וממילא שמעי' דבית שהוא בנין גמור שיש בו משום סתיר' אוהל והוא מלא פירות וסתום ונפחת שאסור ליטול מאותו דמוקצין הן מחמת איסור דאינו יכול לפוחתן ביו"ט א"ר זירא ביו"ט אמרו שהתיר ר"מ כיון דמדרבנן הוא אסור ומשום שמחת יו"ט [שרי] שהרי הותר בו אוכל נפש אבל לא בשבת. אר"נ הני ליבני דאשתייר מבנינא. כתבת"י בסו"ף הלכו"ת שב"ת: אמר שמואל כל חותמות שבקרקע כגון דלתות פתחי בורות ומערות הסגורים בקשרי חבלים אחד שבת ואחד יו"ט מתיר את הקשר דלאו קש"ק הוא שהרי להתיר תמיד הוא עשוי אבל [לא] מפקיע החבל לסתור עבותו וגדילתו. ולא חותך. [דהא] סתירה [היא] ויש סתירה [בבנין] של קרקע. ושל כלים כגון תיבה נעולה הכגורה ע"י קשר חבל מתיר ומפקיע וחותך דאין סתירה בכלים:

סימן שסא

מתני' אין פוחתין את הנר. ליטול אחד מן הבצים של יוצר ולתחוב אגרופו לתוכו לחקוק נר מפני שהוא עושה כלי נר קרוי קרושי"ל ובלשון כנען צריף. ואין עושין פחמין גחלים דאינהו נמי כלי נינהו לצורפי זהב ואין חותכין את הפתילה לשנים דפתילה נמי כלי הוא להדליקה שצריכה עשייה ותיקון ר"י אומר חותכה באור לשתי נרות. מ"ש בסכין דלא דקא מתקן מנא באור נמי הא קמתקן מנא תנא ר' חייא חותכה באור בפי שתי נרות. [נותן] שתי ראשיה בין שתי נרות אם צריך להדליקם כאחד ומדליק באמצע דלא מוכח דלתקוני מנא קמכוין אלא להדלקה בעלמא. תני בר קפרא ששה דברים נאמרו בפתילה ביו"ט שלשה להחמיר ושלשה להקל להחמיר אין גודלין אותה ביו"ט בתחילה ואין מהבהבין אותה באור ואין חותכין אותה לשנים. להקל ממעכה ביד דתיקון כלאחר יד הוא ושורה בשמן וחותכ' באור בפי שתי נרות. ירושלמי א"ר חנינא ובצריך לשניהן תני ר' יהודה בן פזי דברדליא מביא שתי נרות ונותנה בשתיהן וחולקה לשתיהן. א"ר נתן בר אבא אמר רב מוחטין את הפתילה ביו"ט מאי מוחטין א"ר הונא בר שלמיא משמיה דרב עדויי חשיכה. כשהיא נעשית בראשה פחם מעבירו. עדויי פי' להסיר חשיכה פחם המחשיך אורה. ירושלמי צריך לטלטל לנר ממקום למקום מותר לטלטלו ולהוסיף עליו שמן מותר משום שלום ביתו שכל זמן שהנר בבית שלום בכבית שנאמר וידעת כי שלום אהלך המדליק לילי יו"ט צריך לברך בא"י אקבו"ק להדליק נר של יום טוב :

מתני' אין שוברין את החרס ואין חותכין את הנייר לצלות בו מליח כשצולין דגים על האסכלא חותכין קנים קשין או שיבולין או שוברין חרסי' או חותכין נייר ושורין [במים] וסודרין הנייר [ע"ג האסכלא] מפני שהמתכת מתחמם ושורף את הדג וכן אין מפצעין את הקנה דת"ר שלהי פירקי' וכל זה אסור לעשות ביו"ט מ"ט משום דקמתקן מנא:

מתני' אין גורפין תנור וכיריים אם נפל לתוכן מן הטפילה והטיח אין גורפין אותו דמתקן מנא פירש"י זצוק"ל דאתיא כרבנן דאמרי דמכשירי אוכל נפש אסירי. אבל מכבשין משכיבין האפר והעפר שיהא חלק ומשפילו ומשוהו שלא יגע בפת שמדביקים בדפנותיו. תני ר' חייא בר יוסף קמיה דר"נ אם א"א לו לאפות אא"כ גורפו מותר. פירש"י כר' יהודה ולעיל פ' אין צדין פסקי' כר' יהודה. דביתהו דר' (יהודה) [חייא] נפל לה ארדא בתנורא ביומ' טבא א"ל ר' חייא חזי דאנא ריפתא מעליא קא בעינא כלומר גרפי התנור והוציאי את האריח שלא יגע בפת הנדבק בדפנות התנור. א"ל רבא לשמעיה טוי לי בר אווזא ואיזדהר מחרוכא. צלה לי אווז בתנור שהתנורים קטנים היו ופיהם למעלה ותולה (הצולה) [הצלי] בתוכו וסותם פיו והוא נצלה. ואיזדהר מחרוכא כלומר גרוף התנור שלא יהא בו [בשוליו] דבר גבוה כגון אריח או אבן שהוסק בתנור שנוגע בצלי ושורפו וכל שכן לדידן שאנו מניחין פת שלנו על יסוד של התנור במקום (שהתנובים) הגחלים מותרין לגרוף תנורינו. א"ל [רבינא] לרב אשי אמר לי רב אחא מהוצל דמר שרקין ליה תנורא ביומא טבא. עבדי אדוני [טחין] סביבות כיסוי פי התנור בטיט שלא יצא חומו כשהצלי בתוכו שקשה הרוח לצלי (וקמ"ל) [ותימה לן מילתא] משום דגיבול טיט תולדה (דדישה) [דלישה] היא. א"ל אנן ארקתא דפרת סמכי'. על שפתו של פרת אנו נסמכין בדבר שאין אנו צריכים לגבל כי טיט של שפת פרת טיט מגובל היא וה"מ דצייריה מאתמול שעשה בו סימן ונתנו לצד אחר אמר רב' וקיטמא שרי לגבלו ולהטיח בו דלאו בר גיבול היא. שמעי' משמעתין שאסור לגבול הטיט החמר ביו"ט ולהטיח בו פי התנור כשאנו משימין הטמון בתנור ביו"ט לצורך השבת למחר אבל אם היה לו חמר מגובל מעיו"ט מותר להטיח בו ואותו הטיט שברחובות שאנו לוקחין ביו"ט ברחוב ומטיחין בו פי התנור כשאנו משימין הטמון בתנור ביו"ט לצורך השבת כך כמו שהוא זהו היתר גמור להטיח בו תנור ועפר אסור לגבל ולהטיח בו דבר גיבול הוא כדמוכח פ"ק דשבת. ואפר דשרי רבא לגבלו שמא דוקא כגון שנתן בו מים מאתמול כדמשמע נמי התם דאפר לאו בר גיבול הוא ונתינת מים זהו גיבולו מיהו רבא סתמא קאמר משמע דשרי בין בנתינת מים בין לגבל וטוב להחמיר והמחמיר תע"ב: מתני'. אין מקיפין שתי חביות לשפות עליהם את הקדירה פי' מקיפין מקרבין זו אצל זו כמו אין מקיפין בריאה וכמו הוי מגיעי בית בבית ומתרגמי' הוי מקפן ביתא וכמו לתרום [שלא] מן המוקף דהיינו סמוך וכמו מקפת וקוראה לה שם. לשפות עליהן קדירה. והאור בין שתי החביות ואסר לה משום דדמי לבנין ומדרבנן דמיחזי כאוהלא. אר"נ אבנים של ביה"כ מותר לצדדן ביו"ט. אבנים גדולות שמצדדין אותן להיות כמין מושב חלול ויושבין עליהן בשדות במקום דמיוחד

לבית הכסא איתיביה רבא לר"נ אין מקיפין וכו' א"ל התם משום דקעביד אהלא. שיש לו גג אבל הכא ליכא. א"ל (רבא) [רבה זוטי] לרב אשי אלא מעתה [דאינו אסור] אא"כ עשוי אוהל בנה אצטבא ביו"ט כסא של בנין לבינים וטיט דלא קעבד אהלא ה"נ דשרי א"ל בנין קבוע אסרה תורה בנין עראי שאינו מתקיים לא אסרה תורה וגזרו על בנין עראי משום בנין קבוע והכא גבי ביה"כ משום כבוד הבריות ל"ג רבנן. אמר רבא האי מדורתא מלמטה למעלה אסור פירשת"י בהלכו"ת שמעת"א דתולי"ן א"ת המשמר"ת: מתני' אין סומכין את הקדירה בבקעת דקסבר לא ניתנו עצים אלא להסקה לפיכך מוקצין הן אצל שום תשמיש וכן בדלת ברלת ס"ד אלא אימא וכן הדלת ת"ר אין סומכין את הקדירה בבקעת וכן הדלת לפי שלא ניתנו העצים אלא להסקה ור"ש מתיר ואנן קיי"ל כר"ש דל"ל מוקצה:

סימן שסב

מתני' אין מנהיגין את הבהמה במקל ביו"ט וראב"ש מתיר. השתא ס"ד טעמייהו דרבנן משום דאין משתמשין בעצים שלא נעשו כלים מעיו"ט דלא ניתנו אלא להסקה והיינו דקא מסיק למימרא דראב"ש דמתיר כאבוה ס"ל. בהא אפי' ר"ש מודה. כלומר הך פלוגתא לאו במוקצה היא ואפי' ר"ש מודה לת"ק דאסור ולאו משום מוקצה אלא משום דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא כמוליכה למכור בשוק וכן הלכה דאסור להנהיג הבהמה במקל בר"ה ביו"ט כדפירש"י במתני' בר"ה: חיזרא פי' ענף עץ שהוא חד כקוץ וראוי לתוקעו בצלי כמין שפוד ולצלות בו רב נחמן אסר ביו"ט דמוקצה הוא לטלטל שלא עשאו לצלי מבעו"י ורב ששת שרי. ברטיבא שאינו ראוי לטלטלו אפי' להסקה כ"ע ל"פ דאסור כי פליגי ביבישא מאן דאסר אמר לך לא ניתנו עצים אלא להסקה ומאן דשרי אמר לך מה לי לצלות בו מה לי בגחלתו הרי ראוי לטלטלו ולעשות בו גחלת וצולה בו והלכתא יבישא שרי רטיבא אסור פירש"י הך הלכתא אליבא דמאן ראית ליה מוקצה אקבעא אבל אנן כר"ש ס"ל בין במוקצה בין בדבר שאינו מתכוין וכר"י במכשירי אוכל נפש וכולהו שרו בין חיזרא בין סמיכת קדירות והקפת חביות ומדורתא וקדירה וכל האמוראין שאסרו אלו למעל' תלמידי דרב הוו ורב ס"ל כר"י במוקצה ואנן קיי"ל כר"ש עכ"ל: דרש רבא אשה לא תכנס [לדיר העצים] ליטול מהן עץ לעשות אוד לתנור שקורין בל' כנען אוש"ג דס"ל כר"י דלא ניתנו עצים אלא להסקה ואוד שנשבר אסו' להסיקו ביו"ט לפי שמסיקין בכלי' ואין מסיקין בשברי כלים לימא רבא כר"י ס"ל והא א"ל רבא לשמעיה טוי לי בר אווזא ושדי מעיה לשונרא ולר"י אסור לטלטלו ולתתו לחתול דמאתמול מוכן לאדם הוי ולא לכלבים דהא אם לא היתה נבילה מע"ש אסורה. התם כיון

דמסרחי אם יניחם לצורך יו"ט והיום לא היה צריך דמאתמול דעתיה עלויהו להשליכם לכלבים. הילכך רבא כר"י ס"ל ולית הילכתא כוותיה אלא כר"ש קיי"ל. ואשה נכנסת לדיר של עצים ונוטלת מהן עץ לעשות אוד לתנור ומשלכת בני מעים לכלבים ואפי' לא מסרחי: מתני' נוטל אדם קיסם משלפניו לחצות בו שיניו. אמר רב יהודה אוכלי בהמה אין בהם משום תיקון כלי. כגון קש ועלי קנים אין בהן משום תיקון כלי ומותר לקטום ולתקן קש של שיבולין בשבת לחצות בו שיניים איתיביה רב כהנא לרב יהודה מטלטלין עצי בשמים להריח בהן ולהניף בהן לחולה ומוללו בין אצבעותיו להוציא ריחו. ומריח בו ולא יקטמנו להריח בו שיהא מקום הקטימה לח וריחו נודף ואם קטמו פטור דאינו לשם כלי אבל אסור לחצות בו שיניו. לא יקטמנו ואם קטמו חייב חטאת [וכו'] אלא כי תניא ההיא בקשין דאינן ראוין למאכל בהמה וה"מ וה"ק ומוללו ומריח בו וקוטמו ומריח בו בד"א ברכין אבל בקשין לא יקטמנו ואם קטמו פטור אבל אסור לחצות בו שיניו לא יקטמנו ואם קטמו חייב חטאת. תני חדא קוטמו ומריח בו אפי' לכתחילה דאפי' לחצות בו שיניו שרי אלא אורחא דמילתא נקט שאין דרך רכין לחצות ותניא אידך לא יקטמנו להריח בו [אמר ר' זירא אמר רב חסדא לא קשיא הא ברכין והא בקשין] מתקיף לה רב אחא בר יעקב בקשין להריח בו אמאי לא וכי גזור רבנן בשאין מתכוין לעשות כלי אטו מתכוין מ"ש מהא דתנן שובר אדם את החבית לאכול ממנה גרוגרות ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי ועוד (רב אדא) [רבא] בר אדא ורבין בר רב אדא דאמרי תרוייהו כי הוינן בי רב יהודה הוה מפשח ויהיב לן אלותא אלותא אע"ג דקשין וחזיין לקתתא (דנגרי) (דנרגי) וחציני א"כ אפי' קשין מותרין להריח. והיכי מיתוקמא ההיא דקתני לא יקטמנו להריח בו לא קשיא הא ר"א והא רבנן דתניא ר"א אומר נוטל אדם קיסם משלפניו לחצות בו שיניו וחכ"א לא יטול אלא מן הראוי לאבוס של בהמה שהוא מוכן לכל צורך ושוין שלא יקטמנו לקיסם לחצות בו שיניו קטמו לחצות בו שיניו ולפתוח בו דלת בשוגג חייב חטאת במזיד ביו"ט סופג את הארבעים דברי ר"א וחכ"א א' שבת וא' יו"ט אינו [אלא] משו' שבות דקטימה תיקון כלאחר יד הוא ולא תיקון מעליא הוא ר"א דקאמר חייב חטאת בלחצות בו שיניו הכא גבי קוטמו להריח בו קאמר פטור אבל אסור רבנן דקאמרי פטור אבל אסור הכא מותר לכתחילה ורב יהודה דמפשח להו להריח כרבנן דאמרי בקוטם לכלי פטור אבל אסור הכא דלהריח מותר לכתחילה והא לא יקטמנו ר"א היא. הילכך ל"ש רכין ל"ש קשין מותר לקוטמן ולהריח בהן. לחצות בו שיניו מותר לקטום הרכין הראויין למאכל בהמה וקשין שאינן ראויין למאכל בהמה אסור לקטום אפי' לר' אליעזר דושוין קתני דהיינו אפי' ר"א מורה בקשין: מתני'. ומגבב.

קיסמין וקשין מן החצר ומדליק שכל שבחצר מוכן. וחכ"א מגבב משלפניו ומדליק. אבל לא מן החצר הואיל ודקין הן וטורח לקוששן ומאתמול לאו להכי קיימי פירש"י ודקאמרי' נוטל קיסם לחצות בו שיניו משלפניו אנן אית לן דאף משלפניו לא יטול אלא להדליק דלא ניתנו עצים אלא להסקה ובתרתי פליגי עכ"ל ודקאמר ר"א נוטל אדם קיסם משלפניו לאו דוקא דלר' אליעזר אף כל החצר נמי דהא כל מה שבחצר מוכן ולית ליה לא נתנו עצים אלא להסקה וקיי"ל כותיה בהא כדפרישית לעיל דקיי"ל כר"ש. ת"ר מגבב אדם מן החצר ומדליק שכל שבחצר מוכן הוא ובלבד שלא יעשה ציבורין ציבורין ור"ש מתיר לעשות ציבורין במאי קמיפלגי [מ"ס] משום דמיחזי דקא מכניף למחר וליומא אחרינא ור"ש כבר קדירתו מוכחת עליו ירושלמי מה ביניהון לעשות ציבור ביניהון על דעתי' דר' שמעון עושין ציבור אחד על דעתיהון דרבנן אין עושין ציבור רוצה לומר אפי' ציבור אחר אסור ולר"ש ציבור אחר מותר (ואחד) [ושנים] אסור :

סימן שסג

מתני' אין מוציאין את האור לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר קרקע קשה כשחופרין אותה מוציאה אור. פירש"י כגון גרגישתא שלנו ממקום מחפורת שלה במעבה האדמה תרג' בעובי גרגישתא ובערוך פי' אפר נקי שאין בו תערובות ועושין ממנו כלי חרס ולא מן הרעפים הם כלי חרס כשמקישין אותן זה לזה מוציאין אור מביניהן. בבראשית רבה פרשה י"א זימן לו הקב"ה שני רעפים והקישן זה לזה ויצא האור ובירך עליהן. ולא מן המים. נותנין מים בכלי זכוכית לבנה ונותנו בחמה כשהשמש חם מאוד והזכוכית מוציא' שלהבת ומביאין נעורת ומגיעין לזכוכית והיא בוערת. מ"ט לא. משום דקא מוליד ביו"ט:

סימן שסד

מתני' אין מלבנין את הרעפין לצלות עליהן. אמאי מאי קעביד ארבב"ח הכא ברעפים חדשים עסקינן מפני שצריך [לבדקן] אם יוכלו לקבל ליבונן הלכך ביו"ט דילמא פקעי ואישתכח דטרח שלא לצורך ואמרי לה מפני שצריך לחוסמן להקשותן בהיסק ראשון הם מתחזקים ומתקשים הלכך אע"ג דלצורך יום טוב נמי הוא דהא צולה עליהן מיהו כיון דבהיסק זה נעשה כלי אסור: תנן התם דרסה וטרפה בכותל או שריצצתה בהמה ומפרכסת אם שהתה מעת לעת ושחטה כשירה ר"א בן אנטיגנוס משום ר"א בר ינאי אמר צריכה בדיקה בעא מיניה ר' ירמיה מר' זירא מהו לשוחטה ביו"ט מי חיישינן הואיל וצריכה בדיקה ואתילד בה ריעותא מי מחזקינן ריעותא בגוה משום חשש איסור מלאכה ביו"ט דדילמא משתכחא טריפה ונמצאת שחיטה שלא לצורך או לא א"ל

תניתוה אין מלבנין את הרעפים לצלות עליה' והוינן בה [מאי] קא עביד וארבב"ח אר"י הכא ברעפים חדשים עסקינן מפני שצריך לבודקן אמר ליה אנן מפני שצריך לחוסמן מתנינן לה. ולא איפשטה. פי' רבי' שלמה שאר בהמות אע"ג דמחמרינן אנפשין ובדקינן מיהו סמכינן ארובא ושחטינן דרוב בהמות אינן טריפות ולפי זה משמע אם אנו רואין שרובן טריפות או שהטריפות מצויות כמו הכשרות שאסור לשחוט ביום טוב הואיל שאסרנו על עצמנו שלא לאכול כי אם בבדיקה וכמדומה אני שמורי רבינו שמחה זצוק"ל היה רגיל לאסור מטעם זה ביום טוב לשחוט הבהמות בזמן הזה משום דהאידנא שכיחי טריפה ומורי רבי' אב"י העזרי כתב בהמה שנראת בה ספק טריפה אין לשוחטה על הספק דדילמא ההוא לישנא עיקר מפני שצריך לבודק' ואע"ג דקאמר ר' ירמיה אנן מפני שצריך לחוסמן מתנינן לה דחיותא היא כלומר אין ברור לפשוט מיכן הן או לאו [דדילמא] לישנא דלחוסמן עיקר שלא שנינן לבודקן גרידא וכ"פ ראב"ן זצ"ל אבל היכא דלא חזינן ריעותא לא חיישינן ושחטינן דרוב בהמות כשירות הן. ואם נראה בה ספק אחר שנשחטה רואין כדאיתא במס' שבת וגרסי' בירושלמי פ' אין צדין רואין את הטריפה ביו"ט ודכוותה מפרישין את הדמאי ביו"ט ודכותה רואין את הבכור ביו"ט. ואינה ראיה דההיא דירושלמי דאין צדין היינו שרואין אחר שחיטה שנמצאת ספק טריפות בבני מעים או בסירכות וכן ההיא דלוי פרק מי שהחשיך. או מחיים קודם שחיטה במקום שיכול לדעת אם היא טריפה או לא אבל שיהא מותר לשחוט במקום שאנו רואין שהטריפות מצויות כמו הכשירות אע"ג דאסרן על נפשן שלא לאכול כ"א ע"י בדיקה לזה אין לנו שום ראיה אבל במקום שידוע שיש רוב כשירות ואין הטריפות מצויות כמו הכשירות התם ודאי פשיטא שמותר לשחוט אבל במקום שהטריפות מצויות כמו הכשרות נראה בעיני לאיסור: ת"ר תנור וכיריים חדשים וכ"ש ישנים הרי הן ככל הכלים הניטלין בשבת בחצר דחזי למיתב בגווייהו מידי. אבל אין סכין אותן בשמן להחליקן לצחצחן פי' טשין שפין ואין מפיגין אותן לאחר הסיקן בצונן כדי לחוסמן שמתקשין ע"י הצונן וכולהו אסורים משום דמתקן מנא ואם להפיגו בשביל לאפות שהוסק הרבה וחוששש שלא תשרף הפת מותר. ת"ר מולגין את הראש ואת הרגלים ברותחין ומהבהבין אותן באור אבל אין טופלין אותן בסיד להסיר שערות. ולא בחרסית ולא באדמה. דהוי דרך מעבדים. ואין גוזזין במספרי' דמחזי כמו צריך לשער. ואין גוזזין את הירק. התלוש שיש בראשו עלין נרקבין וכמושין. בתספורת שלו. שגזזן בה מן המדובר דמאן דחזי כבר שלקטן היום. ומתקנים את (הקצרים) [הקונדס] ואת העכביות פירש"י זצ"ל מיני ירקות הן שיש טורח בתיקונן ובערוך פי' ירקות שהן מרין וצריך למתקן ע"י האור

ברותחין דאע"פ שקודם שמיתקן אינן ראוין לאכלן יכול לטלטלן כדי למתקן לצורך אכילה ומסיקין ואופין בפורני. הן התנורים הגדולים ופיהן בצידן כאותן שלנו ולא חיישי' לטירחא אם יש לו אוכלין הרבה דלא סגי ליה בתנור קטן. ולדידן דלית לן תנורין כ"א פורני אע"פ שא"צ כ"כ הרבה לאפות בו מותר לנו לחממו ולא חיישינן לטירחא דהא לית לן תנור [קטן]. ומחממין חמין באנטיכי. פי' אנטיכי בי דודאי והוא של נחושת. ואין אופין בפורני חדשה שמא תיפחת ע"י שחדשה היא ונמצא שטרח טורח שלא לצורך. ת"ר אין נופחין במפוח ביו"ט דמיחזי כאומן העושה מלאכה. אבל נופחין בשפופרת ואין מתקנין את השפוד. פירש"י ודלא כר"י א"נ בנרצם מערב יו"ט וד"ה אין מחדדין אותו. ת"ר אין מפציעין את הקנה לתת קרומיותיו (על הקנה) תחת המליח על האסכלה שעושה כלי דכל מידי דעביד להשתמש בו הוי תיקון כלי אבל מפציעין את האגוז במטלית ואין חוששין שמא תיקרע ואפי' נקרעת לא איכפת לן דאין זה קורע על מנת לתפור : הדרן עלך המביא כדי יין

סימן שסה

משילין פירו' דרך ארובה ביו"ט אבל לא בשבת מי [שיש] לו חיטין ושעורין שטוחין על גגו ליבשן וראה גשמים ממשמשין ובאין התירו לו לטרוח ולהשליך דרך ארובה שבגג והן נופלין לארץ דליכא טירחא כולי האי ודוקא ארובה דכל ארובה מלמעלה למטה היא בתיקרת הגג אבל חלון כמו גג המוקף מחיצה וחלון בכותל וצריך להגביהו עד החלון ולהשליכו כדלקמן לא טרחינן. ועד כמה א"ר זירא אמר רב אסי ואמר לה א"ר אסי א"ר יוחנן כאותה ששנינו מפנין ד' וה' קופות של תבן ושל תבואה מפני דאורחין ומפני ביטול ביה"מ ואע"ג דדחי לה תלמודא אפ"ה כר' יוחנן קיימי לן דלא דיחויא גמורה היא אלא שהתלמוד שוקל הסברא שיש להפוך הסבר' ולומר דלא שרינן כולי דאי ויש להפוך הסברא ולומר דאפי' טובא נמי שרינן יותר מארבע וה' קופות הילכך ארב אסי א"ר יוחנן סמכי' שהכריע ואמר ד' וה' קופות כההיא דמפנין. אר"נ לא שנו אלא באותו הגג שארובה בגג שהפירות בו אבל מגג לגג לא תנ"ה אין מטלטלין מגג לגג ואפי' גגותיהן שוין. ובפירות שבא להשילן מפני הגשמים קא מיירי. חתניא לא ישלשלם בחבל בחלונות כגון אם הגג מוקף מחיצה ואין בו ארובה אבל יש חלון במחיצה לחצר או לבית לא ישלשלם בשקין דרך חלון בחבל משום שיש טורח להעלות מן הגג לחלון ומשם לארץ ולא יורידם דרך סולמות כל מדריגה קרוי סולם ואף דכבשין שלנו.

מתני' ומכסין את הפירות בכלים מפני הדלף גשמים הנוטפין מן הגג ולא אמרי' טורח שלא לצורך יו"ט הוא דשרו ליה רבנן משום הפסד ממון וכן כדי יין וכדי שמן נמי

מכסין מפני הדלף. אמר עולא ואפילו אוירא דליבני (הפרודים) [הסדורים] ומוקצים לבנין וגשמים באים ומתירא שמא ימוחו מותר לטלטל כלים ולכסותן ולא אמרי' הואיל ואין עצמן ניטלין אף הכלי לא ינטל לצורכן. ור' יצחק אמר דוקא פירות הראוין לאכילה שראוין לטלטל הוא דשרו רבנן לטלטל כלי לצורכו אבל מידי דלאו בר טילטול לא כתב רבי' יצחק אלפס שאין הלכה כר' יצחק הלכך אפי' כל דבר מוקצה מותר ליקח כלי ולכסותו והא [ראיה] דתנן פורסין מחצלת ע"ג לבנים בשבת ואע"ג דלא חזי למיזגא עלייהו. ירושלמי ר' ירמיה בשם רב פורשין מחצלת ע"ג שיפשוף של לבינים א"ר יוסי בר' ינאי אני לא שמעתי מאבא אחותי אמרה לי פי' משום אבא. תני חבית של טבל שנתרוועה מביא כלי אחד ונותן תחתיה נתמלא אסור ליגע בו א"ר זעירא זאת אומרת שעושין תקנה למוקצה להצילו שלא כדרכו : תני נר שכבה מצילין את שומנו אמר [ר' יעקב בר אחא] דר"ש היא דאמר כבה מותר לטלטלו :

מתני' ונותנין כלי תחת הדלף בשבת להצילו בתוכו מפני טינוף חבית תנא אם נתמלא כלי שופך לחוץ ושונה וניתנו למקומו תחת הדלף ואינו נמנע מלעשות כן כל היום אם צריך לכך. ואותן המים מסתפק מהן ביו"ט כדאמר בירושלמי א"ר חנינא עשו אותן כנהרו' ומעינות הבאין מחוץ לתחום ממלא מהן בשבת ואצ"ל ביו"ט: בי ריחיא דאביי דלוף. הדלף היה נופל על אמת הריחים שלו והיו עשויין בטיט ונימוחין מפני הגשמים ולא הי' מספיק לכלים הצריכים לתת תחת הדלף אתא לקמיה דרבה א"ל זיל עלייה לפורייך להתם לבית שהן שם דליהוי כגרף של רעי שיהיו מאוסין הרחיים להיות לפני מיטתך ואתה מותר לטלטלן ולהוציאן לחוץ. יתיב אביי וקא קשיא ליה וכי עושין גרף של רעי לכתחילה אדהכי והכי נפיל בי ריחיא דאביי אמר תיתי לי דעברי אדמר: אמר שמואל גרף של רעי ועביט של מימי רגלים מותר להוציאן לאשפה גרף ועביט כלי חרס הן אלא של רעי קרוי גרף ושל מי רגלים קרוי עביט תנ"ה גרף של רעי ועביט של מימי רגלים מותר להוציאן לאשפה וכשהוא מחזיר נותן בהם מים ומחזירן דמוקצין מחמת מיאוס הן ואי לאו אגב מיא לא מצי לטלטלינהו. סבור מינה מדשמואל היו סבורין דתלמידים דדוקא גרף נקט דאגב מנא שרי לטלטל את הריעי אבל בפני עצמו ליטול הריעי או דבר מיאוס ממש ולהוציאו לא שרו ת"ש דההוא עכבורת' דאשתכח באספרמקי דרב אשי אמר להו רב אשי נקטוה בצוציתא ואפקוה. בצוציתיה פי' בזנבו אספרמקי פי' רש"י בשמים וכן פי' בערוך וכתב רבי' יצחק אלפס ולא מיבעי ביו"ט דמותר לטלטל ולהוציאו אלא אפילו בשבת נמי שרי כדתנן בפרק כל כתבי הקודש כופין קערה על צואה של קטן ואמרי' בגמרא רב יהודה ורב ירמיה בר אבא ורב חנין בר אבא איקלעו

לבי אבין מנשיקיא אייתו ליה פרוותא לרב יהודה ולרב ירמיה בר אבא ולרב חנן בר אבא לא אייתו ליה אשכחיה קא מתני לבריה ועל צואה של קטן אמר ליח אבין שטיא היכי מתני שטיותא לבניה והלא היא עצמה מוכנת לכלבים וכ"ת משום דלא חזיא מאתמול והא תניא נהרות המושכין ומעינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם אלא היכי אתנייה אימא על צואה של תרנגולין מפני הקטן ותיפוק לי דהוא גרף של רעי וכ"ת גרף בכלי מטלטלינן איהו גופיה לא מטלטלינן והא ההיא עכבורתא דאשתכח וכו' וההיא שמעתא כולה בשבת איירי:

סימן שסו

מתני' כל שחייבין עליו משום שבות ומשום רשות ומשום מצוה [בשבת] חייבין עליו ביום טוב אילו הן משום שבות לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה ולא שטין על פני המים ולא מטפחין ולא מרקדין אילו משום רשות לא דנין לא מקדשין [ולא חולצין ולא מייבמין ואלו הן משום מצוה לא מקדישין] ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מגביהין תרומה ומעשר כל אילו ביו"ט אמרו ק"ו בשבת אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד לא עולין באילן גזירה שמא יתלוש מן המחובר. ירושלמי תני אין עולין באילן לא לח ולא יבש [ניחא לח יבש] כך אני אומר אסור לדוש ע"ג זמורה בשבת רב אחא בשם רב אסור לדוש ע"ג זמורה בשבת היא שורשי אילן היא קולסי הכרוב בגובהין ג"ט אבל אינן גבוהין כארץ הם. לא רוכבין על גבי [בהמה]. גזירה שמא יחתוך זמורה במחובר ירושלמי מהו להשען אית תניי תני נשענין אית תניי תני אין נשענין אמר רב חסדא מאן דמר נשענין בברי מאן דאמר אין נשענין בתש. אבל שימוש להשתמש באילן או בבהמה אפי' בברי אסור כההוא דפ' מי שהחשיך דאביי אשכחיה לרבה דקא משפשף ליה לבריה אגבא דחמרא א"ל הא קמשתמש מר בבהמה א"ל צדדין הן וצדדין ל"ג בהו רבנן ובמסקנא התם פסקי' הילכתא צדדין אסורין צידי צדדין מותרין פי' בין בבהמה בין באילן ואמר רב אשי השתא דאמרת צדדין אסורין האי דרגא דמדלא לא לינחיה אינש אפומא דדיקלא דהוו להו צדדין אלא לינחיה וכו' ופר"ח זצ"ל סולם העשוי לעלות בו בדקל והוא שכתוב במלונה במקשה והוא מלונ' דשומרי פירות אסור להניח סולם על הדקל ולעלות בו שנמצא משתמש בצידי האילן ואם יחקוק באילן ויניח באותה חקיקה גואזי שהן עצים ויניח באותן עצים סולם נמצא הסולם נתון בעצים ושרי וגם אסור להניח רגלי העולה באותו סולם בעצים הנעוצי' באילן מפני שהן צדדין והצדדין אסורין ואינו מותר להשתמש ולעלות אלא בקנים שהן מעלות הסולם והן שליבותיו שהן ודאי צידי צדדין וכל תשמישי אילן במחובר אסורין כדפרי' לעיל שאסור לדוש ע"ג זמורה ובההיא

דפ' כל הכלים דתנן זמורה שהיא קשורה בטפיה ממלאין בה בשבת ואמרי' בגמ' קשורה אין שאין קשורה לא וא"ר ששת במחוברת באיבה אי הכי קא משמש במחובר [לקרקע] למטה [משלשה] פי' שאז היא כארץ כדאמר בירושלמי דלעיל. ופר"ח למטה משלשה כדתנן היו שרשיו גבוהין: (כאן חסר בהקלף כ"י איזה עלים ועיי' בהג"א פרק זה):

סימן שסז

מגילה נקראת בי"א ובי"ב ובי"ג ובי"ד ובט"ו לא פחות ולא יותר כרכי' המוקפי' חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו כפרים ועירות גדולות קורין בי"ד אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה ופעמים שיום הכניסה בי"ג ופעמים שהוא בי"ב ופעמי' שהוא בי"א כיצד חל להיות בשני כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר חל להיות בשלישי וברביעי כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר. חל להיות בע"ש כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בו ביום. שאין קריאת מגילה בשבת גזירה שמא יטלנה בידו. וא"ת יאחרו מוקפין עד אחר השבת הוה ליה ששה עשר ואמר קרא ולא יעבור. חל להיות בשבת כפרים ועיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה ומוקפות חומה למחר חל להיות באחר בשבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר. תניא חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה כדי שיהיו פנוים ביום פורים ויספיקו מים ומזון וכל צורכי סעודת פורים לאחיהם שבכרכים ועיירות. אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן זו דברי ר"ע סתימתאה אבל חכמים אומרים בזמן דזה הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה [וכתב רבי' יצחק אלפס] כלומר הואיל ועיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה כדי לחלק להם מעות פורים אין קורין אותה אלא בזמנה ויש גורסים הואיל ומסתכנין בה כלומר באותו הזמן שהיו ישראל יכולין להעמיד דתותיהן ואין באין לידי סכנה קורין אותה בי"א בי"ב בי"ג בי"ד אבל בזמן הזה שמסתכנין ישראל בדתותיהן אין קורין אותה אלא בזמנה בי"ד ובט"ו וכן הלכתא עכ"ל. והיוצאין לדרך נמי אין קורין אותה אלא בזמנה כדתניא בתוספתא דמכילתין היוצאין בשיירא והמפרישין בספינה קורין בי"ד ואפי' ר"ע דאית ליה הקדמה י"א וי"ב וי"ג הנ"מ דוקא לכפרים כדי שיספיקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים אבל להולכי דרכים לא וכ"כ בה"ג לא אמרו להקדים אלא לכפרים. מיהו הנ"מ שיהיה להם מגילה לקרות בה בארבעה עשר אבל אם לא יהיה להם מגילה מקדימין וקורין בי"א בי"ב בי"ג כדאמרי' בירושלמי דפרקין תני ר' נתן כל החודש כשר לקרות בו את המגילה מה טעם והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה א"ר (אבהו) [חלבו] ובלבד עד חמשה

עשר דמדר' אבהו [בשם ר' אלעזר] לא יעבור לא יועבר [וכו'] הדתמר כל החודש כשר לקרות את המגילה בשביל הולכי דרכים שאין בידם מגילה אבל לסעודה אין עושין אלא בי"ד ובט"ו [וכו'] ויהיו אלו לקריאת מגילה ואילו לסעודה ר' חלבו רב הונה בשם רב כתיב והימים האלה נזכרים ונעשים נזכרים לקריאה ונעשים לסעודה ע"כ ירושלמי. ואומר מורי רבי' אב"י העזרי דאפי' קודם י"א יכול לקרות מי שלא יהיה לו מגילה בי"ד מדא"ר חלבו ובלבד עד חמשה עשר למעוטי ששה עשר ולא קאמר ובלבד מי"א ואילך למעוטי עשירי אלא ש"מ דמתחילת החודש עד חמשה עשר בו יכול לקרות את המגילה מי שלא יהיה לו מגילה בי"ד וראיה לדבר דאיתא פ"ק דפסחים אמר רב המפרש בים והיוצא בשיירא קודם שלשים יום אין זקוק לבער לאחר ל' יום זקוק לבער ואמר רבא הא דאמרת קודם ל' יום אין זקוק לבער לא אמרן אלא שאין דעתו לחזור אבל דעתו לחזור אפי' מר"ה זקוק לבער מכלל דבתוך ל' יום אפי' אין דעתו לחזור אע"ג דלית ביה משום בל יראה מקדימין זמן בדיקה וחייב לבדוק וכל שכן הכא הואיל ויודע שלא יהיה לו מגילה בי"ד שמקדימין קריאתה אפי' מתחילת החודש וחייב לקרותה קודם שיצא לדרך אפילו מתחילת החודש:

סימן שסח

?

מתני' כרכין המוקפין חומה מימות יב"נ ירושלמי ר' סימון בשם ריב"ל חלקו כבוד לארץ ישראל שהיתה חריבה באותו היום ותלו אותה מימות יהושע בן נון שאם היו תולין אותה מימות אחשורוש היה לה גנאי שהיתה חריבה והיה לה להיות נדונית בערי הפרזי. אמר רב שמואל בר רב יצחק י"ג זמן קהלה לכל הוא ולא צריך [לרבויי] פירש רבי' שלמה הכל נקהלו בו להנקם מאויביהם בין בשושן בין בכל המדינות כמו שמפורש בספר הילכך לא צריך קרא לרבויי שיהא ראוי לקריאה דעיקר הנס היה בו וכן מוכח בירושלמי דפריך התם או אינו אלא תשיעי ועשירי ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יהונתן ימים אשר נחו בהם אין כתיב כאן אלא כימים תן ימים כנגד ימים תן י"א וי"ב כנגד י"ד וט"ו [ואימא י"ב י"ג] א"ר חלבו יום י"ג [יום] מלחמ' והוא מוכיח על עצמו שאין בו נוחה פי' שלא היה בו מנוחה הלכך אינו יכול לומר תן י"ב וי"ג [במקום] י"ד וט"ו דהא כימים אשר נחו כתיב וי"ג לא היה בו מנוחה הלכך צריך אני אמר י"א וי"ב ופריך מעתה אל יקראו בו הואיל ולא היתה בו מנוחה ואין מקרא לרבויי' ומשני לפניו ולאחריו קורין בו אין קורין בתמיה אלא ודאי הואיל שלפניו ואחריו קורין בדין הוא שיהיו קורין בו והדר מסיק בדין הוא שיהיו קורין בו פי' הואיל והיתה בו מלחמה ונעשה להם נס שהרגו

את אויביהם בדין הוא שיהא ראוי לקרות בו אע"ג דלית ליה מקרא לרבוייה ובספר המקצועות כתב וחייבינהו הקב"ה לישראל לענויי נפשייהו בי"ג דאמר ר' שמואל בר רב יצחק י"ג זמן קהלה לכל הוא [שנאמר] נקהלו היהודים למה נקרא יום קהילה יום תענית יום כניסה שמתכנסין בו ישראל ויושבין בתענית ומבקשים רחמים שנאמר דברי הצומות וזעקתם ע"כ וכ"כ בשאלתות פ' ויק' מאי קהילה יום תענית דאיכא כינופיא ותו כתב כיון דתנא דכפרים ועיירות גדולות בי"ד ותו חזר ושנה אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה אלא כך פירשו חכמים יום כניסה יום תענית וכו'. ומה שאנו מקדימין התענית ליום חמישי כשחל פורים באחד בשבת מפני שלא רצו לקובעו בע"ש הואיל ונדחה ובתשובות הגאונים פי' מפני שיהיו מרבים בסליחות ובתחנונים ביום התענית ואם היו עושין בע"ש היו טרודים ולא היו יכולים לטרוח בצרכי השבת ובמסכת סופרים מפרש שרבותינו שבמערב מתענין באדר ג' תעניות דאסתר ואע"ג שאותם היו בניסן אין רוצים להתענות בניסן שבו נגאלו אבותינו והוקם המשכן:

סימן שסט

א"ר יהודה אמר רב כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם מבטלין מעבודתם ובאין לשמוע מקרא מגילה מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין ת"ת ובאין לשמוע מקרא מגילה עם הציבור ואע"פ שעדיין יש להן שהות לעבוד עבודה מ"מ קורא זה ביטול עבודה לפי שכל היום היה להם לעבוד עבודה והיו מבטלין ת"ת כדי לשמוע מקרא מגילה עם הצבור משום פרסומי ניסא הילכך אותם בני אדם שמניחים ביהכ"נ והולכין לבתיהם וקורין מגילה בביתם אינם עושים בטוב אלא צריך לבוא עם אשתו וילדיו לביהכ"נ לשמוע מקרא מגילה משום פרסומי ניסא דהא אפי' ת"ת מבטלין לכך מיהו אם משום פחד או סכנה מותר. אמר רבה בר רב הונא אין מועד בפני ת"ח וכ"ש חנוכה ופורים דמותר להספיד וכיון דמותר לעסוק בהספד ת"ח בפורים יבטלו אף ממקרא מגילה דכבוד תור' חמור ממקרא מגילה: אריב"ל נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס ואמרי' נמי ריש ערכין הכל כשרין לקרות את המגילה הכל לאתויי נשים ופירש רבי' שלמה לאתויי נשים דחייבות במקרא מגילה וכשירות לקרותה ולהוציא זכרים ידי חובתן ור"ג פסקו שהנשים אינן חייבות אלא בשמיעה אבל בקריאתה לא תוציא הזכרים י"ח שחייבין בקריאה עד שישמעו מפי אנשים שחייבין כמותם ואין שמיעתן מנשים חשובה כאילו הן עצמן קורין ואין נשים מוציאות זכרים בקריאתן והביאו ראיה דתניא בתוספתא פ' הקורא את המגילה למפרע נשים ועבדים פטורים [ממקרא מגילה] ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן שחייבים בקריאה ולפי

התוספתא יש לפרש ההיא דערכין דנשים כשירות לקרות את המגילה להוציא נשים אחרות אבל לא להוציא הזכרים דסד"א שלא יוציאו גם נשים כיון דאין מוציאין אנשים קמ"ל. וקשיא לי דמאי סד"א הוא זה שהייתי טועה לומר דכיון דנשים אינן מוציאות את הנשים ע"כ לא יוציאו גם נשים כמו כן אחרות הרי זימון שנשים מזמנות לעצמן ואינן מזמנות עם אנשים ואמאי לא פריך מההיא דתוספתא לריב"ל דקתני שהאשה פטורה והוה ליה למפרך ולחלק בין קריאה לשמיעה כמו שמחלק בה"ג ונראה בעיני דהואיל דברייתא דתוספתא לא הוזכרה בתלמוד שלנו לא סמכי' עלה ונראה בעיני עיקר כדפי' רבי' שלמה לאתויי נשים שחייבות במקרא מגילה וכשירות להוציא אנשים והשתא אתי שפיר דסד"א הא דריב"ל היינו שהאשה מוציאה אחרת אבל לא את הזכרים קמ"ל שהנשים חייבות ומוציאות את הזכרים דכולהו חד טעמא נינהו בעבור הנס והרי גם הנשים היו בכלל הנס ותדע שהרי גם בברכת המזון היו הנשים מוציאות את האנשים אלא משום שאינה יכולה לומר ברית כדאיתא התם הכל חייבין בזימון לאתויי מאי לאתויי נשים ועבדים דתניא נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנין לעצמם ופי' רבי' שלמה מזמנין לעצמן ג' נשים וכן ג' עבדי' אבל אין שתי נשים או שני עבדים מצטרפין עם אנשים לפי שיש באנשים מה שאין בנשים ועבדים שאין הנשים אומרות ברית ולא העבדים אומרים על נחלתינו עכ"ל הא אם היו אומרות ברית היו הנשים מצטרפות ומזמנין עם האנשים ומוציאות אותם וסובר רבי' שלמה דנשים בברכת המזון דאורייתא דאי דרבנן אפי' היו אומרות ברית לא היו מוציאין דלא אתי דרבנן ומפיק לדאורייתא והכי פשיט ליה רבא לרבינא בפ' מי שמתו דנשים בבהמ"ז [דאורייתא] מההיא דהאשה מברכת לבעלה ואע"ג דרבינא דחי לה ואוקי לה בשיעורא דרבנן היינו כי היכי דלא ליפשוט מינה ושינויא היא ואע"ג דבן מברך לאביו ע"כ כשאכל שיעורא דרבנן אשה מברכת לבעל' מיתוקמא שפיר כשאכל שיעורא דאורייתא ודקתני להו תרוייהו אהדדי משום דקא בעי למיתני אתרוייהו אבל אמרו חכמים תבא מארה על אדם שאשתו ובניו מברכין לו ותדע דתנן התם נשים חייבות בברהמ"ז ופריך בגמ' פשיטא מהו דתימא הואיל וכתיב דאמר משה בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בבקר לשבוע אימא מ"ע שהזג"ג היא קמ"ל פי' קמ"ל דלא הוה מ"ע שהזג"ג וחייבות מדאורייתא מיהו אני מגמגם כי כמדומה אני שרבי' שלמה ל"ג פשיטא וצ"ע בפירושיו התם מיהו מההיא דפרכינן ע"כ צריכין אנו לומר שחייבים בבהמ"ז דאורייתא. ולענין מגילה כך נ"ב הלכה למעשה שהאשה חייבת במ"מ ומוציאה את הזכרי' י"ח. ירושלמי פרק הקורא את המגילה למפרע מיכן ואילך נהגו הרבים לקרותה בביהכ"נ בר קפרא אמר צריך לקרותה לפני אנשים ונשים

ובפני קטנים שאף הם היו בכלל ספק להשמיד להרוג ולאבד ריב"ל הוה עביד כן מכנש בני ביתיה וקרי לה קומיהון:

סימן שע

ואמר ריב"ל חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנות' ביום זכר לנס שהיו צועקים בימי צרתם יומם ולילה שנאמר אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי. במזמור אילת השחר היא שנאמר על אסתר כדאמרי' ביומא למה נמשלה אסתר לאילת כו'. סבור מינה. בני הישיבה ששמעו שמועה זו בלשון הקודש. למקרייה בלילה ולמתני מתניתין דידה ביממא א"ל ר' ירמיה לדידי מיפרשא לי מניה דר"ח בר אבא כמ"ד אעבור פרשתא דא ואתנייה. אסיים פרשה זו ואשנה אותה פעם שנייה. איתמר נמי א"ר חלבו אמר עולא ביראה אר"א חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך האי קרא במזמור ארוממך ה' כי דליתני ודרשי' לה בפסיקתא במרדכי ואסתר והמן ואחשורוש. וקריאת מגילה שבח הוא שמפרסמין את הנס והכל מקלסין להקב"ה. פסק ר"ת אע"פ שבירך זמן בלילה חוזר ומברך אותו ביום שהרי עיקר קריאת מגילה הוי ביום יותר מבלילה דרבי משמע לישנא דקרא דכתיב ולילה ולא דומיה לי כלומר אע"פ שאקראנה ביום למחר. אקראנה כמו כן בלילה ועיקר פרסומי ניסא ביממא הוא ותנן בפרק הקורא את המגילה למפרע כל היום כשר לקריאת המגילה ואמרי' מנלן אמר קרא והימים האלה נזכרים ונעשים ותנן נמי לעיל מיניה אין קורין את המגילה ולא מוהלין ולא טובלין ולא מזין עד שיהיה הנץ החמה ואמרי' מנלן דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים ביום אין בלילה לא לימא תיהוי תיובתא דריב"ל כי קתני ביום אלא מוהלין. פי' לשון אלא דקתני אלא מלין איל מקרא מגילה בלילה נמי איכא. מ"מ מדקתני לה בהדי דנהו שאינם נוהגים אלא ביום ש"מ דמגילה נמי עיקר מצותה ביום אע"פ שנוהגת בלילה כמו כן והכי מוכח בירושלמי בפ' הקורא את המגילה למפרע דמסיק ר"נ בר יעקב בעי גר שמל אחר שהאיר המזרח כבר נפטר מדקתני אחר שהאיר המזרח שהוא פטור לפי שכבר יצא עליו מחיוב לפטור ואם לא היה [עיקר] מקרא מגילה אלא בלילה הול"ל גר שמל קודם הנץ החמה כבר נפטר מקריאת מגילה בלילה אלא ש"מ אע"פ שכבר נפטר מקריאת מגילה [בלילה] לא נפטר ביום שקריאת יום הוא עיקר. ובני הכפר נמי שהיו מקדימין ליום הכניסה מסתמא ביום היו הולכין ומקדימין לשמוע את המגילה כשהיו באין לשמוע את [קריאת] ספר תורה ובלילה לא היו שומעין והיו יוצאין י"ח במה ששמעו ביום שהיא עיקר הקריאה הלכך אע"פ שבירך זמן בלילה חוזר ומברך ביום:

סימן שעא

אמר רב מגילה בזמנה קורין אותה ביחיד. בי"ד מתוך שהיא חובה בו ביום על כל יחיד ויחיד קורין אותה אפי' ביחיד דהואיל והכל קורין בו איכא פרסום [נס]. שלא בזמנה אין קורין אותה אלא בי' משום פרסומי ניסא ואם לא מצא עשרה לא יקרא. ורב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה אין קורין אותה אלא בעשרה הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אסי וחזר על עשרה. פסק ר"ת אע"ג דחש לה רב להא דרב אסי לית הלכתא כוותיה אלא כרב דלא הדר ביה רב אלא שהחמיר ע"ע דר' יוחנן קאי כותיה דרב בפ' הקורא את המגילה למפרע דאמר ר' אבא בריה דרבי חייא בר אבא אר"י הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ידי חובתו ומחי לה אמוחא לא אמרו אלא בציבור אבל ביחיד לא כלומר לאחר שאמר שמועה זו הכה על קדקדה שסתר מקצתה ואמר לא אמרו אלא בציבור אבל ביחיד יצא אלמא דר"י סבר כרב דמגילה בזמנה ביחיד. וכן פר"ח וכן פסק רבי' יצחק אלפסי זצ"ל וה"ר משה בר' מיימון זצ"ל כתב וכל אילו שמקדימין וקורין קודם י"ד אין קורין אותה בפחות מעשרה עכ"ל משמע אבל בזמנה אינה צריכה עשרה. ואני המחבר מביא ראיה מפ' אלו טריפות דאע"ג דחש לה רב להא דרב אסי אין להוכיח מכח זה שאין הלכה כרב דת"ר חוט השדרה שנפסק ברובו דברי רבי ר' יעקב אומר אפילו ניקב הורה רבי כר"י אמר רב הונא אין הלכה כר' יעקב ועתה ע"כ רבי שהורה כר' יעקב לא הדר ביה משמעתיה דאי הדר ביה מאי קאמר אין הלכה כר"י והא רבי הדר ביה אלא ודאי מה שהורה לא עשה כ"א לחומרא בעלמא הכא נמי הא דחש לה רב להא דרב אסי לא עשה כ"א לחומרא [בעלמא] ושפיר אפשר שהלכה כרב. וכן פסק רבי' שמחה דאמ' בירושלמי דפרקין ר' בא בשם רב יהודה כל שאמרו ידחה ממקומו ליום הכניסה ובלבד בעשרה ורב הונא אמר אפי' ביחיד מתיב מ"ד בי' למ"ד ביחיד עד שהוא במקומו יקרא עד כאן לא פליגי אלא שלא בזמנה אבל בזמנה לכולי עלמא אפילו ביחיד. ובשם רבי' שמרי' זצ"ל שמעתי שהיה מתיר לקרותה אפי' שלא בזמנה ביחיד כרב הונא דבירושלמי מדלא קתני מגילה שלא בזמנה בפרק הקורא עומד בהדי כל הני דהתם דקתני דאין נוהגים בפחות מעשרה ואין נראה בעיני דמדלא הדר (ביה) [ליה] רב הונא לר' בא דאיתיביה עד שהוא במקומו יקרא ולא מידי משמע דהדר ביה והאי דלא תני לה בהדי הני דפ' הקורא עומד משום דלא דמיא להו דטעמא דמגילה משום פרסומי ניסא היא ועוד איכא למימר תנא ושייר דהא שייר נמי קידוש החודש דאיתא בירושלמי בההיא שמעתא תני שמואל אין קידוש החודש בפחו' מעשרה ר' בא ר' אסי בשם ר"י נאמר כאן עדה ונאמר להלן עדה מה להלן עשרה אף עדה האמורה כאן עשרה.(הלכתא)

[הלכך] הכי קיי"ל דמגילה בזמנה אפילו ביחיד קורין אותה. שלא בזמנה אין קורין אותה אלא בעשרה וליתא לדרב עמרם גאון שפסק בסדר שלו כרב אסי שאף בזמנה צריכה עשרה אלא כדברי רבותינו קיי"ל שאינה צריכה עשרה בזמנה וכן נהגו העולם. מיהו הא מספקא לי שלא בזמנה שצריכה עשרה אם צריכ' עשרה שיהו בני מצוה כמו כל הטעונים עשרה או דילמא הואיל ואינו אלא משום פרסומי ניסא אף על פי שאינם בני מצות איכא פרסום טובא ואם כך הוא שאינה צריכה בני מצות אתי לי שפיר דלא תני מגילה שלא בזמנה בהדי הני דפרק הקורא עומד דהנהו כולהו עשרה בני מצות אבל ההיא דשמואל דירושלמי אתי בגמגום דלא תני קידוש החודש. וכתב רב צמח גאון זצ"ל שליח ציבור הקורא את המגילה קורא וכורך כספר תורה ורב האי גאון כתב מנהגא דחזי לנא דמאן דקרי למגילה קורא ופושט כאיגרת אבל קורא וכורך כס"ת לא חזי לנא וכ"כ ה"ר משה בר מימון זצ"ל ומנהג כל ישראל שהקורא את המגילה קורא ופושטה כאיגרת וכשיגמור חוזר וכורכה כולה:

סימן שעב

תני רב יוסף שמחה ומשתה ויו"ט שמחה מלמד שאסור בהספד ומשתה מלמד שאסור בתענית ויום טוב מלמד שאסור בעשיית מלאכה רבא בריה דרבה. אמר הספד ותענית קבילו עלייהו מלאכה לא קבילו עלייהו דמעיקרא קודם קבלה כתיב שמחה ומשתה ויו"ט ולבסוף בשעת קבלה כתיב ולעשות אותם ימי משתה ושמחה ואילו יום טוב לא כתיב כי לא קבלו עליהם אלא שמחה ומשתה לאוסרן בהספד ותענית אבל יו"ט לא קיבלו עליהם. כתב רבי' יצחק אלפסי וכן הלכתא וקיי"ל דהני תרי יומי ארביסר וחמיסר תרוייהו אסירי בהספד ותענית דכתיב במגילת תענית את יום ארבעה עשר ואת יום חמשה עשר יומי פוריא אינון דלא למספד בהון ואמר רבא לא נצרכה אלא לאסור את של זה בזה פי' את בר ארביסר בחמיסר ואת בר חמיסר בארביסר. מיהו אם הוא ת"ח מותר להספידו בחנוכה ופורים. ירושלמי תני שמואל מפני מה [מקדימין] ליום הכניסה כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים ר' פליפא בר פריטה בעי קומי ר' (מנא) [יונה] לית הדא אמרה שאסור בעשיית מלאכה א"ל מן הדא לית את שמע מינה כלום שהרי חוש"מ הרי הוא אסור בעשיית מלאכה והם מספיקים מזון לאחיהם שבכרכים לית לך אלא כהדא דרבי הוה מפרסם עצמו פעמים בשנה רוחץ בי"ז בתמוז ונוטע נטיעות בפורים. הירושלמי סובר כרבא בריה דרבה דרבי ביומיה נטע בפורים ופרסם עצמו כדי להודיע שפורים מותר במלאכה וכתב ה"ר משה בר' מיימון ואע"פ שהוא מותר במלאכה אעפ"כ אין ראוי לעשות בו מלאכה. אמרו חכמים כל העושה מלאכה ביום פורים אינו

רואה סימן ברכה. רב חזי להההוא גברא דשדי כיתנא בפוריא פי' זורע פשתן ולטייה ולא צמח כתניה ואוקימנא דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור הוה דבאתרא דההוא גברא נהגו שלא לעשות מלאכה בפורים וכתב בשאילתות פרשת ויקרא מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בפורים מאן דעביד משמתינן ליה כדאמרי' רב לטייה להההוא גברא. והיינו שמתא: מתני' אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים ואוקימנא מתני' כרשב"ג והכי קתני אין בין י"ד שבאדר הראשון לי"ד שבאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין פסק רבי' יצחק אלפס כי האי לישנא. א"ר אבא א"ר חייא בר אשי אמר רב הלכה כרשב"ג. ירושלמי תני רשב"ג [אומר] מצות הנוהגות באדר השני אינן נוהגות באדר הראשון חוץ מן הספד ותענית שהן שוין זה בזה [ר' בא] רב ירמיה [בשם רב ר' סימון] בשם ריב"ל אמר הלכה כרשב"ג ר' הונא רבה דציפורין אמר הנהיג ר' חנינא דצפרין כהדא דרשב"ג ומסתברא דהואיל ואסור בהספד ותענית שאין שליח ציבור נופל על פניו לפני ארון הקודש:

סימן שעג

מתני' מתנות לאביונים תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאדם אחד ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני בני אדם: ירושלמי בפרקין מגבת פורים לפורים א"ר לעזר ובלבד שלא ישנה ממנה [העני] רצועה לסנדלו אין מדקדקין במעות פורים אלא כל מי שהוא פושט ידו נותנים לו [אין] משנין במעות פורים הא שאר כל המעות [משנין אלא כל המעות עד] שלא נתנו לגזברים רשאי (אותם) [אתה] לשנותן פי' מעות של שאר צדקה אבל מעות של פורים שחשב בלבו לחלקם לעניים בפורים אינו רשאי לשנותן אלא אותן מעות חייב לחלק ובפ' האומנין בב"מ תניא מגבת פורים לפורים מגבת העיר לאותה העיר ואין מדקדקין בדבר אבל לוקחין את העגלין ושוחטין ואוכלין אותן והמותר יפול לכיס של צדקה ר' אליעזר אומר מגבת פורים לפורים ואין העני רשאי ליקח מהם רצועה לסנדלו אא"כ התנה במעמד אנשי העיר דברי ר' יעקב שאמר משום ר"מ ורשב"ג מיקל פי' רבינו שלמה מעות שגובים הגבאים מבני העיר לחלק לעניים לסעודת פורים כולה יתנוה לעניים בפורים ואין מדקדקים לומר דיים בפחות אבל לוקחין את העגלים לרוב בכל המעות והמותר שלא יספיקו לאכול בפורים [ימכר] ויפול לכיס של צדקה: מתני' אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד. ירושלמי שוחקין עצי בשמים למילה ביו"ט אבל לא בשבת אמר ר"י והוא שמל: מתני' אין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסחים. ירושלמי ר' יוחנן עבד תלת שנין [ופלג] דלא נחת לבית ועדא מן צערא ובסיפא חמא ר' אלעזר [בחלמיה] (למחר) [מהר] סיני נחת ומחדת (לון) [לכון] מילה עאל ואמר

קומיהן מהיכן קשט הקושט (הזה) שתהא העבודה בבכורות מן הדין קרייה כי לי כל בכור וגו' וכתיב ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים וגו' קודם לכן מה היו עושין ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אלו בגדים שהיה משמש בהן בכהונה גדולה אמר רבי לוי שבר ה' מטה רשעים אלו הבכורות שהקריבו לעגל תחילה לפיכך ניטלה מהן עבודת מזבח וניתנה לשבט לוי שלא היו באות' מעשה שנאמר ויאספו אליו כי בני לוי:

סימן שעד

דברי שלום ואמת א"ר תנחום (אמר רב אסי) ואמרי לה (א"ר חייא) אמר רב אסי מלמד שצריכה שירטוט כאמיתה של תורה כספר תורה שירטוט הלכה למשה מסיני. ינוח ליום צרה איש רוחו לא קצרה. אחי החבר ר' יום טוב. על יום טוב יבא. בדידי הוה עובדא שהיתה לי מגילה שהית' כתובה בכתב ידי ולא היו הקלפים מעובדין לשמה וקניתי עורו' ונתתים בסיר והוצאתים מן הסיד וכשנתנום במים על ידי אחד מן נערי נמרטו ע"י הנערים (ובכל) [ובכן] סיימתי וכתבתי אחרת ועדיין שתיהן בידי גם בתגין וזיונין ובחטרת חתי"ן ובפתיחת ההי"ן ופתיחת קופי"ן ובקוצי יודין וכהיקף גויל ובכמה דברים כי נראה בעיני שצריכה עיבוד וכל דברים חוץ ממה שחברה חתלמוד לאיגרת ועדיין חמורה מס"ת בהרבה דברי' כדאיתא פ"ק דמגילה שצריכה דיו ושרטוט כי לא מצינו בס"ת בתלמוד אלא במסכת [סופרים] שמצריך לס"ת שרטוט יעקב בר' מאיר זלה"ה. חרבונה בה"א ותמאן המלכה ושתי לבוא מלא וי"ו. אשר לא תבוא ושתי מלא ו'. כי רבה הוא בוי"ו. א"ת אשר עשתה בלא ויו. תמרוקיהן מלא וי"ו. תולה מלא ואו. א"מן את הדסה חסר ואו. מנתה לתת לה בלא ואו ובלא יוד. וישנה חסר יוד. את נערותיה את כלא ואו. ובהגע תר תרויהו חסירי יוד [וו]. לשלוח יד במלך אחשורש מחוקה ואו בתרא מאחשורוש בכל מלכות אחשורוש עם מרדכי מלא ואו. ודתיהם שנות מחוקה ואו קדמאה. ועם ועם כלשנו חסירים ואו. בשם המלך אחשורוש מלא ויו. להיו' עתדים חסר יוד כי אין לגוא מלא ואו. ותבואינה מלא ויו ויוד. ויצא התך אל מרדכי אל רחב העיר חסר ויו. ואל תאכלו ואל תשתו ואל כולם בויו. ויתאפק המן ויבוא מלא ויו. כי אם אותי (ויוד מוגה) מלא ויו. אשר אני רואה את מרדכי היהודי יושב מלא ויו. ולא כתיב היושב. את ספר הזכרונת חסר ויו בתראה. לחצר בית המלך החיצנה חסר ואו. ויאמר המלך יבוא ויבוא המן כולם מלאים ויו. אשר החילות לנפול מלא יוד ואו. כי נפו"ל תפו"ל מלא ויו. גב"ה חמשים אמה חסר ו' ויאמר המלך תלהו עליו חסר ויו. את בית המן צרר היהודיים צרר חסר ויו היהודיים בשני יודין ויקראו ספרי המלך ח"ו. בעת ההיא

ביוד. ושרי המדינות אשר מהרו ח"ו להשמיד להרג ח"ו. ולהיות היהודים ביוד אחד. עתידים. היוד ראשונה תג כזה '. יצאו מבהלים ח"ו וששון מלא ויו. ונהפוך הוא מ"ו כי האיש מרדכי הולך מלא ויו. ואת ארדי חסר יוד. עשרת בני המן בן המדתא צרר חסר ויו. ומשלוח מנות קדמאה מלא בתראה חסר. ומתנות לאבינים ח"ו אשר כתב מרדכי עליהם והפיל פור הוא הגרל ובבאה לפני המלך כולם חסר ויו דברי הצו"מות וזעקתם ומאמר אסתר קים דברי הפו"רים ורצוי לרו"ב אחיו מלא ויו. נשלמו חסירות ויתירות: גם ושתי סתומה. ביום השביעי פתוחה. בערה בו סתומה. כלשון עמו פתוחה. איש יהודי סתומה. באמנה אתו סתומה. דברי הימים לפני המלך פתוחה. הוא חודש אדר פתוחה. ויעש העץ סתומה. בנזק המלך פתוחה. שככה סתומה. ומרדכי יצא סתומה א' של פרשנדתא קטנה דפרמשתא גדולה וי"א להיפך חמש מאות איש בראש הדף. ותכתוב אסתר סתומה. וישם המלך סתומה. ויאמר מומכן ממוכן קרינן וקבל כתיב וקבלו קרינן. בת אביח"ל ת"קף קי"ם קי"מו הצמו"ת קי"ם אחשרש גד"לת. וזה מכתב ה"ר שמעון זצ"ל. לא שמעתי תגין במגילה אך זיונין בשעטנ"ז גץ בכולן מצד שמאל כזה ש ע ג' נקודות קטנות וחטרת החית כך ח לפי' פיר' (חסר תיבה) ורבי' יעקב מפרש באמצע חית כך ח ועל חסירות ויתירות אין לחוש הואיל ואין פוסל בכך כדאמרי' בפרק הקורא את המגילה למפרע ת"ר השמיט בה הסופר אותיות ופסוקים וקראן הקורא כתורגמן המתרגם יצא. וב"ש ביתירות. על ואת נערותיה אין בידי להכריע עד אפנה לעיין המסורת אם יש בו מסורת אם לא [ה'] אחשורש חסר על פי המסורת לשלח יד ויקראו סופרי המלך ויאמר המלך אהשורש הנה בית המן נתתי לאסתר ויכתב בשם המלך וחד כתיב אחשרש אין בו ויו כלל וישם המלך אחשרש מס. באמרם כתיב וכף קרינן כאמרם ע"פ המסורת. ראיתי שנקדת סוף הפסוקים ולא נכון בעיני כי מה לי לנקדם כך מה לי בינתים הפוסל במסכת סופרים. קוצו של יוד מפר"ת כך שנעשית בה' דצריך תגין בפרק הקומץ וכקוף בפרק הבונה הרבינא ראשון בא' ושני בה"א על פי המסורת עשרת בני המן כך כתובים ע"פ מסכת סופרים והכי גרסי' איש בראש שיטה ואת בסוף השיטה כך :

איש ואת
פרשנדתא ואת
דלפון ואת
אספתא ואת
פורתא ואת
אדליא ואת

אריתא ואת
פרמשתא ואת
אריסי ואת
ארדי ואת
ויזתא עשרת

וזהו לבינה ע"ג לבינה ואריח ע"ג אריח לבינה השמות אריח ואת ולא כפי' רבי' שלמה וכן בשאר שירות שיטה גדולה לבינה שיטה קטנה אריח. בפרשיות לא שמעתי אם פתוחות אם סתימות ומסתברא לעשותן סתומות כעין תפילין ומזוזות. עד כאן מיסוד מורי רבי' אב"י העזרי זצ"ל :

הדרן עלך מגילה נקראת

סימן שעה

הקורא את המגילה למפרע לא יצא. תנא וכן בהלל ובק"ש וכן בתפילה שאין לומר למפרע. ק"ש מנא לן דתניא ק"ש ככתבה דברי רבי וחכ"א בכל לשון מ"ט דרבי אמר קרא והיו בהוייתן יהו ורבנן מ"ט א"ק שמע בכל לשון שאתה שומע ורבי נמי הא כתיב שמע ההיא מבעיא ליה השמע לאזניך מה שאתה מוציא מפיך ורבנן סברי כמ"ד הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו [יצא] ורבנן נמי הכתיב והיו ההיא מב"ל שלא יקרא למפרע [והכי שלא יקרא למפרע] מנ"ל נפקא ליה מדברים הדברים ורבנן דברים הדברים לא משמע להו פסק רבי' יצחק בר' שמואל הלכ' כרבנן דאמרי ק"ש בכל לשון דחדא דיחיד ורבים הלכה כרבים ותו דאסקינן דרבנן סברי להו כמ"ד הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא וקיי"ל כותיה דתנן פ"ב דברכות הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ר' יוסי אומר לא יצא קרא ולא דיקדק באותיותיה ר' יוסי אומר יצא ר' יהודה אומר לא יצא וא"ר טבי א"ר יאשיה הלכה כדברי שניהם להקל כת"ק אם לא השמיע לאזנו יצא וכר' יוסי אם לא דיקדק באותיותיה שיצא ותו דלהכי קאמר הכא ורבנן סברי כמ"ד הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא ולא משני ורבנן תרתי ש"מ כדמסיק פ"ב דברכות מ"ט דר' יוסי דכתיב שמע השמע לאזניך מה שאתה מוציא מפיך ות"ק שמע בכל לשון שאתה שומע ואידך תרתי ש"מ. והתם נמי לא בעי למימר ואידך סבירא לה כרבי משום דניחא ליה לאוקומי תרווייהו כהילכתא. תפילה מנ"ל דתניא שמעון הפקולי הסדיר שמ"ע ברכות לפני ר"ג על הסדר ביבנה. על הסדר כמשפט המקראות וכדיליף לקמן. הא דאמר בברכות אמצעיות אין להן סדר פי' רבי' שלמ' טעה בהשיבנו ואמר ברכ' אחרת יתחיל מהשיבנו ואילך ואין צריך להתחיל באתה חונן כמו בשלש ראשונות שאם טעה

בגבורות והזכיר קדושת השם חוזר לראש התפילה וכן בג' אחרונות או אם לא כיון לבו באמצע הברכות באמצעיות ואינו יודע באיזה מהן עומד יתחיל מאותה שיודע שאמר ואילך ור"ת אומר שאם דילג השיבנו או ברכה אחרת ונזכר בה אחר כמה ברכות ואפי' סמוך לשומע תפלה יאמרנה שם ואח"כ שומע תפילה או ברכה אחרת שהיה עומד סמוך ליה כשנזכר.

מתני' קראה על פה לא יצא מנלן אמר רבא אתיא זכיר' זכירה כתיב הכא והימים האלה נזכרים וכתיב התם כתב זאת זכרון בספר מה להלן בספר אף כאן בספר והאי זכירה דהתם ממאי דקריאה היא דילמא עיוני בעלמא לא ס"ד דתניא זכור יכול בלב כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת לב אמור הא מה אני מקיים זכור בפה:

מתני' קראה תרגום לא יצא היכי דמי אילימא דכתיבא מקרא וקא קרי לה תרגום היינו על פה לא צריכא דכתיבה תרגום וקא קרי לה תרגום.

מתני' קראה בכל לשון לא יצא אבל קורין אותה ללועזות בלעז. ותניא גיפטית לגיפטים עברית לעברים עילמית לעילמים מדית למדים יווני' ליווני' [יצא] ודקתני מתני' קראה בכל לשון לא יצא כגון גיפטית למדים ומדית לגיפטים.

מתני' והלועז ששמע אשורית יצא. והא לא ידע מאי קאמרי קמיה מידי דהוה אנשי' ועמי הארץ מתקיף לה רבינא אטו אנן האחשתרנים בני הרמכים ידעינן מאי היא אלא מצות קריאה ופרסומי ניסא הכא נמי מצות קריאה ופרסומי ניסא אע"פ שאינן יודעים מה ששומעין שואלין את היודעים ואומרים מה היא הקריאה (הזו) ואיך היה הנס ומודיעים להם:

מתני' קראה סירוגין יצא. מאי סירוגין פסקי פסקי כגון שקורא מעט ושידה עד שקורא את כולה. ת"ר קראה סירוגין יצא סירוסין לא יצא פי' רבי' שלמה סירוסין למפרע שמהפך כי פסוק ופסוק כמו סרס את המקרא וכן יצא מסורס או מהותך. ירושלמי סירוגין קטועין [קרי] חד פרי חד ופירש רבי' יצחק אלפס כגון שקורא פסוק ומדלג פסוק וקורא פסוק שלישי וחוזר וקורא את הפסוק השני שדילג. הקורא כה"ג לא יצא דהו"ל כקורא למפרע. ר' מונא אומר משום ר' יהודה אף בסירוגין אם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש. א"ל אביי לרב יוסף כדי לגמור את כולה מהיכא דקאי לסופה או מרישא לסיפא א"ל מרישא לסיפא דא"כ נתת דבריך לשיעורין [א"ר אבא] א"ר ירמיה בר אבא אמר רב הלכ' כרבי מונא שאמר משום ר' יהודה [ושמואל אמר אין הלכה כר' מונא] ואיכא דאמרי א"ר (ירמיה בר אבא) [כהנא] אמר רב הלכה כר' מונא ושמואל אמר אין הלכה כר' מונא רב ביבי מתני איפכא אמר רב אין הלכה כר' מונא ושמואל אמר הלכה

כר' מונא אמר רב יוסף נקוט דרב ביבי בידך דשמואל הוא דשמעית ליה דחייש ליחידאה כתב רבי' יצחק דאין הלכה כר' מונא אלא אפי' אם שהה כדי לגמור את כולה יצא וגבי תקיעות אמרי' אם שמע תשע תקיעות בט' שעות ביום יצא עכ"ל וכן פסק רבי' יצחק בר שמואל דהא קיי"ל הילכתא כרב באיסורי וכתב רבי' שמשון זצ"ל מיכן סומך ר"י דכשעומד באמת ויציב שממתין בסוף עד שיוכל לומר עם הציבור קדושה וברכו ואיש"ר מברך ולא איתברר לי היכי קאמר:

ת"ר השמיט בה סופר אותיו' או פסוקי' פי' דילג וקראן הקורא על פה כמתורגמן המתרגם על פה יצא ורמינהי היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רישומן ניכר כשירה אם לאו פסולה ל"ק הא בכולה הא במקצתה.

ת"ר השמיט בה הקורא פסוק אחד לא יאמר אקרא את כולה ואחזור ואקרא אותו פסוק אלא קורא מאותו פסוק ואילך הנכנס לביהכ"נ ומצא ציבור שקראו חציה לא יאמר אקרא חציה עם הציבור ואחזור ואקרא חציה הראשונה אלא קוראה מתחילתה ועד סופה.

מתני' קראה מתנמנם יצא היכי דמי מתנמנם [א"ר] אשי נים ולא נים תיר ולא תיר כגון דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא דבר הבא מבינת הלב וכי מדכרו ליה מדכר:

מתני' היה כותבה דורשה ומגיהה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא אוקימנא דמנחה מגילה כולה כתיבא קמיה וקרי פסוקא פסוקא במגילתא דמנחא קמיה וכתב לה [דאפי'] למ"ד לקמן מאיש יהודי צריכה שתהא כולה כתובה וקיי"ל כר' יוחנן דאמר אסור לכתוב אפי' אות אחת שלא מן הכתב: אבייי שרי להו לדבי בר חבו למיכתב תפילין ומזוזות שלא מן הכתב כמאן כי האי תנא דתניא ר' ירמיה אומר משום רבי' תפילין ומזוזות נכתבות שלא מן הכתב מ"ט מיגרס גריסן:

סימן שעו

מתני' היתה כתובה בסם ובסיקרא בקומוס ובקנקנתום על הדיפתרא ועל הנייר לא יצא עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו. מתני' מהיכן קורא את המגילה ויצא בה י"ח רמ"א כולה ר"י אומר מאיש יהודי ר' יוסי אומר מאחר הדברים האלה. תניא רשב"י אומר מבלילה ההוא א"ר חלבו א"ר חמא בר גוריא א"ר הלכה כדברי האומר כולה ואפי' למ"ד מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה וא"ר חלבו א"ר חמא בר גוריא אמר רב מגילה נקראת ספר ונקרא' איגרת נקרא' ספר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה ונקראת איגרת שאם הטיל בה שלשה חוטי גידין כשירה אר"נ (בר יצחק) ובלבד שיהו משולשין פי' רבי' שלמה שיהא מראש התפר עד מקום תפירת הגיד כממנו עד הגיד השני ומן השני לשלישי כמשלישי עד סוף התפר וי"מ ובלבד שיהו משולשין שיהא גיד בראש הדף

ובאמצעיתו ובסופו ואומר רבי' יצחק בר שמואל שפירוש רבי' שלמה עיקר דת"ר פרק אלו הן הגולין גבי ערי מקלט ושלשת שיהיו משולשות שיהא מדרום לחברון כמחברון לשכם ומשכם לקדש כמקדש לצפון ולא שיהו בראש א"י ובסופה ובאמצעיתה הכי נמי יש לפרש הכא דבשניהם קאמר ובלבד שיהו משולשין. א"ר יהודה אמר שמואל הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא שהספרים שהיו בימי חכמי' היו עשוין בגליון כס"ת שלנו ואעפ"כ לא יצא דבעינן איגרת לעצמה דמיפרסם ניסא טפי וכי כתובה בין הכתובים נראה כעוסק במקרא. אמר רבא לא אמרן אלא דלא מחסרא ומייתרא פורתא אבל מחסרא ומייתרא פורתא שהיה ארוכה משאר קלפים למעלה או למטה או קצרה מהן יש לה היכר לעצמה ולית לן בה. לוי בר שמואל הוה קרי קמיה דרב (הונא) [יהודה] במגילה הכתובה בין הכתובים [א"ל הרי אמרו הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים] לא יצא א"ר אבא בריה דר' חייא בר אבא א"ר יוחנן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא. ומחו לה אמוחא לא אמרו אלא בציבור אבל ביחיד יצא והאידנא שאין הספרים שלנו עשוין בגליון כספר תורה לא יצא ואפי' כתבה בפני עצמה בקונטרס לא יצא עד שתהא כתובה בפני עצמה בגליון כס"ת כמו שאנו נוהגין ואמר ר' אבא בריה דר' חייא בר אבא א"ר (חייא בר אבא) א"ר יוחנן שיור התפר הלכה למשה מסיני כשתופרין היריעות של ס"ת לחברן יחד משיירין בתפר למעלה ולמטה ומהו לה אמוחא כלומר לאחר שאמר הל"מ הכה על מוחה וסתרה ואמר לא הל"מ מסיני הוא אלא חכמים אמרו לשייר בו שלא יקרע שאם אינו משייר כשהוא מהדק לס"ת בחזקה הוא נקרע אבל עכשיו כשהוא מהדקו בכח רואה בשיור התפירה כשהוא מתחיל להרחיב ורוצה ליקרע מונע מלהדקו יותר ומסתביא דמגילה נמי בעיא שיור התפר שלא יקרע:

סימן שעז

מתני' הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחש"ו ר' יהודה מכשיר בקטן. תניא בתוספתא דפרקין הכל חייבין בקריאת מגילה כהנים לוים וישראלים גרים ועבדים משוחררים חללים ונתינים וממזרין סריס אדם וסריס חמה פצוע דכה וכרות שפכה כולן חייבין בקריאת מגלה ומוציאין את הרבים י"ח אגדרוגינוס מוציא את מינו ושאינו מינו אינו מוציא טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו נשים ועבדים וקטנים פטורים ואין מוציאין את הרבים י"ח. [א"ר יהודה קטן הייתי וקריתי לפני ר"ט וקלסני] אמר רבי קטן הייתי וקריתיה לפני ר' יהודה באושא והיו שם זקנים ולא אמר אחד מהם דבר אמרו לו אין מביאין ראיה מן המתיר מיכן ואילך הנהיגו שיהו קטנים קורין אותה לרבים. נראה דבקטן שהגיע לחנוך קאמר: תניא בפרקין [בתוספתא] קראה בלילה לא

יצא י"ח. א"ר יוסי מעשה בריב"נ שקראה בצפורי בלילה אמרו לו אין שעת הסכנה ראיה. סייעתא לר"ת שפירש דעיקר מצות קריאתה ביום ואע"פ שבירך זמן בלילה חוזר ומברך ביום למחר כדפרי' לעיל: מתני' כל היום כשר לקרות את המגילה ולקרות את ההלל ולתקיעת שופר ולנטילת לולב ולתפילת המוספין:
הדרן עלך הקורא את המגילה למפרע

סימן שעח

הקורא את המגילה אם רצה עומד אם רצה יושב. תניא בתוספתא ארשב"א מעשה בר"מ שקראה בביהכ"נ של טבעון מיושב והיו בני דכנסת יושבין ואיתא נמי בירושלמי דפרקין: תנא משא"כ בתורה שאין קורין בתורה בציבורא מיושב מנה"מ א"ק ואתה פה עמוד עמדי:

מתני' קראוה שנים יצאו ולא אמרינן אין שני קולות נשמעים כאחד: תנא משא"כ בתורה ת"ר בתורה אחד קורא ואחד מתרגם ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין וכ"ש שאין שנים קורין וטעמא משום דתרי קלי לא משתמעי ובנביא אפ' אחד קורא ושנים מתרגמין שהתרגום אינו אלא להשמיע לנשים ולעמי הארץ שאין מכירין לשון הקודש והתרגום הוא לעז הבבלים ובתרגום של תורה צריכין אנו לחזור שיהו אף הם מבינים כדי שידעו את המצות אבל בשל נביאים לא קפדינן עלייהו כולי האי. ובלבד שלא יהיו שנים קורין ושנים מתרגמין ובמגילה אפי' עשרה קורין ועשרה מתרגמין מ"ט דכיון דחביבא להו יהבי דעתייהו. פי' רבי' שלמה ועשרה מתרגמין לא גרסינן שאין תרגום בכתובים והכי אמרי' לעיל פ"ק תרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי וביקש לגלות תרגום של כתובים יצתה בת קול ואמרה לו דייך מ"ט משום דאית ביה קץ משיח ואין למחוק הספרים שהרי בזמן הזה אית לן תרגום של כתובים ולאחר כך נעשה ולא עשו בדניאל ויש אומרים שרב יוסף עשאו כדאמרי' בכמה דוכתי כדמתרגם רב יוסף וליתא דלא אשכחן דמסיק הכי אלא בתרגום של נביאים שעשה יונתן ומשום דרב יוסף סגי נהור הוה ודברים שבכתב אסור לאומרם על פה כשהיה מגיע לפסוק היה אומרו בלשון תרגום מה שתיקן יונתן אבל תרגום של כתובים כבר ניתקן בימי התנאים. ואמרי' בירושלמי דפרקין במגילה אחד קורא ואחד מתרגם אחד קורא ושנים מתרגמין שנים קוראין ואחד מתרגם שנים קוראין ושני' מתרגמין והתרגום מעכב א"ר יוסי מן מה דאנן חמיין רבנן נפקין לתעניתא וקריין ולא מתרגמין הדא אמרה שאין התרגום מעכב:

סימן שעט

מתני' מקום שנהגו לברך יברך שלא לברך לא יברך. אמר אביי ל"ש אלא לאחריה אבל לפניה מצוה לברך דאר"י אמר שמואל כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן מאי מברך רב ששת מקטרזיא איקלע לקמיה דרב אשי ובריך מנ"ח מקרא מגילה שעשה נסים ושהחיינו לאחריה באתר' דנהיגי מאי מברך א"ר יוסף האל הרב את ריבנו והדן את דינינו והנוקם את נקמתינו והנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו בא"י הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם רבא אמר האל המושיע א"ר פפא הילכך נימרינהו לתרוייהו. מיכן מוכיח ר"ת שאע"פ שבירך זמן בלילה צריך למהר כמו כן לברך מדלא קאמר בלילה בירך מנ"ח ולמחר בירך מ"נ כדקאמר בבמה מדליקין גבי נ"ח ליל ראשון מברך שלש מיכן ואילך שתים ש"מ שגם למחר יש לברך זמן אע"פ שבירך בלילה כדפרי' לעיל בפ"ק. בתוספתא פרק הקורא את המגילה ארשב"א מעשה בר"מ שקראה בבית הכנסת של טבעון כיון שנגמרה נתנה לאחר ובירך עליה ופריך עלה בירושלמי דפרקין זה קורא וזה מברך ר' הונא בשם ר' ירמיה מיכן שהשומע כקורא כתיב אשר קראו לפני מלך יהודה ולא שפן קרייה אלא מיכן שהשומע כקורא וכן הדין בברכה ראשונה מקרא מגילה דהואיל והכל עוסקין במצוה אחת במגילה לצאת בה ושומע כעונה שפיר דמי שראובן יברך מנ"ח ושמעון יקרא:

סימן שפ

מתני' בשני ובחמישי בשבת במנחה קורין ג' כהן לוי וישראל אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהם שלא יקשה לציבור מפני שהן ימי מלאכה ושבת במנחה נמי סמוך לחשיכה הוא שהרי רגילין כל היום לדרוש ואין מפטירין בנביא משום האי טעמא גופיה: תני רב רחומי מבירתא דשחורי אין פוחתין מעשרה פסוקין בביהכ"נ וידבר ה' אל משה לאמר עולה מן המנין אע"פ שאין ללמוד ממנו כלום:

סימן שפא

מתני' הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה. תנא פותח מברך לפניה וחותם מברך לאחריה והאידנא דקא מברכי כולהו לפניה ולאחריה [היינו טעמא] דתקינו רבנן משום הנכנסין שאם יכנס אדם לביהכ"נ אחר שבירך ראשון ואם לא ישמע את האחרים מברכין יאמר אין ברכה לפניה. ומשום היוצאין ולא שמעו את החותם מברך לאחריה והראשונים לא ברכו יאמרו אין ברכה בתורה לאחריה. ירושלמי בחוש"מ קורין ד' כנגד כהנים לויים וישראלי' וגירי צדק ביו"ט ה' כנגד חמשה חומשי תורה ביום הכפורים ו' כנגד שיתא סדרי משנה בשבת ז' כנגד התלמוד שהוא מוסף עליהם:

סימן שפב

מתני' בר"ח ובחוש"מ קורין ארבעה אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהם ואין מפטירין בנביא הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה זה הכלל כל שיש בו קרבן מוסף ואינו יום טוב קורין ארבעה: בעא מיניה (רב שילא) [עולא] בר רב מרבא פרשת ר"ח כיצד קורין. בארבעה בני אדם. צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי הוה תמניא פסוקי היכי ליעבד ליקרי [תרי] תלתא תלתא [פסוקי] פשו להו תרי ואין משיירין בפרש' פחות מג' פסוקים ליקרו ארבעה ארבעה פשו להו וביום השבת דהוו תרי ובראשי חדשיכם דהוו חמשה היכי ליעבד ליקרי תרי מהא וחד מהא אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים לקרי תרי מהא ותלתא מהא פשו להו תרי ואין משיירין בפרשה פחות מג' פסוקים ופשטי' רב אמר דולג. השני חוזר ומתחיל פסוק שגמר בו שלפניו. ושמואל אמר פוסק. הראשון קורא חצי הפסוק השלישי ופוסקו. שלח ליה רבא בריה דרבה לרב יוסף הלכתא מאי שלח ליה הילכתא דולג ואמצעי דולג משום דלא איפשר בענין אחר. מיתיבי פרשה של ששה פסוקים קורין אותה בשנים ושל [חמשה] פסוקים ביחיד קרא ראשון ג' השני קורא ב' מפרשה זו ואחד מאחרת ויש אומרי' ג' לפי שאין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים ואם איתא למ"ד דולג נדלוג. דאילו למ"ד פוסק ליכא למיפרך דהא קרא ראשון שלשה קתני דאי אפשר עוד לחזור. שאני התם דאפשר בהכי. לקרות מפרשה שאחריה דהך מתניתא קיימא בב' וה' (או בשבת) שהוא יכול לקרות מה שירצה שהכל מענינו של יום. מיכן רוצים להוכיח דהיכא דקרא בפסח או בעצרת אותו שלפני האחרון עד שני פסוקים סמוך לפרשה של עניינו של יום שיש לו לאחרון לדלג ולהתחיל פסוק יותר למעלה ואין לו לקרות שני פסוקים מאותה פרשה ושלשה מפ' אחר' (כי שאומר) כיון שענינו של יום כגון משך תורא נסתיימה מילתי' בהכי דהיכא [דלא] אפשר דולג כדקאמר הכא והכא לא אפשר כמו בפר' ר"ח דאמ' דולג לרב ואין נראה לחלק ולומר דהכא כיון שקרא האחרון שני פסוקים מענינו של יום א"צ יותר אלא משמע דצריך שיקרא כל קריאתו בענינו של יום ולא אתברר לי:

סימן שפג

מתני' ביו"ט חמשה ביוה"כ ששה ובשבת שבעה אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהם ומפטירין בנביא. ת"ר הכל עולין למנין שבעה אפי' אשה אפי' קטן אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד הצבור אבעי' להו מפטיר בנביא מהו שיעלה למנין שבעה רב הונא ור' ירמיה בר אבא חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה כדעולא דאמר עולא מפני מה אמרו המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחילה מפני כבוד התורה.

שלא יהא כבוד תורה וכבוד נביא שוה וכיון דמשום כבוד תורה היא ולא משום חובה למנינא נמי לא סליק. רבינו משולם מנרבונא זצ"ל היה אומר דקיי"ל כמ"ד דאינו עולה למנין שבעה והא דעבדינן בתעניות וביום הכפורים במנחה דמפטיר שלישי היינו משום דאין מוסיפין עליהן וא"א לעשות המפטיר רביעי ואע"ג דאין פוחתין מהן נמי וכיון דהמפטיר אינו עולה למנין שלשה נמצא שלא קראו אלא שנים מוטב שנפחות אחד בשב ואל תעשה ממה שנוסיף אחד בקום ועשה ור"ת משיב על דבריו דאי אינו עולה למנין שבעה נקרא ארבעה שלשה לחובה ורביעי למפטיר דכשם שאינו עולה למנין משום דאינו קורא בתורה אלא מפני כבוד תורה ה"נ אין בו משום אין מוסיפין דאין קורא לחובה אלא לכבוד תורה אלא אומר ר"ת ודאי דקיי"ל כמ"ד שהוא עולה למנין שבעה הלכך בתעניות במנחה וביוה"כ במנחה לא קרו כ"א ג' דכיון דעולה מן המנין אם היו קורין ד' היה בו משום אין מוסיפין הלכך קרו שלשה והשלישי הוא המפטיר ועולה מן המנין. אבל לענין חמשה דיו"ט וששה דיוה"כ ושבעה דשבת לא עבדינן מפטיר מן המנין משום דמוסיפין על ידן ועבדינן כתרוייהו דלמ"ד עולה הוספנו המפטיר ולמ"ד אינו עולה אין בו משום תוספת דלכבוד בעלמא הוא דקורא ואין לומר דלא פליגי אלא לענין שבעה אבל לענין שלשה לכ"ע עולה דההוא טעמא דקאמר דאינו עולה למנין שבעה משום דאינו קורא לחובה אלא לכבוד תורה שייך נמי לענין שלשה דמנחה. ירושלמי ר' זעירא בשם רב ירמיה העבד עולה למנין שבעה וידבר עולה משלשה פסוקים לא כן א"ר חמא בר עוקבא בשם ר"י בר חנינא אסור לאדם ללמד את עבדו תורה תפתר שלמד מאליו או שלימדו רבו כטבי ר' חלבו ר' מתנה בשם שמואל בר שילת בשם [רב] שבעה חוץ מן המפטיר בנביא תניא בתוספתא דמכילתין הכל עולין למנין ז' אפי' קטן אפילו אשה אין מביאין את האשה לקרות לרבים בני הכנסת שאין להם מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב עומד וקורא ויושב אפילו שבעה פעמים :

סימן שפד

מתני' אין פורסין על שמע פחות מעשרה. מנין הבא לביהכ"נ לאחר שקראו הציבור את שמע עומד אחד ואומר קדיש וברכו וברכ' ראשונה שלפני ק"ש. ואין ש"צ עובר לפני התיבה פחות מעשרה ואין נושאין כהנים כפיהם פחות מעשרה ירושלמי מכיון דתנינן אין פורסין על שמע בפחו' מעשרה ליידא מילה [תנינן] אין עוברין לפני התיבה פחות מעשרה לכן צריכא כהדא דתני אין פורסין על שמע פחות מעשרה התחילו בעשרה והלכו להן מקצתן גומר ועל כולם הוא אומר עוזבי ה' יכלו. וראיתי בוירצבור"ג כשבא אחד לביהכ"נ לאחר שקראו את שמע ומוצא עשרה בביהכ"נ עומד ופורס על שמע

בפניהם ושוב כשבא אחד ומוצא אותן עצמן עומד גם הוא ופורס על שמע לפניהם ואע"פ שכבר יצאו בראשון ויפה הם עושים דתניא במסכת סופרי' במקום שיש שם תשעה ששמעו בין ברכו בין קדיש ולאחר התפילה עומד אחד בפני אלו ואומר ברכו או קדיש וענו אלו אחריו יצא י"ח. תניא במכילתין הפורס על שמע והמברך על הפירות ועל המצות לא יענה אחר עצמו אמן ואם ענה ה"ז דרך הבורות. ובירושלמי פרק אין עומדין תני הפורס את שמע והעובר לפני התיבה והנושא את כפיו והקורא בתורה והמפטיר בנביא והמברך על אחת מכל מצות האמורות בתורה לא יענה אמן אחר עצמו ואם ענה ה"ז בור [אית תניי תני ה"ז בור] ואית תניי תני ה"ז חכם א"ר חסדא מאן דמר ה"ז בור בעונה על כל ברכה וברכה ומ"ד ה"ז חכם בעונה בסוף. איתא במדרש ר' אלעזר על לאתרא אמרו ליה פרוס על שמע אמר להו לית אנא חכים אמרו ליה דין הוא ר"א דצווחין עליה נתכרכמו פניו הלך אצל ר"ע א"ל מפני מה פניך חולנית תני ליה עובדא יליף ליה לימים הדר להההוא אתרא א"ל פרוס על שמע פרס עבור לפני התיבה עבר אמרו אתחכים ר' אלעזר ובשביל כך קורין אותו ר' אלעזר חסמא:

הדרן עלך פרק הקורא את המגילה עומד

סימן שפה

בני העיר שמכרו רחובה של עיר שיש קדושה ברחובה של עיר כדמפ' בגמ' הואיל ומתפללין בו בתעניות ומעמדות. לוקחין בדמיו בית הכנסת בית הכנסת לוקחין בדמיו תיבה תיבה לוקחין מטפחות מטפחות לוקחין ספרים פי' נביאים וכתובים ספרים לוקחין תורה אבל מכרו תורה לא יקחו ספרים ספרים לא יקחו מטפחות מטפחות לא יקחו תיבה תיבה לא יקחו ביהכ"נ ביהכ"נ לא יקחו את הרחוב וכן במותריהן שאם מכרו ספרים ולקחו ממקצת דמים תורה לא יקחו מן המות' דבר שקדושתו פחות' וטעמא דכולה מתני' משום שמעלין בקודש ולא מורידין. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן ל"ש. שיש מכירה לביהכ"נ. אלא של כפרים אבל של כרכי' כיון דמעלמא קאתו ליה הוה להו דרבים והכל בעליהן ואין בני העיר לבדם בעליהם ולא מצו מזבני ליה פי' כיון דמעלמא אתו הני זוזי שבנו בהם ביהכ"נ שכן המנהג כשבונין ביהכ"נ בכרך גדול מתנדבים משאר מקומות ונותנים לצורך ביהכ"נ הילכך כולהו בעלים נינהו ואין בני העיר לבדם בעליהם הילכך אינם יכולים למכור דשמא יש אחד בסוף העולם שיש לו חלק בה והכי איתא בירו' ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן הדא דאת אמר ביהכ"נ של יחיד אבל ביהכ"נ של רבים אסור אומר אני שמא אחד בסוף העולם קנוי בה היינו משמע שיש לו חלק קנוי בה שנתן בה מעותיו אמר רב אשי בי כנישתא דמתא מחסיא אע"ג דמעלמא אתו לה

כיון דאדעת' דידי קאתו אי בעינא מצינא מזבנינא לה פי' אע"ג דהנהו זוזי שבניתי בהם ביהכ"נ הזאת משאר מקומות שלחו לי אעפ"כ כיון שעל דעתי שלחו לידי שאני אעשה בהם כרצוני הרי תלו דעתם בדעתי ויכול אני למכור. מיתיבי א"ר יהודה מעשה בביהכ"נ של טרסיים פי' צורפי נחושת שהיתה בירושלים ומכרוה לראב"ע ועשה בה כל צורכו והתם דכרכים הוה ומסתמא שדרו זוזי לצורכה מעלמא. ההיא בי כנישתא זוטא הוה ואינהו הוא דעבדוה. ובידוע שלא באו זוזי לצרכה מעלמא ולאו דוקא משום דביהכ"נ זוט' הוה אלא אפילו ביהכ"נ רבתי ודכרך גדול אם ידוע שבני העיר בלבד עשו אותה ולא אתו זוזי מעלמא יש לה מכירה כדפרכי' בירושלמי והתני מעשה בר' [אלעזר בר'] צדוק שלקח בית הכנסת של אלכסנדריא בירושלים ועשה בה כל צרכיו ומשני' אלכסנדרים עשו אותה משל עצמם והתם ביהכ"נ גדול היה ועוד דקאמר עשו אותה משל עצמן כלומר בידוע שלא באו זוזי להם מעלמא הלכך כל בהכ"נ שגבו מעלמא מעות לבנותו אין לו מכירה כלל דכיון שגבו מרבים לצורך בנינו חיישי' שמא יש אחר בסוף העולם שיש לו חלק בו ואפי' ביהכ"נ של כפר. וכל ביהכ"נ שידוע שבני העיר עשו אותה ולא גבו זוזי מעלמא יש לה מכר ע"פ שבעה טובי העיר והא דנקט כפר וכרך משום דסתם כפר בונים בעצמם ולא אתו להו זוזי מעלמא וסתם כרך גובין נמי מעלמא ואתו להו זוזי מעלמא. וכן יחיד שבנה ביהכ"נ בכפר או בכרך ונתנו לבני העיר להתפלל ונתנו לגמרי לרשות הקהל שגם יש להם רשות לחזק בדק הבית או להוסיף על הבנין ואין לא הוא ולא יורשיו יכולין למחות בידם הרי היא של קהל ויש לו מכר ע"פ זט"ה אבל אם נתנו להם להתפלל שאין כח בידו למחות בידם שלא יבואו לתוכו להתפלל אלא ששייר לעצמו שאין רשאים לחזק הבדק או להוסיף על הבנין כ"א הוא או יורשיו אין לו מכר כ"א על פי הקהל ועל פיו או ע"פ הקהל וע"פ יורשיו והיכא שבנו ביהכ"נ וגבי זוזי מעלמא לבנינו אם יש אדם גדול בעיר שהנותנים מעלמא אדעתא דידיה נתנו ותלו דעתם בדעתיה שיעשה כל מה שיתראה לו הרי יש לו מכר על פיו. אמר רבא ל"ש. בכל הני דמתני' דשנינן בהו שאין מורידין הדמים מקדושתן אלא שלא מכרו זט"ה במעמד אנשי העיר אבל מכרו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אפי' לקנות בהנהו דמים שיכרא ומישתא שפיר דמי. רמי בר אבא הוה בני בי כנישתא הוה ליה בי כנישתא עתיקא הוה בעי למסתריה ולאתויי כשורי מיניה ולעיולי להאי יתיב וקא מיבעיא ליה הא דר"ה דאר"ה לא לסתור אינש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי משום פשיעותא שמא יפשע ויתיאש ולא יבנה אחר כה"ג מאי שאין סתירתו של זה אלא לבנינו של זה. אתי לקמיה דרב פפי ואסר ליה לקמיה דרב הונא בר תחליפא ואסר ליה דסברי כמ"ד בפ"ק דב"ב דטעמא דרב חסדא משום צלויי

וכן הלכה והכי אמרינן התם מרימר ומר זוטרא סתרו ובנו בי קייטא בסיתוא ובי סיתוא בקייטא והאי דא"ל רבינא לרב אשי גבו זוזי ומנחי מאי א"ל דילמא מיתרמי מילתא דמצוה ואפקו להו היינו להההיא לישנא דמפרש משום פשיעותא ואנן קיימא לן משום צלויי. ירושלמי שאלין לר' מנא מהו ליקח אבנים מבית הכנסת זו ולבנות בבית הכנסת אחרת אמר לון אסור אמר ר' חלבו לא אסר ר' מנא אלא מפני עגמת נפש. משמע אף על גב דאיכא דוכתא לצלויי ופליג אגמרא דידן: אמר רבא האי בי כנישתא חלופי וזבוני שרי שחלה קדושתו על החילוף או על הדמים והוא יוצא מן הקדושה ומותר להשתמש בו. אוגורה ומשכונה אסור מ"ט בקדושתיה קאי וקא משתמש בקדושה לבינים של ביהכ"נ נמי חילופינהו וזבינהו שרי אוזפינהו אסור וה"מ בעתיקי שנבנו כבר בכותל ביהכ"נ ונפל אבל בחדתי שנעשו לשם ביהכ"נ. לית לן בה ואפי' למ"ד הזמנה מילת' היא ה"מ כגון אורג בגד למת. דחזי לאשתמושי ביה. אבל הני כטווי לארוג דמי. דמחוסרין עשייה לבנותן בכותל הלכך כשליבנו אותם לשם ביהכ"נ הו"ל כטוה פשתן לאורגו למת וליכא למ"ד בכי הך הזמנה מילתא היא אבל ביהכ"נ שנבנה אפי' לא התפללו עדיין בו למ"ד הזמנה מילתא היא חלה קדושה עליה מיד כשנבנה מיהו אנן קיי"ל כרבא בפ' נגמר הדין דהזמנה לאו מילתא היא מעתה אפי' נבנה לשם ביהכ"נ הואיל ולא התפלל בו לא חלה קדושה עליה עד שיתפלל בו מיהו בירושלמי משמע שהלה עליה קדושה מיד כשנבנה אע"פ שלא התפללו בו דאמר בירושל' עד כדון כשבנייה לשם ביהכ"נ בנייה לשם חצר והקדישה מהו נשמעינה מן הדא קונם בית שאיני נכנס ונעש' ביהכ"נ הדא אמרה בנייה לשם חצר והקדישה קדשה אימתי היא קדשה מיד או בשעת התשמיש נשמעינה מן הדה העושה תיבה לשם ספר ומטפחת לשם ספר עד שלא נשתמש בהן הספר מותר להשתמש בהן הדיוט [משנשתמש בהן הספר אסור להשתמש בהן הדיוט] ומה אם אלו שנעשו לשם ספר לא קדשו אלא בשעת התשמיש זה שבנייה לשם חצר לא כ"ש משמע דלא מבעיא ליה אלא שבנייה לשם חצר והקדישה אבל בנאה לשם ביהכ"נ פשיטא ליה דקדושה מיד מיהו אפי' היכא שבנאה לשם ביהכ"נ איכא למיפשט מינה דלא קדשה עד שיתפללו בה דומיא דתיבה ומטפחות דאע"ג דעשאן לשם ספר אפי' הכי לא קדשי אלא בשעת התשמיש ומעיקרא איבעיא להו היכא דבנייה לשם חצר והקדישה ופשיטא להו דאי בנייה לשם ביהכ"נ דקדשה מיד ופשיט להו דאפי' בנייה לשם ביהכ"נ לא קדשה אלא בשעת התשמיש דהיינו תפילה וכרבא דאמר הזמנה לאו מילתא היא וכההיא דנגמר הדין דאר"ח האי סודר דאזמניה למיצר ביה תפילי וצר ביה תפילי אסור למיצר ביה פשיטי אזמניה ולא צר ביה צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה פשיטי.

נתנו בני העיר ביהכ"נ שלהם במתנה לתשמישי חול פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי מאן דאסר אמאי תיפקע קדושתיה ומאן דשרי אמר לך אי לאו דהוה ליה הנאה מיניה לא הוה יהיב ליה מתנה הדר הוה ליה מתנה כזביני וקיי"ל דשרי דקיי"ל בכל התורה כולה רב אחא לחומרא ורבינא לקולא והלכה כרבינא לקולא בר מהני תלת [אומצא] ביעי ומזרקי דרב אחא לקולא ורבינא לחומרא והלכה כרב אחא לקולא:

סימן שפו

ת"ר תשמישי מצוה נזרקין תשמישי קדושה נגנזין אלו הן תשמישי מצוה סוכה לולב שופר ציצית ואלו הן תשמישי קדושה דלוסקמי ספרים תפילין ומזוזות ותיק של ס"ת ונרתק של תפילין ורצועותיהן: תיק ונרתק חדא היא אלא תיק נופל על דבר ארוך ונרתק נופל על דבר קצר. ואנו נוהגין בהושענ' רבה שאנו זורקין הושענות בביהכ"נ ואין בכך כלום דלא עדיף משופר ולולב שהן נזרקין. ובספר בשר ע"ג גחלים כתוב אין מעבירין על המצות כיון דמחית קמיה ס"ת או מזוזה או הושענא אסור למפסע עליהן דלא לקיל במצות וכמדומה אני דהיינו הושענא שבלולב דאע"ג שהיא נזרקת אפ"ה אין לפסוע עליה: אמר רבא מריש הוה אמינא האי כורסיא דהיינו בימה של עץ [תשמיש] דתשמיש הוא. שפורס מפה עליה ואח"כ נותן ס"ת עליה ושרי כיון דחזינא דמותבי ס"ת עליה בלא מפה אמינא תשמיש קדושה הוא ואסור. ואמר רבא מריש הוה אמינא דאי פריסא. דהיינו יריעה שפורסין סביבות הארון מבפנים תשמיש דתשמיש הוא. תשמיש של ארון. כיון דחזינא דעייפי ליה. שפעמים כופלין אותו תחת ס"ת. ומנחי לס"ת עליה א"נ פרסו ליה אסיפרא אמינא תשמיש קרושה הוא ואסור ואמר רבא האי תיבותא דאירפט דהיינו ארון שנתקלקל ונפרד מחיבורו לעשותה תיבה קטנה מהראשונה שרי לעשותה כורסייא דהיינו בימה אסור [דירידה] היא. כורסיא נמי מיעבדה כורסיא זוטא שרי דרגא לכורסיא אסור [ואמר רבא] האי פריסא דבלה. דהיינו יריעות הארון שבלו מיעברא פריסא זוטא א"נ כסותא לספרא שרי. לחומשים דהיינו ספרים שהן עשויין חומש חומש אחד לבדו וכולן בגליון אסור ואמר רבא הני זבילי דחומשי שהן כמין דלוסקמי. וקמטרי דספרי דהיינו ארגזין [שקורין] אישקריני"א תשמישי קדושה נינהו ונגנזין פשיטא מהו דתימא הני לאו לכבוד עבידי ולנטורי בעלמא הוא דעבידי וכאינדרונ' דמיא קמ"ל. שאלני ה"ר אביגדור כהן וזאת היא התשובה שהשבתי לו. ואשר כתבת על בנין שבבית הכנסת העשוי בבנין אבנים בתוך החומה מזרחית ומפני שהיו מתקלקלין ספרי תורות המונחין בתוכו מחמת ליחלוח הקרקע עשו ארון עץ תלוש והוציאום מתוך הישן ונתנום בחדש ומתקיימים בו יפה ושאל השואל אם מותר להרוס את הראשון ולגנוז את אבניו כדין

תשמישי קדושה כי מאחר שאין משתמשין בו אלא בארון של עץ מה צורך בשני ארונות ופשיעות' אין שייך כאן והמקום צר לעמוד זה בפני זה עכ"ל. הרי לא שאלת אלא אם מותר להרוס את הראשון אבל פשיטא לך דיש בו משום תשמישי קדושה כך נראה בעיני דאין בו משום תשמישי קדושה דאע"ג דאין בידי להתירו מטעם מחובר שאינו נאסר כההיא דפרק נגמר הדין דקבריה דרב הוו שקלי מיניה לאישתא בת יומא אתו אמרו ליה לשמואל אמר להו שפיר עבדי דקרקע עולם היא וקרקע עולם אינה נאסרת דכתיב וישלך את עפרה על קבר בני העם מקיש קברי העם לע"ז מה ע"ז במחובר לא נאסר ה"נ במחובר לא נאסר דלא דמיא להההיא דפרק רבי ישמעאל כדפרישית התם. מ"מ שמעינן דקבר וע"ז דאינון איסורי דנאה במחובר לא מיתסרי וההיא דהחוצב קבר לאביו והלך וקברו בקבר אחר ה"ז לא יקבר בו עולמית אוקימנא בקבר שאינו מחובר א"כ הכא נמי אם חומה מזרחית היא [סלע] שהיא מחוברת מעיקרא לא מיתסרא משום תשמישי קדושה וכההיא דר"פ הנהנה מן ההקדש דת"ר אף חטא האמור במעילה בתלוש מן הקרקע. אבל אם הוא בנין בידי אדם אין בידי להתיר מטעם מחובר דאמר רבא בהכל שוחטין פשיטא תלוש ולבסוף חברו לענין ע"ז הוה תלוש דאמר רב המשתחוה לבית אסרו ובפ' האומר משקלי תניא המשכיר בית לחבירו [הקדישו] המשכיר הדר בו מעלה שכר להקדש אלמא דמצי מקדיש ליה ומצי נמי למיסרי' אעפ"כ נראה בעיני הא דאתינן עלה לית בו משום תשמישי קדושה דאע"ג דארון ודאי יש בו משום תשמישי קדושה דאמר רבא בפרק בני העיר מריש הדא האי פריסא תשמיש דתשמיש היא [פירש"י פריסא יריעה] וכו' אלמא דארון גופיה תשמיש דס"ת הוא ובפ' במה מדליקין נמי קרי ליה ארון דקודש כדתניא רשב"א אומר בעון שני דברים עמי הארץ מתים על שקורין לביה"כ בית עם ולארון הקודש ארנא אלמא ארון הקודש מיתקרי וש"מ תשמישי קדושה היא אפ"ה הא דאתינן עלה נראה בעיני דלית ביה משום ארון הקודש שאני אומר שאין אה"ק אלא שעשוי כמין ארגז ולכבוד ולא לשמירה ותדע דרבא קרי ליה תיבה דאמר רבא האי תיבותא דאירפט וכו' אלמא דבכה"ג מקרי אה"ק אבל זה שעשוי בבנין החומה לשמירה הוא עשוי ולא לכבוד ס"ת ההיא לית ביה משום תשמיש קדושה ותדע דאמר רבא הנהו זבילי דחומשי וקמטרי דספרי תשמישי קדושה נינהו ונגנזין ופי' רבי' שלמה זבילי כמין דלוסקמי קמטרי ארגזין שקורין אשקריני"א ופרכי' פשיטא ושנינן מה"ד הני לאו לכבוד עבידי לנטורי כעלמא הוא דעבידי וכאינדרונא בעלמא דמיין קמ"ל. פי' קמ"ל דלאו לנטורי עבידי [אלא לכבוד עבידי] הלכך יש בהן משום תשמיש קדושה. הא למדת דכל היכא דלנטורי עבידי לית ביה משו' תשמיש קדושה הלכך הא דאתינן עלה שהוא

בנוי בחומה קבועה וסגרי ליה במסגר ההיא לנטורי עביד ודין אינדרונא יש לו ולית ביה דין ארון הקודש לטעון גניזה. אע"ג דיש בידי לפרש דה"ק מה"ד הני לאו לכבוד עבידי לנטורי עבידא הילכך הואיל ולנטורי עבידי ה"א דלית בהו משום תשמישי קדושה קמ"ל אע"ג דלא עבידי לכבוד אלא לנטורי אית בהו משום תשמישי קדושה דכיוצא בזה אשכחן דבעינן כה"ג לפרש בפ' אילו מציאות דאמר השואל ס"ת מחבירו לא ישאילנו לאחר ופרכי' מאי איריא ס"ת אפי' כל מילי נמי ושנינן ס"ת אצטריכא ליה מה"ד ניחא ליה לאינש לקיומי מצוה בממוניה קמ"ל. דהתם ע"כ דפי' מהו דתימא הואיל וקיי"ל דניחא ליה לאינש לקיומי מצוה בממוני' ישאילנו לאחר קמ"ל אע"ג דניחא ליה ה"ז לא ישאילנו דדילמא לא מהימן ליה ההוא אחרינא דאי תפרש קמ"ל דלא ניחא ליה לקיומי מצוה בממוניה קשיא ההיא דפ"ק דפסחים דאמר התם לא מבעיא באתרא דלא יהבי אגרא דניחא ליה לאינש לקיומי מצוה בגופיה אלא אפילו באתרא דיהבי אגרא ניחא ליה לאינש לקיומי מצוה בממוניה. אעפ"כ הכא לא ניחא לי לפרש כך דלא משמע לישנא הכי כלל. ותו מאי קשיא לן הכא דאומר מילתא להוציא הלכה ממשמעותה דהניחא התם דדחקה לן שמעתא למיפק ממשמעותה משום קושיא דפסחים אבל הכא מאי קשיא לן דניפוק הילכתא ממשמעותה. ותו נראה בעיני דהואיל שהיו מתקלקלין ספרי תורות המונחין בתוכו א"כ לא היה ראוי לתשמישו ולא חלה עליו שום קדושה דהאי לא מקרי תשמיש דידיה אלא מזיק דידיה הואיל שהוא מקלקלו יצחק בר' משה נב"ה. ירושלמי כל כלי ביהכ"נ כביהכ"נ ספסלא (ופלטורה) [וקלטורה] כביהכ"נ. כילא דעל ארונא כארונא ר' (אבינא) [אבהו] יהיב גילתא תחתוי ההן כילן רב יהודה בשם שמואל בימה ולווחין אין בהם משום קדושת [ארון] ויש בהם משום קדושת ביהכ"נ ר' ירמיה אזל לנוולנה חמתון יהבון מכושא בנו ארונא אתא שאיל לר' (אחא) [אימי] א"ל אני אומר לכך התנו עליו מתחילה ר' (הונא) [יונה] עבד ליה מגדל ואתני עליה עילייא דספרים ארעיא דמאנין. אמר מר זוטרא משמיה דרב ששת מטפחות ספרים שבלו אפי' של ספרי תורה עושין אותם תכריכין למת מצוה וזו היא גניזתן ואמר רבא ס"ת שבלה גונזין אותו אצל ת"ח ואפי' שונה הלכות שלא שימש ת"ח בגמרא ותלמוד אלא במשניות ותוספתות א"ר אחא בר יעקב ובכלי חרס שנאמר ונתתם בכלי חרש [למען יעמדו ימים רבים]: א"ר פפי משמיה דרבא מבי כנישתא לבי רבנן שרי פי' מותר לעשות מביהכ"נ בית המדרש מבי רבנן לבי כנישתא אסור ורב פפא משמיה דרבא מתני איפכא א"ר אחא בריה דרבא כוותיה דרב פפי מיסתברא דאריב"ל ביהכ"נ מותר לעשותו ביה"מ וכן הלכה. ירושלמי מהו למכור ביהכ"נ וליקח בו בית המדרש מילתא דריב"ל שרי דא"ר

יהושע בן לוי וישרוף את בית ה' זה בית המקדש וכו': מתני' ספרים לא יקחו מטפחות ת"ר גוללין ס"ת במטפחות חומשין וחומשין במטפחות נביאים וכתובים אבל לא נביאים וכתובים במטפחות חומשין ולא חומשין במטפחות ס"ת. וצריך ליזהר שהמטפחות של ס"ת ושל נביאים וכתובים ושל שאר ספרים שלא יהיו שעטנז מפני שפעמים מחמם בה ידיו שכורכה סביב ידיו בימות הקור כדתנן בפרק בתרא דכלאים מטפחות הידים ומטפחות הספרים מטפחות הספוג אין בהן משום כלאים ר' אליעזר אומר פי' מטפחות הידים מפה שפורסין על השלחן כמו שדרך בני אדם מכובדים כשמביאין להם פת או בשר או בצים מושכים להם במפה ובירושל' פסיק הלכה כר"א דאסיר וא"ר זריקן כשהיו מביאים לר' אבינא ביעתא במפה דאית בה כלאים והוא לא מקבל על שלא יתכוונו בהחמה מפני החמה כלומר שהמפה מונעת שלא יכוה מביצה שהיא חמה. הא דאסר ר"א מטפחות ספרים מפרש בירושל' ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן מפני שעושה אותה כמין תיק ומשימה בחיקו ונותן ספר [תורתו] עליה ר' אבא ר' חייא [בר יוסף] בשם רב מפני שמחמ' בה ידיו. מטפחות הספוג כשאדם יוצא מבית המרחץ מביאין לו סדין או מטפחות ומספג בה ר' אלעזר אוסר ומפרש בירושלמי פעמים שרואה את רבו ומתעטף בה ותו תנן התם מטפחות הספרים אסורים משום כלאים פי' ספר שמספר בני אדם פורס עליו שיפול השיער עליה ויש בה משום כלאים ואמר בירושלמי הדא דתימר במתכוין לשם מלבוש אבל אינו מתכוין לא הרי שנינו דמטפחות ספרים יש בהם משום כלאים ופירשה ר' אבא בשם ר' חייה בשם רב מפני שמחמם בה ידיו הלכך ילפינן מינה האי מפה או מעיל שפורסין ע"ג כורסייא דהיינו בימה של עץ ונותנין עליה ס"ת וקורין בו צריך להזהר שלא יהא בו כלאים דהתם נמי מחמם בה ידיו ותניא נמי בפרק בתרא דכלאים בתוספתא מטפחת תיבה אין בה משום כלאים דהיינו מפה או מעיל שפורסין בארון הקודש תחת ס"ת או סביב ס"ת משום דהתם לא שייכי הני טעמי דמפרש בירושלמי לענין מטפחת ספרים אבל מטפחת כורסיא דהיינו בימה של עץ לא תני דהני אית בהו משום כלאים משום דפעמים כשקורא בס"ת יש לו קרירות בידים ומתעטף בה ומתחמם בה: איבעיא להו מהו למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש ת"ש אבל מכרו תורה לא יקחו ספרים ספרים הוא דלא הא תורה בתורה שפיר דמי מתניתין דיעבד אנן כי קמבעיא לן לכתחילה ת"ש דארבב"ח א"ר יוחנן משום רשב"ג אין מוכרין ס"ת אפי' ישן ליקח בו חדש התם משום פשיעותא שמא משימכרו לזה לא ימצאו חדש לקנות ומתוך כך (ישתמשו בדמים) [יפסדו הדמים] כי קמבעיא לן דכתיב' ומנח לאפרוקי מאי ת"ש דאמר ר"י משום ר"מ אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה. להתפרנס בו כשלומד תורה

ולישא אשה ש"מ תורה בתורה שפיר דמי. דילמא שאני לימוד שהתלמוד מביא לידי מעשה אשה נמי לא תהו בראה לשבת יצרה אבל תורה בתורה לא ולא איפשטא. הלכך אין מוכרין ס"ת אפי' ישן ליקח בו חדש ואפי' כתוב ומנה קמן דאינו מעוכב אלא לתת דמיו אבל מכרו בדיעבד את הישן מותר ליקח בו את החדש. ומותר למכור ס"ת כדי להתפרנס בדמיו וללמוד תורה אפי' אגדות חמידי הוא טעמא אלא שהתלמוד מביא לידי מעשה ואמרינן בעלמא כל מי שלא טעם טעם אגדה לא טעם יראת חטא. ומותר למכור ס"ת כדי לישא אשה ואפי' קיים פריה ורביה דמידי הוא טעמא אלא משום לא תהו בראה לשבת יצרה הא ההוא טעמא שייך אפי' בקיים פריה ורביה: מתני' וכן במותריהן אמר רבא לא שנו אלא שמכרו אחת מן הקדושות הללו ולקחו ממקצת הדמים קדושה מעולה והותירו מהם אבל גבו מעות מן הציבור לצורך ס"ת וקנאוהו ונותר בידן מן הדמים מותר להורידן שהרי עדיין לא באו לשימוש קדושה חמורה ומכרו והותירו נמי לא אמרן אלא שלא התנו שבעה טובי העיר במא"ה אבל התנו זט"ה במא"ה לעשות רצונם מן הדמים אפי' לדוכסוסי' מותר א"ל אביי להההוא מרבנן דהוה מסדר מתניתא קמיה דרב ששת מי שמיע לך מאי דוכסוסיא א"ל הכי א"ר ששת פרשא דמתא בני העיר שוכרין אדם רוכב סוס שיהיה להן מזומן לשולחו בשליחות אל מושל העיר כשיצטרכו. וה"ה דמותר כשהתנו כשגבו מן הצבור מעות לעשות חפצם ממותר הדמים [אפי' קנו ומכרו וחזרו וקנו אחרת במקצת דמים המותר מותר להורידם] אבל גבו והותירו מותר לעשות חפצם מן הדמים ואפי' לא התנו אבל גבו ומכרו והותירו ולא התנו כשגבו אלא כשמכרו התנו אותו התנאי אינו כלום ואסור להורידן שכבר באו לשימוש קדושה חמורה :

סימן שפז

מתני' אין מוכרין ביהכ"נ של רבים ליחיד מפני שמורידין אותו מקדושתו דברי ר"מ אמרו לו א"כ אף לא מעיר גדולה לעיר קטנה. שפיר קאמרי ליה רבנן לר"מ ור"מ מעיר גדולה לעיר קטנה מעיקרא קדושה והשתא קדושה מרבים ליחיד ליכא קדושה שאין אומרים דבר שבקדושה פחות מעשרה ורבנן אמרי אי איכא למיחש בין רב למעט הכא נמי איכא למיחש משום דכתיב ברוב עם הדרת מלך ולא משכחת מכירת ביהב"נ אלא לא חיישי' דכיון דשקלי דמי ומעלו להו בקדושה מעולה כל דבעי לוקח עביד חוץ מארבעה דברים כדקתני סיפא :

מתני' אין מוכרין ביהכ"נ ואפי' מרבים לרבים אלא על תנאי. אימתי שירצו יחזירוהו אבל לא מכירה חלוטה דדרך בזיון הוא כאילו אין בעיניו כלום. וחכמים אומרים מוכרין אותו ממכר עולם. ולכל יחיד ולכל תשמיש. חוץ מארבעה דברים לא למרחץ ולא לבורסקי

ולא לבית הטבילה ולא לבית המים פי' לכביסה אי נמי לבית מי רגלים. ר' יהודה אומר מוכרין אותה לשם חצר והלוקח כל מה שירצה יעשה בו. ולר"מ היכי דיירי בה הא הויא לה ריבית אמר ר' יוחנן ר"מ בשיטת ר' יהודה אמרה דאמר צר אחד בריבית מותר:

סימן שפח

מתני' ועוד א"ר יהודה ביהכ"נ שחרב אין מספידין בתוכו ואין מפשילין בתוכו חבלים פי' מפשילין גודלין וה"ה לכל מלאכות אלא לפי שהפשלת חבלים צריך מקום מרווח ורחבת ידים ביותר וביהכ"נ בית גדול הוא וראוי לכך. ואין פורשין לתוכו מצודות ואין שוטחין על גגו פירות ואין עושין [אותו] קפנדריא שנאמר והשמותי את מקדשיכם קדושתן אף כשהן שוממין עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש מניחין אותו לעלות בו עשבים כדי שיהא עגמת נפש לרואיהם ושיזכרו את ימי בנינו ואת שהיו רגילין להאסף שם ויבקשו רחמים שיחזור לקדמותו. ת"ר בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהן קלות ראש אין אוכלין בהן ואין שותין בהן. ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים אלא קורין ושונין בהם ומספידין בהן הספד של רבים פי' של תלמיד חכם שמת שצריכין רבים להתאסף ולהספידו וביהכ"נ ראוי לכך לפי שהוא בית גדול ומכבדין אותן ומרביצין אותן [כדי שלא יעלו בהן עשבים] א"ר יהוד' אימתי בישובן אבל בחורבנן מניחין אותן ועולין בהן עשבים ולא יתלשו מפני עגמת נפש: א"ר אסי בתי כנסיות של בבל על תנאי עשוין פי' רבי' שלמה זצ"ל על מנת שישתמשו בהן ואע"ג דעל תנאי עשויין מ"מ אין נוהגין בהם קלות ראש ומאי ניהו חשבונות משמע דוקא חשבונות אבל הני דברייתא דלעיל כולהו נוהגין בהם והא דאמר בסמוך רבינא ורב אדא בר (אהבה) [מתנה] הוו קיימי וקשיילי שאילתא מדרב' אתא זילחא דמיטרא עיילי לבי כנישתא אמרי האי דעיילינן לבי כנישתא לאו משום מיטרא אלא משום דשמעתא בעיא צילותא הם היו מחמירין על עצמן ולא היו רוצים ליכנס בה מפני הגשמים אע"פ שהי' מותר להם ליכנס. וההיא דלעיל דרבינא הוה ליה תילא דבי כנישתא בארעיה פי' שהיה ביהכ"נ בקרקע שלו ונחרב דכל בית נחרב קרוי תל כמו והיתה תל עולם אתא לקמיה דרב אשי א"ל מהו למיזרעה א"ל זיל זבניה משבעה טובי העיר במא"ה אע"ג דבבבל הוי דעל תנאי עשוין אפי' הכי זריעה היא חול גדול ובזיון גדול ואסור אפי' בבבל מידי דהוי אחשבונות דאסר רב אסי אפי' בבבל אבל כל הני דברייתא דאסור בביהכ"נ של ארץ ישראל כולהו שרי בביהכ"נ של בבל הלכך מותר לאכול ולשתות האידנא בבתי כנסיות ובתי מדרשות שלנו דעל תנאי הן עשויין. וזכורני כשהייתי באשפירא בבית מורי רבי' שמחה שאכלנו בביה"מ ואמר לנו שראה את רבי' יהודה משפירא שאכל בבית המדרש מיהו כמדומה

לי שבשבת היה שהיא סעודת מצוה ואין משם ראיה לסעודת חול מיהו כך היא שבזמן הזה מותר לאכול ולשתות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שלנו ואפי' בני אדם שאינם ת"ח. אבל חכמים ותלמידיהם מותרים אפי' בבתי כנסיות ובתי מדרשות של ארץ ישראל כדמפורש בסמוך. ת"ר בתי כנסיות ובתי מדרשות אין ניאותין בהן ואין מטיילין בהן פי' אין מתקשטין בתוכן ואין הולכין ומטיילין בהן להנאתן אמר רבא חכמים ותלמידיהם מותרין דאריב"ל מאי בי רבנן ביתא דרבנן לפי שהוא ביתם לכל דבר ת"ר ביה"ק אין נוהגין בהן קלות ראש אין מרעין בהן בהמה ואין מוליכין בהם אמת המים ואין מלקטין בהן עשבי' ואם ליקט שורפן במקומן:

סימן שצ

מתני' ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים מאי פרשת שקלים רב אמר צו את בני ישראל ואמרת אליהם ושמואל אמר כי תשא תניא כותיה דשמואל ר"ח [אדר] שחל להיות בשבת קורין בכי תשא ומפטירין ביהוידע הכהן ואף ר' יצחק נפחא ס"ל להא דשמואל דאר"י נפחא ר"ח אדר שחל להיות בשבת מוציאין ג' תורות וקורין באחת בענינו של יום ואחד בדר"ח ואחד בפרשת שקלים דהיינו כי תשא דאילו לרב דאמר צו וגו' את קרבני בשתי תורות סגי וקיי"ל כברייתא דר"ח אדר שחל להיות בשבת מפטירין בבן שבע שנים ולא בהשמים כסאי. וכבר באו מלמדי תינוקות לפני רבי' שמואל הכהן זצ"ל ושאלוהו איזה הפטרה יאמרו בן שבע שני' או השמים כסאי והורה להם בן שבע שנים ואמר לו ר' עמרם זצ"ל הלא לענין חנוכה ור"ח אמרינן תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם וא"ל הפרשיות אין מזיזין אותן ממקומן וכן השיב ר' יהודה הכהן דבשקלים מפטרינן ולא משגיחין בר"ח דאע"ג דתנן דכל התדיר מחבירו קודם לחבירו שאני הכא דשקלים נמי צורך ר"ח היא דא"ר טבי א"ר יאשיה אמר קרא זאת עולת חודש בחדשו לחדשי השנה אמרה תורה חדש והבא קרבן מתרומה חדשה משום הכי קדמו. ועוד הואיל והתחיל בשקלים קא גמר אפטרתא דשקלים כדאמרי' גבי דם חטאת הואיל והתחיל במתנותי' גומרה ה"נ הואיל והתחיל בסדר שקלים גומר וכ"כ מורי אב"י העזרי דמפטירין בן שבע שנים דאיירי בשקלים מעין שקלים דכי תשא שקרא המפטיר וזה הכלל שהמפטיר הולך אחר הפרשה שקרא הוא בעצמו עכ"ל. וזהו סי' זט"ו ר"ח אדר שהל להיות בשבת קורין בו ביום כי תשא ובשבת שניה שהיא ח' באדר קורין זכור ובשבת שלישית שהיא ט"ו באדר מפסיק ובשבת רביעית שהיא כ"ב באדר קורין פרה ובשבת חמישית שהוא כ"ט באדר קורין החודש: איתמר ר"ח אדר שחל להיות בואתה תצוה אמר רב יצחק נפחא קרי שיתא מאתה תצוה עד כי תשא וחד מכי תשא עד ועשית כיור נחושת מתקיף לה אביי

אמרי אוקמי הוא דקא מוקים התם ואין הדבר ניכר שקראוה לשם פרשת שקלים אלא סבורים שלא נסתיימה פרשת ואתה תצוה עד כאן. אלא אמר אביי קרו שיתא מואתה תצוה עד ועשית וחד חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית פסק רבי' יצחק אלפס זצ"ל כאביי ולעיל נמי הביא ראיה מיכן דקיי"ל מפטיר עולה למנין שבעה חל ר"ח אדר להיות בכי תשא עצמה א"ר יצחק נפחא קר' שיתא מן ועשית עד ויקהל וחד קרו מן כי תשא עד ועשית מתקיף לה אביי השתא אמרי למפרע הוא דקרי אלא אמר אביי קרו שיתא מן כי תשא עד ויקהל וחד חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית תניא כותיה דאביי חל להיות בכי תשא עצמה קורין אותה וכופלין אותה וכן קיימא לן כאביי: מתני' חל להיות ר"ח אדר בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת אחרת מלומר פרשה שנייה כדי שתקרא [פרשת זכור] בשבת הסמוכה לפורים כדי לסמוך מחיית עמלק למחיית המן:אתמר ר"ח אדר שחל להיות בע"ש רב אמר מקדימין וקורין כי תשא לשבת שעברה כדתנן במתני'. ושמואל אמר מאחרין וקיי"ל כרב. וזהו סימן ובי"ו לעולם ר"ח אדר הסמוך לניסן שהל להיות בע"ש מקדימין וקורין פרשת שקלים דהיינו כי תשא עד ועשית כיור נחושת ובשבת שנייה שהיא שני ימים לאדר מפסיקין ובשבת שלישית שהיא ט' לאדר קורין זכור ובשבת רביעית שהיא י"ו באדר מפסיקין ובשבת חמישית שהיא כ"ג אדר קורין פרה ובשבת ששית שהיא ר"ח ניסן מוציאין ג' תורות וקורין באחד ששה אנשים בפרשת השבוע ואין אומר קדיש ובשני קורא השביעי בשל ר"ח ואומר קדיש ובשלישי קורא המפטיר מן החודש הזה עד משכו ומפטיר ביחזקאל מן בראשון באחד לחודש עד שמן הין לאיפה בתראי דפרשתא. וכשחל ר"ח אדר הסמוך לניסן בשני בשבת זהו סימן ב"ו מקדימין וקורין פרשת כי תשא בשבת שעברה בשבט ובשבת שנייה שהיא ו' באדר מפסיקין ובשבת שלישית שהיא י"ג באדר קורין פרשת זכור ובשבת רביעית שהיא כ' באדר קורין פרה ובשבת חמישית שהיא כ"ז באדר קורין החודש וכשחל ר"ח אדר הסמוך לניסן להיות ברביעי בשבת זהו סימן ד"ד מקדימין וקורין פרשת שקלים בשבת שעברה בשבט ובשבת שניה שהוא ד' אדר מפסיקין ובשבת שלישית שהוא י"א באדר קורין פרשת זכור ובשבת רביעית שהוא י"ח באדר קורין פרה ובשבת חמישית שהוא כ"ה באדר קורין החודש ואלו הם הימים שחל יום שני של ר"ח אדר הסמוך לניסן ולהיות בהם. שבת. שני בשבת. רביעי בשבת. ששי בשבת. וזהו הסימן זבד"ו: מתני' חל להיות ר"ח אדר הסמוך לניסן בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשב' אחרת ובשנייה זכור ובשלישית פרה וברביעית החודש אתמר פורים שחל להיו' בערב שבת רב אמר מקדימין וקורין פ' זכור ושמואל אמר מאחרין רב אמר מקדימין כי היכי דלא תקדום

עשייה לזכירה ושמואל אמר מאחרין אמר לך כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמיסר עשי' וזכיר' בהדי הדדי קאתיין וכתב רבי' יצחק אלפס והילכתא כרב ואפי' בני חמשה עשר שחל פורים שלהם להיות בשבת מקדימין וקורין בשבת שעברה עכ"ל חל פורים להיות בשבת עצמה א"ר הונא לדברי הכל אין מקדימין ורב נחמן אמר עדיין הוא מחלוקת אתמר נמי אמר רב חייא בר אשי אמר רב פורים שחל להיות בשבת מקדי' וקורא זכור בשבת שעברה: ת"ר איזהו שבת שלישית כל שסמוכה לפורים מאחריה ר' חמא בר' חנינא אמר שבת הסמוכה לר"ח ניסן ולא פליגי הא דאיקלע ר"ח ניסן בשבת. שלא הוצרכנו להקדים פרשת החודש לשבת שעברה קרינן בשבת שעברה פרשת פרה אדומה כר' חמא בר' חנינא ולא בסמוכה לפורים לסמוך אזהר' טמאים לפסח. והיכא דחל ר"ח ניסן באמצע שבת שהוצרכנו להקדים פרשת החודש לשבת שלפניו הוזקקנו להקדים פ' פרה לשבת שלפני שבת זו [שהיא] סמוכה לפורים מאחריה: ת"ר ר"ח אדר שחל להיות בשבת קורין כי תשא ומפטירין ביהוידע ואיזהו שבת ראשונה כל שחל ר"ח אדר להיות בתוכה ואפי' בע"ש ואוקמה רב ע"ש דומיא דתוכה מה תוכה מקדימין אף ערב שבת מקדימין. בשנייה זכור ומפטירין כה אמר ה' צבאות פקדתי ואי זה היא שבת שנייה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפי' בערב שבת אוקמה רב פפא שנייה להפסקה. בשלישית פרה אדומה ומפטירין וזרקתי עליכם מים טהורים ואיזו היא שבת שלישית כל שסמוכה לפורי' מאחריה לעיל בסמוך פירשתיה. ברביעית החודש הזה ומפטירין כה אמר ה' בראשון באחד לחודש ואיזו היא שבת רביעית כל שחל ר"ח ניסן להיות בתוכה ואפי' בערב שבת. ופי' רבי' שלמה בהא מודה שמואל דע"ש דומיא דתוכה ומקדימין דאי אמרת מאחרין קדמה עשייה לשמיעה. ואנן נוהגין בכולהו כרב חוץ מפורים שחל להיות בשבת עצמה דההיא לא מיקלע לן כלל דא"כ הוי ר"ח אדר באחד בשבת ור"ח ניסן בשני בשבת שהרי אדר לעולם חסר וא"כ הו"ל פסח בשני בשבת ואנו אומרים לא בד"ו פסח וסימן זה בידינו לימים הראויים לקביעת ר"ח אדר זבד"ו שבת שני בשבת רביעי בשבת ששי בשבת וסימן הפסקת פרשיות כך הוא זט"ו ב"ו ד"ד וביי"ו זהו פירוש זט"ו אם בא לך ר"ח אדר בשבת יהא לך הפסקת פרשה ביום ט"ו בו [שהרי] ביום ר"ח קורין פרשת שקלים כדתנן מתני' ר"ח שחל להיות בשבת קורין פ' שקלים ולשבת הבאה פ' זכור כדתניא בברייתא איזו היא שבת שנייה כל שחל פורים להיות בתוכה ואפי' בע"ש ומתני' נמי תנן בשנייה זכור והיינו כרב דאמ' פורים שחל להיות בע"ש מקדימין ועכשיו יחול פורים בע"ש ואנו מקדימין כרב אבל לשבת שלישית של אדר שהוא יום ט"ו לחודש מפסיקין ובשבת רביעית שהיא סמוכה לפורים [של] מוקפין מאחריהן קורין פרה אדומה כדתניא

בברייתא איזהו שבת שלישית כל שסמוכה לפורים מאחריה ואוקימנא היכא דחל ר"ח ניסן בחול וזה יחול באחד בשבת שהוא חול ופרשת החודש קורין בשבת של אחריה שהרי היא סמוכה לר"ח ניסן הרי לך פי' זט"ו פי' ב"ו אם בא לך ר"ח אדר בשני בשבת תהא לך הפסקה בשבת שלאחר ר"ח שהוא יום ששה לאדר שהרי הקדימו פ' שקלים בשבת שעברה כדתנן חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת הבאה ושוב אין לך הפסקה בהן שהרי שבת שלאחריה נקראת פרשת זכור והוא י"ג לחודש ופורים למחר ושבת שלאחריה פ' פרה אדומה שהיא סמוכה מאחריה ושבת שלאחריה יום כ"ז לחודש קורין פרשת החודש שהיא סמוכה לר"ח ניסן והרי לך פי' ב"ו. פי' ד"ד אם בא ר"ח אדר בד' בשבת תהא לך הפסקה בד' בחודש שבת שלאחר ר"ח שהרי הקדמת פ' שקלים בשבת שלפני ר"ח כל הטעם כטעם פירושו של ב"ו ואין לך עוד הפסקה בהן והרי לך פי' ד"ד. פי' וביו"ו אם בא ר"ח בששי בשבת הא לך הפסקה אחת ליום מחר שהוא שני לחודש והשנייה ביום ששה עשר דראשונה ביום מחר כדתניא חל להיות בתוך השבת מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת שניה דסבירא לן כרב דאמר ע"ש כאמצע שבת ומקדימין לשעבר ומפסיקי' לשבת הבאה ופרשת זכור בשבת שלאחריה שהוא יום ט' לחודש והיא סמוכה לפורי' ובשבת שלאחר פורים שהיא י"ו לחודש יפסיקו שנית ואע"פ שסמוכה לפורים מאחריה לא תקרא פרה אדומה כדאמר רבי חמא בר חנינא לעיל דהיכא דחל ר"ח ניסן בשבת קורין פ' שלישית בשבת הסמוכה לר"ח ניסן כדי שתיקרא פרשת החודש בשבת של ר"ח ניסן ופרשת פרה בשבת שלפניה שהוא יום כ"ג לחודש עכ"ל: ירושלמי ר' בא בשם ר' חייא בר אשי אין מפסיקין בין פורים לפרה ר' לוי בשם ר' הונא בר חנינא אין מפסיקי' בין פרה להחודש א"ר לוי וסימניהן דהני פרשיות בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא בדין היא שתקדים החודש לפרה שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני לו נשרפה הפרה ולמה פרה קודמת שהיא טהרתן של כל ישראל. ואיני יודע ההיא דר' בא בשם ר' חייא בר אשי דהא בזט"ו וביו"ו אנו מפסיקין בין פורים לפרה. שאל רב עמרם זצ"ל מרבי' שמואל הכהן ר"ח ניסן שחל להיות בשבת במה מפטירין בהפטרת פרשה של החודש הזה שהיא כה אמר ה' בראשון באחד לחודש או בהפטרת של פרשה ובראשי חדשיכם שהיא השמים כסאי והשיב לו שאין מזיזין הפרשיות ממקומן וכן השיב רבי' יהודה הכהן וכ"כ מורי רבי' אבי העזרי לעולם בר"ח ניסן שחל להיות בשבת מפטירין ביחזקאל כל עם הארץ ולא יעלה על לב איש בהשמים כסאי משום תדיר ושאינו תדיר שאינו נוהג בנביאים כ"א בתורה לפיכך קורין בתורה בר"ח קודם ומפטיר בכל העם הארץ מפני שכתוב בה מעין

שבת ור"ח והפרשה וכן עיקר עכ"ל. שאל רב עמרם אם בא חתן בד' פרשיות הללו במה מפטירין בשל פרשה או בשל חתן והשיבוהו בשם רבותיו שבורמש"א שמפטירין בשל פרשה וכבר בא מעשה לפני רבי הקדוש ר' יצחק לויה זצ"ל והורה שדוחין של חתן ומפטירין בשל פרשה לפי שהפטרות של פרשיות הן כתובות בתלמוד אבל הפטרת חתן לא כתובה בתלמוד אלא נהגו מפני שמחה בעלמא וכ"כ מורי רבי' אב"י העזרי זצ"ל: מתני' בחמישית חוזרין לכסדרן לכל דמועדות מפסיקין מלקרות בענין השבוע וקורין בענין מועד מעין המאורע לר"ח לחנוכה ולפורים ולתעניות ולמעמדות וליוה"כ: לסדר מאי ר' אמי אמר לסדר פרשיות הוא חוזר כי בשבתות הללו הפסיקו סדר פרשיות השנה ולא קראו אלא פרשיות הללו ר' ירמיה אמר לסדר הפטרות הוא חוזר שעד הנה הפטירו מעין ארבע פרשיות הללו הפטרות השנויות לעיל בברייתא אבל סדר פרשיות השנה קראו ולא הפסיקו וכתב רבי' יצחק אלפס וקיי"ל כר' ירמיה. מתני' בפסח קורין בפרשת מועדות שבת"כ אמר אביי והאידנא נהוג עלמא למיקרי מש"ך תו"רא קד"ש בכס"פא פ"סל במד"ברא של"ח בוכר"א וזהו סדר קריאותיו של פסח כדמיקלע יומא קמא דפסחא בחד בשבתא קרו ה' בפרשת בא אל פרעה מן משכו עד מארץ מצרים על צבאותם ומקדיש ומפטיר קורא בפנחס ובחודש הראשון' ומפטיר ביהושע מן בעת ההיא אמר עד ויריחו סוגרת ומסוגרת. יום ב' קרו ה' גברי בפ' אמור אל הכהנים משור או כשב או עז עד וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל ומקדיש ומפטיר קורא כדאתמול ומפטיר במלכים מן ויצו המלך עד וירכיבוהו עבדיו ואית דניחא לי' לאפטורי מן וישלח המלך עד וכמוהו לא היה לפניו מלך יום ג' דהוא חוש"מ קרו ג' בפ' בא אל פרעה מן קדש לי עד סוף פיסקא ורביעי קרי בפנחס והקרבתם יום ד' קרו ג' בפרשת ואלה המשפטים מן אם כסף עד לא תבשל גדי ורביעי קורא והקרבתם יום ה' קרו ג' בכי תשא מפסל לך עד לא תבשל גדי ורביעי קורא והקרבתם יום ו' קרו ג' בפרשת בהעלותך מן וידבר ה' אל משה במדבר סיני ויעשו בני ישראל עד לגר ולאזרח הארץ ורביעי והקרבתם יום ז' דהוא שבת קרו ז' מן ויהי בשלח פרעה עד כי אני ה' רופאך ומקדיש ומפטיר קורא והקרבתם ומפטיר בשמואל וידבר דוד לה' עד מגדול ישועות מלכו ובמנחה קרו ג' בענינא של אותה שבוע שכן מצינו בתשובת הגאונים יום טוב שחל להיות בשבת במנחה קורין בפרשה שנוהגת בלא יו"ט דכיון דליכא קריאה במנחה ביו"ט אין זכרון ליו"ט כאן שאלמלא שבת אין קורין בי"ט במנח' דא"ר אחדבוי בר רב מתנה יו"ט שחל להיו' בשבת דמפטיר בנביא במנח' אינו צריך להזכיר של יו"ט שאלמלא שבת אין נביא במנח' ביו"ט ומשו' דחיא שבת קרינן במנח' כשאר שבתות וכן הלכתא ולענין אפטרתא לא נהוג רבנן לא בא"י ולא

בבבל למימרא אפטרתא במנחה לא בשבת ולא ביו"ט בר מן צום הכפורים דמפטירין ביונה בן אמתי משום תשובה דרמיזא התם יום ח' קורין בראה אנכי מן כל הבכור עד סוף פסקא ומקדיש ומפטיר קרי והקרבתם ומפטיר בישעיה מן עוד היום בערב לעמוד עד צהלי ורוני יושבת ציון. וכדמקלע יומא קמא בג' בשבתא קרינן משכו יום ב' דהוא ד' בשבתא קרינן שור או כשב. יום ג' דהוא ה' בשבתא קרינן. קדש לי יום ד' דהוא ואו בשבתא קרינן אם כסף יום ה' דהוא שבתא ובעינן למקרי פסל לך מוסיפין עליה ראה אתה דאמר רב חנן א"ר ששת שבת שחלה בחולו של מועד בין בניסן בין בתשרי קורין ראה אתה ובמנחה קרינן בפרשת דשבתא דקיימי לן כרב אחדבוי בר רב מתנה. יום ו' דהוא חד בשבתא קרינן במדבר סיני. יום ז' דהוא ב' בשבתא קרינן ויהי בשלח פרעה. יום ח' דהוא ג' בשבתא. קרינן כל הבכור. וכדמיקלע יומא קמא דפסחא בה' בשבתא קרינן משכו יום ב' דהוא מעלי שבת' קרינן שור או כשב יום ג' דהיא שבתא וחולו של מועד קרינן ראה אתה יום ד' דהוא חד בשבתא מהדרינן לקדש לי וקרינן ליה. יום ה' דהוא ב' בשבתא קרינן אם כסף. יום ו' דהוא ג' בשבתא קרינן במדבר סיני ודהינן ליה לפסל לך שכבר קרו ליה. יום ג' דפסחא דהוא שבת דאתרמי בחולא דמועדא ושבתא דאתרמי בחולא דמועדא קרינן ראה אתה עם פסל לך ואפטורי בניסן בעצמות היבישות והאידנא נהוג עלמא היתה עלי יד ה' וכיון דקרינן פסל לך בהדי ראה אתה לא מהדרינן ליה למקרייה תו זימנא אחריתא אלא קרי ליה איפכא וחלופי חלפי. יום ז' דהוא ד' בשבת קרינן ויהי בשלח יום ח' דהוא ה' בשבתא קרינן כל הבכור. וכד מיקלע יומא קמא דפסחא בשבת מוסיפין על משכו מן והיה היום הזה לכם לזכרון וקרו לי' ז' גברי ויום ב' דהוא חד בשבת' קרינן שור יום ג' דהוא ב' בשבתא קרינן קדש לי יום ד' דהוא ג' בשבתא קרינן אם כסף תלוה יום ה' דהוא ד' בשבת' קרינן פסל לך יום ו' דהוא ה' בשבתא קרינן במדבר סיני יום ז' דהוא מעלי שבתא קרינן ויהי בשלח יום ח' דהוא שבתא קרינן עשר תעשר בהדי כל הבכור כי הא דאתקין רב סעדי' פיומ"י זצ"ל ואית דניחא ליה למקרי כי ימכר לך אחיך העברי בהדי כל הבכור :

סימן שצא

מתני' בעצרת שבעה שבועות תניא בעצרת שבעה שבועות ומפטירין בחבקוק אחרים אומרים בחדש השלישי ומפטירין במרכבה והאידנא דאיכא תרי יומי עבדינן כתרוייהו ואיפכא וקרינן ביום ראשון בחודש השלישי שמתן תורה בששה בסיון הוה הילכך יומא קמא קרו ה' בוישמע יתרו מן בחודש השלישי עד סוף פסקא ומקדיש ומפטיר קורא בפנחס וביום הביכורים ומפטיר ביחזקאל בריש ספרא מן ויהי בשלשים שנה עד סוף

פסקא ואשמע קול מדבר על שם שנגלה הקב"ה בעצרת על הר סיני ברכב רבותים אלפי שנאן ויומא תנינא היכא דאתרמי בחול קרו ה' בראה אנכי מן כל הבכור עד סוף פסקא והיכי דאתרמי בשבת קרו ז' מן עשר תעשר עד סוף פסקא ואית דניחא ליה למקרי כי ימכר לך אחיך בהדי כל הבכור ומקדיש וקרי מפטיר כאתמול ומפטיר בתרי עשר בחבקוק הנביא על שם אלוה מתימן יבוא במתן תורה:

סימן שצב

בשבעה עשר בתמוז כתוב בדברי הגאונים בי"ז בתמוז קרו ג' גברי מן ויחל משה עד אשר אני עושי עמך בפרשת כי תשא ולא בעו אפסוקי במעשה העגל כי היכי דמפסקינן בשאר תעניות אלא קרי כוליה מעשה העגל ומעשה שבירת הלוחות משום דענינו של יום הוא דת"ר בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות מיהו אנו נוהגים שאנו מפסיקין וקורין כבשאר תעניות. אמר רב יהודא בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי והיינו חזון ישעיהו. רבי' אפרים ברבי' יצחק זצ"ל רצה להנהיג כן בווירמש"א ולא שמעו לו מפני שכבר נהגו להפטיר בשבת הסמוכה לט' באב ושלחו הדברים לרבי' אליעזר ממיץ והשיב להם דליתא לדרב דרב סבר כר"מ דפרק בתרא דתענית דאמר שהאבילות נוהג מר"ח דתניא ואסור לספר ולכבס מר"ח עד התענית די"מ ר' יהודה אומר אף כל החודש כולו אסור רשב"ג אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד אמר רבא הלכה [כר"מ] ואמר רבא הלכה כרשב"ג ותרוייהו לקולא וצריכא דאי אשמעינן הלכה כר"מ הו"א אפי' מר"ח קמ"ל הלכה כרשב"ג ואי אשמעינן הלכה כרשב"ג הו"א אפי' לאחריו קמ"ל הלכה כר"מ הא למדת שאין הלכה כר"מ דאמר שהאבילות נוהג מר"ח והשיב לו מורי רבי' אב"י העזרי ז"ל לדבריך שאתה מדמה האבל והצער ודברי תוכחת הנביאים ותספורת וכיבוס אהדדי וניתן להם דין אחד א"כ קשיא דרב אדרב דתנן פרק בתרא דתענית שבת שחל ט"ב להיות בתוכה אסורין לספר ולכבס ואמר רב לפניו אסור לאחריו מותר ושמואל אמר אפי' לאחריו נמי אסור מיתיבי שבת שחל ט"ב להיו' בתוכה אסור לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כיצד חל להיות באחד בשבת מותר לכבס כל השבת כולה. בשני בשלישי ברביעי ובחמישי לפניו אסור לאחריו מותר חל להיות בערב שבת מותר לכבס בחמישי מפני כבוד השבת וקתני תיובתא דשמואל אבל לרב ניחא ואמאי הא האי תנא לא אסר תספורת וכיבוס מר"ח וה"ה שאין מפטירין בחדשיכם ומועדיכם מר"ח וקשיא דרב אדרב אלא ודאי דלא דמו אהדדי ולא תליין הא בהא אלא דברי התוכחה דנביאים לא הוי אלא כמיעוט שמחה ובמיעוט שמחה מודה האי תנא דממעטין מר"ח אע"ג דלא

אסר בתספורת וכיבוס אלא שבת שחל ט"ב להיות בתוכה ה"נ לרב שפיר סבר כרשב"ג דלא אסור תספורת וכיבוס אלא בשבת שחל ט"ב להיות בתוכה אבל בשמחה ממעטין בר"ח ורשב"ג נמי אפשר דסבר הכי הילכך אכתי אמאי סמכינן דלא מפטירין בחדשיכם ומועדיכם בר"ח אב שהל להיות בשבת ונראה דסמכי' אפסיקת' שמסודר בה דש"ח לפני ט"ב ואל תתמה דה"נ תנן לקמן דקרינן בתעניות ברכות וקללות ואנן קרינן ויחל וסמכינן אפסיקתא שאומר שם דויחל קרינן. בת"ב גופיה מאי מפטרינן אמר רב איכה היתה לזונה מאי קרינן תניא אחרים אומרים ואם לא תשמעו לי ר' נתן בר יוסף אמר עד אנה ינאצוני ויש אומרים עד מתי לעדה הרעה הזאת ותרויהו במרגלים והם חזרו בט' באב כדאמרינן במסכת תענית. אמר אביי והאיתא נהוג עלמא למקרי בו אתחנן בי תוליד מים עד אז יבדיל וכן הלכה והלכתא מאן דקרי שלישי הוא מפטיר בנביא ואפטורי בירמיהו באסוף אסיפם עד כי באלה חפצתי נאום ה' ובמנחה קורין בויחי משה ומפטיר כבשאר תעניות וכתבו הגאונים דאי בעי לאפטורי בשובה ישראל הרשות בידו וקודם ט' באב מפטירין דברי ירמיהו ובשבת שלאחריה שהיא סמוכ' לט' באב מפטירין חזון ישעיהו ולאחר ט"ב נו"ע אר"ק ולאח"כ שד"ש. וזה לשון ר"ת נראה לי עיקר דקריאת ההפטרות דש"ח נו"ע אר"ק שד"ש כמסודרות בפסיקתא ג' דפורענות לפני ט' באב ז' דנחמות לפני קללות דמשנה תורה ותרי דתיובתא בין כשחולקין אתם נצבים ובין כשאין חולקים שהרי אומר בצום גדליה דרשו אחר ר"ה ואחריו שובה ויש שקורין שובה בשבת שבין ר"ה ליוה"כ [אף כשיש שבת בין יוה"כ לסוכות] וטעות היא בידם שאינם סדורות כך בפסיקתא ושובה ישראל על תפילת מטר היא שבחג נידונים על המים ומזהירין עליהן לשוב ועוד שיפה צעקה אחר גזר דין כדאיתא בראש השנה שאם פסקו להם גשמים מועטים בר"ה הקב"ה מורידן בזמנן ואתם נצבים שיש בה מקצת קללה לכך תקנו לה נחמה שוש אשיש שהיא נחמה וכדי שתכלה שנה וקללותיה דאלת"ה הו"ל לתקוני [לחלק מטות ומסעי שהן גדולות ולא נצבים וילך שהן קטנות] וכמה עניני תפילת גשמים אנו מתפללים עד הושענא רבה שהוא יום גזירת גשמים לפיכך נכון לקרות אחר יוה"כ שובה אם חלה שבת אחריו שעיקרה לגשמים ואותן האומרים שוש אשיש בשבת שבין ר"ה ליוה"כ ומקדימין שובה ואומרים משל כהדין נצחייא דאזלין לקירבא ונטלין [מאני קרבא] בידיהן זהו משל הדיוט ואינו עיקר וכן העתקתי מכתב גלילי רבי' יוסף טוב עלם זצ"ל וכן נראה לי עכ"ל ר"ת. ר"ח שחל באחד מאלו שבתות במה מפטירין כתוב בתשובות וששאלתם על סדר הפטרות מנחמו ואילך אם יבוא ר"ח באחד מאלו שבתות והפטרנו בשל ר"ח בהשמים כסאי לשבת אחרת להיכן חוזרין אם להפטרה שדלגו חוזרין

הואיל ואותן הפטרות אינן מעין הפרשיות אלא מעין נחמות מה לי לאומרה לפרשה זו מה לי לאומרה לפרשה זו או שמא להפטרה של אותה פרשה חוזרין [תשובה] אותה הפטרה שנדחית בשבת ור"ח [מפני] השמים כסאי הואיל ונדחית נדחית. ועוד כתוב בהן אם יהיה חתן באחד מאלו שבתות והפטירו לו שוש אשיש אם חוזרין להפטרה שדלגו נמצאת ההפטרה שוש אשיש יתירה בשבת שלה ומפטירין קומי אורי אז וזו שוש אשיש נדחית מפרשתה ואם נחזור לסדר הפטרה שכנגד פרשתה ואותה שהיתה ראויה להיות בפרשתו של חתן היא [נדחית] נמצא הפטרת שוש אשיש נשנית שוב על הסדר שד"ש לפרשה שלה והשיבו כאן במגנצא סדר של הפטרות נו"ע אר"ק אומרים כסדרן ואם יהיה נשואין בינתים בשבתות שתים או שלש אומרים שוש אשיש בכולן ולאחר כך חוזרין למקום שהניחו ואומרים כסדרן ואין מדלגין הסימן אלא כסדרן אומרים ומה שישתייר מן ההפטרות של סימן מניחין ואינו אומר וראיה שלהם ימוטו ידחה וכן הודה אף ר' שלמה זצ"ל מוטב להפטיר בהפטרה שדלגו בשבתות של חתן ואע"פ שיש סימן להפטרות הללו אין בכך כלום הואיל ואינן באות אלא בשביל נחמה אבל שאר קהלות נוהגים כי אותה שבת שיש בה חתן אומרי' הפטר' (של שבת ור"ח) [חתן] והפטרה שהיה לו לומר באות שבת ידחה ואין אומרים אותה בשבת אחרת אלא במה שתופסין עכ"ל התשובה ואלו שתי התשובות סותרות זו את זו שהתשובה הראשונה אומרת שאותה הפטרה שנדחית בשבת ור"ח הואיל ונידחית נידחית ולא חייש לסימן וזו השניה אומרת שחוזרין למקום שהניחו ואומרים כסדרן וקפיד אסידרא דנו"ע אר"ק. ותו מה שכתוב בתשובה ראשונה שמפטירין בשל ר"ח ובשנייה שכתוב שמפטירין בשל חתן מספקא לי דשמא כשם דפרישית לעיל דר"ח ניסן שחל להיות בפר' החודש שדוחין דר"ח ומפטיר בפרשת החודש דילמא הכא נמי דוחין דר"ח מפני נו"ע אר"ק מיהו מסתבר לן דודאי בשל ר"ח מפטירין דהשמים כסאי נמי נחמה היא ואית בה תלתא טעמי דאיירי בה מעין שבת ומעין ר"ח ותו דהיא נמי נחמה ותרוייהו כתיבי וכ"כ מורי רבי' אב"י העזרי ר"ח אלול אם חל בשבת מפטירין השמים כסאי ובשבת שאחריו מפטירין עניה סוערה עם רני עקרה ביחד עכ"ל ולא דמי לארבע פישיות דטעמא אחרינא אית בהו דלאו משום נחמה הן באות אלא מעין הפרשיות שהן חובה הלכך אין מזיזין אותן ממקומן אבל מה שכתוב בתשובה שנייה שאומרים שוש אשיש זו אינו נראה בעיני אלא כדפרי' לעיל לענין ארבע פרשיות שדוחין של חתן מפני שהפטרות של ארבע פרשיות כתיבי בתלמוד והפטרה של חתן לא כתיבה אלא שנהגו מנהג בעלמא מחמת שמחה מוטב שיפטירו כדכתיבה וידחו דלא כתיבה ה"נ מוטב שיפטירו בדנו"ע אר"ק דכתיבי בפסיקתא וידחו

שוש אשיש דלא כתיבה בשום מקום וכ"כ מורי רבי' אב"י העזרי דמטעם זה אין מניחין סימן הפטרת דנחמ' דנו"ע אר"ק המצוינין בפסיקתא עבור הפטרה של חתן:

סימן שצג

מתני' בר"ה בחודש השביעי ותני' בר"ח בחודש השביעי ומפטיר הבן יקיר לי אפרים ויש אומרים וה' פקד את שרה ומפטירין בחנה והאידנא דאיכא תרי יומי יומא קמא עבדינן כיש אומרים למחר קרינן ויהי אחר הדברים האלה ומפטירין הבן יקיר לי אפרים הילכך יומא קמא קירינן ה' בפר' וירא מן וה' פקד את שרה עד ויגר אברהם בארץ פלשתים ומקדיש וקרי מפטיר בפנחס ובחודש השביעי באחד לחודש ומפטיר בשמואל בריש ספרא ויהי איש אחד מן הרמתים עד וירם קרן משיחו יום שני קרו ה' בפר' וירא מן ויהי אחר הדברים האלה והאלקים נסה עד סוף פרשה ומפטיר קרי כדאתמול ומפטיר בירמיחו מן כה אמר ה' מצא חן עד הבן יקיר לי אפרים: מתני' ביוה"כ אחרי מות. ביוה"כ קרו ו' גברי מן אחרי מות עד ויעש כאשר צוה ה' את משה וכד מיקלע בשבתא קרו ז' גברי מן אחרי מות עד כמעשה ארץ מצרים ומקדיש וקרי מפטיר בפנחס ובעשור לחודש השביעי ומפטיר בישעיה מן ואמר סולו סולו עד כי פי ה' דבר. ובמנחה קרו ג' גברי מן כמעשה ארץ מצרים עד סוף פרשתא ותליתאי היינו מפטיר ומפטיר ביונה בן אמיתי: מתני' ביו"ט הראשון של חג קורין בפ' מועדות שבתורת כהנים דהיינו שור או כשב עד סוף פרשתא ומקדיש וקרי מפטיר בפנחס ובחמשה עשר ומפטיר בזכריה מן הנה יום בא עד ולא יהיה כנעני עוד. יום ב' קורין כביום ראשון וכן נמי מפטיר קרי כדאתמול ומפטיר במלכים ותשלם כל המלאכה. ושאר כל ימות החג קורין בקרבנות החג פי' רבי' שלמה קורין בקרבנות החג דפנחס כיצד יום ראשון ויום שני מפטיר קורא ובחמשה עשר ואע"פ שיום שני הוא אין קורין בו וביום השני להראות שהוא ספק יום שני דגנאי הוא לקרות יו"ט בספק חול. ביום ראשון דחולו של מועד שהוא ספק שני ספק שלישי קמא קרי כיום השני ותניינא קרי ביום השלישי תליתאה ביום הרביעי והרביעי שהוא נוסף בחוש"מ הוא קורא את ספיקי היום ומה הן ספיקי היום ביום השני וביום השלישי וכן למחר ראשון קורא ביום השלישי שני קורא ביום הרביעי שלישי קורא ביום החמישי והרביעי חוזר וקורא ביום השלישי וביו' הרביעי שהם ספיקי היום וכן תמיד הרביעי קורא מה שקראו ראשון ושני חוץ מיום אחרון של חולו של מועד שהוא יום הו"ר שא"א לקרות בו ביום השמיני לפי שאינו מימי החג אלא רגל לעצמו לפיכך יום שביעי לחולו של מועד ראשון קורא ביום החמישי ושני ביום הששי שלישי קורא ביום השביעי והרביעי קורא ביום הששי וביום השביעי שהן ספיקי היום עכ"ל. ויש כאן נוסחאות אחרות בשם מר

רב יהודאי גאון זצ"ל שהביאו ההיא דפרק החליל דאתקין אמימר בנהרדעא דמדלגין דלוגי ופירשו סדר אחר ואנו שותין מימיו של רבי' שלמה נוהגין כדבריו ובסדר שפירש ותו דטעמא דמסתבר הוא ומקובל ללב וכן הלכה וכן נוהגין כל חכמי לב: מתני' ביו"ט האחרון של חג קורין מצות וחוקים פי' כל הבכור ומפטירין ויהי ככלות שלמה ולמחר קורין וזאת הברכה ומפטירין ויעמוד שלמה מלפני מזבח ה' כתב רבי' יצחק אלפס וי"א ויהי אחרי מות משה עבד ה' ובה"ג כתוב שמפטירין אחרי מות וי"א ויעמוד שלמה וכבר שאל רב עמרם מפני מה מפטירין באחרי מות והשיבוהו שכבר שאלו כמה פעמים זה ואינן יודעים מי נוהג כן וי"ל הואיל וכל ימות החג מפטירין בענין היום ובשמחת תורה מסיימין ספר חומש וקורין ענין פטירת משה רבינו לכן מתחילין בראש ספר נביאים וענין פטירת מרע"ה והעמדת יהושע במקומו וגם לרבי' יצחק בר' יהודה זצ"ל שאלו מפני מה נוהגי' להפטיר בויהי אחרי מות משה והשיב כיון שנהגו נהגו שמנהג מבטל הלכה וי"ל שבימי רבנן סבוראי שעמדו אחרי האמוראים הנהיגו כן ויש כח בידם כי למדו תורה מפיהם. כתוב בתשובות רבותי וראיתי בשמחת תורה שלא היה בביהכ"נ אלא ב' תורות וקראו בראשונה וזאת הברכה ובשנייה בראשית וחזרו ולקחו הראשונה שקראו בה וזאת הברכה וקראו בה מפטיר ביום השמיני וכן נוהגין רבותינו היכא דמיקלע יום שצריך ג' תורות להוציא כגון ר"ח טבת שחל להיות בשבת חנוכה וכגון ר"ח אדר ור"ח ניסן שחל להיות בשבת בזמן פרשיות אם אין להם אלא ב' תורות קורין בראשונה בענינו של יום וגוללין ונוטלין השניה לשביעי להשלים וחוזרין ונוטלין הראשון' למפטיר אבל היכא דאיכא ג' תורות מפקינן ג' תורות ולא מצי למיפק ב' וליעבד כי האי גוונא דלא התירו אלא בשעת הדחק הלכך מפקינן ג' תורות וקרינן לכל חד וחד כדינה ואין אומר קדיש כ"א לאחר ב' תורות קודם שיעמוד המפטיר. כתוב בתשובות למה לא בטלו עולותיכם ולא הנהיגו [להפטיר]. בוערבה שמא משום דסיום דוערבה יום דין הגדול והנורא לכך לא הנהיגו להפטיר וערבה ואני מנחם רוח אחרת עמי מחמת וערבה ולקיים מנהג אבותינו שהיא תורה ושמשו גדולי הדור ורואה אני את דבריהם ואומר אני כשחל י"ד בניסן להיות בשבת שאי אפשר להפטיר אשר לא צויתי ולא עלתה על לבי ביום שחיטת הפסח משום דכתיב במועדו וא"א להפטיר ביום שחיטת הפסח גזי נזרך והשליכי ושאי על שפום קינה בשבת שהוא ערב הפסח ולהפיל לבן של ישראל עולי רגלים ומצאתי סייג לדברי כשבא לידי ספר של ה"ר משה בר משלם זצ"ל ההובא מארץ בבל והיה בהנביאים סימני הפטרות לפרשיות התורה לכל השנה וראיתי סימן צו את אהרן גבי עולותיכם ועוד סימן צו את אהרן גבי וערבה לה' ולכך כיונתי האמת לומר שפעמים מפטירין לצו את אהרן

בעולותיכם ופעמים בוערבה ותנאי בדבר זה אם שנה פשוטה היא וחל צו את אהרן בשבת הגדול שלפני הפסח יפטירו בוערבה וכל שכן כשחל ערב הפסח בשבת ואם שנה מעוברת היא וחל צו את אהרן באחד משבתות של אדר השני ושבת הגדול יהיה באחרי מות אז יפטירו בעולותיכם לצו את אהרן אם לא תהיה אחת מארבע פרשיות באותה שבת ולפי שאין רגילות נוהג כן בכל שנה ושנה מפני שנת העיבור לפיכך נשמט מפי הסדרנים ונהגו תמיד להפטיר בעולותיכם לפי שהוא תדיר ע"כ התשובה עוד כתוב בתשובו' בשנת העיבו' הי' שב' הגדול בזאת תהיה והפטירו רבותינו בארבע' אנשי' לפי שבאש' כי תזריע לא יכלו להפטיר בנעמן מפני שהית' פרשת החודש והפטירו לויקהל משה בן ז' שנים ולאלה פקודי ותשלם כל המלאכה עד מלא כבוד ולא ויעש חירם ע"כ לשון התשובה: א"ר חנן א"ר ששת שבת שחל להיות בחולו של מועד בין בניסן בין בתשרי קרינן ראה אתה אומר אלי שיש שם מצות שבת ורגלים ורמז חולו של מועד דכתיב את חג המצות תשמור שבעת ימים ולמדנו מיכן איסור מלאכה בחולו של מועד במסכת חגיגה: אפטורי מאי בניסן בעצמות היבשות שהיו מיוצאי מצרים לפני הקץ והוא ביחזקאל היתה עלי יד ה'. בתשרי ביום בוא גוג שהיא המלחמה האמורה בנבואת זכריה בהנה יום בא:

סימן שצד

מתני' בחנוכה בנשיאים. יומא קמא קרי כהן מן ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן עד לפני המשכן ולוי קרי מן קח מאתם עד לחנוכת המזבח וישראל קרי מן ויהי המקריב עד סיפא דפיסקא יומא תניינא כהן קרי מן ביום השני עד כף אחת ולוי קרי מן פר אחד בן בקר עד סוף פיסקא וישראל קרי ביום השלישי עד סוף פסקא יום ג' כהן קרי ביום השלישי עד כף אחת ולוי קרי מן פר אחד עד סוף פסקא וישראל קרי ביום הרביעי עד סוף פסקא יום ד' כהן קרי ביום הרביעי עד כף אחת ולוי קרי מן פר אחד עד סוף פסקא וישראל קרי ביום החמישי עד סוף פסקא יום ה' כהן קרי ביום החמישי עד כף אחת ולוי קרי מן פר אחד עד סוף פסקא וישראל קרי ביום הששי עד סוף פסקא יום ו' כהן קרי ביום הששי עד כף אחת ולוי קרי מן פר אחד עד סוף פסקא וישראל קרי ביום השביעי עד סוף פסקא יום ז' כהן קרי כיום השביעי עד כף אחת ולוי קרי מן פר אחד עד סוף פסקא וישראל קרי ביום השמיני עד סוף פסקא יום ח' קרי בהן ביום השמיני וביום התשיעי ולוי קרי ביום העשירי ביום עשתי עשר ביום שנים עשר וישראל קרי מן זאת חנוכת המזבח עד סוף פסקא עד בהעלותך כן עשה את המנורה ובשבת מפטיר בנרות דזכריה רני ושמחי על שם ראיתי והנה מנורת וגו' וכד מיקלע שתי שבתות בחנוכה מפטירין

קמייתא בנרות דזכריה בתרייתא בנרות דשלמה ויעש חירם וגו': אמר ר' יצחק נפחא ר"ח טבת שחל להיות בשבת מביאין ג' תורות וקורין בהן אחד בענינו של יום ואחד בשל ר"ח ואחד בשל חנוכה. איתמר ר"ח טבת שחל להיות בחול א"ר יצחק נפחא קרו ג' בדר"ח וחד קרו בדחנוכה ורב (אבדי דמן חילפא) [דימי דמן חיפא] אמר קרו תלתא בדחנוכה וחד קרי בדר"ח מאי הוי עלה רב יוסף אמר אין משגיחין בדר"ח ורבא אמר אין משגיחין בדחנוכה והילכתא אין משגיחין בדחנוכה ור"ח עיקר הלכך ר"ח טבת שחל להיות בחול קרי ג' בדר"ח וחד קרי בדחנוכה ור"ח טבת שחל להיות בשבת מביאין ג' תורות וקורין אחד בענינו של יום ואחד בשל ר"ח ואחד בשל חנוכה. ולענין הפטרה השיב רבי' יהודה הכהן שמפטירין בשל ר"ח מדאסקינן והלכתא אין משגיחין בדחנוכה ור"ח עיקר ותרתי למה לי אלא אין משגיחין בדחנוכה להיותה תחילה אפרשתא ור"ח עיקר אאפטרתא ואי איכא דס"ל דתרוייהו אפרשתא קאי ואפטרתא דחנוכה אפטרינן לאו כל כמיניה דתנן כל התדיר מחבירו קודם לחבירו ועוד דהכא תרתי שבת וראש חודש התם חנוכה ותו לא הלכך ר"ח קודם דהוא תדיר ומקודש טפי מחנוכה עכ"ל. וזאת היא תשובת רבי' ר' משלם בר' משה זצ"ל לר' נחומי' זצ"ל וששאלת ר"ח טבת שחל להיות בשבת במה מפטירין יש מבני קהלינו שאומרים שמפטירים ברני ושמחי ויש מהם שאומרים שמפטירין בהשמים כסאי ואבאר טעמם של אלו וטעמם של אלו אותם שאומרים להפטיר בנרות אומרים כן היא המדה לעולם שבאותו ענין שהמפטיר קורא באותו ענין מפטיר והלכך מפטירין בשל חנוכה ואם נפשך לומר אקרא בשל ר"ח ואפטיר בשל ר"ח אינה היא המדה שהרי תדיר ושאינו תדיר תדיר קוד' ואותם שאומרי' להפטיר בשל ר"ח אומרים ר"ח דאורייתא וחנוכה דרבנן ולא אתי דרבנן ודחי דאורייתא ומצינו בהלכות פסוקות שצריך להפטיר ברני ושמחי אבל במקומינו נהגו להפטיר בשל ר"ח מפני כבוד רבי' יהודה הכהן הזקן שהורה כן וקיי"ל מקום שיפול העץ שם יהו פירותיו. וששאלת אם יזדמן חתן באותו שבת של ר"ח טבת או בשבת של פרשיות במה מפטירין נהגו לדחות אותה הפטרה של חתן שלא מצאנוה לא כתובה ולא שנויה מפי רבותינו לפיכך נידחית מפני הקביעות והשנויות וכ"ש מפני הפטרות של ארבע פרשיות שעיקרן מן התורה ואין ממירין בשום מקום ואשתקד בשנה שעברה ישבו זקני קהלינו ונתיישבו בדבר ונמנו וגמרו שלא להחליף אותם הפטרות שאומרים באלול מחמשה עשר באב ואילך באותה הפטרה של חתן הואיל ופסק' רב כהנא ויש להם סמך מדברי רבותינו ומהכא מצינן למידק אם אירע הפטרה של חתן בשבת שר"ח חל באחד בשבת שמפטירין במחר חודש לפי שכתובה ונישנית בתלמוד וזו הפטרה של חתן לא כתובה

ולא נישנית ונדחית מפניה אע"ג שאין קורין מענינו של דבר ע"כ התשובה. וכ"כ מורי רבי' אב"י העזרי דשבת ר"ח וחנוכה מפטירין ברני ושמחי מעין הפרשה שקרא בה המפטיר וכן הלכה ועוד השיב רבי' ר' משלם בר' משה ששאלת מאותן הסדרים איזה מהן ישולב לחבירו אמנם נהגו להשליב ויקהל ואלה פקודי ולא ויקחו לי ואתה תצוה וזכורני שפעם אחת הוקרו שתי חתונות בשבת של ויקחו לי והתחיל בואתה תצוה קודם שגמר קריאותיו והחזירוהו הקהל לויקחו לי תרומה לפי שרצה השליח ציבור להשליב אותם שני סדרים ויקחו לי ואתה תצוה ע"כ החזירוהו הקהל וכך אנו נוהגים המנהג נהגנו וטעמו של דבר איני יודע ע"כ התשובה וכתב מורי רבי' אב"י העזרי מנהג הפטרות בשנה פשוטה לשתי פרשיות ביחד בוורמש"א אמרו משום רבי' יצחק הלוי שהנהיג אביו להפטיר בפרשה ראשונה ולא בשנייה לפי שיש בכל הפטרה ראשונה מעין פ' ראשונה ושנייה כגון נעמן יש בו מעין אשה כי תזריע ותורת המצורע זהו בשנה פשוטה ובשנת העיבור היה שבת הגדול בזאת תהיה והפטירו רבותינו בארבעה אנשים לפי שבאשה כי תזריע לא היו יכולין להפטיר בנעמן לפי שהיתה פרשת החודש עכ"ל :

סימן שצה

מתני' בפורים ויבוא עמלק. ומפקינן ס"ת וקורא כהן ולוי וישראל מן ויבוא עמלק עד וישמע ואע"ג דאמרי רבנן אין קורין פחו' מעשרה פסוקים בביהכ"נ הדר אמרו בר מן ויבוא עמלק דהתם ט' פסוקים ואמ' רב יהודאי ריש כלה דמנהר פקוד דבצרה כהן קורא ג' פסוקי' לוי ג"פ וישראל ג"פ ואל ידלגו ובתר הכי לימא קדיש עד דאמירן וקרי למגילה והדר מניח ס"ת למקומו ולימא תהלה וקידושא דסידרא וכד מיקלע ארביסר בחד בשבת אין אומרים ויהי נועם באפוקי שבתא אבל היכא דאתרמי בתוך השבת אומרים ואין אנו נוהגין כן אלא אנו מחזירין ס"ת למקומו לארון הקודש ואחר כך אנו קורין המגילה:

סימן שצו

מתני' בראשי חדשים ובראשי חדשיכם ר"ח שחל להיות בשבת מפטירין בישעיה בהשמים כסאי א"ר הונא ר"ח שחל להיות [באחד] בשבת מפטירין מאתמול ויאמר לו יהונתן ואם נזדמן בה חתן דוחין של חתן כדפרישׁ' לעיל:

סימן שצז

ת"ר הקורא בתורה פותח ורואה גולל ומברך וחוזר ופותח וקורא דברי ר"מ ר"י אומר פותח ורואה ומברך וקורא וכן הלכה. ירושלמי בפרק אין עומדין היה קורא בתורה ונשתתק זה שהוא עומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון וא"ת ממקום שפסק הראשונים נתברכו לפניהם ולא נתברכו לאחריהם ואחרונים נתברכו לאחריהם ולא

נתברכו לפניהם וכתיב תורת ה' תמימה שתהא כולה תמימה. א"ר זירא א"ר מתנה אמר שמואל הלוחות והבימות אין בהן משום קדושה כתב רבי שלמה הלוחות לא ידעתי מה הן ויש מפרשים הן העשוין לספרים שלנו [שאינן] עשויין בגליון. והבימות. בימה שהיו עושין למלך בפרשת הקהל כדתנן בסוטה א"ר שפטיה א"ר יוחנן הגולל ס"ת יעמידנו על התפר וא"ר שפטיה א"ר יוחנן הגולל ס"ת גוללו מבחוץ ואין גוללו מבפנים וכשהוא מהדקו מהדקו מבפנים וא"ר שפטיה א"ר יוחנן עשרה שקראו בתורה גדול שבכולן גולל ס"ת פירש רבי שלמה זצ"ל עשרה שנאספו וקראו השלשה או השבעה כחוק היום ולפי שאין קורין בתורה פחות מעשר' אמר עשרה שקראו בתורה וא"ר שפטיה א"ר יוחנן ואריב"ל עשרה שקראו בתורה הגולל ס"ת קיבל שכר כולן שכר כלן ס"ד אלא אימא נותנים לו שכר כנגד כולם:

ושם שדי יתברך לעולם. ואויבי יהיה נכלם. ומכל טוב נעלם. ולאלקים אתן שבח ותהלה. שזיכני לסיים מסכת מגילה

סימן שצח

מאימתי מזכירין גבורות גשמים. דהיינו משיב הרוח ומוריד הגשם שאנו מתפללים בתחיית המתים בברכת מחיה המתים. ר"א אומר מיו"ט הראשון של חג ר' יהושע אומר מיו"ט האחרון של חג ר' יהודה אומ' משום ר' יהושע העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג האחרון מזכיר דהיינו במוסף הראשון אינו מזכיר ביו"ט [הראשון] של פסח הראשון מזכיר והאחרון אינו מזכיר. ירושלמי ר' בון בשם ר' יוחנן טעמא דר' יהודה כדי שיצאו המועדות בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם. א"ר אסי א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה. ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן כלומר לר' יהודה דאמר דאחרון מזכיר וקיי"ל כותיה בזמן הזה שאנו עושים שני ימים טובים אחרונים משום ספיקא היכי מתחילין דהזכרה אמר רב מתחיל להזכיר ביום ראשון במוסף ופוסק מנחה ערבית ושחרית וחוזר ומתחיל למחר ביום שני במוסף אמר להו שמואל פוקו ואמרו ליה לאבא לאחר שעשיתו קודש לראשון תעשהו חול אלא אמר שמואל מתחיל במוסף ובמנחה ופוסק ערבית ושחרית וחוזר ומתחיל במוספין רבא אמר כיון שהתחיל להזכיר במוסף דיו"ט ראשון שוב אינו פוסק לא במנחה ולא בערבית ולא בשחרית וכן א"ר ששת כיון שהתחיל שוב אינו פוסק והלכת' כיון שהתחיל שוב אינו פוסק ירושלמי ויזכיר מבערב [לית כל עמא תמן. ויזכיר בשחרי' אף הוא סבור שהזכיר מבערב] והוא הוי מדכר מיגו דחמי לון דלא מדכרי בקדמיתא ומדכרי בבתרייתא אף הוא יודע שלא הזכיר מבערב א"ל ר' חייא בר מרייך הכין הוי ר' יונה אבוך הוי בה ר' חגי בשם ר' פדת אמר אסור ליחיד להזכיר

עד שיזכיר שליח ציבור ר' סימון בשם ריב"ל בשליח ציבור הדבר תלוי א"ר מנא קומי ר' וחגי פריך א"ל הדא דתימר בשליח ציבור ברם צלויי ביחיד אם רצה להזכיר מזכיר והדא דתימר אסור להזכיר עד שיזכיר שליח ציבור בגשם קמון לצלותא (במי שיזכיר) [כמו שהזכיר] שליח ציבור. ונראה בעיני אני יצחק בר משה נב"ה המחבר דה"פ ויזכיר מבערב ומשני לית תמן כל עמא כלומר יש מהן שטרודין ואינן באין לערב בביהכ"נ ואנן בעינן שיהיו כולן כשמתחילין להזכיר וטעמא דמילתא שהיה ש"צ מזכיר בקול רם משיב הרוח וישמעו כולם ויתפללו (ומשני לית כל עמא תמן) וא"כ יהא צריך גם למחר להכריז מה"ר בעבור אותם שלא היו אמש בביהכ"נ והדר פריך ויזכיר בשחרית כי עתה רובם בביהכ"נ ומשני אף הוא סבר שהזכיר מבערב פי' אותם שעתה בבית הכנסת ואמש לא היו כסבורים שכשם שעתה הוא מכריז להתפלל משיב הרוח ה"נ הכריז אמש וכסבורים שהתפללו אמש משיב הרוח והוא הוי מדכר פי' ויבוא גם הוא לשנה הבאה להזכיר מבערב ואין לו להזכיר עד שיזכיר ש"צ מן גו דחמי לון דלא מדברי בקדמיתא ומדכרין בבתרייתא אף הוא יודע שלא הזכיר מבערב פי' מתוך שהוא רואה שאין מזכירים בשחרית ומזכירים במוסף יודע הוא שלא הזכירו מבערב א"ל ר' חמא כר מרייך לפלוני וחסר שם חכם שהוא בנו של ר' יונה בספר או יש להיות א"ל ר' חייא לבר מרייך בנו של ר' יונה וה"פ אמר ליה ר' חייא לבר מרייך הכין הוה ר' יונה אבוך הוי בה כך היה ר' יונה אביך מפרש למה לא יזכיר בערבית ושחרית כמו שפרשנו ומיכן והלאה התחלת דיבור ולא קאי אדלעיל ר' חגי בשם ר' פדת אמר אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר שליח ציבור פי' עד שישמע שהש"צ מכריז בקול רם משיב הרוח ר' סימון בשם ריב"ל בשליח ציבור הדבר תלוי בתמיה כלומר וכי במקום שאין שליח ציבור היחיד אין מתפלל משיב הרוח כלל אמר רב מנא קומי ר' וחגי פריך כלומר דחגי פליג אדר' סימון שסובר שאין הדבר תלוי בשליח ציבור א"ל לא [הדא] דתימר בשליח ציבור ברם ביחיד אם רצה להזכיר מזכיר פירוש ר' ענה לו דר' חגי ור' סימון לא פליגי אהדדי אלא דר' חגי לא אירי אלא היכא דאיכא ש"צ שרגיל להזכיר בקול רם משיב הרוח הלכך אין לו להזכיר עד שישמע משליח ציבור במוסף ואז יזכיר (בערבית) [במנחה] והדא דתימר אסור להזכיר עד שיזכיר ש"צ בגשם כלומר במוסף ואח"כ יתפלל במנחה שהרי כששליח ציבור מתפלל תפלת הגשם כבר התפללו כל הקהל תפילת המוסף בלחש וכי כשישמעו משליח ציבור יחזרו ויתפללו אלא ודאי אתפילת מנחה קאמר. קמון לצלותא כמו שהזכיר ש"צ כלומר אפי' אם לא שמע משליח ציבור כיון ששמע פיוטים של גשם ה"ז מתפלל במנחה משיב הרוח כמו שפירש ר"ת דר' אליעזר קלירי הוא ר' אלעזר בן

ערך וזכינו שמיכן ראיה לדברי ר"ת דבימי חכמים נעשו הפיוטים כך נראה בעיני פי' שמועה זו אני המחבר הלכך אין היחידים בציבור מתפללים משיב הרוח ומוריד הגשם אלא במנחה לאחר שהתפללו מוסף וכ"כ רב עמרם גאון שלאחר שהזכיר שליח ציבור במוסף מתחילין העם בתפילת המנחה משיב הרוח ומוה"ג ודייק לישנא דמתני' העובר לפני התיבה וכו' האחרון מזכיר משמע דדוקא העובר לפני התיבה דהיינו שליח ציבור מדלא נקט במוסף מזכיר וכן מה שפירשתי שיטת ירושלמי שהיה שליח ציבור מכריז בקול רם מה"ר ומוה"ג שוב מצאתי כן כתוב בשם פר"ח זצ"ל שיש שנוהגים שלאח קה"ת וקדיש מיד אומר שליח ציבור בקול רם משיב הרוח ומוריד הגשם ושוב פותח ש"צ וגם כל העם מתפללים בלחש מגן ומחיה ואומרים משיב הרוח ומוריד הגשם:

סימן שצט

אמר ר' חנינא העובר לפני התיבה בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו אמר מוריד הגשם מחזירין אותו בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו פי' רבי' שלמה אמר מוריד הגשם מחזירין אותו דמיעצר וכיון דבעא אמיטרא לא התפלל תפילה כהוגן וחוזר לראש הברכה ואומרה בלא מוה"ג שהגשמים בקיץ סימן קללה מפני הקציר ורבי' יצחק בר אשר פי' דלאו דוקא מחזירין אותו דמאי נפקא מינה הרי כבר הזכיר אלא כלומר מלמדין אותו ומחזירין אותו מזה הענין שיזהר כשיתפלל פעם שנית שלא יאמר מוריד הגשם ולפירושו אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו דאפי' אין מלמדין אותו שלא יאמר אותו וזהו דכר תמוה אבל הא דקאמר בימות הגשמים לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו פשיטא דהאי מחזירין אותו היינו מחזירין ממש כההיא דפ' תפילת השחר דא"ר תנחום א"ר אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחית המתים מחזירין אותו שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפילה וה"נ משמע בירושלמי דפרקין ובירושלמי דברכות פ' אין עומדין ר' זעירא בשם ר' חנינא היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו והתני בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם רצה להזכיר מזכיר לא דמי ההוא דמיקל להההוא דלא מצלי ולא מיקל בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו והתני אם לא שאל בברכת השנים או שלא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו בההוא דלא אדכר לא טל ולא מטר ר' זעירא בשם רב הונא אם לא שאל בברכת השנים אומרה בשומע תפילה דכוותיה אם לא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים אומר בשומע תפילה [ומה אם שאלה שהיא מדוחק אומר בשומע תפילה] הזכרה שהיא מריוח לא כל שכן והתני אם לא שאל בברכת

השנים או שלא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו א"ר אבא מארי אחוה דרב יוסף בשלא אמרה בשומע תפילה היכן הוא חוזר כדאמר ר"ש בר בא בשם ר' יוחנן בר"ח אם עקר רגליו חוזר לכתחילה ואם לאו חוזר לעבודה אף הכא אם עקר רגליו חוזר לכתחילה ואם לאו חוזר לשומע תפלה למדנו משם דפי' מחזירין היינו מחזירין ממש ופליג אתלמוד דידן לענין גבורות גשמים. מיהו הני מילי שאמר שחוזר לשומע תפלה. ביחיד. אבל אם היה בציבור אפי' אם נזכר אחר שומע תפלה או אחר שעקר את רגליו אינו חוזר דשמע ליה משליח צבור ופירשו ה"ג שאם שכח אדם יעלה ויבוא או דבר [אחר] שהוא צריך לחזור ולהתפלל יכוין דעתו וישמע מפי ש"צ מראש ועד סוף ומוציאו מידי חובה כדאיתא שלהי ר"ה דאמר דכשם שהוא מוציא את שאינו בקי כך הוא מוציא את הבקי ואע"ג דאמר התם דלא פטר אלא עם שבשדות דאניסי וטרידי היינו היכא שלא התפלל כלל אבל היכא שהתפלל ודילג כי הדר שמע מש"צ מראש ועד סוף יצא וכן פי' בשאלתות דרב אחאי פרשת ויצא יעקב. ירושלמי דפרקין תני נתפלל ואינו יודע מה הזכיר א"ר יוחנן כל שלשים יום חזקה מה שהוא למוד מזכיר מיכן ואילך מה שצריך הזכיר:

סימן ת

מתני' בג' במרחשון שואלין את הגשמים פי' מתפללין ותן טל ומטר ר"ג אומר בשבעה בו חמשה עשר יום אחר החג כדי שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת אמר ר"א הלכה כר"ג תניא חנניה אומר בגולה עד ששים בתקופה אמר רב הונא בר חייא אמר שמואל הלכה כחנניא אבעיא להו יום ששים כלפני ששים או כלאחר ששים. הא דקתני עד ששים יום בתקופה מדאמרינן יום ששים הוי כלפני ששים ואין מזכירין עד שימלאו כל הששים דהיינו עם ששים ואחד או דילמא שמזכירין בו כלאחר ששים רב אמר כלאחר ששים ושמואל אמר כלפני ששים א"ר פפא הלכתא יום ששים כלאחר ששים ופ"ק דסנהדרין אפליגו ר' יהודה ור' יוסי דר"י סבר יום תקופה גומר ור' יוסי סבר יום תקופה מתחיל ונמנה לרבא ולא לשעבר הלכך לענין שאלה נמי דהיינו טל ומטר מיום תקופה מנינן וביום ששים מתחילינן דהלכה כר' יוסי:

סימן תא

ת"ר הרי שהיה מתענה על החולה ונתרפא ועל הצרה ועברה ה"ז מתענה ומשלים פי' רבי' שלמה על החולה כדי שיתרפא ונתרפא קודם שהשלים תעניותיו שנדר או על צרה ועברה עכ"ל הרי פי' שאפי' נדר להתענות הרבה תעניות ונתרפא ה"ז משלים תעניותיו ואצ"ל שאם התחיל זה היום ונתרפא באמצע היום שמשלים אותו היום ופירשו רבותינו

דה"ה אם מת החולה בעי לקיומי נדרו ויש לי ללמוד דה"ה כשפוסק אדם צדקה עבור החולה כדי שיתרפא ומת החולה שחייב לתת צדקה כמו שפסק. ת"ר ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין ה"ז מתענה ומשלים כל התעניות שקבלו בני עירו ממקום שאין מתענין למקום שמתענין הרי זה מתענה עמהם שכח ואכל ושתה אל יתראה בפניהם להודיע להם שאכל מפני המחלוקת ואל ינהג עידונים בעצמו:

סימן תב

אמר רבי ירמיה בר אבא אין תענית ציבור בבבל פי' שיהא אסור ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המיטה אלא תשע' באב בלבד. פר"ח וכן רבי' יצחק פסקו כשמואל וכ"פ מורי רבי' אב"י העזרי דאמר לקמן א"ר כהנא אמר רב יחיד שקיבל עליו תענית אסור בנעילת הסנדל חיישי' שמא תענית ציבור קיבל עליו היכי ליעבד דליהוי מותר בנעילת הסנדל אמר רב' בר רב שילא דאמר למחר הריני בתענית יחיד אמרו ליה אנשי המקום לרב ששת קא אתו רבנן לבי תעניתא כי סיימו מסאני קפיד ואמר להו דילמא מיכל נמי קא אכלי אבייי ורבא סיימי אפנתא מרימר ומר זוטרא מחלפי דימינא לשמאלא ודשמאלא לימינא רבנן דבי רב אשי מסיימי כי אורחייהו סברי לדשמואל דאמר שמואל אין תענית צבור בבבל אלא ת"ב בלבד וכותייהו. קיי"ל וטעמא דמילתא דאין תענית ציבור בבבל פי' מורי רבי' אב"י העזרי משום דלית לן נשיא דאמרינן לקמן בפ"ב בירושלמי א"ר יוסא אילן תעניתא דאנן עבדין לית אינון תעניתא ולמה דלית נשיא עימן ואינה ראיה דהתם אסדר תעניות קאי ששנינו במשנה ונותנין אפר מקלה ע"ג התיבה ובראש הנשיא שכך נתקנו התעניות של ציבור של עצירת גשמים ועלה קאמר ר' יוסא הדא אמרה אילן תעניתא וכו' דבעינן שיתנו אפר מקלה על ראש הנשיא וליכא נשיא אבל שאר תעניות לא בעו נשיא כמו תשעה באב גופיה שנוהג אע"פ דליכא נשיא. הלכך הואיל והלכה כשמואל אומר מורי רבי' אב"י העזרי די"ז בתמוז וצום גדליה מותרין ברחיצה וכן המנהג שרוחצין באלו התעניות וכן פי' ר' אליעזר בר' נתן זצ"ל דהיינו טעמא שמברכין הקהל בסתם המקבלים עליהם תעניות שני וחמישי ושני ואין מזכירין תענית יחיד משום דקיי"ל כשמואל אבל אי ליתא לדשמואל היה צריך לפרש בפירוש תענית יחיד מההוא דרב כהנא אמר רב כדפרישית לעיל והכי מוכח בירושלמי בפ"ק דמגילה דמסיק לית לך אלא כהדא דרבי הוה מפרסם עצמו פעמים בשנה רוחץ בי"ז בתמוז ונוטע נטיעות בפורים משמע שהוא עיקר דמסיק לית לך אלא כהדא ובגמ' דידן נמי אמר רבי נטע נטיעות בפורים ורחץ בקרונה של ציפורי בי"ז בתמוז וביקש לעקור ת"ב ולא הודו

[לן] ופי' רבי' שלמה דלא הודו לו לא קאי ארחיצה אלא אהך דביקש לעקור תשעה באב שחל להיות בשבת:

סימן תג

א"ר זעירא א"ר הונא יחיד שקיבל עליו תענית אפילו אכל ושתה כל הלילה למחר מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו למחר אינו מתפלל תפלת תענית פירש"י ה"ג יחיד שקיבל עליו תענית אפי' אכל ושתה כל הלילה כולו הואיל שקבל עליו קודם הלילה למחר מתפלל תפילת תענית. לן בתעניתו כגון שישב היום כולו בתענית ואף בלילה הבא אחר אותו תענית לא אכל ולא שתה כלום למחר ביום שני אם נמלך ורוצה להתענות כל היום אין מתפלל תפילת תענית לפי שלא פסק בין זה לזה כחד יומא דמי לפיכך צריך הי' לחזור ולומר אתענה עכ"ל. ויש מקיימים גירסת הספרים ומפרשים כך יחיד שקיבל עליו שני תעניות רצופין אפי' אכל ושתה כל הלילה שבין אותם שני ימים שקיבל עליו להתענות למחר מתפלל תפילת תענית הואיל שהבדילן לאותן שני ימים באכילה ובשתיה [לן בתעניתו למחר אינו מתפלל תפילת תענית] ואותן שני ימים אינן עולין לו אלא ליום אחד וצריך לו להתענות עוד ביום אחד וקשיא לפי' זה דקתני אפי' אכל ושתה כל הלילה דמשמע לא מיבעיא אם לא אכל ושתה הא אמרת אם לא אכל ושתה אינו מתפלל תפלת תענית ותו בשלא אכל ושתה אמאי אינו מתפלל תפלת תענית והא תענית מעליא של שני ימים קיבל עליו והרי שני ימים מתענה ומה ענין לשון מחר אינו מתפלל אלא שצריך להתענות עוד ביום אחד ורבי' יצחק אלפס פי' יחיד שקבל עליו שני ימים תענית זה אחר זה אפי' אכל ושתה כל הלילה כולה למחר מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו כלומר אם לא קיבל עליו תענית אלא אחד בלבד והתענה אותו היום ובלילה נמלך ולן בתעניתו למחר אינו מתפלל תפילת תענית שהרי לא קיבלה עליו מבעוד יום עכ"ל רישא כדברי המפרשים סיפא כדברי רבי' שלמה פירשו: בפ' במה מדליקין תני ר' הושעיא ימים שיש בהם קרבן מוסף כגון ר"ח וחולו של מועד ערבית ושחרית ומנחה מתפלל שמ"ע ואומר מעין המאורע בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו ואין בהם קידוש על הכוס ויש בהם הזכרה בברכת המזון ימים שאין בהם קרבן מוסף כגון שני וחמישי של תעניות ומעמדות ערבית שחרית ומנחה מתפלל שמונה עשרה ואומר מעין המאורע בשומע תפלה ואם לא אמר אין מחזירין אותו ואין בהם קידוש על הכוס ואין בהם הזכרה בבהמ"ז שמעינן מינה דהמתענה צריך לומר ענינו בערבית ושחרית ומנחה וה"נ אמרי' לקמן בירושלמי בפ"ב ר' זעירא בשם ר' ירמיה יחיד בתענית ציבור צריך להזכיר מעין המאורע היכן אומרה צבור בין גואל לרופא יחיד בשומע תפלה מהו אומר ענינו ה' ענינו

בעת ובעונה הזאת כי בצרה גדול' אנחנו אל תסתר פניך ממנו ואל תתעלם מתחינתינו כי אתה ה' העונה בעת צרה פודה ומציל בכל עת צרה וצוקה כאמור ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם ברוך אתה ה' העונה בעת צרה ר' ינאי בשם ר' ישמעאל אומרה בשומע תפלה ר' יונה בשם רב אפי' יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע היכן אומרה ר' זירא בשם ר' הונא אומרה כלילי שבת וכיומו פי' היינו ערבית שחרית ומנחה כליל שבת דהיינו ערבית וכיומו דהיינו שחרית ומנחה אבל מוסף בתענית ליכא ואיתא נמי הא בפרק תפלת השחר בירושלמי אך מה שכתוב בכאן צבור אומרה בין גואל לרופא לא ראיתי לשם. מ"מ שמעינן מינה שהיושב בתענית צריך לומר עניו ערבית ושחרית ומנחה. אבל עכשיו אין אנו מתפללים עניו כ"א במנחה דוקא וכ"כ רב נסים גאון בר ברכיה זצ"ל שכך ראה בפירושי הגאונים ובתשובותיהם. וההיא דבמה מדליקין וירושלמי לא קשיא דתקנת גאונים היא זאת משום דחשו שאם התפלל עניו בערבית ושחרית ויאחזנו בולמוס שצריך על כרחו לאכול נמצאת תפלתו שקר ולכך תקנו שלא להתפלל עניו כ"א במנחה אבל כשהצבור מתעניו מתפלל שליח ציבור עניו בשחרית דאי אפשר שלא יהא בציבור דלא יתעניו דכולהו ודאי לא יאחוז בולמוס וכתב רבי' יצחק אלפס דשמעינן מההיא דבמה מדליקין שאם טעה ולא אמר עניו בתפילת תענית אין מחזירין אותו אבל אי אידכר מקמי דעקר לרגלוי לימא הכי עניו ה' עניו כי בצרה גדולה וכו' עד פודה ומציל בכל עת צרה וצוקה יהיו לרצון אמרי פי וכו' :

סימן תד

אמר ר"ח כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית מיתיבי אנשי משמר מתעניו ולא משלימין דהתם לצעורי נפשייהו בעלמא ולאו משום תענית ת"ש דאר"א בר' צדוק אני מבני [בניו של סנאה] בן בנימין פעם אחת חל תשעה באב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתעניו בו ולא השלמנוהו מפני שיו"ט שלנו היה התם נמי לצעורי נפשייהו בעלמא דאי הוו בעו מצו אכלי מצפרא פי' מורי רבי' אב"י העזרי לא שמיה תענית להעלות לו יום שלם שזהו סתם תענית למקבל עליו תענית בפירוש שאמר הריני בתענית למחר א"נ י"ז בתמוז וצום גדליה ועשרה בטבת אבל עשרת ימי תשובה ותענית חלום צערא בעלמא קביל עליה כמו אנשי משמר ודר"א בר' צדוק. וכן העידו על רבי' אליעזר בר' נתן זצ"ל שלא היה מתענה בעשי"ת עד שקיעת החמה אלא ביציאתו מבית הכנסת היה אוכל מיד ואע"ג דאמרינן לקמן סוף פ"ב הלכה מתענה ומשלים ואמר בירושלמי דאפי' יחיד שגזר על עצמו תענית בערב שבת מתענה ומשלים היינו שקבל על עצמו בפירוש תענית. אבל בשאר תעניות לא דאין רגילות לקבלם לעשי"ת ות"ח בתפלה

ואפ"ה מתפלל ענינו כדפרישית בע"ז פרק אין מעמידין בשמעתא דאנשי משמר וכתב רבי' יצחק בר' יהודה זצ"ל הוא דנקרא שירליאון שיש בברכות ירושלמי בשעה שהלבנה זורחת בכח בידוע שכבר שקעה החמה וכתב דנ"מ לענין תענית ולקמן שלהי פ"ב בדהיא דדרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכתא מתענה ומשלים פי' רבי' שלמה שצריך להשלים עד חשיכה א"כ רוצה לומר שקיעת החמה היינו חשיכה מידו אם רואה שלשה כוכבים אע"פ שאינו חשיכה לגמרי מותר לאכול אפי' קיבל על עצמו בפירוש שכן במוצאי שבתות וי"ט כבר מותר במלאכה. אמר שמואל כל תעני' שלא קיבל עליו מבעוד יום לא שמיה תעני' ואי יתיב מאי אמר רבה בר רב שילא דמי למפוחא דמליא זיקא שאין בו ממש כך בתעניתו אין בו ממש שיהיה עליו שם תענית נ"מ שאין צריך להמתין מלאכול עד שקיעת החמה וגם שאינו מתפלל תפלת תענית ולא דמי לעשי"ת שמתפלל תפלת תענית אע"פ שלא קבל מאתמול שהעולם רגילים להתענות בהם ולא צריך לקבל ואע"פ שאוכל מבעוד יום מתפלל תפלת תענית דדמי למתענין לשעות כדפרישית לעיל וכן בתענית חלום מתפלל תפילת תענית אע"פ שאוכל קודם שקיעת החמה כי הראו לו היום כדי שיצטער ויתפלל. איתמר מאימתי מקבלין אמר רב במנחה פי' משהגיע שעת המנחה קודם תפלת המנחה ושמואל אמר בתפילת המנחה א"ר יוסף כוותיה דשמואל מסתברא דתניא במגילת תענית להן כל אינש דייתי עלוהי מן קדמת דנא פי' קודם יו"ט זה ייסר עצמו בצלו כלומר יקבלנו עליו פליגי בה ר' חייא ור"ש ברבי חד אמר ייסר וחד אמר יאסר בשלמא למ"ד ייסר כדאמרן שיקבלנו עליו ויתענה אלא למ"ד יאסר משמע דאסור לו להתענות מאי היא כדתניא להן כל אינש וכו'. רב עמרם גאון וכולהו רבוותא פסקו הלכתא כשמואל דהא סייעיה רב יוסף ואע"ג דפליגי ר' חייא ור"ש ברבי בפירושא דמתניתא ודחו לה הלכתא כשמואל וכ"פ בשאלתות פרשת ויחל ופירש קבלת תענית שמתפלל ענינו במנחה שלפני תענית ופר"ח פי' קבלת תענית שאומר אהא בתענית למחר ויה"ר שתתקבל תפלתי ביום תעניתי וכוללה בשומע תפלה וכדבריו נראין למורי רבי' אב"י העזרי דאמר לקמן א"ר יוחנן אהא בתענית עד שאבוא לביתי ואמר רב' בר רב שילא דלימא הריני בתעני' יחיד למחר ומורי רבי' יהודה בר יצחק הנקרא שירליאון היה אומר במנחה שלמחר רוצה להתענות בשומע תפלה עננ' ה' עננ' ביום תעניתי כי למחר אשב למלך בתענית ואומר מורי רבי' אב"י העזרי דנראין הדברים דשמואל מודה לרב דאם קיבל במנחה קודם תפילת המנחה דשפיר דמי וכ"ש קודם לכן וכן נהגו העם לברך בשבת למקבלים תענית שני וחמישי ושני ושוב אין צריכים לקבל אבל רב ליית ליה דשמואל:

סימן תה

תניא יחיד שקיבל עליו תענית שני וחמישי של כל השנה ופגעו בו ימים טובים הכתובים. במגילת תענית אם נדרו קדם לגזירתנו תדחה גזירתנו מפני נדרו ואם גזירתנו קדמה לנדרו ידחה נדרו מפני גזירתנו כ"ש ימים טובים ור"ח שידחה נדרו מפניהם. תנן בנדרים בפרק ר' אליעזר פותחין בימים טובים ובשבתות בראשונה היו אומרים אותם הימים מותרים ושאר כל הימים אסורין עד שבא ר"ע ולימד שהנדר שהותר מקצתו הותר כולו שהרי לא נדר אלא על דעת שיתקיים כל נדרו פי' כגון שנדר שלא לשתות יין עד לאחר ל' יום אומרים לו אם היית יודע שיש ביניהם שבתות וימים טובים כלום היית נודר אם אומר לאו מתירין אותו ואע"פ שאין שלשתם יום בלא שבת אומרים לו אם היית בשעת נדרך זוכר ומעלה על לבך שיש שבת באמצע כלום היית נודר הילכך יש לי ללמוד מיכן מי שנדר להתענות ל' יום רצופין שפותחין לו בשבתות וי"ט שהן אסורין בתענית [ואומרים לו אם היית זוכר בשעת נדרך ומעלה על לבך שיש שבת באמצע כלום היית נודר ואם אמר] לאו מתירין אותו :

סימן תו

ת"ר דרוצה לישב בתענית עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר דברי ר' ר' [אליעזר בר'] שמעון אומר עד קרות הגבר אמר רבא ל"ש שאוכל עד קרות הגבר או עד שיעלה עמוד השחר לר' אלא שלא גמר סעודתו אבל גמר סעודתו אינו אוכל איתיביה אביי ישן ועמד ה"ז אוכל התם במתנמנם שאינו ישן שינת קבע וה"ר מתנמנם א"ר אשי נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מידכר כתב רבי' יצחק אלפס ולא איפסיקא בה הלכתא בהדיא אלא מדקא חזינן לגמרא דקא טרח לפרושי מתנמנם ש"מ דהלכתא כי האי לישנא בתרא ועוד דאיסורא דרבנן הוא ולקולא עבדינן הלכך בין סילק השלחן ממקומו בין לא סילק אם לא ישן אוכל והולך עד שיעלה עמוד השחר. ודין סברא דידן ואיכא מרבוותא מאן דכתב הכי קיי"ל לגבי תענית דאכיל בליליא ומפסיק אם גמר וסילק לא יאכל אבל אם לא סילק ודעתו עוד לאכול אע"פ שישן עומד ואוכל והאי מימר' דילי' אתיא כל"ק ולענין תענית שפוסק בה מבע"י חזינן לגאון דקאמ' הכי אע"פ שפוסק חוזר ואוכל עד שיבוא השמש ואנן מסתברא לן הני מילי היכא דלא קיבלה עליה לתענית אבל אם קיבל' עליה לתענית איתסר לי' למיכל ולמשתי דהא בהדיא אמרינן לענין קידוש על הכוס ביוה"כ היכי ליעבד ליברך עליה ושתי ליה כיון דאמר זמן קיבליה עליה ואיתסר ליה ולענין משתי מיא היכא דאית ליה למיכל אית ליה למשתי וה"נ כתב גאון עכ"ל ומורי רבי' אב"י העזרי כתב דיש מרבותינו

שמחלקים ומתירים לשתות דדעתו כי אדם (יומא) [צמא] אחר אכילתו ואחרי שישן והו"ל כהתנה לשתות וגרסי' בגמ' ירושלמית ישן ועמד אסור כשלא התנה אבל התנה מותר עכ"ל וכן הדעת נוטה שמותר לשתות דודאי דעתו של אדם לשתות מים כשמקיץ בלילה וכ"פ בפר"ח דדוקא ישן אבל מתנמנם לא. תניא בתוספתא דמכילתין אוכלין ושותין עד שהאיר המזרח דברי רבי ראב"ש אומר עד קרות הגבר ישן ועמד אסור מיד ומסיים עלה בירושלמי בפרקין בשלא התנה ואם התנה מותר ובירושלמי שלפני לא מצאתי אבל יש לו להיות בודאי ובררייתא דאביי אינה שנויה התם:

סימן תז

אמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע פי' רבי' שלמה שאם נדר אדם להתענות ביום פלוני ולא יכול להתענות בו יכול לדחותו ליום אחר כי אמייתה קמיה דשמואל אמר וכי נדר הלא דלא סגי דלא משלם צערא הוא דקביל עליה אי מצי מצער נפשיה אי לא [מצי לא] מצער נפשיה ואפי' פרעון לא צריך איכא דאמרי אמר רב יהודה אמר רב לווה אדם תעניתו ופורע כי אמרית' קמיה דמר שמואל אמר פשיטא לא יהא אלא נדר נדר לאו קא משלם למחר וליומא אחרא הא נמי יכול לשלם ליום אחד הלכך קיי"ל הכי דלווה אדם תעניתו ופורע דלל"ק דאמר שמואל דלא צריך פרעון הא קיי"ל רב ושמואל הלכת' כרב באיסורי ולאיכא דאמרי מודה שמואל דבעי פרעון ורבי' יצחק אלפס נמי לא הזכיר לישנא קמא אלא ל"ב דתרוייהו סברי דבעי לשלומי הלכך לוה אדם ופורע ואפי' נדר יום זה כדפי' רבי' שלמה שנדר להתענות ביום פלוני דהיינו יום זה ואפ"ה אם אינו יכול להתענות לווה אדם תעניתו ופורע. ואין לפרש דאינו יכול כגון דאנוס מחמת שחלה אלא אינו יכול היינו שהתענית קשה עליו או שנזדמנה לו סעודת מצוה כגון ברית מילה או סיום מסכתא או שמחת מריעות משום דרכי שלום וה"נ מוכח בסמוך דאפי' אמר יום זה לווה ופורע דאמרי' רב יהושע בריה דרב אידי איקלע לבי רב אשי אמרו ליה ליטעום מר מידי א"ל בתעניתא יתיבנא א"ל לוזיף מר וליפרע א"ל תענית חלום הוא אבל לא קאמר הא היום זה קבלתי עלי מיהו אין זה ראיה דיש לומר דה"ה שהיה יכול לומר כך אלא שכן היה האמת שבתענית חלום היה יושב מיהו כן הוא דאמת דאפי' אמר יום זה יכול ללותו ואפי' קבל עליו מבעוד יום כמו שפי' רבי' שלמה שנדר להתענות ביום פלוני דהיינו קבליה עליה מבעוד יום וכן הורה רבינו יצחק בר אברהם דאפי' אמר יום זה מותר ללוותו ולפרעו דרב ודאי איירי כגון דאמר יום זה דאי יום סתם מה שייך לומר לוה ופורע הלא אינו מחויב ביום זה יותר מביום אחר ואפי' אם לאחר שקיבל סתם גמר בדעתו להתענות זה היום זה אינו כלום הואיל שלא קיבל יום זה מאתמול

בתפילת המנחה וההיא דירושלמי דנדרים בפרק קונם [יין] שאיני טועם דאמר התם נדר להתענות ושכח ואכל כזית אבד תעניתו ר' בא בשם רבנן דתמן והוא שאמר יום סתם הא אם אמר יום זה מתענה ומשלים ההיא פי' ריב"א דהיינו אם אינו רוצה ללוותו על יום אחר ישלימנו אחר שאכל ומיפטר: בברכות בפ' הקורא בתורה בעא מיניה אשיאן תנא דבי ר' אמי מר' אמי השרוי בתענית מהו שיטעום וכו' וככר פרישית ליה התם. אמר רבה בר מחסיא א"ר חמא בר גוריא אמר רב יפה תענית לחלום כאש לנעורת א"ר חסדא ובו ביום אמר רב יוסף ואפי' בשבת [וכו'] פי' מורי רבי' אב"י העזרי דההיא דאמר ליתיב תעניתא לתעניתא איזה יום שירצה ולאו דוקא יום שלאחריו מיד דלא חמיר מאנשי מעמד שלא היו מתענין באחד בשבת כדאיתא בפרק בתרא אנשי משמר [היו מתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון ואנשי מעמד מתכנסין לביהכ"נ ויושבין ד' תעניות] בשני בשבת בשלישי וברביעי ובחמישי בערב שבת לא היו מתענין מפני כבוד השבת ק"ו בשבת עצמה באחד בשבת מ"ט לא א"ר יוחנן מפני העכו"ם שעושין אותו יום איד ר' שמואל בר נחמני אמר מפני שהוא שלישי ליצירה דבערב שבת נברא אדם הראשון ובכל יום שלישי חלוש הוא רשב"ל אומר מפני נשמה יתירה שמרחיבין לו הדעת לאכילה ולשתיה דארשב"ל נשמה יתירה ניתנת בו באדם בערב שבת ובמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו שנאמר שבת וינפש כיון ששבת וי אבדה נפש הלכך האי שציער עצמו בשבת ישב יום אחר בתענית כשירצה מיהו נראה בעיני אני המחבר דמצוה מן המובחר הוא שישב בתענית יום ראשון סמוך לשבת שאז הוא נראה וניכר שלכבוד שבת ישב בתענית וכן המנהג ואין משנין המנהג. בשם רבי' קלונימוס נמצא כתוב שבזמן הזה אין מתענין בשבת אפי' תענית חלום שאין אנו בקיאין בפתרון חלומות לדעת אם טוב אם רע כבימי חכמים כדאיתא בהרואה ובאיכה רבתי ומספיקא אין מתענים. וכן נר' למורי רבי' אב"י העזרי דאע"ג דקורעין לו גז"ד של שבעים שנה ודמי לספק הצלת נפשות דמחללין עליו את השבת כדאיתא בפרק בתרא דיומא אפ"ה נראה בעיניו דלא חמיר מדבר שאין מתענין עליו בשבת דתנן בפר' סדר תעניות אלו על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה עכו"ם או נהר וספינה המטורפת בים שמעון התימני אומר אף על הדבר ולא הודו לו חכמים איבעי' להו לא הודו לו חכמים בשבת אבל בחול הודו לו או דילמא לא הודו לו כלל ת"ש שמעון התימני אומר מתריעין על הדבר בשבת [ואצ"ל בחול] חנן בן (מנחם) [פיטום] תלמידו של רבי עקיבה [משום ר' עקיבה] אומר אין מתריעי' על הדבר בשבת כל עיקר וכיון דאין מתריעין ב"ש דאין מתענין דאפי' בעיר שיש בה דבר אמר ר"ע במתניתין שסביבותיה מתריעות ולא מתענות כ"ש הכא שאין מתריעין שאין מתענין וקיי"ל כר"ע.

ואינה ראיה טובה דגבי דבר לא הראו לו משמים שצריך תשובה וכפרה ואפשר שאינו בכלל ספק סכנה כלל אבל הכא שהראו לו חלום אם הוא ע"י מלאך ופתרונו כמו שהוא ירא וסבור א"כ בודאי בעבור זה הראו לו כדי שיתענה ויתכפר והוי ספק סכנת נפשות ואם הוא ת"ח ישב כל היום וילמוד בתעניתו ויתכפר לו וכן המנהג בזמן הזה שמתענין בשבת בעבור חלום וכן היו רבותי' נוהגים. וכתוב בתשובות וששאלתם יחיד מהו שיאמר ענינו בר"ח ובמועד בשומע תפלה מי אמרינן כיון דמתענה לימא ענינו או דילמא הואיל דלאו יום [דחזי] לעינוי הוא דהא רבים לא קא מתענין ביה לא לימא כלל אם תמצי לומר כיון דלאו יום דחזי לתענית הוא אי אפשי דלימא ענינו ביום צום מהו דליצלי בתר אלהי נצור לשוני גלוי וידוע לפניך שבזמן שביהמ"ק קיים וכו' כך הורה רבי' שמואל בן רבי' דוד הלוי זצ"ל כשיושב יחיד בתענית בין בשבת בין בימים טובים בין בר"ח אומר לאחר אלקי נצור תפלה דרב ששת דס"פ היה קורא דאמר התם רב ששת כד יתיב בתעניתא בתר דמצלי אמר הכי רבש"ע גלוי וידוע לפניך בזמן שביהמ"ק קיים אדם חוטא מביא קרבן ומקריב חלבו ודמו ע"ג המזבח ומתכפר לו ועכשיו אני ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי בקרבי יה"ר מלפניך שיהא חלבי ודמי שנתמעטו בקרבי כאילו הקרבתים לפניך ע"ג המזבח ותרצני ויהיו לרצון אמרי פי וכו' ואין אומר כלל ענינו [כך] קבל מרבותיו עכ"ל התשובה והיכי משכחת שישב בתענית בשבתות וי"ט אם לא שישב בתענית חלום אלא ודאי בת"ח קמיירי וילפינן מיניה שבזה"ז נמי מתענין ת"ח ואפי' בשבת. אדבריה רב יהודה לרב יצחק בריה ודרש יחיד שקיבל עליו תענית [מתפלל של תענית] והיכן אומרה בין גואל לרופא מתקיף לה רב יצחק וכי יחיד קובע ברכה לעצמו אלא אמר רב יצחק בשומע תפלה וכן א"ר ששת בשומע תפלה והלכתא יחיד בשומע תפלה ש"צ בין גואל לרופא:

הדרן עלך מאימתי

סימן תח

מתני' אין גוזרין תענית על הצבור בר"ח בחנוכה ופורים ואם התחילו אין מפסיקין דר"ג אמר ר"מ אע"פ שאמר ר"ג אין מפסיקין מודה הוא שאין משלימין עד חשיכה וכן בת"ב שחל להיות בע"ש. וכמה הוא התחלה ר' אחא אומר שלש תעניות שני וחמישי ושני רבי יוסי אומר אחת א"ר יהודה אמר רב זו דברי ר"מ [דאמר] במתני' מודה ר"נ שאין משלימין אבל חכמים אומרים מתענה ומשלים. ירושלמי תני ת"ב שחל להיות בערב שבת אוכל אפי' ביצה אחת ושותה כוס אחד של יין כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה דברי ר' יהודה ור' יוסי אומר מתענה ומשלים ר' אבא אורי בשם רב הלכה כדברי שאמר מתענה

ומשלים והיינו משמע שר' יוסי מתיר ואמר להשלים דשמעינן ליה לרבי יהודה דקאסר להשלים כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה ואמר איהו דמותר להשלים אבל אי (לא) [בעי] למיכל מודה ר' יוסי דשפיר עבר וכן פי' רבי' ברוך בר יצחק מריגנשבורק. ר' זעירא בשם רב הונא אמר אפי' יחיד שגזר על עצמו בע"ש תענית מתענה ומשלים כהדא ר' ברכיה הוי יתיב קמיה ר' יסא בעא מילף מניה ההוא עובדא אמר נימטי לביתי' ציבחר א"ל רמשא הוא אמר ליה משלימין כר' יוסי:

סימן תט

מתני' היו מתענין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה [לא ישלימו לאחר הנץ החמה] ישלימו ר"א אמר קודם חצות לא ישלימו לאחר חצות ישלימו מעשה שגזרו תענית בלוד וירדו גשמים קודם חצות אמר להם ר"ט צאו ואכלו ושתו ובאו בין הערבים ואמרו הלל הגדול. ואיזהו הלל הגדול הודו לה' כי טוב כל"ח הודו לאדוני האדונים כל"ח וכן הלכה כר"א וכעובדא דר' טרפון ואמרי' בגמ' ר' יהודה נשיאה גזר תעניתא וירדו להם גשמים לאחר הנץ החמה סבר לאשלומי אמר ליה רבי אמי קודם חצות ואחר חצות שנינו ואע"פ שכך היא הלכה דקודם חצות לא ישלימו אפי' הכי היכי שגזרו צבור תענית גשמים והתחילו להתענות וירדו להם גשמים קודם חצות אין היחיד רשאי לאכול ולשתות אא"כ רוב הציבור ותלמידי חכמים שבעיר אינם רוצים להשלים אבל אם תלמידי חכמים רוצים להשלים אינו רשאי לאכול והכי אמרי' בירושלמי ביומוי דר' יהודה גזרון תענית ונחת מטרא ברמשא סליק ר' מנא לגביה א"ל בגין דאנא צחי מהו משתי א"ל (אמיך) [אוריך] ציבחר שמא נמלכו להשלים. ואית לן למימר דנחת מטרא קודם חצות דהא ר' יהודה קודם חצות ולאחר חצות אית ליה בגמ' בברייתא אלא שר' מנא סליק לגביה ברמשא דאי ברמשא נחת מטרא מאי קאמר שמא נמלכו להשלים דמשמע דאי בעו אכלי והא לאחר חצות סובר דישלימו: ר' אבהו בשם ר' יוסי אוסר להתענות עד שש שעות בשבת א"ר יוסי מתני' אמרה כן היו מתענין וירדו גשמים קודם חצות לא ישלימו עד כאן הוא צפרא אחר חצות ישלימו שכבר עבר רובו של יום בקדושה ואיתא נמי בירושלמי בפרק קונם:

סימן תי

תניא שחרית מוסף ומנחה ונעילה יש בהן נשיאת כפים דברי ר"מ ר"י אומר שחרית ומוסף יש בהם ג"כ מנחה ונעילה אין בהם ג"כ ר' יוסי אומר נעילה יש בה נ"כ מנחה אין בה נ"כ אר"נ הלכה כר' יוסי והלכה כר' יוסי אלא האידנא מ"ט פרשי כהני ידייהו במנחה דתעניתא כיון דסמוך לשקיעת החמה קא פרשי כתפלת נעילה דמיא. פי' רבינו שלמה וכך אנו עושין כר' יוסי. ירושלמי אימתי הוא נעילה רבנן דקסרין אמרין רב ור' יוחנן

רב אמר בנעילת שערי שמים ור"י אמר בנעילת שערי היכל [א"ר יודן ענתונדריא] מתני' מסייע לר' יוחנן בג' פרקים בשנה כהנים נושאין כפיהן ארבעה פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילת שערים אית לן למימר בנעילת שערי שמים והא קתני ארבעה פעמים ביום:

סימן תיא

אמר ר"ש בן פזי אריב"ל משום בר קפרא למה נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר בפ' נשא לומר לך מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין מיכן שהשיכור אסור בנ"כ. בפ' הקורא את המגילה תנן אין הכהנים נושאין כפיה' בפחות מעשרה ואמרי' בגמ' כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מעשרה ופיר"ת דלא מיחייב כהן בנ"כ דאורייתא אלא בעשרה כההיא דפרק אלו נאמרין בסוטה אמר אביי נקטינן לשנים קורא כהנים ולאחד אינו קורא כהן וקיי"ל כותיה ומדמיעטה רחמנא ליחיד מקריאה ש"מ דלא מיחייב לפיכך יחיד מן התורה אינו נושא את כפיו אבל מדרבנן נושא. ואיני מבין דא"כ שנים דרבינהו קרא לקריאה נושאין מדאורייתא אע"ג דליכא עשרה אבל (אי) יש להביא ראיה מפרק אלו נאמרין דאמר רבי יצחק לעולם תהא אימת צבור עליך שהרי כהנים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי שכינה ואי איתא אפי' יחיד נמי וגם זה אינה ראיה דר' יצחק מייתי ראיה לפי שהכהנים נוהגין מדרבנן מיהו מסתברא מילתא דמדאורייתא אינו נושא כפיו אלא בעשרה אבל מדרבנן נושא אפי' ביחיד כפר"ת זצ"ל. בפ' אלו נאמרין ת"ר כה תברכו בלשון הקודש ותניא כה תברכו בעמידה ותני' אידך כה תברכו בנשיאת כפים וצריכין לשאת ידיהם כנגד כתפותי' ואינם רשאים להגביה יותר כדתנן בפ' אלו נאמרין במדינה נושאין כנגד כתפותיהם ובמקדש ע"ג ראשיהן חוץ מכהן גדול שאינו מגביה ידיו למעלה מן הציץ וצריכין להרחיב אצבעותיהן כמו שנוהגין הכהנים ועיקרו של דבר מפורש בהגדה על מקרא דמשגיח מן החלונות מציץ מן החרכים. תניא כה תברכו בשם המפורש (תניא כה תברכו פנים אל פנים) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך היכן אבוא אליך בבית הבחירה ושם אזכיר את שמי בבית הבחירה אבל בגבולין אין מברכין בשם המפורש תניא כה תברכו פנים אל פנים תניא כה תברכו בקול רם אמר אביי נקטינן לשנים קורא כהנים לאחד אינו קורא כהן שנאמר אמור להם לשנים אמר רב חסדא נקטינן כהן קורא כהנים ואין ישראל קורא כהנים שנאמר אמור להם אמירה שלהם תהא והלכתא כותיה דאביי ולית הלכתא כותיה דר"ח כך כתוב בספר שלפני ורבי' יצחק אלפס כתב הא דאביי ופסק כותיה אבל דר"ח לא הזכיר ור"ת כתב בתשובתו לפי אורחיה דליתא לדרב חסדא וכתב דר"ח הדר ביה מגמ' דידן משו' דלית הלכתא

כותיה דאמר בירושלמי דברכות ס"פ אין עומדין אמר ר"ח וצריך שיהא החזן ישראל וכפר"ח דלית הלכתא כותיה דאביי דאמר בירושלמי בפרק אין עומדין ר"נ בר יעקב אמר אם היה אחד אומר כהן אם היו שנים אומר כהנים אר"ח אפי' אם היה כהן אחד קורא כהנים שאינו קורא אלא לשבט ומסתברא הואיל דלא הוזכרו אלו שמועות בגמ' דידן סמכי' אגמ' דידן כדאמר אביי לשנים קורא כהנים לאחר אינו קורא כהן ופיר"ת דשליח צבור אסור להפסיק לקרות כהנים דאפי' ליהא שמיה רבא אסור להפסיק ואפי' המלך שואל בשלומו ונחש כרוך על עקבו דכי אמר לשנים קורא כהנים אחזן קאי ולא אשליח צבור וכן תניא בספרי אמור להם מלמד שהחזן אומר להם ואמ' בתלמוד ירושלמי ובלבד שיהא החזן ישראל ובפר"ח נמי כתוב בההיא דאביי נקטינן לשנים קורא החזן כהנים וכל שליח צבור המפסיק עבירה היא בידו ומה שפירש בערוך ש"ץ חזן אומר ר"ת דשיבוש הוא דחזן היינו שמש העוסק בצרכי ביהכ"נ ורואה היכן התינוקות קוראין ומלקה את הלוקין ושנים הם כדאיתא בסנהדרין ושני חזנים ושליח ציבור זה המובחר שבקהל ועניו שנהם כדאמ' גבי תעניות ומעמדות והתם מוכח שהחזן אומר להם תקעו ושליח צבור מתפלל ועוד מדקאמר אין הכהנים רשאים להתחיל בברכה עד שיכלה הדבור מפי הקורא דהיינו חזן ובספר' ואין שליח צבור רשאי וכו' מכלל דקורא ושליח ציבור לאו חד נינהו. אריב"ל כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה כה תברכו אמור להם ושמו את שמי ורב אמר חוששין שמא בן גרושה או בן חלוצה הוא ולא פליגי הא דסליק לפרקים והא דלא סליק לפרקים פיר"ת דאין כהן חייב לשאת את כפיו אלא כשאומרי' לו הציבור כדאמרינן בספרי אמור להם מלמד שהחזן אומר להם ותו אמרי' לשנים קורא כהנים שנאמר אמור להם ובתרגום בבלי שהוא מיושר אמור להם כדיימרון להון ורבי משמע פשטא דקרא כשיאמרו להם לברכם יברכו אותם ואז אם מונעים עצמם עוברים בג' עשה והיינו דאמרי' בירושלמי בס"פ אין עומדין ר' יהודה בן פזי בשם ר' אליעזר כל כהן שעומד בביהכ"נ ואינו נושא כפיו עובר בעשה ר' יהודה בן פזי כד הוה תשיש הוה חזיק ליה רישיה וקאים וסליק אחורי עמורא רבי אלעזר נפק לברא דהיינו ר"י בן פזי דהוא מרא דשמעתא בכל כהן דאינו נושא כפיו עובר בעשה הוה סליק אחורי עמודא כדי שלא יעבור בעשה דהיינו שאינו בכלל אותם הכהנים שאומר החזן להם לברך כיון דסליק אחורי עמודא מסתמא אין דעת החזן עליו ואינו עובר בעשה: ואריב"ל כל כהן שאינו עולה על הדוכן בעבודה שוב אינו עולה שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת וגו' מה להלן בעבודה אף כאן בעבודה איני והא ר' אמי ור' אסי סלקי ר' אמי ור' אסי מעיקרא הוו מיעקרי רגלייהו מימטא לא הוו מטו

וכי הא דתני ר' אושעיא לא שנו אלא שלא עקר את רגליו אבל עקר את רגליו עולה וכך הלכה: אמר אדא א"ר שמלאי ביהכ"נ שכולו כהנים כולן עולין לדוכן למי מברכי' א"ר זירא לאחיהם שבשדות איני והתני אבא בריה דרב (מניומי) [מנימין] בר חייא עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה לא קשיא הא דאניסי הא דלא אניסי והא תני רב שימי (בר אשי מניותא) [מבירתא דשחורי] ביהכ"נ שכולה כהנים מקצתן עולין ומקצתן עונין אמן לא קשיא הא דאשתייר בי עשרה לענות אמן מקצתן עולין הא דלא אשתייר בי עשרה כולן עולין. גופא תני אבא בריה דרב (מניומי) [מנימין] בר חייא עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה פשיטא אריכי באפי גוצי לא מפסקי תיבה לא מפסקא מחיצה מאי ת"ש דאריב"ל אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמי' צדדין שבפניו בכלל ברכה שלאחריו אינן בכלל ברכה. ירושלמי פרק אין עומדין ר' אחא ר' תנחומא בר חייא בשם ר' שמלאי עיר שכולה כהנים כולם נושאים כפיהם למי הם מברכין לאחיהם שבצפון ולאחיהם שבדרום לאחיהם שבמזרח ולאחיהם שבמערב ומי עונה אחריהן אמן הטף והנשי': א"ר שמעון בן פזי כל כהן שלא נטל ידיו לא ישא את כפיו שנאמר שאו ידיכם קודש וברכו את ה' שאלו תלמידיו את ר"א בן [שמוע] במה הארכת ימים א"ל מימי לא נשאתי כפי בלא ברכה וכהן הנושא את כפיו מאי מברך א"ר זירא אר"ח אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה כי עקר כרעיה מאי אמר יהר"מ ה' אלקינו שתהא ברכה זו שצויתנו לברך עמך ישראל בלא מכשול ועון וכד מהדר אפיה מצבורא מאי אמר אדבריה רב חסדא לרב עוקבא ודרש רבש"ע עשינו מה שגזרת עלינו עשה עמנו מה שהבטחתנו [השקיפה ממעון קדשך וגו'] אר"ח אין הכהנים רשאים לכוף קשרי אצבעותיהם עד שיחזרו פניהם מן הציבור ואר"ז אר"ח אין הקורא רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הצבור ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה עד שיכלה דיבור מפי הקורא ואין הצבור רשאין לענות אמן עד שתכלה ברכה מפי הכהנים ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה אחרת עד שיכלה אמן מפי הצבור וא"ר זירא אר"ח אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם מן הצבור עד שיתחיל שליח צבור בשים שלום ואינם רשאים לעקור רגליהם ולילך עד שיגמור שליח ציבור שים שלום: ת"ר אין הכהנים רשאים לעלות בסנדליהם לדוכן וזו אחת מתשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי: בפרק הקורא את המגילה עומד תנן כהן שיש בידו מומין לא ישא את כפיו תניא מומין שאמרו בפניו וביד ובידו וברגליו אריב"ל [מי שידיו] בהקניות לא ישא את כפיו עקומות ועקושות לא ישא את כפיו. ירושלמי בפרק בשלשה פרקים תני אם היה דש בעירו מותר כהדא נפתלי הוות אצבעיה עקומה אתא שאיל לר"מ א"ל מכיון שאתה

דש בעירך מותר. תניא זבלגן לא ישא את כפיו ואם היה דש בעירו מותר ותניא סומא באחת מעיניו לא ישא את כפיו ואם הי' דש בעירו מותר: מתני' ר' יהודה אומר אף מי שהיו ידיו צבועות סטיס לא ישא את כפיו מפני שהעם מסתכלין בו תנא אם רוב אנשי העיר מלאכתן בכך מותר. בפרק אין דורשין דרש ר' יהודה בר נחמני מתורגמניה דרשב"ל כל המסתכל בכהנים עיניו כהות בזמן שבית המקדש קיים כהנים עולין לדוכן ומברכין את העם בשם המפורש ולכך כל המסתכל בהם עיניו כהות ובגבולין שאין מברכין בשם המפורש אין עיניו כהות ואעפ"כ אסור להסתכל בהם מפני שמסיח דעתו מן הברכה ואי קים לי' בגויה שלא יסיח דעתו מותר כההיא דירושלמי בפרק שלשה פרקים א"ר יוסי אסור להסתכל בכהנים בשעה שמברכי' את ישראל א"ר חגי כלום אמרו אין מסתכלין אלא מפני היסח הדעת משום דאנא מסתכל לא מסחינא דעתאי: מתני' האומר איני עובר לפני התיבה בצבועין אף בלבנים לא יעבור בסנדל איני עובר אף יחף לא יעבור מ"ט חיישינן שמא נזרקה בו מינות. בפרק אין עומדין תנן העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף ואם אין שם כהן אלא [הוא לא] ישא את כפיו ואם הבטחתו שישא את כפיו ויחזור לתפלתו רשאי והוינן בה בפרק אלו נאמרים הא לא עקר רגליו בעבודה ומוקמינן לה דנד פורתא. בפרק ראוהו ב"ד בר"ה מנין לכהן שעולה לדוכן שלא יאמר הואיל ונתנה לי רשות לברך את ישראל אוסיף ברכה משלי כגון ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ת"ל לא תוסיפו על הדבר והא הכא כיון דבריך ליה עבר ליה לזמניה וקתני דעבר שאני הכא כיון דאילו מתרמי ליה צבורא אחרינא הדר מברך כוליה יומא זימניה הוא וכתב עלה רבי' יצחק אלפס בפרק דקורא את המגילה עומד שמעינן מינה דכהן דפריס כפיו בחד דוכתא ואזל לדוכתא אחריתא ואשכח צבורא דלא מטו לברכת כהנים כי מטו לברכת כהנים פריס להו ידיה ושפיר דמי :

סימן תיב

בברכות כל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו שנאמר ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם ידיכם דמים מלאו ופי' מורי רבי' אב"י העזרי דהיינו במפורסם ומועד לכך תדיר אבל אם שפך דמים או גילה עריות שכך בא במקרה לידו ואינו מפורסם ומועד לכך תדיר ההוא נושא כפיו ושפיר דמי דאמרי' בירושלמי דגיטין בפ' הנזקין שלא תאמר כהן זה מגלה עריות ושופך דמים והוא מברכני אמר הקב"ה וכי הוא מברכך אני הוא שמברך שנאמר ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם וכן הלכה. וכהן שנשתמר ועשה תשובה פסק רבינו גרשום מאור הגולה שהוא עולה לדוכן ונושא את כפיו וקורא בתורה ראשון כשאר אחיו הכהנים וזה לשונו וששאלתם על עסק כהן שנשתמד כיון

שעשה תשובה ראוי לעלות לדוכן ולישא את כפיו ואע"ג דכתיב וקדשתו לכל דבר שבקדושה [והאי] כיון שנשתמד חילל את קדושתו כיון שחזר חזרה קדושתו ולא פקעה ליה קדושתיה שנאמר לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים ואומ' כי אם אכלו בתוך אחיהם ותנן הרי אלו כבעלי מומין חולקין ואוכלין בתרומה ובקדשי קדשים אלמא יש בהם קדושה והרי הן ככהנים בעלי מומים ואסורים בזונה וחללה ואסורי' ליטמא למתים כשם שבעלי מומין אסורין וראוי לישא את כפיו כבעל מום שאע"פ שיש בו מום נושא את כפיו וקורא בתורה ראשון שאם אי אתה אומר כן אמאי תנא הרי הן כבעלי מומין לתני נפסלו מן הכהונה אלא ש"מ דתנן תנן ודלא תנן לא תנן וכי תימא הא דקתני הרי הן כבעלי מומין משום דכהנים ששימשו בבית חוניו דלאו ע"ז היא אבל לע"ז נפסלו מן הכהונה הא איפלגו בה רבנן במשתחוה לע"ז דאתמר המשתחוה לע"ז ר"נ אמר קרבנו ריח ניחוח [ורב ששת אמר אין קרבנו ריח ניחוח] ולענין עבודת הקודש איפלגו הא לכל מילי לא איפלוג לעלות לדוכן ולקרות בתורה ראשון וא"ת ושמו את שמי על בנ"י וגו' הרי כהנים מברכים לישראל והקב"ה מסכים על ידיהם ומי שעזב להקדוש ב"ה [הקב"ה] עוזב אותו ואינו מסכים על ידו שנאמר ועזבני והפר את בריתי וגו' וחרה אפי וגו' כבר הוא כתוב ע"י נביאים שובו אלי ואשובה אליכם וכאן כיון ששב קבלו הקב"ה ומסכים על ידו בברכתו הלכך אין ראיה לא מן המקרא ולא מן המשנה לפוסלו אלא שיש לנו סיוע מן המקרא ומן המשנה שלא לפוסלו שנאמר לא תונו איש את עמיתו באונאת דברים הכתוב מדבר אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים וא"ת לא יעלה לדוכן ולא יקרא בתורה תחילה אין לך אונאה גדולה מזו ועוד נמצאת מרפה ידים של בעלי תשובה ולא נכון לעשות דא"ר יוחנן כל האומר מנשה (חטא) אין לו חלק לעולם הבא מרפה ידיהם של בע"ת וא"ת לא יעלה לדוכן ולא יקרא בתורה תחילה מהרהר (בשמך) [בשמד] ותו אזיל לה אותה בושה וימנע מעשות תשובה ומצינו שהכתוב עשה תקנה שלא ישקע ישראל בין העכו"ם שנאמר ונמכר לגר תושב עמך או לעקר משפחת גר זה הנמכר לע"ז וכתיב גאולה תהיה לו ותנא דבי ר' ישמעאל הואיל והלך זה ונעשה כומר לעכו"ם ידחה אבן אחר הנופל ת"ל גאולה תהיה לו הלכך מכל טעמים אלו כהן שנשתמד ועשה תשובה הרי הוא כשאר אחיו הכהנים ועולה לדוכן וקורא ראשון בתורה גרשום בר יהודה זצלה"ה :

סימן תיג

כתב מורי רבי' אב"י העזרי בירוש' ריש [פרק בשלשה] פרקים בתעניות ובמעמדות וכי יש מוסף בתעניות ש"מ תלת ש"מ שמתענים במעמדות וש"מ מתפללים ד' פעמים ביום

וש"מ דביום נושאין כפים ולא בלילה ורשב"ט נמי פסק שאם התפללו תפלת נעילה בלילה שאין בה נשיאת כפים וה"ה שאין אומר ברכת כהנים בלילה ושלהי מסכת יומא איפלגו בה ר' יוסי ורבנן דלרבנן אפילו בלילה הויא נעילה ולר' יוסי דוקא ביום ולא בלילה ורב ס"ל אפי' בלילה דהא מוקמינן לרב כתנאי וס"ל כרבנן. וי"ל דאפי' ר' יוסי לא אמר טובל והולך כל היום כולו אלא משום דטבילה בזמנה מצוה אבל תפלת נעילה מודה דבלילה והאי דקאמר טבילה בזמנה מצוה הויא כתנאי אבל נעילה לכ"ע הוי בלילה ופוטרת של ערבית וסבירא להו ד' פעמים ביום לאו דוקא והעם נהגו כרב בתפלת נעילה וגם בנ"כ שהם בלילה [ולא] כדקדוק הירושלמי עכ"ל ובספר שלפני לא מצאתי זה בירושלמי ובשאלתו' דרב אחאי פרשת בהעלותך בתעניות וביום הכפורים מהו לשאת כפים במנחה ובנעילה מי גזרינן משום כל יומי או לא מיפלג פליגי בה ר"מ ור' יהודה ור' יוסי הלכתא מאי ת"ש דאמר רב יהודה אמר רב הלכה כר"מ ור' יוחנן אמר נהגו העם כר"מ ור"נ אמר הלכה כר' יוסי וכן הלכתא כר' יוסי בנעילה סלקין במנחה לא סלקין והאידנא דקא סלקין במנחה דתענית כיון דמנחי ברחמי עד זמן נעילה ביום הכפורים הויא לה כתפלת נעילה דלא מיחלפא עכ"ל. ואמר בירושלמי כה תברכו את בנ"י עד כאן בשחרית במוסף מנין דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם (במנחה) [המקרא הזה מסורס הוא והלא לא צריך לומר אלא] וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים ואח"כ וישא אהרן [אלא] מלמד שבירידתו מן המזבח היה נושא את כפיו ומברך את העם בנעילה יאר ה' פניו אליך להאיר לך מן חשיכה והיינו סמוך ללילה. וכתב מורי רבי' אב"י העזרי אנו נוהגים שלא לעלות במנחה ולא כדברי השאלתות ואותן הפסוקים המפורשים בפרק אלו נאמרין ובירושלמי דברכות שהעם אומרים בזמן שהכהנים מברכים אותם אין אנו אומרים אותם כמסקנא דשמעתין דהתם אר"ח בר אבא א"ר יוחנן כל האומרן בגבולין אינו אלא טועה א"ר אבהו מריש הוה אמינא להו כיון דחזינא ליה לר' אבא דמן עכו דלא אמר להו אנא נמי לא אמרי להו וכן עשה רבי' יצחק אלפס זצ"ל:

סימן תיד

מתני' משנכנס אב ממעטין בשמחה. וכבר נהגו העם שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין ושלא לרחוץ משנכנס ר"ח אב ויש לנו סמך למנהג דאמרינו פ"ק דמכילתין בירושלמי א"ר זעירא נשיא דנהיגי דלא למישתי חמר מן דאב עליל מנהג שבו פסק שתיה ומה טעם כי השתות יהרסון. הרי לך ראיה שהיו נוהגין שלא לשתות יין מר"ח אב וה"ה שהיו נמנעין מלאכול בשר כי אין שמחה אלא בבשר וכן מלרחוץ. מיהו רב נסים גאון לא גריס חמר אלא גריס דלא למישתי עמרא ופירושו לשון או בשתי או בערב אבל בשתיית יין

לא אירי כלל. אעפ"כ נהגו אבותינו שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין ושלא לרחוץ ואין אנו רשאין לשנות ממנהג אבותינו כדאמר התם בירושלמי א"ר חנינא כל הדברים מנהג אעין דשיטין הויין במגדל [צבעייא] אתון ושאלון לר' חנינא חבריהון דרבנן מהו למיעבד בהו עבידתא אמר לון מכיון שנהגו אבותיכם איסור אל תשנו ממנהג אבותיכם. הלכך הכא נמי הואיל ונהגו אבותינו שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין ושלא לרחוץ משנכנס אב אין אנו רשאין לשנות משום שנאמר ואל תטוש תורת אמך וה"נ אמרי' בפ' מקום שנהגו נבי בני בישן דנהוג דלא הוו אזלי מצור לצידן במעלי שבתא: מתני' שבת שחל ת"ב להיות בתוכה אסורין לספר ולכבס. אר"נ ל"ש אלא לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח עד אחר ת"ב מותר ורב ששת אמר אפי' לכבס ולהניח אסור והלכתא כרב ששת שלח רב יצחק בר יעקב בר גיורי משמיה דר' יוחנן אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ אסור ללובשן בשבת שחל ת"ב להיות בתוכה: מתני' ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת פי' מותרין לכבס וללבוש בשבת אבל לספר בחמישי אסור כדאמר בירושלמי ובחמשי מותרין מפני כבוד השבת ר' הונא בשם רב המנונא אמר לתספורת חייש בה פי' שאסור לספר: איתמר שבת שחל ת"ב להיות בתוכה אסור לכבס אמר רב לפניו אסור לאחריו מותר ושמואל אמר אפי' לאחריו נמי אסור וקיי"ל כרב: תניא ת"ב שחל להיות בשבת וכן עת"ב שחל להיות בשבת אוכל ושותה כל צרכו ומעלה על שלחנו אפי' כסעודת שלמה המלך בשעתו ואסור לספר ולכבס מר"ח אב ועד התענית דברי ר"מ ר' יהודה אומר אפי' כל החודש כולו אסור רשב"ג אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד אמר רב' הלכה כר"מ והלכה כרשב"ג ותרוייהו לקולא וצריכא דאי אשמעינן (בסעודה דמפסיק בה ה"א אפי' מצפרא) [הלכה כרבי מאיר הוה אמינא אפילו מר"ח] קמ"ל הלכה כרשב"ג ואי אשמעינן הלכה כרשב"ג ה"א אפי' לאחריו קמ"ל הלכה כר"מ:

סימן תטו

מתני' ערב ת"ב לא יאכל אדם שני תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין רשב"ג אומר ישנה ר' [יהודה] מחייב בכפיית המיטה ולא הודו לו חכמים: אמר רב יהודה אמר רב ל"ש אלא משש שעות ולמעלה אבל משש שעות ולמטה מותר ואמר רב יהודה ל"ש אלא בסעודה המפסיק בה אבל בסעודה שאינו מפסיק בה מותר ותרוייהו לקולא וצריכא דאי אשמעינן בסעודה דמפסיק בה הו"א אפי' מצפרא קמ"ל משש שעות ולמעלה ואי אשמעינן משש שעות ולמעלה הו"א אפי' בסעודה שאינו מפסיק בה קמ"ל כסעודה המפסיק בה כתב מורי רבי' אב"י העזרי וראוי להחמיר הואיל ולא פי' דתלמוד מה הן שני תבשילין ואפילו תבשיל אחד של בשר אסור לאכול : ת"ר כל שהוא משום ת"ב

אסור לאכול בשר ואסור לשתות יין ואסור לרחוץ וכל שאינו משום ת"ב מותר לאכול בשר ומותר לשתות יין ומותר לרחוץ רבי ישמעאל בר יוסי אומר משום אביו כל שעה שמותר לאכול בשר מותר לרחוץ פי' רשב"ל כל שהוא משום ת"ב כגון סעודה המפסיק בה שאינו משום ת"ב כגון סעודה שאינו מפסיק בה. ל"א שאינו משום ת"ב כגון סעודה המפסיק בה בתענית צבור ולא היא עכ"ל: ת"ר כל מצות הנוהגות באבל נוהגות כת"ב אסור באכילה ובשתי' וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ואסור לקרות בתורה ובנביאים [ובכתובים] ולשנות במשנה בתלמוד במדרש ובהלכות ובאגדות אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות ושונה במקום שאינו רגיל לשנות [דכיון דלא ידע] אית ליה צערא וקורא בקינות ובאיוב ובדברים הרעים שבירמיה ותשב"ר אינם בטלין דר"מ ר"י אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות ואינו שונה במקום שאינו רגיל לשנות אבל קורא הוא באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה ותשב"ר בטלין שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב: מתני' לא יאכל בשר וכו'. תנא אבל אוכל בשר מליח וכתב מורי רבי' אב"י העזרי דמותר לאכול בשר עוף בסעודה המפסקת דאמרי' בפרק בן סורר ומורה רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו אכל בשר מליח ושתה יין מגתו אינו נעשה בן סורר ומורה ומייתי עלה התם הא דשמעתין אבל אוכל בשר מליח משמע דהא בהא תליא דבמה שלא נעשה בן סורר ומורה מותר לאכול בסעודה המפסקת. ואמר רבא התם אכל בשר עוף אינו נעשה בן סורר ומורה וא"כ מותר לאכלו בסעודה המפסקת. ואמרי' בפ"ק דחגיגה ושמחת מי שיש בו שמחה יצאו עופו' שאין בהם שמח' וכ"פ רבי' שב"ט זצ"ל. ואע"פ שכך הוא האמת אפי' הכי אין נכון לעשות כן וחלילה לשום ירא שמים שיאכל בסעודה המפסקת בשר מליח או שישתה יין מגתו או שיאכל בשר עופות או דגים ואיסורא נמי איכא שכבר נהגו אבותינו למנוע מכל אלו ויש בהם משום בל תטוש תורת אמך: מתני' ולא ישתה יין אבל שותה הוא יין מגתו עד כמה א"ר חיננא בר כהנא [משמיה דשמואל] כל זמן שהוא תוסס ולדידן האידנא הא אסור משום בל תטוש תורת אמך: א"ר יהודה אמר רב כך היה מנהגו של ר' יהודה בר' אילעאי ערב ת"ב מביאין לו פת חריבה במלח ויושב בין תנור לכיריים ואוכל ושותה אחריה קיתון של מים ודומה כמי שמתו מוטל לפניו. ירושלמי רב מן דהוה אכיל כל צורכיה הוה צניע פיתיה אקיטמא אמר זו היא סעודת ת"ב ולקיים מה שנאמר ויגרס בחצץ שיני הכפישני באפר. וכתוב בתשובות כל תלמידי חכמים שבארץ ישראל נוהגים בערב תשעה באב בסעודה המפסקת שלא להסב אלא כל אחד יושב לבדו וכל אחד מברך לעצמו ואין מזמנין בברכ' דמזון לפי שדומה להם כמי שמתו מוטל לפניו וכן עושין ת"ח וותיקין בכל ארץ גלותם

ע"כ: בפרק מקום שנהגו כפסחים תנן מקום שנהגו לעשות מלאכה בת"ב עושין מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין ובכל מקום תלמידי חכמים בטלין ורשב"ג אומר לעולם יעשה אדם עצמו ת"ח ותניא בשמעתין רשב"ג אומר כל האוכל ושותה בט"ב כאילו אוכל ושותה ביוה"כ ר"ע אומר כל העושה בו מלאכה אינו רואה סימן ברכה לעולם: תניא בתוספתא דמכילתין שלהי פירקא מתקנין מת"ב למוצאי ת"ב עבר ת"ב מותר בכולן. וכתב מורי רבי' אב"י העזרי ונהגו העם שלא לשחוט ולהכין סעודת מוצאי ת"ב עד לאחר חצות מכי ינטו צללי ערב והכי אמרי' בשלהי פרק ואלו קשרים אמר רבי חייא בר אבא אר"י יום הכפורים שחל להיות בחול מותר בקניבת ירק תניא כותיה דר' יוחנן יוה"כ שחל להיות בחול מותר בקניבת ירק וכך היו מפצעין באגוזים ומפרידין ברמונים מן המנחה ולמעלה מפני עגמת נפש דבי רב יהודה קנבי כרבא דבי רבא גרדי קרא כיון דחזא דקא (מפרצי ועבדי) [מחרפי] אמר להו אתיא לן איגרתא ממערבא משמיה דר' יוחנן דאסור. אע"ג דהתם משום איסור שבות ודמי למלאכה התירו רק מן המנחה ולמעלה משום עגמת נפש הא תניא מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ואנו נוהגין שלא לעשות מלאכה בזה"ז בט"ב הלכך אבותינו הקדושים השוו מדותיהם בט"ב וביוה"כ ולישנא דברייתא נמי משמע הכי דקתני מתקנין מט' באב דמשמע שהוא סוף היום מדלא קתני מתקנין בט"ב וסתמא כך קתני העושה מלאכה בט"ב כך פי' מורי רבי' אב"י העזרי: בפ' מקום שנהגו אמר שמואל אין תענית צבור בבבל אלא ט"ב בלבד למימרא דסבר שמואל ט"ב בין השמשות שלו אסור והא אמר שמואל ט"ב בין השמשות שלו מותר וכ"ת דסבר שמואל תענית צבור ביה"ש שלו מותר והתנן אוכלין מבעוד יום למעוטי מאי לאו למעוטי בין השמשות לא למעוטי משחשיכה דרש רבא עוברות ומניקות מתענות בו ומשלימות כדרך שמתענות ומשלימות ביוה"כ ובין השמשות שלו אסור וכן אמרו משמיה דר' יוחנן וכן הלכה כרבא ור' יוחנן וכן פסק מורי רבי' אב"י העזרי וכן סובר רבי' אלפס הלכך בערב ט"ב צריך להפסיק מבעוד יום תניא חכמים אומרים כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה שנאמר שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה וכל המתאבל עליה זוכה ורואה בשמחתה וכל שאינו מתאבל עליה אינו רואה בשמחתה תניא בתוספתא שלהי פרקין אין שאילת שלום לחברים [בט"ב אבל משיבין] להדיוטות בשפה רפה:

סימן תטז

ערב תשעה באב חולצין מנעליהן ויושבין לארץ כדרך אבלים ועומד ש"צ ומתפלל מעריב ואומר קדיש וגם תתקבל צלותהון ואם חל ט"ב במוצ"ש אין אומר צדקתך לפי שנקרא

מועד מידי דהוה אר"ח שחל להיות במוצאי שבת דאין מצדיקין ואם יש אבל בעיר נכנס בליל ט"ב לביהכ"נ במעריב וכן למחרת ביום ט"ב נכנס עד שיגמרו לומר קינות ויוצא והולך לביתו. ואם יש תינוק למול כתב מורי רבי' אב"י העזרי שמלין אותו אחר הקינות ויש שנוהגין למול אחר חצות וכן העידו רבותינו הזקנים שבמגנ"צא ובתשובות מ"כ כד מהלינן ינוקא בט"ב [לא] מהלינן ליה בשחרית משום שאומרי' קינות ותניא שש אנכי על אמרתך וגו' זו שמחת ברית מילה ואתי' מגזירה שוה כתיב הכא על אמרתך וכתיב התם כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו מה להלן ברית אף כאן ברית הלכך משהינן ליה עד המנחה בזמן שאומר נחמות וכן תורה ומנהג לישראל ע"כ התשובה ודבר זה ישר ומקובל ללב. ובעלי ברית לובשים כלים אחרים אך לא לבנים ממש וכן בשבת של חזון ישעיהו אין מחליפין כליהם רק הכתונת בלבד ואחרי כן קורא איכה וקינות ואינו אומר ובא לציון אלא מתחיל ואתה קדוש וכו' ובסדר רב עמרם גאון כתוב שאומר גם בלילה ובא לציון בדילוג כמו למחר ומסיים כל סדר קדושה ואומר קדיש ואינו אומר תתקבל ואם חל ט' באב במוצאי שבת אינו אומר ויהי נועם לפי שנהגו שלא לעשות מלאכה בו למחר אומר קדיש בלא תתקבל ומוציא ספר תורה וקורא ואם חל ת"ב (בשני) בחמישי אומר אא"א ואינו אומר והוא רחום ולאחר קריאת התורה אומר קדיש לפי שלאחר שיחזיר ס"ת לאח"ק לא יאמר קדיש כדרך שאומר כל השנה אחר המפטיר בתענית. ופותח בקינות ומסיים ופותח באשרי וא"א למנצח אלא מתחיל ואומר ובל"ג ולשבי פשע ביעקב נאם ה' ואתה קדוש יושב וגו' וא"א ואז"ב לפי שאסור בת"ת ואומר קדיש בלא תתקבל אלא אומר יהא שלמ' רבא וגו' לעולם אחר קינות א"א תתקבל ויש שנוהגין אחרי גמר תפלתם לומר תתקבל. וקורא באיוב ובירמיה ורבי' יצחק הלוי זצ"ל הנהיג שלא לומר ענינו בתפלת יוצר ואין נראה למורי רבי' אבי העזרי. במנחה קורין ויחל ומפטיר דרשו ומתפלל ענינו יחיד בש"ת וש"צ בין גואל לרופא וכולל בבונה ירושלים נחם ה' אלהינו את אבילי ציון ואם חל ט"ב במוצ"ש מבדיל בתפלה ואינו מבדיל על הכוס. אך פושט ידיו ורואה בצפרניו ומברך בורא מאורי האש ואינו מברך עצי בשמים ובליל יום ב' שהוא מוצאי ת"ב מבדיל על הכוס בלא בשמים ובלא נר. כתב רב עמרם גאון שביום ת"ב מתפללין סליחות וענינו כמו בשאר תעניות וכן מנהג בשתי ישיבות ומורי רבי' אב"י העזרי נראה לו כמנהג דידן דכי היכא דאין בו תחנון וגם והוא רחום כשחל בחמישי בשבת משום דמיקרי מועד ה"נ לא מצלינן סליחות. ואפי' על הדבר לא הודו לו חכמים לשמעון התימני בפרק סדר תעניות אלו שיהא מותר להתריע בשבת. ואמרי' לעיל ספ"ק במה מתריעין רב יהודה אמר בשופרות ורב יהודה בריה דרב שמואל

בר שילת משמיה דרב אמר בענינו וכי מעיינת בה שפיר לא מיירי בתפילת ענינו שאנו מתפללין בתענית אלא שהצבור היו צועקים בפה אחר ענינו ה' ענינו ונלמד ממנה על סליחות דתענית כדפרישית שאין לומר מידי דנקבע לת"צ דמצלי ביחד ביום דאיקרי מועד. ועוד הביא ראיה דאמר בירושלמי בפרק ראוהו ב"ד ובתעניות בשל זכרים כפופים קומי ריב"ל תוקעין בתעניתא ר' יוסי בעי ויתקעון קומי בחצוצרתא ולא שמע דתני חצוצרות במקדש ואין חצוצרות בגבולין רתפללו לפניו עשרים וארבעה כהדא רבי יוחנן מתפלל בט"ב עשרים וארבעה ומפקד לתלמידוי לא תילפון מיני הדין עובדא דצריכה לה אבל תענית צבור הוא פי' אל תלמדו ממני כי מה שהתפללתי עשרים וארבעה מפני המאורעות אחרות שהיו להם אז ואפי' לא היה ט"ב היה להם לגזור תענית צבור אבל מפני ט"ב אין מתפללין כדין תענית צבור הלכך סליחות נמי אין מתפללין שהוא מנהג ת"צ דומיא דעשרים וארבעה אבל ענינו שמתפלל אפי' בתענית יחיד מתפלל. ומסיים התם בירושלמי ר' יונה בשם ריב"ל אבל מתפלל ארבעה לא אמר אלא ארבעה הא עשרים וארבעה לא ופי' ארבעה לא אתבריר לן מ"מ נילף מיניה שלא להתפלל סליחות כך פי' מורי רבי' אב"י העזרי. מיהו נוכל ליישב מנהג הגאונים לומר שהסליחות הוי נמי ארבעה שאמר ריב"ל שמתפללין ואע"פ שאין בו תחנון משום דאיקרי מועד דא יוה"כ א"א תחנון ומתפללים סליחות ומהתרעה נמי אין כאן ראיה שאין ראיה משבת לת"כ. מיהו כבר נהגו אבותינו בכל המקומות שלנו שאין אומר סליחות בו ומצוה עלינו לקיים דברי ראשונים ומנהג אבותינו. בנימוקי רב שרירא גאון זצ"ל פירשו הגאונים יחיד שקבל עליו תענית שני וחמישי ושני כל ימות השנה ואירע עט"ב להיות בשני בשבת כיצד הוא עושה לסעוד פעמים א"א מפני נדרו אלא סועד פעם אחת טרם יבוא השמש דקיי"ל מתענין לשעות ומתפלל תפילת תענית וצריך להתפלל מנחה ואח"כ סועד ואע"פ דאמרי' כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית הני מילי בשאר תעניות אבל בעט"ב ובערב יוה"כ [שאי] אפשר להשלים מתענה לשעות ואח"כ סועד והכי תרצו הגאונים ע"כ. כתוב בדברי הגאונים הכי אמרו רז"ל ט"ב ערבית ושחרית אומר בתפלה רחם ה' אלקינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך וכו' וחותם בבונה ירושלים לפי שהוא דומה כמי שמתו מוטל לפניו ואינו ראוי לקבל תנחומין אבל במנחה אומר נחם ה' אלקינו את אבילי ציון ואת אבילי ידושלים לפי שדומה כמי שנסתם הגולל וראוי לקבל תנחומין מכאן ואילך וכך הלכה ע"כ. כתוב בדברי הגאונים דאין היחיד אומר סליחות כלל ואינו אומר ויעבור לפי שא"א י"ג מדות ביחיד אלא בצבור שכך אמרו חכמים ברית כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם. בפ"ק דמכילתין גבי הגיע י"ז במרחשון ירושלמי עוברות ומניקות מתענות

כדרכן בת"ב ובת"צ ושלש שניות אבל בשבעה אחרונות לא היו מתענות אעפ"כ אינן מתנהגות בתפנוקים אלא אוכלות ושותות כדי קיום הולד וילפינן מינה שאסור להתענג במעדנים כשהצבור מתענין כגון שני וחמישי ושני של אחר הפסח ואחר הסכות אפי' מי שאינו מתענה בעבור האונס: ירושלמי פ"ב (ר' חייא) [ר' אחא] בשם רב אין תענית עכשיו א"ר יוסי הדא אילין תעניתא דאנן עבדין לית אילין א"ל לא כן אמר רב כל תענית שאינה נעשית כתקנה אינה תענית עליה הכתוב אומר (היתה לי נחלתי כאריה ביער) [נתנה עלי בקולה ע"כ שנאתיה]: מתני' אומר לפניהם עשרים וארבע ברכו' י"ח שבכל יום ירושלמי ולמה שמונה עשרה ריב"ל אומר כנגד שמונה עשרה [מזמורות שכתוב] מריש תלים עד יענך ה' ביום צרה אם יאמר לך [אדם] תשעה עשר הן אמור לו למה רגשו גוים לית במנין מיכן אמרו המתפלל ולא נענה צריך תענית א"ר מנא רמז לת"ח הוא שצריך אדם לומר לרבו תישמע תפילתך. ואמר התם בסמוך בירושלמי ר' אחא בר יצחק בשם ר' חייה רובה דציפורין יחיד בט"ב צריך להזכיר מעין המאורע ומהו אומר רחם ה' אלקינו על עמך ישראל וכו' והיינו בערבית ושחרית כדפרישית לעיל ותו אמר התם בהלכה (שנייה) [ששית] (ר' אבהו) [ר' ינאי זעירא] בשם אבהתיה כל מי שאינו כשר כיהושע אל יפול על פניו ובלבד יחיד על הצבור פי' רבינו יואל הלוי זצ"ל כגון שאין הקהל נופלין אלא הוא ומורי רבי' אב"י העזרי בנו פי' על צרת ציבור דומיא דעי ותו אמר התם גבי ועל החמישית ענני ה' ענני בזכותי ענני בזכות תלמידי וילפינן מיניה שהסליחות לפני ר"ה צריך שיתפלל ת"ח שיש לו תלמידים יראי שמים כדי שיאמר ענני ה' ענני דהיינו ענני בזכותנו ענני בזכות תלמידנו. ירושלמי שלהי פ"ב במה קורין ר' יוסי אומר ברכות וקללות שבמשנה תורה ועכשיו אין אנו קורין אלא ויחל משה ומדלג מעשה חעגל ומתחיל ויאמר ה' אל משה פסל לך עד אשר אני עושה עמך (עכ"ל הירושלמי): סליקא לה מסכת תענית

סימן תיז

מעשה שנפטרה אחות ר"ת והודיעוהו בעיר אחרת שהיה שם ואכל בשר ושתה יין כי אמר מאחר שיש לה בעל שחייב בקבורתה אינו אסור בבשר ויין ואפשר אם היה גם עמה בעיר היה מקיל: ירוש' ר"פ מי שמתו ר' יוסי נטמאו לו תלמידיו ואבלו בשר ושתו יין אמר לון ר' מנא חדא מן תרתי לא פלטא לכון אם אבלים אתם למה אכלתם בשר ושתיתם יין ואם אין אתם אבלים למה נטמאתם דמשמע לכאורה דנכון לתלמידים שקברו רבם שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין כל היום דהכי קאמר להו אם אין אתם אבלים למה נטמאתם הא אילו לא אכלו בשר ולא שתו יין לא הוה מתרעם אע"ג דנטמאו ולעיל נמי

פליגי אמוראי כהן מהו שיטמא לכבוד רבו ר' ינאי זעירא דמך חמוי והוא הוה חמוי והוא הוה רביה שאל לר' יוסי ואסר ליה [שמע ר' אחא ומר יטמאו לו תלמידיו] משמע שהורה הלכה למעשה ולא חש לדר' יוסי א"כ דמאחר דמותר ליטמאות אסור לאכול בשר ולשתות יין ביום שנקבר רבם שהרי כך משמע שלאחר קבורה היה דהכי מסיק נטמאו לו תלמידיו ואכלו בשר ושתו יין דאל"כ הול"ל שתו יין ואכלו בשר ואח"כ הול"ל ונטמאו לו תלמידיו מיהו לעיל פירשתי דלאחר קבורה שרי לאכול בשר ולשתות יין. ר"פ מי שמתו מוטל לפניו [מי שמתו מוטל לפניו] אוכל בבית אחר וכו' ואינו מיסב ואוכל ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין ואינו מברך פי' ברכת המוציא ואינו מזמן פי' ברכת המזון לעצמו ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו פי' אין אחרים רשאין לזמן עליו כדי להוציאו ידי חובתו כיון דאינו מחויב בדבר שהרי עוסק בצרכי המת והו"ל ברכה לבטלה דאינו עולה למנין שלשה וגרע מקטן שמזמנין עליו. ויש מפרשים ואין מברך ואין צריך לברך ברכת המוציא משמע הא אם רוצה לברך שפיר דמי ואין נראה למורי רבי' יהודה בר יצחק דאמר לקמן בשמעתא התם תוך ד' אמות הוא דאסור מכלל שאינו יכול לברך. ותימה שעתה נוהגים לברך ברכת המוציא ופי' רבי' יצחק בר שמואל דמה שמשמע בכאן שאסור לברך זהו כשעוסק בצרכי המת אבל אם כבר עסק או יש שם עוסקיס אחרים שפיר דמי מיהו בירושלמי לא משמע דכי דגרסי' התם אינו אוכל כל צרכו ואינו שותה כל צרכו ואינו אוכל בשר ואינו שותח יין דאין מזמנין עליו ואם בירך אין עונין אחריו אמן אלא יתבטל ועוד אמרי' לקמן אין המת מוטל לפניהם [הן יושבין וקורין והוא יושב ודומם] הן עומדים ומתפללים והוא (יושב ודומם) [עומד] ומצדיק את הדין עליו ועתה אינו מתבטל כלל מצרכי המת דקאמר יושב ודומם ומצדיק עליו את הדין אף על פי שהיה יכול לכוין בפסוק ראשון באחד ועל כרחך שאסור להתפלל לכל מי שמוטל עליו אנינות וכן משמע בירושלמי בפרקין גבי אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו מפני כבודו של מת או משום שאין לו מי שישא משאו והתני פטור מנטילת לולב תיפתר בחול והא תני פטור מתקיעת שופר אית לך למימר בחול ולא ביו"ט א"ר חנינא מכיון שהוא זקוק להביא לו ארון ותכריכין כדתנן תמן מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין כמי שהוא נושא משאו דמי מיהו חולק על תלמוד שלנו שאומר דביו"ט ובשבת מותר בכולן לקמן בשמעתין ובמסכת שמחות נמי יש ברייתא שנויה כן שאם רצה להחמיר על עצמו אינו רשאי מפני כבודו של מת מיהו בשפירא נוהגים שהולך אונן (לפני) בבית הכנסת ומתפלל:

סימן תיח

תניא בפר' האורג ובפ' ואלו מגלחין רשב"א אומר העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע עליו הא למה זה דומה לס"ת שנשרף שחייב לקרוע פי' רבינו שלמה כדאמר במו"ק במגילה ששרף יהויקים וכתיב לא פחדו ולא קרעו בגדיהם מכלל דמיחייבי הוו למיקרע ואף נשמת ישראל הנטלת דומה לו שאין לך ריק שבהם שאין בו תורה ומצות עכ"ל מ"מ לא נדמינהו לגמרי לס"ת לענין שאין מתאחין דתניא בפרק ואלו מגלחין ואלו קרעין שאין מתאחין וכו' ועל ס"ת שנשרף ואמ' בגמ' ס"ת שנשרף מנלן וכו' מיד קדר כל האזכרות שבה ושרפן באש וכתיב לא פחדו ולא קרעו בגדיהם מכלל דמיחייבי הוו למיקרע (עכ"ל):

על כל המתים שחיי' לקרוע עליה' משום קורבה קורע טפח על אביו ואמו עד שיגלה את לבו א"ר אבהו מאי קרא ויחזק דוד [בבגדיו] ויקרעם אין אחיזה פחותה מטפח והאי קרא כתיב כשקרע על שאול ויהונתן והך ברייתא אתיא כר"מ דת"ר לקמן תחלת קריעה טפח ותוספת ג' אצבעו' דברי ר"מ פי' שאם מת לו מת וקרע טפח ומת לו מת אחר מוסיף עליו ג' אצבעות ור' יהודה אומר תחילת קריעה ג' אצבעו' ותוספת כל שהוא אמר עולא הלכה כר"מ בקריעה והלכה כר' יהודה בתוספת: עד היכן הוא קורע שהולך ומוסיף וקורע עד טבורו וי"א עד לבו ומוכח בפר"ח ובאלפס דהלכתא עד טיבורו הגיע עד טבורו ושמע עוד שמועה אחרת אם הוסיף על אותו הקרע לא יצא אלא חוזר ומתחיל למעלה לצידי בית הצואר אם רבו לו שמועות הולך וקורע מרחוק ג' אצבעות בין קרע לקרע מרחב החלוק לצד הכתף. נתמלא כל הבגד קריעות מלפניו מחזירו לאחוריו ומחזיר מה שלאחריו לפניו וקורע ולובשו כל שעה נתמלא מלמעלה אצל בית הצואר מחזיר חלוקו של מעלה למטה ועושה בית הצואר אחר וקורע האחרון ואינו מאחה הראשון של מטה. והקורע מלמטה ומן הצדדין לא יצא:

על כל המתים כולם אפי' לבוש עשרה חלוקין אינו קורע אלא העליון על אביו ועל אמו קורע את כולן ולאו דוקא חלוק אלא ה"ה לשאר בגדים אלא שכן דרך התלמוד שכל כלים שאדם לובש כמו חלוק קרי חלוק ולמעוטי טליתו של אדם שאינו חייב לקרוע ואפקרסיתו אינה מעכבת פירש"י סודר שעל ראשו שתלוי לו על כתיפו אינה מעכבת ואינו צריך לקרוע ולא אמרינן לאחר שקורע נופל אפיקרסותו על החזה ומכס' קריעת החלוק אעפ"כ אין זה עיכוב קריעה אחד האיש ואחד האשה. פי' צריך לקרוע על אביה ועל אמה כל חלוקין שעליה רשב"א אומר האשה שמת אביה ואמה קורעת את התחתון

ומחזירתו לאחוריה [וחוזרת] וקורעת העליון פי' והתחתון מכסה את לבה ופסקו רבותי' הלכה כרשב"א וכ"פ בפר"ח כר"ש בן אלעזר:

על כל המתים רצה מבדיל קמי שפה שלו כלומר מתחיל קריעה מחלל בית הצואר וקורע כלפי מטה דהיינו לפני השפה של בית הצואר כמו שפה לפיו. רצה אינו מבדיל אלא מתחיל ונוקב למטה מבית הצואר כנגד כריסו וקורע על אביו ועל אמו מבדיל וכן הלכה בפר"ח ובאלפס:

על כל המתים שולל לאחר שבעה פי' שולל בשטי"ר בלעז ומאחה לאחר שלשים על אביו ועל אמו [שולל] לאחר שלשים ואינו מאחה לעולם פי' רש"י מאחה תופר כדרכו ובפר"ח הביא ירושלמי איזהו איחוי העשוי כאריג פירש רבי' שלמה כל הנך על כל דקתני כגון בנו ובתו אחיו ואחותו ואשתו:

ת"ר וכולן רשאין לשוללן למוללן וללוקטן ולעשותן כמין סולמות אבל לא לאחותן פי' רבי' שלמה כל הקרעין הללו שאמרו בהן שולל כולן רשאין לשוללן תפירה רחבה בשטי"ר למוללן אוחז שתי ראשי הקרע בין שתי אצבעותיו וכורכן יחד כעין כריכת ספרים ותוחב שנים ושלש תפירות. ללוקטן אוגד בידו כל הקרוע מראשו ועד סופו ותוחב במחט שנים ושלשה פעמים. לעשות סולמות כמעלות הסולם שתופר שתי תפירות ומפסיק וחוזר ותופר למטה שמניח בין תפירה לתפירה הפסק מועט ל"א סולמות כעין שלוקטין המתנים. אבל לא לאחותן תפירה יפה ובפר"ח אין רשאין לאחותן איחוי אלכסנדרית שהיא כעין אריגה:

ת"ר רשאי להופכו למטה ולאחותו פי' אם קרע בית הצואר כלפי מטה ורוצה להפוך חלוקו של מטה למעלה ולעשות בית הצואר כלפי למטה ולעשות בית הצואר ראשון כלפי רגליו רשאי לאחותו ולאחר שבעה קמיירי [אע"ג] דאמרו לעיל על כל המתים שולל אחר שבעה כיון שהופכו למטה רשאי לאחותו אבל אם אינו הופכו אסור לאחותו עד לאחר שלשים בכל המתים ר"ש בן אלעזר אוסר בכל ענינים לאחותו וקיי"ל כותיה כן פסק באלפס:

כי אתא רבין א"ר יוחנן על כל המתים קורע בכלי פי' בסכין פי' אם רצה על אביו ועל אמו ביד ולא בכלי:

א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן על כל המתים קורע מבפנים פי' שאין צריך לקרוע בפני העם על אביו ועל אמו מבחוץ ולא מבפנים ומסתברא דכל אלו שהצריכו חכמים אם קרע בענין אחר לא יצא ידי קריעה:

כשקורע אינו קורע אלא מעומד כדילפינן מדוד ויקם המלך ויקרע את בגדיו פי' על אודות בנו שמת ואפי' בדיעבד אם קרע מיושב חוזר וקורע מעומד כההיא דאמימר שכיב ליה בר בריה קרע עליה אתא בריה וקרע באפיה אידכר דמיושב קרע קם וקרע מעומד וברי' קרע באפי' מעומד ומתוך כך נזכר אמימר דלאו שפיר קרע ושמא בריה לכך איכוין ומשום הכי קרע באפיה ולא היה רוצה להודות לו בהדיא משום כבודו של אביו:

על כל המתים שקורע עליהם משום קורבה דהיינו בנו ובתו אחיו ואחותו ואשתו רצה חולץ רצה אינו חולץ על אביו ועל אמו חולץ פי' חייב לחלוץ ופי' רבי' שלמה זצ"ל חולץ מקרע חלוקו מלמעלה עד שנראית כתיפו כמו חלוצי כתף. ובפר"ח פי' חולץ חלוצת כתף מוציא ידו מתחת הקרע ונמצאת כתיפו חלוצה מן החלוק ואלפס כתב חולץ כתיפו ומוציא זרועו מן הקרע של חלוק ונמצאת זרועו עם כתיפו מגולין. ומסתברא שחולץ על אביו ואמו (אלא אחר ומסתברא) כתף של ימין ושל שמאל דלא גרעי אביו ואמו מנשיא דאמר לקמן על חכם חולץ כתיפיו מימין ועל אב"ד משמאל על נשיא מיכן ומיכן ואם ת"ל דאינו חולץ על אביו ואמו אלא כתף אחד מסתברא דשל שמאל (קורע) [חולץ] דלא גרעי מאב"ד דעדיף מחכם בפי' רבי' שלמה. ואם היה מת אביו של גדול הדור שאם הוא יחלוץ אחרים יחלוצו משום כבודו אז יש רשות בידו שלא לחלוץ כדאשכחן ברבי יעקב בר אחא שמתה אמו וביקש רבי לחלוץ עמו ונמנע ולא חלץ :

אמר שמואל כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע פי' רבי' שלמה בשעת חימום בסמוך לפטירת המת ויש לנו לפרש דהיינו דוקא ששמע סמוך לפטירת המת ולא קרע דלאחר שעברה לו שעת חימום לא מצי לקרוע דאינו קרע אבל אמם לא שמע שמת לו מת עד עתה אז שעת שמועה הוי כשעת החימום וקורע ודלא כפר"ח שפי' גבי הא דמסיק כל קרע שאינו בשעת החימום אינו קרע והא אמרו ליה לשמואל נח נפשיה דרב וקרע עליה תריסר מני" ופר"ח דנח קרע בשעת שמועה שלא בשעת חימום. משמע להדיא שרוצה לומר ששעת שמועה לא הויא שעת חימום והכא כדפי' רש"י מני חליפות בגדים דכל שעה שדיא לובש קורע אפי' שלא בשעת חימום שכשחוזר ולובש לאו שעת חימום הוא ולא פריך ליה מבגד ראשון שקרע בשעת שמועה דההוא שפיר קרע דשעת שמועה הוי שעת חימום אלא מאותם בגדים שקרע כשהיה מחליף פריך דכבר עברה שעת שמועה. ואמר לקמן כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה וכו' סבור מה דהוה הוה פירש"י הואיל ולא קרעו בשעת שמועה שוב אינו יכול לקרוע עכ"ל ואמר להו אביי תניא חכם כל זמן שעוסקין בהספדו וכו' משמע שקורעין על שעת שמועה. וגם דלאחר שמועה אין קורעין אלא על חכם שכבודו בהספדו. ולעיל נמי קא בעי סתמא דתלמודא על השמועה

רחוקה קורע או אינו קורע אבל שמועה קרובה פשיטא ליה דקורע וכדא דמסיק קריעה בלא [שבעה] מי איכא משמע דהא בהא [תליא] א"כ כי היכי דנהגו שבעה כל היכא דשמע תוך שלשים ה"נ קורע כל תוך שלשים. מיהו הא איכא למדחיה דקריעה בלא שבעה ליכא אבל שבעה בלא קריעה איכא. מיהו הלכה למעשה דכל שלשים יום קורע ודוקא בשעת שמועה דהויא לה כשעת מיתה ואיכא חימום אבל לאחר שמועה אינו קורע ואפי' אם בא להחמיר על עצמו ולקרוע אחר שעת חימום אינו רשאי אבל על אביו ואמו או אדם גדול שהיה רגיל להקשות לו בהלכה דהוה מסתפי מניה כגון שמואל מרב ורבי יוחנן מר' חנינא דכל שעת' מדכרי שמעתייהו בפומייהו שאם בא לעשות מילתא יתירתא לכבודם אע"פ שקרע עליהם בשעת שמועה קורע שוב לכשיחליף בגד אחר כשמואל דקרע עליה דרב תריסר מאני וכרבי יוחנן דקרע עליה דר"ח תליסר אצטלי דמילתא. וזה שאמרנו שאם לא קרע בשעת מיתה או בשעת חימום דשוב אינו קורע היינו דוקא שהיה לו חלוק לקרוע באותה שעה ולא קרע אבל אם לא היה לו הא תני איסי אבוה דר' זירא ואמרי לה אחוה דר' זירא מי שאין לו חלוק ונזדמן לו בתוך שבעה קורע לאחר שבעה אינו קורע כ"א משום כבוד אביו ולא משום חיוב קריעה. אבל על חמשה מתי מצוה לא מבעי ליה למקרע כלל היכא דליכא חיוב קריעה והכי מוכח מדפריך והא אמרו ליה לשמואל נח נפשיה דרב וקרע וכו' ואי כל היכא דלא מיחייב למיקרע אי בעי קרע. מעיקרא מאי פריך ותו מאי שאני רבנן הא על כל אדם נמי אי בעי קרע אלא ש"מ דדוקא אביו ואמו ורבנן שרי למקרע עלייהו ולעשות מילתא יתירתא אע"ג דלא מיחייב אבל שאר מתים לאו. ולענין שמועה רחוקה אי טעונה קריעה אי לאו כתב רבי' יצחק אלפס ולענין שמועה [רחוקה] דאינה נוהגת אלא יום אחד בלבד איבעיא לן קורע או אינו קורע ומסקנא אינו קורע דליכא קריעה בלא שבעה אלא בכבוד אביו ואמו אבל בחמשה מתי מצוה [לא] דתניא מי שאין לו חלוק לקרוע ונזדמן לו חלוק תוך ז' קורע לאחר ז' אינו קורע וא"ר זירא בד"א בחמשה מתי מצוה אבל על אביו ואמו קורע והולך עכ"ל. אבל בה"ג פסק דשמועה רחוקה טעונה קריעה. ולדברי בה"ג אם תקשה מאחר דר' מני אמר גבי שמועה רחוקה דאינו קורע ור' חנינא אמר קורע א"כ אינה טעונה קריעה דהלכה כדברי המקל באבל הא לא קשיא דאסקינן לקמן להדיא אבילות לחוד וקריעה לחוד. ויש מדקדקים שאינה טעונה קריעה מדתני ר' (חייא) [אדא] דמן קסרי קמיה דר' יוחנן שמע שמועה קרובה בשבת ולמוצאי שבת נעשית רחוקה עולה לו ואינו נוהג אלא יום אחד ומסיק קורע או אינו קורע ורוצים [לפרש] דעלה קאי ועד כאן לא קמבעיא ליה אלא משום דשמע בעוד שהיתה קרובה אבל אם שמע כשכבר רחוקה אז

פשיטא ליה שאינו קורע. וזכורני מקדם שהייתי דוחה ראיה זאת אפי' לפי סברתם דעלה קאי והייתי מפרש דה"ק הואיל דקיי"ל דלא הוי אלא בשעת חימום א"כ הכא רצוננו לומר מאחר שלמוצאי שבת אינו שעת חימום אין לו לקרוע או דילמא הא דאמר כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע היינו שהיתה לו שמועה רחוקה אבל הכא שהיתה לו שמועה קרובה אע"ג דליכא חימום חייב לקרוע אבל לעולם יכול להיות ששמועה רחוקה בשעת חימום טעונה קריעה ויכול נמי להיות ששמועה קרובה טעונה קריעה אפי' שלא בשעת חימום. מיהו הא לא נהירא לי שהרי לעיל פירשתי דכל קריעה טעונה חימום אפי' שמועה קרובה. ותו בר מיניה דליתנהו לדבריהם דלא עלה דר' חייא דמן קסרי קאי אלא בעיא באנפי נפשה היא אי שמועה רחוקה טעונה קריעה אי לא וכן פי' רש"י קורע או אינו קורע כששמע שמועה רחוקה עכ"ל. ונראה להביא ראיה דאינה טעונה קריעה מהא דאמר גבי ר' חייא ש"מ תלת ש"מ אבל אסור בנעילת הסנדל וש"מ שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד וש"מ מקצת היום ככולו ומדלא קאמר וקרע וש"מ ארבעה דטעונה קריעה ש"מ דשמועה רחוקה אינה טעונה קריעה. וא"ת ויאמר להיפך ש"מ ארבעה דאינה טעונה קריעה תריץ דדברים שהם בקום ועשה קחשיב כגון חליצת מנעל וכגון נוהג יום אחד וגם שעה אחת ומה שלא קרע זהו שב ואל תעשה ובכה"ג לא קמיירי. אבל שמעתי שרבי' שמשון בר' אברהם [תירץ] דאינו מונה אלא אותם שחלקו בהם ש"מ אבל אסור בנעילת הסנדל דפליגי ביה שמואל גמ' ר"א אומר משחרב בית המקדש (דאמר רב כהנא) אמר שמואל נעילת הסנדל רשות ולעיל אמר אבל אסור בנעילת הסנדל ובמקצת היום פליגי אבא שאול ורבנן ובשמועה רחוקה שאינה נוהגת אלא יום אחד פליגי ר"ע וחכמים כך שמעתי בשמו. ואיני מבין דשמועה רחוקה אי טעונה קריעה פליגי בה ר' מנא ור' חנינא כדמשמע מרש"י דאכל שמועה רחוקה פליגי ולא קאי אר' חייא דמן קסרי. ולענין הלכה למעשה נראה דאינה טעונה קריעה אלא על אביו ואמו ות"ח מופלג אם בא לקרוע עליהן לעשות מילתא יתירתא שפיר עביד:

ת"ר אמרו לו מת אביו וקרע מת בנו והוסיף תחתון שקרע על בנו מתאחה לאחר שלשים עליון שקרע על אביו אינו מתאחה לעולם מת בנו וקרע מת אביו והוסיף לקרוע עליון מתאחה תחתון אין מתאחה מת אביו מתה אמו מת אחיו מתה אחותו כל זאת כשארעוהו בבת אחת קורע קרע אחד לכולם ור"י בן בתירה אומר על כולן קרע אחד ועל אביו ואמו קרע אחד פי' בפני עצמו ושלא באותו קרע לפי שאין מוסיפין על קרע של אביו ושל אמו מ"ט אר"ג בר יצחק לפי שאינן בתוספ' ואכולה פליג ר' יהודה דקתני מת אביו וקרע מת בנו והוסיף וקרע ואתא ר' יהודה למימר קרע על אביו ומת בנו אינו מוסיף

אלא קורע במקום אחר קריעה מיוחדת ופר"ח זצ"ל לפי שאינן בתוספת מפני שקריעתו של אביו ואמו מבדיל קמי שפה שלו וקורע והולך עד שמגיע הקרע אל לבו ובשאר מתים קורע טפח ומוסיף כל שהוא עד שמגיע אל לבו ואע"ג שאין ראיה ברורה אשכחן זכר לדבר כדכתיב קרעו לבבכם ואל בגדיכם בגדיכם אל לבבכם עכ"ל וכבר פסק עול' בר' יהודה דתוספת כל שהוא: אמר שמואל הלכה כר"י ב"ב פי' שאין מוסיפין על קרע אביו ואמו וגם דעל בן קרע אחד ועל אביו ואמו קרע אחד. ופרכי' מי אמר שמואל הכי והאמר שמואל הלכה כדברי המקיל באבל אבילות לחוד וקריעה לחוד. הנה פרשנו דאין מוסיפין על קרע אביו ואמו אבל מוסיפין על קרע חמש' מתי מצוה כגון בנו בתו אחיו ואחותו ואשתו וגם דהתוספת כל שהוא. ועד איזה זמן מוסיפין פליגי בה רב מתנה ומר עוקבא ותרוייהו משמיה דאבוה דשמואל ולוי חד אמר כל שבעה קורע לאחר שבעה מוסיף פי' שמע שמועה כל שבעת ימי אבלו קורע קריעה חדשה ולאחר שבעה אם שמע שמועה לאחר שבעה. מוסיף על קרע הראשון ודיו וגבי מתי מצוה קמיירי וכיון דלא ניתן רשות לשוללו לקרע ראשון [בתוך שבעה] כי מוסיף על קרע ראשון קא חשיב כאילו מרחיב קרע ראשון ולא יצא וחד אמר כל ל' קורע לאחר ל' מוסיף כדמפרש טעמיה בסמיך משום דלא ניתן לאחותו כל שלשים יום. וכתב רבי' יצחק אלפס דכל שבעה קורע לאחר שבעה מוסיף. והאשה אע"ג דאמר מר אשה שוללתו לאלתר אפ"ה אינה מוספת כ"א לאחר שבעה ועל קרע של אביו ואמו אינו מוסיף כלל כדפרישית דהלכה כר' יהודה בן בתירה:

בפרק ואלו נדרים גמ' נדרה אשתו תניא אמרו לו מת אביו וקרע ואחר כך נמצא בנו יצא [ידי קריעה והתניא אמרו לו מת אביו וקרע ואחר כך נמצא בנו] לא יצא ידי קריעה אמרו לו מת לך מת וכסבור שהוא אביו וקרע ואח"כ נמצא בנו יצא ידי קריעה ופריק רב אשי כאן בתוך כ"ד כאן לאחר כדי דיבור הא דאמרת יצא ידי קריעה שנמצא בנו תוך כדי דבור. הא דאמרת לא יצא ידי קריעה לאחר כדי דבור. ותניא מי שיש לו חולה בתוך ביתו ונתעלף וכמדומה שמת וקרע ואח"כ מת לא יצא ידי קריעה אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי (משום בר קפרא) ל"ש אלא שמת לאחר כדי דיבור אבל בתוך כדי דיבור אינו חוזר וקורע וכתב רבי' יצחק אלפס וכן הלכתא:

ת"ר חולה שמת לו מת אין מודיעין אותו שמא תטרף דעתו עליו ואין מקרעין לו ומשתקין את הנשים בפניו שלא יהיו מטפחות ומספידות שלא ירגיש החולה ותטרף דעתו ומקרעין לקטן מפני עגמת נפש פי רבי' שלמה בסתם אבילות מיירי דליכא חולה מקרעין בגדי קטן מפני עגמת גפש שיבכו העומדים ובפר"ח כתב ומקרעין לקטן פי על

אביו שמת או על אמו וכיוצא בהן מפני עגמת נפש. וקורע על חמיו ועל חמותו מפני כבוד אשתו: אלו שכל אדם קורע עליהן על רבו שלמדו חכמה ולאו דוקא רבו אלא שהוא אדם כשר ות"ח ובעל מעש"ט חייב כל אדם לקרוע עליו כדאמ' בגמ' ואי אדם כשר הוא חייב למיקרע אע"פ שאינו חכם רק שהוא ת"ח וכשר במעשיו חייב כל אדם לקרוע עליו אבל אם הוא חכם דהיינו מה שאנו קורין עתה רב אז הכל קורעין עליו וחולצין חליצת כתף והכל מברכין עליו ברחבה. ירושלמי כשם שקורעין על החכמי' כך קורעין על תלמידיהם איזהו תלמידיהם חזקיה אמר כל השונה הלכות ועד תורה אמר רב אסי הדא דאת אמרת בראשונה אבל עכשיו אפי' הלכות רבי אבהו בשם ר' יוחנן כל שמבטל עסקיו מפני משנתו תני כל ששואלין אותו ומשיב א"ר אושעיא כגון אנן דרבנן משגיחין עלינו [ואנן מתיבין להו] א"ר אבא בר ממל כל שיודע לבאר משנתו ואנן אפי' רבותינו לא יכלין לבאר משנתינו איזהו רבו כל שפתח לו תחילה דברי ר"מ ר' יהודה אומר כל [שרוב] תלמודו ממנו. א"ר אבהו א"ר יוחנן הלכ' כדברי מי שאומר כל שרוב תלמודו ממנו. שמואל חלץ על ההוא שהאיר עיניו במשנתו פי' רבי' חננאל ביאר לו משגתנו זו ששנינו בתמיד ושני מפתחות אחד יורד לאמת השחי וכו'. ועל נשיא ועל אב ב"ד. ומסקי' לעיל על חכם חולץ כתיפו מימין ועל אב"ד משמאל ועל נשיא מכאן ומכאן. מנלן דכתיב ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם וכו' א"ל רב [בר] שבא לרב כהנא ואימא עד דאיכא להו כולהו א"ל [על] ועל הפסיק הענין. ועל שמועות רעות. אוקימנא בגמ' דלא אמרו לקרוע על שמועות רעות אלא ברוב צבור [כלומר] כל ישראל כמעשה שהיה דשאול ויהונתן בנו. ועל ברכת השם. גמ' מגלן דכתיב ויבא אליקים בן חלקיהו אשר על הכית ושבנא הסופר ויואח בן אסף דמזכיר אל חזקיהו קרועי בגדים ויגידו לו [את] דברי רבשקה ויהי כשמוע המלך חזקיהו ויקרע את בגדיו ודברי רבשקה היינו שהיה מחרף ומגדף את השם ב"ה ככתוב באותה פרשה למעלה ואל יבטח אתכם חזקיהו אל ה' לאמר הצל יצילנו ה' וגו' וכתיב מי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מידי כי יציל ה' את ירושלים: ת"ר אחד השומע ואחד השומע מן השומע חייב לקרוע ירושלמי מהו לקרוע בזמן הזה משום ר' יוחנן אמרו משרבו הגדפנין בטלו מלקרוע. מהו לקרוע על הכנויים נשמעינה מן הדא ר' שמעון בן לקיש היה מהלך בדרך נזדמן ליה חד כותי היה מגדף והוא קורע מגדף והוא קורע נחת מן חמרא ויהב לי' מרתיקא גו לביה. א"ל רשע אית מאנין לאמך מספקא לי (שהדעתי) הדא אמרה שקורעין על כנויים בזמן הזה. מיהו הלכה כר' יוחנן כההיא דפרק ד' מיתות דא"ר חייא (בר אבא) השומע אזכרה בזמן הזה אינו חייב לקרוע שאם אי אתה אומר כן נתמלא כל הבגד כולו קרעים ומסקינן ממאן אילימא מישראל מי

פקרי כולי האי ואלא פשיטא מעכו"ם ואי שם דמיוחד מי גמירי אלא לאו בכנוי. וש"מ בזמן הזה לא ואגמרא דידן סמכינן: ועל ס"ת שנשרף א"ר חלבו אמר רב הונא הרואה ס"ת שנשרף חייב לקרוע שתי קריעות אחת על הגויל ואחת על הכתב שנאמר ויהי דבר ה' אל ירמיהו אחרי שרף [המלך] את המגלה ואת הדברים (אשר באו באש) וקיי"ל כי הא דאמר שמואל לא אמרו לקרוע על ספר תורה אלא בשריפת ס"ת בזרוע שרואה בעיניו ששורפין אותו ואינו יכול להציל כמעשה דיהויקים אבל בפתאום אם באה בת היענה ובלעה תפילין וכל כה"ג אינו חייב לקרוע. ירושלמי אמר רב (אסי) [ירמיה] בשם רב אין קורעין אלא על ס"ת ששרפו מלך בזרוע כגון יהויקים בן יאשיהו וחביריו. הרואה ת"ח שמת כאילו רואה ס"ת שנשרף א"ר אבהי יהא עלי אם טעמתי כל אותו היום. ר' יונה הוה בצור שמע דדמך בריה דר' אבהו ואע"ג דאכל גובנא ושתה מיא אסקיה צום כל ההוא יומא: ועל ערי יהודה ועל המקדש ועל ירושלים וקורע על המקדש ומוסיף על ירושלים וכל אלו אין מתאחין לעולם. ת"ר וכולן רשאין לשוללן ולמוללן וכו' פירש"י כל הקרעים הללו שאמרו בהם שולל כולן רשאין לשוללן וכו' א"כ לפי פירושו אלו קרעים רשאין לשוללן וכו'. ירושלמי כד דמך ר' יוחנן אורי ר' חייא בר בא לשלול הקרע בו ביום ולנעול הסנדל בו ביום. ש"מ שכל אלו הקרעים שוללין אפי' בו ביום וש"מ שחולצין מנעל על ת"ח. ותנ"ה בגמרא דידן חכם כיון שהחזיר פניו מאחורי מטה שולל:

סימן תיט

בפרק האשה שנתארמלה בכתובות ובפ' בני העיר במגילה ת"ר מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה. אמרו על ר' יהודה בר' אילעי שהיה מבטל ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה בד"א שאין שם כל צורכו אבל יש שם כל צרכו אין מבטלין וכמה כל צרכו אמר ר' שמואל בר אניא משמיה דרב [תריסר] אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי עולא אמר כגון דחייצי גברי מאבולא עד סיכרא פי' רש"י משער העיר עד הקבר רב ששת (ואיתימא רב אמי ואיתימא ר' יוחנן) כנתינתה מה נתינתה בסיני בס' רבוא אף נטילתה (בס' רבוא) דהיינו נשמה ותלמידו בטל בס' רבוא וה"מ לדקרי ותני פי' קרי מקרא ותני משנה אבל עדיין לא שנה לתלמידים אבל דמתני לאחרים לית ליה שיעורא ופי' רבי' שלמה בפ"ב דכתובות דממילא שמעינן דלמאן דלא קרי מקרא ולא תני משנה אין מבטלין אלא כדי קבירה עצמה כך מצאתי בשאילתות דרב אחאי גאון זצ"ל עכ"ל. ואמר פרק אלו מגלחין ראב"ע אומר ניכר לרבים מתעסקים בו פי' שהיה ניכר כבר שרגיל לצאת מן הבית ולבוא לביהכ"נ רבים מתעסקים בו פי' לקוברו ולנחמו אבל אין ניכר לרבים אין רבים מתעסקים בו ופי' רבי' יצחק בר שמואל דהא דמבטלין ת"ת

להוצאת המת אע"ג שאינו מת מצוה וההיא דרפ"ק דמגילה דאמר רב' ת"ת ומת מצוה מת מצוה עדיף מדתניא מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה לאו דווקא נקט מת מצוה אלא אגב דנקט עבודה ומת מצוה תנא נמי ת"ת ומת מצוה וההיא דמסכת שמחות דתניא מת מצוה קנה מקומו והעובר על דברי חכמים חייב מיתה אר"ע כך היה תחילת תשמישי לפני חכמים פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי מת מצוה ונטפלתי בו ארבעת מילין עד שהביאותיו לביה"ק וקברתיו וכשבאתי והרצתי דברים לפני ר"א ור' יהושע אמרו לי על כל פסיעה ופסיעה שפסעת מעלין עליך כאילו שפכת דם נקי התם לאו משום שנתבטל מד"ת אלא משום שטורח הוא למת שמטלטלין אותו ממקום למקום שהיה לו לקוברו במקום שנמצא אבל ת"ת ה"נ דמבטלין להוצאת המת. וההיא דפ' אלו מגלחין אמר רב יהודה אמר רב מת בעיר כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה רב המנונא איקלע (למתא) [לדרומתא] שמע (כל) [קל] שיפורא (בשיבבא) [דשכבא] חזא הנך אינשי דקא עבדי עבידתא אמר להו ליהוו הנך אינשי בשמתא לא שכבא (בריתא) [איכא במתא] אמרי ליה חבורתא איכא במתא פי' נחלקו אנשי העיר הזאת לחבורות שאין חבורה זאת מתעסקת במתי חבורה זאת שלכל חבורה בית הקברות לעצמו. אמר להו אי הכי שרי לכו פירש"י שרי לכו שמתא. ל"א שרי לכו מלאכה. ההיא מפרש רבי' יצחק בר שמואל שלא בשעת הוצאה [אבל בשעת הוצאה] כולן צריכין לבוא. ועל ענין הולכת המת מעיר לעיר פרשתי אני המחבר ושאלתי מרבותי על מעשה שנעשה באחד שהתיר ביו"ט שני להוליך את המת מעיר לעיר אחרת ע"י היהודים והמת לא צוה ובעיר שמת בה הי' בית הקברות ולעיר שהוליכוהו שם לא נקברו אבותיו של מת ודבר זה נראה בעיני אפי' בחול אסור כי בזיון המת הוא וגם צער הוא שמטלטלים אותו מעיר לעיר צא ולמד ממת מצוה דאמור רבנן דקנה מקומו ואין בעל השדה יכול לעכב עליו מלקוברו בשדהו מפני שצער הוא לו שמטלטלים אותו ואינו נקבר מהרה במקום שמת וכאילו שופך דמים דכל המוליך את המת כאילו שופך דמים וכל שכן המוליך את המת ממקום שיש בה בית הקברות כדתניא אר"ע זו היה תחילת תשמישי לפני חכמי' השכמתי מצאתי הרוג א' והייתי מטפל בו ג' תחומי שבת עד שהבאתיו למקום הקבורה וקברתיו וכשבאתי לפני חכמים והרצתי דברים. אמרו לי כל פסיעה ופסיעה שהיית פוסע כאלו היית שופך דם נקי פי' מפני שהיה לו לקוברו במקו' שנמצא כדתניא לעיל בסמוך מצא אותו בין שדה בור לשדה ניר קוברו בשדה בור ותניא אין מפנין את המת ואת העצמות מקבר מכובד למכובד ולא מן בזוי למכובד ואצ"ל מן המכובד לבזוי ובתוך שלו אפי' מן המכובד לבזוי ערב לאדם שיונח אצל אבותיו והוא בחול מיתניא כדמוכח בשמחות הא

למדת דאם היה כבודו של מת אפי' באותה עיר יותר מעיר שמת בה אין מפנין אפילו את עצמות כל שכן שאין מוליכין אותו כשהוא שלם דאיכא בזיון טפי כדתניא אר"א בר' צדוק כך אמר אבא בשעת מיתתו בני בתחילה קברוני בבקעה ולבסוף לקטו עצמי ותנו בדלוסקמא וכו' הא למדת שלא צוה להוליך עצמו אלא כשיהיה עצמות וכל מת לענין [קברות] עירו כמת מצוה לענין מקומו ואפי' את"ל שבחול מותר ביו"ט שני ודאי אסור דאמר רבא מת ביו"ט ראשון יתעסקו בו עממין [מת ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל] ופי' בשאלתות דרב אחאי גאון דלא שרי רבא לאיעסוקי בו ישראל אפי' ביו"ט שני אלא היכא דלא שכיחא עכו"ם ואע"ג דבפ' תולין גבי עובדא דהוי קמיה ר' יוחנן בבי כנישתא דמעון לא מוכח הכי מ"מ פרהסיא כי האי לא מבעיא ביו"ט שני דאסור אלא אפי' בחולו של מועד כדתניא בפ"ק דמועד קטן רשב"ג אומר אף מביא בצים ומנסרן בצנעה בתוך ביתו ומעשה היה בצרפת שהוליכו מת ביום טוב שני אל עיר אחרת לקברו וכעס עליהם רבי' תם זצ"ל אף על גב שבאותה עיר לא היה בית הקברות שאמר שהיה להם לקוברו באותה העיר ולאחר יום טוב להוציאו ולהוליכו אל עיר אחרת יצחק בר' משה נב"ה. על המת ביום טוב שני זכורני שלא היו רבותי נוחי נפש מניחים לישראל לחפור לו קבר אם לוותו מעיר לעיר צריכים כפרה ואם על יד שלוחם לא היתה שם אלא אמירה בתחומין דרבנן מיהו אין נכון לעשות כן משום דהוי כעין לועג לרש שעשו לו דבר שהיה אסור בו בחייו ותשיג אורחות חיים ושלום לנצח כחשקי שמחה בר שמואל. מאי דכתב מר שהתירו להוליך את המת ביו"ט שני מעיר לעיר כל מה שכתבת נראה לי יפה כפתור ופרח ואע"ג דאמור רבנן יו"ט שני לגבי מת כחול שויוה רבנן הני מילי לצורך המת אבל שלא לצורך כולי האי לא שרו רבנן להקל ביו"ט שני ישעיה בר רבנא [מלי] זכור לטוב. מה שפירשנו שאין להוליך את המת מעיר שיש בה בית הקברות לעיר אחרת הני מילי מחוצה לארץ לחו"ל אבל מחו"ל לארץ מוליכין אע"ג שיש ביה"ק במקום שמת כההיא דפ' שני דייני גזירות (דתנא דבי) [דאמר] רב ענן כל הקבור בא"י כאלו קבור (אצל) [תחת] חמזבח כתיב הכא מזבח אדמה וכתיב התם וכפר אדמתו עמו וכדמוכחא כל הני שמעתי דהתם דניצול מצער גלגול מחילות וכדאשכחן דאמוראים היו מוליכים ארונם לא"י. וזה שנוהגים לתת עפר ארץ ישראל בקבר מצאתי אני המחבר עיקרו בירושלמי פ"ט דמסכת כלאים ובתנחומ' פרשת ויחי יעקב דמסיק התם [רבי בר] קריא ור' אלעזר הוו מטיילין (לאיסרטון) באיסטרון חזו ארונות שבאו מחו"ל א"ל רבי בר קריא לר' אלעזר מה הועילו אלו אני קורא בהם ונחלתי שמתם לתועבה בחייכם ותבואו ותטמאו את ארצי במותכם א"ל כיון שמגיעין לארץ ישראל ונוטלין גוש עפר ומניחין בארונן וכפר אדמתו עמו.

מיהו אין משם ראיה שיועיל לקבר שבחו"ל. וכשמוליכין את המת מעיר לעיר חייבין בני העיר לצאת כנגדו וללוותו אם גופו קיים כההיא דאמרי להו לר' אמי ולר' אסי ארונו של רב הונא [בא] ר' אמי ור' אסי נפיק ר' אילא ור' חנינא לא נפיק ואיכא דאמרי וכו' ומסקנא הני דנפוק ידעי הוו דשלדו דרב הונא הוה קיימת והני דלא נפוק משום דלא סיימוה קמייהו דשלדו קיימת הוה. ואין לומר דדוקא כגון רב הונא יוצאים כנגדו אבל אינש דעלמא לא דהא מייתי עלה הא דקתני ארון העובר ממקום למקום עומדים עליו בשורה ואומר עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים ומוקמינן לה כששלדו קיימת וקתני ארון העובר סתמא:

סימן תכ

והיכא שנקבר המת כבר פירשנו לעיל שאין מפנין אותו אפילו מקבר בזוי לקבר מכובד אא"כ תוך שלו מפנין אותו אפילו ממכובד לבזוי והא דתנן פ"ק דמו"ק ועוד אר"מ מלקט אדם עצמות אביו ואמו מפני ששמחה היא לו ופירש"י זצ"ל כדי לקוברו במקום אחר הגון אין לפרש דהיינו ממכובד למכובד יותר מזה אלא כגון שלא היה משתמר היטב בזה הקבר ויש לחוש שמא יוציאוהו או שמא יכנסו מים לתוך קברו א"נ בקבר הנמצא כההיא דפ' נגמר הדין אז ודאי מצוה לפנותו מפני צער ובזיון המת שבזה אומר ר"מ שמותר ללקט כדמפרש בגמ' ששמחת הרגל עליו ואין האבילות חל עליו מתוך שהוא בשמחת יו"ט ור' יוסי אומר אבל הוא לו וקסבר אם ילקט חל עליו אבילות וכתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל דקיי"ל כר' יוסי הלכך אין מפנהו עד לאחר יו"ט אבל בחול אפי' ר"מ מודה דחל עליה אבילות כדתניא בגמרא המלקט עצמות אביו הרי הוא מתאבל עליהם כל היום ולערב אין מתאבל עליהם דאפי' אנינות דאורייתא אינה אלא ביום כדכתיב ואחריתה כיום מר ופירשה רב חסדא לברייתא ואפי' צרורין לו בסדינו כמה ימים ביום שרואה אותם מתאבל עליהם כל היום ותו לא ומתוקמא ברייתא (מפר') [שפיר] לר"מ נמי ולא בעי לשנויי דברייתא ר' יוסי היא דאמר אבל הוא לו ולר"מ ה"נ אין מתאבל דלא מסתבר למימר שיסבור שום תנא דליקוט עצמות הוי שמחה מיהו אם היה כהן אינו רשאי ללקט עצמות אביו ע"י עצמו דשמא נחסר מאביו ולא מצי ליטמאות לו כההיא דפרק ג' מינין בנזיר דאמר ר"ח נקטע ראשו של אביו אינו מטמא לו מ"ט אמר קרא לאביו בזמן שהיא שלם ולא בזמן שהוא חסר וכדתניא מעשה שמת אביו של ר' יצחק בגינזק ובאו והודיעוהו לאחר שלש שנים ובא ושאל את ר' יהושע בן אלישע וארבעה זקנים וא"ל לאביו בזמן [שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר]:

סימן תכא

בתשובה אחת דהואיל וכלאים כה"ג שרי שלא דרך חימום א"כ למתים אין בו משום לועג לרש דלא עביד חימום כן פי' רשב"ם זצ"ל ואע"ג דאיפלגו עלה בפ' דאשה בנדה דר' ינאי אמר לא שנו אלא לסופדו אבל לקוברו אסור אפ"ה קיי"ל כר' יוחנן דאמר אפי' לקברו מותר דר"י לטעמיה דאמר ר' יוחנן מאי דכתיב במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן דמצות דרב יוסף קאי כותיה דאמר רב יוסף מצות בטילות לע"ל דאי אינם בטלות האיך זה נקבר בכלאים ויעמוד לתחיית המתים בכלאים אלא שמע מיניה שהם בטילות והכי נמי מסתברא כדקאמר רבי יוחנן אפילו לקברו דרשב"א היא דקאמר עושה ממנו תכריכין למת ואשכחן בפ' שואל במסכת שבת דסבר כר' יוחנן דתניא רשב"א אומר תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו את השבת תינוק בן יומו חי מחללין עליו את השבת אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו את השבת כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות (הא למדת דרבי היינו דאמר ר' יוחנן במתים חפשי כיון שמת נעשה חפשי מן המצות) הא למדת דר"ש אית ליה דר' יוחנן דנעשה חפשי מן המצות. ובפ' האשה קאמר דר' יוחנן דאמר אפי' לקברו דר"י לטעמיה דאמר נעשה חפשי ש"מ דר"י עיקר הוא דאמר אפי' לקוברו שרי וכרשב"א קיי"ל דסתם לן תנא כותיה דתנן תכריכי המת אין בהם משום כלאים כדפרישית לעיל וליכא למימר דמדאורייתא קאמר רשב"א אבל מדרבנן אסו' לקוברו בכלאי' דמדדייק מניה (ר"ח) [רב יוסף] דמצות בטילות לעתיד לבוא ש"מ דהלכתא למעשה קתני ואע"ג דבפרק שואל לכאורה משמע דשמואל פליג עליה דאמר אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד וה"נ משמע בפרק במה אשה אפ"ה קיי"ל דשמואל במקום רב ליתיה כל שכן במקום ר' יוחנן. וכשקוברים את המת בטלית בת ארבעת כנפים משמע בפ' התכלת דחייבין להטיל בו ציצית דא"ר טובי בר קיסנא אמר שמואל כלי קופסא חייבין בציצית אמר רבא ומודה שמואל בזקן שעשאה לכבודו שיעטפו אותו בה כשימות שפטורה ומאי טעמא אשר תכסה בה אמר רחמנא והאי לאו לאכסויי עבירא. בההיא שעתא ודאי. בשעת מיתה כשמעטפין אותו בה רמינן לה ציצית משום לועג לרש שלא תחלוש דעתו של מת שחושבין אותו פטור מן המצות. הא למדת שצריך להטיל ציצית בבגד דבת ד' בנפים שקוברין בה את המת משום לועג לרש ולא דמי לבגד שאבד בו כלאים שמותר לעשות הימנו תכריכין למת כדפרישׁ' לעיל דהואיל דלאו לחימום עבידא כה"ג אפי' לחי שרי.

ור"ת פי' דלא (שרי) [שייך] ליעוג אלא גבי ציצית מפני שהיא חשובה וגדולה ושקולה כנגד כל המצות כדאיתא במנחות וגם ציצית עם ח' חוטין וחמשה קשרים עולין תרי"ג (מצות) לכך יש כאן לועג לרש יותר ולכך מטילין בו ציצית והכי משמע בפרק המוכר את הספינה שיש להטיל ציצית בתכריכין גבי רבב"ח דשקל תכלתא דחד ממתי מדבר אלמא שהיו שוכבים בציצית. מיהו אין משם ראיה משום דאמרי' באיכה רבתי דכל עת"ב היו כולן נכנסין בקבריהם מבעוד יום ולמחר בת קול מכרזת הבדלו החיים מן המתים ובלבושיהם שמחיים היו שוכבים בקבריהם ונקברים שם אלא ההיא דהתכלת ודאי ראיה היא כדפרי'. ויש אומרים שיש במדרש למה נסמכה פרש' ציצית לפרשת מקושש לומר לך כיון שמת אדם נעשה חפשי מכל המצות חוץ ממצות ציצית. ועתה שפירשנו שיש להם ציצית א"כ קשיא ההיא דמי שמתו גבי תכלתיה דר' (יוחנן) [יונתן] דשדי אקברי וא"ל ר"ח דלייה שלא יאמרו למחר באים אצלנו ועכשיו מלעיגים בנו מאי ליעוג איכא כיון דלדידהו נמי אית להו וי"ל דנראה כאילו אנו אומרים להם אנו בני חיובא ולא אתם דכתיב במתים חפשי. מיהו לא נהירא תירוץ זה לפי מה שאנו דורשים במדרש שגם המתים חייבים בציצית א"כ איך נאמר להם ולא אתם. ותו הואיל ופרישית דיש להטיל ציצית בתכריכי בת ד' כנפים א"כ על מה אנו סומכין שאנו נוהגים להסיר הציצית מטלית של מת. ומפרש רבי' תם שאין מטילין ציצית לבגד המת וגם אנו מתירים ציצית מטלית שקוברין בה המת משום דהציצית נראה כמעיד עליו שקיים כל המצות ועכשיו אין הדורות כשרים ונראה כמעיד עדות שקר כעצמו. ואמר במדרש על כנפי בגדיהם לדורותם לדור שכולו תם ועוד דבימיהם היה לכולם בחייהם טלית בת ארבעת כנפים אבל עכשיו אפי' בחייו אין לו אדרבה היה לועג לרש אם היו מזקיקי' אותו למצוה שלא קיים בחייו וא"ת א"כ מי שקיים בחייו יקבר בציצית לא היא דמתבייש אותו שאינו נקבר בציצית וגם חיים שאינם מתעטפין היו מתביישין כדאמר בפרק אלו מגלחין בראשונה היו מניחין את המוגמר תחת חולי מעים מתים והיו חולי מעים חיים מתביישין בראשונה היו מטבילין את הכלים על גבי נדות מתות והיו נדות חיות מתביישות וכו' וטובא קתני התם כה"ג ה"נ הכא להכי אין קוברין שום מת בציצית וא"ת אדרבה היא הנותנת דהואיל ולא קיימו מצות ציצית להכי ניחא טפי דליכספו וליזדלזלו ונעשה ציצית לאותם שקיימו מצות ציצית כי היכי דליזדלזלו אותם שלא קיימו. הא ודאי ליתא דבימי חכמים שהיה לכולם טלית בת ארבעת כנפים יש להעניש כדאמר בעידן ריתחא ענשינן. אבל עתה כשלובש טלית בת ד' כנפות אינו אלא מן המתמיהין אפי' בעידן ריתחא לא מיענשי. מיהו לא נהירא לי זה דטעם דבביהכ"נ וגם אפי' כל היום תחת

סרבלו אינו כלל מן המתמיהי. אכתי תימא אמאי לא נקבור בציצית אותם שקיימו ואותם שלא קיימו ליכספו וליכספו ועוד אומר ר"י שיש לסמוך שלא לקבור מתים בציצית מההיא דמס' שמחות דקאמר אבא שאול צוה את בניו קברוני תחת מרגלותיו של אבא (והתירו) [והטילו] תכלת מפליוני ואע"ג דקאמר והטילו מאחר דקאמר מפליוני הרי משמע שצוה להסיר ועל פי ספרים החיצונים אנו נוהגים הרבה דברים כגון ויחל משה בתעניות ובמסכת מגילה אמרי' שאומרים ברכות וקללות וכן אמרי' במגילה ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין בחדשיכם ואנו נוהגים ע"פ הפסיקתא להפטיר בה בשבת שלפני ת"ב. מ"מ היא גופה תימא מאי זה טעם צוה להתיר. ועוד דההיא דמי שמתו קשיא מ"ט א"ל דלייה וי"מ ההיא שעתא רמינן ליה משום לועג לרש אבל מיד מסירים אח"כ ואין נקבר עמו ופי' זה רחוק. ופי' מורי רבי' יהודה בר יצחק זצ"ל דודאי יש להביר ציצית כטלית שנקבר בה המת וההיא דהתכלת דקאמר דההיא שעתא ודאי רמינן לה היינו אליבא דשמואל דאית ליה בפ' שואל בשבת דמצות אינן בטילות לעתיד לבוא ואם לא יטילו ציצית נמצא כשיעמוד מקברו בלא ציצית לעתיד לבוא יש כאן עבירה. והא דתלי טעמא בלועג לרש ולא במצות בטילות לפי שבא ליתן הטעם שהעומדין שם יש להם להטיל ציצית שאם לא יטילו הרי הם לועגין לרש ומתני' דכלאים עושין אותו תכריכין למת מוקי לה שמואל כר' ינאי דאמר לא שנו אלא לסופדו אבל לקוברו אסור ור' יוחנן פליג התם דאית ליה מצות בטילות לעתיד לבוא ושרי אפי' לקוברו. ואבא שאול במסכת שמחות שצוה להתיר תכלת שמא ס"ל כר' יוחנן דאמר מצות בטילות לע"ל. והמדרש סובר שהמתים חייבים בציצית כדפר' לעיל אתי כשמואל דאמר מצות אינן בטילות לע"ל. וכן הא דאמר בירושלמי דנדרים לעתיד לבוא הולך עשו ומתעטף בציצית והולך ויושב בין הצדיקים והקב"ה גוררו משם שנאמר אם בין כוכבים שים קנך משם אורידך משמע שהצדיקים עטופי' בציצית לע"ל. שמא אתי כשמואל. ואנו כר' יוחנן קיי"ל שמצות בטילות לע"ל הלכך מסירין הציצית מטליתות שקוברין בהם מתים ומורי רבי' אבי העזרי הוא רבי' אליעזר בן רבי' יואל הלוי זכר צדיקים לברכה היה אומר הלכה למעשה מי שנהג בציצית בחייו יקבר בציצית ומי שלא נהג בציצית בחייו לא יקבר בציצית וכן עשה מעשה בעצמו וקברוהו בציצית והיה בעל הוראות וראוי לסמוך עליו:

סימן תכב

תניא [תינוק] כל שלשים יום יוצא בחיק פי' רש"י קטן שמת בתוך ל' יום יוצא לקוברו בחיק כלומר שא"צ מטה ואומר אני יצחק המחבר דמיירי בקטן שכלו לו חדשיו שראוי להתאבל עליו. כדמסיק לקמן וא"א עליו לא ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים. אלמא

דבקטן שמתאבלים עליו עסקינן דאל"כ תיפוק ליה דאין מתאבלין עליו כלל ואפ"ח יוצא בחיק כלומר שאין צריך להוציאו במטה אבל אם רוצים להוציאו במטה הרשות בידם אלא קמ"ל שאין מטריחים עליהם להוציאו במטה כפי' רבי' שלמה בעשרה יוחסין ולד שמת בתוך ל' א"צ לכבדו במותו להוציאו לקבורה לא במטה ולא בכליבה אלא בחיק דאי בקטן שלא כלו לו חדשיו הא כתב מורי הרב ר' שמחה בר' שמואל זצ"ל שאפילו קבורה אינו טעון כדתניא בתוספתא דאהלות בור שמטילים בו נפלים טהור ומעשה בשפחתו של מציק אחד בממון שהטילה נפל לבור וכו'. וכההיא דפ' נגמר הדין דארשב"ג אין לנפלים תפוסת הקבר פי' [שיאסור] את הקבר בהנאה ואפי' ת"ק לא אמר דאסור בהנאה אלא כשהטיל בו נפל משום דעדיף מהזמנה ואי שייכא קבורה בנפלים א"כ מה לי בר קיימא ומה לי נפל אלא ודאי בנפלים לא שייכא קבורה כלל. והכא בקטן שכלו לו חדשיו מיירי והיינו דקאמר א"א עליו תנחומי אבלים אע"ג דמתאבלין עליו ודיו שיוציאוהו בחיק. ונקבר באשה אחת ובשני אנשים פירש"י וא"צ עשרה לקבורה ובעשרה יוחסין כתוב ואין צריך רבים ללותו אלא שלשה. אבל לא באיש אחד ובשתי נשים פי' שמא יבואו לידי עבירה כדתנן בעשרה יוחסין לא יתיחד איש עם שתי נשים אבל מתיחדת אשה עם שני אנשים אבא שאול אומר אף נקבר באיש אחד ובשתי נשים ופרכי' בעשרה יוחסין לימא מתני' דלא כאבא שאול ומשנינן אפי' תימא כאבא שאול בשעת אינותיה של אדם תביר יצריה ורבנן דאבא שאול סברי לה כר' יצחק דא"ר יצחק מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו אפי' בשעת אינותו של אדם יצריה מתגבר עליו ואבא שאול כי כתיב ההוא במתרעם על מדותיו וה"ק מה יתרעם אדם על מדותיו וכו'. ואומר לי לבי אני יצחק המחבר דהלכה כאבא שאול דודאי הכי מסתברא דבמתרעם על מדותיו איירי קרא ואפילו אבא שאול לא שרי לקוברו באיש אחר ובשתי נשים אלא שהם הרובים של תינוק דמחמת אינותייהו תביר יצרייהו אבל אם אינם קרוביו ודאי אתו לידי עבירה דהא אינם אונים. ובבתי קברות דידן הסמוכים לעיר שמא מותר אע"פ שאינם קרוביו של תינוק כדמשמע פי' רש"י דפירש בעשרה יוחסין אבל לא באיש אחד ובשתי נשים משום יחוד שלא היו בתי קברות שלהן סמוכין לעיר משמע הא אם היו סמוכין לעיר שרי. ורפיא בידי. ואין עומדין עליו בשורה פי' אין צריך לעמוד עליו בשורה פי' כשחוזרין מביה"ק עוברין לפני האבל בשורה וכל אחד אומר לו תתנחם. וא"א עליו ברכת אבלי' דהיינו ברכה שאומר ברחבה כדאמר בכתובו' ולא תנחומי אבלים דהיינו שהולכין כל שבעה לנחמו בביתו. בן ל' יוצא בדלוסקמ' פי' בכלי שנקבר בו ר"י אומר לא דלוסקמא דניטלת בכתף אלא הניטלת באגפיים פי' לא בדלוסקמא קטנה כל כך הניטלת בכתף באדם

אחר אלא בשני בני אדם בין ידיהם ועומדים עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים. בן י"ב חודש יוצא במטה ר"ע אומר הוא בן שנה ואיבריו כבן שתים אבל בן שנה ואיבריו כבן שנה אינו יוצא במטה פי' אין צריך להוציאו במטה. והאידנא אין נוהגין לעמוד ברחבה אפילו על אדם גדול. וכן לענין מעמד ומושב דת"ר ס"פ המוכר פירות בבבא בתרא אין פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת פי' בחזרתן מן דקבר הולכין מעט ויושבין מעט כך עושין עד שבעה פעמים ואמרי' במגילה דאין עושין מעמד ומושב בפחות מעשרה ומשום דבעי למימר עמדו יקרים ושבו יקרים האידנא אין נוהגים לעשות כלל ואפילו מי שהוא רוצה לעשות מוחין בידו כדאמר בהמוכר אחתי' דרמי בר פפא הות נסיבא לרב אויא שכיבא ועבד לה שבעה מעמדות ומושבות וכו' עד אמר רבא בהא נמי טעה שאין עושין אלא במקום שנהגו והכא לא נהוג הילכך האידנא דאין נוהגין אין עושין כלל. ובספר בשר ע"ג גחלים בתשובות רב נטרונאי בר הילאי שהשיב לרבנא נתן בריה דרבנא חנניה ולרבנא יהודה בריה דרבנא שאול כתוב וששאלתם נהגו רבנן למיעבד מעמד ומושב או לא אע"ג דאמר רב אין פוחתין ה"ק דכי עביד לא ליעבד פחות משבעה אבל מאן דלא ניחא ליה למיעבד כלל הרשות בידו ולא דכירנא ולא שמיעא לן נמי בדרי דהוו קמן דעבדין בתרתין מתיבתא כהדין מעשה דגמרא לא ביחיד ולא בצבור ולא בעיר ולא בבית הקברות אלא רגילי רבנן דמתיבתא דילנא דכד הדרין מאחורי המטה יתבין שבעה זימנין וקיימין לאפסוקי בעלמא ולאו משום מעמד ומושב ל"ש חד חד לא שנא עשרה עשרה ועוד כתוב באותם תשובות למה נוהגין לישב מפני שהרוחות מלוות אותם וכל ישיבה שיושבת בורחת אחת מהן. וזה לשון ה"ר ברוך מארץ יון זצ"ל שכתב בפירושיו בפ' דמוכר מפני מה היו עושין המעמדות והמושבות כשחוזרין מביה"ק מפני שהשדים מלוים אותם וכשיושבין ועומדין הצבור במקום אחד הולכים להם השדים ומפני מה לוקחין עפר ומריחין אותו ומשליכין אותו על ראשיהם ואחוריהם דכתיב זכור כי עפר אנחנו עכ"ל ולא נהירא לרשב"ם האי טעמא דא"כ דמפני שדים עבדו א"כ יהיו עושין כן בכל מקום. ובפרק המוכר מוכח דבמנהגא תליא מילתא כדפרי' לעיל. ועוד מאי קא מסיק התם כנגד הבל הבלים וגו' ופירשב"ם שהיו עושין כן כדי לנחם את האבל או להראות צער על המת שמת ולהרבות בבכי ולתת איש אל לבו ולשוב בתשובה כי חיי האדם הבל וראיתי כתוב בתשובות בשם רבינו אליקים זצ"ל לאחר סיום קדיש לוקחין עפר ועמו עשב ומשליכין אחרי גיווים וטעמו של דבר כדי להפסיק בין המיתה. והעשב שלוקחין עם העפר כמה דאמר יציצו כעשב השדה וקרא בתחיית המתים כתיב ולהכי לוקחין עפר שמזכיר שהוא עפר כדכתיב כי עפר אתה ואל עפר תשוב ולהכי מזכירין יום

המיתה ומקבלין עליהם דין שמים כך ראיתי כתוב בשמו. וכתוב בספר בשר ע"ג גחלים בתשובות רב נטרונאי גאון ולרחוץ ידיהם כשחוזרין מביה"ק קודם כניסתן לבתיהם אין רוחצין ואם נהגו רוחצין ואין בכך כלום: מה הן בהספד כלומר כמה יהא גדול שמצוה להספידו ר' מאיר אומר משום רבי ישמעאל עניים בני שלש בהספד פי' מפני קורת רוח של עני שהוא מצטער על בנו יותר מן העשיר לפי שבנו מסייעו וצריך לו אבל עשירים בני חמש בהספד ר' יהודה אומר משמו עניים בני חמש עשירים בני שש ובני זקנים כבני עניים פירש"י זצ"ל זקנים ממש לפי שאין יכולים לצאת בניהם מטפלין בחם [וי"מ] זקנים ת"ח:

אמר רב גידל בר מנשיא אמר רב הלכ' כר' יהודה שאמר משום ר' ישמעאל. מהכא ליכא להוכיח דהספידא יקרא דחיי היא דפשיטא שנחת רוח לקרובים כשמספידים אותו אלא כי איבעיא לן בפ' נגמר הדין גבי הספידא אי יקרא דחיי הוא אי יקרא דשכבי הוא היינו מעיקרא דהספדא כי איתקן איבעיא לן ונ"מ כדמפרש התם דאי אמר לא תספדוהו להאי גברא דהיינו שהמת צוה שלא להספידו דאי אמרת יקרא דחיי לאו כל כמיניה לבטולי יקרא דעלמא ואי אמרת יקרא דמיתא מצי לבטולי יקרא דנפשיה אי נמי לאפוקי מיורשין שכר המספידין דאי אמרת יקרא דשכבי מפקינן מנייהו דעליהם לקוברו ולתקנו בככוד ואי אמרת יקרא דחיי לא מפקינן דיקרא דעלמא לא רמי עלייהו למיתב מידי ופשטינן הכא דיקרא דשכבי הוא דתניא ר"ג אומר סימן יפה למת שנפרעין ממנו לאחר מותו לא נספד לא נקבר או שחיה גוררתו או שהיו גשמים מזלפין ע"ג מטתו זהו סימן יפה שנפרעין ממנו לאחר מיתה ש"מ יקרא דשכבי הוא ש"מ. הלכך המת שצוה שלא להספידו שומעין לו ומפקינן נמי שכר המספידין מן היורשים. ותניא באבל רבתי המחותך והמסורס והנפלים ובן שמונה חי ובן תשעה מת אין מתעסקין עמהם לכל דבר משמע אפי' לקבורה והיינו כדפרישית לעיל בשם הרב ר' שמחה. המאבד א"ע בדעת אין מתעסקין עמו לכל דבר ואין קורעין ואין חולצין ואין מספידין עליו אבל עומדין עליו בשורה ואומרי' עליו ברכת אבלים מפני שהוא כבוד לחיים [וכל שהוא כבוד לחיים] רבים מתעסקין בו. משמע דהספדא יקרא דשכבא הוא וקצת קשיא אמאי לא פשטינן מניה בפרק נגמר הדין. מיהו שמא יש לדחות דהספדא יקרא דחיי הוא והאי דאין מספידין היינו טעמא דהואיל ואבד עצמו בדעת האיך יספר המספיד בשבחו ואיזהו המאבד עצמו בדעת לא שעלה בראש הגג ונפל ומת אלא אמר הריני עולה לראש הגג [ואפיל עצמי ואמות] וראו אותו שעלה לראש הגג ונפל ומת זהו בחזקת שאיבד עצמו

בדעת אבל אם ראו אותו חנוק ותלוי באילן הרוג ומושלך ע"ג סייף זהו בחזקת שאיבד את עצמו שלא בדע' ואין מונעין ממנו כל דבר:

והיכא (שמא) [שמת] המת אסור לקרוביו שמוטל עליה' לקוברו להלינו אלא עוסקי' לקוברו בו ביום ואם אין קרוביו שם על בני העיר חובה מוטלת שלא להלינו מיהו בשעת הוצאה אע"ג דאיתנהו לקרוביו שם כולם חייבים לצאת עמו וללוותו כדתנן בפ' נגמר הדין ולא זו בלבד אמרו אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה ת"ל כי קבור מה ת"ל תקברנו מיכן למלין את מתו שהוא עובר עליו בלא תעשה ול"ג א"כ מה ת"ל כך פי' ר' יהודה בר נתן זצ"ל. והאי קרא לאו בקרובים מיירי הלכך היכא [דליכא] קרובים מיחייבי בני העיר שלא להלינו. והיכא שאמר בשעת מיתתיה לא תקברוהו להאי גברא אין שומעין לו וקוברין אותו דאבעיא להו קבורה משום בזיונא היא או משום כפרה היא [למאי נ"מ היכא דאמר לא תקברוהו להאי גברא אי אמרת משום בזיונא הוא לאו כל כמיניה ואי אמרת משום כפרה הוא] הא אמר לא בעינא כפרה ולא אפשיטא הילכך יש לחוש דילמא קבורה דאזהר רחמנא לקבור את דמת דילמא משום בזיונא הוא ואין שומעין לו שאמר שלא לקבור את עצמו אלא קוברין אותו:

ואדם ידוע שהוא בעל עבירות לא מיבעיא שאין מצוה להתעסק בקבורתו אלא שאסור להתעסק בקבורתו וראיה דאמר בירושלמי דתרומות פרק האשה שהלכה מעשה בטבח אחד בצפורי שהיה מאכיל לישראל טריפות ונבלות פעם אחת שתה יין בערב שבת ועלה לגג ונפל ומת והיו כלבים מלקקין את דמו אתון שאלין לר' חנינא מהו מרמיתיה מן קומיהון א"ל כתיב ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו וזה היה גוזל לכלבים ומאכיל לישראל ארפינון דמן דידהון אכלין ותניא באבל רבתי כל הפורשין מדרכי ציבור אין מתעסקין עמהם לכל דבר משמע אפילו לקבורה ובגמ' דידן נמי אסקינן ת"ש וספדו לו כל ישראל וקברו אותו כי זה לבדו יבוא לירבעם אל קבר ואי אמרת כי היכי דתיהוי לי' כפרה הנך נמי ליקברו כי היכי דתיהוי להו כפרה ומשנינן האי דצדיק ליהוי לי' כפר' הנך לא ליהוי להו כפרה הלכך אומר לי לבי אני יצחק המחבר שאסור להתעסק בקבורת אדם שידוע שהוא רשע ולא עשה תשובה אבל אדם בינוני שידוע שאינו רשע מצוה להתעסק בו ואסור להלינו אם לא לכבודו כדתנן בפרק נגמר הדין הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו בלא תעשה פי' רבי יהודה בר נתן לכבודו להספידו. ואסקינן התם דהספדא יקרא דשכבי הוא הלכך מותר להלין את המת כדי להביא לו ארון ותכריכין ומספידין ומקוננות ופעמים שמעכבין מלקבור את המת עד שיבואו קרוביו אם ידוע לבני העיר שיש בזה כבוד המת מותר ואם לאו אסור:

כשקוברין את המת צריכין להזהר שלא יקברו רשע אצל צדיק כדתנן בפ' נגמר הדין גבי הרוגי ב"ד לא היו קוברין אותן בקבורות אבותיהן אלא שני קברות מתוקנין היו לב"ד אחד לנסקלין ונשרפין ואחד לנהרגין ולנחנקין ואמר בגמ' כל כך למה לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק. אמר ר' חמא בר חנינא מנין שאין קוברין רשע אצל צדיק שנאמר ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע וילך ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו כו' שלפי שרשע היה לא ניתנה רשות ליקבר אצל אלישע צדיק ועמד על רגליו עד שנקבר במקום אחר ואמר בשוחר טוב במזמור שפטני ה' וריבה ריבי ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו על רגליו עמד ולביתו לא הלך אלא שהיה לשעה ואח"כ מת ונקבר במקום אחר על שם שנאמר אל תאסוף עם חטאים נפשי ומי היה בנה של שונמית עכ"ל המדרש. וכשם שאין קוברין רשע אצל צדיק כך אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל. ואומר לי לבי אני יצחק המחבר כשם שאין קוברין רשע קל אצל רשע חמור כך אין קוברין צדיק אצל חסיד דצדיק היינו שמקיים את התורה כדינה שנוהג היתר בהיתר ואיסור באיסור וחסיד היינו שמקדש עצמו במותר לו וראיה לדבר מפ' אלו מגלחין גבי ההוא דעבד כר' אילעאי דעיילוהו למערתא דחסידי ולא קבלוהו למערתא דדייני קבלוהו ופירש"י דייני ב"ד וחסידי מעלו מנייהו אלמא מערתא דצדיקי לבד והחסידי לבד דראשי ב"ד צדיקי אינון וקבלוהו להיא דעבד כר' אילעאי משום דע"פ הלכה עשה והאי לישנא עיקר ולא ההוא לישנא דעבר אדר' אלעאי דא"כ מ"ט קבלוהו במערתא דדייני והלא צדיקי אינון. והאי דשמתיה רב יהודה משום כבוד תורה שלא נזהר משם רע וה"נ אמרי' בפ' השוכר את הפועלים גבי בריה דראב"ש אמטיוה למערתא דאבוה הוה הדרי ליה עכנא למערתא אמרי ליה עכנא עכנא פתח פיך ויכנס בן אצל אביו לא פתחה כסבורין העם לומר שזה גדול מזה יצא בת קול ואמרה לא שזה גדול מזה אלא זה היה בצער מערה וזה לא היה בצער מערה הרי משמע להדיא שאין קוברין צדיק אצל מי שידוע שזה צדיק יותר ממנו וגם משמע משם שקוברין בעל תשובה אצל מי שהוא צדיק מעיקרו:

סימן תכג

החוצב קבר של בנין למת שמת לו לקוברו שם ולא חפר בקרקע אלא בנה ע"ג קרקע בנין של כתלים לשום שם מתו דלאו מחובר היא ולא הטיל בו את המת ולא את הנפל אותו דקבר מותר בהנאה כדתניא קבר חדש מותר בהנאה הטיל בו נפל אסור בהנאה ומוקמי' לה בקבר של בנין אבל קבר מחובר לקרקע אפי' הטילו בו מת או נפל מותר בהנאה כההוא דקבריה דרב הוו שקלי מניה עפרא לאישתא בת יומא פי' חמה האוחזתו מדי יום

יום ונוטלין מעפר קבריה דרב ומשקין אותה לו וניצל וה"ר ברוך מארץ יון פי' תחילת תפיסתה אתו אמרי ליה לשמואל אמ' להו יאות הן עבדין קרקע עולם היא וקרקע עולם אינה נאסרת שנאמר וישלך את עפרה על קבר בני העם מקיש קברי בני העם לע"ז מה ע"ז במחובר לא מיתסר ה"נ במחובר לא מיתסר ר"מ דהיינו דוקא שלא היתה בו תפיסת ידי אדם אלא שחפרו בכותלי המערה והכניסו שם את הקבר כי אז העפר שעל גבי הקבר היה מחובר ולא הוסר שם בידי אדם אבל קברות שלנו שחופרין בקרקע ומשליכין העפר לחוץ ומכניסין שם את הקבר ושוב משליכין את העפר ע"ג הקבר אותו היה אסור שהרי היתה בו תפיסת ידי אדם כדאמרי' בפ' כל הצלמים מפני מה אשירה אסורה מפני שיש בה תפיסת ידי אדם וכל שיש בה תפיסת אדם [אסור וכל שיש בה תפיסת ידי אדם] לאתויי מאי לאתויי אילן שנטעו ולבסוף עבדו: ראיתי כתוב בתשובות פעם א' נמצאת מצבת המת שבורה ותקנו אחרת תחתיה ורצו הראשונה למכרה ולא הניח ר"י דכל מה שנעשה לצורך המת ולכבוד המת אסור בהנאה מהא דאמר בנגמר הדין הוסיף דימוס אחד לשם מת אסור בהנאה אע"ג דפנייה עכ"ל התשובה. ולפי דבריהם אסור להשען ע"ג מצבה. מיהו איני מבין דהתם מיירי בגוף הקבר כדתניא נפש שבנאו לשם חי מותר בהנאה הוסיף בו דימוס אחד לשם מת אסור בהנאה דהיינו שהוסיף בגוף הקבר שורה של אבנים לשם מת שכבר מת אסור בהנאה אי משום הזמנה אי כגון דרמא ביה מת אבל הכא בהא מצבה מה צורך בה למת. והא נמי דפרישית דבקבר שלנו אסור משום שיש בו תפיסת ידי אדם איני יודע שמא היינו דוקא באשירה ואילן בקרקע דלאו מחובר הוא אבל עפר ע"ג עפר דמחובר גמור הוא דילמא שרי אע"ג דהיתה בו תפיסת ידי אדם ונ"מ להתיר בצידי בית הקברות שלא כנגד הארון וצ"ע גבי אבני הר שנדלדלו דפריך מה להר שכן מחובר משמע אבל אבן שנדלדל אסור ודווקא תלוש אבל אם היה מחובר מותר הואיל ולא הוה ביה תפיסת ידי אדם. משמע לכאורה אבל אם הוה בו תפיסת ידי אדם הוה אסור אע"ג שחזר וחברו ואע"ג דהוי אבן ע"ג אבן דומיא דעפר ע"ג עפר. ובמגילה פרק בני העיר שמכרו רחובה של עיר ת"ר בית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש ואין מרעין בדם בהמה אין מוליכין בהם אמת המים ואין מלקטין בהם עשבים ואם ליקט שורפן במקומן מפני כבודן של מתים ופריך וכי שורפן במקומן מאי כבוד מתים איכא אלא ארישא פי' מפני כבודן של מתים אאין נוהגין בהם קלות ראש קאי. א"כ האי דקאמר שורפן במקומן משום איסורא לכאורה מסייע לסברתינו לאסור בית הקברות שלנו. ותניא בתוספתא דכלאים פ"ב ישראל שקיים כלאים בתוך שדהו אין הכהנים נכנסין בתוכה ורואין אותה כציון של בית הקברות וראיתי מפרשים כי בחבר עסקינן

שלא היה מניח כלאים בשדה לולי שיש שם קברים והכל אסור בהנאה ולכך לא יכנסו הכהנים לתוכו ומסתמא בשדה קוברין מעין קברות שלנו ומשמע לאיסור וא"כ לפי מה שפירשנו אסור לדרוך ע"ג בית הקברות משום דאסירי בהנאה ושמא היינו דקאמר בפ' מי שמתו מדלגין היינו ע"ג ארונות של מתים שלא רצו לדרוך על גביהם משום איסורא מיהו י"מ מדלגין כלומר ממהרין ורצין:

סימן תכד

אמר להו רבא לבני מחוזא אתון דלא אזליתון בתר ערסא מדמהדריתו אפייכו מבבא דאבולא אתחילו ומנו פי' רבי' שלמה מבבא דאבולא מפתח שער העיר ומגרשיה דאתיתו לביתא אתחילו ומנו ימי אבילות דאע"ג דלא יקבר עד ימים מרובים ואע"ג דאבילות אינה חלה עד שיסתם הגולל לדידכו דלא הדר חזיתו ליה כנסתם הגולל דמי עכ"ל הא למדת דאדם המשלח את מתו ממקום למקום כיון שיצא המת חוץ לשער העיר וזה חזר לביתו חלה עליו אבלות מיד אע"ג דלא יקבר עד ו' ימים או עד ז' ימים אבל מי שהוא עם המת בעירו אין חלה עליו אבלות עד שיסתם הגולל ולקמן אפרש סתימת דגולל מה היא. ואמרי' בירושלמי הרי שמוליכין אותו ממקום למקום כגון אלו [דקסרין] דקברין בבית (סרה) [בירי] אית תניי תני אלו שבכאן מונין משיצא המת ואלו ששם מונין משיסתם הגולל [ואית תניי תני אלו ואלו מונין משיסתם הגולל] ר' סימון בשם ריב"ל הכל הולך אחר גדול המשפחה ור' [יעקב בר] אחא בשם ר' יסא לחומרא מהו לחומרא שאם היה גדול המשפחה כאן אלו שבכאן [מונין] משיצא המת ואלו ששם מונין משיסתם הגולל ואם גדול המשפחה שם בבית הקברות אלו ואלו מונין משיסתם כהדא גמליאל זוגא דמכת אחתיה סלק הלל אחוה עמה אמר ליה ר' מנא מכיון שאתה גדול המשפחה כי סלקת גבי אחוך שלוף מסאנך כלומר נהוג עמהם אבילות והם עמך כי בסתימת הגולל חל האבילות על כלכם מיהו בגמרא דידן לא משוי חילוק בין גדול המשפחה כאן או התם במקום שנקבר המת דאיבעיא להו הלך גדול הבית לבית הקברות מהו. פי' הלך גדול הבית אחר מיטתו של אביו בבית הקברות לקברו ושהה שם ובא בתוך ג' מי לימא מונה עמהם עם אותם שנשארו בבית דאבילות הלה עליהם משחזרו פניהם מן המת או דילמא מונה לעצמו [ת"ש דארחב"א אר"י אפי' הלך גדול הבית לביה"ק מונה עמהן. מונה עמהן והתניא מונה לעצמו] הא דאתי בגו תלתא פי' אז מונה עמהם הא הלא אתא בגו תלתא. פי' אז מונה לעצמו הרי משמע דלא שייך בגדול המשפחה כלום דגדול הבית היינו גדול המשפחה. ולא מסתברא לי לחלק בין שדעתו של גדול הבית לשוב תוך שבעה בין שאין דעתו לשוב עד לאחר שבעה אלא ודאי הלכה כגמרא דידן דאלו שבכאן מונין

משיצא המת משער העיר ואלו שאצל המת מונין משיסתם הגולל ולא אזלינן בתר גדול המשפחה בגמ' דידן דלא משויא חילוק וגדול הבית שיצא עם המת אם חזר תוך ג' מונה עמהם ואם לאו מונה לעצמו וקיי"ל כר"ש דאבל אפי' ביום שביעי ממקום קרוב דהיינו יום אחד מונה עמהם וכדא"ר חייא בר גמדא א"ר יוסי בן שאול א"ר והוא שמצא מנחמין אצלו כלומר שבא בשביעי שחרית עד שלא עמדו מנחמין מאצל זה שבבית וכדא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן והוא שהיה גדול הבית בבית וזה הבא צעיר ממנו אבל היה גדול הבית בדרך אז מונה לעצמו דלא חשיב' אבילות הצעיר לצרופי גדול בהדיה. בעי רב ענן ננערו לעמוד ולא עמדו מה תיקו. פירו' שבשעה שרצו לעמוד בשביעי שחרית בא ועלתה בתיקו ובגמ' דידן פסק ר' יוחנן הלכה כר"ש וכדפרישית. ופי' רבי' שמשון בן אברהם זצ"ל דה"מ שבא אצלם למקום שמת המת שם או למקום קבורה אבל אם לא הי' לא מקום שמת ולא מקום קבורה אין המאחרים טפלים וכל אחד מונה לעצמו. וביושל' אמר הרי שבא ומצא אבל בתוך ביתו בשני ובשלישי מונה עמהם ברביעי מונה לעצמו ור"ש אומר אפי' ברביעי משלים עמהם אריב"ל הלכה כר"ש בשאין הוא גדול המשפחה אבל אם הוא גדול המשפחה מונה לעצמו כר' מנא שהורה לר' יעקב ארמנייא מכיון שאתה גדול מנה לעצמך. מעשה היה במגנצ"א ביהודי אחד ששכר קרון לישב עד ווירמש"א עם חבילתו ויהי בדרך במלון ויפגע בו הקרוני וימיתהו וישליכהו בנהר רינוס ביום השלישי נודע לבנו אשר הוא במגנצא שלא בא אביו בוירמש"א והלך אצל שרי העיר וקבל על הקרוני וישלחו לכפר לתופסו ויברח וימלט ויחפשו בביתו וימצאו חבילתו ובגדיו ויביאו אותם ונברר הדבר כי נרצה וגם תפשו את גיסו של קרוני והוא הגיד כי קודם שבא לביתו רצחו על שפת הנהר והשליכו שם וזה היה בראש חודש טבת ויהי לפני אדר ויבא בנו לפני זקני מגנצא דאמר עד הנה הייתי מחזר וסבור להביא את אבי לקברות ישראל והן עתה נואשתי מלחזור אחריו כי לא ימצא שכבר ארך הזמן קרוב לב' חדשים ולא נמצא והורה לו ה"ר אליקים בר יוסף זצ"ל למנות מעתה שבעה ושלשים דתניא באבל רבתי מי שנפל לים או ששטפו נהר או שאכלתו היה אין מונעין ממנו כל דבר מאימתי מונין להם משנתיאשו מלבקש הנה נתבאר שמונין שבעה ושלשים משעת יאוש. וגרסי' במו"ק ירושלמי ר' חלבו ורב הונא בשם רב חל יום שמיני שלו להיות בשבת [ערב הרגל] מגלח ערב שבת האיך אפשר. כלומר וכי אפשר שיחול שמיני שלו בשבת א"כ נקבר בשבת והא לא אפשר ומשני תפתר שגררתו חיה ונתייאשו בשבת מלבקש ולשבת אחרת הוי יום שמיני ליאוש שהוא בקבורה ומגלח ערב שבת אלמא שעת יאוש כשעת קבורה. וחלקו עליו אחרים ואמרו הני מילי היכא דנתייאשו תוך שלשים אבל

לאחר שלשים הוי כשמועה רחוקה ואינה נוהגת אלא יום אחד וראיה מהא דאמרי' באת לו שמועה ברגל ולמוצאי הרגל נעשית לו רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד הבא נמי ימים שבקשו הוו כרגל ואין אבילות חלה עליו ויום יאוש הוי כלאחר הרגל שהוא לאחר שלשים ואין אבילות חלה עליו ונראה לרבינו אלעזר בר נתן דאין זה תשובה דהתם גבי שמועה רחוקה היינו טעמא דמשעת קבורה חלה אבילות עליו אלא שלא ידע שינהוג האבילות הלכך כל ל' יום קרוים אבל כדגרסי' בירושלמי ויתמו ימי בכי אבל משה ימי אלו שבעה אבל אלו שלשים. וכשנודע לו בתוך ימי אבל של מת דהיינו בתוך שלשים חל עליו אבילות גמורה של שבעה ושלשים ולאחר ל' שכלו ימי אבלו של מת אין עליו אלא אבילות יום אחד ואסמכוה רבנן אעצרת שהוא יום אחד דגרסי' בירושלמי וגם בבבלי והפכתי חגיכם לאבל מה חג שבעה אף אבל שבעה [א"ר מנא לר"ח בר בא] אי מה חג שמונה אף אבל שמונה א"ל שמיני רגל בפני עצמו הוא. וממנו נלמוד לשמועה רחוקה שאינה אלא יום אחד הלכך כששמע ברגל הואיל וברגל לא נהגא אבילות הוי כמי שלא שמע עד לאחר הרגל שהיא שמועה רחוקה אחר שלשים שכבר כלו ימי אבלו של מת ואין נוהג אבילות אלא יום אחד אבל היכא שנפל למים או אכלתו חיה שלא נקבר הוי כל הימים שלא נתיאשו כאילו מוטל עליו לקוברו שהרי בכך הוא עסוק וכל זמן שמתו מוטל עליו לחברו אין אבילות חל עליו אבל כשנתייאש אין מוטל עליו לקברו ואין עסוק בכך והוי כאלו הוא יום קבורה ומשעת קבורה חל עליו אבילות של שבעה ושלשים הילכך יפה הורה זקן. ועוד שלא מצינו ביאוש חילוק בין תוך ל' לאחר ל' אלא סתם קתני מאימתי מונין להם משעה שנתייאשו ולא חלק בין תוך ל' לאחר ל'. ולאחר שעברו ימי אבלו נמצא אביו של בן בתוך הרינוס מקום שהושלך שם והובא עתה לקבורה כסבורים העם לומר שצריך עוד לישב שבעה כבתחילה [דהשתא הוי סתימת הגולל והורה להם רבי' אליקים דא"צ אלא לקרוע משום] דהוי השתא שעת חימום וסעד לדבריו מצא ה"ר אלעזר בר נתן בירושלמי א"ר מנא יש קריעה בלא איבול שכן על אביו ואמו אפי' עד כמה ימים חייב לקרוע. ואבילות לא ינהוג שכבר נהג משעת יאוש דהוי כשעת קבורה כדמשמע בירושלמי הרי שמפנין אותו מקבר לקבר אית תניי תני משיסתום הגולל הראשון ואית תניי תני משיסתם הגולל השני ר' יונה הו"ל עובד' שאל לר' חנינא חבריהון דרבנן א"ל משיסתום הגולל הראשון ומוכח התם דאפילו למ"ד משיסתום הגולל השני היינו היכא דפנהו בתוך שבעה לגולל הראשון אבל לאחר שבעה כבר עבר האבל והוא שנתן דעתו לפנותו מגולל ראשון אבל אם לא נתן דעתו לפנותו מהראשון כשקברוהו אף על פי שחזרו ופינוהו משם חל אבילות בסתימת גולל הראשון כהדא גמליאל (דאקנתי

דר') דיקונתיה קברוניה (באסיא) [כורסאי גבון] בתר תלתא יומין אתמלכון מחזרא יתיה אתון שאלין לר' סימון א"ל ר' סימון בשם ריב"ל מכיון שלא נתתם דעתכם לפנותו חל אבילות משיסתם הגולל הראשון והכא כשנתייאשו הוי כנסתם הגולל חראשון והוי כאלו לא נתנו דעתם לפנותו שהרי נתייאשו לגמרי מקבורתו ואפי' היה דעתו לפנותו לקוברו כשימצא הרי עברו ז' ימי אבלות של גולל הראשון כשקברוהו הלכך כיון דעבד אבילות עבר ותו לא מידי. ונראה לרבי' אליעזר בר נתן שעל זה סמכו רבותינו זקני אשפירא כשהיו אז כשנפטר רבי' קלונימוס בר יצחק הזקן זצ"ל והיתה העיר במצור ושמוהו בארון בבית המקוה ומנו לו מיד שבעה ושלשים אע"פ שהיה דעתן לפנותו אחר המצור כמו שעשו שקברוהו במגנצא אחר המצור כיון דלא פנוהו בתוך שבעה לגולל הראשון מנו מן הראשון ולא מן השני כדאמרי' לעיל אבל אם היו יכולים לפנותו משם בתוך שבעה היו מונים מן השני וה"נ תניא באבל רבתי ר' שמעון אומר קבר שאולה היתה לו לר"ג ביבנה שהיו מכניסים את המת לתוכו ונועלין את הדלת לפניו ועומדים בשורה ומנחמים ופוטרים את הרבים ואח"כ מעלין אותו לירושלים נסתם הגולל מכסין את ראשו וכו' אלמא בסתימת הגולל השני דהיינו כשקוברין אותו בירושלים חל אבילות מפני שדעתן היה לפנותו מקבר שביבנה בתוך שבעה אבל אם לא היה דעתן לפנותו בתוך שבעה היו מונין מסתימת הגולל הראשון. ומיכן פסק רבי' אליעזר בר נתן זצ"ל למת שמוליכין אותו ממקום למקום לקוברו שאע"פ שנתון בארון פי' שמוליכין אותו בו דאין חל אבילות של אותם אבלים שמוליכים אותו לקבור עד שיסתם הגולל ונקבר בקרקע מדקתני ואח"כ מעלים אותו לירושלים נסתם הגולל מכסה את ראשו אלמא אין סתימת הגולל אלא כשנקבר בארץ וסתם מת שמוליכים אותו ממקום למקום בארון מוליכים אעפ"כ לא הוי סתימת גולל הארון סתימה עד שיסתם גולל בקבר. ותו מדקתני הרי שמפנין מקבר לקבר אית תניי תני משיסתם הגולל הראשון ואית תניי תני משיסתם השני ש"מ דלא חשיב סתימת הגולל אלא בקבר וכן הדעת נוטה בדבריו דת"ר מאימתי כופין את המטות משיצא מפתח ביתו דברי ר"א ור' יהושע אומר משיסתם הגולל מעשה שמת ר"ג הזקן וכיון שיצא מפתח ביתו אמר להם ר' אליעזר כפו מטותיכם וכיון שנסתם הגולל אמר להם ר' יהושע כפו מטותיכם א"ל כבר כפינו על פי זקן ופר"ח וקיי"ל כר' יהושע דאין אבלות חלה אלא משיקבר המת ויסתם הגולל עכ"ל משמע להדיא שרוצה לומר דאין סתימת הגזלל גורמת אבילות אלא במקום קבורה ממש. ותו מאן לימא לן דלא שמוהו בארון והוליכוהו לבית הקברות ואפ"ה פליג ר' יהושע אר' אליעזר שהורה לכוף את המטות משיצא מפתח ביתו וקיי"ל כרבי יהושע כפר"ח דהרי ר"א שמותי היא.

ותו דאמר בנגמר הדין רב אשי אמר אבילות מאימת קא הויא משיסתם הגולל בעפר הקבר וכפרה הויא לאח"כ מכי חזו צערא דקברא לאחר שעה שהוא רואה שהוא טמון בעפר ומצטער ומה שמפרשים צערא דקברא חבוט הקבר איני יודע מהו. וההיא דרפ"ק דכתובות דמסיק אי לר"א הא אמר עד שיצא מפתח ביתו אי לרבי יהושע האמר עד שיסתם הגולל התם פריך דלא מיתוקמ' אפי' כחד מינייהו אבל לענין הלכה ודאי כר' יהושע קיי"ל דמשנסתם הגולל בקבר בעפר חיילא עליהם אבילות וכופין את המטות ועכשיו לא נהוג בכפיית המטות משום דאמ' בירושלמי דמו"ק הישן בפונדק אינו חייב בכפיית המיטה שלא יאמרו חרש הוא ובזה"ז נמי כיון שהעכו"ם מצוים ביניינו ועבדים ושפחות בבית חיישי' שלא יאמרו חרש הוא וי"מ דמטות שלהם לא היו ראשיהם בולטות והיה ניכר להם כשהמטה כפוייה אבל במטות שלנו שהן בולטין אין ניכר בכפייתן ואין זה טעם אלא כדמפרש בירושלמי: ועתה נפרש מה הוא הגולל בכי בכמה מקומות נזבכר גולל בתלמוד פ"ק דכתובות ופ"ק דעירובין ופ' הישן בסוכה ובפ' נגמר הדין ופ' בהמה המקשה ובפ' העור והרוטב ובפ' אלו מגלחין ומפרש רבי' שלמה גולל זה כיסוי ארון של מת. דופק דף שנותנים לצדו וכ"כ בערוך פי' גולל כיסוי הקבר דופק אבנים מיכן ומיכן כמו כתלים והמת נתון באמצע והגולל עליהם כדתנן באהלות פ"ב הגולל והדופק מטמאין במגע ובאוהל ואינן מטמאין במשא רא"א מטמאין במשא ור' יהושע אומר אם יש תחתיהן עפר קברות מטמאין במשא ואם לאו אין מטמאין במשא איזהו הדופק את שהגולל נשען עליו אבל דפק דפקין טהור פי' דפק דפקין הסמך שמסמיך הדופק עכ"ל ובפרק העור והרוטב קרי להו תלמודא לגולל ודופק טומאות הפורשות מן המת. והקש' רבי' תם זצ"ל מההיא דפ' מי שמתו בברכות מדלגין היינו ע"ג ארונות של מתים היאך היו מדלגים אחרי שמטמאין באוהל כמת ועוד קשיא דהתם בהעור והרוטב פי' רבי' שלמה לרבות גולל ודופק אפי' ניטלו שמטמאין באוהל וקשיא דתניא בתוספת' גולל העשוי משתי אבנים וניטלה אחת מהן השניה טהורה מפני שיש דרך לטומאה לצאת ואמאי טהורה אחרי שהגולל מטמא אע"פ שניטל ותו דתניא בהישן כל דבר שהוא בעלי חיים אין עושין אותו גולל לקבר ולפירש"י מי מכסה קבר בבהמה וחיה. ע"כ פי' ר"ת דגולל היינו אבן גדולה שמשימין אותה ע"ג הקבר מראשותי המת כמו שאנו עושין מצבות והיינו דמרבי להו ר"ע מעל פני השדה שהוא בגלוי ואין טמון בעפר ואתיא שפיר ההיא דברכות שהיו מדלגין שלא הוה שם גולל כי אפשר בלא מצבה ואתיא נמי שפיר ההיא דכל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו גולל כי זה אפשר שאדם יעמיד בהמה ע"ג הקבר מיהו ההיא דתוספתא אתיא ליה בגמגום כמי לרש"י. ותו קשיא לר"ת מפ' נגמר

הדין ומפ' אלו מגלחין דמסיק דאבילות הויא מכי נסתם הגולל וכי כל זמן שלא יעמידו מצבה אין אבילות חל ותו דא"כ צערא דקברא קדים לסתימת הגולל ורב אשי איפכא קאמר בנגמר הדין הלכך נראה עיקר כפירש"י והא דאקשינן לפירושו היאך היו מדלגין הלא הוזהרו הכהנים על דטומאה וגולל מטמא באוהל כדפרי' הא לא קשיא דכהנים לא הוזהרו על טומאת הגולל כדתניא במסכת שמחות כל טומאה שאין הנזיר מגלח עליה אין כהן מוזהר עליה ונזיר אינו מגלח על גולל ודופק כדתנן בנזיר פ' כה"ג וא"ת וכללא הוא והלא רביעית דם שאין הנזיר מגלח עליה עד שיהא חצי לוג כדתנן התם פ' כהן גדול ואפ"ה כהן מוזהר עליה כדאמר בבהמה המקשה דרביעית דם הבאה משני מתים מטמאה באוהל ומפקינן מעל כל נפשות מת לא יבוא. הא לא קשיא דכיון שיש בהם שום טומאה כגון [חצי] לוג דם שהנזיר מגלח עליה מוזהר כהן אפי' ברביעית אבל שם טומאה דגולל ודופק אינה כלל בנזיר ולכך אין כהן מוזהר עליה. א"נ ההיא בריית' אתיא כזקנים הראשונים דנזיר בפרק כה"ג דאר"א זקנים הראשונים מקצתן היו אומרים רביעית דם לכל פי' אפי' לנזיר ולכך כהן מוזהר כיון שנזיר מגלח עליה וא"ת מ"מ קשיא דנהי דלא הוזהרו כהנים על הגולל מ"מ כיון שהגולל טמא הרי אינו חוצץ לפני הטומאה של מת דקיי"ל כל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ לפני הטומאה והיאך היו מדלגין ע"ג ארונות תריץ לפי' רש"י שהגולל שהוא כיסוי של ארון אינו טמא מבפנים כלפי המת ושפיר קא חייץ כדתנן במסכת אהלות הבית שהיא מלאה משקים טהורים ומוקפת צמיד פתיל ועשויה גולל לקבר הנוגע בה טמא טומאת שבעה והמשקין טהורים אלמא חוצצת להציל מה שבתוכה וטעמא שאין טמא אלא הצד של חבית שהוא לצד החוץ כדין גולל וה"ר יוסף זצ"ל פי' בשם רבי' שמואל זצ"ל שארונות טמונים בכוכים ורוב ארונות יש בהם פותח טפח בין הארון לגג הכוך כלומר יש שם טפח חלל והשתא אין כאן גולל כלל וא"ת תיפוק ליה מטעם קבר סתום דמטמא באוהל י"ל דדין קבר פתוח יש לו. וההיא דעשאה לבהמה גולל לקבר לא קשיא כדפירש"י בפ' הישן דה"ק כלומר שאם עשאה גולל לקבר אין שם גולל עליה לטמא דאע"ג דאין לכסות את הקבר בבהמה וחיה מ"מ קתני מה הדין אם עשאה דה"נ אין מנהג לכסות בחבית מלאה משקים וכמה תמיהות שונה בתלמוד מה שאינו הווה בעולם כגון דהיא דס"פ הקומץ רבה דבעא מיניה פלימו מר' מי שיש לו שתי ראשין באיזה מהן מניח תפילין וכגון ההיא דהמפלת אדם במעי בהמה או בהמה במעי אשה ולד לאיתסורי באחותה וכדאמ' בירושלמי כולו אדם ופניו בהמה אינו ולד כולו בהמה ופניו אדם ולד כולו אדם ופניו בהמה עומד וקורא בתורה אומרים לו בוא ונשחטך כולו בהמה ופניו אדם חורש בשדה אומרים לו חלוץ

או יבם ובגמ' דידן אסיק הכל מודים גופו תייש ופניו אדם [אדם] הלכך לא קשיא כלל לפי' רש"י הא דקאמר עשה בהמה גולל לקבר. וההיא דתוספתא דתניא גולל העשוי משתי אבנים וניטלה אחת מהן השניה טהורה מפני שיש דרך לטומאה לצאת ומקשינן מדפי' רש"י בהעור ודרוטב דגולל מטמא באוהל אפי' ניטל איני יודע שמא ה"ק מפני שיש דרך לטומאה לצאת דהואיל שהם שני אבנים הרי כל אחד אינו מגין אלא על החצי ואע"פ שהוא שם יש דרך לטומאה לצאת כשינטל האחד הלכך אין עליהם דין גולל כלל. הלכך נראה פי' רש"י עיקר דגולל היינו כיסוי הקבר ומשיסתם דגולל היינו שיסתם בעפר הקבר דאז חלה האבילות. וה"ר משה בר יעקב זצ"ל היה מפרש גולל היינו שגוללין ע"פ הקבר שהרי קברות שלהם היו עשוין בכוכין ולא כמו שלנו אלא כמו מערה והיו גוללין אבן על פיו או נסר ואתי שפיר לשון משנה דקתני איזהו דופק כל שהגולל נשען עליו ואיני יודע מה תיקן דאכתי קשיא ממדלגין היינו ע"ג ארונות ומבהמה שעשאה גולל ומגולל שעשאו משתי אבנים ותו דהאיך נפרש משיסתם הגולל דמשמע שגוף הגולל נסתם בעפר הקבר הלכך פירש"י זצ"ל עיקר :

סימן תכה

עתה אפרש אם הכהן מותר ליכנס בספינה ולשוט עם המת. אמת שהמת שהסיט את הטהור דטהור טהור והטהור שהסיט את המת הטהור טמא דתנן במסכת זבים פ' ר' יהושע אומר נדה שישבה עם [הטהורה] הזב בכף מאזנים ואוכלין ומשקין בכף שניה טמאין ובמת הכל טהור הוץ מן האדם ופי' רבי' יצחק דסימפונט זצ"ל חוץ מן האדם בזמן שהוא כרע אלמא דטהור שהסיט את דמת טמא ותנן התם להדיא פרק הנוגע בזב כל דנושא ונישא ע"ג המת טהור חוץ מן המאהיל ואדם בזמן שהוא מסיט הא למדת בפירוש דהמסיט את המת טמא. ובההיא דפ' אמר ר"ע דתניא כל הטומאות המסיטות טהורות חוץ מהסיטו של זב שלא מצינו לו צד היתר בכל התורה כולה ומוכח התם דהאי כללא דוקא הא למדת שהמת שהסיט את הטהור הטהור טהור אבל טהור שהסיט את המת הטהור טמא כדפרישי'. וכההיא דפ' כיצד צולין גמ/ נטמא טומאת התהו' דתני' המוצא מת מושכב לרחבו של דרך לתרומה טמא כו' עד אבל טעון או רכוב טמא לפי שההולך ברגליו אפשר שלא יגע ושלא יסיט ושלא יאהיל וטעון או רכוב אי אפשר לו שלא יגע שלא יסיט ושלא יאהיל אלמא דטהור שהסיט את המת הטהור טמא וכההיא דתנן ומייתי לה בפרק המקבל בבבא מציעא המהלך בבית הפרס ע"ג האבנים שיכול להסיטן על האדם ועל הבהמה שבהן רע טמא פי' שמיטמא מפני שהוא מסיט את אבני בית הפרס. וקשיא לי אני יצחק המחבר דתניא בספרי פ' זאת חוקת התורה או שמטמא

בהיסט אמרת ק"ו מה נבילה קלה הרי היא מטמאה בהיסט מת חמור אינו דין שיטמא בהיסט ת"ל וכל אשר יגע בו הטמא יטמא במגע הוא מטמא ואינו מטמא בהיסט הא למדת דהמסיט את המת טהור והא ליכא למימר דהתם דממעט ליה מהיסט היינו היכא שהמת מסיט את הטהור דהא מנבל' רצה ללמוד בקל וחומר ונבילה המסטת טהור כדתני' כל הטמאו' המסיטות טהורות. אלא נראה בעיני כמו שראיתי כתוב בגליון דהתם לאו במת ממש קמיירי אלא באדם שנגע במת שגם הוא חמור שמטמא כלים טומאת שבעה כדאמר התם לעיל כלים ואדם וכלים מנין ת"ל וכבסתם בגדיכם וכדתנן בפ"ק דאהלות כיצד ארבעה כלים הנוגעים במת ואדם בכלים וכלים באדם טמאים טומאת שבעה אלא הא קשיא לי דתנן פ"ק דכלים חמור מכולם המת שהוא מטמא באוהל אמאי לא תני חמור מכולם הזב שהוא מטמא בהיסט ודילמא הואיל והמת היסט מטמא לא פסיקא ליה. מ"מ אחרי שנתברר לן דטהור המסיט את המת טמא יש לאסור לכהן ליכנס עם המת בספינה מפני שאי אפשר לו [שלא] ינענע הספינה מחמתו ומיטמא והוא מוזהר על טומאה זו דכל טומאה שהנזיר מגלח עליה כהן מוזהר עליה. מיהו ה"ר משה כהן זצ"ל התיר הלכה למעשה לכהן להיכנס עם המת לספינה מההיא דתנן פ"ג דזבין וכך מתחיל הפרק הזב והטהור שישבו בספינ' או באסדא או שרכבו ע"ג בהמה אע"פ שאין בגדיהם נוגעין הרי אלו טמאים מדרס ופי' רבי' יצחק מסימפונט ספינה קטנה דומיא דאסדא המתמוטטת אע"פ שאין בגדי טהור ניגעין בבגדי הזב טמאי' מדרס והדר תני התם ישבו על הנסר ועל הספסל ועל הגשיש של מיטה ועל האוכלונס בזמן שהם מחגירין ופי' רבינו יצחק מסימפונט בזמן שהן מחגירין כלומר כיון שיושב אדם עליהם נוטין לכאן ולכאן כחגר המהלך שאין כחו יפה. פ"א נעקמין שדרך הנסרים בזמן שאינם בריאים ואינם עבים כיון שדורסין בני אדם עליהם נעקמין כקשת הרי לכל הפירושים כי האי גוונא מיירי שהטהור מסיט את הזב וקתני טמאים וקתני לקמן וכולן טהורים לבני הכנסת וטמאין לתרומה. ופי' רבי' יצחק וכל אלה שאמרנו טמאים לתרומה אבל לבני הכנסת כלומר לאוכלי טהרות ולפרושין גם הם גם בגדיהם בכה"ג. והיינו דתנן בגדי הפרושים מדרס לאוכלי תרומה עכ"ל. הא למדת דטהור המסיט את הזב בספינה או בנסר המחוגר דטהור לטהרות דאין כאן היסט גמור אלא שכח מים מעורב בו בספינה לא מקרי היסט כלל וכן בנסר הואיל ומתעקם לאו הסיטו היסט ולא מקרי היסט כלל אלא דרבנן אחמור לענין תרומה ודווקא בספינה קטנה המתמוטטת אחמור לענין תרומה אבל בספינה גדולה שאין דרכה להתמוטט ההיא אפי' לתרומה טהור כדתנן התם הזב והטהור שישבו בספינה גדולה וכו' עד אפי' מצד אחד טהורין ופי' רבי' יצחק עתה

מתחיל לענין טהרה אפי' לענין תרומה. ואחר דאתבריר לן דכל כ אפי' לתרומה טהור בספינה גדולה ובקטנה לטהרות אסור א"כ אין כאן טומאה דאורייתא כלל ואין כאן אזהרה לכהן דמותר לו לכהן ליכנס עם המת. מיהו צריך ליזהר שלא לישב בתוך ד' אמותיו כדי שלא יבוא לידי מגע ואוהל וכן נראים הדברים הלכה למעשה כהוראת הרב ר' משה כהן זצ"ל וכן אני מורה אם בא מעשה לידי יצחק בר משה נב"ר:

סימן תכו

והיכא שהשכיב מרע גוסס הכהן מוזהר בלאו דלהחלו שלא להכנס לאהלו ושלא ליגע בו כההיא דפ' ג' מינין גמרא נזיר שהיה שותה יין דת"ר להחלו עד שעה שימות [רבי] אומר [לא יטמא] להם במותם עד שימות וכתוב בה"ג אלו אינש דקמיית כי אורחיה ומטא שעתא דקבעי למימת אסור לו לכהן למיקרב ביה דאיפלגו בה רבי ורבנן לרבנן אסור. ואע"ג דהתם איפלגו בה ר' יוחנן ורשב"ל דר"י אמר משמעות דורשין איכא בינייהו ורשב"ל אמר גוסס איכא בינייהו מ"ד מלהחלו אפי' גוסס למ"ד במותם עד שימות משמע אבל לר' יוחנן לכ"ע אגוסס לא הוזהר כלל מלהחלו וקיימא לן בהחולץ דהילכתא כר' יוחנן בר מהני תלת דהתם דהלכתא כרשב"ל האלא קשיא הני מילי היכא דאיפלגו בסברא דנפשייהו אבל היכא דאפליגו בסברא דרבוותא ליתא להיא כללא הלכך אפשר דהלכה הכא כרשב"ל דבגוסס פליגי דלרבנן הוזהר עליו מלהחלו ולר' לא הוזהר וקיימא לן הלכה כר' מחבירו ולא מחביריו. וכ"פ מורי ה"ר שמחה בר' שמואל דהלכה כרשב"ל והביא ראיה מירושלמי בפ"ג דנזיר דאיתא התם פלוגתייהו וגרסינן התם אתיא דר"ש בר בא כרשב"ל שמעון בר בא מידמך הוה אמר האי נפיק מיכא והאי נפיק מיכא פי' בשעת פטירתו כשהיה גוסס אמר פלוני כהן יצא מיכן ופלוני כהן יצא מיכן הרי מייתי עובדא כרשב"ל ומעשה רב הלכך ל"ש מגע ל"ש אהל אסור דבכה"ג דכהן מוזהר על מת ממש דהיינו בין אהל בין מגע מוזהר כשהוא גוסס מלהחלו אע"ג דלא מיטמא דמה לי מגע מה לי אוהל וכן לשון ירושלמי מוכיח האי נפיק מיכא והאי נפיק מיכא משמ' שהי' מצוה לצא' מן הבית:

סימן תכז

מצוה על כהן הדיוט ליטמא לחמשה מתי מצוה כגון אשתו הנשואה לו ואביו ואמו ובתו ובנו ואחיו ואחותו מאביו ולא מאמו שלא מאביו כדנפקא לן בת"כ דתניא ומייתי לה פ' טבול יום לה יטמא רשות דברי ר' ישמעאל ור"ע אומר חובה וקיי"ל הלכה כר' עקיבה מחבירו בפרק הכותב. ותו דתניא בטבול יום מעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו בערב הפסח ולא רצה ליטמא ונמנו אחיו הכהנים וטמאוהו בע"כ ומעשה רב. ואשכחן נמי

דאיפלגו ר"י ור"ע פ' השולח דת"ר לעולם בהם תעבודו רשות דר"י ור' עקיבה אמר חובה דאמר רבא בהני תלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהן דמפקי עבדי לחירות והיינו כר"ע. ואביי ורב יהודה נמי הכי סברי בההיא שמעתא לעיל בסמוך ובפ"ק דסוטה קאמר וקינא את אשתו רשות דברי רבי יהודה ר' עקיבה אומר חובה והתם נמי מוכח דהלכה כר"ע כדמסיק התם רב אשי אמר רוח טהרה ומסתברא כמ"ד רוח טהרה דר"ע אומר חובה. ותו דאתיא דר"ע כר"א בן יעקב דמשנתו קב ונקי והתם מפרש הני תלתא פלוגתייהו דבקראי פליגי אבל בכל התורה אפי' לר' ישמעאל הויא חובה והוצרך רבי ישמעאל לומר התם איידי דכתב לה כתב נמי יטמא ואתיא בדוחק הילכך אומר אני דהלכה כר"ע דלה יטמא מצוה. הלכך מי שמת לו מת אחד מחמשה דפרישית לעיל רמיא עליה מצוה ליטמאות להם והיכא שנטמא להם ומוליך אותם על כתיפו לבית הקברות נראה בעיני אני יצחק המחבר שמותר לו ליכנס לבית הקברות בעוד שהמת על כתיפו ובלבד שיוכל לצאת מבית הקברות שלא יאהיל בשעת יציאה מבית הקברות אבל אם יאהיל בשעת הכנסה בעוד שהמת על כתיפו ליכא קפידא בהא דאמר רבה א"ר הונא מקרא מלא דיבר הכתוב לא יטמא כשהוא אומר על (נפש) [כל נפשות מת] לא יבא להזהירו על הטומאה להזהירו על הביאה אבל טומאה וטומאה לא פי' אבל אם היה טמא וחזר וניטמא אינו לוקה דהא טמא היה ורב יוסף אמר האלהים אמר רב הונא אפי' טומאה וטומאה דאמר רב הונא נזיר שהיה עומד בבית הקברות והושיטו לו מתו ומת אחר פי' או מת אחר ונגע בו חייב פי' על אותה נגיעה אמאי הא מיטמא וקאי אלא לאו ש"מ אמר רב הונא אפי' טומאה וטומאה איתיביה אביי נזיר שהיה לו מת מונח על כתיפו והושיטו לו מתו או מת אחר ונגע בו יכול יהא חייב ת"ל לא יחלל במי שאינו מחולל יצא זה שמחולל ועומד וה"ר ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון גריס בברייתא כהן שהיה עומד ופי' דפריך משום דדין נזיר וכה"ג שוה דהכי כתיב נמי בכה"ג לא יטמא ולא יבוא א"ל תקשי לך מתני' פי' אדמקשת מברייתא אדרב הונא תקשי לך ברייתא אמתני' דתנן היה מיטמא למתים וכו' לא קשיא כאן בחיבורין כאן שלא בחיבורין פי' לעולם אפי' טומאה וטומאה ומשנתנו שלא בחיבורין כגון שנגע במת ונפרד ממנו וחזר ונגע במת אחר וכן משכחת דרב הונא כגון שיצא מבית הקברות ואז נגע במת ומתנית' דכהן בחיבורין כגון שנגע במת ועדיין השני על כתיפו וטעמא משום דמחולל ועומד כלומר עדיין לא נפרד מהדבר שחללו ובהכי סלקא שמעתתא התם הא למדת דכל זמן שהמת מונח על כתיפו לא הוזהר מליגע במת אחד הילכך אדם שמוליך אחד מחמשה מתי מצוה מותר לו לעבור ע"ג בית הקברו' בעוד שהמת על כתיפו אבל לאחר שהסיר את המת מעל כתיפו צריך ליזהר שלא יאהיל

על המת הלכך אם א"א לו לצאת מביה"ק שלא יאהיל לא יכנס אפילו בעוד שהמת על כתיפו שלא יאהיל בשעת יציאה שכבר הסיר המת מעל כתיפו:

סימן תכח

אלו שמתאבלין עליהם אביו ואמו בנו ובתו אחיו ואחותו ואחיו מאמו ואחותו הבתולה מאמו ואחותו נשוא' מאביו ומאמו ומאביו שלא מאמו אבל אחותו נשואה מאמו שלא מאביו אינו מתאבל עליה ומתאבל על בן בנו ובן אחיו ואבי אביו ואבי אמו ואינו מתאבל על אחי אביו ולא על בן אחיו מאמו ולא על בן אחותו מאמו וזה שאמרנו שמתאבל על בן בנו ובן אחיו ואבי אביו ואבי אמו היינו דוקא כשהוא עמהם בביתם אבל כשיוצא לחוץ אינו מתאבל וראיה לדבר דת"ר כל האמור בפרשת כהנים כהן מיטמא להם אבל מתאבל עליהן אלו הן אביו ואמו בנו ובתו ואחיו ואחותו ואשתו הוסיפו עליה' אחיו ואחותו הבתול' מאמו ואחותו נשואה מאביו וכשם שמתאבל עליה' כך מתאבל על שניים שלהם דר"ע פרש"י שניים בן בנו בן אחיו אבי אביו ואבי אמו ואחי אביו לא הוי שני. רשב"א אומר אינו מתאבל על השניים כולן אלא על אבי אביו ועל בן בנו בלבד וחכ"א כל שמתאבל עליו מתאבל עמו פירש"י כל שהוא מתאבל עליו אם הוא מת כגון אביו ואחיו אם מת לאביו מת או לאחיו מתאבל הוא עמהם וכגון דאתי דהוא מת מקורבה דידיה עכ"ל ונראה בעיני אני המחבר דמ"ש וכגון דאתא ההוא מת מקורבה דידיה היינו למעוטי שאם מת מת לאחיו מאמו או לאחותו מאמו שאינו מתאבל עמהם דאז לאו קורבה דידיה היא דלבית אביהם כתיב ומידו בן בתו איני יודע מי מיקריא קורבה דידיה שהרי הבנים מתיחסים אחר האב. ופרכי' חכמים היינו תנא קמא ושנינן איכא בינייהו עמו יושב בבית אבל יושב בחוץ לא ופירש רש"י ז"ל לרבנן בתראי אין נוהג אבילות אלא בשעה שהוא נכנס לבית אחיו דאבל וכשיוצא משם אין אבילות מוטלת עליו עכ"ל הלכך בהך פליגי ת"ק סבר דעל כל שנים שהוסיפו אפי' כשיוצא מן הבית אבילות מוטלת עליו ורבנן בתראי סברי דווקא כשנכנס לבית אז אבילות מוטלת עליו אבל כשיוצא מן דבית אין אבילות מוטלת עליו ופר"ח דקיי"ל כחכמים וה"נ מסתבר' דקיי"ל הלכה כדברי המקל באבל הלכך אין הלכה כר' עקיבה דמחמיר מיהו קצת תימה דאמאי אין הלכה כרשב"א דמיקל מכלהו וכן פסק באלפס כחכמים. ולענין אשתו קיי"ל שאינו נוהג עמה אבילות אלא על אביה ואמה בלבד ודווקא עמה בבית אבל כשיוצא מן הבית לא ודוקא על אביה ואמה אבל על אהיה ואחותה או בנה ובתה מאיש אחר אפילו בפניה אינו נוהג ובתשובות מ"כ הורה רבי שמואל בן רבי' יהודה הכהן משם אביו לישב באבילות לבני בנים כשנפטר זקנם אבל זקן לא ישב לבני בנים שהן חייבים בכבודו וזה טעמו תחת

אבותיך יהיו בניך. וחביריו משיבים ההיא בברכה כתיב. ועוד מטעם אחר דגרסי' כל המתאבלים עליו מתאבל עמהם ואביהם של נכדים מתאבלים יתאבלו נכדים עם אביהם על זקינם ומשיבים לו חביריו אין הלכה כן במועד קטן. וגם אביו רבי' ר' יהודה הכהן רצה להושיב את ר' משלם על זקינו ר' איתיאל באבילות ולא הניחו ר' אלעזר הגדול נפשו עדן ושאר חכמים ור' שמואל בן רבי' ר' דוד הלוי נ"ע כמו כן לא הניחו להתאבל לבני בנים על זקינם עכ"ל התשובות. וכן הלכה למעשה שאין מתאבלי' בני בנים על זקנים אלא דוקא לפני אביהם משום כבוד אביהם אבל כשאין אביהם מתאבל גם הם אינם מתאבלים וכן הלכה ולשון התשובה קצת מגומגמת: בפרק ר' אליעזר אומר אם לא הביא כלי מע"ש במסכת שבת אמר רשב"ג כל ששהא שלשים יום באדם אינו נפל שנאמר ופדויו מבן חודש תפדה ופליגי רבנן עליה בנפל מן הגג ומת או אכלו ארי תוך שלשים יום דרבנן סברי חי הוא ורשב"ג סבר מת הוא אבל כשפיהק ומת דהיינו שלאחר לידתו לא ראו בו אלא חיות מועט ופיהק ומת אפי' חכמים מודים דמת הוא כי פליגי היכא שמת מחמת נפילה מן הגג או שאכלו ארי או שראו בו היות כדרך כל התינוקות הנולדים ומת כדרכו שחכמים אומרים חי הוא ורשב"ג אומר מת הוא והלכתא כותיה דא"ר יהודה אמר שמואל הלכה כרשב"ג הילכך היכא שמת תוך ל' אין מתאבלים עליו בכל ענינים שמת אבל אי קים ליה בגוויה שכלו לו חדשיו אז מתאבלים עליו אפילו מת תוך ל' כדתנן פ' יוצא דופן סתם תינוק בן יום אחד הרי הוא לאביו ולאמו ולכל קרוביו כחתן שלם ואמרי' בגמרא למאי הלכתא אר"פ לענין אבילות לימא מתני' דלא כרשב"ג דתניא רשב"ג אומר כל ששהא שלשים יום באדם אינו נפל הא לא שהה ספיקא ושנינן דקים ליה ביה שכלו לו חדשיו שבזה אפי' רשב"ג מודה. והלשון קצת מגומגם דהתם קרי ליה ספיקא היכא שמת תוך שלשים והכא קרי ליה מת. שמעינן מהתם דהיכא שמת תוך ל' וקים לי' בגויה שכלו לו חדשיו שמתאבל עליו והיינו דאמר בפ' ר"א בריה דרב דימי בר יוסף אתיליד ליה ההוא ינוקא ובגו תלתין מית יתיב וקא מתאבל עליה א"ל אבוה צידונייתא בעית למיכל א"ל קים לי בגויה שכלו לו חדשיו ש"מ שמתאבל אפי' תוך שלשים. כבר פירשו רבותינו ע"י מעשה היכי דמי הוי קים ליה בגויה שכבר היה מעשה שנפטר קטן אחר ד' ימים אחר מילתו והיתה אמו מונה עליו ט' חדשים מלאים מטבילתה ופטרו רבותינו את אביו מלהתאבל עליו ומלקבל הבראה ותנחומין ומלומר קדיש וסמכו אדרשב"ג דאמר כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל ופרכי' במס' נדה הא לא שהה ספיקא הוי ומשנינן דקים לי' בגויה שכלו לו חדשיו ומהתם איכא למשמע מניה דכל היכא דאיכא למיתלייה בשום ספיקא בעולם לא נפיק מידי נפל היינו

דמשני ליה בדליכא ספיקא למיתלייה דקים ליה כלומר דבר ברור הוא ופשוט הוא כאור וכצהרים דכלו לו חדשיו וזו שמנין טבילתה בידה אין זה ברור שמא לא נתעברה סמוך לטבילתה עד סמוך לוסתה דמחלוקת הוא במסכת נדה ואימר הרחיקה וסת ואשתכח דלא כלו דהא מעשים בכל יום שהנשים משנות וסתן פעם קרוב פעם רחוק והיכא דקים ליה בגויה היינו כגון שבא עליה סמוך לטבילתה ושוב פירש ולא דר עמה עד חודש ימים ולסוף ב' חדשים [מביאה שניה] הוכר עוברה (בביאה שניה) הרי הדבר ידוע שמשעת ביאה ראשונה נתעברה והוכר לג' חדשים כמשפטר והיכא שנולדו תאומים ומת אחר מהם תוך שלשים יום והשני קיים על דבר זה נשאל רבי' שמשון בר' אברהם זצ"ל והשיב וז"ל תאומים שמת אחד מהם תוך ל' והשני קיים אין מתאבל עליו עד שכלו לו שלשים יום ללידתם ואחר שלשים יום יתקיים השני ודאי כלו לו חדשיו דטפה אחת נחלקה לשנים ואם מת בסוף ל' דהשתא משכי ימי אבילות לאחר שלשים משלים עד ז' למיתתו וגיהוץ ותספורת עד ל' למיתתו דכיון דקים ליה בגויה שכלו לו חדשיו הרי הוא לאביו ולאמו ולכל קרוביו כחתן שלם כדתנן פרק יוצא דופן וכדמוכח ס"פ ר"א דמילה ואין ראוי זה כלל לדמותו לשמועה קרובה לחייבו באבילות שלימה לאחר ל' של לידה אבל כל כמה דלא קים לן כגון תוך ל' לא חיישינן ועוד יש לומר לתלות להקל דשמא לא מיחייב כלל דאפשר שהמת נפל והחי בר קיימא שאותה טיפה שנחלקה לשנים חלק האחד של זרע נקלט ביום ראשון וחלק שני נקלט ביום שני ואפשר כשנולדו שזה כלו לו חדשיו וכ"ת א"כ קים לן בגויה שכלו לו חדשיו היכא משכחת לה אפשר דמשכחת לה כגון שבא עליה עכשיו ופירש ממנה ושוב לא בא עליה וילדה למאתים ושבעים ושלשה ימים שמשון בר' אברהם זצ"ל. ושוב חזר בו בתשובה אחרת וז"ל בני שיהיה על שאילותיך כבר השיבותיך על יד ארמאי וביום שיצא ממני נמלכתי לחזור ולומר דתאומים שמת אחד תוך שלשים והשני קיים וחי אחר שלשים לא מיחייב באבילות כלל אפי' מת גסוף ל' דאי הוה בר קיימא משיך ליה אבילות דידיה לאחר שלשים דאפשר שהמת נפל והחי בר קיימא אע"פ שנוצרו מטיפה אחת שנתחלקה לשתים דפעמים שהזרע נקלט ביום ראשון ופעמים ביום שלישי קודם שיגמרו שש עונות למאן דאית ליה ואפשר שהחי היתה תחילת יצירתו ביום ראשון וכלו לו חדשיו והמת היתה תחילת יצירתו ביום שני או ביום שלישי ולא כלו לו חדשיו דאע"פ שנבראים מטיפה אחת אין יצירתם שוה כדאשכחן במס' נדה ביהודה וחזקיה שזה נגמרה צורתו לשבעה וזה לתשעה וכ"ת א"כ קים לן בגויה שכלו לו חדשיו היכי משכחת לה אפשר דמשכחת לה כגון שבא על אשתו עכשיו ופירש ממנה ושוב לא בא עליה וילדה לרע"ג ימים ואל תתמה דאפי' בנפל מן הגג

ואכלו ארי איכא דשרי ולא אזלינן בתר רוב נשים דולד מעליא ילדי דגבי אבילות הקילו כיון דמיעוט מפילות הוא מיעוט המצוי משום דאבילות דרבנן ואמרי' בבכורות פ' יש בכור הכל מודים לענין אבילות דיום שלשים כיום שלפניו דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל. שמשון בר' אברהם. ונראה בעיני אני יצחק המחבר דהא דפסקי' כרשב"ג דהיכא דלא שהה שלשים יום דאין מתאבלין עליו דהני מילי שכשנולד לא גמרו שערו וצפרניו אבל אם גמרו שערו וצפרניו אפי' בן שמונה חדשים מתאבלין עליו דאמרי' האי בן שבעה היא ואשתהויי הוא דאישתהי וראי' לדבר מס"פ הערל דא"ר אבהו סימני סריס ואיילונית ובן שמונה חדשים אין עושין בהם מעשה עד שיהיו בן עשרים פי' אין עושין בו מעשה בבן שמונה חדשים להחזיקו כבן קיימא לכל מילי דולד של קיימא דמפורש בהחולץ בשביל סימנים שאע"פ שגמרו סימנים שערו וצפרניו כשנולד אפ"ה לא אמרינן בר קיימא הוא עד שיהיה עשרים שנה. ופרכי' ובן שמונה [כו'] אמו שוהה עליו ומניקתו מפני הסכנה ושנינן הכא במאי עסקינן כשגמרו סימניו פי' שאז הוא היא פי' בן שמונה דתניא איזהו בן שמונה כל שלא כלו לו חדשיו פי' איזהו בן שמונה דקים לן שאינו בר קיימא כל שלא כלו לו תשעה חדשים שלמים למעוטי כן שמונה חדשים וחצי רבי אומר סימנין מוכיחין עליו שערו וצפרניו ואע"פ שלא כלו לו חדשיו אם יש לו שער וצפורן בר קיימא הוא ומסיק טעמא דלא גמרו הא גמרו אמרי' האי בר שבעה הוא ואשתהויי הוא דאשתהי פי' האי דמסיק טעמא דלא גמרו בניחותא וסיומא דתירוצא היא הב"ע שגמרו דטעמא דאמר בן שמונה דלאו בר קיימא דלא גמרו סימנין הא גמרו אמרי' האי בר שבעה הוא ולשבעה נגמרה צורתו אלא שנשתהא וחיי ואשמעינן ר' אבהו דאפי' לרבי אין עושין מעשה להחזיקו כבן קיימא עד שיהא בן עשרים ופרכי' אלא דא דעביד דלא תוספאה באשה שהלך בעלה למדינת הים ואשתהי עד תריסר ירחי שתא ואכשריה כמאן כר' דאמר משתהי ושנינן כיון דאיכא רשב"ג דאמר משתהי כרבים עבד. הא למדת דרשב"ג אית ליה דרבי אפי' בן שמונה שנולד בשער וצפורן דבן קיימא הוא אלא שבהא פליגי דלרשב"ג הוי בר קיימא שיהיה שלשים יום אפי' לכל מילי דפ' החולץ ולפטור מן היבום וא"כ כ"ש שיתאבל עליו ורבי סבר דלא הוי בר קיימא לכל מילי דפ' החולץ עד שיהיה בן עשרים. ונ"ב דלא קאמר רבי אלא לחומרא לפטור מן היבום אבל לענין אבילות ה"נ שמתאבל אפי' לרבי הילכך בן ח' חדשים שנולד וגמרו שערו וצפרניו ה"ז מתאבל עליו דהאי בר שבעה הוא אלא שנשתהא וכ"ש בן שבעה שמתאבלי' עליו וליתא דהא קיי"ל כשמואל דאמר הלכה כדברי המקיל באבל הלכך אין מתאבלין עליו אע"ג דגמרו שערו וצפרניו. והיכא דלא קים לן בגויה אי כלו לו חדשיו אי לאו ולא גמרו שערו וצפרניו ומת

ביום שלשים קיי"ל דאין מתאבלין דתנן בפ' יש בכור לנחלה גבי בכור. מת ביום שלשים ר"ע אומר אם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן וא"ר אשי הכל מודים לענין אבילות דיום שלשים כיום שלפניו דמי והוי ליה מת בתוך ל' ואין מתאבלין עליו דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל. ומכאן הבאתי ראיה על מעשה אחד שבאה נכרית וספרה לפי תומה לראובן שמתה אחותו ושאלני בחור אחר אם הוא אבל ע"פ נכרית ועניתיו כי נראה בעיני שאינו אבל דאע"ג דמסל"ת כשר לענין עדות אשה היינו משום דדייקא ומינסבה ואח"כ אמרתי שנאמן העכו"ם להחמיר דאמרי' ס"פ בתרא דיבמות עכו"ם שהיה מוכר פירות בשוק ואמר פירות הללו של ערלה הן של עזיקה הן של נטע רבעי הן לא אמר כלום שלא נתכוין זה אלא להשביח מקחו משמע אבל בלא דאי טעמא נאמן א"כ (הלכות גדולות) [הכי נמי] הכא שהנכרית זאת ספרה לפ"ת ואין לה שום ריוח בדבר פשיטא דנאמנת היא וחייל עליה אבילות וכן הורה מורי רבי' אליעזר בן מורי רבי' יואל הלוי זכר צדיקים לברכה שצריך לנהוג אבילות ושאלתי את פיו מאיזה טעם הורה וענני משום דתניא בדמאי ר"פ הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות עכו"ם שהיה צווח ואמר ראו קחו לכם פירות שדה זו פירות ערלה פירות רבעי הן אינו נאמן מפני שהוא כמשביח מקחו אבל מאיש פלוני לקחתים נאמן להחמיר דברי רבי רשב"ג אומר אינו נאמן שדברי העכו"ם לא מעלין ולא מורידין והיא אותה ברייתא עצמה דמייתי לה ביבמות ונראה לרבי דהלכה כרבי שנאמן להחמיר. ואני יצחק בר משה המחבר מוסיף דודאי הלכה כרבי כדמוכח סוגיא דיבמות. ומיהו מתוך ההיא דתוספתא נראה בעיני שלא חלה עליו אבילות ע"פ העכו"ם דע"כ לא פליגי אלא לענין שאר איסורין אכל לענין אבילות אפי' רבי מודה שדברי העכו"ם אינם כלום כדא"ר אשי דאפי' ר"ע דפליג לענין בכור מודה לענין אבילות דיום שלשים כיום שלפניו. ועיקר נראה בעיני אני יצחק דמחבר דספק בן תשעה לראשון בן שבעה לאחרון מתאבל עליו האחרון ולא הראשון כגון שגרשה ראשון ונשאה אחרון בתוך ג' חדשים דתניא במסכת שמחות הספיקות אוננין ומתאבלין עליהן ואין לומר דהאי ספיקות היינו שמת תוך שלשים כדאמר בהחולץ וביוצא דופן לא (שהיה) [שהה] ספיקא (הגוי) [הוי] דהא קיי"ל כרשב"ג דאין מתאבלין עליו ואי כשגמרו שערו וצפרניו דא לאו ספיקא היא כדפרישית לעיל ואי מת ביום שלשים האמר רב אשי דלענין אבילות כ"ע מודו ולא מסתבר להעמיד הברייתא בתוך שלשים וכרבנן דפליגי ארשב"ג דלא מוקמינן דלא כהלכתא אלא ע"כ מיירי ספק בן ט' לראשון ספק בן שבעה לאחרון דאמור רבנן שיתאבל האחרון שגנאי היה הדבר שלא יתאבלו עליו לא קרובי ראשון ולא קרובי שני והדבר ידוע שהוא קרוב לאחד מהם ולא יתכן שיתאבלו עליו

שניהם דאמרי' בודאי אינו כ"א בן אחד מהן ע"כ אמרו שיתאבל האחרון דהא אמו של ספק תחתיו כשנולד ומיחזי כבנו: בפרק נגמר הדין תנן גבי הרוגי ב"ד לא היו מתאבלין עליהם אלא אוננין שאין אנינות אלא בלב וכתיב נמי באבוד רשעים רנה הלכך נראה בעיני אני יצחק בר משה המחבר דאדם שעובר עבירה שיש בה חיוב מיתה ומת קודם שעשה תשובה אין מתאבלין עליו ואמרי' בגמ' א"ר יוסף אף אנן נמי תנינא היו בה קדשים קדשי מזבח ימותו והוינן בה כיון דאיקטול הוי להו כפרה וליסקו לגבוה לאו משום דאמרינן הואיל ונדחו ידחו א"ל אביי מי סברת מת מתוך רשעו הויא ליה כפרה מת מתוך רשעו לא הויא ליה כפרה דתני רב שמעיה יכול אפי' פירשו אבותיו מדרכי ציבור יטמא ת"ל בעמיו בעושה מעשה עמיו פי' כגון אביו ואמו שנשתמדו דאע"פ שמתו לא הויא להו כפרה ואסור ליטמא להם דמת מתוך רשעו לא הו"ל כפרה א"ל רבא מאי קמדמית מת מתוך רשעו לנהרג מתוך רשעו נהרג מתוך רשעו כיון דלאו כי אורחיה קמיית הויא ליה כפרה מת מתוך רשעו כיון דכי אורחיה קמיית לא הויא ליה כפרה תדע דכתיב מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ מאי עבדיך מאי חסידך לאו חסידך חסידיך ממש עבדיך הנך דמחייבי דינא מעיקיא וכיון דאיקטול קרי להו עבדיך פי' ש"מ דנהרג מתוך רשעו הויא ליה כפרה א"ל אביי מאי קמדמית הרוגי מלכות להרוגי ב"ד הרוגי מלכות כיון דשלא כדין מקטלי הויא להו כפרה הרוגי ב"ד כיון דבדין קא מקטלי לא הוי להו כפרה תדע [דתנן] (לאחין) [לא היו] קוברין אותו בבית קברות אבותיו הא למדת דבין לאביי ובין לרבא מת מתוך רשעו לא הוי ליה כפרה נהרג מתוך רשעו בידי עכו"ם הויא ליה כפרה כי פליגי בהרוגי ב"ד דלאביי לא הויא להו כפרה לרבא הויא להו כפרה. הלכך אדם שעבר עבירה שיש בה חיוב מיתה ומת מתוך רשעו לכ"ע אין מתאבלים עליו נהרג בידי עכו"ם לכ"ע מתאבל עליו שאין לומר דמת מתוך רשעו לא הויא ליה כפרה היינו לענין שלא ליטמאות לו אבל לענין אבילות ה"נ שמתאבל דהא רב אדא בר אהבה מייתי ראיה ממתני' דתנן לא היו מתאבלין עליהם וכו'. והא דמסיק דמיתה וקבור' ועיכול בשר בעינן היינו דוקא בהרוגי ב"ד דבדין קא מקטלי אבל הרוגי עכו"ם דלא בדין קא מקטלי במיתה בעלמא מתכפר לו ומתאבלים עליו. מיהו בשעת השמד שמעתי ממורי הרב ר' שמשון זצ"ל שרבי' גרשום נתאבל על בנו כשנשתמד ארבעה עשר יום ק"ו לשכינה י"ד יום והני מילי בגדול שנשתמד אבל קטן בן שנה בן שנתים שנשתמד עם אמו ומת יש אומרים שמתאבל עליו דודאי [בגדול] אין מתאבלין עליו כדפרי' לעיל אבל קטן ששמוהו במים מה מעלה ומה מוריד והו"ל כאילו לא נשתמד. אבל ר"ת זצ"ל אומר

שאין מתאבלין עליו דתניא בתוספתא דסנהדרין קטני עיר הנדחת שהודחו עמה רא"א נהרגין וחכ"א אין נהרגי' ומדר"א אמר נהרגין סברא הוא דלרבנן אין מתאבלין עליה'. ולאו ראיה היא דהתם מיירי שגדולים קצת ועבדו עכו"ם אבל קטן שלא עבדה כלל ואינו יודע בין ימינו לשמאלו הוי כשאר ישראל. ועוד דעיר הנדחת לא שייכא לשאר מקומות דקטן שעבד עכו"ם פשיטא דמודה ר"א דאינו נהרג אלא חומרא דעיר הנדחת שאני ועוד היה ר"ת נותן טעם ששמחים על מיתתו יותר מחייו כי אם היה חי סופו היה לעבוד ע"ז וללכת בדרכי העכו"ם ואין נראה כי מטעם זה לא יתאבלו עליו אפי' קודם ששמוהו במים מאחר שהוא בידם ויודעים שלא יוכלו לפדותו וזה אינו סברא שלא יתאבל עליו ועוד שלא מצינו שנדחה אבילות בשביל זה שנידון אותו על שם סופו מיהו היה אומר ר"ת שמנהג הוא שלא להתאבל עליו אך ששים ושמחים. ולפי מאי דפרישית דכל היכא דאין להם כפרה דאין מתאבלים עליהם לא ידענא אני המחבר מאי אידון בקטן בן רשע שמת דתניא בתוספתא דסנהדרין קטנים בני רשעי ישראל אין להם חלק לעוה"ב ולא חיין לעוה"ב שנאמר כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש וגו' אשר לא יעזוב להם שורש וענף דר"ג ר"י אומר באין הם לעוה"ב שנאמר שומר פתאים ה' [שכן בכרכי הים קורין לינוקא פתיא] ולהלן הוא אומר גודו אילנא והבלוהי ברם עיקר שרשוהי בארעא שבוקו א"ל ר"ג ומה אני מקיים אשר לא יעזוב להם שורש וענף א"ל ר' יהושע שאין המקום מניח להם לא מצוה ולא שירי מצוה להם ולאבותיהם בעולם ועתה אם הלכה כר"ג היה נראה שאין להתאבל עליהם א"כ מי שהוא רשע והיה לו בן גדול צדיק ובן קטן ומת הקטן הצדיק אינו מתאבל על קטן זה אם הלכה כר"ג ושמא הלכה כר' יהושע או שמא אפי' לר"ג יתאבלו עליו דשמא אם לא מת היה נעשה צדיק:

סימן תכט

כתוב בתשובות אין אבל במנין עשרה ביום ראשון שעיקר אבילות אינו אלא יום ראשון דכתיב ואחריתה כיום מר אבל מיכן ואילך מונין אותו למנין עשרה להתפלל עמו וכן הורה ה"ר יקותיאל זצ"ל עכ"ל התשובות. ולי אני המחבר נראה בעיני שגם ביום ראשון מונין אותו למנין עשרה מההיא דפ"ק דכתובות דאיתמר א"ר יצחק א"ר יוחנן חתנים מן המנין ואין אבלים מן המנין מיתיבי חתנים ואבלים מן המנין כי תניא ההיא בברכת המזון ופי' רבי' שלמה להצטרף לזימון וכי קאמר ר"י בשורה ומדמצטרף לזימון ש"מ מצטרף נמי לתפלה דאבל חייב בכל מצות האמורות בתורה לבד מהלכות אבל השנויות בפ' אלו מגלחין ומאחר שחייב בהן ודאי מצטרף ומוציא אחרים. ותניא ומייתי לה בפ' מי שמתו ופ' אלו מגלחין מי שמתו מוטל לפניו אינו מברך ואינו מזמן וכו' עד ופטור

מק"ש ומן דתפלה אבל נקבר מתו שכבר נתחייב בבהמ"ז ובתפלה ודאי מצטרף ומוציא הלכך אבל מצטרף למנין עשרה ביום ראשון כשמתפללים עמו ועוד כתוב בתשובות כשנכנסים להתפלל בבית אבל נוהגים לומר [פסוקי דברכות] כל או"א בינו לבין עצמו ולא (ביחיד) [ביחד] והעומד להתפלל אינו מגביה קולו כשהוא מתפלל מיהו אנו בארץ כנען נוהגים לומר פסוקי דברכות כולם ביחד ועוד כתוב בתשובות שאם היה ר"ח אין קוראין את ההלל לפי שאין אומרים דבר של שמחה בבית האבל וכ"כ מורי רביני אב"י העזרי זצ"ל שאין קורין את ההלל בבית האבל:

סימן תל

תנן אין קורעין ואין חולצין ואין מברין אלא קרוביו של מת פירש רבי' שלמה ולא מברין. שמברין את האבל סעודה ראשונה משל אחרים. אלא קרוביו של מת. המתאבלים עליו כגון חמשה מתי מצוה כגון אביו ואמו כו' ואמרי' בגמרא אבל אסור לאכול משלו דאמר רחמנא ליחזקאל להם אנשים לא תאכל פי' להם אנשים אחרים לא לאכול מכלל דכ"ע בעו למיכל לחם אנשים אחרים ואמר נמי רבה ור"ח מחלפי סעודתייהו בהדי הדדי פירש"י סעודה ראשונה א"כ רוצה לומר דלא נאסר אלא סעודה ראשונה. וכתב ה"ר משה בר' מיימון זצ"ל דעושין הבראה בחולו של מועד ולכאורה משמע בדבריו דאמרי' ריש פרק אלו מגלחין מצורע מהו שינהוג צרעתו ברגל אמר רבא ת"ש והצרוע לרבות כהן גדול והא כה"ג דכל השנה כולה כלפי דידיה כרגל לכ"ע דתנן כה"ג מקריב אונן ואינו אוכל ש"מ דנוהג צרעתו ברגל ש"מ הא למדת דכל השנה כולה כלפי דידיה כרגל לכ"ע דמיא ואפ"ה היו מברין אותו כדתנן פרק כה"ג בסנהדרין וכשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הספסל מעתה ש"מ דיש הבראה [בחוש"מ]. מיהו אינה ראיה דאי כרגל ממש הויא ליה כל השנה לגבי כה"ג א"כ יהיה אוכל בקדשים שהרגל מפסיק אלמה תנן ואינו אוכל ותו דאמר בירושלמי ס"פ אלו מגלחין רבנן דכי הוו עבדין חברייה בחולא דמועדא סברין מימר מן דעתהון דכולי רבנן איתעבד בדקון ואשכחון דלא מדעת' כולהון רבנן איתעבד. ואמר בירושלמי דמ"ק ובאיכה רבתי שכשמברין אותו אין האבל בוצע המוציא אלא המברה את האבל הוא בוצע משום שנ' פרשה ציון בידיה אין מנחם לה הא יש לה מנחם מנחם בוצע ואין מניחין את האבל להתענו' ביום א' אלא מאכילין ומשקין אותו וכבר רבי' שב"ט זצ"ל לא הניח בתעניו' שלפני ר"ה להתענות ביום קבורה דכיון שאינם חובה תעניות הללו מוכלינן ומשקינן ליה לפכוחי צערא:

סימן תלא

ת"ר שמועה קרובה נוהגת שבעה ושלשים שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד איזו היא קרובה ואיזו היא רחוקה קרובה בתוך שלשים ורחוקה לאחר שלשים דר"ע וחכ"א אחת שמועה קרובה ואחת שמועה רחוקה נוהגת שבעה ושלשים ארבב"ח א"ר יוחנן כל מקום שיחיד מקיל ורבים מחמירים הלכה כרבים חוץ מזו שאע"פ שר"ע מקיל וחכמים מחמירים הלכה כר"ע דאמר שמואל הלכה כדברי המקיל באבל פר"ח כיון דרבי יוחנן הורה כהא דשמואל הלכתא כותיה לעולם כדברי המקיל באבל. והא דתניא בד"א דשמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד בחמשה מתי מצוה פירוש בחמשה שמצוה להתאבל עליהם והן בנו ובתו ואחיו ואחותו ואשתו אבל על אפיו ועל אמו אפי' שמועה רחוקה נוהגת שבעה ושלשים לית הלכתא כותיה דהא יחידאה היא כלומר ר' אלישע בן אבוה והזקנים שהיו עמו והורו בשמועה רחוקה לנהוג אבילות שבעה ושלשים יחידים הן ולא סבירא לן כותייהו דהא ר"ה ורבא הורו על אביו ואמו בשמועה רחוקה שלא לנהוג אלא יום אחד ועוד ר' חייא על אביו ואמו בשמועה רחוקה [נהג רק] יום אחד עכ"ל א"כ רוצה רבי' חננאל לומר שר' חייא היה שואל על אביו ואמו של עצמו ופריך מכל שכן דהשתא על אביו ואמו לא נהג אלא יום אחד על בנו לא כ"ש ומתוך דברי פי' רבינו חננאל מוכח דה"ג א"ל רבי חייא אבא קיים [א"ל רב אבא קיים] א"ל ר"ת אימא קיימת [אמר ליה רב אימא קיימת] כלומר אבי ואמי קיימים ולא אביך ואמך שלא רצה לומר מת משום מוציא דבה הוא כסיל אבל לפירש"י שפי' שהיה רבי חייא שואל על אביו ואמו של רב ואין משם ראיה לפסק הלכה מכל מקום כך היא הלכה כדפירש ר"ח וכן פי' בערוך כדפר"ח שהיה ר' חייא שואל על אביו ואמו של עצמו. מיהו צריכין אנו לדעת אם שמוע' רחוקה נוהגת גזירת שלשים אם לאו דלא קאמר ליה לשמעיה אלא להוליך כליו אחריו לבית המרחץ אבל תספורת לא ידענא. וא"ת והשתא גזירת שבעה דחמיר' לא נהוג גזירת ל' לא כ"ש הא לאו מילתא הוא שהרי תנן דקובר מתו ג' ימים קודם הרגל בטלה ממנה גזירת שבעה ולא גזירת שלשים וראיתי כתוב שיש בירושלמי דמו"ק להדיא גם דין שלשים אינו נוהג ואני ראיתי בירושלמי תני שמועה קרובה יש לה שבעה ושלשים שמועה רחוקה שבעה אין לה שלשים יש לה כך ראיתי בירושלמי שלפני. והיכא ששמע שמועה ביום שלשים בזה נחלקו הגאונים ר"ח כתב בפירושיו בפ' אלו מגלחין גרסינן בפ' יש בכור לנחלה מת ביום שלשים כיום שלפניו פי' כיום שלשים ואחד וחייב ה' סלעים לתת לכדן ור' עקיבה אומר אם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן א"ר אשי הכל מודים לענין אבילות דיום שלשים כיום שלפניו דמי וחשוב דביום ל"א שמע

והנה היא שמוע' רחוקה ואינה נוהגת אלא יום אחד בלבד כשמואל דאמר הלכה כדברי המיקל באבל עכ"ל וזה לשון רבי' יצחק אלפס כתב בהלכות שאם שמע שמועה ביום שלשים שנוהג שבעה ושלשים כשומע ביום תשעה ועשרים ומסתברא כותיה ואיכא מאן דאמר דשמועה ביום שלשים כשמועה ביום אחר ושלשים היא ואינו נוהג אלא יום אחד בלבד ואיתלו בההיא דפ' יש בכור דא"ר אשי הכל מודים לענין אבילות דיום ל' כיום שלפניו וקסברי דיום שלפניו יום א' ושלשים הוא וגמרי מניה ליום שמועה והא טעותא רבתא היא דהא דאמר בבכורות לענין נפל הוא דאמר רשב"ג כל ששהה ל' יום באדם אינו נפל. וקאמר רב אשי שאם מת הולד ביום שלשים כאילו מת ביום שלפניו שהוא תשעה ועשרים כלומר כנפל הוא חשוב ואינו מתאבל עליו. וראיה לדבר דהא גמרי לה מדאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל וש"מ דלקולא קאמר רב אשי הכל מודים לענין אבילות דיום ל' כיום שלפניו אלמא לא מיחייב עליה אבילות הלכך לא מצית למימר כיום שלפניו אלא כיום כ"ט אי הכי היכי גמרי' מיניה דיום ל' לענין שמועה כיום אחד ושלשים אלא ודאי זו טעות האומר כן ואינו אלא כמ"ש בעל ההלכות דיום ל' הו"ל שמועה קרובה עכ"ל. ומסתבר דהויא לה שמועה קרובה ונוהג ז' ול' והא ליכא למימר דהואיל שהלכה כדברי המיקל באבל א"כ לענין מיתה היכא שמת ביום שלשים נחשוב אותו כאלו מת ביום תשעה ועשרים שלא יתאבל ולענין שמועה היכא ששמע ביום ל' נחשוב אותו כאילו שמע ביום אחד ושלשים כדי שלא יתאבל [אלא] יום אחד הא ליכא למימר דהוויין להו תרי קולי דסתרן אהדדי:

סימן תלב

ת"ר [קיים] כפיית המטה שלשה ימים קודם הרגל א"צ לכפותה אחר הרגל כלומר נהג אבילות [ג' ימים קודם הרגל בטלה הימנו גזירת שבעה] וחכ"א אפי' יום אחד ואפי' שעה אחת כלומר נהג אבילות אפי' יום אחד קודם הרגל ואפי' שעה אחת בטלה הימנו גזירת שבעה וכו' עד רבינא איקלע לסורא א"ל רב חביבא מסורא לרבינא הלכתא מאי א"ל אפילו יום אחד ואפילו שעה אחת ופירש"י דהכי הלכתא דהלכה כדברי המיקל באבל וכ"פ רבי' יצחק אלפס דהכי הלכתא וכ"פ בפר"ח הלכך הלכה למעשה דהקובר את מתו קודם הרגל אפי' שעה אחת בטלה הימנו גזירת שבעה מיהו לענין רחיצ' אינו רוחץ אלא בצונן סמוך לערב דהא כך הוא לדידן שעה אחת קודם הרגל כמו לאבא שאול ות"ק דידיה שלשה ימים קודם הרגל ואמ' לעיל א"ר נחמיה בריה דרב יוסף אשכחתינהו לרב פפי ולרב פפא דיתבי וקאמרי הכל מודים כשחל שלישי שלו להיות בערב הרגל דאסור לרחוץ עד הערב ופי' רש"י התם לערב רוחץ בצונן או ימתין עד חוש"מ וירחץ בחמין

וא"ת הלא כמו שז' ימים מבטלים [גזירת] ל' כך ג' ימים מבטלין [גזירת] ז' א"כ כמו שמותר לגלח ביום שביעי ערב הרגל כך יהיה מותר ביום ג' לרחוץ בחמין ערב הרגל הא לאו מילתא היא דגילוח א"א בחוש"מ לכך התירוהו בערב הרגל אבל רחיצה דאפשר בחולו של מועד לא התירוהו בערב הרגל בחמין כ"א בצונן כדפירש"י והא דנקט הכל מודים כשחל שלישי שלו בערב הרגל דאסור לרחוץ עד הערב פירש"י דה"ה אם חל רביעי שלו בערב הרגל והאי דנקט שלישי למעוטי שאם היה שני לאבלותו ערב הרגל שאסור ברחיצה אפי' בערב וה"ה אפי' לאחר הרגל עד מלאת שבעה ימי אבלותו דהשתא אין רגל מפסיקו וכן פי' רבי' יצחק אלפס וזה לשונו אמר רב הונא בריה דרב יהושע הכל מודים שאם חל שלישי שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב וה"ה אפי' ששי מ"ט דאכתי לא שלים אבילות דידיה אלא רגל הוא דמפסק ליה אבילות הלכך אין מותר לרחוץ עד דעייל רגל וקיי"ל כותיה עכ"ל וממה שפירש דאין מותר לרחוץ עד דעייל רגל ש"מ שרוצה לומר שאסור לרחוץ לו בחמין עד חולו של מועד הלכך הקובר את מתו לפני הרגל וחל יום ששי שלו ערב הרגל או חמישי או רביעי או שלישי או שני או אפי' יום אחד או אפי' שעה אחת בכל אלה איזה שיהיה בטלה הימנו גזירת שבעה ומשתטף בצונן סמוך לערב אבל בחמין לא ירחוץ עד שיכנס הרגל וירחוץ בחוש"מ ונוהג גזירת שלשים ברגל. ונראה בעיני שמותר ללבוש כלים מגוהצים ברגל היכא שקבר מתו אפי' שעה אחת קודם הרגל כדמסיק לקמן גבי קברו ברגל כי קא מיבעיא לי לענין שלשים דקא נהגא מצות שלשים ברגל ופי' רבי' יצחק אלפס דהא אינו מגלח ברגל ורש"י פירש גילוח ותכבוסת נוהג ברגל דאסור משמע אבל ללבוש בגדים מגוהצין ה"ג דשרי שאל"כ דאסור היה לו לפרש איסור לבישת כלים מגוהצין כלומר שאסורים מחמת אבילות ולא היה לו לפרש גילוח ותכבוסת שאסורים מחמת הרגל לכל אדם שאינו אבל לבד מאותם ששנינו שמגלחין במועד דוקא. ובשאלתות דרב אחאי בפרשת ואלה תולדות יצחק כתב אע"ג דהאי דלא מספר לאו משו' אבילו' הוא אלא משו' רגל אפ"ה עולה ואי אסיר בכלים מגוהצין הרי יש דברי' שנוהגי' אותם מחמת אבילות אלא ש"מ דשרי ללבוש בגדים מגוהצים וכבר עברו ימים שראיתי כתוב בשם גאון אחד וכמדומה אני בשם רגמ"ה זצ"ל שבערב הפסח מותר לרחוץ משעת שחיטת הפסח ודבר ברור לי שכך ראיתי כתוב אך שבחתי הענין על בוריו ונתתי לבי על הדבר אני יצחק בר' משה המחבר ונראה בעיני הלכה למעשה שכשחל שלישי או ששי שלו בערב הפסח או אפי' יום א' שלו ערב הפסח שמותר לרחוץ משעה שהגיע זמן שחיטת הפסח. וראיה לדבר מפ' טבול יום במסכת זבחים דפריך התם וסבר ר"ש אנינות לילה דרבנן והתניא ר"ש אומר אונן אינו

משלח קרבנותיו מאי לאו אפי' בפסח לא לבד מפסח והתניא רש"א שלמים כשהוא שלם מביא כשהוא אונן אינו מביא וכו' עד אביי אמר ל"ק כאן שמת קודם חצות כאן שמת לאחר חצו' פירש"י אביי אמר אידי ואידי ביום מיתה ולעולם אינות לילה לר"ש דרבנן ודקתני בברייתא פסח אינו בא באנינות כשמת קודם חצות דרחמנא דחייה מהאי קרא דדרשינן ליה כשהוא שלם מביא ולא כשהוא אונן ודקתני בפסחים טובל ואוכל פסחו לערב אלמא מייתי ליה אונן כשמת לאחר חצות דקדמה שחיטת פסחים לאנינות אבל חובת אכילה לא קדמה ואכילת פסחים לא מעכבא עכ"ל רש"י זצ"ל והשתא אני אומר מה התם דרחמנ' מעטיה שלא להביא פסח כשהוא אונן אעפ"כ זמן שחיטת פסח דחיא ליה ומקריב אונן הכא דאבילות דרבנן אפי' ביום ראשון דהא קיי"ל מקצת היום ככולו [ואפי' את"ל] ביום ראשון שהוא מדאורייתא מ"מ לכל הפחות ביום שני מותר דהשתא אנינות דאורייתא מבטל ליה (אין) [זמן] שחיטת פסח אבילות דרבנן לא כ"ש. אע"ג דהתם מסיק ומנא תימרא דשני לן בין קודם חצות לאחר חצות דתניא לה יטמא מצוה כו' ולא מיתוקמא ושני (הכא) [רבא] אידי ואידי אחר חצות ולא קשיא כאן קודם ששחטו וזרקו עליו כאן לאחר ששחטו וזרקו עליו לא שאביי חזר בו דנהי דלית לי' ראיה מן הברייתא מ"מ סברא טובה היא תריץ. ואפי' רבא לא פליג אדאביי מדלא קאמר אלא אמר רבא ומודה ליה בסברא דהבאת קרבן אלא שבאכילה מעכבא (וכדומה) [הוא] דפליגי ותדע דתנן מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין ומשמע בירושלמי אבל מחצות ואילך אסור מדאורייתא דמסיק התם בגמרא ירושלמית שם תזבח את הפסח אין לי אלא הוא שלוחו מנין ת"ל ובשלת ואכלת מה ת"ל שם תזבח את הפסח בערב אינו בדין שתהא עסוק במלאכתך וקרבנך קרב אבל אסרו מלעשות מלאכה כהדא דתני להן אינש כי אמר (רב) יהוי עלי אעין וביכורין האומר הרי עלי עצים למזבח וגזירין למערכה אסור בהספד ותענית ומלעשות מלאכה בו ביום פי' שכל זמן שאדם מביא קרבן הוי יום טוב שלו ואסור במלאכה וא"ת א"כ יהיו כל ישראל אסורין במלאכה בכל יום שהרי היו מקריבין תמידין א"כ בכל יום הוי י"ט הא לאו קושיא היא דהתם מסיק א"ר יונה אלין תמידין קרבנותיהן של כל ישראל הן אם יהיו כל ישראל עולין לירושלים לית כתיב אלא שלש פעמים בשנה פי' אלא ש"מ שלוחו של אדם כמותו והא נמי דקיי"ל דיום הקרבת קרבן הוי יו"ט ואסור במלאכה הא נמי שני דכל השנה לא מתסרינן במלאכה שהתורה הוציאתו מזה הכלל דכתיב ואספת דגנך [ואם יהיו כל ישראל יושבין ובטלין מי אוסף להן את הדגן] ומשמע התם דמדאורייתא אסור במלאכה ביום הבאת קרבן ועכשיו בזמן הזה אף על פי שאין פסח קרב רוצה חוא לו"מר מאח"ר שה"יה ל"הם ד"גן ומש"מע ה"תם

מדאורייתא אסור להם לעולם כמו כן אסור לעולם ובהכי מיישב רבי' יצחק בר אשר זצ"ל ההיא דתניא ס"פ בכל מערבין אר"א בר' צדוק אני (הייתי) מבני סנאב בן בנימין פ"א חל ת"ב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיום טוב שלנו היה פי' שהיה להם יו"ט לפי שהיו מביאין קרבן עצים כדתנן פרק בשלשה פרקים במסכת תענית גבי זמן עצי הכהנים והעם בעשרה בו בני סנאה בן בנימין. שאף בזמן הזה היו נוהגים ביו"ט. כמו כן לדידן בזמן הזה אנו אסורים במלאכה מזמן שחיטת הפסח מפני שיו"ט שלנו היה בזמן שביהמ"ק קיים שהיינו שוחטין את הפסח מעתה הואיל שהיו דוחים ת"ב אע"ג דלא מסתבר לומר בתענית מקצת היום ככולו כ"ש שנדחה אבילות ששייך בו לומר מקצת היום ככולו ואפי' ביום ראשון או לכל הפחות ביום שני לאבילתו שחל ערב הפסח שנבטל הימנו גזירת שבעה משהגיע זמן שחיטת הפסח אחר שהם היו מבטלים תענית וגם שבזמן שביהמ"ק קיים היו אסורין במלאכה מן התורה וכן נ"ל הלכה למעשה. בעא מיניה [אביי] מרב' קברו ברגל רגל עולה למנין שלשים או אינו עולה למנין שבעה לא קא מיבעיא לי דלא נהגא [מצות שבעה ברגל] לא סלקי למנין כי קא מיבעיא לי למנין שלשים דקא נהגא מצות שלשים גילוח ותכבוסת נוהגת ברגל דאסיר מאי א"ל אינו עולה ואיתביה רגל עולה לו למנין שלשים כיצד קברו בתחילת הרגל מונה שבעה אחר הרגל ומלאכתו נעשית ע"י אחרים ועבדיו ושפחותיו עושין בצנעה בתוך בית ואי רבים מתעסקי בו שכבר נתעסקו בו ברגל ורגל עולה לו למנין שלשים תיובתא כי אתא רבין א"ר יוחנן אפי' קברו ברגל וכן אורי ליה ר' אלעזר לר' פדת בריה אפי' קברו ברגל הילכך הלכה למעשה הקובר את מתו ברגל אע"פ שצריך למנות שבעה אח"כ מנה ימי הרגל למנין שלשים למפרע מיום שנקבר המת וכשמונה שבעח אין רבים מתעסקי' בו לנחמו שכבר התעסקו בו ונחמו אותו בשבעה לקבורת מתו בתוך הרגל כדתניא בברייתא דלעיל כל שהוא משום עסקי רבים פי' כגון תנחומין אין הרגל מפסיקו ואין חילוק בין נקבר ביום ראשון של רגל או ביום רביעי וחמישי שכל שעה מונה שבעה אחר הרגל ול' יום מיום קבורה והאי דנקיט בברייתא דלעיל שלשה ימים היינו להודיעך שכמו שינהוג ימים ברגל שכנגד זה א"צ לנחמו בתוך שבעה שנוהג אחר הרגל כדקתני שלשה ימים אחרונים אין מתעסקים בו שכבר נתעסקו בו ברגל לבד ביו"ט אחרון שפסקו רבותי' דגאונים שעולה לו למנין שבעה. וז"ל פר"ח אבל הנקבר ברגל לא חייל עליה אבילות אלא אחר הרגל ונקיט שבעה ימי אבילות מיו"ט האחרון שהוא יו"ט שני ואע"ג דלא נהג ביה אבילות עולה לו למנין שבעה עכ"ל פר"ח זצ"ל. וזה לשון רבי' יצחק אלפס הלכה למעשה הקובר את מתו ברגל לא חיילא עליה אבילות אלא לאחר

הרגל ונקיט ז' ימי אבילות מיו"ט האחרון ואע"ג דלא נהג בו אבילות עולה לו ולא נקיט לבתר הרגל אלא ששה ימים בלבד עכ"ל אלפס. וכן נמצא כתוב בשם רב יהודאי גאון דיו"ט אחרון עולה למנין שבעה וגאון אחר השיב מה שנמצא בה"ג בהלכות אבל דיום ח' של פסח עולה למנין ז' לאו דסמכא היא וליתא כלל דלא אשכחן דפלוג רבנן בין קדושת יו"ט ראשון לקדושת יו"ט שני אלא לקבורת מת בלבד וכדרבא ולקבורה נמי לא אמרן אלא למיגז ליה גלימא ולמיגז ליה אסא אבל לענין אבילות כי הדדי נינהו כדתנן הרגלים מפסיקים ואינם עולים ובתר רגלא כוליה בעי למינקט ז' ואם איתא דיום ח' של פסח ויום ב' של עצרת עולין למנין שבעה לינקט בתר רגלא שיתא ותו לא צריך אלא ודאי אינן עולין כשאר ימי הרגל אע"פ שתשובה זו נכתבה בשם רב יהודאי גאון ז"ל אין לסמוך עליה דמחו לה מאה עוכלי בעוכלא כדאמרינן וכך השיב לפני אקלמון מתא הוו יודעין שהלכות אלו של מר רב יהודאי זצ"ל לית חזינא בבבל ביומוי דרב יהודאי אלא בתריה כשיעור מאה שנין אייתינון שבואין לבבל ולא ידעינן היכא אמר מר רב יהודאי מעיקרא רב יהודאי מאור עינים הוה ולא הוה כתב בידיה וכל דלא שמעוה רבנן מפומיה לא תלינן ביה כיון דאית ליה פירכא ולא סמכינן עלה דאמרי' ספרא הוא דטעי א"נ אינש אחרינא כתב בשמיה ע"כ תשובת הגאון. ומ"ש בזו התשובה אם איתא דיום ח' של פסח וב' של עצרת עולין למנין ז' לינקיט בתר ריגלא שיתא ותו לא פי' א"ת ה"ג אלמה תניא הקובר את מתו ב' ימים קודם הרגל מונה ח' אחר הרגל דא"כ לא לינקוט אלא ד' אחר הרגל. ולפי דברי הגאונים שפסקו שעולה יו"ט האחרון שמא יש לפרש הברייתא דהכי משמע נמי שאינו מונה אחר הרגל אלא ארבעה והא דקאמר חמשה אחר הרגל היינו אחר עיקר הרגל דהיינו אחר יו"ט הראשון של ימים אחרונים כתוב בפר"ח מאן דשכיב ליה שיכבא ביו"ט שני של יו"ט האחרון או ביום ב' של עצרת נהיג אבילות בו ביום דהוא יום קבורה והוא מדאורייתא דכתיב ואכלתי חטאת היום וכתיב נמי ואחריתה כיום מר והוא יום דמיתה הלכך יום דמיתה דאורייתא ויו"ט שני מדרבנן אתי דאורייתא ומבטל דרבנן ונהיג ביה אבילות כשאר יומי עכ"ל. וכלשון הזה כתב רבי' יצחק אלפס. וה"ר ברוך בר' יצחק מריגנשבורק משיב עליה מדתניא רפ"ק דכתובות הרי שהיתה פתו אפויה וטבחו טבוח ויינו מזוג ונתן מים ע"ג בשר ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ונוהג ז' ימי המשתה ואח"כ נוהג ז' ימי אבילות פירש"י והתירו להם להכניס את המת לחדר שלא יקברוהו דא"כ חל האבילות ע האבלים בסתימת הגולל כדלקמן ושוב לא יוכל לכנוס עד שיעברו ימי האבל. ופורש. ויקברו את המת מיד דכיון דחלה עליו חתונה הויא לגביה כרגל ולא אתיא אבילות

וחייל' ונוהג שבעת ימי המשתה עכ"ל הא למדת שאע"פ דרגל דחתן דרבנן הוא אפ"ה מבטל אפי' יום ראשון דאבילות. ואני המחבר נראה בעיני דשבעת ימי המשתה דחתן יש להם סמך מן התורה לבטל דאבילות כההיא דפ"ק גמרא ר"מ אומר רואין את הנגעים דתניא וביום הראות בו יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאי אתה רואה בו מכאן אמרו חתן שנולד בו נגע נותנין לו ז' ימים לו [ולביתו] ולאיצטליתו ולכסותו וכן ברגל נותנין לו כל ימי הרגל דברי ר' יהודה פירש"י נוהגין היו לעשות שבעת ימי המשתה לחתן. נותנין לו. שלא יראה לכהן לא יתחיל לכתחילה בימי חתונה וכן ברגל. ור' אומר אינו צריך הרי הוא אומר וצוה הכהן ופנו את הבית וכו' עד ורבא אמר דבר הרשות איכא בינייהו פי' דלר"י דוקא לדבר מצוה נותנין לו המתנה שלא להראות לכהן אבל לדבר רשות אינו רשות להמתין ולר' אפי' לדבר הרשות. הא למדת דמדמי רגל דחתן לרגל דאורייתא כדי לבטל אמירת כהן טמא ואע"ג שאינו טמא עד שיאמר הכהן טמא מ"מ הוצרך רחמנא להתיר המתנה שלא לומר לכהן ש"מ דכרגל דמי לענין מנוגע ה"ה לענין אבלות דתרוייהו כי הדדי נינהו אבל ומנודה ומנוגע להרבה דברים ואע"ג דרבי פליג ולפי דבריו אין ראיה וקיי"ל הלכה כרבי מחבירו הא לא קשיא די"ל דההיא דכתובות ר' יהודה היא וכל זה דחקתי עצמי לפרש כדי לקיים דברי הגאונים. ומורי רבי' אבי העזרי היה חולק על הגאונים וגם בספר הדינים של רבי' יהודה כהן חולק ואומר דלעולם נקיט ז' בתר הרגל וכבר היה מעשה במורי הרב ר' יהודה החסיד שהיה יום מיתה ויום קבורה ביום אחרון ולא נהוג אבילות ולא הביא ראיה לדבריו רק שהיה אומר חלילה לי לחלל יו"ט ורבותי שבבהם מורים הלכה למעשה כדברי הגאוגים לישב באבילות כשחל יום מיתה ויום קבורה ביו"ט אחרון או ביו"ט שני של עצרת. וכבר היה מעשה באחד שמת ביום שני של ר"ה והצריכו את קרוביו לישב באבילות ע"פ הגאוגים ויש שרצו לפטור משום דשני ימים טובים של ר"ה קדושה אחת היא ולשון הגאונים לכאורה משמע כן ששניהם כתבו או ביו"ט שני של עצרת מה הוצרכו להזכיר של עצרת אם אין בדעתם למעוטי יו"ט של ר"ה וכבר היה מעשה שחל יו"ט ראשון של ימים אחרונים בשבת ובו ביום מתה אשה אחת ונקברה באחד בשבת שהוא יו"ט האחרון והצריך מורי בן ה"ר יעקב בן ה"ר יצחק הלבן זצ"ל לישב קרוביה באבילות כדברי הגאונים. מיהו ליתא דעד כאן לא פסקו פר"ח ורבי' יצחק אלפס זצ"ל אלא דוקא שהיה יום קבורה ויום מיתה ביו"ט אחרון אבל כה"ג לא. וזה שפירשנו היכא שקבר מתו ברגל דאינו נוהג אבילות מ"מ דברים שבצינעה נוהג כההיא דפ"ק דכתובות דא"ר יוחנן אע"פ שאמרו אין אבילות במועד אבל דברים של צינעה נוהג ולקמן אפרש דברים של צינעה מאי נינהו ודוקא קובר

את מתו ברגל נוהג דברים של צנעה אבל הקובר את מתו אפי' שעה קודם הרגל בטלה הימנו גזירת שבעה לגמרי ואינו נוהג אפי' דברי' של צנעה. ולענין קריעה היכא שקבר את מתו בחולו של מועד איני יודע אם חייב לקרוע אם זה כדברים של צנעה שהרבה בנ"א יוצאין בבגד קרוע ולא מתחזי שקרע על מתו ושרי וכ"כ בה"ג להתירא מההיא דתנן בפרק האורג הקורע בהמתו ועל מתו וכל המקלקלין פטורין. ומדלענין שבת פטור אבל אסור לענין קריעה בחוש"מ שרי לכתחילה וקורע על ה' מתים שחייב להתאבל עליהם וקשה דאמרי' בגמ' ורמינהי הקורע בהמתו ובאבלו ועל מתו [חייב] ואע"פ שחלל את השבת יצא ידי קריעה ושנינן ל"ק הא במת דידי' והא במת דעלמא פי' במת שחייב להתאבל עליו אם קרע עליו בשבת חייב דהאי קריעה תיקון הוא והאי דקתני במתני' דפטור אבל אסור היינו במת שמוטל עליו לקברו אבל לא להתאבל עליו דהאי קריעה לאו תיקון היא ולהכי פטור אבל אסור א"כ אסור לקרוע בחוש"מ על חמשה מתי מצוה מיהו במסקנא כי מסיק תינח מתו חמתו אחמתו קשיא ושני הא ר"י הא ר"ש פי' ברייתא ר' יהודה דאמר משאצ"ל חייב עליה ומתני' ר"ש דאמר מלאכה שא"צ לגופה פטור עליה ופירש"י מתו אמתו נמי הוה מצי לתרוצי הכי אלא מעיקרא מהדר לאוקמינהו בחד תנא ולא מיתוקמא אלא כר"י עכ"ל. א"כ משמע מפירושו דהא דשנינן לעיל דמחלקינן בין מתו לשאינו מתו ליתא להההיא תירוצא אלא מתני' ר"ש היא דאמר משאצ"ל פטור עליה ואפי' קרע על מתו שחייב להתאבל עליו פטור אבל אסור. מעתה בחוש"מ קורע אפילו לכתחילה וזה דעת של ה"ג שפסקו בו להתירא וכן הלכה למעשה וכן הורה מורי אבי העזרי הלכה למעשה אבל מורי ה"ר שמחה ראיתי אני המחבר שנקברה אשתו בחוש"מ בפסח וקרע במוצאי יו"ט האחרון ולא קרע בחוש"מ. וראיתי כתוב בשם ה"ג דמי שבאת לו שמועה קרובה בחוש"מ דאסור לקרוע ולא מסתבר (לו) [לי] ולהתירא נראה בעיני וחייב לקרוע וה"ר משה בר מיימון כתב אע"פ שאין אבילות במועד קורע על מתו במועד וחולץ את כתיפו ומברין את האבלי' להם במועד כל אלו בחוש"מ אבל ביו"ט אפי' ביו"ט שני אין קורעין ולא חולצין ולא מברין עכ"ל: תנן הרגלים מפסיקין ואינן עולין פי' שאם מקצת אבלות נוהג קודם הרגל הרגל מפסיק ואינו נוהג אחר הרגל כלל ר"א אומר משחרב ביהמ"ק עצרת כשבת ר"ג אומר ר"ה ויו"כ כרגלים פר"ח דייקינן מינה כ"ש עצרת שהיא כרגלים וקיי"ל כר"ג דהלכה כדברי המקיל באבל. ואמרי' בגמ' א"ר גידל בר מנשיא אמר שמואל הלכה כר"ג מיהו ההיא לאו ראיה היא דאיכא דמתני לה אמילתא אחריתא אהא דמסיק ר' יהודה אומר משמו עניים בני חמש כו' והכי מסתבר דא"כ דאמתני' קאי הוה ליה למפרך והא אמרה שמואל חדא זימנא כדפריך גבי קריעה

אלא משום דאיכא דמתני לה אמילתא אחריתי לא חש להקשות. מיהו הלכה למעשה כר"ג דעצרת ור"ה ויו"כ כרגלים ומפסיקין כי הא דדרש ר' יצחק נפחא אפיתחא דבי ריש גלותא יום אחד לפני עצרת ועצרת הרי כאן י"ד יום פי' יום אחד לפני עצרת שהוא נחשב רגל לגבי אבילות מבטלת גזירת שבעה כדפרישי' לעיל דאפי' נוהג שעה אחת קודם הרגל בטלה הימנו גזירת שבעה ועצרת עצמו הוי במקום שבעה הרי כאן י"ד יום למנין ל' ואינו מונה אחר עצרת אלא ט"ז יום אדבריה ר"פ לרב (אחא) [אויא סבא] ודרש יום אחד לפני ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד יום פירש"י דס"ל כר"ג דר"ה ויוה"כ ברגלים אמר רבינא הלכך יום אחד לפני (ר"ה ור"ה הרי כאן י"ד יום לפני) החג וחג ושמיני שלו הרי כאן כ"א יום פר"ה יום אחד לפני החג שבעה והחג שבעה ושמיני שלו שהוא רגל בפ"ע הרי כאן כ"א יום וזהו שאמרו שמיני רגל בפ"ע לענין פז"ר קש"ב פי' רגל בפני עצמו כדי לחשב יום שמיני של חג הסוכות שבעת ימים לאבל למנין שלשים עכ"ל. ופי' רבי' יצחק אלפס ולא צריך למינקט אחר החג אלא ט' ימים בלבד ומקצת יום שלשים ככולו וכ"כ מורי אב"י העזרי בשם רבי' יואל אביו שאמר רבותיו שבריגנשבורק עשו כן הלכה למעשה וכן הילכתא עכ"ל. ואע"ג דפרישי' לעיל דאינו נוהג אלא כ"ט ומקצת כ"ט ככולו וכ"כ מורי אבי העזרי הני מילי היכא שנהג ז' שיום שביעי עולה לכאן ולכאן אבל הכא שלא נהג שבעה משלים אחר הרגל ט' כדי שיהיו עם הרגלים שלשים. וכבר היה מעשה באחד שמתה אשתו יום אחד לפני יום הכפורים והורה מורי ה"ר יצחק בר' מרדכי מבהם זצ"ל והתיר לו לבעלה לגלח בערב הסוכות אף על גב דלא נהג שבעה ימים קודם החג אף על גב דחג אינו מבטל תורת שלשים אף על גב דחשיב כשבע' ימים הני מילי התם שלא נהג אחר הרגל [הראשון] אפי' יום אחד אבל הכא שנהג יום אחד לפני יוה"כ הרי בטלה הימנו גזירת שבעה וכשנהג ד' ימים אחר יוה"כ הרי נהג ד' מגזירת שלשים הלכך הרגל מפסיק ומגלח שהרי ח' ימים קודם הרגל שלא נהג אלא יום א' מתורת שלשים לכ"ע בטלה הימנו גזירת שלשים וה"ר ברוך היה אוסר ולא שמעתי טעמו. ולענין הלכה למעשה נסמוך על דברי ה"ר יצחק שהתיר ועוד מעשה באדם אחד שמת לו מת בע"ש ושבת דיה ערב שבועות והתירו לו רבותי שבבהם עליהם השלום לרחוץ בע"ש מדאמר ומודים חכמים לאבא שאול כשחל שמיני שלו בשבת ערב הרגל שמותר לו לגלח בע"ש ושגגה היתה דהתם היינו טעמא דהואיל ונתנה גזירת ל' לדחות אם לא מפני השבת הרי אמרו רבנן יום ז' עולה לכאן ולכאן אבל הכא לענין שבעה שחל יום שני שלו בשבת ערב הרגל בעבור כך לא נתיר אותו לרחוץ בע"ש שהרי אפי' אם היה יום שני שלו חול לא שרי ברחיצה עד סמוך לערב ובצונן דוקא כדפרי' לעיל הלכך לא נהירא לי כלל. ולענין

תנחומי אבל היכא שנהג אפי' שעה אחת קודם הרגל אין מנחמין אותו ברגל שהרי אינו אבל כלל שבטלה הימנו תורת אבלות לגמרי אבל היכא שקבר מתו ברגל אע"פ שאינו נוהג אבילות ברגל אפ"ה הואיל שעדיין מוטל עליו לנהוג שבעת ימי אבלו אחר הרגל מנחמין אותו ברגל וגם הואיל שנוהג דברים שבצינעה כדפרי' לעיל מידי דהוה אשבת בעלמא שנוהג בה דברים שבצינעה ומנחמין אותו וראיה לדבר דתניא הקובר את מתו ב' ימים קודם הרגל כו' עד מונה ה' אחר הרגל ואין רבים מתעסקים בו שכבר נתעסקו בו ברגל ופרש"י ואין רבים מתעסקין בו לנחמו באותן חמשה ימים שככר נתעסקו בו לנחמו ברגל כדקתני טעמא כל שהוא משום עסקי רבים כגון תנחומין אין רגל מבטלו ומנחמין אותו ברגל הלכך א"צ לחזור ולנחמו עכ"ל וזה הלשון עצמו תני בברייתא דבסמוך גבי קובר מתו ברגל הלכך כל היכא שנוהג שבעת ימי אבלו אחר הרגל [מנחמין אותו ברגל] ותני בירושׁ' אין מראין פנים לא בר"ה ולא ביו"כ [וכו'] ולא מפני תפילה שנייא יוה"כ שחל להיות בשבת משמע אבל בשאר רגלים מנחמין והיינו כדפרי' כשיש לו לנהוג [אבילות] אחר הרגל:

סימן תלג

ולענין שאילת שלום של אבל של כל השנה ת"ר אבל אסור בשאילת שלום ג' ימים וכו' ומסקנא דמילתא ג' ימים ראשונים אינו שואל בשלום אחרים ואינו משיב להם ואי לא ידעי ושאילו בשלמיה מודע להו שהוא אבל ולא מהדר להו שלמא ולכבוד רבים שואל בשלומם אע"ג דידעי שהוא אבל כדילפינן ממעשה דר"ע מג' ועד ז' אי לא ידעי ושאילו בשלמיה מהדר להו שלמא ולא צריך לאודועינהו ומשבעה ועד שלשים הוא שואל בשלום אחרים שאחרים שרוים בשלום אבל אחרים אין שואלין בשלומו אלא לאחר שלשים והני מילי בשאר קרובים אבל על אביו ועל אמו אין שואלין בשלומו אלא אחר שנים עשר חודש והנ"מ בימות החול אבל בשבת במנהגא תליא מילתא כדאמר בפ' היה קורא ירושלמי וגם במועד קטן ירושלמי כמדומה אני תני מקום שנהגו לישאל בשלום אבלים בשבת שואלים ובדרום נהגו להיות שואלים ר' הושעיא רבה אזל לחד אתר וחמא אבלין בשבתא ושאל בהון אמר להן שלום עליכם כמנהג מקומנו. ר' יוסי בן חלפתא הוה משתבח בר' מאיר קומי צפוראי אדם גדול הוא אדם קדוש הוא אדם צנוע הוא חד יומא חמון ליה שאיל כשלום אביליא בשבתא אתון אמרין לי' ר' אהן הוא דאת מתני שבחיה אמר לון מה עסקי' א"ל שאיל בשלום אביליא אמר לון בעיין אתון למוד חייליה אתא לאודועא דאין אבילות בשבת דכתי' ברכ' ה' היא תעשיר זו ברכת שבת לא יוסיף עצב עמה זו אבילות כמה דאת אמר נעצב המלך על בנו:

סימן תלד

ואלו דברים שאבל אסור בהם בשבעת ימי אבלו [במלאכה] ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המיטה ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות [במשנה] במדר' ובהלכות ובאגדות ואם היו רבים צריכים לו כגון שהיה נשיא ודורש לרבים אינו נמנע ובלבד שלא יעמיד תורגמן אלא יושב לו אחד בצדו של אבל ולוחש לו והוא משמיע למתורגמן והמתורגמן משמיע לרבים ונ"ב דה"ה אם יחיד צריך לו שמורה הוראה לצורך המעשה. וסוף פרק בג' פרקים בין לר"מ בין לר"י שרי לקרות באיוב ובדברים הרעים שבירמיה ובקינות אלא דפליגי במקום שאינו רגיל לשנות דלר"מ שרי ולר"י אסור ואע"ג דקיי"ל ר"מ ור"י הלכה כר"י הכא הלכה כר"מ דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל אבל בדברים שהוא רגיל לשנות אסור והא דאמרינן אבל חייב בכל מצות האמורו' בתורה חוץ מן התפילין פירש"י כגון קיום שאר מצות בעלמא אבל בהני אית בהו שמחה כשהוא לומד תורה ומשום הכי אסירי:

סימן תלה

רחיצה

אמרינן סוף פ"ק דתענית והלכתא אבל אסור לרחוץ כל גופו בין בחמין בין בצונן כל שבעה אבל (רוחץ הוא) פניו וידיו ורגליו בחמין אסור (והתם הוא) [והוא הדין] שאסור להושיט אצבעו במים חמין ולאו דוקא לרחוץ דהכי משמע לעיל דאמר ר"ח אבל אסור להושיט אצבעו במים חמין כ"כ מורי אבי העזרי. בצונן מותר ולסוך אפי' כל שהוא אסור ואם להעביר את הזוהמא מניה מותר מדקא מפליג לענין פניו וידיו ורגליו בין חמין לצונן מכלל דכל גופו אפי' בצונן אסור דהיינו כר"ח דאמר התם כל שהוא משום אבל כגון ת"ב ואבל אסור בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר וכ"כ רבי' יצחק אלפס התם והלכתא אבל אסור בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מות' עכ"ל וכן משמע ל' ירושל' דקתני אבל שבא מן הדרך והיו רגליו כהות מותר לרחוץ שאין רחיצת צונן רחיצה ש"מ שרחיצת צונן אסורה מדלא [קשרי] לה אלא למי שרגליו כהות מיהו פליג אגמ' דידן בהא דאנן שרינן רחיצת רגליו בצונן אפי' למי שאין רגליו כהות כדפרישי' מעתה איני יודע אמאי פי' רבי' שלמה לעיל דאמר ולערב משתטף בצונן אבל לא בחמין עד חוש"מ דהואיל דכל גופו נאסר בין בחמין בין בצונן א"כ כשהותרה רחיצה אף בחמין הותרה ושמא זהו דעתו דלא התירו אלא רחיצת צונן שאינה רחיצה חשובה אבל רחיצת חמין שהיא רחיצה חשובה לא התירו עד חוש"מ שכבר נכנס הרגל מידי דהוה ארחיצת פניו ידיו ורגליו כל שבעה שהתירו בצונן ואסרו

בחמין. ירושלמי הדא דתימר ברחיצה של תענוג אבל ברחיצה שאינה של תענוג מותר. שמואל בר בא עלו בו חטטין אתון ושאלון לר' יסא מהו דסחי אמר לון ואי לא סחי מאית הוא אין (ציני) [כיני] אפילו בתשעה באב אין (ציני) [כיני] אפילו ביוה"כ וכבר היה מעשה ביולדת שמת לה מת יום י"א ללידתה ונשאל לרבי' שמשון בר' אברהם אם מותרת ברחיצה והשיב נראין הדברים דשריא ברחיצה חוץ מיום ראשון משום דאבילות ביום ראשון מדאורייתא דלא גרעה מאיסטניס דתנן פ"ב דברכות ר"ג רחץ לילה ראשונה שמתה אשתו א"ל תלמידיו למדתנו רבי' שאבל אסור לרחוץ אמר להם איני כשאר בנ"א איסטניס אני ומפרש בגמ' דכתיב ואחריתה כיום מר ואנינות לילה דרבנן ובמקום איסטניס לא גזור רבנן עכ"ל. ונראה בעיני אני יצחק המחבר בר' משה דטובלת אשה מצות טבילתה ביומי אבלה כגון שחפפה בע"ש ומת לה מת בע"ש ונקבר ביום א' טובלת בו ביום כדתניא כל חייבי טבילות טובלין בין בת"ב בין ביוה"כ ואוקימנא בין בחמין בין בצונן ות"ב ואבל חדא מילתא היא כדאר"ח כל שהוא משום אבל כגון ת"ב ואבל אסור בין בחמין בין בצונן ואע"ג שאסורה בתשמיש הרי קיי"ל טבילה בזמנה מצוה כדפרי' בהלכות נדה ולשמא יבוא עליה ליכא למיחש שהרי איסור אבלות מורכב עליה. ואפילו היכא שלא חפפה קודם אבלה שמא מותר לחוף בימי אבלה בחמין מידי דהוה אטבילה עצמה דשריא בחמין בחמי טבריה שאינן שאובין. ורחיצה לא מיתסרא אפי' בחמין אלא שבעה וכשנהג מקצת שביעי רוחץ בו ביום דמקצת היום ככולו דא"ר עמרם א"ר אכל כיון שעמדו מנחמין מאצלו מותר ברחיצה פירש"י אבל אינו אסור ברחיצה אלא ז' ימים ובשביעי גופיה כיון שעמדו מנחמין מאצלו בבקר מותר ברחיצה דקיי"ל כאבא שאול דמקצת היום ככולו ומה שעתה נוהגים שלא לרחוץ אחר שבעה כמדומה אני מפני דחיישינן דלמא אתי למיסרק רישיה דאסור כל שלשים:

סימן תלו

נעילת הסנדל

אמר רב יוסף כשאמרו אבל אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר ותני בירושלמי אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל ולכשיבואו לעיר יחלוצו וכן בת"ב וכן בתענית אסור ומשנסתם הגולל אסור בנעילת הסנדל וכתוב בתשובות הורה רבי' לר' יהודה בנו כשמתה אמו שילך לביה"ק יחף וכן כשחזר וכן עשה כשנפטר רבי' הלך אחריו יחף לביה"ק אבל אחרים כשחוזרים מבית הקברות על אביהם ואמם רק בחזירתם הולכים יחיפים אבל לשאר מתי מצוה הולכים וחוזרים נעולים ובבית חולצים ע"כ לשון תשובות וטעמייהו איני יודע:

סימן תלז

תשמיש המטה

תנא באבל רבתי אבל אסור בתשמיש המטה מעשה באחד ששימש מטתו בימי אבלו ושמטו חזירים את גוייתו ובשבת נמי אסור בתשמיש המטה דדברים שבצנעה נוהג דאמר רבא אבל מטייל באונקלי שלו בתוך ביתו פירוש אבל מטייל בשבת באונקלי שלו חלוק שקרעו בתוך ביתו שבצינעה מותר לנהוג אבילות ואמר נמי אביי אשכחיה לרב יוסף דפריס סודרא אריש'יה פי' אבל היה ולא גילה ראשו לכבוד שבת אלא עומד בעטיפת אבילותו וקאזיל ואתי בביתיה אמר לא ס"ל מר להא דאין אבילות בשבת אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן דברים שבצנעא נוהג כלומר דברים שבצנעא בביתו שאין אדם רואהו הילכך מסקנא דמילתא דברים שבצינעא נוהג בשבת בז' ימי אבלו כגון כיסוי הראש ורחיצה בחמין ותשמיש המטה ומטייל בחלוק קרוע נוהג בהם בצנעה. ורשב"ם פירש דאסור ללבוש בגדים לבנים בשבת דהיינו מילי דצנעה שהרבה בנ"א שאינם אבלים אין לובשים בגדים לבנים בשבת שאין להם ונראה בעיני אני יצחק המחבר בר' משה דת"ב שחל להיות בשבת ודחינוהו עד אחר השבת דאותה שבת אסורה בתשמיש המטה מידי דהוה אקובר מתו ברגל שאנו דוחים אבלו עד לאחר הרגל ואעפ"כ דברים שבצינעה נוהג ברגל א"כ ה"נ האי שבת כלפי ת"ב כרגל ואסור בתשמי' המט' ות"ב ואבל שייכי אהדדי כדר"ח פ"ק דתענית: בתשובת רבותי שבצרפת ראיתי כתוב וזה לשון התשובה שמעתי מאבא מארי זל"ע להקל באבילות בד"ת כבט' באב אבל שמעתי כי בזקנותו של רבי' בהיותו בטרוייי"ש התיר בט"ב לקרות באיוב ובדברים הרעים שבירמיה (ובילדותו) [ולא באבילות] מדאמר באלו מגלחין אבל אסור בד"ת מדקאמר רחמנא ליחזקאל האנק דום ותניא נמי בההיא פרקא אבל אסור בעשיית מלאכה [ברחיצה] בסיבה בנעילת הסנדל בתשמיש המטה ואסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים ולשנות במשנה ובתלמוד וכו' ואם היו רבים צריכין לו מותר ומדלא שרי אלא ברבים צריכים לו משמע דלא שרי באבל בגוונא אחריתי דאי שריא ליתני הבא לפלוגתייהו דר"מ ור"י כי היכי דתני לה במסכת תענית גבי ט"ב ולשרי באיוב ובדברים הרעים שבירמיה ור"מ במקום שאין רגיל לקרות ושאין רגיל לשנות אלא ראיה מסתבר דחמיר אבל לענין ד"ת מט' באב וכן מצינו בכפיית המטה שט"ב קל יותר ואין בו חיוב בכפייתו ואע"פ שלא שנינו בהדיא במשנ' שנחלקו ר"י ורבנן בכפיית דמטה בט"ב עצמו דבת' בבא דעט"ב מיתני' ואיכא למימר דאערב ת"ב קאי ה"ה שאין חכמים מחייבין בכפיית המטה ביו"ט. ש"מ מתוך תשובתם לר"י בברייתא כי מחמת אותו טעם נראה שיקילו בט"ב בעצמו ואדרבה דכל עיקר

טעמם דפרכי לה עוברות ומניקית מה תהא עליהם אינו אלא ביום ט"ב ולילו שחוששין כ"כ לצער עוברות ומניקות וגם הוא תירץ לא אמרתי אלא ביכול דבערב ט"ב בסעודה המפסקת לחודה ליכא צער כולי האי אם היה צריך כפייה באותה סעודה כיון שגם בלילה שלאחריה וכל יום ט' באב יצטרך לכפותה אלא ודאי בערב ויום ט"ב פליגי עליה ולא מיבעיא כשאינו יכול דקאמר תנא דברייתא אלא כל עיקר לא הודו לו כדקא' תנא דמתני' וקיי"ל כותיה כדפסיק התם בסוף תענית שלא החמירו בט"ב יותר מדאי ושוב ראה ר' בירושלמי דמו"ק תני אבל שונה במקום שאינו רגיל. ויעקב יגיל וישראל ישמח. ואויביהם צור מחה ימח עכ"ל התשובה: בתשובות רבותי צרפתים כתוב לישן אבל עם אשתו הוא בבגדו והיא בבגדה נראה לי כיון דמוזגת לו כוס ומצעת מטה ומרחצת כו' כ"ש הוא בבגדו והיא בבגדה שמותר דהא בנדה שרי לה טפי ממזיגת כוס אבל קירוב בשר אין להתיר. ונראה דודאי אסור דממזיגת הכוס אין ללמוד קירוב בשר ודבר הדומה לבוא מתוך קירוב בשר לידי הרגל דבר ומדאמר ריש כתובות מאי לאו עמו במטה אין ללמוד היתר דהתם פי' מאי לאו בשעה שהן במטה משמע שהיא עמו ולא עם הנשים דהכי משמע ברייתא כופה מטתה ונוהגת עמו אבילות במטתה הכפויה ולא תהא עם הנשים אלא עמו. אבל במטתו לא משמע דלא [צריך כפייה] מדקתני כופה מיטתה דמשמע שלה ולא שלו דבשלו לא צריך לומר שתהא כפויה. ולאכול עמה אין לי ראיה לא לאסור וגם לא להתיר דאיכא למימר דאתי בהני לידי הרגל דבר טפי ממזיגת כוס עכ"ל התשובה:

סימן תלח

מלאכה

ת"ר ג' ימים הראשונים אבל אסור בעשיית מלאכה ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה מכאן ואילך עושה בצינעה בתוך ביתו ואשה שמת בעלה טווה בפלך בתוך ביתה מג' ימים ואילך ירושלמי תבא מארה לשכיניו שהצריכו' לכך שהצריכוהו לאבל לעשות ולאכול מדקאמר שהצריכוהו [לעשות] ולאכול ש"מ דהא דקאמר מיכן ואילך עושה בצינעה היינו דוקא עני שרי. ורבי' תם מוקי לה באבל כדפרישית בריש הלכות ערב שבת. ירושלמי על כל המתים כולן אסור לילך בסחורה עד שלשים יום על אביו ועל אמועד שיגערו בו חביריו צא עמנו:

סימן תלט

תפילין

ת"ר אבל ג' ימים הראשונים אסור להניח תפילין מג' וג' בכלל מותר להניח תפילין פי'

שמקצת היום ככולו וכשעבר מקצת יום שלישי מניח בו תפילין ואם באו לו פנים חדשות פי' שאינם יודעים שכבר עברו ג' ימים הראשונים אינו חולץ דברי ר"א ורבי יהושע אומר אבל ב' ימים הראשונים אסור להניח תפילין [משני ושני בכלל מותר להניח תפילין] ואם באו פנים חדשות חולץ אמר עולא הלכה כר"א בחליצה פי' שכיון שהניח שוב אינו חולץ והלכה כר' יהושע בהנחה שכיון שעבר מקצת יום (ומקצת יום) שני מניח תפילין ופר"ח דהלכה כרבא דאמר כיון שהניח ביום שני שוב אינו חולץ. וראיתי כתוב שהשיב רבינו יצחק דמותר להניח תפילין בט"ב דלא גרע מיום שני של אבל דשרי כדפרישית:

סימן תמ

תמ יציאת אבל מן הבית

יציאת אבל מן הבית

ת"ר ג' ימים הראשונים אינו הולך לבית אבל מכאן ואילך [הולך] ואינו יושב במקום המנחמין אלא במקום המתנחמין. פירש"י אבל שלשה ימים הראשונים אינו הולך לבית אבל אחר לנחמו מכאן ואילך הולך ומנחמו ואינו יושב עם המנחמים [אלא במקום המתנחמים] אבלים. ויש ללמוד מפירושו אבל להתנחם יוצא אפי' תוך ג' ימים הראשונים והיינו דאמר בירושלמי פרק הקורא את המגילה תניא יוצא להתנחם אבל לא לנחם דהיינו בתוך ג' ימים דאי לאחר ג' הא פירש"י שיוצא לאחר ג' לנחם הלכך שני אבלים זה בביתו וזה בביתו הולך אחד אצל חבירו שחרית וערבית כשמתפללים עם חבירו אפי' תוך ג' ימים דהיינו להתנחם. וראיתי כתוב בתשובות כך ראיתי באשפירא שכל אבל קודם ששלמו לו ימי אבלו יוצא לחוץ בלוית המת אחר ונראה דהיינו אחר ג' ימים. עוד ראיתי כתוב אבל שאירע ביום ט"ב ראיתי באשפירא שלא נכנס לבית הכנסת בליל ט"ב עד למחר ולמחר נכנס ויושב בביהכ"נ עד שישלימו קינות ולאחר תפילה הולך לביתו ויושב. ומוהל שחל עליו יום מילה בתוך ימי אבלו בג' ימים הראשונים אל יצא מפתח ביתו ובשאר הימים יתפלל בביתו ואח"כ ילך לביהכ"נ וימול לפי שלא יטריח את הצבור לילך לביתו כך הורה רבי' מנחם זצ"ל. ואי ליכא אומנא אחר אלא הוא ילך אפי' ביום ראשון משום כבוד צבור כי בהרבה מקומות הקילו חכמים באבל מפני טורח הצבור וימול בביהכ"נ. ואבל מותר להיות בעל ברית ויתפלל בביתו ואח"כ כשמביאין הנער בביהכ"נ למולו גם הוא ילך ויהיה בעל ברית ולסעודת המילה אל יכנס והמוהל בתוך ל' מותר לו לתקן צפרניו שצריך לעשות בהם פריעה לפי שמצותה דאורייתא ותספורת דרבנן: מעשה ברבי' יעב"ץ הלוי זצ"ל שהיה לו ברית מילה והיה יום המילה בט"ב שחל להיות בשבת ודחו אותו עד למחר יום א' וצוה להתפלל מנחה

גדולה לאחר ו' שעות והלך ורחץ הוא ובעל ברית עמו ואח"כ הלכו לבית הכנסת ומלו והלכו לבתיהם ואכלו כל צרכיהם ולא השלימו עם הציבור לפי שהיתה סעודת מצוה וגם התענית בי' באב בעבור כך התיר כדגרסי' ובחמישי מותרין מפני כבוד שבת כ"ש לכבוד מילה דחמירא יותר מחמישי לכבוד שבת:

סימן תמא

תכפוהו אביליו

ת"ר כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד מותרין לגלח בימי אבלן ומסקנא דמילתא דהני מילי שתכפוהו אביליו אבל לא תכפוהו אביליו אסור ושאר כל אדם שתכפוהו אביליו הכביד שערו מיקל בתער ולא במספרים ומכבס כסותו במים ולא בנתר ולא בחול ורוחץ כל גופו בצונן אבל לא בחמין כדגרסי' בתענית פ"ק א"ר [אבא] הכהן משום ר' יוסי הכהן מעשה ומתו בניו של ר' יוסי בר חנינא ורחץ בצונן כל שבעה ואוקימנא שתכפוהו אביליו והני כולהו שרי אפי' בתוך שבעת ימי אבלו דהא תכבוסת [גזירת] שבעה היא ושרי וכגון שלא הספיק להשלים [שלשים] עד שמת לו מת אחר אבל אם לאחר שבעה מיד מת לו מת מסתברא דלא שרי דהא קתני מיקל שערו ואלו לא מת לו מת אחר הוה בעי להשלים שלשים והשתא שמת לו מת אחר נתיר אותו בתוך שלשים של ראשון אלא ודאי כגון שמת לו מת אחר סמוך להשלמת שלשים דמשכי שבעת ימי אבל אחר לאחר שלשים של ראשון דאז שרינן ליה כדפרישית. מיהו זה איני יודע אם תכפוהו אביליו היינו כגון שמת לו מת לסוף שלשים של ראשון דמשכי ימי אבלו של שני לאחר שלשים של ראשון דאז מיד שרינן ליה או שמא לא שרינן עד שימות לו שוב מת אחר שלישי לסוף שלשים של שני מפני שראיתי שכתב פר"ח ת"ר תכפוהו אבליו זה אחר זה פי' קודם שישלים ימי אכל זה מת לו מת אחר וכן עוד בתוך ימי אבל מת לו מת אחר עכ"ל ואיני יודע אם דוקא פי' כן איני רשאי להתיר כ"א כגון עד שימות לו מת שלישי. וכל אלו שאמרו שמותרין לגלח במועד כגון הבא ממדינת הים או היוצא מבית האסורין או מבית השבי' ומנודה שהתירו לו חכמים ומי שנשאל לחכמים על נדרו שהיה עושה מגלוח והותר ונזיר ומצורע מטומאתו לטהרתו אם תכף אותם אבילות בשעה שהיה להם לגלח מגלחין אפי' במספרים ומכבסין כסותן אפי' בנתר וחול:

סימן תמב

נטילת צפרנים

ת"ר כשם שאסור לגלח במועד כך אסור ליטול צפרניו במועד ובימי אבלו דר"י ור' יוסי מתיר אמר עולא הלכה כר' יהודה באבל וכר' יוסי במועד ושמואל אמר הלכה כר' יוסי

בזה ובזה דאמר שמואל הלכ' כדברי המיקל באבל וכן הלכה למעשה ומסקנא דמילתא דל"ש צפרנים דיד ול"ש צפרנים דרגל כולהו שרי והני מילי בשיניו אבל בגנוסטרא אסור ולענין ליטלם כסכין בזה כתב רבי' יצחק בר' אברהם דכיון דבגנוסטרי אסור הוה לן למיסר בסכין דה"נ משמע שאין לנו להתיר ליטלם אלא בשיניו מדאמר רב (שמואל) [שמן] בר אבא הוה קאימנא קמיה דר' יוחנן בחולא דמועדא שקיל להו לטופריה בשינים ואם איתא דבסכין מותר ליטלם למה הוצרך לשנות שינוי כ"כ בשיניו ונ"ל דאין מזה ראיה לאסור דאיכא למימר שלא היה לו מזומן סכין ואין זה דוחק וע"כ כי קאמר ש"מ תלת ש"מ מותר ליטול צפרנים במועד וש"מ אין בהם משום מיאוס וש"מ מותר לזורקן אמאי לא קאמר ש"מ ארבעה ולימא ש"מ דבגנוסטרא אסור אלא ש"מ שזה לא היה יכול לומר לפי שלא היה לו גנוסטרא באותה שעה ה"נ יש לומר בסכין עכ"ל מיהו הדעת נוטה לאסור. ועוד כמדומה דהואיל דהשתא כל השנה כולה נוטלים בסכין אסור. וכתב רבי' יצחק אלפס וחזינן למקצת רבוואתא דווקא בתוך ל' יום אבל בתוך ז' אסור. ואנן לא ס"ל הכי אלא אפי' בתוך ז' שרי וה"מ בימי אבלו אבל במועד אפי' בגנוסטרא מותר. ומותר לגלח שפה בחש"מ עכ"ל. רוצה לומר דהא דקאמר שמואל אף בקשו ממנו שפה והתיר להם דהיינו דוקא בחולו ש"מ וכן מוכח פירש"י א"כ אסור לגלח שפה בימי אבלו ובפר"ח מוכח בהדיא דר' התיר שפה בימי אבלו שכתב לאחר שמעת' דצפרנים ולאחר שמעת' שפה שהתיר ר' כתב ואלו כולן שאמרנו בתוך ל' יום אבל בשבעת ימי האבל אסור בטלן עכ"ל. פליג אדר' יצחק אלפס בתרתי פליג עליה בהא דאיהו שרי אפי' תוך שבעה ופר"ח אסר ופליג עליה דאיהו סבר לא התיר ר' שפה אלא בחוש"מ ופר"ח סבר דאף בימי אבלו התיר. וכן אני יצחק בר משה המחבר אומר דשפה שריא אפי' בימי אבלו דאמר בירושלמי גמרא ואלו מכבסין במועד שפם ונטילת צפרנים אית תניי תני ברגל מותר ובאבל אסור ואית תניי תני ברגל אסור ובאבל מותר מאן דמר ברגל אסור כשיש שם הערמה באבל מותר כשאין שם הערמה רב חייא בר אשי בשם רב הלכה כדברי מי שהוא מקיל באבל וברגל ור' יעקב בר אחא ור' שמעון בר בא בשם ריב"ל הלכה כדברי מי שהוא מקיל באבל. רב אמר שפה בנטילת צפרנים לכל דבר א"ר ירמיה ובלבד בנוטות נ"ל פי' נוטות היינו ששערות שפה ארוכות ונוטות לצד פה ומעכבות אכילה. הרי להדיא משמע שכשהותרו הצפרנים הותר השפה ועלה מסיק בירושל' ר' יצחק בר נחמן בשם ר' חנינא שני זוגות היו אחד מעמת'. פי' מאותו מקום. ואהר מידר. פי' מאותו מקום. עלה אחד בשפה ואחד בנטילת צפרנים והתיר להם רבי הא למדת שכשהותרו הצפרנים הותרה השפה. וכן הלכה למעשה מיהו בזה איני יודע להתבונן

אם דוקא לאחר שבעה כדברי פר"ח או אפי' תוך שבעה כדברי רבי' אלפס [וכן] פי' רבי' שבר"ם זצ"ל דאף בקשו ממנו שפה והתיר להם (דהאי) [דקאי] בין אאבל בין אחולו של מועד:

סימן תמג

תמג נעילת הסנדל. רחיצה. מלאכה

נעילת הסנדל. רחיצה. מלאכה

זה לשון רבי' שמואל זצ"ל אומר רבי דמותר לנעול אנפילאות של בגד שקורין קליצ"ש דלא אשכחן איסור מקרא אלא מנעלים כדכתיב ביחזקאל נעליך תשים ברגליך. וראיה קצת לדבר מיוה"כ דאסרינן בנעילת הסנדל ומצינו בפר"ח במסכת יומא דגרסי' בירושלמי הכי אית תניי תני יוצאין באמפליא ואוקימנא באמפלייא של (עור) [בגד] ותניא לעיל ואף במסכת תענית פ"ק מיתניא כשאמרו שאסור ברחיצה [ובמלאכה] לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר וכשאמרו שאסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר הא כיצד יצא לדרך נועל הגיע לעיר חולץ [וכשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר] וכן אתה מוצא באבל ובמנודה ואומר רבי דהאי וכן קאי נמי אנעילת הסנדל כמו ארחיצה דאשכחן בהדיא אבל אמלאכה גבי אבילות מה לי יום מה לי לילה דבשלמא בט"ב ליכא איסור מלאכה אלא משום מנהג כדתנן במס' פסחים פרק מקום שנהגו [מקום שנהגו] לעשות [מלאכה בט"ב] עושין [מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין] ובלילה אינו מנהג בשום מקום [שלא] לעשות מלאכה ואפי' נהגו אינו מנהג אבל בדרך איכא טעמא שהתירו חכמים לנעול משום דא"א לאדם לילך יחף כ"ש ולא נהירא (בה) [מה] שפי' משום דאיכא למימר הא דהתירו מלאכה בלילה משום דמילתא דלא שכיחא היא לעשות מלאכה וה"ה גבי אבילות עכ"ל משמע דה"ג בברייתא כשאסרו ברחיצה לא אסרו אלא ביום אבל בלילה מותר וכך פי' רש"י להדיא בברייתא ספ"ק דתענית מיהו בספרים שלפני ליתא לא בפ' ואלו מגלחין ולא פ"ק דתענית וגם באלפס ליתא וגם בתוספתא בדקתי פ"ק דתענית וה"ג התם היום אסור במלאכה והלילה מותר אבל לענין רחיצה אינו מחלק בין יום ללילה. גירס' הירושלמי פ"ק דתענית אית תניי תני יוצאין באנפילייא אית תניי תני אין יוצאין באנפילייא מ"ד אין יוצאין בשל עור ומ"ד יוצאין בשל בגד ר' יצחק בר נחמן סליק לגבי ריב"ל בליל צומא רבא נפיק לגביה לבוש סולייס' א"ל מה כן א"ל אסטניס אני ודכוות' איתא שילהי מסכת יומא בגמרא דידן ונהגו אבלים לנעול מנעלים רחבים כמו בוט"ש מפני איסתניסות ובשעת התפילה חולץ העתקתי מאבי העזרי:

סימן תמד

תכבוסת

אבל אסור בתכבוסת דכתיב וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי נא בגדי אבל מדקאמר לבשי בגדי אבל דמשמע בגדי אבל מנוולין הן אלמא אסור בתכבוסת ותכבוסת לא אסירא אלא ז' ימים כדת"ר כל ל' לגיהוץ משמע אבל תכבוסת שריא אחר שבעה ותנן פ' החולץ ור' יוסי אומר כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול א"ר חסדא ק"ו ומה במקום שאסור לכבס מותר ליארס במקום שמותר לכבס אינו דין שמותר ליארס פירש"י מקום שמותר לכבס תוך שלשים של אבל דאבל אינו אסור בתכבוסת אלא שבעה ימים דכל ל' יום לגיהוץ תנן באלו מגלחין אבל כיבוס לא עכ"ל ולא מבעיא דלכבס וללבוש דאסור כל שבעה אלא אפי' תוך שבעה לכבס כדי ללבוש אחר שבעה אסור כדתנן פרק בג' פרקים שבת שחל להיות ט"ב בתוכה אסור לכבס ולספר ואר"נ ל"ש אלא לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח מותר רב ששת אמר אפי' להניח נמי אסור פירש"י מפני שנראה כמסיח דעתו שעוסק בכיבוס בגדיו ואיתותב ר"נ ופסק רבי' יצחק אלפס דהלכה כרב ששת הילכך אסור אבל לכבס בגדיו תוך שבעה אפי' ללבוש אחר שבעה אבל אחר שבעה ה"ז מכבס ולובש וכ"כ בתשובות הורה ר' ללבוש חלוק לבן אחר שבעה מיהו בזמן הזה אין בידי לאסור כיבוס תוך שבעה כדי להניח לאחר שבעה מדתניא התם בפרק בשלשה פרקים [וגיהוץ שלנו ככיבוס שלהם ופירש"י] וגיהוץ שלנו אינו יפה אלא ככיבוס שלהם ואסור (לכבס) [לגהץ] אפי' להניח אחר ט"ב אבל כיבוס שלנו מותר עכ"ל משמע להדיא דלדידן שרי לכבס ולהניח עד לאחר שבעה מיהו לא ראיתי נוהגי' בו היתר:

סימן תמה

גיהוץ

ת"ר כל ל' יום לגיהוץ אחד כלים חדשים ואחד כלים ישנים יוצאין מתחת המכבש פי' שדרכם היה שנותנים אותם תחת המכבש ליפותן פי' בערוך יש לכובס שני דפין אחר שמכבס מקפלן ומניחן ביניהם ועוצרן ונראין יפים כדתנן במס' שבת מכבש של בעלי בתים מתירין אבל לא כובשין ר' אומר [לא אסרו] אלא כלים חדשים בלבד פי' אבל ישנים אפילו יוצאין מתחת המכבש לא ראב"ש אומר לא אסרו אלא כלים חדשים לבנים אביי נפק בגראדא דסרבלא כר' פי' אביי נפק בתוך שלשים ימי אבלו בסרבל ישן שתיקנוהו כעין חדש ע"י הגרידה, כר' דאמר לא אסרו תוך שלשים אלא כלים חדשים והאי לאו חדש הוא רבא נפק (בהימצתא) [בחימוציתא] רומיתא סומקתא חדתי כראב"ש פירש"י

חלוק שקורין בלשון אשכנז שרו"ק רומיתא שבא מרומי כראב"ש הלכך לא אסור לן גיהוץ אלא בגד לבן וחדש אבל שאר בגדים שאינם לבנים אע"ג שהם חדשים לא אסירי כלל משום גיהוץ בתוך ל'. וכלי פשתן אין בהן משום גיהוץ ופירש"י וכלי פשתן אין בהם ליאסר משום גיהוץ אלא בכלי מילת עכ"ל כלי מילת הם בגדים חשובים של צמר כדאמר פ"ק דשבועות מאי כצמר לבן כצמר נקי בן יומו שמכבנין אותו למילת. צמרי ופשתי שמני תרגום כסות מילת ובוץ משח מיהו בזה"ז אין בידי לאסור הגיהוץ מדאמרי' פרק בשלשה פרקים ובפ"ק דכתובות גיהוץ שלנו ככיבוס שלהם פירש"י פרק קמא דכתובות שהיו מימיהם יפים לכבס או סממנים יפים היו להם לכבס ובכיבוס שלנו אין הבגד מלובן עד שיהיו מגוהצים הא למדת דגיהוץ שלנו לא הוי כ"א כיבוס וכיבוס שרי לאחר שבעה כדפרי' מיהו אם באנו להתיר מטעם זה ללבוש [תוך] שבעה דמדגיהוץ שלנו ככיבוס שלהם א"כ כיבוס שלנו לא הוי מלובן ושרי וא"כ במה יהא ניכר שהוא אבל בבגדיו אלא מה יש לך לומר צריך שיהיו בגדיו מטולאים מבגדי שאר בני אדם שאינם אבלים ה"נ לא ילבוש בגדים מגוהצים שיהא ניכר שנוהג תורת שלשים מיהו לכבס תוך שבעה כדי להניח אחר שבעה דילמא שרי כדפרישי' לעיל מיהו לא ראיתי נוהגין בו היתר בשום מקום ופי' גיהוץ היינו שמשפשפים את הבגד באבן כי יש להם אבן אחת עגולה והיא של זכוכית כדפירש"י פ"ק דכתובות ומשפשפים בו את הבגד והבגד מבהיק מחמת השפשוף וכ"כ בערוך גיהוץ אבן שמחליקי' בה את הבגד:

סימן תמו

תספורת

על כל המתים כולן מספר לאחר שלשים ועל אביו ועל אמו מגדל פרע עד שיגערו בו חביריו כתב רבי' יצחק אלפס תניא באבל רבתי כל ל' יום אבל אסור בתספורת אחד ראשו ואחד זקנו ואחד כל שער שיש בו והאשה מותרת בנטילת שער אחר ז'. וגרסי' בפרק החולץ ר' יוסי אומר כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה מפני האיבול וכמה איבול שלה ל' יום אר"ח ק"ו מה במקום שאסור לספר ולכבס מותר ליארס שלשים של איבול שמותר לספר ולכבס אינו דין שמותר ליארס ושמעית מינה שהאשה מותרת בנטילת שער לאחר שבעה כדקתני באבל רבתי עכ"ל. אבל רש"י פי' התם דאבל אינו אסור בתכבוסת אלא ז' ימים דכל ל' יום לגיהוץ תנן באלו מגלחין אבל כיבוס לא דהא תספורת גופיה אי לאו דאתיא פרע פרע מנזיר לא מיתסרא עכ"ל הרי פירש להדיא דתספורת אסור א"כ יש לנו לגרום התם מקום שמותר לכבס אינו דין שמותר ליארס ולא גרסי' לכבס ולספר. מיהו כדברי רבי' יצחק קיי"ל הלכה למעשה כמו שהוכיח ממסכת

שמחות מעתה אשה מותרת לסרוק ראשה אחר שבעה [אע"ג] דקיי"ל שהאיש אסור לסרוק ראשו כל ל' ומשום כך נהגו שלא לרחוץ כלל ושלא לחוף ראשם כדי שלא יבוא לידי סריקה וז"ל רבי' שמשון בר' אברהם אמת אמר התלמיד בשמי שאסרתי חפיפת הראש באבל עד שלשים משום הסריקה [דאסורה] כנזיר דתנן נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק וילפי' פרע פרע מנזיר עכ"ל. ירושלמי פ"ק דשבת ישב לגלח ובאו ואמרו לו מת אביו ה"ז משלים את ראשו אחד המגלח ואחד המתגלח. ולענין לספר תוך יב"ח כי מתוך שאתה עוסק במזונותיך ומצוי בין השרים אינך יכול לסבול גידול שער הנני מודיעך שלא הוזכרו יב"ח לענין סיפור אחרי אביו ואמו לא בגמ' דידן ולא בתלמוד ירושלמי אלא שהעולם נוהגים מעצמם ומחמירים לכבוד אבותיהם כדתניא במסכת שמחות שכל המרבה בעסקים על אביו ה"ז משובח וההיא דפרק אלו מגלחין דאמר על כל המתים כולם מספר לאחר ל' יום ועל אביו ועל אמו מגדל פרע עד שיגערו בו חביריו ויש מדקדקים הא אם לא גרעו בו חביריו אסור עד יב"ח ולא נהירא דא"כ ליתני עד יב"ח כדתני בסמוך גבי בית השמחה אלא כך הוא הפי' על אביו ועל אמו מגדל פרע [או] עד שיגערו בו חביריו ואו או קתני וה"ג בירושלמי להדיא על כל המתים הוא אסור בתגלחת עד ל' יום על אביו ועל אמו עד שישלח פרע או (שער) [עד] שיגערו בו חביריו ושילוח פרע נקרא לאחר ל' יום וראיה לדבר מההיא דס"פ כה"ג דת"ר כהן הדיוט אחר ל' יום מנ"ל דכתיב ראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וגו' עד ה"ק פרע ליהוי שלוחי לא לישלחו כלומר שלשים יום לא יגלחו הא יותר משלשים אינו רשאי לעכב מלגלח דא"כ הוי שילוח פרע הא למדת דרק שיעכב אחר שלשים אפי' יום או יומים כבר קיים הא דאמור רבנן על אביו ועל אמו עד שישלח פרע וזה החילוק בין אביו ובין אמו לשאר מתים דעל שאר מתים מגלח ביום שלשים ועל אביו ועל אמו עד יום או יומים אחר [שלשים] עד שיקיים שילוח פרע כדפרישׁ' והא דמסיק או עד שיגערו בו חביריו אין הפי' עד שיגערו בו חביריו דהיינו שיאמרו לו בפי' אלא שיגדל שערו עד שיהיה משונה מחביריו שראוי לומר לו כמה זה משונה הלכך מותר אתה לספר כדרכך היתר גמור כדפרישית יצחק בר משה נב"ר. ירושלמי ר' שמואל בן אבודימי דמכה אמיה קומי מועדא תלתא יומין אתא שאל לר' מנא אמר כל דבר שהוא תלוי בשבעה ושלשים הרגל מפסיק ברם הכא עד שישלח פרע או עד שיגערו בו חביריו וקרוביו:

סימן תמז

תמז נכנס לבית השמחה

נכנס לבית השמחה

על כל המתים כולן נכנס לבית השמחה לאחר ל' יום על אביו ועל אמו לאחר יב"ח וכו' עד אמימר מתני הכי אמר רבה בר רב הונא לשמחת מריעות מותר ליכנס לאלתר פי' שמחת מריעות שמתקנין סעודות זה עם זה זה היום וזה למחר וכורתין כרית ביניהם משום אהבה וריעות והתני' לשמחה ולמריעות שלשים לא קשיא הא באירשותא פירוש הלואה פירוש אם עכשיו מתחיל לה מריעות מתחילה אז אסור עד אחר ל' והא בפריעתא שכבר סעד הוא עמהם כמה פעמים ועכשיו הגיע זמן לפרוע פורע לאלתר אפי' בתוך שלשים מפני שכבר מחויב להם. וזה לשון רבי' יצחק אלפס על כל המתים נכנס לבית השמחה לאחר ל' ועל אביו ועל אמו לאחר יב"ח אמר רבה בר רב הינא ולשמחת מריעות אינה צריך לשהות לאחר ל' אלא מותר ליכנס לאלתר והני מילי בפריעתא [אבל] באירשותא לאחר ל' ועל אביו ועל אמו בין כך ובין כך לאחר יב"ח עכ"ל. וכן מוכח פר"ח. ופירשב"ם דהאי דאסרינן ליכנס לבית [השמחה] דהיינו דוקא להכנס ולאכול אבל בכניסה בלא אכילה שריא כדאמר פ"ק אין שמחה בלא אכילה ושתייה ועוד דומיא דמריעות שעיקרו מתאספין על אכילה ושתיה ואין חילוק בדבר דאסור לאכול בבית בין עם החתן בין עם השמשין עד לאחר ל' יום או עד לאחר יב"ח על אביו ועל אמו משמע שאוסר לאכול אפילו בחדר אחר שלא במקום החופה. ועוד פי' בשם רבי' שלמה דסעודת ברית מילה לאו שמחה היא כדאמר במסכת כתובות דלא מברכי שהשמחה במעונו מפני שהעם טרודין על הנער ולאו שמחה גמורה היא ופירש דאפ"ה שמא לא גרע גבי אבילות משמחת מריעות ויש להחמיר בדבר. וסעודת אירוסין הוא כמו סעודת נשואין והכי משמע מדאסר ר' יוסי אירוסין. באלמנה כל שלשי' מפני איבול אלמא דשמחה היא ותו דמתקיף לה רב אשי ממאי דליארס ליארס ממש הוא דילמ' סעודת אירוסין הוא דאסו' הא וכו' עד אירוסין בלא סעודה (אין) [מי] איכא שמחה משמע הא אירוסין עם הסעוד' הוי שמחה ומסתב' דאסו' ליכנס שם ולאכול כדפירש"י. וכמדומה אני שאם היה צריך להשלים עשרה לחתן אז מותר לו ליכנס ולאכול עם החתן כדאמר בירושלמי ס"פ מי שהפך אר"י לוין בריבית לחבורת מצוה ולקידוש החודש ר' יוחנן בצפרא הוה נחית לכנישתא והוה מלקט פירורין ואכל ואמר יהא חלקי עם אלין דאכול הכא (דמשית) [רומשות]:

סימן תמח

נישואי אבל

ת"ר כל ל' יום לנשואין פי' אם מת בנו או אחיו [מתה אשתו] אסור לישא אשה אחרת

עד שיעברו עליו ג' רגלים פי' רש"י מפני שמראה כאלו אינו חושש במיתת אשתו ר' יהודה אומר רגל ראשון כו' ופי' רשב"ם הרי מי שמתה אשתו אסור לישא אשה אחרת עד שיעברו עליו ג' רגלים דאזלינן בתר חכמים דהכא לא שייך לומר הלכה כדברי המיקל [באבל] דהכא לא שייך להזכיר אבילות שהרי כבר בטל דין אבילות ואין כאן אלא משום כבוד אשתו שמכניס אשה אחרת במקומה ויחשדוהו ששמה במיתתה. והיכא דאין לו בנים דלא קיים מצות פריה ורביה כמפורש במסכת יבמות דין של פריה ורביה [כתבו] בשם ר"ת. דהאי דקתני אם אין לו בנים מותר לישא אשה לאלתר היינו לאחר שבעה ובתוך ל'. וכתב במגילת סתרים שער קכ"ה מעשה שהיה משנים רבות [באדם] שמתה אשתו וקברוה ביום ט' באב ואירס את אחותה בו ביום בביה"ק ושמעתי שאחרים עכבו בדבר ואמרו איך מארסין בט"ב ומצאתי בתענית דבני מערבא ספ"ק ר' אבא בר כהן אמר קומי ר' יוסי ר' אחא בשם ר' יעקב בר אידי אסור לאדם לארס אשתו בערב שבת הדא דתימר שלא לעשות סעודת אירוסין הא לארס יארס שמואל אמר אפי' בט' באב יארס שלא יקדמנו אחר. ואית' נמי בכתובות דבני מערבא בבתולה נישאת וזה שעושין אירוסין בבית הקברות יש לדבר זה עיקר מן התלמוד מתה אשתו אסור לישא אחרת עד ג' רגלים כו' עד (א"ר יוסי) מעשה שמתה אשתו של יוסף [הכהן] ואמר לאחותה בבית הקברות לכי ופרנסי את בני אחותך וכו' וגרסי בני מערבא בגמ' דהחולץ חוץ מן האלמנה מפני האיבול וכמה הוא איבול ל' יום הדא דתימר בנשים אבל באנשים ג' רגלים. בשיש לו מי שישמשנו [אבל אין לו מי שישמשנו] מיד כשיש לו בנים אבל אין לו בנים מיד כשאין לו בנים קטנים אבל יש לו בנים קטנים מיד כהדא מעשה שמתה אשתו של ר"ט עד שהוא בבית הקברות אמר לאחותה הכנסי וגדלי [בני אחותך] אעפ"כ כינסה ולא הכירה עד שעברו ל' יום עכ"ל רוצה לומר הא דמסיק בגמ' דידן לכי ופרנסי את בני אחותך וגם הא דמסיק בירושלמי הכנסי וגדלי את בני אחותך דהיינו שקדשה א"כ ראיה לדבר שמקדשין בביה"ק. מיהו אינה ראיה שלא אמר אלא מעין שידוכין ויכול להיות שלא קדשה אלא לאחר שבעה מ"מ אחרי שרב נסים גאון זצ"ל הוציא הדבר מפיו הסומך עליו בשעת מעשה לא הפסיד וכשהתרנו לישא בתוך שלשים למי שמתה אשתו כ"ש שהתרנו למי שמת בנו או אחיו:

סימן תמט

תמט ברכות המזון דאבל

ברכות המזון דאבל

אבל חייב בזימון כדתניא מי שמתו מוטל לפניו אינו מברך ואינו מזמן ואין מברכין

עליו ואין מזמנין עליו משמע הא נקבר מתו מזמן ומזמנין עליו וארפ"ק דכתובות א"ר יצחק אר"י חתנים מן המנין ואין אבלים מן המנין מיתיבי חתנים ואבילים מן המנין כי תניא ההיא בברכת המזון פי' רש"י בבהמ"ז להצטרף לשלשה לזמן עליו שהרי חייב בכל המצות הא למדת דמזמנין על האבל. ואמרי' פ"ג שאכלו ת"ר מה הם אומרים בבית האבל ברוך הטוב והמטיב ר"ע אומר ברוך דיין אמת ות"ק הטוב והמטיב אין דיין אמת לא אימא אף הטוב והמטיב ואמרי' מר זוטרא איקלע לבי ריש גלותא איתרע ליה מילתא פתח ואמר הטוב והמטיב [אל אמת דיין] אמת שופט בצדק וכו'. כתב מורי רבי' יהודה בר יצחק זצ"ל וכותיה קיי"ל והכי מברכינן בא"י אמ"ה האל החי הטוב והמטיב האל אמת דיין אמת ושופט בצדק ולוקח במשפט ושליט במעשיו ואנחנו עבדיו ועמו ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו גודר פרצת ישראל הוא יגדור פרצה זאת מעלינו ומעל האבל שבתוכנו לחיים ולשלום הרחמן הוא ימלוך עלינו ופי' בה"ג שאין לומר לוקח במשפט דקיי"ל בשבת בפ' במה בהמה דיש מיתה בלא חטא ויש יסורין בלא עון מיהו בכך אין למוחקו וכן עמא דבר עכ"ל וכן פסק בשאילתות פ' ואלה כד מברכינן ברכת מזוני לאבילא מבעי ליה לברוכי דיין האמת. והא דמסיק התם בפ' ג' שאכלו להיכן הוא חוזר לאו אדמר זוטרא קאי אלא אהא דאמר לעיל ג' שאכלו א' מפסיק לשנים. אמר ר' אבהו מנין לאבל שמיסב בראש שנאמר אבחר דרכם ואשב ראש א"ר חייא בר חנינא מנין לחתן שמיסב בראש שנאמר כחתן יכהן פאר מה כהן בראש אף חתן בראש. והפכתי אבלם לששון ונחמתים. מיגונם שמחתים. במצות עטרתים. ראש לאומות נתתים. לעולם הבא זיכיתים. מזיו שכינה זניתים. ככה אמר ה' לעם בתורה ובמצות עמותים. סליק:

סימן תנ

בפרק ואלו מגלחין כתב רשב"ם זצ"ל ונוהגים העם לישב מקצת יום שביעי ביום ממש ומה שיושב בלילה באבילות לא חשיב מקצת היום ככולו ולא ידענא טעמ' מאי עכ"ל ובתשובות רבותי צרפתים ראיתי כתוב ואין מנהג לחשוב מקצת היום ככולו אלא ביום ולא בלילה כדכתיב ויעש לאביו אבל שבעת ימים הואיל וכן גם בשבת לענין דברים שבצנעה בלילה כיון שחייב לנוהגו בלילה כדר' יוחנן ריש כתובות על האי לישנא גופיה דקאמר לענין מועד אבל דברים שבצנעה נוהג ומיהו ר"ת התיר בשעת הדחק אחר מקצת ליל ז' דבר האסור בששי אבל לא כן עכ"ל התשובה:

סימן תנא

אשר שאלת על הנדה אם יכולה לרחוץ וללבוש לבנים בתוך ימי ליבונה בתוך ל' לאבלה. לאחר שבעה הרחיצה מותרת שכן למדונו רבותינו אבל כיון שעמדו מנחמין מאצלו

מותר ברחיצה ונהגו העולם איסור מפני (הכיבוס) ואיני מתיר לכל אדם לרחוץ לאחר שבעה מפני כי דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אין חכם רשאי להתיר אבל במקום מצוה שצריכות בנות ישראל הקדושות לדקדק על טהרתן בטיפת דם כחרדל חלוק לבן ודאי תלבש וסדין לבן תציע כדי שלא תבוא לידי ספק (מותר) אבל שאר בגדים תחליף שלא תלבש כ"כ לבנים כמו שרגילה להתקשט שלא בזמן אבל וגם הרחיצה תשנה קצת כדי לשטף הכתמים שרגילים להדבק שהרי במה נשים שאין רגילות ברחיצה בצונן [בימי] ליבון אלא משתטפות בחמין וכדי שלא לבטל המנהג תשנה הרחיצה במקצת ואת בגדיה צריכה מן הדין שלא מגוהצין והחלוק והסדין כל זמן שהוא לבן ניכרים בו הכתמים וכן תעשה זאת האשה יהודה בר' קלונימוס בר' מאיר:

סליק הלכות אבילות

סימן תנב

בפרשת בא אל פרעה כתיב החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה בפ' הקומץ רבה תנא דבי ר' ישמעאל ג' דברים היו קשים לו למשה עד שהראה לו הקב"ה למשה באצבעו ואלו הן מנורה ור"ח ושרצים ר"ח דכתיב החודש הזה לכם פי' כזה ראה וקדש. ומצוה לקדש ע"פ הראיה כדתנן פ"ק דר"ה על שני חדשים מחללין את השבת על ניסן ועל תשרי שבהן שלוחין יוצאין ואוקמי' בגמ' משום דמצוה לקדש ע"פ הראיה. ותו בההיא שמעתתא תני רבה בר שמואל יכול כשם שמעברין את השנה לצורך כך מעברין את החודש לצורך ת"ל ראה וקדש כיון שתראה בו ביום קדש ושוב מוקמי' לה ראה ואח"כ קדש ותנן פ' אם אינן מכירין ראש ב"ד אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש ותנן פ"ק דסנהדרין עיבור החודש בשלשה דברי ר"מ רשב"ג אומר בג' מתחילין ובחמשה נושאין ונותנין וגומרין בשבעה ואם גמרו בג' מעוברת ופליגי אמוראי בפירושא דמתניתין ואמר בירושלמי בר קפרא שמע כולהון מהדא יברכך ה' וישמרך מיכאן שמתחילין בג' יאר ה' מיכן שנושאין ונותנין בחמשה ישא ה' מיכן שגומרין בשבעה וריב"ל שמע כולהון מהכא ויקח רב טבחים את שלשה מכאן הסף מיכן שמתחילין [בשלש'] וחמש' מרואי פני המלך מיכן שנושאין ונותנין בחמשה ושבעה אנשים מרואי פני המלך מיכאן שגומרין בשבעה וכה"ג בגמ' דידן ונפישו הלכות קידוש החודש ולא נאריך בהם דהלכתא למשיחא הוא דהאידנא לא מקדשי ע"פ הראיה אלא סמכינן אחושבנא כדאמר פ"ק דביצה דהאידנא [ידעינן] בקביעא דירחא ע"י חשבון שמחשבין תולדתו אנו למדים אם נראה ביום שלשים או לאו אבל בדורות הראשונים לא היו מחשבים אלא מצפים מתי שיראה ויקדשוהו ומה שאנו מברכין ר"ח בביהכ"נ

מי שעשה נסים לאבותינו כו' ר"ח פלוני ביום פלוני אין זה קידוש אלא הכרזה בעלמא שתקנו רבותינו להכריז בציבור בלשון ברכה שידעו מתי יהא ר"ח ויזהרו בכל הלכות החודש כמו שנפרש בעזה"ש ב"ה:

סימן תנג

תנג ר"ח אסור בתענית

ר"ח אסור בתענית

כשהיו מקדשין את החודש היו עושין סעודה כדאמר בירושלמי בפ' בן סורר ומורה א"ר יוחנן לווין בריבית לחבורת מצוה ולקידוש החודש פי' לסעודת קידוש החודש כדאמר בירושלמי פ"ק דפסחים ר' ירמיה בעי בתי כנסיות ובתי מדרשות מהו שיהיו צריכין בדיקה מה צריכין ליה שכן מכניסים שם באבריות ובראשי חדשים פי' לעבר את החודש ואמר פרק בן סורר בירושלמי ר' יוחנן הוה עייל בי כנישתא בצפרא ומלקט פירורין ואכיל להו ואמר יהא חלקי עם מאן דמקדש ריש ירחא הכא. והאידנא נמי קיי"ל דאסור להתענות בר"ח כההיא דפ' סדר תעניות כיצד גמ' כל הכתוב [במגילת תענית] די לא למספד דת"ר אילין יומיא די לא להתענאה בהון ומקצתהון די לא למספד בהון מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא להתענאה בהון למה לי למימר מריש ירחא דניסן לימא מתרי בניסן דריש ירחא גופיה אסיר ושני לא נצרכ' אלא לאסור את שלפניו ופריך ותיפוק לי דהו"ל יום שלפני ר"ח ושני ר"ח גופיה דאורייתא ואין ד"ת צריכין חיזוק. הא למדת דר"ח אסור בתענית דאורייתא ואע"ג דהתם פירש"י איתוקם תמידא דלא למספד בהון ול"ג להתענאה היינו משום דקשיא ליה דאי גרסי' להתענאה היינו כר' יוסי (דאמר) [דאסר] והא ליכא למימר כר' יוסי מדפריך לקמן כמאן כר' יוסי דאמר [בין] לפניו [בין לאחריו] אסור מכלל דכדרבנן (עסקינן) [מוקמינן] לה אבל אי לאו משום יום שלפניו הוה מצי שפיר למיגרס להתענאה. וילפינן שפיר מהתם דר"ח אסור בתענית כדתנן במתני' אין גוזרין תענית על הצבור בר"ח ובפ"ק דר"ה איפלגו אמוראי אי בטלה מגילת תענית או לאו ואותיב רב אחא בר הונא בתלתא בתשרי בטלת אדכרתא מן שטרייא וכו' עד הב"ע בזמן שביהמ"ק קיים ופריך ותיפוק לי דהו"ל יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם פי' דהוא יום טוב בזמן שביהמ"ק קיים ושנינן לאסור יום שלפניו ופריך ותיפוק לי דהו"ל יום שלאחר ר"ח ושני ר"ח דאורייתא ודאורייתא לא בעי חיזוק והתם לענין תענית איירי. הא למדת דר"ח אסור בתענית. ואמר בירושלמי פ"ב דתענית ר' יעקב בר אבא מפקד לספריא אי אתת איתתא משאלונכון אמרין לה בכל מתענין חוץ משבתות וימים טובים ור"ח וחוש"מ וחנוכה ופורים. הלכך איתבריר לן דר"ח אסור בתענית. ולא

תקשי לך ההיא דפ' אלו דברים בפסחים גמ' צלייתו והדחת קרביו דאמר התם מר בריה דרבינא כולה שתא יתיב בתעניתא בר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכפורים כדמפרש התם טעמא ופירש"י ושבת לא חשיב דהא פשיטא דמצוה דכתיב וקראת לשבת עונג אבל ר"ח לא קחשיב שהיה אוכל בו וגם רש"י לא הזכירו א"כ היה מתענה בר"ח. הא לא קשיא שהרי הוא היה מתענה אפי' בחג הפסח ובחג הסוכות וסבר כר"א דאמר או כולו לה' או כולו לכם. ומה שהיה באלו אוכל היינו משום דבאילו אפי' ר"א מודה כדמפרש התם טעמא. וההיא דפ' שלשה שאכלו דמסיק גבי ר"ח דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל פי' ה"ר אליעזר ממיץ דהתם (קשי) [ה"ק] אי בעי אכיל דברים הטעונים ברכת המזון ואי בעי לא אכיל אלא שאר דברים אבל בתענית פשיטא דאסור כדפרישית. ואע"ג דפרישית דבר"ח אי בעי אכיל דברים הטעונים ברכת המזון ואי בעי לא אכיל אלא שאר דברים אעפ"כ המוציא על סעודת ר"ח ואוכל ושותה בו בטוב הרי זה משובח דאמרי' פרק יו"ט שחל תני רב תחליפא אבוה דר' בנאי חוזאה כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה ועד יוה"כ חוץ מהוצאות שבתות וימים טובים ומוסיף עלה בירושלמי ור"ח וחוש"מ ובפסיקתא דיום ראשון של סוכות תני מר"ה נקצבין כל מזונותיו של אדם חוץ מה שמוציא בשבתות ובימים טובים ובר"ח וחוש"מ ואמרי' רפ"ק דמגילה ירושלמי קריית מגילה ותרומת שקלים מקדימין ולא מאחרין [סעודת] ר"ח וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין :

סימן תנד

תנד ר"ח אסור במלאכה לנשים

ר"ח אסור במלאכה לנשים

בפרק הקורא את המגילה עומד אמרי' זה הכלל כל שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תענית צבור וט"ב קורין ג' ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח ומועדין קורין ארבעה פירש"י כל שיש בו ביטול מלאכה במה שמאחרין בביהכ"נ כגון ת"צ מותרים במלאכה רוב ת"צ חוץ משל גשמים אמצעיות ואחרונות אבל רוב תעניות של ציבור מותרין כמלאכה וט"ב נמי מותר במלאכה אלא במקום שנהגו. ר"ח אין בהם ביטול מלאכה כ"כ (אלא) שאין הנשים עושות מלאכה בו. וה"נ אמרי' בפרק אם אינן מכירין בר"ה גבי משיאין משואות משום ביטול מלאכה לעם שני ימים ושמעתי מפי מורי הזקן זצ"ל שנתנה להם מצוה זו לנשים בשביל שלא פרקו נזמיהם לעגל ומקרא מלא הוא דכתיב אשר נסתרת שם ביום המעשה ותרגם יונתן ביומא דחולא והתם גבי ר"ח הוה דקאמר ליה מחר חודש וקרי לערב ר"ח יום המעשה אלמא ר"ח לאו יום מעשה הוא ואמר

בירושלמי פ"ק דתענית ופרק מקום שנהגו כל הדברים עושין אותן כמנהג נשיא דנהגין דלא למיעבד עובדא במפקי שבתא אינו מנהג עד דפני סידרא מנהג פי' סדר קדושה בתנייתא ובחמשיתא אינו מנהג עד דתתפני תעניתא מנהג ביומא דערובתא אינו מנהג מן המנחה ולעיל מנהג ביומא דריש ירחא מנהג כלומר נשים שנוהגות שלא לעשות מלאכה בר"ח מנהג כשר וישר. וראיתי כתוב שיש בפרקים דר' אליעזר שהקב"ה נתן לנשים שכר לשמור ר"ח על שלא חטאו במעשה העגל ולעת"ל הקב"ה מחדש אותן כעין ר"ח שנאמר כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה וגו' [ואומר] תתחדש כנשר נעוריכי תדע לך שבכל חודש וחודש האשה מתחדשת וטובלת וחוזרת לבעלה והיא חביבה עליו כיום החופה כשם שהלבנה מתחדשת בכל ר"ח והכל מתאוין לראותה כך האשה כשהיא מתחדשת בכל חודש בעלה מתאוה אליה וחביבה לו כאשה חדשה כלומר ולכך הוי ר"ח יום טוב של נשים:

סימן תנה

תנה קורין את ההלל בר"ח ומברכין לפניו

קורין את ההלל בר"ח ומברכין לפניו

הלל שאנו קורין בר"ח אינו חובה אלא מנהג כההיא דפ' אין בערכין דא"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק שמונה עשר ימים היחיד גומר את ההלל ואלו הן שמונת ימי החג ושמונת ימי חנוכה יו"ט הראשון של פסח ושני ימים טובים של עצרת ושקלינן וטרינן עד דפרכינן ר"ח דאיקרי מועד לימא ושנינן לא איקדש בעשיית מלאכה. הא למדת דאין חובה לומר הלל בר"ח. וההיא דפ' בתרא דתענית דתנן באחד בטבת לא היה בו מעמד שהיה בו הלל וקרבן מוסף וקרבן עצים ופריך בגמ' וליתני נמי בא' בניסן לא היה בו מעמד שהיה בו הלל וקרבן מוסף וקרבן עצים ושנינן אמר רבא זאת אומרת הלל דר"ח לאו דאורייתא אלא מדרבנן וא"כ הו"ל כמו חנוכה וכל דבר שהוא חובה דרבנן. הא לאו מילתא היא דלא תימא לאו דאורייתא אלא דרבנן. אלא כמו שפירש"י לאו דאורייתא אלא מנהגא וגרע מהלל דחנוכה כדאמר התם רב איקלע לבבל ושמעינהו דקא קרו הלל בר"ח סבר לאפסקינהו שמעינהו דקא מדלגי דלוגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם אלמא דהלל שאנו קורין בר"ח אינו אלא מנהג ותו מסיק התם תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר ופירש"י א"צ להתחיל בר"ח הלכך אתבריר לן דהלל דר"ח אינו אלא מנהג. והיינו שכתב בתשובות בשם רש"י שאין לברך אהלל דר"ח דאמנהגא לא מברכינן כההוא דפ' לולב וערבה איבו וחזקיה בני ברתיה דרב הוו יתבי קמיה דרב אייתו ערבה שקל חביט חביט ולא בריך קסבר ערבה מנהג נביאים הוא הא למדת דאמנהגא לא מברכינן. אבל

רב עמרם גאון כתב בסדרו בר"ח העובר לפני התיבה מברך אקב"ו לקרוא את ההלל וקורין את ההלל בדילוג וכן נראה לר"ת כדבריו מההיא דפ' היה קורא בברכות דאמר רבא הלכתא ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל בין פרק לפרק [פוסק] באמצע הפרק אינו פוסק וימים שאין היחיד גומר בהם את ההלל אפי' באמצע הפרק פוסק פירש"י ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל שהוא חובה לכל אדם והם כ"א יום בשנה כדאמר בערכין א"כ הא דקאמר ימים שאין היחיד גומר בהם את הלל אפי' באמצע הפרק פוסק היינו כגון ר"ח שאינו חובה כדפרישית והאי פוסק דוקא מפני הכבוד כדמסיק התם איני [והא] רב בר שבא איקלע לקמיה דרבינא בימים שאין היחיד גומר בהם את הלל ולא פסק ליה ומשני שאני בר שבא דלא חשיב ליה לרבינא אלמא דאינו פוסק אלא מפני הכבוד. ש"מ שמברכין עליו עובר לקריאתו דאי אין מברכין אמאי אינו פוסק לא מצינו בכל התלמוד שאסור להפסיק אלא במקום ברכה כגון מקרא מגילה [ותו מדקאמר שמעינהו דקא מדלגי דלוגי אמר ש"מ] (אמר שמואל) מנהג אבותיהם [בידיהם] ואי אין מברכין בזה היה לו להרגיש שהוא מנהג מדלא ברכו עליו כי זה הוא דוחק לומר שבא לאחר שהתחילו לקרות ולא ידע אם ברכו אם לאו דא"כ הול"ל רב איקלע לבי כנישתא. ועוד הביא מיו"ט שני שהוא מנהג כדאמר פ"ק דביצה דשלחו מתם הזהרו בו מנהג אבותיכם בידיכם ואפ"ה אנו מברכין ומקדשין עליו כמו על יו"ט ראשון. וההיא שהביא רש"י מערבה אומר ר"ת דההיא טלטול בעלמא היא ולא הוה מנהג חשוב לברך עליו מיהו מה שהביא ר"ת מיו"ט שני אומר מורי ה"ר שמחה בר שמואל זצ"ל דההיא אדרבה מוכחת שאין לברך אמנהג כההיא דפר' במה מדליקין דמסי' והא יו"ט שני דספק דבריהם הוא וקא מברכינן ומשני התם כי היכי דלא ליזלזלו ביה. ומשמע הא אי לאו האי טעמא לא היה לברך איו"ט שני ש"מ שאין מברכין על המנהג מיהו גם הוא הורה לברך דלא יהי' אלא כאדם העוסק בתורה דאפי' אמגילת רות ואמנילת קינות ומגילת שיר השירים במסכת סופרים אומר אקב"ו על מקרא מגילה ונראה דאין קושיא מפ' ב"מ דר"ח ודאי הוה מנהג ואמר ודאי דדבריהם (הוי) [בעי] ברכה הלכך מברכין עובר לקריאתו כמו כל ההלל שמברכין עובר לקריאתו כדתנן פ' לולב הגזול מקום שנהגו לברך אחריו יברך ואמר אביי לא שנו אלא לאחריו אבל לפניו מצוה לברך דאר"י אמר שמואל כל המצות כולן מברך עליהם עובר לעשייתן וכשקורין פוסק אפילו באמצע הפרק מפני הכבוד:

סימן תנו

ברכת הלבנה

בפרק היו בודקין אמר רב אחא בר חנינא אמר רב אסי א"ר יוחנן כל המברך על החודש

בזמנה כאלו מקבל פני השכינה כתיב הכא החודש הזה לכם וכתיב התם זה אלי ואנוהו פי' כשראו ישראל שכינה על הים אמרו זה אלי ואנוהו ומברכין על חודש עד ששה עשר כנהרדעי אליבא דר' יוחנן דאמר עד שתתמלא פגימתו דהיינו למיהוי כי נפיא דהיינו למה שלימה ועגולה דאין הלבנה שלימה קודם ואת"ל שהיא שלימה בחמשה עשר א"כ הוי עד ולא עד בכלל ואין מברכין כ"א עד חמשה עשר וחמשה עשר בכלל לאפוקי ששה עשר ותנא דבי ר"י אלמלי לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים כל חודש וחודש דיים אמר אביי הלכך נימרינהו מעומד מרימר ומר זוטרא מכתפי להו ומברכי י"מ שהיו עבדיהם נושאי' אותם על כתפיהם מרוב שמחה כשהיו מברכים על חודש הלבנה. וזה טופס הברכה. ברוך אתה ה' אמ"ה אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קונם פועלי אמת שפעולתן אמת וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהן עתידין ולפאר ליוצרם על (כל) כבוד מלכותו בא"י מחדש חדשים. שלא ישנו את תפקידם י"מ שלא ישנו את מנהגם לעמוד בכל מזל ומזל וי"מ שלא ישנו להאיר זה ביום וזה (ביום) [בלילה] וזה נוח ללבי שפעולתם אמת להתחדש בזמנה ובספר ישן נמצא פועל אמת שפעולתו אמת ואקוניהם קאי דהיינו הקב"ה והשתא קאי שפיר ללבנה אמר על הקב"ה דמיניה משתעי עד השתא ואמר במ"ס (פי"ט) ואין מברכין על הירח אלא במוצ"ש כשהוא מבושם ובכלים נאים ותולה עיניו כנגדה ומיישר את רגליו ומברך אשר במאמרו כולו עד מחדש חדשים סימן טוב סימן טוב תהוי לכל ישראל ברוך בוראך ברוך יוצרך ברוך מחדשך ורוקד ג' רקידות כנגדה ואומר ג"פ כשם שאני רוקד כנגדך ואיני נוגע ביך כך אם ירקדו אחרים כנגדי אל יגעו בי תפול עליהם אימתה כו' ולמפרע. אמן אמן סלה הלליויה ואומר לחבירו שלשה פעמים שלום עליך שלום עליך שלום עליך וילך לביתו בלב טוב והדא היא לכל מפסיקים לראשי חדשים עכ"ל מס' סופרים:

סימן תנז

תנז תפלת ראש חודש

תפלת ראש חודש

בפרק במה מדליקין תני ר' הושעיא ימים שיש בהם קרבן מוסף כגון ר"ח וחוש"מ שחרית וערבית ומנחה מתפלל שמ"ע ואומר מעין המאורע בעבודה פי' היינו יעלה ויבוא ואם לא אמר מחזירין אותו ופ"ב דביצה ת"ר שבת שחל להיות בר"ח או בחוש"מ ערבית ושחרית ומנחה מתפלל שבע ואומר מעין המאורע בעבודה פי' כגון יעלה ויבוא כו' בברכת עבודה רא"א בהודאה ואם לא אמר מחזירין אותו ובמוספין מתחיל בשל שבת

ואומר קדושת היום באמצע [וכו' עד] אמר רב הונא אין הלכה כאותו הזוג ולית הלכה נמי כר' אליעזר דאמר בהודאה אלא הלכה כת"ק דאמר ערבית ושחרית ומנחה מתפלל יעלה ויבוא בברכת עבודה ובמוספין מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע פי' מתחיל בשל שבת דהיינו שאומר ותתן לנו ה' אלקינו באהבה שבתות למנוחה ומסיים בשל שבת דהיינו שחותם מקדש השבת ואומר קדושת היום באמצע דהיינו שאומר ותתן לנו שבתות למנוחה ור"ח לכפרה וכה"ג פירש"י לעיל בסמוך דת"ר יו"ט שהל להיות בשבת כו' עד וב"ה אומרים מתפלל שבע מתחיל של שבת ומסיים של שבת ואומר קדושת היום באמצע ופירש"י מתחיל להזכיר של שבת תחילה ותתן לנו את המנוח הזה ומסיים הברכה בשל שבת מקדש השבת ואומר קדושת היום באמצע ותתן לנו את המנוח הזה ואת יום חג פלוני הזה. ונראה כי היכי דקיי"ל כרבי לענין יו"ט שחל להיות בשבת שחותם מקדש השבת וישראל והזמנים ה"נ בר"ח חותם מקדש השבת וישראל ור"ח דמאי שנא ולהדיא אסקינן הכי בפרק שלשה שאכלו בברכות גופא רבי אומר אין חותמין בשתים איתביה לוי על הארץ ועל המזון ומשני ארץ דמפקא מזון [וכו'] מקדש ישראל והזמנים ומשני ישראל הוא דקדשינהו לזמנים. מקדש ישראל ור"ח ומשני ישראל הוא דקדשינהו לר"ח מקדש השבת ישראל וראשי חדשים א"ל חוץ מזו ומ"ש הכא נמי חדא היא מ"ט שבת היא קדושה וקיימ' זמנים ור"ח ישראל הוא דקא קבעו להו. הא למדת שחותם מקדש השבת וישראל ור"ח ואמר בירושלמי פרק הרואה בתפלה כיצד ר' יוסי בר נהוראי אומר כי בישראל עמך בחרת מכל העמים וחוקי ר"ח להם קבעת בא"י מקדש ישראל ומחדש חדשים ר"ח בר אשי אמר מקדש ישראל וראשי חדשים ר' אמר צריך להזכיר זמן והשיאנו ה' אלקינו את ברכת מועדיך תני ר' אושעיא והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים:

סימן תנח

תנח כשמתפלל יעלה ויבוא בר"ח שחל להיות בשבת אל יאמר יעלה ויבוא ביום המנוח הזה

כשמתפלל יעלה ויבוא בר"ח שחל להיות בשבת אל יאמר יעלה ויבוא ביום המנוח הזה **וששאלת**' אם חל ר"ח בשבת מהו להזכיר של שבת ביעלה ויבוא מי הוי כיום שנתחייב בארבעה תפלות להזכירו בכל מקום שיזכיר ר"ח או לא. נ"ל שאין מזכירין שהרי אם אין ר"ח אין הזכרת שבת בעבודה והרי הוא כמפטיר בנביא בשבת שחל ר"ח בו דאמר רב גידל אמר רב בפ' במה מדליקין ר"ח שהל להיות בשבת המפטיר בנביא בשבת א"צ להזכיר בשל ר"ח אלמלי אין שבת אין נביא בר"ח אבל לגבי יוה"כ שחל להיות בשבת

אמר צריך להזכיר של שבת משום דיום הוא שנתחייב בד' תפלו' דבברכה רביעית שהיא קדושת היום מזכיר של שבת ערבית ושחרית ומנחה ה"נ מזכיר בנעילה בקדושת היום אבל באתה נותן יד לפושעים דלאחר תפלה אינו מזכיר וכן נמי בחנוכה במוספין מדכרינן ליה בהודאה כי היכי דערבית שחרית ומנחה בהודאה אבל שבת בעבודה ליתיה כלל לפיכך המזכיר טועה:

סימן תנט

תנט לא הזכיר יעו"י בערבית של ר"ח

לא הזכיר יעו"י בערבית של ר"ח

ס"פ תפלת השחר אמר רב ענן אמר רב טעה ולא הזכיר של ר"ח ערבית אין מחזירין אותו מפני שאין ב"ד מקדשין את החודש אלא ביום ומסקנא דל"ש חודש מלא ול"ש חודש חסר אין מחזירין והא מיירי אפי' ביחיד מדקאמר בערבית אין מחזירין הא בשחרית מחזירין מכלל דביחיד עסקינן דאי בש"צ הא תני דאין מחזירין אותו אפי' בשחרית ובמוסף אלא ודאי אפי' ביחיד קאמר כדקתני טעמא מפני שאין ב"ד מקדשין את החודש בלילה הלכך בערבית לית ביה ר"ח כ"כ הלכך אינו חוזר ולשון מחזירין לאו דוקא נקט ואומר רבי' יצחק בר שמואל דכל היכא דאם לא אמר אין מחזירין אותו כגון הך דהכא ועל הניסים דחנוכה ופורים ועניינו וכל כיוצא בו דכיון שסיים אותה ברכה אע"פ שלא פתח בברכה שלאחריה שהיה דומה לברכה אם היה חוזר והרב רבי אלחנן בנו זצ"ל אומר כיון שלא פתח דלאחריה אות' ברכה מיהא חוזר דאשכחן לקמן בפ' שלשה שאכלו (דויעלה) [דאם שכח יעלה] ויבוא דבהמ"ז בר"ח כיון שלא פתח בהטוב והמטיב תקנו ברכה חדשה ורבי' יצחק אומר דלא דמי דשאני התם שכבר סיים ברהמ"ז דהטוב והמטיב לאו דאורייתא ואין דומה שם הפסקה כל כך אבל אם יחזירוהו לאותה ברכה בדכר שאין לו לחזור הוי כמו הפסקה באמצע תפלתו כמו שלא תקנו חכמים ברכה חדשה באמצע בהמ"ז או באמצע תפלה מיהו אומר רבי' יצחק שראה את רבי' יעקב שחזר אחר מודי' בדבר שאם לא אמר אין מחזירין אותו:

סימן תס

תס לא הזכיר יעו"י שחרית ומנחה

לא הזכיר יעו"י שחרית ומנחה

ס"פ תפילת השחר טעה ולא הזכיר של ר"ח בערבית אין מחזירין אותו מפני שיכול לומר בשחרית [בשחרית] אין מחזירין אותו מפני שיכול לומר במנחה ואוקמה ר' [חייא בר] אבא בציבור פי' בש"צ ומפני טורח הצבור אבל יחיד שטעה הא אסיקנא לעיל דא"ר

תנחום אמר רב אסי [אריב"ל] טעה ולא הזכיר של ראש חודש בעבודה ונזכר בהודאה חוזר לעבודה ואם סיים חוזר לראש ואוקמה ר"פ בריה דרב אחא בר אדא כגון שעקר את רגליו אבל אם לא עקר את רגליו חוזר לראש אוקמ' רנב"י לפי לישנא קמא כגון שאינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אבל אם רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו חוזר (לראש) [לעבודה] אף על פי שעקר את רגליו ולישנא בתרא הא דאמר כי לא עקר את רגליו חוזר לעבודה דוקא שרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אבל אם אינו רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו חוזר לראש אע"פ שלא עקר את רגליו מיהו ה"מ ביחיד שהתפלל בבית מדרשו אבל יחיד שהתפלל בביהכ"נ בכל ענינים א"צ לחזור אלא מכוין דעתו לש"צ ויוצא כדאמר לעיל. גופא אמר רבי תנחום טעה ולא הזכיר גבורות [גשמים] בתחיית המתים מחזירין אותו ושאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה מיתיבי טעה ולא הזכיר שאלה בברכת השנים מחזירין אותו ל"ק הא ביחיד הא בצבור מ"ט משום דשמעה מש"צ אי הכי האי מפני שיכול לאומרה בש"ת מפני ששומע מש"צ מבעי ליה אלא אידי ואידי ביחיד ול"ק הא דאידכר קמי שומע והא דאידכר בתר שומע פי' אבל בצבור אפי' אידכר אחר ש"ת אינו חוזר דשמע לה מש"צ וכן פי' בה"ג שאם שכח אדם יעו"י או דבר שצריך לחזור ולהתפלל יכוין דעתו וישמע מפי ש"צ מראש ועד סוף ומוציאו מידי חובתו כדאמר בשלהי ר"ה א"ל ר"ג כשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי ואר"י הלכה כר"ג וא"ת והא כי אתא רבין א"ר יעקב אר"ש חסידא לא פטר ר"ג אלא עם שבשדות משום דאניסי אבל דעיר לא י"ל דהיינו היכא שלא התפללו כלל אבל היכא שהתפלל וטעה הא אניס ואי הדר ושמע מש"צ מראש ועד סוף כל י"ח יצא י"ח בין בתחיית המתים בין בשאלה בין ביעו"י וכל כיוצא בו וכן פי' בשאלתות דרב אחאי בפ' ויצא יעקב:

סימן תסא

תסא ברכת המזון דר"ח

ברכת המזון דר"ח

אמר רב אידי בר אבין א"ר (יוחנן) [עמרם] אר"נ אמר שמואל טעה ולא הזכיר של ראש חודש בתפילה מחזירין אותו בבהמ"ז אין מחזירין אותו ולית הלכתא הכי אלא כי הא דגידול בר מניומי הוה קאי קמיה דר"נ טעה ר"נ והדר לרישא א"ל מ"ט עבד מר הכי א"ל דא"ר שילא א"ר טעה חוזר לראש והא"ר הונא טעה אומר ברוך שנתן [א"ל לאו איתמר עלה] א"ר מנשיא בר תחליפא ל"ש שלא פתח בהטוב והמטיב אבל פתח בהטוב והמטיב חוזר לראש פי' כדאמר לעיל גבי שמונה עשרה שאם עקר את רגליו חוזר לראש

כאן אין לך עקירת רגל אחר אלא סילוק סדר ברכות והוי כמו הפסקה גמורה. והיכא שלא פתח בהטוב והמטיב אומר ברוך שנתן ר"ח לעמו ישראל לזכרון אבל לא איפשיטא לן אי חתים בה אי לאו ומורי רבי' יהודה בר' יצחק פי' דחותם של ר"ח והכי איתא בירושלמי פ' ג' שאכלו טעה ולא הזכיר של ר"ח רבי אומר ברוך שנתן ר"ח לעמו ישראל בא"י מקדש ישראל ור"ח והיינו איכא למימר בשלא פתח בהטוב והמטיב ופי' מורי רבי' יהודה בר' יצחק דאי אקלעו ר"ח ושבת בהדי הדדי ולא פתח בהטוב והמטיב אומר בא"י אמ"ה אשר נתן שבתות למנוחה ור"ח לעמו ישראל בא"י מקדש השבת וישראל ור"ח וזה שאנו מחלקים בר"ח שחל להיות בשבת ברכת השבת לבד וברכת ר"ח לבד אע"פ ששניהם בבונה ירושלים ואין אנו כוללים אותם ביחד פירשו רבותינו דלפי שחלקום בתפלה חלקום בבהמ"ז ושבת ויו"ט אע"ג דאינם חלוקים בתפלה שויוה רבנן כבהמ"ז של ר"ח ושבת:

סימן תסב

תסב קריאת התורה דר"ח

קריאת התורה דר"ח

אמרינן במרובה דעזרא תיקן שיהיו קורין במנחה בשבת וקורין בב' וה' ור"ח לא אידכר התם אך בירושל' אמר משה תיקן להם לישראל שיהיו קורין בתורה בשבתות ובי"ט ור"ח וחוש"מ שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל עזרא תיקן שיהיו קורין ג' בתורה ב' וה' ובמנחה בשבת ובמרובה מפרש לה: תנן בפ' בני העיר בר"ח קורין ובראשי חדשיכם ותנן בפרק בני העיר גבי פרשיות של שקלים בחמישית חוזרין לכסדרן פי' בשבת חמישית אחר ששלמו ארבע פרשיות ואמרי' בגמ' לסדר מאי ר' (מאיר) [אמי] אמר לסדר פרשיות הוא חוזר פי' שבתות הללו הפסיקו סדר פרשיות דלא קראו אלא ד' פרשיות הללו ר' (יהודה) [ירמיה] אומר לסדר הפטרות הוא חוזר שעד הנה הפטיר מעין ד' פרשיות הללו הפטרות השנויות לעיל בברייתא. תנן לכל מפסיקין לר"ח לחנוכה ופורים לתעניות ולמעמדות וליוה"כ פי' על כורחין תעניות ומעמדות ופורים בשבת לא הוו וקתני מפסיקין אא"ב לסדר פרשיות הוא חוזר היינו דאיכא פרשה בחול אא"א לסדר ההפטרות הוא חוזר הפטרה בחול מי איכא ואידך הא כדאיתא והא כדאיתא פי' ודאי בחול מפסיקין פרשת היום כגון לר"ח מפסיקין בחול מענינו של יום וקורין ד' בפרשת תמיד וביום השבת ופרשת ר"ח ודולג השני וחוזר ומתחיל פסוק שגמר בו שלפניו ואין מביאין שתי תורות דליקרו תלתא בענינא דיומא וחד בר"ח אע"ג דהכי הוה עדיף דלא הוה צריך לא לדלג לרב ולא להיות פוסק לשמואל פי' מורי ה"ר שמחה בר שמואל כיון

דיש לו תשלומין לענינו של יום (שבת דלא) [בשבת לא] מטריחינן צבורא להביא שתי תודות ועוד שפעמים ר"ח חל ביום שאין בו קה"ת כגון באגד"ו לכך לא פלוג אבל בשבת אם חל ר"ח בו אין מפסיקין בענינו של יום דליקרו שבעה בר"ח כדאמר בפ' בני העיר בשמעתא דפרשת שקלים פרשת שקלים רב אמר צו את בני ישראל את קרבני לחמי ושמואל אמר כי תשא וכו' עד בשלמא למ"ד כי תשא היינו דשאני האי ר"ח משאר ר"ח אלא למ"ד צו את בני ישראל מאי שני [שני] דאילו שאר ר"ח שיתא בענינא דיומא וחד קרי בר"ח ואילו האידנא כולהו בר"ח הניחא למ"ד לסדר פרשיות הוא חוזר אלא למ"ד לסדר הפטרות הוא חוזר ואינו מפסיק הפרשה דהייגו כמנהגנו כי רוצה לומר שקורין שיתא בענינא דיומא וחד בר"ח ואין מפסיקין הפרשה לקרות בר"ח שבעה מיהו האידנא נהוג עלמא לקרות שבעה בענינו של יום וחד בר"ח אבל מהפטרות ענינו של יום מפסיק ומפטיר בר"ח כדאמר בפרק בני העיר ר"ח שחל להיות בשבת מפטירין והיה מדי חודש בחדשו ואין מזכירין בשל ר"ח כההיא דפרק כמה מדליקין דא"ר גידל א"ר ח"ח שחל להיות בשבת המפטיר בנביא בשבת אינו צריך להזכיר בשל ר"ח שאלמלי אין שבת אין נביא בר"ח:

סימן תסג

תסג ר"ח שחל להיות באחד בשבת

ר"ח שחל להיות באחד בשבת

בפרק בני העיר א"ר הונא ר"ח שחל לחיות באחד שבת מפטירין מאתמול ויאמר לו יהונתן מחר חודש:

סימן תסד

חתן בר"ח

חתן שהל להיות בר"ח יש לי מזקנים להתבונן שמפטירין בר"ח שכך כתוב בתשובות שאלתי שבתות של חתן אם היתה באחת מן ד' פרשיות הללו במה מפטירין והשיבוני בשם רבותי' שבוורמש"א מוטב להפטיר בשל פרשה וכן היה מעשה בימי רבי' הקדוש ר' יצחק הלוי והורה בשל פרשה יפטירו לפי שהפטרות של ד' פרשיות הן כתובין בתלמוד ואילו הפטרת חתן לא מצינו כתובה בתלמוד אלא שמחה בעלמא עכ"ל התשובה וא"כ ה"נ הפטרת ר"ח שהוזכרה בתלמוד מדחה הפטרת חתן שלא הוזכרה ויותר גדולה מזו השיב רבי' ר' משולם בר' משה לר' נחמיה וששאלת אם יזדמן לך חתן באותה שבת של ר"ח טבת או בשבת של ארבעה פרשיות במה מפטירין נהגו לדחות אותה הפטרה של חתן שלא מצינו לא כתובה ולא שנויה מפי רבותי' לפיכך נידחת מפני הקבועות

והשנויות וכ"ש להפטרת של ד' פרשיות שעיקרן מן התורה ואין ממירין בשום מקום. אשתקד בשנה שעברה ישבו זקני קהלינו ונתיישבו בדבר ונמנו וגמרו שלא להחליף אותן הפטרות שאומרין באלול ומט"ו באב ואילך באותה הפטרה של חתן הואיל ופסקה רב כהנא ויש להם סמך מדברי רבותינו ומהכא מצינו למידק אם אירע הפטרה של חתן בשבת שר"ח חל בא' בשבת שמפטירין במחר חודש לפי שכתובה ונישנית בתלמוד וזו הפטרה של חתן לא כתובה ולא נישנית ונדחית מפניה דאע"ג שאין קוראין מענינו של דבר מפטירין מענינו של דבר עכ"ל רבי' משלם ומעתה יש ללמוד דכ"ש שאין דוחין הפטרה דר"ח גופיה מפני הפטרה דחתן:

סימן תסה

תסה שני ר"ח מיום ב' מונין למועדות

שני ר"ח מיום ב' מונין למועדות

תנן בפ' שתי הלחם במנחות לחם הפנים נאכל לתשעה ולעשרה ולאחד עשר לא פחות ולא יותר כיצד נאפות בערב שבת ונאכלות לשבת לתשעה חל יו"ט להיות ע"ש נאכל לעשרה שני ימים טובים של ר"ה נאכל לאחד עשר שאינו דוחה לא את השבת ולא את יו"ט ופירש"י זצ"ל לעשרה שנאפו בחמישי בשבת שני ימים טובים של ר"ה קודם השבת נאפה ברביעי ונאכל לשבת שנייה לי"א ואי קשיא י"ב נינהו דהא אין נאכלות עד מוצ"ש דאותה שבת הוי יוה"כ הא לא קשיא דלענין אכילת קדשים הלילה הולך אחר היום שעבר כדאמר באותו ואת בנו הלכך מיקרי אחד עשר עכ"ל משמע מדבריו שמיום ראשון מנינן דאי מיום שני הוה יוה"כ באחד בשבת מיהו רבי' יצחק בר שמואל אמר דלא קשה מידי דאם באו עדים מן המנחה ולמעלה דנוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש יום שני עיקר ומיניה מנינן יום הכפורים ויחול אחר השבת ונוהגים אותו היום קודש חומרא בעלמא דלא ליזלזלו ביה לשנה הבאה ואם קוד' המנח' באו עדים לא עבדינן אלא חד יומא ומחרתו דהוא ע"ש חול אע"ג שכבר אפו לחם הפנים מעיו"ט חוזרים ואופים אחר לקיים לחם חום כמו שיוכל להיות. והשתא אתי שפיר דלעולם מיום שני מנינן דר"ח הראשון נמנה לחודש שעבר ותנן פ' יו"ט של ר"ה ומייתי פ"ק דביצה בראשונ' היו מקבלים עדות ר"ח כל היום כולו פ"א נשתהו עדים לבוא ונתקלקלו הלוים בשיר התקינו שלא יהו מקבלים עדות אלא עד המנחה ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש ופירש רש"י התם עד המנחה אבל לאחר מיכן אין מקדשין אותו היום והרי הוא מעובר ומונין מיום המחרת ליוה"כ וסוכות ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה אע"פ שאין מונין למועדות מהיום לא מזלזלינן ביה בהאי יום

שלשים לעשות בו מלאכה מיכן ולמעלה אלא גומרין אותו באיסורו כאשר הוזהרנו עד המנחה ממלאכה כן נוהגין וגומרין אותו בקדושתו כדמפרש טעמא בעירובין כי היכי דלא ליזלזלו ביה עכ"ל הרי להדיא שפירש כדברי רבי יצחק ורש"י בעצמו חזר בו ופי' פרק אלו עוברין גבי ההיא דלחה"פ שני ימים טובים של ר"ה. חלו בחמישי ובששי כגון שבאו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש. נאפה ברביעי בשבת ונאכל לשבת שניה לאחד עשר וההוא שבת לאו [יום] צום הוא דכשהיו עדים באים לאחר המנחה היו עושין אלול מעובר ומונין מיום שני כדאמר שלא היו מקבלים את העדים אא"כ באו עדים קודם המנחה עכ"ל שפירש פ' אלו עוברין. הלכך איתבריר לן דכל שני ר"ח מונין משני למועדות ור"ח הראשון נמנה לשעבר:

סימן תסו

תסו אין נופלים על פניהם בר"ח

אין נופלים על פניהם בר"ח

בפרק הזהב גבי מעשה דר"א אמר אימא שלום דביתהו דר"א אחתיה דר"ג הוה מההוא מעשה ואילך לא שבקא לי' לר"א לנפול על אנפוהי ההיא ריש ירחא הוה ואיחלף לה בין מלא לחסר פי' סבורה היתה שגם היום ר"ח ולא שמרה אותו שלא יפול על פניו לפי שאין נופלים על פניהם בר"ח ותנן פרק סדר תענית כיצד אין גוזרין תענית על הצבור בר"ח בחנוכה ופורים ואם התחילו אין מפסיקין דר"ג ואמר בגמרא כמה היא התחלה ר' אחא אומר שלש ר' יוסי אומר אחת אבל בירושלמי גרסינן ר' אבא אומר אחת רב יוסי אומר שתים וכן נפקא עובדא כהדא דר' אחא במה קורין ר' יוסי אומר ברכות וקללות ובירושלמי דפרק תפלת השחר סיומא דשמעתא הכי איתא במה קורין ר' יוסי אומר ברכות וקללות א"ל ר' מנא בגין מודעתין בי תעניתא רביעין על מיעיהון ולא ידעין דו תענית א"ל להודיעך שקורין ברכות וקללות פירש מורי ה"ר דהכי קאמר וכי כדי להודיעם שהם שרוים בתענית הם נופלים בראש חודש על פניהם וכי בלא כך אינם יודעים שהוא תענית אמר ליה להודיעם (שאין) שקורין ברכות וקללות ואין קוראין בראש חודש ולכך נופלים על פניהם להודיעם שאין תענית זה משונה מתענית שחל להיות באמצע החודש הא למדת דאין נופלים על פניהם בראש חודש:

סליק לה הלכות ראש חודש

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם ברוך נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה

חלק ג

פסקי בבא קמא

סימן א
הלכות ערכאות

סימן ב
מיכן אמרו גט המעושה בישראל כשר. [ב] עכומ"ז פסול. אלמא קתני בהדיא דעכומ"ז שדנו כדיני ישראל אין דיניהם דין:

סימן ג
מיהו נראה בעיני. שאם קבלו עליהם את דייני (ישראל ו)עכומ"ז שניהם התובע והנתבע מרצונם ודנו אותם כדין ישראל דיניהם דין. דאיכא למידק דדוקא היכא שדנו אותם בעל כרחם לא הוי דיניהם דין אפי' בדיעבד. דומיא דעישוי גט שמעשין אותו בעל כרחו ליתן את הגט. וכדאמרי' אביי אשכחיה לרב יוסף דיתיב וקא מעשה אגיטי ואותבי' מההיא דר' טרפון דלפניהם ולא לפני עכומ"ז. אבל היכא שקבלו מרצונם. אע"ג דעברו אלפניהם ולא לפני עכומ"ז אעפ"כ הואיל וישנם בתורת דיינים. כדת"ר בפרק ארבע מיתות (ב"ד) שבע מצות נצטוו בני נח דינין וברכת השם וכו' דיניהם דין בדיעבד:

סימן ד
וראיה אני מביא דתנן בפ"ק דגיטין כל השטרות העולין בערכאות של עכומ"ז. פי' שנעשו השטרות על ידי ב"ד העכומ"ז אעפ"י שחותמיהן עכומ"ז כשרין חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים וא"ר בגמ' קא פסיק ותני כל השטרות שחותמין בהן עכומ"ז כשרין לא שנא שטרי מכר לא שנא שטרי מתנה בשלמא שטרי מכר מכי יהיב זוזי קמייהו קנה ושטרא ראיה בעלמא הוא. אי דלא יהיב זוזי קמייהו לא הוו מרעי נפשייהו וכתבי ליה שטרא. אלא מתנה דעל ידי השטר קונה אותה שכתב לו שדי נתונה לך ובלא שום קנין וחליפין הוא קונה אותה במסירת השטר. היכי מיקניא ליה בהאי שטרא חספא בעלמא הוא א"ר שמואל דינא דמלכותא דינא... דינא. הא למדת דהיכא שקיבלו אותם מרצונם דדיניהם דין כדהכא שהנותן והמקבל מתנה קיבלו אותם לעדות מרצונם. וא"ר שמואל דינא דמלכותא דינא. ובמתני' פי' רבינו שלמה זצ"ל די"ל חוץ מגיטי נשים דלאו בני כריתות נינהו הואיל ולא שייך בתורת גיטין וקדושין. אבל על הדין נצטוו בני נח. עכ"ל וכסתם מתני' קיימא לן ולית לתנא דבי מנשה דאפיק דינים וברכת השם. ומעייל סירוס וכלאים. אלא קיי"ל שב"נ נצטוו על הדינים ואיתנהו בתור' דינים:

הילכך היכא שדנו כדיני ישראל בדיעבד דיניהם דין. מיהו לכתחי' אימעטינהו קרא מלפניהם. ובפ' האיש מקדש א"ר חייא בר אבא אר"י אין העבד נעשה שליח לקבל הגט לאשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת ניטין וקידושין. ואע"ג דאמרינן נפשה משוי' ליה שליח. ולענין תרומה אסקינן התם לרבנן דעכו"ם איתיה בתרומה דנפשיה אצטריך גם אתם למעוטי שאינם בני ברית. ולר' שמעון דליתי' בתרומה דנפשיה אוקמינא אתם גם אתם למילי אחרינ'. אלמא לרבנן הואיל ואיתיה בתרומה דנפשיה האי נעשה שליח לישראל לתרום אי לאו דמיעטיה קרא מאתם. ואע"ג דגבי תרומה אפי' בדיעבד מיעטי'. היינו משום דאין שייך לומר דמיעטיה קרא שלא יתרום בעל כרחו אבל בדיגנו בדיעבד הוי תרומה דלא מסתבר לאוקמי קרא בהכי. אבל לענין דין שייך ומסתבר שפיר למימר הכי דכי מיעטיה קרא היינו לענין שלא ידונו אותם בעל כרחם אבל ברצונם בדיעבד דיניהם דין:

סימן ה

והשתא דפרישית דעכומ"ז שדנו ישראל בעל כרחו דאפילו בדיעבד לאו דיניהם דין. ראובן שקבל על שמעון לפני דייני עכומ"ז וחייבו את שמעון לפרוע מנה לראובן אף על גב דחייבוהו כדיני ישראל לא הוי דיניהם דין. ואינה נעשת כמלוה בשטר לענין שאם מכר שמעון [ל]אחרים את שדותיו שיוכל ראובן להוציא מיד הלקוחות של שמעון. אע"ג דבדיני ישראל כי האי גוונא מוציא מיד הלקוחות כדתניא בפ"ק דב"מ מוציאין לאכילת פירות כיצד. הרי שגזל שדה מחבירו והרי היא יוצאה מתחת ידו כשהוא גובה גובה את הקרן מנכסים משועבדים ואת השבח מנכסים בני חורין. וא"ר היכי דמי אילימא כדקתני גזלן מאי גבי ואוקי רבא כגון שגזל שדה מליאה פירות ואכלה וחפר בה בורות שיחין ומערות. בא נגזל לגבות קרן גובה מנכסים משועבדים. בא נגזל לגבות פירות גובה מנכסים בני חורין ורבה בר רב הונא אמר כגון שנטלוה אפיקין בא נגזל לגבות קרן גובה מנכסים משועבדים בא נגזל לגבות פירות גובה מנכסים בני חורין. רב אשי אמר לצדדין קתני. הרי שגזל שדה מליאה פירות גובה מנכסים בני חורין. ופרכינן בין לרבא בין לרבה בר רב הונא מלוה על פה הוא ומלוה על פה לא טריף ממשעבדי. ומשנינן הב"ע כגון שעמד בדין קודם שמכר נכסיו וכיון שחייבוהו ב"ר קלא אית ליה והויא ליה כמלוה בשטר. ותניא בפ"ק דערכין הגוסס והיוצא ליהרג לא מעריך ולא נערך. ר' חנינא בן עקביא אומר נערך מפני שדמיו קצובין. ר' יוסי אומר נודר ומעריך ומקדיש. ואם הזיק חייב בתשלומין ואוקמינן בגמ' דבאם הזיק פליגי. תנא קמא סבר

אם הזיק אינו חייב בתשלומין ור' יוסי (ספר) סבר אם הזיק חייב בתשלומין. ואוקמא רבה דלכולי עלמא מלוה על פה אינה גובה מן היורשין והכא במלוה הכתובה בתורה קמיפלגי. תנא קמא סבר מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא. ור"י סבר ככתובה בשטר דמיא. מיתיבי החופר בור ברשות הרבים ונפל עליו שור והרגו פטור ולא עוד אלא שאם מת השור יורשי בעל הבור חייבים לשלם דמי השור לבעליו. ותיובתא דרבה דאמר מלוה ע"פ אינה גובה מן היורשין. ואמר רבי אלעאי אמר רב משעמד בדין פי' וחייבוהו ב"ר והויא ליה כמלוה בשטר. הא למדת דכל היכא כשעמד בדין וחייבוהו ב"ד הו"ל מההיא שעתא דחייבוהו ב"ד כמלוה בשטר. וה"מ שחייבוהו דייני ישראל אבל חייבוהו דייני [עכומ"ז] הואיל ולאו דיניהם דין אפי' בדיעבד אע"ג דדנו כדיני ישראל הויא ליה כמלוה על פה ולא גביא מן הלקוחות ולא נביא נמי מן היורשין למאן דאמר מלוה על פה אינה גובה מן היורשין. כההיא דפ' גט פשוט בשלהי (דקע"ה ע"ב) דרב ושמואל אמרי תרווייהו מלוה על פה אינה גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות. מיתיבי [ה]חופר בור ברשות הרבים ונפל עליו שור והרגו פטור ולא עוד אלא שאם מת השור יורשי בעל הבור חייבים לשלם דמי השור לבעליו. אמר רב אילעאי אמר רב כשעמד בדין. אלמא דאפי' למאן דאמר מלוה ע"פ אינה גובה מן היורשין כשעמד בדין גביא:

הילכך עכו"ם שדנוהו בעל כרחו אע"ג שדנוהו כדין ישראל הואיל ודיניהם לאו הוי דין לא הוי כמלוה בשטר ולא גביא מן היורשין: ותו נפקא מיניה להההיא דתנן נערה שנתפתתה בושתה ופגמה וקנסה לאביה והצעד בתפוסה עמדה בדין עד שלא מת האב הרי הן של אב מת האב הרי הן של אחין. לא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב הרי הן של עצמה:

סימן ו

ודוקא שעמדה בדין לפני דייני ישראל. אבל עמדה בדין לפני דייני עכומ"ז לא הוי דינייהו דין והרי הן של עצמה. אם לא שקבלו עליהם מרצונם את דייני עכומ"ז:

פסקי בבא קמא פרק א

סימן ז

[דף ה ע"א]

המטמא. היינו דמגיע שרץ בתרומה של חבירו. המדמע דהיינו שעירב תרומה עם חולין של חבירו דהשתא מזבין ליה בזול הואיל ואינו ראוי אלא לכהן. והמנסך שניסך יין של חבירו לע"ז ואסרו בהנאה. כך פי' רבי' שלמה זצלה"ה. ובפרק הניזקין אפליגו בה רב ושמואל. דרב אמר מנסך ממש. ושמואל אמר מערב. מאן דאמר מערב מאי טעמא לא אמר מנסך. אמר לך מנסך קם ליה בדרבה מיניה. ולא מצי (לממתני') למיתני' למתניתין

דהניזקין במזיד חייב בתשלומין דהא עובד ע"ז ונסקל. ורב דאמר מנסך מאי טעמא לא אמר מערב. אמר לך מערב היינו מדמע שמערב בהיתר דבר האסור. ופי' רש"י ז"ל כיון דאשמעינן דקנסוהו רבנן ה"ה ילפינן מיני'. ומנסך לא אצטריך לאתנייה. ושמואל מטמא ומדמע ומנסך דחייב קנסא הוא דהיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק וקנסא מקנסא לא ילפינן. ולמאן דיליף קנסא מקנסא כל הני למה ליה צריכי. ופירש"י זצ"ל דהיינו רב דיליף קנסא מקנסא. אלמא רב ושמואל תרוייהו סבירי לי' דהמטמא והמדמע והמנסך קנסא הוא. ותנן התם בהניזקין המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור במזיד חייב. ואמר חזקי' דבר תורה אחד שוגג ואחד מזיד חייב מאי טעמא. היזק שאינו ניכר שמיה היזק ומ"ט אמרו בשוגג פטור כדי שיודיעהו. ר' יוחנן אמר דבר תורה אחד שוגג ואחד מזיד פטור מאי טעמא היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק. ומה טעם אמרו במזיד חייב כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חבירו ואומר פטור אני. ואיתותב חזקי' התם:

הלכך הואיל ורב ושמואל קיימי כר' יוחנן. ותו דאיתותב חזקיה ומעתה הלכה כר' יוחנן דהיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק וקנסא הוא:

סימן ח

וכן פסק רבינו יצחק האלפסי זצ"ל דהלכה כרבי יוחנן מההיא דהשולח דאמר אביי נקטינן טימא טהרותיו ואת לא קנסו בנו אחריו היזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק וקנסא דרבנן הוא לדידי' קנסוהו רבנן לבריה לא קנסוהו רבנן. והכי נמי מוכח בהגוזל בתרא במס' ב"ק דאסיק ותנא ומנא תימרא דאקנסא לא גזרינן דתניא בראשונה היו אומרים המטמא והמנסך וחזרו לומר אף המדמע. חזרו אין לא חזרו לא מ"ט לאו משום דקנסא הוא וקנסא לא גמרי' מיניה. אלמא דסתמא דתלמורא סבר דקנסא הוי. וכן הלכה :

ונראה בעיני. דאע"ג דקנסא הוי אפ"ה משלם עפ"י עצמו. דאפי' תמצא לומר דאמרינן בקנסא דרבנן מודה בקנס פטור. הכא חייב. דמידי הוא טעמא דחייבוהו רבנן אלא שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חבירו ואומר פטור אני. ואי אמרת דמודה פטור הרי כל שעה יטמא טהרותיו ויאמר פטור אני. אלא נפקא מיני' לכדאביי דלא קנסו בנו אחריו. דלחזקיה דאמר ממונא הוא בנו חייב לשלם. ותו נפקא מיניה דהואיל וקנסא הוא דאינו מורישו לבניו כדאמרינן בריש נערה שנתפתתה דאין אדם מוריש קנס לבניו. וההיא דריש המפקיד דקאמר שילם לבניו מהו מצי אמר ליה כי אקני לך אבונא כפילא דעבדת לי' ניחא נפשא בנו לא. אלמא שהבנים יורשים את הכפל ההיא כגון דנגנב לאחר מיתת המפקיד אי נמי כשעמד בדין עם הגנב מחיים:

סימן ט
[דף ו' ע"ב]
הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים פטור מלשלם. נתנו לו זמן לקוץ את האילן ולסתור את הכותל ונפלו בתוך הזמן והזיקו פטורין מלשלם לאחר זמן חייבין. ה"ג הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים פטור מלשלם. וכן כתוב בפירש"י זצ"ל במקומה של משנה זו בפ' הבית והעליה דלא כתב עלה ה"ג... שכך היה כתוב בספרו וכך היא הגירסא בספר רבינו ר' יצחק אלפסי זצ"ל. ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל שגיד' הספרים שגורסים חייב לשלם אינו מיושב כי איך יתכן להקל עליו בזה שמזהירין עליו לקוץ ולסתור לפוטרו בכך עד הזמן אם שהזהירוהו הי' לו להתחייב בנפילתו בלא אזהרה. ופירש רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דמיירי שהזיקו בשעת נפילה דאפי' היזק דנפילה א"פ מדמי לי' לבור דאע"ג דבור אינו הולך ומזיק ואלו הולכין ומזיקין יש ללמדם מבור דאע"ג דאפקרינהו חייב במה שמזיקין דרך הילוכן בלא כח אחר דלא גריע בהו היזק דנפילה שהולכין ומזיקין מהיזק תקלה שנתקלין בהן כשעומדין במקומן. מ"ט דעדיף טפי היזיקא דידהו שהולכין ומזיקין מהיזק דבור שאינו יכול לילך ולהזיק. ואין להקשות היאך מדמה היזיקייהו לבור בין בשעת נפילה בין לאחר נפילה והא אמרינן בפרק המניח את הכד דמילתא דפשיטא היא לכולי עלמא דהמפקיר נכסי נזקיו לאחר נפילת אונס פטור. והכא נמי אנוס הוא שבנין ונטיעה שעשה לא פשע כלום. וי"ל כאן כיון שהזהירוהו לסתור ולקוץ שלא יזיקו והוא העביר הזמן הרי הוא חשיב פושע בכך והוי כמפקיד נזקיו לאחר נפילת פשיעה וחייב :

סימן י
תנו רבנן מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם מיטב שדהו של ניזק ומיטב שדהו של מזיק דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר לא בא הכתוב אלא לגבות ניזקין מן העידית וקל וחומר להקדש. ואוקמא רב אחא בר יעקב דמודה ר' ישמעאל דלא ישלם אלא דמי ערוגה לפי מה שהיא. ובהא פליגי כגון שהיתה עידית דניזק כזיבוריות דמזיק דר"י סבר בדניזק שיימינן דהא דכתב שישלם לו דמי נזקו מקרקע מיטב אשדות דניזק קאי ומשלם לו מזיק בדמי נזקו קרקע זיבוריות שלו בשוה נזקו. שהרי היא מיטב שדהו של ניזק. ור"ע סבר למיטב דקרא יהיב ליה מעידית דידיה וקיימא לן הלכה כר"ע מחביריו דבמזיק שיימינן. ולקמי' בעא מיניה רב שמואל בר אבא מאקרועני' א"ר אבא כשהן שמין בשלו הן שמין או בשל עולם הן שמין מאי מיטב שדהו אמר רחמנא למעוטי דניזק דלא אזלינן בתר מיטב גניזק. ואע"ג דהך זיבורית דמזיק כמיטב דניזק א"ד הואיל ולא הוי מיטב דעלמא לא יהיב ליה מיניה. אבל אי הוה לעלמא מיטב יהיב לי' מיניה אע"ג דאית ליה

עידית למזיק דבשל עולם הן שמין. או דילמא למעוטי נמי דעלמא דשדהו דוקא דבשלו הן שמין וההוא דלגביה עידית הוי יהיב א"ל רחמנא מיטב שדהו ישלם ואת אמרת בשל עולם הן שמין. ואיתיביה ושני ליה. ותו מוקמינן לברייתות דלקמי' כתנאי דאיכא דסבר דשלו הן שמין ואיכא דסבר בשל עולם הן שמין וקיימא לן בשלו הן שמין כדמשמע פשטיה דקרא. ובפ' שני דייני גזירות (סבר) אפליגו בה רב נחמן ורב ששת דרב נחמן סבר בשלו הן שמין ורב ששת סבר בשל כל אדם הן שמין. ופסק רבי' חננאל זצ"ל הלכה כרב נחמן וכן פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל:

סימן יא

[**דף ז ע"א**]

רמי ליה אביי לרבא כתיב מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם. מיטב אין מידי אחרינא לא והא תניא ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין. ושקיל וטרי עד דבעי אביי לתרוצי לקראי כגון דביומי ניסן יקרא ארעא וביומי תשרי זילא אדעתא והזיקה בתשרי שוה מנה ובא לגבות מנה מקרקעות המזיק. ודינו בעידית כדכתיב מיטב למשקל כזולא דהשתא. ואי אמר ליה ניזק הב לי (נמי) בינונית כהשתא טפי פורתא ממאי דבעי למיתב מעידית לא מצי למכפייה אלא א"ל מזיק אי שקלת בעידית כדינך שקול כדהשתא ואי לא שקול כיוקרא דלקמיה ולהכי אתא ישיב לרבות שוה כסף ואפי' סובין דאי בעי ניזק למשקל סובין כגון שיש לו קרקע לניזק סמוך לאותה שדה בינונית של מזיק וניחא ליה ביה שקיל כיוקרא דלקמי' דהא שוה כסף הוא בניסן אעפ"י שעכשיו אינו שוה אלא חצי כסף. ולהכי אצטריך אביי לאוקמי בהכי כדאמרי' דסופה להתייקר בניסן משום דאי אין סופה להתייקר קרא למאי אתא. פשיטא דאי בעי ניזק למשקל סובין שקיל בע"כ דמזיק שאפילו בעידית יפה כחו כ"ש כבינונית. אלא להכי אתא קרא למימר ישיב לו שוה כסף כיוקרא דלקמיה. כך פי' רבינו שלמה זצ"ל. ומתקיף ליה רב אחא בר יעקב א"כ דמבינונית וזיבורית לא שקיל כהשתא הורעתה כחן של נזיקין אצל בינונית וזיבורית דרחמנא אמר מעידית שקיל על כרחו של מזיק ואת אמרת דמבינונית וזיבורית לא מצי למיכפייה למשקל כדהשתא. ונדחת דאביי:

סימן יב

והואיל ונדחית שמע מיניה דהלכתא כדאתקפתא דרב אחא בר יעקב דמצי למכפייה למזיק לגבות מבינונית וזיבורית טפי פורתא מעידית כזולא דהשתא:

סימן יג

ולענין בעל חוב בעי למימר רב אחא בר יעקב דאי אתא מלוה להפרע מלוה ביומי תשרי דזילא ארעא ודיני' דבעל חוב בבינונית. ואי אמר ליה מלוה הב לי זיבורית טפי פורתא

ממאי דבעית למיהב לי בינונית מצי הלוה לומר ליה אי שקיל כדינך בבינונית שקול כדהשתא. ואי לא שקול כיוקרא דלקמי' בניסן ולא מצי מלוה לומר ללוה למיהב ליה זיבוריות טפי פורתא כי זולא דהשתא. מתקיף רב אחא בריה דרב איקא א"כ נעלת דלת בפני לוין דאמר ליה אילו הוה גבי זוזיי אישקול כדהשתא. השתא דזוזיי גבך אשקול כיוקרא דלקמיה. ונדחת דרב אחא בר יעקב. והואיל ונדחת שמע מיניה דהלכתא כרב אחא בריה דרב איקא דמצי המלוה למיכף ללוה למיהב ליה זיבוריות טפי פורתא כזולא (כ)דהשתא:

סימן יד

ואסקינן לענין כתובת אשה שאם גירשה בתשרי דזילא ארעתא ודינה בזיבוריות ואי אמרה ליה הב לי בבינונית בציר פורתא מצי הבעל למימר לה אי שקלת כדינך בזיבורית שקיל כדהשתא בזולא. ואי לא שקיל בינונית כיוקרא דלקמיה דניסן ולא מציא האשה למיכף לבעל למיהב לה בינונית בציר פורתא כי זילא דהשתא דתשרי. והא דרמי ליה אביי לרבא כתי' מיטב שדהו ומיטב כדמו ישלם מיטב אין מידי אחרינא לא והתניא ישיב לרבות שוה כסף ואפי' סובין.

סימן טו

כי אתו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב פרשוהו כל מילי דמטלטלין שיכול להוליך ממקום למקום מיקרי מיטב דאי לא מיזדבן הכא מיזדבן במתא אחריתא לבר מארעא דליתב ליה ממיטב כי היכי דלקפוץ עלה זבינא. ולהכי לא כתב מיטב אלא לגבי שדות. והכי מתרצו קראי בשדות יתן לו מיטב ובמטלטלין אפי' סובין:

פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דהכי הלכתא דאע"ג דפליגי רב הונא ורב אסי אהא לקמן קיימא לן כרב פפא ור"ה בריה דרב יהושע דבתראי נינהו וסובר דרב הונא דוקא לתרוצי הני קראי אתא. לאפוקי מהנהו דגרסי א"ר רב הונא ומפרשי דאמתניתין קאי דקתני דמשלם ממיטב ואתא רב הונא למימר דלאו דוקא מיטב אלא או כסף או מיטב. וכן סובר רבינו שלמה זצ"ל דקאי אקראי דפרכי' אביי לרבא וגרסי' רב הונא אמר או כסף או מיטב. ופי' רש"י זצ"ל אדלעיל קאי דקאמר רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע כל מילי מיטב הוא. רב הונא אמר לא קשו קראי דלעיל אהדדי כסף ומיטב דהכי קאמר רחמנא או כסף יתן לו או מיטב (שדהו) שדותיו יתן לו. איתיביה רב נחמן לר"ה ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין ואת אמרת כסף דוקא. ומשני בדלית ליה כסף ולא שדות יתן לו שוה כסף. פשיטא מהו דתימא אמרינן ליה למזיק זיל טרח וזבין הנכסין בכסף ואייתי ליה כסף קמ"ל דלא אמרינן כן:

סימן טז

ור"ת סובר דהלכה כרב הונא. ופוסק שיש שלשה דינין: בעל חוב. ובשכיר. ובנזיקין:

סימן יז

בנזיקין או כסף או מיטב כדאית ליה דאע"ג דאית ליה קרקע מסלק ליה בזוזי ובדלית ליה אפילו בסובין:

סימן יח

ובע"ח אי אית ליה זוזי לא מצי לסלוקי אלא בזוזי ואי לית ליה זוזי לא מצי למימר ליה זיל טרח וזבין ואייתי זוזי והב ליה כדמוכח בפ' הכותב דאמר ליה רב פפא לרב חמא ודאי דאמריתו משמיה דרבא האי מאן דמסקי ביה זוזי ואמר ליה זיל שקיל מאדעא אמרינן ליה זיל את וזבין אדעא ואייתי זוזי והב ליה. אמר ליה ההוא תולה מעותיו בגוי הוה הוא עשה שלא כהוגן כן עשו לו שלא כהוגן. אבל אדם שידוע דלית ליה זוזי מגבי ליה קרקע או שאר שוה כסף. ואי אית ליה לא מצי לסלוקי אלא בזוזי. מדהוצרך האי גברא לתלות מעותיו בנכרי ש"מ דאי הוה ידוע דדידיה הוו הוה מגבינהו ניהליה על כרחיה. והיכא דקא טעין לוה לית לי זוזי טול קרקע:

סימן יט

נראה בעיני אני המחבר דלא מצי המלוה לאשבועי ליה מההיא דפ' כל שעה דאמר רמי בר חמא ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות וזקפן עליו במלוה ומת ראובן ואתא בעל חוב דראובן וקא טריף משמעון ואזיל שמעון ופייסי ליה בזוזי. דינא הוא דאתו בני ראובן ואמרי ליה אנן מטלטלי קא שבק אבון גבך ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבע"ח. ואמר רבא אי פיקח שמעון מגבי להו ארעא והדר מגבי לה מנייהו. דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה יתומין שגבו קרקע בחובת אביהן בע"ח חוזר וגובה אותן מהם. ופי' רבינו שלמה זצ"ל התם אי פיקח שמעון יטעון ויאמר להם אין לי מעות לפרוע לכם אלא קרקע. ואי מצו יתמי למימר ליה אשתבע לן דלית לך זוזי. מאי מהניא ליה פקחותיה אלא ש"מ דלא מחייב אפילו שבועת היסת דהא בימי רבא כבר נתקנה שבועת היסת. ואפילו הכי לא מצו לאשבועי ליה. ותנן בפ' שני דייני גזירות שנים שהוציאו שטר חוב זה על זה. אדמון אומר אילו חייב הייתי לך כיצד אתה לוה ממני. וחכ"א זה גובה שטר חובו וזה גובה שטר חובו. ואוקמי רמי בר חמא למתניתין דקתני זה גובה שטר חובו וכו' ביתמי דמיגבא גבי. אגבויי לא מגבי כלומר שהם גובים זוזי ואינם פורעים. דזוזי דיתמי לא משתעבדי לבע"ח. ואמר רבא שתי תשובות בדבר חדא דזה גובה וזה גובה קתני. ועוד ליגבינהו בע"ח ארעא ליתמי וליהדר וליגבה מנייהו דאמר ר"נ אמר רבה בר אבוה יתומים שגבו כו'. הרי משמע התם דאפשר דאית ליה זוזי. מדאוקמה דמי בר חמא ביתמי דגבי זוזי

ולא מגבי וקא מהדר לי' רבא ליגבינהו ארעא. אלא אע"ג ד[ה]אי אפשר דאית ליה זוזי ולא ידענא בודאי דלית ליה אפ"ה מגבי להו ארעא ולא מצו למימר לי' אשתבע לן דלית לך זוזי הואיל ולא חזינן דאית ליה זוזי. ואף על גב דמייפינן כח היתרא בכל דוכתא כ"ש בדיקנני דלא מצי למימ' לבע"ח הבא להגבותו ארעא או מטלטלי אשתבע לי דלית לך. ומשמע נמי מההיא דפ' כל שעה ובפ' שני דייני גזירות דלא מצו למימר לי' אנן נטרינן לך עד דהוי לך זוזי אלא גובין מן הקרקע לאלתר כשבא להגבותו:

סימן כ

ולוקח שהיה מקחו מקח טעות נמי כן דינו כדמוכח לקמן בפ' הפרה המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן רב אמר הרי זה מקח טעות ושמואל אמר יכול לומר לשחיטה מכרתיו לך. אמרי ונחזי אי גברא דזבין לדידיא ואי גברא דזבין לנכסתא לנכסתא. אמרי לא צריכא דזבין להא ולהא. ונחזי אי דמי רידיא לדידיא אי דמי נכסתא לנכסתא אמרי לא צריכא דאייקר בישרא וקאי בדמי רידיא. ואית ספרים דגרסי אמרי אי דליתנהו לזוזי לימר להו שקיל תורך וזיל דאמרי אינשי ממרי רשוותך פארי אפרע. לא צריכא דאיתנהו לזוזי. רב אמר הרי זה מקח טעות כו' ומשמע לפי אותה גירסא דאי ליתנהו לאותם מעות שנתן לו בעין אעפ"י שיש לו מעות אחרים לא יפרע אלא פארי. ואין נראה לר"ת ז"ל דכיון שנתן לו מעות. דעתו שאם המקח בטל שישלם לו מעות ודין בע"ח יש לו ולא דין מזיק. דמעות יהב ומעות שקיל. ונראה לר"ת זצ"ל כגירסת הספרים דגרסי אי דאיכא לאשתלומי מיניה לישתלם ואי דליכא לאשתלומי מיניה לישקליה לתורי בזוזי דאמרי אינשי ממרי רשוותך פארי אפרע דכיון דליכא לאשתלומי מיניה בזוזי גובה השור או את מטלטלי או אפילו סובין כדין בע"ח:

סימן כא

ובשכיר אע"ג דלית ליה זוזי לבעל הבית אמרינן ליה לבעל הבית זיל טרח וזבין ואייתי ליה זוזי לשכיר דתנן בפ' הבית והעליה השוכר את הפועל לעשות עמו מלאכה בתבן ובקש ולקט לו משלו או מן ההפקר. ואמר לו השכיר תן לי שכרי ואמר לו טול ממה שעשית בשכרך אין שומעין לו. פי' רש"י זצ"ל כל מה שליקטת יהא שלך אין שומעין לו. ואע"ג דבכל דוכתא אית לן שוה כסף ככסף הכא בל תלין שכרו כתיב מאי דאתני בהדיה משמע. ואמרי' נמי בגמ' דלא אמרינן ממרי רשוותך פארי אפרע כלומר לא אמרינן לשכיר קבל מבעל הבית בעל חובך אפי' נתן לך סובין קבל. אלא בעל הבית יטרח ויזבן וייתי זוזי לשכיר. כך פסק ר"ת ז"ל אילו שלשה דינים בנזיקין. ובע"ח ובמקח טעות. ובשכיר:

[**שם ע"ב**]

מי שהיה לו לשלם לנזקין ולבע"ח ולכתובת אשה ואין לו אלא עידית כולם גובין מן העידית והקודם בשטר קודם לגבות. ונזיקין בעמד בדין. אין לו אלא בינונית כולם גובין מבינוני'. אין לו אלא זיבורית כולם גובין מן הזיבורית. יש לו עידית ובינונית וזיבורית נזקין בעידית ובע"ח בבינונית וכתובת אשה בזיבורית. היה לו עידית ובינונית נזקין בעידית ובע"ח וכתוב' אשה בבינוני'. בינונית וזיבורית נזקין ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזיבורית. עידית וזיבורית נזקין בעידית ובע"ח וכתובת אשה בזיבורית. ודייקי' ממציעתא דקתני בינונית וזיבורית נזקין ובע"ח בבינונית דבשל עולם הן שמין. דאי אמרת בשלו הן שמין תעשה בינונית שלו כעידית דהא מיטב היא לו וידחה בע"ח אצל זיבורית. ושיננו לעולם בשלו הן שמין והכא במאי עסקינן כגון שהיתה לו עידית ומכרה לאחר הלואה דאשתעבד לו בינונית לבע"ח מעיקרא בעוד שהיתה עידית שלו. אבל היכא שלא היתה לו עידית מעולם כי אם בינונית וזיבורית נזקין בבינונית ובע"ח וכתובת אשה בזיבורית וכן אמר רב חסדא כגון שהיתה לו עידית (וזיבורית) . הכי נמי מסתברא מדקתני אחריתי בינונית וזיבורית נזקין בבינונית ובע"ח וכתובת אשה בזיבורית קשיא אהדדי. אלא כאן שהיתה לו עידית ומכרה. כאן שלא היתה לו עידית ומכרה:

סימן כב

ונראה בעיני דהכי הלכתא כדשנינן כגון שהיתה לו עידית ומכרה. דהא קיי"ל הלכתא דבשלו הן שמין כדפרישי' לעיל והני שינויי דשנינן בתר הכי לא סמכינן עלייהו:

[**דף ח ע"א**]

תנו רבנן מי שהיו עליו נזקין וכתובת אשה ובע"ח והיה לו עידית ובינונית וזיבורית ומכרן לאחד או לשלשה בני אדם ביום אחד (כולן נכנסו תחת הבעלים) נכנסו הלקוחות כדין המוכר מי שלקח עידית יפרע לניזק ולוקח בינונית יפרע את החוב ולוקח זיבורית ישלם את הכתובה. מכרן זה אחר זה כולן גובין מן האחרון אין לו כדי סיפק שלשתן שאין אותה קרקע שוה כל כך גובה את המותר מלוקח שלפניו. אין לו לזה גובה משלפני פניו. ודייקינן האי מכרן לאחד ה"ד אילימא בבת אחת בשטר אחד. השתא לשלשה בני אדם דאיכא למימר חד מינייהו קדים דאי אפשר לצמצם לקבל קנין משלשה בני אדם בבת אחת אמרת כולן נכנסין תחת הבעלי' הואיל ואין ניכר שהקדים בשטר המכר. מכרן לאחד בקנין דמילתא דשכיחא מבעיא. אלא בזה אחר זה שלקח עידית ואח"כ בינוני' ואח"כ זיבורית. ומ"ש משלשה כל חד וחד דמצו אמר ליה הנחתי לך מקום לגבות הימנו האי נמי (כל) נימא לכל חד וחד הנחתי לך מקום לגבות. כי היכי דכולן ניזיל בתר

זיבורית. הכא במאי עסקינן שלקח עידית באחרונ' דניחא ליה למיתב להו כדינייהו ולא ליזלו בתר בתרייתא. וכן אמר רב ששת כגון שלקח עידית באחרונה. אי הכי ליתי כולהו וליגבו מעידית שנשארה בת חורין בעל כרחו דמצו למטען דהנחת לנו מקום לגבות משום דאמר לה אי שתקיתו שתקיתו ואי לא מהדרנא שטרא (דזיבורית) למריה ושקלת מזיבורית ואמאי קאמרת דנכנסו תחת הבעלים ושקיל ניזק מעידית. אלא מדלא טעין הכי הכא במאי עסקינן דאותו שהיה עליו נזקין ובע"ח וכתובת אשה (ו)מת והניח יתומין וכיון שלא הניח קרקע ליתומין אלא מטלטלי ומטלטלי דיתמי לבע"ח לא משתעבדי. אעפ"י שהחזיר להם קרקע הוה ליה כיתמי שקנו קרקע אחר מות אביהן ואין הבע"ח חוזר עליהן. הילכך ליכא למימר הכי. אלא להכי לא גבי מעידית משום דאמר להו טעמא מאי אמור רבנן אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין משום תקנתא דילי' אנא לא ניחא לי בהאי תקנתא שקולו כדינייכו. וא"ת היכי גבו הנזקין מן הלוקח והא מלוה על פה הוא וקיי"ל דאינה גובה מן הלוקח. יש לומר דסבר האי תנא דמלוה דכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא:

סימן כג

ונראה דהכי קיי"ל [ד]בפ"ק דקידושין אמר רב פפא הילכתא מלוה על פה גובה מן היורשין שעבודא דאורייי' ואינה גובה מן הלקוחות דלית להו קלא. וקשיא דרב פפא אדרב פפא דשלהי גט פשוט אמר רב פפא הילכתא מלוה על פה גובה מן היורשין כדי שלא תנעול דלת בפני לוין. משמע אבל שעבודא לאו דאורייתא. ויש לומר דההיא דפ"ק דקידושין איידי במלוה הכתובה בתורה. דהא מייתי לה התם אההיא דהאשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשין עולתה דההיא מלוה הכתובה בתורה היא שכבר הקריבה חטאתה שחייבוה מן התורה וההיא דגט פשוט דמלוה שאינה כתובה בתורה דאע"ג דכתי' האיש אשר אתה נושה בו יוציא וגו' אפ"ה לא מיקרי מלוה הכתובה בתורה שהרי אפילו לא היה כתוב בתורה בסברא הייתי יודע שאם לוה מחבירו מנה שחייב לשלם לו ומש"ה לא הוי ככתוב בתורה. אבל נזקין וערכין דמסברא לא הייתי יודע שחייב דהא לית ליה מדידיה כלום אם לא שכתוב בתורה. נמצא דלגוביינא כתיבא הילכך שעבודא נמי איכא. מיהו אין מכאן ראיה דהכי הלכתא דמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא. דמצינא למימר דטעמא דרב פפא לא משום דכתובה בתורה אלא משום דסבר שעבודא דאורייתא אפילו במלוה ע"פ. וההיא דגט פשוט קא פסיק אליבא דמאן דלית ליה שעבודא דאורייתא'. וההיא דקידושין אליבא דמאן דאית ליה שעבודא דאורייתא.

אי נמי בגט פשוט הכי קאמרי' עשו תקנה בשביל הלקוחות אמאי לא עשו נמי תקנה בשביל היורשין וקאמרי' בשביל שלא תנעול דלת בפני לוין:

סימן כד

אלא נראה דמלוה הכתובה בתורה לאו ככתו' בשטר דמיא מההיא דפ"ק דקידושין ודפ' יש בכור דת"ר הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם לבנו. ר' יהודה אומר בנו קודמו שמצותו על אביו ומצות בנו עליו. אמר רב יהודה הכל מודים כל היכא דליכא אלא חמש סלעים הוא קודם לבנו מ"ט דמצוה דגופיה עדיף כי פליגי דאיכא חמש סלעים משועבדים וחמש סלעים בני חורין. ר' יהודה סבר מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא. בהני חמש פריק ליה לבריה אזיל כהן טריף חמש משועבדות לדידיה. ורבנן סברי מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא הילכך מצוה דגופיה עדיף. ור' יהודה ורבנן הלכה כרבנן. ותו דתנן בפ' יש בכור אחת שבכרה ואחת שלא בכרה וילדו שני זכרים נותן חמש לכהן. מת אחד בתוך שלשים האב פטור. מת האב והבנים קיימין ר' מאיר אומר עד שלא חלקו פטורין. ר' יהודה אומר הנכסים נתחייבו. ואוקמא רבא דמת האב אחר שלשים וליכא אלא חמש סלעים [כו'] ודכולי עלמא מלוה הכתו' בתו' לאו ככתו' בשטר דמיא ודכולי עלמא אית להו דרב פפא דאמר מלוה על פה גובה מן הלקוחות. והכא בחמש ולא בחצי חמש פליגי אלמא דקסבר רבא מלוה הכתו' בתורה לאו ככתו' בשטר דמיא אע"ג דקשיא דר' יהודה אדר' יהודה מ"מ שמעינן מהתם דרבא סבר לאו ככתובה בשטר דמיא. ותנן בפ"ק דערכין הגוסס והיוצא ליהרג לא מעריך ולא נערך. ר' חנינא בן עקביא אומר נערך מפני שדמיו קצובין. ר' יוסי אומר נודר ומעריך ומקדיש ואם הזיק חייב לשלם. ואמרינן בגמ' דבאם הזיק פליגי ת"ק סבר אם הזיק אינו חייב לשלם ר' יוסי סבר חייב לשלם. במאי קמיפלגי אמר ר' יוסף במלוה על פה גובה מן היורשין ת"ק סבר מלוה ע"פ אינה גובה מן היורשין ור' יוסי סבר מלוה על פה גובה מן היורשין. רבה אמר מלוה על פה דכולי עלמא סברי אינה גובה מן היורשין והכא במלוה הכתו' בתורה קא מיפלגי ת"ק סבר מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא ור' יוסי סבר ככתובה בשטר דמיא:

סימן כה

וקיי"ל כרבה דפליגי במלוה הכתובה בתורה אי ככתו' בשטר דמיא אי לאו:

סימן כו

וקיי"ל כרבנן דלאו ככתובה בשטר דמיא. ואע"ג דר' יוסי נמוקו עמו אפ"ה אין הלכה במותו במקום רבנן. כדתנן בפרק פסולי המוקדשין בכור שנסמא עינו ושנקטעה ידו הרי זה ישחט על פי שלשה בית הכנסת. ר' יוסי אומר אפילו אם יש שם עשרים ושלשה

אינו נשחט אלא עפ"י מומחה. ואמר רב חננאל אמר רב אין הלכה כר' יוסי. פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים. מהו דתימא ר' יוסי נמוקו עמו קמ"ל. הא למדת דאין הלכה כמותו במקום רבים הילכך הכי מסתברא דמלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא ולא נביא מן הלקוחות. ותנן בפ' האומר משקלי עלי ערכי עלי ומת יתנו יורשין. דמי עלי ומת לא יתנו יורשיו. ואמרי' בגמ' ש"מ מלוה על פה גובה מן היורשים שאני הכא דמלוה הכתו' בתורה היא. ש"מ מלוה הכתו' בתורה ככתובה בשטר דמיא. לא הכא במאי עסקינן כשעמד בדין. ואי איתא דהילכתא היא נימא אין הכי נמי דודאי מלוה הכתו' בתורה ככתו' בשטר דמיא. אלא ש"מ דלאו הילכתא היא. מיהו לאו מילתא היא דהא קיי"ל דמלוה על פה גובה מן היורשים. ואפ"ה מסיק ש"מ מלוה ע"פ גובה מן היורשין אלא מסיק הכי לאקשויי למאן דס"ל איפכא:

מיהו הכי מסתברא דמלוה הכתו' בתורה לאו ככתו' בשטר דמיא ולא נביא מן הלקוחות. והא דנזקין גבו מן העידית היינו דוקא כשעמד בדין כדאמרי' בפ' שנים אוחזין גבי לאכילת פירות כיצד הרי שגזל שדה מחבירו והרי היא יוצאה מתחת ידו וכו' ובשלהי גט פשוט גבי מלוה על פה גובה מן היורשין ובפ"ק דערכין גבי גוסס והיוצא ליהרג. וגבי היוצא ליהרג ושחבל באחרים ובפ' האומר משקלי עלי גבי ערכי עלי ומת. ואע"ג דאיכא למימר דתנא דברייתא סבר דמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא וגביא מלקוחות ואף על פי שלא עמד בדין:

סימן כז

לעניין הלכתא מסתבר דלא גבי אא"כ עמד בדין. והא דתניא בברייתא דאין לו גובה משלפניו אין לו גובה משלפני פניו. אומר רבינו יצחק בר מרדכי אשר זצלה"ה שאם באו בבת אחת כל הקודם בשטר יגבה מן האחרונים תחילה בין בינוני' ובין זיבורית והמאוחר מאלו יותר ממנו יגבה אחריו משלפניו והמאוחר יותר יגבה משלפני פניו. ואם הנזקין קודמין ובע"ח אחריו וכתו' אשה באחרונה ובאו כולם שלשתן לגבות כאחד הנזקין קודמין לגבות מן האחרון אפי' יש זיבורית ביד אחרון ובע"ח גובה אחריו. ואם אין לו גובה משלפניו ואפילו יש עידית משלפניו וכתובת אשה משלפני פניו. ואפילו הוא עידית דעידית ואין הנזקין יכולין לומר נמצא שהורע כחם מבע"ח וכתובת אשה ליטול בזיבורית ודינם בעידית. שכך הוא הדין המוקדם שעבורו קודם לו לגבות תחילה. ואם בא לגבות משלפניו יכול לומר לו הנחתי לך מקום לגבות מן האחרון ואין אני משועבד לך:

פירש רש"י זצ"ל הא דפריך לעיל אי הכי בנזקין נמי נימא הכי אי שתקת ושקלת מבינונית שקלת ואי לא מהדרנ' שטר' דזיבורית למריה ושקלת לזיבורית. ולא פריך נמי לבע"ח. דמאי לימא ליה אי שקלת זיבורית שקול ואי לא מהדרנא שטרא דזיבורית למריה ומשקל מיניה. מצי אמר ליה האי לכשתחזיר דהא השתא נמי זיבורית אתה רוצה ליתן לי. ולהכי ליכא למימר הכי. וקשה דהא פרכינן ולייתו כולהו ולייתו מעידית. ושנינן משום דאמר להו אי שתקיתו ושקליתו שתקיתו ואי לא מהדרנא שטרא דזיבורית למריה ואזליתו כולכו ושקליתו מזיבורית. והשתא ניחא תינח נזקין ובע"ח אלא כתובת אשה תימר לי' האי לכשתחזיר דהא השתא נמי זיבורית אתה רוצה ליתן לי:

סימן כח

הלכך אומר ר' יצחק בר שמואל ז"ל דכך הוא הדין דכיון שיכול להחזיר כאילו החזיר ולא מצו למימר ליה האי לכשתחזיר בין שאינו מפסיד בהחזרתו בין שמפסיד. וכי האי גוונא בפ' בתרא דכתובות דתנן התם מי שהלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו אדמון אומר ילך לו בקצרה וחכ"א יקנה לו דרך במאה מנה או יפרח באויר. ואמרינן בגמ' שפיר קאמר אדמון. אמר רב יהודה אמר רב כגון שהקיפוהו ארבעה בני אדם מארבע רוחותיו אי הכי מאי טעמא דאדמון אמר רבא בארבע דאתו מכח ארבעה וארבעה דאתו מכח חד דכולי עלמא לא פליגי דמצו מדחי ליה כי פליגי בחד דאתי מכח ארבעה אדמון סבר מכל מקום דרכי גבך הוא ורבנן סברי אי צייתת צייתת ואי לא מהדרנא שטרא למרייהו דלא מצית לאשתעויי דינא בהדייהו. אלא אע"ג דאינו מפסיד בהחזרת השטרות וכשאינו מחזיר מרויח דמ"מ דירכה גבייהו הוא אפ"ה לא מצו למימר ליה לכשתחזיר. דהכי דינא הואיל שיכול להחזיר אעפ"י שלא החזיר כאילו החזיר. והא דפריך משמעתתין מנזקין ולא מבע"ח רבותא נקט שהקשה אפי' מנזקין וכ"ש שיקשה מבע"ח. אי נמי נקט נזקין משום דבעידית עסקינן כגון שלקח עידית באחרונה והקשה אי הכי ליתו כולהו וליגבו מעידית. ותירץ משום דאמר אי שתקיתו. וחזר והקשה אי הכי נזקין נמי לא ניגבו מעידית מטעם זה. אבל מבעל חוב לא מצו למיפרך אלא מבינונית להכי לא פריך מיניה:

סימן כט

הלכך הכי הלכתא בכל מקום. שהלוקח טעון בהאי טענה דאי שתקיתו שתקיתו ואי לא מהדרנא שטרא דזיבורי' למרייהו ולא מצי לשכנגדו למימר ליה לכשתחזיר אעפ"י ש[אינו] מפסיד.

מיהו יש ליישב פי' רש"י זצלה"ה דלעולם להכי לא פריך מבעל חוב משום דמצי אמר ליה לכשתחזיר. ואינו דומה לכתובת אשה דכיון שאינו מפקיע כחה שהיה לה בראשונה לא מציא למימר לכשתחזיר. אבל בעל חוב שדינו בבינונית ועל ידי החזרה בא להפקיע כחו

לזיבורית מצי למימר ליה לכשתחזיר. וכן ההיא דכתובות נמי אינו מפקיע כחו שהיה לו מתחילה דמתחילה נמי כשהיה הקרקע ביד ארבעה לא היה יכול להוציא הדרך מידם. ורש"י ז"ל דחק התם אי שתקת ומחילנא גבך פורתא ממאה מנה. ולא נהירא דלמה יזלזל אצלו כיון דקתני יקח לו דרך במאה מנה:

סימן ל

מיהו הא ודאי הלכתא היא דכל היכא שאם היה מחזיר היה מפסיד לא מצי למימר ליה לכשתחזיר כמו נזקין דאי לא מחזיר שקלי מבינונית ואי מחזיר שקלי מזיבורית ולא מצו למימר ליה תן לנו מעידית או לכשתחזיר נגבה (מעידית) מזיבורית:

סימן לא

ושמעינן משמעתין דראובן שהיו עליו נזקין וכתובת אשה ובע"ח וקנה ממנו שמעון עידית ובינונית וזיבורית וקנה משמעון עידית באחרונ' ומת ראובן ובאו כולם לגבות מעידית בעל כרחו בטענה דהניח להם מקום לגבות דלא מצי למימר להו אי שתקיתו ושקליתו כדינייכו שקליתו ואי לא מהדרנא שטרא דזיבורית (למרי') ליתמי דראובן כדאוקימנא דהיינו טעמא דלא טעין הכי דביתמי עסקינן. דאותו שהיו עליו נזקין ובע"ח ומת והניח יתומים וכיון שלא הניח קרקע ליתומים אלא מטלטלי ומטלטלי דיתמי לבע"ח לא משתעבדי אע"ג שהיה מחזיר להם האי לוקח קרקע הוו להו כיתמי שקנו קרקע לאחר מיתת אביהן ואין הבע"ח חוזר עליהן. אבל בההיא דכתובות גבי אבדה שדהו בחד דאתי מכח ארבעה אפילו מתו אותם ארבעה המוכרים אפ"ה מצי טעין אי שתקת שתקת ואי לא מהדרנא שטר' ליתמי ולא מצי לאשתעויי דינא בהדייהו:

סימן לב

ושמעינן נמי משמעתין דראובן שהיו עליו נזקין ובעל חוב וכתוב' אשה והיה לו עידית ובינוני' וזיבורי' ומכרם לשמעון ומכר לו זיבורית בראשונה ואח"כ בינונית ואח"כ עידית ובאו לגבות משמעון מעידית מפני שהניח להם מקום והיתה בת חורין משנשתעבדו זיבורית ובינונית לא מגבי להו לשמעון אלא כדינייהו. נזקין בעידית ובע"ח בבינונית וכתובת אשה בזיבורית כדאוקימנא לשמעתתי' שלקח עידית באחרונה. והיינו טעמא דלא כולם מעידית משום דאמר להו טעמא מאי אמור רבנן אין נפרעים מנכסי' משועבדים במקום שיש בני חורין משום תקנתא דלוקח אנא לא ניחא לי בהאי תקנתא שקולו כדינייכו. אבל (הכא) ראובן שמכר שדה לשמעון והניח שדה אחר לעצמו לא מצי בע"ח דראובן למגבי משמעון. דאמר מקום הנחתי לך ביד וכן נמי חזר ראובן אחר כך ומכר ללוי אותה שדה שהניחה בידו אין בע"ח דראובן גובה משמעון אלא מלוי. כי האי גוונא אמור רבנן אין נפרעים מנכסים משועבדים במקום דאיכא נכסי' ב"ח:

סימן לג

ראובן שהיו עליו נזקין ובע"ח וכתובת אשה והיה לו עידית ובינונית וזיבורי' ומכרם לשמעון ומכר לו עידית באחרונ' והלך שמעון שהוא לוקח ראשון ומכר בינונית וזיבורית ללוקח שני ושייר עידית לפניו. פשיטא דאזלי כולהו נזקין ובע"ח וכתובת אשה וגבו עידית דאחרונה היא ושעבודא עלה דידה דמיא. ובינוני' הא לית ליה השתא דמצי למימר גבו מינה דלא ניחא בתקנתא דרבנן דאמרו אין נפרעין מנכסים משועבדים היכא דאיכא בני חורין. אל מכר שמעון ללוקח שני עידית ושייר בינונית וזיבורית מאי מי אזלי כולהו בתר לוקח שני שהרי האי לקח שעבודן. דמלוקח ראשון לא גבו דאמר להו בעינא בתקנתא דרבנן ועידית דהוות בת חורין בשתי לקיחות הראשונו' שלכם היא. מאי. סבר אביי למימר אתו כולהו גבו מעידית מטעמא דפרישית. אמר ליה רבא מה מכר לו לוקח ראשון ללוקח שני כל זכות שתבוא לידו וכיון דאילו אתו לגבי לוקח ראשון והיתה עידית בידו מצי אגבויינהו מבינונית. ואע"ג דכי זבנה לבינונית אכתי עידית בת חורין היא ואין נפדעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין. מצי למימר להו לא ניחא לי בהאי תקנתא. לוקח שני נמי מצי למימר להו זילו גבו מבינונית דכי זבין לי לוקח ראשון ארעא בכל זכותא דהוה ליה בגווה זבין. והלכה כרבא:

סימן לד

בפרק הכותב אמר אמימר משום רב חמא האי מאן דאיכא עליה כתובת אשה ובע"ח ואית ליה אדעא ואית ליה זוזי. לבע"ח מסלקינא ליה בזוזי ואשה מסלקינא בארעא האי כי דיני' והאי כי דיני'. ואי ליכא אלא ארעא ולא חזיא אלא לחד. לבע"ח יהבינן ליה ולא יהבינן לה לאשה מאי טעמא יותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא:

פירש רבינו חננאל ז"ל יום אחד או לוה ואח"כ קנה נכסים דליתא דינא קדמתא . לבע"ח מצו לסלוקי ליה בזוזי כי דיניה מחיים דקיי"ל ואפי' מגלימא דעל כתפיה:

סימן לה

הלכך אפילו לאחר מיתה אי תפסי הני זוזי אשה ובע"ח מחיים בע"ח שקיל להו ואיתתא שקילא אדעא כדינה דקיי"ל כתובה אפילו מחיים ממקרקעי ולא ממטלטלי. וגרסינן במס' קידושין בפ' האומר שנים שבאו ממדינת הים ואשה עמהם וחבילה עליהם. זה אומר זאת אשתי וזה עבדי וזאת חבילתי . ואשה אומרת אלו שני עבדיי וחבילה שלי. צריכה שני גיטין וגובה כתובתה מן החבילה ור"מ היא דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה מכלל דרבנן אפילו מחיים מטלטלי לא. ועוד מפורש במס' נדרים פ' ר"א הלכה פותחין לאדם בכתו' אשה ואי לית ליה לא ארעא ולא זוזי אלא שיעור להפריע או אשה או בע"ח כיון דזמנן יום אחד או לוה וחזר וקנה דשניהם שוין דקיי"ל דין דיחלוקו.

וידחה דין קדימ'. בכל כי האי גוונא לאו כשני שטרות היוצאים ביום אחד דמו כי אין דנים אותם כשודא דייני אלא בע"ח יהבינן ליה ואשה לא יהבינן לה ולא מידי אא"כ אשתייר בתר דאפרע דבע"ח דמהאי טעמא יותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא. והקילו בזה כשאר קולי כתובה. ויש אומרים אין דין זה אלא בשני שטרות היוצאים ביום אחד בלבד דקיימא לן שודא דדייני . אבל לוה וחזר וקנה נכסים קיי"ל דהלכתא דיחלוקו :

סימן לו

וכן מטלטלין בזמן הזה האשה ובע"ח שוין והדין לחלוק כפי מעותם. וכן דעתינו שיחלקו לפי מעותם האשה והבע"ח. עכ"ל רבינו חננאל זצ"ל:

סימן לז

ורבינו יצחק האלפסי ז"ל כתב מסקנא ופסק בין ששטר חוב וכתובה יוצאים ביום אחד. בין לוה ואח"כ קנה בין מטלטלין בזמן הזה הואיל ושיעבודא דידהו בהדי הדדי קא אתי וליכא דינא דקדמי' לחד מנייהו אי ליכא כשיעור דשקיל מנייהו חד. לבע"ח יהבינן. לאשה לא יהבינן דיותר משהאיש רוצה לישא האשה רוצה להנשא. עכ"ל:

סימן לח

ירושלמי בפרק הכותב מלוה בשטר ומלוה בעדים יתננו למלוה בעדים גבי מי שמת והיה לו פקדון ביד אחרים איירי שהנפקד יתן למלוה בעדים:

סימן לט

[**דף ח ע"ב**]

אמר רבא ראובן שמכר כל שדותיו לשמעון והלך שמעון ומכר שדה אחת ללוי ובא בעל חוב דראובן. רצה מזה גובה רצה מזה גובה. ולא אמרן דגובה מלוי אלא דזבן בינונית אבל זבן לוי עידית וזיבורית אין בע"ח גובה הימנו דאמר ליה לוי להכי טרחי וזבנית ארעא דלא חזיא לך. ואפילו זבן בינונית נמי לא אמרן אלא דלא שייר בינונית דכוותה גבי שמעון. אבל שייר בינונית דכוותה גבי שמעון אמר ליה הנחתי לך מקום לגבות הימנו. ואע"ג דאמרינן אין גובין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין ואפי' הן זיבורית. אפ"ה הכא גובה שפיר מלוי משום דכולהו משועבדי נינהו:

לכאורה היה נראה מכאן לדקדק דסבר רבא בשל עולם הן שמין. משום דקשה מאי צריך לטעם דלהכי טרחי וזבני ארעא דלא חזיא לך. תיפוק ליה דאמר ליה הנחתי לך מקום לגבות הימנו כמו דשבק בינונית דבסמוך. אלא הכי פירושא זבן עידית וזיבורית. כלומר זבן עידית ושבק זיבורית או זבן זיבורית ושבק עידית. ואי ס"ל דבשלו הן שמין היכי מצי למימר ליה להכי טרחי וזבני ארעא דלא חזיא לך על כרחו היה לו היכרא בשדותיו ביון

שיודע שאין לו בינונית א"כ זיבורית שקנה חזיא ליה שהיה שיעבודו עליה כדאמרינן לעיל עידית וזיבורית בע"ח בזיבורית:

להכי נראה דס"ל לרבא דבשל עולם הן שמין. והא דקאמר להכי טרחי וזבני ארעא דלא חזיא לך לפי שלא היה מכיר בשדותיו והיה סבור בשלקח זיבורית שהיו לו עדיין בינונית. ולא אצטריך להאי טעמא דלהכי טרחי וזבני אלא משום זבן זיבורית ושבק עידית. אבל משום זבן עידית ושבק זיבורית לא היה צריך ליה. כיון שהיה שמעון יכול לדחותו אצל זיבורית גם לוי ידחה אותו כמו כן. מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו כדלעיל. ולפי זה היה קשה שיהיה רבא דלא כהלכתא דפסקינן לעיל כרב נחמן דאמר בשלו הן שמין. וי"ל דלעולם רבא סובר דבשלו הן שמין והא דקאמר אבל זבן זיבורית ועידית איירי שפיר בשבק בינוני' ולא סגי ליה בטעמא דהנחתי לך מקום לגבות הימנו דשמא הוא היה אוהב זיבורית יותר מבינונית ובע"ח בע"כ של שמעון היה יכול ליקח זיבורית טפי פורתא כדמשמע לעיל דפרכינן שאם לא כן תנעול דלת בפני לוין:

סימן מ

[**דף ט ע"א**]

אמר רב אסי כספים הרי הן כקרקע. למאי הלכתא אילימא לענין מיטב היינו דרב הונא דאמר בסמוך או כסף או מיטב ואלא לשני אחים שחלקו אחד נטל קרקע ואחד נטל כספים ובא בע"ח ונטל קרקע של אחד (מהן) בשביל חוב אביהן. דאזיל האי ושקיל פלגא בכספים עם אחיו והיינו דקאמר הרי הן כקרקע דבעל כספים יפרע חצי חובו של אביו. פשיטא האי ברא והאי לא ברא בתמיה. כלומר וכי בעל כספים לאו ברא לפרוע חוב אביהן אבל בעל קרקע ברא. אלא ודאי רב אסי לאו הא קמ"ל. ואיכא דאמר דאדרבה לאידך גיסא דאמר להכי שקלי כספים דאי מיגנבא לא מישתלמנא מינך ולהכי שקלת ארעא דאי מיטרפא לא מישתלמת מינאי:

סימן מא

הלכך הואיל והדבר שקול המוציא מחבירו עליו הראיה. אי נמי נראה בעיני דהאידנא דתקון רבנן דמטלטלי דיתמי משתעבדי לבעל חוב זה נטל קרקע וזה נטל קרקע רקיי"ל דבטלה המחלוקת:

[**שם**]

האחין שחלקו ובא בעל חוב של אביהן ונטל חלקו של אחד מהן רב אמר בטלה המחלוקת כלומר אותה חלוקה בטלה וחוזרין וחולקין בשוה חלק הנשאר. ושמואל אמר וויתר איבד שאינו חוזר על אחיו. רב אסי אמר נוטל רביע בקרקע או רביע במעות. רב אמר בטלה מחלוקת קסבר האחין שחלקו כיורשין דמו ועל שניהם לפרוע הלכך

מחצית חלקו יחזיר לו. ושמואל אמר וויתר קסבר האחין שחלקו בלוקח שלא באחריות דמו. ורב אסי מספקא ליה אי כיורשין דמו וחייב להחזיר לו מחצית חלקו ולא יוכל לסלקו במעות. ואי כלקוחות דמי. בפ' בית כור מייתי לה. ופסק הלכתא כרב דאמר בטלה מחלוקת:

סימן מב

ופירש רבי' שמואל זצ"ל והלכתא בטלה מחלוקת היכא דחלקו שנים לשני חלקים ואח"כ בא להם אח ממדינת הים . אי נמי טעו (במחלוקת) בחלוקה לחלק ביניהם שדה שנזל אביהם ונמצאת יוצאה מתחת יד אחד מהם ונמצא שמתחלה נטל האחד יותר מחבירו ד[חוזרין ו]חולקין בשוה דדמי' לבע"ח שנטל חלקו של אחד מהן דחוזרין וחולקין בשוה:

סימן מג

והוא הדין אם נטל חצי חלקו דצריך להפיל גורלות. על דלא פלוג רבנן בנטל בע"ח חלקו של אחד מהם בין כולו לחציו. ושמע נמי מהכא דהאחין שחלקו כיורשין ולא כלקוחו' עכ"ל:

[**דף י' ע"ב**]

תניא חמשה שישבו על ספסל אחד ולא שברוהו ובא אחד וישב עליו ושברו אחרון חייב. ואמר רב פפא כגון פפא בר אבא שהיה מסורבל בבשר היכי דמי אילימא דבלא איהו לא הוה מיתבר פשיטא. אלא דבלא איהו נמי מיתבר מאי קא עביד. לא צריכא דבלא איהו הוה מיתבר בתרתי שעי ואתא איהו ותברה בחדא שעתא דאמרי ליה אי לאו את הוה יתבינן פורתא וקיימי. ולימא להו אי לאו אתון בדידי לא הוה מיתבר כלל שאתם נרמתם עמדי שהיה לכם לעמור כשישבתי ומרלא עמדתם עמי שברתם כמוני. לא צריכא דבהדי דקא סמיך הוה מיתבר שנסמך עליהם ועיכבן מלעמוד. מהו דתימא כחו לא כגופו דמי קמ"ל דכחו כגופו דמי דכל היכא דכחו תבר גופו נמי תבר:

סימן מד

מסקנא דשמעתתין דאחרון חייב דוקא דמסורבל בבשר וכגון שנסמך עליהן ועכבן מלעמוד. אבל אם אינו מסורבל בבשר ולא עכב מלעמוד כולם חייבין:

סימן מה

מעשה בבני אדם שישבו על ספסל אחד ושברוהו וחייבם הרב ר' עזריאל זצ"ל לשלם. ורבי' שמואל בן הרב ר' מאיר פטר אותם מלשלם משום דלסתם בני אדם ספסל שאול לכל הבא לישב דסתם ספסל עשוי לכך והוי כמתה מחמת מלאכה. אבל פפא בר אבא היה משונה ועב יותר משאר בני אדם. ולבני אדם כמותו אין סתמו שאול. וצ"ל כפי

פירושו דהאי דמסיק כגון פפא בר אבא דאכולהו חמשה קאי מדקאמר אי לאו את הוה יתבינן פורתא וקיימא דמשמע דאם היה נשבר תחתיהן חייבין. ומיהו לפי המסקנא דמשני דבהדי דקיימי קסמיך עלייהו אין צריך לפרש דקאי אלא אאחרון בלבד דמעיקרא קס"ד דקאי אכולהו היינו משום דלא ידע לפרושי מתנית' בענין אחר. ור"ת זצ"ל מפרש דנקט פפא בר אבא משום דאסקינא דברייתא אשמעינן דכחו כגופו דמי. ודוקא פפא בר אבא שהיה אדם כבד ומתוך כבדו מונען מלעמוד שהיה סומך עליהן. אבל שאר בני אדם שאינם כבדין כ"כ דאין סמיכתן מעכבתן מלעמוד. אינהו נמי פשעו שלא עמדו וכולן חייבין:

סימן מו

[**דף י"א ע"א**]

אמר שמואל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזיקין. ואני אומר אף לשואל ואבא מודה לי. פי' רש"י ז"ל דמנהג דיינים הוא דאין שמין הפחיתה לא לגנב ולא לגזלן שאם גנב וגזל בהמה או כלים ונפחתו אצלו אין שמין את הנבלה והשברים לבעלים אלא ישלם בהמה וכלים מעולים והשברים שלו. אלא לנזקין שמין כדכתי' והמת יהיה לו. איבעיא להו. ואני אומר אף לשואל שמין ואבא מודה לי או דילמא ואני אומר אף לשואל אין שמין ואבא מודה לי. ת"ש דההוא גברא דשאל נרגא מחבריה ואיתבר אתא לקמיה דרב אמר ליה זיל שלים נרגא מעליא ש"מ אין שמין. אדרבא מדאמר ליה רב כהנא ורב אסי לרב דינא הכי ושתק ש"מ שמין:

[**שם**]

אמר עולא א"ר אלעזר שמין לגנב ולגזלן רב פפי אמר אין שמין. והלכתא אין שמין. אבל לשואל שמין כדרב כהנא וכרב אסי. והקשה רבי' שמואל זצ"ל והתניא ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין. והשתא אי אית ליה לדידיה יהיב ליה דידיה מיבעי. ופי' רבינו שמואל זצ"ל דלענין פחת שברים ולענין פחת נבילה קאמר דמה שנפחתו משעת מיתה ושבירה עד שעת תשלומין אין הפסד לבעלים אלא לגנב ולגזלן ואין שמין אותם משעת מיתה ושבירה. והא דקאמר ליה זיל שלים נרגא מעליא לא נרגא מעליא ממש שהשברים יכול ליתן לו. אלא זה קורא נרגא מעליא כיון שמשלם פחת. שוה נרגא מעליא ואין המשאיל מקבל עליו שום פחת. וכן יש לפרש ההיא דהשואל בב"מ דפסקינן הלכתא כרב כהנא וכרב אסי ומהדר ליה תבריה. כלומר מה מהדר ליה תבריה לפי שויים בשע' שביר'. והפחת יפסיד המשאיל דס"ל דלשואל שמין כמו לנזקין. מיהו לפירש"י ז"ל אתי טפי בפשיטות לישנא דמהדר ליה תבריה. ותו יש לפרש דהא דקיי"ל ישיב לרבות שוה

כסף ואפילו סובין לבר מגנב וגזלן דכתי' בהו אשר גזל כעין שגזל. הלכך צריך להחזיר או גזילה או דמיה דמה לי הן ומה לי דמיהן. אבל סובין לא:

סימן מז

וכן משמע בירושלמי דפרקין מנין שאין שמין לא לגנב ולא לגזלן א"ר ר' אבא בר ממל אמר קרא חיים שנים ישלם ולא מתים. מיהו יש לומר דהא דקאמר ולא מתים היינו ולא מה שהוזלו בשעת מיתה כמו שיקרו בשעת היזק קרוי חיים כמו הלשון אחייה לקרן כעין שגנב דפרק מרובה. וכן משמע בירושלמי דפ"ק דקידושין דקאמר מנין שאין הבעלים מטפלין במיתה א"ר אבא בר ממל אמר קרא חיים שנים ישלם ולא מתים ויש מפרשים דאין שמין לא לגנב ולא לגזלן שלא נפחת להם השברים לשלם אלא נאמר לו לשלם נרגא מעליא ואם באו לשלם השברים הרשות בידו. אבל מזיק על ב"ד מוטל לשום לו אעפ"י שלא טען. והיינו טעמא דגנב וגזלן קנו גניבה מיד כשהוציאהו מרשות הבעלים. אבל מזיק לא נתחייב אלא במה שהזיק. ומאן דאמר אף לשואל שמין כיון דחייב באונסין נמצא שקנאה בשהוציאה מדשות הבעלים והדמים מתחייב הוא כמו גנב וגזלן:

סימן מח

[**שם ע"ב**]

אמר עולא אמר ר' אלעזר האחין שחלקו מה שעליהן שמין. מה שעל נשיהם ובניהם ובנותיהן אין שמין. דכיון דבנים ובנות לא אתו לבי דינא לא מיחייבו לחו למיתו דלאו אורח ארעא לאתויי מלבושי נשים וקטנים לב"ד ומחלי אהדדי. ופסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דהיינו דוקא בגדים של חול אבל של שבת שמין. והכי אמרינן בירושלמי. אמר רבא פעמים אף מה שעליהן אין שמין משכחת לה בגדול אחי העוסק בנכסים להוציא ולהכניס דעד השתא ניחא להו דלכסי מדידהו במלבושים נאים כי היכי דלישתמעין מיליה וגמרי ומחלי ליה:

סימן מט

מיהו אם ידצו למחות בידו שלא להתכסות כולי האי במלבושים הדין עמהם. אבל היכא דלא מיחו סתמא דמלתא גמרי ומחלי ליה:

סימן נ

תנן בפ' מי שמת הניח בנים גדולים וקטנים והשביחו הגדולים את הנכסים סתם בעודם בתפוסת הבית השביחו לאמצע ויטלו קטנים כגדולים. ואם אמרו ראו מה שהניח לן (אביהן) אבינו הרי אנו עושין (לעצמן) ואוכלין השביחו לעצמן. פי' רבינו שמואל זצ"ל אם אמרו גדולים לקטנים בפני עדים או אמרו בצבור ראו מה שהניח לן (אביהן) אבינו

ומזומנים אנו לחלוק ומה שנשביח נשביח מחלקינו בלתי לחלוק. אז השביחו לעצמן. הרי פירש אם אמר בפני עדים או בצבור הרי סבר רבהבי סגי וא"צ לומר בפני ב"ד. אבל בתוספתא גרסינן ואם אמרו יתומין בפני ב"ד ראו מה שהניח לנו אבינו וכו'. ותמה רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל אמאי נקט בפני ב"ד אי משום דגלי אדעתיה דלא מחל לקטני' אפי' בפני עדים נמי גלוי דעתיה ונראה לו דשמא להכי צריך לומר בפני ב"ד שיתעצמו ב"ד בדבר ויתקנו כפי הצורך להם ומדלא (ומדלא) תיקנו להם ב"ד לחלוק ש"מ שראו שלא היה להם תקנה לחלוק ומחלו הכל. ורב ספרא דלקמי' נמי ידע היה לב"ד אעפ"י שלא אמר. ולפי זה אם לא אמרו בב"ד אעפ"י שאמרו בעדים השביחו לאמצע. והיכא דהשביחו סתם את הנכסים. פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דאפילו שכר טירחא אין להם דמחלו גדולים לקטנים. ולא דמי ליורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות דהתם לא שייך מחילה. פי' רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל דלאו דוקא גדולים וקטני' דה"ה גדולים וגדולים דהא אחי דרב ספרא דלקמן גדולים הוו. ולא נהירא לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל. ממה שפירש רבינו שמואל זצ"ל מה שנשביח מחלקינו נשביח. נראה שסובר שאינו משביח אלא מחלקו המגיעו שאין לו שבח אלא כפי המגיע לחלקו. ואין נראה לרבי' יצחק בר שמואל מההיא דלקמן דרב ספרא שבק אבוה זוזי שקלינהו עבד בהן עיסקא כו' משמע דשקלינהו לכולהו ולא חלקו המגיע לו בלבד. ועוד אם לא (לחלוק) לקח אלא כפי המגיע לחלקו מה היו יכולים לתובעו והלא זוזי כמאן דפליגי דמו כדאמרי' בפ' איזהו נשך :

מיהו יש (לחלק) לדחות דה"מ בטוען חלקתי. ועוד אם אינו משביח אלא מחלקו המגיעו. ואם יגיע חלק האחד לחלקו כשיחלוקו. נמצא שלא היה השבח שלו:

סימן נא

על כן נראה לי כדברי הרב ר' יצחק בר מרדכי ז"ל שפי' שכל הנכסים השביח וכל השבח מכל הנכסים הוא שלו. ולא דמי ליורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות דאין לו אלא שכד טורחו בעדים או בהוצאתו דהתם הוו שותפים ויכולים להרויח זה כמו זה ואינם בני מחילה. אבל הני קטנים דהכא הוו בני מחילה שאם לא ירויחו הגדולים הקטנים לא ירויחו בהם. וכן צריך לומר באחי דרב ספרא דקטנים היו. ואע"ג דאמרי' בפ' אלו מציאות נבי תמרי דזיקא דיתמי לאו בני מחילה נינהו. הכא כיון שלא הפסידו כלום ולא בא לידם הוי מחילה ומחלי שפיר. וההיא דרב ספרא דאסיק גברא רבא הוה ולא שביק גירסיה וטרח לאחריני אעפ"י שלא אמר הוי כאילו אמר ומחלי ליה הקטנים:

סימן נב

ולפי פירוש זה בגדולים ובגדולים אעפ"י שאמר ראו מה שהניח לנו אבא וכו' יש להם דין יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות דהכא גדולים ויכולים להרויח. ור"ת פי' דהא דקתני השביחו לעצמן לאו דוקא לגמרי דידיה הוא אלא מזה הוא שלו שנוטל שכר טרחו. ובריש אפילו שכר טרחא לא שקיל. ולא נהירא לרבי' יצחק בר שמואל זצ"ל:

סימן נג

אמר רב חביבא בריה דרב יוסף בריה דרבא משמי' דרבא לא שנו דהשביחו לעצמו אלא שהשביח נכסי' מחמת נכסים פי' רבי' שמואל זצ"ל ואם לא הוציאו משלהם כלום אלא מנכסי אביהן שכרו פועלים והשביחו הנכסים אבל שבחו הנכסים מחמת עצמן השביחו לעצמן שחפרו ונטעו ושבחו משלהם ולא משל אביהם אז השבח לעצמן. איני והאמר ר' חנינא אפילו לא הניח להם אביהם אלא אודייני השכר לאמצע. פי' רבינו שמואל זצ"ל אודייני בור וכיסויו ושוכרין אותו להשקות שדות ממימיו. והא אודייני דמחמת עצמן הוא ומשמרין אותו הגדולים וצריכין לעמוד על גביו פן יהיה הפקר לכל שואבי מים. שאני אודייני דלנטרותא הוא דעבידא ואינן צריכין להוציא משלהם כלום ואפילו קטנים נמי מצו נטרי ליה. ורבי יצחק בר מרדכי ז"ל פי' ששבחו נכסים מחמת נכסים כגון שנשתבח נכסים וחשביח מחמת עצמו היינו כגון ששוכרין כלים לטחון בריחיים ופריך ליה מאודייני דהוי מחמת עצמן כגון ריחיים. ומשני שאני אורייני דלנטורי כו'. ור"ת זצ"ל פירש מחמת נכסים כגון בוסתני ופרדיסי דשתל מרי בר איסק וכגון אודייני דיכול נטורי ביה וכ"ש גבאי ופולמסטוס מחמת אחין דהוו דברים מאי לאו מחמת עצמן כגון שהניח להן אביהן מתכות ועשו מהן כלים ועורות לעבדן. ופריך והא אודייני ומשני שאני אודייני דהוה כגבאי ופולמוסטוס מחמת אחין. ואין נראה לרבי' יצחק בר שמואל זצ"ל חילוק בין בוסתני ופדדיסי דשתל מרי בר איסק למתכות ועשאן כלים ועורות לעבדן:

סימן נד

רב ספדא שבק אבוה זוזי שקלינהו עבד בהו עסקא. פי' רבי' שמואל זצ"ל וחשיב ליה שבח מחמת נכסים הואיל ואינו צריך טורח כל כך אלא למכור ולקנות. אתא אחוה תבעיה לדינא קמיה דרבא. אמר ליה רבא רב ספרא גברא רבה הוא לא שבק גירסיה וטרח לאחרינא. פי' רבי' שמואל זצ"ל וכמי שאמר ראו מה הניח לנו אבא דמי ושמעינן מהכא דכל דהוא כרב ספרא אע"ג דלא אמר לעצמי אני עושה כמי שאמר דמי והשביח לעצמו עכ"ל:

סימן נה

ירוש' אמר ר' חייא אבא סתם אחין שותפין עד שלשה דורות. א"ר מן אף רב המנונא אורי כן. א"ר אבין בן שנראה חולק בחיי אביו מה שסיגל סיגל לעצמו כהדא עובדא חד בר נש איתעבד ספר בעא אחוה מיפליג עימיה אתא עובדא קמי ר' אמי אמר כך אני אומר אדם שמצא מציאה אחיו חולקין עמו יצא ללסטיות אחיו חולקין עמו.

סימן נו

תנן בפ' מי שמת האשה שהשביחה את הנכסים השביחה לאמצע פי' שמת בעלה והשביחה. ואם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי הדיני עושה ואוכלת השביחה לעצמה וכגון שאמרה בב"ד. ולדברי רבי' שמואל זצ"ל בפני שני עדים או בצבור כדפרי' לעיל. ופי' רבינו שמואל זצ"ל והוא דלא שקלה מזוני דאי שקלה מזוני לא. דתנן אלמנה ניזונת מנכסי היתומים מעשה ידיה שלהם. ופרכינן בגמ' אשה מאי עבידתה פי' רבינו שמואל זצ"ל אשה [מאי] עבידתה או תטול כתובתה ותלך עמה או תטרח קמי יתמי ותהא ניזונית ומעשה ידיה שלהם ואין [לה] להשתכר בממון היתומים. אמר ר' ירמיה באשה יורשת עסקינן. אשה יורשת פשיטא מהו דתימא כיון דלאו דרכה למיטרח אע"ג דלא פריש כמאן דפירש דמי קמ"ל. פי' רבינו שמואל זצ"ל באשה יורשת כגון שנשא ראובן בת שמעון אחיו ומת וירשו בני (אברהם) ראובן ובת שמעון נכסי יעקב אבי אביהן. או כגון בת בין הבנות או בת הבן בין הבנים דינה כדין האחין. או שאמר בעלה תטול אשתו כאחד בין הבנים אם השביחה את הנכסים ופירשה לעצמה לא פירשה השבח לאמצע:

סימן נז

הילכך אלמנה שאומרת בב"ד ראו מה שהניח לי בעלי. הרי אני עושה (לעצמי) ואוכלת השבח לעצמה. והוא דלא שקלה מזוני דאי שקלה מזוני הא אלמנה ניזונית מנכסי היתומים מעשה ידיה שלהם:

סימן נח

הילכך אשה שמת בעלה והניח נכסים מועטין שאין בהם כדי כתובה. אם אמרה ראו מה הניח לי בעלי. ונתעצלו ב"ד או יורשין להשביעה על כתובתה. אפי' אם השביעה אלא כבר השביחה לעצמה. אבל אם השביחה הנכסים סתם תטרוף כתובתה והמותר ליורשים אעפ"י שלא נשתייר לבעלה אפי' רביעית (על) כתובתה. עכ"ל:

סימן נט

רבינו יצחק בר (אברהם) מרדכי זצ"ל פירש אשה יורשת כגון ראובן שנשא בת שמעון אחיו ומת והיה לו לראובן אחין קטנים או בני אחין קטנים דהוו יתמי ומת גם שמעון

דהשתא היא יורשת מבעלה תחת אביה. אע"ג דלישנא דטרחה מקמי יתמי לא מוכח כדבריה אעפ"כ למעשה איתא:

סימן ס

תנן בפ' מי שמת האחין השותפין שנפל אחד מהן לאומנות נפל לאמצע ואמרינן בגמרא מאי אומנות תנא אומנות המלך. פי' רש"י זצ"ל רבינו שמואל ז"ל שמחמת אביו נפל לאומנות המלך שכן מנהג המלך להעמיד מבית זה מוכס חדש אחד ומבית זה חדש אחד וכן כל בתי בני העיר נפל לאמצע. כל זמן שקנו בתפוסת הבית הרווחה לאמצע שהרויח הוא זה באומנות. אבל אומנות אחרת שנפל בה מעשה הריוח שלו:

ירוש' אמר ר' חייא רובה סתם אחין שותפין עד שלשה דורות א"ר מן אף רב המנונא אורי כן:

סימן סא

ת"ר אחד מן האחין שמינהו גבאי או פולמוסטוס. פירש רבינו חננאל זצ"ל פולמוסטוס לוחם מלחמות בל' יון. אם מחמת האחין לאחין. פי' שמנהג העיר לקחת מבל בית שוטר אחד לפי זמן הקבוע לחדש או לשנה. כל מה שירויח במלחמות הללו לאמצע. אם מחמת עצמו לעצמו. מחמת עצמו שמתוך חריפותו וחשיבותו עשוהו גבאי או פולמוסטוס. כל הריוח לעצמו:

סימן סב

האחין שחלה אחד מהן ונתרפא נתרפא משל עצמו. שלח רבין משמיה דר' אלעא לא שנו אלא שחלה בפשיעה אבל חלה באונס נתרפא מן האמצע. היכי דמי בפשיעה כדר' חניניא הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים שנ' צינים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם:

סימן סג

תניא בתוספתא במה דברים אמורים ברפואה שיש לה קצבה אבל ברפואה שאין לה קצבה תתרפא מן האמצע. וכן בכתובות גבי אלמנה אמרינן (רופאה) רפואה שיש לה קצבה (אבל ברפואה שאין לה קצבה) הרי היא בכלל כתובה ושאין לה קצבה הרי היא בכלל מזונותיה. ובאונס דהכא אין חילוק בין יש לה קצבה בין אין לה קצבה. כך פירשו רבותינו זצ"ל :

סימן סד

ת"ר אחד מן האחין שנטל מאתים זוז מן האמצע והלך ללמור תורה או אומנות יכולין האחין לומר לו אם אתה אצלנו יש לך מזונות אם אין אתה אצלנו אין לך מזונות. וליתבו ליה כל היכא דאיתי. מסייע ליה לרב הונא דאמר רב הונא ברכת הבית ברובה. וליתבו

ליה לעולם ברכת הבית ויפחתו לו קצת לפי ברכת הבית שאינו דר עמהם. אין הכי נמי. פי' רבינו חננאל זצ"ל ברכת הבית ברובה נר לאחד נר למאה. ויש מפרשי' דמזלא דבי תרי עריף. וכן פי' רבינו שמואל זצ"ל אילו היה דר עמהם היה הבית מתברך בגללו. ואתו (בגיר') הא דפריך וליתבו ליה לפי ברכת הבית אטו ידעינן כמה הוו מתברכי בגללו. ואומר ר"ת ז"ל אין הכי נמי שיוכלו לידע כמה הוציאו שנה ראשונה וכמה הוציאו בשנה שניה. ואין נראה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל שהרי אין כל השנים שוות במזל אחד:

סימן סה

בפרק חזקת הבתים איתמר אחד מן האחין שהיה נושא ונותן בתוך הבית כגון גדול האחין לאחר מות האב והי' אונות דהיינו שטרי חובות יוצאין על שמו שהוא לקח או הלוה ואמר שלי הן שנפלו לי מבית אבי אמא. אמר רב עליו להביא ראיה . אמר שמואל ומודה לי שאם מת על האחין להביא ראיה פי' שאם מת ויש לו בנים ליורשו על האחין להביא ראיה. ופרכיה ר"פ ועלתה בקושיא. אמר רב חסדא הא דאמר רב עליו להביא ראיה לא שנו אלא שאין חלוקין בשום דבר שבעולם אפילו בעיסתם. אבל חלוקים בעיסתן אימור מעיסתן קימין . ראיה במאי. רבה אמר בעדים ורב ששת אמר בקיום השטר שכתבו לו ב"ד הנפק על השטר. דכיון דקיימוהו ב"ד בדקו את השטר וחקרו ועמדו על אמתת הדבר שכל הכתוב בשטר אחת(כו) הוא. והשטר הרי כתוב בשמו של זה. ופי' רבינו שמואל זצ"ל דרבה ורב ששת אליבא דרב פליגי דאי אליבא דשמואל היכי אמר רב ששת ראיה בקיום השטר. והרי לשמואל דאית ליה על האחין להביא ראיה צריכין לפסול שטרו של זה ולא לקיימו. א"ל רבא לרב נחמן הא רב הא (רב) שמואל הא רבה ורב ששת. פי' דפליגי אליבא דרב מר כמאן ס"ל. א"ל אנא מתנית' ידענא. פי' דמסייעא ליה לרב דתניא אחד מן האחין שהיה נושא ונותן בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאין על שמו ואמר שלי הן שנפלו לי מבית אבי אמא עליו להביא ראיה. מיהו לא פירש לן אי כרבה אי כרב ששת:

סימן סו

פסק רבינו שמואל זצ"ל דאע"ג דהלכתא כשמואל בדיני. בהא הלכתא כרב דהא תניא כרב כוותיה והא רב חסדא ורבה ורב ששת נמי כרב ס"ל ומפרשי ליה למילתא:

סימן סז

ועוד כתב רבינו שמואל ז"ל. ופסק רבינו חננאל דהלכתא כשמואל דהיכא דמת על האחין להביא ראיה:

סימן סח

וכן פירש נקטינן מרבותי זצ"ל כל היכא דאמור בתלמוד תיובתא בטלו דברי' למי שהתיובתא עליו לגמרי. אבל היכא דעלתה בקשיא כי הך דשמואל לא בטלו דברי' דאמרי' לא הוה ברירא להן דבטלין שמועה זו לגמרי. אלא לא אשתכח בה פירוקא בהאי שעתא דתלויה וקיימי . ואעפ"כ אינו נראה בעיני דלא שנא תיובתא ולא שנא קשיא דקאי אמילתא דאמורי חדא היא ולא הויא עיקר. אלא דגבי תיובתא דמשנה או מברייתא שייך למימר תיובתא ומפירכי דאמורי שייך לומר קשיא:

סימן סט

והא דשמואל נראה בעיני דלא סמכינן עלה כל עיקר וכן פרש רבינו חננאל זצ"ל :

סימן ע

כתב מר רב ישראל גאון כי זה שאמר שמואל ומודה לי אבא שאם מת על האחין להביא ראיה אין הלכה כמותו. עכ"ל:

סימן עא

פסק רבינו חננאל זצ"ל בעדים צריך להביא ראיה. ולא בקיום השטר. דהא אפילו רב ששת מודה דראיה בעדים שוה יותר מקיום השטר:

בפרק האיש מקדש אמר רבא בריה דרב הונא אמר רב גידל אמר רב מנין ליתומין שבאו לחלוק בנכסי אביהן שב"ד מעמידין להם אפוטרופסין לחוב ולזכות. לחוב אמאי כלומר אי פשיט' לן שיבוא לחובה מה לנו להעמיד אפוטרופוס לכך. אלא לחובה על מנת לזכות. כלומר אנו נעמידם לדון ולערער בשבילם ולזכותם ולהנאתם. ואם יתחייבו בדין מה שיעשו עשו. ת"ל נשיא אחד נשיא אחד ממטה (אחד) תקחו. והכא זכות וחובה הוא דאיכא דניחא ליה בהר ולא ניחא ליה בבקעה. ואיכא דניחא ליה בבקעה ולא ניחא ליה בהר:

סימן עב

מיכן אמר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל לאו דוקא שבאו שניהם לחלוק אלא הוא הדין אעפ"י שלא בא עלי' כ"א האחד דומיא דחלוקת ארץ ישראל שהיו בה כמה יונקי שדים שלא באו לחלוק. מיהו אין מכאן ראיה משום דלא עבדינן ממש ההיא דיתומים בההיא דחלוקת הארץ שהיתה עפ"י הדיבור והיה שם אורים ותומים והגדילו אין יכולים למחות. ואילו הכא לשמואל הגדילו יכולים למחות. וההיא אלמנה לכה"ג דת"ר גבי בת ישראל לכהן הניח בנים והניחה מעוברת ר' שמעון בן יוחי אומר זכרים יאכלו נקבות לא יאכלו שמא ימצא עובר ואין לבנות במקום הבן. ופרכינן זכרים יאבלו והא איכא עובר. פי' דתנן שהוא פוסל ואינו מאכיל דקיי"ל ילוד מאכיל ושאינו ילוד אינו מאכיל. ומשנינן

אין חוששין למיעוט . ואיבעית תימא לעולם חוששין למיעוט דעבדינן להו תקנתא כדרב נחמן דאמר רב נחמן אמר שמואל יתומין שבאו לחלוק בנכסי אביהן ובוררין להם חלק יפה וכו' אלמא עבדינן להו תקנת' אעפ"י שהעובר לא בא לחלוק. ההיא לאו ראיה דשאני התם שיש גם לעובד תקנה בכך שיאכלו עבדים של אלו בתרומה שהוא בזול יותר מבחולין. ועוד דלא דמו האי עובר ליונקי שדים שהיו בחלוקת הארץ שלא היו מוחים בפירו'. ליתום אחד שצועק ומוחה שלא לחלוק:

סימן עג

הילכך מסתבר שאין מעמידין להם אפוטרופוס לחלוק אלא א"כ נתרצו כולם. וכן כתב מ"ו רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל בפ' אלמנה לכהן גדול שהיה ר"ת אומר דשניהם רוצים בעינן:

אמר רב נחמן אמר שמואל יתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהן ב"ד מעמידין להן אפוטרופוס ובוררין להם חלק יפה לכל אחד יפה לזה ויפה לזה. ואם הגדילו יכולים למחות. ורב נחמן דידיה אמר (ו)אם הגדילו אינם יכולים למחות. א"כ מה כח ב"ד יפה. ואי אית ליה לרב נחמן מה כח ב"ד יפה והתנן שום הדיינין שפחתו שתות או הותירו שתות כגינו שמין למלוה שלא בפני לוה או שלא מדעתו. משום דלא הוה ציית דינא. מכרן בטל. רשב"ג אומר קיים דא"כ מה כח ב"ד יפה. ואמר רב הונא בר חיננא אמר רב נחמן הלכה כדברי חכמים. לא קשיא הא דטעו והא דלא טעו. אי דלא טעו מאי (אינם) יכולים למחות. יכולים למחות ברוחות. מי שנפל לו חלק בדרום אומר נוח לי בצפון שהיתה לו שדה שם הסמוכה לה שנפלה לו מאמו:

סימן עד

הילכך היכא דטען לכ"ע יכולים למחות. והיכא דלא טעון . לשמואל יכולים למחות ברוחות ולרב נחמן אין יכולים למחות. ובפרק אלמנה ניזונית בכתובות פסקו רבינו חננאל ז"ל ורבינו יצחק האלפסי זצ"ל הלכה כרב נחמן:

היה מדקדק רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל מדנקט לשון בוררין דמשמע לשון ברירה בלא גורל ובלא שומת ב"ד. ואפיטרופסין קאי ואי דגרי' אפוטרופוס לשון יחיד. בעי למימר אפוטרופוס לכל אחד ואחד ובוררין כל אחד ואחד ליתום שלו חלק יפה בלא גורל כמו שהיו עושין היתומין בעצמם אם היו הם גדולים. ומה כח ב"ד יפה דקאמר היינו שיש להם כח להעמיד אפוטרופסין לכל אחד. והא דמייתו לה גבי חלוקת הארץ שהיתה בגורל ובשומת ב"ד לאו לגמרי מדמינן להו. ואפילו היכא דשייך גוד או אגוד כגון דתרווייהו צריכין להאי. יכולין לחלוק בברירה בלא גורל ובלא שומת ב"ד. כמו שמשמע לשון בוררין:

סימן עה

ודוקא ביתומים קטנים. אבל ביתומים גדולים צריך שלשה ושומת ב"ד. כמו שמשמע בפ' אלו מציאות גבי איסור ורב ספרא:

סימן עו

ור"ת ז"ל אומר דצריך גורל ושומת ב"ד. דאטו טריחותא היא לטרוף (בלקוחות) בגורלות בכנף בגדו. ולשון בוררין שפיר שייך על ידי גורל ושומת ב"ד. כגון אם יש שני שדות עידית וזיבורית וצריך לעיין מה טוב ליתום אם יקח כל אחד חצי עידית וחצי זיבורית. או יקח אחד מהם עידית כולה ויעלה לאחיו בדמים שיקח זיבורית. וכן כמה ענייני ברירות שייך בגורל כגון סולמות וחלונות ודרך. בוררין בגורל ושומת ב"ד דוקא בדבר שאין שייך בו דינא דגוד או אגוד מיירי. אבל בדבר דשייך בו גוד או אגוד לא. (שהרי) אפילו בדבר דשייך (ד)גוד או אגוד חולקין א"כ אמאי דחיק לומר יכולין למחות ברוחות הוה ליה למימר יכולין למחות בגוד או אגוד. מיהו לאו ראיה היא דמצינא למימר דחדא מנייהו נקט. ותדע דהכי נמי הוה מצי למנקט ולומר יכולין למחות כשטען פחות משתות דמכרן קיים כדאמרינן בפ' האלמנה ניזונית במס' כתובות . מיהו בפי' ר"ח ז"ל משמע בפי' כדברי ר"ת ז"ל שכך כתב בפ' אלמנה ניזונית :

סימן עז

ואסקינן הני מילי כשטען בב"ד אבל לא טען אלא באו לחלוק בנכסי אביהן ובירדו ב"ד ליתומים חלק יפה והגדילו עכשיו ומוחים ברוחות ואמרו אין אנו רוצים זה החלק אלא שחלקו הגדולים שאין שומעין. דא"כ מה כח ב"ד יפה עכ"ל. ומדכתב ב"ד ובוררין להם ב"ד משמע שצריך שומת ב"ד וכיון דבעי שומת ב"ד נראה שאין חולקין אלא בגורל. ודמילתא דלא שייך בה גוד או אגוד שהעמדת אפוטרופוס לרבינו חננאל ז"ל אינה אלא לשמור לכל אחד חלקו דעד השתא לא היה אלא חד אפוטרופא לכולן. אבל השתא אפוטרופוס לכל אחד ואפוטרופוס דקאמר לשון יחיד היינו אפוטרופוס לכל אחד ואחד. אי נמי גם עכשיו משמע אפוטרופוס אחד לשניהם. והכי קאמר מעמידין להם אפוטרופוס לשמור לכל אחד חלקו בפני עצמו ולא כמו שהיה עד עכשיו שהיה שומר הכל ביחד. וניחא השתא דנקט אפוטרופוס לשון יחיר ובוררין לשון רבים. וכתב רבינו שמשון בן אברהם זצ"ל בפ' האיש מקדש דחזר בו רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל ואמר כדברי ר"ת זצ"ל:

סימן עח

אמר רבא אמר רב נחמן האחין שחלקו הרי הן כלקוחות. פחות משתות נקנה מקח. יתר משתות בטל מקח. שתות קנה ומחזיר אונאה. אמר רבא הא דאמרת פחות משתות קנה

לא אמרן אלא דלא שוי שליח אבל שוי שליח אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי. והא דאמרת יתר משתות בטל מקח לא אמרן אלא דלא אמר נפלוג בשומא דבי דינא. אבל אמר נפלוג בשומא דבי דינא מכרו קיים. דהא תנן שום הדיינין שפיחת שתות או שהותיר שתות מכרן בטל רשב"ג אמר מכרן קיים. והא דקאמרת שתות קנה ומחזיר אונאה לא אמרן אלא במטלטלי אבל במקרקעי אין אונאה לקרקעות. ובקרקע נמי לא אמרן אלא דפלגי באומדנא בעלמא. אבל פלני במשחתא אפילו כל דהו הדר. דאמר רבא כל שהוא במדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר. וקשה דאמר רבא הכא דמצי אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי. ובפ' אלמנה ניזונית אמר רבא אמר רב נחמן שליח כדיינין. ופירש רבינו שמואל זצ"ל דההיא משמיה דרב נחמן והכא אליבא דנפשיה ולא נהירא מדקאמר הא משמיה דאליבא דרב נחמן איידי. ופירש ר"ת זצ"ל דההיא בשליח דדיינים והכא בשליח דעלמא. ותו הקשה ר"ת ז"ל דקאמר רבא היכא דאמרו פלוג כי שומא דבי דינא ביתר משתות מכרן קיים. והאמר רבא אמר רב נחמן הלכ' כחכמים. מיהו לדברי רבינו שמואל זצ"ל דמפרש דרבא דהכא אליבא דנפשיה אייריי אתי שפיר. וכן משמע פי' רבינו שלמה זצ"ל דפירש דקיי"ל כרשב"ג דאמר מכרן קיים במס' כתובות ולא קיי"ל כרבא והא דאמר רב נחמן לעיל הלכה כדברי חכמים. אבל לפי פי' ר"ת זצ"ל קשה. ותו מקשי ר"ת זצ"ל הא דאמר שתות קנה ומחזיר אונאה לא אמרן אלא במטלטלי אבל במקרקעות אין אונאה לקרקעית. משמע דביתר משתות לא חי' לחלק בין מטלטלי למקרקעי דאפי' ביתר משתות אין אונאה לקרקעות (וזה אינו שהרי בפ' המקבל קאמר רב נחמן בהדיא דאפילו זבין במאתים שוה מנה אין אונאה לקרקעות. על כן נראה לר"ת ז"ל כגירסת הלכות גדולות ורבי' חננאל דגרסי איפכא שתות קנה ומחזיר אונאה לא הוו בעידנא דלא פירשו ניפלוג כי שומא דבי דינא אבל פירשו ניפלוג כי שומא דבי דינא לא. דתנן שום הדיינין שפיחת שתות או שהותיר שתות מכרן בטל. והא דאמרת יותר משתות בטל מקח לא אמרן אלא במטלטלי אבל בקרקע אין אונאה לקרקעות. וההיא דפ' הזהב דאמר רב נחמן ביטול מקח יש להם דוקא בפלגא כגון שוה מנה במאתים. והא דאמר רב נחמן בהמקבל וכן במאתים ושוה מנה אין אונאה לקרקעות לא דוקא אלא מעט פחות ממאתים:

סימן עט

תנן בפ' חזקת הבתים האחין שחלקו נעל גדר ופרץ כל שהוא הרי זה חזקה כלומר דנעל או גדר או פרץ כ"ש. בפני עדים הרי זו חזקה. כלומר דנעל או גדר לקנות שלא יוכלו עוד לחזור בו זה בזה:

סימן פ

בפרק המוכר את הבית איתמר אמר רב הונא אמר רב הלכה כדברי חכמים דאמרו מוכר בעין רעה מוכר ושמואל אמר הלכה כר"ע דאמר מוכר בעין יפה הוא מוכר. אמר ליה רבינא לרב אשי לימא רב ושמואל אזדי לטעמייהו דאמר רב נחמן אמר שמואל האחין שחלקו אין להם דרך זה על זה. ולא חלונות זה על זה. ולא סולמות זה על זה. ולא אמת המים זע"ז. נראה האחין שחלקו לקוחות הן ומוכר בעין יפה הוא מוכר. ורב אמר יש להן. אמר רב נחמן לרב הונא הילכתא כוותין או הילכתא כוותייכו דאקריבתו לבי ריש גלותא דשכיחי דייני. רב נחמן תלמידיה דשמואל הוה וחתנא רבי נשיאה הוה ורגיל לשמוע דינין הבאים לפני הדיינין שבבית ריש גלותא לפיכך בקי בהם. וכן הלכה:

סימן פא

תנן בפ' המוכר את הבית האחין שחלקו הזוכה בשדה זכה בכולה אפילו בור וגת ושובך שבשדה קנה. כיון שזה נוטל אחת וזה נוטל שדה אחת כנגדו להסתלק זה משל זה נתכוונו. ולענין דרך פי' בהמוכר :

סימן פב

בפרק בית כור תניא ר' יוסי אומר האחין שחלקו כיון שעלה גורל אחד מהם קנו כולם. מ"ט אמר ר"א כתחילת ארץ ישראל מה תחילת ארץ ישראל בגורל אף כאן בגורל. או מה להלן בקלפי אורים ותומים אף כאן קלפי אורים ותומים. אמר רב אשי בההוא הנאה דקא צייתי להדדי גמרו ומקנו להדדי. פירש רבינו שמואל זצ"ל האחין שחלקו ביררו שנים או שלשה חלקים שוים ואח"כ יפילו גורלות. והוא הדין לשני שותפין כיון שנפל גורל של אחד מהן והוברר חלקו קנו כולם בזה הגורל ולא יוכלו לחזור. ואם הם שנים זה קנה חלקו שנפל עליו הגורל וגם חבירו קנה. דעל מי יפול הגורל שני כי אם על השני. ואם שלשה הם. אותו שנפל הגורל לו קנה חלקו. והשנים קנו בין שניהם (לחלוק) שני החלקים לחלוק ביניהם כל שעה שירצו. ואף לחלוק בענין אחר. ואח"כ יפילו גורלות. ומיהו היכא דנפל הגורל לכולן פשיטא דקנו כולן. ואע"ג דלא אחזוק כל אחד בשלו דכיון דעומדין ומוחזקין בין כולן בכל הקרקע אין הגורל מקנה להם כלום. אלא מברר לכל אחד ואחד חלקו המגיעו לא שנא קרקע ולא שנא מטלטלי כיון שעלה הגודל לזה קנה חבירו כמו כן חלקו המגיע מיד בלא נפילת הגורל. דהא לא מפליג תלמודא בין מטלטלין ובין מקרקעי הכא מידי. עכ"ל:

סימן פג

איתמר שני אחין שחלקו ובא להם אח ממדינת הים. רב אמר בטלה מחלוקת ושמואל אמר מקמצין. פי' רבינו שמואל זצ"ל בטלה מחלוקת ויחלקו תחילה בשלשה חלקים

ובגודל דנהי נמי דנפל גודל אחד קנו כולם. הני מילי היכא דחלקו כראוי. אבל הכא חלוקה בטעות היא והדרא. ושמואל אמר מקמצין נוטל כל אחד שליש מחלקו כגון שירשו ששה שדות ונטלו השנים זה שלש שדות וזה שלש ובא להם אח זה נותן לו שדה אחת וזה נותן לו שדה אחת הרי לכל אחד שני שדות והנם שוים. ופסקינן הילכתא בטלה מחלוקת:

סימן פד

[**ב"ק די"א ע"ב**]

אמר עולא אמר"א הלכה גובין חוב מן העבדים. אמר ליה רב נחמן לעולא אמר ר' אלעזר אפי' מיתמי א"ל (אפי') מיניה ומיניה אפילו מן גלימא דעל כתפיה:

סימן פה

רבינו שלמה זצ"ל פסק בתשובה שמסדרין לבעל חוב. וזו התשובה: הנני החתום משיב לשלשת הנדיבים החתומים בשאילה זו. אחרי שלא הוכר מום באשה בביה אביה. ומשנכנסת לרשותו נולדו בה מומין אין לו עליה טענת מומין וגילה האיש מעשיו לרעה. ונראה בעצמו כאילו לא בא מזרע אברהם אבינו שדרכם לרחם על הבריות. כ"ש על שארו ובשרו אשר בא ע[א]תה בברית. שאילו נתן לב לקרבה כאשר נתן לב לרחקה היה חינה נמשך עליו כמו שאמרו רבותי' חן מקום על יושביו ואפילו הוא מקולקל והמים רעים. והאשה משכלת. וכן אשה על בעלה. ואשריו אם זכה לזכות בה ולקנות חיי העולם הבא. שהרי בכופרי בהקב"ה ראינו הדבר שאינן מרחקין נשותיהם על כך ומתכוונין לחסד לאומים חטאת וכן הנשים את בעליהן. וזה הקשיח לבו בבת אבינו שבשמים אשר העיד בינו ובין אשתו נעוריו. משפט ודין עליו לנהוג בה כמשפט בנות ישראל. ואם אינו מקרבה ברחמים ובכבוד יגרשנה ויתן לה כל כתובתה. ואם אין לו יתן עכשיו הנמצא בידו אלא שיסדרו לו כדרך שאמרו רבותינו לסדר בבע"ח ובערכין מטה ושלחן וכסות לשנים עשר חדש. ושטר הכתובה יהא עומד לגבות בכל שנה בכל אשר ישתכר עד שישלים כל כתובתה. ואם תתרינה להתגלגל על ידי מזונות יתן לה ככל אשר יראו השגת ידו ושער העיר. ואינו יכול לומר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך וכל מעשה ידיה אשד תשתכר תתן לו. אז תחשוב למזונותיה ועליו להוסיף ככל הצורך. אך טוב לו לתת לבו לקרבה למען ירחמו עליו מן השמים ויזכהו לבנות ממנה וירחיבו לו מכל צרה שנאמר ויתן לך רחמים ורחמך והרבך. ומה שלוותה ואכלה ישלם. ותשבע כמה לוותה ואכלה. שלמה בר יצחק.

הרי פסק שמסדרין לבעל חוב. וכן פסק הרב ר' משה בר מימון זצ"ל. וכן פסק הרב ר' ברוך מארץ זון [יון] זצ"ל כדפרישית בפ' אלו מציאות. והכי מוכח בפ' המקבל דאמר

התם אשכחתיה רבה בר אבוה לאליהו דהוה קאי בבית הקברות של נכרים א"ל מהו שמסדרין לבע"ח אמר לי' גמר מיכה מיכה מערכין. הא למדת דאליהו סובר שמסדרין לבע"ח. והך דשמעתין דמסיק מיניה ואפילו מגלימא דעל כתפיה יש לפרש כגון שהיה לו שנים אי נמי בטלית מוזהבת ששוה מאה מנה שמלבישין אותו בטלית הראויה לו. ודלא כר"ע דאמר בפ' המקבל כל ישראל ראוים לאותה איצטלא:

סימן פו

ור"ת ז"ל פסק הלכה דאין מסדרין לבעל חוב מדמסיק בשמעתתי' מיניה ואפי' מגלימא דעל כתפיה והלכתא כרב נחמן בדיניה. ותו דאמר בפ' המקבל תני תנא קמיה דרב נחמן כדרך שמסדרין בערכין כך מסדרין בבע"ח אמר ליה השתא זבוני מזבנינן סדורי מסדרינא ליה. ומי מזבנינן ליה והתנן (מחזיקי) מחזירין את הכר בלילה ואת המחרישה ביום. אלא תנא רשב"ג תנא קמיה. והכי קאמר ליה לרשב"ג זבוני מזבינן ליה סדורי מסדרינן ותנן רשב"ג אומר אף לעצמו אינו מחזיר עד שלשים יום מכאן ואילך מוכרו בב"ד. אלמא דרשב"ג סבר דאין מסדרין. וקיי"ל בכל מקום ששנה רשב"ג הלכה כמותו. מיהו אינה ראיה דליתו האי כללא. כדמוכח בפ' המפקיד וכפ' המדיר :

סימן פז

ותו הביא ראיה ר"ת ז"ל דתנן בפ' השיג יד היה עשיר והעני עני או עני והעשיר נותן ערך עשיר. ר' יהודה אומר אפילו עני והעשיר וחזר והעני נותן ערך עשיר. ואמרי' בגמ' מ"ט דרבי יהודה אמר קרא ואם מך הוא מערכך עד שיהא במכותו מתחי' ועד סוף מכלל דרבנן דלית להו דר"י דרשי הוא ולא בעל חובו כדאמרינן בפ' המקבל ויסדרו בבע"ח מק"ו מערכין מה ערכין שאין (שמין) מחזירין מסדרין. בע"ח שמחזירין אינו דין שמסדרין אמר קרא ואם מך הוא מערכך הוא ולא בעל חובו. ואידך אמר לך הוא עד שיהא במכותו מתחילתו ועד סופו. והלכה כרבנן. וההיא דרבה בר אבוהו אשכחיה לאליהו. אומר ר"ת ז"ל דה"נ מנין שמסדרין ול"ג [מהו] שיסדרו דא"כ הוה לי' לאליהו לאהדורי אין. ותו דהוה ליה למימר גמרי' ולא גמר. אלא מנין גרסי' ואליבא דמ"ד מסדרין קא בעי מיניה ומהדר ליה דמאן דסבר מסדרין גמר מערכין. אבל אליהו גופיה סבר דאין מסדרין:

סימן פח

ותו אומר ר"ת ז"ל שדרכו של אליהו היה שהיה דוחה אותם כדאמרינן במדרש דאשכחיה חכם אחד לאליהו שהיה קובר את ר' עקיבא א"ל לאו כהן מר. א"ל לצדיקים אינם מטמאין. ועיקר הטעם שם לפי שהיה מת מצוה שהיה מהרוגי מלכות ולא היו רשאין לקוברו. ותו דהכא הודה לו שהיה כהן. ובסדר אליהו רבא אמר להם איני אלא מזדעה

של רחל. א"ל הביא לי ראיה לדבריך א"ל לא כך כתוב ביחוסו של בנימין (וזכר) ואליה וזכרי בני ירוחם א"ל והכתיב עשי לי משם עוגה קטנה בראשונה ולך ולבנך באחרונה. פי' משאמרו ליקח לך חלה בראשונה אם כהן אתה אמר להם אותו תינוק משיח בן יוסף היה ורמז רמזתי לעולם שאני בא (לעולם) תחילה ואח"כ הוא. והכי נמי אמרינן בבראשית רבה גבי ותאמר לאה בא גד. ובשמעתת' הודה שהיה כהן דאמר ליה רבה בר אבוהו לאו כהן ניהו מר ומ"ט קאי בבית הקברות א"ל לא תני מר דתנן ר"ש בן יוחי אומר קברי עכומ"ז אינם מטמאין שנא' ואתנה צאן מרעיתי אדם. אתם קרוים אדם ואין עכומ"ז קרוים אדם. אלמא שהודה שהיה כהן . אלא ש"מ שכך היה מנהגו שדוחה אותם. אלא מה שהיה (דוחה אותם) עומד לשם לפי שהיה יודע שהיה בו פותח טפח. אי נמי נוכל לפרש שלפי דבריו שהיה סבור שהוא כהן השיב לו. וההיא דר"ע נמי לפי דבריו השיב לו והכי קאמר ליה צדיקים שהם מת מצוה אין הכהן עובר עלי' משום דלא יטמא. לאפוקי מת מתוך רשעו דאין כהן מטמא לו אע"ג דלית להו קוברים.

סימן פט

והלוה שטוען אין לי במה לפרוע. כתב רבי' יצחק אלפסי זצ"ל בשערים שלו שהדיינים נהגו להשביע כל בעלי חובות כל ל' ול' יום. ומו"ר ר' אליעזר בן רבי' יואל זצ"ל כתב דלא יתכן. אך משביעין אותם בפעם אחת כך שאם יש לו עתה מיד שיפרע. ואם אין לו עתה שכשיהיה לו יותר מכדי פרנסתו ושוב לא ישבע יותר אך אם יעידו שכניו שיש לו יכפוהו בסלוא דלא מבעי דהא יהלל שם שמים בפרהסיא לישבע עכ"ל. וכן כתב הרב ר' משה בר מימון ז"ל כדפרישית לקמן בפרק אלו מציאות:

סימן צ

[**דף י"ד ע"ב**]

תנן בני חורין ובני ברית. ואמרינן בגמ' בני חורין למעוטי עבדים. ובני ברית למעוטי עכו"ם שאינם בני ברית. מיהו אם קבלו אותם בעלי דינים עדותן עדות כדפרשינן לעיל :

סימן צא

וערל שמתו אחיו מחמת מילה כשר להעיד. כדתנן בפ' הערל וכל הטמאים לא יאכלו בתרומה. ופירש"י ז"ל ערל שמתו אחיו מחמת מילה. וקדי' לי' בגמ' שלבו לשמים:

סימן צב

וכ"ש לדברי ר"ת ז"ל דמפרש ערל דמתניתין שאינו רוצה למול מחמת צער המילה. ולבו לשמים אם היה יכול למול אך דואג על הצער. ולהכי קרי ליה בגמ' לבו לשמים שלדבריו אפילו זה כשר להעיד:

סימן צג
[**דף ט"ו ע"א**]

רבי אליעזר בן יעקב תנא ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. מיכן היה משמע דאשה כשרה לדון דכיון דהאי קרא בדייניו איירי והאי קרא גופיה מקיש אשה לאיש לכל דינין שבתורה. א"כ כמו שאיש כשר לדון כך האשה כשירה לדון. וכתיב נמי גבי דבורה והיא שפטה את ישראל. מיהו ליתא דע"כ אשה פסולה לדון הואיל ופסולה לעדות כדאי' בהחובל ותנן נמי בפ' שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים. הא למדת שנשים פסולות לעדות. הואיל ופסולות לעדות פסולות נמי לדון. כדתנן בפ' בא סימן כל הבשר (להעיד) לדון כשד להעיד. מיהו איכא לפרש דהכי קאמר כל איש הכשר לרון כשר להעיד:

סימן צד
אבל יש ללמוד מירושלמי פ' שני שעירי' דאמר התם בפירוש דאין אשה מעידה ואין אשה דנה ויליף התם (בגמ') בגז"ש שני שני וישארו שני אנשים במחנה מועמדו שני אנשים דאתא למעוטי אנשים ולא נשים אנשים ולא קטנים. ואתי השתא שפיר הא דפסלינן אשה לדון אע"ג דשאר דברים מקשינן אשה לאיש. והיא שפטה דכתיב גבי דבורה איכא למימר שהיו מקבלים אותה עליהם משום שכינה. אי נמי שפטה היא שהיתה מושלת עליהם ועושה עפ"י הדיינים:

[**שם**]

איתמר רב פפא אמר פלגא נזקא ממונא. רב הונא בריה דרב יהושע אמר פלגא נזקא קנסא:

סימן צה
[**שם ע"ב**]

והלכתא פלגא נזקא קנסא. הלכך אינו משלם עפ"י עצמו. ואין נובין אותו בבבל. אבל חצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה דממונא הוא (ו)משלם עפ"י עצמו וגובין אותו בבבל. והשתא דאמרת פלגא נזקא קנסא. האי כלבא דאכל אימרא ושונרא דאכלה תרנגולא הוה ליה משונה שאין דרכם בכך של כלב לאכול כבשים חיים ואין דרכן של חתול לאכול תרנגולים חיים. ותם משלם חצי נזק ותשלומין שלו קנס ולא מגבינן בבבל משום דאין דנין דיני קנסות בבבל בחוצה לארץ. והני מילי רברבי בכבשים ותרנגולים רברבים גדולים דאין דרך כלב וחתול להורגו. אבל זוטרי אורחייהו הוא:

סימן צו

ואי תפס ניזק מנכסים של מזיק לא מפקינן. ואין מכריחין הניזק לפרוע מה שתפס. ואי לא תפס ניזק ואזמניה לדינא בארץ ישראל ואמר קיבעו לי זמנא דליתי בהדי לארעא דישראל קבעינן ליה. ואי לא אזיל משמתינן למזיק דליזול בתריה לבי דינא. פירש ר"ת ז"ל דהא דאסקינן דאי תפס לא מפקינן מיניה היינו דתפס כלבא או שונרא שהזיקהו. דבאותו דבר שהזיק דוקא הקילו לו חכמים שיכול להחזיק בו אם לקחו בשעת ההיזק. אבל במידי אחרינא לא. דאי אמרת כל מאי דתפס מדידיה לא מפקינן מיניה אתי לידי תקלה. דהיום או מחר יגזול לו את כל אשר לו. ולא מפקינן מיניה משום דאין דנין דיני קנסות בבבל וזה יפסיד יתר על מה שהזיק. והא דאשכחן בכמה דוכתי שהיו דנין דיני קנסות כגון לקמן בפ' כיצד הרגל ההוא חמרא דאכיל נהמא ופלסיה לסלא חייביה רב יהודה לשלם. ובפ' שור שנגח ארבעה וחמשה חנן בישא תקע ליה להההוא גברא אתא לקמיה דר"י אמר ליה זיל הב ליה פלנא דזוזא. ובפ' הגוזל קמא ההוא דגזל פדנא מחברי' כרב בהו וזרע בהו כולהו אדעתיה לסוף אהדרינהו למרייהו. אתא לקמיה דר"נ אמר ליה זילו שיימו ליה שבחא דאשבח. ובפ' הגוזל בתרא ההוא גברא אכריית' דחיטי דבי ריש גלותא אתא לקמיה דר"נ חייביה ר"נ לשלומי. חנן בישא גנב גלימא וזבנה אתא לקמיה דרב הונא אמר ליה זיל שרי עביטיך. ונרשא גנב ספרא זבנה לפפונא בתמנן זוזי אתא פפונא זבניה לבר מחוזא במאה ועשרים זוזי לסוף הוכר הגנב אמר אבייי ליזול מריה דספרא ויהיב ליה לבר מחוזא תמנן זוזי ושקיל ספרא. ובהגוזל קמא גבי שורף שטרותיו של חבירו הוה עובדא וכייפה לרב אשי ואגבי ביה כי כשורי לצילמי. הרי אשכחן שהיו דנין דיני קנסות בבבל. וגניבות וגזילות. דההיא דכיריא דחיטי דחייביה רב נחמן בעי למימר דקנסא הוא. ויש לפרש דכל הני בתפשו אי נמי דאזמניה לדינא למיזל לארעא דישראל דאי לא אזיל משמתינן ליה כדאיתא בשמעתתין :

סימן צז

ושמעתי מפרשים דאפילו היכא דלא אזמניה לארעא דישר' דיינינן ליה הואיל ואין דנין ליה בבבל ובאר"י בעי למידן. אנן סהדי קודם שילך לארץ ישראל ויוציא הוצאו' שהוא מרוצה לדון בבבל. ומש"ה דיינינן אפילו דיני קנסות. ודיני גזילות ואין דנין בחוץ לארץ. מפרש ר"ת ז"ל דהני מילי דגזל שדה ואכל פירי דשלומי פירי בעינן מומחין דלא שכיחא. אבל שאר גזילות שכיחי ועבדינן שליחותייהו. וההיא דפ' איזהו נשך דאמר רב פפא עבד רבינא עובדא וחשיב ואפיק פירי דלא כרבה בר רב הונא התם לאו היינו (על) גזילה אלא מכר במעות. וההיא דחזקת הבתים דההוא דאמר ליה לחבריה מאי בעית בהאי אדעא א"ל מינך זבינתיה ואכלתי שני חזקה. אייתי סהדי דאכלה תרתי שנין. אמר רב

נחמן הדרא פירי והדרא ארעא. והתם גזילה הואי דההוא לאו לעשות מעשה היה אומר אלא דהכי דינא. ורבי' יצחק בר שמואל זצ"ל מפרש דגזילות דאין דנין בבבל היינו גזילות ע"י חבלות שמכהו וחובל בו עד שמניח את שלו דכי האי גזילה לא שכיחא כי היכי דלא שכיחא חבלות. וא"ת אפילו ע"י מומחין היכי דיינין דיני גזילות הא אמרי' בהגוזל קאמ' הגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהם והמקבל מהם אין רוח חכמי' נוחה הימנו. אמרי' בימי רבי נשנית משנה זו מעשה באחד שבקש לעשות תשובה אמרה לו אשתו ריקה אם אתה עושה תשובה אפי' אבנט שלך אין לך ונמנע אותו אדם מלעשות (ב)תשובה. באותה שעה אמרו הגזלנין ומלוי רבית שהחזירו אין מקבלין מהן והמקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו:

סימן צח

ההיא מפרש ר"ת זצ"ל דודאי בימי רבי נשנית משנה זו האי עובדא הוה בימיו לא לפניו ולא לאחריו. וכן מפרש ההיא דכל הכלים דאמרי' בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו. וכן ההיא דשלהי אלו מציאות גבי הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד ואמרי' בימי רבי נשנית משנה זו. לפי שסידר המשניות ורצו שיעסקו בהן כדי לסדרן. אבל אחרי כן לא היו מחבבין אותן כל כך כדאשכחן בפ' בני העיר דאמר רב נחמן בר יצחק האי תנא דמלי צנא דספרי. וכן בסוף הוריות בימי רשב"ג נשנית משנה זו משום עובדא דר"מ ור' נתן:

סימן צט

[**שם**]

מתני' חמשה תמין הן וחמשה מועדים הן הבהמה אינה מועדת לא ליגח בקרן ולא לגוף דחיפת הגוף. ולא לשוך ולא לרבוץ ולא לבעוט. וכולהו תולדה דקרן ומשלמין חצי נזק (כי קרן) הרי חמשה תמין הן. השן מועדת לאכול את הראוי לה. והרגל מועדת לשבר בדרך הלוכה. שור המזיק ברשות הניזק ושור המועד שלשה פעמים ליגח בקרן או ליגוף דחיפת הגוף או לרבוץ או לנשוך או לבעוט. הוין חמשה מועדין לשלם נזק שלם. ולגבי מועד חשיב להו חד דע"י הראה אתי בהו חיוב נזק שלם. הילכך חדא מילתא היא. והאדם הרי חמשה. ואוקמי רבא למתניתין דחסורי מחסרא והכי קתני חמשה תמין הן ואם הועדו חמשתן מועדין וזהו שור המועד(ין) כלומר הא דאמרן ואם הועדו חמשתן מועדין זהו שור המועד דהוא אחמשה מועדין שן ורגל מועדין מתחילתן והאדם. ושור המזיק ברשות הניזק מחלוקת ר' טרפון ורבנן בפ' שני דלרבנן משלם חצי נזק ולר' טרפון נזק שלם:

[**דף ט"ז ע"א**]

אמר ר' אלעזר לא שנו דבהמה אינה מועדת לרבוץ על הכלים אלא על פכין גדולים וה"ה לשאר דברים גדולים. אבל פכין קטנים אורחיה הוא לרבוץ עליהן לשברן. אם רבצה עליהן ברשות הרבים פטורה. וברשות הניזק נזק שלם. דתולדה דרגל היא. לימא מסייע' ליה הא דתני הבהמה מועדת למעך את האדם ואת הכלים. דאי אמרת בשלמא פכין קטני' אורחי' הוא. הכא נמי מתניתין אוקמינא בכלים ומתני' בכלים קטנים (וגדולים). ודחינא דילמא הא דקתני ומועדין לאו ברבוצה קאמר אלא מן הצד שעמדה במקום צר ומיעכה כלים או אדם. ואפילו כלים גדולים בינה לבין הכותל דרך הילוכה דהיינו אורחיה. אבל לרבוץ אפילו פכין קטנים לאו אורחיה. ומיכן לא תסייע ליה. ואיכא דאמר אמר ר' אלעזר לא תימא פכין גדולים דלאו אורחיה הוא אלא אפילו פכין קטנים נמי לאו אורחיה הוא. מיתיבי ולמעך. דלמא מן הצר התם מיירי. ואיכא דרמו להו אהדדי תנן ולא לרבוץ והתניא ולמעך. ומשני אמר ר' אלעזר לא קשיא כאן בפכין גדולים כאן בפכין קטנים:

הילכך אזלינן בתר תרי לישנא דבפכין קטנים אורחיה הוא והויא תולדה דרגל ולמעך מן הצד אפילו כלים גדולים אורחיה הוא. וכן הלכה:

סימן ק

[**דף י"ז ע"א**]

אמר ר' יוחנן משום רשב"י מאי דכתי' אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל שור וחמור. כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים זוכה לנחלת שני שבטים שנא' אשריכם זורעי על כל מים ואין זריעה אלא צרקה שנא' זרעו לכם לצרקה וקצרו לפי חסד. ואין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים. זוכה לנחלה כיוסף שנאמר בן פורת יוסף בן פורת עלי עין. משלחי רגל השור והחמור זוכה לנחלה כיוסף שנא' בכור שורו הרר לו. זוכה לנחלה כישששכר שנאמר יששכר חמור גרם. איכא ראמרי אויביו נופלין תחתיו כיוסף שנאמר בהם עמים ינגח (תחתיו) יחדיו. וזוכה לבינה כישששכר דכתיב ובני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה בישראל:

הדרן עלך פרק ארבעה אבות

כיצד הרגל פרק ב

סימן קא

[**שם**]

כיצד הרגל מועדת לשבר בדרך הילוכה. כלומר בכך היא מועדת שמשברת דרך הילוכה. וחיובה ברשות הניזק וברשות הרבים פטורה:

[**ע"ב**]

ת"ר בהמה מועדת כיצד בהמה שנכנסה לחצר הניזק והזיקה בגופה דרך הילוכה בשערה דרך הילוכה באוכף שעליה דהיינו מרצופין שקושרין באוכף. בפרומביא שבפיה ובזוג שבצוארה וחמור במשאוי משלם נזק שלם. הללו כולם תולדה דרגל נינהו דהיזקו מצוי ואין כוונתן להזיק:

מתני' היו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושברה את הכלים משלם חצי נזק. פי' רבינו שלמה זצ"ל אע"ג דלאו שינוי הוא אלא אורחיה הוא משלם חצי נזק ותו לא דהלכתא גמירי לה. וברשות הניזק קאמר דברשות הרבים פטורה כדאוקמינן בריש פרק קמא דצרורות תולדה דרגל הוא לפוטרו ברשות הרבים. ורב פפא דקאמר בפ"ק דקרו להו לצרורות תולדה דרגל לשלם מן העליה. ולא קאמר לפוטרו ברשות הרבים כדקאמר רבא לאו משום דפליג ארבא דכולי עלמא מודים דצרורות פטורין ברשות הרבים. אלא ניחא ליה לרב פפא להשוות התולדות לאב לענין חיוב. והא דבעי רבא בגמ' חצי נזק צרורות מגופו משלם דלא אשכחן חצי נזק דמשלם מהעליה או דילמא מהעליה משלם דלא אשכחן כי אורחיה דמשלם מגופו ההיא לא איפשטא ליה. ואמרו בריש פ"ק לרב פפא פשיטא ליה לרבא מיבעי' ליה:

סימן קב

הילכך הואיל ולרבא איבעי ליה ולרב פפא פשיטא ליה. אדרב פפא סמכינן. ואמרי' שלהי פ"ק דחצי נזק צרורות הלכתא גמירי לה דממונא הוא. הילכך משלם עפ"י עצמו ומגבינן ליה בבבל:

סימן קג

[**שם**]

מתני' דרסה ע"ג כלים ושברתו. ונפל (על) של זה על כלי אחר ושברו. על הראשון משלם נזק שלם. ועל האחרון דע"י צרורות נשבר משלם חצי נזק. סתם לן תנא דצרורות חצי נזק הוא דמשלם. ופליג סומכוס בגמרא וקאמר צרורות נזק שלם משלם. וליתא אלא כרבנן קיימא לן. ואמר רבא לעולם קסברי רבנן דכחו כגופו דמי. והיינו טעמא דצרורות לא משלם אלא חצי נזק דהלכה למשה מסיני הוא:

סימן קד

[**שם**]

אמר רבא כל שבזב טמא כגון מגעו של זב. בנזקין משלם נזק שלם. כל שבזב טהור כגון זריקה בנזקין משלם חצי נזק. ורבא צרורות אתא לאשמעי' בתמיה. רבא עגלה מושכת בקרון (קמ"ל) אתא לאשמעינן דבזב טמא אם הלכה קרון שהזב עליה על גבי כלים

טמאים משום מדרס הזב דבנזקין נמי עגלה שמשכה בקרון על גבי כלים כגופא הויא ולא כצרורות. ואם התיזו הצרורות מתחת הקרון טהור. לענין נזקין נמי צרורות נינהו. ותניא כוותיה עגלה מושכת בקרון נזק שלם:

סימן קה

בעי רבא דרסה על הכלי ולא שברתו ונתגלגל למקום אחר מהו בתר מעיקרא אזלינן וגופו הוא או דילמא בתר תבר מנא אזלינן וצרורות נינהו. תפשוט ליה מדרבה דאמר רבה זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור דאמר ליה מנא תבירא תבר. אלמא בתר מעיקרא אזלינן. לרבה פשיטא ליה. לרבא מיבעי ליה:

[**דף י"ח ע"א**]

ת"ש תרנגולין שהיו מחטטין בחבל דלי ונפסק החבל ונשבר הדלי משלם נזק שלם. ש"מ בתר מעיקרא אזלינן. תרגמא אחבל. אליבא דרבא מיבעי ליה ולרבה דפשיטא ליה דמשלם נזק שלם על הדלי. הלכך הואיל ודרבא לא איפשט' סמכי' אדרבה דפשיט"ל דבתר מעיקר' אזלינן:

סימן קו

[**שם ע"ב**]

בעי רבא יש הראה לצרורות או אין הראה לצרורות. לקרן מדמינן לה הואיל ומשונה הוא וחצי נזק הוא דמשלם כי קרן. או דילמא מעיקרא כי עבדיה כי אורחיה הוא תולדה דרגל הוא דהא אורחיה הוא והיזקה מצוי ואפ"ה חצי נזק הוא דמשלם הילכך היא העדאתה ואין לה העדאה אחרת ולא אפשיטא:

סימן קז

[**דף י"ט ע"א**]

בעי רב אשי יש שינוי בצרורות לרביע נזק או אין שינוי לצרורות ברביע נזק. מי אמרינן צרורות כאורחייהו חצי נזק אבל על ידי שינוי רביע נזק הוא דמשלם. או אין שינוי דבין כך וכך משלם חצי נזק:

סימן קח

[**שם**]

בעא מיניה רבא בר ממל מר' אמי ואמרי לה מר' חייא בר ממל היתה מהלכת במקום שא"א לה אלא א"כ מנתזת וביעטה והתיזה והזיקה מהו. כיון דאי אפשר לה אורחיה הוא. או דילמא השתא מיהו מחמת ביעוט קא מנתזא צרורו' מהו תיקו. פירש רבינו שלמה זצ"ל היתה מהלכת בחצר הניזק מליאה צרורות דאי אפשר שלא תהא מנתזת. אורחי' הוא וכצרורות דעלמא הוא ומשלם חצי נזק או דילמא השתא מיהא מחמת ביעוט

הוא. ואם ת"ל יש שינוי לצרורות לרביע נזק הא רביע נזק (הוא) משלם. לא אורחיה הוא וצרורות נינהו ותולדה דרגל. ואפילו אייעד בביעוט והתיזה לא משלמת אלא חצי נזק דהא בלא"ה הוה מיתזק או דילמא מחמת ביעוט אתי ואם הועדה בכך משלם נזק שלם. דכיון דמשונה הוא הוי תולדה דקרן (הוא) מאי תיקו. ולקמן בבמ"צ אפרש דין היכא דמספקא לן דינא בממונא והיכא דסלקא שמעתתא בתיקו בפ' אלו מציאות ובפ' המפקיד:

סימן קט

[**שם**]

בעא מיניה ר' ירמיה בר אבא היתה מהלכת ובעטה והתיזה והזיקה מהו לקרן מדמינן לה הואיל וביעטה וחייבת ברשות הרבים חצי נזק או דילמא כל צרורות תולדה דרגל הוא ופטורה ברשות הרבים. אמר ליה מסתברא תולדה דרגל הוא. התיזה ברשות הרבים כי אורחיה והלכו הצרורות בחצר הניזק ושברו כלים מהו. א"ל עקירה אין כאן הנחה יש כאן בתמי' כלומר פטור הואיל ועקירה הואי במקום פטור. איתיביה היתה מהלכת בדרך והתיזה והזיקה בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד חייבת מאי לאו התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות הרבים. לא התיזה ברשות הרבים והזיקה ברשות היחיד וחייבת. והא אמרת עקירה אין כאן הנחה יש כאן א"ל הדרי בי:

סימן קי

[**שם ע"ב**]

יתיב רב אושעי' ור' יהודה אקילעא רבי ר' יהודה נשיאה ונפק מילתא מביניהו כשכשה בזנבה והזיקה מהו אורחיה הוא ופטורה ברשות הרבים או לא. א"ל וכי יאחזנה בזנבה בכל שעה שלא תכשכש וילך וודאי פטור ברשות הרבים דאורחיה הוא ותולדה דרגל הוא. וכי מאחר דאורחיה מאי איבעי ליה כשכוש יתירא קא מיבעיא ליה אי אורחיה הוא או לא. ופשט ליה לפטורא. ומעיקרא דפריך ליה אי הכי קרן נמי משום דהוה סבור דכשכוש לאו יתירא קא מיבעיא ליה:

סימן קיא

[**שם**]

בעי רב עינא כשכשה באמתה והזיקה מהו. מי אמרי' מירי דהוה אקרן קרן לאו יצריה תקיף להו וחייב הכא נמי לא שנא וחייב. או דילמא קרן כוונתה להזיק האי אין כוונתה להזיק והויא תולדה דרגל ופטורה בר"ה מאי תיקו:

סימן קיב
[שם]

מתני' התרנגולין מועדין להלך כדרכן ולשבר וחיובייהו בחצר הניזק. היה דליל קשור ברגלו או שהיה מהדס ומשבר את הכלים כלומר מרקד ומשבר את הכלים משלם חצי נזק. ואוקי בגמ' מתני' באדייה אדוייה שזרק התרנגול הדליל ושבר בזריקתו כלים דהוי צרורות. ואפי' קשרו אדם נמי לא משלם בעל תרנגול אלא חצי נזק והקושר פטור שלא נתקל אדם בבורו. כך פי' רבינו שלמה זצ"ל. אבל רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל פירש דהקושר חייב חצי דחשיב כמו אבנו וסכינו ומשאו שהניח בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו בהדי דקנפלי. דהאי תרנגול כרוח מצויה הוי. מדפריך גבי דליל אי דלא אצנעיה פושע הוא. מיהו הכל אינו חייב הואיל ותרנגול נמי עביד הזיקא דאדייה אדוייה והקושר נמי חייב הואיל וקשר:

[שם]

דליל הפקר. אמר רב הונא נקשר מאליו פטור קשרו אדם חייב. פירש רבינו שלמה זצ"ל נקשר מאליו פטור קשרו אדם חייב פי' נקשר מאליו בתרנגול ונתקל בו אדם פטור דמאן ליחייב דליל לית ליה בעלים. בעל תרנגול. איש כי יכרה אמר רחמנא ולא כי יכרה שור בור. קשרו אדם חייב פי' רבינו שלמה זצ"ל חייב הקושר דקנייה בהגבהה ויש לו להאי דליל בעלים. ולא נהירא לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דקיי"ל כל תקלה שהניחה בר"ה בור היא וחייב משום בור ואעפ"י שלא זכה בו. דעד כאן לא פליגי רב ושמואל אלא בדלא אפקרינהו אבל אפקרינהו בין לרב בין לשמואל היינו בור. והאי דקא קשרו אדם חייב לאו דוקא קשרו אלא אפילו אם היה מונח במקום המוצנע והניחו במקום התורפה שפשע בו חייב כדפרכינן ואי לא אצנעיה פושע הוא ואפילו לא הגביהו ולא קנאו. ולא כמו שפירש"י זצ"ל דקנייה בהגבהה כשקשרו ויש לו דליל בעלים:

סימן קיג
ת"ר

סימן קיד
[לעיל בדף י"ז ע"ב] תרנגולין שהיו מפריחין ממקום למקום ושברו את הכלים בכנפיהן שנגעו בכנפיהן בכלי משלמין נזק שלם. ברוח שבכנפיהן דהיינו צרורות דכחן הוא משלם חצי נזק. סומכוס אומר נזק שלם. והלכה כחכמים:

תניא אידך תרנגולין שהיו מהדסין על גבי עיסה. כלומר מרקרין על גבי עיסה או על גבי פירות וטינפו וניקרו בחוטם שלהם משלמין נזק שלם דאורחייהו הוא כרגל וברשות

הניזק קאמר. העלו עפר מן הארץ לעיסה דהיינו כחו ולא גופו או צרורות משלם חצי נזק. סומכוס אומר נזק שלם. והלכה כחכמים:

סימן קטו

[**שם**]

מתני' כיצד השן מועדת לאכול את הראוי לה. כיצד בהמה שנכנסה לחצר הניזק ואכלה אוכלין הראויין לה ושתתה משקין הראויין לה משלם נזק שלם. וכן חיה שנכנסה לחצר הניזק וטרפה בהמה ואכלה בשר משלמת נזק שלם. ופרה שאכלה שעורין שהם מאכל חמור. וחמור שאכל כרשינין שהם מאכל פרה. וכלב שליקלק את השמן. וחזיר שאכל חתיכה בשר משלמין נזק שלם אעפ"י שאין רגילין בכך הואיל ואורחייהו לאכול ע"י הדחק כשהן רעבין ראויין לה קרינן בהו. אמר רב פפא השתא דאמרת כל מידי דלאו אורחיה למיכל כל שעה ואורחיה למיכל ע"י הדחק ואפ"ה שמה אכילה. ואע"ג דע"י הדחק. האי שונרא דאכיל תמרי דאורחיה למיכלינהו על ידי הדחק וחמרא דאכל ביניתא משלם נזק שלם. אבל כסות וכלים לאו אורחייהו למיכלינהו אפי' ע"י הדחק אלא מתכוון והוי תולדה דקרן. ההוא חמרא דאכיל נהמא ופלסיה לסלא. פי' לעסו או סדקו חייביה רב יהודה אנהמא לשלם נזק שלם ואסלא חצי נזק. פי' רבינו שלמה זצ"ל דמשונה הוא וכגון שתפש ניזק דאין דנין דיני קנסות בבבל ופלגא נזקא קנסא. ופרכינן אמאי וכיון דאורחיה למיכל נהמא אורחיה נמי לפלוס סלא. דאכיל והדר פלסיה ומשונה הוא. ורמינהו אכלה פת ובשר ותבשיל משלם חצי נזק מאי לאו בבהמה לא בחיה שאין דרכה בפת ובשר אפילו ע"י הדחק. אבל חמור דרכו בפת. ופרכינן אחיה אי חיה בשר אורחיה הוא. דמטוי כלומר שהוא צלוי באש. ואי' תימ' בטביא כלומר צבי הבר אין דרכו בפת ובבשר שעל גבי שלחן שאין דרכו בכך: ויש ספרים שכתבו בהם לעולם בבהמה ובפתותא לשון פתות אותה פתים כלו' שמפתת ואוכלת ואין דרכה בכך ומשונה הוא:

[**דף כ' ע"א**]

אמר אילפא בהמה ברשות הרבים ופשטה צוארה ואכלה מעל גבי חבירתה חייבת מ"ט נבי חבירתה כחצר הניזק דמיא. נימא מסייע ליה היתה קופתו מופשלת לאחוריו ופשטה צוארה ואכלה ממנו חייבת. כדאמר רבא בקופצת הכא נמי בקופצת שקופצת על צוארו ואוכלת דאין דרכה בכך ותולדה דקרן הוא וחייבת חצי נזק. והיכא איתמר דרבא אהא איתמר. דאמר ר' אושעיא בהמה ברשות הרבים הלכה ואכלה פטורה. עמדה ואכלה חייבת. מאי שנא (ד)הלכה דאורחיה הוא עמדה נמי אורחיה הוא. אמר

רבא בקופצת. והיינו דלא מסייעא לאילפא ההיא דקופתו מופשלת לאחוריו. דאיכא למידחייה ולאוקמא בקופצת:

סימן קטז

מיהו לענין הילכתא למעשה איתא לאילפא. וההיא דקופתו מופשלת נמי איירי בלא קופצת לענין הילכתא. ורבא גופיה לא אוקמ' בקופצת כדאוקמא להא דר' אושעיא. ובהמה ברשות הרבים בין הלכה ואכלה ובין עמדה ואכלה פטורה. ואם קופצת חייבת:

[**לעיל די"ט ע"ב**]

מתני' הבהמה מועדת לאכול פירות וירקות. אכלה כסות או כלים משלם חצי נזק דמשונה הוא. בד"א ברשות הניזק אבל ברשות הרבים פטורה דבעינן ובער בשדה אחר. ואם נהנית משלמת מה שנהנית כיצד משלמת מה שנהנית אכלה מתוך הרחבה משלמת מה שנהנית. מצדי הרחבה משלמת מה שהזיקה. מפתח החנות משלמת מה שנהנית. מתוך החנות משלמת מה שהזיקה:

[**שם דף כ' ע"א**]

אמר רב הא דקתני מתני' ברשות הרבים פטורה אכולהו קאי ואפי' אכסות וכלים רשינוי הוא ותולדה דקרן ומ"ט כל המשנה כגון זה שהניח כסותו וכליו ברשות הרבים ובא אחר ושינה בו פטור כגון זו שאכלתו. ושמואל אמר לא שנו אלא פירות וירקות שפטר ברשות הרבים אבל כסות וכלים . וכן רשב"ל אכולהו כרב. ואזדא רשב"ל לטעמיה דאמר רשב"ל שתי פרות ברשות הרבים אחת רבוצה ואחת מהלכת ביעטה מהלכת ברבוצה פטורה. ואע"ג דבעטה ברשות הרבים חייבת הכא פטורה דכל המשנה כגון זאת שרבצה ברשות הרבים. ובא אחר ושינה בו כגון זאת שביעטה בה פטורה רבוצה במהלכת חייבת. ור' יוחנן אמר לא שנו אלא פירות וירקות אבל כסות וכלים חייבת כשמואל:

סימן קיז

הלכך קיימ"ל דכסות וכלים דרב ושמואל הלכתא כשמואל בדיני ורשב"ל ור' יוחנן הלכה כר"י. לימא דר' יוחנן לית ליה דרשב"ל אפילו בשתי פרות דקאמר ביעטה ברבוצה פטורה. לא לעולם אית ליה. וכסות עביד אינש דמנח גלימיה ומתפח. אבל בהמה לאו אורחיה לרבוץ ברשות הרבים. ושמואל נמי (ד)אפשר אית ליה לדרשב"ל:

סימן קיח

הלכך הלכה כרשב"ל בפרות:

[**שם**]

מתני' ואם נהנית משלמת מה שנהנית. וכמה. רבה אמר דמי עמיר שאם אכלה שעורים כדי שבעה אין זה משלם לו אלא רמים כמו שהיה צריך ליתן בקשין ותבן להאכילה.

דמצי למימר אי אפשר לי להאכילה שעורין אלא קשין ותבן. ורבא אמר דמי שעורים בזול כפי שהיה צריך ליקח שעורים למאכלה אם היה רוצה להאכילה שעורים. ולא יתן לה כשער היקר שבשוק. דדילמא איהו לא מאכיל לה שעורין אלא בזול יתן לו. כדאמרינן בבבא בתרא פ' מי שמת כל זוזא חשבינן ליה בארבעה דנקי דהיינו שני שלישי הדמים:

סימן קיט

כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל איכא מאן דפסק כרבה משום דהוה רביה דרבא. ואיכא מאן דפסק כרבא משום דבתראה הוא. ואין נראה למ"ו רבינו אבי העזרי זצ"ל כיון שכנגדו חלוק:

[**שם**]

אמר ליה רב חסדא לרמי בר חמא לא הוית גבן באורתא בתחומא דאיבעיא לן מילי מעלייתא. ואמר ליה מאי מילי מעלייתא אמר ליה הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר או אין צריך להעלות לו שכר. היכי דמי אילימא בחצר דלא קיימא לאגדא וגברא דלא עביד למיגר זה לא נהנה דלא עביד למיגר זה שדר באותו חצר לפי שמצוין לו בתים להשאיל או יש לו בית אחר. וזה לא חסר דהא לא קיימא לאגרא. ופשיטא דפטור אבל בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר זה נהנה שהיה צריך לשכור אחרת וזה חסר דחצירו קיימא להשכיר והוה מיגר ליה לאחריני ופשיטא דחייב. ל"צ בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר דהוה ליה זה נהנה וזה לא חסר מאי. מצי אמר ליה מאי חסרתיך או דילמא מצי אמר ליה הא אתהנית:

[**שם ע"ב**]

שלחוה קמיה דר' אמי ואמר וכי מה עשה לו ומה חסדו ומה הזיקו ופשיטא דפטור דזה לא נהנה וזה לא חסר. אמר ר' חייא בר אבא נתיישב בדבר ונעיין בה בישוב הדעת הדר שלחוה לקמיה דר' אמי ואמר כולי האי שלחו לי ואזלי אילו אשכח בה טעמא לחיובא מי לא שלחנא להו:

[**שם**]

איתמר רב הונא אמר ר"י אינו צריך להעלות לו שכר. ר' אבהו אר"י צריך להעלות לו שכר. וההיא דר' אבהו לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר. וליתא:

[**דף כ"א ע"א**]

שלח ליה ר' אבא בר זבדא למרי בר מר בעי מיניה מרב הונא הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר או לא. אדהכי והכי נח נפשיה דרב הונא. א"ל רבא בר רב הכי אמר אבא מרי משמיה דרב אין צריך להעלות לו שכר. והשוכר בית מראובן מעלה

שכר לשמעון. שמעון מאי עבידתיה. ה"ק נמצא בית של שמעון מעלה שכר לשמעון. תרתי בתמיה. הא דקיימא לאגרא מעלה שכר דהוה ליה (ד)זה נהנה וזה חסר. והא דלא קיימא לאגרא פטור. איתמר נמי א"ר חייא בר אבין אמר רב ואמרי לה חייא בר יוסף א"ר יוחנן הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר והשוכר בית מבני העיר ונמצאו לו בעלים מעלה שכר לבעלים וכגון דקיימא לאגרא. אמר רב חסדא א"ר הונא אמר רב הדר בחצר חבירו שלא מדעתו דלא קיימא לאגרא אין צריך להעלות לו שכר. משום ושאיה יוכת שער שד ששמו שאיה מכתת שער בית שאין בני אדם דרין בו. הילכך זה שעמד בו הנאהו. אמר בר רב אשי לדידי חזי לי' והוי מנגח כי תורא. רב יוסף ואיתימא רב הונא אמר ביתא מייתבא יתיב. כלו' בית שהוא מיושב בדירות בני אדם ישובו קיים לפי שהדרים בתוכו רואים מה שהוא צריך ומתקנים אותו. מ"ב איכא בינייהו דקשתמשי ביה בעה"ב בתיבנא וציבי שהיו עציו ואבניו בו. למ"ד משום שאיה הכא ליכא שאיה הואיל ומשתמשים בו וחייב בעבוד שנהנה הימנו ואע"ג דלא קיימא לאגרא. למ"ד משום ביתא מיתבא יתיב איכא אע"ג דמשתמש ביה בתבנו ובעציו אפ"ה הואיל ואינו דר כל שעה בתוכו אינו רואה מה שהוא צריך. הילכך זה שדר בתוכו רואה מה שהוא צריך ומתקנו. הנאהו ופטור:

סימן קכ

הלכך הדר בחצר חבירו שלא מדעתו דלא קיימא לאגרא ולא משתמש ביה בעה"ב במידי. בין לרב בין לר' יוחנן אין צריך להעלות לו שכר. ורבא נמי סבר לעיל דאין צריך להעלות לו שכר. דפליג ארמי בר חמא דפשיט ממתניתין לחיובא מדקתני אם נהנית משלמת מה שנהנית. ואמר רבא כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה ואע"ג דלא דמיא למתניתין קיבלה מינה. האי זה נהנה וזה חסר הוא במתניתין. והאי זה נהנה וזה לא חסר. ור' אמי נמי שלחה לפטורה. אבל היכא ביה בעל הבית בתבנו ועציו לרב חסדא א"ר הונא אמר רב חייב. ולרב יוסף א"ר הונא אמר רב פטור:

סימן קכא

מיהו אנן כר' יוחנן קיי"ל דפטר בין משתמש ביה בין לא משתמש ביה דסתמא קאמר פטור. וכן רבין ור' אמי לא מחלקי בין משתמש ביה בין לא משתמש ביה:

סימן קכב

ויש אומרים דכפינן ליה לבעל החצר שיניח את זה לדור בו דכיון דלא קיימא לאגרא כגון זה כופין אותו על מדת סדום כדאמרינן בפ"ק דב"ב גבי תרתי ארעתא שיש להם לחלוק על חד נגרא ואחד מהם קנה קרקעות אצל האחת. כגון זה כופין על מדת סדום דכיון דאחד (מהם) ניגרא נינהו שתיהן שוות וכפינן את זה שיניח ויתן לו הקרקע שאצל

הקרקע שקנה. הכא נמי כפינן לבעל החצר שיניח לדור בחצירו לזה דראשון שבא לדור בתוכו:

סימן קכג

ויש אומרים שאני התם דאפילו אי הוה שקיל חד קרקע אצל הקרקע שקנה זה לא היה מרויח כלום דשתיהן שוות ואפי' בעי לארווחי (ו)לא מצי לארווחי ולא מידי. הילכך כגון זה כופין על מדת סדום. אבל הכא אי בעי בעל חצר לאוגרי לעלמא הוה מרווח. השתא כי נמי לא אוגר ליה לא כייפינן ליה:

וכן כתב רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל בשמעתתין דרך פשטיה שיכול למונעו מלדור בביתו. ואי חצר דקיימ' לאגרא הוא צריך להעלות לו שכר ואפי' בגברא דלא עביד למיגר דהוה ליה זה חסד וזה לא נהנה. וראיה משמעתתין דפרכינן תנן המקיף את חבירו משלש רוחותיו וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית אין מחייבין אותו. הא רביעית מחייבין אותו ש"מ זה נהנה וזה לא חסד חייב. ושנינן שאני התם דאמר ליה (אי לאו) את גרמת לי היקיפא יתירא. דאי לאו שדה שמעון בין שדותיו שריבה לו הדרך הוה סגי ליה בחיצונות והיו כל שדותיו גדודים. הילכך חסר הוא בשבילו. הא למדת דבשביל דחסר בשבילו מחייבינן אותו. הכא נמי חסר בשבילו הוא דאי לאו הוא דר ביה הוה מיגר לאחריני והוה מרווח. הילכך חייב ליתן לו השכר. כך פסק מ"ו רבינו אבי העזרי ז"ל. ואע"ג דלא דמו דהכא זה חסר ולא נהנה וגבי מקיף חבירו זה נהנה וזה חסר. אעפ"כ אין הפטור תלוי אלא בדלא קיימא לאגרא דאמר ליה מאי חסרתיך. אבל חצר דקיימא לאגרא אפי' גברא דלא עביד למיגר חייב דהא חסריה. וכן השיב רבינו יצחק בר אשר זצ"ל:

סימן קכד

ופסק מ"ו רבינו אבי העזרי זצ"ל דאם אין איש משתדל בו לשוכרו ולהשכירו אע"ג דאילו הוו בעלים הכא הוו מוגרי ליה. כיון דליתנהו הכא לא הוא ולא שלוחו הדר בו פטור דהוי כמאן דלא קאי לאגרא. ויש משיבים עליו דאדרבה כי הוו בעלים הכא טפי הוה ליה למיפטר לדר שם. מדהוה למחויי ביה ולמימר זילו פוקו לברא או הב לי אגרא ותיב. מדלא מחי ביה אחולי אחיל גביה. אלא טעמא הוי משום דאכסדיה כי דייר ביה דמאן דחזי סבר אנריה ממריה ולא תבע ליה למריה למיגר מניה ומריה סבר האי דדייר ביה יהיב ליה אגרא דמה לי הוא ומה לי אחר ולהכי שתיק ולא מיחה ביה:

סימן קכה

שו"ת מעשה שהיה ליעקב שתי בנות. והיה ליעקב בית אחד שהיה לו אלא שמעלה ממנו מס לגוי. ונתן יעקב הבית לשתי בנותיו. ואחר זמן נשאת לאה הגדולה לראובן ורחל

היתה קטנה. וכשנשא ראובן את לאה נכנס עם אשתו בבית לדור בו והכניס גם שמעון אחיו עם אשתו בבית והיה בבית שנה. וכשהגיע זמן לפרוע המס לגוי לא נתן ראובן כלום לפי שלא חשש לחקור אימת הזמן. והעליל הגוי כי לא ניתן לו המס בזמנו ורצה להחליט לו הבית עד כי נתפשרו זקני העיר בכך וכך. ובא יעקב והעמיד אפוטרופוס לרחל בתו הצעירה וטען אפוטרופוס על ראובן אתה נכנסת בלא רשות רחל אחות אשתך הקטנה ובלא דעת אביה והחזקת בכל הבית גם בחלק רחל. ועוד שהכנסת את אחיך לתוך הבית ונתחייבת ליתן כל המס. ומאחר שלא חקרת לידע זמן המס לפורעו גרמת שהעליל הגוי על זה הבית. וחייב אתה לשלם המס גם דמי הפשרה. השיב ראובן איני חייב כ"א חצי המס כשנכנסתי לבית נכנסתי רק בחלקי ולא מחיתי ליעקב חמי מלהכניס אדם בחלק רחל בתו ליתן לה שכירות גם לא מחיתי לחלוק הבית. ובעלילו' הגוי איני חייב כלום. לפי שלא ידעתי עלילות המס שמחדש נכנסתי לבית ע"כ השאלה:

כך דעתי נוטה שאם היה נכנס ראובן לבדו לדור בו ולא הכניס שמעון אחיו. לא היה ראובן חייב אלא חצי המס וחצי עלילה דקיי"ל הדר בחצר של חבירו שלא מדעת אין צריך להעלו' לו שכר בחצר דלא קיימא לאגרא. וראובן זה לא נהנה מחלק רחל ולא חסרה דכיון שהבית מחזיק ח' אמות ויש בו דין חלוקה ד' אמות לכל אחד ואחד כדאמרי' בסוכה אע"פ שנשתמש ראובן בתוך הבית לא מצי למימר אפוטרופוס הא אתהנית דכיון דחצי הבית של ראובן הוה ליה כגברא דלא עביד למיגר ולא מצי אמר ליה נמי חסרת את רחל דכיון דלא מיחה ראובן ביד אביה להכניס איש אחד בחלקה להעלות לה שכר ולא מיחה לחלוק הבית אשתכח דלא חסרה כלום. וכיון שהדין כך שיתנו שניהם המס ראובן ורחל נמצא שעל שניהם לחקור זמן המס וכיון שלא חקרו הפסידו שניהם. ואם באת לחלוק ולומר ראובן זה קרוי גברא דעביד למיגר והוא נהנה. דכי אמור רבנן גברא דלא עבוד למיגר הני מילי שיש לו בית מיוחד לו לבדו ונכנס לדור בחצר חבירו שאין לו חלק בה. אבל ראובן זה שאין לו בית חלוק לעצמו אלא הוא שותפו מיקרי גברא דעביד כדתנן השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורים ליכנס לחצר ר"א בן יעקב אומר זה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו. ובכניסה גרידא שהוא משתמש תשמיש עראי הוא דפליגי ופסקי הלכה כר"א בן יעקב. אבל בתשמיש קבוע לכ"ע אסורים כדקתני סיפא ושניהם מלהעמיד שם ריחיים ותנור ומלגדל תרנגולים. ודירת ראובן נמי תשמיש קבוע וקרוי נהנה. אי אפשר לומר כן דהא מוקמינן לה מחלוקת שאין בה כדי חלוקה הילכך כל חד וחד נהנה מחבירו שאין החצר ראויה לשניהם. אבל בית זה כבר אמרנו שיש בו דין חלוקה. ואפילו אם ת"ל רישא דמתני' היא דאוקימנא כשאין בה דין חלוקה.

אבל בסיפא דמיירי בתשמיש קבוע מודו בה תרווייהו אפי' ביש בה דין חלוקה איירי. אלמא אפילו כי האי גוונא מיקרי כל אחד נהנה משל חבירו. לא קשיא לן ולא מידי. דגבי איסור נדר וקונם ושבועה אפילו במידי דאית ביה הנאה פורתא אסור. אבל גבי ממונא מיקרי לא עביד למיגר ואינה חשובה הנאה כיון דפלגא דידיה. ועוד אפילו כי ילפת ממונא מאיסורא. והוי זה נהנה. הא קיי"ל כר"א דאמר הדר בחצר שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר. ואוקמי' בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר. אלמא כיון דלא חסריה ליכא לן למיחש במאי דאתהני. ובדין הוא דגבי נדרים דמיתסר בהנאה לחודה אע"ג דלא חסריה לפי שהמדיר הדירו בהנאה ואע"ג דלא מחסיר ביה המדיר:

ואם יעלה על לב איש להקשות מפרק הפרה דתנן היה מדלה מים מן הבור ובא חבירו ואמר הנח לי ואני אדלה. כיון שהניחו משתמש פטור. ר"א בן יעקב אומר עד שימסור לו דליו. ואוקמי' שם דביש ברירה פליגי דר"א סבר יש ברירה ורבנן סברי אין ברירה. ואזדו לטעמייהו דתנן השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורין ליכנס לחצר וכו' אלא לא פליגי אלא בתשמיש עראי הואיל דמדמי ליה לשותפין דמיירי בכניסה לחודא. אבל בתשמיש קבוע שרוצה לדלות ממנו חדש או שנה. אפי' ר"א בן יעקב מודה שהניחו משתמש פטור. ובא לדמות מעשה דראובן לברייתא זו. ולומר כאן שראובן זה משתמש בעל הבית בקביעות נעשה שואל בחלקה של רחל ועליו מוטלת שמירת הקרקע לחקור אחר זמן המס דהא שואל חייב באונסין. ואפילו בשאילת הקרקע שלא נתמעטו הקרקעות מדין שואל כמו שנתמעטו בשומר חנם ובשומר שכר. שהרי אנו רואין בבור זה שנתחייב בחלק שותפו משום שאלה. וכיון שלא עשה ראובן כך חייב לשלם כל העלילה. לא ס"ד דבור זה אין בו דין חלוקה דמצי למימר בשלי אני משתמש הילכך כי פליגי בתשמיש עראי של שעה דס"ל לר"א בן יעקב דכיון דתשמיש עראי הוא יש לומר יש ברירה ובחלקי אני משתמש ולא נתחייבתי בחלקך אלא בתשמיש קבוע דאין בו דין חלוקה. וזה אומר לו הנח לי ואני אדלה אפילו ר"א בן יעקב מודה דעושה שואל בחלק שותפו דהא לא מצי משתמיש תשמיש קבוע בחלקו אלא א"כ משתמש בכל הבור. וגבי ראובן זה נמי אם הבית אין בו דין חלוקה מודה אני שאין יכול ראובן לומר בחלקי אני משתמש תשמיש קבוע. וכיון שדר בו בלא דעת רחל ובלא דעת אביה ולא אמר להם הנח לי שאני משתמש כדאמר גבי הדר בחצר חבירו שלא מדעתו ונהנה ומחסרהו שאם לא היה בבית היה איש נכרי דר בו ומעלה שכר לשניהם. כמו כן עכשיו שראובן בבית יתן לרחל שכירות המניעה לחלקה. ומ"מ אין עלילת המושל עליו לבדו שעל שניהם לפרוע מס לגוי ולחקור אחר הזמן:

אבל מאחר שהבית יש בו דין חלוקה אומר אני שאין ראובן חייב להעלות שכר לרחל מחצי הבית אבל שמעון חייב ליתן שכר לפי שהבתים נשכרים שהרי שמעון זה נהנה וגם חיסר את רחל. שאם לא היה שמעון בבית היתה רחל משכרת חלקה לאיש אחר וקיי"ל השוכר בית מראובן ונמצא הבית של שמעון מעלה שכר לשמעון. ולא מצי למימר ראובן בחלקי הכנסתיו לפי שהבית של ראובן ורחל הוא. וכל הדר בו צריך להעלות שכר לשניהם. וכיון שראובן היה בחלקו. ע"כ בחלק רחל היה. וגם אין יכול לומר מי יאמר שאם לא נכנסתי היתה רחל משכרת הבית לאחרים. דא"כ הדר בחצר חבירו שלא מדעתו נמי יאמר לבעל חצר מי יאמר שאם לא נכנסתי לחצרך שהיית משכירו לאחרים. אלא כיון דקיימ' לאגרא יכול אפוטרופוס לומר אילו ידע יעקב שראובן לא היה רוצה ליתן כל המס היה משכיר חלק רחל לאחרים:

הלכך צריך שמעון להעלות מס לרחל. מיהו אין עלילת זמן מס של חלק רחל מוטלת לא על ראובן ולא על שמעון אלא על יעקב אבי רחל דמריה דארעא הוא דיהיב טסקא ואין אחריות שמירת קרקע מוטלת על שמעון. שאעפ"י שהעמידני בדין שוכר שנותן שכירות. שהרי לא על מנת ליתן שכירות לרחל נכנס שמעון זה בבית שהרי שלא מדעת נכנס בו אלא שאין מכריחין אותו ליתן שכירות לפי שהבית עשוי לשכר. וכיון שראובן לא התנה עם יעקב ורחל כלום אין עליו אחריות ומשפט השוכרים והו"ל כשומר חנם שמתנה להיות פטור מלשלם. ועוד אפילו אם היה עליו דין שוכר אין אחריות דין שמירת קרקע עלי'. לפי שהשוכר בין דינו כש"ח בין כש"ש שניהם פטורין מידי שמירה אצל קרקע כדתנן אלו דברים שאין להם כו' שומר חנם אינו נשבע נושא שכר אינו משלם. וכיון שהוא כן הרי אחריות קרקע על הבעלים עצמן וראובן ודחל יפייסו את הגוי. ואחרי כן בא אפוטרופוס של רחל והעמיד את שמעון בדין וטענו אתה דרתה בבית בחלק רחל שנה אחת עם ראובן אחיך. והנני תובעך שכירות מחצי הבית כמו שנשכרים שאר בתים בעיר. השיב שמעון אני לא נכנסתי בבית אלא אשתי נכנסה בו חוץ מדעתי. ואני הייתי בבית אחר שמושכר בידי ולא עבר חדש אחד מיום שנכנסה אשתי בבית רחל עד שיצאתי לדרך רחוקה אלא שמעתה קרוב באתי ומצאתי את אשתי בבית רחל ונכנסתי עמה. וכיון שלא נכנסתי אני תחילה אלא אשתי. איני משגיח בכניסתה ואיני רוצה לטעון בשבילה. וענה אפוטרופוס שלה. אשתך לדעתך נכנסה ובשובך גלית דעתך דניחא לך שנכנסה בבית אע"פ שאותו בית שהיה מושכר לך תחילה בידך היה ולא רצית לדור בו:

דעתי נוטה שחייב שמעון ליתן שכירות לרחל מחצי הבית. דבית של רחל קאי לאגרא. ושמעון זה עביד למיגר שהרי השכירה אשתו אותו האחד לשוכר שנזדמן לה תחילה

חייב ליתן שכר לשמעון . ומה שטען שמעון אשתי היתה בבית ואני הלכתי לדרכי ורוצה לפטור עצמו בתורת עבד ואשה פגיעתן רעה. לאו כל כמיניה. דאילו גבי חבלות שהאשה עושה לא מצינו שבעל מתחייב אבל בדירת אשתו בעל מתחייב מכניסתה לחופה וכל ימי היותה תחתיו. ואע"ג דתנן מי שהלך למד"ה ועמד אחד ופרנס את אשתו חנן אומר (איבד מעותיו) הניח מעותיו על קרן הצבי והלכתא כחנן. הא לא דמיא דכי אמר חנן הניח מעותיו על קרן הצבי היינו כשפרנס אותה בסתם ולא נתן לה מעות לשם הלואה. וכשבא הבעל וטוען זה שפרנסה כשנתתי לאשתך מעות להתפרנס אמרתי בלבבי לשם הלואה ועתה אומר שלם לי. יכול הבעל לומר כיון שלא פירשת בעת מתן מעות לשם הלואה אני נותן לך. ודאי לשם מתנה נתנו לה ואיני חייב לפרוע לך כלום. אבל אם פירש ואמר מלוה אני לך את אלו המעות חייב הבעל לפרוע לו בשובו. (דתנן) דתניא כיצד אמרו ממאנת אין לה מזונות אי אתה יכול לומר שיושבת תחת בעלה שהרי בעלה חייב במזונותיה. אלא הרי שהלך בעלה למדינת הים ולוותה ואכלה ועמדה ומיאנה. ואמר טעמא דמיאנה הא לא מיאנה משלם. וטעמא מאי משלם כיון שהבעל חייב במזונותיה וזה בא והלוה לה מעות למזונותיה חייב לשלם דכאילו הלוה לבעל עצמו דמי דהא אם יש נכסים לבעל ואתא איהי קמי דבי דינא וקא תבעה למזונותיה קיי"ל פוסקין מזונות לאשת איש לוותה ואכלה נמי מדמי לה לב"ד שפסקו המזונות לאשת איש. ואשת שמעון נמי שדרה בבית רחל בהיות שמעון בארץ מרחק. כיון שהבעל חייב להעמיד לה בית דירה מעלה שכר לרחל כאילו הוא עצמו דר. וליכא למימ' כיון שהיתה אשת שמעון בבית שנה אחת ואין רחל מוחה בידה הרי הוא כמשאלת חלק ביתה. והויא לה כעמד אחד ופירנס את אשתו ששתיקת רחל כמחילה. (וגם) אצל אשת שמעון אינה שתיקה דקטנה הוית ואין שתיקה כמחילה וגם על שתיקת אביה אינה מפסדת שכירותה. דכיון דאין נכסי קטנה ראוים לאביה ואין לו זכות בהם כבושתה וכפגימתה וכמציאתה וכסף קידושיה אינו נעשה שליח כדי לחוב לה דאין חבין לאדם אלא בפניו. והויא לה אשת שמעון כדר בחצר חבירו שלא מדעתו. וכן מצינו בכ"מ כשזה מהנה וזה נהנה אעפ"י שאין המהנה יודע בהנאתו לחבירו ואין הנהנה יודע כשההנאה מגעת לידו חייב לשלם דמי הנאתו למהנה ובלבד שיהא בו חסרון למהנה דהוה ליה זה נהנה וזה חסר. דתניא השוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חבירו נותן לו שכרו משלם. והא הכא דהשוכר לא ידע בהנאתו לבעל הבית כדקתני לעשות בשלו. ובעל נמי לא ידע בשעה שקיבל הנאה מן השוכר וקתני חוזר ונוטל מבעל הבית מה שהנאהו. ואין בעל הבית יכול לומר לשוכר לא אתן לך כלום שלא בקשתיך לשכור לי פועלים. שמעון זה נמי שלא

ידע שקבל הנאה זו שנכנסה אשתו בבית רחל ורחל נמי לא ידעה בהנאותה לשמעון שהרי קטנה היא חייב שמעון הנהנה לשלם שכירות לרחל המהנאה כיון דרחל חסירה בהנאה זו. ולא מצי שמעון למימר כיון שלא ידעתי בהנאה זו שנהנית אשתי ולא פייסתי להנאותה ליתן לה דירה לא אתן כלום. כמו שאינו יכול לומר לא בקשתי לך להלוות מעות למזונותיה. ועוד תנן לקמן נפלה לגינה ונהנית משלמת מה שנהנית. ואמרי' בגמ' היכי נפלה רב כהנא אמר שהחליקה במימי רגליה. רבא אמר שדחפוה חברותיה. והא הכא דנהנה לא ידע בקבלת הנאתו. ומהנה נמי לא ידע בההנאותו לחבירו דהא באונס נפלה וקתני משלמת מה שנהנית. הכא נמי לא שנא:

ומה ששמעון אומר שאשתי נכנסה שלא מדעתי שהרי היה לה בית אחר. אינו נאמן בכך כיון שבפניו אשתו נכנסת בבית ולא שמענו עליו שמיחה בה לאו כל כמיניה. ועוד שבשובו מדרך נכנס עם אשתו בבית ולא חזר לביתו הראשון גילה דעתו שניחא ליה שאשתו בבית רחל וניחא ליה שהשכירתו לאחרים. הילכך כיון שקיבל השכירות מאותו צריך הוא ליתנו לרחל שהרי אשתו חייב' להחזיר לה השכירות דתניא מי שהלך למדינת הים ב"ד יורדין וזנין ומפרנסין את אשתו. ואם בא בעלה ואמר פסקתי לה מזונות :

וזה השיב ר' יצחק בר אשר זצ"ל הלוי:

מה שכתב חביבי שאין עלילת המס חלק של רחל מוטלת לא על ראובן ולא על שמעון. בזה אני רואה את דבריך. שלא מצינו שתהא נתינת המס מוטלת על הדר אלא על בעל הקרקע כמו שאמרת דמריה דארעא יהיב טסקא. לפי שאין נתינת המס תלוי בדירת הבית דאפילו לא ידור בו. בעל המס תובע המס משלו ואם לא יתן המס הימנו יעליל עליו. לפיכך אין רחל יכולה לומר לו אתה גרמת שהעליל הגוי בשביל המס. אבל שכירות הבית נראה בעיני ששניהם ראובן ושמעון שדרו בבית חייבין להעלות שכר לרחל מחלקה ששניהם נשתמשו בו. ואם היה ראובן דר לבדו בבית היה חייב להעלות שכר לרחל מכל חלקה שהרי נשתמש בכל הבית. ואם היה די לו בחצי הבית היה לו להושיב ב"ד ולחלוק הבית קודם שנכנס בו. ואפי' הוא גברא דלא עביד למיגר כמו שאמרת שהיה לו דיי בחצי הבית. ואין הפטור תלוי אלא בדלא קיימא לאגרא דאמר ליה מאי חסרתיך. אבל חצר דקיימא לאגרא אפילו גברא דלא עביד למיגר חייב דהא חסריה. ואתה אמרת לבסוף דחצירו דקיימא לאגרא הוא. ומה שאמרת דבגמ' דנדרים (חסר כאן):

[**דף כ"ג ע"ב**]

דהנהו עיזי דבי תרבו פי' שם אדם דהוה קא מפסדא ליה לרב יוסף אמר ליה לאביי זיל

אימר להו לאצטעינהו אמר ליה אביי אמאי איזיל אי אזלינא לימרו לי ליגדר מר לארעיה. ואי גדר שן דחייב רחמנא היכי משכחת ליה. כשחתרה. אי נמי דנפל גודא בליליא. פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דאביי לא פליג אדרב יוסף אלא אשתמוטי קא משתמיט שלא היה רוצה לילך דהא תנן אכלה מתוך החנות משלמת מה שהזיקה ולא אמרינן לו שהיה לו לנעול חנותו. וכן מצדי הרחבה משלמת מה שהזיקה ולא אמרינן לו שהיה לו לגדור:

סימן קכו

וכן פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דקיי"ל כרב יוסף וליכא לדאביי דשינויא בעלמא הוא:

[**שם**]

מכריז רבה ואיתימא רב יוסף (דנחתין) [דסלקין] לעילא מבבל לא"י ודנחתין לתתא מא"י לבבל הוו בקיאין בדין זה הנהו עיזי דשוקא דקצבין וקיימין לשחיטה אלא דמשהו להו עד יומא דשוקא ומפסדי לאחריני מתרינן במרייהו תרתי ותלתא זימני אי מפסדי אפילו ברה"ר אי צייתי צייתי ואי לא אמרינן להו תא סיב אמתחתא מקום מעמד הקצבים וקבל זוזך אפילו ביומא דלא שוקא. שחטינן להו הואיל ולשחיטה קיימין ואע"פ שהיו משלמין מה שהיו מזיקין לא בעו למיקם בהדייהו בדינא דזמנין דליכא סהדי. אבל עיזי דעלמא לחלבא יכולין למימר כשיזיקו אשלם. כדאשכחן בעיזי דבי תרבו דאמר ליה לאצטעינהו ולא קאמר לישחטינהו:

[**שם**]

מתני' איזהו תם ואיזהו מועד. מועד כל שהעידו בו שלשה ימים. ותם משיחזור בו שלשה ימים שרואה שורים ואינו נוגח חוזר לתמותו ד"ר יהודה. ר' מאיר אומר מועד שהעידו בו שלשה פעמים ואפי' ביום אחד. ותם שיהיו התינוקו' ממשמשין בו ואינו נוגח:

[**דף כ"ד ע"א**]

ת"ר איזהו מועד כל שהעידו בו ג' ימים. ותם כל שהתינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח דברי ר' יוסי ר' שמעון אומר איזהו מועד כל שהעידו בו שלשה פעמים. ולא אמרו שלשה ימים אלא לחזרה בלבד. אמר ר' יוחנן אמר רב אידי בר אהבה הלכה כר' יהודה במועד שהרי ר' יוסי מודה לו. והלכה כר"מ בתם שהרי ר' יוסי מודה לו. א"ל רבא לרב נחמן ולימא מר הלכה כר"מ במועד שהרי ר' שמעון מודה לו והלכה כר' יהודה בתם שהרי ר' שמעון מודה לו. אמר ליה אנא כר' יוסי ס"ל דנימוקו עמו. כלו' טעמו וראייתו עמו. איכא דאמרי תיק של ראיותיו עמו. מ"ט דר' יהודה אמר אביי תמול חד מתמול תרי שלשום תלתא לא ישמרנו בעליו אתאן לנגיחה רביעית. פי' רש"י זצ"ל שאם לא שמדו ונגח נגיחה

רביעית משלם עליה נזק שלם. אבל אשלישית פלגא נזקא הוא דמשלם. רבא אמר תמול מתמול חד הוא. והכי קאמרינן אם תמול שלשום הוא ולא ישמרנו האידנא חייב. ופי' רש"י זצ"ל ולא ישמרנו האידנא בנגיחה שלישית חייב עליה נזק שלם. וקשה לפירושו דא"כ דהכי קיי"ל דאנגיחה שלישית מיחייב נזק שלם דאביי ורבא הלכה כרבא וריש פ' חזקת הבתים אזלא סוגיא דסתמא דתלמודא דלא מיחייב נזק שלם אלא אנגיחה רביעית דא"ר יוחנן שמעתי מהולכי אושא שהיו אומרים מנין לחזקה שהיא שלש שנים משור המועד. מה שור המועד כיון דנגח שלש נגיחות נפק ליה מחזקת תם וקם ליה בחזקת מועד. הכא נמי כיון דאכלה תלת שנין נפק ליה מתורת מוכר וקם ליה בחזקת לוקח. ופרכינן או מה שור המועד עד נגיחה רביעית לא מיחייב הכא נמי עד שנה רביעית לא קיימא ברשותיה. הכי השתא התם מכי נגח שלש נגיחות הוה ליה מועד ואידך כי לא נגח מאי משלם. אבל הכא כיון דאכלה תלת שנין קיימא ליה ברשותיה:

סימן קכז

(**הלכך**) הא למדת דלא מיחייב נזק שלם אלא אנגיחה רביעית. הלכך לכ"ע אפילו לרבא לא מיחייב אלא אנגיחה רביעית וליכא בינייהו אלא משמעות דורשין איכא בינייהו. וכן רש"י זצ"ל גופיה חזר בו מכח דההיא דחזקת הבתים. ופירש דמשמעות דורשין איכא בינייהו:

סימן קכח

[**שם**]

איבעיא להו שלשה ימים דקתני לאייעודי תורא ולמעוטי היכא דנגח ביום א' או לאייעודי גברא בעל השור בעינן ג' ימים. למאי נפקא מיניה דאתו תלתא כתי סהדי בחד יומא והעידו על שלשה נגיחות שנגח שורו שלשה ימים אי אמרת לאייעודי תורא מייעד. דהא נגח ג' ימים. אלא אי אמרת לאייעודי גברא בעינן ג' ימים. אע"ג דמעידין דנגח תורה יום אחד יום ב' יום ג'. מימר אמר מריה דתורה השתא הוא דקא מסהדי בי כל שלשה הכתות ביום אחד והתורה אמרה שלשה ימים ואיני משגיח לעדותיהן עד שיעידו בי שלשה ימים. ותלתא כתי לאו דוקא אלא ה"ה כת אחת ולא איפשטא והמוציא מחבירו ע"ה:

סימן קכט

[**שם ע"ב**]

איבעיא להו המשסה כלבו של חבירו בחבירו כגון לוי המשסה כלב ראובן בשמעון מהו. משסה ודאי פטור דגרמא בניזקין פטור. בעל כלב מאי. מימר אמר אנא מאי עבדינא ליה. או דילמא אמרינן ליה כיון דידעת ביה דמשסי ליה בגברא ומשתסי לא תיבעי

לך לשהויי גבך. אמר רבא אם תמצי לומר המשסה כלבו של חבירו בחבירו חייב בעל כלב. שיסהו בעצמו פטור. מ"ט כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור. אמר ליה רב פפא איתמר משמיה דרשב"ל כוותיך דארשב"ל שתי פרות ברשות הרבים אחת רבוצה ואחת מהלכת בעטה מהלכת ברבוצה פטורה שלא היה לה לרבוץ וכל המשנה ובא אחר ושינה פטור רבוצה במהלכת חייבת. אמר לי' אנא (בההיא) בהא חייובי מחייבינא דאמר ליה כי אית לך רשותא לסגויא עלי לבעוטי בי לית לך רשותא. פסק רבינו יצחק אלפסי ז"ל הלכה כרבא:

[**שם**]

מתני' שור המזיק ברשות הניזק כיצד נשך נגף נגח רבץ בעט ברשות הרבים משלם חצי נזק. ברשו' הניזק ר' טרפון אומר נזק שלם וחכ"א חצי נזק:

[**דף כ"ו ע"א**]

איבעיא להו רגל שדרסה על גבי תינוק בחצר הניזק מהו שיהא חייב בכופר מי אמרי' מידי דהוה אקרן כיון דעבד תרי ותלתא זימני אורחיה הוא ומשלם כופר הכא נמי לא שנא. או דילמא קרן כוונתו להזיק הא אין כוונתו להזיק. וסלקא לה שמעתתין דחייב בכופר. ורבינא נמי קיבלה לרב אחא מדיפתי דאיכא כופר ברגל. ואע"ג דאיפליגו בה אביי ורבא בפ' שור שנגח ד' וה' דלאביי משלם כופר ולרבא לא משלם כופר. התם אליבא דההוא תנא פליגי נוגח משלם את הכופר רובע אינו משלם את הכופר דאוקמא אביי דרבעה ולא קטלה ואתיוה לבי דינא וקטלוה דהוא קטלה דמיא ורבא אוקמא דרבעה וקטלה. ודקא קשיא לך מה לי קטלה ברביעה מה לי קטלה בקרן. קרן כוונתו להזיק האי אין כוונתו להזיק להנאת עצמו קא מיכוון. ואפי' דת"ל דבסברא דנפשי' נמי פליגי. אפילו הכי הלכתא כרבינא דקיבלה לדרב אחא מדפתי:

ונראה בעיני דקיי"ל כופרא כפרה הוא בההיא דשור שנגח ד' וה' דת"ר אפוטרו' משלמין מן העליה ואין משלמין את הכופר. ואמרי' מאן דאמר כופרא כפרה ויתמי לאו בני כפרה נינהו אמר רב חסדא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה היא דתניא ונתן פדיון נפשו דמי ניזק ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר דמי מזיק. מאי לאו בהא קמיפלגי דרבנן סברי כופרא ממונא הוא. ור"י ב"י של ר"י בן ברוקה אומר כופרא כפרה הוא. אמר רב פפא לא דכ"ע כופרא כפרה. והכא בהא קמיפלגי דרבנן סברי בדניזק שיימינן ור' ישמעאל בנו של ר"י בן ברוקה סבר בדמזיק שיימינן. והכי נמי אוקמא לה בריש פ"ק דמכות דלכ"ע כופרא כפרה. דת"ר התם עדים זוממין אין משלמין את הכופר קסבר כופרא כפרה. ואמרי' בפ' שור שנגח ד' וה' משתבח ליה רבא לרב נחמן בדרב אחא בר

יעקב דאדם גדול הוא. א"ל לכשיבוא לידך הביאהו לידי. כי אתו לגביה א"ל בעאי מינאי מילתא. בעא מיניה שור של שני שותפין כיצד משלמין את הכופר דבשלמא נזיקין האי משלם חצי נזק והאי משלם חצי נזק דאהיזק דניזק קפיד רחמנא והא מטי ליה נזק שלם. אבל כופרא כפרה דמזיק הוא ותרווייהו כפרה בעו ובחצי כופר לא מיכפר הילכך היכי משלמי נשלם האי כופרא והאי כופרא. כופר אחד אמר רחמנא ולא שני כופרין. לישלם האי חצי כופר והאי חצי כופר כופר שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר. אדיתיב רב נחמן וקא מעיין ביה אמר ליה תנן חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותם גזברי הקדש חייבי ערכין ממשכנין אותם דכיון דלאו לכפרה אתו משהו להו. חייבי כופרים מאי כיון דאית ליה כפרה כחטאת וכאשם דמי ומיחמר חמיר עלויה ולא בעי משכוניה. או דילמא כיון דלחבריה הוא דבעי למיתבה ליה לא חמיר עליה דממונא הוא ולא לגבוה הוא ובעי משכוניה. אי נמי כיון דהוא לא חטא אלא ממוניה הוא דאזיק לא חמיר מילתא עלויה ובעי משכוניה. א"ל שבקן איסתגרי לי בקמייתא. הא למדת דכופרא כפרה דלא מסתבר למימר דלמאן דאמר כופרא כפרה קא בעי מיניה דסתמא קאמר ולא קאמר דלמאן דאמר כופרא כפרה:

סימן קל

הלכך מיסתבר דהכי קיי"ל דכופרא כפרה ואין אפוטרופסין ולא עדים זוממין משלמין את הכופר:

סימן קלא

[**שם**]

מתני' אדם מועד לעולם בין עד ובין ישן בין שוגג ובין מזיד. ירושלמי אמר ר' יצחק מתני' בשניהם היו ישנים אבל אם אחד מהם היה ישן ובא חבירו וישן אצלו זה שבא לישן אצלו הוי מועד:

[**שם**]

מתני' סימא את עין חבירו אפילו בשוגג ושיבר את הכלים משלם נזק שלם. קתני סימא את עין חבירו דומיא דשיבר את הכלים מה התם נזק אין ארבעה דברים לא דלא שייכי בהו אף סימא את עין חבירו נזק אין ארבעה דברים לא. דלא מיחייב בארבעה דברים אלא או מזיד או קרוב למזיד כגון בלא התראה. או שוגג קרוב למזיד דומיא דכי יריבון אנשים דהתם כתיב ריפוי ושבת. והאי קרא במזיד הוא דכתיב:

[**שם ע"ב**]

מנה"מ דנזק חייב אפי' בשוגג אמר חזקיה וכן תנא דבי חזקיה אמר קרא פצע תחת פצע לחייב על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון. דקרא יתירא הוא להך דרשא. דהא כתיב כי יתן

מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו. וכויה וחבורה דרשינן להו לקמן בפ' החובל . ופרכינן והאי מיבעי ליה ליתן צער במקום נזק דאפילו דהיכא דאיכא נזק משלם נמי צער דלא תימא צער דכתב רחמנא היינו היכא דליכא נזק כגון כוואו בשפוד על צפורנו דלא אפחתיה כספא. ושנינן א"כ לימא קרא פצע בפצע מאי תחת פצע ש"מ תרתי. וריפוי ושבת ובושת ילפינן מצער דחייב במקום נזק:

בפ"ק דערכין תנן הגוסס והיוצא ליהרג לא מעריך ולא נערך ר' חנינא בן עקביא אומר נערך מפני שדמיו קצובין. ר' יוסי אומר נודר ומעריך ומקדיש ואם הזיק חייב בתשלומין. ואוקמי' בגמ' דבאם הזיק פליגי ת"ק סבר אם הזיק אינו חייב בתשלומין ור' יוסי סבר דאם הזיק חייב בתשלומין. במאי קמיפלגי (ת"ק סבר) אמר רב יוסף במלוה ע"פ גובה מן היורשין קמיפלגי. ת"ק סבר מלוה ע"פ גובה מן היורשין ור' יוסי סבר מלוה ע"פ (אינו) גובה מן היורשין. רבה אמר לכ"ע מלוה ע"פ אינה גובה מן היורשין. והכא במלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא קמיפלגי ת"ק סבר מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא ור' יוסי סבר ככתובה בשטר דמיא. וכבר פירשתי בפ"ק דקיי"ל מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא:

סימן קלב

וקיי"ל נמי כרבה דלכולי עלמא מלוה על פה כי האי דאין שייך בה נעילת דלת אינה גובה מן היורשין. הלכך הגוסס והיוצא ליהרג שהזיקו אינו גובה מן היורשין. וה"ה בדיא שהזיק ומת אינו גובה מן היורשין לפי האי סוגיא אם לא עמד בדין. מיהו גוסס ויוצא ליהרג שהזיקו חייבין לשלם בעוד שהם חיים. ואם תפס ניזק בעוד שהם חיים מה שתפס תפס. כדאמרי' בפ"ק רמי ליה רב יהודה לרב הונא בריה דרב יהושע תנן שוה כסף מלמד שאין ב"ד נזקקין אלא לנכסים שיש להם אחריות. ורמינהו ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין. אלמא מטלטלין נמי מגבינן לניזקין. הכא במאי עסקינן ביתמי. כלומר האי דקתני שאין ב"ד נזקקים אלא לנכסים שיש להם אחריות ביתמי קאמר דאי שבק להון אבוהון מקרקעי ויש עליו חוב שהזיק את חבירו לא גבי ניזק אלא מקרקעי אבל מטלטלי לא דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבע"ח. ופרכינן אי הכי אימא סיפא קדם ותפס מטלטלין ב"ד גובין לו מהן ואי ביתמי אמאי גובין לו מהן. כדאמר רבא והוא שתפס מחיים. הכא נמי והוא שתפס מחיים. ולנכסים שיש להם אחריות נזקקים דקאמר כגון שעמד בדין. הא למדת דבריא שהזיק ומת ולא עמד בדין אינו גובה מן היתומין לא ממקרקעי ולא ממטלטלי. ואם עמד בדין גובה ממקרקעי ולא ממטלטלי. ואם תפס מטלטלי מחיים מה שתפס תפס ואפי' לא עמד בדין. וכן הדין בגוסס ויוצא ליהרג שהזיקו. דעד כאן לא

פליגי אלא ביורשיהם אבל אינהו גופייהו חייבים לשלם. הילכך מה שתפס בעוד שהם חיים תפס. וה"ה דר' יוסי ורבנן הוו מצו לאיפלוגי בבריא שהזיק ומת ולא עמד בדין בהאי טעמא גופא:

סימן קלג

[**שם**]

אמר רבה היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה מעולם ועמד ונפלה. לענין נזיקין חייב דאדם מועד לעולם. לענין ארבעה דברים פטור דבעינן כוונה. לענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה שנתכוון לעשות מלאכה אלא כסבור שהמלאכה מותרת (וכל דאמרי' רבא) או שהיום חול. וכל הני דאמרי' הכא לא נתכוונו לעשות מלאכה הילכך פטירי. לענין גלות כגון אם נפלה על אדם ומת פטור. דגבי גלות כתיב מכה נפש בשגגה ולא מיקריא שגגה אלא דהוה ליה ידיעה מעיקרא וזה לא הכיר בה מעולם. ואע"ג דגבי חלב נמי כתי' שגגה ואפ"ה לא בעינן שתהא לו ידיעה מעיקרא. שאני גבי גלות דכתי' שגגה טובא. לענין עבד שאם נפלה על עבדו וסימא את עינו או הפיל את שינו פלוגתא דרשב"ג ורבנן. דתניא הרי שהיה רבו רופא ואמר לו כחול לי עיני וסימאה או חתור לי שיני והפילה שיחק באדונו ויצא לחירות. רשב"ג אומר ושהתה עד שיתכוון לשחתה. הכא נמי לרבנן יצא לחירות ולרשב"ג לא יצא. והלכה כרבה:

סימן קלד

[**שם**]

ואמר רבה היתה אבן מונחת בחיקו והכיר בה ושכחה לענין נזקין חייב ולענין ארבעה דברים פטור דאע"ג דהכיר בה הרי שכחה ושוגג הוא ולא פשע. ולענין שבת פטור דאע"ג דמיקרי שגגה לענין גלות פטור משום דבעי' מלאכת מחשבת שנתכוון לעשות מלאכה וכסבור שהיום חול וזה לא נתכוון. לענין גלות חייב אמר קרא בשגגה מכלל דהוה ליה ידיעה והא הויא ליה ידיעה. לענין עבד פלוגתא דרשב"נ ורבנן:

נתכוון לזרוק שנים וזרק ארבע לענין נזקין חייב לענין ארבעה דברים פטור. לענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה וליכא. ולענין גלות אשר לא צדה פרט למתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע. פירש רבינו שלמה זצ"ל פרט למתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע ראינו בתורת כי יזיד איש וגו' אלא בתורת ושמתי לך מקום וחייב גלות. ל"א פרט למתכוון האי פרט לשון פירוש הוא וה"ק ואשר לא צדה מפרש שנתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע והרג את אדם באותה זריקה חייב גלות דהאי נמי לא צדה וזה עיקר. ל"א ואשר לא צדה פרט לנתכוון דפטור מגלות דהכי משמע שלא נתכוון לצדה ולזרוק אצלו פרט לזה שצדה. תפוס לשון אמצעי עכ"ל. וקשה לפירושו האחרון מריש אלו הן הגולין דת"ר אם בפתע

פרט לקרן זוית. בלא איבה פרט לשונא. הדפו שדחפתו בגופו. או השליך עליו להביא ירידה שהיא צורך עליה. בלא צדיה פרט לנתכוון לצד זה והלכה לצד אחר. ואשר לא צדה דכתיב בפרשה פרט לנתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע. והשתא מקרא ואשר לא צדה דכתב בפרש' ואלה המשפטים מקמי קרא (מקרא) בלא צדיה דכתב באלה מסעי. הוה ליה למעוטי ההוא דדמי טפי לפטור כגון נתכוון לזרוק לצד זה והלכה לצד אחר שלא נתכוון לזרוק לצד החובה. הואיל דקרא ואשר לא צדה לפטורא אתא. וי"ל משום דריש ליה להוא קרא ברישא נקט בלא צדיה:

מיהו רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל נראה לו כלשון ראשון שפירש דחייב גלות ולא כפירושו שפירש פרט דלא הוי בכלל וכי יזיד איש דהא כי יזיד כתיב בתריה. אלא פרט דלא הוי בכלל מכה ומת דכתיב לעיל מיניה. וא"ת אמאי אצטדיך לחייב גלות לנתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע מהיכא ס"ד דפטור דלפטור ממיתה . וי"ל דהוה פטרינן ליה מבלא צדיה כמו נתכוון לזרוק לצד זה והלך לצד אחר. לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן. וכן הלכה. נתכוון לזרוק ארבע וזרק שמנה לענין נזיקין חייב לענין ארבעה דברים פטור. לענין שבת אי אמר כל מקום שתרצה תנוח ונתכוון נמי לזרוק ארבע וזרק שמנה חייב שהרי יש כאן מלאכת מחשבת דזריקת ארבע אמות מלאכה היא והא נתכוון לזרוק ארבע. וכיון דלא איכפת ליה באיזה מקום תנוח אתעביד מחשבתו. ואי לא לא דלא נעשית מחשבתו. אבל נתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע אפי' אמר כל מקום שתרצה תנוח פטור שעיקר מחשבתו אינה למלאכה. דהא לא נתכוון לזרוק אלא שתים. לענין גלות אשר לא צדה פרט למתכוון לזרוק ארבע וזרק שמנה. לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן וכן הלכה:

סימן קלה

[**שם**]

ואמר רבה זרק בעל הכלי את הכלי מראש הגג ובא אחר ושברן במקל פטור זה ששברו במקל קודם שבירותו שהרי סופו לישבר ומצי למימר ליה אנא מנא תבירא תבר. וכן הלכה:

סימן קלו

[**שם**]

ואמר רבה זרק כלי מראש הגג והיה תחתיו כרים וכסתות ובא אחר וסילקן ואפילו הוא קדם וסילקן פטור שהרי מזריקתו אין סופו להשבר עד שינטלו הכרים. ואפילו הזורק עצמו נטלן פטור לפי דגרמא בניזקין הוא פטור דבעידנא דשדא פסיקי מפסיקי גיריה. כתב רבי' יצחק אלפסי זצ"ל מסתברא לן דלית הלכתא בהא כרבה משום דס"ל

דלא דייניגן לן דינא דגרמי דהא הוא דאמר בפ' הגוזל עצים השורף שטרותיו של חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. וקיי"ל הלכתא כדאמר' אכפייה רפרם לרב אשי ואגבי ליה ככשורי לצילמי. ורבי' יצחק בר שמואל זצ"ל אומר האי גרמא בנזקין הוא ופטור לכ"ע. וכן פי' רבי' שלמה זצ"ל דגרמא בניזקין הוא. והכי נמי אמרי' לעיל המשסה כלבו של חבירו בחבירו משסה ודאי פטור משום דגרמא בניזקין. וכן שיסה בו נחש פטור דהיינו גרמא. ותנן בפרק שור שנגח את הפרה הכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעל הבית פטור ואם הוזקה בהם בעל הפירות חייב. דאמר רב לא שנו אלא שהוחלקה בהן אבל אכלה פטור דהיינו גרמא. ותניא נמי התם הנותן לפני בהמת חבירו סם המות פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. ותנן בהכונס השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם. ותניא נמי התם אמר ר' יהושע ארבעה דברים העושה אותם פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. ואלו הן: הפורץ גדר בפני בהמת חבירו והכופף קומתו של חבירו לפני הדליקה וכו'. ותו אמרי' התם העושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת והמבעית את חבירו פטור מדיני אדם דהויא נמי גרמא. דאמרינן בקידושין תקע באזנו וחרשו פטור מ"ט איהו דאבעית אנפשיה. ות"ר התם ליבה וליבתה הרוח אם יש בליבויו כדי ללבות חייב ואם לאו פטור ואמאי ליהוי כזורה ורוח מסייעתו. אמר רב אשי כי קאמר זורה ורוח מסייעתו ה"מ לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה. אבל הכא גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזקין פטור. ותנן בפ' לא יחפור מרחיקין את הסולם מן השובך ארבע אמות שלא תקפוץ הנמיה. ופרכינן בגמ' הא גרמא הוא. אמר רב טובי בר מתנא זאת אומרת גרמא בנזקין אסור. מעיקרא פריך והא גרמא הוא. דס"ד כי היכי דפטור הכי נמי מותר. ומסיק אע"ג דפטור בדיעבד אסור לכתחילה:

סימן קלז

מכל הני שמעינן דגרמא בניזקין פטור. וקשיא מאי שנא מדינא דגרמי דקיי"ל דחייב. בההיא דהגוזל עצים המראה דינר לשולחני ונמצא רע תנא חדא אומן פטור והדיוט חייב ותניא אידך בין אומן ובין הדיוט חייב אמר רב פפא כי תניא אומן פטור כגון דנבו ואיסור דלא צריכי למילף כלל שהיו שולחנים אומנים. דאונס הוי טעותם. אבל מי שאינו אומן כוותם חייב ואע"ג דגרמא בעלמא היא שאומר לו טוב הוא. ואמרי' התם רשב"ל אחוי ליה דינר לר' אלעזר א"ל מעליא הוא. א"ל חזי דעלך קא סמיכנא. מכלל דאי לא נפיק מחליפנא ליה ניהלך והא את הוא דאמרת מאן דדאין דינא דגרמיה ר"מ. מאי לאו ר"מ ולא ס"ל כוותיה. לא ר"מ וס"ל כוותיה:

ודן את הדין חייב את הזכאי מחייבינא לר"מ אע"ג דלא נשא ונתן ביד. ומחיצת הכרם שנפרצה אומר לו גדור. נתייאש ממנה ולא גדרה חייב באחריותה. ואמרינן נמי בההיא פרקא לעיל גבי שורף שטרותיו של חבירו מאן דאין דינא דגרמי מגביה ביה דמי שטרא מעליא. והמוכר שטר לחבירו וחזר ומחלו חייב לר' מאיר נראה בהכותב ופירש רבינו יצחק ז"ל דכל היכא דהוא עצמו עושה לממון חבירו חייב כגון ההיא דהשורף שטרותיו מזיק הוא עצמו לממון חבירו דשטרא ממונא הוא דאפסדיה דחוב הוא. ומראה דינר לשולחני כשאומר שהצורה טובה פוטר אותו שחייב לה. וההיא דמחיצת הכרם שנפרצה ולא גדרה על ידי יאוש אוסר הזרעים והוי כמו מעשה. וההיא דהמוחל שטר המחילה עושה בממון חבירו:

וא"ת ההיא דפ' הניזקין דפריך למאן דאמר התם דהיזק שאינו ניכר שמיה היזק מהא דאמר העושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת פטור מדיני אדם. ומשני כיון דבההיא ליכא אלא מחשבה בעלמא הויא ליה גרמא בנזקין ופטור. וא"ת גבי נתייאש אמאי חייב. תריץ דרבנן כר"מ אתיא. אי נמי לעולם כר"מ והיינו טעמא דנתייאש חייב משום דמערב ממונו בשל חבירו והוי כעושה מעשה בשל חבירו וחייב. אבל העושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת כיון דאסוחי אסח דעתיה מנייהו פסלינהו במחשבה דליכא מעשה כלל. וההיא נמי דזרק כלי מראש הגג אין עושה מעשה בממון חבירו. מיהו תימא אמאי לא מיחייב המשלח מידי דהוה אמסור ושמא מסור חשוב יותר מעשה בממון. והשולח את הבערה הוא אינו עושה מעשה אלא החרש. ופורץ גדר לפני בהמת חבירו מאליה יוצאה. ונותן סם המות לפני בהמת חבירו אינו מאכילה. ומבעית את חבירו איהו הוא דאבעית אנפשיה. וההיא דהגוזל קאמר' דאמר רבה הזורק מטבע של חבירו לים הגדול פטור מ"ט דא"ל הא מנח קמך זיל שקליה ולא אמרן אלא בצלולין דקא חזי ליה אבל בעכורים דלא חזי ליה חייב. ולא אמרן אלא דאדייה אדוייה אבל אתא לידיה השבה בעי. ואמר רבה השף מטבע של חבירו פטור מ"ט דהא לא חסריה מידי. ולא אמרן אלא דמחייה בקרנסיה וטרסיה אבל שייפה בשופינא חסריה:

בהנהו יש להסתפק אי דבה לטעמיה דפטר גבי שורף שטרותיו של חבירו . ואנן דמחייבינן בשורף ה"נ דמיחייב בזורק מטבע ובשף. או דילמא אפילו לדידן דמחייב השורף בהנהו פטור משום טעמי' דרבה כדפרישית. ורבי' שלמה זצ"ל כי' התם דטעמא דרבה בכולהו משום גרמא בנזקין פטור. ומודי רבי' אבי העזרי זצ"ל כתב דהני דרבה דיני דגרמי הוא וליתא לדרבה אלא כרב אשי קיי"ל דמגבי בשורף שטרותיו של חבירו כי כשורי לצילמי:

עוד פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דהא קיי"ל כר"מ בדינא דגרמי היינו היכא דבשעת מעשה הוא עושה היזק כגון שורף שטרותיו של חבירו שבשעה ששורפו מזיק לחבירו. וכן מוחל שטר שבשעה שהוא מוחל מזיק ללוקח שקנה את השטר. וכן מראה דינר לשולחני בשעה שאומר לו השולחני שהוא טוב מיד מזיקו שמיד פטור זה שנותן לו. ומסור נמי דאחויי אחויי ליה משעתא דאחווי ליה מיקלא קלי ליה דהא אקשינן ליה לתנא ונתייאש הימנה ולא גדרה חייב באחריותה. בשעת היאוש הוא אוסר (כל השדה אותו דבר עצמו מ"מ הוא אסור) אע"ג דבטל כיון דלא הוסיף מאתים מ"מ כלאים איכא. ואם היה ניכר אעפ"י שלא היה אוסר כל השדה אותו דבר עצמו מ"מ הוא אוסר. וכן דן את הדין מיד בא לו ההיזק. אבל מאי דפטרינן בגרמא בנזקין היינו היכא דאינו מזיק את חבירו עד לאחר מעשה כגון זרק כלי מראש הגג וכן שיסה בו את הכלב עד אחר שיסוי לא ישיך. וההיא דהשולח את הבערה בשעה שהוא נותן את האש לחרש מזיק. וכן הפורץ גדר לפני בהמת חבירו. וסם המות. והמבעית דלאחר שהבעיתו הוא מתפחד מאליו. ובליבה ובליבתה הרוח לא שייך למימר שלאחר מעשה בא ההיזק ובשביל כך פטור דכל אש שבעולם אינו יכול להזיק אלא לאחר המעשה ואפ"ה חייבה תורה. אלא היינו טעמא דפטור משום דלא מחייב הכתוב אלא במקום שהוא עצמו מבעיר ואין שום דבר מסייעו אבל כשהרוח מסייעו לא חייבו הכתוב דהא אינו אלא גורם לאש שהרוח מלבה אותו ומוליכו לגדיש ומש"ה פטור. והא דאקשינן בהניזקין אהא דאמר העושה מלאכה במי חטאת ובפרת חטאת דפטור מדיני אדם למאן דאמר היזק שאינו ניכר שמיה היזק. ומשני האי טעמא דפטור משום דליכא אלא מחשבה בעלמא דהיינו נדמא בניזקין דפטור ההיא כרבנן דר"מ אתיא דלית להו דינא דגרמי. אבל לר' מאיר חייב בדיני אדם. והכל מתיישב היטב לפי שני הלשונות. לבד מדן את הדין וטימא את הטהור שעירבו עם פירותיו כדאמרי' בפ' דיני ממונות לר"מ אמאי מיחייב שלא נטל ונתן ביד מאי שנא משאר גרמא בנזקין דפטור:

סימן קלח
[שם]

ואמר רבה זרק תינוק מראש הגג ובא אחר וקבלו בסייף פלוגתא דר' יהודה בן בתירה ורבנן דתניא הכוהו עשרה בני אדם בעשר מקלות בין בבת אחת בין בזה אחר זה פטורים. ר"י בן בתירה אומר אחרון חייב מפני שקירב את מיתתו. וזה המקבלו בסייף נמי קירב את מיתתו הלכך לר"י ב"ב חייב ולרבנן פטור. בא שור המועד וקבלו בקרניו ומת פלוגתא דר' ישמעאל ורבנן לענין כופר. דתניא ונתן פדיון נפשו דמי ניזק ר' ישמעאל בנו של ר"י

בן ברוקה אומר דמי מזיק. פי' רבינו שלמה זצ"ל לר"י דאמר כופר במזיק שיימינן משלם כופר ולרבנן דשיימי בדניזק האי דלא הוה ליה דמי בשעה שקיבלו השור דגברא קטילא קטל שסופו ליפול לארץ ופטור דלית ליה שום דמים להאי ניזק ואנן דמי ניזק שיימינן וליכא. ל"א דמי ניזק הכא נמי אזלינן בתר ההוא דאיתזק בהדיה והיכא הוה אותו תינוק ניזוק הוי אומר על קרנות השור ואהכי בעל השור חייב. דמי מזיק מזיק מי שזרקו הא מצי למימר דאותו השור המיתו. ועוד אי הוה חשיב המזיק אכתי פטור דאין אדם משלם על חבירו כופר עליו ולא על אדם. ואם תאמר בעל השור חייב הא מצי למימר אם לא היה נזרק הך תינוק לא היה שורי מקבלו בקרניו. הלב נוקף על זאת עכ"ל:

סימן קלט

[**דף כ"ז ע"א**]

ואמר רבה נפל מראש הגג ונתקע באשה חייב בארבעה דברים. וכגון שנפל ברוח מצויה דהוה ליה קרוב למזיד. וביבמתו לא קנה. ואע"ג דשנינן הבא על יבמתו בין בשוגג בין באונס קנה. ה"מ דנתכוון לביאת אשה אחרת. אבל זה לא נתכוון לשום ביאה הלכך לא קנה. ואם עשה בה אחד מן האחין מאמר פסלה עלי' וחייב בנזק וצער וריפוי ובשבת. אבל בשת לא דתנן אינו חייב על הבשת עד שיהא מתכוון:

סימן קמ

[**שם**]

ואמר רבה נפל מן הגג ברוח שאינה מצויה ובייש חייב על הנזק ופטור על ארבעה דברים. ברוח מצויה חייב בארבעה דברים ופטור על הבשת. ואם נתהפך אחר שהתחיל ליפול על אדם להנאתו חייב אף על הבשת אע"ג דלא נתכוין על הבשת. דתניא ממשמע שנאמר ושלחה ידה איני יודע שהחזיקה ומה ת"ל והחזיקה אלא כיון שנתכוון להזיק אעפ"י שלא נתכוון לבייש:

סימן קמא

[**שם**]

ואמר רבה הניח לו גחלת על לבו ומת פטור שהיה לו לסלקו. על בגדו ונשרף חייב דהאי דלא סילקה סבר תבענא ליה בדינא ופרע לי:

סימן קמב

[**שם**]

בעי רבה עבדו כגופו דמי. ואם הניח אדם גחלת על לב עבדו ומת פטור שהיה לו לעבד לסלקה או לא. את"ל עבדו כגופו דמי שורו מאי. בתר דבעיא הדר פשטה עבדו כגופו. ושורו כממונו שאין בו דעת וחייב:

סימן קמג

לקמן בפ' הגוזל עצים אמר רבה השורף שטרותיו של חבירו פטור מ"ט דאמר ליה ניידא בעלמא קלאי מינך. מתקיף לה רב אבא בר חמא היכי דמי אי איכא עדים דידעי מאי הוה כתוב בשטרא ניכתוב ליה שטרא אחרינא. ואי דליכא עדים מנא הוה ידע מאי הוה כתוב ביה ומאי בעי למיתב ליה ולא אצטריך למימר דפטור. אמר רבה תהא במאמינו בעל השטר לשורף דכל כמה שיאמר שכך היה כתוב בו אפי"ה פטור. אמר אמימר מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ליה מן השורף כל חוב השטר שהרי גרמו להפסיד. ומאן דלא דאין דינא דגרמי דמי ניירא בעלמא יהיב ליה. הוה עובדא ואכפייה רפרם לרב אשי ששרף שטר של חבירו בילדותו ואגבי מיניה גוביינא מעליא כל מה שכתו' בשטר ככשורא לצילמי. כלומר פרעון גמור מן העידית כקורה הנבחרת משאר הקורות לעשות בה צורות ודיוקנאות. וכן הלכה:

והכי אמרינן בפ' שור שנגח ד' וה' גבי חרש שוטה וקטן שהוחזקו נגחנין מעמידין להם אפוטרופוס לשוויינהו מועד דכי הדר נגח לישלם מעליה. ואיפליגו ביה ר' יוחנן ור' יוסי בר חנינא. דר"י אמר מעליית יתומים ור' יוסי בר חנינא אמר מעליית אפוטרופין וחוזרין ונפרעין מן היתומים לכי גדלי. והא דתנן בפ' החובל חרש שוטה וקטן פגיעתן דעה החובל בהן חייב והם שחבלו באחרים פטורין. היינו כל זמן שהם קטנים אבל נתגדלו הקטן חייב לשלם מה שהזיק בקטנותו. אבל תימה דלא קתני נתגדל הקטן חייב לשלם כדקתני נבי נתגרשה האשה ונשתחרר העבד חייבין לשלם:

בפרק הכותב גופא אמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפילו יורש מוחל. ואמר רב הונא בריה דרב יהושע אי פקח הוא מקרקיש ליה בזוזי וכתיב ליה שטרא אחרינא בשמיה. אמר אמימר מאן [ד]דאין דינא דגרמי מגבי ביה מן המוחל שטרא מעליא כלו' כל מה שכתוב בשטרא. ומאן דלא דאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי ניירא בעלמא. הוה עובד' ואכפייה רפרם לרב אשי ואגבי ביה ככשורא לצילמי:

עיקר מילתא דאמקי' איתמר השורף שטרותיו של חבירו כדפרשי' לעיל והלשון מוכיח דקאמר דמי ניירא. פר"ח זצ"ל הא דיכול למחול ה"מ בבריא דיכול לומר עיינתי בחושבנאי ולא פש לי גביה מידי או מספקא לי אם פרוע ומספיקא לא מפקינן ממונא. אבל מתנת ש"מ דקיי"ל מידק דייק והדר יהיב. אי נמי מכנסת שטר חוב לבעלה. הני תרי לא יכלי למחול לא הוא ולא יורשו. והכי נמי אמרי' בהכותב אמר רבא לבריה דר' חייא בר אבין בר אוריא תא אית לך למימר מילתא מעליתא דהוה אמר אבוך. הא דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפי' יורש מוחל. מודה שמואל

במכנסת שטר חוב לבעלה וחזרה ומחלתו שאינו מחול אפי' שידו כידה. ובפ' מי שמת אמר רב נחמן אע"ג דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפי' יורש מוחל. מודה שמואל שאם נתנו במתנת שכיב מרע שאינו יכול למחול. ורבינו יצחק אלפסי זצ"ל כתב דליתא לפירושא רבי' חננאל ז"ל דא"כ מכנסת שטר חוב לבעלה תוכל למחות ותו הא דקיי"ל בש"מ שאם עמד חוזר במתנתו. אלא ודאי האי טעמא פריכא הוא דש"מ יכול למחול. והאי דאמר רב נחמן מודה שאם נתנו במתנת שכ"מ שאינו יכול למחול לאו אשכ"מ גופיה קאמר אלא איורש. משום דמתנת שכ"מ עשאוה במתנה דאורייתא דאתיא לידי מקבל. והיינו דאמרי' דברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמי. עכ"ל:

ותו כתב רבינו שמואל זצ"ל במי שמת דברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמו ואלימי יותר ממתנת בריא. דאין היורש יכול למחול. משמע מדבריו אבל שכ"מ בעצמו יכול למחול. ופר"ח זצ"ל למאן [ד]דאין דינא דגרמי מגבי ביה מן המוחל דמי שטרא מעליא. כלומר כל הכתוב בשטר. ורבינו שמואל ז"ל פירש בפ' מי שמת דמעותיו יחזור לו מוכר ללוקח. ובפ' הכותב אמרי' קריבתיה דרב נחמן זבינתא לכתובתה בטובת הנאה איגרשא ושכיבא אתו יורשין קא תבעי לה לברתה. אמר רב נחמן איכא אינש דליסבה עצה להאי דתיזיל ותמחול לכתובתה דאמה לגבי דאבוה ותהדר ותירתה מיניה. והשתא הניחא לרבינו שמואל זצ"ל דמרווחת במחילתה דמהדרא מעותיו והשאר ירתה. אל לרבינו חננאל זצ"ל שפירש שפורעת כל דמי השטר מאי אהני לה דמחלה לגבי דאבוה דהא רב נחמן דאין דינא דגרמי בהגוזל בתרא גבי ההוא גברא דאחוי אכיריא דחיטי וחייביה רב נחמן. ופי' רבינו יעקב זצ"ל דדוקא בכתובה אינה מחזרת ללוקח אלא מעותיו משום דאינה עומד' בשעת המקח לגבות בברור. אבל מוכר שט"ח שהוא עומד בברור לגבות אם לא ימחלנו. אם חזר ומחלו חייב מדינא דגרמי לפרוע לו כל הכתוב בשטר. הרי פר"ח ור"ת זצ"ל שוין במוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו שחייב המוחל לפרוע ללוקח כל מה שכתוב בשטר. לבד ממוכרת כתובתה שמחזרת לו מעותיו משום דבשעת המקח לא קיימא למיגבי ביה. ורבינו שמואל זצ"ל סובר דאף במוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו אינו חייב לפרוע לו כל הכתוב בשטר אלא מעותיו יחזיר לו. וכן כתב רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל כדבריו והביא ראיה מפרק החובל דכי אתא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע אמרי תקנת אושא מתניתין היא דתנן העבד ואשה פגיעתן רעה החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורים. ואי ס"ד ליתא לתקנת דאושא תיזבין לנכסי מלוג ותותיב ליה. ואוקמי' לעולם ליתא לתקנת אושא אלא האי דלא אמרינן לה למכור נכסי מלוג היינו משום דשמואל דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפי'

יורש מוחל. אמרי זבוני תיזבן ותיתיב ליה דאי מחלה לגבי בעל תמחול. אמרי כל לגבי בעל ודאי מחלה ואפסודי להההוא דזבנא בידים לא מפסדינן וכי תימא תיזבנה ניהליה להההוא דחבלה ביה לטובת הנאה דאי מחלה לגבי בעלה לא מפסיד קא פסיד דהשתא נמי לאו מידי קא יהבא ליה. סוף סוף כל לגבי בעלה ודאי מחלה ואטרוחי בי דינא בכדי לא מטרחינן. והשתא הא תינח אי לא מחייבינן ליה אלא מעותיו כמה שמכרה לו איטרוחי בי דינא בכדי. ואי מחייבינא ליה לשלם הכל אין זה אטרוחי בי דינא בכדי. דהא ההיא סוגיא כר"מ מוקמינן לה דדאין דינא דגרמי. וכי תימא אטרוחי בכדי הוא שאין לה במה לשלם. לא היא על כרחין מיירי דמכרה לאחר שתתאלמן דבעודה תחתיו אינה יכולה למחול דאליבא דר"מ קיימא דאמר אסור לאדם שישהא את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה:

ותו הביא מפ"ב דקידושין דתניא התקדשי לי בשטר חוב או שהיה לו מלוה ביד אחרים והירשה עליהם ר' מאיר אומר מקודשת וחכ"א אינה מקודשת. ואוקמינא דכ"ע אית להו דשמואל דאמר המוכר שטר חוב לחבירו וחזרו ומחול ואפי' יורש מוחל והכא באשה קמיפלגי מ"ד מקודשת קסבר אשה סמכא דעתה מימר אמרה לא שביק לי' לדידי ומחיל לאחריני. ומר סבר אשה נמי לא סמכא דעתה. ואם היה חייב לשלם כל מה שכתוב בשטר אמאי לא סמכא דעתה הא אינו רשאי למחול לו שיצטרך לשלם לה. אלא ודאי ש"מ שאינו חייב להחזיר אלא מעותיו ללוקח ולהכי לא סמכא דעתה דהא לא יהבא ליה ולא מידי. ואי מחיל לית לה עליה ולא מידי. והאי דמסיק אמימר דמגבי ביה דמי שטרא מעליא משום דעיקר מילתא אשורף שטרותיו איתמר דהתם ודאי למאן דדאין דינא דגרמי בעי לשלומי כל הכתוב בשטר. ואגב שיטפי' נקט נמי לענין מוחל דמי שטרא מעליא. מיהו לא מיחייב אלא להחזיר לו מעותיו ללוקח. בפ' החובל בההיא דטובת הנאה לאשה פר"ח זצ"ל וליתא תקנה לקונה שטר חוב שלא יהא המוכר יכול למחול. (ע"כ נמצא בכת"י מדין זה):

הדרן עלך פרק כיצד הרגל

פרק המניח את הכד

[**שם**]

המניח את הכד ברשות הרבים ובא אחר ונתקל בה ושברה פטור. ואם הוזק בה הנתקל בעל החבית חייב בנזקו:

סימן קמד
[שם ע"ב]

ואמרי' בגמ' אמאי פטור לימא ליה איבעי לי' לעיוני ולמיזל שלא ישבר כלי של חבירו אמרי בי רב משמיה דרב בממלא רשות הרבים כולה חביות ואין לו צד לפנות הנה והנה. ושמואל אמר באפילה שנו שהיו באפילה עומדות אותן חביות וליכא לעיוני. ר' יוחנן אמר בקרן זוית כשנכנסין ממבוי למבוי מן הצד הניחה בתוך המבוי אצל הקרן וכשהחזיר זה פניו לא ראה אותה חבית. א"ל רבא לרב אשי הכי אמרינן במערבא משמיה דר' אילעא לא תימא דמתני' באפילה ובקרן זוית אלא אפילו באורה נמי פטור הנתקל לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים. הוה עובדא בנהרדעא וחייב שמואל. בפומבדיתא וחייב רבא. בשלמא שמואל כשמעתיה דמוקים למתניתין באפילה הא באורה חייב. אלא רבא לימא כשמואל ס"ל. אמר רב פפא קרנא דבי עצרא הוה קרן זוית הסמוכה לבית הבד ומיוחד לבני הגת לתת שם כליהם. וכיון דברשות מצניעים שם כליהם איבעי ליה לעיוני ומיזל. והלכה כרבא דמתני' אפי' באורה פטור:

[שם]

שלח ליה רב חסדא לרב נחמן הרי אמרו הדיינין שלש גזירות. לרכובה שלש ולבעיטה חמש. לסינוקרת שלש עשרה. לגבות מן הבועט את חבירו בארכובותיהן שלש סלעים לבועט ברגליו חמש סלעים. הכה אותו באוכף של חמור שלש עשרה סלעין. ופי' רבינו שלמה זצ"ל שאילו הן תשלומי הבושת. לבד מחיוב שאר דברים. ורבינו יצחק אלפסי זצ"ל כתב קמפרשי רבנן דהא דמי צער בלחוד לבר מדמי בושת. ורבנן אחריני אמרי האי דמי הכל הוא. מסייע להאי סברא ממעשה דחנן בישא תקע. דלא חייביה אלא פלגא דזוזא. דתנן התוקע לחבירו נותן לו סלע דהוא פלגא דזוזא. ואנן הכי סבירא לן עכ"ל. ולדברי רש"י זצ"ל שמפרש היינו דמי הבושת. לבד מחיוב שאר דברים אית דאמרי דלעני שבישראל קאמר. אבל לאחרים הכל לפי המבייש והמתבייש. ורבי' יצחק בר שמואל זצ"ל מפרש דהיינו לגדול שבישראל דומיא להא דתנן לקמן בהחובל סטרו נותן לו מאתים זוז דמוקים לה לגדול שבישראל. לפנדא דמרא בית יד של מרא. ולקופינא דמרא הברזל עצמו מאי. שלח ליה חסדא חסדא קנסא קא מגבית בבבל אימר לי גופא דעובדא היכי הוה. שלח ליה דההוא גרגותא דבי תרי בור מים מכונסים להשקות שדות. דכל יומא יומא הוה דלי חד מנייהו אזל חד וקא דלי ביומא דלאו דיליה הוא ולא אשגח ביה שקל פנדא מחייה. א"ל שפיר עביד מאה פנדי בפנדי למחייה. שהיה גוזל את מימיו אפילו למ"ד לא עביד אינש דינא לנפשיה היכא דאיכא פסידא עביד אינש דינא לנפשיה

כגון הכא דאיכא פסידא בעין דאי אזיל לבי דינא אתי האי ודלי מימיו מאי דבעי ולא ידעי' מאי דלי או שמא יפסקו המים ואין לו לפרוע. דאיתמר אמר רב יהודה לא עביד אינש דינא לנפשיה. ורב נחמן אמר עביד אינש דינא לנפשיה היכא דאיכא פסידא למיזיל לבי דינא לכ"ע עביד אינש דינא לנפשיה. כי פליגי היכא דליכא פסידא רב יהודה אמר לא עביד אינש דינא לנפשיה כיון דלית להו פסידא ליזיל אינש קמי דיינא רב נחמן אמר עבד אינש דינא לנפשיה כיון דבדין עביד לא טרח למיזיל לבי דינא:

סימן קמה

פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל הלכתא כרב נחמן דהלכתא כרב נחמן בדיני וכן פסק רבינו אבי העזרי זצ"ל. ודוקא בדבר ידוע שזה גוזלו דומיא דההוא גרגותנא דהוה ידוע דתרווייהו הוה. אית ליה רשותא למיעבד דינא לנפשיה. אבל בדבר שאין ידוע אי גוזל אותו אי לא לית ליה רשות לכ"ע. אפי' אי הוה ליה פסידא לפי דבריו. דא"כ כל אחד ואחד יאמר לחבירו האי דידי ומגזל גזלת ממני ויכה אותו או יחטוף מידו ונימא עבידנא דינא לנפשיה א"כ לא שבקת חיה לכל בריה. אלא ודאי לא עביד אינש דינא לנפשיה אלא בידוע שזה גזלו:

[**דף כ"ח ע"א**]

מתני' נשברה כדו ברשות הרבים והוחלק אחד במים או שלקה בחרסיה חייב. ר' יהודה אומר במתכוין חייב שאין מתכוין פטור. אמר רב יהודה אמר רב לא שנו דאמר הוחלק אחד במים דחייב אלא שנטנפו כליו במים. דרב מוקים למתניתין שלא הפקיר זה את מימיו הילכך נמצא שהוזקו כליו של זה בכליו של זה והוי כשורו. אבל אם הוא בעצמו פטור דקרקע עולם שאין לה בעלים הזיקתו. וממונו של זה גרמא בעלמא הוא דעבד ליה ופטור. כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי מכדי אבנו סכינו ומשאו מבורו למדנו בפ"ק וכולם אני קורא בהם שור ולא אדם חמור ולא כלים. וה"מ לענין קטלא היכא דמית אדם דקרא במיתה משתעי דכתיב והמת יהיה לו. אבל לענין נזיקין אדם חייב בעל הבור דקרא מכופר מיעטיה. וכלים פטורין דשבירתן זו היא מיתתן ומתניתין נמי מימיו בורו הוא. הילכך על נזקי הגוף חייבי' ולא על הכלים. ורב הני מילי היכא דאפקרינהו אבל היכא דלא אפקרינהו ממוניה הוא:

סימן קמו

פסק מו"ר רבי' אליעזר בן רבי' יואל זצ"ל בש"ס רבי' יצחק אלפסי זצ"ל דהלכה כשמואל:

[**שם ע"ב**]

מתני' נשברה כדו ברשות הרבים והוחלק אחר במים או שלקה בחרסית חייב. ר' יהודה

אומר במתכוין חייב שאינו מתכוין פטור. ואוקמא אביי למתני' דפליגי בתרתי בשעת נפילה שהזיקה הכד בשעת נפילה ופליגי לאחר נפילה שהזיק בחרסיה לאחר נפילה. פליגי בשעת נפילה בנתקל פושע הוא ר' מאיר סבר נתקל פושע הוא דאיבעי ליה לעיוני ולמיזל. הילכך כי בא אחר והוחלק במים חייב. בעל הכד חייב. ור' יהודה סבר במתכוין לשפוך את המים חייב. ושאינו מתכוין (פטור). אבל נתקל לאו פושע הוא כי אם אנוס ופטור. ופליגי לאחר נפילה במפקיר נזקיו כגון זה דמסתמא מפקיר לחרסין. ר"מ סבר מפקיר נזקיו חייב דבור שחייבה עלי' תורה ברשות הרבים דהפקר הוא דחייבה. ור' יהודה סבר דפטור דבהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו זהו בור האמור בתורה. וקיי"ל כדאביי דבתרתי פליגי. וקיי"ל כדר' יהודה דבנתקל לאו פושע הוא אבל במתכוין לזכות בחרסיה חייב כדאמרי' מפקיר נזקיו מאי מתכוין איכא. רב יוסף אמר במתכוין לזכות בחרסיה. וכן אמר רב אדא בר אהבה במתכוין לזכות בחרסיה:

סימן קמז

וכן פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל וכן פסק מו"ר אבי העזרי זצ"ל. ומודים חכמים לר' מאיר באבנו וסכינו ומשאו שהניח בראש הגג ונפלו ברוח מצויה והזיקו שהוא חייב. ומורה ר"מ לחכמים במעלה קנקנים על הגג ליבשן ונפלו ברוח שאינה מצויה שהוא פטור:

סימן קמח

וכתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דס"ל כר' יהודה דאמר נתקל לאו פושע הוא ואפילו לאחר נפילה נמי פטור דכיון דאנוס הוא בשעת נפילה הוו להו הנך מים וחרסים כהפקר דממילא. דהא אי הוא לא עביד ולא מידי. אבל אם נתכוון לזכות בחרסיה חייב דהא לאו הפקר נינהו. וכן הילכתא. עכ"ל:

סימן קמט

[**דף כ"ט ע"ב**]

ואיתמר מפקיד נזקיו דעלמא שאינו אונס כגון שהשליכו מדעתו וכגון בור ברשות הרבים ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר פטור וחד אמר חייב ואיסתיים דר"י אמר חייב. וקיי"ל כר' יוחנן דהוא רביה דר' אלעזר. וכן פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל וכן פסק מו"ר אבי העזרי זצ"ל:

סימן קנ

[**לעיל דכ"ח ע"ב**]

אמר ר"א לא שנו אלא שנתקל באבן ונישוף באבן אבל נתקל בקרקע ונישוף באבן פטור דמאן דלא כרבנן . איכא דאמרי אמר ר"א לא תימא נתקל באבן ונישוף באבן הוא דחייב

אלא אפי' נתקל בקרקע ונישוף באבן חייב כמאן כר' נתן דאמר לקמן בפ' שור שנגח את הפרה גבי שור שדחף את חבירו לבור כל היכא דליכא להשתלם משור משתלם מבור. הכא נמי הואיל וליכא להשתלם מבעל הקרקע משתלם מבעל האבן וכן הילכתא. כך פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל. וכן פסק מו"ר אבי העזרי זצ"ל וכתב נמי דקיי"ל כר' נתן דכל היכא דליכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי:

סימן קנא

[**דף ל' ע"א**]

מתני' השופך מים בר"ה והוזק בהם אחד חייב בנזקו. אמר רב לא שנו אלא שנטנפו כליו במים אבל הוא עצמו פטור קרקע עולם הזיקתו. וליתא לדרב. אלא כשמואל קיי"ל דאמר כולן מבורו למדנו. וכולן אני קורא בהן שור ולא אדם חמור ולא כלים. וה"מ לענין קטלא אבל לענין נזיקין אדם חייב וכלים פטורים בין אפקרינהו בין לא אפקרינהו דכל תקלה בור הוא. וכן הלכה כדפרישית לעיל:

[**שם**]

המצניע את הקוץ ואת הזכוכית ברשות הרבים והגודר גדרו בקוצים וגדר שנפל לר"ה והוזק בהן אחר חייב בנזקו וכל הקודם בהן זכה. אמר ר' יוסי לא שנו אלא במפריח אבל במצמצם פטור. מ"ט אמר רב אחא בריה דרב איקא לפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים. לעיל כי הוה בעי למפשיט מינה דר' יוחנן סבר מפקיר נזקיו חייב אסקינן מצמצם מ"ט פטור משום דהוה ליה בור ברשותו מכלל דחיובא דבור בר"ה הוא אלמא מפקיר נזקיו חייב. ופי' התם רש"י ז"ל לא שנו דגורר בקוצים חייב אלא במפריח ראשי הקוצים לרשות הרבים דהוה ליה בור ברשות הרבים אבל מצמצם לתוך שלו דהוה ליה ברשותו. אע"ג דהפקיר רשותו שהקצה לרה"ר פטור אלמא ס"ל לר"י מפקיר נזקיו חייב דקא מחייב מפריח ראשי קוצותיו לר"ה דהוה ליה דומיא דבור בר"ה. ומצמצם היינו טעמא דפטור דהוי בור ברשותו:

סימן קנב

ובמסקנא רבי קיי"ל דר' יוחנן סבר מפקיד נזקיו חייב ופסיקנא נמי דהלכתא כוותיה כדפרישי' לעיל בסמוך. מעתה ר"י סבר דבור ברשות הרבים חייב ובור ברשותו פטור וקיי"ל נמי הכי. וקשיא לי דהא (ד)לקמן בפ' שור שנגח את הפרה ת"ר החופר בור ברשות היחיד ופתחו לרשו' הרבים חייב זהו בור האמור בתורה דברי ר"י ר"ע אומר הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו זהו בור האמור בתורה. ואמר רבה בבור בר"ה דכ"ע לא פליגי דחייב מ"ט כי יפתח כי יכרה אם על הפתיחה חייב על הכרייה לא כש"כ. אלא שעל עסקי פתיחה באה לו ועל עסקי כרייה באה לו. לא נחלקו אלא בבור ברשותו ר"ע

סבר בור ברשותו נמי חייב דכתיב בעל הבור בבור דאית ליה בעלים קאמר רחמנ' דהיינו הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו ור"י סבר מאי בעל הבור בעל התקלה אמר רחמנא דהיינו בור ברשות הרבים או הפקיר רשותו והפקיר נמי בורו. ורב יוסף אמר בבור ברשות הרבים כולי עלמא לא פליגי דמיחייב מ"ט בעל הבור אמר רחמנא בבור דאית ליה בעלים עסקי' דהיינו הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו. כי פליגי בבור ברשו' הרבים אי נמי הפקיר רשותו והפקיר בורו דר' ישמעאל סבר בור ברשות דרבים נמי חייב ור"ע סבר פטור. והשתא ר' יוחנן סבר ממה נפשך דלא כהלכתא. דאי סבר לה כרבה. בשלמא ברשות הרבים סבר ככולי עלמא דבור ברשות הרבים לכ"ע חייב. אלא בור ברשותו סבר כר' ישמעאל ולא כר' עקיבא ואנן קיי"ל כר"ע לגבי ר' ישמעאל. ור' יוחנן גופיה סבר בפ' הכותב הלכה כר"ע מחבירו ור' ישמעאל חבירו דר"ע הוה וקיי"ל נמי רבה ורב יוסף הלכה כרבה. מעתה היאך פסקי דברבותא הלכה כר' יוחנן דמסתמא הלכה כרבה דבתראה וקיי"ל הילכתא כרב יוסף כ"ש דתיקשי דבור ברשות היחיד אתיא דלא ככ"ע. ובבור ברשות הרבים אתי כר"י ודלא כר"ע. וכי דחי נמי לעיל לא לעולם אימא לך מפקיר נזקיו פטור ובור ברשותו חייב ומצמצם מ"ט פטור משום דאיתמר עלה אמר רב אחא בריה דרב איקא לפי שאין דרך בני אדם להתחכך בכתלים. פי' רש"י ז"ל וזה שנתחכך והוזק הוי משונה אבל שאר נזקין דברשותו חייב. ומפריח דהוי ברשות הרבים היינו טעמא דחייב שהרי ממונו הוא ולא הפקירו והפקירו למקום מהלך בני אדם א"כ סבר ר' יוחנן בור ברה"ר פטור בור ברשותו חייב. א"כ לרבה דקיי"ל כוותיה הוי ר"י בבור ברה"ר לא לכולי עלמא. ובבור ברשותו כר"ע. לרב יוסף ובבור ברשות היחיד הוי לכ"ע. ובור ברה"ר כר"ע ואנן קיי"ל כרבה. מיהו בהא ליכא קפידא דהא איסתיים דר"י הוא דאמר מפקיר נזקיו חייב ובור ברה"ר חייב. וה"ה הפקיר רשותו והפקיר בורו:

ונראה בעיני דר' יוחנן סבר כר"ע ואליבא דרבה דבין בור ברה"ר ובין בור ברה"י חייב הילכך מפקיר נזקיו חייב. דהיינו בור ברה"ר ומצמצם היינו טעמא דפטור לפי שאין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים. וזה שנתחכך והוזק הוי משונה. אבל שאר נזקין דברשותו חייב. ומפריח דהוי ברה"ר היינו טעמא דחייב דהוי בור ברה"ר. ותדע דהא איסתיים דר"י הוא דאמר מפקיר נזקיו חייב. ואיתמר עלה דרב אחא בר יעקב דטעמא דמצמצם פטור לפי שאין דרך בני אדם להתחכך בכתלים הא לאו הכי בור ברשותו חייב. וא"ש דפסקי רבוותא כר"י דהא קיי"ל נמי כרבה וקיי"ל כר"ע:

סימן קנג

וכן כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל בפ' שור שנגח את הפרה דהילכתא כרבה דקיי"ל דכל רבה ורב יוסף הילכתא כרבה בר משדה ענין ומחצה. וקיי"ל הלכה כר"ע מחבירו. הילכך לא שנא בור ברה"ר ולא שנא בור ברה"י אם הפקיר רשותו ולא הפקיר בורו חייב עכ"ל. וכן כתב מ"ו רבי' אבי העזרי זצ"ל:

[**שם**]

ת"ר המצניע קוצותיו וזכוכיותיו לתוך כותלו של חבירו ובא בעל הכותל וסתר את כותלו ונפל לרה"ר והזיק חייב המצניע אמר"י לא שנו דחייב המצניע אלא בכותל רעוע דהוה ליה למצניע לאסוקי אדעתיה שכותל זה עומד לסותרו ויפלו הקוצים ויזיקו אבל בכותל בריא המצניע פטור ובעל הכותל חייב דהוה ליה לאצנועי' כשמצאן אבל המצניע לא פשע כלום הואיל וכותל הוה בריא לית ליה לאסוקי אדעתיה:

סימן קנד

אמר רבינא זאת אומרת המכסה את בורו בדליו של חבירו כלומר בכיסוי של חבירו ובא בעל דלי ונטל דליו חייב בעל הבור דאיבעי ליה לאסוקי אדעתיה שזה יטול את דליו. פשיטא התם הוא דלא הוה ידע למצניע לאודועיה שהוא נוטל את דליו. קמ"ל רבינא דלאו היינו טעמא:

ת"ר חסידים הראשונים היו מצניעין קוצותיהם וזכוכיותיהם בתוך שדותיהם ומעמיקים להם ג' טפחים כדי שלא יעכב המחרישה ובירושלמי מפרש שלא תעלם המחרישה. רב ששת שדי להו בנורא. רבא שדי להו בדיגלת. נהר חידקל מתרגמי' דיגלת. אמר רב יהודה האי מאן דבעי למהוי חסידא ליקיים מילי דנזיקין כגון הא דקתני מצניעין קוצותיהם. רבינא אמר מילי דאבות משה קבל תורה מסיני. ואמרי לה מילי דברכות. מסכת ברכות:

[**שם**]

מתני' המוציא תבנו וקשו לרה"ר ואת פסולת של זיתים לרה"ר לזבלים שירקבו התבן והקש ונעשין זבל לזבל שדות וכרמים והוזק בהן אחר חייב בנזקו וכל הקודם בהן זכה . וההופך את הגלל לרה"ר והוזק בהן אחר חייב בנזקו. רשב"ג אומר כל המקלקלין (פטורין) לרה"ר שהזיקו חייבים לשלם וכל הקוד' בהן זבה. לימא מתניתין דלא כר' יהודה דתניא ר' יהודה אומר בשעת הוצאות זבלים אדם מוציא זבלו לרה"ר וצוברו כל שלשים יום ורשאי להניחו שם כדי שיהא נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ לישראל שלא יהו מקפידין על כך. אלמא ס"ל לר' יהודה דאם הוזק בהן אחר פטור. אמר רב נחמן מתניתין שלא בשעת הוצאת זבלים ור"י היא דאפי' ר' יהודה ס"ל שלא בשעת הוצאת זבלים חייב. רב אשי אמר תבנו וקשו תנן משום

דמשרקי דעדיין לא נעשו זבלים וקשין הן ומחליקין. וכי קאמר ר"י דפטור בזבל קאמר דמוציא אדם זבלו שאינו נוח להחליק כ"כ ואפי' בשעת הוצאת זבלים קמיירי מתניתין:

סימן קנה

רבינו יצחק האלפסי זצ"ל כתב דליתא לדר"י דפטר בשעת הוצאת זבלים דהא אוקימנא בסוף ב"מ בשיטה דאמר אביי רשב"ג ור' יהודה ור' שמעון כולהו ס"ל כל שנתנו חכמי' רשות (להלך) אם הזיק פטור מלשלם וכל כי האי גוונא לית הלכתא כחד מנייהו. ומו"ר אבי העזרי זצ"ל פי' כתב דיתכן להיות הלכה כשיטה. והא דאמרי' באיזהו נשך ההוא שיטה איתמר. ה"פ מכח רבים לא יהא הלכה אם לא מהכרעה אחרת דשיטה לא הוי כרבים. ובפ"ב דקידושין פירשתי השיטות וחברתי אותם:

מתני' המוציא תבנו וקשו וגפתו לרה"ר לזבלים והוזק בהם אחר חייב בנזקו. רשב"ג אומר כל המקלקלים ברה"ר שהזיקו חייבים לשלם וכל הקודם זכה:

[**שם ע"ב**]

אמר רב הא דקתני כל הקודם זכה בהן בין בגופן בין בשבחן במה שהשביחו ברה"ר דבשעה שהוציאן לא היו שוין אלא דינר והשביחו בנישוף רגלי אדם ובהמה ועמדו על שני דינרים כל הקודם זכה בכל. זעירי אמר זכה בשבח אבל לא זכה בגופן. במאי קמיפלגי רב סבר קנסו גופן משום שבחן וזעירי אמר לא קנסו גופן משום שבחן:

סימן קנו

תנן ההופך את הגלל לרה"ר והוזק בהן אחר חייב בנזקו ואלו כל הקודם זכה לא קתני משום דגלל זהו ריעי ואינו משביח ברשות הרבים כלל דהא מושבח ועומד הוא. וקשיא לרב דאמר זכה בין בגופן בין בשבחן. אמר לך רב תנא רישא גבי תבנו וקשו וה"ה לסיפא גבי גלל. והא (ד)קתני עלה גבי גלל אסורין משום גזל אמר ר"נ בר יצחק גלל קרמית דבר שיש בו שבח קנסו גופו משום שבחו דבר שאין בו שבח לא קנסו גופו משום שבחו. וגבי מצניע קוצו וזכוכית ברה"ר כל הקודם בהן זכה דהא לית בהן שבחא ולא תיקשי לרב:

איבעיא להו לדברי האומר קנסו גופן משום שבחן לאלתר קנסינן בתוך שני ימים או שלשה. אע"פ דלא אייתי שבחא מעכשיו כל הקודם בהן זכה או דילמא לכי אייתי שבחא לזמן מרובה לא קנסינן גופן אטו שבחן עד דמייתין שבחן ולא אפשיטא. לימא כתנאי המוציא תבנו וקשו לרה"ר לזבלים והוזק בהן אחר חייב בנזקו וכל הקודם בהן זכה ואסורים משום גלל רשב"ג אומר כל המקלקלין לרה"ר והזיקו חייבין לשלם ומותרין משום גזל וכל הקודם בהן זכה. הא גופא קשיא אמרת כל הקודם בהן זכה והדר תני אסורין משום גזל. אלא לאו הכי קאמר כל הקודם בהן זכה אשבחן ואסורין משום גזל אגופן. ואתא רשב"ג למימר אפילו אגופן נמי כל הקודם זכה. לזעירי ודאי תנאי היא

ואיהו כרבנן. אלא לרב מי לימא תנאי היא ושביק רבנן ועביד כרשב"ג. אמר לך רב דכ"ע הני תנאי סברי דקנסו גופן אטו שבחן. והכא בהלכה ואין מודין כן קא מיפלגי. ת"ק סבר דהלכה קנסו גופן אטו שבחן ואין מורין כן והכי קאמר כל הקודם בהן זכה ואפי' גופן דאי עבד. ואי אתא מרישא לאמלוכי אמרינן ליה אסורין משום גזל. ואתא רשב"ג למימר הלכה ומורין כן. דאיתמר רב הונא אמר רב הלכה ואין מורין כן. רב אדא בר אהבה אמר הלכה ומורין כן. איני והא רב הונא אפקר חולשי שעורין קלופין ששטח איש אחר ברה"ר כדי שיתיבשו והפקירן רב הונא והורה שכל הקודם זכה בהן. רב אדא בר אהבה אפקר סליקוסתא פסולות עיטרי תמרים שעשו מהן שכר. בשלמא רב אדא בר אהבה כשמעתיה דאמר הלכה ומורין כן אלא רב הונא לימא הדר ביה. הנהו מותרין הוו דהתרו בהן במה פעמים בבעלים לסלקן משם ולא סילקן ומש"ה הפקירן:

סימן קנז

שמעינן מהכא דכל היכא (דהכא) דהתרו בהן לכ"ע הלכה ומורין כן. ונראה דקיי"ל כרב דקנסו גופן משום שבחן הואיל ועביד רב אדא בר אהבה עובדא. מיהו היכא דלא אייתי שבחא הואיל ולא איפשטא נראה שאם זכה בהן מוציאין מידו דהואיל ולא איפשטא אוקמינן בחזקת בעלים:

[**דף ל"א ע"א**]

מתני' שני קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה ונתקל הראשון ונפל ונתקל השני בראשון ונפל. הראשון חייב בנזקי שני. אמר רבי יוחנן לא תימא מתניתין ר' מאיר היא דאמר נתקל פושע הוא אלא אפילו רבנן דאמרי נתקל לאו פושע אלא אנוס הוא הכא חייב שהיה לו לעמוד ולא עמד. כלומר בהכי מיתוקמא מתניתין ששהה כדי עמידה ולא עמד. אמר ר"נ בר יצחק אפילו תימא לא היה לו לעמוד. היה לו להזהירו הואיל ולא הזהיר חייב. ור"י אמר כיון דלא היה לו לעמוד לא היה לו להזהיר דטריד:

סימן קנח

פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דהלכה כר' יוחנן. ואי קשיא הא דתניא נשברה כדו ולא סילקה נפלה גמלו ולא העמידה. ר"מ מחייב בהיזקן וחכמים פוטרים מדיני אדם וחייב בדיני שמים ולא אמרינן התם שיהא נמי חייב לרבנן משום דלא סילקו שברי הכד והגמל. שאני התם דמשעת נפילה מפקיר להו והוה ליה אונס משעת נפילה. הילכך אפילו אם היה יכול לסלקם ולא סילקם פטור. אבל בגוף האדם שנתקל ונפל לא שייך ביה הפקר אלא בזה תלוי הדבר אם יכול לעמוד חייב ואם לאו פטור:

[**שם**]

הזגגין והקדרין שהיו מהלכין זה אחר זה נתקל הראשון ונפל השני בראשון והשלישי

בשני ראשון חייב בנזקי שני והשני חייב בנזקי שלישי. ואם מחמת ראשון נפלו ראשון חייב בנזקי כולם. ואם הזהירו זה את זה כולן פטורין. אמר רבא ראשון חייב בנזקי שני בין בנזקי גופו בין בנזקי ממונו בין שנתקל השני בגופו של ראשון והוזק בין שנתקל בממונו של ראשון והוזק חייב הראשון. שני חייב בנזקי שלישי בנזקי גופו בשנתקל השלישי בגופו של שני ממש אבל לא בנזקי ממונו שנתקל בממונו. ופרכינן ממה נפשך אי נתקל פושע הוא ואהכי מחייבת להו בראשון הנתקל בנזקי ממונו. שני נמי נחייב כי נתקל שלישי בממונו של שני. ואי נתקל לאו פושע הוא ואהכי קא פטר ליה השני ממה שהוזק שלישי נתקל בבגדיו אפי' ראשון נמי ליפטר. ומשנינן ראשון ודאי פושע הוא דמנפשיה נפל:

סימן קנט

מיכן מדקדק רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל שאפילו שנקרא אדם פושע לענין שאם הזיק אחרים שחייב בנזקו. אינו נקרא פושע לענין שאם אחרים הזיקו שנאמר איהו גרם לנפשיה ויהיה פטור מי שהזיקו. אלא ודאי חייב מי שהזיקו. מדפריך אי נתקל פושע שני נמי ליחייב כי נתקל שלישי בממונו. אבל לא בעי למימר שיהא נקרא פושע לענין שיפטר הראשון. אלמא אע"ג דהוי השני פושע להתחייב בנזקי שלישי. לא הוי פושע לפטור הראשון בנזקיו. ועוד הביא ראיה דתנן לעיל בפ' כיצד הכלב שנטל החררה והלך לגדיש ואכל את החררה והדליק את הגדיש על החררה משלם נזק שלם ועל הגדיש משלם חצי נזק. ופריך בגמ' מאן חייב. חייב בעל הכלב. וליחייב נמי בעל הגחלת. וקס"ד דגחלת דחד וחררה וגדיש דחד. ושנינן בששימר גחלתו שנעל דלתות ביתו יפה ואנוס הוא. הא למדת דאע"פ שאין לו לשמור עצמו לענין שלא יבא הכלב ויטול חררה שלו יש לו לשמור עצמו שלא יבא הכלב ויקח את הגחלת וידליק את הגדיש. ואם לא נעל דלת ביתו יפה אע"ג דהוי פושע לענין גחלת שאם יבא כלב מעולם ויקח הגחלת וידליק את הגדיש שחייב בעל הגחלת. לא הוי פושע לענין שאם אכל החררה שלו שיהא פטור בעל הכלב. אלא חייב בנזקי חררה:

סימן קס

[**שם ע"ב**]

מתני' זה בא בחביתו וזה בא בקורתו ופגעו זה בזה נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך:

[**דף ל"ב ע"א**]

בעא מיניה רבה בר נתן מרב הונא. המזיק את אשתו בתשמיש המטה מהו כיון דברשות קא עביד פטור. או דילמא איבעיא ליה לעיוני. א"ל תניתוה במתני' נשברה כדו של זה

בקורתו של זה פטור שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך. הכא נמי הואיל וברשות קא עביד פטור. אמר רבא ק"ו ומה יער שזה לרשותו נכנס וזה לרשותו נכנס נעשה כמי שנכנס לרשות חבירו וגולה. המזיק את אשתו בתשמיש המטה שלרשות חבירו נכנס לכ"ש דחייב. ואלא הא דקתני שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך. התם מתניתין תרווייהו כי הדדי נינהו ושניהם שוים בשבירתה שאין בעל הבית סייע בשבירתה. הכא הבעל קא עביד מעשה:

סימן קסא

מיכן יש ללמוד שאסור לאדם להכות את אשתו וגם חייב בנזקיה אם הזיקה. ואם הוא רגיל תדיר להכותה ולהבזותה ברבים כופין אותו להוציאה. וכבר היה מעשה באחד שהיה רגיל תדיר להכות את אשתו. ונשאר מו"ר רבינו שמחה זצ"ל והשיב שכופין אותו להוציאה זה לשונו. אחר כותבי כתב ראשון קבל לפנינו ר' ירמיה על חתנו שהיה מכה את בתו תדיר ומבזה אותה בפריעת ראשה שלא כדת יהודים. דלחיים נתנה ולא לצער. ואפי' קונה אמה העבריה כקונה אדון לעצמו כ"ש אשתו ועל כל הכאה עובר בפן לא יוסיף. ועונשו גדול ממכה חבירו כי היא יושבת לבטח אתו ודמעתה מצויה. המזיק אשתו בתשמיש המטה קא מיבעי לן בפ' המניח את הכד. אבל בכל מילי דהיזקות אחריני פשיטא לן דלא גרע מאחר. ואם דבריו אמתים תקנסהו קנס חמור בין בגופו בין בממונו על מה שעבר. אמנם צריך כפרה גדולה ותכבידו עליו להבא לפי הנראה בעיניכם שיכול לעמוד שיהא מותרה ועומד מיכן ולהבא. ותטילו שלום ביניהם שלום מקויים ומסויים ותבררו שנים או שלשה שיהיו מוכיחים ביניהם. וכל קבלה שיהיה להם זה על זה ישפטו הם. ואם לא יעמוד הבעל בקיום השלום שיוסיף להכותה ולבזותה. אנו מסכימים אחריכם להיות מנודה בב"ד העליון ובב"ד התחתון ויעשוהו על ידי גוים לתת גט עשה מה שישראל אומר לך כי כן הסכמתי עם חבריי שיהא גט מעושה בגוים בזה כדין אפילו לשמואל דאמר בפ' המדיר עד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון. ה"מ מזונות שיש בידינו לעשות תקנה לדבר דיורדין לנכסיו וזנין אותה. אבל להכותה ולבזותה שענייה זו אסורה בידו ואין בידינו לעשות תקנה לדבר אפי' שמואל מודה דאין אדם דר עם נחש בכפיפה. ואפי' בההיא גופא דאיני זן ואיני מפרנס סבורני דקיי"ל כרב. כיון דר' יוחנן ס"ל כוותיה ומדאכסוה שערי לאלעזר ליכא ראיה דשמואל לטעמיה לפי סברתו קאמר והכאות קשה לסובלן. מההיא דהמדיר את אשתו מלהנאות עד ל' יום יעמיד פרנס מכאן ואילך יוציא ויתן כתובה באמתלא מועטת משום דברים קטנים שאינה מספקת קאמרה השתא דאדרתן לא מצינא דאגלגל בהדך. אע"ג דבירושלמי פ' אלמנה ניזונית

ובירושלמי דיש מותרות דחינן ליה לשמואל דאמר אין מעשין אלא לפסולות שמענו שמוציא שמענו שכופין בתמיה פי' יוציא דתנן במתני' ובברייתא יש יוציא שמשמע בלא כפייה גם יש יוציא שהוא בכפייה. הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת בזמן שהולד של קיימא יוציא מיהו רב תחליפא אמר שמואל הוה מפרש יוציא בכפייה ועישוי. ואפילו קבלה עליה יכול סבורה הייתי שהייתי יכולה לקבל שהן הכאות שאין להם קצבות. שהרי אמרו חכמים באגרוף שיש בו כדי להמית. אם יעלה חפץ השם בידכם להשלים ביניהם תתירו לו החרם שקיבל עליו לגרשה עד זמן מרווח. אם תראו בתוך הזמן שינהוג עמה כשורה תתירו לו לגמרי. ואם נראה בעיניכם שאין עצת שלום מתקיים ביניהם תפייסוהו כחכמתכם לגרש מרצונו. ואם לא יאבה יקוב הדין את ההר ותעסוהו כתורת יעשה מה שכתבנו באיני זן ומפרנס. דקיי"ל כרב וכר' יוחנן לפי ראות עינינו כתבנו. ובפר"ח לא כתב כן. שמחה בר שמואל:

סימן קסב

[**שם**]

מתני' היה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון ונשברה חבית בקורה פטור. ואם עמד בעל הקורה חייב. ואם אמר בעל הקורה לבעל חבית עמוד פטור. ואוקמינא מתניתין אליבא דר' יוחנן דהילכתא כוותיה כדפריש' לעיל כשעמד לפוש דמשונה הוא ואין רשות הרבים עשויה לכך להניח בה משאוי שלהם לפיכך חייב. אבל עמד לכתף לתקן על כתיפו כדרך הנושאים המשאוי דאורחיה בכך פטור ולא מיחייב משום דלא הזהיר. והא דקתני סיפא ואם אמר לו בעל קורה לבעל חבית עמוד פטור. הא קמ"ל אע"ג דעמד לפוש כי אמר ליה עמוד פטור. ואוקי למתניתין דקתני אם עמד בעל קורה חייב דפסקה לאורחיה כשלדא שיהי' ראשיה לרוחב הדרך לפיכך אפילו ממילא חייב. אבל שתי פרות ברשות הרבים אחת רובצת ואחת מהלכת והזיקה מהלכת ברבוצה ממילא פטור דרבצה פרה בהאי איבעי ליה לסגויי באידך גיסא:

סימן קסג

[**שם**]

מתני' היה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון נשברה חבית בקורה חייב ואם עמד בעל חבית פטור ואם אמר לבעל קורה חייב. וכן זה בא בנרו וזה בא בפשתנו:

סימן קסד

[**שם**]

מתני' שנים שהיו ברשות הרבים אחד רץ ואחד מהלך או ששניהם רצין והזיקו זה את זה שניהם פטורין. מתני' דלא כאיסי בן יהודה דתניא איסי בן יהודה אומר רץ חייב מפני

שהוא משונה. ומודה איסי בע"ש בה"ש שהוא פטור מפני שהוא רץ ברשות. אמר ר' יוחנן הלכה כאיסי בן יהודה ומתניתין דקתני פטור בע"ש בה"ש והכי קאמר אחד רץ ואחד מהלך פטור בע"ש בין השמשות. אבל בחול אחד רץ ואחד מהלך חייב ושניהם רצין אפילו בחול פטורין. בע"ש מאי ברשות איכא כדר' חנינא דאמר בא ונצא לקראת (שבת) כלה מלכה. פירש רש"י ז"ל כאדם המקבל פני מלך כן צריך אדם לרוץ ולתקן כל צורכי שבת.

ויש לי ללמוד מדבריו דלאו דוקא ביה"ש אלא משעה שמתחילין לתקן כל צורכי שבת לאפות ולבשל ולצלות הוי רץ ברשות דהיינו מחצות היום ולמעלה שמתחיל היום להעריב הוי רץ ברשות. וכי האי גוונא פרשתי בפ' המפקיד גבי כספים אין להם שמירה אלא בקרקע איכא דאמרי בוא ונצא לקראת שבת כלה ומלכה. רב ינאי מתעטף וקאי ואמר בואי כלה בואי כלה :

סימן קסה

[**שם ע"ב**]

מתני' המבקע ברשות היחיד והזיק ברה"ר או ברה"ר והזיק ברה"י של אחרים חייב. אבל מבקע ברה"ר זה והזיק ברה"ר אחר לא תנא דאין צריך למתני דפשיטא דחייב דשלא ברשות ושכיחי .

ת"ר הנכנס לחנות של נגר שלא ברשות ונתזה לו בקעת וטפחה לו על פניו פטור. ואם נכנס ברשות חייב. מאי חייב אמר ר' יוסי בר חנינא חייב בארבעה דברים ופטור מגלות. פירש"י ז"ל חייב בד' דברים ופטור מגלות בנזק צער ריפוי ושבת כי הזיקהו אבל בושת לא משלם אלא היכא דמתכוין. דאם נכנס שלא ברשות פטור מד' דברים אבל בנזק בלבד חייב כדאמרינן פצע תחת פצע לחייב על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון. ואם מת פטור מגלות קאי אהיכא דנכנס ברשות. ואמר רבה מ"ט פטור מגלות דקאמר ר' יוסי בר חנינא לא סגי ליה בגלות משום דהוה ליה שוגג קרוב למזיד דהוה ליה לעיוני שלא יזיקוהו הבקעות. רב פפא משמיה דרבא אמר אריסא הנכנס לחנות של נגר שלא ברשות ונתזה בקעת וטפחה לו על פניו ומת פטור. ואמר ר"י בר חנינא חייב בד' דברים ופטור מגלות מאן דתני דנגר פטור מגלות אסיפא אם נכנס ברשות כ"ש אריסא דנכנס שלא ברשות דהנגר פטור מגלות. ומאן דמתני אריסא דנכנס שלא ברשות פטור מגלות אבל אסיפא כשנכנס ברשות חייב גלות דהוה ליה לאסוקי אדעתיה. פירש"י זצ"ל וקשיא לי היכי מצו למימר כ"ש דהאי פטור מגלות דקאמרן לחומרא הוי קאי דלא סגי ליה בגלות. ונראה לי

האי פטור דסיפא דקאמר ר' יוסי בר חנינא לפוטרו לגמרי קאמר דאינו צריך אפילו גלות ודקא פריך ליה הכי משום פריכא דק"ו. אבל לר' יוסי בר חנינא לית ליה האי סברא:

סימן קסו

[**שם**]

והתניא הנכנס לחנותו של נפח ונתזו ניצוצות על פניו ומת פטור ואפי' נכנס ברשות. הכא במאי עסקינן בשוליא דנפחי. למיקטלא קאי כשרבו מסרב בו לצאת ואינו יוצא. משום דרבו מסרב לצאת למיקטליה קאי כסבר יצא. אי הכי אחר נמי. אחר לית ליה אימתא דרביה עליה והו"ל לאסוקי אדעתיה שמא לא יצא. הא אית ליה אימתא דרביה וכסבור הנפח שכבר יצא ולהכי פטור מגלות. ונראה בעיני לפי פירש"י ז"ל דלית ליה לדרבה דפירש דר"י בר חנינא דאמר פטור מגלות דהיינו לא סגי ליה בגלות. אלא כסתמא דתלמודא קיי"ל דלר"י בר חנינא פטור לגמרי קאמר ורב פפא משמיה דרבא נמי פליג אדרבה דקאמר אסיפא חייב גלות. רב זביד משמיה דרבא אמר ומצא פרט לממציא את עצמו. מיכן אמר ר' אליעזר בן יעקב מי שיוצאת אבן מתחת ידו והוציא הלה את ראשו וקבלה פטור אמר ר"י בר חנינא פטור מגלות וחייב בארבעה דברים דהוה ליה פושע שזרק למקום שבני אדם מצויין ופטור מגלות משום גזירת הכתוב. מאן דתני אהא דחייב בארבעה דברים. כ"ש אקמייתא היכא דנכנס לחנותו של נגר בין ברשות ובין שלא ברשות. ומאן דמתני לה אקמייתא. אבל הא פטור לגמרי אפי' מארבעה דברים. וכתב רבינו יצחק האלפסי זצ"ל דמסתברא כמאן דאמר אקמייתא דפטור הוא לגמרי:

[**דף ל"ג ע"א**]

מתני' שני שוורין תמין שחבלו זה בזה משלמין במותר חצי נזק. פי' שמין מה שהיזקו של זה יותר על נזקו של זה. ובאותו מותר מה שהזיק משלם את החצי. שניהם מועדין משלמין במותר נזק שלם. א' תם וא' מועד מועד בתם משלם במותר נזק שלם. כלומר אם הוא הזיק את התם יותר ממה שהזיקו תם משלם את כל המותר. תם במועד משלם במותר הצי נזק. וכן שני אנשים שחבלו זה בזה משלמין במותר נזק שלם. אדם בשור המועד ושור המועד באדם משלמין במותר נזק שלם. אדם בתם ותם באדם. אדם בתם משלם במותר נזק שלם ותם באדם משלם במותר חצי נזק. ר' עקיבא אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם:

סימן קסז

ת"ר כמשפט הזה יעשה לו כמשפט שור בשור כן משפט שור באדם מה שור בשור תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם. אף שור באדם תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם. ר' עקיבא אומר כמשפט הזה יעשה לו כתחתון ולא כעליון משפט התחתון משתעי במועד

דכתיב אם שור נגח הוא מתמול שלשום והועד כו' וכתיב אם כופר יושת עליו או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו. דמשמע כמשפט שור המועד ולא כמשפט שור תם דכתיב כי יגח שור את איש וגומר. יכול משלם מן העליה ויהיה כמועד לכל דבריו אפי' לשלם מן העליה ת"ל כמשפט יעשה לו. מגופו משלם ולא מעליה. ואם אינו שוה כל החבלה יפסיד הניזק ואינו נוטל אלא שור. ורבנן האי זה למה לי לפוטרו מארבעה דברים דהכי משמע משפט זה יהיה לו לשלם ולא משפט אדם החובל בחברו. ור"ע נפקא ליה מאיש כי יתן מום בעמיתו ולא שור בעמיתו. ורבנן אי מההיא הוה אמינא צער לחודיה משום דלא חסר ביה ממונא והוי קנס אבל ריפוי ושבת דחסר ממונא אימא כי נזק נינהו וליחייב קמ"ל קרא יתירה כמשפט הזה יעשה לו דשור שהזיק את האדם פטור מד' דברים. לעיל בפ"ק אמרי' דתבריה ר"ע לגזיזיה. ויש מפרשים דהדר ביה ממאי דאמר תם שחבל באדם משלם נזק שלם. מדקתני בברייתא שמשלם מגופו. שגגה היא דר"ע כמשפט שור המועד קאמר כדפי'. ורש"י פי' התם דכיון דמשלם מגופו א"כ זימנין דליכא נזק שלם כשאין השור שוה כדי נזקו. וקשה מ"מ ליתני תרי גווני שור כיון דזימנין איכא נזק שלם. ופי' ר"ת זצ"ל הא תבריה ר"ע לגזיזיה דכיון דאינו משלם אלא מגופו אי אפשר למיתני' בהדי אבות דאמרי' לעיל בההיא שמעתתא דלהכי קרי להו אבות משום דכולהו כאבות הן לשלם ממיטב:

סימן קסח

[**שם**]

מתני' שור שוה מנה שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום נוטל את השור דהיינו חצי נזק. מתניתין מני ר' עקיבא היא דתניא יושם השור בב"ד דברי ר' ישמעאל. ר"ע אומר הוחלט השור בב"ד כלומר הוחלט השור עצמו יקח. במאי קמיפלגי ר"י סבר בע"ח הוא וזוזי הוא דמסיק ביה. פירש"י זצ"ל שדומה כמי שהלוהו מעות האי ניזק למזיק וכשם שאין בע"ח גובה אלא בב"ד וכשהוא גובה אינו גובה אלא מעות. והאי נמי אינו גובה אלא מעות ובב"ד. ור' עקיבא סבר שותפי ניהנו ובההוא שור דמישתעי ביה קרא שוינהו רחמנא שותפי וקרא מישתעי בשוה מאתים שנגח לשוה מאתים כדתנא לקמן במתניתין זהו שור האמור בתורה. הילכך היכא דמזיק אינו שוה אלא מנה נוטל את השור ואינו צריך ב"ד הואיל ושותפין נינהו. וקא מיפלגי בהאי קרא ומכרו את השור החי וחצו את כספו ר' ישמעאל סבר לבי דינא אזהר להו רחמנא. ר"ע סבר לניזק ומזיק קא מזהר להו רחמנא. מאי בינייהו הקדישו ניזק איכא בינייהו לר"ע קדוש לר"י לא קדוש:

איתמר נמי אמר ר' יוחנן הקדישו ניזק איכא בינייהו. והלכה כר"ע דהא סתם לן תנא כוותיה. ותו דקיי"ל בפרק מי שהוציאוהו ובפ' הכותב הלכה כר"ע מחבירו. הילכך לא מצי לסלק ליה בזוזי אלא נוטל את השור ואם הקדישו ניזק הוי קדוש אפילו קודם גבייה. וה"ה אם הקדישו מזיק הוי קדוש אפילו לר"ע. דתני רב תחליפא ממערבא קמיה דר' אבהו מכרו אינו מכור הקדישו מוקדש. ואוקמינא דמכרו מזיק והקדישו מזיק קאמר ודברי הכל מכרו אינו מכור אפילו לר"י דהא משועבד ליה לניזק. הקדישו מוקדש אפילו לר"ע משום דר' אבהו. ולאו קדוש ממש לפדותו בשוויו אלא ליתן דבר מועט בפדיונו כדאמר ר' אבהו במס' ערכין גבי מקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה ובע"ח וקתני התם דיהיב להקדש מידי פורתא וגבי בע"ח דידיה. ואמר ר' אבהו האי דבעי למיתב להקדש מידי משום גזירה שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון:

סימן קסט

[**שם**]

ת"ר שור תם שהזיק עד שלא עמד בדין מכרו מכור הקדישו מוקדש שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי. משעמד בדין מכרו אינו מכור הקדישו אינו מוקדש שחטו ונתנו במתנה לא עשה ולא כלום. קדמו בעלי חובות והגבוהו בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב לא עשה ולא כלום לפי שאין משתלם אלא מגופו. מועד שהזיק בין שעמד בדין בין שלא עמד בדין מכרו מכור הקדישו מוקדש. שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי. קדמו בע"ח והגבוהו בין חב עד שלא הזיק ובין הזיק עד שלא חב מה שעשה עשוי לפי שאין משתלם אלא מן העליה ור' ישמעאל היא. אמר מר מכרו מכור לרידיא שאם חרש בו הלוקח אינו נותן דמי רדיא לניזק אבל מחזיר לו את השור. אבל משעמד בדין נשתעבד גופו לניזק ושלו הוא. ואם מכרו מזיק אינו מכור אפילו לרדיא. וכן הדין לר"ע אפילו קודם שעמד בדין כי כך שוה לר"ע קודם שעמד בדין כמו לר' ישמעאל לאחר שעמד בדין. הקדישו מוקדש משום דר' אבהו שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון ויהיב ליה מידי. אבל משעמד בדין הקדישו אינו מוקדש ואפי' מידי לא יהיב להקדש. וקשיא לי והלא כך שוה לר"ע קודם העמדה בדין כמו לר' ישמעאל לאחר העמדה בדין ואמרי' לעיל אפי' לר' עקיב' הקדישו מוקדש משום דר' אבהו. נתנו במתנה מה שעשה עשוי לרידיא דין מתנה כדין מכירה אלא שחטו לישתלם מבשריה. דקס"ד מה שעשה עשוי דקתני לאפקעינהו מניזק קאמר והתם ליכא למימר לרידיא ולהכי פריך לישתלם מבשריה דתניא חי אין לי אלא חי שחטו מנין ת"ל ומכרו את השור מכל מקום. אמר רב שיזבי לא נצרכה אלא לפחת שחיטה דמה שפיחתו דמיו בשחיטתו אין המזיק משלם לו. אמר רב הונא בריה

דרב יהושע זאת אומרת המזיק שעבודו ש"ח כגון קרקע המשועבדת לחבירו [פטור]. פשיטא דמהכא שמעינן לה בלא מימריה דרב הונא. מהו דתימא התם הוא דא"ל לא חסרתיך ולא מידי הזיקה בעלמא הוא דשקלי מינך ומאי חסרתיך אם שחטתי את השור לא נטלתי ממנו אלא נשמת רוחו. אבל בעלמא היכא דחסריה לשעבודיה אימא חייב קמ"ל. הא נמי רבה אמרה דאמר השורף שטרותיו של חבירו פטור. מהו דתימא התם הוא דאמר ליה ניירא בעלמא קלאי מינך אבל היכא דחפר בה בורות שיחין ומעדות ליחייב קמ"ל. דהאי הכא כמאן דחפר בה בורות שיחין ומערות דמי שהרי השחיטה נראת וניכרת וקאמר מה שעשה עשוי. ותנן בפ' השולח עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחר ושחררו שורת הדין אין העבד חייב כלום אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר חוב על דמיו. רשב"ג אומר אינו כותב אלא משחרר. ואמרי' בגמרא מי שיחררו אמר רב רבו ראשון שורת הדין אין העבד חייב כלום לרבו שני. כדרבא דאמר רבא הקדש וחמץ ושיחרור מפקיעין מידי שעבוד אלא מפני תיקון העולם שאם ימצאנו רבו בשוק ויאמר לו עבדי אתה. כופין את רבו שני ועושהו בן חורין וכותב עבד שטר על דמיו. רשב"ג אומר אין העבד כותב אלא משחרר כותב. במאי קמיפלגי במזיק שעבודו של חבירו קמיפלגי. ת"ק סבר פטור ורשב"ג אמר חייב. וכ' רבינו יצחק אלפסי ז"ל וקיי"ל כדרשב"ג דדינא דגרמי הוא ולפי דבריו כ"ש בשמעתין דחייב דיותר מינכרא הזיקא מהתם:

סימן קע

[**שם**]

קדמו בעלי חובות והגבוהו בין חב עד שלא הזיק ובין הזיק עד שלא חב לא עשה ולא כלום לפי שאין משתלם אלא מגופו. בשלמא הזיק עד שלא חב לא עשה נזיקין קדמו. אלא חב עד שלא הזיק בע"ח קדים ליה. ואפי' הזיק עד שלא נמי כיון דתפסיה בע"ח קדים ליה ש"מ בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה. לא לעולם אימא לך מה שגבה גבה ושאני התם דאמר ליה ניזק אילו גבך הוה לאו. מינך הוה מיגבא ליה דהאי תורא דאזקן מיניה משתלימנא:

הכא סלקא שמעתתין דבע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה. והכי נמי ריש פ' אין נערכין דאמר רב אדא בר אהבה היו בידו חמש סלעים ואמר ערכי עלי וחזר ואמר ערכי עלי ונתן ארבע לשניה ואחת לראשונה יצא ידי שתיהן מ"ט בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה. הילכך כשנתן ארבע לשניה היינו כפי אשר תשיג ידו שלא היה יכול ליתן החמישית לערך שניה. לפי שהיה משועבד לראשונה וכשנתן אחת לראשונה נמי

יצא משום דהיינו כפי אשר תשיג ידו שלא היה לו יותר שכבר נתן לשניה ומה שגבה גבה. וה"ה אחת לשניה ואחת לראשונה:

סימן קעא

וכן המסקנא בפ' מי שהיה נשוי שתי נשים ומת. הראשונה קודמת לשניה. ואמרי' בגמ' מדקתני הדאשונה קודמת לשניה ולא קתני הראשונה יש לה והשניה אין לה מכלל דאי קדמה שניה ותפסה לא מפקינן מינה. ש"מ בע"ח מאוחר (מה) שקדם וגבה מה שגבה גבה. לעולם אימא לך מה שגבה לא גבה ומאי קודמת לגמרי קתני כדתנן בן קודם לבת. איכא דאמרי מדלא קתני אם קדמה עצמה ותפשה אין מוציאין אותה מידה. מכלל דאי קדמה שניה ותפשה מפקינן מינה. ש"מ בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה. לא לעולם אימא לך מה שגבה גבה ואיידי דבעי למתני שניה ויורשיה קודמין ליורשי ראשונה תנא נמי הראשונה קודמת לשניה:

וקשה דתנן התם מי שהיה נשוי ארבע נשים ומת. הראשונ' קודמת לשניה ושניה לשלישית ושלישית לרביעי' ורביעית נפרעת שלא בשבועה. אמר בן ננס מפני שהיא אחרונה נשכרת אף היא לא תפרע אלא בשבועה. ואמרי' בגמ' במאי קמיפלגי אמר שמואל כגון שנמצאת אחת שדה שאינו שלו ובבע"ח מאוחר שקדם וגבה קמיפלגי ת"ק סבר מה שגבה לא גבה. ובן ננס סבר מה שגבה גבה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו דכ"ע מה שגבה לא גבה וכו'. והשתא לשמואל כל הני שהבאתי הווין כבן ננס ולא כרבנן. ולרב נחמן אמר רב[ה בר] אבהו הווין דלא ככ"ע. ותנן התם נמי מי שהיה נשוי שתי נשים ומכר את שדהו וכתבה הראשונה ללוקח דין ודברים אין לי עמך. השניה מוציאה מיד הלוקח והראשונ' מיד השניה. אלמא סתמא דמתני' דבעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה. ואתיא לרב נחמן ככ"ע. ולשמואל מתני' רבנן היא והוי מחלוקת ואח"כ סתם והלכה כסתם. הילכך בין לשמואל בין לרב נחמן הלכה דבע"ח מאוחר מה שגבה לא גבה. וקשיין אהדדי:

ונראה לפרש דלישנ" קא' דפרק מי שהיה נשוי דאסיק מה שגבה לא גבה לר"נ לכולי עלמא ולשמואל לרבנן. ואיכא דאמרי דאסיק מה שגבה גבה כבן ננס ואליבא דשמואל. ורב נחמן סבר כלישנא קמא דמה שגבה לא גבה ולית ליה איכא דאמרי.

ותו נראה שאין להקשות מההיא דע"כ ליכא למשמע מיניה כלום דמפרשינן בתרי גווני אלא שבעל התלמוד מדקדק בה לעמוד על עיקרה ולא אתבריר ליה. והך דהמניח בשמעתין ליכא למיפרך מינה רה"ק ש"מ בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה. ותפשוט מיניה דלא גבה ואתיא כסתמא דפ' מי שהיה נשוי. וקא מהדר ליה דניזק שאני

ולא תפשוט מינה דלא אתבריר אי אין חילוק בין שאר בע"ח לנזיקין ומה שגבה לא גבה. או דילמא שאני כדדחי ליה תלמודא ומה שגבה גבה הילכך ליכא למיפרך מיניה. אלא ההיא דפ' אין עורכין ודאי קשה דאסיק מה שגבה גבה. וסתמא דמתני' מי שהיה נשוי דמה שגבה לא גבה. ואפילו תאמר דרב אדא בר אהבה כשמואל ס"ל דבבע"ח מאוחר פליגי ואיהו סבר כבן ננס דמה שגבה גבה. אכתי איך שביק רבנן וסתמא דלקמן ועביד כבן ננס:

הילכך צריך אתה לומר כמו שפסק רבינו חננאל זצ"ל בפ' מי שהיה נשוי בתחילתו. דההיא דערכין במטלטלין ולפיכך מה שגבה גבה. אבל במקרקעי כגון ההיא דפרק מי שהיה נשוי דאיירי בכתובה ובמקרקעי מה שגבה לא גבה. כך כתב בתחילתו. ולקמן בההוא דפ' דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו דכ"ע מה שגבה גבה כתב וקיי"ל כוותיה והא דגרסי' בפ' אין מעריכין בענין ערכי עלי וחזר ואמר ערכי עלי בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה לא משנינן עלה. חדא דלא איתמר הילכתא דדייני כי האי. ותו איכא למימר הנ"מ בהקדש שהמאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה דאין הקדש מוציא מיד הקדש אבל הדיוט מוציא מיד הדיוט וכן הלכה. וקצת סתרי אהדדי הני תרי לישני דלעיל דאוקמינ' להההיא דערכין במטלטלי. והכא מפרש טעמא דאין הקדש מוציא מיד הקדש משמע אפילו (במטלטלי) במקרקעי. מיהו לא תיקשי דאין הכי נמי שכך סובר הגאון דאין הקדש מוציא מיד הקדש ואפי' גבה ממקרקעי. וההיא דריש פרקין דאוקמא במטלטלי משום ההוא לישנא דאיכא דאמרי דאסיק מה שגבה גבה ואוקמינן במטלטלי. וסובר רבינו חננאל זצ"ל דמלוה בשטר כגון כתובה דאיכא שטר כתו' ושעבוד קרקעות אי קדם בע"ח מאוחר וגבה קרקעות מה שגבה לא גבה. ואי קדם וגבה מטלטלין מה שגבה גבה. והקדשו אפילו (גבה) קדם וגבה מקרקעי מה שגבה גבה דאין הקדש מוציא מיד הקדש. וכן כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל בפ' מי שהיה נשוי . ורב נחמן אמר רבה בר אבהו דכולי עלמא מה שגבה לא גבה. וקיי"ל מה שגבה לא גבה. וההיא דפ' אין נערכין דאמר ערכי עלי וחזר ואמר ערכי עלי דבע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה:

סימן קעב

קא חזינא לרב שרירא גאון זצ"ל דכתב הכי איכא למימר הני מילי בהקדש דאין הקדש מוציא מיד הקדש אבל הדיוט מוציא מיד הדיוט ולפיכך מה שגבה לא גבה. ה"מ במקרקעי אבל במטלטלי מה שגבה גבה דלית בהו דין קדימ' משום דלית בהו קלא דאמר רבא עשה עבדו אפותיקי ומכרו בעל חוב גובה הימנו. שורו אפותיקי ומכרו אין בע"ח גובה הימנו מ"ט האי אית ליה קלא והאי לית ליה קלא. עכ"ל:

ושור תם שהזיק דין מקרקעי אית ליה דהאמרי' לעיל בשמעתין בהמניח דכיון דנגח קלא אית ליה תורא דנגחנא קרו ליה. הילכך הזיק עד שלא חב. אם קדם בע"ח ותפס מוציאין אותו מידו. ואפילו בלא טעמא דא"ל ניזק אי הוה גבך לאו מינך הוינא מגבי. הילכך אפילו מלוה בשטר אם קדם בע"ח מאוחר ותפס מטלטלי אין מוציאין מידו. אבל תפס מקרקעי מוציאין מידו. ויש לתמוה היכי הוה ס"ד למימר בתפס מקרקעי דאין מוציאין מידו. ותו לבן ננס אליבא דשמואל דאמר מה שגבה גבה ואין מוציאין מידו מ"ש מלוקח שבע"ח מוציא מידו. ופי' רבינו שמואל זצ"ל דעדיף בע"ח מלוקח שלא תנעול דלת בפני לוין. וכן כתובת אשה משום חינא. וכי תימא אי אמרת מה שגבה גבה איכא נמי נעילת דלת מבע"ח קמא. לא היא הואיל ואי קדם וגבה אין מוציאין מידו אבל אי אמרת דבע"ח מאוחר מה שקדם וגבה לא גבה ומוציאין מידו איכא נעילת דלת הואיל ומפסיד לגמרי. אבל ההיא דערכין אתיא בגמגום דאסיקי מה שגבה גבה. והתם ליכא לא נעילת דלת ולא טעם דחינא :

סימן קעג

[**דף ל"ד ע"א**]

ת"ר שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים וחבל בו בחמשים זוז ושבח ניזק ועמד על ארבע מאות זוז. הואיל ואיכא למימר אילמלא לא הזיקו היה עומד על שמנה מאות זוז נותן לו כ"ה כשעת הנזק. ולא מצי אמר ליה מאי אפסדתיה הא שבח דאמר ליה אי לא דאזיקתיה הוה שבח וקאי על תמני מאה. כחש הניזק מחמת המכה ונראה עכשיו הזיקו יותר מתחילה כגון שבשעת ההיזק חבל בו בחמשים ועד שלא עמד בדין כחש ועמד על מאה נותן לו כפי היזק שבשעת העמדה בדין. שבח מזיק ועמד על שלש מאות נותן לו כ"ה כשעת הנזק ואין יכול ניזק לומד לו תן לי חלק שמיני שזכיתי בו משעת ההיזק וברשותי הושבח. כחש המזיק נותן לו כשעת העמדה בדין ונותן לו חלק שמיני שבו. שברשותו הוכחש ואוקמינא כולה כר"ע דאמר הוחלט השור לניזק ורישא דקתני שבח מזיק נותן לו כשעת ההיזק ולא מצי למימר ניזק ברשותי אשבח כגון שפיטם המזיק לשורו וחיסר ממונו לאשבוחי ולהכי לא שקיל ניזק בשבחא. ורישא דקתני שבח ועמד על ארבע מאות זוז נותן לו כשעת ההיזק. אוקמא ר"פ בין דפטמה פטומי בין שבח ממילא. ואפי' הכי לא משלם אלא חצי חמשים שהזיק. והאי דקתני כחש ניזק נותן לו כשעת העמדה בדין אוקמא רב אשי דכחש מחמת מכה. דאמר ליה ניזק קרנא דתורך קבירא ביה וכל מה שכחש לא כחש אלא בשביל שורך שנגחו. ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל הא אוקימי' ההוא דשבח מזיק נותן לו כשעת הנזק שפיטמו כגון שאין

השבח יתר על היציאה שאם היה יתר נהי דחשבינן בפ' חזקת הבתים שותף כיורד ברשות דמי מ"מ מה שאדם רוצה ליתן לפטמם לפטם יתן הניזק למזיק והמותר שבח לניזק כפי חלקו המניע. אי נמי מיידי שהשבח יתר על היציאה והאי דקאמר נותן לו כשעת הנזק לאו דוקא אלא בא להשמיענו שיטול יותר מיציאתו דכיורד ברשות דמי. וליכא למיפרך ללישנ' דפרישי' אין בשאין השבח יתר על היציאה צריכא למימר דלא ניזק בשבחא דמהו דתימא דהוה ליה כמניח מעותיו על קרן הצבי ומחל קמ"ל דלא:

סימן קעד

[**שם**]

ת"ר שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים והנבלה יפה חמשים זוז דהוה ליה ההיזק מאה וחמשים ופלגא דהיזיקא ע"ה זה נוטל חצי החי דהיינו מאה וחצי המת דהיינו כ"ה וזה נוטל חצי החי דהיינו מאה וחצי המת כ"ה. נמצא כל א' נחסר ע"ה. וזהו שור האמור בתורה דברי ר' יהודה. ר' מאיר אומר אין זה שור האמור בתורה אלא איזהו שור האמור בתורה זה שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום ועל זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו אלא מה אני מקיים וגם את המת יחצון פחת שפיחתו מיתה מחצין בחי. כלומד נבילה לא שייכי נבי מזיק כלל אלא שמין את הנבילה כמה פחותין דמיה עכשיו משעה שהיה חי ונותן לו מזיק חצי הפחת. מכדי בין לר"מ בין לר"י האי מאה ועשרים וחמשה שקיל והאי מאה ועשרים וחמשה שקיל היכא שהנבילה שוה חמשים. מאי בינייהו. אמר אביי איכא בינייהו שבח נבילה דר"מ סבר דניזק הוי ולית ביה למזיק שום שותפות. ור"י סבר פלגי והיינו דקשה ליה לר' יהודה השתא דאמרי' תם רחמי' עליה דמזיק דשקיל בשבחא יכול שור שוה חמש סלעים שנגח שור שוה חמש סלעים והנבילה יפה שלשים זוז דשקיל בשבחא נמי ת"ל שלם ישלם הבעלים משלמין ואין בעלים נוטלין. ואינו נוטל שבחא היכא שהוא נשכר אפילו במקום דליכא פסידא לניזק כגון הכא וכ"ש היכא דאיכא פסידא לניזק דלא שקיל שבחא להיות נשכר. אבל היכא שאין המזיק נשכר שקיל שבחא אע"ג דאית ליה פסידא לניזק:

[**שם ע"ב**]

א"ל רב תחליפא לרבא א"כ מצינו לר"י תם משלם יותר מחצי נזק. והיכי דמי כגון שור שוה חמשים שנגח שור שוה ארבעים והנבילה יפה עשרים דהוה ניזקא עשרים ופלגא ניזקא עשרה וכשלוקח זה חצי החי וחצי המת נמצא שפרע המזיק חמשה עשר דהיינו חמשה יותר מפלגא ניזקא וחמשה פחות ממה שהזיק. דבשלמא לר"מ לא משלם אלא

חצי מה שפיחתו מיתה. אלא לר' יהודה תיקשי. א"ל אית ליה לר"י פחת שפיחתו מיתה מחצין בחי:

סימן קעה
[**שם**]

מתני' יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו. ויש פטור על מעשה שורו וחייב על מעשה עצמו. כיצד שורו שבייש פטור איש בעמיתו ולא שור בעמיתו. והוא שבייש חייב. שורו שסימא את עין עבדו והפיל את שינו פטור. והוא שסימא את עין עבדו והפיל את שינו חייב. שורו שחבל באביו ובאמו חייב. הוא שחבל באביו ובאמו פטור. שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב חצי נזק דמשונה הוא. והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור מפני שנידון בנפשו. אוקמינן סתמא דמתני' דתלמוד' בגמ' אליבא דר' יוחנן דשורו שהדליק את הגדיש דומיא דידיה מה הוא דקבעי ליה אף שורו דקבעי ליה. שורו דקבעי ליה היכי משכחת לה. אמר רב אויא הכא במאי עסקינן בשור פקח שעלתה לו נשיכה בגבו דקא בעי למיקלייה ואיגנדר בקוטמיה. ומי איכא כהאי גוונא אין כההוא תורא דהוה בי רב פפא הוה כייבן ליה חינכיה עייל ופתקיה לנזייתי' ושתי שיכרא ואיתסי אמרוה רבנן קמיה דרב פפא ופי' רש"י ז"ל דהאי דאוקמי' שורו דקא בעי ליה לאו דוקא אלא אפי' דלא קבעי ליה נמי חייב לשלם. אלא ע"כ תרוייהו בחדא מילתא מוקמי' להאי לחיובא ולהאי לפטורא. דהכי משמע מתני' מקום שזה חייב זה פטור. ושור נמי שבייש פטור אע"ג שנתכוון להזיק אע"ג דאיהו כי האי גוונא חייב דאמר מר כיון שנתכוון להזיק אע"ג דלא נתכוון לבייש:

סימן קעו
[**דף ל"ה ע"א**]

מתני' שור שהיה רודף אחר שור והוזק הנרדף זה אומר שורך היזיק וזה אומר לא כי אלא בסלע לקה המוציא מחבירו עליו הראיה. היו שנים רודפין אחר אחד ושלשתן של שלשה בני אדם זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק שניהם פטורין דתרווייהו מדחי ליה ופטורין עד שיביא ראיה הניזק איזה הזיקו. היו שניהם של איש אחד שהיו שניהם שוין בדמים שניהם חייבין. היה אחד גדול ואחד קטן ניזק אומר גדול הזיק והמזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק ודמי הקטן תקח ומותר חצי נזק תפסיד. אחד תם ואחד מועד ניזק אומר מועד הזיק ומזיק אומר לא כי אלא תם הזיק המוציא מחבירו עליו הראיה:

א"ל רבא מפריזקא לרב אשי שמעת מיניה מדקתני שניהן חייבים רצה מזה גובה רצה מזה גובה ואם אבד האחד קם חבירו במקומו ומשתלם הימנו. כך פי' רבינו שלמה זצ"ל. וקשה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דלא הוה ליה למימר שמעת מינה אלא הוה ליה

למיפרך מסיפא דקתני אחד גדול ואחד קטן משתלם מן הקטן דהמוציא מחבירו עליו הראיה. א"כ כשאבד האחד לא ישתלם מאותו שנשאר. ונראה לו לפרש דבשני שוורים שידוע לנו שהזיקו שור איירי דחשיבי כחד גופא ומשתלם מן השני. אע"ג דמתני' לא איירי אלא בכי האי גוונא שאנו מסופקים איזה מהן נגח. מ"מ דייק מלישנא דקתני שניהם חייבים לאשמעינן שיכול להיות שיהיו שניהם חייבים כגון אי דידעינן בודאי ששניהם הזיקו יחד ודחינן הא דקתני שניהם חייבין לאו לאשמעינן דרצה מזה גובה רצה מזה גובה. אלא מתניתין ר"ע היא דאמר שותפי נינהו וטעמא דאיתנהו לתרווייהו דלא מצי מדחי להו. אבל ליתנהו לתרווייהו מצי א"ל זיל אייתי ראיה דתוראי אזקך ואשלם לך. ופירש"י זצ"ל האי דקתני שניה' חייבים לאו כדקאמרינן רצה מזה גובה רצה מזה גובה אלא הא קמ"ל דכל זמן ששניהם לפנינו דוקא רצה מזה גובה רצה מזה גובה אבל אבד האחד אינו גובה דשותפי נינהו הילכך אבד השור אבד נזקו הילכך כי הוו שניהם שותפין וליתנהו לתרווייהו מצי א"ל אייתי ראיה. אבל לר' ישמעאל כיון דאמר בעל חוב וזוזי הוא דמסיק ביה אע"ג שאבד האחד לא איבד זכותו. וקשה דלעיל אמרינן אפילו לרבי ישמעאל אם שחטו מה שעשה עשוי. ופירש רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דלהכי מוקי לה כר"ע דלר"י אין שום חידוש דפשיטא דאיבד זכותו כשאבד האחד כיון דבע"ח הוא. אבל לר"ע דאמר שותפי נינהו סד"א דהוי כאילו האחד מן השנים בחזקת הניזק ומצי למימר שלך אבד ולא שלי קמ"ל:

סימן קעז

[**שם ע"ב**]

מתני' היו הניזקין שנים והמזיקין שנים אחד גדול ואחד קטן. הניזק אומר גדול הזיק את הגדול והקטן הזיק את הקטן. ומזיק אומר לא כי אלא קטן את הגדול וגדול את הקטן. אחד תם ואחד מועד ניזק אומר מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן. ומזיק אומר לא כי אלא תם הזיק את הגדול ומועד הזיק את הקטן המוציא מחבירו עליו הראיה. ואמרינן בגמ' הא לא מייתי ראיה שקיל כדקאמר מזיק והאמר רבה בר נתן טענו בחיטין והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים דהא אמר ליה תובע שעורים לא יהבי לך ואחולי מחיל שעורין גביה. הכא נמי כיון דמה שהודה לו לא טענו להוי המזיק פטור. ושנינו ראוי ליטול ואין לו משום דלא הויא הודאה מעליא כדרבה בר נתן. והתניא הרי זה משתלם לקטן מן הגדול ולגדול מן הקטן. התם דתפס ניזק שקדם הניזק ותפס השור. וכתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דהכי נמי לענין טענו חיטין והודה לו בשעורים דאי תפס שעורים לא מפקינן מיניה. והכי פסקי רבוותא כדכתיבנא. וכן פסק מו"ר אבי העזרי זצ"ל:

הדרן עלך פרק (כיצד הרגל) המניח את הכד.

פרק שור שנגח ד' וה'

סימן קעח

[**דף ל"ו ע"א**]

שור שנגח ארבעה וחמשה שוורים זה אח"ז ובכולן היה תם משלם מגופו. והיכי דמי כגון ראה שור נגח וראה שור ולא נגח ובנגיחה שניה ראה שני פעמים או שלשה פעמים שור ולא נגח דאפי' מועד לסירוגין ליכא דשור אין נעשה מועד אלא א"כ נגח שלשה הנגיחות בשלשה שראה כסדרן או שלא כסדרן ונעשה מועד לסירוגין היכא דסירוגין שוים כדתניא לקמן בפרקין. והכא מיירי שנגח שלא כסדרן ונגח ארבעה וחמשה שוורים ובכולן היה תם ישלם חצי נזק לאחרון שבהם תחילה. ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו כל חצי נזקו והראשונים יפסידו. ואם יש בו מותר יחזיר לשלפני פניו והאחרון אחרון נשכר דברי ר' מאיר. ר' שמעון אומר שותפין הן בנזקין כיצד שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום זה נוטל מנה וזה נוטל מנה. חזר ונגח שור שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו דהיינו ניזק ראשון נוטל חמשים זוז והבעלים חמשים זוז. חזר ונגח שור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה מכל מקום שהוא משתלם מגופו. ושלפניו שהיה החצי שלו נוטל חמשים זוז ומשלם מחלקו חמשים. ושנים הראשונים ניזק הראשון והבעלים שהיה להם לכל אחד רביע משלם כל אחד רביע תשלומי נזקו ונותן כל אחד דינר זהב שהם עשרים וחמשה כסף. אוקמא שמואל למתניתין רישא ר' ישמעאל דאמר בעלי חובות נינהו. וסיפא ר"ע דאמר שותפי נינהו וכדאוקמינא רבה לרישא שתפסו ניזק לגבות הימנו וכן שני וכן שלישי. הילכך לאו שמירתו על בעלי' אלא על הנזיקין שתפסוהו. וכדפירשה רבינא דהכי קתני אם יש מותר בנזקין יחזור לשלפניו כגון שהיה נזקו של רביעי מרובה משל חמישי כגון שור של רביעי היה שוה מנה ויש לו במזיק חמישים ושל חמישי חמישים ואין לו על זה אלא דינר זה יחזיר דינר זה לשלפניו. וכן כולן אם נזקו של ראשונים יתר על נזקו של אחרונים אבל בעל השור אינו מפסיד מנה שהיה לו בו בשעת הנזק הראשון. ושמעינן מינה שהניזק שתפסו לשור לגבות הימנו שמירתו עליו ולא על בעלי'. ולר"ע נמי אם תפסו שמירתו עליו על שניהם דהא שותפי נינהו. מיהו רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל פי' דדוקא לר' ישמעאל היכא שתכסו ניזק נעשה עליו שומר שכר אבל לר"ע דאמר שותפי נינהו ואם כחש או שבח ברשות הניזק לא נעשה שומר אלא מחלקו ועל כל אחד ואחד מוטל לשמור חלקו: כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל והלכה כר' שמעון דהא אוקמינא רישא ר' ישמעאל דאמר בעלי חובות

נינהו וסיפא כר"ע דאמר שותפי נינהו וקיי"ל כר"ע מחבירו. וכיון דקאי ר' שמעון כר' עקיבא הלכתא כוותיה והיכא דתפסו ניזק לגבות ממנו נעשה עליו שומר שכר לנזיקין ומחייב בנזקיו והיינו דקתני אם יש בו מותר יחזור לשלפניו. ופרש"י אם יש בו מותר לנזיקין יחזיר לשלפניו ובהא אפי' ר' ישמעאל מודה. עכ"ל:

סימן קעט

[**דף ל"ז ע"א**]

מתני' שור שהוא מועד למינו ואינו מועד לשאינו מינו. מועד לאדם ואינו מועד לבהמה. מועד לקטנים דהיינו עגלות ואינו מועד לגדולים דהיינו לשוורים. את שהוא מועד לו משלם נזק שלם. ואת שאינו מועד לו משלם חצי נזק. אמרו תלמידיו של ר' יהודה לפני ר' יהודה הרי הוא מועד לשבתות ואינו מועד לימות החול מה משפטו של זה. אמר להם לשבתות משלם נזק שלם לימות החול משלם חצי נזק. אימתי הוא תם משיחזור בו שלשה ימי שבתות. ופי' רש"י זצ"ל בשבתות לפי שהוא בטל ממלאכתו ונח דעתו עליו גסה. וע"כ משיחזור בו שלשה ימי שבתות דלאחר שהועד לשבתות העבירו לפניו שוורים בשלשה שבתות ולא נגח חוזר לתמתו ואם חזר אח"כ ונגח אינו משלם אלא חצי נזק. אבל בירושלמי מפרש מועד לשבתות לפי שרואה אותם במלבושים אחרים נאים וחשובים בעיניו כנכרים ואינו מכירם ונוגח. ולפי הירושלמי נראה דמועד לשבתות לבהמה מועד לימות החול לבהמה:

[**שם**]

איתמר רב זביר אמר ואינו מועד תנן ורב פפא אמר אינו מועד תנן. רב זביד אמר ואינו מועד תנן דידעינן ביה שלא נגח לשאינו מינו הא סתמא אם הועד לזה הוי מועד אף לזה וכן אם הועד לקטנים הוי מועד לגדולים. רב פפא אמר אינו מועד תנן דסתמא אם הועד לזה לא הוי מועד לזה. וכן כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל וסוגין כרב פפא. וכן פסק רבינו חננאל כר"פ מדמסיק לקמן סתמא דתלמודא את"ל איתא לדרב פפא דקיי"ל דכל את"ל הילכתא היא אם תימצי לומר נמי איתא לדרב פפא דסתמיה לא הוי מועד לשאינו מינו נגח שור חמר גמל נעשה מועד לכל ולא בעינן שלש נגיחות לכל חד וחד מאחר שנתקיימה העדאתו ע"י שלשה מינין:

סימן קפ

[**שם**]

ת"ר ראה שור נגח. שור לא נגח. שור נגח. שור לא נגח. נעשה מועד לסירוגין לשוורים. ואם נגח רצופין אין משלם אלא חצי נזק על האחרון והיינו כדרב פפא דקתני נעשה

מועד לסירוגין לשוורים. דאי כרב זביד אפי' לכל הוי מועד לסירוגין. מיהו לא תיקשי לרב זביד דאיכא לשנויי כגון שראה ג' בהמות ולא נגחן:

סימן קפא

[**שם**]

ת"ר ראה שור נגח. חמור לא נגח. סוס נגח. גמל לא נגח. פרד נגח. ערוד לא נגח. נעשה מועד לסירוגין לכל. וע"כ מיירי כשלא ראה בינתים. כלומר דאי ראה לא הוי מועד לסירוגין. ואפילו הכי דוקא בשור וסוס ופרד הוי מועד לכל אבל בשוורים לחודייהו לא דהיינו כר"פ דסתמיה לא הוי מועד. ואליבא דרב זביד יש לפרש דרבותא קמ"ל דסד"א בהנך מיני דחזיא ולא נגח לא הוי מועד ולא בסירוגין תליא מילתא קמ"ל. אי נמי בשעה שנגח מינין הללו ראה הרבה מינים ולא נגח אלא אלו. דהשתא אלו הוו כולהו שלשתן שוורים הייתי אומר כיון דכל שעה רץ ליגח שוורים ומניח שאר אינו מועד אלא לשוורים. אבל השתא דהוו ג' מינין בא' מהן נוגח והשאר אינו נוגח נעשה מועד לכל:

סימן קפב

[**שם**]

איבעיא להו נגח שור שור ושור. חמור וגמל מהו האי שור בתרא בתר שוורים שדינן ליה ואכתי לשוורים הוא דאייעד למינא אחרינא לא אייעד. או דילמא האי שור בתרא בתר שור חמור וגמל שדינן ליה ומייעד הוא לכל מיני. ואת"ל דהיכא דאתחיל בשוורים שדינן לשור בתרא בתר מינו דאיכא תרתי בתר קמאי ובתר מינו. חמור וגמל. שור שור ושור מהו האי שור קמא בתר חמור וגמל שדינן ליה דקמאי נינהו ואייעד לכולהו מיני או דילמא בתר שוורים שדינן ליה משום דמינו הוא ואכתי לשוורים הוא דאייעד תיקו. והיינו סתמא דתלמודא כרב פפא דסתמיה לא הוי מועד לשאינו מינו. ולרב זביד איכא למימר שבין השוורים הראשונים ראה בהמות אחרות ולא נגח. ובבעיא שניה ראה בין שוורים אחרונים. הרי ישבנו כל הסוגיא לרב זביד ואעפ"כ נראין דברי רבינו יצחק אלפסי ז"ל שכתב וסוגין כרב פפא דפשטה דסוגיא כולה אזלא כר"פ. ולרב זביד צריכי שינויי ואשינויי לא סמכי':

סימן קפג

[**שם ע"ב**]

איבעיא להו שבת שבת שבת. אחד בשבת ושני בשבת מהו האי שבת בתרא בתר שבתות הוא דשדינן ליה ואכתי לשבתות הוא דאייעד או דילמא בתר אחד בשבת ושני בשבת (הוא) שדינן ליה ואייעד לכולהו יומי. אם ת"ל היכא דאתחיל בשבתות שדינן ליה לשבת בתר מינו דאיכא תרתי בתר קמאי ובתר מינו. חמישי בשבת וע"ש ושבת מהו הא

שבת קמייתא בתר חמישי בשבת וע"ש שדינן ליה משום דקדמי' ואייעד לכולהו יומי או דילמא הא שבת קמייתא בתר שבתות הוא דשדינן ליה משום דמינו ולשבתות הוא דאייעד תיקו:

[**שם**]

נגח שור יום חמשה עשר בחדש זה ויום ששה עשר בחדש זה ויום שבעה עשה בחדש זה. פלוגתא דרב ושמואל דאיתמר ראתה יום חמשה עשר בחדש זה ויום ששה עשר בחדש זה ויום שבעה עשר בחדש זה. ומתחילה היתה למודה לראות בימים אחרים. רב אמר קבעה לה ווסת לדילוג וכי חזיא הך ראיה שלישית בשבעה עשר בחדש שלישי דייה שעתה. ושמואל אמר עד שתשלש בדילוג. אין לה ווסת קבוע עד שתראה ראיה רביעית בי"ח לחדש רביעי דקמייתא לאו ממנינא:

סימן קפד

ונראה בעיני דהך ברייתא דאייתינן לעיל ראה שור נגח שור לא נגח כו' לרב נעשה מועד דקתני אשלישית קאי. ושמואל ה"ק נעשה מועד לסירוגין דכי הדר נגח משלם נזק שלם אבל בהך שלישית תם הוא עכ"ל וקיי"ל הלכתא כשמואל בדיני ומיסתייע להההיא דפרישית לעיל בפ' כיצד דלא מיחייב נזק שלם עד שיגח נגיחה רביעית. אמר רבא שמע קול שופר ונגח קול שופר ונגח קול שופר ונגח. נעשה מועד לשופרות שכשישמע קול שופר ברביעית ויגח ישלם נזק שלם:

סימן קפה

[**שם**]

מתני' שור של ישראל שנגח שור של הקדש ושל הקדש שנגח של ישראל פטור מ"ט שור רעהו אמר רחמנא ולא שור של הקדש. שור של ישראל שנגח שורו של נכרי ושל נכרי שנגח שורו של ישראל בין תם ובין מועד משלם נזק שלם . בגמ' מפרש טעמא:

סימן קפו

[**דף ל"ט ע"א**]

מתני' שור של חרש שוטה וקטן שנגח שור של פקח פטור. שור של חרש שוטה וקטן שנגח ב"ד מעמידין להם אפוטרופוס ומעידין להם בפני אפוטרופוס. נתפקח החרש ונשתפה השוטה הגדיל הקטן חוזר לתמותו דברי ר"מ ר' יוסי אומר הרי הוא בחזקתו. הא גופא קשיא אמרת שור של חרש שוטה וקטן שנגח שור של פקח פטור. אלמא אין מעמידין לתם אפוטרופוס לגבות מגופו. אימא סיפא שור של חרש שוטה וקטן שנגח מעמידין להן אפוטרופסין ומעידין להם בפני אפוטרופוס. אלמא מעמידים אפוטרופוס לתם לגבות מגופו. אמר רבא הכי קתני ואם הוחזקו נגחנין מעמידין להם אפוטרופוס

ומעידין להם בפני אפוטרופוס ומשוינן ליה מועד דכי הדר נגח לישלם מן העליה. מעליית מאי א"ר יוחנן מעליית יתומין דאי אמרת מעליית אפוטרופסין מימנעי ולא עבדי אפוטרופסין. ר' יוסי בר חנינא אמר מעליית אפוטרופסין וחוזרין ונפרעין מן היתומין לכי גדלי. פירש"י זצ"ל מעליית אפוטרופסין מפני שלא שמרו כראוי וחוזרין ונפרעין מן היתומים לכי גדלי. דאם לא מימנעי ולא עבדי על כרחין ומשלם דמי נזק לניזק פשעו בו האפוטרופסין. וגם רש"י ז"ל פי' מעליית אפוטרופסין מפני שלא שמרו כראוי. ואפ"ה מיפטרי מלשלם דמי שור ליתומין דהא חוזרין ונפרעין מן היתומין לכי גדלי:

סימן קפז

והיה מדקדק מיכן רב חיים כהן זצ"ל דאפוטרופסין אין משלמין בפשיעה. וההיא דהניזקין דתנן אפוטרופוס שמינהו אבי יתומין ישבע. מינוהו ב"ד לא ישבע. אבא שאול אומר חילוף הדברים מינוהו ב"ד ישבע אבי יתומי' לא ישבע היינו היו נשבעין שלא עיכבו משלהם כלום אבל שלא פשעו לא היו נשבעין שאפי' פשעו פטורין. והרב שמואל בחור בר יוסף דקדק דמשלמי אפוטרו' בשבועה מההיא דפ' המפקיד דההוא אפוטרו' דזבן ההוא תורא ליתמי לא הוה ליה ככי ושיני למיכל ומית אמר רמי בר חמא היכי נידיינה דייני להאי דינא נימא ליה לאפוט' זיל שלים אמר לבקרא מסרתיה כלומר ואין זה פשיעה. משמע אבל אם פשע משלם. והשתא קשיין אהדדי האי דשמעתין אההיא דפ' המפקיד. ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דכל אפוטרו' חייבים לשלם כי פשעי דאע"ג דחייבים לשלם לא מימנעי כדמפרש טעמא בהניזקין בין מינהו אבי יתומים בין מינוהו ב"ד. אבל הכא שכל עיקר שממנין אותן לא בשביל טובת היתומין דטוב היה להן שלא היה כאן אפוטרופוס אלא בשביל תקנת העולם שישמרו השור שלא יגח ממנין אותו. אי אמרת דמשלמי ממנעי ולא עבדי. והא דאמרי' בירושלמי דפ"ק דאתיא דר' יוסי בר חנינא כאבא שאול דאמר מינהו ב"ד ישבע ור' יוחנן כרבנן דאמרו לא ישבע. בירושלמי דפרק הניזקין חוזר ומיישב דברי ר' יוסי בר חנינא ור' יוחנן בין כאבא שאול ובין כרבנן. והכי איתא התם אתיא דר' יוחנן כרבנן ואפילו יסבור כאבא שאול בעי בר נש מתין בגין דמיתקרי מהימן כלו' לא ימנע בשביל כך אם יהיה זקוק לפרוע אם יפשע ושמח הוא שנחשב בכך נאמן כשב"ד ממנין אותו. אבל גבי שור אינו נחשב נאמן במינוי זה שאין זה תקנת יתומין אלא כדי שלא יזיק לעולם ולא נחשב אלא כשומר בעלמא ששומר השור שלא יזיק. ודר' (יוחנן) יוסי בר חנינא כאבא שאול. ואפי' אם יסבור אדם מבריח עצמו מן השבועה ואין אדם מבריח עצמו מן התשלומין כלומר בשביל השבועה היה נמנע שלעולם היה זקוק לישבע שלא עיכב כלום. ואפילו אם אבד דבר אחד דומה שלא ישבע

שלא פשע שא"כ היה נמנע אבל בזה אינו חושש אם יש עדים או יודה שפשע לא ימנע אם מזקיקין אותו לשלם. ויש מפרשים דהכא דוקא ממנעי לפי שמחייבין אותו שלא כדין מדחוזרין ונפרעין מן היתומים לכי גדלי. ולא צהירי מאן דמפרשי:

סימן קפח

[**שם**]

ומעמידין להם אפוטרו' לתם לגבות מגופו תנאי היא דתניא שור שנתחרשו בעליו ונשתטו בעליו ושהלכו להם למדינת הים. יהודה בן נקוסא אומר סומכוס אומר הרי הוא בתמותו עד שיעידו בו בפני הבעלים. וחכמי' אומרים מעמידין להם אפוטרופוס ומעידין להם בפני אפוטרו'. נתפקח החרש ונשתפה השוטה והגדיל הקטן ובעליו באו ממדה"י יהודה בן נקוסא אומר סומכוס אומר חזר לתמותו עד שיעידו בפני הבעלים ר' יוסי אומר הרי הוא בחזקתו. אמרי מאי הרי הוא (בחזקתו) בתמותו דקאמר סומכוס אילימא דלא מייעד כלל הא מדקתני סיפא חזר לתמותו מכלל דאייעד. אלא מאי הרי הוא החזקתו בתמימותו הרי הוא בתמימותו דלא מחסרינא ליה דלא גבינן נגיחות תמות מיניה דאין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו. ונראה בעיני אע"ג דיחיד ורבים הלכה כרבים. הכא הלכה כסומכוס דהא אוקמא רבא לסתם' דמתני' כוותיה דאין מעמידין אפוטרו' לתם לגבות ממנו מגופו כדפיר' לעיל וסיפא במאי פליגי אמר רבא רשות משנה איכא בינייהו הרשות שנשתנה לה שיצא מרשות אפוטרופוס ונכנס לרשות הבעלי'. סומכוס סבר רשות משנה העדאתן ור' יוסי סבר רשות אינה משנה העדאתן. ובמתניתין נמי תנן נתפקח החרש נשתפה השוטה והגדיל הקטן חזר לתמותו דברי ר"מ ר' יוסי אומר הרי הוא בחזקתו. הוי סומכוס כר' מאיר רביה ור' יוסי כנפשיה ס"ל. ותניא שור של חרש שוטה וקטן שנגחו ר' יהודה מחייב ר' יעקב אומר חצי נזק. ואוקמא רבינא דרשות משנה איכא בינייהו כגון דהוה מועד ונתפקח החרש ונשתפה השוטה והגדיל הקטן. ר' יהודה סבר הרי הוא בחזקתו שהועד ברשות אפוטרופוס ומשלמי בעלים נזק שלם החצי מגופו והחצי מהעליה ככל תמים שהועדו. ור' יעקב סבר רשות משנה. ור' יהודה ור' יוסי רשות אינה משנה. וקיי"ל כר"י דנימוקו עמו. ור"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה. הילכך הכי קיי"ל דרשות אינה משנה:

סימן קפט

[**דף מ' ע"א**]

ת"ר שאלו בחזקת תם ונמצא מועד והזיק בבית שואל. בעלים משלמין חצי נזק ושואל משלם חצי נזק. דנטירותא דתם מיהא קביל עליה ובעלים הואיל ולא הודיעוהו משלמי החצי. הועד בבית שואל שהזיק בתוך ימי שאילתו שלש נגיחות וההחזירו לבעלים ואח"כ

הזיק בעלי' משלמים חצי נזק ושואל פטור מלשלם. ופרכינן סיפא רשות משנה שחזר לתמותו בבית בעלים שאינו פורע אלא חצי נזק. ורישא רשות אינה משנה. אמר ר"י תברא מי ששנה זו לא שנה זו והויא רישא ר' יוסי וסיפא ר' מאיר. ורבא אמר מדרישא רשות אינה משנה סיפא נמי רשות אינה משנה. וסיפא היינו טעמא דא"ל לאו כל כמינך דמייעדת ליה לתורא. והויא כולה אליבא דר' יוסי ור' יהודה. רב פפא אמר מדסיפא רשות משנה רישא נמי רשות משנה. ורישא היינו טעמא כל מקום שהוא שם בעליו עליו והויא כולה אליבא דר"מ וסומכוס ור' יעקב סברי רשות משנה ולית הילכתא כוותייהו אלא כר' יוסי ור' יהודה קיי"ל דסברי דרשות משנ'. ופרכינן ארישא לימר ליה שואל למשאיל תורא שאלי אריא לא שאלי. אמר רבא הב"ע כגון שהכיר בו שהוא נגחן אבל לא ידע שנגח שלש נגיחות הלכך נטירותא דתם נגחן קביל עלויה והוה ליה לנטורי. ולימא ליה תם שאלי מועד לא שאלי. משום דא"ל סוף סוף (פלגא נזקא) אי תם הוה לאו פלגא נזקא בעית שלומי השתא נמי לישלם פלגא. ונימא ליה אי תם הוה משתלם מגופו. משום דא"ל סוף סוף את לאו תורא בעית שלומי לי. ונימא ליה אי תם הוה מודינא ומיפטרנא. הניחא למ"ד פלגא נזקא קנסא אלא למ"ד פלגא נזקא ממונא מא"ל. ואפי' למ"ד פלגא נזקא ממונא נימא ליה אי תם הוה מעריקנא ליה לאגמא. אלא הכא במאי עסקינן כגון דהקדים בי דינא ותפשיה. אי הכי בעלים אמאי משלמין חצי נזק נימא ליה אתפישתי' לתוראי בידי דלא מצינא לאישתעויי דינא בהדיה. משום דא"ל אי אהדרתיה ניהלך לאו מינך הוו שקלי ליה. ונימא ליה אי אהדרתיה ניהליה הוה מעריקנא ליה לאגמא. משום דא"ל סוף סוף לאו מעליה הוו משתלמי. הניחא היכא דאית ליה נכסי היכא דלית ליה מא"ל. משום דא"ל כי היכי דמשתעבדנא לדידך הכי נמי משתעבדנא להאיך מדר' נתן דתניא ר' נתן אומר מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה ת"ל ונתן לאשר אשם לו:

מורי רבינו יהונתן בר יצחק זצ"ל היה אומר דלא איירי דר"נ שמוציאין מזה ונותנין לזה אלא היכא שאין ללוה במה לפרוע אבל יש לו במה לפרוע לא מפקינן מיניה. ולכאורה נראין דבריו דהא הכא בשמעתין תרצינן לה אהיכא דלית ליה נכסי. ובפ"ק דקידושין תרצינא לה אמכרוהו ב"ד דמסתמא לית ליה. ובפ"ב דכתובות אמר רב יהודה אמר רב האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן ואוקמא אבייי דקאמר מלוה וכגון שחב לאחרים וכדר"נ דאמר ר' נתן מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה כו' הואיל וקרי ליה שחב לאחרים ש"מ דבדלית ליה עסקינן. ומורי רבינו יהונתן זצ"ל היה מדקדק מפ' כל שעה דאמר רבא בע"ח מכאן ולהבא הוא גובה. ופרכינן ומי אמר רבא הכי והאמר רמי בר חמא

ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות וזקפן עליו במלוה ומת ראובן ואתא בע"ח דראובן וקא טריף משמעון ואזיל שמעון ופייסיה בזוזי דינא הוא דאתו בני ראובן ואמרי ליה אנן מטלטלי שבק אבוהון גבך ומטלטלי דיתמי לבע"ח לא משתעבדי. ואמר רבא אי פקח שמעון מגבי להו ארעא והדר מגבי לה מנייהו דאמר ר"נ אמר רבה בר אבוה יתומין שגבו קרקע בחובת אביהן בע"ח חוזר וגובה אותם מהם. אי אמרת בשלמא למפרע הוא גובה אמטו להכי חוזר וגובה אותה מהן דא"ל אנא הא ארעא מאבוכון קניא גבי לה מחיים. אלא אי אמרת מכאן ולהבא הוא גובה אמאי חוזר וגובה אותה מהן הא כמאן דקנו יתמי נכסי דמי אילו קנו נכסי יתמי מי קא משתעבדי לבעל חוב. שאני התם דאמר להו כי היכי דמשתעבדנא לאבוכון משתעבדנ' נמי לבע"ח דאבוכון מדר' נתן דתניא ר' נתן אומר מנין שמוציאים מזה ונותנין לזה ת"ל ונתן לאשר אשם לו. הא למדת דמשום דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבע"ח להכי מחייבי' ליה מדר' נתן דליכא מן היתומים:

סימן קצ

ואני המחבר נראה בעיני דאע"ג דאיכא לאשתלומי מראשון מחייבינן ליה להאי מדר"נ כדמסיק כי היכי דאשתעבדנא ליה לאבוכון משתעבדנא ליה לבע"ח דאבוכון מדר"נ. משמע להדיא דהתורה שיעבדה לוה של שמעון למלוה של שמעון שיעבוד גמור ועשתה מלוה של שמעון כאילו הוא עצמו הלוה ללוה של שמעון כדמסיק נמי בשמעתין כי היכי דמשתעבדנא לדידך ה"נ משתעבדנא לניזק שלך. וה"ה אפי' מטלטלי דיתמי משתעבדי לבע"ח היה בע"ח דראובן מוציא משמעון מדר"נ. אלא האי דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי אהני דאע"ג דמגבי להו ארעא לא הוה הדר ומגבי לה מנייהו אי לאו דר"נ. ונראה בעיני להביא ראיה מפ' השולח דת"ר אין לו קרקע ולערב יש לו קרקע כותבין עלי' פרוזבול לו ולערב אין להם ולחייב יש לו קרקע כותבין עלי' פרוזבול מדר"נ דתניא ר' נתן אומר מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה ת"ל כו' והא התם דאיכא לאשתלומי מערב ואפ"ה גבי מחייב לו מדר"נ דתניא ר"נ אומר כו' דמסתמא דמילתא לא שקיל אינש בערבות אלא דאיכא לאשתלומי מיניה. ולא נהירא למימר דבשעת הלואה (היה) הוה ליה ובשעת כתיבת פרוסבול ליכא לאשתלומי מיניה דמאי ק"ל דנימא האי דיחויא דחיקא דהא דמייתי להא דר"נ בפ"ק דקידושין ובפרק ב' דבתובות ובשמעתתין אמרי' היכא דלית ליה משום דר"נ בכל ענין איירי בין אית ליה . ועוד שמעתי שמביאים ראיה לסברתו של מו"ר רבינו יהונתן זצ"ל משלהי גט פשוט דא"ל אמימר לרב אשי הכי אמר רבא תן לו ואני נותן לך אין למלוה על הלוה כלום. ולא היא לא מפטר לוה מיניה דמלוה עד שישא ויתן ביד. ופי' ר"ת ז"ל דה"מ דיש נכסים לערב אבל אין נכסים לערב וללוה

יש נכסים גבי מלוה מדר"נ כי הלוה מחויב לערב וערב למלוה. אלמא לא שייכא דר"נ אלא היכא דלית ליה להאי:

ואומר אני המחבר דר"ת זצ"ל סובר בטוב דר"נ איירי בין דאית ליה להאי בין לית ליה להאי ושאני התם דסליק נפשיה המלוה מן הלוה שהרי ערב קבל זוזי מיד המלוה ולא רצה לסמוך עליו ולהכי אהניא קבלת זוזי של ערב מיד המלוה כדי לפטור הלוה מן המלוה כ"ז דאית ליה לאשתלומי מיניה דערב אבל היכא דליכא לאשתלומי מיניה דערב ואיכא לאשתלומי מלוה שקיל זוזי מן הלוה דאדעתא כדי לפטור את הלוה לגמרי ולהפסיד נפשי' לא יהיב:

ועוד נראה בעיני להביא ראיה דאע"ג דאית ליה לראובן לאשתלומי משמעון לוה שלו. אפ"ה משתלם מלוי שהיא לוה של שמעון דתנן בפ' שני דייני גזירות מי שהלך למדה"י ועמד אחד ופרנס את אשתו חנן אומר איבד את מעותיו. נחלקו עליו בני כהנים גדולים ואמרו ישבע כמה הוציא ויטול. אמר ר' דוסא בן הרכינס כדבריהם. אמר ר"י בן זכאי יפה אמר חנן הניח מעותיו על קרן הצבי. ואמרי' עלה בירושלמי ר' בא בר ממל בעי הפורע שטר חוב של חבירו שלא מדעתו תפלוגתא דחנן ובני כהנים גדולים. כלו' לחנן איבד את מעותיו ולבני כה"ג ישבע כמה פרע ויטול. א"ר יוסה טעמון דבני כה"ג תמן לא עלתה שדעתו שתמות אשתו ברעב פי' הלכך הוה ליה כאילו פרנסה מדעתו ולהכי אמרין בני כה"ג ישבע כמה הוציא ויטול. ברם הכא יכול הלוה לומר לפורע מפייס הוה ליה למלוה שלי והוה מחיל לי. הילכך בני כה"ג מודים שאיבד מעותיו הגע עצמך דהוה גביה משכון מפייס הוינא ליה והוא יהיב לי משכוני עד כדין בע"ח שאינו דחוק. ואפילו בבע"ח שהוא דחוק נשמעינה מן הדא ושוקל לו את שקלו. פי' המודר הנאה לא שקיל אין ממשכנין אותו הדא אמר ואפי' בע"ח שהוא דחוק. הא למדת לדברי הכל שהפורע חובו של חבירו איבד מעותיו אפי' אית ליה משכון למלוה ואפי' הוא דוחק תדיר את הלוה לפרוע לו אפי' הכי איבד מעותיו מפני שיכול לומר לו מפייס הוינא ליה והוא מחיל לי. א"כ כשיוציא המלוה של שמעון מלוה של שמעון יהא חייב לו לפרוע לשמעון מפני שיאמר לו שמעון ללוי מפייס הוינא ליה והויא מחיל לי אלא מפני שיכול לומר לוי לשמעון כך אני לוה שלו כמו שלך מדר"נ ואפי' אתה עומד וצווח אל תתן לו אני חייב ליתן לו מדין תורה ואי לוי לא מחייב אלא היכא דלית ליה לשמעון אבל היכא דאית ליה לשמעון לא מחייב אכתי מצי למימר ליה לאו בעל דינו את דכי היכי לאו בע"ד דידיה את היכא דאית ליה לשלומי ה"נ לאו בעל דברים דידיה את הואיל ויכילנא לאפטורי מיניה ע"י בקשה. אלא ש"מ שמשועבד לו לגמרי לוי (לשמעון) לראובן בין דאית ליה

בין דלית ליה. מיהו יכלינא למימר דפורע (דפרוע) חובו ש"ח מדעתו אבל דר"נ בב"ד איירי שחייבוהו ב"ד ללוי ליתן למלוה של שמעון. מיהו לא מסתבר לי לאוקמי בב"ד דוקא הואיל ושיעבדיה רחמנא:

סימן קצא

והך דר"נ שמוציאין מלוי שחייב לשמעון ונותנין לראובן ששמעון חייב לו שייכין בחוב של הלואה דעיקר מילתיה דר"נ אמלוה איתמר:

סימן קצב

ושייכין נמי בניזק דהא בשמעתין אניזק תרצינן:

סימן קצג

ושייכין נמי בשואל כדהכא בשמעתין שהשואל חייב למזיק והמזיק לניזק. מיהו היכא שהמזיק חייב לניזק והניזק לבעל חוב בהא לא איידי בשמעתין. מיהו היא היא:

סימן קצד

ושייכין נמי בשכירות בההיא דפ"ק דקידושין דתניא מכרוהו ב"ד מעניקין לו מוכר עצמו אין מעניקין לו ר' אלעזר אומר זה וזה מעניקין לו. ואמרי' התם מ"ט דת"ק דאמר מוכר עצמו אין מעניקין לו מיעטה רחמנא גבי מכרוהו ב"ד העניק תעניק לו לו ולא למוכר עצמו. ואידך דאמר זה וזה מעניקין לו א"ל לו ולא לבע"ח מדסבירא לן בעלמא כר' נתן אתא לו אפקיה ואידך היינו ת"ק בעלמא נמי לא ס"ל כר"נ. שמעינן מהתם דההיא דר"נ שייכא בשכירות דהא מכרוהו ב"ד שכיר קריא רחמנא כדכתי' כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים. הילכך אנן דקיי"ל כר"נ כדפרישׁ לקמן. וקיי"ל כת"ק דמוכר עצמו אין מעניקין לו דאתא לו ואפקיה אבל לבע"ח של מכרוהו ב"ד ה"נ מעניקין לו:

סימן קצה

הילכך לוי (שלוה) שחייב לשמעון מנה בשכירותו וראובן שנושה מנה בשמעון מפקי' מלוי ויהבינן לראובן:

סימן קצו

ונראה בעיני דדוקא שלוי לוה מנה משמעון ושוב אח"כ לוה שמעון מראובן דמפקינן מלוי ויהבינן לראובן דהא כבר נתחייב לוי לשמעון קודם שנתחייב שמעון לראובן נשתעבד לו נמי לוי לראובן. אבל היכא שלוה שמעון מנה מראובן ואחר כך לוה לוי מנה משמעון דהשתא קדים שיעבודא דשמעון לראו' לשיעבודא דלוי לשמעון לא מפקינן מלוי ויהבינן לראובן כדהכא בשמעתין ששאלו בראשונה ונתחייב להחזיר השור לבעלים ושוב הזיק ונתחייבו הבעלי' חצי נזק לניזק דבההוא שעתא דחל חיוב הבעלים לניזק חל נמי על השואל לניזק. ובההיא דפ' האשה שנפלו לה נכסים דתניא הרי שהיה ראובן נושה בשמעון אחיו ומת ראובן והניח שומרת יבם לא יאמר שמעון הואיל ואני

יורש החזקתי אלא מוציאין מידו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות ואמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן זו אינה משנה. מ"ט אילימא משום דאמר לה לאו בעלת דברים דידי את דילמא ר' נתן הוא. התם נמי בראשונה נתחייב שמעון לראובן ושוב נתחייב ראובן לאשתו דבההיא שעתא דחל השעבוד על ראובן חל נמי על שמעון. ובההיא דפ' כל שעה דאמר רמי בר חמא ראובן שמכר שדה באחריות וזקפן עליו במלוה ומת ראובן ואתא בע"ח דראובן וקטריף משמעון ואזיל שמעון ופייסיה בזוזי דינא הוא דאתו בני ראובן ואמרין ליה אנן מטלטלי קא שבק אבון גבך ומטלטלי דיתמי לבע"ח לא משתעבדי ואמר רבא אי פקח שמעון מגבי להו ארעא והדר גבי לה מנייהו דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה יתומים שגבו קרקע בחובת אביהן בע"ח חוזר וגובה אותה מהן. ואע"ג דסבר רבא מכאן ולהבא הוא גובה. משום דאמר להו כי היכי דמשתעבדנא ליה לאבוכון משתעבדנא נמי לבע"ח דאבוכון מדר"נ. התם נמי הואיל ובע"ח קטריף משמעון (ש"מ) שטריה קדם לשטרא דשמעון הילכך בההיא שעתא דנשתעבד שמעון לראובן נשתעבד נמי (לבע"ח ד)ראובן [לשמעון ו]התם נמי מוכח הכי פרש"י זצ"ל. ומההיא דפ"ק דקידושין גבי העניק תעניק לו לו ולא לבעל חובו כדר"נ. ומההיא נמי דבפ"ב דכתובות גבי האומר שטר אמנה הוא זה אמר ר"נ דאוקמא אביי דקאמר מלוה וכגון שחב לאחרים וכדר' נתן. ומהנהו תרי ליכא לאוכוחי מידי דמצי לאוקמא שפיר בין שלוה תחילה בין שלוה אח"כ. ואתיא לי השתא שפיר ההיא דלעיל בפ' המניח את הכד דת"ר שור תם שהזיק עד שלא עמד בדין מכרו מכרו הקדישו מוקדש שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי. ופרכינן לישתלם מבשריה. ואמר רב שיזבי לא נצרכה אלא לפחת שחיטה. ואמר רב הונא בריה דר"י זאת אומרת המזיק שעבודו של חבירו פטור. פשיטא שזאת אומרת כך מהו דתימא הני מילי שורף שטרותיו של חבירו דא"ל ניירא בעלמא קלאי מינך. אבל היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות ליחייב קמ"ל. דהא הכא כמאן דחפר בה בורות שיחין ומערות דמי וקאמר מה שעשה עשוי. והקשה מורי הרב יהונתן זצ"ל היכא שחפר בה בורות שיחין ומערות אמאי פטור ליחייב לי' למלוה מדר"נ דע"כ חייב הוא לפרוע ללוה ההיזק שהזיק בקרקע שלו. ומתוך כך השיב בתשובה אחת דקיי"ל דלא כר"נ:

ואומר אני המחבר דקיי"ל כר' נתן כדפרי' לקמן ושאני הכא שכבר נתחייב ליה למלוה קודם שזה חפר בה בורות שיחין ומערות דבכי האי גוונא לא שייכא דר' נתן:

סימן קצז

ושייכא נמי בגוזל ובנגזל דתניא בתחילת ספרי הרי שהיה חייב לחבירו מנה ובא לב"ד ולא הספיק ליתנן עד שנמצא בע"ח שלו נגזל מנין שמוציאין מן הגזלן ונותנין לבע"ח של נגזל ת"ל ונתן לאשר אשם שלו. ולענין מסור ולענין נפקד אי שייכא ביה דר"נ אם לא. הבאתי מעשה להלכה. וזה היה:

מעשה בראובן שהיה לו פקדון ביד שמעון ושוב מסר ראובן את לוי ביד גוים והפסיד לו מה שהפסיד. ונשאל למ"ו רבי' שמחה בר שמואל זצ"ל אי מפקינן מן הנפקד ויהבינא להנמסר מדר' נתן אי לאו. והשיב דלא שייכא דר"נ בדיני דגרמי שאינם אלא מדרבנן. והביא ראיה מפ' האשה שנפלו לה נכסי' דתניא הרי שהיה נושה באחיו מנה ומת והניח שומרת יבם לא יאמר הואיל שאני יורש החזקתי אלא מוציאין מידו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. ואמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן זו אינה משנה ופרכינן מ"ט אילימא משום דהוה להו מטלטלי ומטלטלי לכתובה לא משתעבדי דילמא ר"מ הוא דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה. אלא משום דאמר לה לאו בעלת דברים דידי את דילמא ר' נתן הוא דתניא מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה ת"ל ונתן לאשר אשם לו. ושנינן לא אשכחנא תנא דמחמיר תרי חומרי בכתובה שנאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה וגם מוציאין מזה ונותנין לזה. דפי' רש"י זצ"ל בכתובה שהיא מד"ס ואע"ג דר' מאיר סבר בפ' אעפ"י כתובה דאורייתא ה"מ ממקרקעי אבל ממטלטלי לא גביא אלא מדרבנן. השתא יש לומר דכתובה דגוף החוב בקרקעות מדאורייתא לר"מ לא מחמיר למגבי ממטלטלי מדר"נ. דינא דגרמי דגוף החוב מדרבנן כ"ש דלא גבינן מן בע"ח דידיה מדר"נ דלא גבי מדר' נתן אלא ממון דאורייתא. ותו השיב מאן לימא לן דמנפקד גבינן מדר"נ אימא דדוקא מבע"ח כדאמ' נושה בחבירו וחבירו בחבירו כגון מלוה וכגון שואל כשמעתין שאלו בחזקת תם ונמצא מועד כיון שחייב באחריות אפילו באונסין קאי ברשותיה ואמרינן כי היכי דמשתעבד למלוה דידיה משתעבד למלוה חבריה ולא מצי למימר לאו בעל דברי' דידי את. אבל פקדון דכל היכא דאיתא ברשותיה דמפקיר איתי'. הנפקד מצי למימר כיון דלאו ברשותי קאי לאו בעל דברים דידי את ומהדרנא ליה להמפקיד ואי יהיב לבע"ח עביד פשיעה דשולח יד בפקדון הוא:

ומו"ר רבי' יהונתן בר יצחק זצ"ל השיב על דבריו דלעולם מפקינן מנפקד של מסור ויהבינן לנמסר מדר' נתן. וההיא דהאשה שנפלה לה נכסים לאו ראיה היא דמקולי כתובה שנו כאן ובכתובה דוקא לא מחמרינן תרי חומרי. ואע"ג דלאו מבעלה באה לגבות אלא מאחיו היבם מ"מ שגובה מן היבם היינו כמו מיניה.

ותו נראה בעיני דאין ראיה מהתם למסור דשאני התם דיבם לא פשע ולא מידי הילכך לא מחמרינן ביה תרי חומרי. אבל מסור שפשע ומסר ממון חבירו. נאה ויאה להחמיר ביה תרי חומרי. ותו בפ' הכותב מי שמת והניח אשה ובע"ח ויורשין והיה לו פקדון או מלוה ביד אחרים ר"ט אומר ינתנו לכושל שבהן ר"ע אומר אין מרחמין בדין אלא ינתנו ליורשין שכולן צריכין שבועה ואין היורשין צריכין שבועה. ומפרש ר' יוחנן בגמ' מאי לכושל שבהן לכתובת אשה ואפילו ר"ע לא פליג אלא משום שהיא צריכ' שבועה הא לאו הכי לאשה יהבינן לה לפקדון מדר"נ. ואע"ג דמטלטלי לא משתעבדי לכתובה אלא מדרבנן. הא למדת דמחמרינן תרי חומרי בדרבנן. ושמעינן נמי מהתם דשייכא דר"נ בהנפקד. והשתא קשיין אהדדי ההיא דהכותב אההיא דהאשה שנפלו לה נכסים. ואי הוה מפרשים ינתנו לכושל שבהן דקתני היינו מצוה ליתן לו ולא מן הדין הוה ניחא. ואפי' את"ל דדינא קתני איכא למימר שאני ההיא דהכותב הואיל ובאת' לידי גיבוי משעת מיתת בעלה ואין המטלטלין מונחין ביד היורשין ואינם מוחזקין בהם גובה מהם ואפי' בלא טעמא דר"נ מידי דהוה [א]מניח פירות תלושין דתנן התם בסיפא דכל הקודם בהן זכה בהן. אבל הכא שבשעת מיתת בעלה לא באת' לידי גיבוי שאין לה לגבות כתובתה עד שיחלק לה לא גביא מטלטלי אלא מדר"נ. ותו אמרינן התם בהכותב אין היורשין מוחזקין בפקדון ובמלוה. אבל בפ' האשה הרי היבם מוחזק בההיא מלוה שהרי הוא חייב ואפילו היו אחרים חייבים חשבינן ליבם מוחזק דמקום אחין קאי ולכך צריכא דר"נ. כך פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל. הילכך בשלמא לתרי חומרי דמחמרינן בדרבנן ליכא לאתויי מפרק הכותב דהא גביא בלאו דר"נ כדפירשתי. אלא הא ודאי שמעינן מהתם דבנפקד שייך מדר"נ דתנן ר' טרפון אומר ינתנו לכושל שבהן ואמרי' בגמ' למה לי למתני מלוה למה לי למתני פקדון. צריכא דאי תנא מלוה בהא קאמר ר' טרפון משום דמלוה להוצאה ניתנה. אבל פקדון דאיתא בעיניה אימא מודה ליה לר"ע דינתנו ליורשי' קמ"ל דר"ט קאמר אפילו בפקדון. ואפילו ר"ע לא פליג עליה אלא משום שאין היורשים צריכין שבועה אבל בע"ח צריך שבועה הא לאו הכי הוה מודה לר"ט דיהבינא לכושל שבהן ופי' ר' יוסי בר חנינא לכושל שבהן דהיינו לכושל שבראייה. ומפרש בירוש' כגון מלוה בשטר ומלוה בעדים ינתנו למלוה בעדים שאינו יכול לחזור בכל מקום ובכל עת בעדים ובתי דינים. ופי' רבינו חננאל זצ"ל התם וסוגיא דהך שמעתא משום מטלטלי לבע"ח לא משתעבדי וה"מ לאחר מיתה אבל מחיים אפילו מגלימא דעל כתפיה גבי ביה הנושה והני כיון דלא באו עדיין ברשות היורשים כאילו תפושין הן ביד הנושין בו כדר"נ

דתניא ר"נ אומר מנין לנושה בחבירו מנה מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה ת"ל לאשר אשם לו:

סימן קצח

הא למדת דמפקינן מנפקד מר"נ . ועוד אומר רבינו יהונתן זצ"ל ק"ו הוא השתא בע"ח שהממון של החוב אינו בעין משתעבד ליה. נפקד שהממון בעין לא כ"ש דנכסים משתעבדי ליה. שוב מצאתי תשובת רבינו שמחה בר שמואל זצ"ל שהשיב בעצמו דינא דר"נ דמוציאין מן הנפקר מדר"נ וזאת היא התשובה:

על נפקד שאנסוהו קהל מכח החרם לתת הפקדון שהפקיד אצלו שהיה דר חוץ לעיר לתתו בשבילו למנת ההגמון. אם לא היה המפקיד חייב לתת עמהם בטענתו והנפקד חייב לא מיבעיא הכא דלאו אנוס הוא דלא חלה עלי' שבועה שהשביעהו לגדול אלא אפילו היה אנוס היה חייב הואיל ונשא ונתן ביד כההיא דפ' הגוזל בתרא ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו פטור ואם נשא ונתן ביד חייב. ואם כדברי הקהל שחייב לתת למנת ההגמון עמהם פטור הנפקד דמשועבד לקהל מדר"נ מההיא דשור שנגח קאמרינן שאלו בחזקת תם ונמצא מועד כו' דתוב לא מצי אתפיסתיה ומה שטען המפקיד אילו החזירו לי כשתבעתיו קודם מנת ההגמון הייתי נשמט מן הקהל מאחר שלא שלח בו יד ולא פשע בו הנפקד ולמה יתחייב. ואפילו גרמא אין כאן ואפילו אם היה גרמא אינו גרמא בנזיקין אלא גרמא בעלמא דפריעת בע"ח. ול"ד להא דגרסי' בירוש' בפ' אין בין המודר ובפ' בתרא דכתובות גבי פורע חובו של חבירו דהניח מעותיו על קרן הצבי דמפרש טעמא דמפייס הוינא ליה והוא אחיל לי. הגע עצמך דהוה גביה משכון מפייס הוינא ליה והוא יהיב משכוני. ואפי' בבע"ח דחיק דהתם פי' מי הזקיקך לפרוע בדבר שלא נשתעבדת אבל בדבר המשועבד בדין פרע. והא דגרסינן בירושלמי בפ' הגוזל בתרא נטלו מסיקין מיד הגזלן מחמת הנגזל מהו דיכול למימר ליה מ"מ הב לי דידי ומאן דבעי ייתי וינסיב מינאי. גזלן ודאי חייב באונסין דבעי למיעבד השבה מעליא ותו דלא נשתעבד הגזלן למסיקין שהן באים באונסין ולא בדין. ע"כ תשובתו. ומסתבר לי דהא בתרייתא היא:

סימן קצט

ויש לי ללמוד מדבריו ממה שכתב ותו דלא משתעבד הגזלן למסיקין שהן באין באונסין ולא בדין דמפקינן מגזלן מדר"נ דוקא הכא דלא נשתעבד למסיקין משום שבאים שלא כדין שאין הנגזל חייב להם. אבל ראובן שהיה חייב לשמעון ובא לוי וגזל את שמעון מפקינן מלוי ויהבינן ליה לשמעון דבדין בא עליו ונתחייב לו. וראובן שנושה בשמעון

מנה ושמעון נושה בלוי אי מצי שמעון למחול ללוי ולהפסיד לראובן שלא יגבה ממנו אי לא מצי הא לא איתברר לי:

ורבותינו דקדקו בההיא דהאשה שנפלה לה נכסים דתניא הרי שהיה ראובן נושה בשמעון אחיו מנה ומת ראובן והניח שומרת יבם לא יאמר שמעון הואיל ואני יורש החזקתי אלא מוציאין מידו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. ומוקמי' לה כדר' נתן שהרי הבעל נושה ביבם והאשה בבעל. ואם איתא דיכול למחול אמאי מוציאין מידו וילקח בהן קרקע למחול יבם לנפשיה שהרי יורש הוא ויכול למחול דכל מקום שהמלוה יכול למחול היורש נמי מצי מחיל. אלא ש"מ דלא מצי מחיל. ודחוהו רבותינו דלאו ראיה היא דלעולם אימא לך דמצי מחיל ושאני התם דאינו יורש אלא מכחה שהוא מיבם אותה ולהכי אינו יכול להפקיע זכותה. ושוב דקדקו מפ' האשה שנתארמלה דאמר רב יהודה אמר רב האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן. ואוקמא אביי דקאמר מלוה וכגון שחב לאחרים וכדר"נ דתניא ר"נ אומר מנין שמוציאים מזה ונותנין לזה ת"ל ונתן וכו' וקשיא דאמאי לא מהימן ניהמניה במגו דאי בעי מחיל ליה מידי דהוה אמוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול. ודחוהו דהאי לאו מגוי הוא שאין דעתו למחול ולהפסיד חובו דעכשיו דאמר שטר אמנה הוא לא מפסיד מידי דאין הלוה גזלן. ומורי רבינו יהונתן בר יצחק זצ"ל פי' דבמוכר שטר חוב לא אישתעבד ליה לוה של שמעון ללוקח של שמעון הילכך מצי שמעון מחיל ליה ללוה שלו אבל בנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו כי היכי דמשתעבד ליה לוה של שמעון לשמעון ה"נ משתעבד למלוה של שמעון. הילכך לא מצי שמעון מחיל ליה:

סימן ר

וזאת היא סברה ברורה. ולזאת דעתי מסכמת כדמשמע לישנא בשמעתין ובפרק כל שעה דמסיק כי היכי דמשתעבדנא לדידך ה"נ משתעבדנא לבעל חוב דידך. הילכך נראה בעיני דלא מצי מחיל:

פסק רבינו חננאל זצ"ל בשמעתין דהלכה כר"נ שמוציאים מזה ונותנים לזה ובלבד שידוע האמת שחייב לו עדיין. ומ"ו רבינו אלעזר בן רבינו יואל הלוי זצ"ל נסתפק בפרק האשה שנתארמלה אם יאמר זה כבר פרעתיו לנושה קודם שתבעתני אם יכול להשביעו על ככה. ורבינו משלם בר נתן מנרבונא זצ"ל השיב בתשובה אחת שאם החזיר הממון לבעלי' אחרי שקבל זה עליו קודם שפסקו ב"ד הדין. הדין כר' נתן שעליו גם לשלם לזה:

ור"ת זצ"ל תחילה היה פוסק שאין הלכה כר' נתן מההיא דפ"ק דקידושין מכרוהו ב"ד מעניקין לו מוכר עצמו אין מעניקין לו ר' אלעזר אומר זה וזה מעניקין לו. ואמרי' התם

מ"ט דת"ק דאמר מוכר עצמו אין מעניקין לו מיעט רחמנא גבי מכרוהו ב"ד העניק תעניק לו. לו ולא למוכר עצמו. ואידך דהיינו ר' אלעזר דריש לו ולא לבעל חובו מדס"ל בעלמא כר"נ ואתא לו ואפקיה. ואידך דהיינו ת"ק בעלמא נמי לא ס"ל כר"נ. אלמא דר"א ס"ל כר"נ דלית הלכתא כוותיה דשמותי הוא מדבית שמאי הוא ואפילו את"ל דר' אלעזר גרסי' אפ"ה הלכה כחכמים דיחיד ורבים הלכה כרבים דלית לן כר"נ. ותו אמרינן בההוא פרקא לקמן בשלמא ענק אמה העבריה לעצמה למעוטי אחיה דתניא והתנחלתם אותם לבניכם אותם לבניכם ולא בנותיכם לבניכם מיכן שאין אדם מוריש זכות בתו אלא ענק עבד עברי לעצמו פשיטא אלא למאן אמר אבייי הכי אמר רב ששת הא מני היא (משמע היא ולא ס"ל כוותיה. ותו דבההיא) דתניא תונאי אומר לו ולא לבע"ח דהיינו כר"א ומדקאמר הא מני תונאי היא משמע תונאי היא ולא ס"ל כוותיה. ותו דבההיא ברייתי' נמי דקתני לעיל מוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית ר"א אומר זה וזה רבו מוסר לו שפחה כנענית. ואמרי' שלהי האומר אושפזיכני' דר' שמלאי ממזרא הוה א"ל קדמתיך טהריתנהו לבנך. ואמרי' מאי נינהו דאנסיב ליה עצמה וא"ל זיל גנוב ואזדבן בעבד עברי פי' וישיאוך שפחה כנענית. ומדלא קאמר ליה זיל מכור עצמך ש"מ דסבר מוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית והיינו כרבנן ולא כר"א:

ושוב חזר בו ר"ת זצ"ל בשלהי גט פשוט ופי' שם דהלכה כר' נתן דחדא דר' נתן דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא. ותו דכל התלמוד אית ליה דר' נתן. הכא בשמעתין גבי שאלו בחזקת תם ונמצא מועד. ובפ' האשה שנתארמלה גבי האומר שטר אמנה הוא זה. ובפ' האשה שנפלו לה נכסים גבי היה נושה באחיו מנה ומת והניח שומרת יבם. ובפ' השואל גבי לו ולערב אין ולחייב יש לו קרקע כותבין עליו פרוסבול. ובפ' כל שעה סבר רבא כר' נתן גבי הא דאמר מיכן ולהבא הוא גובה. ולעיל הבאתיה. התם מתרץ תלמודא דברי רבא ורב נחמן כר' נתן וקיי"ל הלכתא כרב נחמן בדיני. ואבייי נמי אית ליה דר' נתן בפ' האשה שנתארמלה והלכתא כרבא ואבייי. מכל אלה שמעינן דהלכה כר' נתן. וההיא דפ"ק דקידושין איכא למימר והלכה כד"א. והא דקאמר הא מני תונאי היא איכא למימר תונאי וס"ל כוותיה כדאמרינן בהגוזל עצים מאן דאין דינא דגרמי ר"מ ואמרי' התם ר"מ וס"ל כוותיה. וההיא דשלהי האומר דא"ל זיל גנוב ודאי הלכה כרבנן דמוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית אבל לא בהא דאמר אין מעניקין לו דלא תליא הא בהא. ומו"ר רבינו יהונתן בר יצחק זצ"ל דליתא לדר' נתן דתניא בהמניח שור תם שהזיק עד שלא עמד בדין שחטו מה שעשה עשוי ופרכינן לישתלם מבשריה ואמר רב שיזבי לא נצרכה אלא לפחת שחיטה. ואמר רב הונא (אמר) [ברי' ד]רב יהושע זאת אומרת המזיק

שעבודו ש"ח פטור. פשיטא שזאת אומרת כך מהו דתימא התם דא"ל לא חסרתיך ולא מידי. אבל היכא שחפר בה בורות שיחין ומערות לחייב קמ"ל דהא הכא כמאן דחפר בה בורות שיחין ומערות דמי וקתני מה שעשה עשוי. והשתא אמאי פטור ליחייב מדר' נתן דהא בעל הקרקע דהיינו לוה חייב למלוה וזה שחפר בה בורות שיחין ומערות והזיק הקרקע חייב לפרוע מה שפחת הקרקע מדמיה לבעל הקרקע הילכך אי איתא לדר' נתן ליגבי המלוה מן המזיק. אלא ש"מ ליתא לדר"נ:

סימן רא

ונראה בעיני דאינה ראיה הואיל ונתחייב שמעון לראובן קודם שזה חפר בה דכי האי גוונא לא איירי ר"נ כדפרישית לעיל. אי נמי נראה בעיני דלא גבי ראו' מחייב שמעון מכח שמעון אלא היכא שהיה יכול לגבות מכח עצמו דומיא דהלואה שהיה לגבות מכח עצמו מלוי אם היה מלוה לו מידו השתא נמי גובה מכח שמעון שהלואו דכי היכי דמשתעבד ליה לשמעון ה"נ משתעבד ליה לראובן. אבל הכא שמכח עצמו אינו יכול לגבות מלוי גם מכח שמעון לא גבי. אע"ג דבנזיקין שייכא דר' נתן כדפרישית לעיל ה"מ בנזיקין שהיה יכול לגבות מכח עצמו אבל הכא דלא מצי גבי מכח עצמו מכח שמעון נמי לא גבי:

[**דף מ"ב ע"ב**]

ת"ר והמית איש או אשה אמר ר"ע וכי מה בא זה ללמדנו אם לחייב על האשה כאיש הרי כבר נאמר כי יגח שור את איש או את אשה אלא להקיש אשה לאיש מה איש נזקיו ליורשיו אף אשה נזקיה ליורשיה ולא לבעלה. וסבר ר"ע לא ירית לה בעלה והתניא וירש אותה מיכן שהבעל יורש את אשתו דברי ר"ע. אמר רשב"ל לא אמר ר"ע נזקיה ליורשיה אלא בכופר הואיל ואינו משתלם אלא לאחר מיתה הילכך לא זכתה בו מחיים והוה ליה ראוי ולא מוחזק ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק כדאיתא בפ' יש נוחלין . ופרכינן ובנזקין לא אמר ר"ע והתניא הכה את האשה ויצאו ילדיה נותן נזק וצער לאשה ודמי וולדו' לבעל ואין אין הבעל נותן דמי וולדות ליורשין. אין האשה. נותן נזק וצער ליורשיה. היתה שפחה ונשתחררה או גיורת זכה אלמא דבנזקין דנזק וצער נמי קאמר ר"ע דאין הבעל יורשה. אמר רבה בגרושה עסקינן ומש"ה נותן ליורשיה ולא לבעל שגירשה בעלה לאחר חבלה וכן אמר רב נחמן בגרושה. וריפוי ושבת לא קתני דיהיב דמיירי באינה צריכה ריפוי אבל צריכה יהיב. ושבת נמי לא קתני דאינה מתבטלת ממלאכה אלא כשאר יולדת ובזה היה סופה כשתלד. אבל נזק וצער רגילות הוא שמצטערת יותר גם נפחתה מדמיה יותר כשמפלת ע"י הכאה מכשיולדת בעצמה. ובושת נמי יהיב. והא דלא תנא

ליה משום דלא פסיקא ליה דמפליגינן בין בסתר לבגלוי במס' כתובות בפרק מציאת האשה ופרכינן לרבה ולרב נחמן למה להו לאוקמא בגרושה נוקמא לרבה כגון שגבו ב"ד מעות מן המזיק לשלם נזק וצער. דאעפ"י שנתחייב לה מחיים לא עדיף ממלוה בשטר דאמר רבה גבו יורשין קרקע במלוה שהלוה אביהם יש לו לבכור פי שנים דהוה ליה כמוחזק דהאי קרקע אישתעבד ליה לאבוהון גבו מעות אין לו פי שנים דלאו הני מעות שקיל אבוהון וראוי נינהו. ורב נחמן אמר גבו מעות יש לו דכמוחזק דמי שהרי מעות הלוה אביהן ומעות נטלו. גבו קרקע אין לו דקרקע לא הניח להן אביהן והוי ראוי. והכא נמי לוקי רב נחמן כגון שגבו קרקע דהוי ראוי. אמרי ה"מ דאיפלוג רבה ורב נחמן בפ' יש נוחלין אליבא דבני מערבא דשלחו בכור נוטל פי שנים במלוה ולא ברבית ואוקמינא אליבא דרבנן דפליגי עליה דר' ואמרי אין הבכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן. דאי רבי אפילו ברבית נמי שקיל דשבחא דממילא הוא. ופירשוהו רבה ורב נחמן להאי דבני מערבא דאמרי רבנן בכור נוטל פי שנים במלוה. מר בגבו קרקע ומר בגבו מעות. וכי אמרינן הכא בגרושה. ולא מוקמינן לה בהכי כרבי דאמר בכור נוטל פי שנים בשבח וכ"ש במלוה דכמאן דגביא דמיא לא שנא גבו קרקע ל"ש גבו מעות הילכך אי לאו דגרשה שקיל. הילכך היכא דגירשה אחר חבלה לכ"ע נזקיה ליורשיה. והיכא שלא גירשה לרבה אליבא דרבנן גבו ב"ד קרקע מן המזיק לשלם נזק וצער הבעל יורש. גבו מעות מן המזיק אין הבעל יורש. ולר"נ אליבא דרבנן גבו ב"ד מעות מן המזיק הבעל יורש גבו קרקע אין הבעל יורש. מיהו לית הילכתא לא כרבה ולא כרב נחמן אלא כי הא דאמר ר"פ בפרק יש נוחלין הילכתא אין הבכור נוטל פי שנים במלוה בין שגבו קרקע בין שגבו מעות (הואיל). וכן אין הבעל יורש נזקי אשתו בין שגבו ב"ד קרקע בין שגבו ב"ד מעות:

סימן רב

מיכן פסק רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל בפ' יש נוחלין דלא ירית בעל מלות אשתו אפילו מנכסי מלוג שלה כשהיא תחתיו דהא פרכינן ושנינן אנזקי אשתו ממלוה ומשנינן להו אהדדי ולא מפליגינן בינייהו ואיתברר לן דלא שנא גבו קרקע ול"ש גבו מעות לא ירית כדפרישית משום דהוי כמלוה. אעפ"י שאם היו באים לידה בחייה היה עליהם תורת נכסי מלוג כדתנן בפ' מציאת האשה גבי בושתה ופגמה ילקח בהן קרקע והבעל אוכל פירות.

סימן רג

הילכך אין הבעל יורש מלות אשתו ואפילו מלוה בשטר ואעפ"י שאם היתה באה לידה בחייה היה לה דין נכסי מלוג:

סימן רד
[**שם**]
תניא הכה את האשה ויצאו ילדיה נותן נזק וצער לאשה ודמי וולדות לבעל אין הבעל נותן ליורשין אין האשה נותן ליורשיה היתה שפחה ונשתחררה או גיורת זכה. פירש"י זצ"ל היתה שפחה משוחררת מעוברת ממשוחרר או גיורת מעוברת מגר ומתו שניהם פטור מן הכל הואיל ואין להם יורשין כל הקודם בהן זכה וזה שישנו בידו זוכה לכל אדם ודוקא שנשתחררה קודם חבלה אבל היתה שפחה כשחבל בה חייב בכל ואפילו בדמי וולדות שפחה. לא לבעלה אלא לבעלים שלה. כדאמרינן לקמן בפ' שור שנגח את הפרה דא"ל חמרתא מעוברת אזקת מינאי. וצ"ע לקמן בפ' שור שנגח את הפרה:

סימן רה
[**דף מ"ג ע"א**]
אמר רשב"ל שור שהמית את העבד שלא בכוונה פטור משלשים שקלים שנא' כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו והשור יסקל כ"ז שהשור בסקילה הבעלים משלמין שלשים שקלים אין השור בסקילה אין הבעלים משלמין שלשים שקלים. אמר רבה שור שהמית את בן חורין שלא בכוונה פטור מכופר שנא' השור יסקל וגם בעליו יומת אם כופר יושת עליו כ"ז שהשור בסקילה הבעלים משלמין כופר אין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כופר. איתיביה אביי המית שורי את פלוני או שורו של פלוני הרי זה משלם עפ"י עצמו ואוקמי' לה במועד בפ"ק מאי לאו בכופר ואע"ג דאין השור בסקילה שהרי הודה ואינו נהרג בהודאתו דכמיתת בעלים כך מיתת השור ותיובתא דרבה. לא דמים הא דקתני משלם לאו בתורת דניבעי כפרה דאפי' לא משלם נמי כגון אי לית ליה נכסי לאו בתורת עונש הוא דאין כופר בלא סקילה דשור אבל היכא דאית ליה נכסי ע"כ משלם דמים דלא גרעא מיתה מנזקין דאילו אזקיה אע"ג דאינו במיתה בעי לשלומי ליה פחת דמיו ה"נ משלם דמיו ליורשין. אימא סיפא המית שורי את עבדו של פלוני אינו משלם על פי עצמו דשלשים של עבד קנס הם. ואי דמים אמאי לא כלו' ואי ס"ד יש תורת נזקין להיכא דקטליה ע"כ כי היכי דבן חורין במקום שאין כופר משלם דמיו עבד נמי במקום שאין קנס משלם דמיו ואמאי קתני דלא. א"ל בר חורין דאשכחן ביה כופר עפ"י עצמו וה"ד כגון דאתו סהדי ואסהידו ביה ואמרי קטל ולא ידענא אם תם הוא או מועד הוא ואמר מריה מועד הוא דהכא ודאי משלם כופר עפ"י עצמו דכופרא כפרה הוא ולא קנס דליפטר משום הודאת עצמו. והיכא דליכא עדים כלל הוא דניפטריניה מכופר משום גזירת הכתוב דאין השור בסקילה והכא הרי השור בסקילה בהעדאת עדים דאי נמי הוי תם בר סקילה הוא הילכך היכא דליכא עדים כלל משלם דמיו. גבי עבד שאינו משלם

קנס עפ"ע היכי דמי דאתו סהדי ואסהידו ביה דאמרי קטל ולא ידענא אי תם הוא אי מועד הוה ואמר מריה דמועד הוא לא משלם קנס עפ"ע היכא דליכא עדים נמי לא משלם עפ"ע. מתיב רב שמואל בר רב יצחק כל שחייב בבן חורין חייב בעבד בין בכופר בין במית' כופר בעבד מי איכ' אלא לאו דמים וקתני כל שחייב בבן חורין חייב בעבד וכיון דאמרת בן חורין עפ"ע משלם דמים מאי קתני לעבד אינו משלם עפ"ע. א"ל רבא ה"ק כל שחייב בב"ח בכוונה בעדים כופר חייב בעבד בכוונה עפ"י עדים קנס כל שחייב בב"ח שלא בכוונה עפ"י עדים דמים חייב בעבד שלא בכוונה עפ"י עדים דמים. אי הכי דשורו שלא בכוונה עפ"י עדים דליתיה בתורת כופר משלם דמים אשו נמי שלא בכוונה עפ"י עדים לישלם דמים. ומנא ליה לרבא דלא משלם אילימא מדתנן היה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב. עבד כפות לו ונשרף עמו פטור. האמר רשב"ל והוא שהציל בגופו של עבד דקם ליה בדרבה מיניה:

סימן רו

שמעינן משמעתין דיש דמים לב"ח אע"ג דאפליגו עליה דרבה ר"י ורשב"ל ודרשי כופר אם כופר לרבות כופר שלא בכוונה ככופר בכוונה אעפ"כ נראה בעיני דהלכה כרבה דאביי ורבא שקלו וטרו אליביה. ותו דאיפשט שפיר דר"י ורשב"ל סברי דיש דמים לב"ח ולא פליגי בהא אדרבה:

סימן רז

הילכך ראובן שהרג את שמעון חייב לשלם דמים ליורשיו. דאע"ג דקלבר"מ. ואפילו הרגו בשוגג קיי"ל בפרק א"נ חייבי מיתות שוגגין ודבר אחר פטורין אפילו הכי חייב בבא לצאת ידי שמים. דכל קם ליה בדרבה מיניה חייב בבא לצאת ידי שמים כההיא דהשוכר את הפועלים דת"ר השוכר את הפרה ודש בה לוקה ומשלם ארבעת קבין לפרה ושלשת קבין לחמור. והא תניא משלם ואינו לוקה אמר אביי הא מני ר"מ דאמר לוקה ומשלם. רבא אמר אתנן אסרה תורה אפילו בא על אמו. ופירש"י זצ"ל אפילו בא על אמו ונתן לה טלה באתננה אתנן הוא ואסור להקרבה דאתנן סתמא כתיב ל"ש אמו ול"ש פנויה. ואע"ג דאי תבעה ליה לקמן בדינא תן לי אתנני לא מחייבינן ליה דהא קם ליה בדרבה מיניה. כי יהביה ליה אתנן הוא. אלמא אפי' במקום מיתה נמי דמי תשלומין עליה אלא שאין כח ב"ד לעונשו בשתים אבל ידי שמים לא יצא עד שישלם. דאי לא דמו תשלומין עליה כי יהביה ניהלה מי הוי אתנן מתנה בעלמא הוא דיהביה ניהלה. וגבי חוסם ודש נמי תשלומין דמו עליה אלא שאין כח ב"ד לענשו בשתים וכיון דדמי תשלומין עליה לא יצא ידי חובת שמים עד שישלם. אי נמי תפס לא מפקינן מיניה. כך שמעתי מפי מורי הזקן. ויש דוגמתו בב"ק בפ' מרובה ושם מפורש יותר. והביא לי מורי ראיה לזה. עכ"ל:

הא למדת דכל קם ליה בדרבה מיניה חייב בבא לצאת יד"ש. וקיי"ל נמי אי תפס לא מפקינן מיניה. והכי מוכח בפ' מרובה דתנן גנב ומכר בשבת חייב והתניא פטור אמר רמי בר חמא כי תניא ההיא דפטור באומר לו עקוץ תאנה מתאנתי ותקני לי גנבותיך. אמרי והא כיון דכי תבע ליה לדינא קמן לא אמרינן ליה זיל שלים דמחייב בנפשו הוא מכירה נמי לאו מכירה היא. ואמר רבא אתנן אסרה תורה אפילו בא על אמו. אי תבענא ליה לדינא קמן מי אמרי' לי' קום הב לה אתנן. אלא אע"ג דכי תבענא ליה לדינ' לא אמרי' ליה קום הב לה כיון דקיהיב לה הוי אתנן ה"נ אע"ג דלענין תשלומין כי תבע ליה בדינא קמן לא אמרינן ליה זיל שלים אפ"ה כיון דקא מקני ליה בהכי הוי מכירה. והיינו טעמא כדפירש רש"י זצ"ל משום שחייב בבא לצאת ידי שמים. דאל"ה מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה ולית כאן מכר אלא ש"מ דכל קלבד"מ חייב בבא לצאת ידי שמים. הילכך ראובן שהרג את שמעון דאע"ג דחייב מיתה משלם דמיו ליורשין בבא לצאת ידי שמים. א"נ אי תפסו יורשין מיניה דרוצח לא מפקינן מנייהו דהא קיי"ל דיש דמים לב"ח כדפיר'. ורבא נמי סבר דיש לו דמים דבעי רבא אשו שלא בכוונה משלם דמים מי אמרינן גבי שור הוא דבכוונה משלם כופר שלא בכוונה משלם דמים וכו' אלמא דסבר דיש דמים לבן חורין. וההיא דפ' בן סורר ומורה דאמר רבא הבא במחתרת ונטל כלום ויצא פטור מאי טעמא בדמי קננהי. ואמרי' התם אגניבו לי דיכרי במחתרתא אהדרינהו ניהליה לא קבלינהו. אמר הואיל ונפק מפומייהו התם אע"ג דמחייב בבא לצאת ידי שמים לא קבלינהו מפני שהם לא היו מתכוונים לצאת ידי שמים אלא היו סוברים שמה"ד חייבים:

סימן רח

כך נראה בעיני סוגיא והילכתא כדפרי' דהלכתא כרבה. אבל בפר"ח כ' דלית הילכתא כרבה דסלקא לקמן בתיובתא עלי'. ור"י ורשב"ל תרווייהו ס"ל דכופר שלא בכוונה חייב ככופר בכוונ'. ובעיא דרבא דאשו שלא בכוונה מי משלם דמים סלקא בתיקו היא ומעיקרא בעיא דלא כהלכתא. והא דר' יוחנן דאמר כופר אם כופר לרבות כופר שלא בכוונה ככופר בכוונה אם עבד לרבות עבד שלא בכוונה כעבד בכוונה הילכתא היא ע"כ פר"ח זצ"ל. מיהו נראה בעיני כדפירשתי ואמר רבא לקמן בפ' החובל חרשו נותן לו דמי כולן כ"ש אם הרגו שחייב דמי כולן ליורשיו ואי משום דקם לי' בדרבה מיניה הרי כבר פרשתי שחייב בבא לצאת ידי שמים. אי נמי אי תפס לא מפקינן מיניה:

סימן רט

[**דף מ"ד ע"ב**]

תניא בהניזקין שהזיק השור שלא בכוונה ולא הרג ר' יהודה מחייב ור"ש פוטר. ופר"ח זצ"ל דר"ש לטעמיה דסבר דבר שאינו מתכוין פטור ור' יהודה מחייב ואע"ג דקיי"ל כר"ש

לענין פטור שבת יש מי שאומרים בהא דהילכתא כר"י. (יש מי שאומר) דהא ר"ש ור"י הלכה כר"י. ויש מי שאומר כיון דאמור רבנן הילכתא כר' יהודה בעירובין מכלל דלית הילכתא במקומות אחריני עכ"ל . פלוגתייהו בנתכוין להזיק את זה והזיק את זה כדאמר ר"ש יליף מקטליה דשור מה קטליה דשור שלא בכוונה פטור אף נזיקין שלא בכוונה פטור. ור"ש פוטר בשור בנתבוין להרוג את זה והרג את זה כדאמרינן בסמוך מ"ט דר"ש דאמר קרא השור יסקל וגם בעליו יומת כמיתת בעלים כך מיתת השור מה בעלים עד דמתכוין ליה אף שור נמי עד דמכוין ליה. ובתוספתא פ"מ שור שחציו של ישראל וחציו של הקדש כך היא שנויה להדיא נתכוין להרוג את האדם. לעכו"ז והרג את ישראל. לנפלים והרג בן קיימא חייב בכופר ופטור מן המיתה ולענין נזיקין ר"י מחייב ור"ש פוטר שנא' כי יגח שור עד שיתכוין ליגח:

[**שם**]

מתני' מסרו לשומר חנם או לשואל או לנושא שכר או לשוכר כולן נכנסו תחת הבעלים יצא והזיק מועד משלם נזק שלם ותם חצי נזק:

[**דף מ"ה ע"א**]

ת"ר ארבעה שומרין נכנסין תחת הבעלים אלו הן ש"ח והשואל נושא שכר והשוכר הרגו תמין נהרגין ופטורין מן הכופר. מועדין נהרגין ומשלמין את הכופר וחייבין להחזיר דמי שור לבעליו חוץ מש"ח ואמרי' ה"ד אי דנטריה שמירה מעליא כולהו נמי נפטרינהו מדמי שור דהא אונסין הן בר משואל דחייב באונסין. אי לא נטריה כלל אפילו ש"ח ליחייב דהא פשיעה היא וש"ח חייב בפשיעה. אמרי הכמ"ע דנטריה ש"פ דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה ולא נטריה שמירה מעולה דלת שאינה יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה. שומר חנם כלתה לו שמירתו דאין עליו להתחזק בשמירה ודי בכך ולא פשיעה היא. הני לא כלתה שמירתן שחייבים הם להתחזק בשמירתן שהוא שמור לבעלי'. הילכך לגבי בעלים פטור מדמי השור אבל כופר משלם דהא לא סגי לי' בש"פ. אמרי כמאן אי כר"מ דאמר במתניתין מועד לא סגי ליה בש"פ ומש"ה קתני משלמין את הכופר האמר במס' ב"מ בפ' השואל שוכר כש"ח. וניתני חוץ מש"ח והשוכר. ואי כר"י דאמר שוכר כש"ש דמי ניתני חוץ משומר חנם וכולן במועד פטורין לענין כופר דהא ר"י במתני' בשמירה פחותה סגי ליה. אמר רבה בר בר חנה הא מני ר' אליעזר היא דאמר במתני' אין לו במועד שמירה אלא סכין ואפילו שמירה מעולה וכ"ש דהאי דשמירה פחותה נטרי' ומש"ה משלם כופר. לענין דמי שור נמי חייבים דעליהן לשומרו שמירה מעולה הואיל ונושאי שכר הן. ולענין שוכר ס"ל כר"י דאמר שוכר כנושא שכר דמי. אביי אמר לעולם

ר"מ היא וכדמחליף רבה בר אבוה ותני שוכר כיצד משלם ר"מ אומר כנושא שכר ר"י אומר כש"ח:

שמעינן משמעתין דאדם שהזיק באונס שהוא כעין גניבה ואבידה שחייב דהא מדפטרינן בשמעתתין לש"ח בדלת שאינה יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה ומחייבינן לש"ש ש"מ דרוח שאינה מצויה הוי כעין גניבה ואבידה שפטור בהן ש"ח וחייב ש"ש. ולעיל בפ"ב אמר רבה נפל מן הגג ברוח שאינה מצויה והזיק חייב הא למדת דאדם המזיק באונס שהוא כעין גניבה ואבידה דחייב לשלם. וקשה מפ' השוכר את האומנין דת"ר המעביר חבית ממקו' למקום ושברה בין ש"ח בין ש"ש ישבע שלא פשע דברי ר"מ ר"י אומר ש"ח ישבע ש"ש ישלם. והשתא מדמחייב ש"ש ופטר ש"ח ולא מחייב ליה מטעם אדם המזיק ש"מ האונס כעין גניבה ואבידה מפטר אדם המזיק ומדמי ליה ר"י לנתקל לגניבה ואבידה. וכן פי' רש"י ז"ל התם שאין זה אונס אלא בגניבה ואבידה שהן קרובין לאונס ולפשיעה. שמעינן מהתם דאדם המזיק באונס שהוא כעין גניבה ואבידה שהוא פטור. ופירש רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דרוח שאינה מצויה דמחייבינן בה בפ' כיצד הוי כעין אבידה ונתקל לר"י הוי כעין גניבה ופטר בה אדם המזיק כדאמרי' בפ' השואל מה גניבה שקרובה לאונס משלם אבידה שהיא קרובה לפשיעה לכ"ש. והכי מיפרשא ההיא הגוזל עצים דאמר ר' יוחנן טבח אומן שקלקל חייב לשלם ואפילו אומן כטבח דצפורי. ומי אמר ר"י הכי והאמר רבה בר בר חנה עובדא הוה קמיה דר' יוחנן בי כנישתא דמעון דאתא ההוא גברא וא"ל זיל אייתי סהדי דמומחת לתרנגולי ואפטרך. ל"ק הא בחנם הא בשכר דאמר ר' זירא הרוצה שיתחייב לו טבח יקדים לו דינר מיתיבי המוליך חטים לטחון ולא לתתן ועשאן סובין או מורסן. קמח לנחתום ועשאו פת ניפולין. בהמה לטבח וניבלה חייב מפני שהוא כש"ש פי' ס"ד דהאי מקשה דאפי' בחנם חייב דהוי כעין אבידה. וקמהדר ליה לא תימא מפני שהוא כנושא שכר אלא מפני שהוא נושא שכר ולפיכך חייב אבל בחנם פטור:

סימן רי

הילכך אדם המזיק באונס שהוא אבידה חייב. באונס שהוא כעין גניבה פטור:

[**שם ע"ב**]

אמר ר"א מסר שורו לש"ח ויצא והזיק חייב הוזק פטור. אמרי ה"ד אי דקביל עליה שמירת נזקיו אפילו הוזק נמי ליחייב ואי לא קביל עליה שמירת נזקיו אפי' הזיק נמי ליפטר. אמר רבא לעולם דקביל עליה שמירת נזקיו. והכא במאי עסקינן כגון שהכיר בו שהוא נגחן סתמא דמלתא למה שהוא מוחזק מקבל עליה דלא אזל איהו ומזיק לאחריני.

אבל דלא אתו אחריני ומזקי ליה לדידיה לא אסיק אדעתיה שהרי אין השור מתיצב נגדו מפחד. ר"ת זצ"ל לא גריס ש"ח אלא שומר סתמא מה לי ש"ח מה לי ש"ש. וקשה לי דהכא מדייק אי קביל עליה אי לא קביל עליה. ולעיל אסקינן דארבעה נכנסו תחת הבעלים משמע דסתמא נכנסו תחת הבעלים בין שהזיקו בין שהוזקו:

סימן ריא

ונראה בעיני דהכי פירושו אי דקביל עליה שמירת נזקיו אפילו הוזק נמי לאו דוקא שהתנה וקביל על עצמו בפירוש מסתמא נמי חייב אלא סתמא נמי קביל עליה קרי ליה ואגב דמסיק בסיפא אי דלא קביל עליה. קאמר הכא אי דקביל עליה. ואי דלא קביל עליה שמירת נזקיו אפי' הזיק נמי ליפטר פי' שהתנה עמו בפירוש שלא יתחייב בשמירת נזקיו קרי דלא קביל. אמר רבה לעולם דקביל עליה שמירת נזקיו פי' שקיבל בסתמא לשמור קרי שקיבל עליו שמירת נזקיו והב"ע כגון שהכיר בו שהוא נגחן סתמא דמילתא דלא אזיל איהו ומזיק לאחריני קביל עליה. דאתו אחריני ומזקי לדידיה לא אסיק אדעתיה בסתמא. אבל כשפירשו הא תנן הכל לפי התנאי. כך נראה בעיני:

[**שם**]

מתניתין קשרו בעליו במוסירה ונעל בפניו כראוי דהיינו שמירה דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה לקמן בהכונס ר"מ אומר בין תם בין מועד חייב ר' יהודה אומר תם חייב ומועד פטור שנא' לא ישמרנו במועד כתיב ומיעטו רחמנא לשמירה מועטת. ר"א אומר מועד אין לו שמירה אלא סכין אפילו שמרו שמירה מעולה והפיל הכותל ויצא חייב. שלש מחלקות הן לר"מ בש"פ חייב ובמעולה פטור. לר"י בפחותה נמי פטור. לר"א במעולה נמי חייב. ומחלוקת רביעית בגמ' דתניא ראב"י אומר אחד תם ואחד מועד שנשמרו שמירה פחותה פטורה:

סימן ריב

ונראה בעיני דהלכה כר"מ בתם שהרי ר"י מודה לו והלכה כר"י במועד דר"מ ור"י הלכה כר"י. ותו דראב"י קב ונקי ואפילו בברייתא כדמוכח בחולין ושמא הלכה כמותו אפילו בתם. ור"א הפליג דבריו במועד אי נמי ר"א אית ליה במועד כר"מ אלא דסבר דאסור ליה לקיימו. אבל לא מסתבר למימר דכר"י ס"ל הואיל ואקיל ביה קרא לש"פ. אמר רב אדא בר אהבה לא פטר ר"י בשמירה פחותה אלא צד העדאה שבו אבל צד תמות במקומה עומדת ולא סגי לה בשמירה פחותה ומשלם חצי נזק:

[**שם**]

אמר רב מועד לקרן ימין אינו מועד לקרן שמאל. אמרי אליבא דמאן כלו' הא ודאי לענין תשלומין לא אצטריך ליה לרב לאשמעינן דלימין נזק שלם ולשמאל שלא הועד לה

משלם חצי נזק דהא כי האי גוונא טובא תנן דאפי' מועד לאדם אינו מועד לבהמה כ"ש מועד לקרן ימין שהוא צד חזק שבו שאינו מועד לשמאל. אלא ודאי רב לענין שמירה אשמעינן ואי אליבא דר"מ האמר אחד תם ואחד מועד שמירה מעולה בעי אלא אליבא דר"י ואשמעינן רב דאם שמרו שמירה פחותה ויצא והזיק בקרן ימין פטור דמועד בש"פ סגי ליה ואם נגח בשמאל חייב דהתם לא אימעיט בש"פ מאי איריא ימין ושמאל דאם נגח בה חייב ח"נ כי נגח בימין נמי אית ביה תמות ומועדות חציו חייב וחצי פטור דהא צד תמות במקומה עומדת ואישתכח דהכא נמי חצי נזק משלם ומאי נפקא לן מדרב. לעולם אליבא דר"י ורב לא ס"ל דרב אדה בר אהבה אלא לגמרי פטר ביה ר"י וה"ק רב כי האי גוונא משכחת צד תמות ומועדות בחד תורא לענין שמירה דאם שמרו שמירה פחותה והזיק בקרן ימין פטור לגמרי ואם בשמאל משלם ח"נ. אבל מועד לגמרי כוליה מועד הוא ולא משכחת ביה צד תמות דלחייב נזק:

סימן ריג

ולענין הלכה למעשה לא ידענא אי הלכה כרב אדא בר אהבה אי הלכה כרב דתרי רב אדא בר אהבה הוו חד חבריה דר"נ בפ' השוחט דאיתמר ר"נ אמר או וושט או קנה רב אדא בר אהבה אמר וושט ולא קנה. והתם מייתי ראיה מרבא דליתא לדרב אדא בר אהבה משום דרב אדא בתראה הוא. ותו איכא רב אדא בר אהבה בפ' לא יחפור תלמידיה דרבא דאמר התם רב דימי מנהרדעי אייתי גרוגרות בספינה א"ל ריש גלותא לרבא פוק חזי אי צורבא מרבנן הוא לינקטו ליה שוקא אמר ליה רבא לרב אדא בר אהבה פוק תהי ליה בקנקניה אזל בעי מיניה פיל שבלע כפיפה מצרית והקיאה דרך הרעי מהו לא הוה בידיה א"ל מר ניהו רבא טפח ליה בסנדליה א"ל בין דידיה לרבא איכא טובא בע"כ אנא רבך ורבא רבה דרבך. הלכך אי דרב אדא בר אהבה בשמעתתין חבריה דר"נ דהוא תלמידו דרב מיסתבר דהלכה כרב. ואי תלמידיה דרבא הוא הילכתא כוותיה דמאביי ורבא והילכך פסקו הגאונים דהילכתא כבתרא:

[**דף מ"ו ע"א**]

מתני' ר"א אומר מועד אין לו שמירה אלא סכין. אוקמא טעמא דר"א כדתניא ר"נ אומר מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ולא יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו ת"ל לא תשים דמים בביתך ה"נ לא ישמרנו דכתב גבי מועד לא יקיימנו הוא כדי שלא תשים דמים בביתך:

הדרן עלך פרק שור שנגח (את) ארבעה וחמשה

פרק שור שנגח את הפרה

[**שם**]

שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה ולא מת מחמת הנגיחה. ואם משנגחה ילדה ומחמת נגיחה הפילה משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לולד דתם חייב ח"נ והאי ולד מוטל בספק הוא וחולקין. אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי סומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין אבל חכ"א המוציא מחבירו עליו הראיה. ול"ל זה כלל גדול בדין דאפי' ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא המוציא מחבירו עליו הראיה. תניא נמי הכי שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה ואין ידוע אם משנגחה ילדה ומשלם ח"נ ור"נ לולד (ואם עד שלא נגחה ילדה):

סימן ריד

פר"ח דקיי"ל כחכמים ואע"ג דאמר רבה בר אבוה בפרק השואל את הפרה אין אומר סומכוס אפילו ברי וברי שינויא הוא ודחויה היא דקיי"ל כחכמים עכ"ל. וכן פסק רבי' יצחק אלפסי זצ"ל דהלכה כחכמים. ולעיל ס"פ המניח פר"ח זצ"ל דברי וברי אפילו סומכוס מודה שהמוציא מחבירו עליו הראיה וכי פליג בשמא ושמא או ברי ושמא (או בשמא וברי) ובכולהו רבנן פליגי ואמרי המוציא מחבירו עליו הראיה והילכתא כרבנן עכ"ל. וקיי"ל אפילו היכא דלא תפסי תרווייהו שהמוציא מחבירו עליו הראיה דתנן בפ' השואל המחליף פרה בחמור וילדה. וכן המוכר שפחתו וילדה זה אומר עד שלא מכרתי ילדה וזה אומר משלקחתי ילדה יחלוקו ואמרי' בגמ' אמאי יחלוקו ניחזי ברשותא דמאן קיימי ולהוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה אמר ר"ח בר אבין אמר שמואל בעומדת באגם שפחה נמי דקיימא בסימטא ונוקמא אחזקה דמרא קמא ונהוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה הא מני סומכוס היא דאמר ממון המוטל בספק חולקין. ומדלא קאמר אלא הא מני סומכוס היא ש"מ דלא הדר ביה ממאי דאוקמי' למתני' לעומדת באגם ואפ"ה סומכוס היא ולא רבנן ש"מ אפילו עומדת באגם אמרי רבנן המוציא מחבירו עליו הראיה. הא למדת אפילו היכא דלא תפיס נתבע אמור רבנן המוציא מחבירו עליו הראיה ובלבד שיהיה לו חזקה קמייתא דומיא דפרה ושפחה אבל היכא דליכא חזקה כלל להאי ולא להאי כלל מודו רבנן דיחלוקו כההיא דפ' חזקת הבתים זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי אמר ר"נ כל דאלים גבר. ופרכינן מ"ש מהא דתנן המחליף פרה בחמור וילדה וכן המוכר שפחתו וילדה זה אומר עד שלא מכרתי ילדה וזה אומר משלקחתי ילדה יחלוקו. ומשנינן התם אית ליה דררא דממונא הכא אי דמר לא דמר. והשתא מאי פריך ליה לר"נ מההיא דהמחליף פרה בחמור והא ההיא סומכוס היא ולא קיי"ל כוותיה כדפרישי'. ופי' רבינו שמואל זצ"ל דאע"ג דליתא

לדסומכוס אפ"ה שפיר פריך דהא דפליגי רבנן עליה דסומכוס בהמחליף פרה והמוכר שפחה היינו משום דאוקי לה בחזקת מרא קמא הא לאו הכי מודו לסומכוס דיחלוקו. וא"כ בההיא דר"נ דליכא חזקה מודו רבנן דיחלוקו ותיובתא דר"נ אפי' מדרבנן. וההיא דפ' המוכר את הבית דאמר התם האומר תנו חלק לפלוני בנכסיי מהו אמר רבינא בר קסרי ת"ש דתניא האומר תנו חלק לפלוני בבור סומכוס אומר אין פחות מרביע. ופירש רבינו שמואל זצ"ל משום דמספקא ליה אי חצי בור קאמר או משהו. הילכך אותו רביע דממון המוטל בספק חולקין ומדפשיט מינה ש"מ דהילכתא כסומכוס. ההיא פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דהתם לאו משום דמספקא לן אלא משום דחלק בור משמע רביע. ואפילו את"ל דמשמע רביע דמשום דמספקא לן קאמר סומכוס אפ"ה שפיר מייתי דמינה שמעי' דלרבנן המוציא מחבירו עליו הראיה. ולעולם לית ליה דסומכוס וקיי"ל כרבנן. והכי מוכח בפ' השואל את הפרה דתנן מעשה בציפורי באחד ששכר מרחץ מחבירו בשנים עשר זהובים לשנה מדינר זהב לחדש ובא מעשה לפני רשב"ג ולפני ר' יוסי ואמרו יחלקו חדש העיבור ואמר רב אי הואי התם הוה יהבינא כוליה למשכיר מאי קמ"ל תפוס לשון אחרון. ושמואל אמר בבא באמצע חדש עסקינן אבל בתחילת החדש כוליה למשכיר בא בסוף החדש כוליה לשוכר ורב נחמן אמר קרקע בחזקת בעליה קיימי. מאי קמ"ל תפוס לשון אחרון היינו דרב ואע"ג דאפיך מפיך והשתא לר"נ תיקשי לי' מתני' דקתני יחלוקו אלא ר"נ מוקים לה למתניתין כסומכוס ואיהו דאמר כרבנן. וקיי"ל בפ' המקבל גבי ההוא שטרא דהוה כתיב ביה שנין סתמא הילכתא כר"נ בדיני. ואומר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דשמואל נמי כרבנן ס"ל מדקאמר בתחילת החדש כולו למשכיר בסוף החדש כולו לשוכר. דאי כסומכוס ס"ל הוה ליה למימר חולקין הואיל ומספקא ליה אי תפוס לשון ראשון או תפוס לשון אחרון. והכי נמי משמע לקמן בשמעתין דקאמר זו דברי סומכוס משמע וליה לא ס"ל. ואע"ג דאיכא בפ' בית כור זו וס"ל. מ"מ רוב זו שבתלמוד לא ס"ל. ותו מדקאמר למה לי למימר זה כלל גדול בדין דאפי' ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא המע"ה. אי נמי לכי הא דאתמר המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן משמע בפלוגתא דסומכוס ורבנן הוה שמואל סובר המע"ה דהכי משמע זה כלל גדול בדין כלו' דאפילו המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן דהול"ל חולקין אפ"ה אמרינן המע"ה אלמא ס"ל לשמואל כרבנן ולא כסומכוס. וקיי"ל הלכתא כשמואל בדיני:

סימן רטו

הלכך איתברר לן דהלכ' כרבנן בין ברי וברי. בין שמא ושמא. בין ברי ושמא. בין שמא וברי. בכולהו המע"ה וכגון דאית ליה חזקה לנתבע. אבל אי לית ליה חזקה לנתבע בין ברי וברי בין שמא ושמא חולקין אפי' לרבנן ובפ' חזקת הבתים מיפרשא טפי:

[**שם**]

אפילו ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא המע"ה. וא"ת ואמאי על הניזק להביא ראיה והא מזיק מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע שהרי מודה לו על נזק הפרה ועל הולד קאמר אינו יודע ומתוך שאינו יכול לישבע משלם. כההיא דפרק השואל את הפרה דאמר רבא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים והשאר אינו יודע דמתוך שאינו יכול לישבע משלם. וי"ל דשמואל לטעמיה דלית ליה להאי סברא בפ' כל הנשבעין . ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל פירש דלא אמרי' מתוך שאינו יכול לישבע משלם אלא היכא דמצי לדעת וטען אינו יודע כההיא דפ' כל הנשבעין דתני ר' אמי שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים היכי דמי אילימא דא"ל מנה לאבא ביד אביך וא"ל חמשים (ידענא) אית ליה וחמשים לית ליה מה לי הוא ומה לי אבוה אלא לאו כגון דא"ל מנה לאבא ביד אביך וא"ל חמשים ידענא וחמשים לא ידענא אי אמרת בשלמא אבוה כי האי גוונא מיחייב אתא קרא למפטר יורשין ואמאי לא פריך עכשיו מי לי הוא מה לי אבוה כדפריך ברישא אלא היינו טעמא באב דלא ידע(ינן) אי חייב שהיה לו לדעת אם חייב לו או לאו אבל היורשין אין להם לדעת במילי דאבוהון ומהאי טעמא מפטר נמי בשמעתתין שאין לו לדעת דבר זה אם ילדה עד שלא נגחה או לאחר:

סימן רטז

וכבר היה מעשה שמכר אדם סדר ישועות לחבירו והיה נחלק אותו הסדר לשנים ומשך אחד מן החלקים ברצון המוכר לפני עדים ובעוד שהלך למשוך חלק אחד שלא היה שם חזר בו המוכר דהכי דינא שיכול לחזור בו אפי' בסאה אחרונה (ואותו הלך והחזיק) כההיא דפ' השואל רב ושמואל דאמרי תרוייהו כור בשלשים אני מוכר לך יכול לחזור בו בסאה אחרונ' ואותו הלך והחזיק עפ"י עד אחד ועתה מביאו לזה לידי שבועה ועתה זה אינו יכול לישבע שלא היה שם. ונשאל זה רבינו יצחק בר שמואל ז"ל. והשיב שאין כאן דין מחויב שבועה ואינו יכול לישבע כיון שאין לו לידע ואנוס הוא במה שאינו יודע:

סימן ריז

[**שם**]

איתמר המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן רב אמר ה"ז מקח טעות זיל בתר רובא ורובא לרידי זבני. ושמואל אמר יכול הוא שיאמר לשחיטה מכרתיו לך כי אזלינן בתר רובא

באיסורא אבל בממונא המע"ה. וקיי"ל הלכתא כשמואל בדיני. וכן פר"ח זצ"ל דהלכתא כשמואל. וכן פסק רבי' יצחק אלפסי זצ"ל בפ' המוכר פירות דהילכתא כשמואל. וההיא דתנן האשה שנתארמלה או נתגרשה היא אומרת בתולה נשאתני והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך אם יש עדים שיצאתה בהינומא וראשה פרועה כתובתה מאתים. ופריך בגמרא וכיון דרוב נשים בתולות נישאות כי ליכא עדים מאי הוי הלך אחר רוב נשים ורוב נשים בתולות נישאות. ואמר רבינא רוב הנישאות בתולות יש לה קול וזו הואיל ואין לה קול איתרע לה רובא. אלמא סתמא דתלמודא ורבינא דהוא בתראה סברי דהולכין בממון אחר הרוב. נראה בעיני דהתם ה"פ כי ליכא עדים מאי הוה הלך אחר רוב נשים ורוב נשים בתולות נישאות והניחא לשמואל דאמר אין הולכין בממון אחר הרוב ליכא למיפרך אלא לרב דאמר הולכין בממון אחר הרוב מא"ל. ושניא רבינא אליבא דרב. כך צריך לפרש לדברי רבותינו שפסקו הלכה כשמואל:

ובירוש' אמר עלה דההיא הלך אחר הרוב ורוב נשים בתולות נישאות זאת אומרת שלא הילכו למדת הדין בממון אחר הרוב ואמתנתי' נמי מסיק התם ובשמעתתין וכי רוב פרות מפילות נהלך בהן אחר הרוב ואימר מחמת נגיחה הפילה זאת אומרת לא הילכו למדת הדין בממון אחר הרוב. אבל קשיא לי דאיכא נמי סתמא כרב דתנן אלו נאמנים להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן נאמן אדם לומר זכור הייתי בפלונית שיצאת בהינומא וראשה פרוע. ואמרינן בגמ' מ"ט כיון דרוב נשים בתולות נישאות גילוי מילתא בעלמ' הוא. כלו' והאי דמפקינן ממונא לאו עליה סמכינן אלא ארובא. כדתנן נמי התם אבל אין נאמנין לומר דרך היה לפלוני במקום הזה מ"ט אפוקי לא מפקינן אפומיה דהאי מה שראו בקוטנן אבל הכא סמכי' ארוב נשים בתולות נישאות ומפקינן ממונא. ובירושל' נמי אמרינן בהאשה שנתארמלה ובשמעתין אמר ר' יוסי במקום אחר הלכו במדת הדין בממון אחר הרוב. אלא גמל שהוא אוחר בין הגמלים ונמצא שם אחד מת חייב בידוע הוא שזה הרגו (ע"ל סי' רכ"ב):

סימן ריח

בפרק אלו טריפות תנו רבנן מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד כשדה משני צדדין טריפה נמצא עליה קורט דם בידוע שהוא קודם שחיטה. לא נמצא עליה קורט דם בידוע שהוא לאחר שחיטה. הוגלד פי המכה בידוע שהוא ג' ימים קודם שחיטה ואם לקח טבח זה בתוך שלשה ימים הוי מ"ט וצריך המוכר להחזיר לו מעותיו. לא הוגלד פי המכה איכא לספוקי אם קודם המקח הוה או לאחר מקח הוה. ועל הטבח להביא ראיה שהוא מוציא מחבירו דמסתמא כל כמה דלא יהיב ליה חיותא ועליה להביא ראיה

שקודם מקח היה. וה"ה אי לא יהיב טבח דמי על הטבח להביא ראיה שקודם מקח היה. ואי לא מייתי ראיה חייב לפרוע מעות לבעל הבהמה הואיל שהספק ברשותו נולד. כההיא דפ' המדיר דכי אתי רמי בר יחזקאל אמר לא תציתו להני כללי דכייל יהודה אחי משמיה דשמואל הכי אמר שמואל כל שנולד לו ספק ברשותו עליו להביא ראיה ותנא תונא כלה. מיתיבי מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות כו' עד לא הוגלד פי המכה המע"ה ואי דלא יהיב טבח דמי בעל הבהמה מייתי ראיה ומפיק אמאי ספיקא ברשות טבח אתיליד פי' הילכך או יביא ראיה דקודם מקח הוה או יתן מעות לבעל הבהמה. ומשנינן הא דקתני המע"ה דיהיב טבח דמי דסתמא דמילתא כל כמה דלא יהיב אינש זוזי לא יהיב ליה חיותא וה"ה אי לא יהיב זוזי על הטבח להביא ראיה הואיל שהספק ברשותו נולד ואי לא מייתי ראיה דקודם המקח היה חייב ליתן המעות לבעל הבהמה:

וכתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל בפ' המדיר איכא מ"ד דלית ליה לדשמואל דהא אותבינן עלה אע"ג דפריק ההוא פירקא שינוייא בעלמא הוא ולא סמכינן עלה אלא בין נולד ספק ברשותו בין שלא נולד ספק ברשותו המע"ה. ואי לא יהיב טבח דמי בעל הבהמה בעי לאתויי ראיה. ואיכא מ"ד הא דמתני' דכלה כיון דמסייע ליה לשמואל ממילא שמעינן דהאי פירקא דשמואל דוקא הוא ולא שינוייא בעלמא הוא דאלת"ה קשיא הילכתא אהילכתא הילכך הלכה כשמואל עכ"ל. ואי קשיא לך ההיא דשמואל דפ' השואל את הפרה דתנן המחליף פרה בחמור וילדה וכן המוכר שפחתו וילדה זה אומר עד שלא מכרתי ילדה וזה אומר משלקחתי ילדה יחלוקו ואמאי נימא כל שנולד הספק ברשותו דיליה הוא. ותו דפריך בגמרא וניחזי ברשות דמאן קיימי וליהוי אידך המע"ה ומשמע דאי הוו ברשות דבעל הפרה על בעל החמור להביא ראיה. ואמאי הרי נולד ספק ברשותו דאחר שמשך בעל הפרה את החמור נודע שילדה הפרה:

סימן ריט

תריץ דהני מילי דאמרינן כל שנולד הספק ברשותו עליו להביא ראיה הני מילי שנולד הספק לגריעותא אבל לטיבותא ל"א. ולבי מגמגם:

סימן רכ

תנן בפרק כל פסולי המוקדשין השוחט את הפרה ומכרה ונודע שהיא טריפה מה שאכלו אכלו ויחזיר להם את הדמים ומה שלא אכלו הם יחזירו לו את הבשר והוא יחזיר להם את הדמים. מכרוהו לגוים או הטילוהו לכלבים ישלמו לו דמי טריפה. ת"ר המוכר בשר לחבירו ונמצא בשר בכור פירות ונמצא טבלים יין ונמצא יי"נ מה שאכלו אכלו ויחזיר להם הדמים. רשב"א אומר דברים שהנפש קצה בהם יחזיר להם הדמים דברים שאין הנפש קצה בהם ינכה להן את הדמים. ואלו הן דברים שאין הנפש קצה בהם

בכורות טבלים ויין נסך. בכור לימא ליה מאי אפסדתיך לא נצרכה כגון דזבין ליה מקום המום לישראל דא"ל אי לאו דאכלית הוה מחוינא ליה ניהליה ושדו לי כר"י. טבלים הוה מתקנינא להו ואכילנא להו. יין נסך ע"י תערובות. וכרשב"ג דתנן יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה רשב"ג אומר ימכר כולו חוץ מדמי יין נסך שבו. הא דמסיק גבי בכור אי לאו דאכלית הוה מחוינא ליה ושרו לי כר' יהודה היינו ר' יהודה דפ' עד כמה דתנן השוחט את הבכור ורואה את מומו ר"י מתיר ר"מ אומר הואיל ונשחט שלא על פי מומחה אסור. וקיי"ל ר"מ ור"י הלכה כר' יהודה והתם מפרש בגמ' באיזה מומין פליגי:

סימן רכא

[**שם**]

מתני' וכן פרה שנגחה את השור ונמצא וולדה בצדה ואינו ידוע אם עד שלא נגחה ילדה ואם משנגחה ילדה משתלם ח"נ מן הפרה ורביע נזק מן הולד חצי נזק ורביע נזק הרי נזק שלם חסר רביע. ופרכינן בגמרא הא תם הוא ופלגא נזקא הוא דבעי שלומי נכי ריבעא מאי עבידתיה:

[**שם ע"ב**]

ואוקמא רבא בפרה וולד דחד. וה"ק אי איתא לפרה משתלם חצי נזק מפרה ליתא לפרה משתלם דביע נזק מולד פי' משום דלא ידעינן אי הוה ולד בהדה כי נגחה אי לא. ואי פשיטא לן דהוה ולד בהדה כי נגחה משתלם כוליה חצי נזק מולד (דאי ולד נגחה) וכיון דלא ידעינן משלם רביע דהוה ליה ממון המוטל בספק וחולקין זו דברי סומכוס כדכתבינן אבל חכ"א המע"ה הילכך אי פשיטא דהוה ולד בהדה כי נגחה השתא ליתא לפדה משתלם כוליה ח"נ מולד. ואי לא איפשטא לן דלא הוה וליתא לפרה דלישלם מינה. ליתי ליה ולא מידי. כך פי' רבי' יצחק אלפסי זצ"ל וכן פר"ח זצ"ל כדבריו. ובולד דחד ופרה דחד אפשיט לן דהוה ולד בהדה כי נגחה משתלם רביע מן הפרה ורביע מן הולד דהא היא וולדה נגחה. ואי מספקא לן משתלם רביע נזק מן בעל הפרה ואידך ריבעא מפסיד דהמע"ה:

סימן רכב

בפרק המוכר פירות תניא שור שהיה רועה על גב הנהר ונמצא שור הרוג בצדו אעפ"י שזה מנוגח וזה מועד ליגח זה מנושך וזה מועד לישוך אין אומרים בידוע שזה נגחו וזה נשכו. ר' אחא אומר גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצדו בידוע שזה הרגו. ומוכח התם דפליגי אהדדי ר' אחא ות"ק. ופסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל רבא בשמעתין דקיי"ל כת"ק הילכך אין הלכה כר"א אפילו באוחר:

סימן רכג
[**דף מ"ז ע"א**]
אמר רבא פרה שהזיקה גובה מולדה מ"ט גופה היא. תרנגולת שהזיקה אינה גובה מביצתה מ"ט פירשה בעלמא הוא. פירש ר"ח זצ"ל תרנגולת שהזיקה חייבת לשלם חצי נזק מגופה. היה דליל קשור ברגלה ושביר את הכלים משלם חצי נזק אם אינו מספיק מדמי התרנגולת להשתלם חצי נזק אינו משתלם מביצתה מ"ט פירשה בעלמא הוא. אבל אם היא מועדת כדתנן התרנגולין מועדין להלך כדרכן ולשבר לישתלם מן העליה וכ"ש מן הביצה. אי נמי נראה בעיני דאפי' במועדין נפקא מיניה בביצה דחד ותרנגולת דחד:

סימן רכד
[**שם**]
אמר רבא שור שנגח את הפרה מעוברת או הפילה או מתה אין שמין את הפרה בפני עצמה ואת הולד בפ"ע שעולה דמי הנזק הרבה אלא שמין לולד על גב הפרה כמה היתה יפה תחילה ובמה היא יפה עכשיו. משום דא"ל מזיק לניזק פרה אזיקנא לך פרה מעברתא שיימנא לך. וכן הקוטע יד עבדו של חבירו אין שמין את היד בפ"ע לומר כמה אדם רוצה ליטול לקטוע יד עבדו כזה דודאי הרואה עבדו שלם אינו קטוע עבדו אלא בדמים מרובים אבל שמין עבד זה כמה יפה עכשיו וכמה היה יפה מתחילה:
[**שם**]
פרה דחד וולד דחד שהוזקו פשיטא פיטמה ששמין אותה יפה מפני שומנה הוי דבעל הפרה דהא ולד לא מייתי שומנה. ניפחה למי ישלם רפא אמר לבעל פרה. רב אחא בריה דרב איקא אמר חולקין. והילכתא חולקין:
[**שם**]
מתני' הקדר שהכניס קדרותיו לחצר בעה"ב שלא ברשות ושברתן בהמתו של בעל הבית פטור ואם הוזקה בהן בעל הקדירות חייב ואם הכניס ברשות בעל החצר חייב. הכניס פירותיו לחצר בעה"ב שלא ברשות אכלתן בהמתו של בעה"ב פטור ואם הוזקה בהן בעל הפירות חייב. ואם הכניס ברשות בעל החצר חייב. הכניס שורו לחצר בעה"ב שלא ברשות ונגחו שורו של בעל הבית או נשכו כלבו של בעה"ב פטור. נגח הוא שורו של בעה"ב חייב. נפל לבור והבאיש את מימיו חייב. היה אביו או בנו של בעה"ב בתוכו משלם את הכופר. ואם הכניס ברשות בעל החצר חייב. רבי אומר בכולן אינו חייב עד שיקבל עליו בעה"ב לשמור:

סימן רכה

איתמר רב אמר הלכה כת"ק ושמואל אמר הלכה כרבי. פר"ח זצ"ל וקיי"ל הילכתא כשמואל בדיני. וכן פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דקיי"ל כשמואל דהילכתא כוותי' בדיני. וההיא דפ' הזהב גבי ההוא מרבנן ורב טבות שמיה ואמרי לה רב שמואל בר זוטרי שמיה ואי הוו יהבי ליה כל חללי דעלמא לא הוה משנה בדיבוריה ואמר בדידיה הוה עובדא ההוא יומא אפניא דמעלי שבתא הוה יתיבנא קא חייפינא ראשי אתא ההוא גברא וקאי אבבא א"ל ליהוו הנך זוזי פקדון גבך דהא חשכא לי אמרי ליה הא ביתא קמך אותבינהו בביתא ואיגנוב אתא לקמיה דרבא א"ל כל ביתא קמך לא מיבעיא ש"ש לא הוי אלא אפילו ש"ח נמי לא הוי. ופירש"י אפי' פשעו בשמירתן פטורין אלא דלא מחייב עד דמקבל עליה נטירותא. אית לן למימר דרבא סבר כרבי וכדשמואל דפסק כרבי אי נמי סבר כרבנן דכל ברשות הוי ש"ח ולישנא דהך ביתא קמך נדע דמשמע דה"ק הא ביתא קמך אי בעית להכניס תכניס דאנא לא מזדקיקנא. וה"נ מסתברא. דאמר רבא בפרקין הכניס שורו לחצר בעה"ב שלא ברשות וחפר בה בורות שיחין ומערות בעל השור חייב בנזקי חצר משמע אבל ברשות פטור ואי כרבי אפילו ברשות נמי חייב כדאמרינן בסמוך דלרבי חייב בסתמא בעל השור והכי נמי מתניתין דהקדר פרכינן רישא וסיפא ואוקמא רבא כולה רבנן היא וברשות שמירות קדירות קיבל עליו בעל החצר ואפי' נשברו ברוח אבל בעל קדירות לא קביל עליה מידי מדאוקי מתני' כרבנן ולא קאמר כר"ז דאמר תברא מי ששנה זו לא שנה זו משמע דכרבנן ס"ל וא"כ הלכה כרב דאמר הלכה כת"ק הואיל ורבא קאי כוותיה. ולעיל נמי בפ' המניח ת"ר פועלים שנכנסו לתבוע שכרן מבעה"ב ונגחן שורו של בעל הבית ונשכן כלבו של בעה"ב ומתו פטור. אחרים אומרים רשאין פועלים לתבוע שכרן מבעה"ב הילכך בעה"ב חייב. ה"ד אי בגברא דשכיח בביתא מ"ט דת"ק ואי בגברא דשכיח בשוקא מ"ט דאחרים. ל"צ בגברא דשכיח ולא שכיח וקרא אבבא לבעה"ב א"ל אין ונכנס והוזק אחרים סברי אין עול תא משמע ות"ק סבר אין קום אדוכתך משמע. אבל אי אמר ליה תא עול בפירוש לכ"ע בעה"ב חייב. תניא כמ"ד אין קום אדוכתיך משמע דתניא פועל שנכנס לתבוע שכרו מבעה"ב ונגחו שורו של בעה"ב ומת פטור אע"פ שנכנס ברשות. ברשות אמאי פטור אלא לאו דקרא אבבא ואמר אין וש"מ אין קום אדוכתיך משמע. מדפריך ברשות אמאי פטור ומוקי לה דברשות דקתני היינו משום דא"ל אין דמשמע קום אדוכתיך. ש"מ דסבר סתמא דתלמודא דכל היכא דברשות בעה"ב חייב דכל בסתמא קביל עליה נטירותא דהיינו כרב דפסיק כת"ק. ופר"ח התם סוגיא דשמעתין פועל שבא לתבוע שכרו מבעה"ב ונכנס שלא ברשות בעה"ב והוזק

מבהמתו של בעה"ב ואפי' אם מת פטור בעל הבית. וכ"ש זולתי פועל. ואם א"ל בעה"ב הכנס ונכנס והוזק בעה"ב חייב. ואם הוא בעל הבית שפעמים מצוי בשוק ופעמים אינו מצוי בשוק ובא ועמד בשער וקראו לבעה"ב והשיבו ואמר הן ונכנס והוזק פטור בעה"ב שלא היה לו ליכנס דאין לא משמע אל קום אדוכתיך משמע עכ"ל. ההיא לאו ראיה היא דההיא בנכנס לבית עסקינן שנכנסו לתבוע שכרן כדקתני דקרא אבבא ולא קאמר אתרעא. ובבית אפילו רבי מודה דבסתמא מקבל נטירותא עליה. דאמרי' בירושלמי אמר ר' ירמיה הכל מודים בשדה שהוא אומר הכניסהו ושומריהן אתמה פליגין בחצר ר' אומר חצר כשדה ורבנן אמרי חצר כבית מכלל דבית אפילו רבי מחייב. הילכך ההיא דפ' הזהב דביתא קמך ע"כ ביתא קמך גרע מרשות סתמא דאי רשות סתמא משמע הוה חייב. אפי' לר' ואפי' הכי אפשר שפיר דרבא סבר כשמואל דפסיק כרבי והא דמוקי מתניתין דהקדר כרבנן משום דניחא ליה לאוקמי סתמא דמתני' כרבנן ואע"ג דסבר כר'. וכי האי גוונא טובא איכא כדפיר' בפ"ק דעירובין בסוגיא דאפשר לצמצם. וההיא דהכניס שורו לחצר בעה"ב שלא ברשות. דילמא אליבא דרבנן קאמר ליה:

[**שם**]

מתני' הכניס פירותיו לחצר בעה"ב שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעה"ב פטור ואם הוזקה בהן בעל פירות חייב ואם הכניס ברשות בעל חצר חייב:

סימן רכו

[**שם ע"ב**]

אמר רב ל"ש הא דקתני אם הוזקה בהן בעל פירות חייב אלא שהוחלקה בהן אבל אכלה בהן פטור מ"ט היה לה שלא תאכל. מיתיבי האשה שנכנסה לטחון חטים אצל בעה"ב שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעה"ב ואם הוזקה חייבת. אמאי נימא ליה היה לה שלא תאכל. ה"נ שהוחלקה בהן. ת"ש הכניס שורו לחצר בעה"ב שלא ברשות ואכל חיטים והתריז בהן ומת פטור בעל חצר ואם הכניס ברשות בעל החצר חייב ואמאי נימא ליה הוה ליה שלא יאכל. אמר רבא ברשות אשלא ברשות קרמית ברשות שמירת שורו קביל עלי' אפילו חנק א"ע. פר"ח זצ"ל שלהי שמעתתין דאיתא לדרב דהא רבא מברר טעמא ולא דחי ליה. איבעיא להו היכא דקביל עליה נטירותא כגון לרבנן דא"ל כנוס שורך סתמא. ולרבי דא"ל כנוס שורך ואני אשמרנו נטורותא דנפשיה הוא שלא יגחנו שורו ולא ינשכנו כלבו קביל עליה אבל דעלמא לא קביל עליה או דילמא נטירותא דעלמא נמי קביל עליה ולא אפשיטא:

סימן רכז
[דף מ"ח ע"א]

ההיא איתתא דאתת למיפא בההוא ביתא אתא ברחיה דמריה ביתא ואכלה ללישא חביל ומית חייבה רבא לשלומי דמי ברחא למריה. נימא פליגא רבא אדרב דאמר רב היה לה שלא תאכל. אמרי הכי השתא התם שלא ברשות לא קביל עליה נטירותא דבהמתו הכא דברשות קבלה נטירותא דבהמתו. וטעמא דרבא משום דסבר דמאן דעייל ברשות קביל עליה נטירותא דבהמת בעל הבית דהא איהו דשני לעיל כולה רבנן היא ואוקי דבעל הקדירות כי על ברשות לא קביל עליה נטירותא. והכא כדמפרש לקמיה דמילתא בעיא צניעותא ואיסתלקא מרוותא דחצר. מאי שנא מהאשה שנכנסה לטחון חיטים אצל בעה"ב שלא ברשות ואכלתן בהמתו של בעה"ב פטור ואם הוזקה חייבת טעמא שלא ברשות הא ברשות פטורה. אמרי לטחון חיטים כיון דלא בעיא צניעותא לא מסלקי מרוותא דחצר נפשייהו ועילויה דידיה דמיא נטירותא. למיפא כיון דבעיא צניעותא שמגלה זרועותיה מסלקי מרוותא דחצר נפשייהו הילכך עלה דידה דמיא נטירותא. פר"ח זצ"ל וכן הלכה ודרב נמי איתא דהא רבא מברר טעמא ולא דחי לה:

סימן רכח
[שם]

אמר רבה הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות וחפר בה בורות שיחין ומערות בעל השור חייב בנזקי חצר ובעל חצר חייב בנזקי הבור. פירש"י זצ"ל אם הפקיר רשותו. אע"ג דאמר מר כי יכרה איש בור ולא שור בור. ה"מ ברשות הרבים דלאו עליה דידיה רמיא למלויי היא אבל הכא כיון דאית ליה עליה לאתויי עפרא ומימלייה ולא קאייתי ומלייה כמאן דכרייה הוא דמי וחייב. וכן הלכה. ואם אדם חפרו מספקא ליה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל אי דמינן עליה חיובא דבור כיון דבר חיובא הוא או על בעל החצר כיון דעליה למימלייה:

סימן רכט
[שם]

ואמר רבא הכניס שורו לחצר בעה"ב שלא ברשות והזיק את בעה"ב או בעה"ב הוזק בו שנתקל בו חייב. רבץ פטור. משום דרבץ פטור. אמר רבא מאי רבץ שהרביץ גללים וניטנפו כלים של בעה"ב לאחר מיכן דהוה לי' גללים בור ולא מצינן בור שחייב בו את הכלים. הניחא למ"ד כל תקלה בור הוא אלא למ"ד אי דמפקר לה אין ואי לא לא מא"ל. אמרי סתם גללים אפקורי מפקר להו. פירש"י זצ"ל ודוקא כליו אבל הוא עצמו חייב בעל השור. ולא פטרינן ליה משום איש בור ולא שור בור דכל מידי דהוה דידיה בשעת נפילה

כגון גללים וכגון נפלה גמלו ולא העמידה דמחייבינא ליה משום בור. ואע"ג דאיהו לא כרייה אלא הגמל כרהו כיון דבשעת נפילה דידיה הוא ועליה לסלוקי כמאן דכרייה איהו דמי ואע"ג דמפקר ליה בתר שעתא. ול"ד לשורו שחפר בור ברשות הרבים דחפירה לאו דידיה הוא. ולדליל הנקשר ברגל התרנגול מאליו הדליל לאו דיליה הוא עכ"ל. משמע מתוך פירושו דלמאי דמסקינן נמי סתם גללים אפקורי מפקר לי' לא פטרינא אלא כליו דוקא. ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל כתב דלפי המסקנא אפי' הוא עצמו פטור מידי דהוה אמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס דנפל גמלו מוקמינן לה דאתקיל ואתקילה ביה גמליה או דרך שרעת' דנהרא דהוי פושע אבל הכא דלא פשע אע"ג שאם לא היה מפקיר היה מחויב לסלק מ"מ השתא דהפקירה פטור. וכפירוש רש"י זצ"ל נראה לרבינו שמשון בן אברהם זצ"ל שאין דומה כלל כיון שבא לסתור דברי ר"פ ואע"ג שיש לומר דכליו דקאמר ר"פ אורחא דמילתא נקט. מ"מ אינו דומה שהתלמוד חוזר בו מסוגייתו ויש לחשוב אדם דפושע אצל גללים כשמכניס שורו שלא ברשות שדרכו להרבית גללים. והלכה כרבה :

סימן רל

[**שם**]

ואמר רבא נכנס לחצר חבירו שלא ברשות והזיק את בעה"ב (שלא ברשות) בין במתכוין בין בשאינו מתכוין או בעה"ב הוזק בו שזה היה עומד במקומו ובא בעל הבית ונתקל בו חייב. הזיקו בעה"ב לדידיה פטור. אמר ר"פ לא אמרן אלא דלא הוה ידע ביה אבל ידע ביה אפילו הזיקו בעה"ב לדידיה חייב מ"ט משום דא"ל נהי דאית לך רשותא לאפוקי לאזוקי לית לך רשותא ואזדו לטעמייהו ואיתימא רב פפא שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות והזיקו זה את זה חייבין הוזקו זה מזה פטורין. טעמא דשניהם ברשות ושניהם שלא ברשות. אבל אחד ברשות וא' שלא ברשות. ברשות פטור ושלא ברשות חייב. פירש"י זצ"ל שניהם ברשות כגון שניהם ברה"ר או חצר השותפין או שנתן לו בעה"ב רשות ליכנס או שניהם שלא ברשות כגון שניהם רצין ברה"ר . והא דתנן בהמניח את הכד שנים שהיו מהלכין ברה"ר והזיקו זה את זה פטורין ההוא הזיקו הוזקו הוא ולא רק בלישנא. דברשות פטור בין הזיקו בידים בין היזקא דממילא עכ"ל. ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל פי' שניהם ברשות שנכנסו לחצר בעה"ב שלא ברשות ושלא ברשות שנכנסו לחצר בעה"ב שניהם שלא ברשות דאית ליה לאסוקי אדעתיה כמו שנתן לי רשות כמו כן שמא נתן רשות לאחר. או כמו שאני נכנסתי שלא ברשות שמא כמו כן נכנס אחר שלא ברשות לכך חייבין כשהזיקו זה את זה אילו הזיקו שלא מדעת. אבל אחד ברשות ואחד שלא ברשות האי אית ליה לאסוקי אדעתיה בהאי והאי אית ליה לאסוקי אדעתיה

בהאי. דאי כדפירש"י דברשות היינו ברשות הרבים א"כ היינו מתניתין דפ' המניח. ופי' ר"ח דהני שמעתתא כולהו הילכתא נינהו:

סימן רלא

[**שם ע"ב**]

מתני' נפל לבור והבאיש את מימיו חייב. אמר רבא ל"ש אלא שהבאיש בשעת נפילה דהוי מזיק ממש ולא דמו לבור. אבל לאחר נפילה פטור מ"ט דהוי שור בור ומים כלים ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים דלא חייב בבור על המיתה אלא נזקי בהמה ושאר חפצים הזיקן זו היא מיתתן. ולא מצינו בור שחייב כו' הניחא לשמואל דאמר כל (בור) תקלה בור הוא. אלא לרב דאמר עד דמפקר ליה אין ואי לא לא מא"ל. אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רבא ל"ש אלא שהבאיש מגופו אבל הבאיש מריחו פטור. מ"ט גרמא בעלמא הוא וגרמא בניזקין פטור. וללישנא קמא דרבא נמי הילכתא היא דקיי"ל כשמואל כדפסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל. ופר"ח זצ"ל לעיל בפ' המניח גבי נשברה כדו:

סימן רלב

[**שם**]

מתני' שור שהיה מתכוין לחבירו ונגח את האשה ויצאו ילדיה פטור מדמי ולדות. אדם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות:

[**דף מ"ט ע"א**]

לימא תיהוי תיובתא דרב אדא בר אהבה דאמר שוורים כי נתכוונו נמי לאשה פטורין מדמי ולדות. אמר לך רב אדא בר אהבה ה"ה אפי' תימא נתכוונו לאשה נמי פטורין מדמי ולדות. והאי דקתני שור שהיה מתכוין לחבירו איידי דבעי למתני סיפא אדם שהיה מתכוין לחבירו דהכי כתב קרא וכי ינצו אנשים ונגפו קתני רישא שור שהיה מתכוין לחבירו:

פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דהלכה כרב אדא בר אהבה דאמרי' לעיל בפ' שור שנגח ד' וה' כי אתא ר' חגא מדרומא אייתי מתניתא כוותיה דרב אדא בר אהבה ועוד דהא ר"פ כוותיה שייכא דאמר ר"פ שור שנגח את השפחה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות מ"ט דא"ל חמרתא מעברתא אזיקת מינאי דא"ק שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור. כלומר אע"ג דכי האי גוונא באשה פטור. בשפחה חייב משום דדמיא לחמור. וא"ת והא תנן בפרקין גבי בור נפל לתוכו עבד או אמה פטורים דאימעוט משור ולא אדם ולא אמרינן דלהוי כחמרתא. תריץ דהכא לא מיעט הכתוב שור מדמי ולדות אלא היכא שהולדות לבעל כדכתיב בעל האשה. אבל כאן ולדות לאדון כדכתיב האשה וילדיה תהיה לאדוניה. ואתיא לה בגמגום דלפום מאי דפסקינן הילכתא כרב אדא בר אהבה.

בעינא למימר הילכתא כר"ש בנתכוין להרוג זה והרג את זה דפטור. ובעינן נמי למימר דחייבי מיתות שוגגין ודבר אחר חייבים לשלם דה"ק ר"א ב"ה (אנשים). אנשים כי נתכוונו זה לזה אעפ"י שיש אסון באשה יענשו הא נתכוונו לאשה גופה לא יענשו. ולא שוורים דאפי' נתכוונו לאשה גופה נמי יענשו כתב בעל השור נקי דפטירי. ופי' רש"י זצ"ל דס"ל לר"א ב"ה כר"ש דס"ל בסנהדרין בפרק אלו הן הנשרפין נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה וחייב בממון. ולית ליה לתנא דבי חזקיה דאמר לא חלקתה בו בין מתכוין לשאין מתכוין לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון ולא יהיה אסון דקרא אחבירו קא דריש ליה אם אין אסון בחבירו אפי' יש אסון באשה וכיון דאנשים אפי' דיש אסון נמי מיענשי אישתכח דכי אימעט שוורים בין ביש אסון בין אין אסון עכ"ל. ותו דסתם לן תנא דלא כר"ש דתנן בפ' ארבעה וחמשה נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם פטור ודייקינן עלה הא נתכוין להרוג זה והרג את זה פטור . מיהו הא ל"ק דסתם בפ' שור שנגח ד' וה' ומחלוקת בפ' אלו הן הנשרפין והוה ליה סתם ואח"כ מחלוקת. מיהו אכתי קשיא ר"ש רבנן פליגי עליהו ושנאה בפ' אלו הן הנשרפין בלשון סתמא. ותו דהתם באלו הן הנשרפין אמר רבא האי תנא דחזקיה מפקיה מר' ומפקיה מרבנן דתנא דבי חזקיה מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לא חילקת בין שוגג למזיד בין מתכוין לשאינו מתכוין בין דרך עליה בין דרך ירידה לפוטרו ממון אלא לחייבו ממון אף מכה אדם לא תחלוק בו בין שוגג למזיד בין מתכוין לשאינו מתכוין בין דרך עליה ובין דרך ירידה לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון. מאי שאינו מתכוין אילימא שאינו מתכוין כלל היינו שוגג אלא פשיטא שאינו מתכוין לזה אלא לזה. וקתני לפוטרו ממון. ואי בר קטלא הוא מי איטריך למפטריה ממונא. אלא לאו ש"מ לאו בר קטלא הוא ולאו בר ממונא הוא מדקאמר מפקיה מר' ומפקיה מרבנן משמע דסבר דעיקר והילכתא היא דחייבי מיתות שוגגין ודבר אחר פטורי' מלשלם. והא אמרינן אביי ורבא דאמרי תרוייהו אנשים אין אסון באשה יענשו יש אסון באשה לא יענשו בדמי ולדות. ופירש"י דקלבד"מ א"כ סברי חייבי מיתות ב"ד שוגגין וד"א פטורין מלשלם דלדידהו נמי בנתכוין לזה והרג את זה חייב. ופ' אלו נערות אמר כי אתו רבין אמר חייבי מיתות שוגגין וד"א וחייבי מלקות שוגגין וד"א. ר"י אמר חייב ורשב"ל אמר פטור. ואמר רבא אי איכא למ"ד חייבי מיתות שוגגין חייבין והתני דבי חזקיה מכה אדם ומכה בהמה וכו' אלא כי אתא רבין אמר חייבי מיתות שוגגין כ"ע ל"פ דפטור. וכן המסקנא התם א"כ לית לן דר"ש ולית לן נמי חייבי מיתות שוגגין וד"א חייבים לשלם אלא פטורין מלשלם:

סימן רלג

ונראה בעיני דשפיר מצינן למימר דקיי"ל כר"ש דהא ר' קאי כוותיה וסבר דפטור ממיתה וחייב ממון דאמר בפ' אלו הן הנשרפין בשלמא לרבנן דאמרי נתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב היינו דכתב כי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ואמר ר"א במצות שבמיתה הכתוב מדבר וכתיב ואם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש. אלא לר"ש ונתת נפש תחת נפש מאי עביד ליה ממון וכדר' דתניא ר' אומר ונתת נפש תחת נפש כו' אתה אומר ממון או אינו אלא נפש ממש. נאמרה נתינה לממה ונאמרה נתינה למעלה מה למעלה ממון אף כאן ממון. אלמא ר' כר"ש ס"ל דלאו יחידאה הוא. ואמרינן בירושלמי בפ' אלו הן הנשרפין אמר רב ענן בבי ר' תניא אפילו נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ותני ר' כר' נתן דתני בשם ר"נ היה עומד בצד העיסה של בני אדם ואמר לאחד מהן אני מתכוין אפילו מתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור. ומדקאמר ר' כר"נ ש"מ דר' נתן נמי כר"ש ס"ל דפטור ממיתה וחייב בממון דקיי"ל ר' נתן דיינא ונחית לעומקא דדינא. ואע"ג דרבא גופיה אית לי' דתנא דבי חזקיה בפ' אלו הן הנשרפין ובפ' אלו נערות.

סימן רלד

מ"מ נראה בעיני דהלכה כרב אדא בר אהבה דלית ליה לתנא דבי חזקיה דבתראה הוא דהאי רב אדא בר אהבה תלמידיה דרבא בפ' לא יחפור הוא ואתקיף ליה לאביי ורבא. ובפ' אלו הן הנחנקין פרכינן הניחא למ"ד דאית ליה תנא דבי חזקיה אלא למאן דלית ליה תנא רבי חזקיה הקישא ל"ל אלא לאו כ"ע הוא.

סימן רלה

[**שם**]

מתני' אדם שהי' מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות. לפום מאי דפסקי' הלכת' כרב אדא בר אהבה איירי מתניתין אפי' יש אסון באשה ממש.

סימן רלו

ירוש' כתי' כי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה אבא יוסי בן חנן אומר ממשמע שנא' יצאו ילדיה שומע אני שהיא הרה מה ת"ל הרה אלא שאם הכה על כף ידה על כף רגלה על ראשה ועל אחד מאבריה שמענו שהוא מיחייב ת"ל הרה מגיד שאינו חייב עד שיכה במקום עוברה. כאשר ישית עליו בעל האשה שומע אני אע"פ שאין ההריון שלו ת"ל הרה מגיד שאינו משלם אלא לבעל ההריון. ר' עקיבא שאל בא על אמו בא על אחותו אף הוא בעל ההריון ת"ל בעל את שראוי לקרותו בעל יצאו אלו שאינן ראוין לקרותן בעל. והואיל ואומטעינא את שראוי לקרותו בעל. לכאורה צריך לפרש הא דאמר שאין משלם אלא לבעל ההריון היינו כגון שהרה ממנו קודם שנישאת לזה שאז היה ראוי להיות בעל

וקרינא ביה כאשר ישית עליו בעל האשה. אי נמי אפילו הרה ממנו תחת בעלה הואיל וראוי להיות בעלה אי הוה פנויה לאפוקי בא על אחותו ובא על אמו דאינם ראוים כלל לקרותן בעל. ותניא במכילתא ויצאו ילדיה מיעוט ולדות שנים ומנין שאפילו אחד ת"ל הרה מכל מקום:

סימן רלז

[**שם**]

כיצד משלמין דמי ולדות שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה וכמה היא יפה משילדה. אמר רשב"ג א"כ משהאשה יולדת היא משבחת. אלא שמין את הולדות כמה הן יפין ונותנין לבעל שהתורה זיכתה לו שנאמר בעל האשה אמרי האי דמי ולדות שבח ולדות מ"ל. אמר ר"י הכי נמי קאמר כיצד משלמין דמי ולדות ושבח ולדות שמין את האשה כמה היא יפה עד שלא ילדה. וכמה היא יפה משילדה. ורשב"ג סבר שבח ולדות חולקין. כדתניא אמר רשב"ג וכי לא שהאשה יולדת משבחת ואין לעצמה בשבח ולדות כלום. אלא שמין נזק בפ"ע דהיינו כחש גופה מהמת המכה ונפחתה דמיה משהיתה ראויה לימכר כשהיא בריאה ריקנית ואינו משלם אלא כשאר חבלה והדין קצוב במס' כתובות בזמן שבסתר לה שני חלקים ולו חלק אחד ובזמן שבגלוי לו שני חלקים. וצער שמין בפ"ע ושמין את הולדות כמה הן יפין ונותן כל דמיהן לבעל ושבח ולדות דהיינו פחת דמי נפח גופה מחמת ריקון הולד חולקין ומבכרת אין לה שבח ודמיה פחותין קודם לידה מלאחר לידה דמסוכנת היא. ורבנן דאמרי שבח ולדות נמי לבעל מ"ט דתניא ממשמע שנא' ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה איני יודע שהיא הרה מה ת"ל הרה לומר לך שבח ההריון לבעל. ורשב"ג האי הרה מאי דריש ביה. מיבעי ליה לכדתניא ראב"י אומר לעולם אינו חייב עד שיכנה כנגד ההריון:

סימן רלח

ונראה בעיני דהלכה כרשב"ג בשבח ולדות דחולקין הואיל וקאי ר"א כוותיה דקיי"ל משנת ר"א קב ונקי ואפילו בברייתא דההיא דפ' החולץ דאמרי' התם אביי סבר לה כשמואל דאמר הלכה כהילל ומוקי לה לראב"י אליבא דהילכתא כי היכי דלא תיקשי הילכתא אהילכתא. אלא אפילו בברייתא הלכה כראב"י:

סימן רלט

וקיי"ל נמי כוותיה דלא מיחייב עד שיכנה כנגד ההריון וכדאמר ר"פ לא תימא כנגד בית ההריון ממש. אלא כל היכא דסליק ביה שיחמא לולד לאפוקי יד ורגל. פי' רש"י זצ"ל שיחמא חמימות והיינו כנגר כל החלל. וההיא דהירוש' דקתני עד שיכה במקום עוברה כדפי' לעיל דילמא כל החלל הגוף קרי מקום עוברה למעוטי כל אבריה:

[**שם**]

מתני' שמין את הולדות כמה הן יפין ונותנין לבעל אין לה בעל נותנין ליורשין . היתה שפחה ונשתחררה או גיורת פטור. פירש"י זצ"ל כלומר היתה משוחררת נשואה לעבד משוחרר או גיורת נשואה לגר ואין להם בעלים שמתו פטור מדמי ולדות דהמחזיק בנכסי הגר שמת ואין לו יורשין זכה וזה קוד' לזכות במה שבידו והאי דנקט האי לישנא היתה שפחה ונשתחררה ולא נקט היתה משוחררת משום דע"כ כשאין לה בנים הימנו קאמר והיינו דקאמר היתה שפחה ונשתחררה דמשמע עתה מקרוב דעדיין לא היה לה בנים. וה"ה לישראלית הנשואה לגר ומת הגר דפטור רהא דמי ולדות לבעל. והאי דנקט שפחה וגיורת משום דסתם משוחררת נשואה למשוחרר וסתם גיורת לגר:

סימן רמ

ורבינו יצחק בר אשר זצ"ל כתב ופירש שנתעברה בעודה שפחה דאין לבעלים בהם כלום. דשל ארון נינהו ועכשיו נשתחררה:

[**שם**]

אמר רבה לא שנו דפטור אלא שחבל בה בחיי הגר ומת הגר דכיון שחבל בה בחיי הגר זכה בהו גר וכיון דמת הגר זכה בהן מגר. אבל חבל בה אחר מיתת הגר זכיא בה איהי בגווייהו דהא ולדות נכסי בעל הן ומחייב לשלומי לה לדידה. אמר ר"ח מרי דיכי אטו ולדות צררי נינהו דזכיא בהו אלא איתיה לבעל זכו להו רחמנא ליתיה לבעל לא זכו להו רחמנא דחיוב אתי ליה בשעת חבלה והרי אין לו תובעין:

סימן רמא

ונראה בעיני דהלכה כרבה. דכל רבה ורב יוסף הלכה כרבה לבר משדה ענין ומחצה:

[**שם ע"ב**]

בעא מיניה רב ייבא סבא מר"נ המחזיק בשטרותיו של גר ששיעבד לו ישראל אחר קרקעות לגר מהו לקנות את הנייר. מאן דמחזיק בשטר אדעתא דארעא הוא מחזיק. וארעא (לא) הא לא אחזיק ושטרא נמי לא קני דלאו דעתי' אשטר'. א"ר דעתיה נמי אשטרא וקני שטרא אע"ג דלא קני ארעא. ולא איפשיטא:

סימן רמב

ושמעינן מיניה דהמהזיק בשטרותיו של גר ששיעבד לו ישראל אחר קרקעותיו לא קנה קרקע:

[**שם**]

אמר רבה משכונו של ישראל ביד גר ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו מוציאין אותו מידו מ"ט כיון דמית לי' גר פקע לי' שעבורו וקם לי' ברשות' דמרי'. משכונו של גר ביד

ישראל ומת הגר ובא ישר' אחר והחזיק בו זה קנה כנגד מעותיו וזה קנה את השאר. ואמאי תקני ליה חצרו דאמר ריב"ח חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו:

סימן רמג

והלכתא דליתנהו בחצר. פירש"י זצ"ל דליתא למשכון בחצרו של מלוה בשעת מיתת הגר. אבל אם איתא למשכון בחצר קניא ליה חצרו. וכן פי' ר"ח זצ"ל דאי איתא למשכון בחצר של מלוה קנאו אע"פ שאין המלוה בחצרו חצרו המשתמרת קונה לו שלא מדעתו:

סימן רמד

במס' יבמות בפ' ר"ג אמר רב יוסף העודר בנכסי הגר וכסבור שלו הן לא קנה. ואמר אביי העודר בנכסי גר זה וכסבור שהן של גר אחר קנה:

[**דף נ' ע"א**]

ת"ר חפר ופתח ומסר לרבים פטור. חפר ופתח ולא מסר לרבים חייב. פי' רש"י זצ"ל מסר לרבים דאמר לבני עירו הרי בור זה שחפרתי צריך להיות למי גשמים מתכנסין לשם וראויין לשתות מהם בהמה הרי הוא מסור לכם. ובפי' ר"ח זצ"ל מסור לרבים כגון דיהיב להו נעולה פטור:

[**שם ע"ב**]

מתני' החופר בור ברשות הרבים ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב. אחד החופר בור עגול שיח ארוכה וקצרה. מערה מרובעת ומכוסה בקירוי אלא שיש לה פתח. חריצין רחבין ומרובעין כמערה ואין מקורין אלא כל פיו פתוח. נעיצין קצרין מלמטה ורחבין מלמעלה. חייב. א"כ למה נאמר בור מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים אף כל דבר שיש בו כדי להמית עשרה טפחים. היו פחותין מי' טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור. ואם הוזק בו חייב. אמר רב בור שחייבה עליו תודה להבלן ולא לחבטן משום דעביד ליה הבל לבור ולא משום חבטו דקרקע אינה שלו אלא קסבר קרקע עולם הזיקתו. ושמואל אמר להבלו חייבה תורה כדקאמר' אע"ג דהבלא ממילא אתי ליה וכ"ש לחבטו דאיהו עבד ליה חבט. וא"ת לחבטו ולא להבלו התורה העידה על הבור אפי' מלא ספוגין של צמר דליכא חבט דהא בור סתם כתב. מ"ב מכדי היכא דמת בו בין לרב בין לשמואל חייב ואפילו נבקע כריסו או נשברה רגלו או מפרקתו מחייב ליה נמי רב דאיכא למימר הבלא נמי קטליתיה ואפילו נשברה רגלו וכחש איכא למימר נמי מחמת ההבל הבור חלה וכחש ומה לי אי טעמא דחיובא דבור משום חבטו ומה לי משום הבלו. א"ב דעבד תל גבוה ברה"ר ועלה שם שור ונפל דהכא ליכא הבל אלא חבט. לרב לא מיחייב לשמואל מיחייב מ"ט דרב דאמר קרא ונפל שמה שור עד שיפול דרך נפילה בעומק

משמע ועל פניו. ושמואל אמר ונפל כל דהו משמע. פר"ח דקיי"ל כשמואל דחייב בין בהבלא בין בחבטא ואפי' עבד [תל] גבוה ברה"ר מ"ט ונפל כל דהו משמע:

סימן רמה

ויש אומרים הילכתא כרב דתני רב חנינא לסיועיה לרב. וכיון דתניא כוותיה הילכתא כוותיה. וכן פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל:

[**שם**]

ההוא תורא דנפל לאריתא דדלאי. אריתא פי' יאור דדלאי משקי שדות והיא עמוקה אמה לפיכך נקראת אמת המים דעומקה אמה ורוחבה אמה. שחטיה מריה וטרפיה ר"נ. אמר רב נחמן אי שקיל האי מריה דהאי תורא קבא דקמחא ואזיל וגמר בי מדרשא אם שהתה מעל"ע ושחטה כשרה לא אפסדי' לתורא דשוי כמה קבי. ואסקינן דהיינו טעמא דרב נחמן דסבר מכריסא דתורא לארעא כמה הוי ארבע טפחים ואריתא דילאי כמה הוי שיתא טפחים הא עשרה טפחים אישתכח דקא מחבט בעשרה קא מיחבט. אלא מתניתין דקתני מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים אף כל שהוא כדי להמית עשרה טפחים בשיתא נמי סגיא. מתני' אע"ג דאיגנדורי איגנדר ששוכב היה ונתגלגל ונפל לבור אבל אם היה עומד עפ"י הבור ונפל על פניו לתוכו אע"ג דליכא [אלא] ששה טפחים חייב בעל הבור:

סימן רמו

פר"ח זצ"ל ויש מי שאומר הילכתא בשמואל בחבטא דהא רב נחמן קאי כוותיה:

[**דף נ"א ע"א**]

מתני' בור של שני שותפים ועבר הראשון עליו ולא כסהו השני ולא כסהו השני חייב. אוקמא ר' יוחנן לבור של שני שותפין כגון שעקרו שנים חוליא בב"א והשלימוהו לעשרה ואמרי' לקמן הראשון מאימתי מיפטר כלומר פשיטא לן דהני עבר דקתני במתניתין נשתמשו קאמר דאי כדקתני מתניתין שעברו עליו שניהם זאח"ז אמאי הראשון פטור הרי גם הוא פשע אלא ודאי בנשתמש קמירי והואיל ונשתמש ראשון מאימתי נפטר דניטעון על השני היתה שמירתה רבה ור"י דאמרי תרווייהו משמיה דרבה בר בר חנה דאמר משמיה דרב מני. חד אמר משמניחו משתמש בו וחד אמר משימסור לו דליו כסוי הבור לכסותו שהראשון פתחו ודלה ובא השני ומצאו ומסר לו ראשון את כסוי הבור. כתנאי היה מדלה מים מן הבור ובא חבירו וא"ל הנח לי ואני אדלה כיון שהניחו משתמש בו פטור. ראב"י אומר עד שימסור לו דליו ואסקינן דפליגי בברירה ואמר רבינא ואזדו לטעמייהו דתנן השותפין שנדרו הנאה זה מזה [וכו']:

סימן רמז

וכן כר"ח זצ"ל דקיי"ל כרבנן. מעתה לענין בור קיי"ל דראשון מיפטר משהניחו לשני משתמש:

סימן רמח

[**שם**]

תניא אחד החופר בור תשעה ובא אחר והשלימה לעשרה אחרון חייב רבי אומר אחר אחרון למיתה אחר שניהם לנזקין. מיסתברא דהלכה כרבנן דהלכה כר' מחבירו ולא מחביריו. ותנן לעיל בפ"ק דכשרתי במקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו. ופריך ליה בברייתא כיצד זה חופר בור תשעה ובא אחר והשלימה לעשרה אחרון חייב ודלא כר' דתניא החופר בור ברשות הרבים תשעה ובא אחר והשלימה לעשרה וכו' ואע"ג ר"פ למיתה וד"ה שינויא הוא. וקיי"ל כסתמא דתלמודא דאסיק כי אורחיה ודלא כר':

סימן רמט

[**שם**]

ת"ר אחד החוכר בור עשרה ובא אחר והשלימו לעשרים ובא אחר והשלימו לשלשי' כולן חייבין. ורמינהו אחד החופר בור עשרה ובא אחר וסייד וכייד שמתחי' דחב היה ולא היה בו הבל כ"כ ושסייד קצרו כייד עשה בו ציורין בכותלו בטיח הסיד שטחה בו האחרון חייב. לימא הא דקתני חייב רבי היא דאמרי' לעיל אוקמא רב זביד הא והא רבנן היא והא דקתני האחרון חייב כגון שלא היה בו הבל למיתה ובא אחר והוסיף בו הבל למיתה. איכא דאמרי אמר רב זביד הא והא רבי היא. הא דקתני כולן חייבין שפיר והא דקתני אחרון חייב כגון שלא היה בו הבל לא למיתה ולא לנזקין ובא אחר והוסיף בו הבל בין למיתה בין לנזקין:

סימן רנ

[**שם ע"ב**]

אמר רבא הניח אבן על פי הבור והשלימו לעשרה באנו למחלוקת ר' ורבנן. לרבנן אחרון חייב בין למיתה בין לנזקין. לר' אחר אחרון למיתה אחר שניהם לנזקין. בעי רבא טם טפחו החופר בור תשעה ואחרון השלימה לעשרה וחזר אחרון זה וסתם ומילא עכר אותו טפח שהוסיף או שהניח אבן על פי הבור והשלימו לעשרה וחזר והסיר את האבן מהו מי אמרינן מאי דעביד הא שקיל ליה וראשון חייב לנזקיו או דילמא נסתלקו להו מעשה ראשון וקיימא ליה ברשותיה והויא ליה בור תשעה האחרון חייב מיהא בנזקיו מהו תיקו:

[**שם**]

אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יצחק בר שמואל בר מרתא החופר בור שמונה ומהן שני טפחים מים חייב מ"ט כל טפח דמיא כתרי דיבשא דמי. איבעיא להו בור תשעה ומהן טפח אחד מים מהו מי אמרינן כיון דלא נפישי מים לית בהו הבלא או דילמא כיון דעמיק טפי אית ביה הבלא. בור שבעה ומהן שלש טפחים מים מהו מי אמרינן כיון דנפישי מיא טפי אית ביה הבלא א"ד כיון דלא עמיקא לית ביה הבלא תיקו:

[**שם**]

בעא מיניה רב שיזבי מרבא אחד החופר בור עשרה ובא אחר והרחיב את פיו מהו. א"ל הרי מיעט הבלא ותבא לו ברכה. א"ל אדרבא הרי קירב היזקא שמיעט מקום מעמד הרגלים ושמא לא היה הולך השור עד מקום פי הבור שבתחילה. אמר רב אשי נחזי אנן אי בהבלא מיית הרי מיעט הבלא ואי בחבטא מיית הרי קירב היזקא. איכא דאמרי אמר רב אשי נחזי אנן אי מהאי גיסא דרויח נפל הרי קירב היזקא ואי מאידך גיסא נפל הרי מיעט הבלא:

סימן רנא

פר"ח זצ"ל והני שמעתתא כולהו עבדינן בהו לקולא דקיי"ל ספק ממונא לקולא:

[**שם**]

איתמר בור שעומקו כרחבו רבה ור"י דאמרי תרווייהו משמיה דרבה בר בר חנה דאמר משמי' דר' מני חד אמר לעולם יש בה הבל עד שיהא רחבה יתר על עומקה. וחד אמר לעולם אין בה הבל עד שיהא עומקה יתר על רוחבה:

סימן רנב

אמר ראב"י המוכר בור לחבירו כיון שמסר לו דליו קנה ה"ד אי בכספא ליקני בכספא אי בחזקה ליקני בחזקה משנשתמש בו שהרי קרקע נקנית בכסף ובשטר ובחזקה. לעולם בחזקה לבר מסירת דליו בעי לאחזוקי ביה דבעי למימר לי' מוכר ללוקח לך חזק וקני רמי. ואם הלך והחזיק ואפי' שלא בפניו קנה:

[**שם**]

אמר ר' יהושע בן לוי המוכר בית לחבירו כיון שמסר לו מכתח קנה. ה"ד אי בכספא ליקני בכספא ואי בחזקה ליקני בחזקה. לעולם בחזקה וצריך למימר ליה לך חזק וקני וכיון שמסר לו מפתח כמאן דאמר לך חזק וקני דמי. בפרק חזקת הבתים תנן נעל גדר ופרץ כל שהו הרי זה חזקה. ופרש"י זצ"ל נעל היינו שקבל לו מנעול בדלת לנעול בו דהיינו בנין. אבל סגר הדלת במפתח בנכסי הגר לא קנה דאין זו חזקה אלא כמבריח ארי מנכסי חבירו. אע"ג דגבי שכירות אמרי' דיש מס' פסחים משמסר לו המפתח הוי

ברשות השוכר לבדוק וה"ה לגבי לקנותו. ה"מ בשוכר ומוכר אבל בנכסי הגר מאן מסר ליה דליקני. והקשה רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דהא מוכח שמעתין דמוכר נמי לא קנה במסירת מפתח לחודיה עד שיחזור ויקנה בכסף ובחזקה ומסירת המפתח לא מעלה ולא מוריד אלא דדמיא כאומר ליה לך חזק וקני. ודוקא בדיקת חמץ הוא דתליא במסירת המפתח דמי שהמפתח בידו כשחל י"ד עליו לבדוק שהוא יכול לכנוס בתוך הבית לבדוק:

סימן רנג

הילכך אומר רבינו יצחק ז"ל דמסירת המפתח לא קניא לא בשוכר ולא במוכר. ומה שפי' נמי דבהסגר הדלת במפתח לא קנה הא נמי ליתא כההיא דמסכת גיטין בפרק הזורק דההוא ש"מ דכתב גיטא לדביתהו בהדי פניא דמעלי שבתא לא הספיק למיתבא ניהלה למחר תקיף ליה עלמא אתו לקמי' דרבא אמר להו ליקנו להו ההוא דוכתא דיתיב ביה גיטא ותיזול איהי ותיחוד ותפתח דתנן נעל גדר ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה. אלמא האי נעילה דקתני סגירת הדלת במפתח הוא. ואין לפרש התם שעשה מנעול דהא שבת היה ואעפ"י שאסור לזכות בשבת בשכיב מרע שרי כדי שלא תטרף דעתו עליו כדאמרינן בפרק מי שמת אמר ר' לוי קונין משכ"מ אפילו בשבת שמא תטרף דעתו עליו. וסגירת דלת במפתח הויא חזקה מעליא. ולא דמי למבריח ארי מנכסי דאמרי' בחזקת הבתים נתן צרור וסכר מיא מיניה ונטל צרור ואפיק מיא מיניה דמבריח ארי מנכסי חבירו הוא ולא הויא חזקה דהתם לא מחזיק בקרקע ולא מחזיק מידי ולא מוכח נמי דדידיה הוא. אבל הכא דנועל דלת בפני כל אדם ואין מניח שום אדם ליכנס הרי מחזיק בבית ומוכחא מילתא דהאי בית דידיה הוא וקאי בנעילה לחודיה. ותנן בפ' חזקת הבתים אלו דברים שיש להם חזקה ואלו דברים שאין להם חזקה. היה מעמיד בהמה בחצר תנור וכירים ריחיים ומגדל תרנגולים ונותן זבלו בחצר אינה חזקה. אבל עשה מחיצה לבהמתו גבוהה עשרה טפחים וכן לתנור ולריחיים וכן לכירים והכניס תרנגולים בתוך הבית ועשה מקום לזבלו עמוק ג' וגבוהה ג' הרי זו חזקה. ופירש"י בגמ' מ"ש רישא ומ"ש סיפא אמר עולא כל שאילו בנכסי הגר קנה בנכסי חבירו קנה כל שאילו בנכסי הגר לא קנה בנכסי חבירו נמי לא קנה. א"כ הא דקתני סיפא הכניס תרנגולים לתוך הבית בנכסי הגר נמי קנה והיינו טעמא נמי דקנה דמסתמא כשהכניס תרנגולים נועל דלת בפניהם לשומרם אלמא בנעילה קנה. וההיא דחזקת הבתים דאמר ר"נ אמר רבה בר אבוה הבונה פלטרין בנכסי הגר ובא אחר והעמיד להם דלתות קנה מ"ט ההוא קמא ליבני בעלמא הוא דאפיך דמשמע דהעמיד דלתות ונעל הדלת דאי העמיד ולא נעל הא איהו נמי ליבני בעלמא הוא

דאפיך. וא"כ משמע דתרתי בעי העמדת דלתות ונעילת דלת. לא היא ה"ה דבנעילת דלת במפתח גרידא נמי קנה והאי דקתני והעמיד דלתות משום דאורחיה דמילתא הוא דמאן דמעמיד דלת איהו נעיל ליה דלת במפתח:

[**דף נ"ב ע"א**]

אמר ר"ש בן לקיש משום רבי ינאי המוכר עדר לחבירו כיון שמסר לו משכוכית קנה. ה"ד אי במשיכה שהכישה במקל ורצתה לפניו כדין בהמה דקה ליקני במשיכה למה מסירת משכוכית ואי במסירה קני להו שהיה רשה"ר או חצר שאינה של שניהם דלא קניא ליה משיכה ליקני במסירה. לעולם במשיכה ובעי ליה למימר לך משוך וקני וכיון שמסר לו משכוכי' כמאן דאמר ליה לך משוך וקני דמי. מאי משכוכית הכא תרגימו קרקושתא זוג שמקרקש בה לפני העדר. ר' יעקב אומר עיזא דאזלא בריש עדרא. יש לבעל עדר עז חריף ודרכו לילך בראש והעדר הולך אחריו:

סימן רנד

פר"ח זצ"ל והני שמועות הילכתא נינהו כולהו:

[**שם**]

מתני' בור של שני שותפין כסהו הראשון כשנשתמש בו ובא השני להשתמש בו ומצאו מגולה כגון שהתליע ונשבר הכיסוי השני חייב והראשון פטור. וראשון עד אימת מיפטר כלומר היכא דבא השני ונשתמש בו ולא כיסהו עד אימת דמיא כולי' חיובא אשני וראשון פטור. אמר רבא בכדי שידע. שיבא גם ראשון אחרי כן ויראהו מגולה הואיל ששניהם יודעין שהוא מגולה דמיא חיובא אתרווייהו. ושמואל אמר בכדי שיודיעוהו אע"פ שלא בא וראהו חייב בחלקו ולא דמיא כוליה חיובא אשני דהא לא גילהו דניחייביה משום פותח. לישנא אחרינא כדי שיודיעוהו אפילו בא וראהו עד שיודיעוהו ויתרו בו. ולשון ראשון עיקר. ורבי יוחנן אמר בכדי שיודיעוהו וישכור פועלים ויכרות ארזים אבל לשני שבא ונשתמש בו לא יהבינא ליה שיעורא כולי האי דהו"ל לאותובי שומרים עילויה. ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל פירש בכדי שידע פי' שיצא הקול שהבור מגולה דמסתמא שמע. ושמואל אמר עד שיודיעוהו דמשום שמיעה לא מיחייב דאינו סומך על השמועה עד שיודיעוהו. ור"י אמר בכדי שיודיעוהו וישכור פועלים ויכרות ארזים. וה"ה השני שנותנים לו שיעור זה אלא דלא בעינן שיודיעוהו שכבר ידע. ורב ושמואל סברי דמיד יש לו להעמיד שומרים לשם שלא יפול שום דבר לבור:

סימן רנה

פר"ח זצ"ל הילכתא כרבי יוחנן:

סימן רנו

[**שם**]

מתני' כסהו כראוי ועבר עליו שור או חמור ונפל ומת בתוכו פטור. לא כסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת חייב. כיון דכיסהו כראוי היכי נפל אמר"י בר אבא אמר רבה בר בר חנה שהתליע מתוכו:

[**שם**]

מתני' נפל לפניו מקול הכרייה חייב לאחריו מקול הכרייה פטור:

[**שם ע"ב**]

אמר רב לפניו לפניו ממש לאחריו לאחריו ממש וזה וזה בבור. רב לטעמיה דאמר רב בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לחבטו. ושמואל אמר בבור בין מלפניו בין מלאחריו חייב. ושמואל לטעמיה דאמר שמואל להבלו וכ"ש לחבטו. אלא היכי דמי לאחריו מקול הכרייה דפטור כגון שנתקל בבור ונפל לאחורי הבור חוץ לבור:

[**דף נ"ג ע"א**]

מיתיבי בבור בין מלפניו ובין מלאחריו חייב. אמר רב חסדא מודה רב בבור ברשותו משום דא"ל ממ"נ אי בהבלא מית הבלא דידך הוא אי בחבטא מית חבטא דידך הוא. ורבה אוקמא הא דקתני בבור לאחריו חייב במתהפך כגון דנפל על אפיה ברישא ומקמי דמטיא לקרקעיתו נהפך ונפל על (אפיה) גביה דאהני ביה הבלא שנכנס בו בתחי' נפילתו והיא המיתתו. ורב יוסף אמר בנזקי בור בשור עסקינן שהשור נכנס לחצר בעה"ב שלא ברשות ונפל לבור והבאיש את מימיו (דרך נפילה) דלא שנא לפניו ולא שנא לאחריו חייב:

[**שם**]

תני רב חנינא לסיועיה לרב ונפל עד שיפול דרך נפי' מיכן אמרו נפל לפניו מקול הכרייה חייב לאחריו מקול הכרייה פטור וזה וזה בבור:

סימן רנז

פר"ח זצ"ל דהני כולהו משנינא אליבא דרב. ותני נמי רב חנינא לסיועיה לרב הילכתא כוותיה:

[**שם**]

אמר מר נפל לפניו מקול הכרייה חייב אמאי נימא כורה גרם ליה וכורה פטור דגרמא בעלמא הוא שאין הכורה בעל הבור אלא שכיר וכגון שהיתה הבור כרויה ועומדת לכן. דאי האי כרייה הוי כורה חייב. ואין שליח לד"ע דאתא לקלקל (שכיר) רשות הרבים. אמר רב שימי בר אשי הא מני ר' נתן היא דאמר בעל הבור (נמי) היזקא עביד וכל היכא

דליכא לאישתלומי מכורה דקול גרמא בעלמא הוא ומשתלם מבעל הבור. דתניא שור שדחף את חבירו לבור בעל השור חייב בעל הבור פטור בין ששור הניזק שוטה בין שהוא פקח דא"ל בעל הבור אי לאו תורך לא הוה נפיל והאי דחיפה מעשה בידים הוא ולא גרמא הוא. ר' נתן אומר בעל הבור משלם מחצה ובעל השור משלם מחצה שהרי בין שניהם המיתוהו ואפילו היכא שהשור פקח דליכא למימר ליה איבעיא ליה לעיוני ומיזל דהא חבירו דחפו. והתניא בעל הבור משלם ג' חלקים בעל השור רביע. לא קשיא הא בתם משלם רביע נזק הא במועד דמחייב נזק שלם משלם מחצה:

סימן רנח

ופר"ח זצ"ל הילכתא כר"נ דאוקמינא מתני' כוותי' ופריך רבא ר"נ דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא. ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל פי' דבעל הבור דמשלם מחצה היינו בשוטה או במהלך בלילה קאמר דאי פקח הוא וביום. הא תניא נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן וסומא ומהלך בלילה חייב פקח פטור. וכי תימא ה"מ כשנפל מעצמו אבל הפילוהו אחרים חייב כדפרישי' א"כ כשנפל מעצמו נמי ליחייב דתחילתו בפשיעה שלא יפול ע"י אחרים שלא יפילוהו וסופו באונס שנפל מעצמו וחייב. אלא ע"כ שור פקח נזהר יפה ומתרחק כ"כ מן הבור שאין שוורים אחרים יכולים להפילו בתוך הבור:

[**שם**]

אמר רבא בור כרוייה ובא אדם אחר והניח אבן על שפתה באנו למחלוקת ר"נ ורבנן. לרבנן בעל האבן חייב דהא גרם כל הנפילה ומשום גרמא בנזקין ליכא למפטריה דאבן היינו בור והיזק בידים הוא כדתניא בפ"ק הא מה דומה לזה אבנו סכינו ולר' נתן משלמין בין שניהם. כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל מסתברא דהלכתא כר"נ דקיימא מתני' כוותיה:

[**שם ע"ב**]

אמר רבא שור ואדם שדחפו לבור ונמצאו שלשתן שותפין בנזק השור והבור והאדם. לענין נזקין כגון אם דחפו שם אדם והוזק משלמין בין כולן פחת דמיו דכולן חייבין בנזקי אדם. דהא דקיי"ל לגבי בור שור ולא אדם ה"מ לענין קטלא קיי"ל כגון אם נפל לתוכו עבד ומת אבל בנזקין חייב וכר"נ היא דלא אזיל בתר דחיפה לחודא. לענין ארבעה דברים שהן לבד הנזק אדם שדחפו חייב אבל השור ובעל הבור פטורין דקיי"ל איש בעמיתו ולא שור בעמיתו. וכן לענין ולדות אדם חייב דכתי' אנשים ולא שוורים. ולענין כופר של עבד אם מת. שור חייב בדיני מועד. אדם ובור פטורין אדם דהא בר קטלא הוא ואי נמי לא אתרי ביה פטור מדתנא דבי חזקיה. ובור דכתיב שור ולא אדם. לענין כלים ושור

פסולי המוקדשין. אדם ושור חייבין ובור פטור שנ' והמת יהיה לו במי שהמת שלו יצא זה שאין המת שלו:

[**שם**]

מתני' נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו חמור וכליו ונתקרעו חייב על הבהמה ופטור על הכלים. מתניתין דלא כר"י דתניא ר"י מחייב על נזקי כלים בבור. ופרכינן ולרב דאמר בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לחבטו בין לרבנן בין לר"י כלים בני הבלא נינהו. אמרי בחדתי דמיפקעי בהבלא:

סימן רנט

פר"ח זצ"ל מדמקשי ומפרקי אליביה שמע מינה דהילכתא בהאי כוותיה בהאי :

[**דף נ"ד ע"א**]

מתני' נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן חייב. בן או בת עבד או אמה פטור. אוקמא רבא למתניתא שור שהוא חרש שור שהוא שוטה שור שהוא קטן דוקא. אבל שור שהוא פיקח פטור מ"ט דא"ל איבעי ליה (לך) לעיוני ומיזל. תניא כוותיה דרבא נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן סומא ומהלך בלילה חייב. פיקח פטור:

[**שם ע"ב**]

מתני' אחד השור ואחד כל בהמה לנפילת הבור. א"כ למה נאמר שור או חמור שדיבר הכתוב בהווה. ואמרי' בגמרא כסף ישיב לבעליו כל דאית ליה בעלים ואפילו חיה ועוף [ב]משמע:

[**דף נ"ה ע"א**]

א"ר יהושע בן לוי הרואה טי"ת בחלום סימן יפה לו מ"ט הואיל ופתח בו הכתוב תחילה לטובה דמבראשית עד וירא אלהים כי טוב לא כתב טוב . ואמר ריב"ל הרואה הספד בחלום מן השמים חסו עליו ופדאוהו וה"מ דכתוב בכתבא:

הדרן עלך פרק שור שנגח [את] הפרה

פרק הכונס

הכונס צאן לדיר ונעל בפני' כראוי ויצתה והזיקה פטור לא נעל בפני' כראוי ויצתה והזיקה חייב. ת"ר איזהו כראוי דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה זהו כראוי. ואיזהו שאינו כראוי דלת שאינה יכולה לעמוד זהו שלא כראוי. ואוקמינן בשן ורגל אפי' ר"מ דסגי ליה בשמירה פחותה דהתורה מיעטה בשמירתן דאי עביד כעין ושלח ובער חייב. ואי לא לא:

סימן רס

ירוש' היתה גדורה משלש רוחות ופרוצה מרוח אחת ויצתה מן הפרוצה מהו. ונשמעינה מן הדא נפל כותלו מן הזיעות או מחמת הרעמים אם עמד ובנאו כצורכו פטור ואם לאו חייב כלום צריכה לא כשנפלו שם שלשה כתלים בריאים ממנה:

[**שם**]

תניא ארבעה דברים אמר"י העושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בד"ש ואלו הן: הפורץ גדר לפני בהמת חבירו ויצאת הבהמה וברחה ואוקמ' בכותל רעוע אבל בכותל בריא בדיני אדם נמי מיחייב אכותל. והכופף קמתו של חבירו לצד הדליקה כדי שתבער בה האש ואוקמי' כגון דמטיא ליה ברוח שאינה מצויה דאי ברוח מצויה בדיני אדם נמי מיחייב. והשוכר עדי שקר להעיד להוציא מנה מראובן לשמעון. והיודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו ואפי' בחד שמחייבו שבועה בדיני שמים מיחייב דאי הוה מסהיד ומחייב לי' שבועה דילמא לא הוה משתבע בשקרא ומשלם:

סימן רסא

ובירוש' קתני הכי. בדיני אדם אינם חייבים לשלם ואין השמים מוחלין להם עד שישלמו. וכגון דלא איתבריר לו שהם עדי שקר. ואי נמי איתבריר ולית לחברי' ממה לשלם. א"נ אזל למדה"י ודוקא שוכר אבל אומר כסבור הוא שלא ישמע לו דלא מסתבר למימר דנקט שוכר לאשמעינן דאפילו שוכר פטור מדיני אדם שאין זה שום חידוש. ולקמן נמי לא עביד צריכותא אלא מדיני שמים. ואיכא נמי מילי אחרנייתא דפטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. הנותן סם המות לפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים . השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים . המבעית את חבירו שתקע לו בפתאום עד שהבעיתו ולא עביד ביה מעשה בגופיה פטור מד"א וחייב בד"ש . נשברה כדו (בר"ה) ולא סילקה נפלה גמלו ולא העמידה פטור מד"א וחייב בד"ש :

[**שם**]

מתני' נפרצה הכותל בלילה או שפרצוה ליסטים ויצתה והזיקה פטור. ואוקמ' בכותל [בריא] ולא חתרה ויצאתה אלא נפרצה כי האי גוונא פטור דאמרינן אנוס הוא:

[**דף נ"ז סע"א**]

הוציאוה ליסטים הליסטין חייבין. פשיטא כיון דאפקוה איכא משיכה ושינוי רשות וקניא להו לכל מילי ולהתחייב בהיזקה. ל"צ דקמו לה באפה שלא משכוה אלא עמדו בפניה לכל צד שלא תלך אנה ואנה אלא לקמה ואפ"ה חייבים בהיזקה. כי הא דאמר רבה אמר רב מתנה אמר רב המעמיד בהמת חבירו על קמת חבירו לאכול חייב. מעמיד

פשיטא דחייב הואיל ואוחזה בידו ומוליכה לקמה. ל"צ דקמה לה באפה. א"ל אביי לרב יוסף הכישה אמרת לן בההיא דהמעמיד ומשום הכי מיחייב וליסטין נמי דהכישוה במקל ואשמעינן מתני' דהכשת מקל משיכה היא להיות קנויה להם להתחייב באונסיה ובהיזקה. וליכא למיפרך השתא פשיטא כדפרכינן ברישא דס"ד דהוציאוה באפסר ומשכוה משיכה גמורה:

סימן רסב

ודוקא שהוציאוה על מנת לגוזלה מחייבי באונסיה אבל הוציאוה על מנת לאבדה לא מחייבי באונסיה כדאמרינן בירושלמי אמר ר' אושעיא כשהוציאוה לגוזלה אבל אם הוציאוה לאבדה הליסטין פטורין. פי' פטורין מהיזקה אבל חייבין באבידת גופה:

[**שם**]

מתני' הניחה בחמה או שמסרה לחרש שוטה וקטן ויצאתה והזיקה פטור. הניחה בחמה מצער לה שמשא ולא סגי לה בנעילת דלת כראוי דהיינו דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה כדאמרי' לעיל. ואוקמא רבא למתני' לעיל ואפי' חתרה בכותל בריא דכולה פשיעותא היא מ"ט מידע ידע כיון דשביק לה בשמשא ואזל כל טצדקא דאית לה למיעבד עבדא ונפקה:

[**שם ע"ב**]

מתני' מסרה לרועה נכנס הרועה תחתיו. אוקמינן תחתיו דשומר ושומר קמא מיפטר ליה. ואוקמא רבא כגון דמסרה רועה לברזיליה דהיינו תלמידו דאורחיה דרועה למימסר לברזיליה. אבל רועה בעלמא לא דקיי"ל שומר שמסר לשומר חייב:

סימן רסג

פר"ח זצ"ל ברזילאי רועה תחת ידו. הרועה הגדול מקבל מבני אדם ויש לו אחרים תחת ידו שמוסר להן ויוצאין ומרעין אותן ביער וברזילא לרועה כמו ריש דוכנא למלמדי תינוקות ומילתא ברורה היא רכל (ד)מאן דמסר לרועה אדעתא דמסר הוא לברזיליה ולפיכך אין יכול לטעון אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר מאחר שמסר לברזיליה נפטר הרועה ודין בעל הבהמה עם ברזיליה עכ"ל:

[**דף נ"ז ע"ב**]

מתני' נפלה לגינה באונס מגג עלייה הסמוכה לגינת חבירו או שהיתה רשות הרבי' גבוהה מן הגינה ונפלה והזיקה משלמת מה שנהנית לפי הנאתה ולא לפי היזקה. אוקמא רב למתני' לא מיבעי היכא דאכלה דמשלמת מה שנהנית אע"ג דלא פשע בשמירתה דהא נהנית אבל נחבטה אפי' בההוא היזקא אנוסה היא אימר האי בעל השדה מבריח

ארי מנכסי חבירו הוא שהציל בהמת חבירו שלא תתחבט בקרקע ומצוה הוא דעבד ומידי לא לישקול קמ"ל דמשלמת מיהא מה שנהנית:

[**דף נ"ח ע"א**]

היכי נפל רב כהנא אמר שהוחלקה במימי רגליה מרשה"ר לגינה דאונסא דלא סלקא אדעתיה הוא. אבל דחפוה חברותיה פשיעה הוא ומשלמת מה שהזיקה דא"ל איבעי לך לעבורי חדא חדא. רבא אמר כגון שדחפוה חברותיה וכ"ש שהוחלקה במימי רגליה. רבינו יצחק אלפסי זצ"ל הלכה כרב כהנא. והכי מוכח מס"פ השוכר את הפועלים במסכת ב"מ דאמרי' התם ההוא רעיא דהוה רעי חיותא אגודא דנהר פפא שריגא חדא מינייהו ונפלה לימא אתיא לקמיה דרבא פטריה. אמר מאי הוה ליה למיעבד הא נטר כדנטרי אינשי והיינו דרבא לטעמיה דפטר ליה הכא מלשלם מה שהזיקה. ורבה בר רב הונא לא ס"ל הא דרבא דא"ל להכי יהבי לך אגריא לנטורי נטירותא מעליא. בר אדא סכולאה הוה קא מעבר חיותא דגמלא דנרש דחפה חדא לחברתה שדתא במיא אתא לקמיה דר"פ חייביה א"ל מאי הוה ליה למיעבד א"ל איבעי לך לעבורי חדא חדא. א"ל ידעת בבר אחתך דמצי למיעבר חדא חדא אמר ליה כבר צווחו קמאי קמך וליכא דאשגח בהו:

סימן רסד

הא למדת דהילכתא כרב כהנא דהא ר"פ עביד עובדא כוותיה :

[**שם**]

ואמר רב כהנא לא שנו דמה שנהנית הוא דמשלמת ולא מה שהזיקה אלא שאכלה מיד באותה ערוגה שנפלה שם דכיון דאנוס הוא בנפילתה אנוס הוא באכילתה דכיון דחזיא לתבואה תותה לא מוקמה אנפשה אבל היכא מערוגה לערוגה ואכלה משלמת מה שהזיקה. ור"י אמר אפי' מערוגה לערוגה ואפי' כל היום כולו. עד שתצא ותחזור לדעת. ופר"ח זצ"ל קיימא לן כר' יוחנן. ואמר ר"פ לא תימא עד שתצא לדעת שידעו בעלים שיצתה ותחזור לדעת שלא נעל בפניה כראוי אלא כיון שיצאת לדעת שידעו הבעלים ביציאתה אע"פ שחזרה שלא לדעת. דהשתא לא סגי ליה בשמירה פחותה חייב מאי טעמא כיון דילפה לה להתם כל אימת דמשתמטא להתם רהטא. הילכך הו"ל למנטר ומדלא נטר חייב:

סימן רסה

פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל הלכה כר"פ. ופי' רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל והוא שאינה יכולה לירד מן הגג לגינה דאי יכולה לירד מן הגג לגינה אפי' נפלה משלמת מה שהזיקה דתחילתו בפשיעה הוא לענין ירידה וסופו באונס לענין נפילה. וסיפא דקתני

ירדה כדרכה והזיקה משלמת מה שהזיקה אורחא דמילתא נקט ירדה וה"ה נפלה כיון שיכולה לירד. ירוש' רב הונא אמר כשנחבטה על גבי עשבים אבל עמדה ורעתה משלם מה שהזיקה. פי' שאם אכלה משלמת כל מה שאכלה ואפי' באותה ערוגה. ופליגא אגמרא דידן:

[**שם**]

מתני' ירדה כדרכה והזיקה משלמת מה שהזיקה. בעי ר' ירמיה ירדה כדרכה וטנפה פירות במי לידה והזיקה מהו אליבא מ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב לא תיבעי לך דרבא נמי חייב כי תיבעי לך אליבא דמ"ד (דאמר) תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור. ולא איפשטא בעיא דר' ירמיה:

סימן רסו

מיהו אנן קיי"ל דחייב דהואיל דהכא דהאונס מחמת הפשיעה בא קיי"ל כל כי האי גוונא חייב כדפריש' בפ' המפקיד: ירוש' אמר ר' יוסי אותה השדה פטורה ושדה אחרת חייבת. ור"י ורשב"ל תרויהון אמרין אפי' דעתה כל השדה כולה פטורה לעולם אינה חייבת עד שתצא מתוכה לרשה"ר ותכנס מרשות הרבים לתוך שדה אחרת. אלא נפלה לגינה וירדה לתוך גינה אחרת מהו. על דעתיה דר' יוסי ב"ח דאמר אותה שדה פטורה ושדה אחרת חייבת הכא חייבת. על דעתיה דר"י ורשב"ל דאינון אמרי אפי' דעתה כל השדה כולה פטורה לעולם אינה חייבת עד שתצא מתוכה לרשות הרבים ותכנס מרשות הרבים לתוך שדה אחרת. אלא נפלה למקום שראויה לירד ירדה למקום שראויה ליפול אמר ר' יוסי בר יסא וחונטא היא מתניתין אלא נפלה למקום שראוי' ליפול נפלה למקום שראויה לירד דא צריכה לדא ודא צריכה לדא. דא צריכה לדא שמשלמת מה שנהנית. ודא צריכה לדא שמשלם מה שהזיקה:

[**שם ע"ב**]

מתני' כיצד משלמת מה שהזיקה שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה וכמה היא יפה. ר"ש אומר אכלה פירות גמורין משלמת פירות גמורין אם סאה סאה סאתים סאתים. והיכי שיימינן אגב שדה היכא דעדיין לא נגמרו אמר רבי יוסי בר חנינא סאה בששים סאין כלומר בית סאה דקתני מתניתין דבשביל ערוגה אחת שמין בית סאה לאו בית סאה באפי נפשה שיימינן דמכחישנא ליה למזיק. לפי שבית סאה נמכר ביוקר לפי שמועט הוא ואינו מצוי לימכר ועני שאין ידו משגת לדמי קרקע גדולה קונה אותו ביוקר ביותר מדמיו וקרחת ערוגה של קב או קביים חשובה לו לפי דמיו אלא שמין ששים סאין ורואים כמה דמים מגיעים לבית סאה וחוזרין ושמין כמה נפחתו דמיו בשביל ערוגה

זו. וא"ת למה הוזכר בית סאה שאם היו שמין מתחילה הערוגה בששים סאין כמה היו יפין וכמה הן יפין לא היה משלם כלום שאין קרחת ערוגה קטנה ניכרת בששים סאין אבל בבית סאה ניכרת. חזקיה אמר קלח בששים קלחים מה שאכלה תשלם בששים שיעורין כמותו. ר' ינאי אומר תרקב בששים תרקביים כלומר שלשים סאין שמין ולא ששים דא"כ מפסדת ליה לניזק שאין קונין מצוין לששים סאין לפי שמרובין הם לאדם בינוני ומועטין הן לאדם עשיר:

סימן רסז

ופסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל הלכה כחזקיה דאמר אכלה קלח אחד שמין אותו בששים קלחים וכן כל דבר שהיא אוכלת שמין אותו בששים כמותו בין מעט בין הרבה:

[**שם**]

דת"ר אין שמין קב מפני שמשביחו ולא בית כור מפני שפוגמו. ואמר רב הונא בר מנוח משמיה דרב הונא בריה דרב איקא הכי קתני אין שמין קב בפני עצמו מפני שמשביח ניזק ולא קב בבית כור מפני שפוגם מזיק אלא בששים והיינו כחזקיה. וכן פסק רבינו חננאל גאון זצ"ל דההוא גברא דקץ קשבא מחבריה אתא לקמיה דר"נ א"ל בששים. והואיל ועבד ר"נ כוותיה ש"מ דהילכתא כוותיה:

[**דף נ"ט ע"א**]

ואמרי' לקמן רב פפא ורב הונא בריה דר"י עבדי עובדא (בששים) כוותיה דר"נ בששים. ואיכא דאמרי לה הכי שמו דיקלא אגב קטינא דארעא בששים:

סימן רסח

[**שם**]

והלכתא כוותיה דר"פ ודרב הונא בריה דר"י בדיקלא ארמאה שהוא קל וכחוש ששמין אותו אגב שדה שיש ששים דקלים כמה שוה וכשנקצץ אחד מהם ונשארו חמשים ותשע' דקלי' כמה שוה ומה שיש ביניהם משלם המזיק:

סימן רסט

[**שם**]

והלכתא כוותיה דריש גלותא בדיקלא פרסאה דאמרי' לעיל ההוא גברא דקץ קשבא מחבריה אתא לקמיה דריש גלותא א"ל הנהו לדידי חזו לי תלתא תלתא בקינא הוו קיימי והוו שוו מאה זוזי זיל הב ליה תלתין ותלת ותולתא. ודוקא דיקלא פרסאה דהוא חשוב מאד עבדינן כוותיה ונישום בפני עצמו אבל ההוא קשבא דידן ריש גלותא דיקלא ארמאה הוה ולפיכך דנייה ר"נ בששים. והאי מאן דקץ כופרא דחבריה דהיינו בוסר

דכופרא שייך בתמרים ובוסר בענבים אם קץ שיימינן ליה בששים עם הקרקע דהכל בכלל שהקונה קרקע בפירותיו נותן עיניו קצת בשבח שלאחר זמן:

סימן רע

הילכך שיימינן בששים עם הקרקע כר"א זעירי וכדשמואל וכן פסק ר"ח זצ"ל:

[**שם ע"ב**]

מתני' ר"ש אומר אכלה פירות גמורין שכבר בישלו כל צורכן משלמת כל ההיזק ומשלם פירות גמורין אם סאה סאה אם סאתים סאתים והיכא שיימינן אגב שדה היכא דעדיין לא נגמרו. אמר רב הונא בר חייא אמר ר' חייא בר אבא דן רב כר"מ ופסק הילכתא כר"ש. דן רב כר"מ דתניא כתב לראשון ולא חתמה לו שדה המיוחדת לכתובתה לשני וחתמה לו איבדה כתובתה דברי ר"מ דלא מציא למימר נחת רוח עשיתי לבעלי דא"כ הוה לה למיעבד מראשון אלא ודאי גמרה ואקני' ליה ר"י אומר יכולה שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי אתם מה לכם עלי:

סימן רעא

ופסק הלכה כר"ש דתנן ר"ש אומר אכלה פירות גמורים משלמת פירות גמורין. ופסק הילכתא ולימד לתלמידים שהלכה כר"ש הלכה פסוקה לדורות. ירוש' אמר ר"י בזמן שאכלה ייחורי תאנים וקיטמה לולבי גפנים אבל אם אכלה בוסר או פגים שמין לו פירות גמורין. אמר ר' יודן בשם ר"ע אכלה פירות שמין לו פירות (עקיב') נטיעו' שמין לו בית סאה ר"ש בן יהודה אומר תבואה שלא הביאה שליש נידונית כנטיעות משמע אם הביאה שליש שמין אותה בפני עצמה אע"פ שעדיין לא בישלה כל צרכה:

מעשה בראובן שקנה קרקע מישראל משומד והחזיק בה שלש שנים וערער עליו שמעון לאמר כי המשומד אנס ממנו הקרקע. וטען שמעון ואמר כי אז מחה בבהכ"נ כי ידע שסופו לימכר לישראל וגזרו החרם להעיד ויש אומרים שאז מיחה אבל לא מצא עדות שמיחה בסוף כל שלש ושלש וגם זה ראובן הלוקח מן המשומד החזיק בלא מחאה. ובאו לדין לפני מו"ר רבינו אליעזר בן רבינו יואל זצ"ל ודן דהוא חזקה מעליא. אע"ג דבחזקת הבתים אמר רב יהודה אמר רב ישראל הבא מחמת הגוי הרי הוא כגוי מה גוי אין לו חזקה אלא בשטר אף ישראל הבא מחמת הגוי אין לו חזקה אלא בשטר. פי' רבינו שמואל זצ"ל משום דסתם גוי אנס הוי והישראל ירא למחות בו הילכך אפי' אם החזיק בה הישראל שקנה וגם הגוי שקנה ישראל ממנו אינה חזקה:

סימן רעב

הילכך הכא נמי האי ראובן הבא מחמת ישראל משומד חזקתו אינה חזקה ה"מ אם לא מיחה כלל. אבל הכא דמיחה תחילה גלוי דעתיה דלא היה ירא למחות ומעתה הי'

לו למחות בסוף כל שלשה דהא קיי"ל כר"מ דהא דן רב כר"מ. ובפ' מי שהיה נשוי אוקמי' רב אשי לסתמא דקתני לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל כר' מאיר ושני ליה בין לוקח אחד לשני לקוחות. וכן פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל התם בשניוא דרב אשי:

סימן רעג

[**שם**]

מתני' המגדיש לתוך שדה חבירו שלא ברשו' ואכלתן בהמתו של בעל השדה פטור אם הוזקה בהן בעל הגדיש חייב אם הגדיש ברשות בעל השדה חייב. לימא תנן סתמא דלא כר' דאי ר' האמר בכולן אינו חייב עליו עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור. אמר רב פפא הכא בנטר בי דרי עסקינן שמנהגן היה לעשות כל בני הבקעה בגורן אחד זה גדישו וזה גדישו וממנין שומר דכיון דא"ל עול וגדיש עול ואינטר לך א"ל. לכאורה פליגי אירושלמי דפ' שור שנגח את הפרה דאמר ר' ירמי' הכל מודים בשדה שהוא אומר הכניסהו ושומריהו את. מה פליגין בחצר רבי אומר חצר כשדה ורבנן אומר חצר כבית משמע דבשדה לכולי עלמא בסתמא לא מיחייב ובבית סתמא לכ"ע מיחייב ובחצר דוקא פליגי והכא בשדה עסקינן וקאמ' דלא כרבי משמע אבל לרבנן א"ש דמיחייב. ונראה בעיני דה"ק נימא דלא כר' ומחלקותו והא דנקט דלא כר' משום דר' מיקל טפי ופטר בחצר ואע"ג דהו"ל למימר מני מתניתין לא רבי ולא רבנן אפילו הכי אית לן לפרש הכי ולהשוות הירושלמי עם גמרא דידן. ושנינן בדנטר בי דרי דהואיל והוא שומר הוה ליה כמו בית דכ"ע מיחייב בסתמא. והכי אמרי' בירוש' אמר ר' יצחק גדישין בשדה ככלים בבית כלו' מה כלים בבית לכ"ע בסתמא מיחייב אף גדישין שבשדה לכ"ע בסתמ' מיחייב. א"ר יוסי בר מן תפתר כהדא דאית לי' סוריגר. ונראה בעיני דהיינו נטר בי דרי וכדאוקמ' ר"פ:

[**שם**]

מתני' השולח את הבערה ביד חדש שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. אמר רשב"ל משמי' דחזקי' לא שנו אלא שמסר לו גחלת וליבה. אבל מסר לו שלהבת חייב. מ"ט מעשה דידיה גרמה ליה. ור"י אמר אפי' מסר שלהבת נמי פטור מ"ט צבתא דחרש קא גרים ולא מיחייב עד דמסר לו גווזא דהיינו קוצים וסילוותא דהיינו עצים דקים ושרגא דההוא ודאי מעשה דידיה קא גרמא ליה. ונראה דלא מיחייב עד דמסר ליה כל שלשתן גווזא וסילתא ושרגא. אבל פר"ח זצ"ל עד דמסר ליה גווזא או סילתא או שרגא:

סימן רעד

וכתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל ומסתברא דהילכתא כר"ש ב"ל משמיה דחזקיה דחזקיה רבו של ר' יוחנן הוא. ואיכא מ"ד כיון דלא אשכחן לחזקיה דפליג בהדי ר' יוחנן להדיא הילכתא כר"י. וכן פר"ח זצ"ל דכיון דבהדיא לא אשכחן פלוגתייהו לא דחינן לר' יוחנן. מיהו אשכחית בירושלמי פלוגתייהו להדיא. והכי איתא התם אמר חזקיה כשמסר לו גחלת אבל אם מסר לו שלהבת חייב אר"י היא גחלת היא שלהבת:

[**שם**]

מתני' השולח את הבערה ביד פיקח הפיקח חייב. אחד מביא את האור ואחד מביא את העצים המביא את העצים חייב דאי לאו אחרון קמא לא עביד מידי. אחד מביא את העצים ואחד מביא את האור המביא את האור חייב. בא אחד וליבה המלבה חייב. ליבתו הרוח כולן פטורין. ירושלמי תמן אמרין ברוח של אנסין היא מתניתין אבל ברוח שהעולם מתנהג בו פטור . ר"י ורשב"ל דאמרי תרווייהו אפי' ברוח שהעולם מתנהג בו פטור שפעמים הוא בא ופעמים אינו בא:

[**דף ס' ע"א**]

ת"ר ליבה וליבתה הרוח אם יש בליבויו כדי ללבות חייב ואם לאו פטור. פירש רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל כשאין ברוח כדי ללבות לבדה מיירי דאי יש בה כדי ללבות אפי' יש בליבויו של המלבה כדי ללבות למה יתחייב מאי עביד ביון דבלאו איהו נמי נתלבה והזיק אלא ודאי לפי שאין ברוח כדי ללבות מתחייב המלבה בשיש בליבויו כדי ללבות דאיהו עשה הכל דהוה ליה זה יכול וזה אינו יכול דחשיב אינו יכול מסייע ואין בו ממש. בפ' המצניע ואם אין בליביו כדי ללבות וגם לא ברוח לבדה כדאוקמ' לה פטור. וכגון שאם לא נתלבת מחמת הרוח לא היתה יכולה להזיק דלא מיחייב עושה אש אלא א"כ עשה כ"כ בפ"ע בלא סיוע רוח או סיוע דבר אחר כיוצא. כרוח שתלך האש והזיק ע"י רוח מצויה אחר גמר מעשה שלו דהכי משמע המבעיר את הבערה שבפני עצמו עשה המבעיר כל כך שיכולה משם ואילך לצאת מעצמה ולכך פטור כאן כשמסייעתו הרוח בליבוי שלא עשה בפ"ע כדי שתוכל לילך ולהזיק מעצמה כי בלא ליבוי לא היתה יכולה להזיק והליבוי היינו גמר עשיה שעשה אז אינה יכולה לצאת מעצמה זה לא עשה המלבה מעצמו. ופרכינן אמאי פטור וליהוי כזורה ורוח מסייעתו ועושה הליבוי ע"י רוח מצויה כאילו עשאו בפ"ע כמו לענין שבת כעושה מלאכה בפ"ע כשזורה ורוח מסייעתו. ומשני רב אשי כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו הני מילי לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה וכשגורם לזריית הרוח המסייעתו קרינן ביה שעושה מלאכת מחשבת ולכך

חייב בגרמת זרייה זו אבל עושה מעשה ידים בפ"ע לא מיקרי ואינו קרוי המבעיר אלא גורם הבער והתורה לא חייבה אלא המבעיר ולא גורם הבער ע"י רוח מצויה המסייעתו ולהכי הך חשיבא לענין נזקין ראש בכל שאר גרמות דאמרי' גרמא בנזקין פטור. וההיא דפ' לא יחפור דבי מריון בריה דרבי אבין מפצי כיתנא הוה קא אזלא דקתא ומזקא לאינשי אתו לקמיה דרבינא אמר כי קאמר' ר' יוסי בגירי דידיה ה"מ היכא דאזלא מכחו אבל הכא זיקא ממטי לה. מתקיף לה מר בר רב אשי מאי שנא מזורה ורוח מסייעתו אמרוה קמיה דאמימר אמר היינו זורה ורוח מסייעתו. ההיא לא פליגא אשינויא דר"א דהכא לא מדמי ליה מר בר רב אשי לזורה אלא למחשביה גיריה דידיה לענין תשלומין דחב הרחקה אבל לא לחיוב התשלומין דהוי דומיא דהרחקת סולם מן השובך דחשבינן ליה התם גירי דידיה לענין הרחקה אע"ג דלא הוי אלא כמו גרמא בנזקין כדקאמרי' התם זאת אומרת גרמא בנזקין אסור פי' אעפ"י שפטור אסור וחייב להרחיק:

[**שם**]

מתני' השולח את הבערה ואכלה עצים או אבנים או עפר חייב שנא' כי תצא אש ומצאה קוצים וגומר:

[**שם ע"ב**]

וכתב ויתאו דוד ויאמר מי ישקני מים וגו' וכתיב ויבקעו שלשת הגבורים במחנה פלשתים וישאבו מים. מאי קמיבעיא ליה. אמר רבא אמר ר"נ טמון באש קמיבעיא ליה אי כר"י דמחייב ואי כרבנן דפטרי ופשטו ליה מאי דפשטו ליה. רב אמ גדישין דשעורין הוו קא מנטרי בהו פלשתים וקמיבעיא ליה מהו למיקלינהו להציל עצמו בממון של חבירו שלחו ליה אסור להציל א"ע בממון של חבירו אבל אתה מלך אתה ומלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו. ורבנן ואיתימא רב בר מרי אמר גדישין דשעורים דישראל הוו וגדישים דעדשים דפלשתים הוו וקמיבעיא ליה מהו לאיחלופי גדישים דישראל דשעורין לפני בהמתו על מנת לשלם מגדישים דפלשתים. שלחו ליה חבול ישיב רשע גזלה ישלם אעפ"י שישלם רשע הוא. אבל אתה מלך אתה ומלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו:

[**דף ס"א ע"א**]

בשלמא למ"ד היינו תרתי היינו דכתיב ולא אבה דוד לשתותם אמר כיון דאיכא איסורא לא ניחא לי אלא למ"ד טמון באש קמיבעיא לי' מכדי גמרא הוא דשלחו ליה מאי לא אבה דוד לשתותם. משום דלא אמרינהו משמיה הגבורים אמר כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי כל המוסר עצמו למות על דברי תורה אין אומרין הלכה משמו:

סימן רעה

שמעינן מהכא שאין לאדם להסתכן עצמו על דברי תורה ואם סיכן עצמו וניצול אין אומרי' הלכה משמו:

ירוש' בפ' מצות חליצה גבי חליצה בינו לבינה ר"י הסנדלר עבד גרמיה מוכר מחטין עבד קומי דר' עקביא היא מכריז ואמר מאן בעי מחטין מאן בעי צינורין חליצה בינו לבינה מהו אוריק ר"ע רישא כוותיה ואמר אית לך כושין ואית לך בשר והרי התמסר עצמו על דברי תורה ותנינן ליה משמיה דתנן ר"י הסנדלר מכשיר:

[**שם**]

מתני' עברה הבערה גדר שהוא גבוה ארבע אמות או דרך רה"ר דהיינו שש עשרה אמה פטור. והתניא עברה גדר שהוא גבוה ד"א חייב. אמר ר"פ תנא דידן קא חשיב מלמעלה למטה שש אמות פטור חמש אמות פטור עד ארבע אמות פטור. ותנא ברא קחשיב מלמטה למעלה שתי אמות חייב שלש אמות חייב עד ארבע אמות חייב. לתנא דידן עד ועד בכלל ולתנא ברא עד ולא עד בכלל. אמר רבא ארבע אמות שאמרו אפי' בשדה קוצים אפי' היתה שדה שקפצה שם האור מעל הגדר מלאה קוצים שנוחה האש לבער בה פטור. אמר ר"פ משפת הקוצים ולמעלה פי' משפת קוצים ולמעלה בעינן גדר ארבע אמות כך פר"ח זצ"ל. ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל שאין הגדר גבוה מן השלהבת שאם היתה יותר גבוה מאי קא מפליג בין קולחת לנכפפת מה לי זו מה לי זו כיון שהגדר גבוה מהשלהבת עצמה. אף על פי שיש לפרש בנכפפת נקטפת כדמשמע בירושלמי שהרוח קוטפת ומולכת למרחוק אפי' תהא נקטפת פעמים כיון שהגדר גבוה למעלה ממנה מה יכולה להזיק אלא ודאי כשאין הגדר גבוה משלהבת מיידי. מיהו כשאין עצי הדליקה גבוהין מן הגדר דאי גבוהין מה מועיל שהגדר גבוה מן הקרקע הרי הוא כאלו המדורה על הגדר אלא בעצי הדליקה שוין לגדר איירי או נמוכים מעט מן הגדר. ותו יש לפרש דגבוה ארבע אמות דקאמר אעצי דליקה שהגדר גבוה מעצי הדליקה ארבע אמות ורב פפא בא להוסיף שמשפת קוצים ולמעלה בעינן ארבע אמות. אבל פשיטא דמתני' אעצי הדליקה קאמר ולשון עברה לא שייך אם לא היה הגדר גבוה מעצי הדליקה:

אמר רב ל"ש דפטור אלא בקולחת אבל בנכפפת אפי' מאה מיל חייב. ושמואל אמר מתניתין בנכפפת אבל בקולחת אפילו פחות מד"א פטור. פירש"י זצ"ל בקולחת שקילוחה מתמר ועולה למעלה אבל בנכפפת שהרוח מטה אותה וכופה לצדדיה ומפסיק השלהבת ודולגת. לישנא אחרינא אש נמוכה והולכת ונפרכת בעשבים ובקסמים שעל גבי הקרקע. הילכך אפי' עברה דרך רה"ר רחבה מאה אמה חייב. תניא

כוותיה דרב במה דברים אמורים בקולחת אבל בנכפפת ועצים מצוין לה אפילו עד מאה מיל חייב. עברה (דרך) נהר או שלולית שהן רחבין שמונה אמות פטור. ופי' רש"י זצ"ל בד"א אם עברה דרך הרבים פטור. ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל פירש דאגדר קאי פלוגתא דרב ושמואל וגרסינן אבל בנכפפת אפי' עד מאה מיל חייב ולא גרסינן מאה מיל דלא שייך מיל בגובה ולפי הספרים דגרסי מיל צריך לומר דקאי אדרך הרבים. ואינו. דהא בסמוך מייתי משנה דרך הרבים וקאמרי' עלה מאן תנא משמע דעד השתא לא איירי בה. ואע"ג דברייתא דתניא כוותיה גרסינן מאה מיל דברוחב איירי ולא בגובה כדקתני ועצים מצויין לה מ"מ שפיר קאמר תניא כוותיה דברייתא מוקמא מתניתין בקולחת. דרך הרבים מאן תנא דאמר פטור אמר רבא ר"א היא דתנן במתני' ר"א אומר שש עשרה אמה כדרך רשות הרבים. פר"ח זצ"ל יש מי שאומר שיש בה ח' אמות כר"א דאמר אם יש לו י"ו אמה כדרך הרבים שידליק האש באמצעו פטור הנה יבוא לו ח' אמות מזה הצד וח' אמות מזה הצד כשיעור ברייתא:

סימן רעו

ויש אומרים מאן תנא דתניא אם יפסיק דרך הרבים פטור. ואמר רבא ר"א היא דתני שש עשרה אמה כדרך הרבי'. נהר. אמר רב נהר ממש ושמואל אמר אריתא דדלאי מ"ד נהר ממש אע"ג דלית ביה מיא הואיל ורחב היה כדרך הרבים. מ"ד אריתא דדלאי אי אית ביה מיא אין ואי לא לא:

[**שם ע"ב**]

מתני' המדליק בתוך שלו עד כמה תעבור הדליקה ר"א בן עזריה אומר רואים אותה כאילו היא באמצע בית כור ואם יש לו חצי בית כור לכל רוח פטור. ופרש"י זצ"ל ובקולחת שדילגה וכדאוקמינא אבל בנכפפת ובוערת והולכת כל שעה אפי' עד מאה מיל חייב. ר"א אומר י"ו אמה כדרך רשות הרבים ר"ע אומר חמשים אמה. ר"ש אומר שלם ישלם המבעיר את הבערה הכל לפי הדליקה. ס"ד ה"ק שלם ישלם כל מה שהדליק בין רחוק בין קרוב. ופרכינן דלית ליה לר"ש שיעורא והתנן לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית אלא א"כ יש על גביו גובה ארבע אמות פירש"י זצ"ל בני העיר מעכבין עליו שלא תבער אש בתיקרה היה מעמידו בעלייה עד שיהא תחתיו מעזיבה שלשה טפחים ובכירה טפח ואם הזיק משלם מה שהזיק. ר"ש אומר לא נאמרו שיעורין הללו אלא שאם הזיק פטור מלשלם. אמר ר"נ אמר רבה בר אבוה הכל לפי גבוהה של דליקה. פר"ח זצ"ל למעלה מגובה של דליקה צריך ד' אמות והיינו כלשון שני דפרשית לעיל. ורבי' יצחק אלפסי זצ"ל כתב הכל לפי גבוהה של דליקה קאמר שאם תעבור יותר מן הראוי לגובהה

פטור ואם לא עברה אלא לגובהה והזיקה חייב. והנה אית ליה לר"ש שיעורא ליפטר ולא תיקשי דידיה אדידיה. אמר רב יהודה אמ"ש הלכה כר"ש וכן אמר רבא אר"נ אמ"ש הלכה כר"ש:

סימן רעז

האי פיסוקא דשמואל אמתניתין ולא אמתני' דפ' לא יחפור דהא לא איקבעה מילתיה דשמואל בפרק לא יחפור. ורבינו חננאל ז"ל כתב בשמעתין ובפ' הבית והעליה נראין הדברי' כי הא דר"ש שינוי' היא משום דאמ' התם אמר רבא רשב"ג ור"י ור"ש כולהו ס"ל כל שנתנו לו חכמים רשות אם הזיק פטור מלשלם. ר"ש דתנן ר"ש אומר לא אמרן כל שיעורין הללו אלא אם הזיק פטור מלשלם. ופירש ר"ח התם וקיי"ל דהני כולהו שיטה אינון ולית הילכתא כחד מנייהו אלא משלם מה שהזיק בסתם מתני'. וכן כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל התם לדבריהם לית הילכתא כר"ש דמתני' אתמהא הא רבנן נמי פטרי כל חד וחד כשיעוריה. ואפשר שפיר דהילכתא כר"ש דאפילו אם ת"ל שיטה היא אפשר דהוי הילכתא כשיטה כדפיר' בקידושין. וה"נ מסתברא דהא רבא אוקמי' לר"ש בשיטה בפ' הבית והעליה ואיהו גופיה פסיק הכא כר"ש. ותו דלא אוקמי' בשיטה אלא לענין תנור וכירים אבל לא לענין המדליק דלאו חד טעמא הוא כדפריך . ושני רבינו יצחק אלפסי זצ"ל וז"ל ואי קשיא לך מ"ש התם גבי תנור וכירים דקא יהבי רבנן שיעורא ואפ"ה משלם מה שהזיק ומ"ש הכא דפטור. לא תיקשי לך הכא דלפי צורך שעה קא מדליק וקא מרחיק ליה בשיעוריה וקא עברה הדליקה יותר משיעורא אנוס הוא דמאי הוה ליה למיעבד. הילכך מכה בידי שמים הוא לפיכך פטור דלא יכול להדורה. אבל התם גבי תנור וכירים כיון דתדיר הוא מדליק איבעיא ליה לעיוני אי איכא היזקא לחבריה מסלק היזקיה. וכיון דלא עביד הכי פושע הוא ולפיכך חייב. תדע דהא רבנן דפליגי עליה דר"ש בתנור דקא יהיב שיעורא לפטור הכא אינהו גופייהו יהבי שיעורא לפטור:

סימן רעח

[שם]

מתני' המדליק את הגדיש והיה בו כלים ר"י אומר ישלם מה שבתוכו וחכ"א אינו משלם אלא גדיש של חטים או של שעורין. היה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב. עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור. ומודים חכמים לר"י במדליק את הבירה שהוא משלם כל מה שבתוכו שדרך בני אדם להעמיד בבתים. (אמר ר') אוקמא רבא למתני' דבתרתי פליגי. פליגי במדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בתוך של חבירו כר"י מחייב אטמון ופליגי נמי במדליק בתוך של חבירו דר"י סבר משלם כל מה שבתוכו ואפי' ארנקי. ורבנן סברי כלים שדרכן להטמין בגדיש כגון מוריגין דהיינו קרשים נקובים ובהן

יתידות ודשין בהן את התבואה וכלי הבקר הוא דמשתלם. כלים שאין דרכן להטמין בגדיש לא משלם. לקמן פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל כרבנן:

סימן רעט

[**שם**]

ת"ר המדליק את הגדיש והיה בו כלים ודלקו ר"י אומר משלם כל מה שבתוכו וחכ"א אינו משלם אלא גדיש של חטים או גדיש של שעורין ורואין כאילו מקום כלים מלא תבואה. במד"א במדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בתוך של חבירו. אבל במדליק בתוך של חבירו ד"ה משלם כל מה שבתוכו. רבא מתרץ לטעמיה בכלים שדרכן להטמין בגדיש. ומודה ר' יהודה לחכמים במשאיל מקום לחבירו להגדיש והגדיש והטמין שאינו משלם אלא דמי גדיש בלבד אם הבעיר בעל השדה דא"ל דלא קביל עליה אלא נטירותא דגדיש. להגדיש חטים והגדיש שעורין. שעורין והגדיש חטים. חטים וחיפן בשעורין. שעורין וחיפן חטים שאינו משלם אלא דמי שעורין בלבד אע"פ שנתן לו רשות לחטים אינו משלם אלא שעורין דא"ל אני לא ראיתי אלא שעורין לפיכך לא נזהרתי בהם כ"כ. פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל במדליק בתוך שלו איירי. דאי במדליק בתוך של חבירו שעורין והגדיש חטים למה לא ישלם חטים כיון דחזי להו ובסמוך מדמו להו לנותן דינר לאשה ופשעה בו משמע דהיינו מדליק בתוך שלו ואכלה בתוך של חבירו:

[**דף ס"ב ע"א**]

אמר רבא הנותן דינר זהב לאשה ואמר לה הזהרי בו של כסף הוא והלכה והזיקתו משלמת של זהב משום דא"ל מאי הוה לך גביה דאזיקתיה בידים ששרפתו או שהשלכתו לנהר:

סימן רפ

ולא דמיא למשאיל מקום לחבירו להגדיש גדיש שעורין והגדיש חטים דאמרן לעיל דאינו משלם אלא דמי שעורין. דמבעיר לאו מזיק בידים הוא אלא פושע כדכתיב כי תצא אש מעצמה. אבל הכא פשעה בו שלא שמרתו כדרך השומרי' אבל אבדה משלמת של כסף משום דאמרה ליה נטירותא דכספא קבילית עלי נטירותא דדהבא לא קבילית עלי:

[**שם**]

אמר רבא מילתא שמיע לר"י ולא ידענא מאי היא. אמר שמואל ולא ידע אבא מילתא דשמיע ליה לר"י דמחייב אנזקי טמון באש עשו תקנת נגזל באשו כי היכי דתקון רבנן לנגזל לישבע כמה גזלו ויטול במסכת שבועות ואלו נשבעים ונוטלין השכיד והנגזל. כך תקנו באש שישבע ויטול כמה הטמין ויטול:

[**שם**]

בעי אמימר עשו תקנת נגזל במסור או לא. אליבא דמ"ד (דאמר) לא דיינינן דינא דגרמי לא תיבעי לך דהא לא דיינינן דינא דגרמי במסורות. אלא למ"ד דיינינן עשו תקנת נגזל במסור דמשתבע ושקיל או לא. לא ידענא מאי תיקו. כתב רבי' יצחק אלפסי זצ"ל כגון שיש עדים שמסר אותו ואיבד את ממונו אבל אינם יודעים כמה איבד לו מי עשו תקנת נגזל במסור ומשתבע ושקיל או לא תיקו. וכל תיקו דממונא לקולא עכ"ל. ובפר"ח זצ"ל כתב וקיי"ל כל תיקו דממונא לקולא ולא מישתבע ולא שקיל מידי עכ"ל:

סימן רפא

וראינו שפסק בספר שבועות כי נשבע כמה נענש ונוטל מן המוסר חצי מה שענשו דקיי"ל ממון המוטל בספק חולקין. ותיקו דממונא ספק ספיקא הוא ובהדיא אמרינן דמוסד הוא מכ"ד אבות נזיקין הוא ולא קנסא הוא אלא ממונא והוא מפורש בריש מסכתא ולא עוד אלא דחזינא דסוגיא דשמעתין במסקנ' עשו תקנת נגזל במפסיד ממון בידים ונשבע ושקיל עכ"ל. מיהו איננו נראה לרבינו יצחק כלל לחייב משום תיקו. ור"ת זצ"ל מפרש דהך בעיא היא כשהמוסר מכחיש את הנמסר דומיא דנגזל בשבועות שהגזלן דומה שמכחישו אבל אם המוסר בעצמו אינו יודע כמה. ישבע הנמסר במה הפסיד ויטול. ונראה לרבי' יצחק זצ"ל דהך בעיא אפילו אין המוסר יודע דומיא דתקנת נגזל באשו שאין המבעיר יודע כמה הפסיד הניזק הוא דמיבעיא ליה במסור אי עשו תקנת נגזל במסור או לא:

בספר החפץ כתוב מצינו בתשובות שאילות של רב נטרונאי גאון שיהודי שמגרים ומאניס את חבירו ומפסידו ומעניש ממון ואין עדות באותו הענוש מה יעשה. והשיב ואמר כך הדין שהמוסר והמגרים לא מצו לאשתבועי ואפקועי דהיכא (ד)אמרי' כל הנשבעים שבתורה נשבעין ולא משלמין היכא דקים להו עלה דמלתא אבל הכא כיון דאמ' דסתם אנס... הוא וממון דישראל כיון דנפל ביד... אין להם חנינה לפיכך נשבע הנגדם והנמסר ושקיל כל הענוש מיד המוסד:

סימן רפב

והיכא ששני ישראל דרים בישוב ואין להם עדים ואתא חד וקא צווח על חבריה דמסריה לשלטון או.... והוא אומר להד"מ זה היה מעשה והורה רבי אליעזר ממיץ זצ"ל בשם רבינו יעקב זצ"ל שיש לו לישבע לפני השלטון שלא דבר לשלטון על שכנגדו שום דבר רע המביאו לידי הפסד.

וזו תשובת רבינו יצחק בר אברהם זצ"ל שהשיב להחבר ר' יוסף בן הח' ר' שלמה:

סימן רפג

ואשר שאלת על ראובן שתובעו את שמעון מאה דינר שמסר אותו למלכות. השיב שמעון אין לך בידי. מעולם לא דברתי כנגדך למלכות. וחייבוהו ב"ד שבועת היסת בתקנת דר"נ וראייתם ממה שפירש בקונטרס בפ' יש נוחלין בההיא דשלח רבב"א לרב יוסף עבדי גנבת והלה אומר לא גנבתי. מה טיבו אצלך אתה מכרתיו לי אתה נתת לי במתנה רצונך השבע וטול. נשבע ונוטל ואינו יכול לחזור בו. דמאי דנקט עבדי גנבת רבותא נקט דל"מ בשאר מטלטלין שהנתבע חייב שבועה כדי שלא ישלם והפכה לשכנגדו דלא מצי למיהדר ולמימר אשבע אני ואפטר אלא אפי' עבדים דלא שייכא בהו שבועה כלל אפ"ה כיון שהשביעו לא מצי למיהדר. והוקשית על פירוש זה למימר דאין כאן שבועה על הנתבע כיון שזה טוען גנבת ואחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן דכי ההיא דכל הנשבעין דזה אומר גנובים וזה אומר שאולים ואיני יודע מאי קשיא לך דשבועת היסת מנין לך להפקיע מטעם זה דנהי דאין נאמן לומר גנובים להוציאו בולא כלום כמו בטענת שאולים. מ"מ שבועת היסת מיהא איכא מטעם דחזקה דאין אדם תובע אלא א"כ יש לו עליו. ואפי' היה כדבריך דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן ושבועת היסת נמי ליכא מכל מקום לאו כולהו בחדא מחיתא מחיתינהו. ואם ממעשה אינש לא חשיד. מדיבודא (אפשר) מיהא אפשר דחשיד. ואפי' ממעשה נמי אין לדמות כל עניני איסורין אהדדי ואין לך אלא מה שאתה מוצא גניבה ולא שאר הפסד דמה לי מוסר ומה לי נגזל. ולשונך שכתבת דאין לשום אדם להחזיק חבירו בעבירות אם לא הוחזק באותה עבירה בעדים. לא הבנתי דאם בכל העבירות אתה בא לומר כן ל"ש גנובין ל"ש גזולין אם כן גם כשיאמר שאולין לא יהא נאמן דהא מחזיקו בגזלן כמו שאומר לקוחין אם לא תחלק בין בא לידו בתורת שאלה לבא בידו בתורת גזל. מיהו אין נראה לי לחלק בכל זה אלא בכל דבר יש שבועת היסת ואפי' בקרקעות כמו שפי' רב האי גאון זצ"ל מדרבנן כמו שפי' במקום אחר בתוך ב"ב בח"ז ב"ת הבתים. ולכאורה סתם אורה ע"י גזל ולא חלק הגאון דבר. ואתה זך ונבר שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום כחשקי יצחק בר אברהם זצ"ל תנצב"ה:

סימן רפד

בספר החפץ. רב פלטו ראש ישיבה אמר מסור פסול לעדות לא מיבעיא מסור גמור ומפורסם אלא אפי' אינש דסני לחבריה וא"ל בפני רבים אזילנא ומסרינא לך מן דיבריה רשע הוא וכי אמרו רבנן לא נחשדו ישראל על כך ה"מ דסני ליה ושתיק מישתק אבל הכא דקא פעי בפרהסי' מדיבורא קא מזיק ופסול לעדות. והכי איפסיקית בתרתי מתיבתא דינא דמסור:

[**שם**]

ההוא גברא דבטש בה בכוספתא דחבריה שדייה בנהרא. פי' כוסכתא ארגז שמניחין בו כספים. הוה קא טעין ואמר הכי והכי הוה לי בגוה יתיב רב אשי וקא מעיין בה כי האי גוונא מאי. א"ל רבינא לרב אחא בריה דרבא ואמרי לה רב אחא בריה דרבא לרב אשי לאו היינו מתניתין דתנן מודים חכמים לר"י במדליק את הבירה שמשלם כל מה שבתוכו שכן דרך ב"א להניח בבתים. א"ל אי דקא טעין מידי דאורחיה הכי נמי לא קמיבעיא לי כי קא מיבעיא לי דטעין מרגניתא מי מנחי אינשי מרגנית' בכוספתא אי לא. לא ידענא תיקו. פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל אפילו שיש עדים שהיה בו מרגניתא מיבעיא ליה דשמא לא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה להאי ולא אמר לך מאי הוה לך גביה דאזקיתיה כיון דלא רגילי אינשי לאנוחי כלל. ולא דמי לדינר זהב דלעיל שאמר לה של כסף דאיבעי ליה לאסוקי אדעתיה טפי דפעמים שאומר כן דידא שאם היתה יודעת שהוא של זהב לא היתה שומרתו. ולא דמי לארנקי בגדיש דרגילי טפי ומניחין מרגיניתא בכוספתא. ואין נראה לי לפרש דלענין שבועה קמיבעיא ליה מי עשו תקנת נגזל ויהא נאמן לומר שהיתה בו מרגניתא. דא"כ מה היה אומר רב אשי לאו היינו מתני' מה ענין זה למשנתינו:

סימן רפה

כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל מהא שמעינן דלית הילכתא כר' יהודה לענין טמון באש דאי ס"ד דהילכתא כר"י מאי קמיבעיא ליה מי עבדי אינשי דמנחי מרגניתא בכוספתא אי לא. הא קיי"ל דר"י בתרתי פליגי בהדי רבנן במדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך של חבירו דר"י מחייב אטמון. ופליגי במדליק בתוך של חבירו דר"י סבר ישלם כל מה שבתוכו ואפי' ארנקי ורבנן סברי כלים שדרכן להטמין בגדיש כמו מוריגים וכלי הבקר הוא דמשלם וכלים שאין דרכן להטמין בגדיש לא. אלא מדאיבעיא ליה לרב אשי היכי שמעינן דכרבנן ס"ל. ועוד הא אשכחינן בהדיא דרב אשי כרבנן ס"ל לעיל דיש פרקין תניא ארבעה דברים אמר"י כל העושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים וקתני הכופף קמתו ש"ח בפני הדליקה ואוקמא רב אשי בטומן קמתו איתמר משום דהוי נזקי טמון באש ופטור כרבנן. וחזינא מאן דפסק הילכת' כר' יהודה מהא דלעיל בשמעתין דאמר רב שמיעית ליה מילתא לר"י וכו' והא לאו טעמא הוא דמדאמר לר' יהודה דמחייב על נזקי טמון באש ש"מ דלית הילכתא כוותיה ואי אמרת למאי הילכתא אמרי' להא דר"י למיגמר מיניה לרבנן במקום דעבדי אינשי דמנחי כגון האי דבטש בכוספתא לחבריה

ושדא בנהרא. וכגון המדליק את הבירה שמשלם כל מה שבתוכו שדרך בני אדם להניח בבתים דמשתבע על דעבדי אינשי דמנחי בגויה ושקיל. עכ"ל:

סימן רפו

[**שם**]

אמר ליה רב יימר לרב אשי טענו כסא דכספא בבירה מאי. א"ל חזינא אי אינש אמיד הוא אי נמי אינש מהימנא הוא דמפקידי אינשי גביה טענתיה טענה משתבע ושקיל ואי לא לאו כל כמיני'. פר"ח זצ"ל עשו תקנת נגזל כמפסיד ממון חבירו בידים. ירושלמי חד בר נש אפקיד בהדיה חבריה חד שק צרור ואירעו אונס הדין הוה אמר סיגין הוה מלא ואיהו הוה אמר מיטכסין הוה מלא אתא עובדא קומיה דרב ואמר הרי זה נשבע ונוטל. ר' יוחנן בעי מהו שיטעננו דברים שאינם ראוין לו נשמעינה מן הדא אריסיה דבר זיזא אפקיד גבי חד בר נש ליטרא דדהבא מית בר זיזא ומית אריסיה דבר זיזא אתא עובדא קומיה ר' ישמעאל בר' יוסי אמר מאן לא ידע דכל מה דאית ליה לאריסיה דבר זיזא דבר זיזא הוא די תיהבון לבנוי דבר זיזא הוה ליה לבר זיזא בנין רבבין ובנין זקיקין אמי' יסבון רבביא פלגיא ומאן דדקיקא רבן יסבון פלגא דמר' ר' ישמעאל בר' יוסי אתא עובדא קומיה ר' חייא אמר אי מאן מן הדא ליתא את ש"מ כלום יתהיבונן לבנוי דאריסיה א"ל מריה דפקדונא כבר יהבית פלגא א"ל מה שנתת עפ"י ב"ד אתה נותן מהו דיימרון בנוהי דאריסיה לבנוהי דבר זיזא הוו לו מאן דנסביתון יכילון למימר להן מה שנעשה על פי ב"ד נעשה. מהו דיימרין דקיקיא לרבביא נחלוק עמכון יכלין למימר להו מציאה מצאנו. אמר ר' יצחק לית בין רקיקיא לרברביא אלא כמי שניתן להם במתנה:

[**שם**]

אמר ליה רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי מה בין גזלן לחמסן. א"ל חמסן יהיב דמי גזלן לא יהיב דמי. א"ל אי יהיב דמי חמסן קרית ליה והאמר רב הונא תלוה וזבין זביניה זביני. לא קשיא הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני:

[**שם ע"ב**]

מתני' גץ היוצא מתחת הפטיש ויצא והזיק חייב גמל שהוא טעון פשתן ועבר ברשות הרבים נכנסה פשתנו לתוך החנות ודלקה בנרו של חנוני והדליק את הבירה בעל הנמל חייב. הניח חנוני נרו מבחוץ החנוני חייב. ר' יהודה אומר בנר חנוכה פטור:

הדרן עלך פרק הכונס

פרק מרובה

[**שם**]

מרובה מידת תשלומי כפל מתשלומין ארבעה וחמשה שמידת תשלומי כפל נוהגת בין בדבר שיש בו רוח חיים בין בדבר שאין בו רוח חיים ומידת תשלומי ארבע' וחמשה אינה נוהגת אלא בשור ושה בלבד שנא' כי יגנוב איש שור או שה:

[**שם**]

אמר ר' חייא בר אבא אר"י הטוען טענת גנב בפקדון משלם תשלומי כפל. טבח ומכר משלם תשלומי ארב' וחמשה והוא שנשבע ואח"כ באו עדים אבל בלא שבועה אינו משלם אלא קרן. ודוקא בטוען טענת גנב אבל בטוען טענת אבידה בפקדון אע"ג דנשבע אינו משלם תשלומי כפל כדתנא בהגוזל קמא ומייתי לה לקמן בשמעתין א"ל היכן פקדוני א"ל אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שאכלו משלם את הקרן הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. היכן פקדוני ואמר נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שגנבו משלם תשלומי כפל הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. קתני מיהת בטוען טענת גנב דמשלם תשלומי כפל אבל בטוען טענת אבידה לא משלם כפל וטוען טענת גנב נמי בשבועה אין שלא בשבועה לא והכל יליף לה מקראי וגנב עצמו משלם תשלומי כפל אפי' בלא שבועה כדפרכי' לקמן ואימא גנב עצמו בשבועה אין שלא בשבועה לא. לא ס"ד דתניא ר' יעקב אומר שנים ישלם בלא שבועה אתה אומר שלא בשבועה או אינו אלא בשבועה אמרת לא כך היה מאי לא כך היה אמר אביי לא ליכתוב רחמנא שנים ישלם בגנב ותיתי בק"ו מטוען טענת גנב ומה טוען טענת גנב דבהיתיר' אתא לידיה אמר קרא לישלם תרי גנב עצמו לא כ"ש. אלא שנים ישלם דכתב רחמנא ל"ל דאפי' שלא בשבועה:

[**דף סג ע"א**]

ואמר ר' חייא בר אבא אר"י הטוען טענת גנב באבידה משלם תשלומי כפל שנאמר על כל אבידה אשר יאמר וגו' ישלם שנים:

[**דף סה ע"א**]

אמר רב קרן כעין שגנב תשלומי ארבעה וחמשה כעין העמדה בדין. ואוקמי' הא דרב לענין ביוקרא וזולא ודייקינן ה"ד אילימא דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ארבעה זוזי קרן כעין שגנב לימא פליגא דרב אדרבא דאמר רבא האי מאן דגזל חביתא דחמרא מחבריה מעיקרא שויא זוזא ולבסוף ארבעה זוזי אי תברה אי שתיה משלם ארבעה. אי תבר ממילא לא משלם אלא זוזא:

סימן רפז

אמרי כי קאמר רב דמעיקרא שויא ארבעה זוזי ולבסוף שויא זוזא קרן כעין שגנב תשלומי כפל תשלומי ארבעה וחמשה בשעת העמדה בדין:

סימן רפח

תניא גנב כחושה והשמינה הגנב שפיטמה משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה כעין שגנב משום דא"ל אנא מפטימנא ואת שקלת. גנב שמינה והכחישה הגנב בידים או בטורח מלאכה או במקל משלם תשלומי כפל תשלומי ארבעה וחמשה בעין שגנב משום דא"ל מה לי קטלה כולה ומה לי קטלה פלגא. פי' רש"י זצ"ל הילכך מההיא שעתא אתחלא לה טביחה:

[**שם ע"ב**]

אמר ר' אילעאי גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור נעשה שינוי בידו וקנאו טבח ומכר שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר ומשלם תשלומי כפל כעין שגנב והיינו דאמר רב לקמן בשמעתין טלאים בשל מעיקרא דמין בשל עכשיו אבל תשלומין ארבעה וחמשה אינו משלם כלל:

סימן רפט

ופסק רבי' יצחק אלפסי זצ"ל הלכה כר' אילעאי דתנן לקמן בהגוזל קאמר' כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה ואמרי' בגמ' לאתויי מאי לאתויי הא דר' אילעאי דאמר ר' אילעאי גזל טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור נעשה שינוי בידו וקנאו וכו':

[**דף סו ע"א**]

אמר רבה שינוי קונה כתיבא ותנינא. כתיבא והשיב את הגזילה אשר גזל מה ת"ל אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר ואם לאו דמים בעלמא הוא בעי לשלומי. תנינא הגוזל עצים ועשאן כלים צמר ועשאן בגדים משלם כשעת הגזילה. אי נמי מהכא לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו פטור אלמא שינוי קונה. יאוש אמרי רבנן דקני מיהו לא ידענא אי מדאורייתא אי מדרבנן דחזי אמוצא אבידה מוצא אבידה לאו כיון דמיאש מרה מיניה מקמי דתיתי לידיה וקני ליה או דילמא אבידה היא דכי אתא לידיה בהיתירא אתאי לידיה אבל האי כיון דבאיסורא אתאי לידיה מדרבנן הוא דאמור רבנן דנקני משום תקנת השבים. ורב יוסף אמר יאוש אינו קונה ואפי' מדרבנן:

סימן רצ

פר"ח זצ"ל ור"י אמר יאוש כדי כגון גזילה וכיוצא בה לא קני ואפי' מדרבנן. וקיי"ל בהא דאביי כרב יוסף:

[**שם**]

מתני' אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל ולא הטובח ולא המוכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה:

[**דף סח ע"א**]

איתמר המוכר לפני יאוש רב נחמן אמר חייב רב ששת אמר פטור. רב נחמן אמר חייב ומכרו אמר רחמנא והא זבן ל"ש לפני יאוש ל"ש לאחר יאוש. רב ששת אמר פטור חיוביה לאחר יאוש הוא דאהני מעשיו אבל לפני יאוש דלא אהני מעשיו לא מיחייב דומיא דטביחה בעינן דאהנו מעשיו:

סימן רצא

פר"ח זצ"ל וקיי"ל כר"נ דדיינא הוא ורב נחמן ורב ששת הלכתא כרב נחמן בדיניה . ולא עוד אלא דהא ר' יוחנן קאי כוותיה דאמר חיוביה בין לפני יאוש בין לאחר יאוש:

[**דף ע ע"א**]

אמרי נהרדעי לא כתבינן אורכתא דהיינו הרשאה אמטלטלי. א"ל רב אשי לאמימר מ"ט א"ל משום דר' יוחנן דאמר ר' יוחנן גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אין יכולין להקדיש. זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו. הילכך הכא נמי הואיל ואינו ברשות בעלים אינו יכול להקנותן לשליח הלכך אם אבד יכול לחזור ולתובעו מיד הנאמן. איכא דאמרי אמרי נהרדעי לא כתבינן אורכתא אמטלטלי דכפריה אם תבעו מפקיד לנאמן וכפר בו דמחזי דחתמינן אשיקרא דיהיב ליה לשליח מידי דלית ליה גביה . אבל לא כפריה כתבינן:

[**שם**]

אמרי נהרדעי כל אורכתא דלא כתב ביה זיל דון זכי ואפיק לנפשך לית בה משא מ"ט משום דא"ל האיך נאמן לשליח לאו בעל דברים דידי את:

[**שם**]

ואמר אביי אי כתב בה למחצה לשליש ולרביע דון זכי ואפיק לנפשך והמותר שלי מינו דמשתעי נאמן בהדי שליח אפלגא על כרחיה דלא מצי למימר ליה לאו בעל דברים דידי את משתעי אכוליה:

[**שם**]

ואמר אמימר ואי תפס לא מפקינן מיניה. פירש"י זצ"ל ואי תפס שליח ממון משל נאמן לא מפקינן מיניה ואע"ג דלא כתב ביה ואפיק לנפשך. לישנא אחרינא ואי תפס שליח ממון שהוציאו ועיכבו לעצמו לא מפקינן מיניה.

סימן רצב

וזה מצאתי בתשובות הגאונים והוא עיקר:

[**שם**]

רב אשי כיון דכתב ליה כל מה דמתענית ליה מן דינא קבילית עלי שליח שוייה. פי' רב אשי פליג אדאמימר. כיון דכתב קבילית עלי שליח שווייה הילכך אי תפס לא מפקינן מיניה. ללישנא קמא נמי אי תפס משל נאמן מפקינן מיניה דהא שליח בעלמא הוי והוי תופס לבע"ח. איכא דאמרי שותפא שווייה למאי נ"מ לאי תפס פלגא ממון שהביא אם רצה יעכב חציו. הכי גריס רש"י ז"ל. והילכתא שליח שווייה ולא שקיל מידי:

סימן רצג

פר"ח זצ"ל ויש מי שגורסים אמטלטלי דכפריה אפקדונא דסבר דלא כתבינא אורכתא אלא אפקדונא דקיי"ל כל היכא דאיתא פקדון ברשותא דמריה איתיה. ול"ל בפקדון דאינה ברשותו. ושמועה זו בפ' שבועת העדות בענין המשביע לעדים אם לא תבואו ותעידו שיש לפלוני מנה אצל פלוני. ומקשינן והא עד שישמעו מפי התובע ומוקי לה שמואל בבא בהרשאה והאמרי נהרדעי לא כתבינן אורכתא אמטלטלי ה"מ היכא דכפריה היכא דלא כפריה כתבינן. וכמוה בפ' יש בכור לנחלה . וכיון דליכא מאן דדחי לה להאי דנהרדעי לא להא דר' יוחנן. ורב אשי ואמימר דאינון בתראי מוקמי לה כדר"י ש"מ דהילכתא הכי. וכל דאשכחן בתלמוד כגון מעשה דרב פפא דאקני זוזי דהוו ליה בי חוזאי לר"ש ב' אחא וכיוצא בו כמה דלא כפריה הוא כדאיתא בהדיא אבל אי כפריה לא אתבריר בשמעתין דכתבינן אורכתא עליה. והא דנהגו למיכתב אורכתא אפי' אמטלטלי דכפריה לא ידענא מנין ועל מה סמכו והמוציא מחבירו עליו הראיה עכ"ל. ור"ת זצ"ל מפרש טעמא דכתבינן אורכתא אפי' אמטלטלי דכפריה משום דקיי"ל כאיכא דאמרי דדוקא אמטלטלי דכפריה לא כתבינן כדמוכח בפ' שבועות העדות דתנן משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאני כהן שאני לוי שאיני בן גרושה שאיני בן חלוצה שאיש פלוני כהן שאיש פלוני לוי שאינו בן גרושה שאינו בן חלוצה הרי אלו פטורין. ואמרי' בגמ' טעמא דאיש פלוני כהן ואיש פלוני לוי הא מנה לפלוני ביד פלוני חייבים הא קתני עד שישמעו מפי התובע. אמר שמואל בבא בהרשאה. והא אמרי נהרדעי לא כתבינן אורכתא אמטלטלי ה"מ היכא דכפריה אבל היכא דלא כפריה כתבינן ותנן נמי בפ' יש בכור לנחלה שתי נשים של שני אנשים שלא ביכרו וילדו שני זכרים. זה נותן חמש סלעים לכהן וזה נותן חמש סלעים לכהן. מת אחד מהם בתוך שלשים יום אם לכהן אחד נתנו יחזיר להם חמש סלעים ואם לשני כהנים אינם יכולים להוציא מידם. ואמרי' בגמרא מאי שנא משני כהנים דאזיל לגבי האי ומדחו ליה ואזיל לגבי האי ומדחו

ליה כהן אחד נמי ליזיל לגבי האי ולידחייה ליה וליזיל לגבי האי ולידחייה אמר שמואל בבא בהרשאה. והא אמרי נהרדעי לא כתבינן אורכתא אמטלטלי ה"מ היכא דכפריה אבל היכא דלא כפריה כתבינן. הא למדת דקיי"ל כאיכ' דאמרי מעתה אפי' אמטלטלי דכפריה כתבינן. דהא מפרש טעמיה דלא כתבינן משום דמיחזי כשיקרא ואנן למיחזי כשיקרא לא חיישינן בההיא דפ' הכותב דההיא איתתא דאיחייב' שבועה בי דינא דרב ביבי בר אביי. א"ל ההוא בע"ד תיתי ותשבע לי במתאי אפשר דמיכספא ומודיא לי אמרה להו כתובא לי זכותא דכי משתבענא יהיב לי אמר להו רב ביבי כתבו לה. אמר רב פפי משום דאתו ממולאי אמריתו מילי ממולייתא והא אמר רבא האי אשרתא דייני דמכתבא מקמי דליחזי סהדי חתימת ידייהו פסולה אלמא מיחזי בשיקרא ה"נ מיחזי בשיקרא ליתא מדר"נ דאר"נ אומר היה ר' מאיר אפי' מצאו באשפה חתמו ונתנו לה כשר. והכי סלקא שמעתתא התם. וה"נ איתא בפ' כל הגט וסלקא נמי שמעתתא התם דלמיחזי בשיקרא לא חיישינן. וטעמא דנהרדעי במטלטלי דכפריה משום דמיחזי כשיקרא:

סימן רצד

הילכך אנן לא חיישינן למיחזי בשיקרא כתבינן אורכתא אמטלטלי דכפריה. ואע"ג דאשכחנ' דמיחזי כשיקר' דחיישינן ליה בההיא דנט פשוט דאמר להו רבה בר רב שילא להנהו דכתבי שטרי אקנייתא אי דידעיתו ביומא דאקניתו ביה כתובו ואי לא כתובו ביומא דקיימיתו ביה ואי לא מתחזי כשיקרא והתם כ"ע מודו. אפי"ה האי דהכא יש לדמות להההוא דהכותב ודכל הגט כדי לקיים המנהג. וא"ת כיון דקיי"ל דלמחזי בשיקרא ל"ח א"כ במס' שבועות ובבכורות כי פריך מנהרדעי דלא כתבינן אורכתא אמטלטלי הוה ליה למימר ליתה. תריץ דאורחיה דתלמודא הכי דהא ר"פ גוביה דאמר עלה בהכותב ובכל הגט דליתה פריך מינה עלה דרב הונא בפ' האשה שנתארמלה אמר ר' אבא אמר ר' יצחק בר שמואל בר מרתא אמר רב הונא ואמרי לה א"ר הונא אמר רב שלשה שישבו לקיים את השטר שנים מהם מכירים חתימת ידי עדים ואתה אינו מכיר עד שלא חתמו מעידים לפניו וחותם משחתמו אין מעידין לפניו וחותם ומי כתבינן והאמר ר"פ משמיה דרבא האי אשרתא דדייני דכתיבא מקמי דליחזו סהדי חתימת ידייהו פסולה אלמא מיחזי כשיקרא אלא אימא עד שלא כתבו וחתמו מעידי' לפניו וחותם משכתבו וחתמו אין מעידים לפניו וחותם. הרי סתר דברי רב מכח ההיא דרב פפי ואע"ג דאסקינן בפ' הכותב ובכל הגט דליתה ה"נ בפ' שבועות העדות ובפ' יש בכור ואע"ג דלנהרדעי פריך מינה. ויש מפרשים הא דקאמר ליתה לאו אדרב פפי קאי אלא כלומר ליתה דאין זו קושיא דבקיום שטרות דוקא חיישינן למיחזי בשיקדא דב"ד אבל בשאר מילי לא. כדאמר

רב נחמן. ולפי טעם זה אין ראיה שיקשה התלמוד ממילתא דליתה. וי"ל דבשבועות העדות ובפ' יש בכור בעי תלמודא לקייומא מתני' אליבא דנהרדעי דלא תפרוך להו ממתני' דע"כ מתניתין לא מיתוקמא אלא כדתרצה שמואל בבא בהרשאה. וכן פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל בפרק האשה שנתארמלה ופ' הכותב. וצריכין אנו לדעת היכי כתבינן אורכתא אהלואה דמשמע בפר"ח זצ"ל דלא כתבינן אלא אפקדון כדפרי' לעיל ונראין דבריו דהא אין אדם יכול להקנות הלואתו לחבי' כההיא דפ' מי שמת דאמר רבא אמר ר"נ שכ"מ שאמר ידור פלוני בבית זה יאכל פלוני פירות דקל זה לא אמר ולא כלום עד שיאמר תנו לפלוני בית זה וידור בו תנו לפלוני דקל זה ויאכל פירותיו. למימרא דסבר ר"נ מילתא דאיתא בבריא איתא בשכיב מרע מילתא דליתא בבריא ליתא בשכ"מ והאמר ר"נ שכ"מ שאמר הלואתי לפלוני הלואתו לפלוני אע"ג דליתא בבריא. אמר ר"פ הואיל ויורש יורשה וע"כ דהא דקאמר ליתא בבריא בקנין קאמר דליתא בשכ"מ דאי בלא קנין הא קיי"ל דדברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמי. הא למדת דלא מצי אינש לאקנויי הלואתו לחבריה. וה"נ מוכח בפ' אע"פ דאיתמר מתנת שכ"מ שכתב בה קנין בי רב משמיה דרב אמר ארכבה אתרי ריכשי הרי היא כמתנת בריא אם עמד אינו חוזר והרי היא כמתנת שכ"מ שאם אמר הלואתי לפלוני משמע דמכח בריא אינו יכול לחזור להקנות הלואתו אפי' בקנין. מיהו לפי' רש"י זצ"ל שפירש משום דאין מטבע נקנה בחליפין אין ראיה משום שלא נוכל לעשות הרשאה אגב קרקע. אבל קשה לפירושו דאמאי נקט הלואה אפי' מעותיו שהם בידו היה יכול להשמיענו דמכח שכ"מ קני ולא מכח בריא. ועוד בההיא דפ' מי שמת שדוחק ר"פ למצוא דהלואתו לפלוני איתא בבריא הואיל ויורש יורשה לומר דאיתא בבריא אגב קרקע. אלא ש"מ דאפי' אגב קרקע לא מצי להקנות הלואתו:

סימן רצה

מיהו לשון רבינו שמואל זצ"ל מוכח דהואיל ויורש יורשה לאו אמתנת בריא קאי אלא אמתנת שכ"מ. וזה לשונו הואיל ויורש יורשה כלו' דאע"ג דלית' הלואה גביה דמתנת שכ"מ כירושה שויה רבנן כדאמרי' לקמן וגבי בריא דליכא למימר הכי דמתנת בריא לאו כירושה שוייה רבנן לא קנה עד שיאמר במתנה גמורה ובקנין עכ"ל . הרי אין ראיה משם. ותו דפי' כשיאמר במתנה גמורה בקנין דקני דמשמע שהבריא יכול להקנות הלואתו בקנין לאחרים. ובפ' אע"פ פר"ח זצ"ל הלואתו לפלוני אותיותיו שהן שטרות שכתובות בהן הלואה וקיי"ל אותיות אין נקנות אלא בשטר ובמסירה ולגבי שכ"מ אמור רבנן דדברי שכ"מ ככתו' וכמסורין דמו מדפי' הלואתו שטרות דילמא סבר הא

הוה מקנה ליה גוף הלואה בקנין דילמא הכ"נ דקני. מיהו בשמעתין גריס אמטלטלין דפקדונא משמע דדוקא אפקדון כתבינן אורכתא אבל לא על המלוה. ופי' ר"ת זצ"ל דהיינו טעמא דכתבינן אורכתא אהלואה משום דמסקינן דשליח שוייה ונהי דאין יכול להקנות הלואתו ה"מ כי יהיב ליה אבל לשוייח שליחא מצי משוי ליה דהיינו לעצמו. ולהכי כתבי' אורכתא אהלואה:

ויש סמך למנהג מהגוזל עצים כההיא דרב פפא הוה מסיק תליסר אלפי זוזי בי חוזאי אקנינהו ניהליה לרב שמואל בר אחא אגב אסיפיה דביתיה כי אתא נפק לאפיה עד תווך. ומסיק משמע לשון הלואה. מיהו בפ' הזהב ובפ' המוכר את הספינה מייתי ההוא עובדא ול"נ מסיק אלא הוו ליה. ובהגוזל עצים נמי דגריס ומסיק יש מפרשים ודוחין דמסיק בעסקא מיירי שלא ניתן להוצאה שהוא בעין ויכול להקנות כמו הפקדון. ובפר"ח זצ"ל ובאלפס בשניהם כתוב בהגוזל הוה מסיק. ואין להביא ראי' דפ' יש בכור דאייתיתי' לעיל גבי פדיון הבן שיכול להרשאות אע"פ שנתנהו לכהן על מנת להוציא דלא מסקי אדעתייהו שימות בתוך שלשים יום אלמא יש הרשאה למלוה דהתם ע"כ לא ע"מ להוציא נתנו לו דהא קיי"ל כשמואל דאמר התם בסמוך בההיא שמעת' דפודה את בנו בתוך שלשים יום ונתעכלו המעות אין בנו פדוי. וכן פירש רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דע"כ טעם דהרשאה אינו תלוי בקנין דהא קיימא לן כאיכא דאמרי דאמטלטלי דכפריה נמי כתבינן הרשאה כדמוכח בפ' שבועות העדות ובפ' יש בכור אע"פ שאינו יכול להקנות כמו שאינו יכול להקדיש דהא קיי"ל גזל ולא נתיאשו הבעלי' שניהם אינן יכולין להקדיש. זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו כדמוכח בההיא דפ"ק דב"מ דההוא מסותא דהוו מינצו עלה בי תרי האי אמר דידי הוא והאי אמר דידי הוא קם חד מנייהו ואקדשה ואמרי' עלה התם מאי הוה עלה דמסותא. ת"ש דאמר ר' חייא בר אבין עובדא הוה בי רב חסדא אמר רב הונא ופשטוה מהא דאמר רב כל ממון שאינו יכול להוציאו בדיינין אינו מוקדש. הא יכול להוציאו בדיינין הקדישו מוקדש אע"ג דלא אפקי'. איני והאמר ר' יוחנן גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינן יכולים להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו. מי סברת במסותא דמטלטלי עסקינן לא במסותא דמקרקעי עסקינן דכי יכול להוציאו בדיינין כל היכא דאיתא ברשותא דמרה איתיה. אלמא מדפריך לרב ש"מ דהילכתא כוותיה. ומשמע נמי דאם היתה מסותא מטלטלי לא היה יכול הנגזל להקדיש וכיון שאינו יכול להקדיש אינו יכול להקנות אעפ"כ יכול להרשאות. אלא ע"כ תקנה שעשו לענין שליחות כאילו היה קנין גמור. רבינו שלמה זצ"ל גריס והלכתא שליח שוייה וכן פר"ח זצ"ל ואסקינן שליח שוייה. ורבי' יצחק אלפסי

זצ"ל כתב ואיתמר משמיה דרב יהודאי זצ"ל דקיי"ל שליח שוייה. הילכך אי בעי לבטולי שליחותא ובעי לאורכי אחרינא אית לי' רשותא למיעבד הכי עכ"ל:

סימן רצו

ויש לי ללמוד מדבריו דיכול נמי למחול לחייב אע"פ שיש כבר הרשאה ביד זה דהואיל ויכול לבטל שליחות' ש"מ לית ליה שום זכיה בגויה הילכך יכול למחול. וכן השיב הרב ר' ברוך ז"ל דיכול למחול והסמיך דבריו אההיא דהאיש מקדש דתניא התקדשי לי בשט"ח או שהיה לו מלוה ביד אחרים והרשאה עליהם ר"מ אומר מקודשת וחכ"א אינה מקודשת. האי שט"ח ה"ד אילימא שט"ח דאחרים היינו מלוה ביד אחרים ואי לא מצי מחיל מאי קאמר היינו מלוה ביד אחרים הא לא דמו אהדדי דשטר חוב דאחרים מצי מחיל והרשאה עליהם לא מצי מחיל. ותו כדמוקי פלוגתייהו כדשמואל דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול. דר"מ לית ליה דשמואל ולהכי מקודשת. ורבנן אית להו דשמואל ולהכי אינה מקודשת. והשתא יש לומר בהרשאה מאי סברי דאי בהרשאה נמי לר"מ לא מצי מחיל ולהכי מקודשת ולרבנן לא מצי מחיל ולהכי אינה מקודשת א"כ היינו פלוגתייהו דשטר חוב וכי תימא דקמ"ל דפליגי בהרשאה כי פליגי בשט"ח א"כ אמאי מוקי לה במעמד שלשתן. אלא ע"כ בהרשאה עליהן לכ"ע מצי מחיל והיינו דמוקי לה בהרשאה עליהן במעמד שלשתן. אבל אילו כתב לה הרשאה שלא במעמר שלשתן מצי מחיל לכ"ע:

סימן רצז

וכן כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל בתוספות שעשה לפני רבי' יבא זצ"ל. והילכתא שליח שוייה ומפקינן מיניה דיליה ואפילו הרשאה אגב קרקע:

סימן רצח

והשתא דפסקינן דשליח שוייה שמעינן מיניה שהמורשה אינו יכול להרשאות אחר תחתיו דאותו עשהו נאמן ולא אחר ויכול לומר לו אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר ואם נתן לו רשות הרשות בידו. וכן כתב בה"ג וגברא דאורכין לי' לית ליה רשותא לאורכא לאינש אחרינא בדוכתיה דכי הימניה להההוא קמא לבתרא לא הימניה. ועוד הא קאמרינן אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר. ואי יהיב ליה רשותא לאורכי אידך מוריך:

סימן רצט

וכן כתב באביאסף דמי שיש בידו הרשאה אינו יכול להרשאות לאחר במקומו וגם אינו יכול לעשות פשרה כדאיתא בפ' שבועות העדות כדפיר' התם. והיכא שכתב ראובן הרשאה לשמעון על לוי והלך שמעון ומחל ללוי. והיכא שהרשאה חציה כתובה בלשון

שליחות וחציה בלשון מתנה. (ו)זה היה מעשה ושאל מ"ו רבינו שמחה זצ"ל למורי רבי' אבי העזרי זצ"ל וזה לשונו:

סימן ש

בכל מקום שאני מוצא דבריך מורי ורבי הרב ר' אליעזר נתפרכסו אזני ונפקחו עיני על כן יעצוני כליותי להתקרב לך ולשאול ממך על אחד שתבע את חבירו חפציי היו מושכנים בידך שוה ד' זקוקים ופדיתים עד חצי זקוק. והנתבע הוציא שטר שהתובע כתב לאשתו תחילתו בלשון הרשאה הרשיתיך והשליטיתיך ומניתיך אפוטרופא על חפצים שיש לי ביד פלוני לדון ולערער ולהשביעו ומתנה זו שנתתי לך מתנה גמורה וכו' ואין לי כח לזכות ולחזור בה מן יומא דנן ולעלם וכל לשון מתנה אבל לא היה כתוב בה כתבוה בשוקא. והוציא הנתבע עוד שטר מחילה שכתבה לו אשת התובע על אותם החפצים. ותאיר עיני אם המתנה בטלה השליחות ההרשאה שהרי כתב בה שלא יהא לו כח לחזור ולזכות בה א"כ אינה שלוחו וגם לא כתב בלשון מיפה כחה. ודמי להא דירושלמי פ' אלמנה ניזונית בגמ' מכרה לזה שוה מנה במנה כו' עד כדון ד' שטרות וכו' ואם שליחות ההרשאה בטל המתנה נמי הויא דבר שאינו יכול להוציאו בדיינין והעדים קיימין ומעידין שהמתנה היתה אבל עדותן מה יועיל לבטל שום דבר הכתוב בשטר כמו שנחקרה עדותן בב"ד דמיא ואי מהני מטלטלי דכפריה אגב מקרקעי או אם נאמר כיון דלא הוי ממון להקנות בחליפין לא הוי ממון לקנות אגב קרקע כדאמרינן גבי טובת הנאה בפ' שנים אוחזין . שמחה בר שמואל:

וזו התשובה: מודע אם לבינה. היאמר לאיסתרא בלגינא. ובלגינא קיש קיש קרינא. ומה לאיל צמר אצל עז קרח. אכן ענות מורי הרב ר' שמחה גדולה עד מאד. וידעתי כי כל רז לא אנס לך אך לנסות תלמידו קנקן ריקן אפי' חדש אין בו. על אשר שאל מורי על אחד שתבע את חבירו וכו' דעתי נוטה שאין המתנה מבטל השליחות ההרשאה ולא ההרשאה מבטלת המתנה אע"פ שלא כתב בלשון מייפה כחו דמה שצריך לשון ייפוי בההיא דנערה שנתפתתה היינו כששניהם במכר או שניהם במתנה. אבל אחד במכר ואחד במתנה או להיפך אין צריך לשון ייפוי ואוספית ולא תוספות דיקלא דלשון השטר גופיה מוכיח היפוי אי משום בעל אי משום דינא דבר מצרא ואע"ג דיד בעל השטר על התחתונה בסלעין דינרין . מיהו בדבר שאנו יכולין לתקן ולקיים דברי השטר אהדרינא לתקוני. כההיא דפ' גט פשוט כתוב בו מלמעל' מנה ולמטה מאתים דתלינן טעה וחזר וכתב מאתים. ובההיא דפ"ק דע"ז דהוה כתב ביה שית שנין יתירא וכן טובא. הילכך לשון מתנה דכתב בה כי היכי דלא לימרו ליה לאו בעל דברים דידי את. ולשון הרשאה

דשליח שוייה ואי תפס מפקינן מיניה. ואע"ג שכתב לו ומתנה זו מתנה גמורה וכו' ואין לי רשות לחזור ולזכות בה לא ביטל השליחות שהרי אפי' כתב זיל ודון וזכי ואפיק לנפשך הויא מתנה שכל מתנת בריא אינה בחזרה כדאי' בשנים אוחזין בשלהי וריבוי דברי השטר הם ליפוי ולשופרא דשטרא הוא וכי כתב כל מאן דמתעני ליה מן דינא שליח שוייה ולא ביטל זה את זה כדאמרינן במרובה אמרי נהרדעי כל אורכתא דלא כתב בה זיל דון וזכי ואפיק לנפשך לית בה ממשא לאו בעל דברים דידי את. ואמר אמימר ואי תפס לא מפקינן מיניה פי' משום דמתנה גמורה . וכן פי' רבינו זקני בספרו. ואמימר לא אסיק אדעתיה הך דרב אשי דאמר כאן דכתב כו'. אי נמי לא משמע ליה לישנא הני הילכך הויא מתנה גמורה ושליחות. הילכך לחד לישנא שותפי' הויא ומסקנא שליחא שוייה ומפקינן מיניה. ומיהו ע"כ מודה רב אשי דמתנה גמורה נמי הויא דאל"ה הוה א"ל לאו בעל דברי' דידי את. ואי קשיא ההיא דגט פשוט הכל הולך אחר התחתון שאני התם דאי אפשר לקיים את שניהם ותלינן דשגה בחשבון ראשון ולכך חזר וכפל את לשונו דבהא עבידי אינשי דטעו. אבל הכא לשון זכי ואפיק לנפשך משום דלא לימר ליה לאו בעל דברים דידי את. ולשון שליח אי תפס מפקינא מיניה דכי היכי דכי כתב בסוף השטר כל מה דמתעני ליה מן דינא קבילי עלי לא ביטל את המתנה. ה"נ אם הקדיש שליח למתנה לא בטלו זה את זה דכולה טעמא חד הוא והילכך שליח שוייה משום דביטל הראשון ואפיק לנפשך שהוא לשון מתנה דא"כ הוה ליה למימר לאו בעל דברים דידי את. ועוד למה תקנו לכתוב כלל לכתחילה זיל אלא ש"מ כדפיר'. ואי קשיא אפי' שליח שוייה גרידא הלא שלוחו של אדם כמותו והיכי א"ל לאו בעל דברים דידי את. דע מודי כי דבר זה הקשה אבי מורי זצ"ל לרבי זקני זצ"ל והאריכו מאד. אך זה תורף דבריהם דחשו חכמים דילמא שכיב המרשה עד שלא יגבה השליח מיד הנפקד ונפלי נכסי קמי יתמי בעוד שהם בידו ואם יאנסו או יאבדו יאמרו היתומים אנו לא מנינוהו שליח כההיא דפרק הגוזל קמא דאמר רבא התקבלתי דר' אבא לא כלום הוא אלא זיל דליקנינהו ניהלך אגב קרקע במתנה גמורה מעכשיו ומעתה אי מיית לית לן בה. ואכתי לא תקנו לכתוב זיל דון וזכי ואפיק לנפשך ושוב באו נהרדעי ותקנוהו ואפי' בלא אגב קרקע. וה"פ דא"ל לאו בעל דברים דידי את כי שמא של יורש הוא ואפי' כי כתב לך ואפיק לנפשך הוי כמו קרקע ומהשתא אם מינה שליח יורשו אפי' לא כתב ליה זיל דון ואפיק לנפשך ולא קנין ולא אגב קרקע דלא מצו למדחי ליה דשלוחו של אדם כמותו. ואי שכיב נמי לית ליה פסידא אי נמי אם ידוע דלא שכיב יהיב ליה לשליח דאיהו גופיה לא מצי לערער. וא"ת ניחוש דילמא ביטל השליח עד שלא הגיע אצל הנפקד. תירץ דאפי'

ביטלו אינו מבוטל דעד כאן ל"פ רבי ורשב"ג אלא גבי גט אי בטלו מבוטל אי לאו אבל גבי ממונא לכ"ע לא הוי מבוטל דא"כ מה כח ב"ו יפה. והכי משנינן בפ' השולח פרכינן דר"נ אדר"נ ודו"ק ותשכח - א ב י העזרי:

סימן שא

ונראה בעיני אני המחבר דמצי שפיר לבטולי שליחותיה כדברי מר יהודאי זצ"ל דהא איהו שויה שליח ואיהו מבטל ליה וכי מבטל ליה לא עקר דברי ב"ד ולא שייך הכא למימר מה כח ב"ד יפה כההיא דהשולח דהתם עקר דברי ב"ד דתנן התם בראשונה היה עושה ב"ד ממקום אחר ומבטלו התקין ר"ג הזקן שלא יהיו עושין כן מפני תיקון העולם. ועלה איפליגו ר' ורשב"ג דת"ר אם ביטלו מבוטל דברי ר' רשב"ג אומר אינו יכול לא לבטלו ולא להוסיף על תנאיו שא"כ מה כח ב"ד יפה. ופסיק רבא אמר ר"נ הלכה כר'. ופרכינן ולית ליה לר"נ מה כח ב"ד יפה דפסיק כר' דביטלו מבוטל אע"ג דהתקין ר"ג שלא לבטל והאמר ר"נ אמר שמואל יתומין שבאו לחלק בנכסי אביהן ב"ד מעמידין להם אפטרופ' ובוררין לחם חלק יפה ואם הגדילו יכולין למחות ור"נ דידיה אמר אם הגדילו אין יכולין למחות דא"כ מה כח ב"ד יפה. ומשנינן התם ממונא הכא איסורא. דווקא התם שייך לומד מה כח ב"ד יפה דקא עקר מעשה ב"ד דב"ד תיקון שלא לבטל ואיהו מבטל וגבי יתומים נמי ב"ד ביררו להם חלק יפה והם מוחים ומבטלים מעשה דידהו אבל הכא כי מבטל שליחותייהו דמורשה לא עקר למעשה ב"ד ולא מידי דלאו ב"ד הרשוהו ולא תיקנו נמי לבטל שליחותיה:

הילכך נראה דברי רב יהודאי גאון זצ"ל דמצי לבטולי. ואי לאו דפסק הגאון דמצי לבטולי הוה נראה בעיני דהואיל וכתב לו זיל דון זבי ואפיק לנפשך והיינו מתנה כדפי' מו"ר אבי העזרי זצ"ל הוה אמינא דלהכי אהני לשון מתנה דלא מצי לבטולי:

[**שם**]

מתני' גנב על פי שנים וטבח ומכר על פיהם או על פי שנים אחרים משלם תשלומי ארבעה וחמשה. לימא מתנית' דלא כר"ע דאי ר"ע האמר דבר ולא חצי דבר דתניא אמר ר' יוסי כשהלך אבא חלפתא אצל ר' יוחנן בן נורי ללמוד תורה. א"ל הרי שאכלה שנה ראשונה בפני שנים. שניה בפני שנים שלישית בפני שנים מהו. א"ל הרי זו חזקה. א"ל אף אני אומר כן אלא שר"ע חולק בדבר שר"ע אומר דבר ולא חצי דבר. אמר אביי אפי' תימא ר"ע מי לא מודה ר"ע בשנים אומרים קידש וכו' דאע"ג דעידי ביאה צריכין לעידי קידושין כיון דעידי קידושין ל"צ לעידי ביאה כולו דבר אחד הוא. ה"נ אע"ג דעידי טביחה צריכי לעידי גניבה כיון דעידי גניבה לא צריכי לעידי טביחה כולו דבר אחד הוא:

סימן שב
[שם ע"ב]

מתני' גנב ומכר בשבת משלם תשלומי ארבעה וחמשה. והתניא פטור אמר דמי בר חמא כי תניא ההיא דפטור באומר לו ותקני לי גניבותיך כלומר לקוט לי תאנים מתאינתי בדמי הגניבה וכן עשה ונתחייב מיתה וקם ליה בדרבה מיניה. אמרי הא כיון דאי תבע ליה בעל התאינה ללוקט בדינא קמן לומר החזר לי תאינים שליקטת אותם בדמי הגניבה לא אמרינן ליה לגנב זיל שלים דמחייב בנפשו הוא משתכח דמכירה נמי לאו מכירה הוא ופשיטא הוא דפטור דמהיכא תיתי לחיוביה הא לא טבח הוא ולא מכר. ואמר רבא אתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו אי תבעא ליה לדינא קמן מי אמרי' ליה קום הב לה אתנן אלא אע"ג דכי תבעא ליה לדינא לא אמרי' ליה הב זיל שלים לה דהא מתחייב בנפשו הוא אפי"ה כיון דקא יהיב לה אתנן הוי. ה"נ אע"ג דלענין תשלומין דכי תבע ליה בדינא קמן לא אמרי' ליה זיל שלים אפי"ה כיון דקא מקני ליה בהכי הוי מכירה:

סימן שג

מהכא שמעינן דכל קם בדרבה מיניה חייב בבא לצאת ידי שמים. א"נ אי תפס לא מפקינן מיני' דבשלמא אי אמרת דמחייב בד"ש א"נ אי תפס לא מפקינן מיניה היינו דנאסר אתנן ונתקיים המקח אבל אי אמרת דלא מיחייב בד"ש ואי נמי אי תפס לא מפקינן מיניה אמאי נאסר האתנן ואמאי הוי מקח והא מתנה בעלמא הוא דיהב לה. וכן פירש"י ז"ל במס' ב"מ פ' השוכר . ולעיל בפ' שור שנגח ד' וה' פירשתי:

[דף ע"א ע"א]

מתני' גנב ומכר לע"ז גנב וטבח ביום הכפורים משלם תשלומי ד' וה'. אמאי דנהי דקטלא ליכא מלקות מיהא איכא והא קיי"ל דאינו לוקה ומשלם. אמר ר' יעקב א"ר יוחנן ואמרי לה אמר ר' ירמיה אמר רשב"ל ור' אבין ור' אילעא וכל חבורתא משמיה דר"י בטובח ע"י אחר. וכי זה חוטא וזה מתחייב. אמר רבא שאני הכא דאמר' וטבחו או מכרו מה מכירה ע"י אחר אף טביחה ע"י אחר. דבי רבי ישמעאל תנא או לרבות את השליח. דבי חזקיה תנא תחת לרבות את השליח. מתקיף לה מר זוטרא מי איכא מידי דאילו עבד הוא לא מיחייב עבד שלוחיה מיחייב. א"ל רב אשי התם לאו משום [דלא] דמיחייב היא אלא משום דקם ליה בדרבה מיניה:

סימן שד
[שם ע"ב]

מתני' גנב משל אביו וטבח ומכר. ואח"כ מת אביו משלם תשלומי ארבעה וחמשה. גנב וטבח ואחר כך הקדיש משלם תשלומי ארבעה וחמשה. בעי מיניה רבא מרב נחמן גנב

שור של שני שותפין וטבחו והודה לאחד מהן מהו. חמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר או דילמא חמשה בקר אמר רחמנא ואפי' חמשה חצאי בקר. ופשיטא ליה במסקנא חמשה בקר אמר רחמנא ואפי' חמשה חצאי בקר:

מתני' גנב וטבח ומכר לרפואה ולכלבים. השוחט ונמצאת טריפה השוחט חולין בעזרה משלם תשלומי ד' וה'. ר"ש פוטר בשני אלו בטריפה וחולין בעזרה דקסבר ר"ש שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה. אבל לרפואה ולכלבים שחיטה ראוי' היא דאי בעי מצי אכיל מיניה:

סימן שה

[**דף ע"ב ע"ב**]

מתני' גנב עפ"י שנים וטבח ומכר על פיהם ונמצאו זוממין משלמין לו את הכל. אוקמ' בגמ' לאביי דהילכתא כוותיה דאמר עד זומם למפרע הוא נפסל כגון שהעידו בבת אחת דכיון שהעידו בב"א ליכא למימ' בשעת עדות טביחה פסולין הוו. ואע"ג דפסלינן להו למפרע דהא תוך כדי דיבור הוה והזמה לא איכפת לן אי בזה אחר זה ובלבד שיזומו על הטביחה תחילה. גנב עפ"י שנים וטבח ומכר עפ"י שנים אחרים אלו ואלו נמצאו זוממין הראשונים משלמין תשלומי כפל והאחרונים משלמין לו תשלומי שלשה. נמצאו אחרונים זוממין הוא משלם תשלומי כפל והאחרונים משלמין לו תשלומי שלשה . אחד מן הראשונים זומם בטלה כל העדות שאם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה:

[**שם**]

איתמר עד זומם אביי אמר למפרע הוא נפסל רבא אמר מיכן ולהבא הוא נפסל. והילכתא כאביי. פר"ח זצ"ל כגון ראובן שהוציא שטר על שמעון בניסן בשנת תשצ"ח שלוה ממנו כך וכך ממון וזמן השטר באחד בניסן שנת תשצ"ז בירושלים ועדים הכתובים בשטר לוי ויהודה באו בניסן בשנת תשצ"ח והעידו בב"ד על כתב ידם ונתקיים השטר ונתחייב שמעון לפורעו והלך שמעון והביא עדים באלול בשנת תשצ"ח והעידו כי לוי ויהודה היו עמנו בבבל באחד בניסן בשנת תשצ"ח ונעשו זוממין כל עדות שהעידו משעת שנתקיימה עדותן בב"ד והוא יום אחד לניסן לשנת תשצ"ח מאותו היום ולהלן עדותן בטילה ואי אפשר לומר מאחד בניסן שנת תשצ"ח שיתכן שקודם שהוציאו בב"ד והוא יום אחד בניסן שנת תשצ"ח בו ביום נכתב ונחתם ומקודם לכן כשרים היו ולא מפסדי לכל מי שהעידו עליהם מאחד בניסן שנת תשצ"ז מספק וכן לכל שטר ושטר וכן לעדות על פה לא פסלינן ליה אלא מעת שנתגלה עדותן בב"ד. רבא מיכן ולהבא מאלול שנת תשצ"ח הוא נפסל. וראינו מי שהורה שאין העדי' נעשי' זוממין אלא עד שיודו למזימין

או ישתקו שנמצאו שתיקותן הודאתן. וסמכו על זו ששנינו בפ' קמא דמכות אין העדים נעשים זוממין עד שיזומו את עצמן. ואית עלייהו פירכא שאם כך הוא שאין העדים נעשים זוממים עד שיודו כי אמת דברי המזימין או ישתוקו כעין הודאה לא ימצאו זוממי זוממין לעול' כי מאחר שהודו להם כי אמת שאותו היום היו עמהם בבבל האיך יכולים להביא עדים אחרים כי באותו היום היו בירושלים:

סימן שו

וזה דבר ברור כדברי רבותי כי המודה בדבר עדות שאי אתה יכול להזימה הוא. ופירוש משנתינו ששנינו עד שיזומו את עצמן למעוטי עמנו היה ההורג או הנהרג אמרה המשנה כי אינם נעשים זוממין עד שיזומו את העדים עצמן כיצד שאמרו לעדים אתם הייתם עמנו באותו יום במקום פלוני. תלמוד ארץ ישראל היו עומדין ומעידין עליו בעשרה בניסן שגנב שור באחד בניסן וטבח ומכר בעשרה בניסן והוזמו בט"ו בניסן כל עדות שהעידו מי' בניסן עד ט"ו בניסן למפרע הרי אלו פסולות והוא כאביי שאמר למפרע הוא נפסל. והוא סיוע לפירושי' שאין נפסל אלא משעת שנתקיימה עדותן בבית דין עכ"ל. ולשון רבינו יצחק אלפסי זצ"ל כתבתי בפ' זה בורר בסנהדרין:

[**דף ע"ג ע"ב**]

אמר רבה עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו נהרגין דהכחשה תחילת הזמה היא אלא שלא נגמרה. פי' רש"י זצ"ל שהוכחשו שנים אומרים הרג ושנים אומרים לא הרג ולבסוף הוזמו שבאתה כת שלישית ואמרו עמנו הייתם. ובפר"ח זצ"ל שהוכחשו שבאו עדים ואמרו אותו היום שאמרתם פלוני הרג את פלוני במקום פלוני ההרוג או הנהרג היה עמנו במקום פלוני רחוק באותו היום יותר ממהלך יום מן המקום שאתם מעידים שהרגו באותו מקום וכיוצא בו ופליג עליה אביי. ואסקינן ובפלוגתא דאביי ורבה ה"נ פליגי ר' יוחנן ור"א דאיתמר עדים שהוכחשו בנפש ולבסוף הוזמו ר' יוחנן ור"א חד אמר נהרגין וחד אמר אין נהרגין. ואסקינן דר"י דאמר נהרגין סבר כרבה דהכחשה תחלת הזמה היא. פר"ח זצ"ל אמר רב ששת זאת אומרת הכחשה תחילת הזמה ודחאה ר"נ ואשכחנא בתלמוד אלו הן הנחנקין דאיתמר עדי מכירה ועדי גניבה בנפש חזקיה אמר אין נהרגין ר' יוחנן אמר נהרגין. חזקיה כר"ע דאמר דבר ולא חצי דבר. ואע"ג דחזקיה רבו של ר' יוחנן הוא כיון דקיי"ל דליתה לדר"ע גם השמועה דחזקיה נדחית. ור"א תלמיד דר' יוחנן הוא וקיי"ל כר"י וכרבה:

סימן שז

וראינו שאמר רבינו שמואל גאון זצ"ל עדים שהוכחשו ואח"כ הוזמו אין לוקין ומשלמין ואין נהרגין ולא הביא ראיה ברורה לדבריו לא דחינו להא לדר"י ודרבה עכ"ל. הילכך עדים שהוכחשו בממון ולבסוף הוזמו משלמין ממון:

[**דף ע"ד ע"ב**]

מתני' גנב עפ"י שנים וטבח ומכר עפ"י עד אחד או עפ"י עצמו משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה עפ"י הודאת עצמו דמודה בקנס פטור. עפ"י עד אחד פשיטא. בשלמא עפ"י עצמו אצטריך לאשמעי' דמודה בקנס פטור. אבל עפ"י עד אחד למה לי. הא קמ"ל דעל פי עצמו דומיא דעל פי עד אחד מה על פי עד אחד כי אתי עד א' מצטרף אף על פי עצמו נמי כי אתו עדים מיחייב. לאפוקי מדרב דאמר רב מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור:

[**שם**]

גופא אמר רב הונא אמר רב מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור. איתיביה רב חסדא לרב הונא מעשה ברבי גמליאל שסימא את עין טבי עבדו והיה שמח שמחה גדולה מצאו לר' יהושע א"ל יהושע אי אתה יודע שטבי עבדי יצא לחירות. א"ל למה לפי שסימיתי את עינו. א"ל אין בדבריך כלום שכבר אין לך עדים. טעמא דליכא עדים הא יש לך עדים חייב אע"ג דאודי ש"מ מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב. א"ל שאני ר"נ דלאו בפני ב"ד אודי והא ר' יהושע אב ב"ד הוה. אמרי חוץ לב"ד הוה קאי פרש"י זצ"ל חוץ לב"ד הוה לא היו ב"ד יושבים ולא במקום ישיבת ב"ד היה משמע אבל אם היה במקום ישיבת ב"ד אע"פ שלא היו יושבין פטור. אי נמי אם היו יושבים אפי' שלא במקום ישיבת ב"ד. ובפר"ח זצ"ל כתב חוץ למושב ב"ד הוה וכעין שיחה הוה. משמע דסבר דכל חוץ לב"ד שיחה בעלמא הוא עד שיושבים לצורך ב"ד:

סימן שח

ומיכן שמעינן דאפי' למ"ד מודה בקנס פטור דוקא שישבו לשם ב"ד אי נמי שישבו סתם במקום ישיבת ב"ד:

[**דף ע"ה ע"א**]

איתמר מודה בקנס ואח"כ באו עדים רב אמר פטור ושמואל אמר חייב. וא"ר המנונא מסתברא מילתיה דרב דפטור באומר גנבתי ובאו עדים שגנב שהרי חייב עצמו בקרן והויא הודאה לחייבו קרן הילכך הויא נמי הודאה לפוטרו מכפל. אבל אמר לא גנבתי ובאו עדים שגנב וחזר ואמר טבחתי ומכרתי ואח"כ באו עדים שטבח ומכר חייב שהרי פטר עצמו מכלום:

סימן שט

איתמר נמי אמר רב חייא בר אבא אמר ר"י אמר גנבתי ובאו עדים שגנב וחזר ואמר טבחתי ומכרתי ובאו עדים שטבח ומכר פטור שהרי חייב עצמו בקרן. אמר לא גנבתי ובאו עדים שגנב וחזר ואמר טבחתי ומכרתי ובאו עדים שטבח ומכר חייב שהרי פטר עצמו מכלום. ורב אשי נמי סייעינהו ממתני' ובריי'. ופסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דהכי הילכתא וכן פר"ח זצ"ל דסוגיין דשמעתין כרב המנונא ור' יוחנן סלקא. ירוש' שלהי אלו נערות גבי קנס מהו שיאמרו לו צא ידי שמים נשמענה מן הדא מעשה בר"ג שהפיל שן טבי עבדו אתא גבי ר"י א"ל טבי עבדי מצאתי עילא לשחררו א"ל ומה בידך ואין אלא בב"ד ובעדים ויאמרו יצא ידי שמים הדא אמרה שאין אומרים לו יצא ידי שמים:

סימן שי

במתני' גנב וטבח בשבת גנב וטבח לע"ז גנב משל אביו ומת אביו ואח"כ טבח ומכר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה גנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה. ר"ש אומר קדשים שחייב באחריותן חייב ושאינו חייב באחריותן פטור:

סימן שיא

[**דף ע"ח ע"ב**]

מתני' מכרו חוץ אחד ממאה שבו או שהיתה לו בו שותפות השוחט ונתנבלה בידו הנוחר והמעקר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ד' וה' והא דקתני חוץ ממאה שבו לאו דוקא אלא אפי' פחות מזה. וחלקו בזה רב אמר חוץ זה אמר' בעינן שישייר דבר הניתר עמו בשחיטה כגון אבר או בשר וכיוצא בו מן הבשר ומן האברים אבל כגון גיזה וקרן וצפורניים לא הוי שיור ולוי סבר אף אלו הוי שיור:

סימן שיב

[**שם**]

ת"ר הגונב את הקיטעת ואת החיגרת ואת הסומא אע"ג דליכא כולו חייב דמאי גנב הא זבין כוליה. וכן הגונב בהמת שותפין חייב שותפין שגנבו פטורין. והתניא שותפין שגנבו חייבין. אמר רב נחמן לא קשיא כאן בשותף שגנב מחבירו פטור אפי' מחלק חבירו דליכא וטבחו כוליה באיסורא כאן בשותף שגנב מעלמא. איתיביה רבא לרב נחמן יכול שותף שגנב מחבירו ושותפין שגנבו חייבין. ת"ל כי יגנוב איש שור וטבחו וטבחו כולו בעינן וליכא. אלא אמר ר"נ לא קשיא כאן בשותף שטבח לדעת חבירו משלמין בין שניהם דאיכא וטבחו כולו באיסור' דהטובח מתחייב על חלקו וחבירו נמי עשאו שליח כאן בשותף שלא לדעת חבירו שניהם פטורים דליכא וטבחו כולו בחיובא. ואע"ג דאמרינן

לעיל חמשה בקר אמר רחמנא ואפי' חמשה חצאי בקר ה"מ בגונב בהמת שותפין וטבחה ואח"כ הודה לאחד מהן על חלקו דבשעת טביחה הויא כולו בחיובא:

סימן שיג

[**שם**]

בעי ר' ירמיה מכרה חוץ משלשים יום שאמר לו מוכר ללוקח שלשים יום אעשה בה מלאכה מהו. חוץ ממלאכתה שאמר לו מוכר ללוקח אם תרצה לשוחטה שחוט מיד ואם תעשה בה המלאכה שלי מהו מי הוי שיורא או לא. חוץ מעוברה מהו אליבא דמ"ד עובר ירך אמו הוא לא תיבעי לך דהא שייר בה כי תיבעי לך אליבא דמ"ד עובר לאו ירך אמו הוא מאי מי אמרינן כיון דלאו ירך אמו הוא לאו שייר בה כלום או דילמא כיון דצריך לאישתרויי בהדה בשחיטה כמאן דמשייר בה דמי מאי תיקו. ובפר"ח זצ"ל כתב מכרה חוץ לשלשים יום כלומר תחזור לרשותי לאחר שלשים:

[**שם**]

בעי רב פפא גנבה קטעה ומכרה מהו מי אמרי' מאי דגנב הא לא זבין או דילמא מאי דזבין הא לא שייר תיקו:

[**דף ע"ט ע"א**]

ת"ר גנב ונתן לאחר וטבח גנב ונתן לאחר ומכר גנב והקדיש גנב והקיף דהיינו שמכר באשראי ובאמנה ולא קיבל דמים. גנב והחליף גנב ונתן במתנה גנב ופרע בחובו גנב ופרע בהקיפו שהקיפו חבירו בפרקמטיא באשראי ופרע לו זה בהמה זו גנב ושלח סבלונות לבית חמיו משלם תשלומי ארבעה וחמשה. מאי קמ"ל אשמעינן רישא גנב ונתן לאחר וטבח דיש שליח לדבר עבירה דאע"ג דבכל התורה כולה אין שליח לדבר עבירה הכא יש שליח לדבר עבירה מה טעם וטבחו ומכרו מה מכירה אי אפשר אלא ע"י אחר אף טביחה ע"י אחר נמי מחייב ואשמעינן סיפא גנב והקדיש אלמא ל"ש מכרו להדיוט ל"ש מכרו לשמים:

סימן שיד

וכתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל וקיי"ל כמתני' דתנן גנב והקדיש ואח"כ טבח משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה. ואי קשיא מה לי מכרה להדיוט מה לי מכרה לשמים התם מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דשמעון. והכא מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן:

[**שם**]

במתני' גנב מרשות בעלים וטבח ומכר חוץ מרשותו או שגנב חוץ מרשותו וטבח ומכר ברשותו או שגנב וטבח ומכר חוץ מרשותו משלמין תשלומי ארבעה וחמשה אבל אם

גנב וטבח ומכר ברשותו פטור. היה מושכו ויוצא ומת ברשות הבעלים פטור הגביהו אפי' ברשות הבעלים או שהוציאו חוץ מרשות הבעלים ומת חייב:

[**שם**]

במתני' נתנו לבכורת בנו או לבעל חובו או לש"ח או לשואל או לש"ש או לשוכר. היה מושכו כהן או בע"ח או שומר ומת ברשות הבעלים פטור. השומר הגביהו או שהוציאו חוץ מרשות הבעלים ומת חייב הגנב דמיחייב בקניית שלוחו. פי' רש"י זצ"ל נתנו בעליו לבכורת בנו לכהן בחמש סלעים של פדיון הבן. ל"א נתנו הגנב לבכורת בנו:

סימן שטו

נראה לרבינו יצחק בר שמואל דלישנא אחרינא שפירש שנתנו הגנב לבכורת בנו עיקר. דלישנא קמא שפיר דאבעלים קאי קשיא טובא. חדא דמת משמע כי אורחיה ולפי אותו לשון צריך לומר שמת בפשיעה. ועוד דלישנא דחיוב ופטור לא שייך אבכורת בנו ובע"ח וצריך לדחוק רמשום אחרינא נקט חיוב ופטור. ועוד דבתוספתא קתני הגביהו ונתנו לבכורת בנו משמע דאגנב קאי דאי אבעל מה צריך הגבהה והא דידיה היא. הילכך נראה בעיני דלשון אחרון עיקר:

[**שם**]

בעי אמימר תיקנו משיכה בשומרין או לא תיקנו. פירש ר' יצחק בר יצחק ז"ל דליכא למימר דמיבעי לי' אי משעת משיכה מיחייב כל חד וחד כדיניה ש"ח בפשיעה ש"ש בגניבה ואבידה ושואל באונסין דפשיטא דמשעת משיכה דאם לא כן מאימתי. ותו דתנן בהשואל א"ל השואל שלחה לי ביד בני ביד עבדי ביד שלוחי שלחה ומתה חייב. ובתחילת גמר' דהתם אמרי' פרה במשיכה. ותו אמרינן התם אמר רב הונא השואל קורדם מחבירו ביקע בו קנאו לא ביקע בו לא קנאו. למאי אילימא לאונסין מאי שנא פרה דמשעת משיכה שאלה. אלא אומר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דמיבעי ליה גבי שואל ושוכר מי מצו משאיל ומשכיר למיהדר ביה עד שעת משיכה דוקא או עד שיבקע בו דאוקימנא התם הא דרב הונא לענין חזרה ביקע בו לא מצי משאיל הדר ביה לא ביקע בו מצי משאיל הדר ביה. וכן בפרה עד שיעשה בה מלאכה וכן כל דבר. אמר רב יימר ת"ש נתנו לבכורת בנו לבע"ח לש"ח ולשואל לנושא שכר ולשוכר היה מושכו ויוצא ומת ברשות הבעלים פטור. הגביהו או שהוציאו חוץ מרשות הבעלים חייב. מאי לאו שומר ש"מ תיקנו משיכה בשומרין מדמחייב גנב במשיכת שומר ש"מ דמשיכה גמורה היא לענין שאינו יכול לחזור בו משאלה ומשכירות מכיון שמשך שאם היה יכול לחזור בו לא היה מתחייב במשיכתו. א"ל לא גנב ובעי למימר נתנו הבעלים לבכורת בנו והיה

מושכו ויוצא הגנב מביתם. א"ל גנב הא תנא ליה רישא. א"ל תנא גגב שגנב מבית בעלים ותנא גנב שגנב מבית שומר. א"ל רב אשי לא תידחייה מה לי גנב שגנב מבית בעלים מה לי גנב שגנב מבית שומר אלא לאו שומר וש"מ תיקנו משיכה בשומרין ש"מ. ורב הונא דאמר בהשואל דלא ביקע בו מצי משאיל למיהדר ביה דחי לה כדאמימר ולא חייש פירכא דרב אשי דמה לי גנב מבית בעלים ומה לי גנב שגנב מרשות שומר:

סימן שטז

מיהו אנן קיי"ל כרב יימר וכרב אשי דתיקנו משיכ' בשומרין דמשעת משיכה לא מצו הדר ביה. איתמר נמי אד"א כדרך שתיקנו משיכה בלקוחות כך תיקנו משיכה בשומרין:

סימן שיז

אבל אדם המשאיל א"ע משאמר הריני שאול לך לכך וכך זמן תו לא מצי הדר ביה כדתנן בפ' השואל השואל את הפרה ושאל בעלה עמה שאלה ושכר בעלה עמה שאל בעלים או שכרן ואח"כ שאל את הפרה ומת פטור שנאמר אם בעליו עמו לא ישלם. ואמרינן בגמ' מדקתני סיפא אחר כך מכלל דרישא דקתני עמה. עמה משמע ממש. עמה מי משכחת לה פרה במשיכ' ובעלים באמירה. פי' רש"י זצ"ל ומשמע לן הרי היא ואני נשאלים לך הרי גופו קנוי ושאול לו ופרה אכתי מיחסרא משיכה וע"כ הדר הוה ליה שאל בעלים ואח"כ שאל את הפרה. ומשני איבעית תימא כגון דא"ל דקיימא בחצירו של שואל דלא מיחסרא משיכה איבעית תימא כגון דא"ל את גופך לא תתשאיל לי עד שעת משיכת פרתך:

סימן שיח

הא למדת דמכי אמר הריני שאול לך דלא מצי הדר ביה. ואפי' אמר בלא קנין דא"כ הוה ליה לאוקמי מתניתין כגון דלא קנה מיניה ומסתברא דוקא שאמר בזה הלשון הריני שאול לך אבל אם אמר הריני מקבל עלי לעשות כך וכך אין ולא ורפיא בידי. וכגון שהוא דבר האבד שאם אינו דבר האבד לא גרע מפועל עצמו שיכול לחזור בו בדבר שאינו אבד:

סימן שיט

[**שם**]

תניא נמי הכי כדרך שתיקנו משיכה בלקוחות כך תיקנו משיכה בשומרין וכשם שהקרקע נקנית בכסף ובשטר ובחזקה כך שכירות נקנה בכסף ובשטר ובחזקה. שכירות דמאי אילימא שכירות דמטלטלי שהשכיר לו כליו. מטלטלי בני שטרא נינהו הא לא מיקנו אלא במשיכה. אמר רב חסדא שכירו' דקרקע שהשוכר קרקע מחבירו ונתן לו הכסף בשכירתו קנה. ולא מצו אהדרו בהו. כההיא דפ' הזהב דאיתמר ערבון רב אמר כנגדו הוא קונה ור' יוחנן אמר כנגד כולו הוא קונה. פי' רש"י ז"ל ערבון פריעת מקצת

מעות רב אמר כנגדו הוא קונה אם מכירת קרקעות הוה קונה כנגדו קנין גמור ואם מכירת מטלטלין הוה קונה כנגדו להתחייב במי שפרע ר"י אמר כנגד כולו הוא קונה בקרקע לענין קנין גמור ובמטלטלי לענין מי שפרע. וצריך עיון בפ' האומנין דאמר רבא האי מאן דזבין ליה מידי לחבריה וקא עייל ונפיק אזוזי לא קני. לא קא עייל ונפיק אזוזי קנה. וקיי"ל רב ור' יוחנן הלכה כר"י וכן פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל:

סימן שכ

ושוכר בית מחבירו היינו שוכר קרקע כההיא דפרק לולב הגזול דת"ר סוכה גזולה ר"א פוסל וחכמי' מכשירין אמר ר"נ מחלוקת בתוקף את חבירו והוציאו מסוכתו ר"א לטעמיה דאמר אין אדם יוצא בסוכה של חבירו אי קרקע נגזלת סוכה גזולה הוא אי נמי סבר ר"א קרקע אינה נגזלת הויא לה סוכה שאולה ואין אדם יוצא בסוכתו של חבירו. ורבנן סברי קרקע אינה נגזלת ואדם יוצא בסוכתו של חבירו. הא למדת דבית המחובר לקרקע דינו כקרקע ונשכר בכסף:

הדרן עלך (פרק) מרובה

פרק החובל

סימן שכא

[**דף פ"ג ע"ב**]

החובל בחבירו חייב עליו בחמשה דברים בנזק בצער וריפוי ושבת ובבושת. בנזק כיצד סימא את עינו קיטע את ידו שיבר את רגלו רואין אותו כאילו הוא עבד ונמכר בשוק ושמין אותו כמה היה יפה וכמה הוא יפה שהרי הזיקו והפסידו ממון זה שאם היה נצרך היה מוכר עצמו בעבד עברי. צער כוואו בשפוד או במסמר ואפי' על צפורניו שאינו עושה חבורה אומדין כמה אדם כיוצא בזה לפי שהוא מעונג דבצערו וכאבו כמה רוצה ליטול ולהיות מצטער בכך. ריפוי הכהו חייב לרפאותו. עלו בו צמחים אם מחמת המכה חייב ושלא מחמת המכה פטור. חיתה ונסתרה חייב לרפאותה. שבת רואין אותו כל ימי החולי כאילו הוא שומר קישואין ונותן לו שכירות של כל יום שהרי אינו ראוי למלאכה כבדה אפי' בלא חולי שהרי נקטעה ידו ורגלו והוא כבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו. בושת הכל לפי המבייש והמתבייש:

סימן שכב

ירושלמי תני דחובל בחבירו חמשה נותן לו חמשה ארבעה נותן לו ארבע' שלש' נותן לו שלשה שנים נותן לו שנים אחד נותן לו אחד. ה"ד הכהו על ידו וקטעה נותן לו חמשה נזק צער ריפוי שבת ובושת. הכהו על ידו וצבתה נותן לו ארבעה צער ריפוי שבת ובושת

הכהו על ראשו וצבתה נותן לו שלשה צער ריפוי ובושת. הכהו במקום שאינו נראה נותן לו שנים צער וריפוי. הכהו בטומום שבידו נותן לו אחד בושת בלבד:

[**דף פ"ד ע"א**]

תניא ר"א אומר עין תחת עין ממש אמר רבה לומר שאין שמין אותו כעבד. א"ל אביי אלא מאי כבן חורין אי בן חורין מי אית ליה דמי. אלא אמר רב אשי שאין שמין אותו בניזק אלא במזיק:

סימן שכג

הא דאמר אביי בן חורין מי אית ליה דמי היינו לענין שומא שאין שייך שומא אלא בדבר הנמכר כמו עבד. אבל קטל בן חורין ה"נ דחייב דמיו ליורשין כדרבה בפרק שור שנגח ד' וה' . ואביי דאותביה התם הא שני ליה רבה:

[**שם**]

ההוא חמרא דקטע ידא דינוקא אתא לקמיה דר"פ בר שמואל אמר להו זילו שיימו ליה ארבעה דברים. א"ל רבא והא אנן חמשה תנן א"ל לבר מנזקא קאמינא. והא חמור הוא וחמור אינו משלם אלא נזק א"ל שומו ליה נזקיה. א"ל והא כעבדא בעי דנישיימה א"ל זילו שיימו כעבדא א"ל אבוה דינוקא הואיל כעבדא בעיתו דלשיימה זילא בי מילתא ולא בעינא א"ל לכי גדיל מפייסנא ליה מדידיה :

סימן שכד

שמעינן מהכא דכל היכא דבעי אדם למיעבד לנפשיה מילתא דבזיא ולאורווחי דלא מצו קרובי' לממחי בידיה ולמימר לא שבקינן לך דתיעבד הכי משום דבזיא לן מילתא אלא א"כ יפייסוהו ואי פייסי מדידהו ה"נ דמצי למימחי בידיה:

[**שם**]

ההוא תורא דאלס ידא דינוקא אתא לקמיה דרבא א"ל זילי שיימוה כעבדא. והא רבא הוא דאמר כל ששמין אותו כעבד אין גובין אותו בבבל. לא צריכא דאי תפס רבא לטעמי' דאמר נזקי שור בשור ונזקי שור באדם גובין אותו בבבל. נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור אין גובין אותו בבבל. מאי שנא נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור דלא. דאלהים בעינן וליכא. נזקי שור בשור ונזקי שור באדם נמי אלהים בעינן וליכא. אלא שור בשור היינו טעמא דשליחותייהו קא עבידנא מידי דהוה אהודאות והלואות. אדם באדם ואדם בשור נמי שליחותייהו קא עבדינא מידי דהוה אהודאות והלואות. אמרי כי עבדינן שליחותייהו במילתא דקים לן בגווה במילתא דלא קים לן בגווה כגון הכא דבעי למישיימיה לא עבדינן שליחיתייהו. שור בשור ושור באדם נמי הא לא קים לן מילתא אלא שור בשור אמרי' פוק חזי היכי מיזדבנא תורי בשוקא. אדם באדם נמי פוק

חזי היכי מזדבנא עבדי בשוקא. ועוד תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה דקייצי נעביד שליחותייהו. כי עבדינן שליחותייהו בממונא בקנסא לא עבדינן שליחותייהו. אדם באדם דממונא הוא נעביד שליחותייהו. כי עבדינן שליחותייהו במילתא דשכיחא אדם באדם לא שכיחא לא עבדינן. בושת דשכיחא ניעבד. ה"נ דהא ר"פ אגבייה ארבע מאה זוזי לבושת. הא ליתא לדר"פ כדשלח ליח ר"ח לרב נחמן ושלח ליה חסדא חסדא קנסא קא מגבית בבבל. אלא כי עבדינן שליחותייהו במילתא דשכיחא ואית ביה חסרון כיס אבל במילתא דשכיחא ולית ביה חסרון כיס או אית ביה חסרון כיס ולא שכיחא לא עבדינן שליחותייהו:

סימן שכה

הילכך אדם באדם אע"ג דאית בהו חסרון כיס כיון דלא שכיחא לא עבדינן שליחותייהו. בושת אע"ג דשכיחא כיון דלית בה חסרון כיס לא עבדינן שליחותייהו. ושור בשור גובין אותו בבבל והאמר שור שהזיק אין גובין אותו בבבל. אמרי התם בתם והכא במועד. והאמר רבא אין מועד בבבל. כי קאמר רבא דנזקי שור בשור גובין בשן ורגל דמועדין מתחלתן נינהו. כר"ח זצ"ל ולא שור בלבד אלא כל שהוא כיוצא בזה גובין כגון אבות נזיקין דשור בשן ורגל ומבעה והבער ובור ושאר אבות דר' חייא ודר' אושעיא כגון ארבעה שומרים וריפוי ושבת וגנב בקרן וגזלן ועדים זוממין היכא דלא אפשר לאהדורי והמסור אע"ג דדיבורא בעלמא הני כולהו וכיוצא בהן דאינון נזקי ממון גובין אותו בבבל ואפי' דינא דגרמי גובין בבבל כדרפרם דכפייה לרב אשי ואגבייה בדינא דגרמי כי כשורא לצלמי. וכההיא דאחוי אכריא דחיטי וחייביה ר"נ ואמר רבא אם הראה מעצמו כמי שנשא ונתן ביד דמי והנה דן ר"נ בדיבורא ואחוויי. וכ"ש ביתר מזה. וכן נזקי בהמה באדם כגון ההוא ברחא דאכל ללישא ומית וחמרא דאכל נהמא ופלסיה לסלא וכיוצא בהן שהן נזקי בהמה באדם כולן מגבינן להו בבבל. ובקרן אין גובין אותו בבבל לפי שהוא תם וקיי"ל פלגא נזקא קנסא. ומועד האמר רבא אין מועד בבבל וכו' אמר רבא אי תפס לא מפקינן מיניה כההוא תורא דאלס ידא דינוקא ור"פ דאנבי לבושתא לית הילכתא כוותיה עכ"ל:

סימן שכו

כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל מנהג בשתי הישיבות שאף עפ"י שאין גובין קנס מנדין ליה עד דמפייס לבעל דיניה וכדיהיב שיעור מאי דחזו למיתב ליה שרו ליה לאלתר בין איפייס מריה דיניה בין לא איפייס.

סימן שכז

כתוב בספר המקצעות מנהגם בשאר ישיבות שאעפ"י שאין גובין קנס בבבל שהוא חוץ לארץ מי שחובל בחבירו ואינו רוצה לפייסו ולרצותו מנדין אותו עד שיפייס בכדי שיפסקו עליו תנאי וסבוראי אבל אי בעי טפי לא שמעינן ליה ואי קדם ותפס לא מפקינן מיניה והכי נמי למאן דלא בעי למידן דינא דגרמי אי גרם ליה חוסרנא ותפס מיניה בכדי הפסדו לא מפקינן מיניה:

סימן שכח

הילכך נידוי מנדינן ליה עד שירציהו שלא יהא חוטא ונשכר. והחובל בחבירו ביום טוב פטור מדיני שמים וחייב בדיני אדם בחמשה דברים דתניא ר' נחוניא בן הקנה היה עושה את יו"כ כשבת לתשלומין מכלל שהוציא ימים טובים מכלל שבת ויו"כ. ש"מ החובל בחבירו ביו"ט חייב בתשלומין. ולגבי שבת ויום הכפורים אינו חייב בתשלומין מפני שמתחייב בנפשו מיתת ב"ד והאידנא דליכא מיתת ב"ד מאי הוה עלה:

סימן שכט

הכי אמר רב יהודאי גאון זצ"ל לפוטרו בלא כלום אי אפשר אלא ילקה ויתגלח ויצום ירח ימים כדי שלא יהא חוטא ונשכר. ואם אינו רוצה לקבל דין זה דנין אותו בע"כ כדי שלא יתבעוהו בד"ש דאמר רב יוסף וכי תני ר' חייא מיום שחרב בית המקדש בטלו ארבע מיתות ב"ד ואין ב"ד למטה ויש ב"ד למעלה. מי שנתחייב מיתה בב"ד הקב"ה גובהן ממנו אם אינו מתפייס בעולם הזה:

סימן של

מתני' צער כו' ירוש' אמר ר' זעירא חמין בר נש ואמרין ליה כמה בעי למיתן דלא יהא כך אהוא צערא ומה דהוא אמר יהבין ליה אמר מר עוקבא אומדין במה אדם רוצה ליטול היא מתניתין. ואיתמר הכי אלא חמיי בר נש דמדין ליה כמה את בעי למיסב ויהא כד אהו צערא ומה דהוא אמר יהבין ליה. תני בן עזאי אומר נותנין לו גבאי מזונות בקדמיתא הוינא אכלין טלופחין וירק וכרות לית הוא יכול מיכל אלא בעין ותרנגולין ומה דהוא אמר יהבין ליה:

[**דף פ"ה ע"א**]

צער במקום נזק היכי משכחת לה היכא דקיטע את ידו ונתן לו את דמיה היכי שיימינן אמר אבוה דשמואל אומדין כמה אדם רוצה ליתן לקטוע לו ידו המוכתבת למלכות בין סייף לסם. האי ליטול ליתן הוא אמר רב הונא בריה דרב יהושע ליטול מן המזיק מה שנתן לקוטע:

[**שם**]

תניא הרי שעבר על דברי רופא ואכל דבש וכל מיני מתיקה שהדבש וכל מיני מתיקה קשין למכה. העלתה מכתו גרגותני יהא חייב לרפאותו ת"ל רק. ואי א"ל אסייך אנא א"ל דמית עלי כי אריא ארבא. ואי א"ל אית לי אסיא דאמגן א"ל אסיא דאמגן עינא עיור. ואי א"ל אית לי אסיא דחיקא ומוזיל לגבאי א"ל אסיא דחיקא עינא עיור שעתיד לילך לדרכו ואינו חושש אם עיור עינו של זה. ואם א"ל האיך הב לי ואנא מסינא נפשאי. א"ל פשעת בנפשך ומחסרת לי ממונא אי א"ל קוץ לי מיקץ ואנא מסינא נפשאי. א"ל פשעת בנפשך וקרו לי שור המזיק:

[**שם ע"ב**]

אמר רבא קיטע את ידו נותן לו דמי ידו ושבת ועדיין הוא ראוי לשמור קישואין הילכך כל ימי חוליו רואין אותו באלו הוא שומר קשואין ונותן לו שכר שומ' קשואין. שיבר את רגלו נותן לו דמי רגלו ושוב אינו ראוי לשמור קישואין שצריך להלך סביב דגינה. הילכך נותן לו דמי השבת כל ימי חוליו כאילו שומר הפתח. סימא את עינו נותן לו דמי עינו ושבת רואין אותו כאילו הוא מטחינו ברחיים. חירשו נותן לו דמי כולו דהא אינו ראוי לכלום ופי' רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דע"כ לא מיירי באותו שקיטע ידו או שיבר את רגלו. אלא אפי' באדם שלם שהרי האי דקאמר סימא את עינו נותן לו דמי עינו ושבת רואין אותו כאילו הוא מטחינו ברחיים. לאו היינו באותו ששיבר את רגלו וקיטע את ידו אלא באדם שלם דהא בשיבר את רגלו אינו נותן לו אלא כשומר הפתח והיינו פחות מטחינת רחיים. ותימה מדקאמר חרשו נותן לו דמי כולו מכלל דלא שוי ולא מידי. ובפ"ק דערכין תנן חרש שוטה וקטן נידרין ונערכין אלמא אית ליה דמי ושוי מידי. ומפרש ר"ת ז"ל דההיא בחרש בידי שמים והכא בחרשו בידי אדם:

סימן שלא

ורבי' יצחק בר שמואל פירש דהכא מיירי באדם שאינו בר אומנות הילכך כשנתחרש אינו שוה כלום אבל התם כשיש לו אומנות שיש חרשים שהם בעלי מלאכה כדאמרי' בהנזקין חרש רומז ונרמז:

[**דף פ"ו ע"א**]

איתמר הכהו על ידו וצמתה פי' כווצה וסופה לחזור אמר אביי נותן לו דמי שבת גדולה פי' דמי ידו ושבת קטנה כל ימים שיכול למשכב רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין. ורבא אמר אינו נותן לו אלא שבתו שבכל יום ויום עד שתחזור ידו לקדמותה נותן לו בכל יום במו שנשכרים פועלים בשוק ולא כשומר קישואין דהא רבא לא יהיב לי' דמי ידו:

סימן שלב

פסק רבי' יצחק אלפסי הלכה כרבא. הילכך יהיב ליה שבתו שבכל יום ויום ממלאכ' דבטיל מיני' ומסתברא דכפועל בטל שיימינן ליה:

[**שם**]

איתמר הקוטע יד עבד עברי של חבירו אמר אביי נותן לו דמי שבת גדולה לעבד היינו דמי ידו ושבת קטנה כאילו הוא שומר קישואין לרב. רבא אמר הכל לעבד וילקח בהן קרקע והרב אוכל פירות ולכי נפיק לחירות נפקא ארעא בהדיה.

סימן שלג

פשיטא פיחת אצל עצמו ואצל רבו לא פיחת היכי דמי דפסקיה לריש אוניה או ריש נחיריה הכל לעצמו פיחת נמי אצל רבו כגון הקוטע את ידו היינו פלוגתייהו דאביי ורבא פר"ח זצ"ל הלכה כרבא. ה"ג באלפס רבא אמר הכל לעבד אבל בפר"ח זצ"ל גריס הכל לרב. וכן גריס רבי' יצחק בר' שמואל זצ"ל הכל לרב דליכא למיגרס הכל לעבד דשבת קטנה למה לא יהא הכל לרב אלא ודאי הכל לרב גרסי' ושבת קטנה יעכב לעצמו לגמרי ושבת גדולה ילקח בהם קרקע והרב אוכל פירות שמפסיד בקטיעת ידו:

סימן שלד

ירושלמי אמר ר' יוחנן הקוטע יד עבדו של חבירו רבו נוטל חמשה דברים והלה יתפרנס מן הצדקה. אמר ר' אחא מצווין ישראל לפרנס את עבדיהם הקיטעין ולא השלמים והא ר"י אכל קופר ויהיב ליה שתי חמר ויהיב ליה לעבדיה וקרי עלוי הלא בבטן עשני עשהו אמרי תמן במדת רחמים הכא במדת הדין:

[**שם**]

ת"ר נתכוין לבייש את הקטן ובייש את הגדול נותן לגדול דמי בושתו של קטן. לבייש את העבד ובייש בן חורין נותן לבן חורין דמי בושתו של עבד. מני לא ר"מ ולא ר"י ולא ר"ש קס"ד קטן קטן בנכסים גדול גדול בנכסים. מני אי ר"מ האמר כולהו כי הדדי נינהו. אי ר"י האמר אין לעבדים בושת. אי ר"ש האמר נתכוון לבייש את זה ובייש את זה פטור מ"ט בקטלא מה קטלא עד דמכוון ליה דכתיב וארב לו וקם עליו אף בושת נמי עד דמכוון ליה דכתיב ושלחה ידה והחזיקה במבושיו עד דמתכוון ליה. לעולם ר' יהודה היא וכי אמר ר"י אין לעבדים בושת ה"מ למיתבא להן אבל למישם שיימינן בהו. ואיבעית תימא לעולם ר' מאיר היא ומי סברת גדול בנכסים קטן קטן בנכסים לא קטן קטן ממש גדול ממש. קטן בר בושת הוא כדקאמר ר"פ דמיכלמי ליה ומיכלם הכא גמי דמיכלמי ליה ומיכלם:

סימן שלה

פר"ח זצ"ל וקיי"ל דאינו חייב בבושת עד שיתכוון לו. רוצה לומר דהלכה כר"ש בקטלא דהא בושת מקטלא ילפי' ומסתעיי' להא דפסיק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל כרב אדא בר אהבה כדפרישית לעיל בפ' שור שנגח ד' וה':

[**שם ע"ב**]

מתני' המבייש את הערום חייב. ת"ר ביישו ערום חייב ואינו דומה ביישו ערום לביישו לבוש. ביישו בבית המרחץ לביישו בשוק. אמר מר ביישו ערום חייב. ערום בר בושת הוא. אמר ר"פ מאי ערום דאתיא זיקא ודלינהו למאניה ואתא הוא ודלינהו טפי. ביישו בבית המרחץ חייב. בית המרחץ בר בושת הוא. אמר ר"פ מאי בבית המרחץ כגון שביישו על גבי הנהר. פירש"י זצ"ל דהא דפריך ערום בר בושת הוא דכיון דאינו מקפיד להלך ערום בפני אדם מי הוי בר בושת ואפי' מכין אותו. וקשה לפירושו מ"ש דפריך אברייתא אמתני' הוה ליה למיפרך דקתני המבייש את הערום חייב:

סימן שלו

ונראה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל לפרש דאמתני' לא מצי למיפרך דפשיטא דערום בר בושת הוא אם רקק בו או סטרו. אבל לשון הברייתא משמע ליה ביישו ערום שהערימו וקתני אינו דומה ביישו ערום לביישו לבוש אם הוא ערום האיך הערימו. ועוד דלא קתני המבייש ערום למבייש לבוש אלא ביישו ערום לביישו לבוש משמע הכל באדם אחד ואי מיירי ברקק בו או סטרו כך הוא מתבייש כשהוא ערום כמו כשהוא לבוש והא דקתני נמי בברייתא ביישו בבית המרחץ חייב אביישו ערום נמי קאי ושהערימו בבית המרחץ. ופריך ביישו בבית המרחץ בר בושת הוא בערמומית והא דרך בני אדם לעמוד ערומים בבית המרחץ. והא דפירש ר"פ לביישו ערום דאתיא זיקא ודלינהו למאניה ואתא הוא ודלינהו טפי מספקא ליה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל אי בעי ליה למימר דדוקא דדלינהו זיקא למאניה אבל אי איהו גופיה דלינהו ואתא חבריה ודלינהו טפי פטור ביון שזה אינו מקפיד או שמא אורחא דמילתא נקט דאתיא זיקא:

[**שם**]

בעי ר' אבא בר ממל ביישו ישן ומת מהו. ולא איפשטא. וקשה דריש פ' הנחנקין אמרי' היוצא ליהרג ובא בנו והכהו וקללו חייב הכהו אחר וקללו פטור. והוינן בה מ"ש בנו ומ"ש אחר ופירשה רב ששת אחר גברא קטילא הוא ופרכינן והאמר ר"ש ביישו ישן ומת חייב ואמאי לא פשיטא מיניה הכא. מיהו יש ספרי' דגרסי' בהו והאמר רב ששת ביישו ישן חייב ולא גרסי' ומת. ולא נהירא כלל דמה ענין ישן אצל יוצא ליהרג ועוד מאי קמ"ל

רב ששת מתניתין היא המבייש את הישן חייב. ור"ת זצ"ל גריס והאמר רב ששת חייב ואיוצא ליהרג קאי:

סימן שלז

מיהו אין לנו בעבור זה לשבש את הגירסא דאין כל כך תימא שלא פשט מדרב ששת דכי האי גוונא אשכחנא בנדרים בפ' אין בין המודר דאיבעיא להו הני כהני שלוחי דידן נינהו או שלוחי דשמיא נינהו ולא פשיט ממילתיה דרב הונא בריה דר"י דאמר בפ"ק דקידושין הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו דאי ס"ד שלוחי דידן נינהו מי איכא מידי דאנן לא מצי עבדינן ואינהו מצו עבדי. והתם מוכח דהילכתא כוותיה דפריך מינה לרבא. הכא נמי אע"ג דלא פשיט מדרב ששת אפשר דהילכתא כוותיה ואשכחנא טובא כי האי גוונא דלא בעי למיפשט מאמורא אלא ממשנה או מברייתא:

סימן שלח

[**שם**]

תניא רבי אומר חרש יש לו בושת שוטה אין לו בושת קטן פעמים יש לו ופעמים אין לו בושת ולא קשיא הא דמכלמי ליה ומיכלם והא דמכלמי ליה ולא מיכלם. וכן הלכה. וכן פסקו (פ)ר"ח זצ"ל ורבינו יצחק אלפסי זצ"ל:

[**שם**]

מתני' המבייש את הסומא חייב. מתני' דלא כר' יהודה דתניא ר"י אומר סומא אין לו בושת פי' אם בייש את חבירו פטור ומתניתין דקתני המבייש את הישן חייב וישן שבייש פטור ובסומא לא תנא הכי אלמא סומא חייב. וכן היה ר' יהודה פוטרו מחייבי גליות ומחייבי מלקיות ומחייבי מיתות ב"ד. תניא אידך ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת. וכן היה ר' יהודה פוטרו מכל מצות האמורות בתורה. אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כר' יהודה עבדינא להו יומא טבא לרבנן דאמינא לא מפקידנא וקא עבדינא מצות וכיון דשמעת' להא דר"ח דאמר גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה אמינא אדרבה מאן דאמר לי אין הלכה כר' יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן:

סימן שלט

פר"ח זצ"ל וכיון דאוקמינן למתניתין דהיא סתמא דלא כר"י ש"מ דלית הילכתא כר' יהודה דהאמר ר' יוחנן הלכה בכל מקום כסתמא דמתניתין:

[**שם**]

מתני' המבייש את הישן חייב וישן שבייש פטור נפל מן הגג והזיק ובייש חייב על הנזק ופטור על הבושת שנאמר ושלחה ידה והחזיקה במבושיו לעולם אינו חייב על הבושת עד שיהא מתכוון וכדמפרש לעיל שלהי פ' כיצד:

[**דף פ"ז ע"א**]

מתני' זה חומר באדם מבשור שאדם משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת ומשלם דמי ולדות ושור אינו משלם אלא נזק ופטור מדמי ולדות:

סימן שמ

[**שם**]

במתני' המבייש אביו ואמו עשה בהם חבורה והחובל בחבירו ביום הכפורים חייב. מכה אביו ואמו תנן בפ' אלו הנחנקין דאינו חייב מיתה אא"כ עשה בהם חבורה והחובל בחבירו ביוה"כ תנן דחייב דסתם לן תנא דיום הכפורים לא הוי כשבת לענין תשלומין ולקמן תנן החובל בחבירו בשבת פטור מכולם משמע אבל ביוה"כ חייב ותנן בפ' אלו נערות הבא על אחותו ועל אחות אמו ועל אחות אשתו ועל אשת אחיו ועל אשת אחי אביו ועל הנדה יש להן קנס אעפ"י שהן בהכרת אין בהן מיתת ב"ד ואמרי' בגמ' לאפוקי מדר' נחוניא בן הקנה דתניא ר' נחוניא בן הקנה היה עושה את יוה"כ כשבת לענין תשלומין מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין אף יוה"כ מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין. מכל אלה משמע דליתא לדר' נחוניא בן הקנה. ותימה על דברי הגאון שכתב בספר המקצועות דביום הכפורים אינו חייב בתשלומין. ודילמא דעתיה דגאון למיפסק כר' נחוניא בן הקנה הואיל ואביי ורבא ורב אשי שקלו וטרו אליביה בפ' אלו נערות . ותו דאשכחנא נמי דסתם לן תנא כר' נחוניא בן הקנה בפ"ק דמגילה דתנן אין בין יוה"כ לשבת אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בהכרת ואמרי' בגמ' הא לענין תשלומין זה וזה שוין מני ר' נחוניא בן הקנה היא דתניא ר' נחוניא בן הקנה היה עושה את יוה"כ כשבת לענין תשלומין כו'. מיהו הני אין בין דקתני התם לאו בכולהו דקיי"ל דה"נ תנן התם אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ואמרי' בגמ' הא לענין מכשירי אוכל נפש זה וזה שוין מתניתין דלא כר' יהודה דתניא אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ר"י מתיר אף מכשירי אוכל נפש הרי סתם לן תנא דלא כר' יהודה אפי' הכי אמר בפ' אין צדין א"ל רבא לרב חסדא דרשינן משמך הלכה כר' יהודה. א"ל יהא רעוא דכל כי הני מילי מעלייתא תדרשון משמי. ותו דסתמי דרבי' עריפי וסתמי דקתני להו גבי הילכתא דדיני. כההיא דפ' אחד ד"מ דההוא סומא דהוה בשבבותיה דר' יוחנן דהוה דן יתיב ודן דינא ולא א"ל ולא מידי. והיכי עביד הכי והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון ואמר ר' יוחנן לאתויי סומא באחת מעיניו. ר' יוחנן סתמא אחרינא אשכח דיני ממונות דנין ביום וגומרים אף בלילה.

מאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא. איבעית אימא סתמא דרבים עדיפי ואיבעית תימא משום דתני לה גבי הילכתא דדיני:

סימן שמא

הילכך הכא נמי סתמא דפרקין וסתמא דאלו נעדות עדיפי ולא ידענא מנא ליה למיפסק כר' נחוניא בן הקנה מיהו הא ודאי הילכתא היא דהחובל בחבירו ביו"ט חייב בכולן:

סימן שמב

[**שם**]

בעא מיניה ר"א מרב החובל בבת קטנה של אחרים חבלה למי. גדולה ודאי לדידה הוה כי קמיבעיא לי קטנה כיון דשבח נעוריה כגון כסף קידושיה דאביה הוא חבלה נמי דאביה היא מ"ט דהא אפחתה מכספה או דילמא שבח נעורים זכי לי' רחמנ' לאב דכי בעי מסר לה למנוול ולמוכה שחין אבל חבלה דאי בעי למיחבל בה לא מצי חביל לא אקני ליה רחמנא:

[**שם ע"ב**]

א"ל לא זכתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד. איתיביה החובל בעבד עבדי חייב בכולן חוץ משבת בזמן שהעבד שלו אלמא דאשבת דעבד עבדי שלו פטור הואיל ומעשה ידיו שלו הכא נמי כיון דבתו מעשה ידיה שלו לישקול שבת דידה. אמר אביי מודה רב בשבת דיהבינא ליה לאב:

[**שם**]

וכן אמר רשב"ל לא זיכתה תורה לאב אלא שבח נעורים בלבד. ור' יוחנן אמר אפי' פצעה. פצעה צערה דידה הוא אפי' ר' אלעזר לא קמיבעיא ליה אלא חבלה דאפחתה מכספה אבל פצעה דלא אפחתה מכספה לא קמיבעיא ליה. אמר ר' יוסי בר חנינא שפצעה בפניה דאפחתה מכספה אבל שאר חבלות דלית לאב פסידא דידה הן:

סימן שמג

וכתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל הילכתא כר' יוחנן הילכך ניזקא דאפחתה מכספה דאבוה הוי ושבת אפי' רב מודה דאבוה הוי אבל צער דלא אפחתה מכספה לדברי הכל דידה הוא. וה"ה לבושתה עכ"ל:

סימן שמד

[**שם**]

החובל בבנו הגדול יתן לו מיד קטן יעשה לו סגולה. החובל בבתו קטנה פטור ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבים ליתן לאביה. אוקמא רב הא דקתני חייבים ליתן לאביה בשבת ואוקמא בשאין סמוכין על שלחן אביהן וסיפא דקתני החובל בבתו קטנה

פטור ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבים ליתן לאביה אוקמא להעדפה המותר על מזונותיה. והא דתניא החובל בבניו ובבנותיו של אחרים גדולים יתן להם מיד קטנים יעשה להם סגולה. בבניו ובבנותיו שלו פטור בסמוכין על שלחן אביהן. נראה לכאורה בשאין סמוכין חייב בכולן ובסמוכין פטור בכולן:

סימן שמה

מתני' החובל בעבד עברי חייב בכולן חוץ מן השבת בזמן שהוא שלו. החובל בעבד כנעני של אחרים חייב בכולן ר' יהודה אומר אין לעבדים בושת. כתב רבי' יצחק זצ"ל והילכתא עבד פסול לעדות ויש לו בושת וגר כשר לעדות ויש לו בושת וכן כתב פר"ח זצ"ל:

סימן שמו

במתני' חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה החובל בהם חייב והן שחבלו באחרים פטורין. והעבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורין אבל משלמין לאחר זמן. נתגרשה האשה ונשתחרר העבד חייבים לשלם. מדלא קתני נתפקח החרש נשתפה השוטה נתגדל הקטן חייבים לשלם משמע דאפי' לאחר זמן לא משלמי דלא היו בני דעת בשעת החבלה ולא חיילא חיובא עלייהו. אבל רש"י זצ"ל פירש לקמן בפ' הגוזל עצים כפייה רפרם לרב אשי ששרף שטר חוב בילדותו ואגביה מיניה גוביינא מעליתא. משמע דקטן שהזיק חייב לשלם כשהגדיל ולכאורה מסתייע מפ' שור שנגח ד' וה' גבי שור של חרש שוטה וקטן שהוחזקו נגחנין שמעמידין להן אפטרופ' לשווינהו מועד דכי הדר נגח לישלם מן העליה ואיפליגו בה ר' יוחנן ור"י בר חנינא דר"י אמר מעליית יתומים ור"י ב"ח אמר מעליית אפטרופין וחוזרין ונפרעין מן היתומים לכי גדלי. וכ"ש היכא דנפשייהו אזקי דפרעי לכי גדלי:

סימן שמז

בספר המקצועות כתוב הכי אסר רב צמח גאון עבד שמועד לחבול באחרים הרי רבו מכה אותו מרדות שלא ירגיל לעשות כך וכך. וכן האשה שחבלה באיש או באשה בעלה מכה אותה מכת מרדות שלא תהא רגילה לעשות כך:

סימן שמח

כתוב בשער הגדול של שערי השבועות. וראוי לידע כי אשת איש אין מחייבין אותה אם נתבעה ונתחייבה השבועה אין ב"ד מחייבין אותה אפי' במקום פקדון כמו שנאמר שבועת ה' תהיה בין שניהם אפי' אם היתה חייבת לו שבועה כזו אין מחייבין אותה כמו שאמרה המשנה העבד והאשה פגיעתן דעה. אבל כותבין לתובע תביעתו ומשלמין לאח"ז נתגרשה האשה נשתחרר העבד חייבים לשלם:

סימן שמט

ובתשובות רב מתתיה זצ"ל כתב ראובן דאפקיר זוזי גבי לאה ולאו אינתת גבר הוות ולבתר כן אתנסיבה ואתא ראובן ותבעינן מינה בבי דינא ונפלה שבועה עלה אית מן הדין להשביעה והיא אשת איש או לא. כך דאינו כיון דהויא אשת איש לא משביעינן לה. ואי אמר בעלה לא מה נפקנא אינתיתי לבי דינא לא מפקינן שלא תתגנה על בעלה. והיינו דתנן העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורים. ואי מצטרכי למיכתב פסק דינא עלה וכדהויא פנויה מישתבעת לי מי כתוב לה דקתני נתגרשה האשה חייבת לשלם ואי לא מיצטרכי ואמרד דניחא ליה לשמותי על כן מאן דאפק דאפקידי' גביה והיא כפרה בב"ד לא יהבינא ליה רשותא אבל אי עבד מנפשיה עבד:

ורב משה בר חנוך גאון זצ"ל כתב ראובן דאפקיר דינר אצל אשת שמעון וכופרתו כך נראה לי שאין ב"ד יכולין להוציאה לבית הכנסת להשביעה שהיא ברשות הבעל ואף להשביעה בביתה אין להם רשות שהוא פשע בעצמו שהפקיד ביד מי שרשות אחרים עליה ולאו כל הימנה לבזות אשת איש אבל יכול להחרים בבית הכנסת סתם וילכו ויודיעהו אם הודתה יכתבו ב"ד הודאה וימסרו ביד המפקיד שאם מת בעלה או גרשה יגבה ממנה אבל כל זמן שהיא תחת הבעל אין לו עליה כלום:

סימן שנ

ורבנא משה זצ"ל ריש מתיבתא דמתא מחסיא כתב מן שנתן פקדון לאשה היושבת תחת בעלה ולא הודיע המפקיד לבעלה שנתן לאשתו שום פקדון ושמה אותו פקדון בתיבתה ששם גם ממון בעלה גנוז שם ונגנב כל אשר בתיבה עם הפקדון משתבעה האשה לבעלה וכל אשר דרים בבית דלא ידעינן בההיא פקדון היכן הוא מטא וכל אימת דמגרשה או נתאלמנה משלמת ההוא פקדון דבחיי בעלה מה שקנתה אשה קנה בעלה ובעלה לא משלם שהרי לא הפקיד בידו:

ורבינו גרשום מאור הגולה זצ"ל כתב וששאל אשת ראובן שהפקידה אצל אשת שמעון פקדון ופשעה בו ונגנב. כך הדין אילו היתה אותה אשה שהפקידה אצלו פנויה היתה חייבת לשלם שהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה השתא שהיא אשת איש אם יש לה נכסים שאין בהם לבעלה רשות חייבת לשלם ואם לאו יכתבו לה פסק דין לכשתתאלמן או תתגרש תשלם אבל בחיי בעלה אינה משלמת שאין לה מה לשלם כדתנן העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהן חייב הן שחבלו באחרים פטורים. רש"י זצ"ל סובר הא דתנן העבד והאשה פגיעתן רעה אע"ג דאית לה נכסי מלוג שכך פי' נתגרשה האשה ונשתחרר העבד לאח"ז וקנו נכסים חייבין לשלם שהרי מתחילה חייבין לשלם

אלא שאין להם כלום שנכסי מלוג של אשה משועבדים לבעלה לפירות. אלמא אפילו בדאית לה נכסי מלוג פטר לה. ורבינו אליעזר בר נתן זצ"ל האריך בדבר. ומו"ר רבי' אבי העזרי זצ"ל קיצר דבר וכתב הא דתנן העבד והאשה פגיעתן רעה בדלית לה נכסי מלוג ממה לשלם והבעל לא ישלם חבלותיה ואפי' כתובה אמרי' התם דתמכור ותפרע ללוי דכל דלגבי בעל ודאי מחלה ואטרוחי בי דינא בכדי לא מטרחינא ולולא שאין לה היתה משלמת דהא אמרינן בפ"ק והנשים בכלל הנזק והשוה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה. ובגמ' תלי טעמא דאיש משום דבר משא ומתן הוא וטעמא דאשה משום חיותא וקא עביד צריכותא:

סימן שנא

הילכך בזמן הזה בנשים תרווייהו איכא שהם נושאות ונותנות ובטלת חיותא אם לא יעמדו למשפט כאנשים. אבל המלוה לה והמפקיד פקדון לאשה מי הקנאהו לה שיזכה בו בעלה. הילכך אם השליכתו לאיבוד או פשעה בו הבעל פטור דמה לי חבל בגופו ומה לי חבל בממונו. אבל אם טענה אכלתהו או הוצאתיו בצרכיי. רואה אני שהבעל משלם שהנשים אפוטרופ' של בעליהן בזמן הזה ונושאות ונותנות והויין שלוחי בעליהן דהויא לה בבא בהרשאה דפסקינן הילכתא שליח שויה ובשליחו' בעלה הוציאה ואכלה. ותניא ר' יהודה אומר אדם מביא קרבן עשיר על אשתו וכן כל הקרבנות שהיא חייבת. ונראה דה"ה חוב אחר. והא דתנן מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו חנן אומר איבד מעותיו נחלקו עליו בני כהנים גדולים ואמרו ישבע כמה הוציא ויטול. אמר ר' דוסא בן הרכינס כדבריהם. אמר ר' יוחנן בן זכאי יפה אמר חנן הניח מעותיו על קרן הצבי. ההיא כשלא לוותה אלא פירנסה מעצמו אבל לוותה ואכלה משלם בעלה כדאי' בפ' יש נוחלין בסופו והתם מיירי אפי' לוותה ואח"כ ניסת. ופקדון נמי גמרי' מהתם ואכלה דנכסי קטנים הוו פקדון ביד הגדול ופשיט מינה התם דמשלם. וכ"ש אם הופקד בידה אחר שנשאה. ועוד סתמא דמילתא בעלה ידע הפקדון ואפיק לפרנסה דמשני התם שאני פרנסה דאית לה קלא ושיעבד הבעל את עצמו. ובפרק יש מותרות נמי אמרי' אלמנה לכהן גדול אם לוותה אין לה מזונות משום דבעמוד והוצא קאי מזוני אית לה אתמהה הא כשירה משמע דאית לה. וכן מוכח בפ"ב דכתובות דממאנת דוקא אין לה מזונות אם לוותה ואכלה הא לא מיאנה חייב לפרוע ואם כפרה בפקדון חייבת לישבע דמאן לימא לן דהלכה כר"א דאמר אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד דילמא הילכתא כר"מ דאמר אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד. ואפי' לר"א דוקא נדר דצריך לפרוט הנדר ביזוי הוא וגם שצריכה לבוא לפני ב"ד על עסק דברים שבינו לבינה. אבל

שבועה שאחד טוען בעבודה שלא בפניה ונשבעה לא. דמי ליה לר"א הא דתנן המושיב את אשתו חנונית או אפטרופי' הרי זה משביעה כל זמן שירצה ולא חזינן דפליג עליה דר"א אם הוא אינו חושש לבזיונה. ב"ש אחר כדי שלא יפסיד ממונו תתבזה ותתבזה ואין בעל יכול למחות. ותנן שבועות הפקדון נוהגת באנשים ובנשים וסתמא קתני אפי' אינה אלמנה ואמרי' בפ' הכותב ההיא איתתא דאיחייבה שבועה בבי דינא דרב ביבי בר אביי וסתמא קאמר אפי' אינה אלמנה. ועוד הרי הבעל מקנא לה ומביאה לב"ד ומשביע לה ומשקה. ותנן ואלו נשבעין שלא בטענה והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית ואמר' שומר נשבע ואפי' אשתו של שומר:

סימן שנב

ונראה לי אם מזמינים אשת איש לב"ד על עסק משא ומתן בעלה יש לו מן הדין לטעון בשבילה כי היא שלוחו במשא ומתן ואינו יכול לומר לאו בעל דברים דידי את. וכן בנכסי מלוג אם אוכל פירות ואם אינו אוכל דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך. אם אינו רוצה לטעון לא כייפי' ליה דאמר אביי בעל בנכסי אשתו צריך הרשאה. וה"מ דלא נחית לפיר' ואע"ג דמלתא דאביי מיירי שהבעל והאשה תובעים. נראה דה"ה אם נתבעין לדין דכל מידי דשייך ביה בעל עליו לטעון. אבל על גזילות וחבלות לא כייפינן ליה לטעון כמו אינש דעלמא. והא דאמרי' דכייפינן לבעל לטעון כשאינה מוציאה מעצמה קרוב או אהוב שיטעון בשבילה. אבל אם מוציאה אהוב שיטעון בשבילה שפיר דמי כדאמרי' בירוש' פ' כה"ג וימנה אנטלר ואכהן גדול קאי ומשני כשנפלה שבועה ואנטלר נשבע בתמיה הילכך אין דנין אותו. והא דאמרינן בהמפקיד אפיטרופי' לדיקנני לא מוקמי' ה"מ שאין ב"ד טורחין להעמיד לו אבל אם מוצא אפי' גדול ימננו אפוטרופי' ויטעון בשבילו:

סימן שנג

וכל הגאונים שהיו לפני לא נתנו חילוק בין נושאת ונותנת בנכסים עם בעלה לאין נושאת ונותנת אלא כולם פטרו את הבעל מתשלומין בעודה תחתיו ולהשביעה דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו. זולתי ר' קלונימוס גאון זצ"ל שהוא נותן חילוק בנושאת ונותנת בתוך הבית בנכסים של בעלה דאם יש שותפות לאחר עם בעלה בעסק השותפות משביע את הבעל ומשביע גם את אשתו שלא לקחה מן השותפות כלום. ותנן נמי ואלו נשבעין שלא בטענה והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית. אלמא אשה שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית נשבעת ולא אמרינן בעלה אינו רוצה שתתבזה. ואמרי' נמי שומר נשבע ואפי' אשתו נשבעת. וסמך לי מצאתי בתשו' של שר שלום גאון זצ"ל. ראובן שמינה עבדו אפיטרופי' לגבות חובו משמעון וקיבל העבד משכון חייב ראובן באותו משכון. דאמר רבא לרב עילאי יד עבד כיד רבו דמי. ועוד דיכולין לומר בעלי חובות לאדונו של עבד

אי לא דמינתה אפיטרו' לעבד דחזינן דקא גבי מן חד ותרין אנא לא הוינא סמיך עילויה ויהבינא ליה משכון דילך:

סימן שנד

הילכך מן הלין טעמא מיחייב ראובן לשלם המשכון לשמעון ועבד ואשה דפגיעתן רעה וחייב הגאון הנ"ל אדונו של עבד כי מינהו אפיטרופ'. הכא נמי האשה כי מתנה בעלה אפיטרופ' דידיה מיחייב לשלם בשבילה כל דמיחייבה לאחריני:

סימן שנה

בפרק המקבל ר' יהודה היה דורש לשון הדיוט דתניא ר' יהודה אומר אדם מביא קרבן עשיר על אשתו וכן כל הקרבנות שהיא חייבת. שכך כותב לה אחריות דאית לך עלי מן קדמת דנא. פירש"י זצ"ל אדם מביא קרבן עשיר על אשתו שהוא חייב בקרבן לידתה אם הוא עשיר אין יכול לומר אין לה כלום ותפטר בקרבן עני וכן בכל הקרבנות שהיא חייבת שלא בנדר ונדבה כגון קרבן לידתה וחטאת ואשם שעליה. ה"ג לה בתורת כהני'. אמר ר' יהודה לפיכך אם פטרה אינו חייב בהן שכך היא כותבת לו ואוחרן דאית לי עלך מן קדמת דנא. והכי פירושו לפיכך אם גרשה ונתן לה כתובתה ועדיין קרבנותיה עליה אינו חייב בהן. וללשון הספרים איני יודע לפרשו כראוי עכ"ל. והרב ר' אלחנן בן ר' יצחק ז"ל כתב דגרסינן כגירסת הספרים וכן כל הקרבנות שהיא חייבת שכך כתב לה ואחריות דאית לך עלי מן קדמת דנא. וה"פ מדכתב לה דאית לך עלי ש"מ שמחייב עצמו לקרבנו' שהיא חייבת שמסתמא בחובותיה אינו מדבר שישלם חובות שהיא חייבת שאפילו כשהיא תחתיו אם לוותה שלא לצורך מזונות דבר שאינו חייב ליתן לה אינו פורע כש"כ מה שלוותה מקודם לכן ואפי' קרבנותיה אינו חייב בנדרים ונדבות אם אינו יכול להפר לה דלאו כל כמינה שתפסידנו כל מה שיש לו בנדרים כשיקניטנה אבל יכול להפר דחשיב כדברים שבינו לבינה משום הפסד ממונו אם יתחייב לפרוע בשבילה אפ"ה נראה שאינו חייב לפרוע אלא בקרבנות שהן חובה לכפרתה או להכשירה לאכול בתרומה או לשתות ביין אם נדרה:

סימן שנו

ומה שמצאנו כתוב שהודה רב אחד שהבעל חייב לפרוע חובות אשתו שלוותה קודם שנשאה מהא דר' יהודה דהכא וכשהרינו דברים לפני ר' משה ב"ר אלכסנדרי אמר שיפה הודה. אין בדבר זה ממש כמו שפי' שאפי' היתה לוה בשעת שהיא תחתיו לא היה משלם. ואפי' לפי ההיא שבשתא מנא ליה לפסוק כר' יהודה הא פליגי רבנן עליה כדמוכח בפ' שאמר הריני נזיר ושמע חבירו. ואפי' אם ת"ל שהלכה כר' יהודה דדריש לשון הדיוט הא קיי"ל במתני' דריש לשון הדיוט באם אוביר ולא אעביד

ולא נחלק ביניהם מכ"מ לותה ואכלה קודם נישואין אינו חייב לשלם. ועד כאן לא קמיבעיא לן בפ' יש נוחלין בלותה ואכלה ועמדה ונישאת אם יוציא המלוה מן הבעל אלא בנכסים שהכניסה לו אי שויה רבנן כיירש או כלוקח אבל מנכסי בעל פשיטא דלא גבי דאפילו מנכסי דידה לא גבי אי הוי בעל לוקח. וה"ה אם לותה ואכלה לאחר נישואין לצורך דבר שאינו משועבד לה אינו מתחייב. ובלא שום ראיה דבר פשוט הוא שאל"כ יכולה להפסיד לו מאה מנה בכל יום שאם יקניטנה תלוה ותשליך לאיבוד. אבל בנזירות אין לחוש שתינזר להפסיד לו. אבל בנדרים ובנדבות נראה שאין מתחייב. שאעפ"י שכשישמע לא תוכל להפסידו לפי שיכול להפר מ"מ כשיהא במדה"י יש לחוש שמא תדור ותפרע משלו. והא גירסא שבספרים איתא נמי בתוספתא במה שכותבת לו כששוכרת כתובתה וכל התנאים שדורשין לשון הדיוט שנוים שם בזאת הברייתא עצמה. ולגירסת הקונטרס קשה מאי לפיכך וצ"ל דקאי אבתריה וה"ק ולפיכך אם פטרה אינו חייב בהן שכך כתבה לו וכו' עכ"ל:

שלחי יש נוחלין אמרינן שלח ליח אבוה בר גניא לרבא ילמדנו רבינו לותה ואכלה ועמדה ונישאת מאי. בעל לוקח הוי ומלוה ע"פ אינו גובה מן הלקוחות או דילמא יורש הוי ומלוה ע"פ גובה מן היורשין:

סימן שנז

כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל ולא איפשטא בעיין. הילכך מלוה ע"פ לא גביא מיניה דבעל ואיהו הוא דאפסיד אנפשיה דלא איבעיא ליה לאוזפי בלא שטרא וכן פסק רבי' שמואל זצ"ל בשלחי שמעתין דבעל לוקח הוי:

[**דף פ"ח ע"א**]

אימיה דרב שמואל מאקרוניא הוה נסיבה לר' אבא כתבינהו לנכסי לרב שמואל בר אבא בתר דאינסביא לר' אבא. בתר דשכיבא אזל רב שמואל בר אבא קמיה דר' ירמיה בר אבא ואוקמיה בנכסיה אזל ר' אבא אמרה קמי' דר' הושעיא אזל רב הושעיא אמרה קמיה דרב יהודה א"ל הכי אמר שמואל האשה שמכרה בנכסי מלוג שלה בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות. אמרוה קמיה דרב ירמיה בר אבא אמר להו אנא מתנית' ידענא דתניא הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו האב אינו יכול למכור מפני שהן כתובין לבן והבן אין יכול למכור מפני שהן ברשות האב. מכר האב מכורין עד שימות. מכר הבן אין ללוקח עד שימות האב כי מיית האב מיהא אית ליה ללוקח ואע"ג דמת הבן בחיי האב דלא אתו נכסיה לידיה דבן. וכרשב"ל דאמר לא שנא מת האב בחיי הבן דלא אתו נכסיה לידיה דבן ל"ש מת הבן בחיי האב דלא אתו נכסיה לידיה דבן קנה לוקח.

אהדרוה קמיה דרב יהודה אמר להו הכי אמר שמואל זו אינה דומה למשנתינו משום תקנת אושא דאמר ר' יוסי בר חנינא באושא התקינו האשה שמכרה נכסי מלוג שלה בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות:

סימן שנח

וכתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דהכי הילכתא וכן פי' ר"ח זצ"ל דקיימא לן דהילכתא כתקנת אושא. וכן פסק בשאלתות דרב אחאי בפ' וירא בלק וכן הילכתא כתקנת אושא: **בכתובות** בפרק האשה שנפלו לה נכסים . ההיא איתתא דאבריחינהו לנכסה מגברא כתבינהו לברתא ובתר הכי אינסבה ואיגרשה אתיא לקמיה דר"נ קרעיה ר"נ לשטרא אזל רב ענן קמיה דמר עוקבא א"ל חזי מר רב נחמן חלקאה היכי קרע שטרא דאינשי א"ל אימא לי היכי גופא דעובדא היכי הוה א"ל דכי והכי הוה א"ל שטר מברחת קאמרת הכי אמר רב חנילאי בד אידי אמר שמואל מודה אני אם יבא שטר מברחת לידי אקרענו. א"ל רבא לרב נחמן טעמא מאי. לא שביק אינש נפשיה ויהביה לאחרינא. ה"מ לאחריני אבל לברתה יהבה. אפי' הכי במקום נפשה נפשה עדיפי לה. מיתיבי הרוצה שתבריח נכסיה מבעלה כיצד היא עושה כותבת שטר פסים לאחרים. פי' שטר אמנה בינו לבינה דברי רשב"ג וחכ"א רצה משחק בה זה שכתבה לו שטר פסים אלא כיון שהגיע השטר לידו אמר קניתי ואין לדבר תקנה אלא עד שתכתוב לו בפירוש בשטר כך הקנאתי לו נכסים הללו מהיום ועד שארצה לא אחזור בי ולבשארצה אחזור בי ותהא מתנה זו בטל. טעמא דכתבה ליה הכי הא לא כתבה הכי קננהו ללוקח. אמר ר"ז ל"ק מתני' כשהקנתה מקצת ושיירה מקצת אז אם לא תכתוב כך קנאו הקונה. והא דר"נ כשכתבה כל נכסיה:

סימן שנט

ופר"ח זצ"ל דהילכתא כר"נ. הילכך הכי הילכתא. והכי איתא בפ' מי שמת אמר רבא אמר ר"נ חמשה עד שיכתבו כל נכסיהן אלו הן. שכ"מ עבדו ואשתו ובניו ומברחת. דאמר מר מברחת צריכה שתכתוב כל נכסיה ובכולהו מטלטלי הוי שיור. פי' רבינו שמואל בר יצחק זצ"ל אשה שדעתה להנשא והבריחה את נכסיה שלא יהא לבעלה רשות בהן וכתבתן לאחד מקרוביה ולא נישאת וכשראתה שלא תינשא רוצה לחזור. אם לא שיירה כלום חוזרת דמדכתבה הכל גליא דעתה שלא גמרה למתנה אלא לאברוחי בעלמ'. אם שיירה כל שהו לעצמ' מתנתה מתנה. א"נ מברחת כדאמרי' לקמן בההיא שמעתא . אימיה דרב זוטרא בר טוביה כתבינהו לניכסה לרב זוטרא בר טוביה דקא בעי לאינסובי לרב זביד אינסבה ולבסוף איגרשה. אתא לקמיה דרב ביבי בר אביי אמר משום אינסובי הא אינסבי ואע"ג דהשתא איגרשה הואיל ומשום אינסובי כתבינהו ניהליה ואינסבית נכסי דיליה נינהו. ואוקמא רב ביבי לרב זוטרא בניכסיה. א"ל רב הונא בריה דרב יהושע

משום דאתון ממולא אמריתון מילי מולאיתה. אפילו למ"ד מברחת קני ה"מ דלא גליא דעתה דמשום אינסובי הוא. פי' רבינו שמואל (בר יצחק) זצ"ל דבסתם כתבה כל נכסיה לאחר ולא פירשה משום אינסובי התם אמרי' דלאו כל כמינה דתיהדר הכא הא גליא דעתה דמשום אינסובי הוא והא אינסבה ואיגרשה. פי' רשב"ם זצ"ל הכא הא גליא דעתה דמשום אינסובי הוא דמשמע שלא גמרה להקנות לו אלא כ"ז שתשב תחת בעלה עכשיו שנתגרשה כאילו לא נישאת דמי ולא קנאה רב זוטרא:

סימן שס

סובר רבינו שמואל זצ"ל דשטר מברחת קנה למי שכתבה לו כ"ז שהיא תחת בעלה אבל נתאלמנה או נתגרשה יחזרו הנכסים לידה ואם מתה תחת בעלה קנה לגמרי למי שכתבה לו. וכן משמע מדבריו לפום מאי דגרסי' הא אינסבא ואיגרשה משמע הא לא איגרשה לא מפקא מיד מי שכתבה לו. וכן גירסת ר"ח זצ"ל אההיא דמברחת דפירישית לעיל הא אינסבא ואיגרשה. וקשה דפ' האשה שנפלו פריך תלמודא ואי לא קננהו לוקח ליקננהו בעל. אמר אביי עשאום בנכסים שאינם ידועים לבעל ואליבא דר' שמעון דלכך לא קנה הבעל דמשמע דלהדיא לא קנה לוקח ולא בעל אלא משניסת הדרי נכסי לידה. ויש לפרש דאע"ג דלא קנאום בעל גם הלוקח לא קנאם לגמרי. אבל הם קנוים ללוקח להיות ברשותו כל זמן שהיא תחת בעלה ואם מתה בחיי בעלה הלוקח קנה לגמרי דאמר רב הונא בריה דרב יהושע אפי' למ"ד מברחת קנה דמשמע דאיכא למ"ד דקנה לגמרי היינו דוקא מקצת נכסים דאי בכל הנכסים ליכא למ"ד דקנה כדמוכח בהאשה שנפלו דדוקא במקצת נכסים פליגי כדפרישית לעיל:

סימן שסא

מעשה בשטר מבריח נכסים שרצה ללות ורצה שלא ישתעבדו נכסיו לבע"ח ושטר מבריח נכסיו שלא ישתעבדו לכתובת אשה. ונשאל לר"ת ז"ל על שניהם. ופסק שהשטר קיים ומגבינן ביה דטעמא מאי שטר מבריח אינו קונה מפני שהיא אינה מתכוונת להקנות אלא מתכוונת שלא יקנה הבעל. והכא לא קני הבעל כדאמרי' עשאוה בנכסים שאינם ידועים לבעל. אבל הכא דליכא למימר האי טעמא דאי לא הוי קני להו לוקח. הוי קני להו הבעל חוב והאשה. א"כ לא מיקרי האי שטרא מבריח כיון דבהכי אינו מבריח:

סימן שסב

הילכך ליכא למימר לאברוחי מיכוון כיון דאינו מבריח אלא למתנה גמורה מכוין וזכה מקבל מתנה וקנה. ופסקו רבותי' דלא בעינן שיור כדי פרנסה. אלא מטלט' כ"ש הוי שיור:

[**שם ע"ב**]

תנן בפ' יש נוחלין הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו האב אינו יכול למכור מפני שהן כתובין לבן והבן אינו יכול למכור מפני שהן ברשות האב. מכר האב מכורין עד שימות מכר הבן אין ללוקח כלום עד שימות האב. איתמר מכר הבן בחיי האב ומת הבן בחיי האב ר' יוחנן אמר לא קנה לוקח. רשב"ל אמר קנה לוקח. ר"י אמר לא קנה לוקח כי קתני מכר הבן אין ללוקח עד שימות האב הא כי מיית האב אית ללוקח דלא מית הבן בחיי האב דאתו לידיה דבן אבל מת הבן בחיי האב דלא אתו לידיה דבן כי מיית האב נמי לית ליה ללוקח. אלמא קנין פירות כקנין הגוף דמי וכי זבין לאו דידיה זבין. ורשב"ל אומר קנה לוקח כי קתני מתני' מכר הבן אין ללוקח עד שימות האב הא כי מיית האב מיהא אית ליה ללוקח לא שנא לא מת הבן בחיי האב דאתו לידיה דבן ל"ש מת הבן בחיי האב דלא אתו לידיה דבן דקנה לוקח. אלמא קסבר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי. וכי זבין דידיה זבין:

סימן שסג

וקיי"ל כרשב"ל כדאסקינן להדיא דאנן השתא בין ר' ירמי' בר אבא בין רב יהודה כרשב"ל ס"ל. ופ' החולץ פסיק רבא להדיא כרשב"ל. וכן פר"ח זצ"ל דהילכתא כדרשב"ל וליתא לדר"י. וכן פסק רב האי גאון זצ"ל בשער רביעי דהילכתא כרשב"ל דאמר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי. ופסק נמי כר' יהודה גבי עבד דתניא לקמן המוכר את עבדו לחבירו ופסק עמו על מנת שישמשנו שלשים יום ר"מ אומר ראשון ישנו בדין יום או יומים מפני שהוא תחתיו שני אין בדין יום או יומים מפני שאינו תחתיו קסבר קנין פירות כקנין הגוף דמי. ר' יהודה אומר שני ישנו בדין יום או יומים מפני שהוא כספו קסבר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי. ר' יוסי אמר שניהם ישנן בדין יום או יומים זה מפני שהוא תחתיו וזה מפני שהוא כספו. ר' אלעזר אומר שניהם אינן בדין יום או יומים זה מפני שאינו תחתיו וכו':

סימן שסד

ופסק כר' יהודה דקנין פירות מראשון לאו כקנין הגוף דמי וכן פר"ח זצ"ל דקיי"ל כר' יהודה דסבר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי. דלית הילכתא כר' אלעזר. והא דאמר אמימר לקמן איש ואשה שמכרו נכסי מלוג לא עשו ולא כלום כמאן כר' אלעזר. כמאן אזלא הא דתניא מי שחציו עבד וחציו בן חורין וכן עבד של שני שותפין אין יוצאין בראשי אברים שאינם חוזרי' כמאן א"ל רב מרדכי לרב אשי הכי אמרי' משמיה דרבה הא מני ר' אלעזר היא לאו אמר ר"א כספו המיוחד לו ה"נ עבדו המיוחד לו:

סימן שסה

פר"ח זצ"ל דאלו תנאים כולם קודם תקנת אושא כי היכי דלא תיקשי לן הילכתא אהילכתא:

[**שם**]

מכר האב מכורים עד שימות. פי' מכר האב סתמא מכורין לפירותיהן ללוקח עד שימות האב כי הנכסים משועבדי' לאב לפירותיהן ויש בידו למכור הנכסים לצורך פירותיהן כל ימי חייו ולכשימות יטול הבן גם הגוף גם הפירות:

סימן שסו

מיכן אני למד שיכול הבעל למכור פירותיהן שיש לו בנכסי מלוג אשתו שהרי הנכסי' משועבדי' לו לפירות וכשמוכר הפירות מוכר השעבוד נכסים שיש לו לצורך הפירות. ודלא כדברי מ"ו רבינו שמחה שכתב בספרו דהבעל בנכסי מלוג לא מצי מקני ליה לא לאחר ולא לאשתו. והביא ראיה דתנן בפ' מי שאמר הריני נזיר ושמע . האשה שנדרה בנזירות והפרישה את בהמתה ואח"כ הפיר לה בעלה אם שלו היתה בהמה תצא ותרעה בעדר. אם שלה היתה בהמה החטאת תמות עולה תקרב שלמים יקרב שלמים. ואמרי' בגמ' הא מנא להו והא אמרת מה שקנתה אשה קנה בעלה אמר ר"פ שקמצה מעיסתה. איכא דאמרי דאקני לה אחר ואמר לה על מנת שאין לבעלה רשות בה. ומדלא משני דאקני לה איהו פירות שיש לו בנכסיה ש"מ דלא מצי למקני להו. ולאו מלתא היא דהכי נמי הוה מצי למימר דאקני לה מדידיה כדאמרינן התם בסמוך אלא היכי דמי דמשעבד לה כגון דאקנייה לו הוה דנפשיה. אי נמי דכתב לה דין ודברי' אין לי בנכסיך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד עולם. ותו הביא ראיה דתנן בפרק חזקת הבתים אין לאיש חזקה בנכסי אשתו. ופרכי' פשיטא כיון דמשעבדי לפירא פירא הוא דקאכיל. ל"צ דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך. וכי כתב לה מאי הוי והתניא האומר לחבירו דין ודברים אין לי בשדה זו ואין לי עסק בה וידיי מסולקות הימנה לא אמר ולא כלום. אמרי רבי ר' ינאי בכותב לה ועודה ארוסה. ומדלא משני כשקנו מידו כדשני לעיל גבי ההיא דשמואל דאמר שמואל השותפין מחזיקין זה על זה ומעידי' זה על זה ופרכינן מעידים אמאי נוגעין בעדותן הן הכא במאי עסקי' דכתב לה דין ודברים אין לי על שדה זו. דכי כתב לה מאי הוי והתניא האומר דין ודברים אין לי על שדה זו לא אמר ולא כלום. הכא במאי עסקינן בשקנו מידו. מדלא משני הכא הכי ש"מ דאין הבעל יכול להקנות לאשתו פירות שיש לו בנכסיה. וה"ה שאין יכול להקנות לאחר. גם זאת אינו ראיה בעיני דרבותא קאמר דאע"ג דכתב לה בעודה ארוסה דלא זכה בהן מעולם בהני נכסים אפי"ה לית ליה בהו חזקה. ותו דהוה ליה למוקמי בנכסים שנתן לה אחר על מנת שאין לבעלה רשות בהן. אבל גבי

שותפין דמעידין זה על זה לא מיתוקמא אלא בדקנו מידם. ותו הביא ראיה מההיא רפ' מי שמת דאמר רבא אמר ר"נ שכ"מ שאמר ידור פלוני בבית זה יאכל פלוני פירות דקל זה לא אמר כלום עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור בו תנו דקל זה לפלוני ויאכל פירותיו. ואמרי' למימר' דסבר רב נחמן מילתא דאיתא בבריא איתא בשכ"מ מילתא דליתא בבריא ליתא בשכ"מ אלמא דלא מצי בריא לאקנויי דירת ביתו. מיהו אינו ראיה דהתם לא מקני ליה כלל בית לצורך דירה אלא דירה קאמר בית לא קאמר הילכך אין בלשון זה לא מתנה ולא מכר דאין מתנה ומכר חלים על דבר שאין בו ממש אבל בעל בנכסי מלוג שהגוף קנוי לו ומשועבד לו לפירות וקא מקני לאשתו או לאחר שיעבוד דידיה לצורך הפירות ה"נ דקני. ותו הביא ראיה מפ' המקבל במס' דמאי דאמר ר' אבהו בשם רשב"ל כל המוכר אויר חורבתו לא עשה ולא כלום אלא מוכר לו חורבה ומשייר לה אוירא. והאיך אפשר לאדם [למכור] אויר חורבתו. תפתר באומר תלוש מן חורבה זו שתקנה לך אוירא הא למדת דלא מצי למכור אויר חורבה ה"ה דלא מצי למכור פירות נכסי מלוג כגון מקרקעי דאינון נכסי מלוג דלא מצי לזבוני פירותיו דהיינו דירה היינו אויר. ולא היא דהתם אויר בעלמא קאמר להוציא זיזין מביתו לאויר חורבתו ובמקרקע לא מקני ליה ולא מידי ואין המכר חל על דבר שאין בו ממש אבל מקרקעי דאינון נכסי מלוג ומשתעבדי ליה מקרקע גופייהו לצורך פירות וכי זבין לאשה או לאחר שיעבוד דידה קא זבין דהיינו גוף הקרקע לצורך הפירות ודאי קני מקרקעי ושיעבוד פירות ושיעבוד הדירה:

[**דף פ"ט ע"א**]

אמר רבא הילכתא טובת הנאה לאשה הויא ואין הבעל אוכל פירות מאי טעמא פירא תקינו ליה רבנן פירא דפירא לא תקינו ליה רבנן. פי' רש"י זצ"ל אשה המוכרת כתובתה לאחרים בטובת הדמים שלה הן ולא אמרי' ילקח בהן קרקע והבעל אוכל פירות. ואי קשיא הואיל וטובת הנאה לאשה אמאי קתני גבי אשה פגיעתן רעה תזבין כתובתה בטובת הנאה ותיתיב ליה. התם משום דשמואל דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפי' יורש מוחל. ואי מחייבת לה לזבוני כתובתה בטובת הנאה ותיתיב ליה ודאי הדרה ומחלה לגבי בעלה ואפסדינהו ללוקח בידים לא מפסדינן ליה וכי תימא תיזבנא ניהליה להההוא דחבלה ביה לטובת הנאה דאי מחלה לגבי בעל לא מפסיד מידי דהשתא נמי לאו מידי קא יהבה ליה. כל לגבי בעל ודאי מחלה ואטרוחי בי דינא בכדי לא מטרחינן:

סימן שסז

ופר"ח זצ"ל שמעינן מהא דלית ליה תקנה לקונה שט"ח שלא יהיה המוכר יכול למחול דאילו הוה אית ליה הוה מוקמי לשמעתא בהכי:

מתני' המכה אביו ואמו ועשה בהם חבור'. והחובל בחבי' בשבת פטור מכולם מפני שהוא נידון בנפשו. החובל בעבד כנעני שלו פטור מכולם:

[**דף צ' ע"א**]

התוקע לחבירו. פי' הכהו על אזנו. ל"א תוקע ממש נותן לו סלע משום בושת ר' יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי מנה:

[**שם ע"ב**]

איבעיא להו מנה צורי תנן או דילמא מנה מדינה תנן. מנה צורי כ"ה סלעים ק' זוזים. מנה מדינה שמיני שבמנה צורי הסלע של מדינה חצי זוז צורי. ת"ש דההוא גברא דתקע ליה לחבריה אתא לקמיה דר"י נשיאה א"ל הא אנא והא ר' יוסי הגלילי זיל הב ליה מנה צורי ש"מ מנה צורי תנן ש"מ:

סימן שסח

פר"ח זצ"ל ופשטוה דפ' שור שנגח ד' וה' מהא דאמר ר' יהודה אמר רב אסי כל כסף קצוב האמור בתורה כסף צורי. ושל דבריהם כסף מדינה. וקיי"ל דזו הסלע סלע מדינה הוא דהוא פלגא דזוזי. וליתא לדר' יהודה נשיאה דסבר לה כר"י הגלילי דאמר מנה צורי. עכ"ל:

[**דף צ"א ע"א**]

איבעיא להו יש אומד לנזקין או אין אומד לנזקין מי אמרינן לקטלא הוא דאמדינן בהכי נפקא נשמה ובהכי לא נפקא נשמה משום דכתיב בכל אבן אשר ימות בה או בכל עץ אשר ימות בו הכהו. אבל לנזקין אין אומדין ואפי' אין חפץ זה ראוי להזיק זה חייב דזימנין דאיתזק בכל דהו או דילמא לא שנא. למימר גברא לא מיבעיא לן דודאי אמדינן ליה כמה מקצר מכה מהא וכמה לא מקצר אלא כי קא מיבעיא לן למימד חפצא אי עביד האי נזקא או לא:

סימן שסט

ופשטינא שמעון התימני אומר מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים אף כל דבר שמסור לעדה ולעדים פרט לאבן שיצאת מתחת ידי עדים שהוא פטור. והא הכא שבת וריפוי כתיבא ש"מ יש אומד לנזקין ש"מ:

[**שם**]

תניא הכהו על עינו וסמאה על אזנו וחידשו עבד יוצא בהן לחירות. כנגד עיניו שהכה

בכותל כנגד עיניו של זה ואינו רואה כנגד אזנו ואינו שומע אין עבד יוצא בהן לחירות. המבעית את חבירו פטור מד"א וחייב בד"ש כיצד תקע באזנו וחירשו פטור אחזו ותקע באזנו חייב דמעשה בידים הוא:

[**שם**]

תניא חמשה דברים נזק צעד ובושת אומדין אותו ונותנין לו מיד. ריפוי ושבת עד שיתרפא כלומר צריכין ב"ד לאמוד כמה ראוי להיות נופל למשכב מחולי זה ומחייבין את זה ליתן לו כל ריפויו מיד ושבתו ומזונותיו הצריכין לו עד שיתרפא. אמדוהו והיה מתנונה והולך אין נותנין לו אלא כמה שאמדוהו. אמדוהו והבריא לזמן מועט והם אמדוהו לזמן מרובה נותנין לו כ"ז שאמדוהו. מסייע ליה לרבא דאמר רבא האי מאן דאמדוהו לכולי יומא ואיתרפא לפלגא דיומא ועביד עבידתא יהיב ליה דמי דכוליה יומא משמיא הוא דרחמי עליה. במתני' סטרו נותן לו מאתים זוז פי' סטרו על הלחי כמו הסוטר לועו של ישראל כאילו לוע של שכינה בסנהדרין . לאחר ידו נותן לו ארבע מאות זוז. צרם אזנו פי' עקם משך ל"א פגם. תלש בשערו נותן לו ארבע מאות זוז:

סימן שע

בספר החפץ. הכהו בנייר בפנקס בעורות שאינן עבודין. בטימוס שטרות שבידו נותן לו ארבע מאות זוז לא מפני שהיא מכה של צער אלא מפני שהוא מכת בזיון שנאמר קומה ה' והושיעני כו' כי הכית את כל אויבי לחי. ואומ' בשבט יכו על הלחי את שופטי ישראל. ואומר גוי נתתי למכים ולחיי למורטים:

סימן שעא

ירושלמי תני רב קתני לבעיטה אחת ולרכובה שלש לסנוקרת חמש עשרה. בגמרא דידן בפרק המניח אמרי' לבעיטה חמש לסנוקרת שלש עשרה. ירוש' חד אמר בשם רשב"ל המבייש את הזקן נותן לו בושתו משלם . חד בר נש אקפד לר' יהודה בר חנינא אתא עובד' קומיה דרשב"ל וקנסיה ליטרא דדהבא:

סימן שעב

[**שם**]

במתני' רקק והגיע בו הרוק והעביר טליתו ממנו נותן לו ארבע מאות זוזי. אמר ר"פ לא שנו אלא בו אבל בבגדו פטור הוי כמביישו בדברים. אמרי במערבא משמי' דר' יוסי בר אבין זאת אומרת המבייש בדברים פטור מכלום. ודוקא באדם הדיוט ובעם הארץ פטרינן ליה ברק על בגדו וביישו בדברים אבל רק על בגדו של תלמיד חכם או ביישו בדברים חייב כההיא דפ' ר"א במס' נדרים דההוא דאמר לדביתהו קונם שאי את ניהנית לי עד שתרוקי בו ברשב"ג אתת ורקקת על לבושיה. א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא האי לזילותא

קא מכוון. א"ל מירק אמאניה דרשב"ג זילותא רבתא היא ומדמירק אמאניה זילותא הוא לביישו בדברים נמי זילותא וחייב ליטרא של זהבא כדחייביה רשב"ל להההוא דאקפד לדר' יהודה בר חנינא ליטרא דדהבא כדפרי' בסמוך דקנס זה גובין אפי' בבבל כדפרי' בסנהדרין:

סימן שעג

בספר המקצועות הכי אמר מר רב נתן גאון זצ"ל ראובן שהיה מתקוטט עם שמעון בפנים ואמר שמעון שרקק ראובן בפניו ואמר ראובן להד"ם ועדים ראו הרוק בפני שמעון וראובן טוען שמא רוק תפל ניתזה מפיו ובא בפניו. כך הדין נשבע ראובן שלא נתכוון לרוק בפניו ונפטר:

שאילו מקמי רב מתתי' גאון זצ"ל עדים מעידים על ראובן שרקק בפני אשת איש אבל אינם יודעים אם נגע בה הרוק אם לאו. ואמר כיון שנתכוון לרוק בפניה ולא הגיע בה הרוק בושת קל הוא שאם הגיע בה הרוק מנדין ומלקין אותו בבבל. ובארץ ישראל היינו גובין ד' מאות זוז ומכיון שלא הגיע בה הרוק ודאי בר פיוסי הוא ליזל ולפייס לבעל האשה בתענית ויבקש ממנה ומעל מחילה וימחול לו:

סימן שעד

ורב עמרם גאון אמר תשבע האשה שהגיע בה הרוק וכפי זה יפייס אותם בתעניות ובמלקיות:

סימן שעה

במתני' פרע את ראש האשה בשוק נותן לה ארבע מאות זוז זה הכלל הכל לפי כבודו. אמר ר' עקיבא אפי' עניים שבישראל רואין אותן כאילו הן בני חורין שירדו מנכסיהן שהן בני אברהם יצחק ויעקב. ומעשה באחד שפרע ראש האשה בשוק ובא לפני ר"ע וחייבו ליתן לה ד' מאות זוז א"ל ר' תן לי זמן נתן לו. שימרה שהיא עומדת על פתח חצירה ושיבר פך של שמן לפניה ובו כאיסר שמן וגילתה את ראשה והיתה מטפחת ומנחת על ראשה. העמיד עליה עדים ובא לפני ר"ע א"ל לזו אני נותן ד' מאות זוז א"ל לא אמרת כלום שהחובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי פטור אבל אחרים שחבלו בו חייבין. וכן הקוצץ נטיעותיו אעפ"י שאינו רשאי פטור ואחרים שקצצו נטיעותיו חייבין. ואוקמינא הכל לפי כבורו דקאמר ת"ק לקולא קאמר דאיכא עני דלא בעי למשקל כולי האי והכל לפי כבודו דקאמר ת"ק אכולהו קאמר ופרכינן מי יהבינן זמן לחבלות והאמר ר' חנינא אין נותנין זמן לחבלות. כי לא יהבינן לחבלא דחסריה ממונא אבל לבושת דלא חסריה ממונא יהבינן:

[**שם ע"ב**]

תני רבה בר בר חנה קמיה דרב. שורי הרגת נטיעותי קצצת אתה אמרת לי להורגו אתה אמרת לי לקצצו פטור. א"ל א"כ לא שבקת חיי לכל בריה לאו כל כמיניה. א"ל איסמייה א"ל תתרגם מתניתך בשור העומד ליהרג שהמית ובאילן העומד ליקצץ שגוחה לרה"ר ומתיירא שלא יפול על איש וימות. אי הכי מאי קא טעין ליה דא"ל אנא בעינא למיעבד האי מצוה כדתניא ושפך וכסה מי ששפך הוא יכסה ומעשה באחד ששפך ובא אחר וכיסה וחייבו ר"ג עשרה זהובים:

סימן שעו

כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל איכא מאן דאמר דחייביה ר"ג עשרה זהובים משום קנסא דקנסיה ולא גמרינן מיניה לדינא אחריתי. וכי מעיינת בגמ' לא משכחת לה להאי סברא דאי ס"ד דקנסא הוא דקניס ר"ג ולא גמרינן מיניה לדינא אחריני אמאי גמר מיניה רב להא דתניא נטיעותי קצצת אתה אמרת לי לקוצצן פטור ש"מ טעמא דאמר הכי הא לא אמר הכי חייב:

[**שם**]

אמר רב דיקלא דטעין תלת קבי אסור למיקצייה. מיתיבי כמה יהא בזית שלא יקצצו רובע פי' רובע הקב. שאני זית דחשיב. אמר ר' חנינא לא שכיב שיבחת ברי אלא דקץ תאינתא בלא זימניה. אמר רבא אם היה מעולה בדמים שדמיו יקדים לבנין משבח פירותיו מותר:

[**דף צ"ב ע"א**]

שמואל אייתי ליה אריסיה תמרי טעים בהו טעמא דחמרא א"ל מאי האי א"ל בי גופנא קיימי א"ל מכחשן בחמרא כולי האי למחר אייתי לי מקורייהו פי' מקור שלהן ועיקרן. ל"א מקורייהו הבא לי קור שהוא רך לאכול וגדל סביב שרשיו כלומר עיקרם מפני שמפסיד ונאכל את הקור. רב חסדא הוה מטייל בגופני חזא דהוה בי' תאלי אמר לאריסי' עקרינהו. גופני קני דיקלי דיקלי לא קני גופני:

[**שם**]

מתני' אעפ"י שנתן לו כל ממון שבעולם אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה שנא' ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ומנין שאם לא מחל שהוא אכזרי שנא' ויתפלל אברהם אל האלהים:

[**שם**]

ת"ר כל אלו שאמרו סלע ומנה ומאתים וד' מאות זוז דמי בושתו הם אבל צער לבו שנתן

על לבו דאגה על בושתו אינו נמחל לו אפי' נותן לו כל ממון שבעולם עד שיבקש ממנו מחילה שנאמ' ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך וחיה:

סימן שעז

ירוש' תני ר' יהודה אומר משום ר"ג הרי הוא אומר ונתן לך רחמים ורחמך והרבך הסימן הזה יהיה בידך כל זמן שאתה רחמן הקב"ה רחמן עליך אי אתה רחמן אין הקב"ה רחמן עליך. רבא אמר אדם שסרח על חבירו תחילה הלך וביקש ממנו פעם ראשונה ושניה ושלישית ולא קיבלו מה יעשה. יעשה שורה של בני אדם ויפייסנו לפניהם הה"ר ישור על אנשים יעשה שורה של אנשי' ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי. אם עשה כן מה כתיב פדה נפשו מעבור בשחת:

סימן שעח

אמר ר' יוסי הדתמר באותו שלא הוציא עליו שם רע אבל אם הוציא עליו שם רע אין לו מחילה עולמית:

סימן שעט

גרסינן בפ' נגמר הדין אמר רשב"ל כל המגביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע שנ' ויאמר לרשע למה תכה רעך הכית לא נאמר אלא תכה:

[**דף צ"ג ע"א**]

אמר רב חנן כל המוסר דין על חבירו הוא נענש תחילה שנאמר ותאמר שרה אל אברהם חמסי עליך וכתיב ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה וה"מ דאית ליה דינא בארעא. אמר ר' יצחק אוי לו לצועק יותר מהנצעק. אמר ר' אבהו לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפין שאין לך נרדף בעוף יותר מבני תורין ובני יונה לפיכך הכשירן הכתוב לגבי מזבח:

מתני' האומר סמא את עיני קטע את ידי ושבר את רגלי על מנת שתהא פטור חייב. קרע את כסותי ושבר את כדי חייב על מנת לפטור פטור. עשה כן לפלוני על מנת לפטור חייב בין בגופו בין בממונו. א"ל רב יוסף בר חמא לרבא מ"ש רישא ומ"ש סיפא א"ל לפי שאין דרך בני אדם למחול על ראשי אברים שלו והאי דא"ל הכי (משום) כלומר אע"פ שאמר לו סמא את עיני על מנת פטור חייב דאנן סהדי דאין אדם מוחל על ראשי אברים שלו והאי דא"ל הכי משום קוצר רוח הוא דא"ל הכי ולא הוה ליה לקבולי מיניה שאין אדם מוחל על ראשי אברים שלו. א"ל וכי אדם מוחל על צערו דתניא הכני ופצעני על מנת פטור פטור. אישתוק. א"ל מידי שמיע לך בהא א"ל הכי אמר רב ששת משום פגם משפחה:

איתמר ר' אושעיא אמר משום פגם משפחה רבה אמר לפי שאין אדם מוחל על ראשי אברים שלו. פי' ובריייתא לא תיקשי דעל צערו כאב המכה אדם מוחל ור' יוחנן אמר אדם מוחל על הכל. ומתני' לאו דא"ל נחבל לחובל קטע את ידי ע"מ פטור אלא קטע את ידי סתמא וא"ל חובל ע"מ פטור כלומר אומר אתה לי ע"מ שאהיה פטור וא"ל האיך אין. וקמ"ל מתניתין דיש אין שהוא כלאו וכגון דמתמה מתמה. תניא נמי הכי הכני ופצעני וא"ל זה ע"מ פטור וא"ל נחבל הן וא"ל הרי יש הן שהוא כלאו אי אתמה חייב ואי בניחותא אהדרי פטור. ובריייתא דלעיל דקתני הכני ופצעני ע"מ פטור פטור כדאמר נחבל כולה מילתא דהא ודאי דוקא קאמר ליה. וה"ה גבי קטע ידי אי א"ל נחבל לחובל כולה מילתא דפטור. יש לאו שהוא כהן קרע את כסותי שבר את כדי וא"ל זה על מנת פטור וא"ל לאו אי אתמה פטור וזה לאו שהוא כאין:

סימן שפ

הילכך בהכני ופצעני היכא דאמר נחבל כולה מילתא לכ"ע פטור. סמא את עיני קטע את ידי שבר את רגלי אי אמר נחבל לכולה מילתא לרבה חייב ולר' יוחנן פטור. וכהן שהיא כלאו וכלאו שהוא כהן אית לרבה דר' יוחנן דהא תניא כוותיה אלא דלא מוקים מתני' בהכי. ופר"ח זצ"ל הילכתא כרבה דאין אדם מוחל על ראשי אברים שלו. וכן בספר חפץ לא הביא אלא דברי רבא:

סימן שפא

בספר חפץ גליון. החובל בחבירו ומת החובל יתנו היורשין שלו לנחבל. מת הנחבל יתנו ליורשין הנחבל בין שיש שם טענה בין שאין שם טענה הרי זה נשבע ונוטל. היה נשוך במקום שאין יכול לישוך את עצמו הרי זה נוטל בלא שבועה. לאחר זמן זה אומר חבלת בי והוא אומר לא חבלתי הרי זה כאחת מן הטענות:

[**שם**]

במתני' קרע את כסותי שבר את כדי חייב. ורמינהו כי כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור. לשמור ולא לקרוע. לשמור ולא לאבד. אמר רב כהנא לא קשיא הא דאתא לידיה וקרעו חייב אי לא א"ל ע"מ פטור. והא דלא אתא לידיה [פטור]. א"ל רבה לשמור דאתא לידיה משמע. אלא אמר רבה לא קשיא הא דאתא לידיה בתורת שמירה והדר א"ל קרע אי לא א"ל (ע"מ) ע"מ פטור חייב. והא דאתא לידיה בתור' קריעה דאע"ג דלא א"ל ע"מ פטור פטור:

סימן שפב

ירוש' תני גוים שאנסוהו ונטלו ממנו ממון חבירו פטור. נטל הוא ונתן להם חייב. אמר רב יוסף הדתמד באומר לו תן לנו ממון סתמא אבל אמרו לו תן לנו ממון פלוני אפי' נתן

ונטל בידו פטור. וכי האי גוונא לקמן בהגוזל בתרא גמר' הגוזל שדה מחבירו ונטלוה מסיקין:

הדרן עלך (פרק) החובל

פרק הגוזל עצים

[**שם ע"ב**]

מתני' הגוזל עצים ועשאן כלים צמר ועשאן בגדים משלם כשעת הגזילה דמי עצים וצמר ואינו חייב להחזיר לו כלים. דקננהו בשינוי. אמרי עצים ועשאן כלים שיפן לא. צמר ועשאן בגדים אין ליבנן לא והתניא גזל עצים ושיפן אבנים וסיתתן צמר וליבנן פשתן ונקהו משלם בשעת הגזילה. ומתניתין אמאי נקט כלים ובגדים הא אינו חוקקו עד שישפם תחילה וכן צמר מלבנו תחילה ואח"כ טווהו ומשעת שיפוי וליבון יקנה מיד. אמר אביי תנא דידן קתני שינוי דרבנן עצים ועשאן כלים בעצים משופין ועשאן תיבות וקתדראות ומאן נינהו נסרים דהוי שינוי דהדר לברייתה הוא דאי בעי סתר להו ומשליף ומנתיק הנסרים זה מזה והרי הם נסרים כבתחילה ואפ"ה קני וכ"ש עצים ושיפן דהוי שינוי גמור ודאורייתא קני כדאמרי' במרובה שינוי קונה כתיבא ותנינא. צמר ועשאן בגדים צמר טווי וארגן דשינוי דהדר לברייתו הוא דאי בעי סתר ליה וכ"ש שינוי דאורייתא צמר וליבנו דשינוי שאינו חוזר לברייתו הוא. רב אשי אמר שינוי דאורייתא נמי קתני. תנא דידן תנא שינוי דאורייתא דלא הדר קתני דקני אבל שינוי דרבנן לא קני. ודקשיא לך משיפוי וליבון הוא דקני וכלים ובגדים למה לי ה"ק עצים ועשאן כלים היינו בוכאני לכתוש דהיינו שיפון וליכא חקיקה צמר ועשאן בגדים נמטי דאין מלבנין אותו הצמר. אבל היכא דליבנן מליבון דנמטי היינו שינוי דלא הדר דאין הצמר חוזר לברייתו כל נימא ונימא בפני עצמה. הילכך רב אשי סבר דשינוי דהדר לברייתה לא קני בגזלן אלא דוקא דלא הדר דומיא דעצים דשיפן:

סימן שפג

ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דוקא שיפוי כי האי גוונא שנעשו בכך בוכאני מועיל דחשיב שינוי מעשה כמו כן עבדינהו נסרים מהני אבל שיפוי בעלמא שאין שמו משתנה בשיפוי אינו חשיב שינוי מעשה. והכי אמרי' בפרקין גזל דיקלא וקטל לא קני דיקלא ועביד גובי לא קני דגובי דדיקלא מיקרו אבל גובי ועביד כשורי קני מעיקרא גובי והשתא כשורי. ופרכינן ליבון מי הוה שינוי ורמינהו לא הספיק ליתנו ראשית הגז לכהן עד שצבעו פטור דקנייה ליבנו ולא צבעו חייב. אלמא ליבון לא קני. אמר אביי לא קשיא הא ר' שמעון הא רבנן דתנן גזזו וטוואו וארגו אין מצטרפין וחכ"א מצטרפין ומתניתין רבנן

ובריית דלעיל ר"ש ולא תקשי מתני' אברייתא מצמר אצמר. אבל מעצים לעצים הכי נמי דתקשי ובעינן לשנויי כדשנו אביי ורב אשי. רבא אמר הא והא ר' שמעון היא ולא קשיא הא דנפצי נפוצי ביד לא הוי שינוי הא דסרקיה סרוקי במסרק הוי שינוי אבל לרבנן אפי' סרקיה במסרק לא הוי שינוי ומתני' רבנן וליכא למיפרך. רב חייא בר אבא אמר הא דכברייה כברויי בגפרית להתלבן יפה הוי שינוי הא דחווריי' חוורויי לא הוי שינוי:

סימן שפד

ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דתרווייהו אליבא דכ"ע ובחווריה חוורויי אפי' לר"ש לא הוי שינוי וכברייה כברויי אפי' לרבנן הוי שינוי. ורבא לא רצה לתרץ כך דקא סבר דכברייה לאו ליבון מיקרי אלא צביעה שתקנו בגופריתא הילכך בכברייה בגופרית לכ"ע הוי שינוי וקני אפי' לרבנן נפצי ביד וסרקי במסרק תרוייהו לרבנן לא קני אליבא דרבא. ופרכינן השתא יש לומר צבעו לר' שמעון לא הוי שינוי ליבון הוי שינוי דתנן גזזו ראשון ראשון וארגו ראשון ראשון וצבעו אין מצטרפין ר' שמעון בן יהודה משום ר"ש צבעו מצטרף אלמא צבעו לר"ש לא הוי שינוי ולא קני. אמר אביי לא קשיא הא ר"ש בן יהודה אליבא דר"ש דצבע לא הוי שינוי הא רבנן אליבא דר"ש דליבון הוי שינוי. רבא אמר לא פליגי רבנן עליה דר"ש בן יהודה דאמר צבעו לר"ש לא הוי שינוי. אלא לכ"ע אליבא דר' שמעון צבע לא הוי שינוי דשאני צבע הואיל ויכול להעבירו ע"י צפון. אבל ליבון דלא הדר לברייתה לכ"ע הוי שינוי אליבא דר"ש. והא דתנן לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו פטור אוקמינן ככ"ע כדברי הכל אפי' לר"ש בקלא אילן דלא עבר. הילכך צבע בקלא אילן לכ"ע הוי שינוי הואיל ואינו יכול להעבירו ע"י צפון:

[**דף צ"ד ע"א**]

תניא כלל זה אמר רשב"א כל שבח שהשביח גזלן ידו על העליונה רצה נוטל שבחו רצה אומר לו הרי שלך לפניך. מאי קאמר אמר רב ששת ה"ק השביח נוטל שבחו כחש אומר לו הרי שלך לפניך. מאי שנא כחש דאומר לו הרי שלך לפניך משום דקסבר שינוי במקומו עומד. אי הכי אפילו השביח נמי. אמרי משום תקנת השבים. אוקמא רבא בכחש החוזר לברייתו:

[**שם**]

אמר רב יהודה אמר שמואל הילכתא כרשב"א. ומי אמר שמואל הכי והאמר שמואל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזקין גבי בעלים מטפלים בנבילה דאמר שמואל דלנזקין הוא דשמין את הנבילה לניזק ומוסיף עלה מזיק עד שמשלם לו לניזק. אבל לגנב ולגזלן שנטלו בהמה ומתה או כחשה אין שמין את הנבילה אלא שלהם תהא והם ישלמו בהמה

מעלייתא. אלמא שינוי קונה. בשלמא לרבא דאמר בכחש החוזר לברייתו איירי רשב"א. מוקים לה להא דשמואל בכחש דאינו חוזר לברייתו כגון מתה או נשברה ולא קשיא כי קאמר שמואל הלכה כרשב"א דשינוי במקומו עומד בכחש דהדר וכי קאמר שמואל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזקין בכחש דלא הדר. אלא לאביי דאמר כי קאמר רשב"א נמי בכחש דלא הדר אלא הא כמאן מוקי לה. אביי אמר רב יהודה אמר שמואל אמרו הילכתא כרשב"א וליה לא ס"ל:

סימן שפה

וקיי"ל כרבא וכשמואל דשינוי בגזלן לא קני אלא א"כ הוי שינוי דלא הדר וה"נ סבר רב אשי כדפי' דיש פרקין:

[**שם ע"ב**]

והא נמי דאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן דבר תורה גזילה המשתנית חוזרת בעיניה דשינוי לא קני שנ' והשיב את הגזילה אשר גזל מ"מ. ואם תאמר משנתינו דלא משלם כלים אלא עצים משום תקנת השבים. ואוקמא ר' יוחנן למתניתין שגזל עצים משופין ועשאן כלים ומשום הכי קאמר ר' יוחנן דטעמא משום תקנת השבים הוא דהוה ליה שינוי החוזר לברייתו ושינוי כי האי לאו שינוי הוא אבל שינוי שאינו חוזר לברייתו קנה בגזלן דאורייתא:

[**שם**]

ת"ר הגזלנין ומלוי ריביות שהחזירו אין מקבלין מהן וכל המקבל מהן אין רוח חכמים נוחה הימנו. כלומר אין רוח וחסידות בקרבו. אמר ר' יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו מעשה באחד שביקש לעשות תשובה אמרה לו אשתו דיקה אם אתה עושה תשובה אפי' אבנט זו אינו שלך נמנע ולא עשה תשובה. באותה שעה אמרו הגזלנין ומלוי ריביות אין מקבלין מהן והמקבל מהן אין רוח חכמים נוחה הימנו:

סימן שפו

אוקמא ר"נ דוקא כשאין הגזילה קיימת אבל אם הגזילה קיימת חייבין להחזיר ומקבלין מהן. ואבנט דקתני בברייתא דמי אבנט קאמר. וכן פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל וכן פר"ח זצ"ל ומסקינא כי עשו תקנה בגזילה שאינה קיימת אבל בגזילה קיימת הדרא בעינא. ואי איכא פסידא כגון גזל מוריש ובנאו בבירה שוויה רבנן כגזילה שאינה ונוטל דמיו מפני תקנת השבים. ופסק ר"ת זצ"ל דדוקא בימי רבי היתה תקנה זו אבל לא לפני רבי ולא אחר רבי. דרבי דתקין לדריה הוא דתקין משום מעשה שהיה ולא לדורות הבאים דהא מעשים בכל יום שמקבלין מן הגזלנין ודנין דיני גזילות כי ההיא דגזל פדנא דתורי דלקמן . וההיא רעיא דפ"ק דב"מ . ובנרשא גנב סיפרא דלקמן . ונסכא דר' אבא

דשבועו' ובחזקת הבתים וטובא איכא בכמה דוכתי. ואמרינן נמי באיזהו נשך דריבית קצוצה יוצאה בדיינין ולכך פריך מן הברייתא ששנה ר' חייא שהיה תלמידו של רבי. ולא תיקשי ממתניתין דקתני משלם כשעת הגזילה לפי שהמשניות היו קודם רבי אלא שר' סידרן אבל הברייתות היה שונה ר' חייא מה שהיה רבי מוסיף על המשניות. הילכך בזמן הזה אע"פ שאין הגזילה קיימת מחזירין ומקבלין מהן. ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל פי' דמעיקרא לא תיקן ר' דאין מקבלין אלא מאותן בני אדם שרוב עסקם ומחייתם ניזונין מגזל ומריבית ומתפרנסים כך כל ימיהם כדקתני הגזלנין ומלוי ריביות משמע שאומנתם בכך. וכן רועים וכל הנך דפריך בשמעתין כענין הזה הוו. אבל ממתני' לא פריך שלא עשו תקנה מאדם שגוזל ומלוה בריבית באקראי בעלמא:

סימן שפז

הילכך בזמן הזה אפי' מאותם שכל ימיהם נתפרנסו בגזל ומלוי בריבית מקבלין מהם ואפי' אין הגזיל' קיימת דלא תיקן ר' אלא לדריה ולא לדורות הבאין אחריו כדברי ר"ת זצ"ל:

מתני' גזל פרה מעוברת וילדה רחל טעונה וגזזה משלם דמי פרה העומדת לילד ודמי רחל העומדת ליגזז:

[**דף צ"ה ע"א**]

ת"ר גזל פרה מעוברת וילדה. רחל טעונה וגזזה משלם אותה ואת גיזותיה ואת ולדותיה דברי ר"מ ר' יהודה אומר גזילה חוזרת בעינה כמות שהיא עכשיו ריקנית יחזירנה והדר משלם דמי גיזות ועובר שהיו בשעת הגזילה. ר' שמעון אומר רואין אותה כאילו היא שומה בכסף. במאי קמיפלגי ר' יהודה ור"ש. אמר רב זביד בשבח שעל גבי גזילה פליגי כגון שהשביחה אצלו ועדיין לא נטל השבח הימנה כגון ריקנית ונתעברה או נטענה גיזה. ר"י סבר דנגזל הוי ור"ש סבר דגזלן הוי. רב פפא אמר דכ"ע שבח גזילה דגזלן הוי ובעיניה דקאמר ר' יהודה כדמעיקרא קאמר והכא למחצה לשליש ולרביע קמיפלגי ר' יהודה סבר שבח שעל גבי גזילה דגזלן הוי כוליה ור"ש סבר למחצה ולשליש ולרביע כדרך מנהג המדינה למקבלי הבהמות שמשביחן. והא דתנן גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל וטענה אצלו וגזזה משלם כשעת הגזילה. אוקמא ר"פ דה"ה דאפי' לא ילדה נמי בשעת הגזילה הוא דמשלם והא דקתני ילדה איידי דקתני רישא נסיב סיפא נמי ילדה. פי' ומתניתין ר' יהודה היא. תניא כוותיה דר"פ ר' שמעון אומר רואין אותה כאילו היא שומא אצלו בכסף למחצה לשליש ולרביע:

סימן שפח

פר"ח זצ"ל והילכתא כרב פפא וכן כתב רבי' יצחק אלפסי זצ"ל והילכתא כרב יהודה ואליבא דרב פפא דתניא כוותיה. ופי' ר"ת זצ"ל דשינוי לר' יהודה קני. והא דתנן לצבוע לו אדום וצבעו שחור וצבעו אדום ר"מ אומר נותן לו דמי צמרו ר' יהודה אומר אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתרה על השבח נותן לו את השבח ולא קני בשינוי. מדלא קאמר נותן לו דמי צמרו כר"מ התם לפי שאינו מתכוון לקנות. וכן נראה דלא צריכה השתא לאוקמא ר' יהודה בכ"ש . ועוד מדלא חשיב ר"י לעיל בהדי תנאי דס"ל דשינוי אינו קונה. ולפי פי' זה אין אנו צריכין לר"י כלל טעמא מפני תקנת השבים אלא לרב זביד. גיזות ולדות לר' יהודה דגזלן דשינוי קונה דשינוי דלא הדר הוא. אבל שבח שעל גבי גזילה דנגזל הוי דשינוי הדר הוא ולא קני. ולר"פ אפי' שעל גבי גזילה דשינוי דהדר הוא וקני ודגזלן הוי:

סימן שפט

א"כ לפי' ר"ת זצ"ל ולרבותי' דפסקי הילכתא כר' יהודה קיי"ל דאפי' שינוי דהדר קני בגזלן. ואמרינן בפרק המפקיד בשבח גזילה קמיפלגי ב"ש סברי שבח גזילה דנגזל הוי וב"ה סברי דגזלן הוי וכפלוגתא דהני תנאי דתניא הגוזל את הרחל גזזה וילדה משלם אותה ואת גיזותיה ואת ולדותיה דברי ר"מ ר"י אומר גזילה חוזרת בעיני' ב"ש כר"מ וב"ה כר"י והלכה כב"ה:

סימן שצ

פר"ח זצ"ל ובספר המקצועות כתב הכי אמר מר רב שר שלום גאון זצ"ל דהלכה רווחת היא שאין הגזלן משלם שבח שעל הגזילה ואף ב"ה ס"ל דשבח גזילה דגזלן הוי כדאמרינן בהשולח יד בפקדון דמתרץ רבא דב"ה ס"ל דשבח דגזלן הוי. ואמר רבא גזל והשביח ומכר כו' ובסוף אמר כל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה. ועוד אמר רב נחמן לאו שורת הדין חייוביה להוא גברא עתיק' ובעינן למקנסיה. הילכך אפי' בארץ ישראל דמגבין קנסא לא מגבינן שבח גזילה כ"ש בבבל. והילכתא כל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה ושבח גזילה של גזלן עכ"ל:

[**שם**]

אמר רב אשי כי הוינא בי רב כהנא איבעיא לן לרשב"א דאמר למחצה לשליש ולרביע הוא דשקיל גזלן דכי מסלקינ' בגופיה מסלקינ' ליה ושקיל מנתא מבישרא. או דילמא בדמי מסלקינן. אבל לר' יהודה פשיטא ליה דשקיל מנתא מבישרא ולא מסלקינא ליה בדמי. ולר"ש נמי פשיט' דלא מסלקי' ליה :

[**דף צ"ו ע"א**]

אמר רבא גזל והשביח ומכר גזל והשביח והוריש מה שהשביח מכר מה שהשביח הורישׁ. פי' רש"י זצ"ל ושקיל לוקח מחצה או שליש או רביע וכן יורש:

סימן שצא

מיהו לדברי רבותי דפסקי כר' יהודה שקיל לוקח ווירש כולה שבחא. בעי רבא השביח (מהו. א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא) הלוקח מהו. בתר דבעיא הדר פשטה מה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו. וכיון דאילו השביח הגזלן זכה בשבח. לוקח נמי הבא מכחו מה שהשביח זכה בשבח:

בעי רבא השביח עכומ"ז מהו אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא תקנתא לעכומ"ז ניקום וניעבוד. ל"צ דזבניה ניהליה לישראל. א"ל סוף סוף הבא מחמת העכומ"ז הרי הוא כעכומ"ז א"ל ל"צ כגון דגזל ישראל וזבנה לעכומ"ז והשביחה והדר העכומ"ז וזבנה לישראל מאי כיון דמעיקרא דישראל והשתא דישראל והשתא עבוד רבנן תקנתא א"ד כיון דמכח עכומ"ז קאתי לא עבוד רבנן תקנתא תיקו:

[**שם**]

אמר רב פפא האי מאן דגזל דיקלא מחבריה וקטליה כלו' קצצו אע"ג דשדאה מארעיה לארעא דידיה לא קני מ"ט מעיקרא דיקלא והשתא דיקלא. דיקלא ועבדיה גובי נקצייתה לא קני השתא גמי גובי דדיקלא מיקרי. גובי ועבדיה כשורי רבבי ועבדי' כו':

[**שם ע"ב**]

ואמר ר"פ האי מאן דגזל עפרא מחבריה ועבדי ליבני לא קני מ"ט דהדר משוי להו עפרא. ליבני ועבדינהו עפרא קני. וכי תימא הדר עבדינהו ליבני פנים חדשות באו לכאן ולא זו היא לבינה ראשונה אלא לבינות אחרות. ואמר ר"פ האי מאן דגזל נסכא מחבריה ועבדא זוזי לא קני מ"ט הדר עביד להו נסכא. זוזי ועבדינהו נסכי קני וכי תימא הדר להו זוזי פנים חדשות באו לכאן. שיחמי ועבדינהו חדתי שליבנן לא קני שסופן לחזור ליושנן. חדתי ועבדינהו שיחמי כעין ישנים קני מ"ט אמרת הדר עבדינהו חדתי מידע ידעי שיחמייהו. פי' רבינו שמשון זצ"ל דדוקא דעבדינהו זוזי לא קני. אבל עשה מן הנסכא טס של כסף קני אע"ג דהדר עביד ליה נסכא דלא גרע מנסרים ועשאן כלים אבל זוזי ולבינת' אין תורת חשיבות עליהם כל כך:

סימן שצב

וכתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל שמעינן מהא דר"פ דכל שינוי החוזר לברייתו לא הוי שינוי ולכך לא קני וכן הילכתא. הילכך מתניתין דקתני הגוזל עצים ועשאן כלים משלם כשעת הגזילה עצים משופין נינהו כגון בוכנאי וכדמוקמ' רב אשי דהוא בתראה עכ"ל.

הילכך הא דפרי' לעיל דלר"י אליבא דר"פ אפילו שעל גבי גזילה דשינוי דהדר הוא קני ליתא. אלא היינו טעמ' דגזלן הוי משום תקנת השבים דהא ס"ל כההוא דלצבוע לו אדום שינוי לא קני מדלא קאמר נותן לו דמי צמרו כר' מאיר:

במתני' גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל ונטענה אצלו וגזזה משלם כשעת הגזילה. זה הכלל כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה.

[**שם**]

זה הכלל לאתויי מאי לאתויי הא דר' אלעא גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור נעשה שינוי בידו וקנאו. טבח ומכר שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר. פי' נעשה שינוי בידו וקנאו ולכך אם טבח ומכר שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר ואינו משלם אלא כפל דהיינו כשעת הגניבה:

סימן שצג

וה"ה אם כחש או השביח משלם כשעת הגניבה דתני בירוש' והגנב לעולם משלם כשעת הגניבה:

[**שם**]

ההוא גברא דגזל פדנא דתורי מחבריה פי' פדנא של צמר בקר ופדנה על שם אדם ששני מדינות יש ששמן ארם ארם נהרים וארם צובה לכך נקראת פדנה. כרב בהו כרבא וזרע בהו זרע לסוף אהדרינהו למריה אתא לקמיה דרב נחמן א"ל שומו ליה שבחא. א"ל רבא תורי אשבח ארעא לא אשבח. א"ל מי קאמינא נישיימו ליה כוליה נישיימו ליה פלגא קאמינא. א"ל סוף סוף קא הדרא גזילה בעיניה ותנן כל הגזלנים משלמין כשעת הגזל'. א"ל לאו אמינא לך דכי יתיבנא בדינא לא תימא ולא מידי דאמר הונא חברין אנא ושוב מלכא פי' שמואל אחי בדינא האי אינש גזלנא עתיקא הוא ובעינא למקנסיה:

סימן שצד

כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל מיהא שמעינן מהא כי האי גוונא דקנסין אפי' בחו"ל דהא ר"נ בבבל הוה וקא קניס. ועוד דגרסי' בפ' נגמר הדין אמר ר"א שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה. ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה:

[**שם**]

מתני' גזל בהמה והזקינו משלם כשעת הגזילה. רמ"א בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך. אמר ר"פ לא הזקינה ממש אלא אפי' כחשה. והאנן תנן הזקינה אמרי כחשה כעין הזקינה מה הזקינה דלא הדרא אף כחשה דלא הדרא אבל כחשה דהדר אומר הרי שלך לפניך. אמר רב חנינא בר אבידמי אמר רב הלכה כר' מאיר:

[**דף צ"ז ע"א**]

אמר רב דניאל בר רב קטינא אמר רב התוקף בעבדו של חבירו ועשה בו מלאכה פטור. ואוקימנא שלא בשעת מלאכה שאינו רגיל לעשות מלאכה לבעליו או שאין עכשיו מלאכה לבעליו לעשות דזה נהנה וזה אינו חסר הוא דניחא ליה דלא ליסתרי עבדו שלא ילמוד דרכי הבטלה. רב יוסף בר חמא תקיף עבדי דאינשי דמסיק בהו זוזי ועביד בהו מלאכה. א"ל רבא בריה מ"ט עבד מר הכי. א"ל דאמר רב נחמן עברא נהום כריסיה לא שוי. אימור דאמר ר"נ כגון דארו עבדיה דמרקד בי כובי כולהו עבדי מיעבד עבדי. א"ל אנא כי הא ס"ל דאמר רב דניאל בר רב קטינא אמר רב התוקף בעבדו של חבירו ועשה בו מלאכה פטור אלמא ניחא ליה דלא ליסתרי עבדו. א"ל ה"מ היכא דלא מסיק ביה זוזי מר כיון דמסיק ביה זוזי מיחזי כריבית דאמר רב יוסף בר מניומי אמר ר"נ אע"פ שאמרו הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר הלוהו ודר בחצירו צריך להעלות לו שכר. א"ל הדרי בי:

[**שם**]

איתמר התוקף ספינתו של חבירו ועשה בה מלאכה אמר רב רצה שכרה נוטל רצה פחתה נוטל אם נשברה או נתקלקלה ודמי פחתה יתירין על שכרה נוטל דמי פחתה. ושמואל אמר אינו נוטל אלא פחתה. אמר ר"פ ולא פליגי הא בספינ' דקיימא לאגרא דכי נחית לה אדעתא דאגרא נחית לה הילכך לאו בתורת גזלן דיינין לי' ויתן שכרה ע"כ אם מרובין הן על דמי פחתה הא בספינה דלא קיימא לאגרא לא יהיב ליה אלא פחתה. איבעית תימא דכ"ע דקיימא לאגרא ולא קשיא הא דנחית לה בתורת גזלנותא אפילו שכרה גדול מפחתה לא יהיב אלא דמי פחתה דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה. הא דנחית לה בתורת אגרא רצה שכרה נוטל ואם פחתה דבעל שכרה נוטל פחתה והא ע"כ שקלה וגזלן הוי:

במתני' גזל מטבע ונסדק פירות והרקיבו יין והחמיץ משלם כשעת הגזילה. מטבע ונפסל תרומה ונטמאת חמץ ועבר עליו הפסח בהמה ונעבדה בה עבירה או שנפסלה מעל גבי המזבח או שהיתה יוצאה ליסקל אומר לו הרי שלך לפניך:

[**שם**]

אמר רב הונא נסדק דקתני דמשלם כשעת הגזילה נסדק ממש נפסל דקתני דאומר לו הרי שלך לפניך שפסלתו מלכות שהמלך צוה שלא יהא יוצא לא במדינה זו ולא במדינ' אחרת. פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דרב ושמואל דפליגי לקמן בסמוך בהלואהו על המטבע דלית להו דרב יהודה אלא ס"ל כרב הונא דהא רב יהודה מדמה פסלתו

מלכות לנסדק וגבי הלואה נמי לא מצי פטר נפשיה בהנהו פסולין כיון דכנסדק דמי ולא דמי להוזל. ואע"ג דרב הונא מדמי פסלתו מלכות לתרומה ונטמאת ולחמץ שעבר עליו הפסח ופשיטא דאין לוה יכול לשלם למלוה תרומה טמאה תשלומי טהורה וחמץ אסור תשלומי היתר. לא קשיא מידי דלגבי מלוה יש חילוק דנפסל דמי להוזל ותרומה טמאה וחמץ שעבר עליו הפסח לא דמי להוזל אבל גזל ראוי לדמותו כיון שאין הנגזל מפסיד כלום משום זולא דהשתא:

סימן שצה

הילכך הואיל ורב ושמואל קיימי כרב הונא ש"מ דהילכתא כרב הונא. ירוש' רב הונא כשפסלתו מלכות שמואל כשנסדק ודאי רב הונא אמר כשפסלתו מלכות אבל אם פסלתו מדינה אומר לו הרי שלך לפניך . ושמואל אמר אפי' פסלתו מלכות אומר הרי שלך לפניך . וראיה לדברי רבינו יצחק ז"ל שפי' דשמואל כר"ה ס"ל. ואע"ג דרב דבירושלמי החליף שיטתיה רב הונא וקאי בשיטתיה דרב יהודה גירסא דידן עיקר. ובירושלמי רב יהודה הוא דגריס ולא תיקשי דרב הונא אדרב הונא:

סימן שצו

וכן קבלתי ממו"ר רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל שכן דרך הירושלמי להחליף אמוראים וליכא קפידא בדבר:

[**שם**]

איתמר המלוה את חבירו על המטבע ונפסל המטבע רב אמר נותן לו מטבע שהוא יוצא באותו שעה ושמואל אמר יכול לומר לו לך והוציאן במישן:

[**שם ע"ב**]

אמר ר"נ מסתברא מילתיה דשמואל דאית ליה אורחא למישן אבל לית ליה אורחא למישן לא. פי' רש"י זצ"ל המלוה את חבירו שום פרקמטיא על המטבע שקצץ לו מעות נותן לו מטבע היוצא בשעת פרעון דהא קיבל עליו לתת לו מטבע והאי לאו מטבע הוא. ודוקא הלוהו פרקמטיא אבל הלוהו מעות מה שהלוהו משלם לו עכ"ל. ולפירושו משמע דאם הלוהו נמי מעותיו וקצץ לו שישלם לו מטבע דמשלם לו מטבע היוצא באותו שעה דמעות שנפסלו לאו מטבע נינהו. ולא נקט רבינו שלמה זצ"ל פרקמטיא אלא דמשום דכשמלוה שמשלם אדם מעותיו אין רגילי' להזכיר דבר אבל כשמוכר פרקמטיא אפי' אומר סתם כך וכך מעותיו צריך לשלם לו מטבע היוצא באותה שעה. וקשה לפירושו דהוה ליה למימר המוכר לחבירו על המטבע או המקיף. ועוד כיון שזקפו עליו במלוה מה לי אם הלוהו מעות מה לי אם מכר לו פרקמטיא במעות:

סימן שצז

ונראה לפרש בין מכר לו פרקמטיא ובין נותן לו מעות שמיירי בהתנה עמו ע"מ שמשלם לו המטבע כיון שפירש לו כן סתמא דמילתא על מנת כן פירש שאם יפסל יתן לו מטבע היוצא דאותו שנפסל אין שמו מטבע. ושמואל סבר כיון שיצא במישן שם מטבע עליו וכמו שמפרש ר"נ דאית ליה אורחא אין שם מטבע עליו. עוד אומר רבינו דמצינו לפרש כגון שהלוהו סאה של חיטין ואמר לו אתה תחזיר לי סאה של חיטים או כך וכך מעות במאה ואילו במעות לחודייהו קצץ היה משלם לו מטבע שנפסל כמו הלוהו מעות אבל עכשיו שלא זקפם עליו במלוה גמורה שאמר לו או תכרע לי סאה של חיטין או כך וכך מעות יתן לו מטבע היוצא באותה שעה. ומיהו לכולהו לישני דפרישית אם הלוהו מעות סתם מעות שהלוה לו שיפרעו לו אע"פ שנפסלו כדברי רש"י זצ"ל עכ"ל ר' שמשון זצ"ל. ופסק ר"ת זצ"ל דקיי"ל כשמואל כדאוקמא ר"נ. ותו מצאתי תשובת רש"י זצ"ל. אשר שאלת על המלוה חבירו ונפסלו המטבע מה ישלם לו. קיי"ל כמ"ד נותן לו מטבע היוצא באותה שעה אלא א"כ הוסיפו עליו ומטבע שלנו שנפסל לא הוסיפו עליו ולא הוזל הראשון אלא מפני ביטול הצורה לפיכך ישלם מה שלוה מחבירו ומחציות שנפסלו ישלם כמו שהיו נחלפים בשעה שהלוום - שלמה בר יצחק:

סימן שצח

הרי פסק הלכה כרב במלוה על המטבע. ובמלוה מעות לחבירו פסק כדפירש בפירושו. מיהו גבי מחציות שנפסלו איני יודע למה כתב שישלם כמו שהיו נחלפים למה לא ישלם לו מה שלוה ממנו. והרב ר' משה בר מימון זצ"ל פסק כדשמואל וכדאוקמא ר"נ:

[**שם**]

בעא מיניה רבא מרב חסדא המלוה את חבירו על המטבע והוסיפו עליו מהו. פי' רש"י אליבא דרב דאמר לעיל נותן לו מטבע היוצא באותה שעה בשעת פרעון. א"ל אפילו כי תרשא פי' סלע גדול א"ל אין. אפי' כי נפיא אין והא קא זיילי פירא לגבי מטבע זו נמצא שמשתכר זה בתוספתה. אמר רב אשי חזינן אי משום טיבעא זיל מנכה ליה. אי משום תרעא זיל לא מנכה לי'. אי משום. תרעא לא מנכה ליה משום שבאו גשמים ונמצא ריוח תבואה בעולם הוזלו הפירות והא קא שבח לענין נסכא אם בא להתיכן ולעשות מהן גרוטאות יש יותר מן הראשונה:

[**דף צ"ח ע"א**]

אלא כי הא דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדו עובדא ושיערו בזוזי דאגרדמים טייעא עד עשרה בתמניא. פי' רש"י זצ"ל עבדו עובדא באדם שהלוה את חבירו על המטבע והוסיפו עליו והלכו אצל אגרדמים והוא סוחר ישמעאל והיה לו מעות מן

הראשונה ומן השניה ומצאו בשמונה של שניה עשרה מן הראשונה ונתן לו שמונה עכ"ל. וכגון שהיה חייב לו שמונה מן הראשונה דאע"ג דמרווח תרי דאינון חומשא מלבר הואיל ולא זיילא פירי משום טיבעא שפיר דמי אבל אם הוסיפו טפי מחומשא מלבד אע"ג דלא זיילי פירי מחמת טבעא אסור:

סימן שצט

וזה לשון רבינו יצחק אלפסי זצ"ל כגון דהוה ליה גבי חבריה מאה זוזי כל זוזא מינייהו אית ביה תמני פריטין ואוסיפו עליה השתא ועבדינהו כל זוזא עשרה פריטי חזינא אי לא קא זיילי פירי מחמת ההוא תוספת אלא תרעא כדקאי קאי יהיב ליה מאה זוזי מהאי טבעא דהוא סכום כל מה דאית ליה גביה מההוא טיבעא קמא ולא מנכי ליה כלום. ואע"ג דקא שבח לענין נסכא חומשא מלבד דאינון תרתי פריטי בכל זוזא. כיון דליכא גבי שבחא לענין פירי לא איכפת ליה בההיא תוספת חומשא דאיכא בנסכא. והיינו דקאמר רב חסדא נותן לו מטבע היוצא באותה שעה. ואי קא זיילי פירי מחמת ההוא תוספת אפי' לא הוסיפו עליה אלא כל שהוא מנכי ליה מההוא טיבעא כוותיה. ואי אוסיפו עליה טפי מחומש אע"ג דלא קא זיילי פירי לא יהיב ליה מהאי טיבעא דנפיק אלא כשיעורא דאית ליה מטיבעא קמא. וכ"ש אי דזיילא פירי דמנכי להו כל ההוא טופיינא דאוסיפו ליה עד גמירא. והוא הדין למלוה לחבירו על המטבע ופחתו ממנו. וה"ה נמי במקום שנושאין ונותנין בכספים של משקל ופחתו מן הכסף שבהן או שהוסיפו עליו הכל ענין אחד הוא עכ"ל וכן פר"ח זצ"ל. וכן הלכה:

וזה לשון הרב רבינו משה בר מימון זצ"ל. המלוה את חבירו על המטבע וכן הכותב לאשתו מטבע ידועה בכתובתה ופירשו משקלו והוסיפו על משקלו. אם הוזלו הפירות מחמת התוספ' מנכה לו תוספת אפי' הוסיפו עליו כל שהוא. ואם לא הוזלו מחמת התוספ' אינו מנכה לו אלא נותן לו מטבע היוצא באותה שעה. וכגון שהוסיפו עליו עד חמישיתו כגון שהיה משקלו ארבעה ועשאו חמשה אבל אם הוסיפו עליו יותר על חמישיתו מנכה לו כל התוספת אע"פ שלא הוזלו:

וכן מר רב שר שלום גאון זצ"ל ורב יצחק גאון זצ"ל וכל הגאונים פסקו דקיי"ל כשמואל וכדאוקמא רב נחמן ואע"ג דאותיביה רבא תרתי תיובתא הא פרקינהו וקיבלינהו רבא לפירוקא מיניה. ואע"ג דפי' רש"י זצ"ל ההוא דבעא מיניה רבא מרב חסדא גבי הוסיפו על המטבע דאליבא דרב קמיבעיא ליה אעפ"כ מתוקמא נמי אליבא דשמואל כגון דאית ליה אורחא ליזל למישן:

סימן ת

פסק רב יצחק גאון זצ"ל שאם עמדו אותם מעות שנפסלו ביוקר נותן לו המעות שלקח שיכול המלוה לומר ללוה אם היו מעותי אצלי לא הלויתים לך היתי מוציאם באותו היוקר. הילכך פורע לו באותן המעות שלקח הימנו. וקשה לרבינו יואל הלוי זצ"ל דאמרי' בפ' איזהו נשך ריבית בלא נשך היכי דמי דאוזיף מאה במאה מעיקרא קיימי מאה בדנקי ולסוף קיימי מאה בחומשא וכו' ועד ואי בתר בסוף אזלת הרי נשך והרי ריבית וכי היכי דאמרי' התם דאי שבח לענין מעות שהוקרו המעות אע"ג דלא שבח לענין נסכא דלא מישקל מיניה המעות שלוה הימנו המעות. ה"ה כשהוסיפו על המטבע דלא מצי למישקל מיניה המטבע שהוסיפו. ואי בתר נסכא אזלת הרי נשך והרי ריבית. שמא מה שאומר הגאון והוקירו אינו ממש אלא לפי מעות החדשים שהם קלים יותר מן הישנים בעבור כך נותנים פירות יותר בישנים אבל אם היו מעות החדשים שוים במשקל הישנים והוקירו הישנים שנותנים פירות יותר בישנים ממה שהיו נותנים בשעת הלואה מן הפירות זהו אסור מדרבנן כדמשמע התם לענין פירות. ושמעתי מחמי אבן ושיערו בזוזי דאגרדמים כו' כלומר עשיר היה והיו לו מעות ישנים וביררן ישנים מתוך הישנים שמונה ששוקלים בעשרה מן הישנים והואיל שנמצאים בישנים נמי ששוקלים שמונה בעשרה אפי' אם הוסיפו בחדשים החומש אין ריבית כאן דשמא הוא הלוה לו מן הישנים הכבדים. מוקשה לרבינו יואל הלוי זצ"ל. ע"כ לשון רבינו יואל שהעתקתי:

סימן תא

כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל הא דאמר רבה הזורק מטבע של חבירו לים הגדול פטור והצורם אוזן פרתו של חבירו פטור והשורף שטרותיו של חבירו פטור. לית הילכת' כוותיה בכולהו דהא אסקינא שלהי שמעתין אמר אמימר מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעליא מאן דלא דאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי ניירא בעלמא. הוה עובדא וכפייה רפרם לרב אשי ואגבי ביה דמי כשורא לצלמי. וכן הילכתא. אלא מיהו ה"מ היכא דקא מודה ליה דקושטא קא טעין עליה ומחמת דשריף ליה לשטריה הוא דלא מצי גבי ליה. אבל היכא דלא קא מודה ליה דקושטא קטעין אי נמי מודה ליה ולא מחמת דשריף ליה הוא דלא מצי גבי ליה לא מיחייב כדאמ' מתקיף לה רמי בר חמא היכי דמי אי דאיכא סהדי דידעי מאי הוה כתיב בשטרא ניכתוב ליה שטרא אחרינא. ואי דליכא סהדי מנא ידעינן. אמר רבינא תהא במאמינו עכ"ל פירש"י זצ"ל במאמינו שורף לבעל השטר ככל מה שיאמר שכך היה כתוב בו ואפילו הכי פטור לרבה:

סימן תב

פר"ח זצ"ל וקיי"ל כאמימר וכרפרם דכפייה לרב אשי ואגבי ביה כי כשורא לצלמי. והאידנא דיינין דינא דגרמי כרשב"ל. ודר' מאיר היא וס"ל כוותיה לקמן בפרקין . הילכך כל גרמי פטור מד"א וחייב בדיני שמים. ולעיל בכיצד הרגל הארכתי בדיני דגרמי:

[**שם ע"ב**]

במתני' פירות והרקיבו משלם כשעת הגזילה. והא דתניא בגמ' פירות והרקיבו אומר לו הרי שלך לפניך. אמר רבא הא דארקיבו כולהו משלם כשעת הגזילה. הא דארקיבו מקצת אומר לו הרי שלך לפניך:

סימן תג

ירוש' ר' יודה בן עזאי בשם ר' יוסי בר חנינא והן שהרקיבו עם הכנימה אבל אם הרקיבו מחמת התולעת הרי הן כבריאין:

[**שם**]

מתני' נתן לאומנין לתקן וקלקלו חייבין לשלם נתן לחרש שידה תיבה ומגדל לתקן וקלקל חייב לשלם. הבנאי שקיבל עליו את הכותל לסותרו ושיבר את האבנים או שהזיק חייב לשלם. היה סותר מצד זה ונפל לצד אחר פטור אם מחמת המכה חייב:

סימן תד

פר"ח זצ"ל הלכה כי האי סתמא. אמר רב אסי ל"ש אלא שנתן לחרש שירה תיבה ומגדל לנעוץ בהן מסמר ושברה אבל נתן לו עצים לעשות מהן שידה תיבה ומגדל ושברן פטור מ"ט אומן קונה בשבח כלי. כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל ואסקא רבא דכ"ע אין אומן קונה בשבח כלי:

סימן תה

ושמעינן מינה דליתא לדרב אסי אלא חייב לשלם דמי שידה תיבה ומגדל. וכן הלכה. וכן כתב בספר המקצועות והילכתא אין אומן קונה בשבח כלי:

[**דף צ"ט ע"ב**]

אמר שמואל טבח אומן שקלקל חייב לשלם. ואסקי' דבין עביד בשכר בין בדלא עביד בשכר חייב לשלם דפושע הוא דהיה ליה למרמי אנפשיה שמא תפרכס הבהמה וליזהר בה. פי' רש"י זצ"ל כ"ש הדיוט דלא היה לו לשחוט הואיל ואינו בקי. אמר רבה בר בר הנה אמר ר' יוחנן טבח אומן שקלקל חייב לשלם ואפי' הוא אומן כטבחי דצפורי. ומי אמר ר"י והאמר רבה בר בר הנה הוה עובדא קמיה דר' יוחנן בכנישתא דמעון וא"ל זיל אייתי סהדי דאמחית אתרנגולים ואיפטרינך. לא קשיא הא בחנם הא בשכר כי הא דאמר ר' זעירא הרוצה שיתחייב לו אומן יקדים לו דינר. מיתיבי המוליך חטים לטחון

ולא לתתן ועשאן סובין או מורסן. קמח לנחתום ועשאו פת ניפולין. בהמה לטבח וניבלה חייב מפני שהוא כנושא שכר. אימא מפני שהוא נושא שכר:

סימן תו

פר"ח זצ"ל דקיי"ל כר' יוחנן בשכר חייב בחנם פטור. אבל הדיוט אפילו בחנם חייב:

[**שם**]

המראה דינר לשולחני לדעת אם טוב אם רע ויקבלנו מחבירו ונמצא רע תני חדא אומן פטור והדיוט חייב ותניא אידך בין אומן בין הדיוט חייב. אמר ר"פ כי תניא אומן פטור כגון דנכו ואיסור דלא צריכי למיגמר שהיו שולחנין אומנין. אלא דנכו ואיסור במאי טעו בסיכתא חדתי שנפסלה והעמידו צורה אחרת ועדיין לא היו בקיאין בה:

סימן תז

פר"ח זצ"ל ואע"ג דהילכתא הכי אי חזי וטעה ונמצא דינר רע מחליפו לפנים משורת הדין. כההיא איתתא דאחויא ליה דינר לר' חייא אמר לה מעליא הוא למחר אתא לקמיה בישא הוא ולא קא נפיק. א"ל לרב זיל חלפיה ניהליה וכתוב אפניקסך דין עסק בישׁ. ומ"ש דנכו ואיסור דלא צריכי למגמר. ר' חייא נמי לא בעי למיגמר. ר' חייא לפנים משורת הדין הוא דעביד:

[**דף ק' ע"א**]

ר"ש בן לקיש אחוי דינר לר"א א"ל מעליא הוא א"ל חזי דעלך קסמיכנא א"ל כי סמכת עלי מאי דאי מישתכח בישא בעינא לאחלופי לך והא את הוא דאמרת מאן דדאין דינא דגרמי ר"מ מאי לאו ר"מ ולו לא ס"ל כוותיה. לא ר"מ וסבירא לן כוותיה. כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל שמע מינה דהדיוט לא מיחייב לשלומי עד דמודע ליה דעליה קא סמיך ואי לא מודע ליה מצי אמר ליה לא ידענא דעלי קא סמכית:

סימן תח

ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל פי' דה"ה אם לא אמר ליה חזי דעלך כו' הוה מיחייב כמו ר' חייא דאע"ג דלא א"ל הוה מיחייב אי משום לאו דלאו הוה צריך למיגמר. אבל ר"א דצריך למיגמר מיחייב אע"ג דלא קאמר ליה. וש"מ דהדיוט מיחייב לשלומי אע"ג דלא א"ל חזי דעלך קסמיכנא. ועוד פי' רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דהכא לא שייך לחלק בין עביד בשכר בין עביד בחנם כדמחלק בשחיטה משום דבהכרת מטבע צריך בקיאות גדול ולית ליה למיחזי אי לא בקי כדנכו ואיסור:

סימן תט

וכן נראה לרבינו יואל בר יצחק הלוי זצ"ל דלא מיחייב הדיוט לשלומי עד שיתרה בו. כדתניא נפרצה אומ' לו גדור נפרצה אומ' לו גדור נתיאש הימנה ולא גדרה הרי זה קידש

וחייב באחריותה. מדקתני גדור תרי זימני משום דהתרו בו. ומשם ילפינן למראה דינר לשולחני דחייב. ועוד פי' דאומן כגון דנכו ואיסור אפי' א"ל חזי דעלך קסמיכנא פטור. ותדע דהא אוקי לעיל הא דתני לעיל אומן פטור הדיוט חייב כדנכו ואיסור. וה"פ אומן פטור אע"ג דא"ל דעלך קא סמיכנא שא"ת הא דאמר אומן פטור כגון דלא א"ל עלך סמיכנא זה היה כל זמן שלא סמך שיתחייב ודוקא כיוצא באלו כגון מראה דינר צריך לומר חזי דעלך קסמיכנא דאי לא. אמר סבור הייתי כי היכי דשאיל לדידי ה"נ שאיל לאחריני ולא יקנה בעצתי לבדי:

סימן תי

וה"ה אם מראה לחבירו משכון או סחורה וסמך עליו אם אינו אומן חשוב חייב לשלם ההפסד. אבל טבח שקלקל אפי' לא אמר עלך קא סמיכנא חייב דהא מנבל בידים הוא הכא ולא שייך טעמא דלעיל. ושאל לרבינו אפרים זצ"ל והשיב דלאו דוקא דה"ה אם לא אמר עלך קא סמיכנא היה דין זה ומעשה שהיה כך היה. ומה שכתב הוא הדין מראה משכון או כל סחורה קשיא לי מההוא מעשה דחזקת הבתים ששאל מן המערער ונתן לו עצה לקנות בית וסמך עליו וקנאו אעפ"כ אומר לו השני נוח לי מן הראשון ולא מצי א"ל אני סמכתי עליך. ועור מוכר שמאנה את חבירו אי לאו משום דלאו דתונו דמחזיר לא הוה מצי למימ' לי' עלך סמכתי שהיית אומר כך היה שוה. וכן מוכר קרקע לחבירו שלא באחריות למ"ד אחריות לאו טעות סופר הוא לא הוה מחזיר לו כלום אע"פ שהלוקח אומר עליך סמכתי שהיית אומר שלך היה. ע"כ הוזקקתי לפרש כל הני דאמ' המראה דינר לשולחני כגון שבעל כרחו יש לו ליקח הדינר כשהאומן אומר טוב הוא ואינו יכול להשמט כגון מן הגוי וכן מישראל והיינו דקאמר עלך קסמיכנא כלומ' ע"כ יש לי לקבל מאחרים שאתה אומר טוב הוא הילכך חייב היינו דומה לזכה את החייב דע"כ יש לו לקבל צווי ב"ד. אבל מראה משכון ומקח אין לו ע"כ ליקח ולקנות אם ירצה יקח ואם לאו יניח ולא דמי להכא כלל. ולא נראית תשובתו לרבינו יואל זצ"ל:

[**שם ע"ב**]

מתני' הנותן צמר לצבע והקדיחו יורה נותן לו דמי צמרו שהרתיחו יורה ושרפתו יורה. צבעו כאור אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח. מאי כאור אמר ר"נ אמר רבה בד אבוה שצבעו כלבוס. מאי כלבוס אמר ר"פ וכו':

[**דף ק"א ע"א**]

ת"ר הנותן עצים לחרש לעשות מהן כסא ועשה לו ספסל. ספסל ועשה לו כסא ר"מ אומר

נותן לו דמי עציו. ר' יהודה אומר אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח. ומודה ר"מ בנותן לחרש עצים לעשות כסא נאה ועשה לו כסא כעור ספסל נאה ועשה לו ספסל כעור שאם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח:

סימן תיא

כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל והילכתא כר' יהודה. וכן בספר המקצעות:

[**שם**]

איבעיא להו יש שבח סממנין על הצמר או דילמא אין שבח סממנין על הצמר . היכי דמי אילימא דגזל סממנין ורקינהו ותרנהו וצבע בהו תיפוק לי דהא קננהו בשינוי. לא צריכא דגזל סממנין שחוקין ושרויין וצבע בהו יש שבח על גבי צמר דא"ל הב לי סימנאי דשקלתינתי או דילמא אין שבח סממנים על גבי צמר ולית לך גבאי ולא מידי. אמרי אין שבח סממנין על גבי צמר לימא ליה הב לי סימנאי דאפסדתינהו. אלא לאידך גיסא אין שבח סממנין על גבי צמר ובעי שלומי ליה או דילמא יש שבח סממנין על גבי צמר וא"ל הא מנח קמך שקלינהו. במאי שקלינהו בצפון. עבורי מיעבר ולא השבח עביד. אלא הב"ע דנזל צמר וסממנין דחד וצבעיה להההוא צמר בהנהו סממנין וקא מהדר ניהליה. מאי יש שבח סממנין על גבי צמר וקא מהדר ליה צמרו וקא מהדר סממנין. או דילמא אין שבה סממנין על גבי צמר וצמריה קא מהדר ליה וסממנין לא קא מהדר ליה. אמרי ליה תיפוק לי דהא מייקר בדמי ל"צ דזל צביעה. אי נמי דצבע בהו קופא שגזל קוף וסממנין וצבע את הקוף ומחזירו דלא אייקר קוף בדמי. רבינא אמר הב"ע כגון דצמר דחד וסממנין דחד ואתא קופא וקצבעי' להההוא צמר ולאו לענין גזל קבעי ליה דאין כאן גוזל אלא קוף יש שבח סממנין על גבי צמר וא"ל הבי לי סימנאי דגבך נינהו או דילמא אין שבח סממנין על גבי צמר וא"ל לית לך גבאי ולא מידי. ולא איפשטא. במתני' לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום ר"מ אומר נותן לו דמי צמרו. ר"י אומר אם השבח יתר על היציאה נותן לו היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו השבח:

[**דף ק"ב ע"א**]

אמר רב הונא הלכה כר"י. ירוש' מהו אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה בר נש דיהב לחבריה חמשה מנוי עומד חמשה מנוי סממנין וחמשה מנוי אגרא. וא"ל זיל צבעה סמוק ואזיל וצבעה אוכם. א"ל אי צבעתיה סמוק הוי טב עשרין וחמשה מנוי וכדין דצבעתיה אוכם לית הוא טב אלא עשרין את אובדת דידך אנא לא אובדנא דידי:

סימן תיב

ואומר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דה"פ לד"ר יהודה לדברי הירושלמי אם השבח שהשביח בצמר יותר מט"ו מנין שיש לבעל הבית ליטול עשרה מנין של שכר הצבע דהיינו קרי יציאה שהוציא הצבע וטרח והיה לו בשכרו עשרה מנין נותן לו את היציאה עשרים ואינו נותן לו לצבע כלום במה שיש יתר על היציאה חמשה מנין ולא יתן לו כי אם עשרים מנין שהתנה עמו בלבד. ואם היציאה יתירה על השבח של שכר הצבע דהיינו עשרה מנין יתר על מה שהושבח הצמר יותר מט"ו מנין שיטול בעל הבית כגון שלא הושבח יתר על ט"ו מנין או שנים או שלשה או ארבעה או חמשה ולא עשרה בשכר הצבע נותן לו את השבח שהשביח יתר על ט"ו מנין שיטול בעה"ב ואינו נותן לו כלפי מנין שהתנה עמו שיאמר לו אפסדת דידך ואנא לא אפסידנא דידי:

ירוש' אמר ר' את שמע בר נש דיהיב לחבריה חד דינר דיזבן ליה חיטי מן טבריא ואזל וזבן ליה מן ציפוריא א"ל אילו זבנתינן מן טבריא הוו עשרין וארבעה מודיי כדון דזבינתון מן ציפוריא לית אינון אלא עשדים מודיי את אובדת דידך ואנא לא אובדי דידי:

[**שם**]

ת"ר הנותן מעות לשלוחו ליקח בהן חיטים ולקח בהן שעורין. שעורין ולקח בהן חיטין. תני חדא אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו. ותניא אידך אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לאמצע:

[**שם ע"ב**]

אמר ר' יוחנן לא קשיא הא ר"מ דאמר שינוי קונה כלומר קמייתא ר' מאיר. הא ר' יהודה דאמר שינוי לא קני. מיהו אם פחתו פחתו לו דלאו לעוותיה שדרתיה . מתקיף לה ר"א ממאי דילמא עד כאן לא קאמר ר"מ התם דקרעיה ליה לגופיה וללבוש ולהשתמש אבל לסחורה לא דבכל מידי דאיכא רווחא ניחא ליה וכי הותירו לאו שינויא הויא. אלא אמר ר"א הא והא ר"מ ולא קשיא כאן לאכילה וכאן לסחורה. כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל כיון דקיי"ל כר"י חזינא אם לסחורה נותן לו בתור' שותפות אם פחתו פחתו לשליח מפני שהוא משנה. ואם הותירו הותירו לאמצע דאדעתא דרווחא יהבינהו ניהליה דאפי' לר"מ כיון דלסחורה יהבינהו ניהליה לא קני להו בשינוי. ואם לא נתן לו בתור' שותפות אלא לקנות בהן חיטין לסחורה ולא יטול ממנה כלום. ואם פחתו פחתו לשליח מפני שהוא משנה ואם הותירו הותירו לבעל המעות. וכן אם נתן לו מעות לקנות לו חיטין לאכילה וקנה לו שעורים אם פחתו פחתו לשליח ואם הותירו הותירו לבעל המעות. דלא אמר' לאמצע אלא שנתן לו מעות בתורת שותפות ליקח בהן חטים ולקח בהן שעורים. שעורין

ולקח בהן חיטין. אבל שלא בתורת שותפות בין לסחורה בין לאכילה אליבא דר"י דינם שוה אם הותירו הותירו הכל לבעל המעות ואם פחתו פחתו לשליח עכ"ל:

סימן תיג

וכן פר"ח זצ"ל וזה לשונו. וכיון דקיי"ל הילכתא כר' יהודה דאמר במתני' אם השבח יתר על היציאה כו' הנותן מעות לשלוחו לקנות לו דבר ידוע ושינה השליח בין לאכילה בין לסחורה אם פחתו פחתו לשליח ואם הותירו הותירו לאמצע בעת שנתן לו המעות בתורת שותפות. אבל אם נתן לו המעות בתורת שליחות הכל לבעל המעות. כדגרסי' בפ' אלמנה ניזונית הלכה אלמנה שמכרה שוה מנה במאתים אמר ר"נ אמר רבה בר אבוה כאן שנה רבי הכל לבעל המעות. עכ"ל:

מעשה בפרגא בראובן שנתן מעות לשלוחו לקנות לו סחורה ידועה והלך וקנה סחורה אחרת וטוען שקנה לעצמו ולכך שינה. ודן מורי הרב ר' יצחק בר מרדכי זצ"ל מפראגא. שכל הריוח לשליח דעד כאן לא פליג ר' יהודה אדר"מ אלא כל צבעו לו אדום וצבעו שחור דמודה הצבע שלא לצרכו שינה. אבל בההיא קמן אפילו ר' יהודה מודה. ולא דמי נמי לשמעתת' דבתורת שליחות בין לאכילה בין לסחורה הכל לבעל המעות דההיא נמי כגון שהשליח מודה שלא לקח לעצמו אלא למשלחו. אבל הכא שלקח לעצמו ושלח בהן יד ברשותיה קיימי ושקיל כל הריוח. דאשכחן גזלן דשקיל שבחא גבי ההוא גברא דגזל פדנא דתורי מחבריה דאי לאו דגזלן עתיקא הוא דקנסיה ר"נ הוה נקיט בשבחא מאי דאשבח בהנהו פדנא דתורי דגזל. וכן התוקף ספינתו של חבירו היכא דנחית לה בתורת גזלנותא אפי' שכרה גדול מפחתה לא יהיב אלא פחתה והשכר שקיל לנפשיה. מיהו לא דמי כולי האי דהתם פדנא וספינה הדרי בעינייהו אבל הכא מעות ראובן לא הדרי בעינייהו. ותו קשה דהיכי מהימן למימר לעצמו קניתי ושניתי את דעתך הא הוי גזל ולא משוי אינש נפשיה רשיעא. מיהו הא איכא למימר דמהימן כדברי רבינו אפרים בר יצחק זצ"ל שעשה בארבעה פנים דהא אין אדם משים עצמו רשע היינו דוקא לענין קטלא כההיא דפ"ק דסנהדרין גבי פלוני רבעו לאונסו וגבי פלוני בעל אשתו . אי נמי לפסול עצמו לעדות ולשבועה. אבל למיפטר נפשיה ממון ה"נ דמהימן לומר גזלן הייתי כההיא דפ' האיש מקדש האומר לשלוחו הבא לי מן החלון או מן הדלוסקמ' והביא לו אע"פ שאמר לו בעל הבית לא היה בלבי אלא מזה והביא מזה בעל הבית מעל אמאי הא קאמר ליה לא היה בלבי אלא מזה אלא משום דאמרינן דברים שבלב אינם דברים. ודילמא שאני התם דלמיפטר נפשיה מקרבן קאתי הוה ליה למימר מזיד הייתי לא עביד אינש דמשוי נפשי' רשיעא אלמא מדפריך הוה ליה למימר מזיד הייתי משמע דאי אמר

מזיד הייתי דמהימן. ומדשני נמי לא עביד אינש נפשיה רשיעא הא אי עביד אינש לשויה נפשיה ואי הוה אמר הוה מהימן למימר דמזיד היה. ואמאי הא קיי"ל דאין אדם משים עצמו רשע. אלא ש"מ דלענין למיפטר נפשיה ממונא ה"נ דמהימן. ותנן בכריתות בפ' אמרו לו שנים אומרים אכל והוא אומר לא אכלתי ר"מ מחייב וחכמים פוטרים. אמר ר"מ אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה לא יביאו לידי קרבן הקל. אמרו לו מה אם ירצה לומר מזיד הייתי. אלמא אי אמר מזיד הייתי מהימן ומיפטר דהיינו ממון. מיהו לא מיתברר לי דהתם ע"כ הוא דמהימן דהיכי לייתי קרבן והוא דבמזיד אכל והוו להו חולין בעזרה. ונראה לי דמהימן דקתני לאו משום דנאמן הוא וודאי הוא על זה שאכל במזיד אלא ע"כ מהימנינן ליה שאין כח ביד העדים להכחישו ולומר לו שוגג היית דמה הם יודעים דילמא קושטא קאמר וקא מייתי חולין לעזרה. אבל לענין ממון ה"נ דלא מהימן לשווי' נפשיה רשיעא:

אלא אומר אני יצחק בר משה זצ"ל המחבר. דלא שייך הכא כלל להזכיר לא משוי אינש נפשיה רשיעא הואיל ובשעה ששינה וקנה לעצמו היה בדעתו למצוא לו מעותיו ולפרוע וכן הוא אומר עתה שכך היה בדעתו אין כאן רשע כלל דלא תגזול לאינשי על מנת שלא לפרוע משמע להו בהדיא בפ"ק דב"מ דאמר אלא דאמר רב הונא משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו לימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא השתא נמי מורי ואמר דמי קא יהבינא. א"ל רב אחא מדיפתי לרבא הא קא עבר אלאו דלא תחמוד. א"ל לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. אלמא היכא דיהיב דמי משמע להו לאינשי דלא עברי אלא תגזול ולא אלא תחמוד. מיהו שבועה ודאי בעי דלצורך נפשיה והשתא אתי שפיר דמישתבע לפום דעתיה דבהיתרא עביד. אבל אי נימא דודאי למיגזל נתכוון ובאיסורא עבד. מאי דעביד נהי נמי דמהימן למימר גזלתי לדברי רבינו אפרים זצ"ל. אטו משביעינן ליה אההיא דקושטא קאמר דגזילה . היכן אשכחן שבועה כי האי דמישתבע דעביד איסורא. שבוע' סוטה היא שלא סטת ולא נטמאת. שבועת שומרין שלא שלח ידו בפקדון ולא עבד איסורא. אבל השתא דסבר דמאי דעבד בהיתרא עביד דהוה סבר הואיל ובשעת לקיחת המעות היה בדעתו לפרוע דשרי. השתא דאישתבע מישתבע דלא גזיל:

מיהו אני המחבר תמיה אני אגופא דעובדא היכא דאמר ראובן לשמעון טול אלו מעות וקנה לי בהן סחורה פלוני' והלך שמעון וקנה סחורה אחרת וטוען ואמר לעצמי קניתי ולכך שניתי אע"פ שהוא נאמן לכך בשבועה כדפירש. מ"מ במה זכה באלו מעות במה יצאו מרשות ראובן. וכי מפני ששמעון אומר לעצמי אני קונה בהן וכי בעבור זה יצאו מרשות ראובן הואיל וקיי"ל כר"י דשינוי לא קני ואפי' לר"מ דאמר שינוי קני. פליאה

היא בעיני. דמדמי ליה לצבוע לו אדום וצבעו שחור דהתם שני בגוף הצמר ושני מדעת בעלים. אבל הכא לא שני בגוף המעות כלום. א"כ בשעה שקיבל המוכר מעות היה של ראובן ובמה זכה שמעון באות' סחור'. ובשלמא אי הגבהה ארנקי מעיקר כדי לזכות בה לעצמו ולפרוע לו מעות אחריני שפיר דאיכא למימר מההיא שעתא זכה בהו וכי קני בזוזי דידיה קא קני כההיא דפ' המפקיד אבל הכא דלא הגביה ארנקי תחילה כדי לזכות בה ולא זכה בה מעיקרא אישתכח דכי זבן בזוזי דראובן הוא דזבין והיכי זכה באותה סחורה. מיהו יכולני לומר דבההיא שעתא דקאמר ליה למוכר טול אילו המעות בסתורתך ומיכוין למיזבין לנפשיה בההיא שעתא הוי שליחות יד. ובההיא שעתא זכה בהן. וזכה נמי בסחורה ודעת המוכר נמי כך הוא שיזכה בה שמעון הואיל ושני מדעת ראובן וזבן לנפשיה. ובירוש' דפרקין הכי אמרי' מן דמר אם פחתו פחתו לו אם הותירו הותירו לו ד"ר ר"מ מ"ט דר"מ שלא נתכוון המוכר לזכות אלא ללוקח דמ"ד אם פחתו פחתו לו אם הותירו הותירו לאמצע ד"ר יהודה. מ"ט דר"י שלא נתכוון המוכר לזכות אלא לבעל המעות. מעתה אפי' אם אמר ליקח בהן חיטין ולקח בהן חיטין לא נתכוון המוכר לזכות אלא לבעל המעות ובשעה שאמר לו ליקח בהן חיטין ולקח בהן שעורין לא נתכוון המוכר לזכות אלא ללוקח וקם מה בידיה. א"ר נסה בשעה שקיים שליחותו לא נתכוון המוכר לזכות אלא לבעל המעות ובשעה שלא קיים שליחותו לא נתכוון המוכר לזכות אלא ללוקח ולמה הוא חולק אמרו הואיל ובאתה לו הנייה מתחת ידו אף הוא חולק עמו. הא למדת דדעת המוכר כדעת הלוקח היכא דשני מדעת בעלים. מיהו מה שבכאן חולק עמו מפני שלצורך הבעלים נמי קנה. אבל הכא דטעין שלא קנה כלל לצורך ראובן כי אם לצורך נפשיה ודאי הכי נמי דקני וכוליה רווחא דשמעון הוא:

בפרק אלמנה ניזונית תנן אלמנה שהיתה כתובתה מאתים ומכרה שוה מנה במאתים או שוה מאתים במנה נתקבלה כתובתה. ואמרי' בירושלמי שוה מנה במאתים אין סופו לחזור משום מקח מעות תפתר שהוקיר המקח ואינו חוזר. פר"ח זצ"ל דאמר ליה אי ניחא לך קם ואי לא אהדרה ניהליה ופרכינן מאי שנא שוה מאתים במנה דאמר לה את אפסדת שוה מנה במאתים נמי תימ' אנא ארווח. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כאן שנה ר' הכל לבעל המעות כדתניא הוסיפו לו מנה אחת יתירה הכל לשליח פי' השולח שליח לקנות לו רימונים וכיוצא בהן ונמכרים עשרה בכסף והוסיף לו המוכר אחת יתירה או שתים על עשרה הכל לשליח דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר הכל לבעל המעות. אמר רמי בר ירמיה אמר ר' יצחק לא קשיא כאן בדבר שיש לו קצבה כאן בדבר שאין לו קצבה. פר"ח זצ"ל דבר שאין לו קצבה כלומר אין לו שער ידוע וקצוב כמה

בכסף אלא כל אחד ואחד מוכר כפי מה שיזדמן לו פעמים שצריך מעות ומוזיל ומוכר כדי שיבואו לו ויקנו ממנו הכל ומי שאינו צריך אינו מוכר אלא בכסף מלא וזה שאמרו חולקין בשער בדבר שהשער שלו קצוב וידוע כך וכך בכסף וא"כ מה יש לבעל המעות כי כבר נטל שער הידוע שלו ואמרי' הואיל ובא לו הנייה לשליח שלו על ידו של בעל המעות חולק עמו:

סימן תיד

ואסקינן אמר רב פפא הילכתא דבר שיש לו קצבה חולקין דבר שאין לו קצבה הכל לבעל המעות. וכן הלכה. וכן פסק בפר"ח בהגוזל קמא דקיימא לן כר' יוסי דאמר הכל לבעל המעות ואוקימ' בדבר שאין לו קצבה. וכן כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל כדברי ר"ח זצ"ל בפ' אלמנה ניזונית: וזו היא התשובה שהשיב ר"ת זצ"ל לר' יעקב ישר':

סימן תטו

ואשר שאלת על ראובן ששלח לשמעון לקבל מעותיו מן הגוי וטעה הגוי בד' דינרין. נראה לי שחולקין בין שניהם והא המעות כדבר שיש לו קצבה דאמר הוסיף לו מנה אחת יתירה ר' יוסי אומר חולקין ואוקימ' בדבר שיש לו קצבה אבל שאין לו קצבה הכל לבעל המעות וטעמא דחולקין משום לפי שבעל המעות כיון שקיבל קצבתו מה לו בטעותו של שליח אלא אמ' הואיל ועל ידי מעותיו נשתכר יהיב ליה פלגא הכי נמי גבי טעות דהא מנה שוה מאתים טעות הוא ומוקי לה בתלמוד ירוש' כגון שקיבל עליו הלוקח וטעמא דהכל לבעל המעות משום דאין לו קצבה זוזי דאינש עבדא ליה זולא הא בדבר שיש לו קצבה חולקין אפי' בטעות אע"ג דאיכא למימר טעמי אחריני גבי חלוקות האי טעמא דפרישית עיקר דמוחזק ידו על העליונה וחולקין דאפי' אם הוא שכיר שלו כיון שהשכירים שלנו אינן שכירי יום אין הבעלים מקפידים על הגבהת מציאה עם מלאכתן והוי מציאה עם מלאכתן. תדע דאילו מצא ארנקי בשוק ולא זכה בה משכיר ועור דמיהדר קא הדר ביה. שהרי אומר אני זכיתי מכלל דהדר ופועל יכול לחזור בו עכ"ל. ושוב חזר בו דכל טעות בין על ידי מקח בין שטעה במנין הכל לבעל המעות. ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל אומר שהכל לשליח שאם גנב וגזל והטעה את הגוי מה טיבו של בעל הבית ואפי' חולקין אין שייך לומר משום דעל ידי מעותיו נשתכר דלא דמי לשאר טעות שנותן הכל בשביל המעות שסבור שהמעות שוות כל מה שנתן לו אבל הכא טעות בעלמא הוא ודבר בפני עצמו הוא. ותדע דהא סברא הוא שאם היה מצא היה מחזיר לגוי מה שהטעהו דזה הוא תימה לומר שלא היה יכול להודיעו ולהחזיר לו:

שאל רבינו יהודה בר קלונימוס בר משה זצ"ל מרבינו אפרים בר יצחק זצ"ל. יורני מורי על ראובן שקנה חפץ מן הגוי במנה והאמין לו הגוי החפץ עד למחרתו ולמחרת היה דרך

ראובן נחוץ לצאת מן העיר ונתן מנה לשמעון לתתו לגוי והנה שכח הגוי המנה ההוא וחזר ראובן על שמעון לתת לו ושמעון משיב מעת נתתיו לי להוליכו לגוי נתיאשת ממנו ואני זכיתי בו כי של הגוי היה. עתה הודיעני מורי הדין עם מי כי להולך מנה אינו דומה: **והשיב** לו אמת דינו של שמעון אם הדבר ברור שהגוי שכחו ודמי להא דאמרי' במסכת כריתות הנותן מתנה לחבירו ואמר הלה אי אפשי בה כל הקודם בה זכה ולא מצי למימר הנותן על דעת כן שלחתי לו שיקבל ואם לא יקבל יחזיר לי אלא אמרי' משעת שיצא מתחת ידו הסיח דעתו מיניה. וכן גבי שור הנסקל אם הוזמו עדיו כל הקודם בו זכה דמההיא שעתא אפקריה. וא"ת מההיא דהגוזל בתרא גבי חמרא דרב ספרא. דרב ספרא הוה קאזיל בשיירתא לווינהו ההוא אריא כל יומא בליליא הוו שרו ליה חמרא דחד מנייהו ואכליה מטא יומא דרב ספרא שדא ליה חמריה ולא אכליה קדים רב ספרא בצפרא זכה ביה בחמריה א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא למה ליה לרב ספרא למיזכי ביה בחמריה פשיטא כי אפקריה אדעתא דאריא אפקריה אדעתא דכולי עלמא לא אפקריה. א"ל שאני רב ספרא לרווחא דמלתא הוא דעבר התם טעמ' כדאמר גבי עלה שורו מאליו דמן שמיא דרחימו עליה כלו' הואיל ונעשה לו נס מה שאינו נעשה לכל אדם אדעתא דהכי נעשה שיזכה בו רב ספרא ולא אחר אבל שישכח גוי שכחה ואין זה גם וכל הקודם זכה. אבל בזה יש להסתפק מאן יימר לו שהגוי שכח ויכול ראובן לומר לא שכח הגוי והיום ולמחר יתבע ממני הואיל ולא שכחו הגוי בודאי אין שמעון יכול לומר כבר זכיתי לגוי דאין שליחות וזכיה לגוי:

סימן תטז

הילכך שורת הדין שיחזור לראובן אם ראובן פקח לטעון כך-אפרים בר יצחק:

[**שם**]

אחד המקדיש נכסיו ואחד המעריך את עצמו אין שמין לו לא בכסות אשתו ולא בצבע שצבע לשמן ולא בסנדלים חדשים שלקחן לשמן. ופרכינן אמאי לימא מי הודיעו לצבע שיקנה צבע לאשה אלא משום דשליחותא דא עביד כידה דמי. אמר ר' אבא לא כל המקדיש נכסיו אין דעתו על כסות אשתו ובניו. מתקיף לה רב זעירא וכי דעתו של אדם על תפילין דתנן המקדיש נכסיו מעלין לו תפילין א"ל אין קסבר מצוה קא עבידנא. אבל בכסות אשתו ובניו לא משום איבה. מתקיף לה ר' הושעיא והלא חייבי ערכין שנו כאן ותנן חייבי ערכין ממשכנין אותן וכי דעתו של אדם למשכנו אלא אמר ר' אבא כל המקדיש נכסיו נעשה כמו שהקנה לאשתו ובניו סכותו מעיקרו. ופר"ח זצ"ל דשנויא דר' אבא שינויא הוא ופי' רש"י חדשים לרבותא נקט. ונר' דבעי למימר לא מיבעי כסותם

הישנים שכבר נתנם להם ובאו לידם דלא מצי להקדיש ולא מצי גזבר למשקלינהו בערכו אלא אפי' חדשים שעדיין לא באו לידם אלא שצבען לשמן ולקחן לשמן נמי לא מצי להקדיש ולא מצי גזבר למשקלינהו בערכו וטעמא כדשני ר' אבא דנעשה כמי שהקנה להם ובאו לידם:

הלכך נראה בעיני אני המחבר ללמוד מיכן שאין אדם יכול למכור בגדי אשתו שנתנם לו דק"ו להדיוט דהשתא להקדיש ולמישקל בערכו גזבר דלגבוה לא ק"ו לזבוני להדיוט דלא. ואפי' אם אין לו במה להתפרנס אינו רשאי למכור אפילו תכשיטי שבת שלה דכי היכי דאיהו נפשיה לא מחייבי ליה ב"ד למכור כלי שבת כי ההיא דשלהי מסכת פאה ירושלמי דא"ר חנינא כלי רגל וכלי שבת אין מחייבין אותו למכור אלא מתפרנס מן הכיס. הכי נמי הכא יתפרנס מן הכיס ואל ימכור כלי רגל וכלי שבת של אשתו שהרי כבר נתנם לה וזכתה בהם ואפי' חדשים שלקחם לשמה זכתה בהם כר' אבא אע"ג דלא באו לידה ולא מצי להו להקדיש ולא מצי גזבר למשקלינהו בערכו הכי נמי וכ"ש דלא מצי לזבונינהו. והכי נמי איתא בכתובות דתנן בפ' מציאת האשה פסקה להכניס לו אלף דינר הוא פוסק כנגדה חמש עשרה מנה וכנגד השומא הוא פוסק פחות חומש פי' שאם הכניסה לו תכשיטיה ששמו אותם באלף דינרין הוא פוסק פחות חומש דהיינו שמונה מאות ואמר עלה בירוש' מה ראו לומר בכספי' אחד ומחצה ובשום פחות חומש אמר ר' יוסי בר חנינא שמין דעתה של אשה שהיא מצה לכלות את כליה ולפחות אותן. שמין דעתו של איש שהוא רצה לישא וליתן בהן ולעשות באחד ומחצה. א"ר יוסי זאת אומרת שאין אדם רשאי למכור כלי אשתו. הא למרת בפי' דלא מצי אינש לזבוני כלי אשתו. מיהו מההיא לא שמעינן אלא כליה שהכניסה עמה אבל כלים שנתן לה בעלה לא שמעי' מהתם אלא משמעתין שמעינן לה כדפרי':

סימן תיז

הילכך לא שנא כליה שהכניסה עמה לא שנא כליה שנתן לה בעלה כולהו לא מצי בעלה לזבונינהו. כך נראה בעיני אני יצחק בר משה נב"ה המחבר:

[**שם**]

ת"ר הלוקח שדה בשם חבירו אין כופין אותו למכור מאי קאמר אמר אביי הכי קאמר הלוקח שדה בשם חבירו אין כופין את המוכר למכור זימנא אחריתי ואם אמר ליה על מנת כן כופין את המוכר. פי' כגון ראובן שקנה שדה משמעון ואמר לו ללוי קניתי אותה וכתב לו שטר מכר בשם לוי ואח"כ חזר עליו ואמר לו אותה שקניתי ממך אמרתי לך ללוי קניתיה לא ללוי קניתיה אלא לעצמי קניתיה ועכשיו כתוב לי שטר מכר בשמי אין

מחייבין את המוכר לכתוב לו שטר אחר של מכר בשמו ואם אמר לו בתחלה שדה זו לעצמי אני קונה אותה ואני כותב שטר מכר בשם לוי כדי שלא יוודע כי לעצמי קניתי ואחר כך תכתוב לי שטר מכר בשמי כופין את המוכר לכתוב שטר מכר אחר בשמו. ואם אמר לעדים בפני המוכר שטר אחר עוד תכתוב לי על שדה זו מחייבין את המוכר לכתוב שטר אחר בשמו:

[**דף ק"ג ע"א**]

רב כהנא יהיב זוזי אכיתנא לסוף אייקר כיתנא זבניה ניהליה מרוותא דכיתנא על מנת ליתן דמים שהן לוקחין לרב כהנא אתא רב כהנא לקמיה דרב א"ל מי איזיל ואישקול זוזי או לא א"ל אי כי קא מזבני ליה לכיתנאי אמרי דהאי כיתנא דכהנא הוא זיל שקול ואי לא לא תישקול משום ריבית כמאן כבני מערבא דאמרי מי הודיעו לבעל חיטין שיקנה חיטין לבעל המעות אטו מי יהיב רב כהנא ארבע וקא שקיל שמונה והלא פשתן היה נוטל ובכל מקום שהיה שם שלו הוא ואלו שמכרוהו נהי נמי דמיגזל גזלוהו והא תנן כל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה ובשעת המכר כבר נתייקר. אמרי התם אמנה הואי שנתן להם המעות באמנה והיה להם פשתן כשקיבלו דמים והתנו עמו בשעת הזול ליתן לו כל השנה כשער הזה דתנן יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה ורב דאסר ליה למישקל זוזי לטעמיה דאמר רב באיזהו נשך עושין אמנה בא ליתן מעות על שער הזול שער של עכשיו בפירות לקבל פירות כשעת היוקר ואין עושין אמנה בדמים כשבא לשעת היוקר לקבל פירות אסור ליתן לו מוכר דמים כשער של עכשיו דמחזי כריבית דיהיב תרתי סלע ושקיל ארבע. ומה שפי' רבינו ש"י זצ"ל שלא היה להם פשתן כשקיבלו הדמים אומר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דליתא דא"כ היכי מסיק רב לטעמיה והא בכי האי גוונא אפי' ר' ינאי מודה כיון שלא היה להם פירות באותה שעה דאסור לקבל מעות דהא דאמר ר' ינאי מה לי הן מה לי דמיהן היינו דוקא כשיש לו פירות בשעה שהוא פוסק עמו. ורב אפי' בכי האי גוונא אוסר לקבל מעות אלא פירות דוקא כדמוכח בריש איזהו נשך דתני רב אושעיא הרי שהיה נושה בחבירו מנה והלך ועמד על גורנו א"ל תן לי מעותי שאני מבקש ליקח בהן חיטין א"ל חיטין יש לי שאני נותן לך צא ועשה עלי בשער של עכשיו והגיע זמן של חיטין למכור א"ל תן לי חיטין שאני מוכרם ולוקח בהן יין א"ל יין יש לי שאני נותן לך צא ועשם עלי כשער של עכשיו והגיע זמן יין למכור א"ל תן לי ייני שאני רוצה למוכרו וליקח בדמיו שמן א"ל שמן יש לי שאני נותן לך צא ועשם עלי כשער של עכשיו כולן אם יש לו מותר ואם לאו אסור. ואמרי' עלה ש"מ איתא לדר' ינאי דאמר מה לי הן מה לי דמיהן דאמר רב עושין אמנה בפירות ואין עושין אמנה

בדמים ור' ינאי [אומר] מה לי הן מה לי דמיהן. הא למדת דלא שדי ר' ינאי אלא כשיש לו כדתני רב אושעיא. ורב אפילו ביש לו אוסר לקבל מעות. אלא ודאי היה להם פשתן כשקיבלו הדמים מרב כהנא. פי' רבינו ש"י זצ"ל באיזהו נשך דהא דשרי ר' ינאי לקבל דמים לאו דמים ממש דהיינו זוזי אלא פירות אחרינ' דומיא דתני רב אושעיא יין דמי חיטין וכן שמן דמי יין דלא מיחזי כריבית אבל זוזי ממש אסור אפילו לר' ינאי דמחזי כריבית. ורבינו תם זצ"ל מפרש דאפי' זוזי ממש שרי ר' ינאי לקבל כדהכא בשמעתין שקיבלו זוזי בעבור כיתנא ומסיק רב לטעמיה מכלל דר' ינאי פליג עליה ומתיר אפי' בזוזי וקיימא לן הלכה כר' ינאי כדמוכח באיזהו נשך דאמר רבא השתא דאמר ר' ינאי מה לי הן מה לי דמיהן מה לי דמיהן מה לי הן נמי אמרינן ופוסקין על שער שבשוק אע"ג דלית ליה. איתיביה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לרבא כולן אם יש לו מותר ואם לאו אסור א"ל התם הלואה והכא זביני:

סימן תיח

והשתא דאתינן להכי איתא לפי' רש"י זצ"ל דבעובדא דרב פפא אפשר דלא הוו להו פשתן ואפי' הכי שרי דהא זביני הוו ואע"ג דר' ינאי לא שרי אלא ביש לו אנן כרבא קיי"ל דמה לי דמיהן ומה לי הן נמי אמרינן:

סימן תיט

ואיתא נמי הא דפי' באיזהו נשך דלא שרי ר' ינאי לקבל זוזי ממש היינו כי התם דהלואה הואי. אבל הכא דזביני הוו שרי לקבל אפילו זוזי ממש:

[**שם**]

מתני' הגוזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו יוליכנו אחריו אפי' למדי לא יתן לא לבנו של נגזל להוליכו לנגזל ולא לשלוחו של נגזל שאם יאנסוהו חייב להחזיר דלא הוי השבה עד דמטי לידי' אבל נותן הוא לשליח ב"ד דעבוד רבנן תקנתא מפני השבים שלא חייבו לזה להוציא ממון בהוצאת הדרך. ואם מת נגזל יחזיר גזלן ליורשי נגזל. ודייקי' בגמרא נשבע אין לא נשבע לא בעי להוליך אחריו עד דמטי לידיה:

[**דף ק"ד ע"א**]

איתמר שליח שעשה בעדים. ראובן שהיה לו ביד שמעון מעות ומינה שליח בעדים לקבלם רב חסדא אמר הוי שליח להכי טרח ואוקמ' בעדים דניקמו ברשותיה להתחייב באונסין רב ז' אמר לא הוי שליח הכי קאמר ליה אינש מהימנא הוא אי בעית לשדורי בידיה שדר. תנן לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו היכי דמי אי דלא עשאו בעדים מנא ידע אלא לאו דעשאו בעדים. תרגמה רב חסדא בשכירו ולקיטו אבל שלוחו שעשאו בעדים מאי הכי נמי דהוי שליח אדתני סיפא אבל נותן הוא לשליח ב"ד ניתני אבל נותן הוא

לשליח שעשאו בעדים. אמרי לא פסיק ליה שליח ב"ד דלא שנא שעשאו גזלן ולא שנא עשאו נגזל פסיק' ליה. שליח שעשאו בעדים דעשאהו נגזל הוי שליח עשאו גזלן לא הוי שליח לא פסיקא ליה. ולאפוקי מהאי תנא דתניא ר' שמעון בן אלעזר אומר שליח ב"ד שעשאו גזלן ולא עשאו נגזל ושלח הלה ונטל מעותיו מיד השליח פטור הגזלן מאונס הדרך. טעמא דנטל הא דנאנסו מיד השליח הראשון חייב הגזלן. ר' יוחנן ור"א דאמרי תרוייהו שליח שעשאו בעדים הוי שליח ואם תאמר משנתינו דקתני לא יתן לשלוחו ואי דלא עשאו בעדים מנא ידע. לא תימא כשעשאו שליח בעדים אלא בממציא לו שליח ואמר ליה הכי אית לי זוזי גבי פלניא ולא קא משדר להו ניהלי בבקשה ממך אתחזי לי' דדילמא אינש הוא דלא משכח ליה לשדורי לי ואמור לו אם תרצה לשלוח לפלוני שלח בידי:

סימן תכ

פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל הילכתא כרב חסדא דקיימי ר' יוחנן ור' אלעזר כוותיה והוה ליה רבה יחידאה אצל רבים ולית הילכתא כוותיה. מיהו ה"מ היכא דבעי מאן דאיתי' לממונא בידיה למיתביה ליה ניהליה דכיון דשליח הנעשה בעדים הוי שליח אי יהבינהו ניהליה ונאנסו לא מיחייב באחריותו. אבל אי לא בעי ההוא דאיתיה לממונא בידיה למיתבינהו ניהליה בהאי שליחות לא כייפינן ליה בדינא למיתבינהו ניהליה דהא אמרי נהרדעי כל אורכתא דלא כתוב בה זיל דון וזכי ואפיק לנפשך לאו אורכת' היא דא"ל לאו בעל דברים דידי את:

[**שם ע"ב**]

אמר רב חסדא אמר רב יהודה אמר שמואל אין משלחין מעות בדיוקני פי' מסר לו בעל הפקדון סימנין לשליח וכתב לו חותמו באגרת ומסרה לו לך והראה לפלוני ויתן לך מעות שיש לי בידו אין הנפקד נותן לשליח ואפי' עדין חתומין עליה. ור' יוחנן אמר אם היו עדים חתומים עליה משלחין. ורבינו יצחק בר שמואל פי' שאמר לסופר כתוב לפ' שישלח לי מעות על יד פלו' ואחר כך חתם בדיוקני שלו ואפי' עדים חתומים עליה שהיא שלו אינו מועיל אבל אם היו חתומין על זה שאמר לשלוח על ידו אז הוי שליח אי נמי אם כתב בכתב ידו שלח לי על יד פלוני. ורבינו שמשון בר אברהם זצ"ל כתב דהלכת' כרב חסדא דשליח שעשאו בעדים הוי שליח. דהא ר' יוחנן ור' אלעזר קיימי כוותיה ואע"ג דשמואל קאי כרבה קיימא לן רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן עכ"ל. רוצה לפסוק כר' יוחנן גבי דיוקני שאם היו עדים חתומים עליו שמשלחין. ומ"ו רבינו אבי העזרי זצ"ל פסק כשמואל. וכן פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דהילכתא כשמואל וליתא לדר' יוחנן

בהא. ופי' רבינו שמשון זצ"ל וא"ת דיוקני דידי' אמאי לא הוי והא אמרי' בגיטין בפ' השולח ופ' המגרש מר חתים כוורא ומר חתים מכותא ה"מ דווק' שמות חכמים דפקיעי אבל אינש אחרינא לא. ולפי זה אם היה גדול ופקיע דידיע דיוקני דידיה משלחין עליה. כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל והיכא דא"ל חד לחבריה שדר לי זוזי בהדי פלניא ושדריה ניהליה בהדי ההוא פלניא דאמר ליה ואתנסיאו פטור מלשלם. דתנן בהשואל את הפרה א"ל השואל שלחה לי ביד בני ביד עבדי ביד שלוחי או ביד בנך או ביד עבדך ביד שלוחך או שאמר לו המשאיל הריני משלחה לך ביד בני ביד עבדי ביד שלוחי או ביד בנך ביד עבדך ביד שלוחך וא"ל שלח ושלחה ומתה חייב וכן בשעה שמחזירה. והיכא נמי דאתני בהדיה מעיקרא דכל מאן מינייהו דמשדר כל חד לחבריה אית ליה רשותא לשדורי ליה דמי בהדי מאן דבעי תנאי ממון הוא וקיים ואית ליה רשותא לשדורי בהדי מאן דחזי ואי איתנים באורחא ברשות' דמריה איתניס. והיכא דשדר ליה כתבא לחבריה וא"ל שדר לי ההוא מידי דאית לי גבך בהדי פלניא ויהביה ניהליה לא מיחייב באחריותה דהכי נהיגי האידנא תגרי וקיימא לן בכי האי דמנהגא מילתא היא והכי שדרו ממתיבתא. והני מילי אדעתיה אבל בעל כרחיה לא. דא"ל לאו בעל דברים דידי את כדכתבינא לעיל עכ"ל. ומורי רבינו אבי העזרי זצ"ל כתב שדרו ממתיבתא דאי א"ל שדר לי ביד מאן דחזי לך ושדר ואיתנסיאו פטור מלשלם כיון שכך דתנו ביניהם. ורב האי גאון זצ"ל פסק שאם שלח לו בכתב לשלוח לו ושלח ואיתנסיאו פטור וכן אם נאבדו דמנהגא דתגרי הוא למשלח על ידי הכתב וכן שדרו ממתיבתא ואם נאבד הכתב ישבע שהגיע אליו הכתב ונתן לו על פי כתבו ופטור כאילו א"ל פה אל פה שלח לי וה"מ באתרא דנהוג לשלוח ע"י הכתב עכ"ל. ורבינו חננאל זצ"ל פירש דיוקני צורה ידועה כגון סימן וכל הרואה אותה מכיר אותה שהוא סימן של פלוני וכתב לו ביני לבינו תן לפלוני כך וכך מעות דיו שנים כלומר סוד ביניהם באפי' עדים מעידים שאמר להם זה שכתוב בכתב הזה כתב ידי הוא ואינם יודעים מה כתוב בו אלא הם כתבו למטה כי פלוני אמר לנו העידו עלי כי זה הדיוקני שלי הוא ודיוקני הוא זה כגון חתימת ידו ואמר שמואל כל כה"ג אין במשלחין בו מעות:

סימן תכא

ומדשקיל וטרי לאוקמי סוגי' דשמעתין כשמואל ואמר אלא לשמואל מאי תקנתי' ש"מ דהלכת' כוותי':

מתני' הגוזל את חבירו ונשבע לו והודה לו על הקרן ונתן לו ולא נתן לו את החומש מחל לו על הקרן ולא מחל לו על החומש מחל לו על זה ועל זה חוץ מפחות שוה פרוטה

בקרן אין צריך לילך אחריו נתן לו את החומש ולא נתן לו את הקרן מחל לו החומש ולא מחל לו על הקרן מחל לו על זה ועל זה חוץ משוה פרוטה בקרן צריך לילך אחריו. נתן לו את הקרן ונשבע לו על החומש הרי זה משלם חומש על חומש עד שתתמעט הקרן משוה פרוטה. וכן בפקדון או בתשומת יד או בגזל או בעשק את עמיתו או מצא אבידה וכחש בה ונשבע על שקר הרי זה משלם קרן וחומש ואשם:

[**שם**]

אלמא חומש ממונא הוא מדאיצטריך ליה למתני אינו צריך לילך אחריו אלמא ממונא הוא גביה ואי מיית גזלן משלמי יורשיו. ועוד מדקתני הרי זה מוסיף חומש על חומש ש"מ ממונא כפריה. ותניא נמי הכי הגוזל את חבירו ונשבע לו ומת יורשיו משלמין קרן וחומש ופטורין מן האשם אלמא חומש ממונא ורמינהו והשיב את הגזילה ומה ת"ל אשר גזל על מה שגזל משלם חומש ואשם ואינו משלם על מה שגזל אביו יכול לא ישיבנו כל עיקר ת"ל את העושק מה ת"ל אשר עשק שיכול ישלם חומש ואשם ת"ל על מה שעשק הוא משלם ואינו משלם על מה שעשק אביו יכול לא ישיבנו כל עיקר ת"ל את הפקדון ומה תלמוד לומר אשר הפקד אתו כל זמן שעמו ישיבנו אין עמו משיב דמיו עדיין אני אומר אימתי אינו משלם חומש ואשם על גזל אביו בזמן שהוא לא נשבע לא הוא ולא אביו מנין ת"ל אשר גזל ואשר עשק וזה לא גזל ולא עשק. אמר רב נחמי' לא קשיא כאן מתני' שהודה אביו בחייו אחר שנשבע ונתחייב לו חומש משלמי יורשין. ברייתא דבתורת כהנים שלא הודה. אי לא הודה קרן נמי לא ישלם וכי תימא הכי נמי והא מדקמהדר תנא אחומש מכלל דקרן משלם ועוד תניא עדיין אני אומר אימתי משלם קרן על גזל אביו בזמן שנשבע הוא ואביו. הוא ולא אביו אביו ולא הוא לא הוא ולא אביו מנין ת"ל גזילה ועושק פקדון ואבידה יש תלמוד ויתיב רב הונא וקאמר להא שמעתא א"ל רבה בריה יש תלמוד קאמר מר ותנא מקרא מייתי לה מדכתב כל הני ריבויי הוא שחייב הבן לשלם. או ישתלמון קאמר מר ומסברא הוא משלם ולא מקרא. וא"ל יש תלמוד קאמינא מריבויי דקראי. אמרי מאי לא הודה לא הודה אביו והודה בנו הילכך קרן משלם אבל חומש לא. מיעטיה קרא מחומש על גזל אביו. אמרי ונחייב בנו חומש אשבועה דידיה דקתני בנשבע הוא לפטורא וכיון דבן נשבע והודה אמאי פטור אמרי בשאין גזילה קיימת דלאו עליה דמיא לשלומי כדתנן הגוזל ומאכיל את בניו פטורין מלשלם. הילכך כי כפר כפירת דברים בעלמא הוא ושבועת ביטוי היא דליכא חומש אי בשאין גזילה קיימת קרן נמי לא לישלם לא צריכא דאיכ' אחריות נכסים שהניח להם אביהן קרקע ואישתעבוד נכסים ואי איכ' אחריות נכסים מאי הוי מלוה על פה היא ומלוה על פה

לא גביא. ואע"ג דפסקינן הילכתא בפ' גט פשוט דגובה מן היורשין דוקא מלוה פסקי' וטעמא כדי שלא תנעול דלת בפני לווין אבל שאר חוב דלאו מלוה לא אמרינן כשעמד בדין אחר שכפר ונשבע ובאו עדים שגזל וחייבוהו ב"ד קרן והויא לה כמלוה בשטר ומיהו חומש לא מיחייב אשבועתיה שהרי לא הודה אפי' כשיבואו עדים אי עמד בדין אפילו חומש נמי משלם דממון גמור הוא וחומש נמי לישלם אשבוע' דידיה מיהא. אמר רב הונא בריה דרב יהושע לפי שאין משלמין חומש על כפירת שעבוד קרקעות דחומש אמאי אתי אשבועתא ושבועה לא שבועה היא דקיימא לן אין שבועה על הקרקעות והאי כי אישתבע כפר ליה שעבוד קרקעות דאביו דאי לאו משום אחריות נכסים לאו עליה דמיא לשלומי. רבא אמר לעולם בגזילה קיימת ודקשיא לך דחייב הבן חומש על עצמו דהודה הכא במאי עסקינן שהיתה דיסקיא שממון אביו נתון בה מופקדת ביד אחרים וגזילה זו בתוכה דכי אישתבע האי בן קושטא אישתבע הילכך קרן משלם דהא איתיה. חומש לא משלם דכי אישתבע קושטא אישתבע דהא לא הוה ידע:

פר"ח זצ"ל שמעינן מינה מזו השמועה אם נשבע האב והודה ומת יורשיו משלמין קרן וחומש מת האב ולא הודה והודה בנו אחריו משלם קרן ואינו משלם חומש ואם נשבע בנו והודה וגזילה קיימת בידו חייב בקרן וחומש ואם אין גזילה קיימת בידו והניח האב אחריות נכסים ונשבע הבן חייב בקרן ופטור מן החומש ומתניתין ובריית דשמעינן מינה חומש ממונא הוא ויורשין משלמין ליה אוקמ' בנשבע האב ושעמד בדין ונתחייב והודה הבן עכ"ל. הכי סלקא לן שמעתא דחומש. דחומש דגזילה ממונא הוא. ובירושלמי דפ' אלו נערות ובירושלמי דתרומות פ' האוכל תרומה מזיד בעא למימר אליב' דרשב"ל דאמר חייבי מלקיו' שוגגין ודבר אחר פטור דחומש כפרה וקרבן הוא. וזה לשון הירושלמי מתני' פליגא על רשב"ל דאמר חייבי מלקיות שוגגין ודבר אחר פטורין מלשלם והא תנן האוכל תרומה שוגג משלם קרן וחומש פתר לה כר' מאיר דאמר לוקה ומשלם והא תנן האוכל תרומה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש על דעתיה דנתן בר אושעיא דאמר משלם ואינו לוקה ניחא על דעתיה דר' יוחנן דאמר אם התרו בו לוקה ואם לאו משלם פתר לה מזיד בלא התראה על דעתיה דרשב"ל כר' מאיר דאמר לוקה ומשלם אמר' ר' חנינא קומי ר' מנא ואין יסבור רשב"ל כר' מאיר כל מתני' ר' מאיר קראי ר' מאיר והכתיב איש כי יאכל קדש בשגגה וחמישיתו יוסף עליו אלמ' מיסבר סבר רשב"ל שהחומש קרבן ואפי' יסבור שהחומש אינו קרבן קרן קרבן א"ר יודן בר שלום מתני' אמרה שהקרן קנס דתנינן אינו משלם תרומה אלא חולין מתוקנין והן

עושין תרומה אילו מן מה שאכל היה משלם יאות ותני כן האוכל תרומה טמאה משלם חולין טהורין ואם שילם טמאים יצא ולא דמי עצים חייב לו:

סימן תכב

הדא אמר ר' שהקרן קנס וכמה דאת אמר קרן קנס רבות' חומש קנס אלא רשב"ל אדעתי' רואה תמן הכל היה בכלל לא תענה ברעך עד שקר יצא ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ממון ובה הכל היה בכלל כל זר לא יאכל קדש ויצא איש כי יאכל קדש בשגגה לחייבו ממון. התם איירי בחומשא דתרומה ותו דלא סלקא התם שמעתא בהכי דחומש קרבן:

[**דף ק"ה ע"א**]

מתני' חוץ מפחות שוה פרוטה אמר רב פפא לא שנו דאין צריך לילך אחריו אלא שאין אותה חצי פרוטה מגזילה עצמה וחצי פרוטה הוא דמחייב ליה ולאו ממונא איכא אבל אם היא קיימת מגזילה עצמה צריך לילך אחריו חיישינן שמא תייקר ותעמוד על פרוטה:

סימן תכג

איכא דאמרי אמר רב פפא לא תימא הני מילי היכא דאין גזילה קיימת אבל גזילה קיימת צריך לילך אחריו לא שנא גזילה קיימת לא שנא אין גזילה קיימת לשמא תייקר לא חיישינן. וכן הלכה. וכן פסק בפר"ח זצ"ל. וכתב רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל אם לאחר שנתייקר נשבע נראה דאז אפילו לא שוה פרוטה בשעת גזילה דהא מיהא בשעת גזילה הוי שוה פרוטה:

[**שם**]

אמר רבא גזל שלש אגודות שלש פרוטות והוזלו ועמדו על שתים והחזיר לו שתים חייב להחזיר לו אחת אע"ג דהשתא לא שוויא פרוטה כיון דבשעת גזילה הויא שויא פרוט' בעי לאהדורי ולהוליכה אחריו. וכתב רבינו שמשון זצ"ל אם ישנה בעין מחזיר אותה ואי לא משלם לו שוה פרוטה כמו שהיתה שוה בשעת הגזילה. וה"ה באחת שגזלה והוזלה שמחזיר לו אגודה או דמיה אלא רבותא נקט דאפי' בשלש יקיים מצות השבה בתרתי אפילו הכי חייב להחזיר לו אחת:

סימן תכד

ומדנקט והוזלו משמע דפשיטא ליה דאם גזל ג' אגודות שוות שתי פרוטו' והחזיר לו שתים מהם דלא מחייבין לילך אחריו להחזיר לו שלישי' כיון דמעיקר' בשעת הגזל לא הוי ממונא לשמא תייקר לא חיישינן כאיכא דאמרי דרב פפא:

[**שם**]

בעי רבא גזל שתי אגורות בפרוטה והחזיר לו אחת מהן מהו. בתר דבעיא הדר פשט'

אע"ג שגזילה אין כאן שהרי פחות מש"פ נשארה אצלו מצות השבה אין כאן שהרי לא השיב מה שגזל:

[**שם ע"ב**]

אמר רב ששת הכופר בפקדון ובאו עדים נעשה עליו גזלן משעת כפירה ואע"ג דלא נשבע וחייב באונס אם יאנס. מתיב רמי בר חמא ושכנגדו חשוד על השבועה כיצד אחת שבועת הפקדון ואם איתא לדרב ששת משעת כפירה איפסיל ליה. אמרי הכא במאי עסקינן דקאי באגם דלאו כפירה היא רק דקסבר אישתמיט ליה עד אזלינא ומייתינא וכי קאמר רב ששת כגון דאמרי סהדי דכי כפר בידיה נקיט ליה. תדע דהיכא דאיכא למימר לאישתמוטי איכוון עד דמייתי ליה לא מיפסל בלא שבועה דאמר רב אידי בר אבין הכופר במלוה ולא נשבע ובאו עדים כשר לעדות דמלוה להוצאה ניתנה ואינה עכשיו בידו ומתכוין לדחותו עד שתשיג ידו. בפקדון פסול לעדות. ואוקימ' לה בשני' אומ' כגון דאמרי סהדי דההיא שעתא דכפר בידיה נקיט לה ומיפסיל ואף על גב דלא נשבע דאי כדאישתבע מה לי מלוה ומה לי פקדון:

סימן תכה

וכן הלכה וכן פסק רבי' אבי העזרי זצ"ל. ופר"ח ומסתברא דהא דאמר רב ששת הכופר בפקדון פסול היכא דאיכא סהדי דהוה איתיה לפקדון בידיה או בביתיה וכפר ביה. והכי מוקמי' לה בפ"ק דבבא מציעא דההיא שעתא הוה איתיה לפקדון בביתיה דהוה ידע ליה אי נמי הוה נקיט לה בידיה:

[**דף ק"ו ע"א**]

אמר רב הונא אמר רב מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום ונשבע ובאו עדים פטור שנאמר ולקח בעליו ולא ישלם כיון שקבלו הבעלים שבועה שוב אין משלמין ממון ואוקימנא הא דרב בין במלוה בין בפקדון. ופר"ח זצ"ל דהא דרב ליתא. וכן פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דלית הילכת' כרב דא"ל רמי בר חמא לרב נחמן מכדי דרב לא סבירא לך משכוני נפשך אדרב למה לך א"ל לפרושי לדרב אמרי' והא רב קרא קאמר קרא לכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין אתא שנא' ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם הוא נשבע:

סימן תכו

והילכתא כרב נחמן ואפי' אתא חד סהדא דאית ליה מנה גביה ואישתבע שבועה דאורייתא ובתר הכי אתא חד סהדא אחרינא מצטרף בהדי קמא ומחייב לשלומי עכ"ל. וכן כתב רבינו אבי העזרי זצ"ל:

[**שם ע"ב**]

אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן הטוען טענת גנב בפקדון אינו חייב עד שיכפור במקצת ויודה במקצת מאי טעמא דאמר קרא כי הוא זה. ופליגא אדר' חייא בר יוסף דא"ר חייא בר יוסף עירוב פרשיות כתוב כאן דכי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב:

[**דף ק"ז ע"א**]

מאי שנא מלוה כדרבה דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו וגבי מלוה הוא דאיכא למימר הכי אבל גבי פקדון מעיז ומעיז. פר"ח זצ"ל וקיימא לן כר' חייא בר יוסף ודלא כר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן. וכן כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דקיימא לן כר' חייא בר יוסף:

סימן תכז

ושמעינן מינה דלית הילכתא כרמי בר חמא דאמר ארבעה שומרין צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת. וכן כתב מורי רבי' אבי העזרי דקיימא לן כר' חייא בר יוסף וליתא לרמי בר חמא. ויש מרבותינו שהקשו הלא כמה משניות שנויות במסכת שבועות לגבי פקדון שצריך הודאה במקצת. ולכך פירשו דבדבר שידוע למפקיד כמה הפקיד וזה כופר לו הוה ליה כהלואה דאין אדם מעיז פניו וצריך הודאה מקצת אבל בפקדון שטוען הכל נגנב ממני והמפקיד אינו יודע אם כדבריו אם לאו אפי' כפר הכל נמי מישתבע מדאורייתא עכ"ל שכתב בחיבור אבי אסף:

[**דף ק"ח ע"ב**]

אתמר נגנבה באונס בליסטין מזויין דשומר שכר פטור בו ואחר כך הוכר הגנב ויכול לכופו ולהוציא מידו אמר אביי אם שומר חנם הוא רצה נשבע והבעלים יפרעו מן הגנב רצה עושה עמו דין משלם לבעלים והוא יפרע מן הגנב. ואם שומר שכר הוא עושה עמו דין ואינו נשבע ואע"ג דפטור בליסטים מזויין הואיל והוכר הגנב ולא יפסיד כלום עליו לטרוח לפיכך הוא ישלם לבעלים ויחזור ויפרע מן הגנב. ורבא אמר אחד זה ואחד זה עושה עמו דין ואינו נשבע. נימא פליגא דרבא אדרב הונא בר חייא דשלח רב הונא בר חייא נגנבה באונס והוכר הגנב אם שומר חנם הוא רצה עושה עמו דין רצה נשבע אם שומר שכר הוא עושה עמו דין ואינו נשבע. אמר לך רבא הכא במאי עסקינן כגון שקדם ונשבע קודם שהוכר הגנב. והא רצה עושה עמו דין קאמר הכי קאמר רצה עומד בשבועתו רצה עושה עמו דין. וכן פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל:

סימן תכח

ואם קדם ונשבע ואחר כך הוכר הגנב אם שומר חנם הוא רצה עומד בשבועתו רצה עושה עמו דין ואם שומר שכר הוא עושה עמו דין. וכן פסק מ"ו רבי' אבי העזרי זצ"ל:

[**שם ע"א**]

תבעוהו בעלים לשומר ונשבע ושילם והוכר הגנב. קרנא ודאי לשומר. כפל למי. אבייי אמר לבעל הפקדון רבא אמר למי שהפקדון אצלו. פר"ח זצ"ל וקיי"ל כרבא:

[**שם ע"ב**]

תבעוהו בעלים לשומר ונשבע והוכר הגנב תבעו שומר והודה תבעוהו בעלים וכפר והביאו עדים מי נפטר הגנב בהוראת שומר או לא:

סימן תכט

אמר רבא אם באמת נשבע שטען שנגנבה ונמצא כן נפטר הגנב בהוראת שומר שאע"פ שכבר יצא מידי בעלי' אכתי עליה דשומר לחזר אחריה ולמותבינה לבעלים דניחא ליה לאחזוקיה להימנותי' ולגלות לעלמא דבקושטא נשבע אמטו להכי תביעתו תביעה והודאתו הודאה ונפטר. אם בשקר נשבע שטען מת או נשבר ונמצא שנגנבה לאו עליה דמיא להדורי עלה כדי לגלוי לעלמא דשקרן הוא והודאת הגנב לאו הודאה היא ותביעתו אינה תביעה ולא נפטר הגנב באותה הודאה:

[**שם**]

בעי רבא עמד לישבע לשקר ולא הניחוהו מאי. רב כהנא מתני הכי. רב טביומי מתני הכי בעי רבא נשבע בשקר מהו תיקו. שמעינן משמעתין דהודאה לאחד שאינו בעל דברים דידיה לא הויא הודאה וה"ה דהוה מצי למיבעי לענין קרן גופי' כשלא באו עדים אי הויא הודאתו הודאה לשומר הודאה וחייב בקרן או לא הויא הודאה. ונראה דהא לא בעי לענין קרן משום דלא הוה מצי למיפשט הא דפשיט אם בשקר נשבע לא נפטר. בפר"ח זצ"ל כתב אם באמת נשבע השומר שלא פשע בה נסתלק ממנה ולא נפטר הגנב בהודאתו לו מכפל. אם בשקר נשבע השומר שלא פשע אלא פשע בה כיון שנפטר בה נתחייב לשלם וכאילו לו נגנבה והוא בעליה לפיכך נפטר הגנב בהודאתו לשומר. וקשיא לזו הגירסא דאמאי בעי עמד לישבע לשקר ולא הניחוהו השתא נשבע ממש לשקר דאיסתלק מבי דינא הוי בעל דברים דידיה ונפטר הגנב בהודאתו כ"ש דלא נשבע דעליה רמיא לשלומי. ויש מתרצים כיון שלא הניחוהו לישבע מחל לו והרי הוא נפטר שומר כאילו באמת נשבע ותו לא רמיא עליה ולהכי קא בעי רבא. כתב רבינו שמשון זצ"ל דלאו מילתא היא דמשום דלא הניחוהו לישבע לא חשיב מחילה ולא מיפטר שומר ואם היה שוב תופס משלו משמע שיכול לתפוס בשלו:

סימן תל

וכן פסק בה"ג שאפי' מחל לו השבועה לנתבע בשביל כך לא מחל לו ממון לגמרי כ"ש היכא דלא מחל לו השבועה לגמרי אלא שלא הניחו לישבע באותה שעה:

[**שם**]

תבעוהו בעלים לשומר ושילם ולא הוכר הגנב תבעוהו בעלים והודה תבעו שומר וכפר והביא עדים מי מיפטר הגנב בהודאת עדים או לא. מצי אמר שומר לבעלים אתון שקליתו לכו דמי ואיסתלקיתו מהכא או דילמא מצי אמרי לי' כי היכי דאת עבדת לן מילתא אנן נמי עבדינא לך מילתא וטרחינ' בתר גנבא ושקלינא אנן דידן ואת שקול דידך תיקו:

[**שם**]

מתני' הגוזל את אביו ונשבע לו ואחר כך מת אביו ואחר מות אביו הודה הרי זה משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו אם אינו רוצה או שאין לזה ובעלי חובות באין ונפרעין. פירש"י זצ"ל לבניו של אביו או לאחיו של אביו אם אין לו בנים ואע"ג דנפלה ירושה קמי דהאיך בעי למיעבד השבה ואינו מעכב אפי' כנגד חלקו. אין לו נכסים כל כך שיוכל לוותר כל חלקו או שאינו רוצה להפסיד חלקו לווה מאחרים ומוסרם לאחיו לקיים מצות השבה. עכ"ל:

סימן תלא

ורבינו שמשון בר אברהם זצ"ל כתב לבניו של גזלן או לאחיו של גזלן כלומר בתחילה לבניו של גזלן אם יש לו דהם קודמין לכל אדם ונחשוב אותו כאילו מת והרי בניו יורשים חלקו עם אחיו והם אינם מכחו אלא מכח אבוה דאבא כדאי' בסוף מי שמת תחת אבותיך יהיו בניך. הילכך אע"פ שאין לאביהם בו כח כלום שהרי יש לו להחזיר גזילה אעפ"כ הם קודמין בחלקו מההוא טעמא דבבא בתרא. או לאחיו כשאין לו בנים:

[**דף ק"ט ע"א**]

אמר רב יוסף אפי' לארנקי של צדקה אם אינו מוצא יורש לאביו למי ישיב יתן גזילה לארנקי של צדקה ולא יעכבנה בידו. אמר רב פפא וצריך שיאמר כשהוא משיבה לארנקי של צדקה זה גזל אבי. ופרכינן אמאי ניהליה לנפשיה היכא דאין יורש אלא הוא וכולה שלו מי לא תנן מחל לו על הקרן אלמא בר מחילה הוא אע"ג דלא מקיים מצות השבה אלמא למיפק ידי גזילה בעינן והא נפק ליה ידי גזיל' במחילה. אמר ר' יוחנן לא קשיא הא ר' יוסי הגלילי והא ר' עקיבא דתניא אם אין לאיש גואל וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלין אלא בגזל הגר הכתוב מדבר הרי שגזל את הגר ונשבע לו ושמע שמת הגר וזקפו עליו במלוה ומת הגר זכה הלה במה שבידו דברי ר' יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר אין לו תקנה עד שיוציא גזילה מתחת ידו לר' יוסי הגלילי לא שנא לנפשיה ולא שנא לאחרים מצי מחיל לר' עקיבא לא שנא לנפשיה ולא שנא לאחרים לא מצי מחיל. ור' יוסי הגלילי הוא הדין דאפי' לא זקפו עליו במלוה והאי דנקט וזקפו עליו במלוה

להודיעך כחו של רבי עקיבא דאפי' זקפו עליו במלוה אין לו תקנה עד שיוציא גזילה מתחת ידו. ורבא אמר הא והא ר' עקיבא כי קאמר ר' עקיבא דלא מצי מחיל לנפשיה אבל לאחרי' מצי מחיל. וקיימא לן כרבא והלכה כר' עקיבה מחבירו. מיהו משמע דליתא לדרבא כדפרכינן מכלל דר' יוסי הגלילי אפי' לנפשיה נמי מצי מחיל ואפי' לא זקפו. אבל גזל הגר דקאמר רחמנא ניזיל לכהנים היכי משכחת לה אמר רבא הב"ע כגון שגזל את הגר ונשבע לו ומת הגר והודה לו ופרכי' לרבא לאחר מיתת הגר קנאו השם ונתנו לכהנים אבל הודה בחיי הגר נעשית עליו כמלוה וכי מיית גר מחיל לנפשיה משמע דנשאר בגמגום. מיהו לכולי עלמ' גזל אביו לא מצי מחיל לנפשיה לר' יוחנן דאוקמא למתני' דגוזל את אביו כר' עקיבה וההיא דמחל על הקרן כר' יוסי הגלילי. הא קיימא לן הלכה כר' עקיבה הילכך מתני' דגוזל את אביו איתי' דלא מצי מחיל לנפשיה גזל אביו. וההיא דמחל לו על הקרן ליתא דלא מצי מחיל לאחרים כר' עקיבה. ולרב ששת נמי דאוקמנהו למתניתין כר' יוסי דאמר דמצי מחיל לאחרים אבל לנפשיה לא מצי מחיל. ולר' עקיבה אפילו לאחרים לא מחיל:

סימן תלב

הילכך לכל הלשונות גזל אביו לא מצי מחיל לנפשיה:

מתני' האומר לבנו קונם שאתה נהנה לי אם מת ירשנו. ואם אמר בחייו ובמותו אם מת לא ירשנו וינתן לבניו או לאחיו אם אין לו לווה ובעלי חוב באין ונפרעין פי' רש"י זצ"ל בעלי חוב באין ונפרעין מן הירושה כנגד חלקו אם היו שני אחין והוא שלישי נפרעין בעלי חוב מן הירושה כנגד חלקו:

סימן תלג

פר"ח זצ"ל תינתן הירושה לבניו או לאחיו של זה המודר הנאה ואם אינו רוצה שתינתן ירושת אביו לבניו ילוה הוא ויבאו בעלי חובות ויטלו ירושת אביו ויחשבוה פרעון לבן ולא יטול הבן הירושה בידו אלא יטלוה אחרים אע"פ שנחשבת לו פרעון:

הדרן עלך פרק הגוזל עצים

פרק הגוזל ומאכיל

[**דף קי"א ע"ב**]

הגוזל ומאכיל את בניו או שהניח לפניהם גזילה קיימת פטורין מלשלם אם היה דבר שיש בו אחריות נכסים חייבים לשלם. אמר רב חסדא גזל ולא נתיאשו הבעלים ובא אחר ואכלו רצה נגזל גובה מן הגזלן וגזלן תובע את מי שאכלו. רצה הנגזל גובה ממי שאכלו מאי טעמ' כיון דלא נתיאשו דבעלים ברשותייהו קיימי וזה שאכלו נעשה כגוזלו מבעליו אבל אם נתיאשו גובה מן הראשון בלבד. ומתני' דהגוזל ומאכיל את בניו או

מניח לפניהם אוקמ' רב חסדא לאחר יאוש ואין גזילה קיימ' אבל גזילה קיימת אפילו לאחר יאוש חייבין להחזיר דתני רב אושעיא הגוזל ומאכיל את בניו פטורין מלשלם והמניח לפניהם גזילה קיימת חייבין אין גזילה קיימת פטורין ואם הניח להם אביהן אחריות נכסים חייבין לשלם ואמרי' אין גזילה פטורין לימא תהוי תיובתא דרב חסדא ופרקי' רב חסדא מוקים לה לאחר יאוש:

סימן תלד

ופסק מו"ר רבינו אבי העזרי זצ"ל הלכה כרב חסדא. וכתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל והשתא דמטלטלי משתעבדי לבעל חוב חייבין לשלם מטלטלי דשבק אבוהון בין לפני יאוש בין לאחר יאוש בין אכלי בין לא אכלי דהוה ליה כמלוה על פה. וקיי"ל השתא מלוה על פה גובה מן היורשים בין ממקרקעי בין ממטלטלי אבל ודאי הניח להן אביהן מעות של ריבית אע"פ שהן יודעים שהם של ריבית אין חייבין להחזיר ואם הניח להם אביהם פרה וטלית וכל דבר המסויים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן. ואמרינן עלה אמר רמי בר חמא זאת אומרת רשות יורש כרשות לוקח דמי. רבא אמר לעולם אימא לך רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי ושאני הכא דכתיב אל תקח מאתו נשך ותרבית לדידיה הוא דאזהריה רחמנא לבריה לא אזהריה רחמנ' והא דאמרינן חייבי' להחזיר מפני כבוד אביהן ה"מ כשעש' תשו' ולא הספיק להחזי' עד שמת כדאי' באיזהו נשך עכ"ל:

[**דף קי"ב ע"א**]

אמר רבא הניח להם אביהן פרה שאולה משתמשין בה כל ימי שאילתה מתה אין חייבין באונסיה דהא לא קבילו עלייהו נטירותא. כסבורין הם של אביהן היא טבחוה ואכלוה משלמין דמי בשר בזול כל זוזא חשבי' ליה בארבעה דנקי דהיינו שני שלישי דמיה וכולהו דמי לא משלמי דאי הוו ידעי דבעו לשלומי לא הוו אכלי בישרא. והעור יחזירו כמות שהיא:

הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבין לשלם. איכא דמתני לה אריש דקאמר מתה אין חייבין באונסיה ואם הניח להם אביהם קרקע חייבין לשלם דאישתעבוד נכסים מחיים דאבוה דקסבר רבא חייב באונסיה משעת שאילה ופליגא דרב פפא דאמר לקמן דלא רמי חיוב אונסין אשואל עד שתיאנס. ואיכא דמתני לה אסיפא טבחוה ואכלוה משלמין דמי בשר בזול ואם הניח להן אביהן קרקע משלמין פרעון שלם. אבל אריש דמתה כדרכה לא דלא אמרינן אישתעבוד נכסי דלא דמי חיוב באונסין אשואל עד שעת אונסין והכא כי איתניסא ליתא לשואל והני לא קבלו עלייהו מידי והיינו דרב פפא דאמר רב פפא היתה פרה שאולה לו וטבחוה בשבת פטור מן הכל דלא אמרינן משעת שאלה

איחייב ליה אקרן וקמא ברשותי' אפילו למלאך המות אלא משעת טביחה הוא דגזלה ואיסור שבת וגניבה באין כאחד ופטור מן הקרן דקם ליה בדרבה מיניה והואיל ואין קרן אין טביחה דתשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא תשלומי שלשה וארבעה:

סימן תלה

ומסתבר כמאן דמתני לה אסיפא ולא פליג אדר"פ והכי מוכח סוגי' דאלו נערות דר"פ אית ליה דרבא:

[**שם**]

ת"ר והשיב את הגזילה אשר גזל מה ת"ל אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר מיכן אמרו הגוזל ומאכיל את בניו פטורין מלשלם. הניח לפניהם בין גדולים בין קטנים חייבין. משום סומכוס אמרו גדולים חייבין קטנים פטורין. פירש"י זצ"ל לעיל קטנים פטורין ואע"ג דגזילה קיימת וליתא לדסומכוס כדמוכח בסמוך:

[**שם**]

בר חמוה דר' ירמיה קטן הוה וטרק גלא באפיה דר' ירמיה פי' דלת פתח אביו סגר ולא הניחו ליכנס לפי שר' ירמי' רצה להחזיק בו כדאחזוק בה בחיי אבוה והיה טוען שאביו מכרה לו ונתנה לו במתנה אתא לקמיה דר' אבין א"ל שלו הוא תובע א"ל והא מייתינא סהדי דאחזוקי בה בחיי אבוה א"ל וכי מקבלים עדות שלא בפני בעל דין דהא קטן כמאן דליתיה דמי. ולא והא קתני בין גדולים בין קטנים חייבים א"ל הרי מחלוקת סומכוס בצדו משום סומכוס אמרו גדולים חייבים קטנים פטורין א"ל איכפל כולי עלמא קיימי כסומכוס ואפקועי לדידי. איגלגל מילתא ומטא לקמיה דר' אבהו אמר לא שמיע להו הא דאמר ר' חמא בר יוסף אמר ר' אושעיא תינוק שתקף בעבדיו שקנה אביו וירד לתוך שדה חבירו ואמר שלו היא אין אומרים נמתין עד שיגדיל אלא מוציאין אותה מידו וכשיגדיל יביא עדים ונראה אם שלו היא. התם הוא דירד לתוך שדה חבירו דלית ליה להאי תינוק חזקה דאבוה בבית זה לא מפקי' מיניה ולכשיגדיל יבוא ר' ירמיה וידון עמו:

סימן תלו

פר"ח זצ"ל והכי קיימא לן. וכתב רבינו שמשון זצ"ל דמשמע אפי' היה ר' ירמיה בתוך הבית דומי' דההיא דתינוק שבעל השדה עומד בתוך השדה ובחזקתו היתה עומדת דתלמודא לא מפליג בהני תרתי מילי אלא משום חזקה ולא משום דהתם בעל השדה מוחזק בשדה שבחזקתו היא אלמא גבי ר' ירמיה הוה אמרי' ימתין עד שיגדיל אפי' היה ר' ירמי' מוחזק בבית עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

אמר ר' אסי אמר ר' שבתי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין. תהי בה ר' יוחנן וכי מקבלין

עדים שלא בפני בעל דין. קבלה מיניה ר' יוסי בר חנינא כגון שהיה הוא חולה או שהיו עדיו חולים או שהיו עדיו מבקשים לילך למדינת הים ושלחו לו ולא בא. אמר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל שקצת היה משמע דלאו דהיינו או שלחו לו דקאמר או שהיו עדיו חולים או שהיו מבקשים לילך למדינת הים והא דקאמר ושלחו לו ולא קאמר או שלחו דמשמע דמשום דשלחו לו ולא בא גרידא אין מקבלין עדותן. מיהו מהא דאמר מר עוקבא לדידי מיפרשא מיניה דמר שמואל כגון דפתחו ליה בדיניה ושלחו ליה ולא אתא משמע דמשום דשלחו לו גרידא מקבלין עדים שלא בפני בעל דין. מיהו יש לומר דשאני היכא דפתחו ליה בדיניה. מיהו הא ודאי שמעינן מהתם דהיכא דפתחו ליה בדיניה ושלחו ליה ולא אתא דמקבלין עדים שלא בפני בעל דין. אלא הא מספקא היכא שלא חולה לא הוא ולא עדיו ואין עדיו מבקשין ללכת למדינת הים ולא פתחו ליה נמי בדיניה ושלחו ליה ולא אתא אם מקבלין עדים שלא בפניו או לא. אי גרסי' ושלחו לו אז משמע דמשום שלחו לו ולא אתא גרידא אין מקבלין עדותן שלא בפניו. ובספר זקן כתוב ושלחו לו. ובספר אלפס ובספר אבי אסף חיבור רבי' אבי העזרי בשניהם כתוב ושלחו לו. ובפר"ח זצ"ל כתב מקבלין עדים שלא בפני בעל דין כגון שהיה הנתבע חולה או היו העדים חולים ומתיראין שמא יקרה מקרה בני אדם או היו מוכנים לפרש בים ושלחו לו לנתבע ולא בא וכבר פתחו ליה בדיניה מקודם כי האי גוונא מקבלין עדים שלא בפני בעל דין. והני מילי דנקיט ההוא דיינא דיסקיא מב"ד הגדול דאי לא נקט מצי למימר לבית דין הגדול קאזלינא עכ"ל. הרי פי' דאין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין עד שיהא הוא חולה או עדיו ופתחו בדינו ושלחו לו ולא בא דכל שלשתן בעינן ואי לא אין מקבלין אלא בפני בעל דין. אבל הא דפירש וה"מ דנקיט ההוא דיינא דיסקיא מב"ד הגדול האידנא לא בעי דיסקיא אלא הגדול שבעיר חשוב בית דין הגדול כדפי' רבינו שמשון זצ"ל דמאחר שאנו רחוקים יותר מדאי סברא הוא דגדול חשוב בית דין הגדול וכגון שהוא מומחה ויודע להוציא דין תורה לאורה דאיכא למיחש לרמאין שלא ידחו עצמם כל שעה מן הדין באומרם לב"ד הגדול קאזילנא. וכבר שאל הרב ר' יעקב מרבינו שמשון זצ"ל והשיב לו מנהג קדם על בית דין דעירנו אודיעך כי אחד מבני עירנו המזמין את אחד חבירו לדין על כרחו ידון כאן ואינו יכול לדחותו ולומר נלך לבית הועד או לבית דין הגדול. אך בזה יכול לדחותו שלא יטעון עד יום השלישי אבל דיינין בוררין להם לאלתר זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד. ואם אכסנאי הוא המזמין אחד מבני עירו או שני אכסנאים שמזמיני' זה את זה בוררין לאלתר וטוענין לאלתר וזו מנהג הגון וכשר מפני הרמאים עכ"ל. אע"פ שאין לכל המקומות ראיה מרבינו שמשון זצ"ל מפני שהוא היה יחיד בדור

בתורתו ובחכמתו ואין לנו ראיה ממנהג שבעירו לשאר מקומות מ"מ יש ללמוד מדבריו שחשש לרמאין:

סימן תלז

הילכך כל היכא שיש בעיר מומחה ויודע דין תורה לאמיתו הרי זה דן בעירו בעל כרחו לא שנא תובע ולא שנא נתבע לא מצי למימר נלך למקום הועד או לבית דין הגדול אלא דן בעירו מפני הרמאים שלא ידחו עצמם מן הדין ותו דלית לן מקום הועד מקום קיבוץ חכמים שיתבייש מהם:

סימן תלח

הילכך כל היכא שהיה הוא חולה או שהיו עדיו חולים או מבקשים לילך למדינת הים ושלחו לו בית דין שבעירו היודעין דין תורה ולא בא הרי זה מקבלין עדים שלא בפניו. וכגון דפתחו בדיניה כפר"ח זצ"ל כדפרישית לעיל. ואם לא שלחו לו בית דין וקיבלו עדים שלא בפניו. זה כתב מו' רבי' אבי העזרי זצ"ל שבזה נחלקו הראשונים יש שאמרו דלא הויא עדות כדאמרי' בפ"ב דכתובות והזמה שלא בפניו נהי דהזמה לא הויא הכחשה מיהא הויא. ויש שדוחין דכל עניני הזמה חידוש הוא ולא גמרינן מינה. נ"ל דטעות סופר הוא שכתב דלא הויא עדות אלא אדרבה הויא עדות כדאמרי' הכחשה מיהא הויא:

סימן תלט

והיכא שמצא עדיו בעיר אחרת ואין בעל דינו לשם הרי מביא עדים לפני חכמי העיר או לפני טובי העיר ומקבלין עדותן וכותבין שכך וכך העידו בפני פלוני ופלוני ושפיר דמי. ולא נדע משהיו עדיו חולים. אבל עדים עצמם לכתוב עדותם הם עצמם וליתן בידו והוא יביא כתב ידי עדים לב"ד אי מהני שלא מדעת על מי שהם מעידים אי לאו. זה כתב רבי' שמשון בר אברהם זצ"ל בפ"ב דכתובות בשמעתתא דכותב אדם עדותו על השטר בההיא דמחאה בפני שנים ואין צריך לומר כתובו דקשיא ליה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל אטו מי תיסק אדעתא שיהי' צריך לומר כתובו אלא ודאי הוה אמינא כיון דמן הדין בעינן דעת שניה' צריך לכל הפחות כשמיחה שיאמר כתובה קמ"ל דלא צריך. ולפי מה שפי' אומר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דמה שנהגו פעמים שהעדים שולחין כתב ידן בבית דין כשאינם יכולין לילך לב"ד אומר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל שאין לקבל עדותן מפי הכתב אם לא ישלחו מדעת חייב דאין חשוב שטר כדין. וכן פירש רש"י זצ"ל בפירושי חומש מפיהם ולא מפי כתבם שלא יכתוב עדותן על השטר וישלח לב"ד. ובפ' חזקת הבתים בתוספ' רבינו שמשון זצ"ל כתוב בלשון רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל ששמע מרבינו יעקב זצ"ל שנוהגים העדים לשלוח עדותן בשטר לבית דין:

[**שם**]

אמר רבא הילכתא מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין ואפילו עומד וצווח. פר"ח זצ"ל וכן הלכה. פי' רש"י זצ"ל היו עדים החתומים מבקשים לילך למדינת הים מביאם מלוה לב"ד ומעידים על כתב ידם וב"ד כותבין תחתיו במותב תלתא הוינא ואתו פלוני ופלוני ואסהידו אחתימות ידייהו ואישרנוהי וקיימנוהי כדחזי. ואפי' עומד וצווח אל תקיימוהו מזוייף הוא עכ"ל. יש פירושים שכתבו בהם שהיה הוא חולה או עדיו חולים כדלעיל. ואינו נראה לרבי' יצחק בר' שמואל זצ"ל דא"כ אמאי נקט מקיימין הא קבלת עדים נמי אמ' לעיל דבכי האי גוונא מקבלין עדים שלא בפני בעל דין. ונראה לרבי' יצחק בר' שמואל זצ"ל דהכא מיירי בכל ענייני' משום דקיום השטר מדרבנן דעדים החתומין על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן דמי בב"ד ולא היה צריך לקיים ומדרבנן צריך לקיים. הילכך מקיימין שלא בפני בעל דין. פירש רבי' חיים כהן זצ"ל שכך יש לכתוב במותב תלתא כחדא הוינא כד אתו פלוני ופלוני ואסהידו אחתימות ידייהו ומדאתא פלוני ופלוני ואסהיד אחתימת דידיה ואחתימות דחבריה ואתא פלוני בר פלוני ואסהיד אחתימות דידיה ואחתימות דחבריה ואישרנוהו וקיימנוהו כדחזי. ויש מרבותינו אומ' שכך צריך לכתוב. מדאתא פלוני בר פלוני ואסהיד אחתימות דידיה ואחתימות דחבריה ומנו פלוני בר פלוני ומדאתא פלוני בר פלוני ואסהיד אחתימות דידיה ואחתימות דחבריה ומנו פלוני בר פלוני אישרנוהי וקיימנוהי כדחזי. והכי אמרי' בפ' האשה שנתארמלה ההוא שטרא דנפק מבי דינא דמר שמואל והוה כת' ביה מדאתא רב ענן בר חייא ואסהיד אחתימות ידיה ואדחד עימיה ומני רב חנן בר אבא ומדאתא רב חנן בר אבא ואסהיד אחתימות ידיה ואדחד עימיה ומני רב ענן בר חייא אישרנוהו וקיימנוהו כדחזי. מיהו נראה דלא צריך למכתב ומנו פלוני בר פלוני אלא בשטר דיתמי כדאמר התם ההוא שטרא דיתמי הוה וחייש שמואל לב"ד טועין סבר דילמא איכא בי דינא דסביר' ליה הלכה כר' מחבירו ולא מחביריו ובהא אפי' מחביריו סבר אי עביד רווחא למילת' כי היכי דלא ליפסדו ליתמי. שמעינן מהתם דאין הלכה כר' אלא כרבנן דאמרי על מנה שבשטר הן מעידין ואין צריך להעיד כל אחד ואחד רק על חתימת ידו ולא על חתימת חבירו והיינו כדפי' רש"י זצ"ל. ועוד פירש רבינו חיים כהן זצ"ל כשבאין עדים לחתום לפני הדיינים ורוצים הדיינים לקיימו יכתבו כך. במותב תלתא כחדא הוינא בנפק שטרא דנא קדמנא ואתו פלוני ופלוני וחתמו קדמנא ואישרנוהי וקיימנוהי כדחזי. וכן כתב בפר"ח זצ"ל בפ' האש' שנתארמל' דהא עבד שמואל כר' בשטר דיתמי לרווחא דמילתא הוא דעבד והאידנא דלא חיישינן דהא אסקינא הילכתא כחכמים:

סימן תמ

וכן פסק מורי רבינו אבי העזרי זצ"ל דבשטרא דיתמי לכתחילה עבדינן כרבי משום דחיישינן לבית דין טועין דסברי הלכה כרבי אפילו מחביריו:

מעשה בהרב ר' ברוך בר שמואל זצ"ל שהלוה לאדם אחד ה' זקוקים וכתב הלוה וחתם ונתן בידו ולאחר כמה שנים הוציא עליו כתב ידו וחתימתו ובא הרב ר' ברוך לקיים את השטר בקרוביו ובקרובי הלוה המכירי' חתימתו וחלקו עליו לומר הואיל שהם קרובים אין מקיימין השטר על פיהם. ושלח להרב ר' דוד זצ"ל ולהרב ר' משולם בנו והשיבוהו להכשר דקיימא לן קיום השטר דרבנן כדתנן נאמן אדם לומר זה כתב ידו של אבא וכו' ואמ' בגמ' כיון דקיום שטרות דרבנן הימנוהו רבנן בדרבנן וק"ו ומה קטן שלא היה באותה שעה כשר לשום עדות בעולם ובכל עדיות אמרינן כל שאין תחילתו וסופו בכשרות פסול ואפי' הכי יתקיים השטר על פיו קרוב שכשר לכל שאר עדיות לא כל שכן שיתקיים השטר על פיו. ותו מדאמר' בפ"ב דכתובות עד ודיין מצטרפין וכו' עד מאי דקא מסהיד דיינא לא מסהיד סהדא עידי השטר מעידין אמנה שבשטר והדיינין מעידין לפנינו נתקיים. נמצא שאין לדיינין אצל בעלי דינים כלום. וא"ת סוף סוף מפקינן ממונא אפומא דקרוב הא אפומא דקטן נמי מפקינן שמעיד על מה שראה בקונותו ואפומא דאיתתא נמי כדאמרינן האשה עצמה מביאה גיטה וכו' ומינסבא ויהבינן לה כתובה כמו שמספר כתובה נלמד לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי. ע"כ תשובתם. והשיב עליהם הרב ר' ברוך זצ"ל דשאני קטן שיבא לכלל עדיות משא"כ בקדוב. ואני המחבר יצחק בר משה נב"ה נראה בעיני הלכה למעשה שמקיימין את השטר על פי קרובים כדתנן אלו נאמנים להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן נאמן אדם לומר זה כתב ידו של אבא זה כתב ידו של רבי וזה כתב ידו של אחי וכ"ש בגודלן מה שראו בגודלן:

סימן תמא

הא למדת דנאמן ראובן להעיד על חתימת שמעון אחיו שזו היא חתימת שמעון אחיו. ואי כל המעיד על חתימת ידי עידי השטר אמנה שבשטר הוא מעיד א"כ ראובן ושמעון אחיו אמנה שבשטר מעידין ואע"ג דאיכא עד אחד מ"מ נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטילה. אלא על כרחך לאו אמנה שבשטר מעידין אלא אחתימת' בעלמא וגלויי מילתא בעלמא הוא. הילכך כשם שקרובי העדים כשרים להעיד על חתימת ידי עדים הכי נמי קרובי לוה ומלוה כשרים להעיד על חתימת העדים ולקיים את השטר דהא גלוי מלתא בעלמא הוא. והא דקאמר בגמ' דקמ"ל דקיום שטרו' דרבנן ולא קאמר דגלוי מלתא בעלמא הוא היינו משום דאיכ' תרתי קטן וקרוב הילכך מהני טעמא דקיום שטרות מדרבנן בהדי טעמא דגילוי מילתא בעלמא הוא. והא דאמר רב יהודה אמר שמואל

הלכה כדברי חכמים דאמנה שבשטר הם מעידים היינו עדים החתומי' בשטר הבאים להעיד על חתימת עצמם שראו המלוה אבל עדים שלא ראו המלוה כגון במתניתין הנהו ודאי לא מסהדי אמנה ולא מידי. דאמר רב יהודה אמר שמואל עד ודיין מצטרפין שאם בא אחד מן העדים והעיד על כתב ידו ואחד מן הדיינין העיד על כתב ידו של שני מצטרפין להכשיר השטר. אמר רמי בר חמא במה מעליא הא שמעתא א"ל רבא מאי מעליא מאי דקא מסהיד סהדי לא מסהיד דיינא עידי השטר מעידים על מנה שבשטר כרבנן והדיינין מעידין בפנינו נתקיים. הא למדת דעידי קיום לא מסהדי אמנה שבשטר אלא אחתימה וגילוי מילתא בעלמא הוא. הילכך אפי' קרוב מקיימין השטר על פיו ודמיא להההיא דפ' החולץ דאמר ואישתמודעינהי דאחוה דמיתנא מן האב הוא ופליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בעדים וחד אמר אפי' קרוב אפי' אשה. והילכתא גלוי מלתא בעלמא הוא ואפי' קרוב ואפי' אשה. ופר"ח זצ"ל ש"מ כל אישתמודעינהי גילוי מילתא בעלמא הוא ואפי' קרוב ואפי' אשה מעידין ביה הילכך עידי קיום הבאים להעיד על חתימת עידי השטר הא נמי אישתמודעינהי היא שמעידים ואומרים אנו מכירים שזו חתימה של פלו' היא. הילכך אפי' קרוב כשר לקיים את השטר. וכן (כתב) פסק רבי' יצחק אלפסי זצ"ל דבגילוי מילתא אפי' קרוב כשר אפי' בממונא. וזה לשונו וכיון דקיי"ל דאישתמודעינהי להדין פלניא גילוי מילתא בעלמא הוא ואפי' קרוב ואפי' אשה מהימני דלאו אמילתא דאיסורא קא מסהדי ולאו אממונא קא מסהדי אלא מילתא בעלמא הוא דמגלן דההדין נינהו גברא פלן והדא ניהי איתתא פלניא וכיון דמודעי ליה הכי הרי איתחזק גבי דההוא סהדא אפומיה דההוא קרוב או אפומא דהך איתתא בין לענין איסורא בין לענין ממונא. ודוקא היכא דליכא חששא דחשדא אבל היכא דאיכא חששא דחשדא לא מיבעי לסהדי למיסהד בין במילתא דאיסורא בין במילתא דממונא אלא עד דבדיק בהדי אחריני דאמ' בגט פשוט ההוא תברא דהוה חתים עלה רבה בר רב חנן אתא לקמיה דאביי אמרה ליה לאו אנא הואי אמר לה אנא נמי אמרי להו לאו איהי היא א"ל מיקש הוא דקשה לה ובגד לה קלא אמר אביי אע"ג דאמור רבנן כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד צורבא מרבנן לאו אורחיה למידק ואמר נמי אביי האי צורבא מרבנן דאזל לקדושי איתתא נידבר עם הארץ בהדיה דילמא מחלפי לה מיניה אלמא היכא דאיכא חששא דחשרא בין באיסו' בין בממונ' חיישינן ולא סמכינן אקרוב ואשה וכן הילכתא עכ"ל. הרי פסק בפי' דבגילוי מילתא סמכינן אקרוב ואשה בין באיסורא בין בממונ' וסמכינן אקרוב ואשה כשמעידין שזה הוא אחיו מן האב בין לענין חליצה ויבום בין לענין ממונא כגון לירש או להוריש ה"נ דסמכינן אקרוב כשמעיד שזו היא חתימת פלוני דאין זה כי

אם גילוי מילתא בעלמא דמה לי כשאומר מכיר אני את זה שהוא אחיו מן האב מה לי שאומר מכיר אני שזו היא חתימתו של פלוני:

סימן תמב

הילכך איתבריר לי שמקיימין את השטר על פי קרובי לוה ומלוה ועל פי מוכר ולוקח ועל פי קרובי נותן ומקבל מתנה:

[**שם**]

אמר רבא הילכתא מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין ואפי' עומד וצווח אל תקיימוהו מחוייב הוא. ואי אמר קבעו לי זמנא עד דמייתינא סהדי ומרענא ליה לשטרא קבעינן ליה ואי לא אתא כתבי' ליה פתיחא עלויה כלומר שטר שמתא על שאינו פורע חובו ומשמתינ' תשעין יומי כו' ה"ג באלפא קבעינן ליה ואי לא אתי בזימניה נטרינן ליה שני וחמישי ושני ואי לא אתא כתבינן פתיחא עליה ומשמתינן ליה תשעין יומין תלתין יומי קמאי לא כתבינן אדרכתא אנכסיה פי' אדרכתא פסק דין לידד המלוה לתוך נכסיו של לוח ולשלם שומא בחובו דאמרי' דילמא אזוזי קא טרח. מיצעי נמי לא כתבינן אדרכתא אנכסיה דאמרי' דילמא לא אשכח לאוזפי וקא טרח ומזבן. בתראי נמי לא כתבי' אדרכתא אנכסיה דאמרי' דילמא לוקח גופיה קא טרח ומוזיף. מיכן ואילך כתבינן אדרכתא אנכסיה וה"מ דקא משתטאי אישתמוטי ואמר אתינא אתינא אבל אמר לא אתינא לאלתר כתבינן אדרכתא אנכסיה וה"מ אמקרקעי אבל אמטלטלי לא כתבינן מאי טעמא דילמא שמיט ואכיל להו ומייתי האי סהדי ומרע ליה לשטרא וליכא לאשתלומי מיניה ואפי' אי אית ליה מקרקעי למלוה לא כתבינא אדרכתא אמטלטלי דילמא תכסוף קרקע של מלוה וליכא לאישתלומי מיניה וכי כתבינן אדרכתא אנכסיה מודעינן ליה וה"מ מקרוב אבל מרחוק לא ואי תימא שיירתא משהין ליה עד דאתיין שיירתא עד תריסר ירחי שתא כי הא דרבינא שהייה למריה דאחא בר סמא עד תריסר ירחי שתא עד דאזלא ואתיא שיירתא מבי חוזאי ולא היא מריה דאחא גברא אלמא הוא ואי הוה נפלה אדרכתא לידיה תו לא הוה אפשר לאפוקי מיניה אלא הכא דאזיל שליחא בתלתא בשבא ואתא בארבע דקאי בחמשא בי דינא. ועוד כתב בחזקת הבתים אקיום השטר:

[**שם**]

ואמר רבא שליחא דרבנן שמעמיד איש לדין ואחז לבית דין ואמר אינו רוצה לבוא מהימנינן ליה כבי תרי דלא משקר בבי דינא וה"מ בשמתא. אבל לפתיחא לכתוב שטר לא כתבי' עליה מאי טעמא דמחסר ליה דבעי למיתב זוזא לפתיחא דכי שרו ליה שמתיה לא שרו ליה עד דיהיב זוזא פתיחא לספרא:

[**שם**]

ואמר רבא מזמנין בעל דין ליום פלוני לדין על פי אשה ההולכת אצלו לפי דרכה או על פי שכניו וסמכינן עלייהו דעבדי שליחותייהו ואי לא אתי מחזקינן ליה באפקירותא ומשמתינן ליה. ולא אמרן אלא שאין שאותו פלוני בעיר שב"ד עכשיו בה ואמרו לשכניו כשיבוא פלוני אמרו לו לבוא אבל איתיה במתא לא משמתינן ליה דהנהו איתתא ושיבבי לא עבדי שליחותייהו דאמרי שליחא דבי דינא אשכחיה וא"ל ואע"ג דליתיה במתא לא אמרן אלא דאתא ביומיה אבל אי לא אתא ביומיה לא מאי טעמא אישתלי ולא אמרו ליה. ואע"ג דאתי ביומיה נמי לא אמרן אלא דלית ליה אורחא אבבא דבי דינא אבל אי אית ליה אורחא אבבא דבי דינא לא מאי טעמא לא אמרי ליה סברי אשכחוה בי דינא ואמרי ליה:

[**דף קי"ג ע"א**]

ואמר רבא האי מאן דכתיבא פתיחא עלויה על דלא אתא לבי דינא כי אתי לדינא קרעינן ליה אבל כל כמה דלא אתי לבי דינא לא קרעינן ליה אע"ג דקאמר אתינא. ומאן דכתיבי עליה פתיחא על דלא ציית דינא דאמרו לו צא תן לו ולא קיים לא מקרעינן ליה לפתיחא עד דציית לדינא ויפרע לו ואע"ג דאמר אפרע לו. ולא היא כיון דאמר צייתנא ואפרע ליה קרעינן ליה לאלתר דדילמא לית ליה זוזי השתא וטרח. אבל למיתי לדינא כל כמה דלא אתא אפקירותא הוא ואע"ג דאמר אתינא אתינא לא קרעינן לפתיחא עד דאתי לבי דינא:

סימן תמג

פר"ח זצ"ל הני כולהו דרבא הילכתא נינהו:

[**שם**]

אמר רב חסדא קובעין זמן שני וחמישי ושני זימנא וזימנא ובתר זימנא עד למחר לא כתבינן פתיחא. כלומר קובעין זמן בשני בשבת לבא לבית דין ואם לא יבא ביום שני ממתינין ליה עד יום חמישי ואם לא יבא ביום חמישי ממתינין לו עד יום שני וממתינים לו כל יום שני ואם לא יבא אותו היום למחר כתבינן ליה פתיחא עליה. רב אשי איקלע לבי רב כהנא חזא להההיא איתתא דאקבעוה זימנא בצפרא ולפניא כתיב עלה פתיחא אמר ליה מי לא סבר מר להא דרב חסדא דאמר קובעין זמן שני וחמישי ושני א"ל ה"מ גברא דלא שכיח במתא אבל איתתא דשכיחא במתא דיתבא ולא אתיא מורדת היא. פר"ח זצ"ל וכל כל שהוא כיוצא בה לאלתר הוי מורד וכתבין עליה פתיחא לאלתר:

[**שם**]

אמר רב כהנא לא מקבעינן זימנא לבא לבית דין לא ביומי ניסן ולא ביומי תשרי שבהן

קציר ובציר ולא במעלי שבי ולא במעלי יומי טבי. אבל מניסן לבתר ניסן מתשרי ולבתר תשרי מקביעינן. בניסן שולחין לו שיבוא ליום פלוני לאייר וכן בתשרי שולחין לו שיבא ליום פלוני במרחשון. אבל ממעלי שבתא לבתר שבתא לא מקבעינן משום דמטריד ומישתלי להזמינו:

[**שם**]

אמר רב נחמן לא מקביעינן זימנא לא לבני כלה בכלה כשבאין לשמוע דרשה שבכל שבת ושבת אין אומרים בא ביום שני לדין דמימנעי ולא אתו לכלה. לא לבני ריגלא בריגלא כשבאין לשמוע הלכות הרגל קודם לרגל ל' יום. כי אתו לקמיה דרב נחמן התובעין ביומא דכלה ובריגלא להזמין בעלי דינים לדין אמר להו וכי לדידכו כניפינהו:

סימן תמד

והאידנא דאיכא דמאין שמבריחין עצמן מן הדין חיישינן אם לא עכשיו אימתי. כתב רבינו אבי העזרי זצ"ל שכן נהגו הקדמונים שאין קובלים על שום אדם בבית הכנסת בניסן ובימים הנוראים ואם באו מן הכפרים למנין קובעין להם זמן אחר הרגל לירד לדין ואם יש חשש דהיה ורמאות יורדין לאלתר לדין:

[**שם**]

מתני' אין פורטין סלעין בפרוטות ליטול הפרוטות מתיבת המוכסין שנותנין בה מעות הכסף ולא מכיס של גבאי המלך שנותנין כסף גולגולת וארנוניא לפי שהן גזל ואין נוטלין מהם צדקה אבל נוטל הוא מתוך ביתו של מוכס ממעות שלו או מן השוק אם יש לו מעות בשוק שאינן לקוחין בתיבתו לפנינו. תנא אבל נותן לו דינר אם חייב לו פרוטות למוכס מן המכס בשוה חצי דינר ואין לו פרוטות נותן לו דינר כסף ומקבל ממנו פרוטה בשווה חציו מפני שהוא כמציל מידו. והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא וזה יהודי שקיבל המכס בדבר קצוב בכל שנה בכך וכך אינו גזלן. רב חיננא בר רב כהנא אמר במוכס שאין לו קצבה אלא נוטל ככל חפצו. דבי ר' ינאי אמרי במוכס העומד מאליו שלא מאת המלך:

[**שם**]

תניא אסור להבריח בהם את המכס בבגדי כלאים . בשלמא לענין כלאים בהא פליגי מר סבר דבר שאין מתכוין אסור ומר סבר דבר שאין מתכוין מותר אלא להבריח את המכס מי שרי והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא. אמר רב חיננא בי רב כהנא אמר שמואל במוכס שאין לו קצבה. דבי ר' ינאי אמרי במוכס העומד מאליו. רב אשי אמר הכא במאי עסקינן במוכס עכומ"ז וכדתניא ישראל ועכומ"ז שבאו לפניך לדין אם אתה

יכול לזכהו בדיני ישראל זכהו ואמור לו כך דיננו. בדיני אומות העולם זכהו ואמור לו כך הוא דינכם ואם לאו באין עליו בעקיפין בעלילות עד שפוטרין (אותו) את ישראל דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר אין באין עליו מפני קידוש השם אבל היכא דליכא קידוש השם שאינו מבין שזה מכזב (זגילו) שרי. כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל וקיימא לן כרב אשי דבתראה הוא:

[**שם ע"ב**]

אמר רב ביבי בר גוזלא אמר ר' שמעון חסידא גזל עכומ"ז אסור אבידתו מותרת. גזילו אסור כדרב הונא אמר רב דאמר רב הונא אמר רב מנין לגזל עכומ"ז שהוא אסור שנאמר ואכלת את כל העמים אשר ה' אלהיך נותן לך בזמן שמסורין בידך ולא בזמן שאין מסורין בידך. אבידתו מותרת (מותרת) כי הא דאמר רב חמא בר גוריא אמר רב מנין לאבידת עכומ"ז שהיא מותרת שנאמר וכן תעשה לכל אבידת אחיך ולא אבידת עכומ"ז. תניא ר' פנחס בן יאיר אומר במקום שיש חילול ה' אף אבידתו אסורה:

סימן תמה

פר"ח זצ"ל מסקנא דשמעתין גזל הגוי בזמן הזה אסור. שמואל טעות עכומ"ז מותר היה חייב לו מעות וטעה בחשבון דליכא חילול השם מותר. שמואל זבן לקנא דדהבא במר דפויזא מההוא עכומ"ז ואבלע ליה זוזא. פי' קנה מזרק של זהב מן הגוי בחזקת של נחשת ועוד טעות אחר שעיכב זוז אחד מדמיו והטעהו בחשבון. כך פירש"י זצ"ל. אבל פר"ח זצ"ל ואבלע ליה זוזא נתן לו זוזא יתירה כדי שיאמר העכומ"ז בדעתו הטעיתי הקונה בכסף וימהר לילך ולא ידקדק מה מכר. וכן כתב באלפס ואבלע ליה זוזא יתירא. רב כהנא זבן מאה ועשרין חביות מעכומ"ז בכלל שהן מאה א"ל חזי דעלך קא סמיכנא פי' רש"י זצ"ל וא"ל רב כהנא לעכומ"ז חזי דעלך קא סמיכנא הוה אסור. רבינא זבן דיקלא לצלוחי הוא וההוא עכומ"ז א"ל לשמעיה קדים ואייתי ליה דעיקרא פי' פסקים על צד העיקר שהם עבים דעכומ"ז מניינא הוא דידע דמנין הפסקים מנה אבל לא ידע כמה דקין יש וכמה גסין יש:

רב אשי הוה אזיל בארבא חזי הני שיבשי פי' זמורות דתלו לבר מפרדיסא ותלו בהו קטפי פי' אשכולות א"ל לשמעיה סק חזי אי דישראל הוי לא תייתי אי דעכומ"ז אייתי לי שמעיה ההוא עכומ"ז א"ל דעכומ"ז שרי א"ל הכי קאמינא ליה אי דעכומ"ז הוא אייתי דקא שקיל דמי אי דישראל הוא לא תיתי לי דלא שקיל דמי. כתב רבי' שמשון בר אברהם זצ"ל מספקא לר' אם היה בדעתו של רב אשי כמו שהשיב לו או כמו שהיה סובר העכומ"ז. ואומר ר' דמשמע שלא היה רוצה לומר כמו שהיה העכומ"ז סובר דא"כ היה

סובר דגזל העכום"ז מותר שאין חילוק בין גזילו לגניבתו שאם גניבתו אסור כ"ש גזילו אסור שיש חילול השם טפי אע"פ שפעמים אינו יודע עד לבסוף. ובכל הך שמעתא לא מייתי אלא מידי דאסירי גזילו ולא אייתי מילתא דשריא ליה כגון תנאי דד' מקבל. ע"כ משמע שהיה בדעתו כמו שהשיב להעכום"ז. עכ"ל:

סימן תמו

הרי פי' דרב אשי סבר גזל הגוי אסור. ובפר"ח זצ"ל כתב ממעשה דרבינא ורב אשי טעות' דעכום"ז שרי:

כתב מר רב צדוק גאון דאם הפקיד או הלוה גוי לישראל ומת ואינו משיב ליורשיו קאי בעון. וכתב רבינו אבי העזרי זצ"ל בפ"ק דקידושין וודאי אם ידוע ליורשיו או לאחרים חייב להשיב דכיון דהם תובעים אותו הרי גזל וקיימא לן גזל עכום"ז אסור ואבידתו מותרת ואם ידוע לו מחזיר מפני קידוש השם וטעותו מותר כעובדא דשמואל. וה"מ שהעכום"ז טעה מעצמו אבל לא שמטעהו דהא שמואל גופיה אמר בפ' גיד הנשה אסור לגנוב דעת הבריות ואפי' דעכום"ז ולא יהא דעתו חמור מממונו. ואם אינו ידוע לו אינו חייב הירושה להשיב דגזל נמי לא הוי אלא כמו ויגזול את החנית ודומיא ואכלת את כל העמים שהיו נוטלים בזרוע ואפי' ידוע. אלא שמרחיקין מן הדומה לכיעור. ואם בעל נפש הוא יחזור דפ' אלו הן הנשרפין משמע דבמקום שיש חילול השם מיחייב ליה להדורי ליה אבידתו. ובירושלמי אפי' אם אין ידוע [שיש] (שאז) חילול ה' אם יש קידוש השם חייב להחזיר דגרסי' פ' אלו מציאות בירושלמי שמעון בן שטח הוה עסיק בהדין כיתנא אמרו ליה תלמידיו ארפי מינן ואנן מינך ואנן זבנין לך חד חמר ולית את לעי סגין. אזלין וזבנין ליה חד חמר מן חד סרקאי ותלי ביה ההוא מרגניתא אתון לגביה אמרין ליה. מאן כדון לית את צריך לעי תוכו אמר להון למה. אמרו ליה (אמרין ליה) זבנין לך חד חמר מן חד סרקאי ותלי ביה חדא מרגניתא אמר לון ידע ביה מרא אמרי' ליה לא. אמר לון אזול חזור לכו. אמר רב הונא בר ביבי גזל התיבון קומי ר' אפי' למ"ד גזל גוי אסור כל עמא מודו שאבידתו מותרת מה אתון סברין שמעון בן שטח כדבריו הוה בעי שמעון בן שטח הוה בעי משמע בריך הוא אלהון דיהודאי ואיכא התם טפי עובדי בכי האי גוונא:

[**שם**]

אמר שמואל דינא דמלכותא דינא אמר רבא תדע דקטלי דיקלי וגשרי גישרי ועבדינן עלוייהו. אמר ליה אביי ודילמא דאיאוש מרוותייהו מינייהו א"ל אי לא דדינא הוא היכי מיאשי. פי' רש"י זצ"ל כלומר מי הוי יאוש והא יאוש כדי הוא ואין כאן שינוי רשות

ושינוי מעשה נמי ליכא דהשתא נמי גובי דדיקלא מיקרו. ורבינו שמואל בר יצחק זצ"ל פי' אי לאו דדינא הוא אמאי מיאשי היה להם לתבוע בני אדם העוברין עליהן בדין אלא ודאי מתיאשין שבדין לא הוו משלמין כלום דדינא דמלכותא דינא א"ל והא לא קא עבדי שלוחין כדאמר מלכא דמלכא אמר בכולי באגא ואינהו (ואינהו) שקלי מחד ואישתכח דלאו דינא דמלכותא הוא ואמאי עבדינהו עלייהו א"ל שליחא דמלכא כי מלכא ולא טרחי כלומר אין עליו לטרוח מזה אחד ומזה אחד איהו הוא דקא מפסיד אנפשיה דבעי מיתבא בדינא ומישקל דמי. פר"ח זצ"ל וקיימא לן כוותיה דשמואל דהא רבא קאי כוותיה ומחזיק לטעמיה:

סימן תמז

כתב רבי' אבי העזרי ז"ל יש מפרשים דדוקא בקרקע שייך למימר דינא דמלכותא דינא ויש אומרים אפילו בין שאר עניני ממון ולא הכריע. ורבינו אליעזר בר שמואל זצ"ל ממיץ כתב בפ' ארבעה נדרים אומר ר' דלא אמרינן דינא דמלכותא דינא אלא כשהמלך משוה מדותיו על כל בני מלכותו אבל אם משנה למדינה אחת לא הוי דיניה דינא כדתנן בגיטין לא היה סיקריקון ביהודה בהרוגי המלחמה ומפרשי' דין סיקריקון דאגב אונסיה גמר ומקנה ואי לאו משום דאניס לא קני ואע"ג שמצות המלך היתה. ובמלכי ישראל לא אמ' דיניה דינא כדאמרי' בסנהדרין לא נאמ' פרשת המלך בשמואל אלא ליראם ולבהלם. אבל המלך אסור בכל מה שאסור בפרשה אפי' למ"ד מלך מותר בו היינו דוקא באמור בפרשה. ולי נראה דלא אמרינן דיניה דינא אלא בקרקעו' ובמשפטי' התלוים בקרקעות כגון מכס שאומ' לא יעבור אדם בארצו אם לא יתן מכס וכדאמ' בחזקת הבתים דאריסתא דפרסאי עד ארבעין שנין ואמר נמי דמלכא אמר דיהיב טסקא ליכיל ארעא וגם כרגא דאקרקיף גברא שאמר לא יהא בארצי אם לא יתן כך וכך והיינו טעמא ודדיניה דינא שהארץ שלו היא ואינו רשאי אדם שיעבור בארצו אם לא כמצותו. אבל אם קוצב על מלכות שאינו שלו ושכבשו בגולה כי ההיא דסיקריקון דגיטין או אדם שאינו חפץ בארצו לאו כל כמיניה למיגזליה. ומלכי ישראל אין דיניהם דין שארץ ישראל נתלה לכל אחד ואחד מישראל ואינה של מלך אבל באוה"ע כן דינם שכל הארץ למלך והוא הדין בכל ההדיוטות שהם קצבו שלא יהנה אדם מארצם אלא בקצבתם שדיניהם דין ושמואל הא קמ"ל דכל הארץ למלך היא והיינו דאמר בהגוזל בתרא דקטלי דיקלי וגשרי גישרי שהדקלים והקרקעות שלו הם. עכ"ל:

[**שם**]

אמר רבא מאן דמשתכח אבי דרי פרע מנתא דמלכא פי' רש"י זצ"ל היו ארבעה שותפין

בגורן והביאו השלשה חלקם בביתם והרביעי נמצא בגורן פרע מנתא דמלכא בשביל כולם ואם גבאי זה ישראל הוא שקנה המס מן המלך אין בו משום גזל דדינא דמלכותא הכי הוא וה"מ בשותפי' כדפר' אבל אריסא לא מאי טעמ' אריסותיה הוא דמפיק ואין עליו לפרוע חלק בעל הבית:

[**שם**]

ואמר רבא בר מתא אבד מתא מיעביט וה"מ בכולדא ובכרגא דשתא דא אבל חליפא לה שתא כיון דמיפייס מלכא לא. פי' רש"י זצ"ל רשות ביד ישראל גבאי המלך למשכן בן העיר עבור בן עירו דדינא דמלכותא הכי הוא וה"מ בכולדי אכולא דארעא מס קרקע שאכל פירותיה וכרגא כסף גולגולת דשתא דא אבל שתא דחליף חליף והגבאי פרע כבר למלך כל קצבה שקיבל עליו של שנה שעברה ומעתה המס שלו ואין לו כח למשכן את זה חבירו. עכ"ל:

סימן תמח

ופר"ח זצ"ל ראובן ושמעון במדינה אחת וברח ראובן. ושמעון מתמשכן על של ראובן ופורע מנת המלך וחוזר הוא ופורע מראובן. ירושלמי לקמן בפרקין ובפ' שני דייני נזירות ר' יהושע בן לוי אמר אין אדם נתפס על חבירו וחייב ליתן לו אלא בארנון ובגולגולת. רב אמר דן יכיל למימר ליה את שרי עביטיך מינאי פי' אין אדם נתפס על חבירו וחייב ליתן לו כלומר שאם ראובן חייב למלוה שלו גוי או ישראל והלך אותו המלוה ותפס את שמעון בן עירו ומשכנו בעבור ראובן והלך שמעון ונתפשר עם זה המלוה ונתן לו כסף או משכון אין הראובן חייב לשמעון כלום כי המלוה הזה שלא כדין תפס את שמעון אלא בארנון ובגולגולת פי' אלא א"כ תפסו גבאי המלך את שמעון בעבור ראובן בן עירו שהיה חייב אותו ראובן ארנון או גולגולת פי' מס קרקע שאכל פירותיה או כסף גולגולת. ורב אמר אפילו היה חייב ראובן שאר חוב ותפס המלוה את שמעון בעבורו יכול לומר שמעון את שרי עביטיך מינאי וחייב ראובן לפרוע לשמעון כמה שנתפשר עם המלוה ומסיים עלה דרב פרק שני דייני נזירות חייליה דרב מן הדא הגוזל את השדה ונטלוה מסיקין אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה אחר ולא שמע דמר ר' יוחנן קנס קנסו בגזלן. ולקמן בירושלמי היא אמר ר' יוחנן והלא אמרו קרקע אינה נגזלת ולמה אמרו חייב להעמיד לו שדה אחר קנס קנסוהו. הילכך ר' יהושע בן לוי ור' יוחנן תרוייהו פליגי אדרב הילכך ליתא לדרב וקיימא לן כר' יהושע בן לוי. הילכך אם ראובן חייב למלוה גוי או ישראל והלך אותו המלוה ותפש את שמעון בן עירו של ראובן ונתפשר עמו שמעון ונתן לו כסף

או משכון אין הראובן חייב לשמעון כלום אבל אם תפשו בעבור ארנון וגולגולת שהיה ראובן חייב לגבאי המלך ופרע שמעון בעבורו חייב ראובן לפרוע לשמעון:

סימן תמט

וכבר בא מעשה לפני מ"ו רבי' שמחה זצ"ל ודן כריב"ל ושלח הדברים לרבי' יצחק בר אברהם זצ"ל והודה לדבריו:

[**שם**]

ואמר רבא הני מידרי דיירי בתוך התחום אסור ליקח מהם משום דעריבה חיות' דמתא בהדייהו חוץ לתחום מותר ליקח מהם. אמר רבינא אם היו בעלים מרדפין אחריהם אפי' חוץ לתחום נמי אסור ליקח מהן פי' רש"י זצ"ל מידרי דיירי גוים שיש בהמות ומובילים בהן בשכר אסור ליקח מהם בהמה שמא נתחברה עם בהמותיו בהמה של ישראל. ור"ח זצ"ל פי' מידרי דיירי הצאן שנכנסין לדיר בתוך התחום אסור לקנות מבעלים הדיר מזבל מאי טעמא מיערבא בהמות של מדינה בדיר וכגון גזל הוא זה הזבל אבל מחוץ לתחום זה הדיר מותר שמתיאשים הבעלים ואם היו בעלים מרדפין אחריהם לקבץ זבלם אפי' חוץ לתחום אסור:

[**שם**]

מכריז רבא ואיתימא רב הונא דסלקין לעילא ודנחתין לתתא האי ישראל דידע סהדותא לגוי אישראל חברי' ואזיל ואסהיד ליה בי גוים כיון דגוים מפקי ממונא אפומא דחד משמתינן ליה שהפסידו שלא כדין ולא אמרו אלא חד אבל בתרי לא וה"מ בי מנוסתא פי' בני כפר שאין מקפידין לדון כמשפט אנסין ודנין בחזקה. אבל בי דואר פי' שולטן אינהו נמי כל חד סהדא אממותא שרי ליה על בעל דין להכחיש את העד כדין תודה:

[**דף קי"ד ע"א**]

אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא איבעיא לן אדם חשוב מהו כיון דמהימן ליה כבי תרי לא מיבעי ליה למימר אסהודי או"ד כיון דלא איפשר ליה לאשתמוטי לית לן בה תיקו:

סימן תנ

כתב מורי רבינו אבי העזרי זצ"ל שאם מתחילת הדבר לקחוהו לעדות חילול השם הוא ויכול להעיד לו אם אינו סכנת נפשות:

[**שם**]

אמר רב אשי האי מאן דזבין ארעא לגוי אמיצרא דישראל חברי' משמתי' לי' עד דקביל עלי' כל אונס' דמתילד לי':

[**שם**]

מתני' נטלו מוכסין חמורו ונתנו לו חמור אחר נטלו הליסטים את כסותו ונתנו לו כסות

אחרת הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתיאשין מהם. תניא ומחזיר לבעלים הראשונים מאי טעמא קסבר יאוש כדי לא קנה וכי אתא לידיה באיסורא אתא לידיה. איכא דאמרי אם בא להחזיר יחזיר לבעלים הראשונים מאי טעמא קסבר יאוש כדי לא קנה. מיהו אם אמר הלה אי אפשי בממון שאינו שלי מחזיר לבעלים הראשונים. וקיימא לן כלישנא קמא דיאוש כדי בגזילה לא קני כרב יוסף בפ' מרובה דאמר דיאוש כדי בגזילה לא קני אפי' מדרבנן וכן פסק התם מו' רבי' אבי העזרי זצ"ל בפ' מרובה דיאוש כדי לא קני בגזל דבאיסורא אתא לידיה. אבל רב האי גאון זצ"ל פי' בספר מקח וממכר שהגזלן קונה ביאוש בעלים ומותר לקנות ממנו מה שגזל וסמך אאיכא דאמרי דשמעתין:

[**שם**]

מתני' המציל מן הנהר או מן הליסטים אם נתיאשו הבעלים הרי אלו שלו. נתיאשו אין הא סתמא לא. אמר רב אשי לא שנו אלא בליסטים גוי דדייני בגיותני כלו' בגאוה ובזרוע. אבל ישראל כיון דאמרי ליה צא תן לו ואין חובטים אותו במקלות לא דאמרי לנגזל מי יימר כדקאמרת אפי' סתמא נמי אייאושי מיאש. הכא משמע משום גזילה בגזלן ישראל קני ומותר ליקח ממנו כדברי רב האי גאון זצ"ל:

[**שם**]

מתני' אמר ר' יוחנן בן ברוקה נאמנת אשה או קטן לומר מיכן יצא נחיל של דבורים זה כלו' גדוד של דבורים זה ומהלך לתוך שדהו ונוטל את נחילו ואם הזיק משלם מה שהזיק אבל לא יקוץ את הסוכה שאם נתישבו הדבורים על סוכת האילן וירא ליטלן אחת אחת שלא יברחו לא יקוץ את הסוכה להוליכן כולן ביחד ואפי' על מנת ליתן דמים. ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר אף קוצץ ונותן דמים:

[**שם ע"ב**]

ואשה וקטן בני עדות נינהו אמר רב יהודה אמר שמואל הב"ע כגון שהבעלים מרדפין אחריהן קודם דברי אשה וקטן והן מסיחין לפי תומן מיכן יצא נחיל של דבורי' זה. אמר רב אשי אין מסיח לפי תומו כשר אלא לעדות אשה בלבד א"ל רבינא לרב אשי והא נחיל של דבורים דמסיח לפי תומו הוא. א"ל שאני נחיל של דבורים דתקנתא דרבנן כלומר קנין דרבנן הוא דאין בהם גזל אלא מפני דרכי שלום:

סימן תנא

שמעינן מהכא דכל ממון שאין בו גזל אלא מדרבנן אשה וקטן מסיתין לפי תומן נאמנין. ירושלמי ר' אחא ור' חיננא בר פפי בשם ר' יוחנן מתניתין בנחיל שגזילו מן ההלכה

ובפורח ובלבד על אתר. אבל אם יצא וחזר אני אומר לא אמרו אלא מפני היראה והפיתוי ואיתא נמי בירושלמי שלהי פ"ב:

[**שם**]

תניא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר תנאי בית דין הוא שיהא יורד זה לתוך שדה חבירו וקוצץ סוכתו של חבירו מתוך נחילו שלו. ותנאי ב"ד הוא שיהא זה שופך את יינו ומציל את דובשנו ונוטל דמי יינו מתוך דובשנו של חבירו. ותנאי ב"ד הוא שיהא זה מפרק עציו וטוען פשתן של חבירו ונוטל דמי עציו מתוך פשתנו שעל מנת הנחיל יהושע לישראל את הארץ. פר"ח זצ"ל כולן פשוטין הן ולא הוצרכנו לכותבן אלא מפני שהן הלכות. הרי סובר שהלכה כר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה. ורבינו יצחק אלפסי זצ"ל כתב חזינן מאן דאמר הני כולהו הילכתא נינהו ואנן לא סבירא לן הכי דקיימא לן כמתניתין דתנן אין לו אלא שכרו וגרסי' נמי בסוף פ' מרובה בענין עשרה תנאים שהתנה יהושע. ותו ליכא והאיכא דאמר ר' יהודה בשעת הוצאת זבלים אדם מוציא זבלו וצוברו כל שלשים יום ברשות הרבים כדי שיהא נשוף ברגלי אדם וברגלי בהמה שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. והא איכא דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה כו' ופרקי' דיחיד לא קאמר:

סימן תנב

ושמעינן מינה דהא דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה לאו הילכתא נינהו. ומו' רבי' אבי העזרי זצ"ל כתב דאינה ראיה דהא בסוף כל הגט קאמר שמואל כיחידאה לא מוקים ואע"ג דאיהו גופיה פסיק כוותיה בפ' שנים אוחזין דעשו את שאינו זוכה כזוכה:

[**שם**]

מתני' המכיר כליו וספריו ביד אחר אם יצא לו שם גניבה בעיר ישבע הלוקח כמה הוציא ויטול ויחזיר לו כליו וספריו ואם לאו לא כל הימנו שאני אומר מכרו לאחר ונטלם זה ממנו. אמרי וכי יצא לו שם גניבה בעיר מאי הוי דילמא הוא ניהו דקא מפיק האי שמא אמר רב יהודה הב"ע כגון שבאו בני אדם ולנו בתוך ביתו ועמד והפגין בלילה ואמר נגנבו לי כליי. ודילמא עילא מצא. רב כהנא מסיים בה משמיה דרב כגון שהיתה מחתרת חתורה ובני אדם שלנו בתוך הבית יצאו ואנרקראות של כלים על כתפיהם והכל אומרין נגנבו כליו של פלוני. דילמא כלים נגנבו וספרים לא נגנבו. אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן דקאמרי נמי ספרים. דילמא זוטרי וקאמר הוא רברבי אמר ר' יוסי בר חנינא דקאמר ספר פלוני ופלוני. ודילמא עתיקי וקאמר איהו חדתי אמר ר' אבהו באומר הללו כליו של פלוני הללו ספריו של פלוני. אמר רבא לא שנו אלא בבעל הבית העשוי למכור

את כליו אבל בעל הבית שאינו עשוי למכור את כליו כולי האי לא צריך. פירש"י זצ"ל לא צריך לאהדורי כולי האי דאמר ספר פלוני ופלוני. ודילמא איצטריכו ליה זוזי וזבין אמר רב אשי הרי יצא לו שם גניבה בעיר פירש"י זצ"ל דלפני יאוש איירי מתני' וכן פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דאי לאחר יאוש דאיכא יאוש ושינוי רשות לא היה חייב להחזירם. ופי' דבספרים הוי לעולם לפני יאוש שאין רגילות להתיאש מספרים דבגנבי גוים ודאי לא מיירי ולא מייאש אפי' בכלים כיון דדייני בגיוותני כדאמ' לעיל אלא אפי' בגנב ישראל אין רגילין להתיאש מספרים שאין באים אלא לידי ישראל והגנבים רגילים למוכרו לישראל וחוזרין לבסוף לישראל. ובכלים נמי איכא למימר דמיירי לפני יאוש אפילו לרבנן דאמרו סתם גניבה יאוש בעלים היא ומיירי כגון שהבעלים מרדפין אחר הגניבה וסמוך לשעת הגניבה הכירם וידוע שלא נתיאש מהם מעולם. ומ"מ נוטל מה שנתן מפני תקנת השוק שלא יוכל שום אדם לקנות שום דבר שיתירא שמא נגנב ויצטרך להחזיר בחנם:

סימן תנג

וכתב מו' רבי' אבי העזרי זצ"ל הלכה כרבא וכרב אשי דאינהו בתראי שאם בעל הבית אינו עשוי למכור את כליו ויצא לו שם גניבה בעיר אין צריכין ב"ד לדקדק עליו כרב ור' חייא ור' אבהו וישבע כמה הוא הוציא ויטול ומכל מקום צריך עדים שיעידו שהם כליו וספריו. וכן פסק רב האי נאון זצ"ל בשערי השבועו' בשער י"ט שהוא בין הנשבעין ונוטלין. עכ"ל:

[**דף קט"ו ע"א**]

איתמר גנב ומכר ואחר כך הוכר הגנב רב משמי' דר' חייא אמר הדין עם הראשון ר' יוחנן משמי' דר' ינאי אמר הדין עם השני. ואוקמ' רב פפא דבדליכ' יאוש פליגי ותרוייהו אית להו דרב חסדא (וגלימה) וגלימא דגניבה כולי עלמא לא פליגי דהדרה למריה מיד בחינם ואין הלוקח יכול לעכבה על מעותם וכדרב חסדא והדין עם הראשון דקאמר רב לאו בדין בעל הבית קאמר אלא בדין של לוקח קאמר. רב משום רבי חייא אמר הדין עם הראשון דינא דלוקח למישקל זוזי בהדי גנב סבר לא עשו בו תקנת השוק. ור' יוחנן אמר משום ר' ינאי הדין עם השני דינא דלוקח למישקל זוזי בהדי בעל הבית סבר עשו בו תקנת השוק:

סימן תנד

פסק רבי' חננאל זצ"ל הילכתא כר' יוחנן וכן פסק רבי' יצחק אלפסי זצ"ל וכן פסק מו"ר אבי העזרי זצ"ל. פרש"י זצ"ל ור' יוחנן סבר עשו בו תקנת השוק ונהי דאית לן דרב חסדא ולא מצי למימר זיל בתר גנב לאו בעל דברים דידי את. מיהו לאחר שישלם הגניבה יתבע

מעותיו מבעל הבית כתקנ' חכמים ואי קשיא מ"מ דאי קא שקיל מה לי משום תקנתא מה לי משום לאו בעל דברים דידי את. נפקא מינה היכא דגזל ובא אחר ואכלו בלא דמי דאמרינן כרב חסדא ואם השני נוח לו גובה ממנו:

[**שם**]

אמר רבא גנב מפורסם לא עשו בו תקנת השוק וכן הלכה. איתמר גנב ופרע בהיקפו פי' לחנוני לא עשו בו תקנת השוק מאי טעמא דא"ל לאו אדעתיה דהאי מידי דיהיב ליה. משכנתא שוה מאתן במנה עשו בו תקנת השוק. שוה מאה במאה אמימר אמר לא עשו בו תקנת השוק שאין דרך לעשות כן להלוות על המשכון כל שויו הילכך לאו אדעתיה דהאי משכון אוזפיה אלא הימוני מהימניה. מר זוטרא אמר עשו בו תקנת השוק. זביני שוה בשוה עשו בו תקנת השוק. שוה מאה במאתן רב ששת אמר לא עשו בו תקנת השוק פי' אפי' ליטול בו מאה דכי היכי דמאה יתירין מתנה הוו הכי נמי מאה דשויו נמי מתנה הוו. רבא אמר עשו בו תקנת השוק אפי' ליטול בו מאתים דאורחיה למיזבן בדמים יקדים. והילכתא בכולהו עשו תקנת השוק לבר מגנב ופרע בחובו ולבר מגנב ופרע בהיקפו דלא עשו בו תקנת השוק:

סימן תנה

פר"ח זצ"ל והילכתא בכולהו עשו בו תקנת השוק בין מכר בין משכון אפי' משכן מאה במאתים דשקיל לוקח זוזי מבעל הבית ובעל הבית מוציא מגנב. בר מגנב ופרע בחובו גנב ופרע בהיקפו שלא עשו בו תקנת השוק אלא נוטלם בעל הבית מן הלוקח והלוקח מפיק מן הגנב. והלוקח מגנב מפורסם לא עשו בו תקנת השוק עכ"ל. וכן פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דהילכתא דפסקי' קאי אפלוגתא דאמוראי דאמימר ומר זוטרא ורב ששת ורבא אבל מההיא דגנב מפורסם לא קאי וקיי"ל דלא עשו בו תקנת השוק:

סימן תנו

כתב מו' רבי' אבי העזרי זצ"ל שאם קנה שוה מאה במאתים נשבע ונוטל מאתים וכן פסק בשערי השבועות:

[**שם**]

אבימי בר נאוי חמוה דרבינא הוה מסיק ארבעה זוזי בההוא גברא גנב גלימא אייתי ויהיב ליה ויהיב ליה ארבעה זוזי אחריני לסוף הוכר הגנב אתא לקמיה דרבינא אמר ליה ארבעה זוזי קמאי גנב ופרע בחובו הוא ולא בעית למיתבא ליה הני ארבעה בתראי ודאי זיל הב ליה ושקול גלימך. מתקיף לה רב כהן דילמא בהני זוזי קמאי יהביה ניהליה דהוה ליה גנב ופרע בחובו ארבעה בתראי הימוני מהימניה כדמעיקרא. איגלגל מילתא ואמטי לקמיה דרבא אמר הילכתא כרב כהן. נרשאה גנב סיפרא וזבניה לפפוניא בתמנן

אזל פפוניא זבניה לבר מחוזא במאה ועשרים לסוף הוכר הגנב אמר אביי מריה דסיפרא יהיב ליה לבר מחוזא תמנן ושקיל סיפרא ואזיל בר מחוזא ושקיל ארבעין מפפוניא. מתקיף לה רבא השתא לוקח מגנב עשו בו תקנת השוק לוקח מלוקח לא כש"כ. אלא אמר רבא מריה דסיפרא יהיב ליה לבר מחוזא מאה ועשרין ושקיל סיפריה ואזיל מריה דסיפרא ושקיל ארבעין מפפוניא ושקיל תמנן מגנבא:

[**שם**]

מתני' זה בא בחביתו של יין וזה בא בכדו של דבש נסדקה חבית של דבש ושפך זה את יינו והציל את הדבש לתוכה אין לו אלא שכרו שכר כליו ושכר פעולה ואם אמר לו אציל את שלך ואתה תתן לי דמי שלי חייב ליתן לו:

[**שם ע"ב**]

ואמאי נימ' ליה מהפקירא קא זכינא דכיון דדבש שלך הוא הולך לאיבוד הרני כמציל מן הגייס וזכיתי מן ההפקר ואמאי אין לו אלא שכרו כולו דבש לישקול וגבי חמור ליכא למימר הכי דיכול להצילה הוא אבל חבית שנסדקה משתברת והכל נשפך יחד א"ר ירמיה כשעקל בית הבד כרוך עליה ולא ישפך הכל אלא מנטף מעט מעט וליכא הפקר:

[**דף קט"ז ע"א**]

מתני' ואם אמר לו אציל וכו' ולימא ליה משטה אני בך מי לא תניא הרי שהיה בורח מבית האסורין והיתה מעבורת לפניו ואמר ליה טול דינר זה והעבירני אין לו אלא שכרו אלמא א"ל משטה אני בך הכא נמי נימ' ליה משטה אני בך אמרי הא לא דמי' אלא לסיפ' ואם א"ל טול דינר זה בשכרך והעבירני נותן לו שכרו משלם מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא אמר רמי בר חמא סיפא בצייד השולה דגים מן הים עסקי' דא"ל אפסדתן כוורי בזוזא והיינו זה דקתני טול דינר זה שאתה מפסיד. מתני' נמי שאומ' לו אמרת לי שפוך יינך להצי' דבשי שהפסו' לי ייני לפיכך חייב:

סימן תנז

מעשה באשה אחת שנדרה שכר לראובן שישדך לה את שמעון שישא אותה. ויש שהיו מדמין לה להא דשמעתא דאין לו אלא שכרו. ושאלו לרבי' שמשון זצ"ל. והשיב וזה לשונו ועוד שאלת על אשה שאמרה אליך לדבר לאיש אחד להנשא לו ושתתן לך מ' דינרין בשכרך בין ירצה בין לא ירצה והיא כופרת שלא נדרה גם אומרת שלא עשית שליחותה ויש שרוצים לדמות הדבר לטול דינר והעבירני דאין לו אלא שכרו וכיון דמנה אין כאן משכון אין כאן לא דמיא לרבא דהדבר ידוע שיש בני אדם שנואי פנים ונשמעים איש לחבירו זה יותר מזה כאיכא אינשי דגייסי גבי הדדי ופעמים שנשמע לעצתו יותר

מלגדול הימנו וראוי זה לשכירות גדול יותר מאדם אחר שאין נשמע לו כמוהו וגם היא אינה רוצה לגלות עצתה לכל אדם והאי צנוע לה טפי גם אין אדם מתבזה לעסוק בדברים הללו בשכר מועט וקודם היה מדבר בחינם שאדם מתבייש ליטול שכר מועט על בן ומבזים אותם השומעים ולא שייך כאן משטה אני בך מידי דהוה אשאר שכירים דעלמא ודמיא קצת להההיא דסוף פ' הזהב דאמר לא שנו אלא בלוקח מן התגר אבל בלוקח מבעל הבית אין לו עליו אונאה. ולא לראיה גמורה הבאתי כ"א לדמיון בעלמא. ועוד שהאשה אומרת להד"מ אלא משטה אני בך לא קא אמרה וכיון דלא טענה אנן לא טענינן לה כדמוכח סוף פרק זה בורר דאדם עשוי שלא להשביע את עצמו טענינן ליה אכל משטה אני בך לא טענינן ליה. מיהו אפשר שיש לחלק בין ההיא דזה בורר להההיא דהגוזל בתרא מדקפסיק ותני אין לו אלא שכרו. וצורינו ישלח דברו ויאיר עינינו באורו הגדול ושלום - שמשון בר אברהם זצ"ל:

וכך השיב מו' הרב ר' שמחה וזה לשונו. ודאי מעשים בכל יום להרבות בשכר השדכנים וכן כל הסרסורים לפי חיבת המקח והרי הוא ככל פועל ששכר טרחו עומד ונוטל ואין כאן דין אסמכתא כי קונה שכרו בפעולתו דומיא הרי את מקודשת לי על מנת שאדבר עליך לשלטון הדבר ידוע שאין קילקולו שוה פרוטה אם לא שיתפייס השלטון על ידו אע"פ שאין בידו להשיב שכר דבורו כמו עשה לי שירים ונזמים ואקדש אני לך דמילי דמזדבני בדינרי ומחמת חיבת המקח מרבה שכר גדול לסרסור על דיבור. צא ולמוד משוק של זונות יש זונה נשכרת בפרוטה ויש זונה נשכרת בד' מאות זהובים. ותנן פ' כל האסורין איזהו אתנן האומר לזונה הילך טלה זה בשכרך אפי' מאה כולן אסורין ולא נאמר דבשכר טורחה בטלה אחד ואל תשיבני אתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו הרי אע"פ שאינו חייב לשלם קרוי אתנן כי גבי אתנן וכל היכא דאמ' ליה קם ליה בדרבה מיניה ודאי חייב לשלם ואי תפס לא מפקינן מיניה אלא שאין דינו מסור בידינו לדונו בגרמי כמו ביד בני ארץ ישראל לדון בדיני קנסות וחבלות אע"פ שהוא חייב מן התורה. וההיא פ' אלו נערות איהו לאו משום דלא מחייב אלא משום דקם ליה בדרבה מיניה והיינו דאמר בפרק מרובה אע"ג (דלעי) דלענין תשלומין כי תבע ליה בדינא קמן לא אמרי' זיל שלים אפי' הכי כיון דקא מקני לי' בהכי הויא מכירה ואם היה תנאו לתת לו חצי זקוק על מנת שיתפייס לכונסה הרי זמר פעולתו כשנתפייס ואילו היתה מודה לו היתה חייבת לפרוע. מיהו בנדון שלפנינו אין ברור לי אחרי שכופרת לא שכרתיך מעולם:

[**שם ע"ב**]

מתני' שטף נהר חמורו וחמור חבירו שלו יפה מנה ושל חבירו יפה מאתים הניח את שלו והציל את של חבירו אין לו אלא שכרו. ואם אמר לו אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי חייב ליתן לו. פר"ח זצ"ל סוגיין דשמעתין אילו הפסיד את שלו בידים להציל ממון חבירו בסתמא אם לא התנה עמו אין לו אלא שכרו. ואם פירש והתנה עמו אפי' אפסידא דממילא נותן לו דמי כולו כאשר פירש וכ"ש אם הפסיד בידים:

[**דף קט"ז ע"א**]

בעא מיניה רב כהנא מרב ירד להציל על מנת שיתן דמי שלו ועלה שלו מאליו מהו מי אמרינן מעיקרא דאפקדיה כאבוד דמי ומיחייב ליה האיך לשלומי והדר זכי בה מרה מהפקירא או דילמא כיון דסליק סליק. א"ל ההיא משמיא הוא דרחימו עליה ואית ליה דמיה כאלו מת. כי הא דרב ספרא הוה שקיל ואזיל בההוא שיירתא לווינהו אריא והיה משמר בהמותיו מחיות וליסטין כל אודתא הוו שדו ליה חמרא דחד מנייהו ההוא אורתא דמטא גבי רב ספרא שדייה ניהליה לחמריה ולא אכיל אריא וקדים רב ספרא למחר זכי ביה בחמריה. א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא למה ליה לרב ספרא דקדים וזכה ביה פשיטא כי אפקריה אדעתא דאריא אפקריה אדעתא דכולי עלמא לא אפקריה אמר ליה לרווחא דמילתא הוא דעבד:

[**שם**]

בעא מיניה רב מרבי ירד להציל ולא הציל מהו א"ל וזו שאילה אין לו אלא שכרו ולא כל שהתנה עמו:

ירוש' תני הניח את שלו והציל את של חבירו ועלה את של חבירו מאליו אינו נזקק לו כלומר אלא הניח את שלו להציל את של חבירו ועלה את שלו מאליו מהו שיאמר ולא נתיאשתי. נשמיענה מן הדא שטף נהר חמורו והיה צווח ואומר לא נתיאשתי רשב"ל אומר כל זמן שהוא צווח לא נתיאש ר' יוחנן אומר חזקה מייאש היא:

מעשה באחד שברח מן העיר מחמת ממון שהיה חייב לאנס. לאחר זמן היה דעתו לחזור ושלח לחבירו ד' זקוקי' לפרוע לגוי ופישר זה שלוחו בב' זקוקים ופטרו מן הגוי באותן ב' זקוקים והמשלח תובע ב' זקוקים הנותרים. ושאלו למורי רבינו שמחה בר שמואל זצ"ל והשיב וזה לשונו: מדמה אני אותו לעובדא דרב ספרא בהגוזל בתרא הכי נמי אם הפקיד זה המשלח אדעתא להבריח ממנו והבריח ממנו במקצת דמים מן שמיא הוא דרחימו עליה במה יזכה השליח במותר. ותנן נמי בפ' בתרא דמעילה נתן לו דינר זהב וא"ל הבא לי חלוק והביא לו חלוק בשלש ובשלש טלית שניהם מעלו ר' יהודה אומר בעל

הבית לא מעל שהוא אמר לו חלוק גדול הייתי מבקש והבאת לי קטן ורע. ומייתי לה בפ' אלמנה ניזונת ומוקי לה דאייתי ליה שוה שש בשלש הרי קנה לו חלוק בשלש שוה כל הדינר שנתן לו לשליח אפי' הכי אמר ר' יהודה אי אייתית לי בשית הוה שוה תרתי סרי. ואי אמרת שליח זוכה בעודף מן הדין לא הי' לו להביא בשית שהרי אילו היה חולין היה השליח זוכה בעודף נמצא שהשליח עשה שליחותו ונמעול בעל הבית. ותנן נמי מכרה שוה מנה במאתים נתקבלה כתובתה ולא מציא למימר אנא הוינא כשלוחו של היתומין. וההיא דפ' מרובה שהבאתה הרי עלי עולה והפריש שור ובא גנב וגנבו דגנב פוטר בכבש לרבנן בתור בן יונה לר' אלעזר בן עזריה התם אליבא דר' שמעון דשקיל וטרי דאם דבר הגורם לממון כממון דמי ואילו לרבנן אין לבעלים עסק עם הגנב ולר' שמעון פשיטא נמי דלבעלים אין להם עסק עם הגנב אלא הפסד ממון שגרם להם הגנב והוא אינו אלא כבש לרבנן ובן יונה או תור לר' אלעזר בן עזריה הילכך אינו ענין לכאן אילו אמר הרי עלי עולה ונתן מעות לשלוחו דמי שור לקנות לו שור ולהביאו ליד כהן וקנה לו תור או בן יונה והביאו ליד כהן והקריבו וכי יתפוס השליח המותר עד כאן לא קמיבעיא ליה אלא דוקא הפריש שור לעולה דאין כאן דבר הגורם לממון אלא תור או בן יונה דלא נשאר ביד הגנב ממונו כלום כשישלם הפסד דבר הגורם לממון דהיינו תור והמותר משל הקדש דאמר רחמנא וגונב מבית האיש ולא מבית הקדש. אבל אם היה המותר משלו פשיטא דהיה חייב להחזיר:

סימן תנח

ובפ' מי שהיה נשוי מסקי' הילכך טירפא כתבי בחמש מעה היכא דסילק הלוקח את בעל חוב דהוה מסיק בלוה אלפא וכו' עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

ת"ר שיירא שהיתה מהלכת במדבר ועמד עליה גייס לטורפה כלומר לבוזזה ונתפשרו עמהם מחשבין לפי ממון ואין מחשבין לפי נפשות. שכרו תייר להראות להם הדרך מחשבין אף לפי נפשות שטעות דרך מדבר סכנת נפשות הוא ולא ישנו ממנהג החמרים שאם נהגו לתייר לפי ממון או לגייס לפי נפשות עושין. רשאין החמרין להתנאות כל מי שתאבד לו חמור נעמיד לו חמור אחר אבד בכוסיא כלומר בפשיעה אין מעמידין לו חמור אחר שלא בכוסיא מעמידין לו חמור אחר. ואם אמר תנו לי ואני לוקח אין שומעין לו שמא לא יקח חמור והם לא התנו אלא כדי שיקח חמור למסור נפשו עמהם בלילות לשמור מן החיות ומן הליסטין. פשיטא לא צריכא דאית ליה חמרא אחרינא מהו דתימא מצי אמר להו אית לי חמרא אחרינא והאחד אני יכול לשמור והשנים איני יכול

לשמור יפה קמ"ל דאמרי ליה כ"ש דהשתא אתרי משרת נפשך טפי. פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דהכי קאמר רשאין להסיע ממון ע"פ התנאי שעשו כבר כמו רשאין בני העיר להסיע על קיצתן דפ"ק דבבא בתרא . אבל אין נראה לי לפרש שרשאין להתחיל התנאי לגמרי שהיאך יחייבוהו ליתן חמור בעל כרחו:

[**שם**]

ת"ר ספינה שהיתה מהלכת בים ועמד עליה נחשול שבים לטובעה הקילו ממשאה מחשבין לפי משאוי ואין מחשבין לפי ממון ולא ישנו ממנהג הספנין. רשאין הספנין להתנות מי שאבדה לו ספינה נעמיד לו ספינה אחרת אבדה בכוסיא אין מעמידין לו שלא בכוסיא מעמידין לו פירש למקום שאין הספנין הולכין אין מעמידין לו. פשיטא לא צריכא דבניסן מדחקי מההוא דוכתא חד אשלא ובתשרי מרחקי תרי אשלי וקא אזיל ביומי ניסן כיומי תשרי מהו דתימ' דאוושי נקט קמ"ל:

[**שם**]

ת"ר שיירא שהיתה מהלכת במדבר ועמד עליה גייס וטרפה ועמד אחד מהן והציל הציל לאמצע ואם אמר אני אציל לעצמי הציל לעצמו היכי דמי אי דיכול להציל אפילו סיפא נמי לאמצע ואי דלא יכול להציל אפילו רישא נמי לעצמו אמר דמי בר חמא הכא בשותפין עסקינן וכגון זה שותף חולק שלא לדעת חבירו אמר פליג לא אמר לא פליג. רבא אמר הכא בפועל עסקינן שהיה שכיר לבני הספינה וכשאין יכולין להציל הדר ביה וכדרב דאמר רב פועל יכול לחזור בו אפי' בחצי היום אמר מיהדר הדר ביה לא אמר לא הדר ביה. רב אשי אמר לעולם בשותף הכא במאי עסקינן ביכולין להציל על ידי הדחק לא אמרינן ליה ואי הוה אמתר לן הוינן מסרין נפשן אמר ויתיב אינהו אסוחי אסחי דעתייהו ומיהו היכא דיכולים להציל להדיא אפי' שמעו לא קני דמסתמא לא איאוש:

סימן תנט

פר"ח זצ"ל דהא דרמי ודרבא ודרב אשי כולהו איתנהו דלא פליגי אהדדי. וכן פסק רבי' יצחק אלפסי זצ"ל דהני תלתא פירושי כולהו הילכתא נינהו וכן פסק מו' רבינו אבי העזרי זצ"ל. והא דתני אם אמר להם אציל לעצמי הציל לעצמו משמע שאמר להם אפי' שלא בבית דין אבל תניא בתוספת' דבבא מציעא פ' השוכר את הפועלים שיירא שהיתה באה במדבר ונפל עליה גייס ועמד אחד מהן והציל מה שהציל הציל לעצמו ואם התנה עמהם בב"ד מה שהציל הציל לעצמו קתני אם התנה עמהם בב"ד אבל שלא בבית דין אפי' אמר אציל לעצמי הציל לאמצע. מיהו סוגיא דשמעתין משמע אפי' שלא בב"ד. ותו קתני התם דדיירין שהיו מהלכין בדרך ונפל עליהן ליסטים ועמד אחד מהן והציל

מה שהציל הציל לאמצע ואם נתנו לו רשות מה שהציל הציל לעצמו משמע שנתנו לו רשות אפי' שלא בב"ד ושמא הא דקתני אם התנה עמהם בבית דין היינו שהיו יכולין להציל להדיא שלא על ידי הדחק אבל במקום שלא היו יכולין כי אם על ידי הדחק מהני אמירה דידיה אפי' שלא בפני ב"ד. ותו קתני התם השותפין שמחלו מחלו לאמצע ואם אמרו בשביל פלוני מחלנו מה שמחלו מחלו לו:

סימן תס

השיב מו' רבי' שמחה זצ"ל על אחד שלא רצה ליתן המס עם הקהל מפני שמחלו לו ההגמון. וזה לשונו: הדבר ידוע כל מי שדר בעיר ונושא ונותן כולם שותפין על כולם מוטלת מנת המלך ומנת ההגמון ואפי' פדרכת מסייע מתא ואחרי שהם שותפים הבא להציל מעצמו הציל לאמצע אפי' הציל בגופו כ"ש בדבריו לא בלבד שפטרו ההגמון או המלך שלא לתת אלא אפילו נתן והחזיר לו ההגמון סבורני שהציל לאמצע דאמרי' בהגוזל בתרא שיירה שיצאה למדבר ועמד עליה גייס וטרפה ועמד אחד מהם והציל הציל לאמצע ואם אמר לעצמי אני מציל הציל לעצמו מדקאמר וטרפה משמע שהציל מה שלקחו כבר ומוקי לה רמי בר חמא בשותף אמר מיפלג פלג לא אמר לא פלג והכא אפי' אמר לא פלג דכל זמן שהם בעיר שותפות לעולם קיימת. ותו אמירה דגמ' דידן מפורש בתוספתא דבבא מציעא דהתם עיקרו והכי מיתניא התם שיירא שהיתה במדבר ונפל עליה גייס ועמד אחד והציל הציל לאמצע ואם התנה עליהם בבית דין מה שהציל הציל לעצמו אלמ' לא נחלקה השותפות באמירה בעלמא וכל מה שאחד מציל בשליחות כל השותפין מציל. וכן כתב רבינו שלמה זצ"ל בתשובות שאין שותפין חולקין אחד בלא חבירו אלא בפני שלשה ובתוך הזמן מעכב אחד על חבירו שלא לחלוק והיינו דקאמר כגון זה שותף חולק שלא מדעת חבירו אע"ג דבעלמא אינו רשאי לחלוק הכא ששם נפשו בכפו להציל שלא מדעת חבירו אפי' תוך הזמן והשיירא כל זמן שהם במדבר הוו בתוך הזמן. וסבורני והא דקאמר כגון זה דוקא בכי האי גוונא ששם נפשו בסכנה או שותף חולק שלא מדעת חבירו. אבל אחד מן הצבור שרצה לפרוש מן הצבור להתפשר בפני עצמו לאו כל כמיני' בלא דעת חבירו ואם פישר לעצמו והקיל ההגמון מעליו הכל לאמצע ועוד אי אית לן למיזל בתר אומדנא כל מה שמקיל לזה מכביד על אחרים וכן תנא בתוספתא שותפין שמחלו להם מוכסין מה שמחלו מחלו לאמצע ואם אמרו בשביל פלוני מחלנו מה שמחלו מחלו לו. לפי משמעות לשון הברייתא דקתני מה שמחלו מחלו לאמצע למי היה להיות כי אם לאמצע וסבורני דהכי בעי למימר שביקש אחד מהן למחול לו מה שמחלו לאחד מהן מחלו לאמצע כאילו הי' שלוחם ואם אמרו בשביל

פלוני מחלנו שמעצמם אמרו בלא פיוס שלא ביקש אחד מהן למחול מה שמחלו מחלו לו. מהתם משמע שאפי' במקום שאין אחרים מפסידים במחילתו של זה אפי' הכי מה שמחלו הוא לאמצע. וההיא דחזקת הבתים פדרכת מסייע מתא והני מילי באצילתיה מתא אבל אנדיסקי סייעתא דשמיא הוא פר"ח זצ"ל אנדיסקי אם נמצאו בני אדם שם שאינם מן בני המקום ואמרו לשלטון כי זה פדרכת מתא עני ונתרצה לו השלטון וכתב לו אנדיסקי שהניח לו מה שעליו אינו נותן לבני העיר כלום. מדקאמר אבל אנדיסקי סייעתא דשמיא ופר"ח זצ"ל נמצאו שם בני אדם שאינם מן בני המקום ולא קאמר שהוא הציל ונתחנן לפני השלטון ופייסו ש"מ אצילתיה בין הוא ובין אחר לעולם מסייע מתא דכולהו שותפי נינהו וכולהו שלוחי דאהדדי. ושמעתי שדודי רבי' קלונימוס זצ"ל קרוב למלכות היה מבני פלטין של המלך כשהיה המלך שואל מס מבני העיר היה מסייעם בפשרה הגונה ואחר כן היה מבקש מן המלך לנכות מן המס שליש או רביע מה שהיה מגיע לחלקו ליתן כי היה אומר למלך אני עובדך בהלוואות ובענינים הרבה אני רוצה שתתפשריני מן המס ודיני ליתן עמהם. אע"פ שהמלך היה מתרצה לו לנכות מן המס בפי חלקו היה חוזר ונותן עם הקהל. סבור הייתי שמדת רחמנות ומדת חסידות היתה. ואני רואה שמדת הדין הוא כי כל ישראל ערבים זה בזה לקבל עול גלותם ויזכו להשתתף עמהם בנחמתם ובגאולתם - שמחה בר שמואל זצ"ל:

[**שם**]

מתני' הגוזל את השדה ונטלוה מסיקין שגזלוה מן הגזלן אם מכת מדינה היא דאנסו אדעתא או דאחריני ודהאיך. אומר לו הרי שלך לפניך ואם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה. אמרי היכי דמי אילימא דאנסינחו לכולהו אדעתא דגזלן ואנסוה נמי להא בהדייהו מריש' שמעת מינה אם מכת מדינה היא אומר לו הרי שלך לפניך הא לאו מכת מדינה היא חייב להעמיד לו שדה אחר. אמרי הכא במאי עסקי' כגון דאנסוה ואמרי ליה אחוי לי ארעתא ואחוי נמי ההוא בהדייהו:

[**שם**]

ההוא גברא דאחוי אכריא דחיטי דבי ריש גלותא אתא לקמיה דרב נחמן חייביה רב נחמן לשלומי יתיב רב יוסף אחוריה דרב הונא בו חייא ויתיב רב הונא קמיה דרב נחמן א"ל רב הונא בר חייא לרב נחמן דינא או קנסא א"ל מתני' ידענא דתנן אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה וקיימא לן דאחוי אחוויי פי' רש"י זצ"ל אחוי אחוויי שלא גזלה אלא שמע מאת המלך שמבקש לגזול שדות והראה לו זה טול קרקע של פלוני:

[דף קי"ז ע"א]

רב הונא בר יהודה איקלע לבי אביוני אתא לקמיה דרבא אמר ליה כלום מעשה בא לידך אמר לי' ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו וחייבתיו א"ל זיל אהדר עובדא למריה דתנן ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו פטור ואם נשא ונתן ביד חייב. אמר רבא אם הראה מעצמו כמי שנטל ונתן ביד דמי. כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל איכא מאן דאמר כי היכי דישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו פטור הכי נמי ישראל שאנסוהו גוים להביא ממון חבירו והביא פטור. ואנן לא סבירא לן הכי דכי מעיינת בה בשמעתין לא סלקא בהאי סברא כל עיקר דהא דתניא אם נשא ונתן ביד חייב במאי עסקי' אי באונס הא אמרת פטור ואי מעצמו מאי איריא נשא ונתן ביד אפי' הראשו' נמי חייב אלא לאו הכי קאמר ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו פטור ודוקא הראה אבל נשא ונתן חייב ואע"ג דאנוס ל"ש דאנסוהו להראות והלך הוא והביא לא שנא דאנסוהו להביא והביא והכי נמי מסתברא דאמרי' ההוא גברא דאחוי אחמריה דרב פנחס בר רב חסדא ודרב אמי אמרי לי אינהו דרי ואמטי בהדן דרא אמטא בהדייהו אתא לקמיה דרב אשי פטריה אמרו ליה רבנן לרב אשי והא תנן אם נשא ונתן ביד חייב א"ל ה"מ היכא דלא אוקמינהו עלויה מעיקרא אבל היכא דאוקמינהו עלויה מיקלא קלייה אי אמרת בשלמא הא דתניא חייב אע"ג דאניס היינו דקא מקשו מינה רבנן לרב אשי אלא אי אמרת הא דתניא חייב בלא אניס אבל היכא דאניס פטור היכי קא מקשו רבנן לרב אשי והא ההוא גברא דפטריה רב אשי אנוס הוה ועוד אמאי קאמר להו רב אשי ה"מ היכא דלא אוקמינהו עלויה לימא להו ה"מ היכא דלא אניס אבל האי אנוס הוא אלא ש"מ אוקמינהו עלויה אע"ג דאנוס הוא חייב וכי תימא מאי שנא מראה מנושא ונותן ביד דהאי פטור והאי חייב ותרוייהו אניסי האי גרמא והאי בידים ומסתעייא נמי האי סברא מיהא דאותביה רב' אבוהו לרב אשי א"ל אנס הושיט לי פקיע עמיר זה או אשכול של ענבים זה והושיט לו חייב והא הכא אע"ג דקאי עלויה כי יהיב ליה בידיה ופריק הב"ע דקאי בתרי עברי נהרא דלא מצי שקיל ליה ומשום הכי חייב אע"ג דאניס ליה לבתר הכי חייב ושמעת מינה דמאן דשקיל ליה לממונא דחבריה ואמטי ליה לגבי אנס בידיה חייב ואע"ג דאניס עכ"ל. וזה לשון פר"ח זצ"ל אמר רבא אם הראה מעצמו כמי שנטל ונתן ביד דמי וחייב. מצאנו בתלמוד ארץ ישראל בפ' החובל בסוף תני ישראל שאנסוהו גוים ונטלו ממנו ממון חבירו בפניו פטור נטל ונתן ביד להם חייב. אמר ר' יוסי הדא דאתמר כשאומר לו תן לנו ממון סתם אבל תן לנו ממון פלוני אפי' נטל ונתן ביד פטור. ורב אשי פטר להההוא דאנסוהו לאחוויי דאחוי אחמרא הדרי בהדייהו אמר

כיון דאחווי אחווי מיקלא קלייה והא דרא בהדייהו בתר דקלייה לא מיחייב עליה כו' עד ההוא דאפקיד גבי חבריה כסא דכספא אתו עליה גנבי ושקיל להההוא כסא ויהביה להו אתא לקמי' דרבה פטריה א"ל אביי והא מציל עצמו בממון חבירו הוא אלא אמר רב אשי אי אינש אמיד הוא עליה דידיה אתו גנבי והאי מציל עצמו בממון חבירו וחייב ואי לא אדעתא דהאי כסא אתו עליה ופטור וקיי"ל כרב אשי. דייקי' מינה דאי אנסוהו גוים ואמרו לו תן לנו ממון פלוני ונשא ונתן פטור. עכ"ל:

סימן תסא

וזה לשון מו' רבי' אבי העזרי זצ"ל. בשער העשרים בשערי השבועות מצאנו דקסבר נמי ישראל שאנסוהו גוים לתת להם ממון פלוני אפי' נשא ונתן פטור. וראייתו מההוא גברא דאנסוהו גוים ואחווי אחמדיה דרב מרי ורב פנחס ואמרו ליה דרי ואמטי בהדן ופטריה רב אשי משום דקסבר כי אמרי' נשא ונתן חייב ה"מ היכא דלא קמו על גבי חמרא אבל הכא כיון דקמו עלויה ואנסו עד דמטא בהדייהו מיקלא קלייה. ופי' הא דתניא ישראל שאנסוהו גוים והראה להם ממון חבירו פטור שאנסוהו בפי' הראה לנו ממון פלוני אבל אם אנסוהו להראות ממון פלוני והוא נטל בממון ונתן ביד חייב. ועל זה אמרו נשא ונתן ביד חייב. ובספר האלפס מצאתי שכתב איכא מאן דאמר כי היכי דישראל שאנסוהו גוים כו' כדפרי' לעיל. ומו' רבי' שב"ט זצ"ל כתב ואנו משיבים לרבי' האלפסי כי לא אנסוהו למידרי ולאמטויי בהדייהו אלא אנסוהו להראות אההוא חמרא ובתר הכי אמרו ליה דרי בהדן ולא אנסוהו על כך. ותו הא דרב אשי סבירא ליה דפטור גבי ההוא גברא דאפקידו גביה כסא דכספא ודקאמרי' דקאי בתרי עברי דנהרא חייב יש לומר שאינו דר הישראל במקום שיוכל האנס להפסידו. עכ"ל:

[**שם**]

ההוא שותא פי' שותא מכמורת לדגים או לחיות דהוו קא מינצו עליה בי תרי האי אמר דידי הוא והאי אמר דידי הוא קם חד מנייהו מסרה לפרהדגמנא מלכא אמר אביי יכיל למימר מסרי ודידי מסרי א"ל רבא כל כמיניה אלא אמר רבא משמתי' ליה עד דמייתי לה וקיימי תרוייהו לדינא:

סימן תסב

וכתב מו' רבי' אבי העזרי זצ"ל מסקנא כרבא משמתינן ליה עד דמייתי לה וקיימי עלה בדינא ואם האחד היה מוחזק בה יהיבנא ליה ואם שניהם מוחזקים בה הוה דיניה כמו שנים אוחזין בטלית שזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה וכן השני. ועל ידי גוים לא שייך למימר כל דאלים גבר כההיא דפרק חזקת הבתים והתם מיירי בארבא המונחת

על גבי קרקע להכי לא דמיא לשנים אוחזין וכן בסוף פ' הנזקין גבי בני נהרא וכו' וכל כי האי גוונא אמרי' כל דאלים גבר. עכ"ל:

בפ"ק דגיטין שלח ליה מד עוקבא לר' אלעזר בני אדם העומדים עלי ובידי למוסרן למלכות מהו. שרטט לו וכתב אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום. שלח ליה קא מצערן לי טובא ולא מצינא דאיקום בהו. שלח ליה דום לי"י והתחולל לו דום לי"י והוא יפילם לך חללים חללים השכם והערב עליהם בבית המדרש והם כלים מאליהן:

סימן תסג

וכתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל הכא בשמעתין. שמעינן מינה דאפי' במקום צרה אסור למיסר בר ישראל למלכות לא שנא גופיה לא שנא ממוניה:

[**שם ע"ב**]

ההוא גברא דאפקידו גביה ארנקי דפדיון שבויים אתו גנבי עליה שקליה ויהביה ניהלייהו אתא לקמיה דרבה פטריה א"ל אביי האי מציל עצמו בממון חבירו הוא א"ל אין לך פדיון שבויים גדול מזה. נראה בעיני דהאי ארנקי דסתם שבויים הות ולא ניגבת בפירוש לפלוני שבוי וסבר אביי דאין זה שבוי ואהדר ליה רבה דהאי נמי שבוי הוא ושפיר עביד דפריק בה נפשיה מגנבי דאי ניגבית בפירוש לפלוני שבוי היכי קא מהדר ליה רבה דאין לך שבוי גדול מזה דנהי דהאי נמי שבוי הוא מכל מקום הא איהו אגבוה לצורכיה זכה בה ונמצא דהאי מציל עצמו בממון חבירו הוא:

[**שם**]

ההוא גברא דהוה קא סלקא אינשי למעברה הוה קא מסיק חד חמרא וקא בעי למיטבע אינשי אתא חד מנייהו שדייה לחמרא במיא וטבעיה אתא לקמיה דרבה פטריה רבה א"ל אביי האי מציל עצמו בממון חבירו הוא א"ל האי רודף הוא. רבה לטעמיה דאמר רבה האי רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו ושיבר כלים בין של נרדף בין של כל אדם פטור מאי טעמא מתחייב בנפשו הוא. ונרדף שהיה בורח מפני הרודף ושיבר את הכלים של רודף פטור לא יהא ממונו חמור מגופו. של כל אדם חייב מפני שאסור לו לאדם להציל עצמו בממון חבירו. ורודף שהיה רודף אחר הרודף להציל ושיבר את כלים בין של רודף בין של כל אדם פטור ולא מן הדין אלא שאם אין אומרים כך אין לך אדם שמציל את חבירו מיד הרודף:

[**דף קי"ח ע"א**]

מתני' הגוזל את חבירו או שלוה הימנו או שהפקיד אצלו בישוב לא יחזיר לו במדבר אם אין התובע רוצה לקבל לא יוכל זה לכופו לקבל חובו או פקדון במדבר דלאו מקום

שימור הוא. על מנת לצאת למדבר יחזיר לו במדבר. ורמינהו מלוה משתלמת בכל מקום אבידה ופקדון אין משתלמין אלא במקומן. אמרי הכי קתני מלוה ניתנה ליתבע בכל מקום אם ירצה המלוה דידו על העליונה אבידה ופקדון לא ניתנו ליתבע אלא במקומן. והא דקתני במתניתין על מנת לצאת אוקימנא כגון דא"ל ניהוי האי מידי פקדון גבך וא"ל האיך אנא למדבר בעינא למיזל וא"ל האיך אנא נמי למדברא קאזילנא דמשמע דהכי קאמר ליה דאי מהדרת לי ניהליה במדברא מקבילנא ליה מינך. ואשמעינן דאע"ג דלאו תנאי גמור הוא אפי' הכי כיון דידע דאיהו למדבר נפיק על כרחו יקבל:

סימן תסד

כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל שמעינן השתא ממתניתין ומברייתא דבמלוה את חבירו ביישוב אית לי' רשותא למיגבי במדברא ואפי' בעל כרחיה דלוה. אבל אי לא בעי מלוה לאיפרועי בדברא לית ליה רשותא ללוה למימר ליה למלוה קביל הני זוזי דאית לך גבאי אלא קיימי באחריותיה עד דמהדר ליה ביישוב כדאוזפינהו ניהליה ביישוב. וה"מ מלוה אבל אבידה דאישתכח ביישוב אי נמי פקדון דאיתפקד גביה ביישוב לית ליה למריה דאבידה או מריה דפקדון רשותא למיתבעיה לחבריה בדברא היכא דליתנהו גביה דלא מיחייב חבריה לאהדורינהו ניהליה בדברא היכ' דליתנהו גביה הכי נמי אי איתנהו גביה ולא בעי מרייהו למישקלינהו לית לי' רשותא להאיך לאותבינהו גביה ולמיזל אלא מיחייב באחריותייהו עד דמהדר להו ביישוב כדאפקרינהו ניהליה ביישוב עכ"ל. ומו' רבינו אבי העזרי זצ"ל כתב במלוה כדבריו אבל באבידה ופקדון שבא לידו ביישוב כתב שתלוי ברצון מי שבידו אם ירצה יחזיר לו במדבר אם יש לו שם ואם ירצה יחזיר לו בישוב אם אין לו שם והאחריות על הנפקד ולא המוצא ואם היה יכול להניחם בישוב אפשר להיות כדברי רבי' יצחק אלפסי זצ"ל שאם אין בעל אבידה או בעל פקדון רוצה לקבל במדבר שהאחריות על הנפקד ועל המוצא אבל מפני הסכנה הוציאם או שלא רצה להניחם משום דשומר שמסר לשומר חייב. ונאנסו נראה לי דפטור הנפקד והמוצא עכ"ל. וזה לשון באבי העזרי זצ"ל. מצאתי כתוב בשם רבינו יצחק בר אשר זצ"ל בפ' מי שאחזו אמר רבא מתקנתו של הלל הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז ונתנה לו מדעתו מגורשת על כרחו אינה מגורשת מדאיצטריך ליה להלל לתקוני נתינה בעל כרחו שמה נתינה מכלל דבעלמא נתינה בעל כרחו לא הויא נתינה ומאי דתקון הלל תקון ומאי דלא תקון לא תקון. מתקיף לה רב פפא ואיתימא רב אשי ודילמא כי איצטרך לתקוני שלא בפניו אבל בפניו בין מדעתו בין בעל כרחו הויא נתינה. ואיכא דאמרי אמר רבא זו תקנתו של הלל הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז ונתנה

לו בין מדעתו בין בעל כרחו הויא נתינה מתקיף לה רב פפא ואיתימא רב שימי בר אשי ודילמא אפילו בפניו נמי מדעתו אין בעל כרחו לא והלל מאי דאיצטריך ליה תקון:

סימן תסה

מהכא הוה ר' בעי למידק אדם שחייב לחבירו מנה אם יכול לומר הנה המנה מזומן לו ואם לא תרצה ליקחנו מידי דע כי איני רוצה להתחייב עוד באחריותו אך אניחנו כך בביתי הואיל ואינו מקבל מי אמרי' הוי נתינה בעל כרחו כי האי גוונא. ודאי פקדון פשיטא כיון דא"ל אין רצוני יותר לשומרו קחהו אינו חייב עוד עליו אפי' לא שמרו שהניח הבית פתוח ובפשיעה נגנב פטור. דהכי אמרי' גבי אומן כיון שהודיע לבעל הבית שגמרו פטור ואינו חייב עוד באחריותו. אבל גבי חוב מספקא ליה. ומהכא דרבא ליכא למידק מידי. חדא דלא דמי לגמרי לחוב ועוד דתרי לישני נינהו. ואית דאמר איפכא דהויא נתינה ודאי היכא דהשליך בביתו או בחיקו בעל כרחו והלך לו לא איכפת ליה עוד אם יאבד. אבל היכא דתפיס המנה בידו עדיין ואמר לו קחהו וזה אינו רוצה לקבל אם ילך אז הלוה לביתו ולא יגע בו עוד ויניח כך המנה מספקא לד' אם באחריותו הוא מאותו היום אם לאו. ובעי נמי לאתויי ראיה מדתנן בהגוזל בתרא הגוזל את חבירו או שלוה הימנו או שהפקיד לו ביישוב לא יחזיר לו במדבר מכלל דביישוב יכול להחזיר לו אפי' בעל כרחו ואין ראיה מהתם דהתם איכא למימר שורת הדין קתני. ומספקא ליה נמי מי אמרי' מתוך שהלוה יכול לחזור ולהוציא אותו מנה בהוצאתו והרשות בידו הרי הוא בידו עדיין להתחייב באחריותו או דילמא הרי לא הוציאו והניחו כך ולא נגע בו. ושמעתי שבא דין לפני רבותיי וחייבו ללוה לפרוע בשביל שלא היה יכול לישבע שאותו מנה נאבד ואינו ברשותו שנאבד משום שהיה רוצ' לפרוע לו ולא רצה ליקח ואינו באחריותו מאותו היום. עכ"ל ויסודו ופסק דין נכתב מאד בגמגום:

ואומר אני הקטן דלפי עניות דעתי לא שנא מלוה לא שנא אם ירצה להחזיר לפניו ביישוב במקום המשתמר בעל כרחו יש לו לקבל ומההיא שעתא ואילך פטור הלוה והנפקד כדמשמע בהגוזל בתרא הגוזל את חבירו או שלוה הימנו או שהפקיד אצלו מכלל דביישוב מחזיר לו בעל כרחו ואיני יודע מאי שורת הדין דקאמר הרב דאדרבה דין גמור הוא כמו גבי פקדון דמודה הרב דדינא הוי הכי נמי גבי מלוה דהא לא פלגינהו מתני' ותדע דמפר' בגמ' על מנת לצאת למדבר דא"ל ניהוי האי פקדון גבך וא"ל האיך למדברא נפיקנא וכו' עד ה"ק ליה אי מהדרת ניהלי במדברא קבילנא מינך אלמא דבתר סברא ודין קא אזילנא. ואמרינן נמי בפרק השוכר את האומנין וכולן שאמרו טול את שלך והבא מעות שומר חנם. ואמרי' טול את שלך איצטריכא ליה סד"א שומר חנם

לא הוי קמ"ל. ופרש"י זצ"ל קמ"ל דאינו תופשו על שכרו קאמר ליה אבל מדין פקדון לא סליק נפשיה אבל אי אמר ליה איני שומרו אפי' שומר חנם לא הוי ופטור אפי' מפשיעה כגון שהניחו בבית פתוח או שהניחו לפניו ברשות הרבים. ותו דגרסי' בפ' הזהב ההוא גברא דיהיב זוזי אשומשמי לסוף אייקור שומשמי וא"ל שקול זוזך לא שקיל זוזי ואיגנוב זוזי אתא לקמיה דרבא א"ל לא מיבעיא שומר שכר לה הוי אלא אפי' שומר חנם נמי לא הוי והטעם שהיה חפץ לתת מעותיו בידו ולא רצה לקבלם ופטור אפי' מפשיעה וה"מ דפטור היינו היכא דבידו מזומנים להחזיר לו וזה אינו רוצה לקבלם וזה הניחם לפניו או בביתו והמלוה והמפקיד הלכו להם השתא איכא למימר למה לא לקחום. אבל אם אינו תופשם מזומנים ואומר אני אביא לך פקדונך וזה המפקיד הלך לו חייב הנפקד באחריותו כדאמ' פ"ק דקידושין ההוא גברא דקדיש בצפתא דאסא אמרו ליה והא לית ביה שוה פרוט' אמר להו תיקדוש לה לי בארבעה זוזי דאית בה שקלתה ואישתיקא ואמר רבא הוי שתיקה דלאחר מתן מעות דלא הוי קידושי מייתי ראיה מדסייעת' אמר לה כנסי סלה בפקדון וחזר ואמר לה התקדשי לי בו בשעת מתן מעות מקודשת לאחר מתן מעות רצתה מקודשת לא רצתה אינה מקודשת ואוקימנא רצתה דאמרה הן לא רצתה דאישתיקא וש"מ דשתיקה לאחר מתן מעות לאו כלום היא. קשו בה בפומפדית' משמיה דרב הונא בריה דרב יהושע מי דמי התם בתורת פקדות יהב לה סבר אי שדינא להו ומיתברי מיחייבנא בהו הכא בתורת קידושין יהב לה אם איתא דלא ניחא לה תשדינהו. פריך רב אחאי אטו כולהו נשי דינא גמירי הכא נמי סברא אי שדינא להו ומיתברי מיחייבנא. דמשמע מהתם דדינא הכי דאם השליכה הפקדון היתה מתחייבת בו והיינו טעמא שלא היה בידה מזומן שמתחילה נתן לה בפקדון ושוב לאחר ימים אמר לה התקדשי לי בו ואפי' אם תלך להביאו איהו לא קאי עד דתייתינהו דאי לא תימא הכי נימ' דשתיקה כהודאה הויא דאי לא ניחא לה תיזיל בתריהון ותשרי אפי' שלא בפניו ותפטר אלא שמע מינה דבכי האי גוונא מיחייב הילכך בעל כרחה יש לה לשתוק:

סימן תסו

ושמעינן נמי מהתם דאם יש ביד אדם משל חבירו ולא קבלו בתורת פקדון וא"ל קח את שלך ואביאנו לך פטור אפי' מפשיעה כדמסיק אבל הכא בתורת קידושין קבלינהו עם הציפתא דאסא. ולשם פקדון לא דאז לא ידעה בם. אי שדינהו ומיתברא פטירא דומיא דפקדון איכא לפרושי בתורת קידושין אפי' לא היה בידה מזומנים להחזירו וכן נמי אם לא קבלה בתור' פקדון אפי' לא אמר קח את שלך והוציאו מרשותו פטור כדאמ' בפ'

השואל את הפרה ההוא גברא דזבן ארבא דחמרא ולא אשכח דוכתא לאוגירא א"ל להיא איתתא אית לך דוכתא לאוגירא אמרה ליה לא אזל קידשה ויהבה ליה דוכתא אזל לביתיה ושדר לה גיטא אזלא איהי ואוגרה אוגורי מיניה ואפיקתיה ואותיבתיה בשבילא. ומסקי' דאמר רב הונא בריה דרב יהושע דדינא קא עבדא אע"ג דהפסידה לו וגם אינה מתחייבת באחריותו שעל דעת פקדון לא קבלתו ובעל כרחי' הכי טעמ' דאי לא תימא הכי הא רב הונא גופיה קאמר בפ"ק דקידושין דאי שדית לפקדון חייבת אלא היינו טעמא דהתם בתורת פקדון קבלתו אבל הכא לא קבלתו בפקדון. ואומר אני דאפי' היכ' דלא קיבלו בתורת פקדון ה"מ דפשעה בו והניחתו במקום הפקר ולא איבדתו בידים כגון להשליך לאור או לים דהתם כשישמע הדבר יבא וישמור את שלו אבל איבדתו בידים לא איפשר להציל ומסתייעא מילתא מדגרס פ"ק דקידושין התקדשי לי במנה נטלתו וזרקתו לים או לאור או לכל דבר האבד אינה מקודשת ומסקי' אבל זרקתו לים אימא מדאיחייב בה וכו' אלמא אע"ג דבתורת קידושין אתי לידה אפי' הכי חייבת אבל היכא דאתברו פטורה כדמוכח שמעת' דאחרנייתא דקידושין ואע"ג דנקט מתברו ה"ה דאפי' מפשיע' פטורה כדמשמע בהשוכר ואגב דנקט בפקדון מתברו נקט נמי שלהי הכונס אמר רבא נתן דינר זהב לאשה וא"ל הזהרי בו של כסף הוא הזיקתו משלמת של זהב פשעה בו משלמת של כסף אלמא אע"ג דנטירותא דכסף קיבלה עילוה הואיל והזיקה בידים משלמת של זהב וכן חיטין וחיפן בשעורים וכו'. ומו' אבא מייתי נמי ראיה מדתניא בהגוזל קמא וכחש בה פרט למודה בעיקר כיצד שורי גנבת והוא אומר לא גנבתי וכו' שומר חנם אני עליו כו' יכול יהא חייב ת"ל וכחש בה פרט למודה בעיקר ופרקי' כי תניא ההיא דא"ל הילך כי קאמינא אנא דקאי באגם הרי מוכיח היכא דא"ל הילך שפטור מגניבה ואבידה מיהו איכא לדחוייה ששניהם חפצים בחזרה הת'. ואלו דברים דנתי עם אבא מרי וכן דעתי נוטה - אבי העזרי:

[**שם**]

מתני' האומר לחבירו גזלתיך הלויתני הפקדת אצלי ואיני יודע אם החזרתי לך אם לאו חייב לשלם אבל אם אמר לו איני יודע אם גזלתיך אם הלויתני אם הפקדת אצלי אם לאו פטור מלשלם. איתמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע רב הונא ורב יהודה אמרי חייב ברי ושמא ברי עדיף. רב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור אוקי ממונא בחזקת מריה. תנן אבל איני יודע אם גזלתיך אם הלויתני אם הפקדת אצלי ואם לאו פטור מלשלם. היכי דמי אילימא דלא קא תבע ליה דרישא נמי לא קא תבע ליה אמאי חייב אלא לאו דקא תבע ליה וקתני סיפא פטור לעולם דלא קא תבע ליה ורישא בבא לצאת ידי שמים.

כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל ודוקא כדקא תבע ליה חבריה דכיון דברי ליה שגזל או שלוה ואיסתפק אם החזיר א"ל החזיר חייב דאין ספק מוציא מידי ודאי אבל אי לא תבע ליה לחבריה אבל איהו מדעתיה דנפשיה וחבריה לא קא תבע ליה אינו חייב אלא בבא לצאת ידי שמים. והיכא דתבע ליה חבריה ואמר מנה לי בידך ואיהו אמר לא ידענא אי לוינא מינך אי לא פטור. והיינו דתנן אבל אם אמר לו איני יודע אם גזלתיך או אם הלויתני אם הפקדת אצלי אם לאו פטור. ורב הונא ורב יהודה דאוקמו למתני' בדלא תבע ליה לית הילכת' כוותייהו אלא אע"ג דקא תבע ליה פטור דקיימא לן כרב נחמן דאמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור מלשלם אבל מישתבע דלא ידע ואם לצאת ידי שמים חייב עכ"ל:

סימן תסז

וכן כתב מו' רבי' אבי העזרי זצ"ל דקיי"ל כרב נחמן ולא כדמוקמי לה רב הונא ורב יהודה:

[**שם ע"ב**]

אין לוקחין מן הרועים צמר חלב וגדיים דאיכא למיחש שמא גנבום מצאנו של בעל הבית המסור להם:

[**שם**]

ת"ר אין לוקחין מן הרועים לא עזים ולא גיזין ולא תלושין של צמר שנתלש מן הצמר שעל הרחל מעט מעט אבל לוקחין מהם בגדים תפורים מפני שהן שלהן. דאי נמי גנבום קננהו בשינוי ולוקחין חלב וגבינה במדבר דאין דרך בעלים לילך שם וליטלם אבל לא ביישוב שדרך להביאם לבית בעל הבית ולוקחין מהן ארבע וחמש צאן מן העדר שחסרונו ניכר בעדר ואינו יכול להשמט ולומר זאב טרפם. ארבע וחמש גיזין אבל לא שתי צאן ולא שתי גיזין. ר' יהודה אומר בייתות לוקחין מהן מדבריות אין לוקחין מהן כללו של דבר כל שהרועה מוכר ובעל הבית מרגיש בו לוקחין ממנו אין בעל הבית מרגיש בו אין לוקחין הימנו ואוקמ' רב חסדא ארבע מתוך חמש צאן שאם לא היה בעדר אלא חמש צאן ומוכר מהם ארבע מותר ליקח מהם דכולי האי לא גניב מדבר מועט. וחמש מעדר גדול אי נמי ארבע מעדר קטן וחמש מעדר גדול ובברייתא שלש אין לוקחין ובכחושות לוקי' מהן שלש ר' יהודה אסיפ' קאי ולקולא דקאמר ת"ק אבל לא שתי צאן ולא שתי גיזין ואתא ר' יהוד' למימר ה"מ מדבריות אבל בייתות אפי' שתי צאן נמי זבנינן:

[**שם**]

מתני' אין לוקחין משומרי פירות עצים ופירות. רבה זבן שבישת' דהיינו חבילי זמורות

מאריס' א"ל אביי והא תנן לא משומרי פירות עצים ופירות א"ל ה"מ שומר שכר דלית ליה בגויה שהוא נוטל מעות בשכרו ואין לו חלק בעצים אבל האי אריסא כיון דאית ליה בגוה שהוא חולק בזמורות ובקנים אימור מדנפשיה קא זבין:

[**דף קי"ט ע"א**]

ת"ר שומרי פירות לוקחין מהם בזמן שיושבין ומוכרין והטורטני לפניהם מאזנים גדולים ומוכרים פירות במשקל כדרך התגרים דכיון דמוכרין בפרהסיא לא גנבום. וכולן שאמרו להטמין אסור ליקח מהם ולוקחין מהן מפתח גינה אבל לא מאחורי גינה:

[**שם**]

איתמר גזלן מאימתי מותר ליהנות ממנו רב אמר עד שיהא רוח ממונו משלו בלא גזילה הולכין אחר הרוב ונהנין ממנו דמשלו הוא ושמואל אמר אפילו מיעוט משלו תלינן ואמרינן האי מידי דיהיב מדידיה הוא. מודי ליה רב יהודה לאדא דיאלא כדברי האומר אפי' מיעוט משלו. אדא שם האיש. דיאלא שמש. ופר"ח זצ"ל יש מי שאומר כיון דמורי ליה לאדא דיאלא כשמואל הילכתא כוותיה. ואנו קיבלנו דהילכתא כוותי' דרב באיסורי וזו איסורא היא ומשנתינו קתני אין לוקחין משום דחיישי לגניבה או לגזילה עכ"ל. ומו' רבינו אבי העזרי זצ"ל כתב הילכתא כמ"ד אפי' המועט משלו מותר דמעשה רב דרב יהודה:

[**שם**]

ממון מסור רב הונא ורב יהודה חד אמר מותר לאבדו ביד לא יהא ממונו חמור מגופו וחד אמר אסור לאבדו ביד דילמא הויא ליה זרעא מעליא ויכין רשע וצדיק ילבש:

סימן תסח

כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל וסוגיין אסור לאבדן ביד דאיבעי' לן התם עשו תקנת נגזל במסור דמשתבע ושקיל מיניה דמסור או לא ואסקינן בתיקו ושמעית מינה דכ"ש דאסור לאבדו ביד עכ"ל. ופר"ח זצ"ל ממון מסור בר ישראל דמסר ממונם של ישראל לגוים ממון זה המסור רב יהודה ורב הונא חד אמר מותר לאבדו ביד לא יהא ממונו חמור מגופו ממעשה דרב כהנא דשמטיה לקויעיה דההוא מסור וחד אמר אסור לאבדו ביד דילמא נפיק מיניה זרעא כו' ובס"פ הכונס בעי אמימר עשו תקנת נגזל במסור או לאו ועלתה בתיקו ש"מ דלא יהבינן ליה לנגזל אע"ג דאיכא סהדי דמסריה ביד אנס גוי כיון דליכא סהדי כמה נענש לא מחייבינן ליה למסור לשלומי מידיה ועלתה בתיקו וקיימא לן כל תיקו דממונא לקולא. וכ"ש דאסור לאבדו ממונו כולו. עכ"ל:

מתני' לוקחין מן הנשים צמר ביהודה וכלי פשתן בגליל זו היא מלאכת נשים והן עצמן עושות ומוכרות ולדעת בעליהן הוא. וענלים מן השרון פי' עגלים מן הרועים. בשרון ברחבה לעין הכל דמדמוכרין לעיני הכל לא גנבום שרון שם מקום הוא ומקום גידול עגלים הוא ומגדלין אותן ושלהן הוי ולשון זה עיקר דתניא במנחות פ' כל קרבנות אילים ממואב כבשים מחברון עגלים משרון. וכולן שאמרו להטמין אסור. לוקחין בצים ותרנגולים בכל מקום:

[**שם**]

ת"ר לוקחין מן הנשים בלי צמר ביהודה וכלי פשתן בגליל אבל לא יינות שמנים וסלתות שדרך האיש למוכרן ואינו עושה את אשתו שליח לכך ושמא גנבתן מבעלה. אבא שאול אומר מוכרת אשה בארבעה וחמשה דינרים כדי לעשות כפה לראשה פי' כפה צעיף. וכולן שאמרו להטמין אסור. גבאי צדקה מקבלין מהן דבר מועט דאין הבעל מקפיד אבל לא מרובה. הבדדים לוקחין מן הנשים זיתים ושמן במדה כלומר דרך מכירה בפרהסיא ודבר מרובה דאין יכולה לגנוב כל זאת ולעשות בצנעה אבל לא זיתים במיעוט ולא שמן במיעוט דגנבתן ויכולה לעשות בצנעה ולא ירגיש בעלה במיעוט שנטלתן במעטן. רשב"ג אומר לוקחין מן הנשים זיתים במיעוט בגליל העליון שהשמן ביוקר ומקפיד על דבר מועט וטעמא שאדם בוש למכור על פתח ביתו ונותן לאשתו ומוכרת. רבינא איקלע למחוזא וגבאי של צדקה היה אתאן נשי דבני מחוזאי בכלי שיראי פי' בכלי שרשות זהב ושיראי צמידים דמיין קמיה וקביל מינייהו א"ל רבא תוספאה לרבינא והתניא גבאי צדקה מקבלין מהן דבר מועט אבל לא דבר מרובה א"ל הני לבני מחוזא כדבר מועט דמי':

[**שם**]

מתני' מוכין את שהכובס מוציא הרי אלו שלו פי' כובס מוציא מבגד צמר דבר מועט על ידי הקוצים שקורין מרודנש. ושהסורק מוציא הרי אלו של בעל הבית פי' סורק שם האומנות על שם שהוא סורק בקוצים כעין מסרק הרי אלו של בעל הבית שדבר חשוב הוא ולא מחיל. הכובס נוטל שלשה חוטין והן שלו יתר מיכן של בעל הבית אם היה שחור על הלבן שארגו בבגד לבן נוטל את הכל לפי שהשחור מגנה את הלבן והן שלו. לשון פר"ח:

[**שם**]

ת"ר לוקחין מוכן מן הכובס מפני שהן שלו שני חוטין העליוני' שלו באלימתא ובקטיעי שלשה ולא יטול בו יותר מג' חוטין :

[**שם ע"ב**]

בעי ר' ירמיה אמטויי ואתויי חד או דילמא אמטויי ואייתויי תרי תיקו. לא יסרוק הבגד לשיתיו אלא לערבו בגלימי ולערבו ולא לשיתיו בסרבלי ואיכא דאמרי איפכא. ומשוי לאורכו ולא לרחבו בהמייניה לרחבו ולא לארכו בגלימי:

[**שם**]

ת"ר אין לוקחין מוכן מן הסורק משום שאינו שלו ובמקום שנהגו להיות שלו לוקחין ובכל מקום לוקחין מהן כד מלא מוכין וכסת מלא מוכן מאי טעמא דקננהו בשינוי:

[**שם**]

מתני' אם היה שחור על הלבן נוטל את הכל והן שלו. אמר רב יהודה קצרה שמיה וקצרה שקיל ליה. פי' רש"י זצ"ל הכובס נקרא קצרא בלשון ארמי וקצרה שהוא מקצר מן הבגד איהו שקיל ליה וקצרה שמיה ואיהו שקיל ליה ואמר רב יהודה הכל עולה לענין תכלת ויצחק ברי קפיד עלייהו פי' רש"י זצ"ל אותן ג' חוטין אם לא קצרו הכובס עולין למדת מלא קשר גודל שצריך להרחיק את התכלת משפת הבגד ויצחק בני קפיד עלייהו ונוטלן. עכ"ל. פר"ח זצ"ל עולין למנין תכלת אלו חוטין דשמייהו קצרה עולין למנין כמלא קשר גודל ויצחק ברי הוה קפיד ולא היה מכניסם בחשבון כמלא קשר גודל:

סימן תסט

וכתב מו' רבי' אבי העזרי זצ"ל שמעתי בשם מו' רבינו יצחק בר יהודה זצ"ל שפירש קפיד שלא להכניס לחשבון מלא קשר גודל אלא למעלה בין אותן חוטין של שחור ע"ג לבן והיה מרחיק מלא קשר גודל כשמכניס ותולה ציצתו בבגדו:

[**שם**]

מתני' החייט ששייר את החוט כדי לתפור בו מטלית שהיא שלש על שלש חייב להחזיר לבעלים וכמה אמר רב אשי אמר רב יהודה מלא מחט חוץ למחט ואוקמינן מלא מחט וחוץ למחט כמלא מחט. תניא החייט ששייר את החוט פחות מכדי לתפור בו מטלית פחותה משלש על שלש בזמן שבעל הבית מקפיד עליהן הרי אלו של בעל הבית אין בעל הבית מקפיד עליהן הרי אלו שלו. ירוש' תני בר קפרא מלא משיכת מחט תני ר' חייא מלא מחט מה פליגי מה דתני ק' חייא מלא מחט דבית ר' ינאי פתקין לה כפלים מלא מחט מה דתני בק קפרא מלא משיכת מחט דבית ר' פתקין לה כפלים במשיכת מחט:

[**שם**]

מתני' מה שהחרש מוציא במעצד הרי אלו שלו ובכשיל הרי אלו של בעל הבית אם היה עושה אצל בעל הבית אף הנסורת של בעל הבית. ורמינהו מה שחרש מוציא במעצד

והנפסק במגירה סכין שיש בו פגימות וקוצצת מהר ונפסק במגירה פיסקי עצים כשהעץ ארוך ופוסקו הרי אלו של בעל הבית והיוצא מתחת יד המקדח רק ומתחת הרהיטני והנגרר במגירה דק דק כשהיא נעשת במקום חתך הרי אלו שלו אמר אביי באתרא דתנא דידן איכא תרתי רבתי קרי כשיל וזוטרתי קרי לה מעצד באתרא דתנא ברא חדא ומעצד קרו לה. ת"ר מסתתי אבנים פי' מדבעין (רבעין) אותן מפסני אילנות כשיש בהן (אילנות) ענפים יותר מדאי קוצץ אחת מבינתיים והיינו פיסוג לשון דילוג והרחבה ומפסקי מנקפי היגי ניקוף שייך בהיגי כמו וניקף סבכי היער הגה סנה. מנכשי זרעים נוטלין ירק מבינתיים ועודרין ירקות כשהן תכופין יותר מדאי נוטל אחת מבינתיים כדי שיהא מקום להרחיב ולהתפשט. בזמן שבעל הבית הרי אלו שלו. אמר רב יהודה אמר רב כשות וחזיז פי' חזיז שחת של תבואה חיטין ושעורין בעודן ירק אין בהן משום גזל ובמקום שמקפידין יש בהן משום גזל. אמר רבא ומתא מחסיא אתרא דקפיד הוא ומקום בהמות הוא ומרעה טוב:

הדרן עלך הגוזל בתרא. שבח לדר בנהורא. וסליקא לה בבא קמא. ברוך שוכן רומה. שזיכני לסיימה.

הלכות הודאת בעל דין

תניא בתוספתא דפירקין הודאת בעל דין כמאה עדים אימתי בזמן שתבע והודה אבל אם מעצמו הודה יכול לחזור בו שהפה שאסר הוא הפה שהתיר:

ונראה בעיניי פי' אע"פ שלא אמר אתם עדיי ברישא אינו יכול לחזור בו והיינו דמחלק בין תבעוהו להודה מפי עצמו דאי בדאמר אתם עדיי דוקא ליפלוג וליתני בדידה בד"א שאמר אתם עדיי אבל לא אמר אתם עדיי יכול לחזור בו. אלא ודאי היכ' דתבעוהו אע"ג דלא אמר אתם עדיי אינו יכול לחזור בו. והשתא קשה לי מההיא דס"פ גט פשוט דבעי רבא שכיב מרע שתבעוהו והודה מהו צריך לומר אתם עדיי או אין צריך לומר ואסקי' דאין צריך משום דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו. משמע הא בריא דצריך לומד אתם עדיי אע"פ שתבעוהו ותנן נמי פ' זה בורר כיצד בודקין את העדים היו מכניסין אותן ומאיימין עליהם ומוציאין אותן ומשיירין הגדול שבהם ואומר לו היאך אתה יודע שזה חייב לזה אם אמר הוא אמר לי שאני חייב לאיש פלוני או איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום עד שיאמר בפנינו הודה שהוא חייב לו. ואמר בגמ' מסייע ליה לרב יהודה דאמר רב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדיי. איתמר נמי אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן מנה לי בידך א"ל הן למחר אמר לו תניהו לי אמר לו משטה אני בך פטור פי' בעבור שלא אמר אתם עדיי אלמא אע"ג דתבעיה צריך לומר אתם עדיי.

וקשה להה"א דתוספ' ובשלמ' לאביי דאמר התם בזה בורר לא שנו שאמר לו משטה אני בך אבל אמר לא היו דברים מעולם הוחזק כפרן. איכ' לפרש ההיא דתוספת' דהיכ' שתבעו והודה כמאה עדים דמי היינו לענין שאינו יכול לומר להד"מ אבל משטה אני בך יכול לומד הואיל ולא אמר אתם עדיי והא דבעינ' בגט פשוט ובזה בורר שצריך לומד אתם עדיי היינו לענין שאינו יכול לומר משטה אני בך אלא לרב פפא בריה דרב אויא בר אדא דאמר הכי משמיה דרב דכל מידי דכדי לא דכירי אינשי ואפי' להד"מ יכול לומר קשה ההיא דתוספתא. ונראה בעיני דההיא דתוספת' איירי בבית דין הילכך הואיל ותבעוהו אע"ג דלא אמר אתם עדיי אינו יכול לומר משטה אני בך הואיל ותבעוהו בב"ד והודה בב"ד אבל היכא שלא תבעוהו אלא שהודה מעצמו אע"פ שהודה בב"ד הואיל ומעצמו הודה ולא אמר אתם עדיי מצי למימר להד"מ או משטה אני בך אבל ההיא דגט פשוט ודפ' זה בורר מיירי שתבעו חוץ לבית דין והודה חוץ לב"ד להכי צריך שיאמר אתם עדיי אבל היכא שהודה מפי עצמו חוץ לבית דין אע"ג דאמר שכנגדו אתם עדיי מצי למימר השטיתי בך אבל אי אמר המודה אתם עדיי אע"פ שאמר חוץ לב"ד הואיל שאמר אתם עדיי לא מצי למימר השטיתי בך דמה השטאה היא זו שמעמיד עדים על עצמו אבל היכא שתבעו חוץ לבית דין והודה לו קיימא לן בהא דאמר רבינא ואיתימא רב פפא דלא שנא כי אמר לוה ולא שנא כי אמר מלוה ושתיק ליה דהויא עדות גמורה ולא מצי למימר להד"מ ולא מצי למימר משטה אני בך. אבל היכא שלא אמר אתם עדים לא לוה ולא מלוה קיימ' לן כרב פפא דמצי למימר אפי' להד"מ וכ"ש משטה אני בך. וכן פסק באלפס:

סימן תע

הילכך חמשה עניני הודאה כל היכא שתבעוהו בב"ד והודה בב"ד אע"ג דלא אמר אתם עדיי אינו יכול לומר משטה אני בך וכ"ש שאינו יכול לומד להד"מ. והיכא שהודה מפי עצמו בב"ד ולא אמר אתם עדיי לא המודה בעצמו ולא שכנגדו ושתיק ליה המודה יכול לחזור בו יכול לומד להד"מ וכ"ש משטה אני בך והיכא שתבעו חוץ לבית דין והודה לו ואמר המודה אתם עדיי או שכנגדו והמודה שותק לו אינו יכול לומר משטה אני בך וכ"ש להד"מ. והיכא שהודה לו מעצמו חוץ לב"ד ואמר המודה אתם עדיי אינו יכול לומר משטה אני בך וכ"ש להד"מ. והיכא שהודה לו מעצמו חוץ לבית דין ולא אמר המודה אתם עדיי אלא שכנגדו אמר אתם עדיי מצי למימר להד"ם וכ"ש משטה אני בך. והכי נמי אשכח' לענין תשלומי כפל שאם נשבע בבית דין ובאו עדים משלם תשלומי כפל. אבל נשבע חוץ לבית דין אע"ג דבאו עדים אינו משלם תשלומי כפל כדאמ' בהגוזל ואי

ס"ד בנשבע חוץ לבית דין מי איכ' כפל. וההיא דפ' השולח בגיטין דת"ר האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין והוא אומר לא עשאני חיישי' שמא זכה לו ע"י אחר כתבתי וחתמתי ונתתי לו והוא אומר לא כתב ולא חתם ולא נתן לי הודאת בעל דין כמאה עדים. האומר נתתי שדה פלוני לפלוני והוא אומר לא נתן לי חיישינן שמא זכה לו על ידי אחר כתבתי וחתמתי ונתתי לו והוא אומר לא כתב ולא חתם ולא נתן לי הודאת בעל דין כמאה עדים פי' הודא' בעל דין עבד וכן מקבל מתנה כיון דאמר לא קיבלתי יכול זה לחזור ולזכות בו אם ירצה דאמר טועה כסבור שקיבלה זה מידו:

נראה בעיני דאע"ג דמעצמו מודה וגם חוץ לבית דין אפי' הכי הויא הודאה אע"ג דלא אמר אתם עדיי דלא דמי להההיא דלעיל שמשעבד עצמו בהודאתו לפרוע ממון לכשנגדו אבל הכא שמסלק ואומר שלא זכה בעצמו מעולם ולא בזו השעה הויא שפיר הודאה אע"ג דלא אמר אתם עדיי. וכשטוען משטה אני בך צריך לישבע שהיה משטה בו ולא הודאה גמורה שכך כתב רב האי גאון זצ"ל גם במשטה ומתרושש שבועה לבטא פי' כשטוען השטיתי בך דהיינו במקום שיכול לומר השטיתי בך כדפרישית לעיל חייב לישבע שלהשטותו נתכוון ולא להודאה גמורה. וכן בשטוען שהודה שלא להשביע את עצמו חייב לישבע שלכך נתכוון והשת' דפרישי' שכשטוען השטיתי בך שחייב שבועה אע"פ שאומר לא הייתי חייב לך מעולם כלום. נראה בעיני דכ"ש כשאומר מנה לויתי ממך ופרעתיו לך שחייב שבועה שהרי מודה שהיה חייב לו ואיכא דררא ממונא טפי מאומר השטיתי בך שאומ' לא היה חייב לו כלום מעולם. ודמי להא דתניא בפ' שבועת הדיינין מנה לי בידך אין לך בידי פטור. אמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת. רב חביבא מתני אסיפא מנה לי בידך אמר לו הן ולמחר אמר לו תניהו לי נתתיו לך פטור אמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת מאן דמתני אסיפא כ"ש אריש ומאן דמתני אריש הכא הוא דאיכא דררא דממונא אבל ברישא לא. אלמא כל היכא דאיכא דררא דממונא טפי מחייב שבועה:

סימן תעא

הילכך יש לי לומר היכא שאמר מנה לויתי ממך ופרעתיו לך דחייב שבועת היסת שפרע ואע"ג דלא תבע ליה אלא על פי הודאת עצמו דומיא דההוא דהוו קרו ליה קב רשו אמר מאן מסיק בי אלא פלניא ופלניא אתו תבעוהו בדינא קמיה דר"נ אמר רב נחמן אדם עשוי שלא להשביע את עצמו וחייבין שבועה לדברי הגאון אע"פ דעל פי הודאת עצמו תבע ליה. הילכך דריש פ"ב דכתובות דמסיק ולימני מודה ר' יהושע באומר לחבירו מנה לויתי ממך ופרעתיו לך שהוא נאמן שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ה"פ שהוא נאמן

בדאורייתא וחייב שבועה מדרבנן ומשני משום דקא בעי למיתני אם יש עדים שלוה הימנו והוא אומר פרעתיך אינו נאמן פי' משמע שאינו נאמן אפי' בשבועה. הא קיימא לן המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים פי' ונאמן בשבועה שפרע הכי איתלן לפרש הואיל שפירשנו שטוען משטה חייב שבועה. מיהא אתיא ליה בגימגום. דהוה מצי לפרש אם יש עדים שלוה הימנו והוא אומר פרעתיך אינו נאמן דהיינו אינו נאמן בלא שבועה אלא חייב שבועה ואכתי ליתני בדידיה. וזה שפירשנו לעיל שיכול לטעון משטה אני בך היינו דוקא שהוא בעצמו טוען אבל אי לא טעין לא טענינן הכי איתא בפ' זה בורר :

תניא בתוספתא בפירקין הודאת בעל דין כמאה עדים והשליש נאמן משניהם זה אומר כך וזה אומר כך והשליש אומר כך השליש נאמן אימתי בזמן שהשלישות יוצא מתחת ידו אבל אם אין השלישות יוצא מתחת ידו אין השליש נאמן אלא הוי הוא ככל אדם:

סימן תעב

נראה בעיני דהיינו טעמא דכל זמן שהשלישות בידו דמי אנפשיה ומדכר אבל היכא שיוצא מתחת ידו מסלק הדבר מלבו ולא מדכר. הילכך לא מהימן. אבל אין נראה לפרש שנאמן כשהשלישות בידו משום מיגו דאי בעי יהיב ליה דהא אמר ס"פ זה בורר ההיא איתתא דנפק שטרא מתותיה ידה אמרה ליה ידענא ביה דפריע הוא איכא דאמרי לא הימנה רב נחמן א"ל רבא והא אי בעי קלתיה כיון דאיתחזק בבי דינא בעי קלתיה לא אמרי'. איתיביה רבא לרב נחמן סימפון שיש עליו עדים יתקיים בחותמיו אין עליו עדים ויוצא מיד שליש או שיצא אחר חיתום שטרות כשר אלמא שליש מהימן תיובתא. ואי איתא הוה ליה לשנוי דהא שליש מהימן כגון דאית ליה מיגו אלא מדלא משני הכי שמע מינה דקים לו לתלמודא דשליש מהימן אפי' היכא דלית ליה מיגו משום דהימניה וסמך עליו כשהפקיד אצלו אלא הטעם הוי דכל זמן שהשלישות בידו דמי אנפשיה לצורך מה השלישות בידו כדי לקיים שלישותו אבל כשיוצא מידו מתיאש מן הדבר ושכח והכי מתפרשא לי נמי הא דתניא במיצעתא נאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי את מקחי אימתי בזמן שהמקח יוצא מתחת ידו אבל אין המקח יוצא מתחת ידו הרי הוא כאחד מכל האדם הכא נמי כל זמן שהמקח בידו רמי אנפשיה ומדכר למי ליתן המקח וכשיצא המקח מתחת ידו מתיאש ממנו ושכח ולא מהימן. הילכך הא דפריך בפרק עשרה יוחסין ליחזי זוזי ממאן נקט ומשני לא צריכא דנקיט מתרוייהו חד מדעתיה וחד בעל כרחיה. התם אסיפא פריך דתני דהיכא דאין מקחו בידו לא מהימן ודלא כפר"ח זצ"ל דפי' דפריך אריש ופי' דמהימן במיגו דיהיב ליה דהא ליתא דאית לן לפרש דומיא

דשלישות דטעמא לאו משום מיגו כדפרי' אלא משום דרמי ודכיר. אלא בפירוש רש"י זצ"ל דפי' דפריך אסיפא:

סימן תעג

נראה בעיני דשליש מהימן בלא שבועה כדאמר בפרק התקבל גבי גט ורב חסדא אמר דשליש מהימן דלגירושי' דהא הימניה הרי משמע דהימניה לגמרי דאי בשבועה במאי מהימניה הואיל ומשביעו ותו היכן מצאנו שבועה באיסורא אלא ודאי הניה לגמדי ותו כי פריך התם לרב הונא מהאי ברייתי' ושני שאני ממון דאתיהיב למחל ואי צריך לישבע מאי מחל לו כל נפקד נמי בעי שבועה אע"ג דהימניה שהפקיד בידו אלא ודאי ש"מ שהשליש נאמן בלא שבועה שאינו דומה לנפקד שטוען החזרתי לך שחייב לישבע שלא מסר לו אלא לשמור אבל שליש היינו שמוסרין לו על תנאי כשיקיים תנאו אז ימסור לו לאותו שאמרו לו למסור ועכשיו זה אומר כך היה התנאי ולא קיימת וזה אומר כך היה וקיימתי ועל דעת כן מסרו לו שניהם שכשיקיים התנאי אז ימסרו לו הילכך הוא נאמן יותר משניהם סמכו עליו והאמינו לו ונאמן בלא שבועה. וכן משמע מפי' רש"י זצ"ל דפי' התם בהתקבל דאתיהיב למחילה שאם מחלו מחול הילכך שליש נאמן דכיון שהאמינו ומסרו בידו נתרצה בהבטחתו עליו למחול כל ממונו ולהאמין כל מה שיאמר. וכן השיב לי מורי רבי' שמחה זצ"ל שהשליש נאמן בלא שבועה:

סימן תעד

תניא בסיפא דההיא דלעיל נאמן הדיין לומר לזה זיכיתי ולזה חייבתי אימתי בזמן שהדין לפניו אין הדין לפניו הרי הוא כאחד מכל האדם ופריך עלה בעשרה יוחסין וליחזי זכותא מאן נקט לא צריכא דקרעי זכותי' וליהדר ולידיינוהו בשודא דדייני התם נמי אית לי לפרש דאסיפא פריך. אבל ברישא שהדין לפניו נאמן אפי' בשאר דין שאינו שודא דדייני דהואיל ועדיין בעלי דינין לפניו הוי דכיר למי זיכה ולמי חייב אבל כשיצאו ממנו שכח ולא מהימן. ודלא בפר"ח זצ"ל דפי' נאמן הדיין לומר לזה זיכיתי ולזה חייבתי בשודא דדייני ובזמן שבעלי דינין עומדין לפניו:

פסקי בבא מציעא

סימן א

פסקי בבא מציעא פרק א

שנים אוחזין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי. זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה ויחלוקו:

[**דף ב' ע"ב**]

ואוקימנא בגמרא רישא במציאה וסיפא במקח וממכר ניחזי זוזי ממאן נקט לא צריכא דנקט מתרווייהו מחד מדעתיה ומחר בעל כרחיה ולא ידע. ומפרש ר"ת זצ"ל דהכי פריך נשאל למוכר ממי קיבל המעות דנהי דאינו נאמן דהיכא דאין מקחו בידו כדתניא לעיל מ"מ הוי כעד אחד ולכל הפחות יועיל עדותו לענין שיטול את חציה בלא שבועה אותו שהמוכר מסייע לו. ומשני דנקיט זוזי מתרווייהו ולא ידע המוכר מהי מדעתיה ומהי בעל כרחיה ולא גרסי' ולא ידיע. וכי נקיט זוזי מתרווייהו אז שכיח מילתא דלא ידיע. אע"ג שיש כאן פירושים אחרים בטענה זו מ"מ ראיה גדולה וסמך גדול יש ללמוד מסברתו של ר"ת שעד אחד פוטר משבועה. ונראה בעיני לקיים את דבריו מההיא דלקמן דמסיק אלא תיתי מעד אחד דמסיק מה עד אחד שאין מחייבו ממון מחייבו שבועה עדים שמחייבין אותו ממון אינו דין שמחייבין אותו שבועה ואי עד אחד לא פטר משבועה הוה ליה למימר הכי מה עד אחד שאינו פוטר משבועה מחייב שבועה עדים שפוטרין משבועה אינו דין שמחייבין שבועה דהכי עדיף טפי להביא ראיה משבועה על שבועה אלא ודאי שמע מינה דעד אמר פוטר משבועה:

ושלחתי אלו דבריי למו' רבינו שמחה זצ"ל אם יש לסמוך על פי' רבינו תם זצ"ל למעשה. והשיב לי דר"ת זצ"ל לא שמיע לי אלא מעשה בא לפני במחוייב שבועה על טענתו ועד אחד מסייעו שכן הוא כדבריו ופטרתי אותו בלא שבועה דהשתא בכופר הכל עד אחד חייבו שבועה אע"פ שהוא מוחזק בממון עד אחד מגרע חזקתו ומחייבו שבועה כ"ש היכא דמודה במקצת וכופר מקצת ועד אחד מסייעו שעד אחד יסייע לחזקה דפטור משבועה. כך השיב לי מורי רבינו שמחה זצ"ל:

[**שם**]

לימא מתני' דלא כבן ננס דאי בן ננס האמר כיצד אלו ואלו באין לידי שבועת שוא דתנן בפ' כל הנשבעין אמר לחנוני תן לבני סאתים חיטים תן לפועלי בסלע מעות הוא אומר נתתי והם אומרים לא נטלנו הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין אמר בן ננס כיצד אלו ואלו באין לידי שבועת שוא אלא הוא נוטל בלא שבועה והוא נוטל בלא שבועה. אפי' תימא בן ננס התם ודאי איכא שבועת שוא הכא מי יימר דאיכא שבועת שוא אימור תרווייהו בהדי הדדי אגבוהו. אע"ג דטרחינן לאוקמא מתניתין כבן ננס אפי' הכי אין הלכה כבן ננס וראיה לדבר מפ' האיש מקדש דאמר רבא אמר רב נחמן האומר לשנים צאו וקדשו לי את האשה הן הן עדיו הן הן שלוחיו וכן בגירושין וכן בדיני ממונות וצריכא דאי אשמעינן וכו' עד לעולם קסבר המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים

ומיגו דיכלין למימר אאדיריניה ללוה יכלין למימר פרעיניה למלוה והשתא דתקון רבנן שבועת היסת מישתבעי הני עדים דיהיבנא למלוה משתבע מלוה דלא שקיל להו ופרע לי' לוה למלוה. ופר"ח זצ"ל התם וכן הדין אלמא אע"ג דבאין לידי שבועת שוא אפי' הכי נשבעין:

סימן ב

הא למדת דליתא לדבן ננס אפי' הכי טרחי' לאוקמי מתניתין לכולי עלמא. ותמיה אני הואיל וודאי איכא שבועת שוא היכי משבעינן להו ובפ' שבועת הדיינין תנן שהיו מאיימין עליהן טובא כדי שימנע מלישבע אע"ג דלא ידינין' אי בקושטא בעי לאישתבועי אי לא ואמ' בהאגדה אין מוסרין שבועה למי שהוא רץ אחר השבועה. ובפ"ק דפסחים גבי שני שבילין אמר רבא ואי תימא ר' יוחנן בבת אחת דברי הכל טמאין אלמא אע"ג דאיכא חד ודאי טהור אפי' הכי הואיל ובאו שניהן לישאל בבת אחת מטמאי' לתרווייהו אע"ג דלכל אחד ואחד אית ליה חזקת טהרה הכא נמי אע"ג דלכל אחד ואחד אית ליה חזקת כושר הואיל ובודאי חד מנייהו בעי לאשתבועי לשיקרא אית לן למיפסל לתרווייהו. ואין נראה לי לחלק דשאני הכא שכל אחד ואחד אומר ברי לי שאני נשבע באמת דהא גבי שבילין כל אחד יש לו חזקת טהרה ואפ"ה מטמאינן להו. ונראה בעיני דאפילו רבנן מודו שאין להשביע שניהם בבת אחת דהא איכא ודאי שבועת שוא אלא בזה אחר זה הוא דאסרי רבנן שנשבעין כדאמ' גבי שבילין בזה אחר זה דברי הכל טהורין ובן ננס סבר דוקא שבילין מטהרין להו בזה אחר זה דלכל חד וחד אוקמיה אחזקיה דליכא חילול ה' אבל גבי שבועה דאיכא חילול ה' אפי' בזה אחר זה אין נשבעין מדרבנן וגובין בלא שבועה הואיל ומדאורייתא יכולין לישבע הילכך שפיר קאמר בשמעתין לימא מתני' דלא כבן ננס דאפי' מוקמ' למתני' שנשבעין בזה אחר זה אפי' הכי אתיא דלא כבן ננס דאיהו אסר להו לישבע אפי' בזה אחר זה. ומשני כדשני. ואע"ג דאוקימנא למתני' כבן ננס אפי' הכי הלכה כרבנן ודוקא בזה אחר זה כדפרי':

[**דף ד' ע"א**]

אלא אמר רב פפא אתיא מגלגול שבועה דעד אחד. פי' שאם נתחייב לו שבועה על ידי אחר כדאמרן והיתה לו עוד עליו טענה אחרת שלא היתה מוטלת עליו שבועה מגלגלין אותה עם שבועה זו ונשבע על שתיהן דגלגול שבוע' דאורייתא הוא דילפינן לה מפ"ק דקידושין מואמרה האשה אמן אמן הרי על מה שלא העיד העד הוא משביע מעתה יש כאן קל וחומר ומה עד אחד שאין מחייבו ממון מחייבו שבועה אפילו מה שלא העיד. עדים שמחייבין אותו ממון אינו דין שמחייבין אותו שבועה אפי' על מה שלא העידו.

וקשה הא איכא למיפרך מה לעד אחד שאין מחייבו שבועה על טענה אחרת על ידי גלגול אלא א"כ התובע תובעו שבועה ואומר לו השבע לי גם על זו התביע' שתבעתיך תאמר בעדים שמחייבים אותו שבועה על השאר ממילא אפי' אינו תובעו השבועה. ויש לפרש מדלא פריך הכי ש"מ דגלגול שבועה נוהג אפי' כשאין תובעו שבועה על טענה אחרת בית דין מגלגלין עליו מעצמן כגון היכא שטענו שתי טענות על האחת חייב שבועה ועל השניה אינו חייב שבועה וחייבוהו ב"ד שבועה על אותה טענה שחייב עליה שבועה אע"פ שהתובע אינו אומר לו השבע גם על זו ב"ד מעצמן מחייבין אותו שבועה על ידי גלגול גם על טענה זו. והכי מוכח לקמן דקאמר הא קמ"ל דכי הודה במקצת כלים חייב אף על הקרקעות מאי קמ"ל זוקקין משמע דממילא חייב בלא תביעת בעל דינו אלא בית דין יחייבוהו מעצמן דאל"כ לא היה לו לומר חייב דמשמע דממילא חייב בלא תביעה גלגול. ועוד ראיה מפ' השואל זה אומר שאולה וזה אומר שכורה ישבע השוכר ומוקי לה עולא בגמ' על ידי גלגול דאמר ליה אישתבע לי איזי מיהת דכדרכה מתה ומיגו דאישתבע נמי דשכורה מתה משמע שזה הגלגול אינו תלוי בתביעת בעל דינו אלא ממילא חייב שבועה ע"י גלגול דבית דין מגלגלין עליו. ועוד ראיה דמהיכא ילפינן גלגול שבועה מסוטה בפ"ק דקידושין דאמר עולא מגין לגלגול שבועה מן התורה שנא' ואמרה האשה אמן אמן ותנן אמן על האלה אמן על השבועה אמן מאיש זה אמן מאיש אחר. הא למדת אע"ג דאינו תובע אותה הבעל מאיש אחר כי אם מאיש זה שקינא לה אפי' הכי ב"ד משביעין אותה אפי' מאיש אחר. הא למדת שב"ד מגלגלין עליו שבועה אפילו כשאין התובע אומר לו השבע לי גם על טענה זו הרי אתבריר לן דהיכא שתבעו שתי תביעות ונתחייב לו שבועה על תביעה אחת בב"ד ועל השניה לא נתחייב לו אע"פ שהתובע אינו אומר לו השבע לי גם על זה ב"ד מעצמן מגלגלין עליו שבועה גם על טענה זו. הילכך ההיא דס"פ כל הנשבעין דאמר רב הונא לכל מגלגלין חוץ משכיר שאין מגלגלין ורב חסדא אמר לכל אין מקילין חוץ משכיר דמקילין מאי בינייהו איכא בינייהו לפתוח לו. הכי פי' לכל מגלגלין ב"ד מעצמן לישבע על תביעה אחרת אפי' אין בעל דינו תובעו חוץ משכיר שאם אין בעל הבית תובעו שאין ב"ד מגלגלין עליו לישבע על תביעה אחרת. ורב חסדא אמר לכל אין מקילין פי' לכל הפחות כשתובעו גלגול שבועה חייב לישבע לו דאין מקילין עליו לפוטרו מגלגול לגמרי חוץ משכיר דמקילין דאפי' תובעו בעל הבית גלגול לא ישבע לו. מאי בינייהו איכא בינייהו לפתוח לו לרב הונא פותחין לו בכל מקום גלגול שבועה על תביעת אחרת אפי' אינו שואלו. ולרב חסדא אין פותחין לו אלא א"כ שואלו. ופי' הרב ר' אלחנן זצ"ל בן רבינו יצחק זצ"ל דעל כרחיה

רב חסדא לא פליג עליה דרב הונא אלא בגלגול דרבנן דאי בדאורייתא היכי קאמר רב חסדא לכל אין מקילין לפוטרו לגמרי מגלגול אפי' חבירו תובעו צריכא למימר פשיטא דהא חייביה קרא כדילפינן מסוטה אלא ש"מ דאגלגול דאורייתא קאי ואף על גב דאיכא האי דיוקא למידחי מכל מקום הכי מסתבר דרב חסדא לא פליג אלא בדרבנן. הילכך כל היכא שתבעו שתי תביעות ונתחייב לו על האחת שבועה דאורייתא ועל השניה לא נתחייב לו אפילו מדרבנן בהא לכולי עלמא בית דין מגלגלין עליו שבועה על תביעה אחרת אף על פי שאין בעל דינו תובעו שבועה על תביעה אחרת אבל היכא שנתחייב לו שבועה דרבנן בהא פליני רב הונא ורב חסדא דלרב הונא אפילו הכא ב"ד מגלגלין מעצמן ולרב חסדא אין מגלגלין:

סימן ג

ופסק רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דהלכה כרב הונא דרב חסדא תלמידו דרב הונא הוה ואין הלכה כתלמיד במקום הרב. שמועה זו מקבלתו של מו' רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל הוא הנקרא שור ליאון:

בפרק כל הנשבעין איבעיא להו מהו לגלגל בדרבנן ואסקינן דמגלגלין בדרבנן. כתב רבינו יצחק אלפסו זצ"ל ס"פ כל הנשבעין. ירושלמי חד בר נש אזל בעי למידן דינא קמיה דר' זירא וחייבו שבועה על תרין דינרין א"ל לאו תרין דינרין חייב אנא לך הא תריסין לך א"ל מילת פלן ומילת פלן אמר ר' זעירא או הב ליה כל מה דתבע או אישתבע ליה על כל מה דתבע לך וקא חזינא מאן דקשו האי דגרסינן נמי בני מערבא בתחילת פ' המפקיד אמר הריני נשבע ראה אותן שמגלגלין עליו חזר ואמר הריני משלם חוששין אמר ר' יוסי לא חייבתן תורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל עליו שאם רצה לשלם ישבע. ופריק כי קאמר ר' יוסי בשבועה הכתובה בתורה כגון שבועת השומרין וכיוצא בה אבל שבועה שהיא תקנת חכמים לא כי היכי דלא תיקשי לן ההיא דר' זירא דחייביה לאשתבועי על כל מה דמגלגלין עליה ואנן לא סבירא לן הכי דגלגול שבועה דאורייתא היא וכל דתקון רבנן כעין דאוריית' תקון ואי לאו דמחייבינן בשבועה דאורייתא כי האי גוונא לא הוה מחייב ר' זירא שבועה דרבנן הכי. אלא האי מילתא דת"ק ור' יוסי היא ור' זעירא כת"ק וסביר' ליה כדקיימא לן כל פלוגתא דלא איפסיק בה מילתא הילכא בהדיא הלכה כת"ק ע"כ לשון אלפס. ואלו שני תירוצים תרוייהו אתיין לן בגמגום. תירוץ הראשון שפי' שבשבועה דאורייתא דהיכא שאמר הריני משלם אין מגלגלין ובשבועה דרבנן אע"פ שאמר הריני משלם מגלגלין א"כ יותר מחמרינן לגלגל בשבועה דרבנן מבשבועה דאורייתא ואין זו סברא ותו דאיבעיא לן מהו לגלגל בדרבנן אע"ג דפשיט לן

דמגלגלין בדאורייתא כדילפינן מסוטה אפילו הכי איבעיא לן אי מגלגלין בדרבנן ואע"ג דאסקינן דמגלגלין מיהו פשיטא לן טפי לגלגל בדאורייתא כדילפינן מכדרבנן והא נמי לא מיסתבר שר' זעירא עבד עובדא דלא כר' יוסי דנימוקו עמו. ונראה בעיני כמו שפירש לי מו' הרב ר' יעקב בן הרב ר' מאיר מפרובינש זצ"ל דעובדא דעבד ר' זעירא ככולי עלמא עבד דכולי עלמא סברי דאע"ג דאמרי' הריני משלם אפי' הכי מגלגלין עליו. וההיא דירושלמי דפ' המפקיד לענין תשלומי כפל איירי וה"פ אמר נשבע אני וראה אותן שמגלגלין שבועות אחרות חזר ואמר משלם אני חוששין פי' כיון שמתחילה אמר נשבע אני והטריחו לב"ד ולא הקנה לו הכפל אע"פ שלאחר כך אמר הריני משלם מאחר שלא אמר כי אם מפני פחד גלגול שבועות לא מקני ליה כפל דהא הטריחו טובא לבית דין שהיה מגלגל עליו שבועות וגם במאי דקאמר עכשיו הריני משלם לא ניחא ליה לבעל הפקדון בזה הדיבור שיקנה לו הכפל ע"י כך דהא מפסיד הוא שאר שבועות שהיה מגלגל עליו. והא דאמר בגמ' דידן דפ' המפקיד פשיטא אמר איני משלם וחזר ואמר הריני משלם הא קאמר הריני משלם ומקני ליה כפילא היינו שאמר הריני משלם קודם שהיו מגלגלין עליו דלא אטרחיה לבי דינא טובא וניחא ליה נמי במאי דקאמר הריני משלם דלא מפסיד שאר גלגול שבועות על ידי כך. אמר ר' יוסי לא חייבתו תורה שבועה להחמיר עליו פי' דהיכא שאמר נשבע אני וחזר ואמר הריני משלם דלא יקנה לו הכפל אלא להקל עליו שאם רצה לשלם ישלם פי' שאם אמר הריני משלם וראה שמגלגל עליו שבועות אחרות ואמר הריני משלם אע"פ שמפחד שבועות אחרות אמר אעפ"כ מאחר שהיה יכול לישבע וליפטר ואמר הריני משלם ניחא ליה ומקני ליה כפילא. אבל בעלמא מודה ר' יוסי דאע"פ שאמר הריני משלם שמגלגלין עליו. ושוב ראיתי שכתב מו' רבי' אבי העזרי זצ"ל דפלוגתייהו לא איירי אלא לענין חיוב כפל:

סימן ד

הילכך איתבריר לן דכל היכא שנתחייב לו שבועה דאוריי' או אפי' שבועה דרבנן דאע"ג שאמר הריני משלם מגלגלין עליו וחייב לישבע על כל מה שמגלגלין עליו או ישלם הכל וכשמגלגל עליו שבועות אינו יכול לומר התובע לנתבע תשבע לי על כל אחת בפני עצמה אלא נשבע לו שבועה אחת על הכל דאמרינן בירושלמי פ' שני דייני גזירות חד בר נש אזל בעי מידון עם חבריה שרי מיטען ליה חיטים שעורין כונתין א"ל כל מה דאת יכיל מגלגלה עליה גלגל ובסופו הוא מישתבע לך חדא על כילהון:

סימן ה

ויש לי ללמוד מיכן גם לשאר התביעות שאינם על ידי גלגול שאם נתחייב לו שבועות שתים או שלשה בבית דין שנשבע שבועה אחת על כולן ונפטר. וכן השיב רבי' שלמה

זצ"ל וכגון שהשבועות שוות וכגון שבועות חוב ושבועת הפקדון דמה לי מלוה מה לי פקדון מאחר שמוטל עליו לשלם דהא נשבע שאין בידו משלו דיי בכך. הרי מצינו שמשביעין סוטה אמן שלא סטיתי ארוסה וכנוסה ושומרת יבם וכולן בשבועה אחת וכל שבועות שהן מחמת מלוה ופקדון שזה תובעו וזה כופר הכל כוללין בגזירה אחת אבל שבועות שאינם דומות זו לזו כגון שטענו ואמר כך היה התנאי ולא קיימת אותו ואתה חייב לי ממון והלה אומר לא היה כך התנאי אלא כך וקיימתי אותו ונתחייב לו שבועה שכך היה התנאי ועוד טענו מכרתי לך זה החפץ ולא נתת לי דמיו והלה אומר זה החפץ מעולם היה שלי אינן נכללות אלא צריך לפרש שבועת תנאי לבד ושבועת מכירת החפץ לבד ויאמר על דעת בית דין אנו משביעין אותך שכך היה התנאי וגם זה החפץ לא קנית ממני אבל היכא שנתחייב לו שתי שבועות אחת מחמת כפירת הפקדון ואחת מחמת כפירת החוב אין צריך להזכיר לא פקדון ולא חוב אלא משביעין אותו שבועה שאין בידו משלו כלום:

סימן ו

ולענין עניית אמן אם צריך לענות אמן הנשבע. השיב רבינו שלמה זצ"ל שאין צריך לענות אמן כי אין משביעין עכשיו שבועה של תורה שהיא בשם המיוחד או בכינוי אלא מקללין באלה ובארור על דעת המקום ברוך הוא ועל דעת בית דין ובמנין עשרה. ומורי רבינו אבי העזרי זצ"ל הביא ההיא דירושלמי בפ"ק דקידושין ואיתא נמי בירושלמי בפ' בתרא דסוטה והכי איתא התם מנין לגילגול שבועה מן התורה מסוטה ואית תניי תני מה זו באלה ובשבועה אף כל הנשבעין באלה ובשבועה ומה זו באמן ואמן אף כל הנשבעין באמן ואמן. ואית תניי תני זו באלה ובשבועה ובאמן ולא כל הנשבעין באלה ובשבועה ובאמן מאן דיליף ניחא ומאן דלא יליף לא לאלה ולא לשבועה ולא לאמן. ונראה בעיני דלא פליגי אלא בשבועה שהוא דומיא דקרא שמשביעין בשם המיוחד או בכינוי בההיא דוקא איכא מאן דאמר דבעי לענות אמן אבל עכשיו שאין משביעין לא בשם המיוחד ולא בכינוי לכולי עלמא אין צריך לענות אמן כדפרי' רבינו שלמה זצ"ל. וכתב מו' רבינו אבי העזרי זצ"ל שנהגו העם ששואלין אותו אם מקבל עליו שבוע' וכיון שקיבל בתחילה שוב אין צריך לענות אמן:

לקמן בפרק השואל תנן המשאיל אומר שאולה מתה ביום שהיתה שאולה מתה בשעה שהיתה שאולה מתה והלה אומר איני יודע חייב ומוקי לה בגמרא כגון שיש עסק שבועה. וקשה אמאי צריך לאוקמה הכי בלאו הכי דין הוא שיהא חייב דא"ל משכיר לשוכר אישתבע לי דכדרכה מתה ומיגו דאישתבע ליה דכדרכה מתה מישתבע ליה

נמי על ידי גילגול דשבורה מתה והוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע דהא קאמר איני יודע ומשלם. ותו סיפא דקתני התם זה אומר איני יודע וז"א א"י יחלוקו אמאי לימא משכיר לשוכר אישתבע לי דכדרכה מתה אף על גב דמשכיר טוען איני יודע יכול הוא להשביע לשוכר ע"י גילגול כדתנן פ' כל הנשבעין ואילו נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין ואפוטרופסין אמר לו מה אתה טוענני רצוני שתשבע לי. פי' שלא גנבת כלום משלי חייב. חלקו השותפין והאריסין ואפיטרופין אינו יכול להשביעו נתחייב לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל. ופריך בגמרא ואלו נשבעין שלא בטענה אטו בשופטני עסקינן. ה"ק אלו נשבעין שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא ואפילו הכי קתני מגלגלין עליו את הכל. אלמא היכא דנתחייב לו שבועה על ידי טענת ברי יכול לגלגל טענת ספק ולהשביעו הכא מני טענ' השבע לי דכדרכה מתה הוי כמו טענת ברי דהא חייבתו תו' לישבע על כך מעתה יכול לגלגל עליו שבועה דשבורה מתה אע"ג דקטעין טענת ספק. ופי' רבינו יצחק ב"ר שמואל זצ"ל דיליף גלגול שבועה מסוטה בקידושין וסוטה מחזקת עצמה בודאי מותרת לבעלה ולית לן למילף מיניה גלגול שבועה אלא דומיא דידה דהיינו שישביעו את הנשבע על ידי גלגול במה שטוען בטענת ודאי אבל כשהנתבע טוען טענת שמא אין לנו ללמוד מסוטה לגלגל עליו שבועה כיון שסוטה טוענת טענת ודאי שאינה מחזקת עצמה בספק אסורה לבעלה שאם כן למה היתה שותה:

סימן ז

הילכך הכא כשהנתבע טוען שמא אין לגלגל עליו. אבל זה אומר שאולה וזה אומר שבורה שהנתבע טוען ברי מגלגלין עליו כדאיתא התם בהשואל וז"ש בזו השמועה שיטות אחרות ופירושים אחרים אלא שזו היא עיקר ועל דא אנא סמיך הלכה למעשה. וא"ת כיון דלא אמרינן בטענת ספק שישבע לו על ידי גלגול היכי מחייבינן ליה שבועה בשום מקום על ידי גלגול הוה ליה למיפטריה מיגו דהוה מצי למימר איני יודע והיה פטור. או נלמוד מיכן דלא אמרינן מיגו בשום מקום יש לומר דלאו היינו מיגו שאינו רשאי לומר איני יודע שסבור שאם היה עושה עצמו מסופק היה מקלקל טענתו כי אז היה ניכר שהתובע אומר ברי והוא טוען איני יודע. ועוד שהוא סבור אם היה טוען איני יודע אם היה הנתבע תופס משלו שלא היה יכול להוציא מידו בטענת ספק על כן ירא לטעון איני יודע הילכך אין כאן מיגו:

[**שם**]

אמר רב חייא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמישים והילך חייב מאי

טעמא הילך נמי כמודה מקצת דמי. ורב ששת אמר הילך פטור מאי טעמא כיון דקאמר לי' הילך הני חמישים זוזי דקא מודי ליה בגווייהו כמאן דנקיט להו מלוה דמי ובאידך חמישים לא קא מודי ליה הילכך ליכא הודאה במקצת הטענה. ופסק בפר"ח ז"ל וכן רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דהלכה כרב ששת דהילך פטור. דהתנן לקמן בהשואל זה אומר גדול וזה אומר קטן ישבע המוכר שהקטן מכר ופרכי' בגמ' אמאי ישבע והא הילך הוא. אלמא קים ליה לתלמודא דהילך פטור. ועוד יש להביא ראי' מדאמר בפ' השואל גבי עסק שבועה משכחת לה רישא בתרתי וסיפא בתלת רישא דא"ל שתי פרות מסרתי לך פלגיה דיומא בשאלה ופלגיה דיומא בשכירות ומתו תרווייהו בעידן שאלה וא"ל שואל חדא אין בעידן שאלה מתה אידך לא ידענא אי בעידן שאלה מתה אי בעידן שכירות מתה דמתוך שאינו יכול לישבע משלם. והשתא למה הוצרך לומר ומתו תרווייהו הוה ליה למימר ומתה חדא אפילו הכי הוי חייב שהרי המשאיל תובעו שתי פרות והשואל מחזיר לו אחת ועל השניה טוען איני יודע הוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם אלא משום דהוה ליה הילך הילכך הוצרך להעמיד שמתו תרווייהו כי היכי דלא ליהוי הילך ש"מ הילך פטור. וההיא דפרק שבועת הדיינין דתנן בית מלא פירות מסרתי לך וכיס מלא מעות מסרתי לך והלה אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל פטור. זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב אלמא הילך חייב דהא פירות בעין נינהו מדקתני רישא מה שהנחת אתה נוטל ש"מ הילך חייב. ויש לפרש דהתם מיירי כגון באותם פירות שמודה בהם הרקיבו בפשיעת הנפקד דלא הוי ליה הילך ודמי לקרקע שחפר בה בורות שיחין ומערות והכי נמי מסתברא מדלא פריך מינה לרב ששת בשמעתין:

ונראה בעיני דשפיר מצי למהוי הילכתא כר' חייא דאמר הילך חייב והא דפרכינן בהשואל ועוד הילך הוא היינו ליישב מתני' אליבא דרב ששת אע"ג דלית הילכתא כוותיה והכי נמי פרכי' בפ"ב דכתובות וכיון דרוב נשים בתולות נישאות כי ליכא עדים מאי הוי הלך אחר הרוב ורוב נשים בתולות נישאות פי' ותגבה מאתים אע"ג דקיי"ל כשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב אפי"ה פריך כדי ליישב מתני' אליבא דרב דסבר דהולכין בממון אחר הרוב. וההיא דהשואל פירש"י זצ"ל דלהכי נקט מתו תרווייהו דאי בדקיימא חדא וקא"ל חדא שקליה ואהדנה איני יודע הוה ליה ההיא דקמודי ליה הילך ואיכא למ"ד הילך פטור משבועה. אבל זה לא פירש וקיי"ל הילך פטור משבועה אלא ואיכא למ"ד משמע דלאו משום דהילכתא דהילך פטור נקט ומתו תרווייהו אלא משום דבעי' לתרוצי למילתיה דרב נחמן גם אליבא דרב ששת דסבר דהילך פטור אע"ג דלית

הילכתא כוותיה. מיהו אע"ג דפרישית דלאו ראיות הן מ"מ גם לי אין ראיה שהלכה כר' חייא דעל כרחך דההיא דשבועת הדיינין לא מסייע ליה מדלא פריך מינה לרב ששת:

סימן ח

הילכך נסמוך על דברי הגאונים שפסקו הלכה כרב ששת דהילך פטור:

ונראה בעיני דלא הוי הילך אלא היכא שמחזיר לו אותם מעות עצמם שהלווהו או אותו פקדון עצמו שהפקיד בידו או אותה בהמה עצמה שהשאילו אבל אם אמר לו אין לך בידי אלא חמישים והילך חמישים והם מעות אחרים או שאמר לו חדא אין ודאי בעירן שאלה מתה והילך דמיה או בהמה אחרת אין זה הילך וחייב שבועה אפי' לרב ששת שכך פי' רש"י זצ"ל בדברי ר' חייא והילך לא הוצאתים והן שלך בכל מקום שהן ועל זה פליג רב ששת ואמר הילך פטור. אבל אי הוה מודה שהוציא והוה יהיב ליה חמשין אחריני בהא מודה רב ששת דחייב דאין זה הילך. וא"ת מאי פריך גבי סילעין דינרין והא השטר כיון דמודה ביה כהילך דמי. לישני ליה כגון שהוציא אותם סלעין שהלוהו ומחזיר לו אחריני דהשתא לאו הילך הוא. ההיא לא קשיא כדפירש רש"י זצ"ל הילך הוא שהרי הקרקעות משועבדות על כך הילכך הויא ליה הילך שבשעה שהלוהו וכתב לו השטר בההיא שעתא נשתעבדו לו נכסי לוה למלוה והוה ליה כאילו קרקע זו הלוהו והוי הילך וכן לקמן דפריך למ"ד הילך פטור קרקע אמאי איצטרך קרא למעוטי משבועה הא כל קרקע הילך הוא התם נמי כשתובע אותו מכרת לי אלו שני קרקעות והוא משיב לו לא מכרתי לך אלא אחת (התם נמי כשתובע אותו מכרת לי אלו שני קרקעות והוא משיב לו לא מכרתי לך אלא אחת) התם נמי מעידן דקנייה מיניה הוה ליה כמפקיד הקרקע בידיה הילכך איתבריר לן דלא מיקרי הילך אלא היכא שמחזיר לו אותו דבר עצמו מה שהלוהו או מה שהפקיד אצלו:

[**שם ע"ב**]

מיתיבי סלעין דינרין מלוה אומר חמש ולוה אומר שלש ר' שמעון בן אלעזר אומר הואיל ומודה במקצת הטענה ישבע ר' עקיבא אומר אינו אלא כמשיב אבידה ופטור וכו' עד אי נמי משום דהוה ליה שטר שיעבוד קרקעות ואין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות:

סימן ט

מיכן השיב מורי רבי' אבי העזרי זצ"ל על דברי הגאונים שפסקו שנשבעים על הקרקעות שבועת היסת כי רב האי גאון זצ"ל כתב בשערים שלו וכן רבינו יצחק אלפסי זצ"ל פ' שבועת הדיינין פסקו שנשבעין על הקרקעות שבועת היסת. וראייתם מהא דתנן פ' הכותב הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה הפוגמת כתובתה כיצד היתה כתובתה אלף זוז אמר לה התקבלת

כתובתיך והיא אומרת לא התקבלתי אלא מנה לא תפרע אלא בשבועה ועד אחד מעידה שהיא פרועה כיצד אמר לה התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא התקבלתי ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה. ואמר בגמ' סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאוריי' היא דקא טעין לה מאתים וקא מודיא ליה במנה הויא לה מודה מקצת הטענה וכל המודה מקצת הטענה ישבע. אמר רבא שתי תשובות בדבר חדא דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין והיא נשבעת ונוטלת היא. ועוד אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות וכתובת האשה ממקרקעי היא אלא אמר רבא מדרבנן מאי טעמא דפרע דייק ודמיפרע לא דייק רמו רבנן שבועה עליה כי היכי דלידוק ותדכר והכי נמי אמר התם גבי עד אחד מעידה שהיא פרועה אלא אמר רבא מדרבנן כדי להפיס דעתו של בעל (הבית) :

הא למדת שנשבעין שבועת היסת על הקרקעות וכן השיב רבינו יצחק בר אברהם זצ"ל כדברי רב האי גאון זצ"ל כאשר כתבתי ס"פ הכונס. וקשיא לי א"כ הא דתנן פ' השואל זה אומר גדול וזה אומר קטן ישבע המוכר שהקטן מכר ופרכי' בגמ' הא אין נשבעין על העבדים ומוקי לה רב בטוענו דמים. ואמאי הוה ליה למימר לעולם בטוענו עבד ונשבע שבועת היסת מדרבנן אלא מדלא קאמר הכי ש"מ דאין נשבעין אפי' מדרבנן. מיהו יש לי לומר דאיצטריך לאוקמי בטוענו דמים משום קושיא דהילך. מיהו רבינו יב"א זצ"ל דוחה ראיות שלהם דשאני התם דטעמא דרבא דאית בהו גבי פוגמת דפרע דייק דמיפרע לא דייק. וכן גבי עד אחד מעידה שהיא פרועה משוס דמסייע ליה עד אחד ותקנו רבנן שבועה כדי להפיס דעתו של בעל (הבית) אבל בעלמא דלא שייך האי טעמא ודאי אין נשבעין אפי' מדרבנן. וא"ת כי היכי דתקון רבנן שבועת היסת במטלטלין בכופר הכל אע"ג דמדרבנן פטור. הכי נמי תקין בקרקעות שבועת היסת אע"ג דמדרבנן פטור. לא היא דשאני מטלטלין שהתורה חייבה במודה במקצת ואשכחן בהו חיוב שבועה מדאוריי' במודה מקצת תקון רבנן אף בכופר הכל. אבל קרקעו' דלא אשכחן בהו רמז שבועה מדאורייתא לא מסתבר דתקון בהו רבנן שבועה. ורבינו שב"ט והרב ר' ברוך בר שמואל זצ"ל הביאו ראיה דאין נשבעין על הקרקעו' אפי' שבוע' היסת מההיא דחזקת הבתים גבי רבה בר שרשום נפק עליה קלא דקא אכיל ארעא דיתמי אתא לקמיה דאביי אמר ליה אימא לי גופא דעובדא היכי הוה א"ל ההיא ארעא הויא משכנתא גבאי מאבוה דיתמי ואכלתיה שני חזקה והוי לי זוזי אחרינא גבייהו ואמרי אי מהדרנא לה ארעא ליתמי ואמינא אית לי זוזי אחרינא גבייהו אמרו רבנן הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה אלא ליכבשיה לשטרא דמשכנתא ואוכלה

שיעור זוזיי דמיגו דאי בעינא ואמינא לקוחה היא בידי ומהימנא כי אמינא אית לי זוזי יתירי גבייהו מהימנא וכו'. והשתא אי איתא דנשבעין על הקרקעות שבועת היסת מה היה מרויח רבה בר שרשום הלא אם היה אומר לקוחה היא בידי היה צריך שבועה מדרבנן והוא כל עסקו כדי ליפטר מן השבועה אלא ש"מ דאין נשבעין על הקרקעות אפי' מדרבנן. וכן פירש רבינו שמואל זצ"ל התם דאין נשבעין על הקרקעות הא למדת דאין נשבעין על הקרקעות אפילו מדרבנן. מיהו הא לאו ראיה היא דלעולם אימא לך דנשבעין על הקרקעות מדרבנן ושאני התם שהחזיק בה שלש שנים ואי אמר לקוחה היא בידי לא בעי אישתבועי דשני חזקה במקום שטר מכירה הם עומדין ולא תקינו שבועה במקום שטר אלא כגון שטרי הלואות וכתובות שעומדין לפרעון וזימנין דשייר שטרא אפשיטי דספרא. אבל מכירה אינה עומדת לחזור בו. ותו איכא למימר דאפי' נשבעין על הקרקעות שבועת היסת אפי' הכי חשב רבה בר שרשום שב"ד יאמינו לו במיגו דאית ליה זוזי יתירי גבייהו וישביעו אותו על כך במיגו דאי בעי אמר לקוחה היא בידי והוה בעי לאישתבועי השתא נמי ישביעו אותו דאית ליה זוזי יתירי גבייהו ולא יבא לידי זה לעולם שישביעו אותו שלקוחה היא בידו. הילכך אין משם ראיה דאין נשבעין שביעת היסת על הקרקעות. ומורי רבינו שמחה בר שמואל זצ"ל פי' דעל כפירת גוף הקרקע כגון קרקע פלוני מכרת לי או נתת לי או עשר גפנים מסרתי לך והלה אומר לא היו דברים מעולם לא תיקנו שבועה דליכא דכוותא באורייתא כדאמר בשמעתין וראיה מפ' הזהב דאמר גבי הקדשות שבועה זו תקנת חכמים שלא יזלזלו בהקדשות מכלל דקרקעות וכל הנך דאין נשבעין עליהם דלא שייך בהו טעמא דזילותא אפי' תקנת חכמים ליכא. ומה שפסקו רבותי הגאונים דנשבעין מדבריהם דוקא על כפירת שעבוד קרקעות דשבועה לאו על גוף קרקע כי אם על כפירת המטלטלין כגון ההיא דהכותב דלא גוף הקרקע כי אם המטלטלין. ומורי רבי' אבי העזרי הוא מו' רבי אליעזר בן רבי יואל הלוי זצ"ל מבון פסק ועבד עובדא דאין נשבעין כלל על הקרקעות ואפילו שבועת היסת ואפי' היכא דלא תבע גוף הקרקע והביא ראיה משמעתין דלא תבע כי אם סלעין ואפי' הכי אמר דפטור משום דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות ועד הביא ראיה מפ' שבועת הפקדון דאמר ר' יוחנן הכופר בממון שיש עליו עדים חייב בשטר פטור וטעמא משום דהוי כפירה שעבוד וכיון דמדאורייתא דין אחד להם לגוף הקרקע ולשעבוד לדברי מו' רבי' שמחה זצ"ל תיקשי לי' מתקני רבנן שבועה דליתא דכוותי' דאורייתא. הילכך מיסתבר דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות אפי' מדרבנן לא שנא דתבע גוף הקרקע לא שנא דתבע שעבוד קרקע. וההיא דפ' שבועת הדיינין דאמר רב פפא האי מאן דמפיק שטרא

עלויה דחבריה ואמר ליה שטרא פרוע הוא אמרי' ליה לאו כל כמינך זיל שלים ואי אמר לי' אישתבע לי דלא פרעי' אמרי' ליה זיל אישתבע ליה אלמא דנשבעין על כפירת שעבוד קרקעות. פי' מו' רבי' אבי העזרי זצ"ל דשאני התם שמודה לשטר אלא שטען שפרע דהתם ודאי נשבע לאמת דבריו. ודמיא להיא דהכותב דפרע דיין ודמיפרע לא דייק דרמו רבנן שבועה עליה כי היכי דתידוק והיינו טעמא נמי דהבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה אפי' בא ליפרע בשטר אפי' היכ' שכופר לגמרי כמו גבי סלעין בשמעתין התם אין נשבעין כלל אפי' מדרבנן:

סימן י

הילכך אתבריר לן כדברי מורי רבי' אבי העזרי זצ"ל דאין נשבעין על הקרקעות כלל לא שנא תבע גוף הקרקע ולא שנא תבע שעבוד קרקע אין נשבעין אפי' מדרבנן ועל דא אנא סמיך הלכה למעשה. וא"ת למ"ד שעבוד דאורייתא אפילו בעל פה כדאי' בפ' גט פשוט ופ"ק דקידושין וגובה מן הלקוחות א"כ הוה ליה שעבוד קרקעות מעתה האיך ישבע במודה מקצת הא אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות. פי' מו' רבי' אבי העזרי זצ"ל כגון שהלוה התנה שלא לשעבד קרקעותיו. אי נמי כגון דאמרי עדים ידענא ביה דלא הוה ליה קרקע מעולם:

[**דף ה' ע"א**]

ההוא רעיא דהוו מסרין ליה כל יומא חיותא בסהדי ההוא יומא מסרו ליה בלא סהדי לסוף אמר לא היו דברים מעולם אתו סהדי ואמרי דאכל תרתי מנייהו אמר ר' זירא אי איתא לדר' חייא קמייתא משלם ומשתבע אשארא פי' דר' חייא קמייתא דאמר ר' חייא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים אותו שיש לו חמישים זוז נותן לו חמישים זוז וישבע על השאר. ופסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דהכי הילכתא וכן פסק רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דהא אוקימנא ר' חייא כרבנן ומאן דבעי הודאה ממין הטענה צריך לסבור כר' חייא שהעדים מחייבין שבועה על השאר דתרי קראי כתיבי חד להודאה ממין הטענה וחד להודאה מקצת ולית ליה קרא למעוטי העדאת עדים שלא יחייבו שבועה על השאר מעתה רבנן דסברי דבעי הודאה ממין הטענה סברי נמי שהעדים מחייבים שבועה על השאר. וקיי"ל כרבנן דאמר שלהי המניח את הכד אמר רבא בר נתן טענו חטים והודה לו בשעורים ופריך מאי קמ"ל תנינא טענו חטים והודה לו שעורים פטור מדפריך הכי. משמע דפשיטא ליה דהכי הילכתא ובפ' שבועת הדיינין גם הטענה שתי כסף סברי רב ושמואל דבעי הודאה ממין הטענה. וכן פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל וכן פסק רבי' חננאל זצ"ל דהלכה כר' חייא ואע"ג דמסיק אי איתא לדר'

חייא קמייתא משמע דמספקא ליה לר' זירא אי הילכתא כוותיה אי לא. אפי' הכי שפיר מצי למימר דלא הוי הילכתא כוותיה. והביא ראי' דאשכחנ' כי האי גוונא דמסיק סתמא דתלמודא דפ' המדיר אי איתא לדרב הונא אמר רב דאמר רב הונא אמר רב יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונית ואיני עושה ואפי' הכי פסק סתמא דתלמודא כוותי' בפ' שני דייני גזירות . הילכך אתבריר לן הלכה כר' חייא בקמיית'. מיהו ההיא דפ' השואל דלקמן דפריך סתמא דתלמודא ואמאי מה שטענו לא הודה לו לאו ראיה היא דהתם בעי לתרוצי מתני' אליבא דכולי עלמא:

[**שם**]

השתא נמי כי ליתא לדר' חייא ניחייביה מדרב נחמן דתנן מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום פטור ואמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת פר' שבועת הדיינין ואמר התם רב חביבא מתני אסיפא מנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר לו תניהו לי נתתיו לך פטור ואמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת מאן דמתני אריש כ"ש אסיפא ומאן דמתני אסיפא הכא הוא דאיכא דרבא דממונא אבל אריש לא. ופסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דהלכה כמאן דמתני אריש מדמייתי להא דרב נחמן בשמעתין אריש. ורב האי גאון זצ"ל פוסק כרב חביבא דמתני אסיפא אבל ברישא דליכא דרבא דממונא שלא הודה לו כלל לא משביעינן ליה בפירוש לדידיה אלא משמתינן בסתם אבל מי שחייב לו ולא יודה שיהא בשמתא. וכן נראה לרבינו תם זצ"ל דהלכה כמאן דמתני אסיפא ומשמעתין אין ראיה דהכא נמי כיון שידוע דהוו מסרי ליה כל יומא חשיב דרבא דממונא ועוד דאיכא סהדי דאכל תרי מנייהו. וכבר בא מעשה לפני רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל באומר לא היו דברים מעולם ופטר אותו משבועה כרב חביבא דמתני רב נחמן אסיפא ולא אריש. ודשמעתין לאו ראיה דהכא חשיב דרבא דממונא כדפרישי' והא דמייתי הכא דר"נ אריש דמתני' אורחא דתלמודא הכי ורישא דמתני' נקט ולעולם סמיך אסיפ' דאיכא דרבא דממונא. ואע"ג שפסק רבינו תם זצ"ל כרב חביבא דמתני אסיפא אפי' הכי לא היה מוחה בדיינין המשביעין אפי' היכא דליכא דרבא דממונא. ואומר ר"ת דהיכא דאמר ליתי ופרעתי דחשיב דרבא דממונא דמאחר שמודה שלוה ומשביעינן ליה אפי' לרב חביבא מיהו שמא לא היה נאמן במיגו דאי בעי אמר לא ליתי ובסיפא דוקא נשבע דאין יכול לומר לא ליתי שהרי הודה לו אתמול בעדים מיהו מיסתבר לי דנשבע כיון דאיכא דרבא דממונא תקון רבנן שבועה אע"ג דאית ליה מיגו. ופסק רבינו יצחק בר אברהם זצ"ל שאם לפי ראות עיניהם של הדיינים נראה שהתובע כמערים לגלגל שבועה על הנתבע כגון עני התובע לעשיר שהלוה לו מה שאין ראוי להאמין ונראה לדיינים

מתוך הענין שקר ורוצה לגלגל עליו שבוע' היסת וליכא דרא דממונא איתרע לה חזקה ולא משביעין לי' כשיש רגלים לדבר הניכרין לדיינין וטעמא דלא אמיד טעמא דסמכא הוא דאי הוה שכיב ר' מיאשא ולא פקיד דמסיק חדא דידענא ביה בר' מיאשא דלא אמיד. הילכך נראה לי שלא לחייב את העשיר הנתבע בטענ' תובעו אם יש הפלגה לענין עוני או לענין עושר שלא להעלות על דעת שהלוהו זה לזה מעולם דאין זה אלא מערים לחייבו שבועה ולהוציא ממנו ממון בשבועה:

סימן יא

ונראה בעיני דמ"מ משמתינן בסתם על כל מי שחייב לו שיודה ואם לאו יהא בשמתא וגם נראה בעיני שאם נותן העני אמתלא לדברים דמשבעינן ליה לעשיר:

[**שם**]

ואמר רב נחמן תקנתא היא ותקנתא לתקנת' לא עבדי'. ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל ואין שכנגדו נשבע ונוטל דפטור הוא זה. והא דאמר מתוך שאינו יכול לישבע משלם היינו בשבועה דאורייתא:

סימן יב

ונראה שרוצה לומר דבשבועה דאורייתא מהפכינן אשכנגדו. וכן פי' הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל בפירושיו והילכתא כל שבועה דאורייי' מהפכינן אשכנגדו בחשוד אבל שבועת היסת דתקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן. ואי עביד איהו מדעתיה ואמר בעינא שישבע שבועת היסת ויטול עביד אבל ב"ד בלבד בלא דעת הנחשד לא מהפכי ואין משביעין חד מינייהו עד דמשכחי ראיה ונסמוך עלה ואי לא מייתו קיימי כדקיימי כההוא רעיא וכו' ובעל דין יש לו לאפוכי בכל שבועה אשכנגדו אפילו שבועת היסת עכ"ל. וההיא דפ' שבועת הדיינין דאמר בדאורייתא לא אפכי' בדרבנן אפכי' ההיא כשאינו חשוד ויכול לישבע:

[**שם ע"ב**]

ותיפוק ליה דהוה ליה רועה ואמר רב יהודה סתם רועה פסול לא קשיא הא דידיה הא דעלמא דאי לא תימא הכי אנן היותא לרועה היכי מסרינן הא קא עברינן משום ולפני עוד לא תתן מכשול אלא חזקה אין אדם חוטא ולא לו:

סימן יג

וכן הלכה דלא מיפסיל סתם רועה אלא אם כן הוא רועה של אחרים:

[**שם**]

אמר רב אידי בר אבין אמר רב חסדא הכופר במלוה כשר לעדות בפקדון פסול לעדות פי' משעת כפירה אע"ג דלא נשבע עדיין נעשה עליו גזלן ונפסל לעדות וחייב עליו

באונסין. ופרכינן בפקדון אמאי פסול לעדות נימא אשתמוטי קא משתמיט מניה סבר עד דבחישנא ומשכחן ליה. אמרי כי אמרי' הכופר בפקדון פסול לעדות כגון דאתו סהדי ואסהידו ביה דההיא שעתא הוה איתיה לפקדון בביתיה והוה ידע ביה אי נמי הוה נקיט ליה בידיה. וגריס רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דההיא שעתא דכפריה הוה איתיה לפקדון בידיה. ולא גרסי' ההיא שעתא דאשתבע דמשעת כפירה נתחייב באונסין ונפסל לעדות אע"ג דלא אישתבע כדאיתא בהגוזל עצים דאמר רב ששת הכופר בפקדון ובאו עדים נעשה עליו גזלן וחייב באונסין פי' הכופר בפקדון ובאו עדים נעשה גזלן עליו בשעת כפירה. ואעפ"י שלא נשבע ומיכן ואילך אין לו דין שומר חנם וחייב באונסין אם יאנס. מתיב דמי בד חמא ושכנגדו חשוד על השבועה אחד שבועת העדות ואחד שבועת הפקדון ואפי' שבועת שוא ואי איתא מכפירה הוא דמיפסל הכא במאי עסקינן דקאי באגם דלאו כפירה היא סבר אשתמיט לי מיהת עד דאזלינא ומייתינא ליה פי' למה לי למיתני גבי הנך דמשמע דלא מיפסיל דע שעת שבועה כי הנך הא משעת כפירה מיפסיל ליה משום דהוי גזלן. ומשני דקאי באנס וכן אמר רב ששת כגון דאמרי סהדי דכי כפר בידיה נקט ליה. תדע דהיכא דאיכא למימר אישתמוטי איכוון עד דמייתי לה לא מיפסיל בלא שבועה דאמר רב אידי הכופר במלוה ולא נשבע ובאו עדים כשר לעדות דהלואה להוצאה ניתנה ואינה עכשיו בידו ומתכוין לדחותו עד שתשיג ידו. בפקדון פסול לעדות. ומוקמי' לה בראש פ' שנים אוחזין כגון דאמרי סהדי להההיא שעתא דכפר בידיה נקיט ליה ומיפסיל אע"ג דלא אישתבע דאי בדאישתבע מה לי מלוה ומה לי פקדון. כך פי' רש"י ז"ל התם בהגוזל עצים. ובשמעתי' נמי מוכח מפירושו הכי:

סימן יד

הילכך אתבריר לן דכופר בפקדון פסול לעדות אע"ג דלא אישתבע ונעשה עליו גזלן וחייב באונסין וכגון דאית ליה סהדי דההיא שעתא דכפר ביה הוה ידע ביה דאיתיה בביתיה אי נמי הוה נקיט ליה בידיה דליכא למימר דלאישתמוטי איכוון. אבל אי איכא למימר דלאישתמוטי איכוון כשר:

[**דף ו' ע"א**]

אבי"י אמר חיישינן שמא מלוה ישנה יש לו עליו. שאלו בני אשתנפש לרבינו תם זצ"ל ראובן טען על שמעון שחייב לו מנה ושמעון משיב שאינו חייב לו כלום אמר ראובן כיצד אתה אומר שאינך חייב לי אומר אתה שלא הלויתיך כלום או אומר אתה שהייתי אני חייב לך ממקום אחר. ושמעון השיב לא אפרש לך שום דבר אלא כמו שטענתי שאיני חייב לך כלום. ועתה יש על שמעון לפרש כיצד אינו חייב לו או לאו. והשיב להם ר"ת

זצ"ל שיש על ראובן לפרש כיצד פרעו וכמה פרעו לפני בית דינו שיש דברים ששמעון חושבן פרעון ואינם פרעון מקניא לרבא וכגון מרגלית לקלים של עשיר דמיה מרובים ולעני דמיה מועטים כדאי' ס"פ שום היתומים בערכין וכן כל כיוצא בו ויש לבית דין לשמוע אם פרעונו פרעון לפי דבריו וישבע על דעת ב"ד:

סימן טו

ונראה בעיני להביא ראיה לדבריו מדאמר רב אידי בר אבין אמר רב חסדא הכופר בפקדון פסול לעדות וכגון דההיא שעתא הוה נקיט ליה בידיה ואי איתא שנשבע בסתם שאין בידו כלום אמאי פסול לעדות דילמא מלוה ישנה יש לו עליו ושפיר קאמר שאין לו משלו כלום ואפי' כשיבואו עדים ויעידו שהפקיד אצלו אכתי אמאי מיפסיל. אלא נראה בעיני שצריך לבאר דבריו לומר שלא הפקיד בידו כלום או שהחזיר לו פקדונו הילכך כשיבואו העדים ויעידו שהפקיד בידו או שלא החזיר לו הוה ליה כפרן ופסול לשבועה. ורש"י זצ"ל סובר שאין צריך לפרש אלא נשבע בסתם שאין לו משלו כלום. וכן כתב רבינו יהודה הכהן בספר הדינים . וששאלתם המלוה את חבירו ותבעו ואמר לו פרעתיך והלה אומר האיך פרעת לי והיכן פרעת לי ומה פרעת לי צריך לפרש או איך צריך לפרש. כך דעתי נוטה שא"צ לפרש שמצינו בכל מקום כיון שאמר פרעתיך או החזרתי לך או אין לך בידי שוב אין צריך יותר. ועוד דקיימא לן דיני ממונות לא בעי דרישה וחקירה וכי תימא כל האי גוונא דין מרומה הוא ובדין מרומה צריך לבדוק. מדחשו רבנן לקניא דרבא ותקינו לאשבועי לנתבע על דעת המקום ועל דעת בית דין דילמא אתי למיעבד כי קניא דרבא ובהא לא אשכחן דאצטריכו רבנן לפרושי ש"מ דלא צריך לפרש ש"מ. עכ"ל:

וכבר בא מעשה לפני מורי רבי' אבי העזרי זצ"ל והורה שאין צריך לפרש והביא ראיה משמעתין דאמר אביי חיישינן שמא מלוה ישנה יש לו עליו פי' אביי פליג אדלעיל מינה וסבירא ליה דאי הוה חשדינן ליה אממונא בתוקף טליתו של חבירו הוי חשוד נמי אשבועתא אלא לא חשדינן ליה כגזלן אלא להכי אוחז עמו בטלית וטוען מצאתיה או כולה שלי במקח וממכר דהכי אוקימנא למתני' בריש פרקין דמורי היתרא מפני שמלוה ישנה יש לו עליו ולהכי מהימן נמי לן דלא מישתבע לשקר. ופריך אי הכי נישקול בלא שבועה כיון דסבירא לן דלא היה תפוס אם לא שהדין עמו אלא חיישינן שמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו. הילכך משביעינן ליה שבועה שאין לו בה פחות מחציה דפרשי אינשי מספק שבועה ולא פרשי מספק ממונא מאי טעמא ממון אפשר בחזרה שבועה אי אפשר בחזרה זו היא פשוטה של הלכה. ושמעינן מינה שאף על פי שחשו חכמים

שמה שטוען מצאתיה או קניתיה אינו כן אלא מפני שמלוה ישנה יש לו עליו ולא משבעינן ליה שמצאה או שקנאה אלא נשבע סתם שאין לו בה פחות מחציה איך שיהיה כדקתני מתניתין אע"פ שהוא טוען טענת ברי של מציאה או של מקח וממכר כדאית' לעיל לא רצו חכמים להשביעו בפירוש שמצאה או שקנאה אלא כפי מה שנדמה להם כדי להשביעו על דבר אמת כיון שאינו חשוד וכפרן כ"ש היכא דלא טעין איהו בהדיא שמשביעין אותו בסתם שאין בידו משלו כלום בשקר. ואי אפשר לפרש שנשבע בפירוש שאין לו בה פחות מחציה על ידי מציאה או על ידי מקח וממכר כמו שטוען טענת ברי שאם כן אפי' היה לו מלוה ישנה עליו נשבע לשקר ואדפריך ליה נישקול בלא שבועה הוה ליה למיפרך מרגניתא אי הכי היכי משביעין ליה לשוא דהא אביי סבירא ליה מיגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא כ"ש לפי סברת אביי כיון דחשיד לישבע שמצאה וזה שקר שלא נניח לו לישבע ותו מאי האי דמסיק גבי ספק מלוה פרשי אינשי מספק שבועה אדרבה ברור נשבע על שקר שמצאה או שקנאה אלא ש"מ דלא משביעין ליה בפירוש שחציה שלו על ידי מציאה או על ידי קנייה אלא שחציה שלו בסתם הא למדת דנשבע בסתם ואין צריך לפרש. ולפי דברי הרב צריך לפרש הא דאמר הכופר בפקדון פסול לעדות היינו כגון שנשבע שלא הפקידו אצלו ובאו עדים שהפקיד אצלו אבל אי הוה נשבע בסתם הכי נמי דכשר לעדות. מיהו אתיא לי בגמגום דא"כ ליפלוג בפקדון גופיה. מ"מ לענין הלכה למעשה נראה שאין צריך לפרש אלא נשבע בסתם ופטור. ופי' מו' רבי' אבי העזרי זצ"ל שאם בשעה שהפקיד אצלו או הלוהו והתנה עמו בעדים שלא יעכב חובו או פקדונו בשום חוב שחייב לו ובשום טענת ערעור שביניהם שאז ודאי צריך לישבע בפירוש שפרע לו או החזיר לו פקדונו דלהכי אתני בהדיה כי היכי דלא לידחייה כדאמרי' פ' שבועת הדיינין ההוא דאמר לחבריה כי פרעתיו לא תתפעו אלא באפי ראובן ושמעון אזל פרעיה באפי סהדי אחריני אמר אביי באפי סהדי אמר ליה ובאפי סהדי פרעיה. רבא אמר להכי אמר באפי ראובן ושמעון כי היכי דלא לידחייה פי' שלא יוכל לדחותו ולומר פרעתי בפני סהדי אחריני הכא נמי הואיל והתנה עמו שלא לעכבו בשום טענה אחרת היאך נשביע אותו בסתם ונתלה במלוה ישנה או בשום ערעור אחר והוא קיבל על עצמו שלא לעכבו בשום טענה ולא בשום חוב אחר:

סימן טז

הילכך צריך לישבע בפירוש שלא הפקיד אצלו או שלא הלוהו. וכן הלכה למעשה:

[**שם ע"ב ודף ז' ע"א**]

ההוא מסותא דהוו קא מינצו עלה בי תרי האי אמר דידי הוא והאי אמר דידי הוא קם חד

מינייהו אקדשה וכו' עד עובדא הוה בי רב חסדא ורב חסדא בי רב הונא ופשטוה מהא דאמר רב כל ממון שאינו יכול להוציאו בדיינין הקדישו אינו קדוש פי' והאי נמי דחזינ' ליה דאינו יכול להוציאו בדיינין שאין לו ראיה בדבר אין הקדישו קדוש. ופרכינן הא יכול להוציאו בדיינין הקדיש קדוש ואע"ג דלא אפקיה איני והאמר ר' יוחנן גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדיש זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו פי' ואע"ג דסתם גזילה יכול להוציאו בדיינין הוא. ומשני מי סברת במסותא מטלטלי עסקינן מסותא מקרקעי עסקינן דכי יכול להוציאה בדיינין כל היכא דאיתא ברשותא דמריה קיימא פי' ושפיר פשיטנא מהא דאי הוה ליה עליה ראיה הקדישו קדוש:

סימן יז

הילכך מקרקעי דאיגזול מיניה ואית ליה ראיה בעדים אעפ"י שהם ביד גזלן יכול הנגזל להקדיש ואם אין לו עדים אין יכול להקדיש ומטלטלי דאיגזול מיניה והם ביד הגזלן אף על פי שיש לו עדים אינו יכול להקדיש אבל פקדון שהנפקד מודה לו ומזומן להחזיר לו אע"פ שהם ביד הנפקד יכול המפקיד להקדישו. וכן פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל וכן פסק הרב ר' ברוך זצ"ל מארץ יון בפירושיו וכן מוכיח בפרק המוכר את הספינה גבי ההוא גברא דאייתי קרי לפומבדיתא אתא כל חד וחד ושקל קרא מיניה קם ואקדשינהו אתא לקמיה דרב כהנא אמר ליה אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו וה"מ הוא דקייצי דמי אבל לא קייצי דמי ברשותא דמרייהו קיימי וקדשו ופי' רבינו שמואל זצ"ל שהרי לא לגוזלו נתכוונו דנימא שניהם אינם יכולים זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו שהרי על מנת להחזירם לקחם אם יעלה בדמיהם הילכך אכתי ברשותיה קאי עכ"ל. הא למדת דכל היכא דהנפקד בעי להחזיר למפקיד דברשות המפקיד קאי וקדיש. והיכא שהיו שנים נידונים על מטלטלי דהאי אמר דידי הוא והאי אמר דידי הוא ותרווייהו תפסי וקם חד מינייהו ואקדשה ושתיק ליה אידך ודאי אודויי אודי ליה וקדשה דאי לא ידע בעידנא דאקדשה אי נמי ידע וצווח מתחילה ועד סוף לא קדשה ואי דשתיק מעיקרא ולבסוף צווח פי' הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל וקיימא לן כאם תמצי לומר בתרא דר' זירא שאם תקפה אחד בפנינו שאין מוציאין אותה מידו:

סימן יח

הילכך הקדישה בלא תקפה קדשה דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט והיכא דמטלטלי ברשותיה ואית לחבריה ביה טענה ומקדשיה ההוא דברשותיה ובתר כן שמע ההוא דלאו ברשותי' הרי זו קדשה. בערכין בפ' האומר משקלי עלי תניא המשכיר בית לחבירו והקדישו המשכיר. הדר בו מעלה שכר להקדש. ופרכינן הקדישו משכיר היכי מצי דייר

בו במעילה קאי ושנינן כגון דאמר לכשיבא שכרו יקדש פי' שלא הקדיש גוף הבית אלא השכר הקדיש לכשיבא וכר' מאיר דאמר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם:

סימן יט

למדנו משם דהמשכיר בית לחבירו והקדישו הוי קדוש ודוקא שלא הקדים לו שכרו אז הוי קדוש אבל הקדים לו שכרו אין ההקדש חל עליו כההיא דירושלמי דפסחים פרק מקום שנהגו דתני המשכיר בית לחבירו ועמד והקדישו הרי זה דר בתוכו ומעלה שכר להקדש אימתי בזמן שלא הקדים לו שכרו אבל הקדים לו שכרו הרי זה דר בתוכו בחנם. ופי' רבינו שמשון ב"ד אברהם זצ"ל שההקדש חל על שבח שיש לו למשכיר בו וכשהקדים לו שכרו תו לא הוי שבח דידיה דמשכיר אלא דשוכר ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו אבל היכא דלא הקדים דאי לאו דהקדיש הוי שכרא דידי' השתא נמי הוי שכרא דהקדש וכיון דלאלתר חל עליו רשות הקדש הדר בו במעילה קאי והא דקתני הרי זה דר בתוכו ומעלה שכר להקדש אינו רוצה לומר דדר בו ממש דהא במעילה קאי אלא הכי קאמר אם היה דר בו ראוי להעלות שכר להקדש הילכך לא ידור. מיהו בגמ' דידן לא שני הכי. דדר בו ממש קאמר דומיא דנתצו חייב להעמיד לו בית דמיירי בדידה ממש. והא דתניא בתוספתא השוכר בית מחבירו ועמד בעל הבית והקדישה אינה מקודשת עד שתחזור לרשותו וכל מה שנהנה ממנו הרי הוא הקדש. ההיא כשהקדים לו שכרו והא דקתני וכל מה שנהנה ממנו הרי הוא הקדש אלאחר שתחזור לרשותו קאי. וכי תימא כיון דמעל נפק לחולין כדפרי' בפ' האומר משקלי עלי ה"מ גבי בית דהוי תלוש ולבסוף חיברו והוי כתלוש לענין ע"ז כדאיתא פ"ק דחולין ולענין מעילה כדאיתא במעילה פ' הנהנה הדר בבית של הקדש מעל אבל בתוס' קתני שדה ואין מעילה במחובר. הילכך המשכיר בית או שדה לחבירו ולא הקדי' לו שכרו והקדישו המשכיר ה"ז קדוש והשוכר אסור לו לדור בבית וגם בשדה אבל אם הקדים לו שכרו לא קדוש ומותר לדור בבית ובשדה:

בפרק השותפין בנדרים תנן המודר הנאה מחבירו ויש לו שם מרחץ ובית הבד מושכרין בעיר אם יש לו בהן תפיסת יד אסור אין לו בהן תפיסת יד מותר היינו משמע שאם השכיר בית לחבירו שאינו יכול לאוסרו עליו. וכבר בא מעשה לפני רבי' שמשון זצ"ל באחד שהשכיר בית לחבירו ואסרו עליו והורה שאינו יכול לאוסרו עליו דאע"ג דיכול להקדיש כדפרי' לעיל היינו משום שכשמקדיש כולה יש לו כח להקדיש מה ששוה יותר על דמי שכרו ועל דמי חובו ואסור להשתמש בו מפני חלקו של הקדש המעורב בו אבל זה אינו מקדישה אלא אוסרה בנדר וכיון שאין כאן הקדש אלא איסורא אין לו לחוש

כלל לאיסור דמצינו שיש לו כח להקדש מלאיסור כדאמ' בכתובות פ' אע"פ בשלמא אדם אוסר פירות חבירו עליו שכן אדם אוסר פירותיו על חבירו משמע שדבר חידוש הוא מי שאוסר פירותיו על חבירו מדמביא שמם ראיה ומה תימה הוא זה הלא גם להקדישם יכול אלא מה שיכול להקדישם אינו תימ' דיכול ליתנם לשמים כמו להדיוט אבל כשאוסרם בנדר אינו נותנם לשמים. וכן פי' רבי אליעזר ממיץ זצ"ל בפירושיו דכיון דאין לו בהם תפיסת יד מותר שיצא מרשותו ואע"ג דקיימא לן בע"ז פ"א דשכירות לא קניא. גבי נדר מותר. וכתב כיון שאינו בידו ונתנו ביד אחר ושעבדו או במשכון או בשכירות או בשאלה אינו יכול לאוסרו וכתב שכבר בא מעשה לפני רבינו תם זצ"ל בבית הנשאל והורה שאינו יכול לאוסרו. תנן בנדרים השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורין ליכנס לחצר רבי אליעזר בן יעקב אומר זה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו ואסקינן בגמ' דדוקא דנדרו הנאה זה מזה כל אחד מרצונו פליגו רבנן עליה דר' אליעזר בן יעקב אבל בהדירו זה את זה מודו ליה לר' אליעזר בן יעקב דכאונסין דמו וזה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו אמר רב הונא הלכה כראב"י וכן א"ר אלעזר הלכה כראב"י. הילכך הא דפסקינן הלכה כראב"י היינו בנדרו הנאה זה מזה מרצונם אבל בהדירו זה את זה לא איצטריך למיפסק כוותיה דבהא אפי' רבנן מודו. ופי' רבינו אליעזר ממיץ זצ"ל בפירושיו הלכה כר' אליעזר דשרי ולאו מטעמיה דאילו ר"א סבר יש ברירה ואנן קיימא לן שלהי ביצה כר' אושעיא דאין ברירה בדאורייתא והלכה כר' אליעזר מטעם דלא קפדי אויתור דשרי. וכתב בשם רבינו תם זצ"ל דאפי' פירש המדיר לאסור את הדבר שרי דהא מתני' סתמא קתני שנדרו הנאה זה מזה ואפי' פירשו לאסור את החצר פסקינן כר' אליעזר דשרי מטעם דלא קפדי וטעמא דשרי אפי' פירשו חצר דכיון דהוי מידי דלא קפדי הוי כאילו השאילו זה לזה כל ימי היותם בשותפות ומאחר דהשאילו אע"ג דשאלה לא קניא אינן יכולין לאוסרו וגם אינו יכול לחזור משאילתו דחשבי' ליה כאלו פי' שאלה כל ימי היותם בשותפות ובבית הכנסת נמי אפילו פירש לאסור בית הכנסת שרי מה"ט כדפרי' עכ"ל:

ונראה בעיני להביא ראיה דהכי קיימא לן דאדריסת הרגל לא קפדי אינשי ושרי אפי' במודר הנאה אפי' למ"ד דלית ליה ברירה דתנן פ"ק דמגילה אין בין מודר הנאה מחבירו למודר הימנו מאכל אלא דריסת [הרגל] ופרכי' דריסת הרגל הא לא קפדי אינשי אמר רב אדא בר אהבה הא מני ר' אליעזר היא דתניא ר' אליעזר אומר אפי' ויתור אסור במודר הנאה מדפריך סתמא דתלמודא דרך פשיטותא דריסת הרגל הא לא קפדי אינשי ושרי אפי' במודר הנאה ש"מ דקים ליה לתלמודא דהכי הילכתא. וא"ת דאדרבה מדסתם לן

תלמודא התם כר' אליעזר דאפי' ויתור אסור במודר הנאה ש"מ דהכי הילכתא. לא היא דהכי נמי תנן התם אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד ואמ' בגמ' הא לענין מכשירי אוכל נפש זה וזה שוין מתני' דלא כר' יהודה וכו' אפי' הכי פסקו רבא ורב חסדא דהלכה כר' יהודה אלמא לית הילכתא כההוא סתמא הכי נמי אפשר דלית הילכתא כי האי סתמא דסתם לן דריסת הרגל אסור במודר הנאה. ותו דהא דתנן השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורין ליכנס לחצר אוקמ' רבינא בפ' חזקת הבתים אליבא דר' אליעזר דאמר אפי' ויתור אסור במודר הנאה ובשמעתי' פסקי' כר' אליעזר בן יעקב דפליג על מתני' הלא למדת דליתא לדר' אליעזר (בן יעקב) דאסר ויתור במודר הנאה. ולשון רבינו שמואל זצ"ל נמי משמע הכי דפי' בחזקת הבתים רבינא אמר לעולם לא קפדי בהעמדה ברי כדתנן לא הוי חזקה וגבי נדרים נמי מותרין ליכנס לחצר והא דקתני אסורין ר' אליעזר היא דמחמיר בנדרים דאפי' דבר שאין הנאה כ"כ אסור. מדפי' וגבי נדרים נמי מותרין משמע דהכי הילכתא ס"ל:

סימן כ

הילכך איתבריר לן דהלכה כר' אליעזר בן יעקב אע"ג דלית לן ברירה בדאורייתא. הילכך הא דתנן במתניתין הרי את עלי ואני עליך שניהם אסורין בדבר שבאותה העיר כגון הרחבה. והמרחץ. ובית הכנסת והתיבה והספרים ההיא ר' אליעזר היא דאסור ויתור במודר הנאה ולית הילכתא כוותיה אלא כר' אליעזר בן יעקב קיימא לן דשרי כדפרישית הילכך ליתא לדהרב ר' משה בר מיימון דאסור בית הכנסת:

סימן כא

הילכך בית הכנסת של שותפין או בית הכנסת של הקהל אי נמי בנאה אדם אחד ונתנה לכל הקהל אינה נאסרת במודר הנאה אפי' במפרש בית הכנסת דכיון דשותפין נינהו הו"ל כאילו השאילו ואין יכול לאסור. ובסתם נמי בלא טעם זה א"י לאסור דדרה"ג שרי במודר הנאה ואם בה"כ של יחיד הוא כגון אדם שדר בישוב ובאים כל בני הישוב להתפלל בביתו ודאי אם השאיל להם בית הכנסת שאמר להם אני משאיל לכם בית הכנסת זה להתפלל בו שוב אינו יכול לאסור עליהם אבל אם לא אמר להם אני משאיל לכם וגם אין להם בו שותפות ודאי יכול לאסור עליהם ובמפרש דריסת הרגל לתפילה. וכן סובר רבינו יצחק בר' שמואל זצ"ל שכך השיב בתשובתו ועל המדיר חבירו על דעת רבים והיה בית הכנסת בביתו של מדיר ואין מנין בעיר אפי' עם המודר. נ"ל כי דבר מצוה הוא ולא מיבעיא דהיכא דאתי מנין לפרקים אלא אפילו לא אתי מנין לפרקים מצוה הוא שישתתפו שילכו ביחד לבית אלהים ילכו ברגש כיון שכבר קבע שם מקום לתפילה ומתוך כך קובעין עצמן לתפילה ומתכוונים לאביהם שבשמים ואין תפלתו של

אדם נשמעת אלא בבית הכנסת. עכ"ל. הרי זה לא כתב שאין הנדר חל אלא כתב שדבר מצוה כלומר אע"פ שהדירו על דעת רבים יכול להתיר נדרו ולדבר מצוה יש התרה אפי' בהדירו על דעת רבים:

[**דף ז' ע"א**]

ת"ר שנים אדוקים בשטר מלוה אומר שלי הוא ונפל ממני ומצאתיו ולוה אומר שלך הוא ופרעתיו לך יתקיים השטר בחותמיו דברי ר'. רשב"ג אומר יחלוקו. נפל ליד דיין לא יוציאו עולמית ר' יוסי אומר הרי הוא בחזקתו. אמר רבא אמר רב נחמן במקוים דברי הכל לא פליגי דיחלוקו כי פליגי כשאין מקוים רבי סבר מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו אי מקיים ליה פליג ואי לא לא פליג. פי' רש"י זצ"ל אע"פ שהלוה הזה מודה שכתב השטר ולוה המעות צריך מלוה לקיימו בחותמיו ואפלו השטר בידו נאמן הלוה לומר פרעתיו כל זמן שאינו מקוים דמאן קא משוי ליה לשטרא לוה שמודה שכתבו ולוה הוא דקאמר דפרוע אבל אם השטר מקוים ומוחזק אין הלוה נאמן לומר פרעתיך. הילכך זה ששניהם אדוקין ומוחזקין בו אי מקיים מהא מלוה בעדים ומשוי ליה לשטרא מעליא אין הלוה נאמן באמירתו אלא על ידי חזקה זו שאדוק בתוכו והרי הוא כשאר מציאה ופליגי אי לא לא פליגי שאפילו כולו ביד המלוה נאמן הלוה לומר פרעתי. ורשב"ג סבר מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו ואע"ג דלא מקיים ליה יחלקו לאלתר:

סימן כב

פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דהלכה כרבי דאמר מודה בשטר שכתבו שצריך לקיימו וכן פסק הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל ובפ"ב דכתובות קסבר רב נחמן מודה בשטר שכתבו שצריך לקיימו ועציך עיון בשלהי פ' מי שמת בשמעתין שאל רשב"ל את ר' יוחנן זו היא ששנויה במשנת בר קפרא הרי שהיה אוכל שדה ובא בחזקת שהיא שלו כו' דהתם פסק רבי' שמואל זצ"ל דמודה בשטר שכתבו שאין צריך לקיימו כשמואל וכר' יוחנן לא שנא היכא דעדים מרעי ליה לומר אנוסים היינו דהא מסקי' נמי התם להיא דכתובות דאין נאמנים לפוסלו:

[**דף ט' ע"א**]

א"ל רב אסי לרב כהנא אלא מעתה הגביה ארנקי בשבת שאין דרכן של בני אדם להגביה ארנקי בשבת הכי נמי דלא קני אלא מאי דעבד עבד וקני:

סימן כג

כתב רבינו שמשון בר' אברהם זצ"ל מיכן משמע שאם מצא ארנקי בשבת אסור ליטלו אע"פ שירא שיקדמנו אחר ואם היה מותר היכי מדמי ליה לרכיבה בעיר דאין דרך לעשות אפי' במציאה דהא אפשר בהנהגה אבל הגבהת ארנקי בשבת דרך לעשות במציאה אלא

ש"מ דאסור והא דאמרי' בפ' מי שהחשיך דוקא כיסו אבל מציאה לא לאו דוקא ליתן לנכרי או להוליך פחות מד' אמות אסור אבל להגביה שרי אלא אפי' להגביה נמי אסור מטעם טילטול דמוקצה מיהו שמעינן מהא דאם הגביה בדיעבד קנה:

[**שם ע"ב**]

בעי ר' אלעזר האומר לחבירו משוך בהמה זו לקנות כלים שעליה מהו לקנות. מי קאמר ליה קני. פי' משמע לקנות אתה מתכוין לקנות אני איני מקנה לך אלא הכי קאמר משוך בהמה זו וקני כלים שעליה מהו מי מהניא משיכה דבהמה לאקנויי כלים שעליה או לא. אמר רבא אי אמר ליה קני בהמה וקני כלים מי מיקנו כלים במשיכה דבהמה פי' ומדקמיבעיא לך במוסר כלים בלא בהמה מכלל דבמוכר שניהם פשיטא לך דמקני בהמה קני כלים משום תורת חצר דקיימא לן חצירו של אדם קונה לו ובהמתו כחצירו אמאי חצר מהלכת היא וחצר מהלכת לא קני וכי תימא כשעמדה כל שאילו מהלך לא קנה עומד ויושב לא קנה. והילכתא בכפותה פי' קונה מטעם חצר הילכך לא פסיקא ליה למיבעי בקני בהמה וקני כלי' אבל למשו' פסיק' ליה אפי' בכפותה ולא איפשיט:

סימן כד

הילכך היכא דא"ל קני בהמה וקני כלים והבהמה כפותה והיו כלים שעליה וא"ל קנה בהמה וקנה כלים שעליה כיון שמשכה קיימא לה הבהמה ברשותיה וקנה גם הבהמה גם הכלים ואם אין הבהמה כפותה קנה הבהמה ולא הכלים. והיכא שאמר לו משוך בהמה זו וקנה כלים שעליה והבהמה כפותה לא איפשיט לך אי קני כלים אי לא. ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דמדנקט בהמה ולא נקט קופה משוך קופה זו וקנה כלים שבתוכה משמע דהתם פשיטא לן דקני לפי שהקופה והכלים שבתוכה משיכתם שוה אבל משיכת הבהמה ע"י הילוך ומשיכת הכלים על ידי גרירה ואע"ג דבהמה כפותה נמי איירי. ופי' רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל מיכן משמע דהאדם האומר לחבירו משוך חפץ זה לקנותו לא קנה עד דא"ל קנה אותו דמשמע משוך לקנותו אבל אני איני מקנה לך כדפי' רש"י כדפרישית לעיל:

[**שם**]

מתני' היה רוכב על גבי בהמה וראה את המציאה ואמר לחבירו תנה לי נטלה ואמר אני זכיתי בה זכה בה. אם משנתנה אמר אני זכיתי בה תחלה לא אמר ולא כלום. פירש"י זצ"ל ואפי' אמר המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו האי כיון דיהבה ניהליה קנייה ממה נפשך אי קנייה קמא בלא מתכוין הא יהבה ניהליה ואי לא קנייה קמא משום דלא היה מתכוין הוי לה הפקר עד דמטת לידיה דהאי וקנייה האי במאי דעקרה מידיה דקמא

לשם קניה עכ"ל. הרי מספקא ליה הגבהה בלא מתכוין בהפקר אי קניא אי לא קניא. ונראה בעיני דה"מ במגביה מציאה לצורך חבירו הוא דמספקא ליה דכיון שנתנה ליד חבירו תו לא מהימן לומר שהגביה לצורך עצמו. ומספקא לן כל הגבהה כי האי גווגא שהגביהה לצורך חבירו ולא נתכון בעצמו לקנות אי קני איהו המגביה בהאי הגבהה אי לאו וכפלוגתא דרב נחמן ורב ששת שלהי מסכת ביצה דאיתמר מילא ונתן לחבירו רב נחמן אמר כרגלי מי שנתמלאו לו רב ששת אמר כרגלי הממלא במאי קמיפלגי מר סבר בירא דהפקירא הוא ומר סבר בירא דשותפי הוא. ואמר במסקנא לא דכולי עלמא בירא דהפקירא הוא אלא הכא במגביה מציאה לחבירו וקנה חבירו קא מיפלגי מר סבר קנה חבירו ומר סבר לא קנה. ופי' רבי' ש"י זצ"ל דה"ג ובמגביה מציאה לחבירו קמיפלגי ול"ג במגביה מציאה לחבירו קנה חבירו קמיפלגי. ול"ג נמי מר סבר קנה חבירו וכו' דאם כן קשיא דרב נחמן אדרב נחמן דמיבעי לן לפרושי הכא דרב נחמן סבר קנה חבירו דהאמר כרגלי שנתמלאו לו ובשנים אוחזין אמרינן רב נחמן ורב חסדא תרוייהו אמרי המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו. אלא ה"ג במגביה מציאה לחבירו קמיפלגי ותו לא ופירוש במגביה מציאה לחבירו ודכולי עלמא לא קנה חבירו בהגבהתו של זה אלא אם קנה המגביה או לא קנה פליגי רב נחמן סבר לא קנה המגביה דלא דעתיה למיקני אלא למי שנתמלאו לו קנאם במשיכה בשקיבלם שבאו לרשותו ודעתו לקנות דכי אמר לא קנה חבירו כל זמן שהם ביד המגביה אמר דיכול לומר לו אני אזכה בה לעצמי אבל משנתנה לו קני דתנן התם ואם משנתנה אמר אני זכיתי בה תחילה לא אמר כלום. ורב ששת אמר קנה המגביה תחילה ומידו קיבלם זה הילכך כרגלי הממלא עכ"ל. דהיינו נמי איפליגו במגביה לצורך חבירו ולא מיכוין איהו גופיה למיקני ומתני' מיפרשא לר"נ דזכי בה חבריה מהפקירא ולרב ששת זכי בה מכח מתנה:

הילכך היכא שהגביה מציאה לצורך חבירו בין לרב ששת בין לרב נחמן הויא של המגביה לרב ששת דהא קני בלא מתכוון ולרב נחמן כל זמן שהיא בידו יכול לזכות בה בעצמו אעפ"י שהגבהתה היתה לצורך חבירו ולא נפקא מינה בפלוגתייהו אלא לענין עירוב דלרב נחמן כרגלי מי שנתמלאו לו ולרב ששת כרגלי הממלא אבל היכא שהגביה בסתם שלא נתכוון לקנות וגם לא נתכוון לצורך חבירו קני וכגון שהגביה ג' טפחים כההיא דפ' המניח את הכד דתנן ההופך את הגלל לרשות הרבים והוזק בהן אחר חייב בנזקיו ואמר ר' אלעזר לא שנו אלא שנתכוון לזכות. אבל לא נתכוון לזכות בה פטור ואוקמא רב אשי להההיא דר' אלעזר כשהפכה לפחות מג' דהא דמוקים ר' אלעזר למתני' כי לא נתכוון לזכות בה פטור לכשהפכה לפחות משלשה דמתחילה לא הגביה ג' הילכך

לאו הגבהה היא דכל פחות מג' כלבוד דמי. ופרכינן מאי דוחקיה לאוקמא כגון שהפכה לפחות מג' וטעמא דכי נתכוון לזכות בה הא לא נתכוון לזכות בה לא. לוקמה למעלה מג' דאגבהא טובא ואע"ג דלא נתכוון לזכות בה ואמר רבא מתני' קשיתיה וכו':

סימן כה

הא למדת דהגבהה למעלה משלשה קניא בהפקר אפי' בלא מתכוין ולמטה משלשה אי מתכוין למיקני קניא ואי לא לא קניא והכי משמע בפ' הבית והעליה בשמעתא דחבטה בהפקר תנאי היא וההיא דיבמות פר"ג דאמר רב יוסף עשאוה כעודר בנכסי הגר וכסבור שלו הן דל"ק דמשמע דהגבהה בלא מתכוין לא קניא שאני התם דהויא לה הגבהה בטעות דהא סבור ששלו הן ואסח דעתיה לגמרי מלמיקני אבל היכא דידע שהוא של הפקר ואגביה בסתם ג' טפחים הכי נמי דקני ובפחות מג' טפחים קני במתכוין לקנות. כך נראה בעיני אני המחבר יצחק בר' משה נב"ה:

[**דף י' ע"א**]

רב נחמן ורב חסדא אמרי תרווייהו המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו לפי' רש"י זצ"ל שפירש שילהי ביצה דרב נחמן ורב ששת תרווייהו סבירא להו מגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו א"כ ר' יוחנן דאמר קני חבירו הוה ליה יחידאה ולית הילכתא כוותיה ותו דקיי"ל הלכה כר"נ בדיני. ולר"ת זצ"ל נמי דפי' בשילהי ביצה דרב נחמן סבר לא קנה חבירו ולא קנה לא זה ולא זה עד שיבא ליד מי שנתמלאו לו ורב ששת סבר קנה חבירו ולפיכך הם כרגלי הממלא דהאי דקנה היינו מטעמא דמפרש הכא מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה וכיון דאין זוכה אלא מיכן והלאה על כן הויא כרגליו של הממלא אע"ג דלפירושו רב ששת כר' יוחנן דאמר קנה חבירו אכתי קיי"ל דלא קנה דהילכתא כרב נחמן בדיני ורב חסדא נמי קאי כוותי'. וסוגיא דידי דפרישית לעיל מיתוקמא שפיר אפי' לפי' ר"ת דהגבהה בסתם בהפקר קניא:

סימן כו

ופר"ח זצ"ל וכן הרב ר' ברוך זצ"ל פסקו כר' יוחנן דקנה חבירו משנ' דרב נחמן הדר ביה שילהי ביצה דשיטת רש"י זצ"ל ישרה בעיני לפסוק דלא קנה חבירו דאפילו לדידהו דלא גרסי גירסת רש"י זצ"ל שילהי מסכת ביצה אכתי מנלן דמההיא דבבא מציעה הדר ביה דילמא מההיא דביצה הדר ביה:

[**שם**]

רב נחמן ורב חסדא דאמרי תרווייהו המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו מאי טעמא הוי תוכם לבעל חוב במקום שחב לאחרים וכל התופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים לא קנה. פי' רש"י זצ"ל כדאמר בכתובות דלאו כל כמיניה להיות תופס מאליו וחב

לאחרים מאחר שלא עשאו שליח ולתפוס ליתא אלא אפילו עשאוהו שליח לתפוס לא קנה כההיא דפ' הכותב דיימר בר חשו הוה מסיק ביה זוזי בההוא גברא שכיב שבק ארעה א"ל לשלוחיה זיל תפסה ניהלי אזל תפסה ליה פגעו ביה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע א"ל את תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים ואמר ר' יוחנן התופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה והכי משמע משמעתין דבעי רב נחמן למידק ממתני' דמעני לעני מחלוקת ממתני' דקתני תנה לי ואמר אני זכיתי בה זכה בה אע"ג דלא אמר תחילה כרבנן והתם הרי עשאו שליח דקאמר תנה לי וקתני דלא קנה והיינו טעמא משום דחב לאחרים והא דא"ר יוחנן המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו אע"ג דסבר בפ' הכותב דהתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים לא קנה שאני גבי מציאה כדקאמר טעמא דמשום דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה:

מתני' היה רוכב על גבי בהמה וראה את המציאה ואמר לחבי' תנה לי נטלה ואמר אני זכיתי בה זכה בה:

סימן כז

מיכן יש ללמוד שאם ראובן חייב לשמעון חוב הידוע ואמר ראובן לשמעון טול מנה זה וזכה בו ללוי שאני חייב לו וקבל שמעון המנה מיד ראובן בשתיקה ולאחר שקיבל אמר לעצמי זכיתי בו בעבור חוב שאתה חייב לי זכה שמעון במנה ונאמן לומר שלעצמו זכה בו שהרי נכסי ראובן כלפי שמעון ולוי כהפקר הם לפי החוב שחייב להם וכשם שגבי מציאה נאמן לומר לעצמי זכיתי אף על פי שראובן הראה לו את המציאה הכא נמי אע"פ שראובן אמר לו טול מנה זה וזכה בו ללוי נאמן שמעון לומר שזכה בו לעצמו וזכייתו זכיה היא ואין לו ללוי על שמעון כלום. כך נראה בעיני אני המחבר:

[**שם**]

נטל מקצת פיאה וזרק לו על השאר אין לו בה כלום נפלו לו עליה פירס טליתו עליה מעבירין אותה הימנו פי' רבינו תם זצ"ל דאפי' רשע לא מיקרי שאין הפקר ומציאה מצויין לו במקום אחר ולא דמי להההיא דפ' האומר דרב גידל הוה מהפך בההיא ארעא אזל ר' אבא זבנה דמייתי עלה עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה ממנו רשע דהתם במקח וממכר עסקינן שימצא קרקע אחריתי למיזבן הילכך לא הוה ליה לזבוני ארעא דהפיך בה רב גידל. אבל הפקר ומציאה לא שכיחי הילכך אפי' רשע לא מיקרי. וההיא דפ' לא יחפור דאמר התם מרחיקין מצודת הדג מן הדג כמלא ריצת הדג התם הוי כמו שכירות ומקח וממכר שיכול להשתכר במקום אחר הכא נמי יכול לפרוס מצודתו

במקום אחר. הילכך נראה בעיני דהואיל שבזה הדבר תלוי דכל היכא שיכול להשתכר במקום אחר שאז מעכבין עליו ונקרא רשע:

סימן כח

ואותן הלואות שמלוים לעכום"ז ויש לו לישראל גוי מערופיא שלו שרגיל תדיר ללות ממנו אסור לו לישראל אחר להרגילו אצלו ולסלקו מישראל הרגיל אצלו שהרי יכול להלוות לנוי אחר דהרבה גוים לווין שכיחי ודמי למקח וממכר דאסור הואיל ויכול לקנות במקום אחר. וכן מצאתי כתוב בשם רבי' שמואל בן רבינו מאיר זצ"ל דאסור וכתב ודמי להההיא דלא יחפור דאמר רב הונא האי בר מבואה דאוקי ריחיא ואתא בר מבואה חבריה וקא מוקי ריחיא גביה דינא הוא דמעכב עלויה ודמי נמי למרחיקין מצודת הדג מן הדג . ובשם רבינו תם זצ"ל מצאתי דשרי דקיימא לן בחזקת הבתים דנכסי העכום"ז הרי הן כהפקר דאמר רב יהודה אמר שמואל נכסי העכום"ז הרי הם כמדבר הפקר שאם קדם ישראל אחר והחזיק בה קנה כאילו הן נכסי הגר ואפי' מעות אין מחזיר ללוקח ראשון אלמא נכסי העכום"ז הפקר הן. ואין נראה בעיני כלל ואע"ג דהפקר הן ואם החזיק בה זכה מ"מ לכתחילה אין לו לעשות ואי עביד נקרא רשע כדפי' רבינו שמואל זצ"ל התם. ותו מדברי רבינו תם זצ"ל גופיה משמע לאיסורא דאע"ג דנכסי הגוי הרי הן כהפקר מ"מ הרי הוא דמי למצודת הדג דאע"ג דהפקר הן מ"מ אפי' הכי מרחיקין המצודה הכא נמי לא שנא. הילכך נראה בעיני לאיסורא כדברי רבי' שמואל זצ"ל:

[**דף י"א ע"א**]

ראה אותן רצין אחר צבי שבור אחר גוזלות שלא פירחו ואמר זכתה לי שדי זכתה לו. אמר רב יהודה אמר שמואל והוא שעומד בצד שדהו. ופרכינן ותקני לו שדהו דאמר ר' יוסי בר חנינא חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו. ושנינן ה"מ בחצר המשתמרת אבל בחצר שאינה משתמרת אי עומד בצד שדהו אין ואי לא לא. וכן אמר עולא והוא שעומד בצד שדהו וכן אמר רב אסי והוא שעומד בצר שדהו. וכן אמר רבה בר בר הנה א"ר יוחנן והוא שעומד בצד שדהו. וכן הלכה דחצר משתמרת קונה שלא מדעתו. אבל חצר שאינה משתמרת בעינן שיהא עומד בצד שדהו והא דתנן במתניתין ואמר זכתה לי שדי לאו דוקא נקט ואמר אלא אע"ג דלא אמר נמי קנה כדפרכי' לעיל גבי ארבע אמות ואי תקינו ליה רבנן כי לא אמר מאי הוי. וכן מוכח בפ' שור שנגח את הפרה גבי משכונו של גר ביד ישראל ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו זה קנה כנגד מעותיו וזה קנה השאר:

סימן כט

וכתב רבי' יצחק אלפסי זצ"ל ודוקא לענין מציאה אבל לענין גט כגון שזרק גט לחצירה אפי' חצר המשתמרת אי עומד' בצד חצירה הוי גט ואי לא לא הוי גט דהאי חצר איתרבאי

משום יד ולא גרע משליחות גבי גט דחוב הוא לה ואין חבין לאדם אלא בפניו גבי מתנה דזכות הוא לה זכין לאדם שלא בפניו עכ"ל:

[**שם**]

מעשה בר"ג וזקנים שהיו באים בספינה ואמר ר"ג עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו וכו' והתם קתני סיפא ונתקבלו שכר זה מזה. ותימה למה לא השאיל להם המקום ויקנה להם בחליפין ובכך יקנו המעשר כדאמר בהזורק בגיטין לושאיל ליה דוכתא דמנח ביה גיטא ותיזיל איהי ותיחוד ותפתח:

סימן ל

ונראה שיש מיכן ללמוד דאין שאילת קרקע נקנית בחליפין וכי תימא דשדה בשאלה מטלטלי במתנה לא מיקנו באגב כדבעינן למימר פ"ק דקידושין גבי שדה במכר ומטלטלין במתנה הניחא למ"ד מטלטלי אגב מקרקעי הקנה להם אבל לר' אבא דבסמוך דלא קבלה מיניה לא שייך למימר הכי דקני מטעם חצר:

[**שם ע"ב**]

א"ל ההוא מדרבנן. ר"ג מטלטלי אגב מקרקעי הקנה להם. ר' זירא קיבלה ר' אבא לא קיבלה אמר רבא שפיר עבד ר' אבא דלא קיבלה וכי לא היה להם סודר לקנות ממנו בחליפין אלא טובת הנאה היא וטובת הנאה אינה ממון לקנות בחליפין הכא נמי טובת הנאה אינה ממון לקנות על גבי קרקע פי' המעשרות הללו אינן חשובים ממון אלא טובת הנאה בעלמא שבידו לתתו לכל מי שירצה ואינה חשובה ממון לחול עליה קנין חליפין הכי נמי אינה ממון לקנות אגב קרקע. ושנינן ולא היא מתנות נתינה כתיב בהו חליפין דרך מקח וממכר הוא אגב קרקע נתינה אלימת' היא. פי' לא היא האי וכי לא היה להם לאו ראיה היא למילף מינה דאין טובת הנאה נקנית בחליפין ולא אגב קרקע דשפיר איכא למילף מטלטלי אגב מקרקעי הקנה להם ודקשיא לך נקנינהו בחליפין מתנות של כהונה ולויה ומעשר עני כתיב בהן נתינה כדכתיב ונתת ללוי מעשר ראשון לגר ליתום ולאלמנה מעשר עני לפיכך אסור להקנותה בסודר דדרך מקח הם שזה נותן לו כליו תחתיהם ונראה זה כמוכרו לו. אגב קרקע נתינה אלימתא היא ומותר להקנות מתנות כהונה אגב קרקע. ולא איתבריר לי אי הלכה כרבא דטובת הנאה לא מיקניא בחליפין אי הלכה לפי המסקנא דאסיק דטובת הנאה מיקניא בחליפין ושאני מתנות דנתינה כתיב בהו:

ואומר לי לבי דמדמסיק בלשון פשיטותא ולא היא ולא קאמר בלשון דחיה דילמא שאני מתנות כהונה דנתינה כתיבא בהו ש"מ דהכי קים לן סתמא דתלמודא דטובת הנאה

מיקני' בחליפין והכי נמי מסתברא דהא רבא גופיה סבר פ' בתרא דנדרים דטובת הנאה ממון דתנן התם קונם כהנים לויים נהנין לי יטלו בעל כרחו כהנים אלו ולויים אלו נהנין לי יטלו (לי) אחרים. ופרכי' בגמ' יטלו על כרחו אלמא טובת הנאה אינה ממון אימא סיפא יטלו אחרים אבל הני לא אלמא טובת הנאה ממון ואמר רבא שאני תרומה דהיינו טעמא דיטלו על כרחיה משום דתרומה לא חזיא אלא לכהנים וכיון דקתני למיסרא עלייהו שויא עפרא בעלמא פי' לעולם טובת הנאה ממון היא הילכך בסיפא שלא אסר אלא לאלו כהנים לאלו לוים אכתי אית ליה בהו טובת הנאה אצל כהנים ולוים אחרים על כן לא יטלו אלו שאסר עליהם כי טובת הנאה ממון היא אלא יטלו אחרים אבל ברישא שאסר אותה אצל כהנים ואצל לויים שויא לתרומה דידיה עפרא בעלמא ואין לו בה אפי' טובת הנאה הילכך יטלו אותה אפי' כהנים שאינם נהנים ממנו כלום. אלמא קסבר רבא טובת הנאה ממון. ופר"ח זצ"ל ס"פ האיש מקדש דהלכה כרבא דאוקי לסתמא דמתניתין דנדרים בטובת הנאה ממון. הילכך הואיל ורבא גופיה בתר דטובת הנאה ממון וקיימא לן כוותי' לא מסתבר לחלק דלענין קידושי אשה ולענין נדר הוי ממון ולענין לקנות בחליפין לא הוי ממין. אלא מסתבר כסתמא דתלמודא דמסיק לא היא מתנות נתינה כתיב בהו חליפין דרך מקח וממכר הוא ולעולם טובת הנאה בעלמא שאינה ממון שפיר מיקניא בחליפין. כך נראה בעיני אני המחבר:

[**שם**] (**פסיקא**)

ראה אותן רצין אחר המציאה או אחר צבי שבור או אחר גוזלות שלא פירחו ואמר זכתה לי שדי זכתה לו ואמר ר' יוחנן והוא שרץ אחריהן ומגיען פי' שיכול להגיען קודם שיצאו משדהו. בעי ר' ירמיה במתנה היאך וקיבלה מיניה ר' אבא בר כהנא במתנה אע"פ שרץ אחריהן ואין מניען משום דדעת אחרת מקנה אותה. וכן הלכה:

[**דף י"ב ע"א**]

בעי רבא זרק ארנקי בפתח זה ויצאת בפתח אחר מהו פי' זרק ארנקי והפקירו לכל הקודם לו לזכות בו ונכנס בפתח זה ויצא בפתח אחר מהו בעל הבית זה קנה או לא קנה אויר שאין סופו לנוח כמונח דמי או לא כמונח דמי. ולא אפשיט. ופי' רש"י זצ"ל דלהכי בעא מיניה אויר שאין סופו לנוח דאילו אויר שהיה סופו לנוח בתוך הבית פשיטא לן דאם קדם אחר וקלטו בתוך הבית לא קנה שמשנכנס לאויר הבית קנאו בעל הבית דתנן במסכת גיטין היתה עומדת בראש הגג וזרקו לה כיון שנכנס לאויר הגג הרי זו מגורשת. הוא מלמעלה והיא מלמטה כיון שיצא מרשות הגג נמחק או נשרף הרי זו מגורשת. והכי נמי מוכח בפ' מרובה דתנן גנב ומכר בשבת חייב ופרכינן והא תניא פטור ואוקמא

רב פפא לברייתא באומר לו זרוק גנובתיך לחצרי ותקני לי גנובתיך. ופרכי' כמאן כר' עקיבה דאמר קלוטה כמי שהונחה דמי נמצא חיוב שבת וחיוב מיתה באין כאחד וקים ליה בדרבה מיניה דאי כרבנן פי' דאמרי קלוטה לאו כמי שהונחה דמיא כיון דמטא ליה לאויר חצירו קנה פי' כיון דסופו לנוח כמונח דמי. לענין שבת לא מחייב עד דניחא בחצרו אלמא אפי' לרבנן דאמרי קלוטה לאו כמי שהונחה דמיא אפי' הכי סברי דלענין קניה אויר שאין סופו לנוח כמונח דמי וקני ואויר שאין סופו לנוח לא אפשיט לן אי קני אי לא:

[**שם**]

מציאת בנו ובתו הקטנים מציאת עבדו ושפחתו הכנענים ומציאת אשתו הרי אלו שלו. מציאת בנו ובתו הגדולים מציאת עבדו ושפחתו העבדים ומציאת אשתו שגירשה אע"פ שלא נתן לה כתובתה הרי אלו שלהן. אמר שמואל מפני מה אמרו מציאת בנו קטן לאביו שבשעה שמוצאה מריצה אצל אביו ואינו מאחרה בידו. פי' הילכך כי אגבהה לצורך אביו אגבהה:

[**שם ע"ב**]

ופליגא דר' חייא בר אבא פי' ופליגא דשמואל דפריש טעמא דמתני' משום דלית ליה זכיה אדר' חייא בר אבא אף גדול שיש לו זכיה אם סומך על שולחנו מציאתו לאביו משום איבה אבל אינו סמוך על שולחן אביו אפילו הוא קטן מציאתו שלו דאמר ר' חייא ב"א א"ר יוחנן לא גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש אלא גדול וסמוך על שלחן אביו זהו קטן קטן ואינו סמוך על שלחן אביו זהו גדול:

סימן לא

וכתב רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל דהלכה כר' יוחנן. וכן פסק הרב ר' ברוך מארץ יון בפירושיו דהלכה כר' יוחנן והכי מוכח בפ' החובל דתניא החובל בבנו הגדול יתן לו מיד בבנו קטן יעשה לו סגולה. החובל בבתו קטנה פטור ולא עוד אלא אפי' אחרים שחבלו בה חייבים ליתן לאביה. ורמינהו החובל בבניו ובבנותיו של אחרים גדולים יתן להם מיד. קטנים יעשה להם סגולה. בבניו ובבנותיו שלו פטור. אמרי לא קשיא כאן בסמוכין על שלחנו כאן בשאין סמוכין על שלחנו. הא למדת דאפילו גדול וסמוך על שלחן אביו פטור מליתן לו חבלה משום איבה. ופרכינן במאי אוקימ' לבתרייתא בסמוכין על שלחנו אי הכי אחרים שחבלו בה גדולים יתן להם מיד קטנים יעשה להם סגולה אמאי לאביהם בעי למיתב ליה. אמרי כי קפיד במאי דחסר ביה ממונא פי' כגון היכא דחבל ביה איהו דנימא ליה אנן זיל שלים במידי דאתי להו מעלמא לא קפיד ופרכינן והא מציאה דמעלמא

אתי וקא קפיד. ופי' רש"י זצ"ל דתנן מציאת בנו ובתו הקטנים הרי אלו שלו ואוקימנא התם גדול וסמוך על שלחנו זהו קטן אלמא סתמא דתלמודא פריך מדר' יוחנן מיהו לאו ראיה היא דמצינא למימר דאע"ג דלית הלכתא כר' יוחנן בעינן לשנויי מתני' אליביה כדבעי' לשנויי מתניתין דפ"ב דכתובות אליבא דרב אע"ג דקיימא לן כשמואל דאמר אין הולכין בממון בתר הרוב. מיהו לשון רש"י זצ"ל שפי' ואוקימ' התם גדול וסמוך על שלהן אביו זהו קטן משמע דסבירא ליה דר' יוחנן עיקר שאם לא כן היה לו לפרש ואיכא מאן דאמר התם אלא הואיל וכתב ואוקימ' משמע דסבירא ליה דהכי הילכתא:

[**שם**] (**פיסקא**)

מציאת עבדו העברים הרי אלו שלו . לא יהא אלא פועל ותניא מציאת פועל לעצמו . ותניא במה דברים אמורים בזמן שאמר לו בעל הבית נכש עמי היום עדר עמי היום אבל אם אמר לו עשה עמי מלאכה היום מציאתו לבעל הבית. אמר ר' חייא בר אבא מתני' דקתני מציאת עבד עברי הרי אלו שלו בעבד נוקב מרגליות שאין רבו רוצה לשנותו למלאכה אחרת ולא קנאו אלא לנקוב מרגליות וההיא מציאה לא סמכה דעתיה עלה. רבא אמר מתני' דקתני מציאה שלו במגביה מציאה עם מלאכתו דלא נתבטל כלום הילכך לעצמו. רב פפא אמר אפילו תימא מתני' דקתני דמציאת עבד עברי שלו אפי' תימ' בשאר עבדים שאינו נוקב מרגליות דאפי' נתבטל בשעת הגבהה ואפי' הכי לא תיקשי לך הא דקתני מציאתו לבעל הבית דההיא כגון ששכרו ללקט מציאות היכי דמי דאקפאי אגמא בכוורי פי' שצף הנהר לגדותיו וצפו הדגים וכשיבשו המים היוצאי' נמצאו שם דגים הרבה:

סימן לב

וכתב הרב ר' ברוך זצ"ל בפירושיו בעל הבית כ"ש עבד. וכתב דהלכה כר' חייא וכן הלכה כרבא. אבל אין הלכה כרב פפא דקיימא לן לעיל בפרקין פועל כל כמה דלא הדר ביה ידו כיד בעל הבית:

[**שם**] (**פיסקא**)

מציאת אשתו שגירשה מציאתה שלה ואוקימ' במגורשת ואינה מגורשת דאמר ר' זירא אמר ר' ירמיה אמר שמואל כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת בעלה חייב במזונותיה וטעמא מאי אמור רבנן מציאת אשה לבעלה כי היכי דלא ליהוי לה איבה הכא הויא לה איבה ואיבה:

ירוש' ר' דוסת' בשם ר' אחא אדם שגירש את אשתו ולא נתן לה את כתובתה חייב במזונותיה עד שיתן לה פרוטה אחרונה. אמר ר' יוסי מתנית' אמרה כן מציאת אשתו

שגירשה אע"פ שלא נתן לה כתובתה הרי היא שלה. אמר ר' אושעיא שלא תאמר הואיל וחייב במזונותיה עד שיתן לה פרוטה אחרונה תהא מציאתה שלו לפום כן צריך מתני':

סימן לג

וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל דגמרא דידן לית לה האי סברא דגרושה גמורה יש לה מזונות כל זמן שלא פרע לה כתובתה דא"כ לא צריך מתני' לאוקומי במגורשת ואינה מגורשת והכי מוכח בפ' שני דייני גזירות דאיתמר רב אמר פוסקין מזונות לאשת איש ושמואל אמר אין פוסקין. ת"ש האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים ובאתה ואמרה מת בעלי רצתה ניזונית רצתה נוטלת כתובתה. אמרה גרשני בעלי ניזונת והולכת עד כדי כתובתה פירש"י זצ"ל אבל כתובה לא גביא שמא לא גירשה ובגירושין לא האמינוה אבל מזוני יהבי לה בפרעון כתובה ממה נפשך אם גורשה הרי נוטלת כתובה ואם לאו הרי הוא חייב לזונה. ומוקמי' לה התם דהא אינה מתפרנסת עד לעולם אפי' יותר מכתובתה משום דאיהי אפסדה אנפשה דאמרה גירשה וגרושה אין לה מזונות:

סימן לד

הא למדת דגרושה גמורה אע"ג דלא פרע כתובתה אין לה מזונות ואע"ג דשמואל מוקי לה התם כששמעו בו שמת שיש עתה לדחות ולומר דדוקא ששמעו בו שמת וכבר גירשה בחייו להכי לית לה מזונות מנכסיו דאע"ג דלא גביא כתובתה עדיין אבל היכא שהוא חי וגירשה חייב במזונותיה עד שיפרע לה כל כתובתה. לא היא דשמואל הוא דמוקי לה התם הכי משום דקשיא ליה מתני' דסברה פוסקי' ומוקמי לה כששמע בו שמת. אבל אנן קיימא לן כרב דפוסקין מזונות לאשת איש ומיתוקמא מתני' אע"פ שלא שמעו בו שמת וילפינן מינה שפיר דגרושה גמורה לית לה מזוני אע"ג דלא פרע לה כתובתה הילכך הוצרך להעמיד מתני' במגורש' ואינ' מגורשת:

[**שם**]

לשון רבינו יצחק אלפס זצ"ל: מצא שטרי חוב אם יש בו אחריות נכסים לא יחזיר שב"ד נפרעים מהם אין בהן אחריות נכסים יחזיר שאין בית דין נפרעין מהן דברי ר' מאיר וחכמים אומרים בין כך ובין כך לא יחזיר דסבירא להו אחריות טעות סופר הוא ואפי' שטר שאין בו אחריות גובה מנכסים הילכך אם החייב מודה לא יחזיר דחיישינן לקנוניא אם אין החייב מודה לא יחזיר דחיישינן לפרעון וכן הילכתא. והא דתנן כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו ולא חיישינ' אי נמי שמא כתב ללוות בניסן ולא לוה עד תשרי ואתי למיטרף ללקוחות שלא כדין אוקימנא בשטרי הקנאה פי' שטר שיש בו קנין שמשעה שקנו מידו של הלוה למלוה שיעבד לו נפשיה והשתא דטריף טריף כדין אבל שטר שאין בו קנין דלא שיעבד ליה נפשיה עדיין אין כותבין ללוה עד שיהא מלוה

עמו ולא אישתעבד עד דשקיל ליה מלוה לשטרא. ודילמא איחר הלוה השטר בידו ולא אישתעבד ליה מההיא שעתא. אבייי אמר עדיו בחתומיו זכין לו כלומר דמשתעבד ליה משעת חתימה ולית הילכתא כוותיה דהא רבא פליג עליה בהאי סברא דאמר לקמן ת"ר מצא שובר בזמן שהאשה מודה יחזיר לבעל והוינן בה אמאי יחזיר לבעל ניחוש דילמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי ומפיק ליה שובר דכתיב בניסן ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין ואמר רבא ש"מ איתא לדשמואל דאמר המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפי' יורש מוחל פי' דאמר אי לקנוניא בעיא הוה לה למחול לבעלה ותיהדר ותפליג בהדיה מדלא מחלה ליה לבעלה אלא כתבה לי' שובר ש"מ דוקא כתבה ליה וליכא קנוניא על הלקוחות ושמע מינה דאיתא דשמואל דאמר המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפילו יורש מוחל. אבייי אמר אפי' תימא ליתא לדשמואל הכא במאי עסקינן דלא חיישינן לקנוניא כגון שהיתה שטר כתובה יוצא מתחת ידה דכיון דשטר כתובה יוצא מתחת ידה לא חיישי' דילמא זבנתה בטובת הנאה דאם איתא דזבנתה בטובת הנאה מאי בעי גבי לוקח הוא דהואי. ורבא אמר אי משום שטר כתובה חיישי' לשתי כתובות וקא יהבה ללוקח חדא ופשא גבה חדא ומדלא חיישינן להא מילתא שמעינן דאי' להא דשמואל. ואבייי לשתי כתובות לא חיישינן ועוד שובר בזמנו טורף כלומר אע"ג דזבנתה לכתובה בטובת הנאה מניסן ועד תשרי דכיון דכתבה ליה לשובר בניסן זכה הבעל בההוא קרקע דכתוב' משעת חתימת עדים כשובר ואע"ג דלא מטא לידיה דהוה ליה במחילה וכשהוא טורף עכשיו בניסן בדין הוא טורף והיינו דאמר אבייי לטעמיה דאמר עדיו בחתומיו זכין ליה. ושמעי' מינה דלית לי' לרבא האי סברא דאבייי דאמר עדיו בחתומיו זכין ליה דאי אית ליה האי סברא לרבא ואבייי לא שמיע ליה מהא מתניתין דאיתא דשמואל וקיימא לן דכל היכא דפליגי אבייי ורבא הלכה כרבא ואי אמרת דהאי דאיפלוג בהדיה רבה הוא הוא נמי רביה דאבייי הוא ואין הלכה לתלמיד במקום רבו. ועוד דאמר בהמפקיד מאימת אכיל פירי אמר רבה מכי מטא אדרכתא לידיה אבייי אמר עדיו בחתומיו זכין לו. רבא אמר מכי שלמו ימי אכרזתא. פי' מכריזין על הקרקע לאחר כתיבת אדרכתא והנה רבה ורבא נמי תרוייהו לא סבירא להו הא דאמר אבייי עדיו בחתומיו זכין לו. עכ"ל:

ור"ת זצ"ל פסק כאבייי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו מדאמר לקמן אלא מתני' דקתני מצא שטרי חוב אם יש בהן אחריות נכסים הרי זה לא יחזיר ואוקימנא כשחייב מורה ומשום שמא כתב ללוות בניסן ולא לוה עד תשרי. בשלמא לרב אסי דאמר בשטרי הקנאה מוקים לה למתני' דלאו שטרי הקנאה וכדאמרינן אלא לאבייי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו במאי

מוקים לה אמר לך אביי מתניתין היינו טעמא דחיישינן לפרעון ולקנוניא ולשמואל דאמר לפרעון ולקנוניא לא חיישינן בשלמא אי סבר לה כרב אסי דאמר בשטרי אקנייתא מוקים לה דלאו בשטרי אקנייתא כדאמרי' אלא אי סבר לה כאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו במאי מוקים לה שמואל להא מתניתין מוקים לה בשאין חייב מודה אי הכי כי אין בהם אחריות נכסים אמאי יחזיר נהי דלא גבי ממשעבדי מבני חרי מגבה גבי. שמואל לטעמיה דאמר אומר היה ר' מאיר שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חורין. ואומר ר"ת זצ"ל דהואיל ומהדר תלמודא לאוקמי מילתא דשמואל כאביי ש"מ דכאביי סבירא ליה דאמר עדיו בחתומיו זכין לו. ותו דאביי בתרא הוא. ותו מדהוצרך שמואל לומר דאומר היה ר"מ שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא ממשעבדי ולא מבני חרי ש"מ דכאביי סבירא ליה דאי כרב אסי מצי לאוקמא מתני' דלאו שטרי אקנייתא ולעולם ר' מאיר שטר שאין בו אחריות נכסים גבי מבני חרי אלא מדקאמר שמואל לומר לר' מאיר דלא גבי מבני חרי ש"מ דעל כרחי' דכאביי סבירא ליה. הילכך קיימא לן כאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו. וקשה דאם כן קשיא הילכתא אהילכתא דהואיל דקיימא לן כאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו א"כ כתב לזה ומסר לזה זה שכתב לו קנה אע"פ שמסר לאחר הואיל וקדמה כתיבתו וחתימתו למסירתו של זה ואילו בפ' מי שהיה נשוי בכתובות משמע דקיי"ל דזה שמסר לו קנה אע"פ שקדמה חתימתו של אחר. דאיתמר שני שטרות היוצאי' ביום אחד רב אמר חולקין ושמואל אמר שודא דדייני ואוקימ' התם רב כר' מאיר דאמר עידי חתימה כרתי ושמואל אמר כרבי אלעזר דאמר עידי מסירה כרתי. מיתיבי שני שטרות היוצאים ביום אחד חולקין תיובתא דשמואל אמר לך שמואל הא מני ר' מאיר היא אי כר' מאיר אימא סיפא כתב לאחד ומסר לאחר זה שמסר לו קנה ואי כר' מאיר אמאי קנה האמר עידי התימה כרתי. תנאי היא דתניא וחכמים אומרים יחלוקו וכאן אמרו מה שירצה השליש יעשה אלמא דלר' אלעזר ולשמואל דסבירא ליה כוותיה כתב לזה ומסר לזה זה שמסר לו קנה והכי קיימא לן דהא רב נחמן עבד עובדא כשמואל דאמר שורא עדיפא דאמר התם אימיה דרמי בר חמא בצפרא כתבתינהו לנכסיה לרמי בר חמא לאורתא כתבתינהו לרב עוקבא בר חמא אתא רמי בר חמא קמיה דרב ששת אוקמיה בנכסי אתא רב עוקבא בר חמא קמיה דרב נחמן אוקמיה בניכסי אתא רב ששת קמיה דרב נחמן א"ל מאי טעמא עבד מר הכי א"ל ומר מ"ט עבד הכי א"ל משום דקדים א"ל אטו בירושלם יתבינן דכתבינן שעות. אלא מר מ"ט עבד הכי. א"ל שודא דדייני עבדי. אנא נמי שורא עבדי. א"ל חדא דאנא דיינא ומר לאו דיינא הוא ועוד מעיקרא לאו בתורת הכי נחית ליה

אלמא דרב נחמן אית ליה דשמואל ואית לי' דר' אלעזר דזה שמסר לו קנה ולא אמר עדיו בחתומיו זכין לו וקיימ' לן הילכתא כרב נחמן בדיני וקשיא הילכתא אהילכתא וקשיא נמי שמואל אדשמואל דהכא אסקי' שמואל אליבא דאביי והתם נמי במי שהיה נשוי סבר שמואל כר' אלעזר. ותו קשיא דאביי אדאביי דהכא סבר עדיו בחתומיו זכין לו ובפ' זה בורר משמע דסבר כר' אלעזר דאמר עידי מסירה כרתי דאמ' התם ההוא מתנתא דהוה חתים עלה תרי גיסי דעלמא סבר רב יוסף לאכשורה דאמר רב יהודה א"ש הלכה כר' יוסי. א"ל אביי וממאי דר' יוסי דמתני' דמכשיר בגיסי דילמא כר' יוסי דברייתא דפסיל בגיסי. לא ס"ד דאמר שמואל כגון אנא ופנחס הוא דהוינן אחי וגיסי אבל דעלמא שפיר דמי דילמא כגון אנא ופנחס משום ניסי קאמר א"ל זיל קנייה בעידי מסירה כר' אלעזר א"ל והא אמר רבא מודה ר' אלעזר במזוייף מתותו שהוא פסול א"ל זיל לא קא שבקין לי דותבניה לך. הרי משמע דאי לאו דמזוייף מתוכו הוה מודה ליה לרב יוסף דקנייה בעידי מסירה ולא מיסתבר למימר דאביי לדבריו דרב יוסף קאמר וליה לא סבירא ליה. ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דכי אמר אביי עדיו בחתומיו זבין לו ה"מ בשני ימים שניכר מתוך השטר שקדם זכותו של זה לזכותו של זה ובכי האי גוונא סבר שמואל כאביי אבל ההיא דפרק מי שהיה נשוי מיירי שנכתבו ביום אחד שאינו ניכר מתוך השטר איזה קדם דהא לא כתבינן שעות. הילכך אע"פ שנכתב זה קודם. הקודם במסירה זכה דלא אמרי' עדיו בחתומיו זכין לו הואיל ואינו ניכר מתוך השטר שקדם. וא"ת לקמן שלהי פרקין גבי מצא שובר בזמן שהאשה מודה יחזיר לבעל דפריך ניחוש דילמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי ואזלה וזבינתה לכתובתה בטובת הנאה ומפקינן ליה לשובר דכתי' בניסן ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין מאי קא משני אביי עדיו בחתומיו זכין לו אכתי ניחוש דילמא באותו יום שנכתב השובר מכרה כתובתה קודם מסירת השובר דלא אמר התם עדיו בחתומיו זכין לו הואיל ואין ניכר מתוך השטר שנכתב קודם המכירה. הא לא קשיא דכולי האי לא חיישינן דבאותו יום עצמו מכרה כתובתה. הילכך לשיטת רבינו תם זצ"ל לפי מה שפי' רבינו יצחק זצ"ל דכל היכא דניכר מתוך השטר שכתיבתו וחתימתו קדמה קיימא לן כאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו והיכא שאינו מתוך השטר איזה שקדם קיימא לן עידי מסירה עיקר:

סימן לה

ולענין הלכה למעשה נראה בעיני דלא קיימא לן כאביי אפי' בתרי יומי שניכר מתוך הכתב ששטרו קדם אלא שמסרו לו בראשונה קנה. דעל כרחיך רבא פליג עליה אפי' היכא שניכר מתוך הכתב ששטרו קדם כדתנן מצא שובר בזמן שהאשה מודה יחזיר

לבעל ופרכינן ליחוש דילמא כתבה ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי ואזלה וזבנתה לכתובתה בטובת הנאה מניסן ועד תשרי ומפיק ליה לשובר דכתיב בניסן וקא טריף לקוחות שלא כדין ואוקמ' אביי דשובר בזמנו טריף פי' דכי נמי לא מטא שובר לידיה עד תשרי אפי' הכי שפיר טריף דזכה בו למפרע מניסן זמן חתימתו ואביי לטעמי' דאמר עדיו בחתומיו זכין לו הרי התם ניכר דקדמה חתימתו של שובר למכירת לקוחות ואפי' הכי פליג רבא ודייק דאיתא לדשמואל ולית ליה לדאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו דאי אית ליה ליכא למידק מינה דאיתא לדשמואל. וההיא דפ' המפקיד נמי מוכח הכי דאמר התם מאימתי אכיל פירי פי' מי ששמו לו בית דין קרקע מאימתי היא קנויה לו לאכול פירות רבה אמר מכי מטיא אדרכתא לידי' פי' לאחר תשעים יום שנפסק הדין דאמר בבבא קמא דב"ד כותבין לו אדרכתא פסק דין על נכסי לוה שבכל מקום שימצא משלו יקחם ומוסרין לו שטר אבל כל זמן שלא בא הפסק דין לידו אף על פי שנכתב אין אוכל פירות עד שיבא לידו הפסק דין אביי אמר עדיו בחתומיו זכין לו פי' מיום שנחתם השטר דאדרכתא בפני בית דין אע"פ שלא בא לידו זכה בפירותיו. רבא אמר מכי שלמו ימי אכרזתא פי' אע"פ שבאתה אדרכתא לידו ולא מצא נכסים ללוה עד לאחר זמן וכשמוציא הוזקק לבוא לב"ד ומכריזין שיש כאן קרקע למכור כדאמ' בערכין ואם בא זה וקבלה יותר ממה ששמוח אחרים מוסרין אותה בידו לאחר שכלו ימי הכרזה במסכת ערכין מפרש כמה ימים מכריזין בפ' שום היתומים ועד דשלמין הנן יומין הוו פירי דלוה הרי התם איכא היכרא טובא בין שעות התימת אדרכתא ובין שילום ימי אכרזתא ואפי' הכי לית ליה לרבא עדיו בחתומיו זכין לו וקיי"ל דכל היכא דאיפליגו אביי ורבא הלכה כרבא בר מיע"ל קג"ם:

הילכך נראה בעיני כדברי רבינו יצחק אלפס זצ"ל דלית' לדאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו אלא כר' אלעזר קיימא לן דאמר זה שמסר לו קנה אע"פ שניכר מתוך שטרו של זה שקדם דהא רב נחמן ושמואל סברי כוותיה כדפי' לעיל והא דמהדר תלמודא לאוקי מילי באביי אליבא דשמואל לא משום דקיימא לן כדאביי אלא משום שכן דרך התלמוד להשוות אמוראי אהדדי במקום שיכול וכהנה רבות. והא דאמר שמואל אומר היה ר' מאיר שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חורין לאו משום דסבר כאביי אלא כך היתה קבלה בידו. והלשון מוכיח כמו כן כך דמסיק שמואל לטעמיה דאמר אומר היה ר' מאיר כלומר שמואל דמוקים למתני' כשאין חייב מודה לטעמי' דאמר מודה אומר היה ר' מאיר ולעולם מהכא ליכא למיפשט דשמואל לית ליה דאביי אבל מההיא דמי שהיה נשוי ודאי איכא למיפשט דלית ליה

לדאביי וכן דרך התלמוד שאע"פ שההוא דמי שהיה נשוי דשמואל ליכא לקיימ' אליבא דאביי מ"מ הא דשמעתין הואיל ונוכל לקיימה אליבא דאביי מקיימי' ליה ונפקא מינה דהא נמי לא פליג עליה. וההיא דפ' זה בורר איבעית תימא לדבריו דרב יוסף קאמר אי בעית תימא הדר ביה אבייי. ותו דאפי' תמצא לומר דיש לחלק אליבא דאביי ואליבא דשמואל בין תרי יומי שניכר מתוך השטר של זה שקדם למסירתו של זה ובין חד יומא שאינו ניכר מ"מ הוכחנו דאפי' בכי האי גוונא פליג עליה רבא וקיי"ל דהלכה כרבא:

הילכך נראה בעיני אני המחבר הלכה למעשה דליתא לדאביי כלל כדברי רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

[**דף י"ג ע"א**]

אומר היה ר"מ שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא מנכסי' משועבדי' ולא מנכסי' ב"ח:

סימן לו

מיכן היה רבינו חיים כהן זצ"ל מביא ראיה לדברי רבי' יצחק אלפסי זצ"ל דההיא דפ' גט פשוט דתנן הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין ואמרי' בגמ' בעא מיניה רבא בר נתן מר' יוחנן הוחזק כתב ידו בב"ד מאי א"ל אע"פ שהוחזק כתב ידו בב"ד אינו גובה אלא מנכסים בני חורין. וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל פי' מאי טעמא דכמלוה על ידי עדים דמי הילכך אי קא מודה דלא פרע ליה גובה מנכסים בני חורין ואי דקא טעין דפרע מישתבע שבועת היסת ומיפטר. ואי קא כפר ואמר להד"מ והאי לאו כתב ידי הוא אי הוחזק כתב ידו בבית דין אי נמי איכא סהדי דכתב ידו הוחזק כפרן ומשלם דכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי עכ"ל. והיה מביא רבינו חיים כהן זצ"ל מיכן ראיה לדבריו דמאי טעמא לא גבי מבני הרי אלא משום דכיון דאין כתוב אחריות בו הוה ליה כמלוה על פה. הילכך אינו גובה כלל כשהלה טוען פרעתי דבכל מלוה על פה כמו שטר שאין בו אחריות או מלוה על פה לא שייך למימר שטרא בידי מאי בעי ונאמן לומר פרעתי אבל להד"מ לא מצי למימר הואיל ואיתחזק כתב ידיה בסהדי. מיהו לאו ראיה דהא אוקמינן מילתיה דר' מאיר אפי' באומר להד"מ דאינו גובה אפי' מבני חרי. וכן נראה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דלא מצי למימר פרעתי משום דאמר ליה שטרא בידי מאי בעי שאין הלוה רגיל לפרוע אם לא יתן לו המלוה השטר וה"ה נמי בכתב ידו הגובה מבני חרי ומנין לנו לחלק בזה. והא דקאמר שמואל שאינו גובה מבני חרי דסבר דהואיל דאחריות טעות סופר הוא ולא כתב ביה אחריות ודאי שטר של שקר הוא דלא שדי אינש זוזי בכדי. ותו דליתא הא דשמואל דתניא בכתובות

פרק נערה חמשה גובין מן המחוררין וגט חוב שיש בו אחריות ד"ר מאיר. ובשמעתין נמי איתותב שמואל:

[דף י"ד ע"א]

אמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות ואתא בעל חוב וקטריף ליה מיניה דינא הוא דראובן לישתעויי דינא בהדי בעל חוב ולא מצי א"ל לאו בעל דברים דידי את דא"ל כי מפקך מיניה עלי דידי הדר. ואיכא דאמרי אפי' שלא באחריות נמי דאמר ליה לא ניחא לי דליהוי לשמעון עלי תרעומות. פירש"י זצ"ל לאישתעויי דינא בהדי דבעל חוב ולסלקו מעל שמעון דכל טענה שיוכל לטעון ולומר פרעתיך או כך וכך יש לי חוב עליך ואני מעכב תחתיו חוב זה ולא מצי בעל חוב למימר ליה לאו בעל דברים דידי את בדבר זה קרקע של שמעון אני נוטל ואם יש לך תביעה עלי העמידני בדין. דא"ל כי מה שאתה מוציא משמעון עלי יחזור. הא אמר שיוכל ראובן לטעון עם בעל חוב מפני שהוא בעל דינו דראובן דמשום הא אם לא היה בעל דינו לא היה יכול ראובן לטעון עמו היינו דוקא לענין שיכול לומר פרעתיך ואין בעל חוב יכול לומר לו קרקע שמעון אני נוטל. ואח"כ תטעון עמי על פרעונך או על חובך שיש לך בידי מפני שראובן גופיה בעל דינו דבעל חוב הוא בזה הדין:

סימן לז

הילכך אין כח ביד בע"ח להוציא מיד שמעון עד שיעמוד בדין עם ראובן אבל לענין שאר טענות כגון אם בעל חוב חכם ויודע לטעון ולחפש בזכות עצמו היאך להוציא הקרקע מיד הלוקח והלוקח אינו חכם כמותו ואינו יודע לחפש בזכות עצמו ולהעמיד הקרקע ביד עצמו ומבקש מבית דין שיתנו לו חכם שידע לטעון כנגד בעל חוב ודאי דינא הוא דיהבי ליה בית דין חכם היודע לטעון כנגד בעל חוב ואפי' אינש דעלמא שאינו נוגע בדבר כלל דתנן כהן גדול דן ודנין אותו ופריך בירושלמי ניחא דן ודנין אותו וימנה אנטלר פי' אפיטרופ' שיטעון בעבורו. ומשני כשנתחייב שבועה שאין אפיטרופא יכול לישבע בשבילו:

סימן לח

ופסק רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דמשם יש ללמוד שמעמידין אפיטרופא לדיקנני לטעון בעבורם ויגיד דברי' כהוייתן לאפיטרופא והוא יטעון בעבורו ואם יתחייב שבועה ישבע הבעל דין בעצמו וההיא דפ' המפקיד דאמר אפיטרופא לדיקנני לא מוקמינן התם מיירי כגון לחרוש ולזרוע ולקצור להכניס ולהוציא בכל שנה ושנה דאיכא טירחא יתירה וכדמפרש רש"י זצ"ל התם דב"ד טורחין לבקש אפיטרופא ליתמי דלדבר מצוה הוא ושמעי להו אינשי ונעשין אפיטרופ' אבל לאנשים גדולים שכבר נתמלא זקנם לא

שמעי להו ואינן נעשין אפיטרופ' הילכך לא טרחי בית דין לבקש אחריו אבל אפיטרופא לטעון דליכא טירחא כולי האי יש לב"ד לחפש אולי ימצאו חכם שיתרצה לטעון עבורו. ונראה בעיני אפי' איכא חכם והוא שונא לבעל חוב שפיר נעשה אפיטרופא לטעון ללוקח דכל בעלי דינין שנאי אהדדי. ורבינו יצחק בר אשר זצ"ל השיב בתשו' מודה אני בגדול היורד לדין על עסקי משא ומתן שהיה ביניהם שאין מניחין לו להעמיד אפיטרופא לטעון בשבילו שהרי הוא יודע האמת מכל אדם. אבל הבא בטענת אביו אין יכולין למחות בידו מלהעמיד אפיטרופא לטעון בשבילו שהרי בית דין עצמן חייבין לטעון בשבילו כדאמרי' בחזקת הבתים טוענין ליורש וטוענין ללוקח. ועוד אמרי' גדול לגבי מילי דאבוה קטן הוא. ופי' רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל דהואיל ואסיקנא דראובן הוי בעל דינו של בעל חוב מצי למימ' לי' ראובן לבעל חוב רצוני דתשבע לי במתאי דלא פרעתיך איפשר דתיכסף ותודה כההיא דפ' הכותב בכתובות . בחפץ הניזקין בגירסת ירושלמי ראובן גזל שדה משמעון ומכרה ללוי ולוי נתנה מתנה ליהודה בא שמעון וטרפה. יהודה לא אזיל בלוי ולוי לא אזיל בראובן א"ל לאו מתנה יהבת א"ל בעינ' תתן כמה משלם לי טיבו אבל בעל מתנה לא יכול למיטרף לנותן דאמר ר' יוסי אין שיעבוד למתנה וה"מ שלא באחריות:

[**שם**]

אמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות ויצאו עליו עסיקין אם עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו דא"ל חייתא דקיטר' סברת וקבילת ומאימתי הויא חזקה מכי דייש אמצרי. ואיכא דאמרי אפי' באחריות נמי דא"ל אחוי טירפך ואשלם לך. פירש"י זצ"ל עסיקין עוררין יכול לחזור בו אם לא נתן מעות. אין יכול לחזור בו ואעפ"י שלא נתן מעות שהקרקע נקנית בחזקה והמעות על זה מלוה. וקשה לפירושו דא"כ לא קמ"ל אלא דקרקע נקנית בחזקה ומתני' היא פ"ק דקדושין ותו מאי קבעי מאימתי הויא חזקה הא מתני' היא בחזקת הבתים כיצד בחזקה נעל וגדר ופרץ כל שהו. ותו דהכא מסיק מכי דייש אמיצרי משמע דריסה בעלמא שהלך סביב המצרים. ופי' רבי' תם זצ"ל עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו ואפי' נתן מעות וכגון באתרא דלא קנו בכספא שכותבין את השטר דלא קנה עד שיכתוב את השטר וקמ"ל דיכול ומותר לחזור בו ואפי' מי שפרע ליכא דלא הדר משום יוקרא וזולא אלא משום שירא להפסיד את הכל כדאמרי' בפ' הזהב גבי ההוא דזבן חמרא ובעי למינסביה דבי פרזק רופילא ומסיק דתקנו משיכה ויכול לחזור בו ולא קאמר לי' קביל עלך מי שפרע כדקאמר התם אעובדי אחריני. ואע"ג דמשמע בההיא שמעת' דהיכא דתני יכול לא אמרינן מותר מצינא

למימר דאגב דנקט בסיפא אינו יכול נקט נמי ברישא יכול. משהחזיק בה אינו יכול לחזור היינו חזקה גמורה ואע"פ שלא נתן מעות דקרקע נקנית בחזקה וקמ"ל דחייב ליתן לו מעות ולא מצי למימר ליה שקול ארעך בזוזי לפי שנפחתו דמיה מחמת עוררין. והא דנקט מאימתי הויא חזקה מכי דייש אמצרי הוי מצי למימר נעל גדר אלא תיקון זה של הגבהת מצרים היה רגיל ביניהם וקמ"ל דכנעל וגדר דמי. ופירוש זה אתי בדוחק חדא דמוקי באתרא דלא קנו בכספא ותו דמוקי לה בתרי טעמי רישא קמ"ל דיכול ומותר וסיפא קמ"ל דלא מצי אמר לי' שקול ארעך בזוזי:

סימן לט

הילכך נראה בעיני עיקר כמו שפי' רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל כגון ראובן שמכר שדה לשמעון וקנח ממנו בקנין גמור בחזקה או בשטר עד שלא החזיק בה חזקה של גילוי דעת ולא גלי בדעתיה עדיין שכבר נתרצה במקח לקיימו בידו עד שיצאו עליה עוררין יכול לחזור בו דכי היכי דתקנו רבנן בפ' יש נוחלין דקנין של מתנה בין מתנת בריא בין מתנת שכיב מרע דיכול לחזור בו כל זמן שעוסקין באותו ענין הכי נמי תקון רבנן בקנין של מקח וממכר דכל זמן שלא החזיק חזקה של גילוי הדעת שחפץ במקחו שיכול לחזור בו דאנן סהדי דאדעתא דהכי מעיקרא לקחה שיכול לחזור בו עדיין כל זמן שלא גילה בדעתו שחפץ לקיים מקחו. משהחזיק בה חזקה של גילוי הדעת יצאו עליה עוררין אינו יכול לחזור בו. דא"ל מוכר ללוקח חייתא דקיטרא סברת וקבילת ומאימתי הויא חזק' גמורה שקונה בה עיקר תנן לה בחזקת הבתים נעל גדר ופרץ אלא חזקה של גילוי הדעת מאי היא מכי דייש אמיצרי לידע מה היא צריכה דהואיל שכבר חוקר ענין השדה מה היא צריכה הרי גילה בדעתו שכבר נתרצה במקח ונתקיים המקח בידו ואינו יכול לחזור אעפ"י דיצאו עליה עוררין. איכא דאמרי אפי' באחריות נמי דא"ל אחוי טירפך ואשלם לך. אבל ללישנא קמא היכא דקנח באחריות אע"פ שהחזיק חזקה דגילוי דעת חוזר בו דהואיל וקנה באחריות אית לן למימר שאין בדעתו לקנות אלא נכסים משופין מכל ערעור ויש לי לומר כגון שלא נתן מעות דאי כשנתן מעות גם גלוי בדעתיה שקיים מקחו אטו לעולם חוזר אבל השתא שלא נתן מעות אהני מאי דזבן באחריות אע"ג דקנה קנין וגלוי נמי בדעתיה דקיים מקחו אפי' הכי מצי הדר ביה. מיהו לא איתבריר לן שפיר דמה לי קנין חזקה ושטר ומה לי קנין מעות הואיל וגלי בדעתיה דקיים מקחו. אלא נראה בעיני אע"פ שנתן מעות ללישנא קמא הדר ביה וחייב המוכר להחזיר לו מעותיו. ומתוך כך נראה בעיני שהלכה כאיכא דאמרי דאפי' באחריות הואיל וגלי בדעתיה דקיים מקחו לא מצי הדר ביה משום דמוכד מצי למימר ליה אחוי טירפך ואשלם לך. הילכך בין נתן

מעות בין לא נתן מעות הואיל וגלי בדעתיה שקיים המקח לא מצי הדר ביה וחייב ליתן לו מעות ולא מצי למימר ליה שקול אדעך בזוזי דכיון שיצאו עליה עוררין אי פיחתה מדמיה ואינה שוה עכשיו כמו שהיתה שוה בשעת שקנאה. ועל זה הפי' אני סומך לענין הלכה למעשה דאתי לגמרי בלא שום גמגום. וכתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל דהני אביי הילכתא נינהו. רבינו יצחק אלפסי זצ"ל פי' מכי דייש אמיצרי כגון שהיתה שדה שקנאה סמוכה לשדה שלו וביניהם מיצר וכשקנה אותה עכשיו אם דש אותו המיצר שביניהן ונתערבו השדות ונעשו שתיהן אחת הרי כבר החזיק ואינו יכול לחזור בו ואם עדיין המיצר קיים ולא עירבו עם שדות יכול לחזור בו. ואי אפשר פירוש זה ליישבו לכל הפירושים:

[**שם ע"ב**]

איתמר המוכר שדה לחבירו ונמצאת שאינה שלו רב אמר יש לו מעות ויש לו שבח ושמואל אמר מעות יש לו שבח אין לו. פירש"י זצ"ל נמצאת שאינה שלו שהיתה גזולה אצלו והנגזל בא ומוציא מיד הלוקח יש לו מעות ללוקח מן המוכר ויש לו שבח אם השביח את הקרקע בזבל או בגדר קודם שמוציאה הנגזל מידו גובה הלוקח שבח מן המוכר. וא"ת הנגזל יתן שבח שהרי השיב לו קרקע משובחת כגון שגזלה משובחת והכסיפה ביד הגזלן עכ"ל וכן עיקר. אבל אין לפרש דיש לו שבח דקאמר היינו מן הנגזל וכגון שגזלה כשאינה משובחת דאם כן היכי דאמר שמואל דאין לו שבח מן הנגזל דמשמע דלית ליה שבח כלל הא איהו קאמר לקמן בפ' השואל דיורד שלא ברשות לשדה חבידו ונטעה דאית ליה שבחא דבשדה העשויה ליטע אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו לנוטעה. וכשאין עשויה ליטע שמין לו וידו על התחתונה והאי נמי לא גרע מיורד שלא ברשות והיכי קאמר דלית ליה שבחא ותו מאי קמיבעיא ליה פירש לו את השבח מהו אטו משום דגזלן פירש לו את השבח יתחייב הנגזל ותו מאי קאמר כיון דאין לו קרקע שכר מעותיו עומד ונוטל הלא הנגזל לא קיבל שום מעות מהלוקח וליכא נמי לפרש דלא איירי בשבח היציאה אלא בשבחא דיוקרא כגון שבשעה שלקחה היתה שוה מנה ועכשיו נתיקרה ברשות הלוקח ושוה מאתים וקאמר רב דיש לו שבח יוקרא ללוקח מן הנגזל דכיון דקרקע אינה נגזלת הרי ברשות הנגזל נתייקרה וקשה נמי מאי קאמר שכר מעותיו עומד ונוטל:

סימן מ

אלא ודאי כפי' רש"י זצ"ל כך הוא העיקר וההיא דלקמן הכיר בה שאינה שלו ולקחה אמר רב מעות יש לו שבח אין לו ושמואל אמר אפי' מעות אין לו דלא פליגי אלא במעות

אבל שבח לכולי עלמא לית ליה התם על כרחין בשבחא דיוקרא איירי כמו שפי' רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דאי בשבחא דהיציאה אטו מי גרע מיורד שלא ברשות ונטעה דאית ליה שבחא אלא ודאי בשבחא דיוקרא איירי כדפרישית לקמן:

[**דף ט"ו ע"ב**]

אמר רבא הילכתא יש לו מעות ויש לו שבח ואע"פ שלא פירש לו את השבח. הכיר בה שאינה שלו ולקחה מעות יש לו שבח אין לו. אחריות טעות סופר הוא בין בשטרי הלואה בין בשטרי מקח וממכר. פי' רבינו יצחק אלפס זצ"ל הא דאמר רבא שבח אין לו לא שבח דאתי מחמת היציאה כגון שלקח שדה באלף והוציא עליה מאתים זוז וחזרה להיות שוה אלף זוז ומאתים אלא בשבח דאתי ממילא הוא דאמר כגון שלקחה באלף זוז והוקרה ועמדה באלף ומאתים בכי האי גוונא אמר רבא שבח אין לו דכיון שהכיר בה שאינה שלו ולקחה הני זוז גבי מוכר כמלוה ואי שקיל מיניה שבח השתא הוה ליה כנוטל שכר מעותיו דהיינו ריבית אי נמי משום דסבר לה כרב דאמר אדם יודע שקרקע אין לו וגמר ונתן לשם פקדון ולהכי אמר רבא שבח אין לו. אבל שבח דאתי מחמת היציאה שקיל ליה מנגזל כדבעינן למימר לקמן. וגרסי' נמי בפ' הגוזל עצים אמר רבא גזל והשביח ומכר גזל והשביח והוריש מה שהשביח מכר מה שהשביח הוריש. בעי רבא השביח לוקח מהו בתר דבעיא הדר פשטה מה מכר ראשון לשני כל זכות וחזקה שתבא לידו ושמעינן מינה בשבח דאתי מחמת היציאה דלוקח הוי הילכך שקיל ליה מיניה דנגזל עכ"ל. ורבינו יצחק בר שמואל פי' דההיא דפ' הגוזל קמא איירי במטלטלין דמדאורייתא קני גזלן בשינוי דלא הדר כדמוכח התם לעיל הילכך תקינו רבנן דליקני אפי' בשינויא דהדר משום תקנת השבים. וכן משמע התם דתקנתא היא דבעי רבא השביח הנוי מהו א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא תקנה לגוי מבעיא ליה לרבא ומוכח נמי התם לעיל דמשום תקנת השבים הוא דקני גזלן בשינוי אבל גבי קרקע דאינה נגזלת לא עבוד תקנתא:

סימן מא

לשון רבינו יצחק אלפסי זצ"ל אמר שמואל בעל חוב גובה את השבח בין שבחא דאתי ממילא ובין שבחא דאתי מחמת היציאה אמר רבא תדע שכך כותב לו מוכר ללוקח אנא איקום ואשפי ואידכי ואמריק זביני אילין אינון ועמליהון ושבחיהון וצבי זבינא דנא וקביל עליה. א"ל רב אדא בר מתנא לרבא אלא מעתה מתנה דלא כתיב בה הכי הכי נמי דלא טריף בעל חוב שבחא א"ל אין א"ל וכי יפה כח המתנה מכח המכר א"ל אין יפה ויפה וכן הילכתא ומסתברא דלא טריף ממתנה שבח דאתי מחמת היציאה הוא אבל שבח דאתי ממילא טריף. תניא המוכר שדה לחבירו בא בעל חוב וטרפה אם השבח

יתר על היציאה נוטל השבח מבעל הקרקע ואת היציאה מבעל חוב ואם היציאה יתירה על השבח אין לו אלא היציאה כשיעור שבח מבעל חוב ואקשי' ושמואל האי במאי מוקי לה אי בבעל חוב קשיא כולה דאמר שמואל בעל חוב גובה את השבח ואמאי נוטל את היציאה מבעל חוב אי בלוקח מגזלן קשיא רישא דאמר שמואל לוקח מגזלן לית ליה שבחא. ופריק איבעית תימא בלוקח מגזלן וכגון שיש לו קרקע אי נמי כגון שקנו מידו. איבעית תימא מבעל חוב לא קשיא כאן בשבח המגיע לכתפים וכאן בשבח שאינו מגיע לכתפים והא מעשים בכל יום וקא מגבי שמואל אפילו בשבח המגיע לכתפים לא קשיא הא דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא הא דלא מסיק ביה אלא שיעור ארעא. הניחא למ"ד אית ליה זוזי ללוקח לא מצי לסלק ליה לבעל חוב אלא למ"ד אי אית ליה לבעל חוב לימא ליה אי הוה אית לי זוזי הוה מסליקנא לך מכולה ארעא השתא דלית לי זוזי ללוקח הב לי גריוא דארעא בארעא שיעור שבחאי הכא במאי עסקינן כגון דשויה ניהליה אפותיקי דא"ל לא יהא לך פרעון אלא מזו:

כללא נקיטנא מהא שמעתא דהיכא דמסיק בעל חוב במוכר שיעור ארעא ושבחא ולית ליה ללוקח זוזי לסלוקי לבע"ח אי נמי אית ליה זוזי ללוקח והויא ההיא ארעא אפותיקי לבעל חוב דינא הוא דטריף בע"ח להא ארעא כולה והדר לוקח בדמי כוליה עליה דמוכר דקיי"ל כשמואל דאמר בעל חוב גובה את השבח. ואמר תדע שכך כתב לו מוכר ללוקח אנא איקום ואישפי ואידכי ואימרוק כו'. והיכא דלא מסיק ביה אלא כשיעור ארעא בלא שבחא ולא שוויה ניהליה אפותיקי לית ליה לבעל חוב למיגבי מההיא ארעא אלא שיעור זוזי ושארא הוי ללוקח והני מילי היכא דחזיא ללוקח אבל אי לא חזיא ללוקח שקיל לדמיה מבעל חוב כדאמר התם כל שאילו יחלק ושמו עליו חולקין ואם לאו מעלין אותן בדמים והיכא דשוויה ניהליה אפותיקי ולא קא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא שקיל ליה לבעל חוב לכולה ארעא ושבחא דיליה שיימינן לה אי האי שבח יתר על היציאה שקיל לוקח היציאה מיניה דבעל חוב דהוצאה גבי דידי' הוא ואיהו קא מיתהני בה ומאי דפש לה משבחא שקיל לה מיניה דמוכר שכך כותב לו אנא איקום ואישפי ואידכי ואימריק זבינא אילן אינון ועמליהון ושבחיהון והיינו טעמא דלא שקיל לה מיניה דבע"ח דא"ל ארעא דידי אשבח' הילכך שקיל ליה ממוכר כדאמ' ואי הויא היציאה יתירה על השבח לא שקיל ליה ללוקח מיניה דהוצאה אלא שיעור שבח ושקיל ליה מבעל חוב דשבח גביה נינהו ואי לא הוצאה ליכא שבחא. מאי דפש ליה ללוקח מההוצאה לא שקיל מיניה כלום לא מבעל חוב ולא ממוכר דהא איכא פסידא גביה מעיקרא דליכא שבחא כנגדה. הדין כללא (דהא) שמעי' מהא שמעתא בדינא דבעל חוב בהדי דלוקח. ועוד

שמעינן מינה דינא דלוקח בהדי דגזלן ונגזל דהיכא דזבן לוקח ארעא מגזלן ואשבחה ואתא נגזל לאפוקה מיניה דלוקח דינא הוא דשקיל לה מיניה נגזל ולשבחא דאית ביה וחזינא ליה לשבחא אי הוי יתר על היציאה שקיל לה להיציאה מנגזל דשבח דהיציאה גבי נגזל הוא ואיהו מיתהני ביה ומאי דפש להו משבחא שקיל להו מגזלן שכך כותב לו אנא איקום ואישפן ואידכי ואימרוק. והני מילי כשלא הכיר בה שאינה שלו ולקחה אבל הכיר בה שאינה שלו ולקחה אין לו אלא הוצאה בלבד מנגזל ומאי דפש ליה משבחא פסיד ליה ולא שקיל מיניה כלום כדאמר רבא הכיר בה שאינה שלו ולקחה מעות יש לו שבח אין לו ואי היציאה יתירה על השבח אין לו מהוצאה אלא שיעור שבח מנגזל ולא שקיל מיניה דגזלן כלום אלא קרנא דשקיל מיניה בעידן זביני בלחוד בין הכיר בה שאינה שלו ולקחה בין שלא הכיר בה דהא אינה פסיד' גביה מעיקרא. ואיכא מאן דאמר הא דאמר שמואל שינויא הוא ולא סמכי' עלה ולעול' נוטל הלוקח ההוצאה מבע"ח כפי שינויה דהא מתני' דלא גרע מיורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות ונטעה דקיימא לן דשמין לו וידו על התחתונה ואנן מיסתבר לן דלא דמי לוקח ליורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות דיורד בשדה חבירו ונטעה שלא ברשות אדעתא דשקיל ממרה דארעא דמשבח הוא בגופיה ובממוניה אבל לוקח כי מפיק ממוניה או משבח בידיה לאו אדעתא דשקיל מבעל הבית דעביד הכי אלא אדעתא דאי מפיק ליה לבעל חוב מיניה הדר עליה דמוכר ושקיל מיניה שליח ממוניה בין קרנא בין הוצאה בין שבחא דאתי ממילא והיינו דקא מסייע ליה רבא לשמואל ואמר תדע דבעל חוב גובה את השבח שכך כותב לו מוכר ללוקח אנא איקום ואישפי ואידכי ואימרוק זביני אילין אינון ועמליהון ושבחיהון וצבי זבינא דנן וקביל עליה פי' ועמליהון שבחא באשבח בממוניה ולא שקיל לי' אלא מיניה דמוכר לפום הדין תנאה שקיבל עלוהי. ומהאי טעמא לא שקיל ליה מבעל חוב היכא דמסיק ביה מוכר שיעור ארעא ושבחא והאי שטר מתנה דלא כתיב בה האי תנאה לא טריף בעל חוב שבחא דיליה ושמעת מינה דמשום הדין תנאה הוא דטריף בעל חוב שבחא בין שבחא דאתי ממילא בין שבחא דאתי מחמת היציא'. אמר שמואל בעל חוב גובה את השבח שבה אין פירות לא הני פירות דלא גבי להו בעל חוב פירות דאכיל לוקח אינהו אי נמי פירות דתלישי אבל פירות דאיתנהו האידנא ומיחברו בארעא גבי להו בעל חוב והיינו דאמר והא מעשים בכל יום וגבי שמואל אפי' שבה המגיע לכתפים והם פירות שהגיעו ליבצר ולהנטל על הכתף עכ"ל:

סימן מב

ולשון פר"ח זצ"ל כתבתי בפ' המקבל ואין בעל חוב גובה אלא חצי שבח כדפרי' בפ' מי שמת בסופו :

[**דף ט"ו ע"ב**]

בעא מיניה שמואל מרב חזר הגזלן ולקחה מבעלי' הראשונים לאחר שמכרה ללוקח מהו להיות הוא במקום בעלים כאילו קנאה אחר ויוציאנה מיד הלוקח או לא. א"ל לא מצי לאפוקי שכשמכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו בה וכשלקחה לא לקחה אלא שתהא קיימת ביד הלוקח מאי טעמא מר זוטרא אמר ניחא ליה לאינש דלא ליקרויה גזלנא שלא יחרפנו לוקח זה כשיוציאנה נגזל זה מידו ויקראנו גזלן לכך חוזר להעמיד ממכרו. רב אשי אמר ניחא ליה לאינש דליקום בהימנותיה. מאי בינייהו איכא בינייהו מתנה מאן דאמר דניחא ליה לאינש דליקום בהימנותיה מתנה נמי ניחא ליה דליקום בהימנותיה ומאן דאמר ניחא ליה לאינש דלא ליקרוייה גזלנא א"ל מאי גזלי מינך:

סימן מג

פר"ח זצ"ל. וכן רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דהילכתא כרב אשי:

[**דף ט"ז ע"א**]

פשיטא אם קודם שלקחה מן הבעלי' חזר ומכרה לאחר לבד מן הראשון או הורישה לאחד מבניו או יהבה במתנה ואחר כך לקחה הא ודאי גלי דעתיה דלאו לאוקמי קמי לוקח ראשון בעי לה ולא ניחא ליה דליקום בהימנותיה שהרי מכרה לשנים . נפלה לו לגזלן בירושה שמתחילה גזלה מאחד ממורישיו ומת הנגזל ירושה ממילא הויא וליכא למימר הכא ניחא ליה דליקו בהימנותיה דהא לא טרח אבתרה דנימא דגלי בדעתי' דניחא ליה דליקום בהימנותיה הילכך הוה ליה כיורש דעלמא וחוזר ותובע ממנו ונותן לו מעות . גבייה בחובו לאחר שגזלה ומכרה שהיה לו חוב אצל נגזל ואמר לו הגבה לי בחובי קרקע שגזלתיך. חזינן אי אית ליה ארעא אחריתי לנגזל שיוכל זה לגבות חובו ממגה ואמר לו כזאת שגזלתי אני חפץ הא טרח אבתרה ואמר לאוקמי קמי לוקח קא בעי אי לא זוזיה הוא דקבעי איפרועי. יהביה גיהלי' נגזל לגזלן במתנה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר מתנה כמכר וח"א מתנה כירושה. מ"ד מתנה כירושה דהא ממילא הוא מתנה כמכר אי לאו דטרח קמיה לא הוה יהיב ליה מתנה להכי טרח וארצי קמיה כי היכי דליקו בהימנותיה. ועד אימת יקחנה מבעלים הראשונים דנימא משום דניחא ליה דליקום בהימנותיה לקחה מבעלים הראשונים. רב הונא אמר עד שעת העמדה בדין עד שיטרפוה מיד הלוקח ויעמידהו בדין אבל משעמד ברשעו עד שעמד בדין גלי דעתיה דלא מהימן ואם לקחה אחרי כן לאו לאוקמי קמי לוקח בעי. חייא בר רב אמר עד דמטיא

אדרכתא לידיה עד שיחייבו בית דין לפרוע ללוקח מעותיו ועמד במרדו עד שכתבו פסק דין ונתנו ללוקח על נכסיו של גזלן שכל מקום שימצאם יקחם והיינו תשעים יום לאחר שעמד בדין כדאמ' בהגוזל . רב פפא אמר עד דמטיין יומי אכרזתא לאחר שמצאו הקרקע משל גזלן ובא לבית דין והם מכריזין שכל מי שרוצה לקנות קרקע יבא ויקנה כדאמ' בערכין שום היתומים שלשים יום וכו'. מתקיף לה רמי בר חמא אהא דאמר רב מה מכר ראשון לשני בל זכות שתבא לידו מכדי לוקח במאי קני לה להאי ארעא בהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא. א"ל רבא דתא במאמינו שאמרו לו אני סומך עליך שתשתיפנה לידי בההיא הנאה דקא סמיך עליה זמר הגזלן ומקני ליה כשלקחה מבעלים הראשונים. מתיב רב ששת מה שאירש מאבא מכור לך מה שתעלה מצודתי של חיות או של עופות ודגים מכור לך מה שתעלה מצודתי היום מכור לך דבריו קיימין. אמר רמי בר חמא הא נברא והא תיובתא דקתני ולא אמר ולא כלום ולכשירש לא קנה לוקח כיון דבההיא שעתא לאו דידיה הוו נכסי אביו לאו אמ' מה מכר ראשון לשני בל זכות שתבא לידו אמר רבא גברא קא חזינא דיובתא לא קא חזינא מאי טעמ' הכא סמכא דעתיה דלוקח דאזיל וטרח ומייתי לה התם לא סמכא דעתיה דלוקח דאמר מי יימר שירש מאביו כלום שמא ימכור אביו נכסיו בחייו. שלחוה להא דיובתא דרב ששת דאותיב אדרב לקמי' דר' אבא בר זוטרא ואמר זו אינה צריכה לפנים שאין בני הישיבה שיודע לפרקה. ותשובות הגאונים פירשוה לגנאי דליכא קושיא מעליא הוה עובדא בפומבדיתא שדנו דין כרב ואותבינהו מהא מתני' ואמר להו רב יוסף אינה צריכה לפנים אמר ליה אביי צריכה לפני ולפנים. הכא סמכא דעתיה התם לא סמכא דעתיה:

פר"ח זצ"ל דחזינא מר זוטרא ורב אשי דאינון בתראי לפרושי טעמא דרב וחזינא פ' איזהו נשך בהלכה מלוה ישראל מעושיו של נכרי דאמר רבא התם ניתן ליכתב הכא לא ניתן ליכתב. יתיב מרימר וקאמר להא שמעתא א"ל רבינא ואלא הא דתניא לשבח קרקעות כיצד הרי שגזל שדה מחבירו ומכרה לאחר והשביחה והרי היא יוצאה מתחת ידו כשהוא גובה גובה את הקרן מנכסי' משועבדי' ואת השבח מנכסים בני חורין נימא דלא ניתן להכתב. הכי השתא התם אי למ"ד מינ' ליה דלא ליקרייה גזלנא אי למ"ד ניחא ליה דליקום בהימנותיה מפייס ליה למריה ומוקים לה לשטרא הכא אברוחי קא מברח ליה מיניה שטרא מקיים ליה ש"מ הילכתא כוותיה דרב בהא וסוגיא דשמעתין כרב אשי דאמר ניחא ליה דליקום בהימנותי' הלא תראה כדאתקיף רמי בר חמא פריק ליה תהא במאמינו. רבא אמר תהא במאמינו פי' בההיא הנאה דלא אמר ליה ולא מידי דסמיך עליה דאזיל ומפייס לנגזל וקני ליה מיניה גמר ומקני ליה. עכ"ל:

וזה לשון רבינו יצחק אלפס זצ"ל והילכתא כרב פפא ורבי פסיק רב האי גאון זצ"ל וההיא מימרא דכתב בספר מקח וממכר ואמר לית הילכתא כוותיה דרב דאמר מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו דהאי מימרא דיליה שייכא כההיא מימרא אחריתי דיליה. דאמר רב הונא אמר רב האומר לחבירו שדה זו שאני לוקח לכשאקחנה קנויה לך מעכשיו קנה דאמר עלה מכדי רב במאן אמרה לשמעתיה כר' מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וקיי"ל דלית הילכתא כר' מאיר דאמר בהאשה רבה אמר רב נחמן בר יצחק רב הונא כרב. ורב כר' ינאי. ור' ינאי כר' חייא. ור' חייא כר' מאיר. ור' מאיר כר' אליעזר בן יעקב. ור' אליעזר בן יעקב כר' עקיבה כולהו סבירא להו אדם מקנה דבר שלא בא לעולם והני כולהו שיטה נינהו ולית הילכתא כחד מינייהו. אלמא לית הילכתא כרב בהא. ומדהא ליתא הא נמי ליתא דתרוייהו חד טעמא נינהו מדמותיב מה שאירש מאבא מכור לך ומה שתעלה מצודתי מכור לך לא אמר כלום וקא מהדרי ביה תשובה מיניה וקסבר לית הילכתא כרב בהא מדחזינא מר זוטרא ורב אשי ורב אחא ורבינא דבתראי נינהו וקא שקלי וטרו אליבא דרב שמעינן דהילכתא כוותיה ועוד דגרסי' באיזהו נשך בענין הא דאמר רבא התם ניתן ליכתב הכא לא ניתן ליכתב אלא הא דתניא לשבח קרקעו' כיצד וכו' אלמא הילכתא כוותיה דרב דאי לאו הילכתא כוותיה לא הוו מיפרקי לה מיניה. עכ"ל:

סימן מד

וכן פסק רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דהלכה כרב דקשי' לי' כי פריך ליה רב ששת לרב מההיא דמה שאירש מאבא ומה שתעלה מצודתי אמאי לא שני דברייתא כרבנן ורב דאמר כר' מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ופי' מ"מ קשי' לדידן דסבירא לן כרב דכולה סוגיא דלעיל שקלי אמוראי וטרו בה. מה שאירש מאבא מכור לך מה שתעלה מצודתי מכור לך לא אמר כלום מה שאירש מאבא היום מכור לך ומה שתעלה מצודתי היום מכור לך דבריו קיימין מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא אמר רבי יוחנן סיפא משום כבוד אביו ומשום כדי חייו פירש"י זצ"ל משום כבוד אביו שהיה אביו גוסס וצריך למעות לקבורתו ולתכריכין וממהר לכבוד אביו שלא להשהותו בבזיון ומשום כדי חייו. ומה שתעלה מצודתי היום תקנו חכמים שיהיו דבריו קיימין שמא צריך הוא למזונו' ומוכר דבר מועט אבל מה שתעלה מצודתי בכל חדש או בכל השנה אין כאן משום כדי חייו. עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

אמר שמואל המוצא שטר הקנאה בשוק שקנו ממנו שאפילו לא ילוה שיעבד עצמו

לשלם יחזירנו לבעלים מאי טעמא אי משום שכתב ללות ולא לוה שיעבד נפשיה אי משום פרעון לפריעה לא חיישינן דאי איתא דפרע מיקרע הוה קרעה. פר"ח זצ"ל לית הילכתא כוותיה דהא איתותב לעיל בפרקין וקיימא לן דחוששין לפרעון והא דאמר רב נחמן דהוו מכרזי הני שטרי אקנייתא דמשתכחי בשוקא ניהדרינהו למרייהו לטעמ' דשמואל הוא ולית הילכתא כוותיה. עכ"ל:

סימן מה

וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל דליתא להא דשמואל דהא איתותב לעיל בההיא פירקא ועוד דר' יוחנן פליג עליה וקיי"ל דר' יוחנן ושמואל הלכה כר' יוחנן. עכ"ל:

[**שם**]

אמר ר' אבהו א"ר יוחנן המוצא שטר חוב בשוק אף על פי שכתוב בו הנפק לא יחזיר לא מיבעיא היכ' דלא כתיב ביה הנפק דאיכא למימר כתב ללות ולא לוה אלא אפי' דכתב ביה דמקויים לא יחזיר דחיישינן לפרעון. איתיביה ר' ירמיה לר' אבהו כל מעשה בית דין הרי זה יחזיר לבעלים א"ל ירמיה ברי לא כל מעשה ב"ד שוין אלא שהוחזק כפרן פעם אחרת לפיכך אינו נאמן לומר פרעתי ובההיא תנן יחזיר. אי משום דהוחזק כפרן חדא זימנא תו לא פרע כלל אלא אמר רבא מתני' בשטרי חלטאתא שטר שכתבו ב"ד למוציא שטר על חבירו וחייבוהו לשלם ולא שילם וירדו לנכסיו ושמאו לבעל חוב אחת מהם וכתבו לו שטר שעל פי ב"ד באה לו ושטרי ארדכתא שלא מצאו לו עכשיו נכסיו וכתבו לו שירדוף לחזור אחר נכסיו ואם ימצא יגבה. אדרכתא לשון רודף ומשיגו כמו פרסא בחלא ולא אדרכיה ובלשון המקרא מנוחה הדריכוהו:

[**שם**]

אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן אמרו לו צא תן לו שפסקו לו דינו כל כך שציוו לו עליו לתת לו ואמר לאחר זמן פרעתי על פי בית דין נאמן ובשבועת היסת אם בא מלוה לפנינו לכתוב לו אדרכתא למחר או ליומא אחרינא אין כותבין ונותנין לו. חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתיו אינו נאמן לישבע אלא שכנגדו נשבע ונוטל דכיון דתחילה הוצרך לתובעו לדין אין דרכו למהר לפרוע עד שיפסקו לו פסק גמור. ורב זביד משמיה דרב נחמן אמר בין צא תן לו בין חייב אתה לו ואמר פרעתי נאמן. בא מלוה לכתוב לו למחר או ליומא אחרינא אין כותבין ונותנין לו. פר"ח זצ"ל כרב זביד:

סימן מו

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וקיימא לן כרב זביד ואע"ג דקיי"ל דעדות בב"ד או הודאה בב"ד כמלוה הכתובה בשטר דמיא כדאמרי' לעיל בין לרבא בין לרבה בין לרב הונא מלוה על פה אינו גובה מן המשועבדים ופרקינן הכא במאי עסקינן כשעמד בדין אלמא

העמדה בדין כשטר דמיא. ה"מ היכא דלא ציית לדינא אי נמי ציית ולא איתבריר לן ופרע אבל היכ' דציית לדינ' ונפק ליה מבי דינא אדעתא דקבליה עליה לדינא ואמר פרעתי נאמן ואם בא מלוה לכתוב לו אין כותבין ונותנין לו דחיישינן דילמ' פרע ליה עכ"ל. אלא אי איכא לפלוני בכפרן הכי הוא דאיכא לאיפלוגי צא תן לו ואמר פרעתי על פי ב"ד והעדים מעידים אותו שלא פרע בפנינו תבעו פרע לי עפ"י בית דין ולא פרע בפנינו הואיל ובפנינו העיז לעבור על פי ב"ד אינו נאמן שוב לומר פרעתיו שלא בעדים וחזר ואמר פרעתיו הוחזק כפרן לאותו ממון. חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתיו והעדים מעידין אותו שלא פרע וחזר ואמר פרעתיו לא הוחזק כפרן לאותו ממון ונשבע שפרעו ונאמן ואף על פי שלא פרעו מיד כשתבעו לפני עדים אין זה מעיז בבית דין דכיון דלאו פסק גמור הוא אישתמוטי הוא דקא מישתמיט סבר עד דמעייני רבנן בדינא:

[**דף י"ז ע"א**]

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים אותו שיש לו וחזר ואמר פרעתי הוחזק כפרן לאותו ממון:

סימן מז

פר"ח זצ"ל וכן רבינו יצחק אלפס זצ"ל וה"מ דכפריה בב"ד כי הא דשבתי בריה דר' מרינוס כתב לכלתיה איצטלא דמילתא בכתובתה וקיבלה עלויה אירכס כתובה אמר להד"מ אתו סהדי ואסהידו ביה דכתב לה לבסוף אמר להו פרעתי אתו לקמיה דר' חייא א"ל הוחזקת כפרן לאותה איצטלא. פר"ח זצ"ל וכן הלכה:

[**שם**]

אמר ר' אבין אמר ר' אילעא א"ר יוחנן היה חייב לחבירו שבועה ואמר נשבעתי והעדים מעידים אותו שלא נשבע וחזר ואמר נשבעתי הוחזק כפרן לאותה שבועה לומר נשבעתי עד שישבע בפנינו. אמרוה קמיה דר' אבהו אמר להו מסתברא מילתי' דר' אבין שנתחייב שבועה בבית דין כיון דתבעו בעדים לקיים דבר בית דין ולא אבה אינו נאמן לומר עוד קיימתי' אחרי כן אבל חייב עצמו שבועה שאמר לו אשבע ותבעו בעדים ולא אבה ואחרי כן אמר נשבעתי נאמן ואף על גב דקמיה עדים דחייה עביד אינש דמיקרי ואמר לא אעשה מה שלא חייבוני בית דין אלא אני בעצמי. ואין זו סרבנות וחרטה אלא דחויי בעלמא. איתמר נמי אמר ר' אבין א"ר אילפא א"ר יוחנן היה חייב לחבירו שבועה בב"ד וכו' כדפרי'. פר"ח זצ"ל מי שנתחייב שבועה בב"ד ואמר נשבעתי והעדים מעידי' אותו שלא נשבע הוחזק כפרן לאותה שבועה וחייב לישבע עכשיו עכ"ל. הא אם לא באו עדים נאמן לומר נשבעתי:

סימן מח

וזה לשון רבינו יצחק אלפס זצ"ל: ושמעינן מינה דמי שנתחייב לחבירו שבועה בב"ד ויצא מב"ד ולאחר זמן תבעו חבירו באותה שבועה ואמר נשבעתי ולא באו עדים שלא נשבע שהוא נאמן ואינו חייב לישבע עכ"ל. וזה לשון רבי' שמשון בר אבדהם זצ"ל משמע שאם לא באו עדים הוה נאמן ופטור משבועה ומצינ' למימר דבימי ר' יוחנן לא נתקנה שבועת היסת עד רב נחמן אבל נראה דאפי' לרב נחמן לא תיקן שבועת היסת על זה עכ"ל. ומורי רבינו אבי העזרי זצ"ל כתב דאיתי תשו' רבינו תם שהשיב לרבותי' שבריגנשבורק שאם אמר נשבעתי שלא הוחזק כפרן שנאמן בלא שבועה לומ' נשבעתי דלא מצינו חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו אלא גבי ממון אבל גבי שבועה לא. שבימי רב נחמן נתקנה שבועת היסת אבל בימי ר' אילעא ור' יוחנן לא נתקנה עדיין הילכך לר' אילעא לא ישבע וזה אינו נראה דמ"מ כיון דבימי רב נחמן נתקנה הרי יש בה דררא דממונא. ואחרי כן ראיתי תשובה אחרת של רבינו תם זצ"ל המתחלת עיניכם הרואות במראות צור צבאות. שהשיב שצריך שבוע' על זה דהוה לי' כמנה לי בידך והלה כופר ובהוחזק כפרן נראין דברי רבינו מדברי רב האי גאון זצ"ל שמפרש שכנגדו נשבע ונוטל דכי היכי דכפרן דפרעתי צריך לפרוע בעדים כפרן דנשבעתי צריך נמי לישבע בעדים ואין זה דומה להההיא דאכל תרתי מינייהו דההוא רועה גזלן הוא. וכל זה כשטוען נשבעתי בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים שאין יכול לברר. ע"כ לשון התשובה. ולא ידענא הי דבתרייתא. עד כאן מכתב יד רבינו אבי העזרי זצ"ל:

ונראה בעיני הואיל ולא ידענא הי דבתרייתא יש לנו לומר דההיא שכתב שנאמן לומר נשבעתי בלא שבועה היא דבתרייתא וחזר בו והודה לדברי הגאונים. ומה שכתב מו' רבינו אבי העזרי זצ"ל דמ"מ כיון שבימי רב נחמן נתקנה זו יש לו לישבע הא לא נהירא לי אלא נראה בעיני כמו שכתב רבינו שמשון זצ"ל דאפי' לרב נחמן לא תקון שבועת היסת על זה דלא תקון שבועת היסת אלא היכא שטוען ממון. והיכא שנתחייב לו בבית דין מעיקרא שבועת היסת ואמר נשבעתי ולא הוחזק כפרן לדברי הכל נאמן ואין צריך לישבע על זה שכבר נשבע דתקנתא לתקנתא לא עבדינן:

[**שם**]

אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן המוצא שטר חוב בשוק וכתוב בו הנפק וכתוב בו זמנו בו ביום שביום שנמצא נכתב יחזירנו לבעלים ודוקא כשחייב מודה דהא ליכא למיחש אי משום שכתב ללות ולא לווה הא כתב בו הנפק ואי משום פרעון דילמא פרעיה למלוה והאי דקאמר לא פרעתי' דקבעי למיזף ביה האידנא דחייש משום פשיטי דספרא ואישתכח

דקטריף בשטר שנמחל שעבודו הא נמי ליכא למימר דכיון דלית ליה למלוה רווחא בהא מילתא דזימניה בו ביום הוא לא שביק דאמר שמעי ביה רבנן ומפסדין ליה:

[**שם**]

אמר רבי יוחנן הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום. פי' רש"י זצ"ל דבר שהוא תנאי בית דין כגון כתובה ומזון האשה והבנות הטוען ואמר פרעתי שלא בעדים לא אמר כלום. ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל בין מנה מאתים בין במזון האשה והבנות בין במקום שכותבין כתובה בין במקום שאין כותבין כתובה בין נקיטא כתובה אי טעין ואמר פרעתי לא מהימן דמנה מאתים ומזון האשה והבנות תנאי בית דין הוא כדתנן בכתובות פ' נערה לא כתב לה כתובה בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה שהוא תנאי בית דין. לא כתב לה בנן נוקבין דיהויין לכי מינאי יהויין יתבן בביתי ומיתזנן מנכסיי עד דתלקחן לגוברין חייב מפני שהוא תנאי ב"ד. לא כתב לה את תהא יתבא בביתי ומיתזנא מנכסיי כל ימי מיגר ארמלותיך חייב מפני שהוא תנאי בית דין. וכך היו אנשי ירושלים כותבין. ואנשי גליל היו כותבין עד שירצו היורשין ליתן לה כתובה לפיכך אם רצו היורשין נותנים לה כתובת' ופוטרין אותה. דאיתמר רב אמר הלכה כאנשי יהודה ושמואל אמר הלכה כאנשי גליל. בבל וכל פרוואדה נהוג כרב. נהרדעא וכל פרוואדה נהוג כשמואל. פר"ח זצ"ל יש מי שאומר כיון שנהגו גבול נהרדעא כשמואל מכלל ששאר מקומות כולן נהוג כרב ויש מי שאומר הלכה כשמואל בדיני. והאידנא כל מקום כמנהגו דקיימא לן הכל כמנהג המדינה. רב שרירא ורב האיי גאון זצ"ל ואף אתון אי אית לכון מנהג קבוע עבידו כמנהגכון ואי לא עבידו כאנשי גליל וכאנשי ירושלים. עכ"ל. וכן כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל איכא מאן דאמר מדקא יהבינן קיצותא לנהרדעא לאו למימרא דכולי עלמא עבדי כרב אלא למימרא דשאר בבל ופרוודהא עבדי כרב אבל כולי עלמא דלית להו מנהג' כשמואל עבדי דקיימא לן כשמואל בדיני. ומר רב משה גאון הכי סבירא ליה כדכתבינן ואייתי סייעתא להאי סברא מהא דתנן אלמנה ניזונת מנכסי יתומין. ואיבעי לן בגמ' ניזונת תנן וכאנשי גליל או דילמא הניזונת תנן וכאנשי יהודה ואסקינן לעולם נזונת תנן וכאנשי גליל. ועוד אייתי סייעתא מהא דאמרי' קריביה דר' יוחנן הוה ליה איתת אבא דהוו נפישי מזוני אתא לקמיה דר' יוחנן אמר להו זילו אמרו לחביבי דניחד ארעא למזוני. ואי ס"ד סבירא ליה לר' יוחנן כאנשי יהודה למה ליה לייחודי ארעא ליתן לה כתובתה וליפטרה. אלא ש"מ כאנשי גליל סבירא ליה. ובסוף יש נוחלין נמי אמר שלח רבין באיגרתיה מי שמת והניח אלמנה ובת אלמנתו ניזונת מנכסיו נישאת הבת אלמנתו ניזונת מנכסיו מתה אמר ר' יהודה בן אחותו של ר' יוסי בר חנינא על ידי היה

מעשה ואמרו אלמנתו ניזונת מנכסים ושמעינן מהני כולהו דהלכה באנשי גליל. עכ"ל. ופי' הא דשלח רבין הכי נישאת הבת והכניסה בנכסים לבעלה אלמנתו ניזונת מנכסים מתה הבת וירשה בעלה וכו' הרי איתבריר לן דמי שמת אלמנתו ניזונת מנכסיו ואין היורשין יכולין לומר לה טלי כתובתך וצאי. ומה שפי' רבינו שמואל זצ"ל ס"פ יש נוחלין דלעולם היא ניזונת עד שתנשא או תתבע כתובתה או שירצו היורשים ליתן לה כתובתה לא שהוא סובר דהלכה כרב דפסיק באנשי יהודה אלא לפום ריהטיה פי' בין לרב בין לשמואל לשמואל עד שתתבע כתובתה ולרב עד שירצו היורשין. וכן כתב הרב ר' משה בר' מיימון זצ"ל אלמנה ניזונת מנכסי יורשין כל זמן ימי אלמנותה עד שתטול כתובתה ומשתבעה כתובתה בבית דין אין לה מזונות עכ"ל:

הילכך איתבריר לן הלכה למעשה דאלמנה ניזונת מנכסי יתומים ואין יכולין לסלקה ולומר לה טלי כתובתך וצאי אלא זנין אותה עד שתתבע כתובתה בבית דין וכשתבעה כתובתה טפי אין זנין אותה וכגון שתבעה שלא מן הרוחק כדאמר בירושלמי בפ' אלמנה ניזונת רב יהודה בעי בשם רב התובעת כתובתה בבית דין איבדה מזונותיה אמר ר' יוסי ובלבד מן השופין פי' מירווח מריוח הא מן האונס לא כהדא ארמלתא דר' אכוזמן א"ל ר' בא בר כהן בעי לך תבעה פורנה ואיבדה מזונותיה מאן דאייתי דאעין מלתא אעלון עובדא קומי ר' יוסי וחזרה למזונה וכשתובעת מזונות מן היורשין משביעין אותה תחילה שכך כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל אלמנה שבאת לבית דין לתבוע מזונות יש מי שהורה שפוסקי' לה מזונות ואין משביעין אותה. ואין ראוי לסמוך על הודאה זו מפני שנתחלף לו הדבר באשה שהלך בעלה למדינת הים. ורבותי הורו שאין לה מזונות מבית דין עד שתשבע שהרי זו באה להפרע מנכסי יתומין ולזה דעתי נוטה וראוי לדון כן עכ"ל. אבל היכא שתפסה למזונותיה אין משביעין אותה כמה תפסה דאמ' בפ' אלמנה ניזוני' א"ר אלעזר אלמנה שתפסה מטלטלין במזונותיה מה שתפסה תפסה ולא מפקינן מינה. תניא נמי הכי אלמנה שתפסה מטלטלין במזונותי' מה שתפסה תפסה. וכן כי אתא רב דימי אמר מעשה בכלתו של ר' שבתי שתפסה דיסקיא מליאה מעות ולא היה כח ביד חכמי' להוציא מידה. אמר לא אמרו אלא למזוני אבל לכתובה מפקינן. מתקיף לה מר בר רב אשי מאי שנא לכתובה ממקרקעי ולא ממטלטלי למזוני נמי ממקרקעי ולא ממטלטלי אלא למזונות מאי דתפס תפס לכתובה נמי מאי דתפסה תפסה א"ל רב יעקב בר נפתלי לרבינא הכי אמרין משמיה דרבא כוותיך אפי' למזוני לכולי עלמא מה שתפסה תפסה ואין מוציאין מידה. ופר"ח זצ"ל מיסתברא דתפיסה מחיים דבעל הויא דתפיסה לאחר מיתת הבעל לאו כלום היא. ורבי' יהודה בר נתן פי' דמיירי בתפיסה דלאחר מיתת הבעל.

וכן כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל אלמנה שתפסה מטלטלין כדי שתזון מהם בין שתפסה מחיים בין שתפסה אחר מותו אפי' תפסה ככרי זהב אין מוציאין מידה אלא כותבין עליה בית דין שתפסה ופוסקין לה מזונות ומחשבין עמה והיא ניזונת ממה שבידה עד שתמות או עד שלא יהיו לה מזונות ויקחו היורשים את השאר וכן אם תפסה מטלטלי מחיי בעלה ומת גובה מהן אבל אם תפסה אחר מותו לכתובה אינה גובה מהם. אע"פ שתקנו הגאונים שתגבה כתובתה ותנאי כתובה מן המטלטלין לפיכך תזון האלמנה מן המטלטלין אע"פ שלא תפסה. אם הניח בעלה מטלטלין ולא תפסה אותן היורשין נוטלין אותן והן מעלין לה מזונות ואינה יכולה לעכב ולומר יהיו מונחים בבית דין עד שאזון מהם שמא יאבדו ולא יהי' לי מזונות ואפי' התנאת בב"ד בפירוש שתזון מן המטלטלין אינה מעכבת ובזה דנין תמיד בכל בתי דינין אפי' אם הניח קרקע יכולה היא לעכב עליהן שלא ימכרו. ואם ימכרו אינה מוציאה מיד הלקוחות שאין האשה והבנות ניזונין אלא מנכסים בני חורין. הניח נשים רבות אע"פ שנשאן זו אחר זו ניזונות בשוה שאין דין קדימה במזונות עכ"ל. ומה שכתב פוסקין לה מזונות ומחשבין עמה היינו שיודעין כמה תפסה אבל היכא שתפסה ולא ידעינן כמה תפסה לא משביעינן לה כדי שתודה כמה תכסה כדאמ' בירוש בפ' אלמנה ניזונית תני אלמנה שתכסה אפי' אלף זוז למזונותיה אין מוציאין מידה מהו מימר לה חוי מה בידיך תלמידו דר' מנא אמרי אמרין לה חוי מה בידיך אמר לון ר' יוסי בר בון מכיון שהיא עתידה לישבע בסוף אפי' חוי מה בידיך לא אמרי' לה. ומה שכתב נמי שהאלמנה ניזונת ממטלטלין אע"פ שלא תפסה אע"פ דבפ' מציאת האשה אמר רבא הלכה ממקרקעי ולא ממטלטלי בין למזוני בין לפרנסה דרבנן סבוראי תקון שתהא ניזונת אפי' ממטלטלי וכן פר"ח זצ"ל. אמר רבא הילכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי בין לפרנסה בין למזוני בין לכתובה והאידנא דתקינו כתובה למגבה ממטלטלי גם המזונות מוציאין ממטלטלין דקיי"ל דבהאי וכיוצא בו תנאי כתובה ככתובה דמי ועישור נכסים ממקרקעי ולא ממטלטלי דאינה כתנאי כתובה עכ"ל. וכן רבינו יצחק אלפס זצ"ל. וקיימא לן כר' יוחנן דאמ' הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום בין במנה ומאתים בין במזון האשה והבנות בין במקום שכותבין כתובה בין במקום שאין כותבין בין נקיטא כתובה בין לא נקיטא כתובה אי טעין ואמר פרעתי לא מהימן ואפי' בשבועה לא מהימן אלא היא נשבעת ונוטלת כתובה ותוספת לפי מנהג מזונות שכך כתב רבינו יצחק בר אשר זצ"ל וזה הכלל שאני אומר באלמנה כל זמן שלא נישאת נאמנת היא בין למזונות בין לכתובה אע"פ שאין שטר כתובה בידה לומר שלא נפרעתי כלל או לא נפרעתי אלא כך וכך ונוטלת השאר בשבועה ואפי' היורשין אומ'

ודאי פרענו אבל לאחר שנישאת אינה נאמנת על הכתובה אלא א"כ שטר הכתובה יוצא מתחת ידה ועל המזונות אינה נאמנת כלל לאחר שנישאת אע"פ ששטר כתובה יוצא מתחת ידה וזהו הטעם כל ימי אלמנותה לפיכך נאמנת בלא שטר שהיא באה מכח מעשה ב"ד והרי היא כתפוסה שטר בידה. כשם שהמלוה נאמן לומר לא נפרעתי כל זמן שהשטר יוצא מתחת ידו כשאינו קרוע ואין הלוה יכול לומר פרעתי כך האלמנה כל זמן שלא נישאת אין היורשין נאמנין לטעון פרעתי כדאיתא בשנים אוחזין אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום מאי טעמא כל מעשה ב"ד כמאן דנקיט שטרא בידיה דמי. א"ר חייא בר אבא ר' לא משנתינו היא זו הוציאה גט ואין עמו כתובה גובה כתובתה וגובה בלא שטר בין כתובת מנה מאתים בין תוספת לפי מנהג ואע"פ דנחלקו רב ושמואל על אותה משנה דרב מוקי לה בעיקר כתובה ולא בתוספת ושמואל מוקי לה במקום שאין כותבין כתובה אין הלכה כמותם שכל דבריהם שם אינם אלא משום דסבירא להו דאין כותבין שובר ואליבא דר' יוחנן מוקים לה בשנים אוחזין ואפילו במקום שכותבין כתובה עכ"ל. שפירש דין אלמנה כל זמן שלא נישאת. מיהו פר"ח זצ"ל ורבינו יצחק אלפס זצ"ל פסקי התם כשמואל. וההיא דפ' האלמנה ניזונית דבעי ר' יוחנן יתומים אומרים אנו נתננו והיא אומרת לא נטלתי על מי להביא ראיה נכסי בחזקת יתמי קיימי ועל האלמנה להביא ראיה או דילמא נכסי בחזקת אלמנה קיימי ועל היתומים להביא ראיה. ת"ש דתני לוי אלמנה כ"ז שלא נישאת על היתומים להביא ראיה. ההיא פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דבמזונות שעברו איירי:

[**שם ע"ב**]

א"ל מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי אלמנה מן האירוסין דאית לה כתובה מנלן אילימא מהא דתנן נתארמלה או נתגרשה בין מן האירוסין בין מן הנשואין גובה את הכל דילמא דכתב לה. והכי מסקנא דשמעתא דלא משכח דאית לה לאלמנה מן האירוסין כתובה אלא דכתב לה ובסוג' דשמעתא הכי איתא ס"פ הכותב . ונראה דקיימא לן דארוסה יש לה כתובה מנה מאתים אף על גב דלא כתב לה דתנן בפ' האומר בקידושין קדשתני והוא אומר לא קידשתיך הוא מותר בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו. אמר רב אם נתן גט מעצמו כופין אותו ליתן כתובה אלמא מוכח שהיו מגבין כתובה מן האירוסין אף על גב שלא כתב לה דאי לאו הכי לימא גט יהבית לך משום דקידשתיך וכתובה לא יהבינא לך דהא לא נשאתיך דאמאי כפינן ליה והתם על כרחך לא כתב לה מדקאמר לא קידשתיך ואין לומר באתר' דכתבי והדר מקדשי דא"כ הוה ליה לפרושי דבהכי איירי. אלא ודאי שמעינן מינה דיש לארוסה כתובה ואע"ג דלא כתב לה. ותנן

בכתובות בפ' נערה המארס את בתו ונתגרשה אירסה ונתארמלה כתובתה שלו השיאה ונתגרשה השיאה ונתארמלה כתובתה שלה. ר' יהודה אומר הראשונה של אב אמרו לו משהשיאה אין לאביה רשות בה. מאי טעמא דר' יהודה רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו הואיל וברשותו נכתבים. ומיגבת מאימת גביא רב הונא אמר מנה מאתים בין מן האירוסין בין מן הנשואין ותוספת מן הנשואין. ורב אסי אמר אחד זה ואחד זה מן הנשואין. ופי' רש"י זצ"ל דהתם מיגבא מאימת גביא כלומר לענין זכייה דאב חזינן דלאו בתר אירוסין אזלינן ואפי' לר' יהודה כדקתני ומודה ר' יהודה במארס את בתו ובגרה ואחר כך נישאת שאין לאביה רשות בה אלמא בתר כתובה אזל לענין מיטרף לקוחות מאימת טרפא ממשעבדי משעת אירוסין דהא מההיא שעתא איחייב בתקנתא דרבנן או דילמא עד שעת כתובה דהויא לה מלוה בשטר לא טרפא. אמר רב הונא מנה מאתים דמתקנתא דרבנן מיחייב טרפא מזמן אירוסין אם מת או גירשה לאחר נישואין טורפת לקוחות שלקחו מנכסיו מזמן אירוסין ואילך דמההיא שעתא אישתעבד ותוספת שמעצו היא באה לו לא נשתעבד עד זמן כתובתה כתובה שקנו מידו וכתב. ורב אסי אמר אחד זה ואחד זה מן הנשואין דהיא גופה מחלה לשיעבודא קמא ונתרצתה בזמן הכתוב בשטר כתובה ככל המפורש בה בין עיקר בין תוספת עכ"ל:

סימן מט

הא למדת דסתם דתלמודא דבעי מיגבא מאימת גביא ורב הונא ורב אסי כולהו סבירא להו דאלמנה מן האירוסין אית לה כתובה בתקנתא דרבנן ואף על גב דלא כתב לה. דאפי' רב אסי דאמר אחד זה ואחד זה מן הנשואין היינו כדפי' רש"י ז"ל משום דהיא גופה מחלה לשיעבודא קמא הא לאו הכי גביא מנה מאתים מן האירוסין בתקנתא דרבנן אלמא אלמנה מן האירוסין אית לה כתובה והכי נמי סבר אביי בשמעתין דאמר אביי לאו מילתא היא דאמרי דאי ס"ד במקום שאין כותבין כתובה עסקינן דגט היינו כתובה אבל במקום שכותבין אי נקיטא כתובה גביא ואי לא לא גביא אלמנה מן האירוסין במאי גביא בעידי מיתה לטעון ולומר פרעתי וכי תימא הכי נמי א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם ועלה קא"ל מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי ואלמנה מן האירוסין דאית לה כתובה מנלן אילימא מהא דתנן נתארמלה או נתגרשה בין מן האירוסין בין מן הנישואין גובה את הכל דילמא דכתב לה וכו' פי' ואין מיכן ראיה לאביי דסבר יש לה כתובה מן האירוסין ואפי' לא כתב לה ומכח ההיא פירכא הדר ביה אביי ממאי דמוקים למתני' דהוציאה גט ואין עמו כתובה גובה כתובתה במקום שאין כותבין כתובה ומר קשישא ורב אשי נמי הכי סבירא להו אלא דשקלי וטרו לאוכוחי ממתניתין או מברייתא

ולא אשכחי דאיכא למידחי בדכתב. ופי' רבינו יצחק בר' שמואל זצ"ל דהא לא מייתי ראיה מרב הונא ורב אסי דסברי אלמנה מן האירוסין ואפי' בדלא כתב לה משום דלא בעי לאתויי ראיה מאמוראים אלא ממשנה או מברייתא. הילכך לפי פירוש רבי' ש"י זצ"ל דפירש בפרק נערה. ולפי פירוש רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דפירש שהיה יכול להוכיח מרב הונא ורב אסי אלא משום דלא בעי לאוכוחי מאמורא הלכה למעשה דאלמנה מן האירוסין יש לה כתובה מנה מאתים וגובה כתנאי בית דין ואף על גב דלא כתב לה ופסקינן בפרק נערה הילכתא אחד זה ואחד זה מן הנשואין טרפה ממשעבדי. וההיא דפרק מי שמת דתניא המארס את האשה בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה ופירש רבינו שמואל זצ"ל וכדכתב לה מן האירוסין דהיכא דלא כתב לה בעיא היא בכתובות ולא איפשיטא עכ"ל. לא שהוא סובר דהיכא דלא כתב לה לית לה כתובה אלא כי היכי דלא תיקשי אמאי לא פשיט מינה בשמעתי' וס"פ הכותב פי' כך. כך היא הלכה למעשה לרבינו שלמה זצ"ל ולרבי' יצחק בר שמואל זצ"ל כדפרי' אבל פר"ח זצ"ל סובר דאלמנה מן האירוסין אם לא כתב לה לית לה כתובה כלל וזה לשונו שפי' הכא בשמעתין סוגיא דשמעתין אלמנה מן האירוסין אי כתב לה אית לה מנה מאתים אבל תוספת לית לה אע"ג דכתב לה. עכ"ל. ובההיא דהאומר דאמר רב אם נתן גט מעצמו כופין אותו ליתן כתובה פר"ח זצ"ל נמצא מודה לדבריה שאומרת לו קדשתני בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים ורב לטעמיה סתם הוציאה גט ולא שנא ארוסה ולא שנא נשואה כשהוציאה גט גובה עיקר כתובה עכ"ל. ואיני יודע מה תיקן בזה שכתב לטעמיה דנהי דליתא לדרב הונא בהא דגט גובה עיקר כדפרי' לעיל בשמעתין דהטוען אחר מעשה בית דין. מ"מ בזה הלכה כמותו דאלמנה מן האירוסין אית לה כתובה אפילו לא כתב לה דהא לא אשכחן מאן דפליג עלה וסבר דלית לה וההיא דפ' נערה דבעי מיגבת מאימת גביא. פר"ח זצ"ל הכותב לאשתו מנה מאתים מן האירוסין ובשעת נישואין כתב לה צביתי ואוסיפית לך אמנה מאתים דאית לך עלי משעת אירוסין כך וכך מיגבא מאימת גביא רב הונא אמר מנה מאתים וכו' ובשלהי שמעתין דהתם כתב ואסיקנא לשמעתין והילכתא אחד זה ואחד זה בין מנה מאתים בין תוספת מן הנישואין ואע"ג דכתב לה מנה מאתים מן האירוסין. וקשה לפירושו דהתם אמר רב נחמן שני שטרי של מכר על שדה אחת וכתבו ראובן לשמעון אחד בניסן ואחד בסיון בטל שני את הראשון ואם כתב לו אחריות וטרפו ממנו אינו גובה אלא מזמן שני. ואמר רב פפא מודה ר"נ דאם אוסיף לה דיקלא בשטרא בתרא לתוספת כתביה ולאו לבטולי קמא אלא דאי מזמן שני אתי למיגבא ליגבי עיקר ותוספת ואי ניחא ליה בקמא משום דקדים לא ליקני תוספת. וקיימא לן הילכתא כרב

נחמן בדיני. ותו דרפרם ורב אחא קיימי כוותיה דמפרשי למילתיה. א"כ היכי פסקינן התם דאחד זה ואחד זה מן הנישואין והא אוסיף לה בשטר שני. אבל לפירוש רש"י אתי שפיר הא דפסקינן אחד זה ואחד זה מן הנישואין דמוקי לה בדלא כתב לה אף על גב דאיכא תוספת גובה מן הנישואין משום דליכא שטר כתובה מן האירוסין אמרינן ודאי ביטל תנאו הראשון על ידי השטר:

סימן נ

הילכך הלכה למעשה אלמנה מן האירוסין יש לה כתובה מנה מאתים אף על גב דלא כתב לה:

[**דף י"ח ע"א**]

מתני' מצא גיטי נשים הרי זה לא יחזיר שאני אומר כתובין היו ונמלך עליהן שלא ליתנם. טעמא דנמלך עליהן שלא ליתנם הא אמר תנו נותנים ואפילו נמצא לאחר זמן משנפל לא חיישינן שמא גט אחד הוא ששמותיהן שוין ומאדם אחר נפל. ורמינהו המביא גט ואבד ממנו מצאו לאלתר כשר אם לאו פסול. והתם בפ' כל הגט פליגי היכי דמי לאלתר אמר רבה לא קשיא כאן במקום שהשיירות מצויות כאן במקום שאין השיירות מצויות. ואפי' במקום שהשיירות מצויות לא אמר אלא שהוחזקו שני יוסף בן שמעון בעיר אחת אבל לא הוחזקו שני יוסף בן שמעון בעיר אחת לא:

[**שם ע"ב**]

עבד רבה עובדא בי כיתנא דפומבדיתא כשמעתיה דבעינ' תרתי והכא חדא הוא דהויא ואכשריה. איכא דאמרי היכא דמזבני כיתנא דשיירות מצויות לבוא שם ולקנות ואהדריה משום דלא הוחזקו שני יוסף בן שמעון בעיר שנכתב בה גט ולא חיישינן לומר עוד יש אחרת בעיר ששמה כזו. ואיכא דאמרי היכא דתרו כיתנא במי המשרה שם נמצא הגט. ומאי כשמעתיה שהוחזק שני יוסף בן שמעון באותה עיר שנכתב בה ואכשריה משום דבמקום שנמצא בו לא היו שיירות מצויות. ר' זירא רמי ברייתא אמתני' ומשני תנן המביא גט ואבד ממנו מצאו לאלתר כשר ואם לאו פסול ורמינהו מצא גט אשה בשוק בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה אין הבעל מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה. בזמן שהבעל מודה מיהת יחזיר לאשה ואפי' לזמן מדובה. ומשני כאן במקום שהשיירות מצויות כאן במקום שאין השיירות מצויות. איכא דאמרי והוא שהוחזקו ולא ניהדר היינו דרבה. איכא דאמרי אע"ג דלא הוחזקו לא ניהדר ופליגא דרבה. ר' ירמיה אמר הא דקתני יחזיר כגון דאמרו עדים החתומים בו מעולם לא חתמנו אלא על גט אחד של יוסף בן

שמעון. רב אשי אמר כגון דאמרי עדים נקב יש בצד אות פלוני דוקא אות פלוני אבל נקב בעלמא לא:

סימן נא

פר"ח זצ"ל כר' זירא מסתברא וכלישנ' בתרא ולא סלקא שמעת' כטעמא דרבה אלא אוקמא ר' ירמיה כגון דאמרי עדים מעולם כו' ורב אשי דהוא בתראה אוקמא כגון דאמרי עדים נקב יש בצד אות פלוני. מכלל דשנויא דרבה לאו שינויא דסמכא הוא ואע"ג דעבד עובדא כשמעתיה איהו הוא דעבד ואחריני לא עבדו כוותיה וכי האי גוונא לחומרא עבדינן עכ"ל. ותו כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל דלא מהדרינן גט לזמן מרובה אלא במקום שאין השיירות מצויות אבל במקום שהשיירות מצויות לא מהדרינן ואף על גב דלא הוחזקו. שני יוסף בן שמעון באותה עיר כלישנא בתרא דר' זירא אי נמי כר' ירמיה אי נמי כרב אשי. עכ"ל:

[**דף י"ט ע"א**]

מצא גט אשה בשוק בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה אין הבעל מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה. בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה וליחוש דילמא כתב ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי ואזל בעל וזבין פירי מניסן ועד תשרי ומפקא ליה לניטא דכתב בניסן ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין. הניחא למ"ד כיון שנתן עיניו לגרשה שוב אין לו פירות שפיר אלא למאן דאמר יש לו פירות עד שעת נתינה מאי איכא למימר דכי אתיא למיטרף אמרי' לה זיל אייתי ראיה אימת מטא גיטא זה לידה. פר"ח זצ"ל סוגיא דשמעתא כל כי האי גוונא מצרכינן ליה לברר בעדים אימת מטא גט לידה וכן כל שטר הנמצא דחיישינן דילמא אתי למיטרף לקוחות שלא כדין וכן גבי גט שיחרור דיינינן נמי הכי עכ"ל:

סימן נב

וכתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל דהיכא דנתנה האשה סימני הגט אע"פ שאין הבעל מודה יחזיר לאשה כדאמר לקמן היא אומרת סימני הגט והוא אומר סימני הגט ינתן לה עכ"ל:

מתני' מצא שיחרורי עבדים הרי זה לא יחזיר שאני אומר כתובים היו ונמלך עליהם שלא ליתנם:

[**שם**]

ת"ר מצא שטר שיחרור בשוק בזמן שהרב מודה יחזיר לעבד אין הרב מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה. בזמן שהרב מודה מיהא יחזיר לעבד אמאי ניחוש שמא כתב ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי ואזל וקנה עבד נכסים מניסן ועד תשרי ואזיל הרב וזבנינהו ומפיק ליה לגט שיחרור דכתב בניסן וטריף לקוחות שלא כדין ואסקי' דכי אתי למיטרף אמרי' ליה זיל אייתי ראיה אימת מטא שטר שחרור לידך:

מתני מצא דייתיקי מתנה ושוברין הרי זה לא יחזיר שאני אומר כתובין היו ונמלך עליהן שלא ליתנם:

[**שם**]

ת"ר דייתיקי דא תהא למיקם ולהיות שטר דא זכרון לקום ולהיות ככל הכתוב בו דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי. מתנה הכי קאמר אמר אביי איזו היא מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע דלא קני אלא לאחר מיתה כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה גוף הקרקע קנוי לי מהיום ואין לו עוד רשות למוכרה והפירות אני אוכל כל ימי חיי:

[**שם**]

הא אמר תנו נותנין ורמינהי מצא אפותיקאות דייתיקאות ומתנות שאפע"פ ששניהם מודין לא יחזיר לא לזה ולא לזה:

[**שם ע"ב**]

אמר רב זביד הא והא בשכיב מרע ולא קשיא הא ביה והא בבריה. מתני' דתני הא תנו נותנין בדידיה דבר מיהדר הוא דאמרינן אי נמי דיהבה לאינש אחרינא לית ליה פסידא. דקמא ובתרא בתרא קני כיון דהדר ביה מקמא. ברייתא דקתני אע"פ ששניהם מודים לא יחזיר לא לזה ולא לזה בבריה דאמרינן דילמא כתבה אבוה להאי ואימלך ולא יהבה ליה ובתר אבוה כתב הוא לאינש אחרינא ויהבה ליה והשתא קא הדר ביה הוא סבר מיהדר לא מצינא הדר בי אימא להו דאבא יהבה להאי ויהבי ליה שטרא וניזיל ונפקא מיניה דהא זכי ביה דהוא קדים וניפלוג בהדיה בקנוניא הילכך אמרינן ליה האי כתבא לא יהבינא ליה להאי דדילמא מיכתב כתביה אבוך ומיהב לא יהבה ליה ויהבתה את לאינש אחרינא אלא אי קושטא קאמרת דיהב ליה אבוך זיל את השתא כתוב ליה שטרא אחרינא דאי לא יהבת אבוך ליה וכתבת את לאינש אחרינא לית ביה פסידא דקמא ובתרא בתרא זכי:

[**שם**]

ת"ר מצא שובר כתובה בזמן שהאשה מודה יחזיר לבעל אין האשה מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה. בזמן שהאשה מודה יחזיר לבעל ניחוש דילמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשדי ואזלא וזבנתה לכתובתה בטובת הנאה מניסן עד תשרי ומפיק ליה לשובר דכתב בניסן ואתי למטרף לקוחות שלא כדין אמר רבה ש"מ דאיתא לדשמואל דאמר המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפילו יורש מוחל:

סימן נג

כתב רבינו יצחק אלפסי זצ"ל וכן הילכתא:

[**דף כ' ע"א**]

מתני' מצא איגרות שום ששמו ב"ד נכסי לוה למלוה בחובו ואיגרות מזון שקיבל עליו לזון את בני אשתו. שטרי חליצה ומיאונין קטנה יתומה שהשיאתה אמה או אחיה לדעתה יוצאה ממנו במיאון ואינה צריכה גט אלא אומרת בפני שלשה אי אפשי בפלוני בעלי וכותבין לה בית דין שמיאנה בפניהם להיות לה לעדות שמותרת לינשא. ושטרי בירורים וכל מעשה בית דין הרי זה יחזיר וליכא למיחש לשמא נמלך דהא בית דין לא כתבום אלא בדבר מקויים. לפרעון נמי לא שייך בהו פרעון כדאמ' לעיל. ואפי' למ"ד שומא הדר איהו דאפסיד אנפשיה:

[**שם**]

מאי שטרי בירורין הכא תרגימו שטרי טענתא. ר' ירמיה אמר זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד וכשבוררין להם דיינין כותבין להם זה בורר את פלוני וזה בורר את פלוני שלא יוכלו לחזור בהם:

[**שם**]

מתני' מצא שטר בחפיסה או בדלוסקמא. תכריך של שטרות או אגודה של שטרות הרי זה יחזיר. וכמה אגודה של שטרות שלשה קשורים זה בזה:

[**שם ע"ב**]

מאי חפיסה אמר רבה בר בר חנה חמת קטנה של עור שנותנין בה יין. מאי דלוסקמא אמר רבה בר בר חנה טליקא דסבי שהזקנים מצניעין בה בלי תשמישן שלא יצטרכו לחפש אחריהם:

[**שם**]

ת"ר כמה תכריך שלשה קשורים זה בזה. וכמה היא אגודה של שטרות שלשה קשורים זה בזה. שמעת מינה קשר הוי סימן. תני ר' חייא שלשה כרוכין זה בזה. אי הכי היינו תכריך. אמר תכריך כל חד וחד בריש חבריה. אגודה דרמו אהדדי וכריכי. מאי מכריז מנין מאי איריא תלתא אפילו תרי נמי. כדאמר רבינא טיבעי מכריז הכא נמי שטרי מכריז:

מתני' רשב"ג אומר אחד הלוה משלשה יחזיר ללוה. שלשה שלוו מן האחד יחזיר למלוה. אחד הלוה משלשה יחזיר ללוה דאי ס"ד דמלוין נינהו מאי בעו גבי הדדי. דילמא לקיומינהו אזול. לא צריכא דמקיימי. דילמא מידא דספרא נפיל. לא משהי אינש קיומי' גבי ספרא. ושלשה שלוו מן האחד יחזיר למלוה דאי ס"ד דלווין נינהו מאי בעו גבי

אהדדי. דילמא למיכתבינהו אזול. דכתבינהו בתלת ידי ספרי. דילמא לקיומינהו אזול. לוה לא מקיים שטריה:

מתני' מצא שטר בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבו יהא מונח עד שיבא אליהו אם יש עמהם סמפונות יעשה מה שבסמפונות. פי' שובר המבטל שטר. כל דבר שהוא מבטל דבר קרוי סימפון כדאמרי' בקידושין גבי קידושי אשה ומכירת עבד שהמום קרוי סימפון מפני שמבטל המקח:

[**שם**]

אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב סימפון היוצא מתחת ידי מלוה שהיה מונח בידו ולא ביד הלוה אע"פ שכתוב בכתב ידו אינו אלא במשחק ופסול. לא מיבעיא כתוב בכתב ידי סופר דאיכא למימר ספרא איתרמי ליה וכתב אלא אפי' כתב בכתב ידו פסול סבר דילמא מיתרמי ומייתי לי זוזי בין השמשות וקא פרע לי ואי לא יהיבנא ליה שובר לא פרע לי אכתוב אנא תברא דכי מייתי לי זוזי איתיב ליה. תנן אם יש עמהם סימפונות יעשה מה שבסימפונות הכא במאי עסקינן שנמצא שהשובר יוצא עליו בין שטרותיו קרועין והוא אינו קרוע לפיכך סומכין על השובר שמקום השטר מוכיח על השובר שהוא אמת שאם לא פרע החוב לא הי' נותן השטר אצל שטרותיו קרועין. ת"ש ממתני' דגט פשוט נמצא לאחד בין שטרותיו שטרו של יוסף בן שמעון פרוע ויש בעירו שני יוסף בן שמעון שטרות שניהם פרועין שכל אחד יכול לומר על שלי נכתב השובר. ובבבא בתרא פרכינן בלא שובר נמי הא תנן אין אחד יכול להוציא השטר עליהן. ומוקמינן לה במשולשין בשטר ואין משולשין בשובר. הכא נמי שנמצא בין שטרותיו קרועין. ת"ש שבועה שלא פקדנו אבא בצואת מיתתו שבועה שלא אמר לנו אבא קודם לכן ושלא מצינו שובר בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע הא אם מצאו סמכינן עליה אמר רב ספרא שנמצא בין שטרותיו קרועין. ת"ש סימפון שיש עליו עדים יתקיים בחותמיו קס"ד אם אמר מלוה לא נפרעתי ותדע שלא מסרתי השובר לידך יתקיים בחותמיו אם החתומים מעידים שחתמוהו אין המלוה נאמן אבל כל כמה דלא מקיים מהימן דמאן דקא מפיק ליה מלוה ומלוה הא קאמר פסול הוא. אימא יתקיים מחותמיו על פי חותמיו יתקיים עדות השובר דשיילינן ליה אם ראו הפרעון ואם לאו נאמן המלוה לומר שלא נכתב אלא להיות מוכן לכשיפרע. ת"ש סימפון שיש עליו עדים כשר. מאי עדים עידי קיום שכתוב בו הנפק דבי דינא לא מיקיימי אלא א"כ פרע:

[**דף כ"א ע"א**]

גופא סימפון שיש עליו עדים יתקיים בחותמיו אין עליו עדים ויוצא מתחת ידי שליש

שאין הלוה מוציאו אלא השליש שביניהם או שיצא אחר חיתום שטרות שיצא לפנינו כשהוא כתוב בתוך השטר חוב אחר החתומים כשר מ"ט יוצא מתחת ידי שליש כשר דהא הימניה מלוה לשליש יצא לאחר חיתום שטרות נמי בשר דאי לא פרעיה לא הוה מרע לשטריה:

ירוש' רב ירמיה בשם רב סימפון שהוא יוצא מתחת ידי המלוה בכתב ידי המלוה פסול אני אומר מתעסק הייתי בשטרותיך הא מתחת ידי אחר כשר. ר' יצחק בר נחמני בשם שמואל לעולם אין סימפון כשר עד שיצא מתחת ידי הלוה או שלוחו והא תנינן שלא פקדנו אבא ושלא אמר לנו אבא ושלא מצאנו שטר בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע הא אם נמצא פרוע מאי כדון. אמר ר' יוסי בר בון כפתר כגון דכתב דייתיקי שאין אדם מצוי לפגום דייתיקי שלו פי' שטר של שכיב מרע שציוה ליתן לפלוני מנכסיו כך וכך ואם נמצא שובר כתוב בין שטרותיו של שכיב מרע ששטר זה פרוע כשר השובר אע"פ שלא נמצא שטר של דייתיקי בין שטרותיו קרועים שאין שכיב מרע עשוי לפגום שטר צוואה שלו ולכתוב עליו שובר אם לא שודאי אמת הוא שכבר נתנו לו. וכן הלכה. ואע"ג דפליג אגמרא דידן בסימפון היוצא מתחת ידי המלוה וכתב בשלוחו של לוה דכשר. ואילו גמרא דידן פסלינן בכתב הסופר מ"מ במאי דפליג פליג במאי דלא פליג לא פליג. או שמא יש לחלק בין שלוחו של לוה לסופר:

הדרן עלך פרק שנים אוחזין

פרק אלו מציאות

אלו מציאות שלו ואלו חייב להכריז אלו מציאות שלו מצא פירות מפוזרין. וכמה אמר רב יצחק קב בארבע אמות ואוקמה מר עוקבא בר חמא במכנשתא דבי דרי בשעת אסיפת גורנות וכאן דשו בעליהן ונשא את העיקר ונותרו אלו הילכך קב בארבע אמות דנפיש טרחייהו דלא טרח ולא הדר ואתי שקל להו אפקורי מפקר להו בציר מהכי דהיינו שאם היה פיזור של קב פחות מיכן דטרח והדר ואתי ושקיל להו לא מפקיד להו אבל שלא באסיפת גרנות אפי' יותר מקב בארבע אמות שלא הונחו אלא נפלו הרי הם שלו דכיון דאין לו בהן סימן אייאושי מיאש. ואם הם דרך הינוח שיכול להבחין שהונחו שם ולא נפלו אפי' פחות מקב בארבע אמות לא יגע בהם שעתידים הבעלים לחזור וליטלם ובשעת אסיפת גרנות אם מצא חצי קב בשתי אמות או קביים בשמונה אמות או קב שומשמי בארבע אמות הנהו כולהו בעיא דר' ירמיה ועלתה בתיקו. וכתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל לפיכך לא יקחם ואם נטל אינו חייב להכריז. ונראה בעיני שיהא מונח עד שיבא אליהו דכיון דאיכא לאיסתפוקי דילמא לא מפקר להו ובאיסורא אתי לידיה

יהא מונח עד שיבא אליהו דדמי לספק הינוח דאמרינן לקמן אמר רב אבא בר זבדא אמר רב כל ספק הינוח לכתחילה לא יטול ואם נטל לא יחזיר. ומייתי לה לקמן בפרק המפקיד דפירש התם רש"י זצ"ל ויהא מונח ביד זה עד שיבא אליהו דהאי לא יחזיר לא שיהא לו קאמר דהא מעיקרא באיסורא אתא לידיה אם הינוח היה הילכך הכא נמי אי לא מפקר להו באיסורא אתו לידיה:

סימן נד

הילכך יהא מונח עד שיבא אליהו. והרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל פירש במכנשתא דבי דרי כגון שהיה גורן באותו מקום והניח בעליו בקרקעית הגורן קב מפוזר בארבע אמות לא טרח אינש בקיבוצו ואיכא למימר שהפקירו. קב מפוזר בפחות מארבע אמות טרח אינש ועל דעת שיחזור ויקחנו הניחו. וכן משמע לשון רבינו יצחק אלפס זצ"ל שכתב בציר מהכי טרח אינש ולבעל הגורן נינהו. וכן כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל מצא פירות מפוזרין במקום הגרנות. מדבריהם משמע דאפי' בשעת אסיפ' גורנות אם מצא שלא במקום הגורן אפי' יותר מקב בארבע אמות והם דרך נפילה הרי אלו שלו. ואלו חייב להכריז מצא פירות בכלי או כלי כמות שהוא מעות בכיס או כיס כמות שהוא. ואמרי' בגמרא טעמא דמצא פירות בכלי או מעות בכיס הא כלי ולפניו מעות הרי אלו שלו. תנינא להא דתנו רבנן כלי ולפניו פירות כיס ולפניו מעות הרי אלו שלו. מקצתו בכלי ומקצתו בקרקע מקצתו בכיס ומקצתו על גבי קרקע חייב להכריז. ורמינהי מצא דבר שאין בו סימן בצד דבר שיש בו סימן. פי' כגון כלי ולפניו פירות חייב להכריז פי' על הכל וינתנו הפירות לנותני סימן בכלי בא בעל הסימן ונטל את שלו פי' הכלי ואמר אין הפירות שלי זכה הלה במה שבידו פי' בפירות. אמר רב זביד לא קשיא הא בכובא וכיתנא הא בצנא ופירי פי' רש"י זצ"ל הא דקתני הרי אלו שלו בכובא וכיתנא גיגית מוטלת ופשתן לפניה דודאי האי פשתן לאו מכובא זו נפל דאי מיניה נפל הוה משתייר בה ה"ה לכיס שלפניו מעות מהאי טעמ' והא דקתני שחייב להכריז בצנא ופירי דעבדי ושרקי ונפלי מיניה כולהו. וקשה לי דאם כן הוה מצי למימר הא והא בכובא וכיתנא הא דאישתייר מיניה בכובא הוי לבעל הכובא. והא דלא אישתייר מיניה בכובא הוי שלו. והרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל פי' בכובא וכיתנא הרי אלו שלו מפני שאין דרך פשתן לשומו בכובא. וא"ת והא כלי ולפניו פירות קתני והיכי מצינו לאוקמי בכיתנא. תריץ כדאמ' בבראשית רבה ויבא קין מפרי האדמה זרע פשתן הביא אלמא פשתן מיקרי פירות. רב פפא אמר הא והא בצנא דפירי ולא קשיא הא דהדר אפיה לגבי פירי אז לבעל הכלי. הא דלא אהדר אפיה לגבי פירי אז הרי אלו שלו והא והא דלא אישתייר מיניה.

איכא דאמרי הא והא דהדר אפיה לגבי פירי ולא קשיא הא דאישתיירו ביה מידי והא דלא אישתיירו ביה מידי. פי' דכיון דסתם צנא יש לה אזנים כפולים לתוכו אי מהכא נפול הוה מישתייר בה דאוגניים מעכבי בי'. איכא דאמרי הא והא דלא אישתייר ביה מידי הא דאית ליה אוגניים לצנא לאו מיניה נפול דאי מיניה נפיל הוה מישתייר בה. הא דלית לה אוגניים:

סימן נה

הכי איתא גירסת רש"י זצ"ל וכן גירסת רבינו יצחק אלפסי זצ"ל וכן פי' הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל:

תניא מצא מעות מפוזרין הרי אלו שלו עשויין כמגדלין חייב להכריז. ואלו הן עשויין כמגדלין שלשה מטבעות זה על גב זה. הא גופא קשיא אמרת מצא מעות מפוזרות הרי אלו שלו הא משלחפי שלחופי שמקצת זו על חברתה ומקצתה על גבי קרקע חייב להכריז אימא סיפא עשויין כמגדלין חייב להכריז הא משלחפי שלחופי הרי אלו שלו. תנא כל שאין עשויין כמגדלין מפוזרין קרי להו. אמר רב חנינא לא שנו אלא של מלך אחד כעין שלשה מלכים שחלוקין ברחבן ודומין לשלשה מטבעות אבל של מלך אחד אינו חייב להכריז. והיכי דמי כגון שעשויין כמגדלין רויחא תתאי ומיצעא עילוי וזוטא עילוי מיצעא דאמ' אנוחי אניחינהו וחייב להכריז אבל של מלך אחד דכולהו כי הדרי נינהו ואע"ג דכהדדי נינהו שמכוונים זה על זה ולא משלחפי אימור איתרמויי איתרמי ובהדדי נפול והרי הם שלו דאין זה הינוח וסימן אין לו בהם. ור' יוחנן אמר אפילו של מלך אחד מכריז מאי מכריז מנין מאי איריא תלתא אפילו תרי נמי אמר רבינא טיבעא מכריז פי' מטבעות מצאתי וזה אומר שלשה היו וזו ע"ג זו היו הילכך תרי לאו סימנא הוא דמיעוט מטבעות שנים:

סימן נו

ופסק הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל בפירושיו דהלכה כרבי יוחנן. והא דבעי ר' ירמיה היכא שהם כשיר דהיינו מוטלים בעיגול כאצעדה אי נמי כשורה זו אצל זו אי נמי כחציבא דהיינו כשלשת רגלי הקנקן כל אחד ואחד כנגד אויר של שניהם הנהו כולהו לא איפשטו. הילכך לא יגע בהם ואם נטל יהא מונח עד שיבא אליהו. והיכא שהם כסולם דהיינו רוב אמצעי על התחתון ורוב העליון על האמצעי כמין מעלות שקו' אשקיילונש ההיא איפשט' מהא דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כל שאילו מכניס קיסם ביניהם ונוטל בבת אחת חייב להכריז. תניא מצא מעות כאבני בית קוליס חייב להכריז ואלו הן כאבני בית קוליס אחת מיכן ואחת מיכן ואחת על גביהן. ת"ר המוצא סלע בשוק ובא חבירו ואמר שלי היא חדשה היא נירונית היא של מלך פלוני היא לא אמר כלום.

ולא עוד אלא אפי' אמר שמי כתוב עליה לא אמר כלום לפי שאין סימן למטבע דאמרינן אפוקי מפקה ומאינש אחרינא נפל. הואיל ואין סימנו סימן שיכול לסמוך עליו משעת נפילה נתיאש והרי הם של מוצאה:

[**דף כ"ב ע"ב**] (**פיסקא**)

כריכות ברשות הרבים הרי אלו שלו דהיינו עומרים קטנים. אמר רבה אפילו בדבר שיש בו סימן אלמא קסבר רבה סימן העשוי לידרס לא הוי סימן. רבא אמר לא שנו אלא בדבר שאין בו סימן אבל בדבר שיש בו סימן חייב להכריז אלמא קסבר רבא סימן העשוי לידרס הוי סימן:

[**דף כ"ג ע"א**]

אמר רב זביד משמיה דרבא הילכתא כריכו' בר"ה הרי אלו שלו וברשות היחיד אי דרך נפילה הרי הן שלו אי דרך הינוח נוטל ומכריז וזה וזה בדבר שאין בו סימן אבל בדבר שיש בו סימן לא שנא ברשות הרבים ולא שנא ברשות היחיד לא שנא דרך נפילה ולא שנא דרך הינוח נוטל ומכריז:

סימן נז

פירש"י זצ"ל דרבא לטעמיה דאמר סימן העשוי לידרס הוי סימן וסבר נמי מקום הוי סימן. וקיי"ל כרבא והכי מוכח באלפס דהלכה כרבא. וכן פסק הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל דסימן העשוי לידרס הוי סימן:

[**שם**]

אמר רב זביד כללא דאבדתא כיון דאמר ווי ליה לחסרון כיס מיאש ליה מיניה:

סימן נח

פי' הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל ואפי' בדבר שיש בו סימן. וכן האמר דאי בדבר שאין בו סימן על כרחו יאוש הוי וכגון שמצאו לאחר שאמר בעל האבידה ווי ליה לחסרון כיס. אבל מצאו קודם לכן הואיל ובאיסורא אתא לידיה חייב להכריז. דאיתמר יאוש שלא מדעת פי' דבר שסתמו יאוש לכשידע שנפל ממנו והמוצא הגביהו קודם שנודע לזה שנפל ממנו. אביי אמר הוי יאוש. בדבר שיש בו סימן כולי עלמא לא פליגי דלא הוי יאוש ואף על נב דשמעיניה דמייאש לבסוף. פי' לאחר זה אמר ווי ליה לחסרון כיס אפי' הכי לא הוי יאוש דכי אתא לידיה באיסורא אתא לידיה דלכי ידע דנפל מיניה לא מייאש מימר אמר סימנא אית לי בגויה ויהבינא סימנא ושקילנא. כי פליגי בדבר שאין בו סימן והוא הגביהו קודם שידע זה שנפל ממנו אביי אמר לא הוי יאוש דהא לא ידע דנפל מיניה ורבא אמר הוי יאוש. והילכתא כאביי:

[**שם ע"ב**]

מחרוזות של דגים הרי אלו שלו. אוקימנא בגמרא בקיטרי דציידי דכולי עלמא הכי מקטרי להו דאי לאו הכי קשר הוי סימן. ובמנינא דשוין דאי לאו הכי הוי מנין סימן. בעו מיניה מרב ששת משקל הוי סימן או לא הוי סימן אמר להו רב ששת תניתוה מצא כלי כסף וכלי נחשת ושל גיסטרון ושל אבר פי' שברי חתיכות של אבר וכל מיני מתכות הרי זה לא יחזיר עד שיתן אות או עד שיכוין למשקלותיו מדמשקל הוי סימן מדה ומנין נמי הוו סימן:

סימן נט

פסק הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל בפירושיו והכי הילכתא וקיימא לן נמי דמקום הוי סימן. הואיל וקיי"ל כרבא דסימן העשוי לידרס הוי סימן דמאן דסבר הכי אית ליה למיסבר נמי דמקום הוי סימן כדאסיק' רבה מתרץ לטעמיה במקום. ופיסוק דרב זביד נמי פסקינן דכריכות ברשות היחיד או דרך הינוח נוטל ומכריז בדבר שאין בו סימן אלמא סבר מקום הוי סימן. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל דמקום הוי סימן דתנן לקמן מצא אחר הגפה אחר הדלת גוזלות המקושרין או בשבילין שבשדות הרי זה לא יגע בהן ופרכי' בגמ' ולהוי מקום סימן אמר מר עוקבא בר חמא במדדה מדפרכי' ומפרקי' הכי ש"מ דהכי הילכתא דמקום הוי סימן:

[**שם**]

חתיכות של בשר הרי אלו שלו. אוקימנ' בגמ' במשקלא דשוין שנהגו הטבחים לעשות החתיכות במשקל הזה דאי לאו הכי הוי משקל סימן אבל חתיכה גופא פּוּלְפָּא או שְׁקִינָא או גְּנָנָט לא הוי סימן. ואם חתיכה חתוכה אתלתא קרנתא הוי סימן:

[**שם**]

ההוא גברא דאשכח כופרא במעצרתא אתא לקמיה דרב א"ל זיל שקיל לנפשך חזא דהוה קא מחסם א"ל זיל פלוג לחייא ברי מיניה לימא קסבר רב מקום לא הוי סימן אמר רב אבא משום יאוש בעלים נגעו בו חזא דקא קדח בהו חילפי פירש"י זצ"ל ש"מ דמימים רבים הוא שם וכבר נואשו הבעלים. ופי' הרב ר' ברוך מארץ יון ראה שכבר גדלו עליו עשבים והבין כי זמן הרבה היה שם וכבר נתייאשו הבעלים:

סימן ס

והילכתא ברשות היחיד הוי מקום סימן מפיסקא דרב זביד ותו דאמרי' לקמן מצא אחר הנפה כו' ולהוי מקום סימן אמר רב עוקבא בר חמא במדדי. אבל בר"ה לא הוי סימן דא"ל כי היכי דלדידך איתרמי לך האי מקום לחברך נמי איתרמי ליה האי מקום. וסימן

העשוי לידרס הוי סימן (ואע"ג דסתי' ר' חייא בסימן הבא מאליו אפלוגתא דר' סמכי') וראינו רבי' חננאל זצ"ל שפסק הלכה דמקום אינו סימן ולא סבירא לן עכ"ל:

סימן סא

ויש לי ללמוד מיכן שאפי' דבר שיש בו סימן אם יש להבחין שכבר זמן מרובה מונח כאן ואיכא למימר שמחמת כן נתייאשו הבעלים דהרי אלו שלו שהרי שנינו דרב מקום הוי סימן סבירא ליה דאפי' הכי משום יאוש בעלים קאמר דהוי שלו. והכי נמי בפ' כל הבשר גבי עובדא דדמי בר תמרי דהוא רמי בר דיקולי דטוי להו לכחלי בפורצני דקאמר ליה רב חסדא דילמא דגזל הוו וקא מהדר ליה דיאוש בעלים הוו דחזאי דקדח בהו חילפי. חילפי מיני עשב הם. ובערוך פי' מיני קמשונים:

[**שם**]

רבי שמעון בן אלעזר אומר כל כלי אנפוריא אינו חייב להכריז:

סימן סב

נראה בעיני דכך הוא הצעה של הלכה זאת דת"ק סבר כל הכלים בין ששבעתן העין בין שלא שבעתן העין חייב להכריז ואם יאמר צורבא מרבנן שלי הוא אותו הכלי מהדרינ' ליה בטביעות עינא וכגון באתרא דשכיחי צורבי מרבנן ואי נמי לא שכיחי טובא וכגון שאמר צורבא מרבנן הפסדתי כלים קודם שמצאו זה ואפי' אמר כלי סתם. ואי לא שכיחי צורבי מרבנן וגם לא אמר קודם לכן שהפסיד אינו חייב להכריז והרי הוא שלו. ור' שמעון בן אלעזר פליג אדרבנן בכלי אנפוריא אפי' היכא דשכיחי צורבי מרבנן וכלי אנפוריא היינו כדאמר רב יהודה אמר שמואל אלו כלים חדשים שלא שבעתן העין דאפי' צורבא מרבנן דלא משני אלא במסכתא ובפוריא ובאושפיזא ואמר שלי הוא זה הכלי לא מהדרי' ליה הואיל ולא שבען העין לא מהימן בטביעת עינא עד דיהיב סימנא ומודה להו ר' שמעון בן אלעזר בכלים חדשים ששבעתן העין שחייב להכריז ונאמן לומר בטביעת עינא שהוא שלו היכא דשכיחי צורבי מרבנן טובא אי נמי פורתא נינהו כגון שאמר קודם שזה מצא שהפסיד הכלי אבל בכלים שלא שבעתן העין פליג אדרבנן:

[**דף כ"ד ע"א**]

ואלו הן כלים חדשים שלא שבעתן העין דפליג בהו אדרבנן דאינו חייב להכריז כארי מחטין וצינורות ומחרוזות של קרדומיות פי' מפני שאין אלו כלים חביבים כל כך ואינו ממדר ליתן בהם סימן כל כך עד שישתמש בהם ותשבע מהן העין אבל שאר כלים גלימא וסודר וכוסות כפות וקערות בהנהו מודה ר' שמעון דאע"ג דלא נשתמש בהם דלא שבעתן העין אפילו הכי מהדרי' ליה לצורבא מרבנן בטביעות עינא היכא דשכיחי צורבי רבנן טובא ואי נמי פורתא וכגון שקודם שמצא זה אמר שהפסיד הכלי. וכל אלו שאמר

לר' שמעון בן אלעזר שאינו חייב להכריז אימתי בזמן שמצאו אחת אחת אבל שתים שתים חייב להכריז ויכריז קרדומיות מצאתי וזה יאמר שני מחרוזות של קרדומיות היו או מחטין וצינורות מצאתי וזה יאמר שני בדין היו ואין זה דומה לתרי מטבעו' דלא הוי סימן משום דטיבעי מכריז וטיבעי משמע תרי אבל קרדומיות לא משמע מחרוזות וכן מחטין וצנורות לא משמע בדין הילכך הוי סימן שפיר:

סימן סג

ודוקא בכלים שייך לומר טביעות העין לאהדורי לצורבא מרבנן משום דאגב דחביבי ושהם מתוקנים שייך בהו טביעות עין אבל כל הני דמתניתין לא שייך בהו טביעות העין ולא מהדרינן ליה לצורבא מרבנן בהו על ידי טביעות עין. אמר רב יהודה אמר שמואל בהני תלת מילי משני רבנן בדיבורייהו במסכת ובפוריא ובאושפיזא נפקא מינה לאהדורי ליה אבידתא בטביעת עינא אי ידעינן ביה דלא משני ליה אלא בהני תלת מהדרינן ליה אי משני ליה במילי אחרנייתא לא מהדרי' ליה פרש"י זצ"ל במסכת ששואלין אותו אם יודע מסכת פלוני בגירסא ואמר לאו שימשת מיטתך ואמר לאו מידת צניעות הוא. ורבינו תם זצ"ל פי' אם לא בא לבית המדרש לפי ששימש מטתו וסבור שבעל קרי אסור בדברי תורה ושואלין ממנו מדוע לא בא אינו מגלה להם אלא תולה בדבר אחר. באושפיזא פי' רש"י זצ"ל שאלו על אושפיזכני אם קיבלו בסבר פנים יפות או לאו מידה טובה היא כדי שלא יקפצו בני אדם שאינן מהוגנים עליו תדיר ויכלו את ממונו. והכי אי' בפ' יש בערכי' וההיא דפ' הרואה אורח טוב מה הוא אומר כמה טורח בעל הבית בשבילי כמה הביא לי יין. התם כשאומר בפני צנועין אבל הכא נפק לשוקא דיש בני אדם שאינם הגונים. ויש מפרשים כך הכא באושפיז' דלא איקרייריה ואמר איהו אוקרי' כההיא דברכות והא דלא חשיב ההיא דהבא על יבמתו דאמר ר' אילעא משום ר' יהודה בר' שמעון מותר לשנות בדברי שלום שנאמר כה תאמרון ליוסף ר' נתן אומר מצוה ויאמר שמואל איך אלך וגו' פי' רבי' שמשון זצ"ל משום דלא שכיח. ורבי' יצחק אלפס פי' דהאי דלא איצטריך ליה דמצוה היא כי איצטריך ליה דרשות:

סימן סד

ואני יצחק בר' משה המחבר זצ"ל אומר דהא דאמור רבנן דהני תלת מותר לשנות בהם במסכת' ובפוריא ובאושפיזא משום דדרשינן אל"ף נוטריקון "אלף "לא "פיך במה "אושפיזא "לימוד "פוריא כלומר בהני תלת אלף פיך לא. לומר שמותר לך לשנות באלו שלשה. אבל שמותר לך לשנות בעבור השלום דאתיא ליה מעלמא לא חשיב ליה בהדי הנך:

סימן סה

והרב ר' משה בר' מיימון זצ"ל פי' במסכת כיצד היה עוסק במסכתא נידה ואמר במס' מקוואות אני שונה כדי שלא יהיו שואלין אותו שאלות בענין נידה. פוריא שישן במיטה זו ואמר במיטה זו אני ישן שמא ימצא שם קרי. אושפיזא נתאחר אצל שמעון ואמר אצל ראובן אני נתאחר כדי שלא יטריחו על זה. וכתב הרב ר' משה בר' מיימון זצ"ל אבל אם באו עדים ששינה בדיבורו חוץ מדברים אלו אין מחזירין לו האבידה בטביעות עינא משמע שאין המוצא יכול לומר לצורבא מרבנן אתה מאותם שמשנים בדבורם ולא אחזיר לך בטביעות עין אלא אם כן יש לו עדים עליו שאינו משנה דבריו חוץ מאלו ארבע דברים במסכת' ובפוריא ובאושפיזא ובעבור השלום. אפי' צורבא מרבנן דלא משני בדיבורו אלא באלו ד' דברים אכתי אין מחזירין לו אבידה בטביעות עין אלא א"כ מקפיד על חלוקו בשלובשו שלא יהפכנו בההיא דפ' אלו קשרים במסכתא שבת דאמר ר' יוחנן איזהו תלמיד חכם שמחזירין לו אבידתו בטביעות עין זה המקפיד על חלוקו להופכו:

[**שם**]

וכן היה ר' שמעון בן אלעזר אומר המציל מן הארי ומן הדוב ומן הנמר ומן הברדלס ומן זוטו של ים ומן שלוליתו של נהר המוצא בסרטיא ופלטיא גדולה ובכל מקום שהרבים מצויין שם הרי אלו שלו. איבעיא להו כי קאמר ר' שמעון בן אלעזר ברוב גוים אבל ברוב ישראל לא או דילמא אפי' ברוב ישראל נמי. אם ת"ל אפי' ברוב ישראל נמי. פליגי רבנן עליה או לא פליגי . ברוב ישראל ודאי פליגי. ברוב גוים פליגי או לא פליגי אם תמצי לומר פליגי הלכה כמותו או אין הלכה כמותו אם תמצי לומר הלכה כמותו ברוב גוים או ברוב ישראל. וכתב הרב ר' ברוך מארץ יון בפירושיו וכיון דקיימא לן דכל אם תמצי לומר הלכה רבנן סברי דבין ברוב גוים ובין ברוב ישראל כי איכא סימן מכריז ור' שמעון בן אלעזר סבר אפי' ברוב ישראל לא מכריז דמסח דעתיה הואיל ורבים שכיחי לא כל יוד"ם כש"כ וכל שכן ברוב עכומ"ז והלכה ברוב ישראל מכריז ברוב עכומ"ז לא מכריז וה"מ דאשכח באתרא דשכיחי רבים. עכ"ל. וכן כתב בפר"ח זצ"ל בבא קמא בשמעתא קמייתא דפ' שור שנגח ארבעה וחמשה גבי פלוגתא דרב זביד ורב פפא דקיימא לן דכל אם תמצי לומר הילכתא היא. וכן כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל דכיון דלא איפשיט דסוגיין דרוב עכומ"ז מותר וברוב ישראל נוטל ומכריז. וההיא מתני' דלעיל מצא בה אבידה אם רוב גוים אינו חייב להכריז. היא משנה בפ' דמכשירין עיר שישראל וגוים דרים בה מצא בה מציאה אם רוב גוים אינו צריך להכריז אם רוב ישראל צריך להכריז. מחצה על מחצה צריך להכריז:

[דף כ"ה ע"ב]

אמר ר' אבא בר זבדא אמר רב כל ספק הינוח לכתחילה לא יטול ואם נטל לא יחזיר:

סימן סו

כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל היה דבר שאין בו סימן זכה בו ואינו חייב להחזיר. ורבי' ש"י זצ"ל פי' לקמן בהמפקיד שיהא מונה בידו עד שיבא אליהו דהאי לא יחזיר לא שיהא שלו קאמר דהא מעיקרא באיסורא אתא לידיה אם הינוח היה. וההיא נמי דריש פרקין בבעיא דר' ירמיה דחצי קב בשתי אמות וקביים בשמונה אמות ודקב שומשמי ודקב תמרי ורימוני בארבע אמות ולא איפשיט ועלתה בתיקו. ההיא נמי נראה בעיני לפירש"י זצ"ל דהואיל ואתא לידיה באיסורא אי לא מפקד להו יהא מונח עד שיבא אליהו דהואיל וידוע שזה הממון אינו שלו אלא רוצה לזכות בו מחמת מציאה ואין הדבר ידוע אם היא אבידה ובהיתרא אתא לידיה וזכה בה או אינה אבידה ובאיסורא אתא לידיה הילכך יהא מונח עד שיבא אליהו. ולא דמי לשאר תיקו שבתלמוד שבא לזכות בטענת ודאי כגון ההיא דגט פשוט דתנן כתוב בו מלמעלה מנה ומלמטה מאתים מלמעלה מאתים ומלמטה מנה הכל הולך אחר התחתון א"כ למה כותבין את העליון שאם נמחק אות אחת מן התחתון ילמוד מן העליון. ואמר בגמ' ת"ר ילמד תחתון מן העליון באות אחת אבל לא בשתי אותיות כגון חנן מחנני וענן מעננ פי' רבינו שמואל זצ"ל ילמד תחתון מן העליון באות אחת שחסר מן התחתון כגון חנן מחנני ענן מעננ אבל לא בשתים כגון חן מחנני ען מעננ. מאי שנא משתי אותיות דלא דילמא איתרמי ליה שם בן ארבע אותיות והוה ליה פלגא דשמא אי הכי אות אחת נמי דילמא מיתרמי ליה שם בן שתי אותיות והוה ליה פלגא דשמא. אלא שתי אותיות היינו טעמא דילמא מיתרמי ליה שם בן שלש אותיות והוה ליה רובא דשמא. ופי' רבי' שמואל זצ"ל וקיליף רובא דשמא דכולי האי ודאי לא ילפי' תחתון מעליון ששתי אותיות לא חיסר הסופר ונתן הממון למי ששמו כך כמו שכתב בתחתון. אמר רב פפא פשיטא לי ספל מלמעלה וקפל מלמטה הכל הולך אחר התחתון. פי' ספל אדירים הפקיד פלוני לפלוני. קפל פי' טליתות שראויין לקפל וה"ה לכל כלים דעלמא אלא נקט הכי משום דבעי עלה רב פפא קפל מלמעלה וספל מלמטה מי חייישי' לזבוב שחיסר רגלה של ק ונעשה ס ובהאי נמי ילמד מעליון תיקו. ופי' רבינו שמואל זצ"ל והמוציא מחבירו עליו הראי' וכיון דמסתפק דינא לבית דין האיך יוציאו מיד המוחזק ולא דמי לממון המוטל בספק דקיימא לן דחולקין דהתם עיקר מעשה אין ידוע לנו האיך היה כגון שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה וכגון נפל הבית עליו ועל אמו הילכך פוסקין להם בית דין את הדין שיחלקו. אבל כל מקום

שעלתה הלכה בתיקו הואיל ואין הדיינין יודעין לפסוק את הדין יהיו שותקין והמחזיק יחזיק במה שבידו עכ"ל. הכי פירש דכל היכא שעלתה ההלכה בתיקו המוציא מחבירו עליו הראיה היינו משום שזה אומר לי נתן בודאי לי מכר בודאי וזה אומר לא לך אלא לי. הילכך המוחזק יהא בידו אבל הכא גבי מציאה שעצמו אינו יודע אי אבידה היא אי הינוח היא יהא מונח עד שיבא אליהו. ורבינו חננאל זצ"ל סובר דכל תיקו דממונא הוי ספק וחולקין כההיא דשלהי הכונס דבעי אמימר עשו תקנת נגזל במסור או לא אליבא דמ"ד לא דיינינן דינ' (עשו תקנת נגזל במסור או לא. אליבא דמ"ד לא דיינינן דינ') דגרמי לא תיבעי לך כי תיבעי לך אליבא דמאן דיינינן דינא דגרמי מי עשו תקנת נגזל במסור דמישתבע ושקיל או לא לא ידענא תיקו:

סימן סז

וכתב התם בפר"ח זצ"ל וזה לשונו וראינו שפסק רבי' הגאון בספר השבועות כי נשבע כמה נענש מן המסור ונוטל ממנו חצי מה שנענש דקיי"ל ממון המוטל בספק חולקין ותיקו דממונ' ספק ובהדיא אמרי' דהמסור הוא מכ"ד אבות נזיקין ולא קנסא הוא אלא ממונא ומפורש בתחילת המסכת ולא עוד אלא דחזינן דסוגיא דשמעתין במסקנא דעשו תקנת נגזל במפסיד ממון חבירו בידים ונשבע ושקיל עכ"ל. הרי פירש דתיקו דממונא הוי ספק וחולקין ומוציאין ממנו פלגא. וכן סובר רבינו יצחק אלפס זצ"ל דכל תיקו דממונא חולקין כדפרי' לקמן בהמפקיד נמי לא דמי למציאה דהתם ידעינן בעדים שמסר אותו הילכך הואיל ונשבע גובה מחצה אבל גבי ספק הינוח מציאה דילמא לאו אבידה היא כלל. אבל קשיא לי הואיל ונשבע על מנה ושקיל חמשין איכא זילותא דבי דינא כדאמ' לעיל על דאית ליה משתבע או על דלית ליה משתבע. אמר רב הונא דאמר הכי שבועה שיש לי בה ואין לי פחות מחציה ולימא שבועה שכולה שלי מי קא יהבינן ליה כולה. ופי' רש"י זצ"ל אם ישביעוהו על כולה הרי לעז לבית דין מאחר שכולה שלו והם אמרו יחלוקו. ושמא דלא דמי דכשנשבע שזה הטלית שלו שקנאו או ארגו ולא יטול אלא חצי שייך לעז אבל גבי מסור נאמר לו לנמסר שאינו חייב אלא חצי לפרוע היכא דליכא עדים ואין זה לעז שהרי אשכחנא פלגא נזקא אפי' אי איכא עדים שהזיקו מנה לא גבי אלא חמישים. ואפשר שרבינו שמואל זצ"ל יודה במסור שמוציאין ממנו חצי בשבוע' שהרי ממונו מותר לאבדו אי לאו משום דיכין רשע וצדיק ילבש:

[**שם**]

מצא כלי באשפה אם מכוסה לא יגע בו אם מגולה נוטל ומכריז. ורמינהי מצא כלי טמון באשפה נוטל ומכריז שכן דרך אשפה לפנות. אמר רב זביד לא קשיא הא בכובי וכסי

הא בסכיני והימניק. פי' כובי וכסי טמונה מדעת היא ולא יגע בהן. סכיני והימנק כלים קטנים אע"פ שהם טמונים אבידה הם שהשליכום שם עם האשפה שהוציאו מן הבית שכן דרך אשפה לפנות לה כלים קטנים שלא מדעת הא והא באשפה שאינה עשויה ליפנות אבל מגולה אפי' כובי וכסי נוטל ומכריז דודאי אבידה היא. רב פפא אמר הא והא בכובי וכסי ולא קשיא כאן באשפה העשויה להפנות ברייתא דקתני מצא כלי טמונה באשפה נוטל ומכריז היינו באשפה שלא היתה עשויה ליפנות כשטמן ושוב נמלכו בעלי האשפה לפנותה. מתני' דקתני לא יגע בו הייינו שאינה עשויה ליפנות שלא נמלכו בעלי אשפה לפנותה. אבל מגולה נוטל ומכריז אפי' באשפה שלא נמלכו לפנותה. אבל סכיני והימנק בין אשפה שנמלכו עליה לפנותה בין שלא נמלכו עליה בין מגולה בין מכוסה נוטל ומכריז. וכן כובי וכסי מגולה אפי' לא נמלכו עליה לפנותה נוטל ומכריז ורב זביד נמי מודה לרב פפא בכובי וכסי שנמלכו לפנותה שנוטל ומכריז והיכא שלא נמלכו לא יגע בו וגם במגולה שנוטל ומכריז אלא שמעמיד כל המשנה בשלא נמלכו עליה לפנותה. הימנק פי' רבינו ברוך מארץ יון זצ"ל בפירושיו דיש מפרשים הימנק כלי שיש לו שני ראשים כגון המזלג שיש לו ג' שינים ודרך בני יון להחזיק חתיכות הבשר ולחתוך בסכין ונוטל זה שחותך ונותנו לתוך פיו ואין ידיו נוגעות בבשר כלל מפני הזוהמא. וכן פי' בערוך דהימנק כלי הוא שיש לו שני ראשים ושל מתכת הוא שאוכלים בו פרסיים:

[**שם**]

מצא בגל או בכותל ישן הרי אלו שלו. מצא בגל פי' גל אבנים מחומה שנפלה. תנא מפני שיכול לומר של אמוריים הוא שהורישו אבותינו היו. אטו אמוריים מצנעי וישראל לא מצנעי פי' ואמאי שלו הרי בעל הבית משתמש בה כמה שנים. לא צריכא דשתוך טפי שהעלו חלודה רבה דכולי האי לא שבק להו:

סימן סח

הילכך המוצא בטמון בגל או בכותל ישן וכבר העלה חלודה שנראין הדברים שמימים רבים הונח שם הרי אלו שלו דהואיל והעלה כבר חלודה אם היה של זה הדר בבית לא היה מניחו שם כל כך זמן מרובה אלא של ראשונים שדרו שם בבית היה וכבר נתיאשו ואפי' הראשונים שדרו בו ישראל הם הרי אלו שלו שכבר נתיאשו הבעלים כדאמ' לעיל גבי ההוא גברא דאשכח כופרא דא"ל רב זיל שקול לנפשך משום יאוש בעלים דחזא דקדח בהו חילפי. מיהו אם היה יודע שהוא של זה הדר בבית לא הוה שרי ליה מטעם יאוש דדילמא פקדון דידיה הוא בגל שאינו עשוי ליפנות ובכותל ישן שלו אבל מסתמא אמרו סתמא דאינש לא מנח כל כך זמן מרובה עד שיעלה חלודה אלא של ראשונים היה

וכבר נתיאשו שיצאו מזה הבית ולא נטלוהו וזה הדר בו אינו זוכה בו מטעם חצירו מפני שאין עשוי לימצא ואינו יודע בו. וכן ההוא דתנן לקמן הלוקח פירות מחבירו ומצא בהן מעות הרי אלו שלו אמר רשב"ל משום ר' ינאי לא שנו אלא בלוקח מן התגר פי' שאף הוא לקח תבואה זו מאנשים הרבה ולא ידיע דמאן נינהו וכיון דלית בהו מימנא נתיאשו הבעלים דהתם נמי לא זכה בהם התגר מטעם חצירו מפני שאינו עשוי לימצא דכי אמרי' חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו ה"מ בדבר שעומד לימצא אבל תגר שקונה על מנת כדי למכור לאחרים אינו עומד לימצא ברשותו. אבל אם נראין הדברים שמטמון זה שמצא בגל או בכותל ישן שהוא מטמון חדש ואפי' אם נסתפק לו הדבר אם מחדש או מימים רבים הרבה הוא שם הרי זה לא יגע בו. וכבר היה מעשה שנתאכסנו סוחרים בביתו של ראובן והיה שמעון מחזר אחריהם לקנות הסחורה ואמר לו ראובן אני רוצה לזכות בה כי ביתי זכה לי והלך שמעון וקנאה כשלא היה ראובן בביתו ועתה תובע ראובן את שמעון ליתן לו מה ששחר:

סימן סט

וכתב רבינו אליעזר בר נתן זצ"ל שחייב ליתן לו שמעון לראובן הסחורה דתנן לעיל בפ"ק ראה אותן רצין אחר המציאה ואמר זכתה לי שדי זכתה לו ותו דדיינינן ליה כעין דינא דבר מיצרא משום ועשית הטוב והישר. ומורי רבינו אבי העזרי בן בתו זצ"ל פליג עליה דשאני מציאה דאין בה חסרון קניה ומעות אבל הכא דילמא לא מיתרמי ליה זוזי לקנות. ותו דאמר בהמוכר את הספינה ארבע מידות במוכרין עד שלא נתמלאת המידה למוכר משנתמלא המידה ללוקח בד"א במידה שאינ' של שניה' אבל אם היתה מידה שלו אחד מהם ראשון ראשון קנה בד"א ברשות הרבים ובחצר שאינה של שניהם. ברשות מוכר לא קנה עד שיגביהנה או עד שיוציאנה מרשותו. ברשות לוקח כיון שקיבל עליו מוכר קנה לוקח משמע דכל זמן שלא קיבל עליו לא קנה. ואמ' נמי לקמן בההיא שמעת' משך חמריו ופועליו והכניסן לתוך ביתו בין פסק עד שלא מדד ובין מדד עד שלא פסק שניהם יכולין לחזור בהן. פירקן והכניסן לתוך ביתו פסק עד שלא מדד אין שניהן יכולין לחזור בהם מדד עד שלא פסק שניהם יכולין לחזור בהם. א"ל הון בר מר זוטרא לרבינא מכדי פירקן קתני מה לי פסק ומה לי לא פסק. אמר ליה פסק סמכא דעתיה לא פסק לא סמכא דעתיה פי' ולא זכה. הא למדת דאפי' פירקן לא קני עד דפסק. ומשום עני המהפך בחררה איכא אם יכול לקנות במקום אחר. אבל אם יש ריוח גדול שאין מצוי לו לקנות במקום אחר דומיא דמציאה אז אין בו משום עני המהפך בחררה כדפירש רבינו תם זצ"ל בפ' האומר בקידושין ודכוותה אמרינן מתנה לית בה משום דינא דבר מצרא ואם אמר

ליה כי מזבנינא לך להך סחורה לך מזבנינא לה וזבנה לאחר האחרון קנה אבל אם אמר כי מזבנינא להך סחורה לך מזבנינא לה בכך וכך והקנה לו בקנין ומכרה לאחר באותן דמים עצמן הראשון קנה ולא האחרון. אבל אם מכרה בדמים יתירים על הקצבה של ראשון האחרון קנה ולא הראשון כדאמרינן בפ' בתרא דע"ז ההוא גברא דא"ל לחבריה אי מזבנינא להא ארעא לך מזבנינא לה במאה זוזי וזבנה לאינש אחרינא במאה ועשרים אמר רב יוסף קנה קמא. מתקיף לה רב יעקב מנהר פקוד האי זוזי אנסוה. והילכתא כרב יעקב מנהר פקוד. פי' רבינו שמואל זצ"ל קמא קנה דהא פסק וקנה מיניה. זוזי אנסוה זה שנתן לו מאה ועשרים אנסו למוכרה וכל כמה דלא יהבו ליה כולי האי לא הוה בדעתיה לזבוני ואיהו אי מזבנינא לה בשויה קאמר ליה והא לא זבנה מדעתיה אלא בעל כרחיה. עכ"ל:

אמרינן בפ' בתרא דע"ז א"ל חד לחבריה כדשיימי בי תלתא אפי' תרי מגו תלתא. כדאמרי עד אמרי תלתא. כדשיימי ארבעה א"ל כדשיימי בי תלתא אתו תלתא ושיימוה ואמר ליה אידך אייתו תלתא אחרינא דקים להו טפי אמר רב פפא דינא הוא דמעכב. מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע ממאי דהני קים להו טפי דילמא הני קים להו טפי:

סימן ע

והילכתא כרב הונא בריה דרב יהושע פי' ראובן שאמר לשמעון כשאמכור שדה זו הרי היא קנויה לך מעכשיו במו שישומו אותה בי שלשה וקנה ממנו אפי' על פי שומת שנים מן השלשה זכה דכיון דנקט לישנא דשומא ונקט תלתא שהם בית דין סתם לתורת דיינין נחת ואפי' תרי מנו תלתא שמין אותו וזכה והשלישי אם יחלוק ניזיל בתר רובא אבל לא הזכיר שומא אלא אמר כדאמרי תלתא לאו לתורת דיינין נחת אלא לאמירת שלשתן נתכוונו . הילכך לא זכה הלוקח עד דאמרו כל תלתא. כדשיימי בי ארבעה כיון דנחת לדיעות להרבה דיעות יותר מכדי בית דין ודאי לאו לתורת דיינין נחת ולא אזלינן בתר רובא ולא זכה הלוקח עד דאמרי כולהו דאי חלוקין מאי אהני ליה דיעות וכ"ש שלא זכה הלוקח היכא דאמר לי כדאמרי בי ארבעה עד שיאמרו כל ארבעה:

[**שם**]

מצא בגל או בכותל ישן הרי אלו שלו. תנא מפני שיכול לומר של אמוריים היו וכגון דשתוך טפי:

סימן עא

כתב מו' רבי' אבי העזרי זצ"ל ולא שייך למימר בכי האי גוונא חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו וזכו בו הראשונים שקנו הגל והכותל דכיון שאינו הווה כשאר מציאות שפעמים הווים לבא לא זכה כי כשקנאו לא עלה בלבו לקנות המטמון הילכך לא זכה

אלא בדבר שרצה לקנות וחצירו קנה לו בדבר הבא לחצירו אחרי כן. אבל כאן שהיתה בו מקודם ולא נתכוון לא המוכר למכור ולא הקונה לקנות לא קנה ודמי להא דאמרינן בפ' שור שנגח את הפרה ותקני לו חצירו מדר' יוסי בר חנינא ומשני כל היכא דאי בעי למיקני לא מצי קני חצירו נמי לא קניא ליה. הכא נמי אפילו איתיה אין מעלה על לבו לקנות המטמון הילכך חצירו לא זכיא לי'. ומטלטלי אגב מקרקעי נמי לא אקני ליה ודוגמתו מעשה דאלכסנדרוס מוקדון בירושלמי דאמר ארעא זבני סימא לא זבני והאי אמר ארעא וסימא זבנתיה ליה. ומעשה אירע באחד שקנה בדיל כנגד גוי בחזקת בדיל לכסות גגו ושוב נמלך ומכרו לישראל אחר בחזקת בדיל ואחרי כן נמצא שהיה כולו כסף מבפנים אך מבחוץ היה מחופה בבדיל ופטרו מורי רבי' אליעזר ממיץ זצ"ל כי אמר שלא זכה בו הישראל שקנה מן הגוי כיון שלא ידע ולא נתכוון לקנות הכסף. מן הראיה שכתבתי. והודה לו רבינו תם זצ"ל:

[**שם**]

מצא בכותל חדש מחציו ולחוץ שלו מחציו ולפנים של בעל הבית פירש"י זצ"ל מצא באחד מחורי הכותל הסמוכין לרשות הרבים מחציו עובי של כותל ולחוץ הרי אלו שלו דאמרינן אחד מבני רשות הרבים נתנו שם ושכחם ואף על גב דאמר לעיל ספק הינוח לא יטול והא ודאי הינוח הוא מוקמי' למתניתין בגמרא דשתוך טפי דאיכא יאוש בעלים. ויש לומר כגון שהוא מקום המשתמר דאי לאו הכי בלא שתוך טפי אבידה מדעת היא. אלא ודאי מצא במקום המשתמר ואפי' בדבר שיש בו סימן דכיון דשתוך טפי נתיאשו הבעלים. ואוקימנא למתני' בגמ' באודרא ונסכא מוכין וגרוטאות של כסף. וכן כל דבר שאין להבחין אם בני הבית נתנוהו שם או בני רשות הרבים אבל כלים שיש להבחין אמר רב אשי סכינא בתר קתא וכיסא בתר שניציה דאי קתא ושנצא לגיו בני הבית נתנוהו שם ואי קתא ושנצא לבר בני רשות הרבים נתנוהו שם ולא אזלי' בתר מחצית הכותל. תנא אם היה כותל ממולא חולקין ואף על גב דמשפע לחד גיסא. פירש"י זצ"ל ממולא מן החפץ שמחזיק כל רוחב הכותל משמע דאסכינא וכיסא קאי. וכן פי' הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל אסכין ואכיס ועוד פי' דוקא כשטוען בעל הבית שהמטמון שלו או שהיה יורש שאנו טוענין לו שהיה של אביו אבל אם הודה שהם של מציאה הרי הם של מוצאן:

[**שם**]

אם היה משכירו לאחרים אפי' מצא בתוך הבית הרי אלו שלו אוקמ' רב מנשי' בר יעקב כגון שעשאו פונדק לג' גוים:

[**דף כ"ו ע"א**]

ורב נחמן אמר רבה בר אבוה אפי' תימא לשלשה ישראלים מאי טעמא ההוא דנפל מיניה מייאש מימר אמר מכדי לא הוה בהדאי אלא הני אמרי קמייהו כמה זימני לאהדורי לי ולא הדרו לי השתא דלא אהדרו לי בדעתיה למיגזלה. וליתא לדרב נחמן אמר רבה בר אבוה אלא מתני' כדאוקמא רב מנשיא בר יעקב כגון שעשאו פונדק לשלשה גוים דהיינו מקום שעוברים ושבים לנים שם לילה אחד או שנים:

סימן עב

ופ' הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל דיש אומרים דהאי דקאמר גוים איידי דאמר רישא ישראלים דהוה מצי לאוקמא כשהיה הבית מושכר לגוי אבל אם היה בית מושכר לאחרים הרי הן של שוכר אחרון דהואיל וסתם שוכר בית כשהוא יוצא מחפש כל זויותיו ונוטל את שלו ויוצא ודאי האחרון שכח שאילו הראשונים שכחום כבר מצאו האחרונים. ופי' רבינו שמשון זצ"ל וכגון דבר שאין בו סימן אבל בדבר שיש בו סימן נוטל ומכריז. ויש לומר וכגון דלא שתוך טפי דאי שתוך טפי כבר נתייאשו הבעלים:

[**שם**]

אמר רב נחמן ראה סלע שנפל משנים חייב להחזיר מאי טעמא ההוא דנפל מיניה לא מייאש מימר אמר מכדי לא הוה בהדאי אלא האי נקיטנא ליה ואמינא ליה אנת הוא דשקלתי'. משלשה אינו חייב להחזיר מאי טעמא ההוא דנפל מיניה מייאש מימר אמר מכדי תרוייהו הוו בהדאי אי נקיטנא ליה להאי אמר לא שקלתי' אי נקיטנא ליה להאי אמר לא שקלתיה. ורבא פליג עליה וסבר אע"ג דלית בה אלא שתי פרוטות חייב להחזיר מאי טעמא דאמר הני שותפי נינהו וחד מינייהו אחליה למנתיה לחבריה:

סימן עג

פסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דהלכה כאיכא דאמרי כרבא דהוא בתרא. וכן פסק הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל כאיכא דאמרי כרבא:

[**שם ע"ב**]

אמר רבא האי מאן דחזא דנפל זוזי מחבריה בי חלתא אשכחיה ושקלתיה לא מחייב לאהדורי מאי טעמא ההוא דנפל מיניה מיאש אע"ג דאייתי ארבולי קא מרבלי מימר אמר כי היכי דמיני דידי נפל הכי נמי נפל מאינש אחרינא ומשכח מידי. וכן הלכה:

[**שם**]

מצא בחנות הרי אלו שלו. בין התיבה ולחנוני הרי הן של חנוני. פי' רש"י זצ"ל הרי אלו שלו בדבר שאין בו סימן קאי דההוא דנפל מיניה מיאש שהכל נכנסין שם. בין התיבה שהחנוני יושב לפניה ותמיד נוטל ממנה ונותן לפניו ומוכר מה שנותנין לו נותן לתיבה

לא נפל שום דבר אלא מיד החנוני. לפני השולחני הרי אלו שלו בין הכסא ולשולחני של שולחני פירש"י זצ"ל שולחני מחליף מעות ונותן מטבעותיו בשולחן שלפניו והבאים להחליף אף הם נותנין שם מעותיהם הרי אלו שלו דאמרינן מן הבאים שם נפלו שהרי השולחן מפסיק בין השולחני ולמעות שנמצאו ואם מן השולחני נפלו היה להם לימצא בינו ובין הכסא שהשלחן מונה עליו. אמר ר' אלעזר אפי' צרורין ומונחין על גבי השלחן פי' הרי אלו של מוצאן ופירש"י זצ"ל דלא גרסינן צרורין. וכן נראה דאי צרורין הוי קשר סימן וחייב להכריז. והרב ר' משה בר מיימון זצ"ל כתב דאפי' צרורין ומונחין על גבי השלחן הרי אלו של מוצאן והוא שיהי' רוב גוים אבל אם רוב ישראלים חייב להכריז מפני שהן צרורין והוי קשר סימן. ועוד כתב שאם מצא על התיבה שבחנות שהן של מוצאן. ואין נראה לי דהא אמרי' בגמרא ור' אלעזר הא מנא ליה שעל השלחן הרי אלו שלו אמר רבא מתני' קשיתיה מאי איריא דתני בין הכסא ולשולחני ניתני על השלחן. ואי נמי כדקתני רישא מצא בחנות כלו' אי איתא דעל גבי השלחן לשלחני ליתני מצא בשלחנות כדקתני מצא בחנות הרי אלו שלו. מדנקט לפני השולחני אף השלחן משמע שהוא של מוצאו אבל גבי חנות דתנא מצא בחנות אין התיבה במשמע ולא הוי של מוצאו אלא של חנוני. והא דאין החנות קונה לבעל החנות פי' הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל לפי שאינה חצר המשתמרת ואף על פי שבעל החנות בתוכה צריך לומר תקנה לי חנותי וכדבריו משמע בפ"ק דתנן ראה אותן רצין אחר המציאה ואמר זכתה לי שדי זכתה לו ואוקימנא בגמרא והוא שעומד בצד שדהו לפי שהיא חצר שאינה משתמרת:

סימן עד

הא למדת דחצר שאינה משתמרת אף על פי שעומד בצדה לא קניא ליה עד שיאמר תיקני לי שדי:

[**שם**]

הלוקח פירות מחבירו או ששלח לו חבירו פירות ומצא בהן מעות הרי אלו שלו. אם היו צרורין נוטל ומכריז. ואוקימנא בגמרא דהא דקתני הרי אלו שלו בלוקח מן התגר שאף הוא לקח תבואה זו מאנשים הרבה ולא ידיע דמאן נינהו וכיון דלית בהו סימן נתיאשו הבעלים וה"ה בלוקח מבעל הבית שדשן על ידי שאר פועלים נמי הרי אלו שלו. אבל בלוקח מבעל הבית שדשן ע"י עבדו ושפחתו הכנענים חייב להחזיר לבעל הבית מפני שהן כידו. ואם היו צרורין בכל ענין שלקח חייב להכריז מפני שקשר הוי סימן. ותגר גופיה הואיל ודרכו ליקח מאנשים הרבה או שהה לאחר שלקח כדי לערבן עם פירותיו

שיש לו מאחרים נתיאשו הבעלים והרי הן שלו. והא דלא אשמעינן רשב"ל בתגר גופיה שקנה היינו משום דלא פסיקא ליה דהיכא דלא שהה לא הוי שלו:

[**דף כ"ז ע"א**]

אמר רבא למה לי דכתב רחמנא שור וחמור שה ושמלה צריכי דאי כתב רחמנא שמלה הוי אמינא בעדים דגופה וסימנין דגופה אבל חמור בעדים דאוכף וסימנין דאוכף לא מהדרינן כתב רחמנא חמור דאפי' בסימני אוכף שאם אין לו סימן בחמור ויש לו סימן באוכף שעליו מהדרינן ליה חמור ע"י סימני אוכף. שור ושה דכתב רחמנא למה לי שור לגוזר זנבו ושה לגיזותיו. פירש"י זצ"ל שאפי' שיער שבסוף הזנב יחזיר. ולא נהירא דהיכי דמי אי דאית ביה שוה פרוטה קרא למה לי. ואי דלית ביה שוה פרוטה אמאי חייב להחזיר. ופי' רבינו שמשון זצ"ל דאתא קרא לאשמעינן דחייב להתעסק בשבח אבידה כשגדל בזנב כדי גיזה חייב לגזוז כדי שיגדל ויחזור ויגזוז:

סימן עה

והרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל פי' שאם מצאן גזוזין ונטענו אצלו וגזז חייב להחזיר. אבל להתעסק ולגזוז משמע דלא מיחייב. ועוד פי' שאם מצא גיזי זנב שור ואין לו בהם סימן יביא השור בזנבו הגזוז ויקחם. וכן לשה. ועוד פי' דמהדר שור ושה בסימן גיזותיו. ועוד פי' לגיזת זנבו שאם יוציא הצמר של זנבו ויהא דומה לצמר אותו השור הרי אלו שלו. מיהו לא אתי שפיר לאלו הפירושים הא דפריך ליכתוב רחמנא שור דאפילו לגיזת זנבו וכ"ש שה לגיזותיו:

[**שם**]

ת"ר אשר תאבד פרט לאבידה שאין בה שוה פרוטה. ר' יהודה אומר ומצאתה פרט לאבידה שאין בה שוה פרוט' ואוקימנא דהוקרה והוזלה והוקרה איכא בינייהו לת"ק חייב להכריז לר' יהודה אינו חייב להכריז והלכה כת"ק:

[**שם**]

אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק מנין לאבידה ששטפה נהר שהיא מותרת שנא' כן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבידת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה מי שאבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם יצאת זו שאבודה הימנו ואינה מצויה אצל כל אדם ואיסורא דומיא דהיתרא מה היתרא בין דאית בה סימן בין דלית בה סימן רחמנא שרייה אף איסורא נמי בין דאית בה סימן בין דלית בה סימן אסורה פירש"י כיון דמחד קרא ילפינן מינה מצויה אצל כל אדם שיחזיר ושאינה מצויה זכה בה איתקושי איתקוש להדדי זו לאיסור וזו להיתר מה היתר דשאינה מצויה לא חלק בין סימן לאין

סימן אף איסור דמצויה לא חלק בין אין סימן דלכי ידע מיאש ליש סימן דלכי ידע לא מיאש דכי היכי ריש סימן אסירא היכא דאיכא למימר לא ידע דנפל קודם שבאת ליד זה:

סימן עו

וש"מ יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש. והילכתא כאביי דאמר יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש:

[**דף כ"ח ע"א**]

אמר רבא אם תימצי לומר סימנין דאורייתא הוא. סימנין וסימנין יניח. סימנין ועדים ינתן לבעל העדים כלו' אפי' את"ל סימנין דאורייתא הם אפי' הכי עדים עדיפי. הילכך באו שנים זה נתן סימן וזה נתן סימן כמו שנתן האחד לא יתן לא לזה ולא לזה אלא תהא מונחת עד שיבא אליהו או עד שיודה האחד לחבירו או עד שיעשו פשרה ביניהם. כך פי' הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל. זה נתן סימנין ובא השני והביא עדים יתן לבעל העדים. זה נתן סימנין וזה נתן סימנין ועד אחד הרי זה עד אחד כמי שאינו ויניח. זה הביא עדים שארגה וזה הביא עדים שנפלה ממנו ינתן לזה שהעידו עדים שנפלה ממנו דאמרינן זבוני זבנה ניהליה. זה נתן מידת ארכו של טלית וזה נתן מידת רחבו ינתן למידת ארכו דמידת רחבו שיעורי קא משער ליה כדמכסה לה מדה וקאים דמידת רחבו מישתער ומידת ארכו לא מישתער. זה נתן סימן מידת רחבו ומידת ארכו וזה נתן סימן מידת גמיו . זה נתן סימן מדת רחבו כך וכך ואורכה כך וכך. וזה נתן סימן אורכה ורחבה כך וכך אמות בין הכל אבל אינו יודע כמה באורך וכמה ברוחב. גמא יונית כמין ך שלנו עשויה להכי קרי אורך ורוחב יחד גמא. זה נתן סימן מידת אורכו ומידת רחבו וזה נתן מדת משקלותיו ינתן למי שכיון למידת משקלותיו אפי' בדבר שדרכו לשקול כ"ש בדבר שאין דרכו לשקול שאם כיון משקלותיו שינתן לו. הוא אומר סימני הגט והיא אומרת סימני הגט ינתן לה ודוקא בנקב יש בצד אות פלוני. הוא אומר סימני החוט שהגט קשור בו והיא אומרת סימני החוט וממני נפל שנתנו לי וגרשני ינתן לה ודוקא במדת אורכו. הוא אומר בחפיסה ולא גרשתיה והיא אומרת בחפיסה וגרשני ינתן לו מאי טעמא מידע ידיע דכל מה דהוה ליה בחפיסה הוא דמנח ליה:

[**שם ע"ב**]

ת"ר בראשונה כל מי שמוצא אבידה היה מכריז עליה שלשה רגלים ואחר רגל האחרון שבעת ימים כדי שילך שלשה ימים ויחזור שלשה ויכריז יום אחד. משחרב ביהמ"ק שיבנה במהרה בימינו התקינו שיהיו מכריזין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ומשרבו האנסין דאמרי אבידתא למלכא התקינו שיהו מודיעין לשכניו ולמיודעיו ודיו:

[**שם**]

ת"ר בראשונה כל מי שאבדה לו אבידה היה נותן סימנין ונוטלה משרבו הרמאין התקינו שיהו אומרין לו צא והבא עדים דלאו רמאי את וטול כי הא דאבוה דרב פפא איתבד ליה חמרא ואשכחוהו ואתא לקמיה דרבה בר רב הונא. א"ל אייתי סהדי דלאו רמאי את וטול אזל אייתי סהדי א"ל ידיעיתו ביה דרמאי הוא אמרו ליה אין א"ל אנא רמאי אנא אמרי ליה לאו רמאה קאמרינן. אמר רבה בר רב הונא מסתברא לא מייתי אינש חובה לנפשיה פי' ואין כאן משום כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ומהימני לאסהודי עליה דלאו דמאי הוא:

סימן עז

הילכך בזמן הזה לא מהדרינן אבידתא אפי' בסימנין עד שיביא ראיה שאינו דמאי. אבל אם יביא עדים שהיא שלו מחזירין לו ואפי' הוחזק רמאי. הילכך נראה בעיני דהיכא שיצא לו שם גניבה בעיר לא מהימן לומר אלו כליי שנגנבו לי רלא עדיף קלא מסימנין אלא צריך להביא עדים שזה הכלי היה שלו ואז מהימן לומר שנגנב לו וכדאוקימנא בהגוזל בתרא :

סימן עח

איתמר רב יהודה אמר אבידה מכריז ורב נחמן אמר גלימא מכריז. ופסק רבינו יצחק זצ"ל הלכה כרב נחמן. וכן פסק הרב ר' ברוך זצ"ל בפירושיו דהלכה כרב נחמן:

[**שם**]

מתני' כל דבר שעושה ואוכל יעשה ויאכל. פי' אם אבידה דבר שיכולין להאכילו את שכר מעשיו כגון שור וחמור יעשה ויאכל ולא ימכור המוצא אם שההו בעליו מלדרשו שכל אדם נוח לו בבהמתו שהכירה בו כבר ולימדה לרצונו. ודבר שאינו עושה ואוכל ימכר שנא' והשבותו לו ראה האיך תשיבנו לו פי' שלא תאכילנו חצי דמיו שאם כן אין זה השבה:

[**שם**]

ולעולם אמר רב נחמן אמר שמואל עד שנים עשר חדש. תניא נמי הכי כל דבר שעושה ואוכל כגון פרח וחמור מטפל בהם שנים עשר חדש מכאן ואילך שם דמיהן ומניחן. עגלים וסייחין מטפל בהן שלשה חדשים מיכן ואילך שם דמיהן ומניחן ואוקימנא בעגלים וסייחין הגדלים במרעה ובזמן הדשא שאין טיפולו מרובה. אבל בזמן שאין מרעה וצריך לפטמם על אבוס ממה שבבית שלשים יום. אווזין ותרנגולים מטפל בהם שלשים יום מיכן ואילך שם דמיהן ומניחן פי' אווזין ותרנגולין זכרים שאין מטיל ביצים ואוקימ' בדזוטרי אבל רברבי שאוכלין הרבה שלשה ימים. אבל תרנגולת המטלת ביצים

שיכול להאכילה דמי ביצים אמר רב נחמן בר יצחק תרנגולת כבהמה גסה. ותניא נמי הכי תרנגולת ובהמה גסה מטפל בהם עד שנים עשר חדש מכאן ואילך שם דמיהן ומניחן פירש"י זצ"ל שם דמיהן ומוכרן ומניח הדמים אצלו. וכן פי' הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל ומניח הדמים. ורבי' יצחק אלפס זצ"ל פי' מכאן ואילך מוכרן בבית דין:

סימן עט

ורבינו שמשון זצ"ל פירש דלגופיה נמי יכול לשום שכך משמע הלשון. דלא דמי לגבאי של צדקה דלקמן בפ' המפקיד דהכא ליכא חשד כיון שהוא משיב אבידה והאי ומניחן בראשן:

[**שם**]

מה יהא בדמים ר' טרפון אומר ישתמש בהם לפיכך אם אבדן חייב באחריותן. ר' עקיבה אומר לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן. והא דאמר בגמרא עד כאן לא פליגי אלא בנשתמש בהם אבל לא נשתמש בהם אם אבדו פטור פירש"י זצ"ל לאו דוקא בנשתמש אלא משום שכר שימוש קאמר מפני שמותר להשתמש בהם. וכן פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דגרסי עד כאן לא פליגי אלא בישתמש בהם ואפי' גרסי' בנשתמש הוי פי' כדפי' רש"י זצ"ל ומיישב הסוגי' לגיר' בין לרבה בין לרב יוסף:

[**דף כ"ט ע"ב**]

אמר ר' יהודה אמר שמואל הלכה כר' טרפון. ביד רחבה הוו הנהו זוזי דיתמי אתא לקמיה דרב יוסף א"ל מהו לאישתמושי בגווייהו א"ל הכי אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' טרפון. א"ל אביי ולאו איתמר עלה ר' חלבו אמר רב הונא לא שנו אלא בדמי אבידה הואיל וטרח בה. אבל מעות לא והני כמעות אבידה דמי א"ל זיל לא שבקו דשרי לך:

סימן פ

ופסק דרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל דהכי הילכתא כאביי וגרסי' לקמן באיזהו נשך א"ל רב יוסף לרבה הני זוזי דיתמי היכי עבדינן להו א"ל מותבינא בית דין ויהיבנא להו זוזא זוזא והא קא כליא קרנא א"ל ומר היכי עביד א"ל מבדקי גברא דאית ליה דהבא פריכא ונקיטנא מיניה ויהבינן ליה ניהליה קרוב לשכר ודחוק להפסד אבל דבר מסויים לא דילמא פקדון נינהו ואתי מריה ויהיב סימניה ושקיל ליה. אמר רב אשי הא תינח אי משתכח גברא דאית ליה דהבא פריכא אי לא משתכח דאית ליה דהבא פריכא ניכלו זוזי דיתמי. אלא אמר רב אשי מבדקינן גברא דמשפי נכסי שנכסיו שקטין אצלו ואין ערער על קרקעותיו ומהימן ושמע דינא דאורייתא ולא מקבל שמתא דרבנן ויהבינא להו ניהליה בבי דינא בפני בית דין שיש להם כח להפקיד נכסי המקבל אצל היתומים ולהתנות עמו קרוב לשכר ורחוק להפסד כך פי' רבינו שלמה זצ"ל וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל

דיהבינא להו ניהליה בבי דינא קרוב לשכר ורחוק להפסד והרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל כתב בפירושיו ויהבינא להו ניהליה בבי דינא קרוב לזה ולזה. ויש מפרשים קרוב לשכר ורחוק להפסד. ולא מסתברא דאיניש כי האי גוונא לא ספי לאיניש איסור' עכ"ל. ולא נהירא לי דהא לאו איסור' היא כדאמר רבה בר שילא אמר רב חסדא ואמרי לה אמר רב יוסף בר חייא אמר רב ששת מעות של יתומים מותר להלוותם קרוב לשכר ורחוק להפסד פירש"י זצ"ל שיהא היתומים נוטלים חלק בשכר ואין נוטלים חלק בהפסד אבל ריבית ממש לא אלא מה שישתכרו מעותיהם יחלוקו ואף על גב דבדקנני אסור לאו ריבית ממש הוא אלא אבק ריבית ומדרבנן וביתמי לא גזור שלא יכלו מעותיהם להאכילם פרוטה אחר הפרוטה. הילכך אפילו לבעל הנפש שרי לקבל מעות של יתומים קרוב לשכר ורחוק להפסד ואין כאן איסורא כלל. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהכי הילכתא. איתמר שומר אבידה רבה אמר כשומר חנם רב יוסף אמר כשומר שכר רבה אמר כשומר חנם אמר לך מאי הנאה דקא מטא לידיה. רב יוסף אמר כשומר שכר בההיא הנאה דלא בעי למיתן ריפתא לעניא הוי שומר שכר פי' משום דהעוסק במצוה פטור מן המצוה:

סימן פא

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל בהכונס וקיימא לן בהא כרב יוסף דאמר בפ' השוכר את האומנין ופ' שבועת הדיינין דכולי עלמא אית להו דרב יוסף אלמא הילכתא כוותיה. וכן כתב הרב ר' ברוך מארץ יוון זצ"ל הכא בשמעתין דהלכה כרב יוסף וכן פסק הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל הלכה כרב יוסף. וכן פסק בפר"ח זצ"ל ובהלכות גדולות דהלכה כרב יוסף. מההיא דפ' אין בין המודר דתנן המודר הנאה מחבירו מחזיר לו אבידתו ואיפלגו בה ר' אמי ור' אסי חד אמר לא שנו אלא שנכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה דכי מהדר ליה מידי דנפשיה קא מהדר ליה אבל נכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר לא. קא מהניא ליה פרוטה דרב יוסף וחד אמר אפי' נכסי בעל אבידה אסורין על מחזיר מהדר ליה ואי משום פרוטה דרב יוסף פרוטה דרב יוסף לא שכיחא אלמא דאפי' מאן דשדי אלא משום דפרוטה דרב יוסף לא שכיח אבל בהא מודה דבההיא שעתא פטור מליתן ריפתא לעניא אלמא הוי שומר שכר לכולי עלמא כרב יוסף. ונראה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דאינה ראיה כלל דרבה דשמעתין נמי לא פליג אדרב יוסף בהא דכולי עלמא מודו דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אלא דסבירא ליה לרבה דאינו נחשב שומר שכר בכך אלא נראה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דהלכה כרבה בכל מקום לגבי רב יוסף בר משדה ענין ומחצה כדאיתא פ' יש נוחלין אף על גב דהיינו בבבא בתרא דהני

ג' מילי בבבא בתרא איתנהו. שדה בפ"ק דבבא בתרא ההוא גברא דזבן ארעא אמיצרא דבי נשיאה כי מטא למיפלג אמר להו הבו לי אמצראי אמ' כגון זה כופין על מידת סדום מתקיף לה רב יוסף לימרו מעלינן ליה עלויא כנכסי דבי בר מריון והילכתא כרב יוסף. תרי ארעתא אתרי ניגרי חדא אהאי ניגרא וחדא אהאי ניגרא אמר רבה כגון זה כופין על מידת סדום מתקיף לה רב יוסף זימנא דהאי מידויל והילכתא כרב יוסף. ענין בפ' יש נוחלין דאיתמר קנין עד אימתי חוזר רבה אמר כל זמן שיושבין ורב יוסף אמר כל זמן שעוסקין באותו ענין והילכתא כרב יוסף. מחצה בפ' מי שמת ההוא דאמר לדביתהו נכסיי ליך ולבנייך אמר רב יוסף קנאי איתתא פלגא ואמר רב יוסף מנא אמינא לה דתניא רבי אומר והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו אמר אביי מי דמי בשלמא אהרן בר חלוקה הוא ואע"ג דלא גלי ביה קרא יש לו לחלק מדגלי ביה קרא ש"מ לישקול פלגא. הא לאו בת חלוקה היא דייה שתטול כאחד מן הבנים. ולא היא הוה עובדא בנהרדעא ואגבי שמואל פלגא בטבריא ואגבי ר' יוחנן פלגא. אבל בשאר מסכתא איכא למימר דאיכא טובא דהלכה כרב יוסף. אפי' הכי נראה דבכולי תלמודא הכי הוא מההיא דאמר בפ' מי שאחזו דההוא גברא דא"ל לאריסי' בולי עלמא דלו תלת דלוותא ושקלי ריבעא את דלי ארבעי ואכול תלתא לסוף אתא מיטרא אמר רב יוסף הא לא דלה רבה אמר הא לא איצטריכא לימא רב יוסף דאמר כרבנן ורבה דאמר כר' שמעון בן גמליאל. ותסברא הא קיימא לן דהילכתא כוותיה דרבה ובהא אין הלכה כרשב"ג. והשתא מהיכא קיימא לן כוותיה דרבה אם לא מאותו פסק דיש נוחלין ואין לומר שמא בההיא מילתא קים לתלמוד' הכי דהלכה כרבה דאם כן הוה ליה למימר והא קיימא לן דהלכה בהא כרבה כדקאמר ובהא אין הלכה כר' שמעון בן גמליאל אלא ש"מ דסמיך אפסק דיש נוחלין דבכולי תלמודא הלכה כרבה לגבי רב יוסף. ואע"פ שאביי נחלק עליו בההיא דמחצה לאו לגבי כל אמוראים אמר' דבכל מקום לית הילכתא כרב יוסף אלא שלא חשוב קושיות דאביי עיקר איצטריך למיפסק הלכה כרב יוסף או שמא בשום מקום אין הלכה כמותו. והא דלא חשיב ההיא דריש מסכת מעילה גבי קדשי קדשים ששחטו בדרום דאיבעיא להו עלו מהו שירדו רבה אמר אם עלו ירדו רב יוסף אמר אם עלו לא ירדו. ואיתותב רבה וקיימא לן כרב יוסף ולא חשיב בהדי שדה ענין ומחצה משום דמילתא דפשיטא היא דכיון דאיתותב רבה דהלכה כרב יוסף ולא חשיב אלא במילי דלא איתותב בהו רבה ועוד לא נפקא מינה אלא למשיחא. ועוד אליבא דר' שמעון נחלקו וקיימא לן כר' יהודה לגבי ר' שמעון. וההיא דחזקת הבתים דההוא גברא דאמר ליה לחבריה מאי בעי בהאי ארעא א"ל מינך זבינתה והא שטרא א"ל שטרא זייפא הוא

גחין לחיש לרבה א"ל אין שטרא זייפא הוא מיהו שטרא מעליא הוה בידי ואירכס לי ואמינא אינקוט בידי כל דהו אמר רבה מה לו לשקר מיגו דאי בעי אמר שטרא מעליא הוא א"ל רב יוסף אמאי קא סמכת אהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא. ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דאוזיפנא לך והא שטרא א"ל שטרא זייפא הוא גחין לחיש ליה לרבה א"ל אין שטרא זייפא הוא מיהו שטרא מעליא הוה בידי ואירכס לי ואמינא אינקוט בידי כל דהו אמר רבה מה לו לשקר אי בעי אמר שטרא מעליא הוא א"ל רב יוסף אמאי קא סמכת אהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמ' הוא אמר רב אשי בר אבין הילכתא כוותיה דרבה בארעא והילכת' כוותי' דרב יוסף בזוזי. הילכתא כוותיה דרבה בארעא היכ' דקיימ' תיקום והילכתא כוותיה דרב יוסף בזוזי היכא דקיימי זוזי תיקום. ההיא לא שייך למחשב כיון דבכי האי גוונא בארעא הילכתא כרבה. ועוד ראיה דהלכה כרבה משמעתין דמסיק עד כאן לא פליגי אלא בנשתמש בהו דלמא דשרי להשתמש בהו הוי עלייהו שומר שכר בעבור שכר שימוש אבל לא ישתמש בהו הוי שומר חנם לימא תהוי תיובתא דרב יוסף אבל לרבה ניחא דשומר אבידה שומר חנם הוא ומחמת שהתירו לו חכמים להשתמש בדמי אבידה הוי עלייהו שומר שכר. אמר לך רב יוסף בגניבה ואבידה כולי עלמא לא פליגי דמחייב פי' דשומר שכר הוא כי פליגי באונסין דשואל דר' טרפון סבר שרו ליה רבנן לאישתמושי בגונייהו והוה ליה שואל עלוייהו ור' עקיבה סבר לא שרו לאישתמושי בגונייהו דלא הוי שואל עלייהו אלמא לרבה שכר שימוש שהתירו לו רבנן לאישתמושי בגוייהו משוי ליה שומר שכר. ולרב יוסף משוי ליה שואל. ורב נחמן נמי סבר דמשוי ליה שומר שכר ולא שואל לקמן בהמפקיד דתנן המפקיד מעותיו אצל שולחני אם צרורין לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן. מותרין ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן ואמר רב הונא אפי' נאנסו ורב נחמן אמר נאנסו לא דמה שהתירו לו להשתמש במעות פקדון שומר שכר משוי ליה ולא שואל וקיימא לן הילכתא כרב נחמן בדיני. ויש שדוחים דלגבי מפקיד שלא היה מתחילה אלא שומר חנם דין הוא שנעשה שומר שכר שמחמת שהתירו לו כדאמר התם הואיל ונהנה מהנה הוי אבל גבי אבידה דילמא רב נחמן כרב יוסף סבירא ליה דהוי שומר שכר והואיל שמתחילה היה שומר שכר כשהתירו לו להשתמש ותאמר הואיל ונהנה מהנה יש לך לעשותו כשואל ולעולם הלכה כדב יוסף. ולא נהירא שהרי וכי אם אדם שכר חבירו ולמחר הוסיף על שכרו וכי בשביל זה יעשה שואל אלא ודאי סברת רב נחמן כסברת רבה. וההיא דשלהי השוכר את האומנין שהביא רבינו יצחק אלפס זצ"ל דתניא המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ישבע ויטול מעותיו דברי ר'

אליעזר ר' עקיבה אומר יכול לומר לו כלום הלויתני אלא על המשכון אבד המשכון אבדו מעותיך ואוקימנא במסקנא דבשומר אבידה קמיפלגי ורבה כר' אליעזר ור' עקיבה כרב יוסף. ואסקי' לימא דרב יוסף תנאי היא לא בשומר אבידה דכולי עלמא אית להו דרב יוסף והכא במלוה צריך משכון קמיפלגי מר סבר מצוה קא עביד ומר סכר לאו מצוה קעביד. אלמא דכולי עלמא אית להו דרב יוסף ורבה תנאי היא ותו דרבה כר' אליעזר מיתוקמא דאמר ישבע ויטול מעותיו דשומר חנם הוא. וקיימא לן דר' אליעזר שמותי הוא מדבית שמאי ולית הילכתא כוותיה אלמא הלכה כרב יוסף. ולא היא דמסקנ' התם לפי מה שאמר מתחילה דכולי עלמא לית להו דשמואל דאמר אבד קתא דמגלא אבוד אלפא זוזי. אבל רבה יאמר דבדשמואל קא מיפלגי ולא שייך כלל פלוגת' לפלוגתייהו. דגבי שומר אבידה דכולי עלמא שומר חנם הוא ור' עקיבה דאמר הכא לא יטול מעותיו משום דסבר וקביל. אלא רב יוסף כי מוקי נמי פלוגתייהו דהתם כדשמואל על כרחיך ר' אליעזר לאו כוותיה מדאמר ישבע ויטול מעותיו אע"ג דבמצוה עביד שהלווהו אלמא לא חשיב ליה בהכי שומר שכר ומשני דאתי' דרב יוסף אפי' כר' אליעזר ותדע כי איך נוכל לפרש דרבה ודאי תנאי היא ויסבור כר' אליעזר אבל לר' עקיבה מודה רבה דשומר שכר הוא הא משמע הכא דאליבא דרבה פליגי ר' טרפון ור' עקיבה בגניבה ואבידה דר' טרפון פוטר ור' עקיבה מחייב א"כ לר' עקיבה נמי שומר חנם הוא אליבא דרבה. ועוד יש לדקדק רהלכה כרבה מדמוקי סתמא דתלמודא מתני' דפ' האומנין דהלוהו על המשכון שומר שכר כר' עקיבה ולא כר' אליעזר ולרב יוסף דאמר שומר אבידה בשומר שכר הוה ליה לאוקמי אליבא דכולי עלמא ובמלוה שאין צריך למשכון דלכולי עלמא מצוה קא עביד דדוקא במלוה הצריך למשכון פליגי אי מצוה קא עביד אי לא שצריך למשכון להשתמש בו כגון שהלוה על משכון של עני ומשתמש ופוחת והולך מהלואתו כך פי' התם רש"י זצ"ל מיהו לפר"ח זצ"ל אין לדקדק משם כלום שפי' במלוה הצריך למשכון שאינו רוצה להלוות לו כלום בלא משכון ולא מצי השתא לאוקמי באין צריך למשכון דמלוה על המשכון איידי. מיהו פירוש תמוה הוא זה דתפיסת משכון נמי מצוה היא דאין לו להלוות בלא משכון כיון שירא להפסד ואפשר במשכון ועוד דאיהו גריס צריך משכון ובכל הספרים כתוב למשכון. והא דתנן בשבועות ומייתי לה לקמן בהמפקיד סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה דמשמע שחייב לשלם כשאבד מיירי שאבד בפשיעה אליבא דרבה דאמר שומר חנם. וההיא דהכונס דאותביה רבה לרב יוסף השב אין לי אלא לביתו לגינתו ולחורבתו מנין ת"ל השב תשיבם מכל מקום. האי לגינתו ולחורבתו היכי דמי אילימא לגינתו ולחורבתו המשתמרת היינו ביתו אלא לגינתו שאינה

משתמרת ולחורבתו שאינה משתמרת ש"מ כשומר חנם דמי אמר לך רב יוסף לעולם לגינתו ולחורבתו המשתמרת ודקא קשיא לך היינו ביתו מילתא אגב אורחא קמ"ל דלא בעינן דעת בעלים וכו' אלעזר דאמר ר' אלעזר הכל צריך דעת בעלים חוץ מהשב אבידה שהרי התורה ריבתה השבות הרבה וסוגי' דתלמוד' לקמן בפרקין כר' אלעזר כדמפרש לה רב יוסף בהכונס אם כן הלכה כרב יוסף. לא היא דרבה נמי קיבלה מרב יוסף דקרא לכדר' אלעזר אתי. ורבה נמי שהיה בא לדקדק מתחילה מהתם דכשומר חנם דמי לא משמע ליה קרא אלא אסמכתא בעלמ' דטעמא דרבה משום דמאי הנאה קא מטיא לי' ולא פליגי רבה ורב יוסף אלא מסברא:

[**שם**]

[**מתניתין**] (תנן) מצא ספרים קורא בהם אחד לשלשים יום. פירוש מפני שמתעפשים כששוהים מלפותחן וכל ספרים שלהם עשויין בגיליון. ואם אינו יודע לקרות גוללו פי' גוללו מתחילתו לסופו כדי שיכנס בהן האויר אבל לא ילמוד בהן לכתחילה פי' מה שלא למד מפני שצריך להשהותו לפניו. ולא יקרא אחר עמו פי' לפי שזה מושך אצלו וזה אצלו ונקרע:

[**שם**]

ת"ר השואל ספר תורה מחבירו הרי זה לא ישאילנו לאחר פותחו וקורא בו אבל לא ילמוד בו לכתחילה. וכן המפקיד ספר תורה אצל חבירו גוללו פעם אחת כל שנים עשר חדש ואם כשהוא גוללו פותחו וקורא בו מותר אם בשבילו פותחו אסור סומכוס אומר חדש פעם אחת לשלשים יום בישן פעם אחת לשנים עשר חדש מפני שהחדש ממהר להתעפש מן הישן. ר' אליעזר בן יעקב אומר אחד זה ואחד זה פעם אחת לשלשים יום. ופי' רש"י זצ"ל ומתני' נמי דקתני קורא בהן אחת לשלשים יום ולא מפליג בין חדש לישן ר' אליעזר בן יעקב היא:

סימן פב

הילכך הואיל ומתני' כוותיה הילכתא כוותיה ותו דקיימ' לן משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי ואפי' בברייתא כההיא דהחולץ דאמר התם אביי סבר לה דשמואל דאמר הלכה כהלל ומוקי לה לר' אליעזר בן יעקב אליבא דהילכתא כי היכי דלא תיקשי הילכתא אהילכתא. רבא סבר לה כרב דאמר הלכה כרבי אליעזר ומוקי לה לר"א בן יעקב אליבא דהילכתא והתם ברייתי' היא:

[**שם**]

אבל לא ילמוד בו בתחילה ולא יקרא אחר עמו. ורמינהי לא יקרא פרשה וישגה לא יקרא

פרשה ויתרגם פי' שניהם מפני ששוהא יותר מדאי ולא יפתח בו יותר משלשה דפין ולא יקראו בו שלשה בני אדם בכרך אחד הא שנים קורין אמר אביי לא קשיא כאן בענין אחד כאן בשני ענינים פי' בענין אחד אין קורין. בשני ענינים זה בדף זה וזה ברף זה קורין דלא אתי לאשתמוטי מהדדי:

סימן פג

ואמרו משמיה דרב האי גאון זצ"ל כשם שאסור לקרות בו לכתחילה כך אסור לכתוב ממנו אפי' אות אחת שלא ברשות משום דמרע ליה לפקדון וה"מ בבור אבל בחבר מותר לקרות בו ומותר לכתוב ממנו שלא ברשות ואפי' לכתחילה והוא שאין לו כיוצא בו. כך מצאתי בספר המקצועות:

[**שם**]

מצא כסות מנערה אחת לשלשים יום אבל לא בכל יום דקשיא לה ובחד אדם אבל לא בתרי משום דשנים האוחזין בשני ראשין מנערין ומותחין אותה יותר מדאי וקשה לה. ובכיתנא אבל לא בעמרא דקשה לה שנמתחת ונקרעת. והרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל פי' דעמרא מנערה וכן הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל וכן רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

[**דף ל' ע"א**] (**פיסקא**)

שוטחה לצורכה אבל לא לכבודו. איבעי' להו לצורכו ולצורכה מאי ולא איפשיט:

סימן פד

הילכך לצורכו ולצורכה אסיר. וכן כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל. ולא ישטחנה לא על גבי מיטה ולא על גבי מגוד לצורכו אבל ישטחנה על גבי מיטה או על גבי מגוד לצורכה נזדמנו לו אורחים לא ישטחנה לא על גבי מיטה ולא על גבי מגוד בין לצורכו בין לצורכה משום דקא קלי לה שתשלוט בה עין רעה של אורחים או משום גנבי שיגנבוה האורחים. מגוד יש מפרשי' קנה. וי"מ מלשון נהרסו ממגודות:

[**שם**]

ת"ר המוצא כלי עץ ישתמש בהם כדי שלא ירקבו. כלי נחשת ישתמש בהן בחמין אבל לא על ידי האור מפני שמשחיקן. כלי כסף משתמש בהן בצונן אבל לא בחמין מפני שמשחירן. מגריפות וקרדומות ישתמש בהן ברך אבל לא בקשה מפני שמפחיתן. כלי זהב וכלי זכוכית לא יגע בהן עד שיבא אליהו. כדרך שאמרו באבידה כך אמרו בפקדון. פקדון מאי עבידתיה גביה אמר רב יוסף רב אבא אמר רב ששת בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים. מגריפות כלים העשויין לגרוף הכירה ולהפריש תאנים המדובקות:

[**שם**] (**פיסקא**)

מצא שק או קופה שאין דרכו ליטול הרי זה לא יטול מנא הני מילי דתנו רבנן והתעלמת

פעמי' שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם כיצד בהן והיא בבית הקברות זקן ואינה לפי כבודו או שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חבירו לכך נאמר והתעלמת:

[**שם ע"ב**]

אמר רבה הכישה נתחייב בה פירש"י זצ"ל זה שאינה לפי כבודו אם הכה הכאה אחת להשיבה נתחייב לה להחזירה הואיל והתחיל. ומשמע מפירושו דה"ה בשאר אבידה שאינה בעלי חיים אם התחיל בה חייב להחזירה. וליתא כדאמרינן בהמוכר את הספינה אימור דאמר רבה בבעלי חיים דאנקטנהו נגרי ברייתי' אבל שאר אבידה שאינה לפי כבודו אע"פ שהתחיל בה לא מיחייב ואם בעל נפש הוא אע"פ שאינה לפי כבודו ואע"פ שלא התחיל בה מיחייב משום אשר יעשון זו לפנים משורת הדין כר' ישמעאל בר יוסי דיהב ליה פלגא דזוזא להההוא גברא דהוה דרי פתכא דאופי אע"ג דר' ישמעאל בר יוסי זקן ואינה לפי כבודו הוה. ואע"ג דאמר רבא כל שבשלו אינו פורק וטוען בשל חבירו נמי אינו פורק וטוען אפי' הכי עבד לפנים משורת הדין:

[**שם**]

ואיבעיא להו דרכו להחזיר בשדה ואין דרכו להחזיר בעיר מהו פי' בשדה שאין שם רואין אותו כל כך ואינו בוש ואין דרכו בעיר שהוא בוש משכניו והוא מצאה בשדה מהו שיתחייב להשיבה אי אמרינן השבה מעליא בעינן כיון דלאו דרכיה לחזור בעיר לא מיחייב או דילמא בשדה מיהא מיחייב וכיון דאיחייב שהזיזה ממקומה נתחייב אף בעיר:

סימן פה

ופסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל הילכתא לא יחזיר בעיר. והרב ר' משה בר מיימון זצ"ל כתב הי' דרכו להחזיר כלים בשדה ואין דרכו להחזירם בעיר ומצאן בעיר אינו חייב להחזיר. מצאן בשדה חייב להחזירן עד שיגיעו לרשות הבעלים ואע"פ שהרי נכנס בהן לעיר ואין דרכו בכך וכן אם מצא בהמה והכישה נתחייב להטפל בה ולהחזירה אע"פ שאינה לפי כבודו שהרי התחיל במצוה. פליג אדרבינו יצחק אלפס זצ"ל. וסובר כדפרי' דדוקא בבהמה אמרי' הכישה נתחייב בה ולא בשאר אבידה:

[**שם**]

אמר רב יהודה איזהו כלל אבידה שהוא חייב בה דמוכחת שהיא שם שלא מדעת בעלים מצא פרה וחמור רועים בדרך בלילה אפי' חד שעתא הרי זו אבידה ונוטל ומכריז ביממא אפי' טובא נמי לא הויא אבידה. לפני עלות השחר ולאחר שחשכה ערבית עד תלת'

יומין אמרי' איתרמויי איתרמי ליה דנפק ולא הויא אבידה טפי ודאי הויא אבידה ונוטל ומכריז:

[**שם**]

מתני' מצא חמור ופרה רועים בדרך אין זו אבידה חמור וכליו הפוכין ופרה רצה בין הכרמים הרי זו אבידה. הא גופא קשיא אמרת מצא חמור ופרה רועים בדרך אין זו אבידת רועה בדרך הוא דלא הויא אבידה הא רצה בדרך ורועה בין הכרמי' הויא אבידה. אימא סיפא חמור וכליו הפוכין ופרה רצה בין הכרמי' הרי זו אבידה רצה בין הכרמים הוא דהויא אבידה הא רצה בדרך ופרה רועה בין הכרמים אין זו אבידה. אמר רבא רצה ארצה לא קשיא הא דאפה לגבי דברא הויא אבידה ונוטל ומכריז והא דאפה לגבי מתא לא הויא אבידה כי קתני רועה בדרך לא הויא אבידה רועה בין הכרמים הויא אבידה באבידת קרקע וחייב להוציאה משום הפסד כרמים. כי קתני רצה בין הכרמים הויא אבידה דמסתקבא ונוטל ומכריז. ורועה בין הכרמים לא מסתקבא ואין זו אבידה וכגון שרועה בין הכרמים של גוי ואם יש לחוש שמא יקחנה הגוי כשימצאנה או יהרוג אותה מפני שהפסידה כרמו הרי זו אבידה ונוטל ומכריז:

[**שם**]

תניא נמי הכי מצא טלית וקרדום באיסרטיא דהיינו דרך כבושה לרבים הרי זו אבידה טלית בצד גדר וקרדום בצד גדר ופרה שרועה בין העשבים אין זו אבידה שלשה ימים זה אחר זה הרי זו אבידה. ראה מים ששוטפין ובאין לשדה חבירו הרי זה גודר בפניהם. אמר רבא לכל אבידת אחיך לרבות אבידת קרקע:

[**דל"א ע"א**] (**פיסקא**)

החזירה וברחה אפי' מאה פעמים חייב להחזיר דאמר רבא השב אפי' ק' פעמי' משמע שלעולם חייב ליטפל בה עד שיחזירנה לרשות הבעלים. תשיבם בא ללמדינו היכא דהשיבם לגינתו ולחורבתו המשתמרים דלא בעי' דעת בעלים כדר' אלעזר דאמר רבי אלעזר הכל צריך דעת בעלים חוץ מהשבת אבידה שהתורה ריבתה עליו השבות הרבה. תניא בפ' הכונס החזירה למקום שיראנה אינו חייב ליטפל בה נגנבה או אבדה חייב באחריותה ואוקמה רב יוסף דסבר שומר אבידה כשומר שכר דהאי נגנבה או אבדה דקתני דחייב היינו שנגנבה או אבדה מביתו של מוצא ורבה דסבר שהוא שומר חנם אוקמה שנגנבה או אבדה ממקום שהחזירה וכגון שהחזירה למקום שאינו משתמר ולא הודיע לבעלים ותרתי קתני החזירה שחרית למקום שיראנה דשכיח מרה בביתא ולא עייל ונפיק ונגנבה או אבדה אינו חייב באחריותה. החזירה בצהרים דלא חזי ליה שאדם

מצוי במלאכתו בשדה ולא חזי ליה ונגנבה או אבדה חייב באחריותה. ובהא רב יוסף נמי מודה ולא פליגי אלא בנגנבה או אבדה מביתו של מוצא דלרב יוסף חייב ולרבה פטור ורבה נמי מודה לרב יוסף שאם אבידה זו בעלי חיים ונגנבה או אבדה מביתו של מוצא חייב באחריותה דאותבי' רב יוסף לרבה לעולם הוא חייב עד שיחזירנה לרשותן של בעלים מאי לעולם לאו אפילו מביתו וש"מ כשומר שכר דמי א"ל מודינא לך בבעלי חיים כיון דאנקטנהו נגרי ברייתא בעי נטירותא יתירתא:

סימן פו

פירש"י זצ"ל מאי לעולם לאו אפי' הניח מוצא בביתו וקתני חייב וקאמר ליה מודינא לך בבעלי חיים דחייב המוצא בגניבה ואבידה ולאו משום שכר מצוה אלא משום דגניבה ואבידה דידהו פשיעותא הוא כיון דאנקטינהו נגרי ברייתא וכיון שמלומדות הן לצאת בעי נטירותא יתירתא ואפילו שומר חנם חייב אבל שומר אבידה דמטלטלין פטור מגניבה ואבידה. נגרי פסיעות. ומודו נמי באבידה שהיא בעלי חיים שלעולם חייב לטפל בה עד שיחזירנה לרשות המשתמרת:

[**שם**] (**פיסקא**)

היה בטל מסלע לא יאמר תן לי סלע אלא נותן לו שכרו כפועל בטל פי' מפני שזה אומר לו אם עשית מלאכתך היית מרבה טורח עכשיו לפי מה שטרחת טול אם יש שם בית דין מתנה בפני בית דין פי' אם נוח לו לטרוח יותר כדי להרבות שכר ואינו חפץ ליבטל ממלאכתו מה יעשה אם יש שלשה בני אדם יתנה בפניהם ויאמר ראו שאני משתכר כך וכך ואי אפשי ליבטל וליטול שכר מועט אני אשיב אם תאמרו שאטול שכרי משלם וכמו שיתנו הבית דין עמו ויפסקו עמו כך יקבל שכר. ואם אין שם בית דין בפני מי יתנה שלו קודם. ואמר בגמ' מאי כפועל בטל פי' והלא אינו בטל שהרי טורח בהשבתה ומתני' תני שנותנין לו כשיעור שירצה פועל ליטול ולהתרפות ממלאכתו ולישב בטל. אמר אביי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה כמה אדם רוצה ליטול ולפחות משכרו ליבטל ממלאכה כבדה כזו שהוא עסוק בה ולעסוק במלאכה קלה כזו הכל כפי כובד המלאכה וריבוי השכר יש מלאכה שטורחה קל ושכרה רב ויש חילוף:

סימן פז

כך פירש"י זצ"ל ויש כאן פירוש אחר אבל פי' רבינו שמשון זצ"ל שזה עיקר:

[**שם**]

השב תשיב אין לי אלא שמשכנו ברשות בית דין פי' שצעק עליו בבית דין ושלחו שלוחם לתפוש מטלטלין דקרא דהשבת העבוט עליה כתי' דכתיב לעיל מיניה בחוץ תעמוד והאיש ואמר לקמן בפ' המקבל בשליח ב"ד הכתוב מדבר שלא ברשות ב"ד מנין דצריך

השבה תלמוד לומר תשיב מכל מקום. חבול תחבול אין לי אלא שמשכנו על פי בית דין פי' דסתם חבלה על פי בית דין היא דלא שכיח דחציף אינש לכנוס לביתו וליטול מטלטלין שלא ברשות. משכנו שלא ברשות מנין ת"ל תחבול מ"מ. הני תרי קראי למה לי חד לכסות יום וחד לכסות לילה:

לקמן בפ' המקבל תנן המלוה את חבירו לא ימשכננו אלא בב"ד ולא יכנס לביתו ויטול את משכונו שנא' בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה. פירש"י זצ"ל המלוה את חבירו והגיע זמן ולא פרע לו לא ימשכננו אפילו בשוק אלא בבית דין. אמר שמואל ושליח ב"ד מינתח נתוחי משכוני לא. פי' אף הוא אינו רשאי ליכנס לביתו ולמשכנו אלא רואהו בשוק ומנתח דבר שהוא אחוז בידו מידו ואוקימנא דשמואל כתנאי דתניא שליח בית דין שבא למשכנו לא יכנס לביתו ויטול משכונו אבל עומד בחוץ והלה נכנס ומוציא לו משכונו שנ' בחוץ תעמוד . ותניא אידך בעל חוב שבא למשכן לא יכנס לביתו וימשכננו אלא עומד בחוץ והלה נכנס ומוציא לו משכונו שנאמר בחוץ תעמוד. שליח בית דין שבא למשכן נכנס לביתו וימשכננו לא ימשכננו דברי' שעושין בהם אוכל נפש. נותן מיטה ומיטה כו':

סימן פח

ופסק הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל הלכה כשמואל. וכן משמע בדברי רבי' יצחק אלפס זצ"ל שהלכה כשמואל שכתב ותניא כוותיה דשמואל שליח בית דין שבא למשכן לא יכנס לביתו וכו' אבל ההיא דפליגא אדשמואל לא הזכיר. אבל הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל כתב בפי' ולית הילכתא בהא כשמואל. חדא דהאי מתני' דפליגא עליה הילכתא היא דהא אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו וכו' ותו דשני מתני' בשינויי דחיקי דלאו דסמכי. עכ"ל:

תנן לקמן בפ' המקבל היו לו שני כלים נוטל אחד ומחזיר אחד ומחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום ואם מת אינו מחזיר ליורשיו. ר' שמעון בן גמליאל אומר אף לעצמו אינו מחזיר אלא עד שלשים יום ומשלשים יום ולהלן מוכרן בבית דין פי' רש"י זצ"ל היו לו שני כלים וחובו כנגד שניהם ומשכנו בשניהם נוטל א' ומחזיר אחר בשעה שהוא צריך לזה יחזירנו לו משום השבת העבוט וכשיצטרך לשני יטול את הראשון ויחזיר את השני כדמפרש ואזיל. מחזיר את הכר בלילה ואת המחרישה ביום ואם מת הלוה אין משיבין את העבוט ליורשיו אלא ימכרנו ויגבה חובו:

סימן פט

מיכן היה פוסק הרב ר' קלונימוס זצ"ל דהמלוה שהלוה ללוה על המשכון שאין בידו של מלוה לכוף את הלוה לפדות משכונו או למוכרו מדקאמר דמשלשים יום ואילך מוכרן

בבית דין מכלל דלרבנן אף לאחר שלשים אינו מוכרן כלל אלא ימתין עד שיפדה. ורבי' יצחק בר אשר זצ"ל השיב עליו דדוקא דומיא דכר ומחרישה שהוא צריך להם תדיר אבל שאר כלים ושאר משכון שאין צריך להם כולי האי אפי' לרבנן אם לא פדה עד שלשים יום מודיעו ומוכרן בבית דין שסתם הלואה ל' יום והביא ראיה מפ"ק דמכות דאמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים שביעית משמטתו ואף על גב דהשתא לא קרינן ביה לא יגוש אתי לידי לא יגוש. מתיב רב כהנא מעידים אנו על איש פלוני שחייב לחבירו אלף זוז על מנת ליתנם לו מכאן עד שלשים יום והוא אומר מכאן עד שנים עשר חדש פי' והוזמו אומדין כמה אדם רוצה ליתן ויהיה בידו אלף זוז בין ליתנם לו מיכן עד שנים עשר חדש ובין ליתנם מיכן עד שלשים יום ואי אמרת שביעית משמטתו כולהו נמי בעי לשלומי ליה פי' כי עתה השביעית תשמט ויפטר לגמרי. אמר רבא הכא במאי עסקינן במלוה על המשכון או מוסר שטרותיו לב"ד דתנן המלוה על המשכון והמוסר שטרותיו לב"ד אין משמיטין פי' הילכך אם לא הוזמו היו מפסידין לו הריוח מלאחר שלשים עד שנים עשר אבל לא את הקרן. ודוקא שהוזמו על כך לא כפי ליה מלוה ללוה לפדותו למשכון או למוכרו לאחר שלשים אבל אי לא הוזמו מצי לכפותו לפדותו או למוכרו לאחר שלשים. מיהו אינה ראיה דשאני הכא מפני שהם מעידים שהתנה עמו לפרוע לו לאחר שלשים משום הכי יכול למוכרו לאחר שלשים. מיהו אין זה דחייה דסתם הלואה נמי לאחר שלשים והוה ליה כהתנה עמו והעדים נמי נהי שמעידים שהתנה עמו לפרוע לאחר שלשים שהתנה עמו למכור משכונו לאחר שלשים אינם מעידים. וכן כתב רבי' הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל שאם היה המשכון מדברים שאינו צריך להם הרי זה מניחו אצלו עד שלשים יום ומשלשים יום ולהלן מוכר המשכון בב"ד:

בפ"ק דמכות תניא המלוה את חבירו סתם אינו רשאי לתובעו פחות משלשים יום. סבר רבה בר רב הונא למימר ה"מ בשטר דלא עביד אינש דכתיב שטרא לפחות מתלתין יומין אבל על פה לא. אמר ליה רב הכי אמר חביבי אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על פה. תניא נמי הכי המלוה את חבירו סתם אינו רשאי לתובעו פחות משלשים יום אחד המלוה בשטר ואחד המלוה על פה:

ובפ"ק דבבא בתרא אמר ר"ש בן לקיש הקובע זמן לחבירו ואמר לו פרעתיך תוך זמנו אינו נאמן ולואי שיפרע בזמנו. אבי' ורבא דאמרי תרוייהו עביד אינש דפרע בגו זימניה זימנין דמיתרמי ליה זוזי ואמר איזיל ואפרעיה דכי מטי זימניה לא ליתי ליטרדן. והילכתא כר"ש בן לקיש ואפי' מיתמי ואע"ג דאמר מר הבא ליפרע מנכסי יתומים לא

יפרע אלא בשבועה לא עביד אינש דפרע בגו זימניה. פי' רבינו שמשון זצ"ל אבל בסתם הלואה שהיא שלשים יום לא חשבינן תוך שלשים תוך זמנו ונאמן לומר בשבועה שפרע:

סימן צ

ופסק רבינו תם זצ"ל דה"מ במלוה שניתנה להוצאה אינו נאמן לומר שפרע תוך זמנו אבל בפקדון אע"פ שלקחה להיות נפקד עד אותו זמן נאמן בשבועה לומר החזרתי לך תוך זמנו. איבעיא להו תבעו לאחר זמנו ואמר לו פרעתיך תוך זמנו מהו מי אמרינן במקום חזקה מה לו לשקר או דילמא במקום חזקה לא אמרי' מה לו לשקר. וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ולא איפשיט וכל כי האי גוונא חומרא לתובע וקולא לנתבע. הילכך מישתבע שבועת היסת דפרעיה ומיפטר. כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל טען הלוה שמטלטלין אלו שבידו אינן שלו אלא פקדון הן בידו או שאולין או שכורין אין שומעין לו אלא או יביא ראיה או יגבה מהן בעל חובו. מדקאמר או יביא ראיה משמע אבל בשבועה אינו נאמן. ועוד כתב היו לו מטלטלין או קרקע והרי עליו שטרות וזכיות לגוים ואמר הרי כל נכסיי משועבדים לגוים ואם יטלו הישראלים בחובו יאסרו אותי הגוים ואהיה בשביה חזרו רבותי שאין שומעין לו ויגבו הישראלים וכשיבואו הגוים ויאסרוהו הרי כל ישר' מצווין לפדותו:

בפרק המקבל איבעיא להו מהו שיסדרו לבעל חוב גמרינן מיכה מיכה מערכין או לא וכו'. רבינו שלמה זצ"ל פסק בתשובה המתחלת הנני משיב לשלשת הנדיבים. דקיי"ל שמסדרין לבעל חוב. וכן משמע בדברי רבינו יצחק אלפסי זצ"ל שכתב כל הלכות סידור יחד. וכן פסק הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל בפירושיו דההיא ברייתא דמסדרין הילכתא היא כדפרישית לעיל. וכן כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל וזה לשונו מסדרין לבעל חוב כדרך שמסדרין בערכין כיצד אומרים ללוה הבא כל המטלטלין שיש לך ולא תניח אפי' מחט אחת (וכו') ונותנין לו מן הכל מזון שלשים יום וכסות שנים עשר חדש מכסות הראויה לו ולא שילבש בגדי משי או מצנפת זהובה אלא מעבירין אותה הימנו ונותנין לו כסות הראויה לו לשנים עשר חדש ומיטה ומצעה הראויה לו לישב עליהן. ואם היה עני מיטה ומפץ לישב עליו ואין נותנין כלים באילו לאשתו ובניו אע"פ שהוא חייב במזונותם ונותנין לו סנדליו ותפיליו. היה אומן נותנין לו שני כלי אומנות מכל מין ומין כגון שהיה חרש נותנין לו שני מעצדין ושני מגרות היה לו מין אחד מרובה ומין אחד מועט נותנין לו שנים מן המרובה וכל שיש לו מן המועט ואין לוקחין לו כלים מדמי מרובה. היה אכר או חמר אין נותנין לו לא צמרו ולא חמורו. וכן אם היה ספן אין נותנין לו ספינתו אף על פי שאין לו מזונות אלא מאלו אין אלו כלים אלא נכסים וימכרו עם

שאר המטלטלין בבית דין ויתנינו לבעל חובו. דין תורה שבזמן שיתבע המלוה את חובו אם נמצאו ללוה נכסי' מסדרין לו ונותנין לבע"ח את השאר כמו שביארנו ואם לא נמצא ללוה כלום או נמצא לו דברי' שמסדרין לו בלבד ילך הלוה לדרכו ואין אוסרין אותו ואין אומרים לו הבא ראיה שאתה עני ולא משביעין כדרך שדנין הגוים שנא' לא תהיה לו כנושה אלא אומרים למלוה אם אתה יודע לו נכסים לזה המחויב לך לך ותפוס אותן. טען שיש לו מטלטלין והחביא אותן והרי הן בתוך ביתו אין מן הדין שיכנס לביתו לא הוא ולא שלוחו ולא שליח בית דין שהתורה הקפידה על זה שנא' בחוץ תעמוד אבל מחרימין על מי שיש לו ולא יתן לבעל חובו. כשראו הגאונים הראשונים שעמדו אחר חיבור התלמוד שרבו הרמאים וננעלה דלת בפני לוין התקינו שיהיו משביעין את הלוה שבועה חמורה כעין של תורה בנקיטת חפץ שאין לו כלום יותר מאלו על דברים שמסדרין לו ושלא החביא אותן ביד אחרים ולא נתן מתנה על מנת להחזיר. וכולל בשבועה זו וכל שיבא לידו או לרשותו מאשר תשיג ידו לא יאכל ממנו כלום לא לאשתו ולא לבניו ולא ילביש אותן ולא יטפל בהן ולא יתן מתנה לאדם בעולם לא יוציא מכל אשר תשיג ידו מזון שלשים יום וכסות שנים עשר חדש. מזון הראוי לו וכסות הראוי לא לא אכילת הזוללים והסובאים או בני מלכים ולא מלבושי פחות וסגנים אלא כדרכו. וכל היתר על צורכו יתן לבע"ח ראשון ראשון עד שיגבנו כל חובו. ומחרימין תחילה על מי שידע לפלוני נכסים גלוים או טמונים ולא יודיע לבית דין. גם אחר התקנה הזה אין בעל חוב יכול ליכנס לביתו של לוה לא הוא ולא שלוחו ולא שליח ב"ד שלא תיקנו לעקור גוף התורה אלא הלוה בעצמו יוציא כליו או יאמר כך וכך הוא שיש לי מניחין לו הראוי לו ויוציא השאר וישבע בתקנה זו וכן דנין ישראלים בכל מקומותיהם. נראה לו ממון אחר שנשבע שבועה זו ואמר של אחרים הוא או עסק הוא בידי אין שומעין לו עד שיביא דאיה וכן הורו רבותי. מי שנשבע שבועה זו שאין לו כלום וכל מה שירויח יתן לבעלי חוביו אין כל אחד ואחד מבעלי חובות בא ומשביעו ששבועה אחת כוללת כל בעלי חובות ותקנת אחרונים היא ואין מדקדקים בה להחמיר אלא להקל. מי שהוחזק שהוא עני וכשר והולך בתום והדבר גלוי וידוע לדיין ולרוב העם ובא בע"ח להשביעו בתקנה זו והוחזק התובע שאינו מסתפק בעניות זה אלא לצערו בשבועה זו ולהצר לו ולביישו ברבים כדי להנקם ממנו או כדי שילך וילוה מן הגוים בריבית או יקח נכסי אשתו ויתן לזה עד שינצל משבועה זו יראה לי שאסור לדיין ירא שמים להשביעו שבועה זו ואם השביעו ביטל לא תעשה שבתורה לא תהיה לו כנושה. ולא עוד אלא ראוי לדיין לגעור בו בתובע ולטורדו מפני שהוא הולך בשרירות לבו שלא תיקנו גאוני' תקנה זו אלא מפני

הרמאין והרי נאמר עד דרוש אחיך אותו אם רמאי הוא ואם אינו רמאי. ומאחר שהוחזק זה עני שאינו רמאי אסור להשביעו.

סימן צא

וכן אני אומר שמי שהוחזק רמאי ודבריו מקולקלין במשאו ובמתנו והרי הוא ידוע שיש לו ממון וטען שאין לו כלום והרי הוא רץ לישבע בתקנה זו שאין ראוי להשביעו אלא א"כ יש כח ביד דיין לעשותו עד שיפרע לבעל חובו או לנדותו עד שיתן יעשה מאחר שהוא שפריעת בעל חוב מצוה. כללו של דבר כל שיעשה הדיין מדברים האלו וכוונתו לרדוף הצדק בלבד שנצטוינו לרדוף הדין על אחד מבעלי הדינין הרי זה מורשה לעשות ומקבל שכר והוא שיהיו מעשיו לשם שמים. עכ"ל:

[**דף ל"א ע"ב**]

איסור ורב ספרא עבדי עיסקא בהדי הדדי אזל רב ספרא פלג ליה בלא דעתי' דחברי' דאיסור באפי בי תרי אתו לקמיה דר' אבא א"ל זיל אייתי תלתא דפלגת קמייהו ואי נמי תרי מגו תלתא ואי נמי תרי סהדי דפלגת קמי תלתא והכי מסקנ' דבעינן תלתא הדיוטות אי לאו הכי לא הויא חלוקה וכגון דבר הצריך שומא כדפי' רש"י זצ"ל שלא היו מעות אלא דבר הצריך שומא וכההיא דלקמן בפרק איזהו נשך דהנהו תרי כותאי דעבדי עיסקא בהדי הדדי אזל חד מינייהו פלג בלא דעתיה דחבריה אתא לקמיה דרב פפא א"ל מאי נפקא מינה הכי אמר רב נחמן זוזי כמאן דפלגי דמי. לשנה זבני חמרא בהדי הדדי קם אידך פלג בלא דעתיה דחבריה אתא לקמיה דרב פפא א"ל מאן פלג לך א"ל קא חזינא דכל בתר דידי אתי מר אמר רב פפא האי ודאי צריך אודועי א"ל זוזי מי הוו טבי והוו חסירי א"ל לא א"ל חמרא כולי עלמ' ידעי דאיכא בסים ואיכא דלא בסים. גופא אמר רב נחמן זוזי כמאן דפלגי דמי ה"מ טאבי וטאבי תקולי ותקולי אבל טאבי ותקולי לא פי' יש זוזים שמשקלם קל וצורתם יוצאה בהוצאה והורגלו בה וטובים להוצאה יותר מצורה אחרת של זוזים שמשקלם יותר ואותם שמשקלם יותר חביבים למי ששוקל כסף מנה או פרס במאזנים הילכך טאבי וטאבי תקולי ותקולי כמאן דפליגי דמי שהניח כאלו שנטל אבל שקל טאבי ושבק תקולי לחבירו אי נמי שקל תקולי ושבק טאבי לא וצריך שומא לפני שלשה הדיוטות. מיהו בפני שלשה חולק בלא דעת חבירו ואין חבירו יכול לעכב עליו וה"מ שנשתתפו בסתם ולא קבעו עד איזה זמן להיות שותפין וגם שלא אמרו נשתתף ונלך ליריד פלוני שלא נשתתפו אדעתא דההוא יריד וגם שלא אמרו נשתתף ונקנה אותה סחורה הרי זה חולק בלא דעת חבירו אבל היכא שקבעו זמן או הזכירו היריד פלוני או סחורה פלונית אינו רשאי לחלוק בלא דעת חבירו עד שיבא אותו הזמן

או עד שילכו לאותו היריד או עד שיסחרו הסחורה כההיא דפרק המקבל דאמר רבא הנהו בי תרי דעבדי עיסקא בהדי הדדי ורווח וא"ל חד לחבריה תא וניפלוג א"ל אידך נירווח טפי דינא הוא דמעכב ואם א"ל הב לי פלגא רווחא ופלגא קרנא א"ל רווחא לקרנא משעבדא א"ל הב לי פלגא רווחא ופלגא קרנא א"ל עיסקא להדדי משעבדא ואי א"ל הב לי פלג' דידי ואי מטי לך פסידא דדינא בהדך א"ל מזלא דבי תרי עדיף. פרש"י זצ"ל שני קבלנים שקבלו עיסקא מבעל הבית בשותפות שימכרוה ויסחרו במעות עד זמן פלוני ויחלקו ביניהם ובין בעל הבית במשפט ונשתמשו חצי הזמן ונשתכרו דינא הוא דמעכב עליה עד שיגיע זמן שקבעו לבעל הבית שיחזירו לו את שלו והמותר יחלוקו:

סימן צב

הא למדת דהיכא שקבעו זמן שאינו יכול לחלוק בלא דעת חבירו קודם הזמן. ונראה בעיני דה"ה עד שילכו לאותו היריד או עד שיסחרו אותו סחורה הואיל ואדעתא דהכי נשתתפו. ושמו מעותיהם בכיס אחד ולא קבעו הזמן גם לא הזכירו היריד ולא הסחורה אינו רשאי לחלוק בלא דעת חבירו עד שיעשו שום סחורה דאדעתא דהכי נשתתפו שיסחרו יחד בשותפות. וכשם שאין רשאי לחלוק בלא דעת חבירו קודם הזמן. כך אינו רשאי למכור סחורתו אפי' לצורך שניהם בלא דעת חבירו כי אם בזמנים הידועים שהוא עת מכירת אותה סחורה ואם מכר בלא דעת חביו שלא בעת ואחר כך נתייקרה חייב לשלם לחבירו לפי מה שנתייקרה יותר על מה שמכרה. דתניא שילהי פ' כל הגט ר' יהודה אומר בשלשה פרקים מוכרין את התבואה לפני הזרע ובשעת הזרע ובפרוס הפסח ובשלשה פרקים מוכרין את היין בפרוס הפסח ובפרוס עצרת ובפרוס החג ושמן מעצדת ואילך. למאי הילכתא אמר רבא ואיתימא רב פפא לשותפי פרש"י זצ"ל שאין אחד יכול למכור בלא דעת חבירו חוץ לפרקים הללו. אבל בפרקים הללו אין צריך לימלך ואם מכר ונתייקר לאחר זמן אין לו עליו כלום. ומיכן ואילך מאי אמר רבא כל יומא פרקיה הוא. וה"ה היכא שנשתתפו ולא קבעו הזמן שאינו יכול לחלוק בלא דעת חבירו קודם אלו הפרקים דמזלא דבי תרי עדיף. וכן כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל שותפין שהתנו ביניהם שיעמדו בשותפות זו עד זמן הקצוב כל אחד ואחד מעכב על חבירו ואינו יכול לחלוק עד שיגיע הזמן או עד שיכלה כל ממון השותפות ואין אחד מהם יכול ליטול חלקו בקרן או בשכר עד סוף הזמן. נשתתפו סתם ולא קבעו להם זמן הרי אלו חולקין כל זמן שירצה אחד מהן וזה נוטל חלקו מן הסחורה וזה נוטל חלקו ואם לא היתה באותה סחורה דין חלוקה או היתה בחלוקתה הפסד הרי אלו מוכרין אותה וחולקין את הדמים. היה זמן ידוע למכירת אותה סחורה יש לכל אחד לעכב שלא יחלוקו עד

שתמכר הסחורה בזמן הידוע למכירתה ואין אחד מהם נוטל לא מן הקרן ולא מן הריוח עד זמן החלוקה אלא א"כ התנו ביניהם עכ"ל:

סימן צג

והיכא שקבעו זמן לחלוקה ולקח אחד מן השותפין לצורך עצמו וסחר מקח יפה לצורך עצמו קודם שהגיע הזמן והרויח ואפי' הגיע הזמן ולא אמר בפני עדים שלצורך עצמו הוא סחר והרויח זה היה מעשה ואמרו שכל הריוח לאמצע ופשטוה מהא דתנן בפרק מי שמת הניח בנים גדולים וקטנים השביחו גדולים את הנכסים השבח לאמצע אם אמרו ראו מה שהניח לנו אבינו הרי אנו עושין ואוכלין השביחו לעצמן. ופי' רבינו שמואל זצ"ל השביחו גדולים את הנכסים סתם בעודם בתפוסת הבית השביחו לאמצע ויטלו קטנים כגדולים אם אמרו גדולים לקטנים בפני עדים או אמרו לבית דין או בציבור ראו מה שהניח לנו אבינו מזומנים אנו נחלוק ומה שנשביח נשביח מחלקינו ונתעצלו בית דין לחלוק אז השביחו לעצמן אבל היכא שלא אמרו הוי הריוח לאמצע אע"ג דגבי אחיו כהגיע הזמן דמי דאימת שירצו יכולין לחלוק ולא מיבעיא לקח סחורה ומכר שהריוח לאמצע אלא אפי' היו מעות בשותפות ולקח מן המעות וקנה בהם והרויח נמי הריוח לאמצע אם לא אמר בפני עדים שלעצמו לקח אותם המעות כדאמר התם בגמרא רב ספרא שבק אבוה זוזי שקלינהו ועבד בהו עיסקא תבעוהו אחוה לדינא קמיה דרבא אמר רבא רב ספרא גברא רבה הוא לא שביק גירסיה וטרח לאחריני פי' וכמי שאמר ראו מה שהניח לנו אבא הרי אני עושה ואוכל דמי. הא למדת דאפי' בזוזי צריך לומר. והא דפרישית לעיל דזוזי כמאן דפליגי דמי היינו דלא בעינא תלתא למישיימינהו אבל אמירה בבי תרי ודאי צריך:

בפרק המקבל בההוא דרבא כתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל בפירושיו שאילו מקמיה דרב עמרם גאון זצ"ל היכי מיתוקמא הא שמעתא דרבא. והשיב לאוקמה דאיתגרו בהדדי ולא יכולין למיפלג לעולם לא אפשר דהא הוה אמר רבא אלא אפשר לאוקמ' אמר רבא הני בי תרי דעבדי עיסקא בהדדי ועדיין לא פליג עיסקא ורווח טובא מה שאין כן באחרים ואמר ליה חד לחבריה תא ניזבון וניפלוג וא"ל אידך נירווח טפי דינא הוא דמעכב ליה מאי טעמא אמרינן כיון דחזא ליה דרווח טפי אירע ליה דהאי מזלא דחד מנהון הוא ומנא לן דאמר הכי מדקאמר באידך פירקין הוי משתדל עם מי שהשעה משחקת לו ואמר רבא לאישתתופי בהדיה אלמא איכא למיחש להכי יכול למימר ליה עכיב למאי נפקא מינה אל תמנע טוב מבעליו ואי אמר ליה הב לי פלגא רווחא ופלגא קרנא יכול למימר ליה דילמא במזלא דידך קא רויחינן וכיון דפלגת ושקלת את חלקך פיישנא אנא והדר מוזיל

עיסקא ואזיל דילי לגמרי הילכך קאמר רבא דינא לעכובי עד דמזבן ההוא עיסקא כוליה והוי עיסקא ממונא ופלגינא ליה. ר"ח זצ"ל עכ"ל. פירוש זה דבר סמכא הוא ויש לסמוך עליו לענין הלכה למעשה. ורבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב אשכחן למקצת רבוותא דכתבי דהא דרבא ליתא דאם כן אין לדבר סוף. והאי מימרא לאו דסמכא דלא אפשר לדחויי מימרא דליכא עליה פלוגתא בלא ראיה ועוד דלא אמר רבא אית ליה לשותף למימר הכי אלא היכא דידיעא מילת' דעלמ' דאי שביק ליה להההוא עיסקא לקמיה מיתוסף ביה רווחא אבל היכא דידיעא מילתא לפום מנהג דאי שביק ליה לקמיה לא מיתוסף ביה מידי לא קאמר רבא הכי וכ"ש היכא דאי מעכב ליה חיישי' לפסידא:

סימן צד

הילכך איתא להא דרבא וגרסי' בפ' כל הגט תניא רבי יהודה אומר בשלשה פרקים מוכרין את התבואה לפני הזרע ובשעת הזרע ובפרוס הפסח ובשלשה פרקים מוכרין את היין בפרוס הפסח ובפרוס עצרת ובפרוס החג ושמן מעצרת ואילך. למאי הילכתא אמר רבא ואיתימא רב פפא לשותפי מיכן ואילך מאי אמר רב יהודה כל יומא פירקיה הוא. והא רבא הוא מריה דשמעת' ומריה דשמעתא התם דשמעת מינה דלא אמר רבא דשותפ' מעכב אשותפא אלא לפום מנהגא דעלמא אבל לעולם לא קאמר עכ"ל. וגם רש"י ז"ל מודה בזו הסברא ואין ביניהם אלא שרש"י מוקי מילתיה דרבא כגון שקבעו הזמן. ואותם הגאונים לא נהירא להו להעמיד שקבעו הזמן דא"כ פשיטא הואיל שקבעו הזמן והתנו שהכל לפי התנאי. וכן פי' ר"ת זצ"ל כדברי רבי' יצחק אלפס זצ"ל לקמן בפ' המקבל אמרי נהרדעי האי עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון עבוד רבנן מילתא דניחא ליה ללוה וניחא ליה למלוה אמרי נהרדעי השתא דאמרת פלגא מלוה איבעי ליה למישתי בה שיכרא שתי בה. רבא אמר להכי קרי לה עיסקא דא"ל לעסוקי ביה יהבי ליה ולא למישתי ביה שיכרא. וכתב התם רבינו יצחק אלפס זצ"ל והיכא דשקיל אינש עיסקא מחבריה לאיעסוקי ביה ואזל ליה לדוכתא אחריתא ובעא למיפלגיה להההוא עיסקא או לזוזי דעיסקא קמי בי דינא אדעתא למישקל איהו ההוא פלגא דבתורת מלוה לאיעסוקי ביה לנפשיה ומפקיד להההוא פלגא אחרינא דבתורת פקדון גבי אינש מעלמא כי היכי דלא ליתן רווחא למריה דעיסקא. הא מילתא חזינ' ביה בעיא מקמי רב הונא ואהדרו ואע"ג דליתא לשותף למיפלג בלא דעתי' דחבריה אי עבד ואתני קמי בי דינא או קמי בי תלתא מאי דעבד עבד ולית ליה למריה דעיסקא למישקל מיניה רווחא ואייתו להו דאי' מההיא דאמרינן איסור ורב ספרא עבדי עיסקא בהדי הדדי אזל רב ספרא פלג בלא דעתיה דאיסור אתו לקמיה דרבא א"ל זיל אייתי תלתא דפלגת קמייהו אי נמי תרי מגו

תלתא וכו' ואנן לא סבירא לן הכי דמהא שמעתא דאמר רבא להכי קרי ליה עיסקא דאמר ליה לאיעסוקי ביה יהיבי לך ולא למישתי ביה שיכרא. ושמעינן מינה דלית ליה ללוה למיפלגיה לממונא למישקל פלגא דבתורת הלואה לאיעסוקי ביה לנפשיה דלאו אדעתא למעבד בה הכי יהביה ניהליה הילכך אי אתני הדין תנאה לפני כל בית דין שבעולם לא מהני ליה הדין תנאה ולא כלום. ועוד אי אמרת דמהני הא תנאה בפלגא דבתורת מלוה ואף על גב דלאו אדעתא דהכי יהביה ניהליה מהני נמי באידך פלגא דבתורת פקדון ומשוי ליה לכולי לגביה כי מלוה ושקיל ליה לרווחא לחודיה ואף על גב דלאו אדעתא דהכי יהביה ניהליה א"כ מאי אהני ליה האי דעבדי רבנן עיסקי פלגא מלוה ופלגא פקדון הואיל ומילתא תליא בלוה ואי בעי לוה לאתנויי עלה ולבטלה בלא דעתיה דשותפא מצי מבטל לה אלא כי האי מימרא ודאי מימרא פריכא הוא ולאו דסמכא הוא. והא דאיסור ורב ספרא דאזל רב ספרא ופלג בלא דעת דאיסור והנהו תרי כותאי נמי דעבדי עיסק' בהדי הדדי דשמעת מינייהו דאית ליה לשותף למיפלג קמי בי תלתא בלא דעתא דשותפי לא כדהואי ממונא לחד הוא אלא כדהוה ממונא לתרוייהו דמצי שותף למיעבד הכי דכי קא שקיל ממוני' הוא דשקיל ומגופא דעובדא שמעת דהאי עיסקא דעבוד איסור ורב ספרא בהדי הדדי דממונא דתרוייהו הוה דקאמר ליה רב ספרא לרבא מי דמי התם אפוקי ממונא ממר ומיתן למר הכא אנא דידי שקלי גילוי מילתא בעלמא הוא ובתרי סגי וכו' אלמא רב ספרא ממונא דידיה שקיל ולאו ממונא דאיסור שקיל. הילכך ליכא למיגמר מהאי מעשה דאיסור ורב ספרא אלא מאן דבעי למישקל ממונא דחבריה לא ומהאי שמעתא דרבא שמעינן דלית ליה למעבד הכי וכן הילכתא:

[**דף ל"ב ע"א**]

מצאה ברפת אינו חייב ברשות הרבים חייב בה. אמר רבא רפת שאמרו אינה מתעה את הבהמה להיות בורחת ויוצאת ואינה נשמרת שאינה נעולה ואם באתה לצאת יוצאה. יש ספרים דהכי גרסינן אמר ר' יצחק ואפי' עומדת חוץ לתחום מכלל דברשות הרבים אפי' עומדת בתוך התחום נמי חייב. איכא דמתני לה אסיפא ברשות הרבים חייב א"ר יצחק והוא שעומדת חוץ לתחום. מכלל דברפת אפי' חוץ לתחום נמי אינו חייב בה. הילכך לתרוייהו לישני מצאה ברפת אפי' עומדת חוץ לתחום אינו חייב בה ולא פליגי אלא שמצאה ברשות הרבים דללישנ' קמא מצאה ברשות הרבים אפי' בתוך התחום חייב ולאיכא דאמרי דוקא שעומדת חוץ לתחום. ורש"י זצ"ל גריס בלישנא קמא אמר ר' יצחק והוא שעומדת בתוך התחום. איכא דמתני לה אסיפא ברשות הרבים חייב א"ר יצחק והוא שעומדת חוץ לתחום:

סימן צה

הילכך ללישנא קמא מצאה ברפת בתוך התחום פטור חוץ לתחום חייב בה. ברשות הרבים בין חוץ לתחום בין בתוך התחום חייב בה. ולאיכא דאמרי ברשות הרבים חוץ לתחום חייב בתוך התחום פטור. מצאה ברפת בין בתוך התחום בין חוץ לתחום פטור. והרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל ברישא גריס כגירסא הראשונה דפרישית. ובאיכא דאמרי גריס ברשות הרבים חייב בה א"ר יצחק והוא שעומדת בתוך התחום אבל עומדת חוץ לתחום אינו חייב דהוה ליה כמציל מן הנהר דכבר מייאש מרה מינה מכלל דברפת אפי' עומדת חוץ לתחום נמי אינו חייב:

[**שם**]

אם היה כהן והיא בבית הקברות לא יטמא לה. ת"ר מנין שאם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר שלא ישמע לו שנא' איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבים בכבודי:

[**שם**]

פורק וטוען ופורק וטוען אפילו ארבעה וחמשה פעמי' חייב שנא' עזוב תעזוב הלך לישב לו ואמר לו הואיל ומצוה עליך אם רצית לפרוק פרוק פטור שנא' עמו. אם היה זקן או חולה חייב. מצוה מן התורה לפרוק אבל לא לטעון ר' שמעון אומר אף לטעון אוקימנא דכי קאמר מצוה לפרוק בחנם ולא לטעון בחנם אלא בשכר ר"ש אומר אף טעינה נמי בחנם תנינא להא דתנו רבנן פריקה בחנם וטעינה בשכר ר' שמעון אומר זו וזו בחנם:

סימן צו

פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהלכה כרבנן. וכן פסק הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל:

[**שם ע"ב**]

אמר רבא מדברי שניהם נלמד צער בעלי חיים דאוריי' דשקלינן וטרינן טובא אליבא דרבא ואוקימנ' ברייתות דסברי צער בעלי חיים לאו דאורייתא אליבא דר"י הגלילי:

סימן צז

ופי' הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל כיון דשני רבא מאי דאקשי' ליה הילכתא כוותיה דרבנן סברי צער בעלי חיים דאוריי' ור' יוסי הגלילי פליג והילכתא כרבנן:

[**שם**]

ת"ר אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה לטעון עם השונא כדי לכוף את יצרו. שונא שאמרו שונא ישראל ולא שונא שבאומות. שניהם אוהבים או שניהם שונאים מצוה לפרוק משום צער בעלי חיים:

[**דף ל"ג ע"א**]

ת"ר מדדה עמו עד פרסה. פרש"י זצ"ל מדדה עמו לאחר שהטעינו שמא יחזור ויפול. אמר רבה בר בר חנה ונוטל שכר. והרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל פי' מדדה עמו עם האבידה עד פרסה אם לא יוכל ליקחנה בתחילה כגון שהיתה בורחת ממנו ונוטל שכרו. טפי לא מטרחינן ליה:

סימן צח

ר' יוסי הגלילי אומר אם היה עליו יותר ממשאו אין זקוק לו שנאמר תחת משאו משאוי שיכול לעמוד בו כו' פסק רבי' יצחק אלפס זצ"ל דליתא לדר' יוסי הגלילי:

[**שם**]

ת"ר כי תראה חמור שנאך. כי תראה יכול ממרחק ת"ל כי תפגע יכול פגיעה ממש ת"ל כי תראה ואיזו היא ראייה שיש בה פגיעה שיערו חכמים אחד משבעה ומחצה במיל זהו ריס: אבידתו ואבידת אביו אבידתו קודמת אבידת אביו ואבידת רבו אבידת רבו קודמת לשל אביו שאביו הביאו לעולם הזה ורבו שלמדו חכמה מביאו לעוה"ב. ואם היה שקול כנגד רבו של אביו קודמת. היו אביו ורבו נושאין משאוי מניח את של רבו ואחר כך מניח את של אביו. היו אביו ורבו בבית השבי פודה את רבו ואח"כ פודה את אביו ואם היה אביו תלמיד חכם פודה את אביו ואחר כך את רבו. תניא בתוספתא אבידת אביו ואבידת אמו אבידת אביו קודמת לאבידת אמו. אימתי בזמן שהיא תחתיו הא אינה תחתיו שניהן שוין אבידת האיש ואבידת האשה אבידת האיש קודמת לאבידת האשה. מנא הני מילי דשלו קודם שנאמר אפס כי לא יהיה בך אביון הזהר מן העניות שלך קודם לשל כל אדם. אמר רב יהודה אמר רב כל המקיים בעצמו כך לסוף בא לידי כך אע"פ שלא הטיל עליו הכתוב יש לאדם ליכנס לפנים משורת הדין ולא לדקדק שלו קודם אם לא בהפסד מוכיח ואם תמיד מדקדק כך פורק מעליו עול גמילות חסדים וצדקה וסוף שיצטרך לבריות:

סימן צט

והרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל פי' כל המעמיד עצמו מליתן צדקה ומפחד שלא יעני סוף בא לידי עוני. ת"ר רבו שאמרו רבו שלימדו חכמה פי' סברת טעמי המשנה ולהבין שלא יהיו סותרות זו את זו וטעמי האיסור וההיתר והטמא והטהור והחיוב והפטור והוא הנקרא תלמוד. ולא רבו שלימדו מקרא תורה נביאים וכתובים ומשנה כמו שהם שנויות ואין טעמן מפורש בהדיא דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר כל שרוב חכמתו ממנו אם מקרא אם משנה אם תלמוד. ר' יוסי אומר אפי' לא האיר עיניו אלא במשנה אחת זהו רבו פי' שהודיעו טעם משנה אחת שלא היה יכול להבין. איתמר רב יצחק בר יוסף אמר ר' יוחנן

הלכה כר' יהודה. רב אחא בר רב הונא אמר רב ששת הלכה כר' יוסי. ומי אמר ר' יוחנן הכי והא אמר ר"י הלכה כסתם משנה ותנן רבו שלמדו חכמה. מאי חכמה רוב חכמה. בפר"ח זצ"ל פסק כרב ששת דמתני' כר' יוסי אלא דר' יוחנן משני לה כר' יהודה. ונראה דמתני' לא דייקא כר' יוסי אלא כר' מאיר כדפי' רש"י זצ"ל סתמא כר' מאיר. ובשאלתות דרב אחאי פסק כר' יוחנן בפר' ויקח קרח וזה לשונם ברם צריך דאמרי' דכולי עלמ' מודו דילמ' כ' מיפלג פליגי תנאי בהך מילתא דאיכא דאמרי כוליה ואיכא דאמרי רוביה ואיכא דאמרי כל דהו אפי' חדא מילתא דתניא רבו שאמרו וכו' הילכתא מאי ת"ש דאיתמר רב יצחק בר יוסף אמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה ורב אחא אמר רב ששת הלכה כר' יוסי. ואמר רב הונא תלמידי חכמים שבבבל עומדין זה מפני זה ומקרעין זה על זה. ולענין אבידה במקום אביהן אין מחזירין אלא לרבו מובהק אלמא כר' יהודה הילכתא. ירושלמי רב כר' מאיר ור' יוחנן כר' יהודה. שמואל כר' יוסי. רב כר' מאיר חד בר נש פתח פומיה דרב שמע דדמך ובזע עלוי. ותימה דר"מ כל חכמתו סבר ופתח פומיה משמע אפילו בחדא טענה:

בהגוזל בתרא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב מנין לאבידת עכום"ז שהיא מותרת שנאמר כן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבידת אחיך. אבידת אחיך אתה מחזיר ואי אתה מחזיר אבידת עכום"ז ואע"ג דאתאי לידיה כרבנאי דאמר רבנאי ומצאתה דאתא לידיה משמע. תניא ר' פנחס בן יאיר אומר ובמקום שיש חילול השם אפי' אבידתו נמי אסורה. בפ' אין מעמידין תני ר' אבוהו קמיה דר' יוחנן המינין והמסורות והמשומדים מורידין אבל לא מעלין פירש"י זצ"ל מינין מומרים לעכום"ז בין גוים בין ישראלים. מסורות מלשינים ביד עכום"ז א"ל שונה אני לכל אבידת אחיך לרבות ישראל משומד ואת אמרת מורידין. סמי מכאן משומד פי' דהואיל ומחזירין אבידתו אין מורידין דאי מורידין גופו שרי ממונו מיבעיא. אבל מין ודאי מורידין ואין מחזירין אבידתו ואוקימנא דסבר ר' יוחנן אוכל נבילות להכעיס מין הואי ולהכי לא מוקמה דר' אבהו במשומד להכעיס דהוא מין הוא ואין מחזירין אבידתו דהואיל ואיכא היתרא ואיסורא קמיה ושביק היתרא ואכיל איסורא ההוא להכעיס קא עביד ומין הוא ומורידין אותו וכ"ש שאין מחזירין אבידתו ואע"ג דאיפליגו רב אחא ורבינא באוכל נבילות להכעיס דמר סבר משומד הוא ומר סבר מין הוא. וקיימא לן בפ' גיד הנשה דכל התורה כולה רב אחא לחומרא ורבינא לקולא והילכתא כרבינא לקולא א"כ דהלכה אוכל נבילות להכעיס משומד הוי ואין מורידין שאני הכא דר' אבהו ור' יוחנן קיימי כוותיה דרב אחא דאוכל נבילות להכעיס מין הוא. ות"ר פ' כהן משוח שחטא בהוריות אכל חלב לא זהו

משומד ואיזהו משומד אכל נבילות שקצים ורמשים ושתה יין נסך. ר' יוסי ב"ר יהודה אומר אף הלובש כלאים זהו משומד מאי קאמר אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן הכי קאמר אכל חלב לתיאבון הרי זה משומד. להכעיס הרי זה מין ואיזהו דבסתמא מין הוי אכל נבילות וטריפות שקצים ורמסים ושתה יין נסך פי' דאכל נבילות וטריפות דאית ליה שחוטה וכשירה ושביק להו ואכיל נבילה וטריפה הרי זה להכעיס והוי מין ומורידין אותו וכ"ש שאין מחזירין את אבידתו אבל שקצים ורמשים מסתמא הוי מין אפי' לית לי' היתרא דהואיל והן דברים שהנפש קצה בהם ודאי להכעיס הוא עושה ומין הוא. ושותה יין נסך ואית ליה יין כשר ודאי מין הוא. הילכך כל היכא דשביק היתרא ואכיל איסורא אי נמי דאכיל דברים שהנפש קצה בהם וכגון שקצים ורמשים וכל כיוצא בהן אע"ג דלית לי' היתרא ודאי להכעיס קא עביד והרי זה מין ומורידין אותו וכ"ש שאין מחזירין את אבידתו. אבל משומד דהיינו אוכל נבילות לתיאבון היכא דלית לי' היתרא ההוא מחזירין אבידתו וכ"ש שאין מורידין אותו. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל בפ' אין מעמידין דמשומד אוכל נבילות להכעיס לא קרינן ביה לכל אבידת אחיך. וכן פסק הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל דאוכל נבילות לתיאבון מצוה להשיב אבידתו אבל אוכל נבילות להכעיס הרי זה מין ועובדי עכומ"ז ומחללי שבתות אסור להחזיר להם אבידתו. כההיא דפרק אין מעמידין כההיא דתני ר' אבהו קמיה דרבי יוחנן כתוב באלפס המינין והמשומדין והאפיקורוסין מורידין אבל לא מעלין. מעתה כ"ש שאין מחזירין אבידת אפיקורוס. וכן כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל אפיקורוסין אסור להחזיר אבידתו כעכומ"ז. ותנן אלו שאין להם חלק לעוה"ב האומר אין תחיית המתים מן התורה ואין תורה מן השמים ואפיקורוס ואיפליגו בה באפיקורוס רב ור' חנינא דאמרי תרוייהו זה המבזה ת"ח ר' יוחנן וריב"ל דאמרי תרוייהו זה המבזה חבירו בפני ת"ח. ותו מפרש התם כגון דאמר מאי אהנו לי רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו. ורבא אמר כגון הני דבי בנימן אסיא דאמרי מאי אהנו לי רבנן מעולם לא שרו לי עורבא ולא אסרו לי יונה:

שילהי פ' אלו עוברין ת"ר ששה דברים נאמרו בעם הארץ אין מוסרין לו עדות ואין מקבלין מהן עדות ואין מגלין להם את הסוד אין ממנין אותן אפיטרופא של יתומין ואין מוסרין להן קופה של צדקה ואין מתלוין עמהם בדרך ויש אומרי' אף אין מכריזין על אבידתו. ותנא קמא זימנין דנפיק מיניה ברא מעליא ואכיל ליה ויכין רשע וצדיק ילבש:

סימן ק

וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ואי קשיא לך הא דאמר כמאן מקבלינן האידנא סהדותא מעם הארץ כמאן כר' יוסי. ההוא עם הארץ דהתם לאו כעם הארץ דהכא הוא דאילו התם

ליתיה במקרא ובמשנה אבל בדרך ארץ ובמצות איתיה וכגון דלא חשיד אשבועתא ולא חשיד אגזלנותא ולאו אחד אנפי דפסילותא אבל עם הארץ דהכא דחשיד אכל הני דאמרן הוא דהא חשיד על הגניבה ולפיכך אין ממנין אותו אפיטרופא דחשיד נמי אשפיכות דמים לפיכך אין מתלוין עמו בדרך. ועוד שהוא חשוד על העריות כדאמ' ר' אלעזר א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן עם הארץ מותר לקורעו כדג א"ר שמואל בר רב יצחק ומגבו ואמר ר' אלעזר עם הארץ מותר לנוחרו ביום הכפורים שחל להיות בשבת כגון שהיה רץ אחר הזכור או אחר נערה המאורסה ביום הכפורים שמותר להצילו בנפשו כדתנן ואלו מצילין אותן בנפשן. הרי סובר דהתם איירי בעם הארץ שמותר להורגו. וכן סובר רבינו יצחק בר אשר זצ"ל והקשה דעד כאן לא פליגי אלא דלמר אין מכריזין על אבידתו ולמר מכריזין אבל לאבד ממונו ביד לכולי עלמא אסור אפי' למאן דלית ליה יכין רשע וצדיק ילבש ומאי שנא ממון מסור שמותר לאבדו ביד מקל וחומר מנופו למאן דלית ליה יכין רשע וצדיק ילבש. ונראה בעיני דהני תנאי כולהו סברי יכין רשע וצדיק ילבש אלא שיש אומרים סבר כי אהני ליה קרא לענין שאסור לאבד ממונו בידים אבל לטרוח בממונו להכריז על אבידתו לא אהני ליה ות"ק סבר להא נמי אהני ליה שמכריזין על אבידתו. ודוקא בעם הארץ החשוד פליגי וכגון דשכיחי עם הארץ טובא אי נמי שמצא בין סיעת עם הארץ. אבל עם הארץ שאינו במקרא ובמשנה אבל בדרך ארץ ובמצות איתיה ההוא מכריזין על אבידתו ככל ישראל:

בפרק הניזקין תנן המוצא מציאה לא ישבע מפני תיקון העולם פי' דא"כ דצריך לישבע שביק לה ואזיל. א"ר יצחק שני כיסין קשורין מצאת לי והלה אומר לא מצאתי אלא אחד נשבע. שני שוורים קשורים מצאת לי והלא אומר לא מצאתי אלא אחד אינו נשבע. מאי טעמא שוורים מנתחי אהדדי וטענת שמא הוא:

סימן קא

ופסק הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל דלא ישבע כלל ואפי' בתרי כיסי דלאו מנתחי אהדדי דאי אפשר כשימצא האחד אלא אם כן ימצא האחד קשור עמו הרי זה לא ישבע דהלכה כמתניתין דהמוצא מציאה לא ישבע כלל. וכן כל אותם הימים שמיטפל באבידה קודם שימכרה בבית דין אם האכילה משלו נוטל מן הבעלים בלא שבועה מפני תיקון העולם:

הדרן עלך פרק אלו מציאות

פרק המפקיד

[**שם ע"ב**]

המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים ונגנבו או שאבדו שילם ולא רצה לישבע שהרי

אמרו שומר חנם נשבע ויוצא נמצא הגנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה למי הוא משלם למי שהפקדון אצלו. נשבע ולא רצה לשלם נמצא הגנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם ארבעה וחמשה למי הוא משלם לבעל הפקדון. השוכר פרה מחבירו והשאילה לאחר ומתה אם מתה כדרכה ישבע השוכר שמתה כדרכה והשואל משלם לשוכר. א"ר יוסי כיצד הלה עושה סחורתו בפרתו של חבירו זה אלא תחזור הפרה לבעלים:

[**דף ל"ד ע"א**]

אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן לא שילם ממש אלא כיון דאמר הריני משלם מקני לי' כפילא. תניא כוותיה דר' יוחנן השוכר פרה מחבירו ונגנבה ואמר הלה הריני משלם ואיני נשבע ואחר כך נמצא הגנב משלם תשלומי כפל לשוכר ואע"פ שהשוכר חייב בגניבה ואבידה מ"מ אם רצה לישבע לשקר שנאנסה היה נפטר בשבועה. הילכך כי אמר נגנבה וחייב עצמו בקרן נקנה לו הכפל:

סימן קב

וכתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל וכן הלכה הואיל ותניא כוותיה. אמ' רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי. א"ל רב שמואל בר יהודה לר' יהודה אמרת לן משמי' דשמואל חלוק היה ר' יוסי אף בראשונה פי' שילם ולא רצה לישבע כיצד זה נותן לתוך כיסו של זה כפילו של זה אלא יחזיר הכפל לבעלים. הלכה כמותו או אין הלכה כמותו א"ל חלוק היה ר' יוסי אף בראשונ' והלכה כמותו אף בראשונה. איתמר נמי אמר ר' אלעזר חלוק היה ר' יוסי אף בראשונה והלכה כמותו אף בראשונה. ור' יוחנן אמר מודה היה ר' יוסי אף בראשונה שכבר אמר הריני משלם:

סימן קג

נראה בעיני דהלכה כשמואל דהילכתא כוותיה בדיני ותו דר' אלעזר קאי כוותיה. אבל הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל כתב והילכתא כר' יוחנן דכל היכא דפליגי שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ור' אלעזר לא חיישינן ליה דתלמיד קטן הוא לגבי ר' יוחנן. מתקיף לה רמי בר חמא והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ואפי' לר' מאיר דאמר מקנה אדם דבר שלא בא לעולם כגון פירות דקל וכו' פי' כדאמ' בפ"ק הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר לאחר שתתגיירי לאחר שאשתחרר לאחר שתשתחררי לאחר שימות בעליך לאחר שיחלוץ ליך יבמיך לאחר אינה מקודשת ר' מאיר אומר מקודשת. ובפ' אע"פ בכתובות נמי מינה דייק' דסבר ר' מאיר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. וכתב הרב ר' בדוך מארץ יון זצ"ל בפ"ק דלית הילכתא כרב דאמר רב הונא אמר רב האומר לחבירו שדה זו שאני לוקח לכשאקחנה קנויה לך מעכשיו קנה דהילכתא דאין אדם מקנה דבר

שלא בא לעולם. ובתוספתא דנדרים תנינן בית כור מכור לך לכשאקחנה לא אמר כלום. ובפרק האשה רבה ביבמות אמר רב נחמן בר יצחק רב הונא כרב ורב כר' ינאי ור' ינאי כר' חייא ור' חייא כרבי ור' כר' מאיר ור' מאיר כר' אליעזר בן יעקב ור' אליעזר בן יעקב כר' עקיבה כולהו סבירא להו דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ופר"ח זצ"ל התם הני כולהו שיטה אחת נינהו וקיי"ל דלית הילכתא כחד מינייהו. מיהו יש שיטה דהילכתא היא כדפרי' לקמן. ומשמעתין נראה לי ראיה מדפריך דמי בר חמא והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם דרך פשיטותא משמע דפשיטא ליה דהכי הילכתא:

[**שם**]

אמר רב פפא שומר חנם כיון שאמר פשעתי מקני לי' כפילא דאי בעי פטר נפשיה בגניבה ואבידה. שומר שכר כיון שאמר נגנבה מקני ליה כפילא דאי בעי פטר נפשיה בשבורה ומתה. שואל אמר רב זביד הכי אמר אביי שואל עד שישלם מ"ט הואיל וכל הנאה שלו בדבורא לא מקני ליה כפילא:

סימן קד

ופסק הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל וגם רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהילכתא כקב זביד משום דתניא כוותיה דרב זביד השואל פרה מחבירו ונגנבה וקדם השואל ושילם ואח"כ נמצא הגנב משלם תשלומי כפל לשואל ואוקימנא דדוקא שילם. והני כולהו אע"ג דלא שמעינן דהקנה לו הכפל דכי שיערו חכמים דעתו שהקנה לו ואפי' עמד וצווח לא הקניתי לו לא משגחינן ביה וטובא כי הא בתלמודא וביבמות פירשתי מקצתם:

[**שם**]

פשיטא אמר איני משלם וחזר ואמר הריני משלם הא קאמ' הריני משלם ומקני ליה כפילא אלא אמר הריני משלם וחזר ואמר איני משלם מאי מי אמרי' מיהדר קא הדר ביה ולא מקני ליה או דילמא במילתיה קאי ומקני ליה כפילא. אמר הריני משלם ולא הספיק לשלם עד שמת ואמרו בנים אין אנו משלמין מהו מי אמרי' מיהדר קא מהדרי בהו או דילמא במילתיה דאבוהון קיימי ודחויי הוא דקא מדחו ליה ומקנו להו כפילא. שלמו בנים מהו מצי אמר להו כי אקניי כפילא לאבוכון דעבד ליה ניחא נפשאי לדידכו לא או דילמא לא שנא. שילם לבנים מהו מצי אמרי ליה כי אקני לך אבונא כפילא דעבדת ליה נייח נפשיה אבל לדידן לא או דילמא לא שנא. שילמו בנים לבנים מהו. שילם מחצה מהו. שאל שתי פרות ושילם אחת מהן מהו. שאל מן השותפין ושילם לאחד מהן מהו. ושותפין ששאלו ושילם אחד מהם מהו. שאל מן האשה ושילם לבעלה. ואשה ששאלה ושילם בעלה מהו תיקו:

סימן קה

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל כל אלו עמדו בתיקו וחולקין וקיי"ל ממון המוטל בספק חולקין. וה"מ בארץ ישראל אבל בבבל קנסא הוא ולא מגבינן ואי קדם חד מינייהו ותפס לא מפקינן מיניה בין בבבל בין בארץ ישראל עכ"ל וכן סובר בפר"ח זצ"ל דתיקו דממונא הוי ספיקא וחולקין. ורבינו שמואל זצ"ל סובר דתיקו דממונא המוציא מחבירו עליו הראיה כדפרישית לעיל בפרק אלו מציאות. בפרק הגוזל עצים אמרי' תבעוהו בעלים לשומר חנם ונשבע שגנבוה ונפטר ואחר כך שילם לפנים משורת הדין ואח"כ הוכר הגנב כפל למי אביי אמר לבעל הפקדון כיון דמטרחיה שומר לבעלים עד שהביאו לב"ד ונשבע אע"ג דהדר שילם לא מקנו ליה בעלים כפילא לשומר בשעת תשלומין. רבא אמר למי שהפקדון אצלו כיון דשילם שילם:

סימן קו

פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל הכא בשמעתין דהלכה כרבא:

[**שם ע"ב**]

אמר רב הונא משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו פי' אמתני' קאי אע"פ שהוא משלם כדקתני שילם ולא רצה לישבע משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו חיישי' שמא עיניו נתן בה. ואמר בפ"ק אמר רב נחמן שלש שבועו' משביעין אותו שבועה שלא פשעתי בה שבועה שלא שלחתי בה יד שבועה שאינה ברשותי פי' שלא שלחתי בה מעולם לעשות מלאכתי דאי שלח בה יד הוי גזלן עלה ומיחייב באונסיה ואפי' נאנסה דברשותי' קיימא ודידיה הוא:

[**דף ל"ה ע"א**]

ההוא גברא דאפקיד כיפי בהדי חבריה כיפי פי' נזמים א"ל לא ידענא היכא דאותבינהו אתא לקמיה דרב נחמן אמר כל לא ידענא פשיעותא היא זיל שלים. לא שלים. אגביה רב נחמן לאפדניה מיניה. לסוף אישתכח כיפי ואייקור יותר על הדמים שפרע לבעלים אמר רב נחמן הדרי כיפי למרייהו והדרא אפדנא למרה. אמר רבא הוה יתיבנא קמיה דר"נ ופרקין דהמפקיד הוה ביריה ואמרי' שילם ולא רצה לישבע קתני מתניתין דקני כפילא והא נמי הא שילם וליקני רווחא דאייקור דחשיב ליה שבחא דעלמא ולא הוי כגיזותיה וכולדותיה. אי נמי סבירא ליה כי ההיא לישנא דאמר רבא נעשה כאומר לו לכשתגנב ותרצה ותשלמני סמוך לגניבתה קנויה לך דלא מחלקינן בין שבחא דמעלמא לשבחא דמגופא. ולא אהדר לי ולא מידי ושפיר עבד דלא אהדר לי מאי טעמא התם לא אטרחיה לבי דינא והכא אטרחיה לבי דינא:

סימן קז

שמעינן מהכא דהטוען טענת אבידה בפקדון ושילם ולא רצה לישבע ונמצא הפקדון ונתייקר על הדמים שפרע למפקיד שדמי היוקר לנפקד הואיל ולא אטרחיה לבי דינא אקני ליה יוקרא. וכן הלכה. הילכך גרסי' במתני' ונגנבו או שאבדו תנא נגנבו לכפילא ותנא אבדו ליוקרא:

[**שם**]

אמר אמימר אנא נהרדעא אנא וסבירא לי דשומא הדרא לעולם. והילכתא דשומא הדרא לעולם משום ועשית הישר והטוב פי' נכסי לוה ששמו ב"ד לבעל חוב חוזרים אליו אם נותן מעות החוב. ובמה שמין וענין השומא מיפרשא לקמן בפ' בית כור. פשיטא שמו ליה לבעל חוב ואזיל ושמה לבעל חוב דידיה הא אמרי' ליה לבעל חוב שני לא עדיפת מגברא מבעל חוב ראשון שבאת מכחו כשם שהוא מחזירה ויטול מעותיו משום ועשית הישר והטוב אף אתה תקבל מעותיך מבעלים הראשונים משום ועשית הישר והטוב. זבנה אורתה יהבה במתנה ודאי הני מעיקרא אדעתא דארעא נחית ולאו אדעתא דזוזי נחית פי' בעל חוב ששמו לו קרקע ומכרה או נתנה או הורישה הני אחרונים לוקח או יורש או מקבל מתנה אדעתא דארעא נחות שיהא קרקע שלהם ולא שיקבלו מעות דאילו בעל חוב אית ביה משום ועשית הישר והטוב דאמ' ליה לא היה לך עליו אלא מעות והרי הן לך אבל אלו קרקע קנו. שמו לה לאשה ואינסיבת או שמו מינה דאשה ואינסיבת ואפי' לא שמאתן לבעלה בכתובתה להיות נכסי צאן ברזל שהן קנויין לבעל אלא עכבתו לעצמה להיות נכסי מלוג הקרן שלה והבעל אוכל פירות. בעל בנכסי מלוג של אשתו לוקח הוי דין לוקח נתנו בו חכמים הילכך לא מהדר היכא דשמו לה ואינסיבא ומתה וירשה בעלה כדאמ' זבנה אדעתא דארעא נחות ולא מהדרינן ליה היכא דשמו מינה ואינסיבא אם מתה האשה וירשה בעלה ובא להחזיר החוב וליטול הקרקע ולא מצי למימר יורש אני דכלוקח שויה רבנן ולא כיורש. ואע"ג דאמרי' שילהי יש נוחלין דטבא לי' עבדו לי' הא אמרי' התם היכא דליכא פסידא לאחריני לא עבדו ליה דטבא ליה:

[**שם ע"ב**]

אגביה איהו בחובו כלומר אם לא שמאוה ב"ד למלוה על כרחו של לוה וקם לוה מעצמו ולא הטריחו לדין ואמר לו טול קרקע זו בחובך פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר הדרא וחד אמר לא הדרא. מאן דאמר לא הדרא סבר דהא מדעתיה דנפשיה אגבייה האי וזביני מעליא הוא. ומאן דאמר הדרא לאו זבינא מעליא הוא והאי דאגביה מנפשיה ולא אתא לבי דינא מחמת כיסופא הוא דאגביה:

סימן קח

וכתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל וקיימא לן דכל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל והילכתא לא מהדר. וכל הני דפשיט הילכתא נינהו וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל כדבריו. והכי אמר בפ' התקבל למימרא דמספקא ליה לרב אי הילך כזכי דמי אי לאו כזכי דמי והא איתמר הילך מנה לפלוני שאני חייב לו אמר רב חייב באחריותו ואם בא לחזור אינו חוזר התם ספק ממונא לקולא הכא ספק איסורא לחומרא. פירש"י זצ"ל ספק ממונא לקולא והמוציא מחבירו ידו על התחתונה לפיכך אינו חוזר. והכי נמי אמר בהמפלת אלא אמרו סימן הולד בבהמה דקה טינוף בבהמה גסה שיליא באשה שפיר ושיליא ואילו שפיר בבהמה לא קא פטר. א"א בשלמא בצלול מחלוקת משו"ה אשה דרבי קרא פטר ביה שפיר בהמה דלא רבי בה קרא לא פטר בה שפיר אלא אי אמרת בעכוד מהלוקת מכדי סבדא הוא מאי שנא אשה דקא פטר בה שפיר ומאי שנא בהמה דלא קא פטר בה שפיר. מי סברת דר' יהושע מיפשט פשיט' ליה לר' יהושע ספוקי מספקא ליה גבי אשה דממונא הוא ספק ממונא לקולא ועל הכהן להביא ראיה שלא ביכרה. גבי בהמה דאיסורא איכא לגבי גיזה ועבודה ספק איסורא לחומרא:

סימן קט

מכל הני שמעינן דכל היכא דמספקא לן בממונא היכי דינא מוקמינא ממונא אחזקתי' והמוציא מחבירו עליו הראיה. ונראה בעיני דהוא הדין דהיכא דסלקא שמעתא בתיקו הואיל וספיקא היא המוציא מחבירו עליו הראיה כדברי רבינו שמואל זצ"ל ולא כפר"ח זצ"ל ורבינו יצחק אלפס שמפרשי' דהיכא דסלקא שמעתא בתיקו והוי ספק ממונא וחולקין דהואיל ועלתה בתיקו מחמת דלא ידעינן היכי דינא דמי להההיא דרב גבי הולך כזכי דמי ולההיא גבי ר' יהושע גבי שפיר דמספקא להו היכי דינא ואמרו המוציא מחבירו ע"ה. וההיא דשור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה דחולקין לא דמיא כדפי' רבי' שמואל זצ"ל כדפרישית באלו מציאות ותו דרבינו יצחק אלפס זצ"ל פי' בשמעתי' הלכה כדברי המיקל אלמא ספק ממונא לקולא ומאי שנא בעלמא דחולקין:

[**שם**]

מאימת אכיל פירי ה"ג אמר רבה מכי מטיא אדרכתא לידיה. אביי אמר עדיו בחתומיו זכין לו רבא אמר מכי שלמו ימי אכרזתא. וכן הסדר תחילה דבה. ואחריו אביי ואחריו רבא פי' מי ששמו לו ב"ד קרקע מאימת היא קנויה לו לאכול פירות אמר רבה מכי מטיא אדרכתא לידיה לאחר תשעים יום שנפסק הדין דאמר בהגוזל בתרא בית דין כותבין לו אדרכתא שטר פסק דין על נכסי לוה שבבל מקום שימצא שלו יקחם ומוסרין לו השטר ומאותה שעה שבא זה שטר לידו אוכל פירות הקרקע. אביי אמר עדיו בחתומיו זכין

לו מיום שנחתם שטר האדרכתא בב"ד אע"פ שלא בא לידו. רבא אמר מכי שלמו ימי אכרזתא אע"פ שבאתה האדרכתא לידו ולא מצא נכסי' ללוה עד לאחר זמן וכשמצא הוזקק לבא לב"ד ומכריזין שיש כאן קרקע למכור כדתנן בערכין אם בא זה וקבלה ביותר ממה ששמאוה אחרי' מוסרים אותה בידו לאחר שכלו ימי אכרזה:

סימן קי

ופסק הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל הלכה כרבא וההיא דשילהי הנושא בכתובות חמתיה דר' חמא אריכא איתת אחוה הואי זנה עשרין וחמש שנה בבית נשא לסוף אמרה ליה הב לי מזוני אמר לא אית לך מזוני רב לי כתובה לא מזוני אית לך ולא כתובה אית לך תבעי לדינא קמיה דרבא בר שילא א"ל אימא לי איזי גופא דעובדא היכי הוה אמר זניתה עשרין וחמש שנה בבית נשא פי' בבית אביה דדראי בכתפאי ואמטי לה א"ל טעמא מאי אמור רבנן כל זמן שהיא בבית בעלה גובה כתובתה לעולם דאמרי משום דכסיפא לה הכא נמי כ"ש דכסיפא לה מחמת הכבוד הזה שעשית לה לא הוה קא ציית דינא כתב לה אדרכתא אנכסיה אתא לקמיה דרבא אמר ליה חזי מר היכי דנן א"ל שפיר דנך א"ל וליהדר לי פירי דארעא דשיעור כתובתי דאכל מיומא דאיכתיב לי אדרכתא עלוהי שמאותו היום הם ברשותי א"ל אחוי לי אדרכתיך חזייה דלא הוה כתיב ואישתמודעי דניכסי אלין דמיתנא אינון א"ל אדרכתא לאו שפיר כתיבא שנכתבה על כל נכסיו של זה ושדות שלו אינן משועבדים לכתובתיך אלא שירש מבעלך א"ל תיזל אדרכתא נישקול מיומא דשלימו ימי אכרזתא עד השתא מיום שמצאתי שדה משדות המת והראתי אדרכתא שבידי לב"ד ושמאוה והכריזו עליה שלשים יום כמשפט. א"ל הני מילי היכא דליכא מעות בדאדרכתא אבל הכא דאדרכתא בטעות כתיבא לא זכית בה עד דמטיא ארעא לידך שהרי מכח האדרכתא שמאוה ב"ד והכריזו והא מר הוא דאמר אחריות טעות סופר הוא שטר שאין בו אחריות גובה מנכסים משועבדים שלא הלוה זה מעות אלא באחריות שיעבד כל נכסיו והסופר טעה והכי נמי ב"ד ציוו לסופר לכתוב אדרכתא הוגנת והוא טעה שלא כתב ואישתמודענא דנכסי אלין דמותנא אינון והכל יודעים שלא נכתבה אלא על ניכסי המת. אמר לה בהא אפי' רבה בר שילא טעי הוא סבר מכדי הני והני דמוקמיה וסבור שתגבה מנכסים שלו ולא היא זימנין דמגבי לה מארעא ואזלה ומשבחה לארעא דא ששמו לה מב"ד ודבעלה מכספא שלא ישביחנה היורש שהוא בטוח שיחזור ויקח את שלו מידה ובתר הכי אמר לה האי לאו דידך הוא שקול דידך והב דידי ואתי לאפוקי לעז על ב"ד שלא עיינו בתקנה זו. אע"ג דאמר לה רבא אחוי לי אדרכתיך לא שרוצה לומד דמכי מטיא אדרכתא לידה אוכלת פירות אלא נתכוון לידע אם נכתבה כדין שאם

לא נכתבה כדין אין לה פירות עד שתזכה בקרקע. ואין לומר דהתם רבה גרסינן דא"כ היינו צריכין להגיה רבה גם בפ"ק דמכילתין דפסק אחריות טעות סופר הוא כדקאמר ליה והא מר הוא דאמר אחריות טעות סופר הוא:

[**דף ל"ו ע"ב**]

אמר רבא הילכתא שומר שמסר לשומר חייב לא מבעיא שומר שכר שמסר לשומר חנם דגרועי גרעה לשמירתו אלא אפילו שומר חנם שמסר לשומר שכר חייב מאי טעמא דאית ליה אנת מהימנת לי בשבועה האיך לא מהימן לי בשבועה:

סימן קיא

ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דאם נשבע השומר הראשון פטור דלית ליה טעמא דאביי דאמר אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר וקסבר רבא דבהאי טעמא פליגי רב ור' יוחנן דלרב לא מצי למימר האיך לא מהימן לי בשבועה ור' יוחנן סבר מצי למימר האיך לא מהימן לי בשבועה והלכה כר' יוחנן דלתרוייהו לית להו טעמא דאין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר. ורבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב שמעי' מהכא דהיכא דאיכא עדים דנטריה שומר בתרא כי אורחיה ונאנסה לא מחייב שומר קמא לשלומי דהא ליכא שבועה דלימא ליה אנת מהימנת לי בשבועה האיך לא מהימן לי בשבועה ואע"ג דאמר אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר כדאמר בפ' כל הגט בהשולח גט ואם אמר לו טול ממנה חפץ זה פלו' הרי זה לא ישלחנו ביד אחר שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר. ואמרינן עלה אמר ר' שמעון בן לקיש כאן שנה ר' אין השואל רשאי להשאיל ולא השוכר רשאי להשכיר ה"מ לכתחילה אבל דאיעבד אע"ג דאינו רשאי אי איכא סהדי דלא פשע בה לא מחייבינן ליה דהא גבי השוכר את הפרה מחבירו והשאילה לאחר ומתה כדרכה כיון דליכא פשיעותא דהא כדרכה מתה לא מחייב שומר לשלומי מדיליה ואע"ג דהשאילה לאחר וש"מ לא סבירא לן כר' מאיר דאמר כל המעביר מדעת בעלים נקרא גזלן:

סימן קיב

וכן רבי' חננאל זצ"ל פסק בפ"ק דבבא קמא דקיימא לן כרבא. ויש שפוסקים באביי משום דפסקינן בשילהי פירקין הלכה כל שתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב ואי אפשר לומר כן דבכל דוכתא קיימא לן כרבא לגבי אביי בר מיע"ל קג"ם ואין שייך כאן כל שתחילתו בפשיעה וסופו באונס דלאביי דמפרש טעמ' משום דאין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר אפי' למ"ד תחילתו בפשיע' וסופו באונס פטור הכא חייב דנעשה כאומר לו אם תמסור ביד אחר תתחייב בכל אונס שאוכל לתלות שלא היה לה אם היתה בידך והילכך חייב. הילכך קיימא לן כרבא דשומר שמסר לשומר חייב משום דאמר ליה אנת מהימן

לי בשבועה והאיך לא מהימן לי בשבועה. מיהו אם היו הבעלים רגילין אצל שומר שני פטור שומר ראשון בשבוע' שומר שני. דהנהו גינאי דכל יומא הוו מפקדי מרייהו גבי ההיא סיבתא יומא חד אפקדוה גבי חד מינייהו שמע קל בי הלולא אפקדינהו גבי ההיא סיבתא עד דאזל ואתא איגנוב מאייהו אתא לקמיה דאב פטריה מאן דחזא סבר משום דשומר שמסר לשומר פטור. ולא היא שאני התם דכל יומא גבי סיבתא הוו מפקדי לה ולא מצי למימר לאביי אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר. וכן לרבא לא מצי למימר אנת מהימן לי בשבועה ואיהי לא מהימנא לי הואיל ואינהו גופייהו כל יומא הוו מפקדי גבה דההיא סיבתא:

[**שם**]

איתמר פשע בה ויצאת לאגם ומתה כדרכה אביי משמיה דרבה חייב רבא משמיה דרבה אמר חייב כל דיין דלא דאין כי האי דינא לאו דיינא הוא לא מיבעיא למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב דחייב אלא אפי' למ"ד פטור הכא חייב מאי טעמא הבלא דאגמא קטלה. רבא משמיה דרבה אמר פטור כל דיינא דלא דאין כי האי דינא לאו דיינא הוא לא מיבעיא למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור דפטור אלא אפי' למ"ד חייב הכא פטור מאי טעמא מלאך המות מה לי הכא מה לי התם. ומודה אביי דאי הדרא לבי מרה ומתה דפטור מאי טעמא דהא הדרא לה ולא הבלא דאגמא קטלה. ומודה רבא דאי גנבה גנב מאגם ומתה כדרכה בי גנב דחייב מאי טעמא אי שבקה מלאך המות בי גנב הוה קיימא. וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל אית מאן דאמרי הילכתא כאביי. ואע"ג דקיימא לן כל היכא דפליגי אביי ורבא הילכתא כרבא בהא הילכתא כאביי דהא אמרינן בהדי' הילכתא תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב. ואנן לא סבירא לן הכי אלא הלכה כרבא דקיימא לן כל היכא דפליגי אביי ורבא הלכה כרבא בר מיע"ל קג"ם. ואע"ג דקיימא לן לקמן תחילתו בפשיעה וסופו באונס ה"מ דנטרינהו כאורחא דהוי נטירותא לענין מידי דפשיעות לענין מידי אחרינא ואיכא אורחא אחריתי דאי עבד לי' לא הוה מטי לי' לאונסא הילכך אע"ג דאיתנהו מיחייב דאמרינן אי לאו דפשע לענין ההוא מידי אחרינא לא הוה מטי ליה להאי אונסא כגון ההוא דאמרי' ההוא דאפקיד זוזי גבי חברי' אותבינהו בצריכא דאורבני ואיגנוב. ואמר רב יוסף אע"ג דלענין גנבי נטירותא לענין נורא פשיעותא היא תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב דאי אקברינהו בארעא כדאמר שמואל כספים אין להם שמירה אלא בקרקע לא הוו מיגנבי ולא מיתליא בהו נורא הילכך מיחייב בגניבה ואע"ג דאניס דאי לאו דפשע לענין נורא לא הוה מיתניסא בגניבה. ומהאי טעמא אמרינן תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב דההוא אונסא דגניבה מחמת פשיעה

דנורא הוא ולהכי חייב דלא נטרה כדאיבעי ליה אבל הכא אם מתה כדרכה מאי אורחא דאית ליה למיעבד כי היכי דלא ליקטלה מלאך המות. הילכך אע"ג דקיימא לן תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב הכא פטור מאי טעמא דכתבי' דהיינו טעמא דרבא וטעמא תריצא הוא דליכא עליה פירוכא והילכתא כוותיה ואע"ג דאקשינן עלה דאביי ופריק ההוא פירוקא שינויא בעלמא הוא ולא סמכינן עליה. ואי דקשיא לך ההיא דגרסינן בפ' השוכר את הפועלים איתיביה אביי לרבא רועה שהיה רועה והניח עדרו ובא לעיר ובא זאב. וטרף ובא ארי ודרס אין אומרין אילו היה שם היה מציל אלא אומדין אותו אם היה יכול לעמוד ולהציל חייב ואם לאו פטור מאי לאו פטור בעידנא דעיילי אינשי לא דעל בעידנא דלא עיילי אינשי אי הכי אימא סיפא אם לאו פטור ואמאי פטור תחילתו בפשיעה וסופו באונס הוא וחייב:

סימן קיג

ושמעינן מינה דהיכא דתחילתו בפשיעה ואפילו איתניס שלא מחמת הפשיעה חייב ההיא מימרא דאביי ורבא ולא עדיף מהאי מימרא דאית ליה הכא וכבר דחייה רבא. והא מתני' דרועה כפשטא סברא לן דאומדין אותו אם היה יכול להציל חייב ואם לאו פטור ודקא מוקים לה אביי דעל בעידנא דעיילי אינשי וקא מוקים לה רבא דשמע קול ארי ועל שינויי נינהו ולא סמכינן אשינויי אלא בין דעל בעידנא דעיילי אינשי בין על בעידנא דלא עיילי אינשי אם היה יכול להציל אפילו על ידי רועים ומקלות חייב ואם לאו פטור עכ"ל. וכן פסק הרב ר' ברוך מארץ יון דהלכה כרבא וכן סובר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דהא דפסקינן לקמן והילכתא תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב דהיינו דוקא שהאונס בא מחמת הפשיעה. ור"ח זצ"ל כתב הכא דהלכה כאביי משום ההיא פיסקא דלקמן וליתא. וכן פי' רבינו יצחק בר אשר זצ"ל דדוקא באונס הבא מחמת הפשיעה חייב אבל האונס הבא שלא מחמת הפשיעה הוי כמו תחילתו וסופו באונס ופטור:

[**דף ל"ז ע"א**]

[**מתני'**] אמר לשנים גזלתי אחד מכם ואיני יודע איזה מכם או אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה ואיני יודע איזהו נותן לזה מנה ולזה מנה שהודה מפי עצמו. ודמינן בגמרא פקדון אפקדון הא דקתני בסיפא שנים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מאתים זה אומר מאתים שלי וזה אומר מאתים שלי נותן לזה מנה ולזה מנה והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו אלמא מספיקא לא מפקינן ממונא אמר רבא רישא נעשה במי שהפקידו אצלו בשתי כריכות דהוה ליה למידק פי' הואיל וחד גברא מפקיד אצלו הוה ליה בשנים שהפקידו אצלו בשתי כריכות זה שלא בפני זה דהוה ליה למידק מי נפקד אצלו מנה ומי

מאתים. הואיל ולא דק הרי פשע בפקדון. הילכך נותן לזה מנה ולזה מנה ומוציאין ממנו בדין ולא בבא לצאת ידי שמים והא דקתני שהודה מפי עצמו דדייקינן מינה שבבא לצאת ידי שמים עסקינן ההיא אריש קאי אמר לשנים גזלתי אחד מכם וכו' ותלמודא דשני נמי בבא לצאת ידי שמים אגזל ולא אפקדון סיפא נעשה כמי שהפקידו לו בכרך אחד דלא הוה ליה למידק הואיל שהפקידו אצלו שניהם זה בפני זה הוה ליה כמי שנאמנין זה על זה להפקיד שניהם פקדונותיהם בצרור אחד דלית ליה למידק מה יש לו לזה בתוכו או לחבירו ואע"ג דלאו בכרך אחד הוה. מיהו כיון דהפקידו זה בפני זה גילו בדעתם שלא חשדו זה את זה לומר שמא חבירי יתבע לו המאתים הילכך לא פשע ולא מידי ונותן לזה מנה ולזה מנה והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו או עד שיודה אחד לחבידו שהמאתים שלו ויטול המנה השני:

סימן קיד

וכן הלכה דרב אשי ורבינא נמי אית להו הא דרבא דא"ל רבינא לרב אשי מי אמר רבא כל בשתי כריכות הוה לו למידק והאמר רבא ואיתימא רב פפא הכל מודים בשנים שהפקידו אצל רועה שמניח רועה ביניהם ומסתלק פי' שנים שהפקידו זה טלה אחד וזה שנים זה אומר שנים שלי וזה אומר שנים שלי והתם שני כריכות נינהו אפי' הפקידו זה בפני זה דבר הנראה הוא מי הביא אחד ומי הביא שנים דבשלמא גבי כריכות מעות הואיל ואילו צרוריות בידו שוכח מי הפקיד אצלו צרור גדול או הקטן הואיל והפקידו יחד על כן יש לומר דהואיל והפקידו זה בפני זה ולא חשדו זה את זה ולא פשע הנפקד אבל גבי טלאים מילתא מוכח טפי ואין לו לירא שמא חבירו יאמר שלי הם השנים הילכך לנפקד היה לדקדק הואיל ולא דקדק פשע א"ל התם שהפקידו אצל רועה שלא מדעתו הילכך לא פשע ולא מידי:

סימן קטו

הילכך הלכה דכל היכא שהיה לנפקד לדקדק ולא דקדק משלם לכל אחד ואחד וכל היכא שלא היה לו לדקדק אי תפיס יהא מונח עד שיבא אליהו ואי לא תפיס דומיא דרועה מניח ביניהם ומסתלק. וכן פסק הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל. הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל כתב דהא דאמר רבא דבשני כריכות הוה ליה למידק היינו שהיה לו לכתוב כל אחד על כיס שלו ורוצה לומר דסמכינן אכתיבה ולא חיישינן שמא פינן ואמר בפ' האשה שהלכה שלום ההוא גברא דאפקיד שומשמי גבי חבריה א"ל הב לי שומשמיי א"ל שקלתינהו והא כן וכן הויין ובחביתא רמיא א"ל לדידך שקליתינהו והני אחרניית' נינהו ואמר רבא חיישי' שמא פינן וא"ל מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי ומי חיישינן לשמא פינן והא אנן תנן מצא כלי וכתב עליו

קו"ף קרבן מ"ם מעשר דל"ת דימוע טי"ת טבל תי"ו תרומה שבשעת הסכנה היו כותבין תיו תחת התרומה פי' שגזרו שלא לקיים המצות אלמא לא אמרינן שמא פינן מאותה תבואה שנתן בה בכתיבה אות זה ואלו אחריני א"ל רבינא לרב אשי ולא חיישינן לשמא פינן אימא סיפא ר' יוסי אומר אפילו מצא חבית וכתוב עליה תרומה הרי אלו חולין שאני אומר אשתקד היתה מליאה תרומה ופינה אלא דכולי עלמא חיישנן שמא פינן והכא בהא קמיפלגי מר סבר אי איתא דפנינהו מיגרר הוי גריר ליה היה גורר את האות. ואידך אימור אישתלויי אישתלי. אי נמי לפנחיא שבקיה להצלת פירות שבתוכה הניח בה אות זה ולא גררה כדי שיבדלו בני אדם מהם:

סימן קטז

ופסק מו' רבינו אליעזר בן רבינו יואל הלוי זצ"ל הלכה כתנא קמא דלא אמר אישתלויי אישתלי הואיל ולא מחק אותה האות. ומתוך כך פסק שאם כתוב על הבית יין נסך אם אין ידוע לנו בעדות ברורה שהיין כשר מחזקינן ליה באיסור דהלכה כרבי יוסי מחבירו ולא מחביריו כדאיתא בפרק מי שהוציאוהו גם הוא סובר כדברי הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל דסמכינן אכתיבה שהרי אממונא מייתינן לה:

סימן קיז

הילכך ראובן שהיה לו פקדונות וידוע על האמת שאלו כיסים הן פקדונות בידו אלא שאין ידוע איזה מהם כיס של מי הוא אם יש שם המפקיד כתוב על הכיס סמכינן אכתיבה ומהדרינן ליה. ולא חיישינן לשמא פינן וההיא עובדא דשומשמי דחיישינן שמא פינן היינו בשאר סימניא כגון בחביתא רמיין וכך כך הויין דאימור איתרמויי איתרמי דמאי הוה ליה למעבד אבל גבי כתיבה אי איתא דפניה הוה ליה למחוק האות. ואמרי' לעיל באלו מציאות המוציא סלע בשוק ובא חבירו ואמר שלי הוא אפי' שמו כתוב עליה לא אמר כלום לפי שאין סימן למטבע דאמר אפוקי אפקא ומאיניש אחרינא נפל משמע התם בשאר אבידה דליכא למימר האי טעמא סמכינן אכתיבה והוי סימנא מיהו הא לאו ראיה היא דאיכא למימר היינו דווקא בגוף האבידה דליכא למימר בה פינן. אבל אם מצא כיס מלא מעות וכתוב עליו ראובן דילמא לא הוי סימן דחיישינן שמא פינן. מיהו הלכה למעשה סמכינן אכתיבה כדברי הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל וכדברי מו' רבינו אליעזד בן ר' יואל הלוי זצ"ל:

ביבמות בפרק האשה שהלכה שלום תנן גזל מחמשה ואינו יודע לאיזה גזל וכל אחד ואחד אומר אותי גזל מניח גזילה ביניהם ומסתלק דברי ר' טרפון ר' עקיבה אומר אין זו הדרך מוציאתו מידי עבירה עד שישלם גזילה לכל אחד ואחד ואוקימ' התם מתני' בר' שמעון בן אלעזר דתניא אמר ר' שמעון בן אלעזר לא נחלקו ר' טרפון ור' עקיבה על שלקח

מקח מחמשה בני אדם ואינו יודע מאיזו מהן לקח שמניח דמי מקחו ביניהם ומסתלק על מה נחלקו על שגזל שר' טרפון אומר מניח גזילה ביניהם ומסתלק ור' עקיבה אומר עד שישלם לכל אחד ואחד וקיי"ל הלכה כר' עקיבה מחבירו ובפ' הכותב מסקי דר' טרפון חבירו דר' עקיבה הוה דתנן התם בפ' האשה שהלכה שלום בסמוך אמרה מת בעלי ואחר כך מת חמי תנשא ותטול כתובתה וחמותה אסורה היתה בת ישראל לכהן תאכל בתרומה דברי ר' טרפון ר' עקיבה אומר אין זו הדרך מוציאתה מידי עבירה עד שתהא אסורה לינשא ואסורה לאכול בתרומה ואמר בגמרא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' טרפון. ופר"ח זצ"ל משום דגרסי' בפ' הכותב על ר' טרפון שהוא חבירו של ר' עקיבה הוא וקיימא הלכה כר' עקיבה מחבירו לפיכך הוצרך לומר הלכה כר' טרפון:

סימן קיח

הכא למדתי מדבריו דכל היכא שנחלקו ר' טרפון ור' עקיבה ולא איתמר הילכתא כר' טרפון דהלכה כר' עקיבה. וכן פסק רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דהלכה כר' עקיבה וכדאוקימנא דקא תבעי ליה אבל היכא דהוי שמא ושמא אוקימנא ממונא בחזקת מריה. ואפי' איכא עדים שגזל לאחד משנים ואינו יודע מאיזה מהם לא מחייב ר' עקיבה לשלם בדיני אדם לכל אחד ואחד אלא דוקא היכי דתבעי ליה אבל אם בא לצאת ידי שמים שבא מאליו לימלך מה יעשה ולא יענש ודאי אמרינן ליה ידי שמים לא יצאת עד שתתן לשניהם ובהא ר' עקיבה מודה כדמוכח סוגיא דמתני' דהמפקיד. וכן פסקו רבינו יצחק אלפס זצ"ל והרב ר' יצחק אלפס מיימון זצ"ל שהלכה כר"ע כדתבעי ליה שנשבע כל אחד שזה גזלו ושקיל ובבא לצאת ידי שמים חייב לשלם גזילה לכל אחד ואחד ואע"ג דלא קא תבעי ליה אבל בדין היכא דלא תבעי ליה אינו נותן אלא גזילה אחת והן חולקין אותה ביניהם שהרי אין ידוע לאחד מהם שנגזל אלא זה בא והודיעם ולא קנסו חכמים בדבר זה מפני שאין לו תובע. והא דתניא שמניח דמי מקחו ביניהם ומסתלק לא שיניח ביניהם והם יקחו אלא יהו מונחים בידו הדמים או ביד ב"ד עד שיבא אליהו. או עד שיודו זה לזה כדמוכח סוגיא דשמעתין דהמפקיד:

[**שם**]

אמר מר התם דקא תבעי ליה הלה מה טוען רב יהודה אמר הלה שותק ורב מתנה אמר הלה צווח אבל שתיקה כהודאה דמיא. רב יהודה אמר שתיקה דרבא לאו כהודאה דמיא מצי א"ל האי דשתקי לכל חד וחד דאמינא דילמא האי הוא. פי' אליבא דר' טדפון קא בעי דאמר מניח גזילה ביניהם ומסתלק. הלה צווח פי' רש"י זצ"ל אומר לכל אחד איני מכירך:

סימן קיט

פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דלרב מתנה נמי דאמר שתיקה דהכא כהודאה דמיא נמי אי טעין ואמר מה ששתקתי לפי שהייתי מחשב בלבי להכירך אם אתה הוא אותו שגזלתי אם לאו הכי נמי דמהימן אבל אי לא טעין לא טענינן ליה ולרב יהודה טענינן ליה נמי. ופי' דמיכן יש ללמוד דכל היכא שיש לתלות שתיקתו בעבור שמחשב בלבו מה לומר לא אמרינן שתיקה כהודאה דמיא דאמ' לא כך היה כל אדם נתפס בב"ד שאין יכול למהר ולענות אלא הכל לפי מה שבית דין יכולין להבין דעתו של שותק לפי זה דנין:

[**דף ל"ח ע"א**]

המפקיד פירות אצל חבירו אפילו הן אבודין ע"י עכברין או ריקבון לא יגע בהן. רשב"ג אומר ימכרם בב"ד מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים. אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מחלוקת בכדי חסרונן אבל יתר על חסרונן דברי הכל מוכרן בב"ד פי' בכדי חסרונן כדרך חסרון שאר תבואות כמו שמפורש במשנתינו כדפרי' לקמן :

[**שם ע"ב**]

איתמר רב אבא בר יעקב בר אבא אמר ר' יוחנן הלכה כרשב"ג ור' אסי אמר רב נחמן הלכה כדברי חכמים:

סימן קכ

פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל הלכה כרב נחמן דבתרא הוא. וכן כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל המפקיד פירות אצל חבירו הרי זה לא יגע בהן ואע"פ שמתמעטין וחסרין והולכין בד"א כשחסרו חסרון הראוי להן בכל שנה אבל אם חסרו יתר מכדי חסרונן מוכרו בב"ד מפני השב אבידה לבעלים כשהוא מוכרן ימכרם לכהנים בדמי תרומה שמא עשו אותן הבעלים תרומה או תרומת מעשר על פירות אחרות עכ"ל. והרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל כתב בפירושיו והילכתא כר' יוחנן דביותר מכדי חסרונן כולי עלמא לא פליגי דלית מאן דלא חייש להפסד מרובה ובכדי חסרונן נמי הלכה כרשב"ג דר' יוחנן ושמואל פסקי כוותיה. ירושלמי רבי יוחנן חקוקא אפקיד גבי ר' חייא בר אשי רבה חד דיסקיא מליאה חמץ אתא שאיל ר' אמר ימכר ע"פ ב"ד בשעת הביעור חד בר נש אפקיד גבי ר' חייא בר אשי חד גרב דכותח אתא שאיל לרב אמר ימכר על פי ב"ד בשעת הביעור. וכן הדין כי המפקיד אצל חבירו פירות ונפסד בהו מחמת רקב או כיוצא בו כדי חסרונן ימכרם ע"פ בית דין וישמור לו הדמים עכ"ל:

[**שם**]

המפקיד פירות אצל חבירו והרקיבו יין והחמיץ שמן והבאיש דבש והדביש הרי זה לא יגע בהן ד"ר מאיר וחכמים אומרים עושין להן תקנה ומוכרן בבית דין וכשהוא מוכרן

אין מוכרן לעצמו. כיוצא בו גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק כשהן פורטין לאחרים ולא לעצמן גבאי תמחוי שאין להם עניים לחלק מוכרין לאחרים ואין מוכרין לעצמן. מאי תקנה עביד להו אמר רב אשי לקנקנו פי' הכלי שהן בתוכו יתקלקל אם ישהא בתוכו במאי קמיפלגי ר' מאיר ורבנן פי' מאחר שמודה ר' מאיר יותר מכדי חסרונן. מר סבר להפסד מרובה חששו כגון יותר מכדי חסרונן דריקבון פירות וקלקול הקנקן דיין והחומץ לא חששו ומר סבר להפסד מועט נמי חששו. וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל חזינן לרבוואתא דאוקמי חכמים דברייתא כרשב"ג דמתני' ואפחיתות מהילכתא משום דפסק רב נחמן דהילכתא כחכמים דמתניתין ואנן לא סבירא לן הכי דהא האי דקתני בברייתא יין והחמיץ שמן והבאיש דבש והדביש ליתא במתני' כל עיקר דהא אמר בגמרא דבתקנת חכמים פליגי ר' מאיר סבר להפסד מרובה חששו דאינון הפירות ביתר מכדי חסרונן והאי יין והחמיץ שמן והבאיש דבש והדביש כיון דקם קם ולא מיתוסף ביה פסידא הילכך לא יגע בהן ואי משום הפסד קנקנים הפסד מועט ולהפסד מועט לא חששו ורבנן דפליגי עליה סברי להפסד מועט נמי חששו ומזבין ליה להאי יין שהחמיץ ושמן שהבאיש ודבש שהדביש ואע"ג דקם ליה לא מיתוסף ביה פסידא משום תקנת קנקנים דלא ליפסדו והא מלתא ליתא במתני' הילכתא כרבנן דברייתא:

סימן קכא

וכן כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל כדברי חכמים דברייתא:

[**שם**]

איתמר שבוי שנשבה רב אמר אין מורידין קרוב לנכסיו פירוש לקרקעות של שבוי לעובדן ולשומרן עד שיבואו הבעלים ושמואל אמר מורידין קרוב לנכסיו. כששמעו בו שמת כולי עלמא לא פליגי דמורידין פי' ואם יבואו הבעלים קודם שיאכל זה הפירות יטול זה כשאר אריסין ויחזיר השאר ואם יבואו עדים שמת יירש הכל כי פליגי שלא שמעו בו שמת רב אמר אין מודידין דילמא מפסיד להו פי' לא יזבל את הקרקעות ויזרעם ויכחישם תמיד ושמואל אמר מורידין כיון דאמר מר שיימינן להו באריס לא מפסיד להו. מותיב ר' אלעזר ממשמע שנאמר וחרה אפי והרגתי אתכם וגו' איני יודע שנשיהם אלמנות ובניהם יתומים אלא מלמד שנשיהם מבקשות לינשא ואין מניחין אותן ובניהן רוצים לירד לנכסי אביהם ואין מניחין אותם. הוה עובדא בפומבדיתא בשבוי שנשבה ובא יורשו לירד בנכסיו ופשטה רב ששת מהא מתני' אין מורידין א"ל רב עמרם דילמא לירד ולמכור קתני תנא דאין מניחין אבל לעשות לאכול וליטול כאריס שפיר דמי. א"ל

בפומדיתא אתית דמעיילא פילא בקופא דמהטא והא דומיא דנשיהם קתני מה התם כלל לא הכא נמי כלל לא:

[**שם**]

מורידין קרוב לנכסי שבוי תנאי היא דתניא היורד לנכסי שבויין אין מוציאין אותן מידו ולא עוד אלא אפי' שמע שממשמשין ובאין וקדם ותלש ואכל הרי זה זריז ונשכר ואלו הן נכסי שבויין הרי שהיה אביו או אחיו או אחד מן המורישין כאן והלכו להם למדינת הים ושמעו בהם שמתו. והיורד לנכסי נטושין מוציאין אותן מידו ואלו הן נכסי נטושין הרי שהיה אביו או אחיו או אחד מן מורישיו כאן והלכו להם למדינת הים ולא שמעו בהם שמתו אמר רשב"ג שמעתי שהנטושים כשבויין והיורד נכסי רטושין מוציאין אותן מידו ואלו הן נכסי רטושין הרי שהיה אביו או אחיו או אחד מן המורישין כאן ואינו יודע להיכן הלכו פירש"י זצ"ל נכסי נטושין שהנכסים נטושין נכסי רטושים שהנכסים רטושין ולקמן מפרש לה דרטושים משמע שעזבום בעליה מדעתם והלכו להם וכיון דהוו להו לצוות הורידו יורשיי לנכסיי ולא ציוה ש"מ לא ניחא ליה ונטושים שהנטישום בעליהם על כרחם כגון שנשבו והיינו תנאי דרשב"ג סבר מורידין ורבנן סברי אין מורידין. ה"נ נטושין על כרחן:

[**דף ל"ט ע"א**]

תנא וכולן שמין להם באריס ואוקימנ' לאתויי הא דאמר רב נחמן אמר שמואל שבוי שנשבה מורידין קרוב לנכסיו דכיון שהיה שפוי בדעתו ולא ציוהו לירד בנכסיו ש"מ לא ניחא ליה. ורב נחמן דידיה אמר בורח מחמת מרדין הרי הוא כשבוי. פי' שהרג את הנפש ופרסאי הורגים על שפיכות דמים כדאמר בבא קמא מרדין רציחה בלשון פרסי כך מפורש בשערי דרב האיי. וכתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל והילכתא שבוי שנשבה ובורח מחמת מרדין אע"ג דלא שמעו בהן שמתו מורידין קרובין לנכסיהן אבל נטושין ורטושין אין מורידין עד שישמעו שמתו כשמואל ורב נחמן אבל מטלטלי שבויין ובורח לא מסרי' להו אלא ב"ד מפקדי להו גבי אדם נאמן עד דייתו או עד שישמעו שמתו וכל שכן מטלטלי דנטושין ודטושין עכ"ל. וקשיא לי דהואיל ופסק דמורידין קרוב לנכסי שבוי ה"ה דמורידין לנכסי נטושין דהיינו שבויין כדפרי' דהיינו תנאי. ותו דעל כרחין חד טעמא הוא כדאסקי' מורידין קרוב לנכסי שבוי תנאי היא ואייתינא תנאי דאיפליגו בנטושין. ותו דהואיל חד טעמא הוא מאי האי דמסיק וכולן שמין להו כאריס לאתויי הא דאמר רב נחמן אמר שמואל והלא היא דנטושין היינו דשמואל ותו אי לאו חד טעמא הוא קשיא לשמואל מברייתא דר' אלעזר דלית לתשובת עולא כדאמר רב ששת דדומיא

דנשיהם קתני ולא משכח שמואל תנא דקאי כוותיה. ונראה בעיני דודאי חד טעמא הוא דרב ושמואל איפליגו בשבוי שתחילת יציאתו על ידי שבי ששבוהו על כרחו ולא שמעו בו שמת דלרב אין מורידין ולשמואל מורידין. ובריייתא דשבויין דנטושין ורטושין איירי הכל ביוצא מדעת אלא ששבויין היינו ששמעו בהן שמתו ונטושין לא שמעו בהן שמתו וגם הקרובים לא ידעו ביציאתם ורטושין לא שמעו בהן שמתו אבל הקרובים ידעו ביציאתם והיינו פירוש שלא מדעתו שלא מדעת קרוביהם ועד כאן לא קאמרי רבנן דאין מורידין אלא בנטושין משום שיצא מדעת ולא שמעו בו שמת אבל בשבי גמור שתחילת יציאתו על ידי שבי מודו רבנן דמורידין והיינו תנאי דכולי עלמא ביוצא מתחילה על ידי שבי שמורידין שהרי רטושין לכולי עלמא אין מורידין הואיל וידעו הקרובים את יציאתו הוה ליה לצוות לירד לנכסיו הואיל ולא ציוה ש"מ לא ניחא ליה. והשתא אתי שפיר דבשבוי גמור דהיינו שמתחילתו יצא על ידי שבי קיימא לן דמורידין דרב ושמואל הילכתא כשמואל בדיני ותו דרב נחמן דהוא בתרא וקיימא לן כוותיה נמי בדיני ובנטושין הואיל ויצא מדעת הוה ליה לצוות וכ"ש רטושין שידעו בו הקרובים. הילכך קיימא לן כרבנן דאין מורידין קרובין לנכסיהן והשתא שייך שפיר למימר לאתויי הא דאמר רב נחמן אמר שמואל דשמין להם כאריס:

סימן קכב

הילכך נראה בעיני הלכה כדברי הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל. ולקמן בעובדא דסיבתא פירש"י זצ"ל דהילכתא כרשב"ג דקם ליה שמואל כוותיה:

[**שם**]

אמר רב יהודה אמר שמואל שבוי שנשבה והניח קמה לקצור ענבים לבצור ותמרים לגדור זיתים למסוק ב"ד יורדין לנכסיו ומעמידין אפוטרופוס פי' להכניס דבר המוכן ויהי' שמור לבעלים ואחר כך מורידין קרוב להשביח ליטול בעדים אבל לא מוקמינן אפטרופא לעולם שלא יטול כלום משום דאפטרופא לדיקנני לא מוקמי' מפני שאין ב"ד טורחין לבקש אפוטרופוס לאנשים גדולים שנתמלא זקנם לפי שלא ימצאוהו דבשלמא ליתמי איכא דשמיע להו והוי אפטרופוס לדבר מצוה אבל לדיקנני לא שמעי להו. וכן הלכה:

[**שם**]

אמר רב הונא אין מורידין קטן לנכסי שבוי פי' ואפי' הוא ראוי ליורשו דקא מפסיד להו ומוטב שיורידו להן איש נכרי. ולא קרוב לנכסי קטן הראוי לירש לנכסי קטן לעשות ולאכול דכיון דקטן לא ידע למחויי אתי האי קרוב לאחזוקי בהו ולומ' לחלק ירושתו

באו. וטוב להוריד איש נכרי דלא מצי למיטען בהו ירושה ולא שנא אחיו מאביו ולא שנא אחיו מאמו דאין מורידין פן יאמר של אביו היו נכסי מלוג ואביו של קטן שהיה בעל אמי היה מוחזק בהן מחמת שהיה אוכל פירות והוא מת קודם לאמי ולא ירשה ואני יורש חציין מחמת אמי. ולא קרוב מחמת קרוב לנכסי קטן כגון קטן שיש לו אח מאב ואותו אח מאב יש לו אח מאם דאיש נכרי הוא אצל קטן אין מורידין אותו אח מאם לנכסי קטן מחמת קורבת אחיו של זה שהוא אח גם לקטן. דאתי לאחזוקי בהו מחמת אחיו האמר נכסים הללו מחמת אחי מאמי הם שנפלו לו מאביו ואלו לחלקו באו ויצטרכו לטעון בב"ד ולא שנא ארעתא ולא שנא בתים דאין מורידין ולא אמרי' שהשכנים יעידו עליהם שבאו לחלקו של קטן. ואפי' כתבו שטר חלוקה כשחלקו מתחילה אין מורידין ואע"ג דקיימא לן בריש חזקת הבתים דשטר קלא אית ליה אפילו הכי במילתייהו דיתמי חיישינן טפי:

סימן קכג

ואיתמר משמיה דרב צמח גאון זצ"ל מעות קטן ממנין עליהן אפטרופ' אפי' קרוב הראוי לירש דאמרי' מעיינינן דאינש מעלי ושפו נכסיה ולא פליג רבנן בין קרוב ובין רחוק ואף רב דאמר לא קרוב בנכסי קטן במקרקעי ובתי קאמר ולא מעות. הילכך מעות קטן יהבינן להו אפילו לקרובים. כך כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

[**שם ע"ב**]

ההיא סיבתא דהוה לה תלת בנאתה אישתבאי איהי וחדא ברתא הנך תרתי בנאתה שכיבא חדא מינייהו ושבקת ינוקא אמר אביי פלגא יהבינן לאחתא ממה נפשך אם מתו שתי השבויות הרי זו יורשת חציו ואם לא מורידין קרוב לנכסי שבוי ואידך פלגא מוקמי' לה אפטרו' ולא מחתינן קטן לגווייהו דילמא לא שכיבא. רבא אמר מיגו דמוקמינן לפלגא מוקמינן נמי לאידך פלגא. לסוף שמעו דשכיבא סיבתא אמר אביי תילתא יהבינן לאחתא ותילתא יהבינן לינוקא ואידך תילתא יהבינן לאחתא דנקא ואידך דנקא מוקמינן אפטרופא לינוקא. רבא אמר מינו דמוקמינן אפטרופא לינוקא מוקמינן נמי לאידך דנקא והלכה כרבא בתרווייהו:

[**שם**]

מרי בר איסק ואמרי לה חנה בר יסק אתא לי' אחא מבי חוזאי א"ל לא ידענא לך אתא לקמיה דרב חסדא א"ל שפיר קאמר לך שנא' ויכר יוסף את אחיו מלמד שיצא בלא חתימת זקן ובא בחתימת זקן א"ל זיל אייתי סהדי דאחוה את א"ל אית לי סהדי ודחילי מיניה דגברא אלמא הוא א"ל לדידיה זיל את אייתי סהדי דלאו אחוך הוא א"ל דינא הכי

המוציא מחבירו עליו הראיה א"ל הכי דיינינא לך ולכל אלמי חברך. סוף סוף אתו סהדי ומסהדי ליה א"ל תרתי לא עבדי. לסוף אתו סהדי דאחוה הוא א"ל זיל פלוג ליה א"ל ליפלוג לי נמי מפרדסאי ובוסתני דשתל א"ל שפיר קאמר לך דתנן הניח בנים גדולים וקטנים והשביחו גדולים את הנכסים השביחו לאמצע וכן אמר רב השביחו לאמצע א"ל אביי מי דמי התם גדולים גבי קטנים ידעי וקא מחלי הכא מי ידע דמחיל איגלגל מילתא ומטא קמיה דר' אמי א"ל גדולה מזו אמרו שמין להו בעדים השתא דידיה לא יהבינן ליה אהדרוה קמיה דרב חסדא א"ל התם ברשות ב"ד נחית דמורידין קרוב לנכסי שבוי הכא לאו ברשות נחית שכשירד זה לתוכו לא נמלך בב"ד ועוד אם בא לימלך לא היו מורידין אותו דהאי אחוה קטן הוה ואין מורידין קרוב לנכסי קטן. אהדרוה קמיה דר' אמי אמר להו לא סיימוה קמאי דקטן הוה והודה ר' אמי לרב חסדא:

סימן קכד

וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והילכתא כרב חסדא וקשיא דאביי ליתא משום דקטן הוא ואין מורידין קרוב לנכסי קטן. הילכך אע"ג דלא ידע דנחיל השביח לאמצע אבל גדול ולא ידע דאיתיה דנחיל גביה לא השביח לאמצע. אלא שמין לו בעדים עכ"ל. בפרק יש נוחלין האומר זה אחי אינו נאמן פי' אינו נאמן להורישו עם שאר אחיו ומוקמי' לה בגמ' דקאמרי אחין אין אנו יודעים ופטורין האחין מליתן לו מחלקם. ונראה בעיני דמיירי כגון שמודים שיש להם אח אלא שאינם יודעין אם זה הוא אם לאו ואפי' הכי פטורין. וראיה אני מביא דתנן בפ' האומר קדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתיה ובא אחד ואמר אני קדשתיה נאמן. ואמר רב נחמן ליתן גט ואינו נאמן לכנוס. ורב אסי אמר אף נאמן לכנוס. ואמ' בירושלמי ר' יוחנן אמר נאמן ואין למידין הימנו מהו ואין למידין הימנו אחד משרותיי מכרתי ואיני יודע למי מכרתי ובא אחד ואמר אני לקחתי לא כל הימנו אלמא אף על פי שמודה שמכר על זה להביא ראיה שקנאה. הכי נמי אע"פ שמודי' שיש להם על זה להביא ראיה שהוא אחיהם והא דאצטריך רב חסדא לאתויי קרא דויכר יוסף דשפיר קאמר מרי היינו דאפי' לא מיחזי כשקרן דהואיל ומודה שיש לו אח היאך אי אפשר שאינו מכירו אם לא מטעם שיצא בלא חתימת זקן ובא בחתימת זקן דומיא דאחי יוסף אבל היכא שיצא בלא חתימת זקן ובא בלא חתימת זקן אי נמי יצא בחתימת זקן ובא בחתימת זקן מיחזי כרשע ומדקדקין בדינו טפי. אבל אין מוציאין מידו אלא בעדות ברורה או בהודאה שיודה שהוא אחיו. וההיא דפ' הכותב ההוא דאמר נכסיי לטוביה ושכיב ואתא טוביה אמר ר' יוחנן הרי בא טוביה. התם טעמא אחרינא

הוא דההוא טוביה לא טעין שהמת צוה ליתן לו אלא שאמר טוביה סתם איזה שיבוא בראשונה ואני הקדמתי לבוא הילכך תנו לי וזכה בדין:

[**שם**]

א"ל זיל אייתי סהדי דאחוה את א"ל אית לי סהדי ודחילי מיניה דהוא גברא אלמא א"ל זיל את ואייתי סהדי דלאו אחוך הוא א"ל דינא הכי המוציא מחבירו עליו הראיה א"ל הכי דיינינ' לך ולכל אלמי חברך סוף סוף אתו משקרי א"ל תרתי לא עבדי. ומיירי שהיה ידוע דמרי בר יסק גברא אלמא הוא דאי לאו הכי וכי כל כמיניה לומר על כל אדם שהוא אלם:

סימן קכה

ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דמיירי כגון שהיו ב"ד שואלים מאותם עדים שהיו אומרים דמסתפי מיני' ולא היו רוצים להתמצע בדבר ולא לא להן ולא לאו דמוכחא מילתא דמסתפי מיניה שאם לא כן לא שבקת חיי לכולהו אלמי דכל אדם שיתבע מן האלם ואומר אית לי סהדי דמסתפי מיניה יהא נאמן להוציא מידו עד שיביא האלם ראיה שאינו חייב לו כלום. אלא ודאי כדפרישית שאמר לו להביא אותם עדים עצמם שאנו רואים שידאים ממנו להעיד עליו שיאמרו שאינו אחיך או שיאמרו שאינם יודעים אם הוא אחיך ואם לאו. והכי מוכח מדמסיק השתא נמי אתו ומשקרי ואי עדים אחריני קאמר אטו משום דמסתפו מיניה הנהו סהדי מיסתפו מיניה כולי עלמא אלא ודאי בהנהו סהדי גופייהו דמיסתפו מיניה קאמר שישקרו לומר שאינו אחיו או אינן יודעין וקאמר תרתי לא עבדי חדא שלא ירצו להעיד האמת אלא שותקים ועוד שיאמרו שקר והיינו תרי דאיכא נמי בשפחה דתנן בפ' שני דכתובות עיר שכבשוה כרכום כל כהנות שבתוכה פסולות אם יש להם עדים אפילו עבד אפי' שפחה הרי אלו נאמנין ואוקמא ר' אשי בשפחה דידה ופרכי' השתא נמי אתיא ומשקרא. ומשנינן תרתי לא עבדא כי הא דמרי בר איסק וכו' פי' שכשאומרת טהורה אני ושפחתי יודעת והשפחה היא שותקת הא חדא ששותקת בקלקולה ועוד שתעיד שקר והוי תרתי ותרתי לא עבד:

[**דף מ' ע"א**]

המפקיד פירות אצל חבירו הרי זה יוציא לו חסרונו' כשיחזירם לו אם נפחת מהם כמו שרגילים להתחסר הנפקד פטור כדמפרש והולך. לחיטין ולאורז תשעת חצאי קבין לכור ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן באורז קלוף שנו. לשעורין ולדוחן תשעת קבין לכור לכוסמין ולזרע פשתן שלשת סאין לכור. ואמר רב חייא בר אבא אמר ר' יוחנן זרע פשתן בגבעולין שנו. תניא נמי הכי לכוסמין ולזרע פשתן בגבעולין ולאורז שאינו קלוף

שלשת סאין לכור. הכל לפי המידה הכל לפי הזמן. פי' הכל לפי המידה כן לכל כור וכור כשיעור זה רגילות להתחסר והכל לפי הזמן שיניחם בידו לכל שנה רגילות כך להתחסר. אמר ר"י בן נורי וכי מה איכפת להם לעכברים לאכול בין מהרבה בין מקימאה אינו יוציא לו חסרונות אלא לכור בלבד פליג אתנא קמא דאמר הכל לפי המידה. תניא אמרו לו הרבה אובדות מהן הרבה מתפזרות מהן בד"א שעירבן עם פירותיו ונסתפק מהם ולא ידע כמה נסתפק. אבל ייחד לו קרן זוית אומר הרי שלך לפניך ואפי' חסרו כולם לא חייש בעל הבית אלא אומר לו הרי שלך לפניך:

סימן קכו

וכן הלכה כרבנן ואין הלכה כר' יוחנן בן נורי. ודוקא שמדד לו בימות הגורן ומחזיר לו בימות הגורן. אבל מדד לו בימות הגורן והחזיר לו בימות הגשמים אינו מוצא לו חסרונות. מפני שחזרו ותפחו מלחלוחית הנשמים והקור. ונראה בעיני דהואיל שדרכם להתנפח כשיעור החסרונות היכא שהפקיד לו בימות הגשמים והחזיר לו בימוה"ח שמוציא לו כפלים חסרונו' כשיעור חסרונו' שפירשנו. וכשיעור שחזר ונתייבש בימות החמה. ר' יהודה אומר אם היתה מידה מרובה אין יוצא לו חסרונות מפני שמותירית שבימות הגורן כשמפקידין החיטין ביבישות ובימי הגשמים כשמחזירים נופחות ובאכילת העכברים אינן נחסרים כך לכל כור וכור דכולי האי לא אכלי העכברים מעשרת כורין הילכך נפיחתן משלמת החסרון המגיע לשני כורין או שלשה שהעכברים אכלו. כמה מידה מרובה עשרת כורין. ירוש' הלין עכבריא רשעיא כי משכחי עיבור סגין לא מסתיהון דאכלין אלא קריין לחבריהון דאכלי עמהון והיינו טעמא דרבנן כדמפרש בירושלמי והא דאמרו לו הרבה אובדות מהן והרבה מתפזרות מהן לדבריו דר' יוחנן אמרו לו כך. ירוש' בדמאי בפ' הקלין שבדמאי ר' פנחס בן יאיר אזל לאלתר חד א"ל עכבריא קאכלי עבורן גזר עליהן וצמתון שריין מצפצפין אמר לון ידעין אתון מה אינון אמרין אמרי ליה לא אמר לון אמרין דלא מתקנן א"ל ערבו ערבון ולא אינכון :

[**שם**]

המפקיד יין אצל חבירו וערבו עם יינו יוציא לו שתות שהקנקנים בולעים שתות ר' יהודה אומר חומש ואוקימנא מילתא דת"ק כגון שטחו החביות מבפנים בשעוה כדרך שאנו עושין בזפת דלא בלע קנקן טובא הילכך אינו מוציא לו אלא שתות ור' יהודה כגון דטחו ליה בזפת דבלע טובא הילכך מוציא לו חומש ואע"ג דאיכא לישנא אחרינא דשנינן משום דגרגישתא דהיינו קרקע שעושין ממנה חביות דהא מייצא והלז לא מייצא. אפי' הכי סמכינן אלישנא קמא ומוציא לו חומש לחסרונות בחבית של חרס חדשה

שטחו אותה בזפת דמאיזה כח נחייב אותו לשלם ואם טחו אותה בשעוה אינו מוציא לו חסרונות כי אם שתות:

[**שם**]

המפקיד שמן לחבירו ועירבו עם שמנו הרי זה מוציא לו חסרונות שלשת לוגין שמן למאה לוג ומחצה שמרים לוג ומחצה בלע אם היה שמן מזוקק אינו מוציא לו שמרים קנקנים ישנים אינו מוציא לו מה שבלע. ר' יהודה אומר המוכר שמן מזוקק לחבירו כל ימות השנה הרי זה מקבל עליו לוג ומחצה שמרים למאה פי' כשם שאמרו שמרים בהמפקיד כך אמרו שמרים בהמוכר שהמוכר שמן לחבירו ונותן לו מתוך חביותיו כשהוא מסתפק תמיד והוא מזוקק הרי לוקח מקבל עליו לפחות לו לוג ומחצה מחמת שמרי' למא' לוג ות"ק סבר דאינו מקבל עליו כלום הואיל שמכר לו בעת שהוא שמן מזוקק. ואמר אביי לדברי ר"י המוכר שמן לחבירו סתם בעת שהוא מזוקק ששקעו ושקטו שמרים מותר לו לערב ולבלבל השמרים המשוקעים שיחזרו ויתערבו ויצאו והיינו טעמא דמקבל לוקח לוג ומחצה שמרים בשלא עירבו ונתנו לו מזוקק דאמר ליה מוכר אי בעאי לערובי מי לא ערבי השתא נמי קביל לדברי חכמים אסור לערב שמרים והיינו טעמא דלא מקבל דא"ל אי בעי לערובי מי הוה שרי לך השתא נמי לא מקבילנא א"ל רב פפא לאביי אדרבה איפכא מיסתברא לדברי חכמים מותר לערב שמרים והיינו טעמא דלא מקבל דא"ל אחילת לי לדברי ר' יהודה אסור לערב שמרים והיינו טעמא דמקבל דא"ל אי בעאי לערובי לא שרו לערובי לך קבולי לא מקבלת זבון וזבין תגרא אקרי. מדלא מהדר ליה אביי לרב פפא ולא מידי ש"מ דקבלה לדרב פפא ותו לדאביי אתיא בגמגום ובעינא לשנויי ואשינויי לא סמכינן:

סימן קכז

והרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל וכן רבינו יצחק אלפס זצ"ל שניהם פסקו הלכה כחכמים הילכך הואיל שאינו מקבל שמרים מותר לערב שמרים כרבנן ואליבא דרב פפא. תנא אחד הלוקח ואחד המוכר שניהם יש להם דין אחד לפקטים דהיינו פסולות גרעינין הצפין על פני השמן דכי היכי דמקבל מפקיד פקטים לוקח נמי מקבל פקטים שאם מכר לו שמן סתם יקבל הימנו פקטים וכגון דקיהיב ליה זוזי בתשרי וקא שקיל מיניה בניסן כמדה בתשרי כשער הדמים של תשרי שהוא בזול וסתם שמנים עכורים וכ"ש אי שקיל מיניה בתשרי אבל אי יהיב ליה זוזי בניסן ושקיל ליה מיניה בניסן כשער של ניסן ביוקר דדרך השמנים להיות מזוקקים בניסן אין הלוקח מקבל פקטים דסתמא שמן צלול קנה:

סימן קכח

כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל המפקיד אצל חבירו פירות שאינן מדודין וערבן עם פירותיו ולא מדדן הרי זה פושע בעל הפקדון אומר כך וכך היה והשומר אומר איני יודע ישלם בלא שבועה שהרי חייב עצמו בתשלומין ואינו יודע כמה הוא חייב נמצא מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע ובזה הורו רבותיי ר' יוסף הלוי ורבו. וכן כל השומר שנתחייב לשלם ואומר איני יודע כמה דמים אני חייב לשלם והבעלים אומרים שיודעים כך וכך היו שוים יטלו בלא שבועה והוא שיטענו דבר שהן אמורין בו ויש לשומר להחרים על מי שלוקח ממנו יותר מן הראוי לו. ומנין שהדין כן שהפק' הגע עצמך שהפקיד אצלו כיס מלא מעות ופשע בו. הבעלים אומרים מאתים דינרין היו בו והשומר אומר ודאי היו בו ואיני יודע כמה נמצא זה בטוענו מאתים והודה לו במקצת ואמר השאר איני יודע שהוא מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם. מת אביו והניח לו שק צרור והפקידו אצל חבירו ופשע בו המפקיד אומר איני יודע מה היה שמא מרגליות היו בו וכן השומר אומר איני יודע כמה אני חייב לשלם שמא זכוכית היה מלא שורת הדין שאני אומר בטענה זו שישבע השומר כתקנת חכמים שאינה ברשותו ויכלול בשבועתו שאינו יודע בודאי שהיה בו יותר על שוה כך וכך וישלם כמה שהודה בו וכן כל כיוצא בזה. עכ"ל:

[**שם**]

המפקיד אצל חבירו חבית ולא ייחדו לה מקום הבעלים וטלטלה נשברה אם מתוך ידו נשברה לצרכו להשתמש בה חייב לצורכה שהיתה מונחת במקום התורפה להשבר פטור. אם משהניחה בין לצורכה בין לצורכו פטור ייחדו לה הבעלים מקום וטלטלה ונשברה בין מתוך ידו בין משהניחה לצורכו חייב לצורכה פטור. מני הא דקתני רישא אם משהניחה נשברה אע"פ שלצורכו נטלה פטור דאמ' משהחזירה הרי היא ברשות בעלים כבתחילה ואינו עליה אלא שומר חנם ופטור על אונסיה ואע"פ שלא הודיע לבעלים לומר נטלתיה והחזרתיה הויא השבה ר' ישמעאל היא דאמר לא דעת בעלים בעינן דתניא הגונב טלה מן העדר וסלע מן הכיס למקום שגנב יחזיר דברי ר' ישמעאל ר' עקיבה אומר צריך דעת בעלים ואם לא הודיעם חייב באחריותם אם מת או נגנב דמדשקליה מקים ליה ברשותיה והשבה בלא ידיעה לאו השבה היא. אי ר' ישמעאל מאי איריא דלא ייחדו אפי' ייחדו נמי לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא ייחדו דמקומה היא וכיון דבמקומה החזירה חזרה גמורה היא אלא אפילו לא ייחדו נמי דלאו מקומה היא לא בעינן דעת בעלים. אימא סיפא ייחדו לה בעלים מקום וטלטלה ונשברה בין מתוך ידו בין משהניחה לצורכו חייב לצורכה פטור אתאן לרבי עקיבה דאמר בעינן דעת בעלים

ואי ר' עקיבה מאי איריא ייחדו כי לא ייחדו נמי לא מיבעיא לא ייחדו דלאו מקומה היא אלא אפילו ייחדו נמי דמקומה היא בעינן דעת בעלים רישא ר' ישמעאל וסיפא ר' עקיבה. אמר ר' יוחנן מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא מובילנא מאניה בתריה לבי מסותא. ואוקמ' רב ששת כגון שטלטלה להביא עליה גוזלות לעלות כדרך סולם ליטול גוזל מקן גבוה ואפילו הכי הויא גזילה למיקם ברשותיה עד דעביד השבה דקסבר שואל מדעת בעלים גזלן הוי. וסיפא שהניחה במקומה שאינה מקומה היא וכולה ר' ישמעאל דלא בעי דעת בעלים וסתם לן תנא כר' ישמעאל דלא בעינן דעת בעלים. הילכך הוה ליה סתם במתניתין ומחלוקת בברייתא והלכה כסתם. ור' יוחנן הניחה במקומה משמע הילכך לא מיתוקמא מתניתין כר' ישמעאל אלא רישא ר' ישמעאל וסיפא רבי עקיבה וקיימא לן הלכה כר' עקיבה:

סימן קכט

ופסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל כר' יוחנן דמוקמה בתרי תנאי ופסק דהלכה כר' עקיבה דאמר בעינן דעת בעלים. דר' עקיבה ור' ישמעאל הלכה כר' עקיבה. ושלהי פרקין אמר ר' יוחנן הלכה כר' עקיבה לעולם מאי לעולם דאהדרה לדוכתא ואיתבר לאפוקי מדר' ישמעאל דאמר לא בעינן דעת בעלים קמ"ל דבעינן דעת בעלים. וכן כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל כדברי ר' עקיבה ואוקימנא בהגוזל בתרא פלוגתייהו בשומר שגנב מרשותו כגון שולח יד בפקדון שברשותו שנקרא גזלן וכגון המפקיד חבית אצל חבירו וכיוצא בו דר' ישמעאל סבר לא כלתה שמירתו ור"ע סבר כלתה שמירתו דכיון שנעשה גנב לא מהימן להו לבעלים הילכך הוה ליה גונב שלא מדעת וצריך דעת בעלים כדרב חסדא דאמר שלא לדעת צריך דעת בעלים ולא אמרי' סגי בדעת שומר. והא איהו ידע בחזירתו. ר' ישמעאל סבר עדיין הוא שומר עליה וסגי בדעת דידיה. אבל הגונב מרשות בעלים תנן התם בהגוזל בתרא הגונב טלה מן העדר והחזירו ומת או נגנב חייב באחריותו לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו ומגו את הצאן והיא שלימה פטור מלשלם. אמר רב לדעת שהכירו הבעלים שנגנב מהן טלה צריך שיודיעם כשמחזירם ואם לא מודיעם אע"ג דמנו את הצאן והיא שלימה אכתי חייב באחריותו דכיון דידעו הויא לה גזילה גמורה ובעי השבה מעלייתא. שלא לדעת שלא הכירו הבעלים קודם חזרה שתהא צאנם חסירה כלום ולאחר חזרה מנו את הצאן והיא שלימה פוטרו מנין זה מלשלם. וכי קתני מנו את הצאן והיא שלימה פטור אסיפא. ושמואל אמר בין לדעת בין שלא לדעת מנין פוטר. וכי קתני מנו את הצאן והיא שלימה אכולה. ור' יוחנן אמר לדעת מנין פוטר שלא מדעת אפי' מנין לא בעי וכי קתני מנו את הצאן והיא שלימה פטור אפילו.

ורב חסדא אמר לדעת מנין פוטר שלא לדעת צריך דעת בעלים וכי קתני מנו את הצאן והיא שלימה ארישא. אמר רבה מאי טעמא דרב חסדא בשלמא טעמא דכולהו ניחא דעדיף להו לדעת משלא לדעת ועוד מתניתין ניחא להו לתרוצי כוותייהו טפי. משום דאנקטה נגרי ברייתא. לימא כתנאי הגונב טלה מן העדר וסלע מן הכיס למקום שגנב יחזיר דברי ר' ישמעאל ר' עקיבה אומר צריך דעת בעלים. סברוה דכולי עלמא אית להו דר' יצחק דאמר אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה מאי לאו סלע בדעת קא מיפלגי וכפלוגתא דרב ושמואל דידעו הבעלים בגניבתו וקאמר ר' ישמעאל מנין פוטר כשמואל דאמר לדעת מנין פוטר ור' עקיבה כרב דאמר לדעת צריך דעת. ובטלה שלא לדעת קמיפלגי ובפלוגתא דרב חסדא ור' יוחנן דר' ישמעאל דאמר למקום שגנב יחזיר כר' יוחנן דאמר שלא מדעת מנין לא צריך ור' עקיבה כרב חסדא דאמר שלא מדעת צריך דעת. אמר רב זביד משמיה דרבא בגונב מרשות בעלים דכולי עלמא לא פליגי דסבירא להו כרב חסדא כדמפרש טעמא משום דאנקטה נגרי ברייתא והכא בשומר שגנב מרשותו עסקינן דר' ישמעאל סבר לא כלתה שמירתו ורבי עקיבה סבר כלתה שמירתו כדפרישית לעיל. וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהילכתא כרב חסדא דהא רבה כוותיה סבירא ליה ועוד דטעמא דיליה סביר' ליה ומסתברא והני מילי בבעלי חיים משום דאנקיט להו נגרי ברייתא. במידי דלאו בעלי חיים לא פליג:

סימן קל

הילכך קיימא לן הילכתא כר' יוחנן דאמר לדעת מנין פוטר. שלא לדעת אפי' מנין לא צריך עכ"ל. והכי משמע דהלכה כרב חסדא בבעלי חיים דהא אוקימנא כולי עלמא כרב חסדא וכי נמי מוקמית לה בתנאי קאי ר' עקיבה כוותיה. וכן פסק הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל בגונב מרשותו כר' עקיבה דאמר בעינן דעת בעלים ובגונב מרשות בעלים דבר שאינו בעלי חיים כר' יוחנן ודבר שהוא בעלי חיים כרב חסדא הכל כדברי רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

[**דף מ"א ע"א**]

איתמר רב ולוי חד אמר שליחות יד שחייבו הכתוב עליו אפי' נאנסה כדכתיב ומת או נשבר או נשבה שבועת י"י תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו. הא שלח נתחייב שוב במיתתה ובשבועתה צריכה חסרון לא הוי שליחות יד כל זמן שלא חסרה ולא קמה ברשותיה להתחייב באונסיה. ומסקנא דרב ור' יוחנן סברי צריכה חסרון ולוי ור' יוסי בן נהוראי ורבא סברי אינה צריכה חסרון:

סימן קלא

הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל וכן רבי' יצחק אלפס זצ"ל שניהם פסקו דשליחות יד אינה צריכה חסרון דרבא דהוא בתרא הכי סבירא ליה:

[**דף מ"ב ע"א**]

אמר שמואל כספים אין להם שמירה אלא בקרקע. אמר רבה(") ומודה שמואל בערב שבת בין השמשות דלא אטרחוה רבנן. ולא היינו בין השמשות שהוא ספק יום וספק לילה דא"כ מילתא דפשיטא הוא דפטור דהיאך יחפור גומא בספק שבת. ותו היאך יקבל הפקדון. הילכך האי בין השמשות היינו מחצי היום ולמעלה שמתחיל היום להעריב מפני שצריך לעשות בצורכי שבת לא אחמור עליה רבנן דהא אסרינן ליה נמי במלאכה בפ' מקום שנהגו וה"ה בערבי ימים טובים או לכל היותר אם החמירו עליו היינו עד שעה תשיעית אבל משעה תשיעית ומחצה דהוי שעת המנחה אינו חייב לחפור בקרקע. אבל קודם חצי היום חייב לקבור בקרקע ואם לא קבר בקרקע ונגנבו הרי זה פושע וחייב ובפר"ח לא נמצא בין השמשות ואפי' הכי נראה בעיני שיודה דקודם חצי היום צריך לקוברו ואם לא קוברן פושע הוא וכשקוברן בקרקע מעמיקם טפח בקרקע כדאמר רפרם מסיכרא מסתברא טפח. וכן פסקו הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל. והרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל ורבינו יצחק אלפס זצ"ל כרפרם דאמר מסתברא טפח:

סימן קלב

הילכך צריך להעמיקם כדי שיתנו עליהם עפר טפח. ואי שהה למוצאי שבת שיעור למיקברינהו ולא קברינהו חייב והיינו ששהה שיעור למיקברינהו אחר שבאו מבית הכנסת ואחר שהבדיל דקודם לכן אסור במלאכה כדאמרי' בירושלמי פ"ק דתענית ובפ' מקום שנהגו נשיא דנהגין דלא למעבד עובדא מפקי שובתא אינו מנהג עד דפני סידרא מנהג פי' סדר קדושה ואפילו הבדיל מנהג כשר שלא לעשות מלאכה עד שיתפלל סדר קדושה וכל תפלת מוצאי שבת הואיל וכן לא אטרחוה רבנן עליה לענין פקדון. ואי צורבא מרבנן הוא המפקיד שהוא זהיר במצות הבדלה על הכוס אמר השומר דילמא מיבעי ליה זוזי לאבדלתא להכי לא קברינהו ומגנבו פטור. ואי ידוע דאית ליה יין בביתו למפקיד אע"ג דהמפקיד הוא צורבא מרבנן הוא חייב. וכתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל הכספים והדינרים אין להם שמירה אלא שיטמינם בקרקע ויתן עליהם טפח עפר או יטמינם בכותל בטפח הסמוך לשמי קורה אבל לא באמצע הכותל שמא יחפרו שם הגנבים ויגנבו אפי' נעל עליהם כראוי בתיבה או החביא אותם במקום שאין אדם מכירו ולא מרגיש בו הרי זה פושע וחייב לשלם. הורו מקצת המבינים שהוא הדין לכל דבר שמשאו קל ואין הקרקע מאבדת אותו במהרה כגון לשונות של זהב ואבנים טובות שאין

להם שמירה אלא בקרקע ולזה דעתי נוטה עכ"ל. וכן דעתי נוטה דאע"ג שהוא שומר כספים של עצמו בתיבה סגורה כספים של אחרים אינו רשאי לשמור אלא בקרקע ואם לא עשה כן הרי הוא פושע. אבל אם התנה עמו על מנת שישמור כמו של עצמו הרי זה מניחו במקום שמניח את של עצמו ופטור. והיכא דשכיחי גשושאי שמגששין בקרקע בשפודין של ברזל להכיר מקום שתחתיו חלל אין להם שמירה אלא בשמי קורה דהיינו בגג שתחתיו. והיכא דאיכא גשושאי ואיכא נמי פרומאי דהיינו שוברי התקרה אין להן שמירה אלא ביני דיכי דהיינו בין שורת הבנין בכותל. והיכא דאיכא גשושאי ופרומאי ואיכא נמי טפוחאי שמטפחין בכותל לידע אם יש חלל אין להם שמירה אלא או בטפח סמוך לקרקע או בטפח סמוך לשמי קורה וכולן בכותל. והיכא דליכא לא גשושאי ולא פרומאי ולא טפוחאי אין להם שמירה אלא בקרקע דוקא אם הניחם שלא בקרקע הוי פשיעה ומיחייב אבל היכא דהניחם בקרקע ונגנבו שומר חנם פטור אבל שומר שכר חייב דאין זה אונס וכן מוכח בריש הכונס ולקמן בריש הכונס דלא משכח גניבה באונס בשום ענין אלא בטוען טענת לסטים מזויין. ותמיה גדולה היא זאת דאטו אם הניח כספים בעומק מאה אמה שאי אפשר לגונבם אלא במחילות שתחת הקרקע לא יחשב זה אונס לפטור בו שומר שכר כמו שאנו פוטרים אותו בליסטים מזויין דמה היה לו לעשות יותר. (אמר המעתיק דיבור זה לא נשלם, ונעתק כמו שנמצא):

[**שם**]

המפקיד מעות אצל חבירו ררן והפשילן לאחוריו או שמסרן לבנו ובתו הקטנים ולא נעל בפניה' כראוי חייב שלא שמר כדרך השומרים. ואמרי' בגמ' הא אם שומר כדרך השומרים פטור בשלמא כולהו שלא שמר כדרך השומרים אבל צררן והפשילן לאחוריו מאי הוה ליה למיעבד אמר רבא אמר ר' יצחק אמר קרא וצרת הכסף בידך אע"פ שצרורין יהיו בידך. הילכך האי גברא אע"ג דצררן והפשילן לאחוריו הואיל ושלא תפש בידו הוי פושע ודוקא שהפשילן לאחוריו אבל לפניו לא הוי פושע דלא בעינן שיהיו בידו הואיל שהם קשורים על פניו. וכן כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל המפקיד אצל חבירו כספים בדרך להוליכם לביתו או ששלח על ידו מעות ממקום למקום צריכין שיהיו צרורין ומונחים בידו או קשורין כראוי על בטנו כנגד פניו עד שיגיע לביתו ויקברם כראוי ואם לא קשרם בדרך זאת אפי' נאנסו חייב לשלם שהרי תחלתו בפשיעה שכל שתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב עכ"ל. ודוקא שמסר לבנו ובתו הקטנים הוי פשיעה אבל אם מסר לבנו ובתו הגדולים או לאנשי ביתו הגדולים הנאמנים לו לא הוי פושע כדאמ' בגמ' ההוא גברא דאפקיד זוזי גבי חבריה אשלמינהו לאימיה ואותבינהו בקרטליתא ואיגנוב

אמר רבא היכי נידיינו דייני להאי דינא נימא ליה לדידיה שלים כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד נימא לה לאימיה אמרה לא אמר לי דלאו דידיה הוו דאקברינהו א"ל אמאי לא אמרת לה אמר כל שכן דכי אמינא דדידי הוו טפי מיזדהרא בהו. אלא אמר רבא משתבע איהו דאינהו זוזי דאשלמינהו לאימיה ומשתבע אימיה דאינהו זוזי דאותבינהו בקרטליתא ואיגנוב ופטור. פי' רש"י זצ"ל דכל המפקיד על דעת שלא יהא שומר נמנע מלמוסרו לאנשי ביתו הגדולים ונאמנים לו הוא דמפקיד. הרי משמע כל אנשי ביתו ולאו דוקא אשתו ובניו:

סימן קלג

וכן כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל כל המפקיד אצל בעל הבית בין כלים בין מעות על דעת אשתו ובניו ובני ביתו הגדולים הוא מפקיד אבל אם מסרו לבניו ובנותיו הקטנים או לעבדיו בין גדולים בין קטנים או לאחד מקרוביו שאינן עמו שרויין בבית וסמוכין על שלחנו ואין צריך לומר אם מסרן לאחר הרי זה פושע וחייב לשלם אלא א"כ הביא השומר השני ראיה שלא פשע. מעשה באחד שהפקיד מעות אצל חבירו מסרו השומר לאמו וכו' מכאן אתה למד שהשומר שמסר לאשתו ובניו והודיעין שהוא פקדון ולא שמרן כדרך השומרים שהן חייבין לשלם לבעל הפקדון ובעל הבית פטור שכל המפקיד על דעת אשתו ובניו ובני ביתו הוא מפקיד עכ"ל. ורבינו תם זצ"ל פי' דלא אמרי' על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד אלא לענין דלא מצי למימר ליה אנת מהימנת לי בשבועה ולא הם אלא מישתבע אינהו ופטור. אבל פשעו הם ואין להם מה לשלם חייב הוא לשלם. והא דקאמר נימא ליה לאימיה שלים לא משום דפטור בה אם אין לה מה לשלם אלא דינא איירי אי מיחייבא לשלם לבנה או לא דאי לא תימא הכי כל פקדונות שאדם מפקיד לחבירו ימסרם לאשתו ותאכלם ולא יחזיר והא דריש הכונס דתנן מסרה לרועה נכנס הרועה תחתיו ואוקמה רבא מאי מסרה לרועה דקתני דמסרא רועה לכרזיליה דאורחא דרעיא למימסר לכרזיליה מדקתני נכנס תחתיו משמע שהרועה פטור לגמרי משום דרכיה דרועה למימסר לכרזיליה. יש לומר דלא למיפטר לגמרי קאמר אלא כלומר דלא חשיב שומר שמסר לשומר. מיהו לישנא משמע שנסתלק הרועה ונפטר כדמסיק התם נכנס רועה תחתיו דשומר ושומר קמא איפטר ליה לגמרי הכי נמי כדאוקי' שמסרה לכרזיליה יש לפרש נכנס תחתיו כרזילא ונסתלק הרועה ופטור. וכן פר"ח זצ"ל דמאחר דמסר לכרזילי' נפטר הרועה ודין בעל הבהמה עם כרזילא. הילכך נראה בעיני כדברי הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל שהשומר שמסר לאשתו או לבני ביתו והודיעין שהוא פקדון ולא שמרו כדרך השומרים שהן חייבין לשלם לבעל הפקדון ובעל הבית פטור:

סימן קלד

אבל אני שאלתי למורי הרב ר' שמשון דכוסי זצ"ל ואמר לי הלכה למעשה מדברי ר"ת זצ"ל. וההיא דהכונס נראה בעיני דלא קשיא דאע"ג דהתם פטור לגמרי היינו כדפר"ח זצ"ל דהתם מילתא דברירה היא וכל מאן דמסר לרועה אדעתא דמסר הוא לכרזיליה שהרועה הגדול מקבל מבני אדם ויש לו אחרים תחתיו שימסור להן ויוצאין ומרעין אותן ביער ולפיכך אין יכול לטעון אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר דהואיל ויודע שהרועה הגדול אינו מרעה אותן בעצמו אלא אותם שתחתיו הוה ליה כאילו עצמו בעל הבהמה מסר בידם הואיל שיודע בודאי שהרועה הגדול ימסור בידם. אבל הכא נהי שעל דעת כן מפקיד שלא ימנע מלמסור הפקדון ליד אשתו ובניו ובנותיו ואנשי ביתו מ"מ רוב פעמים דרכן של בני אדם בעצמו לשמור הפקדון וסבור המפקיד שבעצמו ישמור מ"מ אם ירצה למסור לאשתו ובניו הרשות בידו הילכך אהני מה שרשות בידו למסור בידם שאין המפקיד יכול לומר לא מהימני לי בשבועה ואהני מה שעצמו ישמור שאם אין להם במה לשלם שהנפקד עצמו חייב לשלם היכא שפשעו ולא שמרו כדרך השומרים. הילכך מישתבע הנפקד שאותם מעות עצמן שהפקידו בידם מסרם לאשתו ובניו דהיינו שבועת שומרים שלא פשע וכן אמו או אשתו מישתבעי דאותבינ' בקרטליתא ואיגנוב ופטירי אבל לא מחייבי לישבע שלא אמר להם דלאו דידי' נינהו דמי יזקיקם לידי שבועה זו על כרחין אין המפקיד יכול לטעון אלא שמא אמר להם שהם פקדון והם טוענים בודאי ובברי שלא אמר להם:

[**שם ע"ב**]

ההוא אפטרופא דיתמי דזבן להו תורא ליתמי ומסריה לבקרא ולא הוה ליה ככי ושיני למיכל ומית אמר רמי בר חמא היכי נידייניה דיינא להאי דינא נימא ליה לאפטרו' שלים אמר לבקרא מסרתיה נימא ליה לבקרא שלים אמר בהדי תורא אוקימתיה אוכלא שדאי ליה ולא הוה ידענא דלא אכל. מכדי בקרא שומר שכר דיתמי הוא איבעי ליה לעיוני אי איכא פסידא ליתמי הכי נמי הכא במאי עסקינן דליכא פסידא ליתמי דאשבוחה למריה דתורא ושקלי יתמי זוזי מיניה אלא מאי דקטעין מריה דתורא דאמר איבעי להו לאודועי מאי מודען ליה מידע ידע דמקח טעות. דעבד בספסירא דזבין מהכא וזבין להכא משתבע איהו דלא הוה ידע ומשלם בקרא דמי בשר בזול:

סימן קלה

פי' רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל דלא פשע אפטרופו' במאי דזבן להו תורא דהא אמרי' בפ' הניזקין דאפילו למכור שדות ולמיזבן תורי שרי וכגון שמכרו לרידיא דאי לאו הכי מצי למימר הוה לך למישחטיה כדשמואל דאמר פ' הפרה ובפ' המוכר פירות גבי

מוכר שור לחבירו ונמצא נגחן אי נמי סתם יתמי בגברא דזבין לרידיא אי נמי אפי' מכרו לשחיטה בעינן שיוכל להשהות ארבעה או חמשה ימים או עד יומא דשוקא דליזבניה לבישריה וזה לא היה יכול להחיות כלל דלא הוה ליה ככי ושיני כלל והאי דקא משלם בקרא דמי שור בזול לא כמו שפי' הקונטרס דפשרה היא אלא דינא הוא דאין השור שוה יותר דאי אפשר להמתין עד יומא דשוקא. וכתב רבי' אבי העזרי זצ"ל וכן הדין באדם המפקיד דבר לחבירו ונתנו לאשר על ביתו ונרקב אם פשע מחוייב לשלם שהיה לו להודיעו שהיה מתקלקל כמו בכאן שהיה לו להודיעו שאינו אוכל. ונראה לי דהאי אם פשע טעות סופר הוא דפשיטא אם נרקבו בפשיעתו חייב לשלם דמזיק גמור הוא אלא אפילו נרקב מעצמו הואיל ולא הודיעו חייב שזו היא פשיעתו שלא הודיעו:

[**שם**]

ההוא גברא דאפקיד כשותא לגבי חבריה הוה לדידי' נמי כריא דכשותא אמר לי' לסרסיא מהא רמי אזל רמא מאידך. אמר רב עמרם היכי נידיינו דייני להאי דינא נימא ליה לדידיה שלים אמר אמרי ליה מהא רמי נימא לסרסיא שלים אמר לי' לא אמר לי מהא רמי ומהא לא תירמי ואי דשהה שיעור דלאתויי ליה ולא אייתי גלי דעתיה דניחא ליה בדלא שהה והא קא משתרשי ליה רב סמא בריה דרבא אמר דהוה שיכרא חלא אמר רב אשי בכיסי ומשלם ליה דמי כיסיה פירש"י זצ"ל דמי כישות של קוצים לפי מה שהשביח וא"ת פשיטא היה לו לשלם יותר ממה שהם שוים יותר שראויים למאכל בהמה כדאמר בריש המוציא יין מאי טעמא גמל זוטרא גנובתיה משום דאכיל כיסי כי היכי דלא ליפסדינהו. ופר"ח זצ"ל כיסי כשות שאינה מתוקנת שעדיין צריכה ריכות ותיקון ובדבר מועט היו יכולין לתקנה מתחילה קודם שהטילוה לשכר". וכתב רבינו אבי העזרי זצ"ל והילכתא כרב אשי דאוקמא בכיסי ומשלם ליה דמי כיסיה:

[**דף מ"ג ע"א**]

מתני' המפקיד מעות אצל שולחני אם צרורין לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן אם מותרין ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן. אצל בעל הבית בין כך ובין כך לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן. חנוני כבעל הבית דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר כשולחני. משום דצרורין לא ישתמש בהן אמר רב אסי אמר רב יהודה בצרורין וחתומין שנו רב מרי אמר בקשר משונה. איכא דאמרי בעי רב מרי קשר משונה מאי תיקו. כתב מו' רבי' אבי העזרי זצ"ל ומוקמי' בקשר משונה או בחותמיו אמר רב הונא ואפי' נאנסו ורב נחמן אמר נאנסו לו :

סימן קלו

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והילכתא כרב נחמן וה"מ היכא דאבדו ועדיין לא נשתמש בהו אבל נשתמש בהו הוו להו הנך זוזי הלואה גביה וקמו ליה ברשותיה ואי איתניסו איתניסו ליה ובהא אפי' רב נחמן מודה. וכן אמר רב האיי גאון זצ"ל. וכן כתב מו' רבינו אבי העזרי זצ"ל וגם כתב דהלכה כר' יהודה דאמר חנוני כשולחני:

[**שם**]

מתני' השולח יד בפקדון בש"א ילקה בחסר וביתר ובה"א כשעת הוצאה. ור' עקיבה אומר כשעת תביעה אוקמה רבא למתני' דבשבח גזילה קמיפלגי ופי' רש"י זצ"ל דהאי חסר ויתר במתניתין לא ביוקרא וזולא אלא במה שחסרה דהיינו גיזות ובמה שהותירה כגון אם נתעברה אצלו דבית שמאי סברי משלם הכל שבח גזילה דניגזל הוי וב"ה סברי כשעת הוצאה מבית הבעלים שבח גזילה דגזלן הוי וכפלוגתא דהני תנאי דתניא הגוזל את הרחל וגזזה וילדה משלם אותה ואת גיזותיה ואת ולדותיה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר גזילה חוזרת בעיניה ואתי בגי' דפי' מה שחסרה היינו גיזות משמע שגזלה טעונה וריקנית ונתעברה אצלו וילקה בחסר דקא היינו שחסרה ממה שהיתה בשעת הגזילה שהיתה טעונה וגזזה וביתר דהיינו שנעשת יתירה שנתעברה אצלו והשתא אמאי קרי גיזה שבח גזילה היא עצמה גוף הגזילה שהרי טעונה היתה שגזלה וגיזה עצמה גזל. ותו ב"ה דאמרי כשעת הוצאה מבית בעלים א"כ מודו לב"ש בגיזה ולא פליגי אלא בולדות ולישנא משמע דבתרוייהו פליגי. על כן נראה שגזל רחל גזוזה ונטענה אצלו או ריקנית ונתעברה אצלו דב"ש סברי ילקה בחסר שצריך לשלם כמו שהיו בשעת גזילה בלא גיזה ובלא ולד וביתר ממה שנעשו יתירים אצלו שנטענו ונתעברו אצלו הכל משלם דשבח גזילה דניגזל הוי וב"ה סברי כשעת הוצאה מבית בעלים ואינו משלם לה גיזה וולדות. ור' עקיבה סבר כשעת התביעה כלומר אם גזל רחל שאינה טעונה ונטענה אצלו וגזזה ואחר כך תבעו בב"ד גזילה חוזרת בעיניה ואינו משלם לא את גיזותיה ולא את ולדותיה אבל אם בשעה שתבעו בב"ד היתה טעונה אע"פ שקדם וגזזה לאחר תביעה או שילדה משלם אותה ואת גיזותיה ואת ולדותיה:

[**שם ע"ב**]

אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' עקיבה. ומודה ר' עקיבה במקום שיש עדים שלא היתה טעונה בשעה שגזל שמשלם כשעת הגזילה ואע"פ שהיתה טעונה בשעת התביעה דאמר קרא לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו וכגון דאיכא עדים מההיא שעתא הוא

דאיחייב ליה אשמה ובי דינא גילוי מילתא בעלמא הוא ור' יוחנן אמר חלוק היה ר' עקיבה ואפי' במקום עדים דהלכה כמותו. ורבא אמר הלכה כבית הלל:

סימן קלז

כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל וקיימא לן כרבא דבתרא הוא ומו' רבי' אבי העזרי זצ"ל כתב ומסקנא דהלכה כר' יוחנן אף במקום שיש עדים. ובהלכות גדולות כתב דהלכה כבית הלל. אמר רבה האי מאן דגזל חביתא דחמרא מחבריה מעיקרא שויא זוזא והשתא שויא ארבע זוזי תברא או שתיא משלם ארבע זוזי איתבר ממילא משלם זוזא מאי טעמא דאי איתא הדרה למרה בעיניה ההיא שעתא דקא שתי לה או דקא תבר לה גזיל לה. איתבר ממילא משלם זוזא מאי טעמא השתא לא עבד לה ולא מידי אמאי מחייבת ליה אההיא שעתא דגזילה האי שעתא זוזא הוא דשויא:

סימן קלח

כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל דהאי דרבה לענין יוקרא וזולא ודברי הכל היא וכן הילכתא. והיכא דמעיקרא שויא ארבעה זוזי ולבסוף שויא זוזא בין שתיא בין תברא ובין איתבר ממילא משלם ארבעה דבהא ליכא מאן דאמר דמשלם בהשתא דתנן כל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה. וכן כתב מו' רבינו אבי העזרי זצ"ל כדבריו:

[**שם**]

מתני' החושב לשלוח יד בפקדון בית שמאי אומ' חייב ובית הלל אומ' אינו חייב עד שישלח בו יד פי' רש"י זצ"ל אמר לפני עדים אטול פקדונו של פלוני לעצמי בית שמאי מחייבין אותו באונסין מן היום ההוא והלאה אם נאנס חייב באחריות:

[**דף מ"ד ע"א**]

גמ' מנא הני מילי דתנו רבנן על כל דבר פשע ב"ש אומ' מלמד שחייב על המחשבה כמעשה. ובה"א אינו חייב עד שישלח בו יד שנאמר אם לא שלח ידו במלאכת רעהו. אמר להם ב"ש לב"ה והלא כבר נאמר אם לא שלח ידו במלאכת רעהו א"כ מה ת"ל על דבר פשע שיכול אין לי אלא הוא אמר לעבדו או לשלוחו מנין ת"ל על כל דבר פשע והלכה כבית הלל. מתני' היטה את החבית ונטל ממנה רביעית ונשברה אינו משלם אלא רביעית. פירש"י זצ"ל ונשברה לאחר זמן אינו משלם אלא רביעית דבשליחות יד אינו מתחייב באונסין עד שימשוך או עד שיגביה דהוי קנייה. אמר רבא לא שנו אלא נשברה אבל החמיצה משלם את כולה מאי טעמא גירי דידיה הוא דאהנו בה. מתני' הגביה את החבית ונטל ממנה רביעית ונשברה משלם את הכל פי' דהוי קנייה בהגבהה וחסרון בנטילת רביעית. אמר שמואל לא נטל ממש אלא כיון שהגביה ליטול אע"פ שלא נטל. לימא קסבר שמואל שליחות יד אינה צריכה חסרון. אמרי לא שנא הכא דניחא

ליה דתהוי הא חבית כולה בסיס להא רביעית שתשמר אותה רביעית ולא תתחמץ פי' רש"י זצ"ל ולעולם שליחות יד בדבר אחר צריכה חסרון. והנוטל פקדון ומגביהו על מנת לשלוח בו יד כל זמן שלא חסרו אינו מתחייב בהגבהתו הואיל ולא נטלו על מנת לגזול את כולו אלא לשלוח בו יד ושליחות יד בלא חסרון ליתא עכ"ל:

סימן קלט

וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וכן הלכה דקיי"ל דשליחות יד אינה צריכה חסרונות ואפי' למ"ד צריכה חסרון בהא מחייב דניחא ליה דתהוי האי חבית בסיס להאי רביעית. וכן כתבתי לעיל דקיימא לן דשליחות יד אינה צריכה חסרון וליתא לדשמואל דהכא אי נמי אפשר דשמואל סבר אינה צריכה חסרון אלא דמהא ליכא למישמע מינה דאפשר דבהא מודו כולי עלמא משום דניחא ליה דתהוי האי חבית בסיס לדבר האסור. וכן כתב מורי רבינו אבי העזרי זצ"ל דהילכתא כשמואל. בעי רב אשי הגביה ארנקי ליטול ממנו דינר של זהב ולא נטל לשמואל מהו חמרא הוא דלא מינטר אלא אגב חמרא אבל הוא מינטר לבדו ולא ניחא ליה דליהוו הנך בסיס להאי ולא הוי כנוטל ומניח או דילמא שאני נטירות' דארנקי דכיס מלא הוא ואין נוח לו להיות נאבד כדינר יחידי מאי. תיקו:

סימן קמ

כתב מורי רבינו אבי העזרי זצ"ל וסלקא בתיקו והמוציא מחבירו עליו הראיה:

הדרן עלך פרק המפקיד

פרק הזהב

הזהב קונה את הכסף והכסף אינו קונה את הזהב. פי' הלוקח דינרי זהב טבועים בדינרי כסף ונתן לו דינרי הזהב משיכת הזהב קונה את הכסף לבעל הזהב ונתחייב לו זה משקיבל דינרי זהב לתת לו דינרי כסף ואינו יכול לחזור בו. אבל הכסף אינו קונה את הזהב שאם נתן זה את דינרי הכסף תחילה לא קנה את הזהב ויכולין שניהם לחזור דמטבע כסף הוי מעות משום דחריפי להנתן בהוצאה ודינרי הזהב אינו אלא כשאר מטלטלין ופירות. ומעות אינן קונות עד שימשוך המטלטלין אבל משיכת המטלטלין קונה ואין אחד מהן יכול לחזור. הנחושת קונה את הכסף והכסף אינו קונה את הנחושת. פי' פרוטות של נחושת קונה פרוטות של כסף או כל מטבע של כסף וכולן טעם אחד להן מי שטבעו חשוב מטבע הוי מעות ואינו קונה ומי שאין טבעו חשוב וחריף הוי כפירות ומשיכתו הוא קיום הדבר. מעות הרעות קונות את היפות והיפות אינם קונות את הרעות. פי' רש"י זצ"ל מעות הדעות שנפסלו. וקשה דמשמע דהא דקתני סיפא המטבע אינו קונה את המטלטלין אכל הני דלעיל קאי. ובגמ' משמע דמעות שנפסלו קונות את המטלטלין דאוקימנא מתניתין דכל המטלטלין קונין זה את זה ואפי' כיס מלא מעות בכיס מלא

מעות כגון דינרי אנייקא ואניגרא אחד שפסלתו מלכות ואחד שפסלתו מדינה ואין לומר דהיינו דוקא כיס מלא מעות בכיס מלא מעות אבל דינרי אנייקא לגבי שאר מטלטלין חשיב מטבע דהא משמע בגמרא דמטלטלין ניקנין בחליפין. ונראה לפרש דמעות הדעות היינו כגון מטבע שנסדק ויוצא על ידי הדחק וחשיב טיבעא טפי ממטבע שנפסל:

[**שם**]

מתני ליה לר' שמעון בר' הזהב קונה את הכסף א"ל שנית לנו בילדותך הכסף קונה את הזהב ותחזור ותשנה לנו בזקנותך הזהב קונה את הכסף. בילדותו מאי סבר בזקנותו מאי סבר בילדותו סבר דהכא דחשיב הוי טיבעא כספא דלא חשיב הוי פירא וקני ליה פירא לטיבעא. בזקנותו סבר כספא דחריף הוי טיבעא דהבא דלא חריף הוי פירא וקני לי' פירא לטיבעא:

[**שם ע"ב**]

אמר רב אשי כילדותיה מסתברא מדקתני הנחושת קונה את הכסף אי אמרת בשלמא כספא לגבי דהבא פירא הוי היינו דקתני הנחושת קונה את הכסף דאע"ג דלגבי דהבא פירא הוי לגבי נחושת טיבעא הוי אלא אי אמרת כספא לגבי דהבא טיבעא הוי השתא לגבי דהבא דחשיב מיניה אמרת טיבעא הוי לגבי נחשת דאיהו חשיב ואיהו חריף מיבעיא. איצטריך סד"א פריטי דנחשת באתרא דסגיאן אינהו חריפן טפי מכספא אימא טיבעא הוי קמ"ל כיון דאיכא דוכתא דלא סגיאן ביה פירא הוי. ואף רבי חייא סבר דהבא טיבעא הוי דרב יזיף דינרי מברתיה דר' חייא לסוף אייקור דינרי אתא לקמיה דר' חייא א"ל זיל והב לה דינרין טבין ותקולין אי אמרת בשלמא דהבא טיבעא הוי שפיר אלא אי אמרת פירא הוי הוה ליה סאה בסאה ואסיר. לא רב דינרי הוו ליה וכיון דהוו ליה נעשה כאומר לו הלויני עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח. אמר רבא האי תנא סבר דהבא טיבעא הוי דתניא פרוטה שאמרו אחד משמונה באיסר האיטלקי למאי נפקא מינה לקידושי אשה איסר אחד מעשרים וארבעה בדינר של כסף למאי נ"מ למקח וממכר דינר של כסף אחד מעשרים וחמשה בדינר של זהב למאי נ"מ לפדיון הבן אי אמרת בשלמא טיבעא הוי משער תנא במידי דקיץ אלא אי אמרת פירא הוי משער תנא במידי דאוקיר וזיל זימנין דמהדר ליה כהנא וזימנין דמהדר איתי לכהנא אלא ש"מ טיבעא הוי:

[**שם**]

תנן התם ב"ש אומרים לא יעשה אדם סלעין של כסף מעשר שני דינרי זהב כדי להקל המשא מעליו וב"ה מתירין. ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש חד אמר מחלוקת בסלעין על דינרין דב"ש סברי כספא טיבעא דהבא פירא וטיבעא אפירא לא מחללינן וב"ה סברי

כספא פירא ודהבא טיבעא ומחללינן פירא אטיבעא. אבל פירות על דינרין דברי הכל מחללין מאי טעמא מידי דהוה אכסף לב"ה דאע"ג דכספא לגבי פירות טיבעא הוי. לב"ש נמי אע"ג דדהבא לגבי דהבא פירא הוי לגבי כספא פירא הוי לגבי פירות טיבעא הוי וחד אמר אף בפירות על דינרין מחלוקת. תסתיים דר' יוחנן הוא דאמר אין מחללין דאמר ר' יוחנן אסור ללות דינר בדינר מאי דינר אילימא דינר של כסף בדינר של כסף לגבי נפשיה מי איכא למ"ד לאו טיבעא הוי אלא פשיטא דינר של זהב בדינר של זהב ולמאן אי לב"ה הא אמרי טיבעא הוי אלא לאו לב"ש וש"מ דר' יוחנן דאמר אין מחללין. לא לעולם ר' יוחנן דאמר מחללין ולענין הלואה שאני הואיל לענין מקח וממכר שוויה רבנן כפירות דאמ' הוא ניהו דאייקור הילכך לענין הלואה נמי פירא הוי. הכי נמי מסתברא דכי אתא רבין אמר ר' יוחנן אע"פ שאמרו אסור ללות דינר בדינר אבל מחללין מעשר שני עליו ש"מ:

[**דף מ"ה ע"א**]

לישנא אחרינא אמרי לה ר' יוחנן ורשב"ל חד אמר מחלוקת בסלעין על דינרין רב"ש סברי הכסף כסף ראשון ולא כסף שני וב"ה אומ' הכסף כסף ריבה ואפי' כסף שני אבל פירות על דינרין דברי הכל מחללין דאכתי כסף ראשון הוא. וחד אמר אף בפירות על דינרין מחלוקת. ת"ש הפורט סלע ממעות מעשר שני ב"ש אומרים בכל הסלע מעות וב"ה אומרי' בשקל כסף ובשקל מעות דכולי עלמא הכסף כסף ריבה ואפי' כסף אלא כי איתמר דר' יוחנן ורשב"ל הכי איתמר ר' יוחנן ורשב"ל חד אמר מחלוקת בסלעין על דינרין דב"ש סברי גזרינן שמא ישהא עליותיו דזימנין דכי לא מלו ליה זוזי בדינרי לא סליק. וב"ה סברי לא גזרי' שמא ישהא עליותיו דכי לא מלו ליה זוזי בדינרי אסוקי מסיק ליה. אבל בפירות על דינרין דברי הכל מחללין מאי טעמא פירי כיון דמרקבי לא משהו ליה וחד אמר אף בפירות על דינרין מחלוקת. בשלמא להאי לישנא דאמרת דמדאורייתא מישרא שרי ורבנן הוא דגזרו ביה היינו דקתני יעשה ולא יעשה אלא להך לישנא דמדאורייתא פליגי מחללין ולא מחללין מיבעי ליה קשיא. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל כללא דנקיטנא מהאי שמעתא דמהבא לגבי כספא פירא הוי כזקנותיה דר' דסתם לן הזהב קונה את הכסף וכיון דהוי פירא לגבי כספא לענין הלואה נמי אסור ללות דינר בדינר שמא ילונו דינר ששוה בשעת הלואה עשרים וארבעה דינרי כסף ובשעת הפרעון שוה עשרים וחמשה ולא מצית למימר כספא הוא דזל דהא אמרת כספא טיבעא הוי לגבי דהבא אלא דהבא הוא דזל דהוא פירא לגבי כספא:

סימן קמא

הילכך אסור ללות דינר בדינר כמו שאסור ללות סאה בסאה. אבל לענין פירי ושאר מטלטלין דהבא טיבעא הוי דלא אשכחן מאן דסבר דדהבא לגבי פירי פירא הוי אלא ב"ש במקום ב"ה אליבא דלישנא קמא ואדעתא דרשב"ל אבל אליבא דר' יוחנן אפילו לב"ש טיבעא הוי לגבי פירי ואי אפי' הויא הילכתא כב"ש במקום ב"ה לא מצית אמרת דדהבא פירי הוי לגבי פירי דהא פלוגתא דרשב"ל ור' יוחנן אליבא דב"ש היא דר' יוחנן מוקי לב"ש וב"ה תרוייהו אית להו מחללין פירות על דינרי ושמעת מינה דדינרי לגבי פירי טיבעא הוו. ורשב"ל מוקים לב"ש דלית להו מחללין פירות על דינרין דסברי דדהבא לגבי פירי פירא הוי. וקיי"ל דכל היכא דפליגי ר' יוחנן ורשב"ל הלכה כר' יוחנן בר מהני תלת וכ"ש דב"ש במקום ב"ה אינה משנה וכ"ש דסוגיין בכולי תלמודא כלישנא בתרא ולישנא בתרא בין לר' יוחנן בין לרשב"ל תרוייהו אית להו דבין לב"ש ובין לב"ה דדהבא וכספא כולהו טיבעא נינהו וליכא חד מינייהו פירא לגבי חבריה וכ"ש לגבי פירי והאי דאמרי ב"ש לא יעשה אדם סלעין דינרי זהב גזירה הוא דגזרינן שמא ישהא עליותיו ואשכח נמי האי תנא דאמר דינר של כסף אחד מעשרים וחמשה בדינר של זהב למאי נפקא מינה לפדיון הבן. דסבר דהבא טיבעא הוי כסברא דר' בילדותיה והויא ליה הא מילתא פלוגתא דתנאי ולא איפסקא מילתא בהדיא אלא כיון דאשכחנא לר' יוחנן דסבר דהבא לגבי כספא פירא הוי כזקנותיה דר' ולגבי פירא טיבעא הוי וליכא מאן דפליג עליה בהא מילתא בכולהו אמוראי שמעינן דהכי הויא הילכתא. דכי אתא רבין אמר ר' יוחנן אע"פ שאמרו אסור ללות דינר בדינר אבל מחללין מעשר שני עליו ולפום הדין סברא הא דתניא אמר ר' שמעון אע"פ שאמרו טלית קונה דינר זהב ואין דינר זהב קונה טלית הלכה היא וליכא לדחוייה הדין הוא סברא דילן. ורבינו חננאל זצ"ל נמי הכי סבירא ליה דהבא אע"ג דלגבי כספא פירא לגבי פירי ושאר מטלטלין טיבעא הוי בין לענין מקח וממכר בין לענין מתנה בחליפין ואנן כתבינן מאי דסבירא לן. אבל רב האיי גאון זצ"ל פליג על הא מילתא ואמר דדהבא פירי לכל מילי ומיקני בחליפין ואנן כתבינן מאי דסבירא לן. ברם צריכינן לברורי דלאו כל דינרי דהבא הוי טיבעא לגבי פירי אלא דינרי דסגיין בההוא אתרא זבני ומזבני בהו אינשי הוא דהוי טיבעא אבל דינרי דמיפסלן ולא זבני ומזבני להו אלא מאי דזבין בהו אזול בהו לבי טיבעא. אי נמי אזול בהו לדוכתא אחריתי דסגיין בהאי דמזבן להו למאן דאזיל בהו להתם כגון אלין ודאי לא הוו טיבעא כלל אלא פירא הוא לכל מילי והכי נמי דינא בטיבעא דכספא באתרא דלא סגיין כדתנן כל המטלטלין קונין זה את זה ואמר רשב"ל ואפי' כיס מלא מעות בכיס זבדא בדינרי

אנייקא ואניגרא חד פסלתו מלכות וחד פסלתו מדינה דכיון דלא סגי הוה ליה פירא ומיקניא בחליפין עכ"ל. וכן כתב רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל דהלכה כמתני'. וכן כתב מו' רבינו אבי העזרי זצ"ל דהלכה במתני' כזקנותיה דר' דהדר ביה ממאי דהוה תני בילדותיה:

[**שם ע"ב**]

איתמר רב ולוי חד אמר מטבע נעשה חליפין וחד אמר אין מטבע נעשה חליפין פירש"י זצ"ל הבא להחליף מטבע בדבר אחר שלא בתורת מקח וממכר אלא בתורת קנין כדרך שקונין בסודר שהקונה נותן סודר למקנה והוא מקנה לו הקרקע או המטלטלין במשיכה שהוא מושך את הסודר כדכתיב שלף איש נעלו ונתן לרעהו אף מטבע אע"פ ששנינו נתן לו מעות ולא משך ממנו פירות יכול לחזור בו ה"מ כשנותנו בתורת דמים דרך מקח וממכר אבל אם נתנו בתורת חליפין כיון שמשך זה את המעות הקנה לו זה את החפץ בכל מקום שהוא. אמר רב פפא מאי טעמא דמאן דאמר מטבע אין נעשה חליפין משום דדעתיה אצורתא וצורתא עבידא דבטלה דהא ליכא למימר דאית ליה לרב נחמן דאמר לקמן אין קונין אלא בכלי דא"כ אדמיפלגי במטבע ליפלגו בכ"ד שאינו כלי אלא על כרחין סבירא דכל המטלטלין נעשה חליפין לקנות את שכנגדו ובמטבע לחודיה משום דדעתיה אצורתא דעתו של מקנה את החפץ ונוטל את המטבע בחליפין אינה סמוכה אלא על הצורה שאין המטבע חשוב אלא משום צורה שבו וצורה עבידא דבטלה שהמלך פוסלה וגוזר לצור צורה אחרת הילכך הוי ליה בדבר שאינו מסויים ושלם דממעטינן לקמן מדכתיב נעל. אמר רב פפא אפי' למ"ד אין מטבע נעשה חליפין עבודי הוא דלא עביד חליפין אקנויי מיקני בחליפין מידי דהוה אפירא לרב נחמן. פירא לר"נ לאו אע"ג דאינהו לא עבדי חליפין אקנויי מיקני בחליפין טיבעא נמי לא שנא. ואותבינן עליה דרב פפא ואסקינן אין מטבע נעשה חליפין ואין מטבע ניקני בחליפין:

[**דף מ"ו ע"א**]

ואף רב פפא הדר ביה דרב פפא הוה ליה תריסר אלפי זוזי בי חוזאי אקנינהו ניהליה לרב שמואל בר אבא אגב אסיפא דביתיה וכי אתא נפק לאפיה עד תאווך. וכן אמר עולא אין מטבע נעשה חליפין וכן אמר ר' אסי אין מטבע נעשה חליפין. וכן אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן אין מטבע נעשה חליפין. וכן הלכה אין מטבע נעשה חליפין. וכן פסק רבי' יצחק אלפס זצ"ל:

סימן קמב

וכתב מו' רבי' אבי העזרי זצ"ל ואע"פ שאינו נקנה בחליפין יכול להקנות ולשעבד מטלטלי שברשותו שוה ליטרא מעות שבענין זה אינו נקרא מטבע נקנה בחליפין:

[**שם ע"ב**]

אמר רבה אמר רב הונא מכור לי באלו קנה ויש לו עליו אונאה קנה אע"ג דלא משך כיון דלא קפיד כחליפין דמו ויש לו עליו אונאה דמכור לי באלו קאמר. ור' אבה אמר רב הונא מכור לי באלו קנה ואין לו עליו אונאה פירש"י זצ"ל אחז בידו מעות ואמר לחבירו מכור לי חפץ שלך באלו שבידי ולא הקפיד לשאול כמה הם וקיבלו מידו קנה הלוקח את החפץ במעות הללו ואין אחד יכול לחזור בו. ואסקינן דרב הונא סבר לה כר' יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות ומפני מה אמרו משיכה קונה גזירה שמא יאמרו נשרפו חיטיך בעליה מילתא דשכיחא גזרו בהו מילתא דלא שכיחא לא גזור בהו רבנן:

סימן קמג

באלפס מוכח דסבר דהילכתא כרבה ולא כר' אבא שלא הזכיר דברי ר' אבא:

[**דף מ"ז ע"א**]

פשיטא דמים ואין מקפיד עליהם הא קאמר דקני דכחליפין דמו חליפין ומקפיד עליה' מאי א"ר אדא בר אהבה ת"ש הרי שהיה תפוש פרתו ובא חבירו ואמר פרתך למה א"ל לחמור אני צריך יש לי חמור שאני נותן לך פרתך בכמה בכך וכך משך בעל החמור את הפרה ולא הספיק בעל החמור למשוך את החמור עד שמת החמור לא קנה בעל החמור את הפרה ש"מ חליפין ומקפיד עליהן לא קנה. אמר רבא חליפין בשופטני עסקינן דלא קפדי אלא כל חליפין מקפד קפדי והב"ע דא"ל חמור בפרה וטלה ומשך את הפרה ועדיין לא משך הטלה דלא הוה ליה משיכה מעליתא:

סימן קמד

וכן הילכתא. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

[**שם**]

במה קונין קנין חליפין רב אמר בכליו של קונ' ולוי אמר בכליו של מקנה. רב אמר בכליו של קונה ניחא לי' לקונה דלהוי מקנה קונה כלי כי היכי דליגמר וליקני ולוי אמר בכליו של מקנה דסבר לה כר' יהודה. כתנאי וזאת לפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה גאולה זו מכירה וכן הוא אומר אם לא יגאל ונמכר בערכך תמורה זו חליפין וכן הוא אומר לא יחליפנו ולא ימיר אותו. לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו מי נתן למי בועז נתן לגואל ר' יהודה אומר גואל נתן לבועז:

סימן קמה

כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל דהלכה כרב דאמר בכליו של קונה חדא דקם ליה כתנא קמא דסתם הוא ולוי קם ליה כר' יהודה דיחיד הוא. ועוד דמסקנא דשמעתין כרב אתיא:

[**שם**]

תנא קונין בכלי אע"פ שאין בו שוה פרוטה אמר רב נחמן לא שנו אלא בכלי אבל בפירות לא ורב ששת אמר אפי' בפירות וליתא לדרב ששת דקיימא לן הילכתא כרב נחמן בדיני. ועוד דאסקינן אמר רב ששת בריה דרב אידי כמאן כתבינן האידנא וקנינא מיניה במנא דכשר למקניא ביה. במנא. לאפוקי מדרב ששת דאמר קונין בפירות. דכשר. לאפוקי מדשמואל דאמר שמואל קונין במרוקא. למיקניא. לאפוקי מדלוי דאמר בכליו של מקנה למיקניא ולא לאקנויי. ביה. משמע דבעינן כלי דאית ביה משאש. רב פפא אמר למעוטי מטבע. רב זביד ואיתימא רב אשי למעוטי איסור הנאה. איכא דאמרי כיון דאמר רב פפא למעוטי מטבע. דכשר. אמר רב זביד ואיתימא רב אשי למעוטי איסור הנאה אבל מרוקא לא צריך למימר דלא קני. מרוקא פי' רש"י זצ"ל כלי העשוי מגללי בקר. ורבי' חננאל זצ"ל פי' גרעיני תמרה שמחליקין להם את הקלף. וכן פסק רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דהלכה כרב דאמר בכליו של קונה והביא ההיא דהשולח דההיא איתתא דהוה שכיב מרה הות בכיא מתיא אמרה ליה עד אימת תשתעבד ותיזל ההיא איתתא שקל בו מתיא שרא ליה אמר לה זיל קני וקני לנפשך. אתו לקמיה דרב נחמן אמר להו לא עשה ולא כלום מאן דחזיא סבר משום דהלכה כר' שמעון ולא היא אלא משום. דהוה ליה כליו של מקנה. ובפ' השותפין בנדרים אמר רב אשי האי סודרא קני על מנת להקנות הוא. וכן פסק מו' רבינו אבי העזרי זצ"ל מההיא דהשולח וכתב דמה שנהגו בסודר של עדים דעדים יהבי ליה לקונה בתקנת דרבנן וחשו לאיחלופי ולמטעי. והכי אמר רב עמרם גאון זצ"ל תיקנו במתיבת דליקני עדים ועדים שליחותייהו דמקנה וקונה עבדי וכיון דקנו מן מקנה ונקיט סודר בידיה גמר ואקני ואי בעי המקנה תפיס הסודר ופסיק ליה כדאיתא בפ' השותפין בנדרים וצריך ג' על ג' דהוי כלי דומיא דשלף נעלו. מתני' אסימון קונה את המטבע והמטבע אינו קונה אסימון:

[**שם ע"ב**]

מאי אסימון אמר רב מעות הניתנין בסימן לבית המרחץ שהבלן מקבל סימנין מיד הנימנין לרחוץ במרחץ לדעת כמה הם ולפיהם ייחם המים ויכין אלונטיאות ונותנין לו מעות פחותות ורעות בסימן. מיתיבי אין מחללין מעשר שני על אסימון על מעות הניתנין לבית המרחץ מכלל דסימון לאו מעות הני תניא לבית המרחץ נינהו וכי תימא פרושי

קמפרש והא לא תני הכי מחללין מעשר שני על אסימון דברי ר' דוסא וחכמים אומרים אין מחללין ושוין שאין מחללין על מעות הניתני' לבית המרחץ. אלא אמר ר' יוחנן מאי אסימון פולסא ואזדא ר' יוחנן לטעמיה דא"ר יוחנן ר' דוסא ור' שמעון אמרו דבר אחד ר' דוסא הא דאמרן ור' ישמעאל מאי היא דתניא וצרת הכסף בידך לרבות כל דבר הנצרר ביד דברי ר' ישמעאל ר' עקיבה אומר לרבות כל דבר שיש עליו צורה פי' רש"י זצ"ל פולסא מחוסר צורה וקורין לו פלדא. והקשה רבינו תם זצ"ל מהא דאמרי' בפ' במה אשה יוצאה גבי יוצאה בסלע שעל גבי הצינית מאי שנא סלע אילימא דכל מילי דאקושי מעלו לה ליעביד חספא אלא משום סוכתא ליעביד ליה טסא אלא משום צורתא וליעביד ליה פולסא אלמא משמע דפולסא אית ביה צורה. ועוד אי דלית ביה צורתא מאי שנא אסימון ממעות הניתנות בסימן לבית המרחץ דהא ר' דוסא כר' ישמעאל סבירא ליה דאמר לרבות בל דבר הנצרר ביד. ופי' רבינו תם זצ"ל דפולסא הוא מטבע שנפסל ויש בו צורה אבל מעות הניתנות במרחץ בסימן לית בהו צורה ור' ישמעאל ור' עקיבה תרוייהו מורו דבעינן דבר שיש בו צורה כדמשמע לשון וצרת דקרא אלא ר' ישמעאל מרבי כל דבר הנצרר ביד שמצניעין אותו לשום צורך מאחר דיש בו צורה אע"פ שאינו יוצא בהוצאה מחמת צורתו ור' עקיבה סבר לרבות שיש בו צורה חשובה דמחמת צורה יוצאה בהוצאה. ולפי' רש"י זצ"ל יש לתרץ דלכל דבר שאינו עשוי כשאר מטבע קרי ליה פולסא. הילכך הכא דאין בו צורה קרי להו פולסא. וההיא דשבת פי' רש"י זצ"ל שהוא של עץ הילכך נמי אע"פ שיש בו צורה קרי לה פולסא שאינו כשאר מטבע. והא דמחללין על אסימון טפי מעל מעות הניתנות בסימן במרחץ לרבי ישמעאל דמרבי כל דבר הנצר ביד משום דמטבע בעינן ואסימון חשיב מטבע כיון דלא מיחסר אלא תיקון מועט אבל מעות הניתנות סימן במרחץ לאו מטבע הוא ופשטיה דקרא משמע דמטבע בעי כדכתיב ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר וכן פי' בערוך אסימון כסף שאין עליו צורה מלשון סומא שאין לו עינים. מתני' מטלטלין קונין את המטבע והמטבע אינו קונה את המטלטלין זה הכלל כל המטלטלין קונין זה את זה:

[**שם**]

אמר ר' יוחנן דבר תורה מעות קונות ומה טעם אמרו משיכה קונה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעליה. סוף סוף ההוא דשדא דליקה לאו שלומי בעי. אלא גזירה שמא תפול לו דליקה באונס אי מוקמת להו ברשותיה דמוכר מסר נפשיה וטרח ומציל ואי לא לא מסר נפשיה וטרח ומציל. ורשב"ל אמר משיכה מפורשת מן התורה מאי טעמא דרשב"ל דכתיב או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד:

[דף מ"ח ע"א]

אמר רבא מתני' וקרא מסייעי ליה לרשב"ל. קרא דכתיב וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק. תשומת יד אמר רב חסדא כגון שייחד לו הלוה בלי להלואתו דהוי דומיא דפקדון. עשק אמר רב חסדא כגון שייחד לו כלי לעושקו וכי אהדריה קרא דכתי' והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל או את העושק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד. ואילו תשומת יד לא אהדריה קרא מאי טעמא לאו משום דמחסרא משיכה אותו כלי ולא קנאו מלוה דכיון דלא משך לא לא קנה. מתני' דתנן נתנן לבעלן מעל. ואמר רב דוקא בעלן דלא מיחסרא משיכת אבל מידי אחרינא דמיחסרא משיכה לא מעל עד דמשיך. וכן אמר רב נחמן דבר תורה מעות קונות:

סימן קמו

פסק ר"ת זצ"ל הלכה כרבי יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות. תדע דרבא גופיה פסיק בריש החולץ כר' יוחנן לגבי רשב"ל בכל דוכתא לבד מהני תלת דמייתי התם וכי תימא דשאני הכא דתניא כוותיה הא התם נמי דחשיב חדא מילתא דרשב"ל דתניא כוותיה. ואי אפשר לומר דהנהו תלת גריס בהדי הדדי ואכתי איכא טובא דהא אמרי' בפרק בהמה המקשה הנהו גידין הרכין דאתו לקמיה דרבא אמר רבא למאי ניחוש להו חדא דאמר ר' יוחנן גידין שסופן להקשות נמנין עליהן בפסח. ועוד התורה חסה על ממונן של ישראל. א"ל רב פפא לרבא רשב"ל דאיסור דאורייתא ואת אמרת למאי ניחוש לה אישתיק. ופרכינן אמאי שתיק והאמר רבא הילכתא כוותיה דרשב"ל בהני תלת כלו' דוקא בהני תלת א"כ הכא הלכה כר' יוחנן ואמאי שתיק. ושנינן שאני הכא דהדר ביה ר' יוחנן לגבי דרשב"ל בפ"ק דסנהדרין דא"ל אל תקניטני שבלשון יחיד אני שונה אותה. הא למדת דדוקא בהנהו תלת פסיק כוותיה ותו לא. והא דפליגי ר' יוחנן ורשב"ל פ"ק דסנהדרין דתנן התם הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והנחש בעשרים ושלשה ר' אלייעזר אומר כל הקודם להורגן זכה ואמר רשב"ל והוא שהמיתו ר' יוחנן אמר אע"פ שלא המיתו. ותניא כוותיה דרשב"ל התם אליבא דר' אלייעזר פליגי והלכה כרבנן. וההיא דפ"ק דע"ז דאיבעיא להו נשא ונתן מאי ר' יוחנן אמר נשא ונתן אסור רשב"ל אומר נשא ונתן מותר והתם תניא כוותיה דרשב"ל. התם ר' יוחנן נמי אית ליה חד תנא דקאי כוותיה דפרכינן התם אהא דקתני וחכמים אומרים לפני אידיהן אסור לאחר אידיהן מותר ופרכינן חכמים היינו ת"ק ושנינן בחד לישנא דנשא ונתן איכא בינייהו ת"ק סבר נשא ונתן מותר. ורבנן בתראי סברי נשא ונתן אסור. מיהו יש לדחות ראיה דרבא דכיון דרשב"ל לאו משמיה דנפשיה קאמר לה ומשום דר' אושעיא קאמר לה כדמוכח דפ"ב

דבכורות דאמר רשב"ל משום ר' אושעיא ישראל שנתן מעות לנוי בבהמתו בדיניהם שפסקה להם תורה או קנה מיד עמיתך מיד עמיתך הוא דבמשיכה הא מיד גוי בכסף בכי האי גוונא לא איירי רבא לפסוק הלכה כר' יוחנן לגבי רשב"ל בדבר שהיה אומר רשב"ל בשם רבותיו שכך צריך לומר בפ"ב דחולין דאמר רשב"ל משום לוי סבא אינה לשחיטה אלא לבסוף. ור' יוחנן אמר ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף. ורבא גופיה סבר כרשב"ל בפ"ב דזבחים דאיבעיא להו הרי זו תמורת עולה ושלמים מהו לחצות מהו אמר אביי בהאי ודאי מודה ר' מאיר. אמר רבא עדיין היא מחלוקת א"ל רבא לאביי לדידך דאמרת בהא ודאי מודה ר' מאיר הרי שחיטה דכי לחצות דמי ופליגי א"ל מי סברת אינה לשחיטה אלא לבסוף ישנה מתחילה ועד סוף. הא למדת דרבא סבר כרשב"ל. והכי נמי בפ' תמיד נשחט דתניא אחרים אומרים הקדים מולים לערלים כשר ערלים למולים פסול. מאי שנא מולים לערלים דכשר דכולה ערלה בעינן וליכא ערלים למולים כולה ערלה בעינן וליכא. נימא קסברי אחרים אינה לשחיטה אלא וכדרבא דאמר רבא עדיין הוא מחלוקת אלא על כרחין בכי האי גוונא לא פסיק רבא כר' יוחנן: מיהו לעיל אשכח' רבא כר' אמר רב הונא מכור לי באלו קנה ומפרש תלמודא דסבר כר' יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות. אכן נראה דרבה גרסי' דרבא לא ראה רב הונא מעולם דאפי' רב יהודה לא ראה כדאמ' יום שמת רב יהודה נולד רבא וכשמת רב יהודה כבר נפטר רב הונא כדאמרי' בפ' בתרא דמועד קטן גברא כר' יהודה ליכא הכא דלישרי לך. ורב הונא היה גדול אפילו משמואל רבו של רב יהודה מדאמ' בריש גיטין בעא מיניה שמואל מרב הונא שנים שהביאו גט כו'. ובפ"ק דחולין בעא מיניה שמואל מרב הונא מנין למתעסק בקדשים כו'. אבל יש להביא ראי' דהלכה כר' יוחנן דרב נחמן דהילכתא כוותיה בדיני קאי כוותיה וההיא דפ"ב דבכורות דתניא הלוקח גרוטאות מן הגוים ומצא בהן ע"ז אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר משנתן מעות יוליך לים המלח ואוקימ' מדרישא משיכה אינה קונה סיפא נמי משיכה אינה קונה ואיידי דתנא רישא משך תנא נמי סיפא משך אלמא קסבר רב אשי משיכה בגוי אינה קונה א"כ דריש לעמיתך במשיכה הא לגוי בכסף דהיינו כר"ש ב"ל דאי כר' יוחנן הוה ליה למידרש לעמיתך בכסף הא לגוי במשיכה התם חזר בו רב אשי כדמוכח בפרק בתרא דע"ז דאמר אמימר משיכה בגוי קונה תדע דהני ארמאי משדרי פרדשכי להדדי ולא אהדרי בהו. רב אשי אמר לעולם משיכה בגוי אינה קונה והא דלא אהדרי בהו רמות רוחא הוא דנקיטא בהו וא"ל רבינא לרב אשי ת"ש דאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן בן נח נהרג על פחות משוה פרוטה ולא ניתן להשבון ואי אמרת משיכה בגוי קונה אמאי נהרג משום דצעריה לישראל ומאי לא ניתן

להשבון דאינו בתורת השבה. אי הכי אימא סיפא בא חבירו ונטלו הימנו נהרג בשלמא רישא משום דצעריה לישראל אלא סיפא אמאי אלא לאו ש"מ משיכה בגוי קונה ש"מ. הא למדת דחזר בו רב אשי וקרא ומתניתין לאו תיובתא דר' יוחנן נינהו אלא לכאורה מסייעי ליה אבל אפשר לקרא שפיר אליבא דר' יוחנן ומתני' דנתנה לבלן מעל בבלן גוי וההיא דנתנה לספר בספר ישראל ולכך מעל אע"ג דלא משך דמעות קונות. וההיא דפ"ק דקידושין גבי עבד עברי הנמכר לגוי דמסיק אשכחנ' גוי דכל קנינו בכסף פי' רבינו תם זצ"ל דבעבד עברי קאמר ולא בכל דבר דלרשב"ל הוי במשיכה וההיא דפ' בתרא דע"ז בא עליה ואחר כך נתן אתננה מותר והתניא בא עליה ואחר כך נתן לה אתננה אסור אמ' רבנא בריה דרב חסדא אמר רב לא קשיא הא דאמר הבעלי לי בטלה זה. הא דאמר הבעלי בטלה סתם. כי אמר הבעלי לי בטלה זה מאי הוי הא מיחסרא משיכה בזונה גוים דלא קניא במשיכה. איבעית תימא בזונה ישראלית כגון דקאי בחצירה. התם שינויא קאמ' כרשב"ל ואידך כר' יוחנן. הילכך איתבריר לן דהלכה כרבי יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות והא דאמור רבנן דבמשיכה קונה אוקמה רבנן ברשותיה דמוכר כי היכי דליטרח ויציל. וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל שמעינן מהא דכל כמה דלא משכיה לוקח לזבינתיה ואיתניס דלמוכר איתניס. ורבי' שמואל כתב ואני שמואל מוסיף דהכי מוכח בפ' אותו ואת בנו היכא דלא משך אם מת מת למוכר. ולפי ששמעתי מרבותיי דאי לא בעי למיטרח ואצולי לא הפסיד בכך ולא אוקמ' ברשותיה אלא לענין יוקרא וזולא דאי בעי למיהדר ביה מצי הדר ביה להרויח אם תוקיר החטה. מיהו אי לא טרח והציל וגם לא חזר בו לא הפסיד בכך. ולכך הוצרכתי להביא סיוע משום דלגמרי אוקמה ברשותיה ואי לא טרח והציל הוא נפסד ולא הלוקח ואית ליה ללוקח למימר ליה תן לי אתו מהחי או תן לי את מעותיי ואם היתה עלייתו של לוקח מושכרת למוכר אין הלוקח יכול לחזור בו ואי איתניסו איתניסו ללוקח טעמא מאי תקינו רבנן משיכה קונה שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעליה הכא ברשותיה דלוקח נינהו אי נפלה ליה דליקה באונס איהו טרח ומציל להו ואע"ג דה"מ לר' שמעון אינון מדר' שמעון נשמע לרבנן עכ"ל. וכן פסק מו' רבינו אבי העזרי זצ"ל כדבריו. אבל בההיא דרב חסדא דבסמוך דאמר רב חסדא כדרך שתקנו משיכה במוכרין כך תקנו משיכה בלקוחות פירש"י זצ"ל כך תקנו משיכה לחזור בו הלוקח דכ"ש דכי מוקמית חזרה נמי ברשות לוקח מסר נפשיה המוכר וטרח והציל שמא יראה דליקה באה יאמר חזרתי בי ומדנקט חזרתי בי משמע מלשונו דלאחר שנשרפו אינו יכול לחזור בו אלא כשיראה הדליקה יחזור בו. ורבינו תם זצ"ל פי' דאפי' לאחר שנשרפו יכול לחזור בו כדתנן בפ' אותו ואת בנו בארבעה פרקים הללו משחיטי'

את הטבח בעל כרחו אפי' שור שוה אלף דינרין ואין ללוקח אלא דינר אחד כופין אותו לשחוט לפיכך אם מת מת למוכר ופריך עלה בגמ' והא לא משך פי' יכול לחזור בו אלמא אע"ג דמית כבר יכול לחזור בו ואפי' במי שפרע ליכא כיון שהפסיד הכל. אמר רבא קרא ומתני' מסייעי ליה לרשב"ל קרא דכתיב וכחש בעמיתו בפקדון וכו' מתני' דתנן נתנן לבלען מעל ואמר רבא דוקא בלען דלא מיחסרא משיכה אבל מידי אחרינא דמיחסרא משיכה לא מעל עד דמשיך פי' רש"י זצ"ל דוקא בלען קתני דמעל הנותן משום דשכירו' גמורה היא כנתינת הפרוטה ואינו יכול לחזור בו שאין כאן מה למשוך אבל אם נתנה על דבר שיש בו למשוך ממנו לא מעל עד דמשיך והך מתניתין דנקט בלען ולא נקט מידי דאית ביה משיכה מסייע' ליה לרשב"ל. מיכן יש לי ללמוד דמעות קונות לרשב"ל כל היכא דאין לו מה למשוך. ומדרשב"ל נשמע לר' יוחנן דכי היכי דלר"ש ב"ל דאמר משיכה מפורשת מן התורה אפי' הכי היכא דאין לו מה למשוך מעות קונות לר' יוחנן נמי דאמר שהמשיכה קונה לגוי ולא מעות היכא דאין לו לגוי מה למשוך מעות קונות:

סימן קמז

הילכך נראה בעיני אני יצחק בר משה נב"ה המחבר. ישראל שיש לו בהמה מבכרת מותר לו לישראל לקבל מעות מן הגוי ולמכור לו העובר אע"ג דלא משך הגוי ולהפקיעו מבכורה וחוזר וקינהו מן הגוי לאחר שיוולד אפי' לר"ת זצ"ל דפסיק משיכה בגוי קונה ולא מעות הואיל ואינו יכול למשוך העובר מעות קונות ומשיכת האם אינה מועלת לעובר דהא רבינו תם זצ"ל גופיה פסיק דעובר לאו ירך אמו הוא א"כ כמאן דמנח בדיקולא דמיא והוה ליה ככלים המונחים על גבי הבהמה דלא מהניא משיכ' דבהמה לאקנויי כלים שעליה אלא בכפותה כדאמ' בפ"ק ואע"ג דאילו כפתה ומשכה הוה קני לעובר אפי' הכי הואיל וגוף העובר אינו יכול למשוך ולקנות אלא ע"י משיכה המעות קונות דהא הכא נמי גבי בלען היה יכול לקיים השכירות על ידי חליפין דכשם שהשדה מיקניא בחליפין בשמעתא קמייתא דקידושין הכי נמי שכירות שדה מיקניא בחליפין. כדתניא במרובה כשם שהקרקע נקנית בכסף ובשטר ובחזקה כך שכירות קרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה וה"ה בחליפין. אפי' הכי הואיל ואינו יכול למשוך את המרחץ מעות קונות. הכא נמי אע"פ שיכול לקנות את העובר בכפותה ומשכה בתורת חצר. הואיל ואינו יכול למשוך גוף העובר מעות קונות. אע"ג דלכאורה משמע מלשון רבינו שמשון זצ"ל בפ"ק דבכורות דרבי' תם זצ"ל סובר שהעובר נקנה במשיכת האם. וזה לשונו מפ' רבי' תם זצ"ל ידע לאקנויי קנין גמור שאזני גוף העובר היה מקנה לגוים ובמשיכת האמהות ובענין זה יכול להועיל הקנין אפי' הקנה לו קודם שהיתה מעוברת

דא"ל פרה עוברה אני מוכר לך דהוי כמו דקל לפירותיו ע"כ. ממה שכתב אפי' הקנה לו קודם שהיתה מעוברת משמע כ"ש שאם הקנה לו לאחר שנתעברה שקונה במשיכת האם וא"כ הואיל ואפשר לקנות במשיכה אין המעות קונות. אומר אני דרבינו תם זצ"ל סבר דאין העובר נקנה במשיכת האם ואפי' קודם שנתעברה שכתב רבינו שמשון זצ"ל כך היה דעתו כ"ש לאחר שנתעבר' שמכר לו הבהמה והעובר במעות ומשך הבהמה כפותה כ"ש דקנה העובר במשיכת האם ומטעם חצר. נתנה לבלן מעל אמר רב דוקא בלען דלא מיחסרא משיכה אבל מידי אחרינא דמיחסרא משיכה לא מעל עד דמשיך והתניא נתנה לספר מעל ספר הא בעי למימשך מיניה תספורת. ההיא בספר גוי פי' הא בעי למימשך האי סוחר תספורת:

סימן קמח

מיכן פסק רבינו תם זצ"ל דהמשכיר סופר כיון שמשך קולמוס אין יכול לחזור בו. ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל אומר דלא דמי דלא גרע מעבד עברי שמגרע פדיונו ויוצא. והכא לא לענין שיכול לחזור מועיל משיכת התספורת אלא לענין שיכול לעכבו במספריים עד שיספר אותו וה"ה שיכול לעכבו הקולמוס. מיהו אין ראיה מעבד עברי אלא לגבי פועל דבקבלן לא שייך כי עבדי הם ולא עבדים לעבדים כיון שאינו לא שכיר יום ולא שכיר שנה ואפשר דמהניא ביה משיכה שאינו יכול לחזור בו. והא דאיפלגו בקבלן בפ' השוכר את האומנין התם שלא משך כלי אומנתו. מתני' אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו:

[**דף מ"ח ע"ב**]

איתמר היכי עבדינן ליה אביי אמר אודועי מודיעינן ליה ורבא אמר מילט לייטי' ליה. אביי אמר אודועי מודיעינן ליה דכתיב ונשיא בעמך לא תאר. ורבא אמר מילט לייטינן ליה בעושה מעשה עמך. אמר רבא מנא אמינא לה דר' חייא בר יוסף הבו(ו) ליה זוזי אמילחא לסוף אייקור מילחא אתא לקמיה דר' יוחנן א"ל זיל הב ליה ואי לא ליקבל עלך מי שפרע ואי אמרת אודועי מודיעינן ליה ר' חייא בר יוסף בר אודועי הוא אלא מאי מילט לייטינן ליה ר' חייא בר יוסף אתי לקבולי עליה לטותא דרבנן. אלא ר' חייא בר יוסף ערבון הוא דיהבו ליה הוא סבר כנגדו הוא קונה וא"ל ר' יוחנן כנגד כולו הוא קונה. פי' ערבון פריעת מקצת מעות נתנו לו על פיסוק מרובה דאיתמר ערבון רב אמר כנגדו הוא קונה פי' אם מכירת קרקע היא קונה כנגדו קנין גמור. ואם מכירת מטלטלין היא קונה כנגדו להתחייב במי שפרע. ור' יוחנן אמר כנגד כולו הוא קונה בקרקע בקנין גמור. ובמטלטלין לקבל במי שפרע. פר"ח זצ"ל הלכה כרבא ור' יוחנן. ירוש' חד בר נש

יהב דינרין למי כובסא הדר ביה אתא עובדא קומי ר' חייא בר יוסף ור' יוחנן. ר' חייא בר יוסף אמר יתן לו כדי ערבונו או ימסור אותו למי שפרע ר' יוחנן אמר יתן כל מקחו או ימכור אותו למי שפרע. ר' אמר לא ערבון הוה ר' זעירא אמר מקצת דמים נתן לו. מודה ר' חייא בר יוסף לר' יוחנן במקח שאין דרכו לקנות לחצאין כגון פרה וטלית. ר' יעקב בר זבדי ר' אבהו בשם ר' יוחנן טבעת אין בו משום ערבון:

[**דף מ"ט ע"א**]

איתמר הנושא ונותן בדברים ונתרצו במקח וחוזר בו. או שאמר לו אתן לך מתנה וחזר בו רב אמר אין בו משום מחוסר אמנה ור' יוחנן אמר יש בו משום מחוסר אמנה ומי אמר ר' יוחנן הכי והאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן האומר לחבירו מתנה אני נותן לך מותר לחזור בו. אמר רבה מודה ר' יוחנן במתנה מועטת דסמכה דעתי' דמקבל אדיבוריה וכי אמר מותר לחזור במתנה מרובה קאמר דלא סמכ' דעתי' דמקבל דלקייומיה בדיבוריה. ומקח וממכר כמתנה מועטת דמי וסמכ' דעתי':

סימן קמט

והלכה כר' יוחנן בפר"ח זצ"ל. ר' אבהו בשם רבי יוחנן אמר ליתן מתנה לחבירו מותר לחזור בו ואם אמר לו בדעת גמורה אני אומר לך אין לו לחזור בו. ובמתנה מרובה עסקינן דאפי' מתנה מרובה אם אמר לו בדעת גמורה אני אומר לך אסור לחזור בו. ואם בא לימלך בב"ד אומרי' לו אסור לך אבל אם הוא רוצה לחזור בו אין כח ביד ב"ד למחות בידו אלא שהוא משום שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב. מתני' ר' שמעון אומר כל מי שהכסף בידו ידו על העליונה:

[**שם ע"ב**]

תניא ר' שמעון אומר אימתי בזמן שהכסף ביד מוכר דיכול מוכר לחזור בו דאוקמיה רבנן ברשותיה לחזרה . אבל כסף ביד מוכר ופירות ביד לוקח אינו יכול לחזור בו. ואוקמ' רבא כגון שהיתה עלייה של לוקח מושכרת ביד מוכר והיו פירות מונחים בבית לוקח ור' שמעון אית ליה דבר תור' מעות קונות ומשיכה תקנתא דרבנן היא והכא לא איצטריך תקנת' דטעמא מאי דתקינו רבנן משיכה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעליה הכא ברשותיה דלוקח הוא:

סימן קנ

נראה בעיני דאע"ג דאין הלכה כר"ש דמתני' הלכה כר"ש דברייי'. דר' יוחנן דפסקי' כוותיה לעיל מצי סבר כר"ש:

[**שם**]

ההוא גברא דיהב זוזא אחמרא שמע דקא בעי למינסביה דבי פרזק רופילא א"ל הב לי

זוזיי לא בעינן חמרא אתא לקמיה דרב חסדא א"ל כדרך שתקנו משיכה במוכרין כך תקנו משיכה בלקוחות שגם הלוקח יכול לחזור בו כל זמן שלא משך. פרזק רופילא פר"ח זצ"ל גוי אנס:

[**שם**]

מתני' האונאה ארבעה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע. שתות למקח פי' מעות כסף שהן שש בדינר וארבע דינרין לסלע. אם היה המקח בדמי סלע שהוא כ"ד מעות דהשתא הויא אונאה שתות למקח חייב להשיב לו כל אונאתו ארבעה כסף. איתמר רב כהנא אמר שתות מקח דוקא קתני מתניתין שאם אונאה שתות לשויו של מקח הויא אונאה. אבל אי הויא פחות או יותר אע"פ שישנה שתות אצל מעות שנתן זה בזה אין בו דין אונאה. ושמואל אמר נמי שתות מעות שנינו. שוי שיתא בחמשא ונתאנה מוכר או שוי שיתא בשבעא ונתאנה לוקח כולי עלמא לא פליגי בין רב כהנא בין שמואל אונאה היא דהא שתות הויא לצד שויו של מקח. כי פליגי שויא חמשא בשיתא ונתאנה לוקח בזוז שהוא חומש למקח ויותר משתות הוא זה אבל אצל מעות שנתן שתות הוא. אי נמי שוי שבעא בשיתא ונתאנה מוכר לגבי מקח אין שתות אלא שביעית ופחות משתות הוא ולגבי מעות הוי שתות. לשמואל דאמר בתר מעות אזלינן אידי ואידי אונאה היא. לרב כהנא דאמר בתר מקח אזלינן שוי חמשא בשיתא ביטול מקח הוי שוי שבעא בשיתא מחילה היא. ושמואל אמר כי קאמר מחילה וביטול היכא דליכא שתות משני צדדין. אבל היכא דאיכא שתות מצד אחד אונאה הויא. תניא כוותיה דשמואל מי שהוטל עליו אונאה ידו על העליונה. כיצד מכר לו שוי חמש בשש מי נתאנה לוקח ידו על העליונה רצה אומר לו תן לי מעותיי או תן לי מה שאוניתני. מכר לו שוי שש בחמש מי נתאנה מוכר ידו על העליונה רצה אומר לו תן לי מקחי או תן לי מה שאוניתני:

סימן קנא

ופסק רבינו יצחק אלפסי זצ"ל דהילכתא כשמואל:

[**דף ג' ע"ב**]

אמר רבא הילכתא פחות משתות נקנה מקח לאלתר יתר משתות בטל מקח ושניהם חוזרים. שתות קנה ואין אחד יכול לחזור ומחזיר אונאה וזה וזה בכדי שיראה לתגר או לקרובו. פי' רש"י זצ"ל דלית ליה לרבא ידו על העליונה דמתני' דסבירא ליה כר' נתן דברייתא דקיימא לן דר' נתן דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא. בהבית והעליה וזה וזה אונאה וביטול מקח עכ"ל. אבל פחות משתות הויא לאלתר מחילה כדמוכח לקמן גבי ההוא דנקיט וורשכי לזבוני קרי שיתא ושוי חמשא ואי הוו יהבו ליה חמשא ופלגא הוה

שקיל (אתא ההוא גברא אמר אי יהיבנא ליה חמשא ופלגא הוה שקיל) אתא ההוא גברא אמר אי יהיבנא ליה חמשא ופלגא הויא מחילה אתן ליה שיתא ואתבעיה בדינא אתא לקמיה דרבא וכו' דעל כרחיך מתי יתבענו לדין תוך כדי שיראה לתגר ואפי"ה בחמשא ופלגא הויא מחילה. הא למדת דפחות משתות הויא מחיל' לאלתר. אבל אונאה וביטול מקח בכדי שיראה לתגר או לקרובו:

סימן קנב

ופי' הרב ר' ברוך בר יצחק זצ"ל מריגנשבורק דהיינו דוקא אם נתן מעות. אבל אם לא נתן מגו דיכול לומר נתתי לך יכול לומר לא נתרציתי. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והיכא דזבין אינש לחבריה ולאחר זמן איתגלי ליה דאית ביה מומא דהוה ביה מקמי דליזבניה אית ליה לאהדורי למריה ולא אמרי' בכי האי גוונא בכדי שיראה לתגר או לקרובו דלא אמור רבנן הכי אלא גבי אונאה אבל גבי מומין מקח טעות הואי וכל אימת דמגלי ליה מהדר ליה למריה. והכי כתב רב האי גאון זצ"ל עכ"ל:

מתני' עד מתי מותר להחזיר עד כדי שיראה לתגר או לקרובו.

[**שם**]

אמר רב נחמן לא שנו אלא לוקח אבל מוכר לעולם חוזר:

[**דף נ"א ע"א**]

אושפזיכניה דרמי בר חמא זבין חמרא וטעה אשכחיה דהוה קא עציב אמר ליה אמאי קא עציבת א"ל זבנאי חמרא וטעאי א"ל זיל הדר בך א"ל שהאי יתר מכדי שיראה לתגר או לקרובו שדריה לקמיה דרב נחמן א"ל לא שנו אלא לוקח אבל מוכר לעולם חוזר מאי טעמא לוקח מקחו בידו כל היכא מחוי ליה דאמרי אי טעה אי לא טעה מוכר לא נקיט מקחיה בידיה עד דמיתרמי ליה זבינתא כזבינתיה. פרש"י זצ"ל הילכך לעולם חוזר אם לא נתייקרו הטליתות בינתיים:

סימן קנג

ופי' רבי' יצחק אלפס זצ"ל מוכר לעולם חוזר עד דמיתבריר דאיתרמי ליה כזבינתיה וידע דטעה ולא קא הדר ביה:

[**שם**]

ההוא גברא דהוה נקיט וורשכי לזבוני פי' קישורי משי שקורין חגורות קרי שיתא ושוי חמשה אי יהבי לי' חמשה ופלגא הוה שקיל. אתא ההוא גברא ואמר אי יהיבנא ליה חמשה ופלגא הוה מחילה אתן ליה שיתא ואתבעניה בדינא אתא לקמיה דרבא א"ל לא שנו אלא בלוקח מן התגר אבל בלוקח מבעל הבית אין לו עליו אונאה. ההוא גברא דנקיט כיפי פי' נזמים לזבוני קרי שיתין ושוין חמשין ואי הוו יהבין ליה חמשין וחמשה

הוה שקיל אתא ההוא גברא אמר אי יהיבנא ליה חמשין וחמשה הויא מחילה אתן ליה שיתין ואתבעיה בדינא אתא לקמיה דרב חסדא א"ל לא שנו אלא בלוקח מן התגר אבל בלוקח מבעל הבית אין לו עליו אונאה. א"ל רב דימי יישר. וכן אמר ר' אלעזר יישר. והא אנן תנן כשם שאונאה להדיוט כך יש אונאה לתגר. מאן הדיוט לאו בעל הבית. א"ר חסדא בצדרייתא פי' בגדים של קנבוס העומדות לימכר אבל מאני תשמישיה לא כיון דיקירי עליה לא מזבין להו אי לאו בדמי יתירי:

סימן קנד

פירש"י זצ"ל תכשיטין וכלי תשמישין חביבין עליו ואינו מוכרן אלא ביוקר והוה ליה כמפרש יודע אני שיש בו אונאה דאמרי' לקמן דאין לו עליו אונאה כך מצאתי בשאלתות דרב אחאי. מתני' אחד הלוקח ואחד המוכר יש להם אונאה. מנא הני מילי דת"ר כי תמכרו ממכר לעמיתך אל תונו אין לי אלא שנתאנה לוקח נתאנה מוכר מנין ת"ל או קנה אל תונו:

[**שם**]

מתני' כשם שאונאה להדיוט כך אונאה לתגר רבי יהודה אומר אין אונאה לתגר. משום שהוא תגר אין לו אונאה אמר רב נחמן בתגר ספסר שנינו שהוא קונה ומוכר מיד מאי טעמא מידע ידע זבינתא כמה שוי שהרי לא שהה בין קנייתה למכירתה ואחולי אחיל לגביה והאי דזבנה הכי משום דמיתרמי ליה זבינתא אחריתי והשתא מיהא קא הדר ביה. רב אשי אמר מאי אין לתגר אונאה איננו בתורת אונאה שאפילו בכחות מכדי אונאה חוזר אם נתאנה דחייו תלויים בכך ותקנו לו שיחזור. תניא כוותיה דרב נחמן ר' יהודה אומר תגר אין לו אונאה מפני שהוא בקי ואפי' בכדי אונאה אינו חוזר בו ואינו מחזיר לו אונאה מדתלי טעמא מפני שהוא בקי כגון ספסר:

[**שם**]

מתני' מי שהוטל עליו אונאה ידו על העליונה רצה אומר לו או תן לי מעותיי או תן לי מה שאונאתני. מתני' ר' יהודה היא ולית הילכתא כוותיה דקא פסיק רבא לעיל שתות קנה ומחזיר אונאה. איתמר האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה רב אמר יש לו עליו אונאה ושמואל אמר אין לו עליו אונאה:

[**שם ע"ב**]

אמר רב ענן לדידי מיפרשא לי מיניה דמר שמואל האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה אין לו עליו אונאה. על מנת שאין בו אונאה הרי יש בו אונאה. כר"ח זצ"ל דהלכה

כרב דקיי"ל דהילכתא כרב באיסורי ואונאה איסורא היא. לא דמי כשאר דיני גזל דהלכה כשמואל ולא אמרי' דהיינו איסורא דהכא מסתמא פליגי אי שרי לעשות כך אי לא:

סימן קנה

ובשאלתות דרב אחאי בפ' בהר סיני פסק כרב ולא מטעמא שפי' ואע"ג דקיי"ל דהילכתא כשמואל בדיני לא סבירא לן בהא כוותיה דהא תניא בד"א בסתם ור' יהודה היא דאי ר' מאיר בכולהו תנאו בטל. ומותבינן עליה דרב מהא דתניא הנושא והנותן באמנה והאומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה אין לו עליו אונאה. ופריק רבא כאן בסתם כאן במפרש. ותניא נמי הכי בד"א דיש לו עליו אונאה בסתם מכר אבל במפרש כגון מוכר שאומר ללוקח חפץ זה שאני מוכר לך במאתים יודע אני שאינו שוה אלא מנה על מנת שאין לך עלי אונאה אין לו עליו אונאה. וכן לוקח שאמר למוכר חפץ זה שאני לוקח ממך במנה יודע אני ששוה מאתים על מנת וכו' אין לו עליו אונאה. פסק רבינו אלפס זצ"ל דהכי הילכתא:

[**שם**]

על מנת שאין בו אונאה הרי יש בו אונאה פרש"י זצ"ל אם אמר בלשון זה אין זה לשון מחילת אונאה אלא לשון תביעת אונאה. דעל מנת שאין בו אונאה והרי יש בו אונאה ומקח טעות נמי הוי ואם רצה לחזור יחזור לגמרי. וקשה דפ"ק דמכות מדמי לה להיא דעל מנת שלא תשמטנו שביעית דאמרי' שביעית משמטתו. ופריך מדשמואל דאונאה דהכא. ומשני הא איתמר עלה אמר רב ענן לדידי מיפרשא לי מיניה דמר שמואל האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה אין לו עליו אונאה על מנת שאין בו אונאה הרי יש בו אונאה. הכא נמי על מנת שלא תשמטנו שביעית שביעית תשמטתו על מנת שלא תשמטנו בשביעית אין שביעית משמטתו. וי"ל דלאו לגמרי מדמי לה שיהא פירוש דעל מנת שלא תשמטנו שביעית כמו על מנת שאין בו אונאה. אלא מייתי ראיה שכמו שיש חילוק בין לשון שאין לו עליו אונאה ללשון שאין בו אונאה כמו כן יש חילוק ללשון על מנת שלא תשמטנו שביעית. ורבינו שמואל בן רבינו מאיר זצ"ל פי' דעל מנת בו אונאה היינו דין אונאה שלא יחול דין אונאה לאו דלא תונו על זה המקח דהוי השתא כמו על מנת שלא תשמטנו שביעית. ולפי פי' לא הוי מקח טעות ואינו יכול לחזור בו לגמרי:

[**שם**]

ת"ר הנושא והנותן באמנה אין לו אונאה פירש"י זצ"ל שאמר לו מכור חפץ זה כמו שתוכל ותן לי מעות לזמן פלוני והנני סומך עליך ונותן לו שכר טרחו אין לו עליו אונאה לומר יותר היה שוה ואם מכר זה בדמים מרובים אין זה יכול לומר לא אתן לך אלא דמיו:

סימן קנו

ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל כגון שהלוה קיבל עליו אחריות והמלוה קיבל עליו יוקרא וזולא דהוה ליה קרוב לזה ולזה ואי לא הוה ליה המלוה קרוב לשכר ורחוק להפסד ואסור משום רבית. ואע"ג דיהיב ליה שכר טורחו כדאיתא לקמן באיזהו נשך ואם הלוה לא קיבל עליו אחריות אינו אלא שליח בעלמא למכור ומילתא דפשיטא היא שבין ריוח ובין הפסד על השולח. ועוד פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל באמנה כגון שקנה חפץ אחד ואמר לו חבירו תניהו לי ואני אתן לך ריוח דינר אחד יותר ממה שקנית ואני מאמינך במה שתאמר שנתת עליו. וכי האי נוונא פי' ר"ח בברייתא דבסמוך והשתא קאמר דאין לו עליו אונאה דאפי' נתאנה לוקח ראשון דאינו שוה כמו שנתן צריך שני ליתן כמו שהתנה שלכך היה דעתו וסמך עליו ואפי' אינו שוה וכגון שמשך את החפץ שאם לא משך יכול לחזור בו. ואלו שני פירושי' לא סתרי אהדדי ושניה' אמת:

[**שם**]

ת"ר הנושא והנותן באמנה הרי זה לא יחשוב את הרעה באמנה ואת היפה בשוייה אלא או זה וזה באמנה או זה וזה בשוה ונותן לו שכר כתף שכר נמל שכר פונדוק שכר עצמו אינו נוטל שכבר נתן לו שכרו משלם. שכרו משלם ממאן יהיב ליה. בצרדייתא דיהבי ארבעה למאה. פי' רש"י זצ"ל הרי זה לא יחשוב רעה באמנה ואת היפה בשויה להיות לו המתנת מעות היפה בשכר טרחו. כגון היו לו שתי יינות אחד יפה שיש עליו קופצים ללוקחו בבת אחת. ואחד רע שאינו נמכר אלא בחנות לא יאמר לו הרי לך יפה בשויו ע"מ שתמכור לי הרע שבחנות כמו שתוכל ולכשתמכרם תן לי מעות שניהם ופוטר עצמו בהמתנת מעות של דמי היפה מלתת לו שכר טורחו על הרע ומיחזי כריבית. אלא או זה וזה באמנה ויתן לו כדרך דנותן באמנה ששכר קצוב היה להם כדמפרש לקמן ארבעה למאה. או זה וזה בשוה והשכר יהא של מקבל ונותן לו שכר כתף ושכר גמל אם נתן לו באמנה כשיבא לחשבון ינכה לו שכר כתף המוליכו מביתו לחנות ואם הוצרך לגמלים נותן לו שכר גמלים. בצרדויי מוכרי בגדי קנבוס שכבר קצוב להם ליתן ארבעה למאה למי שטורח במכירתו עכ"ל. וקצת קשה דלא שייך הכא לאתויי כיון דאיירי לענין ריבית. ושמא אגב הנושא והנותן באמנה דלעיל מייתי לה רבא. אבל קשה דבתוספתא מיתניא לענין אונאה. ונראה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל כמו שפי' ר"ח זצ"ל באמנה כגון שאמר לו אני מאמינך הודיעני בכמה קנית חפץ זה ואני מרויחך בכך וכך. אמרו חכמים כגון זה אם קנה י' ידיעות בי' דינרין ויש בהם שאינה שוה דינר אלא פחות ויש ששוה יותר מדינר לא יחשוב הדעות באמנה ויאמר לו י' קניתי בי' דינרין ויחשוב לו כל

אחת בדינר והיפות בשומותם לפי ששוות יותר מדינר אלא כולם באמנה או כולם בשוה ואם יחשב לו באמנה מעלה לו יותר הריוח שנתרצה לתת לו. וגם מעלה לו שכר כתף שכר גמל שכר פונדוק וכוללן בדמי הקנייה באלו כולם על דמי הסחורה הם חשובים. אבל שכר עצמו אינו מעלה לו שכבר נתן לו שכרו בעל הסחורה כי התגרים המוכרים אלו הבגדים הנקראים צרדייתא כדגרסי' והאידנא נהוג עלמא בצרדא בר זוזא מביאין אותן בכל מקום למוכרן לשוק ונותנים מכל ק' זוזים ד' זוזים לבעל החנות המוכרם השתא קיבל ד' זוזים מן התגר הראשון בשביל טורחו שטורח למוכרם מכאן לכאן כך היה מנהגם. ולפי זה מתיישב שכבר נתן יותר מלפי' רש"י זצ"ל:

סימן קנז

מיהו איתא נמי לפי' רש"י זצ"ל דאפי' תמצא לומר דלא איירי מתני' אלא כדברי פר"ח זצ"ל אפי' הכי איתא דרש"י זצ"ל דודאי דינא הכי כדפירש רש"י ופר"ח שאם אחר שיקנה אותם באמנה יש בהן טעות וטוען הלוקח שבפחות מן השומא לקחם יש עליו שבועה דרבנן:

[**שם**]

מתני' כמה תהא הסלע חסירה ולא יהא בה אונאה. פי' מטבע היוצא תדיר הוא נשחק וחסר וכמה תחסר ואם הוציאה לא יהא אונאה ר' מאיר אומר ארבע איסרות לסלע איסר לדינר והוא אחד מכ"ד בו דשש מעה כסף דינר מעה שני פונדיונין ופונדיון שני איסרין ר' יהודה אומר ארבעה פונדיונין לסלע ופונדיון לדינר והוא אחד מי"ב בו ר' שמעון אומר שמונה פונדיונין לסלע שני פונדיונין לדינר דהיינו שתות כשאר אונאה:

[**דף נ"ב ע"א**]

והתניא כמה תהא הסלע חסירה ויהי' בה אונאה אמר רב פפא לא קשיא תנא דידן קא חשיב ממטה למעלה וה"ק סלע הפוחתת והולכת עד כמה הוא יכול להוציאה עד שתפחת שיעור בכך וכך ומכיון שהגיע לשיעור הזה יהיה בו אונאה. ותנא ברא לשו' יש בה מלמעלה למטה קחשיב סלע שפחתה כמה פחתה להיות בה אונאה ומפרש כל פחת הגדולה שבה כגון שבע איסרות או שש או חמש הויא אונאה עד ארבע והן בכלל אבל לתנא דידן אין ארבע בכלל. ופרכינן מאי שנא בסלע דפליגי ומאי שנא בטלית סתם סחורה דתנן לעיל שתות למקח ולא פליגי אמר רבא מאן תנא טלית ר' שמעון היא דגבי סלע נמי אית ליה שתות. אביי אמר בטלית עד שתות מחיל אינש אפי' לר' מאיר ור' יהודה דאמרי אינשי עשיק לגביך ושוי לכריסיך פי' אם אתה צריך לכסות לגבך תקנה ביוקר אבל למאכלך לא תקנה אלא בשוה. אבל סלע כיון דלא סגי ליה שאינו יוצא

בהוצאתו לא מחיל עד שתות אלא אחד מכ"ד לר' מאיר ואחד מי"ב לר' יהודה. וכתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל דהלכה כרבא:

סימן קנח

הילכך נמי בר' שמעון בסלע דהתם תנא כוותיה בטלית וכבר פסק רבא בטלית כוותיה דאמר רבא הלכתא פחות משתות נקנה מקח כו':

[**שם**]

עד כמה תפחת ויהא רשאי לקיימה שלא נחוש שלא ירמה בה הבריות למוכרה בחזקת שלא פחתה. בסלע הטבוע ופחת והלך עד שקל מותר לקיימו שאין עשויין לדמות בו בני אדם ולמוכרו כסלע יפה לפי שפחת שלו ניכר אבל משפחת משקל לא יקיימנו לפי שבא לרמות בו ולמוכרו בתורת שקל שאין פחת שלו ניכר לגבי שקל מתוך שהוא רחב שבתחילה היה רחב סלע ואינו נראה חסר משקל שקל הוא מטבע של חצי סלע. בדינר עד רביע דינר הוא מטבע קטן ושנים יש מהן בשקל ואם היה דינר ופחת עד שעמד על רובע מותר לקיימו וקס"ד רובע דינר קאמר ולקמן מפרש. פחות מיכן איסר אסור להוציאה לקמן מפרש. הרי זה לא ימכרנה לזו שאמרנו שאסור לקיימה לא לתגר לא לחרם דהיינו אדם אנס ולא להרג דהיינו רוצח מפני שמרמין בה את אחרים ומיראה יקבלוה מידם כיפה אלא ינקבנה ויתלנה בצואר בנו או בצואר בתו. ופרכי' מאי שנא בסלע עד שקל ומאי שנא בדינר עד רביע. אמר אביי מאי רביע נמי דקתני רביע שקל מטבע קטן הוא של חצי דינר והוא הקרוי בתלמוד סלע מדינה. ולמה לי למיתליא לדינר בשקל מילתא אגב אורחא קמ"ל דאיכא דינר דאתי משקל מסייע ליה לר' אמי דאמר ר' אמי דינר הבא משקל מותר לקיימו דינר הבא מסלע אסור לקיימו. ופרכי' הא דקתני לעיל פחות מיכן איסר אסור להוציאו מאי קאמר אמר אביי הכי קאמר פחתה סלע יותר מכדי אונאתה איסר לרבי מאיר כדאית ליה אסור להוציאה כיפה. רבא אמר אפי' משהו נמי. אלא אמר רבא פחתה סלע איסר לדינר אסור וסתמא כר"מ:

[**שם ע"ב**]

אמר מר ינקבנה ויתלנה בצואר בנו או בצואר בתו. ורמינהי לא יעשנה משקל בין משקלותיו ולא יזרקנה בין גרוטותיו ולא ינקבנה ויתלנה בצואר בנו או בצואר בתו אלא או ישחוק או יתיך או יקוץ או יוליך לים המלח. א"ר אלעזר ואמרי לה אמר רב הונא א"ר אלעזר לא קשיא כאן באמצע ינקבנה דמשנקבה לא סגיא מן הצד לא יקבנה לפי שרמאי שימצאנה יקוץ אותה סביב עד שיוציא את הנקב וידמה בה את אחרים ויוציאנה בשקל. מתני' עד מתי מותר להחזיר בכרכים שיש שם שולחני עד שיראה לשולחני

בכפרים שאין שם שולחני עד ערבי שבתות שבא להוציאה להוצאת שבת ואז ידע אם יכול להוציאה ויקבלוה ממנו. ואם היה הנותן מכירה אפי' לאחר שנים עשר חדש חוזר בו ומקבלה ממנו ואין לו עליו אלא תרעומות:

[**שם**]

מאי שנא בסלע דמפליג בין כרכים לכפרים ומאי שנא טלית דלא מפליג אמר אביי כי תנן נמי מתני' טלית בכרכים תנן. רבא אמר טלית לכל איניש קים ליה בגויה סלע לשולחני הוא דקים ליה לאיניש אחרינא לא קים ליה כיון דלא סגי ליה עד שיראה לשולחני. הילכך בכרכים דאיכא שולחני עד שיראה לשולחני. בכפרים דליכא שולחני עד ערבי שבתות דסלקין לשוקא לקנות צורך שבת. ואם היה מכירה כו'. פרישנא הכי אם היה מכירה הנותן מקבלה הימנו במידת חסידות. ואם לא מקבלה הימנו אין לו עליו אלא תרעומות. מתני' ונותנה בחילול מעשר שני ואינו חושש לפי שאינה מידה זו של פוסלי מטבע זו בשביל חסרון מועט אלא נפש רעה:

[**שם**]

אמר רב פפא האי מאן דמוקים אזוזי שמעמיד עצמו מלקבלם בשמוצא בהם פגם מיקרי נפש דעה וה"מ הוא דסגי ליה:

סימן קנט

פר"ח זצ"ל בדנפיק על ידי הדחק. וכן כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל והוא דנפיק על ידי הדחק:

[**דף נ"ה ע"א**]

מתני' האונאה ארבעה כסף והטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה. חמש פרוטות הן ההודאה שוה פרוטה. והאשה מתקדשת בשוה פרוטה. והנהנה מן הקדש שוה פרוטה מעל. המוצא שוה פרוטה חייב להכריז. והגוזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו יוליכנו אחריו אפי' למדי. וליתני נמי האונאה פרוטה כגון אם המקח בשש פרוטות. אמר רב כהנא זאת אומרת אין אונאה לפרוטות ולוי אמר יש אונאה לפרוטות:

סימן קס

פר"ח זצ"ל וקיימא לן כוותיה. ורבינו יצחק אלפס זצ"ל דלית הילכתא כוותיה:

[**דף נ"ו ע"א**]

מתני' אלו דברים שאין להם אונאה העבדי' והשטרו' והקרקעות וההקדשות אין בהן לא תשלומי כפל ולא תשלומי ארבעה וחמשה שומר חנם אינו נשבע שומר שכר אינו משלם ר' שמעון אומר קדשים שחייב באחריותן יש להם אונאה ושאינו חייב באחריותן אין להם אונאה:

[**שם ע"ב**]

מנא הני מילי דת"ר כי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד אל תונו יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות דאמר קרא ממכר שגופו מכור וקנוי יצאו שטרות שאין גופן מכור וקנוי אלא לראיה שבהם. מיכן אמרו המוכר שטרותיו לבסם לצור בהם אבקת סממנים דנמצא ממכרן של אלו לצורך תשמיש גופו הוא יש להם אונאה. פשיטא מאי שנא מכל מטלטלין דעלמא לאפוקי מדרב כהנא דאמר אין אונאה לפרוטות קמ"ל דיש אונאה לפרוטות דסתם מוכר שטרותיו לבסם אין שם מקח של איסר ביחד אלא של פרוטה:

סימן קסא

הדא מסייעא לפר"ח זצ"ל דפסק כלוי דיש אונאה לפרוטות:

[**שם**]

בעי ר' זירא שכירות יש לו אונאה או אין לו אונאה ממכר אמר רחמנא ולא שכירות או דילמא לא שנא אמר ליה אביי מי כתיב ממכר לעולם ממכר סתמא כתיב והאי ביומיה מכירה הוא. אמר רבה אמר חסא בעי ר' ירמיה אונאה אין להם ביטול מקח יש להם או אין להם. אמר רב נחמן הדר אמר ר' חסא פירש ר' אמי אונאה אין להן ביטול מקח יש להם מ"ד אהקדשות כ"ש אקרקעות מ"ד אקרקעות אבל הקדשות לא כדשמואל דאמר שמואל הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל:

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל הא מילתא חזיין ביה פלוגתא ביני רברבתא איכא מאן דסבירא ליה כי הא מימרא דרבי אמי ור' יוחנן דאונאה אין להם ביטול מקח יש להם. ואיכא מאן דס"ל ביטול מקח דקאמר ר' יוחנן לאו יותר משתות הוא אלא חד תרין הוא וסמיך בהא מימרא אגמ' דבני מערבא דאמרי' התם א"ר יוחנן אם היה דבר מופלג יש בו אונאה מתני' פליג על ר' יוחנן אלו דברים שאין להם אונאה העבדים והשטרות והקרקעות פתר לה בדבר שאינו מופלג וקמפרש בדבר שהוא מופלג כגון שלא הגיע האונאה למחצה במחצה. ואיכא מאן דמספקא ליה מילתא ולא קא פסיק מידי. ואנן עייניגן במילתא שפיר ואיסתבר לן הא מילתא דר' אמי ודר' יוחנן ליתא משום דחזינן לרב נחמן שהוא בתראה דסבירא ליה דאין אונאה לקרקעות כלל ואפי' שוה מאה במאתים דאמ' בענין דינא דבר מיצר' זבין במאתים ושוי מאה סבור מינה מצי למימר לי' לתקוני שדרתיך ולא לעוותי א"ל מר ינוקא בריה דרב חסדא לרב אשי הכי אמרי נהרדעי משמיה דרב נחמן אין אונאה לקרקעות. ועוד גרסינן בפרק האיש מקדש בו ובשלוחו אמר רב נחמן האחין שחלקו הרי הן כלקוחות פחות משתות נקנה מקח יתר משתות בטל מקח

שתות קנה ומחזיר קנה ומחזיר אונאה. אמר רבא האי מאן דאמר פחות משתות דנקנה מקח אלא אמרן אלא שויה שליח אב לא שויה שליח א"ל לתקוני שדרתיך ולא לעוותי. והאי דאמ' יתר על שתות בטל מקח לא אמרן אלא במטלטלי אבל במקרקעי אין אונאה לקרקעות. ועור אמרי' בבא קמא שוה כסף מלמד שאין ב"ד נזקקים אלא לנכסים שיש להן אחריות ומאי ניהו קרקעות מאי משמע אמר רבה בר עולא דבר השוה כל כסף מאי היא דאין להם אונאה:

סימן קסב

שמעינן מהני כולהו דאין לקרקעות לא אונאה ולא ביטול מקח והא דאמר ר' אמי ודר' יוחנן ליתא דקיי"ל כרב נחמן דבתראה הוא והילכתא כוותיה בדיני. ועוד דרב נחמן גופיה אמרה משמיה דחסא ומשמיה דר' אמי והוא לא סבירא ליה כוותייהו. והא דאיתמר בגמרא דבני מערבא משמיה דר' יוחנן לא עדיף מהא דאיתמר בגמ' דידן והוא מידחי ליה מדרב נחמן. ואע"ג דהא דרב נחמן לא איתמר בחדא דוכתא לא איכפת לן בהכי דכמה מילין בגמ' דלא מיפרשא בדוכתייהו ומפרשן בדוכתי אהדיתי. הילכך הילכתא כדכתבינן ולית ביה ספיקא. עכ"ל:

וזה לשון פר"ח זצ"ל. ראינו רבותינו הגאונים ז"ל שאמרו הלכה כר' יוחנן דלא אשכחן בהדיא דפליג רב נחמן אהא דר' יוחנן. וראינו בתלמוד ארץ ישראל בכתובות פ' אלמנה ניזונית אמר ר' יוחנן אם היה דבר מופלג יש לו אונאה. מתני' פליגא על ר' יוחנן אלו דברים שאין להם אונאה הקרקעות פתר לה בדבר שאין שאינו מופלג פי' שלא הגיע הטעות לחצי דמי החפץ. ולא נתברר לנו דין זה היטב. וחזינן בפ' המקבל בענין זבן במאתים ושוה מנה כו' ואמרי נהרדעי משמיה דרב נחמן אין אונאה לקרקעות ממילא שמעי' דרב נחמן פליג על ר' יוחנן דהא מה דשוי מאה זבן במאתים ואמר רב נחמן אין לו אונאה. וכמה מקומות בתלמוד אמר בקרקעות דבר השוה כל כסף ואם תאמר יש להם ביטול מקח הנה גם הקרקע אינו שוה כל כסף. וכהנה רבות וצריכין פירוק יפה וראי' ברורה דהא רב נחמן בתרא הוא ואי אפשר לדחוייה אלא בראיה ולא יכולתי להכריע לפיכך לא פסקי' הלכה. ורבינו גאון אמר בלשון זה כללו של דבר כיון דר' יוחנן בעיקר הדין אמר ביטול מקח יש להן נקיטינן לה כוותיה ונקיטינן להא דרב נחמן בעסק לוקח דבר מיצרא בלחוד ולית לן לאחזוקי ורב נחמן פליג על ר' יוחנן דלא אשכחנא לר' נחמן דאורי לענין דינא אדרינא כי האי גוונא אלא לענין דינא לוקח דבר מיצרא עכ"ל. והשתא דפסיק הגאון כר' יוחנן ופר"ח זצ"ל מספקא ליה אי קיימא לן כר' יהודה אי כרב נחמן. ורבינו יצחק אלפס זצ"ל פסיק כר"נ אנו על מי נסמוך. בואו ונסמוך על דברי ר"ת זצ"ל

דפסיק כר' יוחנן דביטול מקח יש להם בפלגא כגון שוה מנה במאתים וכרב נחמן פחות מפלגא דאמר בפ' האיש מקדש אמר רבא אמר רב נחמן האחין שחלקו כלקוחות הן אי טעו בפחות משתות נקנה מקח יותר משתות בטל מקח שתות קנה ומחזיר אונאה. ואמר רבא הא דאמרת פחות משתות נקנה מקח לא אמרן אלא דלא משוי שליח אבל משוי שליח מצי אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי. והא דאמ' יותר משתות בטל מקח לא אמרן אלא דלא אמר נפלוג בשומא דבי דינא אבל אמר נפלוג בשומא דבי דינא הא תנן שום הדיינין שפיחת שתות או הותיר שתות מכרן בטל רשב"ג אומר מכרן קיים. והא דאמ' שתות קנה ומחזיר אונאה לא אמרן אלא במטלטלי. אבל במקרקעי אין אונאה לקרקעות. משמע אבל ביתר משתות לא היה יכול לחלק בין מקרקעי למטלטלי דאפי' במקרקעי יש אונאה ביתר משתות ותימה דבפ' המקבל מסיק רב נחמן בהדיא דאפילו זבין במאתים ושוי מאה אין אונאה לקרקעות ובלאו הכי קשה אותה גירסא דקידושין דמייתי ראיה מרשב"ג דביתר משתות כי אמר ניפלוג כי שומא דבי דינא מכרן קיים. הלא לא אשכחן דלימא רשב"ג מכרן קיים אלא בשתות אבל ביתר משתות לא קאמר. מיהו בזה י"ל דבהדיא קתני בברייתא דכתובות פרק אלמנה ניזונת דאפי' מכרו שוה מנה במאתים או שוה מאתים במנה מכרן קיים. אבל קשה לרבינו תם זצ"ל דהא רב נחמן קאי כההיא שמעתא דקידושין דהלכה כדברי חכמים והיכי מייתי ראיה מרשב"ג. מיהו רש"י זצ"ל פי' שם דכולה ההיא מילתא קאמר לה רבא מסברא דנפשיה (קאמר) ולא אליבא דרב נחמן ולית ליה לרבא הא דאמר רב נחמן התם הלכה כחכמים ודוחק הוא. ונראה לרבינו תם זצ"ל כגירסת פר"ח זצ"ל והלכות גדולות שגורסין איפכא הא דאמרת שתות קנה כו' לא אמרן אלא דלא אמר נפלוג כי שומא דבי דינא אבל אמר נפלוג כי שומא דבי דינא לא דתנן שום הדיינין מייתי ראיה מדברי חכמים דאמרי מכרן בטל. והא דאמרת יתר משתות בטל מקח לא אמרן אלא במטלטלי אבל במקרקעי אין אונאה לקרקעות דאפי' ביתר משתות אין להם אונאה. והא דאמר רב נחמן בשמעתין דאונאה אין להם ביטול מקח יש להם לאו ביותר משתות אלא בפלגא כגון שוה מנה במאתים. והא דאמר רב נחמן בפ' המקבל דזבן במאתים ושוי מאה אין אונאה לקרקעות לאו דוקא קאמר אלא כלומ' מעט פחות ממאתים אי נמי שוה מאה ומעט יותר. והוה מצינא לפרושי דדוקא קאמר ובכך הוא דלא הוי ביטול מקח. וכי קאמר ר"נ משמיה דחסא דביטול מקח יש להן היינו ביתר מפלגא. אבל בירוש' מוכיח כמו שפי' באלמנה ניזונת גבי אלמנה שהיתה כתובתה מאתים ומכרה שוה מנה במאתים או שוה מאתים במנה נתקבלה כתובתה. ואמ' עלה בירוש' ניחא שוה מנה במאתים שוה מאתים במנה

מ"מ הרי הפסידו היתומים מנה. שוה מנה במאתים ואין סופו לחזור משום מקח טעות פי' בתמיה ולמה נתקבלה כתובתה והא דנקט בתחלת הסוגיא שוה מנה במאתים לשון המשנה קא מסיק עלה קאי אותו ניחא אלא משוה מאתים במנה כלו' ניחא ממה ששנינו במשנתינו שוה מאתים במנה דנתקבלה כתובתה דהיכא דהפסידה את היתומים כמו סיפא אלא שוה מנה במאתים קשיא אמאי נתקבלה כתובתה כיון דסופן לחזור עליה משום מקח טעות. ומשני תפתר שהוקיר המקח א"ר בון קרא מסייעא לר' שמעון בן לקיש דאמר אין למקח אונאה א"ר יוחנן אם היה דבר מופלג יש למקח אונאה מתני' פליג על ר' יוחנן אלו דברים שאין להם אונאה העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות. פתר לה לבר מדבר (שאינו) מופלג אלמא לדר' יוחנן משמע הוי ביטול מקח שוה מנה במאתים. מדמוקי לה כשהוקיר המקח. ואין לומר דר"נ סבר כרשב"ל דפליג עליה דר' יוחנן ולרשב"ל בפלגא לא הוי אונאה ביתר מפלגא הוי אונאה דא"כ הוו פליגי ר' יוחנן ורשב"ל במשהו דפחות מפלגא לכולי עלמא לא הוי אונאה וביתר מפלגא לכולי עלמא הוי אונאה ובפלגא מצומצם פליגי אין זו סברא לומר אלא משמע דאפי' יתר מפלגא אין אונאה לרשב"ל דלעולם אין למקח אונאה קאמר ועוד מדקאמ' מתני' פליגא על ר' יוחנן כו' ואי בפלגא מצומצם פליגי במאי קשיא ליה לר' יוחנן מדלרשב"ל:

סימן קסג

הילכך הלכה כדברי ר"ת זצ"ל דיש ביטול מקח לקרקעות בפלגא כגון שוה מנה במאתים ואין להם ביטול מקח בפחות מפלגא. מתני' ר' יהודה אומר אף המוכר ספר תורה בהמה ומרגלית אין להם אונאה אמרו לו לא אמרו אלא את אלו:

[**דף נ"ח ע"ב**]

תניא ר' יהודה אומר אף המוכר ספר תורה בהמה ומרגלית אין להם אונאה. ספר תורה לפי שאין קץ לדמיו. בהמה ומרגלית מפני שאדם רוצה לזווגם. מי שיש לו שור יפה לדרישה מחפש לאחר שכמותו לצמדו בעול עמו שהמעמיד שור חלש אצל הבריא מקלקל את הבריא וכן מרגלית נאה למלאות עם חברתה בזהב מן היחידית. אמרו לו הלא הכל אדם רוצה לזווגם ור' יהודה הני חשיבי ליה וחשיב לזווגן הני לא חשיבי ליה. ועד כמה לא הוי אונאה אמר אמימר עד כדי דמיהן פי' נפלים . תניא רבי יהודה אומר אף המוכר סוס וסייף וחטיטוב במלחמה אין להם אונאה מפני שיש בהן חיי נפש פרש"י זצ"ל חטיטוב מגן. ובירושלמי גריס להדיא בברייתא תריס במקום חטיטוב. פר"ח זצ"ל וקיימא לן הא דאמר עד כדי דמיהן בין לר' יהודה בין לר' יהודה בן בתירא אתרווייהו אמר אמימר עד כדי דמיהן וכן הלכה. אמרו לו לא אמרו שאין להם אונאה אלא אלו

בלבד ששנו במשנה הקרקעות והעבדים והשטרות וההקדשות מדחזינן סוגיין דשמעתין דדייקי לפרושי טעמא דר' יהודה ש"מ דהילכתא כוותיה. והא דר' יהודה בן בתירא נמי בדר' יהודה דמתני' שייכא דאזיל בתר אומדן דעתא והני כולהו בלוקח אבל במוכר יש להם אונאה. עכ"ל:

סימן קסד

ורבי' יצחק אלפס זצ"ל כתב דרב האיי גאון זצ"ל לא פסיק הכי בספר מקח וממכר אלא קא פסיק דכל זביני אית בהו אונאה בר מהני מילי דמנינן במתניתין העבדים והשטרות והקרקעות:

[**דף נ"ט ע"ב**]

מתני' אין מערבין פירות בפירות אפילו חדשים בחדשים ואין צריך לומר חדשים בישנים. פי' בעל הבית שאמר פירות של שדה פלוני אני מוכר לך כך וכך סאין לא יערב בם פירות של שדה אחר ואין צריך לומר חדשים בישנים שאם פסק למכור לו ישנים לא יערב ס' וס' חדשים שהישנים יבשים ועושין קמח יותר מן החדשים. פי' רש"י זצ"ל אבל ישנים בחדשים שפיר דמי. וקשה לי דת"ר אין צריך לומר חדשות מארבע סאין בסלע וישנות משלש סאין בסלע שאין מערבין חדשות בישנות אלא אפי' חדשות משלש וישנות מארבע אין מערבין ואע"פ שחדשות יקרי' מהם מפני שאדם רוצ' ליישנן וזה שפסק עמו על הישנות אינו רוצ' ליישנות לפיכך אסור לערב בהן חדשות ואפי' מעולות בדמים. השתא אמאי מערבין ישנים בחדשים שמא הוא רוצה ליישנם. ושמא פירש"י זצ"ל ביודע בו שאינו בדעתו ליישנן אבל בסתמא הכי נמי דאין מערבין אפי' ישנים בחדשים אע"ג דעדיפי לענין קמח גריעי שאין יכול ליישנן יותר. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל. ת"ר אין צריך לומר חדשות עומדות משלש וישנות מארבע וקא מזבין מחדשות דאין מערבין אלא אפי' חדשות מארבע וישנות מנ' וקא מזבין מחדשות דאין מערבין מפני שאדם רוצה ליישנן עכ"ל. הרי אסר להדיא לערב ישנים בחדשים. וכן כתב בפר"ח זצ"ל במשנה להדיא דאין מערבין ישנים בחדשים ובברייתא גריס כגירס' רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

סימן קסה

הילכך איתבריר לן ראין מערבין לא חדשים של שדה זו בחדשים של שדה אחר לא חדשים בישנים אפי' שניהם של שדה אחד ואם יודע בו שאינו רוצה ליישנן ישנים בחדשים שפיר דמי:

[**דף ס' ע"א**]

מתני' באמת אמרו ביין התירו לערב קשה ברך מפני שהוא משביחו פי' רש"י זצ"ל קשה

משביח את הרך. לפיכך פסק עמו רך יערב בו קשה. ודוקא קתני קשה ברך ולא רך בקשה פסק עמו קשה לא יערב בו את הרך. אמר ר' אלעזר הדא כל באמת הלכה היא פי' רש"י זצ"ל מיד יהיב טעמא למילתיה מפני שמשביחו ואין לגמגם בדבר ונקט בה למיתני באמת ש"מ דכל היכא דקתני באמת הלכה היא ואין להסס ולגמגם בדבר. פר"ח זצ"ל דמהכא קיימא לן דכל היכא דתנינן באמת הלכה פסוקה היא. אמר רב נחמן ובין הגתות שנו שמשביחו שתוססין זה עם זה ונעשה טעם אחר. אבל לאחר שקלט כל אחד ואחד ריחו וטעמו אין משביחו אלא פוגמו ואסור לערב אפי' קשה ברך. והאידנא דקא מערבי שלא בין הגתות. אמר רב פפא דידעי הכל שהוחזקו לערב וקא מחלי. רב אחא בריה דרב איקא אמר הא מני ר' אחא היא דתניא ר' אחא מתיר בדבר הנטעם שאדם טועם קודם שלקחן ויכול להבחין שנתערב בו:

[**שם**]

מתני' אין מערבין שמרי יין ביין אבל נותן לו את שמריו. אוקמא רב יהודה דה"ק אין מערבין שמרים של אמש בשל יום ולא של יום בשל אמש אבל נותן לו את שמריו. פירש"י זצ"ל של אמש ששפה אמש ונשארו השמרים אין מערבין אותם ביין ששפה היום ששמרים של זה היין מקלקלין יין אחר אבל הוא נותן לו שמריו של יין עצמו ויום ואמש לאו דוקא דה"ה ליום ויום משתי חביות אלא מילתא דאורחא קתני דסתם יום ואמש משתי חביות עכ"ל. ורבינו חננאל כתב אין מערבין שמרי יין של אמש ביין של יום ולא של יום בשל אמש אבל נותן לו שמריו של כל יום ויום משמע שרוצה להתיר משתי חביות בשל יום ויום:

סימן קסו

וכן כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל אבל מערב של אמש בשל אמש ושל יום בשל יום:

[**שם**]

מתני' מי שנתערב מים ביינו לא ימכרנו בחנות פרוטה פרוט' אלא א"כ הודיע לכל אחד ואחד מהן מים מעורבין בו ולא לתגר ימכרנו ביחד אע"פ שהודיען. שאין לוקחין אלא לדמות בו ולמוכרו בחנות:

[**שם**]

מתני' מקום שנהגו להטיל מים ביין יטילו דכיון דנהגו יטילו ואין כאן טעות שכל היינות בחזקת כך. תנא למחצה לשליש ולרביע הכל כמנהג המדינה יטיל מים אם מחצה מחצה אם שליש שליש אמר רב ובין הגתות שנו:

[**שם**]

מתני' התגר נוטל מחמש גרנות ונותן לתוך מגורה אחת. מחמש גתות ונותן לתוך פיטום אחר שהכל יודעים בו שלא גדלו בשדותיו ומהרבה בני אדם לקח ובחזקת כן לוקחין ממנו ובלבד שלא יתכוין לערב ולהוציא קול לקנות הרוב ממקום שהוא משובח ולערב בו ממקום אחר ושכניו סבורים שכל הפירות מאותו מקום:

[**שם**]

מתני' ר' יהודה אומר לא יחלק חנוני קליות ואגוזין לתינוקות מפני שמרגילן לבוא אצלו ומקפח מזון חבירו וחכמים מתירין מאי טעמא דרבנן דא"ל אנא פלגינא אמגוזי ואת פליג שוסקי. פר"ח זצ"ל והלכה כחכמים:

[**שם**]

מתני' לא יפחות את השער למכור בזול מפני שמרגילן לבוא אצלו וחכמים אומרים זכור לטוב. מאי טעמא דרבנן משום דקא מרווח לה לתרעא. פר"ח זצ"ל והלכה כחכמים:

[**שם**]

מתני' לא יבור את הגריסין פולין גרוסות בריחיים אחת לשנים לא יברור מהם הפסולת לפי שמתוך שנראות יפות הוא מעלה על דמיהן הרבה מדמי הפסולת שנטל מהם וחכמי' מתירין ומודים שלא יבור מעל פי המגורה למעלה להראות יפות ואת הפסולת שבתוכם לא ביירר לפי שאינו אלא כגונב את העין בבירירה זו. מאן חכמים ר' אחא הוא דתניא ר' אחא מתיר בדבר הנראה:

[**שם**]

מתני' אין מפרכסין לא את האדם לא את הכלים לא את הבהמה פי' האדם עבד כנעני העומד לימכר:

[**שם ע"ב**]

ת"ר אין משרבטין את הבהמה ואין נופחין בקרביים ואין שורין את הבשר במים. מאי אין משרבטין הכא תרגימו מיא דחיזרא. משקין אותה מי סובין והם נופחין מעיה ושערה נזקף ונראה שמינה. זעירא אמר רב הונא מזקפתא קירצוף. שמואל שרא למירמא תומי לסרבלא ליפותו עושה חוטי משי סביב. רב יהודה שרא לכסכוסי קיראי במי סובין בגדים מצויירין. רבה שרא למידק צררי להדק בגדי קנבוס במקבות עץ שיראה חוטין דקין. רבא שרא לצלומי גירי לצייר חיצים. רב פפא בר שמואל לצלומי דיקולי. והא אנן תנן אין מפרכסין לא את האדם ולא את הכלים. לא קשיא הא בחדתי מותר שאינו אלא ליפותו והרוצה להוסיף על דמיהן בשביל יפים מוחל הוא הא בעתיקי אסור שגונב את

העין שנראים כחדשים. פרכוס דאדם מאי היא כי הא דההוא עבדא כותאה דאזל צבעיה לרישיה ולדיקניה שהיה לו זקן לבן וצבעו שחור ונראה כבחור אתא לקמיה דרבא א"ל זבנן קנה אותי לעבד וכנעני היה דעבד עברי אסור לקנות אחר החורבן שאין היובל נוהג א"ל ויהיו עניים בני ביתך אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל זבניה יומא חד א"ל אשקיין מיא אזל חוורא רישיה ולדיקניה א"ל חזי דאנא קשיש מאבוך קרי אנפשיה צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו:

הדרן איזהו הזהב

פרק איזהו נשך

איזהו נשך ואיזהו תרבית. איזהו נשך המלוה סלע בחמשה דינרין וסאתים חיטין בשלש זהו נשך מפני שהוא נושך דשקיל מיניה מאי דלא יהיב ליה:

[**דף ס"א ע"א**]

אמר רבא למה לי דכתב רחמנא לאו בגזל לאו בריבית לאו באונאה ילמדו זה מזה שבכולן חסרון ממון שמחסר את חבירו. צריכי דאי כתב רחמנא לאו ברבית משום דחידוש הוא דאפי' בלוה אסר רחמנא דאע"ג דמדעתיה יהיב שהרי מרווח טפי בדמי הלואה שהלוה מלוה וניחא ליה ללוה למיהב זוזא למלוה ולארווחי ארבעה זוזי אפי' הכי אסריה רחמנא מלוה ש"מ דחידוש הוא שחידשה תורה בריבית ולא מטעמא דממונ' חסרי' הילכך גזל ואונאה לא ילפינן מיניה. ואי כתב רחמנא לאו בגזל משום דבעל כרחיה אבל אונאה אימא לא. ואי כתב רחמנא לאו באונאה משום דלא ידע ומחיל. מיכן אני המחבר אומר כי שגגה היא מה שכתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל שאם הלוה רוצה ליתן בריבית למלוה ולמחול לו הריבית וליתן לו בתורת מתנה דשפיר דמי דהא הכא אמרינן דאזהרת לוה לאו משום דחסרי' ממונ' שברצון הוא נותן לו זוז ומוחל לו כדי להרויח ארבעה אפי' הכי אסיר:

סימן קסז

הילכך נראה בעיני דאפי' מוחל לו ונותן לו בתורת מתנה אפילו הכי אסיר. ושילהי פרקין אמר רב יהודה אמר שמואל תלמידי חכמים מותרים להלוות זה מזה דידעי דריבית אסורה ומתנה דיהבי אהדדי א"כ משמע היכא דיהיב בלשון מתנה מותר. שאני חכמים דלא מכווני כלל לשם ריבית אפילו מתחילה אבל היכא שהלוהו על מנת ליתן לו ריבית ואח"כ אומר אני נותן לך מתנה הכי נמי אסיר ושאינו ת"ח אפי' התנה עמו תחילה כדי לתת לו בתורת מתנה אסיר דלא גמר בלבו לשם מתנה אלא לשכר מעותיו שהיו בטלים אצלו. ותדע דאמר רבא שרי ליה לאיניש למימר ליה לחבריה הילך ארבעה זוזי ואימא

ליה לפלניא לוזפן זוזי לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלוה למלוה ואילו שרי לי' לאינש למימר ליה לחבריה לוזפן זוזי ואתן לך ארבעה זוזי מתנה ואמ' דשרי. ותנן לוה ממנו והחזיר לו מעותיו והיה משלח לו ואמר בשביל מעותיו שהיו בטלים אצלו זו היא ריבית מאוחרת והתם מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה ואפ"ה אסיר הילכך ליתא:

[**שם ע"ב**]

ת"ר לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה: במדה זו מדת קרקע שלא ימדוד לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים אחין או השותפין הבאים לחלוק בשדה לא ימדוד המודד לאחד בימות הגשמים באותו חבל מפני שהחבל לח בימות הגשמים ומתפשט כל צורכו ובימות החמה מתוך יובשו נכמR ונכווץ. במשקל שלא יטמין משקלותיו במלח להכבידו. ובמשורה שלא ירתיח מדת הלח היא אשקומא בל' אִישְׁנַפֵּנִי בלשון כנען שממלא המדה כשמוציא היין לאחד זמן נמצאת חסירה וק"ו ומה משורה שהיא אחד משלשים ושלשה בלוג הקפידה תורה עליו ק"ו להין וחצי הין ושלישית ההין ורביעית ההין ולוג וחצי לוג ורביעית הלוג. מתני' איזהו תרבית המרבה בפירות כיצד לקח ממנו חיטים בדינר זהב הכור וכן השער ועמדו חיטים בל' דינרין וא"ל תן לי חיטיי שאני רוצה למוכרן וליקח בהן יין א"ל הרי חיטיך עשויות עלי בשלשים דינרין והרי לך אצלי בהן יין ויין אין לו:

[**שם**]

אטו דאמ' עד השתא המלוה סלע בחמשה דינרין לאו ריבית הוא. אמר רבבהו עד כאן של תורה דרך הלואה ושל דבריהם מכאן ואילך וכן אמר רבא עד כאן של תור' ומכאן ואילך של דבריהם עד כאן יכין רשע וילבש צדיק שאם מת והניח לפני בניו מעות של ריבית אין חייבין להחזיר. עד כאן ותו לא אלא אפי' עד כאן דריבית דאורייתא הוא יכין האב שהוא רשע ולא יהנה. הבן שהוא צדיק אינו חייב להחזיר ע"כ ריבית קצוצה מכאן ואילך אבק ריבית דא"ר אלעזר ריבית קצוצה יוצאה בדיינין וכופין אותו ב"ד להוציא להחזיר אם תבע אותו בחייו. אבק ריבית אינה יוצאה בדיינין. ור' יוחנן אמר אפי' ריבית קצוצה אינה יוצאת בדיינין. פר"ח זצ"ל אע"ג דהני קראי דבנשך נתן ואל תקח מאתו ומות יומת דמיו בו כר' יוחנן דייקי אפ"ה לית הילכתא כוותיה:

סימן קסח

וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהילכתא כר' אלעזר וכי קאמר ריבית קצוצה יוצאה בדיינים ה"מ מיני' דידיה אבל מידי ירתי' לא כדאמ' יכין רשע וצדיק ילבש וסתמא דתלמודא נמי פסיק לקמן כר' אלעזר ואביי ורבא נמי תרוייהו סבירא להו לקמן כר'

אלעזר גבי הא דאמר אביי האי מאן דמסיק זוזי דריבתא בחבריה וכו' ופי' התם רש"י זצ"ל דהא דאמ' אביי ורבא דמפקינן מיניה הריבית כר' אלעזר דאמר ריבית קצוצה יוצאה בדיינין דקיימא לן כוותיה:

[**דף ס"ב ע"א**]

ת"ר שנים שהם מהלכים בדרך וביד אחד מהם קיתון של מים אם שותים שניהם מתים ואם שותה אחד מהם מגיע ליישוב. דרש בן פטרין מוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד במיתת חבירו עד שבא ר' עקיבה ולימד וחי אחיך עמך חייך קודמין לחיי חבירך:

[**שם**]

אמר רב ספרא כל שאילו בדיניהם מוציאין מלוה למלוה בדינינו מחזירין ממלוה ללוה כל שאילו בדיניהם אין מוציאין מלוה למלוה בדינינו אין מחזירין ממלוה ללוה. א"ל אביי כללא הוא והרי סאה בסאה דבדיניהם מוציאין מלוה למלוה ובדינינו אין מחזירין ממלוה ללוה את העודף ביוקר שהוקרו חיטים בשעת תשלומין דהא אבק ריבית הוא. א"ל אינהו בתורת ריבית אתו לידיה דכי מגבו סאה מלוה למלוה לאו בתורת ריבית הוא דמגבו ליה אלא כשאר פקדון הוא בעיניהם דהא סאה מסר בידו וכי אמר רב ספרא למילתיה הכי אמרה כל שאילו בדיניהם מוציאין בתורת ריבית בדינינו מחזירין. א"ל רבינא לרב אשי והרי משכנתא בלא נכייתא כגון שמלוה מעות על הכרם ואוכל פירות ואינו פוסק מן החוב לנכות לו כלום בשביל אכילתן ואוכל בתורת ריבית דבדיניהם מוציאין אם אכל ליה ממשכנתא ובדינינו אין מחזירין דאבק ריבית הוא כיון דזימנין שאינו עושה פירות שהכרמים לוקין אין זו ריבית קצוצה. א"ל אינהו נמי כי מפקי לה סברי דבתורת זביני אתו הנך פירות לידיה דלוקח דכל זמן שלא פרע לו מעותיו הכרם מכור לו עד זמן שפסקו לו ביניהם שיכול לפדותה אלא כל שאילו בדיניהם מוציאין מלוה למלוה בדינינו מחזירין ממלוה ללוה ריבית קצוצה וכדר' אלעזר כל שאילו בדיניהם אין מוציאין בדינינו אין מחזירין ריבית מוקדמת ריבית מאוחרת. פירש"י זצ"ל בשילהי מתני' קתני לה והיא בתורת ריבית יהיב ליה אע"פ שאין זה ריבית דהא לא פסיק עמו דאי בעי לא יהיב ליה מ"מ הואיל ובעבור שכר ביטול מעותיו של מלוה קא יהיב ליה הוה ליה אבק ריבית:

סימן קסט

פר"ח זצ"ל וכן הלכה כרב ספרא וכר' אלעזר אבל סאה בסאה דבתורת פקדון אתא לידיה פי' והלוה סאה בסאה אומר בפקדון הוא אצלו בדינינו אין מחזירין דהוא אבק ריבית בדינייהו אומר בפקדון הוא אצלו ומה שירצה יטלנה בלא תוספת בין הוקיר השער

בין זל שלו הוא נוטל. וכן משכנתא בלא נכייתא בדינינו אין מחזירין ממלוה ללוה דהא אבק ריבית בדיניהם מוציאין מלוה למלוה כי משכנתא הוא אצלם וכל שבדיניהם אין מוציאין מלוה למלוה כגון ריבית מוקדמת ואע"פ שפסק לו עמו לתת לו קודם הלואתו ריבית לכשילוה הימנו. או ריבית מאוחרת הבטיחו לתת לו כך אחר שיפרעינו חובו אין מוציאין כך בדינינו שלח מנחה הלוה למלוה כדי שילוונו או אחרי שפרעו שלח לו מנחה למען שעשה עמו חסד והלוה לו מעותיו אין מחזירין. עכ"ל. מתני' איזהו תרבית המרבה בפירות כיצד לקח ממנו חיטים בדינר זהב הכוד כ"ה דינרי כסף וכך השער שכך היו נמכרים בעיר ומותר לתת לו מעות עכשיו על מנת ליתן לו זה חיטין כל ימות השנה בדמים הללו בשיעור מעותיו ואע"פ שעכשיו אין לו חיטים דתנן (דתנן) בפירקין יצא השער פוסקין ואע"פ שאין לזה יש לזה ויכול המוכר הלז לקנות עתה במעות הללו. עמדו חיטים לאחר זמן בשלשים דינרין א"ל תן לי חיטיי שאני רוצה למוכרן וליקח בהן יין וזו מותרת היא אם נתן לו חיטים אמר לו הרי חיטיך עשויות עלי כשער של עכשיו בל' דינרים והרי לך אצלי בהן יין ויין אין לו:

[**דף ס"ג ע"א**]

אוקמה רבא למתני' כדר' אושעיא דתני ר' אושעיא הרי שהיה עושה בחבירו והלך ועמד על גורנו וא"ל תן לי מעותיי שאני רוצה ליקח בהן חיטין א"ל חיטין יש לי שאני נותן לך צא ועשם עלי כשער של עכשיו הגיע זמן חיטים למכור שנתייקרו ודרך אוצריהן למוכרן מעתה א"ל תן לי חיטיי שאני מוכרן ולוקח בהן יין א"ל יין יש לי שאני נותן לך צא ועשהו עלי כשער של עכשיו הגיע זמן יין למכור א"ל תן לי ייני שאני מוכרו ולוקח בהן שמן א"ל שמן יש לי שאני נותן לך צא ועשהו עלי כשער של עכשיו כולם אם יש לו מותר. ולא אמרי' באיסורו הבא לידו היכא דיש לו דזכי בהו האי מהשתא ואע"ג דלא משיך כי מוקרי ברשותו מוקרי ולא הוי רבית הואיל ואם בא לחזו' קאי עלייהו במי שפרע. מיהו היכ' דאין לו לאו באיסורו הבא לידו הוא דהיכא דיהיב זוזי פוסק ואע"פ שאין לו דיכול זה לקנותו במעות שמקבל דחיטים מצויין לו דהואיל ויצא השער אבל זה אין לו במה יקנה ודמי לריבית. ומאי לוקח לקח בהלואתו פירש"י זצ"ל מאי לקח דקתני מתני לקח בהלואתו שהיה נושה בו דינר זהב. ולי נראה דלאגר' ליה ופירש משובש הוא שנתלה בספרים לפי שראה בר' אושעיא שהיה נושה בחבירו מנה דשמעינן מינה דאי הוה יהיב ליה השתא זוזי אפי' אין לו נמי שרי שיבש מתני' ופירש לקח בהלואתו ולא היא ולא איבעי ליה לשיבוש מתני' בהכי דבר' אושעיא משום חיטין קמאי נקט לה ולמימר דיש לו מותר ואע"ג דלאו איסורו בא לידו וכי אין לו אסור הואיל ולא בא איסר לידו אבל

גבי מתני' כי תנא אין לו גבי יין תנייה שמחמת הלואה בא עליו שהיו כבר דמי החיטין מלוה עליו אבל גבי חיטין לא עכ"ל:

סימן קע

ורבי' יצחק אלפס זצ"ל וכן ר"ח זצ"ל תרוייהו גרסי ומאי דקתני במתני' לקח בהלואתו פר"ח זצ"ל דהלכה כר' אושעיא:

[**שם**]

אמר רבא ש"מ מדר' אושעיא תלת ש"מ דמעמידין מלוה שיש לו על חבירו על גבי פירות לפסוק עליה פירות כשער של עכשיו כל ימות השנה ולא אמרי' דלא באיסרו הבא לידו. כדתני ר' חייא לעיל אפי' יש לו אסור וש"מ והוא דיש לו אבל אין לו אין מעמידין מלוה אבל פוסק ע"י נתינת מעות כדתני מתני' יצא השער פוסקין ואוקימנא מתניתין כדר' אושעיא. וש"מ מדקתני הגיע זמן חיטים למכור שם לו החיטים כשער של עכשיו ביוקר ופוסק יין כשער של עכשיו בזול ש"מ איתא לדר' ינאי דאמר לקמן פסק על הפירות והגיע זמן למכור ובא ותובעו ואין לו מקבל הימנו דמים כשער של עכשיו דמה לו לקבל הן עצמן ומה לו לקבל דמיהן. דאמר רב עושין אמנה בפירות נותנין מעות באמנה כשער שיצא בשוק על מנת לקבל פירות אפי' יוקירו ואין עושין אמנה בדמים לפסוק על הפירות כדי לקבל הדמים לכשיוקירו דכיון דזוזי יהיב וזוזי שקיל מיחזי כריבית ור' ינאי אמר מה לי הן ומה לי דמיהן. אמר רבא השתא דאמר ר' ינאי מה לי הן ומה לי דמיהן אמרי' גבי פירעון הן ודמיהן שוין וכי היכי דהן מותר דמיהן נמי מותר דמה לי הן טוב אם הן מקבל יותר ממה שדמיהן מקבל מה לי דמיהן מה לי הן נמי אמרי' ופוסקין על השער שבשוק אע"ג דלית ליה בתחלת התנאי משיצא השער פוסק עמו אע"פ שאין פירות בידו ובלבד שיתן לו מעותיו דכי היכי אם היו דמי מעות הללו בידו והיינו הפירות הוי מותר. רבי נמי כי היו המעות בידו מותר שהמעות ודמיהן שוין דמה לי טוב אם היו החיטין שהן דמים למעות בידו. מעכשיו שהן עצמן בידו אף הוא יכול ליקח בהן פירות ומן הטעם הזה פוסקין על סמך שער שבשוק והוא שער היוצא על ידי המרים המביאים תבואה לשוק הכרכים אע"פ שאין לו פירות לזה:

[**שם ע"ב**]

איתיביה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לרבא אם יש לו מותר ואם אין לו אסור אמר ליה התם הלואה הכא זביני:

סימן קעא

פר"ח זצ"ל וכן הלכה. דלקמן פסקינן בהדיא דהילכתא כר' ינאי ושרי ר' ינאי אפילו היכא דמשלם ליה זוזי כדפרי' בהגוזל קמא . תני רב ספרא בריבית דבי ר' חייא יש

דברים שהן מותרין ואסורין מפני הערמת ריבית כיצד א"ל הלויני מנה א"ל מנה אין לי חיטין יש לי שאני נותן לך במנה כשער של עכשיו ונתנם לו וחזר ולקחם לו בכ"ד סלעים דאוזיל זה גביה סלע שהמנה כ"ה סלעים והוא היה דחוק למעות ולא היה יכול להמתין ליום השוק מותר שהרי לא העלה לו דמי החיטין יותר מדמיהן בשכר המתנת מעות והאי הוא דאוזיל לגביה ואסור לעשות כן מפני הערמת ריבית:

[**שם**] **רבה**

ורב יוסף דאמרי תרוייהו האי מאן דיהיב זוזי אתרעא חריפא צריך לאיתחזויי בבי דרי פי' הפוסק על הפירות עד שלא יצא השער הברור אלא שער הבכיר הסמוך לקציר שהלקוטות מוכרין בזול זה סאה וזה סאתים ותנן מתני' אם יש לו מותר לפסוק אע"פ שלא יצא השער דקתני היה הוא תחילה לקוצרים פוסק עמו על הגדיש צריך הלוקח לאיתחזויי אבי דרי של מוכר כשהוא דש וזורה תבואתו בגורן ופרכינן למאי מיבעי ליה להאי דאיתחזי אי למיקני ממש שלא יוכל המוכר לחזור הא לא קני בהכי אלא א"כ משך. אי לקבולי עליה מי שפרע כי לא מיתחזי נמי בבי דרי מקבל עליה מי שפרע ומאן יהיב זוזי אתרעא לבי תרי תלתא יהיב אי מתחזי ליה סמכא דעתיה דכל חד וחד ידע דעליה קא סמיך האי לוקח וסחורה מקויימת היא ואין דעתו לחזור. הילכך אי הדר ביה מוכר איכא למילטייה במי שפרע ואי לא מצי למימר אמינא דאשכחת פירי דשפירי מדידי ושקלת:

[**שם**]

אמר רב אשי השתא דאמרת משום אפי' לא איתחזי אבי דרי נמי אלא אשכחיה בשוקא לאחר זמן ואמר חזי דעלך קא סמיכנא איכא מי שפרע. ופירש"י זצ"ל דלהכי נקט תרעא חריפא שאין פוסקין עליו אלא למי שיש לו גורן דאילו שער הברור פוסקין אף עם מי שאין לו ולא ידענא דהואיל וטעמא דמילתא הוא משום דלא סמכא דעתא משום דלתרי תלתא יהיב אפי' בשער הברור נמי לא סמכה דעתיה וליתה מי שפרע:

סימן קעב

ובפר"ח זצ"ל ובאלפס אינו כתוב חריפא אלא תרעא סתמא ומסתברא דלא גרסינן ליה:

[**שם**]

אמר רב נחמן כללא דריבית כל אגר נטר לי אסור פי' שכר המתנה אי אוזיל לגביה משום המתנה שמקדים לו המעות והמקח אין לו למוכר עכשיו:

[**שם**]

ואמר רב נחמן האי מאן דיהיב זוזי לקיראה דהיינו מוכר שעוה וקאזלי ארבעה חלות

שעוה בזוז וא"ל יהיבנא לך חמשא לזמן פלוני והקדים לו המעות עכשיו איתנהו גביה שרי ליתנהו גביה אסיר. פשיטא לא צריכא דאית ליה אשראי במתא מהו דתימא כיון דאית ליה אשראי במתא כעד שיבוא בני או עד שאמצא מפתח דמי קמ"ל כיון דמחסרי גובייגא כמאן דליתנהו דמי. פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל אבל ארבע בזוזא שרי לפסוק כיון דהכי אזלי כי היכי דפוסקין על השער שבשוק. וא"ת אמאי אסור לפסוק חמשא בזוזי מאי שנא מטרשא דרב נחמן דאמר לקמן טרשא שרי למכור בהמתנה ביותר מדמיה ובלבד שלא יפרש לו אם מעכשיו הרי הוא בפחות דבהדיא פריש לו שהשכר המתנה הוא נותן. וי"ל הא דאזלי ד' בזוזא הוי כאילו פירש אם מעכשיו הרי הוא בפחות ואם לזמן פלוני הרי הוא ביותר ולפי זה לא שרי רב נחמן להדיא טרשא אלא בדבר שאין השומא ידועה כגון פרה וטלית אבל בפירות אם יצא השער אסור לעשות בהן טרשא אע"פ שמוכרם סתם ביותר:

[**שם**]

אמר רב נחמן האי מאן דיזיף פשיטי מחבריה ואשכח טפייתא פי' זה שקיבל המעות מצא בהן יותר ממה שאמר לו חבירו אי בכדי שהדעת נוטה מחייב לאהדורי ליה ואי לא מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה היכי דמי בכדי שהדעת נוטה אמר רב אחא בריה דרב יוסף בעישורייתא ובחימושייתא פירש"י זצ"ל אם יש לחלקם המעות העודפות להוציאם עשר עשר או חמש חמש ואין אחת או שתים עודפות שאין באות לכלל חמש. יש לומר שטעה בחשבונו או עישורייתא נינהו טעה בין חמשים לארבעים בין ארבעי' לשלשים. ואם אינם עשיריות וישנם חמישיות יש שהיו רגילים למנות חמש חמש ואם עודפות הרבה כגון חמשים וחמש טעה בעשיריות כדפרישית ויש כאן טעות של חמשים בדילוג אחר ובחמש העודפות טעה בין שלש לארבע או אם עודפות ט"ו או כ"ה טעה שלש פעמים או חמש פעמים בחשבון של חמש חמש אבל אם עודפות על החמישיות אחת או שתים או שלש או ארבע שאינם מגיעות לחמש לא טעה כלום וכולם מתנה. פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל אם היו רגילי' למנות חמשה חמשה כעין שאנו מונין אחר ולדידן הוי בכל ענין בכדי שהדעת נוטה :

סימן קעג

פר"ח זצ"ל ויש אומרים כגון שמונה עשר ומניח אחת. עשרה ומניח אחר כדי לידע כמה עשרונות הן א"ל חזר וכללן במנויין ושכח והן אינן במנויין לפיכך חייב להחזיר והוא הדין לחימושייתא. וכן [כתב] רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

[**דף ס"ד ע"א**]

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי אי אינש תקיפא דלא יהיב מתנה מאי אמר לי' דילמא מיגזל גזליה ואבלע ליה בחשבון. דתניא הגוזל את חבירו והבליע לו בחשבונו יצא. ואי אינש מעלמא דלא שקיל וטרי בהדיה מאי א"ל דילמא מאינש אחרינא גזליה וא"ל כי יזיף פלוני פשיטי בהדך אבלע ליה בחשבון. אמר רבא האי מאן דיהיב זוזי לגינאה וקא אזלי עשרה קרי ביה זרתא זרתא וא"ל לאחר זמן בני גרמידא פלו' אביה אם יש לו גדולות בני אמה שרי ליתנהו קטנות אסיר פשיטא מהו דתימא כיון דממילא קא רבי שפיר דמי קמ"ל דלא. כמאן כי האי תנא דתניא ההולך לחלוב את עזיו ולגזוז את צאנו ולרדות את כוורתו מצאו חבירו ואמר לו מה שעיזיי חולבות מכור לך מה שרחליי גוזזות מכור לך מה שכוורתי רודה מכור לך אם רב אם מעט יגיעך מותר שהרי קיבל עליו הפסד ושכר הילכך אפילו ימצא יותר משוי הדמים אין כאן אגר נטר ראי הוה בציר מדמים נמי הוי שקיל אבל אי א"ל מה שעיזיי חולבות בכך וכך מכור לך מה שרחליי גוזזות מכור לך בכך וכך מה שכוורתי רודה מכור לך בכך וכך זוזי אסיר אע"ג דממילא קא רבו כיון דליתנהו בההיא שעתא אסיר דאוזיל גביה בשכר המתנת מעות. איכא דאמרי גבי קרי אמר רבא כיון דממילא קא רבו שפיר דמי. והתניא אם א"ל כך וכך אסור התם גבי גיזין וחלב לאו מיניה קא רבי דכי שקלי ליה להאי אתי אחרינא ברוכתיה אבל הכא הנוסף על הדלועין קטנות ונעשו גדולות מיניה קא רבי דכי שקלי ליה להאי לא אתי אחרינא בדוכתיה:

סימן קעד

רבינו יצחק אלפס זצ"ל הביא לישנא אחרינא דרבא ולא הזכיר ללישנא קמא משמע דהילכתא כאיכא דאמרי.

סימן קעה

וזה לשון הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל הנותן לבעל הגינה דמי עשר קישואין אלו דמי עשר אבטיחים אלו והרי הן קטני' והתנה עמו שיתנם לו כשיגדילו הרי זה מותר שהרי הוא מניח והן גדילין מאליהן ואילו קצצן עתה כשהן קטנים לא היו באים אחרים תחתיהן וכן כל כיוצא בזה מדבר שאין בו הפסד ולא חסרון על המוכר. עכ"ל:

[**שם**]

אמר אביי שרי לאינש למימר ליה לחבריה הילך ארבע זוזי אחביתא דחמרא אי תקיפא מיכן עד יום פלוני ברשותך אי יקרא אי זילא ברשותי א"ל רב שרביא לאביי האי קרוב לשכר ורחוק להפסד הוא א"ל כיון דמקבל עליו יוקרא וזולא קרוב לזה ולזה הוא:

[**שם ע"ב**]

מתני' המלוה את חבירו לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות מפני שהוא ריבית. אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן אע"פ שאמרו הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אינו צריך להעלות לו שכר הלוהו ודר בחצרו צריך להעלות לו שכר מאי קמ"ל תנינא המלוה את חבירו לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור הימנו בפחות. אי ממתניתין הוה אמינא ה"מ בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר אבל חצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר אימא לא קמ"ל. איכא דאמרי אמר רב יוסף בר מניומי א"ר נחמן אע"פ שאמרו הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר הלויני ודור בחצרי צריך להעלות לו שכר מ"ד הלוהו כ"ש הלויני ומ"ד הלויני אבל הלוהו לא מאי טעמא כיון דמעיקרא לאו אדעתא דהכי אוזפיה לית לן בה. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והילכתא כלישנא קמא ואפי' הלוהו ודר בחצרו צריך להעלות לו שכר ולענין להוציא ממנו בדיינין בהלויני ודור בחצרי מפקינן מיניה אגרא דהוה ליה ריבית קצוצה אבל הלוהו ודר בחצרו לא אדעת' דהכי אוזפיה אבק ריבית הוא ואינה יוצאה בדיינין דהויא לה כריבית מוקדמת וריבית מאוחרת. ולא תימא דה"מ היכא דפרע ליה זוזי דאוזפיה והדר קא תבע ליה באגר ביתיה אלא אפי' קתבע ליה מקמי דליפרעיה לא מחייבינן ליה לנכויי ליה שיעור אגר ביתיה אלא אמר לקמן א"ר אשי השתא דאמר אכל טפי לא מפקינן מיניה אכל שיעור זוזי נמי לא מסלקינא ליה בלא זוזי מאי טעמא כל סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא עכ"ל. וזה לשון הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל המלוה את חבירו לא ידור עמו בחצרו חנם אע"פ שאין החצר עשויה לשכר דאין דרך בעל החצר להשכיר ואם דר צריך להעלות לו שכר ואם לא העלה לו הרי זה אבק ריבית לפי שלא התנה עמו שילויהו וידור בחצרו לפיכך אם עדיין לא החזיר חובו ובא לגבות שכר החצר שדר בה מן החוב אם היה השוכר כנגד החוב אינו מנכה לו הכל כמו שיראו הדיינים שאם הסלק אותו בלא כלום כמו שהוציא אותו בדיינין ואבק ריבית אינה יוצאה בדיינין. הורו רבותיי שהמלוה את חבירו ולאחר זמן תבע את חובו ואמר לו הלוה דור בחצרי עד שאפרע לך חובך הרי זה אבק ריבית עכ"ל. פירש"י זצ"ל יש לי ללמוד מכאן שאסור להלוות על הבית ולדור בו ואפי' בנכייתא דתנן לא ישכור הימנו בפחות. ולא דמי למשכונא של כרם דהתם זמנין דלא שקיל בה מידי ואפי' הכי מנכה ליה והוי כקונה הפירות בנכיית' זו על הספיקא אבל זה נהנה תמיד אין כאן ספק נמצא שוכרה בפחות. ורבינו תם זצ"ל אומר דבית נמי זימנין דנופל או נשרף א"נ זימנין דאין צריך לאותו הבית. ואומר רבינו הם זצ"ל דהכא היינו טעמא שאין הבית מושכן למלוה דלא קתני הלוה על חצרו אבל אם היה הבית ממושכן

למלוה שאין החצר בחזקתו של לוה ואינה ברשותו להשכירה לאחרים שהרי המלוה היה מעכב על ידו כל מה שהמלוה נותן לו בשכרה ריוח בעלמא הוא לו אם רב אם מעט וכן משכנתא בנכייתא. מיהו תימה היא דמטו מי היה המלוה יכול לעכב על ידו של לוה שלא יקח הפירות שבפרדס אלא יניחם לו ליקח או יקחם הוא וינכה לו מחובו כפי שוויים או יקחם הלוה וימכרם לפרוע לו מהן הדמים. מ"מ נראים דברי ר"ת זצ"ל ולא מטעמי' אלא משום דמשכנתא דומה למכר כאילו השדה בידו בתורת מכר כל אותן השנים כדאמ' לעיל גבי משכנתא בלא נכייתא אינהו בתורת זביני אתו לידיה. מיהו קשה לפי פי' ר"ת זצ"ל מההיא דערכין דמוכר בית בבתי ערי חומה קתני ברייתא בגמ' שהיא ריבית גמורה אלא שהתורה התירתה ומוקי לה כרבנן דאסרי צד אחד בריבית אלמא חשיב ליה כריבית קצוצה אע"פ שהבית מושכן בידו. אבל לפירש"י זצ"ל ניחא שמחלק בין בית לשדה והתם בית הוא. ויש לומר לפי' ר"ת זצ"ל דריבית גמורה דקאמר לאו ריבית דאוריי' אלא אבק ריבית דרבנן דמשום דהתורה התירתה בהדיא לא רצו חכמים לגזור עליה. ומתני' דהתם דקתני הרי זו ריבית ואינה ריבית היינו משום דצד א' בריבית מותר כר' יהודה כדמפרש התם אבייי. מיהו לרבא קשיא דאמר ריבית על מנת להחזיר איכא בינייהו ולכולי עלמא צד אחד בריבית אסור. ובעלמא פירשתי דרבא הוי מודה דמתניתין וברייתא פליגי בצד אחד בריבית דאורייתא אלא דלא בעי לאוקמי פלוגתא דר' יהודה בהכי משום דר"י שרי אפי' מדרבנן ולפי פי' ר"ת זצ"ל אי אפשר לומר כן וצריך לדחוק דודאי מתני' דערכין שריא צד אחד אפי' מדרבנן אלא קסבר רבא דלית לן למימר שיתיר ר' יהודה צד אחד בריבית כל כמה דלא מפרש גבי דמלוה על המשכון אינו משמט משום דתפיס ליה. והתם איירי בהלוהו על חצרו דקרקע אפי' במשכון משמט כדאמ' לקמן האי משכנתא באתרא דמסלקי שביעית משמטת ולהכי לא פריך התם ממטלטלי אהלואה. הואיל ואתיין דברי רש"י זצ"ל בלא גמגום יש לחוש לפסק שלו וליזהר מלדור בבית שהלוה עליו ואפי' בנכייתא:

סימן קעו

וכן כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל וזה לשונו. מישכן שדה בניכוי הרי זה מותר כיצד הוא דניכוי כגון שהלוהו ק' דינרין ומישכן לו בהן חצרו או שדהו ואמר לו המלוה הריני מנכה לך מעה כסף בכל שנה בשכר קרקע זו כדי שיהו כל פירותיה שלי בחצר וכיוצא בזה אסור ובשדה וכיוצא בה מותר עכ"ל:

[**שם**]

רב יוסף בר חמא תקיף עבדי דאינשי דמסיק בהו זוזי ועביד בהו עבידתא א"ל רבה

בריה מאי טעמא עביד מר הכי א"ל אנא כרב נחמן סבירא לי דאמר רב נחמן עבדא נהום כריסיה לא שוי ליה והרי אנן זנן ביום מלאכתן א"ל אימור דאמר רב נחמן כגון דארו עבדיה דמרקיד בי כוביה עבדי אחריני מי אמר. א"ל אנא כי הא דרב דניאל בר רב קטינא אמר רב סבירא לי דאמר התוקף עבדו של חבירו ועשה בו מלאכה פטור מאי טעמא דניחא ליה דלא ליסתריה עבדיה א"ל ה"מ היכא דלא מסיק ביה זוזי מר כיון דמסיק ביה זוזי מיחזי כריבית דאמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן אע"פ שאמרו הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר הלוהו ודר בחצרו צריך להעלות לו שכר א"ל הדרי בי:

סימן קעז

כתב רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל צריך עיון היאך מותר ללוה לעשות טובה למלוה אפילו דברים שהיה עושה בלא הלואה ולא מיבעיא כגון דברים שאין רגילים לעשות בני אדם ולההנות חביריהם בחנם כגון חצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר שיש לנו לאסור להשאיל בחנם כדתנן המלוה את חבירו לא ידור עמו בחצרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות מפני שהוא ריבית ויש לאסור אפי' הוא כל כך אהובו דבלאו הכי היה משאיל לו וכל כיוצא בזה כגון להשאיל לו סוס וכמה דברים כיוצא בזה אלא אפי' דברים שאין רגילין ליטול מהן שכירות יהא אסור דומיא דחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר ואפי' גברא דלא עביד משמע הכא לאיסור א"כ יותר מדאי צריך הלוה להזהר שלא לעשות שום הנאה למלוה. ויש לומר דדוקא מילי דבפרהסיא ואוושו טובא כגון לדור בחצרו ולתקוף בעבדו בעל כרחו אסור אבל להשאילו כליו או אפי' סוסיו מותר כיון דבלאו הכי נמי הוה משאיל לו דיקא נמי דנקט חצרו ולא נקט לא ישכיר את כליו או בהמתו בפחות. ועוד היינו יכולים לומר דכל היכא כקודם ההלואה היו אוהבים זה את זה כל כך שהיו משאילים חצר זה לזה אם היו צריכי' מותר להשאיל גם לאחר ההלואה ומתני' בסתם בני אדם שאין רגילות שיהא עושה הלוה למלוה אותה הנאה בלא הלואה דומיא דהקדמת שלום שאינה אסורה אלא באותו שאינו רגיל בקודם לכן. ומיהו בעושה שלא מדעת חבירו חייב ליתן שכר אפי' במקום שלא היה נותן אם לא היה חייב מלוה שלו כגון המשתמש בחצר שלו ובעבד שלו ובלא קיימא לאגרא וכיון שעושה שלא ברשות נראה כעושה בעבור מלוה שלו:

[**דף ס"ה ע"א**]

אמר אביי האי מאן דמסיק זוזי דריבית' בחברי' וקאזלי ארבע גריוי בזוזא בשוקא ויהיב

ליה חמשא כי מפקי' מיניה ארבעה מפקי' מיניה ואידך מתנה הוא דיהיב לי'. רבא אמר חמשא מפקי' מיניה דבתורת ריבית אתו לידי':

סימן קעח

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והלכה כרבא. ואמר אביי האי מאן דמסיק זוזי דריביתא בחבריה ויהיב ליה גלימא בגווייהו כי מפקי' מיניה ארבע זוזי מפקי' מיניה . רבא אמר גלימא מפקי' מיניה מאי טעמא כי היכי דלא לימרו גלימא דמיכסי בה האי דריביתא הוא. ואמר רבא האי מאן דמסיק תריסר זוזי דריביתא בחבריה ואוגר ליה חצר דמיתגרא בעשרה ניהליה בתריסר כי מפקי' מיניה תריסר מפקי' מיניה. א"ל רב אחא מדפתי לרבינא ולימא ליה כי אגרנא בתריסר דהוה קא משתרשי לי השתא דלא משתרשי לי כדאגרי כולי עלמא הוא דאגרנא משום דאמר ליה סברת וקבילת:

סימן קעט

פר"ח זצ"ל בהני כולהו הילכתא כרבא. ירוש' חד בר נש אוזיף לחבריה דינרי' אשרינה גו ביתיה א"ל הב לי דינריי א"ל הב לי אגר ביתא אתא עובדא קומי רב אידי בר אהבה א"ל יהיב ליה מר דהוה חמי למישרי. תניא בתוספתא דבבא מציעא בפרק המוכר פירות יש דברים שהם רבית ואינם רבית לוקח אדם הלואה של חבירו בפחות ושטרותיו של חבירו בפחות:

סימן קפ

ומיכן אני המחבר מתיר למכור הלואתו לחבירו כגון ראובן שחייב לשמעון מנה ליתן לו בתשרי מותר ללוי שיתן חמישים לשמעון בניסן ויקבל מנה מראובן בתשרי שאין כאן הלואה כלל אלא מכר גמור שהרי בשעת שקיבל שמעון חמישים מלוי נסתלק לגמרי מחוב שיש לו על ראובן וזכה בו לוי במעמד שלשתן שאמר שמעון לראובן מנה שיש לי בידך תנהו ללוי. ואין כאן אגר נטר כלל שהרי אם ראובן לא יתן ללוי אינו חוזר על שמעון כי לא סמך עליו כלום. ועדיפא מדרבא דאמר שרי לאינש למימר ליה לחבריה הילך ארבעה זוזי ואוזפיה לפלוני זוזי לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלוה למלוה דהתם (אגר) איכא אגר נטר דבההיא הנאה דנטר מעותיו מהאי מקבל ארבע זוזי מהאי. אבל הכא אין לו עם שמעון כלום. ואע"פ שיש בידי לדחות ולפרש ההיא דתוספתא דאיירי כגון שיש ספק אם יפרעו לו דהוה ליה צד אחד וכר' יהודה דאמר צד אחד בריבית מותר. לא מסתבר לי. דמאי קשיא לי דנוקמה בצד אחד הואיל ובריייתא סתמא קתני. וקשיא לי דתניא בתוספתא בפ"ק דע"ז אבק ריבית לא ישא אדם ויתן בהלואתו של חבירו מפני אבק רבית. לכאורה משמע דהכי קאמר לא יקנה אדם הלואתו של חבירו בפחות מפני אבק ריבית וקשיין אהדדי. וצריך אני לומר ההיא דבבא מציעא בצד אחד וההיא דע"ז

בחוב ברור. ואי נמי ההיא דבבא מציעא דאורייתא וההיא דע"ז דרבנן. וא"כ אסור לאדם ליקח הלואתו של חבירו בפחות. ונראה בעיני דהא והא בחוב ברור והא והא מרבנן. וההיא דע"ז כגון ראובן שלוה מנה משמעון ואחר כך לקח מנה אחר או אותו מנה עצמו וזכהו לשמעון על ידי אחר אסור לו לראובן לישא וליתן ולהרויח באותו מנה לשמעון מפני שנראה כריבית. ודוקא במעמד שלשתן יכול אדם למכור הלואתו בעל פה לחבירו אבל לא בחליפין - כך נראה בעיני אני יצחק בר משה המחבר נב"ה:

ושלחתי דברי אלה לרבותיי שבפריש. והשבוני ועל הלואת חבירו דלוקח אדם בפחות. כדתניא בתוספתא. יפה דנת וכן הוא אמת הואיל ואין שם רק שיעבוד בעלמא לא שייך שם זילזול וריבית מידי דהוה אשאר מטלטלין אם קונה בפחות. וההיא דתוספתא דע"ז לא ישא ויתן הוי כמו למחצית שכר דהוי פלגא מלוה ופלגא פקדון ומחזי כריבית שמתעסק בשבילו להרויח מפני המתנת מעותיו. ואשר תמהת במה יקנה הלואה אמת הוא כמו שאמרת במעמד שלשתן או כתיב ליה שטרות בשמיה או בהודאה כי ההיא דאיסור או כדברי שכיב מרע שנתנם לו וכל עיקר התוספתא להתיר שאין בו ריבית. ושלום כאוותו צעיר עם יחיאל בר יוסף נב"ת אוהבך נדבה. ועל מעשה שבא לידך בראובן שחייב לשמעון מנה ליתן לו בתשרי ורוצה שמעון למכור אותה הלואה ללוי בחמשים דינרין כדי שיקדים לו המעות ויתן לו עתה בניסן. נראה דליכא ריבית ושרי בהאי ענינא דמקח וממכר הוא ואוזלי קא מוזיל לגביה. וההיא דתוספתא דבבא מציעא שהבאתי ראיה ראיה היא לוקח אדם הלואתו של חבירו ושטרותיו של חבירו בפחות. וההיא דתוספתא דפ"ק דע"ז לא ישא ויתן אדם בהלואתו של חבירו מפני אבק ריבית הוי פי' כמו שכתבת באחרונה מיירי בראובן שלוה מנה משמעון אינו רשאי ראובן ליטול מנה ולזכות לשמעון ולהרויח באותו מנה ולישא וליתן על יד עצמו ולהרויח עבור שמעון מפני שנראה כריבית. דבההיא הנאה שהלוה לו שמעון מנה מרויח ראובן עבור שמעון. והלשון משמע כן מדקאמר לא ישא ויתן. ובההיא דתוספתא דע"ז קאמר לישנא אחרינא לוקח אדם הלואתו של חבירו. מדקאמר בההיא לישנא דלוקח משום דרך מקח וממכר שרי. וההיא תוספתא דע"ז לא קאמר לשון לקיחה אלא לא ישא ויתן. לגבי לקיים המקח אשר תמהת במה יזכה הקונה בהלואה. ובמה יתקיים המקח אי בחליפין אין מטבע נקנה בחליפין על מה נפלאת אם יש שטר על הלואה נקנה בכתיבה ובמסירה כחכמים עד שיכתוב וימסור. ואם על חוב שאין שטר נפלאת נקנה אגב קרקע כי ההיא דרב פפא הוה מסיק תריסר אלפי זוזי בי חוזאי ואקנינהו לדב שמואל אסיפא דביתיה אי נמי במעמד שלשתן שמואל בר שלמה נ"ע:

ושוב מצאתי תשובת רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל. מה ששאלת בחוב על פה כי האי גוונא שמכר ישראל לחבירו בפחות שרי או אסור. מי אמר כיון דאין מטבע נקנה בחליפין ק"ו באמירה או דילמא האי מכר הוא. וכיון דקיימא לן כר' יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות. מילתא דלא שכיח לא גזרה בו רבנן. אם תימצי לומר לא שרי היכא שעדיין לא פרע הגוי החוב באו המעות לישר' המוכר ורוצה להחזיר לו מעותיו הן ופירותיהן שרי או דילמא מיחזי כריבית. הא ודאי אי הוה שרי מחמת שהמכר מכר א"כ אפי' קיבל המלוה את המעות היה מותר להחזירם ללוקח שהרי קנאם בעודם ביד גוי. אבל אין זה מכר אפי' בדאורייתא דאין הלואה נקנה במעות אפי' דבר תורה. ואפי' בחליפין אינה נקנית ואפי' אגב קרקע אם לא במתנת שכיב מרע ובבריא ובמעמד שלשתן. אי במלוה בשטר במסירת אותיות ובכתיבת קני לך האי שטרא וכל שיעבודיה שאין כח להקנות הלואה אפי' בחליפין. אפי' אינה ממטבע אלא מדברים הניקנין בחליפין. דכיון דליכא אלא שיעבודא בעלמא אין כח להקנותן כדמוכח בפ' אע"פ ובפ' מי שמת. ואפי' אם היו המעות בעין לא שייך למימר הכא מעות קונות אלא כשקונות מטלטלין ולא מעות כיוצא בהן. אבל אם היה אומר לאותו שקונה החוב ממנו אני מוחל לגוי כל מה שהוא חייב לי ולא אודיעינו ובטח בי ואתננו לך ולא אזכה בו לצורך עצמי כי אם לצורכך ומעכשיו אני פטור ממך בענין זה דומה שאינה ריבית. והמחמיר תבא עליו ברכה. יצחק בר שמואל זצ"ל:

[**שם**]

מתני' מרבין על השכר ואין מרבין על המכר. כיצד השכיר לו חצרו ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי הוא לך בעשר סלעין לשנה. ואם של חדש בחדש סלע בחדש מותר. מכר לו את שדהו ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי הוא לך באלף זוז ואם אמתין לך עד הגורן עד שתמכור תבואתך ותתן לי מעותיי בשנים עשר מנה אסור. מאי שנא רישא ומ"ש סיפא. רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף. והאי כיון דלא מטא זמניה למגבי לאו אגר נטר לי. ומישוא הוא דשוויא הכי. והאי דקאמר לי' אם מעכשיו אתה נותן לי הרי לך בעשר סלעים לשנה אוזלי הוא דמוזיל לגביה. סיפא כיון דזביני נינהו בעי למישקל זוזי מעכשיו הילכך אגר נטר לי הוא ואסור:

סימן קפא

מיכן אני המחבר למד שיש ריבית בשכירות דדוקא משום דאין שכירות משתלמת אלא לבסוף. הא אם משתלמת מעכשיו הוה אסור כמו במכר. הילכך לבסוף כשהגיע עת תשלומין אילו א"ל אמתין לך שכירותו עד זמן פלניא על מנת שתתן לי כך וכך הוה אסיר.

וכבר היה מעשה בהרב ר' אליעזר דטול זצ"ל שהיה נשכר לר' חזקיה זצ"ל בְּבוֹבַּרְט. וכשהגיע הזמן שהיה לו ליתן שכירות שלו לא נתן לו ועכבה הרבה עד לאחר הזמן. והיה הרב ר' אליעזר זצ"ל תובע אותו כמו שהיה יכול להרויח באותן המעות עד אותו הזמן. והיה דן מורי רבינו אבי העזרי זצ"ל לחייב את ר' חזקיה מההיא דתנן פ"ק דמכות מעידין אנו את איש פלוני שהוא חייב לחבירו אלף זוז על מנת ליתן מיכן עד שלשים יום והוא אומר מיכן ועד עשר שנים. אומדין כמה אדם רוצה ליתן ויהיו אלף זוז בידו בין לינתן מיכן עד שלשים יום ובין לינתן מיכן עד עשר שנים. ועתה אם שייך ריבית בשכירות אמאי משלמי עדי' כמו שרוצה ליתן. דעל כרחיך לא מיתוקמא ההיא אלא בשכירות דאי מלוה ומכר לא יהיב ליה כלום משום ריבית. ועשה ביניהם פשרה - רבינו יואל הלוי זצ"ל. ונראה בעיני שר' חזקיה לא היה חייב ליתן לו כלום עבור מה שעיכב לו השכירות משום דהוה ריבית. כדמוכח הכא דדוקא משום דאינה משתלמת אלא לבסוף. הא לאו הכי הוה אסיר משום אגר נטר. וההיא דמכות נראה בעיני לאוקמה בהלואה במעות של יתומים אי נמי במעות של צדקה שמותר להלוותן בריבית קצוצה כדפרי' בהלכות צדקה. כך נראה בעיני אני המחבר יצחק בר משה נב"ה:

והרב ר' אברהם זצ"ל אחיו של הרב ר' אליעזר זצ"ל הביא שיש ריבית בשכירות מההיא דלקמן דא"ל רבא להנהו דמנטרי באגי שומרי הקמות עד הקציר הפיכו בי דרי סייעו את בני הבקעה בדישת תבואה בגורן בהולכה ובהובאה סייועא פורתא. לפי שבשביל שאתם ממתינים שכרכם עד גמר מירוח הגורן הם נותנים לכם במתנה יותר על שכרכם לפיכך סייעו אותם כדי שתהא פעולתכם מושכה עד כלות הגורן כי היכי דלא תתשלם שכירות דידכו עד ההיא שעתא דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ואין כאן המתנה ואם יוסיפו לכם אין זה המתנת שכרכם אלא קאחולי מחלי גבייכו:

סימן קפב

הא למדת שיש ריבית בהמתנת שכירות ואסיר:

[**שם**]

שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף אע"ג דפליגי תנאי אי ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף או אינה אלא לבסוף בהגוזל קמא ובהאיש מקדש גבי עשה לי שיריים ונזמים ואקדש אני לך. ובפרק האומר שחוק לפני רקוד לפני כולהו מודו שאינה משתלמת אלא לבסוף שאז הוא הסוף כשחוזר בו ואינה רוצה לעשות עמו יותר. ולא נפקא מינה בההיא פלוגתא דישנה לשכירות ואינה לשכירות אלא לענין קידושין דאי ישנה מתחי' ועד סוף חשיבה מלוה. ועוד נפקא מינה לענין ההיא דפ"ק דע"ז גבי הגיע לכיפה שמעמידין בה

ע"ז אסור לבנותה דקאמר בגמרא אם בנה שכרו מותר. ומפרש טעמא משום דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף. ואימת מיתסרא במכוש האחרון ולית ביה שוה פרוטה. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל בשם תוספתא הלוקח מקח מחבירו על מנת ליתן לו מיכן ועד י"ב חדש רשאי שיאמר לו תן לי מיד בפחות ואינו חושש משום ריבית. וכן כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל הלוקח חפץ מחבירו בשויו על מנת שיתן לו מיכן עד י"ב חדש הרי זה רשאי לומר לו תן לי מיד בפחות ואינו חושש משום רבית עכ"ל:

[**שם**]

אמר רב נחמן טרשא שרי. פירש"י זצ"ל למכור סחורה בהמתנה ביותר מדמיה ובלבד שלא יפרש לו אם מעכשיו הרי היא לך בפחות אלא ימכור סתם בכך וכך ליום פלוני. איתיביה רמי בר חמא לרב נחמן ואמרי לה רב שרביא בר חמא לרב נחמן ואם לגורן בשנים עשר מנה אסור א"ל התם קץ ליה ואמר אם מעכשיו הרי הוא לך בפחות. דבהדיא פריש ליה ששכר המתנה הוא נוטל. הכא לא קץ ליה:

סימן קפג

פסק רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל הילכתא כטרשא דר"נ. כדקאמ' הילכתא כרב חמא. משום דרב חמא איירי על טרשא דרב פפא לאפוקי דרב פפא. מיהו כרב נחמן נמי הילכתא דמכר הוא בדלא קץ איירי אבל כדרב פפא בדקץ. ה"ג אמר רב פפא טרשא דידי שרי ול"ג ודאי שרי. דלישנא ודאי משמע דטפי שריא מדרב נחמן. ואית דגרס' ליה ואית ליה למימר קאי כפי מאי דס"ד דשריא טפי כדקאמ' טעמ' ולא מיתהני מידי. מיהו לא קיימא לן הכי. ויש מפרשים טרשא דרב נחמן היינו שנותן לחבירו ה' דינרין בתשרי בשביל סחורה שימכור לו בניסן בשוה ה' דינרין ואינו מרויח בהקדמת מעות אלא שבטוח במקחו. ולפי פי' זה צריך לפרש מתני' דקתני אם לגורן בשנים עשר מנה אסור כגון שאז היה שוה כך דאז אין המוכר מרויח אלא שהוא בטוח במקח שלו ואפי' הכי אסור משום דקץ ליתן. ואין נראה לר"ת זצ"ל פי' זה דמתני' משמע דמיירי כגון שמייקר לו החפץ בשכר המתנת מעות. וכן פר"ח זצ"ל נותן לו הפירות במרחשון ומתנה לפורעו הדמים באייר כשער של אייר שהוא ביוקר. ומקשי' עלה והא תנן אם לגורן בי"ב מנה אסור. ופרקינן מתני' דקץ לה ולפיכך אסור. אבל בטרשא לא קץ אלא אמר לו תן לי כמו ששוין פירותיי בעת שתפרעני דמיהן עכ"ל. הרי פי' כדברי רבינו תם זצ"ל שמייקר המקח אלא בזה פליגי שלרש"י זצ"ל אע"פ שהפירות שנתן לו במרחשון אינן שוין באייר הדמים שנותן לו באייר אפי' הכי שרי. ולפי פי' ר"ח זצ"ל לא שרי אלא א"כ אם שוים

באייר לפי שהדמים שהוא נותן לו. וכתב בפר"ח זצ"ל ולית הילכתא כרב פפא. והילכתא כרב חמא. אבל לית הילכתא כרב נחמן לא כתב שסובר דהילכתא כרב נחמן:

וזה לשון דרב ר' משה בר מיימון זצ"ל אסור להרבות על המכר. כיצד המוכר לחבירו קרקע או מטלטלי וא"ל אם מעכשיו תתן לי דמים הרי הן שלך במאה ואם עד זמן פלוני הרי הן שלך במאה ועשרים הרי זה אבק ריבית שזה דומה כמו שנוטל עשרים בשביל שנותן לו מאה להשתמש בהם עד זמן פלוני. וכשהוא יתבענו בדין אינו חייב ליתן לו אלא מה שהיה שוה בשעת המכר. או יחזיר ממכרו בידו אם היה קיים. וכן אם מכר לו מטלטלין עד זמן פלוני במאה והם שוים בשוק למי שקונה במעותיו מיד תשעים הרי זה אסור ואינו נותן לו אלא תשעים או מחזיר לו סחורתו אם היתה קיימת גם הוא סובר דהילכתא כטרשא דרב נחמן. מיהו ה"מ מוכר שאין שומתו ידועה כדפרי' לעיל גבי מאן דיהיב זוזי לקיראה דלא שרי רב נחמן לטרשא דידיה. אבל בדבר שאין השומא ידועה כגון פרה וטלית. אבל בפירות אם יצא השער אסור לעשות בהן טרשא אע"פ שמוכרם סתם ביותר. בערך טרש פר"ח זצ"ל אמר רב פפא טרשא דידי שרי. עושה שכר תמרים היה ומוכר לו בזמן הזול בתשרי כשער של ניסן וממתין לו עד ניסן. מאי טעמא שיכראי לא פסיד אינו מתקלקל והייתי יכול להצניעו עד ניסן. זוזי לא צריכנא שאני עשיר ואיני דחוק למכור כשער של עכשיו אנא הוא דקא עבידנא מילתא גבי לוקח א"ל רב שישא בריה דרב אידי לרב פפא מאי חזית מר דקאזלת בתר דידך זיל בתר דידהו דאי הוו להו זוזי הוו שקלי כדהשתא השתא דלית להו זוזי שקלי כיוקרא דלקמי'. אלא רב חמא טרשא דידי ודאי שרי. מוכר פרקמטיא ומוכר במקום הזול כשער שהוא נמכר במקום היוקר וממתין להם והם מעלין אותו למכור למקום היוקר והוא מקבל עליו אחריות הדרך בהליכה. והלקוחות משתכרים בפרקמטיא שלוקחים שם במעותיו ומביאים לכאן ואחריות החזרה עליהם. וכיון דלא מקבלי עלייהו אחריות לא הוה מלוה גבייהו עד שהפרקמטיא נמכרת והם מקבלים המעות אותם מעות נעשת עליהם מלוה ואין כאן ריבית מאי טעמא דניחא להו דליקום ברשותי' דכל היכא דקאזלי ואתו שבקי להו מוכסא ונקטי להו שוקא ומכריזין שלא יהא אדם רשאי למכור עד שימכרו הם. והילכתא כרב חמא. ולית הילכתא כרב פפא:

סימן קפד

אני המחבר דעתי נוטה דטרשא דרב חמא שריא אפילו באדם דלא שבקי ליה מוכסא ולא נקטי ליה שוקא בעבורו. וראיה מלקמן מפירק' דת"ר המוליך חבילה ממקום למקום פי' ממקום הזול למקום היוקר. מצאו חבירו וא"ל תנם לי ואני מעלה לך כדרך שמעלים

לך באותו מקום ברשות מוכר מיתר. אם קיבל עליו המוכר אחריות הדרך מותר דאין כאן הלואה עד שתמכר. וכל מה שנמכר ביוקר של בעלים הראשונים הוא ברשות לוקח אסור דמהשתא מלוה הוא גביה ויהיב ליה טופיינא דדמי כריביתא דהיינו ממש טרשא דרב חמא ושרינן ליה בכל אדם. הילכך נראה בעיני דשריא אפי' באדם דלא שקלי מוכסא ולא נקטי שוקא בעבורו:

[**שם**]

מתני' מכר לו את השדה ונתן לו מקצת דמים ואמר לו אימתי שתרצה הבא מותר מעות שעליך וטול את השדה שלך אסור לעשות כן וכגון דא"ל קני מעכשיו. מי אוכל פירות אם מכר וקיבל מעות במקצת מי אוכל פירות בתוך כך. רב הונא אמר מוכר אוכל פירות שאין השדה קנויה ללוקח אלא מיכן ולהבא ועד השתא דידי' אבל. רב ענן אמר משלשין את הפירות ביד שליש. אם יגמור ויקח יתנם ביד לוקח. ואם לאו יחזיר המוכר מעות מה שקיבל ויטול פירות. ולא פליגי הא דאמר רב ענן משלשין דא"ל לכי מייתית מותר המעות קני מעכשיו שאם יאכל פירות בתוך כך לכשיביא זה מעות נמצא שהיה השדה קנוי לך מיום המכר וזה אכל פירות בשכר המתנת חצי מעותיו. ואם יאכל לוקח פירות מעכשיו שמא לא יביא מותר המעות ויחזיר לו מה שקיבל ונמצא שלא היתה שדה קנויה לו דהא כי מייתית קני מעכשיו א"ל והא לא אייתי ומעות הראשונות כמלוה בעלמא היו אצל המוכר וזה אכל פירות משכר מעותיו. והא דאמר רב הונא מוכר אוכל פירות דא"ל לכי מייתית קני שאין השדה קנויה ללוקח אלא מיכן ולהבא. וכל זמן שלא הביא מותר המעות של מוכר היא ופירות דנפשיה קא אכיל:

סימן קפה

והיא דפ' הזהב דקיימא לן כר' יוחנן דעירבון כנגד כולו הוא קונה פי' שאם נתן מקצת דמים על פיסוק דמים מרובים קונה בקרקע קנין גמור. ההיא שלא היה ביניהם שום תנאי אלא פסקו דמים מרובים על מקח הקרקע וכיון שהתחיל לפרוע ונתן מקצת דמים קנה קנין גמור. רב ספרא בריבית דבי רבי חייא פעמים ששניהם מותרים פעמים ששניהם אסורים. פעמים שהמוכר מותר ולוקח אסור. פעמים שהלוקח מותר ומוכר אסור. עני רבא בתריה פעמים ששניהם מותרים דא"ל קני מעכשיו כשיעור זוזך והשאר לכי מייתית קני זה אוכל פירות קרקע המגיע לדמים שנתן והשאר המוכר אוכל. פעמים ששניהם אסורים דא"ל לכי מייתית קני הכל מעכשיו כדפרי' לעיל. מוכר מותר ולוקח אסור דא"ל לכי מייתית קני כדפרי' לעיל. לוקח מותר ומוכר אסור דא"ל קני הכל מעכשיו וזוזי ליהוו הלואה גבך. דכיון דאקנייה מעכשיו הרי היא של לוקח ואם יאכל מוכר פירות בשכר

המתנת מעות יאכלם. וכל כי האי גוונא אבק ריבית הוא ואינה יוצאה בדייניין. מאן תנא שניהם אסורי' אמר רב הונא בריה דרב יהושע דלא כר' יהודה דאי כר' יהודה האמר צד אחד בריבית מותר והכא צד אחד. כיצד אם מוכר אבל ולא גמר לוקח מקחו אין כאן ריבית גמר מקחו יש כאן ריבית. אכלם לוקח גמר מקחו אין כאן ריבית לא גמר מקחו יש כאן ריבית:

[**שם**]

מישכן לו בית מישכן לו שרה וא"ל כשתרצה תמכרם ולא תמכרם אלא לי בדמים הללו שפסק לו דמים מועטים על מעות הלואה להצמיתה לו אם בא למוכרה אסור בשויה מותר. והכי נמי גרסי' בפר"ח זצ"ל בשויהו מותר. מכר לו בית ונתן לו כל דמיו ואמר לו מוכר על מנת כן אני מוכרה לך שכשיהי' לי מעות החזירם לי וטול מעותיך אסור נמצא שאין זה מכר וכשאכל פירות נמצא שכר מעותיו עומד ונוטל. לכשיהי' לך מעות אחזירם לך מותר שהלוקח אמר לו מעצמו כן. מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא. אמר רבא סיפא דא"ל מדעתי אם ארצה אחזירם לך ולא שתתבעני בדין הילכך מותר דאי נמי חזר וקיבל מעותיו עד עכשיו שלו היתה וחוזר ומוכרה לו. אבל רישא שעל כרחו צריך להחזיר לו מעיקרא לאו מכר הוא:

סימן קפו

ור"ת פי' סיפא שמכר לו מכירה גמורה ואחר כן נתנדב הלוקח מעצמו והבטיח למוכר וא"ל לכשיהי' לך מעות אחזירם לך מותר והוא דקנו מיניה דהאי. עכ"ל:

[**שם**]

ההוא גברא דזבין ארעא לחבריה שלא באחריות חזייה דהוה קא עציב א"ל אמאי קא עציבת אי טרפו לה מינך מגבינא לך שופרא שכחא ופירי מעידית שבנכסיי. אמר אמימר פטומי מילי בעלמא נינהו:

[**דף ס"ו ע"א**]

א"ל רב אשי לאמימר טעמא מאי משום דלוקח בעי לאתנויי והכא מוכר קא מתני אמרת פטומי נינהו. אלא מתני' דקתני לכשיהי' לך מעות אחזירם לך מוכר הוא דבעי לאתנויי והכא מוכר לא מתני ולוקח קא מתני ואמרי' מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא ואמר רבא דא"ל בסיפא מדעתי טעמא דא"ל מדעתי הא לא אמר ליה מדעתי לא אמרי' פטומי מילי נינהו. א"ל נעשה כמאן דא"ל מדעתי. כאן דמוכר בעי לאתנויי ולא אתני והלוקח מדנפשיה קאמר נעשה כאומר לו מדעתיה אחזירם לך אם ארצה ואע"ג דלא פירש מדעתי כמאן דאמר מדעתי דמי ואין עליו לכופו הילכך אי נמי אהדרינהו השתא הוא דהדר וזכין

להו. ופי' ר"ח זצ"ל ופרקי' סיפא נעשה כאומר לו מדעתי' פי' כיון שהיתה מקצת הקרקע מכירה חלוטה בלא תנאי ואחרי שזכה בה אמר המוכר תחזיריה לי נעשה כאילו הלוקח אמר למוכר לכשיהיו לך מעות אחזיר לך זה הקרקע שקניתי ממך שאילו רצה היה אומר לו לאו שהרי נגמרה המכירה וכבר זכה בה. אלא כיון שנתרצה וקנו ממנו עדיו תנאו קיים. ומותר ללוקח לאכול הפירות שהרי המוכר גמר והקנהו. וכי הלוקח מדעתו קיבל עליו זה ולא היה המוכר על תנאי זה וגם לא היה התנאי קודם קיום המכירה שיש חשש כיון שידע המוכר שיחזור אליו לא גמר ואקני. לפיכך כיון שהיה התנאי אחרי המכירה מרצון הלוקח מדעת עצמו. ואפילו אם הוא מבקש את המוכר והתנאי קיים. הילכך כל היכא דמוכר בעי אתנויי ואתני לוקח. ואי לוקח הוא דבעי אתנויי כגון קיבול אחריות וכיוצא בו ואתני מוכר ולא קני מיניה אמרי' פטומי מילי בעלמא נינהו:

[**שם**]

כההוא שכיב מרע דכתב גיטא לדביתהו ואיתנח אמרה ליה אמאי איתנח אי קיימת דידך אנא ואסיקנא כיון דלאו בדידה קיימא למישדא תנאה בגיטא לאו תנאי הוא. מהו דתימא הוא גופיה אדעתא דידה גמר ויהיב גיטא קמ"ל פטומי מילי בעלמא נינהו. פי' נעשה כאומרת אי קיימת ובעינא מדעתאי בההיא שעתא איהוו לך לאינתו:

סימן קפז

כללא דמילתא כל היכא דבעי לאקנויי ולא קבליה עליה ההוא תנאי בקנין אלא מילי בעלמא לא קני דאמ' אילו הוה אמר ליה בההיא ניקני מינך הוה הדר ביה בהנהו מילי דפטים לאו הילכך לא מחייב. עכ"ל: מתני' הלוהו על שדהו ואמר לו אם אין אתה נותן לו מיכן עד שלש שנים הרי הוא שלי הרי הוא שלו. וכן היה ביתוס בן זונין עושה על פי חכמים. אמר רב הונא בשעת מתן מעות קנה הכל פי' אם בשעת מתן מעות התנה על מנת כן הכל. לאחר מתן מעות לא קנה אלא כנגד מעותיו. ורב נחמן אמר אפי' לאחר מתן מעות קנה הכל. עבד רב נחמן עובדא כשמעתיה קרעיה רב יהודה לשטריה א"ל ריש גלותא לר"נ קרעו לשטרך א"ל דרדקי קרעיה גברא רבה קרעיה חזא ביה טעמא וקרעיה. איכא דאמרי דרדקי קרעיה דכולי עלמא לגבי דידי בדינא דרדקי נינהו. הדר אמר רב נחמן אפי' בשעת מתן מעות לא קנה ולא כלום. איתיביה רבא לרב נחמן אמ' אין אתה נותן לי מיכן ועד שלש שנים הרי היא שלי הרי הוא שלו. א"ל אני הייתי רגיל לומר אסמכתא קניא וקנה הכל. אבל מניומי חלוק עלי ואמר אסמכתא לא קניא והחזירני מדברי. ולמניומי קשיא מתני' איבעית תימא מתני' ר' יוסי היא דאמר אסמכתא קניא בפ' גט פשוט דתנן מי שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו וכו'. ואיבעית תימא מתניתין

דא"ל מעכשיו קני אם לא אתן לו עד ג' שנים. פירש"י זצ"ל דלאו אסמכתא היא אלא קנין גמור שעל מנת כן מכר גמור החזיק בה מעכשיו בדמים הללו ואוזולי אוזיל לגביה. וזה קיבל עליו שאם יחזיר לו מעותיו עד ג' שנים יקבלם והפירות לר' יהודה יאכלם לוקח ולרבנן משלשין אותו עכ"ל. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל אוקימנ' למתני' כדאמר ליה קני מעכשיו. אבל אי לא אמר ליה קני מעכשיו לא קני דקיימא לן כל דאי אסמכתא היא ולא קניא עכ"ל. פר"ח זצ"ל שקלינן וטרינן בה טובא ואוקימנא בדאמר מוכר ללוקח הרי היא מכורה לך מעכשיו ואם לא אחזיר לך מעותיך מיכן עד ג' שנים. מסקנא דשמעתין האי אסמכתא איתליא במעכשיו. אי אית בה מעכשיו קניא. ואי לית בה מעכשיו לא קניא. גרסי' בפ' ארבע נדרים והילכתא אסמכתא קניא והוא דלא אניס והוא דקנו מיניה בב"ד חשוב:

סימן קפח

פר"ח זצ"ל כתב רבינו הגאון זצ"ל דלענין ההוא דינא דההוא גברא דאתפיס זכוותיה לבי דינא איתמר הדא הילכתא בלחוד ולא בכל אסמכתא דעלמא ושני האי דהא אתפסיה זכוותיה לבי דינא אבל אי הוה זכוותיה בידיה אע"ג דקנו מיניה בב"ד חשוב לא הוו בטלין. ואי נפיק כתבא דהוא אסמכתא אע"ג דכתיב ביה דלא כאסמכתא שטרא בטילא הוא. דדמי להא דת"ר לענין גיטין בטל הוא אי אפשי בו דבריו קיימין. פסול הוא אינו גט לא אמר כלום. השתא ומה לענין איסור אמרת לא אמר כלום לענין ממונא לכ"ש עכ"ל. ובפרק זה בורר פירשתי עוד ענין אסמכתא. כתב רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל אותם ריישמיינש שנותנין בשעת שידוכין קניא שתקנום העולם. כדאמ' בסוף פרקין שקונין במנהג. וגם כמו כן יש להועיל ריישמינש בשידוכין כיון שכל העולם נוהגין ליתן אותם בשידוכין. ועוד כי אין זה גוזמא מה שנוהגין לקנוס את החוזר בו. בדין הוא להתחייב מי שחוזר בו מן התנאי שהתנו לפי הבושת שמתבייש חבירו במה שהוא חוזר בו. וכן כשמשדכין מלמדי תינוקות ומקבל המלמד קנס על עצמו אם יחזור בו וחזר בו ולא מצא מלמד אחר במקומו אין זה אסמכתא דלא חשיב גוזמא שמפסידו בחזרתו. והוי כמו אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

אמרו לו מר ינוקא ומר קשישא בני דרב חסדא לרב אשי האי אסמכתא בזימניה קניא בלא זימנא לא קניא. קס"ד בזימנא שהגיע זמן ולא נתן מעות. בלא זמן קודם שהגיע הזמן. אמר להו כל מידי נמי בזימניה קני בלא זימניה לא קני. דילמא הכי קאמריתו אשכחיה בנו זימניה וא"ל קני קני דגמר ואקנייה. דאי לא למה ליה למימר ליה הלא אינו יכול

עכשיו לתובעו. לבתר זימניה וא"ל קני לא קני מאי טעמא מחמת כיסופא הוא דקאמר ליה. ולא היא אפי' בגו זמניה נמי וא"ל קני לא קני מאי טעמא האי דא"ל הכי מחמת כיסופא הוא דקאמר ליה. והאי דקאמר ליה הכי קסבר מכי מטי זימניה לא אתי ליטריד:

[**שם**]

אמר רב פפא האי אסמכתא זימנין קניא וזימנין לא קניא. אשכחיה ביום הזמן דקא שתי חמרא בחנות קני שאין זה עצב לחזר אחר פדיון שדהו ש"מ דעתו לשקעה. דקא מהפך בזוזי לא קני. א"ל רב אחא מדפתי לרבינא דילמא לפכוחי פחדיה קשתי כדי להפיג דעתו שדואג על המעות דכתיב ויין ישמח לבב אנוש. וכתיב ישתה וישכח וגו'. אי נמי אינש אסמכיה אזוזי. אלא אמר רבינא אי קפיד בדמי ודאי קני. א"ל רב אחא מדפתי לרבינא דילמא סבר כי היכי דלא תיזל ארעיה. אלא אמר רב פפא אי קפיד בארעא ודאי קני. פירש"י זצ"ל אם מקפיד במכירת חפציו שלא לפחות משויים ודאי קני ואינו חושש אם תשתקע שדהו. וקשה לרבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דילמא האי דקפיד משום דיודע שלא תשתקע דאסמכתא לא קניא. ועוד פירש"י זצ"ל אי קפיד אארעא שלא למכור שום קרקע אפי' בשויו וקשה דילמא משום דאסמכתא קניא אינו חושש למכור כדי לפדות את שדהו:

סימן קפט

ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל אי קפיד בדמי שמדקדק שלא להלוות על שדה זו בתנאי זה אלא בשוויה א"כ דעתו שתשתקע אם לא יפדנה עד ג' שנים. ופריך דילמא לא תזלזל ארעיה אינו רוצה לעשות שום תנאי שיש בו זילזול. אלא אמר רב פפא אי קפיד אארעא ודאי קני שאינו רוצה לעשות תנאי זה אלא על הקרקע זו. אמר רב פפא אע"ג דאמור רבנן אסמכתא לא קניא אפותיקי הויא למיגבא מיניה. פי' קונה בה כנגד מעותיו ואם בא לפרוע מעות לאחר זמן לא יקבלם. א"ל רב הונא בריה דרב נתן לרב פפא מי קאמר קני לגובייניא. א"ל מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא ואי אמר ליה קני למיגבא מיניה מי קני סוף סוף אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא דלא אמר ליה קני למיגבא אלא אם אין אני נותן לך מיכן עד ג' שנים הדר הויא לה אסמכתא דכל דאי אסמכתא היא. אלא אפותיקי דקאמר רב פפא מאי היא דא"ל לא יהא לך פרעון אלא מזו פירש"י זצ"ל היכי דמי דגבי אסמכתא תהני אפותיקי דא"ל לא יהא לך פרעון אלא מזו אף בתוך ג' ואם אין אני נותן לך מגופה כנגד מעותיך עד ג' שנים תהא כולה שלך בהא אמר רב פפא דאף על גב דלא קניא לא הוי כולה דידיה לאחר ג' אפותיקי היא למיגבא מינה דבלאו אסמכתא נמי שוייה אפותיקי. ההוא דזבין ליה ארעא לחבריה באחריות א"ל אי טרפו

לי מינאי מגבית לי כנגד מעותיי מעידי עידית דאית לך א"ל מעידי עידית לא מגבינא לך דבעינא למיקם קמאי אלא מגביגא לך מעידית אחריתי דאית לי. לסוף טרפוה מיניה. אתא בידקא דמיא שטפה לעידי עידית וכשבא זה לגבות מן העידית לפי תנאו א"ל לא תגבי אלא מבינונית אחריתי שיש לי סבר רב פפא למימר מעידית אמר ליה והא קיימא א"ל רב אחא מדפתי לרבינא ולימא ליה כי אמינא לך אנא מגביגא לך מעידית אחריתי דאית ליה עידי עידית קיימא קמאי השתא קיימא לך עידית במקום עידי עידית. רבה בר שבא הוה מסיק ביה זוזי רב כהנא א"ל אי לא פרענא לך ביום פלוני גבי מהאי חמרא ופסק לו דמים ולבסוף אייקר סבר רב פפא למימר כי אמרי' אסמכתא לא קניא ה"מ בארעא דלאו לזבינא קיימא אבל חמרא כיון דלזבינא קיימא כזוזי דמי. א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא הכי אמ' משמיה דרבא כל דאי לא קני:

סימן קצ

פר"ח וצ"ל וכן הלכה. ואם פירש לו אי לא פרענא לך הקניתי לך מעכשיו שיעור מעותיך מהא חמרא קנה. עכ"ל:

[**שם**]

אמר רב נחמן השתא דאמור רבנן אסמכתא לא קניא הדרא ארעא והדרי פירי דלאחר שלש אם אכלן לוקח. למימר' דסבר רב נחמן מחילה בטעות כי הא דמוכר סבור שהיא קנויה ללוקח ומן הדין אוכל פירות ומוחל על אכילתו לא הויא מחילה. והא איתמר המוכר דקל לחבירו קודם שחנטו פירותיו. אמר רב הונא עד שלא בא לעולם יכול לחזור בו דהיינו קודם שחנטו פירותיו. משבאו לעולם אינו יכול לחזור בו דקסבר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם בשעת המכר שיהא המכר חל לכשיבא לעולם. ורב נחמן אמר אף משבאו לעולם יכול לחזור בו דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ואמר רב נחמן מודינא דאי שמיט ואכיל לא מפקינן מיניה שהרי כל זמן שלא חזר בו מחל על אכילתו ואעפ"י שבטעות שלא היה יודע שהיה יכול לחזור מחילה היא אמר לו התם זביני הכא הלואה ומיחזי כריבית שמתחילה בהלואה באו לידו פרש"י זצ"ל כריבית קצוצה דמי. ואין אבק ריבית בהלואה אלא בדבר מכר כגון המרבה פירות דמתני'. ומה שכתב כריבית קצוצה דמי משמע שסובר שהיא יוצאה בדייניין:

סימן קצא

וכן כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל המלוה את חבירו על השדה ואמר לו אם לא תחזיר לי מכאן עד שלש שנים הרי היא שלי הרי זה לא קנה מפני שהיא אסמכתא. לפיכך מנכה לו כל הפירות שאכל מפני שהן ריבית של תורה. אבל אם א"ל המוכר אם

לא אחזיר לך עד שלש שנים קנה אותה מעכשיו והביא לו בתוך ג' שנים אין לו פירות. הביא לו לאחר ג' הרי כל הפירות ללוקח. עכ"ל:

[**דף ס"ז ע"א**]

ההיא איתתא דאמרה ליה להההוא גברא זיל זבין לי ארעא מקריביי. אזל זבן לה ארעא אמר ליה המוכר לשליח אי הוו לי זוזי מהדרא לי ניהלי ורוצה אני שתקבל מעותיה א"ל את וטולא אחי. פרש"י זצ"ל את והיא קרובים ותתרצו ביניהם. וטולא לשון ארמי בין בזכרים בין בנקבות כשירצה לומר אתה והוא או אתה והיא. כך ראיתי בתשובת הגאונים. ואני שמעתי שזה שמה. אמר רבא בר רב הונא כל את וטולא אחי סמכא דעתא ולא גמר ואקני והדרא ארעא ופירי כי ריבית קצוצה הוא ויוצאה בדיינין או דילמא כי אבק ריבית הוו ואין יוצאין בדיינין אמר רבה בר רב הונא כאבק ריבית הוו ואין יוצאין בדיינין. וכן אמר רבא כאבק ריבית הוו ואין יוצאין בדיינין א"ל אביי לרבא משכנתא מאי מישכן לו כרם ולא קץ עמו לאכול פירות לשום ריבית אלא סתם והוא ירדו אבל התם טעמא מאי משום דלא קץ ליה הכא נמי לא קץ ליה. פרש"י זצ"ל ופליגי אדרב נחמן דאמר לעיל הדרא ארעא והדרי פירי אמר רב פפי עבד רבינא עובדא וחשיב כמה אוכל פירות ואפקינהו מיניה דלא כרבה בר רב הונא:

סימן קצב

פר"ח זצ"ל ואסקינא אמר רב פפי עבד רבינא עובדא וחשיב ואפיק פירי דלא כרבה בר רב הונא. וקיימא לן כרבינא. וחזינא סוגי' דשמעתא משכנתא בלא נכייתא בעידנא דהדרא ארעא ופירי נמי הדרי. בנכייתא. רבינא סבר שדי כשדה אחוזה מה שדה אחוזה אף על גב דאכיל פירי טובא כיון דיהיב לכהן סלע ופונדיון לשנה שרייה ליה רחמנא הכא נמי שרי. ורבינא פליג עליה ולית הילכתא כרבינא בהא עכ"ל. ורבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב וקיימא לן כרבה בזביני וכ"ש במשכנתא בלא נכייתא. אבל משכנתא בנכייתא אליבא דרבינא שריא. ואיהו גופיה אכיל בנכייתא דגמר לה משדה אחוזה. אע"ג דהא הויא פירי דשויא טובא אמר רחמנא פרוק ליה בד' זוזי הכא נמי לא שנא. רב פפי אכל רב כהנא ורב אשי לא אכלי בנכייתא דסבירא להו דאסירא והתם בשדה אחוזה הקדש ואוקמיה רחמנא אפירי. אבל הכא הלואה היא ומיחזי כריבית. הילכך אליבא דידהו אבק ריבית ואינה יוצאה בדיינין וקיימא לן כוותייהו וליתא לדרבינא בהאי. ואלא במאי ניכול במשכנתא דסורא. דכתבי הכי במשלם שניא אלין תיפוק ארעא דא בלא כסף:

[**שם**]

אמר מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא האי משכנתא באתרא דמסלקי אכל שיעור זוזי

מסלקינן ליה. אכל טפי לא מפקינן מיניה. ולא מחשבינן משטרא לשטרא. ובדיתמי אכל שיעור זוזי מסלקינן ליה אכל טפי מפקינן מיניה ומחשבינן משטרא לשטרא אמר רב אשי השתא דאמרת אכל פירי לא מפקינן מיניה אכל שיעור זוזי נמי לא מסלקינן ליה בלא זוזי מאי טעמא כל סלוקי נמי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא מאי טעמא אבק ריבית הוא ואבק ריבית אינה יוצאה בדיינין. איכא דאמרי עבד רב אשי עובדא ביתומים קטנים כגדולים. פרש"י זצ"ל באתרא דמסלקי במקום שנהגו להלוות סתם ומלוה אוכל פירות ולא פסק עמו בנכייתא כדלקמן ונהגו לסלק את המלוה ממנה בכל עת שתשיג יד הלוה למלוה . אכל שיעור זוזי כפי מה שנמכרין פירות בשוק ובא לפנינו הלוה ותבע ואמר איני רוצה שיאכל פירותי בריבית ישומו פירות שאכל ויטלם בחובו דאילו הוו לי זוזי מי לא הוה מסלקו ליה השתא נמי פירי דאכל זוזי דידי נינהו מסלקינ' ליה ואע"ג דאבק ריבית אינה יוצאה בדיינין ה"מ דשקל' המלוה אבל זה זריז הוא ואינו מניחו לאכול אלא כדי הקרן: אבל טפי לא מפקי' מיניה דאבק ריבית הוא ואינה יוצאה בדיינין ולא מחשבינן משטרא לשטרא אם חייב לו מעות בשטר אחר אין העודף הזה שאכל פירעון לחוב שטר אחר דהא אפוקי מיניה הוא מה שאכל כבר. ואם שדה זו של יתומין הוא והם לא מחלו על עודף שאכל והוה ליה כמאן דסלקוה משעה שאכל שיעור זוזי: לא מסלקי' ליה בלא זוזי. עד שיתן לו כל מעות הלואתו דכיון דכי אכלינהו לא בתורת פרעון אכלינהו הוה ליה אבק ריבית משעה שאכל ואינה יוצאה בדיינין וכל סלוקי משדה בלא זוזי אפוקי מיניה אבק ריבית שאכל הוא. והא דנקט לעיל אתרא דמסלקי דאילו אתרא דלא מסלקי שנהגו לאכול המשכון שנים הקצובות למנהגם אילו הוו ליה זוזי לא מצי מסלק ליה : בגדול' דאע"ג דאכל שיעור זוזי לא מסלקי דקסבר מתחילת אכילתו אבק ריבית הוא ואין כח בדיינין להוציא עכ"ל:

סימן קצג

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והילכתא כרב אשי. האי משכנתא בדנכייתא היא. כי היכי דלא תקשי הילכתא אהילכתא דהא משכנתא בלא נכייתא קיימא לן כרבינא דרבית קצוצה היא ויוצאה בדיינין דהויא ליה כהלויני על מנת שתאכל זו בחנם דהיינו ריבית קצוצה. ואיכא מאן דסבירא ליה דהילכתא כרבינא בזביני לחוד אבל משכנתא אבק ריבית הוא ומקיים להא משכנתא בלא נכייתא. עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

ואמר מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא האי משכנתא באתרא דמסלקי לא ניכול אלא בנכייתא. פירש"י זצ"ל באתרא דמסלקי לא ניכול פירי אלא בנכייתא שמנכה לו מן החוב

דבר הקצוב לשנה דנראה כמוכרו לו ויורד לספק שאפי' תלקה ולא יהיו בה פירות ינכה לו אותו קצבה. הילכך כי שקיל נמי טפי לאו ריבית הוא ודוקא באתרא דמסלקי אבל באתרא דלא מסלקי כל ימי הזמן הוי כמכורה אצלו ובלא נכייתא נמי אכיל עכ"ל. ואי צורבא מרבנן הוא שצריך ליישר את דבריו ולהתקדש אף במותר לו פן ילמדו אחרים ממנו לזלזל באיסורין אף בנכייתא לא ניכול אלא במאי בו ניכול בקיצותא הניחא למ"ד קיצותא שריא אלא למ"ד קיצותא אסור מאי איכא למימר. דאיתמר קיצותא פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר קיצותא שריא וחד אמר קיצותא אסור. היכי דמי קיצותא דא"ל עד חמש שנים אכילנא לה בלא נכייתא. מיכן ואילך שיימינן לך כולהו פירי . מאן דאסר בקמייתא דאמ' באוכל בלא נכייתא פליגי סבר דבתרייתא לכולי עלמא שרי. מאן דאסר בבתריית' דאמ' דאפילו כי אכיל חמש שנים קמאי בנכייתא פליגי דחד מנייהו אסר היכי שרי כי משכנתא דסורא דכתבי במשלם שניא האלין תיפוק וכו' דלא מיחזי כהלואה אלא כלוקח ממנו פירות השנים האלו במעות הללו. כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל הורו רבותיי שהמלוה את חבירו ומישכן לו שדהו על מנת שיאכל פירותיה כל ימי המשכונה אע"פ שאינו מנכה לו כלום הרי זה אבק ריבית ואינה יוצאה בדיינין שאין הממשכן את השדה דומה לממשכן חצרו שהרי אין בשדה מצויין פירות בעת ההלואה ואפשר שירויח ויהיו שם פירות ואפשר שיפסיד בזריעתה ובעבודתה ולפיכך היא אבק ריבית. וכן אין המשכונ' דומה למי ששכר באסמכתא שהמוכר באסמכתא לא מכר וגמר והקנהו גוף זה לפירותיו. ובזה יראה מן התלמוד שהמשכונה אבק ריבית ואין לך להעמידה אלא בממשכן שדהו כמו שהורו רבותיי:

סימן קצד

נמצאת למד ששלש משכונות הן. משכונה שהיא רבית קצוצה. ומשכונה שהיא אבק ריבית. ומשכונה שהיא מותרת. כיצד מישכן לו מקום שפירותיו מצויין תדיר כגון חצר או מרחץ או חנות ואכל פירותיהן הרי זה ריבית קצוצה. מישכן לו שדה וכיוצא בה ובאו שם פירות ואכלו הרי זה אבק ריבית וכן אם מישכן חצר וכיוצא בה בניכוי הרי זה אבק ריבית. מישכן שדה בניכוי הרי זה מותר. כיצד הוא הניכוי כגון שהלוהו ק' דינרין ומישכן לו בהם חצרו או שדהו וא"ל המלוה הריני מנכה לך מעה כסף בכל שנה בשכר קרקע זו כדי שיהיו כל פירותיה שלי בחצר וכיוצא בה אסור ובשדה וכיוצא בה מותר. הורו מקצת הגאונים שכל משכונ' שאין בה ניכוי כלל הרי היא ריבית קצוצה. ולא ירדו לעומק הדבר להפריש בין שדה לחצר. לפיכך נתקשו להם דברי חכמים . וכן הורו שכל משכונה אפי' בניכוי אסור בין בחצר בין בשדה. ואין להם משכונה מותרת אלא בדרך

הזאת. כיצד כגון שהלוהו ק' דינרין ומישכן לו בית או שדה והתנה עמו שאחר שנים עשר שנים תחזור הקרקע לבעלה חנם הרי זו מותר לאכול פירותיה כל עשר שנים אפילו היה שכרה שלוה אלף דינרין בכל שנה שאין זה אלא כמו ששכר בפירות וכן אם התנה בעל השדה עמו כל זמן שיביא לי מעות מחשב לו עשר בכל שנה ויסלקו ממנה הרי זה מותר. וכן אם התנה הלוה שכל זמן שירצה מחשב לו מה שדר בו ויחזיר לו שאר ויסתלק הרי זה מותר שאין זה אלא כשכירות. וכל תנאי שבשכירות קיים כמו שביארנו ומותר עכ"ל. רב פפא ורב הונא בריה חוב יהושע דאמרי תרוייהו הא משכנתא באתרא דמסלקי אין בעל חוב גובה הימנה פרש"י זצ"ל אם מת הלוה ונפלה לפני בניו אין בעל חוב של אביהן גובה מן הפירות שיש להן בה דאין לאביהן בגוף הקרקע כלום ומטלטלי בעלמא גיגהו ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבע"ח. דבשלמא בעודו קיים גבי אפי' מגלימא דעל כתפיה שהרי לו הלוה מעותיו ונשתעבד והתורה אמרה יבא שליח ב"ד ויכנס לביתו ויטול משכונו כדכתיב והאיש אשר אתה נושה בו וגו' דאמרי' לקמן זה שליח ב"ד. אבל היכא דמית בהדי יתמי מאי עבידתיה הרי לא לוו הימנו. ואי ירתי קרקעות אישתעבידו נכסים מחיים. מדין דנכסוהי דבר אינש אינון ערבין ביה. דכי אוזפיה עלייהו סמך. אבל מטלטלי אפי' דין ערב ליכא דלאו עלייהו סמיך מלוה הואיל ובידו להצניען ולאבדן. ואין הבכור נוטל פי שנים למ"ד בבבא בתרא אין הבכור נוטל פי שנים במלוה הא נמי הואיל ואתרא דמסלקי הוא מלוה בעלמא הוא ואין השדה לפניו אלא לשעבוד פירות והוה ליה ראוי ואין הבכור נוטל בראוי לבא לפניהם לאחר מיתה לחלוק כבמוחזק ביד אביו דכתיב בכל אשר ימצא לו. ושביעית משמטת כשאר מלוה בשטר שנכסי לוה משועבדין דאין זה מלוה על המשכון שאין שביעית משמטתו דהתם במשכון של מטלטלין קיימי' וטעמא משום דבעל חוב קונה משכון שבידו דילפינן מולך תהיה צדקה והוה ליה כגבוי. באתרא דלא מסלקי בעל חוב גובה ממנה דמכר היא אצלו. והיינו טעמא דבכור נוטל פי שנים והיינו טעמא דאין שביעית משמטתו:

[**שם**]

ואמר מר זוטרא משמיה דרב פפא האי משכנתא באתרא דמסלקי מסלקי ליה ואפילו מתמרי דאבודיא. פי' כשגודדין תמרים שוטחין מחצלות תחת הדקלין ונופלין תמרים עליהם ואם בא ושילם לו מעותיו מסלקי אף מתמרים התלושים שעל גבי אבודיא. ואי אגבינהו כבר בסנסני שנתנם בתוך סלים כשנטלם מן המחצלות קנה אותם בהגבהה קודם שקיבל מעותיו והרי הם שלו. ולמ"ד בבא בתרא כליו של לוקח קונה אותו ואפילו הוא ברשות המוכר קנה לוקח אע"ג דלא אגבינהו בסינסי . פשיטא באתרא דמסלקי

ואמר לא מסתליקנא שבשעת מתן מעות התנה ע"מ שלא תוכל לסלקני עד כך וכך שנים הא קאמר לא מסתליקנא ועל מנת כן נתן מעותיו וקרקע נקנית בכסף ובשטר בין דרך מקח וממכר בין דרך שכירות בין בכל הדרכים לפי התנאי. אלא באתרא דלא מסלקא ואמר מסתליקנא מאי צריך למיקני מן המלוה או לאו. רב פפי אמר לא צריך למיקנא מיניה. רב שישא בריה דרב אידי אמר צריך למיקני מיניה:

סימן קצה

והילכתא צריך למיקני מיניה. ואי לא קני מיני' דבורא בעלמא היא ויכול לומר לא אשנה מן המנהג. אמר איזיל ואייתי זוזי לא אכיל פירש"י זצ"ל א"ל איזיל ואייתי זוזי ואשלם לך ומעתה אל תאכל פירות עוד לא אכיל הואיל והמעות מוכנים לו לא נתנו רשות להיות שומט ואכיל ואאתרא דמסלקי קאי:

[**שם**]

אמר איזיל ואטרח ואייתי זוזי רבינא אמר אכיל ומר זוטרא בריה דרב מרי אמר לא אכיל. והילכתא לא אכיל:

[**שם**]

רב כהנא ורב פפי ורב אשי לא אכלי בנכייתא. רבינא אכיל בנכייתא. אמר מר זוטרא מאי טעמא דמאן דאכיל מידי דהוה אשדה אחוזה. אמרה תורה לפדותה מן ההקדש לפי השנים שעד היובל סלע ופונדיון לשנה כפי חשבון חמשים שקלי כסף לזרע חומר שעורים לארבעים ותשעה שנות היובל אע"ג דאכיל פירי הקדש טובא ששווין פירות של כל השנה הרבה פריק להו בארבע זוזי דהיינו סלע הכא נמי לא שנא דהא חזינן דהיכא דיורד לספק ונותן מעות סלע לשנה ספק יהיו בה פירות. ספק לא יהיו בה פירות הוו זביני מעיקרא ומיפרקי בהכי. ומאן דאסרי' אמר שדה אחוזה הקדש הוא ורחמנא אוקמיה אפדיון. ואמר מסתליקנא דפסקינן הילכתא דצריך למיקני מיניה. פר"ח זצ"ל וכן הלכה. וה"מ למאן דשרי בנכייתא כרבינא. אבל רב כהנא ורב פפי ורב אשי אסרי. ובין בנכייתא ובין בקיצותא אסור וכל משכנת'. וקיימא לן כרב אשי דאפי' לגבי רבינא הילכתא כרב אשי ורב אשי לא שרי אלא במשכנתא דסורא דשכירות הוא ולית בה הלואה כלל. דכתבי הכי במישלם שניא אלין תיפק ארעא דא בלא כסף. עכ"ל:

[**דף ס"ח ע"א**]

אמר רב אשי אמרו לי סבי דמתא מחסיא סתם משכנתא שתא. למאי נפקא מינה דאי אכיל שתא מצי מסלק ליה ואי לא לא מצי מסלק ליה פי' רש"י זצ"ל ואפילו באתרא דמסלקי:

סימן קצו

כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל הני שמעתתא דמשכנתא כולהו משכנתא בנכייתא נינהו. ואע"ג דסבירא לן דמשכנתא בנכייתא אסירא ה"מ לכתחילה. אבל דאיעבד ועבד הכי דינא כי הני שמעתתא אבק ריבית היא ואינה יוצאה בדיינין עכ"ל. ואמר רב אשי אמרו לי סבי דמתא מחסיא מאי משכנתא דשכונה גביה אין לו שכן קרוב ממנו. ואם בא הלוה למוכרה אין בבעלי מצריה שכן וטוב לקנותה כזה. וכבר היה מעשה מזה הענין ואכתוב השאלה והתשובה. לפי תשות כחי וסרות רוחי ואני מוטל על ערש דוי רוב היום מחמת חולי הזקנה. לא יכולתי להתאפק מלגלות דעתי לקרובי הלוי הרב ר' אליעזר בן רבינו יואל על אותו דין מרומה שנעשה לקרובינו ר' יצחק בר מנחם מלורכא אשר בא ר' יצחק בר מרדכי נכנס וקנה מצרנותו אצל ביתו והוא התרה בו לפני עדים שלא ישתדל במצרנותו ולא הניח והעדים על הדבר שהיה מחזר אחריה קודם לכן ורצה ליתן כמו שזה נותן עכשיו. והלך הוא רבי יצחק בר מרדכי וכתב לו שטר משכנתא עבור שלא יהיה בה דינא דבר מצרא. ואני אומר אחרי שהוא משום ועשית הטוב והישר הרי הוא קרוב למצות עשה ואין לפקפק ואין להערים בה. כי יש לפרש משכנתא באדם שעשה לו טובה קודם שהיה בדעתו למוכרה אבל להערים בשעת מכירת זו ולא צוה השב"ה כי התורה דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ולא מרמה. והכל יודעין וגם שמעו שקודם לכן היה בדעתו למכור ולא להשכין וגם במתנה שאדם נותן לאהובו הניכר כלל כלל אין להערים ולבטל הטוב והישר. ובעל המרמה הוא אומר כי למדו רב מרי לאיסור אביו שהודה שהמעות שלו ואומר אני וגם אני מצאתי בפירושים ישנים לפי שלא היו המעות של רבא ועזרו את הגר לפי שאנו מצווים בכמה מקומות על הגר ועוד שלא יחזור לסורו עד עשרה דרי. אבל בזאת ח"ו לבטל הישר והטוב בשום מרמה. וכן כתוב בשטר משכנתא בה' בתמוז הלוה ר' יצחק זקוק למרת צפורה שאם לא תפרע עד א' באב שיוסיף לה ח' זקוקי' ותמכור לו הבית בט' זקוקים זאת ערמה ניכרת היא. ואתה הרב תכתוב דעתך ותודיעני ושלומך ושלום תורתך נצח. ויש מביאים ראיה מרבינו תם זצ"ל שכתב בספר הישר דינא דבר מצרא בשדות דוקא. ואני אומר כל כי האי גוונא חזי מה עמא דבר כדאמ' פ"ג דעירובין ובכמה מקומות וכבר פשוט דין זה דבר מצרא בימים קדמוני' בישראל ואין לבטלו. ועוד קורות קבועין בחומת ביתו ונראה זה כמו שותפי בבית -משה בר מרדכי:

סימן קצז

באתי להשיב למורי הישיש ה"ר משה. ונראה לי שכיון לדון כהלכה ומורי הרב ר' שאלתיאל הסכימה דעתו לדעתינו ופשוט כי בתערומת משכנתא זו לא נפקיע דין

מצרנותו שא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן הישר והטוב כל אדם יערים בכך. וראיה לדבר מתנה לית בה משום דינא דבר מיצרא . ופי' רבינו האלפסי דאמ' איערומי הוא שכתב לשון מתנה אע"ג דליכא סהדי דמכר טפי ממתנה שהרי עדים החתומים על השטר שהוזכר לשון מתנה אינו מועיל דניכרים דברי אמת. וכן גבי זבין גריוא דארעא בי מיצעי אסקינן איערומי קא מערים. ואיזה חסר לב לא יבין בשטר משכנתא שלותה מרת צפורה מר' יצחק זקוק בה' בתמוז שאם לא תפרע לו עד א' באב שיתן לו ח' זקוקים ותמכור לו הבית שהיתה הערמה והמשיאו עצה זו לא הועיל לו כלום כי אפילו לפי דבריהם שהיתה משכנתא הלא לא משכנה אפי' לחודש אחד וסתם משכנתא שדברו חכמים הוא שלא יוכל לסלקה המלוה קודם שנה ואז היא שכונה גביה לענין דינא דבר מצרא כדאמרי' בהמקבל ובאיזהו נשך אמר רב אשי סתם משכנתא שתא למאי נפקא מינא דאי אכיל לה שתא מצי מסלק ליה ואי לא [לא] מצי מסלק ליה. ואמר רב אשי אמרו לי סבי דמתא מחסיא מאי משכנתא דשכונה גביה למאי נ"מ לדינא דבר מצרא. ועלה דלעיל קאי מאי משכנתא דמיירי בשתא שהלשון מוכיח מאי משכנתא דשכונה גביה שהיא נראת כאילו היא שלו ואין לך שכן גדול ממנו. ודכוותה אשכחנא בתי ערי חומה שנחלטין לשנה דכתיב אם לא יגאל וגו' ואע"ג שאין ראיה לדבר זכר לדבר אבל פחות מיכן לא הויא שכונה גביה לגבי דינא דבר מצרא כיון שהתנה שיכול לסלקו קודם שנה. ובסוף איזהו נשך גרסינן רב מרי בר רחל מישכן לו ההוא גוי ביתא כו' עד האי לא אתית למר אגר ביתא עד האידנא דסתם משכנתא שתא ולא מצי מסלק ליה וכו'. מיהו משום דינא דבר מצרא סבר רב מרי דליכא דדמי כאילו מגוי זבן כדאמרי' בהמקבל ואפי' הכי אמר רבא אי הוה ידעינ' דממשכן ליה לא הוה מזבינא פי' משום דינא דבר מיצרא דלא דמי לזבן מגוי דהתם א"ל אריא אברוחי לך ממיצרא שהגוי גר בשכונתו אבל כאן שמשכנה לו הגוי לישראל וישראל דר בה ואין לה היזק אית בה דינא דבר מיצרא וכו'. ונ"ל דשמעינן מינה תרתי חדא דבמשכנת' דשתא מיירי. ועוד דבבתים שייך דינא דבר מיצרא אילו היו ישראלי' לכולי עלמא לפי מה שפירש לעיל. וכן פי' לה בתוספות רבי' יעבץ הלוי. וגם רבינו יצחק בר מרדכי כתב בתוספ' שנראה לו דדיינינן בבתים כמו בשדות דינא דבר מיצרא. דמשמע פרק המקבל דיישוב בתים עדיף מזריעת שדה לדינא דבר מיצרא ושני בתים זה אצל זה ניחא תשמישייהו כמו מחרישה אחת לשתי שדות ותשמישן שוה. אבל אפסיק משוניתא או ריכבא דדיקלא שהביא רבי' תם זצ"ל אין תשמישם שוה הילכך לית בה משום דינא דבר מיצרא וכן שמעתי. ותו הרי הקדמונים נהוג אפי' בבתים ואין לשנות דהכל כמנהג המדינ'. והרי זאת האשה בידה

לסלקו מיד. ותו מלשון השטר משמע שנתכוונו למכירה וקשיא לן אההיא דאמרי' אי כתב בו אחריות וכו' ומפ"ק דקידושין ומפרק חזקת הבתים גבי הרי זו נתונה ומכור' דמשמע דלית בה משום דינא דבר מיצרא. ומריש פרק אף על פי משמע דליפות כחו הוי ראשון במכר ושני במתנה ולא שייך לדין זה לכן קיצרנו. כתבנו הנראה לנו וחיים ושלום יוסיפו למורי הישיש - אבי העזרי. ומורי הרב ר' יהונתן זצ"ל פי' אפי' משכנתא בלא שתא כדפרי' לקמן בפ' המקבל:

[**שם**]

אמר רבא לית הילכתא לא כטרשאי פפונא ולא כשטרי מחוזנאי ולא כחכירי נרשאי. כטרשאי פפונאי טרשא דרב פפא דאמר לעיל שכראי לא פסיד לית הילכתא כוותיה. שטרי מחוזנאי בני מחוזא דזקפי רווחא אקרנא שקונים פרקמטיא בעלי בתים ונותנים לתגרים למחצית שכר ושמין כך וכך יהיה שכר בהם וזוקפין מחצית שכר עם הקרן וכותבין בשטר פלוני חייב לפלוני כך וכך לזמן פלוני מי יימר דהווי רווחא א"ל מר בר אמימר לרב אשי והא אבא עביד הכי וכי אתו לקמיה ואמרי ליה לא הוה רווחא מהימן להו. א"ל התינח היכא דאיתא לדידיה בחיים לזמן הפרעון שהוא חסיר ומאמינם אלא שכיב ונפל שטרא קמי דיתמי מאי היורשין יגבו הכל כשגגה היוצאה מלפני השליט ונח נפשיה דאמימר. חכיר המקבל שדה מחבירו בעשרת כורין חיטין לשנה בין תעשה הרבה בין תעשה מעט. חכירי נרשאי שהיו בעלי בתים מלוים מעות על שדותיהם וחוזרין וחוכרין אותה להם בכך וכך כורין לשנה. וכתבינן ליה הכי משכן ליה פלניא אדעא לפלוני והדר חכרה מיניה אימת קנאה האי מלוה להך שדה דאקנייה ניהליה לבעלים בתורת חכירות נמצא נוטל ריבית קצוצה שהרי אין טורח בה ואם תלקה לא יפסיד מחכירתו כלום. והאידנא דכתבינן הכי וקנינא מיניה ושהינא כמה עידנין ביד המלוה ועשה הוא ואכל בנכייתא והדר חכרה מיניה שפיר דמי כדי שלא תנעול דלת בפני לווין. ולא מילתא היא דאפי' שהייה נמי אסור דריבית גמורה היא. שהרי אין כאן ספק כעושה ואוכל דפעמים שמוציא ואינו נוטל. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ולאו מילתא היא אלא הילכתא כדכתבינן במישלם שניא אלין תיפק אדעא דא בלא כסף והכי פסקי רבנן דקשישי עכ"ל. וזה לשון פר"ח זצ"ל ושקלינן וטרינן בשמעתא טובא ולא אשכחנא היתירא אלא במשכנתא דסורא. ומכירה על תנאי כל זמן שיהיו לי מעות תחזירנה לי זו וכיוצא בו איסורא טפי מן משכנתא דמשכנתא אבק ריבית ומכירה כזו דינה כריבית קצוצה כרבינא דקיימא לן בהא כרבינא. עכ"ל:

[**שם**]

מתני' אין מושיבין חנוני למחצית שכר ולא יתן לו מעות ליקח בהן פירות למחצית שכר אלא נותן לו שכרו כפועל (בטל). פרש"י זצ"ל לא יאמר בעל הבית לחנוני הרי פירות נמכרין בשוק ארבע סאין בסלע ואתה מוכרן בחנות פרוטה פרוטה ומשתכר סאה הילך פירות ותמכור תמיד ונחלוק השכר:

סימן קצח

וטעמא דמילתא דאמר לקמן הך עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון סתם המקבל פרקמטיא למחצית שכר מקבל עליו חצי אחריות הקרן באונסא וזולא. הילכך ההוא פלגא כיון דמחייב באונסא מלוה היא אצלו שהרי שומא היא אצלו במעות כשער שבשוק. ודינו ליטול חצי שכר נמצא מתעסק בחציו של בעל הבית שהוא פקדון אצלו בשכר ביטול מעות המלוה לפיכך אסור אלא א"כ נותן לו שכר עמלו בחציה. מאי כפועל בטל. אמר אביי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מיניה. פרש"י זצ"ל אם היה נגר או נפח כמה אדם רוצה ליטול ליבטל ממלאכה כבידה כזו ולעשות מלאכה קלה כזו. ור"ח פי' כגון חייט שתופר כל בגד בכסף ועת שאין בידו מלאכה לעשות אלא יושב ובטל תופר בגד בשני שלישי כסף בשכרו וחלקי בריוח:

[**שם ע"ב**]

ת"ר כמה צריך להעלות שכר בין מרובה בין מועט דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר אפי' לא טיבל עמו אלא בציר ולא אכל עמו אלא גרוגרת אחת זהו שכרו. ר' שמעון בן יוחי אומר נותן לו משלם פרש"י זצ"ל ר' יהודה מיקל טפי מר' מאיר דר' מאיר בעי שיפסוק עמו לשם שכר. מיהו בכל מה שיאות לקבל עליו בשכרו הן רב הן מעט הא קביל עליה. ור' יהודה לא בעי שיפסוק עמו לשם שכר אלא טיבל עמו בציר כאחד מן השוק ור' שמעון אומר נותן לו שכרו משלם דהיינו כפועל בטל. ת"ר אין שמין לא את העזים ולא את הרחלים ולא כל דבר שאין עושה ואוכל למחצה אבל עושה ואוכל כגון פרה החורשת וחמור הטוענת משוי פעולתם הוא שכר עמל ומזון. ר' יוסי בר' יהודה אומר שמין את העזים מפני שחולבות ואת הרחלים מפני שהן גוזזות. ושוטפות ומורטות ואת התרנגולת מפני שהיא עושה ואוכלת. ות"ק גיזה וחלב לא ספיק לשכר עמלו ומזונו בגיזה וחלב דכ"ע לא פליגי כי פליגי בניסיובי ותותרי. ניסיובי פסולת מי החלב ותותרי שטיפת ומריקת הרחלים. ת"ק סבר לה כר' שמעון בן יוחי דאמר נותן לו משלם ור' יוסי בר יהודה סבר לה כאבוה. דאמר אפי' לא טיבל עמו אלא בציר ולא אכל עמו אלא גרוגרת אחת זהו שכרו. ת"ר משכרת אשה לחברתה תרנגולת בשני אפרוחים לשנה או שיש לה תרנגולת מותרת

לומר לבעלת בצים בלשון שכירות תני לי בצים ואושיב לך תרנגולת עליהם ויופריחו באפרוחים ואטול שני אפרוחים בשכרי אבל בלשון חלוקה כגון אשה שאמרה לחברתה תרנגולת שלי ובצים שליכי ואני ואת נחלוק באפרוחי' ר' יהודה מתיר ור' שמעון אוסר פ' דכל לשון חלוקה עיסקא הוא. וכיון דאחריות חצי בצים עליה אשתכח פלגא מלוה. אבל בלשון שכירות אין אחריות הבצים על בעלת תרנגולת ור' יהודה לא בעי שכר עמלו ומזונו. איכא בצים מוזרות שאין קולטות אפרוח ונוטלתן בשכרן והן מותרות באכילה דאמר מר בשחיטת חולין בצים מוזרות נפש יפה תאכלם ור' יהודה לטעמיה דאמר אפי' לא טיבל עמו אלא בציר זהו שכרו. ור' שמעון לטעמיה דאמר נותן לו שכרו משלם. ת"ר מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות מעלין לבהמה מעלין להעלות ולדות בשכר עמלו ומזונו מעלין ואין משנין ממנהג המדינה. רשב"ג אומר שמין עגל עם אמו וסייח עם אמו אפי' במקום שנהגו להעלות לו שכר כתף למעות. ה"ג באלפס ובפר"ח זצ"ל:

סימן קצט

אבל רש"י זצ"ל פי' דה"ג מקום שנהגו להעלות שכר כתף לבהמה מעלין ופי' מקום שנהגו שהשם עגלים וסייחים קטנים למחצה לחבירו נותן לו מעות בשכר שמוציאן ומכניסן על כתיפו מעלין. ולבר משכר עמלו ומזונו. רשבג"א שמין עגל עם אמו וסייח עם אמו. דליכא טירחא לאפוקי ולעייולי לפי שנמשך אחר אמו ובלא עמל ומזון כי אמו (שהיא) עושה ואוכלת ואין צריך להעלות שכר כתף ואפילו במקום שנהגו להעלות לעגלים ולסייחים הנישומים לבדם. ורש"י לא בעי שכר עמלו ומזונו איכא גללים אפקורי מפקר להו.

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וליתא לרשב"ג אלא בעינן שכר עמלו ומזונו. אמר רב נחמן הלכה כר' יהודה בטיבל עמו בציר והלכה כר' יוסי בר' יהודה בניסיובי ותותרי והלכה כרשב"ג:

[**שם**]

בני רב עיליש גברא רבה הוא ואיסורא לאינשי לא הוה ספי. מה נפשך אי פלגא באגר תרי תילתי בהפסד אי פלגא בהפסד תרי תילתי באגר. פירש"י זצ"ל לא הוה מאכיל ריבית לבעל הבית דאי קביל עליה הכי ריביתא הוא דקא טרח בפלגא דפקדון משום פלגא דמלוה אלא שטרא ודאי הכי מפרשי' שקיבל עליו איזה מהן שירצה אי פלגא יקבל הנותן באגרא יקבל עליו אחריות ההפסד יותר ממחצית כגון תרי תילתי. דהשתא ליכא אלא תילתא מלוה דלא קביל רב עיליש אלא תילתא באחריות וקא שקיל פלגא באגרא והאי מאי דשקיל באגרא טפי מתילתא שכר עמלו שהוא טורח בשני תילתי פקדון אי פלגא בהפסד כלומר פלגא דכתב בשטרא ה"ק דאם ירצה רב עיליש יטול תרי תילתי

באגר ויקבל עליו חצי ההפסד דאיכא שכר עמלו במאי דשקיל טפי באגר ממה שהגיע לחלק פלגא דמלוה. אמר רב כהנא כי אמריתא לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא אמר לי דילמא רב עילישׁ טיבל עמו בציר הוה ואמר רב נחמן הלכה כר' יהודה. א"ל לאו הילכתא איתמר אלא שיטה איתמר והכי אמר רב נחמן ר' יהודה ור' יוסי בנו ור' שמעון כולם בשיטה אחת אמרו דבריהם והכי נמי מסתברא דאי לא תימא הכי למה לי למימר הלכה הלכה לימא הלכה כר' יהודה דמיקל מכולהו:

[דף ס"ט ע"א]

אמר רב מותר שליש בשכרך מותר פירש"י השם עגל למחצה בשכר והפסד ואמר לו מה שישביח יותר על שליש דמיו על עכשיו טול בשכרך הכל. והשליש והשאר נחלוק מותר רהא קביל עליה מספק ואע"ג דזימנין ליכא מותר שליש. ושמואל אמר לא מצא מותר שליש ילך לביתו ריקם. אלא אמר שמואל קוצץ לו דינר. ורב סבר לא קייצינ' ליה דינר והא אמר רב ריש עגלא לפטומא למקבע עגל עליו לפטומי במחצה הראש יטול כולן לחלקו בשכר עמלו ומזונו והשאר חולקין בשוה מאי לאו דאמר לי' מותר שליש בשכרך ואשמעינן רב דאי ליכא מותר שליש נישקול ריש עגלא. לא מותר שליש או דיש עגלא לפטומא. איכא דאמרי כי קאמר רב מותר שליש בשכרך כגון דאית בהמה למקבל דיש עליו לטרוח לפני בהמותיו ובשביל בהמה אחת עמהם אין טורחו נוסף דאמרי אינשי גביל לתורא גביל לתורי:

סימן ר

פר"ח זצ"ל ש"מ דאי אית ליה למקבל עיסקא אחריתי לדידי' דשקיל וטרי. אע"ג דלא שקל שכר טורחו ממרי עיסקא שרי. כרב דפר' ריבית איסורא הוא וקיימא לן הילכתא כרב באיסורי ומדרבי אלעזר מהגרוניא כרב דקיי"ל מעשה רב עכ"ל. כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל והילכתא כר' מאיר דסתם מתני' כוותיה. מיהו הא דאמר ר' מאיר בין מרובה בין מועט לא בכולי יומי דשותפת' קאמר אלא בכל יום ויום קאמר עד דמישלם יומי דשותפתא דיהיב כל יומא כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל הימנה והיינו דקאמ' בין מרובה בין מועט כדפסקי ומתני אהדדי לפום האי עבידתא דבטל הימנה. ואי בעי למיפסק בכל יומי דשותפתא פסקי כדרבא. דאמר רבא אי שקיל מלוה באגר הוי תרי תילתי בהפסד. וההוא טופיינא דשקיל ליה ממתניתיה דמלוה הוי לשכר עמלו ומזונו. וה"מ בחנוני וכיוצא בו דלית ליה עיסקא אחריתי לדיליה אלא האי עיסקא בלחוד כדתניא המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר אם היה אומן לא יעסוק באומנתו לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו. אבל מאן דאית ליה עיסקא אחרינא ולא

קא מבטל ליה מיניה לא בעי אגריה כולי האי כדאמרינן אמר רב מותר שליש בשכרך מותר. ושמואל אמר לא מצא מותר כו' כדפרי' לעיל והילכתא כרב דקיי"ל הילכתא כרב באיסורי עכ"ל. רבי אלעזר מהגרוניא זבן בהמה ויהיב ליה לאריסיה למחצה בשכר והפסד מפטם ליה ויהיב ליה רישא באגריה ויהיב ליה פלגא רווחא. אמרה ליה איתתיה אי משתתפת בהדיה יהיב לך נמי אליתא זבן בהדיה. פלגא לאליתא א"ל תא ניפלגיניה לרישא א"ל השתא מעיקרא נמי לא א"ל עד האידנא זוזי דידי הוו אי לא הוה יהיבנא לך טפי פורתא מיחזי כרבית דאשתכח דקא טרחת בפלגא דפקדון משום פלגא דמלוה השתא שותפי אנן מאי קאמרת טרחנא טפי פורתא להכניס ולהוציא. דאילו למזון אם הוצרך לסובין או לשעורין קנו לאמצע כדין שותפי. אמרי אינשי סתם אריסא למריה דארעא קא משעביד נפשיה. לאתויי ליה רעיא מרעה לבהמותיו בדבר שאינו צריך לקנות בשוק יש עליו טורח בשבילו. ירושלמי תני הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר ולא לקח אין לו עליו אלא תרעומות. ואם ידוע שלקח ומכר הרי זה מוציא ממנו בעל כרחו. והנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר רשאי הלוקח ליקח מכל מין שירצה ולא יקח לא כסות ולא עצים. פרק הגוזל קמא ת"ר הנותן מעות לשלוחו ליקח בהן חיטים ולקח בהן שעורין שעורין ולקח בהן חיטין תני חדא אם פחתו פחתו לו הותירו הותירו לו. ותניא אידך אם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לאמצע. א"ר יוחנן לא קשיא הא ר' מאיר דאמר שינוי קונה. הא ר' יהודה דאמר שינוי אינו קונה וכו'. וכתב התם רבינו שמשון זצ"ל בתוספותיו שמעינן מהכא לר' יהודה דכוות' קיימא לן לגבי ר' מאיר שמותר להלוות מעות למחצית שכר ולומר לו השמר שלא תלוום אלא על הכספים ותשמרם בקרקע כענין שמירת כספים דאין להם שמירה אלא בקרקע. ואם הוא משנה ומלווה על דברים אחרים אם פחתו מכאן ואילך פחתו לו. ואם הותירו לאמצע כדאמ' הכא ולא חשיב בהכי כריבית מפני שעתה קרוב לשכר ורחוק להפסד שכל אחריות עליו כיון שאם היה עושה כמו שאמר לו היה קרוב לשכר ולהפסד. וגם במה שהוא משנה ממה שאמר לו לא חשיב בהכי גזלן. דהא אכתי חשיב לי' בשמעתין שלוחו. ועוד שגם בעל המעות לא יקפיד שרוצה שיהיה האחריות עליו. וגם לא קני כדקאמ' הותירו לאמצע. א"כ לא חשיב גזלן כלל. עכ"ל:

[**שם**]

ת"ר השם בהמה לחבירו עד מתי חייב ליטפל בה. סומכוס אומר באתונות שמונה עשר חדש. בגודרות עשרים וארבעה חדש. ואם בא לחלוק חבירו מעכב עליו. אבל אינו דומה טיפולה של שנה זו לטיפולה של שנה אחרת. פרש"י זצ"ל אם בא לחלוק בתוך הזמן

חבירו בעל הבהמה מעכב עליו: אבל אינו דומה טיפולה של שנה זו הראשונה לטיפולה של שנה שניה שצריכה בשנה שניה למזונות מרובין יותר מן הראשונים. מאי אבל דקאמר. כ"ש דהיינו טעמא דמעכב עליו. אלא ה"ק לפי שאינו דומה כו'. וכיון דכך מנהג המקבלין חבירו מעכב עליו. ואני שמעתי איפכא אם בעל הבהמה בא לחלוק בתוך זמנו המקבל מעכב עליו לפי שאינו דומה טיפולה כו' שטיפולה שנה ראשונה מן השניה מפני שהיא דקה וטיפולה קשה להכניס ולהוציא. אבל טיפול השניה קל ושבחה מרובה. וקשיא לי אם טיפולה של שניה קל מראשונה מאי לשון חייב ליטפל בה דקתני רישא דמשמע בעל כרחו חייב ליטפל בה כל הזמן הזה עכ"ל. תניא אידך השם בהמה לחבירו עד מתי חייב ליטפל בולדות פי' שאף הם נחלקים למחצה והמקבל בא לומר חלוק אותו מיד שלא אעסוק בחלק שלך שאינו נוטל בו כלום. בדקה שלשים יום. בגסה חמשים יום. ר' יוסי אומר בדקה שלשה חדשים מפני שטיפולה מרובה מאי מפני שטיפולה מרובה מפני ששניה דקות. פר"ח זצ"ל ששיניה דקות ואינה יכולה ללעוס וצריך להלעיטה. מיכן ואילך נוטל מחצה שלו וחצי מחצה בשל חבירו. פירש"י זצ"ל כשהיו בני ג' חדשים ישומו אותן בדמין מה שישביחו מיכן ואילך יטול המקבל מחצה שלם בשביל חלקו שהרי חציין שלו הן. ובמחצה שניה שהיא של חבירו יטול חצי המחצה בשבח כדרך שנוטל באמה מחצית שכר ושכר עמל ומזון ליכא. ואע"ג דחצי אחריות של מחצית חבירו עליו. דכיון דבעי למטרח משום מחצה שלו מפני שהוא קרן גמור ואינו מלוה כי קא טרח משום דידיה קא טרח ואין בו משום ריבית עכ"ל. רב מנשי בר גידל שקל מחצה שלו וחצי מחצה בשל חבירו אתא לקמיה דאביי א"ל מאן פלג לך כלומר מי שם אותה לך שמא לא נישומה לך יפה ועוד מקום שנהגו לגדל הוא ותנן מקום שנהגו לגדל יגדלו הולדות עד שיהו גדולים:

סימן רא

פי' הרב ר' אלחנן זצ"ל בשם רבי' יצחק אביו זצ"ל דהא דקתני נוטל מחצה בשלו וחצי מחצה בשל חבירו אע"ג דלא פירש למריה דעיסקא באותה שעה בא ונחלוק ואם לאו אני אטול מיכן ואילך מחצה וחצי מחצה דהכי משמע בעובדא דרב מנשי דלא הניחו אביי משום דא"ל מאן פלג לך פי' חלק שכירות לעצמך מן הולדות שהשביח יותר מחלק שהנחת לבעל הבהמות לא זכית בו על ידי חלוקה שעשית בפני עצמך כיון שלא חלקת על פי שלשה. הא לאו הכי הוה אמינא שפיר עבד ואע"ג דלא אמר למריה דעיסקא כדמשמע מדפריך ליה ממקום שנהגו לגדל דמשמע דבמקום שנהגו לחלוק היה נוטל מחצה שלו וחצי מחצה של חבירו אם היתה חלוקה נעשת בפני שלשה אע"פ שלא

אמר לו בא ונחלוק. וכיון שאם חלק בפני שלשה שלא ברשות נוטל חלקו שבירר על פי השלשה. א"כ גם כשלא נתברר חלקו אלא הכל מעורב מחצה שלו וחצי מחצה בשל חבירו. דלא מיסתבר לפרושי מאן פלג לך מי יתרצה לך לחלוק וליטול מחצה בשכרך שהיה עתיד לבא בחלק חבירו מן הולדות שלא אמרה הברייתא כו' אלא כשבא בעל העיסקא לבעל הבהמות ואמר ליטול חלקם ושומרו שאם תניחו בידי אטול החצי בשבח העתיד לבא לחלקך אבל כל זמן שלא אמר לו כן שומר לו חלקו בחנם. זה הפתרון אינו משמעות מאן פלג לך. ובסמוך בתרי כותאי לא הוי בכי האי גוונא פי' מאן פלג לך אלא כדפרישית. עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

רב חמא הוה מוגר זוזי בפשיטא ליומא בלשון שכירות ולא בלשון הלואה הנני משכיר לך זוז היום בפשוט דהיינו זוז מדינה שמיני שבזוז צורי. כלו זוזי דרב חמא ירדו לטמיון כדאמר' שהמלוים בריבית מתמוטטין. הא סבר מאי שנא ממרא. ולא היא מרא הדרא בעינא אותו כלי עצמו חוזר בעין ואינו הלואה אצלו בדמים ואין אחריותו עליו אם נאנס או נשבר מחמת מלאכה. הילכך אין שכרו ריבית אבל זוזי לא הדרי בעינייהו ואת"ל הדרי בעינייהו מרא ידיע פחתא שניכר פגמו שהוא נפגם ומתקלקל מחמת מלאכה זוזי לא ידיע פחתייהו נמצא שכרו חנם וריבית. תניא בתוספתא בפ' המוכר פירות משכיר אדם מעותיו לשולחני להתלמד בהם ולהתנאות בהם ולהתעטר בהם נגנבו או שאבדו חייב באחריותן ניטלו מלפניו באונס הרי זו כנושא שכר. נשתרש עליהם אסור משום ריבית ואם עשה כן בהקדש הרי זה מעל פי' דוקא להתלמד בהם ולהתנאות בהם ולהתעסק בהן שרי שאינו מוציאן ואינו עושה בהם שום סחורה ואינו מרויח בהם דוקא כי האי גוונא שרי שלא הוציאם מרשותו ומחזיר לו אותם מעות עצמם ולא הרויח בהם כלום. אבל נשתרש בהם שהוציאם והרויח בהם. אע"פ שלבסוף באו לידו אותם מעות עצמם והחזיר לו אותם מעות עצמם אסור משום ריבית הואיל ונשתרש בהם שהרויח בהם. ודרב חמא נמי הכי הוה שהוציאם השוכר ונשתרש בהם:

סימן רב

הילכך אע"פ שאותם מעות עצמם לבסוף באו ליד השוכר. ואותם עצמם החזיר לרב חמא אפי"ה הואיל שהרויח בהם אסור משום ריבית. כך נראה בעיני אני המחבר:

[**שם**]

אמר רבא שרי ליה לאיניש למימר ליה לחבריה הילך ארבעה זוזי ואוזיף לפ' זוזי לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלוה למלוה. ואמר רבא שרי ליה לאיניש למימר ליה

לחבריה הילך ארבע זוזי ואימ' ליה לפלניא לוזפן זוזי לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלוה למלוה הכא שכר אמירה שקיל. כי הא דאבא מר בריה דרב פפא הוה שקיל אגני דקירא מקיראי. חלות הניתכות בכלים קטנים עגלות באגנות מתגרי מוכרי שעוה. וא"ל לאבוה לוזפינהו זוזי אמרו ליה רבנן לרב פפא קא אכיל מר בריה ריביתא א"ל כל כי האי ריביתא ניכול לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלוה למלוה. הכא שכר אמירה קא שקיל ושרי:

לשון רבינו תם זצ"ל נראה בעיני היתר גמור ומצוה מן המובחר לתת מחיה לבני ברית שמותר ללוה ולמלוה שיתן הלוה המשכונות ליד גוי ואפי' עבדו ושפחתו ויאמר לו לוה מפלוני ישראל על משכונותי בריבית בין רב בין מעט אלא שישוה המשכון כנגד החוב ויותר כדרך שמלוים על המשכון בריבית כפי אותו ריבית שיקצוב. והגוי ילוה מן היהודי ומיד גוי יקבלם הלוה. ויהי' מסולק הלוה מן המלוה שהגוי אם ירצה היה תובעם ופודם מן המלוה. והמלוה לא יוכל לתובעו ולפדותו מן המלוה. אחרי כן אם ירצה המלוה יפקיד המשכונות ביד הלוה וישתמש בהם הלוה או ימכרם. אך הלוה נפקדו של מלוה הוא להחזיר לו הן או דמיהן. והרחקה טובה היא זו משכר אמירה דשרי תלמודא למישקל ארבע זוזי ואוזפיה לפלניא זוזי כי אין זו הערמה אלא דין גמור. ופעמים שההפסד של מלוה ושל לוה ששני דינין באו לפנינו בדבר זה שאבד הלוה כל אשר לו והעיסקא ולא רצה המלוה להחזיר המשכונות עד שגבה הכל. ועדיין ערוך של ר' דודו מבריינא ביד ר' שמואל מיונבילא שעכבו מפני שמיד הגוי בא לו אם החזיר לו עתה כשנפטר והערוך ניתן על יד גוי לר' שמואל כאשר פירשתי בשביל אחי אשת ר' דוד והפקידו ר' שמואל לר' דוד ואחי אשתו אבד הכל והחזיר לו דוד הערוך שהחזיר לו ועכבו וכך עשו הנה פעמיים כשאבדו בדליקה. ועוד ראיתי הפסדו של מלוה מעשה שאירע בחתני שהלוה על המשכונות שוים י' ליט' ק' דינרין ואיבד המשכונות וצעק הלוה על יד הגוי ולא נענה כי אמר מן הגוי לקחתים וכן נגמר הדין. הרי לך שאין המלוה על הלוה כלום ואין כאן הערמה. אלא מסולק הלוה מן המלוה והמלוה מן הלוה. והרוצה לגמול חסד גומל. והאכזרי לא חומל. מכלל זה אתה שומע שהריוח שנותן הלוה למלוה בהיתר גמור הוא שמכח הגוי הוא נוטלו ומכח קנין שכונותיו שהרי זה המלוה אם היה רוצה נוטלו ומוכרו בכדי דמיהן למען דעת כל אדם שהוא היתר גמור הארכתי בדבר. ואם יש לאדם מעות ברחוק ממנו ואינו רוצה ללכת שם יבקש לו אדם נאמן ויתן הלוה משכונות לגוי והגוי ילוה אותם ללוה ויטול הנאמן המשכונות מן הגוי. שהרי כתבתי הלוה מעות לגוי. ואם הנאמן מובטח מן הלוה שיחזור לו משכונותיו או דמיהן יפקידם

לו כשאר פקדון הכל כאשר כתבתי למעלה ואם ירא בעל המעות דילמא נפלי קמי יתמי ויתבעום לעצמם יכתוב הנאמן שנעשה שליח לבעל המעות כן: אני החתום מטה קבלתי משכונות בכך וכך מעות לצורך פלוני בן פלוני הרי הן בחזקתו ושלו הן ומה שעשיתי כתבתי וחתמתי. פלוני בן פלוני. ואל יכתוב קבלתי משכונות כך וכך מפלוני בר' פלוני ישר'. אלא או יכתוב סתם כאשר כתבתי או יכתוב מפלוני גוי אך שם הלוה לא יזכיר על המשכונות וכן ישר. ויקום חילו ויעשר. עכ"ל רבינו תם זצ"ל. ואני המחבר העתקתי מכתב יד מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל הנקרא שיר ליאון מפריש שזהו לשון רבינו תם זצ"ל:

סימן רג

וזו תשובת רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל. גוי שהלוה מעות מישראל בריבית על משכונות של ישראל אעפ"י שהמלוה יודע שהגוי לוה לצורך ישראל חבירו גובה קרן וריבית דמה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית. ונמצא דאין לו דין ודברים עם ישראל חבירו אלא עם הגוי. ואע"פ שישראל פורע לו הריבית ליד ישראל חבירו לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלוה למלוה והגוי הוא דלוה מישראל והישראל אחד לוה מן הגוי - שמשון בר אברהם נ"ע:

[**שם**]

מתני' שמין פרה גדולה וחמור גדול וכל דבר שהוא עושה ואוכל שראויין למלאכה ומלאכתו כולו של מקבל. למחצה לחלוק שבח שישביחו בדמים וולדות. מקום שנהגו לחלוק את הוולד מיד כשתבא עונת חלוקתו כדאמ' לעיל בדקה שלשים יום בגסה חמשים יום חולקין. מקום שנהגו לגדל יגדלו. רשב"ג אומר שמין עגל עם אמו וסייח עם אמו ואין צריך ליתן שכר עמל ומזון לעגל אלא לאם שהרי אין לו טורח בשביל העגל:

[**שם**]

מתני' מפרין על שדהו ואינו חושש פרש"י זצ"ל לשון פרה ורבה. ולי נראה מפריז בזיי"ן לשון מגדיל ומרחיב כמו פרזות תשב ירושלים. וכן במסכת נדה ולא כהלל שהפריז על מדותיו וכן יסד רבינו משלם זצ"ל חכמי מדות מפריזים:

[**שם**]

ת"ר מפריז על שדהו ואינו חושש משום ריבית. כיצד השכיר את השדה לחבירו בעשרת כור חיטים לשנה ואמר לו תן לי מאתים זוז כלו' הלויני מאתים זוז ואפרנסנה ואוציאה בשדה לזבל ולחרוש ואני אעלה לך שנים עשר כורין לשנה ואחזיר לך מעותיך מותר ואין זו ריבית שכר מעות אלא שחוכר ממנו שדה משובחת ומעלה לו בחכירות שדה טובה

יותר משדה רעה מאתים זוז ושני כורין חיטין. אבל אין מפרין לו על שכר חנות ולא על שכר ספינה שאם שכר ממנו חנות וספינה אסור ללות ממנו מעות. ולקנות פירות ולמכור בחנות או פרקמטיא להוליך בספינה ויעלה לו דמי שכירותה דכיון דלאו בגופה דחנות וספינה קא מפיק להנך זוזי להשביח החנות או הספינה אין תוספת השכר בשביל החנות והספינה אלא בשביל שכר מעות. אמר רבה בר אבוה פעמים שמפרין על חנות לעשות לה צורה שיוציא מעות הללו לצור בה צורות שתהא נאה והכל רצין לתוכה לקנות הימנו ולאכול שם. פעמים שמפרין על הספינ' לעשות לה איסקריא ווילון ושאר כלי הספינה כגון תורן. ספינתא אמר רב אגדה פגרה פירש"י זצ"ל מותר להשכירה על מנת שאם תשבר ישלם אותה השוכר. אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב אי אגרה לא פגרה דכיון דנוטל שכר אין לו לתבוע דמי שבירתה. אי פגרה לא אגרא מאחר ששמאה זה בדמים שאם תשבר ישלם דמיה הויא מלוה גביה הוי שכרה ריבית. שתיק רב. אמר רב ששת מאי טעמא שתיק רב לא שמיע ליה הא דתניא אע"פ שאמרו אין מקבלין צאן ברזל מישר'. פירש"י זצ"ל עיסקא שאדם מקבל עליו אחריות שאם מתו מתו לו ואם אבדו אבדו לו והשכר יחלוקו. והיינו צאן ברזל שהוא קשה כברזל שקיים אצל בעלה ואינו פוחת אצלם כלום. ונראה לי שרוב המקבלים כן היו נוהגים לקבל בהמה דקה להכי קרי ליה צאן. אבל מקבלים צאן ברזל מן הגוים. השם בהמה לחבירו וא"ל הרי פרתך עשויה עלי בשלשים דינרין אם לא אשיבנה לך ואני אעלה בשכר שאחרוש בה סלע בחדש מותר. ואין זה ריבית לפי שלא עשאה דמים. והלא עשאה. אמר רב ששת לא עשאה דמים מחיים שאם יוזלו פירות בשוק ויעמדו דמיה על עשרים לא ישלם לו שלשים דינרין אלא לאחר מיתה אם תמות או תשבר אלמא כל כמה דלא קביל עליה זולא לאו מלוה היא גביה. וגבי ספינה נמי לא קביל עליה זולא. אמר רב פפא הילכתא ספינתא אגרא ופגרה ונהגו ביה כופרא פי' בעלי ספינות אגרא בשעת משיכה נותנין אותו מיד אע"פ שקיבל שכרה נותן לו דמיה בשעת שבירה. אטו במנהגא תליא מילתא והיכי שבקי' להו לקבל שכר הואיל וסופו לקנותה כולה משום דמתני' תניא דמותר כדקתני שלא עשאה דמים אלא לאחר מיתה נהוג מנהגא:

סימן רד

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וכן הילכתא. כתב הרב ר' אלחנן בשם רבי' יצחק אביו זצ"ל בשעה שמושך את הספינה מתחייב שכר אפגרה משעת שבירה שהספינה אינ' מלוה ביד השוכר עד שעת שבירה ולכך אינו ריבית אם נותן דמי שבירה ושכרה. ומ"מ כשנותן שבירה פוחת כפי מה שפחתה משעת שכרה ועד אותה שעה שהרי הוא נותן

לו שכרה שהשכירה לו והמשכירה מקבל עליו הפחת כדאמרי' לקמן דמקבלי יתמי עלייהו חיסכא דנחשא ולא כמו שמשמע פירש"י זצ"ל. שכיון שמקבל עליו המשכיר זולא לחודיה שרי. עכ"ל:

[**דף ע' ע"א**]

אמר רב ענן אמר שמואל מעות של יתומים מותר להלוותן בריבית. א"ל רב נחמן משום דיתמי נינהו ספינן להו איסורא יתמי דאכלי דלאו דידהו ליזיל בתר שיבקייהו א"ל אימא לי איזי גופא דעובדא היכי הוה א"ל ההוא דודא דבני רב עוקבא דהוה בי מר שמואל קאי. תקיל ויהיב ליה תקיל ושקיל ליה ושקיל אגריה ושקיל פחתיה אי אגרא לא פחתה אי פחתה לא אגרא א"ל כי הא אפי' בדיקנני נמי שרי דהא מקבלי עלייהו חיסכא דנחשא פי' דכמה דמיקלי נחשא בצדי דמיה. הילכך אע"פ שמשלמין לו את חוסר המשקל יש כאן פחת בנחשת הנותר בה שנשרף באור וכל נחשת שרוף דמיו פחותין. כתב הרב ר' אלחנן בשם רבינו יצחק אביו זצ"ל דמיכן להוכיח דאין לפרש כמו שפירש ר' יהודה בר נתן זצ"ל לעיל דמותר ליתן קרוב לשכר ורחוק להפסד היכא דמקבל מריה דעיסקא זולא כדאמ' לעיל כיון דקביל עליה זולא קרוב לזה ולזה הוא דא"כ לא הוה ליה למימר חיסכא דנחשא דלא מקבלי עלייהו זולא. ועוד דאמרי' לעיל אי פלגא באגר תרי תילתי בהפסד כו' אמאי בעי למיעבד והא אפי' כל האחריות על המקבל ולא יהא לו כי אם חצי ריוח מותר כיון דהנותן מקבל עליה זולא. אלא פשיטא דאסור והא דאמ' לעיל כיון דמקבל עליה זולא קרוב לזה ולזה הוא הא לא אתא למימר דכיון דקביל עליה זולא דמי כמכר שפיר ולא הוי הלואה אלא מכר שעל ידי המעות שנותן לו מתחייב בזולא שמתחילה לא היה שואל והא קרוב לשכר ורחוק להפסד הוא ולא משלם שהי' סובר שהיא הלואה ודמי ריבית פורתא. ומתרץ לו דמכר הוא אבל הכא הלואה היא שהמקבל חייב באחריותו עכ"ל. רבא בר רב שילא אמר רב חסדא ואמרי לה אמר רב יוסף בר חמא אמר רב ששת מעות של יתומים נותנים אותם קרוב לשכר ורחוק להפסד. פירש"י זצ"ל שיהיו היתומים נוטלין חלק בשכר ולא בהפסד אבל ריבית ממש לא אלא מה שישתכרו מעותיהם יחלוקו ואע"ג דבדיקנני אסיר לאו ריבית ממש הוא אלא אבק ריבית הוא ומדרבנן וביתמי לא גזור שלא יכלו מעותיהם להאכילן פרוטה ופרוטה:

סימן רה

כתב רבינו יצחק וכן הילכתא. ת"ר קרוב לשכר ורחוק להפסד רשע. קרוב להפסד ורחוק לשכר חסיד. קרוב לזה ולזה ורחוק מזה ומזה זו היא מדת כל אדם. א"ל רבא לרב יוסף הני זוזי דיתמי היכי עבדינן להו א"ל מותבינן להו בי דינא ויהיבנ' להו זוזא לסעודת

אכילתן א"ל והא קא כליא קרנא א"ל ומר היכי עביד א"ל חזינא גברא דאית ליה דהבא פריכא גרוטאות של זהב דודאי שלו הם ואינם פקדון דלא עבדי אינשי דמפקדי דהבא פריכא בפקדון וכיון דעשיר הוא ויש לגבות ממנו אם יאבדו המעות יהבינ' להו ניהליה בקרוב לשכר ורחוק להפסד אבל דבר מסויים לא דילמא פקדון נינהו ואתי מריה ויהיב סימנא ושקיל ליה. א"ל רב אשי הא תינח אי משכחת גברא דאית ליה דהבא פריכא אי לא משתכח ניכלו זוזי דיתמי. אלא אמר רב אשי חזינא גברא דמשפי ניכסי' שנכסיו אצלו ואין ערעור על קרקעותיו ומהימן ושמע דינא ולא מקבל שמתא דרבנן ויהבינ' להו ניהלי' בי דינ' בפני ב"ד שלשה שיש להם כח להפקיר נכסי המקבל אצל היתומים ולהתנאות עמו קרוב לשכר ורחוק להפסד:

סימן רו

פר"ח זצ"ל דבסימנ' מפקי' מינייהו אפי' מיתמי. ירוש' דשקלים בפ' התרומה מה היו עושים בה בר יודא בר זמינא איתפקד גביה מודלא דיתמי א"ל ר' מני ואי בעית דליהוי פסידה לך דואגרא דבתרויכון שרי. ר' חייא בר אדא איתפקד גביה מודלא דיתמי ועבד כן. מודלא פי' ממון כל הון ביתו תרגום כולא מודלא דביתיה יהיב. והכי נמי באיכה רבתי אפקיד מדלא גבי ההוא גברא בערך מדל:

[**שם ע"ב**]

מתני' אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית פרש"י זצ"ל צאן ברזל כל האחריות על המקבל ושם אותו עליו במעות. וכל זמן שאינו נותן לו מעותיו השכר חולקין. אע"ג דמשנה היא דהא תנא ליה אין מושיבין חנוני למחצי' שכר משום דמקבל עליה פלגא בהפסד. וכ"ש היכא דמקבל עליו כל האחריות לגמרי. משום סיפא נקט דקתני אבל מקבלין צאן ברזל מן הגוים ומלוין אותם בריבית וכן בגר תושב. למימרא דסתם צאן ברזל ברשות דמקבל קיימא ובאחריותו מדקאמר שהוא רבית ורמינהי המקבל צאן ברזל מן הגוי וולדות פטורין מן הבכורה ולא מיבעיא אמהות דפטורין מן הבכורה שאם ילדו בכור אינו קדוש שהרי הן עצמן של גוי. והתורה אמרה בישראל ולא באחרים. אלא אפילו ולדות שחציין של ישראל אותן המגיעין לחלק ישראל פטורין מן הבכורה כשיתעברו ויולידו אלמא ברשותא דנותן קיימי דאי באחריות מקבל קיימי אמאי פטורין. אמר אביי לא קשיא מתניתין דבכורות כגון דקביל עליה גוי אונסא וזולא צאן ברזל קרית ליה דמשמע דלא פחתו הרי הם פחותין אצלו. ועוד אם איתא דהיכא דקביל עליה בעל הבהמות אונסא וזולא דלאו ברשותיה דמקבל קיימי אדתני סיפא אבל מקבלין צאן ברזל מן הגוי ליפלוג וליתני בדידה בד"א דלא קביל עלי' בעל הבהמות אונסא וזולא אבל מקבל

עלי' אונסא וזולא שפיר דמי. אלא אמר רבא אידי ואידי דלא מקבל עלי' בעל בהמות אונס' וזולא וגבי בכורה היינו טעמא דולדות פטורין מן הבכורה. כיון דאי לא יהיב ליה זוזי אתא גוי תפיס לי' לולד והויא לה יד גוי באמצע פטור' מן הבכורה:

סימן רז

שמעינן משמעתין דנכסי צאן ברזל ששם לו הנותן למקבל שאם מתו הוי הפסד דמקבל. אע"ג דהנותן קביל עליה אונסא וזולא אפי' הכי אסיר משום ריבית. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהכי תניא בתוספתא איזהו צאן ברזל היו לפניו מאה צאן וא"ל הרי הם עשויות עליך במאה סלעים של זהב והולדות והגיזין שלך. ואם מתו חייב באחריותן ואתה מעלה לו סלע מכל אחד באחרונ' אסור. התם נמי לא קתני שיקבל עליו המקבל אונסא וזולא אפי"ה קתני דאסיר. מרבה הונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו. מאי לחונן דלים כגון שבור מלכא מלך פרס היה נוטל ממון ישראל וחונן בהם גוים שהם דלים מן המצות. אמר רב נחמן אמר לי הונא לא נצרכא אלא אפי' ריבית דגוי שישראל נוטל מן הגוים יורדת לטמיון. איתיביה רבא לרב נחמן לנכרי תשיך מאי לאו תשוך שמותר אתה ליקח ממנו. לא, תשיך קאמר דוקא אתה תן לו ריבית. לא סגי דלאו הכי וכי בא הכתוב לצוות עלינו ליתן ריבית לגוים דאילו להתיר פשיטא מהיכא תיתי לן למיסר. לאפוקי אחיך דלא. אחיך בהדיא כתב ביה ולאחיך לא תשיך. לעבור עליו בעשה ול"ת. איתיביה לוין מהן ומלוים אותן בריבית וכן בגר תושב. א"ר חייא ברי' דרב הונא לא נצרכא אלא בכדי חייו התירו לו ויותר מיכן אסור מדרבנן דילמא אתי למיסרך. רבינא אמר מדקתני מלוין אותן בריבית בתלמידי חכמים עסקינן טעמא מאי גזרו רבנן על ריבית דגוי שמא ירגיל הגוי אצלו וילמוד ממעשיו וכיון דת"ח הוא לא גמר ממעשיו:

[**דף ע"א ע"א**]

איכא דמתני להא דרב נחמן אהא דתני רב יוסף אם כסף תלוה את עמי. עמי וגוי עמי קודם. עני ועשיר עני קודם. עניי עירך ועניי עיר אחרת ענייך קודמין. אמר מר עמי וגוי עמי קודם פשיטא אמר רב נחמן אמר לי הונא לא נצרכא דאפי' לגוי בריבית ולישראל בחנם ישר' קודם. הרי ללישנא קמא אליבא דר' חייא בריה דרב הונא אסור לכל אדם להלוות לגוי בריבית כ"א בכדי חייו. ואליבא דרבינא שרי ליה לתלמיד חכם להלוות לגוי בריבית אפי' יותר מכדי חייו. פר"ח זצ"ל דהא לא גמר ממעשיו ושרי לגמרי ושאר כל אדם שאינו ת"ח אפי' בכדי חייו אסיר. וללישנא בתרא שרי לכל אדם אפי' שאינו ת"ח להלוות לגוי ברבית אפי' ביותר מכדי חייו. פר"ח זצ"ל לוין מן הגוי בריבית שנאמר

לנכרי תשיך זו ששנינו מלוין אותן בריבית אוקמה ר' חייא בכדי חייו וה"מ בתלמיד חכם דלא גמר ממעשיו וכולי עלמא לא שנא מרבה הונו בנשך ותרבית. עכ"ל:

סימן רח

הרי פסק שאסור לכל אדם שאינו תלמיד חכם להלוות לגוי בריבית ואפי' בכדי חייו. וסובר נמי דרבינא לא פליג אדר' חייא בריה דרב הונא. אלא בא לומר דהא דקאמר ר' חייא בריה דרב הונא דבכדי חייו התירו היינו דוקא בתלמיד חכם. מיהו לא משמע הכי אלא רבינא אמתני' קאי כדפרי'. וכן כתב רבי' הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל אסרו חכמים שיהיה ישראל מלוה את הגוי בריבית קצוצה אלא בכדי חייו גזירה שמא ילמוד ממעשיו ברוב ישיבתו עמו. לפיכך מותר מן התורה ללוות מן הגוי בריבית שהרי הוא בורח מלפניו ואינו רגיל אצלו. ותלמיד חכם שאינו בא ללמוד ממעשיו מותר ללוות לגוי בריבית ואפי' להרויח וכל אבק ריבית עם הגוים מותרת לכל אדם עכ"ל. הרי פסק כלישנא קמא ופסק בתרוייהו כר' חייא בריה דרב הונא כשאינו תלמיד חכם. וכרבינא כשהוא תלמיד חכם. ורבינו תם זצ"ל פי' דאנן שרי לן להלוות לגוים ברבית אפי' להרויח יותר מכדי חייו דסמכינן אהאי לישנא דסבר דרב נחמן ורב הונא לא אסרו מעולם ריבית דגוי אלא מילתא דרב נחמן אדרב יוסף איתמר. וקיימא לן בשל סופרים הלך אחד המיקל. ורבי' יצחק בד שמואל זצ"ל פי' דאפי' ללישנא קמא דרב נחמן מותרין דכל מה שאנו מלוין אינו אלא כדי חיינו דאין אנו יודעים כמה מס ישאל המלך. ועוד אם באנו לאסור על עצמינו ריבית שלא ילמוד ממעשיו א"כ צריכים אנו לאסור על עצמינו כל עיסקא שיש לנו כמו כן לחוש שלא למכור להם ולא לקנות מהן כדי שלא ירגילנו אצלו כדי שיהא כל שעה מוכר לו וקונה ממנו וילמוד ממעשיו. אבל בימי חכמים שהיו ישראל הרבה במקום אחד והיו ישראל יכולים להשתכר זה מזה בסחורה ובכל דבר כמו שאנו עושים עתה עם הגוים אסרו להן. אבל לדידן דאי אפשר לן לפרוש מהן בשאר סחורות אע"ג דאיכא למיחש שמא ילמוד ממעשיו הכי נמי מלוינן בריבית ושרי. וכבר נהגו בכל הקהלות להלוות להם בריבית אפי' שאינו ת"ח ואפי' ביותר מכדי חייו. וכן כתב מורי רבי' אבי העזרי זצ"ל מפני כי רבו עתה... הגוזרי' גזירו' על עצמם וצריך הון רב לשחדם הוי הכל כדי חייו:

[שם]

ת"ר אל תקח מאתו נשך ותרבית אבל אתה נעשה לו ערב. ערב דמאן אילימא דישר' והתנן אלו עוברין בלא תעשה המלוה והלוה והערב והעדים אלא לערב לגוי והא כיון דדיניה דגוי דאזיל בתר ערב ואינו תובע אלא את הערב הוא ניהו דשקיל מיניה ריביתא

ערב זה הוא הלוה מן הגוי וחזר והלוום לישראל. אמר רב ששת שקיבל עליו לדון בדיני ישראל לתבוע מן הלוה תחילה וכשלא ימצא אצלו יגבה מן הערב. דהשתא אין הערב לוה מתחילה. הילכך כי פרע לגוי ההיא שעתא הוא דאוזפיה לחבריה ומאי דמוזיף ליה שקיל מיניה אי דקיבל עליו לדון בדיני ישר' ריבית נמי לא לשקול. אמר רב ששת שקיבל עליו לזו ולא קיבל עליו לזו. כתב מו' רבי' אבי העזרי זצ"ל. נראה לי דמיכן שמעינן שאם בא ראובן עם מערופיא שלו אצל שמעון להלוות לו מעות על המשכן שאינו שוה הקרן והרבית ונתערב ראובן לפדותו בקרן וריבית שקצב עמו. אי נמי בלא משכון כלל נתערב ולא פרע הגוי לשמעון על ראובן לשלם הקרן דערב בשעת מתן מעות לא בעי קנין. אבל הריבית לא יפרע ראובן מכיסו דכיון דדיניה דגוי בתר ערבא אזיל א"כ הגוי אמר לשמעון תתבע מן ראובן הערב שלך וא"כ הוה ליה כאילו הלוה שמעון לראובן ואסור ליטול הריבית עד שיתן הגוי:

סימן רט

וראיתי שפסק זקיני דפטור ולא מטעם שכתבתי אלא משום דלגבי הקרן מיקרי ערב בשעת מתן מעות. אבל הריבית שלא הלוהו הוי כערב שלא בשעת מתן מעות. ולדבריו אם הקנה לו לתת הריבית היה חייב לשלם הריבית. ולי נראה דאסור לתת לו אפי' הקנה לו ומעשה בא לידי ודנתי לפני אבא מרי והודה לדבריי. ודאי אם הניח לו הגוי משכון או ערב גוי על הקרן והרויח ובא ישראל והקיף לו המשכון או פיצה לערב גוי ונתערב הוא חייב ליתן לו גם הריבית שהרי היה לו משכון על הריבית מן הגוי ומ"מ על הערב גוי יש קצת לפקפק. אבל על המשכון פשוט כמו שכתבתי. וזקיני כתב שאם נעשה ערב לגוי בריבית יקבל עליו הגוי שלא יתבע לערב תחילה מותר. ודעת רבינו נראה לי בזה משום דקתני שקיבל עליו לדון בדיני ישראל ודיני דישראל לא יתבע מן הערב תחילה. עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

מתני' מלוה ישראל מעותיו של נכרי מדעת נכרי אבל לא מדעת ישראל. כיצד ישראל שלוה מעות מן הגוי בריבית ובקש להחזירם לו ומצאו ישראל אחד וא"ל תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו אסור. דהא ניהו דקא מוזיף ליה בריביתא. ואם העמידו אצל גוי מותר פירש"י זצ"ל ואם העמידו אצל גוי אע"פ שישראל נותן לחבירו במצות הגוי מותר דשלוחו הוא. וכן גוי שלוה מעות מישראל בריבית ובקש להחזירם לו. מצאו ישראל אחר וא"ל תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו מותר. ואם העמידו ישראל אצלו אסור פירש"י זצ"ל אע"פ שקיבלם זה מיד גוי משום דגוי שלוחו של ישראל הוא ושלוחו כמותו. בשלמא סיפא דקתני אם העמידו אצל ישראל דמשמע דגוי זה חשוב

שלוחו של ישראל חומרא דרבנן הוא למיסר. אלא רישא דקתני אם העמידו אצל גוי מותר כיון דאין שליחות לגוי וישראל מישראל קיבלם איהו ניהו דקא שקיל מיניה ריביתא. אמר רב הונא בר מנוח משמיה דרב אחא בריה דרב איקא הב"ע דא"ל גוי לישראל ראשון הניחם על גבי קרקע והפטר וכן עשה ומשם נטלם ישראל שני. אי הכי מאי למימרא אלא אמר רב פפא כגון שנטל ונתן ביד פי' כשיקבלם הגוי מן הראשון ונתנם לשני. ואכתי מאי למימרא מהו דתימא גוי גופיה אדעתא דישראל קא גמר ויהיב שהרי הוא הביאו אצלו והרי גוי שלוחו ונחמיר מדרבנן למיסר כדאמ' בסיפא קמ"ל:

סימן רי

כתב הרב ר' אלחנן זצ"ל בשם רבי' יצחק אביו זצ"ל דברישא גבי ישראל שלוה מעות מן הגוי דהוא הדין אם אמר ליה ישראל שני לראשון תנם לי ואני אעלה לגוי כדרך שאתה מעלה לו אסור דהא לא שרי אלא בהעמידו אצל גוי. ובסיפא נמי גבי גוי שלוה מעות מישראל בריבית דה"ה נמי אם אמר ליה ישראל שני לגוי תנם לי ואני אעלה לישראל המלוה שלך בדרך שאתה מעלה לו מותר דהא לא אסר אלא בהעמידו אצל ישראל. וקשיא ליה דא"כ הכי הוה ליה למיתני ברישא ואני מעלה לו כדרך שאתה מעלה לו אסור. ובסיפא נמי הכי הוה ליה למיתני דרבותא הוה ליה למיתני. ותו הא דמסיק בשלמא סיפא לחומרא. דמשמע הא אי לאו דהחמירו הוה מותר. ואמאי והלא הישראל מתחייב ריבית בכל שבוע למלוה והוה ליה אגר נטר. ונראה לי כמו שמשמע פי' רבי' יהודה בר' נתן זצ"ל שהמלוה אומר ללוה הראשון שיהא אפטרופ' לחוב לצורכו שיתננו לו ולכשיפרע אותו לוה שני יקבלנו מידו ויזכה בו לצורך הגוי כדאמ' לקמן דזכייה מדרבנן אית ליה שהישראל שהלוה לו גוי מנה יזכה במעות שפורע הלוי השני בשביל הגוי. והשתא אתי שפיר הא דקתני ברישא ואני אעלה לך דלא הוה מצי למיתני ואני אעלה לו דקתני ואם העמידו אצל גוי מותר. ואי הוה קתני ואני אעלה לו הוה משמע דהעמידו אצל גוי מותר היינו כי אמר אני אעלה לו לגוי וזה לא היה שום חידוש דפשיטא דמותר כיון שאמר אני אעלה לו לגוי דהשתא לא שקיל ישראל מיניה ריבית כלל. אבל השתא קמ"ל דאע"ג שישראל שלוה מן הגוי מקבל אותו מלוה שני דהשתא שקיל מיניה ריבית. מ"מ כיון שאין מקבלן אלא לצורך גוי מותר. ובסיפא נמי קמ"ל דאם העמידו אצל ישראל אסור אע"פ שהגוי מקבלן המעות שפורעם מלוה השני כיון שאין מקבלם אלא לצורך ישראל. והשתא להאי פירושא אתי שפיר האי דקאמר בשלמא סיפא לחומרא דאי לאו חומרא יתירה היה לנו ליפטר כיון דאין שליחות לגוי שאינו עושה שליח בשביל ישראל המלוה לקבל מעותיו מן הלוה שני. והשתא גוי הוא דשקיל ריבית מישראל

אלא רישא הוא ניהו דקא שקיל מיגיה ריבית שאין הישר' עושה שליחותו של גוי לקבל המעות מיד לוה השני דא"כ הוא ניהו דקא שקיל מיניה ריבית. שהמקבל ריבית מידו אינו שלוחו של גוי דאין שליחות לגוי. ועלה משני רבינא לקמן זכייה דרבנן אית ליה שהישראל זוכה במעות שפורע ללוי שני לקנותם לגוי דהכא שייך שפיר זכייה בכל זכיות שזוכ' אדם בדבר כדי שיקנה מחבירו:

[**שם**]

אלא אמר רב פפא כגון שנטל ונתן ביד וכדפרי' לעיל. פי' רבינו תם זצ"ל ותו לא אמ' אדסיפא לחומרא ואע"ג דישראל שהוא לוה שני קיבל מעות מיד הגוי שלוה מישראל המלוה ראשון אפי' הכי אסיר אם העמידו אצל ישראל משום דגוי שלוחו של ישראל הא לא אמ' דכל כי האי גוונא שרי אלא סיפ' נמי מיידי כגון שנטל ונתן ביד שהישראל המלוה קיבל המעות מיד הגוי המלוה הראשון וחזר ישראל ונתנם ללוה השני. וכי תימא מאי למימ' פשיטא דאסור כיון דישראל מלוה נתנם ללוה. מהו דתימ' אדעתא דגוי גמר ומקני ליה קמ"ל. ומביא ראיה לדבריו דאשכחנא בשלמא דליתא במסקנא דתנן ס"פ ד' אחין שנים שקידשו שתי נשים ובשעת כניסתן לחופה החליפו את של זה לזה ואת של זה לזה הרי אלו חייבים משום אשת איש אם היו אחין אף משום אשת אח ואם היו אחיות אף משום אשה אל אחותה ואם היו נידות אף משום נידה. ואוקימנא בגמ' באיסור בת אחת ואליבא דר' שמעון ופרכי' בשלמ' כולהו משכחת לה דשוו אינהו שליח ושוו אינהי שליח ופגע שליח בשליח אלא נידות היכי משכחת לה. אמר רב עמרם אמרי בי רב בשופעת מתוך י"ג לאחר י"ג לאיחייובי אינהו. כך גירסת רבינו שלמה זצ"ל. ותו דא"כ נידות חל תחילה שהקידושין לא חלו עד גדלות ואם קדשום בקטנות שלכשיגדלו יחולו הקדושים והא אין מעשה קטנה כלום. על כן נראה לרבינו תם זצ"ל גירסת ר"ח זצ"ל וספרים ישנים. וכן בתשובות בשר על גבי גחלים בשופעת מתוך שלש לאחד שלש לאיחייובי אינהו דלאחר שלש שראויה לביאה חיילי עליה איסור נידה וקידושין לחייובי גברי. ואם באו עליהן בגדלותן איכא שש עשרה חטאות יחד דהיינו לאחר שתים עשרה לאיחייובי נינהו וכגון שראתה מלפני שלש ולא טבלה בינתיים. ולפי זה אתי שפיר דקרי בת אחת אע"פ שחלו האיסורין בזה אחר זה לאותו שהיה בר עונשין אחרי כן והשתא לא בעינא למימר דפגע שליח בשליח וליתא לבשלמא דקאמר הכי נמי הא דאסקינן בשלמא סיפא לחומרא ליתא. אלא כי היכי דאוקי רב פפא לרישא שנשא ונתן הגוי ביד. הכי נמי סיפא שנשא ונתן הישראל ביד. אבל גוי שלוה מעות מישר' בריבית וביקש להחזירם לו ומצאו ישראל אחר ואמר לו גוי תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה

לו מותר אע"פ שהעמידו אצל ישראל. אבל פר"ח זצ"ל פסיק לחומרא וזה לשונו. גוי שלוה מישראל בריבית וביקש להחזירם לו ואמר לו ישראל חבירו תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו. אם לא העמידו אצל ישראל מותר ואם העמידו אצל ישראל אע"פ שלא נטל הישראל בעל המעות מעותו מן הגוי ונתנם בידו לישראל כיון שהעמידו אצלו וא"ל הרי המעות שלך שאתה נושה בי הריני נותנם לישראל זה אסור ליטול ממנו ריבית לחומרא ואע"פ שאין שליחות לגוי שאין ישראל נעשה שליחות לגוי ולא גוי נעשה שליח לישראל אפי' הכי אסרו רבנן לחומרא עכ"ל. וזה לשון רבי' אבי העזרי זצ"ל. מדפרכי' בשלמא סיפא לחומרא ש"מ שאפי' בדיבור אסור אפי' לא נשא ונתן ביד. ואע"פ שיש לדחות דבסוף ארישא ואסיפא משני כגון שנשא ונתן ביד. מיהו נראה דאזלי' לחומרא וגם בפירקי זקני פסק כדברייי. עכ"ל:

סימן ריא

כתב רבינו אבי העזרי זצ"ל ואע"פ שאין שליחות לגוי אם אמר ראובן לשמעון היה שלוחי ולוה לי מעות מגוי בריבית ועשה שמעון כן מותר ליקח שמעון הריבית מראובן ולתת לגוי שהרי יש שליחות לישראל. ונעשה שמעון שליח של ראובן ולא של הגוי והוא אינו לא לוה ולא מלוה ולא ערב. וגוי שאמר לראובן תלוה לי מעות על המשכונות והלך ראובן ולווה משמעון לצורך גוי על המשכונות של גוי. א"נ ביקש לו תשיב משכונך בשבילי והוא אמר לשמעון זהו משכונו של גוי או אמר לו אני נותן לך ומזכה לך משכוני תחתיו דגוי ונתרצה שמעון מותר שמעון לקחת הריבית מראובן דהוי שלוחו דשמעון להלוות לגוי וכן כשזכה לו משכונו. ואם כופר ראובן ישבע שכדבריו ויפטר. ואפי' אם הגוי אלם ולא יפרע לראובן יטול שמעון הריבית. אבל אם הזכיר לו שם הגוי הרי ידע שאין דרכו לתת הריבית כולי האי ולא יתן ראובן משלו דידע ומחיל. ואם פודה ראובן במעות של עצמו המשכון הוי דמאות מ"מ הרבית מותר לקבל דהכי מסר לו המשכון ומזכה לו כל הריוח הראוי לו כדאמ' פ' המפקיד נעשה כאומר לכשתגנב ותרצה ותשלימני הרי פרתי קנויה לך מעכשיו וזוכה בכפל וכ"ש דהכא מזכה לו הריוח שעתיד לבא מהיום ואפי' מרויח כמה שעמד המשכון. כבר זכה בו וקנאו כנגדו. וגוי שמישכן משכון לראובן בריבית ואח"כ מכרו הגוי לשמעון ושהה שמעון לפדותו מותר לראובן ליקח הריבית משמעון שהרי לא לוה הישראל שכנגדו. עכ"ל:

סימן ריב

השיב רבי יצחק בר שמואל זצ"ל היכא דאמר ישראל לגוי לך לוה מנה בריבית מישראל וכל מה דיפוק לך מן דינא עלי. והמלוה אינו יודע שלצודך ישראל לוום. נראה לי דזה אינו דומה לשליחות כלל דאפי' היה אסור כשעושה את הגוי שלוחו אין לו לומר שהיה

רשע ועשאו שלוחו אלא היה בדעתו שילוה הגוי לצורך עצמו ויחזור וילוה לו לעצמו. ואפי' פירש בהדיא בפני עדים שעשאו שליח לא דמי לחומרא דסיפא כיון שם שני הישראלים המלוה והלוה יודעים בדבר ומתכוין המלוה ליטול ריבית הבא מכח יד ישראל ועל כן יש להחמיר. אבל הכא ליכא איסורא לא לגבי מלוה ולא לגבי לוה עכ"ל. ורבינו אבי העזרי זצ"ל תניא ישראל שאמר לגוי צא והלוה מעותיי בריבית אסור משמע שאסור לישראל לשלוח את הגוי שילוה לו מעות בריבית מישראל חבירו דהכל טעם אחד. אבל אם אמר ישראל צא ולוה לי מן הישראל מספקא לי אם מותר אם לאו:

סימן ריג

ורבינו גרשום פסק שאם אמר גוי לישראל צא ולוה לי מעות מישראל חבירך שמותר לעשות כן. כדתניא בתוספתא אסור לעשות כן מפני מראית העין. ומ"מ העולם נהגו היתר בדבר. ולפי מה שנהגו אם ישראל לוה מישראל חבירו לצורך גוי. וקצב עם הגוי בריבית ביוקר. ועם ישראל המלוה קצב בפחות ולאחר זמן יפדה הגוי את הערבון ונותן לישראל הריבית שקצב ביוקר. נראה שכל אותו הויתור לישראל הלוה ויש לו להחזיר העירבון בעל כרחו. אבל אם קצב עם ישראל ביוקר והגוי הוא אלם נראה שלא יתן הישראל מכיסו כלום שהרי על דעת הלוהו. ואם חושדו שקיבל יותר מן הגוי בצד ישבע שבועת היסת ויפטר. עכ"ל:

סימן ריד

השיב רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל היכא דנתן ישר' לגוי משכונו ואמר לו לך לוה לי עליו מנה מישר' נראה לי שזה העושה כן להיתר מתכוין ומלוה משכונו לגוי להיות שלו למשכנו בשביל המעות וחוזר ולוה המעות מן הגוי ואינו יכול בעל המשכון לתובעו למלוה כלום ממשכונו דמסתמא כיון שעשה כן ללות עליו מישראל בריבית סברא הוא שהקנהו לגוי להיות ברשותו למשכנו ולא יוכל לתובעו למלוה כלום. אבל ודאי היכא שלא עשה כן אלא הגוי מישכנו שלא מדעת בעל המשכון התם שייכא תקנת השוק וחייב המלוה להחזיר המשכון לבעליו ואותם דמים שהלוה עליו דהואיל וכן אם היה נותן ריבית היה אסור שזו הלואה על בעל משכון היא עכ"ל. וזו תשובת רבינו שמשון זצ"ל. גוי שלוה מעות מישראל בריבית על משכונות של ישראל אע"פ שהמלוה יודע שהגוי לוום לצורך ישראל חבירו גובה קרן וריבית. דמה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית. נמצא דאין לו עם הגוי. ואעפ"י שישר' פורע הריבית ליד ישראל חבירו לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלוה למלוה והגוי הוא הלוה מישראל אחר והישראל אחר לוה מן הגוי. ושלום - שמשון ב"ר אברהם זצ"ל. הרי עשה כדברי רבינו יצחק אבל לא פירש אם הגוי לוה מדעת בעל המשכון אם לאו. מיהו מסתמא לא פליג אדרבינו יצחק רביה:

סימן רטו

כתב רבי' אבי העזרי זצ"ל אם ישראל חייב מעות לגוי ודחק אותו לפרוע ומסר לו ערבונו ללוות ממי שירצה והלך הגוי ולוה מישראל אחד ולבסוף כשבא הישראל לפדות ערבונו מן הגוי א"ל צא ופדה ערבונך מישראל חבירך אסור לקבל ריבית מזה הישראל שהרי לצורך ישראל הלוום שהרי על כרחו היה לו לפרוע הגוי. ודמי לשולח את הגוי להלוות מישראל חבירו בריבית דאסור. אבל אם השאיל ישראל ערבונו לגוי והשכינו ביד ישראל אחר בריבית לצורך עצמו. ואחרי כן לא פדה הגוי את ערבונו לפי שהוא אנס והלך הישראל עצמו ופדאו מותר לישראל לקבל הריבית מישראל והוי כמוכרו לו. אבל ישראל חייב מעות לגוי ונתן לו משכון התם ודאי לצורך ישראל לוה. אע"ג דאין שליחות לגוי נראה דאסור כיון שמיד ישראל בא הריבית עכ"ל. ולדברי רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל ורבינו שמשון בר אברהם זצ"ל היתר גמור הוא זה:

כתב רבינו אבי העזרי זצ"ל אם ישראל השאיל ערבונו לגוי והגוי אינו רוצה לפדותו לפי שהוא אנס. אין ישראל המלוה יכול לעכב המשכון ולומר איני מחזירו אלא לגוי דלא יהא אלא גזלן שנטל מזה ונתן לזה כל זמן שלא נתיאש ממנו והוא בעין ודאי יחזיר לו בעל כרחו הכא נמי לא שנא. וכן פסק רבינו גרשום זצ"ל מאור הגולה. ומשמע משם דודאי אם הגוי אלם שאין זה ישראל יכול לעכב מליתן הערבון לגוי אין נראה שיחזיר הישראל המלוה המשכון בלא ריבית. אבל אם הגוי אינו אנס כיון שיכול לעכב הערבון עבור הריבית יעכב המשכון ואם זה ישראל רוצה ליתן בשביל הגוי מותר לזה לקבל שהרי הישראל שלוחו לא לוה. ואם ישראל נצטרך למעות ואמר לישראל הילך עירבון של הגוי ואחר כך טען שלי הוא ורמיתיך יכול המלוה לעכב המשכון עד שיתן לו הריבית אפילו רוצה לישבע שאינו של גוי יאמר זה איני מאמין אלא לדבריך הראשונים ודבר זה רפיא בידי עכ"ל. משמע שסובר שאם עומד בדבריו הראשונים שהמשכון הוא של גוי שפשיטא שחייב לו הרבית אע"פ שלא הקנה לו ישראל ראשון לשני את המשכון ולא נסתלק הימנו. ורבינו יצחק בר שמואל ז"ל השיב דבעינן שיסתלק ממנו ישר' ראשון. וזה לשונו: מה ששאלת אם ישראל הלוה את הנכרי בכך וכך לחדש והמשכון שוה כפליים ולאחר ימים נצטרכו לו מעות והביאו לישראל חבירו וא"ל כך וכך יש לי על משכון זה מגוי פלו' תנם לי עליו ומהיום ההוא והלאה יהא שלך ונשתקע המשכון ביד ישראל השני שלא פדאו גוי אם יכול לבוא לישראל הראשון הממשכן ולפדותו ולתת לו הריבית לישראל משלם בהיתר כיון שהמשכון שוה הקרן והריבית נמצא שאין ישראל שני עומד ממעותיו אלא על המשכון ולא על ישראל הראשון ואין כאן מלוה מישראל

לישראל חבירו. או דילמא כיון דקיי"ל דישראל מגוי לא קני כרבנן דפליגי עליה דרבי מאיר אישתכח דישראל הוא דקא מוזיף בריבית. או דילמ' יכיל ישראל השני לומר לראשון לא אקח ממך הפדיון כי מכרת לי כל זכותך שהיה לך בו ונסתלקת מכל ההפסד שיכול לבוא על המשכון ונכנסתי אני באחריותו על כן השכר שלי. הנני משיב לאדוני כי במה שנאמר שאינו קונה משכונו של גוי אין המלוה הראשון הממשכן לשני נעשה בכך יותר כלום מן השני אפי' לא יהא לו כח למוכרו לו כי כיון שכשנותן לו השני המעות על המשכון פוטרו הראשון לשני מן המשכון הזה אפי' מכרו וסומך עליו שמדעתו יחזיר המשכון לגוי אם יפדנו אע"פ שישראל הראשון אינו יכול להוציאו מידו של שני ואינו יכול לתובעו כלום כי התנה עמו שזהו פוטרו לגמרי. הואיל וכן נמצאים מסולקים זה מזה כאילו היה המשכון של ישראל ראשון וקנוי לו לגמרי ומוכרו לישראל שני ואין חילוק בין יהא הראשון קונה משכון מן הגוי בין אם לא יהא קונה. דבין הכי ובין הכי אם יכול הראשון לתובעו המשכון כדי להחזירו לגוי כשיפדנו הרי הגוי לוה מישראל על המשכון וחייב לו בין קרן בין ריבית ואם יקבל ישראל השני הריבית שהגוי חייב לישראל ראשון הרי זה ריבית מישראל ראשון לישראל שני. ואם פוטר ישראל ראשון את השני מלהחזיר המשכון לגוי כאילו היה המשכון של ישראל ראשון ומכרו לישראל שני אין כאן ריבית מישראל לישראל שהישראל ראשון אינו חייב לשני כלום כיון שאינו יכול לתובעו המשכון על ידי פריעת ממון אלא מסולק השני לגמרי. לכך אין חילוק בין אם ישנו המשכון קנוי לו בין אם אין קנוי לו. ובדידי הוה עובדא שפעם אחת היה לרבינו יעקב מ"כ משכון מגוי והוצרך למעות ונתן המשכון לידי ללות ממנו עליו מעות ויהא החוב שלי. ואמרתי לפניו האיך אהי' מותר ברבית הגוי לוה ממך וחייב לך הריבית ואתה לוה ממני על משכונו נמצאתי מקבל ריביתיך ממנו על המלוה זו שאתה לוה ממני. ועניני אני מוכר לך כל המשכון ולא תענה לי עוד ממנו. אם אינך רוצה אני פוטרך שלא תעניני עוד ממנו ולא אתחייב לך המעות ואתה לא תתחייב לי המשכון. ובענין זה עשה עמי רבינו עכ"ל. הרי פי' להדיא דבעינן שיסתלק הישר' בפי' מן המשכון. מיהו לדברי רבינו יצחק זצ"ל עצמו יש לי ללמוד דישר' שהלוה לנוי בריבית תלוה לי עליו כך וכך שמותר ישראל שני ליקח ריבית מישר' ראשון דמסתמא להיתירא נתכוון ואע"פ שלא פירש כך היה בדעתו שיהא מסולק ממנו לגמרי שאם ירצה לא יחזיר לו המשכון כלל אלא שהוא סומך עליו שמעצמו יחזיר לו ויניח לו לפדותו ויקבל ממנו קרן וריבית כדפרי' לעיל גבי ישראל שנתן משכונו לגוי ואמר לו לך לוה לי עליו מנה מישר' שפי' רבי' יצחק

זצ"ל דלהיתירא נתכוון והלוה משכונו לגוי להיות שלו למשכנו בשביל המעות וחוזר ולוה מעות מן הגוי יכול בעל המשכון לתובעו למלוה כלום ממשכונו. הכי נמי הכא יש לי לומר דלהיתירא נתכוון ואע"ג דלא פירש שהוא מסתלק מן המשכון לגמרי כאילו פירש דמי. ורבינו תם זצ"ל נמי אי לאו דא"ל רבינו יצחק זצ"ל היאך אהיה מותר בריבית שאז ענה לו אני מוכר לך המשכון היה מוסר לו בשתיקה. והיינו טעמא דמסתמא דעתו להיתירא ואע"ג דלא פי' שהוא מסתלק מן המשכון כמאן דפירש דמי:

סימן רטז

הילכך הלכה למעשה ישראל שהלוה מעות לגוי בריבית על המשכון ולקח המשכון ואמר לישר' אחר משכון זה עומד לי מן הגוי תלוה לי עליו כך וכך ומהיום והלאה תקבל כל הריבית שיעלה עליו הרי ישראל ראשון מסולק הימנו לגמרי ואע"פ שלא אמר לו בשעת הלואה אני מסתלק ממנו לגמרי. ואם רוצה ישר' שני אל יחזיר לישר' ראשון כלום דהוה ליה כאילו מכרו לו:

סימן ריז

הילכך אם בא ישראל ראשון לפדותו ונתרצה ישראל שני להחזיר לו הרי ישראל שני מקבל מן הראשון כל הריבית דהוה ליה חוזר ומוכרו לו. ואם בא ישראל ראשון לפדותו מן השני ואינו רוצה להחזיר לו שרוצה לעכב לעצמו ובאו לב"ד על ככה ב"ד פוסקין להם שאינו חייב להחזיר לו ומעכבו לעצמו. וגם רבינו יצחק גופיה מודה בזה דכי מעיינת בלשונו לא מיעט אא"כ פירש על מנת שאינו מסתלק אבל בסתם הרי זה ודאי מסולק:

[**דף ע"ב ע"א**]

ת"ר ישראל שלוה מעות מן הגוי בריבית וזקפו עליו במלוה פירש"י זצ"ל לאחר זמן חישב עמו על הריבית וזקף הכל ביחד במלוה וכתב לו שטר עליו כך וכך אני חייב לפלוני ונתגייר אם עד שלא נתגייר זקפו עליו במלוה גובה את הקרן והריבית פי' דמשעת זקיפה הוי כגבוי. ואם משנתגייר זקפו עליו במלוה גובה את הקרן ואינו גובה את הריבית. וכן גוי שלוה מעות מישר' בריבית וזקפו עליו במלוה ונתגייר אם עד שלא נתגייר זקפו עליו במלוה גוב' את הקרן וגוב' את הריבית. אם משנתגייר זקפו עליו במלוה גובה את הקרן ואינו גובה את הריבית. ר' יוסי אומ' בין כך ובין כך גוב' את הקרן וגובה את הריבית פרש"י אסיפא פליג. אמר רבא אמר רב סחורא א"ר הונא הלכה כר' יוסי. אמר רבא מאי טעמא דר' יוסי שלא יאמרו בשביל מעותיו נתגייר זה. ויש ספרים דגרסי בהדיא ר' יוסי אומר גוי שלוה מעות מישר' בריבית בין כך ובין כך גובה את הקרן וגובה את הריבית. וה"נ באלפס ובפר"ח. ונראה בעיני דדוקא שכתב לו שטר כי זמנו של שטר מוכיח עליו שנתחייב לו קודם שנתגייר ושטר העומד לגבות קיימא לן כגבוי דמי. אבל אם חישב

עמו על הריבית וזקף ריבית על הקרן ואמר לו מעכשיו אתה חייב לי כך וכך ולא כתב את השטר אינו גובה את הריבית דבעל פה לא אמרי' דמשעת זקיפה הוי כגבוי. ת"ר שטר שיש בו ריבית פרש"י זצ"ל שכתב בו פלוני לוה מפלוני מנה בריבית כך וכך לזמן פלוני. קונסין ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית ד"ר מאיר וחכמים אומרים גובה את הקרן ואינו גובה את הריבית. במאי קא מיפלגי ר"מ סבר קנסינן היתירא אטו איסורא ורבנן סברי לא קנסי' היתירא אטו איסורא:

סימן ריח

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וקיימא לן כרבנן. וכן כתב רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל וזה לשונו: ואין הלכה כר' מאיר אלא כרבנן כמו שפסקו ה"ג. ואע"ג דקיימא לן כר' מאיר בגזירותיו דוקא בגזירותיו ולא בקנסיו. וכן מצינו בהלכות גדולות בהלכות גיטין דפסקי כרבנן דרבי מאיר דמעוברת חבירו ומינקת חבירו לא ישא ואם נשא יוציא ולכשיגיע לכנוס יכנוס ולא אמ' ולא יחזיר עולמית מדקמבעיא לן בהחולץ אי מינסבא לכהן מאי ואי לר' מאיר מאי קמיבעיא ליה דכיון דישראל יכול לכנוס כשיגיע זמנו ככהן מי החמירו עליו להוציא השתא. אע"פ שאם יוציא ממנו עכשיו לא יוכל להחזיר לעולם כשיגיע זמנו שתהא גרושה. ואע"ג דהלכה כר' מאיר בגזירותיו כדאמרי' בכתובות בפרק אע"פ הכא קנסא הוא. והלכה כר' מאיר בגזירותיו ולא בקנסיו עכ"ל. וא"ת היאך יגבה אפי' קרן על פי עדים אילו ולא יהא הלוה נאמן לומר פרעתי או להד"מ והלא עדים החתומים בו רשעים ופסולים שחתמו על הריבית. י"ל אע"ג דתנא במתני' שהעדים עובדים בלא תעשה דילמא לא תשימון עליו נשך בלוה ומלוה משמע להו בזה בורר גבי פסולים ודכוותה אשכחן לעיל פ"ק לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. ותניא בזה בורר גבי פסולי עדות ומלוי בריבית אחר המלוה ואחד הלוה ואילו עדים לא קתני. משמע לכאורה דעידי ריבית כשרים לעדות:

[**שם**]

ת"ר שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין. ומוקדמין אמאי פסולין נהי דלא גבי מזמן ראשון ניגבי מזמן שני. אמר רשב"ל במחלוקת שנויה ור' מאיר היא. ור' יוחנן אמר אפילו תימא רבנן גזירה שמא יגבה מזמן ראשון:

סימן ריט

כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל הילכך כמלוה על פה דמי דלא גבי ממשעבדי. וכן הילכתא עכ"ל. ובפ' אחד דיני ממונות בסנהדרין פירשתי:

[**שם**]

ההוא גברא דמישכן ליה פרדיסא לחבריה אכלה תלת שנין א"ל אי מזבנת לה ניהלי

מוטב ואי לא כבישנ' לשטר' דמשכנתא ואמינא לקוחה היא בידי ואבד שטר המכירה ואבא מחמת חזקה של ג' שנים דכולי האי לא מצינא מזדהרנא בשטרי קם בעל הכרם ואקנייה במתנה בעדים לבנו קטן והדר זבניה ניהלי' כדי שלא תהא מכירתו שכשיוציא זה שטר מתנתו ולא גילה הדבר. זביני ודאי לא הוו זביני. זוזי שהוא תובע ממנו שמוציא עליו שטר שמכר לו כרם שאינו שלו וקיבל מעותיו וכתב לו אחריות במלוה בשטר דמי דהא כתב ליה אחריות וגובה מנכסים משועבדים. או דילמא כמלוה על פה דמי ואינו גובה מנכסים משועבדים. אמר אביי לאו היינו דר' יוסי דאמר מודה בשטרו אינו צריך לקיימו מאחר שהלוה מודה שהשטר חוב הזה שהוציא עליו שטר אמת הוא אין המלוה צריך לחזר אחר העדים החתומים בו להעיד על חתימתם ולקיימו וגובה מנכסים משועבדים. הכא נמי הרי מודה הוא שמכרו לו באחריות ואם השטר בטל לענין מכירה מפני שהשטר מתנה קדמו לא בטל לענין וגובה מנכסים משועבדים. א"ל רבא מי דמי התם ניתן ליכתב הכא לא ניתן מאחר שנתנו במתנה כבר. ועל כרחו כתבו זה הילכך לא גבי זה אלא מבני חרי:

סימן רכ

והלכה כרבא. דאביי ורבא הלכה כרבא. ומרימר ורבינא נמי דבתראי נינהו שקלי וטרו לפרושי מילתי' דרבא. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ופשט רבא דכמלוה ע"פ דמי ואינו גובה מנכסים משועבדים מאי טעמא משום דלא ניתן ליכתב עכ"ל.

והרב ר' אלחנן זצ"ל כתב בשם רבינו יצחק אביו זצ"ל וצ"ע אם השטר הזה לא יגבה ממשעבדי כשאין העדים באים לפנינו בב"ד לפי שאין תורת שטר עליו. אבל אם יבואו עידי מכירה דמסהדי דנפק קלא על ידי המכר שנעשה בפניהם יגבה ממשעבדי כשאר מוכר שדהו בעדים. ומסתברא שאפי' יבואו עידי מכר לא יגבה ממשעבדי דמההוא טעמא דמפרש תלמודא דאברוחי קא מברח ליה מסתברא שאין רוצה לשעבד לו נכסיו ועל כרחו לא ישתעבדו אבל שאר מוכר שדהו בעדים דניחא ליה לאוקמי' בידיה ניחא לי' שישתעבדו נכסיו. ועיקר:

[**שם ע"ב**]

מתני' אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה. היה הוא תחילה לקוצרים פוסק עמו על הגדיש. פרש"י זצ"ל היה הוא החלה לקוצרים ויש לו גדיש ועדיין לא יצא השער פוסק עמו באיזה שער שירצה לתת לו מאותו גדיש דכיון דיש לו אין כאן ריבית ומעכשיו קנוי לו אע"פ שלא משך דכי אין לו נמי אבק ריבית הוא ומדרבנן וכי יש לו לא גזור עכ"ל. אמר ר' אסי אין פוסקין על שער שבשוק.

א"ל ר' זירא לר' אסי אפי' כתורמוס הזה פי' איטליז רב וגדול א"ל לא אסר ר' יוחנן אלא בשוק של עיירות דלא קביע תרעייהו. ולמאי דסליק אדעתיך מעיקרא דא"ר יוחנן אפי' כתורמוס הזה אלא מתניתין דקתני יצא השער פוסקין היכי משכחת לה א"ל משכחת לה בחיטי דאכלבי וארבי דמשיך תרעייהו טפי פרש"י זצ"ל משהתחילו בעלי בתים ואוצרי פירות לפתוח אוצרותיהם וספינו' באות בנהר המביאות תבואה הרבה למכור דמשיך תרעייהו לזמן מרובה:

סימן רכא

מיהו קיימא לן דלא אמר ר' יוחנן אלא בשוק שבעיירות הכי מוכח באלפס ובפר"ח. ת"ר אין פוסקין על הפרות עד שיצא השער יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה. היו חדשות מארבע וישנות משלש אין פוסקין עד שיצא השער לחדש ולישן פרש"י זצ"ל ה"ג בתוספתא היו החדשות מארבע וישנות מג' אין פוסקין על החדשות מארבע עד שיצא השער לחדש ולישן דהאי דחדשות מארבע משום שלא יבשו כל הצורך. והפוסק על החדשות לא יקבלם הימנו עכשיו אלא לאחר זמן כשיתייבשו כל צורכן לפיכך אין פוסקין עליהן לקבל ד' סאין בסלע עד שיצא השער ב' לחדש ולישן עכ"ל. היו ללקוטות מארבע ולכל אדם משלש אין פוסקין עד שיצא השער ללוקט ולמוכר. פירש"י זצ"ל סתם תבואת לקוטות אינה יפה שלוקחין בכמה שדות ומערבין שיבולי שיפין עם שיבולי חיטין אין פוסקין עם בעל הבית מד' עד שיצא השער מד' ללקוט ולמוכר. אמר רב נחמן ללקוטות כשער הלקוטות א"ל רבא לר"נ מאי שנא לקוט דאי לית ליה יזיף מלקוט חבריה בעל הבית נמי יזיף מלקוט פי' תבואה מעורבת. א"ל בעל הבית זילא ביה מילתא למיזף מלקוט איבעית תימא מאן דיהיב זוזי לבעל הבית אפירי שפירי יהיב. אמר רב הונא אין לוין על שער שבשוק פירש"י זצ"ל אני שמעתי אין לוין מעות כדרך הלואה על מנת שאם לא אשלם לך מעות עד זמן פלוני אתן לך פירות כשער של עכשיו ואע"ג דדרך מקח וממכר שרי דרך הלואה אסיר. ובה"ג מפרש אין לוין סאה על סמך שער שבשוק דנימא הואיל וחיטי בהיני וחיטי בשילי הוה ליה כעד שיבא בני או עד שאמצא מפתח עכ"ל. א"ל רב יוסף בר חמא לרב ששת ואמרי לה רב יוסף בר אבא לרב ששת והא בעו מיניה מרב הונא הני בני בי רב דיזפי בתשרי מעות ופרעו פירות בטבת כשער של תשרי. וללשון אחד לוין חיטין בתשרי ופורעין חיטין בטבת מהו ואמר להו הא חיטי בהיגי והא חיטי בשילי דאי בעו זבני ופרעי. א"ל מעיקרא סברי אין לוין כיון דשמע להא דאמר רב שמואל בר חייא אמר ר' אלעזר לוין אמר איהו נמי לוין. רבינו יצחק אלפס זצ"ל פי'

כפי' דה"נ סאה בסאה ופי' דהכי הילכתא דלוין סתם ופורעין סתם על שער שבשוק וכן פר"ח כדבריו:

סימן רכב

ויש לנו לסמוך כמו כן על קבלת רבינו שלמה זצ"ל דהכי קאמר אין לוין מעות כדרך הלואה על מנת שאם לא אשלם לך מעות עד זמן פלוני אתן לך פירות כשער של עכשיו והשתא דהדר ביה רב הונא הא נמי שרי. ואפשר דכי אמר רב הונא סתם אין לוין אתרוייהו קאמר כדפי' רש"י זצ"ל בקבלתו וכפי' ה"ג וכי הדר ביה מתרוייהו הדר ביה הילכך תרוייהו שרי. ת"ר המוליך חבילה ממקום הזול למקום היוקר מצאו חבירו ואמר לו תנה לי ואני אוליכנה ואעשה צורכי במעות עד זמן פלוני ואעלה לך כדרך שמעלין לך באותו מקום ברשות מוכר מותר. אם קיבל עליו מוכר אחריו' הדרך מותר דאין כאן מלוה עד שתמכר וכל מה שנמכר ביוקר של בעלים הראשונים הוא. ברשות לוקח אסור דמהשתא מלוה היא גבי' ויהיב ליה טופיינא דדמי כריביתא:

סימן רכג

כתב הרב ר' אלחנן בשם רבינו יצחק אביו זצ"ל דהא דקתני ברשות מוכר מותר כגון דנותן לו שכר עמלו. דאם לא כן מיחזי כאגר נטר שמתנה עמו שיטרח בשבילו וימכור סחורתו והמעות יהיו הלואה בידו עד חדש או עד חדשים. וא"ת פשיטא דמותר כיון דנותן לו שכר עמלו וא"כ אינו טורח למכור בשכר הלואה. י"ל אגב ברשות לוקח אסיר נקטיה וא"ת הא נמי מאי קמ"ל פשיטא דאסור שהרי הלואה היא משעה שמקבל ממנו החבילה כיון שבאחריות עליו נמצא שכשמוכר החבילה שלו הוא מוכר ואם כן פשיטא הוא דאסור כיון דבשכר הלואה מעלה לו במקום הזול כבמקום היוקר דקמ"ל דאינו נותן לו יותר מה שמקבל במקום היוקר אינו ריבית כל כך שהרי כמו שנותן לו הוא נותן במקום היוקר ואינו מפסיד כלום. ואפי' הכי הוי ריבית כיון שנותן לו יותר ממה ששוה כאן במקום הזול ואפי' ברשות מוכר מותר דאיכא למימר דאיצטרי' לפי שיש כאן הלואה ואיכא למיחש דילמא אתי לאוזלי גביה בשכר עמלו בשביל הלואה אפילו הכי לא חיישינן. עכ"ל:

[**דף ע"ג ע"א**]

ת"ר המוליך פירות ממקום למקום ומצאו חבירו ואמר לו תנם לי ואני אתן לך פירות שיש לי באותו מקום אם יש לו פירות באותו מקום מותר ואם לאו אסור. פירש"י זצ"ל תנם לי ואוכלם כאן ואני אעלה לך לזמן מפירות שיש לי שם אם יש לו שם מותר דמהשתא אוקמיה ברשותיה ואע"ג דלא משך. סאה בסאה לא ריבית קצוצה היא אלא אבק ריבית

דרבנן וכי יש לו לא גזור. אין לו באותו מקום אסור דבשכר המתנתו יתן לו זה במקום היוקר והוה ליה סאה בסאה. עכ"ל:

סימן רכד

נראה בעיני כגון שלא יצא השער דאי יצא השער אע"ג דאין לו כרפרישית לעיל:

[**שם**]

החמרים מעלין במקום היוקר כבמקום הזול ואינ' חוששין פרש"י זצ"ל החמרים המשתכרי' בתבוא' ומביאין אותה ממקום הזול למקום היוקר מותר להם ליקח מבעלי בתים עשירים במקום היוקר על מנת ליתן להם לזמן פלוני הפירות כשער במקום הזול ואין חוששין שיהא ריבית שכר המתנה מעות מאי טעמא רב פפא אמר ניחא להו דמגלי להו תרעא פי' שע"י מעותיו של זה היו ניכרים סוחרים ומביאים אותם בעלי בתים של מקום הזול ונותנים להם בהקפה ומשתכרים אצלם ואפי' אם לא היה זה ממתין להם שום זמן אלא להביא לו מיד נוח להם לטרוח ולהיות שלוחים לקבל עליהם אחריות הדרך על כך. רב אחא בריה דרב איקא אמר ניחא להו דמוזילו גבייהו פי' בכי מקום הזול כששומעין שאין אלו משתכרין בה כי מוזילי גבייהו כדי שלא ימשכו ידיהם מלהרגיל אצלם. מאי בינייהו איכא בינייהו תגרא חדתא פי' חמר שאינו ניכר עדיין למאן דאמר דמגלו להו תרעא איכא למאן דאמר דמוזילי גבייהו ליכא כיון דאינו ניכר אין מאמינים בדבריו שהוא נותנה במקומו בזול ולא אוזילי גביה. כתב הרב ר' אלחנן זצ"ל בשם רבי' יצחק אביו זצ"ל הא דפי' רש"י זצ"ל שאחריות הדרך על החמרים דליתא דהא רב חמא דלעיל אע"ג דנקיט להו שוקא והוו שבקי ליה מוכסא היה האחריות על רב חמא כדפי' רש"י זצ"ל גופיה התם אבל אם היה האחריות עליהן היה ריבית. ועוד אפי' טרשא דרב חמא האחריות עליהן. הכא לא הוה מצי לפרושי הכי דלעיל ודאי לא היו טורחין בסחורתו בשביל שכר הלואה אלא בשביל שטובה גדולה היה עושה להם שכשהיו חוזרין ומוכרין לעצמם הוו שבקי להו מוכסין ומנקטי להו שוקא. אבל הכא לא היו עושין הבעלי בתים המלוים להם שום טובה אלא שהיו על ידי המעות היו ניכרים סוחרים כדפירש"י דהיינו דמגלו להם תרעא וזאת הטובה היתה להם בכל המעות שבעולם שהיו לוין ומה הנאה היו עושין להם דאין זו הנאה דכמו כן כל לוין משתכרין. אבל רב חמא שהיה עושה להם הנאה שלא היה עושה אחר ולא הי' על אותה הנאה שם הלואה כי הכי דליתא באותה הנאה אלא שם הנאת מלוה בלבד כיון שמכל בני אדם מרויחים כך. ועוד הא דאמר בסמוך רב חנינא מסורא הב זוזא לחמרא ומקבל עליה אונסא דאורחא ושקיל חמשא. ופריך ונישקול שיתא. ואמאי לא פריך נמי ולא ליקבל עליה אונסא דאורחא

כיון דאפי' היו האחריות על החמרים ולא הוה ריבית. וכי תימא כיון דשני על ההיא פירכ' אדם חשוב שאני ותו לא הוה מצי פריך מיד מ"מ הו"ל לאקשויי ברישא לא ליקבל עליה אונסא דאורחא הנזכר בתחילה. על כן נראה לר' שהאחריות על בעלי בתים. וא"ת מאי קא בעי מאי טעמא לוקמ' כגון דיהב ליה שכר עמלו כמו ברשות מוכר דלעיל דפרישית דמיירי כגון דיהב ליה שכר עמלו. הא לא קשיא דעל כרחיך הכא מיירי כגון דלא יהיב שכר עמלו דאם לא כן מאי קמ"ל פשיטא דשרי דאין כאן ריבית ועוד מאי איריא חמרין אפי' כל אדם נמי אלא הא קמ"ל דאפי' חמרין שאין רגילין ליתן שכר עמלם אין חוששין משום רבית עכ"ל. ופר"ח שאפי' שכירות החמורים נותן בעל הבית לחמרים. וזה לשונו. ה"מ החמרים המקבלים מעות במקום היוקר ושכירות החמורים והולכים וקונים ופורעין לבעלי החנויות פירות כשער שנמכרין במקום הזול ואין חוששין משום ריבית מאי טעמא ניחא להו לחמרים דמגלו להו אלו בעלי החנויות השערים. יש מי שגורם במקום בעל החנויות ספסרין שהם יודעים השערים ומגלין להם לחמרים. והיינו דאמ' מאי בין רב פפא לרב אחא בריה דרב איקא איכא בינייהו ספסירא חדתא רב פפא לחרש אסר לרב אחא בין חדש בין ישן שרי. עכ"ל:

סימן רכה

וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל איכא בינייהו ספסיר' חדתא מ"ד משום דמגלו לו תרעא ספסירא חדתא ליתיה בקי בתרעי ולא יכיל לגלויי תרעי מ"ד משום אוזילי ספסירי גבייהו ספסירא חדתא נמי מוזיל גבייהו עכ"ל. כתב הרב ר' אלחנן זצ"ל בשם רבי' יצחק אביו זצ"ל דהא דפי' רבינו חננאל זצ"ל שבעלי בתים נותנים שכר חמורים לחמרים דנראה לו שמה שמרויחים במאי דמגלו להו תרעא אין הריוח גדול כהוצאת שכירות החמורים. אבל לא הי' צריך לפרש כן שחכמים היו מקילין בריבית דרבנן ולא היו חוששין אלא שלא יראה כמו ריבית כמו מקבל עיסקא שאין צריך אלא דיש עגלא לפטומא או מותר שליש בשכרו. ולקמן נמי בשמעתין היו מקילין הרבה. עכ"ל:

[**שם**]

בסורא אזלו ארבע גריוי בזוזא בכפרי אזלו שיתא גריוי בזוזא יהיב רב זוזי לחמרים וקביל עליה אונסא דאורחא דשקיל חמשא ואמאי כיון דקביל עליה אונסא דאורחא לישקול שיתא אדם חשוב שאני פי' רש"י זצ"ל ונישקול זוזא שיתא כיון דקביל עליה אונסא דאורחא אין כאן ריבית ואפילו לא קביל עליה אונסא דאורחא קתני החמרים מעלים ממקום היוקר למקום הזול עכ"ל. לטעמיה פי' כמו שפי' לעיל שהאחריות על החמרים וליתא אלא כדפרי' לעיל שהאחריות על בעלי בתים ודוקא קא פריך:

[**שם**]

בעא מיניה ר' יוסי מר' יוחנן מהו לעשות בגרוטאות כן פירש"י זצ"ל בשאר פרקמטיא כגון שברי כסף וזהב ומיני מתכות מי אמרינן תבואה הוא דמידי דשכיח הוא דאזלי ואתו כל שעתא אמרינן ניחא להו דמגלו להו תרעא אי נמי דמוזלי גבייהו אבל שאר פרקמטיא לא ליכא גילוי תרעא ולא מוזילי גביה דמי שמכר לו עכשיו לא ימכור לו למחר ופרקמטיא שלקח היום אינו לוקח למחר. א"ל ביקש ר' ישמעאל בר' יוסי לעשות כן בכלי פשתן ולא הניחו ר'. איכא דאמרי ביקש רבי לעשות כן בגרוטאות ולא דניחו ר' ישמעאל בר יוסי:

סימן רכו

פר"ח וצ"ל מהו ליתן מעות לסוחרים המחזרים בעיר וקונים זהב שבור ומיני מתכות השבורים ומטילין אותן למקום אחד ונקראין גרוטאות וכן שאר סחורות שכיוצא בהן מהו ליתן מעות ולקבל עלייהו אחריות ולקבל מהם כשיעור שקנו. ואסקי' ביקש ר' ישמעאל בר יוסי לעשות כן בכלי פשתן ולא הניחו רבי וכו' עכ"ל. ירוש' בר נש דיהב לחבריה ק' דינרין רווחין ר' אהו נסיב פלגא של בעל הבית דאיתעבדא קרן בר נש עבדין כן אלא נסבין ויהבין ובסיפ' פלגי. המוליך חבילה כו' אבל החמרים מקבלים מעות מבעלי בתים ומעמידים להם פירות במקום היוקר כשער הזול ואין חוששין ר' יהודה בן פזי אמר ובלבד שדרכו לילך ולבא שם ביום אחד. רב יהודה אמר נעשה שלוחו של בעל הבית:

[**שם**]

פרדיסא רב אסר ושמואל שרי פירש"י זצ"ל לקנות יין הכרם בכרמים פחותין כל פירות שנה זו בכך וכך לוקחין אחר שהיין בוסר או סמדר אבל עדיין לא הגיעו רב אסר כיון דלקמיה שויא טפי מיחזי כאגר נטר דמשום הקדמת מעות לזמן הבציר קא מוזיל גביה. ושמואל שרי כיון דזימנין דהוה ביה תיוהא דבר חרטה לא מיחזי כאגר נטר לי' פירש"י זצ"ל קיימא לן כרב. ומודה רב בתורי דנפיש פסידייהו. פירש"י זצ"ל במקום שבוצרים כרמים בשוורים בעגלה ומוליכין את העגלה בין שורת הכרם ומתקלקלי' רגלי השוורים בקלחי שרשים שבקרקע והפסידן רב. ופר"ח זצ"ל פי' ומודה רב בבקרא דתורי דנפיש פסידייהו פי' שרי רב לזבוני תורא בגו יקרי אע"ג דגדל בגו בקרי דמוכר וכי שקיל ליה לוקח שוה טפי משום דנפיש פסידיה כלומר יתכן שימות נמצא מפסיד הכל:

[**שם**]

אמר להו שמואל להנהו שיבשי דשיבשא פוקו וסייעו בגופא דארעא כי היכי דקנו

להו בגופא דארעא ואי לא הויא לכו הלואה ואסיר פרש"י זצ"ל שיבשא בעלי בתים המלוים תבואה לאריסין לזרוע ומשלמין להם לגורן תבואה חדשה סייעו בגופא דארעא בחריש ובקציר מעט הוי כהלואה סאה בסאה. וקשה דלא אשכחן שקורין זה שיבשי. דשיבשי היינו זמורות ושריגים וכגון שיבשתא לאריסיה. ובפר"ח זצ"ל פי' המקדימין פירות לבעלי כרמים בזמורות בכך וכך המשאוי ובעת שזומרים הכרם שוה משוי יותר. אמר שמואל לאותן הלקוחות הפיכו בקרקע הכרם דניהוו כמאן דקני לכו קרקע הכרם לזמורות שבו עד שיחתכו. ואי לא הוו להו הני דמי הלואה ואסיר למשקל טפי מכרי הנהו זוזי:

סימן רכז

וכתב הרב ר' אלחנן זצ"ל משום דבזמורות ליכא תיהו כמו בפירי דפרדיסא מצריך לשמואל לאפוכי בארע'. מיהו אע"ג דמיסתבר דליתיה לפרש"י זצ"ל צ"ל מיסתבר דאית' להילכת'. אמר להו רבא להנהו דמנטרי באגי הפיכו בבי דרי כי היכי דלא תתשלם שכירות דידכו עד ההיא שעתא דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ואי יהבי לכו טפי פורתא מיחזי כריבית וההיא שעת' אוזילי מוזילי גבייכו. פרש"י זצ"ל מנטרי באגי שומרי הקמות עד הקציר הפיכו בבי דרי סייעו את בני הבקעה בדישת התבואה בגורן בהולכה ובהובאה סייוע פורתא. לפי שבשביל שאתם ממתינים שכרכם עד גמר פירות הגורן הם נותנים לכם במתנה יותר על שכרכם לפיכך סייעו אותם כדי שתהא פעולתכם מושכת עד כלות הגורן דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ואין כאן המתנה. ואם יוסיפו לכם אין זה שכר המתנת שכרכם אלא אוזילו קא מוזילי גבייכו. עכ"ל:

סימן רכח

שמעינן משמעתין דיש ריבית בשכירות ולעיל פרישית:

[**שם**]

אמרו ליה רבנן לרבא קא אכיל מר ריביתא כולי עלמא החוכרים שדותיהם לאריסים שקלי ד' כורין לחכירות השדה ומסלקין לאריסין בניסן כופין אותו לקצור תבואתו ולהסתלק ממנה בניסן. ומר משום דמנטר להו עד אייר שקיל שיתא. אמר להו אתון הוא דעבדיתו שלא כדין שאתם מסלקין אותם בניסן ועדיין לא נתמלא' תבואה בקשיה ומפסידין אותם הרבה וארע' לאריסא משתעבדי עד שתתמלא התבואה כל צורכה הילכך שלא כדין כפייתכם. אנא נטרנא להו עד אייר ומרווחנא ליה כמה ושכר שדי אני נוטל שלכך אני מפריז על חברותיה ואין זה שכר המתנת ד' כורין:

[**שם ע"ב**]

מרי בר רחל מישכן ליה ההוא גוי ביתא הדר הגוי זבנה לרבא נטר רב מרי שתא שקיל

אגר ביתא דשנה הבאה אמטי ליה לרבא א"ל האי דלא אמטאי למר אגר ביתא עד האידנא דסתם משכנתא שתא ולא הוה מצי גוי מסלק לי השתא לישקול אגר ביתא. א"ל אי הוה ידענא דהוה ממושכן ליה למר לא הוה מזביננא ליה השתא כדיניהם עבידנא לך דכמה לא סלקי בזוזי לא שקלי אגר ביתא. אנא נמי לא שקילנא מינך אגר ביתא עד שיכוף את הגוי ויהיב לך זוזיך. פרש"י ואין זו ריבית דהא רבא לא מיחייב ליה מידי אלא גוי:

סימן רכט

שמעי' משמעתא שיכול אדם למכור דבר שהשכין על ידי אחדים וה"מ דאמר בערכין ס"פ האומר משקלי עלי שאם הקדיש המשכיר את הבית אין השוכר רשאי לדור בו יותר ואם דר בו מעל אלמא יכול להקדיש דבר המושכר. וקשה בפ' אע"פ דאמר התם בית זה שהשכנתי לך לכשאפדנו ממך תיקדוש קדוש ומשמע דאי אמר השתא ליקדוש לא קדיש כיון שהוא במשכון. וכתב הרב אלחנן זצ"ל שהבית אינו קדוש אלא עודף על שכירותו שהבית אינו שוה שנה אחת דמי שכירותו אלא ב' דינרין. וכל השנים שיעמוד שוה הרבה יותר והבית קדוש מה ששוה יותר מב' דינרין. אבל כנגד דמי שכירותו אינו קדוש אלא מוכרין הבית ונוטל זה שכירותו משם ומה שאינו יכול לחזור בו משום שיש הקדש מעות בביתו ולא היה יכול לברר חלקו וה"ה בכתובות דאי אמר השתא ליקדוש דקדיש יותר על החוב אלא האי דקאמר ליה לכשאפדנו ממך תקדוש דקדשא היינו דקדשא כולה. והכי נמי רב מרי לא היה מפסיד כאן שהשוכר אינו מפסיד כההיא דערכין דאע"פ שיכול למכור דבר המושכן. מ"מ יכול המלוה לגבות את חובו ממנו שלא יתן רב מרי לרבא את הבית עד שיפרע לו חובו או עד שידחוק את הגוי שיפרע לו עכ"ל. ולעיל פ"ק פירשתי מענין זה. ומלשון פר"ח זצ"ל משמע להדיא שיכול למכור דבר הממושכן. וזה לשונו והא דמישכן גוי בית לרב מרי בר רחל והדר זבניה לרבא וא"ל לא שקילנא ממך האי אגר ביתא עד דפרענא לך זוזי דילך בדינייהו דגוים דלא הוו זביניהו זביני במידי דממושכן עד דפרקי למשכנתא כדגרסינן בתחילת פירקין דגוים דמפרקי מלוה למלוה אגר משכנתא משום דבידיניהם בתורת זביני אתו לה. עכ"ל. הרי פירש להדיא דדיני גוים הן אלו דלא הוו זביניה זביני במידי דממושכן. אבל בישר' הוו זביני' זביני:

[**שם**]

א"ל רבא מברניש לרב אשי חזי מר רבנן דקא אכלי ריביתא יהבי זוזי אחמרא בתשרי ומבחרי ליה בטבת פירש"י זצ"ל נוטלין יין טוב ואי הוו שקלי ליה מתשרי או דילמ' הוו מחמיץ. ואישתכח משום דאקדמו מעות בתשרי. ועדיין לא יצא השער קיבל המוכר

עליו אחריות. דלא דמי ליש לו חיטין לפי שהיין רגיל להתחמץ ושמא שלו החמיץ. א"ל אינהו נמי אחמרא קא יהבי אחלא לא קא יהבי מעיקרא משעה שלקחוהו דחמרא חמרא חלא חלא קילקולו בתוכו הוא אלא שאינו ניכר ויין מקולקל לא לקח ממנו. ודמההיא שעתא דמבחרי נפשייהו פר"ח זצ"ל אע"פ שהוקיר לקונה הוקיר ושרי:

[**שם**]

רבינא הוה יהיב זוזי לבני אקרא דשנוותא ושפכי ליה טפייתא פרש"י זצ"ל יהיב להו רבינא זוזי לפני הבציר לתת לו היין בשעת הבציר כשער היוצא ושפכי ליה טפייתא מדעתם שלא בתנאי אתא לקמיה דרב אשי א"ל מי שרי א"ל אין אחולי הוא מחלי גבך הואיל ולא פסקת עמהם ומדעתם נותנים לך ואין מזכירם לך בשכר מעותיך שהיו בטלים אצלינו מתנה בעלמא היא. א"ל והא ארעא לאו דידהו היא. אלא שהיו עשירים ורואים בני אדם שהניחו שדותיהם וברחו ואין נותנים מס הקרקע למלך והם נוטלים השדות והכרמים ופורעים מם למלך ושמא היין שאני לוקח מהם גזל הוא בידי דקרקע אינה נגזלת ולעולם של בעלים היא והפירות גזל. א"ל ארעא לטסקא משתעבדא מס של קרקע. ומלכא אמר מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא. א"ל רב פפא לרבא חזי מר הנך רבי רב פפא בר אבא דיהבי זוזי אכרגא דאינשי ומשעבדי בהו עיבדתא טפי פרש"י זצ"ל כרגא כסף גולגלתא שהיו כל היהודים נותנים כל אחד כסף גולגלם למלך. א"ל השתא איכו שכיבא לא אמרי לכו הא מילתא. הכי אמר רב ששת מוהרקייהו דהני פי' חותם עבדות שלהם בטפסא דמלכא מנח ומלכא אמר מאן דלא יהיב כרגא לישתעבד למאן דיהיב כרגא פירש"י זצ"ל בארגז של מלך מונח והרי הם עבדים לו דדינא מלכותא דינא עכ"ל. וכן פר"ח זצ"ל דינא דמלכותא הוא מאן דלא יהיב כרגא לישתעבד למאן דיהיב כרגא. רב שעורי' אחוה דרבא הוה תקיף אינשי דלא מעלי ומעייל להו בגוהרקא דדהבא פי' עגלה מורכבת למרכבת אדם ובלשון אשכנז רַיְיטַוַוגֶן אמר ליה רבא שפיר קא עבדת דתניא ראיתו שאינו נוהג כשורה מנין שאתה רשאי להשתעבד בו ת"ל לעולם בהם תעבודו יכול אפילו נוהג כשורה ת"ל ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך. אמר רב חמא מאן דיהיב זוזי לחבריה למיזבן ליה חמרא ופשע ולא זבין לי' משלם ליה כדקא אזיל אפרוותא דוילשפט . פירש"י זצ"ל לקנות לו יין בימות הבציר משלם לו יין לפי דמים קלים שקונים אותו אפרוותא דוילשפט שם מקום שהיין נמכר ונקח לשם לרוב הלוקחים יין בימות הבציר. אמר אמימר אמריתא לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא. אמר לי כי אמר רב אחא הני מילי ביין סתם אבל ביין זה לא מי יימר דמזבני ליה ניהליה. רב אשי אמר אפי' יין סתם נמי לא מאי טעמא אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא. פירש"י

זצ"ל ואפילו הבטיחו ואמר אם איני קונה לך אפרע משלי אין זו אלא אסמכתא הואיל ולא קנו מידו. ולרב אשי מאי שנא מהא דתנן אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא. התם בידו הכא לאו בידו:

סימן רל

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וקיימא לן כרב אשי:

[**דף ע"ד ע"א**]

אמר רבא הני בי תלתא דיהבי זוזי לחד למיזבן להו מידי וזבין לחד מינייהו לכולהו זבן. ולא אמרן אלא דלא צייר וחתים אניש לדעתיה. אבל צייר אניש לדעתיה למאן דזבן זבן ולמאן דלא זבן לא זבן. אמר רב פפא משמיה דרבא האי סיטמותא קניא פירש"י זצ"ל חותם שרושמין החנונים על החביות של יין שלוקחים הרבה ביחד ומניחים אותם באוצר הבעלים ומוליכין אותם אחת אחת למכור ורושמין חותם זה לדעת שכל הרשומות מכורות. למאי הילכתא רב חביבא אמר למיקני ממש. רבנן אמרי לקבולי עליה מי שפרע. והילכתא לקבולי עליה מי שפרע. ובאתרא דלמיקני ביה ממש קני ממש. פירש"י זצ"ל ובאתרא דרגילין לרשום על מנת דבר שתהא קנויה לו כאילו משך קני. וכן פר"ח זצ"ל:

סימן רלא

כתב מורי רבינו אבי העזרי זצ"ל ובזמן הזה שנוהגים הסוחרים שמוסר לקונה המפתח שסגורה בו הסחורה קונה בענין שכרות בית שכשמסר לו המפתח קנה כך פסק זקיני בספר המקצועות פי' סיטמותא כגון שחותם הקונה הסחורה בחותם שלו אע"פ שלא משכה ולא נתן המעות קנה דקאי במי שפרע אי הדר ביה מוכר עכ"ל. וכן פי' בערוך סיטמותא חותם שטובעי' בו הסחורה על העיסקא. וכן פר"ח זצ"ל: מתני' היה הוא תחילה לקוצרים פוסק עמו על הגדיש פי' רבי' ש"י זצ"ל היה הוא תחילה לקוצרים ויש לו גדיש ועדיין לא יצא השער. פוסק עמו באיזה שער שירצה לתת לו מאותו גדיש דכיון דיש לו אין כאן ריבית דמעכשיו הוא קנוי לו. ואע"פ שלא משך. דכי אין לו נמי אבק ריבית מדרבנן הואי וכי יש לו לא גזור. עכ"ל:

[**שם**]

אמר רב מחוסר שתי מלאכות פוסק אע"פ שלא יצא השער דהא יש לו אבל מחוסר שלש אינו פוסק כאין לו דמי. ושמואל אמר אם המלאכות שהדבר מחוסר בידי אדם הן אפי' מאה פוסק. בידי שמים אפי' אחת אינו פוסק דמי יימר דאתיא ויהא בידו להשלים הילכך אין לו הוא. תנן פוסק עמו על הגדיש והא מחוסר משדא על החמה ומיבש ומידש ומידדי . כגון דשדא החמה ויבש דאכתי גדיש קרי ליה. ולשמואל דאמר בידי שמים

אפי' אחת אינו פוסק הא מחוסר מידדא לזרות המוץ אחר הדישה ברחת ברוח דבידי שמים הוא שצריך רוח שאינה מצויה. אפשר בנפוותא:

סימן רלב

פר"ח זצ"ל וקיימא לן כרב חדא דסוגיא דשמעתין כוותיה וכל מה דאקשו עליה פירקיה וסוף ריבית איסורא הוא וקיימא לן הילכתא כרב באיסורי. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהילכתא כרב. מתני' ועל העביט של ענבים פרש"י זצ"ל כלי גדול שבוצרים בו את הענבים והם מתחממים ומתבשלים להוציא את יינם יפה. ופרכינן והא מחוסר מיכמר פי' להתחמם ועייולי לבי מעצרתא ומירש פי' לדרוך בגת ומינגד למשוך היין מן הבור שלפני הגת כדתני רב חייא על הכומר של ענבים שכבר נתחממו. והא איכא תלת. באתרא דההוא זבין ההוא נגיד. מתני' ועל המעטן של זיתים ופרכי' והא מחוסר מיכמר. עייולי לבי דפא ומידש ומינגיד כדתני ר' חייא על הכומר של זיתים. והא איכא תלת באתרא דההוא דזבין ההוא נגיד. מתני' ועל הביצים של יוצר פרש"י זצ"ל פוסק עם יוצר על הקדירות באיזה שער שירצה ואעפ"י שלא יצא השער אם הכניס עפר ועשאו ביצים ועושה מהן קדירות. ופרכי' והא מחוסר לפופי שמגלגלן לפי מידתן אם גדולות אם קטנות ועושה להם בית קיבול ויבושי ועייולי לאתונא ומישוף לצורפן בכבשן ואפוקי כגון דמלפפא ויבוש והא איכא תלת באתרא דההוא דזבין ההוא מפיק. מתני' ועל הסיד משישקענו בכבשן פי' פוסק עמו משישקעו בכבשן האבנים והעצים לשרוף ופרכי' והא מחסור מיקלא ואפוקי ומידק באתרא דההוא דזבין ההוא דייק. ולשמואל דאמר בידי אדם אפי' מאה פוסק למה לי משישקענו בכבשן. אימא משראוי לשקען בכבשן משהכין וזימן האבנים והעצים והכל בידו ואינו מחוסר אלא מלאכה. ת"ר אין פוסקין על הביצים של יוצר עד שיעשן דברי ר' מאיר אמר ר' יוסי בד"א שצריך שיהא מוכן בידו בעפר לבן אבל בעפר שחור שהוא מצוי במקומן כגון כפר חנני' וחברותיה כפר שיחין וחברותיה פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה:

[**שם**]

אמימר יהיב זוזי מכי מעיילי בהו עפרא משהכניס המוכר וצבר עפר בביתו ועפר שחור היה כמאן אי כר' מאיר הא אמר עד שיעשו אי כר' יוסי האמר אע"פ שאין לזה יש לזה. לעולם כר' יוסי ובאתרא דאמימר עשיק עפרא יקר ואינו מצוי אי מעיילי עפרא סמכא דעתיה ויהיב להו זוזי אי לא לא סמכא דעתיה. וקיימא לן ר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי. ותו דאמימר עבד עובדא כוותיה. וכגון ריש לזה ביצים דמלפפן ומייבשן ואינו מחוסר שלש כדאמרי' לעיל. אבל אין לפרש דיש לזה עפר דהא מחוסר שלש אינו פוסק לרב.

מתני' פוסק עמו על הזבל כל ימות השנה ר' יוסי אומר לעולם אינו פוסק עמו על הזבל עד שיהא לו זבל באשפתות וחכמים מתירין. חכמים היינו ת"ק אמר רבא ימות הגשמים איכא בינייהו פרש"י זצ"ל ת"ק אכל ימות השנה קאמר ופליג עליה ר' יוסי ואמר לא שנא ימות החמה לא שנא ימות הגשמים עד שיהיו לו למוכר זבל באשפתות וחכמים מתירין אע"פ שאין לו יש לאחרים אם ימות החמה הם שהכל יש להם זבל שכבר נרקב ונישף בימות הגשמים ונעשה זבל. אבל בימות הגשמים לא. מתני' ופוסק עמו כשער הגבוה פרש"י זצ"ל אם יפחות השער ממה שהוא עכשיו תן לי כשער הזול. שער הגבוה היינו בזול שנותנין פירות הרבה בדמים מועטין. ר' יהודה אומר אע"פ שלא פסק עמו יכול הוא לומר לו כשיראה שער הזול תן לי כזה או תן לי מעותיי שהרי לא משך ויכול לחזור ואפי' במי שפרע ליכא הואיל ולא נתן מעות על מנת לקבל עכשיו אלא לאחר זמן ובתוך כך נשתנה השער סתם דעתיה דאינש אדעתא דזילא קא פסיק:

[**שם ע"ב**]

ההוא גברא דיהב זוזי לנדוניא דבי חמוה פי' פסק עם מוכרי נדוניא תכשיטי הבנות ונתן להם מעות להיות מוכנים ליום פלו' ועשאו חמיו שליח לפסוק. זל נדוניא ורצה לחזור שאין חמיו חפץ לקבלה בדמים הללו. אתא לקמיה דרב פפא א"ל אי פסקת כשער הגבוה שקול בי השתא אי לא שקול כדמעיקר'. אסרו ליה רבנן לרב פפא ואי לא פסיק שקיל כמעיקרא מעות נינהו ומעות לא קני. אמר להו אנא נמי לקבולי עליה מי שפרע קאמינא אי פסק כשער הגבוה מוכר קא הדר ביה שאינו מקיים תנאו ליתן כשער הזול מקבל מוכר מי שפרע. אי לא פסק לוקח קא הדר ביה ומקבל לוקח מי שפרע. א"ל רבינא לרב פפא ממאי דמתני' רבנן היא דפליגי עליה דר' שמעון בפ' הזהב דאמרי מעות לא קני לוקח ולוקח יכול לחזור במוכר ואין עליו אלא במי שפרע כשחוזר בו אף בשלא נשתנה השער. אמ' במתני' אפי' הכי כשנשתנה השער ואיכא למימר הואיל ולא נתן מעות לקבל עכשיו אלא לאחר זמן ובתוך כך נשתנה השער דעתיה אתרעא זולא הוה לא אמ' הכי אלא א"כ פסק עמו בפי' כשער הגבוה הוא דשקיל כי השתא ואי לא שקיל כמעיקרא או יקבל מי שפרע דילמא מתני' דאצרכוה לפרושי ר' שמעון היא דאסר מעות קונות וגבי מוכר הוא דתקון רבנן חזרה בי לא משך ומקבל מי שפרע. אבל לוקח לא מצי הדר מכי יהיב זוזי אף אם לא ישתנה השער. ומשום הכי כי נשתנה נמי הואיל ומעות קונות לא מצי הדר ביה האי לוקח דמתניתין דקנו ליה זוזי. אבל לרבנן דאמרי אף לוקח יכול לחזור בו ואפי' בשער שלא נשתנה ולא קני אלא לקבולי מי שפרע היכא דנשתנה השער והוא לא נתן אלא על מנת לקבל לאחר זמן אימ' במי שפרע נמי ליכא. ואפי' לא פירש דדעתיה

דאינש הפוסק על לאחר זמן אתרעא זילא ולעולם אימא לך דמי שפרע נמי ליכא. א"ל אימור דאמר ר' שמעון דלוקח לא מצי הדר ביה בחד תרעא כגון שלא נשתנה השער. או הפוסק לקבל מיד ונשתהה ובתוך כך נשתנה השער. דכי פסק לאו איתרעא דתרעא זילא פסק בתרי תרעי כי מתני' מי אמ' דמודה הוא וחוזר ואין עליו מי שפרע. וכי נמי מוכחת לה כר' שמעון להנצל מקללת מי שפרע קא מצרכ' לפסוק כשער הגבוה. ואי לא פירש וחוזר בו מקבל במי שפרע. וה"ה לרבנן דבתרי תרעי לא פליגי. דאי לא תימא הכי דבתרי תרעי מורה ר' שמעון דלוקח יכול לחזור בו מי שפרע לוקח לר' שמעון מי לית ליה והתניא מכל מקום כך הלכה. אבל אמרו מי שפרע כו' ור' שמעון קאמר להו בפ' הזהב מאי מכל מקום לאו דלא שנא לוקח ולא שנא מוכר מקבל מי שפרע. אלא כי אמר ר' שמעון בחד תרעא בתרי תרעי לא אמר. א"ל רב אחא ברי' דרבא לרב אשי תיפוק לי' דאין מי שפרע אצל לוקח נדוניא זו דהא שליח שוויה של בית חמיו עשאהו שליח לפסוק וחמיו חוזר ומה בידו של זה לעשות שב"ד מקללין אותו. וחמוה נמי לאו בר קבולי מי שפרע הוא דמצי א"ל היה לך לפסוק כשער הגבוה ולתקוני שדרתיך ולא לעוותי. ובדבר עוות שהיה עליו לתקן לא נעשה שלוחו. א"ל בתגרא דזבין ומזבין. לאו שלוחיהן עשאוהו. אלא הוא פוסק עם חתנו וחתנו פוסק עם חמיו ומשתכר. אי נמי לא פסק חמיו עמו וזה פסק כדי למוכרה לחמיו ולהשתכר:

סימן רלג

פר"ח זצ"ל וקיימא לן כרב פפא דהא רב אשי דהוא בתרא מתרץ כוותיה. וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וה"מ בתגרא דזבין ומזבין אדעתא דנפשיה אבל אי יהיב זוזי לבעל הבית דלא זבין ומזבין אדעתא דנפשיה אלא אדעתא דבעל זוזי הוא דזבין שלוחא שוייה ומאי דזבן זבן ומיחייב לקבולי מיניה בתרעא דזבן ליה וה"מ דלא שני בשליחותיה אבל היכא דשני בשליחותיה א"ל לתקוני שדרתיך ולא לעוותי. עכ"ל:

[**שם**]

מתני' מלוה אדם את אריסין חיטים בחיטים לזרע פי' סאה בסאה אבל לא לאכול שהיה ר"ג כלומר לכך הוצרך לשנות משנה זו לפי שהיה ר"ג רגיל להחמיר והיה מלוה את אריסיו חיטין בחיטין לזרע בזול והוקרו או שהוזלו והוא נתן ביוקר נוטל מהם בשער הזול. ואשמעי' מתני' לא מפני שהלכה כן אלא שרצה להחמיר על עצמו:

[**שם**]

ת"ר מלוה אדם את אריסיו חיטין בחיטין לזרע בד"א שלא ירד האריס לעובדה בשום עבודה אבל ירד אסור. מאי שנא תנא דידן דלא קא מפליג בין ירד בין שלא ירד ומאי שנא

תנא ברא דקא מפליג בין ירד ובין לא ירד. אמר רב אידי אסברה ניהלי באתרא דתנא דידן אריסא יהיב ביזרא בין ירד ובין לא ירד כמה דלא יהיב ביזרא מצי מסלק ליה מבעל הבית הילכך אפי' ירד שכבר חרשה הואיל וביד בעל הבית לסלקו בשביל שאין לו זרע כשלוה הימנו וזורע. וכשיוקירו החיטין יתן חיטין ואין זה הלואה אלא לבציר מהכי קא נחית והרי הוא כיורד לתוכה מעכשיו ועל מעת שיטול מבעל הבית מחלק המניע לאריס. והאריס יטול שאר בשביל שכר טורחו ויטול פחות משאר אריסין כשיעור הזרע וע"מ כן ירד שיטול פחות משאר אריסין. באתרא דתנא ברא מרי' דארעא יהיב ביזרא וזה היה קרקע שלו יפה ושינה ממנהג העיר ליטול הזרע על האריס. הילכך אם פסק עמו כן בתחילתו קודם שירד דמצי מסלק ליה כי נחית לבציר מהכי נחית ואין זה הלואה. אבל ירד מתחילתו ולא פסק עמו שיהא הזרע עליו. ואחר מיכן נתרצה מאליו על ידי קבלת דמים או מתנה אין ירידתו עכשיו לתוכה דנימ' לבציר מהכי נחית והלואה היא גביה ואסיר:

[**שם**]

ת"ר אומר אדם לחבירו הלויני כור חיטין וקוצץ לו דמים כך וכך כשער של עכשיו אתן לך. הוזלו נוטל חיטים הוקרו נוטל דמיהן. ופרכי' והלא קצץ וכי הוזלו נמי יטול דמים שקצץ דהא כמאן דאוזפיה זוזי הוא. אמר רב ששת הכי קאמר אם לא קצץ והוזלו נוטל חיטין. הוקרו נוטל דמיהן:

סימן רלד

פר"ח וצ"ל בשאין שער בשוק. ורש"י וצ"ל רוצה לומ' אפי' יש שער בשוק דמסתמא סיפא דומיא דרישא שפירש קוצץ לו דמים כך וכך כשער של עכשיו אלמא ביצא השער עסקי':

[**דף ע"ה ע"א**]

מתני' לא יאמר אדם לחבירו הלויני כור חיטין ואני אתן לך לגורן אבל אומר לו הלויני עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח. פירש"י וצ"ל דכיון דיש לו שפיר דמי דהא סאה בסאה דרבנן הוא וכי יש לו לא גזור. והילל אוסר. אמר רב הונא יש לו סאה לוה סאה יש לו סאתים לוה סאתים ר' יצחק אומר אפי' אין לו אלא סאה לוה עליה כמה כורין. דכל חדא וחדא אומר זו תחתיה שהרי אינה קנויה למלוח ובידו למוכר' ולאוכלה נמצאת אותה שלוה נזקקת על פירות שבשוק וזו פנויה ללוות עליה וכשלוה כל אחת לוה בהיתר. דהא אילו לוה סאה אחת ואכלה ואכל גם את הראשונה שלוה הואיל וכשלוה בהיתר לוה ישלם סאה חיטין הכא נמי כשלוה בהיתר לוה כל סאה וסאה שהרי זאת עומדת.

תני ר' חייא לסיועי לר' יצחק. טיפת יין אין לו טיפת שמן אין לו הא יש לו לוה עליה כמה טיפין. פר"ח זצ"ל וקיימא לן כר' יצחק דהא ר' חייא קאי כוותיה. וכן רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

סימן רלה

וזה לשון רבינו אלחנן זצ"ל שכתב בשם רבינו יצחק אביו זצ"ל אפי' אין לו סאה לוה עליה כמה סאין והלכה כמותו מדקתני ר' חייא לסייועי ליה מברייתא הא יש לו לוה עליה במה טיפין. ופי' רבינו יהודה בר נתן זצ"ל שאם הלוה לו כמה כורין ביחד דאינו לוה אותם אלא א"כ יש לו סאה כנגדו. ואפי' לפי פירושו יש לו ללוות במה כורין ביחד אפי' אין לו אלא טיפה כגון דאמר ליה קני כל טיפה וטיפה זו אחר זו. אבל נראה לר' דכיון דהלכה כר' יצחק אפי' לא יאמר לו כך מותר ללוות כיון דאיכ' למימ' שכל טיפה וטיפה שנותן לו אותו המלוה יש לו כנגדו טיפה אחרת עכ"ל. מתני' והילל אוסר אמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כהלל ולית הילכתא כוותיה. מתני' וכן היה הילל אומר לא תלוה אשה מחבירתה ככרות עד שתעשה דמים שמא יוקירו חיטין ונמצא באין לידי ריבית. אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי הילל אבל חכמים אומרים לוין ככרות סתם בלא קציצת דמים שלא החמירו לדקדק באיסור סאה בסאה כל כך. כך פירש"י זצ"ל. ומשמע אע"ג דלא יצא השער ואע"ג דלית ליה מההוא מינא:

סימן רלו

אבל רבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב ודוקא על שער שבשוק כדרב הונא. אי נמי דאית ליה מההוא מינא כר' יצחק כדתני ר' חייא לסייועי' טיפת יין אין לו טיפת שמן אין לו הא יש לו לוה עליה כמה טיפין. ואמ' נמי בפ' הזהב רב אוזיף דינרי מברתיה דרב חייא ואייקור אתא לקמיה דר' חייא א"ל זיל הב לה דינרי טבין ותקולי. אי אמרת בשלמא טיבעא הוי שפיר אלא א"א פירא הוי הוה ליה סאה בסאה ואסיר. ופרקינן רב דינרין הוו ליה וכיון דאית ליה נעשה כאומר לו הלויני עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח עכ"ל. כתב בירושלמי בפר"ח זצ"ל אדה בר זמינא יהב דינר לקפילא למינסב מיניה כשער הזול של כל ולא הודה לו ר' חייא. רבא הוה ליה כיתן אתון חמריא למיזבניה מיניה אמר לון לית בדעתי לזבוני אלא לפוריא א"ל זבניה כדון כדנפוריא שאל לר' א"ל אסור קבעה במתני' ותני כך. היה חייב לחבירו מעות בא ליטלן ממנו בגורן א"ל עשם לי כשער השוק ואני אעלה לך כל י"ב חדש אסור דלא באיסרו הבא לידו:

[**שם**]

אמר רב יהודה אמר שמואל תלמידי חכמים מותרין ללוות בריבית זה מזה ידעי דריבית אסורה ומתנה הוא דיהבי אהדדי א"ל שמואל לאבוה בר איהי הלויני מאה פלפלין

במאה ועשרי' ואריך פי' ושפיר דמי שמתנה בעלמא היא ולא ריבית. אריך, טוב. ודומה לו בספר עזרא וערית מלכא לא אריך לנא למיחזי. ופירושו וגנות המלך לא יפה לנו לראות. כתב הרב ר' אלחנן זצ"ל בשם רבינו יצחק אביו זצ"ל דדוקא בדבר מועט שיודעים בלבם שבלאו הכי היו נותנים אבל דבר מרובה לא שהרי דומה שאינו יכול ליתן במתנה אף כשאינו מפרש משום ריבית ודבר מועט נמי לא אמרן אלא תלמיד חכם אבל אינש אחרינא לא דלא דייק כולי האי ונותנו בתורת ריבית. עכ"ל:

סימן רלז

והרב ר' משה בר מיימון זצ"ל כתב הורו מקצת הגאונים שלוה שמחל למלוה בריבית שלקח ממנו או שעתיד ליקח אע"פ שקנו מידו שמחל או שנתן במתנה אינו מועיל כלום שכל ריבית שבעולם מחילה היא אבל התורה לא מחלה ואסרה מחילה זו. לפיכך אין המחילה זו מועלת בריבית אפי' של דבריהם. נראה לי שאין הוראה זו נכונה מאחר שאומרים למלוה החזירם לו וידע הלוה שדבר אסור עשה ויש לו ליטול ממנו אם רצה למחול ימחול כדרך שמוחל הגזל ובפירוש אמרו חכמים שהגזלנים ומלוי ריביות שהחזירו אין מקבלין מהן. מכלל שאין המחילה מועלת להם עכ"ל. ואין זה ראיה דהתם הפקר ב"ד הוא ומשום תקנה והלכה למעשה לאיסור ובריש פרקין פידשתי. אמר רב יהודה אמר שמואל מותר לאדם להלוות בניו ובני ביתו בריבית כדי להטעימן טעם ריבית. שידעו כמה מצטער ומיצר הנותן ויבינו כמה עונשו גדול. ולאו מילתא היא דילמא אתי למיסרך להרגיל עצמם שיחמוד לבם את השכר:

[**שם**]

מתני' אומר אדם לחבירו נכש עמי היום ואני אנכש עמך למחר. עדר עמי היום ואני אעדור עמך למחר ולא יאמר נכש עמי ואעדור עמך אעדר עמי ואנכש עמך כל ימי גריד אחד ולא דקדקו בדבר לחוש שמא יום אחד יהא ארוך מחבירו או קשה מחבירו אלא מותר לומר עדור עמי ביום זה של גריד ואעדור עמך ביום פלוני של גריד ומהו גריד לשון יובש שהארץ יבשה ואין נשמים יורדין וכל ימי רביעה חשובין אחד. ולא יאמר לו חרוש עמי בגריד ואני אחרוש עמך ברביעה שימי רביעה קשין למלאכה בשדות:

[**שם ע"ב**]

מתני' ר"ג אומר יש ריבית מוקדמת ויש ריבית מאוחרת כיצד נתן עיניו ללוות ממנו והיה משלח לו ואומר בשביל שילויני זה הוא ריבית מוקדמת. לוה הימנו והחזיר לו מעותיו והיה משלח לו ואומר בשביל מעותיך שהיו בטלים אצלי זו היא ריבית מאוחרת:

[**שם**]

מתני' ר' שמעון אומר יש ריבית דברים לא יאמר לו דע כי איש פלו' בא ממקום פלו'. תניא ר' שמעון בן יוחי אומר מנין לנושה בחבירו מנה ולא היה רגיל ליתן לו שלום שאסור להקדים לו שלום ת"ל נשך כל דבר אשר ישך אפילו דיבור אסור:

[**שם**]

מתני' ואלו עוברין בלא תעשה המלוה והלוה והערב והעדים וחכמים אומרים אף הסופר. עוברין משום בל תתן את כספך לא תתן לו בנשך. ומשום בל תקח ממנו. ולא תהיה לו כנושה. ולא תשימון עליו נשך. ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך. אמר אביי מלוה עובר בכולן דחשיב במתני' דהוא נותן בנשך בשעת הלואה והוא לוקח בשעת פרעון. והוא לו כנושה כשתובעו ודוחקו. והוא שם עליו בשעת פיסוק התנאי ונותן מכשול לפני הלוה להעבירו על לא תשיך לאחיך שהוא אזהרה ללוה. לוה עובר משום לא תשיך לאחיך ולאחיך לא תשיך ולפני עור לא תתן מכשול. וערב ועדים אין עוברין אלא משום לא תשימון עליו נשך:

[**שם**]

אמר רב יהודה אמר רב כל מי שיש לו מעות ומלוה אותם שלא בעדים עובר משום לפני עור לא תתן מכשול. רשב"ל אומר גורם קללה לעצמו כשתובעו וזה כופר, הכל מקללין אותו ואומרים שהוא על צדיק עתק. א"ל רבנן לרב אשי מקיים רבינא כל דאמור רבנן שלח ליה בהדי פניא דמעלי שבתא נשדר לי מר עשרה זוזי דאיתרמי לי קטינא דארעא למיזבן. שלח ליה נייתי מר סהדי ונכתוב שטרא. שלח ליה אפי' אנא נמי. שלח ליה כ"ש מר דטריד בגירסיה ומישתלי וגורם קללה לעצמו:

סימן רלח

הא למדת שכל המלוה מעותיו בעדים גורם ברכה לעצמו:

הדרן עלך פרק איזהו נשך

פרק השוכר את האומנין

השוכר את האומנין והטעו זה את זה אין להם זה על זה אלא תרעומות:

[**דף ע"ו ע"א**]

חזרו זה בזה לא קתני דניהוי האי הטעו זה את זה. דאטעו פועלים אהדדי היכי דמי דא"ל בעה"ב זיל אוגר לי פועלים ואזל איהו ואטעינהו. היכי דמי אי דא"ל בעה"ב בארבע זוזי ליומא ואזל איהו ואמר להו תלתא סביר וקביל מאי תרעומתן ואי דא"ל בעל הבית תלתא ואתא איהו ואמר להו בארבע ולערב לא נתן להם בעל הבית אלא שלשה. היכי דמי

דתרעומות תיהוי להם ולא יותר. אי דאמר להו שכרכם עלי ניתיב מדידיה דתניא השוכר לעשות בשלו והראהו בשל אחרים נותן לו שכרו משלם וחוזר ונוטל מבעל הבית מה שההנה אותו. לא צריכא דא"ל שכרכם על בעל הבית. וליחזו פועלים היכי מיתגרי אי מיתגרי בארבע' על כרחיה דבעל הבית ליתיב ארבעה דהא קתני נוטל מבעל הבית מה שההנה אותו אע"פ שלא ציוהו והרי ההנאהו בכך. ואי מיתגרי בתלתא מאי תרעומות איכא. לא צריכא דאיכא דמיתגרי בארבעה ואיכא דמיתגרי בתלתא דאמרו ליה אי לאו דאמרת לן בארבעה הוה טרחינן לבקש אדם דחוק לפועלים שישכור בארבעה. איבעית תימא הכא בבעל הבית עסקינן בפועל שיש לו לעצמו שרותיו ואינו נשכר למלאכת אחרים דא"ל אי לאו דאמרת לן בארבעה הוה זילא בי מלתא לאיתגורי. איבעית תימא לעולם בפועלים עסקינן דאמרי ליה כיון דאמרת לן בארבעה טרחינן ועברינן עבידתא . וליחזי עבידתייהו. בדיפקא שחפרו חריץ סביבות שדה ואין מלאכתן ניכרת כגון דמלי מיא. אי בעית תימא לעולם דא"ל בעל הבית בארבעה ואתא איהו ואמר להו בתלת ודקא אמרת סבור וקביל דאמרו ליה לית לך אל תמנע טוב מבעליו. פסוק הוא במשלי:

[**שם**]

פשיטא א"ל בעל הבית בתלת ואתא איהו וא"ל בארבע ואמרו ליה כמו שאמר בעה"ב דעתייהו אעילוייא ואע"פ שאמרו לו הרי אנו נשכרים כדברי בעל הבית לא לפחות מקצבתן של זה אמרו אלא להוסיף. וכך אמרו לו מהימנת לן בהכי דאמר בעל הבית וכיון שבעל הבית פיחת אי אמר להם שכרכם עלי יתן משלו ואי אמר שכרכם על בעל הבית יש להם תרעומו' עליו. אלא הא מיבעיא לן דא"ל בעל הבית בארבע ואתא איהו ואמר להו בתלתא וא"ל כמו שאמר בעל הבית מאי אדיבורא דידיה קא סמכי ואמרו ליה מהימנת לן דהכי אמר בעל הבית ולית להו אלא תלתא ותרעומות דאל תמנע טוב מבעליו. או דילמא לא אדידיה סמכי אלא כמה שאמר בעל הבית ולא סבור וקביל תלתא ושקיל ארבעה. ת"ש הבא לי גיטי אשתך אמרה התקבל לי גיטי והוא אמר הילך כמו שאמרה. ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב אפילו הגיע גט לידה אינה מגורשת אלמא אדיבורא דידיה קא סמיך והכי א"ל מהימנת לי דהכי אמרה ולא עשאתו שליח להולכה. אמר רב אשי הכי השתא בשלמא אי איתמר איפכא התקבל לי גיטי ואשתך אמרה הבא לי גיטי והוא אמר הילך כמו שאמרה ואמר ר"ג אמר רבה בר אבוה אמר רב משהגיע גט לידה מגורשת אדיבורא דידה קסמיך. אלא התם משום דעקר לשליחותא לגמרי דא"ל שליח לקבלה הוצא להולכה לא הוצא . איבעית תימא באתריה דהאי תנא חזרו נמי הטעו קרי ליה:

סימן רלט

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל נקטינן מהאי שמעתא דהיכא דא"ל בעל הבית לשלוחיה צא ושכור לי פועלים בד' זוזי אמר לי אין סבור וקביל ואע"ג דשויא עבידתייהו דלא שקול אלא ג' דאוזילי קא מוזילי גביה אבל אית להו עליה תרעומות. דא"ל הואיל ואמר לך בעל הבית בד' אמאי בצרת לן זוזא לית לך אל תמנע טוב מבעליו. והיכא דא"ל בעה"ב בג' ואמר להו איהו בד' או אמר להו שכרכם עלי שקלי פועלים מיניה דידיה כדפסיק להו והדר איהו ושקיל תלתא מבעל הבית. ואי אמר להו שכרכם מבעל הבית חזינן היכי מיתגרי פועלים בההוא דוכתא אי בד' יהיב להו בעה"ב ד' ואי בג' יהיב להו בעה"ב ג' דכיון דשני שליח שליחותיה בטלה ליה שליחותיה והוו להו כמאן דעבדי ליה סתם דדיני' דשקיל כמנהג המדינה. ואי אפי' איכא מאן דמיתגר בתלתא ואיכא מאן דמיתגר בארבעה לא שקלי אלא תלתא דדעתיה דאינש אתרעא זולא ועלייהו דידהו דמיא לגלויי ליה לבעל הבית לא מתגרינן לך אלא בד'. וה"מ היכא דשויא עבידתייהו ד' כגון דטרחי אנפשייהו ועבדי להו עבידתא דשויא ד' שקלי ד' מבעל הבית דא"ל אי לאו דאמר לן שלוחך ד' לא הוה טרחינן ועבדינן לך מאי דשויא ד'. ואי לא ידיע עיבדתייהו מאי שויא כגון דיפקא דמלי מיא ואילו אמר' דשויא עיבדתייהו ד' לא שקלי אלא כמנהגא אבל אית להו תרעומות עליה דשליחא דא"ל אי לאו דאמרת לן ד' לא הוה טרחי' כולי האי. פשיטא א"ל בג' כו' אלא א"ל בעל הבית ד' ואזל איהו ואמר להו תלתא כו' ולא איפשיטא הילכך לית להו אלא תלתא. עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

תניא השוכר את האומנין והטעו את בעל הבית או בעל הבית הטעה אותם אין להם זה על זה אלא תרעומות דאמ' להו השכירו עצמיכם לאחרים ואינהו נמי אמרי ליה כי הדרי בהו צא ושכור ומיהו תרעומות איכא שיהו מצריכין זה לחזר אחר פועלין וזה אחר משכירין . ותביעת ממון ליכא דהא דברים בעלמא נינהו. בד"א דאין להן עליהן ממון. אם חזר הוא כשלא הלכו למקום המלאכה ובבקר אומר להם חוזרני בי. אבל אם הלכו אצל המלאכה כגון חמרים ולא מצאו תבואה. פועלים מצאו שדה כשהיא לחה נותן להם שכרן של כל היום משלם. אבל אינו דומה הבא טעון להבא ריקם. עושה מלאכה ליושב בטל. ואומדין כמה אדם רוצה לפחות משכרו של אותו הדרך ולבא ריקן מלבוא טעון. וכמה אדם רוצה ליטול שכרו פחות ולישב בטל מלעדור כל היום. בד"א שלא התחילו במלאכה כו' אירשא קאי עד השתא פריש מידי דשכירות והשתא מפרש מידי דקבלנות. בד"א היכא דחזרו בהם או הוא דחזר בו דאין להם אלא תרעומות בזמן שלא התחילו

במלאכה. אבל התחילו במלאכה יש דין ביניהם ומה הוא הדין שמין להם מה שעשו לפי התנאי ויקבלו לפי חשבון שעשו. כיצד קבלו קמה לקצור בשתי סלעים קצרו חציה והניחו חציה. בגד לארוג בשתי סלעים ארגו חציה והניחו חציה שמין להם מה שעשו. היה יפה ששה דינרין שאם היה בא לשכור שכירים לחציה אינו מוצא בפחות מששה דינרים נמצא מפסיד בעה"ב במה שעתיד ליעשות אפי' הכי אין הולכין אחר העתיד ליעשות. אלא שמין להם את מה שעשו לפי חשבון תנאם ונותן להם סלע או יגמרו מלאכתן ויטלו ב' סלעים. ולית ליה להאי תנא הא דתנן כל החוזר בו ידו על התחתונה. ואם סלע שנמצאים הפועלים לעשות חציה השנית בסלע נותן להם ממה שעשו סלע ולקמן פריך פשיטא. רבי דוסא אומר שמין להם מה שעתיד ליעשות. ר' דוסא סבירא ליה כתנא קמא דאמר ידו עה"ת היה יפה העתיד ליעשות ששה דינרין נותן להם שקל והשאר יעכב מה שעשו כדי שישכור פועלים לגמור כפי תנאו הראשון או יגמרו מלאכתן ויטלו שני סלעים ואם סלע נותן להם סלע לקמן פריך פשיט'. בד"א דאין החוזר נפסד אלא לפי החשבון לר' דוסא ולרבנן מקבלין מה שעשו שאינו אבוד כלל. דאע"ג דאין פועלין מצויין עכשיו בזמן שאינו מוצא לשכור ימתין עד שימצא הואיל ודבר שאינו אבד אבל בדבר שאבד אם ימתין זה והוא אינו מוצא לשכור בכדי שכר הפועל שוכר עליהם פועלים אחרים ביותר מכדי שכר או מטען לאלו באיזה צד מטען אמר להר סלע קצצתי לכם בואו וטלו שנים. עד כמה שוכר עליהם עד ארבעה ושמונה זוז. בד"א ששוכר עליהם בזמן שאין שם פועלין לשכור אבל יש שם פועלים לשכור אומר לו צא ושכור מאלו ואין לו עליהם אלא תרעומות:

[**שם**]

תני תנא קמיה דרב בההיא דלעיל הלכו חמרים ולא מצאו תבואה נותן להם שכר משלם. א"ל חביבי אמר אילו הואי התם לאו יהבינא ליה אלא כפועל בטל ואת אמרת שכרו משלם. והא עלה קתני נמי אינו דומה הבא טעון להבא ריקם דהיינו כפועל בטל לא סיימוה קמיה. איכא דאמרי סיימי סיימוה קמיה והכי קאמר ליה חביבי אמר אי הואי התם אנא לא יהיבנא להם כלל ואת אמרת בפועל בטל. אלא קשיא הך. לא קשיא הא דסרא ארעא מאורתא. והוליך הפועלים שם וראוה ולא הבינו שהיא לחה לית להו כלל דהא חזו אינהו גופייהו דעל מנת כן נשכרו לו ולא היה להם לילך בבקר. הא דלא סיירא ארעא מאורתא עליו היה לתת לב לדבר ולהודיעם אם תמצאם שדה לחה לא אתן לכם כלום ויהיב להו כפועל בטל כי הא דאמר רבא האי מאן אגיר' לדפקא ואתא מיטרא ומלי מיא. אי סרא ארעא מאורתא פסידא דפועלים הגשמים שירדו הפסד פועלים הוא

ולא יהיב להו מידי דאמר להו מזלייהו גרם. לא סרא ארעא מאורתא פסידא דבעל הבית. דאמרי ליה מי יימר דאדעתא דההיא ארעא אוגרתן:

סימן רמ

ונראה דאפי' בשבועה לא מהימן להיפטר ולומר לזו השכרתי אתכם מדקאמר בהאי לישנא פסידא דבעל הבית. וכן משמע לשון פר"ח זצ"ל שכתב דיכול הפועל לומר תן לי שדה אחרת ואחפור בה ויהיב להו כפועל בטל:

[**דף ע"ז ע"א**]

ואמר רבא האי מאן דאגר אגירא לדוולא להשקות שדות ואתא מיטרא והשקה אותם פסידא דפועלים. אתא נהרא גדל נהר ועלה ונכנס בחריצין העשויין בשדה ומהם היא שותה ואינה צריכה לדוולא פסידא דבעל הבית דפועלים אינם יודעים שמנהג שדהו שיהא נהר עולה להשקותה אך הוא היה יודע ויהיב להו כפועל בטל:

[**שם**]

ואמר רבא האי מאן דאוגיר אגירא לדוולא ופסק נהרא שממנו משקין בפלגא דיומא אי לא הוה רגיל למיסק פסידא דפועלים אי הוה רגיל למיפסק אי בני מתנא נינהו פסידא דפועלים לאו בני מתא פסידא לבעל הבית:

[**שם**]

ואמר רבא האי מאן דאגר אוגרא לעובדתא ושלים עובדתא בפלגא דיומא. אי אית ליה עובדתא דניחא מינה. אי נמי דכוותה עבדי ליה דקשי מינה לא. ונותן להם שכרו משלם ואמאי נותן להו כפועל בטל כי קאמר רבא באוכלשי דמחוזא שהוא עירו של רבא והיו שם בני אדם הרגילים לשאת משאות תמיד וכשיושבין בטילין קשה להם וכי לא עבדי חלשו. אמר מר יד פועל על התחתונה או יגמרו מלאכתן ויטלו שני סלעין פשיטא לא צריכא דזל עובדתא ואימר בעל הבית ואזיל פועל ופייסיה. מהו דתימא מצי דאמר להו אדעתא דבצירתו לי מן אגרא קמ"ל דאמרו ליה דעבידנא לך עיבדתא שפירתא. סלע נותן להם פשיטא. אמר רב הונא בר נתן לא צריכא דזל עיבדתא השתא לכך יגמר בסלע. אבל בשעת תנאם היה חציה ראוי ליותר מסלע. והם כשפסקו על כולה שני סלעים דחוקים היו ואוזילו גביה. מהו דתימא הואיל ולר' דוסא יד פועל על התחתונה. נימא להו בבציר זוזא שקולו והרי הכל עושין חציה בסלע טלו אתם במה שעשיתם סלע חסר זוז קמ"ל דאמרי ליה כי אמרינן לך לא הוה קים לך בנויה וראינוך שאי אפשר להוסיף נתרצינו אנו לסלע דהואי פחות מכדי שכר פעולה השתא דקים לך אי אפשינו בפחות מיכן שהרי בסלע נתרצית:

[**שם**]

אמר רב הלכה כר' דוסא ומי אמר רב הכי והאמר רב יכול לחזור בו אפי' בחצי היום וכי תימא שני ליה לר' דוסא בין שכיר יום לקבלנות. דגבי שכיר יום איתא להאי טעמא דעבדיי הם ולא עבדים לעבדים אבל קבלנות אין זה עבד אלא לעצמו ור' דוסא בקבלנות מיירי כדקתני קיבלו קמה לקצור בגד לארוג. ודרב מי שני ליה בשכיר יום. והתניא השוכר את הפועל לחצי היום שמע שמת לו מת או שאחזתו חמה אם שכיר הוא נותן לו שכרו אם קבלן הוא נותן לו קבלנותו. הואיל ואנוס הוא אין לקונסו ולעשות ידו על התחתונה. ונותן לו דמי שכרו. וש"מ מדנקט אונס בתרוייהו הא לא אניס לא ואפי' שכירות נמי. מני הוא אילימא רבנן מאי שמת לו מת או שאחזו חמה דאניס. כי לא אניס נמי הא אמרי רבנן יד פועל על העליונה. אלא לאו ר' דוסא היא וש"מ לא שני ליה בין שכירות לקבלנות. אמר רב נחמן בר יצחק לעולם שני ליה ומודה הוא בשכיר דידו על העליונה. והאי דנקט אונס בשכיר אפי' רבנן נמי אמרי ליה דאי לא אניס לא הדר וכ"ש ר' דוסא דהא מתני' בדבר האבד עסקינן ודברי הכל אין הפועל יכול לחזור בו. תנן כל המשנה ידו על התחתונה וכל החוזר בו ידו על התחתונה. בשלמא כל המשנה ידו על התחתונה סתם לן תנא כד' יהודה דצבע דתנן נתן צמר לצבוע כו'. אלא כל החוזר בו ידו על התחתונה מאי לאו לאתויי פועל שכיר יום דרישא דמתני' תנא אומנין דמשמע קבלן ותנא בהן ידו על התחתונה והדר תנן כל החוזר בה לאתויי פועל. ר' דוסא תרתי קאמר ורב סברא ליה כוותיה בקבלן ופליג עליה בשכיר יום. פר"ח זצ"ל אסקי' דר' דוסא תרתי קאמר בשכירות ובקבלנות בתרוייהו יד פועל על התחתונה וכי אמר רב הלכה כר' דוסא ה"מ בקבלנות אבל בשכירות לא עכ"ל:

סימן רמא

ורבי' יצחק אלפס זצ"ל כתב אמר רב הלכה כר' דוסא דאמר קבלן ידו על התחתונה שאם חזר בו שמין לו את מה שעתיד לעשות. ודווקא קבלן אבל פועל יכול לחזור אפי' בחצי היום ושמין לו את מה שעשה. וה"מ שאינו אבד אבל בדבר אבד לא שנא פועל לא שנא קבלן לא מצי למיהדר בהו אלא היכא דאניסי אבל בלא אניסי ואין שם פועלים לעבוד שוכר עליו או מטען עכ"ל. וזה לשון הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל הפועל שחזר בו בחצי היום אחר שהתחיל. שמין לו מה שעשה ונוטל אם קבלן הוא שמין לו מה שעתיד לעשות בין שהוזלו בעת שכרן בין שלא הוזלו בין הוזלה המלאכה אחרי כן בין לא הוזלו שמין להם מה שעתיד לעשות. כיצד קיבל ממנו קמה לקצור בשתי סלעים וקצר חציה והניח חציה בגד לארוג בשתי סלעין וארג חציה והניח חציה שמין לו מה שעתיד לעשות

אם היה שוה ששה דינרין נותן לו שקל או יגמרו מלאכתן ואם היה הנשאר שוה שני דינרין אינו נותן להם אלא סלע שהרי לא עשו אלא חצי המלאכה בד"א שאינו אבד. אבל בדבר האבד כגון פשתנו לעלות מן המשרה או ששכר חמר חלילין למת או לכלה וכן כיוצא בהן אחד פועל ואחד קבלן אינו יכול לחזור בו אלא א"כ נאנס או שחלה או שמע שמת לו מת ואם לא נאנס וחזר בו שוכר עליהן או מטען עכ"ל:

סימן רמב

וזו תשובת רבני צרפת. אשר יש בני אדם מחזיקים מלמדי תינוקות בקבלן להיות ידו על התחתונה אם יחזור בו. א"כ לא ידעו פשט הלכה כמה מחלקים מקבלן דבר פשוט הוא זה לכל כי בפועל שאינו רשאי להתבטל כגון שכיר יום או שכיר חדש באותן אומר רב שיכול לחזור בו אפי' בחצי היום מטעם עבדיי הם. ולא עבדים לעבדים. אבל קבלן שקיבל עליו קמה לקצור בגד לארוג והוא רשאי להתבטל. רק שלאחר זמן יגמור. באותו אין שייך לומר עבדי עבדים כיון שהוא רשאי להתבטל כשהוא רוצה. דכוותה גבי מלמד תינוקות אם שכרוהו ללמוד כל הספר או חציו ולא קבעו לו זמן ללמוד ויכול להתבטל כשהוא רוצה אז היה חשוב קבלן. אבל מה שבא לחלק בדבר האבד בין פועל לקבלן אין נראה לי כי אין סברא לחלק ביניהם בדבר האבד. ואשכחן נמי דשני רב נחמן בדבר האבד. ודברי הכל בין על שכיר בין על קבל. ואע"ג דבמסקנא מסיק דלא שני לר' דוסא בין שכירות לקבלנות. ועוד דלשינויא דואי בעית אימא קאי שפיר שינויא דרב נחמן. אבל מ"מ אין לדמות כל לימוד תינוקות לדבר האבר דודאי גבי פועל וקבלן שמשכירין עצמם למלאכה דבר האבד בשעה שפועלים מצויים לשכור כגון שחרית שבני אדם רגילים להשכיר עצמם למלאכה. בזה שייך דין דבר האבד כשחוזרין בהן בחצי היום שאין בני אדם מצויין אז לשכור. ונ"ל דה"ה נמי במלמד תינוקות אם שכרוהו בשעה שבני אדם מצויין לשכור דומיא דשכירות פועלים שחרית וחוזר בו בשעה שבני אדם מצויין לשכור ויצטרך התינוק לבטל זמן מרובה על כך שיש לחושבו דבר האבד אע"ג דלא דמי לגמרי להנהו דבר האבד מתני' שאין כאן איבוד לגמרי כמו בפשתן אם לא יעלהו מן המשרה. כי גם בכאן יש הפסד מרובה קילקול התינוק כדאמ' אם תעזביני יום יומים אעזבך. גם בלא קילקול פסידא דלא הדר חשיב מה שהיה מתבטל בימים שהוא ראוי ללמוד. וק"ו שעשית שאין דבר האבד כאן לפי שאף שלמד כבר אין לו לרבו לשמור בבטנו וכ"ש דבמה שלהבא אין אחריות התינוק על המלמד להיות ידו על התחתונה אם יחזור בו מחמת אותו איבוד ק"ו פריכא הוא. כי על מה שלמד לא שכרוהו לשמור שהרי אין בידו. אבל על העתיד הוא שכור לשמור את התינוק מפסידא דלא הדר שהוא בידו. וגם על

בגד לארוג אם שכרוהו לארוג בשעה שיש בני אדם שרגילים לקנותו ביוקר ושכרוהו בעלים על כך ויהא הפסד לבעלים אם לא יגמרוהו עכשיו כי לאחר זמן הוא בזול הרבה יותר מעכשיו. אני חושבו דבר האבד. והיטב יש לעשות ביטול התינוק שיהא פסידא דלא הדר כשאר דבר האבד. אם בשעה ששכרוהו לזה המלמד היו מלמדים מצויין יותר מעכשיו כי יותר מצויים מחמת שרבו הצריכים העובדים ושבים החפצים לשכור עצמם ולא יצטרך התינוק להתבטל בכך רק דבר מועט אין לכל היותר להביא דין כאן דין דבר האבד כי אם אותו לפי זמן מועט כיון שידוע שימצא מלמד בקרוב וגם באותו זמן מועט אפשר שאינו דבר האבד כגון שהתינוק יכול לקרות בעצמו בתורה נביאים וכתובים בלא מלמד באותו זמן מועט וגם בלא לימוד פעמים שהוא בריאות לתינוק שנותנים לו מעט ריוח מן הלימוד ואין כופין אותו אלא לרצונו ואין האב רגיל לדחוק עצמו על שכירות מלמד בזמן מועט בזה עד שיזדמן לו. אבל אם הוא בענין שדרך האב לדחוק עצמו בכך מחמת הפסידא דלא הדר דבר האבד חשבינן ליה ע"כ התשובה וכל רבותי' סברי דהלכה כדפסיק רב כר' דוסא דקבלן ידו עה"ת. אבל פועל חוזר בו אפי' בחצי היום. וכן כתב הרב ר' אלחנן זצ"ל ומסתמא דהלכה כרב דאמר פועל יכול לחזור בו בחצי היום. וא"ת הא אמרינן בהגוזל קמא גבי משנה ר' יהודה אומר אם השבח יתר על היציאה וכו'. ואיבעית תימא משום דתני לה גבי הילכתא פסיקתא כל המשנה ידו על התחתונה וכל החוזר בו ידו על התחתונה פי' ומשום הכי אהדרינהו רב יוסף לאפיה שלא היה צריך לפסוק כרבי יהודה מדקתני לה להיא דכל המשנה גבי הילכתא פסיק' כל החוזר בו ש"מ דהילכתא היא והכא משמע דאין הלכה כי ההיא דכל החוזר בו דההיא ר' דוסא היא ואנן כרב סבירא לן י"ל מדחשיב תנא הני כללי כהדדי ש"מ שהיה סובר דהלכה הכי דהוי מחלוקת ואחר כך סתם דהלכה כסתם. וא"כ כל כמה דלא אשכחן אמורא דפליג עליה אין צריך לפסוק הלכה כמותו. אי נמי סבר כאיבעית תימא דהכא. עכ"ל:

סימן רמג

וזה לשון רבינו אבי העזרי זצ"ל שכתב בספרו שקראו אבי - אסף. פסק אבא מרי רבינו יואל זצ"ל ראובן שהשכיר מלמד לבנו ולאחד כך נעשה חולה נ"ל הואיל וראובן אנוס יש לו למלמד להשלים עיכוב החולי. כדתניא השוכר את הפועל ולחצי היום שמע שמת לו מת או אחזתו חמה אם שכיר הוא נותן לו שכרו. אם קבלן הוא נותן לו קבלנותו. ואוקימ' בדבר האבד וד"ה ואע"ג דבעה"ב מפסיד שאינו מוצא פועלים דאי משכח פועל כי לא אניס נמי דחוזר כדמוכח לעיל בברייתא. והכא נמי הואיל ואניס ישלים מלאכתו לכשיבריא. ואע"פ שמפסיד המלמד שאינו מוצא תינוקות אחרים ללמוד. ותו דגרסי'

בפ' הגוזל בתרא ירד להציל ולא הציל מהו א"ל אין לו אלא שכרו. איתיביה השוכר את הפועלים להביא לו כרוב ודורמסקין לחולה והלך ומצא שמת או הבריא נותן לו שכרו משלם. א"ל התם עביד שליח שליחותה. הכא לא עביד. אלמא היכא דלא עביד שליחותיה כי הכא שחלה הבן לא יהיב. וזהו כגון שהבן אינו מלומד בחולי ולא הוה ליה לאסוקי אדעתיה להתנות שמא יחלה. כדאמר רבא האי מאן דאגיר אגירא לדוולא ואתא מיטרא פסידא דפועלים שהיה להם להתנות. ואע"ג שגם לבעל הבית ידוע שרגיל למיטרא לירד. משמע שלכל דבר שלשניהם ידוע עלייהו להתנות ולא לבעל השדה. אבל אם אין ידוע כי אם לבעל השדה על בעל השדה להתנאות. דאמר רבא האי מאן דאגיר אגירא לדוולא ופסק נהרא בפלגא דיומא אי לא הוה דגיל פסידא דפועלים. אי הוה רגיל אמאי פסק וכו' אי בני מתא פסידא דפועלים לאו בני מתא פסידא דבעל הבית. ואם למלמד ידוע שהנער מלומד בחולי צריך לאתנויי ואם לא התנה יפסיד שכרו כל ימי חוליו. ונ"ל דהמשכיר עצמו ללמוד שנה הן חסר הן יתר דינו כפועל ויכול לחזור בו בזמן שירצה ואין דינו כמו קבלן שאין יכול לחזור בו. דקבלן אינו קבוע לו זמן אלא מקבל קמה לקצור הן לזמן מרובה הן לזמן מועט יתן לו קבלנותו. ואם מת הבן תוך שנתו יכול לתובעו כל שכרו כדאי' בפרקין השוכר את הספינה וטבעה לו בחצי הדרך אם נתן לא יטול ואם לא נתן יתן. ופריך היכי דמי אם בספינה סתם ויין זה להכי אמר אם נתן לא יחזיר דמצי אמ' ליה הב לי חמרא ואנא מייתינא ספינתא ויין אחר אינו יכול ליתן לו שהרי אמר יין זה והרי אבוד. אכתי אם לא נתן אמאי לא יתן. לימא ליה הב לי חמרא ואנא מייתינא ספינתא. והכא נמי לבנו זה השכירו ומצי אמר ליה הב לי ברך ואלמדהו. וכן אמר לו בנו סתם וידוע על איזה בנו. והא רפיא בידי אם יכול לומר תלמוד לי נער אחד במקומו דאי דמי ליין כדפרי' או אינו יכול לומר כן. או שמא הואיל דמשכח לאוגרי מהו המלמד מפסיד את הנער הזה חריף בבן שמת דדמי להא דאמ' הכא אי משכח עיבדתא דכוותה מפקיר להו או דילמא התם לא אמר מלאכה זו כדהכא וכשחלה הבן אין שייך לומר תן לי ואני אלמוד שאין זה שייך לומר אלא כשמת והניח חיים לכל ישראל עכ"ל:

סימן רמד

ואני המחבר אומר היכא דהדר ביה מלמד ולא משכח מלמד אחר הוה ליה כדבר האבד ולא יתן לו שכרו אם לא ישלים שנתו. דהחורש שהנער הולך בטל היא אבידה שאינה חוזרת. ובזה נראה כדברי מורי' אבי דבר הידוע לשניהם שעל המלמד להתנאות כדלעיל ודכוותה לקמן בפ' השוכר את הפועלים בגמ' דאוכל פועל קישות. ולימא להו איבעי

ליה לאסוקי אדעתייהו דילמא ניקפי. ומשני באתרא דההוא דנגיד ההוא מקפה. וכן גרסינן גבי משלם ואע"פ שגם לבעל הבית ידוע. והיכא דיבש נהרא רבה הוה ליה מכת מדינה כדגרסי' בפ' המקבל בגמ' דהמקבל שדה מחבירו והיא בית השלחין. היכי דמי דיבש נהרא רבא אמאי אין מנכה לו מן חבירו לימא ליה מכת מדינה היא כדתנן התם המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב או נשדפה אם מכת מדינה היא מנכה לו מן חבירו ומשני בגמרא דיבש נהרא זוטא וגרסי' נמי בגמ' ר' יהודה אומר אם קיבלה הימנו במעות ההוא גברא דקביל ארעא בזוזא למיעבד בה תומי אגודא דנהרא מלכא סבא אתא לקמיה דרבא א"ל נהר מלכא סבא לא עביד דמסתכר מכת מדינה היא זיל נכי ליה. ולפי זה צריך לפרש בשמעתין פסק נהרא נהרא זוטא היורד מנהרא רבא:

סימן רמה

ומינה נלמוד שאם הביטול מחמת גזירת המושל בעיר ואי אפשר למלמדים ללמוד הוה ליה מכת מדינה וה"ה שהולכים אחר מנהג המדינה להשכים ולהעריב ללמוד כדתנן השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב מקום שלא נהגו להשכים ולהעריב אינו יכול לכופן מקום שנהגו לזון יזון לספק מתיקה יספיק הכל כמנהג המדינה וכו' עד רשב"ג אומר אינו צריך הכל כמנהג המדינה. ופרכי' בגמ' פשיטא לא צריכא דטפא להו אגרא וכו' הכל דרישא לאתויי מאי לאתויי באתרא דנהיגי למיכרך ריפתא ולמשתי אנפקא. הכל דסיפא לאתויי הא דת"ר השוכר את הפועל וא"ל הריני כשנים וכאחד מבני העיר נותן לו בפחות שבשכירות דברי ר' יהושע וחכמים משמנין ביניהן והלכה כחכמים. ירוש' אמר ר' אושעיא זאת אומרת המנהג מבטל ההלכה ועל המלמד מוטל שלא יעסוק בשום מלאכה אחרת עם הלימוד כדתניא המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר אם היה אומן לא יעסוק באומנתו לפי שאין עיניו על החנות בשעה שהוא עוסק באומנתו. והכי נמי אמרינן בפירקי' דחסידי דרב שמואל בר שילת שהיה מלמד תינוקו' וקאמ' דלא סייר ליה גינתיה דין תליסר שנין וכו':

סימן רמו

ובירוש' דזרעים אמר שאסור לו למלמד ליקץ בליל' יותר מעונתו מפני שלמחר עצל ללמוד. וגם אין לו לעצר במאכל ובמשתה אם הוא בפרנסת עצמו מפני שלא יוכל לטרוח וללמוד כדאיתא התם. ודכוותה אין להרבות במאכל ובמשתה. וכל המשנה ידו על התחתונה ומעברינן ליה. ובירושלמי תני לא יחרוש אדם בפרתו בלילה וישכירנה ביום ולא יעשה בשלו בלילה וישכיר עצמו בשל אחרים ביום ולא יעריב לפי שממעט במלאכתו של בעל הבית. ע"כ לשון מו' רבינו אבי העזרי זצ"ל שכתב בספרו הנקרא אבי - אסף. ולעיל בפ' איזהו נשך פירשתי בשם רבי' שמשון זצ"ל בענין אסמכתא דקנסינן

מלמד תינוקות שחזר בו. ועוד יש בבבא בתרא מענין מלמדי תינוקות. תוספתא בפרקין השוכר את הפועל להביא לו שליחות ממקום למקום והלך ולא הביא נותן לו שכרו משלם השוכר את הפועל להביא לו קנים ודוקרנים לכרם והלך ולא הביא נותן לו שכרו משלם. השוכר את הפועל להביא לו ענבים ותפוחים ודורמסקין לחולה והלך ומצאו שמת או שהבריא לא יאמר לו טול מה שהבאת בשכרך אבל נותן לו שכרו משלם:

[**דף ע"ז ע"ב**]

תניא הרי שמכר שדה לחבירו באלף זוז ונתן לו מהם מאתים זוז בזמן שהמוכר חוזר יד לוקח על העליונה. רצה אומר לו או תן לי מעותיי או תן לי קרקע כנגד מעותיי מהיכן מגבהו מן העידית לקמן מפרש טעמא. ובזמן שהלוקח חוזר בו יד מוכר על העליונה רצה אומר לו הילך מעותיך או הילך קרקע כנגד מעותיך מהיכן מגבהו מן העידית. רשב"ג אומר מלמדין אותו לכל הלוקח קרקע ואין לו מעות כולן אלא מקצתן לעשו' ביניהם דבר תחילה דבר קיום שלא יוכלו לחזור כיצד כותב לו אני פלוני בר פלוני מכרתי שדה זו לפלוני בר פלוני באלף זוז ונתן לי מהם מאתים זוז והרי אני נושה בו שמונה מאות זוז דכיון שעשאם עליו מלוה הוה ליה כאילו נטלם והלום. אמר מר מגבהו מן העידית קס"ד מעידית דשאר נכסיו שאם יש לו קרקע שוה יותר מזו יטול בה שוה מאתים לא יהא אלא בעל חוב ובעל חוב דינו בבינונית. אמר רב נחמן בר יצחק מעידית שבה ומזיבורית שבה. ר' חייא ברי' דרב אויא אמר אפי' תימא מעידית דנכסיו סתם דמזבין באלף זוז ארעא אוזילי מוזיל ומזבין פי' סתם איש הקונה קרקע גדולה ויקרה כזו אין לו כל כך מעות אלא א"כ מוכר מטלטלין ושדות קטנות וצריך למכור לו בזול וכי חוזר בו מוכר נמצא דניזק על ידו שנית. ותנן הניזקין שמין להם ניזקן לגבות מעידית נכסיו של מזיק כדכתי' מיטב שדהו ישלם:

[**שם**]

רשב"ג אומר מלמדין כו' טעמא דכתב לו שזקפו עליו במלוה הא לא כתב ליה הכי לא קני והתניא הנותן ערבון לחבירו וא"ל אם אני חוזר בי ערבוני מחול לך והלה אומ' אם אני חוזר בך אכפול לך ערבונך נתקיימו התנאים דברי ר' יוסי ר' יוסי לטעמיה דאמר אסמכתא קניא ר' יהודה אומר דיו שיקנה כנגד ערבונו רשב"ג אומר בד"א שיכול לחזור ולא יטול אלא כנגד מעותיו בזמן שנתן לו בתורת ערבון ולא בתורת תחלת פרעון דא"ל ערבוני יקון והאי לא מחיל גביה למכור לו כל הקרקע בכך אבל מכר לו שדה באלף זוז ונתן לו מהם חמש מאות זוז בתורת פרעון והשאר מלוה עליו קנה הקרקע כולו ומחזיר לו את השאר אפי' לאחר כמה שנים. אלא קשיא הך לא קשיא הא דקתני דאי לא זקפו

עליו במלוה חוזר כדעייל מוכר ונפיק אזוזי אחר לוקח ליתן לו מעותיו דגלי דעתיה דזוזי הוא דאנסוהו למכור וכיון דלא יהב ליה זוזי בשעת דוחקו אדעת' דהכי לא זבן ליה והא דלא עייל ונפיק מוכר אזוזי. דאמר רבא האי מאן דזבין ליה מידי לחבריה וקא עייל ונפיק אזוזי לא קנה לא עייל ונפיק אזוזי קנה. ואמר רבא האי מאן דאוזיף מאה זוזי לחבריה ופרעיה זוזא זוזא פרעון הוה אלא תרעומות אית ליה דאמ' אפסדתינהו מינאי:

[**שם**]

ההוא גברא דזבין ליה חמרא לחבריה ופש ליה זוזא וקא עייל ונפיק עילויה יתיב רב אשי וקא מעיין בה כי האי גוונא מאי אמר רב מרדכי לרב אשי הכי אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרבא זוזא כזוזי דמי ולא קני. א"ל רב אחא בריה דרב יוסף לרב והא אמרינן משמיה דרבא קני א"ל תתרגם שמעתיך במוכר שדהו מפני דעתה דאנן סהדי דלאו משום אונסא דזוזי הוה מזבין לה והאי דעייל ונפיק ממהר הוא לגבות שלא יחזור בו הלוקח:

[**דף ע"ח ע"א**]

פשיטא בעי לזבוני במאה היה צריך למאה זוז ורצה למכור שדה קטנה בק' זוז ולא אשכח לזבוני במאה וזבן במאתים וקא עייל ונפיק אזוזי לא קנה דאנן סהדי דעל כרחו מכר המותר ויכול לומר לכך הייתי מחזר אחר המעות לקנות שדה אחרת קטנה תחתיה. אלא בעי לזבונא במאה ולא אשכח לה מיד ואי טרח הוה זבין במאה ולא טרח ומזבין במאתים וקא עייל ונפיק אזוזי במוכר שדהו מפני דעתה דמי כיון דמשום טירחא ואהדורי אחד הלוקחים ק' הוקל לו למכור את זו בלא דוחק מעות ש"מ לא היתה חביבה עליו או לא תיקו. ע"כ סגנון רבינו ש"י זצ"ל:

סימן רמז

וזה לשון פי' רבינו חננאל זצ"ל. קשיא דרשב"ג אדרשב"ג ופרקינן לא קשי' הא דקתני זקפן עליו במלוה וכתב לי' הכי הוא דלא מצי הדרי. הא לא כתב הכי מצי הדר. דעייל ונפיק אזוזי וכדרבא האי מאן דזבין מידי ועייל ונפיק אזוזי לא קנה. ואם נתרצה וזקפו עליו הדמים קנה מיד ומחזיר הדמים שזקף עליו במלוה אפי' לאחר כמה שנים והך דתניא קנה אע"ג דלא כתב ליה הכי ולא זקף עליו במלוה (אפי' לאחר כמה שנים והך דתניא קנה אע"ג דלא כתב ליה הכי ולא זקף עליו במלוה) בדלא עייל ונפיק אזוזי ואין יכולין לחזור בהן כלל. וכיון דאחזיק בה קנאה ולא מצי הדרי בהו ומהדר הוא לדמי. ש"מ דהני תרתי דמתני' עירבון נינהו מדרמינן דא על דא. ומדפרקינן הא דעייל ונפיק אזוזי לא קנה ואי עייל ונפיק אזוזי קנה כר' יוחנן דאמר ערבון כנגד כולו הוא קונה. אבל הקונה קרקע ופרע מקצת דמים ולא בתורת ערבון יהיב ליה ועייל ונפיק אזוזי לא

קנה וה"מ בשדה אחת אבל בשתי שדות קנה כנגד מעותיו. כדתניא מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן בד"א בזמן שנתן לו דמי כולן אבל לא נתן לו דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו. וכן אמר רבא בקידושין פ"א. וראינו רבותינו הגאונים שאומרי' שאפי' הנותן מקצת בתור' דמים וחזר בו המוכר קנה לוקח בקרקע כנגד מעותיו כפשטא דהא מתני' ולא עמדו על אלה הדברים היטב כי יש עליהם כמה תשו' וצריכים לפני ולפנים כדי שיתבררו לעשות בהם מעשה. והא דאמר רבא מאן דזבין מידי ועייל ונפיק אזוזי לא קנה בדגלי דעתיה דלא מזבין האי מידי אלא משום דצריך לדמי השתא בדוחקא אבל אי מזבין מיזבין לאישתלומי דאי לאחד או ליומא חורא בלא נחיצותא מעידנא דאחזיק קנה וזוזי מקבל בתר הכי דנעשו עליו כמלוה. והיכא דעייל ונפיק אזוזי אפי' לא נשאר לו למפרע אלא זוז אחד לא קנה דקיי"ל זוזא כזוזי דמי ויש לו לחזור ואפי' במטלטלי דהא חמרא מטלטלי הוא בר ממוכר שדהו מפני רעתה דאע"ג דעייל ונפיק אזוזי קנה. סוגיא דשמעת' עירבון כקרקע ולא עייל ונפיק אזוזי קנה הכל ומחזיר השאר אפי' לאחר כמה ואי עייל ונפיק אזוזי קנה כנגד מעותיו. אבל הקונה סתם ולא נתן מעותיו עירבון אלא בתורת פירעון ועייל ונפיק אזוזי לא קנה הכל. לא עייל ונפיק אזוזי קנה כנגד מעותיו עכ"ל. ולדברי רש"י זצ"ל כשנתן מעותיו בתורת פירעון ולא עייל ונפיק אזוזי קנה הכל. ולענין הלכה למעשה נראה כדברי רבינו ש"י זצ"ל. כתב הרב ר' אלחנן זצ"ל בשם רבינו יצחק אביו זצ"ל הא דאמר רב אשי לרב אחא בריה דרב יוסף תתרגם שמעתך במוכר שדהו מפני דעתה דהתם קני מספקא ליה לר' אי התם קני אפילו בזוזי. או דוקא בזוזא נמד ומקני ליה אבל בזוזי . ושוב נראה לי דמדקאמר בתר הכי ואי טרח הוה משכח לזבוני במאה ולא טרח וזבין וקא עייל ונפיק אזוזי כמוכר שדהו מפני דעתה דמי או לא. שמעינן מינה דה"פ הכא תתרגם שמעתיך במוכר שדהו מפני רעתה ולכך אמ' בעייל ונפיק אזוזי הוה אמרינן נמי הכי עכ"ל. וכן פר"ח זצ"ל וכן משמע לשון רש"י זצ"ל:

סימן רמח

כתב בפר"ח זצ"ל הא דאמור רבנן זבין ולא איצטריכו ליה זוזי הדרי זבין לא מוכחא מלתא אלא במקרקעי אבל במטלטלי ספיקא הוא. וקיימא לן ספק ממונא לקולא לנתבע והלוקח הוא הנתבע. וזה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראי' וכיון שאין שם ראיה אין מוציאין מיד הלוקח עכ"ל. מתני' שכר את החמר ואת הקדר להביא פירפיירין או חלילין לכלה או למת פי' פירפיירין עצים משופים ונאים לעשות לו אפריון וחלילין לשמח חתן וכלה או לקונן למת. פועלים להעלות פשתנו מן המשרה וכל דבר שהוא

אסר וחזרו בהם. מקום שאין אדם שאינו מוצא פועלים לשכור והפשתן אבד והוא סמך עליהן בני אדם ביוקר ועליהן לשלם או מטען:

[**שם**]

עד כמה שוכר עליהם אמר רב נחמן עד כדי שכרן אם עשו אצלו מקצת המלאכה ולא קיבלו כלום שוכר עליהם על מה שחייב להם יוסיף לאחרים ויגמרו. איתיביה רבא לרב נחמן עד ארבעים וחמשים זוז א"ל כי תניא ההיא כשבאתה החבילה לידו פרש"י זצ"ל אם יש בידו משלהם הרבה כדרך האומנין המקבלים עליהם מלאכה מביאים כלי אומנתם לבית בעל הבית:

סימן רמט

בפ"ק דקידושין אמר רבא אמר ר"נ אמר לה התקדשי לי במנה והניח לה משכון אינה מקודשת מאי טעמא מנה אין כאן משכון אין כאן. וכתב לשם מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל מפריש. מיכן נראה לי כשרוצין לעשות שידוכין לא יאמר אם אני חוזר בי אני אתן לך כך וכך והרי משכון שהרי כיון שלא נתחייב לו כלום אין המשכון משועבד מנה אין כאן משכון אין כאן אלא יאמר לו אם אני חוזר בי אתן לך כך וכך ויקנה לו בקנין גמור ואחר כך יתן משכון שאז יחול השעבוד על המשכון. וכן הנותן מתנה לחבירו ואינה עכשיו לפניו לא יאמר לו כך וכך אתן לך והילך המשכון דהא אין המשכון משועבד כלום אלא יקנה לו בקנין גמור ואחר שיקנה לו יתן המשכון שאז יחול השעבוד על המשכון. מיהו יש מפרשים דבמתנה לא אמרינן מנה משכון אין כאן אלא הוי משיכת המשכון במקום משיכת המטלטלים. דדוקא גבי קנין אשה וקנין עבדים אמרינן מנה אין כאן משכון אין כאן לפי שאין ניקנים אלא בכסף והכסף שרוצה עתה ליתן אינו בעין ואין המשכון יכול להיות תחתיו דלא שייך משכון לכסף. אבל מתנה משיכת מטלטלין הויא שפיר תחת משיכת המתנה. וראיה לדבר מפרק השוכר את האומנין דבאת חבילה לידו פי' כלי אומנתו דשוכר עליהן עד כדי דמיהן. אלמא קני ליה משכיר חבילה ואע"ג דהתם בדבר האבד מיירי. ומשמע אי לאו דבר האבד לא הי השוכר עליהם היינו דוקא ביותר מכדי שכרן אבל לכל הפחות קנה עד כי שכרם. מיהו יש לחלק בין מתנה לדבר הנקנה בכסף כי בכולם אין המשכון משועבד כלום. וההיא דהאומנין איירי כשקנה מהם חבילתם בקנין גמור ולא מיירי מידי עכ"ל. והרב ר' ברוך בר יצחק מריגנשבורק זצ"ל כתב בשם רבינו תם זצ"ל שאם נתן לו משכון על מנת שיתן לו מנה יעכב המשכון עד שיתן לו. ונראה בעיני דאין מיכן ראיה לשידוכין. דהתם מיחייב כדפרי' לעיל בפ' איזהו נשך מיהו לענין מתנה ודאי ראיה היא מיכן דלא קניא:

סימן רנ

מיהו מה שפי' מו' הרב האי דשמעתין כשקונה מהם חבילתם לא משמע הכי מלשון רבי' ש"י זצ"ל אלא נראה בעיני שזהו כמו משיכת תספורת דפרק הזהב שאז אינו יכול לחזור בו ונמצא שהטעהו:

[**שם**]

מתני' השוכר את החמור להוליכה בהר והוליכה בבקעה בבקעה והוליכה בהר אפי' זו עשרת מילין וזו עשרת מילין חייב כשהוליכה בהר בראש ההר אף על פי שהדרך ישר וחלק חייב:

[**שם**]

מאי שנא דלא מפליג בין החליקה להוחמה. מאי שנא סיפא דמפליג דקתני סיפא השוכר את החמור להוליכה בהר והוליכה בבקעה אם החליקה פטור שבהר היא ראויה להחליק יותר שראש ההר חד ומשופע לצדדין. ואם הוחמה חייב שהבקעה מעלה הבל לפי שההרים סביב לה ואין האויר שולט בה. בבקעה והוליכה בהר אם החליקה חייב ואם הוחמה פטור. ואם מחמת המעלה הוחמה בעלותה מרגלי ההר לראשו חייב שהמעלה גרמה לה והוא שינה להוליכה בהר. אמרי דבי רבי ינאי רישא כגון שמתה מחמת האויר ולא הוחלקה ולא הוחמה ומתה. ומעתה הואיל ושינה בה יכול לומר לו לא מתה אלא מחמת אויר לא היתה לימודת ליגדל באויר הר וקשה לה. או לא היתה לימודת ליגדל באויר בקעה וקשה לה. ר' יוסי בר חנינא אמר כגון שהכישה נחש. רבא אמר כגון שמתה מחמת אובצנא עייפות שיגעה ממשאה. הוליכה בהר יכול לומר לו עייפות שעלתה לראש ההר הועילה מתחילתה על כן עייפוה לה לאחר זמן כשהלכה בדרך החלק ויגעה תחת משאה ומתה. ואם שינה להוליכה בבקעה אע"פ שראינוה מזעת ולא היום חל יש לומר אילו הלכה בהר היה האויר שולט בה שם ונותן בה כח ולא תיגע תחת משאה ובבקעה לא שלט בה האויר והיא היתה חסירה כח ויגעה לה. ר' חייא בר אבא אמר הא מני ר' מאיר היא דאמר כל המשנה מדעת בעלים נקרא גזלן וקמה לה ברשותיה להתחייב בכל אונסיה וסיפא רבנן היא. הי ר' מאיר אילימא ר' מאיר דצבע. דתנן נתן צמר לצבע כל דילמא שאני התם דקנייה בשינוי מעשה. אלא ר' מאיר דמגבת פורים דתנן מגבת פורים לפורים. מגבת העיר לאותה העיר ואין מדקדקין בדבר לומר דיים בפחות והמותר יפול לכיס של צדקה. אבל לוקחין את העגלים לרוב בכל המעות ושוחטין ואוכלין אותן והמותר יפול לכיס של צדקה. רבי אליעזר אומר מגבת פורים לפורים ואין העני רשאי ליקח ממנו רצועה לסנדלו אלא א"כ התנאה במעמד אנשי העיר

דברי ר' יעקב שאמר משום ר' מאיר ור"ג מיקל. דילמא התם אדעתא דפורים הוא דיהיב ליה אדעתא דמידי אחרינא לא יהיב ליה. אלא הא ר"מ דתניא רשב"ג אומר משום ר' מאיר הנותן דינר לעני ליקח בו חלוק וכו':

סימן רנא

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל דבכל הני ליתא לדר' מאיר:

[**שם**]

מתני' השוכר את החמור והבריקה או שנעשית אנגריא פי' שנוטלה לעבודת המלך אומר לו הרי שלך לפניך. טלינה כמו שהיא סמויה לך שאף מזלך גרם כמות מזלי וטרח ויישר אותה בדרכים וגבי אנגריא נמי המתן עד שתשוב שאף מזלך גרם ונפסיד שנינו. מתה או נשברה שמפסיד כל שכרו חייב המשכיר למכור העור והנבילה לכלבים ולהוסיף מעות להעמיד לו חמור או ישכר לו אחר בדמי הנבילה שהרי חמור זה שיעבד לו או יחזיר לו שכרו:

[**שם ע"ב**]

מאי הבדיקה הכא תרגימו נהריתא. מיילא בלע"ז היוצאה בשחור העין ובלשון כנען ביילמ"ו:

[**שם**]

אמר רב לא שנו אלא באנגריא חוזרת אבל באנגריא שאינה חוזרת הוה ליה כמתה או נשברה וחייב להעמיד לו חמור. ושמואל אמר בין אנגריא חוזרת בין אנגריא שאינה חוזרת אם כדרך הליכתה ניטלה שהאינגרי' מוליכתה בדרך שהיה לו לילך אומר לו הרי שלך לפניך שכן דרך אנגריא נוטל חמור של זה ומהלך בעליה אחריה. וכל חמור שפוגע ראשון נוטלו ומחזיר לו את שלו והשני חוזר אחר חמורו עד שפוגע באחר. הילכך אמר לו הואיל ומזלך גרם שכור אחר והלך אחריו עד שיפגע בחמור . ואם שלא בדרך הליכתה ניטלה חייב להעמיד לו חמור אחר. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל. והילכתא כשמואל דקיי"ל הילכתא כשמואל בדיני:

סימן רנב

וזה לשון פר"ח. אם בדרך הליכתה ניטלה פי' אם פגעו בה בדרך הליכתה ואילו לא פגעוה בדרך לא היו מחפשים אחריה אומר לו ממך ניטלה. אבל אם היו מחפשים אחריה ומצאוה ואנסוה מחמת המשכיר הוא. שאפי' אם היתה בביתו משם היו נוטלים אותה. לפיכך חייב המשכיר להעמיד החמור לשוכר. וקיימא לן דכל היכי דפליגי רב ושמואל ולא איתמר הילכתא כחד מינייהו הילכתא כשמואל בממון. הרב ר' אלחנן זצ"ל כתב בשם רבינו יצחק אביו זצ"ל דנראה לו כפר"ח זצ"ל:

[**דע"ט א**']

תניא רשב"א אומ' השוכר את החמור לרכוב עלי' והבריק' או שנשתטתה חייב להעמיד לו חמור שמא תפול תחתיו בגשר או תשליכנו באחת הפחתים. א"ר פפא לכלי זכוכי' כלרכוב עליה דמי. אמר רבב"ח א"ר השוכ' את החמו' לרכוב עלי' ומתה לו בחצי הדרך ואין לו לשוכר על המשכיר אלא תרעומות שהשכיר לו חמור כחושה. היכי דמי אי דשכיח למיגר אחרת כאן תרעומות מאי עיבדתיה. אי דלא שכיח לאוגרי אגרא בעי למיתב ליה. לעולם דלא שכיח לאוגרי ומשום דא"ל אילו בעית למיתא עד הכא לאו אגרא הוה יהבת אי דא"ל חמור סתם ניגר לי' חמור אחר. לא צריכ' דא"ל חמור זה אם יש בדמיה של נבילה ליקח חמור כל שהוא יקח וישלם תנאו כשאין בדמיה ליקח ואם יש לשכור ימכור שוכר זה את נבילה באשר הוא שם וישכור חמור לעצמו. רב לטעמיה דאמר לא מכלינן קרנא. וכי תנן נמי במתני' חייב להעמיד לו חמור. היכא דמתה בעודה בבית הבעלים דמוסיף ולוקח חמור ולא כליא קרנא. אבל למוכרה ולהוציא הדמים לשכור אחרת לא דאיתמר השוכר את החמור ומתה לו בחצי הדרך אמר רב אם יש בדמיה ליקח יקח לשכור אל ישכור ושמואל אמר אף לשכור ישכור. במאי קמיפלגי מר סבר לא מכלינן קרנא ושמואל אמר מכלינן קרנא. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל אם אין בדמיה לא ליקח ולא לשכור נותן לו שכרו של חצי הדרך משום דא"ל אילו בעית למיתא עד הכא לאו אגרא בעית למיתב לי. הילכך נותן לו שכרו של חצי הדרך ואין לו על המשכיר אלא תרעומות. והוא דא"ל חמור זה אני משכיר לך. אבל א"ל חמור סתם חייב להעמיד לו אחר אע"פ שאין בדמיה לא ליקח ולא לשכור. והילכתא כשמואל דאמר מכלינן קרנא דקיי"ל הילכתא כשמואל בדיני. ואי קשיא לך הא דגרסי' בפ' המקבל בענין ההוא דמישכן לי' פרדיסא לחבריה לעשר שנים וקש לחמש שנין אביי אמר פירא הוי רבא אמר קרנא הוי וילקח בו קרקע והוא אוכל פירות דשמעינן מינה דבין לאביי ובין לרבא תרוייהו אית להו דלא מכלינן קרנא. התם אפשר לזבוניה ולמיזבן ארעא ומיכל מינה פירא. אבל הכא דלא אפשר דשמואל נמי לא אמר דמכלינן קרנא אלא היכא דאין בדמיה ליקח. הא יש בדמיה ליקח יקח ואל ישכור. עכ"ל:

סימן רנג

כתב הרב ר' אלחנן זצ"ל בשם רבינו יצחק אביו זצ"ל אהא דמסיק אילו עד הכא בעית למיתב לאו אגרא בעית למיתב לי. ויש תימא מאי קאמר השתא מיהא לא הוה צריך למיתי עד הכא ואמאי נותן לו שכרו. ויש לפרש דכיון שקיצר לו דרכו ההנה אותו קצת ובשביל מעט שייקרו לו עתה בני אותו מקום שדר בו יותר מזה שהשכיר לו חמורו

בתחילה לא יצטרך המשכיר ליתן מה שנדר יותר ממה שהיה נותן לו בחצי הדרך. אי נמי כגון שאף באותו מקום שמת החמור יכול למכור תבואתו או סחורה אחרת שיש לו וירויח בה. ויש בני אדם שמוליכים סחורתם עד שם ולא יותר להשתכר ולהרויח. ולכך יכול לומר לו שהרבה ההנאהו בכך ולכך דאוי ליתן לו שכרו של חצי הדרך כן נראה יותר. והא דתנן ס"פ השואל המשכיר בית לחבירו ונפל חייב להעמיד לו בית ואמרינן בגמ' היכי דמי אי דא"ל בית זה אזדא ליה. ולא אמ' אם יש בידו ליקח יקח לשכור ישכור כי הכא. היינו טעמא דחמור שמת אין הנבילה עומדת להחזיר להיות כמו שהיתה תחילה אלא לימכר עומדת. אבל בית זה ונפל. לחזור ולבנותו כבתחילה עומד. ולכך אין לומר כי אם יש בדמיו ליקח יקח לשכור ישכור. דלאו לדמים ולימכר קאי אלא להוסיף עליו יציאות עד שיהיה כבתחילה וכיון דא"ל בית זה לא קיבל עליו יציאות להוסיף בבנין זה כלום אלא בית זה כמו שהשכיר לו לדור בו כל זמן שיכול לדור בו וכי נפל אזדא. עכ"ל:

[**שם**]

ת"ר השוכר את הספינה וטבעה לה בחצי הדרך משום ר' נתן אמרו אם נתן את השכר ואפי' כולו לא יטול ואם לא נתן לא יתן. היכי דמי אילימא בספינה זו ויין סתם אם נתן לא יטול נימא ליה הב לי ספינתא ואנא מייתינא חמרא. אלא בספינת סתם ויין זה אם לא נתן לא יתן לימא ליה הב ליה חמרא ואנא מייתינא ספינתא אחריתי. הואיל והספן יש בידו להשלים וזה מעכב ישלם כל השכר. א"ר פפא אי אתה מוצא אלא בספינה זו ויין זה אבל בספינה סתם ויין סתם חולקין. ואם קיבל יחזיר החצי ואם לא נתן יתן החצי שהרי ביד שניהם להשלים ואם יעכב הנתבע מליתן החצי יעשה תנאו. ספינה זו ויין סתם אפי' נטל יחזיר. ספינת סתם ויין זה אפי' אם לא נתן יתן. כך פר"ח זצ"ל:

סימן רנד

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וש"מ דבספינה זו ויין סתם אע"פ שנתן את השכירות מחזיר משום דמצי א"ל הב לי ספינתא ואנא מייתינא חמרא ואיהו לא יכיל לאתויי דהא טבעה ליה ואי מייתי לה אחריתי מצי א"ל לא שקילנא אלא דהאי אגרנא מינך. הילכך אע"ג דשקיל א מהדר ליה ניהליה. וספינה סתם ויין זה אע"פ שלא נתן יתן משום דמצי א"ל הב ההוא יינא ואנא מייתינא ספינתא אחריתי דלא אגרנא אלא ספינה בעלמא וכיון דלא יכיל לאתויי ליה ההוא חמרא בעיניה יהיב ליה כוליה אגרא. ומסתברא לן דמנכי ליה דמי טירחיה כדאמ' התם אינו דומה הבא טעון להבא ריקן. עושה מלאכה ליושב בטל. עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

ת"ר השוכר את הספינה ופירקה לה בחצי הדרך קס"ד שכרה עד מקום פלוני בכך וכך וכשהגיע לחצי הדרך פירקה והוציא חבילותיו ממנה נותן לו שכרו של חצי הדרך ואין לו לבעל הספינה אלא תרעומות. היכי דמי אי דלא משתכחי לאוגרי לאחר תרעומות מאי עבידתיה אי דלא משתכחי לאוגרי כולי' אגריה בעי למיתב ליה. לעולם דקא משתכחי ומשום דפסתא דספינתא ריעוע הספינה שמתרועעת בהוצאת החבילות הכנסת החבילות. אי הכי טענתא מעליא היא וממונא אית ליה גביה. לא צריכא דפרקה לטעוניה בגוה בחצי הדרך הוסיף לתת בה חבילות שהיו לו שם והוא התנה מתחילה בכך ליתן כתוב' כאשר ירצה והשכר לפי חשבון המשאוי והדרך הילכך נותן לו שכר תוספ' המשאוי של חצי הדרך. אי הכי תרעומות מאי עבידתיה משום שינוי דעתא הייתי סבור ללכת מהר ולחזור אי נמי לאשלא יתירא צריך אני לקנות חבלים כאן ביוקר שכשהספינה מכבדת צריך להפליגה אל אמצעית הנהר למקום מים עמוקים שלא תהא גוששת וצריך חבלים ארוכים ואתה לא הודעתני שאטול עמי חבלים הצריכים לה:

סימן רנה

פר"ח זצ"ל דפרקי' לטעוניה בגוה כגון שמכר סחורה שיש לו בספינה לאדם אחר ויצא המוכר ונכנס במקומו בספינה הקונה יש לו תרעומות עליו כלו' שמא זה הקונה אדם קשה. אי נמי עד שיצא זה ויכנס זה צריך להוסיף חבל בקשר הספינה עכ"ל. וזה לשון רבינו יצחק אלפס זצ"ל דזבניה לטעוניה לאינש אחרי' איהו וסליק אידך בדוכתיה דשקיל להההוא פלגא דאגרא דפש ליה מההוא אחרינא דסליק בדוכתיה האי הוא דאית ליה עליה תרעומות ומשום שינוי דעתא. עכ"ל:

[**שם**]

ת"ר השוכר את החמור שוכר מניח עליו כסותו ולגינו ומזונותיו של אותו הדרך. מיכן ואילך חמר מעכב עליו. חמר מביא עליו תבן ושעורים של אותו היום. מיכן ואילך שוכר מעכב. היכי דמי אי דלא שכיח למיזבן שוכר נמי לא ליעכב ואי דשכיח למיזבן חמר נמי ליעכב אשוכר שלא יניח עליו אלא מזונות של יום אחד. אמר רב פפא לא צריכא דשכיח למיזבן מאונא לאונא שוכר לאו דירכיה למיטרח חמר דירכיה למיטרח:

סימן רנו

בפר"ח נראה השוכר את החמור לרכוב עלי' איש לא תרכב עלי' אשה. אשה תרכב עלי' איש ואשה בין גדולה בין קטנה פסק לרכוב עלי' אשה מרכיב עלי' בין גדולה בין קטנה. ואמר רב פפא ואפי' מעוברת והיא מניקה:

[**דף פ' ע"א**]

מתני' השוכר את הפרה לחרוש בהר וחרש בבקעה ונשבר הקנקן פטור. בבקעה וחדש בהר ונשבר הקנקן חייב. שההרים קשים לחרוש שסלעים שם. וכל כלי המחרישה לבעל הבקר ונעריו הולכים עם בהמותיו זה אוחז הדרבן לכוין הפרה לתלמיה וזה הולך אחר המחרישה ומכביד את היתד בקרקע שבו הברזל שקורין קולטרא והוא קנקן דמתני'. לדוש בקיטנית ודש בתבואה פטור. בתבואה ודש בקיטנית חייב שהקיטנית מחלקת. והיכ' דלא שני ואין לבעל הפרה לתבוע לו כלום ואילו שהיו בפעולתן המנהיג והאוחז היתד שבידים היו איזה מהם פושע בשבירת הקנקן ומאן משלם. רב פפא אמר דנקיט פרשא דהיינו מרדע הוא משלם שלא כיון הפרה יפה דעל ידי שעיות השורה של מענה נשבר הקנקן. רב שישא בריה דרב אידי אמר דנקיט מנא דהיינו הקנקן משלם שהעמיקו יותר מדאי לא היה נשבר בעיוות השורה. ואי ארעא דמחזקי בגורנדי שהיה יודע שמעלת אבנים וצונמא וטרשין תרוייהו משלמי שהיה להם ליזהר מאד ובדבר מועט שעיוות עם המנהיג נשבר והוי מוטל בספק:

[**שם**]

אמר רבי יוחנן המוכר פרה לחבירו ואמר לו פרה זו נגחנית היא רבצנית היא נשכנית היא. היה בה אחד מן המומין האלו וסנפו בין המומין אחרים שלא היו בה הרי זה מקח טעות לפי שהכיר הלוקח בשאר המומין שלא היו בה וכסבור בכולן הוא משקר. אלא להשליך מעליו כל התרעומות הוא בא. הילכך מקח טעות הוא דאדעתא דהכי לא זבין. מום זה ומום אחר שפירש לו שם אותו המום לבדו וא"ל מום זה יש בה. ועוד מומין אחרים אין זה מקח טעות. דכיון דאותו המום הזכיר לו לבדו בו היה לו לבדוק. תניא כוותיה דר' יוחנן המוכר שפחה לחבירו ואמר לו שפחה זו שוטה היא ניכפת היא שעמומית היא היה בה מום אחד מאילו המומין והשאר אינם בה וסנפו ביניהם הרי זה מקח טעות. מום זה ומום אחר אין זה מקח טעות:

סימן רנז

פר"ח זצ"ל וכן הלכה. א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי היו בה כל המומין הללו ואינו מקפיד אלא על אחד ובא וטענו וסבור הייתי שהיית כולל בה מה שאין בה ומה שיש בה. ואילו ידעתי שזה בה לא הייתי לוקחה מאי א"ל רב מרדכי לרב אשי הכי אמרי משמיה דרבא היו בה כל המומין האלו אין זה מקח טעות:

סימן רנח

מעשה בראובן שתבע את שמעון לדין וטען מכרתי לך סוס אחד ומשכתו וקניתו תן לי דמיו. השיב שמעון הסוס אחזיר לך ולא דמיו. כי כשרכבתי עליו יום אחר הרגשתי

במומין שהיו בו והיה מקח טעות. השיב ראובן מכרתי לו כמו שהיה. ועד היום איני יודע שהיו בו בידי שום מומין כי שמא אירעו לו המומין בידך ושוב באו עדים ע"פ החרם ואמרו כשניס' שמעון הסוס לקנותו אמרנו לו שהוא חיגר וגם אחרי' אמרו לי כמו כן אמ' שמעון אמת כך אמרו לי אך לא האמנתי יותר מהם והוא נדר לי שאינו בעל מום והטעני. דעתי נוטה אחרי שגילו לו המומין סבר וקביל דגרסי' פ"ק דקידושין התקדשי לי במנה ונמצא מנה חסר דינר או דינר של נחושת אינה מקודשת ופריך האי דינר של נחושת היכי דמי אי דידעה ביה וסברת וקבילת. לא צריכא דיהב לה בלילא. ותו גרסינן בהאי פירקא סימפון בעבדים ליכא אי מומין שבגלוי הא קא חזי ליה כו' עד הנהו קלא אית להו פי' דלא שכיח. מיהו ישבע שמעון שלא קיבל עליו מומין ולא נדר לו כלום. ובפ' המדיר הלכה היה בה מומין. נראה חזקה אין אדם שותה בכוס אלא א"כ בודקו והאי ראה ונתפייס. ואם אין עדים שראה מום קודם שמשכו כך הדין שאע"פ שלא נתן ראובן לשמעון המעות לא אמר שעל ראובן המוציא מחבירו עליו הראיה לברר שהמום אירע אחרי שמשכו שמעון אלא על שמעון לברר שהיו בו המום קודם שמשכו אין ידוע לשניהם שאם היה ידוע לשמעון סבר וקיבל. והשתא שאין ידוע על שמעון לברר ואם לא בירר הפסיד. דקיימא לן כלישנא בתרא דשמואל דאמר בפ' המדיר גבי המחליף פרה בחמור כו' כל שנולד לו ספק ברשותו עליו להביא ראיה פי' כל אדם שקנה שום דבר בחליפין או בקנין או כל אדם שמשך חמור או פרה ודומה לו שנגמר המקח במשיכה שהרי אין ידוע בו מום שהיה בו ביטול מקח ואם אחרי כן נתברר המום הרי נולד ספק המום ברשות המושך דעתה שעה שנודע העמדנו על חזקתו הראשון שנולד בלא מומין. הילכך על המושך לברר כי התם כי אחרי שמשך בעל החמור את הפרה הרי נגמרו קנין החליפין ועמד החמור בחזקת בעל הפרה דכל הנישום דמים באחר כיון שמשך זה נתחייב זה בחליפין בכל מקום שהוא הילכך על בעל הפרה להביא ראיה שכשנודע מיתת החמור כבר היה דומה לנו שהיה החמור של בעל הפרה שנקנה במשיכת הפרה. ומייתי עלה התם ממחט שנמצאת בעובי בית הכוסות כו' עד לא הוגלד פי המכה המוציא מחבירו עליו הראיה. ומסקינן התם דאפי' לא יהיב טבח דמי על הטבח להביא ראיה שאחרי שמשך נולד ונודע המום וברשותו נולד. ואם לא יברר הטבח יפרע לבעל הבהמה ויפסיד והכי מסקינן וכן הילכתא. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל ורבי' זקיני. ולא כלישנא קמא דשמואל. וכן מצינו שפסק רבי' שמואל בר מאיר זצ"ל והביא ראיה דאע"ג דלא יהיב דמי על הטבח לברר מדאוקי רב נחמן בר יצחק לעיל מינה כלה בבית אביה ולקידושין אע"פ שביד האב ולקידושין אי לא מברר האב

הקידושין שלא היה בהם חייב להחזיר. והכא נמי כיון שאחרי שמשך שמעון הסוס נודע הרי נולד המום ברשותו עליו לברר או יפרע. מיהו נראה לי דישבע ראובן שלא ידע בו מום כשמכרו או ישבע ראובן ששמעון ידע המום כשקנאו. ואם אינו חפץ ראובן לישבע רואין ב"ר ואומרין אם זילזל במכירת הסוס מפני המום כל כך שאין בו אונאה וביטול מקח המקח קיים. ואם לאו בטל המקח או ישבע כמו שפי' לעיל. והא דתנן בפ' המוכר יין לחבירו והחמיץ אינו חייב באחריותו ואמר רב אסי לא שנו אלא בקנקנים דלוקח אבל בקנקנים דמוכר לימא ליה הא חמרך והא קנקנך ופריך וכי קנקנים דמוכר מאי הוי לימא ליה לא איבעי לך לשהוויי. ומשני דא"ל למקפה הילכך קאי לאוכלו מעט מעט אבל לא למקפה אפילו ידוע שיינו החמיץ אינו חייב המוכר דא"ל לא איבעי לך לשהויי. כך המסקנא התם. ואיכא מרברבתא דמפרשי כגון שנתן הלוקח כבר הדמים למוכר. הילכך פטר נפשיה המוכר בטענה לא איבעי לך לשהויי. וזימנין דפטר נפשיה בטענת שמא גרם קנקנים דלוקח. אבל אם לא נתן הדמים על המוכר להביא ראיה ולברר שעל ידי גרם הלוקח החמיץ. ואין הדבר כן אלא אפי' לא יהיב דמי על הלוקח לברר כמו גבי טבח כיון שלא התנה למקפה דאמרי' באיזהו נשך דעליה דלוקח רמי לאתנויי ולא על המוכר אבל אתני למקפה חייב המוכר וההיא סוגיא כרב דאמר לעיל מינה המוכר חבית של יין והחמיצה כל ל' יום ברשות מוכר דחשיב כאילו היא בשעת מכירה כבר חומץ. ואע"ג דלא קיימא כרב אלא כשמואל חמרא אכתפי גברא שוואר ואפי' קנקנים דמוכר ואפי' א"ל למקפה דהא עבד רב יוסף כוותיה דשמואל. מ"מ נלמוד מיכן לדין אחר כדפרי' דר' יוסי בר חנינא ונחית לעומקא דדינא כדאמ' בפ' שור שנגח ד' וה' . אי נמי אפי' כרב אתיא וכל אחר שלשה דלא פליג אמתני' וכן פי' התם רבינו שמואל זצ"ל - אבי העזרי:

[**שם**]

מתני' השוכר את החמור להביא חיטין והביא עליה שעורין שהן קלים מחיטים חייב בקלקולה. אם הוסיף שלשת קבין ולא אמ' הואיל והשעורין קלין ויש לו להוסיף עד כדי כובד החיטין. שמשא החמור לתך חיטין חצי כור מפני שהנפך קשה לבהמה כמשאוי. וכיון דנפח לתך שעורין כנפך לתך חיטין קשה לה תוספת. תבואה והביא תבן חייב שהנפח קשה כמשאוי. להביא לתך חיטין והביא לתך שעורין שלא הוסיף פטור אם מתה. ואם הוסיף על משאו חייב וכמה יוסיף על משאו ויהיה חייב סומכוס אומר משום ר' מאיר סאה לגמל ושלשת קבין לחמור. איתמר אביי אמר קשה כמשאוי תנן כדפרי' אע"פ שאין משאן כבר כמשא חיטין הרי ניפחא כי תיקלא נפח קשה כמשקל הואיל

ונפחן שוה הרי הוא כמשקל שוה. ואם הוסיף שלשת קבין דהוא שיעור תוספת לחמור לקלקל חייב. ורבא אמר קשה למשאוי תנן אם השוה כובר השעורין לכובד החיטין כגון שהוסיף סאה שלם על הלתך הרי הרבה הנפח ורוב הנפח קשה למשאוי והרי נפיחה תוספת לקלקל החמור. תיקלא כי תקלא ואינו חייב עד שישוה כובד השעורין לכובד החיטין דליהוי נפח זה תוספת. אבל נפח שוה ומשקל חסר לא אמרי' נפח השוה הרי הוא כמשקל שוה וליחייב בתוספת של שלשת קבין דקשה למשאוי תנן ולא כמשאוי. תנן להביא לתך חיטין והביא לתך שעורין פטור ואם הוסיף על משאו חייב מאי לאו שלשת קבין. לא סאה. והא עלה קתני כמה יוסיף על משאו ויהא חייב סומכוס אומר משום ר' מאיר סאה לגמל ושלשת קבין לחמור. ה"ק היכא דלא שני חיטין והביא חיטין שעורין והביא שעורין כמה יוסיף על משאו ויהא חייב סומכוס משום ר' מאיר אומר סאה לגמל ג' קבין לחמור. ת"ש להביא לתך חיטין והביא לתך שש עשרה שעורין תוספת סאה להשוותן למשאוי החיטין חייב בשביל הנפח הא שלשת קבין פטור דהיינו כרבא. תרגמה אביי במחיקתא פי' רש"י זצ"ל אני שמעתי שעורין שהתליעו. וכן בפי' תשובות הגאונים. אבל לדידי קשיא לי מה לי התליעו ומה לי לא התליעו הרי יש כאן הנפח על הלתך שלשה קבין וקתני פטור. ולאביי נפח כמשאוי דהא כי לא התליעו נמי שעורין קלים הם ומחייב ליה אביי משום ניפחא. ונראה בעיני שמשא החמור לתך ומרירתו טפופות ט"ו סאין ולא מחוקות. ומוקי אביי להא בשש עשרה מחוקות שהמוחק פוחת שלש קבין ואין כאן אלא תוספ' נפח שלשת קבין על לתך. טפופות לא מחוק ולא גדוש. עכ"ל:

סימן רנט

פר"ח זצ"ל והילכתא כרבא דקיי"ל תקלא כתקלא וניפחא הוי תוספ'. וכן כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל דהלכה כרבא:

[**שם ע"ב**]

ת"ר קב לכתף פרש"י קב הוי תוספת לאדם הנו הנושא בכתף מכאן אתה למד שמשא אדם בינוני שלשים קב שהם חמש סאין. דהא תנן תוספת חמור שלשת קבין שהן חצי סאה ומשאוי לתך ט"ו סאין אלמא תוספת אחד בשלשים במשא הוא. ואשמעי' שאם הוסיף עליו קב חייב. ופרכי' אם איתא דלא מצי בר דעה הוא נישרייה אמר אביי כשחבסו לאלתר. רבא אמר אפי' תימא שלא חבסו לאלתר לא צריכא לאגרא יתירא. רב אמר סבר חולשא הוא דנקיט ליה:

סימן רס

פר"ח זצ"ל וקיימא לן כרב אשי דהוא בתרא ואוקמ' כי נדמה לו לכתף כי תשות כח החזיקה בו. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהלכה כרב אשי. הילכך אם הוסיף קב על ל' קבים באדם ושברו חייב. אדריב לעריב' פי' לתך הוי תוספ' למשאוי ספינה קטנה. כור הוי תוספת לספינה בת תלתין כורין שלשת כורין לבורני גדולה למאי נפקא מינה למקח וממכר. אמר רב פפא ש"מ סתם ספינה בת תלתין כורין . ירושלמי ג' סאין לעגלה ומיכן יש ללמוד שסתם עגלה בת תשעים סאין. תוספתא המשכיר בהמה לחבירו לא ישנה לו הבהמה השכיר לו חמור לא יושיבנו על הסוס. סוס לא יושיבנו על הקרון. וה"ה שלא ישנה מאיש לאשה כדפרישית לעיל:

סימן רסא

פסק רבינו יצחק בר אברהם זצ"ל בתשוב' וזה לשונו: שאם שכר סוס איש מחבירו והרכיב עליו גוי ונפחת הסוס. אומר אני שישראל פושע הוא כי הנכרי אינו חס על ממונו של ישראל וגרע מאשה טובא לשלם כל מה שדמי הסוס נפחתים מאשר בתחילה אם ידוע שויו על פי עדים כשרים ואם אין ידוע וזה אומר כך וזה אומר כך ישבע הנתבע ויפטר. ואם המשכיר אומר נפחת סוסי והשוכר אומר איני יודע אם נפחת אם לא נפחת ישבע שאינו יודע ויפטר דמנה לי בירך והלה אומר איני יודע פטור אלא שצריך שבועת היסת. עכ"ל:

סימן רסב

השוכר סוס מחבירו ונמצא צולע זה היה מעשה והשיב רבינו יצחק בר אברהם זצ"ל וזה לשונו: על סוס אחר אשר שכר ראובן משמעון והוליכו מהלך ב' ימים ובצאתו מן העיר קרוב לב' פרסאות נמצא צולע על יריכו ולא חשש ראובן לדבר וירכב עליו עד המקום אשר היה חפץ ללכת שם ובבואו שם הראהו לאומן לתקנו ותקנו והתרה בו שלא לרוכבו. ובכל זאת לא הטה אזן ורכב עליו גם בחזרתו ונתקלקל הסוס לבלתי התרפאות עד חדש או חדשים או יותר ושמעתי כאלה רבות. וראיתי מקצת הדיינים העולה על רוחם לפוטרו ולדמותו להכהו על ידו וצמתה ידו וסופה לחזור דקיימא לן כרבא דאמר אינו נותן אלא שבתו שבכל יום ויום וכיון דאין כאן נזק כי היכי דשור כאדם פטור דאיש בעמיתו ולא שור בעמיתו . אדם בשור נמי פטור דאיש בעמיתו ולא איש בשורו ואומרים דאדם דאזיק שור הוא כדאמ' בריש בבא קמא . וכן אני בעיני כי טעות גדולה היא בידם. חדא כי לפי דבריהם אם יפטר מן התורה יתחייב מדרבנן מכח דינא דגרמי דהוי מדרבנן כמו שהוכיח רבינו יצחק מדקבעי ס"פ הכונס אם עשו תקנת נגזל במסור או לא. ואי מדאורייתא למה לא יעשו התקנה במסור במו בנגזל. והא פשיטא דלא גרע

מדינא דגרמי בדבר שמפסידו ומזיקו בידים והיזק ניכר. ומ"מ שבתו שבכל יום ויום לא הייתי מחייבו מזה הטעם דכיון ששמין אותו במה נפחת מדמיו במה היה שוה וכמה הוא שוה הרי כאילו החזיר לו סוסו שלם וכאילו לא גרם לו הפסד. ולפי דבריהם לא שבקת חיי לכל בריא והרוצה להפסיד לחבירו ינעוץ במסמרות בסוסיהם בכל יום ויום ויפטר. וחלילה מלומר דבר זה ואפי' לתינוקות של בית רבן יודעין. ועוד כי נראה בעיני דאפי' מן התורה מחייב כדפרי' באלו הן הנחנקין אלא מעתה הכחישה באבנים הכי נמי דלא מחייב ולא מפליג בין כחש דהדר ובין כחש דלא הדר. ועוד אמאי נקט והכהו על ידו וצמתה ידו וסופה לחזור הוה ליה למינקט כל חבלות שבעולם שסופם להתרפאות. ועוד כי קא בעי ריפוי שלא במקום נזק היכי משכחת לה ומפ' דהוה כאיב ליה מידי ואותיב ליה סמא לאסוקי שפיר ואחתיה לבישרא וצריך לאותובי ליה סמא אנקוטי גוונא דבשריה מאי קבעי הלא רוב חבלות וחבורות שבעולם שאין בהם חסרון אבר כולם שלא במקום נזק הם שסופם לחזור על ידי רפואה וסתמיה דקרא דוהכה איש את רעהו באבן או באגרוף נמי הכי הוי. ואין משמע כלל שידבר במכה שאין סופה להתרפאות לגמרי. ואע"פ שיש לדחות דמשום אבייי נקיט ליה דאית ליה דסופה לחזור שבת גדולה איכא. אין נראה בעיני דהא קיימא לן כרבא מדקא בעי כל כך בפשיטות ולא מדכר אבייי כלל משמע דלפי האמת נמי משמע הכי אלא ודאי כל מכה שצריך להוציא עליה לרפואתה ואינה חוזרת ממילא לא קרינן ביה סופה ונזק גמור הוי ופחת גמור דוי להיות נפחתת בדמיה בכך. ולא דמי לשבת הפוחתתו בדמי' כגון הכהו על ידו וכו' דלרבא לית ביה שבת גדולה סבר שאין פחת חשוב שלא נזק אף על פי שיש בו פחת בדמים. כיון שאומרין אותו שסופו לחזור ממילא שקונים אותו בפחות. בשביל כך אין חשוב נזק דאין זה אלא מחמת יראה שאין יודעין בו שיהא ראוי לחזור. אבל בדבר שצריך לטרוח ולבקש רוחא על כך ולהוציא יציאתו לרפואתו הדבר ידוע שקונים אותו בפחות מחמת ששוה פחות בכך כיון שאין סופו להתרפאות מעצמו. דאטו מי סני לתלמודא למינקט רוב חבלות שבעולם שסופם להתרפאות. ונקיט צמתה ידו דקאמ' שבת הפוחתתו בדמים היכי דמי דמשמע שאין פשיטא לו למצוא. ואלא דקאמ' בהשולח אלא היכי דמי דלא כליא קרנא כגון שהכהו על ידו וכו' ומקשי' הניחא לאביי אלא לרבא מאי איכא למימר. אין להקשות לפירושי מ"ט לא מוקמי לה בשאר חבלות שסופם להתרפאות על ידי רופא דהנהו בכליא קרנא חשיבא להו כיון שאם היה רוצה למכור חלקו עכשיו היה נפחת מדמיו בכך כיון שצריך להוצאות עליו לרפואתו. ועוד לבי נוטה לומר שאפי' בסופה לחזור ממילא אין לדמות בהמה לעבד. דדוקא עבד אין קונין אותו בפחות בדבר שסופה

לחזור משום דחזי למיקם קמיה ואין יציאתו מרובה ואין מקפידים על כך בשהות מעט. אבל בהמה דלא חזיא ויציאתה מרובה נפחתים דמיה בכך. ודבר הנראה לעינים הוא ויתד היא שלא תמוט וחבל על האומרים בענין אחר דלא מצינו לא במקרא ולא במשנה ולא בתלמוד מזיק ממון חבירו והיזק ניכר שיפטר - יצחק בר אברהם זצ"ל:

סימן רסג

עוד נראה בעיני דעל כרחין דאפי' בעין צמתה ידו וסופה לחזור חייב בשור דהא כשיש נזק גמור כגון סימוי עין או שבירת רגל באותו ענין דלכשיתרפא יהא ראוי למלאכה ולא כבתחילה אלא שעכשיו אינו ראוי למלאכה כלל מחמת חוליו. היאך שמין אותו כאדם () והיאך כשור . על כרחיך לא תמצא חילוק בין זה לזה. אלא שבאדם שמין אותו כמה היה שוה בתחילה וכמה הוא שוה עכשיו לכשיתרפא שאינו יכול לעשות מלאכתו הראשונה וזהו נזק. וכמה שמתבטל שאינו יכול לעשות מלאכה עכשיו מחמת חוליו אפי' במה שיעשה לאחר שיתרפא זהו שבת שנותן באדם. כדתנן שבת רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין מה שאין כן בשור דאין שמין הנזק לבד והשבת לבד. אלא שמין אותו הכל ביחד כמה היה שוה מתחילה וכמה הוא עכשיו שוה שהוא חולה וכולל עכשיו שבת וריפוי עם הנזק שכל זה דמיו נפחתין דע"כ א"א לסלק שומא זה ממנו. דהא אי לא כתב שבת כל עיקר אפי' באדם בזה הענין הא שמין אותו ולא בענין אחר. דכמה היה שוה מתחילה וכמה יהא שוה לכשיתרפא אינו ראוי לשם דנמצא אתה מכחיש את הניזק שלא לשלם לו כל נזקו. ואיזו שומא תהיה באותו ענין והדבר ידוע שהוא נפחת בדמיו בכך יותר ויותר. ופשיטא שכל זה בכלל נזק וכיון שיש נזק שאין סופו להתרפאות אתה שם לו השבת והריפוי בכלל. גם שכשיהיה סופו להתרפאות פשיטא ששמין אותו. דלמה יפסידנו בזה יותר מבזה. אלא שאין נותן לו שבתו שבכל יום ויום כמו באדם כי אם במה שנפחתו דמיו בכך הוא יתן. ופעמים שהוא מעט פחות מאדם ופעמים שהוא הרבה. ושמין אותו כמה היה שוה וכמה הוא שוה למכור פחות בכך. ואין להקשות לפירושי דא"כ לא משכחת בהשולח לא מיכליא קרנא בשור בעץ הכהו על ידו וצמתה ידו וסופה לחזור דשור נמי משלם אפי' לרבא מה שנפחת בדמיו. דהא לא קשיא היא. דודאי בשור באדם אינו ראוי לשלם דכיון דגילה הכתו' שנותן נזק באדם אם כן שומת נזק שלו אינה אלא כמה היה שוה מתחילה וכמה הוא שוה עכשיו לכשיתרפא ושבת הוא לבדו נזק נמצא דכשמיעט הכתוב איש בעמיתו ולא שור בעמיתו מעטיה לשבת מיניה ואוקמא אשומת נזק דאית ביה. א"כ בצמתה ידו וסופה לחזור אין שור באדם משלם כלום. אבל שור בשור או אדם בשור אינו ראוי לשום כבענין הזה דהא בשור לא

מצינו בו שבת כמו באדם. ואינו דאוי לסלק ממנו שומא הראויה לו דהיינו כמה היה שוה וכמה הוא שוה בין סופה לחזור בין אין סופה לחזור. דאפי' באדם היתה כבענין הזה אי לאו דגלי קרא כדפרישית. ושוב שמעתי שרבינו חיים היה מודה הלכה למעשה כדבריי אלא שלא שמעתי טעמו. ושלום - יצחק בר אברהם זצ"ל:

סימן רסד

ירושלמי שיירא שנפל עליה גייס מחשבין לפי ממון ואין מחשבין לפי נפשות שלחו לפניה' תייר מחשבין לפי נפשות ואין משנים על מנהג שיירא. פי' שיירא שנפל עליה גייס וטרפה מה שנשתייר להם כגון שהיו שותפין מחלקין לפי ממון ולא לפי הנפשות. שכרו תייר לפניהם מפני פחד ליסטי' או להראות להם הדרך מחשבין לפי נפשות. תסופתא שיירא שחנתה במדבר ונפל עליה גייס לטורפה מחשבין לפי ממון ואין מחשבין לפי נפשות ואם שלחו תייר לפניהם מחשבין לפי נפשות. מדלא קתני בירושלמי לטורפה כדתני בתוספתא משמע דבטרפה הגייס עסקי' אע"פ שיש לפרש שעמד עליה הגייס לטורפה ונתפשרו עמו כמו התוספתא:

ירוש' ספינה שיצא עליה נחשול והקלו ממשאה מחשבין לפי משאוי ולפי ממון ואין מחשבין לפי נפשות. אבל השוכר קרון או ספינה מחשבין לפי משאוי ולפי הנפשות ואין מחשבין לפי הממון. שיירא שנפל עליה גייס ועמד אחד מהן והציל מידן מה שהציל הציל לאמצע. ואם נתנו לו רשות מה שהציל הציל לעצמו. חמרין שנפלו עליהם ליסטים ועמד אחד מהן והציל מה שהציל הציל לאמצע. ואם התנה עמהם בב"ד מה שהציל הציל לעצמו. השותפין שמחלו להם מוכסין מה שמחלו מחלו לאמצע. ואם אמרו לשם פלוני מחלנו מה שמחלו מחלו לו. וצ"ע פירוש ס"פ הגוזל בתרא בתשובת מורי רבי' שמחה זצ"ל:

סימן רסה

הכי אמר רב דניאל גאון ראובן ושמעון דאזלי בספינת' או בשיירא ועלו תרוייהו בחד פונדקי ואיגנוב מידי מחד מיניהו אי אתנו אהדדי מקמי הכי דריוח ופסידא דמטי לי' לאמצע. דינא למיתב ליה לחבריה פלגא פסידא ודינא הוא למיתן ליה פלגא רווחא. ואי לא אתנו לא מיחייב. חדא משום דגרמא בנזקין היא וגרמא בנזקין פטור. ועוד תנן מי שיש לו גינה לפנים מגינת חבי' נותנין לו דרך מן הצד מדעת שניהם נכנס בשעה שהוא רוצ' ומכניס לתוכה דתגרים. אע"ג דמפסדי ליה תגרי ראובן לשמעון פטור משום דתרוייהו אית להו אורחא בהאי פונדוק כי אית ליה אורחא לגינאי בהאי גינאי היצונית ואין לו טענה כלל. וכן הילכתא: בספר בשר על גחלים:

סימן רסו

וששאלתם ראובן דעבד שותפות עם שמעון ומתני בהדי' דלא ליפרוש מיניה אלא באנפוהי. ואזל שמעון לדוכתא רחיקא ועבד תמן סחורתא כמה שנין שקל וטרא עם אינשי ומטא ליה רווחא טובא ובתר כן בעי למיהדר ועל לספינתא איהו וכל מה דאית ליה עם יהודאי אחריני וכד אינון אזלין תברא נחשולא להההיא ספינתא וערקו ערטילאין ואיתבר כל מה דהות בידיהון ואתו עליהון אינשי דלא חזו להון יהודאי מעולם ובעו למישבא יתהון ולמיקטלינון ואיתנצילו מנהון ערטילאין. ואזל שמעון דנן בתר כן ושקל וטרא באנפיה בהדי אינשי וזבן מילתא דאית ביה סכנתא דאכריז עלה מלכא כל דזבין לה פסקי' ליה לריש'. וכל יהודאין דהוו תמן משביעינון דלא ליזבנון ההיא מילתא. ואזל שמעון דנן וזבנה ורווח בה טובא. בתר כן מטא ליה זימנא ואזל ההוא דהוה ליה ולא פש בידיה אלא פורתא הדר תוב טרא ושקל ורווח בתר כן אתא ראובן וא"ל הנפק מה דאית לך וניפלוג תרויהון. א"ל שמעון אנת מאן דאית לך בהדין ממונא. ממונא דשקלתי מינך איתברת ספינתא ואזל כוליה ונפקי ערטילאי והא יהודאי דהוו בהדאי דנפקי ערטילאי והאי ממונא דאית בידאי סכנתא דעבדי בנפשאי וזבני מילתא דאכריזו עלה קטלא ושקלי בטרשאה מבני אנשא אנת מאי אית לך בהדאי דלא תפרוש מינאי אלא באנפיי ועד השתא שותפא דידי את ושטר שותפות דנקיטנא כתב ביה האי תנאי וכתב ביה כל מה שמרחמין מן השמים שכר בין בממון זה בין בממון אחר ואפי' מציאה הבאה לידי השכר לאמצע וקבילת עלך כל הני תנאי. השתא טענתא דראובן אית ביה משא או לא. הכין איתחזיאת לנא דטענתא דראובן לית ביה משא ולא שויא שום מדעם ושלא כדין קא"ל אית לך תנאה עלך אי הוא אית ליה תנאה על שמעון ושמעון לית ליה עליה משום תנאה עסקא דלית בה כמה תנאה מאי אישתעי האי דינא מכל מקבלי עיסקא הרי אמור רבנן אמרי נהרדעי האי עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון עבדו רבנן מילתא דניחא כו' ואמ' בני דרב עיליש נפק עילוייהו שטרא פלגא באגר ופלגא בהפסד כו' ש"מ דהכין מתבעי ליה למיכתב אי פלגא באגר תרי תילתי בהפסד ואי תרי תילתי באגר פלגא בהפסד ודינא הכי הוא וראובן דנן כיון דלא קביל לשמעון הכי לית ליה עליה שום מדעם. כללא דמילתא כל שטרא דלא כתב בי' כנהרדעי וכדבני בי רב עיליש צד ריבית הוא ואסיר. ועוד ראשונים נמי הכי הוו דייני דהא מפרש בשאלתיה דמר דאשכחתון בשאלתי' דאבא מרי האי מאן דקביל עיסקא מן חבריה וקביל עליה תנאה כל רווחא דמטא לידיה בין מהאי עיסקא בין בעיסקי אחריני דשקילנא מן אינשי באנפאי ההוא תנאה לאו תנאה הוא עד דמקבל עליה ההוא כל ממונא דשקיל שמעון מן

אינשי והוה ליה דינא בהדיה. והדין ראובן לא קביל עליה לשמעון הכי הילכך לא דיינינן ליה כדאמרי נהרדעי. ודקא טען דשטר שותפות דילי כתוב ביה כל מה שמרחמין מן השמים וכו' הדין תנאה לאו תנאה הוא ולא שוי שום מדעם ולא עבדינן ביה מעשה. מאי טעמא דהלכה רווחת בישראל אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם דאמר רב נחמן א"ר הונא כרב וכו' כולהו סבירא להו אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ומוקמ' להו ואמ' לית הילכתא כוותייהו אלא הלכה אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. השתא הדין שמעון מאי שוי מאי דקביל עליה לראובן דכל רווחא דאתי לידי מארבע רוחות העולם יהוי לך פלגא כיון דלא הוי בידי דשמעון מידי כי קביל עליה האי תנאה מאי הוה מקני ליה להאי ראובן. וכ"ש דמפרש בשאלתי' דמר דאשכחת בשאלת' דמר רב חנינאי גאון דכתב ביה אע"ג דקביל עלי' שמעון הלין תנאה לאו תנאי נינהו ובטלי. ומר רב חנינאי בדריה הר גבוה היה וסמכינן עליה. ותו דתנן בר"פ המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים ונגנבו או שאבדו שילם ולא רצה לישבע וכו' מתקיף לה רמי בר חמא היכי קני ליה שמעון לכפילא והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. אלמא הלכה רווחת היא שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ותו קאמר באידך פירקא א"ל רב פפא לאביי בין למ"ד ירתון תנן בין למ"ד יסבון תנן הא אין אדם מקנה דבר שלא ב"ל. אלמא הכי הילכתא ומסמר קבוע הוא. ולפום דכת' בשאלתא דינא הכין כיון דטבע ואזיל כל עיסקא דשקיל מראובן אי נמי דשרו אהדדי ולא פש מיניה שום מידי בטילית שותפותהון ולית ליה לראובן על שמעון מידי דמאי דאתני בהדיה ברווחא דמטי ליה בין בהאי ממונ' ובין במאי דשקילנא מאחריני תנאו בטל הוא. חדא דאין א"מ דבר שלא בא לעולם. ועוד כל דאמ' אי הוו לי יהיבנא לך אסמכת' היא ואסמכתא לא קניא. דטעין ראובן ואמר אתנית בהדאי דלא תיפרוש מיני אלא באנפאי לחדוקי ולירוזי אתני בהדיה דלא אתני בהדי' לא תפרוש כלל אלא דאי בעי ליפרוש מיניה לא ליפרוש אלא באנפי' ולדעתיה ועוד דלא כפליה לתנאיה דלא תיפרוש ואי פרשת מיחייבת בממונא. ע"כ לשון בשר על גבי גחלים:

[**שם**]

מתני' כל האומנין קבלנים שמקבלים עליהם לעשות מלאכה בביתם שומרי שכר הם להתחייב בגניבה ואבידה. וכולם שאמרו טול את שלך והבא מעות שומר . לימא מתניתין דלא כר' מאיר דתניא השוכר בהמה מחבירו כיצד משלם דשומר חנם ושומר שכר והשואל כתיבי שוכר לא כתיב ומהו דין חייובו ענין גניבה ואבידה פטור או חייב ר' יהודה אומר כשומר שכר דהואיל ולהנאתו הוא אצלו אע"פ שנותן שכר פעולתו שומר שכר הוא דאי לא יהיב שכר הוי שואל וחייב באונסין והשתא דיהיב אגרא לא הוי שואל

והוי שומר שכר ר' מאיר אומר כשומר חנם דהא יהיב אגר מלאכתו אינו נוטל שכר על שמירתו. ואומן דומה לשוכר שלהנאת שכר אומנתו הוא בידו. אבל שכר שמירה אינו נוטל אלא שכר פעולה. אפי' תימא ר' מאיר בההיא הנאה דקא תפיש ליה אאגריה דלא צריך למיפק ולעייל הוי עליה שומר שכר. ואיבעית תימא ודאי אומן דמי לשוכר ומיתוקמא מתני' כר' מאיר כדמחליף רבה בר אבוה ותני שוכר כיצד משלם ר' מאיר אומר כשומר שכר ר' יהודה אומר כשומר חנם. הרי ללישנא קמא דמתניתין כ"ע היא ללישנא בתרא ר' מאיר:

סימן רסז

מיהו בין כך ובין כך הלכה כמתני' דכל האומנין שומרי שכר הן וקיימא לן נמי דשוכר כשומר שכר ללישנא קמא רבי מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה. וללישנא בתרא הלכה כר' מאיר הואיל וסתם לן תנא כוותיה. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל כר' יהודה דלישנא קמא:

[**שם**]

תנן התם א"ל השואל למשאיל שלח אותה ביד עבדי או שלוחי ביד עבדך או שלוחך ושלחה ומתה כדרכה בדרך קודם שתכנס לביתו חייב באונסיה שמשעה שמסרה לשליח במצות השואל נתחייב השואל בה. ואם לא אמר לו שולח אלא המשאיל שלח לו שא"ל השאילני פרתך א"ל הן עמד ושלחה לו ומתה כדרכה פטור. וכן בשעה שמחזירה אם מסרה השואל לשליח להשיבה לבעלים ולא א"ל המשאיל שלחה ביד פלו' ומתה חייב דלא קמה ברשותיה דמשאיל. אמר רפרם בר פפא א"ר חסדא לא שנא שהשואל חייב בה עד שתבא ליד המשאיל אלא החזירה תוך ימי שאילתה שא"ל השאילני עד זמן פלו' והחזירה תוך הזמן דהתם אכתי לא כליא שאלה עד דאתיא ליד בעלים. אבל לאחר ימי שאילתה פטור ואפי' בביתו של שואל מתה משכלו הימים אינו שואל עליה. מתיב רב נחמן בר פפא וכולן שאמרו טול את שלך והבא מעות שומר חנם טעמא דגלי דעתיה שאינו חפץ להיות שומר עליה הא גמרתיו שומר שכר ולא אמרינן כיון דידעו הבעלים שכלו ימי האומנות ולא שלח והביאה פטור השומר. וגבי שואל נמי אע"פ שידעו הבעלי' שכלו ימי השאילה שואל הוא לא הבא מעות וטול את שלך שומר שכר דגלי דעתיה דתפיס ליה אאגריה. וכן המסקנא:

סימן רסח

הילכך כל האומנין שומרי שכר הן. וכן אם א"ל הבא מעות וטול את שלך נמי שומר שכר הוי אבל א"ל גמרתיו או שא"ל טול את שלך והבא מעות הוי שומר חנם. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

[**דף פ"א ע"א**]

איבעיא להו הא דאמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא אחר ימי שאילתה פטור. פטור משואל מאונסין וחייב כשומר שכר בגניבה ואבידה . אמר אמימר מסתברא פטור משואל וחייב כשומר שכר הואיל ונהנה בשאילה מהנה להיית עליה כשומר שכר עד שתגיע ליד בעלים. תניא כוותיה דאמימר הלוקח כלים מבית האומן לשגרו לבית חמיו סבלונו' לארוסתו וא"ל אם מקבלים אותו ממני אני אתן לך דמיהן ואם לאו אני נותן לך כפי טובת הנאה שבהן שיחזיקו לי טובה בסבלונות ונאנסו בהליכה חייב ובחזירה פטור מפני שהוא כנושא שכר. פירש"י זצ"ל וקצץ דמים ומישכן לשם לקיחה הרי הן לקוחין בידו עד שיודע שאינם לקוחין. וה"נ אמרינן בהמוכר את הספינה אמר שמואל הלוקח כלי מן האומן על מנת לבקרו ואם אין בו מום יקחנו ונאנס בידו חייב והוא דקייצי דמיה: בחזירה פטור מן האונסין מפני שהוא בחזירה כנושא שכר ולא כשואל. ומה נשיאות שכרו הואיל ונהנה שנתפאר בהן. והיינו כוותיה דאמימר דאע"ג דיהיב ליה מידי כפי טובת הנאה שבהן הוי עלייהו כשומר שכר לאחר שכלתה שמירת המקח הואיל ונהנה. וכ"ש גבי שאלה דלא יהיב ליה מידי:

סימן רסט

פר"ח זצ"ל וק"ל כאמימר דגר' בנדרים משמיה דשמואל כי האי גוונא אמר שמואל הלוקח כלי מבית האומן לבקרו ונאנס בידו חייב ואסקינן ה"מ בזבינא חריפא אבל בזבינא דרמי על אפיה לאו משום דהנאת מוכר הוא ולא של לוקח:

[**שם**]

ההוא גברא דזבין ליה חמרא לחבריה א"ל קא ממטינא לה לדוך פלן אי מזדבנא מוטב ואם לאו מהדרנא לך ניהלך ואזל ולא איזדבן בהדי דקא הדר ואתי איתניס. אתא לקמיה דרב נחמן חייביה איתיביה רבא לרב נחמן נאנסו בהליכה חייב בחזירה פטור. אמר ליה חזרה דהאי הליכה היא מאי טעמא סברא הוא בחזרתו אילו משכח לזבוני אדשא דביתיה מי לא הוה מזבין לה:

סימן רע

פר"ח זצ"ל וקיימא לן כרב נחמן דגרסי' פ"ד דנדרים ההוא טפסירא דשקל חמרא לזבוני בשוקא בהדי דאתי מית חמרא חייביה רב נחמן לשלומי. איתיביה רבא לרב נחמן והתני' נאנסה בהליכה חייב בחזירה פטור. א"ל חזירא טפסרא כהליכה דהא אפי' אבבא דמריה אי משכח לזבוני מזבין ליה:

מתני' שמור לי ואשמור לך שומר שכר וחייב אם נגנבה:

[**שם**]

ואמאי שמירה בבעלים היא בעליו של זה החפץ שנגנב במלאכתו של שומר הי' שאף הוא משמר לו. א"ר פפא מתני' דא"ל שמור לי היום ואני אשמור לך למחר דהשתא לאו במלאכתו הוא. ת"ר שמור לי ואשמור לך השאילני ואשאילך. שמור לי ואשאילך. השאילני ואשמור לך כולן נעשו שומרי שכר זה לזה ואמאי שמירה בבעלים היא. אמר רב פפא דאמר ליה שמור לי היום ואני אשמור לך למחר פירש"י זצ"ל הא דפריך שמירה בבעלים היא אשמור לי ואשמור לך קאי ששניהם הן זה במלאכתו של זה וזה במלאכתו של זה. אבל השאילני כליך ואשאילך כליי או שמור לי ואשאילך. השאילני ואשמור לך אין כאן בעלים של חפץ במלאכתו של שומר:

שם

הנהו אהולאי מוכרי אהל שמכבסין בו בגדים והוא עשב ויש אומר אהלות והוא מין בושם דכל יומא הוה אפי חד מינייהו. ההוא יומא אמרו לחד זיל אפי לן אמר להו נטרו לי גלימאי. אדאתי ואתי פשעו ביה ואיגנוב גלימא אתו לקמיה דרב פפא וחייבוה. אמרו ליה רבנן לרב פפא האי פשיעה בבעלים היא. איכסיף. לבסוף איגלאי מילתא דההיא שעתא שכרא הוה שתי. פירש"י זצ"ל ולא היה במלאכתן שעדיין לא התחיל לאפות נמצא שבשעה שנעשו שומרים לא מסר עצמו להיות מלאכתן עליו. אבל אם נתעסק מיד ואפה ולאחר שאפה שתי שיכרא ובאותה שעה אבדה הטלית פשיע' בבעלי' נמי הוי' הואיל וכשנעשו לו שומרין הי' במלאכתן. דאמר לקמן היה עמו בשעת שאלה אין צריך להיות עמו בשעת שבירה ומתה. הניחא למ"ד פשיעה בבעלים פטור אלא למ"ד חייב אמאי איכסיף. אלא ההוא יומא לאו דידיה הוה ואמרי ליה לדידיה זיל אפי לן ואמר להו באגרא אפינא לכו נטרו לי גלימאי אדאייתי איגניב אתו לקמיה דרב פפא חייבינהו א"ל האי גניבה בבעלים היא אכסיף אתא לסוף איגלאי מילתא דשיכרא הוה שתי פר"ח זצ"ל פשיעה בבעלים היא חלוקת רב אחא ורב הונא בתחילת השואל פרה מחבירו וסלקא לפטורה:

סימן רעא

כתב הרב ר' אלחנן זצ"ל בשם רבינו יצחק אביו זצ"ל הא דפריך הניחא למ"ד פשיעה בבעלים פטור כו' וקשיא למ"ד חייב מעובדא דרב פפא. דרב אחא ורבינ' הוא דפליגי לקמן שהיו אחר רב פפא:

[**שם ע"ב**]

הנהו תרי אחי חד אריך וחד גוצא אריכא רכיב על חמרא ומכסי סדינא של פשתן דאין

מים מכבידין כל כך. גוצא הוה מכסי סרבלא גלופקרין שקורין קו"ט והם של צמר ומים הרבה נבלעין בו ומכבידין אותו וקא מסגי בכרעיה כי מטא לנהרא למיעבד שקליה נוצא לסרבליה ואותביה על חמרא דההוא ושקליה לסדיניה ואיכסייה שטפו מיא לסדיניה אתא לקמיה דרבא וחייביה אמרו ליה רבנן לרבא האי שאלה בבעלים היא שבשעת השאלה היה משאיל במלאכתו של שואל דנושא סרבל שלו על חמורו ומעביר לו את המים איכסיף לסוף איגלאי מילתא דבלא דעתיה שקליה לסדיניה ובלא דעתיה אותביה לסרבליה את המים:

סימן רעב

פר"ח זצ"ל וכן הלכה. ההוא גברא דאוגר ליה חמרא לחבריה א"ל לא תיזל באורחא דנהר פקוד דאיכא מיא. זיל באורחא דנרש דליכא מיא. אזל באורחא דנהר פקוד ומת חמרא. אתו לקמיה דרבא א"ל אין באורחא דנהר פקוד אזלי. מיהו מיא לא הוי אמר רבא מה לו לשקר במקום עדים לא אמרי' דאנן סהדי שאין אותו דרך בלא מים כך פירש"י זצ"ל. וכתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל וכן הלכה. פר"ח זצ"ל א"ל אביי באתרא דאיכא סהדי דאמרי איכא מיא באורחא דנהר פקוד לא מבטלינן סהדותא במה לו לשקר הוא מפורש בבכורות פ' כל פסולי המוקדשין . עכ"ל:

סימן רעג

משמע דוקא דאמרי עדים ידעינן בברור דאיכא מיא שראינו שיש שם מים אבל בסתם דמחזיקינן שיש שם מים לא אמרינן אנן סהדי שיש שם מים ומהימן משום מה לו לשקר. מיהו התם לא הוזכרו בגמ' עדים. אלא ה"נ התם הכי השתא התם ודאי איכא מים. ואפשר שפיר דה"ק אנן סהדי דודאי איכא מים דמסתמא אין אותו דרך בלא מים. מתני' שמור לי וא"ל הנח לפני שומר חנם:

[**שם**]

אמר רב הונא א"ל הנח לפניך אינו לא שומר שכר ולא שומר חנם דכיון דא"ל לפניך תיב ונטר קא"ל. איבעיא להו הנח סתמא מאי:

סימן רעד

פר"ח זצ"ל הנח סתמא איבעיא ולא איפשיטא וכל כי האי גוונא לקולא עבדינן ופטור. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל דפטור וה"מ שלא הכניסו לחצירו אלא ברשות הרבים או באיסרטיא ופלטיא או בבקעה. אבל אם הכניס לחצר חבירו ברשות פירשתי בבא קמא בפ' שור שנגח את הפרה. מתני' הלוהו על המשכון שומר שכר ר' יהודה אומר הלוהו מעות שומר חנם הלוהו פירות שומר שכר דרך פירות לירקב:

[**שם**]

לימא מתניתין דלא כר' אליעזר דתניא המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ישבע שלא פשע ויטול מעותיו דשומר חנם הוא עליו דאין אדם נוטל משכונו לגוביינא אלא להיות בטוח במעותיו ולא יוכל לכפור ולעולם שומר חנם הוא עליו שאם אבד יגבה ממקום אחר ד"ר אליעזר ר' עקיבה אומר יכול לומר לו כלום הלויתני אלא על המשכון אבד המשכון אבדו מעותיו. אבל הלוהו בשטר אלף זוז והניח לו משכון עליהן דברי הכל אבד המשכון אבדו מעותיו דהאי משכון ודאי לגוביינא שקליה לגבות הימנה דסתם שטר יש בו שעבוד קרקעות ויש לו מהיכן לגבות ובטוח הוא וגם לכפור אינו יכול דהא קאי שטרא. הילכך לא לזכרון דברים נקטיה. אפי' תימא ר"א ולא קשיא כאן שמשכנו בשעת הלואתו אמר ר' אליעזר שומר חנם הוא. ומתני' שמישכנו שלא בשעת הלואתו אלא לאחר זמן שתבעו מעותיו ולא שילם ומשכנו על פי ב"ד דההוא ודאי לגוביינא שקליה. ולר' עקיבה אפי' בשעת הלואתו הוי שומר שכר. ופרכי' והא אידי ואידי הלוהו על המשכון קתני דמשמע בשעת הלואה. אלא מחוורתא מתני' דלא כר' אליעזר ות"ק דמתני' איירי דמישכנו בשעת הלואה דהוי שומר שכר ואפי' הלוהו מעות וכ"ש פירות ור' עקיבה היא וקיימא לן כסתם מתניתין:

סימן רעה

פר"ח זצ"ל וסוגיא דשמעתין לת"ק דמתני' בין הלוהו מעות בין הלוהו פירות. וה"ה בין בשעת הלואה בין שלא בשעת הלואה ונקיט עליה משכון שומר שכר הוא עליה וקיימא לן כוותיה. דהא ר' עקיבה קאי כוותיה ופטור מן האונסין וחייב בגניבה ואבידה עכ"ל. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל. לימא ר' עקיבה ור' אליעזר בדלא שוי משכון שיעור זוזי קמיפלגי וכדשמואל דאמר שמואל האי מאן דאוזפיה אלפא זוזי לחבריה ואנח ליה קתא דמגלא אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי דסבר וקביל לגוביינא. דר' אליעזר לית ליה דשמואל דכיון דלא שוי לזכרון דברים בעלמא הוא דנקיט ליה ושומר חנם הוא. ור' עקיבה אית ליה דשמואל דאמ' סבר וקביל בתורת משכון וכל כמה דלא הדר ביה לא ליגבי. לא בדלא שוי משכון שיעור זוזי דכולי עלמא לית להו דשמואל ולרבי אליעזר לא מפסיד מידי. ולרבי עקיבה לא מפסיד אלא כנגד המשכון. והכא בדשוי שיעור זוזי קמיפלגי וכדר' יצחק דאמר ר' יצחק מנין לבעל חוב שקונה משכון שנ' ולך תהיה צדקה אם אינו קונה משכון צדקה מנין מיכן לבעל חוב שקונה משכון לימא דרב יצחק תנאי היא. ותסברא אימור דא"ר יצחק היכא דמישכנו שלא בשעת הלואתו דהא קרא מיירי בממושכן על ידי שליח ב"ד דכתב לעיל מיניה בחוץ תעמוד ומוקמא לקמן בשליח

ב"ד וההוא ודאי קני דלגוביינא יהבי ליה ב"ד משכנו (שלא) בשעת הלואה מי אמר. אלא מישכנו שלא בשעת הלואה דכולי עלמא אית להו דר' יצחק והכא במשכנו בשעת הלואתו ובשומר אבידה קמיפלגי. דאיתמר שומר אבידה רבה אמר כשומר חנם ורב יוסף אמר כשומר שכר לימא דרב יוסף תנאי היא. לא בשומר אבידה דכולי עלמא אית להו דרב יוסף. והכא במלוה הצריך למשכון להשתמש בו ולפסוק עליו ולהיות פוחת והולך מן החוב קמיפלגי ר' עקיבה סבר אפי' הכי מצוה קא עביד. ור' אליעזר סבר לא מצוה קא עביד. מסקנא דשמעתין משכנו שלא בשעת הלואה כ"ע אית להו דר' יצחק והוי שומר שכר. ובדלא שוי שיעור זוזי כ"ע לית להו דשמואל כי פליגי שמשכנו בשעת הלואה ובצריך למשכון. אבל אין צריך למשכון כ"ע הוי שוכר כדר' יוסף שהמצוה שכר היא. ובצריך למשכון הלכה כר' עקיבה. הילכך הלוהו על המשכון לא שנא מעות ולא שנא פירות לא שנא בשעת הלואה לא שנא שלא בשעת הלואתו לא שנא צריך למשכון לא שנא אין צריך למשכון בכולהו הוי שומר שכר. כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל והא דאמר שמואל האי מאן דאוזפיה אלפא זוזי לחבריה ואנח ליה קתא דמגלא אבוד אבד אלפא דזוזי ליתיה אלא נגנב או אבד כיון דשומר שכר חייב בגנבה ואבידה איהו נמי חייב ומאי דפש ליה בתר דמי משכונא שקיל ליה מיניה דילי' . ואי באונס אבד דשומר שכר פטור איהו נמי פטור ושקיל ליה לכולי חוב דיליה מיניה דלוה עד גמירא. עכ"ל. והרב ר' אלחנן זצ"ל כתב בשם רבינו יצחק אביו זצ"ל דהילכתא כשמואל דאמר אבד קתא דמגלא אבד אלפי זוזי. דרב נחמן ונהרדעי סבירא להו כוותיה בשבועות ולא אשכחן שום אמורא דפליג עליה. וזה לשון ר"ת זצ"ל שהגיה בפי' בשבועות פר"ח זצ"ל מתניתין בדלא פריש כי קאמר שמואל כדפריש ונראין דבריו. ומה שפסק דלא כשמואל לא ידעי' מנא ליה. עכ"ל. ולר' נראה האי דפסק ר"ח הכי זה עשה משום סוגיא דשמעתין דלא אתיא כשמואל דאמר דכולי עלמא לית להו דשמואל. ושוב מצא כן בהדיא בספר המנוי שעשה ר"ח ואין זו ראיה לדחות דברי שמואל כיון שאין שום אמורא חולק עליו שכן דרך התלמוד לדחות דכולי עלמא לית להו דשמואל אע"פ שהלכה כמותו. כיון שאין יכול לדחות ולומר דכולי עלמא אית להו דשמואל. אלא ודאי קיימא לן כדשמואל ועוד דבמסקנא אליבא דרבה דקיי"ל כוותיה כדפרי' באלו מציאות ליכא למימר דכולי עלמא לית להו דשמואל. אלא ודאי בדשמואל קמיפלגי כדפרי' התם. ור' עקיבא דאוקמא מתני' כוותיה אית ליה דשמואל וא"כ כשמואל קיימא לן. ועוד בפ' הזהב דאע"פ שאינו שוה אלא פלג לר' יוחנן דעירבון ובפ' שבועות הדיינין מדמי ליה לדשמואל קתא דמנלא משמי' דר' יוחנן דפליג בעירבון על רב סבר לה כשמואל בקתא דמגלא וקיימא לן רב

ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן. ואם נפשך משם להביא ראיה דאין הלכה כשמואל דמדמי לבריית' דאינו שוה אלא פלג מילתייהו דר' יוחנן דעירבון ודשמואל בקתא דמגלא א"כ רב דפליג אדר' יוחנן בעירבון פליג נמי אמילתא דשמואל ורב לענין איסור מי שפרע איתמר ורב ושמואל הילכתא כדב באיסורי וכשמואל בדיני כדאיתא פ' יש בכור ומ"מ בהא הילכתא כרב. הא לאו מילתא היא דהא הכי נמי קיימא לן כשמואל בדיני ודשמואל קתא דמגלא לענין דינא איתמר. ועוד דרב נחמן קיימא לן כוותיה בדיני לגבי כולי עלמא סובר כשמואל גם מוסיף על דבריו. ועוד דרב ודר' יוחנן הלכה כר' יוחנן. עכ"ל:

סימן רעו

כתב רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל בתשובה כפי כן לבי כאשר פירשתי הלוהו אלף זוז בשטר והניח לו משכונו עליהם במשכנו שלא בשעת הלואתו ולתקן הלכה ולישבה פירשתי כן מימים רבים ועיינתי בה"ג של אספמיא בהלכות שבועות ומתוך דבריהם יש להבין שכמו כן היו מפרשות כדבריי כי פירשו ההיא דר' יצחק דבעל חוב קונה משכון שלא בשעת הלואה אבל בשעת הלואה לא קני ה"מ דכתב שטרא דלא סמך על המשכון אבל לא כתב עליה שטרא משקל מיניה משכון בשעת הלואה קני והוי עליה שומר שכר וכי אמר ר' יצחק דמשכון בשעת לא קני כדכתב שטרא ולא סמך אמשכון דאזלי בתר אומדנא דעתא והיכא נמי דאוזפיה וכתב עליה שטרא ולבתר הכי שקיל מיניה משכון הוי עליה שומר שכר והיינו דר' יצחק כל זה כתוב בה"ג. ומתוך דבריהם יש ללמוד שהיו מעמידות אלף זוז בשטר והניח לו משכון. דברייתא במשכנו שלא בשעת הלואתו בסיום דבריהם. כי לפי דבריהם אי אפשר להעמידו בע"א. מיהו בתחילת דבריהם שפירשו שבשעת הלואה נמי קני כי ליכא שטר. אבל אי איכא הוא דלא קני. ולדבריי כל בשעת הלואה שוה בין בשטר בין שלא בשטר עכ"ל. ונראים בעיני דבריהם דאי בשעת הלואה לא קני כלל אפילו כי ליכא שטרא א"כ ר' יצחק דלא כר' עקיבה אלא ודאי קני. מיהו שפירשו ההיא דהלוהו אלף זוז בשטר והניח לו משכון עליהם דהיינו במשכון שלא בשעת הלואה לא ידענא מנא להו ולדברי רש"י משמע אפי' משכנו בשעת הלואה לפי טעמא דפרישי' לעיל. פרש"י זצ"ל בההיא דר' יצחק דאמר בע"ח קונה משכון שקונה לכל מילי ולהתחייב באונסין. ובה"ג שכתבתי משמע שאין מחייבות אותו באונסין דהא קרו ליה שומר שכר. וכן פר"ח זצ"ל הא דאמר ר' יצחק בעל חוב קונה משכון לאו לחייוביה באונסין הוא דקאמר אלא דאי קדיש ביה דהוו קידושין כדאמרינן דהמקדש במשכון מקודשת ואוקימנא במשכון דאחרים וכדר' יצחק עכ"ל. וגם רב האיי גאון זצ"ל בחיבור דיני השבועות עשאו כשומר שכר ופטרו מן האונסין. וכך פי' המלוה על המשכון ואבד

המשכון הדין על שני דינים. האחד אם קיבל המשכון בשעת הלואה אנו סומכי' אותו בדרך זה לזכרון דברים ואינו מתחייב המלוה באחריותו אם אבד מפני שהוא שומר שכר. והשני אם לקח המשכון אחר עת הלואה אנו סומכין אותו בדרך זה כגון שומר שכר שלקחו שלא יאבד מעותיו לענין דרך אפותיקי למלוה וקנאו למשכון והוא באחריותו אם נגנב או נאבד הרי חייב בגניבה ואבידה. אם קיבל המשכון בשעת הלואה הא ודאי ליתא אלא שומר שכר הוא אפילו בשעת הלואה כדפרישית לעיל. מתני' אבא שאול אומר מותר לאדם להשכיר לאחרים משכונו של עני שבידו להיות פוסק עליו שכר והולך תמיד ופוחת מן החוב מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים:

[**דף פ"ב ע"ב**]

אמר רב חנן אמר שמואל הלכה כאבא שאול. ואפילו אבא שאול לא אמר אלא מר פסל וקודרום הואיל ונפיש אגרייהו וזוטר פוחתייהו:

[**שם**]

מתני' המעביר חבית ממקום למקום ושברה בין שומר חנם בין שומר שכר ישבע שלא פשע ויפטר דברי ר' מאיר אמר ר' אלעזר אף אני שמעתי מרבותיי כר' מאיר אבל אני תמיה אם יכולין זה וזה לישבע ויפטר. ת"ר המעביר חבית ממקום למקום ושברה בין שומר חנם בין שומר שכר ישבע דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר שומר חנם ישבע שומר שכר משלם. אמר ר' אלעזר תמיה אני אם יכולין זה וזה לישבע. למימרא דסבר ר' מאיר נתקל לאו פושע הוא ורמינהי נשברה כדו ולא סלקה נפלה גמלו ולא העמידה ר' מאיר מחייב בהיזקן וחכמים אומרים פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים וקיימא לן דבנתקל פושע פליגי. אמר ר' אלעזר תברא מי ששנה זו לא שנה זו ואתא ר' יהודה למימר שומר חנם ישבע נושא שכר משלם האי כי דיניה והאי כי דיניה דנתקל לאו פושע הוא ונושא שכר משלם דאי נמי לא פושע הוא דיניה לשלומי. ואתא ר' אלעזר למימר אין גמרא כר' מאיר מיהו תמיה אני אם יכולין זה וזה לישבע. בשלמא שומר חנם נשבע דלא פשע אלא שומר שכר היכי משתבע כי לא פשע נמי לשלומי בעי ואפי' שומר חנם תינח במקום מודרון דאיכא למימר קרוב לאונס הוא שלא במקום מודרון מי מצי משתבע הא ודאי פושע הוא ואפי' במקום מודרון נמי תינח היכא דליכ' ראיה היכא דאיכא ראיה נייתי ראיה וניפטר דתני איסי בן יהודה אומר אין רואה שבועת י"י תהיה בין שניהם הא יש רואה יביא ראיה ויפטר. ור' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן לעולם חד תנא הוא ונתקל ודאי פושע הוא והכא היינו טעמא דנפטר בשבועה שבועה זו תקנת חכמים היא ליפטר בה שאם אי אתה אומר כך דנפטר בשבועה מתשלומין כשנתקל אין לך אדם המעביר חבית

ממקום למקום שדואג שלא יכשל וישתבר. היכי מישתבע פירש"י זצ"ל היכי מישתבע לר' חייא בר אבא אליבא דר' מאיר ודאי פושע הוא אמ' שבועה שלא בכונה שברתיה:

סימן רעז

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ומסתברא לן דהא דרבא אליבא דר' מאיר ראמר נתקל פושע הוא ובדין הוא דלישלם אלא תקינו רבנן דמישתבע דשלא בכונה ומיפטר דלא מצי לאשתבועי דלא פשע דפושע ניהו גביה אבל רבנן סברי דנתקל לאו פושע הוא הכי משביעינן ליה דשלא בפשיעה נשברה בין שומר חנם בין שומר שכר וליתא לדר' יהודה דאמר שומר שכר משלם. דקיימא לן סתם מתני' ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם מתני' ועוד תקנת חכמי' היא שאם אי אתה אומר כן אין לך אדם שמעביר חבית ממקום למקום לחבירו. ואי איכא סהדי דשלא בפשיעה נשברה פטור אפי' בשבוע' דתניא איסי בן יהודה אומר אין רואה שבועת י"י תהיה בין שניהם הא יש רואה יביא ראיה ויפטר. עכ"ל:

[**דף פ"ג ע"א**]

ההוא גברא דהוה קא מעברא חביתא דחמרא בריסתקא דמחוזא תברא בזיזא דמחוזא אתא לקמיה דרבא א"ל ריסתקא דמחוזא שכיחי בה אינשי זיל אייתי סהדי דלא פשעת בה ואיפטר. פירש"י זצ"ל ואינך נאמן אלא בעדים א"ל רב יוסף בריה כמאן כאיסי בן יהודה א"ל אין כאיסי וסבירא לן כוותיה:

[**שם**]

ההוא גברא רא"ל לחבריה זיל זבין לי ארבע מאה דני דחמרא אזל וזבן ארבע מאה דני חמרא ותקיפו ליה אתא לקמיה דרבא א"ל ארבע מאה דני חמרא דאיתקיפו קלא אית להו אימת איתקיפו להו זיל אייתי סהדי דכי זבנת יתהון חמרא מעליא הוו ואיפטר. א"ל רב יוסף בריה כמאן כאיסי א"ל אין כאיסי וסבירא לן כוותיה. אתקין ר' חייא בסיכרא דדרא באגרא פי' מוט כפוף באמצעו ונותנו על כתיפו ונושא שני כדין בשני ראשין ואיתבר משלם פלגא. פועל שקיבל עליו להוליך חביות ממקום למקו' ונשאו באותו מוט ונשבר משלם פלגא מאי טעמא נפיש לחד ולא הי' לבדו להטעינו וזוטר לתרי וכיון דאינו ראוי לשני משאות דרך בני אדם להתחזק ולטוענו באחר הילכך דמי נמי לאונס. דדרי בריגלא פי' עץ מפוצל בראשו וקושר משא שני בני אדם ומכניס צוארו בין שני פיצולן ומוטל על שני כתיפיו וראשו של מטה ארוך וכשעומד לפוש תוחבו בקרקע משלם כולה שפשיעה הוא שהרבה במשא דשני ב"א:

[**שם**]

הנהו שקולאי פי' נושאי משאות דהוו מעיילין חביתא דחמרא לרבא בר רב הונא תברוה פי' רבינו ש"י זצ"ל שלא במקום מודרון ובפשיעה. שקל לגלימייהו אתא לקמיה דרבא א"ל זיל הב להו גלימייהו א"ל דינא הכי א"ל אין למען תלך בדרך טובים לפנים משורת הדין אזל הב להו גלימייהו אמרו ליה עניי אנן וטרחינן כולי יומא א"ל זיל הב להו אגרייהו א"ל דינא הכי א"ל אין ואורחות צדיקים תשמור:

סימן רעח

פר"ח זצ"ל יש מי שאומר רבא עצה טובה אמר להו למה לכו לאישתבועי זילו אייתו ראיה והפטרו למימרא הא דתני איסי בהאי או אהא סלקא. ויש מי שאומר אטו עד האידנא לא ידעינן דמאן דמייתי ראיה למירחק שבועה דאיכא עליה. דינא בהדיא ומאי אתא איסי לאשמועינן אלא איסי הא אתא לאשמועי' דכל היכא דשכיחי אינשי בההוא אתרא ויכול לברורי טענתי' דטעין לא פשעתי לית תמן דין שבועה כלל. אלא או יביא ראיה לדבריו או ישלם ומשום הכי איצטריך למידק בגמ' כמאן כאיסי א"ל אין כאיסי וסבירא לן כאיסי. ואנן לא איתבריר לן למיעבד עובדא. מיהו אמרי טעמא דהאי בתרא טפי חריף ודייק ותוב דייק מדא"ל רב לרבה בר בר חנה דתברו ליה חביתא דחמרא ושקל גלימייהו וא"ל אהדר להו גלימייהו וא"ל דינא הכי ולא א"ל אין דינא הכי אלא א"ל למען תלך בדרך טובים ואף לא א"ל שבועה הוא דאית לך עלייהו ולא ממונא ש"מ דבמקום שיש ראיה הוה מעשה ואמר להו רבה בר בר חנה אייתו ראיה ואיפטירו ואי לא שלימו והודה לו דדינא הכי. ואי אפשר לומר משום דסבר שוכר לעולם משלם. דאי הכי קשיא ליה דרבא ומדמתרץ רבא אליבא דר' מאיר ש"מ דהילכתא כוותיה. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

הדרן עלך פרק השוכר את האומנין

פרק השוכר את הפועלים

[**שם**]

השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב. מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב אינו יכול לכופן. פשיטא לא צריכא בטפא להו אאגרא מהו דתימא האי דאיטפאי לבו אאגרייכו אדעתא דמקדמיתו ומחשכיתו בהדאי קמ"ל דאמרי ליה האי דאטפת לן אדעתא דעבדינן לך עיבדתא שפירתא. פר"ח זצ"ל השוכר את הפועלים סתם ואחר כך אמר להם. וכן פי' הר' רבינו יצחק זצ"ל וכגון ששכרן סתם. אבל אם

התנה עמהם הכל לפי תנאו ואמר להם דקתני לא שאמר להם בשעת התנאי אלא לאחר שהתנה:

[**שם ע"ב**]

אמר רשב"ל פועל בכניסתו משלו ביציאתו משל בעל הבית שנאמר תזרח השמש יאספון. יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב. פירש"י זצ"ל בכניסתו לעיר לערב משלו צריך לוותר משלו אצל בעל הבית ולהחשיך אצלו וביציאתו למלאכתו בבקר משל בעל הבית אינו צריך להקדים אלא עם הנץ החמה עכ"ל:

סימן רעט

כתב הרב ר' אלחנן זצ"ל בשם רבינו יצחק אביו זצ"ל פועל בכניסתו לביתו אחר שעשה מלאכתו משלו בשעה שהוא שלו . א"ר דהיינו אחר צאת הכוכבים יש לו לילך לביתו ולא קודם צאת הכוכבים שעד אותה השעה חייב לעשות מלאכתו של בעל הבית ואין לו ליבטל מן המלאכה לילך לביתו עד צאת הכוכבים. וביציאתו מביתו למלאכתו משל בעל הבית דיומו של בעל הבית מתחיל מהנץ החמה ומאותה שעה ואילך יש לו לילך מביתו למלאכתו ואין צריך לילך קודם כדי שיתחיל גוף המלאכה בשעת הנץ החמה וטעמא רבה איכא שכשיוצא מביתו למלאכתו היציאה היא ממלאכתו של בעל הבית ולכך אין צריך לילך עד הנץ החמה. אבל בכניסתו לביתו לערב אינה ממלאכתו של בעל הבית אין בעה"ב צריך במה שילך לביתו ולכך אינו רשאי לצאת ממלאכתו עד צאת הכוכבים דדין יומו שלם של פועל מהנץ החמה עד צאת הכוכבים כדמשמע ביומא במשנה אמר להם הממונה דקתני ר' יהוד' אומר האיר כל המזרח עד שבחברון ויצאו כל העם לשכור פועלים שבאותה שעה היו מקריבים התמיד ולא היו נכנסין עדיין למלאכה עד הנץ החמה. ואע"ג דבעזרא כתיב שפועלים של בית המקדש היו מעלות השחר עד צאת הכוכבים הנהו הוו מקדמי טפי משום כבוד בית המקדש כדאמ' בפ"ק דברכות . והכי משמע נמי בפרק קמא דפסחים דיומו של פועל משעת הנץ החמה עד צה"כ. ואמרי' התם הפועל אסור לעשות מלאכה משעת הנץ החמה עד צה"כ בערבי פסחים ומאי שיעור הוא אי לאו משום שפועלים רגילין להתחיל אז במלאכתן עכ"ל. וזה לשון פר"ח זצ"ל פועל של תורה משיזרח השמש עד הערב כדכתיב תזרח השמש יאספון וגו' יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב. וזה שמשכים הפועל ועושה מלאכה של בעל הבית קודם זריחת השמש חסד עושה ומשלו הוא מוסיף לבעל הבית או שמניח בעל הבית הפועל מקודם מבעוד יום קודם הערב חסד עושה עמו ומניח משלו וכן מפורש במדרש בבראשית רבה בפרשת ויצא יעקב מן השדה בערב עכ"ל. וזה לשון בראשית

רבה תמן תנינן השוכר את הפועל ופסק עמו להשכים ולהעריב כו' א"ר מנא במקום שאין מנהג תנאי ב"ד הוא שתהא הוצאה משל בעל הבית והכנסה משל פועל. הוצאה משל בעל הבית מנין דכתיב תזרח השמש יאספון ואל מעונותם ירבצון ומיכן ואילך יצא אדם לפעלו. הכנסה משל פועל מנין דכתיב ולעבודתו עדי ערב. והיינו ממש כרש"י זצ"ל ורבינו יצחק זצ"ל שפירשו צריך לוותר משלו אצל בעה"ב ולהחשיך אצלו. ולפי' רבינו יצחק זצ"ל אין זה ויתור אלא דינא הכי הוא. ותימא הוא על פי' ר"ח זצ"ל שהביא טענה זו לראיה לדבריו. והיא פליגא עליה כי הוא כתב וזה שמשכים הפועל ועושה מלאכ' שמים קודם זריחת השמש עושה חסד עם בעל הבית. ובראשית רבה לא איירי בזה הכלל שעושה מלאכה עם זריחת השמש. אלא אדרבה לאחר זריחת השמש הולך לעבודתו. ונראה שלא הביא מדרש דב"ר כ"א לראיה שיומו של פועל מזריחת השמש עד הערב. ומה שפי' שעושה חסד עם בעל הבית כשמשכים למלאכתו קודם זריח' השמש היינו מילתיה דרשב"ל פי' דבכך איירי רשב"ל. ובירוש' בשמעתין ר' אמי בשם ר' יהודה בר' תנאי בית דין הוא שתהא השכמה משל פועלים והערבה משל בעל הבית מה טעם תשת חשך ויהי לילה וגו' תתן להם ילקוטון תזרח השמש יאספון וגו' ולעבודתו עדי ערב ערבי שבתות בין בהשכמה בין בהערבה משל בעל הבית עד היכן עד כדי למלאות לו חבית של מים ולצלות לו דגה ולהדליק לו את הנר. מתני' מקום שנהגו לזון פועלים יזון. לספק מתיקה פי' ליפתן יספיק הכל כמנהג המדינה:

[**דף פ"ו ע"א**]

הכל לאתויי מאי לאתויי באתרא דנהיגין למיכרך ריפתא ולמשתי אנפק ומיזל לדברא דאי אמר להו אקדימו ואתו לאו כל כמיניה. סתם לן תנא הכא דאזלינן בממונא בתר מנהגא ותנן נמי לקמן רשב"ג אמר לא היה צריך הכל כמנהג המדינה. ואמרי' בגמ' לאתויי מאי. לאתויי הא דתנן השוכר את הפועל וא"ל כאחד או שנים מבני העיר נותן לו בפחות שבשכירות דברי ר' יהושע וחכמים אומרים משמנין ביניהם פי' לא בפחות ולא ביותר אלא כמנהג המדינה בבינוניים. ולעיל נמי פרכי' אדרשב"ל פועלים ליחזי היכי נהיגי בעיר חדשה. וניחזי מהיכא דקא אתו בנקוטאי. אלמא שמעינן דסבירא ליה לסתם דתלמודא דאזלי' בממונא בתר מנהגא. ושמעינן נמי מהתם היכא שיצאו מבני העיר לדור במקום אחר דיש להם ללכת בממון אחר מנהג העיר שיצאו משם כל זמן שלא ישבו וקבעו להם מנהג אחר לעצמם. ולעיל נמי באיזהו נשך שמין פרה וחמור וכל דבר שהוא עושה ואוכל למחצה מקום שנהגו לחלוק את הולד מיד חולקין מקום שנהגו לגדל יגדילו. ותניא בתוספתא דמכילתין ס"פ אין השואל רשאי להשאיל מקום שנהגו

להטיל מים למחצה לשליש ולרביע יטיל ואין משנין ממנהג המדינה. ות"ר באיזהו נשך מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות מעלין להעלות לשכר עמלו ומזונו מעלין ואין משנין ממנהג המדינה. ותניא בתוספתא דמכילתין פ' קבל הימנו מאה צאן השם מחבי' בהמה עד מתי חייב ליטפל בה בדקה ל' יום ובגסה חמשים יום ר' יוסי אומר בדקה שלשה חדשים מפני שטיפולה מרובה יותר על כן בכולו אם היה חלקו של בעה"ב שם עליו ואין משנין ממנהג המדינה. ותו תניא פ' השוכר בית מחבירו המקבל שדה תאנים מחבירו מקום שנהגו קציעות עושה אותן קציעות גרונרות עושה אותן גרוגרות דבילה עושה אותן דבילה ואין משנין ממנהג המדינה. ותו תניא המקבל שדה ירק מחבירו מקום שנהגו למכור בשוק ימכור בשוק בשדה מוכר בשדה ואין משנין ממנהג המדינה. ותו תניא התם קבלה הימנו לשבע שנים מקום שנהגו לזורעה פשתן אפי' חמש שנים זורעה שנה שניה פשתן. ותו תניא התם המלוה את חבירו סתם אין פחות מל' יום ובמדינה שהיא נוהגת פחות מיכן או יותר אין משנין ממנהג המדינה. ותניא פרק הבית והעליה מקום שנהגו שתי דיוטות עושה שלש עושה ואין משנין ממנהג המדינה. ותנן השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר בונין את הכותל באמצע מקום שנהגו לבנות גויל גזית כפסים לבנים בונין הכל כמנהג המדינה. ואמרינן בגמ' הכל לאתויי מאי לאתויי באתרא דנהיגי בהוצא ודפנא. ותנן בפ' הכותב הוציאה גט ואין עמו כתובה גובה כתובתה ואמ' בגמ' ש"מ כותבין שובר כו' עד אמר רב ענן לדידי מיפרשא לי מיני' דמר שמואל במקום שאין כותבין ואמר כתבתי עליו להביא ראיה במקום שכותבין ואמר לא כתבת לי עליה להביא ראיה ופי' רבינו ש"י זצ"ל ואמר כתבתי ואמר ירא אני שמא תחזור ותוציאנה עליו להביא ראיה. ואי מייתי ראיה עדים שכתב לא גביא. ואי לא מייתי ראיה דתני' מתני' גובה כתובתה ואינו נאמן לומר שניתי את מנהג העיר. ותניא בתוספתא שלהי בבא קמא השוכר את הפועל לנקף עמו בהיגין ולזמור עמו במזמרות מקום שנהגו להיות שלו הרי אלו של בעל הבית ואין משנין ממנהג המדינה. ותנן בפ' המוכר פירות לחבירו המוכר פירות לחבירו הרי זה מקבל עליו רובע טנופת לסאה בתאנים מקבל עליו עשר מתלאות למאה מרתף של יין מקבל עליו עשר קוססות למאה קנקנים. בשמן מקבל עליו עשר פיסטות למאה. וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל הני שיעורי כולהו באתרא דליכא מנהג אבל אי איכא מנהגא כמנהנא עבדינן דקיי"ל דכל כי האי גוונא הכל כמנהג המדינה. מכל אלו שמעינן דהולכין בממון אחר מנהג המקום. וההיא דאיזהו נשך דאמר רב פפא הילכתא ספינתא אגרא ופגרא נהגו בני כופרא אגרא בשעת משיכה נותנין אותו מיד ואע"פ שקיבל שכרה נותן לו פגרא בשעת שבירה. ופרכי' אטו במנהגא תליא מילתא

דקאמר נהגו. ושנינן משום דמתני' תנא מנהגא התם הכי פירושא היכי שבקינן להו לקבל שכר הואיל וסופו לקנונה כולה הויא לה מלוה גביה ושכירות הוי ריבית ומשני משום דמתני' תניא מותר כדקתני שלא עשאה דמים אלא לאחר מיתה נהוג מנהגא. ואמר בבראשית רבה א"ר מונא במקום שאין מנהג תנאי ב"ד הוא שתהא הוצאה מבעל הבית כדפרי' לעיל. ולקמן בפירקין אמ' בירושלמי שהמנהג מבטל הלכה כדפרי' לקמן:

סימן רפ

הילכך איתבריר לן דהולכין אחד המנהג לענין דיני ממונות והבא לשנות המנהג וטוען שהתנה בענין אחר ולא כמו שהמנהג נוהג עליו להביא ראיה. מיהו נראה בעיני וכגון שהוא מנהג קבוע על פי חכמי המקום כדאמ' במסכת סופרים בפ' מפסיקין בברכות שאין הלכה נקבעת אלא עד שיהא מנהג. וזהו שאמרו מנהג מבטל הלכה מנהג וותיקין. אבל מנהג שאין לו ראיה מן התור' אינו אלא כטועה בשיקול הדעת. הא למדת שאין מנהג חשוב אלא א"כ הנהיגוהו וותיקים וחכמי הדור. ומה שפיר' לעיל היכא שיצאו מבני העיר לדור במקום דיש להם ללכת בממון אחד מנהג העיר שיצאו משם היינו דוקא שלא בא לדור בעיר אחרת שיש להם מנהג אחר אלא מעצמם רוצים להתיישב במקום אחר. אבל אם באו לעיר שיש בה מנהג אחר נוהגים כמנהג העיר שבאו. והכי אמ' בירוש' דשמעתין בני טבריא לא משכימים ולא מעריבים בני מעון משכימי' ומעריבים. בני טבריא שבאו לשכור בבית מעון נשכרין כבי טבריא. אבל מי שעלה לשבור פועלים מבית מעון יכיל למימר לון דכי סליקת במחשבתכון דלא הוצא משכח למיגר פועלין מן טבריא אלא כגון דשמעי עליכון שאתם משכימים ומעריבים בגין כן סליקית הכא:

סימן רפא

וכתב הרב ר' ברוך מריגנשפורג זצ"ל בשם פר"ח זצ"ל ושערים דרב האיי גאון זצ"ל דלשנות המנהג אפי' במינו אינו נאמן. וכתב כמו כן אפי' תפס לא מהני לשנות המנהג. ואין להקשות מהא דאמרי' בכתובות ליעביד קמי בתולה ולא ליעביד קמי בעולה. זימנין דתפסה ואמ' האי דלא עבדיי קמיי איתניסו דהיינו משמע דתפיסה מהני לשנות המנהג לאו פירכא היא דהתם אין לשנות המנהג שהרי לא עשו. אבל אם עשו שלא כמנהג זהו שינוי. ותדע דכשעשו לבעולה או אפילו תפסה אינה נאמנת לומר שינו לי המנהג שהעבירו לפניי חבית מגולה. אלמא דכל לשנות המנהג תפיסה לא מהני. ור"ת זצ"ל אומר דיש מנהנים שלא לסמוך עליהם כדפרי' בתחילת בבא בתרא. מתני' מעשה בר' יוחנן בר מתיה שאמר לבנו צא ושכור לי פועלים הלך ופסק להן מזונות וכשבא אצל אביו אמר אפילו אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצאתה ידי חובתך עמהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב. אלא עד שלא יתחילו במלאכה צא ואמור להם על מנת

שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד. ופרכי' מעשה לסתור וכי דרך בני אדם להביא מעשה על דבריו לראיה לסתור. חסורי מיחסרא והכי קתני ואם פסק מזונות מזונות ריבה להו ומעשה בר' יוחנן בר מתי'. פרש"י זצ"ל ריבה להם יותר על המנהג דכיון דלא צריך אתנויי ואתני למזונות יתירי קאמר:

סימן רפב

ירוש' על דעתיה דר' יוחנן בר מתיא. אדם שהולך לקדש אשה ממקום אחר צריך להתנאות עמה ולומר לה על מנת תעבדא כן וכן ואכלה כן וכן. מתני' רשב"ג אומר לא היה צריך הכל כמנהג המדינה. ירוש' אמר ר' הושעיא זאת אומרת שהמנהג מבטל הלכה. פי' אף על פי שמדין הלכה חייב ליתן להם מזונות כסעודת שלמה בשעתו אם לא התנה אפילו הכי הואיל ונהגו ליתן להם כמו שבעל הבית עצמו אוכל הלך אחד המנהג כי המנהג מבטל הלכה. א"ר אמי כל המוציא מחבירו עליו הראיה חוץ מזו:

[**דף פ"ז ע"א**]

הכל לאתויי מאי. לאתויי הא דת"ר השוכר את הפועל וא"ל הרי שכרך עלי כאחד ושנים מבני העיר נותן כפחות שבשכירות דברי ר' יהושע וחכמים אמרים משמנין ביניהם. פירש"י זצ"ל משמנין לא בפחות ולא ביותר אלא כמנהג המדינה כבינונים. ופר"ח זצ"ל כתב משמנין מחשבין הגדול שבשכירות [והקטן] וכולל זה עם זה ונותן לו חציו של שניהם וזהו בינוני:

[**שם**]

מתני' אלו פועלים אוכלים ממה שעוסקים בו מן התורה. העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה כשתולשין אותו ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתן למעשר ואם בר חלה הוא עד שלא נגמרה מלאכתו לחלה ובדבר שגידולו מן הארץ. אלו שאין אוכלין העושה במחובר לקרקע בשעה שאינה גמר מלאכה כגון המנכש בבצלים. ובתלוש מן הקרקע מאחר שנגמרה מלאכתו כגון נתפרסו עגוליו. ובדבר שאין גידולו מן הארץ כגון החולב בהמותיו והמגבן:

[**שם ע"ב**]

תניא כי תבא בכרם רעך נאמר כאן כי תבא ונאמר להלן כי תבא עליו השמש מה להלן בפועל הכתוב מדבר אף כאן בפועל הכתוב מדבר. כרם רעך ואל כליך לא תתן ולא כרם עכומ"ז שמותר ליתן. הניחא למ"ד גזל עכומ"ז אסור היינו דאיצטריך קרא למישרי פועל אלא למ"ד גזל עכומ"ז מותר השתא גזילה מותרת פועל מיבעיא. מוקים לה בכרם רעך ולא של הקדש דאסור לאכול. ואכלת ולא מוצץ היין לזרוק החרצנים וזגין. ענבים

ולא ענבים ודבר אחר לטבל בהן ענבים במלח למתקן שיאכלו הרבה. בנפשך כן נפשו של פועל. מה נפשך אוכל ופטור מן המעשר דהא לא נגמרה מלאכתו למעשר דתנן יין משירד לבור. אף פועל אוכל ופטור ולא אמרינן הואיל ובאגריה אכיל ועל כרחו של בעל הבית הוי כמקח ומקח קובע למעשר אף דבר שלא נגמרה מלאכתו דכיון דזבניה אחשביה. שבעך ולא אכילה גסה. ואל כליך לא תתן בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית אתה אוכל. בשעה שאי אתה נותן לכליו של בעל הבית אי אתה אוכל:

[**דף פ"ח ע"ב**]

אשכחן אדם במחובר דכתי' כי תבא בכרם רעך ושור בתלוש דכת' לא תחסום שור בדישו. אדם בתלוש ושור במחובר מנלן אמר רבינא מכדי שור שור משבת גמר ליכתוב רחמנא לא תדוש בחסימה שור דכתב רחמנא למה לי לאקושי חוסם לנחסם ונחסם לחוסם. מה חוסם אוכל במחובר אף נחסם אוכל במחובר ומה נחסם אוכל בתלוש אף חוסם אוכל בתלוש. פירש"י זצ"ל מכדי כל מילי איתנהו בחסימה כלומר על כרחין שור לאו דוקא דכל שאר בהמות נמי איתנהו באזהרת חסימה דילפי שור משור משבת בפ' שור שנגח וכיון דשור לאו דוקא למה לי דכתביה רחמנא לא תדוש כו':

[**דף פ"ט ע"א**]

ת"ר דייש מה דייש מיוחד דבר שגידולי קרקע גמר מלאכה זו היא שעת גמר דישה ולאו לענין מעשר דאכתי מחוסר מירוח פועל אוכל בו. אף כל שגידולי קרקע בשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו. יצא אדם החולב והמחבץ והמגבן שאין גידולי קרקע ואין פועל אוכל בו:

[**שם**]

ת"ר דייש מה דייש מיוחד דבר שבשעת גמר פועל אוכל בו שעכשיו גומר מלאכתו ומתני' לאחר גמר מלאכתו קאמר דאין אוכלין כגון נתפרסו עגולין אף כל דבר שבשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו. יצא המנכש בשומין ובבצלים שעוקר מביניהם שאר ירקות שאינם יפים הואיל שאין גמר מלאכתו אין פועל אוכל בו. למה לי מואל כליך לא תתן נפקא. צריכא אע"ג דקא משליף קטיני בוכיני אלימי יש בבצלים שמסתרסין ולא יהו גסין לעולם ועוקרין אותן מבין הגדולים להרחיב להם מקום ולהתפשט דאיכא השתא נתינה לכליו של בעל הבית ולא מימעטי מואל כליך. וממעט להו מדייש דלאו שעת גמר מלאכה דעיקר פעולה משום תיקון גדולים הוא שהם מחוברים ועומדים:

[**שם**]

תניא אידך מה דייש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה פועל אוכל בו

אף כל דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה פועל אוכל בו יצא הבודל בתמרים ובגרוגרות שמדבקות זו בזו ומבדילן במגריפה הואיל ונגמרה מלאכתו למעשר אין פועל אוכל בו. והתניא הבודל בתמרים ובגרוגרות פועל אוכל בו. אמר רב פפא כי תניא ההיא בתוחלני תמרים רעים שאינן מתבשלים באילן לעולם ומכניסן לקיום בכלי של כפות תמרים ובשמן חולתות ומתחממות ומתבשלות וקודם שנתלשו קאמר דהבודל בהן פועל אוכל בם דלא נגמרה מלאכתו למעשר:

[**שם**]

תניא אידך דייש מה דייש מיוחד דבר שלא נגמר' מלאכתו לחלה ופועל אוכל בו אף כל דבר שלא נגמר' מלאכתו לחלה פועל אוכל בו. יצא הלש משנתן מים וגילגל נתחייבה בחלה ועדיין היא צריכה ללוש ולשוף הרבה והמקטף ועורך וטח פניה במים והאופה שנגמרה מלאכתו לחלה אין הפועל אוכל בהן. ופרכי' והלא נגמרה מלאכתו למעשר. אמר רבא כרוך ותני דייש מה דייש מיוחד שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה פועל אוכל בו יצא הבודל בתמרים ובגרוגרות והלש והמקטף והאופה ונגמר' מלאכתו למעשר ולחלה אין פועל אוכל בו:

[**שם**]

איבעיא להו מהו שיהבהב באור ויאכל מי הוי כענבים ודבר אחר או לא. היכא דבטל ממלאכתו ומהבהב לא קא מיבעיא לן כי קא מיבעיא לן היכא דאשתו ובניו דמהבהבו ולא בטל ממלאכתו מאי. ולא איפשטא. הילכך יהבהבו ליה. תניא בתוספתא דמכילתין בפ' השוכר את הפועל אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה ולהשכיר עצמו ביום לחרוש בפרתו ערבית ולהשכירה שחרית. ולא יהא מרעיב ומסגף עצמו ומאכיל את מזונותיו לבניו מפני גזל מלאכתו של בעל הבית. רשאין פועלין לאכול בציר כדי שיאכלו ענבים הרבה. ורשאי בעל הבית להשקותן יין כדי שיאכלו ענבים. רשאי בעל הפרה להרעיב ולסנף פרתו כדי שתאכל הרבה בשעה שהיא דשה. ורשאי בעל הבית להאכילה פקיעי עמיר כדי שלא תאכל הרבה בשעה שדשה. חמור וגמל אוכלין ממשאוי שעל גבן בדרך הליכתן ואין חוששין ובלבד שלא יטול בידו ויאכילם. היה משמר ארבעה וחמשה מקשאות ומדלעות לא ימלא כריסו מאחר מהן אלא אוכל מכל אחד ואחד לפי חשבון:

סימן רפג

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ודוקא מקשאות עקורין אבל מחוברין אינו אוכל כלל דקיי"ל כשמואל דאמ' משמר לאו כעושה מעשה מלאכה דמי כדבעינן למימר לקמן עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

ת"ר הפועלים שהיו עודרין בתאנים ונודרין בתמרים ובוצרין בענבים ומוסקין בזיתים הרי אלו אוכלין ופטורין מן המעשר. ולא אמרי' שזה מקח הוא שאין זה תנאי שכרו אלא התורה זיכתה להם. בפיתן לא יאכלו לפי שאוכלין הרבה לא יספות במלח ויאכל דהוה ליה כענבים ודבר אחר:

[**שם**]

ת"ר פרות המרכסאות בתבואה שורין שעורין במים ומייבשין אותן בתנור ודשין אותן בפרות להסיר קליפתן והוא חושלא אינו עובר משום לא תחסום. אבל מפני מראית העין שלא יאמרו עליו שהוא חוסם מביא מלא אגרוף מאותו מין ותולה לה בקרטילין שבפיה שק או טרסקל תולה בצוארה והמאכל בתוכה ואוכלת ר' שמעון בן יוחי אומר מביא כרשינין ותולה לה מפני שהן יפות לה מן הכל:

[**דף צ' ע"א**]

גוי הדש בפרתו של ישראל אינו עובר משום בל תחסום פירש"י זצ"ל הבעלים שאמרו לו חסום פרתי ודוש בה תבואה שלך אין עליו עבירה דבל תחסום. וישראל הדש בפרתו של גוי עובר משום בל תחסום. לכאורה משמע דסיפא דומי' דרישא שהגוי דש תבואה של עצמו אז דוקא עובר. אבל ישראל הדש בפרתו של גוי תבואה של גוי הכי נמי דאינו עובר. וקשה קצת ליפלוג וליתני בדידה ישראל הדש בפרתו של גוי עובד משום בל תחסום בד"א בזמן שהוא דש תבואה של עצמו אבל אם הוא דש תבואה של גוי אינו עובר. ושמא הא מילתא דפשיטא היא ולא איצטריכא ליה למיתני. וישראל שאמר לגוי חסום פרתי ודוש בה תבואה שלך אפי' לכתחילה שרי למימר ליה הכי ואפי' איסורא ליכא כדמוכח לקמן. דאיבעיא להו מהו שיאמר אדם לגוי חסום פרתי ודוש בה מי אמרי' אמירה לגוי שבות ה"מ לענין שבת דאיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא או דילמא לא שנא. ת"ש גוי הדש בפרתו של ישראל אינו עובר משום בל תחסום מעבר הוא דלא עבר הא איסורא איכא ודחינן בדין הוא דאיסורא נמי ליכא ואיידי דבעי למיתני סיפא עובר תנא נמי רישא אינו עובר:

סימן רפד

וכך המסקנא וכן פר"ח דנדחית אותה סברא דבעא למימר הא איסורא איכא כך היא הלכה לפירש"י זצ"ל דפירש גוי הדש בפרתו של ישראל דהיינו תבואה של גוי. והרב ר' אלחנן זצ"ל כתב בשם רבינו יצחק אביו זצ"ל חסום פרתי ודוש בה תבואתי דמי קא"ל דוש בה תבואתך פשיטא דשרי דאמאי לא מצי למימר שיעשה איסור שאינו מצוה שלא

לעשותו כיון שאין הישראל מפסיד כלום אין אינה חסומה שאין התבואה שלו וכי לא יאמר לו אכול נבילות אלא דא"ל ודוש בה תבואתי קמיבעיא ליה משום שהתבואה שלו. מיהו אומר רבי דלא דמי לגוי אוכל נבילות דהתם ודאי לא שייך אמירה לגוי שבות שהישראל עצמו יכול ליתן נבילה בפיו של גוי. אבל הכא אותו דבר עצמו שמצוה לגוי לעשות אינו יכול לעשו'. והילכך אין מיכן ראיה נמי שיוכל לומר לגוי בשבת עשה מלאכה זו בשבת לצורך עצמך דאף על גב דהכא מוכח דבשאר מצות נמי שייך אמירה לגוי שבות כמו בשבת. אפי' הכי דבר פשוט שיכול לומר לגוי אכול נבילה אלמא ליכא שבות דאמירה. ואני הייתי רוצה להביא ראיה דמותר דאמ' בירוש' דגיטין גבי מחזיקין גוים בשביעי' דא"ל חרוש מינה טבות ואנא נסיב לה מינך בתר שביעיתא אלמא דשרי למימר ליה חרוש בשביעית ור' אומר אין זה אלא דרכי שלום שכבר הוא חורש אבל אין לו לצוות ולחרוש עכ"ל. הילכך מסקנא דשמעתין כדברי רש"י זצ"ל דמיירי בגוי הדש תבואתו של עצמו אבל גוי הדש תבואה של ישראל וא"ל ישראל חסום פרתי ודוש בה איסורא היא ועבירה נמי איכא:

[**שם**]

בעו מיניה מרב ששת היתה אוכלת ומתרזת פי' שמוציאה ריעי צלול כמים שהחיטים קשים לה. משום דמעלו לה והא לא מעלו לה וליכא עבירת בל תחסום או דילמ' משום דחזיא ומצטער' ואיכא עבירת בל תחסום. א"ל רב ששת תניתוה ר' שמעון בן יוחי אומר מביא כרשינין ותולה לה שהכרשינין יפות לה מן הכל ש"מ משום דמעלו לה הוא ש"מ:

סימן רפה

כתב הרב ר' אלחנן זצ"ל בשם רבינו יצחק אביו זצ"ל. א"ת עד דמייתי ראיה מר' שמעון בן יוחי משום דמעלו לה הוא לייתי איפכא מדרבנן דאמ' מביא בול מאותו המין ואפילו אוכלת ומתרזת. תריץ לית לן למימר דפליגי רבנן ור' שמעון אלא במאי דמוכח בהדיא דפליגי כיון דר' שמעון מפרש בהדיא טעמא משום דמעלי ובריייתא לא מוכח בהדיא דרבנן דפליגי עליה במאי דמפרש טעמא משום דמעלי. עכ"ל:

[**שם**]

איבעיא להו מהו שיאמר אדם לגוי חסום פרתי ודוש בה פירש"י זצ"ל דישה שלך כי אמרינן אמירה לגוי שבות ה"מ לענין שבת דאיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא או דילמא לא שנא. ת"ש דשלחו ליה בני מערבא לאבוה דשמואל תורין דגנבין ארמאין וגנחין יתהון מהו פירש"י זצ"ל מסרסין אותו ואחר כך מחזירין אותן לבעלי' ומאהבת בעליו ישראל גונבו הגוי שהוא מכירו ומסרסו שלחו להו הערמה איתעבידו בהו ערימו

עליהון ויזדבנון ולא יהנה ישראל בעבירה הוא עשה כדי שיהא יפה לחרוש לפיכך יקנסוהו שלא יחרוש בו אלמא באיסור לאו נמי אסירא אמירה לגוי. אמר רב פפא בני מערבא דשלחו ליה לשמואל הכי סבירא להו כר' חידקא בסנהדרין פ"ד מיתות דאמר בן נח מצוה על הסירוס וקא עבר זה האומר לו סרס משום לפני עור לא תתן מכשול אבל בדבר שאין הדבר שאין הגוי מוזהר עליו אימא לך שרי. הילכך גבי חסימה שאין הגוי מוזהר על חסימה שרי ליה למימר לגוי חסום פרתי ודוש בה שלך. אבל אסיר למימר חסום פרתי ודוש בה תבואה שלי:

סימן רפו

הילכך שמעי' משמעתין דכל מצוה שאין הגוי מוזהר עליה מותר לו לישראל לומר לגוי לעשותה. אבל מצוה שהגוי מוזהר עליה אסור לו לישראל לומר לגוי לעשותה. משום לפני עור לא תתן מכשול. ושמעי' נמי משמעתין דהלכה כר' חידקא דאמר בן נח מצוה על הסירוס. דהא רבא ואביי סברי כוותיה כדאמר סבר רבא למימר ימכרו לשחיטה שלא יועיל סירוסיו להעלות בדמיהן אבל לחרישה לא שדמיהן יקרין מחמת סירוסיו ואמר ליה אביי דיין שקנסת עליהם מכירה בעלמא דלא טרח כולי האי דלא סבירא ליה למימר דאליבא דבני מערבא קאמרי ולהו לא סבירא להו. ותו מדקאמר רבא סבר למימר וקא מהדר ליה אביי דיין שקנסת עליהם מכירה בעלמא משמע דבשעת מעשה הוה. ועוד דקאמר סתמא דתלמודא פשיטא בנו גדול כאחר דמי ודיו. אם מכרו לו לבנו קטן מאי ר' אסי אסר ור' אשי שרי ואמרינן מרימר ומר זוטרא ואמרי לה הנהו תרי חסידי מחלפי אהדדי שוורים שלהם שגנבום גוים מכיריהם וסירסום. הילכך הילכתא כר' חידקא והילכתא כרב אשי דשרי אפילו בנו קטן. מיהו נראה בעיני דהיכא דידעינן שלא אמרו הבעלים לגוים כלום אלא הגוי מעצמו גנב וסירסו ואחר כך החזירו לבעלים. נראה בעיני דלא קנסינן ליה כלל למכור דהא שלח להו אבוה דשמואל בערמה איתעבידו בהו היינו דחיישינן להערמה. דרגלים לדבר דמאחר שהגוי מכירו וגנבו וסרסו והחזירו רגלים לדבר שהבעלים אמרו להם. אבל היכא שהדבר ידוע שלא אמר לו כלום והגוי סירסו מעצמו התם ודאי לא קנסינן ליה למכור כלל. מירי דהוה אבכור דתנן הצורם אוזן בכור הרי זה לא ישחט עולמית דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים כשיוולד מום אחד ישחט עליו. ומפרש טעמו בגמרא טעמא דמתני' משום קנס ותנן מעשה בזכר של רחלים זקן ושערו מדולדל וראהו קסטור ואמר מה טיבו של זה אמרו לו בכור הוא ואינו נשחט אלא ע"כ היה בו מום נטל פיגיום וצרם באזנו ובא מעשה לפני חכמים והתירוהו דאמר רב חסדא אמר רב קטינא לא שנו אלא דאמר ליה א"כ היה בו. אבל א"ל א"כ נעשה

בו כמאן דא"ל זיל עביד ליה מומא דמי. אמר רבא מכדי ממילא הוא מרה לי היה מה לי נעשה. אלא לא שנא ותרוייהו להיתרא. והא התם אילו אמר ליה זיל עביד ליה מומא קנסינן ליה ואינו נשחט על פי אותו המום וכי עביד גוי מדעתיה שרי הכי נמי אע"ג דאי א"ל לגוי סרסהו קנסי' ליה למכור כי עביד גוי מדעתיה שרי ולא קנסינן לגוי למכור כלל. אע"נ דגוי להנאת ישראל מכירו הוא מתכוין מ"מ הואיל וישראל לא אמר ליה כלל לא קנסינן ליה כלל. פר"ח שלח להו הערמה איתעבידא בהו כלומר בעליהם אמרו לגוים הסירוס אסור עלינו הראו עצמיכם כאילו אתם גונבים שוורים שלנו וסרסו אותם ואחר כך נבוא אנו ונכירם אצלכם ונקחם וישארו גריסים אצלינו. וכן פי' רש"י זצ"ל דהאי הערמה היינו דיבור. ובשאלתות דרב אחאי מפרש שקושרין דינר לשור בכיס וקושרין אותו יפה ובא הגוי לגנוב הדינר ומושך אצלו עד שמוציא הכיס והדינר והיינו הערמה. מיהו לישנא לא משמע הכי דכיון שאינם באים אלא לגנוב הדינר לא הוה ליה למימר גנבין להון:

[**שם ע"ב**]

בעי רמי בר חמא ישב לה קוץ בפיה ואינה יכול' לאכול מן הדישה מהו מצוה ליטלה או אינה מצוה ליטלה. הרביץ לה ארי מבחוץ ומאימתו אינה אוכלת מהו. ופרכינן הרביץ לה חסימה מעלייתא היא אלא רבץ לה ארי מבחוץ מהו. העמיד לה בנה מבחוץ מהו. היתה צמאה למים מהו. פירס קטיבלא דהיינו עוד שלוק על גבי דישה והבהמה מהלכת על גביו ואינה רואה את הדישה מהו מי קרינן ביה בדישו או לא. הני כולהו לא איפשטו. בעי מיניה ר' יונתן מר' סימאי חסמה מבחוץ קודם שתכנס לדוש מהו שור בדישו אמר רחמנא והאי לאו בדישו הוא או דילמא לא תרוש בחסימה אמר רחמנא א"ל מבית אביך אתה למר יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבואכם בבואכם הוא דאסיר הא מישתא ומיעל שפיר דמי. ולהבדיל בין הקדש ובין החול אמר רחמנ' אלא מה התם בשעת ביאה לא תהא שכרות. הכי נמי בשעת דישה לא תהא חסימה. ולא דמיא להנהו דבסמוך דלא איפשיטו דהכא נתכוון וחסמה בידים. אבל הנהו דבסמוך דממילא נחסמו דהוו כמו חלתה שאינה יכולה לאכול:

[**שם**]

ת"ר החוסם את הפרה ולא העבירה על גבי דישה וחבירו דש בה. וכן המזווג שור וחמור בקרון אחד ובא חבירו והנהיג פטור הראשון ואינו לוקה אלא הדש והמנהיג בלבד דלא תרוש בחסימה קאמר רחמנא וגבי כלאים נמי לא תחרוש כתב ואינו לוקה אלא זה המנהיגו:

[**שם**]

איתמר חסמה בקול כשהיתה שוחה לאכול היה גוער בה והנהיגה בקול בכלאים ואינו אוחז במרדע ר' יוחנן אמר חייב עקימת פיו הוי מעשה והוי לאו שיש בו מעשה ולוקין עליו. רשב"ל אמר עקימת פיו לא הוי מעשה:

סימן רפז

פר"ח זצ"ל וקיימא לן כר' יוחנן. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

[**דף צ"א ע"א**]

ת"ר החוסם את הפרה ודש בה לוקה ומשלם ארבעת קבין לפרה ושלשת קבין לחמור. ופרכי' והא אין לוקה ומת ואין לוקה ומשלם דהוו להו שתי רשעיות וכתי' כדי רשעתו. אמר אביי הא מני ר' מאיר היא דאמר לוקה ומשלם רבא אמר אתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו ונתן לה טלה באתננה אתנן היא ואסור להקרבה דאתנן סתם כתיב לא שנא אמו ולא שנא פנויה. ואע"ג דאי תבעה ליה בדינא קמן ואמרה תן לי אתנני ולא מחייבינן ליה דהא קים ליה בדרבה מיניה כי יהבה ניהלה אתנן הוא אלמא אפי' במקום מיתה נמי רמו תשלומין עליה אלא שאין כת בב"ד לעונשו בשתים אבל בידי שמים לא יצא ידי חובתו עד שישלם אי נמי אי תפיס לא מפקי' מיניה. רב פפא אמר חייובי נמי מחייבי' ליה לשלומי דאינן באין כאחד דמשעת משיכה מיחייב במזונותיה חייב מלקות לא הוי עד שעת חסימה. שמעינן משמעתין דכל קים ליה בדרבה מינה חייב בבא לצאת ידי שמים. ושמעינן נמי דאי תפיס לא מפקינן מיניה. ורב פפא בהאי סברא לא פליג אדרבא אלא דמוקי לה דחייב אפילו בב"ד. אמר רב פפא בעי מינאי רבי רב פפא בר אבא מהו להכניס מין בשאינו מינו והן זכר ונקיבה לדיר מי הוי כמרביע כלאים או לא הוי עד שיאחוז הוא בעצמו אבר הזכר ויכניס. ופשיט להו לאיסורא דלא כהילכתא. דאמר שמואל בכלאים אינו חייב עד שיכניס בידו הזכר והנקיבה כמכחול בשפופרת אפילו משום פריצותא נמי ליכא מאי טעמא בעיבדתיה טריד. אמר רב אשי הא מילתא בעו מינאי דבי רבנא נחמיה ריש גלותא מהו להכניס מין במינו ושאינו מינו לדיר כיון דאיכא מינו בתר מינו נדיר או דילמא אפי' הכי לא. ופשיטא להו לאיסורא דלא כהילכתא משום פריצותא דעבדי:

[**שם ע"ב**]

מתני' היה עושה בידיו ולא ברגליו אפי' על כתיפו שאינו מזיז ידיו ורגליו הרי זה יאכל. ר' יוסי בר יהודה אומר עד שיעשה בידיו ורגליו. מאי טעמא דת"ק בי תבא בקמת רעך בכל מה דעביד מאי טעמא דר' יוסי בר יהודה משור מה שור עד שיעשה בידיו ורגליו אף פועל עד שיעשה בידיו ורגליו:

סימן רפח

פי' רש"י צ"ל כשור דהא אקשת חוסם לנחסם והיינו סברת רבינא דלעיל דמקיש חוסם לנחסם. ומינה שמעינן דהלכה כר' יוסי בר יהודה דהא רבינא סבירא ליה כוותיה. בעי רבה בר רב הונא דש באווזין ותרנגולין שאין להם ידים להשען וכל משענותם על רגליהם לר' יוסי בר יהודה מהו בכל כחו בעינן והא איכא או דילמא ידיו ורגליו בעינן והא ליכא תיקו. אמר רב נחמן אמ' רבה בר אבוה פועלין עד שלא הילכו שתי וערב בגת שדרכו להטיל ענבים על הגת ודורכים ברגליהם על הגת ועד שלא הילכו שתי וערב כי אין מלאכתן ניכרת ביין אלא בענבים לפיכך אוכלים בענבים ואין שותין יין דהוה ליה כעושה מין זה ואוכל מין אחר. משהילכו בגת שתי וערב אוכלין ענבים ושותין יין:

[**שם**]

מתני' היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים. בענבים לא יאכל בתאנים. אבל מונע הוא את עצמו עד שמגיע אצל היפות ואוכל מהן כל אכילתו. וכולן לא אמרו שיאכל אלא בשעה שהוא עוסק במלאכה ולא שישב לו ויאכל ויאמר הרי מנעתי עצמי עד כאן ולא בטלתי לאכול עכשיו אשב לי ואוכל. אבל מפני השב אבידה לבעלים שלא יבטל ממלאכה אמרו הפועלים אוכלים בהליכתן מאומן לאומן כשגמרו שורה זו והולכין להתחיל בחברתה. ואע"ג דההיא שעתא לאו שעת מלאכה היא ניחא לבעל הבית בהכי ובחזירתם מן הגת. וחמור כשהיא פורקת. ואסקינן עושה בגפן זו אינו אוכל בגפן אחר. וחמור עד שתהיה פורקת בהליכתה אוכלת ממשאוי שעל גבה. תנינא להא דתנו רבנן וש"מ דוקא תנא דידן אמת הוא חמור וגמל אוכלין ממשאוי שעל גביהן ובלבד שלא יטול בירו ויאכילם. ירושלמי אמ' לא כתי' כי תבא בקמת רעך ואכלת ענבים וכי מה יש בכרם לאכול אלא ענבים אלא ללמדך שאם היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים בענבים לא יאכל בתאנים:

[**דף צ"ב ע"א**]

מתני' אוכל פועל קישות וכותבת אפילו היא שוה דינר ויותר על שכרו ר' אלעזר חסמא אמר לא יאכל פועל יותר על שכרו. וחכמים מתירין אבל מלמדין לאדם שלא יהא רעבתן ויהא סותם את הפתח לפניו שימנעו מלשוכרו למלאכתו. חכמים היינו ת"ק. מלמדין את האדם איכא בינייהו לת"ק לית ליה מלמדין לרבנן אית להו מלמדין:

[**שם**]

אמר ר' יוסי אפילו לא שכרו אלא לבצור אשכול ענבים אחר אוכלו וא"ר יוסי אפילו לא בצר אלא אשכול ענבים אחד אוכלו:

[**דף צ"ג ע"א**]

מתני' קוצץ אדם על ידי עצמו ועל ידי בניו ובתו הגדולים ועל ידי עבדו ושפחתו הגדולים ועל ידי אשתו מפני שיש בהם דעת. אבל אינו קוצץ לא על ידי בנו ובתו הקטנים ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים ולא על ידי בהמתו מפני שאין בהם דעת. איבעיא להו פועל משלו הוא אוכל או משל שמים הוא אוכל. מאי נפקא מינה דאמר תנו לאשתו ובניו אי אמרת משלו הוא אוכל יהבינן אי אמרת משל שמים הוא אוכל לדידי' זכי ליה רחמנא לבריה ולאשתו לא זכי להו רחמנא ומסקי' דפלוגתא דתנאי היא דתנא דידן דקתני אינו קוצץ ע"י עבדו ושפחתו הקטנים סבר משל שמים הוא אוכל ותנא ברא דקתני קוצץ על ידי עבדו שפחתו הכנענים בין גדולים בין קטנים סבר משלו הוא אוכל:

סימן רפט

וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וקיימא לן כתנא דידן:

[**שם**]

מתני' השוכר את הפועל לעשות עמו בנטע רבעי שלו הרי אלו לא יאכלו. ואם לא הודיען פודה ומאכילן. נתפרסו עיגולין נתפתחו חביותיו הרי אלו לא יאכלו אם לא הודיען מעשר ומאכילן:

[**שם**]

מתני' שומרי פירות אוכלין מהילכות מדינה שכבר נהגו כן אבל לא מן התורה. אמר רב לא שנו דאין שומרין אוכלין מן התורה אלא שומרי גנות ופרדסים דהוה ליה מחובר ושעה שאינה גמר מלאכה הילכך מן התורה לא אכיל ואכיל מהלכו' מדינה וכ"ש עושה מעשה ממש במחובר כגון מנכש דאכיל ממנהג מדינה אבל שומרי גתות וערימות עד שלא נגמרה מלאכתו למעשר אוכלין אף מן התורה כדין עושה בתלוש סבר שומר כעושה מעשה דמי. ושמואל אמר לא שנו דאכלי מהלכות מדינה אלא גתות וערימות שהן שומרי תלוש אבל שומרי גנות ופרדסים אינן אוכלין לא מן התורה ולא מהילכות מדינה קסבר משמר לאו כעושה מעשה דמי. אמר רב אשי כוותיה דשמואל מסתברא דתנן ואלו אוכלין מן התורה העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה. מכלל דאיכא דלא אכיל מן התורה אלא מהילכות מדינה אימא סיפא אלו שאין אוכלין. מאי שאין אוכלין אילימא שאין אוכלין מן התורה אלא מהילכות מדינה היינו רישא. אלא לאו שאינן אוכלין לא מן התורה ולא מהילכות מדינה ומאי ניהו עושה במחובר לקרקע בשעה שאין גמר מלאכה וכ"ש שומרי גנות ופרדסים:

סימן רצ

פר"ח זצ"ל והילכתא כשמואל. דרב אשי דהוא בתרא מוקים סתמא כוותיה. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

[**שם**]

מתני' ארבעה שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר. שומר חנם נשבע על הכל לבד מפשיעה. והשואל משלם את הכל לבד ממתה מחמת מלאכה. נושא שכר והשוכר נשבעו על השבורה ועל השבויה ומשלמין את האביד' ואת הגניב'. הני ארבעה שלשה הוו. אמר רב נחמן בר יצחק ארבעה שומרין ודיניהם שלשה. ההוא רעיא דהוה רעי חיותא אגודא דנהר פפא שדינ חד מינייהו ונפל למיא אתא לקמיה דרבה ופטריה אמר מאי הוה ליה למעבד הא נטר כדנטרי אינשי פרש"י זצ"ל ואין זו אבידה אלא אונס. רב חסדא ורבה בר רב הונא לא סבירא להו הא דרבה דא"ל להכי יהיבנא לך אגדא לנטורי לי נטירותא יתירתא:

[**שם ע"ב**]

רב אדא סגולא הוה קא מעבר חיותא אגמלא דנרש דחפה חדא לחבירתה ושדיתה למיא אתא לקמי' דרב פפא חייביה א"ל מאי הוה לי למעבד א"ל איבעי לך לאיעבורי חדא חדא א"ל כבר צווחו קמאי דקמך וליכא דמשגח בהו פרש"י זצ"ל ונהי דלאו פשיעה הוא אונס נמי לא הוי והוי ליה כאבידה:

סימן רצא

פר"ח זצ"ל ולית הילכתא כרבה אלא כרב חסדא ורבה בר רב הונא ורב פפא נמי עבד עובדא כוותייהו. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל. כתב הרב ר' אלחנן זצ"ל בשם אביו רבינו יצחק זצ"ל משמע דלא חשיב לה פשיעה אלא אבידה ולהכי מחייב ליה מטעמא דאדעתא דהכי יהבית לך אגר דתנן דתנטר לך נטירותא מעליא מדמייתי לה הכא וטור דאל"כ אמאי צווחו קמאי. הא מילתא דפשיטא היא שהן חייבים דאפי' שומר חנם חייב אלא משום אבידה הוא ודאי דמחייבו ליה דסבירא ליה כרבה דאמר בפ' הכונס לא הוי פשיעה ולא סבירא ליה כרב כהנא דאמ' פשיעה הוי גבי ההיא דנפלה לגינה והזיקה. עכ"ל:

[**שם**]

אייבו אפקיד כיתנא בי רוניא אזל שבו שמטיה מיני' שבו שם גנב וליסטים מזויין היה. לסוף הוכר הגנב אתא לקמיה דרב נחמן חייביה לשלם פרש"י חייביה לשלם הואיל והוכר הגנב ולא יפסיד כלום עליו לטרוח אחר הגנב עד שיוציא מידו. לימא פליגא דרב הונא בר אבין נגנבה באונס ואחר כך הוכר הגנב אם שומר חנם הוא נשבע אם שומר

שכר הוא עושה עמו דין פרעון והיינו פליגא דהא רוניא שומר חנם הוא וחייביה רב נחמן. אמר רבא התם גברי דפרמוסקא הוו קיימי פי' אנשי השלטון היו שם והיה יכול לצעוק ולהציל:

סימן רצב

פר"ח זצ"ל גברי דפרמוסקא אנשים חזקים וגבורים היו מצויין שם באותה שעה. ואילו היה צועק אליהם היו באים ומצילים וכיון שלא עשה כך פשע. וקיימא לן כל מי שהיה לו לצעוק ולקבץ אנשים כדי להציל אם הוא שומר חנם בחנם ואם שומר שכר בשכר ולא עשה הרי זה פשע וחייב לשלם עכ"ל. וכתב הרב ר' אלחנן זצ"ל דהשתא לא הוה צריך תלמודא למימר הוכר הגנב דכיון דדלא הוכר הגנב הוה חייב כיון דפשע אלא משום דהוה בעי למימר עליה לימא פליגא כו' שהיו התלמידים סבורים בשביל שהוכר הגנב נקט הוכר הגנב:

[**שם**]

מתני' זאב אחד אינו אונס ושני זאבים אונס ר' יהוד' אומר בשעת משלחת זאבים שהיה רעה משולחת בגזירת מלך היא קופצת על אדם אחד ואף זאב אחד אונס. מתני' שני כלבים אינן אונס. ידוע הבבלי אומר משום ר' מאיר מרוח אחת אינן אונס משני רוחות אונס:

[**שם**]

מתני' הליסטים הרי זה אונס פרש"י זצ"ל הליסטם גרסינן וחד ליסטים קאמר ופרכינן והא אמאי אוקי גברא בהדי גברא אמר רב יהודה אמר רב בליסטים מזויין. איבעי' להו ליסטים מזויין ורועה מזויין מהו מי אמרינן מוקי גברא בהדי גברא או דילמא האי מסר נפשיה והאי לא מסר נפשיה:

סימן רצג

פר"ח זצ"ל דאפילו ליסטים מזויין ורועה מזויין פטור משום דרועה לא מסר נפשי'. וכן פירש רבי' יצחק אלפס זצ"ל:

[**שם**]

מתני' הארי והדוב והנמר והברדלס והנחש הרי אלו אונסין אימתי בזמן שבאו מאליהן. אבל אם הולכין למקום גדודי חיות וליסטים הרי אלו אונסין. א"ל אביי לרבא אשכחיה רועה לגנבא וא"ל גנבא סריא בדוכתא פלגיא יתבינן כך וכך גברי איכא בהדן במקום שאנו רועים שם כך וכך כלבי איכא בהדן ואם תבא ליטול תמות כך וכך זיקתא היינו קלעים המקלעים באבנים פסיקא לן כלומר קצובות ופסוקות עלינו להיות עמנו בכל

יום ואזל ושקל מיניה מאי. א"ל הרי הוליכו למקום גדודי חיה וליסטי' שהרי הגיד לו מקום שהבהמות שם והשיאו לבא על ידי שגידפו:

סימן רצד

פר"ח זצ"ל ואזל הליסטים ואייתי גברי בהדיה ושקיל מיניה:

[**שם**]

מתני' מתה כדרכה הרי זה אונס סינפה ומתה אין זה אונס. פי' רש"י זצ"ל שעינה ברעב או העמיד' בקיץ בחמה ובחורף בצינה. לענות נפש מתרגמי' לסגפא נפש. כתב ה"ר אלחנן זצ"ל בשם רבי' יצחק אביו זצ"ל וא"ת פשיטא דחייב דפשיע' גמור' היא. י"ל דה"ק דאם סיגפה בצינה או בשום דבר אחר יש לנו לומר שעל ידי שסיגפה מתה אע"ג שהיינו יכולים לתלות בדבר אחר לא היה לו לסגפה. עכ"ל:

סימן רצה

הילכך פשיעה היא ואפילו שומר חנם חייב:

[**שם**]

מתני' עלתה לראשי הצוקין דהיינו הרים גבוהים הרי זה אונס. העלה לראשי הצוקין ונפלה אין זה אונס:

סימן רצו

פר"ח זצ"ל העלה לראש הצוקין ונפלה הרי זו פשיע' וחייב. בפ' המפקיד אוקמי' ריש' שתקפתו ועלתה ותקפתו וירדה:

[**דף צ"ד ע"א**]

מתני' מתנה שומר חנם להיות פטור משבוע' והשואל להיות פטור מלשלם. ונושא שכר והשוכר להיות פטורין משבועה ומלשלם. ואוקימנא למתני' לדברי הכל ולא הוי מתנה על דבר שכתוב בתורה דשאני הכא דמעיקר' לא שיעבד נפשיה. ופירש"י זצ"ל אלא שאמר לו אי אפשי להיות שומר שלך אלא כך וכך ושומר לא נחית לשמירה עד דמשיך לבהמה. והאי כי משיך כבר פירש על מנת שאין לו עליו שבועה ולא שיעבד נפשיה לתורת שומרין אלא למקצת ולמה שירד ירד. אבל המקדש את האשה מכי אמר לה הרי את מקודשת לי איקדשה לה וכי אמר על מנת שאין ליך עלי. התנה על מה שכתוב בתורה דאין אישות לחצאין וכי תפוס קידושין לגמרי תפוס והוה ליה מתנה על הכתוב עכ"ל. ופר"ח זצ"ל כתב לא ירדו להם בשמירות של תורה ולא שיעבדו עצמן ואינן חשובין מן השומרין של תורה וכגון הנח ותיב נטר דמי. עכ"ל:

סימן רצז

וכתב הרב ר' ברוך בר יצחק מריגנשבורק זצ"ל מדלא נקט גבי שומר חנם להיות פטור מתשלומין כדקתני גבי שומר שכר משמע דלא מיפטר אם פשע אפילו התנה. ובפ' החובל אמ' לשמור ולא לקרוע. י"ל דהתם המשכיר אמר לו קרע לפיכך פטור אבל שומר חנם אי אמר אקרענו לאו כל כמיניה עכ"ל. תנא מתנה שומר חנם להיות כשואל. פר"ח זצ"ל להיות חייב באונסין ופרכי' במאי בדברים אמר שמואל כשקנו מידו ורבי יוחנן אמר אפי' תימא כשלא קנו בההיא הנאה דקא נפיק עליה קלא דאינש מהימנא הוא גמר ומשעבד נפשיה:

סימן רצח

פר"ח זצ"ל והלכה כר' יוחנן. וכן פסק רבי' יצחק אלפס זצ"ל:

[**שם**]

מתני' כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל. וכל תנאי שיש בו בתחילתו תנאו בטל. פרש"י זצ"ל שהקדים מעשה שעליו לתנאי שהוא שואל ממנו כגון הרי זה מעשה שלך אם תעשה לי דבר זה פלו'. ולא דמי לתנאי בני גד ובני ראובן אם יעברו ונתתם היינו תנאי קודם למעשה. אם תעשה לי את הדבר הזה אשובה ארעה צאנך אשמור היינו תנאי שהוא שואל ממנו קודם למעשה שעליו לעשות. תנאו בטל והוי מעשה מקויים ואע"פ שלא קיים בטל התנאי את התנאי. וכל תנאי שאפשר לו לקיימו בסופו תנאו קיים אם תנאי קודם למעשה הא אי אפשר לקיימו תנאו בטל והמעשה קיים. אמר רב טבלא אמר רב זו דברי ר' יהודה בן תימא דקתני שאפשר לקיימו. הא אי אפשר לקיימו תנאו בטל. אבל חכמים אומרים אע"פ שאי אפשר לקיים בסופו והתנה עליו בתחילה תנאו קיים דתניא הרי זה גיטיך על מנת שתעלי לרקיע ע"מ שתרדי לתהום על מנת שתעלי קנה בן מאה אמה על מנת שתעברי את הים הגדול ברגליך נתקיים התנאי הרי זה גט לא נתקיים התנאי אין זה גט. ר' יהודה בן תימא אומר כזה גט. כלל אמר ר' יהודה בן תימא כל שאי אפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליהם מתחילתו אינו אלא כמפלינה בדברים שאין בלבו לשום תנאי אלא להקניט בעלמא. אמר רב נחמן אמר רב הלכה כר' יהודה בן תימא. אמר רב נחמן בר יצחק מתני' נמי דיקא דסתם לן כר' יהודה בן תימא דקתני וכל שאי אפשר לקיימו בסופו והתנה עליו מתחילתו תנאו קיים. הא אי אפשר לו לקיימו תנאו בטל. ירושלמי תני זה הכלל שהיה ר' יהודה בן תימא אומר כל דבר שאי אפשר לו להתקיים והתנה עמה לא נתכוון זה אלא להפליגה בדברים בין שאמר לה בפה בין שאמר לה בכתב כל המתקיים בפה מתקיים בשטר:

[**שם**]

מתני' כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל. וכל תנאי שיש בו מעשה בתחילתו תנאו בטל. וכל שאי אפשר לו להתקיים בסופו והתנה עליו בתחילתו תנאו קיים. תנן בפ' האומר בקידושין ר' מאיר אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי שנא' ויאמר משה אליהם אם יעברו בני גד ובני ראובן וגו' וכתיב ואם לא יעברו חלוצים אתכם וגו'. ר' חנני' בן גמליאל אומר צריך הדבר לאומרו שאילמלא כן יש במשמע שאף בארץ כנען לא ינחלו. הילכך לר' מאיר דמדמי ליה לתנאי בני גד ובני ראובן לגמרי מדמי ליה ובעי שיהא דומה לו בשבעה דברים שלא יהא מתנה על מה שכתוב בתורה. ושיהא תנאי קודם למעשה. ושיהא אפשר לקיימו בסופו. ושיהא אפשר לקיימו על ידי שליח. ושיהא תנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר. ושיהא הן קודם ללאו. ושיהא תנאי כפול. תלתא קמאי תנינא במתניתין ואוקימנא למתני' בגמ' כר' מאיר ושיהא אפשר לקיימו על ידי שליח כההיא דפ' המדיר בכתובות דאמר רב אחא בר יעקב אמר ר' יוחנן המקדש על תנאי אינה צריכה הימנו גט. איתיבי' רב אחא בריה דרב איקא בר אחתיה חליצה מוטעת כשרה איזו היא חליצה מוטעת א"ר יוחנן כל שאומרין לו חלוץ לה כדי שתתן לך מאתים זוז אלמא כיון דעבד מעשה אחולי אחליה לתנאיה א"ל בר בי רב שפיר קא אמרת מכדי כל תנאי מהיכן גמרינן לה מבני גד ובני ראובן תנאי דאפשר לקיימו ע"י שליח הוי תנאי. תנאי דלא אפשר לקיימו על ידי שליח כהתם לא הוי תנאי. ופרש"י זצ"ל שפיר קא אמרת דטעמא דרבא לאו משום דמחילה היא אלא משום דמעיקרא לאו תנאי הוא. דכל תנאי מהיכן קא גמרינן לה מבני גד ובני ראובן דאם יעבדו ונתתם ואם לא יעבדו ונאחזו בתוככם. דאפשר לקיימו למעשה של תנאי דהיינו ונתתם ע"י שליח כי התם שהרי משה צוה ליהושע לתת להם את הארץ שהיה שלוחו של משה והוא נתנה אבל חליצה לא אפשר לקיומה על ידי שליח אין יכול לומר לשלוחו אם תתן לך מאתים זוז פלו' תחלוץ לך הילכך לאו תנאה הוא לבטל החליצ' עכ"ל. ומוכח בפ' מצת חליצה מוטעת כשרה איזו היא חליצה מוטעת אמר רשב"ל כל שאומר לה חלוץ לה ובכך אני כונסה א"ל ר' יוחנן אני שונה בין שנתכוון הוא ולא נתכוונה היא בין שנתכוונה היא ולא נתכוון הוא חליצתה פסולה עד שיתכוונו שניהם כאחר ואת אמרת חליצתה כשרה. אלא איזו היא חליצה מוטעת כל שאומרי' לו חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז. תניא נמי הכי חליצה מוטעת כשרה ואיזו היא חליצה מוטעת כל שאומר לה חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז. ומעשה באשה אחת שנפלה לפני יבם שאינו הגון ואמרו לו חלוץ לה כדי שתתן לך מאתים זוז ובא מעשה לפני ר' חייא והכשיר. הא למדת דהכי

הילכתא. דרשב"ל ור"י הלכה כר' יוחנן לבר מהני תלת דהחולץ. ותו דתניא כוותיה דר' יוחנן. ותו דר' חייא עבד עובדא כר' יוחנן:

סימן רצט

הילכך תנאי דלא אפשר לקיימו על ידי שליח לא הוי תנאי וכאילו לא התנה דטעמא דר' יוחנן משום הכי הוא. כדפריש טעמא תלמודא בפרק המדיר:

סימן ש

וכן פסק רבינו שמשון בשם רבינו יצחק בפרק המדיר דאין תנאי בחליצה ואע"ג דלא קיימיה לתנאיה הויא חליצה כשירה. וכן כתב פר"ח זצ"ל בפרק המדיר וזה לשונו מכל מקום אין תנאי בחליצה דהא דתני רבינא ס"פ ר"ג כ"ע יש תנאי בחליצה דיחויא הוא ולא סמכי' עליה דהוא העושה מעשה והיא החולצת ומי שאין המעשה תלוי בו אם יתנה אינו תנאי. דגרסינן בפרק איזהו נשך ההוא שכיב מרע דכתב גט לדביתהו ואתנח א"ל אמאי קא מתנחת אי קיימת דידך אנא. ואסיקנא כיון דלאו בדידה למישדא תנאה בגיטא לאו תנאה הוא כו' אבל אם אמר על מנת כן אני חולץ שתתן לי מאתים זוז ספיקא הוא עכ"ל. הרי פסק דאין תנאי בחליצה. מיהו אין לי ראיה מדבריו דתנאי דלאו אי איפשר לקיימו על ידי שליח לא הוי תנאי. שהרי הוא טעם מפני שאין בידה להתנות שאין המעשה תלוי בה. ולא מפני שאי איפשר לקיימו על ידי שליח. ותו שכתב שאם אמר על מנת כן אני חולץ שתתן לי מאתים זוז ספיקא הוי אלמא לא פשיטא ליה דתנאי דלא איפשר לקיימו על ידי שליח לא הוי תנאי. מיהו סוגיא דתלמורא לא תלי טעמא אלא משום דלא איפשר לקיימו על ידי שליח וכן הלכה כל תנאי דלא איפשר לקיימו על ידי שליח הוה ליה כאילו לא התנה והמעשה קיים אע"פ שלא קיים התנאי כדמוכח במצות חליצה ובהמדיר וכדפסיק רבינו יצחק זצ"ל. וכן פסק רבינו תם זצ"ל דקיימא לן אין תנאי בחליצה. וקשה בפ' ר"ג דתניא החולץ ליבמתו וחזר וקידשה ר' מאיר אומר אם קידשה לשם אישות צריכה הימנו גט לשום יבמות אינה צריכה הימנו גט וחכמים אומרים בין שקידשה לשום אישות בין שקידשה לשום יבמות צריכה הימנו גט. ואוקמה רב שרביא לפלוגתייהו בחליצה פסולה כגון שחלץ אחר הגט. מר סבר חליצה פסולה פוטרת ולרבנן אין חליצה פסולה פוטרת ולא אפקעתא לזיקא שפיר ויש אחריה כלום הילכך קני מאמר וצריכה ממנו גט. רב אשי אמר דכולי עלמא אין חליצה פסולה פוטרת והכא ביש תנאי בחליצה קמיפלגי שחלץ לה על מנת שתתן לו מאתים זוז מר סבר יש תנאי בחליצה ומר סבר אין תנאי בחליצה ואפילו לא נתנה לו הויא חליצה. הילכך לא תפוס מאמר שעשה בלשון זיקת יבמין אבתרה דהא אפקעתיה לזיקה ולרבנן יש תנאי וכל כמה דלא קיימתיה לא פקעה זיקה וכי א"ל התקדשי לי על ידי כסף

זה בזיקת יבמין קני. רבינא אמר דכ"ע יש תנאי בחליצה והכא בתנאי כפול קמיפלגי מר סבר בעינן תנאי כפול ומר סבר לא בעינן תנאי כפול. והשתא תיקשי לך בין לרב אשי בין לרבינא דלרב אשי לר' אין תנאי בחליצה ולרבנן יש תנאי. וקיימא לן הלכה כר' מחבירו אבל לא מחבירו . ולרבינא לכ"ע יש תנאי א"כ קיימא לן תנאי דלא אפשר לקיימו על ידי שליח הוי תנאי. מיהו לא קשיא כי רש"י זצ"ל כתב לשם. ואף על גב דקיימא לן חליצה מוטעת כשירה הני תנאי לא סבירא להו. עכ"ל. רוצה לומר דרב אשי ורבינא טעמא דר' ורבנן קא מפרשי. אבל אינהו סבירא להו כר' יוחנן וכר' חייא דפ' מצות חליצה דאין תנאי בחליצה וחליצה מוטעת כשירה. ותנאי דלא אפשר לקיימו על ידי שליח הוה ליה כאילו לא התנה והמעשה קיים אע"פ שלא קיים התנאי. ורבינו תם זצ"ל ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל מפרשים דהא דמסיק רבינא דלכולי עלמא יש תנאי בחליצה לאו למימר דלא תהא מותרת לשוק בהא חליצה דודאי מותרת היא לשוק לרבינא אליבא דכולי עלמא אלא למימר דלהכי אהני תנאה דאכתי איכא עליה זיקת יבמין לענין לחול קידושין עלה כי אמר לה התקדשי בזיקת יבמין להצריכה גט מדרבנן. דאי לענין להתירה לשוק מיירי שמעתא דהתם איכא לאקשויי לרב שרביא ולרב אשי דמפלגי רבי ורבנן רב שרביא בחליצה פסולה ורב אשי ביש תנאי בחליצה דאדמפלגי רבי ורבנן בהחולץ ליבמתו ובקידושין לשם יבמות אי צריכה גט ליפלגו בלהתירה לשוק הואיל וטעמייהו נמי בהא תלוי השתא. ועוד תימא מה ראה רב אשי דאסיק לכ"ע חליצה פסולה אינה פוטרת ואפליג ר' ורבנן דברייתא למתני דהתם דקתני נתן גט וחלץ אין אחר החליצה כלום הוה ליה טפי לאסוקי חליצה פסולה פוטרת כדתנן מתניתין ופליג ביש תנאי כדהשתא. אלא ודאי הכי פירושא דשמעתין רב שרביא אמר חליצה פסולה קמיפלגי מר סבר חליצה פוטרת פי' מפקעת הזיקה לגמרי בכי קאמר לה התקדשי לי בזיקת יבמין אמר דלא ליהני הואיל וחליצה פסולה היא לענין שיחולו הקידושין מדרבנן מר סבר אינה פוטרת כלומר אינה מפקעת הזיקה דלהכי מהני הא דהויא פסולה דאכתי איכא קצת זיקין יבמין עלה מדרבנן לחול על הקידושין. אבל לענין להתירה לשוק כולי עלמא מודו דאין תנאי והשתא לא הוה מצי לאסוקי כולי עלמא חליצה פסולה פוטרת דאי פוטרת להפקיע הזיקה לגמרי כ"ש חליצה בתנאי שהיא כשירה יותר דהא חליצה פסולה איכא למ"ד צריכה לחזר על כל האחין מה שאין כן בחליצה על תנאי. רבינא אמר יש תנאי בחליצה ומילתא דרבינא נמי כי האי גוונא מיפדשא. הילכך איתבריר לן דאין תנאי בחליצה וכל תנאי דלא איפשר לקיימו על ידי שליח לא הוי תנאי. ושיהא תנאי כפול ושיהא תנאי בדבר אחד כההיא דפ' מי שאחזו דת"ר הרי זה גיטך והנייר

שלי אינה מגורשת על מנת שתחזירי לי את הנייר מגורשת. ואמר מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא. אמר אביי הא מני ר' מאיר היא דאמר בענין תנאי כפול והכא כגון דלא כפליה לתנאיה. מתקיף לה רבא טעמא דלא כפליה לתנאיה הא כפליה לתנאי לא הוי גיטא מכדי כל תנאי מהיכא גמרי' לה מתנאי בני גד ובני ראובן מה התם תנאי קודם למעשה אף כל תנאי קודם למעשה לאפוקי הכא דמעשה קודם לתנאי. מתקיף לה רב אדא בר אהבה טעמא דמעשה קודם לתנאי. הא תנאי קודם למעשה לא הוי גיטא. מכדי כל תנאי מהיכא גמרינן לה מתנאי בני גד ובני ראובן מה התם תנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר לאפוקי הכא דתנאי ומעשה בדבר אחד. אלא אמר רב אדא בר אהבה משום דתנאי ומעשה בדבר אחד. ותנן בפ' האומר בקידושין ר' מאיר אומר כל תנאי שאינו כבני גד ובני ראובן אינו תנאי שנא' ויאמר משה אליהם אם יעברו בני גד ובני ראובן כו' וכתיב אם לא יעברו חלוצים ר' חנני' בן גמליאל אומר צריך הדבר לאומרו שאם לא כן יש במשמע שאף בארץ כנען לא ינחלו. ושיהא הן קודם ללאו כההיא במי שאחזו דאתקין שמואל בגיטא בשכיב מרע אם לא מתי לא יהא גט אם מתי יהא גט. מתקיף לה רבא מכדי כל תנאי מהיכא גמרינן לה מבני גד ובני ראובן מה התם הן קודם ללאו לאפוקי הכא דלאו קודם הן וכו'. הא למדת דלר' מאיר בעינן כל תנאי שיהא דומה לבני גד ובני ראובן בשבעה דברים. שלא יהא מתנה על מה שכתוב בתורה. ושיהא תנאי קודם למעשה. ושיהא אפשר לקיימו בסופו. ושיהא אפשר לקיימו על ידי שליח. ושיהא תנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר. ושיהא הן קודם ללאו. ושיהא תנאי כפול. ופליג עליה ר' חנני' בן גמליאל בתנאי כפול בפ' האומר ור' יהודה במתנה על מה שכתוב בתורה בדבר שבממון בפ' הזהב ובפרק השוכר את הפועלים ובפרק אע"פ דתניא האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין ליך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו בטל דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בדבר של ממון תנאו קיים. וקיימא לן כר' מאיר דבעי בתנאי כפול כדמוכח בפרק מי שאחזו דת"ר הרי זה גיטך והנייר שלי אינה מגורשת ע"מ שתחזירי לי את הנייר מגורשת. ופרכינן מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא ואוקמא אביי הא מני ר' מאיר היא דאמר בעינן תנאי כפול והכא כגון דלא כפליה לתנאיה ורבא נמי לא פליג אדאביי התם אלא בא לומר דאפי' לא כפליה לתנאיה לא הוי גיטא משום דמעשה קודם לתנאי. מדשקלי וטרו לשנויי ברייתא כר' מאיר. משמע לכאורה דסבירא להו כר' מאיר דאמר התם אתקין שמואל בגיטא דשכיב מרע אם לא מתי לא יהא גט ואם מתי יהא גט משום דבעי תנאי כפול. ורבא נמי סבר התם כדשמואל:

סימן שא

הילכך איתבריר לן דהלכה כר' מאיר דבעי' תנאי כפול. ותימה על מה אנו סומכין דלא כפלינן האידנא לתנאים. ולענין ממון פי' רבינו שמואל זצ"ל בפרק יש נוחלין דלא בעינן תנאי כפול בההיא דאמר רבא אתרוג זת נתון לך במתנה על מנת שתחזירהו לי נטלו ויצא בו החזירו יצא לא החזירו לא יצא קמ"ל דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. ופי' רבי' שמואל זצ"ל התם אע"ג דלגבי גיטין קיימא לן כר' מאיר דבעינן תנאי כפול כדאמ' בפרק מי שאחזו. אתקין שמואל בגיטא דשכיב כו' ה"מ לענין גיטא וקידושין הוא דבעינן תנאי כפול לכתחילה לרווחא דמילתא דילפינן מבני גד ובני ראובן. מיהו לגבי דיני ממונות לא בעינן תנאי כפול אלא גילוי דעת בעלמא הוא דבעינן וכיון דאמר על מנת שתחזירי לי גלי דעתיה דלא יהיב ליה אלא לדעת שיחזירוהו לו אע"ג דלא כפליה למימר אם לא תחזירהו לי לא תהא מתנה אלא א"כ נתקיים התנאי דהא אפי' היכא דלא פירש כלום ואיכא למיתלי בתר דאומדן דעתא אזלינן בפירקא דלעיל גבי דינין הרבה. כגון הכותב נכסיו לאשתו . ולקמן בפרק מי שמת גבי שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים. וגבי מי ששמע שמת בנו וכתב נכסיו לאחרים ואחר כך בא בנו דאמ' בפ' מי שמת דלא הויא מתנה. עכ"ל:

ונראה בעיני שרבינו שמואל זצ"ל סובר דלא קיימא לן כר' מאיר ולא בעינן תנאי כפול לא בגיטין וקידושין ולא בדבר ממון אלא בגט דאתקין שמואל ורבא לתנאי כפול לרווחא דמילתא. ולכתחילה דוקא וגבי ממון לא תקון. וסמכינן אאומדן דעתא. מיהו ר' מאיר גופיה בעי תנאי כפול בין בממונא בין באיסורא. דעיקר תנאי כפול לא ילפינן אלא מתנאי בני גד ובני ראובן והתם ממילא הוא הילכך אתי שפיר דלא כפלינן לתנאיה האידנא בממונא. וראיה לדבר דר' מאיר בעי תנאי כפול בין באיסורא בין בממונא. כדמוכח במי שאחזו לענין גט כדפרי' דהיינו איסור'. ותנן בפ"ק דנדרים לא חולין שאוכל לך אסור ואמר בגמרא סברוה מאי לא חולין לא חולץ ליהוי אלא קרבן מני מתני' אי ר' מאיר לא אית ליה לר' מאיר מכלל לאו אתה שומע הן דתנן ר' מאיר אומר כל תנאי שאינו כבני גר ובני ראובן אינו תנאי ופרכינן דסוף פרק ואלו מותרין. ובסוף פ' שבועת העדות אמר דלית ליה לר' מאיר מכלל לאו אתה שומע הן בממונא. אלא ודאי ר' מאיר אית ליה תנאי כפול בין באיסורא בין בממונא. וליתא לדר' מאיר לא באיסורא ולא בממונא. אלא דשמואל ורבא תקון תנאי כפול לענין גיטין וקידושין ולענין ממונא קיימא לן כר' חנינא בן גמליאל בפ' האומר וכר' יהודה דנדרים דלא בעינן תנאי כפול. וסמכינן אאומדן דעתא. וההיא דסוף פ' שבועת העדות דאסקינן דבאיסורא אית ליה לר' מאיר מכלל לאו

אתה שומע הן פי' רבי' תם זצ"ל דלא איירי אלא בשתויי יין ופרועי ראש והכי מוכח בירושלמי בפ' בכל מערבין ובפ' האומר דבאיסורא בעי תנאי כפול דאמר התם תמן תנינן מתנה אדם על עירובו בעי מתני' מתנה אדם על עירובו . אמר ר' אלעזר מאן תנא אם באו ואם לאו באו ר' מאיר. היידן ר' מאיר חבריא אמרין ר' מאיר דקידושין. דתני האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שירדו גשמים ירדו גשמים מקודשת אם לאו אינה מקודשת. ר' מאיר אומר בין ירדו בין לא ירדו מקודשת עד שיכפול תנאו. הכל מודים שאם אמר לאחר שירדו גשמים ירדו גשמים מקודשת ואם לאו אינה מקודשת. ר' יוסי אמר ר' מאיר דעירובין היא דתנינן תמן אם ספק ר' מאיר ור' יהודה אומ' הרי זה חמר גמל ר' יוסי ור' שמעון אומ' ספק העירוב אמר ר' יוסי לא אמר ר' מאיר אלא לחומרין אמר ר' מאיר מנא ויאות. בעירובו אילו שלא זכה לו עירובו כבני עירו והכא לראשון אינה מקודשת שלא ירדה גשמים לשני אינה מקודשת שלא כפל הראשון. ר' חני בעי קומי ר' יוסי ההן אם לא כלאחר הוא א"ל שניה היא שהיתה הארץ לפניהם והוא מבקש להוציאה מידם. ר' יהודה בן פזי בשם ר' אחא ירדו לסימפון דקידושין בשיטת ר' מאיר ר' חנינא דחבריהון דרבנין בעא למה לי כר' מאיר אפי' כרבנן לא כן אמר ר' אבא בשם ר' חנינא סדר סימפון כך הוא אנא פלוני בר פלוני מקדש לך אינתתי פלונית בת פלוני על מנת למיתן לך מקמת פלן ומכנסתיך ביום פלוני ואם אתא יום פלוני ולא כנסתיך לא יהא עליך כלום ויאמר על מנת שלא לכפול תנאו אלו לא כפל תנאי מיעקר קידושין א"ר יוסי בר בון בכל אתר אית ליה לר' מאיר ממשמע לאו אתה שומע הן והכא לית ליה אמ' ר' מתניא חומר הוא בעריות. הא למדת דר"מ בעי באיסורא תנאי כפול דקידושין היינו איסורא. אך סיפא דירוש' אתיא בגמגום דמסיק בכל אתר אית ליה לר' מאיר ממשמע לאו אתה שומע הן לבר מעריות משום חומרא דעריות דהא פרי' לעיל דר"מ בעי תנאי כפול אפי' בשאר איסורי דלאו עריות. ומפרש רבינו תם זצ"ל דהא דמסיק חומר בעריות לאו דוקא משום חומרא קאמר אלא בעריות כגון קידושין וגיטין ושבועת סוטה דשייך בהו ממון והוא הדין בשאר איסורי אע"ג דלית בהו ממון כדמוכח בנדרים ולא אתא לאפוקי אלא שתויי יין ופרועי ראש דבהנהו אמרינן ס"פ שבועת העדות לר' מאיר דמכלל לאו אתה שומע הן. ולא נהירא לה"ר אלחנן זצ"ל דהא לשון חומר בעריות לא משמע הכי. ועוד אין זו חומרא אם צריך תנאי כפול בגירושין אין זו אלא קולא דאם לא כפל תנאו הוי הגט אפי' לא נתקיים התנאי. ועוד דבנדרים גמרי' בכמה דוכתי והא לית ליה לר' מאיר מכלל לאו אתה שומע הן. אלמא פשיטא לן דלר"מ לית ליה הכי. וכאן יאמר איפכא דבכל אתר אית ליה מכלל לאו אתה שומע הן. ומתוך כך גרסי' איפכא אמר ר' יוסי בר

בון בכל אתר לית ליה לר' מאיר מכלל לאו אתה שומע הן והכא אית ליה פי' לענין גירושין וקידושין שמועיל התנאי בלא כפילות לענין שיחולו גירושין וקידושין מספק. ומתרץ דמחמיר בעריות לעשות הדבר מספק אע"פ שמן הדין התנאי בטל ומעשה קיים כיון שלא כפל. אי נמי נ"ל לגרוס חומר הוא בעירובין ולא גרסי' בעריות והכי פירוש' לענין עירוב אית ליה שמועיל התנאי מספק לענין שהוא חמר גמל. ומתרץ חומר הוא בעירובין דלענין שביתה לקנות מספק מחמיר ר' מאיר. הילכך איתבריר לן דר' מאיר בכל מקום בעי תנאי כפול בין באיסור' בין בממונא לבר משתויי יין ופרועי ראש ולית לן דר' מאיר לא באיסורא ולא בממונא אלא שבגיטין וקידושין תקין שמואל ורבא לרווחא דמילתא דעלמא. אבל בממונא דקיימא לן כר' חנניא בן גמליאל דמתני' ופרק האומר וכר' יהודה דפ"ק דנדרים דלא בעינן תנאי כפול. הילכך הא לא כפלינן האידנא לתנאין בממונא מנהג תורה הוא כי אין צריך לכפול התנאי בשום ממון. ולר' מאיר דבעי תנאי כפול לא שנא אם אמר בלשון אם. לא אם אמר בלשון על מנת לעולם בעי לכפול תנאי כדמוכח בירוש' דהאומר ודבכל מערבין דתני האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שירדו גשמים ירדו גשמים מקודשת לא ירדו אינה מקודשת ר' מאיר אומר בין ירדו בין לא ירדו מקודשת עד שיכפול התנאי. הא למדת דעל מנת נמי בעי ר' מאיר לכפול תנאו. והכי מוכח בגמ' דידן בפ' מי שאחזו דת"ר הרי זה גיטך על מנת שתשמשי את אבא שתי שנים על מנת שתניקי את בני שתי שנים אע"פ שלא נתקיים התנאי ה"ז גט לפי שלא אמר לה אם תשמשי אם לא תשמשי אם תניקי אם לא תניקי דברי ר' מאיר וחכמים אומרים נתקיים התנאי הרי זה גט ואם לאו אינו גט. ורמינהי הרי זה גיטך על מנת שתשמשי את אבא שתי שנים ע"מ שתניקי את בני שתי שנים מת האב או מת הבן אינו גט דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אע"פ שלא נתקיים התנאי הרי זה גט יכולה היא שתאמר לו תן לי אביך ואשמשנו תן לי את בנך ואניקנו קשיא דר' מאיר אדר' מאיר קשיא דרבנן אדרבנן. דר' מאיר אדר' מאיר לא קשיא התם בדלא כפליה לתנאיה הכא בדכפליה לתנאיה. דרבנן אדרבנן לא קשיא מאן חכמים דהכא רשב"ג היא דאמר כל עכבה שאינה הימנה הרי זה גט. הא למדת דר' מאיר אפי' בעל מנת בעי לכפול תנאו. ותשובה לדברי האומר דבעל מנת לא בעי ר' מאיר לכפול תנאו. וכתב לשם רבינו יצחק אלפס זצ"ל והילכתא כרבנן. ואע"ג דקיימא לן דבעינן תנאי כפול ה"מ אם תשמשי ואם לא תשמשי כענין שנאמר אם יעברו ואם לא יעברו. וכדאתקין שמואל ודבא בגיטא דשכיב מרע אבל על מנת כאומר מעכשיו דמי עכ"ל. הרי פסק דבאם קיימא לן כר' מאיר ובעל מנת קיימא לן כרבנן דלא בעי לכפול אע"ג דלישנא דקיימא לן שכתב משמע לגמרי קיימא לן ולא

לרווחא דמילתא אפי' הכי אנן לא קיימא לן כר' מאיר כלל ולא בעי לכפול לא בגיטין וקדושין לא בשאר איסורים לא בממונא דקיי"ל כר' חנינא בן גמליאל וכר' יהודה דלא בעי תנאי כפול כלל אלא שבגיטין וקדושין תקינו שמואל ורבא דבעי לכפול לרווחא דמילתא בעלמא כדפרי' רבינו שמואל זצ"ל ביש נוחלין. והא דתניא האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו בטל דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר בדבר של ממון תנאו קיים. וקיימא לן כר' יהודה דתנן בפ' הכותב כתב לה דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירות פירותיך בחייך ובמותך אינו אוכל פירות בחייה ואם מתה אינו יורשה רשב"ג אומר אם מתה יורשה מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מה שכתו' בתורה תנאו בטל ואמר רב הלכה כרשב"ג. וכתב לשם רבי' יצחק אלפס זצ"ל ולית הילכתא כוותיה דקיי"ל תנאי שבממון תנאו קיים. ירוש' אמר ר' יוסי אלין דכתבין אין מתה בלא בני כל כמה דלא תהדר לבית נשא תנאי ממון הוא וקיים. ואמ' נמי בירושלמי דפירק' כל המתנה על מה שכתוב בתורה את שהוא של ממון תנאו קיים ואת שאינו של ממון תנאו בטל. כיצד אמר לאשה הרי את מקודשת לי שאין ליך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודש' ותנאו קיים שם מת אינה זקוקה ליבם הרי זו מקודשת ותנאו בטל. מיהו לא ידענא טעמא אמאי שבקינן גמרא דידן ופסקינן כירושלמי אם לא דקיימא לן ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה:

סימן שב

ס"פ השוכר את הפועלים כתב בפר"ח זצ"ל כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל. הא אוקימ' כר' יהודה ובדבר שאינו של ממון כגון ביטול עונה וכיוצא בה. ירוש' תני כל המתנה על מה שכתב בתורה תנאי ממון תנאו קיים. זהו ששנינו כל תנאי שהוא עושה מעשה בתחילתו תנאו בטל אע"ג דלא אשכחן לה אלא לרבי מאיר דאמר תנאי קודם למעשה תנאו בטל הילכתא כר' מאיר בהא משום דתני לה גבי הילכתא דהא מתניתין סתמי היא וכולהו הילכתא היא. עכ"ל:

הדרן עלך פרק השוכר את הפועלים

פרק השואל

[**שם**]

השואל את הפרה ושאל בעליה עמה . השוכר את הפרה ושכר בעליה עמה שאל בעלים או שכרו ואחר כך שאל את הפרה ומתה פטור שנאמר ואם בעליו עמו לא ישלם אבל שאל את הפרה ואחר כך שאל את הבעלים או שכרו ומתה חייב שנאמר בעליו עמו שלם ישלם ול"ג השוכר בכולה מתני' גבי פרה אלא גבי בעלים דאשמעינן היכא דפרה שאולה

כל היכי דהוו בעליה עמו במלאכתו בין בשאילת גופו בין שנשכר אצלו קרינן ביה אם בעליו עמו אבל בפרה שכורה לא אשמעינן מתני' דפטור בבעלים אבל מברייתא שמעינן לה דתניא שאלה ושאל בעליה עמה שכרה ושאל בעליה עמה. שאלה ושכר בעליה עמה אע"פ שהבעלים עושים מלאכה במקום אחר ומתה פטור:

[**שם ע"ב**]

מדקתני סיפא ואחר כך שאל את הפרה מכלל דרישא עמה עמה ממש מי משכחת לה פרה במשיכה ובעלים באמירה איבעית אימא כגון דקיימא פרה בחצרו דשואל ולא מיחסרא משיכה דא"ל את גופך לא תתשאיל לי עד משיכת פרתך פירש"י זצ"ל ובעלים באמירה ומשאמר לו הריני פרתי ואני נשאלים לך הוי גופו שאול לו ופרה אכתי מיחסרא משיכה ועל כרחך הדר הוה ליה שאל בעלים ואחר כך פרה והיינו סיפא:

סימן שג

שמעינן משמעתין דראובן שאמר לשמעון הריני שאול לך הרי הוא שאול לו ואינו יכול לחזור בו שיעשה אותה מלאכה שנשאל לו לעשותה וכגון שנשאל לו לעשות לו מלאכה שהוא דבר אבד כגון להעלות פשתנו מן המשרה או להביא חלילין למת או לכלה וכן כל כיוצא בהן שהוא דבר אבד. אבל דבר שאינו אבד אע"פ שאמר הריני שאול לך יכול לחזור בו. דלא גרע מפועל שיכול לחזור בו בדבר שאינו אבד ואפי' הכי חשיב שאלה בבעלים כל זמן שלא חזר בו. ופי' רבינו ברוך בר יצחק מריגנשבורק זצ"ל דוקא שנדר להיות עמו במלאכתו בתוך ימי שאילת הפרה אע"פ שנדר קודם אין זה שאלה בבעלים דהכי אמרי' לעיל שמור לי היום ואני אשמור לך למחר שומר שכר ומהאי טעמא נמי אמרי' מקדי דרדקי שתלא וטבחא בעידן עיבדתייהו שאלה בבעלים דמי. דמשמע שלא בעידן עיבדתייהו חייב והיינו טעמא שהן מושאלים לאחר שאלה. עכ"ל:

[**דף צ"ה ע"א**]

איתמר פשיעה בבעלים דהיינו אחד מן השומרים שפשע כשהבעלים במלאכתן פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר חייב וחד אמר פטור מאן דאמר חייב קסבר מקרא אם בעליו עמו לא ישלם נדרש לפניו אשומר שכר ולא לפני פניו אשומר חנם. הילכך אם בעליו אשומר חנם לא כתיב' ופשיעה נמי בשומר שכר ובשואל לא כתיבא הילכך לחייב בפשיעה בשומר שכר ובשואל אתיא בק"ו משומר חנם. אבל לפוטרו פשיע' בבעלי' לא דרשינן ליה מאי טעמא דכי כתיב אם בעליו עמו אשואל ואשומר שכד אהנך חיובי דכתי' בהדיא הוא דכתי'. ומאן דאמר פטור קסבר מקרא נדרש לפניו ולפני פניו וכי כתי' אם בעליו עמו אשומר חנם נמי כתיב:

סימן שד

פר"ח זצ"ל וקיימא לן כל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל בהו. וכן כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל. הילכך קיימא לן פשיעה בבעלים פטור ואע"ג דלמפקיד הוי חומרא שאנו פוטרין את השומר. מ"מ פטור מדין קולא דקולא קרי ליה כדאמרי' ספק ממונא לקולא. והכי נמי משמע בהעור והרוטב דקיימא לן מקרא נדרש לפניו ולפני פניו. דאמר רב חייא בר אשי אמר רב יש יד לטומאה ואין יד להכשר ור' יוחנן אמר יש יד לטומאה ולהכשר. במאי קמיפלגי רב סבר מדרש נדרש לפניו ולא לפני פניו. ור' יוחנן סבר מקרא נדרש לפניו ולפני פניו. וקיימא לן רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ותו דתניא כוותיה דר' יוחנן. מיהו אין משם ראיה דדילמא קיימא לן כי ההוא לישנא דמסיק דבסברא פליגי מיהו הלכה למעשה כדברי רבותינו דפסקי לפטורא:

[**שם ע"ב**]

אמר רב המנונא לעולם הוא חייב עד שתהא פרה וחורש בה שיהא בהמה ובעלים במלאכה אחת כגון שהבעל חורש בפרתו לשואל בשדהו. או אם חמור הוא ובעליו מחמר אחריו . ואיתותב רב המנונא מדתניא ממשמע שנאמר אם בעליו עמו לא ישלם איני יודע שאם אין בעליו שלם ישלם. אלא לומר לך היה עמו בשעת שאלה אין צריך להיות עמו בשעת שבורה ומתה. היה עמו בשעת שבורה ומתה צריך להיות עמו בשעת שאלה. ותניא אידך ממשמע שנאמר בעליו אין עמו שלם ישלם איני יודע שאם בעליו עמו לא ישלם לומר לך שאם יצאת מרשות בעלי' שעה א' ומתה פטור תיובתא דרב המנונא תיובתא. פרש"י זצ"ל תיובת' דרב המנונא בתרוייהו תיובתא. במאי דאמר באותה מלאכה בעינן אותביניה מברייתא קמייתא דקתני שאלה ושאל בעלה עמה שכרה ושכר בעלה עמה אע"פ שהבעלים עושים מלאכה במקום אחר פטור. וממאי דאמר עד שתהא עמו בשעת שבורה ומתה הויא תיובת' מהנך ברייתות דבתרייתא:

סימן שה

הילכך הואיל ואיתותב לית הילכתא כוותיה. וכן פי' רבינו חננאל זצ"ל דקיימא לן כי הני מתני'. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ושואל חייב במזונותי' של שאלה כל ימי שאלה. והכי אסקי' שאלה עדיפא שכן חייב במזונותיה:

[**דף צ"ו ע"א**]

בעי רמי בר חמא שאלה לרובעה הוא עצמו מהו פירש"י זצ"ל מי מחייב באונסיה או לא. שאלה ליראות כדי שיהא נראה עשיר וחשוב. שאלה לעשות בה פחות משוה פרוטה מהו. שאל שתי פרות לעשות בהם שוה פרוטה מהו. שאל מן השותפין ונשאל לו אחד מהן מהו. השותפין ששאלו ונשאל לאחד מהן מהו. הני כולהו לא איפשיטו. שאל מן

האשה פרה של נכסי מלוג ונשאל לו בעלה למלאכתו. אשה ששאלה פרה לחרוש בה קרקע מלוג ונשאלו הבעלים לבעלה למלאכת עצמו מאי מי אמרינן קנין פירות שהבעל אוכל פירות כקנין הגוף דמי והוה ליה בעל שואל ונשאל כאילו פרה וקרקע שלו הוא או לא תיקו. א"ל רבינא לרב אשי האומר לשלוחו צא והשאל בשבילי עם פרתי מהו מי אמרינן בעליו ממש אמר והא ליכא או דילמא שלוחו של אדם כמותו. אמר רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי בעל פלוגתא דר' יוחנן ודרשב"ל. שליח פלוגתא דר' יונתן ור' אושעיא . בעל פלוגתא דר' יוחנן דאיתמר המוכר שדה לפירות שיאכל הלוקח פירותיה שתים או שלש שנים ואחר הזמן תחזור השדה לבעלי' מביא ביכורים וקורא ארמי אובד אבי וכל הפרשה אשר נתתה לי דקנין פירות כקנין הגוף דמי. ר' שמעון בן לקיש אומר מביא ואינו קורא קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי:

סימן שו

פר"ח זצ"ל וקיימא לן כר' שמעון בן לקיש דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל. שליח פלוגתא דר' יונתן ור' יאשיה האומר לאפוטרופוס כל נדרים שתהא אשתו גודרת מיכן עד שאבוא ממקום פלוני הפר לה והפיר לה יכול יהו מופרין ת"ל אישה יקימנו ואישה יפרנו דברי ר' יאשיה ר' יונתן אמר בכל מקום ששלוחו של אדם כמותו:

סימן שז

פר"ח זצ"ל ומסתברא כר' יאשיה דדייק קרא כוותיה. ורבי' יצחק אלפס זצ"ל כתב ולא איפסיק בה הילכתא אלא מדחינ' לרב עיליש ובעא מיניה דרבה האומר לעבדו צא והשאל עם פרתי מהו וא"ל מסתברא יד עבד כנעני כיד רבו דמיא והויא לה שאלה בבעלים הכי נמי לענין נדרים אינם מופרים. עכ"ל:

סימן שח

ויש לי ללמוד מיכן שהאשה יכולה להשאיל פרה של נכסי מלוג שלא מדעת בעלה דאי לא הויא שאלה אלא מדעת בעלה א"כ הוה ליה שאל מן השותפין ונשאל לו אחד מהן דבעי רמי בר חמא ולא איפשיטא ליה אלא ש"מ אשה שהשאילה פרה של נכסי מלוג שלא מדעת בעלה הויא לה שאלה ואין הבעל יכול לעכב עליה. אבל הבעל נראה בעיני שאינו יכול להשאיל בהמה של נכסי מלוג שלא מדעת אשתו. מההיא דפ' האשה שנפלו לה נכסים דאיבעיא להו בעל שמכר קרקע לפירות מהו מי אמרינן מאי דקני ליה אקני או דילמא בי תקינו רבנן משום רווח ביתא אבל לזבוני לא. יהודה בר מרימר משמיה דרבא אמר מה שעשה עשוי. רב פפא משמיה דרבא אמר לא עשה ולא כלום. אמר רב פפא הא דר' יהודה מר בר אמימר משמיה דרבא לאו בפירוש איתמר אלא

מכללא איתמר דההיא איתתא דעיילא לגברא תרתין אמהתא אזל גברא נסיב איתתא אחריתי עייל בה חדא מינייהו אתאי לקמיה דרבא צווחה צווחה ולא אשגח בה מאן דחזא סבר מה שעשה עשוי. ולא היא משום רווח ביתא והא קא רווח פירש"י זצ"ל טעמא מאי תקינו רבנן משום רווח ביתא שיכניס הפירות לביתו ויהא מזון הבית מצוי וייטב לה והא קא רווח ביתא שאף עתה היא עושה צורכי הבית. והילכתא בעל שמכר קרקע לפירות לא עשה ולא כלום מאי טעמא אביי אמר חיישינן שמא תכסיף השדה שלא יחוש הלוה לזבלה ולטייבה דקסבר למחר נפקא מינאי שאין הגוף שלי. רבא אמר משום רווחא ביתא. מאי בינייהו איכא בינייהו דמקרבא למתא דחזיא ליה כל שעה אי מכסיף לה. אי נמי דבעל אריס הוא. אי נמי זבין בעל זוזי דקא עביד בהו שהבעל עושה סחורה במעות שקיבל מן הלוקח ומשתכר בהן ואיכא רווחא ביתא. ופסק רבינו יצחק זצ"ל כרבא דאמר משום דווח ביתא. הא למדת שאין הבעל רשאי למכור קרקע לפירות וכ"ש דאינו רשאי להשאיל וליתן דהא ליכא רווח ביתא. וה"ה לבהמת נכסי מלוג שאינו רשאי להשאיל דהא ליכא רווח ביתא ואפי' הכניסה לו שתי בהמות ליכא למימר שישאיל השניה והאחת תהי' לרווח ביתא מידי דהוה אתרתי אמהתא דלא אשגח בה רבא. דהתם משום שאף עתה היא עושה צרכי הבית ואיכא רווח ביתא כדפי' רש"י זצ"ל. ואפילו לדברי רבינו יצחק אלפס זצ"ל דכתב והא קא רווח דאיכא אחריתי. דוקא התם מהני דאיכא אחריתי משום דאינה כי אם לשימוש ולשירות והא איכא חדא דמשמשת ומשרתת אבל בהמת מלוג דקיימא להשתכר לחרישה או לחלוב או להוליך משוי בהא ליכא למימ' דאיכא רווח ביתא משום דקיימא אחריתי שהרי מפסיד מה שהיה משתכר. הילכך האשה משאלת בהמת מלוג שלא מדעת בעלה. ואין הבעל יכול לעכב. והאיש אינו משאיל שלא מדעת האשה ויכולה האשה לעכב - כך נראה בעיני אני המחבר יצחק בר' משה נב"ה:

[**שם**]

בעי רמי בר חמא בעל בנכסי אשתו כגון בהמת מלוג שהוא עושה בה מלאכתו שואל הוי וחייב באונסין או דילמא שוכר הוי ואינו חייב אלא בנניבה ואבידה. ואמר רבא לפום חורפא שבשתא מה נפשך אי שואל הוי שאלה בבעלים היא שהיא עמו תדיר במלאכתו והיא נשאלה תחילה לו משנשאל. ואי שוכר הוי שכידות בבעלים היא ובין כך ובין כך הוא פטור כי קא מיבעי' לית לרמי בר חמא דאגר מינה פרה והדר נסבה מאי שואל הוי מנישואין ואילך ואתיא שאלה בבעלים ומפקעא לשכירות שלא בבעלים ופטור או דילמא שוכר הוי ושכירות כדקיימא קיימא ומאי שנא דאי שואל הוי דאתיא שאלה

בבעלים ומפקעא שכירות שלא בבעלים אי שוכר נמי הוי תיתי שכירות בבעלים ותפקע שכירות שלא בבעלים. אלא כי קא מיבעי ליה לרמי בר חמא כגון דאגרא איהי פרה מעלמא והדר נסבה דתנן בפרק המפקיד השוכר פרה מחבירו והשאילה לאחר ומתה כדרכה ישבע השוכר שמתה כדרכה והשואל משלם לשוכר. א"ר יוסי כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו אלא תחזור הפרה לבעלים הראשונים ואליבא דרבנן דאמרי דינא דשואל בהדי דמשאיל הוא ולא אצל בעלים הראשונים לא תיבעי לך דאפי' הוא שואל כיון דלדידיה בעי לשלומי פטור דשאלה בבעלים היא. כי תבעי לך לר' יוסי דאמר תשלומין לבעלי' מאי שואל הוי ממנה ושואל חייב באונסין ומשלם לבעלים או שוכר הוי ופטור מן האונסין ומאי שכירותיה שהרי תקנו לה חכמים פרקונה משביה תחת פירות. אמר רבא בעל לא שואל הוי ולא שוכר הוי אלא לוקח הוי ופטור מן האונסין מדר' יוסי בר חנינא דאמר ר' יוסי בר חנינא באושא התקינו האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות אלמא אין לה רשות למכור דהוא הוי לוקח ראשון:

סימן שט

פר"ח זצ"ל ובסוף פרק יש נוחלין פסקי' בעל שוייה רבנן כיורש וכלוקח. ומדוקי' שמעינן דהא דקתני דבעל מוציא מיד הלקוחות בלא דמיו הוא. עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

בעי רמי בר חמא כחש בשר מחמת מלאכה מאי א"ל ההוא מרבנן ורב חלקיה בר טובי' שמיה מכלל דכי מתה מחמת מלאכה מחייב לימא לי' לאו לאוקמה בכילתא שאילתה אלא אמר רבא לא מיבעיא כחש בשר מחמת מלאכה דפטור אלא אפי' מתה מחמת מלאכה פטור דא"ל לאו לאוקמה בכילתא שאילתה:

[**שם**]

ההוא גברא דשאיל נרגא מחבריה ואיתבר אתא לקמיה דרבא א"ל זיל אייתי סהדי דלא שנית בה ואיפטר. אמרו ליה רבנן לרבא אי ליכא סהדי מאי. ת"ש דההוא גברא דשאיל נרגא מחבריה ואיתבר בפשיעה אתא לקמיה דרב א"ל זיל שלים ליה נרגא מעליא אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב דינא הכי שישלם לו כלי העשוי למתוקן והתנן גבי נזקין תשלומי נזק מלמד שהבעלי' מטפלין בנבילה ששמין לו את הנבילה של בהמתו ועליה מוסיף ומשלם דמיה הכא נמי ישומו לו את שברי הראשון ועליהן ישלים דמים וזה ילך ויקנה לו כלי. והילכתא כרב כהנא ורב אסי דמהדר ליה תברא ושמין לו כמה הוה שוה מעיקרא וממלי ליה דמי מאניה:

סימן שי

פר"ח זצ"ל אי ליכא סהדי משתבע דלא שני בה אלא מחמת מלאכה איתבר ואיפטר. ואי לא משתבע וסהדי נמי לית ליה דלא שני בה מחייב לשלומי ושמין ההוא נרגא כמה הוה שוה בעידן שאלה וכמה שוה השתא בעידן תברא מהדר ליה נרגא וממלי ליה מאי דפחתיה מן דמיה דמעיקרא דקיימא לן כרב נחמן ורב אסי בפ' ד' אבות נזיקין דשמין לשואל כמו ששמין לנזיקין. הילכך נוטל המשאיל כליו שבור ומשלם לו שואל מה שפחתתו שבירתו וכן הלכה עכ"ל. ובפ"ק דבבא קמא פירשתי יותר:

[**דף צ"ז ע"א**]

ההוא גברא דשאיל שונרא מחבריה חברו עליה עכברי וקטלוה. יתיב רב אשי וקא מיבעיא ליה כי האי גוונא מי הוי מתה מחמת מלאכה או לא. אמר ליה רב מרדכי לרב אשי הכי אמר אמימר מהגרוניא משמיה דרבא גברא דנשי קטלוהו לית דין ולית דיין פי' לא היה לו ליפול בידן ופטור. וכן פר"ח זצ"ל דפטור. ולענין האי לישנא דאכל עכברי איחבל ומית פי' כגון ראובן ששאל משמעון עבדו לבא על שפחותיו לתת להם הריון ומרוב ביאתו עליהם כיחש גופו ומת. וכן זה המשל גברא דביאת נשי קטלוה לא דייניגן ליה עלייהו דאיהו דקטל נפשיה ולא הוה ליה להזיק עצמו בביאתו. עכ"ל:

סימן שיא

כתב הרב ר' אלחנן בשם רבי' יצחק אביו זצ"ל וא"ת מאי קמיבעיא והלה מתה מחמת מלאכה. תריץ דהכי קמיבעיא ליה מי קרינן לה טפי ממה שאמר למשאיל כיון שהוליכה למקום שהיו ביותר עכברים או לא שמזה לא היו לו לשמור אותו שלא יהרגוהו או שלא יאכל וימות. עכ"ל:

[**שם**]

אמר רבא האי מאן דבעי למישאל מידי מחבריה וניפטר לימא ליה אשקיין מיא דהויא שאלה בבעלים כשיאמר לו הן שבאמירה הן נשאלין ואחר כך ישאל ממנו החפץ עד שלא יתן לו המים דבין אמירה לנתינה הוו הבעלים נשאלין דאי משקי ליה ואחר כך שואל חפץ לא הוו בעלים בשעת שאלה. ואי פקח הוא נימא ליה משוך ברישא והדר אשקייך:

[**שם**]

אמר רבא מקרי דרדקי. שתלא הנוטע כרמים למחצה. טבחא ואומנא המקיז דם. וספר מתא המספר אנשי העיר בתספורת. כולהו בעידן עובדתייהו כשאלה בבעלים דמו ואם מי שהיה זה במלאכתו שאל הימנו בהמה באותה שעה ומתה פטור. פר"ח זצ"ל אלו כולן כשכורין לכל בני העיר כולו הן וכל השואל מהן שאלה בבעלים הם כי הללו כולן בעתות שדרכן להתעסק בצורכי צבור כשכורין להן דמו. עכ"ל:

[**שם**]

אמרו ליה רבנן בני בית מדרשו לרבא שאיל מר למלאכתינו ללמדינו תורה שיושב ומלמדינו כל היום ואם נשאל ממנו בהמה ומתה נפטר. איקפד אמר להו לאפקועי ממונאי קבעיתו אדרבה אתון הוא דשאילתון לי למלאכתי דאילו אנא מצינא לאשתמוטי ממסכתא למסכתא שכשאני חפץ להתחיל במסכת אחרת שלא תשכח ממני אין אתם יכולים למחות בידי אתון לא מציתון לאשתמוטי ממסכת' למסכתא. ולא היא איהו שאיל להו ביומא דכולה כשדורשי' לפני הרגל בהלכות הרגל דלא מצי לאישתמוטי למילתא אחריתי אינהו שאילו ליה בשאר יומי:

סימן שיב

פר"ח צ"ל וכן הרב כשאול להו לתלמידים בימי הכלה ואין להתעסק אלא באותן הפרקי' שגילה להו בכלה שעברה ואם ישאלו התלמידים מן הרב שאלה ונשברה או מתה שאלה בבעלי' היא ופטורין. וכן התלמידים בשאר ימות השנה כשאולין הן לרבן. עכ"ל:

[**שם**]

מר בר חנינא אוגר כודניתא לבי חוזאי נפק לדלויי טעונא בהדייהו פשעו בה ומית אתא לקמיה דרבא חייבינהו אמרו ליה רבנן לרבא פשיעה בבעלים היא דדלי בהדייהו איכסיף. לסוף איגלאי מילתא דלמיסר טעוניה הוא דנפק פי' לראות שלא ירבו במשאה ולא נפק לדלויי בהדייהו אלא לפקוד בהמתו שלא יטעינה הדבה ודלה המשאוי לראות כמה משקלו אם כבד הוא מותר ולהנאתו הוא עשה ולא להנאת השוכר ואישתכח דליתא פשיעה בבעלי' ושפיר חייבו רבא לשלומי:

סימן שיג

מיכן פסק מורי רבינו אבי העזרי זצ"ל שאם המשאיל תפש לשואל שטיגרייי"ף בלשון אשכנז בשעה שהוא עולה על הסוס שאין זה שאלה בבעלים שאין כוונתו של משאיל להנאת השואל אלא להנאת סוסו הוא מתכוין שלא יגליד עורו כשהוא עולה:

[**שם**]

מתני' השואל את הפרה שאלה חצי יום ושכרה חצי יום. שאלה היום ושכרה למחר. שאל אחת ושכר אחת ומתה. משאיל אומר שאולה מתה היום כשהיתה שאולה מתה בשעה שהיתה שאולה מתה והלה אומר איני יודע חייב לשלם. השוכר אומר שכורה מתה ביום שהיתה שכורה מתה בשעה שהיתה שכורה מתה והלה אומר איני יורדע פטור:

[**שם ע"ב**]

שמעת מינה מנה לי בידך והלה אומ איני יודע חייב לימא תהוי תיובתא דרב נחמן דאיתמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע רב הונא אמ' חייב ורב נחמן ור' יוחנן אמרי

פטור. כדאמר רב נחמן כגון שיש עסק שבועה ביניהם ה"נ כשיש עסק שבועה ביניהם. והיכי דמי עסק שבועה כדאמר רבא דאמר רבא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים זוז והשאר אומר איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם:

[**דף צ"ח ע"א**]

ומשכחת לה רישא בתרתי וסיפא בתלת. רישא בתרתי דא"ל שתי פרות מסרתי לך פלג' דיומא בשאלה ופלגא דיומא בשכירות. אי נמי חד יומא בשאלה וחד יומא בשכירות ומתו תרוייהו בשעת שאלה. א"ל שואל אין חדא בעידן שאלה מתה ואידך לא ידענא אי בעידן שאלה מתה אי בעידן שכורה מתה מתוך שאינו יכול לישבע משלם. סיפא בתלת דא"ל ג' פרות מסרתי לך תרתי בשאלה וחדא בשכירות ומתו הני תרתי דשאלה וא"ל שואל אין חדא דשאלה מתה ואידך לא ידענא אי דשאלה מתה והך דקיימא דשכירות ואי דשכירות מתה והך דקיימא דשאלה. דמתוך שאינו יכול לישבע משלם. בבא קמא ובפ"ק דכתובות פרש"י דלרב נחמן ולר' יוחנן משביעינן ליה שבועת היסת שכן הוא כדבריו שאינו יודע שהוא חייב לו:

סימן שיד

וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל שלהי בבא קמא כדפרי' התם. ומענין חייב שבועה ואינו יכול לישבע פירשתי לעיל פ"ק ההוא רעיא ובפ' שור שנגח את הפרה. בבא קמא: מתני' זה אומר שאולה מתה וזה אומר שכורה מתה ישבע השוכר שהשכורה מתה:

[**שם ע"ב**]

ואמאי מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לא טענו. פירש"י ואע"ג דמוקמינן בכופר הני מילי לרב נחמן מיהו מתני' לרב הונא ורב יהודה כדקתני אמר עולא על ידי גילגול אישתבע לי איזי מיהא דכדרכה מתה מיגו דאישתבע דכדרכה מתה מישתבע נמי דשכורה מתה:

סימן שטו

נראה בעיני דאע"ג דלא טעין אישתבע לי דכדרכה מתה ב"ד משביעין אותו דשכורה מתה ע"י גילגול שחייב לישבע לו דכדרכה מתה. מתני' זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו הא מני סומכוס היא דאמר ממון המוטל בספק חולקין אבל חכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה והלכה כחכמים כדפרישית בשור שנגח את הפרה:

[**שם**]

בעי ר' אבא בר ממל שאלה בבעלי' וקוד' שהחזיר' חזר ושכר' ממנו ובשעת שכירות לא היה עמו במלאכתו ונגנבה או שנאבדה בימי שכירות מהו מי אמרינן שכירות לחודיה קיימא ומילתא אחריתי היא ואע"ג דכי משך לה מעיקרא בבעלי תו לא הדר משך לה

אי חייב לה דבשעת שכירות ברשותו הויא ולא מיחסרא משיכה וקנאי ליה חצירו באמירה ולעולם קנייה אחריתי היא ושלא בבעלים היא. או דילמא שכירות בשאלה מישך שייכא דכל חיובי שוכר ישנו בשואל ולא הוסיף כלום ומחמת משיכה ראשונה באו לו וההיא בבעלים הואי ופטור. אם תמצי לומר שכירו' בשאלה מישך שייכא שכרה בבעלים וקודם שהחזירה חזר ושאלה הימנו שלא בבעלים ומתה כדרכה דחיוב זה לא בא עליו מחמת משיכה ראשונה דחיוב שאלה לא שייך בשכירות מהו מי אמרי' שאלה לענין אונסין בשכירות ודאי לא שייכא וחייב דמחמת קניית שלא בבעלי' בא לו או דילמא כיון דשייכא במקצת דחיוב בגניבה ואבידה שעליו יש לתלות במשיכה ראשונה כמאן דשייכא בכולה דמי ופטור אף באונסין. ואם תמצי לומר לא אמרינן כיון דשייכא במקצת כמאן דשייכ' בכולה דמי. שאלה בבעלים ושכרה שלא בבעלים וחזר ושאלה שלא בבעלי' מי אמרי' הדרא שאלה לדוכתה ואזלה בתר משיכה שאלה קמייתא דהויא בבעלים או דילמא אפסקה לה מילתא דשכירות ביני ביני. שכרה בבעלים ושאלה שלא בבעלים וחזר ושכרה מהו מי אמרינן הדר אתיא לה שכירות לדוכתה או דילמא אפסקה שאלה ביני ביני מהו תיקו. פר"ח זצ"ל בפ' שור שנגח ד' וה' דקיימא לן דכל אם תימצי לומר הילכתא היא:

סימן שטז

כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל שאלה בבעלי' ושכרה שלא בבעלים פטור שהשכירות תלויה בשאלה. אבל אם שכרה בבעלים וחזר ושאלה שלא בבעלים. או ששאלה בבעלי' וחזר ושכרה שלא בבעלים וחזר ושאלה שלא בבעלים. או ששכרה בבעלים וחזר ושאלה וחזר ושכרה שלא בבעלים כל אלו ספק שמירה בבעלים היא. עכ"ל:

[**שם**]

מתני' השואל את הפרה ושלחה לו המשאיל ביד בנו או ביד עבדו או ביד שלוחו. או ביד בנו או ביד עבדו או ביד שלוחו של שואל ומתה פטור אם מתה בדרך. אמר לו שואל שלחה לי ביד בני ביד עבדי ביד שלוחי. או ביד בנך או ביד עבדך או ביד שלוחך. או שאמר לו המשאיל הריני משלחה לך ביד בני ביד עבדי ביד שלוחי או ביד בנך ביד עבדך או ביד שלוחך וא"ל שואל הן ושלחה ומתה חייב וכן בשעה שמחזירה אם שלחה השואל לבעלים על יד בנו או ביד עבדו או ביד שלוחו. או בנו ועבדו או בשלוחו של משאיל עדיין לא יצאת מרשות שואל עד שתבא ליד הבעלים ואם מתה בדרך חייב. אמר לו השואל הריני משלחה לך כו' וא"ל המשאיל שלחה לי או שא"ל המשאיל שלחה לי ביד בני כו' ושלחה ומתה פטור. בהגוזל קמא איפליגו בה רבה ורב חסדא בשלוחו

דשואל רב חסדא מוקי לה בשכירו ולקיטו שדר בביתו אבל אין עדים שעשאו שליח. דאי איכא עדים הוי שליח וחייב השואל באונסיה משמסרה לו. ורבה אמר אפי' משעשאו שלית בעדים לאו שליח הוא להתחייב על ידו באונסיה דהכי קא"ל אינש מהימנא הוא אי בעית לשדורי בידיה שדר:

סימן שיז

ופר"ח זצ"ל דהילכתא כרב חסדא. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל. והתם פריש':

[**דף צ"ט ע"א**]

מתני' ביד עבדו חייב ופרכי' ביד עבדו חייב בתמיה דקתני א"ל השואל שלחה לי ביד עבדך ושלחה לו חייב שואל באונסיה בדרך והרי לא יצאת מרשות משאיל דיד עבד ביד רבו דמיא והרי היא כאילו עצמו הוליכה לו. אמר שמואל בעבד עברי דלא קני ליה גופיה. רב אמר אפי' תימא בעבד כנעני נעשה כאומר לו הכישה במקל והיא תבא:

סימן שיח

פר"ח זצ"ל דהילכתא כשמואל. וכן כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל:

[**שם**]

איתמר השאילני פרתך וא"ל ביד מי א"ל הכישה במקל והיא תבא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב כיון שיצאת מרשות משאיל ומתה חייב פירש"י זצ"ל בין בשלא שומר בין על ידי שומר עמדה ברשות שואל דשעבד נפשי' משתצא מרשותו והרי הכישה במקל עד שיצאתה מרשותו. לימא מסייע ליה השאילני פרתך וא"ל ביד מי א"ל הכישה במקל והיא תבא כיון שיצאת מרשות משאיל חייב. אמר רב אשי הכא במאי עסקי' כגון שהיתה חצרו של שואל לפנים מחצרו של משאיל דכי מחי לה ודאי אזלא להתם. אי הכי מאי למימרא לא צריכא דאיכא גזייתא שיש בחצר של משאיל זויות ועוקצין שיכולה לסור שם ולהשמט במחבא מהו דתימא לא סמכא דעתיה דילמא קיימא התם ולא אתיא להדיא קמ"ל דסמכא דעתיה:

סימן שיט

פר"ח זצ"ל דליתא לדרב. וכרב אשי דהוא בתראה קיי"ל:

[**שם**]

אמר רב הונא השואל קורדום מחבירו ביקע בו קנאו לא ביקע בו לא קנאו. למאי אילימא לאונסין מאי שנא מפרה דמשעת משיכה הויא שאלה אלא לאו חזרה שאם בא המשאיל לחזור בו ולתובעה הימנו תוך ימי הזמן שהשאילה לו ביקע בו קנאו עד שיכלו ימי שאילתו ולא מצי משאיל הדר ביה. לא ביקע בו לא קנאו דקסבר אין משיכה קונה בשומרים ומצי משאיל הדר ביה. ופליגא דר' אלעזר דא"ר אלעזר כדרך שתקנו משיכה

בלקוחות כך תיקנו משיכה בשומרין. תניא נמי הכי כדרך שתקנו משיכ' בלקוחות כך תקנו משיכה בשומרין:

סימן שכ

ופר"ח וצ"ל ונדחה רב הונא וקיימא לן כר' אלעזר. ובפרק מרובה פירשתי. אמר שמואל האי מאן דגזל חביצה דתמרי מחבריה פי' תמרים מדובקים יחד ואית בה חמשין תמרין אגב אהדדי מיזדבן בחמשין פשיטי נכי חדא. חדא חדא מיזדבנן בחמשין משלם חמשין פשיטי נכי חדא וכן המזיק:

סימן שכא

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וכן הילכתא:

[**שם ע"ב**]

אמר רבא הני שקולאי דתברו חביתא דחמרא ביומא דשוקא מיזדבנא בחמשא בשאר יומי מיזדבנא בארבע. אהדריה ליה ביומא דשוקא אהדרו ליה חביתא דחמרא שיוכל למוכרה ביום השוק. בשאר יומי מהדרו ליה חמשא דאמ' להו אי הוה גבאי ביומא דשוקא חמשא הוה לי. ולא אמרן דמהדרי לי' חמשא אלא דלית ליה חנואה חמרא לזבוני דהשתא ודאי אילו אהדריה ניהליה הוה מזבין ליה. אבל הוה ליה חמרא לזבוני ולא זבין גלי דעתיה דלא הוה מזבין ולא משלמי אלא חביתא דחמרא וכי מהדרי ליה נמי חמשא מנכי להו חנוני מחמשא אגר טירחיה בפועל בטל כמה היה רוצה ליתן מי שעליו למכור יין חבית פרוטה פדוטה וישב בטל ודמי כדזניית' שנותנין למכריז על היין בעיד בשווקים וברחובות יש בבית פלו' יין למכור. ויש מפרשים שהיו צריכים לשכור אומנין לנקוב נקב בחבית מפני שהוא של חרס ולתקן בו ברזא הנך דמי מנכי להו שהרי פטרוהו מכל אלה:

[**דף ק' ע"א**]

מתני' דמחליף פרה בחמור וילדה וכן המוכר שפחתו וילדה זה אומר משלקחתי ילדה וזה אומ' עד שלא מכרתי ילדה הרי זה יחלוקו. אמאי יחלוקו ליחזי ברשות דמאן דקיימא וליהוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה. אמר רב חייא בר אבין א"ר שמואל בעומדת באגם שפחה נמי דקיימא בסימטא קרן זוית הסמוכה לרחבה ומוכרין בה בהמות ועבדים. ונוקמ' אחזקת דמרה קמא וליהוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה הא מני סומכוס היא דאמר ממון המוטל בספק חולקין. וליתא לדסומכוס כדפרישי' בפרק שור שנגח את הפרה:

[**שם**]

מתני' היו לו שני עבדים אחד גדול ואחד קטן וכן שני שדות אחת גדולה ואחת קטנה

הלוקח אומר גדול לקחתי והלה אומר איני יודע זכה בגדול. המוכר אומר קטן מכרתי והלה אומר איני יודע זכה הלה בקטן. זה אומר גדול וזה אומר קטן ישבע המוכר שהקטן מכר. זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע יחלוקו. אמאי מה שטענו לא הודה לו ועוד הילך הוא. ועוד אין נשבעין על העבדים פרש"י זצ"ל מה שטענו לא הודה לו דלא דמי לטענו במנה והודה לו בחמשים דהתם מקצת טענה הודה אבל זה הודה לו בעבד אחד ועל זה שטענו אומר להד"מ. ועוד אפילו אית ליה כמ"ד טענו חיטין והודה בשעורים חייב הילך הוא זה שמודה לו עליו מוכן הוא ליטלו ואיכא למ"ד הילך פטור בפ"ק. עכ"ל:

סימן שכב

מדפי' ואיכא למ"ד הילך פטור ולא משמע דקיימא לן דהילך פטור משמע דסבר דהילך חייב. והרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל כתב דמר ר' עמרם גאון זצ"ל אמר ליתא לדרב ששת דאמר הילך פטור הכי אמר מר רב האיי גאון זצ"ל הילכתא כר' חייא דאמר ר' יוחנן קאי כוותיה דאמר שבועה זו תקנת חכמים היא וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון והוה ליה הילך כמוד' במקצת הטענה ומתניתין נמי קא מסייעא להו שנים אוחזין בטלית כדאיתא בפ"ק ולזאת דעתי מסכמת אני המחבר. וההיא דלקמן דאוקמא רב ששת למתני' כר' מאיר דאמר עבדא כמטלטלי דמי ופרכי' אכתי הילך הוא ואמר רבא עבדא דקטעה לידיה שדה שחפר בה בורות שיחין ומערות ההיא לאו ראיה דרבא אליבא דרב ששת קאמ' דלא תיקשי ליה מתני'. אמר רב מתני' בטוענו דמים דאי עבד גדול מסרתי לך שתקנהו לי ולא קנית לי ותובעו הדמים וזה אומר דמי עבד קטן יש לך בידי ודמי שדה גדולה ודמי שדה קטנה. ושמואל אמר בטוענו כסות עבד גדול כסות עבד קטן. עומרי שדה גדולה עומרי שדה קטנה. כסות מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לא טענו. כדאמר רב פפא בדלייפי הכא נמי בדלייפי בגד שלם היה ועדיין הוא מחובר זה אומר כסות גדולה מכרת לי ממנו וזה אומר כסות קטנה מכרתי לך קשיא ליה לרב הושעיא מידי כסות קטנה עבד קתני. אלא אמר רב הושעי' כגון שטענו עבד בכסותו וזה מודה לו בעבד קטן וכסותו דמתייב שבועה משום כסותו ומישתבע נמי אעבד בגילגול. ואכתי כסותו מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו. אמר רב פפא בדלייפי. הני כולהו דרב ושמואל ודרב הושעיא כולהו הילכתא למעשה נינהו ולא פליגי אהדדי אלא מיתוקמא מתני' אבל לענין הילכתא לא פליגי. הילכך כולהו הילכתא למעשה נינהו:

סימן שכג

נראה בעיני דשמואל סבר הילך חייב דאוקי למתני' בכסות עבד קטן וכסות עבד גדול דעל כרחך הילך הוא דהא לא נשתנה מכמות שהיה ואי משום דלייף ומחוסר חתיכה הכי נמי היה כשקנאו ולא דמי לעבד שנקטעה ידו אחר המכר ולא אתא שמואל לשנויי

אלא קושיא דממין הטענה ודאין נשבעין על העבדים אבל לקושיא דהילך לא חייש וסתמא דתלמודא נמי דפריך לשמואל כסות מה שטענו לא הודה לו אבל אכתי הילך הוא לא פריך משום דשמואל לא חייש לאתקפתא דהילך והילכתא כשמואל בדיני ורבא לא פליג לקמן אדשמואל אלא לרב ששת קא משני. הילכך נראה בעיני דהילך חייב כדפרישית לעיל:

[**שם ע"ב**]

מתני' המוכר זתיו לעצים שיקוץ אותם לשריפה ושיהה אותם בקרקע ועשו זתים רעים שאין בסאה שלהם רביעית שמן הרי אילו של בעל הזתים. עשו רביעית לסאה זה אומר זיתיי גידלו וזה אומר ארצי גידלה יחלוקו. היכי דמי אי דא"ל קוץ לאלתר אפי' פחות מרביעית נמי לבעל הקרקע אי דא"ל כל אימת רבעית אפי' רביעית נמי לבעל הזתים לא צריכא דא"ל סתמא פחות מרביעית לא קפדי אינשי רביעית קפדי אינשי. אמר רשב"ל רביעית שאמרו חוץ מן היציא' שהוא מוציא במסיקתו ובעצירתו:

סימן שכד

פר"ח צ"ל אם הקרקע שהן עומדין בו בית סאה שהוא נ' אמה על נ' אמה עשו זתים פחות מרובע הרי הן לבעל הזיתים אבל אם עשו רביעית לסאה יחלוקו:

[**שם**]

מתני' שטף נהר זיתיו ונתנו לתוך שדה חבירו זה אומר גידלו זיתיי וזה אומר ארצי גידל' יחלוקו:

[**דק"א ע"א**]

אמר עולא רשב"ל לא שנא אלא שנעקרו בגושיהן עם הקרקע שסביבותן שיכולין להחיות על ידו ופטורין מן הערלה כדתנן אילן שנעקר והסלע עמו אם יכול לחיות פטור ואם לאו חייב ובתוך שלש אבל לאחר שלש הכל לבעל הקרקע דא"ל אי אנא נטעי לאחר שלש מי לא הוה אכילנא כוליה השתא נמי איכול. ונימא ליה אי את נטעת בתוך שלש לא הוה אכלת כלל השתא קא אכלת פלגא בהדאי משום דא"ל אי אנא נטעי בתוך שלש הוו קטיני היו זיתים דקים ולא היה להם צל וזרענא תותייהו סילקא וירקא. תנא אם אמר לו זיתיי אני נוטל אין שומעין לו מאי טעמא אמר רבי יוחנן משום ישוב ארץ ישראל אמר ר' ירמי' כגון דא צריכה רבא שאם לא פירשה ר' יוחנן לא היינו אומרים מסברא:

[**שם**]

איתמר היורד לתוך שדה חבירו ונטעה אילנות שלא ברשות אמר רב שמין לו וידו על התחתונה אם השבח יתר על היציאה נותן לו את היציאה אם היציאה יתירה על השבח

נותן לו את השבח. ושמואל אמר כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו לנוטעה. אמר רב פפא ולא פליגי כאן בשדה העשויה ליטע אילנות שיפה לאילן יותר מן הזרעים איתא לדשמואל. וכאן בשדה שאינה עשויה ליטע איתא דרב. ואי דגלי דעתיה דניחא ליה בנטיעתה שמין לו וידו על העליונה כשאר שתלאי העיר כמנהג המדינה:

[**שם**]

איתמר היורד לתוך חורבתו של חבירו ובנאה שלא ברשות וא"ל עציי ואבניי אני נוטל רב נחמן אמר שומעין לו רב ששת אמר אין שומעין לו. מאי הוי עלה אמר ר' יעקב אמר רבי יוחנן בבית שומעין לו בשדה אין שומעין לו. שדה מאי טעמא משום ישוב ארץ ישראל. ואיכא דאמ' משום כחשא דארעא שכבר הכחישו הנטיעות את השדה שינקו ממנה. מאי בינייהו איכא בינייהו חוצה לארץ. למ"ד משום כחשא דארעא ממונא אפסדיה ואפי' בחוצה לארץ נמי אין שומעין לו ולמ"ד משום ישוב ארץ ישראל בחוצה לארץ שומעין לו:

סימן שכה

כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל אי אמר בעל הקרקע טול עציך ואבניך דלא בעינן בנין. הא מילתא ליתא בגמ' להדיא. ושדרו ממתיבתא דכי היכי כדא"ל בעל בנין עציי ואבניי אני נוטל ושומעין לו. הכי נמי אי אמר ליה בעל קרקע טול עציך ואבניך שומעין לו. אבל שביק ליה בעל בנין ואזל ליה וחזינן לבעל הקרקע לבתר הכי דקא גדר ומנטר ליה מחייבין בדמי בנין עד גמירא וידו על העליונה כי ההוא דאתא לקמיה דרב א"ל זיל שום ליה וידו על התחתונה. א"ל לא בעינן בנטיעתה שדה לבן היתה לי לסוף חזייה דקא גדר לה וקא מנטר לה א"ל גלית אדעתא דניחא לך זיל שום ליה וידו על העליונה. והאי טעמא טפי עדיף ומסתבר מההוא טעמא דכתב בסדר במקח וממכר דלא יהא אלא ספק דהא קיימא לן דספק ממונא לקולא לנתבע ולחומרא לתובע וכ"ש דטעמא דמסתבר הוא. עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

מתני' המשכיר בית לחבירו בימות הגשמים אינו יכול להוציאו מן החג עד הפסח ובימות החמה עד שלשים יום. ובכרכים שהם מקום שווקים והכל נמשכים לגור שם והבתים אינן מצויים לשכור אחד ימות החמה ואחד ימות הגשמים שנים עשר חדש. קס"ד האי בימות הגשמים לימות הגשמים קאמר שפירש לו השכיר לי ביתך לימות הגשמים. ופרכינן מאי שנא ימות הגשמים דכי אגר איניש ביתא לכולהו ימות הגשמים אגר בימות החמה נמי היכא שאמר לו השכיר לי ביתך לימות החמה לכולהו ימות החמה אגר. אמר רב יהודה הנך ל' יום ושנים עשר חדש דקתני מתני' להודיעו קאמר

והכי קתני המשכיר בית לחבירו סתם וכלו ימי השכירות בימות הגשמים אינו יכול להוציאו משום דלא שכיחי אלא א"כ הודיעו בימות החמה ל' יום שלא ירחיב לו זמן משיכלה זמנו והיינו מט"ו באלול צריך להודיע לו . וממילא שמעי' דאם כלו ימי שכירתו בימות החמה אינו יכול להוציאו עד ל' יום משהודיעו. ואם בא להודיעו בזמנו צריך להודיעו שלשים יום קודם הזמן. ובכרכים צריך להודיעו שנים עשר חדש קודם יציאתו ואם לא הודיעו לא יצא אלא נותן לו כמשפט הראשון. תניא נמי הכי כשאמרו ל' יום וכשאמרו שנים עשר חדש לא שידור בו ל' יום אלא שיודיעו לו קודם ל' יום ושיודיעו לו קודם לשנים עשר חדש. וכשם שהמשכיר צריך להודיעו כך השוכר צריך להודיעו דא"ל אי אודעתן הוה טרחנא ומותבינא ביה איניש מעליא. אמר רב אסי אם נכנס יום אחד בימות הגשמים מהני ל' יום אינו יכול להוציאו מן החג עד הפסח. אמר רב הונא אם בא בעל הבית להרבות לו בדמי השכר מרבה משיגיע זמנו ואפי' לא הודיעו. אמר ליה רב נחמן האי לינקטיה בכובסיה דלישבקיה לגלימא. הדי זה כאוחז ידו בביצים שלו עד שמניח לו טליתו הוא כלומר כיון שמעלה לו על דמיו אין לך מוציא גדול מזה. לא צריכא דאייקור בתי שהפסידו ניכר:

סימן שכו

כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל. ירוש' תני ללינה אין פחות מיום אחד. (לשביתה אין פחות מיום אחד). לשביתה אין פחות משני ימים. לנישואים אין פחות מל' יום. ואם השכירו בזמן ידוע והגיע זמנו אפילו בימות הגשמים הגיע. מאי טעמא דידע זמניה בשבט או בטבת הוא. עכ"ל. ועייני בירושלמי שלפניי ולא מצאתי אך בתוספ' בפ' השוכר את הפועל לשמור תניא השואל פונדוק מחבירו ללינה אין פחות מיום אחד לשביתה אין פחות משני ימים לנישואין אין פחות מל' יום. עכ"ל התוספתא. ולא מצינא למיקם עלה דמילתא שכתב היכא שהשכירו בזמן ידוע שאין צריך להודיעו. ובדברי רב יהודה נמי גרסינן המשכיר בית לחבירו סתם כו' דהיינו משמע כדברי הגאון שאם השכירו לזמן ידוע שאע"פ שזמנו בשבט או בטבת אין צריך מקודם להודיעו שאין דעתו להשכיר לו אלא יוצא בשבט או בטבת. א"כ הא דקאמר המשכיר בית לחבירו סתם האי סתמא היכי דמי אי דהשכירו לחדשים ולתקופה אכתי ידע מתי מטא זימניה ואי לאו דברי הגאון הייתי מפרש האי דקאמר המשכיר בית לחבירו סתם היינו שהשכיר לו לחצי שנה של ימות החמה או של ימות הגשמים. ולא פירש לצורך חצי שנה אחרת אם דעתו להשכיר לו אם לאו. גם השוכר לא פירש אם דעתו לשכור לצורך חצי שנה אחרת אם לאו אז צריכים להודיע זה את זה. אבל אם פירשו מתחילה אין צריכים להודיע. אבל לדברי

הגאון שפי' אם השכירו בזמן ידוע דאין צריך להודיעו ואע"פ שלא פירשו מתחילה שאין דעתם להשכיר ולשכור א"כ סתמא מאי הוי על כרחיך צריך אני לפרש לדברי הגאון שהשכירו לששה חדשים ולא פירש לאיזה ששה חדשים אם דעתו להכנס בתשרי ויכלו חדשיו בסוף אדר. או דעתו להכנס בטבת ויכלו חדשיו בסיון כי האי הוי סתמא. אבל היכא שפירש דעתו מתי דעתו להכנס הוי זמן ידוע ואין צריך להודיעו. ואין זה מיושב בלבי דמ"מ כשנכנס הרי הוא יודע מתי יגיע זמנו. ואם מה שכתב שאם השכירו בזמן ידוע והגיע זמנו אפי' בימות הגשמים שיוצא אפי' בשבט. אם זה לשון הירוש' אז נראה בעיני דהלכה למעשה כדפרישית. וכל זה אני מגמגם לפי מה שפירש רש"י זצ"ל המשכיר בית לחבירו סתם וכלו ימי השכירות בימות הגשמים. מכלל שבשעת השכירות פירש לכמה השכיר לו ואפי' הכי קרי סתמא. ואי לא פירוש רש"י זצ"ל הייתי מפר' המשכיר בית לחבירו בסתם שאמר לו השכיר לי ביתך לצורך ימי הגשמים אינו יכול להוציאו אלא א"כ הודיעו. אבל אם פירש לו לכמה חדשים בימות הגשמים וכלו ימי השכירות בימות הגשמים אין צריך להודיעו ויוצא אפי' בשבט וטבת. וכן דעת הגאון וכן כתב בה"ג בסתם. אבל בפי' בין בית בין חנות כי מפרש שוכר או משכיר ל' יום או חרש או שנה או פחות או יותר כי מלו ימי שכירות אפי' בימי טבת בעי למיפק כי אמור רבנן ימות החמה וימות הגשמים ושלשים יום ושנים עשר חדש בסתם אמור ושוכר ומשכיר דינהון חד בין בסתם בין במפרש עכ"ל ה"ג. ולזאת דעתי מסכמת לדון כן בשעת מעשה:

מעשה באחד שיצא מן הבית בחצי הזמן. והשיב הרב ר' אלחנן בשם רבינו יצחק אביו זצ"ל יגדל שלום דודי החבר ר' שלמה כנפשי החתום והנני משיב על שאלתו בשם אבי בכל אשר צוני. על ראובן שטוען את שמעון השכרתי לך בית בי"ח דינרין לשנה ותן לי השכירות שאעפ"י שיצאת בתוך זמנך מה בתוך. ושמעון משיב לא שכרתיך אלא בי"ג דינרין מראש השנה ויצאתי ממנו ט"ו ימים אחר הפסח ואני הפקדתי בידך כ"א דינרין ולא החזרת לי ועל כרחי אתה מעכבם והנני שואלם ממך אך העולה לחצי השנה תעכב לחשבון י"ג דינרין וראובן אומר כ"א דינרין שהפקדת אצלי אתה אמרת ליתנם לפלוני במעמד שלשתן. ושמעון כופר ואומר לא היו דברים מעולם:

סימן שכז

נראה אל אבי כי ודאי נתחייב השוכר למשכיר שכירות לשנה שלימה אם החזיק השוכר בבית אחר ששכרו כי שכירות קרקע ניקנת בכסף בשטר בחזקה וכיון שמסר לו מפתחות לדור בו כמאן דאמר ליה לך חזק וקני דמי והועילה החזקה שעשה אחר כך לקנות לו הבית בשכירות כל השנה כאשר התנה עמו וכיון שקנה השוכר את הבית נתחייב ליתן

למשכיר את שכירות הבית מאותה השנה בסוף השנה ואפילו אם לא היה שם מה למסור לשוכר אלא השוכר עשה מפתחות כיון שמסר לו הבית לדור בו ודר בו חצי שנה על פיו וברשותו אין לך לך חזק וקני גדול מזה והועילה יפה חזקה שהחזיק בו להקנות לו הבית בתורת שכירות עד תום שנת שכירות ונראין הדברים כי ודאי החזיק השוכר בבית דאי איפשר שלא נעל וגדרו פרץ כ"ש דהוי חזקה וכמו כן תיזל איהי ותיחוד ותפתח דגיטין ריש הזורק שהיה חשוב חזקה ואע"פ שיצא מעצמו ומרצונו בתוך הזמן מן הבית אין למשכיר בכך להפסיד את שכרו. ואם שום אדם דר בו אחר שיצא ממנו אם יש לשוכר שום תביעה עליו יתבענו אם ירצה אבל חייב לשלם למשכיר כל שכרו משנה אחת בסוף. ועתה אם אין עדים על השכירות ששכרו לשנה ולא קול השכנים שהיו יודעים בדבר נאמן השוכר לפטור עצמו מן השכר במה שטוען שתופס המשכיר משלו ויעכבהו בשכרו דנאמן הוא בכך אע"פ שהוא תוך זמנו דנהי דאינו נאמן למה שיש לו בידו כנגד שכרו במיגו דהוה מצי למימר לא פרעתיך שכר ביתך דהא אין אדם פורע תוך זמנו מ"מ נאמן הוא במינו דהוה מצי למימר לא שכרתיך כי אם עד הפסח ואז הוה חשוב אחר זמנו והיה אז נאמן לומר פרעתיך בזמנו ונאמן על יד מינו בשבועה שישבע שזה הפקדון זה ביד המשכיר כנגד שכרו. אבל אם יש עדים שהשכיר לו שנה שלימה אז אין לו מיגו שלא היה יכול לומר לו עד הפסח היה זמנו ואפי' אין עדים גמורים אלא קול של בני אדם שהם בחזקת ששכרו לשנה שלימה. אז גם אין לו מיגו שמתבייש היה לומד טענה שיכחיש בה את הקול כדאמ' בההיא דרבה בר שרשום בחזקת הבתים לקוחה בידי לא מצית אמרת דנפק עליה קלא דארעא דיתמי היא ואינו נאמן אפי' בשבועה לומר שיש למשכיר משלו כנגד שכרו רק שהמשכיר ישבע שהשוכר אמר לו תנם לפלוני במעמד שלשתן ויהיה נאמן בשבועה בכך במיגו שהיה יכול לומר החזרתי והיה נאמן בשבועה אפי' הפקידו בעדים דקיימא לן המפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים. ואם אין לו עדים ולא קול ששכר הבית לשנה שלימה אז נאמן השוכר לפטור עצמו מן השכר כפי מה שטוען שיש לו ביד המשכיר אז לא ישבע המשכיר שא"ל השוכר מכל הכ"א דינרין תנם לפלוני במעמד שלשתן אלא מן העודף על שכד הבית שהשוכר תובעו שישלם לו על זה ישבע לו אתה אמרת תנם לו לפלוני במעמד שלשתן ולא ישבע כך על כל הכ"א דינרין כי למה יהיו אלו ואלו באי' לידי שבועת שוא בחנם. אבל אם השוכר אין לו שום מינו שיש עדים או קול ששכר הבית לשנה אינו נאמן אפילו בשבועה לפטור עצמו מכלום במה שטוען שיש לו ביד המשכיר אלא ישבע המשכיר על כ"א דינרין שהשוכר תובעו אתה אמרת ליתן לפלוני במעמד שלשתן ועל י"ח דינרין שכופר מהם

השוכר ה' דינרין ואומר כי לא שכרו רק בי"ג דינרין ויהיה נאמן בשבועה - ושלום אלחנן בן רבינו יצחק זצ"ל:

[**שם**]

פשיטא נפל לו ביתא אמר לא עדיפת מינאי פירש"י זצ"ל נפל ליה ביתא למשכיר א"ל לשוכר לא עדיפת מינאי הואיל והגיע זמנו מוציאו וא"ל והלא אינך בא עלי אלא מחמת שלא הודעתיך ועתה אינך מוצא הבית לשכור אף אני לא היה לי להודיעך שלא ידעתי שיפול הבית ואני איני מוצא בית לשכור ולא טוב שתדור אתה בפנים ואני מבחוץ. זבניה לאחר האי משכיר או אורתיה או יהביה במתנה אמר ליה שוכר לזה שקנאה לא עדיפת מגברא דאתית מיניה מי שמכרה לך לא היה יכול להוציאני ואף אתה אין כחך יותר ממנו. כלליה לבריה שהשיא את בנו וצריך לו לבית חתנות. חזינן נמי אי איפשר לאודועי איבעי ליה לאודועי ואי לא לא עדיפת מינאי א"ל. ההוא גברא זבן ארבא דחמרא ולא אשכח דוכתא לאותוביה א"ל להההיא איתתא אית לך דוכתא לאוגרי א"ל לא אזל קידשה יהבה ליה דוכתא ועייליה אזל לביתיה כתב לה גיטא ושדר לה ואזלא איהי ואגרא אגורי מיניה וביה ואפיקתיה ואותביה בשבילא. אמר רב הונא בריה דרב יהושע כאשר עשה כן יעשה לו. לא מיבעיא חצר דלא קיימא לאגרא. אלא אפילו חצר דקיימא לאגרא א"ל לכולי עלמא ניחא לי לאוגרי לדידך לא ניחא לי דדמית עלי כי אריא ארבא כארי אורב:

[**שם**]

מתני' ובחנויות חנוני שמקיף הקפות למכירין ושוהין מלשלם לו ימי' רבי' וכשמביאין לו מעותיו באין על פתח החנות שהקיפו שם ואם הולך למקום אחר אינם יודעים אנה ימצאו אותו אינו יכול להוציאו כל שנים עשר חדש רשב"ג אומר חנות של נחתומים מוכרי ככרות ושל צבעים שלש שנים. תנא מפני שהקיפן מרובה לזמן ארוך. כתב בה"ג וליתא לדרשב"ג:

סימן שכח

ירוש' המשכיר בית לחבירו ורצה למוכרו א"ר אמי לא עלתה על דעתו שימות ברעב. ר' זירא ור' אילא אמרי מ"מ קנוי הוא עד מישלם זימניה. אתיא עובדא קומי ר' אסי ולא קביל מה פליג לא אלא ברתיה דמשכיר הות משכונה גבי חד רומי ולא הוה ליה למיפרקה והורי כר' אמי שימכור. ופי' רבינו יואל זצ"ל וכגון שאין הלוקח רוצה לקנות אם לא יצא זה השוכר מן הבית ואפילו יש ללוקח זה בית אדר אפי' הכי בעל כרחו יצא דלא עלה על דעתו שימות ברעב. והא דאמר לא עדיפת מגברא דאתית מיניה כגון שקנה סתם ולא הזכיר שיצא:

[**שם**]

מתני' המשכיר בית לחבירו משכיר חייב בדלת ובנגר שנועלין בו הדלת ותוחבין אותו בחור האיסקופה ובמנעול. ובכל דבר שמעשה אומן אבל דבר שאין מעשה אומן השוכר עושהו. ת"ר המשכיר בית לחבירו משכיר חייב להעמיד לו דלתות לפתוח בו חלונות לחזק לו תקרה אם התליעו הנסרים ולסמוך לו קורה אם נשברה אחת מהם. שוכר חייב להעמיד לו סולם לעשות לו מעקה לעשות לו מרזב. כל גגותיהן טחין בטיט ומשופעין מן ארבע ידיהם וסומכין נסרין לכותל אצל הגג כרי להרחיק המים מן הכותל. וכשנופלת אחת מהן הדיוט מחזירה. ולהטיח גגו. בעו מיניה מרב ששת מזוזה על מי. מזוזה והאמר רב מזוזה חובת הדר היא. אלא מקום מזוזה על מי העץ שהדלת שוקף עליו ואף הוא קרוי מזוזה. ואם אבן הוא צריך לנקוב בה סדק להניחה בתוכה. אמר להו רב ששת תניתוה אבל דבר שאין בו מעשה אומן השוכר עושהו והא נמי לאו מעשה אומן הוא דאפשר לה בגוביתא דקניא ויתלה אותה אדשא:

סימן שכט

כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל המשכיר חייב לעשות דברים שהן מעשה אומן והם עיקר גדול בישיבת הבתים והחצרות. השוכר חייב לעשות מעקה ומזוזה ולתקן מקום המזוזה משלו. וכן אם רצה לעשות סולם או מרזב או להטיח גגו הרי זה עושה משל עצמו. עכ"ל:

[**דף ק"ב ע"א**]

ת"ר המשכיר בית לחבירו על השוכר לעשות לו מזוזה וכשהוא יוצא לא יטלנה בידו ויוצא. ובנוי נוטלה בידו ויוצא. ומעשה באחד שנטלה בידו ויצא וקבר את אשתו ושני בניו. מעשה לסתור. אמר רב ששת אריסא. מתני' הזבל של בעל הבית המשכיר אין לו לשוכר אלא היוצא מן התנור ומן הכיריים אפר הוא עושה זבל:

[**שם**]

במאי עסקינן אילימא בחצר דאגירא ליה לשוכר ותורי דשוכר אמאי של בעל הבית. אלא בחצר דלא אגירא לשוכר ותורי דמשכיר פשיטא. לא צריכא בחצר דמשכיר שלא השכיר את החצר ותורי דאתו מעלמא וקמו בה וסתם גללים אפקורי אפקרינהו להו בעלים וקניא ליה חצירו. ואפילו קדם שוכר והגביה לא זכה בהם מסייע ליה לר' יוסי בר חנינא דאמר ר' יוסי בר חנינא חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו. שברפת ושבחצר הרי אלו של בעל הבית. אמר רב אשי זאת אומרת המשכיר בית סתם לא השכיר רפת שבה:

[**שם**]

מתני' המשכיר בית לחבירו לשנה נתעברה השנה נתעברה לשוכר ולא ירבה לו שכר חודש העיבור שהעיבור בכלל שנה. השכיר לו לחדשים נתעברה השנה נתעברה למשכיר. מעשה בציפורי באחד ששכר מרחץ מחבירו בשנים עשר זהובים לשנה מדינר זהב לחודש ובא מעשה לפני רשב"ג ולפני ר' יוסי ואמרו יחלקו את חדש העיבור. מעשה לסתור רישא תנא או כוליה למשכיר או כוליה לשוכר ואייתי מעשה דיחלקו. חסירי מיחסרא והכי קתני ואם אמר לו בשנים עשר זהובים לשנה מדינר זהב לחדש יחלוקו ומעשה נמי בציפורי באחד ששכר מרחץ מחבירו בשנים עשר זהובים לשנה מדינר זהב לחודש ובא מעשה לפני רשב"ג ולפני ר' יוסי ואמרו יחלקו את חודש העיבור דאיכא תרי לישני לשנה ולחדשים ולא ידענא אי תפוס לשון ראשון או תפוס לשון אחרון:

[**שם ע"ב**]

אמר רב אי הואי התם יהיבנא ליה כוליה למשכיר תפוס לשון אחרון. ושמואל אמר מתני' דתנא יחלקו בבא לב"ד באמצע החודש וא"ל צא מביתי או תן לי שכר החדש הזה. אבל בא בתחלת החודש כולו למשכיר בא בסוף החדש כולו לשוכר. דמספקא לן אי תפוס לשון ראשון או לשון אחרון. ואמרי' העמד ממון על חזקתו ומה שדר בה כבר לא מפקינן מיניה דילמא לשון ראשון אית ליה למיתפס ומה שלא עבר החודש או יצא או יתן שכרו העמד קרקע בחזקת בעלים. ורב נחמן אמר קרקע בחזקת בעלים עומדת ואפילו בא בסוף החודש כולו למשכיר. מאי קמ"ל תפוס לשון אחרון היינו דרב. אע"ג דאפיך מיפך וא"ל מעיקר' מדינר זהב לחדש בשנים עשר זהובים לשנה קאמר רב נחמן כולו למשכיר דטעמא לאו משום תפוס לשון אחרון הוא אלא ספוקי מספק' ליה וספיק' שדי ליה תחילת החודש וקרקע בחזקת בעליו תעמידנו:

סימן של

פר"ח זצ"ל וקיי"ל כרב נחמן דמקשה על רב כהנא בפרק המקבל הילכתא כרב נחמן דאמר קרקע בחזקת בעליו קיימא. וכן כתב ר' יצחק אלפס זצ"ל וקיימא לן כרב נחמן. ושמעינן מיהא דליתא הא דאמר רב איסתירא מאה מעי מאה מעי איסתירא אלא כשמואל דאמר הלך אחר פחות שבלשונות דמספקא לן אי תפיס לשון ראשון או לשון אחרון. הילכך הלך אחר פחות שבלשונות כדקיימא לן דמספיקא לא מפקינן ממונא אלא אי תפס לא מפקינן מיניה וה"מ במטלטלי אבל במקרקעי קיי"ל כרב נחמן. ודוקא במילתא דלא עבידא לגלויי כדבעינן למימר בפרקין לקמן עכ"ל. תוספתא בפ' השוכר את הפועלים המשכיר בית לחבירו עד אדר נתעברה השנה זה אומר עד אדר הראשון

וזה אומר עד אדר השני חולקין ביניהם. עד סוף אדר נתעברה השנה זה אומר עד סוף אדר הראשון וזה אומר עד סוף אדר השני חולקין ביניהם:

[**שם ע"ב**]

בעו מיניה מר' ינאי שוכר אומר נתתי שכר השנה ומשכיר אומר לא נטלתי על מי להביא ראיה אימת אילימא בתוך זמנו דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף והוא יום אחרון של שנה. תנינא. אי לאחר זמנו תנינא. דתנן בפרק יש בכור מת האב בתוך שלשים יום בחזקת שלא נפדה עד שיביא ראיה שנפדה. לאחר ל' יום בחזקת שנפדה עד שיאמרו (בחזקת) שלא נפדה כת' גבי בכור אדם מבן חדש תפדה. הילכך מסתמא בתוך ל' לא פדאו אביו ולואי שיפרע אדם בזמנו וחייב הבן לפדות את עצמו מת לאחר ל' יום סתמו פדוי דפדאו אביו בזמנו עד שיאמרו לו השכינים ידוע לנו שלא פדאו אביו שהוא צוה בשעת מיתתו. וגבי כהן לא שייך למיתני לשון יביא ראיה דכהן לאו בעל דינו הוא דאי בעי א"ל לאו לדידך אלא לכהן אחר ולהכי תנא עד שיאמרו לו ומשיאמרו לו המצוה מוטלת עליו שיפדה את עצמו. לא צריכא שתבעו לדין ביומא דמישלם זימניה או לא. אמר להו ר' יוחנן תניתוה שכיר בזמנו נשבע ונוטל אם תבעו ביום שיצא ממלאכתו נשבע שלא קיבל ונוטל שכיר הוא דשקלו רבנן שבועה מבעל הבית משום דטרוד בפועליו וכסבור שנתן לזה כשנתן לחבירו ושדיוה אשכיר. אבל הכא שוכר מהימן אפי' ביום זמן לומר פרעתיך כבר ובשבועה ובה"ג ובשבועה וכן פירשו רבינו ש"י זצ"ל ופר"ח ורבינו יצחק אלפס זצ"ל דבשבועה מהימן:

סימן שלא

ויש לי ללמוד מיכן דהואיל ובזמנו לא מהימן אלא בשבועה מכלל תוך זמנו אפילו בשבועה לא מהימן לומר שפרע וגובה ממנו בלא שבועה. והכי פסקינן הילכתא להדיא כר' שמעון בן לקיש בפ"ק דבבא בתרא דאמר רשב"ל הקובע זמן לחבירו במלוה שהלוהו וא"ל פרעתיך תוך זמנו אינו נאמן ואפי' מיחמי אע"ג דאמור רבנן הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבוע' חזקה דלא עביד אינש דפרע בגו זימניה ופרש"י זצ"ל התם וגובה חובו מן היתומים בלא שבועה:

סימן שלב

ופסק ר"ת זצ"ל דדוקא הלואה דלא עביד אינש דפרע בגו זימניה משום דלהוצאה ניתנה אבל בפקדון שאסור ליגע בו אע"ג שקיבל להיות נפקד עד אותו הזמן יכול לומר לו החזרתי לך בתוך זמנו:

[**דף ק"ג ע"א**]

אמר רבא א"ר נחמן האי מאן דאגר ביתא לחבריה לעשר שנין וכתב ליה משכיר לשוכר

שטרא שהשכירה לו לעשר שנין ולא נכתב בשטר זמן ולאחר זמן בא לבד ואמר כבר דרתה בו חמש שנין. וזה אומר לא דרתי אלא שלש מהימן בעל הבית. דקרקע בחזקת בעליו עומדת על כל דבר ספק הבא לפנינו. א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא אלא מעתה אוזפיה מאה זוזי בשטרא וא"ל פרעתי לך פלגא הכי נמי דמהימן א"ל הכי השתא התם שטרא לגוביינא קאי אי איתא דפרעיה איבעי ליה למיכתב אגביה אי נמי מיכתב עליה תברא. אבל הכא א"ל האי דכתבי לך שטרא כי היכי דלא תיחזק ביה דלא תימא לקוחה היא בידי ולא שתוכל לתבוע עשר שנים לעולם. פר"ח זצ"ל מאן דאגר ביתא לחבריה י' שנין וכתב ליה שטרא בהכי ולא פירש בשטר זמן כלל לא תחילת שנים לא תשלומת אלא סתם כתב השכרתי לך חצרי לדור בה י' שנים וקיבלתי שכירות וטען המשכיר שדר בה כבר ה' שנים כיון דשטרא דנן לאו לגוביינא קאי אלא משום דלא יחזיק בקרקע לא אמרינן היה לך למיכתב אגביה כבר דר בה כך וכך שנים או הוה לך למיכתב עליה תברא בהני שני אלא המשכיר נאמן ובשבועה. יש מי שאומר כך כתוב בשטר בזמן כך וכך שכרתי חצירו של פלוני י' שנים בק' דינרין בכל שנה ואחר ה' שנים טען השוכר ואמ' השוכר למשכיר נקיטת שכירות ה' שנים כו' ואסקינן שוכר נאמן ובשבועה ומסתברא כי האי פירושא בתרא עכ"ל. וכתב רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דלשון זה נראה עיקר. חדא דבנאמנות השוכר האומר שפרע שכירות איירי לעיל ולהכי שייכא האי מילתא הכא שפיר. ועוד דהשתא ניחא טפי שאומר במסקנא שלא נעשה השטר לגוביינא אלא כדי שלא יחזיק השוכר בבית. כי לפי פי' זה ישנו השטר ביד משכיר:

סימן שלג

וכן כתב בה"ג אמר רבא א"ר נחמן האי מאן דאגר ביתא לחבריה לעשר שנין וא"ל פרעית לך פלגא מהימן כו'. מיהו היכא דאיתרמי עובדא כלשון ראשון דייניגן דהמשכיר נאמן בשבועה. וכן כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל המשכיר בית לחבירו בשטר לעשר שנים ואין בו זמן השוכר אומר עדיין לא עבר מזמן השטר אלא שנה והמשכיר אומר כבר עברו שלש שנים של שכירות עשר שנים על השוכר להביא ראיה ואם לא הביא ראיה ישבע המשכיר שבועת היסת ויוציאו. עכ"ל:

[**שם**]

אמר רב נחמן שואל אדם בטובו לעולם פרש"י זצ"ל אם ראה אדם כלי לחבירו וא"ל השאילני כלי בטובתו וא"ל הן שואל הוא לעולם כל זמן שהוא ראוי למלאכה דהאי בטובו משמע בל זמן שהוא בטובו ואפי' מחזירו חוזר ונוטל ממנו כשיצטרך. אמר רב מרי ברה דבת שמואל והוא דקנו מיניה דבעלים אבל לא קנו מיניה מכי אהדריה כלתה

קניית משיכה ראשונה. אמר רב אשי ומהדר ליה קתיה לכשיפחת שלא יהא ראוי יחזיר לו שברו דהא לאו במתנה יהביה אלא שאלה הואי בטובו והאי לאו טוב הוא:

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל פי' גאון מי ששאל כלי מחבירו להשתמש בו ואמר בלשון הזה השאילני בטובתך כלי זה להשתמש בו ולא קבע לו זמן לחזרתו ישתמש בו ואינו חייב להחזיר לו לבעליו אלא ישתמש בו עד שיכלה הברזל ומהדר ליה קתיה והוא דקנו מיניה דאושאליה סתם ולא קבע לו זמן עכ"ל. והיינו כפרש"י זצ"ל אלא שהוא כתב בטובתך ושמא טעות סופר הוא ובטובתו יש להיות. מיהו הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל כתב כמו כן בטובתך. וזה לשונו השואל כלי מחבירו להשתמש בו ואמר השאילני דבר פלוני בטובתך כלומר אין אתה משאילני דבר זה כדרך כל המשאילין אלא כפי טובת לבך ונדבתך שאין אתה מקפיד על הזמן אם אריך אם קנו מיד המשאיל על זה הרי השואל משתמש בו לעולם עד שיבטל כלי מלעשות מלאכתו ויחזיר לו שבריו או שיריו ואין השואל רשאי לחזור ולתקן הכלי ולעשותו פעם אחרת. עכ"ל:

סימן שלד

ופר"ח זצ"ל פי' שיטה אחרת וזה לשונו. פי' לשואל להשתמש בכלי ששאלו לעולם בטובה שהחזיק למשאיל כשהשאילו וה"מ בתשמיש שאינו מכלה אותו כלי ואם קנה זמן המשאיל שהשאילו לשואל להשתמש בו בכל מלאכה שיחפוץ יש לו להשתמש בו בכל מלאכה שיחפוץ ואע"פ שהוא חסד וכלה ואם לא נשאר ממנו אלא ידו של אותו כלי וחסר כולו מחמת מלאכה שהיה משתמש בו ומחזיר לו אותו היד ופטור וזהו שאמר רב אשי ומהדר ליה קתיה עכ"ל. ולפי פי' רש"י זצ"ל שפי' ואפילו מחזירו חוזר ונוטלו כשיצטרך אין לי לפרש כשהחזירו אם ההיא שעתא חייב באונסין דאיכא למימר הואיל והחזירו ואינו ברשותו לא מיחייב או דילמא הואיל ונוטלו כל שעה שירצה לא כלתה שאלתו או דילמא הואיל ובעלים משתמשין בו לא נדע משואל. ומסתברא דלא מיחייב:

[**שם**]

אמר רבא האי מאן דשאיל מרא מחבריה וא"ל אושאלן מרא להאי דפיק בה האי פרדיסא פרדיסא סתמא דפיק בה חד פרדיסא כל דבעי אפילו גדול כאנטוכיא. פרדסי דפיק ואזיל בגויה כולהו פרדסי דאית ליה ולא אמרינן תרי פרדסי הוא דקא"ל אלא טובא נמי משמע ומהדר ליה קתיה:

[**שם**]

ואמר רב פפא האי מאן דאמר ליה לחבריה אושאלן האי גדגותא פי' באר מים חיים להשקות שדותיו ונפל לא בני ליה שאם בא לבנותו ולומר עודנו שאול לי לעולם וזה

מעכב עליו ואמר לא השאלתיך אלא אותו ולא כשנעשה אחר. גרגותא סתם ונפל בני ליה והרי היא שאולה לו עד שישקה כל שדותיו. בי גרגותא השאילו מקום לחפור בו באר מים קאמר ליה וכרי ואזיל כמה גרגותי בארעא אם לא מצא באר מים יחפור במקום אחר עד דמתרמי ליה מקום הראוי וצריך למיקניא מיניה מעיקרא ואי לא קני מיניה דבורא בעלמא הוא ומצי למהדר ביה:

[**שם**]

מתני' המשכיר בית לחבירו ונפל חייב להחזיר לו בית המשכיר לימי שכירתו. היה קטן לא יעשנו גדול. גדול לא יעשנו קטן. השוכר מעכב עליו לומר אי אפשי בבית גדול אי אפשי בבית קטן. אחד לא יעשנו שנים. שנים לא יעשנו אחר. היכי דמי אי דאמר ליה בית זה אני משכיר לך אזדא ליה ומזלו גרם ואמאי חייב להעמיד לו בית אי דא"ל בית סתם אחד אמאי לא יעשנו שנים קטן אמאי לא יעשנו גדול. אמר רשב"ל דא"ל בית זה שאני משכיר לך מדת אורכו כך וכך מדת רחבו כך וכך אי הכי מאי למימרא אלא כי אתא רבין אמר דא"ל בית כזה אני משכיר לך. ואכתי מאי למימרא לא צריכא דקאי אגודא דנהרא מהו דתימא מאי כזה דקאי אגודא דנהרא שהוא חשוב ואגודא דנהרא הוא דאתני בהדי' שדרך בני אדם מקפידים בכך אבל אארכו ורחבו לא אתני בהדיה קמ"ל דאכולה מילתא אתני:

[**שם**]

מתני' לא יפחות מן החלונות ולא יוסיף עליהם אלא מדעת שניהם. תוספתא בפ' השוכר את הפועל לשמור. המשכיר בית לחבירו ונפל חייב להעמיד לו בית אחר היה מקורה בארזים לא יקרינו בשקמים בשקמין לא יקרינו בארזים היו בו חלונות אינו רשאי שלא לפתוח בו חלונות לא היו בו חלונות רשאי הוא לפתוח בו חלונות ואימתי בזמן ששכרו הימנו לזמן מרובה אבל שכרו ממנו לזמן מועט אומר לו הרי שלך לפניך:

הדרן עלך פרק השואל

פרק המקבל

[**שם**]

המקבל שדה מחבירו או באריסות למחצה ולשליש ולרביע או בחכרנות בכך וכך כורין לשנה מקום שנהגו לקצור יקצור. לעקור יעקור. לחרוש אחר הקצירה או אחר העקירה כדי להפוך שרשי העשבים רעים שבה וימותו ולא יחזרו ויצמחו לכשתזרע יחרוש:

[**שם ע"ב**]

תנא מקום שנהגו לקצור אינו רשאי לעקור לעקור אינו רשאי לקצור ושניהם מעכבין זה

על זה. לקצור אינו רשאי לעקור האי אמר בעינן דתיתבן ארעאי שישאר בה מן הקשין ויהיו בה לזבל זריעתה לשנה הבאה ואם בעל הקרקע אומר יעקור מצי האי א"ל לא מצינא טרחנא שהקצירה נוחה מן העקירה. לעקור אינו רשאי לקצור האי אמר בעינן דתינקר ארעאי שתהא נקיה שאינה צריכה זבל. והאי אמר בעינא תיבנא לבהמות:

[**שם**]

מתני' לחרוש אחריה יחרוש. פשיטא לא צריכא באתרא דלא מנכשי ואזל איהו ונכיש בעוד התבואה מחוברת ותלש ממנה עשבים רעים אלא שלאחר מיכן חזרו וגדלו בה קצת מהם מהו דתימא א"ל האי דנכישנא דלא כריבנא לה קמ"ל דאיבעי ליה לפרושי. מתני' הכל כמנהג המדינה:

[**שם**]

הכל לאיתויי מאי לאתויי הא דת"ר מקום שנהגו להשכיר אילנות על גב קרקע שיטול האריס חלק בפירות האילן אע"פ שאינו טורח בהן שאינם צריכים עבודה משכירין כלו' מסתמא הוו מושכרין מקום שלא נהגו להשכיר אין משכירין. להשכיר משכירין פשיטא לא צריכא דכולי עלמא יהבי בתילתא נותנין קרקעו' לאריסין על מנת שיטלו חלק הם חלק שלישי והאריס שני חלקים ואזל איהו ויהיב בריבעא שלא יטול הוא אלא רביע והאריס שלשה חלקים מהו דתימא האי דבצרי לך שאני נוטל פחות משאר בעלי בתים אדעתא דלא יהיבנא באילנות קמ"ל דאיבעי ליה לפרושי. שלא להשכיר אין משכירין פשיטא לא צריכא דכולי עלמא מקבלי בריבעא על מנת ליתן לבעל הקרקע רביע תבואה ואזל איהו וקיבלה בתילתא מהו דתימא א"ל האי דאיטפי לך אדעתא דיהבת לי באילנות קמ"ל דאיבעי ליה לפרושי:

סימן שלה

פר"ח זצ"ל ש"מ מאן דטעין לשנויי ממנהגא עליו הראיה. תוספתא דפרקין ואיתא נמי בפרקין דירושלמי המקבל שדה מחבירו קוצר ומעמר ורש וזורה הכילין והחכירות והסנטר ואנקולמוס באין ונוטלין מן האמצע. הבייר הבלן הספר והספן בזמן שבאים מכח בעל הבית נוטלין מכח בעל הבית ואם לאו נוטלין מכח אריס ואין משנין ממנהג המדינה. בפ' המוכר את הבית תנן רשב"ג אומר המוכר את העיר מכר את הסנטר ואמרי' בגמרא מאי סנטר הכא תרגימו בר מחונייתא פי' רבינו שמואל זצ"ל עבד הממונה להגיד ולאחוויי תחומי העיר והשדות של מי זה ושל מי זה והוא עבד לשר העיר ואי אפשר לעיר בלא אותו. ורבינו חננאל זצ"ל פי' סנטר הוא שומר העיר לשון נוטרה את הכרמים. שמעון בן אבטולמוס אמר באני פר"ח שסביב המדינה. מיהו על כרחין הכא סנטר גברא

הוא דהא קתני דשקיל אגרא ואמ' בפרק הזורק ההוא גיטא דהוה כתיב ביה אסטנדר' דבשכר שלח רב נחמן בר רב חסדא לקמיה דרבה כי האי גוונא מאי שלח ליה בהא אפילו ר' מאיר מודה מאי טעמא מאותה מלכות הוא ומאי שנא מסנטר שבעיר התם זילא להו מילתא הכא שכיחא להו מילתא. ואמ' בבראשית רבה (פר"ח זצ"ל) עזר כנגדו איתנסבא לסנטרא דקרתא. בויקרא רבה אמור אל הכהני' פרשה מה יתרון סנטרך אנא לית את יהיב סנטרותי. הא למדת דסנטר גברא דשקיל אגרא. בפ' את הבית תניא ר' יהודה אומר סנטר אינו מכור אנקולמוס מכור:

סימן שלו

פי' רבינו שמואל זצ"ל אנקולמוס סופר המלך לכתוב מספר השדות והבתים ואנשים לתת מס שלא כל אחר לשר העיר. וכן פי' ר' נתן בערוך. ביר פי' ר' נתן ערוך זצ"ל חופר בורות. מתני' כשם שחולקין בתבואה כך חולקין בתבן וקש:

[**שם**]

אמר רב יוסף בבבל נהיגי דלא יהבי תיבנא לאריסא למאי נפקא מינה דאי איכא איניש דיהיב בעין יפה היא לא גמרינן מינה. אמר רב יוסף בוכרא וטפתא וארכבתא וקני דחזרא דבעל הבית חיזרא גופיה דאריסא. פירש"י זצ"ל סביבות השדה עושין חריץ ונותנין העפר [על] המיצר להגביהו סביבותיו ולאחר הזמן כשנידש חוזר ומוסיף עליו עפר שנית וכן שלישית הראשון קרי בוכרא והשני טפתא לשון ריבוי דמטפי עליה והשלישי קרי ארכבתא. קנים שנועצים בארץ לארוג בו קוצים סביבות השדה דבעל הבית עליו יציאה זו לעשות. הקוצים שאורגים סביב בקנים דאריסא. כללא דמילתא כל עיקר בלמי פי' עיקר שמירה שאי אפשר בלא היא דבעל הבית. נטירותא יתירתא דאריסא עליו להוציאו שאינו עושה אלא להקל מעליו שלא יצטרך לטרוח כלל בשמירתה:

סימן שלז

רבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב סייג של בעל הבית. וכן פי' ר' נתן ערוך בלמי סייג לסתום הפרצות. פר"ח זצ"ל נותנין טיט כשיעור אמה על גבי מחיצת הכרם ונקרא בוכרא. ואחר שיבש נותנין עליו טיט אחר ונקרא טפתא ונותנין על זה הטיט עצים זרת ונקרא ארכבתא ונותנין עליו קני דחיזרא יוצאי' מן המחיצה לחוץ. בלמי סייג לסתום הפרצות על בעל הקרקע. אלא כגון היזמי וקוצי שעושין על הגדר למנוע השועלים וכיוצא בהם מלחבל הכרם על האריס עכ"ל. ואמר רב יוסף מרא פי' פישיור ובלשון כנען מוטיקא. ודוולא דלי להשקות את השדה. וזבילא פי' פאלא ובל' כנען לופטא. וזרנוקא נוד במקום שנוהגים למלאות בנודין דבעל הבית. אריסא עביד בי יאורי עליו לעשות חריצין מסוף הנהר עד סוף שדה והיא שותה מאליה. מתני' כשם שחולקין ביין כך חולקין בזמורות ובקנים.

קנים מאי עיבדתייהו. אמרי דבי ר' ינאי קנים המחולקין שניטלה קליפתן המעמידים תחת הגפנים:

[**שם**]

מתני' ושניהם מספיקין את הקנים למה לי פשיטא כיון דתנא שניהם חולקים בהם ממילא שמעי' דשניהם מספיקין את החדשים ואי לא יהיב מעיקרא אמאי פליג בישנים. מאי טעמא קאמר מאי טעמא שניהם חולקים את הקנים. משום דמעיקרא מספקין את העם :

[**שם**]

מתני' המקבל שדה מחבירו והיא בית השלחין קרקע יבשה לא דייה במי הגשמים וממעין שבה משקין אותה או בית האילן ובשביל האילן היא חביבה על האריס שנוטל חלק בפירות בלא טורח יבש המעין נקצץ האילן אינו מנכה לו מן חכירו אם קיבלה הימנו בחכירות בכך וכך לשנה דמעיקרא לא גלי דעתיה דמשום מעץ או אילן טפי ליה בחכירותיה ואם אמר לו חכור לי שדה השלחין זו או שדה בית האילן זה יבש המעין או נקצץ האילן מנכה לו מן חכידו דגלי דעתיה דמשום שהיא בית השלחין או בית האילן טפי ליה. היכי דמי אילימא דיבש נהרא רבה שהכל משקין ממנו מכת מדינה. ותנן לקמן בפרקין המקבל שדה ואכלה חגב או נשדפה אם מכת מדינה היא מנכה לו מן החכירות. אמר רב פפא דיבש נהרא זוטא אמת המים שהמשיכך מן הנהר הגדול אצל הבקעה להשקות ממנה דאפשר לאיתויי בדוולא:

סימן שלח

ירוש' יבש המעין וכו' אמר רב יצחק כשיבש כל המעין שלו ברם אין הוא עמיק תרתין אמין ואיתעביד עמיק תלת אמין יכלי למימר ליה... והוא סגי. נקצץ האילן אמר ר' יצחק כשנקצצו בל האילנות כולן אבל אם משנשתייר ממטע עשרה לבית סאה יכלי למימר ליה בקדמיתא הוו דחישין לא הוו כעבדין סגיאין ברם כדין אינון דלילין ועבדין סגין:

[**דף ק"ד ע"א**]

אמר רב פפא הני תרתי מתנייתא קמיית' משכחת להו בין בחכרנותא בין בקבלנותא בכולן יש לומר לקצור יקצור לעקור יעקור דכל מה שיש לו בקבלנות יש לו לטעון בחכרנות וגם יבש המעין נמי אם אמר לו חכור לי שדה שלחין זו דכי היכי דבחכירות כי יבש המעין מנכה לו הם בקבלנות אם קיבלה לשליש יטול עכשיו מחצה הכל לפי מה שנפסד מיכן ואילך דאיתא בקבלנותא ליתא בחכרנותא ודאיתא בחכרנותא ליתא בקבלנותא וכל אחת מיפרשא במקומה. תניא בתוספתא דרמאי מה בין שוכר לחוכר

השוכר במעות וחוכר בפירות והמקבל נמי בפירות אלא שהמקבל נותן לבעל הקרקע מחצה או שליש או רביע כמנהג המדינה והחוכר נותן לו פירות קצובין:

[**שם**]

אם אמר לו חכור לי בית השלחין זה כו'. ואמאי לימא ליה שמא בעלמא אמרי לך כך היתה נקראת ולא בשביל המעיין העליתי בחכירות מי לא תניא בית כור עפר אני מוכר לך אע"פ שאינו אלא לתך חצי בית כור הגיעו שלא מכר לו אלא שמא והוא דמתקרי בית כור. פרדס אני מוכר לך אע"פ שאין בו רימונים הגיעו שלא מכר לו אלא שמא והוא דמתקרי פרדס. אמר שמואל לא קשיא הא דא"ל מחכיר לחוכר שדה בית השלחין אני מחכיר לך יכול לומר לו שמא בעלמא אמרי לך. הא דא"ל חוכר למחכיר הוי קפידא. רבינא אמר אידי ואידי דאמר מחכיר לחוכר ומדקאמר זו פשיטא דקאי בנויה עסקינן בית השלחין למה לו למימר הכי קאמר ליה בית השלחין כדקיימא השתא הילכך אם יבש המעיין או נקצץ האילן מנכה לו מן חכירו דא"ל בשביל המעיין ובשביל האילן חכירנא מינך. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והילכתא כרבינא מיהו היכא דאמר ליה חוכר למחכיר הוי ודאי קפידא ולא בא רבינא לומר אלא שפעמים היכא דא"ל מחכיר לחוכר נמי הוי קפידא:

[**שם**]

מתני' המקבל שדה מחבירו משזכה בה הובירה שלא חרשה ולא זרעה שמין אותה כמה היתה ראויה לעשות ונותן לו שכר כתב לו אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא. והאי בקבלנות איירי שקיבלה למחצה ולשליש ולרביע. אבל בחכרנות לא שייכא האי דמאי שמין איכא חכירתו יתן לו. תוספתא המקבל שדה מחבירו ומשזכה בה הובירה שמין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותן לו ואין שמין אותה כנגד שדות שבצידה שמא זאת נירה וזו אינה גידה זו מזובלת וזו אינ' מזובלת זו מטוייבת וזו אינ' מטוייבת אלא שמין אותה במה היא ראויה לעשות ונותן שכך כותב לו אם אוביד ולא אעביד אשלם במיטבא:

סימן שלט

בירוש' אמר ר' יצחק הדא אמרה המבטל כיסו של חבירו אין לו עליו אלא תרעומות והמבטל שדה של חבירו חייב לשפות לו. המבטל ספינתו של חבירו מהו. בירוש' שלפני אינו מסיים גבי ספינה וחנות אם פטור אם לאו. אבל לעיל באיזהו נשך בירושלמי אמ' הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות למחצית שכר ובאחרונה אמר לו לקחתי אין לו עליו אלא . המבטל שדה של חבירו חייב לשפות לו. המבטל ספינתו של חבירו

המבטל חנותו של חבירו א"ל פטור. בכולהו בעי למימר דפטור לבר מן השדה היינו משום שכתב לו אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא: [שם ע"ב]

ר' יוסי היה דורש לשון הדיוט שהרגילו ההדיוטות לכתוב שלא בתקנת החכמים היה דורש הלשון לפסוק הדין אחריו דתניא ר' יוסי אומר מקום שנהגו לעשות כתובה מלוה שכל מה שכתוב בכתובה ודין נדוניא דהנעלת ליה נפרעת ממנו כשנתארמלה או נתגרשה כדרך שבעל חוב נפרע כל הכתוב בשטר מלוה כגון שכותב בה כמו שאנו כותבין אחריות שטרא דנא קבילת עלי גובה מלוה הבעל גובה מאבי הבת כל מה שכתוב בכתובה כאילו הלווהו. מקום שנהגו לכפול לשום את מה שמכנסת לו כפלים בדמיו בשביל כבוד ולכתוב כפליים בכתובה וכשהיא יוצאה אינה נפרעת אלא חצי גובה החתן מחמיו מחצה. נהרבילאי מגבו תילתא. מרימר מגבי שבחא כל מה שהוא וכותב היה גובה מאבי הבת. א"ל רבינא לאמימר והתניא לכפול גובה מחצה. לא קשיא הא דקנו מיניה מאבי הבת הא דלא קנו מיניה. רבינא משבח וכתיב לבנתיה אמרו ליה ניקני מיניה דמר א"ל אי מיקניא לא מיכפל אי מיכפל לא מיקניא:

סימן שמ

פר"ח זצ"ל יש מי שאומ' כמו שכותב חתן לכלה. ודין זה כבר שנו אותו רבותי' בפרק מציאת האשה ומה בא ר' יוסי להודיענו. ויש מי שאומ' כמו שפוסק וכותב האב לבתו ורבינא דמשום וכתיב הוא כתב לתת לבנותיו ורצה לתת מנה והשביח וכתב מאתים אמ' לו חתניו ניקני מינך בזה אמר אם תרצו לקנות ממני פחתו בשבח ואם תרצו לכתוב השבח אין אתם צריכים קנין שהן דברים הניקנין באמירה. רבינא בתר דא"ל מרימר אי קנו מיניה נכי שבחא משום הכי לא קביל עליה למיקני מיניה. וסוגיא דשמעתין כהדי' אורחא עכ"ל. ההוא גברא דמצוה מחמת מיתה ואמר ליהוו ארבע מאה זוזי לכתובתא דברתי. ומקום שנהגו לכפול הוה. שלחה רב אחא בריה דרב אויא לקמיה דרב אשי. האי לכתובתא אכתיב' קאי או אגובייתא קאי ארבע מאה קאמר שיכתבו אותם תמני מאה בכתובה. או ארבע מאה זוזי דכתובה קאמר דאינון מאתן לגבייה. אמר רב אשי חזינן אי אמר לכתובתה לגובייתא קאמר וארבע מאה דאינון תמני מאה אי אמר בכתובתה לכתובה קאמר וארבע מאה דאינון מאתים. ולא היא לא שנא בכתובתה לא שנא לכתובתה ארבע מאה דאינון מאתים עד דא"ל יהבו לה סתמא ולא יזכיר שם כתובה. ההוא גברא דקביל ארעא מחבריה א"ל אי מיזדבינא לך יהיבנא לך אלפא זוזי אוביר תילתא אמרי נהרדעי בעי למיתב ליה תלת מאה ותלתין ותלת ותילתא רבא אמר

אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא ורבא מאי שנא מהא דתנן אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא התם לא גזים הכא גזים:

סימן שמא

כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל ומסתבר לן דמחייב ליתן שיעור מאי דאוביר בשווה ולא קאמר רבא אסמכתא היא ולא קני אלא בהא שיעורא יתירא דהוה ליה גוזמא. אבל שיעור מאי דאוביר בשוה יהיב ובכי האי מילתא לא אמר אסמכתא דהא תנן שמין אותה כמה ראויה לעשות ונותן לו דכיון דשיעור מאי דאוביר ויהיב שעבוד ושעבוד דנפשיה וגמר ומקני הכא נמי לענין אלפא זוזי מאי דאוסיף על שיעוריה דראויה לעשות הוי אסמכתא ולא שיעבד נפשיה. אבל שיעורא דראויה לעשות איתי' בכלל אלפא זוזי ושעבודי משעבדי בגווה ומיחייב ביה ואשכחן לרבא גופיה כי האי גוונא בענין ההוא שתלא דאמ' אי מפסדנא מסתליקנא בלא שבחא דאמר רבא אסמכתא היא ולא קניא. ואקשינן מהא דתנן אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא. ושנינן התם מאי דקא מפסיד משלם הכא נמי מאי דאפסיד מנכינן ליה ואידך יהבינן ליה. והאי נמי דאלפא זוזי דכוותא מאי דאפסיד והוא מאי דאוביר משלם ואידך לא. עכ"ל:

[**שם**]

ההוא גברא דקביל ארע' מחברי' בקבלנות לזורעה שומשמין והם יקרים מן החיטין ומכחישין את הקרקע יותר מן החיטין זרע חיטי ועבד חיטי כשומשמי. סבר רב כהנא למימר מנכה ליה בעל הקרקע מחלקו דמכחשא ארעא א"ל רב אשי לרב כהנא אמרי אינשי תיכחוש ארעא ולא ליכחוש מרא ליטול פחות וירעב הוא וביתו הילכך לא מנכה ליה:

[**שם**]

ההוא גברא דקביל ארעא לשומשמי זרעה חיטי ועבדא חיטי טפי משומשמי הוקרו חיטים והצליחו אותה שנה זריעת חיטין טפי משומשמין סבר רבינא למימר יהיב ליה בעל קרקע שבחא דביני ביני מנכה ממחציתו ולא יטול אלא כדי שיעור דמי שומשמין שהיא ראויה לעשות לפי שוה גרם השבח א"ל רב אחא מדפתי לרבינא איהו אשבח ארעא לא אשבח:

[**שם**]

אמרי נהרדעי האי עיסקא פלגא מלוה פלגא פקדון המקבל פרקמטיא מבעל הבית ושמה לו כפי דמים שהיא והוא מוליכה למקום היוקר למחצית שכר חצי אחריות אונסיה עליה כמלוה והצי אחריותה על הבעלים כפקדון עבוד רבנן מילתא דניחא ליה ללוה ולמלוה:

סימן שמב

פר"ח זצ"ל ושומר שכר הוא דשקיל אגר טרחיה. וכן פסק הרב ר' ברוך מריגנשבורק זצ"ל מההיא דפ' השוכר את האומנין דת"ר השאילני ואשמור לך שומר שכר. ושמור לי ואלוה לך דומה להשאילני ואשמור לך. ועוד הביא ראיה מדתנן פ' המפקיד המפקיד מעות אצל שולחני מותרין ישתמש בהן לפיכך אם נאבדו חייב באחריותן ואמר רבא לרב נחמן לדידך דאמרת נאנסו לא אלמא לא הוי שואל עלייהו ואי שואל לא הוי שומר שכר נמי לא הוי א"ל בהא מודינא לך הואיל ונהנה מהנה. הוי בההיא הנאה דאי מיתרמי ליה זבינא דאית ביה רווחא זבין להו הוי עלייהו שומר שכר. הכא נמי בההיא הנאה דשקיל וטרי בפלגא דפקדון בהדי דפלגא דמלוה הוי עלה שומר שכר. אמרי נהרדעי השתא דאמרת פלגא דמלוה איבעי לוה למישתי ביה שיכרא שתי אם רצה להוציא חציה בהוצאת ביתו מוציא שהרי מלוה היא עליו רבא אמר להכי קרי ליה עיסקא דאמרי ליה לעסוקי ביה יהבי לך ולא למישתי ביה שיכרא דמתוך שתשתכר בשלך תטרח ותשתה ותשתכר בה יפה:

[**שם**]

אמר רב אידי בר אבין אם מת הלוה והעיסקא קיימת ביד בניו הרי חציה שהיא של מלוה נעשית מטלטלין אצל בניו ואין הבעלים גובין ממנה ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב. רבא אמר להכי קרי ליה עיסקא שתהא קיימת תמיד ויתעסק בה ויסמכו בעליה עליה שלא תנתן להוצאה ואם מת יגבה ולא תעשה מטלטלין אצל בניו דכיון דצריכה להיות קיימת סמיכתו עליה כמקרקעי דטעמא דלא משתעבדי מטלטלי דיתמי לבעל חוב משום דמעיקרא לאו עלייהו סמיך ולאו למגבי מנייהו אוזפיה שהרי בידו להוציאן אבל אין בידו להוציאו וסמיך עלייהו. פר"ח זצ"ל ופירש בתלמוד ארץ ישראל במשקין פ"ב ר' חנינא חברין דרבנין אמ' פרקמטי' ניגבית מנכסי יתומין קטנים הוון בעין מימר כשיש עדים יודעים הא אין יודעים לא. רבנין דקיסרין בשם ר' לכן צריכה כשיש עדים יודעים הא אין עדים יודעים נעשת פקדון כך אני אומר פקדון לא יגבה מנכסי יתומים מה בינו למלוה מלוה להוצאה ניתנה וזו לא ניתנה להוצאה ואע"ג דפלנא מלוה הוא למשא ומתן ניתנה ולא להוצאה ניחנה שהקרן לעולם בחזקת מריה עיסקא קאי. וכן אם מת המתעסק בעיסקא זו לא נעשת מטלטלין אצל בניו ואם נאנסה או אבדה חייב לשלם המלוה שעליו. וגרסינן בפ' האיש מקדש אפי' למ"ד מלוה לאו להוצאה ניתנה וברשות בעלים קיימא לחזרה אם נאנסה דברי הכל חייב. אבל פלגא דהוא פקדון אם נאנסה פטור אם נגנבה או נאבד' חייב כדין שומר שכר דהא אגר טירחיה ועמליה

שקלי' ואם נגנבה שלא בפשיעה פטור. ואי מיית מקבל ואיכא סהדי דהא עיסקא בפלגא שקיל לה ואפי' מיתמי כדגרסינן בפרק אע"פ אמר רבא מטלטלי דליתנהו בעינייהו בלא שבועה פי' מטלטלין וליתנהו בעינייהו אבל איכא סהדי דהני מטלטלי מדמי מטלטלי קמאי אינון וכן בעיסקא אי איכא בעין הדרא למרה ואי ליכא בעינא ואיכא סהדי דמחמת עיסקא קמאה הא דאהדרה למרה. ואי איתא למקבל עיסקא ממונא דנפשיה דשקיל וטרי ביה אע"ג דמקבל עיסקא מחבריה ולא שקיל מיניה אגר טירחיה שרי. מעשה בר' אלעזר מהנדוניא דאמר לאריסא עד האידנא זוזי דידי הוו ואי לא יהיבנא לך טפי מיחזי כריבית השתא שותפי אנן וכו'. עכ"ל:

סימן שמג

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והילכתא כרבא בתרווייהו. הילכך אי איכא סהדי דהני מטלטלי מחמת ההוא עיסקא נינהו שקיל להו מלוה בלא שבועה ואפילו מיתמי. ואי איכא עליה דמיתנא כתובה או שטר חוב וליכא ניכסי למיתנא לית להו מהני מטלטלין דעיסקא ולא מירי אלא שקיל להו מרייהו לחודיה דלדידיה נינהו לא קננהו מיתנא אלא לאיעסוקי הוא בלחוד. וכיון דמתהדר עיסקא למריה ואי איכא ביה רווחא בההיא שעתא דמית לוה שקילי מיניה יורשים או בעל חוב מנתא דהוה שקיל מיתנא ואי ליכא ביה רווחא לא שקל מיניה מידי אלא הדר עיסקא למריה. וכן הילכתא. עכ"ל:

[**שם**]

אמר רבא חד עיסקא ותרי שטרי פסידא דמלוה משום דסתם עיסקא תילתא באגר לבעל הבית ופלגא בהפסד כדאמ' באיזהו נשך גבי שטרא דרב עילית דאי לאו דמתחזי כריביתא דכיון דפלגא מלוה אי לאו דשקיל מנתא באגרא דפלגא דפקדון אישתכח דקא טרח בפקדון משום ריבית דמלוה הילכך מאן דיהיב עיסקא בשני חבילות בגדים במנה ניכתוב שטר על מנה ואי מפסיד באחת מן החבילות מדמי הקרן מחמשים ח' דינרים משתכר בחברת' ט"ו דינרין אין כאן חשבון להפסד לבד ולשכר לבד אלא נשתכרו בפרקמטיא זו י' דינרין ויטלו בעלים מאותן י' דינרין שליש שהן ג' דינרין ושליש דינר והמקבל יטול שני שלישית. ואי כתב עלייהו ב' שטרות על כל חבילה שטר של חמשים נמצא חשבון של כל אחד לבדו ויקבל עליו המלוה בהפסד החצי שהוא שני דינרין וחצי ובשכר של חבירתה לא יטול אלא שליש לא נמצאו לחלקו שכר אלא ל' מעות דהיינו ח' דינרין דשש מעה כסף דינר הרי פסידא דמלוה. חדי עיסקי וחד שטרא פסידא דלוה קיבל ממנו היום במנה ולמחר במנה וכתב שטר על מאתים הפסד הלוה כדפרי' שאם יהא הפסד בזה ושכר בזה ולא יחשבו כל אחד לבדו אלא השכר ימלא הקוץ תחילה

ואחר כך יחלוקו המותר. ואם כתב שני שטרו' כמשפט הזה מחשב הפסד של זה לבד והשכר של זה לבד ויקבל הבעלים עליו בהפסד החצי ובשכר השליש. ועצה טובה קמ"ל רבא דבחד עיסקא ניכתוב חד שטרא ובתרי עיסקי ניכתוב חד שטרי ויהא הדבר שקול:

[**דף ק"ה ע"א**]

ואמר רבא האי מאן דקביל עיסקא מחברי' ופסיר וטרח ומלייה לא מצי למימר ליה בתר דמלייה דרי מהאי פסידא קמא בהדאי וקביל עלך חצי ההפסד ובשכר טול שליש ונמצאת פוחת מן הקרן דא"ל להכי טרח ומליאיתיה דלא ליקרי ליה מפסיד עיסקי ומדלא אודעתן מעיקרא וכלם הייתי בדבר ואדעתא דמלאויי קרנא טרחת. אמר רבא הני בי תרי דעבוד עיסקא בהדי הדדי ורווח כו' כבר כתבתי בפ' אלו מציאות:

[**שם**]

מתני' המקבל שדה מחבירו ולא רצה לנכש התבואה א"ל מאי איכפת לך אני אתן לך חכורך כך וכך כורים כמו שפסקתי עמך אין שומעין לו שהוא אומר לו למחר אתה יוצא ממנה והיא מעלה לפני עשבים. ומתני' בחכרנותא. ואי א"ל לבתר הכי כריבנא לך ואהפוך שרש העשבים שניתותרו בה וימותו ולא תעלה לפניך העשבים מאי מהדר ליה א"ל אותו חכירות שפסק אני רואה שיהיו חיטים בריאים ולא כחושים ואי א"ל זבינא לך חיטי בשוקא א"ל חיטי בארעאי בעינא ואי א"ל מנכישנא לך שיעור מנתיך א"ל מסבת שם רע לארעאי הרואים סבורים שנכשתה ואעפ"כ היא מלאה עשבים ואתה משיא שם רע לארצי ולמחר אם באתי למוכרה או להוריד לה אריס אינו יורד לה. והא תנא מפני שיכול לומר לו למחר אתה יוצא ממנה והיא מעלה לפני עשבים הרי לא שנא במשנתינו אלא טענה אחת אלא משום דא"ל ביזרא דנפל נפל כל טענתו אלא שמעלת לפני עשבים לשנה הבאה וטענה זו לעולם עומדת דכי א"ל כריבנא לה אחר הקצירה א"ל האי נהי דעקרת לשרשים סוף סוף העשבים שתניח בה עכשיו עד שיזריעו יפלו הזרעים לארץ ויצמחו לשנה הבאה ולזו לא תועיל החרישה:

[**שם**]

מתני' המקבל שדה מחבירו ולא עשתה תבואה אלא מעט ובא לו האריס למנוע מלהתעסק בה עוד שאין בה כדי טורחו אם יש מתבואה כדי להעמיד בה כדי חייב להטפל בה על כרחו. והא ליתא אלא בקבלנותא דאי בחכרנותא מה לו לבעל השדה אם יחדל סוף סוף חכירה נותן. אמר רב יהודה מה קצבה כדי לשיעור חייוב שדה גדולה לשיעור שדה קטנה לשיעור כדי אלא אם יש כדי זרע נפילה שמפריזין לה במפולת:

[**שם**]

ת"ר המקבל שדה מחבירו ולא עשת אם יש בה כדי להעמיד כרי חייב ליטפל בה שכך כותב לו אנא איקום ואחרוש ואזרע ואקצור ואעמיד ואדוש ואזרה המוץ ברחת או בנפה ואוקים כרייה קודמך ותיתי את ותטול פלגא ואנא בעמלי ובנפקות ידיי פלגא. ובמה כדי להעמיד כרי אמר רב יוסי בר חנינא כדי שתעמוד הרחת בלע"ז פאלא, בלשון כנען לופטא שזורין המוץ ברוח מתוך התבואה שתעמוד בה כשתוחבין אותו בתוכו. איבעיא להו רחת היוצא מהאי גיסא ומהאי גיסא מאי אמר ר' אבהו לדידי מיפרשא לי מיניה דר' יוסי בר חנינא כל שאינו כונס שלה דהיינו הרחב שמכניסין אותה להגביה התבואה עליו ולזרות שאינו רואה פני החמה וצדדין נמי בכלל כונס הם. איתמר לוי אמר שלש סאין דבי ר' ינאי אמ' סאתים. אמר רשב"ל סאתים שאמ' חוץ ההוצאה:

[**שם ע"ב**]

מתני' המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב או נשרפה אם מכת מדינה היא מנכה לו מן חכירו. ואם אינו מכת מדינה אינו מנכה לו מן חכירו. והא ליתא אלא בחכרנותא דאי בקבלנותא מאי מנכה איכא מה שימצאו יחלוקו. ר' יהוד' אומר אם קיבלה ממנו במעות בין כך ובין כך אין מנכה לו מן חכירו ואפילו היא מכת מדינה שעל המעות לא נגזרה גזירה הילכך לא עליו היתה פורענות זו. היכי דמי מכת מדינה אמר רב יהודה כגון דאישתדיף רוב הבקעה שזו בתוכה. עולא אמר כגון שנשדפו ארבע שדות מארבע רוחותיה. אמר עולא בעאן במערבא נשדף תלם אחד על פני כולו ולא יותר ואותו תלם כל סביבות שדה זו מהו. נשתייר תלם אחד כל סביבותיה שלא נשדף שדות שסביבותיה נשדפו וגם שדה זו נשדפו מהו מי אמרינן כיון דנשתייר תלם אחד ע"פ כול' לא לקתה זו ממכת מדינה אלא ממזלו או דילמא שייורא לאו כלום הוא. אפסיק ביארא אם היו ארבע שדות שסביבותיה בורות ושאר שדות סביב סביב נשדפו וגם זו נשדפו מי אמרינן ארבע שסביבותיה לא נשדפו או דילמא אם היו שדופות אף הן נשדפו: אפסיק ביירא. שדה בור בין השדופות לזו: אספסתא מאי. היו אותן שדות שסביבותיה זרועות למאכל בהמה ולא נשדפו והן הפסיקו בין השדופות לזו מאי מי אמרינן ארבע שדות לא נשדפו דילמא א"ל אם היו זרועות תבואה אף הן נשדפין זרע אחר מאי אם תימצי לומר אספסתא לאו הפסקה היא משום דלאו בכלל גזירת פורענות התבואה היא דא"ל אילו תבואה הואי איהי נמי אישתדיף. זרע אחר מאי חיטי לגבי שערי כזרע אחר דמי או לא. כל העולם כולו בשדפון ושלו בירקון של כל העולם ושלו בשדפון מאי. תיקו:

סימן שמד

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וסוגיין כרב יהודה:

[**דף ק"ו ע"א**]

א"ל זרעה חיטי והוא זרעה שעורין ואישתדוף נמי הלן שערי מאי מצי א"ל אילו זרעתה חיטי נמי הוה מישתדפא או דילמא א"ל אי זרעתה חיטי הוה מקיים בי ותנזר אומר ויקם לך מה שתבקש מאת היוצר יעשה לך ואני לא בקשתי בתחילת השנה מן השמים שיצליחוני בשעורים ולא בחטים. נשתדפו כל שדותיו של מחכיר בכל מקום שהן נשתדפו נמי הא בהדייהו ולא אישתדוף רובא דבאגא מאי כיון דלא אישתדוף רובא דבאגא לא מנכה ליה או דילמא כיון דאישתדוף כל אדעתיה א"ל משום לתך הוא מזלך גרם. דהא נשתדפו כל שדותיו ואפילו שישנן בבקעה אחרת מסתברא משום דא"ל לתך הוא דאי משום לתאי דידי הוה משתייר פורתא כדכתיב כי נשארנו מעט מהרבה. נשתדפו כל שדותיו של חוכר ואישתדוף רובא דבאגי ואישתדיף נמי האי מאי כיון דאישתדוף רובא דבאגי מנכה לו או דילמא כיון דאישתדוף כולתי ארעתיה ואפילו שישנן בבקעה אחרת א"ל משום לתך הוא דהא נשתדפו כל שדותיך. מסתברא דא"ל משום לתך הוא ואמאי הכא נמי נימא ליה אי משום לתאי דידי הוה משתייר פורתא לי כדכ' כי נשארנו מעט מהרבה. משום דא"ל אי הוה חזית לאישתייורי לך הוה משתייר לך מן נפשך:

[**שם**]

אמר שמואל לא שנו דאם מכת מדינה הוא דמנכה לו אלא שזרעה וצמחה ואכלה חגב אבל לא זרעה כלל ואישתדוף רובא דבאני חייב ולא מנכה ליה דא"ל אי זרעתה הוה מקיים בי לא יבושו בעת רעה ובימי רעבון ישבעו:

סימן שמה

ראיתי מפרש"י דדוקא נקט אכלה חגב אבל נשדפה אפילו לא זרעה כלל הוי פטור דכיון דמתני' קאי ובסתמא תרוייהו קתני אכלה חגב ונשדפה. והאי דנקט אכלה חגב ולא נקט נשדפה יש לומר דוקא קאמר. ועוד דלקמן לא מקשינן ליה אלא אהאי מימרא אבל אההיא דלעיל דאמ' אי זרעתה חיטי הוה מקיים בי ותנזר אומר ויקם לך לא מקשינן עלה מידי מההיא ברייתא דנקט בא ארי ודרס ובא זאב וטרף דהכי נמי הוה מצי למיפרך אההיא מימרא אלא ודאי ש"מ דהיינו טעמא דהתם נקיט נשתדפה רובא דבאגי ולא נקיט אכלה חגב לרובא דבאגי הילכך לא מקשי ליה מארי ודרס. דגבי ארי וזאב אכל דרס קתני. וכי האי אונסא ודאי לא מצי למימר נס הוא מתעביד לי שלא היה אוכלו משום הכי מקשי ליה אכלה חגב דהאי ניסא לא הוה משתכח שיאכל כל השדות ושלו הוה ניצול

מן החגב אבל גבי שדפון מצי למיהוי דכל השדות יהו שדופות ושלו ניצולות. ומשום הכי לא פריך ליה על ההיא דשדפון. גם ראיתי מפרשים דשמואל איירי כגון שאמר לו זרע מה שתרצה דהשתא לא מצי למימר ותגזר אומר ויקם לך שהרי לא נתפלל להקב"ה מזרע אחר שאמר לו שיזרע מה שירצה אלא מכל זרעים שבעולם נתפלל שיצליחו איזה זרע שיזרע ומסתמא הקב"ה לא קיבל תפלתו בכל זה ולהכי איצטריך ליה לשמואל למימר דאם לא זרעה כלל דאינו מנכה לו מן חכירו. ולא יקשה לך אמאי איצטריך למימר פשיטא דהא אמרי' לעיל דאפי' היכא דא"ל זרעה חיטי וזרעה שערי מצי למימר ותגזר אומר ויקם לך אע"ג דאיכ' קצת הוכחה שהיו נשתדפין. ואע"ג דאקשינן לשמואל ואסקינן בקושיא אפילו הכי איתא דשמואל ולא בטלו דבריו. ורבינו יצחק אלפס זצ"ל הביא הא דשמואל וסתמא דתלמודא נמי אסיק לעיל דמצי למימר הוה משתייר לי פורתא כדכתיב כי נשארנו מעט מהרבה:

[**שם ע"ב**]

תני חדא פעם ראשונה זרעה ואכלה חגב או נשדפה וחוזר וזורעה שנית ואם אינו זורעה אינו מנכה לו אפילו היא מכת מדינה. שלישית אינו זורעה ומנכה לו. ותניא אידך שלישית זורעה רביעית אינו זורעה. לא קשיא הא כר' דאמר בתרי זימני הוי הא כרשב"ג דאמר בתלתא זימני הוי חזקה. פלוגתייהו בהרבה מקומות מיהו ביארו בסוף פרק הבא על יבמתו ופשטוה נישואיה ומלקיות כר' ווסתות ושור המועד כרשב"ל :

[**שם**]

אמר רשב"ל לא שנו שמנכה לו מחכירו אלא שזרעה וצמחה ואכלה חגב אבל זרעה ולא צמחה מצי אמר ליה בעל הקרקע כל זרעא זרע ואזיל בה כלומר כל זמן הזריעה חזור וזורעה שמא לא הגיע זמן הזריעה ועד אימת הוי משך זמן הזריעה א"ר פפא עד זמן דכי אתי אריסא מדברא ונכנסין לבית בזמן שרגילין ליכנס דהיינו לאחר תשע שעות ביום קרוב לסוף העשירית וקיימא כימה שהיא בזנב טלה בראש כל אדם דהיינו באמצע הרקיע שנראה לכל אדם כאילו הוא על ראשו והן הן ימי אדר. ואוקימנא דקביל מיניה באפלי שעורים וקיטנית הנזרעים באדר. מתני' ר' יהודה אומר אם קיבלה ממנו במעות בין כך ובין כך אינו מנכה לו מחכירו. ההוא גברא דקביל ארעא בזוזי למיעבד בה תומי אגודא דנהר מלכא סבא. איסתכר נהר מלכא סבא לשון ויסכרו כל מעינות תהום רבה נסתמה מהלכתו שעכבוהו העליונים והטהו דרך אחרת דאין ירק מצליח אלא בקרקע נרבצת בארץ לחה. אתא לקמיה דרבא א"ל זיל נכי ליה אמרו ליה רבנן לרבא והתנן ר'

יהודה אומר אם קיבלה ממנו במעות בין כך ובין כך אינו מנכה לו מן חכירו. א"ל לית דחש ליה להא דר' יהודה:

[**שם**]

מתני' המקבל שדה מחבירו בעשרת כורין של חיטין ולקתה שהיו חיטיה שרופות וכחושות נותן לו מתוכה. היו חיטיה יפות לא יאמר לו הריני שולח לך מן השוק אלא נותן לו מתוכה וזו בחכירות הוצרכה לשנותה ולא בקבלנות דאי בקבלנות פשיטא דכל אחד זוכה ומתחייב בחלקו. ההוא גברא דקביל ארעא לאספסתא עבדא אספסתא והיא נקצרת לשלשים יום כדאמרינן בחזקת הבתים. ובתר דעבדא אספסתא חרשה לשעורין לקיץ הנהו שערי שלח' רב חביבא מסורא לפר"ת לרבינא כי האי גוונא מאי. שלח ליה לקתה נותן לה מתוכה. א"ל מי דמי התם לא עבדא ארעא שליחותיה בעלה לא חכרה אלא לאספסתא ואילו זרע לה אספסתא ואזיל הוה מצלחא:

[**שם**]

ההוא גברא דקביל פרדיסא מחבריה בעשרה דני חמרא. תקף ההוא חמרא סבר רב כהנא למימר היינו מתני' דתנן לקתה נותן לו מתוכה. א"ל רב אשי לרב כהנא מי דמי התם לא עבדא ארעא שליחותיה הכא עבדא ארעא שליחותיה הענבים לא לקו משנעשה יין בחביותיו ובביתו לקה. ואמרי' בבבא בתרא חמרא אכתפא דגברא שוור זה קונהו מזה ומזלו גורם להחמיץ. ומורי רב אשי בענבי דקרים ענבים שהתליעו ושדה שלקתה בעומר' בעודן שטוחות בה ליבש בימות הקיץ בכל זה עודן לקרקע צריכין. וכן ענבים שהתליעו בין בצירה לדריכה וכגון שלא איחרום יותר מן המנהג:

[**שם**]

מתני' המקבל שדה מחבירו לזורעה שעורין לא יזרענה חיטין. חיטים יזרענה שעורים רשב"ג אוסר קיטנית יזרענה תבואה תבואה לא יזרענה קיטנית רשב"ג אוסר. פי' שקיבלה בחכירות בכך וכך חיטין או שעורין או משום לא יזרענה חיטין שהחיטין מכחישין את הקרקע יותר מן השעורין והא לא מיתוקמא בקבלנות דאי בקבלנות הא אמרן תכחוש ארעא ולא ליכחוש מרה וחרי הוא נהנה בשינויו של זה:

[**דף ק"ז ע"א**]

מתני ליה רב יהודה לרבין בר רב נחמן תבואה יזרענה קיטנית א"ל והא אנן תנן תבואה לא יזרענה קיטנית א"ל לא קשיא הא לן והא להו מתני' בארץ ישראל קאי שהיא מקום גריר ואיכא למיחש לכחשא דארעא. אנן השתא בבבל קיימינן שהיא מצולה וטיבעני וביצעי מים וליכא למיחש לכחשא דארעא הילכך משנה לכל מה שירצה מקיטנית

לתבואה ומתבואה לקיטנית והיינו כרבנן. א"ל רב יהודה לרבין בר רב נחמן אבין אחי הני שחליים שקורין בלעז קרישין הגדילין בין הפשתן אין בהם משום גזל לכל הבא ועוקרו לפי שהוא משביח את הבעלים שמפסידין הפשתן יותר מעל דמיהן. ואם עומדת על גבולי הערוגה ולא בתוכה יש בהן משום גזל דלא מפסדי ואם הוכחשו השחליים לזרע שעמדו בפשתן ימים רבים עד שגמרו גדילתן שוב אין עמידתן מועלת בפשתן ויש בהן משום גזל. א"ל רב יהודה לרבין בר רב נחמן אבין אחי דילי דילך ודילך דילי נהוג בי מיצרא אילן הנוטה לכאן לכאן והנוטה לכאן לכאן. יש באילנותיי שהפירות שלך ויש באילנותיך שהפירות שלי ששדותיהן סמוכות זו לזו והמצרים גבוהין ואילנות נטועין בהן יש מן הנטועין בשלי ששרשיהם כפפו ונטו כולן לתוך שדך ויונקים בשלך ויש בשלך שנוטין לתוך שלי שיונקים משלי ומארצי. ונהוג בני מיצרא אילן הנוטה לכאן לכאן נוטין השרשין לצד שדה זו הפירות שלו. דאיתמר אילן העומד על המיצר אמר רב הנוטה לכאן לכאן והנוטה לכאן לכאן ושמואל אמר חולקין. מיתיבי אילן העומד על המיצר חולקין. תירגמה שמואל אליבא דרב בממלא את כל המיצר שנוטין שרשין לכאן ולכאן. אי הכי מאי למימרא לא צריכא דתלי טוניה להאי גיסא משא פירותיו וענפיו נוטה לצד אחד. ואכתי מאי למימרא מהו דתימא דא"ל פלוג הכי טול אתה חציו שלך שאצלך ואני חציו שאצלי קמ"ל דא"ל מאי חזית דפלגת הכי פלוג הכי לעבר רוחב השדות חלוק האילן אם עומדות השדות חלוק האילן אם עומדות השדות מזרח ומערב חלוק את האילן צפון ודרום:

סימן שמו

פר"ח זצ"ל אע"ג דתירגמה שמואל מתניתין כרב. כשמואל קיימא לן. ואי איכא מנהגא דייניו ביה כדאמר רב הונא לרבין נהוג בני מיצרא נוטה לכאן לכאן כלומר באותה שדה האילן פירות לבעל אותה שדה הן דין לעשות כמנהגו עכ"ל. וכן כתב רבינו יצחק זצ"ל דהילכתא כשמואל:

[**שם**]

א"ל רב יהודה לרבין בר רב נחמן אבין אחי לא תזבון ארעא סמוך למתא דאמר ר' אבא אמר רב אסור לאדם שיעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת בקמותיה שלא יפסידה בעין רעה. איני והא אשכחינהו ר' אבא לתלמידיה דרב ואמר להן מאי אמר רב בהני קראי ברוך אתה בעיר שיהא ביתך סמוך לבית הכנסת ברוך אתה בשדה שיהו נכסיך קרובים לעיר שלא יהא טורח בהכנסת פירותיהם. לא קשיא הא דמהדר ליה שודא וריתקא שפיר דמי הא דלא מהדר שודא וריתקא:

סימן שמז

פר"ח זצ"ל שורא חומה. ריתקא סייג שעל השורא. וכן פירש בערוך:

[**שם ע"ב**]

והסיר י"י ממך כל חולי אמר רב זו עין הרע. דרב לטעמיה דרב סליק לבי קברי עבד מאי דעבר ואמר תשעין ותשע בעין הרע ואחד בדרך ארץ פרש"י זצ"ל יודע היה ללחוש על הקברות ולהבין על כל דבר באיזו מיתה מת ואם מת בזמנו או בעין הרע. פר"ח זצ"ל גאון אמר אנן לא גרסינן עבד מאי דעבד שאומ' סליק לבי קברי עשה כגון שאילת חלום וא"ל בחלומו צ"ט מתים בעין רע ואחד בדרך ארץ. ויש מפרשים שעל ידי עשבים שהיה נוטע היה יודע איזה מת בזמנו ואיזה שלא בזמנו כגון שהיה נוטע עשב על קברו של כל אחד ואחד ואותו עשב שהיה צומח על הקבר בידוע שמת בלא זמנו:

סימן שמח

ובערוך פי' כפר"ח פי' שנטע אילנות על הקברים והשביעין שלא ישרישו ושלא יצמחו ושלא יפריחו אלא אותם הנטועים על המתים שמתו בזמנם ולא יצאו אלא אחד למאה:

[**שם**]

א"ל רב יהודה לרב אדא משוחאה מודד הקרקעות בשכר לקונים ולמוכרים ולאחין ושותפין הבאין לחלוק לא תזלזל במשיחתן דכל פורתא ופורתא חזי לכורכמא רשקא כרכום של גן. ובלעז כרוג אורמינטל. ובערוך פי' כרכום ששוה משקלו כסף רישקא אריינטל'. כפרים עם נרדים תרגום כפירין עם רישקי'. נרד וכרכום תרגום רשק ומוריקא. א"ל רב יהודה לרב אדא משוחאה ארבע אמות דאניגרא זלזל בהו. אמת המים שהמשיכוה מן הנהר הגדול על פני הבקעה כולה ומניחין בעלי כל שדה ושדה מלזרוע על אנפיה רוחב ארבע אמות שלא תקלקל שפתה ומודדין אותן כולן יחד. ומצייני' ומתחמין בסימנין שלא יחרשו מן הסימן ולחוץ לזלזל בהן ואל תדקדק בהן להרחיבן. אנהרא לא תמשיחינהו כלל אלא באומד כדי שיהו ניכרות לעינים שהן שלימות ורחבות. ר' יהודה לטעמיה דאמר ר' יהודה ארבע אמין אניגדא לבני אניגדא אינו מזיק אלא ליחידים ויש בידם למחול דנהרא לכולי עלמא ומאן מחיל. מכריז ר' אמי מלי כתפי ניגרי בתרי עבדי נהרא קוצן. המוצא יער או אילנות נטועין על שפת הנהר יקוץ ברוחב מלא כתף מושכי חבל הספינה והן מטין עצמן באלכסון והולכין כשהן משופעין לצד היבשה שלא תמשכם הספינה למים וכל כמות הצריך להילוכ' דינם לקוץ ובשני עבדי נהר שפעמים שהולכין מיכן ופעמים שהולכין מיכן. רב נתן בר אושעיא קץ שיתסרי אמהתא ברוחב כדרך רשות הרבים. כדתנן בבא בתרא דרך הרבים שש עשרה אמה אתו

עליה בני מרשוניא דפטה הוא סבר כבני רשות הרבים ולא היא משום אמתוחי אשלא ובמלי כתפי נגרי סגי:

[**דף ק"ח ע"א**]

אמר רב יהודה הכל לגלוי גפה ואפי' מיתמי. הכל מסייעין לגדור חומת העיר ולהעמיד שעריה שלא יכנס צבא השונאים לעיר. אבל מרבנן לא מאי טעמא רבנן לא צריכי נטירותא תורתן משמרתן כדכתיב בשכבך תשמור עליך. לכריא דפתיא לכרות מעיין או בורות למים לשתות אפילו מדרבנן שהרי הן צריכין לשתות. ועל שם כלי ששופין בו ששמו פתיא בלשון ארמי קרי לה כריא פתיא. וה"מ דלא נפקי באוכלוזא שאין בעלי בתים יוצאים בעצמם בכרוז ובאוכלוזא לחפור אלא גובין מעות ושוכרין פועלים. אבל נפקי באכלוזא. רבנן לאו בני מיפק באכלוזא נינהו מפני שגנאי הוא להם. אמר רב יהודה לכריא דנהרא כשמעלה שירטון ונופלין בו אבנים ומעכבין מרוצת המים וכורין ומנקין אותן להעביר מכשוליו תחתאי מסייעי עילאי. כשהעליונים מתקנים כנגדם למעלה יש לתחתונים לסייעם שמכשולים העליונים מעכבים את המים לידר נמצא תיקון העליונים לעזרת התחתונים. עילאי לא מסייעי תתאי כשמתקנין למטה שתיקון שלמטה אינו לעזרת העליונים אלא לדעתם שכל זמן שהמים רצים למטה מן הנהר מתמעטים למעלה והשדה מתיבשות. וחילופא במיא דמיטרא כגון בעיר שהמים קשים להם להרבות להם טיט ולקלקל הדרכים ועושין להם חריץ במורר להוריד המים חוץ לעיר אם נתקלקל החריץ וכורין אותה. העליונים זקוקים לסייע התחתונים לכרות את שכנגדם שכל זמן שלא ירדו מים התחתונים חוץ לעיר יעמדו העליונים במקומן אבל תחתונים אין להם לסייע לעליונים לכרות למעלה שכל זמן שלא ירדו עליונים למטה טוב להם לתחתונים. אמר שמואל האי מאן דאחזיק בירקתא בשני פרסיים היה קרקע מופקר לכל הקודם להחזיק בו ולפרוע למלך סטקא דהוא מס של הקרקע ואם בא והחזיק על שפת הנהר מקום שהספינות עולות לנמל וצריך מקום פנוי הרבה לפורקי משאות לספינות ולטוענין מתוכן ומוציאין. וזה החזיק לבנות שם בנין או לחרוש ולזרוע חציפא הוי שמקלקל מקום לרבים אבל סלוקי מדינא לא מסלקינן ליה. והאידנא דקא כתבו פרסאי לאותן החולקין שדות שעל הנהר קני לך שדה עד תוך הנהר מלא צואר הסוס והלוקחין גודרין גדירן רחוק מן הנהר שלא לקלקל מקום הרבים. אם בא אחר והחזיק מן הגדר ולצד הנהר מסלקינן ליה לפי שהיא קנויה לבעל הגדר עד תוך המים:

[**שם**]

אמר רב יהודה האי מאן דאחזיק ביני אחי וביני שותפו חציפא הוי מסלוקי לא מסלקינן

ליה פירש"י שהחזיק בשדה העומדת ליקח בטסקא ושדות שני אחין או שני שותפין סמוכות מיכן ומיכן. ופר"ח שהחזיק בשדה של גר. ורב נחמן אמר סלוקי נמי מסלקינן ליה ואי משום דינא דבר מצרא שאינן לא אחין ולא שותפין אלא מכח מצרנות באין על המחזיק ואומרים אנו היינו מצפים לקחתה שאנו צריכין קרקע וטוב לכל אחד ממנו ליקח בסמוך לו ולא ליקח במקום אחר לא מסלקינן ליה דלא איכפת לן לדינא דבר מצרא כלל ולית לן האי טעמא ועשית הישר והטוב לפני י"י דבר שאי אתה נחסר כל כך שתמצא קרקעות במקום אחד ולא תטריח על בן המיצר להיות נכסיו חלוקין. ונהרדעי אמרי אפילו משום דינא דבר מצרא מסלקינן ליה משום שנא' ועשית הישר וכו':

סימן שמט

פר"ח זצ"ל ואסקינן כל הקונה קרקע בתוך אחין או שותפין מסלקינן ליה משום דינא דבר מצרא. ותרוייהו לא נהירא דהא דפי' שהחזיק בשדה של גר א"כ היכי קאמר רב נחמן דמסלקינן ליה וכי אמאי לא יחזיק בנכסי הגר בחנם. או מה דינא דבר מצרא שייך בדבר שיכול לזכות בו בחנם ולא ימצא במקום אחר ואפי' משום עני המהפך בחררה לית ביה. גם מה שפי' הקונה בתוך האחין או בתוך השותפין דמסלקינן ליה משום ועשית הישר והטוב. דמאי איריא אחין ושותפין אפילו אינש דעלמא נמי מסלק ליה משום ועשית הישר והטוב דלית לן דרב נחמן דלית ליה טעמא דועשית הישר והטוב:

[**שם**]

שדה היוצא לימכר ובא אחד ונטל רשות מן המצרן וא"ל המצרן זיל זבון צריך למיקניא מיניה או לא אמר רב נחמן לא צריך למיקניא מיניה. נהרדעי אמרי צריך למיקניא מיניה דאי לא קני מיניה מצי א"ל משטה הייתי בך כדי להעמידה על דמים הראויים לה שאם באתי אצל בעלים היה מעלה לי בדמיה בשביל שחביבה עלי:

סימן שנ

והילכתא צריך למיקניא מיניה. והשתא דאמרינן דצריך למיקניא מיניה א"כ אין קנינו של זה כלום ואי אייקר ארעא או זל ארעא ברשותיה דבר מצרא אייקר או זל ולא יוסיף ולא יגרע מלקבל דמים שנתן בה. דאי אייקר רווחא דבר מצרא הוא וכל זל פסידא דבר מצרא הוא וכן הלכה. וכן פר"ח זצ"ל זבן במאה ושויא במאתים חזינן אי לכולי עלמא קא מוזיל ומזבן יהיב ליה מצרן ללוקח מאה ומוציאה מידו דאי לא יהיב ליה מאתן דגבי האי הוא דאוזיל. זבן במאתים ושויא מאה סבור מינה מצי א"ל מצרן ללוקח לתקוני שדרתיך ולא לעוותי. א"ל מר ינוקא בריה דרב חסדא לרב אשי הכי אמרי נהרדעי משמיה דרב נחמן אין אונאה לקרקעות. וקיימא לן דאין לבר מצרא לטעון טענה זו ללוקח אלא אם רצה לדחות הקונה וליטול הקרקע בדינא דבר מצדא אם נותן כל הדמים שקנה זה

הקרקע בהם (ואף על פי שקנה זה הקרקע בהם) ואע"פ שקנה במאתים ואינו שוה אלא מאה הואיל ולא קנה ממנו שסילק ידו ממנו הדין עמו. ואם רצה בר מצרא להפחית לו מן הדמים אין שומעין אלא ישאר קרקע זה ביד הקונה שאין דינא דבר מצרא עליו אלא כשמחזיר לו הדמים שקנה בהם עד גמירא. ואע"ג דסוגיא דשמעתין דאין אונאה לקרקעות ואפילו ביטול מקח אין בהם אליבא דרב נחמן. ה"מ בענין דבר מצרא בלחוד אבל לענין מקח וממכר ביטול מקח אית בהו כר' יוחנן. עכ"ל. והיכא דלא קנה לוקח מן המצרן אפילו שהתנה אצלו ביד הלוקח כמה שנים ולא מחה המצרן בידו המצרן מוציא מיד הלוקח ונותן לו דמיו כמו שקנה:

סימן שנא

וכבר היה מעש' בשפירא בלוקח שלא קנה מן המצרן ושהתה בידו כמה שנים ולא מיחה המצרן ביד לוקח ואחר זמן רב מיחה בידו ותבעו לדין על דבר מצרנותו. והורה מורי רבי' שמחה בר שמואל זצ"ל שנותן דמיו המצרן ללוקח במה שקנה והוצרך הלוקח ליתן הקרקע למצרן וקיבל ממנו דמיו. ובן גריוא דארעא בי מיצעי נכסי של מוכר ושדות המוכר מוקפות לו מכל צד חזינן אי עידית היא דבר העשוי לימכר לעצמו שאינה דומה לשאר שדות הסמוכות לה. או זיבורית היא זביניה זביניה ואין מצרני המוכר יכולין לסלקו שהרי יש ביניהם הפסק ואי לא איערומי מערים אם באתי ליקח אצלם יסלקוני אקנה אני בית סאה בעצמי ואהיה אני מצרן לכל רוח ואקנה אני אחרי כן לכל צד ולא יוכלו לסלקני מן הנותר לכל רוח הילכך מהשתא מסלקינן ליה:

[**שם ע"ב**]

מתנה לית בה משום דינא דבר מיצרא. אמר אמימר אי כתב בה אחריות אית בה משום דינא דבר מצרא דוראי מכר הוא שאין כותבין אחריות על המתנה. כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל אי כתוב בה אחריות אית בה משום דינא דבר מצרא דאמר האי מזבין קא מזבין לה. משום הכי קאמר כתב לה אחריות והאי דכתיבא בשם מתנה איערומי הוא משום דינא דבר מצרא ודינא הוא דחזיא כמה שויא ויהיב ליה בר מצרא ונחות לארעא ואי אודי דמזבן זבנה והאי דכתב לה בשם מתנה משום דינא דבר מצרא הוא עבד הכי ואמר בכך וכך זבינתה וליכא סהדי דמסהדי בכמה זבנה. מיסתברא לן דמישתבע הואיל וכשלוחא הוא לגבי בר מצרא. והיכא דכתב לה בשטר מתנה וקבילית ליה לפלוני דנא אחריות מתנא דא די נפקא מחמתי מן ידיה יהיבנא ליה כך וכך זוזי דארעא לא שויא ההוא שיעורא אע"ג דלא קא מודה דמזבן זבנה לא שקיל לה בר מצרא אלא בדמי דקביל עליה מארי דארעא דמה נפשך אי במתנה יהבה ניהליה מתנה לית בה משום דינא דבר מצרא

ואי מיזבן קא זבנה ניהליה לא עביד איניש דמקבל אנפשיה מאי דלא שקיל מיניה. הילכך אי יהיב ליה בר מצרא כולהו דמי דקביל עליה מארי דארעא שקיל ואי לא לא שקיל עכ"ל. שמעינן מהני תרי שמעתא דכל היכא דמצינו למיתלי דלבטל דינא דבר מצרא קא עביד ומסלקינן ללוקח ויהיב ליה המצרן דמי ונחית לארעא כמו היכא דזבין גריוא דארעא בי מיצעי נכסיה של מוכר וכמו מתנה שכתוב בו אחריות הילכך ראובן שקנה שדה משמעון וכתב לו שני שטרות עליה אחד של מכר ואחר של שטר מתנה אי אית בה דינא דבר מצרא ומסלק ליה מצרן ללוקח. וההיא דפ' נערה דראשון במכר ושני במתנה ליפות כחו כתב לו משום דינא דבר מיצרא פי' כתב לו שני שטרות על שדה אחת אחד שטר מכר ואחד שטר מתנה לא ביטל שני את הראשון ליפות כחו כתביה. ופרש"י זצ"ל ואי נמי לא הוסיף ביה לא ביטל את הראשון אלא דלא ליתו בני מיצרא וליערערו עלי' דקיי"ל מתנה לית בה משום דינא דבר מיצרא התם פירש רבינו שמשון זצ"ל בר אברהם דאמר אהוי תרוויהו אי אית בה דינא דבר מיצרא משום שטר של מכר דהא אפי' מתנה שכתוב בה אחריות אית בה משום דינא דבר מיצרא אע"ג דלא ידעינן בברור אי זבניה ניהליה אי במתנה יהבה ניהליה ואע"ג דכוליה שטרא אי כתיבה בלשון שטר מתנה אלא שכתב אחריות אמרינן זבנה ניהליה ואי אית בה משום דינא דבר מצרא. אלא התם איירי שהצניע השטרות שאם יבא עליו בעל חוב יוציא שטר מכר משום אחריות ואם לאו יבא בעל חוב להוציא מידו וגם לא נודע שטרי מכר ויבא עליו מצרן לסלקו מכח דין מצרא יביא שטר מתנה ויסלק את המצרן ממנו כי יאמר לא קניתי זו הקרקע אלא במתנה ניתנה לי ומתנה לית בה משום דינא דבר מצרא כך הוא דעת המוכר ומשום הכי לא ביטל את הראשון. ולא שיהא מותר לעשות כך דהא שמעינן משמעתא דאסור להערים ולבטל דין מהמצרנות אלא שאם עשה כן כך ה"ה. אבל היכא דאיכא שטר מכר או ליכא שטר מכר ואיכא עידי מכר ואף על גב דכתיב ליה שטר מתנה אית בה משום דינא דבר מיצרא דכל אדם נקיל לו לכתוב שטר המתנה:

[**שם**]

מכר כל נכסיו לאחד לית בה משום דינא דבר מיצרא. פירש"י זצ"ל מכר כל נכסיו לאחד בכ"מ שהם זו במזרח וזו במערב ויצאו מצרני אחד מהם ועירערו לית בה משום דינא דבר מצרא שלא תיקנו חכמים לומר ללוקח להסתלק לעשות הישר והטוב לבעל המיצר שהיא רעה למוכר שזה לא יקנה את השאר שימשוך את ידו בשביל זו ובמקום פסידא דמוכר לא תקנו דינא דבר מיצרא כדאמ' לקמן הני צירי והני שרי לית בהו משום דינא דבר מצרא עכ"ל:

סימן שנב

משמע מדבריו שאם יצאו מצרני כולם ועירערו ורוצה כל אחר לקנות מצרנות דאי בה משום דינא דבר מצרא ומסלקין את הלוקח דהשתא ליכא רעה למוכר. אי נמי אם המוכר מתרצה אע"ג דלא יצאו כי אם מצרני אחר מהם נמי מסלקי ליה הואיל ובעבור המוכר הוא והרי הוא מתרצה. מכר לבעלים הראשונים לא אית בה משום דינא דבר מיצרא. ראיתי מפרשים שמתחלה מכרוה לו ועכשיו הוא רוצה לחזור ולמוכרה להם לית בה משום דינא דבר מיצרא ואין המצרן יכול לעכב עליהם הואיל וקדמו והתחילו לקנותה. וה"ה אם בא אדם מעלמא שאינו מצרן ורוצה לקנותה אין הבעלים הראשונים יכולים לעכב עליהם דכולי האי לא ייפו רבנן כחם כרי לעכב על אחרים שלא לקנותה כי אם בזה ייפו כחם שאחרים לא יעכבו עליהם אבל הם על אחרים לא. ולא איתבריר לי דאי הבעלים הראשונים מכרוה לראובן וראובן מכרה לשמעון ובאו הבעלים הראשונים לקנותה משמעון אי אית בה דינא דבר מיצרא אי לאו דדילמא לא אלמו רבנן לכחייהו אלא כלפי לוקח דידהו אבל כלפי לוקח דלוקח לא או דילמא לא שנא:

סימן שנג

ובפר"ח זצ"ל כתב קנאוה בעלים הראשונים זה שכבר מכרו מקודם לכן ועכשיו פדאוה דהיינו משמע מלוקח ראשון דלשון פדאוה לא שייך אלא בלוקח דידהו שמכרוה לו. ומיסתבר לי דדוקא גבי לוקח דידהו אלמוה רבנן לכחייהו שאם לא כן אטו עד שלם לא הוי בהו דינא דבר מיצרא:

[**שם**]

זבן מגוי וזבין לגוי לית בה משום דינא דבר מיצרא. זבן מגוי א"ל אריא אברחי לך ממצרנך ואין לך טוב וישר מזה זבין לנוי גוי לא בר ועשית הישר והטוב. ואין לנו לומר משום דינא דבר מיצרא ועשית הישר והטוב אלא ללוקח שהמוכר אומר מה עשיתי לך אם ארצה לא אמכרנה ותהא בידי אבל ללוקח נאמר משוך ידך ויקחנה זה. שמותי ודאי משמתינן ליה למוכר הזה עד דמקבל עליה כל אונסא דאתי ליה מחמת הלוקח הגוי הזה:

סימן שנד

ופי' רבי' יצחק זצ"ל ודוקא שישראל חפץ ליקח באותן דמים שלקח הגוי דוקא אז משמתינן ליה. וצ"ע:

[**שם**]

משכנתא לית בה משום דינא דבר מצרא אי מכרה לו שממושכנת לו לית בה משום דינא דבר מצרא שזה שכן מצרן מכולם שכולה שכונה בידו. דאמר רב אשי אמרו לי סבי

דמתא מחסיא מה משכנתא דשכונה גביה. מאי נפקא מינה לדינא דבר מיצרא. מעשה היה. כבר כתבתי לעיל באיזהו נשך:

[**שם**]

למכור ברחוק ולגאול בקרוב אם המוכר הזה מוכרה מפני שהיא רחוקה הימנו ורוצה לקנות אחרת בקרוב לו או למכור ברע ולגאול ביפה אין בה משום דינא דבר מיצרא שאין לנו להפסיד למוכר משום ישר וטוב לו דמצרן דכשם שעלינו לעשות ישר וטוב לזה כך עלינו לעשות ישר וטוב לזה ואם באנו לעשו' איחור בדבר שמא בין כך ובין כך תימכר זה שהיה זה רוצה לקנות:

[**שם**]

לאכרגא לפרוע כסף גולגולת למלך ולמזון אלמנה והבנות שבית דין מוכרין בנכסי יתומין. וכן לקבור את המת לית בה משום דינא דבר מצרא דאמרי נהרדעי לאכרגא ולמזוני ולקבורה מזבינא בלא אכרזתא. פירש"י זצ"ל וכיון דמשום רווחא דיתמי לא משהינ' למילתא פן יכעס שוטר המלך וכן לחסרון מזונות ולבזיון המת כ"ש משום בר מצרן לא משהינן למילת' לאודעיה עכ"ל. משמע מדבריו הא ידע מצרן מעכב על הלוקח מליקח ולוקח המצרן דאית ביה משום דינא דבר מצרא אלא שאין מאחרין מלמכור ללוקח עד שנשאל למצרן אם רוצה ליקח אם לאו. אבל בפר"ח זצ"ל משמע דלית בהו כלל משום דינא דבר מצרא. וזה לשונו לאכרגא ולמזונותיו ולמזון האשה והבנות וכיוצא בהן וכן המוכר לצרכי קבורת מתים שלו הקונה מאלו כולן אין לו עליו דין בר מצרא אקילו בהו רבנן משום דהוא דחוק כדי שיקפצו ויקנו ממנו מאחר דידעי דלית בהו משום דינא דבר מצרא. עכ"ל:

סימן שנה

הרי פי' דלית בהו דינא דבר מצרא כלל. ופי' נמי שהמוכר למזונות לית ביה משום דינא דבר מצרא:

[**שם**]

לאשה וליתמי ולשותפי לית בהו משום דינא דבר מצרא פירש"י זצ"ל מכר לאשה לא מסלקינן לה דלאו אורחה לאהדורי ולבקש מי יש לו קרקע למכור ומשבאה לידה ראשון אין לנו לומר לה עשי הישר והטוב והיא רע ליך וכן יתמי. ושותף שמכר לחבירו חלקו בשדה שהן שותפין בה אין לנו לסלקו משום דינא דבר מיצרא ולומר אי אתה בא בחלק חבירך אלא כאחד המצרנין ויקחוה עמך אלא כיון שלא נתברר חלקו הרי כשכן בכולה עכ"ל. ופר"ח זצ"ל אשה או יתומין שקנו קרקע או שותף משותפי בזולתו קרקע זה כ"ש

אם הוא שותף בזה הקרקע הני כולהו לית בהו משום דינא דבר מצרא ועשית הישר והטוב דידהו טפי עדיף. עכ"ל:

[**שם**]

שכיני העיר שכיני שדה שכיני העיר קודמין. פרש"י זצ"ל נראה בעיני דלאו בדינא דבר מצרא איירי אלא להשיא דרך עצה ישר וטוב למוכר שאם יש לו שדה למכור ובאו עליה ללוקחה שכיני הדר אצלו בעיר ושכן שיש לו בשדה ששדותיהן שמוכות ושדה שיש לו שדה למכור אינה סמוכה למצרן שכיני העיר קודמין. ואני לא דקדקתי מפי רבינו כל צרכי. ועד הנה פירשתיה דבמצרן דיליה קאמר. והשתא לא נהירא לי דא"כ הוה ליה למימנינהו בהדי הנך דלעיל ולמימר הכי לאשה ליתמי ולשותפי ולשכיני העיר ולתלמידי חכמים לית בהו משום דינא דבר מצרא. מאי שנא דשני בלישנא דכולא שמעתא למינקט לישנא דקודמין. ותו דקאמר שכן ותלמיד חכם ת"ח קודם אי האי שכן מצרן הוא אמאי ת"ח קודם אטו ת"ח לא בר ועשית הישר והטוב הוא האי עשית הישר והטוב אלוקח שדיוה רבנן כדאמר לעיל גבי זבין לגוי גוי לאו בר ועשית הישר והטוב הוא. ותו קרוב ותלמיד חכם מאי דינא דבר מיצרא איכא וא"ת כששניהם מצרנים הם אטו משום דתלמיד חכם הוא משלח גלימי דאינשי עכ"ל. ובפירושי גאונים כתב שכיני העיר ושכיני שדה שאם יש קרקע הסמוכה לעיר ויש בני העיר מצרנים לה ויש לה בשדה מצרנים שכיני העיר קודמין תלמיד חכם קודם דטריד בגירסי' ולאו אורחיה למיטרח ולמיזבן עכ"ל. וכן ראיתי מפרשים שכינו בעיר ות"ח אינו שכינו ושניהם מצרנים לו בשדה ת"ח קודם וכן כולן. קרוב ותלמיד חכם תלמיד חכם קודם. שכן וקרוב. טוב שכן קרוב מאח רחוק. וכן פי' רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל בשם רבינו תם זצ"ל דלענין מצרנות איירי:

סימן שנו

ורבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב הני כולהו דאמר' בהו דאקרמ' ליכא חד מינייהו בר מיצרא אלא תרוייהו רחיקי נינהו מארעא אלא מיקדם הוא דמקדמי' חד אחבריה ואקדים אידך וזבן לא מפקי' מיניה אלא בהדי בר מצרא כולהו אית בהו משום דינא דבר מצרא עכ"ל. והיינו כדברי רש"י זצ"ל. וכן פר"ח דהני כולהו אין אחר בהם בר מצרא בזה הקרקע הנמכר:

[**שם**]

בזוזי טבי וזוזי תקילי לא אית בהו משום דינא דבר מצרא פי' רש"י זצ"ל מצרן שבא לעורר על המקח ומביא מעות במשקלו וטוב ויתר על של לוקח. אבל של לוקח טובים וחריפים במטבע היוצאה יותר משל מצרן אי נמי איפכא. לית בהו משום דינא דבר מיצרא דא"ל

המוכר בהני ניחא לי עכ"ל. וכן פי' בפירושי גאונים כדבריו. הני צירי הני שרי לית בהו משום דינא דבר מצרא פירש"י זצ"ל לוקח ומצרן ששלחו מעותיהן. של מצרן צרורין וחתומין וזה ירא להתירן שלא יאמר יותר היו ושל לוקח מותרין לית בה משום דינא דבר מצרא דפסידא דמוכר הוא דאמר לזוזי אנא צריכנא עכ"ל. ובפי' הגאונים פירשו דמצרן צירי וליתנהו קמן דאית ליה מלוה גבי אחר ובעי למיתבינהו ניהלייהו וזוזי דלוקח שרו ואיתנהו לקמן לית בה משום דינא דבר מצרא. עכ"ל:

סימן שנז

פר"ח זצ"ל הני צירי והני שרו פי' הביא בר מצרא צרור של כספים צרור וחתום ואמרו בעליו הניחוהו אצלי עד שיעמדו במשקלם וימסרום לו ועכשיו יבא. ואחר שאינו בר מיצרא בידו מעות מותרין קונה זה שבידו מותרין ואין עליו דין מיצרא. עכ"ל:

[**שם**]

אמר איזיל ואיטרח ואייתי זוזי לא נטרינן. פי' רש"י זצ"ל מילתא באנפי נפשיה הוא מצרן שאומר איזיל ואיטרח ואייתי זוזי לא נטרינן. איזיל ואייתי חזינן אי דאמיד הוא שאנו אומדין אותו שאפשר לו לקיים דבריו ואזיל ומייתי נטרינן ליה ואי לא לא נטרינן ליה אלא לוקח אחר שאינו מצרן ואין המצרן יכול להוציא מידו:

[**שם**]

ארעא דחד ובתי דחד פי' בנין שעליה מריה דארעא מעכב אמרי בתי שלא ימכור הבנין לאחר דהואיל והוא בא למוכרה וזה מריה ארעא צריך לה טוב שיהיה בנינו בקרקע שלו ואיכא הישר והטוב. מרי בתי לא מעכב אמרי ארעא מלמכור קרקעו לאחר שהוא שכן דלשיגיעו שניו עומד להסתלק ממנה. ארעא דחד ודיקלי דחד מרי ארעא מעכב אמרי דיקלי. מרי דיקלי לא מעכב אמרי ארעא פירש"י זצ"ל שמכר לו דקלים בשדהו להניחם שם עד זמן פלוני או עד שיבשו. עכ"ל:

סימן שנח

ורבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב קמפרשי רבנן הא דאמרינן מרי דארעא מעכב אמרי בתי ואמרי דיקלי ה"מ היכא דלית ליה למרי בתי ולמרי דיקלי זכות בארעא משום הכי אית ליה למריה ארעא לעכובי עלייהו ולית להו לזבונינהו אלא למאן דבעי או דשקיל להו לנפשיה דאי לא אמר ליה עקור ביתך או דיקלך וזיל אלא היכא דאית ליה למריה בתי ודיקלי או למרי דיקלי זכותא בההיא ארעא למיקבע בה הנך בתי ודיקלי כגון ההוא דתנן הקונה שני אילנות בתוך של חבירו לא קנה קרקע קנה שלשה קנה קרקע וכגון ההיא דאמר פשיטא מכר קרקע ושייר אילנות לפניו יש לו קרקע ואפי' לר' עקיבה דאמר מוכר בעין יפה מוכר ה"מ גבי בור ודות דלא קמכחשי ארעא אבל אילנות דקא מכחשי שיורי

שייך דאי לא א"ל עקור אילנך שקול וזיל כל חד מינייהו אית ליה לעכובי אחבריה וכל חד מינייהו אי ליה דינא דבר מיצרא בזבינא דחברי'. וכן הילכתא. עכ"ל:

[**שם**]

ארעא לזרעא וארעא לבתי יישוב עדיף. פי' המצרן חפץ לזריעה והלוקח צריך לבנות בית יישוב דבתי עדיף לבית דין ולא תקנו כאן עשות וישר וטוב שזו טובה מזו:

[**שם**]

אפסיק משוניתא דהיינו שן סלע בין שדה זו לשדה של מצרן או ריכבא דדיקלא הדקלים הסמוכי' וכפופים זה לזה מסורגין כאותן שקורין בלעז פליישר. אם יכול להכניס בה המצרן תלם אחר משדהו לתוך שדה זו אית בה משום דינא דבר מיצרא. תלם פי' שורת המענה. ואי לא לא:

סימן שנט

תשובה זו שהשיב רבינו תם זצ"ל לבני פריש. חיזרני על כל צדי צדדין ולפני כל יודעי דת ודין ולא מצינא דינ' דבר מיצרא לגבי בתים זולתי בית הבנוי ע"ג קרקע חבירו דאין יכול לומר עציי ואבניי אני נוטל. אי נמי למכור לאיש אחר זכותו שבעצים ושבאבנים כדאמרינן ארעא דחד ודיקלי דחד כגון שלקח אילנות בלא קרקע ועתה רוצה למוכרן. אבל בבית אצל ארעא לא מישתמיט תלמודא דאיירי ויש ללמוד משדה. דהתם איכא למימר טעמא מחרישה כדמוכח מילתא בשילהי שמעתא דאמר אם יכול להכניס תלם אחד אית בה משום דינא דבר מיצרא. ואי לא לית בה משום דינא דבר מיצרא. ואם באת לומר בכל דבר איכא דינא דבר מיצרא תיפוק ליה משום משוניתא אע"ג דאינו יכול להכניס. וא"ת לפי שאינו של מוכר אין דעתו לקנותו א"כ אפי' קרקע ראוי לחרישה שיכול להכניס כמה תלמים ליכא דינא דבר מיצרא ולא פלוג רבנן בין להפסד מועט להפסד מרובה דא"כ נתת דבריך לשיעורין. אלא ודאי נראין הדברים דאין דינא דבר מיצרא אלא בשדה לבדה דעביד אינש דשכיח למזבן ואיכא ועשית הישר והטוב משום דחזי למזבן שדה גדולה וחורש וזורע בה וקוצר בבת אחת. אבל בית וריבבא דדיקלא דמשוניתא דמי ולא שכיח למיזבן דירתיה לא מזבין אינש ומאן צייית למיעקר כיסיה ומשכניה וליכא טעמא דמחרישה כדפרי'. ועל השדות אנו בושין ואין לגלגל בתים עלינו כיון דאיכא לאיפלוגי ומפני שלא הוצרכנו לדינא דבר מיצרא אצל בתים לא חששנו להאריך על הטענות האחרונות דמפקי ליה מתורת מצרנות דלגבי שלא הי' בהם ממש אלא ודאי היה זוכה. והרוצה להוציא מחבירו בבית דין מכח מצרנות עליו להביא ראיה. ע"כ התשובה. וכבר היה מעשה ודן הרב ר' יצחק הלבן זצ"ל כדברי ר"ת זצ"ל:

וזו תשובת מורי רבי יהונתן זצ"ל. לאיש המשביר בר. עמקיו נשקו בר. ואני נכנסתי בבר. לכן אל ישליכני בר. ומה יעוז ערום בדבר. נגד אמרכל וגזבר. בקי וסבר. מנהיג הדור ודבר. אכן הרשני ומה ידון תולעת כמוני על דבר המצרנות מה ידעתי ולא תדע הלא עמך תמימות חכמה ואני מה לתלות עליו ולהשען הלא רבינו תם פסק שאין דין מצרנות בבתים הלא הם כתובים בספר הישר דבריו. גם על ידי היה מעשה ושאלתי את מורי הרב ר' יצחק מבה"ם ודן כדברי ר"ת זצ"ל. אבל לפי שרבותי' נדים משום דינא דבר מצרא נראה לפי הענין דאפי' משכנתא בלא שתא דהא כי אמרינן סתם משכנתא שתא למאי נפקא מינה לא אמר לדינא דבר מיצרא ושכירות הוי חילוק כמו שחילקת בין גוף לפירות ולהמתין לקטן אין נראה כמו דלא גרע מהני צירי ומהני שרו וכי האי גוונא דאינו מזומן ושוה לא תיקנו הטוב והישר ולא צריך למיקניא ביה. ואם בעבור שלא חלקו ושמא תאמר אין לו קודם חלוקה ואינו יכול למכור בדבר הזה יש בו פקפוק מעט דרבינו שמואל זצ"ל פי' למאן דאמר אין לבכור קודם חלוקה כ"ש לפשוט ופירושו מוכיח קצת מדאמר מר סבר לא עשה כלום בפלגא משום דאפילו חלק פשיטותו לא מכר. ואני אומר בשביל שלא היה בדעתו למכור אלא הכל ביחד. וכי האי גוונא איכא בכתובות. וטובות וכל ברכת אבות ישיגו מערבות לראש מורי הרב ר' שמחה ושלום לו ולתורתו ולישיבתו כחשקי יהונתן ב"ר יצחק. ומורי רבי' אבי העזרי זצ"ל כתב דבבתים שייך דינא דבר מצרא כדפרי' לעיל בפ' איזהו נשך בשמעת' מאי משכנתא דשכונה גביה. ונראה בעיני אני המחבר אפילו לדברי הנוהגין בדינא דבר מיצרא בבתים ראובן שרוצ' למכור את ביתו לשמעון ולוי הוא מצרן של ראובן ומעכב על ידי שמעון מלקנות ולוי יש לו בית ודירה ושמעון אין לו שאין לוי יכול לעכב על ידו של שמעון מלקנות דלא תקינו דינא דבר מיצרא אלא היכא שהלוקח והמוכר יש להם דירה או שניהם אין להם. אבל היכא שהמצרן יש לו בית דירה ולוקח אין לו האיך נאמר ללוקח שיניח למצרן לקנות על השבע משום הישר והטוב ובעצמו יטלטל אנה ואנה והתורה אמרה דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. ואין זה דרך נועם ולא נתיבת שלום שיהא זה מטלטל וזה קונה על השבע. וראיה לדבר מפ"ק דבבא בתרא רוניא זבן ארעא אמיצרא דרבינא בעי רבינא לסלוקי משום דינא דבר מיצרא א"ל רב סמא בריה דרב ייבא לרבינא אמרי אינשי ארבעי לצלא וארבעה לצללא. ופי' רש"י זצ"ל ארבעה ככרות צריכין לרצען עני. ושמעתי צלא דצען עני וצללא רצען עשיר וכן א"ל ארבע ככרות צריכין לעני רצען למאכולת ביתו כמו שצריכין לעשיר וזה עני הוא וצריך לו השדה לפרנסה וכשם שאתה אומר לו הסתלק מעלי בדינא דבר מיצרא שהיא משום ועשית הישר והטוב כך אני אומר

לך ועשית הישר והטוב לעני הזה ואל תסלקהו. והכא נמי עד שאנו אומרים ללוקח עשה הישר והטוב עם המצרן והנח לו לקנות על השבע ובעצמך תטלטל אדרבה נאמר למצרן עשה הישר והטוב עם זה והנח לו לקנות זה הבית שלא יהא מטלטל אנה ואנה ואתה שב בביתך אחרי שיש לך בית דירה. ופירכא דרבינו תם זצ"ל דפריך והא אין מרחמין בדין לאו פירכא היא דעיקר הדין כך הוא מעיקרא הכי איפסיקת הילכתא דבר מיצרא שאין על זה להטלטל ולהניח את זה לקנות על השבע. ולא דמי לההיא דהכותב דתנן מי שמת והניח אשה ובעל חוב ויורשין והיה לו פקדון או מלוה ביד אחרים ר' טרפון אומר ינתנו לכושל שבהן. ר' עקיבה אומר אין מרחמין בדין אלא ינתנו ליורשין שכולן צריכין שבועה ואין היורשין צריכין שבועה דהתם ר' טרפון מדת רחמנות קאמר כדקאמר התם ר' יוסי בר חנינא אומר לכושל שבראיה ור' יוחנן לכתובת אשה משום חינה וקמהדר לי' ר' עקיבה אין מרחמין בדין. ובירושלמי מפרש ר' יוסי בר חנינא אומר לכושל שבריותיו כגון מלוה בעדים ומלוה בשטר ינתנו למלוה בעדים ר' אומר לכושל בגופו כל זה הוא משום רחמנות ולהכי מפליג עליה ר' עקיבה וקאמר אין מרחמין בדין שכך היו רגילים פעמים לדון מדת רחמנות ולא מדת הדין כדאמרי' בפ' נערה ר' אלעזר סבר לזון ממטלטלי אמר לפניו ר' שמעון בן אליקים רבי יודע אני בך שאין מידת הדין אתה עושה אלא מידת רחמים אתה עושה אלא שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות אף הכא ר' טרפון מדת רחמנות קאמר וקא מהדר ליה ר' עקיבה אין מרחמין בדין אלא הכא עיקר דינא דמצרנות הכי הוא שלא הטילו עליו רבנן חובה להיות גולה ומטלטל מבית לבית ולעשות חסד עם זה שיקנה בית על השבע שהרי התורה אמרה חייך קודמין לחיי חבירך. והא נמי דפריך ר"ת זצ"ל מה שייך זה המעשה כאן. ואי משום דאיירי ברוניא ורבינא נמי ליתני ההיא דהמקבל דרוניא שתלא דרבינא הוה והנך תרי עובדי לייתי התם הא נמי לא פירכא היא דרבות כהנה בתלמוד. ורבינו תם זצ"ל גופיה תמיה אני אי עביד בה עובדא. הילכך נראה בעיני שאין לוי יכול לעכב על יד שמעון מלקנות שאע"פ שהוא מצרן. יצחק בר משה נב"ה המחבר:

[**שם**]

הני ארבע דבי מיצרא דקדים חד מינייהו וזבן זביני' זביני ואי אתו בהדי הדדי פלגי לה בקרזול באלכסונו' שיהא כל אחד נוטל בה על פני כולה כזה:

[**דף ק"ט ע"א**]

המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות פחות משבע שנים לא יזרענה פשתן שזרע פשתן מכחיש את הארץ הרבה ואינה חוזרת ליושנה עד שבע שנים. והא לא מיתוקמא אלא

בחכירות דאי בקבלנות מאי דבעי ליזרע שהרי הבעלים חולקין בו. ואין לו בקורת שקמה עץ סרק הוא וקוצץ ענפיו לקורת בנין והם חוזרים וגדילים ופחות משבע שנים אין נעשות קורות. קיבלה לפחות משבע שנים לא יקוץ קורת שקמה שבה. קיבלה ממנו לשבע שנים זורעה שנה ראשונה פשתן ויש לו בקורת שקמה. אמר אביי בקורת שקמה אין לו בשבח שקמה יש לו. עשו ענפים והשביחן שמין לו שבחם לכשיסתלק. ורבא אמר אפילו בשבח שקמה אין לו:

סימן שס

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והילכתא כרבא:

[**שם**]

רב פפא קביל ארעא לאספסתא קדחי בה תאלי מי' צמחו בה אילנות כי קא מסתלק אמר להו הבו לי שבחאי אמר רב שישא בריה דרב אידי לרב פפא דיקלא ואלים בעי מר שבחא פי' קיבל הימנו אילן לפירותיו לכך וכך שנים ונתעבה והגביר עיקרו הכי נמי דשקיל שבחא א"ל התם נמי אדעתא דהכי לא נחת אלא לאכילת פירותיו. הכא ארעתא דהכי נחת שכל אשר יצמח בה כאביי דאמר בשבת שקמה יש לו א"ל אפי' תימא כרבא התם לא אית ליה פסידא כל מה שהשביחה שקמה לא מנעה ממנו חרישה וזריעה הכא אית ליה פסידא. אמר ליה מאי פסידך ירא מקום הדקלים ביה זורע אספסתא שקיל ידא דאספסתא וזיל. א"ל אנא כרכומא רישקא רביי. אני הייתי מגדל במקומו כרכומא רישקא שדמיה יקדים א"ל דקאמרת כרכומא רישקא רביי שהוא דבר הנקצר בכל שנה ולא אסרת אנא תאלי הייתי נוטע בה למישקל שבחייהו גלית אדעתך דלא נחתת להא ארעא ארעתא למיעבד בה דבר קיימא למישם לך שבחיה ומיפק אלא מידי שתיעקריה ותשקליה ותיזיל כי מסלקת שקול כרכומא רישקא וזיל וכשתבא לעקור אינו עצים וזה יתן לו דמי עצים:

[**שם**]

רב ביבי בר אביי קביל ארעא אהדר ליה משוניתא פי' הגביה גבולותיה סביב כעין שן הר קרחו ביה זרדתא בההיא משוניתא צמחו בו אילנות של עוזרדין כי קא מסתלק אמר הבו לי שבחאי אמר רב פפי משום דאתיתו ממולאי אמריתו מילי ממולייתא אפי' רב פפא דבעי שבא דתאלי לא קאמר אלא דאית ליה פסידא שצמחו במקום הראוי לזריעה הכא מאי פסידא איכא במשונייתא אין דרך לזרוע:

[**שם**]

רב יוסף הוה ליה ההוא שתלא נוטע כרמים בקרקעות בעל הבית ועליו להיות אריס

כל הימים ונוטל מחצה בפירות שכיב ושביק חמשה חתנוותא אמר עד האידנא לא הוו סמכי אהדדי השתא סמכי אהדדי ומפסדי לי. אמר להו אי ניחא לכו שבחייהו ומסלקתו מוטב ואי לא מסליקנא לכו בלא שבחא דאמר רב יהודה ואיתימא רב נחמן ואיתימא ר' יוחנן האי שתלא דשכיב ושבק יורשין מסלקינן ליה בלא שבחא פר"ח זצ"ל ולית הילכתא כוותיה. ההוא שתלא דאמר אי מפסידנא מסתליקנא אפסיד ממאי דאשכח כבר מיהו אכתי הוה שבחא רב יהודה אמר הוה מסליקנא ליה בלא שבחא דמסתלקא דקאמר בלא שבחא קאמר. רב כהנא אמר יהבינא ליה שבחא ומסליקנא ליה ומודה רב כהנא דאי אמר מסתליקנא בלא שבחא דמסליקנ' ליה בלא שבחא. רבא אמר אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא. ורבא מאי שנא מהא דתנן אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא התם מאי דאפסיד מנכינן ליה שיימינן מאי מטי לבעל הבית בהפסדא ומנכינן ליה מחלקו דשתלא בשבחא ומאי דאשבח נישקול וליזיל:

[**שם**]

רוניא שתלא דרבינא הוה אפסיד יהיב ליה תבתיה וסלקיה אתא לקמיה דרבא א"ל תא חזי מר מאי עביד לי א"ל שפיר קא עבד לך א"ל והא לא אתרי לי א"ל לא צריכא לאתרויי רבא לטעמי' דאמר רבא מקרי דרדקי שתלא וטבחא ואומנא מסלקינן להו בלא התראה. כללא דמילתא כל פסידא דלא הדר מותרה ועומד הוא:

[**שם ע"ב**]

ההוא שתלא דאמר הבו לי שבחאי דבעינא למיסק לא"י אתא לקמי' דר"פ בר שמואל א"ל שומו לי' שבחי' א"ל רבינא הוא אשבח וארעא לא אשבח. א"ל פלגא קא אמינא א"ל עד האידנא הוה קא שקיל בעל הבית פלגא בפירות וזה עושה כל עבודותיו בה כמשפט האריסין עכשיו זה יטול כל המניע לו דהיינו חצי בשבח וילך ועל בעל הבית יוטל טורח עבודת הכרם ויצטרך לתתה לאריס ודרך אריס שיורד לכרם נטועה ליטול שליש בפירות נמצא בעל הבית מפסיד שליש ממחציתו בכל שנה. אמר ליה ריבעא דשבחא קא אמינא סבר רב אשי למימר ריבעא דתרי תילתי המניעין לבעל הבית משתוציא שליש שיצטרך לתת שליש לאריס שיורד לה דהוא דנקא דכל שבח הכרם כגון אם השבח שש דינ' יוציא מהם שליש שעתיד לתת לאריס נותרו ד' דינ' מהם. מהן יטול השתל דינר והיינו ריבעא במאי דמטי לבעל הבית דהוא דנקא דשבחא כוליה. דאמר רב מיניומי בריה דרב נחומי' באתרא דשקיל שתלא פלגא בפירות ועושה עבודתה לעולם ואריס היורד לתוך כרם גמורה ועובדה נוטל שליש בפירות. האי שתלא דבעי לאיסתלוקי שיימינן ליה שבחא כי היכי דלא ניפסד בעל הבית כלומר מעיינינן במילתיה למיתב ליה כי היכי דלא נימטייה

לבעל הבית פסידא בסילוקו של זה אי אמרת בשלמא דנקא שקיל שתלא שפיר דכי היכי הדר שקיל אריסא תילתא הרי ג' דינרין בין שניהם פש ליה פלגא לבעל הבית כדהוה שקיל עד השתא אלא אי אמרת ריבעא ממש דינר וחצי והאריס יטול שליש שהן שוויין שני דינרין פסיד בעל הבית חצי דינר ממחציתו א"ל רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי ונימא ליה שתלא מנתא דידך הב ליה לאריסא שיטרח בו בהחצי שלך שהיה מוטל עלי לעשות ואתה אוכל פירות הב ליה לאריסא ועלי לנכות מחלקי כפי המגיעו לו והיינו ריבעא ממש דינר וחצי כיצד טול אתה ג' ריבעי כרם לחלקך מהם תתן השליש לאריס נמצאת אוכל כל השנה חצי פירות הכרם בלא יציאה מנתא דידי מאי דבעינ' עבידנא ביה אני אמכור לאחרים הרביע המגיע לידי. ולא שייך גבאי למיתן מנתא לאריסא דהא מזביננא ומסתליקנא והקונה ירד ויעשה ויאכל ואם באתה לקנותו הרי אין עלי לעשותו לך ותאכל אתה פירותיו בחנם תתנהו לאריס ולישקול מיניה וביה שהרי עכשיו אתה קונהו ממני ולעולא ריבעא ממש קאמר רב פפא (ואין בעל הבית מפסיד כלום שעד עתה היה אוכל חצי פירות ומעתה יאכל שני שלישים והיינו ד' דינרין) א"ל כי מטית לשחיטת קדשים תא אקשי לי. הכרתי בך שאתה חדוד ויודע להעמיק ולהקשות וכי מטית למסכת זבחים שהיא עמוקה תא אקשי לי ואתרץ לפי קושייתך. ויש מפרשים דדחי' מידחא. ולא היא על כרחיך קבולי קיבלה. חדא דקושיא מעלייתא היא. ועוד מדקאמר סבר רב אשי למימר מכלל דבמסקנא לאו הכי הוא:

[**שם**]

אמר רב מניומי בריה דרב נחומי קופה סבא פלגא שטפה נהר ריבעא פי' גפן שהזקינה בכרם הרי היא כשאר זמורות וקנים שחולקים בהן ונוטל בהם שתלא פלגא כשאר פירות דכיון דאורחא בהכי אדעתא דהכי נחת שטפה נהרא ובאו לחלוק את העצים הוה ליה כשתלא דמסתלק בלא זימניה ושקיל ריבעא כדאמרן שטפה נהרא פעמים שעוקרין לגמרי פעמים ששוטף את הקרקע והכחישו ואינו ראוי לצמוח בו כלום עד זמן מרובה:

[**שם**]

ההוא גברא דמשכן ליה פרדיסא לחבריה לעשר שנין כמשכנתא דסורא א"נ בנכייתא וקש לחמש שנין הזקין בזמנו שהיה ראוי לכך. אביי אמר פירא הוי עצים שלו ויטלם המלוה. רבא אמר קרנא הוי וילקח בהם קרקע ויאכל פירות עד מישלם עשר שנין דלא מיכליא קרנא:

סימן שסא

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והילכתא כרבא:

[**דף ק"י ע"א**]

ההוא משכנתא דסורא דהוה כתיב ביה סתם במישלם שניא אלין ולא פירש בו מנין השנים מלוה אומר שלש לוה אומר שתים וקדם מלוה ואכלינהו לפירי דשנה שלישית מקמיה דנתבעיה בדינא מי נאמן. רב יהודה אמר קרקע בחזקת בעלים קיימא אע"ג דלא תבעיה אלא עד לאחר אכילת פירות אנן בתר קרקע אזלינן וכי מספקא לן שנה זו של מי אוקי ארעא בחזקת מרה ושלא כדין אכלינהו לפירי. ורב כהנא אמר פירות בחזקת אוכליהן כיון דקדים ואכלינהו ואתי לאפוקי מיניה נייתי ראיה דלאו שלש הוה דבתר פירא אזלינן והילכתא כרב כהנא דהא קיימא לן כרב נחמן דאמר קרקע בחזקת בעליה קיימא גבי שוכר מרחץ בשנים עשר זהובים לשנה מדינר זהב לחודש בהשואל ואפי' בא בסוף החודש כולו למשכיר כי נתעברה השנה ה"מ במלתא דלא עביד לגלויי כלומר ודאי בתר קרקע אית לן למיזל. מיהו הני מילי בספק שאינו עומד להתברר לעולם כההוא דמספקא לן אי תפוס לשון ראשון אי לשון אחרון. אבל הכא במילתא דעביד לאגלויי הוא סוף שיבואו עידי השטר ויעידו ואטרוחי בי דינא תרי זימני לא מטרחינן ושמא הדין עם המלוה ואם נוציאם מידו צריכים אנו לחזור ולגבותם מיד הלוה לאחר הזמן:

[**שם**]

מלוה ולוה שבאו לדין מלוה אומר לחמש שנים מכרת לי ולוה אומר שלש וכבר אכלת שלש ואין השטר לפנינו א"ל הב שטרך א"ל אירכס לי אמר רב יהודה מלוה נאמן דאי בעי אמר לקוחה היא בידי לעולם ואכלתיה שני חזקה ואבד השטר ממני. א"ל רבינא לרב אשי אלא מעתה הני משכנתא דסורא דכתיב בהו הכי במישלם שניא האילין תיפוק ארעא דא בלא כסף היכא דכבשיה לשטרא דמשכנתא ואמר לקוחה היא בידי הכי נמי דמהימן וכי עביד רבנן מילתא דאתי בה לידי רמאות כי האי. א"ל הא תקינו רבנן למריה דארעא דיהיב טסקא למלך וכרי כריא מתקן הארץ סביבות הגבולים א"ל וכי ארעא קלניא היא דלית בה טסקא וכריא נמי לית בה מאי ליעביד א"ל איבעי ליה לאמחויי הוו יודעים שלא מכרתיה לו אלא משכון הוא בידו:

סימן שסב

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וכן הילכתא. ופר"ח זצ"ל וסוגיא כרב יהודה ריהטא. ורב אשי קאי כוותיה. ואע"ג דאמר רב סמא רב זביד ור' זעירא חולקין על רב יהודה ולא סבירא להו הא דרב יהודה. ורבינא נמי מקשי ליה לרב אשי. הא שני כל מה דאקשי ליה. ויש אומרים דכיון דרב זביד ורב זעירא ורבינא חולקין על רב יהודה ורב אשי ורבינא בתראה הוא לא עבדינן כרב יהודה עכ"ל. והרב ר' משה בר מיימון זצ"ל פסק

כרב יהודה. וזה לשונו אכלה השוכר או הממשכן ג' שנים וכבש השטר ואמר לחמש שנים יש לו פירות ובעל הקרקע אומר ג' אמר לו הבא השטר ואמר אבד השוכר נאמן שאילו אמר לקוחה היא בידי נאמן שהרי אכלה ג' שנים עכ"ל. ובה"ג נמי לא הביא כי אם דברי רב יהודה ש"מ דהלכה כרב יהודה סבירא ליה:

[**שם**]

אריס אמר למחצה ירדתי ובעל הבית אמר לשליש הורדתיו מי נאמן רב יהודה אמר בעל הבית נאמן ורב נחמן אמר הכל כמנהג המדינה. סבור מינה לא פליגי הא באתרא דשקיל אריסא פלגא הא באתרא דשקיל תילתא. אמר להו רב מרי ברה דבת שמואל הכי אמר אביי אפי' באתרא דשקיל שתלא פלגא פליג רב יהודה דאי בעי אמר שכירו לימים או לחדשים הוא. אי נמי לקיטו הוא ושכרתים במעות. פי' רש"י זצ"ל דכל נאמן דקאמר בשבועת היסת הוא:

סימן שסג

פר"ח זצ"ל אמר רב נחמן הכל לאחר מנהג המדינ' ואוקימנ' כמנהג המקום והטוען גולתי המנהג עליה להביא ראיה וקיימא לן כוותיה עכ"ל. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהילכתא כרב נחמן:

[**שם**]

יתומים אומרים אנו השבחנו ואין לבעל חוב כלום במה שהשביחו היתומים ובע"ח אומר אביכם השביח:

[**שם ע"ב**]

סבר רב כהנא למימר על בעל חוב להביא ראיה מאי טעמא ארעא בחזקת יתמי קיימא ובעל חוב לייתי ראיה ולישקול. א"ל ההוא סבא הכי אמר ר' יוחנן על היתומים להביא ראיה מאי טעמא כיון דלגוביינא קיימא כמאן דגבייה דמיא ויתמי ניתי ראיה ונישקלי'. אמר אביי אף אנן נמי תנינא ספק זה קדם ספק זה קדם בבא בתרא באילן הנטוע בתוך חמישים אמה לעיר קתני התם אם העיר קדמה קוצץ ואינו נותן דמים. אם האילן קודם קוצץ ונותן דמים. ספק זה קדם ספק זה קדם קוצץ ואינו נותן דמים אלמא כיון דבין הכי ובין הכי למיקץ קאי כי מספקא לן אמ' קוץ ממה נפשך ודמי אייתי ראיה ושקיל והכא נמי בין יתומים השביחו בין אביהם השביח דינו ליטול קרקע עם השבח ואם היתומים השביחו מעלה להם השבח בדמים כדלקמן. הילכך גבי לארעא עם השבח ממה נפשך נמצאו היתומים תובעים להוציא ממנו ועליהם הראיה. סבר רב חנינא למימר בארעא מסלקינן להו ויהבינן להו גריוא בארעא שיעור שבחייהו ולא היא בדמי מסלקינן להו

ומעלין אותן מן הקרקע בדמים ולא שקלי בארעא גופא. מדרב נחמן דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה שלשה שמין להן את השבח בכור לפשוט יתומים שהשביחו קרקע קודם שחלקו וקיימא לן אין הבכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהם דהוה ליה ראוי כשבאין לחלוק נוטל הבכור פי שנים בקרקע כשהיא משובחת ושמין את השבח ונותן לפשוט רביע שהוא מגיע לו בשבח שבתוך חלקו של זה. וכן בעל חוב ליתומים וכן בעל חוב שקדם שטר הלואתו לשטרי המקח של לקוחות טודפה מהם עם מה שהשביחוה ושם להם שבח ונותן דמים וטעמא דכולהו משום דארעא מעיקרא דידיה הוא ואין לנו לכופו למכור להם קרקע שלו בשביל השבח. א"ל רבינא לרב אשי ובעל חוב ללקוחות מי אית ליה שבחא ללוקח והאמר שמואל בע"ח גובה את השבח וכי תימא כאן בשבח המגיע לכתפים כאן בשבח שאין מגיע לכתפים והא מעשים בכל יום וקא מגבי ואפילו בשבח המגיע לכתפים. לא קשיא כאן דמסיק שיעור ארעא ושבחא הא דלא מסיק שיעור ארעא ושבחא. הניחא למאן דאמר אי אית ליה זוזי ללוקח לא מסלק ליה לבעל חוב שפיר אלא למ"ד אי אית ליה ללוקח מצי מסלק ליה לבעל חוב נימא ליה כיון דאילו הוו לי זוזי הוה מסליקנא לך השתא דלית לי זוזי הב לי גריוא דארעא בהאי ארעא שיעור שבחאי. הכא במאי עסקינן כגון דשויה ניהליה אפותיקי דאמר לו לא יהא לך פרעון אלא מזו:

סימן שסד

פר"ח זצ"ל סוגיא דשמעתא דיהיב להו גריוא דארעא שיעור שבחייהו ואי שווייה אבוהון דיתמי הא ארעא אפותיקי לבעל חוב מעלה בעל חוב השבה בדמים ונותן הדמים שיעור השבח ליתומים. וכן דין הלוקח בהדי בעל חוב בעידנא דלא אסיק ביה אלא שיעור ארעא בלחוד. אבל אי אסיק ביה שיעור ארעא ושבחא ולא יהיב ללוקח אלא שבח המגיע לכתפים כגון ענבים והגיעו ליבצר ולישאם על כתפם מהו דתימא כבצורות דמיין קמ"ל כגופא דארעא דמי וגבו ארעא ושבחא ולא יהיב ללוקח ולא מידי:

סימן שסה

וכבר פסק רב אשי דהוא בתראה באחרית פ' מי שמת בעל חוב והלוקח חולקין בשבח. בעל חוב ליתומים היכא דשויה ליה אבוהון אפותיקי אבל אי לא שויה אפותיקי יהיב ליה שיעור שבחא מן הקרקע עצמו. ובעל חוב ללוקח אי לא מסיק ביה אלא כשיעור ארעא בלחוד שמין לו את השבח ומעלהו בדמים הכי אמר רב נחמן כי שוייה ליה אפותיקי קאמר עכ"ל. ולשון רבי' יצחק אלפס זצ"ל כתבתי לעיל בפ"ק:

[**שם**]

מתני' המקבל שדה מחבירו לשבע שנים בשבע מאות דינר אין שביעית מן המנין. שבוע אחת בשבע מאות דינר' שביעית מן המנין:

[**שם**]

מתני' שכיר יום גובה כל הלילה פי' שכיר שפעולתו ליום ויוצא לערב גובה כל הלילה. כל הלילה הוא זמן גבייתו בין לענין שבועה שתקנו חכמים שכיר בזמנו נשבע ונוטל בין לענין שאינו עובר עליו משום לא תבא עליו השמש אלא משום לא תלין אתך עד בקר. שכיר לילה שיוצא ממלאכה לבקר גובה כל היום בין לענין שבועה בין לענין שאינו עובר עליו משום בל תלין אלא משום לא תבא עליו השמש. ת"ר מנין לשכיר יום שגובה כל הלילה שנאמר לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר. מנין לשכיר לילה שגובה כל היום שנא' ביומו תתן שכרו. איפוך אנא דלא תלין בשכיר לילה ולא תבא בשכיר יום שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף אלמא לא מישתעביד ליה לשכיר יום עד שתשקע החמה וכי כתיב לא תבא על כרחיך בשכיר לילה תוקמה שנשתעבד לו לבקר משכלתה שכירותו. וכן לא תלין נמי לא מיתוקמא בשכיר לילה דהא לא משתעבד ליה עד הבקר:

[**שם**]

ת"ר ממשמע שנאמר לא תלין פעולת שכיר אתך איני יודע שהוא עד הבקר שאין לינה קרויה אלא עד הבקר כדכתיב לא ילין לבקר. מה תלמוד לומר עד בקר מלמד שאין עובר עליו אלא בקר ראשון מכאן ואילך מאי אמר רב משום בל תשהא אמר רב יוסף מאי קראה אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן לך:

[**שם**]

איתמר האומר לחבירו צא ושכור לי פועלים שניהם אינם עוברין משום בל תלין זה לפי שלא שכרו ולא קרינן ביה שכיר גביה וזה לפי שאין פעולתו עליו ולא קרינן ביה תתן פעולת'. ולא והתניא השוכר את הפועל בשלו והראהו בשל חבירו נותן לו שכרו משלם וחוזר ונוטל מבעל הבית מה שההנה אותו לא צריכא דא"ל שכרכם על בעל הבית:

[**דף קי"א ע"א**]

אמר רבה בר רב הונא הני שוקאי דסורא בעלי בתים של סורא שאין מגיעין למעות עד יום השוק לא עבדין על שכר פועלים משום בל תלין. מידע ידעין פועלין דאדיומא דשוקא סמכי להגיע למעות הילכך אפי' איכא דאית ליה גביה לא עבד דאדעתא דהכי איתגר להון וכיון דאדיומא קמא לא עברי תו לא עברי כדאמ' לעיל שאינו עובר עליו אלא בקר ראשון. אבל משום בל תשהא עובר מיום השוק ואילך. מתני' שכיר שעות גובה

כל הלילה וכל היום. אמר רב שכיר שעות דיום שנשכר לו מן הבקר עד חצות גובה כל היום דהא כלתה שכירותו מחצות ואיכא לא תבא. שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה ולכשיעלה עמוד השחר עובר משום בל תלין דהא משתעבד לו קודם לכן ושמואל אמר שכיר שעות דיום גובה כל היום כדקאמרת דאין הלילה הולך אחר היום אבל שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל היום שהיום הולך אחר הלילה. הואיל ושכירותו היתה בליל יום זה ולא דמי לשכיר יום דאתמול שאינו גובה כל הלילה ואוקימנא כתנאי דתניא שכיר שעות דיום גובה כל היום שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר שכיר שעות דיום גובה כל היום שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל היום:

סימן שסו

פר"ח זצ"ל דקיימא לן ר' יהודה ור' שמעון הלכה כר' יהודה ותו איסורא הוא והילכתא כרב באיסורא עכ"ל. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהילכתא כרב דקיימא לן הילכתא כרב באיסורי. מתני' שכיר שבת ושכיר חדש. שכיר שבת ושכיר שבוע יצא ביום גובה כל היום יצא בלילה גובה כל הלילה וכל היום. מדמשכה פעולתו בלילה הוה ליה שכיר שעות דלילה וקתני גובה כל הלילה וכל היום אלמא רבי שמעון היא וליתא דהלכה כר' יהודה כדפרישית:

[**שם**]

מתני' אחד שכר האדם ואחד שכר הבהמה ואחד שכר הכלים יש בו משום ביומו תתן שכרו. ויש בו משום לא תלין פעול' שכיר אתך. אימתי בזמן שתבעו לא תבעו אינו עובר עליו. ת"ר לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר יכול אפי' לא תבעו ת"ל אתך לדעתך יכול אפי' אין לו ת"ל אתך והוא שיש אתך:

[**שם**]

מתני' המחהו אצל חנוני שנתקו מאצלו והעמידו אצל החנוני שהיה פועל צריך לקנות פירות מחנוני ואמר לו בעל הבית תן לו בדינר פירות ועלי לשלם או הניחוהו אצל שולחני ואמר לי תן לו בדינר מעות אינו עובר עליו:

[**דף קי"ב ע"א**]

ת"ר לא תלין פעולת שכיר יכול המחהו אצל חנוני או אצל שולחני ת"ל אתך לא שהמחהו אצל חנוני או אצל שולחני. איבעיא להו חוזר השכיר אצל בעל הבית אם לא נתן לו החנוני ויתחייב בעל הבית לשלם או אינו חוזר רב ששת אמר אינו חוזר רבה אמר חוזר. אמר רבה מנא אמינא לה דקתני אינו עובר עליו מעבר הוא דלא עבר הא מיהדר הדר. רב

ששת אמר אינו בתורת לעבור כלומר אין עליו כלום שיהא בעה"ב בתורת שום עבירת שכר שכיר. פר"ח זצ"ל והוא שהמחהו במעמד שלשתן. ואע"ג דדחי רב ששת הא דדייק רבא הילכתא כרבה דאשינויא לא סמכינן. וכי האי גוונא שנינו שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית. עכ"ל:

סימן שסז

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והילכתא כרבה דדייקא מתני' כוותיה. ואי קשיא לך הא דאמ' בגיטין פ"ק אמר רב הונא אמר רב מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה ולא מצי למיהדר ביה. התם מנה לי בידך קאמר ליה וקא מקני ליה מאי דאית ליה גבי האיך אבל הכא לית ליה גבי חנוני מידי דליקני ליה להאי אלא בהקפה הוא דבעי למיתן ליה הילכך כי לא יהיב ליה חנוני מצי למיהדר על בעה"ב. ואי קשיא לך הא דאמר בגמ' דבני מערבא בענין חנוני על פנקסו הדא דתמר בשלא העמידו אצלו אבל אם העמיד הפועלים אצל חנוני אין בעה"ב חייב לפועלים כלום אלמא דקנו ואע"ג דלית ליה לבעה"ב כלום. בני מערבא כרב ששת סבירא להו דאמר אינו חוזר. ולית הדין סבר' דילן ואית מרברבתא מאן דקא מוקים להא דא"ר הונא אמר רב מתנה בלחוד ודייק האי סברא מדאמר התם אי מההיא הוה אמינא ה"מ מתנה מרובי אבל מתנה מועטת אימ' לפניו לא ליבעי קמ"ל אבל המחה בלוה וכיוצא בה דפרעון הוא דקאמר דמצי הדר ביה ואייתי ליה ראיה מהאי שמעתא דהמחאה אצל חנוני דאמר רבה חוזר. ואנן הא קאמרינן בדידן דהמחאה אצל חנוני לא דמיא להך דא"ר הונא א"ר מנה לי בידך דהא דא"ר הונא אמר במתנה בלחוד. לית' דהנהו גינאי דעבוד חושבנא בהדי הדדי פש חמש איסתרי בהדי חד מינייהו א"ל יהבינהו ניהליה למריה דארעא בטסקי באפי מריה ארעא וקנו מיניה ולבסוף עבוד חושבנא בין דיליה לנפשיה ולא פש לגביה ולא מידי אתא לקמיה דרב נחמן א"ל מאי אעביד לך חדא דא"ר הונא אמר רב מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה. ועוד הא קנו מינך. ואי הא דא"ר הונא אמר רב במתנה בלחוד הוא היכי קא גמר מינה רב נחמן למריה עיסקא דפירעון נינהו ולאו דמתנה קא יהיב לי' אלא ודאי הא דא"ר הונא אמר רב איתא בין במתנה בין בפרעון ופירוק' דמילתא כדתנינן ואיכא דמוקים להא מתני' דהמחהו אצל חנוני בדליתיה גבייהו כי היכי דלא תקשי ליה הא דא"ר הונא אמר רב ולא תקשי ליה נמי הא דאמר בגמ' דבני מערבא והאי לאו סברא מעליא היא דאי מתניתין שלא העמידו אצל חנוני הוא בהא לימ' רב ששת אינו חוזר אלא ודאי כשהעמידו אצל חנוני הוא ומשום הכי קסבר רב ששת אינו חוזר עכ"ל. ירוש'

ראובן היה חייב לשמעון סמכיה לגבי לוי איפרסו לוי לית לראובן חייב הדא דאתמר כשלא עשו ערמה אבל עשו ערמה חייב:

[**שם**]

בעו מיניה מרב ששת קבלנות אומן שקיבל עליו מלאכה בכך וכך ולא לשכירות ימים עובר עליו בלא תלין או אינו עובר עליו בלא תלין אומן קונה בשבח כלי זוכה הוא במה שהשביחו ומשום קבלנותו יוצא לו וכשמחזירו לו הרי הוא כמוכר לו שבח שהיה לו בתוכו והלואה היא ולא שם שכירות עלה ואינו עובר או אינו קונה בשבח כלי ושכירות הוא ועובר אמר להו עובר. והתניא אינו עובר התם שהמחאהו אצל חנוני ואצל שולחני לימא מסייע ליה הנותן טליתו לאומן גמרה והודיעו מיכן ועד עשרה ימים אינו עובר משום בל תלין נתנה לו בחצי היום כיון ששקעה עליו חמה עובר משום בל תלין ואי אמרת אומן קונה בשבח כלי השתא זבוני קמזבין ליה אמאי עובר. אמר רב מרי בריה דרב כהנא בגרדא דסרבלא שאין כאן שבח כלי שאילו הניחה כמות שהיא היא מתקיימת הרבה יותר מעתה ולמאי יהביה ניהליה לרכוכיה היינו שבחיה דאיכ' דניחא ליה בהכי מפני שמחמם יותר ויש נוי בדבר לא צריכ' דאגריה לבטושי ביטשא ביטשא במעה אלא לעולם לאו בגרדא דסרבלא אלא בתקון הראשון כשבא מבית הגרדי כותשין אותו ברגלים בתוך כלי עץ במים וקרקע הראויה לכך. ומיהו לאו בקבלנות עסקי' אלא בשכירו' בין ישביח בין לא ישביח שכרו לפי מנין בטשותיה כך וכך בטישות בכך וכך מעות:

סימן שסח

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וכן הילכתא דעובר ובריתא מסייע' ליה והכי אסקה רבא בפ' הגוזל עצים דכולי עלמא אין אומן קונה בשבח כלי והא דאוקמי רב מרי באגרי' לבטושי דחיותא בעלמא הוא ולא סמכינן עלה עכ"ל. מתני' שכיר בזמנו נשבע ונוטל עבר זמנו אינו נשבע ונוטל:

[**שם ע"ב**]

מאי שנא שכיר דתקינו ליה רבנן דמישתבע ושקיל אמר רב נחמן אמר שמואל תקנות קבועות שנו כאן עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית משום כדי חייו דשכיר דבעל הבית גופיה ניחא ליה דליתגרו ליה פועלים משום דבעה"ב גופיה טרור בפועליו. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ה"מ כשבעה"ב אמר נתתי ושכיר אמר לא נטלתי אבל אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי אלא אחת המוציא מחבירו עליו הראיה דאע"ג דבעה"ב טרוד בפועליו קציצה ודאי מידכר דכירי אינשי ואי בעל הבית טרוד בפועליו אפי' עבר זמנו נמי לישתבע שכיר ויטול ועל מה תנן עבר זמנו אינו נשבע ונוטל התם

חזקה אין בעה"ב עובר בבל תלין ועוד אין שכיר משהה שכרו. וגרסי' בפ' כל הנשבעין אמר רב נחמן לא שנו אלא שכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך. עבר זמן אינו נשבע ונוטל ואם יש שתבעו הרי זה נשבע ונוטל. והא קא תבע ליה קמן אמר רב אסי שתבעו כל זמנו כגון שכיר יום כל הלילה ושכיר לילה כל היום. ולעולם תו לא פרע ליה. אמר רב חמא בר עוקבא כנגד אותו היום של תביעה כלומר אינו נשבע ונוטל אלא למחר בלבד שהוא כנגד אותו היום של תביעה אבל מיכן ואילך המוציא מחבירו עליו הראיה עכ"ל:

סימן שסט

וכן פירש"י זצ"ל יום אחד אחר זמנו נתנו לו חכמים לישבע וליטול עכ"ל. וכן פר"ח זצ"ל. מתני' גר תושב יש בו משום ביומו תתן שכרו ואין בו משום לא תלין פעולת שכיר. לעיל פרכי' אפי' גר תושב נמי יהא בו משום בל תלין ושנינן אמר קרא רעך ולא גר תושב:

[**דף קי"ג ע"א**]

מתני' המלוה את חבירו והניע זמנו ולא פרע לא ימשכננו אפי' בשוק אלא בב"ד ולא יכנס לביתו ויטול את משכונו שנא' בחוץ תעמוד וגו' היו לו שני כלים וחובו כנגד שניהם ומשכנו בשניהם נוטל אחד ומחזיר אחד בשעה שהוא צריך לזה יחזירנו לו משום השבת העבוט ויעכב את השני. וכשיצטרך זה לשני יטול זה את הראשון ויחזיר את השני כדמפרש ואזיל מחזיר את הכר בלילה ואם מת הלוה אין משיב את העבוט ליורשיו שאין כאן מצות השבת העבוט גבי יורשין אלא ימכרנו ויגבה חובו דהשב תשיב לו כתיב ולא ליורשיו רשב"ג אומר אף לעצמו אינו מחזיר אלא עד ל' יום ומשלשים יום ולהלן מוכרן בב"ד:

[**שם**]

אמר שמואל ושליח ב"ד מנתח נתוחי אף שהוא אינו רשאי ליכנס לביתו ולמשכנו אלא רואהו בשוק ומנתק דבר שהוא אוחז בידו מידו ונותנו ליד המלוה. והא דתנן לא ימשכננו אלא בב"ד לא ינתחנו הוא אבל ליכנס לביתו ולמשכנו לא. ותניא כוותיה דשמואל שליח ב"ד שבא למשכן לא יכנס לביתו ולמשכנו אלא עומד מבחוץ והלה נכנס לביתו וממשכנו שנאמר בחוץ והאיש ונו'. תניא לא ימשכננו דברים שעושים בהם אוכל נפש ונותן לו מטה ומטה. ומצע לעשיר. מטה ומפץ לעני לו אבל לא לאשתו ובניו כדרך שמסדרין לו בערכין כך מסדרין בבעל חוב:

סימן שע

וכתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל המלוה את חבירו אחד עני ואחד עשיר לא ימשכננו אלא בב"ד ואפילו שליח ב"ד שבא שמשכן לא יבא לביתו אלא עומד בחוץ והלוה נכנס

בביתו ומוציא לו משכון שנא' בחוץ תעמוד. א"כ מה בין בעל חוב לשליח ב"ד ששליח ב"ד יש לו לנתק המשכון מיד הלוה בזרוע ונותנו למלוה. ובע"ח אין לו ליקח המשכון עד שיתן לו הלוה מדעתו עבר בעל חוב ונכנס לבית הלוה ומשכנו או שחטף המשכון מידו אינו לוקה שהרי ניתק לעשה שנא' השב תשיב את העבוט וגו' ואם לא קיים עשה שבה כגון שאבד לוקה ומחשב דמי המשכון לבעלי' ותובע השאר כדין עכ"ל. עניני סידור פירשתי בפ"ק בב"ק ובפ' אלו מציאות:

[**דף קט"ו ע"א**]

מתני' אלמנה בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה שנא' לא תחבול בגד אלמנה:

[**שם**]

מתני' החובל את הריחיים עובד בלא תעשה וחייב משום שני כלים שנא' לא יחבול ריחיים ורכב לא ריחיים בלבד אמרו אלא כל דבר שעושה בו אוכל נפש שנא' כי נפש הוא חובל. אמר רב הונא חובל ריחיים לוקה שתים משום ריחיים ומשום כי נפש הוא חובל ורכב לוקה שתים משום רכב ומשום כי נפש הוא חובל. ריחיים ורכב לוקה שלש משום ריחיים ומשום רכב ומשום בי נפש הוא חובל. ורב יהודה אמר חובל ריחיים לוקה אחת רכב לוקה א' ריחיים ורכב לוקה שתים כי נפש הוא חובל לשאר דברי' הוא דאתא:

[**דף קט"ז ע"א**]

תניא כוותיה דרב יהודה חבל זוג של מספרים וצמר של פרות חייב שתים זה בעצמו וזה בעצמו אינו חייב אלא אחת. תניא אידך חבל זוג של מספרים וצמר של פרות יכול לא יהא חייב אלא אחת ת"ל לא יחבל ריחיים מה ריחיים ורכב מיוחדין שהן שני כלים ועושין מלאכה אחת וחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו:

סימן שעא

פר"ח זצ"ל וקיימא לן דכל היכא דפליגי תרי אמוראי ותניא כחד מינייהו הילכתא כוותיה. ההוא גברא דחבל סכינא דאשכבתא מחבריה סכין של בית המטבחיים שמקצבין בו בשר אתא לקמיה דאביי א"ל זיל אהדרי' דהוה ליה דבר שעושין בו אוכל נפש ותא קום בדינא עילויה על חובך אם מודה לך או אם יש עדים ישלם ואם לאו ישבע שבועת היסת. רבא אמר כיון דמישכנו ואין עדים שמישכנו והיה יכול לטעון לקוח הוא בידי לא צריך למיקם בדינא עילויה דקנה ליה משכון לישבע וליטול עד כדי דמיו. ואביי לאו אית ליה האי סברא מאי שנא מהנהו עיזי דאכלי חושלי בנהרדעא ואתי מריה דחושלי ותפסינהו והוה קא טעין טובא ואמר אבוה דשמואל יכול לטעון עד כדי

דמיהן. התם לאו מידי דעביד לאושלי ולאוגרי הוא הכא מידי דעביד לאושלי ולאוגרי הוא. דשלח ר' חנינא בר אבין דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן. ורבא לא אית ליה האי סברא דהא רבא אפיק זוגא דסרבלא פי' מספרים שגוזזים בהם צמר וסיפרא דאגדתא מיתמי בדברי' העשוין להשאיל ולהשכיר שהביאו הבעלים עדים שהיו שלהם והיו טוענים שהשאילום לאביהם של אלו ואפקינהו רבא מינייהו משום דברים העשוים להשאיל ולהשכיר ואם איתא דיכול לטעון לקוח הוא בידי יתמי כי לא טענו נמי טענינן להו. אמר לך רבא סכינא דאשכבתא לאו מידי דעביד לאושלי ולאוגרי הוא דכיון דמיפגמא קפדי אינשי ולא מושלי:

סימן שעב

כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל וכן הילכתא כרבא מהא שמעת' שמעינן דמאן דמקפיד אחבריה מידי בדברים העשוים להשאיל ולהשכיר או דאושאילו לדידיה וידוע ההוא מידי דהוא דיליה בסהדו אע"ג דכי אפקדיה או אושאיליה דלאו באפי סהדי ואמר הלה לקוח הוא בידי או משכון הוא בידי אינו ואפילו מת ההוא דאיתפקד ההוא מידי גביה וטענו בנו דלקוח הוא או משכון הוא גביה אבוהון לא מהימני דכי היכי אבוהון לא מהימן הכי נמי לא מהימני. כי הא דרבא אפיק זוגא דסרבלא וסיפרא דאגדת' מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר ואמר חזרתי ולקחתיו הימנו אינו נאמן דלא אצטריך הא דשלח ר' חנינא בר אבין אלא היכא דלא אושאיליה ולא אוגריה באנפי סהדי. אבל היכא דאושאילי' גבי סהדי אע"ג דליתיה מדברים העשוין להשאיל ולהשכיר הא איכ' סהדי דשאלה הוא גביה. הילכך אי אמר חזרתי ולקחתיו הימנו אינו נאמן. ובהדי' גרסי' בפרק חזקת הבתים מתיב ר"נ בר יצחק אומן אין לו חזקה הא אחר יש לו חזקה היכי דמי אי דאיכא עדים אמאי אחר יש לו חזקה אלא לאו דליכא עדים ושמעי' היכא דאיכא עדים דיהבי' ניהלי' להא מנא באנפייהו אפי' אחר שאינו אומן אין לו חזקה. וכבר ביררנוהו בפ' המפקיד וכן הילכתא. ואע"ג דחזינן למקצת רבוות' דסביר' להו דהאי דשלח ר' חנינא בר אבין דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן. ורבא נמי דאפיק זוגא דסרבלא וסיפרא דאגדת' מיתמי בדברי' העשוין להשאיל ולהשכי' במי שטענוהו כלים תחת כנפיו הוא. מהא שמעתא שמעי' דלאו הכי מילתא דאי איתא להאי סברא לא הוי מקשי' עליה דרבא כדאמ' בסכינא דאשכבתא יכול לטעון עד כדי דמיהן מיהא דאפיק זוגא דסרבלא וסיפר' דאגדת' מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר ונמי אע"ג דמקשינן מינה הוה ליה לפרוקי מי דמי התם כשטענוהו לאביהם כלים הניטלי' תחת כנפיו הכא לא. ומדלא פריך הכי אלא קא פריך הכי התם

עביד אינש דמושיל ומוגר הכא כיון דמיפגמא לא מושאיל אינשי שמעי' דהאי דשלח ר' חנינא בר אבין אכולי עלמא הוא. וכן הילכת'. עכ"ל: וחלק על רב האי גאון זצ"ל שפי' דבנגזל והטמין כליו תחת כנפיו מיירי. והרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל כתב תשובתו בפ' כל הנשבעין וז"ל רב האי בן רב שרירא גאון זצ"ל וששאלתם הא דקיי"ל דברי' העשויין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן היאך יקנה אדם מטלטלין והלא כל דברים כלי כסף וכלי זהב ובגדים וספרים וכיוצא בהן עשויין להשאיל ולהשכיר זולתי דברים המיוחדים כגון כיס ואוכפא א"כ הוא היאך יקנה כל הכלים העשוין להשאיל ולהשכיר אם בעדים אי אפשר שלא ישכחו העדים או ימותו ואם בשטר אפשר שיאבד ויחזור המערער ואם בחזקה חזקתו במה ואנה ראי' שיש להם חזקה היתכן שנעמיד אותו כגון העבדים שחזקתן ג' שנים וזה שאמרו אינן נאמנים אפי' בשבועה אלא שכנגדו נשבע ונוטל. מיהו אדם שרואה שנטל כלי מבית חבירו ויצא ואמר לקוח הוא בידי. ובעל הבית אומר השאלתיו או על כל אדם המוציא כלים מבית חבירו זה אומר שאולין וזה אומר מכורין. יפרש לנו אדונינו. הכי חזינן בי דבר ברור הוא דלא איתמר הא דשלח רב הונא בר אבין דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן אלא אנגזל והקים דברי רבה דאוקמה למתני' בכלים הניטלים תחת כנפיו כגון שהעידו עדים כי ראובן המלוה נכנס לבית שמעון הלוה ונטל תחת כנפיו משכון ויצא ולא ידעו העדים מה הוא וזה אמר לא נטלתי הרי בעל הבית נשבע ונוטל והעמיד דרב יהודה כגון שהיו העדים יודעין הדבר אבל ראו את הכלים כי בראשונה מודה הוא המלוה כי לקח כלים שהן שלו ובזו ראו העדים את הכלים וידעו מה הן ועכשיו באו לדין בעל הבית טוען שאולין הן בידך החזיר' לי והנוטל אומר לקוחין הן בידי קאמר רב יהודה כגון זה אינו נאמן ודינו דין גזל ונשבע בעל הבית כי שאולין הן בידו ונוטלן ולא אמר רב יהודה אלא בבעל הבית שאינו עשוי למכור את כליו אבל אם בעה"ב זה עשוי למכור את כליו נאמן זה האומר לקוחין הן בידי וכשאמר רב יהודה זה עיקר שמועה זו בזמן שהטמין זה את הכלי תחת כנפיו אבל אם הוציאן כשהן מגולין ועכשיו אמר זה לקוחין הן בידי נאמן ומשביעין אותו שבועת היסת. וגם כשהטמינו ויצא לא אמר רב יהודה אינו נאמן אלא בזמן שאינו צנוע אבל אם צנוע הוא ואותן כלים דרכן להטמינן והוציאן תחת כנפיו נאמן אבל אם אינו צנוע אינו נאמן לומר כי לקוחין הן בידו. ואחר כל הדברים האלה אמרנו נמצאת אומ' כי זה שאמרנו לעיל דאי אינש צנוע ודבר שדרכו להטמין והטמינן תחת כנפיו נאמן. ולא אמרי' אלא בדברים שאין עשויין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן ובהדי הוא דשלח רב הונא בר אבין ואפי' רישא לא אמר אלא בבעל הבית שאינו עשוי

למכור את כליו וטען אחר כן בעל הבית כי בשאלה לקחתם וזה טען כי בקנייה לקחתים אינו נאמן מאי טעמא דזה שהחביאו מתבייש הוא מן השאלה אבל הוליכן מגולין אע"פ שהן עשויין להשאיל ולהשכיר ואין בעל הבית עשוי למכור את כליו אפי' הכי נאמן לומר לקיחין הן בידי . וכן אם היה צנוע אע"פ שאין דרכן להטמין והטמינן אע"פ שאינו עשוי להשאיל ולהשכיר ואין בעה"ב עשוי למכור את כליו. נאמן האומר לקוחין הן בידי . וכי אינן עשוין להשאיל ולהשכיר אע"ג דאינו צנוע ואין דרכו להטמין והטמינו ועשוין להשאיל ולהשכיר נאמן לומר לקוחין הן בידי . נמצאת אמונת בעל הבית בענין אחד ובשבועת היסת. ואמונ' הלוקח בארבעה פנים ובשבועת היסת. וזה שאמרנו כלים העשוין להשאיל ולהשכיר לאו בעדים תליא מילתא אלא בפגם אם הם כלים פעמים שנפגמים מחמת תשמיש כגון בגדים שנשחקים ומטונפים וכלי כסף וכלי נחשת שנצרפים וספרים שנקרעים כיון דדרך בני אדם להקפיד על שאילתם אין אלו עשויין להשאיל ולהשכיר. הלא תראה כי רבא ס"פ המקבל בההוא דחבל סכינא דאשכבתא הכי נמי דמיפגמן קפדי אינשי ולא מושאילי. ואדם שאינו עשוי למכור כליו נמי הוא כגון שראו צורבא מרבנן שאין דרכו לעסוק בסחורות. אבל בעלי בתים המצויין בשווקים תדיר דרכן למכוד כליהן שפעמים מוקיר כליהם ומוכרן וכשמזדלזל המין כמוהו קונה. וכל אלו הדברי' אינן אלא בכלי תשמישי הבתים כגון כרים וכסתות ומטות וחביות אבל כלים שאין תשמישן תדיר ובהמה בין דקה בין גסה בין אדם עשוי למוכרה ולקנותה. ויש מפרשים עשויין להשאיל ולהשכיר שהן ידועין אצל בעליהן כגון שמשאילין תדיר למצוה או משכירין להנאה נמצאו דבר רב יהודה שאין בהן דרך שיקשה לומר היאך יקנו המטלטלין דמאי דוחקיה דלוקח להטמין מקחו אם אין דרכו להטמין או אם צנוע יוליך כליו מגולה. ותו לא מידי. וזה ששלח רב הונא בר אבין ושהוציא רבא מן היתומים יתכן לומר כי הם באותו ענין שבעל הבית נאמן בו. וכללו של דבר דתלתייהו בכל תשמיש הבית תדיר מיירי וראיה סכינא דאשכבתא וסרבלא וסיפרא דאגדתא. וליכא ספיקא וכל היכא דליכא עילא כגון הטמנה דרב יהודה וכיוצא בה דכולהו מטלטלי חזקתו תפיסתו. ואע"ג דהוחזקה ביד התובע אין עליו אלא שבועת היסת שלקחן חוץ מן האומן דתניא בהדיא ראה עבדו ביד אומן או טליתו ביד כובס כו' עכ"ל התשובה. הרי פירש דלא אמרי' דברים העשויין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן אלא דוקא בהטמינן תחת כנפיו ובאדם דלא צנוע. וגם פירש דבספרים אינם עשויין להשאיל ולהשכיר מפני שנקרע. ורבינו יצחק אלפס זצ"ל פליג עליה כדפרישית לעיל. ופר"ח זצ"ל פסק כרבי' יצחק אלפס זצ"ל. וגם כתב שרבינו האיי גאון זצ"ל חזר בו. וזה

לשונו שפי' שילהי פירקין דהמקבל. פריש מרי רב האיי גאון זצ"ל בתשובותיו כי הא דר' חנינא בר אבין דיש עדים שמישכנו ואינם יודעי' מה מישכנו ועתה טען לקוח הן בידי והלה טוען כי שאולין או שכורין הן שאינו נאמן מי שהן בידו וטוען כי לקוחין הן בידו ועל כגון זה דן רבא ואפיק מיתמי וחזר בו ואמר כי אע"פ שאין עדים שמישכנו כל דברים הידועים שהיו לראובן ועתה נמצאו ביד שמעון או ביד יורשיו אחריו וטוענין לקוחין הן בידינו אינן נאמנין אלא מוציאין אותן מידן ומחזירין אותן לראובן וכן עשה רבא והוציא מן היתומים וכן הדין. ומקשי' ורבא לית ליה האי סברא והא איהו אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי פי' רב יהודאי גאון זצ"ל בלא שבועה משום דאינון דברים העשויין להשאיל ואמר כיון דאילו הוה אבוהון קיים וטעין שקניתים ממנו אינו נאמן גם יורשיו שטוענין שמא מורישם קנאן אין בטענותם ממש קשיא דרבא אדרבא. ופרקי' האי סכינא לא עבידי לאושלי ולאוגרי משום דמיפגמא ומיפסלא ומשום הכי לא מושאלי לה אינשי והילכתא כרבא ותירוציה. עכ"ל:

סימן שעג

הרי רבי' יצחק אלפסי זצ"ל ורב האיי גאון זצ"ל ופר"ח זצ"ל ורב יהודאי גאון זצ"ל כולהו סבירא להו דכל הדברים הידועים שהיו של ראובן והם דברים העשויין להשאיל ולהשכיר ונמצאו ביד שמעון או ביד יורשיו אחריו והם טוענין שלקוחין הם בידם אינן נאמנין אלא מוציאין אותם מידם ואפי' בלא שבועה. ורש"י זצ"ל פי' בפ' כל הנשבעין דוקא סיפרא דאגדתא שאין אדם עשוי ללמוד בו תדיר אבל שאר ספרים אינן עשויים להשאיל ולהשכיר לפי שמתקלקלים. כמו ששנינו בהמוצא ספרים לא ילמוד בהם לכתחילה ולא יקרא אחר עמו. ויכול לומר לקוחה היא בידי ואין צריך לכתוב עליהן שטר מכירה אלא לרווחא דמלתא שלא יצטרך לישבע וכן קבלתי מר' יצחק הלוי זצ"ל עכ"ל. ורבי' תם זצ"ל פליג על רש"י זצ"ל ופסק דספרים הם עשויין להשאיל ולהשכי' כדאמ' בכתובו' פ' נערה הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד. רב הונא ורב חסדא חד אמר זה המלמד תורה ומלמדה לאחרים. וחד אמר זה הכותב תורה ונביאים וכתובים ומשאילן לאחרים. וה"ה ספרי התלמוד או כ"ש. שבהם תלויה הוראה והא דנקט תורה נביאים וכתובים משום דבימיהם לא היו כותבים משנה ותלמוד משום דדברים שבעל פה אסור לאומרה בכתב. אלא בימי רב אשי שראה שנתמעטו הלבבות וכתב התלמוד. וההיא דהגוזל בתרא דתנן המכיר כליו או ספריו ביד אחר אם יצא לו שם גניבה בעיר ישבע כמה הוציא ויטול ואם לאו לא כל הימנו שאנו אומרים מכרו לאחד ולקחו זה ממנו לדברי רת"ם והגאונים דלעיל סברי דשאר ספרים נמי שאינם אגדתא עשויין להשאיל

ולהשכיר יהא נאמן במיגו דאי בעי אמר השאלתי לך. ואפי' לא יצא לו שם גניבה בעיר פי' רבינו תם זצ"ל דההיא באדם דידעינן ביה שאינו רגיל להשאיל ספריו לשום אדם. אי נמי ברגיל להשאיל וזה שבידו אינו רגיל לשאל. דלאו אמ' דברים העשויין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן אלא בגברא שעשוי להשאיל ולהשכיר ובגברא שעשוי לישאל ולשכור כגון רשויה ראה בידו דלית ליה מיגו דאי בעי ואמר אינם בידי ולא באו לידי מעולם:

סימן שעד

וכבר היה מעשה שתבע התובע את הנתבע סדר קדשים מחמת טענת דברים העשויין להשאיל ולהשכיר. ונשאל רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל. והשיב ודן כדברי רבינו תם זצ"ל וזו היא התשובה. שלום רב לרב קרשביא. הצור ימגן צרריך וישבית אדון לפניך בקרקע כאשר הורשתי על דבר הספר טען ראובן את שמעון תן לי סדר קדשים שהיה של מורישיי שהשאילו ללוי ולוי השאילו ליהודה חמיו ונפטר יהודה והשכינוהו יורשיו אצלך עם שאר ספרים ועכשיו אני תובעו ממך כדין דברים העשוין להשאיל ולהשכיר. ושמעון משיב אמת סדר קדשים בידי ולאו בעל דברים דידי את שלי לא השאיל מורישך כלום כאשר הודיך לי לך אל היורשים שמישכנוהו אצלי אולי יאמרו שמכרו מורישך לאביהם או מישכנו ושמא יהיו נאמנים אחרי שאין לך עדים שראוהו בידם וגם אין עדים שראוהו בידי:

סימן שעה

נראה לפי עניות דעתי שאם אין עדים לראובן שמסר ירושתו לשמעון ולא שוויה ראה ואם היה יהודה קיים היה יכול לכפור בספר בשעה שהיה בידו כמו שהוא עתה ביד שמעון והיה יכול לומר שלא היה בידו מעולם או שהחזירו כל זכות שהיה ליהודה בספר אם היה קיים והיה טוען לקוח הוא בידי והיה נאמן כל זמן דלא שוויה ראה מיגו דאי בעי אמר להד"מ או החזרתי לך כל אותו הזכות יש ליורשיו כגון זה טוענין ליורש וטוענין ללוקח כי אם היה יהודה קיים היה טוען לקוח הוא בידי והיה נאמן במיגו בשעה שהספר בידו דלא שוויה ראה ואותו הזכות הוריש להם וגם הם מכרוה ללוקח או מישכנו למלוה וכגון שהיה פטור יהודה אם היה קיים משבועת היסת אם אין ראובן טוענו טענת ברי רק מאומד ומשמועה שאינה ברורה לו גם שמעון פטוד וגם אם תובעו ראובן לשמעון טענת ברי שאם היה תובע את יהודה היה חייב לישבע שבועת היסת מכל מקום יורשי יהודה ושמעון הבאים מכחם פטורין מאותה שבועה שיהודה חייב לישבע שלקוח הוא בידו אם היה קיים והיה טוען כך דקיי"ל אפילו לרב ושמואל אדם מוריש שבועה לבניו בממון שהוא מוחזק מדמשמע פ' כל הנשבעין גבי ברייתא דתניא

שהבן גובה בשבועת יורשין הא מני ב"ש היא דאמר כל העומד לגבות כגבוי דמי דשטר היוצא על היתומים נשבע וגובה מחצה של מלוה ומחצה של פקדון מוריש הנפקד לבניו להיות פטורין משבועה דהחזרתיו לך דאף על פי שהוא היה חייב לישבע כך אם היה קיים אתי שפיר אפילו לרב ושמואל מטעם שפי' כי הממון שהמוריש מוחזק ומחוייב עליה שבועה היורשין יורשין אותו ופטורין משבועה שהוא חייב. ואם ידוע ומפורסם כל כך שלא היה יהודה יכול לכפור אף על גב דלא שוויה ראה מחמת שירא לשנות את הידוע פן יכחישוהו ופן יחזיקוהו בשקרן דומיא דרבה בר שרשום שהיה ירא לומר לקוחה היא בידי משום דנפק עליה קלא דארעא דיתמי היא כי ראיתי שכתב רבינו תם מכ' בכתבו שלא היה נאמן לומד לקוחין הן הספרים בידי מיגו דאי בעי ואמר לא היו דברים מעולם או החזרתי לך כי לא היה יכול לומר שקר מפורסם ולא יהא לו אלא על ידי מינו. ואף על פי כן תמיה אני היאך יש לדמותם כלל דארעא דרבה בר שרשום בדין הוא שלא יהא לו מינו כיון דנפק עליה קלא דארעא דיתמי היא ירא הוא לומר לקוחה היא בידי פן יוכחש בי בקל להתברר ואף על פי שלא יתברר יחזיקוהו כל העולם שקרן בעבור הקול אבל גבי מטלטלין וספרים כיון שכל שעה יכול להחזירם אפילו נודע שהיו בידו יכול כל שעה לומר החזרתים כדאמרי' בשמעתין דממון פרק חזקת הבתים ודפרק כל הנשבעין שיש להאמינו במסר ליה בעדים ואפקיד ליה בעדים מתוך שיכול לומר החזרתי דאין לי לחלק בין הספרים לשאר חפצים. דהא מהיכן תיתי לחלק ביניהם להוציא ממון וכ"ש למה שמפר"ח נפק עליה קלא דארעא דיתמי היא לא הוי טעמא דשוב אין יכול להעיז פניו. אלא כיון שיש קול חשוב כמחאה וכיון שיצא הקול בתוך השלש והיה לו להזהר בשטרו כאילו שמע מחאה וגם אם לא היה ליהודה שום מיגו אין נראה להוציא ממנו ומיורשיו מכח דברים העשויין להשאיל ולהשכיר כי אם לפי ראות הדיינים ואהבת איש את רעהו ונשאת איש את רעהו ולפי מנהג המקום. ודאי אם היה עשוי להשאיל ולהשכיר ושוויה ראובן ליהודה ראה מוציא ראובן ירושתו מידו מטעם שעשוי להשאיל אף על פי שראובן אינו יודע אם שאול הוא בידו או לקוח מבטל חזקה במחזיק הבא בטענת ברי דהכי משמע בהכותב דאי לא הוו מסירי תורי לרועה לא היה נאמן לומר מחיים תפיס' לפי שאין לו מיגו דאי בעי ואמר לקוח הוא בידי אין להם חזקה אלמא משום דאדברים שאין להם חזקה לא מהניא בהו חזקה המחזיק בטענת ברי אף על גב דלמרא קמא ליכא אלא טענת שמא ומכל מקום מכיון שמודה ראובן לשמעון שמשכנו לו יש בו תקנת השוק וישבע שמעון כמה הלוה עליו ויטול. ופתרון ראה, נראה לי דאפילו אין עדים רואין אותו בידו בשעת תביעה בבית דין אם

בפעם אחרת ראו אותן אצלו בעדים וטען מה טיבו אצלך וטען אתה מכרתו לי או טענה אחרת כיוצא בה שראוי לעכבו ואין ראוי להחזירו לפי אותה טענה נראה לי דחשיב ראה ואין לו מינו שיכול לומר החזרתיו לך שאפילו אם היה טוען בפירוש החזרתיו לך נראה שאינו נאמן כדאמרינן בשנים אוחזין מנה לי בידך והלה אומר אין לך והעדים מעידים שיש לו וחזר ואמר פרעתי הוחזק כפרן לאותו ממון - יצחק בר שמואל זלה"ה:

הדרן עלך פרק המקבל

פרק הבית והעלייה

[**שם ע"ב**]

הבית והעלייה של שנים כגון שני אחים שחלקו אחד נטל בית ואחד נטל עלייה שעליו והאבנים של חומת הבית מן תקרת בית התחתונה שהיא קרקעיתה של עלייה ולמעלה של עליון והימנה ולמטה של תחתון שנפלו. שניהם חולקין הכל לפי שאחד גבוה מחבירו ועציו ואבניו ועפרו מרובה משל חבירו חולקין לפי שאין ניכר אלו אבנים של עליון ואלו של תחתון. ורואין אילו אבנים ראויות להשתבר שאם יש שם אבנים שבורות שאבניהם לבינים היו זה אומר שלימות שלי וזה אומר שלימות שלי. רואין אילו אבנים ראויות להשתבר אם של עליון אם של תחתון והכל לפי המפולת שאם נחבס הבית מיסודו ונפל תחתיו והחומה במקומה נפלה יש לדעת שהתחתונות נשברו ולכך נפל הבית ואם נחבט הכותל להלן כמקל שהיה עומד זקוף ונפל שעליונו של כותל נפל להלן ממנו הרבה העליונות נשברו שנפלו מגובה רב והתחתונות שלימות שנפלו ממקום נמוך. מדקתני סיפא רואין אילו אבנים ראויות להשתבר מכלל דאיכא למיקם עלה דמילתא אי בחבטא נפל אי בחבסא נפל. אי הכי רישא אמאי חולקין ליחזי אי בחבטא נפל עילייתא מיתבר'. אי בחבסא נפל תחתייא מיתברא לא צריכא דנפל בליליא ולחזינהו למחר דפנינהו. ולישייליה למחר דפנינהו בני רשות הרבים וחזרו להו. וליחזי ברשות דמאן קיימא וליהוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה. לא צריכא דאיתברא ברשותא דתרוייהו אי נמי לרשות הרבים איב' תימ' שותפין בכי האי גוונא לא קפדי אהדדי למיקני רשות דידיה אף על גב דחצר אחד מהן דאפקו' מפקר כל חד רשות' לגבי חבריה להניח שם חפציו. הילכך כי נמי ותכן ברשותא דחד מינייהו לא הוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה דברשות דהאי נמי יהבי דהא לא קפדי מלאשולי דוכתא:

סימן שעו

פר"ח זצ"ל שמעינן מינא דכל כי האי גוונא מילתא דידיעא בשותפות לתרוייהו אע"ג דמנח ברשותא דחד מינייהו לא יכלי למיטען דידי הוא דברשותי מנח דקיימא לן שותפין

לא קפדי אהדדי עכ"ל וגרסינן נמי כיוצא בזה פ' השותפין לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים וכו' ואמרינן בגמרא פשיטא לא צריכא דנפל לרשותא דחד מינייהו ואי נמי דפנינהו חד לרשותיה מהו דתימ' ליהוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה קמ"ל דלא. נתברר גם מזה שאין שותף יכול לטעון בכי האי גוונא בהחזקתי. וכן כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל בהשותפין:

[**שם**]

מתני' היה אחד מהם מכיר מקצת אבניו והן שלימות נוטלן ועולות לו מן המנין שחבירו יקח אחרות כנגדן. ואידך מאי קאמר אי קאמר ליה אין פשיטא. ואי לא אמר ליה אין אמאי נוטלן. לא צריכא כגון דמודה לו במקצת ואמר איני יודע במקצת דמחייב שבועה דמתוך שאינו יכול לישבע נוטלן זה כל אותן שהוא מכיר ועולות לו מן החשבון. סבר רבה למימר חשבון שבורות. שכנגדו. נוטל שבורות כנגדו וזה יטול את אלו לפי חשבון. אמר ליה אביי אדרבה האי דידעא טפי מדהני ידע טפי לא ידע הנך כולהו להאיך נינהו אלא אמר אביי לחשבון שלימות. שכנגדו אף הוא יטול שלימות כנגדו נפקא ליה מלבינא רווחא אי נמי לטינא דמיעכר שעושין ממנו לבנים שמועכר ומגובל יותר מחבירו:

[**שם**]

מתני' הבית והעלייה ונפחתה העלייה ל"ג הכא של שנים דהא בשוכר קאי. אלא ה"ג הבית והעלייה ונפחתה העלייה ואין בעל הבית דהיינו משכיר רוצה לתקן הרי בעל העלייה יורד למטה עד שיתקן לו את העלייה. ר' יוסי אומר התחתון נותן את התקרה והעליון נותן את המעזיבה טיח של טיט שנותנין על התקרה שקורין אֶשְׁטְרַייךְ ודומה לו במקרא ויעזבו את ירושלים בספר עזרא:

[**שם**]

כמה נפחתה רב אמר ברובה ושמואל אמר בארבעה. רב אמר ברובה ולא בארבעה שאינו מחוסר אלא מקום כלי אחד וכנגדו יתן כלי אחר כגון תיבה או עריבה למטה וכשירצה ישתמש בו דאדם דר חציו למעלה וחציו למטה. ושמואל אמר בארבעה כיון שנפחתה בארבעה יורד ודר בבית לגמרי ולא כפינן ליה לדור חציו למטה וחציו למעלה. היכי דמי אי דא"ל עלייה זו ונפלה אודא מזלו גרם. אי דא"ל עלייה סתם לוגר ליה עלייה אחריתי אם יש לו ולמה כופין אותו את המשכיר לקולטו עמו בבית. אמר רבא דא"ל עלייה זו שאני משכיר לך כי סלקא שהיא קיימת סליק בהדה וכי נחתה שתפחת נחית בהדה וגוד בבית אי הכי מאי למימרא אלא אמר רב אשי דא"ל עלייה זו שעל גבי בית זה אני משכיר לך דשיעבודי שיעבד בית לעלייה דאי לא לשעבודי למה ליה למימר שעל

גבי בית זה הא חזי ליה דהא עלייה זו קאמר ליה וכי הא דאמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק מעשה באדם אחד שאמר לחבירו דלית זו שעל גבי פרסק זו אני משכיר לך ונעקר הפרסיק ממקומו. ובא מעשה לפני ר' חייא ואמר לו חייב אתה להעמיד לו פרסק כל זמן שהדלית קיימת:

סימן שעז

פר"ח זצ"ל וקיימא לן כשמואל דהילכתא כוותיה בדיני. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

[**דף קי"ז ע"א**]

בעי רבא בר ממל כשהוא דר לבדו הוא דר ובעל הבית יצא מביתו בעל כרחו או שניהם דרים את"ל שניהם דרים דא"ל אדעתא דאפקן לא אגרי לך כשהוא משתמש דרך פתחיו או דרך עלייה שתי עליות זו על גב זו מהו איפחית עליונה דייר בתחתונה איפחית בתחתונה מאי דייר בעלייה עליונה או נחית למטה ודייר תיקו:

סימן שעח

פר"ח זצ"ל בעיות דרבא בר ממל כולהו סליקו להו בתיקו וקיי"ל כל תיקו דממונא לקולא. וק"ל דהוא רגיל לפסוק דכל את"ל קיי"ל דהילכתא היא. ורבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב דשניהם דרים. מתני' ר' יוסי אומר תחתון נותן את התקרה כו' הנהו בי תרי דהוו דרו חד עילאי וחד תתאי איפחית מעזיבה ולא שוכר ומשכיר הוו אלא בית של זה ועלייה של זה וכל אימת דהוו משי מיא עליון אזלי ומוקי ליה לתחתון מי מתקן ר' חייא בר אבא אמר עליון מתקן ר' חייא בר יוסף אמר תחתון מתקן. לימא בפלוגתא דר' יוסי ורבנן קמיפלגי דמ"ד עליון מתקן קסבר על המזיק להרחיק את עצמו. ומ"ד תחתון מתקן קסבר על הניזק להרחיק את עצמו. ותסברא דר' יוסי ורבנן דהכא בהיזקא דתחתון פליגי ומעזיבה זו לעכב את המים ובשביל נזקי תחתון הא לענין נזיקין איפכא שמעינן להו דתנן מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה ובחרוב ובשקמה חמשים אמה בין מלמעלה בין מלמטה בין מן הצד אם הבור קדם קוצץ ונותן דמיו ואם האילן קדם לא יקוץ ספק זה קדם ספק זה קדם אינו קוצץ ר' יוסי אומר אפילו הבור קדם לא יקוץ שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו והוינן בה במאי קמיפלגי ר' יוסי סבר על הניזק להרחיק את עצמו. ורבנן סברי על המזיק להרחיק את עצמו. אלא איכא למימר דפליגי הני אמוראי דלעיל כתנאי בפלוגתא דר' יוסי ורבנן דבבא בתרא הוא דפליגי ור' יומי ורבנן דהכא במאי קמיפלגי בחזוקי תקרה וכשאין התחתון צועק שאינו חושש למימיו אלא העליון צועק ואומר כשאני דורך על הנסרים והם מנענעים ואני דואג שמא תפחת אחת מהם תחתיו או תשמט הקורה. ורבנן סברי מעזיבה חזוקי תקרה הוא

וחזוקי תקרה התחתון מתקן. ור' יוסי סבר מעזיבה אשוויי גומות הוא דאחזוקי תקרה סגי ביתידות. והאמר רב אשי הוינא בי רב כהנא אמר לי מודה ר' יוסי בגיריה דיליה דאע"ג דאמר על הניזק להרחיק את עצמו ה"מ היכא דאדם עצמו אינו מזיקו כגון בור ואילן שבשעת נטיעתן אינו מזיקו אבל השרשים מתפשטים וגדילין מאליהן לאחר זמן אבל היכא ראיהו מזיקו וזורק בו חציו כי הכא ששופך המים על ראשו מודה הוא דנפטר אלא מזיק ממש ואדם מועד לעולם בין עד בין ישן שוגג ומזיד והיכי אמר ר' חייא בר יוסף לעיל דעל התחתון לתקן דפסיקי והדר נפלי לא היתה מקום רחיצת ידיו של עליון על מקום נזקי תחתון אלא במקום אחר ומשם הם נמשכין עד שנופלין במקום שמזיקין:

סימן שעט

פר"ח זצ"ל וכיון דאוקימנא ר' חייא בר יוסף כר' יוסי דנזיקין והתם אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי שמעינן מינה דהילכתא כר' חייא בר יוסף ומקשינן עלה והאמר רב אשי כי הוינא בי רב כהנא כו' וזה ברחיצת ידים וכיוצא בהם שהמים מועטין אבל במים מרובים לא דגרסי' בתלמוד ארץ ישראל להדיח כוסות מעזיבה בינונית ואין בעי עביד מעזיבה עמו עכ"ל. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ושמעי' מינה דהיכא דליכא מעזיבה דתמי בה מיא והדר אזלי דגירי נינהו ועליון מתקן:

[**שם**]

מתני' הבית והעלייה של שנים שנפלו בית של זה ועלייה של זה שחלקו כך בנחלת אביהן אמר בעל העלייה לבעל הבית לבנות החומה והתקרה התחתונה המוטלין עליו לבנות והוא יבנה החומה מן התקרה ולמעלה ותקרה העליונה של גג והוא אינו רוצה הרי בעל העלייה בונה את הבית לבדו עד תקרה התחתונה ויושב בתוכו עד שיתן לו את יציאותיו ואחר כך יצא ממנו ויבנה עלייתו. ר' יהודה אומר אף זה דר בתוך של חבירו אם כן הוא אף בעל עלייה זו בזה חוזר ומעוותו לזה שהוא דר לתוך שלו ואי נמי זה לא חסר דהא בלאו הכי לא הוה בני ליה איהו זה מיהא נהנה שאילולי בית זה אין לו מקום לדור שם וקסבר זה נהנה וזה לא חסר וצריך להעלות לו שכר :

[**שם ע"ב**]

אמר רב אחא בר רב אדא משמיה דעולא תחתון שבא לשנות בבנין החומה שעליו מן היסוד עד התקרה בגויל שומעין לו אם היה מתחילה באבני גזית ובא לשנותה כשנפלה ולבנות באבני גויל שומעין לו מפני שמחזיק את הבנין שחומת גויל רחבה משל גזית טפח. כדאיתא פ"ק דבבא בתרא בגזית אין שומעין לו בכפסים דהיינו ארחי חצאי לבנים ורחבן טפח ומחצה ונותן אריח מיכן ואריח מיכן וטפח אבנים דקות וסיד ביניהם והוי

עובי החומה ד' טפחים שומעין לו בלבנים בשלימות ואין עוביו של כותל אלא כמידת רחבן והן ג' טפחים אין שומעין לו. כלל הדבר תחתון שמרחיב עובי בנין ומחזקו שומעין לו אם ממעט חיזוקו אין שומעין לו שהעליון טוענו למחר יפול. ועליון שבא להכביד את המשא תחתון מעכב עליו וכל זמן שממעט כובדו שומעין לו. בא לסכך בקורות של ארזים תקרה תחתונה וארזים מתקיימים מן השקמים ומשאן כבד. בא לשנות תחתון משקמים לארזים שומעין לו שמהנהו לעליון שמתקיים וחזק מקום מדרך רגליו. מארזים לשקמים אין שומעין לו. לרבות בחלונות אין שומעין לו ממעט חוזק הבנין ועליון ממעט עליו למעט שומעין לו. להגביה חלל הבית אין שומעין לו מפני שמטריח את העליון לעלות ועוד שהנמוך חזק מן הגבוה. למעט שומעין לו. עליון שבא לשנות בגזית שומעין לו בגויל אין שומעין לו בלבנים שומעין לו בכפסים אין שומעין לו בשקמים שומעין לו בארזים אין שומעין לו. לרבות בחלונות שומעין לו למעט אין שומעין לו. להגביה אין שומעין לו למעט שומעין לו. אין לו לא לזה ולא לזה לבנות שעניים הם ובעל הקרקע רוצה למכור הקרקע מי אית ליה לבעל עלייה בקרקע או לא מאי ת"ש אין לו לא לזה ולא לזה אין לבעל עלייה בקרקע כלום. תניא ר' נתן אומר התחתון נוטל שני חלקים והעליון נוטל שליש אחרים אומרים התחתון נוטל שלשה חלקים והעליון נוטל רביע. אמר רבא נקוט דר' נתן בידך דדיינא הוא שהיה אב בית דין כדאיתא בהוריות בפרק בתרא ונחית לעומקא דדינא קסבר כמה מפסדא לעלייה בבית תלתא שליש ימי קייטא היא ממהרת ליפול מחמת משא העלייה. הילכך אית ליה תילתא:

סימן שפ

פר"ח זצ"ל וקיימא לן כר' נתן דרבא פריש טעמיה. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהלכה כרבא:

[**שם**]

מתני' וכן בית הבד לעצור זיתים שהיה בנוי בסלע וגינת אחר על גביו שחקק אדם אחד בסלע תחתיו כמין כיפה והיתה גינתו מלמעלה ובית בדו מלמטה וכשמת נטלו בניו זה בית הבד וזה גינה ונפחת גגו של בית הבד שהיה מקום זריעתו של העליון הרי בעל הגינה יורד למטה וזורע עד שיעשה לבית בדו כיפים והעליון יתן עליה עפר וזורע. וכמה נפחת רב אמר ברובו אבל בארבעה אדם זורע חציו למטה וחציו למעלה. ושמואל אמר בארבעה אין אדם זורע חציו למטה וחציו למעלה:

סימן שפא

וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והילכתא כשמואל. פר"ח זצ"ל פירש בתלמוד ארץ ישראל הא דתנן יורד וזורע ולא קתני כופין לבנות כיפין לבית בדו בשלא הוא שם והא דתני ר' חייא כופין אותו כשהוא שם ומתני' ור' חייא דגבי פרסק לא פליגי:

[**שם**]

מתני' הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו פטורין מלשלם אמאי הוה ליה למיעבד אנוס הוא נתנו לו ב"ד זמן שראוהו ב"ד שהיה נוטה ואמרו לו לסתור את הכותל ולקוץ את האילן ונפלו בתוך הזמן פטור ולאחר זמן חייב וכמה זמן אמר ר' יוחנן זמן בית דין שלשים יום פ"ק דבבא קמא מייתי להא מתני' והתם פרישית:

[**שם**]

מתני' מי שהיה כותלו סמוך לגינת חבירו ונפל לתוך גינתו של חבירו א"ל פנה את אבניך אמר לו יהא שלך הגיעוך אין שומעין לו אם אין זה רוצה. מי שקיבל עליו וא"ל הילך יציאותיך ואני נוטל את שלי אין שומעין לו מדקתני הילך יציאותיך מכלל דפנינהו עסקינן טעמא דפנינהו הא לא פנינהו לא אמאי כיון דא"ל הגיעוך תקני לי' שדהו אמר ר' יוסי בר חנינא חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו ה"מ היכא דקא מכוין לאקנויי ליה הכא דחויי הוא דקא מדחי ליה ומשום הכי לא קני לי' עד דמפני ליה באפיה:

סימן שפב

וכן פר"ח זצ"ל אבל אי פנינהו וחזי ליה ולא מחי ביה ודאי בכוונה אקנינהו ליה. עכ"ל:

[**דף קי"ח ע"א**]

מתני' השוכר את הפועל לעשות עמו בתבן ובקש א"ל תן לי שכרי א"ל טול מה שעשית בשכרך אין שומעין לו. משקיבל עליו וא"ל הילך שכרך ואני נוטל את שלי אין שומעין לו. והתניא שומעין לו אמר רבא לא קשיא כאן בהגבהה כאן בחבטה ואידי ואידי בשל הפקר מתני' בששכרו ללקט תבן וקש בהגבהה דפועל ועל כרחו שכרו עליו. ובריתא ששכרו למלאכת חבטא כגון לשמור או להשליך מעלייה לארץ דליכא הגבהה דא"ל אכתי לא זכאי ביה אנא זיל את וזכי ביה:

[**שם ע"ב**]

מתני' המוציא זבלו לרשות הרבים המוציא מוציא והמזבל מזבל כלומר אינו רשאי להשהותו שם אלא זה מוציאו מן הרפת לרשות הרבים והנושאו יהא מזומן לישאנו לשדה ולגינה לזבל:

[**שם**]

מתני' אין שורין טיט ברשות הרבים שיש מקומות ששורין אותן ימים רבים צבור במקום

אחד. ואין לו לבנים לבנים לפי שמשהא אותן ליבשן ששוטח הטיט בקרקע חלקה כעובי הלבנים וחורץ בה חריצות שתי וערב כמדת הלבנים ומניחם שם עד שיתיבשו. וגובלין טיט ברשות הרבים לתתו מיד בבנין אבל לא ללבנים. הבונה ברשות הרבים המביא אבנים מביא והבונה בונה מיד מקבלו מיד המביא ובונה ואם הזיק ברשות הרבים משלם מה שהזיק. ר' שמעון בן גמליאל אומר אף מתקן הוא מלאכתו לפני שלשים יום מזמן ברשות הרבים ואינו חייב בנזקן. תניא כל שאילו אמרו מותרין לקלקל ברשות הרבים פי' כל אותן נזקין שנתנו חכמים עליהם רשות ואמרו מותרין לקלקול ברשות הרבים ולהשליכם שם כגון הוצאת זבלים לר' יהודה וכגון פותקין ביבותיהן וגורפין מערותיהן בימות הגשמים דברשות קא עבדי בבא קמא אם הזיקו חייבים לשלם ור' יהודה פוטר. אמר אביי רשב"ג ור' יהודה ור' שמעון כולהו סבירא להו כל מקום שנתנו לו חכמים רשות והזיק פטור מלשלם. ר' יהודה הא דאמרן. רשב"ג דתנן רשב"ג אומר אף מתקן הוא את מלאכתו לפני שלשים יום. ר' שמעון דתנן (אמ') בפ' לא יחפור לא יעמיד אדם תנור בתוך ביתו אלא א"כ יש על גביו חלל גובה ארבעה אמות מפי התנור לעלייה היה מעמידו בעלייה צריך שתהא תחתיו מעזיבה שלשה טפחים. ובכירה שאין היסק שלה גדול טפח. ואם הזיק משלם מה שהזיק ר' שמעון אומר לא נאמרו כל השיעורים הללו אלא שאם הזיק פטור מלשלם:

סימן שפג

פר"ח זצ"ל וקיימא לן דהני כולהו שיטה אינון ולית הילכתא כחד מינייהו אלא אם הזיק משלם מה שהזיק כסתמא דמתני' עכ"ל. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

[**שם**]

ת"ר החוצב אבן מן ההר לעוקרה מחיבורה שמסר לסתת דהיינו המרבע ומחליקה הסתת חייב. הסתת שמסר לחמר החמר חייב. החמר שמסר לכתף הכתף חייב. כתף שמסר לבנאי הבנאי חייב. בנאי שמסר לאדריכל הוא אבי האומנין שמדקדק בהנחת האבן לצדדה על מושבה בשוה שלא תמוש ולא תטה ולא תהא בולטת חוץ לדימוס אדריכל חייב זה שהיא בידו בנזקה אם תפול מידו ותזיק את אחרים או תשבר היא חייב הוא לשלם. ואע"ג דמוקי לה לקמן בקבלנות וכולן שותפין במלאכה אין חייב אלא מי שהיתה מסורה לו דכיון דבידו היא הנזק מוטל עליו כל היכי דמתרמי דתנן אדם מועד לעולם בין עד בין ישן שוגג ומזיד אונס ורצון. העלה על גבי דימוס ונפלה כולן חייבין הואיל ולאו כחו דאדריכל הוא שלאחר שהניחה נפלה וליכא לחייוביה משום גירי כולן יחד חייבין שכולן שותפין בדבר ועליהם המלאכה לעשות וקיבלו האחריות הנזק יחד

והתניא אחרון חייב דהיינו אדריכל שהניחה כולן פטורין. לא קשיא כאן בשכירות אחרון חייב כאן בקבלנות כולן חייבין היכא דלא נפלה מיד אחד מהן ועל כולן לשמור שתהא מיושבת יפה:

[**שם**]

מתני' שתי גיזות זו על גב זו סמוכות זו לזו האחת קרקעיתה גבוה וזו שאצלה קרקעיתה נמוך והידק בנתיים בזקיפת הגבוה שזו גבוה מזו יש שומים או בצלים ר' מאיר אומר של עליון שהרי עפרו הוא ומשלו יונק. ור' יהודה אומר של תחתון שעל אוירו מונחת. אמר רבי מאיר ומה אם ירצה העליון ליטול את עפרו אין כאן ירק אמר ר' יהודה ומה אם ירצה התחתון למלאות גינתו עפר וישוה קרקעה לעליונה אין כאן ירק אמר ר' מאיר וכי מאחר ששניהם יכולין למחות זה על זה שלא יהא ירק זה כאן עליון ליטול את עפרו ותחתון למלאות גינתו רואין מהיכן ירק זה אי ממקום שהוא יונק וגדל לו ינתן ר' שמעון אומר כל שהעליון יכול לפשוט את ידו הרי אלו שלו כדקאמר ר' מאיר הואיל ומעפרו הוא חי והשאר של תחתון דעליון גופיה אפקורי מפקר ליה לגביה שננאי הוא לו ליטול וליכנס לתוך של חבירו וללקוט:

[**דף קי"ט ע"א**]

אמרי דבי ר' ינאי ובלבד שלא יאנס ויטול. כלומר לא יתלה עצמו דרבה למטה. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וכן הילכתא. בעי רב ענן ואמרי לה ר' ירמיה מגיע לגופו ואינו מגיע לעיקרו מאי תיקו. פר"ח זצ"ל וקיימא לן כל תיקו דממונא לקולא הילכך חולקין. אמר אפרים ספרא תלמידו של רשב"ל משום רשב"ל הלכה כר' שמעון אמרוה קמיה דשבור מלכא אמר להו אפריון נמטייה לרשב"ל פי' רש"י זצ"ל נראה לי שבור מלכא ממש מלך פרס היה ובקי בדינים ואמרוה להא דר' שמעון דמתני קמיה וקלסיה ואמר יקבל חן מאתנו על דבר זה. ואית דאמרי שבור מלכא שמואל כי בכמה דוכתי קרי ליה הכי. ואני מיושב בה דמאי אמרוה אי להא דר' שמעון דמתני' אטו שמואל מתני' לא הוה ידע ואי דאפרים ספרא אטו אי לאו אמר רשב"ל הלכה כר' שמעון שמואל מי לא קם ליה בדיני למיקלסיה לר' שמעון עד דשמע משמיה דר' שמעון דהילכתא כוותיה. אפריון חן שלנו. עכ"ל:

סימן שפד

פר"ח זצ"ל אמר שבור מלכא הבו ליה אפרייה לרשב"ל פי' אפרייה ברכתו מלשון בן פורת יוסף כלו' יפרו וירבו נבונים וחכמים כמותו בישראל עכ"ל. ובערוך פי' לשון אחר

כפר"ח זצ"ל. ולשון אחר פי' הבו ליה אפרייה לרשב"ל פי' חזק בלשון רומי יישר כמו וישר חילו:
הדרן עלך פרק הבית והעלייה. וסליקא מסכת בבא מציעא.

פסקי בבא בתרא

סימן א

[**דף ב' ע"א**]

השותפין שיש להם חצר בשותפות ובתי שניהם פתוחים לתוכו ורצו לעשות מחיצה בחצר בונין את הכותל באמצע. זה נותן מחלקו חצי מקום עובי הכותל וכן זה. סברוה מאי מחיצה גודא כדתנן קרי תנא לגודא מחיצה מחיצת הכרם שנפרצה אומ' לו גדור נפרצה אומ' לו גדור. נתיאש הימנה ולא גדרה הרי זה קידש וחייב באחריותו. וטעמא דרצו לבנות כותל מדעת שניהם הוא חייבום חכמים שיבנה בין שניהם הא לא רצו שניהם שהאחד אומר דיי לחולקה במסיפת של יתידות עץ תקועים בארץ נמוכים לא כייפינן ליה ואין זה יכול לומר איני חפץ שתראה את עסקיי אלמא היזק ראיה לא שמיה היזק:

[**דף ג' ע"א**]

איכא דאמרי מאי מחיצה פלוגתא כדכתיב ותהי מחצת העדה מן הצאן. וכיון דרצו שניהם לחולקה בכותל אבנים בונין את הכותל בעל כורחן אלמא היזק ראיה שמיה היזק. ואי היזק ראיה שמיה מאי איריא רצו אפי' לא דצו נמי. אמר ר' יוסי א"ר יוחנן משנתינו כשאין בה דין חלוקה. במאי אוקימתה בשאין בה דין חלוקה וכי רצו פלגי. וכי רצו מאי הוי ליהדרו בהו א"ר אסי א"ר יוחנן כשקנו מידו. וכי קנו מידו מאי הוי ליה קנין דברים בעלמא הוא ואין חליפין קונה אלא דבר הנקנה או מכר או מתנה או שעבוד קרקעות שהקנין חל עליו או מטלטלין . שקנו מידו ברוחות זה בורר חלק מזרחי וזה חלק מערבי וקנו מידו ומעתה נקנה חלק מזרחי לזה ואין לזה חלק בו וכן השני לחבירו . רב אשי אמר כגון שהלך זה בעצמו והחזיק בחלקו דדפק ביה פורתא וקרקע נקנה בחזקה אחד אשר רצו בשעת חזקה וזה הלך בעצמו והחזיק דהוה ליה כמי שקנו מידו ברוחות:

רבינו יצחק אלפס זצ"ל לא הביא לישנא קמא דהיזק ראיה לא שמיה היזק אלא לישנא בתרא כתב באלפס דהיזק ראיה שמיה היזק ש"מ דסבירא ליה דהכי הילכתא דהיזק ראיה שמיה היזק. וכן כתב הרב ר' ברוך זצ"ל מאדץ יון בפירושיו. והילכתא היזק ראיה שמיה היזק ועל המזיק לסלוקי היזקא. ואע"ג דקיימא לן הילכתא כר' יוסי דאמר על

הניזק להרחיק את עצמו. מודה ר' יוסי בגיריה דידיה דמזיק בעי לסלוקי כדאמרי' בהבית והעלייה וראיה גירי דידיה הוא נינהו. והילכך על המזיק להרחיק נזקו עכ"ל. כתב רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל תימא מה בא ר' יוסף להוסיף אטו מי איצטריך לאשמועינן דחזקה מועלת כמו קנין. ונראה לר"י דהא קמ"ל דאע"ג דאמרי' לקמן בחזקת הבתים בפניו לא צריך למימר ליה לך חזק וקני שלא בפניו צריך לומר לו לך חזק וקני הכא כיון שאמרו אתה קח רוח צפוני ואני אקח רוח דרומי והלך זה בתוך שלו והחזיק וזה הלך בתוך שלו והחזיק זה שלא בפני זה נעשו כמי שקנו מידו ברוחות אע"פ שלא אמרו זה לזה לך חזק וקני עכ"ל. מתני' מקום שנהגו לבנות גויל גזית כפסים לבנים בונים:

[**שם**]

תנא גויל אבני דלא משפיין. גזית אבני דמשפיין כדכתי' כל אלה אבנים יקרות כמירת גזית מגורדות במגירה. כפסים ארחי חצי לבינה והלבינה ג' טפחים והאריח טפח ומחצה. ועובי הכותל אריח מכאן ואריח מכאן וטפח באמצע שנותן שם טיט לחבירו . לבנים ליבני לבינות שלימות לבינה לעובי הכותל. מתני' בגויל זה נותן שלשה טפחים וזה נותן שלשה טפחים שעובי הכותל של גויל ששה טפחים. בגזית זה נותן טפחיים ומחצה וזה נותן טפחיים ומחצה שעובי הכותל גויל חמשה טפחים. בכפסים זה נותן טפחיים וזה נותן טפחיים שעוביו של כותל כפסים ארבעה טפחים. בלבנים זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה שעוביו של כותל לבנים שלשה טפחים:

[**שם ע"ב**]

איבעיא להו הני שיעורי דמתני' עם עובי הסיד קא חשיב להו או דילמא מקום האבנים הוי דאפותח לבד ממקום הסיד. אמר רב נחמן בר יצחק מסתברא הן וסידן. דאי ס"ד הן בלא וסידן ליתנייה :

סימן ב

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל דאסיקנא הן וסידן. וכן כתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל בפירושיו דקיימא לן כרב נחמן בר יצחק. מתני' הכל כמנהג המדינה:

[**דף ד' ע"א**]

הכל לאיתויי מאי. לאיתויי באתרא דנהיגי בהוצא דהיינו לולבי דקלים. ודפנא דהיינו ענפי עץ ערמונים שקורין לוז ופריש לן קורי' ביש בלע'. ותימא לרבינו תם זצ"ל מאי בעי לאיתויי מנהג יעשו כל המקומות כמו שנהגו. ופי' דוקא הוצא ודפנא אבל בפחות אפי' נהגו מנהג של שטות הוא. וכן מפרש ההיא דהשוכר את הפועלים דתנן מקום שנהגו לזון יזון ומפרש בגמ' לאתויי באתרא דנהיגי למיכרך ריפתא ולמישתי אנפקא. ומוכיח

מיכן שיש מנהג שאין לסמוך עליו אפי' היכא דתנא הכל כמנהג המדינה. ולא ידענא איזה מנהג שאין סומכין עליו:

סימן ג

ונראה בעיני דאפי' פחות מיכן הוי מנהג דהולכין בממון אחר המנהג כדפרישי' בבבא מציעא בפ' השוכר את הפועלי' ובפ' המקבל גבי אריס אומר למחצה ירדתי והכא קמ"ל שאם נהגו לבנות ולחוץ בהוצא ודפנא שאינו יכול את חבירו לבנות כפסים וליבני. כשם דהיכא שנהגו לבנות כפסים שאינו יכול לכופו לבנות גזית וגויל ואם הוצא ודפנא עדיפי מכפסים וליבני קמ"ל שאינו יכול לכופו לבנות הוצא ודפנא היכא דנהגו לבנות כפסים וליבני. מתני' לפיכך הואיל ובתחלת הבנין חייבום חכמים לבנות בין שניהם. אם נפל הכותל לאחר זמן שנים רבות המקום והאבנים של שניהם:

[**שם**]

פשיטא לא צריכא דנפל לרשות דחד מינייהו. אי נמי דפנינהו (ד)חד מינייהו ברשותיה מהו דתימ' להוי דחד מינייהו ואידך המוציא מחבירו עליו הראיה קמ"ל דלא:

סימן ד

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל שמעינן מהא [ד]מילתא דידיעא לתרי שותפי אע"ג דאיתיה השתא ברשותיה דחד מינייהו לא נפקא מחזקה דאידך מאי טעמא שותפין לא קפדי אהדדי הילכך לית להו חזקה חד על חבריה אלא בראיה. אי נמי לאחר חלוקה עכ"ל. וכן פר"ח זצ"ל בהבית והעלייה . מתני' וכן בגינה מחייבין את שניהם לבנות במקום שנהגו לגדור באמצע אבל בבקעה דהיינו שדה הלבן מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו אלא אם רצה כונס לתוך שלו ובונה. ועושה לו חזית מבחוץ לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים שלו:

[**שם**]

הא גופא קשיא אמרת וכן בגינה מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו הא סתם אין מחייבין אותו. אימא סיפא אבל בבקעה מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו הא סתמ' מחייבין אותו. השתא סתם גינה אמרת לא אע"פ שהיזק ראייתה קשה סתם בקעה מיבעיא. אמר רבא הכי קאמר וכן בגינה סתם מקום שנהגו לגדור כבקעה דמי ומחייבין אותו אבל בבקעה סתם כמקום שנהגו שלא לגדור דמי ואין מחייבין אותו אלא אם רוצה וכו':

[**שם**]

מאי חזית אמר רב הונא דכייף ליה קרנא מלבד ראשי הכותל יכוף לצד חבירו. ור' יוחנן אמר שייע ליה באמתא מלבד יהא טח בטיט אמה בראש הכותל מבחוץ. הוצא אם עשו

מחיצה נצרים כיצד יעשו חזית. אמר רב נחמן סניף ליה דיכי מלבד ראשי ההוצא יסוב לצד חבירו ושריק ליה בטינא. אביי אמר הוצא לית לה תקנתא אלא בשטרא. מתני' ואם עשו מדעת שניהם בונים את הכותל באמצע ועושה לו חזית מכאן ומכאן לפיכך אם נפל המקום והאבנים של שניהם. אוקמא רבינא בהוצא ודפנא ולאפוקי מדאביי דאמר הוצא לית ליה תקנתא אלא בשטר קמ"ל בהוצא סניף ליה דיכי מלבד דבחזית סגי:

[**שם ע"ב**]

מתני' המקיף את חבירו משלש רוחותיו שקנה שלש שדות סביב שדה חבירו לשלשת מצריו וגדר את שלשתן נמצא שדהו של אמצעי זה מוקף משלש רוחותיו אין מחייבין אותו כלום כדאמרי' דסתם בקעה מקום שנהגו שלא לגדור הוא. ורבינו שלמה זצ"ל פי' דטעמא משום דאכתי לא מהני ליה מידי שהכל יכולים ליכנס מרוח רביעי אבל אם גדר רביעי מחייבי' אותו כדאמ' בגמרא ואע"ג דאמ' לעיל דסתם בקעה במקום שנהגו שלא לגדור ה"מ בין בקעה לבקעה וכותל גבוה ארבע אמות. ושלם הוא דלא בעינן משום דליכא היזק ראיה. אבל בשביל היזק בהמות שלא יכנסו בשדה צריך לגדור גדר של עשרה טפחים גובה המונע מלהיכנס בהמות. ואע"ג דחלולות ומנוקבות המחיצות ואין גבוהות ארבע אמות דאיכא היזק ראיה דלהיזק ראיה דבקעה לא חיישינן. ר' יוסי אומר אם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל לתת חלקיו בשלש הראשונות דכיון דגדר את הצד הפתוח גלי דעתיה דניחא ליה במאי דגדר חבריה:

[**שם**]

איתמר רב הונא אמר הכל לפי מה שגדר בכל יציאות שהוציא בהן הראשון יחזיר לו מחצה. וחייא בר רב אמר דמי קנים בזול דא"ל לדידי סגי לי בגדר קנים ואי איפשי ביציאה של גדר אבנים. תנן המקיף את חבירו משלש רוחותיו וכו' בשלמא לרב הונא דאמר הכל דר' יוסי כמו שגדר הוא היינו דאיכא בין ת"ק לר' יוסי דת"ק דלא נקט לישנא דהכל סבר דמי קנים בזול הוא דמחייבינן ליה ור' יוסי סבר הכל כמה שגדר אלא לחייא בר רב מאי איכא בין ת"ק לר' יוסי. איכא בינייהו ראשונה שניה ושלישית דת"ק סבר דמי רביעית אין ראשונה ושניה ושלישית לא ור' יוסי סבר אפי' ראשונה ושניה ושלישית נמי יהיב ליה. ואיבעית אימא דמי קנים בזול איכא בינייהו ת"ק סבר אגרא נטרא אין דבר מועט שהיה צריך ליתן לשומר בכל שנה ושנה כשהיו בקמותי' דמי קנים בזול לא ור' יוסי סבר אפי' דמי קנים בזול. ואיבעית אימא מקיף וניקף איכא בינייהו ת"ק סבר לא שנא מקיף ולא שנא ניקף אם עמד וגדר מגלגלין עליו את הכל. ור' יוסי סבר טעמא דעמד ניקף מגלגלין עליו את הכל אבל עמד מקיף אין נותן לו אלא דמי רביעית:

[**דף ה' ע"א**]

רוניא אקפיה רבינא ארבע שדות היו לרבינא סביבות ארבע מצריו של רוניא וגדרן א"ל הב לי כמה דגדרי כרב הונא אליבא דר' יוסי דאמר הכל כמה שגדר לא יהיב ליה. הב לי דמי קנים בזול לא יהיב ליה. הב לי אגרא נטרא לא יהיב ליה. יומא חד הוה קא יתיב וקא גדר דיקלי אמר ליה רבינא לאריסיה זיל אייתי לי קיבורא דאהיני אשכול תמרים משל רוניא ובפניו אזל לאתויי רמא ביה קלא רוניא באריסיה דרבינא אמ' שבקוה א"ל רבינא לרוניא גלית דעתך דניחא לך במה דגדרי אתא לקמיה דרבא א"ל זיל פייסיה במאי דאיפייס ואי לא דיינינא לך כר' יוסי ואליבא דרב הונא דאמר הכל במה שנדר:

סימן ה

פי' הרב ר' ברוך מארץ יון בפירושיו מהא שמעינן דליתנהו לשינויי דחייא בר רב מדרבינא אמר לרוניא הב לי מה דאפיקי למימריה דרבא ש"מ בין גדר מקיף את הרביעית בין ניקף מגלגלין עליו את הכל לפי מה שנדר עכ"ל. וכן פר"ח זצ"ל דהילכתא כר' יוסי. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל אם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל לא שנא עמד מקיף לא שנא ניקף. וכן כתב רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל בשם ר' יצחק בר שמואל זצ"ל דהילכתא כר' יוסי מדקאמר ליה זיל פייסיה במאי דאיפייס משמע דמן הדין היה ליתן יותר אם לא שכבר נתפייס. וכי האי גוונא אשכחן בפ' כל שעה אמר רב קדירות בפסח ישברו. ושמואל אמר לא ישברו משהי ליה להו עד לאחר פיסחא. ומסיק ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל להנהו דמזבני כנדי אשוו כנדייכו וזבינו ואי לא דרישנא לכו כר' שמעון אלמא היכא דמסיק כי האי לישנא הכי סבירא ליה. א"כ רבא נמי דקאמר דיינינא לך כר' יוסי הכי סבירא ליה. ואע"ג דבפ' לולב הגזול אמר שמואל להנהו דמזבני אסא אשוו אסייכו ואי לא דרישנא לכו כר' טרפון. ומשמע התם דלהפחידם אמר ולא משום דסבירא ליה דהכי הילכתא. מ"מ הכא לרבא על כרחך כרבא סבירא ליה כדפריש ומדקאמר ליה זיל פייסיה במאי דאיפייס. וכן כתב הרב יצחק אלפס זצ"ל דהלכה כר' יוסי ואליבא דרב הונא דאמר הכל כפי מה שגדר:

[**שם**]

מתני' כותל חצר שנפל מחייבין אותו לבנותו עד ארבע אמות דבהכי סגי להיזק ראיה. אם אמר האחד לאחר שבנאו אני עשיתיו משלי שלא רצה זה לסייעיני ותובעו חצי היציאה וזה אומר נתתי חלקי בחזקת שנתן עד שיביא התובע ראיה שתבעו ולא נתן דכיון דחובה עליו לסייעו ומשפט זה לכל גלוי לא היה זה בונהו משלו. מארבע אמות ולמעלה אין מחייבין אותו. אם לאחר שבנאו האחד למעלה מארבע אמות הרבה ולא

רצה חבירו לסייעו בהגבהתו וסמך השני כותל אחר כנגד כותל זה כדי לסכך ולתת התקרה מכותל לכותל אע"פ שלא נתן עליו עדיין התקרה מגלגלין עליו את הכל דגלי דעתיה דניחא ליה בהגבהה דהאיך. אם בא הראשון ותובעו לדין לאחר שסמך את כותלו לכותל ראשון ואומ' תן לי חלקך כמה שהגבהתי וזה אומר נתתי חלקי. בחזקת שלא נתן עד שיביא ראיה בעדים שנתן שאין משפט זה גלוי לכל אדם עד שיחייבוהו ב"ד אינו עשוי ליתן. הא דאמר רשב"ל הקובע זמן לחבירו וכו'. והא דאיבעיא להו תבעו לאחר זמנו וכו' פירשתי פ' אלו מציאות:

[**דף ו' ע"א**]

אמר רב הונא סמך לפלגא שלא היה כותל החדש ארוך ככותל הראשון אלא כחציו או בגובהו לא הגביהו בגובה הראשון סמך לכולה וחייב ליתן חלקו בכותל הראשון כאילו סמך כותל שני כנגד כל הראשון דכיון דהתחיל סופו לגמור ויתן תקרה ויעשה עלייה על גבי תקרה ויצטרך לו כותל שהגביה חבירו. ותנן אע"פ שלא נתן עליו עדיין את התקרה נותן מיד. ורב נחמן אמר למאי דסמך סמך. למאי דלא סמך לא סמך:

סימן ו

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והילכתא כרב נחמן. ומודה רב נחמן באפריזא ובאקבועי בשיורי לענין הגובה דקאמר רב נחמן דלמא דלא סמך לא סמך. מודה הוא שאם עשה הוא הכותל שסמך מקום הנחת ראשי קורות העלייה על פני כולו שסופו להגביה עוד כשיעור גובה עלייה וניחא ליה בגובה דכותל ראשון ונותן חלקו בכל גובהו. אפריזא עץ ארוך ועב שנותן על פני כל אורך דכותל להניח עליו ראשי הקורות ומגין עליהן שלא ירקבו מחמת ליחלוח הכותל. ובלשון משנה קרוי אלטיסין דמי שאין לו אותו עץ עב עושה חורים בכותל ונותן נסרים קטנים למעלה ולמטה ולצדדין ומניח בתוכו ראשי הקורות והיינו אקבעתא דכשורי:

[**שם**]

אמר רב נחמן בי כוי לא הוי חזקה. שמעון שהגביה כותל החולק בחצר למעלה מד' אמות ועשה בו חלונות בצד חצר ראובן להניח דאשי הקורות כדפרישית לא הויא חזקה לגבי ראובן לומר לו סייעתיך להגביהו שאילולי סייעתיך לא היית עושה לי הנחת ראשי הקורות שאם אבוא לסמוך לו כותל אחר לאחר זמן שאתן עליהם התקרה ואע"ג דמיתנח ביה הימלטא נסרים קטני' עבים שנותנים בצידי החורים להגין על ראשי הקורות לא מצי למימר ראובן אי לאו דסייעי בהדך לא טרחת כי האי טירחא. דא"ל לכי מפייסת לי לא תתרע אשיתאי. אמרתי בלבי שמא תמלך לסמוך לו כותל אחר ולתת תקרה

ותפייסני בממון במה שהגבהתי ולא אצטרך לקלקל כותלי לנקוב בו חורים להניח בו ראשי קורותי :

[**שם**]

אמר רב נחמן אחזיק להורדי ראשי רהיטי דקים להניח על כותל חבירו לא אחזיק לכשורי להניח עליו קורות כבדים תחת אלו. לכשורי אחזיק להורדי דאמר רב נחמן אחזיק לנטפי אחזיק לשפכי היתה לו חזקה בחצר חבירו שטיפטף גגו מי גשמים לתוכו על פני כל אורך גגו בלא מרזב אחזיק לשפכי אם רצה עושה מרזב ויקלח כל מי גשמים מן הגג במקום אחר דהא עדיפא ליה לבעל החצר. לשפכי לא אחזיק לנטפי:

[**שם**]

איכא דאמרי אמר רב נחמן אחזיק להורדי אחזיק לכשורי. לכשורי אחזיק להורדי. אחזיק לנטפי אחזיק לשפכי. לשפכי אחזיק לנטפי. אבל לצריפי לצריפא דאורבני לא. גג של צריף בורדיל בלעז שמכסין אותו בענפי ערבה והיינו אורבני. ומתוך שהטיפין סמוכין מאד אין בעל החצר יכול להשתמש תחתיהן. ורב יוסף אמר אפילו לצריפא דאורבני עבד רב יוסף עובדא אפי' לצריפא דאורבני:

סימן ז

רבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב לישנא דאיכא דאמרי ולישנא קמא לא הזכיר ופסק הלכה כרב יוסף. וכן כתב בה"ג והילכתא כרב נחמן כלישנא בתרא והילכת' כרב יוסף בצריפ' דאורבני. והרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל כתב בפירושיו אבל צריפא דאורבני לא פי' אם היתה לו צריפא של ערבה סמוך לחצר חבירו לא יוכל להעמיד במקומו בנין לשפוך מימיו בחצר מאי טעמא בי הצריף עשוי במודרון מוסמך לקרקע. וכשיורדין מימיו אינן חופרין קרקע החצר והגג הגבוה דלפי וחפר לקרקע. ויש אומרים טעם אחר כי המטר כשיורד על אותו צריף יורד ממנו טיפין טיפין דקים כשיעור משך העצים הדקים שבה. אבל גג הבנויין יותר עבה יורד המטר. ורב יוסף אמר אפי' צריפא דאורבני. עבד רב יוסף עובדא בצריפא דאורבני כשמעתיה. והילכתא כרב נחמן. עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה המשכיר בית לחבירו בבירה גדולה. בית ארוך מאד וחלוק מתוכו להרבה קיטוניות והשכיר לזה אחת מהן הרי זה משתמש בכתליה בחורי הכתלים על פני ארכה אף שלא כנגד ביתו ובזיזים היוצאים מכתלים עד ארבע אמות ובעובי הכותל בראשו כגון אם השכיר לו בה עלייה במקום שנהגו. אבל בתרביץ אפדני לא. דרך בונה בירה חשובה להניח לה דרך כנגד פתח טרקלין החשוב בה כעין גגה

ועולים בה רשאים יפה מראה לעינים. ושם אין רשות לזה לתלות בכתלים כלום שאינו עשוי ליכנס לתוכו. ורב נחמן דידיה אמר אפי' בתרביץ אפדני. אבל רחבה שאחורי בתים לא. כל היקף של אחורי הבתים קרוי רחבה. ושלפני הבתים קרוי חצר. אין רחבה מושכרת לו להשתמש. ורבא אמר אפי' רחבה שאחורי בתים:

סימן ח

כתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל והילכתא כרבא:

[**שם**]

אמר רבא האי כשורא דמטללתא עד תלתין יומין לא הויא חזקה לבתר תלתין יומין הויא חזקה. ואי סוכה דמצוה היא עד שבעה יומין לא הויא חזקה לבתר שבעה יומין הויא חזקה ואי חבריה בטינא לאלתר הויא חזקה. פירש"י זצ"ל דאם סמכה על כותל חבירו ולא מיחה בתוך שלשים לא הויא חזקה לטעון ולומר פייסתיך במעות עד עולם דכל תלתין לא קפיד אינש ולא מחי סבור חבירי זה צריך לזה ולימים מועטים יטלנו משם. ואי סוכה דמצוה היא לבתר שבעה הויא חזקה דכיון שבקיה עלה יותר מן הצורך הוה ליה למחויי. מדלא מיחה איכא למימר דזה פייסיה במעות עד עולם. שכן היה דרכן לקבוע סוכתן לצורך כל השנים. והילכך מיד לאחר שבעה הויא חזקה. דלא דמי לסוכה דמטללתא דלא הוי חזקה עד תלתין. דההיא לצל בעלמא הוא דעבידא אבל סוכה זו לצורך כל ימי החג שבכל שנה עשאה. רבינו תם זצ"ל פי' האי חזקה כי ההיא דלעיל בי כוי לא הוי חזקה דאמתני' קאי בחזקת שלא נתן הכא נמי אמתני' קאי ואתא לאשמועינן דאפי' לאחר שיניח תקרה בחזקת שלא נתן עד ל' יום. אע"ג דקתני אע"פ שלא נתן עליה תקרה מגלגלין עליו את הכל. היינו שמתחייב בב"ד. מיהו בחזקת שלא נתן הוי אפי' לאחר שנתן תקרה עד ל' יום משום טעמא דאמ' לעיל מי יימר דמחייבו לי רבנן. ולפיכך דוחק עצמו לפרש כן. דאי בחזקה ממש לענין במקום שטרא כדפי' בקונט' בהך פרקין לא מיירי בחזקתו. והא דאייתי הנך לעיל דהורדי ודנטפי ודשפכי היינו משום דרב נחמן מעיקרא אמר בי כוי לא הויא חזקה אמתני' ואגב הכי מייתי נמי אמר רב נחמן אחזיק לאורדי כו' אמר רב נחמן אחזיק לנטפי כו' והשתא אפסיק למילתייהו דרב נחמן ומהדר אחזקה דמתני'. ואין מתיישב לרבינו יצחק בר מרדכי דא"כ אמאי נקט מטללת' הוה ליה למימר נתן עליה תקרה עד ל' יום לא הויא חזקה. ואי סוכה דמצוה כו' לפי' רבינו תם זצ"ל אם סמך כותל לצורך סוכה דמצוה לאחר שבעה בחזקת שנתן שכבר גמר ימי תשמישתו. ולפרש"י זצ"ל תימא לרבינו יצחק בר מרדכי אמאי הוי חזקה לאחר ל' יום וז' ימים מאי שנא מכל חזקות שבעולם דבעי' ג' שנים. פירש"י ז"ל כל חזקות הללו דשמעתין מחזיק

לאורודי וכו' אינן חזקות ג' שנים דלא שייך ג' שנים אלא חזקה דקרקעות שמחזיק בשדה חבירו ואומר לו לקחתיו ממך אבל הכא בחזקת תשמישתן בעלמא מיירי שמשתמש בשל חבירו ובשעה אחת שמשתמש בפניו ושותק הויא חזקה. כדמוכח מהא דאמ' ואי חבריה בטינא לאלתר הויא חזקה. וטעמא משום דאמר לא שביק אינש לאשתמושי תוך שלו תשמיש של קביעות בלא רשותו וכיון דמשתמש זה בפניו ושותק יש לומר דנטל רשות או נתן לו ממון ומכר לו תשמיש זה. וה"מ דהויא חזקה כגון שטוען הוא מכר לי או נתן לי במתנה. אבל אם טוען נשתמשתי בפניו ושתק אינה חזקה. כדתנן לקמן בחזקת הבתים כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה. כיצד אמר לו מה אתה עושה בתוך שלי שלא אמר לי אדם דבר מעולם אינה חזקה כו' ובכל חזקות מיירי לא שנא חזקות של ג' שנים לא שנא חזקות יום אחד כי הכי עכ"ל:

סימן ט

וכן פי' רבינו שמואל זצ"ל בחזקת הבתים במתני' דכל חזקה שאין עמה טענה. ורבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל פליג לקמן בפ' לא יחפור גבי הנהו תאלי דרב יוסף:

[**שם**]

אמר אביי שני בתים משני צידי רשות הרבים זה עושה מעקה מיכן לחצי גגו וזה עושה מעקה לחצי גגו. זה שלא כנגד זה ומעדיף זה סותם גגו לצד צפון וזה לצד דרום ומעדיף משך המעקה יותר מחצי הגג כדי שיהא במקצת כנגד סתימתו של זה ומתוך כך לא יראה להדיא בגגו של חבירו. מאי איריא רשות הרבים אפי' רשות היחיד נמי. רשות הרבים איצטריכא ליה. סד"א אמר ליה סוף סוף הא בעית איצטנעי מבני רשות הרבים. קמ"ל דא"ל בני רשות הרבים ביממא חזו לי בליליא לא חזו לי את בליליא נמי חזית לי בני רשות הרבים כי קאימנא חזו לי כי יתיבנא לא חזו לי. את כי יתיבינא נמי חזית לי בני רשות הרבים כי מעיינו חזו לי כי לא מעיינו לא חזו לי ואת ממילא נמי חזית לי. זה שלא כנגד זה פשיטא דהאי פלגא והאי פלגא. לא צריכא דקדים חד ועביד דידיה מהו דתימא א"ל שקול אוזינקא פי' יציאה ועבדיה כוליה קמ"ל דאמר ליה את מאי טעמא לא עבדת סברת לא תתדע אשיתך מכובד הבנין שמכבידין על חומה טיט ממהרת ליפול אנא נמי לא מרענא אשיתאי. פי' הרב ר' ברוך זצ"ל מארץ יון. יש אומ' זו מימרא דאביי אע"ג דאיניש לא פליג עלה אינה הלכה. דהא בהדיא קיימ' דאין בגג היזק ראיה. ויש אומ' הכי קאמר אביי באתרא דנהיג לקבוע תשמישתן בגגין ויש לומר כי היה כל אחד ואחד מזיק בראיה חבירו עכ"ל. ורבי' תם זצ"ל פי' דדוקא נקט דמפסיק ביניהם רשות הרבים או רשות היחיד דפעמים יהיה חבירו בגגו ולאו אדעתיה דהאי משום דרחוק

ממנו ולא מיזדהר מיניה ועביד מילי דצניעותא ואיהו חזי ליה אבל אם שני גנין זה בצד זה דהואיל וידע ליה כל שעה כשהיה בננו מיזדהר מיניה ולא עביד בההיא שעתא מילי דצניעותא הואיל ולא קביע תשמישתיה בגג אלא לפעמים ובההיא שעתא ימנע ויעשה פעם אחרת. ולא דמי לחצר דתשמיש קבוע וצריך לעשות תשמישתן בכל שעתא ושעתא בהא מודי אביי דבגנין לא שמיה היזק ולא פליג אביי אדרב נחמן אמר שמואל . וכתב רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל דהכי מסתבר כפירושו מדלא מותיב ליה לאביי מהך דקא מותיב לרב נחמן היתה חצרו למעלה מגגו של חבירו אין זקוק לו ולא הוה מצי אביי לשנויי ולא מידי דבההיא משמע מינה דבגנין לא הוי היזק ראיה שמיה היזק:

[**שם**]

אמר רב נחמן אמר שמואל גג הסמוך לחצר חבירו עושה לו מעקה גבוה ארבע אמות משום היזק ראיה אבל בין גג לא צריך. כדאמ' בשמעתא דקמייתא חצר קביעא תשמישתא וגג לא קביעא תשמישתא ולא ידענא בהי עידנא סלקת דאצנעת מינך. ורב נחמן דידיה אמר אין זקוק לו בין גג לגג לארבע אמות גבוה. אבל זקוק לו למחיצה עשרה. למאי אי (לה) להיזק ראיה ארבע אמות בעינא אי לנתפס עליו כגנב במסיפס בעלמא סגי. אי לגדיים וטלאים בכדי שלא יזדקר הגדי סגיא. לעולם לנתפס עליו כגנב ובעשרה לא מצי למשתמיט ליה בציר מעשרה משתמיט ליה לומר חפץ נפל מידי לגגו ונכנסתי ליטלו. היתה חצירו למעלה מגגו של חבירו שהיה קרקע החצר גבוה מקרקע הבית אין זקוק לו בעל החצר לעשות מחיצה גבוה ארבע אמות בין חצר לגג אבל זקוק למחיצת עשרה:

[**שם**]

איתמר שתי חצירות זו למעלה מזו שקרקעות האחת גבוה מחברתה אמר רב הונא התחתון בונה משלו מלמטה עד שמגיע לגובה קרקע של חבירו ואחר כך מתחיל זה לסייעו ונותן חלקו מכנגדו ומעלה ולא יהא עליון נפסד בשפלות קרקעיתו של תחתון. ורב חסדא אמר שעליון מסייע לו מלמטה ובונה. תניא כוותיה דרב חסדא שתי חצירות זו למעלה מזו לא יאמר העליון הריני בונה מכנגדי ועולה אלא מסייע מלמטה ובונה. היתה חצירו מלמעלה מגגו של חבירו אין זקוק לו:

[**שם**]

הנהו בי תרי דהוו דיירי חד עילאי וחד תתאי כשחלקו האחין נטל זה בית וזה עלייה איחבס תתאי נטבעו הכתלים התחתונים בארץ עד ששפלה תקרת העליה ואין התחתון יכול ליכנס לביתו אלא א"כ שוחה א"ל תתאי לעילאי תא לבנייה בא ונסתור את כל

הבית ונבננו. א"ל אנא שפיר קא דיירנא. איבנייה אנא משלי א"ל עליון לית לי דוכתא דדיירנא ביה. אוגרנא לך לא מצינא למיטרח. לא קא מיתדר לי א"ל חוק בארעך או שוף אכריסך ועול ושוף אכריסך ופוק:

[**דף ז' ע"א**]

אמר רב חמא דינא קאמר ליה וה"מ דלא מטא כשורי קורות העליונה למטה מעשרה. אבל מטי כשורי למטה מעשרה רשותא דתתאי היא. וה"מ דלא אתני בהדי אהדדי. אבל אי אתני בהדי אהדדי כשחלקו שאם תשפל העלייה יסתרו הבית ויבנוהו סתרי ובני. וכי אתני בהדי אהדדי עד כמה תשפל העלייה ויכוף את העליון לסתור ולבנות אמר רב נחמן כדדיירי אינשי. עד כמה אמר רב הונא בריה דרב יהושע כדנקיט אינש איסוריתא דמחוזא והדר. חבילות קנים ארוכים ומחזיר עצמו לכל צדדיו:

סימן י

כתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל בפירושיו והילכתא כרב חמא בכולה שמעתא:

[**שם**]

ההוא גברא דהוה בני אשיתא אחורי כוי דחבריה אמר לי' קא מאפלת עילואי אמר ליה סכרנא לך הכא ועבידנא לך כוי מלעיל. מרעת לי אשיתאי. סתרנא לך עד הכא ובנינא לה ועבידנא לך כוי מלעיל. אשיתא. פלגא חדתא ופלגא עתיקא לא קיימא. סתרנא לה לכולא ובנינא לה ועבידנא לך כוי מלעיל. אשיתא חדא וכולא ביתא עתיקא לא קיימא. סתרנא לך לכולה ביתא ובנינא לה ועבידנא לך כוי מלעיל. לית לי דוכתא דדיירנא ביה. אוגרנא לך לא מצינא דאיטרח. אמר רב חמא דינא קאמ' ליה הא תו למה לי צריכא ואע"ג דקא משתמש ביה בתיבנא ובציבי ואין הוא דר בתוכו בעצמו. מצי אמר ליה לא מצינא דאיטרח להוציא העצים והתבן:

[**שם**]

הנהו בי תרי אחי דפלגי חד מטייה איספלידא טרקלין יפה וחד מטייה תרביצא גנה שבצד הטרקלין שהיתה מאירה לתוכו. אזל מרא דתרביצא וקא בני אשיתא אפומא דאספלירא א"ל קא מאפלת עלאי א"ל בדנפשאי קא בנינא. אמר רב חמא דינא קאמר ליה. פי' רש"י זצ"ל בשלי אני בונה ואתה אין לך עלי חזקת אורה של שלש שנים דהשתא הוא דפלגינן:

[**שם ע"ב**]

אמר ליה מר ינוקא ומר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי נהרדעי לטעמייהו רב חמא מנהרדעא הוא אזיל לטעמיה דנהרדעי דאמר רב נחמן אמר שמואל דהוא מנהרדעא

האחין שחלקו ונטל זה שדה לצפון וזה לדרום והיה אביהם רגיל להכנס דרך זה לתוך זה אינו יכול לטעון דרך לי עליך. ולא חלונות זה על זה ולא סולמות זה על זה ולא אמת המים להביאה מן דרך שדהו של זה לתוך שלו. ורב אמר יש להם. ופירש"י זצ"ל ולא חלונות לערער על סתימת האורה והיינו לטעמייהו. ותימא דלעיל בסמוך גבי ההוא דקא בני אשית' אחורי כוי דחבריה וא"ל קא מאפלת עילואי קאמר רב חמא דינא קאמר ליה קשיא דרב אדרב חמא. ותנן נמי לקמן בפ' לא יחפור החלונות בין מלמעלן בין מלמטן בין מכנגדן ארבע אמות. ותני מכנגדן שלא יאפיל. וקשיא לרב חמא דאמר דינא קאמר ליה דבשלו הוא בונה. ופי' רבינו תם זצ"ל דהני חלונות דאיספלירא לאו לאורה עשויין אלא לאויר היו עשויים להביט למרחוק דרך אותן החלונות אבל לאורה פשיטא דלא מצי לסתום דהכי נמי מפרש ההיא דרב נחמן אין להם חלונות זה על זה היינו כגון שהיה רואה שדותיו דרך אותן החלונות אחיו. והשתא הוי דומיא דאין להם דרך זה על זה ולא סולם ולא אמת המים זה על זה. ולא נהירא פי' זה לרבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל דקא מאפלת משמע על האורה. ועוד דמסיק ולימא ליה עד האידנא איספלירא והשתא אינדרונא משמע בחדר שאין בו אורה. ועוד מאי שנא אויר מאורה אם לאו לסתום לאורה משום טענה דאנא דדיירנא בה כדיירי אבהתאי. הכי נמי לסתימת אויר יטעון. ומדלאויר לא מצי טעין לאורה נמי לא מצי טעין. ונראה לו לפרש כפירש"י זצ"ל לעיל דלענין אורה קא מיידי והכי נמי האי דאמר רב נחמן אמר שמואל ולא חלונות זה על זה היינו שיכול לסתום חלונות והיינו טעמא דאחין או שותפין שחלקו חשבינן להו כאילו מוכרין ולוקחין זה מזה וחזקת אביהן לא מהניא דלא סבירא להו לנהרדעי הך טענה דדיירנא בה כדדרו אבהתיי והרי הוא עתה כאילו עתה בא להחזיק וסבירא להו דיכול לסתום ולבנות כותל כנגדו משום דמוכר בעין יפה הוא מוכר וכל אחד לא שייר לעצמו כלום בחלק חבירו ואינו יכול למונעו מלבנות כותל בכל מקום שירצה בחלקו. והיינו טעמא דכולהו דאין להם דרך ולא סולם זה על זה דאין לכל אחר שום תשמיש בחלק חבירו כלל. ולא תטעה להקשות הואיל דסבירא להו מוכר בעין יפה הוא מוכר אמאי אין להן דרך זה על זה. הא המוכר בית ושייר חצר אמר מכר לו עם הדרך למאן דאית ליה בעין יפה הוא מוכר. דלא דמי דהכי כולהו מוכרין ולוקחין הן ואם זה מכר לו בית וזה מכר לו חצר ואם היה מכר חצר ומשייר בית היה צריך ליקח לו דרך מבעל חצר משום הכי כמו מוכרין ולוקחין זה מזה חשיבו וסילק עצמו כל אחד מחלק חבירו ולא שייר בו כלום ואינו יכול לשמש בשל חבירו כלום אבל משמש בשלו ויכול לעשות כל מה שירצה ואין חבירו יכול לעכב עליו. ורבי' יצחק בר שמואל זצ"ל הקשה לפי רבי' תם

זצ"ל מהא דאמר ליה רבינא לרב אשי מאי שנא מהא דתנן האחין שחלקו אחד נטל שדה כרם ואחד נטל שדה לבן יש לו לבעל הכרם ארבע אמות בשדה לבן שעל מנת כן חלקו. דמאי פירכא התם ודאי יש לו ארבע אמות לפי שהם צורך הכרם לעבודת הכרם. אבל הכא זה לא היה לצורך איספלידא ופי' דודאי היה גוזל לו האורה. מיהו כי קפדינן באורה ה"מ שהוא מאפיל כנגד הבית. אבל הכא עדיין היה בו אור גדול אלא שלא היה בו כמו שצריך לאכסדרה ומשום הכי קרי ליה אינדרוניא דלגבי אכסדרה אינדרוניא הוא:

סימן יא

הילכך הלכה כפי' רבינו שלמה זצ"ל דלענין אורה קמיירי. ולדברי רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל דין אורה כדין אויר והאחין והשותפין שחלקו כל אחר בונה בשלו וסותם אורה לחבירו. ומאד נראין דבריו בעיני:

[**שם**]

ההוא שטרא דיתמי דנפק תברא עילויה שובר שהוא פרוע לאביהם. אמר רב חמא לאגבויי לא מגבינן ביה דהא נפק תברא עילויה ולא מקרע קרעינן ליה דדילמא לכי גדלי יתמי מייתי ראיה ומרעי ליה לשובר שמא עידי שקר הם. שלחה רב אחא בר רב לקמיה דרבינא הילכתא מאי שלח ליה בכולהו הילכתא כרב חמא באיספלירא ובי תיבני ובי ציבי ועילאי ותתאי לבר מתברא דאחזוקי סהדי בשקרנותא לא מחזקינן. מר זוטרא בריה דרב מרי אמר בהא נמי הילכתא כרב חמא דאם איתא דתברא מעליתא הוא איבעי ליה לאפוקי בחיי אבוהון:

סימן יב

ופסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהלכה כרב חמא:

[**שם**]

מתני' כופין את בן החצר שאינו רוצה לסייע את בני החצר לבנות לחצר בית שער להיות שומר הפתח לישב שם בצל ומרחיק לבני רשות הרבים מלהציץ בחצר. ודלת השער לנועלו בו. רשב"ג אומר לא כל החצרות ראויות לבית השער. למימרא דבית שער מעליותא היא והא ההוא חסיד דהוה אליהו משתעי בהדיה בנה בית שער לביתיה ולא אישתעי אליהו בהדיה. לא קשיא הא מגואי לחצר גריעותא הוא לפי שדלת החצר נעול והעני צועק ובית שער שבפנים מפסיק את הקול. והא מבראי אינו מפסיק בפניו שהרי נכנס לתוכו. ואיבעית אימא הא והא מבראי הא דאית ליה דלת הא דלית ליה דלת. ואבע"א הא והא דאית ליה דלת הא דאית ליה פותחת הא דלית ליה פותחת. ואבע"א הא והא דאית ליה פותחת הא דאית ליה פותחת מגואי הא דפותחת דידיה מאבראי. תניא רשב"ג אומר לא כל החצרות ראויות לבית שער אלא חצר הסמוכה לרשות הרבים

ראויה לבית שער ושאינה סמוכה לרשות הרבים אינה ראויה לבית שער. ורבנן זמנין דרחקי בני רה"ר ועיילי בה:

[**שם**]

מתני' כופין אותו לבנות לעיר חומה דלתים ובריח. רשב"ג אומר לא כל עיירות ראויות לחומה. תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל עיירות ראויות לחומה. אלא עיר הסמוכה לספר ראויה לחומה ושאינה סמוכה לספר אינה ראויה לחומה. ורבנן זימנין דמקרו ואתו גייסא:

[**שם**]

בעא מיניה ר' אלעזר מר' יוחנן כשהן גובין לחומת העיר לפי שבח הממון הן גובין או לפי נפשות הן גובין. א"ל לפי שבח ממון הן גובין ואלעזר ברי קבע בה מסמרות הזהר לדון כך ואל תזוז הימנה. איכא דאמרי בעא מיניה ר' אלעזר מר' יוחנן כשהן גובין לפי שבח ממון הן גובין או לפי קירוב בתים הן גובין בית הסמוך לחומה צריך לחומת העיד יותר מן הרחוק א"ל לפי קירוב בתים הן גובין ואלעזר ברי קבע בה מסמרות. להך לישנא פשיטא דלפי ממון הן גובין אלא הא מיבעיא ליה אי אף לפי קירוב בתים גובין כגון אם הם עשירים בשוה ויש מהם שבתיהם קרובים לחומה אם יגבו מהם יותר מאותן הרחוקים וקא מהדר ליה דלפי קירוב בתים גובין:

סימן יג

ופסק רבינו תם זצ"ל דהילכתא כתרוייהו לישני שהרחוקים מן החומה נותנים העשירים יותר מן העניים. והעשירים והעניים הקרובים לחומה בשוה נותנים העשירים יותר מן העניים. והיכא שהם עשירים בשוה או עניים בשוה הקרוב לחומה יותר הוא נותן יותר. וכן פסק הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל דלפי קירוב בתים הן גובין:

סימן יד

תניא בתוספתא דבבא מציעא בפ' הבית והעלייה מי שיש לו פתח למבוי אין בני המבוי כופין אותו לעשו' הימנו דלת למבוי שיכול לומר רצוני שאכנוס בחבילתי על פתחי . כופין בני מבוי זה את שלא להושיב ביניהן לא חייט לא ספר לא בורסי ולא אחד מכל בעלי אומנות ולשכינו אינו כופהו. רשב"ג אף לשכינו כופהו. מי שיש לו בית בחצר אחרת בני חצר משעבדין אותו לעשות עמהם דלת נגר ומנעול לחצר ושאר כל הדברים אין משעבדין אותו ואם היה שרוי באותה חצר משעבדין אותו על הכל. מי שיש לו חצר בעיר אחרת בני העיר משעבדין אותו לחפור עמהם בורות שיחין ומערות ואמת המים ושאר כל הדברים אין משעבדין אותו ואם היה שרוי עמהם באותה העיר משעבדין אותו על הכל. כופין בני מבוי זה את זה לעשות לחי וקורה למבוי:

סימן טו

כופין בני בקעה זה את זה לעשות ביניהם חריץ ובן חריץ:

סימן טז

כופין בני העיר זה את זה לבנות להן בית הכנסת ולקנות להן ספר תורה נביאים וכתובים:

[**שם**]

מתני' כמה יהא בעיר ויהיה כאנשי לשאת עמהם בעול שנים עשר חדש:

[**דף ח' ע"א**]

ורמינהי שיירא של חמרים או של גמלים העוברת ממקום למקום ולנה בתוכה והודחה עמה אם נשתהו שם שלשים יום הן בסייף וממונם אבד. אם לאו הם בסקילה כדין שאר יחידים וממונם פלט. אמר רבא לא קשיא הא לבני מתא הא ליתבי מתא בשלשים יום. וגבי עיר הנדחת כתיב יושבי העיר. ורמינהי שלשים לתמחוי כיון ששהה שם שלשים יום גובין ממנו גבאי תמחוי מאכל לעניים. שלשה חדשים לקופה לתת מעות לקופה של צדקה. ששה לכסות עניי העיר. תשעה לקבורה לקבור עניי העיר שהיא יציאה יתירה. שנים עשר חדש לפסי העיר. אמר ר' יוסי אמר ר' יוחנן כי תנן נמי מתני' לפסי העיד תנן. ואמר ר' יוסי אמר ר' יוחנן הכל לפסי העיר אפי' מיתמי:

סימן יז

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ושמעינן מינה דכל הני חיובא נינהו ומפקינן מינייהו בעל כרחן דדמיין דפסי העיר עכ"ל. כתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל פסי העיר יש מפרשים מלשון עושין פסין והוא לענין חיזוק חומת העיר. תניא בתוספתא דסוטה פ' משוח מלחמה בנה בית חדש וחנכו ולא שהה י"ב חדש. נטע כרם וחללו ולא שהה שנים עשר חרש. אירס אשה ולקחה ולא שהה שנים עשר חדש. מנין שאין זזין ממקומם ת"ל כי יקח איש אשה חדשה אף זה היה בכלל ולמה יצא להקיש אליו מה זה מיוחד שאירס אשה ולקחה ולא שהה שנים עשר חדש שאינו זז ממקומו אף בנה בית חדש וחנכו ונטע כרם וחללו ולא שהו שנים עשר חדש אין זזין ממקומן וכו' עד יש מהן חוזרין ויוצאין ואין חוזרין. ויש מהם שאין יוצאין כל עיקר. כל אלו שאמרו יוצאין וחוזרין נותנין פסי העיר ומספיקין מים ומזון למלחמה ומתקנין הדרכים. כל אלו שאמרו אין יוצאין כל עיקר בנה בית וחנכו נטע כרם וחללו אירס אשה ולקחה ולא שהו שנים עשר חדש אלו אין יוצאין כל עיקר ואין נותנין פסי העיר ואין מספיקין מים ומזון למלחמה ואין מתקנין את הדרכים. אמר רב פפא לשורא פי' לתיקון החומה. לפרשא פרש סביבות העיר לשומרה

ולידע מה היא צריכה. ולטור זיינא שומר כלי זיין של העיר ויושב בבית אצל השער אפי' מיתמי. כללא דמילתא כל מידי דאית להו נטירותא ליתמי רמינן עלייהו:

[**דף י"א ע"א**]

מתני' אם קנה בית דירה הרי הוא כאנשי העיר מיד לשאת עמהם בעול. מתני' דלא כרשב"ג דאמר אם קנה בה קרקע כל שהו הרי הוא כאנשי העיר מיד מדקתני כל שהוא משמע אע"ג דלא חזי לדירה. ורמי דידיה אדידי' דתניא רשב"ג אומר אם קנה בה קרקע הראויה לדירה הרי הוא כאנשי העיר. תרי תנאי אליבא דרשב"ג:

סימן יח

כתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל והלכה כסתם מתניתין:

[**שם**]

מתני' אין חולקין את החצר עד שיהא בה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה. אמר ר' יוסי א"ר יוחנן ארבע אמות שאמרו חוץ משל פתחים חצר של שנים שני בתים פתוחים לתוכו ולפני הפתח ארבע אמות צורך הפתח לפרק משאו מעל חמורו וחוץ מאותן ארבע אמות צריך שיהא ארבע אמות לשאר תשמישיו. תניא נמי הכי אין חולקין את החצר עד שיהא בה ח' אמות לזה ולזה ח' אמות. והא אנן תנן ארבע אלא ש"מ כדר' אסי א"ר יוחנן ש"מ. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ה"מ שאין אחד מכיר חלקו שכל אחד ואחד יש לו רשות להשתמש בכולה. אבל אם כל אחד ואחד מכיר חלקו ואין לו רשות להשתמש בחלקו של חבירו חולקין אע"ג שאין שם ח' אמות לזה וח' אמות לזה. ממאי מדאמרי' ריש פרקין ואי היזק ראיה שמיה היזק מאי איריא רצו אפי' לא רצו נמי פלגי. א"ר יוחנן משנתינו בשאין בה דין חלוקה ואי לית בה דין חלוקה כי רצו מאי הוי ליהדרו בהו. ופריק בשקנו מידם ברוחות. רב אשי אמר כגון שהלך זה בעצמו והחזיק וזה בעצמו והחזיק. שמעינן מינה מתני' דקתני רצו כשאין כל אחד ואחד מכיר את חלקו הוא. הילכך כיון דקנו מידם ברוחות אי נמי החזיק כל אחד ואחד מנייהו במנתיה איסתלק ליה רשותיה ממנתיה דחבריה ופלגי ולא מצו מעכבי אהדרי אע"ג דלית בה דין חלוקה דהא ליכא לכל חד וחד מינייהו רשותא במנתא דחבריה עכ"ל. ירושלמי א"ר יוחנן ארבע אמות שאמרו לא שהן לו קנין אלא שיהא מעמיד בהמתו לשעה ופורק חבילתו:

[**שם**]

אמר רב הונא חצר מתחלקת לפי פתחיה היתה לו חצר ובה שני בתים אחד מהן פתוחין לו שני פתחין לחצר ולבית השני אין פתוח לחצר אלא פתח אחד וחילק נכסיו על פיו ונתן האחד לראובן בנו והשני לשמעון אם באו לחלוק החצר זה שיש לו שני פתחים

נוטל שני חלקים בחצר ואחד נוטל חלק אחר. ורב חסדא אמר נותן לכל פתח ופתח ארבע אמות להלן מן הפתח כנגדו והרוחב כפי רוחב הפתח והשאר חולקין בשוה. תניא כוותיה דרב חסדא פתחים שבחצר יש להם ארבע אמות לכל פתח ופתח. היה לזה פתח אחד ולזה שני פתחים זה שיש לו פתח אחד נוטל ארבע אמות וזה שיש לו שני פתחים נוטל שמונה אמות והשאר חולקין בשוה. היה לו פתח רוחב שמונה אמות נוטל שמונה אמות באורך החצר דהיינו כנגד רוחב הפתח וארבע אמות ברוחב החצר להלן מן הפתח כנגדו:

סימן יט

כתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל והלכ' כרב חסד' דתני' כוותי':

[**שם**]

אמר אמימר האי פירא דסופלי מי שיש לו חפירה בחצר שנותנין לו גרעיני תמרים למאכל בהמה יש לה ארבע אמות בחצר לכל סביבותיה ולא אמרן דלא מייחד ליה פיתחא אבל מייחד ליה פיתחא שהיה לו פתח לסוף ביתו אצל החפירה דדרך אותו פתח הוא רגיל להשליך הגרעינין וליטלן אין לו בחצר בשביל החפירה אלא ארבע אמות שלפני אותו הפתח:

[**שם ע"ב**]

אמר רב הונא אכסדרה שיש לה פתח לחצר אין לה ד' אמות בחלוקת החצר טעמא מאי אמור רבנן שיש לה פתח בית ארבע אמות בחצר משום פירוק משאו שיפרוק שם משאו מעל חמורו לפי שסתם בית אינו פנוי מכלים ואי אפשר להכניס חמור עם משאו בבית לפרק שם. הכא באכסדרה כיון דאין לה דפנות איפשר דמעייל בגווה ומפרק. מתיב רב ששת אחד שערי בתים ואחד שערי אכסדראות יש להם ארבע אמות. כי תניא ההיא באכסדרה דבי רב אכסדרה דבי רב אינדרונא מעליא היא שדפנות סביב לה אלא שמוקפת חלונות אלא באכסדרה דומיתא שמוקפת דפנות נמוכות שאין מגיעות לתקרה:

[**שם**]

ת"ר בית שער דהיינו בית קטן שלפני פתח טרקלין ואכסדר' מרפסת דהיינו שהרבה פתחי עליות פתוחין לו וכולן עולין דרך סולם אחד יש להם ארבע אמות היו ארבע וחמשה בתים פתוחין למרפס אין להם אלא ד' אמות בין כולם ואצל רגלי הסולם:

[**שם**]

בעא מיניה ר' יוחנן מר' ינאי לול של תרנגולים דהיינו בית קטן שמגדלין בו תרנגולין ויש לו פתח לחצר יש לו ארבע אמות בחצר או לא א"ל טעמא מאי יהבינן ארבע אמות

משום פירוק משאו הכא מטפס ויורד ומטפס ועולה התרנגול מטפס ופורח ועולה דרך ראש הכותל לתוך הלול ואין לו ד' אמות. ירוש' תני חוליית הבור יש לו ארבע אמות. בעא מיניה רבא מרב נחמן בית חציו מקורה וחציו אינו מקורה יש לו ד' אמות או אין לו ד"א א"ל אין לו ד"א לא מיבעיא קירויו כלפי פנים דהחצי שאינו מקורה לצד החצר ואין לו ארבע אמות בחצר דהא אפשר דמעייל חמור במשאוי ומפרק שם שאין דרך לתת כלים בחצר שאינו מקורה אלא אפילו מקורה כלפי חוץ וגלוי כלפי פנים נמי אין לו ארבע אמות אפשר דמעייל חמור עד הגילוי ומפרק. ופ"ק דסוכה ת"ר בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות אין האחין והשותפין חולקין בה. ופרכינן טעמא דלית ביה ארבע אמות על ארבע אמות הא יש בו ד' אמות על ד' אמות חולקין. והתנן אין חולקין את החצר עד שיהא ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה. אימא לית בה דין חלוקה בחצר ואמ' רב הונא חצר מתחלקת לפי פתחיה וכו' בית דלמיהוי קאי יהבינן ליה חצר בית דלמיסתר קאי לא יהבינן ליה חצר:

סימן כ

ומהתם שמעינן דכל ארבע אמות דשמעתין ארבע אמות על ארבע אמות. וכן פסק הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל דכל ארבע אמות דשמעתין הן ארבע על ארבע כההיא דסוכה דפרישית:

[**שם**]

בעא מיניה רב הונא מר' אמי אחד מבני מבוי שביקש להחזיר פתחו למבוי אחר כגון בית שבין שתי מבואות בני מבוי האחד שאינו רגיל אצלם מעכבין עליו או אין מעכבין עליו. אמר ליה אין מעכבין עליו:

סימן כא

כתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל וכן הלכה: עוד בעא מיניה אכסניא לפי בני אדם מתחלקת או לפי פתחים מתחלקת. אמר ליה לפי בני אדם מתחלקת. פירש"י זצ"ל אכסניא של מלך המוטל על בני העיר לתת להם אכסניא בבתיהם או לפי בני אדם הדרים בבית. ורבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב יש שפירשו אכסניא זה הוא אכסנאי של המלך או של עבדיו כשגובין אותה גובין לפי בני אדם ולא לפי פתחים:

סימן כב

ויש שפירשו זבל של אכסנאי וגולפי ושדריא שדרך האכסנאים להניחן חולקין אותן בעלי אכסניא לפי בני אדם. וכלשון הזה פי' הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל ופסק שכן הלכה. דתניא נמי הכי הזבל שבחצר מתחלק לפי פתחים לזבל השדות לפי שדרך הפתחים השליכוהו שם עד שנעשית אשפה. אכסניא מתחלקת לפי בני אדם. כתב רבינו

יצחק אלפס זצ"ל הא דאמרינן בני מבוי מעכבין עליו ה"מ בני מבוי שאינו מפולש מפני שמרבה עליהן את הדרך אבל מבוי מפולש אין מעכבין עליו דהוה ליה רשות הרבים עכ"ל. וכן פר"ת זצ"ל:

[**שם**]

אמר רב הונא אחד מבני מבוי שביקש לסתום כנגד פתחו בני מבוי מעכבין עליו מפני שמרבה עליהן את הדרך פירש"י זצ"ל שביקש לסתום כנגד פתחו להקיף מחיצות סביב ארבע אמותיו שיש לו במבוי כנגד פתחו. בני מבוי מעכבין עליו שמרבה עליהם הדרך ההולך מראשו לצד סופו צריך להקיף סביב המחיצה. וקשה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דלא מצינו שיהו ארבע אמות לפתח במבוי. ונראה לפרש כפר"ח זצ"ל כגון שיש לראובן חצר בסוף המבוי וביקש לסתום כנגד פתחו כל רוחב המבוי והוא פנימי לכולם שהמבוי סתום לצד א' ופתוח לצד אחר שאינו מפולש והוא עומד אצל הסתימה. והשתא קאמר ר"ה שמעכבין עליו בני המבוי אע"פ שהם חיצונים מפני שמרבה עליהם את הדרך פי' רגל בני אדם שיכולים לומר בני המבוי עד עכשיו כשהיו רבים בני אדם במבוי היו דוחקים ונכנסים עד סוף המבוי ועכשיו שסתמת הרבית עלינו בני אדם הדורכין במבוי. ואין לתמוה על לשון מרבה עליהן את הדרך דבענין זה מצינו בתוספתא דמגילה דמכילתין פ"ק דתניא יש לו חנות ברשות הרבים וביקש לפתחה לחצר השותפים יכולין לעכב על ידו מפני שמרבה עליהן את הדרך פי' שבני אדם מרבין ונכנסין דרך חנותו. אלמא מרבה עליהם את הדרך היינו רגלי בני אדם. ותנן בפ' חזקת הבתים לקח בית בחצר אחרת לא יפתחנו לחצר השותפין. ואמרי' בגמ' מאי טעמא מפני שמרבה עליהן את הדרך והיינו רגלי בני אדם. וכפירוש זה פי' רבינו הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל בפירושיו. מיתיבי חמש חצרות הפתוחות למבוי זה אצל זה לארכו וסתם מבואות סתומין הן בסופו ואחד מקצותיו פתות לרשות הרבים וכל שיש לו דרך יש לו תשמיש שאינו מעכב דרך המבוי כולן משתמשות עם החיצונה והחיצונה משתמשת לעצמה. כנגדה באורך המבוי אבל לא כנגד חברותיה שאין לה עליהן דרך והשאר כולן משתמשות עם השניה והשניה משתמשת לעצמה ומשתמשת עם החיצונה נמצאת הפנימית משתמשת עם כולן ומשתמשת לבדה לעצמה קשיא לרב הונא דאמר כולן מעכבין עליו ואפי' החיצונים מעכבין על הפנימיים. תנאי היא דתניא אחד מבני מבוי שביקש להחזיר פתחו למבוי אחר בני מבוי מעכבין עליו. היה סתום שהיה לו מקום פתח פתוח וסתמו ולאחר זמן נמלך לפותחו אין בני מבוי מעכבין עליו דברי רבי ר' שמעון בן אלעזר אומר חמש חצרות הפתוחות למבוי כולן משתמשות במבוי חצרות מאן דכר שמייהו חסורי מיחסרא והכי

קתני חמש חצרות הפתוחות למבוי כולן משתמשות עם החיצונה והחיצונה משתמשת לעצמה והשאר כולן משתמשות עם השניה והשניה משתמשת לעצמה ומשתמשות עם החיצונה נמצאת הפנימי' משתמש' עם כולן ומשתמשת לעצמה דברי רבי ר' שמעון בן אלעזר אומ' חמש חצרות הפתוחות למבוי כולן משתמשות בכל המבוי ואפי' החיצונה עם הפנימית. ורב הונא כר' שמעון בן אלעזר:

סימן כג

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וקם ליה רב הונא כר' שמעון בן אלעזר וליתא לדרב הונא דהא פליג רבי על ר"ש בן אלעזר וקיימא לן הלכה כרבי מחבירו. וכן כתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל דלית הילכתא בהא כרב הונא דקיימא לן הלכה כרבי מחבירו:

[**שם**]

אמר מר היה סתום וביקש לפותחו אין בני מבוי מעכבין עליו אמר רבה לא שנו אלא שלא פרץ את פצימיו כשסתם פתחו לא סילק את מזוזותיו ומשקופו ומפתנו דגלי דעתיה דלא סילק נפשיה וסופו לפותחו לאחר זמן. אבל פרץ פצימיו בני מבוי מעכבין עליו. א"ל אביי לרבה תניא דמסייע לך בית סתום שהיה לו פתח לחצר וסתם יש לו ארבע אמות בחלוקת החצר אם באו לחלוק כאילו היה פתוח פרץ פצימיו אין לו ארבע אמות דהואיל וסייעיה אביי מברייתא ש"מ דהילכתא כרבה:

[**דף י"ב ע"א**]

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מבואות המפולשין לדרך עיר אחרת ובאו בני העיר שהמבואות בה לסותמן מאחריהן בני אותה העיר אחרת מעכבין עליהן שכבר הוחזקו לקצר דרכן דרך אותן המבואות. ולא מיבעיא כי ליכ' דירכא אחרינא דמעכבי אלא אפי' כי איכא דירכא אחרינא נמי מעכבי משום דרב יהודה דאמר רב יהודה מצד שהוחזקו בו רבים אסור לקלקלו:

[**שם**]

אמר רב ענן אמר שמואל מבואות המפולשין לרשות הרבים וביקשו בני מבואות להעמיד דלתות בני רשות הרבי' מעכבין עליהן משום דכי דחקי בני רשות הרבים מסתלקי לתוך המבוי. סבור מינה הני מילי בתוך ארבע אמות של ראשי המבוי הסמוכות לרשות הרבים מעכבין מלהעמיד דלתות שם דאמר ר' זירא א"ר נחמן ארבע אמות הסמוכות לרשות הרבים כרשות הרבים דמיין. ולא היא התם לענין ספק טומאה ברשות הרבים אבל הכא אפילו רצו להעמיד' לפנים מארבע אמות מעכבין עליהן דזימנין דדחקי בני רשות הרבים ועיילי טובא. מתני' אין חולקין את השדה עד שיהא תשעת קבין לזה ותשעת קבין לזה

ר' יהודה אומר תשעת חצאי קבין לזה ותשעת חצאי קבין לזה. ולא את הגינה עד שיהא בה חצי קב לזה וחצי קב לזה ר' עקיבה אומר בית רובע. ולא פליגי מר כאתריה ומר כאתריה. פי' רבינו תם זצ"ל באתריה דת"ק לא היתה קרקע קשה והיה חודש ביום ט' קבין ובאתריה דר' יהודה היתה קרקע קשה ולא היו יכולין לחרוש ט' קבין כי אם ט' חצאי קבין. ולא נהירא דא"כ דבהאי תלו טעמא מה שפועל יכול לחרוש ביום אחד מאי קא בעי בבבל מאי פשיטא דמה שפועל יכול לחרוש ביום אחד כי היכי דמשערינן בארץ ישראל הכי נמי משערי בבבל. ומאי קא בעי פרדיסא מאי פשיטא דשיעור פעול' יום אחד. הילכך נראה כפר"ח זצ"ל דפי' באתריה דת"ק היתה קרקע כחושה לפיכך לא היתה חשובה כי אם ט' קבין על ט' קבין אבל באתריה דר' יהודה היתה קרקע שמינה לפיכך אמר ט' חצאי קבין ובזה היה די לו לאדם להתעסק בהם כההיא דשילהי דכתובות. ורבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל פי' איוקרא וזולא דבאתריה דר' יהודה הוה יקירי ארעתא והוה ט' חצאי קבין חשוב שדה ובאתריה דת"ק הוו זילי ארעתא ולא הוו חשיבי שדה אלא ט' קבין שלימים והיינו דאיבעיא ליה בבל מאי דמפלוגתא דת"ק ור' יהודה לא מצי למיפשט אלא הכל לפי המקום. וגם מגינה נמי מוכיח דהכי אית לן לפרש דבחצי קב וברובע הקב לא הוי שיעור יומא לרפוקי אלא בעל כרחך משום לפי חשיבותא יהבי שיעורייהו ובבל הוו אזלי בתר בי דרו יומא לשיעורא. בבל מאי אמר רב יוסף כי דרו יומא פי' בית חרישת יום אחד. לא תחרוש תרגום לא תירדי בי דרו יומא מאי אי בי דרי יומא דזריעה לא הוו תרי יומא כרבא אי בי דרי יומא כרבא ולא הוי יומי דזריעה. איבעית אימא יומא דכרבא והיכי דמי דעביד להו כהדורי שהארץ קשה ויש בה מעלות ומורדות ויש טורח בשעת הזרע בשעת הניר. ואית אימ' יומא דזרעא דכריב ותני:

[**שם**]

דוולא אם יש להם בור שממנו משקין שדה אמר רב נחמן כי דלו יומא עד שיהא בו כדי להשקות שדה כדי פעולת יום לזה וכדי פעולת יום לזה משום שכר פועל:

[**שם**]

פרדיסא אמר אבוה דשמואל שלשת קבין. תניא נמי הכי האומר לחבירו מנת בכרם אני מוכר לך סומכוס אומר לא יפחות משלשת קבין א"ר יוסי אין אלו אלא דברי נביאות פרש"י זצ"ל בלא טעם. בבבל מאי אמר רבינא בר קיסי תלת אוצייתא בני תריסר תריסר גופני בי היכי דדפיק גוברא בחד יומא שלשה עשר גפנים קרי אוצייתא:

[**שם ע"ב**]

פשיטא חלק בכור וחלק פשוט שני חלקים שהבכור נוטל אחד משום בכורה וא' משום

פשיטות יהבינן ליה אחד מיצר זו אצל זו שהרי שניהם חלקו הם והרי הם לו כחלק אחד. יבם מאי דמייבם את אשת אחיו ויקם תחתיו לנחלה ונוטל שני חלקים מאי מי מצי אמרי ליה הואיל ומכח אחרינא קא אתית לא יהבינן להו ניהלך אחד מיצרא זו אצל זו אי לא מעלית גבן בדמי או לא. אמר אביי היא היא מאי טעמא בכור קרייה רחמנא. רבא אמר אמר קרא והיה הבכור הוייתו כבכור ואין חלוקתו כבכור:

סימן כד

כתב רבינו ברוך מארץ יון זצ"ל הלכה כרבא וכן כתב רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל דהכי קיימא לן. וכשבא יבם לחלוק יש לחלוק לג' חלקים וליקח ג' גורלות ולהטיל כאילו היה אחיהן מת ומניח בן כמו שהיו חלוקים לג' חלקים הכי נמי השתא ופעמים שיבואו לו שני חלקים ביחד ופעמים לבד כפי מה שיפול הגורל:

[**שם**]

ההוא גברא דזבן ארעא אמיצרא דבי נשי פי' רש"י זצ"ל קנה קרקע אצל שדות אחיו כי מטא עם אחיו בנכסי אביו א"ל פליגו לי אמיצרא. אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום זה נהנה וזה לא חסר. מתקיף לה רב יוסף אמרי אחי מעלינן ליה כנכסי דבי בר מריון שהיו מעולות:

סימן כה

ותיובתא כרב יוסף. ויש מפרשים אמיצרא דבי נשי אצל נכסיו של חמיו שנפלו לירושת אשתו. וכן פי' רבינו ברוך זצ"ל. ולפי פי' זה יש לגרוס אמרי אחוותא מעלינ' כו' דהא לית ליה בני. ויש מפרשים בר מריון עשיר הוה ולא היה מוכר קרקעותיו אלא א"כ היו מעלין אותם בדמים יקרים. פי' רש"י זצ"ל ומסתברא הא דרב יוסף בשדה בית הבעל שיכולים לומר פעמים שזו מתברכת משאר שרות. וכתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל דלא נהירא דמאי שנא בית השלחין משדה הבעל דהכי נמי בית השלחין פעמים מתברכת יותר מחברתה כמו בית הבעל:

[**שם**]

תרי ארעתא אתרי ניגרי אם בית השלחין היא ויש לשני אחין לחלוק שתי שדות ולכל אחת יש לה יאור להשקות ממנו וזה קנה שדה אצל אחת מהן ורוצה שיתן לו אחיו זאת הסמוכה לשלו. אמר רבה כגון זו כופין על מדת סדום דהא לקרקע שניה גם היא יש לה יאור להשקות ממנו. מתקיף לה רב יוסף זימנין דהאי מידויל והאי לא מידויל דרך היאורים ליבש כשנהר שהם נמשכין ממנו מתמעט ופעמים שזה יבש וזה אינו יבש ואומרים לו טול חלקך בשתיהן דלאו מידת סדום היא או תן לו עילוי בדמים:

סימן כו

והילכתא כרב יוסף:

[**שם**]

תרי ארעתא יש להם לחלוק על חד ניגרא ואחד מהן קנה קרקע אצל האחת אמר רב יוסף כגון זה כופין על מדת כיון דאחת ניגרא נינהו שתיהן שוות. מתקיף לה אביי מצי אמר בעינא לאפושי אריסי. טוב לי שיהיו לך שתי שדות אחת מיכן ואחת מיכן ואחת באמצע כדי שתרבה לך אריסין ותהא שדה שלי משתמרת יפה:

סימן כז

והילכתא כרב יוסף אפושי אריסי לאו מילתא היא:

[**דף י"ג ע"א**]

חד גיסא אניגרא וחד גיסא אנהרא שדה של שני אחין שיש נהר על פני מזרחה ונגר על פני צפונה פלגי לה בקרנזול לפי שהנהר טוב מן הנגר והסמוך למים טוב מן הרחוק ואם תחלקנה מן המזרח למערב יהיה לחד נהר על פני מזרח ונגר על פני צפונה ולשני אין לו אלא נהר מזרחו לפיכך יחלקוה לשמונה חלקים לפניהם בשוה סמוך לנהר ולנגר וכאשר ירחק זה ירחק זה. כתב רבינו ברוך מארץ יון זצ"ל וראינו רבינו חננאל זצ"ל שכתב הכי. ארעא חד גיסא ניגרא וחדא גיסא אנהרא פלגי לה בקרנזול פי' שדה אשר מזרחה וצפונה מושך עליה נהר ומערבה ודרומה מושך עליה ניגרא חולקין זו השרה בקרנזול נוטל האחד חציה מזרחה וצפונה והאחד נוטל מערבה ודרומה נמצאת שנחלקה באלכסון לשני חצאין ולכל אחר טרינין כלומר יש בה זויות לכל אחת מהן נהרא וניגרא שאם יבש ניגרא ישקה מן נהרא והא דקאמר חד גיסא דשדה קאי אלא כל היכא דסמיך נהרא חד גיסא קרי ליה וכיוצא בו ניגרא. אני ברוך בר שמואל וצ"ל אנן קרנזול קרינן ולא אלכסון וטרינון. וס"ר אמ' חד ארעא דקיימא אניגרא פלגי לה בקרנזול. ויש מי שהוקשה לו כי זה של ראובן אשר בקרן מערבית דרומית אין לו מים ואמ' כי כל אחד מהם כדי שישתה כולו ונמצא מגיע חלקו בלא ריבוע ואיכא למיפלג כי היכי דליהוו לכל חד וחד מנייהו מיא לראובן גדה"ב לשמעון לז"ח משקה ראובן גד"ה מהניגר' ושמעון יז"ח מהנהר ואפי' הכי קשי דשמעי דמשקה מהנהר עדיף. מיהו אי אפשר בעניינא אחריתי עכ"ל: מתני' לא את הטרקלין ולא את המורן ולא את השובך ולא בית השלחים ולא את המרחץ ולא בית הבד עד שיהא בהן כדי לזה וכדי לזה. אימתי בזמן שאין שניהם רוצים ליחלק אבל בזמן ששניהם רוצים אפי' פחות מיכן יחלוקו. זה הכלל כל שאילו יחלק ושמו עליו חולקין:

[**שם**]

אין בהן כדי לזה וכדי לזה מאי איתמר רב יהודה אמר אית דינא דגוד או איגוד וזה

שרוצה לחלוק אומר לזה שאינו רוצה או קוץ לי דמים וקנה לך חלקי אני אקוץ לך דמים ואתן לך בחלקך שאי אפשי בשותפותך. ורב נחמן אמר לית דינא דגוד או איגוד שזה יכול לומר לא שלך אקנה ולא שלי אמכור אלא שותפין נהיה בה:

[**שם**]

אמר אמימר הילכתא אית דינא דגוד או איגוד. כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל איכא מאן דאמ' לא אמ' אית דינא דגוד או איגוד אלא היכא דכל חד מינייהו אית ליה דמי למיגד ביה אבל דכל חד מינייהו לית ליה דמי לא אמ' דינא דגוד או איגוד וקא גמר לה מדאקש' מהא דתנן שני אחין חד עני וחד עשיר שהניח להן אביהן מרחץ ובית הבד עשאו לשכר השכר לאמצע. עשאו לעצמו הרי עשיר אומר לעני קח לך עבדים וירחצו במרחץ קח לך זיתים ובא ועשה בבית הבד ש"מ לית דינא דגוד או איגוד ואקשי' לר' יהודה. ופרקיה התם שאני התם דגוד איכא למיגוד ליכא וקאמר ש"מ דלא מיתוקם דינא דגוד או איגוד אלא בזמן שביד שניהם משנת לקנות ואנן לא סבירא לן הכי אלא כדאמר תובע לנתבע או גוד או איגוד א"ל דינא קאמר לך ולא איכפת לן בנתבע בין אית ליה בין לית ליה ומתני' דשני אחין אילו אמר ליה עשיר גוד או איגוד הוה דינא למימר ליה אי אית לך למיגד ואי לא איגוד ליה לאחוך אי לא כיון דעשיר לא בעי למיגד ולא לאיגודי לאחוה דעני הוא תובע ולא יכול למימר לעשיר גוד או אנא איגוד משום דלית ליה למיגד בהו משום הכי איבטיל ליה דינא דנוד או אינוד דלא קיימא דינא דגוד או איגוד אלא כדאמר תובע לנתבע גוד או איגוד אבל אמר תובע גוד ולא אמר איגוד או אמר איגוד ולא אמר גוד לא כייפינן ליה לאידך:

סימן כח

הילכך כי קאמר תובע לנתבע גוד או איגוד לא איכפת לן בנתבע אי אית ליה אי לית ליה אמרינן ליה איגוד ליה לחברך עכ"ל. וכן פסק רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל:

סימן כט

עוד כתב רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל דיכול להעלות בדמים בכל מה שירצה ולומר או תן לי אתה אלו דמים בחלקי או אני אתן לך בחלקך ואינו יכול להשיב לו אתן לך בחלקך כמו שישומו בני אדם שהוא שוה או אהיה שותף עמך ולא תוכל לכופיני שאתן לך חלקי שהרי אין לך גוד או איגוד שאני רוצה לגוד כמו שהוא שוה דהואיל שזה נותן עליה כך הרי היא שוה ואם נראית בעיניו יקרה יתן לו את חלקו. וגם כתב ששאל את פי רבינו תם זצ"ל ונראה לו כן. מתני' ובכתבי הקודש אע"פ ששניהם רוצים לא יחלוקו:

[**שם ע"ב**]

אמר שמואל לא שנו אלא בכרך אחר אבל בשתי כריכות חולקין אע"פ דתרוייהו צריבי

להאי ותרויי צריכי להאי. תרגמה רב שלמן כששניהם רוצים. כתב רבי' ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון בפירושיו. אמר אמימר הילכתא אית דינא דגוד או איגוד. והא דרב נחמן לא סבירא ליה. והנהו תרתי אמהתא דחדא הוה ידעא לאפות ולבשל והשניה תומכת בפלך ואורגת פרכות דאמר רבא בהו לית דינא דגוד או איגוד שאני התם דמר ניחא ליה בתרוייהו ומר ניחא ליה בתרוייהו כלומר ניחותייהו הוא דעבד רבא ולא דינא:

סימן ל

והילכתא כל דבר הראוי ליחלק ממה שנתנו בו חכמים שיעור. או דבר כשיחלק יעמדו על כל חלק שם הראשון חולקין בעל כרחו של מעכב. והיכא דלית בה דין חלוקה ונתרצו חולקין. והיכא דאמר חד מינייהו טול אתה שיעור ותן לי פחות שומעין לו דאי לא בעי אפסודיה ואמר גוד או איגוד דינא הוא לא שנא מקרקעי ולא שנא מטלטלי. עכ"ל:

[**דף י"ז ע"א**]

ת"ר שבעה שלא שלטה בהן רימה ותולעה. אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן ומרים ובנימין בן יעקב. אברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו בכל מכל כל. משה ואהרן דכתיב על פי י"י. ומרים כדלעיל דאמר ר' אלעזר מרים נמי בנשיקה מתה דאתיא שם שם ממשה ומפני מה לא נאמר על פי י"י שגנאי הדבר. בנימין דכתיב לבנימין אמר ידיד י"י ישכון לבטח. ויש אומרים אף דוד דכתיב אף בשרי ישכון לבטח. ואידך רחמי הוא דבעי. פי' רש"י זצ"ל באברהם כתיב בירך את אברהם בכל. ביצחק כתיב ואוכל מכל. ביעקב כתיב כי יש לי כל. וכתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל ויש אומרים וכל אשר תתן לי. ולא נהירא:

סימן לא

הילכך יש לומר בברכת המזון כמו שנתברכו אבותינו בכל מכל כל:

הדרן עלך פרק השותפין

פרק לא יחפור

[**שם**]

לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו ולא שיח ומערה ולא אמת המים ולא נברכת הכובסין אלא אם כן הרחיק מכותלו של חבירו שלשה טפחים וסד בסיד:

[**שם ע"ב**]

פתח בבור וסיים בכותל הוה ליה למיתני אלא אם כן הרחיק מבורו דאילו מכותלו כותל הבנוי על גבי קרקע משמע. אמר אביי ואיתימא רב יהודה מכותל בורו שנינו. וליתני אלא א"כ הרחיק מבורו של חבירו שלשה טפחים. הא קמ"ל דכותל דבור שלשה טפחים למאי נפקא מינה למקח וממכר כדתניא האומר לחבירו בור וכתליה אני מוכר לך צריך שיהא מקום הכותל שלשה טפחים:

[**שם**]

איתמר הבא לסמוך בורו תחילה בצד המצר ולחבירו אין שם בור אביי אמר סומך ורבא אמר אינו סומך. בשדה העשויה לבורות כגון בית השלחין שצריכה להשקות תדיר דברי הכל אינו סומך כי פליגי בשדה שאינה עשויה לבורות אביי אמר סומך דהא אינה עשויה לבורות רבא אמר אינו סומך דא"ל כי היכי דאת מימלכת וחפרת אנא נמי מימלכנא וחפרנא. איכא דאמרי בשדה שאינה עשויה לבורות דברי הכל סומך כי פליגי בשדה העשוי' לבורות אביי אמר סומך אפי' לרבנן דאמרי מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמשה אמות התם הוא דבעידנא דקא נטע איתיה לבור אבל הכא בעידנא דקא חפר ליתיה לבור. רבא אמר אינו סומך אפי' לר' יוסי דאמר זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו ה"מ התם דבעידנא דנטע ליתנהו לשרשי' דמזקי ליה לבוד אבל הכא א"ל כל מרא ומרא דקא מחית מרפית לה לארעאי. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וקיימא לן כרבא ואע"ג דקיימא לן כר' יוסי ראמר זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו הא קיימא לן דמודה ר' יוסי בגיריה דידיה והא גיריה הוא:

סימן לב

ורבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון כתב ר"ח זצ"ל כללא דמילתא אע"ג דשנויי דשנינהו רבא ליתנהו ודחיית' נינהו. מיהו הכא בבור קיימא לן כוותיה דהא בהדיא קיימא לן כל היכא דפליגי אביי ורבא הלכה כרבא לבר מיע"ל קג"ם דהילכת' כאביי והא ליתא מכלל יע"ל קג"ם. ותו הא קיי"ל מודה רבי יוסי בגירי דידיה. והא דאמ' בלישנא בתרא דכל מרא ומרא דמחית ליה למיחפר מרפית לה לארעאי גירי נינהו ואפי' ר' יוסי מודה דהא לא פליג ר' יוסי ואמר זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו אלמ' גבי בור ואילן והתם אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי אבל בכוליה פרקין מודה להו ר' יוסי לחכמים. הלא תראה כששנינו מרחיקין את הסולם אמ' לימא מתני' דלא כר' יוסי ואוקימנא אפילו תימא ר' יוסי בכוליה לא אמ' לימא מתני' דלא כר' יוסי לאו משום דפשיטא להו לרבנן דגמרא דמודה ר' יוסי לרבנן בכוליה פרקין ובהא איסתפיקו להו ואמרו נימא מתני' דלא כר' יוסי ודקדקו ואוקמוה להא נמי כר' יוסי הילכך בגיריה כולי עלמא לא פליגי והא גירי נינהו. אומר רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל הא שמעתא כולה צריכה עייונא דרבינו חננאל זצ"ל לא סגיא דהא אוקימנא דר' יוסי מתיר בחרדל בסבריה ולא איתוקמא דרבא אלא אליבא דרבנן דסברי על המזיק להרחיק ואפסיק דהילכתא כאביי. ולא תקשי ליה יע"ל קג"ם דבכמה דוכתי אמרי' הילכתא כרב יוסף בשדה ענין ומחצה. ואפ"ה בכמה דוכתי אחריני הילכתא כוותיה. עכ"ל:

[**דף י"ט ע"א**]

מתני' ולא נברכת הכובסין. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לא שנו אלא מן המחמצן דהיינו נברכת ששורין בה בגדים יום או יומים בצואת כלבים עד שמחמיצין ומסריחין אבל מן הנדיין דהיינו נברכת שכובסין ומשפשפין בה משום שהמים ניתזין למרחוק צריך להרחיק ד' אמות:

[**שם**]

מתני' וסד בסיד. איבעיא להו וסד בסיד תנן או סד בסיד תנן כלומר או ירחיק סד ולא איפשיט. מתני' מרחיקין את הגפת. פסולת זיתים שנתעצרו בבית הבד ואת הזבל ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים אבנים שהאור יוצא מהן מכותלו של חבירו שלשה טפחים כותל לבינים של טיט הבנוי על גבי קרקע שכל אלו קשים לחומה שמוציאים הבל. וסד בסיד. מרחיקין את הזרעים ואת המחרישה ואת מי רגלים מן הכותל ג' טפחים:

[**שם ע"ב**]

תניא לא ישתין אדם מים בצד כותלו של חבירו אלא א"כ הרחיק ממנו שלשה טפחים. בד"א בכותל לבנים אבל בכותל של אבנים בכדי שלא יזיק. וכמה טפח ובצונמא מותר. מתני' מרחיקין את הריחיים מן השכב שלשה שהן ארבעה מן הרכב:

[**דף כ' ע"ב**]

מאי טעמא משום טיריא שהקרקע מרעיד בגלגולו. אלא הא דתניא ושל חמור שלשה מן האצטרובל שהן ארבעה מן הקלת פי' ריחיים של חמור. איצטרובל הוא כל מושב של הריחיים שבתוך קליפת העץ שקורין צרקא. קלת אפרכסת שקורין טרימוייא. התם מאי טיריא איכא הא ריחיים קטנים וקלים הם ואין הקדקע מרעיד בגלגולו. משום קלא יש מפרשים קול הנהנת חמור ויש מפרשים קול הריחיים. כתב רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון. ר"ח זצ"ל אין חמור טוחן בו אלא נקראת ריחיים של חמור על שם העצים הנושאים אותה כי העצים שהיא מוטלת עליהם נקראים חמור כמו עץ שהמיטה מוטלת עליו נקרא חמור. כדתנן נקליטי המטה וחמור טהורין וכו' כך היא עשויה כמין כסא ועליה הריחיים וזהו איצטרובל ואדם יושב כנגדה במקום גבוה ורגליו מתוחות למטה ומסבב הגלגל ברגליו וטוחן ולית ליה טיריא אלא קול בלבד עכ"ל. מתני' מרחיקין את התנור שלשה מן הכליא שהן ארבעה מן השפה פי' תנור של כלי חרס הוא צרוף בכבשן כשאר קדירות ופיו למעלה והבא לקובעו בארץ עושה בנין טיט ואבנים שיהיו לו לבסיס ומושיבין אותו עליו שלא יצטננו שוליו מחמת הקרקע ואותו בנין עשוי בשיפוע רוחב מלמטה וקצר מלמעלה כמדת התנור תחתון קרוי כליא ועליונו קרוי שפה כלו' שפת

הכליא שפתה העליונ' ולפי שהכלי של תנור קשה לכותל צריך להרחיקו. כליא לשון יון בטן. וכן פר"ח זצ"ל שהוא לשון יון:

[**שם**]

אמר אביי ש"מ כיליא דתנור טפח נפקא מינה למקח וממכר שאם מכר לו תנור בכיליא צריך שיהא עוביה טפח:

[**שם**]

מתני' לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית אלא אם כן יש על גביו חלל גובה ארבע אמות מפי התנור עד התקרה שלא יאחז האור בתקרה. היה מעמידו בעלייה עד שיהא תחתיו מעזיבה שלשה טפחים אישטרייך בלשון אשכנז טיט קרקע שלשה טפחים. [אמר המעתיק לדאבון לבנו יחסר מכת"י מן תוך דברי ענין הזה. ויתחיל בתוך ענין מסוף פ' חזקת הבתים. וחבל על דאבדין דברי פז על ענינים יקרים כאלה]:

פרק חזקת הבתים

[**דף נ"ז ע"א**]

קרינא ביה על פי שנים עדים ודוקא במקום שראובן העיד על חתימת עצמו אז קרוביו אינם מקיימין חתימת שמעון. אבל היתה כתיבת ידו של ראובן יוצאה ממקום אחר שאין ראובן צריך להעיד על חתימת עצמו. או אפי' ראובן עצמו מעיד על חתימת עצמו. כההיא דפרק האשה שנתארמלה דאמר רב יהודה אמר רב שנים שהיו חתומים על השטר ומת אחד מהם צריכין שנים מן השוק להעיד עליו. ואי ליכא שנים מן השוק אלא חד מאי אמר אביי ליכתוב חתימת ידא אחספא ושדי ליה בבי דינא דחזו ליה בי דינא ומחזקי ליה דלא צריך איהו לאסהודי אחתימות ידיה ואזיל איהו והאי סהדי אחרינ' ומסהדי אאידך. אבל היכא שאין כתב ידו של ראובן יוצא ממקום אחר דבעי ראובן לאסהודי אחתימות דנפשיה אז קרובי ראובן לא מסהדי אחתימה דשמעון. ואע"ג דקרוב לוה ומלוה מסהדי אחתימה דסהדי ומקיימי ליה לשטרא משום דלא מסהדי אמנה שבשטר דגילוי מילתא בעלמ' הוא. כדפרי' בהגוזל שאני הכא הואיל ונפיק פלגו ממונא אפומיה בסהדותא ברורה פסלינן ליה אפילו בגלוי מילתא בעלמא. ובפר"ח כתב ס"פ האשה שנתארמלה וזה לשונו וגר' בפ' אחד דיני ממונות אמר רב שונה אדם לתלמידו דרך קצרה ודן עמו דיני נפשות. מתיבי הטהרות והטמאות אב ובנו ודרב ותלמידו מונין להם שנים דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מכות ועיבור שנים אין מונין להם אלא אחד. יש מי שאומ' כיון דלא תני קיום שטרות בהני תניא שמעינן מינה דקיום שטרות בקרובים כשר ולא היא דאין קיום שטרות כשר בקרובי' אלא הא דתנינא בהדיא נאמן אדם לומר זה כתב ידו של אבא

וזה כתב ידו של אחי. והוא שיש אחר עמו רחוק. אבל אם יהו דיינין קרובין זה לזה או קרובין למלוה או ללוה פסולין . הן דאינון בכל דיני ממונות. וכיון דתנן דיני ממונות בכללן ודיני קנסות וקיום שטרות וכיוצא בהן דכולהו בכלל דיני ממונות שייכי וכן הדין עכ"ל. ועל כרחיה ליתא למה שכתב שאין אדם נאמן לומר זה כתב ידו של אבא אלא א"כ יש אדם רחוק עמו כדפי' רבינו שמואל זצ"ל דכי חשבת לאחי כעד אחד נמצא דעד אחד מגבי ג' חלקים דהיינו עד החתום בשטר שחוזר ומצטרף עם אחיו על חתימת השני אבל כשאחי שמעון מעידים על חתימת שמעון כולהו כעד אחד דמו ונפיק פלגא ממונא אפומייהו ופלגו ממונא אחר על פי עד אחר הכתוב בשטר. ותו דבכל הספרים כתוב אמר רב הונא ברי' דרב יהושע והוא שיש עמו גדול ולא גר' אחר רחוק אלא גדול והיינו משום דקטן לאו בר דיעה הוא כשראה כתב אביו הצריך רב הונא שיהא אחר עמו גדול שהוא בר דיעה כשראה כתבו כדתנן בפ' המביא תניני' הכל כשרין לכתוב את הגט אפילו חרש שוטה וקטן ופרכינן בגמרא הא לאו בני דיעה נינהו. אמר רב הונא והוא שגדול עומד על גביו. ורבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב כמו כן בפ' האשה שנתארמלה. אמר רב הונא בריה דרב יהושע והוא שהיה גדול על גביו כלומר מעיד עמו עכ"ל. אבל אחר רחוק לא כתב. אלא ש"מ גדול עומד על גביו ואפי' קרוב וטעמא דמילתא כדפרישית בהגוזל:

[**שם**]

מתני' אלו דברים שיש להם חזקה פי' רבינו שמואל זצ"ל דאמרי' לקמן שאדם משתמש בשל חבירו שאם נשתמש שלש שנים ולא מיחה בו חבירו יש לו חזקה לזה המחזיק ויכול לטעון אתה נתת לי לתשמיש זה במתנה או אתה מכרתו לי כגון תשמישין קבועין כדמפרש לקמן שאדם מקפיד עליהן אם עושין שלא ברשותו. הילכך בשלש הויא חזקה דומיא דבורות שיחין וסעדות ובית השלחין וכל הנך דלעיל דכיון דקביעות דתשמיש הוא כמחזיק גוף הקרקע של חבירו דמי והויא חזקה בג' שנים. ור' חנני' פי' אלו דברים שיש להם חזקה כאשר כבר פירשנו. ולא נהירא אלא לקמיה קאי. דאי לעיל קאי ומסקנא דלעיל דמתני' היא אריכות לשון שלא לצורך הוא. ועוד דאכתי תנינא לקמן יש להם חזקה טובא. כללא דמילתא כל הני יש להם חזקה דתנן במתני' עד סוף פרקין בחזקת שלש שנים מיירי כדמוכח בברייתא בא לפני ר' חייא אמר לו יגעת בני יגעת. עכ"ל:

[**שם**]

ואלו דברים שאין להם חזקה היה מעמיד בהמה בחצר וכן תנור וריחיים וכיריים ומגדל תרנגולים ונותן זבלו בחצר אינה חזקה. פי' רבינו שמואל זצ"ל דכל הני דברים המטלטלי' הן ואינם תשמיש של קביעות ואין בעל החצר מקפיד ד' וה' שנים ולכך אין לו חזקה. אבל

עשה מחיצה בחצר לבהמתו גבוהה עשרה טפחים וכן לתנור וכן לכיריים וכן לריחיים הרי זו חזקה בכל מקום מקום תוך המחיצות שעשה יכול לטעון לקוח הוא בידי. הכניס תרנגולים לתוך ביתו של חבירו עשה מקום לזבלו עמוק שלשה כדי שלא יתפזר או מחיצה גבוה שלשה הרי זו חזקה. מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא אמר עולא כל אלו שבנכסי הגר לא קנה בנכסי חבירו נמי לא קנה. כל שאילו בנכסי הגר קנה בנכסי חבירו נמי קנה כלומר הויא חזקה שלש שנים. מיהו הקנין על ידי מעות או על ידי מתנה. מתקיף לה רב ששת כללא הוא והרי (נמי) ניר דבנכסי הגר קנה בנכסי חבירו לא קנה. והרי אכיל פירות דבנכסי הגר לא קנה ובנכסי חבירו קנה. אלא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה הכא בחצר שותפין עסקינן דבהעמדה נמי לא קפדי אמחיצה קפדי. ופרכי' ובהעמדה נמי לא קפדי והתנן השותפין שנדרו הנאה זה מזה אסורין ליכנס לחצר:

[**שם ע"ב**]

אלא אמר רבה בר אבוה אמר רב נחמן מתני' ברחבה שאחורי הבתים עסקינן ואינו מקפיד כל כך הילכך אהעמדה כדי לא קפדי אמחיצה קפדי. אבל חצר לפני בתים הוא וצריך שיהא מקום פנוי לביאה ויציאה הילכך קפדי אהעמדה כדי. רב פפא אמר אידי ואידי מתני' דהכא ודנדרים בחצר השותפין חייב דקפיד אהעמדה כדי והיכ' דלא קפיד. גבי ממונין לענין חזקה יש לנו לילך לקולא ולומר שאין מקפידין השותפין זה על זה ומותר להעמיד בהמות בחצר כל זמן שאין חבירו מקפיד עליו ומעכב והיינו קולא שאנו מתירין לזה להעמיד שם בסתמא אע"פ שלא נטל רשות מחבירו. והילכך לא הויא חזקה ובאיסורא דשותפין שנדרו לחומרא. רבינא אמר לעולם אידי ואידי לא קפדי שותפין בהעמדה כדי כדתנן דלא הויא חזקה. וגבי נדרים נמי מותרין ליכנס לחצר והא דקתני אסורין ר' אליעזר היא דתניא ר' אליעזר אומר אפי' ויתור אסור במודר הנאה. אמר ר' יונתן משום ר' בנאה בכל שותפין מעכבין זה על זה חוץ מן הכביסה שאין דרכן של בנות ישראל להתבזות על הכביסה פי' רבינו שמואל זצ"ל בכל תשמישין הקבועים בחצר דומיא דהעמדת בהמות תנור וכיריים שממעטין אויר חצר יכולים לעכב אם האחד רוצה לבדו לעשות וחביריו אינם רוצים חוץ מן הכביסה שתקנו לו חכמים שיעשה בחצר בעל כרחן של שותפין חביריו. עכ"ל:

[**דף נ"ח ע"ב**]

מתני' המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה. פי' רבינו שמואל זצ"ל מרזב צנור קטן ורנילין לתלותו בסוף צנור גדול ההולך על פני כל אורך הגג ורגילין להופכו לכל ראש שירצו ומרחיק קילוח המים מן הכותל והילכך אין לו חזקה ואין דבר קבוע ואם החזיק

בו בעל הגג שלש שנים ותלה בו אויר חצר חבירו אינו יכול לטעון החזקתי דכיון דלאו מילתא דקביעותא היא לא קפיד בעל חצר ושתיק שנתים שלש. המזחילה יש לה חזקה. הוא צינור גדול המחזיק כל אורך הגג. ומילתא דקביעותא היא הילכך יש לה חזקה דלא עביד אינש דשתיק אלא קפיד ומדשתיק איכא למימר הדין עם המחזיק דודאי נתרצה עמו בדמים או במתנה. מאי המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה המרזב אין לו חזקה מרוח אחת. אם המרזב מונח בראש דרומי של מזחילה ושפך שם מים והחזיק בו ג' שנים אינה חזקה ואם צריך בעל חצר להשתמש שם צריך לעקור מרזבו מיכן ולהניחו בראש השני של מזחילה ראין בעל הגג מפסיד בכך כלום והילכך אין כאן קביעות להיותו מונח לעולם לרוח זה. והילכך לא חשש בעל חצר למחות אבל יש למקומו חזקה באחת משתי רוחותיו או צפוני או דרומי שאם יעקרנו מצד זה יניחנו בצד זה ואין בעל חצר יכול לעוקרו לגמרי מן החצר שהרי החזיק מיהא בתוך החצר דלגבי אחד משתי רוחותיו הוי מרזב מילתא דקביע דסתם בית אי אפשר בלא מרזב. ר' חנינא אמר המרזב אין לו חזקה שאם היה ארוך מקצרו שאם היה ארוך יותר מכדי צורכו והופכו באויר חצר הרבה מקצרו והיינו אין לו חזקה לאורכו אבל יש למקומו שהוא מונח שם חזקה דלא יעקרנו ממקומו כלל ואפילו מצד זה לזה אלא באותו רוח שהחזיק ובאותו מקום הויא חזקה. רב ירמיה בר אבא אמר המרזב אין לו חזקה שאם רצה בעל חצר לבנות תחתיו בונה בנינו עד שמניע למרזב ולא מצי טעין בעל הגג כי היכי דאחזיקי במקום המרזב אחזיקי נמי במה שתחתיו. ויש למקומו חזקה שאם בא לעוקרו ולהגביה בנינו ממקום שהיה המרזב אינו יכול לעוקרו דלמקומו מיהא יש לו חזקה:

[**דף נ"ט ע"א**]

אמר רב יהודה אמר שמואל צינור המקלח מים לחצר חבירו ובא בעל הגג לסותמו בעל חצר מעכב עליו דא"ל כי היכי דאתקניא לך מצד דידי למישדא ביה מייך לדידי נמי קני לי מיא דאיגרך:

[**שם**]

איתמר ר' אושעיא אמר מעכב על בעל הגג ר' חמא אמר אין מעכב אזול ושיילוה לר' ניסא א"ל מעכב קרי עליה רמי בר חמא החוט המשולש לא במהרה ינתק זה ר' אושעי' בר חמא בנו של ר' ניסא :

סימן לג

כתב רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון והילכתא כרבי אושעיא. ופי' רבינו שמואל זצ"ל צינור של שותפין . מתני' סולם המצרי אין לו חזקה פי' רבינו שמואל זצ"ל קטן

הוא הילכך אין לו חזקה דכיון דלאו מילתא דקביעות היא לא קפיד ולא חשש למחות הילכך אם נתן סולמו בחצר חבירו לעלות לגגו ולשובכו אינה חזקה. ולצורי יש לו חזקה דסולם גדול הוא:

[**שם**]

היכי דמי סולם המצרי אמרי דבי רבי ינאי כל שאין לו ארבע חווקים:

[**שם**]

מתני' הזיז עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות פחות מטפח אין לו חזקה ואינו יכול למחות פי' מי שיש לו כותל סמוך לחצר חבירו והוציא זיז טפח בולט מכותלו לחצר חבירו הויא חזקה ויכול למחות על הבא להוציא זיז טפח לכתחילה:

[**שם ע"ב**]

אמר ר' יוסי א"ר מני ואמרי לה אמר ר' יעקב א"ר מני החזיק בטפח החזיק בארבעה. מאי קאמר אמר אביי הכי קאמר המחזיק בזיז שהוא רחב טפח באורך ארבעה טפחים בולט מן הכותל ולחוץ החזיק נמי בזיז שהוא רחב ד' על ד' אורך דכיון דהניח לו אורך של מקום חשוב נתרצה לו נמי ברחבו דאין מקום חשוב פחות מד' על ד'. ופי' רבינו שמואל זצ"ל דה"ה שאם החזיק ברוחב טפח במשך עשרה לא החזיק כי אם ברוחב ד' אבל אם החזיק ברוחב טפח במשך ששה לא החזיק ברוחב שלשה אלא מה שהחזיק החזיק ולא יותר:

[**שם**]

אמר רב הונא לא שנו דאין יכול למחות אלא בעל הגג שהוא בעל הזיז בבעל חצר דאין יכול למחות בו ולומר אל תשמש בזיז שלי אבל בעל חצר יכול למחות בבעל הגג שלא יוציא זיז פחות מטפח לכתחילה. אי נמי שלא ישתמש בהן בזיז שהוציא כבר. ורב יהודה אמר אפי' בעל חצר בבעל הגג אינו יכול למחות:

סימן לד

פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל הלכה כרב הונא. כתב רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל הזיז עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות בין בעל הגג בבעל החצר בין בעל החצר לבעל הגג דאי כפי' הקונט' שפי' דיכול למחות בעל חצר בבעל הגג אבל בעל הגג בבעל חצר אינו יכול למחות מאי איכא בין טפח לפחות מטפח לענין מחאה לרב הונא דמפרש בגמרא דקתני סיפא אינו יכול למחות היינו בעל הגג בבעל חצר אבל בעל חצר לבעל הגג יכול למחות גבי פחות מטפח אינו יכול למחות משמע שיש חילוק. על כן נראה דטפח אפילו בעל הגג יכול למחות בבעל חצר לפי שיש בו טפח תשמיש החשוב יותר

ופעמים שתולה דברים גדולים שמכבידים על הכותל או מניח עליו כלי מלא מים ונשפך ומזיקים מים לכותל. ובעל חצר יכול למחות בבעל הגג משום היזק ראיה. דלמאי דסליק אדעתין בגמ' דרב יהודה לית ליה היזק ראיה מ"מ כשישים עליו כלי מלא מים פעמים שיפול ויטשטש כל החצר או פעמים יפול על ראשו של בעל חצר. והאי מספקא. יכול למחות דקתני בזיז טפח או בתוך שלש מיירי או לאחר שלש דמצינא לפרש דהיינו בתוך שלש קודם שהחזיק אבל לאחר שהחזיק אינו יכול למחות בעל חצר בבעל הגג אי נמי דלאחר שלש הוא יכול למתות בעל הגג בבעל חצר ולא מהנך טעמי דפרישית אלא משום דיש לו תשמיש לבעל הגג על הזיז ולא יניח את בעל החצר להשתמש שלא יגזול לו תשמישו שהוא רוצה להשתמש בו כל שעה דאין יכול למחות בו בעל חצר בבעל הגג כיון שהחזיק. אבל בתוך שלש כל זמן שלא החזיק יהיה זיז טפח כמו פחות מטפח. והא דמפליג השתא בין טפח לפחות מטפח הא בהא תליא דבטפח דמהניא ביה חזקה יכול למחות בעל הגג לבעל חצר אבל פחות מטפח אין יכול למחות משום דלא מהניא חזקה. עכ"ל:

[**שם**]

מתני' לא יפתח אדם חלונות לחצר שיש לו שותפות בה משום היזק ראיה וכ"ש לחצר חבירו כדמפ' בגמרא. לקח בית בחצר הסמוך לזה החצר לא יפתחנו לחצר השותפין דאע"ג דיש לו חלק בחצר אינו יכול להרבות עליהן אכסניא ודיורין לטרוח לבני חצר. בנה עלייה על גבי ביתו לא יפתחנו לחצר השותפין שהרי מוסיף דיורין בחצר ומטריח לבני החצר שמרבין עליהן דריסת הרגל אלא אם רצה בונה חדר לפנים מביתו ובונה עלייה על גבי ביתו ופותחה על ביתו דכיון דדרך פתח ביתו יוצאין לחצר אין כאן טורח לבני החצר שאינו מרבה עליהן דיורין. וכמוסיף בגמרא שלא הוסיף עליהן כלום אלא חלקו שנים שהרי כל ביתו יכול למלאות אכסנאים אם ירצה. ת"ר מעשה באחד שפתח חלונותיו לחצר השותפין והיה טוען שעשה ברשות בני חצר בא לפני ר' ישמעאל בר יוסי ואמר לו החזקת בני החזקת סבירא ליה לאלתר הויא חזקה דכיון דבפניו החזיק ושתק אם איתא שלא ברשות עשה היה לו למחות בא לפני ר' חייא א"ל יגעת בני ופתחת לך ויגע וסתום דלא הויא חזקה עד שלש שנים:

סימן לה

כתב רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון וקיימא לן כר' חייא. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

[**דף ס' ע"א**]

אמר רב נחמן ולסתום לאלתר הויא חזקה שאין אדם עשוי שסותמין אורו בפניו ושותק. פי' רבינו שמואל זצ"ל אם החזיק בחלון ג' שנים בחצר השותפין ובא חבירו וסתמו שבנה כותל שכנגדו והוא שתק לאלתר הויא חזקה לזה הסותם שלא יפתח עוד חבירו אלא ברשותו וחזקת שלש שנים שהיה חלונו פתוח אינו כלום מאחר ששתק כשסתמו זה שאין אדם עשוי שסותמין אודו בפניו ושותק ומדשתיק אודויי אודי ליה דשלא כרין החזיק מעיקרא עכ"ל. הא פי' אם החזיק בחלון ג' שנים בחצר השותפין לאו דוקא בחצר השותפין אלא ה"ה בחצר חבירו:

סימן לו

וכן כתב רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל אמר רב נחמן והיכא דמחזיק אדם בחלונותיו לחצר ועמד בעל החצר וסתמו לפניו לאלתר הויא חזקה. וכן הלכה. עכ"ל:

[**שם**]

מתני' לקח בית בחצר אחרת לא יפתחנו לחצר השותפין מאי טעמא מפני שמרבה עליהם את הדרך. אימא סיפא אם רצה בונה את החדר לפנים מביתו ובונה עלייה על גבי ביתו ופותחה לתוך והלא מרבה עליהם את הדרך. אמר רב הונא מאי חדר שחלק לשנים ומאי עלייה אפתא. שחלקו בגובהו ועולה ארובה מן החדר להההיא עלייה דהיינו אפתא ועולה בצידי הבית מאחוריו:

[**שם**]

מתני' לא יפתח אדם לחצר השותפין אפילו היכא דיש לו חזקה פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון אלא משהו ירחיק זה שלא כנגד זה וטעמא משום צניעותא. היה קטן לא יעשנה גדול סבר רמי בר חמא למימר דאי הוה פתח בר ארבע אמות רוחב לא ירחיבנו שמונה דקא שקיל תמני אמות בחצר כנגד כל הפתח באורך ארבע אמות רחוק מן הפתח. כדאמרי' בפ"ק היה רוחב שמונה נוטל שמונה אמות באורך החצר כנגד כל רוחב הפתח. ואילו מעיקרא לא הוה שקיל אלא ד' אמות אבל כוי לישוייה בר ארבעי דבר תרתי שקיל נמי ארבע אמות בחצר כבר ארבעי. א"ל רבא מצי א"ל בפתחא זוטרא מצינא לאיצטנועי מינך בפתחא רבא לא מצינא דאיצטנע מינך:

[**שם**]

מתני' אחד לא יעשנה שנים סבר רמי בר חמא למימר בר ארבעי לא לישוייה כבר תרתי תרתי דינא שקיל תמני בחצר. אבל בר תמני לישוייה בני ארבעי ארבעי. א"ל רבא מצי א"ל בחד פיתחא מצינא דאיצטנע מינך בתרתי פיתחא לא מצינא דאיצטנע מינך:

סימן לז

בהנהו תרי פסק רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון דהלכה כרבא:

[**שם**]

מתני' אבל פותח הוא לרשות הרבים כנגד פתח וחלון כנגד חלון דא"ל סוף סוף הא קא בעית לאיצטנועי מבני רשות הרבים שרואים בביתך דרך פתח הבית ורוכבי סוסים וגמלים רואים בתוך חלונותיו. תוספתא בפ' שני דמכילתין. אבא שאול אומר לא יפתח אדם חנות כנגד חצירו של חבירו. שלא יהא רואה מה שבחצר של חבירו אלא זה פותח לרה"ר וזה לרה"ר:

[**שם**]

מתני' אין עושין חלל תחת רשות הרבים בורות שיחין ומערות אע"ג דמקבל עליה כל ההיזק דאתי מחמתיה שאין רצונם של בני אדם ליזוק ולירד לדין על עסקי ממונם. רבי אליעזר מתיר אלא שיכסוהו כסוי חזק כדי שתהא עגלה טעונה אבנים מהלכת ורבנן דאסרי משום דזימנין דמתליע מתוכו ומיפחית ולאו אדעתיה דעובר ברשות ויעבור ויפול:

[**שם**]

מתני' אין מוציאין זיזין (וגזוזטראות) דהיינו קורות קטנות וגזוזטראות דהיינו קורות גדולות הבולטות לחוץ לרשו' הרבים דאיכא למיחש פן יכשלו בהם בני רשות הרבים. וכל בני רשות הרבים ליתנהו גביה דלמחלו אלא א"כ כונס לתוך שלו הכותל ומניח מקרקעו ולחוץ כשיעור הוצאת זיז ומוציא. כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל איכא מאן דאמר ה"מ למטה מגמל ורוכבו אבל למעלה מגמל ורוכבו מוציאין. רבא דהוה ליה זיזא דהוה נפיק למבואה והמבוי מקום הילוך כל בני החצרות הוא. הוה ההוא גברא דהוה ליה זיזא דהוה מפיק ליה לרשות הרבים הוו קא מעכבי עליה אתו לקמיה דרבא א"ל זיל קוץ. מר נמי אית ליה. א"ל דידי למבואה נפיק ומחלי בני מבואה והאי לדידך לרשות הרבים נפיק מאן מחיל גבך. ר' ינאי הוה ליה אילן הנוטה לרשות הרבים הוה ההוא גברא דהוה ליה נמי אילן הנוטה לרשות הרבים הוו קא מעכבי עילויה. אתא לקמיה דר' ינאי א"ל זיל האידנא ותא למחר שדר קצייה ההוא דידיה למחר אתא לקמיה א"ל זיל קוץ. א"ל מר נמי אית ליה א"ל זיל חזי אי לאו דקוץ לא תיקוץ. מעיקרא סבר ר' ינאי ניחא להו לבני רשות הרבים ביטוליה כיון דחזא דקא מעכבי שדר קצייה:

[**שם**]

מתני' אלא אם רצה כונס לתוך שלו ומוציא. איבעיא להו כנס ולא הוציא מהו שיחזור

ויוציא לאחר זמן. ר' יוחנן אמר כנס מוציא ורשב"ל אמר כנס אינו מוציא. אמר ליה ר' יעקב לר' ירמיה בר תחליפא אסברה לך להוציא כ"ע לא פליגי דמוציא כי פליגי להחזיר כתלים למקומן ואיפכא איתמר ר' יוחנן אמר אינו מחזיר משום דרב יהודה דאמר רב יהודה מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו ורשב"ל אמר מחזיר ה"מ היכא דליכא רווחא. הכא איכא רווחא כשיחזיר הכתלים למקומן. אכתי איכא כל רוחב רשות הרבים וסתם רשות הרבים מרווח הוא. אבל מיצר שבין שתי שדות שהחזיקו בו רבים אסור לקלקל דליכא רווחא:

סימן לח

פי' רבינו שמואל זצ"ל דמוקמי' לר' יוחנן כרב יהוד' דהילכתא כוותיה. וקיימא לן כרב יהודה בהך. וכן כתב רבי' ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון דהילכתא כר' יוחנן. וכן כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל דהילכתא כר' יוחנן:

[**שם**]

מתני' לקח חצר ובה זיזין וגזוזטראות בולטות לרה"ר הדי זה בחזקת' דטענינן ללוקח ואומרים אימור כונס לתוך שלו היה אבל המוכרה לו שהוציא הזיזין הוא היה צריך להביא ראיה בעדים שכנס לתוך שלו או שיטעון שני חזקה החזקתי וכנסתי לתוך שלי. והויא לה חזקה שיש עמה טענה אבל לוקח לא צריך למיטען מידי אלא כך לקחתיה ואין צריך לטעון היאך הוציא המוכר הזיזין לרה"ר דטוענין ליורש וטוענין ללוקח. אמר רב הונא נפלה חוזר ובונה אותה להוציא זיזין כבתחילה:

הדרן עלך פרק חזקת הבתים

פרק המוכר את הבית

[**דף ס"א ע"א**]

המוכר את הבית סתם לא קנה את היציע אע"פ שהיא פתוחה לתוכו של בית ולא את החדר אע"פ שהוא לפנים מן הבית ופתוח לתוכו ודריסתו על הבית דכיון דאין תשמישו בשל בית שאינו עשוי אלא להצניע שם חפציו לשמור כעין תיבה הילכך אינו בכלל בית. ולא את הגג בזמן שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים דהוי חשוב בפני עצמו לגבי בית ר' יהודה אומר אם יש לו צורת הפתח אע"פ שאינו גבוה עשרה טפחים אינו מכור. מאי יציע הכא תרגימו אפתא פי' בנין נמוך אצל הבית מצידו או מאחריו. ר' יוסף אמר ברקא חלילא מאן דאמר ברקא חלילא פי' רבי' שמואל זצ"ל איהו נמי כעין אפתא סמוך לבית אלא שעשוי חלונות חלונות לגוי והוא לשון חלילה על שם שכותלו חלול כל סביביו מ"ד אפתא כ"ש ברקא חלילא. מ"ד ברקא חלילא אבל אפתא מזדבנא. כתב רבינו יצחק

אלפס זצ"ל וסוגיין כרב יוסף. כתב רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל אפתא פי' כגון שחילק את הבית במחיצה ולא יגיענה עד התקרה אלא יניחנה חלל ויקרה אותו חלק דהוה ליה בית תוך בית פעמים פתחו לבית פעמים לאחורי הבית. ויש אומרים כך דמותו מכניסין קורות בחצי רום כותל הבית ומקרין עליהם ועושה לאותה תקרה מחיצות מגיעות לתקרת הבית שנמצא משתמש בכל קרקעית הבית ומתרוח באותה..... עלייה שעשה באוירו וזהו העיקר. ורבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב אפתא כגון עלייה על גבי הבית ואין לה פתח מבחוץ ועושין לה ארובה במעזיבה שעל גבי הבית שהיא קרקעיתה של אותה עלייה וממנו נכנס ויוצא וזהו פתחה. אמר מר זוטרא הא דתנן לא מכר את היציע הוא דהויא ארבע אמות חשיב בפני עצמו. ואי לא לא חשיב דיציע ובית חדא תשמיש הוא ולא חשוב מקום דירא ובטל לגבי בית:

[**שם**]

מתני' ולא את החדר שלפנים הימנו. השתא יציע שתשמישו שוה לגמרי לשל בית אמרת לא חדר שעשוי לשמירת ממונו ואין תשמישו דומה לשל בית כ"ש. לא צריכא דמצר ליה מוכר ללוקח בשטר מכירה מצרים החיצונים שחוץ לחדר סד"א מכר לו את החדר קמ"ל:

[**שם ע"ב**]

וכדרב נחמן דאמר ר"נ אמר רבה בר אבוה המוכר בית לחבירו בבירה גדולה אע"פ שמצר לו מצרים החיצונים מצרים הרחיב לו. היכי דמי אילימא דקרו ליה לבית בית ולבירה בירה פשיטא בית זבין ליה בירה לא זבין ליה אלא דקרו ליה לבירה נמי בית קרו ליה כולה זבין ליה לא צריכא דאיכא דקרו לבית בית ולבירה בירה ואיכא נמי דקרו לבירה נמי בית. מהו דתימא כולה זבין לה קמ"ל רב נחמן דלא אמרינן הכי משום דהוה ליה למיכתב למוכר ולא שיירית בזבינייא אלין שבתוך מצרים הללו קאמ' כלומר שהרי כך תקנו חכמים לכתוב. בשביל שיש בני אדם שמרחיבים המצרים בשטר המכירה ואינן מוכרים כל מה שבתוך המצרים ואיהו לא כתב ליה ש"מ שיורי שייר. כמאן אזלא הא דאמר רב מרי ברה דבת שמואל משמיה דאביי האי מאן דזבין ליה מידי לחבריה צריך למיכתב ליה ולא שיירית בזבינו אלין קדמאי כלום כמאן כרב נחמן אמר רבה בר אבוה משום דסבירא לי' דאמרי' בעלמא מצרים הרחיב לו. הילכך תקנו לכתוב כן דלא ליטעון מוכר מצרים הרחבתי וסימנתיו לך ויפסיד לוקח:

סימן לט

וכתב רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל דהילכתא כרב נחמן: ההוא דא"ל לחבריה ארעא דבי רבי חייא מזביננא לך פי' שקניתי מר' חייא. הואי תרתי ארעתא דהוה מיקריא דבי

ר' חייא. אמר רב אשי חדא אמר ליה ויטול הפחותה שבשתיהן דיד בעל השטר על התחתונה. ואי א"ל ארעתא סתמא מיעוט ארעתא שתים כל ארעתא יהיב ליה כל ארעתא דאית ליה לבד מגנות וכרמים. ואי א"ל זיהרי כל קרקעות קרויין כן ויהיב ליה אפי' בוסתני ופרדסאי דהיינו גנות וכרמים לבר מבתי ועבדי. ואי א"ל נכסיי אפי' בתי ועבדי:

[**דף ס"ב ע"א**]

מצר לו המוכר שדה לחבירו בשטר המכירה מצר מערבי ארוך מאה אמה ומצר מזרחי כנגדו קצר חמשים אמה שלא הגיע אלא עד חצי השדה ומצר של צפון ודרום מצד של ימין מן המזרח עד המערב. אמר רב לא קנה אלא כנגד הקצר כנגד מצר מזרחי קנה דהיינו חצי שדה ומצר מערבי שהוא מצרים הרחיב לו דמצר שלם הוצרך לכתוב לו בשטר. א"ל רב כהנא ורב אסי לרב ויקנה כנגד ראש תור. כלומר הא איכא למימר דדוקא כתב לו מצר מערבי ארוך ומצר מזרחי קצר כדי לקנות מצר מערבי מאה אמה באורך המיצר ומיצר מזרח חמשים אמה. והיכי דמי כגון שיקנה כל השדה באלכסון כנגד ראשי השורות של מיצר מזרחי. ומודה רב היכא דאיכא מיצר ראובן ושמעון מצר מזרח ומצר לוי ויהודה כנגדן במערב ורוחב השדה ק' אמה והוי מצד לוי כנגד ראובן נ' אמה וכן מצר יהודה כנגד שמעון נ' אמה וכתב לו בשטר מצר ראובן ושמעון מן המזרח דהיינו מצר מערבי קצר ולוי לא הכא מודה רב דקנה כנגד ראש תור דאי הוי בעי מוכר להקנות כנגד הקצר הכי הוי ליה למיכתב ושמעון כנגד יהודה כלומר מצר מזרחי שהוא ארוך לא יקנה אלא יהודה כנגד שמעון דהיינו חצי השדה ומדלא כתב הכי ש"מ כנגד ראש תור קאמר ליה אבל לעיל במילתיה דרב איירי כגון ראובן מצד זה ושמעון מצד זה דהיינו אחד ארוך ואחד קצר התם לא קנה אלא כנגד הקצר. דבעל כרחו מצר המערב הרחיב לו שלא יכול לפרש ושמעון כנגד חצי יהודה שאין כותבין חצי מיצר והוצרך לכתוב מיצר שלם. פי' רבינו שמואל זצ"ל ומודה רב מקמי דאישתיק. אבל בתר דאישתיק אודי בתרוייהו והכי מוכח בפרק איזהו נשך דהיכא דשתיק לה ואודי להו דאמ' ספינה אגרא ופגרא. א"ל רב כהנא ורב אסי לרב אי אגרא לא פגרא ואי פגרא לא אגרא שתיק רב. אמר רב ששת מאי טעמא שתיק רב לא שמיע ליה הא דתניא אע"פ שאמרו אין מקבלין צאן ברזל כו'. אלמא דמשום דלא ידע לאהדורי שתיק ומודה:

[**שם**]

המוכר שדה לחבירו ורוצה לכתוב לו מצריה ויש לשכינו ראובן שתי שרות אחת במזרח ואחת במערב. ולשמעון נמי יש שדות מצפון ודרום לא יכתוב לו סתם שדה זו שאני מוכר לך הרי היא בתוך שדות ראובן ושמעון דאתי למפלג ליה באלכסון נמצא שנוטל

אצל מצר ראובן ושמעון אלא יכתוב מצד ראובן רוחין תרתין ומצר שמעון רוחין תרתין והרי ד' רוחות וכ"ש אם יכתוב לו בפירוש מצר ראובן מזרח ומערב מצר שמעון צפון ודרום דשפיר דמי:

[**שם**]

איבעי להו סיים להו את הקרנות שהיו שדות הרבה של בני אדם מקיפין אותן ולא כתב אלא ד' שדות של ד' קרנות השדה אבל ארכה ורחבה לא מצר כלל מי אמרי' אין דרך למכור קרנות השדה אלא כל השדה שבתוך הקרנות מכר לו ומשום הכי סיים לו קרנותיו או דילמא לא מכר לו אלא תלם באלכסון מקרן אל קרן שתי וערב. מהו. כמין גאם אות יונית ודומה לכף כגון שמצר לו קרן דרומית מזרחית וקרן צפונית ומערבית נמצא שמצר לו תחילה לכל רוח אם סיים לו אם תימצי לומר גבי סיים לו את הקרנות דלא קנה אלא כנגד הקרנות היינו משום דהתם לא סיים לו את הרוחות. אבל הכא כשמצר לו תחילה כל הרוחות כמי שמיצר כולן דמי וקנה הכל או דילמא לא קנה אלא באלכסון. בסירוגין מהו כגון שהיו מקיפין אותו שמונה בני אדם לכל רוח ראובן ושמעון מן מן המזרח לוי ויהודה מן הצפון יששכר וזבולן מן המערב. יוסף ובנימין מצד דרום. אם תימצי לומר כמין גאם לא קנה אלא באלכסון היינו משום דדרך למכור תלם אחד בין שתי שדות אבל אין דרך למכור בסירוגין ורגלים לדבר דטורח היה לו לכתוב כולם ודילג בסירוגין ליתן מצר לכל ד' רוחות. או דילמא הכי נמי לא קנה אלא כנגד אותו שמצר ובאלכסון מהו תיקו:

סימן מ

כתב רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון וסלקו תלתיהון בתיקו ולקולי עבדינן דתיקום ארעא בחזקת מרה והמוציא מחבירו עליו הראיה. ושטר שכתובי' בו כל המצרים רק שכתובי' בו להפך. מצאתי פסק בש' ר' יצחק בר אשר זצ"ל דכשר מטעם דתלינן בטעות סופר ואין לומר כמין גאם מיצר לו:

[**שם ע"ב**]

מצר לו מצר ראשון ומצר שני ומיצר שלישי ומיצר רביעי לא מיצר לו אמר רב קנה כל מה שמובלע בתוך שלשת המצרים חוץ ממיצר רביעי דהיינו התלם עצמו של מצר רביעי לא קנה. ושמואל אמר מצר רביעי קנה דהאי דלא כתביה משום דלא צריך. ורב אסי אמר לא קנה אלא תלם אחד על פני כולה אצל ג' המצרים כמין ח סבר לה כרב דאמר שיורי שיריה ועדיפא דרב אסי מדרב וסבר מדשיורי ביה שייר נמי לכולה שדה שכנגד המיצר. ומיהו אותם ג' מצרים שכתב לקנות פורתא דהיינו תלם אחד אצל המצרים:

[**שם**]

אמר רבא הילכתא קנה הכל חוץ ממצר רביעי ולא אמרן דלא קנה מיצר רביעי אלא דלא מיבלע בתוך שני המצרים שמיכן ומיכן אלא הולך על פי שניהם אבל מיבלע קנה דכל מה שיש בתוך המצרים הכתוב' בשטר קנה וכי לא מיבלע נמי לא אמרן אלא דאיכא ריכבא דדיקלי אי נמי הוי תשעת קבין אבל ליכא עליה ריכבא דדיקלא ולא הוי תשעת קבין אף על גב דלא מיבלע נמי קנה. מכלל דכי מיבלע אע"ג דאיכא ריכבא דדיקלא אי נמי הוי תשעה קבין קני. איכא דאמרי אמר רבא הילכתא קנה הכל ואפי' מיצר רביעי ולא אמרן אלא דמבלע אבל לא מיבלע לא קני. וכי מיבלע נמי לא אמרן אלא דאיכא עליה ריכבי דדיקלי ולא הוי ט' קבין. אבל איכא עליה ריכבא דדיקלי והוי נמי ט' קבין לא קני אע"נ דמיבלע. מכלל דכי לא מיבלע אע"ג דליכא עליה ריכבא וליכא נמי ט' קבין לא קני. ושמעינן מהני תרי לישני דרב דבארעא לא שייר ולא מידי. ושמעינן נמי היכא דמיבלע וליכא עליה ריכבא ולא הוי ט' קבין קני. ושמעינן נמי היכא דלא מיבלע ואיכא נמי ריכבא דדיקלי והוי נמי ט' קבין לא קני. מיבלע ואיכא עליה אי נמי לא מיבלע וליכא עליה דהיינו חדא לטיבותא וחדא לריעותא אמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא. אליבא דרבא ללישנא קמא קנה וללישנא בתרא לא קנה. וקא פסיק תלמודא שודא דדייני. לעיל בחזקת הבתים פירשתי שודא דדייני. והכי פי' רבינו שמואל זצ"ל וקא פסיק תלמודא שודא דדייני השלכת הדיינין דמאחר דמספקא לן כי עביד שודא הכל לפי הענין שידעו הדיינין ויראו ויכירו המוכר עינו יפה או רעה הכל לפי אומד דעתם. מיהו בשאר מקומו' דמספקא לן בתרי לישני הילכתא כמאן לא אמרינן שודא דדייני עד שיפרש התלמוד כי הכא אלא המוציא מחבירו עליו הראיה. עכ"ל:

[**שם**]

אמר רבה ראובן ושמעון שהיה להם שדה בשותפות ומכר ראובן את חלקו לאינש מעלמא וכתב לו כן פלגא דאית ליה בארעא כלומר החצי שיש לי בשדה זו אני מוכר לך. פלגא כלומר כל חצי השדה מכר ולא שייר לעצמו כלום. אבל אם כתב לו פלגא בארעא דאית לי אני מוכר לך. ריבעא זבין ליה דהיינו חצי חלקו. א"ל אביי מאי שנא הכי ומאי שנא הכי דאישתיק . אמר אביי אנא סברי מדשתיק קבולי קבל' ולא היא דחזייה להנהו שטרי דנפקי מבי מר וכתב ביה הכי פלגא דאית לי בארעא פלגא הוה מוכיח בסופו שפלגא היה מוכר לו שכן היה כתוב וקנה פלוני מפלוני השדה בכך וכך ממון פלגא בארעא דאית לי ריבעא שהיה (היה) כתוב בסופו שקנה זה הלוקח רביע השדה:

סימן מא

כתב רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל הלכה כרבה. שמעינן מהכא דיכול שותף למכור קודם חלוקה וממכרו מכר ודלא כדברי רבינו שמואל זצ"ל שפי' לקמן ביש נוחלין שאינו יכול ולכשאגיע שם אפרש בע"ה:

[**שם**]

אמר רבה מצר ארעא דמינה פליגא פלגא. ראובן שהיה לו שדה ומכר מקצתו לשמעון לצד מערב ומצד מזרח עיכב לעצמו. ולא פי' כמה מכר וכמה שייר לעצמו. אלא כך כתב המצרים שדה זו שאני מוכר לך פל' מצד מערב לוי ומצד מזרח אדעא דמינה פליגא ארעא עצמה שהיא שלי שחלוקה ממני שמכרתי זו היא מצד מזרחי שלה פלגא מכר לו. דהא קאמר מינה פליגא דמשמע חלוקה לחצאין. מצר ארעא דמינה פסיק' תשעת קבין דלשון דמינה פסיק משמע שדה הראויה ליפסק מקרקע אחרת דהיינו חתיכה והיינו לכל הפחות ט' קבין לזה וט' קבין לזה א"ל אביי מאי שנא הכי ומאי שנא הכי אישתיק סבור מיניה לאביי אידי ואידי פלגא ולא היא דאמר רב יימר בר שלמיא לדידי מיפרשא לי מיניה דאביי בין מצד ארעא דמינה פליגא בין מצר ארעא דמינה פסיק' אי אמ' ליה אלין מצרנאה מצר מזרח ארעא דמינה פליגא מיצר מערב פלוני. וכן הולך וחושב כל המצרים פלגא מכר לו. לא א"ל אלין מצרנאה תשעת קבין מכר לו:

[**דף ס"ג ע"א**]

פשיטא שכיב מרע כל המחלק נכסיו על פיו שאמר פלוני יחלק בנכסיי פלגא שקיל. תנו חלק לפלוני בנכסיי מהו. אמר רבינא בר קיסי ת"ש דתניא האומר תנו חלק לפלוני בבור של מים מכונסין אי נמי בבור של יין. סומכוס אומר אין פחות מרביע. ואם אמר תנו חלק לפלוני בבור למלאות חבית דהיינו להשקות בהמותיו אין פחות משמונה. ואם אמר תנו חלק לפלוני בבור לקדירה לצורך תיקון מאכלו אין פחות משנים עשר. לטפיח כלי קטן לשתות בו בני אדם אין פחות מששה עשר בבור. הילכך גבי תנו חלק לפלוני בנכסיי יטול רביע:

סימן מב

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וכן הילכתא דמ"ד תנו חלק לפלוני סתם יהבינן ליה ריבעא. פי' רבינו שמואל זצ"ל סומכוס לטעמיה דאמר ממון המוטל בספק חולקין. והכא נמי מספקא לן אי פלגא קאמר אי חלק משהו קאמר. ופי' דקיימא לן כסומכוס דכתב לן תנא כוותיה בפ' שור שנגח את הפרה. וכן פר"ח זצ"ל דסומכוס לטעמיה. ורבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון כתב אני ברוך האי סברא דרבינו חננאל זצ"ל דחויה מכמה אנפי חדא דקיימא לן דלית הילכתא כסומכוס אפי' בשמא ושמא והיכי פשיט בעיי ממידי

דלית הילכתא כסומכוס. ותו מאי אין פחות. ותו דאמר דאם איתא שמא ושמא אין טעין קונה דפלגא יהיב ליה לטעון יורש חלק ממאה יהב לך מאי דוחקין למיטען ריבעא כרב דהא מילתא דברי הכל היא. וליכא למיתליה אטעמא דשיעורי דרבנן ומה דקים להו לאו למיתלי אטעמי. והכין היא מילתא דהיכא דנותן לו חלק בבורו סתם דמשמע בין לשתות בין לכבס בין לבשל בין לבהמה קים להו לרבנן דכל הני מילי לא ספק להו בבציר מריבעא. אבל אם מיעט בתשמישו ואמר לו לשום בחביתו מיעט בכביסתו ובהמתו וסגי ליה בחצי אותו שיעור. ואי אמר לקדירתו מיעט השתיה ואי אמר לטפיח שתיתו מיעט התבשיל. מיהו יותר הוא צריך התבשיל מצורך השתיה והכי פשטו מינה דכל חלק סתם ריבעא הוא. ויש ספרים שכתוב בהן בבור בחבית בקדירה בטפיח. ומשמע חלק נתן בהם. ויש מן הגאונים ז"ל זה הבור בור של יין וחבית דנא של יין והקדירה יין מבושל בקדירה והטפיח כלי שמריק ממנו לקדירה:

כתב רבינו תם זצ"ל דהני שמעתתא דרבה והא מתני' דסומכוס בהקניית מתנה דייקי' אין למידין מהם לדינים אחרים. אבל במקח וממכר בענין הזה דמים מודיעים עכ"ל. וכן כתב רבינו שמשון זצ"ל דלית הילכתא כסומכוס. וכבר כתבתי בבבא קמא. וההיא דרבה פי' רבינו שמואל זצ"ל במוכר. וכן כתב רבי' שמשון זצ"ל אגב אורחיה במוכר. כתב רבינו יצחק אלפס פי' בור זה של מים הוא אם אמר תנו חלק לפלוני בו סתם ולא אמ' לא לחבית ולא לקדירה ולא לזולת' יהבינן ליה רביע שאין דרך בני אדם לומר חלק סתם על פחות מרביע. אבל אם אמר תנו חלק בו לחבית נותנין לו חלק אחד משמונה חלקים. ואם אמר חלק לקדירה. נותנין לו חלק אחד מי"ב חלקים. ואם אמר תנו חלק לטפיח נותנים לו חלק מי"ו חלקים. והני שיעורי דמיפרשי בהאי תניא לענין חבית וקדירה וטפיח לא קיימי' על טעמייהו שפיר. הילכך לא גמרי' מינייהו לדינא אחרינא. אבל האי מאי דאמ' תנו חלק לפלוני סתם בכך וכך ולא פי' כמה הוא החלק נותנין לו רביע כדגמרינן מאי טעמא תניא ואף על גב דחזינן בהאי דינא טעמא אחרינא האי טעמא דכתבינן טעמא תריצא הוא ולית בה ספיקא עכ"ל:

[**שם**]

אמר רשב"ל המוכר בית לחבירו על מנת שדיוטא העליונה שלו דיוטא העליונה שלו. למאי הילכתא ר' זביד אמר שאם רצה להוציא בה זיזין מוציא רב פפא אמר שאם רצה לבנות על גבה בונה. פי' רבינו שמואל זצ"ל דיוטא העליונה היא גג שיש לו מעקה גבוה עשרה דאמ' במתני' דאינו מכור עם הבית ותנאי זה אינו מועיל. דבלאו הכי נמי הרי הוא של מוכר למאי הילכתא קאמר רשב"ל דאהני תנאי למיהוי דיוטא עליונה שלו הא בלאו

הכי שלו רב זביד אמר שאם רצה המוכר להוציא זיזין מדיוטא העליונה כנגד חצר של לוקח שמכר לו זה הבית והחצר מוציא דלהכי אהני תנאיה ודוקא הוא אבל בנו אין לו רשות להוציא זיזין עד שיפרש לו ולבנו. רב פפא אמר כולי האי לא אהני תנאיה אלא להכי אהני תנאי שאם רצה לבנות דיוטא זו אם תפול על גביו בונה. ואי נפיל הדר בני לה. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והילכתא אם רצה להוציא בה זיזין מוציא. וכ"ש אם רצה לבנות על גבה דגרס בפ' מי שמת אמר רב נחמן אמר רבא אם תימצי לומר בית לאחד ודיוטא לאחד לא הוי שיור חוץ מדיוטא הוי שיור. ואליבא דרב זביד דאמר אם רצה להוציא בה זיזין מוציא עכ"ל: כתב רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל לפי' הקונט' לא אתי שפיר דפי' דשייר מקום המוכר להוציא זיזין. דיש לנו לפרש שיור במה שלא מכר ונזכר שלא הזכיר בתנאו. וגם מה שפי' דיוטא גג גבוה עשרה טפחים. א"כ הא דמסיק לקמן בשמעתא בסוף א"ל רבינא לרב אשי ת"ש דאמר ר' שמעון בן לקיש זאת אומ' כו'. ואי ס"ד בסתמא לא קני למה לי על מנת כו'. הוה ליה לאסוקי אלא מאי קני ואפילו הכי תיקשי לך דאע"פ שקנה עומקא ורומא אפילו הכי גג גבוה עשרה טפחים אינו בכלל ולמה לי על מנת אלא מאי אית לך למימר דאם נפלה הדר בני לה הכא נמי הדר בני לה אם נפלה. ומדלא מסיק הכי משמע דדיוטא אינה גבוה עשרה. ונראה למורי לפרש דיוטא היינו שורה העליונה של יסוד הבית בעצמה כמו היו שניהם בדיוטא אחת במסכת שבת דפירושו בשורה אחת וכן אחד אומר בדיוטא עליונה בגג עליונה דהיינו בשורה עליונה של בנין הבית. ופריך ליה למאי הילכתא כלומר למאי שייר אותה שורה הא לסתור אותה שורה וליקחנה לא התנה דא"כ לא יהיה בית מכור. וקאמר רב זביד שאם בא רוצה להוציא לאויר הבית כנגד אותה שורה עליונה מוציא והיינו אויר שיור בפני עצמו. שאם לא התנה לא היה לו להוציא אויר הבית בעצמו ואפי' הוה קני רומא ועומקא כמו שפירש נכרי מהקדוש זצ"ל. ואו מפרש שאם רוצה להוציא זיזין היינו להושיב ראשי הקורות על הגג ואהני תנאו שיכול להכביד על גגו. ואין נראה הלשון כפי'. ורב פפא אמר שאם רצה לבנות עלייה על גבה בונה. מורי מפרש כגון באויר על גבי עמודים הנעוצים בקרקע שלא יכביד על בנין הבית והיינו דלא הוי שיור. מקום לא שייר אלא אויר ואפי' אמר מסתמא עומקא ורומא לא קני משום הכי מקשי ליה שפיר מאי זאת אומרת עכ"ל. ונראה בעיני דלא קשה מירי לפי' רבינו שמואל זצ"ל שהרי הוא מפרש שמכר לו הבית והחצר והוי שפיר שיור במה שמכר. והאי דלא מסיק אלא מה קני. ואפי' הכי תיקשי לך. ואע"ג שקנה עומקא ורומא אפי' הכי גבוה י' טפחים אינו בכלל ולמה לי על מנת הא נמי לא קשיא דרבות כהנה בתלמוד דמצי לאסוקי ולטעמיך ולא אסיק. ועוד דמשמע

בזה בורר דדיוטא היינו גג דאמ' התם אחד אומר בדיוטא עליונה ואחד אומר בדיוטא תחתונה. אמר ר' חנינא מעשה בא לפני רבי וצירף עדותן דהיינו משמע דדיוטא היינו תיקרה אבל שורת החומה לא משמע כלל דהאיך הלוה לחבירו על שורת החומה. ואין נראה לדחוק ולפרש בתקרה שהוא אצל דיוטא העליונה. ותו ראיה לדבריו דתנן שני דיוטות זו כנגד זו מקצתן עשו עזקה ומקצתן לא עשו עזקה את שעשו עזקה מותרין ואת שלא עשו עזקה אסורין וההיא אין לפרש כלל שורת החומה אלא תקרה. ורבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון כתב ראובן שמכר בית לשמעון בחצירו של ראובן ואמר ליה על מנת שדיוטא עליונה שלי פי' כל למעלה מן הבית הדיוטא של ראובן למאי הילכתא היא שלו רב זביד אמר שאם רצה להוציא זיזין בו כדי להשתמש בהן בחצירו יוציא. רב פפא אמר שאם רצה לבנות על גגה בונה ס"א לבנות עלייה על גבה בונה עכ"ל. והיינו כפי' רבי' שמואל זצ"ל בדיוטא אך בתנאי השימוש הוא דלא כוותיה:

סימן מג

הילכך נראה הדברים כדברי רבינו שמואל זצ"ל הילכך אם שייר בדבר הנמכר עם הבית כשמכר לו בית וחצר אהני תנאה לגופיה דשיורא הוי שיור ואינו מוציא זיזין לחצר הלוקח שמכר לו זה עם הבית:

[**שם ע"ב**]

אמר רב דימי מנהרדעא האי מאן דזבין ביתא לחבריה ומכר לו גם את הבור והדות צריך לכתוב בשטר המכירה כן. אע"ג דכתב ליה בשטר עומקא ורומא של בית אני מוכר לך לא קנה בור ודות דלא אהני מה שכתב עומקא ורומא אלא למיקני עומקו של בית כגון גוף הקרקע עצמו לחפור תחת קרקעות הבית אם ירצה שאם לא כתב לו לא הוה מסתמא אלא הרי הוא של מוכר לחפור בורות שיחין ומערות מתחת קרקעי' הבית אלא שלא יזיק לו לבעל הבית. גם אהני ליה רומא למיקני כגון שיש לו מעקה גבוה עשרה שאינו מכור מסתמא עם הבית כדקתני מתני' וגם לקנות כל האויר עד לרקיע שאם ירצה לבנות בונה דמסתמא לא הוי קני ליה לוקח אלא הרי הוא של מוכר להוצאת זיזין או לבנות באויר וכגון שלא יכביד על ביתו של לוקח אבל למיקני בור ודות שאין תשמישו שוה לבית הילכך אינו בכלל עומקו של בית לא קני עד דכתב ליה מארעית תהומא משולי התהום עד לרקיע ואהני האי מארעית תהום למיקני בור ודות ומחילה. והאי עד רום רקיע לא מהני מידי דמשכתב לו עומקא ורומא קנה עד רום רקיעא ולא איצטריך כלל אלא סוף דיבור הוא דלא מצי אמר מארעית תהומא עד שיפולי ביתא דמשמע לא זבין ליה משיפולי הבית ולמעלה כלום. ה"ג מאי טעמא עומקא ורומא מסתמא לא קני ועד

דמפרש עומקא ורומא לא קני ליה. והילכך לא אהני עומקא למיהוי ייתור לשון למיקני בור ודות דלגופיה איצטריך:

סימן מד

כתב רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון הילכתא כרב דימי דהא רב אשי נמי קאי כוותי' ומתני' נמי דייקא כוותיה דקתני דא"כ למה נכתב לו. עכ"ל:

[**דף ס"ד ע"א**]

מתני' לא את הבור ולא את הדות אע"פ שכתב לו עומקא ורומא כדאוקמא רב דימי בגמרא לעיל דעומקא ורומא בסתם לא קני ואהני עומקא ורומא למיקני עומקא ורומא ולא למיקני בור ודות. יתיב רבינא וקא קשיא היינו בור היינו דות. א"ל רבה תוספאה לרבינא תניא אחד הבור ואחד הדות בקרקע אלא שהבור בחפירה והדות בבנין:

[**שם**]

מתני' וצריך המוכר ליקח לו דרך מן הלוקח לילך לבור ולדות שלו דברי ר' עקיבה וחכמים אומרים אין צריך ליקח לו דרך ומודה ר' עקיבה בזמן שאמר לו חוץ מאלו פי' חוץ מבור ודות שאין צריך ליקח לו דרך דתנאי שלא לצורך הוא שהרי אינו בכלל הבית אלא לטפויי מילתא קא אתי ושייר לו דרך ולרבנן לרווחא דמילתא אמר כן. מכרו בור ודות לאחד והבית עיכב לעצמו רע"ק אומר אין צריך הלוקח ליקח לו דרך לבור ודות שקנה וחכמי' אומרי' צריך ליקח לו דרך. ואוקימנא דר' עקיבה סבר מוכר בעין יפה מוכר ורבנן סברי מוכר בעין רעה מוכר:

[**דף ס"ה ע"א**]

איתמר אמר רב הונא הלכה כדברי חכמים. ורב נחמן אמר שמואל הלכה כדברי ר' עקיבה. א"ל רב נחמן לרב הונא הילכתא כוותי או הילכתא כוותייכו א"ל הילכתא כוותייכו דמקרביתו לבי ריש גלותא דשכיחי דייני דרב נחמן חתנאה דבי נשיאה הוה ורגיל במקום הדיינין דדאה מעשים בכל יום היאך דנין:

[**שם**]

איתמר שני בתים זה לפנים מזה ודריסת הפנימי על החיצון לרשות הרבים שניהם במכר שמכרם ביחד לשני בני אדם או שניהם במתנה ביחד לשני בני אדם אין לו דרך הפנימי על החיצון דכי היכי דלפנימי זבין ויהב בעין יפה לחיצון נמי בעין יפה יהב וזבין. וכ"ש חיצון במתנה ופנימי במכר דודאי לא תהיה עינו יפה אצל לוקח ורעה אצל מקבל מתנה דלההיא דיהיב לי' לדידי' רחים ליה. חיצון במכר ופנימי במתנה סבור מינה אין לו דרך כיון דלשניהם מוכרו נותן אינו רע לזה וטוב לזה. ולא היא מי לא תנן בסוף פרקין בד"א

דפליגי רבנן ואמרי דצריך לוקח ליקח דרך אבל מוכר לא צריך משום מוכר אבל בנותן מתנה מודו דבעין יפה נותן ויהי... את הדרך אלמא רבנן סברי דמוכר בעין רעה מוכר וגבי נותן בעין יפה נותן. הילכך הכא לא מיבעיא לרבנן דיש דרך לפנימי על החיצון דגבי חיצון שמכר לו הוי עין יפה וגבי פנימי שנותן לו מתנה הוי עין יפה. אלא אפי' לר' עקיבה דאית ליה עין יפה גבי מוכר גבי נותן מיהא איכא עין יפה טפי והילכך יש לו דרך לפנימי על החיצון דמוכחא מילתא דעינו יפה אצלו טפי מחיצון דקא יהיב ליה מתנה:

סימן מה

כתב רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון וכן הילכתא:

[**שם**]

מתני' המוכר את הבית סתם מכר את הדלת אבל לא את המפתח. מכר את המכתשת הקבועה בקרקע אבל לא את המטלטלת. מכר את האצטרובל עגול שסביב הריחיים ודבר קבוע הוא ואין מזיזין אותו ממקומו והוא מושב הריחיים אבל לא את הקלת האפרכסת ומטלטלת היא ולא את התנור ולא את הכיריים (ולא את הריחיים) . כללא דמילתא כל תשמישי בית הקבועים מכורין בכלל בית והמטלטלין אין מכורין הנך תשמישין המטלטלין אבל שאר מאני תשמישתיה לא מזדבני. ואע"ג דא"ל כל מה שבתובו אני מוכר לך לא דיבה בלשון זה אלא תשמישין המיוחדין לבית זה שאין רגילין להשאילן מפני כבידן:

[**שם ע"ב**]

ת"ר המוכר את הבית מכר את הדלת ואת הנגר דהיינו בריח וקבוע בכותל ואת המנעול בדלת אבל לא את המפתח. מכר את המכתשת החקוקה כגון סלע היוצא מן הכותל וחקק שם מכתשת אבל לא את הקבועה שהיתה חקוקה ועשויה ואחר כך קבעוה בקרקע. ר' אליעזר אומר כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע אמכתשת קבועה פליג. ומתני' ר' אליעזר היא. ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורין בין כך ובין כך לא מכר את הבור דאינו מתוכו של בית אלא בנין בפני עצמו הוא. ולא את הדות ולא את היציע דבנינים בפני עצמן הם:

[**דף ס"ו ע"ב**]

שלח ליה רב נחמיה בריה דרב יוסף לרבה בריה דרב הונא זוטי לנהרדעא בי אתיא הך איתתא קמך אגבי עישור נכסי מאיצטרובלי. אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא מגבי' עישור נכסי מעמל' דבתי. פי' רבינו שמואל זצ"ל עישור נכסי שהבת נוטלת מנכסי אביה בשביל פרנסת הבעל להנשא בו. וקיי"ל בכתובות לפרנסה שמין באב. והיכא שאין

אנו יודעים דעתו נוטלת עישור נכסי ממקרקעי אבל לא ממטלטלי כדאמרינן בכתובות אפילו מאיצטרובל כר' אליעזר דכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. ופי' רבינו חננאל זצ"ל וקיי"ל הכי דהא לית מאן דפליג עליה ולדברי הכל פרנסה דהיא עישור נכסי ממקרקעי ולא ממטלטלי הוא אפי' בזמן הזה דהא פסק רבא בפ' מציאת האשה הילכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי בין לכתובה בין למזוני בין לפרנסה אע"ג דעבוד רבותינו הגאונים ז"ל תקנה לגבות כתובה ממטלטלי גובין גם מזוני אפילו ממטלטלי דהא קיי"ל תנאי כתובה ככתובה דמי. וה"מ בכתובה ומזוני אבל לפרנסה אינה תנאי כתובה הילכך במקומה עומדת וממקרקעי גביא ולא ממטלטלי:

סימן מו

שמעינן מינה דסוגיא דשמעי' כר' אליעזר סלקא דסבר כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. וכן פר"ח זצ"ל והכי פסקא אליבא דהילכתא וכן עיקר. מעמלא דבתי. משבח בתים דכמקרקעי חשיב ליה דשכר מקרקעי כמקרקעי עכ"ל. וכן כתב רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון ומיהא שמעינן דסוגיין כרבי אליעזר. כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל מעמלא דבתי איני יודע היכי דמי אם היו מושכרין בחיי אביהן דמה עומד בזה שע"י קרקע נעשת מלוה וכי אם מכר קרקע אביהם והניח להם אביהם מעות יחשבו כקרקע ואם לאחר מיתת אביהם הושכרו פשיטא. ומו' מפרש כגון שהשכיר אביהן לשנה ומת בתוך חצי שנתו. והא קמ"ל הואיל ושכירות אינה משתלמת אלא לבסוף לא חשבינן כאילו חצי שבחיי אביהן נעשת מטלטלין. עכ"ל:

[**דף ס"ז ע"א**]

מתני' המוכר את החצר סתם מכר את הבתים הפתוחים לחצר בורות שיחין ומערו' שבתוך הבית אע"ג דהמוכר את הבית לא מכר בורות שיחין ומערות. לנבי חצר מיהא בטלי ונמכרים בכלל חצר אבל לא את המטלטלין תשמישי בית שאינן קבועים כל הנך דאמרן לעיל דאינן מכורין בכלל בית. וכ"ש בשאר מטלטלין שאינן תשמישי בית ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכה הרי כולן מכורין המטלטלין תשמישי בית כולן דאיקרו מטלטלין כדאמרי' לקמן במי שמת מאני תשמישיה איקרו מטלטלי ולא חיטי ושערי בין כך ובין כך לא מכר לא את המרחץ ולא את הבד שבתוכה דאינו בכלל חצר:

סימן מז

כתב רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל המוכר את החצר מכר בתים ובורו' כו' פי' כשא"ל מארעית תהום' עד רום דקיע:

[**שם**]

ת"ר המוכר את החצד מכר בתים הפנימיים ובתים החיצוני' הפתוחים לחצר אבל לא

בתי החולסאות ופי' חולסאות סלעים בצונמא. וכן משמע לשון רבינו שמואל דה"ג אבל לא את החולסאות. וזה לשונו פר"ח חולסאות קרקע שעפרו חול שמוציאין ממנו זכוכית. הילכך מקום הוא בפני עצמו עכ"ל. הרי משמע דלא מכר את החולסאות אע"ג דפליגי בפי' חולסאות בהא שרו דלא מכר גר'. חנויות פתוחות לתוכה שאין מוכרין בהן אלא לבני חצר זה נמכרות עמה שאין פתוחות אלא לתוכה לרשות הרבי' אין נמכרות עמה פתוחות לכאן ולכאן נמכרות עמה. ר' אליעזר אומר המוכר את החצר לא מכר אלא מילוסא של חצר פי' אוירו. אמר מר פתוחות לכאן ולכאן נמכרות עמה והתני ר' חייא אין נמכרות עמה לא קשיא הא דרוב תשמישיה לגאו וההיא דר' חייא דרוב תשמישיה לבר פתח של חיצון פתוח יותר להשתמש בו מפתח הפנימי:

[**שם**]

מתני' רבי אליעזר אומר המוכר את החצר לא מכר אלא אוירו של חצר אבל בתים ובורות לא מכר כלל וכלל פי' רבינו שמואל זצ"ל ודמים מודיעים ליכא למימר דאין אונאה לקרקע. ואין נראה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דנהי דאין להו אונאה ביטול מקח יש להן אלא נראה לו דגבי קרקעות לא שייך הודעת דמים שאדם קונה קרקע יותר כפלים ממה שהוא שוה כמו שמצינו בפרק מי שהיה נשוי . ההוא גברא דהוו מסקי ביה אלפא זוזי הוו ליה תרי אפדני זבנינהו חדא בחמש מאה וחדא בחמש מאה אתא בע"ח וטרפא חדא מינייהו והדר אתא וקטריף לאידך שקל אלפא זוזי ואתא לגביה א"ל אי שויא לך אלפא זוזי לחיי ואי לא שקיל אלפא זוזי ואיסתלק. (א"ל)... א"ל רבא כל היכא דא"ל דירתא שאמר לו מוכר ללוקח דירה זו אני מוכר לך בלשון הזה מכר לו את החצר שלא אמר לו חצר זו אני מוכר לך לבד וכו' כי פליגי דא"ל דרתא חצר מתרגמי' דרתא ר' אליעזר סבר תרביצא משמע אויר כאילו אמר לו חצר זו אני מוכר לך דאויר לבד קרוי חצר ורבנן סברי בתי משמע דרתא ודירתא אחת הם ולשון שניהם דירה הם להאי לישנא משמע דהיכא דא"ל חצר זו אני מוכר לך הכל מודים דלא מכר אלא אוירא של חצר. איכא דאמרי אמר רבא כל היכא דא"ל דרתא כולי עלמא דבתי משמע דגם הוא לשון דירה כי פליגי דא"ל חצר מר סבר חצר אוירא משמע ומר סבר כחצר המשכן משמע כדכתיב אורך החצר מאה באמה. ובכלל אלו מאה אמה קדש קדשים ואהל מועד שהם כמו בתים וקראם הכתוב חצר מיכן שהבתים נמכרים בכלל חצר. פי' רבינו שמואל זצ"ל ומסתברא כי האי לישנא בתרא וכדא"ל חצר פליגי דהכי תני מתני' והילכך לא שנא א"ל דירתא לא שנא א"ל דרתא לא שנא א"ל חצר מכר הבתים. אמר רב נחמן מכר לו חולסית ומצולה פי' קרקעית הנהר שמוצאין בו כסף וזהב החזיק בחולסית לא קנה מצולה החזיק במצולה

לא קנה חולסית ואף על פי שסמוכין זה לזה. איני והאמר שמואל מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן. התם אידי ואידי חדא תשמישתא הכא תשמישתא לחוד והא תשמישתא לחוד. איכא דאמרי אמר רבא א"ר נחמן מכר לו חולסית ומצולה החזיק בחולסית קנה מצולה החזיק במצולה קנה חולסית פשיטא דהא אמר שמואל מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן. מהו דתימא התם אידי ואידי חדא תשמישתא הוא הכא תשמישתא לחוד והא תשמישתא לחוד קמ"ל:

סימן מח

כתב רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון וקיימא לן כלישנא בתרא:

[**שם ע"ב**]

מתני' המוכר את בית הבד מכר את הים ואת הממל. והיינו בד עצמו דקא מפרש ואזיל ואת הבתולות אבל לא עממין ולא את הגלגל ולא את הקורה וכל הנך דכת' דקתני בהן מכר קבועין הן ואינך דאינן מכורין בכלל בית הבד מטלטלין הן ובזמן שא"ל הוא הבית של בד וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורין ודווקא הני דצריכי לבית הבד אבל שאר תשמישת' שהיו מונחים בתוכו להשמר אינן מכורין. ר' אליעזר אומר המוכר את בית הבד מכר את הקורה. מאי ים טלפחא היא עריבה שקורין מייט עגולה כעדשה ועדשה קרי לה בברייתא במסכת ע"ז עדשין מתרגמי' טלופחין. מאי ממל. אמר ר' אבא בר ממל מפרכת' אבן נקובה שמכבסין בה עץ ומפרכין בה את הזיתים בבית הבד דהיינו דומיא דמכתשת. ויש מפרשים דהיינו עץ עצמו שמפרכין בו את הזיתים ולפי שהוא עיקר תשמישי בית הבד הוא מכור בכלל בית הבד ואע"ג דמיטלטל. בתולות א"ר יוחנן כלונסות של עץ שנעוצין בארץ בראש הגת מיכן ומיכן ונקובים זה כנגד זה ונתונים בריחיים מזה לזה ומעמידין על הבריחיים עבידין כיבשי נסרים נתונים על הזיתים בבית הבד שמורידים הקורה עליהן לכובשו ומשום דמיטלטלי לא מזדבני. גלגל חומרתא שמגלגלין בה את הקורה להעלותה ולהורידה. קורה דמתניתין היינו קורה במשמע שגם בכל קורים לה כן:

[**שם**]

ת"ר המוכר את בית הבד מכר את הנסרים הנתונים סביב הזיתים בבית הבד כדי שלא יתפזרו אנה ואנה בהכבד הקורה עליהם ומכובדים וקבועים הם. ובתוספתא גרסי' מכר את היצרים ונראה דנצרים גרסי' והיינו עקל בית הבד שקושרין בהן את הזיתים שלא יתפזרו ואת היקבים היינו ים שחקוקה ועשויה כמין יקב כדכתיב והשיקו (את)

היקבים תירוש ויצהר. והשיקו לשון הומה ורעש שהיין עושה כשנופל מן היקב. ואת המפרכות היינו ממל דמתני'. מכר את הריחיים התחתונה הקבועה היא וטוחנת בה זיתים שבתחלה מפרכין אותם במפרכות היינו ממל דמתני' ואח"כ טוחנים בריחיים ואחר כך עוצרין אותו בבית הבד. אבל לא את העליונה ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורין. ה"ג באלפס בין כך ובין כך לא מכר את העבידין ולא את הגלגל ולא את הקודה ולא את הסקין ולא את המרצופין. ולפי גירסא זו פליגא אמתני'. שקין ומרצופין לשאת בהן זיתים לבית הבד אלא שהמרצופין הם של עור ושקים מנוצה של עזים. ר' אליעזר אומר המוכר את בית הבד מכר את הקורה שלא נקרא בית הבד אלא ע"ש הקורה:

[**שם**]

מתני' המוכר את בית המרחץ בית שעשוי בו לרחוץ ושלשה בתים הן זה לפנים מזה. כדאמרי' בפ"ק דשבת פנימי לרחיצה. חיצון שעומדין שם במלבושים. בינוני שפושטין שם בגדיהם. ובתוספתא קתני שם בהדיא המוכר את המרחץ מכר בתים הפנימיים ובתים החיצונים לא מכר את הנסרים הנתונים ע"ג קרקע של מרחץ ועומדין עליהם הרוחצין שלא יכוו רגליהם מחום הקרקע אי נמי שלא יטנפו רגליהם ומשום דמיטלטלי לא מזדבני. ולא את הספלים לתת בהם מים לרחוץ. והרב רבינו ברוך מארץ יון כתב ולא את הספסלים שעליהם מפשיטין בני אדם בגדיהם ולא את הוילאות מסך כנגד הפתח אי נמי בגד שמסתפגין בו דהיינו אלונטית. ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורין בין כך ובין כך לא מכר לא את המגזרות שלמים דהיינו ברכות מים שנותנים מים למרחץ ולא את האוצר של עצים שהיו לחמם בהם את המרחץ דהיינו טעמא אלו תשמישין מיוחדין למרחץ כי הנך דלעיל:

[**שם**]

ת"ר המוכר את המרחץ מכר את בית הנסרים שמציעין בו את הנסרים לאחר הרחיצה ואת בית היקבים . יש מפדשים חדר שמציעין בו גיגיות שמשימין בה מים חמין. וי"מ יקבים הוא כעין סודר שמעטפין בו ראשם מפני חום המרחץ. ואת בית הספלים. אי נמי ספסלים. ואת בית הוילאות. וכל הני בתים מיחברי למרחץ אבל לא את הנסרים עצמן דמיטלטלים ולא יקבים עצמן ולא ספלים עצמן א"נ ספסלים ולא הוילאות עצמן. ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורין בין כך ובין כך לא מכר לא את הבריכות המספקות לו מים בין בימות החמה בין בימות הגשמים ולא את בית כניסת עצים לא מכר לו את הבית ולא את העצים. ואם א"ל מרחץ וכל תשמישיו אני מוכר לך הרי כולן

מכורין. וכל תשמישיו לטפויי אתא בריכו' ואוצרו' של עצי' דהוו תשמיש למרחץ פורת' וכדמפ' לקמן שכתב לו מצרי' החיצוני' והנך בתוך מצרי':

[**דף ס"ח ע"א**]

ההוא דא"ל לחבריה בית הבד וכל תשמישיו אני מוכר לך הוה ההוא חנותא אבראי דהוו שטחי בה שומשמי לייבשן כדי לעשות בהן שמן בבית הבד אתא לקמיה דרב יוסף. א"ל תניא אם א"ל מרחץ וכל תשמישיו אני מוכר לך הרי כולן מכורין ואפי' אוצרות של עצים וה"ה לחנותאה . א"ל אביי הא תני ר' חייא אין כולן מכורין. אלא אמר רב אשי חזינן אי א"ל בית הבד וכל תשמישיו ואלין מצרנאה והני בכלל הנהו מצרנאי קנה ואי לא לא קנה. פי' רבינו שמואל זצ"ל וסוגיא דא הכי סלקא וקיימא לן כרב אשי דהוא בתרא. שמעינן מינה בזמן שא"ל בית המרחץ וכל מה שבתוכו אני מוכר לך אע"ג שמיצר לו מצרים החיצוני' לא קנה בריכות של מים ולא בית כינוס העצים. וקיי"ל מצרים הרחיב לו הכא לא אמרי' הכי. דכיון דחזי הך ביתא קצת לתשמיש בית הבד והוא בתוך המיצר ודאי מכרו לו. ולכך תיחם את המיצר חוצה לו. ולשון אחר כתוב בספרים. אי א"ל בית הבד וכל תשמישיו ואלין מצרנאי לא קני. והשתא לא קאי האי ואלין מצרנא' אתשמישיו אלא אבית הבד הוא דקאי. הילכך תשמישיו נאמר מצרי' הרחיב לו. אבל אם אמר ואלין מצרני בית הבד וכל תשמישיו קני והשת' אתרוייהו קאי וכמ"ד ואלין מצרני בית הבד ומצרני תשמישין דמי. ולא נהירא דלא שנא הכי ולא שנא הכי אתרוייהו קאי. וראשון עיקר. עכ"ל:

סימן מט

וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל כגירסת רבינו שמואל זצ"ל וכן פר"ח זצ"ל. ורבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון כתב אם אמר לו בית הבד וכל תשמישיו אני מוכר לך ואלין מצרנאה ומצר לו חוץ לחניות דהבליען בתוך המצר קנה:

[**שם**]

מתני' המוכר את העיר מכר את הבתים ובורות שיחין ומערות ומכר את החצרות לא איצטריך למתני דהיינו עיקר עיר דעיר משמע אויר העיר. ומכר את המרחצאו' ואת השובכו' ובית הבדים ובית השלחין שחוץ לעיר וסמוכה לעיר. אבל לא את המטלטלין מאני תשמישתיה כגון תנור וכיריים. וכל הנך מטלטלין דאמרן לעיל דאמרי' בהו לא מכר וכ"ש חיטי ושערי. ובזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה אפילו היו בה בהמה ועבדים הרי כולן מכורין וכ"ש חיטי ושערי וכסף וזהב. רשב"ג אומר המוכר את העיר מכר את הסנטר. מאי סנטר הכא תרגימו בר מחונייתא עבד הממונה להגיד ולאחוויי

תחומי השדות של מי זה ושל מי זה והוא עבד לשר העיר בלא אותו. ורבינו חננאל זצ"ל פי' סנטר הוא שומר העיר לשון נוטרה את הכרמים. שמעון בן אבלוטוס אומר באגי שדות שסביב המדינה. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וליתא לדרשב"ג:

[**שם ע"ב**]

תניא ר' יהודה אומר סנטר אינו מכור אנקלומוס מכור הוא סופר המלך לכתוב מספר השדות והבתים ואנשים לתת מס של כל אחד לשר העיר:

[**שם**]

מתני' המוכר את השדה מכר את האבנים שהן לצורכה ואת הקנים שבכרם שהן לצורכה. וממילא שמעינן דהמוכר את השדה מכר את הכרם שכל אילנות בכלל שדה אחד גפנים ואחד כל האילן. ואת התבואה המחוברת לקרקע ואת חיצת הקנים שפחותה מבית רובע. חיצת קנים פי' קנים הרבה וגדילים בקלח אחד כשהיא פחותה מבית רובע בטלה אגב שדה. ואת השומירה פי' סובת נוצרים שאינה עשויה בטיט פי' טוחה בטיט. ואת החרוב שאין מורכב דהיינו בבחרותו אבל כשמזקין ומתגבר מרכיבין אותו ויש לו שם בפני עצמו ולא בטל לגבי שדה. אבל שאר אילנות בכל שדה ואת בתולת השקמה בבחרותה קודם שחתכו ענפיה. אבל כשמזקין גדל הרבה וקוצצין הענפים ובאים אחרים במקומם ונקראים סדן השקמה. אבל לא מכר את האבנים שאינן לצורכן ולא את הקנים שבכרם שאינן לצורכן ולא את התבוא' התלוש' מן הקרקע ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורין. בין כך ובין כך לא מכר לא את חיצת הקנים שהוא בית רובע ולא שומרה העשויה בטיט ולא את החרוב המורכב ולא את סדן השקמה שכל אלו חשובין שדה בפני עצמו והרי הוא כמו שמוכר לחבירו שתי שדות וכל מה שבתוכו אני מוכר לך דאין שדה השלישית שביניהם מכור אף כאן שדה אחת מכר לו ולא שתי שדות וחיצת הקנים וסדן השקמה וחרוב המורכב חשובין בפני עצמן שדה:

[**דף ס"ט ע"א**]

מאי אבנים שהן לצורכה הכא תרגימו אבני דאכפי לאחר שקצרו העומרים מניחין אותן בשדה לייבשן ומניחין אבנים עליהם שלא יפזרם הרוח. עולא אמר אבנים הסדורות בתוך השדות לעשות גדר לשדה. אמר מר אבני דאכפי לר' מאיר דאמר מכר כרם מכר תשמישי כרם כיון דמתקנן ומזומנות לצורך העומרים דאע"ג דלא מחתן שאינן מונחות בתוך השדה אלא חוץ לשדה. לרבנן דאמרי לא מכר כל תשמישי כרם אין נמכרין אלא עד דמנחן בתוך השדה דלעולא דאמר אבנים הסדורות לגדר לר' מאיר דאמר מתקנן אע"ג דלא סידרן לרבנן דסדורין:

[**שם**]

מתני' ואת הקנים שבכרם שהן לצורכן. קנים מאי עיבדתייהו אמרי דבי ר' ינאי קנים המחולקי' מפוצלים שמעמידים תחת הגפנים כדי שיהיו הגפנים זקופים והאשכולות תלויין באויר שלא יתקלקלו בקרקע לר' מאיר כיון דמשייפן ומתוקנין לכך אע"ג דלא מוקמי שאינן זקופין ונעוצין עדיין בקרקע לרבנן והוא דמוקמן. מתני' ואת התבואה המחוברת לקרקע אע"ג דמטאי למקצר דסד"א כל העומר ליקצר כקצור דמי. ואפי' הכי לגבי מכירה מכורין בכלל השדה ובדלא מטאי למחצד לא איצטריך למתני מכר דמילתא דפשיטא היא שהרי שדה מכר עכשיו לגמרי וזה הלוקח לא יניח למוכר לבשל כאן פירות' ללקוטה השתא לא חזו הילכך פשיטא ודאי מכר. מתני' ואת חיצת הקנים שהיא פחותה מבית רובע ואע"ג דאלימי דבתר תפיסת הקרקע אזלינן. מתני' ואת השומירה שאינה עשויה בטיט ואע"ג דלא קביעה בקרקע. ואת החרוב שאינו מורכב ואת בתולת השקמה ואע"ג דאלימי. מתני' אבל לא מכר את האבנים שאינם לצורכה מאי ניהו הכא תרגימו אבני דאכפי. ועולא אמר אבנים הסדורות לגדר לר' מאיר דלא מתקנן. דהשתא אינה תשמיש שדה כלל. לרבנן דלא מחתן דלא הוי תשמיש קבוע וחשוב. ולעולא דאמר אבנים הסדורות לגדר לר' מאיר דלא מתקנן ולרבנן דלא סידרן. מתני' ולא היצת הקנים שבכרם לר' מאיר דלא משפיין לרבנן דלא מוקמן. מתני' ולא את התבואה התלושה מן הקרקע אע"ג דצריכא לארעא לשוטחה בשדה לאחר קציר' להינפח התבואה מריח הקרקע ולהתייבש. מתני' ולא את חיצת הקנים אע"ג רקטיני קנים קטנים. אמר רב חייא בר אבא א"ר יוחנן ולא חיצת הקנים בלבד אמרו אלא אפילו ערוגה קטנה של בשמים שאין בה בית רובע ויש לה שם בפני עצמה אין נמכרות עמה. א"ר פפא והוא דקרו לה בי וורדא דפלניא. מתני' ולא את השומירה העשויה בטיט ואע"ג דקביעא השומירה בקרקע כיון דטוחה בטיט אינה מטלטלת עוד וחשיבא ויש לה שם בפ"ע:

[**שם**]

בעי ר' אלעזר המוכר בית לחבירו מלבנות של פתחים שעושין סביב המזוזות מלמעלה ומלמטה שהדלת שוקף עליהם מהו מכורין הן בכלל בית או לא היכא דמחברי בטינא לא תיבעי לך דכיון דמחוברין בכותל אבנים בטיט ודאי מכורין הן כי תיבעי לך דנקיטי בסיכי פי' ביתידות ונוח לפורקן ולא מיחברא בטינא מאי תיקו. בעי ר' זירא מלבנות של חלונות מהו. אם תימצי לומ' מלבנות של חלונות דנקיטי בסיכי מכורין הן בכלל בית דהיינו משום דלחיזוק עבידן אבל מלבנות של חלונות דנקיטי בסיכי מהו מי אמרי' לנוי בעלמא הוא דעבידי ולא מיזדבני. או דילמא כיון דמיחברי בסיכי הא מיחברי ונמכרין

מאי תיקו. אבל אי מיחברי בטיט לא קא מיבעיא לן. בעי ר' ירמיה מלבנות של כרעי המטה מהו חתיכות עץ היו נותנים תחת כרעי המטה כדי שלא ירקבו בקרקע את"ל גבי פתחים וחלונות דמזדבני היינו משום דמחברי מיהא בסיכי אבל הכא דלא מיחברי למטה כלל מהו מכורין בהדי המטה או לא כל היכא דמטלטלי בהדה שמחוברין במסמרות או בסיכי לא תיבעי לך דלא מטלטלי בהדה ומכורין כי תיבעי לך דלא מטלטלי בהדה מאי לא ידעי' תיקו:

[**שם ע"ב**]

מתני' ולא את החרוב המורכב ולא סדן השקמה. מנא הני מילי א"ר יהודה אמר רב אמר קרא ויקם שדה עפרון אשר במכפלה וגו' מי שצריך לגבול יצאו אלו שאין צריכין לגבול סביב על ידי קניית השדה סתם קנה גם את כל האילנות שבטלין אגב שדה. והאי אשר גבולו קרא יתירה הוא דמצי למיכתב וכל העץ אשר בשדה דהיינו בתוך גבולי שדה אלא למידרש אתא מי לגבול אותן אילנות קנה שצריכין להיות להן סימן גבול סביב שלא יערער אדם עליהן לומר בתוך שלי נטועים ושלי הם דהיינו כגון אילנות דקים שאין להם שם והדבר מוכיח שכיח מי נטעם ולפיכך צריך לעשות להם גבול סביב וסימן. אבל סדן השקמה וחרוב המורכב גדולים וחשובים ואוושא מילתייהו וידוע של מי הם ובקרקע של מי הם נטועים ואין צריכין גבול הילכך אין בכלל שדה סביב. אמר רב משרשיא מיכן למצרים מן התורה שהקונה את השדה קנה את המצרים עצמם וכל האילנות הנטועים במצר דמצרים בכלל שדה דהכי משמע סביב כל האילנות שנטועים בקרקע המיצר שהוא סביב השדה קנה אברהם:

[**שם**]

אמר רב יהודה האי מאן דמזבין ליה ארעא לחבריה צריך למיכתב ליה קני לך דיקלין שגדלו כל צרכן ותאלין נטעים בחורים הוצין וציצין טוענין פירות. ואע"ג דכי לא כתב ליה הכי קני אפי' הכי שופרא דשטרא הוא דאי אתי לפני ב"ד טועין יהבי ליה שהרי מפורשין בתוך השטר. א"ל לבר מדיקלא פלניא. חזינן אי דיקלא טבא הוא שיורי שייריה לחודיה אי דיקלא בישא הוא כ"ש הנך. א"ל מוכר ללוקח ארעא ודיקלא מזביננא לך שני מכירות הן שדה זו אני מוכר לך וקנה את השדה ואת הדקלים שבתוכו ודיקלא נמי מזביננא לך במקום אחד אי איתי ליה דיקלא יהיב ליה תרי דיקלי לבד אותן שבשדות המכורין בכלל שדה דמכירה אחרת היא זו ומיעוט דיקלי שנים ואי ליתי ליה זבין ליה תרי דיקלי לצותו של זה שלא יהא מחוסר אמנה שכך התנה לו אני מוכר לך אילנות שאקנה לצורכ' או יחזיר מן המעות כנגד שני דקלים דמי ואי איתי ליה משעבדי פריק ליה שני

דיקלי. ארעא בדיקלא שאמר לו שדה זו עם דקלים שבתוכו אני מוכר והיינו אי אית ביה דיקלי זביני' זביני ואי לא מקח מעות הוא דעבד בה והדרי מעות. ארעא בי דיקלא מקום הראוי לדקלים אי אית בה דיקלי קנה. ואי לא לא יהיב ליה מאי טעמא ארעא דחזיא לדיקלי קאמר ליה. אמר ליה מוכר ללוקח שדה אני מוכר לך לבד מאילני חזינן אי אית בה שאר אילנות כגון זיתים ותאנים וכל שאר אילנות חוץ מדקלים וגפנים שאינן נקראים אילנות לבד מהנהו אילנות מכר לו את השדה אבל האילנות אינן מכורין שהרי הוציאם מכלל שדה ושיירם לעצמו. ואי אית ביה דיקלי בההוא שדה ואין בו שאר אילנות ואיהו א"ל לבר מאילני ודאי מדיקלי מכר לו מכר השדה והנהו דקלים שייר לעצמו ואע"ג דאין סתמא קרויין אילנות אלא רגילין היו לקרותן דקלי' מתוך חשיבותן מתוך שהיו רוב האילנות שלהן דקלים כיון דאין כאן שאר אילנות אלא דקלים האי דקאמר לבר מאילני אדקלים קאי. ואי אית ביה גופני בההוא שדה והמוכר את השדה מכר את הגפנים וכיון דאמר לבר מאילני ובשדה זו אין בו אלא גפנים לבד מגופני קאמר. ואם יש בשדה זו אילני וגופני ואיהו אמר לבד מאילני הכל מכר אפי' הגפנים לבד מאילני דגפנים אין קורין להם אילנות דעלי' דידי' דמוכר דמיא מילתא לגלויי אם הגפנים שייר לעצמו. הילכך יד הלוקח על העליונה. אילני ודיקלי לבר מאילני הכל מכר לבר מאילני שהדקלים אין קוראין להם אילני. ואי א"ל לבר מאילני ואין בשדה אלא גפנים ודקלים הדקלים מכר והגפנים שייר דגפנים לגבי דקלים נקראים אילני ובכלל אילני הם טפי מדיקלא:

[**דף ע' ע"א**]

אמר רב הונא דא"ל לבר מאילני כל שעולין לה בחבל ללקט פירות' חשוב אילן והוי שיור שגבוה הדבה ופירותיו בראשו. ודייני גולה אמרי כל שהעול כובשו חורשים היו בבקר סביב האילנות ואם העול כופף את האילן ועובד השור לדרכו ואין האילן מעכב לא חשיב ולא הוי שיור וכל שאין העול כובשו הוי שיור. מיהו אם אין האילנות גדולים בשדה אלא אילן הוי שיור ולא פליגי הא בדיקלי מילתיה דרב והא באילני שהעול כובשו:

[**שם**]

בעא מיניה רב אחא מרב ששת חוץ מחרוב המורכב פלו' חוץ מסדן השקמה פלו' והיו בה חרובין וסדנין מהו דאי הוה שתיק לא היו מכורין בכלל שדה. אבל עכשיו ששייר אחד איכא למימר דשאר חרובין מכר לו וקנה או דילמא שיורי לא יגרע מכחו ואפילו שאר חרובין נמי לא קנה א"ל לא קנה. ואיכא דאמרי בעא מיניה רב אחא בר הונא מרב ששת חוץ מחצי חרוב פלוני. חוץ מחצי סדן פלוני שאר חרובין ודאי לא קני מה ששייר באותו חרוב קני או לא קני אמר ליה לא קנה. איתיבי חוץ מחרוב פלוני חוץ מחצי סדן

פלוני לא קני מאי לאו שאר חרובין הוא דלא קני הא מה ששייר באותו חרוב קנה. א"ל לא קני תדע דאילו אמר ליה שדי מכורה לך חוץ מחצי שדה פלוני הכי נמי דההוא הוא לא קנה הא אידך פלגא קני. אלא לא קני הכי נמי לא קני ולא גרסי' אלא לדמי הכא נמי לדמי. לא בלישנא קמא ולא באיכא דאמ' אלא לא קנה כלל. ולהאי לישנא פשיטא ליה דחוץ מסדן פלוני לא קני נמי שאר סדנין. ורבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון האריך באותה גירסא הכתובה בספרים אלא לדמי הכא נמי לדמי. וכתב בסוף דבריו כך ואמ' לי המורה דהאי לישנא דלדמי לאו דוקא כל כך אלא האי לישנא אחרינא מסתברא שפיר דכת' אלא לא קני הכא נמי לא קני:

[**שם**]

בעא מיניה רב עמרם מרב חסדא המפקיד אצל חבירו בשטר שכתוב בו כמה הפקיד לו וחתמו עדים ואמ' לו החזרתי לך מהו מי אמרי' מיגו דאי בעי ואומ' נאנסו מהימן השתא נמי מהימן. או דילמא מצי אמר ליה שטרך בידי מאי בעי. א"ל מהימן ולימא ליה שטרך בידי מאי בעי. וליטעמך אי א"ל נאנסו מי מצי אמר ליה שטרך בידי מאי בעי. א"ל סוף סוף אי א"ל נאנסו לאו שבועה בעי. מאי נאנסו נמי דקאמ' בשבועה:

[**שם ע"ב**]

לימא הא דרב חסדא כפלוגת' שטר בים היוצא על היתומים ראובן שנתן מעות לשמעון למחצית שכר ונתן וכתב לו שטר כמה נתן לו ומת שמעון. והוציא ראובן אותו שטר על היתומים לתבוע מהם פקדונו והיתומים טוענין שמא אבינו החזיר לך. אי נמי טענו טענת ברי ואילו היתה מלוה בעלמא שהלוה ראובן לשמעון ומת שמעון כולי עלמא מודו דנשבע דאובן וגובה כל השטר מן היתומים דלית לאבוהון שום טענה גבי מלוה ולא מצי טעין נאנסו אלא היה נשבע שלא נתקבל מן הלוה כלום. וכגון שהיה טוענו לוה אישתבע לי דלא פרעתיך כדאמרי' בשבועות וגבי יתמי דידיה דלא ידעי למיטען אנן טענינן ליה ונשבע וגובה חובו משלם אבל השתא דלא הוי מלוה כולו אלא פלגא מלוה ופלגא פקדון כדין כל מעות הנתונות למחצית שבר פליגי. דייני גולה דהיינו קרנא אמרי נשבע וגובה כולו. ודייני ארץ ישראל אמרי דהיינו ר' אמי ור' אסי נשבע וגובה מחצה ודכולי עלמא אית להו דנהרדעי דאמרי האי עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון קמיפלגי וכדרב חסדא דפלגא מלוה הכל מודים דנשבע וגובה אותו דאפילו היה אבוהון קיים לא מצי למימר החזרתי דאם כן שטרך בידי מאי בעי ומיגו ליכא למימר דאפי' אם נאנסו צריך להחזיר דהא מלוה היא גביה הילכך נשבע וגובה כדין הבא ליפרע מנכסי יתומים אלא בפלג' דהוי פקדון קמיפלגי וכדרב חסדא דדייני גולה דאמרי דנשבע וגובה כולו לא סבירא

ליה הא דרב חסדא דאמר נחמן . אלא אי הוה אבוהון קיים לא הוה נאמן לומר החזרתי לך. הילכך נשבע וגובה כולו מן היתומים אפי' פלגא דפקדון. ודייני ארץ ישראל אמרי וסברי לה כרב חסדא דאילו הוה אבוהון קיים הוה מצי למימר החזרתי לך וטענינן נמי הכי ליתמי ומשתבעי יתמי שבועת יורשין כדאיתא בשבועות שלא פקדנו אבא. הילכך נשבע וגובה פלגא מלוה אבל פלגא דפקדון לית ליה לא דבולי עלמא אית להו דרב חסדא. והכא בהא קמיפלגי דייני גולה סברי בעלמא סבירא לן כרב חסדא דנאמן לומר החזרתיו לך אבל גבי יתמי ליכא למימר הכי דכיון דאיכא שטרא בידיה נותן ואיהו לא קא (מצי) טעין פרעתיך אנן נמי לא טענינן ליתמי. דאם איתא דפריעת מימר הוה אמר בשעת שמת. והשתא דאיכא שטרא ביד נותן וגם לא צוה בשעת מיתה. הילכך נשבע וגובה כולו. ודייני ארץ ישראל סברי מלאך המות הוא דאנסיה ולא הספיק לצוות:

[**שם**]

שלח רב הונא בר אבין המפקיד אצל חבירו בשטר וא"ל החזרתיו לך נאמן. ושטר כיס היוצא על היתומין נשבע וגובה הכל. תרתי. בתמיה דסתרן אהדדי וכיון דנאמן אמאי נשבע וגובה הכל. הא מצי אבוהון למיטען החזרתי לך פלגא פקדון ואנן נמי ניטעון נמי ליתמי שאני התם דאי איתא דפריעה מימר הוה אמר. רבא אמר הילכתא נשבע וגובה מחצה פלגא מלוה אבל פלגא פקדון לא מצי גבי דטעני' ליתמי אביהם החזיר לך ומישתבעי שבועת יורשין ופטורין אמר מר זוטרא הילכתא כדייני גולה. א"ל רבינא למר זוטרא האמר רבא גובה מחצה א"ל כדייני גולה איפכא מתנינן דייני גולה אמרי נשבע וגובה מחצה דהיינו נמי כדרבא:

סימן נ

הילכך המפקיד אצל חבירו בשטר וא"ל החזרתי לך נאמן ובשבועה. ושטר כיס היוצא על היתומים נשבע וגובה מחצה מלוה מחצה פקדון משתבעי יתמי שבועת יורשין ופטורין וכשהוא נשבע על פלגא מלוה. כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל משתבעי יתמי שבועת יורשין ופטורין שיש לו לישבע שבועה שיש לי בידם ואין לי בידם פחות ממחצה כי היכי דלא מרע לרבוריה כההיא דשנים אוחזין . והא דפסקינן הכא דהמפקיד אצל חבירו בשטר נאמן לומר החזרתיו לך קשיא אההיא דריש פרק כל הנשבעי' דאמר רב מנשי' בר זביד אמר רב לא שנו אלא ששכרו בעדים אבל לא שכרו בעדים. מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך. אמר רמי בר חמא כמה מעליא הא שמעתא א"ל רבא מאי מעליותא אם כן שבועת שומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה מתוך שיכול לומר לא היה דברים מעולם יכול לומר נאנסו דאפקיד ליה בשטר מכלל

דתרווייהו סבירא להו דהמפקיד חבריה בעדים אינו צריך להחזיר לו בעדים בשטר צריך להחזיר בשטר קשיא דרבא אדרבא. ופי' רבינו שמואל זצ"ל דהאי דקאמר מכלל דתרווייהו סבירא להו לא קאי אלא אמפקיד את חבירו בעדים אבל אמפקיד בשטר לא קאי ואי נמי קאי לאו דוקא דהא מדרמי בר חמא דשני לרבא דאפקיד ליה בשטר איכא למידן דסבירא ליה לרמי בר חמא הכי אבל מדשתיק רבא ליכא למידן דהאי דשתיק משום דלפי סברת רמי בר חמא דסבירא ליה דאמפקיד בשטר צריך להחזיר לו ליכא לאקשויי תו. מיהו רבא אכתי בקושי' קאי דלא מעלי' ההיא שמעתא כדפסיק הילכך נשבע וגובה מחצה ואין צריך להחזירו לו בעדים עכ"ל. ורבינו תם זצ"ל פי' ההיא דכל הנשבעין דהמפקיד אצל חבירו בשטר צריך להחזיר לו בשטר. אי לאו בעי לאישתבועי. ופר"ח זצ"ל דהא דקאמר צריך להחזיר לו בשטר לאו דוקא בשטר אלא ה"ה בעדים. ורבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל כתב דהתם אהיכא דאי לאו הוה טענת מיגו דנאנסו מסיק צריך להחזיר לו בעדים. דלעיל אמר רב שבועת שומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה מתוך שיכול לומר החזרתיו לך יכול לומר נאנסו דאפקיד ליה בשטר הוא חייב שבועת שומרים דנאנסו שאז אין לומר מתוך שיכול לומר החזרתי והיה נאמן בלא שבועה שהרי המפקיד חבירו בשטר צריך להחזיר בעדים היה מן הדין ואפילו בשבועה לא היה לו להיות נאמן מן הדין שהרי שטרא בידיה מאי בעי אילולי משום דמיגו דטענת נאנסו מהימנינן ליה בשבועה. הכי אתיא סוגיא לשם משום הכי אין להקשות משם כלום עכ"ל. הילכך לדברי הכל סמכינן אמאי דפסק הכא נשבע וגובה מחצה. וכתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל ואי תיקשי הא איהן אם היה טוען החזרתי או נאנסו היה חייב שבועה דאורייתא ואמאי לא אמרי' הוה ליה מחוייב שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו. תריץ דלא אמרינן אין אדם מוריש שבועה לבניו אלא היכא דבאין להוציא ממון ואין יכולים לישבע שבועה שהיה חייב איהן אוקי מסונא בחזקת מריה. אבל היכא דיורשי הלוה או הנפקד מחוייבין שבועה על ידי איהן ואינן יכולין לישבע לא אמרינן ישלמו מתוך שאין יכולין לישבע דהא מוכח בשבועות דמותבי' אדרב ושמואל דאמרו לא שנו אלא שמת לוה בחיי מלוה כו' מדתנן יפה כח הבן מכח האב שהבן גובה בין בשבועה בין לא בשבועה והאב אינו גובה אלא בשבועה היכי דמי אי דמית לוה בחיי מלוה וקתני שהבן גובה בשבועה שבועת יורשים בו' ומשני אמר רב יוסף הא מני ב"ש היא דאמרי שטר העומד לגבות כגבוי דמי היינו משמע התם דהואיל וכגבוי דמי בהא מודו רב ושמואל דנשבעין שבועת יורשין ונוטלין ולא אמרינן אין אדם מוריש שבועה לבניו. וכן נמי אמרינן התם שבועת י"י תהיה בין שניהם ולא בין היורשין ואוקימנא כדאמרי

בני מלוה לבני לוה מנה לאבא ביד אביכן וא"ל חמשין ידענא וחמשין לא ידענא ומשמע התם דאע"ג דאביהם היה מחוייב שבועה כי האי גוונא כדר' אבא פטר קרא את היורשין. הרי לשם מוכיח דגבי יתומים לא אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם. עכ"ל:

[**דף ע"א ע"א**]

מתני' לא את הבור שבשדות ולא את הגת ולא את השובך אעפ"י שאמר לו כל מה שבתוכה בין חריבין בין יושבין וצריך ליקח לו דרך דברי ר' עקיבה וחכמים אומרים אין צריך ליקח לו דרך ומודה ר' עקיבה בזמן שאמר לו חוץ מאלו שאין צריך ליקח לו דרך. מכרן לאחר והשדה עיכב לעצמו ר' עקיבה אומר אין צריך ליקח לו דרך וחכמים אומרים צריך ליקח לו דרך. בד"א כל הני לא מכר בפרקין במוכר דאפי' למ"ד מוכר בעין יפה מוכר ה"מ במה דמפרש במכירתו מכר הכל ולא עיכב לעצמו כלום ממה שמכר לו כגון גבי בית ושדה שלא עיכב בהן דרך לבורו ולדותו ולגינתו. אבל למכור יותר ממה שפירש לגבי הכי לא הוי עין יפה למכור בכלל שדה דברים אחרים שאינן בכלל שדה. אבל בנותן מתנה נתן את כולה כל הני דאמרן לא מכר ואפי' הנהו דאינן בכלל כל מה שבתוכה כגון חרוב המורכב וסדן השקמה ובור ודות וגת ושובך וטעמא משום דנותן בעין יפה יותר מדאי נותן. ואפי' מאי דלא הוי בכלל שדה הואיל וקבוע בתוך השדה. ומיהו אם יש מעות בשדה או תבואה תלושה שאינה צריכה לקרקע או כל דבר שלא הוצרך לתנא דמתני' להזכיר ולומר לא ינהוג זה הדין ולא מכר משום דמילתא דפשיטא הוא דאינה עשויה בכלל שדה כלל וכלל לאו אדעתיה דנותן לאקנויי בהם למקבל מתנה:

[**שם**]

מתני' האחין שחלקו זכו בשדה זכו בכולה אפי' בור וגת ושובך קנה שכיון שזה נותן שדה אחת וזה שדה אחת כנגדו להסתלק זה משל זה נתכוונו ומהיות להיות לו לפנימי דרך על החיצון איכא למימר דאית ליה כדפרישנא טעמא דא"ל אידור בשדה שלי כי היכי דדרו בה אבהתיי כדכתי' תחת אבותיך יהיו בניך:

[**שם**]

מתני' המחזיק בנכסי הגר החזיק בשדה החזיק בכולו אפי' בחרוב וסדן. ואע"ג דחשיבא ליה בגמ' כשתי שדות וגבי שתי שדות ומצר אחד ביניהם והחזיק באחת מהן על מנת לקנות אותה ואת חברתה אמרי' בחזקת הבתים אותה קנה ואת חברתה לא קנה. אפי' הכי קנה דנהי נמי דשתי שדות חשיבי לשדות ולחרוב המורכב מיהו ליכא מצד ביניהם וכשתי שדות ואין מצד ביניהם דמו. ההוא דאמר הבו ליה לפלניא ביתא דמחזיק מאה גולפי בקרקע רוחב ואורך הבית יכולים לסדר מאה חביות דהיינו י' חביות אורך על י'

חביות רוחב ואישתכח דהוה מחזיק מאה ועשרים ולא היה לו בית אחד של מאה. אמר מר זוטרא מאה א"ל מאה ועשרים לא א"ל. ויטול בבית חמשה חלקים וחלק ששי דהיינו כ' חביות יפסיד. א"ל רב אשי למר זוטרא מי לא תנן בד"א במוכר אבל בנותן מתנה נותן את כולו אלמא מאן דיהיב מתנה בעין יפה נותן הכא נמי בעין יפה יהיב כל הבית כולו. והא דקאמר דמחזיק מאה גולפי סבור היה שלא היה מחזיק יותר ולשם א"ל חשיבות דמתנה גדולה כזאת נתן לו:

סימן נא

כתב רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון וכן הלכה. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

[**שם**]

אמר רב הונא אע"ג דאמרי רבנן במתניתין דהמוכר את הספינה הקונה שני אילנות בתוך של חבירו הרי זה לא קנה קרקע ביניהם וחוצה להן. וגם אם נותן אין לו קרקע ליטע אחרים במקומן דבעין יפה מכר לו קרקע. ואפי' מוכר בעין יפה מוכר ה"מ גבי בור ודות דלא מכחשי בארעא אבל גבי אילנות דמכחשי אי איתא דלא שייר לימא ליה לוקח למוכר עקור אילנך שקול וזיל:

הדרן עלך פרק המוכר את הבית

פרק המוכר את הספינה

[**דף ע"ג ע"א**]

המוכר את הספינה סתם מכר את התורן ואת הנס ואת העוגן ואת כל המנהיגין אותה. תורן איסקריא שפורסין עליו את הוילון בראש הספינה. נס הוא אדרא הוילון שפורסין על התורן להוליך הספינה ברוח. עונין אלו עיגונין שלה והם של ברזל ומשליכין במים להעמיד הספינה במקום אחד. המנהיגין א"ר אבא אילו המשוטות שלה שמשוטטין בהם את הספינה דסד"א חבלים שמושכין בהם את הספינה ליהוו עיקר מנהיגין אבל משוטות לא ליזדבני קמ"ל. ת"ר המוכר את הספינה מכר את האסכלא פי' כבש של ספינה שעולין בה ולשון יון הוא כך פי' רבינו שמואל זצ"ל. ורבינו חננאל זצ"ל ודב האיי זצ"ל ורבי' ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון כתבו שהוא לוח ונקוב באמצעיתו נתון בצד הספינה לשבות בו להפנות ויש אומרים סולם קטן שעולין בו לספינה וכן קורין בל' אדום. ואתמהא דרבינו שמואל זצ"ל קרי ליה בלשון יון. ורבינו ברוך בר שמואל זצ"ל דיוונאה הוא קרי ליה בל' אדום. ובערוך כתב שהוא כבש בלשון לעז אסכלא:

[**שם**]

ואת בור המים שבתוכה ששותין בו מים מתוקין לפי שמי הים מלוחין. ר' נתן אומר

המוכר את הספינה מכר את הביצית סומכוס אומר המוכר את הספינה מכר את הדוגית. אמר רבא היינו ביצית היינו דוגית שהיא ספינה קטנה שקושרים לספינה גדולה וכשרוצים לעלות ליבשה נכנסים באותה קטנה שהגדול' אינה יכולה לקרב אל שפת הנהר מפני עומקה. ר' נתן דבבלאה הוא דקרי ליה דוגית כדאמרי אינשי ביציתא דמישן שם הנהר סומכוס אומר דבארץ ישראל הוא דקרי ליה דוגית כדכתי' ואחריתכן בסירות דוגה ומתרגמי' ובנתכון בדגוגית ציידין:

סימן נב

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ולית הילכתא כוותייהו:

[**שם ע"ב**]

איתמר המוכר את הספינה לחבירו מאימתי תהא קנויה ללוקח שלא יוכל לחזור בו מוכר. רב אמר כיון שמשך כ"ש קנה דהיינו טפח או חצי טפח. ושמואל אמר לא קנה עד שימשוך את כולה שיבא סוף הספינה במקום שהיה דאשה עומד דהיינו שנעקרה ממקומה כולה:

סימן נג

כתב רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון דהלכה כשמואל וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל. כתב רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל מדנקט ספינה ולא מטלטלין סתם משמע דבספינה דוקא (קאמר) פליגי אבל שאר מטלטלין במשיכה כל שהו קני אפי' לשמואל:

[**דף ע"ו ע"א**]

תניא ספינה נקנת במסירה דברי ר' וחכמים אומ' לא קנה עד שימשכנה או שישכור את מקומה ואוקימנא ברשות הרבים והוא דא"ל לך ומשוך וקני דרב סבר מראה מקום הוא לו וקני במסירה ורבנן סברי קפידא הוא ולא קני אלא במשיכה. אבל אי א"ל לך חזק וקני כולי עלמא לא פליגי דקני במסירה. ומאי עד שימשכנה עד שימשכנה מדשות הרבי' לסימטא אבל משיכה ברשות הרבים לא קניא דאביי ורבא דאמרי תרוייהו מסירה קונה ברשות הרבים ובחצר של שניהם משיכ' קונה בסימטא ובחצר שהיא של שניהם. והגבהה קונה בכל מקום ואפילו ברשות המיוחד למוכר לבדו. סימטא הוא מקום המיוחד לעומדים שם באותה חצר וכחצר של שניהם דמי. פי' רבינו שמואל זצ"ל כל היכ' בעל הספינה ללוקח לך וחזק והוא לקחה ואחז בה דהיינו מסירה ב"ע לא לא פליגי דקני דודאי ספינה נקנית ברשות הרבים. תניא אותיות נקנות לגבות הלוקח את החוב מן הלוה במסירה שהמלוה מסר לו את השטר ולא מצי למיטען ליה לצור על פי צלוחיתו הוא מכרו לו דברי רבי וחכמים אומרים כתב לו מוכר ללוקח שטר מכיר' על שטר זה ומסר לו שטר מכירה אבל לא מסר לו עדיין שטר המלוה או שמסר לו שטר המלוה ולא

כתב לו שטר המכירה לא קנה עד שיכתוב וימסור דמצי למימר ניירא בעלמא זביני לך. ובשטר לחוד נמי לא קני דאין נקנה בשטר אלא קרקע ועבדים:

[**שם ע"ב**]

אמר רב פפא האי מאן דמזבין שטרא לחודיה צריך למיכתב ליה קני וכל שיעבודא. ולפרושי אהא דהלכה כחכמים וגם בא לפרש היאך יכתוב מכירה. אמר רב אשי אמריתא לשמעתא קמיה דרב כהנא ואמר לי טעמא דכתב הכי הא לא אמר הכי לא קני וכי לצור על פי צלוחיתו אמר ליה אין לצור ולצור:

סימן נד

[**דע"ז ע"א**]

הכי גריס רבינו שמואל זצ"ל אמר אמימר הילכתא אותיות נקנות במסירה כר'. אמר לי' רב אשי לאמימר גמרא או סברא א"ל גמרא. א"ר אשי סברא נמי אותיות מילי נינהו ומילי מילי לא קניא. ור"ת גריס הילכתא אין אותיות נקנות במסירה. ומפרש מילי במילי לא מי קניא כלום' המסירה לא מהניא לאותיות שהרי אותיות מילי דשעבודא בעלמא נינהו דאין בהם ממש ואינו מוסרו לו ונמצא שעיקר קנייתו אינו אלא על ידי דברים בעלמא שאמר לו בשעת מסירה הריני מקנה לך במסירה זו כל השעבוד שבו והני מילי במילי לא מיקניא לפיכך צריך שיכתוב לו עדיין שטר על השיעבוד. ולהאי לישנא אתי שפיר האי דפריך לקמן מאם קדם מוכר וכתב את השטר כו' דהתם נמי משמע מילי במילי הוו דאגבי קרקע הוי קניית כמו קניית במסירה. ובשלהי זה בורר פירשתי:

[**שם**]

אמר רבא בר יצחק אמר רב שני שטרות הן אם אמר בשדה זו לפלוני וכתבו לו שטר חוזר בשטר ואינו חוזר בשדה. על מנת שתכתבו בשטר חוזר בין בשטר בין בשדה. פי' רבינו שמואל זצ"ל שני שטרות הן חלוקין זה מזה וכו' בשרה זו לפלוני אני מקנה לכם שדה זו בסודר זה לצורך פלוני והם קנו לאותו פלוני כאשר צוה להם חוזר בשטר ואפי' אמר כתבו ותנו דכל זמן שלא בא לידו של מקבל מתנה יכול זה לעקור שליחותו דאין עושין שטר בעל כרחו של נותן ואם יפה כחו במתנה בעל פה לא ניחא ליה דתהוי מתנה בשטר. ואף על גב דאמרי' בחזקת הבתים קנין בפני שנים אין צריך לומר כתובו דסתם קנין לכתיבה עומד ה"מ סתם אבל היכא דמחי לא כתבינן בעל כרחו. ואינו חוזר בשדה שכבר זכו וזכין לאדם שלא בפניו על מנת שתכתבו כו'. הכי קאמר לא יזכה עד שיבא השטר לידו. עכ"ל. סבירא ליה לרבינו שמואל זצ"ל דאיירי הא בשטרי מתנה בין בשטרי מקח וממכר דהא מייתי עלה מקנין בפני שנים ואין צריך לומר כתובו. ואיהו גופיה פירש

בחזקת הבתים דמיירי בקנין סודר בכל דבר. מיהו איכא למימר דאע"ג דמיירי בקנין סודר בכל דבר מ"מ מקנין דמתנה הוא דקא מייתי ולעולם דוקא בשטר מתנה מיירי. וכן פירש ר"ת זצ"ל דוקא בשטר . וזה לשון רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל מורי מפרש דוקא בשטר מתנה איירי ואע"פ ששטר מתנה אין בו אחריות מ"מ חוזר בו דלא ניחא ליה דליפשו שטרא עילויה דכולי עלמ' לא ידעי הך מאי שטרא הוי. וסברי דשטר חוב כותב לו עליו ואם יצטרך לכתוב נכסיו מתוך כך יזלזלו נכסיו שיאמרו דחוק הוא לפרוע חובותיו אי נמי סבר דשטר מכר הוא וכותב ומשעבד נכסיו וכל אדם שידע ששיעבד נכסיו לא יקנה ממנו אחר כך ברצון מפני השעבוד שיתירא פן יגבו ממנו אבל בשטר מכר כשזכו לו בשדה מסתמא אדעתא דכתיב ליה אחריות זכו ואין יכול לחזור בו:

סימן נה

אבל מורי רבינו יב"א זצ"ל היה מפרש בשטר מכר דוקא דמסתמא אית ליה פסידא בכתיבת השטר אחריו' נכסיו ואע"פ שכבר זכו בשדה ונתרצו בכתיבת השטר כל זמן שלא נכתב יכול לחזור בו דקנין של שדה לא מהני בכתיבת השטר מלחזור בו. אבל בשטר מתנה הואיל ואין בו אחריות נכסים וכבר זכו בשדה שאינו יכול לחזור בו. אמאי לא יכתוב השטר למקבל מתנה לראי' שלא יכפור בו בעל כרחו אטו תקנתא לרמאי עבדינן. ונראין לי דבריו דכל היכא דליכא למיחש לפסידא דלקוחות ממש או פסידא דמוכר ממש בכתיבת השטר כי האי חששא שמא יטעו בני אדם ויאמרו אינו שטר מתנה אלא שטר מכר אל מלוה ויזלזלו נכסיו לא מצינו בשום מקום דהא בגט פשוט אמר מי שבא ואמר אבד שטר חובי אע"פ שאמרו עדים אנו כתבנו וחתמנו ונתננו לו אין כותבין ונותנין אפילו בלא אחריות וטעמא דחיישינן שמא פרע לו והחזיר לו שטר או נקרע ורוצה לגבות ממנו פעם שניה. אבל בשטרי מקח וממכר כותבין חוץ מאחריו' שבו דהואיל דליכא פסיד' דלקוחו' לא כתבינן אחריות וליכא למיחש דדילמא טריף והדר טריף משום אפושי שטרי לא חיישינן דהכי משמע התם הא דאמרי' אין כותבין שתי שטרות על שדה אחת דדוקא באחריות משום דלא טריף והדר טריף אבל בלא אחריות משמע דכתבינן ואפילו לרשב"ג דפליג התם ואמר בשטרי מקח וממכר אין כותבין אפי' בלא אחריות היינו משום דקסבר אותיות נקנות במסירה וחייש לדילמא חוזר בו המוכר ולקחה הימנו בחזרת השטר ועתה רוצה שיכתבו לו שטר מכר אחר ורוצה לכפור ולומר למוכר שחזר ולקחה הימנו להד"מ. ולא החזרתי לך את השטר ואותו שטר שאתה מוציא מזוייף הוא. ואי נמי נפל ממני ומצאתו ואחר נכתב לי וזה יש לי שטר. אבל אילולי זה היינו כותבין ולא היינו חוששין לאפושי שטרות לשמא לא ידעו בני אדם ששני פעמים

נכתב על שדה אחת אלא יאמרו מכר שדה אחרת או יאמרו לוה הימנו ומתוך יזלזלו נכסיו. הרי לשם משמע דלא חיישינן להא אבל בשטר מכר מירי אע"פ שזכו לו כבר בשדה ואפי' בקנין ונתרצה בשטר בשעת הקנין יכול לחזור בו בכתיבת השטר דקנין לא מהני בשעבוד אחריות בלא כתיבה וכל זמן שלא נכתב השטר לא נגמר קנין השעבוד לפיכך יכול לחזור בו. והא דאמ' קנין בפני שנים אין צריך לומד כתובו היינו לענין לאימלוכי ביה דאע"פ שלא הזכיר הכתיבה בשעת הקנין כאילו אמר כתובו דמי. אבל אם חזר בו קודם כתיבה ואמר אל תכתבו יכול לחזור בו. וכן ההיא דכתובות פ' אע"פ אמר כתובו וחתומו והבו ליה וקנו מיני' לא צריך לאימלוכי ביה לא קנו מיניה פסקינן הילכתא צריך לאמלוכי ביה עכ"ל. ועוד כתב כשחוזר בו המוכר מלכתוב שטר אחריות גם הלוקח יכול לחזור בו ולומר מאחר שאין אתה כותב לי אחריו' איני רוצה לעמוד במקח וידו על העליונה שאם רוצה לעמוד במקחו בלא אחריות הרשות בידו ואין המוכר יכול לחזור בו ואם רוצה לחזור בו חוזר בו. עכ"ל:

והשתא דפריש רבינו שמואל זצ"ל דבמתנה איירי ור"ת זצ"ל פי' דוקא במתנה איירי ולא במכר. ורבינו יצחק בר אשר הלוי זצ"ל וכן רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל מפרשים דדוקא בשטר מכר ולא במתנה. אנו על מי נסמוך בואו ונסמוך על דברי רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל שכבר מעשה בא לפניו והורה כדברי ר"ת זצ"ל כדפרישי' בפ' זה בורר. וההיא דגט פשוט אינה ראיה שכבר נתרצה בכתיבת השטר ונכתב השטר ולא מיחה בהם מלכתוב הרי גלי בדעתיה דלא חיישי לאפושי שטרות דאפי' לדברי רבינו יב"א זצ"ל אם חוזר בו המוכר מן השטר גם הלוקח אם ירצה יחזור בו מן המקח כמו שכתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל כדפרישי':

[**שם**]

ורב חייא בר אבין אמר רב הונא שלשה שטרות הן. תרי הא דאמרן. אידך אם קדם המוכר וכתב את השטר ללוקח כגון שצריך למעות וצריך למכור מנכסיו לחבירו. ופעמים שמוצא סופר וכותב שטר מכירה כדי שיהא מזומן ליתן ללוקח כל שעה.

[**שם ע"ב**]

כאותה ששנינו כותבין שטר למוכר אף על פי שאין הלוקח עמו כיון שהחזיק הלוקח זה בקרקע נקנה השטר שנכתב קודם המכירה לזה הלוקח כל מקום שהוא שהרי דעתו של מוכר להקנות השטר ללוקח וקני ליה השטר אגב הקרקע כדין כל מטלטלין. וזו היא ששנינו נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף ובשטר ובחזקה:

מתני' אבל לא מכר את העבדים המשמרים ומנהיגים את הספינה ולא את המרצופין היינו שקים גדולי' שבהם משימי' הפרקמטיא ולא האנתיקי. ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכ' הרי כולן מכורין. מאי האנתיקי אמר רב פפא העיסק' דבגווה:

[**שם**]

מתני' מכר את הקרון לא מכר את הפרדות המושכות בקרון. מכר את הפרדות לא מכר את הקרון. תני רב תחליפא בר מערבא קמיה דר' אבהו מכר את הקרון מכר את הפרדות א"ל והא אנן תנן לא מכר. א"ל איסמייה א"ל לא תתרגם מתניתך באדוקין בו שמוחזקין וקשורין יחד בשעת מכירה הילכך הכל מכר:

[**שם**]

מתני' מכר את הצמד לא מכר את הבקר מכר את הבקר לא מכר את הצמד. ר' יהודה אומר הדמים מודיעים כיצד אמר לו מכור לי צמדך במאתים זוז. הדבר ידוע שאין הצמד נמכר במאתים זוז. וחכמים אומרים אין הדמים ראיה. היכי דמי אילימא דקרו ליה לצימדא צימדא ולבקר בקר צמד זבין ליה בקר לא זבין ליה אלא דקרו ליה לבקר נמי צמר כולא זבין ליה. לא צריכא באתרא דאיכא דקרו ליה לצימדא צימדא ולבקר בקר ואיכא דקרו ליה נמי לצימדא בקר. ר' יהודה סבר הדמים מודיעי' שהוא מן הקרויין לבקר צמד ובקר מכר עם הצמד. ורבנן סברי כיון דיש שקוראים לבקר בקר ולא קרו ליה צמד. אלא לעולם דילמא האי מינייהו הוא ולא מכר את הבקר דיד הלוקח על התחתונה דאוקי ממונא בחזקת מריה ולא אמרי' הדמים אלא היכא דכל בני העיר קורין גם לבקר צמד. ופרכי' נהי נמי דאין הדמים ראיה ומכר את הצמר ולא מכר את הבקר. הצמד לרבנן מיהא אמאי מכור דקתני לא מכר את הבקר משמע אבל צמד מכור. ואמאי ליהוי ביטול מקח ויחזור לו דמיו ויטול צמדו. ושנינן מאי אין הדמים נמי דקא אמרי רבנן דהוי ביטול מקח. ואיבעית אימא כי אמור רבנן אונאה וביטול מקח בכדי שהדעת טועה וסבור בלבו שכך שוה כגון שוה חמש בשבע או שוה שש בשמונה הילכך בטל מקח דמקח טעות הוא אבל בכדי שהדעת טועה במתני' דצמד ששוה פשוט אין קונים אותו במאתים לא אימור במתנה הוא דיהיב ליה:

סימן נו

כתב רבינו שמואל זצ"ל מסתברא כלשון אחרון וראשון שינויא הוא:

[**דף ע"ח ע"א**]

מתני' המוכר את החמור לא מכר את כליו. נחום המדי אומר מכר חמור מכר את כליו. ר' יהודה אומר פעמים מכורין ופעמים שאין מכורין. כיצד היה חמור לפניו וכליו עליו

וא"ל מכור לי חמורך זה כולן מכורין חמורך הוא אין כליו מכורין דהכי משמע אם זו היא חמורך מכור אותה לי דהיינו במוכר חמור בסתם וסבירא ליה לר' יהודה דאין כליו מכורין אפילו בעודן עליו. אמר עולא מחלוקת דת"ק ונחום המדי בכלים העשויין למשאוי חמור כגון שק ודיסקא שעשויין לטעון בתוכו משאוי ולתת על החמור וכומני דהיינו מרכבת דנשי וגם הוא כמשאוי שהאשה יושבת כמשאוי. דת"ק סבר סתם חמור לרכיבת אדם עומד ולא למשאוי. ונחום המדי אומר סתם חמור למשאוי עומד וקנה. אבל אוכף ומרדעת דברי הכל מכורין דקיימי בין לרכיבה בין למשאוי. איבעיא להו בעודן עליו האי שק ודיסקא וכומני בשעת מכירה מחלוקת אבל בשאין עודן עליו מודה הוא נחום לרבנן דאין מכורין ואפי' אוכף ומרדעת אין מכורין אם אינן עליו או דילמא בשאין עודן עליו מחלוקת ואפ"ה אוכף ומרדעת קנה אבל בעודן עליו מודו ליה רבנן לנחום המדי דכולן מכורין:

סימן נז

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל. או דילמא בין בזו ובין בזו מחלוקת. ולא איפשיט הילכך בין בזו ובין בזו אין מכורין שהמוציא מחבירו עליו הראיה. עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

אמר אביי ר' אלעזר ורשב"ג ור' מאיר ור' נתן וסומכוס ונחום המדי כולהו סבירא להו דכי מזבין אינש מידי איהו וכל תשמיש זבין. ר' אלעזר דתנן ר' אלעזר אומ' המוכר את הבד מכר את הקורה. רשב"ג המוכר את העיר מכר את הסנטר. ר' מאיר דתנן ר' מאיר אומר מכר את הכרם מכר תשמישי כרם. ר' נתן וסומכוס ביצית ודונית דריש פרקין . נחום המדי הא דאמרן. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והני כולהו שיטה נינהו. ולית הילכתא כחד מינייהו:

[**שם**]

מתני' המוכר את החמור מכר את הסיח בנו של חמור. מכר את הפרה לא מכר את בנה. היכי דמי אילימ' היא ובנה אפילו פרה ובנה נמי. ואי דלא א"ל היא ובנה אפילו חמור ובנה נמי לא. אמר רב פפא כל היכא דזבין חמור ופרה סתם פשיטא ליה למתני' דאין הבנים מכורין. והכא במאי עסקינן דא"ל חמור מניקה ופרה מניקה אני מוכר לך. הילכך בשלמא פרה בדין הוא דלא מכר את בנה כדין המוכר את פרה סתם דהאי דאמר ליה מניקה לאו לאיתויי פרה קא אתי אלא לחלבה קאמר דאי לאו הוה לה חלב הוי מקח טעות והילכך אין בנה מכור עד שיפרש. אלא חמור שאין צריך בחלבה האי קאמר ליה מניקה שיש לה ולד קאמר ועם מוכרה לו וכמאן דפריש בהדיא הוא ובנה דמי.

תוספתא דפרקין המוכר שפחה לחבירו מכר לו כלים שעליה אפי' הן מאה אבל לא מכר לו את השיריים ולא את הנזמים ולא את הטבעות ולא את הקלטאות שבצוארה. שפחה ומה שעליה אני מוכר לך הרי כולן מכורין. שפחה מעוברת אני מוכר לך מכר את הולד. שפחה מניקה אני מוכר לך לא מכר את הולד. פרה מניקה אני מוכר לך לא מכר את הולד. עכ"ל הברייתא וכך היא כתוב' באלפס ואיני יודע מאי שנא שפחה מחמור מניקה. ובתוספתא אחרת עיינתי ואין כתוב בה זה שפחה כלל. ואיני יודע אם הוא טעות הסופר ודלוגו.

סימן נח

ולענין הלכה למעשה נסמוך כמו שהיא כתובה באלפס:

[**שם**]

מתני' מכר אשפתו מקום שהוא עמוק שלשה או גבוה שלשה שרגיל לתת שם זבל בהמותיו מכר זיבלה. מכר בור של מים מכונסים מכר מימיו. מכר כוורת מכר דבורים. מכר שובך מכר יונים שבו ושבאין לתוכו. פי' רבינו שמואל זצ"ל בכל הני שמעתתא דחשיבי דבטילי לגבי הני דקביעי. אבל מכר זיבלו לא קנה אשפתו מכר מימיו לא מכר בורו. וכן כולם. דמילתא דפשיטא היא ולא איצטריך למיתני. ובתוספתא גריס נמי מכר יונים מכר שובך. מכר דבורים מכר כוורת. והיינו טעמא דאין רגילין למכור כל היונים וכל הדבורים בלא שובך וכוורת. ואם אמת כדברי הברייתא. מאי דשייר בברייתא קתני התם שכן הוא דרך בכל מקום שהמשנה מקצר' והברייתא מפרשת יותר. עכ"ל:

[**דף פ"א ע"א**]

מתני' המוכר פירות שובך לחבירו מפריח בריכה הראשונה. כגון שאמר לו בניסן כשמתחילין לילך מכור לי פירות שנה זו מה שילדו כל חודש אבל האמהות לא קנה ודרך היונים לעשות שני ולדות בכל חודש זכר ונקיבה חוץ מחודש אדר שאין יולדים והנה וולדות גם הם לסוף שני חדשים עושין וולדות בכל חודש וכל שני וולדות קרויי' בריכה זכר ונקיבה. מפריח הלוקח בריכה הראשונה עם האם שאותה לא מכר ללוקח מסתמא. שכן דרך המוכרין פירות שובך לעכב בריכה ראשונה להיות צוות לאמהות להתקיים השובך פן יברחו האמהות והוא שובכו לא לא מכר. הילכך מסתמא גם בריכה ראשונה של שנה זו עיכב עם השובך דזו היא קיום השובך. והתניא בריכה ראשונה ושניה. אמר רב כהנא לא קשיא הא לה והא לאמה האי שניה אבריכה ראשונה קאי שמפריח גם בריכה ראשונה שתלד ההיא בריכה ראשונה לסוף שני חדשים כמו שיהו צוות לאימן בריכה ראשונה:

[**שם**]

מתני' המוכר פירות כוורת נוטל שלשה נחילים ומסרס. פי' שמכר פירות כוורת של שנה אחת הדבורים הנולדים מן הכוורת נוטל ג' נחילין ג' חבורות הנולדי' ראשונ' בשלשה ימים תשעה (ירחים) או עשרה אחר זה שכן דרך הכוורת בתחילת ימות הקיץ יוצא מן הכוורת נחיל של דבורים וולדות שילדו האמהות ויושבין על ענף אילן ומביא כוורת חדשה ומכניסן לתוכה וכן סוף ט' או י' ימים יוצא נחיל דבורים אחר ומביא כוורת אחרת ריקנים ומכניסן לתוכן וכן השלישי. ויש שעושין עד שבעה ושמונה פעמים במלכות יון. ובמלכות צַמְפַן עושין רובן שלשה פעמים והשלישי גרוע מכולן. דאחרון אחרון גרוע. הילכך דיי בשלשה נחילים הראשונים שהם חשובים ומיכן ואילך יגרום להם המוכר שיסתרסו מאיליהן ולא יעשו עוד פירות וולדות אלא יהו טרודים ועסוקים לעשות דבש וכל זמן שעושין דבש אין עושין וולדות ואותו הדבש הוי של מוכר. במה מסרסן אמר רב יהודה אמר שמואל בחרדל. מאכילן חרדל. אמרי במערבא משמיה דר' יוסי בר חנינא לא חרדל מסרסן אלא מתוך שפיהם חד ומר אוכלות דובשנן ומתוך שטרודות לאכול דבש שביעתן בטילות מפריה ורביה וחוזרות ונעשות דבש. ורבינו חננאל זצ"ל פירש אוכלות דבש שבניקבי חלות וחוזרות ומגדלות בנקבים ואיכא למימר דלשנה הבאה יוולדו אותן דבורים ויהיו של מוכר ר' יוחנן אמר נוטל שלשה נחילים ומסרס לאו בסירוס זכרות מיירי אלא האי סירוס דילוג כמו כמו קראה סירוס במגילה ירוש' והכי קאמר מתניתין נוטל שלשה נחילים על ידי דילוג ראשון ושלישי וחמישי והמוכר יטול השאר שיהיה לשניהם מן הטובים ומן הכחושים שכן דרך סתם מוכרי כוורת. במתני' תנא שלשה בזה אחר זה מיכן ואילך נוטל אחר ומניח אחד לצורך המוכר. פי' רבי' שמואל זצ"ל והכי הילכתא דברייתא עיקר וגם לשון המשנה דקתני ומסרס כן משמע שתחילה נוטל שלשה נחילים רצופין ואחר כך מסרס זה נוטל אחד וזה נוטל אחד:

סימן נט

כתב רבינו ברוך בר שמואל מארץ יון ז"ל הלוקח פירות כוורת כלומר בולדו' נוטל המוכר שלשה נחילים לצורכו דהכי קים להו דבג' נחילים הוי צוות ולא יפריחו האמהות מרשות המוכר. נחילין אלו הבריכות של דבורים קרי להו נחילין. ומסרס כלו' אפי' אם רוצה המוכר לסרסן כדמפרש בגמרא רשאי לסרסן ולא מצי לעכב לוקח על ידו ולומר הואיל שמכרת לי הוולדות אם אתה מסרס לאלו מאין האמהות שיהו לו הוולדות. עכ"ל:

[**שם**]

מתני' חלות דבש מניח שתי חלות הכוורת לאחר שעשו הפירות ויצאו הנחילין לוקחין

את הדבש והוא עשוי חלות חלות ויש בו עשר חלות או שבעה זה בצד זה והמוכר חלות הכוורת לא מכר את הכוורת דמסתמא דרוצה הוא להכניסה בימות הגשמים להצניעה לשנה הבאה לעשות פירות והילכך מסתמא שייר שתי חלות דאלו הן קיום הכוורת. להתפרנס בהם הדבורים בימות הגשמים:

[**שם**]

מתני' זיתים לקוץ מניח שתי גרופיות ענפים חוזר וצומח. כדאמרינן בבראשית רבה . ויטע כרם לא היה לו ליטע לא איחור אחת ולא גרופית אחת הכניס עמו זמורות ונטיעות אחרים ייחורים לתאינים וגרופיות לזיתים:

[**שם ע"ב**]

ת"ר הלוקח אילן מחבירו לקוץ מגביה מן הקרקע טפח וקוצץ והדר יצמח ואע"ג דלא אנח שום גרופית. בתולת השקמה שלא נקצצה מעולם שלשה טפחים. סדן השקמה שכבר נקצץ פעם אחת וגדל שני טפחים בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה בדקלים ובארזים חופר ומשרש לפי שאין גזעו מחליף אם יניח ממנו חוץ לקרקע הואיל ונקצץ בראשו:

[**דף פ"א ע"א**]

מתני' הקונה שני אילנות בתוך שדהו של חבירו הרי זה לא קנה קרקע סביביו ואפי' מקום האילן והרי הוא כמי שקנאן לפירותיהן שכשיתיבשו יעקרנו וילך ר' מאיר אומר קנה קרקע דחשיב להו שדה אילן. הגדילו והרחיבו הענפים הרבה לו לא ישפה אותם בעל הקרקע אע"פ שהצל רע לבית השלחין דכיון דאין לו קרקע לבעל האילן הרי שיעבד לו שדהו לצורך האילנות כל צורכו שעל מנת כן לקחן. והעולה מן הגזע של בעל האילן דמגוף אילנו רבי ומן השרשים של בעל הקרקע כיון דמתחת הקרקע יוצא מקרקעו גדל. ואם יבשו אין לו קרקע ליטע אחר במקומו:

[**דף פ"ב ע"א**]

היכי דמי גזע היכי דמי שרשין א"ר יוחנן כל הרואה פני החמה מן הגזע דהיינו כל האילן חוץ מן הקרקע ושאינו רואה פני החמה מן השרשין דהיינו מתחת הקרקע. וכיון דאמרת מן הגזע היינו כל שרואה פני החמה ואפי' סמוך לקרקע של בעל האילן ליחוש דילמא מסקא [שירטון] ויגביה קרקע וקדחי בה תאלי ומיחזי בתלתא בדי אילנא וא"ל תלת אילני זבנת לי ואית לי ארעא. אמר רב מתני' דקתני היוצא מן הגזע שלו לא שיניחנו כן ויגדל. אלא הרי אלו שלו על מנת לקוץ ולשרוף. וכן אמר ר' יוחנן יקוץ. מתני' קנה שלשה קנה קרקע דחשיבי שדה אילן דהואיל ושלשה הן קרויין שדה אילן הגדילו חוץ לקרקע שלהם ישפה המוכר דכיון דאינן נטועין בשל מוכר כי אם הקרקע של לוקח המוכר לא

שיעבד לו קרקע שלו אין מניחן ליכנס בשלו כיון דמזיקים לו. והעולה מן השרשין שלו ואם יבשו יש לו קרקע ליטע אחרים במקומן. וכמה א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הרי זה קנה עיקר תחת האילנות הנופות וביניהן קרקע המגולה שבין נופות אילן זה וחוצה להן סביב האילנות ממקום שכלים נפות האילן ולחוץ כמלא אורה המלקט וסלו בידו ללקט פירות הנופות החיצונות. ואורה כמו וארוה כל עוברי דרך . אריתי מורי . ואותו אורה וסלו אין זה וזה רשאין לזורעו:

[**שם ע"ב**]

וכמה יהא ביניהם דנימא דקנה כל מה שביניהם הרי קרובים יותר מדאי לא מיצטרפי ולא מיקרו שדה אילן. אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל לכל הפחות בין כל אילן ואילן שתהא ראויה המחרישה לחרוש בינתים ועד שמונ' אמות ולא שמונה בכלל. ורבה א"ר נחמן אמר שמואל משמונה עד שש עשרה:

[**דף פ"ג ע"א**]

תניא נמי הכי כמה יהא מקורב' ארבע אמות כמה יהא מרוחק' לשש עשרה אמה כלו' ולא שש עשרה בכלל הרי זה קנה את הקרקע ואת האילנות שביניהם לפיכך יבש האילן או נקצץ יש לו קרקע ליטע אחר במקומן. פחות מיכן או יתר על כן או שלקחן בזה אחר זה לא קנה את הקרקע ולא את האילנות שביניהם לפיכך יבש האילן או נקצץ אין לו קרקע. בעי ר' ירמיה כשהוא מודד ממקום חצר דהיינו מגובה גזע האילן הוא מודד שש עשרה אמות או דילמא ממקום רחב סמוך לקרקע שהוא עב הוא מודד א"ל רב גביהה מבי כתיל לרב אשי ת"ש דמבינוני הוא מודד הרכובה שבגפן שגפן בחור מרכיבין בזקן כשהוא מודד ד' אמות בינתים כדי שיהו שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב מעיקר השני הוא מודד פרק שני כדתניא בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה אבל לא מעיקר הראשון שרחב יותר ולא מן השלישי שקצר הרבה אלא מן הבינוני והוא הדין לאילנות:

[**שם**]

בעי ר' ירמיה מכר לו אילן אחד שיש לו ג' בדין מרוחקין זה מזה ארבע אמות והעלית קרקע שירטון ונראין בשעת מכירה כג' אילנות מי אזלינן בתר גוף האילן דמצי קא רבי ואין לו קרקע או דילמא כיון דנשרשו כל אחד בקרקע קנה קרקע ואע"ג דמחברי מתחת לקרקע. א"ל רב גביהה מבי כתיל לרב אשי ת"ש המבריך שלשה גפנים פירות כופף אמצעית הגפן בקרקע ומכסהו בקרקע אמצעיתו וכשנשרש באמצעיתו חותכין עיקר הראשון ונעשין שני גפנים. שלשה גפנים שהוברכו בקרקע נעשו ששה והוי כרם דבכל ששה הוי ב' כנגד ב' ואחת יוצאה זנב ועכשיו המבריך שלשה גפנים ועיקריהם נראין

כלומר שהושרשו ר' אלעזר בר צדוק אומר אם יש ריוח ביניהם מד' אמות ועד שמונה מצטרפין ואע"ג דכל שני גפנים ינקי משורש אחד ואם לאו אין מצטרפין וה"ה לג' בדי אילן דקנה קרקע. אבל מכר לו שלשה בדין משלשה אילנות ושייר לעצמו רוב כל האילן ואילן שייר גם הקרקע לעצמו:

[**שם**]

בעי רב פפא מכר לו שנים בתוך שדהו ואחד על המצר מי הויא הפלגה ולא מיצטרף ולא דמי לשדה אילן ולא קנה קרקע או"ד מיצטרף וקנה קרקע ואת"ל דקנה שנים בתוך שלו וא' בתוך של חבירו מהו כגון שיש לו שני אילנות בקצה שדהו ויש לו עדיין אילן אחר שלקח בשדה חבירו בסמוך לאילנות הללו ויש לו גם קרקע עם האילן מהו תיקו:

[**שם ע"ב**]

בעי רב אשי אם תימצי לומר דהנך אין מפסיקין משום דליכא שום הפסק בינתיים אבל אם יש בור של מים מכונסין מן הג' אילנות מהו שיפסיק. ואם תימצי לומ' דאין מפסיק דהא לא מיתחזו המים מאבראי אבל אמת המים מהו. ואם תימצי לומר דלא מפסיק. רשות הרבים ד' אמות ועד י"ו אמות ולא י"ו בכלל מהו שיפסיק. ריכבא דיקלא מהו הרכבת דקלים הרבה ביחד דדמי להפסקה טפי מכולהו מהו תיקו:

סימן ס

כתב רבינו ברוך בר שמואל מארץ יון זצ"ל דכל הני בעיות כולהו סלקו בתיקו ראית ליה קרקע. וכן כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל דכל תיקו דממונא לחומרא לתובע וקולא לנתבע:

[**שם**]

בעא מיניה הילל מר' עלה ארז ביניה' לאחר מכירה מי הוי הפסק ולא יקנה קרקע עלה ברשות לוקח קאי דכיון דמעיקרא לא היה שום הפסק קנה קרקע וכיון דקנה קרקע ארז שלו דבקרקע שלו גדל. אלא היה ארז ביניהם בשעת מכירה א"ל קנה וקנה וגם הארז קנה לו כדתני לעיל ואת האילנות שביניהם. כיצד היו עומדין נטועין הג' אילנות שביניהם מד' אמות עד י"ו דקנו קרקע רב אמר כשורה והוי ד' אמות עד י"ו בין כל אחד ואחד. ר' יוחנן אמר כחצובה פי' קנקן שיש לו ג' רגלים אחד כנגד אויר שתים. מ"ד כשורה כ"ש כחצובה דאין קרקע ראוי לחרישא ולא שייר לעצמו ומ"ד כחצובה אבל כשורה לא מ"ט משום דמזדרעא. מתקיף לה רב המנונא ולמ"ד כחצובה אלא מעתה זבין תלתא היני רומיית' הכי נמי דיש לו קרקע הואיל ולא מזדרעא ביניהם פי' סנאים גדלים כחצובה ואי נמי כשורה נמי לא מיזדרעי בינתיים שדואגים ללכת בסמוך להם מפני שנועצים בגוף

ומכאיב. א"ל מי דמי הנך היני דומיית' לא חשיבי ואנן תרתי בעינן חשיבותא דאילנות והוא דלא מיזדרעא:

סימן סא

כתב רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון דהילכתא כר' יוחנן וכן כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל דהילכת' כר' יוחנן:

[**שם**]

מתני' המוכר את הראש בבהמה גסה לא מכר את הרגלים מכר את הרגלים לא מכר את הראש. מכר את הקנה לא מכר את הכבד מכר את הכבד לא מכר את הקנה. הקנה היא הריאה ונקראת על שם קנה שלה. אבל בבהמה דקה מכר את הראש מכר את הרגלים מכר את הרגלים לא מכר את הראש. מכר את הקנה מכר את הכבד מכר את הכבד לא מכר את הקנה. תני בתוספתא המוכר את הראש לא מכר את הלחי ואם היה טבח בהן הרי זה מכור:

[**שם**]

מתני' ארבע מידות במוכרין מכר לו חיטין יפות ונמצאו רעות. הלוקח יכול לחזור בו רעות ונמצאו יפות המוכר יכול לחזור בו. רעות ונמצאו רעות. יפות ונמצאו יפות אין אחר מהן יכול לחזור בהן. שחמתית ונמצאת לבנה. לבנה ונמצא שחמתית. עצים של זיתים ונמצאת של שקמה. של שקמה ונמצאת של זיתים. יין ונמצא חומץ חומץ ונמצא יין שניהם יכולים לחזור בהן.

סימן סב

פי' רבינו שמואל זצ"ל התנה לו למכור חיטין יפות ונמצאו רעות אין זה מקח טעות שיוכלו שניהם לחזור בהן שהרי החיטים התנה לו למכור וחיטין מכר לו ואי משום דרעות נינהו אין לו אלא אונאה כעין אונאת שתות ויכול הלוקח לחזור שהרי נתאנה אבל מוכר שלא נתאנה לא יוכל לחזור אפי' הוקר השער דבשעת מכירה לא נתאנה אלא לוקח. ותנן בהזהב מי שהוטל' עליו אונאה ידו על העליונה רצה אומר לו תן לי מעותיי או תן לי מה שאוניתני והכא נמי מה שנתאנה יכול לחזור. ואע"ג דלית הילכתא כי ההיא משנה דהא פסק רבא בהזהב הילכתא שתות קנה ומחזיר אונאה ואין יכול לומר תן לי מעותיי וההיא משנה מוקי לה כר' יהוד' הנשיא ואיהו סבירא ליה כר' נתן אפי' הכי נמי גבי יפות ונמצאו רעות כולי עלמא מודו דיכול לחזור שהרי הטעהו ולא היה דעתו ליקח רעות אבל גבי אונאה שתות שקנה מה שרוצה לקנות וליכא שום טעות אלא מכירת יוקר התם מחזיר אונאה משום דכתיב אל תונו איש את עמיתו אבל המקח קיים כר' נתן כדפסקיה רבא. רעות ונמצאו יפות מוכר נתאנה והילכך יכול לחזור מוכר ולא לוקח

ואפי' אם הוזל השער. ואין אחר יכול לחזור בו ואפי' אם הוקר השער ונתאנה מוכר או הוזל ונתאנה לוקח דסד"א היכא דהוזל השער ורוצה לוקח לחזור מצי טעין גבי רעות ונמצאו יפות אני ליפות נתכוונתי לקנות והא דאמרי לך רעות הן לאו משום דנתחרטתי אלא משום דרע רע יאמר הקונה וכן מוכר נמי מצי טעין גבי יפות ונמצאו יפות אני רעות הייתי סבור למכור והאי דאמרי יפות משום דטוב טוב יאמר המוכר קמ"ל דתרוייהו לא מצו הדרי הואיל ונמצא כמו ששניהם אמרו וה"ה במוכר סתם שלא פירשו לא רעות ולא יפות דאין אחד מהם יכול לחזור. שחמתית אדומה על שם חמה שמאדימה ונמצאת לבנה שניחם טעו דכיון דהתנה לו למכור שחמתית חפץ היה לעכב לבנה וגם הלוקח לא היה חפץ בלבנה כי אם בשחמתית וכן כל הנך דקתני ואזיל דהוו שני מינין ואיכא דניחא ליה בהאי הילכך הוי מקח טעות ושניהם נתאנו הילכך שניהם חוזרין אע"פ ששוה יפה מה שקנה מיהו אין חפיצים במכירה זו. אבל גבי חיטים יפות ורעות כולי עלמא ניחא להו ביפות ולא ברעות ורצון מוכר לעכב היפות ולמכור הרעות ורצון הלוקח ביפות ולא ברעות. יין ונמצא חומץ אין זה יפות ונמצא רעות דאיכא דניחא להו בחלא טפי ואיכא דניחא להו בחמרא טפי כדמפרש בגמ'. עכ"ל:

[**שם**]

אמר רב חסדא מכר לו שוה חמש בשש ונתאנה לוקח שתות מעות והוקרו ועמדו על שמונה והשתא לבסוף נתאנה מוכר אפי' ביותר משתות דהוי ביטול מקח ורוצה מוכר לחזור בו עתה משום שעדיין לא נתקיים המקח לגמרי כל זמן שהלוקח יכול לחזור דעדיין לא הראה לתגר או לקרובו. הילכך הואיל ובתוך כך נתאנה גם הוא רוצה לחזור שהרי עתה נתאנו שניהם אפי' הכי אינו חוזר דאי נתאנה מעיקרא בשעת מכירה לוקח הילכך לוקח יכול לחזור בו כל שעה שירצה בתוך זמן הקצוב לו אבל לא מוכר שהרי הוא היה המאנה וידו על התחתונה. ואע"פ שלא נתקיים המקח עדיין כשחזר ונתרצה גם הוא משום דא"ל לוקח למוכר אי לאו אונאתן משעת מכירה היה הוה מתקיים המקח ולא הוה מצית הדרת בך שהוקרו אחרי כן השתא מצית הדרת בתמיה. וכי בשביל שאוניתני ויפו חכמים את כחי לחזור בי אם ארצה ינחינו ידי על העליון' א"כ מצינו חוטא ונשכר. ותנא תונא יפות ונמצאו רעות לוקח יכול לחזור בו אבל לא מוכר. ועמדו על שמונה רבותא נקט. ביטול מקח. וה"ה דהוה מצי למימר ועמדו על שבעה:

[**דף פ"ד ע"א**]

ואמר רב חסדא מכר לו שוה שש בחמש דהיינו שתות מקח וה"ה לשוה שבע בשש דהוי שתות מעות והוזלו לאחר זמן מרובה ועמדו על שלש ורוצה לוקח לחזור בו דהא

אכתי לא קיים המקח דהא מוכר לעולם חוזר כדאמ' בהזהב מי נתאנה מוכר מוכר יכול לחזור בו אבל לא לוקח דא"ל אי לאו דאוניתני לא מצית הדרת השתא קא מהדרת. ותנא תונא רעות ונמצאו יפות מוכר יכול לחזור בו אבל לא לוקח. מאי קמ"ל מתני' היא. אי ממתני' הוה אמינא דרב חסדא תרוייהו הדרי בהו ומתני' היינו טעמא משום דרע רע יאמר הקונה כלומר דרב חסדא דאיכא אונאה תרוייהו הדרי הואיל ונתאנה המאנה לבסוף בתוך הזמן המתאנה יכול לחזור דכיון דלא נתקיים המקח לגמרי עד דנתאנה גם המאנה תרוייהו הדרי ומתני' בדליכא אונאה כלל אלא בשויין מכרו ועכשיו טוען אינו חפץ באלו. הילכך מכר יפות ונמצאו רעות לוקח יכול לחזור בו דא"ל יפות בקשתי ומקחי טעות אבל אם בא מוכר לחזור ולומר גם אני אחזור ומקח הטעות הוא והלוקח אומר אינו טעות שאף אני בחזקת רעות לקחתים דרע רע יאמר הקונה. וסיפא נמי רעות ונמצא יפות דהמוכר חוזר דאמר טעיתי ולא היה בדעתי למכור אלו. אבל אם בא לוקח לחזור בעלילה זו מפני שהוזלו חיטים ורוצה לומר לו לא אילו מכרתה לי. אומר לו אם אתה בחזקת רעות לקחתם ואני מודה לך. אבל גבי אונאת שתות דרב חסדא שאין אדם יודע שויו של מקח עד שיראה לתגר. התם ליכא למימר רע רע יאמר הקונה ויודע היה שקונה ביוקר ואי הוה ידע לא הוה זבין אלא בשויו אימא תרוייהו ליהדרי בהו קמ"ל מי שנתאנה יכול לחזור בו ולא המאנה ואע"ג דנתאנה לבסוף. כך היה סוגיית רבינו שמואל זצ"ל וגירס' . ולפי זה איתא לדרב חסדא וקיימ' לן כוותיה. ויש ספרים דגרסי הכי ממאי דילמא כדרב חסדא בתרוייהו הדרי בהו ומתני' היינו טעמא משום דרע רע יאמר הקונה ולהאי גירסא משמע דלכאורה דליתא לדרב חסדא וכן גריס רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל וכתב דלית הילכתא כדרב חסדא. ורבינו יצחק אלפס נמי גריס הכי ואעפ"כ פסיק כרב חסדא. וזה לשונו חזינן לגאון דמוקים להא דרב חסדא לענין קבולי מי שפרע וכמעיינת בה בשמעתא לא סלקא בהאי סברא כל עיקר כלל. ומסתברא לן אנן דלא קיימא לן הא דרב חסדא ליתא דהא קא פסיק רבא הילכת' שתות קנה ומחזיר אונאה אלא מיהו כי ליתא לדרב חסדא בשתות הוא דליתא אבל בביטול מקח איתא כגון שמכר לו שוה ארבע בחמש ולא הספיק בכדי שיראה לתגר או לקרובו עד שהוקרו ועמדו בשבע לוקח יכול לחזור בו ולא מוכר דא"ל אי לאו דאוניתן לא מצית הדרת בך השתא דאוניתן מצית הדרת בך. ואע"ג דדחינן ואמרינן ממאי דילמא האי דרב חסדא תרוייהו מצו הדרי בהו ומתני' האי טעמ' משום דרע רע יאמר הקונה לא בטילה הא דרב חסדא דלא חזינן מימרא בדילמא וטעמא דרב חסדא טעמא דמסתבר הוא. עכ"ל:

סימן סג

הילכך לענין הלכה למעשה נסמוך על גירסת רבי' שמואל זצ"ל והלכה כרב חסדא וכדפסיק רבי' יצחק אלפס זצ"ל. ותו שגם רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל גופיה כתב לישנא אחרינא כגירסת רבינו שמואל זצ"ל הילכך הלכה למעשה כרב חסדא וכדפסיק רבינו יצחק אלפס זצ"ל. ירוש' בפ' הזהב מכר לו שוה שש בחמש... ולא הספיק לישא וליתן עד שהוקיר המטבע ר' יעקב ורב אבהו בשם ר' יוחנן כשם שבטל מקח מאצל זה כך בטל מאצל זה:

[**שם ע"ב**]

מתני' המוכר פירות סתם לחבירו ופסק לו דמים כשער הידוע כל איפה ואיפה בכך וכך ומשך כגון בסימטא ובחצר של שניהם קנה ואע"ג שלא מדד דמדידה לא מעכבא דאינה אלא גילוי מילתא בעלמא כמה מכר לו. אבל לא פסק אע"פ שמשך ומדד לא קנה כדאמרי' בגמרא ולא סמכא דעתייהו שעדיין המוכר יכול להעלות דמיהן כל מה שירצה וזה יכול לומר לא אקנם אלא בזול. מדד ולא משך לא קנה וכגון שמדד בכליו של מוכר והניח על גבי סימטא. אבל מדד ונתן לכליו של לוקח קנה כדאמ' בגמרא. ואם היה פקח הלוקח שוכר את מקומו אם ברשות בעלים הם כדאמרי' בגמרא ובשליפי רברבי מוקי לה בגמרא הילכך קתני בהו משך דאין דרכו בהגבהה דלא שייכא משיכה אלא במידי דלאו בר הגבהה הוא כדאמ' בגמרא:

[**שם**]

מתני' ואם היה פקח שוכר את מקומו מילתא באפה נפשה היא לאשמועינן דיש מקום שאם יהיה פקח ישכור רשות בעלים כדי לקנות מקום. ומשפטי קנייה בא להשמיענו דבמשיכה קונה ושכירות מקום והגבהה גבי פשתן כדתנן לקמן:

[**דף פ"ה ע"א**]

רב ושמואל דאמרי תרוייהו כליו של אדם לוקח קונה לו בכל מקום אפי' ברשות מוכר אם פסק דמים וכגון דא"ל בהדיא קני לך כליך כדאמ' לקמן בשמעתין (אבל) אבל בסתמא מיבעיא לן לקמן ולא איפשיט. חוץ מרשות הרבים שאפי' אמר לו קני לך כליך לא קנה וה"ה לחצר שאינה של שניהם כדמוכח לקמן בברייתא דארבע מידות. ר' יוחנן ורשב"ל דאמרי תרוייהו אפילו רשות הדבים אמר רב פפא לא פליגי כאן ברשות הרבים הא דרב ושמואל. כאן בסימטא הא דר' יוחנן ור' שמעון ב"ל. סימטא פי' רבי' שמואל זצ"ל לעיל אית דאמרי שביל של יחידים. ואני שמעתי כניסה בולטת מרשות הרבים ויש רשות לבני אדם להעמיד שם חפיצים שלהם עכ"ל. ואמאי קרו לו רשות הרבים

לפי שאינה רשות היחיד. הכי נמי מסתברא דאמר ר' אבוה אמר ר' יוחנן כליו של אדם קונה לו בכל מקום שיש לו רשות להניחו כגון סימטא וחצר שותפין ורשות מוכר וכגון דא"ל זיל קני כדלקמן דהיינו יש לו רשות אין. אין לו רשות כגון רשות הרבים לא ש"מ. ה"ג בתוספ' ארבע מידות במוכרין עד שלא נתמלאת מידה למוכר משנתמלאה מידה ללוקח. בד"א במידה של שניהם אבל אם היתה מידה של אחר מהם ראשון ראשון קנה. בד"א ברה"ר או בחצר שאינה של שניהם. ברשות לוקח שקיבל עליו המוכר לא קנה עד שיגביה או עד שיוציא מרשות בעלים. ברשות הלה המופקדים אצלו לא קנה עד שיקבל עליו או עד שישכור את מקומו. וה"ה ארבע חילוקין של דינין שחלוקין זה מזה ואלו הן מידה שאינה של שניהם דאמ' בה עד שלא נתמלאת למוכר משנתמלאת ללוקח הרי אחת. מידה של אחד מהם ראשון ראשון קנה הרי שנים. רשות לוקח מיד כשיקבל מוכר קנה הרי שלשה. רשות מוכר ונפקד דקא מפרש בהו דין הגבהה והוצאה קבלה ושכירות הרי ארבע. עד שלא נתמלאת המידה למוכר שאם נשפך היין או השמן או אם הוקיר למוכר ויכול לחזור בו דמוקי לה לקמן במידה שהשאילוה לשניהם הילכך כל זמן שלא מילא את המידה הרי הוא ברשותו דמוכר ומשנתמלאת הרי הוא בדשות לוקח לקהתה וליטול בה מקחו עד שיצניענו או יניחנו בכליו דלזכות השאילום להם לזה למדידה ולזה להצניע את שלו. וכל זמן שעסוק במדידה למלאות המידה הרי היא ברשות דמודד היינו המוכר ואין הלוקח יכול לקנות בתוך כליו דמוכר כל זמן שלא משך או שלא הגביה משנתמלאת המידה ללוקח כדפרי' שעכשיו נעשית של לוקח דלדעת כן נשאלה לו בד"א במידה שאינה של שניהם וכדפרישנא טעמא. אבל אם היתה מידה של אחד מהם או של לוקח או של מוכר ראשון ראשון קנה שנותנין לתוך המידה קנה בעל המידה שאם המידה של המוכר אע"פ שנתמלאת המידה הרי היא של מוכר ולא קנה לוקח. ואע"פ שפסק הדמים לא קנה עד שימשוך דבכליו של מוכר ברשות הרבים. אי נמי בסימטא לא קני לוקח. דהא אפי' ברשות לוקח נמי אמ' לקמן דלא קנה לוקח כל זמן שהפירות בכליו דמוכר עד שישפכם לקרקע. ואם המידה של לוקח אע"ג דלא נתמלאת נמי ראשון ראשון קני דדמי למשך אע"פ שלא מדד דקתני מתני' דקנה דכליו של לוקח קונה לו. ברשות הרבים וכחצר שאינה של שניהם וכגון שלא נתן להם בעל החצר רשות למדוד שם דקתני דומיא דרשות הדבים. אבל אם היו מודדים בדשות מוכר לא קני אע"פ שהמידה שלו דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה אע"פ שפסק ומשך ומדד דמשיכה לא מהניא בי מוכר עד שיגביה דהגבהה קונה בכל מקום או עד שיוציא במשיכה מרשותו של לוקח לסימטא או עד שצירף ידו למטה משלשה ברשות הרבים

סמוך לאיסקופה הניח וקבלה. ברשות לוקח שהביא המוכר תבואתו למכור בבית לוקח כיון שקיבל עליו המוכר שנתרצה ואמר כל תבואה זו קנוייה לך בכך וכך כל סאה וסאה קנה לוקח מיד אע"פ שלא מדד דקני ליה רשותו ואע"פ שהמידה של מוכר דהכלי בטל אצל הרשות מיהו לקמן מוקי לה במידה דלא גרע ממשך ולא מדד דקתני מתני' דקנה. המופקדין אצלו שהפקיד שם המוכר פירותיו הקנה לו לנפקד המפקיד את רשותו לצורך פירותיו למכור ולמדוד בביתו כדרך כל הנפקדים עד שיקבל עליו נפקד במצות מפקיד ליחד לו רשותו ללוקח למכור באשר שם או שישכור וה"ה נמי גבי רשות מוכר שייך קבלה דשכירות והכא נמי שייר הגבהה והוצאה אלא תנא אורחא דמילתא קתני. דסתם מוכר כשמוכר רוצה הוא לפנות את ביתו:

סימן סד

הילכך קתני התם הגבהה והוצאה דאינו חפץ לא להשאיל ולא להשכיר רשותו וגבי נפקד שייך קבלה ושכירות דכי היכי שהיה הנפקד של זה הראשון הכי נמי ישמור פקדונו של שני. ורבותא נקט הכא קבלה ושכירות כ"ש הגבהה והוצאה ומאן דמוקי לקמן במאני דמוכר בי מוכר ומאני לוקח בי לוקח. איכא לאוקמי נמי במאני דמופקד בי מופקד. והילכך לא קני לוקח בכליו דנפקד:

[**שם ע"ב**]

מאי לאו רשות הרבים ממש. ואפילו הכי קתני אם היתה מידה של אחד מהן ראשון ראשון קנה אלמא כלים של לוקח ברשות הרבים קני וקשיא למ"ד חוץ מרשות הרבים ולר' אבוה ור' יוחנן לא סימטא והא דומיא דחצר שאינה של שניהם דקתני דלאו כוליה למר ולא כוליה למר אלא לתרוייהו חצר השותפין. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל האי דקתני אם היתה המידה של אחד מהן ראשון ראשון קנה ואע"פ שלא נתמלאת המידה אוקימ' כשהיו שנתות במידה. וכן הלכה עכ"ל. ולקמן אפרש. תנן משך חמריו ופועליו והכניסן לוקח לתוך ביתו והתבואה על גבן בין פסק בין עד שלא מדד. בין מדד עד שלא פסק שניהם יכולים לחזור בהן:

[**דף פ"ו ע"א**]

פירקן בין מוכר בין לוקח והכניסן לרשותו דיש כאן הנחה ברשות לוקח פסק עד שלא מדד אין יכולים לחזור בהן. מדד עד שלא פסק שניהם יכולים לחזור בהן. ודייקי מינה מדכליו דמוכר ברשות לוקח לא קנה כלומר שאין כליו של מוכר מעכב על רשות הלוקח לקנותן ללוקח כדקתני פירקן ופסק קנה דקני רשות הלוקח קודם מדידה. ואע"פ שעדיין הפירות בתוך שקיו של מוכר דכיון דאהני רשות לוקח לבטל כליו של מוכר

להוציאם מרשות מוכר. כ"ש דלוקח נמי ברשות מוכר בטל הרשות את הכלי של לוקח שלא להוציאם מחזקת מוכר שמוחזק בהם עד עתה. ואוקמה מר בר רב אשי לעולם כליו דמוכר ברשות מוכר קנה מוכר מעכב על רשות הלוקח שלא לקנות הלוקח. והכא באסכלי בתומי עסקינן בחבילות שומים דליתנהו בשקים ומכי פירקן הונחו ברשות לוקח וקני ליה רשותא מיד כשקיבל עליו המוכר ולעולם כליו דמוכר ברשות לוקח קנה מוכר. א"ל הון בר מר זוטרא לרבינא מכדי פירקן קתני מה לי פסק ומה לי לא פסק א"ל פסק סמכא דעתי' לא פסק לא סמכא דעתיה. וכתב רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון והילכתא כליו של לוקח ברשות מוכר קנה ואפי' בסתמ' דלא א"ל מוכר זיל קני כמר בר רב אשי מיהו אינה ראיה דמר בר רב אשי דחויי קא מדחי ליה. ותו אפי' לדברי מר בר רב אשי אין ראיה לכליו של לוקח מכליו דמוכר. תנן התם פ"ק דקידושין נכסים שיש להם אחריות דהיינו קרקעות שקיימים לעולם ניקנין בכסף במתן מעות ובשטר אם כתב שדי מכורה לך או נתונה לך ומסר לו את השטר. ובחזקה נעל גדר ופרץ כל שהו. ושאין להם אחריות דהיינו מטלטלי אין ניקנין אלא במשיכה שמושכן לרשותו או לרשות שיש להם חלק בו כגון בסימטא וחצר השותפין. בסורא מתני לה משמיה דרב חסדא. בפומבדיתא מתני לה משמיה דרב כהנא ואמרי לה משמיה דרבא לא שנו אלא דברים שאין דרכן להגביה שכבדין הילכך אפי' משיכה קונה וכ"ש דהגבהה קונה בכל מקום ובכל דבר דמשמגביה הניחה ברשותו. אבל דברים שדרכן להגביה כגון דברים קלים בהגבהה קני להו במשיכה לא קני להו:

[**שם ע"ב**]

אמר ליה רבינא לרב אשי ת"ש בהמה גסה ניקנית במשיכה והדקה בהגבהה וחכמים אומרים בהמה דקה במשיכה והא בהמה דקה בת הגבהה היא וקני לה רבנן במשיכה. א"ל שאני בהמה דמסרכא. מיסתרכת ומידבקת ברגליה בקרקע ולא אפשר בהגבהה כי אם בקושי הילכך אורחא במשיכה:

סימן סה

תב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וכן הילכתא:

[**שם**]

רב ושמואל דאמרי תרוייהו כור בשלשים אני מוכר לך יכול לחזור בו אפי' במאה אחרונה צריך היה למעות כנגד דמי הכור ולא נתכוון שיהא קונה פחות מכור או יותר מכור אלא כור בצמצום מקנה לו לא פחות ולא יותר. הילכך אפי' אם משך אע"פ שפסק ואפי' ברשות לוקח ובכליו של לוקח לא קנה עד שיהא הכוד מדוד כולו. דהכא מדידה

מעכבא הואיל ומקפיד במכיר' פחות מכור ויותר מכור. ומשו"ה יכול לחזור בו אבל המכירה אפילו כשמדד לו כ"ט סאין חוזר בו כל זמן שלא נמדדה סאה אחרונה. ומתני' דקתני משך ולא מדד קנה דהיינו כשמקנה לו כל החבילה כמות שהיא. והמדידה גילוי מילתא בעלמא הוא להודיע כמה מכר. כור בשלשים סאה בסלע אני מוכר לך ראשון ראשון קנה שכל אחד מכיר' בפני עצמו היא וכגון דהויא מידה דלוקח ובסימטא דקני ליה כליו. אי נמי ברשות מוכר. וכגון דא"ל מעיקרא יקנה לך כליך ברשותי. ת"ש אם היתה המידה של אחד מהם ראשון ראשון קנה אע"ג דלא נתמלאת המידה. הב"ע דא"ל הין בי"ב סלעים לוג בסלע אני מוכר לך וכדאמ' רב כהנא שנתות היו בהין הכא נמי שנתות היו במידה כעין בליטה יוצאין מדופני הכלי מתוכו לסימנין כיון שהגיע השמן או היין בכל בליטה ידוע שהוא לוג וכיון שהגיע לבליטה נתמלאת המידה קדינן ביה. ודמיא נמי לכור בשלשים סאה בסלע אני מוכר לך דקנה כל סאה וסאה. הכא נמי כל לוג ולוג קני כשמגיע על סימן. הא דאמ' ראשון ראשון קנה. כתב רבינו יצחק אלפס משכחת לה בסימטא. אי נמי ברשות לוקח והוא דאיתנהו בכליו דמוכר. דאי ברה"ר הא קיימא לן דכליו של לוקח אינו קונה לו ברשות הרבים. ואי ברשות מוכר הא קיימא לן דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח. ואי ברשות לוקח וליתנהו בכליו דמוכר הא קיימא לן ברשות לוקח כיון שקיבל עליו מוכר קנה לוקח אע"פ שלא מדד. הילכך לא משכחת לה אלא כדאמרי'. עכ"ל:

סימן סו

מיהו משכחת לה כדפי' רבינו שמואל זצ"ל בכליו של לוקח ברשות מוכר וכגון דא"ל מעיקר' וקנה לך כליך ברשותי:

[**דף פ"ז ע"א**]

מתני' הלוקח פשתן מחבירו דהיינו שליפי זוטרי כדאמרי' בגמ' הרי זה לא קנה במשיכה עד שיטלטלם ממקום למקום. ואורחא דמילתא נקט דאין דרך להגביה מקחו אלא כדי ליטלו ולילך. ואם היה מחובר לקרקע ותלש כל שהו קנה. משום דתלש ממנה כל שהו קנה. אמר רב ששת הכא במאי עסקינן דא"ל לך יפה לד' קרקע כל שהוא וקנה לך כל מה שעליה כלו' לך והחזק בקרקע לקנות הפשתן המחובר בה דקרקע ניקנית בחזקה וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. ואתא מתני' לאשמועי' דחזקת הקרקע מהניא לפשתן אע"ג דלא זבין לארעא. ואשמועינן נמי חזקה קלה דבקליטת הפשתן מקצתן יכול לקנות השאר המחובר וכגון דא"ל המוכר לקט מן הפשתן עצמו קצת ויתיפה הקרקע ויהיה נקי לחרישה דכי האי גוונא הויא חזקה כדאמרי' בחזקת הבתים האי מאן דזכי זיכיא

אדעתא דארעא קני אדעתא דציבי לא קני. הכא נמי אם ליקט מן הפשתן עצמו קצת ונתכוון לקנות הקרקע קני לה לקנות כל מה שעליה:

סימן סז

והרב ר' ברוך זצ"ל מארץ יון כתב קני כל מה שעליה בשכרך דבההיא הנאה דעביד ליה אקנייה מקום הפשתן:

[**שם**]

מתני' המוכר יין ושמן לחבירו וה"ה שאר פירות והוקרו או הוזלו אחר פיסוק דמים אם עד שלא נתמלא' המידה למוכר דבמידה שאינה של שניהם ובסימטא מיירי. משנתמלא' המידה הוקרו ללוקח והשתא הוי כליו וקני בסימטא ובחצר שאינ' של שניה'. ואם היה סרסור ביניהם והמידה שלו היא ודרך הסרסור לקנו' מבעל הבית ומוכר לאחרים ומרויח וקני ליה כליו של סרסור הואיל ולעצמו מודד ואחר כך מודד ללוקח. הילכך נשברה החבית נשברה לסרסור וחייב להטיף לו שלשה טיפין. הרכינה והטה על צדה לאחר שעירה ממנה היין או השמן והטיף ג' טיפין ללוקח ומיצת שניתוסף מיצוי המידה לשולי המידה הכלי במקום אחד הרי הוא של מוכר ולא של לוקח דמתייאש כבר והמוכר חייב להטיף לו ג' טיפין מן הדבוק בדופני המידה לכליו של לוקח לאחר שעירה הימנו את היין ואת השמן לכליו של לוקח. חנוני אינו חייב להטיף לו ג' טיפין שטרוד הוא שמוכר כל שעה ולא הזקיקוהו להטיף ג' טיפין דאין לו פנאי. ר' יהודה אומר ערב שבת עם חשיכה פטור ואסיפא קאי ולחומרא כדמפרש בגמ'. כתב הרב ר' ברוך זצ"ל מארץ יון ואם היה סרסור ביניהם נותן לחבית ועד שהוא מודד בחבית ביד הסרסור נשברה החבית נשברה לסרסור דשומר שכר הוא. ויש מפרשים דחבית של מידה אם נשברה יפסיד דאין אחד מהם חייב לשלם לו דמי הכלי והמודד שמן או יין או שאר משקין לחבירו חייב לדקדק אחר המידה שלא ישאר בה כלום שיעמוד ידו אחת הריקה עד שיטיף ג' טיפין ואחר כך אם הרכינה על צדה ומיצת הרי הוא התמצית למוכר. עכ"ל:

סימן סח

ורבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל כתב נראה לי היה סרסור ביניהם ומדד להם כדרך הסרסורים שמודדין בשכר שנותנים להם. ונשברה החבית ע"י מדידה נשברה לסרסור. וכגון שלא היה בה אונס אלא על ידי שלא נזהר יפה במדידה נשברה. ולפי' הקונט' דפי' שהסרסור קונה מזה ונותן לזה. אמאי נקט ונשברה ושבק אקרא וזולא דרישא. אלא נראה כדפרי' אע"פ שהוא תימ' קצת דמאי הוה ליה הכא למיתני חיובי הפועלים. וגם הלשון סרסור ביניהם אינו משמע כפי' הקונט' שהיה לוקח לעצמו. אלא הכי משמע שהם היו לוקחים זה מזה והוא עשה סרסור ביניהם. עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

מתני' השולח את בנו אצל חנוני ופונדא' בידו שהן שני איסרין להביא לו שמן באיסר ואיסר יתן לו החנוני וכן עשה מדד לו שמן באיסר ונתן לו לתינוק איסר אחר להביא לאביו השמן והאיסר ושיבר התינוק את הצלוחית ונשפך השמן ואיבד האיסר החנוני חייב לשלם לו הצלוחית והשמן והאיסר. ר' יהודה אומר פטור שעל מנת כן שלחו האב לבן. ומודים חכמים לר' יהודה כל זמן שהצלוחית ביד התינוק וחנוני מודד לתוכה חנוני פטור. בשלמא באיסר ושמן בהא פליגי האיסר שנתן החנוני לתינוק והשמן שבצלוחית רבנן סברי לאודועי לחנוני שצריך לשמן שדריה האב לבן כדי שישלח לו החנוני מה שישלח לו על ידי שלוחו פקח. דר' יהודה לאתויי שדריה אלא צלוחית אמאי חייב חנוני לשלם אבידה מדעת היא דכי מסרה לתינוק שאינו יודע לשומר' הפקר הוא זה:

[**דף פ"ח ע"א**]

אמר רבא אני וארי שבחבורה תרגמינא ומנו ר' זירא הכא במאי עסקינן כגון שנטלה חנוני מיד התינוק למוד בה לאחרים דהוה ליה שואל שלא מדעת ובהא פליגי רבנן סברי גזלן הוי וקנייה להתחייב בה עד שישיב לבעלים עצמן והשבה ליד התינוק אינה השבה ור' יהודה סבר שואל הוי ויחזיר למקום שהשאילוהו ודיו. הילכך משהחזירה לתינוק פטור. וסיפא הכי קתני ומודים חכמים לר' יהודה שאם לא נטלה על מנת למוד בה לאחרים ולא להוציאה מרשות בעלים אע"פ שנטלה למוד בה הרי הוא כאילו הצלוחית ביד תינוק דהא לא אפקה מרשות בעלים ופטור מן הצלוחית:

[**שם**]

אמר שמואל הנוטל כלי מבית האומן על מנת לבקרו ונאנס בידו חייב. והני מילי הוא דקיצי דמיה שכבר קצר ופסק דמיו קודם שנטלו. אי נמי כגון כלים קטנים הנמכרים לעולם באיסר איסר ששער שלהם ידוע קדירות או ריחיים של פלפלין שדמיהם קצובים מסתמא ובמס' נדרי' בפ' ארבע נדרים מוקי לה להא דשמואל בזבינא חריפא דהנאת לוקח היא. ואע"ג דתניא התם כוותיה בברייתא דקתני ונאנסו בהליכה חייב ובחזרה פטור מפני שהוא כנושא שכר. לאו דוקא נושא שכר דא"כ לא ליחייב באונסין אלא בגניבה ואבידה וטעמא מאי משום דקיצי דמיה וזבינא חריפא הוא הרי הוא בנטילה זו כמו לוקח גמור אי נמי כמו שואל שכל הנאה שלו שחייב באונסין דכיון חריפא אין כאן הנאה למוכר כלל בנטילתו של זה שהרבה לוקחים ימצא הילכך הוה ליה מוכר כמו משאיל דלית ליה הנאה כלל:

סימן סט

כתב הרב רבי' ברוך זצ"ל מארץ יון הא דשמואל הילכתא היא דהא אמר לעיל לימא דשמואל תנאי היא. ורבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל כתב וה"מ דקיצי דמיה רבותא אשמעינן אפי' לא פסק הדמים עדיין אי קייצי דמים כגון שהשער יוצא חשיב כאילו פסק הדמים וכגון בזבינא חריפא דוקא דכל הנאה דלוקח הויא ולא של מוכר כדמוקי לה בנדרים וה"מ בהליכה אבל בחזירה כשביקרו ולא נתקבל בעיניו ופטור מאונסין וחייב בגניבה ואבידה כשומר שכר והיינו דקתני התם בברייתא ונאנסו בהליכה חייב בחזרה פטור מפני שהוא כנושא שכר אחזרה קאי מפני שהוא כנושא שכר. והכי מוכח בהדיא בהשוכר את האומנין. והא דפירש בקונט' לא דוקא בנושא שכר לאו מילתא דדוקא דוקא קתני עכ"ל. וכבר פירשתי בפ' האומנין:

[**שם**]

מתני' הסיטון שקונה חיטין הרבה ויין ופירות הרבה ומוכר לחטונים. מקנח מידותיו אחד לשלשים יום בשביל שנקבץ היין והשמן ונקרש לתוכו ומתמעטת המידה. בעל הבית שאינו מוכד תדיר כסיטון אחד לשנים עשר חדש שאינו נדבק בו כל כך. ורשב"ג אומר חילוף הדברים סיטון א' לשנה דכיון דמוכר תדיר אין מתייבש המשקה בתוכו כל כך. אבל בעל הבית מקנח כל שלשים דמתוך שאינו מוכר תדיר מתייבש בו השמן שנשאר בכלי ומתמעט' המידה. חנוני מקנח מידותיו פעמים בשנה . דברי הכל היא לפי שהחנוני אינו חייב להטיף ג' טיפין ללוקח. הילכך מה שמשתייר בכלי נדבק בו. ומשתייר הרבה הילכך צריך לקנח תדיר. אבל סיטון ובעל הבית צריך להטיף ג' טיפין ואין משתייר בכלי. וממחה משקלותיו פעם אחת בשבת. וממחה ומקנח כמו מחה דמעה מעל כל פנים. משקלותיו אבני משקל ששקל בהם לח כגון בשר. ומקנח מאזנים על כל משקל ומשקל כל פעם שהוא שוקל שנדבק בו הדבה יותר ממשקל' הילכך על כל ליטרא וליטרא שהוא שוקל צריך לקנח מאזנים. אמר רשב"ג בד"א כל קינוחים הללו בכלי הלח ביין ושמן אבל ביבש פירות כגון כמון ופלפלין אינו צריך:

[**שם ע"ב**]

וחייב להכריע לו המאזנים כיצד הבשר טפח. היה שוקל עין בעין בצמצום כגון במקום שלא נהגו להכריע נותן לו לבד המשקלות גירדומיו אחד מעשרה בלח ואחד מעשרים ביבש. ורישא במקום שנהגו להכריע תחת גירדומיו דאחר מדידה ואתא לאשמועינן דאותה הכרעה ליהוי טפח:

סימן ע

ופי' רבינו שמואל זצ"ל דלפחות מליטרא לא בעי' הכרעה טפח דנפיש יותר מדאי הכרע טפח בדבר קל. מנא הני מילי דצריך ליתן גירדומיו אמר רשב"ג אמר קרא צדק צדק תרדוף צדק משלך ותן לו. וכמה גירדומיו א"ר אבא בר אבא אמר רב אחד מעשרה בליטרא לעשר ליטרא דהיינו חלק אחד ממאה:

[**שם**]

מתני' אחד מעשרה בלח וכו'. איבעיא להו הכי קתני וכן אחד מעשרים ביבש דהיינו חלק אחד לארבע אמות חלקים. או דילמא האי שיעורא דאחד מעשרה קאי נמי אעשרים דיבש וה"ק אחד מעשרה לעשרה דלח וה"ה לעשרים דיבש שנוטל אחר מעשרה במידה כשיש עשרים מידות דהיינו חלק אחד ממאתים. תיקו:

[**דף פ"ט ע"א**]

ת"ר היה מבקש ממנו עשרים ליטרא לא יאמר לו שקול לי אחת אחת והכרע אלא שוקל לו כלם בבת אחת והכרע אחת לכלם. מתני' מקום שנהגו למוד בדקה בקב לא ימוד בגסה במאה דחזי הפסדא דלוקח דאין לו משמת קבין אלא הכרע אחד ואיבד חמש הכרעות ואפי' במקום שמוחקין נמי אי אפשר למוחקו כל כך בצמצום. בגסה לא ימוד בדקה דמפסיד מוכר. למחוק את המידה לגדוש לא ימחוק. תנו רבנן מנין שאין גודשין במקום שמוחקין ואין מוחקין במקום שגודשין ת"ל איפה שלימה. ומנין שאם אמר הריני גודש במקום שמוחקין להוסיף על הדמים והריני מוחק במקום שגודשין לפחות לו מן הדמים מנין שאין שומעין לו ת"ל איפה שלימה וצדק יהיה לך:

סימן עא

כתב הרב רבינו ברוך זצ"ל מארץ יון לאו דאסור לעשו' כן אם היה על תנאי אלא כגון שהיה קונה סתם במקום שמוחקין ואמר גדוש לי. אי נמי קנה סתם במקום שגודשין ובא למחוק. ויש אומרים דאפי' בתנאי אסור לעשות כן. ומנין שאם אמר הריני מוחק וכו' ת"ל אבן שלימה וצדק כלומר שקבלו הוא הצדק עכ"ל. ת"ר מנין שאין מעיינין לשקול לו עין בעין דהיינו בצמצום במקום שמכריעין טפח ואין מכריעין במקום שמעיינין ת"ל אבן שלימה וצדק ומנין שאם אמר הריני מעיין במקום שמכריעין לפחות לו מן הדמים או שאמר הריני מכריע במקום שמעיינין להוסיף לו על הדמים שאין שומעין לו ת"ל אבן שלמה וצדק:

הדרן עלך פרק המוכר את הספינה

פרק יש נוחלין

[**דף קט"ו ע"א**]

בפ' יש נוחלין תנן. סדר נחלות כך הוא איש כי ימות ובן אין לו בן קודם לבת פי' ראובן קודם לדינה אחותו לירש יעקב. וכן כל יוצאי יריכו של ראובן אם מת ראובן קודמין לדינה לירש את יעקב. כגון אם מת ראובן חנוך בנו קודם לדינה אחות לירש את יעקב ובנו של חנוך ובן בנו עד אלף דורות כולם קודמין לדינה. בת קודמת לאתין אם יש למת בת קודמת לאחיו של מת כל יוצאי יריכה של בת קודמת לאחין. אחין קודמין לאחי האב כל יוצאי יריכו של אחין קודמין לאחי האב. ואם יש לאב אחות הן קודמין לאחות והאחות קודמין לאחי האב. כך פי' רשב"ם זצ"ל. זה הכלל כל הקודמין לנחלה ומתו יוצאי יריכו קודמין ועומדין במקומו לירש אותו נחלה ולא שאר קרובי המת יורשין אע"פ שקרובין למת יותר מיוצאי יריכו של אלו. האב קודם לירש בנו או בתו שמתו לכל יוצאי יריכו דהיינו אחי המת. ותניא בריש פרקין ונתת את נחלתו לשארו הקרוב אליו זה האב של מת. ואשמעינן קרא שהאב פעמים יורש את בנו ושארו היינו אמו כדכתיב כי שאר אביך היא וכתיב כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו ולאביו ללמד שהאב של מת קודם לאחיו של מת. כגון שאם מת ראובן בלא בנים יעקב יורשו ולא שמעון אחיו יורשו יכול יהא קודם לבן כלו' יכול יהא יעקב קודם לחנוך בן ראובן. אפילו היכ' דהניח ראובן זרע יירש יעקב ולעולם לא ירש בן ראובן אלא היכא דאין יעקב קיים ת"ל הקרוב אליו קרוב קרוב למת יותר קודם בנחלה ליורשו. והבן של מת כגון חנוך בן ראובן קרוב הוא לראובן יותר מיעקב אביו. מה ראית לרבות את הבן של מת שיהא קודם לאבי המת ולהוציא את האח ולומר שהאב קודם לאת מרבה אני את הבן שבן קם תחת אביו לידיעה ולשדה אחוזה:

[**שם**]

ת"ר בן אין לו אין לי אלא בן. בן הבן ובת הבן במקום שאין שם בן הבן ובן של בת הבן וה"ה לבת של הבת הבן מנין ת"ל אין לו עיין עליו על מת אם יש לו בן או בא מכחו של בן כגון יוצאי יריכו. בת אין לי אלא בת בת הבת ובת הבן ובת של בת הבת וה"ה של בן הבת מנין ת"ל אין לו עיין עליו אם יש לו בת כלל. וכיון דיוצאי יריכה עובר ירך אמו הוא הא כיצד כלומר הא ודאי כי היכי דאמרינן עליו עיין עליו למטה ה"נ אמרינן עיין עליו למעלה שאם כלה זרעו לגמרי העבירנה ליורשי האב למעל' הא כיצד אתה מוצא בכל מקום עיין עליו נחלה ממשמשת והולכת עד ראובן שאם אין לו לא אב ולא אח לא בן אח לא אחות ולא בן אחות ולא בני בניהם עד עולם. ולא אבי האב ולא אחי האב ולא

אחות האב ולא בני אחות האב מחזרין למטה ולמעלה על קרובי אבותיו עד ראובן ולא יתנוהו לקרובי האם:

[**דף קט"ז ע"א**]

בעי רמי בר חמא אבי אביו של מת ואחי האב של מת כלומר זקינו ודודו. היכא דליכא למת לא בן לא בת לא אח ולא אחות איזה מהן קודם כגון אברהם וישמעאל בנכסי עשו. אמר רבא ת"ש האב קודם לכל יוצאי יריכו נמצא אברה' יורש את יצחק מקמי ישמעאל והרי הוא כאילו ירש יצחק את עשו וחוזר אברהם ויורש את יצחק בנו כדאמ' בריש פירקין שהאב קודם לאחין דכי היכי דדרשינן אם אין לו בן עיין עליו. הכי נמי דרשינן בכל הקרובים וגבי מת אבי הבן נמי דרשינן ואם אין לו אב ונתתם את נחלתו לאחיו עיין עליו שאם יש לו ליצחק שום יורש שראוי ליורשו ובא במקומו והיינו אברהם שקודם לישמעאל:

סימן עב

ופסק רבי' שמואל זצ"ל דכן הלכה:

[**שם ע"ב**]

בעי רמי בר חמא אבי האב והאחין של מת דהיינו זקינו ואחיו כגון אברהם ויעקב בנכסי עשו איזה מהם קודם. אמר רבא ת"ש האב קודם לכל יוצאי יריכו ויעקב מיוצאי יריכו של אברהם הוא הילכך אברהם קודם לו בנכסי עשו. ורמי בר חמא אמר לך משום הכי מספקא לי משום דאיכא למימר יוצאי יריכו משמע יוצאי ידך שלו דהיינו בניו מאשתו ולא יוצאי ירך בנו הכי נמי מסתברא דיעקב קודם לאברהם בנכסי אביו. דקתני רישא כל הקודם בנחלה ואיננו כגון יצחק שקודם לאברהם בנכסי עשו אילו היה קיים השתא דליתיה ליצחק יוצאי יריכו קודמין דהיינו יעקב שיורש זכות אביו יצחק שכן הוא הדין. שהרי אם מת יצחק אחר עשו היה יעקב יורשו ולא אברהם דהבנים קודמין לאב כדאמרינן בריש פירקא ה"ה כשמת יצחק מקמי עשו יעקב יורש את זכותו ולא אברהם:

סימן עג

ופסק דבי' שמואל זצ"ל דכן הלכה: וזה פסק של רבינו שמואל זצ"ל והשתא שמעי' מפרקין שסדר נחלות כך הוא. ראובן שמת חנוך ופלוא וחצרון וכרמי בניו יורשין אותו. ואם מת אחד מהן מן הבנים קודם ראובן. ואם אותו הבן הניח בן או בת או בן בת או בת בת עד מאה דורות יורש במקום אביו בנכסי אביו ויטול כאחד מבני ראובן. ואם אין לראובן בנים ולא בני בנים ואף לא בנות בנים אז יורשות בנות ראובן את ראובן ואם לראובן בנות ולא בני בנות ולא בנות בנות עד מאה דורות אז יורש יעקב את ראובן בנו. ואם אין יעקב קיים ונתתם את נחלת ראובן לאחיו בני אביו שמעון לוי ויהודה יוסף

ובנימין. ואם אינם קיימין ונתתם את נחלת ראובן לבני שמעון ולוי. ואם אין להם בנים ולא בני בנים תתנו לבנותיהם או לבנות בנותיהם דבכל מקום יורשין הזכרים וקודמין לנקיבה כדאמ' מקיש ירושה שניה לירושה ראשונה. ואם אין לראובן לא בנים ולא בני אחין שמתו אחיו בלא בנים או שלא היה לו אח מעולם. ונתתם את נחלתו לדינה בת יעקב אחותו מן האב (אחותו מן האב) או לבניה או לבני בניה או לבנות בנותיה עד עולם. ואם אין לראובן אחות ולא בני אחות מן האב ונתתם את נחלתו לאבי אביו דהיינו יצחק. ואם אין יצחק קיים ונתתם את נחלתו של ראובן לעשו בן יצחק שהוא אחי אביו של ראובן. ואם אין עשו קיים ונתתם את נחלת ראובן לאליפז בן עשו או לבניו או לבני בניו. ואם אין בנים לעשו ונתתם את נחלת ראובן לבנות עשו ולבנות בנותיו. ואם אין אחים לאביו של ראובן ונתתם את נחלתו לבנות יצחק דהיינו אחות אביו או לבניהם ולבני בניהם או לבנותיהם ולבנות בנותיהם. ואם אין לאביו של ראובן לא אחים ולא בני אחים לא אחות ולא בנות אחות ונתתם את נחלת ראובן לאברהם לאבי אבי אביו ואם אין לאברהם ונתתם לישמעאל אחי אבי אביו או לבניו של ישמעאל ולבני בניו או לבנותיו ולבני בנותיו. ואם אין ישמעאל ולא בניו קיימין ונתתם את נחלתו לתרח אבי אברהם. ואם אין תרח ונתתם לנחור ולחרן בניו של תרח או לבניהם או לאחותם וליוצאי יריכם וכן לעולם עד אדם הראשון. האב קודם לעולם לאחי האב . ואח ואחות האב קודמין לאבי האב. ואבי האב לאחי אבי האב. האב ולאחותו ואחי אבי האב ואחותו קודמין לאבי אבי האב וכן לעולם. עכ"ל:

[**דף קי"א ע"א**]

תנן האיש את אמו נוחל ולא מנחיל. מנא הני מילי דת"ר כל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל. היאך בת יורשת שני מטות מישראל (שני מטות מישראל). אלא איזו זו זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר ומתו וירשתן שאי אתה מוצא קרובים לה שתקבל נחלה מהן יותר מאביה ואמה וכגון שאביה משבט ראובן ואמה משבט שמעון. וכשנישאת אמה לאביה היו לה אחין לאמה של בת זו שירשו נחלת אביהן. דליכא היסבת נחלת אם משמעון לאביה מראובן בשעת נשואין דלא קפיד קרא אלא שבשעת נשואין תהיה ראויה לירש בנכסי אביה. מיהו ואחר כך מתו אחיה ואחר כך מתו אביה ואמה ולא היה להם כי אם בת זו וירשתו. נמצאת ירושת שני מטות נחלת אביה ממטה שמעון ונחלת אביה ממטה ראובן. ואין לי אלא בת. בן מניין שיורש את אמו דאיכא למימר בהכי קפיד קרא הבן יירש את האב והבת תירש את האם. אמרת ק"ו ומה הבת שהורע כחה בנכסי האב דבן קודם לה יפה כחה בנכסי האם שיורשת את האם. בן שיפה כחו בנכסי האב

אינו דין שיפה כחו בנכסי האם. וממקום שבאת מה להלן בן קודם לבת אף כאן בן קודם לבת. ר' יוסי בר ור' אלעזר בר יוסי אמרו משמיה דר' זכריה בן הקצב אחד הבן ואחד הבת שווין בנכסי האב מאי טעמא דיו לבא מן הדין להיות כנדון. ות"ק אמר קרא מטות מקיש מטה האב למטה האם מה מטה האב בן קודם לבת אף מטה האם בן קודם לבת:

סימן עד

ניתאי שם חכם סבר למיעבד עובדא כר' זכריה בן הקצב דהבן והבת יחלוקו בשוה בנכסי האם א"ל כמאן זכריה בן הקצב אפס זכריה כלומר בטלו דבריו שאין הלכה כמותו. ר' טבלא סבר למיעבד כר' זכריה בן הקצב א"ל ר' נחמן מאי האי א"ל דאמר רב חנינא בר שלמיא משמיה דרב הלכה כר' זכריה בן הקצב א"ל זיל אהדר עובדא למריה ואי לא מפיקנא לך לרב חנינא בר שלמיא מאונין. כלומר משמתינא לך ולא יסייע לך ר' חנינא בר שלמיא. רב הונא בר חייא סבר למיעבד עובדא כר' זכריה בן הקצב א"ל רב נחמן מאי האי א"ל דאמר רב הונא בר חייא אמר רב הלכה כר' זכריה בן הקצב. א"ל אשלח ליה לרב הונא ואודיעו שאתה אומר כן בשמו ואדע אם אמת הוא שאמר רב הונא כן. איכסוף דשמא חזר בו רב המנונא או לא היה סומך על שמועתו. אמר ליה איכו השתא נח נפשיה דרב הונא איתריסת' לקיבלי ולא הייתה הוזד בך. ואיהו רב נחמן כמאן סברוה כי הא דרב ושמואל דאמרי תרוייהו אין הלכה כר' זכריה בן הקצב. ור' ינאי נמי סבר בסמוך שהבן קודם לבת בנכסי האם:

[**שם ע"ב**]

תנן האיש יורש את אשתו מנא הני מילי. דת"ר ונתתם את נחלתו לשארו. שארו זו אשתו מלמד שהבעל יורש את אשתו יכול אף היא תירשנו ת"ל וירש אותה מלמד שהוא יורש אותה ואין היא יורשת אותו:

סימן עה

פי' רבינו שמואל זצ"ל שהאיש יורש את אשתו ואפי' היכא דאיכא בן שהרי הבעל אינו קרוב לה כשאר קרובים שלה שקרובים לה ממשפחתה ואפי' הכי אמרי' שהוא יורש את אשתו. הילכך ודאי לכל הקרובים שלה אמרי' דבעל יורש ולא הם וקודם אפי' לבן. וכן פי' רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל כדבריו. ועוד דקדק מהא דכתיב ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו ודרשינן לקמן בסוף שמעתי' נחלה הראויה לו וירשה בנו אלמא הא דגרס' דראוי היה משום הכי ירשה בנו ובנה אבל מוחזק איהו הוה קדים ליה לפנחס. ופי' רבינו שמואל זצ"ל לקמן דקיימא לן שהבעל יורש את אשתו ואם אין בעל קיים בנה יורשה ואם אין בנה. בתה יורשתה בכל הסדר שכתבנו בפסק שלמעלה עד אדם הראשון:

[דף קי"ג ע"א]

אמר רבי אבהו אמר ר' יוחנן אמר ר' ינאי ומטו בה משמיה דר' יהושע בן קרחה מנין לבעל שאינו נוטל בראוי כבמוחזק. בראוי כגון שמתה אשתו ואחר כך מת אביה דנחלה זו ראויה לה אילו היתה קיימת מנין שלא ירשה הבעל אלא קרוביה מצד האב או בנה יירשנה שהבן יורש את זקינו כדכתיב ואם אין לו בת עיין עליה שבן הבת יורש אביה. כבמוחזק. ירושה שהיא מוחזקת כבר קודם מיתתה כגון שמת אביה ואחר כך מתה היא. מנין שלא יירש שנאמר וסגוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלש ערים בארץ הגלעד . מנין ליאיר שלא היה לו לסגוב אלא מלמד שנשא סגוב אשה ומתה בחיי מורישיה ומתו מורישיה וירשה יאיר ולא סגוב אביו. לפי שאין הבעל נוטל בראוי הוא היה יורשה ולא יאיר בנה שהאב קודם לבנו בירושת אשתו. וירשה יאיר לאשתו נחלה הראויה לו וירשה בנו. ואומר אלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו אשר נתן לו בגבעת אפרים. מנין לפנחס שלא היה לו לאלעזר. אלא מלמד שנשא אשה ומתה בחיי מורישיה ומתו מורישיה וירשה פנחס אשר נתן לו בהר אפרים קא דייק ומשמע שבאו לדין אלעזר ופנחס על עסק ירושה זו לפי שהיתה ראויה לאלעזר וניתנה בב"ר לבנו לפי שאין הבעל נוטל בראוי. מאי ואומר וכי תימא יאיר הוא דאינסיב אינתתיה ומתה וירשה. ת"ש ואלעזר בן אהרן מת. וכי תימא דנפלה ליה משדה חרמים. ת"ש בגבעת פנחס בנו אשר נתן לו נחלה הראויה לו וירשה בנו. והא ליכא למימר דפנחס זבן מיזבן כדאמרי' לעיל דא"כ נמצא' שדה חוזרת ביובל נמצאת אותו צדיק קבור בשאינו שלו. ואע"ג דהשתא נמי של בנו הוי הא לאו זילזול הוי דבשל בנו הוא קבור:

תנן בני אחיות נוחלין ולא מנחילין את אחות אמן שהרי הוא בא מכח האם ואילו מתה דודתו בחיי אמו אמו יורשתה גם הוא יורש את אמו נמצא שבאו לידו נכסי דודתו. ולא מנחילין דכשמת הבן אינו מנחיל לאחות אמו אלא לקרובי אביו דמשפחת אם אינה קרויה משפחה. ועוד דאחות אמו היאך תירשנו. הלא היא באה מכח אחותה שהיא אמו של זה ולא האם יכולה ליורשו כדאמרינן האיש נוחל את אמו ולא מנחיל ק"ו שהיא לא תירש את בן אחותה ובאחיות מן האב מיירי. אבל אחיות מן האם אין נכדה בן אחותה יורש אותה דמשפחת אם הוא. לישנא אחרינא ובני אחיות בני אחותו של ראובן כגון בני דינה נוחלין אותו. שהרי דינה יורשת את אחיה ראובן ובניה באין מכחה. אבל לא מנחילין לראובן שהרי ראובן אחותו דינה בא לירש אותו והלא דינה עצמה אין יורשתו כדאמ' דהאם אינה נוחלת את בניה דמשפחת אב יורש' ולא משפחת האם:

[**שם ע"ב**]

תנא בני אחיות ולא בנות אחיות למאי הילכתא אמר רב ששת ליקדם שקדמו בנים לבנות לירש את דודיהם דתני ר' שמואל בר יצחק קמיה דרב אחא וירש אותה מקיש ירושה שניה לירושה ראשונה מה ירושה ראשונה הכתובה תחילה קודמין לכל היורשים שהבן קודם לכל היורשים שבעול' דכתי' אם אין לו בן. ואם אין לו אחים וכן כולם ו"ו מוסיף על ענין דאשון אף ירושה שניה וה"ה עשירית דבן קודם לבת דאחין קודמין לאחות לירש בנכסי האח והאחות קודמות לאחי האב של מת ואחי האב קודמין לאחות האב. והאחות האב קודמות לבני אחיותיהם. אבל אם שני אחי האב ולזה בנים ולזה בנות אלו יורשין חלק אביהם ואלו יורשות חלק אביהם:

סימן עו

וכן פסק רבינו שמואל זצ"ל: תנן האשה את בנה והאשה את בעלה ואחי האם מנחילין ולא נוחלין. האחין מן האם לא נוחלין ולא מנחילין:

[**דף קי"ד ע"ב**]

האשה את בנה למה לי למיתני מנחל' ולא נוחלת היינו רישא דקתני האיש את אמו נוחל ולא מנחיל. והאשה את בעלה נמי דקתני האיש את אשתו. ואחי האם נמי דקתני דמנחילין לנכדם בני אחותם ולא נוחלין היינו נמי רישא דקתני בני אחות של איש נוחלין את דודם ולא מנחילין. ולמ"ד נמי בני אחיותיהם הך סיפא נמי היינו בני אחיות דכי היכי דהאיש נוחל את דודו ואינו מנחיל הכי נמי נוחל את דודתו ואינו מנחיל. הא קמ"ל דהאשה את בנה דומיא דהאשה את בעלה כלו' להכי תני הך בבא יתירא לאקושי האשה את בנה להאשה את בעלה דבאותו ענין שהאשה מנחלת לבעלה מנחלת נמי לבנה מה אשה את בעלה אין הבעל יורש את אשתו בנחלה הבאה לו ממורישיה בשהיא בקבר אלא בניה יורשה ואם אין לה בן הקרוב למורישה יותר קודם אף האשה את בנה אינה מנחלת לו בראוי לה את לאחר מיתתה כדי שינחיל הוא לקרוביו שמצד אביו ולא מצד אמו כגון שאם מת הבן ואחר כך מתה אמו אין זה הבן שהוא כבר מת ונתון בקבר מקודם מיתת אמו יורש עתה את אמו להנחיל לאחיו מאביו. אלא יורשי אביה יורשין אותה. וסברא היא דכיון דמת בנה מקמי דידה פקע ליה כחו בירושת אמו. ומיהו להכי איצטריך לאשמועינן דלא ירית כשהוא בקבר את אמו. דסד"א לא תסוב כתיב תרי זימני תרוייהו בסיבת הבן. חד למתה אמו מקמי דידית לה. ואידך לאשמועינן דאפילו היכא דמית איהו ברישא. ומת הבן אחריו דהוסבה נחלה לאחיו או לקרוביו מן האב קמ"ל משנה יתירא דלא ירית בראוי וקראי לכדדרשי' לעיל . ובספר גאונים הנקרא ספר חפץ

כתב ואם מת ראובן תחילה ואחר כך מתה אמו אם יש לו בן עומד במקום אביו להנחיל אחיו מאביו. אמר ר' יוחנן משום ר' יהודה בר שמעון אשה יורשת את בנה דבר תורה דאמר קרא מטות מקיש מטה האם למטה האב מה מטה האב יורש את בנו אף מטה האם אשה יורשת את בנה. וליתא אלא כמתני' קיימא לן:

סימן עז

ושילהי מי שמת לקמן אסיקו רב ששת ורב אחא בר מניומי ואביי שאין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב. הילכך הכי הילכתא:

[**דף קי"ד ע"א**]

איתמר קנין עד אימתי חוזר. ה"ג עד אימתי וכן בפר"ח זצ"ל בין במתנת בריא בין במתנת שכיב מרע במקצת שנותן מקצת ומשייר קצת דאית בה קנין מיירי. וקא בעי עד אימתי יכול לחזור בו מקנינו ולבטלו דהא לא גמר ומקני מיד שלא לקיים התנאים שיפרש אחריכם או אם ירצה לחזור בו מיד שיוכל לחזור דקים להו לרבנן דאדעתא דהכי מקני אינש שיתן ללבו אחרי כן וידע אם אפשר בקנין זה לעשותו קנין גמור. רבה אמר כל זמן שיושבין דאדעתא דהכי אקני ליה על מנת שאם לא יחזור בו באותו מעמד אבל אם יחזור יבטל. ורב יוסף אמר כל זמן שעוסקין באותו ענין של אותה מתנה. אמר רב יוסף כוותי דידי מסתברא דאמר רב יהודה אמר רב שלשה שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין ובמתנת שכיב מרע במקצת ובקנין מיירי דאינו יכול לחזור. ואי ס"ד כל זמן שיושבין ניחוש דילמא הדר ביה ואמאי קאמר רצו עושין דמשמע באותו מעמד ואע"פ שיושבין עדיין עושין דין גמור ואמאי הא כיון דיכול לחזור בו ויבטל הדין לא הוי דין. אלא ש"מ כל זמן שעוסקין באותו ענין. א"ל רב אשי אמריתה לשמעתא קמיה דרב כהנא ולרב יוסף מי ניחא ניחוש דילמא הדר ביה. אלא מאי אית לך למימר דסליק מעניינא לעניינא שפסקו מאותו ענין ודברו בענינים ובמעשים אחרים ואז אם רצו עושין דין אבל כל זמן שעוסקין באותו ענין אין עושין הכא נמי דקמו הדור :

[**שם ע"ב**]

והילכתא כוותיה דרב יוסף בשדה ענין ומחצה. בפ"ק אמר רב יוסף מצי א"ל מעלינ' לך בנכסי דבי בר מריון. ענין הא דאמרן. ומחצה לקמן בפ' מי שמת ההוא דאמר לדביתהו נכסיי ליך ולבריך ואמר רב יוסף קנאי פלגא דדרש והיתה לאהרן ולבניו :

[**דף קט"ז ע"ב**]

תנן שהיה צלפחד בכור והיה ראוי ליטול פי שנים עם אחיו בנכסי חפר. ואף על פי שאין הבכור נוטל בראוי ארץ ישראל מוחזקת ליוצאי מצרים כדאמ' בגמ' ובמי שהחזיק

חפר בחלקו דמי. ואפי' אם מת צלפחד בחיי חפר נמצא צלפחד יורש פי שנים בכל אשר ימצא לחפר כי הוא ראשית אונו ואע"פ כשמת חפר לא היה צלפחד קיים אפילו הכי בנותיו היו יורשות חלק בכורת צלפחד בנכסי חפר כי היכי דיורשות חלק פשיטו' בנכסי חפר כדתניא בהדיא בתוספתא דבכורות כיצד אין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק. מת אביו בחיי אבי אביו נוטל פי שנים מנכסי אביו ואין נוטל פי שנים מנכסי אבי אביו. כגון יעקב שמת בחיי יצחק הרי ראובן הבכור נוטל בנכסי יעקב פי שנים אבל לא בנכסי יצחק זקינו. שהרי אפי' אם היה קיים כשמת יצחק לא היה יעקב נוטל פי שנים שהרי פשוט הוא. הילכך ראובן הבא לירש מכח יעקב בנכסי יצחק לא יטול אלא חלק פשיטותו של אביו. ואם היה אביו בכור אף הוא נוטל פי שנים בנכסי אבי אביו. שאם היה יעקב בכור אע"פ שמת בחיי יצחק הרי בא ראובן ונוטל בכורת חלק יעקב אביו בנכסי אביו יצחק שהבן במקום האב עומד בין לחלק בכורה בין לחלק פשיטות. וה"ה לבנות צלפחד בנכסי חפר. והכי נמי מיתניא בהדיא בירושלמי ואמרי' נמי התם רשב"ל אמר בשם אבא כהן בר רבא נאמר משפט גבי כפילא ונאמר משפט גבי לענין פשיטה מה משפט לענין פשיטה אתה רואה את הבן לקיים ליטול פשיטת אבא אף לענין כפילא אתה רואה הבן כאילו קיים ליטול כפילת אבא:

סימן עח

מפירושי רבינו חננאל זצ"ל למדתי זאת וכן הלכה. כך פי' רבינו שמואל זצ"ל. ובספר גאונים הנקרא ספר חפץ. כתב פסק דינא דמר רב יהודאי גאון ראובן הוו ליה בני ובת קטנה שכיב בכור בחיי אבוהי ושבק בני וברת ושבק ראובן אבוהון וקא תבעין בני בריה ראובן חלק בכורה דאבוהון. דינא הוא דשקלין בני דבריה חלק בכורה ואע"ג דשכיב אבוהון בחיי דראובן ובת בכור אין לה עישור נכסי אלא בנכסי אביה ואי בעאן מסלקין ליה בזוזי ויהבין לבעלה בדמי נסבא. עכ"ל הגאון ז"ל:

סימן עט

למדנו מכאן שראוי שאין הבכור נוטל פי שנים היינו שראוי לבוא למוריש לבכור כגון שהיה ראוי לבוא ליעקב המוריש את ראובן בכורו. אבל מת הבכור בחיי אביו ואחר כך מת אביו. הואיל שאבי הבכור היה מוחזק כשמת בכורו הרי בן הבכור נוטל פי שנים בנכסי אבי הבכור. ותנן בפ' יש בכור לנחלה הבכור נוטל פי שנים מנכסי האב ואינו נוטל פי שנים מנכסי האם ואינו נוטל בשבח ולא בראוי בבמוחזק. ופרש"י זצ"ל בנכסים שלא היה אביהם מוחזק בהן בשעת מיתתו אבל ראויין הן ליפול לו בירושה ונפלו להן לאחר זמן אין הבכור נוטל בהן פי שנים. ותנן נמי התם בסיפא ולא האשה בכתובתה ולא הבנות במזונותיהם ולא היבם. כולן אין נוטלין בשבח ולא בראוי כבמוחזק ואמרי'

בגמ' לאתויי מאי נכסי דאבא אבא. ופרש"י זצ"ל התם אם היה אבי אביהם חי בשעת מיתת אביהן והיו נכסים ראויים ליפול להם כשימות. אע"ג דודאי עתידין ליפול להן ואפי' יש לו בן אחר הסיבו לו חלק אביהן וסד"א כבמוחזק דמי וקמ"ל סיפא דראוי הוי דאי מרישא הוה אמינא דאוי דקתני רישא דאין הבכור נוטל בו כגון שנפלו להם נכסי אחי אביהם שהיו לו בנים בשעת מיתת אביהן של אלו ומתו בניו ואחר כך מת הוא דנכסים לא היו ראויין להם בשעת מיתת אביהם אלא מספק. עכ"ל. ומדלא אוקי בגמ' יתורא דסיפא כגון שאם היה יעקב בכור ומת בחיי יצחק אביו שוב מת יצחק שאין ראובן פשוטו של יעקב נוטל פי שנים בנכסי יצחק. ש"מ דכל כי האי גוונא שקיל פי שנים כפי' רבינו שמואל זצ"ל. כך נראה בעיני:

[**דף קכ"ג ע"ב**]

ת"ר בכור בן כהן נוטל פי שנים בזרוע ובלחיים ובקיבה. היכי דמי אי דאתא ליד אבוהון פשיטא ואי דלא אתא ליד אבוהון ראוי הוא ואין הבכור נוטל פי שנים בראוי כבמוחזק. אמרי במכרי כהונה ולויה עסקי' ודאשתחיט בחיי אבוהון וקסבר מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין. פי' רבי' שמואל ז"ל שאנשי העיר קרוביו ומכיריו של כהן זה ומזכין לו זיכוי גמור במתנות בהמותיהם מיד כשנשחטו קודם שנפרשו מן הבהמה בחיי אבוהון ודאי כמאן דאתו לידיה בטיבלייהו דאמרי' בשחיט' חולין פ' הזרוע דקנו להו כהן אי אתו לידיה בטיבלייהו דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין. והכא נמי ביון דאישתחיט בחיי אבוהון והם מכיריו של בהן זה ומרעיו ומאוהביו אע"פ שלא הופרשו עדיין הרי הם כאילו באו לידו שאלו אוהביו גמרו ומקנו לי' המתנות כשהן עדיין בתוך הבהמה ודאי כמי שהחזיק בהן בחייו עכ"ל. וקצת לבי מגמגם בלשונו שבתחילה פי' שמזכין לו זיכוי גמור משמע שאינו נוטל פי שנים אלא א"כ זיכו לו לאביו זיכוי גמור. ושוב פירש כיון שהן אוהביו וריעיו ויודעיו ומכיריו גמרו ומקנו ליה משמע מסתמא הקנו לו אע"פ שלא עשו זיכוי גמור. ורבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל הביא מפ' כל הגט דתנן המלוה מעות את הכהן ואת הלוי להיות מפריש עליהן. ואוקימנא בגמ' במכרי כהונה ולוייה ואע"ג דלא מטי לידיה משמע דיכול להקנות. והתם אע"ג דלא הופרשו עדיין. מיהו היכא דוקא דאישתחיט בחיי אבוהון דאי לא שחיט הדי מת . וכן נמי אמרי' בהזהב ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר יש לך בידי רשאי לעשות תרומת מעשר על מקום אחר ומוקי לה אע"ג דלא נטלו עדיין וטעמא משום דכל מתנות כהונה מועטת היא ואסור לחזור בו ואפילו בדברים בעלמא. ואע"פ שאם היה חוזר בו בדיעבד היה יכול. מיהו כל זמן שלא חזר בו יכול לסמוך עליו שיכול להפריש לעשות תרומת מעשר כאילו כבר באו לידו

משום דשארית ישראל לא יעשו עולה להיות חוזר במקום שאסור לחזור בו. וכן הכא הואיל ונשחטו בחייו חשבינן ליה כאלו בא לידו להיות מוחזק להחזיק חלק בכורה לבכור. ותימא לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל ולרבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל דמאי שייך הכא למימר כמי שהורמו דמיין לענין זרוע והלחיים והקיבה דמבוררין הן וכמפורשין דמו לגבי תרומות ומעשרות הוא דשייך למימר הכי דכל זמן שאינו מבורר מה יתן לכהן וכל זמן שלא הופרשו אין שם תרומה חלה עליהם אלא שם טבל משום ישראל שנפלו לו מבית אבי אמו כהן אינו זוכה בתרומה ומעשר שבהן כמי שהורמו כי ההיא דפ' האיש מקדש . ותו קשיא לי אני המחבר דאוקימנא להא ברייתא אליבא דרבי והתם בהאיש מקדש תניא הגונב טבלו של חבירו משלם לו דמי כולו דברי רבי ר' יוסי בר יהודה אומר אינו משלא אלא דמי חולין שבו. ואסקי' התם לחד לישנא לכולי עלמא מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמי והכא בדשמואל קמיפלגי דאמר חיטה אחת פוטר' את הכרי וכו' . מעתה קשיא דר' אדר'. ומתוך זאת הקושיא מיתרצא לי תמיהא דכוות' ופיר' סוגייתי' דאע"ג דסבר ר' לענין תרומות דמתנות שלא כמי שלא הורמו דמיין. (וכן) הני מילי התם משום דאין מבוררין. אבל זרוע והלחיים והקיבה דמבוררין וכמפורשין דמו ודאי כמי שהורמו דמיין. וכן לכולהו תנאי סברי לענין תרומ' ומעשר לאו כמי שהורמו דמיין ולהכי איצטריך הכא למיתני בבריית' דסברי כמי שהורמו דמיין:

סימן פ

ושמעינן נמי דלענין הזרוע והלחיים והקיבה כולי עלמ' כמי שהורמו דמיין וש"מ דהכי הילכתא. הילכך בכור בן כהן נוטל פי שנים בזרוע והלחיים והקיבה וכדאוקי' במכרי כהונה:

סימן פא

ויש לי ללמוד מיכן על אדם שעישר ממונו או נתן ממונו לצדקה כך בלא עישור וזכה לעני ואחר כך מת העני. בכור בן עני נוטל פי שנים אם היה קרובו או ריעו או אוהבו שהיה רגיל ליתן לו כל שעה צדקה ומעשר מכיון שהפריש מעותיו לצדקה או למעשר זכה העני זה בחלקו שהיה רגיל ליתן לו ואע"פ שלא בא לידו דהא אינו יכול לחזור בו. כך נראה בעיני:

[**שם**]

ת"ר הניח להן אביהן פרה ביד אחר מושכרת למחצי' שכר או מוחכרת בדבר קצוב עד זמן פלוני או שהיתה רועה באפר פי' באחו וילדה בכור נוטל פי שנים בהאי ולד הואיל ושבחא דממילא הוא. ודמי כאילו הוחזק בהן אביהן. אבל הני בתים ונטעו כרמים דהאי שבח על ידי יתומים הוא ולאו ממילא אין הבכור נוטל פי שנים. ואוקימנא דמוחכרת

ומושכרת ביד אחר בשבא דממילא קא מיירי שאין היתומים מעלין לה מזונות דומיא דרועה באפר שהוא שבחא דממילא שמתפרנסת מעשב השדה:

[**דף קכ"ד ע"א**]

ומנו ר' היא דסבר הבכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים ממילא לאחר מיתת אביהן. ופליגי רבנן עליה. אבל כשהשביחו הנכסים יורשין הכל מודים שאין הבכור נוטל פי שנים. אמר רב פפא הניח להם אביהם דיקלא קטן ואלים שנתעבה אחרי כן וכן הניח להם ארעא ואסקא אחרי כן שירטון וזבל ונתיפתה דכולי עלמא בין ר' ובין רבנן לא פליגי דשקיל בה בכור פי שנים ועדיין שמן עליהן. כי פליגי בחבורה שהניח להם שחת ונעשו אחרי כן שבלים טובים. וכן הניח להם שלופפי דקלים שהפריח פירות ונעשו אחרי כן תמרים דר' סבר שבחא דממיל' הוא ושקיל. ורבנן סברי אישתני העשב להיות חיטים והפרחים להיות תמרים ודבר אחר ושם אחר הוא ולא שקיל. אמר רבא והילכתא אסור לעשות כן כדברי ר' ואם עשה עשוי:

סימן פב

פי' רבינו שמואל זצ"ל אהאי הילכתא לא סמכי' אלא הילכתא כרב פפא דהוא בתראה לקמן בשמעתין:

[**דף קכ"ה ע"ב**]

אמר רב פפא הילכתא אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק ואין הבכור נוטל במלוה בין שגבו קרקע בין שגבו מעות ובמלוה שעמו פלגי. ופי' רבי' שמואל זצ"ל בראוי ממש כגון לירש את הבעל את אשתו בקבר בנחלה שנפלה לה לאחר מיתתה אתא רב פפא לאשמועינן דלא ירית דהא כולי עלמא מודו דלא ירית דילפינן מקראי בפרקין דלעיל . אבל בראוי דפליגי ביה רבי ורבנן כגון חפורה והוו שובלי שלחופי והוו תמרי לא אתא לאשמועינן דאין הבעל נוטל אלא ודאי הבעל נוטל שהרי כשמתה היא יורש הוא את כל נכסיה שהיתה היא מוחזקת בהם וכי גדלי פירי ברשותיה גדלי דנהי דפליגי רבנן בבכור. התם היינו טעמא כדאמ' לעיל לתת לו מתנה קרייה רחמנא מה מתנה עד דאתיא לידיה אף חלק בכורה נמי עד דאתיא לידיה. אבל גבי בעל ליכא למימר הכי ועוד דאפי' בכור בכי האי גוונא היכא דליכא יורש אחר אלא הוא יורש כל נכסי אביו הכל מודים שיורש ואפילו שבח הראוי דהא כי אשבח ברשותיה אשבח. ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק כרבנן כגון שלחופי והוו תמרי שנשתנה שמו ע"י שבח ששבח אחר מיתת אביו. אבל דיקלא ואלים וארעא ואסקא שירטון שהרי עדיין שמן עליהן הכל מודים דשקיל חלק

בכורה. אבל ענבים ובצרום לא שקיל בכור פי שנים אפילו לר' ואפי' שעדיין לא נשתנה שמן מפני שבח שהשביחו יתומים הכל מודים דלא שקיל בכור פ"ש:

[**שם**]

ואין הבכור נוטל פי שנים במלוה ואפי' בשטר בין שגבו קרקע בין שגבו מעות. דלאו האי קרקע ולאו הני מעות שביק להו אבוהון והוו להו ראוי. ואי תפשי עלה משכון אפי' לרב פפא בכור שקיל פי שנים. דקיי"ל בע"ח קונה משכון. ובמלוה שעמו שהבכור נתחייב לאביו פלגי חלק בכורה ביניהו. איהו מעכב פלגא ונותן לאחיו פלגא דהוה ליה ממון המוטל בספק דחולקין דאין ידוע אי חשיב מוחזק לאביו שהבכור רוצה לשעבד נכסיו לגמרי ובעין גמר ומקני ליה לאביו נכסיו כדי שיהא אביו מוחזק בהך מלוה ויטול בה פי שנים או דילמא לא שנא משאר מלוה הילכך פלגי. ומסתברא לי היכא דתפש עלה משכון ושקיל בכור פי שנים אפי' ברבית דהואיל וקונה המשכון הרי נשתעבד לו גם לריבית. ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל אלא שקיל בעל מלות אשתו אפי' מנכסי מלוג שלה כשהיא תחתיו כדמוכח בשור שנגח ד' וה' דאינו יורש נזקי אשתו משום דהוי כמלוה. דתניא הכה את האשה ויצאו ילדיה נותן נזק צעד לאשה ודמי ולדות לבעל אין הבעל נותן ליורשיו ואין האשה נותנת ליורשיה ואוקמ' רבה ורב נחמן בגרושה. ופרכינן למה להו לרבה ולרב נחמן לאוקמי בגרושה לוקמה מר כדאית ליה ומר כדאית ליה לעיל בשמעתין נוקמ' רבה כגון שגבו בית דין מעות מן המזיק לשלם לה נזק וצער דאע"פ שנתחייב לה מחיים לא עדיף ממלוה בשטר דאמר רבה גבו יורשין מעות מן הלוה שהלוה לו אביהן אין הבכור נוטל פי שנים דקרקע לא הניח להן אביהן והוי ראוי. ושנינן ה"מ דאיפליגו רבה ורב נחמן לעיל בשמעתין אליבא דבני מערבא דשלחו מתם בכור נוטל פי שנים במלוה ולא בריבית ואוקי' אליבא דרבנן דפליגי עליה דרבי דאמ' אין הבכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהם דאי ר' אפילו בריבית נמי שקיל דשבחא דאתי ממילא הוא וכי מוקמי' בגרושה אליבא דר'. הא למדת דלרבנן דהילכתא כוותייהו אינו יורש נזקי אשתו אליבא דרבה כשגבו מעות ואליבא דרב נחמן כשגבו קרקע. מיהו לית הילכת' כתרוייהו אלא כדפסיק רב פפא דאין הבכור נוטל פי שנים במלוה בין שגבו קרקע בין שגבו מעות הילכך יורש נזקי אשתו משום דהוי כמלוה דאפי' שאם היו באים לידה בחייה היה עליה תורת נכסי מלוג כדתנן בפ' מציאת האשה גבי בושתה ופגמה ילקח בהן קרקע והבעל אוכל פירות הילכך אין הבעל יורש מלות אשתו. אע"פ שאם היתה באה לידה בחייה היה לה דין נכסי מלוג. והא דנקט הכא דאין הבכור נוטל פי שנים במלוה ושבק הבעל דאיירי ביה לאו משום דסבירא ליה שהבעל

שקיל במלוה דהא ודאי לא שקיל כדפרי'. אלא להכי נקט בכור גבי פיסקא דמלוה משום דלגבי בכור איפלגו בה אמוראי לעיל בשמעתין ולא איצטריך נמי למיתני דבכור אינו נוטל בראוי דמתני' היא בפ' יש בכור לנחלה . אבל בעל שאינו נוטל בראוי לא מצינו לא משנה ולא ברייתא בשום מקום אלא מימר' היא דלעיל ר' אבהו א"ר יוחנן א"ר ינאי משמיה דר' יהושע בן קרחה מנין לבעל חוב שאינו נוטל בראוי כבמוחזק:

סימן פג

נראה לר' יצחק בר שמואל זצ"ל שהאשה גובה כתובתה ממלוה אע"פ שאינה נוטלת לא בשבח ולא בראוי. כדתנן בבכורות אפי' הכי ממלוה גובה כדתנן בהכותב מי שמת והניחו בעל חוב ויורשין והיה לו פקדון או מלוה ביד אחרים ר' טרפון אומר ינתנו לכושל שבהם ר' עקיבה אומר אין מרחמין בדין אלא ינתנו ליורשין שכולן צריכין שבועה ואין היורשין צריכין שבועה ואמ' בגמ' מאי לכושל שבהן. ר' יוסי בר חנינא אמר לכושל שבראי' ר' יוחנן אמר לכתובת אשה משום חינה. ואפי' לר' יוסי בר חנינא מודה דאם היתה אשה כושל שבראיה נותנין לה. ואפי' לר' עקיבה לא פליג אלא משום דכולן צריכין שבועה ואין היורשין צריכין שבועה הא אי לאו דצריכין שבועה היתה גובה והויא המלוה מוחזקת לענין כתובה ולא ראוי. מיהו רבי' שמשון בר אברהם זצ"ל אין נראה לו ראיה ברורה מהתם דלעולם אם גבו היורשין את המלוה בין קרקע בין מעות אינה גובה מהם משום דהוה ליה ראוי. וכשהמלוה ביד אחרים יפה כחה לגבות אע"פ שהוא ראוי כי היכי דיפה כח המלוה והאשה לגבות אע"פ שהם מטלטלי דיתמי. ואע"ג דמטלטלי דיתמי והם ביד יתמי לא משתעבדי לבעל חוב ולכתובת אשה אעפ"י שהפקדון ביד אחרים או מלוה בעל חוב ואשה גבו מהם משום דמלוה אינו גובה מן היורשין יפו כחן לגבות ממטלטלי שהן מלוה או פקדון ביד אחרים. גבי כתובת אשה נמי יפו כחה לגבות מן המלוה שהם ביד אחרים אע"פ שהוא ראוי אבל גבו היתומין את המלוה הכי נמי דלא גביא כתובתה מינייהו בין שגבו קרקע בין שגבו מעות. ונראה בעיני דלא דמי דודאי מטלטלי דיתמי שזכו בהם היתומים לא משתעבדי לכתובתה ולבעל חוב אבל מטלטלי שלא זכו בהן היתומים והם מלוה או פקדון ביד אחרים היורשים והאשה ובעל חוב כולן שוין בהן. הילכך איפלגו ר' טרפון ור' עקיבה למי ינתנו. אבל לענין דין ראוי הואיל ותנן בפרק יש בכור לנחלה שאין אשה נוטלת בראוי או מלוה ראוי היא. היאך היא גובה מן הלוה ומה יפוי כח שייך כאן הואיל ואין לה זכייה מן התורה בזו המלוה. אלא ודאי ש"מ דמלוה לענין כתובת אשה מוחזקת היא ולא ראוי הילכך גובה כתובתה ממלוה לא שנא מן הלוה ולא שנא מן היתומין שגבו מן הלוה. ועוד יש להביא מהא דאמר רב נחמן אמר

רבה בר אבוה יתומין שגבו קרקע בחובת אביהם בעל חוב חוזר וגובה אותה מהן. ומפרש רבא טעמא בפרק כל שעה משום דכי היכי דמשתעבד לאבוהון משתעבד נמי לבעל חוב מדר' נתן והאי טעמא נמי שייך בכתובה. ולא נהירא לי למימר דאקילו רבנן בכתובה שלא תגבה כדאמ' בפ' יש בכור דקתני שאין האשה נוטלת בכתובתה בשבח. ופרכי' והאמר שמואל בעל חוב גובה את השבח. אמר ר' אבא מקולי כתובה שנו כאן דאטו בחדא מחתא מחתינהו. אלא נראה דהלכה למעשה כדברי רבי' יצחק זצ"ל שהאשה גובה כתובתה ממלוה לא שנא מן הלוה לא שנא מן היתומים שגבו. ונראה לרבי' שמשון בר אברהם זצ"ל שלפי דברי רבי' יצחק זצ"ל שאומר שהאשה גובה כתובתה ממלוה ולא חשיבא דאוי לגבי כתובה אלא מוחזק השתא דתקון רבותינו הגאונים זצ"ל שגובין אשה ובעלי חובין ממטלטלי של יתומין כיון דנעשו מטלטלי כמקרקעי א"כ בין גבו קרקע בין גבו מעות גובה מהן כתובתה. וא"ת היכי גביא כתובתה ממלוה שביד אחרים והא תניא בפ' האשה שנפלו לה נכסים הרי שהיה נושה בחבירו מנה והניח שומרת יבם לא יאמר הואיל ואני יורש החזקתי אלא מוציאין מידו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. ואמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחומי זו היא משנה. ואמ' מאי טעמא אילימא משום דהוה ליה מטלטלי ומטלטלי לא משתעבדי לכתובה דילמא ר' מאיר היא דאמר ואלא משום דאמר לה לאו בעלת דברים דידי את דילמא ר' נתן היא דתניא ר' נתן אומר מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה ת"ל ונתן לאשר אשם לו. ולא אשכחן תנא דמחמיר תרי חומרי בכתובה שימכור מטלטלי משתעבדי לכתובה וגם שמוציאין מזה ונותנין לזה. אמר רבא היינו דשמעינן ליה לאביי דאמר זו אינה משנה אלא ודאי אין מוציאין מידו. א"כ מהאי נמי לא תגבה כתובת אשה ממלוה שביד אחרים:

סימן פד

ואומר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דשאני רבא דבשעת מיתת הבעל מיד באת לידי גיבוי כתובתה ואין הלוה והנפקד מוחזקים בהם מפני שיש בידה מיד לישבע על כתובתה וליטול ואין זה נקרא מוציאין מיד זה ונותנין לזה מידי דהוה אהניח פירות תלושין דקתני בהכותב כל הקודם בהם זכה. אבל גבי יבם שלא באתה לידי גבייה שאין לה לגבות כתובה עד שיחלוץ לה לא גביא ממטלטלי אלא מדר' נתן הילכך לא גביא. דלא עבדינן תרי חומרי בכתובה. ותו דהתם אין היורשין מוחזקין מן הפקדון והמלוה. אבל היבם הרי הוא מוחזק במלוה שהרי הוא חייב ואפילו היו אחרים חייבים חשיבנא ליבם מוחזק דבמקום אחין קאי ואחיו היינו חושבין לו כמוחזק דדוקא היכא דמית קתני

שיתנו לכושל שבהן המלוה והפקדון דלא חשבינן יורשין במוחזקין אבל לא מת חשבינן לדידיה במוחזק ממה שחייבים לו וכן היבם לכך צריך מדר' נתן:

תנן ירשו שטר חוב דהיינו מלוה בשטר בכור נוטל פי שנים דכיון דמוחזק בשטר וע"פ השטר גובין את המלוה הרי הוא כאילו השטר השביח ורבי היא ולא רבנן וליתא. יצא עליהם שטר חוב שהיה אביהם חייב לאחרים בכור נותן פי שנים מילתא באנפי נפשה היא ודברי הכל ואפילו לא ירשו שטר חוב מיידי בכור נותן פי שנים כי היכי דנוטל פי שנים שאותם הנכסים נשתעבדו כולן למלוה. ואם אמר איני נוטל פי שנים מכל ירושת אבי שהריני מוחל חלק בכורה ואטול חלק כפשוט ולפיכך לא אשלם למלוה פי שנים אלא כנגד מה שאני נוטל וכשתובעו זה המלוה לדין אין הב"ד יכולין לכופו לפרוע אלא חלק פשיטותו ונפקא מינה שצריך זה המלוה לתבוע את אחיו של זה בדין. ואם אין יכול לכופו מפסיד אם הלכו למדינת הים אין מורידין לבעל חוב בקרקע עד דשמעינן ב"ד טענת האחין דמה ידעין איזו טענה יש להם דשמא יטענו פרענו לו או שמא שטר פרוע:

סימן פה

ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל פי' דנפקא מינה אם היתומים קטנים ואין יכול לדון עמהם הבעל חוב ולא קאמר איני נוטל שמוחל לגמרי דא"כ תפשוט מהא כמ"ד לקמן יש לו לבכור קודם חלוקה הואיל ויכול למחול אלא אינו רוצה עכשיו ליטול חלק בכורה עד פעם אחרת כשירצה ליטול. ופי' רבינו שמואל שיש מפרשי' ואם אמר איני נוטל פי שנים שיש בשטר חוב שיש לאבי על אחרים וגם איני נותן בשטר חוב היוצא עליו פי שנים רשאי. ושיבוש גמור הוא. שהרי השטר היוצא על אביהם אין דינו לגבות על אחרים דבר דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב אלא ממקרקעי הוא דגבי. הילכך אף על פי שמחל חלק בכורה מן השטר של אביו כיון דבקרקעות הוא נוטל פי שנים חייב להחזיר לו למלוה פי שנים:

[**תניא** אין הבכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסי' לאחר מיתת אביהן אבל לא בשבח שהשביחו יתומים לאחר מיתת אביהם מ"ט דרבנן אמר קרא לתת לו פי שנים מתנה קרייה רחמנא מה מתנה עד דמטיא לידיה אף חלק בכורה עד דמטי' לידיה ורבי אמר קרא פי שנים מקיש חלק בכורה לחלק פשוט מה חלק פשוט אע"ג דלא מטא לידיה אף חלק בכורה אע"ג דלא מטיא לידי'] ורבנן נמי הא כתיב פי שנים ההוא דיהבי' ליה אחד מיצרא:

סימן פו

פי' רבינו שמואל זצ"ל שני חלקים שלו יטול במקום אחד בחלק פשוט אם יטול בלא גורל חלק פשוט שהוא חלק א' במקום אחד נוטל. ונפקא מינה דכל מקום שנפל לו

הגורל בחלק פשוט שם יטול בלא גורל חלק בכורה. ואם הם שני אחין ושלש שדות לא יפילו שלשה גורלות שנים לבכור ואחד לפשוט שהרי אם יפול חלק הפשוט בשדה אמצעי לא יזכה בו דנמצא הבכור בשני מקומות אלא שני גורלות יפילו ויטילו שני שדות החיצונות ואיזה שיעלה לבכור יקח ויטול גם האמצעי שאצלו עמו. וכן הלכה:

[**שם**]

ההוא דאמר להו נכסיי לסיבתי לזקנתי אני נותן כל נכסי אם אביו או אם אמו ובתרה לירתיי כלומר אחר מות זקנתי לא ירשו יורשיה בנה או בתה או אביה או אחיה אלא יורשים שלי כגון בני או בתי או אחי. הויא ליה להההוא גברא חד ברתא דנסיבא ושכיבא בחיי בעלה ובחיי סיבתא. בתר דשכיב' אתא בעל וקתבע לפי שבשעת צוואת המת היתה בתו קיימת וכמי שאמר כל נכסיי לסיבתא ובתראה לבתי דמי דהיינו ירתיי והיה הבעל רוצה לירש זכות אשתו. אמר רב הונא לירתיי ולירית ירתיי. ורב ענן אמר לירתיי ולא ירתי ירתיי. דהכי קאמר לאותם יורשים שהיו לי בעולם בשעת שתמות הזקינה אני נותן כל נכסיי כגון אם היתה בתו קיימת או אחיו או אביו. אבל היכא דליכא ירתיי אחר מות הזקינה נשארו הנכסים ביד יורשי הזקינה. שלחו מתם הילכת' כרב ענן דבעל לא ירית ולא מטעמיה דאילו לרב ענן סבר דאע"ג דהוה ליה ברא וברתה דהוה לי ירתי ירתיי קאמר רב ענן. דההוא ברא לא ירית ונשארו הנכסים ביד יורשי הזקנה. ולא היא אילו הוה לה ברא לברתא ירית ובעל היינו טעמא דלא ירית דהוה ליה ראוי ולא משום דהוה ליה ירית ירתיי. וטעמא דרב הונא פי' ר' אלעזר דכל לאחריו כאומר מעכשיו דמי. וכיון דאמר ובתרה לירתיי דהיינו לבת דהיינו כמי שאמר מיד אני נותן גוף הקרקע לבתי אלא שזקינתי תאכל פירות בחייה ואחר כך תקח בתי או הבא מכחה את הנכסים דחשיב ליה רב הונא לגבי בת במתנה מהיום ולאחר מיתה הילכך הויא גם זו הבת מוחזקת בחייה בהני נכסים וכי קא ירית בעל שפיר קא ירית במוחזק. אמר רבה מסתברא טעמא דבני מערבא דחשיבי להו ראוי לגבי בת ולא מוחזק דהא אי קדים וזבנה זביניה זביני. וכשתמות הזקינה אפי' אם תהיה הבת קיימת לא תטול כלום כדאמרי' לקמן בפרקין נכסיי לך ואחריך לפלוני אם קדם הראשון ומכר מה שמכר מכר ואין לשני אלא מה ששייר הראשון ואם לא שייר כלום לא שקיל מידי. הילכך בעל לא ירית דאשתו לא הוחזקה כלל בהני נכסים בחיי הזקנה היתה יכולה למוכרה לגמרי (שהרי) מה שאין בן במתנה מהיום ולאחר מיתה. נמצא שהגוף של קרקע לא הוחזק לבת בחיי הזקנה:

סימן פז

וכן הלכה כבני מערבא:

[**דף קכ"ו ע"א**]

אמר רב הונא אמר רב אסי בכור שמיחה מיחה:

סימן פח

פי' רבינו שמואל אע"ג דאוקימנא לדברי הכל דאין הבכור נוטל פי שנים בשבח שהשביחו לאחר מיתת אביהן. מיהו אם לא מיחה ואמר אל תשביחו חלקי אלא נחלוק מיד ואשביח אני שני חלקים שלי ואטולכל שבחו. ואם נתיאשו מלחלוק והשביחו הנכסים הרי מיחה בהם ויטול פי שנים. אמר רבה מסתברא טעמא דרב אסי ויטול הבכור פי שנים בשבח ששבחו יתומים בשביל מחאתו כשמיחה בענבים מחוברים ובצרום ולא רצו לחלוק או זיתים היו מחוברים כשמיחה בהם ומסקום והשביחו היתומים בבצירה ובמסיקה. אבל דרכום על מנת לזכות הם בשבח דריכה לא שקיל בכור פי שנים. ורב יוסף אמר אפילו דרכום ואוקימנא דנותנין לו דמי היזק ענבה קודם שנשפך היין או נתקלקל שאין שוה בדמי ענבים שנוטל פי שנים בדמים שהיו שווים ענבים דכיון דמיחה בהם לא הוה להו לדרוך ענבים שלו ומשלמין לו דמי ענבים ומר אמר חדא ומא"ח ולא פליגי:

[**שם**]

אמר רב הונא בכור שנטל חלק אחד מן השדות כאחד מאחיו חלק פשיטות ויתר ומחל חלק בכורה. רב פפא משמיה דרבא אמר ויתר באותה שדה קסבר אין לו למכור קודם חלוקה בחלק בכורה לא לתת ולא למכור ומאי דאתא לידיה חלק מאותה שדה מצי מחיל ואידך לא אחיל דלא מצי מחיל. רב פפא משמיה דרבא אמר ויתר בכל הנכסים כולן קסבר יש לו לבכור קודם חלוקה ואנן סהדי דמחיל בהא אחיל נמי בהא. ופסקינן והילכתא יש לו לבכור קודם חלוקה. ואם מכר או מחל או נטל חלק אחד בפשוט ויתר בכל הנכסים כולם משום דמתנה קרייה רחמנא וכשמת האב נתונה לבכור:

[**שם ע"ב**]

מר זוטרא מרישנא פלג בצנא דפלפלי בהדי אחוה סל מלא פלפלין חילק עם אחיו בשוה אתא לקמיה דרב אשי א"ל הואיל ויתרתה במקצתה ויתרתה בכל הנכסים כולן. והשתא דקיימא לן יש לבכור קודם חלוקה בכור שמכר כל השדה קודם חלוקה חלק בכורתו מכור לו חלק פשיטתו ולא חלק אחיו. וכ"ש אם מכר חלק בכורתו בפי' דהוי מכור כדמוכח בעובדא דההוא בכור דזבין נכסי דידיה ודפשוט מקמי דנפלוג בהדי אחוה. וא"ת היכי פסקינן דיש לו לבכור קודם חלוקה והא פסקי' לעיל דמלוה הויא ראוי והיינו

כרבנן דאי ר' הא אמר לעיל בכור נוטל פי שנים במלוה ורבנן סברי דאינו נוטל בשבח דמתנה קרייה רחמנא עד דמטיא לידיה אלמא דאין לבכור קודם חלוקה:

סימן פט

פי' רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דעיקר טעמייהו דרבנן מבכל אשר ימצא לו כדתניא רב נחמן בשאר ספרי דבי רב בכל אשר ימצא לו פרט לשבח נכסים ששיבחו לאחר מיתת אביהם. דאי לא כתב אלא לתת גרידא ה"א דאתא למימר שאם אמר איני נותן ואיני נוטל רשאי. ואי לא כתב נמי אלא בכל אשר ימצא לו הוה מוקמי' ליה לאפוקי שבח שהשביחו יורשי' השתא דכתיבי תרוייהו ממעטי דבר שאינו מצוי דקרייה רחמנא מתנה. אבל דבר המצוי לא ממעטי דשפיר הוי ברשו' קודם חלוקה. וא"ת וכשנטל חלק כפשוט אמאי ויתר בכל הנכסים ואפי' מחל בפירוש באמירה בעלמא בלא קנין במאי קני. י"ל דלהכי קרייה רחמנא מתנה דבאמירה בעלמא אם אינו רוצה לקבלה יכול להסתלק. אי נמי קיימא לן מחיל' אינה צריכה קנין:

[**שם**]

מתני' האומר איש פלוני בני שהוא בכור לא יטול פי שנים אי נמי איש פלוני בני פשוט לא יירש עם אחיו אין שומעין לו שהתנה על מה שכתוב בתורה. לימא מתניתין דלא כר' יהודה דאי ר' יהודה הא אמר בדבר שבממון תנאו קיים. דתניא האומר לאשה התקדשי לי על מנת שאין ליך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו בטל דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר בדבר שבממון תנאו קיים. פי' רבינו שמואל זצ"ל ואנן קיימא לן ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה. אפי' תימא ר' יהודה עד כאן לא קאמר ר' יהודה אלא דקא מחלה שעל מנת כן קיבלה הקידושין ובההיא [הנאה] דמקדש לה מחלה ליה דכיון דקיבלתו לקידושין מיני' נתרצית למחול. אבל הכא מי מחיל מה הנאה לבן שימחול ואע"פ ששתק הבן אין זו מחילה דאינו רוצה להכעיס את אביו ולא גרסי' מי ידע דמחיל. עכ"ל:

סימן צ

הילכך הלכה כמתני'. ומשמע מלשונו אבל אם מחל הבן בפירוש הויא מחילה וכפי זה צריך לו לומר דבבכורה קמיירי שיכול הבן למחול משום דמתנה קרייה רחמנא וכשמת האב נתונה לבכור ויכול למחול כדפי' רבינו שמואל זצ"ל לעיל גבי בכור שנטל חלק כפשוט. מיהו מעיקרא פריך מפני שהאב מתנה אבל בירושה ליכא למימר דמיירי דאפי' הוה מחיל הבן בפירוש ומתנה שלא יירש לא הויא מחילה כההיא דלעיל בחזקת הבתים דא"ר כהנא נחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר מתנה עליה שלא יירשנה וכדרבא דאמר רבא כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו. ופרשב"ם כלומר באיזו נחלה מועיל לו התנאי בנחלה הבאה בתקנת חכמים כדרבא דנחלה דאורייתא כגון דין ודברים

אין לי בירושת אבי כשימות לא יועיל לו התנאי דבעל כרחו שלו יהיה אלא אם כן יתתנו לאחרים בלשון מתנה וכן פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל התם דלהכי מייתי כדרבא. ותנן נמי בהכותב כתב לה דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהן ובפירות פירותיהן בחייך ובמותך אינו יכול בחייה ואם מתה אינו יורשה רשב"ג אומר אם מתה יירשנה מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה ואמרי' בגמרא דקסבר ירושת הבעל דאורייתא. אבל קשיא לי מאי שנא מכסות לר' יהוד' שהוא דאוריי' שדבריו קיימים והתם לא קרייה רחמנא מתנה:

[**שם**]

אמר רב יוסף האומר איש פלוני בני בכורי הוא מהימנינן ליה לאב ויטול פי שנים בני בכור לא יטול פי שנים דילמא בוכרא דאימא הוא. פי' רבינו שמואל זצ"ל דאפילו לרבנן דפליגי אדר' יהודה לקמן בשמעתין ואמרי אינו נאמן ה"מ דמוחזק לן דלאו בכור הוא אבל בדלא מוחזק לן מודו דנאמן כדאמרי' לקמן אלא לרבנן יכיר למה לי בצריך הכרה. אבל אמר איש פלוני בני בכור ולא אמר בכורי לא יטול פי שנים דדילמא בוכרא דאימי' קאמר והוי בכור לנחלה אבל לא לכהן דלא הוי ראשית אונו ומספיקא לא יהבינן ליה פי שנים. ואפי' אם תפס מפקינן מיניה דלא קרינן ביה יכיר לאחרים דהא אכתי מספקא לן. עכ"ל:

סימן צא

סובר דתפיסה בספק לא מהניא. ותנן נמי ספק בכורה אחד בכור אדם ואחד בכור בהמה בין טמאין בין טהורין המוציא מחבירו עליו הראיה. ואמר עולא בפ"ק דב"מ דאם תקפו כהן מוציאין אותה מידו. וההיא דהשואל גבי משכיר בית לחבירו לשנה ונתעברה השנה וא"ל בשנים עשר זהובים מדינר זהב לחדש יחלקו חדש העיבור. ואמר שמואל בבא באמצע החדש עסקינן אבל בא בתחלת החדש כולו למשכיר בא בסוף החדש כולו לשוכר. השתא הואיל כשבא בתחלת החדש כולו למשכיר ש"מ ברשות משכיר קיימא. א"כ בא בסוף החדש אמאי כולו לשוכר הא הואיל ועל השוכר להביא ראיה אמאי בסוף החדש שלו. ההיא פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דהואיל ולא בא המשכיר עד סוף החדש אודויי אודי ליה לשוכר. וההיא דפ"ב דכתובות דת"ר שנים שהיו חתומים על השטר ומתו ובאו שנים מן השוק ואמרו ידענו שכתב ידן הוא זה אבל אנוסים היו קטנים היו פסולי עדות היו הרי אלו נאמנים. אם יש עדים שהוא כתב ידן או שהיה כתב ידן יוצא ממקום אחר משטר שקרא עליו ערעור והוחזק בב"ד אין נאמנין. ופרכינן ומגבינן ביה ואמאי תרי ותרי נינהו ואוקמה רב נחמן דאוקי תרי בהדי תרי ואוקמא ממונא בחזקת

מריה ופרש"י זצ"ל והא דקתני בברייתא אין נאמנין לאו דליהוי שטרא מעליא למיגבי ביה אלא דלא קרעי' ליה ואי תפיס מדידיה והדר אתי האי תבע מיניה לא מפקינן מיניה והשתא אמאי לא מפקינן דכיון דמן הדין המוציא מחבירו עליו הדאי' דאוקי ממונא בחזקת מריה כי תפיס אמאי לא מפקי' מיניה. מאי שנא מספק בכורות. ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דמיירי כשתפס מעיקרא קודם בואם לדין דאכתי לא נולד הספק. אי נמי לפי שהוא טוען ברי דחייב לו ואפי' תפס לאחר שבאו לב"ד:

[**שם**]

ההוא דאתא לקמיה דרבא בר חנן וא"ל מוחזק אני בזה בכור א"ל מנא ידעת א"ל דהוו קרו ליה בוכרא סוכלא ודילמא בוכרא דאימא הוא דכל בוכרא דאימא סוכלא קרו ליה. פי' רבינו שמואל זצ"ל ועד אחר עמו. בוכרא סוכלא בכור שוטה ולא משום שטותו אלא לפי שאינו בכור גמור כמו הדס שוטה שאינו כשר. ההוא דאתא לקמיה דר' חנינא א"ל מוחזק אני בזה שהוא בכור א"ל דכי הוו אתו לקמיה דאבוה החוששים בעיניהם אמר להו זילו לגבי שכחת ברי דבוכרא הוא ומאסי רוקיה. ודילמא בוכרא דאימיה הוא גמירי בוכרא דאבא מאסי רוקיה בוכרא דאימא לא מאסי רוקיה. פי' רבינו שמואל זצ"ל ועד אחר היה עמו:

[**שם**]

אמר רב אמי בכור שנולד טומטום ולאחר זמן נקרע ונמצא זכר אינו נוטל פי שנים מאי טעמא דאמר קרא והיה הבן הבכור עד שיהא בן משעת הוויה. פי' רבינו שמואל זצ"ל וכ"ש אנדרוגינוס:

[**דף קכ"ז ע"א**]

[**אמימר** אמר אף אינו ממעט בחלק בכורה] ויש שם ששה מנים סמי מכאן טומטום הבכור נוטל פי שנים ד' מנים כפשוט נמצא חלק בכורה ב' מנים וחוזרים וחולקים הד' מנים הנותרים שלשתם. נמצא הבכור נוטל ג' מנים ושליש מנה והפשוט והטומטום נוטלים כל אחד מנה ושליש. אבל אי הוה ממעט לא היה נוטל בכורה אלא ג' מנים פי שנים כנגד כל אחד מאי טעמא וילדו לו בנים עד שיהא בן משעת לידה. אמר אביי הילכתא כוותיה דר' אמי. והיה הבן ולא טומטום הבכור ולא ספק. בשלמא הבן ולא טומטום כדר' אמי אלא הבכור ולא ספק לאפוקי מאי. לאפוקי מדדרש רבא דדרש רבא שתי נשים של איש אחד שילדו שני זכרים במחבא כותבין הרשאה זה לזה. א"ל רב פפא לרבא והא שלח רבין באגרתיה דבר זה שאלתי לכל רבותיי ולא אמרו לי דבר ברם כך אמרו משמיה דר' ינאי הוכרו ולבסוף נתערבו כותבין הרשאה זה לזה לא הוכרו ולבסוף

נתערבו אין כותבין הרשאה זה לזה. הדר אוקי רבא אמורא עליה ודרש דברי' שאמרתי לפניכם טעות הן בידי ברם כך אמרו משמיה דר' ינאי הוכרו ולבסוף נתערבו כותבין הרשאה זה לזה ואתי חד מינייהו ותבע חלק בכורה מן האחין אם בכור אני תנו לי בשביל עצמי ואם לאו תנו לי בשביל אחי שהרי נתן לי חלקו. ופסקינן לעיל יש לבכור קודם חלוקה ויכול למוכרה וליתנה לחלק בכורה לכל מי שירצה. לא הוכרו ולבסוף נתערבו אין כותבין הרשאה זה לזה:

סימן צב

פי' רבינו שמואל זצ"ל שמעינן מהכא דהכי הילכתא דאם הוכרו ולבסוף נתערבו דכותבין רשות זה לזה:

בפרק יוצא דופן תנן תינוק בן יום אחר נוחל ומנחיל. וכתב בספר חפץ למאי הילכתא אמר מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא לומר שהוא ממעט בחלק בכורה היכי משכחת לה כגון דאית ליה לראובן בכור ופשוט וילדה איתתיה ברא בצפרא ושכיב ראובן לאורתא ושכיב ההוא ינוקא למחר לא תימא דהני נכסי דראובן בכור שקיל ליה חולקין ופשוט חד חולקא אלא כיון דחיה דההוא בתר אבוהי חדא שעתא אחזוקי אחזיק ליה בנכסי וכי מייתי ירתוהי תרוייהו לחולקה. כיצד פלגי להו לנכסיה לארבעה חולקין שקיל נמי פלגא ופשוט ריבעא ואידך ריבעא פלגי תרוייהו בשוה. ודוקא ילוד אבל עובר במעי אמו לא דכתי' וילדו לו אין שאין ילוד לא. ואמר מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא בן שנולד לאחר מיתת האב אינו ממעט חלק בכורה מאי טעמא וילדו לו בנים וליכא היכי משכחת לה כגון דהוה ליה בכור ופשוט ושכיב כדמעבריה איתתי' ובתר דשכיב יליד בן האי בן דאתיליד אחר מיתת אביו אינו ממעט חלק בכורה. כיצד שבק אבוהי מאה וחמשין זוזי שקיל בכור חמשין זוזין בחלק בכורתו והנך מאה זוזי פלגי לה בתלתא חולקין שוה בשוה ביניהם. ואמר מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא בכור שנולד אחר מות אביו אינו נוטל פי שנים מאי טעמא בעינן יכיר וליכא והיכי משכחת לה כגון שהיו לו שתי נשים מעוברות ושכיב וילידא חדא מינייהו מקמי אידך לענין חמש סלעין מיחייב דבפטר רחם תלה רחמנא אבל לענין פי שנים לא שקיל. עכ"ל:

סימן צג

ואסקינן בפ' יוצא דופן והילכתא ככל הני לישני דמר ברי' דרב יוסף משמיה דרבא. לעיל בפרקין תנו רבנן לתת לו פי שנים פי שנים כאחד וכן המסקנא דפי שנים כאחד שקיל כנגד אחד מן האחין נוטל פי שנים שאם היו שם חמשה אחין חולקין הנכסים בששה חלקים ונוטל הבכור פי שנים מהם. ותנן לעיל שהבן נוטל פי שנים בנכסי האב ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם. ויליף לה רבא לעיל גמ' דהא יורש את אמו דאמר קרא

ולו משפט הבכורה לאיש ולא לאשה. ואלמון שנשא בתולה. כתוב בספר חפץ ואלמון שנשא בתולה וילדה ממנו בכור חייב לפדותו דפטר רחם תלה רחמנא אבל פי שנים אינו נוטל בבכורה דכתי' ראשית אונו ולא ראשית אונה:

[**שם**]

שלחו ליה בני אקרא דאגמא לשמואל היו מוחזקין בו שהוא בכור ולאו בעדים שראו שנולד קודם לאחין דא"כ אין האב נאמן אלא בקול בעלמא כעין שאמרנו לעיל דהוו קרו ליה בוכרא ואמר אביו על אחד מן הבנים שהוא בכור מהו מי מהימנינן לאב במקום חזקה שמכחשת את דבריו או לא. שלחו ליה כותבין הרשאה זה לזה משום דמספקא ליה אי כר' יהודה אי כרבנן:

[**שם ע"ב**]

דתניא יכיר יכירנו לאחרים מיכן אמר ר' יהוד' נאמן אדם לומר זה בני בכור אע"פ שמוחזק' בבכור אחר. וכשם שנאמן אדם לומר זה בני בכור כך נאמן אדם לומר זה בני בן גרושה הוא ובן חלוצה הוא. וסברא היא מדכתי' יכיר מה לי בכור ומה לי לדבר אחר וחכמים אומרים אינו נאמן לא בבכור ולא בחלל וכגון שמוחזקים באדם שהוא בכור. א"ל רב נחמן בר יצחק לרבא בשלמא לר' יהודה היינו דכתי' יכיר אלא לרבנן יכיר למה לי. בצריך היכרא כגון שבאו מחדש לכאן ואין מוחזקין באחר מהן מי הבכור ומי הפשוט התם ודאי אב מהימן. כך פירש רבינו שמואל זצ"ל:

סימן צד

הילכך לפי דבריו כל היכא דלא ידעי' ביה אי בכור הוא ואם לאו וליכא לא עדים ולא קול נאמן עליו האב לכולי עלמא. אבל היכא דאיכא קול שזה בכור ואמר האב על אחר שהוא בכור בהא פליגי דלר' יהודה נאמן האב ולרבנן אינו נאמן. והא דת"ר לא היו מוחזקין בו שהוא בכור ואמר ר' אבא שהוא נאמן היו מוחזקים שאינו בכור ואמר אביו בכור הוא אינו נאמן. ואמרי' רישא ר' יהודה וסיפא רבנן דבמקום חזקה לא מהימני לאב. יש לפרש רישא ר' יהודה נמי וסיפא רבנן דוקא. ורבינו שלמה זצ"ל פי' בפ' בתרא דקידושין דרבנן לא פליגי אדר' יהודה אלא בבן גרושה או בבן חלוצה אבל בבכור מודו ליה דנאמן אדם לומר זה בני בכור משמע דרבנן פליגי עליה דר' יהודה דוקא קאמר ליה ומשמע נמי לישנא דוכשם שנאמן אדם לומר כו' דכי היכי דנאמן לומר שבן קטן הבכור אע"פ שעושה אחרים ממזרים על ידי כך הכי נמי נאמן לומר זה בני בן גרושה ובן חלוצה וחכמים אומרים אינו נאמן לפסול בניו כלל. והוא הדין נמי לר' יהודה שהיה נאמן לפסול האחרים בלא דכרת הבכור כדתנן בעשרה יוחסין האומר זה בני ממזר אינו

נאמן ר' יהודה אומר נאמן ואמרי' בנמ' כדתניא יכירנו לאחרים מיכן אמר ר' יהודה. והתם במתני' לא איירי בבכור כלל. ומשמע נמי דנאמן נמי לפסול בניו מדכתי' יכיר כדפי' רבינו שמואל זצ"ל. והרב ר' אליהו זצ"ל פירש כיצד שנואה בנישואיה כגון חייבי לאוין. ומשמע ליה קרא הכי כי את הבכור בן השנואה יכיר שהוא בן השנואה דהיינו בן גרושה. מיהו לישנא דכשם משמע דמנאמנות בכור יכיר נפיק. ותו קשה דקאמר אלא לרבנן יכיר למה לי בצריך הכרה. דהשתא תירץ דאיצטריך יכיר על הבכור עצמו. אבל על מה שהוא בן שנואה דהיינו בן גרושה לא תירץ כלום לרבנן. ויש לומר שאינו חושש אלא ליישב למה לי יכיר כלל. ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל מביא ראיה להרב ר' אליהו זצ"ל דאמרי' בירושלמי בפ' עשרה יוחסין גבי האומר זה בני ממזר תמן תנינן האומר זה בני בכור ר' אבהו בשם ר' יוחנן לתת לו ולא ליקח ממנו. תמה ר' יוסי לא מתני' היא אפילו שניהם אומרים על עובד שבמעיה ממזר הוא אינה נאמנת. דילמא על ר' יהודה איתמרת דר' יהודה נאמנין עליו ר' אבהו בשם ר' יוחנן לתת לו אבל לא ליקח ממנו. אמר ר' חזקיה עוד היא מתני' בכור יכיר בן השנואה יכיר. ומפרש הכי שתמיהת ר' יוסי על דברי ר' יוחנן שדרש לתת לו אבל לא ליקח הימנו. (אמר ר' חזקיה עוד היא מתני' בכור יכיר בן השנואה יכיר. ומפדש הכי שתמיהת ר' יוסי על דברי ר' יוחנן שדרש לתת לו אבל לא ליקח הימנו) פירוש לגרע כחו ולפוסלו ולומר שהוא ממזר או בן גרושה או בן חלוצה מה חידוש משמעינן ר' יוחנן והלא משנתי' היא זו אפי' שניהם. ומתרץ על ר' יהודה איתמר מילתיה דרבי יוחנן להקשות על דברי ר' יהודה שאמר שהוא נאמן לפוסלו ועל זה מביא ר' יוחנן מן הפסוק שאין לו להיות נאמן. ור' חזקיה מתרץ דברי ר' יהודה שלא יקשה לו מן הפסוק ויאמר עוד היא מתני' פי' עוד יש ברייתא מלבד דברי ר' יהודה שמפרש טעמא של ר' יהודה אי נמי ה"פ עוד היא מתני' דמילתיה קיימת כי יש לתרץ דלא ליקשי ליה קרא מדכתי' בכור יכיר בן השנואה יכיר:

סימן צה

ופסק ר"ת זצ"ל והלכות גדולות דקיי"ל כר' יהודה מדקאמר לקמן שלח ליה ר' אבא לר' יוסף בר חמא האומר על תינוק בין הבנים נאמן. ור' יוחנן אמר אינו נאמן כרבנן. דאמ' התם הילכתא כדשלח ר' אבא לר' יוסף בר חמא ולאפוקי מדר' יוחנן. אלמא הלכה כר' יהודה דנאמן לומר על תינוק בין הבנים שהוא בכור וממילא נעשים הגדולים ממזרים על כך. ודוקא כי האי גוונא נאמן לפסול בניו. אבל היכא שאומר זה בני ממזר בלא הכרת בכור. או שאומר זה בני בן גרושה בן חלוצה בלא הכר' בכור בהא ודאי אין הלכה כר' יהודה. ואפי' לפי הירוש' יש ליישב זה הפסק ולומר בן השנואה יכיר דוקא ע"י הכרת

בכור. ורבי' יצחק בר שמואל זצ"ל אומר דהלכה כר' יהודה דנאמן לפסול את בנו בלא הכרת בכורה כדאמ' בהחולץ מעשח באחד שבא לפני ר' יהודה ואמר לו נתגיירתי ביני ובין עצמי אמר לו נאמן אתה לפסול את עצמך ואי אתה נאמן לפסול בניך. ופריך והתניא ר' יהודה אומר יכיר יכירנו לאחרים וכו'. ואמר רב נחמן בר יצחק ה"ק לדבריך גוי אתה ואין עדות לגוי משמע הא אם היה עדות לגוי היה נאמן לפסול את בניו ולומר שהם מגוי אע"פ שלא היה פוסלם ע"י בכורה:

סימן צו

וכן פסק בשאלתות דרב אחאי בפרשה וארא וזה לשונו. מהכא איכא למישמע דהלכה כר' יהודה דנאמן אבריה. מדפסיק הלכה כרב נחמן דאמר אין עדות לגוי הא לגוי גוי מהימן. והרב ר' אלחנן זצ"ל היה אומר כי יש לדחות דפסול דהכא שייך לענין הכרת בכורה שהיה נאמן לפוסלו לענין שלא יטול חלק בכורה. והילכך כיון דשייך עדות האב לענין בכורה איכא למימר נמי דנאמן לפסול בניו בעדות תינוק בין הבנים. וממילא נאמן גם לפוסלם מאחר שאנו מאמינים שנתגייר בינו לבין עצמו לענין בכורה. ורבינו שמשון בר אברהם זצ"ל אומר דלא דמי לתינוק בין הבנים דהתם הוא עושה האחד בכור. אבל הכא אינו עושה בכור לא זה ולא זה. הילכך לא היה לו להיות נאמן כאן. אי לאו דקאמר טעמא דנאמן בלא הכרת בכור. ופי' רבינו שמואל זצ"ל בההוא נאמן על תינוק בין הבנים נאמן כר' יהודה ואע"ג דמוחזק לן באחד שהוא בכור אפילו הכי אב נאמן. והכי הילכתא דהא פסקינן לקמן הילכתא כדשלח ר' אבא דאמ' לקמן לאפוקי מדרבי יוחנן. וש"מ אם הוחזק אחד מן הבנים בבכורה בחיי האב אע"פ שלא אמר אביו זה בני בכור נוטל פי שנים שלא נחלקו ר' יהודה וחכמים אלא במוחזק שאחד בכור ואמר אביו על המוחזק בפשוט שהוא בכור והתם אמר ר' יהודה נאמן אדם לבטל החזקה. אבל אם לא אמר האב על אחד שהוא בכור אפי' ר' יהודה מודה שהחזקה קיימת. דאי לא תימא הכי הוה ליה למימר הכי ר' יהודה אומר כל בכור שלא הכירו אביו ואמו זהו בכורי אינו נוטל פי שנים אלא מדלא תני הכי ש"מ כדאמרי' עכ"ל. ופרכי' אדרבנן דאוקמו ליכיר בצריך הכרה כדפי' לעיל ופרכי' למאי הילכתא אי למיתבא ליה פי שנים אמאי צריך יכיר סברא הוא דנאמן מיגו דאי בעי יהיב ליה מתנה ומוקמי' בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס. פי' רש"י זצ"ל מתנה ונכסים איצטריך יכיר שיטול בהם פי שנים דבהנהו ליכא מיגו אפי' לר' מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ה"מ נכסים שנופלים לו בשעה שיש לו כח ליתנם לאחרים אבל גוסס אינו יכול לדבר ואין בו כח ליתן. והילכך לא מצי אקנינהו מקמי דאתי לידיה דהא אפי' כשבאו לידו אינו יכול להקנותם וכ"ש מקודם לכן עכ"ל.

ורבינו חננאל פי' בנכסי' שנפלו לו כשהוא גוסס שאז הוא אינו יכול להקנותם לפי שרוב גוססין למיתה וכמת הוא חשוב ולענין בכורה מוחזק הוא. ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל אומר דזה הפי' לא יתכן כי על כרחין טעמ' דרוב גוססין למיתה אין לו לבעל המתנה ונתינת הגט. דהא שחוט ומגוייד בצומת הגידין קרוב למיתה לרבנן כמו גוסס ואין לחיים אפי' מיעוט כמו מגוססין אלא כולן למיתה ואפי' הכי נותנין גט כדאיתא במי שאחזו . והרב ר' יואל בר יצחק הלוי מבון זצ"ל הקשה לפי' רבינו שמואל זצ"ל שפי' מפני שאינו יכול לדבר א"כ אמאי לא נקט חולה שנשתתק ואינו מכוין לומר ג' פעמים על לאו לאו ועל הן הן כשבודקין אותו למשאות ולמתנות. ומתוך כך היה נראה לי שמתנת גוסס לא הויא נתינה שהוא חשוב כמת כפר"ח זצ"ל והיה רוצה לפסוק שגוסס אינו נותן גט אפי' דעתו מיושבת. ומילולו נכון. ומשיב עליו הרב ר' אלחנן זצ"ל דסמוך למיתה מיבעי ליה למינקט שדעתו משתנה אחרי כן כי באותו (שרוצה) שסופו להשתפות יש מינו ולא צריך קרא דיכיר וסתם גוסס שאינו יכול לדבר ולרמז כן הוא כי מתוך אותו הטירוף הוא מת. אבל שנשתתק או בריא שנשתטה אין משמע שלא ישתפה אחר כך כי אין סתמא שלא להשתפות ולכך יכול להקנות שנפלו לו אז. ועוד תירץ רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל שאפילו לא היה סתם משתטה ומשתתק שאינו יכול ליבדק סופו להשתפו' עדיף ליה למינקט גוסס דשכיח מחמת מיתה ככל סתם בני אדם אבל שתוק ושטות שאין סופו יכול ליבדק שאינו מחמת מיתה אינו מצוי רק במועטין:

סימן צז

הילכך נראה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל שהגוסס שדעתו מיושבת עליו ומילולו נכון שנותן מתנה ונותן גט. וכן השיב רבינו יהודה בר קלונימוס בר מאיר זצ"ל והרב ר' מאיר אחיו זצ"ל שהגוסס ודעתו מיושבת עליו ומילולו נכון שנותן גט. וכן השיב הרב ר' אליעזר ממיץ זצ"ל מדאמ' שחט בו שנים ורמז ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו וינתנו ואין לך בברור למות יותר מזה. ואם ברמיזתו כותבין כ"ש באמירתו. ובתוספתא תניא ראוהו מגוייד או צלוב ואמר כתבו גט לאשתי כותבין ונותנין כל זמן שהנשמה תלויה ובנכסים שנפלו כשהוא גוסס אין לטעות כלל שהתלמוד דבר בהווה שגוסס אינו ראוי לתת שאינו מדבר ובגוסס דתקיף ליה עלמא טובא מיירי שאינו יכול לא לדבר ולא לרמז ואע"פ שיש גוסס ראוי לתת במדבר או רומז התלמוד שרצה לומר באינו בר דיבור ורמיזה אפקיה בלשון גוסס. עכ"ל:

סימן צח

אעפ"י שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט. נראה בעיני אני המחבר שהגוס מגרש דתנן פרק התקבל בראשונה היו אומרים היוצא בקולר ואמר כתבו גט

לאשתי הרי אלו יכתבו וינתנו חזרו לומר אף המפרש והיוצא בשיירא ר' שמעון שזורי אומר אף המסוכן ומייתי לה בהקומץ ובפ' בהמה המקשה ובפ' אע"פ ושם פרש"י זצ"ל המסוכן הגוסס הא למדת שהגוסס מגרש. ותו מיהא הרי זה גיטך שעה אחת קודם מיתתו אסורה לאכול בתרומה מיד ואין לך שאינו גוסס סמוך ליציא' הנשמה שעה אחת. ואעפ"כ הוי גט ש"מ שהגוסס מגרש. דאע"ג דמסר לה בעוד שהיה בריא מ"מ לא היה מועיל אם גוסס כמת כשם שאין גט לאחר מיתה. אפי' בא לידו בעודו בריא. הילכך הגוסס שדעתו מיושבת עליו ומילולו נכון הרי זה נותן מתנה ומגרש אשתו בגט:

[**שם**]

אמר רבי יוחנן אמר בני הוא וחזר ואמר עבדי הוא בין תוך כדי דיבור בין לאחר זמן אינו נאמן. אמר עבדי הוא וחזר ואמר בני הוא נאמן מאי טעמא שיש לפרש דבריו דהאי דקרי בראשון עבד דמשמש ליה כעבדא. היה עובד על בית מכס ואמר בני וחזר ואמר עבדי נאמן דמעיקרא הוו קרי ליה בני משום יראת המכס. עבדי וחזר ואמר בני אינו נאמן דאילו היה בנו לא הי' אומר למוכסים שהוא עבדו. מיתיבי היה משמשו כבן מלביש ומנעיל מכניס ומוציא אבל לא עבודת עבד ואמר בני הוא וחזר ואמר עבדי הוא אינו נאמן. היה משמשו כעבד ואמר עבדי הוא וחזר ואמר בני הוא אינו נאמן. וקשיא לר' יוחנן מסיפא. אמר רב נחמן בר יצחק התם בברייתא כגון דקרי ליה עבדא מצרמאה מאי עבדא מצרמאה מצר עבדא מאה זוזי כלומר עבד גמור הוא לו שסמוכין הוא לו עליו מאה דינרין כלומר ששוה מאה דינרין:

סימן צט

בפ' עשרה יוחסין ת"ר נאמנין היו לומר זה כהן וזה לוי זה נתין וזה ממזר. בד"א שלא קרא עליו ערעור אבל קרא עליו ערעור אינן נאמנין ואוקימנא ערעור תרי ואבע"א ערעור דחד הואיל וליכא חזקה דכשרות. ופסק בספר חפץ דקיימא לן עד חד:

אמר רב נחמן שלשה נאמנין על הבכור אלו הן חיה אביו ואמו. חיה לאלתר. אמו כל שבעה. אביו לעולם. כדתניא יכיר יכירנו לאחרים. מיכן אמר רב יהודה . בבכורות תנן יש בכור לנחלה ליטול פי שנים ואינו בכור לכהן לתת פדיונו לכהן ה' סלעין. בכור לכהן ואינו לנחלה. יש בכור לנחלה ולכהן. ויש שאינו בכור לא לכהן ולא לנחלה. איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן. הבא אחר הנפלים אע"פ שיצא ראשו של נפל חי. כגון שהיו תאומים אחד נפל ואחר שכלו לו חדשיו והוציא את ראשו חי והחזירו ובא חבירו וקדמו ויצא זה האחרון בכור הראשון לא הפסידו אע"ג דראש שהוציא חשובה לידה מעולה מאי טעמא דגבי נחלה כתיב ראשית אונו מי שלב אביו דוה עליו מת. יצא נפל שהוציא

ראשון ראשון דלאו כילוד דלאו בר קיימא הוא ואין לבו דוה עליו. אבל לענין בהן פטור האי ולד אחרון דבפטר רחם תליא רחמנא והאי ראשו פטר את הרחם. ובן תשעה שיצא ראשו מת והחזירו ויצא אחיו. הרי אחיו בכור לנחלה דהא ראשון לא חשיב שאין לבו דוה עליו. ולענין כהן פטר רחם הוא. אבל יצא ראשו בן תשעה חי ואחר כך החזירו ומת בכור לנחלה נמי לא הוי זה הבא אחריו. ושמואל דאמר בגמ' אין הראש פוטר בנפלים והבא אחריו בכור לכהן. איתותב וליתא. וה"ה אם יצא הנפל כולו הבא אחריו בכור לנחלה. אמר רשב"ל פדחת פוטרת בכל מקום שחשובה לדיה מיציאת פדחת חוץ מן הנחלה. שאם בן תשעה חי הוציא פדחתו והחזירו הבא אחריו הוי בכור לנחלה עד שיוציא את ראשו. ור' יוחנן אמר אף לנחלה דפדחת נמי הוי הכירא והבא אחריו לא הוי בכור לנחלה:

סימן ק

וקיימא לן כר' יוחנן דכל ר' יוחנן ורשב"ל הלכה כר' יוחנן. ותו דשקיל וטרי לביה :

מתני' המפלה כמין בהמה חיה ועוף הבא אחריהן בכור לנחלה ואין הלב דוה אחריהן. אבל פטר רחם מיהא הוי דברי ר' מאיר וחכמים אומרים לא חשיב פטר רחם עד שיהא בו מצודת האדם והבא אחריו בכור אף לכהן. המפלת סנדל שאין לו צורת איברים או שיליא שאין שיליא בלא ולד אלא שנימוק. או שפיר מרוקם עור של ולד. והיוצא מהותך הבא אחריהן בכור לנחלה ואינו בכור לכהן. ודוקא מחותך אברים הוי פטר רחם אבל ראש מחותך לא פטר. מי שהיה לו בנים ונשא אשה שכבר ילדה בכור לנחלה ואינו בכור לכהן לענין נחלה תלא רחמנא באב דכתיב ראשית אונו ולענין כהן תלא בפטר רחם. אפי' עודה שפחה בלידה ראשונה ונשתחרה עכשיו או נכרית ונתגיירה ומשבאת ליד ישראל ילדה הוי נמי בכור לנחלה. שהרי זה לא היו לו בנים. ולכהן לא ראינו פטר רחם. ר' יוסי הגלילי אומר בכור לנחלה ולכהן רבנים הנולדו לה בגיות' לא פטרי פטר רחם בישראל עד שיפטרו רחם בישראל:

סימן קא

איתמר היו לו בנים ונתגייר ר' יוחנן אמר אין לו בכור לנחלה דהא הוה ליה בני. ורשב"ל אמר יש לו בכור לנחלה. והלכה כר' יוחנן:

מתני' מי שהיו לו בנים ונשא אשה שלא ילדה נתגיירה מעוברת ובעליה עמה הוי אותו ולד בכור לכהן דפטר רחם הוא בישראל ולא לנחלה ולידתו שלא בקדושה ולא בר לנחלה דזרע עובד אלילים רחמנא אפקריה דכתיב זרמת סוסים זרמתם. נשתחררה והיא מעוברת ילדה והיא כהנת או היא לויה. דלויה נמי פטורה מה' סלעים או היא ואשתו שכבר ילדה . וכן מי שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים ונשאת וילדה. ואין ידוע

אם תשעה לראשון או בן שבעה לאחררון בכור לכהן ואינו בכור לנחלה. ובגמרא מפרש היכי שקיל כפשוט. ואיזהו בכור לנחלה ולכהן המפלת שפיר מלא מים מלא דם מלא גנינ"ם. המפלת כמין דגים וחגבים שקצים ורמשים. המפלת ליום ארבעים שנתעברה דמיא בעלמא נינהו והבא אחריהם בכור לנחלה ולכהן. יוצא דופן והבא אחריו דרך רחם שניהם אינם בכור לא לנחלה ולא לכהן. ובגמ' מפרש טעמא:

סימן קב

מעשה בראובן שהיה לו שתי בנות ונישאו. ואחר מות ראובן תפשו האלמנה הנכסים. והיתה משופעת בעושר. ואחר מות ראובן נשתמרה הבת האחת ושוב מתה האלמנה ולא נשבעה על כתובתה ונתנה הכל במתנת שכיב מרע לבת שבישראל. ושוב מתה המשומרת ובעל המשומרת תבע לאחות אשתו על דבר הירושה לדין כי לא להם אח. ונשאל מורי רבינו אליעזר בן רבינו יואל הלוי זצ"ל אם יורש לאשתו המשומרת אי מיקריא שארו כיון שזינתה ואסורה לו. והשיב וזה לשונו נראה לי שיורשה ומעת שמעת שמת אמה זכתה בנכסים ואז היתה ישראלית. אפי' לדברי הגאון שפי' שהמשומד אינו יורש את אביו היא יורשת את אביה. והבעל למה קנסינן כמו שהאב יורש לבנו המשומד הכי נמי הבעל יורישנה אע"פ שאינה ראוי' לקיימה. דפ' יש מותרות בירוש' אמרי' לגבי שניות תני יורשה ומטמא לה דתני ר' חייא מטמא אדם לאשתו כשירה ואינו מטמא לפסולה. ופי' מאחר דמדאורייתא אינה פסולה הויא כאשתו. ואפי' אי אמ' דהא דאמור רבנן מקנין על ידי גוי ואמ' התם והא אסורה עליה וקיימא דהוי איסורא דאורייתא אף לגבי גוי מוהיא נתפסה שאפי' גוי במשמע. ולגבי אסתר דרשינן כאשר אבדתי אבדתי שנאסרה לבעלה. מיהו כל קנסות דפ' האשה רבה חס לגבי דידה ולא לגבי דידיה אע"ג דאיסורא דאורייתא הוא לבר ממציאתה שמפורש שם הטעם כי היכי דתהוי ליה איבה ומעשה ידיה כדי שלא תמות ברעב שפעמים ענייה ואין לה מזונות ממנו ושארו מיקריא מלגבי טומאה דאיכא קרא לא יטמא בעל בעמיו ודרשינן יש בעל מיטמא ויש בעל שאינו מיטמא הא לאו הכי שארו מיקריא לטומאה וכן לירושה תדע דלא קנסו לבעל מדפרכי' בהאשה רבה יורשי כתובה מאי עיבדתה ומשני כתובת בנין דיכרין. מהו דתימא איהי דעבדא איסורא קנסו רבנן זרעא דלא עבדו איסור' לא קנסו רבנן קמ"ל. פי' משום דתנאי כתובה ככתובה דמי כדאמרינן בפ' אע"פ דלא עדיפי אינהו מדידה כיון שמכחה היא באין אבל הבעל למה יפסיד כח ירושתו אם ממזר יורש את אביו ואח ממזר יורש לאחיו וגם מיטמא לו כדאי' בפ' בתרא דיבמות ולא אמרי' לאח כשר מיטמא ולא לפסול כדאיתא התם ולא גמרי' טומא' מטומא' כ"ש דירושה לא גמרינן מינה ובנו לכל

דבר. והבעל לא דמי לזרעא דידה למה יפסיד. דמיא למורדת שכל זמן שלא גירשה אם מתה יורש אותה כמו שפסקו דגאונים. וההיא דתותרנית דפרק מי שמת נראה כדברי המפרשים דבארוסה מיירי. ואפי' אם נפרש בנשואה התם הוא פושע שתותרנית אינה ראויה להוציא על מום זה לכן יפסיד הפירות אבל הכא דמי להא דאמר בפרק האשה רבה מציאתה ומעשה ידיה דמדידה לדידיה לא קניס כתובה ומדידיה לדידה קניס ות"ק דקניס טעמא כדפרי' לעיל אבל ליורשה לא לישתמיט תנא דפ' האשה וליתני זה וזה אין יורשין אותה כיון דתנא ירושת בנין דיכרין והא לא קתני ש"מ דהבעל יורשה. ותנא הוא דגרסינן בירושלמי בהאשה רבה ולא זה וזה מיטמא לה הדא היא דתני ר' חייא מיטמא הוא לאשתו כשירה ואינו מיטמא לאשתו פסולה. אית תנא דתני הכא תונא בשלש' עשר דבר פי' שלשה עשר קנסוה והם שנויים כולם בהדיא במשנה האשה רבה . ואית תנא תני ארבעה עשר מאן דתני שלשה עשר עביד מציאה ומעשה ידיה חדא ומאן דתני ארבעה עשר עביד כל חדא וחדא חד ואם אינה יורשה נפישי להו. ופ' יש מותרות לא קתני גבי אלמנה לכהן גדול ושניות אינו מטמא להו ואלמנה לכהן גדול יש לה כתובה כמו שמפורש שם הטעם. ואמ' התם איכא בינייהו שוטה ודאי קצרו של דבר רואה אני שהבעל יורשה. ע"כ תשובתו:

בפ"ק דקידושין אמר ר' חייא בר אבין א"ר יוחנן גוי יורש את אביו דבר תורה דכתי' כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר. ודילמא ישראל משומד שאני אלא מהכא כי לבני לוט נתתיה ירושה:

סימן קג

השיב הגאון מאור הגולה כך הראוני מן השמים שהמשומד אינו יורש את אביו מ"ט כיון דאישתמד נפק ליה מקדושתיה דאבוה ולא מיקרי זרעיה דכתי' לך לאלהים ולזרעך אחריך מי שזרעו מיוחס אחריו יצא משומד שאין מתירם אחר אביו ומנלן דלא ירית דהכי אשכחן באברהם ויצחק אע"ג דאמר לו הקב"ה לאברהם ונתתי לך ולזרעך אחריך את כל ארץ כנען וגו' וכתי' ביום ההוא כרת י"י את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ. ואומר את הקיני ואת הקניזי וגו'. והוו ליה לאברהם הדין בנין יצחק וישמעאל לא ירית ישמעאל ובניו מכל ארץ כנען. ושאר אומות העולם שא"ל הקב"ה לאברהם נתתי לך וגו' אלמא לאו זרעיה איקרי ולא ירית נכסיה. וכן אשכחן ביצחק אבינו דא"ל הקב"ה כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות ואע"ג דהוה ליה תרין בנין יעקב ועשו לא אשכחן דירית עשו מנכסי יצחק אלא וישב עשו בהר שעיר ובבני יעקב כתי' והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וגו'. לכם לירושה ולא

לבני עשו. וכן מצינו פריעת החוב דכתי' ידוע תדע כי גר יהיה זרעך. ולא פרע חובו לא לבני ישמעאל ולא לבני עשו אלא יעקב ובניו דכתי' יעקב ובניו ירדו מצרים. אלמא לא מיקרי זרעיה אלא מי שמתיחס אחר אבוה והאי משומד עם אחר הוא ואינו יורש את אביו דלאו בנו מיקרי. ואי איכא דקשיא ליה הא דאמר ר' חייא בר אבין אמר ר' יוחנן גוי יורש את אביו דבר תורה דכתי' כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר דמשמע דעשו ירש את הר שעיר מיצחק אלמא משומד יורש את אביו. התם ה"ק גוי יורש את אביו גוי דבר תורה שכן מצינו בבני עשו שירשו את עשו אביהם שנאמר כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר להורישו לבניו. אבל עשו לא ירש את יצחק שהרי הר שעיר לא של יצחק היה אלא של עשו שנאמר ואתן לעשו לרשת אותו. הילכך האי משומד אינו יורש את אביו ראובן -גרשום בר יהודה זצ"ל. וכן פסק מר רב צדוק גאון זצ"ל כדבריו. וכן פר"ח זצ"ל כי לבני לוט נתתי ירושה להורישם לבניהם. ורבינו יצחק בר אשר הלוי זצ"ל אומר שהמשומד יורש את אביו שמצינו בחזקת הבתים שיצחק זכה בהר שעיר מכח אברהם דאמר רב יהודה אמר שמואל כל שהראהו הקב"ה למשה חייב במעשר דהן הן שבעת עממים הכתובים בכל מקום לאפוקי קיני וקניזי וקדמוני שניתנו לאברהם בין הבתרים לא יתחייבו במעשר לעתיד לבוא. ופליגי תנאי בפירושא דקיני וקניזי וקדמוני דר' מאיר אומר נפתוחאה ערבאה ושלמאה ר' יהודה אומר שעיר עמון ומואב ר' שמעון אומר עירסקין אסיא ואספמיא אלמא אליבא דר' יהודה דהילכתא כוותיה ניתן לאברהם אבינו הר שעיר וירש יצחק את אברהם וירש עשו את יצחק. הא למדת שהמשומד יורש את אביו. וכן כתב מורי ר' אליעזר בן ר' יואל הלוי זצ"ל. כשם שהוא מוריש לבניו כך יורש את אביו. דאע"פ שחטא ישראל הוא. אך יש כח ביד חכמים להפקיד ממונו דהפקר ב"ד הפקר כדאמרי' בפ"ב דכתובות יהבי' לה קנס ואזלא ואכלה בגיותה אתמהא אע"פ שיש לחלק בין קנס לירושה. מידו בכל ענין דאוי לקונסו דהבא על הכותית קנסוהו כדאי' בפ' שור שנגח ובירוש' פ"ק דע"ז גרסי' להלין כותאי דקסרי מותר להלוותן בריבית מפני שקלקלו מעשיהם ופי' דסבר כותים גירי אמת הן אלא מפני קלקולם קנסום כדקניס ר' מאיר שלא יטמעו בהם. ואף על גב דלר' מאיר גירי אמת הן. והא דאמרי' בפ' אין מעמידין אני שונה לכל אבידת אחיך לרבות את המשומד. מיירי במשומד אוכל טרפות לתיאבון ולא במשומד להכעיס. ואפי' לדברי הגאונים:

סימן קד

נראה למורי רבינו אבי העזרי זצ"ל שהאב ישראל יורש את בנו שהוא משומד שהרי למה יקנסו את האב. וכדבריו כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל וזה לשונו ישראל

שמשתמד יורש את קרוביו הישראלים. ואם ראו ב"ד לאבד את ממונו ולקונסו שלא יירש כדי שלא לחזק יד הרשעים הרשות בידם. ואם יש לו בנים בישראל תנתן ירושת אביהן המשומד להם וכן המנהג תמיד במערב עכ"ל. ומורי הרב ר' שמחה בר שמואל זצ"ל אומר דאפי' לדברי הגאונים שפסקו דמשומד אינו יורש את אביו. בן המשומד יורש את זקינו מדברי תורה מכח דאבוה אבא קא אתינא כההיא דפרק מי שמת דשלחו מתם בן שמכר בנכסי אביו ומת בחיי אביו בנו של מוכר מוציא מיד הלקוחות. וזהו שקשה בדיני ממונות ולימרו ליה אבוך זבין ואת מפקת ומאי קושיא דילמא דאמר להו מכח דאבוה אבא קאתינא תדע דכתי' תחת אבותיך יהיו בניך. ואע"ג דבמסקנא אידחי מ"מ דקאמר וזו היא שקשה בדיני ממונות ש"מ דהכי הילכתא שהבן מוציא מיד הלקוחות דשלחו מתם סברי דמכח אבוה דאבא קא אתי אלא שקשה הוא מדיני ממונות שאין ראיה מן התורה דקרא איכא לאוקמי בברכה. ואמרי' נמי בירושלמי אם לבנו יעדנה לבנו הוא מיעדה ואינו מיעדה לבן בנו. ר' בעי קומי דר' זעירא גבי נחלה את עביד בן הבן כבן וכה אתמר הכין. ואם בן ראובן בא מכח ראובן ויורש בראוי לראובן דוקא א"כ אינך עושה חנוך לענין נחלה באילו הוא בנו ויעקב אלא בנו של ראובן. מיהו הא דפריך אבל לענין דינא לא והתנן נפל הבית עליו ועל אביו וכו' אתי' ליה בגימ' וכולה סוגיא משמע דזו היא קשה בדיני ממונות הויא כמילתא בלא טעמא. ודוקא במכר הבן בנכסי האב שהבן מוציא מיד הלקוחות:

סימן קה

וכן השיב רבינו שלמה זצ"ל שקרובי המשומד יורשים את המשומד. וזה לשונו ששאלתם משומד לע"ז שהפקיד פקדון ביד ישראל קרובו ותבעו המשומד לאחר זמן ולא רצה להחזירו לו ומת המשומד. וקרוביו הקרובים לירושה תובעים הפקדון וגם השליח שהביאו ליד זה מביא עדים גוים שנתן לו המשומד אותו ממון מתנה אחר זמן. דעתי נוטה שאין בדבר השליח כלום שאין עדות גוים עדות והראיה ליורשו את הפקדון ואם אין לזה עדים שתבעו משומד בחייו והוא אמר לא אתן זכו קרובים בממון וראויים לירש שלא מצינו שבטלה תורת ירושה מן הרשעים דכתי' כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר וכ"ש שהן יורשין כשרים יכין רשע וצדיק ילבש. ואם שלח בו יד ראובן בחיי המשומד או שיש לו עדים שתבעו הימנו ואומר אני זוכה בו אין לך שליחות יד גדול מזה. ונראה בעיני שאין כח בדייניו להוציאו. דאיתמר ממון מסור רב הונא ורב יהודה חד אמר מותר לאבדו ביד לא יהא ממונו חמור מגופו דתניא המינין והמסורות מורידין לבור אבל לא מעלין. למדנו שגופו הפקר וכ"ש ממונו. וחד אמר אסור לאבדו דילמא נפיק מיניה ברא

מעליא דכתי' יכין רשע וצדיק ילבש ומשומד לע"ז מין הוא וגופו הפקר וממונו וכל טעמי מסור יש בו בין לאיסור בין להיתר וכיון דלא איפסיק הילכתא לא כמר ולא כמר הרי זכה בחיי המשומד מן ההפקר ואין לנו כח להוציאו. ואם לא שלח ידו בחייו של משומד אין כאן זכייה. ואם יאמר ראובן שיש בני משומד כמותו ודוחים אותם הקרובים לאמר לאו בעלי דברים דידי אתם לי אין בדבריו כלום שישראל הבא על הנכרית והוליד ממנה בן אינו בן דתנן מי שיש לו בן מכל מקום פוטר את אשת אביו מן החליצה ומן היבום וחייב על מכתו ועל קללתו חוץ מי שיש לו מן הנכרית. וצורינו יאיר עינינו בתורתו. שלמה בר יצחק. מיהו אם בן המשומד יורש את זקינו אבי המשומד מזה לא כתב בתשובה זו כלום:

[**שם**]

שלח ליה רבבא לרב יוסף בר חמא. עבדי גנבת מה טיבו אצלך. אתה מכרתו לי ואתה נתתו לי במתנה. פי' רבינו שמואל זצ"ל ונאמן הוא בטענה זו. דאע"ג דאמרי' בחזקת הבתים הגודרות אין להם חזקה ה"מ לאלתר אבל לאחר ג' שנים יש להם חזקה. והכא נמי כגון שהחזיק בו ג' שנים או בקטן המוטל בעריסה דיש לו חזקה לאלתר או בעבד שלא ראה אותו בעדים זה המערער בביתו של זה:

[**דף קכ"ח ע"א**]

רצונך השבע וטול רבותא הוא דקא"ל האי מוחזק למערער שהרי פטור לגמרי זה המערער מכל השבועות שבעולם כדקיי"ל אין נשבעין על העבדי' בשבועו' ואינו מחוייב שבועה כלל. וגם זה התובע אין שבועה מועלת לו לגבות לו מזה דאין נשבעין דכל הנשבעים שבתורה נשבעין ולא משלמין אם לא מרצונו של זה שמטיל עליו השבועה לישבע וליטול. ונשבע זה התובע. ואינו יכול זה המוחזק לחזור לו ולומר משטה אני בך שהרי פטור הייתי וגם אתה לא נתחייבת שבועה כדי לישבע וליטול דאין אדם נשבע ונוטל ולא הקניתי לך בקנין לתת לך העבד אם תשבע עליו אלא כיון דעל פיו נשבע ובצוואתו לתת לו העבד דכיון דהטיל עליו השבועה הא הימניה בשבועה וכמאן דאודי ליה שהוא עבדו של זה הנשבע דמי. והא דנקט עבדי גנבת רבותא נקט דלא מיבעיא שאר מטלטלין שהנתבע חייב שבועה כדי שלא ישלם והוא הפכה על שכנגדו דלא מצי הדר ביה ולמימר אני נשבע ואפטר. אלא אפי' עבדים דלא שייכי בהו שבועה אפילו הכי כיון דהשביעו לא מצי הדר ביה. עכ"ל:

סימן קו

מדפי' כיון דהשביעו רוצה לומר דוקא נשבע כבר התובע אז הנתבע אינו יכול לחזור בו. אבל כל זמן שלא נשבע מצי הדר ביה והיינו כדפרי' בזה בורר. וכן הילכתא בכולהו כדשלח ר' אבא כדפסקינן בסיפא דשמעתין:

[**שם**]

שלח ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא הילכתא גובין מן העבדים. לוה שמת בעל חוב גובה מן היתומים מן העברים. ורב נחמן אמר אין גובין. ולקמן מתרצינן דאין גובין שלח ליה וכן אמר רב נחמן דאין גובין. והא נמי הילכתא היא. מיהו בזמן הזה הילכתא היא דגובין מן העבדים ואפי' ממטלטלי גמורים גובה אשה כתובתה מיתמי. וכן בעל חוב גובה חובו מטלטלי מיתמי. שכך כתב רב שרירא גאון זצ"ל בכתבו וקם בתריה מר בר רב הונא ומר בר רב יהודאי גאון עד מר בר רב יצחק דהתקינו לבע"ח וכתובה למיגבי מיתמי ממטלטלי. ויש מרבותינו שדימו לומר שעל פי גזירתם נהגו כהילכתא בלא טעמא. ויש שרצו לומר שמטלטלי משתעבדי לכתובה מההיא דפ' מציאת האשה דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן גמלים של ערביא אשה גובה פורנה מהם. ופירש זצ"ל שהם ככספים שהבעל מוסיף שליש. ולא נהירא לר"ת זצ"ל דא"כ הוה לי' למימר הרי הן ככספים כדאמר ר' ינאי בשמים של אנטוכיא הרי הם ככספים. ונראה לר"ת דבכתובה מיירי שהאשה גובה כתובה מהן דאסמכתינהו עילוייהו דומיא דהא דאמר רבא ארנקי דמחוזא אשה גובה פורנה מהם. ופר"ש זצ"ל גופיה לענין כתובה. וכן הא דאמר רב אשלי דקחמוניא אשה גובה פורנה מהם הילכך מטלטלי דידיה נמי הכי הוו ואשה ובעל חוב גובים מהם . ואינו נראה לר"ת זצ"ל דהנהו כקרקע דמו ואם מכרן הבעל תוציאם האשה מיד הלקוחות לאחר מותו ולדבריהם בטלה תקנת השוק:

סימן קז

אלא נראה לר"ת זצ"ל דמטעמא של הלכה תיקנו כן. דאמר רבה בחזקת הבתים דקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי גבי מקרקעי וגבי מטלטלי. ואמר רב חסדא והוא דכתב ליה דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי ולכן כותבים בכתובה כך נכסין ראית להון אחריות ודלית להון אחריות וכו' וחומר שטר כתובת' דא קבילית עלי כחומר כל השטרות וכו' דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. ובשטרי חוב נמי כותב ונתתי לו ד' אמות בחצרי ואגבן הרשיתיו והשלטתיו על כל נכסי כו' דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וא"ת אמאי לא תקנו אגב דא"כ לא היה יכול לישא וליתן שוה פרוטה אלא בלוקח מן האשה תחילה וגם אם כן בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה. הילכך אהני דלא כאסמכ' לשוויינהו למטלטלי כמקרקעי לגבותם לבעל חוב ולכתובת אשה מיתמי.

ואהני דלא כתבי' אגב כתובה לשוויינהו כמטלטלי שלא תטרוף מן הלקוחות. וכתב מורי רבינו אבי העזרי זצ"ל בפי' כתובה שראה בתשובת רש"י זצ"ל דספרי' נמי יכול למכור וליתן בלא רשות אשתו שדינם כמטלטלין. ואמרי' בפ' הכותב א"ל רב כהנא לרב פפא לדידך דאמרת דפריעת בע"ח מצוה אמר לא ניחא לי למיעבד מצוה מאי. א"ל תנינא בד"א במצות לא תעשה אבל במצות עשה כגון אומ' לו עשה סוכה ועשה לולב ואינו רוצה מכין אותו עד שתצא נפשו. ופר"ת התם וכן דין היתומים שירשו מטלטלין דקיי"ל מצוה לפרוע חובות אביהם. ונראה בעיני שפסקו לפי תקנת רבותי' סבוראי שתקנו שבע"ח וכתובת אשה גובין ממטלטלי דיתמי כדפרישית ולא תיקשי ליה דקיימא לן מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבע"ח. ואי כפינן להו מאי נפקא מינה. אלא ודאי מתקנת סבוראי פירש כן. ואמרי' בערכין בפ' שום היתומים אמר רב יהודה אמר רב אסי אין נזקקין ב"ד לנכסי היתומים למוכרם אלא א"כ היתה ריבית אוכלת בהם שהיו מחוייבין מעות בריבית. ור' יוחנן אמר או לשטר שיש בו ריבית או לכתובת אשה משום מזוני דכל זמן שאינה גובה כתובתה ניזונית משלהן והוי פסידא דידהו ולהכי מגבינן כתובה מנכסי דיתמי. ואמר רב נחמן מריש לא הוה מזדקיקנא לנכסי דיתמי כיון דשמעי' להא דאמר הונא חברין משמיה דרב דיתמי דאכלי לאו דידהו ליזיל בתר שבקייהו ימותו כאביהם שהניח להם ממון זה מיכן ואילך מזדקיקנ'. מעיקרא מאי טעמא לא. אמר רב פפא פריעת בע"ח מצוה ויתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו דקטנים הם אלא ימתין עד שיגדלו. רב הונא בריה דרב יהושע אמר אימור צררי אתפסיה. אביהן נתן (מעות) לבע"ח מעות או כסף או זהב משכון בשעת מיתה ולא הספיק ליטול השטר מידו. מאי בינייהו איכא בינייהו כשחייב מודה. לרב הונא בריה דרב יהושע נזקקין ולרב פפא אין נזקקין. א"נ דשמתיה ב"ד לאביהן על שאינו פורע לזה ומית בשמתא דהשתא ליכא למיחש לצררי דלא הוה פורעו אלא בב"ד כדי שיתירו לו נידותו:

סימן קח

שלחו מתם בר שמתיה ומית בשמתא מיתוקמא כל הנך מתני' לעיל דאמ' נזקקין. והילכתא כרב הונא בריה דרב יהושע דהיכא דלא שמתיה דחיישינן לצררי. אמר רבא הילכתא אין נזקקין לנכסי יתומין ואם אמר אביהן תנו נזקקין. ואם אמר תנו שדה זו לפלוני בחובו או מנה זו נזקקין ליתן לו ואין צריך להעמיד אפיטרופוס ליתומין על כך. שדה סתם ומנה סתם נזקקין ומעמידין אפוטרופוס ליתומין לברור להם חלק יפה ולהגבות את זה מזבורית. אבל שדה שנמצאת אחת ביד היתומים שלא היתה של אביהן אלא גזלה נזקקין להוציא גזילה מידם ואין מעמידין אפוטרופוס. אמרין נהרדעי בכולהו

נזקקין ומעמיד אפוטרופוס. אבל שדה זו ומנה זו בר מנמצאת שאינה שלו דאין צריך אפוטרופוס אלא מוציאין אותם מידם דאחזוקי סהדי המעידין על הגזילה בשקר לא מחזקינן:

[**שם**]

אמר רב אשי הילכתא אנן איזדקוקי לא מיזדקיקנן דהא אמר רבא הלכת' אין נזקקי' ואי מיזדקיקנן מוקמי' אפוטרופוס דהא אמ' נהרדעי בכולהו נזקקין ומעמידין אפוטרופוס לבר מנמצאת שאינה שלו דאחזוקי סהדי בשקרי לא מחזקינן. ואמרי' שילהי גט פשוט ההוא ערבא דיתמי דפרעיה ללוה מקמי דלאודיעינהו ליתמי. אמר רב פפא פריעת בעל חוב מצוה וכו'. כדאיתא בפרק שום היתומים ופי' רבינו שמואל זצ"ל אבוהון דיתמי לוה מבחוץ וזה נעשה ערב למלוה בשבילו ולאחר מותו הערב מקמי דתבעינהו ליתמי פרע משלו ולא משל היתומים שלא הספיק לתובען והשתא חוזר עליהן לתובען:

[**שם**]

אמר רב פפא פריעת בעל חוב מצוה הערב עתה נעשה בעל חוב ומלוה על פה היא ומצוה לפורעה אך יתמי פחותין מי' לאו בני מיעבד מצוה נינהו וכי גדל מישתעי דינא בהדייהו כדאמ' בחזקת הבתים גבי עובדא דרבה בר שרשום. רב הונא בריה יהושע אמר לעולם יתמי בני מיעבד מצוה כדאמ' בפ' שום היתומים דיתמי דאכלי דלאו דידהו ליזיל בתר שיבקייהו אלא היינו טעמא דלא גבי ערב מיתמי עד דגדלי וידעי לטעון ולחזור אחר דינם דאיכא למימר אימור צררי אתפיס אביהם בחייו למלוה לפרוע את הערב. הילכך כל מלוה על פה איכא למיחש דילמא פרעיה אבוהון בחייו אע"ג דקיימא לן לקמן בפרקין מלוה על פה גובה מן היורשים ה"מ דשמתי' ומית בשמתיה. אי נמי כשחייב מודה דפסקינן לקמן הילכתא כרב הונא בריה רב יהושע דלא חיישינן למימר יתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו אלא בעל חוב שאנו יודעים שלא פרע אביהן בחייו או שאין אנו יודעין א"ל אמר אביהן תנו נותנין כדפסקי' בערכין ואין ממתינין עד דגדלי כדשלחו מתם דהילכתא כרב הונא בריה דרב יהושע ורבא נמי דפסיק הילכתא בערכין דאין נזקקין לנכסי דיתמי אלא א"כ ריבית אוכלת בהם ואם אמר תנו נותנין. נראה בעיני דלא פליג אדרב הונא בריה דרב יהושע כיון דחייב מור' כמ"ד תנו דמי דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. ורב הונא איירי בשחייב מודה אע"ג דלא אמר תנו . דאע"ג דקיי"ל מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבע"ח בזמן הזה דינו לגבות ממטלטלי דשביק להון אבוהון כמו שתיקנו הגאונים בכתובת אשה דפסקי' הילכת' ממקרקעי ולא ממטלטלי אעפ"כ נהגו לגבות ממטלטלי היכא דידוע לנו שאביהם היה חייב לזה. וכן הלכה למעשה דהא אמרי'

לקמן מלוה על פה גובה מן היתומים כדי שלא תנעול דלת בפני לווין. ואי מטלטלי שבק אבוהון ולא גבי אין לך נעילת דלת גדולה מזה דהא לא שכיחא לן מקרקעי עכ"ל. הרי פירשנו היכא שידוע לנו שאביהן חייב או אפילו אין (אנו) ידוע לנו אלא שאביהם אמר תנו נזקקין לנכסי יתומין להגבות לבע"ח את חובו. אבל היכא שאין ידוע דלא אמר תנו אין נזקקין עד דגדלי וידעי לטעון. מיהו דלא ידענא מתי הוו גדולים דנזקקין לנכסיהון. ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל פי' בפ' שום היתומין דהא דאין נזקקין ביתומים קטנים מיירי דאילו הגדילו תנן בפ' כל הנשבעין ומייתי לה בחזקת הבתים בעובד' דרבה בר שרשום מהכא מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה ובשבוע' מיהא נפרעים מן היתומין. ובההיא דפ' שום היתומין משמע דאפילו בשבועה היכא דאין ריבית אוכלת בהם קאמר דאין נפרעין. דאי בלא שבועה קאמר אבל בשבועה שפיר דמי א"כ מאי פריך לי' התם מתני' דילמא מתני' בשבועה איירי. ועוד דמתני' היא בשבועה הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה ואפילו בשטר קאמ' אלא ודאי בקטנים איירי וטעמא משום דילמא צררי אתפסיה. הילכך עד דגדלי יתמי ומישתעי דינא בהדייהו. והשתא לא ידע מתי הוו גדולים. ובפ' חזקת הבתים בעובדא דרבא בר שרשום פי' רבינו שמואל זצ"ל דכי גדלי יתמי שיהיו בני מיעבד דינא דהיינו מבן י"ג שנה ואילך דהוי חייב במצות אישתעי דינא בהדייהו על שטר חובך שיש לך על אבידתו דתשבע ותטול כדין הבא ליפרע מנכסי יתומים דכל זמן שהם קטנים אין ב"ד יורדין לנכסיהם לגבות מהם דלאו בני מצוה נינהו כדאמרי' בפ' שום היתומים אין נזקקין לנכסי יתומים אלא אם כן ריבית אוכלת בהם וכדפסק רבא התם. הילכך ממתין עד דגדלי דהיינו מבן י"ג שנה ואילך כדמוכח התם. והא דאמרי' בפ' מי שמת ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים ה"מ מוכד לצורך הוצאה אבל לפרוע חוב אביו מוכר בבית דין מבן י"ג שנה ואילך. ואי נמי מלוה על פה הא כי גדלי יתמי לישתעי דינא בהדייהו וישבע ויטול כדפסיק רב פפא שלהי מכילתין הילכת' מלוה על פה גובה מן היורשין. והני מילי שיש עדים שהלוהו וישבע שלא פירש לו ויטול. עכ"ל:

סימן קט

ולא אתבריר לי מה שפירש עד שיהא בן י"ג שנה שיהא בר מיעבד מצוה דהיינו כרב פפא. ואנן פסקינן הילכתא כרב הונא בריה דרב יהושע. ונראה אם הוא בן י"ג שנים ויודע בטיב משא ומתן נזקקים לו ואפי' במלוה שאינה ידועה ויורד עמו בב"ד. וכן סובר רבינו יהודה בר נתן כדפרי' בפ' זה בורר גבי ההוא ינוקא דתבעוה (קמיה) בדינא קמיה דרב נחמן וחייביה רב נחמן:

[**דף קכ"ח ע"ב**]

שלח ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא האומר תטול אשתי כאחד מן הבנים . אמר רבא ובנכסים של עכשיו ובבנים הבאים לאחר מיכן. פירש רבינו שמואל זצ"ל וקיבלה שנתרצית כדלקמן בפרקין. אי נמי לבד כתובה נותן לה חלק בנכסיו. ובשכיב מרע מיירי דדבריו ככתובין וכמסורין אי נמי בבריא ועל ידי קנין ובנכסים של עכשיו דאם נתרבו הנכסים בשעת חלוקה אינה נוטלת כי אם באותו שהיו לו בשעת אמירה דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ואפי' לר' מאיר נמי דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ה"מ במפרש אבל בסתם אין אדם מעלה על דעתו לדבר הראוי לו לבוא ולהקנותו אלא לדבר שהוא מוחזק בו. הילכך האי אשה ידה על התחתונה דמסתמא לא נתן לה אלא נכסים שהיו לו באותה שעה ובבנים הבאים לאחר מיכן כלו' לא לפי חשבון הבנים שיש לו עכשיו לבד תחלוק לאחר מותו ותטול חלק גדול. אלא אף לפי חשבון הנולדים לאחר מיכן דלא נתכוון זה למעט בנים אשר יוולדו להם אלא לפי חשבון כל הבנים של שעת חלוקה נתן לה. ונראה בעיני דאפילו אם היו עכשיו הבנים מרובים ונתמעטו בחיי האב דשקלא חלק גדול כחשבון מיעוט הבנים הבאים לחלוק בנכסי האב לאחר מיתתו דהא תטול כאחד מן הבנים קאמר ולשעת חלוקה איכוון דלפום ההיא שעתא תטול לא שנא נתרבו לא שנא נתמעטו דהא נוטלת אשה כאחד מן הבנים קאמר ר' אבא עכ"ל:

סימן קי

ובספר חפץ גרסי' האומר תטול בתי כאחד מן הבנים וכו' והא נמי הילכתא היא:

[**שם**]

שלח ליה ר' אבא לרב יוסף בר חמא המוציא שטר חוב על חבירו מלוה אומר לא נפרעתי ולוה אומר פרעתי מחצה ומחצה אני חייב והעדים מעידים שפרע כולו נשבע הלוה שפרע מחצה כדין כל מודה מקצת. ופי' רבינו שמואל זצ"ל וכגון דמקמיה עדים דאסהידו דפרע כולה הודה לו דלא הוי כמשיב אבידה וגובה המלוה מחצה מנכסים בני חודין ולא מצי למיפטר נפשיה בהעדאת עדים לא משבועה ולא מתשלומין דהודאת בעל דין עדיפא מהעדאת עדים אבל ממשעבדי לא גבי דאמרי לקוחות אנן אגב עדים סמכינן ואתון קינוניא עבדיתו. וא"ת היכי דמי אם ידוע שיבואו עדים ויעידו שפרע הכל א"כ אית ליה מיגו ומשיב אבידה הוא מתוך שיכול לכפור הכל. ואם אינו ידוע שיבואו עדים למה הוא נשבע וגובה המלוה מחצה הכל יפרע כי למה יש להאמינו בשבוע'. ונראה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דמיירי ודאי שידוע שיבואו עדים שיעידוהו כגון שדיבר להם מקודם לכן שיעידוהו שפרע הכל. מ"מ ליכא מיגו כדמפרש טעמא ואזיל משום

דאיכא עדים אירתותי מירתת כי סבור הוא שלא יבואו עדים להעיד כדבריו שיחזרו בהם ויבושו לשקר דסהדי שקרי אאגרייהו נמי זילי וגם לא ידונו לשקר ולכך אין לנו מיגו במה שיכול לכפור הכל מ"מ הוא נאמן בשבועה שלא יפרע אלא מחצה כי אע"פ שהוא מחצה מכחיש את השטר מ"מ כיון שהעדי' כאן ומרעי ליה לשטריה הוי כמו מלוה על פה כי אם היה שותק היה השטר פסול מכל וכל ואינו גובה מחצה אלא על ידי הוראה שטוען שלא פרע מחצה. אבל אם היה שותק היה נפסל השטר לכך הוא נאמן בשבועתו במה שפרע מחצה ולא אמרי' כיון שהכחיש את העדים הוי כאילו השטר הוי שטרא מעליא אלא חספא בעלמא הוא ולא דמי להא דאמרי' באיזהו נשך מודה בשטר שכתבו גובה מנכסים משועבדים. אע"ג דאילו הלך למדינת הים היינו טוענין ללקוחות וליורשים שהוא מזוייף אפי' הכי גובה מנכסים משועבדים משום דכל קיום שטרות אינו אלא מדרבנן ואין כאן שום הכחשה לשטרא כי הכא שהעדים מכחישין את השטר. ומיהו קשה מדאמ' פרק שבועת הדיינין ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה דאוזיפתך א"ל להד"מ אייתי סהדי דאוזפיה ופרעיה ואמר רבא כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי פי' ונאמן הוא להכחיש את העד א"כ הכא נמי אמאי אינו נאמן להכחיש את העד שאומר שלא פרע אלא מחצה כיון דמכחיש ליה לעדים א"כ השטר הוא טוב ואיך הוא נאמן עוד על ידי שבועתו. ואומר ר' דלא דמי דהתם מיירי שהם מעידים שלוה והוא מכחישם מכל וכל שאומר שלא לוה. אבל כאן אינם מכחישם לגמרי שהרי מן המחצה מודה שפרע ומאותו דבר שמודה להם אין העדים מוכחשים כלל. ולכן יש לנו לומר שאין לנו להאמין לגמרי השטר אלא כמלוה על פה חשיבא. ומהאי טעמא נמי נוכל לפרש אפי' אין ידוע שיבואו עדים כלל יהא נאמן להכחיש את השטר כיון דאתו עדים ומרעי ליה לשטריה:

סימן קיא

העתקתי לשון רבינו שמשון זצ"ל. והא נמי הילכת' היא וליתא לאתקפתא דמר בר רב אשי:

מתני המחלק נכסיו על פיו דהיינו צוואת שכיב מרע דאינה צריכה קנין ולא שטר ולא משיכה אלא בדיבור פיו בעלמא וכגון שמצווה מחמת מיתה כדאמרי' לקמן בפ' מי שמת ריבה לאחד ונתן לו כפליים במתנה ומיעט לאחד. זו היא שהשוה להם את הבכור בלשון מתנה דבריו קיימין. ואם אמר בלשון לא אמר כלום. כתב בין בתחילה בין בסוף בין באמצע משום מתנה דבריו קיימין. הך מתני' דלא כר' יוחנן בן ברוקה:

[דף ק"ל ע"א]

האומר איש פלוני ירשנו אפי' הוא אחיו במקום שיש לזה המצווה בת או בתי תירשני ויש לו בן לא אמר ולא כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה ועקר את הירושה ממקומה ר' יוחנן בן ברוקה אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין ואוקימנא בגמ' דכולה ר' יוחנן בן ברוקה היא וחסורי מיחסרא והכי קתני האומר איש פלוני יירשני לא אמר ולא כלום הא בן בין הבנים ובת בין הבנות דבריו קיימין דברי ר' יוחנן בן ברוקה שר' יוחנן בן ברוקה אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוחנן בן ברוקה. פי' רבינו שמואל זצ"ל דהלכה כר' יוחנן וכדמשמע סתמ' דמשמע דבבן בין הבנים קאמר כדייק' לעיל וכדאוקי' דכולה ר' יוחנן בן ברוקה היא. ואיכא נמי למידק מדלא קאמר שמואל הלכה כר' יוחנן בן ברוקה אפי' אחיו במקום בת ובת במקום בן. וטעמיה דר' יוחנן כדמפרש לקמן מביום הנחילו את בניו משמע דבן בין הבנים נמי קאמר לעיל נמי הכי אמרי' האומר על תינוק בין הבנים יירש כל נכסיי נאמ' כר' יוחנן בן ברוקה מכלל דהוה סבירא להו דלא פליג אלא בבן בין הבנים. והילכך לא שנא אם אמר פלוני בני יירש חצי נכסיי לא שנא אם אמר כל נכסיי דבריו קיימין. ואפי' אם כתב כן דלא שנא אומר לא שנא כותב כרמוכח לקמן בפרקין אמר רב הונא שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחר רואין אם ראוי ליורשו נוטל משום ירושה. ואמר רב נחמן גנבא גנובי למה לך אי סבירא לך הלכה כר' יוחנן בן ברוקה אימא הלכה כר' יוחנן בן ברוקה דשמעתין כר' יוחנן בן ברוקה אזלא. והא דאמרי' לקמן אמר שמואל הילכתא הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופוס ה"מ דכתב לה לשון מתנה דלכבדו נתכוון להפנות לו כל נכסיו אלא לשום ירושה קנה הכל כדין התורה כדנפקא לן לקמן מביום הנחילו את בניו דבשלמא לשון מתנה איכא למימר דהקנה לו הני נכסים להיותן בחזקתו כדין אפוטרופוס שגם כשעשאו אפוטרופוס נתקיימה מתנתו שיש שנותן מתנה גמורה. ויש נותן מתנה אפוטרופא. אבל ירושה אינה יכולה להיות אלא א"כ קונה הנכסים קנין גמור דלשון ירושה משמע שקם תחת המוריש לקנות נכסיו לגמרי ולהיות מוחזק בהן להיותם שלו אבל אם אינו אלא אפטרופא נמצא שלא הוריש לו כלל. וגם מצאתי בה"ג סייג לדבריו :

סימן קיב

וה"מ כשאין שם בכור אז יכול להנחיל כל נכסיו לאחד מהם אבל אם יש שם בכור אינו יכול להנחיל חלקו לאחד מהם כדנפקא לן לקמן מלא יוכל לבכר. עכ"ל:

[**דף קל"א ע"א**]

בעי רבא בבריא היאך מי אמרי' כי קאמר ר"י בן ברוקה שמנחיל לבניו כל מה שירצה ה"מ בשכיב מרע דבר אוריתו הוא וקרוב למות וקרינן ביה ביום הנחילו שראוי להורישם לאלתר אבל בריא לאו או דילמא לא שנא ולא איפשטא. ופי' רבינו שמואל זצ"ל שילהי שמעתין והשתא לא איפשיט לן אי איירי נמי ר' יוחנן בן ברוקה בבריא או לא. והילכך מספקא לן ומי שתפס תפס. עכ"ל:

ובספר החפץ כתוב ת"ר ר' יוחנן בן ברוקה אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין על מי שאינו ראוי ליורשו אין דבריו קיימין. כיצר אם אמר על בת הבן בין הבנים ועל בן הבת בין הבנות דבריו קיימין אמר על בת בין הבנים ועל האח בין הבנות לא אמר ולא כלום עכ"ל. והילכתא כל תוך דיבור כדי דיבור דמי לבד מע"ז וקידושין פי' רבינו שמואל זצ"ל כל שני דברים שאדם מוציא מפיו זה אחר זה ובתוך כדי דיבור שסיים דיבור הראשון התחיל דיבור האחרון לא חשבינן ליה נמלך הרי הוא כאילו אמר שני דברים כאחד. ואם שניהם יכול לתפוס כגון זה הרי זה תמורת עולה תמורת שלמים תמכר ויביא בדמיה חציה עולה וחציה שלמים דהא לשניהם נתכוון אלא שאין יכול להוציא שני דברים כאחד ואם האחד יש בו כח לתפוס והאחד אינו כלום יתפוש האחד והאחד כמאן דליתיה כגון ירושה ומתנה לאחר לשון ירושה בעל לשון מתנה קונה. ואם שניהם סותרים זה את זה כההיא דפ' בית כור כגון מידה בחבל הן חסר הן יתר וכגון איסתר' מעי כגון משכיר מרחץ בשני עשר זהובים לשנה מדינר זהב לחדש. יש מהם שאומרים תפוס לשון ראשון ויש שאומרים תפוס לשון אחרון. ויש שמספקא ליה ואומר יחלוקו ויש שהולך אחר המוחזק. והיכא דחזר ביה בהדיא בתוך כדי דיבור ואמר חוזרני בי הכל מודים דהוי חזרה לבד מע"ז שאם התפיס או קצה דבר לע"ז וחזר בו בתוך כדי דיבור ואפי' הכי נאסר משום חומר' דע"ז וכדאמ' נמי בע"ז שקץ תשקצנו אע"ג דאתי מדינא להיתירא אסור וקידושין שאם קידש אשה בפני עדים וחזר ואמר בתוך כדי דיבור ליהוי מתנה ולא קידושין אין שומעין לו ומקודשת ואינה מקודשת וחומרא דרבנן היא משום לעז ממזרות אם תנשא לאחר בלא גט עכ"ל. וקיימא לן תוך כדי דיבור דהיינו כדי שאילת תלמיד לרב שלום עליך ר' כדאמ' ספ"ק דמכות גמרינן על פי שנים או על פי שלשה ובפ' שבועת העדות גמ' השביע עליהם חמשה פעמים. א"ל רב אחא מדפתי לרבינא מכדי תוך כדי דיבור כמה הוי כדי שאילת תלמיד לרב והיינו שלום עליך ר' וכן פי' רבי' שמואל זצ"ל בשמעתין תוך כדי דיבור היינו כדי שאילת תלמיד לרב. מעתה הכי קיימא לן דהילכתא תוך כדי דיבור כדיבור דמי אפי' בכרי שיאמר שלום עליך ר'.

מיהו דאמ' לבד מע"ז וקידושין דתוך כדי דיבור לאו כדי דיבור דמי לא איתרי' לי אם דוקא בכדי שאילת תלמיד להרב לא הוי דיבור אלא בכדי שאילת הרב לתלמיד הוי דיבור או דילמא לא שנא. ופר"ת זצ"ל שלפיכך אמרו חכמים כל תוך כדי דיבור כדיבור דמי דהיינו כדי שאילת תלמיד להרב דהיינו שלום עליך ר' לפי שכשאדם עושה סחורה עם חבירו ויראה לו את רבו או מי שגדול הימנו לא יוכל להשלימו. ואם יאמר לו שלום עליך וירצה לחזור לו לא יוכל שוב לחזור לו וכן מפרש גבי תמורת עולה ושלמים. וכן גבי נזירות מייתי לה בפ"ג דנזירות ורצו חכמים שיוכל ליתן שלום לרבו ואחר כך יחזור בו וההיא דפרק בתרא דנדרים דתניא מי שיש לו חולה בתוך ביתו ונתעלף וכמדומה שמת וקרע ואחר כך מת לא יצא ידי קריעה ואמר ר' שמעון בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא לא שנו אלא שמת לאחר כדי דיבור. אבל בתוך כדי דיבור אינו חוזר. וקורע אף על גב דלא שייך התם האי טעמא לא פליגי רבנן. ובפ' בתרא דנדרים נמי פסק כן וחשיב בהדייהו מגדף ומגרש ולא פליג אשמעת' אלא מגדף היינו ע"ז ומגרש היינו בכלל קידושין ופי' רבינו שמואל זצ"ל לענין ע"ז לא נהירא לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דהתפשתו לא שייכא מידי לע"ז. כדאמ' בפרק כל הצלמים האומר בית זה לע"ז לא אמר כלום שאין הקדש לע"ז. ואמ' נמי בתמורה בפרק כל האסור' דאין דאין מוקצה לע"ז אלא לשבע שנים שנאמר ואת הפר השני שבע שנים או עד שימסרנו לכומרים ויאכילנו כרשיני ע"ז. והתם לא שייך תוך כדי דיבור. וי"ל דאם מסרו לכומר על מנת לפטמו שבע שנים הוי מוקצה שפיר ואם חזר בו אפילו תוך כדי דיבור לא מהני מידי. ורבי' יצחק בר שמואל זצ"ל פי'.....

[**דף ק"ל ע"ב**]

ת"ר אין למידין הלכה לא מפי תלמוד לא מפי מעשה עד שיאמר לו הלכה למעשה. שאלו ואמר לו הלכה למעשה ילך ויעשה מעשה ובלבד שלא ידמה בטריפות. א"ל רב אסי לר' יוחנן כי אמר לן מר הלכה ניזיל וניעביר מעשה. א"ל לא תעבידו עד דאמינא לכו הלכה למעשה פי' רבי' שמואל זצ"ל אין למידין לעשות כן לא מפי התלמוד [לא מפי גמרא שאם לומד הרב דרך לימודו ואמר מסתבר טעמא דפלוני חכם אין תלמידיו למדין משם הלכה דשמא אם יבא לידו מעשה ידקדק יותר ויראה טעם אחר בדבר. ולא מפי מעשה אם יראה רבו עושה מעשה אל יקבע הלכה בכך דשמא טעה בטעם של פסק דין של אותה מעשה דהרבה טועין בדבר הלמוד כדאמרינן והא דפלוני לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר וטעה בסברא עד שיאמרו הלכה למעשה דכיון דשאל ע"י מעשה ואינן יודעין בדבר אלא מה שהוא אומר להם אין לומר טעם חזו בי' דלא ידע.

ובמקום אחר אמרינן אין למדין הלכה מתוך משנה כגון שזה] שכתבו במשנה והלכה כדבריו כגון הא דתנן במס' נדה א"ר אלעזר ארבע נשים דיין וכו' עד אבל הלכה כדבריו. ותנן עוד זב וזבה שבדקו עצמן יום ראשון ונמצאו טהורין וכו' והלכה כדבריו. אמר ר' יהודה אמר שמואל הלכה כר' אלעזר בארבע. ואקשי' מאי אתא לאשמועינן בכולהו תנא בהו הלכה במתני' ופרקינן אין למידין הלכה מפי תלמוד ולולי שאמר שמואל הלכה כר' בהני לא מיתוקמא ממתני'. כיוצא בהם ביבמות איזהו ממזר שמעון התימני אומר כל שחייבין עליו כרת בידי שמים והלכה כדבריו. ולולי שאמר בגמרא הילכתא כוותיה לא סמכינן אמאי דפסיק הילכתא כדבריו במתניתין נמצאינו למידין כל היכא דפליגי יחיד אצל רבים כי הני לא סמכינן אפסק הלכה של משנה אלא א"כ פוסק בגמרא. אבל אפסק דגמר' סמכינן דכולהו הוו הלכה למעשה אלא שר' יוחנן לבדו היה מחמיר ואמר לתלמידיו שלא יעשו דבר עד שיאמר להם הלכה למעשה והיינו טעמא דדילמא הדר ביה מההוא פסק שפסק ויראה לו טעם אחר בעיניו. מיהו לאחר פטירתו יש להם לעשות כמה שפסק להם דהא כל ימי חייו לא הדר ביה:

סימן קיג

וכ"ש אנו יש לנו לסמוך על ההלכו' הכתו' בתלמוד כמו שסידר רב אשי דהא קיימא לן בבא מציעא רבינא ורב אשי סוף הוראה ולמי נשאל עוד בשעת מעשה אם לא נסמוך על ההלכות הפסוקות דקתני עד שיאמר לו הלכה למעשה. הא אין אדם רשאי לחדש דבר מעתה אלא הכל כמו שפסקו האחרונים. נעשה:

סימן קיד

בתחלת פיאה ירושלמי ר' זעירא בשם שמואל אמר אין למדין לא מהלכות ולא מהגדות לא מתוספו' אלא מן התלמוד כלומר מדברי האמוראים ולא מפי מעשה הכתובה במשנה ובברייתא וכגון דרבים פליגי עליה עד שיאמרו לו הלכה למעשה כלומר הלכה כן והלך ועשה כן. אי נמי שיאמר לו הלכה כדי לעשות מעשה שיבא וישאל לחכם מעשה בא לידי היאך כדי לעשות וא"ל הלכה כפלוני אע"פ שאמרו לו סתם היינו הלכה למעשה ילך ויעשה מעשה כל ימיו יעשה עוד כך ולא יהא צריך לשאול לכל מעשה ומעשה שיבא לידו. עכ"ל:

[**שם**]

אמר רבא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע כי אתי פסק דינא דידי קמייכו וחזיתון ביה פירכא לא תיקרעוה עד דאתיתו לגביה אי אית לי טעמא אמינא לכו ואי לא הדרנא בי וה"מ מחיים אבל לאחר מיתה מיקרע לא תקרעוניה דאי הוה אמינא ביה טעמא מיגמר לא תגמרו מיניה שאין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות:

סימן קטו

פי' רבינו שמואל זצ"ל פסק דינא שדנוהו הדין וכתבוהו להתקיים כך (ו)[כ]הלכה למעשה דמי למילף דמי :

[**דף קל"א ע"ב**]

אמר רב יהודה אמר שמואל שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאשתו ולא שייר לבניו כלום לא עשאה אלא אפוטרופא דלהכי כתב לה שיהיו בניה מחלקין לה כבוד משום דאוקי אבוהון לנכסיה ברשותה לפרנסם מהם כפי אומר דעתה ויהיו כפופים לה. ולקמן בפ' מי שמת אמר מר זוטרא דהילכתא בלא טעמא היא. ובהלכה דשייר קרקע כל שהו אוקמה רבא אמר רב נחמן דוקא שכתב כל נכסיו דליכא שיור מידי לא במקרקעי ולא במטלטלי אבל איכא שיור קנתה ודוקא אשתו. אבל אחר שכתב לו שכיב מרע כל נכסיו קיימא לן לקמן במי שמת שאם מת קנה הכל כיון דלא שייר מירי צוואת שכיב מרע היא זו שירא למות ויהיו דבריו ככתובין וכמסורין רמי:

[**שם**]

ופשיטא דאם כתב כל נכסיו לבנו גדול לא עשאו אלא אפוטרופא דלכבודו נתכוון. בנו קטן מאי. איתמר אמר רב חנילאי בר רב אידי אמר שמואל אפילו בנו הקטן המוטל בעריסה לא עשאו אלא אפוטרופא. כתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל ורבינו חננאל זצ"ל וקשה לי הכא אמר הכותב כל נכסיו לבנו לא עשאו אלא אפוטרופא. והתם אמרינן הילכתא כר' יוחנן בן ברוק' שאם אמר על אחד מבניו יירשני דבריו קיימין וקנה הכל. וטעם מפורש לא מצינו. מיהו יש לומר נקטינן פשוטה של מתני' דבריו באמירה דתנן האומר איש פלוני יירשני כו' וקנה הכל. והא דשמואל בכתיבה כדפירש ליה הכותב כל נכסיו לבנו לא עשאו אלא אפוטרו' ותרוייהו בשכיב מרע דבאמירה מיקנו וקאמר שמואל אי הוה כוונתו לאקנויי לאשתו ולבנו באמירה הוה מיקני ליה ולא איכוון לאקנויי להו בכתיבה אלא אמדינן דעתיה דלאפוקי קלא דפלוני כתב בל נכסיו לאשתו או לבנו הוא דעבד הכי שיהיו שאר בניו יראים מאחיהם ומאמם דניחא ליה דליקבלון מילייהו ואפטרופא הוא שעשאם וקיימא לן דאומדן דעתא מילתא היא. אבל היכא דליכא אומדן דעתא כגון שכתב כל נכסיו לאדם אחר ליכא למימר אפטרופא עשאו אלא קנה הכל. עכ"ל:

סימן קטז

ורבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב דוקא הכותב אבל אם יירשני פלוני בני שפיר רמי וירית ליה דקיימא לי כר' יוחנן בן ברוקה ואי קשיא לך ההיא דלקמן דאמר רב הונא שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחר אם ראוי ליורשו נוטלו משום ירושה ואי לא נוטלו משום מתנה.

וא"ל רב נחמן גנבא גנובי למה לך אי סבירא כר' יוחנן בן ברוקה וכו' דשבועת מינה דר' יוחנן בן ברוקה אפי' בכתיבה נמי למי שראוי ליורשו דבריו קיימין ההוא בשאר יורשין כגון בת בין הבנות ואח בין האחין. אבל בן בין הבנים בכתיבה לא עשאו אלא אפוטרופוס כדאמר שמואל ורב הונא לא פליג עליה. ולא פליגא נמי אדר' יוחנן אלא כל חדא וחדא קיימא באנפי נפשה ולא פליגי אהדדי. ואי אמרת בנו מאי טעמא לא קני בכתיבה אלא אמ' אפוטרופוס הוא דשוויה וכולהו יורשין קני הא מילתא כבר אמרה עלה בגמרא דהילכתא בלא טעמא הוא אלא מאי דאמר רבנן עכ"ל:

[**שם**]

פשיטא בנו ואחר אחר משום מתנה ובנו משום אפוטרופוס. כתב הרב רבי' ברוך מארץ יון זצ"ל והיכא דכתב כל נכסיו לבנו ולאחר נכרי נמי מעלמא קנה הכל מה שכתב לו דכיון דלא גיס ביה לא קריב ליה דעתיה מתנה היא ואיכוון ובנו אפוטרופא שוויה עכ"ל: ורבינו שמואל זצ"ל כתב פשיטא לי דהנותן כל נכסיו לבנו שקרוב לו מכל קרוביו ורוצה בכבודו יותר. או הכותב כל נכסיו לאחר דלא חייש לכבודו כלל בהני שנים פשיטא לי דאחר במקום בנים משום מתנה דלכבודו לא חייש אלא להנותן ליתן לו מתנה ואם לעשותו אפוטרופוס נתכוון בשביל בניו שאין יודעין בטיב משא ומתן היה לו לומר בפי' אני אעשה אותך אפוטרופא ולא היה לכתוב לשום מתנה ובנו במקום הבנים משום אפוטרופא. ויש מפרשים בנו ואחר שיתן להם ביחד לשניהם כל נכסיו. ואין נראה בעיני דא"כ אמאי בנו משום אפוטרופוס והלא הוא נותן מחצה לזה ומחצה לזה. וההוא אחר היאך יזכה בכל הנכסים כי אם במחצה. ובנו למה יהיה אפוטרופוס והלא לא כתב לו כל נכסיו. ואם יש לפרד שניהם במתנה הכי הוא דמפרשי אחר משום מתנה וזכה במחצית הנכסים שכתב לו . דכיון דליכא שיור לבנים שהרי לאחר נותן מחצית הנכסים ולא נשאר לפניו כי אם מחצה שכתב לו הרי נמי שכתב לו כל נכסיו שיש לו ולא עשאו אלא אפוטרופוס. ומיהו לא נהירא לי כלל דלא דמי לסיפא דאמר אשתו ארוסה אשתו גרושה במתנה דההיא ודאי או קתני. וה"ה להך. ומיהו הדין כך נראה בעיני כתב לאשתו במקום בנו בההיא קאמר שמואל בהדיא לא עשאה אלא אפוטרופוס. כתב לבנו במקום אשתו חזינן אם יש לזה הבן אחים לא עשאו אלא אפוטרופוס כדי שיכבדוהו אחיו כדאמרן לעיל אפילו קטן המוטל בעריסה ואפילו במקום אשתו דהיינו אמם קאמר ואם אין לו אחים ודאי משום מתנה כתב לו דליכא למימר משום אפוטרופוס דאינו רוצה שתכבד האם את הבן דאדרבה רוצה הוא שיכבדנה האם כדאמ' בהכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופא עכ"ל. פי' רבינו שמואל זצ"ל דלא גרסי' אשתו ובניו אשתו משום

מתנה ובניו משום אפוטרופא דהא אמר שמואל כל הכותב נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופוס באשה במקום בנים הוא דאיירי:

סימן קיז

כתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל והיכא דכתב כל נכסיו לאשתו ואחר לאחר במתנה ואשתו אפוטרופוס וכן כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל אשתו ארוסה או אשתו גרושה מודה שמואל דבמתנה יהב לה דכיון דלא גיס בהו לא חשש בכבודו אלא מתנה ביקש ליתן להן:

[**שם ע"ב**]

איבעי' להו בת אצל הבנים ואשה אצל האחין ואשה אצל בני הבעל מהו. הכי גריס רבי' שמואל זצ"ל אמר רבינא משמיה דרבא כולהו הנך חמש נשי לא קני לבד מאשתו ארוסה ומאשתו גרוש'. ור' עוירא משמי' דרבא אמר הנך חמש נשי קני לבד מאשה אצל האחין. ואשה אצל בני הבעל ובסברא בעלמא פליגי. ובת אצל הבנים לבדה איכא בינייהו לרבינא לא קניא לרב עוירא קניא:

[**דף קל"ב ע"א**]

בעי רבא בבריא שכתב כל נכסיו לאשתו ולכל הני מי אייריי שמואל שאם כתב להם במתנה מהיום לגמרי. אי נמי מהיום ולאחר מיתה מי אמ' מתנה גמורה היא דאי משום כבודה הא קאי הוא ויכבדוה מאימתו או דילמא בבריא נמי ניחא לי' דלישתמע מיליה מהשתא לפי שיודעים שעתידין להיות כפופים לה. תא שמע הכותב פירות נכסיו לאשתו במתנה שעכשיו בעין. אי נמי דאקני לה קרקע לפירותיה גובה כל כתובתה מן הקרקע. ואם כתב קרקע ופירותיה לגמרי מחציתו או שליש או רביע גובה כתובתה מן השאר משלם. הכותב כל נכסיו לאשתו קס"ד במקום בנים ויצא עליו שטר חוב שקדם למתנה זו ומיהו לכתובה לא קדם. ר' אליעזר אומ' תקרע כתובתה ותעמוד על כתובתה ונמצאת קרחת מיכן ומיכן. ולאו דוקא תקרע כתובתה לגמרי דאי קנה נכסים אחרי כן תגבה מהן כתובתה כדאמרי' לקמן שהרי כי כן כתב לה דאקנאי ודעתיד אנא למיקני. אלא מהנהו נכסי דיהב לה מחלה שיעבוד כתובתה. אמר רב יהודה הנחתום מעשה אירע בבת אחותי כלה שכתב לה בני כל נכסיו ובא מעשה לפני חכמים ואמרו תקרע כתובתה ותעמוד על מתנתה ונמצאת קרחת מיכן ומיכן. טעמא דיצא עליו שטר חוב הא לא יצא עליו שטר חוב קניא ולא אמרינן עשאה אפוטרופוס. במאי אי בשכיב מרע הא אמרת לא עשאה אפטרופא אלא לאו בבריא וש"מ דבבריא קניא ולא עשאה אפטרופא. לא לעולם בשכיב מרע. רב עוירא מוקי לה בכולהו פי' רבינו שמואל זצ"ל רב עוירא מוקי

לה בכולהו כדאמ' לעיל בכולהו קני דהיינו בת אצל בנים ואשתו ארוסה ואשתו גרושה. והכא נמי הך אשתו ארוסה או גרושה. ומיהו בת אצל הבנים ליכא לאוקמי דהא אשתו קתני. ואי קשיא הא רבינא נמי באשתו ארוסה או באשתו גרושה קאמר לה כדמפרש לקמן וא"כ אמאי קאמר תלמודא רב עוירא מוקי לה בכולהו לימא רב עוירא מוקי לה באשתו ארוסה ואשתו גרושה דהא ליכא בינייהו אלא בת אצל הבנים לחוד כדפרי' לעיל. תריץ משום דאמרי' לעיל רב עוירא משמיה דרבא אמר כולהו קני כו' הילכך נקט הכא נמי כי האי לישנא דלעיל. וה"ג רבינא מוקי לה באשתו ארוסה ואשתו גרושה. עכ"ל:

סימן קיח

ואין נראה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל זה התירוץ כי דוחק הוא מאד. על כן נראה בעיניו כגירסת ר"ח זצ"ל דגרס ורב עוירא משמיה דרבא דאמר כולהו קני לבד מאשה אצל הבנים ואשה אצל בני הבעל. אבל אשה אצל האחין קניא לרב עוירא. והשתא אתי שפיר הא דקאמר רב עוירא מוקי לה בכולהו שהרי הוא מוסיף אשה אצל האחין דקניא. וכן כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל וזאת הגירסא עיקר. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ורב עוירא משמיה דרבא אמר בכולהו קנו לבד מאשה אצל הבנים ואשה אצל בני הבעל. והילכתא כרבינא עכ"ל. ולענין בריא לא איפשיט:

[**שם**]

אמר רב נחמן הילכתא תקרע כתובתה ותעמוד על כתובת' ונמצאת קרחת מיכן ומיכן. אלא תטרוף כתובתה מהני נכסים אע"פ שקדמה לבע"ח שהרי מחלה שיעבודם אצלם מיהו אם קנה נכסים אחרי כן תגבה מהן כתובתה כדאמרי' לקמן:

[**שם**]

תניא הרי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת ועמד וכתב כל נכסיו לאחרים ואחר כך בא בנו מתנתו מתנה בשביל שאני סבור שמת בני אני נותן מתנה זו ר' שמעון בן מנסיא אומר אין מתנתו מתנה שאילו היה יודע שבנו קיים בידוע לא היה כותבו. ואע"פ שלא פירש כמי שפירש דמי:

סימן קיט

אמר רב נחמן הלכה כר' שמעון בן מנסיא. וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וכן הלכה:

[**שם**]

הכותב נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהו ולא פירש אם לפרעון כתובתה או לשם מתנה דאי לפרעון כתובתה הרי היא כפי שאי פרע לה קצת כתובתה ולא נתן לה כלום. וכולי עלמא מודו שמתנתו שנתן לבניו אינה כלום שהרי נכסיו היו משועבדים לה בכתובת האשה ולא נתן לה כלום ולא עבד לה מידי דניח נפשה במידי דתמחול

שיעבוד כתובתה מהני נכסי אלא כתב לה קרקע כל שהו בסתם איבדה כתובתה מהני נכסי שאם לא יקנה הבעל נכסים אחרים הרי הפסידה. ופרכי' משום דכתב לה קרקע כל שהו איבדה כתובתה. אמר רב במזכה להם על ידה עסקי' דמוכחא מילתא דנתרצית להם במתנה זו ומחלה להם השיעבוד שעל נכסים הללו. ושמואל אמר אפי' אם לא מזכה על ידה אלא שהיתה שם בשעת שכתב נכסיו לבניו והיא שתקה דכיון כתב לה כל שהו קרקע נתרצית בשתיקתה וכהודאה דמיא אבל אם לא נתן לה כלום שתיקתה אינו אלא נחת רוח לבעלה. ר' יוסי בר חנינא אמר אפי' לא היתה שם ולא חילק בפניה אלא שאמר לשון זה כשכתב לה ההוא קרקע כל שהו טלי קרקע זו בכתובתיך והיא לא עירערה ודאי מחלה משאר הנכסים ואחרון אחרון מקיל מקולי כתובתה שנו כאן דשאר בעלי חוב לא איבדו בכך עד שיאמרו בפירוש אנו מוחלים השעבוד שעל הנכסים:

[**שם ע"ב**]

רבי יוסי אומר אם קיבלה עליה אע"פ שלא כתב איבדה כתובתה. וסיפא דהך במסכת פיאה היא מכלל דת"ק כתיבה וקבלה בעי שמחלה להם השעבוד בפי' וקשיא לכולהו וכי תימא כולהו ר' יוסי היא ואשמעינן רישא דכתיבת קרקע כל שהו איבדה כתובתה דאו או קתני. והתניא ר' יהודה אומר בד"א שהיתה שם וקבלה עליה אבל היתה שם ולא קיבלה עליה אלא היתה שותקת או שקיבלה עליה ולא היתה שם לא איבדה כתובתה מדרבי יהודה שמעי' דת"ק כתיבה וקבלה בעי תיובתא דכולהו תיובתא. אמר לי' רבא לרב נחמן הא רב הא שמואל הא ר' יוסי בר חנינא מר מאי סבירא ליה א"ל שאני אומר כיון שעשאה שותף בין הבנים שכתב לה קרקע כל שהו מחלה וסגי לה בחדא או קבלה או כתיבה. איתמר נמי אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן כיון שעשאה שותף בין הבנים איבדה כתובתה:

[**שם**]

בעי רבא בבריא היאך בריא שכתב נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהו מהו מי אמרי' שכיב מרע הוא ואיבדה כתובתה שעל נכסים הללו דאע"ג דלית נכסים יותר וקא מחלה אבל בריא סברה הדר קני נכסים היום ולמחר אגבה מחם או דילמא השתא מיהא לית ליה. תיקו:

[**שם**]

ההוא שכיב מרע שהיו לו שתי בנות וחילק להן כל נכסיו מקרקעי ואמר פלגא לברא ופלגא לברת ותילתא לאיתת בפירי איקלע רב נחמן לסורא עול לגבי רב חסדא ורבה בר רב הונא בעו מיניה כי האי גוונא דלא כתב לאשתו קרקע כל שהו אלא פירי מאי מי

מתלה שעבוד שיש לה על הנהו מקרקעי או לא. אמר להו הכי אמר שמואל אפי' לא הקנה לה אלא דקל אחד לפירותיו לא איבדה כתובתה. אמרו ליה מי דמי התם אקני לה בגופ' דארעא דהא יניקת הקרקע אקני לה הכא פירא בעלמא הוא דהא פירות תלושין מיבעיא לן. אמר להו מטלטלין קאמריתו מטלטלי לא קאמינא ולא איבדה שיעבודא:

[**שם**]

ההוא שכיב מרע דאמר תילתא לברא ותילתא לברתי השניה ותילתא לאשתי והיינו עשאה שותף בין הבנים ומן הדין איבדה כתובתה מהני תרי תילתי שנתן לבנות. שכיבא חדא מבנתא וירשה האב סבר רב פפא למימר לית לה אלא תילתא דיהב לה בעל דמהאי תילתא יירש הבעל לית לה ולא מידי. א"ל אילו חזר וקנה הבעל נכסים אחרים בתר הכי מי לא שקלה השתא נמי שקלה:

סימן קכ

פי' רבינו שמואל זצ"ל וכן הלכה:

[**דף קל"ג ע"א**]

ההוא דפלגינהו לנכסיה לאיתתיה ולבניה. כל נכסיו חילק לאשתו ולבניו בצוואת שכיב מרע היינו עשאה שותף בין הבנים שייר חד דיקלא לא פירש למי סבר רבינא למימר לית לה ממותר כתובתה אלא ההוא דיקלא. א"ל רב יימר לרבינא אי לית לה כתובתה מחלק הבנים משום דידעא דלית ליה נכסי אחריני ומחלת להו משום בשביל שעשאה שתוף ביניהם אי הכי דיקלא נמי לית דהא ידעא ליה להאי דקל ומחלה להו ליורשין דכל כתובה מחלה מהנך נכסי אלא מאי אית לך למימר מאיזה טעם נחתא אדקל לטרוף ממנו משום דלא מחלה כתובתה שהרי הניח לה קצת מקום לגבות הימנו כגון האי דקל שלא רצה לחלק לבניו ומיגו דנחתא אדקל נחתא נמי אחלק הבנים דלא הויא שתיקה דידה אלא היכא דמחלק כל הנכסים ולא שביק לה כתובתה מידי. כתב רבי' שמואל זצ"ל שמעינן מהכא דשכיב מרע הכותב כל נכסיו אי מחלק לבניו לפני אשתו וגם לה נתן קרקע כל שהו ושתקת ולא עירערה. וה"ה אם כתב כל נכסיו לאחרים ולה כתב קרקע כל שהו קנו שהרי מחלה להם שיעבודה ולא תטרוף מהם כדרב נחמן דאמר הואיל ועשאה שותף בין הבנים איבדה כתובתה דבעשאה שותף תליא מילתא לא שנא עם אחרים. וה"מ כשחילק כל נכסיו לאשתו וליורשיו אבל שייר אפי' דקל אחד דהיינו קרקע כל שהו דהיינו שלא פירש למי דמיגו דהדרא אדיקלא הדרא ונחתא מכולהו נכסי ולא מחלה מידי. ודוקא כשכתב לה כל שהו. אבל אם נתן לה מטלטלין ולא קרקע לא מיקריא שותף בין הבנים ולא מחלה פירי ונחתא אכולהו נכסי כדאמר רב נחמן מטלטלי לא קאמינא.

וה"מ דאיבדה כתובתה מהנהו נכסי שכתב אבל אי הדר קני בתר הכי נכסי אחריני ואפי' מהנהו נכסי עצמן שחילק לבניו כגון שמת אחד מבניו בחייו הדרא גביא מיניה מותר כתובתה שכך כתב לה ודעתיד אנא למיקני. ודוקא שכיב מרע כדאמרי' לעיל אבל בריא שחילק נכסיו לבניו וכתב גם לה קרקע כל שהו הא איבעיא ליה לרבא אי מחלה להו שיעבודא שעל אותן נכסים או לא ואוקימנא בתיקו. והילכתא כיון דמספקא לן אמרי' המוציא מחבירו עליו הראיה דהיינו אשה דבכל תיקו מאן דתפיס תפיס. מיהו אי הדר קני אית לה עכ"ל. והרב רבינו ברוך מארץ יון זצ"ל כתב הא דבעי רבא בבריא היאך סלקא בתיקו ומספיקא לא מבטלי כתובתה. ויש אומ' כיון דבתיקו סלקא ספיקא הויא ופלגי. עכ"ל:

סימן קכא

כתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל ופירשה רב נחמן כיון שעשאה שותף עם הבנים איבדה כתובתה כגון שהיתה שם וכתב לה וקיבלה עליה אותן שכתב לה פי' וקיבלתו ולא מיחתה ובדין היה שלא תאבד דמציא למימר נחת רוח עשיתי לבעלי מיהו כיון שעשאה שותף עם הבנים והניח לה שארית אמרי' ודאי ניחא לה בהכי ומחלה ודוקא כתב לה דלא מבטלא לה כתובתה אלא בכתב ודוקא היתה שם ואי לא אע"ג דכתב לה וקיבלה לא איבדה כתובתה דמציא למימר לא חשבתי כי היה כבר בחליו אלא סברתי שיקום מחליו ויקנה נכסים אחרים. מפרש בתוספתא דפיאה הכותב נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהו איבדה כתובתה א"ר אסי בד"א שקיבלה עליה לשם כתובתה מה שנתן נתן וגובה כתובתה משאר נכסים. יש מפרשים טעם המשנה בקבלה שלא לשם כתובתה דשייכ' בההיא דאמ' תקרע כתובתה וכו'. וקבעי ת"ק שתהא לשם כתובתה שאם לא תהיה יכולה לומר כי חשבתי שלא נתן לאדם כלום ומתנה בעלמא הוא דנתן לי וכי איתא לשם שיכתוב לה דלא בטלה כתובתה אלא בכתב ובעינן שתקבל היא הדבר אלא לשם כתובתה ובדין הוא שלא תאבד כתובתה ותטעון איני חוששת ממה שנתן לבניו מיהו כיון שעשאה שותף בין הבנים ודאי ניחא לה בהא ומחלה. ר"ח ז"ל. עכ"ל. ופליגא אדרבינו שמואל זצ"ל דפי' ושייר קרקע כל שהו ולא פי' אי לשם מתנה או לפרעון כתובתה כדפרי' לעיל ופליג עליה נמי בהא שכתב דוקא כתב לה. ורבינו שמואל זצ"ל פירש בעשאה שותף בין הבנים דסגי לה בחדא בקבלה או בכתיבה והא נמי דפי' רבינו שמואל זצ"ל עשאה שותף בין הבנים שכתב לה קרקע כל שהו. רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל פי' דעשאה שותף בין הבנים היינו שנתן לה לאשה חלקה בין הבנים כמו חלק הבנים אז ודאי מחלה כתובתה ולא דמי למתני' דלא כתב לה אלא קרקע כל שהו להבי

בעינן קבלה וכתיבה אבל בשעת שותף לא בעי' קבלה בעלמא. והשתא הואיל ורבינו שמואל זצ"ל מפרש דבקיבלה עליה לשם כתובתה מתנה שנותן לבניו ואינה כלום ואם קיבלה בסתם מתנתו לבניו מתנה. ורבינו ברוך זצ"ל מפרש בשם ר"ת ז"ל דבקיבלה עליה לשם כתוב' דוקא הוי מתנתו מתנה הא בסתם לא הוי מתנתו מתנה. אנו על מי נסמוך בואו ונסמוך על דברי רבינו ברוך זצ"ל הואיל ותניא הכי להדיא במסכת פיאה:

סימן קכב

וכן הדעת נוטה לענין הלכה למעשה לענין עשאה שותף עם הבני' כדברי רבי' יצחק בר שמואל וכדברי ר"ח זצ"ל:

[**שם**]

אמר רב הונא שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים בסתם ולא פירש לא לשם מתנה ולא לשם ירושה אם אותו שמקבל מתנה ראוי ליורשו כגון בן בין הבנים נוטלו משום מתנה ולקמן מפרש מאי נפקא מינה אם נוטלן משום ירושה או משום מתנה א"ל רב נחמן לרב הונא גנבא גנובי למה לך אי סבירא לך כר' יוחנן בן ברוקה [אימא הלכה כר' יוחנן בן ברוקה דהא שמעתתיך כר"י בן ברוקה] קאזלא דאמר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין דילמא כי הא קאמרת דההוא דהוה [קא שכיב] וא"ל נכסיה למאן דילמא לפלו' אמר להו אלא למאן ואמרת עלה אם ראוי ליורשו נוטלו משום מתנה והיינו שכתב דקאמר' מה לי כתב ומה לי אמר. א"ל אין הכי קאמינא סבר רב אדא קמיה דרבא למימר ולפרש מאי נפקא מינה וה"ק אם ראוי ליורשו אלמנתו של מת ניזונת מנכסיו [אם לאו אין אלמנתו של מת ניזונת מנכסיו]. א"ל רבא מיגרע גרעא השתא ומה בירושה דאורייתא אמרי' ניזונת מנכסיו מתנה דרבנן לא כ"ש. כתב רבי' שמואל זצ"ל ומהכא שמעי' דהא דקיימא לן דמזון האשה והבנות לא טרפי ממשעבדי הא מתנה גמורה בקנין זו"ז מכר גמור אבל מתנת שכיב מרע אלמנתו ניזונת מנכסי מתנה וה"ה לבנות. עכ"ל. הרי פי' דמתנה גמורה מפקעת מזון האשה והבנות והיינו מתנת בריא. וה"ה דמפקעת כתובה. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ואי קשיא לך הא דתנן אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות ולמזון האשה והבנות מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם. והכא קאמר אלמנתו ניזונת מנכסיו ההוא ממשעבדי מחיים כגון בריא מתנת שכיב מרע דלא קניא לאחר מיתה כדאמרי' מתנת שכיב מרע אימתי קונה אביי אמר עם גמר מיתה ורבא אמר לאחר גמר מיתה והלכה כרבא. לא דחיא תקנתא דרבנן דמזונות אשה ומתנת שכיב מרע תרוייהו תקנתא דרבנן נינהו ובהדי אהדדי קאתו לאחר גמר מיתה הילכך לא דחיא חד מינייהו לחברתה ותרוייהו קנו. האי [סברא דילן חזינן למקצת רבוואתא דסמכי' להו

אהאי נוסחא דלית בה השתא ומה] קמפרשי ליה הכי אטו יורש מיגרע גרע אבל בין משום ירושה בין משום מתנה אין אלמנתו ניזונת מנכסיו ומסייעי ליה למילתא מדתנן אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות ולמזון האשה והבנות מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם ואנן הא קא ברירנא לה ופרישנא טעמא בסייעתא דשמיא. עכ"ל:

סימן קכג

וכן סובר רבינו תם זצ"ל כי הוסיף על מה שפי' ר"ח זצ"ל בכאן על הא דאמר רבא בין זה ובין זה ניזונת ולא היא דבהדיא תנינן אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות ולמזון האשה והבנות מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם ועל זה הגיה ר"ת זצ"ל וכן היא והא דאין מוציאין כו'. ועד למזון האשה והבנות אלא מנכסים בני חורין במתנה דאורייתא אבל במתנת שכיב מרע בכולה בלא קנין עשאוה דניסת הבת ומת הבת דניזונית מן הבעל בשילהי פירקין משמע שסובר בהדיא דמתנת בריא מפקעת מזונות. וכן סובר רש"י זצ"ל דמתנת בריא מפקעת מזונות דאמ' פרק נערה בכתובות א"ר עילא אמר רשב"ל באושא התקינו הכותב כל נכסיו לבניו הוא ואשתו ניזונין מהן. מתקיף לה ר' זירא ואיתימא ר' שמואל בר נחמני גדולה מזו אמרו אלמנתו ניזונית מנכסיו הוא ואשתו מבעי' דשלח רבין באגרתיה מי שמת והניח אלמנתו ובת אלמנתו ניזונת מנכסיו ניסת הבת אלמנתו ניזונת מנכסיו ופי' רש"י זצ"ל הוא ואשתו ניזונין מהם. ואפי' כתב מעכשיו ולא מן הדין אלא תקנת חכמים היא. גדולה מזו אמרו כגון אלמנה ובת וניסת הבת שאע"פ שהוא מת והנכסים נשתעבדו ללוקח דרבנן כגון בעל בנכסי אשתו וקיימא לן אין מוציאין למזון האשה מנכסים משועבדין אפי' הכי היכא דלית למיחש לתיקון כגון כי האי לוקח שלא הוציא מעות שוויוה רבנן כיורש ואמרי' תיזון האלמנה מנכסי בעלה כי הא דשלח רבין באגרתיה כו'. ניסת הבת אע"ג דלרבנן בעל בנכסי אשתו לוקח הוי וקיימא לן אין מוציאין למזון האשה מנכסים משועבדי'. הכא שוויוה רבנן כיורש משום פסידא דאלמנה והכי מפרש ביש נוחלין הוא ואשתו קיים ואלו בניו הם ולא הוציא מעות אלא מתנה בעלמא מיבעי' ואע"ג דמתנה כמכר לענין שעבוד התם הוא דאי לא דעביד ליה נייח נפשא לא הוה יהיב ליה מתנה אלא בגו ליכא למימר הכי עכ"ל. משמע שסובר בהדיא דמתנת בריא מפקעת. וכן כתב רבי' שמשון בר אברהם זצ"ל בההיא שמעתא דבמתנה דאורייתא אינה ניזונת. והקשה הרב ר' אלחנן בן רבינו יצחק זצ"ל לפי מה דפרישׂ' דמתנת בריא מפקעת דשיעבוד כתובה ומזונות טפי מירושה. מאי פריך ליה גדולה מזו אמרו מאי ענין ירושה למתנת בריא הלא כך הוא הדין דירושה דאורייתא אינה מפקעת מזונות אבל מתנת בריא מפקעת. הילכך הוה משמע דאפי' מתנת בריא אינה מפקע' מזונו'. והאי

דנקט הכותב נכסיו לבניו משום דהוא ניזון מהם אבל משום אשתו לא איצטריך למינקט בניו דה"ה אחריני:

סימן קכד

והשיב לו רבינו יצחק אביו דסבירא ליה לתלמודא כיון דמשום פסידא דאלמנה שויוה רבנן כיורש אע"ג דלענין הבעל מוציא מיד הלקוחות הוי כלוקח סברא הוא דכ"ש דכותב נכסיו לבניו שלא תוכל מתנתו להפקיע מזונות אשתו. וה"נ משמע בפ"ק דבבא מציעא דמתנת בריא מפקעת דתנן מצא שטרי חוב אם יש בהם אחריות נכסים פי' שיעבוד קדקעות לא יחזיר שב"ד נפרעין מהן. אין בהן אחריות נכסים יחזיר שאין ב"ד נפרעין מהן פי' מן הלקוחות. ואי מתנת בריא אינה מפקעת שיעבוד אכתי אמאי יחזיר ניחוש דילמא נתנם במתנת בריא ואתי למיטרף מיניה אלא ש"מ דמתנת בריא מפקעת השעבוד הילכך יחזיר דלא מצי למיטרף מיניה אע"ג דשטר מתנתו מאוחר. וההיא דכתובות דפרק מציאת האשה דתלא ליה רב לרבי ביני חיטי האחין ששיעבדו מהו הוה יתיב ר' חייא קמיה א"ל מכרו או משכנו א"ל מאי נפקא לך מינה בין מכרו בין משכנו מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות משמע דלא מיבעיא ליה אלא או מכרו או משכנו אבל נתנו במתנה פשיט' ליה דמוציאין למזון האשה והבנות. י"ל דאף במתנה הוה פשיטא ליה לענין מזונות דאין מוציאין וכן לענין הפרנסה דמיבעיא ליה התם. אבל הבעיא היא לענין הפרנסה אם מוציאין במכרו או במשכנו אבל במתנה פשיטא ליה דאין מוציאין לפרנסה אבל מזונות פשיטא ליה דבין במכר בין במתנה בין במשכנו מפקיעין השעבוד. השתא פרישנא מזונות וכתובה אלימ' מתנת בריא להפקיע תרוייהו טפי מירושה. וההיא דפ' נושאין על האנוסה דת"ר יש מוכר את אביו להגבות אמו כתובתה כיצד ישראל שלקח מן השוק עבד או שפחה ולהם בן שיחרר את השפחה ונשאה ועמד וכתב כל נכסיו לבנה נמצא זה מוכר את אביו להגבות לאמו כתובה כולה ר' מאיר היא. אי' אי קמ"ל מטלטלי משתעבדי לכתובה. ואי' אי קמ"ל עבדא כמקרקעי דמי. הא למדת דגובה כתובתה ממטלטלי דמתנה לר' מאיר דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה ההיא כגון שכתב כל נכסיו לבנה במתנ' ש"מ איירי דגריעא מירושה דאורייתא ולהכי גביא מינה כתוב' וה"ה בע"ח שגובה ממטלטלי דמתנת שכיב מרע וא"ת היאך ישתחרר הבן במתנת שכיב מרע הא לא קניא אלא לאחר מיתה כדאמרינן לקמן בפרקין דאין גט לאחר מיתה. תריין שיחרור מיהא הוי מחיים ואפי' עמד אינו חוזר כדאמרי' פ"ק דגיטין שכיב מרע שכתב כל נכסיו לעבדו ועמד חוזר בנכסים ואינו חוזר בעבד משום דיצא עליו שם בן חורין. והרב ר' יצחק בר ברוך זצ"ל הורה ממתנת שכיב מרע

ולא ממתנ' בריא דודאי אינה מפקעת לא כתובה ולא מזונות כי מדקדק מלשון רבינו תם זצ"ל שפי' שעל ידי שתקנו הגאוני' לכתוב בכתובה ובשטרי חוב כל נכסי דקנאי ודקנינא דאית להון אחריות ודלית להון אחריות יהון אחראין וערבאין כו' דלא כאסמ' ודלא כטופסי דשטרי שעל ידי כן נעשו משועבדין המטלטלין לגבותן מיתמי כאילו משעבדי ליה מטלטלי אגב מקרקעי דלהכי מהני שאין בהם אגב בשטרות שלא לטרוף מן הלקוחות מטלטלין והרי הן לענין לקוחות כמו בימי חכמי התלמוד שלא לטורפם מן הלקוחות והוו הלקוחות מאוחרין כמו בעל חוב מאוחר שקדם וגבה דקיימא לן בערכין מה שקדם וגבה במטלטלין כדפר"ח זצ"ל במי שהיה נשוי אע"פ שפר"ח זצ"ל תפס לו ר"ת זצ"ל את זה ומתוך פי' רבינו שדימה אותם לבע"ח מאוחר מדקדק הרב דוקא דומיא דבע"ח מאוחר שנותן דמים אבל מקבל מתנה לא דפקיע שעבודם של מטלטלין. ואין נראה זה לרבי' יצחק בר שמואל זצ"ל כי איך תעלה על דעת אדם לומר דדוק' נקט בערכין בע"ח מאוחר שקדם וגבה ממטלטלין כפר"ח זצ"ל מה שגבה גבה ולא מקבל מתנה הוא זה לא יותר מפקעת מתנה דאורייתא שעבוד מירושה כדמוכח הכא וכ"ש ממטלטלין שאין כלל שעבוד עליה לפי התלמוד דלא מיגבו אפי' מיורשים משום דלא שייך עלייהו בע"ח שאין ניגבין מקבל מתנה דאורייתא לאפקועי שיעבוד דירושה א"כ על כרחך אם יאמר התלמוד במטלטלין בעל חוב מאוחר שקדם וגבה גבה לאו לאפוקי מתנה קאמר. דודאי מטלטלין מה שנתן נתן אפילו קדם לוה קודם לכן. על כן נראה שבימי חכמי התלמוד מתנת מטלטלין דאורייתא מפקעת שיעבודו כמו מכר כל זמן שלא נתייחדו לאפותיקאות כן גם עכשיו כי לא מצינו שישנו הגאוני' דין מטלטלין ממה שהיה בתחלה רק לגבות מיתמי אבל לענין לגבות ממקבל מתנה דעדיף מיתמי להפקיע שיעבוד כדמשמע הכא בשמעתין לא מצינו שאמרו אלא ש"מ דמתנת בריא מפקעת שיעבוד מזונות וה"ה דכתובה דמאי שנא. וא"ת א"כ בטלת כתובת בנות ישראל שיפקיעוה ע"י מתנת בריא. לא קשיא מידי דהא הכא נמי יפקיעוה על ידי מכר שיכתבו עליהם או יודו שמכרום:

סימן קכה

וכבר היה מעשה ונשאל רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל. והשיב וזאת היא תשובתו. ראיתי את העשוקים ודמעתם ואין להם מנחם כי בא אצלי הבחור הזה ר' שמואל ובידו אגרת מנדיבי קינו וכתוב בה כי אלמנה אחת תבעה לדין את ראובן ממון שהיה בידו משל בעלה כי לא נתקבלה מזונות וכתובה ותגבה לשם. וראובן טוען כי כשהיה בעלה חולה מאותו חולי שמת בו נתן הממון ללוי קרובו והוא מבקשו ממנו ועל כן הוא מעכבו

וכתוב באיגרת כי מתנת שכיב מרע היה ובראותי אמרתי לאשר אצלי השתא בירושה דאורייתא אלמנה גובה ממטלטלי מתקנת נאונים מתנת שכיב מרע דרבנן לכ"ש דכי האי גוונא אמרינן גבי מזונות ביש נוחלין ואף הוא הוציא כתב הרב ר' יוסף מתוך אפונדתו שכך כתוב רק אם נתן מתנת בריא בזה אמ' ששוב לא תגבה ממטלטלים כדמשמע התם דדוקא מתנת שכיב מרע. והרב ר' יצחק בר ברוך זצ"ל הורה במתנת שכיב מרע שאינה מפקעת שיעבוד כתובה ומזונות ממטלטלין אבל במתנת בריא שתפקיע שיעבוד הכתובה מהמטלטלין לא הודה לו כי מדקדק מרבי' תם זצ"ל שפי' שעל ידי שתיקנו לכתוב בשטרות דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי דעל ידי כך נעשו מטלטלין משועבדים לכתובה לגבותה מיתומים כאילו שיעבד ליה מטלטלי אגב מקרקעי. ולהכי אהני מה שאין בהן אגב בשטרות שלא יטרוף ממטלטלי מן הלקוחות והרי הם לענין לקוחות כמו בימי חכמי התלמוד שלא לטורפם מלקוחות והוו להו לקוחות מאוחרים כבעל חוב מאוחר שקדם וגבה דקיימא לן בערכין מה שגבה גבה במטלטלין כדפר"ח זצ"ל. עוד פי' אחר תפס לו רבינו תם זצ"ל את זה. ומתוך פי' רבינו שפירש שדימה אותם לבעל חוב מאוחר מדקדק הרב רבי' יצחק זצ"ל דדוקא דבעל חוב מאוחר שקדם וגבה במטלטלין כדפר"ח זצ"ל מה שגבה גבה ולא מקבל מתנה. ואין נראה יותר שהרי הלא יותר מפקעת מתנה דאורייתא שעבוד דירושה כדאשכחנן פרק יש נוחלין גבי מזון אלמנה שמקרקעות יורשים ניזונית וממקבל מתנה דאורייתא משמע שאינה ניזונית וכל שכן מטלטלין שאין להם שיעבוד כלל לפי התלמוד דלא מיגבו אפילו מיורשים משום דלא סמיך בעל חוב עלייהו שאין ניגבין ממקבל מתנה דאורייתא דעריפא לאפקועי שיעבודא מיורשים. א"כ על כרחך אם יאמר התלמוד במטלטלי בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה לאו לאפוקי מתנה קאתי דודאי מטלטלי מה שנתן נתן אפילו לוה קודם לכן. ועל כן נראה לי שבימי חכמי התלמוד מתנת מטלטלין דאורייתא מפקעת שיעבודן כמו מכר כל זמן שלא נתיחדו לאפותיקאות כי גם עכשיו שלא מצינו שישנו הגאונים דין מטלטלין ממה שהיה בתחילה רק לענין לגבות מיתמי אבל לענין לגבות ממקבל מתנה דעדיף מיתמי להפקיע השיעבוד כדמשמע ביש נוחלין לא מצינו שאמרו מיהו בעשה שורו אפותיקי דומה דוקא מכרו אבל נתנו בע"ח גובה ממנו דמשמע אין ללמד כלא עשאו אפותיקי דליהוי נמי דינא הכי שעל ידי אפותיקאות דוקא סומך בעל חוב על המטלטלין דעשה עבדו אפותיקי ומכרו בעל חוב גובה הימנו ואם לא עשאו אינו גובה. אפילו המלוה בשטר שיש לה קול דלא סמיך עליה. ומה שכותבים דאית להון אחריות ודלית להון אחריות אע"פ שמועיל לגבות מיתמי כדברי רבי' תם זצ"ל אינו חשוב

כיחד שורו לאפותיקי שהרי אין סברא שתגבה אשה עכשיו מעבדא שמכר בעל הבית כי למה תגבה בהם יותר משור וממטלטלין אע"פ שמייחדם לאפותיקי שלא לסלקם ממטלטלי אחרים היתה גובה מלקוחות. ואין נראה זה לי לדחות דברי זה ולומר דההיא דיש נוחלין לאו טעמא משום דמתנה חשובה כמכר להפקעת שיעבוד טפי מירושה אלא משום דפיר' לא שייכא הפקעת שיעבוד מזונות כלל שעיקר תקנת מזונות הוא את תהא יתבא בביתי ומיתזנא כו' שהרי נראה דמשועבד' דגבי קרקע ושבח קרקעות ומזון האשה והבנות שוה הוא וכמו שלגבי מזונות חשיבא מתנה דאורייתא שיעבוד ה"ה נמי לפירות ולשבת דמיתמי גבי ולא ממקבל מתנה וגם שיעבוד דאמ' ודאחין לענין מזונות. נראה לי שווים דבין אחים ובין אב בין מכרו בין משכנו בין נתנו מתנת בריא אין מוציאין למזונות והאי דנקט במציאת אשה מכרו או משכנו משום דעיקר גבי פרנסה איתשיל. ור' חייא דקבעי מכרו או משכנו הוה פשיטא ליה לענין מזונות דאין מוציאין דקסבר דליכא לאיסתפוקי אלא לענין פרנסה ובמכר או במשכן אבל מתנה הוה פשיטא דמוציאין לפרנסה. ואפילו אם נפשך לומר דהאחין שנתנו מוציאין למזונות לפי שכבר זכו בנות ליזון מהנכסים ולא אלימא מתנת אחין להפקיע מזונות כמו מתנת האב מ"מ משועבדים לענין פירות ושבח אפילו מתנת בריא בשיעבוד האב במזונות ונראה לי כמו שפי' דהאחין נמי אפי' אם כתבו אין מוציאין למזונות אע"ג דפרי' דמתנה חשיבא לענין שעבוד במכר טפי מירושה מותבינן אשמעתין. מההיא דנושאין על האנוסה דאמ' יש מוכר את אביו להגבות את אמו כתובה. ומשמע התם שגובה כתובתה ממטלטלי דמתנה לר' מאיר דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה. ונראה לי לתרץ דהתם דקתני ועמד וכתב כל נכסיו לבניו במתנת שכיב מרע איירי דגריעא מדאוריית' ולהכי גביא כתובה מינה. וה"ה בעל חוב שגובה ממטלטלי דמתנת שכיב מרע - יצחק בר שמואל זלה"ה:

סימן קכו

ועוד השיב על מה שכתבתי שמתנת בריא במטלטלי מפקעת מהן שיעבוד כתובה אל ישיבני אדם שא"כ בטלתי כתובות בנות ישראל שיפקיעוה בענין זה. דדל נמי האי טעמא תיקשי לך שיפקיעוה על ידי שטר מכר שיכתבו עליהם או יורו שמכרום וקצת הוא רפה בידי משום קושייתו דכשמוכ' את אביו שצריך להעמידה לאותה ברייתא לפי דברי במתנת שכיב מרע. מיהו נראה הדברים כן דמתנת שכיב מרע למקבל מתנה כח יותר מעל היתומים מיירי דאע"ג דאם לא נתן (לא) היתה גובה מן היתומים כשנתן מיהא מתנת שכיב מרע יש כח למקבל מתנה יותר מעל היתומין. והכי משמע דמחמת מיתה כתב ומת ולכך לא הוצרך לפרש שמת או גירש דמת חייב לתת לה כתובה אם לא על

ידי מיתה או גירושין דכיון דנתן מתנת שכיב מרע אם כן מת ומדאמ' נמי פרק נערה שנתפתתה באושא התקינו הכותב נכסיו לבניו הוא ואשתו ניזונין מהן. נראה לי להביא ראיה דמתנת בריא דמפקעת מזונות דמשמע דוקא לבניו אבל לאחר אין ניזונין מהן לא הוא ולא אשתו. וגם רש"י זצ"ל פי' פ' נערה שנתפתתה גבי הכותב נכסיו לבניו אף על גב דמתנה לאחר מפקעת מזונות אשתו כמכר היינו משום דאי לא עבד ליה נייח נפשי' לא יהיב ליה מתנה ולהכי מפקעת כמכר. אבל בבנו לא שייך למימ' הכי. וגם כתב ר"ת זצ"ל בפר"ח זצ"ל שלו בבבא בתרא שמתנת בריא מפקעת שיעבודא במכר. וגם רבינו תם זצ"ל ורבינו שמואל זצ"ל שווין בדבר בבבא בתרא ביש נוחלין מדאמ' מצא שטרי חוב שאין בהן אחריות נכסים לא יחזיר שאין ב"ד נפרעין מן הלקוחות וליכא למיחש לקינוניא יש להביא ראיה נמי דמתנת בריא מפקעת מידי שיעבוד יותר מירושה מדלא חייש שמא יעשו קינוניא על המקבל מתנה. שמעינן מינה דלא גבי שטר שאין בו אחריות ממקבל מתנה המאוחר לו אע"ג דגבי מיורשין דאפילו מלוה על פה גובה מן היורשין כ"ש שטר שאין בו אחריות דאי הוה ממקבל מתנה הוה לן למימר לא יחזיר דהוה ליה למיחש אפסידא דמקבל מתנה כדחיישינן בבא מציעא ס"פ שנים אוחזין גבי מתנות ודייתיקאות - יצחק בר שמואל זלה"ה:

[**שם**]

שלח רב אחא בר אויא לדברי ר' יוחנן בן ברוקה נכסיי לך ולאחריך לפלוני אם היה ראשון ליורש ראוי ליורשו אין לשני במקום ראשון כלום שאין לשון מתנה אלא לשון ירושה וירושה אין לך הפסק פי' רבי' שמואל אם הראשון ראוי ליורשו נוטלה משום ירושה ואין לשני אחריו כלום דכיון דעשאו יורש וזכה בדין תודה כי קאתו ואחריו לפלוני הוי מתנה על מה שכתוב בתורה דאינו יכול לעקור תורת ירושה מאותו שירש כבר. ואפי' אם פי' אני מורישך על תנאי שיטול האי שני אחריך הוי מתנה על מה שכתב בתורה והוי המעשה מעשה דהיינו הירושה והתנאי בטל שלאחריך בטל דהא ירושה אין לך הפסק והוי מתנה על מה שכתוב בתורה והוי המעשה מעשה והתנאי בטל. והכי הילכתא כדשלח רב אחא בר אויא דהא חזינן עובדא דכוותיה בסמוך עכ"ל. זהו פי' רבי' שמואל זצ"ל כגון שכיב מרע שאמר אלא למאן ואחריו לפלוני רואין וכו'. וכן כתב רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל נראה לי וכגון דא"ל סתם נכסיי לך ולא אמר נתונים לך דומיא דאלא למאן דלעיל דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אבל אם לא מזכיר לשון מתנה לא הוה מצי לאסוקי שאין לשון מתנה אלא לשון ירושה. עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

מתני' הכותב כל נכסיו לאחרים והניח את בניו מה שעשה עשוי אבל אין רוח חכמים נוחה הימנו. רשב"ג אומר אם היו בניו נוהגים שלא כשורה זכור לטוב. איבעיא להו מי פליגי רבנן עליה דרשב"ג או לא ת"ש דאמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא לא תהוי בעבורי אחסנתיה אפילו מברא בישא לברא טבא וכ"ש מברא לברתא מאי טעמא דלא ידעת מאי זרעא נפיק מיניה אלמא פליגי רבנן עליה מדקאמר שמואל הכי דאי לא תימא הכי שמואל דאמר כמאן. ופי' רבינו שמואל זצ"ל והכי הילכתא כרבנן דקם שמואל כוותייהו. ואע"ג דאמר ר' יוחנן כל מקום ששנה רשב"ג במשנתי' הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה. שמואל לית ליה האי כללא. וגם רבא דאמר במסכת ע"ז הלכה כרשב"ג לית ליה נמי האי כללא:

סימן קכז

הילכך כל כללות שבתלמוד כגון הלכה כסתם משנה הלכה כר' עקיבה מחבירו כר' מחבירו כר' יוסי מחבירו כרשב"ג במשנתינו. ר' אליעזר ור' יהושע הלכה כר' יהושע. ר"י ור' שמעון הלכה כר' יהודה וכן ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהוד'. כולהו קיימא לן הכי בר מהיכא דמפרש תלמודא דלית הילכתא הכי. עכ"ל. ירוש' אמר רב אבא בר ממל הכותב נכסיו לאחרים והניח בניו [אמר המעתיק הרב בעל העיטור באות מ"ם מצווה מחמת מיתה כתב ז"ל. ומסתברא דוקא בניו ודוקא שלא שייר להם אבל שייר ונתן במתנה לעניים ולעשירים זכור לטוב. עכ"ל] עליו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמותם:

[**דף קל"ד ע"א**]

מתני' האומר זה בני נאמן למאי הילכתא אמר רב יהודה א"ש ליורשו ולפטור את אשתו .

[**שם ע"ב**]

ליורשו פשיטא. לפטור את אשתו מן הייבום אצטריכא ליה. הא נמי תנינא בקידושין בפ' האומר מי שמת ואמר בשעת מיתה יש לי בנים נאמן יש לי אחין אינו נאמן התם דלא מוחזק לן בגויה דאית ליה אחי הכא אע"ג דמוחזק לן בגויה דאית ליה אחי. פי' רבינו שמואל זצ"ל ליורשו פשיטא דמיגו דאי בעי יהיב ליה במתנה כי אמר נמי בני הוא ויירשני נאמן ואי משום נכסים הבאים לאחר מיכן אתא לאשמועינן דאע"ג דאינו יכול להקנותו נאמן. הא לאו מילתא היא דודאי אינו נאמן דהא ליכא למימר מיגו. ואע"ג דדרשינן בפרקין דלעיל יכיר יכירנו בצרי' ואוקי' דהאב נאמן אפי' בנכסים הבאים לאחר מיכן אי נמי כשנפלו לו כשהוא גוסס. ה"מ גבי חלק בכורה דאנן ידעינן דבנו הוא נאמן

לומר בני זה הבכור אבל היכא דלא ידעינן אם בנו הוא או לאו לא מהימנינן ליה אלא בנכסים שיש לו עכשיו משום דאיכא למימר מיגו. עכ"ל:

[**דף קל"ה ע"א**]

ההוא דהוה שכיב והיו לו אחים לא בנים דמיחזקא ליבם א"ל איתתיה למאן זקוקה ליבם או מותרת לשוק. א"ל חזיא לכהנא רבא כלומר מותרת לכל אדם ואינה זקוקה ליבם. אמר רבא למאי ניחוש לה האמר רב חייא בר אבא א"ר יוחנן בעל שאמר גירשתי את אשתי נאמן והאי נמי הכי קאמר גירשתיה ונאמן הוא דאי בעי מגרש לה. א"ל אביי והא כי אתא רב יצחק בר יוסף א"ר יוחנן בעל שאמר גירשתי את אשתי אינו נאמן. א"ל ולא שנינן הבא למפרע אינו נאמן וכאן להבא נאמן דאי בעי מגרש לה בפנינו א"ל אשינויא ליקו ונסמוך. א"ל רבא לרב נתן בר אמי חוש לה כאביי ותאסר לשוק:

סימן קכח

פי' רבינו שמואל זצ"ל ומהכא שמעינן דבעל שאמר גרשתי את אשתי אינו נאמן. וכן כתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל דהדר ביה רבא. ורבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב דבעל שאמר גירשתי את אשתי אינו נאמן ואם מת חולצת ולא מתיבמת. עכ"ל:

[**שם**]

ההוא דהוה מוחזק לן בגויה דלית ליה אחי ואמר בשעת מיתתו דלית ליה אחי. אמר רבא למאי ניחוש לה חדא דהא מוחזק לן בגויה ועוד הא אמר בשעת מיתתו דלית ליה אחי. אמר רבא למאי ניחוש לה ואע"פ שאין לו בנים כיון דאמר אין לי אחין נאמן להתירה. א"ל אביי והא אמרי' דאיכא עדים במדינת הים דידעי דאית ליה אחי. א"ל השתא מיהא ליתנהו קמן. לאו היינו דר' חנינא דא"ר חנינא עדיה בצד אסתן ותאסר. א"ל אם היקלו בשבויה נקיל באשת איש. א"ל רבא לרב נתן בר אמי חוש לה כאביי ולא תינשא בלא חליצה:

[**שם**]

מתני' האומר זה אחי אינו נאמן להורישו עם אחיו ויטול עמו בחלקו כגון אם שנים הם לבד הספק ויש להם לחלוק ג' שדות זה גוטל שדה ומחצה וזה נוטל שדה ומחצה ונותן זה המעיד על הספק שהוא אחיו החצי שדה. מת הספק יחזרו אותן הנכסים שנתן לו זה מחלקו למקומו כלו' למי שנתנם לו. נפלו לו נכסים לספק בחייו ממקום אחר שירש או שקנה יירשו אחיו של מעיד עמו דהא קא מודה להו שאחיהם הוא. ואינהו מאי קאמרי אילימא דקאמרי אחינו הוא ומשום הכי קתני גבי נפלו לו נכסים ממקו' אחר דכולם יורשים אותו אמאי יטול עמו בחלקו ותו לא הלא עם כל אחיו יש לו ליטול. ואי דקאמרי

לאו אחינו הוא אימא סיפא נפלו לו ממקום אחר יירשו אחיו עמו אמאי הא אמרי לאו אחינו הוא. לא צריכא דקאמרי אין אנו יודעים הילכך לא שקיל מינייהו מידי דאמרי ליה אייתי ראיה וכשמת הן יורשים אותו מכח אחיהן החי שמודה להם שאותו הספק אחיהם היה:

[**שם**]

אמר רבא זאת אומרת מנה לי בידך והלה אומ' איני יודע פטור. פי' רבינו שמואל זצ"ל ופלוגת' היא בכמה מקומות בתלמוד דרב הונא ורב יהודה חייב ור"נ ור' יוחנן פטור:

סימן קכט

וקיי"ל דפטור דהילכתא כר' יוחנן מחבירו וכרב נחמן בדיני אלא שישבע שבועת היסת שאינו יודע. עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

אביי אמר לעולם אימא לך חייב ושאני הכא דכמנה לאחר בידך דמי שהספק עצמו אינו יודע ואינו יכול לטעון ודאי וספק הוא הילכך אוקי ממונא בחזקת מריה אבל האח טוען בשביל הספק מנה לאחי בידכם הילכך א"ל לאו בעל דברים דידי את. אלא דקאמרי לא אחינו הוא אימא סיפא נפלו לו נכסים ממקום אחר יירשו אחיו עמו אמאי הא אמרי לאו אחינו הוא:

סימן קל

וכתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל והשתא מה יהא בחלקו נראה דמונחין עד שיבוא אחד מן היורשין שלו מן האב דלאותו אח שאומר אחינו הוא לא יהבינן אלא חלקו שהוא מודה שאין לו בהם יותר. וגם הפקד לא הוי שאין לך בישראל שאין לו גואלים ואינו מנכסי הגר לפיכך כשיבא אחר מקרוביו לבר מקורבת אחוה הקודם אחר ינתן לו שלו אותו יבא מן הדין דהואיל ושכבר יצאו אלו הנכסים מכלל ירושת אחין הרי הן בחזקת הבאין אחריו. אבל זה מספקא לי אם יבא אחר מקרוביו דודאי בדאי אפי' הוא שעל ידי קורבת אחוה אם לא נוציא מיד זה שאומר אחי הוא גם את חלק שנטל הוא דכל כמיניה לומר אחי הוא במקום שיש לו קרובים אחרים בראיה והא דמיא לקריביה דרב אידי בר אבין שכיב ושבק דיקלא כו' בחזקת הבתים דאוקמ' רב חסדא בידיה משום דאייתי סהדי דאיהו קריב ואע"ג דלא הוו ידעי אי הוו קריב טפי או לא והאי דקא מהימנינן ליה הכא היינו נראה בשאין שם ערעור קרוב אחרים. עכ"ל:

[**שם**]

מתני' מת יחזרו נכסים למקומן. בעי דבא בשבח המגיע לכתפים לא תיבעי לך כגון שנתן לו זה לספק מחלקו קרקע ריקנית וטרח בה זה הספק לחרוש ולזרוע הרי היא כשחוזרת

לו לנותן מליאה פירות לא תיבעי לך דהא ודאי כולהו מחלקין בהאי שבח דכי נפלו לו נכסים ממקום אחר דמי דהא לא קרינא ביה יחזרו הנכסים למקומן שהרי לא נתן לו פירות אלא קרקע ריקנית. אלא כי תיבעי לך בשבח שאינו מגיע לכתפים כגון דיקלא ואלים דלא נשתנה שמו מכבתחילה ארעא ואסקא שירטון מעצמה שלא זיבלה הספק ולא טרח מידי בכך. תיקו:

סימן קלא

וכתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל הואיל וסליק בתיקו יחלוקו:

סימן קלב

[**שם**]

מי שמת ונמצאת דייתיקי פי' שטר צוואת שכיב מרע קשורה לו על יריכו הרי זה אינו כלום. שאפילו אם החזיק באותו שטר אחר מיתתו אותו שנכתבה לו המתנה לא אע"ג דצוואת שכיב מרע מתנתו קונה אחר מיתה. ה"מ שלא תטרף דעתו עליו. אבל כח השטר לא עדיף מצוואתו שהרי לא גמר להקנותו אלא בקבלת השטר ואין שטר לאחר מיתה. ורבותא נקט על יריכו דליכא למימר אחר כתבה ונתנה שם כדי לזכות בנכסי המת. זיכה בה השכיב מרע לאחר מחיים אע"פ שנכתב שלא לשם אותו האיש אלא כך אמר לו נכסים הכתובים בשטר זה אני מקנה לך בקבלת שטר זה שתקבל ממני הרי זה קנה דלא גרע מצוואת פיו ורבותא קתני. לאחר גרסי' בסדר המשנה בין שהוא מן היורשים בין שאינו מן היורשים דבריו קיימין וקני לאחר מיתה בלא קנין דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי:

[**שם**]

ת"ר איזהו דייתיקי פי' איזו היא מתנת שכיב מרע שגובה לאחר מיתה אע"פ שאינו כתוב בה מהיום [כל שכתוב בה] דא תהא למיקם ולהיות. [ואיזו היא מתנת בריא] (מתנה) כל (מה) שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה. טעמא דכתב בה מהיום ולאחר מיתה הוא דקני הא לאו הכי לא קני הלא קל וחומר הוא דהויא מתנה גמורה מעכשיו שהרי נתן לו גוף ופירות מהיום. אמר אביי הכי קאמר איזו היא מתנת בריא דלא קניא אלא לאחר מיתה פי' דלא קניא פירות אלא לאחר מיתה דומיא דמתנת שכיב מרע שאינו קונה אלא לאחר מיתה כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה. מיהו בהכי עדיפא משכיב מרע דמתנת שכיב מרע יכול לחזור בו וליתן לאחר כדאמרי' לקמן דייתיקי מבטלת דייתיקי אבל מתנת בריא דמהיום ולאחר מיתה אינו יכול עוד למכור את הגוף אלא הפירות כל ימי חייו. כך פי' רבינו שמואל זצ"ל וקשה לפירושו דהא לא שייך מידי למתנת שכיב מרע דהא

כיון שאומר מהיום ולאחר מיתה פשיטא שאינו רוצה שתהא מתנה עד לאחר מיתה מן הפירות וכל מה שנתן נתון הוא מעכשיו:

סימן קלג

ופי' ר"ת זצ"ל שהוא במתנת שכיב מרע שרוצה לומ' מהיום ולאחר אם לא אחזור בי עד לאחר מיתה תהא המתנה מתנה ואם אחזור בי לא תהא המתנה מתנה והשתא היא כמתנת שכיב מרע לענין חזרה. ובהכי אתי שפיר הא דאמרי' ספ"ק דבבא מציעא דייתיקי מתנה טעמא דלא אמר תנו הא אמר תנו נותנין ורמינהי מצא אפותיקאות ודייתיקאות ומתנות אע"פ ששניהם מודים לא יחזיר לא לזה ולא לזה א"ר אבא בר ממל לא קשיא הא בבריא והא בשכיב מרע וכו' מתקיף לה רב זביד והא אידי ואידי דייתיקאו' קתני אלא אמר רב זביד הא והא בשכיב מרע וכו'. ותימה השתא נמי ליפרוך הא אידי ואידי מתנות קתני דלא מיירי אלא בבריא אלא ש"מ דמתנות משמע שפיר שהוא כעין דייתיקאות שאינו אלא לאחר מיתה אם לא אחזור בי. אבל לפירוש רבינו שמואל זצ"ל הרי היא כמתנת בריא לגמרי א"כ הוה ליה למיפרך והא אידי ואידי מתנות קתני:

[**שם**]

יתיב רבה בר רב הונא באכסדרה דבי רב ויתיב וקאמר משמיה דר' יוחנן שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת השכיב מרע קודם שכתבו ונתנו לו השטר למקבל מתנה אין כותבין ונותנין שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה. רב יהודה אמר שמואל הלכה כותבין ונותנין. וכן אמר אבה אמר ר"נ הלכה כותבין ונותנין. ולקמן בפ' מי שמת רמינן שמואל אדשמואל ואוקימ' להא דשמואל במיפה את כחו:

סימן קלד

כתב רבינו שמואל הלכה כותבין ונותנין לאחר מיתה במיפה את כחו כר' יוחנן דאמר תיבדק ואמרי' בפ' מי שמת היכי דמי במייפה את כחו כגון דכתב ביה וקנינא מיניה מוסיף על מתנתו דא. כתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל יש אומ' שכיב מרע כגון שגמר והקנה ויפה כחו ואמר אף כתבו וחתמו והבו ליה. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ואוקימנא בפ' מי שמת במייפה כחו והיכי דמי מייפה כחו דאמר אף כתבו וחתמו ותנו לו ואי לא אמר חיישינן דלא גמר להקנות א"ל בשטר ואין שטר אלא לאחר מיתה. עכ"ל:

[**שם**]

בריא שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת אין כותבין ונותנין. וכתב רבינו שמואל זצ"ל אע"פ שמייפה את כחו כעין יפוי שכיב מרע דקאמר תנו אף כתבו אפי' הכי אין כותבין ונותנין לאחר מיתה דבבריא אמרי' משום דדבריו אינן ככתובין הוצרך לזכות לו בשטר

ולא גמר להקנות לו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה. הרי פי' שאין יפוי כח מועיל בבריא:

סימן קלה

והרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל פי' יפוי כח מועיל בבריא כרב חסדא:

[**דף קל"ו ע"א**]

מתני' הכותב כל נכסיו לבנו צריך שיכתוב מהיום ולאחר מית' ד"ר יהוד' ר' יוסי אומ' אינו צריך.

סימן קלו

פי' רבינו שמואל זצ"ל בריא שרוצה לישא אשה ואינו [רוצה] לשעבד נכסיו לאשתו פן יפסידו בנים שיש לו מאשתו ראשונה ורוצה לכתוב [להם] נכסיו לאחר מותו אלא שיאכל פירות בחייו צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה דמשמע דמהיום יהא קנוי לך הגוף לבדו ולאחר מיתה תהא נגמרת המתנה שתאכל הפירות לאחר מיתתו אבל בלא מהיום לא נתן לו כלום דאין מתנה לאחר מיתה דבההיא שעתא אין לו חלק בהם שיוכל להקנותם. עכ"ל:

[**שם**]

רבה בר אבוה חלש עול לגביה רב הונא ור"נ. א"ל רב הונא לרב נחמן בעי מיניה הלכה כר' יוסי או אין הלכה כר' יוסי. א"ל טעמא דר' יוסי לא ידענא הלכה איבעי מיניה א"ל את הלכה בעי מיניה וטעמא אנא אמינא לך. בעי מיניה א"ל הכי אמר רב הלכה כר' יוסי בתר דנפק א"ל היינו טעמא דר' יוסי זמנו של שטר שכתוב בו בתחילתו בכך וכך בשבת אמר לנו פלוני הוו עלי עדים וקנו ממני לפלוני בני לאחר מיתתי מוכיח עליו שמאותו היום התחילה המתנה דאי לא תימא הכי זמן שנכתב בשטר בחנם נכתב אלא ודאי לקנות מאותו היום נכתב. בעי מיניה רבא מרב נחמן בשטר שכתוב בו קנין מי פליג ר' יהודה ומצריך לכתו' מהיום או לא א"ל באקנייתא אינו צריך. ורב פפא [אמר] איכא אקנייתא דצריך ואיכא אקנייתא דלא צריך אקנייה וקנינא מיניה לא צריך. זהו שכותבים בכל שטר שיש בו קנין שני קנינין אחר בתחלת השטר וכך אמר לנו הוו עלי עדים וקנו ממני וכתבו וחתמו והיינו אקנייה שהקנה לעדים בקנין סודר לזכות בו למקבל מתנה [ואחד] (ו)בסוף השטר וקנינא מן פלוני לפלוני ככל מה דכתוב כו' קנינא מיניה ואקנייה צריך שאם כתוב בראש השטר וקנינא ובסופו משמע קנין אחר. מתקיף לה רב חביבא מסורא מי איכא מידי דאנן לא ידעינן וספרי ידעי דאמ' לכך נתכוונו ולא צריך למיכתב מהיום. אין ושאלו לספרי דאביי וידעי ולספרי דרבא וידעי. רב הונא בריה דרב יהושע אמר [בין] אקנייה וקנינא מיניה בין קנינא מיני' ואקנייה לא צריך ובדוכדן

פתגמא דהיינו שטר עדות בלא קנין זכרון דברים ולא זכרון קנין פליגי. אמר רב כהנא אמריתה לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא אמר לי אתון הכי מתניתו לה ואנן הכי מתנינן לה. אמר רבא אמר רב נחמן בין אקנייה וקנינא מיניה בין קנינא מיניה ואקנייה לא צריך בדוכרן פתגמא דתני באנפנא פליגי. הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל כתב פי' דוכרן פתגמי שכתב בשטר זכרון דברי' שהיו לפנינו הקנה לפלו' כך וכך לאחר מיתה:

סימן קלז

כתב רבינו שמואל זצ"ל והכי קיימא לן דאפי' לר' יהודה לא צריך למיכתב מהיום בשטר שיש בו קנין. כתב רבינו שמואל זצ"ל והכי הילכתא כר' יוסי דאם כתב לאחר מיתה קנה אע"ג דלא כתב מהיום דהאמר רב הלכה כר' יוסי ואע"ג דאמרי' בפ' המגרש אתקיף רב בגיטי מן יומא דנן לאפוקי מדר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו הואיל ולא איתמר בהדיא. התם בגיטין הדר ביה רב מהא דאמר הלכה כר' יוסי אלא אתקין אית לך למימר לגבי גט אשה הואיל ואין בו זכר קנין משום הא אתקין לרווחא דמילתא משום חומרא דעריות אבל גבי ממונא הלכה כר' יוסי כי יש לומר כי לא אמר רב הלכה כר' יוסי אלא בשטר שיש בו קנין וגט אין בו קנין. וראינו בדברי רבותינו הגאונים ז"ל שאמרו הכי נהיגי במתיבתא כר' יהודה אפי' בממון כתקנה רב בגיטין. ואילו היתה קבלה בידם כי הלכה כר' יהודה לא היו מניחים הלכה ומפרשים המנהג ועוד לא אמ' כי הלכה אפי' בממון כתקנת רב בגיטין אלא נהגו. וי"ל כיון דראו דסוגיא דשמעתין לקמן כר' יהודה נהגו כוותי' כן פי' רבינו חננאל גאון זצ"ל ותפס ר' יוסי גבי ממון דהא רב נחמן קאי כוותיה דהלכה כוותיה בדיני הוא דבעייה מרבה בר אבוה אלמא סבירא ליה לרב נחמן הכי עכ"ל. והכל בלשון הזה כתב הרב ר' ברוך זצ"ל מארץ יון בפירושיו הכל כלשון רבינו שמואל זצ"ל. מיהו מה שכתבו דכיון דסוגיא דשמעתין לקמן כר' יהודה נהגו כוותי'. רבינו יצחק בר מרדכי כתב שרבינו תם זצ"ל פי' בהא דבעי בהקנאה מהו דלתרוייהו בעי בין לר' יהודה לר' יהודה אם צריך מהיום ולר' יוסי אומר אם צריך בשטר זמן או אפילו בלא נכתב הזמן בשטר הואיל שהקנין כתוב בו מסתמא קנין שהוא מועיל בכתב והיינו מהיום עכ"ל. ולפי זה לא הויא סוגיא דשמעתין כר' יהודה. מיהו בספרים שיש כאן כתוב בפירוש בעא מיניה רבא מרב נחמן אליבא דר' יהודה בהקנאה מהו והיינו משמע דאליבא דר' יהודה אזלא סוגיא דשמעתין. ובפ' המגרש כתב רבינו חננאל זצ"ל אתקין רב בגיטי מן יומא דנן ולעלם לאפוקי מדר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ומשום דצריך שיגיע גט לידה מחיים דבעל חייש רב ואתקין הכי בגיטי נשים ולא משום דדחה דברי ר' יוסי לגמרי דהא איהו דאמר הילכתא כר' יוסי בפרק יש נוחלין ובפרק

מי שאחזו ובפ' יש נוחלין סוגיא דשמעתין כר' יהודה והגאונים אמרו נהגו כר' יהודה ואפילו בשטר שצריך לכתוב מהיום ולאח"מ עכ"ל. ורבי' יצחק אלפס כתב ואשכחן בגיטין בפ' המגרש דאתקין רב בגיטי מן יומא דנן לאפוקי מדר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו וקשיא לן דרב אדרב הכא קא פסיק הלכה כר' יוסי והתם אתקין מן יומא דנן לאפוקי מדר' יוסי וחזינן במקצת רבוותא דשניין לא דמיא מהנה לגט דהכא ממונא והכא איסורא. וטעמא דמסתבר הוא כי היכי דלא תיקשי דרב אדרב. ורב נחשון גאון פליג ואמר הכי נהגו במתיבתא כר' יהודה כתקנת רב בגיטין. עכ"ל:

סימן קלח

ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל פי' דהלכה כר' יוסי בין בממונא בין בגיטין כדמוכח בפ' מי שאחזו דתנן הרי זה גיטך אם [מתי. זה גיטך מחולי זה. זה גיטך לאחר מיתה] לא אמר כלום. אמר רב הונא אם מת חולצת. והא מדסיפא חולצת מכלל דרישא יבומי נמי מיבמא מני מתניתין רבנן היא. רב הונא [דאמר כרבי יוסי] דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו. ואי ר' יוסי חליצה נמי לא תיבעי וכי תימא מספקא ליה לרב הונא אי הלכה כר' יוסי או אין הלכה כר' יוסי ומי מספקא ליה והא רבה בר אבוה חלש על לגביה רב הונא ורב נחמן וכו'. אלא כי מספקא ליה אי ר' יוסי בעל פה אי לא וכו'. הרי משמע להדיא דרב הונא דהכא קיבלה מיניה מרבה בר אבוה דהלכה כר' יוסי בין בממונא בין בגיטין אלא מאי דתקין בגיטין היינו לשופרא דשטרא ולרווחא דמילתא בעלמא הוא דתקין הכי הילכך הלכה למעשה כר' יוסי. בתוספתא דכתובות בפ' אע"פ א"ר יהודה הכותב נכסיו לבנו צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אינו צריך מפני שזמנו של שטר מוכיח עליו. א"ל רבי יהודה והלא אין זמנו מוכיח עליו אלא משעה שנכתב. הכותב נכסיו לבנו וחזר וקנה נכסים אחרים כל שלא היה בכלל המתנה הרי הם של יורשיו:

[**שם**]

מתני' הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו דהיינו מהיום ולאחר מיתה וה"ה לאחר. האב אינו יכול למכור לגמרי גוף ופירות מפני שכתובין לבן הגוף מעכשיו והפירות לאחר מיתה והבן אינו יכול למכור לגמרי בחיי האב מפני שהן ברשות האב לאכול פירות אלא (מן) שניהם יכולין למכור מעכשיו שהאב ימכור פירות והבן ימכור הגוף מכר האב סתמא מכורין פירותיהן ללוקח עד שימות האב אבל לכשימות האב יטול הבן גם הגוף גם הפירות אז הוא או הבא מכחו לא שנא מת האב בחיי הבן לא שנא מת הבן בחיי האב שהפירות מכר האב אבל הגוף קנוי לגמרי לבן משעת שכתב לו האב וכשמת הבן ואחר

כך האב ויש לו בנים לאותו הבן הם יורשים את כחו. מכר הבן בחיי האב אין ללוקח פירות עד שימות האב שהרי הוא כבן:

[**שם ע"ב**]

איתמר מכר הבן בחיי האב ומת הבן בחיי האב ר' יוחנן אמר לא קנה לוקח אפי' לכשימות האב ור' שמעון בן לקיש אמר קנה לוקח קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי

סימן קלט

והילכתא כרשב"ל דהא רבא פסיק כוותיה בפ' החולץ:

[**דף קל"ז ע"א**]

תניא נכסיי לך ואחריך לפלוני ירד ראשון ומכר ואכל השני מוציא מיד הלקוחות אחר שימות הראשון דקנין פירות דראשון לאו כקנין הגוף דמי דברי רבי רשב"ג אומר אין לשני אלא מה ששייר ראשון דקנין פירות דראשון כקנין הגוף דמי. לרבי יוחנן ולרשב"ל טעמא משום דאחריך שאני. ורמינהי נכסיי לך ואחריך לפלוני יורד ראשון מוכר ואוכל דברי רבי רשב"ג אומר אין לראשון אלא אכילת פירות בלבד קשיא דר' אדרבי קשיא דרשב"ג אדרשב"ג. דר' אדר' לא קשיא הא לגופה הא קמייתא דקאמר ר' השני מוציא ה"מ היכא דמכר את הגוף שאין לראשון כי אם פירות והך בתרייתא דקאמר יורד ראשון ומוכר אפירות קאי. [דרשב"ג] אדרשב"ג לא קשיא הא לכתחילה קאמר ר' שמעון אין לו למכור תחילה את הגוף אלא אכילת פירות הא קמייתא דיעבד שאין לשני אלא מה שמשייר ראשון. אמר אביי איזהו רשע [ערום] זה המשיא עצה למכור ראשון בנכסים כרשב"ג. כי אתא רבין א"ר יוחנן ואמרי לה אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הלכה כרשב"ג ומורה רשב"ג אע"ג דאמר אין לשני אלא מה שמשייר ראשון אם נתנו אותו ראשון במתנת שכיב מרע כגון דאמר מהיום ולאחר מיתה לא עשה ולא כלום והשני מוציא אי נמי כשהיה שכיב מרע נתנה דשתי מתנות הללו שווין כדאמרי' לעיל איזהו מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע. מאי טעמא אמר אביי מתנת שכיב מרע אימת קניא לאחר מיתה כבר קדמו אחריך דאחריך עם גמר מיתה משמע דמשעה שאין הראשון צריך לנכסים הללו זיכהו הנותן לזה השני אחריו מיד. אבל האי מקבל מתנה מראשון לא קני עד לאחר גמר מיתה. ומי אמר אביי הכי דמתנת שכיב מרע לאחר גמר מיתה והא איתמר מתנת שכיב מרע אימתי הוא קונה אביי אמר עם גמר מיתה ורבא אמר לאחר גמר מיתה. הדר ביה מההיא:

[**שם**]

אמר ר' זירא אמר ר' יוחנן הלכה כרשב"ג ואפילו היו בהן עבדים והוציאן ראשון לחירות.

פשיטא מהו דתימא מצי אמר ליה למיעבד איסורא לא יהבי לך דהמשחרר עבדו עובר בעשה קמ"ל. אמר רב יוסף הלכה כרשב"ג ואפילו עשאו תכריכים למת דאסירי בהנאה פשיטא מהו דתימא לשווינהו איסורא [הנאה] לא יהבינן לך קמ"ל. פי' רבינו שמואל זצ"ל לא תיקשי לך הילכתא אהילכתא דהא פסקינן הלכה כרשב"ג בפרק החולץ דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ובהא אחריך לפלוני קיימא לן כרשב"ג דאין לשני אלא מה שמשייר ראשון כדפסקינן הילכתא לקמן ולא פליג ארשב"ל על ההוא פסק דקא פסק ר' יוחנן לקמן ומדאביי נמי איכא למישמע דהכי קיימא לן. דאמר אביי איזהו רשע ערום כו'. ולקמן נמי ההיא איתתא דהוה לה דיקלא בארעא דרב ביבי בר אביי כו'. אזל איהו אקנייה לבנו קטן כרשב"ג כו' עד אפילו רשב"ג לא קאמר כו' מהתם נמי שמעינן והילכתא כרשב"ג. והילכתא בעינן לפרושי דרשב"ג נמי סבירא ליה כרשב"ל דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי והכא [היינו] טעמא דאחריך שאני ולא תיקשי הילכתא אהילכתא. עכ"ל:

סימן קמ

כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל גרסי' בהאי פירקא בענין ההוא דאמר נכסיי לסיבתא וברתא לירתה הויא ליה ברתא דהות נסיבא ושכיבא בחיי סיבתא ואמ' בסיפא אמר רבא מסתבר טעמא דבני מערבא דאי קדים סיבתא וזבנינא זבינה זביני. ושמעי' מינה דהילכתא כרשב"ג דאמר אין לשני אלא מה ששייר הראשון בלבד. ואיכא דאמרי דלית הילכתא כרשב"ג דקאי כר' יוחנן דאמר קנין פירות כקנין הגוף דמי והא דפסק ר' יוחנן דהילכתא כוותיה משום דסבירא ליה קנין פירות כקנין הגוף. ואנן לא סבירא לן הכי דא"כ קשיא ממעשה דההיא סיבתא אלא דרשב"ג היינו טעמא דסבר אחריך שאני דהיכא דאמר נכסיי לך ואחריך לפלוני אין לשני לא גוף ולא פירות אלא אחריו של ראשון ולא אמר פירא לחד וגופא לחד אלא דאמר מעכשיו ובהא מודה רשב"ג שאם מכר ראשון שהשני מוציא מיד הלקוחות דהיינו מתני' דתנן מכר האב מכורין עד שימות האב ולא פליג אדשב"ג ודקא מוקים רב נחמן בר יצחק לרבי ולרשב"ג דבקנין פירות כקנין הגוף דמי פליגי לא קשיא לן מידי דלא עדיף מהא דאמר רב הונא כל האומר אחריך כאומר מעכשיו דמי דהוה ליה פירות לזה והגוף לזה וכבר אידחיא ליה ממעשה דההיא סיבתא עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

ההיא איתתא דהוה לה דיקלא בארעיה דרב ביבי בר אביי כל אימת דהויא אזלא למיגזריה הוה קא קפיד עילוה אקניתיה ניהליה כל שני חייו אזל איהו אקניה לבנו קטן. א"ר הונא ברי' דרב יהושע משום דאתון ממולאי אמריתו מילי ממולייתא אפי'

לרשב"ג לא קאמר אלא לאחר אבל לעצמו לא. פי' רבי' שמואל זצ"ל אקניתיה ניהליה כל ימי חייו דרב ביבי ואחריו יחזיר לה וליורשיה אקנייה לבנו קטן כרשב"ג דאמר אין לשני אלא מה שמשייר ראשון אע"ג דרשב"ג לכתחילה אסר ה"מ כשאומר לו אחריך לפלוני דבעינן שישתייר לאותו פלוני אחריו קצת אבל הך איתתא כיון דיהבת לה לגמרי ולא פירשה לו לתת אחריו לאדם אחר אלא לעצמה לקורת רוח של רב ביבי נתכוון' ואפי' ליתנו לכתחילה לכל מי שירצה. ומאי דאקני ליה לבנו קטן היינו כדי שלא תוכל האשה לחזור ולקנות ממנו. אי נמי לפי שסמוך על שולחנו שיאכל רב ביבי הפירות תחת המזונות בנו. ונראה בעיני דלא גרסינן לבנו קטן אלא לבנו גרידא. וכן כתב בפר"ח זצ"ל ואגב דכתבי הכי בשאר מקומות בתלמוד כתבו נמי גם בכאן. אלא לאחר. אבל כשאומר ואחריו לעצמו בי הך איתתא דלא אקניתה לך אלא לימי חייך ורוצה שאחריך יהיה לה אפילו רשב"ג מודה דלא אקנייה לך אלא לפירות. עכ"ל:

סימן קמא

ורבינו ברוך זצ"ל מארץ יון כתב ה"מ דאי יהיב וזבין לאחר אבל בנו קטן כעצמו דמי. הילכך הדרא ריקל' לאיתתא וכן הלכה עכ"ל. וכן גריס רבינו יצחק אזל וקנייה לבנו קטן. ורבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל כתב אבל לעצמו לא כלומר הא דאמר רשב"ג אלא היכא דלא שייר הגוף בעצמו אלא לאחריך נתן. אבל היכא דשייר הגוף לעצמו ואינו נותן אלא פירות. לא אמר שיהיו לו כח למכור הגוף בשביל פירות עכ"ל. הרי רבינו שמואל זצ"ל ורבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל שוים. וכן רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל כתב בתשובה שהשיב לר' מאיר כהן. והנה התשובה והשאלה:

סימן קמב

שאל ר' מאיר כהן. השמחים אלי גיל ישישו כי ימצאו קרוב לכל קראיהם אליו מורי הרב ר' יצחק כי לו איים יקוו אז הקרב ויאתיון ללמוד חוקים צדיקים ומשפטים יחיו בהם. וגם אני באתי לשבור בתוך הבאים ומתורתו ילמדנו שנים או שלשה דברים קטנים. הנה רחל היתה מוחזקת ברוב נכסי יעקב בעלה בתים שדות וכרמים וספרים והיתה טוענת עליהם כי בעלה נתנם לה בחייו מהיום ולאחר מיתה והיתה טוענת עליהם כי היה [לה] שטר מתנה על זה. וראובן ושמעון הבאים לירש בנכסי יעקב אביהם הזמינו אותה לדין על הנכסים עד אשר נתפשרו בב"ד שהיא עיכבה מקצת הנכסים לעצמה ומקצת מחלה ונתנה להם מתנת בריא מעכשיו וקנו ממנה ב"ד גם בניה מחלו לה אותם נכסים שעיכבה לעצמה ובלבד שתמחול להם הכתובה וכן עשתה וב"ד כתבו בשטר מתנה ובקניינה ופירשו מה היא נותנת ומה היא מעכבת ובשטר לא היה בו זמן אך כך היה כתוב בו כך וכך היא נותנת רחל לבניה מעכשיו וכך וכך משיירת לעצמה ולאחר מיתה יהא שלהם

הכל ועתה היא נותנת מנכסים לאחרים והבנים מערערים ואומרים כי לא נתפשרו עמה כדי שתוכל ליתן נחלת אביהם רק לעכב הנכסים לעצמה כל ימי חייה לפרנסה ולמזונות כי האשה זקינה באה בימים ואינה צריכה כי אם לכסות ולמזונות. ועוד שכתב השטר מוכיח כן כי כתב בשטר לאחר מיתה יהיה הכל שלהם. ועוד יורינו הרב מה נעשה לאלה היום כי קיי"ל זמנו של שטר מוכיח עליו בממונא ואין צריך לכתוב מהיום ולאחר מיתה והאי שטרא נמי אע"ג דלא כתב ביה מהיום התחיל' המתנה מהיום אע"ג דטעמא דר' יוסי משום זמן הכתוב בשטר שמוכיח שהמתנה מתחלת מאותו היום הכתוב בו ובזה השטר אין כתוב בו זמן דיש לומר דלא גמר להקנות אלא לאחר מיתה שמא היינו טעמ' דר' יוסי דלאחר מיתה לא מהני כיון שאינו נותן שום דבר מעכשיו שנוכל לומר שתחול המתנה מחיים. אבל זאת האשה שנתנה מקצת נכסים לבניה מעכשיו כמו כן תחול על הנשאר לגבי גופה. ועוד אחרת כי בזה השטר כתוב בו קנין ומסקנא דשמעתין דיש נוחלין סלקא דבין אקנייה ובין אקנינא מיניה ובין קנינא מיניה ואקנייה לא צריך לא זמן לר' יוסי ולא מהיום לר' יהודה דהא דבעא מיניה רבא מרב נחמן בהקנאה מהו לתרוייהו קא בעי. וכן היה מפרש מורי' רבינו יעקב או שמא הא דמהני קנין לר' יוסי בלא זמן ה"מ במתנה רק הנקנית על ידי חזקה או שטר מתנה כגון שדי נתונה לך שאז הקנין שנכתב בו בחנם כי אם לקנות מחיים אבל זאת המתנה שלא נגמרת אלא על ידי קנין שאין בה שלא לצורך. שמא אותו קנין לא מהני לקנות המתנה מחיים בלא זמן. והרב יהיה עלי נאמן:

תשובה אין אשכל לאכול. ומה אשיב לאשכל הכופר. ואנכי עפר ואפר. ולא ידעתי ספר נותן אמרי שפר. ואיך אומר אחכמה והיא רחוקה ממני ומאין תמצא. אמרי עמוקות מני חשך ותעלומות יוציא. אחרי כבה אורו של עולם ונגנז לזאת יחרד לבי דמוע תדמע ותרד עיני דמעה כי נשבו לוחות הברית. וצורנו יחמול על השארית ויתן לנו תקנה ואחרית בזכות הרחמן ובזכות רבינו הקדוש לפקוח עינים עורות יאיר עינינו במאוד תורתו להשיב אמרים נכוחים ידעתי כי לא הוצרך לקטני החתום אכן לחדודי הוא רבעי. על דבר הקנין אשר עשתה רחל לבניה. נראה לי כיון שיש קנין בשטר אם יש במשמעות בשטר שעונה על הקנין גם על המתנה שלאחר מיתה מועיל בין קניינה וקנינא מיניה וקנינא מיניה לא קנייה ודבר זה יש לברר מתוך לשון השטר אפילו בלא קנין אם אין ידוע שבעלה נתן לה הקרקעות והספרים לאו כל כמיניה להפקיע זכות יורשי' כמו שטוענת שהיה לה שטר מתנה עד שיתברר. ואפילו כתבו לה יורשים שמחלו לה מה ששיירה לעצמה כאשר כתב אדוני לא קנתה בכך שאין לשון מחילה שייך כאן אלא לשון מתנה

ואפי' נתנו לה לימי חייה ולאחר מיתה יהיה להם שיירו הגוף לעצמה ולא נתנו לה אלא פירות בחייה ואפי' לרשב"ג דאמר אין לשני אלא מה ששייר ראשון ה"מ לאחר שאמר אחריך לפלוני אבל לעצמו לא כדמוכח ביש נוחלין בההוא דהוה לי' דיקלא בארעיה דרב ביבי ואין לה כח וזכות בנכסים אלא מה שנתנו לה. ואולם אם דבר ידוע שנתן לה בשטר זכתה מה שנתן לה במתנה ואין היורשים יכולין למחות מעשות בהם כל חפצה כיון שלא הקנתה להם אלא לאחר מיתה ובשטר לא נכתב לא זמן ולא קנין. יצחק בר שמואל זצ"ל:

בפרק מי שהיה נשוי בסופו אמר אביי נכסיי לך ואחריך לפ' ומכרה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות ואחריך מיד הבעל ולוקח מיד אחריך ומוקמ' להו בידא דלוקח ואין ב"ד נזקקים לבעל בפעם אחרת אם [בא] להוציא מיד הלקוחות שאין הפעם הזאת דומה לראשונה מתחילה כשנכנס להם לוקח זה מכח מכירת האשה ומיד האשה יכול הבעל לטעון אני לקחתי ראשון אבל כזה שהוציאו מיד אחריך שלא היה הבעל זוכה אצלו בדין אין ב"ד נזקקים לבעל. אזל רפרם אמריתה לשמעתיה קמיה דרב אשי מי אמר אביי הכי והאמר אביי נכסיי לך ואחריך לפלוני ועמדה ונישאת בעל לוקח הוי ואין לאחריך במקום בעל כלום. א"ל התם דאמר לה כשהיא פנויה הכא דאמר לה כשהיא נשואה מאי קאמר לה אחריך ליקני בעל לא ליקני:

[**שם**]

אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב נכסיו לאחר ואמר הלה [אי] אפשי בהם קנה ואפילו עומד וצווח איני חפץ במתנה זו ר' יוחנן אמר לא קנה ורשב"ל אמר קנה:

[**דף קל"ח ע"א**]

אמר ר' אבא בר ממל ולא פליגי כאן בצווח מעיקרו מתחילה כשמסר לו זה את השטר התחיל לצווח הילכך לא קנה שאין מזכין לו לאדם בעל כרחו דחוב הוא לו כדכתיב שונא מתנות יחיה כדאמרינן בהכל שוחטין כאן בשותק ולבסוף צווח קנה דכיון דקיבל השטר בשתיקה נתרצה במתנה ומאחר שזכה בה אין מועיל כלום להוציאה מרשותו מה שאומר אי אפשי במתנה זו עד שיתנם בלשון מתנה לאחרי' או עד שיפקירם. כך פי' רבינו שמואל זצ"ל ולפי דבריו איירי במתנת בריא שנקנית בקבלת השטר. אבל רבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב האי דינא בשכיב מרע הוא דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי. וכיון ששתק כמי שנמסרו לו דמי אבל מתנת בריא לא קניא עד דמסר שטרא לידיה עכ"ל. ואומר אני דודאי לא פליגי לענין הילכתא דעובדא דדין מתנת שכיב מרע בדיבורא כדין מתנת בריא בקבלת השטר שכשמקבל השטר במתנת בריא קיבל

המתנה. וכששותק במתנת שכיב מרע זכה במתנה. הילכך כששתק בשכיב מרע או קיבל השטר בבריא וצווח מעיקרו בתוך כדי דיבור לשתיקה או לקבלת השטר לא קנה. אבל נשתק מעיקרו ולבסוף צווח לאחר כדי דיבור קנה כמו שכתב רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל כששתק ולבסוף צווח וכגון דלאחר תוך כדי דיבור. דאי בתוך כדי דיבור יכול לחזור בו המקבל כמו הנותן עכ"ל. ופי' רבינו שמואל זצ"ל בצוות מעיקרו לא תחזור המתנה לנותן שהרי סילק עצמו מהן אלא הפקר הן וכל המחזיק בהן זכה בהם כדאמ' בכריתות בפ' המביא אשם תלוי בתחילתו אמר רשב"ל הנותן מתנה לחבירו ואמר הלה אי איפשי בה כל המחזיק בה זכה בה. ואסקינן התם כרשב"ל. אמר רב נחמן בר יצחק זיכה לו על ידי אחר בפניו והוא שתק כשמסרו השטר או הקנו בסודר לאחריו לצורכו וכשבאו למסור לו השטר התחיל צווח באנו למחלוקת רשב"ג ורבנן דתניא הכותב כל נכסיו לאחר והיו בהן עבדים ואמר הלה אי איפשי בהן [אם היה רבן שני כהן הרי אלו אוכלין בתרומה רשב"ג אומר כיון שאמר הלה אי אפשי בהם] וכבר זכו בהן יורשיו. ופרכינן והא דת"ק אפילו עומד וצווח. אמר רבא ואיתימא ר' יוחנן הכל מודים עומד וצווח מתחילה ועד סוף כולי עלמא לא פליגי [דלא קני שתק ולבסוף צווח כולי עלמא לא פליגי] דקנה כי פליגי כגון שזיכה לו על ידי אחר ושתק ולבסוף צווח ורבנן סברי מדשתיק קננהו והא דקצווח מיהדר הוא דקא הדר ביה ורשב"ג סבר מוכיח סופו על תחילתו והאי דלא צווח סבר דכי [לא מטי] לידי אמאי אצווח:

סימן קמג

פי' רבי' שמואל זצ"ל ורשב"ג לא סבירא ליה הא דרשב"ל דאמ' בכריתות בפ' המביא דאמר הנותן מתנה לחבירו ואמר הלה אי אפשי בה כל המחזיק בה זכה בה וסבירא ליה לרשב"ג דאדעתא דהכי יהב ליה דאי לא בעי לה מקבל מתנה מיהדר ליה והכי מפרש בכריתות. ומיהו הלכה כרשב"ל. ובהך פלוגתא הלכה כרבנן דהא דקיימא לן כרשב"ג במשנתינו היינו משנה אבל ברייתא [לא אבל היכא דאמרינן משנה היינו נמי ברייתא] כדאמרינן בעלמא משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי ומשום הכי קיימא לן כוותיה בין במשנה בין בברייי' עכ"ל. וס"פ השוחט פסקינן להדיא כרבנן:

[**שם**]

ת"ר שכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלוני ושלש מאות לפלוני וארבע מאות לפלוני אין אומ' כל הקודם בשטר זכה לפיכך אם יצא עליו שטר חוב קודם שקיבלו המעות. אי נמי דהני מאתים זוז וג' מאות זוז שדות נינהו ששוות כך דמים. הילכך אפי' אחר שגבו גובה בעל חוב מהם דמקבל מתנת שכיב מרע כיורש שוויה רבנן לקמן במי שמת.

ומטלטלי דיתמי משתעבדי לבעל חוב וגובה מכולן שהרי לכולן נתכוון אלא שאין אדם יכול להוציא שני דברים כאחד. וכגון שלא שתק בינתיים דהיינו נמלך במי שמת הילכך גובה מן כולן מן המעט ימעיט ומן הרב ירבה. כגון אם בא בעל חוב לטרוף תשעה דינרין גובה מן המאתים ב' דינרין ומן הג' מאות ג' דינרין ומן הד' מאות ד' דינרין. והאי דנקט כי האי סידרא ב' מאות נ' מאות ד' מאות רבותא הוא דנקט משום סיפא דקתני אם אמר תנו מאתים זוז לפלוני ואחריו לפלוני כל הקודם בשטר זכה לפיכך אם יצא שטר חוב עליו גובה מן האחרון אין לו כדי החוב גובה המותר משלפניו ואם אין לו גובה משלפני פניו דהיינו רבותא דאע"ג שהאחרון שכיב מרע אהבו יותר ליתן לו מתנה מרובה ואפי' הכי אחרון אחרון נפטר. ופי' רבינו שמואל זצ"ל וכגון שלא שייר אחריהם כלום דאי שייר מידי שלא חילק להם אע"ג דמית לא קנו אלא א"כ הקנה להם בקנין סודר כדפסקינן לקמן במי שמת דמתנת שכיב מדע במקצת בעיא קנין ואע"ג דמית. עכ"ל:

סימן קמד

כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל הא דקתני יצא עליו שטר חוב גובה מכולן לפי ממון הוא גובה שהנוטל מכל אחד ואחד גובה לפי מה שנוטל דאזלינן בתר דעתא דנותן דכיון דיהיב ליה [לחד] מינייהו ארבע מאה ולחד תלת מאה ולחד מאתן הרי איתברר לן דדעתיה דנותן למישקל בעל ארבע מאה חדא ותילתא במאי דשקיל בעל תלת מאה ותרתי במאי דשקיל בעל מאתים ולהכי פלגי לפום ממונא דכל חד דהכין הוא דעתא דנותן ובתר דעתא דידיה אזלינן. והדין דינא נמי דאמ' בדלא אישתכח כללא דממונא כוליה פלגי . דמאי דאישתכח לפוס הדין חושבנא דאזלינן בתר דעתיה ולפום תפקידתיה פלגינא בממוניה. אבל בעלי חובות פלגי לפום שיעבודא ולא לפום ממוניה כדברי דן בדין מי שהיה נשוי שלש נשים עכ"ל. אבל אם אמר תנו מאתים זוז לפלוני ואחריו לפלוני כו' פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל ואחריו ג' מאות לפלו' אבל אם היה אומר תנו מאתים לפלו' ומאתים לפלו' ומאתים לפלו' אע"פ שלא אמר אחריו אמרי' כל הקודם בשטר זכה מדלא קאמר תנו שש מאות זוז לפלו' ופלו' ופלו' דהיינו לכל אחד מאתים:

[**שם**]

ת"ר שכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלו' בני בבכורתו כראוי לו נוטלו ונוטל את בכורתו [אם אמר] בבכורתו ידו על העליונה רצה בכורתו נוטל רצה מאתים זוז נוטל דהאי כראוי לישנא יתירא הוא ליפוי כח שנתן לו הני מאתים זוז לבד בכורתו. ואי לא הוה אמר כראוי לו הוה נוטלן בבכורתו. רצה בכורתו נוטל אם היה יותר ממאתים. רצה מאתים נוטל אם בכורתו פחותה ממאתים זוז:

סימן קמה

פי' רבינו שמואל זצ"ל וה"ה אם אמר תנו מאתים זוז לפלו' [בני סתמא] ולא אמר בבכורתו דידו על העליונ' כדפרכי' לקמן ודילמא כראוי לו בחובו. ומשנינן לה ר' עקיבה היא דדייק לישנא יתירא. אלמא אם לא אמר כראוי לו הוה אמינא דבחובו או בבכורתו קאמר דיטול מאתים זוז. והאי דנקט הכא בבכורתו לאשמועי' אתא אע"ג דפריש בהדיא בבכורתו אפילו הכי יטול כל בכורתו. אם היא יותר ממאתים זוז דידו על העליונה עכ"ל. שכיב מרע שאמ' תנו מאתים זוז לפלו' אשתי כראוי לה נוטלתן ונוטל' כתובת'. בכתובה ידה על העליונ' רצתה נוטל' מאתים זוז רצתה נוטלת כתובתה פי' רבי' שמואל זצ"ל ידה על העליונה. וכגון שלא מחלה לו בכך:

[**שם ע"ב**]

שכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלוני בעל חובי כראוי לו נוטלן ונוטל חובו בחובו ידו על העלינה רצה נוטלן רצה נוטל חובו ופרכי' ודילמא נוטל כראוי לו בחובו קאמ'. אמר רב נחמן אמר לי הונא הא מני ר' עקיבה היא דדייק לישנא יתירא. דתנן לא את הבור ולא את הדות אע"פ שכתב לו עומקו ורומו. וצריך ליקח לו דרך דברי ר' עקיבה וחכמים אומרים אינו צריך ליקח לו דרך. ומודה רבי עקיבה בזמן שאמר לו חוץ מאלו שאינו צריך ליקח לו דרך. אלמא כיון דלא צריך וקאמ' לטפויי מילתא קא אתי. ה"נ כיון דלא צריך לטפויי מילתא קא אתי:

סימן קמו

פי' רבינו שמואל זצ"ל דרבנן נמי מודו דכל לישנא יתירא לטפויי כי הכא בהך ברייתא. והאי דאמר הא מני רבי עקיבה היא לאו דוקא דה"ה לרבנן אלא משום דאשכחן כר' עקיבה בהדיא דדריש לישנא יתירא מוקי לה כר' עקיבה עכ"ל. ורבי' יצחק אלפס זצ"ל נמי כתב דהכי הילכתא:

[**שם**]

ת"ר שכיב מרע שאמר מנה יש לי אצל פלוני העדים כותבין מה ששומעין. זכרון עדות שהיתה בפנינו שאמר פלו' שכיב מרע שפלוני חייב לו מנה ומה ששמענו כתבנו וחתמנו. אע"פ שאין מכירין את הלוה ואינן יודעין אם נתחייב לו אם לאו. לפי שנתנו חכמים רשות לעדים לכתוב מה ששמעו אע"פ שאין יודעין אם אמת אם שקר צריכים היתומים להביא ראיה ולגבות מאותו פלו'. דעדים הללו מה ששמעו מפי השכיב מרע כתבו ולא חקרו אם ממש בדבריו אם לאו. אמר רב נחמן אמר לי הונא ר' מאיר אומר אין כותבין וחכמים אומרים כותבין. ואף ר' מאיר לא אמר אלא משום דחוששין לב"ד טועין שיהיו סבורים שהעדים לא כתבו אא"כ הכירו ולא יצריכו ליורשים להביא ראיה. אמר

רב דימי מנהרדע' הילכתא אין חוששין לב"ד טועין אלא כותבין אע"פ שאין מכירין כרב נחמן אליבא דרבנן:

סימן קמז

כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל לפיכך כשהוא גובה צריך להביא ראיה דלא חשיבא כמלוה בשטר אע"פ שיקיים חתימת העדים שהרי אינו כתוב בשטר שהודה לפניה' אלא ששמעו ששכיב מרע אמר שהודה לו ואין זה עדות. לפיכך ישבע זה שמוציאין עליו שטר שלא הודה ויפטר עכ"ל. אבל אין לו עדים שאמר שכיב מרע כך. אפי' להשביעו אינו יכול:

[**שם**]

מתני' האב תולש ומאכיל לכל מי שירצה. ומה שהניח תלוש הרי הוא של יורשין. הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו קאי דאקני ליה גופא מהיום ופירות לאחר מיתה והילכך מאכיל האב בחייו לכל מי שירצה. אבל מה שהניח מחובר לקרקע בשעת מיתתו אף על פי שעומד ליתלש הרי הוא של מקבל מתנה. ופרכינן תולש אין מחובר לא.

[**דף קל"ט ע"א**]

והתניא בתוספתא דכתובות מכר הבן ומת האב אם יש מחוברין לקרקעות שמין לו. ולעיל מיניה קתני הכותב נכסיו לבנו צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה. ופי' הכותב נכסיו מהיום ולאחר מיתה לבנו. והלך אותו הבן ומכר נכסים הללו בחיי אביו ואחר כך מת האב זכה הלוקח במה שמכר לו הבן בגופה של קרקע. ואם יש בנכסים פירות מחוברין לא זכה הלוקח [אלא] בגופה של קרקע. אבל בפירות אף על גב דמחוברות הן ליורשין. לפיכך שמין אותן ללוקח ונותן דמיהן ליורשין:

סימן קמח

אמר עולא לא קשיא מתני' שכתב לבנו ולא מכרן לאחר בחיי האב דדעתו של אדם קרובה אצל בנו דלדעת כן אקני ליה גופא אחר מיתה עם הפירות המחוברין. דליזכי בהו איהו גופיה. ולא לדעת כן שיזכה בהם הלוקח מבנו בחייו אי נמי הבן עצמו לא אקני ללוקח דהוא אחר אלא הגוף ולא הפירות אף על גב דמחוברין כמו באחד שמכרן הבן לאחר בחיי האב וה"ה אם כתבן האב לאחר מהיום ולאחר מיתה שאין לו חלק במחוברין:

[**שם**]

מתני' הניח בנים גדולים וקטנים אין הגדולים מתפרנסים לבוש וכסות על הקטנים ולא הקטנים ניזונין מזונות ממש על הגדולים ולפי שפרנסת גדולים מרובה מפרנסת קטנים. ומזון הקטנים וטיפולן מרובה משל גדולים לכך הוצרך לומר שהקטנים מעכבין על הגדולים מלהתפרנס והגדולים מעכבין על הקטנים מליזון מתפוסת הבית אלא חולקין

בשוה ויתפרנס ויזון כל אחד מחלקו ולאו בכותב נכסים מיירי. נשאו גדולים נשים ועשו צורכי חופה מתפוסת הבית לאחר מיתת אביהם קודם חלוקה ישאו גם הקטנים קודם חלוקה כמו כן. ואם אמרו הקטנים הרי אנו נושאים כדרך שנשאתם אתם אין שומעין להם אלא מה שנתן להם אביהם נתן:

[**שם**]

אמר רבא האי גדול אחי שנושא ונותן בנכסים ילבש ואיכסי מביתא מאי דעבד עבד דאיכא הנאה ליתמי כי היכי דלישתמען מילי דידיה ולא יעלו כנגדו. ופי' רבינו שמואל זצ"ל. ומיהו לכתחילה אין לו לבזבז ממון אחיו לבד . ורבינו יצחק בר מרדכי כתב דלאו דוקא נקט האי לישנא מאי דעבד עבד. ופרכינן והא אנן תנן אין הגדולים מתפרנסים על הקטנים. מתניתין בשרכא אדם בטל שאין להם ריוח כלל בדבר. שרכא פשיטא מהו דתימא ניחא להו דלא ליתזיל קמ"ל:

סימן קמט

הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל כתב שרכא אם באין ללבוש מן האמצע בגדי משובחים שאין דרכן ללבוש אין שומעין להם. ע"א אדם בטל כדפרי'. וגם רבינו יצחק אלפס זצ"ל פי' שניהם ובכל הספרים נר' שרכא בריש. ובערוך גרס שרכא בדל"ת והוא לשון שקט כמו ותשקוט הארץ מתרגמי' ושריכת ארעא ואדם בטל הוא שלו ושקט ואינו עוסק בדברים. וכן ויהי עשו איש יודע ציד מתרגמי' גבר נח שירכן יש לגרוס נח שידכן בדל"ת מלשון שדוכת ארעא שהיה נח שקט ובטל. ואני המחבר שמעתי נחש ירכן שהיה מנחש בירך כשהיה יוצא לצוד:

[**שם**]

מתני' ואם אמרו קטנים כו'. מאי קאמר אמר רב יהודה הכי קאמר נשאו גדולים לאחר מיתת אביהם ישאו קטנים לאחר מיתת אביהם. אבל נשאו גדולים בחיי אביהם ואמרו קטנים לאחר מיתת אביהם הרי אנו נושאים כדרך שנשאתם אתם אין שומעין להם אלא מה שנתן להם אביהם נתן:

[**שם**]

מתני' הניח בנות גדולות וקטנות אין הגדולות מתפרנסות על הקטנות. ולא הקטנות ניזונות על הגדולות אלא חולקין בשוה. נשאו גדולות ישאו קטנות פי' שהניח בנות ולא בנים וכולא מיפרשא כדפרי' לעיל גבי בנים. וזה חומר בבנות מבנים שהבנות ניזונות מן הבנים. כדתנן בפרקין דלקמן [הבנים ירשו והבנות יזונו] ואינן ניזונות מן הבנים . שלח ליה אבות בר גניבא לרבא ילמדינו רבינו לותה ואכלה ועמדה וניסת והכניסוה כל נכסיה

לבעלה מאי בעל לוקח הוי או יורש הוי. לוקח הוי ומלוה על פה אינו גובה מן הלקוחות או דילמא יורש הוי ומלוה על פה גובה מן היורשין. אמר ליה תניתוה נשאו גדולות ישאו קטנו' מאי לאו נשאו גדולות לבעל ישאו קטנות מבעל חלק המגיעם אלמא יורש הוי. לא נשאו גדולות לבעל ינשאו קטנות לבעל מממון אביהן המונח ועומד עדיין בתפוסת הבית כנגד אותו ממון שלקחה הגדולה. והתני ר' זירא נשאו גדולות לבעל ישאו קטנות מבעל אלמא יורש הוי. שאני פרנסה דאית לה קלא כלומר לעולם לוקח הוי ושאני פרנסה דנישואין דאית לה קלא וכמלוה בשטר דמיא ולעולם לוקח הוי ולענין לותה ואכלה וניסת לא גבינן מבעל. אמר ליה רב פפא לרבא לאו היינו דשלח רבין באיגרתיה מי שמת והניח אלמנה ובת אלמנתו ניזונת מנכסיו נישאת הבת והכניסה הנכסים לבעלה אלמנתו ניזונת מנכסיו. מתה הבת וירשה בעלה א"ר יהודה בן אחותו של ר' יוסי בר יהודה על ידי היה מעשה ואמרו אלמנתו ניזונת מנכסיו אי אמרת בשלמא בעל בנכסי אשתו אפי' בחייה יורש הוי משום הכי ניזונת מנכסיו אלא אי אמרת לוקח הוי אמאי ניזונת והתנן בהניזקין אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם. א"ל אביי ואי לאו דשלח רבין באיגרתיה אנן לא הוה ידעינן והתנן בבכורות אלו שאין חוזרין ביובל הבכור והיורש את אשתו. מפרש התם קסבר ירושת הבעל דאורייתא ואי לוקח משעה שנשאה אפילו לאחר מיתה לא נפק מכלל מקח וממכר ותהדר ביובל:

[**שם ע"ב**]

א"ל רבא והשתא דשלח רבין באיגרתיה מי ידעינן והא א"ר יוסי בר חנינא באושא התקינו האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות אי אמרת בשלמא לוקח הוי משום הכי מפיק אלא אי אמרת יורש הוי אמאי מפיק. אלא אמר רב אשי בעל שויוהו רבנן כיורש ושויוהו כלוקח הכא דטבא ליה עבדו ליה ורבא דטבא ליה עבדו ליה. גבי יובל שויוהו רבנן כיורש משום פסידא דיליה דלא תהדר ביובל למשפחת אשתו. גבי ר' יוסי בר חנינא שויוהו רבנן כלוקח משום פסידא דילי'. גבי דרבין אע"ג דאיכא פסידא דאלמנה שויוהו רבנן כיורש דמאחר שקדם תנאי מזונותיה לנישואין לא טוב לנו להפסידה בידים. והא גבי דר' יוסי בר חנינא דאיכא פסידא דלקוחות ושויוהו רבנן כלוקח. התם אינהו דאפסידו אנפשייהו דכיון דידעי דאית לה גברא לא איבעיא להו למזמן מאיתתא דיתבא תותי בעלה וראוי ליורשה לכשתמות ואלו הערימו להוציאה מידו הילכך יפסידו. פי' רבינו שמואל זצ"ל ולענין שאלתא דשאילנא פר"ח זצ"ל ורואה אני את דבריו. לותה ואכלה ועמדה וניסת מסתברא דכיורש הוי משום פסידא דמלוה. וכן סוגיא דשמעתא סלקא דכל היכא דאיכא פסידא כגון פסיד' דאלמנה דליכא למימר

איהו הוא דאפסיד אנפשיה שויוהו רבנן כיורש עכ"ל. וכן כתב רבינו ברוך זצ"ל מארץ יון ומסתברא דלענין לותה ואכלה רבעי אבות כיורש שויוהו רבנן כי היכי דלא ליפסיד מלוה. חדא דלא הוה ליה מאי ליזהר ותו שלא תנעול דלת בפני לווין עכ"ל. ורבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב ולא איפשטא בעיין הילכך מלוה ע"פ לא גביא מיניה דבעי ואיהו דאפסיד אנפשיה דלא איבעי ליה ליה לאוזופי בלא שטרא. עכ"ל:

סימן קנ

ולענין הלכה למעשה נסמוך אהני תלתא קראי פר"ח זצ"ל ורבינו שמואל זצ"ל ורבינו ברוך זצ"ל. ותו דמסתבר טעמייהו וכן הלכה:

הדרן עלך פרק יש נוחלין

פרק מי שמת

[**דף קל"ט ע"ב**]

מי שמת והניח בנים ובנות בזמן שהנכסים מרובים הבנים ירשו והבנים ניזונות מזונות ופרנסת נישואין עד דתיבגרן או עד דתינסבן לגוברין. כדתנן בכתובות בזמן שהנכסים מועטין הבנות ניזונות והבנים ישאלו על הפתחים. אדמון אומ' בשביל שאני זכר הפסדתי אלא לא אפסיד וניזונין יחד. אמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון פי' רבינו שמואל זצ"ל והכי הילכתא כאדמון דאמ' בפ' בתרא דכתובות כל מקום שאמר ר"נ רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו. ורבינו ברוך מארץ יון זצ"ל כתב לקמן בשמעתין אע"ג דגרסי' בשני דייני נזירות א"ר ירמיה בר אבא שני דברים שאמ' חנן הלכה כמותו ושקלינן וטרינן ואסי קנא דהכי קאמ'. חזינן כולהו רבנן גאונים ודבתרייהו ז"ל דסמיכי אסוגיין דהכא דרהטא כרבנן. חדא דאמר שמואל זו דברי ר"ג. ואידך כולהו בעיי דבעינן. ואידך הא דאמר רב אסי עשו אלמנה אצל הבת וכו'. ואמר מר רב נטרונאי גאון ז"ל אין הלכה כאדמון ואין אנו עושין מעשה חדא דיחיד ורבים הלכה כרבים ועוד רבנן אמורי פסקי כת"ק דמתני' דקאמ' יתיב ר' ירמיה קמיה ר' אבהו וכו' עכ"ל. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ולית הילכתא כאדמון. ואע"ג דגרס בשני דייני גזירות אמר רב יצחק משמיה דחזקיה כל מקום ששנה אמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו. בהא לית הילכתא כוותי' דסוגיא דשמעת' כת"ק סלקא עכ"ל. וכן פר"ח זצ"ל וה"ג פסקו כרבנן ולא כאדמון דהכא משום דשמעת' כוותייהו אזלא. ור"ת זצ"ל היה אומר דאדמון לא פליג ארבנן אלא תמיה על תקנתם שתקנו בנכסי' מועטים זו התקנה. אבל מ"מ כרבנן סבירא ליה . מיהו לא משמע הכי מיהו איהו סבר נמי דהלכה כרבנן. הילכך הלכה כרבנן. ורישא דקתני בנכסים מרובים הבנים ירשו והבנות יזונו כתב רבינו יצחק בר

מרדכי זצ"ל כלום כל הנכסים בחזקת ירושת בנים ואין לבנות עליהם כי אם מזונות. והא דפי' בקונט' מזונות ופרנסת נישואין אין נראה דמה ענין פרנסת נישואין אצל מזונות בכל מקום שמזכיר מזונות בתלמוד היינו אכילה ושתיה ובנות אבל פרנסת נישואין היינו בכלל עישור נכסים. כדאמרי' בפ' מציאת האשה אמר שמואל לפרנסה שמין באב מיתיבי הבנות ניזונות ומתפרנסות מנכסי אביהן כיצד אין אומ' אילו היה אביהן קיים כו' מאי לאו פרנסת הבעל אמר ר"נ בר יצחק לא בפרנסת עצמה. הא ניזונות ומתפרנסות קתני מאי לאו אחר פרנסת הבעל ואחר פרנסת עצמה. לא אידי ואידי בפרנסת עצמה ולא קשיא הא באכילה ושתיה הא בלבושא וכיסויא. אלמא מזונות לחוד ופרנסת הבעל לחוד. ועוד הלא הבנות אינן ניזונו' אלא עד שיבגרו ואפי' לא נישאו. נמצא שאין פרנסת נישואין בכלל מזונות עכ"ל. מיהו כדברי רבינו שמואל זצ"ל קיימא לן דתניא להדיא בתוספתא דכתובות כדפרי' לקמן. וכמה הם מרובים אמר רב יהודה אמר רב כדי שיזונו אלו ואלו מהם עד שנים עשר חדש כי אמריתה קמיה דשמואל אמר זו דברי ר"ג ברבי אבל חכמים אומרים כדי שיזונו אלו ואלו מהם עד שיבגדו. פי' רבינו ברוך זצ"ל זו דברי ר"ג ברבי דקם ליה בשיטת ארמון לסיועי זכרים. איתמר נמי כי אתא רבין א"ר יוחנן ואמרי לה אמר רבה בר בר חנה כדי שיזונו אלו ואלו מהן עד שיבגרו הן הן נכסים מרובים פחות מיכן נכסים מועטין. ואי ליכא עד שיזונו אלו ואלו מהן עד שיבגרו שקלו לה בנות כולהו בתמיה:

[**דף ק"מ ע"א**]

אמר רבא מוציאין מהן מזונות עד שיבגרו והשאר לבנים והאי דקתני ישאלו על הפתחים היינו משהוציאו אותו השאר בהוצאות מזונות מכאן ואילך הבנות יזונו עד שיבגרו והבנים ישאלו על הפתחים דקיי"ל שמואל כחכמים דאמ' עד שיבגרו דר"ג ברבי דאמר עד שנים עשר חדש כאדמון סבירא ליה וכבר פרישנא דליתא לדאדמון:

סימן קנא

הלכך הכא דאיכא נכסי כדי שיזונו אלו ואלו עד שיבגרו הן הן נכסים מרובין וכל הפחות מיכן נכסים מועטין הן ומוציאין מהן מזונות לבנות עד שיבגרו והשאר לבנים וכדפרי'. וכתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל וה"מ במקרקעי אבל במטלטלי כיון דבתקנתא דבתראי היא הוא דמתזני אע"ג דמועטין נינהו ניזונין אלו ואלו דלא תקינו להו רבנן אלא למיהוי כבנים אבל למיהוי יותר מבנים ולמישקל הכל לא עכ"ל. ירושלמי שמואל אמר זו דברי ר"ג ברבי אבל דברי חכמים עד שיבגרו או עד שינשאו אית בה לקולא ואית בה לחומרא

פעמים שהן סמוכות לבגר ופעמים שהן דחוקות מבגר. ולפי זה לא אתיא שפיר הא דפריך דקם ליה רבן גמליאל ברבי בשיטתיה דאדמון לסיועי זכרים:

במציאת האשה מפרש גבי בת הניזונת מן האחין דשקלא כל חדא וחדא עישור ניכסי:

פשיטא מרובין ונתמעטו שבשעת מיתה היו מרובים ועכשיו הוקרו מזונות או נתקלקלו הנכסים וחכרו ואין בהם כדי מזון אלו ואלו עד שיבגרו כבר זכו בהם יורשים בשעת מיתת אביהם דקרי' בה בנכסים מרובין ויקחו בנות חלקם המגיעם כפי שומא של שעת מיתת אביהן והבנים ירשו חלקם שהיה מניעם באותה שעה. וכל מה שחסרו הנכסים חסרו לבנים ולבנות לכל אחד כפי חלקו הראוי לו אלא מועטין ונתרבו שהוזלו מזונות מהו אי מטי רווחא לבנים ויטלו מותר הנכסים העודף מכדי מזונות בנות דעד שיגברו או לא. ת"ש דאמר רב יאסי אמר ר' יוחנן יתומים שקדמו קודם שהעמידום בנות בדין ומכרו אפי' בנכסים מועטין מה שמכרו מכרו דאין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים. ת"ש בנכסים מרובים. כדאמ' בכתובות האחין ששיעבדו מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות ש"מ כיון שאם מכרו מכירתן מכירה יש להם חלק בהם וזכותם בהם עומדת. מה שפי' רבינו שמואל זצ"ל ברישא כו'. עד כפי חלקו הראוי לו. ורוצה לומר שאין הבנות ניזונות בנכסים לאחר שנתמעטו. עד שיכלו כל מה שנשאר מן הנכסים. אלא שמין כפי מה שהיה חלק הבנים מרובה על הבנות בשעה שהיו הנכסים מרובין על מזונות של אלו ואלו כך יתרבה חלקם לאחר שיתמעטו שאין בהם כדי שיזונו אלו ואלו עד שיבגרו. כתב רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל וזה אינו שהרי כל הנכסים שהניח משועבדים למזונות הבנות עד זמן שיבגרו ואין להם לירש בנכסים. אלא אם ישתייר יותר על כדי מזונותיהם שהרי תנאי כתובה ככתובה דמי לענין נכסים בני חורין ואילו נתמעטו הנכסים לא נתמעטה כתובתה לגבות מן המותר הכי נמי מזונות שהם תנאי כתובה לא נתמעטו בשביל מיעוט הנכסים מליזון מן הנשאר כל זמן שיש בו. אלא הכי אית לפרש כבר זכו בהן יורשין זכו שלא ניתן לבנות נכסים כולן והם ישאלו על הפתחים. אלו ואלו יזונו עד שיכלו אי לא מועטין ונתרבו מאי שהוקרו הנכסים או הוזלו מזונות. האי דפי' בקונט' אין נראה דהא פשיטא שהמותר לבנים הוי דאין להם זכייה בנכסים אלא מזונות. אלא להא קא מיבעי ליה אם חזרו ונתמעטו מי אמ' הואיל ונתרבו יזכו בהן יתומין ויקראו נכסים מרובים שאם יתמעטו שום לא יהיה בהם זכות לבנות יותר מן הבנים עכ"ל. ומה שפי' רבי' שמואל זצ"ל יתומים שקדמו קודם שהעמידום הבנות בדין ומכרו וכו'. רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל אומר דאפילו תפסו הבנות. או הגבו להם ב"ד יכולים האחין למכור בנכסים מועטין והכי משמע לכאורה ביבמות פ' אלמנה לכהן

גדול ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו הבת מאכלת והבן אינו מאכיל. מאי שנא בן דלא מאכיל מפני חלקו של עובר בת נמי לא תאכל מפני חלקו של עובר. אמר אביי הכא בנכסים מועטין עסקי' וכגון דאיכא בן בהדה. דהא בת ממה נפשך אי האי דמיעברא בן הוא הא לא עדיף מהאי דקאי אי בת היא במאי אכלא בתקנתא דרבנן כל מה דלא נפקו לאויר העולם לא תקינו לה רבנן. ופריך במאי אוקימתא בנכסים מועטים אימא סיפא שאם ימצא עובר זכר אין לבנות במקום הבן כלום. אדרבה נכסים מועטין דבנות נינהו. [סיפא אתאן לנכסים מרובים. ונכסים מועטים דבנות נינהו] והא אמר רב אסי א"ר יוחנן יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים מה שמכרו מכרו. ומאי קושיא לוקמא כגון דתפסו בנות כבר בנכסי' מועטים למזונותיהם או כבר הגבו להם ב"ד לכך אין יכולין למכור אלא ש"מ דלעולם יכולים למכור. מיהו קצת יש לדחות שאין ב"ד יכולין להגבות להם נכסים מועטים אלא למזונותי'. ונהי שיכולים להגבות חלק הבת העומדת. מ"מ לא היו יכולים כל הנכסי' להגבות מפני חלקו של עובר דשמא בת היא ואין יכולים להגבות חלקה עד שתצא לאויר העולם. מיהו אין נראה לי לדחות כן. ועוד מביא דאי' מפ' הנושא דאמר רב נחמן יתומים שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום. מאי שנא מהא דאמר רב יוסף א"ר יוחנן יתומים שמכרו בנכסים מועטים מה שמכרו מכרו. התם לא משתעבדי לה מחיים הכא גבי מדור משתעבדי. ויש ספרים דגרסי הכי וכן פר"ח זצ"ל סתם לא תפסי מחיים גבי נכסים מועטים שאין הבנות ניזונות מחיים דאבוהון דתנאי ב"ד בהדי' דלאחר מיתה . הכא גבי מדור תפיסה מחיים. ומשמע כיון דלא תפסו מחיים ואפילו תפסו לאחר מיתה לא היה מועיל כלום אלא מה שמכרו מכרו. ואע"פ שיש לדחות בין נראה לרבינו יצחק בר שמואל לדחות'. מיהו רש"י זצ"ל פי' התם בהנושא וקדמו קודם שיבואו לב"ד ומכרום כדפי' רבי' שמואל זצ"ל הכא וההיא דפ' נערה דת"ר אחד נכסים שיש להם אחריות ואחד נכסים שאין להם אחריות מוציאין למזון האשה והבנות דברי ר' ר' שמעון בן אלעזר אומר נכסים שיש להם אחריות מוציאין למזון האשה והבנות מן הבנים ולבנים מן הבנות [בנכסים מרובים] אבל לא לבנים מן הבנות בנכסים מועטין. אומר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דאע"ג דאין מוציאין מ"מ אם קדמו ומכרו מה שמכרו מכרו. אע"פ שהוא ביד הבנות. וא"ת חילוק יש בין נכסים מרובים לנכסים מועטים כיון שיכולין למכור אפי' תפסו בב"ד. בשלמא אם לא היו יכולין למכור יש הרבה חילוקים דגבי נכסים מועטים מהניא תפיסת ב"ד. אבל גבי נכסים מרובים לא מהניא כלל. אבל כיון דלא מהניא בנכסים מועטין מאי כי אין נראה לומר שיהא מותר למכור בנכסים מרובים ולהפקיע מזונותיהם. יש לומר שיש חילוק דבנכסים מרובים

יוכלו למכור לצורך גדול אבל בנכסים מועטים אינם יכולים למכור כלל. ועוד דבמרובים ונתמעטו יזונו הבנים כמו הבנות ובנכסים מועטים לא יזונו כלל. והשתא למאי דפרי' דבקדמו ומכרו מה שמכרו מכרו אתי שפיר הא דנקט הכא מועטין ונתרבו מאי אי אמרי' דזכו בהן יורשים או לא ופשיט ליה דזכו מדמכרו ולא מפליג מידי בנתרבו אחר שגבאום ב"ד להתפיסם לבנות במזונותיהם שלא נחשבם בזכו בהם יורשים. ורבינו יצחק בר מרדכי כתב איני יודע אם נפרש דוקא האי שקדמו קודם שהעמידום לפני ב"ד ועמדו ומכרו. התם הוא דאמרי' מה שמכרו מכרו. אבל לאחר שהעמידום לפני ב"ד והוציאו הנכסים מרשותן ונתנו ליד הבנות אז אין יכולים הבנים למכור ואם מכרו אין מכירתן מכירה. ואם כן הרי הוא פושט מועטין ונתרבו אם נתרבו עד שלא עמדו בדין נתרבו לבנות. ואם נפרש שקדמו לאו דוקא אלא לשם זריזות ואפי' אחר שעמדו בדין תמצי לומר א"כ מאי תקנתא דאמרו הבנים ישאלו על הפתחי' והלא בידו למכור ולא ישאלו על הפתחים. ואם תאמר האי דקאמר מה שמכרו מכרו לגבי הא שאין מקחו בטל להוציא הבנות מיד הלקוחות אבל הדמים חייבין להחזיר לבנות אז היה בטוב. אבל אין נראה למורי דקדמו משמע לשום הרווחה ואם היו מחזירין המעות מה היו מרויחים. וא"ת מה לי דמיהן מה לי נכסים עצמן משום דמזון האשה והבנות ממקרקעי ולא ממטלטלי. והרי כשמכר' נעשו הדמים מטלטלי וגם בפ' מציאת האשה אמרי' האחים שמכרו או שמשכנו מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות. גימ' . עכ"ל:

סימן קנב

ונראה בעיני לענין הלכה למעשה כדברי רש"י זצ"ל וכדברי רבינו שמואל זצ"ל דפירשו אם קדמו ומכרו קודם שהעמידום הבנות בב"ד והגבו להם ב"ד לבנות אם מכרו האחין אינה מכירה שאל"כ היאך תמצא שישאלו על הפתחים הואיל שבידם למכור. דלא מסתבר למימר שישאלו משום דאסרו עליהם למכור דדינא קאמינא ולא איסורא. והכי מוכחא ההיא דפ' נערה דבנכסים מועטין אין מוציאין מן הבנות לבנים. וא"ת מה שמכרו מכרו הרי מוציאין. וההיא דפ' אלמנה לכהן גדול איכא למידחי כדפרי'. וההיא דפ' הנושא משום דמשתעבד לה מחיים. הילכך נראה בעיני שכן הלכה למעשה כדפי' רש"י זצ"ל ורבינו שמואל זצ"ל:

[**שם**]

יתיב ר' ירמיה קמיה דרב אבוה ויתיב וקא בעי מיניה אלמנתו מהו שתמעט בנכסים מי שמת והניח בנים ובנות. והניח נמי אלמנתו וצריכה נמי מזונות כל ימי מיגר ארמלו' ואין כאן נכסים אלא כדי מזון הבנים והבנות עד שיבגרו. מי אמ' כיון דאית לה מזוני ממעטא

ולא מיקרו נכסים מרובין. ומפרישין מהנכסים מזון האשה והבנות עד שיבגרו והמותר לבנים דהא מועטים נינהו ואחרי שיוציאו המותר אם ישאלו על הפחתים או דילמא כיון דאילו מינסבא לבעל לית לה מזוני לא ממעטא וכמאן דליתא דמיא ומוציאין מן הנכסים לבנות כדי שיזונו עד שיבגרו. וכל השאר ירשו הבנים כמנכסים מרובים דהא אלמנה לא ממעטא להו. וקרינא בהו הבנים ירשו והבנות יזונו. ומחלק הבנות תזון האלמנה עמהם והיינו דאיכא בין ממעטא בין לא ממעטא דאי ממעטא הבנים ישאלו והאלמנה תזון ואי לא ממעטא יזונו יחד האלמנה והבנים. אבל הבנות אין להם להפסיד מזונותיהם כלל בין ממעטא בין לא ממעטא דהא בין בנכסים מרובין בין בנכסים מועטין תנן הבנות יזונו. אי נמי ממעטו מיקרו נכסים מרובין. ואף על פי שנתעכב היום ומחר מלינשא. הרי הוא כמרובין ונתמעטו כבר זכו בהם יורשים. ויזונו שלשתן יחד בנים ובנות ואלמנה. בת אשתו מהו שתמעט בנכסים מי שקיבל עליו בשעת נישואין לזון בת אשתו מאיש אחר לחמש שנים ומת ומוטל על היורשים לזונה. כיון דאע"ג דמינסבא (ו)אית לה עד חמש שנים מן היורשין שהרי חוב הוא שנתחייב להם אביהם ממעטא ויזונו היא והבנות והבנים ישאלו על הפתחים. או דילמא כיון דאילו מתה לית לה ממעטא ומיקרו מרובין בשעת מיתה ונתמעטו אחרי כן וכבר זכו יורשין מאביהן והבנות יזונו עד בגר ואותה הבת תיזון עמהם. בעל חוב מהו שימעט בנכסים אם אין שם נכסים אלא כדי החוב [ו]מזון הבנות מי אמרי' כיון דאילו מת נמי אית ליה ממעט והבנות יזונו והבנים ישאלו מיד על הפתחים. או דילמא כיון דמחוסר גוביינא לא ממעט ויזונו הבנים עד שעת טריפת בעל חוב:

[**שם ע"ב**]

ואיכא דבעי לה להך גיסא בעל חוב מהו שימעט בנכסים. בת אשתו מהו. אלמנתו מהו. אלמנתו ובת. מי שמת אלמנתו ובת ואין כאן אלא מזון אחת מהן ושניהם תובעות מזונות בתנאי כתובה הילכך כיון דתרוייהו בתקנתא דרבנן אכלי איזו תקדום א"ל זיל האידנא ותא למחר. כי אתא א"ל פשוט מנייהו חדא אלמנתו ובת. דאמר רבא אמר רב אסי עשו אלמנתו אצל הבת כבת אצל האחין בנכסים מועטין [מה בת אצל האחין] הבנות ניזונות והבנים ישאלו על הפתחים אף אלמנתו אצל הבת אלמנתו תיזון והבת תשאל על הפתחים:

סימן קנג

כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל אלמנתו מהו שתמעט בנכסים כו'. בהך מסקנא משמע דהא פשיטא ליה שאם הניח אלמנה ובנים בלא בנות דאין שייך לומר באלמנה נכסים

מועטים לומר האלמנה ניזונת והכניס ישאלו על הפתחים והיינו טעמא משום דאין שיעור קצוב לאלמנה פעמים ניסת לזמן קרוב. פעמים לזמן רחוק. ואין ליתן קצבה עד אימת הוו מרובין ואימת מועטין כשם שיש קצבה לבנות עד שיבגרו ואפילו לר' יוסי דאמר לקמן עשו אלמנתו אצל הבת כבת אצל האחין בנכסים מועטין היינו לאחר שנעשו בנכסים מועטין אצל הבנות או עשו אלמנה מוחזקת יותר באותן הנכסים מן הבנות. ואע"פ שעל ידם נעשו מועטין. ואין לתמוה על כך דהואיל שכבר יצאו הנכסים מחזקת יתומים שנעשו מועטין. ואין להם כבר ליתומים אלא אילו אשה ובנות..... עליהם וכולן בתנאי כתובה אמרו חכמים הואיל שאין בנכסים כדי שיזונו היא והם עד שיבגרו מוטב שהנכסים יהיו בחזקתה ליזון כל זמן שלא ניסת או עד שתמות ואם ישאר מהם יטלו הבנות ועד אותו הזמן ישאלו על הפתחים. משום דזילותא דאיתתיה עדיפא מזילותא דבנותיו אבל כשלא נעשו מועטין על ידי הבנות והנכסים בחזקת יתומים מתורת ירושה ממש. והאשה באה בתנאי כתובה להוציא מהן ואין קצבה לדבר לעשותן נכסים מועטין לפיכך אלו ואלו ניזונין מהן עד שיכלו. והשתא אתיא מסקנא כולה שפיר. אלמנתו מהו שתמעט כלומר אם הניח אשה ובנים ובנות ואין בנכסים כדי שיזונו כולם עד שיבגרו הבנות ויש בהם כדי שיזונו הבנים והבנות לבד מן האשה ויותר עדיין אלא שאינו מספיק לכולם עד שיבגרו מי אמ' הואיל דאית לה מזוני ואין בהם כדי שתהא גם היא ניזונת עמהם עד שיבגרו נעשו מועטין לגבי בנות. ומתוך שנעשו מועטין נוציא כולן מיד היתומין וניתן אותן לאשה ולבנות שיזונו מהם אף העודף על מזות הבנות עד בגרותם שכולם נעשו מועטין על ידי אלו הבנות והבנים ישאלו על הפתחים או דילמא כיון דאילו מינסבא לית לה לא ממעטא. ולא יעשו מועטין הואיל ויש בהן לבנות עמהן עד שיבגרו ויעמדו הנכסים בחזקת הבנים ויהיו ניזונים כולם כל זמן שלא יכלו. ואין נראה כפי' הקונט' דפירש או דילמא לא ממעטא. ומוציאין מן הנכסים לבנות כדי מזונ' עד שיבגרו. וכל השאר ירשו הבנים כדין נכסים מרובין ומחלק הבנים תיזון האלמנה עמהם והיינו דאיכא בין ממעטא ולא ממעטא. דאי ממעטא הבנים ישאלו והאלמנה תיזון. ואי לא ממעטא יזונו יחד האלמנה והבנים אבל הבנות אין להם להפסיד מזונותיהם כלל בין ממעטין בין לא ממעטין דהא בין בנכסים מרובין בין בנכסים מועטין תנן הבנות יזונו. והיכן מצינו שיפה כח הבת מכח האלמנה. והאמר ר' יוסי לקמן דאלמנה עדיפא מבת. ונהי דלהך מסקנא דהאי לישנא קמא לא שמיעא ליה דר' יוסי כדמפרש לקמן. מיהו הא לא שמיעא ליה דעדיפא מבת אבל מ"מ בת עדיפא מאלמנה ליכא מ"ד אלא שתיהן שוות ומה שאין נכסים מועטין נעשין על ידי אלמנה אלא על ידי הבת לאו משום דעדיפא

אלא משום דליכא למיהב שיעורא כדפרי'. או דילמא כיון דמחוסר גוביינא לא ממעט כלומר הואיל דבההיא שעתא כשבאין לדיין מחוסר גוביינא אפי' סופו לגבות באין ספק הוו להו כמרובין ונתמעטו דמו. ואיכא דבעי לה להך גיסא כו'. השתא מאי נפקא מינה בין ההוא לישנא להך. נראה לי הך בעיא בתרייתא אלמנתו ובת איזו מהן קודמת איכא בינייהו דבלישנא קמא לא מסיק ומשמע דפשיטא ליה דאין אלמנה קודמת ולא ליה הא דרב אסי:

[**שם**]

בעל חוב מהו שימעט האי דפי' בקונט' או לא ממעט ויזונו הבנים והבנות עד שעת טריפת בעל חוב לכשיטרוף אם יש מותר יזונו בנות עד בגר לא נהירא אלא אף לאחר שיטרוף אם יש מותר יזונו הכניס עמהם שהרי כבר אמרנו מרובים ונתמעטו כבר זכו בהן יורשין והא נמי הואיל דלא ממעט הרי הן בחזקת מרובין עד שיכלו. פשוט מיהא חדא דאמר רבבא א"ר אסי עשו אלמנתו אצל הכת היינו משמע דליכא למיפשט אינך כולהו בעיי מהך דרבבא א"ר אסי דאע"ג דעשו כח האלמנה יפה יותר מכח הבת בנכסים מועטין אכתי איכא למיבעי אלמנתו מהו שתמעט בנכסים וזה מוכיח דפירושינו של מעלה דהא פשיטא ליה שהנכסים אינם נעשין מועטין על ידי אלמנה בלא בנות. עכ"ל:

סימן קנד

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והנך כולהו לא איפשיטו. ולקולא עבדינן ולא ממעטי דנכסי בחזקת בנים קיימי ולא מפקנא מינייהו אלא בראיה עכ"ל. בתוספתא דכתובות תניא מי שמת והניח בנים ובנות בזמן שהנכסים מרובין הבנים ירשו והבנות ניזונות ומתפרנסות כיצד הבנים ירשו אין אומרים אילו היה אביהם קיים היה נותן להם כך וכך אלא [רואין את אחר כאלו אביהם נותן להם כיצד הבנות ניזונות ומתפרנסות אין אומרים אילו היה אביהן קיים היה נותן להן כך וכך אלא רואין] את שכנגדן מתפרנסו' ונותן להם רבי אומר כל אחת ואחת נוטלת עישור נכסים ר' יהודה אומר אם השיא בת ראשונה ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה. אמר לו יש כאן שמשיא בתו ונותן אחריה מעות. מיכן ראיה לפירו' רבינו שמואל זצ"ל דפי' דבנכסים מרובין הבנות ניזונות ומתפרנסות פרנסת נישואין:

[**שם**]

מתני' הניח בנים ובנות וטומטום בזמן שהנכסים מרובים זכרים דוחין אותו אצל נקבות ליזון ולא לירש. נכסי' מועטין נקבות דוחין אותו אצל הזכרים. דוחין אותו ושקיל כבת בתמיה והא קתני לקמן ילדה טומטום אינו נוטל כלום לא כבן ולא כבת דבריה בפני

עצמה הוא ואינו לא זכר ולא נקבה וה"ה לענין ירושה. אמר אביי דוחין אותו ואין לו עם נקבות כלום שגם הם ידחוהו אצל זכרים. רבא אמר לעולם דוחין אותו ויש לו ממה נפשך דספק זכר ספק נקבה הוא ויטול כפחות שבהם דלאו בריה הוא וסיפא דמקשית לי מינה אתא לרשב"ג דתנן בתמורה בפ' כיצד מערימין רשב"ג אומר ילדה טומטום ואנדרוגינוס אין קדושה חלה עליהן דברי' הוא ואינו לא זכר ולא נקבה. מיתיבי טומטום יורש כבן וניזון כבן בשלמא לרבא יורש כבן בנכסים מועטין כאחד מן שלא יטול כלום ניזון כבת בנכסים מרובין אלא לאביי מאי ניזון כבת. אמר לך אביי וליטעמיך לרבא מאי יורש כבן אלא [ראוי] לירש ואין לו ה"נ ראוי לירש ואין לו:

סימן קנה

כתב רבינו ברוך מארץ יון זצ"ל והלכה כרבא וכן פסק רבי' יצחק אלפס זצ"ל לקמן בשמעתין:

[**שם**]

מתני' האומר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה ילדה זכר נוטל מנה. ואם נקבה מאתים ילדה נקבה נוטלת מאתים. אם זכר מנה אם נקבה מאתים ילדה זכר ונקבה זכר נוטל מנה נקבה נוטלת מאתים. ילדה טומטום אינו נוטל כלום. אם אמר כל מה שתלד אשתי הרי זה יטול אם אין שם יורש אלא הוא הרי זה יורש הכל:

סימן קנו

פי' רבינו שמואל זצ"ל מחלק נכסיו היה ומצוה לקיים דברי המת. אי נמי בריא וזיכה לו על ידי אחר ואע"ג דאמר רב הונא המזכה לעובר לא קנה הא פרכינן ליה ממתני' ולא מיתרצא ליה. אם ילדה אשתי זכר יטול מנה אותו זכר לכשיוולד מעשה שילדה זכר יטול מנה נוטל מנה כדאמר אביו. נקבה מאתים זכר ונקבה זכר נוטל מנה ונקבה מאתים. יש מפרש שילדה שניהם ביחד הזכר והנקבה ולמ"ה שהרי לא אמר האב אם ילדה זכר ונקבה ולא אסיק אדעתיה בלידת תאומים וכיון דהכי הוא לא יטול הבן והבת כלום אם נולדו תאומים כדאמרי' בגמ' והא זכר ונקבה קאמר שמא לא היה חפץ בלידת תאומים אי נמי אין לידת תאומים בכלל אם זכר אם נקבה. אלא ה"פ האומר אם ילדה אשתי זכר יטול אותו העובר מנה. אם נקבה ילדה אשתי יטול מאתים וילדה זכר ונקבה כלומר או זכר או נקבה כדאמר האב זכר נוטל [מנה] אם יוולד אם יהיה העובר נקבה נוטלת מאתים. ולאשמועי' אתא שאילו לא פירש אלא אחד מהם כדקתני ויש אומר זכר ולא נקבה או נקבה ולא זכר וילדה אשתו שלא אמר לא יטול העובר כלום אלא השתא שגילה דעתו על לידת זכר ועל לידת נקבה כל מה שתלד האשה יטול בין זכר בין נקבה. ומיהו אם ילדה זכר ונקבה תאומים לא יטול כלום כדמוכח בגמ' וכדפריש

לעיל. ילדה טומטום אינו נוטל דבריה חשיב ליה לא זכר ולא נקבה כדמפרש בגמ' הרי זה יטול הטומטום. ואם אין שם יורש אלא הוא אותו הטומטום יורש את הכל ואע"ג דבריה הוא. ה"מ היכא דאיכא בנים ובנות דדוחין אותו הבנים אצל הבנות. ובנות אצל בנים. ואין לו לא כבן ולא כבת כדאמר אביי לעיל משום דבריה הוא. אבל היכא דליכא יורש אלא הוא לא נפיק מכללא . עכ"ל:

[**דף קמ"א ע"א**]

אלא הא דתניא ילדה זכר ונקבה זכר נוטל ששה דינרין של זהב דהיינו מנה וחצי. לפי שהמנה הוא ב"ה סלעים שהם ק' זוזי כסף ודינר זהב נמכר בכ"ה דינרי כסף כדתנן בפ' שור שנגח ד' וה' במשנה . נמצא הששה דינרין ק"ה זוז שהן מנה וחצי. ונקבה נוטלת שני דינרין דהיינו חצי מנה. היכי משכחת לה. אמר רב אשי אמריתה לשמעת' קמיה דרב כהנא במסרס תנאים זה למפרע מזה. שהתנה על לידת תאומים אם יצא הזכר תחילה ואחר כך הנקבה יטול הזכר מאתים והנקבה לא תטול כלום וחזר וסירס תנאו להתנות לידת מפרע. ואם נקבה תחילה מנה ואחריה זכר מנה. וילדה זכר ונקבה ולא ידעי' הרי הוה ברישא זכר נוטל מנה ממה נפשך אפי' נולד אחריה ואידך ממון המוטל בספק. אם זכר נולד תחילה יטלנו כולו ואם נקבה תחיל' תטלנו. הילכך ממון המוטל בספק חולקין. נמצא הזכר נוטל שלשה דינרין. אלא הא דתניא ילדה זכר ונקבה אין לו אלא מנה היכי משכחת לה.

[**שם ע"ב**]

אמר רבא במבשריני דתניא המבשריני במה נפטר רחמה של אשתי. אם יבשריני שילדה זכר יטול המבשר מנה. לפיכך אם ילדה זכר יטול המבשר מנה כדאמר האב. אבל על בשורת הבת לא יטול כלום. דהא לא קאמר אם כה יאמר. אם נקבה מנה כלומר אם יבשרני שילדה אשתי נקבה יטול מנה. ואירע מעשה שילדה נקבה נוטל המבשר מנה אבל על בשורת זכר לא יטול כלום דהא לא קאמר אב מידי. אם זכר מנה ואם נקבה מנה ילדה זכר נוטל מנה ילדה נקבה נוטל מנה שהרי קאמר אם כה יאמר. ילדה זכר ונקבה תאומים אין לו אלא מנה. ופרכינן והא זכר ונקבה לא קאמר דעל לידת תאומים לא אסיק האב על דעתיה. ולא אמר שיטול המבשר כלום אלא על זכר לבדו או על נקב' לבדה. ומשני דאמר נמי הכי אם זכר ונקבה ביחד יטול מנה. אי הכי למעוטי מאי כיון דבכל בשורות יטול המבשר מנה למעוטי מאי. למעוטי נפל. ההוא דאמר לדביתהו נכסיי להאי דמיעברת אמר רב הונא האי מזכה לעובר והמזכה לעובר על ידי אחר לא קנה לכשיולד.

איתיביה רב נחמן לרב הונא האומר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה ילדה זכר נוטל מנה. א"ל משנתינו איני יודע מי שנאה:

[**דף קמ"ב ע"ב**]

אמר ר' יצחק א"ר יוחנן המזכה לעובר לא קנה. אם תאמר משנתינו הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו וגמר והקנה בכל לבו אבל לעובר לא קנה. א"ל שמואל לרב הונא בגדתאה פוק ואייתי לי בי עשרה ואימא לך באפייהו המזכה לעובר קנה. והילכתא המזכה לעובר לא קנה. פי' רבינו שמואל זצ"ל כר' יוחנן וכגון שאין בנו. אבל המזכה לעובר שבמעי אשתו קנה דדעתו של אדם קרובה אצל בנו. עכ"ל:

סימן קנז

כתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל והילכתא המזכה לעובר לא קנה אית מדרבנן דמוסיף לה. אם אמר לכשתלד קנה עכ"ל. וכן פסק פר"ח זצ"ל וה"ג דאצל בנו המזכה לעובר קנה. כתב הרב ר' יצחק בר מרדכי זצ"ל והילכתא המזכה לעובר לא קנה. מיהו דוקא במתנה אבל בירושה נראה דהלכה כר' יוסי דתנן עובר פוסל ואינו מאכיל דברי ר' יוסי. דהכי מוכח ביבמות פ' אלמנה. עכ"ל:

[**שם ע"א**]

אמר רב נחמן המזכה לעובר לא קנה ואם אמר לכשתלד קנה. רב הונא אמר אף לכשתלד לא קנה. רב ששת אמר אחד זה ואחד זה קנה. וקיימא לן כרב נחמן דהילכתא כרב נחמן בדיני:

[**שם**]

תניא גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו והחזיק כל אחד במה שמצאו ושמעו בו שיש לו בן או שאשתו מעוברת חייבין להחזיר. החזירו הכל ואחר כך שמעו שמת בנו או שהפילה אשתו וחזרו ישראל והחזיקו בנכסיו החזיק בשניה אחר שמת הבן או העובר קנה דהשתא ליכא עוד שום יורש בראשונה לא קנה דאיגלאי מילתא שהיה לו בן או עובר. ואע"ג דסוף סוף מת העובר ולא יצא לאויר העולם כיורש גמור חשיב ליה. ומרע למחזיקי ראשונה. ופירשה אבי דאף על גב דהמזכה לעובר לא קנה ירושה הבאה מאליה שאני. ורבא אמר אף ירושה הבאה מאליה לא קנה ושאני התם דמעיקרא כשהחזיקו רפויי מרפיא בידייהו. כשמת הגר ובזבזו נכסיו והחזיקו לא נתכוונו להחזיק לגמרי דהא מספקא להו אם יש להם יורשים אם לאו. מאי בינייהו בין אביי לרבא איכא בינייהו ששמעו בו שמת ולא מת ואחר כך מת כלומר גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו והחזיקו ואחר כך שמעו שאשתו מעוברת ושמעו אחרי כן שמת העובר ועדיין היו מוחזקין. אי

נמי שהחזיקו אחר ששמעו בו שמת ולא היה מת בשעה ששמעו אלא אחר כך מת. לאביי דאמר דעובר יורש משום דהויא ירושה הבאה מאליה. המחזיקים ראשונה קודם מיתת העובר לא החזיקו אלא מחזיקי שניה אחר מיתתו. ולרבא דתלי טעמא בריפוי המחזיקים ראשונה ששמעו בו שמת הויא חזקתן חזקה. ואע"פ שנודע לבסוף שעדיין לא מת מ"מ לא מרפייא בידייהו כיון דשמעו בו שמת העובר ולא יצא לאויר העולם ולא זכה לירש. דלרבא אינו יורש עד שיצא לאויר העולם והמחזיקים בשניה לאחר מיתת העובר לא הויא חזקתן חזקה:

סימן קנח

לפי מאי דפרי' לעיל דהלכה כר' יוסי בירושה הבאה מאליה ה"נ הלכה כאביי. מיהו רבינו יצחק אלפס זצ"ל פסק בפרק אלמנה דלית הילכתא כר' יוסי אלא כרבנן דאמר אין זכיה לעובר ואין לו חלק עד שיוולד:

[**שם ע"ב**]

ההוא דאמר לדביתהו נכסיי לבניי די יהוו ליכי מינאי ולא היתה אשתו אתא בריה קשישא מאשתו ראשונה וקא קביל קמיה א"ל מה תהוי עילויה דההוא גברא. א"ל זיל קני כחד מינייהו העתידים להוולד. ר' אבין ור' מיאשא ור' ירמי' אמרי אית חולק לטליא במקום בניא. ר' אבהו ור' חנינא ור' יצחק נפחא אמרי לית חולק לטליא במקום בניא. ומסקנא דפליגי בקני כחמור דקאמר ליה קני כאחד מן הבנים שיהיו לי. כי היכי דאינהו לא קנו שהרי לא היו עדיין אפי' עובד בשעת מתנה שלא היתה אשתו מעוברת. ואין כאן שייך לומר דעתו של אדם קרובה אצל בנו. איהו נמי לא קנה. דאיתמר קני כחמור לא קנה. וה"נ מסקנא דשמעתא כאינהו דאמרי לא קנה וכן הלכה:

[**דף קמ"ג ע"א**]

דאיתמר קני כחמור לא קנה. את וחמור רב נחמן אמר קנה מחצה רב המנונא אמר לא קנה ולא כלום. רב ששת אמר קנה הכל:

סימן קנט

וכתב רבינו שמואל זצ"ל וקיימא לן כרב נחמן בדיני דאת וחמור קנה מחצה. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל כרב נחמן. וכן כתב רבינו ברוך מארץ יון זצ"ל דהלכה כרב נחמן דאמר קנה מחצה. כתב רבינו שמואל זצ"ל נכסיי לבראי די יהווי ליכי מינאי לא היתה אשתו מעוברת והילכך לא קני כדלקמן דבכי האי גוונא לא אמרי' דעתו של אדם קרובה אצל בנו אלא היכא דמזכה לעובר שבמעי אשתו כבר. ושוב מצאתי כן בפר"ח זצ"ל עכ"ל:

[**שם**]

ההוא דאמר לדביתהו נכסיי ליך ולבניך. אמר רב יוסף קנאי איתתא פלגא כנגד כל הבנים היא מחצה והם מחצה. אמר רב יוסף מנא אמינא לה דתניא ר' אומר והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו:

[**שם ע"ב**]

והילכתא כרב יוסף בשדה קנין ומחצה. ההוא גברא דשדר פיסקא דשיראי לביתיה פי' חתיכת מעיל וסתם שלח לחלק לבני ביתו. אמר ר' ינאי הראוי לבנים מלבושי זכר לבנים. לבנות לבנות. ולא אמרן אלא דלית לי' כלתא אבל אית ליה כלתא לכלתיה שדר. ולא אמרן אלא דאנסיבא ברתיה שאינה מוטלת עליו אבל לא אנסיבא ברתיה לא שביק אינש ברתיה ושדר לכלתיה:

סימן קס

כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל הלשון משמע לכלתיה ולא לבנתיה. אבל אי לא נסיבא בנתיה לא שביק אינש ברתיה ושדר לכלתיה האי נמי משמע לבנתי' ולא לכלתי'. וכ"ש אי אית ליה בנתא אחריתי דאינסבא דלא שקלי עכ"ל. ירוש' בפ' שני דייני גזילות מי ששלח ממדינת הים ואמר ינתנו אלו לבניי. בנותיו בכלל. ואם בשעת מיתה אמר אילו לבניי אין הבנות בכלל. כך כתב רבינו שמואל זצ"ל. ורבינו ברוך מארץ יון זצ"ל. ורבינו יצחק אלפס זצ"ל מי ששלח כו'. אבל בירוש' שלפניי כתוב הרי שהיה נתון במדינת הים ואמר אילו לבניי וכו' והיא היא:

[**שם**]

ההוא דאמר להו בשעת מיתה נכסיי לבניי ולא היה לו אלא בן אחד זכר וגם בנות היו לו. ובעי תלמודא מי קרו אינשי לברא יחידאה בנאי בלשון רבים וא"כ כל נכסיו לבנו ואין הבנות בכלל או לא ויחלקו הבנות עמו. אמר אביי ת"ש ובני דן חושים אלמא בן אחד מיקרי לשון רבים א"ל רבא מאי קושיא הא כדתני דבי חזקיה דתנא דבי חזקיה שהיו בנים מרובים כחושים של קנה. אלא אמר רבא מרבא ובני פלוא אליאב. ורב יוסף אמר מהכא ובני איתן עזריה. כתב דרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל ופשטי' דקריה אינש לבן אחד בניי ואין לבת כלום אלא א"כ פירש עכ"ל. וא"ת כיון דקרו אינשי לברא בניי למה הוצרך לומר נכסיי לבנו פשיטא שהוא לבנו. י"ל דאיצטריך לאשמועינן שאם תצא דייתיקי עליו היום או למחר שלא יהא בה כלום. כך פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל:

[**שם**]

ההוא דאמר להו נכסיי לבניי והוה ליה ברא ובר ברא מי קרו אינשי לבר ברא ברי ולפיכך

אמר נכסיי לבניי לשון רבים ויחלוקו בין שניהם או לא קרו ליה ברא והאי דקרי ליה לשון רבים כדאמרינן לעיל ובני פלוא אליאב. רב חביבא אמר קרו אינשי לבר ברא בני. מר בר רב אשי אמר לא קרו אינשי לבר ברא ברי. תניא כוותיה דמר בר רב אשי המודר הנאה מן הבנים מותר בבני בנים:

סימן קסא

כתב רבי' ברוך מארץ יון זצ"ל וכן הילכתא כמר בר רב אשי. וכתב רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל ודוקא דלא הוה ליה אלא חד ברא ואיהו אמר לבניי לשון רבים אבל הוה ליה תרי בני אז לא קמיבעיא ליה דלא הוה בר ברא בכלל. אבל זה קשיא תניא כמר בר רב אשי המודר הנאה מבנים כו' מאי סייעתא אית ליה אם נפרש כמו שפירשנו שבזה לא נחלקו היכא דאית ליה בנים ובני בנים ואמר נכסיי לבניי דלא אמר על בני בנים. ומורי מפרש דמיבעיא ליה אף בברי בני. ומורי שכתב זה ר"ת זצ"ל:

[**שם**]

מתני' הניח בנים גדולים וקטנים והשביחו גדולים את הנכסים סתם בעודם בתפוסת הבית השביחו לאמצע ויטלו קטנים כגדולים ואם אמרו גדולים לקטנים בפני עדים או אמרו לב"ד או בציבור ראו מה שהניח לנו אבינו ומזומנין אנו לחלוק ומה שנשביח נשביח מחלקינו הרי אנו עושין ואוכלין ונתעצלו ב"ד לחלוק השביחו לעצמן. כתב רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל אורחא דמילתא נקט וה"ה אם גדולים כולם והשביחו מקצתן אין חילוק כדמוכח בגמ' גבי רב ספרא דהתם כולהו גדולים הוו השביחו באמצע ואפילו בעדים לא יהבי' להו במה שטרחו בחלק הקטנים. דמסתמא בחנם היה דעתם לטרוח להם הואיל דלא פירשו. אם אמרו גדולים ראו מה שהניח כו' אין נראה לפרש כדפי' בקונט' ראו מה שהניח לנו אבינו מזומנין אנו לחלוק ומה שנשביח נשביח מחלקינו כו' ורוצה לפרש שלא השביחו בכל הנכסים אלא בחלק המגיעם שהרי גבי רב ספרא בכל הנכסים הוה וגם פשטא דמתני' מיירי בכל הנכסים ודוחקו לפרש כן משום דקשה לו למה השביחו לעצמם במה ששבחו בחלק הקטנים אמאי לא הוי כיורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות דשמין לו וידו על התחתו'. אי נמי בעדים בשדה העשויה ליטע ונראה למורי לפרש האי דקתני השביחו לעצמן היינו נמי דשמין בעדי' אבל הל' השבי' לאמצע משמע כל השבח וגם רב ספרא לשם מאי שיימי' בזוזי. מיהו התם נמי מצינו לפ' שכר טורחן. ועוד אפילו בחלקם אמאי לא אמר מאן פלג לכו כדאמרי' בשאר שותפי באיזהו נשך ובאלו מציאות שצריך להביא עדים שחלק בפני שלשה. אבל נראה שיש להשיב חילוק שבכאן מן הדין השביחו לעצמם הכל אפי' במה שהשביחו בחלק הקטנים. משום דהכא

כל זמן שלא חלקו יש להם רשות להשתכר בתפוסת הבית. ולא חשיב שלא ברשות דמאי איכפת להו לקטנים אם ישתכרו הגדולים בחלקם. וכמו זה נהנה וזה לא חסר הוי. שהרי בלא זה היו משתכרים בהם. וכ"ש אם הם כולם גדולים הואיל ולא מיחו כשאמרו קצתם הרי אנו משביחים לעצמינו הרי הוא כאילו מוחלים להם. דהכי מוכח טעמא בפ' המפקיד גבי מרי בר איסק אתא לי' אחאי מבי חוזאי דאמ' התם הואיל דשלא ברשות ירד וקטן הוה ואין מורידין קרוב לנכסי קטן. פלג ליה מפרדיסי ובוסתני דכותל ולא יהבינן ליח אפי' בעדים במה שטרח בחלקו. ואע"פ שמסתמא כשטרח לדעת עצמו טרח שהרי לא ידע שאחיו היה וכאילו אמר אני משביח לעצמי. ועוד ששבחו נכסים מחמת עצמן היו הפרדיסי ובוסתני דשתל ואפי' הכי הואיל דשלא ברשות ירד לא שקיל מכלל דהך מתני' משמע התם דהיינו טעמא הוי דברשות הן משביחין ולא דמו נמי לשותפין דהתם נשתתפו כדי להרויח ומקפידין על הריוח שאינם רוצים שישתכר אחד יותר מחבירו ושניהם קיבלו כדי להשתכר לאמצע. משום הכי פלג בלא דעתא דחבריה שלא בפני ב"ד בדבר שצריך שומא לא הויא פלוגתא והוי השכר לאמצע אפי' אמר הריני משתכר לעצמי. עכ"ל:

סימן קסב

וכן נראה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל כדבריו שכל השבח מכל הנכסים שהשביח הוא שלו. ולא דמי ליורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות דאין לו אלא שכר טורחו או בעדים או בהוצאתו דהתם היו שותפין ויכולים להרויח זה כמו זה ואינם בני מחילה. אבל הני קטנים דהכא הוו בני מחילה שאם לא ירויחו הגדולים הקטנים לא ירויחו בהם וכן צריך לומר באחי דרב ספרא דקטנים הוו. ואע"ג דאמרי' באלו מציאות גבי תמרי דזיקא דיתמי לאו בני מחילה נינהו. הכא כיון שלא הפסידו כלום ולא בא לידם הויא מחילה ומחלי ליה שפיר. ור"ת זצ"ל פי' דלאו לגמרי דידיה הוא. אלא מזה הוא שלו שנוטל שכר טורחו. וברישא לא שקיל אפי' שכר טורחו. ולא נהירא. עכ"ל:

[**שם**]

אמר רב חביבא בריה דרבא משמיה דרבא לא שנו הא דקתני רישא דהשביחו לאמצע אלא ששבחו נכסים מחמת נכסים הם לא טרחו ולא הוציאו משלהם כלום אלא מנכסי אביהם שכרו פועלים והשביחו הנכסים אבל שבחו מחמת עצמן שחפרו ונטעו ושכרו משלהם ולא משל אביהם אז השבח לעצמן:

[**דף קמ"ד ע"א**]

איני והאמר ר' חנינא אפי' לא הניח להם אביהם אלא אודייני. פירות בור וכיסויו

ושוכרין אותו להשקות שדות ממימיו השבח לאמצע הוא והא אודייני מחמת עצמן הוא שמשמרין אותו וצריך לשומרים. שני אודייני דאפילו קטן מצי נטורי בה וחשיב להו שבח מחמת נכסים. כתב רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל לא שנו אלא ששבחו נכסים מחמת נכסים כלומר שהשביחו הנכסים בגופן שעכשיו הם מוטבים ממה שהיו בשעת מיתה כגון שהקרקע היתה כמה שנים והם העלוה שירטון ע"י עידור וזיבול. אי נמי נטעה כדמים שעתה היא שוה יותר ע"י שהושבחה ואפי' טרחו בגופן זהו נקרא מחמת נכסים. וכגון שהיה בתפוסת הבית מעות שהיה יכול לקנות צורכי השבח ולשכור פועלים. אבל אם לא היה אלא הם הוציאו בממונו זהו דבר אחר. אבל שבחו מחמת עצמן כגון שהנכסים הם כמו שהיו מעולם אלא שעל ידם נשתכרו. כגון שהיו בתים ונשתכרו בהם ולא היו מצויים בני אדם להשכיר אלא שהם טרחו אחר הצריכים. אי נמי ריחים וטרחו בהם ונשתכרו. אי נמי בית המרחץ ורחצו בני אדם בשכירות. אי נמי בהמות עצמן שהם טרחו אחר בני אדם. וגם טרחו בטחינה וגם בעשיית בית המרחץ מה שהקטנים אינם יכולים לעשות והנכסים עצמן כמו שהיו מעולם. והיינו דקא פריך ליה מאודיינא שהבור נמי לא משביח בגופו. וחשיב ליה מחמת עצמן הואיל שהבור לא הושבח בגופו אלא שהן טרחו לשמרו מלדלות ממנו בלא שכירות. ומשני שאני אידיינא שאותו טורח הם עצמן היו עושין אם היה אומ' להם. לפיכך כאילו בלא טורחו נעשה אותו שבח ממילא. ואין להם לגדולי' יותר מן הקטנים. ואע"פ שהשבח אינו בנכסים עצמן. והשתא אית לן לפרש ואם אמרו ראה מה שהניח לן כו' אפי' מה ששבחו מחמת נכסים הואיל שלא רצו לטרוח אלא על מנת שיהיה לעצמן הרי הוא לעצמן עכ"ל. ור"ת זצ"ל פי' מחמת נכסים כגון בוסתני ופרדיסי דשתל מרי בר איסק. ומחמת עצמן כגון שהניח להם אביהם מתכות ועשו מהן כלים. ועורות לעבדן. ואין נראה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל לחלק בין בוסתני ופרדיסי דשתיל מרי בר איסק למתכות ועשאן כלים ועורות לעבדן. כתב רבינו ברוך מארץ יון זצ"ל ששבחו נכסי' מחמת נכסים כגון שהיו להם שתי שדות שוה ד' דינרים הוציא האחת והוציאו הדמים על השנית והשביחוה ששוה שלש מאות דינרין. אבל שבחו נכסים מחמת עצמן כגון שהוציאו עליהם ממונן שהיה קנוי להם או ירושה מעלמא אע"ג דלא פירשו השביחו לעצמן עכ"ל. אידייני פי' רבינו שמואל זצ"ל בור וכיסויו. ורבי' תם זצ"ל פי' שהוא כלי גבוה שעומדים עליו שומרי שדות וכרמים לראות עליו מרחוק וגם ראוי הוא לישן עליו כדאמרי' בפ' בתרא דמועד קטן ישן ע"ג המטה על גבי אודייני. ויש ספרים דגרסי אודווני והוא מלשון דוי להכא ודוי להכא . ומה שכתוב במס' שמחות הישן על גבי ספסל או על גבי מטללתא דכרמא. דאודייתא חייב בכפיית

המטה טעו' סופר יש לשם ואין זה לשון ברייתא אלא פי' בספרים אלא גרסי' ואודייתא והוא אודייני דהכא ודמועד קטן:

סימן קסג

ורבינו ברוך זצ"ל מארץ יון כתב אודייני לשון א' כרבי' שמואל זצ"ל ולשון שני פי' שהיא מכתשת עשויה לשכירות:

[**שם**]

מתני' ואם אמרו גדולים [ראו מה שהניח אבא הרי אנו עושין ואוכלין השביחו לעצמן] רב ספרא שבק אבוה זוזי שקלינון ועבד בהו עיסקא וחשיב להו שבח מחמת נכסים הואיל דאין צריך טורח כל כך אלא לקנות ולמכור. תבעוה אחוה לדינא קמיה דרבא אמר להו רבא רב ספרא גברא רבא הוא לא שביק גירסיה וטרח לאחריני וכמי שאמר ראו מה שהניח לנו אבא דמי. פי' רבי' שמואל זצ"ל ושמעי' מהכא דכל מאן דהא כמו רב ספרא אע"ג דלא אמר לעצמי עושה כמ"ד והשבח לעצמו עכ"ל:

סימן קסד

כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל הא נמי חשיב שבחו נכסים שהושבחו נכסים בגופן שניתוספו מחמת שעשו בהם פרקמטיא. ומיכן אני מדייק שאינו עומד בטירחן לבדו שבכאן רב ספרא כל הטורח עשה בעצמו והיינו כמו נטיעת כדמים וגנות ואפי' הכי חושב שבח מחמת נכסים עכ"ל. ירוש' אמר ר' לא אם אמרו בב"ד מיהו רבי' שמואל זצ"ל פי' דה"ה בפני עדים או בציבור:

מתני' וכן האשה שמת בעלה שהשביחה מן הנכסי' השביח' לאמצע ואם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי הריני עושה ואוכלת השביח' לאמצע פי' רבי' שמואל זצ"ל והוא דלא שקלא מזוני דאי שקלא מזוני לא דתנן אלמנה ניזונת מנכסי יתומים מעשה ידיה שלהן. כתב רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל הא דפי' בקונט' והוא דלא שקלא מזוני דאי שקל' מזוני כו' אין נראה. ומה אם השביחה שוה מאה מנה ומעשה ידיה אינם שוים מנה וכי בשביל כך תתן להם הכל אלא תנכה להם בשיעור ביטול ידיה והשאר תטול עכ"ל ופרכינן אשה מאי עיבידתה או תטול כתובתה ותלך לה או תטרח קמי יתמי ותהיה ניזונ' ומעשה ידיה שלהן. אין לה להשתכר בממון היורשין. א"ר באשה יורשת כגון שנשא ראובן בת שמעון אחיו ומתו. וירשו בני ראובן ובני שמעון נכסי יעקב אביהם. או כגון בת בין הבנות או בת הבן בין הבנים דינה כדין האחים או שאמר בעלה תטול אשתי כאחד מן הבנים. פשיטא מהו דתימא כיון דלאו דרכה למיטרח אע"ג דלא פריש כמאן דפריש דמי קמ"ל. כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל באשה יורשת. כגון שנשא ראובן בת שמעון אחיו ומת ראובן בלא בנים והיו לו אחים אחרים קטנים הרי היא עתה יורשתו עם שאר אחים הקטנים

מכח אביה שהיא במו בן אחיו דבת האח הדי היא כאח. והיינו דקתני ראו מה שהניח לי בעלי כו' ומשמע שהירושה מבעלה באה. אבל לפי' הקונט' דפי' באבי אביהן שירשו בני ראובן ובת שמעון בנכסי יעקב אביהן. נמצא שהיא יורשת מחמת אביה ולא מחמת בעלה. ומאי קתני ראו מה שהניח לי בעלי. מיהו האי דמסיק לקמן דאמ' טרחה קמי יתמי אתי שפיר טפי לפירוש הקונט' דמשמע יתמי בני בעלה. אבל לפירושי יש לפרש דקמי יתמי לאחיו הקטנים ולפיכך פירשתי לאחיו הקטנים. עכ"ל:

סימן קסה

ורבינו ברוך מארץ יון זצ"ל פי' כגון שנשא ראובן מבנות שמעון אחיו וכשמת ראובן לא היה לו יורש אלא בנות אחיו שאשתו מכללן. וה"ה לבת אחותו ובת דודו וכיוצא בהם. וכן פי' רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

[**שם**]

מתני' ואם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי כו' פשיטא מהו דתימא בההיא הנאה דקא נפיק לה דאמ' דטרחא קמי יתמי אחולי מחלה גבייהו וחזרה בה ממה שאמרה תחיל' הריני עושה ואוכלת קמ"ל. ירוש' א"ר לאָ אם אמרה בב"ד. כתב דבי' שמואל זצ"ל אלמנה שאמרה ראו מה שהניח לי בעלי הריני עושה השביחה לעצמה. והוא דלא שקלה מזוני דאי שקלה הא תנן אלמנה ניזונת מנכסי יתומים מעשה ידיה שלהן. הילכך אשה שמת בעלה והניח נכסים מועטין שאין בהם כדי כתובתה אם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי ונתעצלו ב"ד או יורשין להשביעה על כתובתה. אפי' השביחו אלף בכך השבח לעצמה. אבל אם השביח' נכסים סתם תטרוף כתובתה והמותר ליורשים. ואע"פ שלא נשתייר מבעלה אפי' רביעית כתובתה עכ"ל. ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל לא נהירא ליה דדוקא גבי כתובתה יש לנו לומר שאם מכרה כתובתה או לקחה כתובתה בב"ד אין לה מזונות. אבל זו אשה שלא לקחה כלום מכתובת' אלא נכסי מלוג שלה או מה שירשה שנתן לה בעלה דתטול אשתו כאחד מן הבנים. בשביל כך לא הפסידה מזונות. דאפילו מכרה קצת כתובתה אמרי' בפ' אלמנה ניזונת שלא הפסידה מזונותיה דלית דחש לה להא דר' שמעון דאמר מקצת כסף ככל כסף כ"ש נכסי מלוג שלה דלא שייכי כלל לכתובתה. וגם מה שפי' שאם נתעצלו ב"ד להשביעה מה שהשביחה השביחה לעצמה מנא ליה הא. אלא לעולם הוי בחזקת היורשים עד שישביעוה. והכא מיירי דוקא באשה יורשת ולא בכתובתה דאין לה כח לגבות כתובתה אלא בב"ד:

[**שם**]

א"ר חנינא המשיא אשה לבנו גדול בבית קנאו הבן לאותו הבית. במסכת' מוקמינן כגון

שיש לאביו בעיר אחרת לדור בה ודוקא גדול דבכי האי גוונא חביב ליה טפי וגמר ומקני ליה. ודוקא בתולה. ודוקא שהשיאו אשתו ראשונה. פשיט' ייחד לו בית ועלייה כלומר ייחד לו האב לבנו בית שיש עלייה על גביו. בית קנה עלייה לא קנה. בית ואכסדרה שלפני הבית ופתוחין בו חלונות ודרך אכסדרה נכנסין לבית מהו. שנים בתים זה לפנים מזה מהו. תיקו:

סימן קסו

כתב רבינו ברוך זצ"ל מארץ יון ועלתה בתיקו הילכך לא קנה הבן. מיתיבי יחד לו בית וכלי בית. כלי בית קנה בית לא קנה. א"ר ירמיה כגון שהיה אוצרו של אביו צבור בתוכו הילכך בית לא קנה דכיון דמשתמש האב בבית לא הוציאו מחזקתו ולא מקני ליה לבנו:

[**שם**]

נהרדעי אמרי אפילו שובכי דיוני רב פפא אמר אפי' עצינא דהרסנא כלי מלא דגים מטוגנין בשומנין מר זוטר' אנסביה לבריה תלא ליה סנדלא. רב אשי אנסביה לבריה תלא ליה אשישא כוס מלא שמן:

[**שם**]

אמר מר זוטרא הני תלת מילי שוינהו רבנן כהילכתא בלא טעמא. חדא הא דאמרן. ואידך הא דאמר רב יהודה אמר שמואל הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפטרופא. ואידך הא דאמר רב הונא אמר רב האומר לחבירו מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה. אמר רבא מסתברא מילתיה דרב בפקדון. אבל במלוה לא. והאמר רב אפי' במלוה. איתמר נמי אמר שמואל משמיה דלוי מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה. פי' מעמד שלשתן נפקד ומפקיד ומקבל מתנה וטעמ' מאי אמר אמימר נעשה כמי שאומר לו בשעת מתן מעות משעבידנ' לך לדידך ולכל דאתי מחמתך. א"ל רב אשי לאמימר אלא מעתה הקנה לנולדים דלא הוי בשעת מתן מעות ה"נ דקנו אפי' לרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ה"מ לדבר שישנו בעול' אבל לדבר שאינו בעולם לא. אלא אמר רב אשי בההיא הנא' דקא משתניא ליה בין מלוה ישנה למלוה חדשה גמר ומשעבד נפשיה. א"ל רב לרב אחא בר דלא קבא דמוריקא אית לי גבך הב ליה לפלוני באפיה קאמינא לך דלא הדרנא. מכלל דאי בעי הדר ביה מצי הדר. הכי קאמר דברים הללו לא ניתנו לחזרה. הא אמרה רב חדא זימנא דאמר רב הונא אמר רב מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה. אי מההיא הוה אמינא ה"מ מתנה מרובה. אבל מתנה מועטת לא בעי בפניו קמ"ל:

סימן קסז

פירשו ריב"א זצ"ל ור"ת זצ"ל דמעמד שלשתן קנה בעל כרחו של נפקד. דאי מדעתו דוקא אמאי צריך מעמד שלשתן הא אמרי' לעיל בפ' המוכר את הספינה ברשו' הלה המופקדים אצלו לא קנה עד שיקבל עליו או עד שישכור את מקומו הרי משמע דבקבלת קא זכי ליה לקונה דתן כזכי דמי. מעתה מה הוצרכו למעמד שלשתן. אלא תקון מעמד [שלשתן] שקונה בעל כרחו של נפקד. וראיה לדבר דאמרי' לקמן בפרקין גבי איסור גיורא דהוה ליה תריסר אלפי זוזי בי רב' וכו' עד במאי קני להו אי במעמד שלשתן לא אזילנא לגביה. משמע הא אזל קני רב מרי בעל כרחו של רבא. והכי מוכח מדא"ל גבי קבא דמוריק' דלעיל באנפי' קאמינ' לא הדרנא בי. ואם לא מפני שהיה רוצה שהנפקד ישתעבד לו על כרחו אמאי קא"ל במעמד שלשתן תן. לימא ליה שלא במעמד שלשתן זכה לו. דהא דאמר כי היכי דלא הדרנא בי לא קאי אמעמד שלשתן כלל. מיהו יש לדחות דהא דקאמר רבא לא אזילנא לגביה. לאו משום דאי אזיל הוה קני רב מרי על כרחו דרבא. אלא כלומר לא אזילנא לגביה דאי אזילנא וקאמר לי איסור תן לרב מרי אי אפשר לי שלא אתרצה ליתן לו הואיל וידבר לי פנים בפנים. והאי דאמר ליה נמי באנפיה קאמינא לך דלא הדרנא בי. איכא למימר הוצרך לומד משום דבההיא שעתא לא היה ברשותו כמו שמחלק ר"ת זצ"ל בין היכא דאיתיה לפקדון ביד הנפקד להיכא דליתיה. דהא דאמר בהמוכר את הספינה כיון שקיבל עליו הנפקד קנה כשהפקדון אצלו. והא דבעינן מעמד שלשתן כשאין הפקדון ברשותו ולעולם כל מעמד שלשתן לא קני אלא מדעת הנפקד. מיהו ההיא דאיסור גיורא יש לסמוך לענין הלכה למעשה שקונה על כרחו של נפקד. כך משמע הא אזיל קני רב מרי על כרחו דאי כדפרי' שאי אפשר לז שלא יתרצ' לו ליתן לרב מרי כשידבר בו פנים בפנים. הא אפשר ליה לומר באפי בי תרי הוו עלי עדים שלא אתרצה לו אלא לפנים. אלא ודאי משמע דאי אזיל לגביה הוה קני רב מרי על כרחו. וההיא דהמחהו אצל חנוני דפרק המקבל התם פרישית:

סימן קסח

פר"ח זצ"ל ואסקינן דקני במעמד שלשתן בין מלוה בין פקדון בין מתנה מרובה בין מתנה מועטת בעינן בפניו. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל במעמד שלשתן קנה בין במלוה בין בפקדון. פי' רבינו תם בתשובה אחת דמעמד שלשתן שתקנו חכמים היינו לענין ישראל אבל בגוי לא דכיון דהלכתא בלא טעמא היא הבו דלא לוסיף עלה ואמר הנפקד או הלוה גוי ואמר לו ישראל המפקיד או הלוה לגוי תנהו לישראל פלוני במעמד שלשתן לא קנה אותו ישראל שהרי אפי' זיכה לו לחבירו ישראל על ידי גוי זכייה גמורה לא קני ולא עדיף מעמד שלשתן מזכייה גמורה. ואם הנפקד או הלוה ישראל ומקבל

מתנה גוי כל זמן שאין ישראל חוזר בו יכול ליתנו לגוי ואפי' לא אמר לו במעמד שלשתן אלא בינו לבין עצמו אמר לו מה שאתה חייב לו או מה שהפקדתיך תן לגוי פלוני למה לא יתן כל זמן שאין ישראל חוזר בו אבל אם חוזר לא זכה גוי אפי' במעמד שלשתן וחייב הנפקד להחזיר למפקיד או הלוה למלוה. ומיהו אם אין הנפקד יכול להשמט מן הגוי שלא יפרע לפי שבדינא של גוי הוא חייב מכיון שאמר לו ליתן לגוי אז ודאי יתן לגוי ופטור מן המפקיד ואם הגוי הנותן מתנה במעמד שלשתן נראה דקנה ישר' ויכול להוציא מן הנפקד בב"ד דכיון דהפקיעו חכמים ממונן של ישר' במעמד שלשתן על ידי הילכתא בלא טעמא כ"ש ממון הגוי. ועוד דבדיניהם דיינין ליה כדאמ' בהגוזל בתרא שאומר לך כך דינכם. פי' רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל שאם חזר המפקיד ומחלו לנפקד או המלוה ללוה קודם שנתנו למקבל מתנה שאינו מחול. ולא הוי כמוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו שהוא מחול והביא ראיה מפ' המקדש דתניא התקדשי לי בשטר חוב או שהיה לו מלוה ביד אחרים והרשה עליהם ר' מאיר אומר מקודשת וחכמים אומרים אינה מקודשת. ומפ' התם דפליגי בשטר כדשמואל דאמר המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול מר אית ליה דשמואל ומר לית ליה דשמואל. ואי אימא דכולי עלמא אית להו דשמואל והכא באשה סמכה דעתה קא מיפלגי מר סבר אשה סמכא דעתה אימא אמרה לא שביק לדידי ומחיל לה לאחריני ומר סבר אשה נמי לא סמכא דעתה. במלוה על פה במאי קא מיפלגי בדרב הונא אמר רב דאמר רב הונא אמר רב מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה מר סבר כי קאמר רב בפקדון אבל במלוה לא ומר סבר לא שנא מלוה ולא שנא פקדון ולא מסיק כדלעיל. ואי ואי דכולא עלמא אית להו דרב הונא אף במלוה ובאשה סמכה דעתה פליגי אלא ש"מ דאינו יכול למחול. וכן הגיה שם ר"ת בספרו דמעמד שלשתן אינו יכול למחול. וההיא דהחובל גבי אשה פגיעתה רעה דפריך תזבנה לכתובתה בטובת הנאה ומשני כל לגבי בעל ודאי מחלה והשתא תזבנה במעמד שלשתן דלא מצי מחלה ואפילו הבעל לא יתרצה שתפסיד האשה כתובתה הא קני בעל כרחו כדפרי' לעיל. ותו לנבי היא שחבלה בבעלה הבעל יתרצה כדי לגבות חבלו. וכן ההיא דשנים אוחזין גבי מצא שובר בזמן שהאשה מודה יחזיר לבעל ופריך וליחוש שמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי ואזלה וזבינתה לכתובתה בטובת הנאה מניסן עד תשרי ומפיק ליה לשובר דכתבה בניסן ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין. אמר רבה ש"מ איתא לדשמואל דאמר המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול והשתא ניחוש שמא נתנה במעמד שלשתן שאינה יכולה למחול. ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דלא תיקנו מעמ"ש בכתובה כשהאשה עדיין תחת בעלה דשמא לא תעמוד לגבות לעולם ובעודה

תחת בעלה מיירי מדקרי לה טובת הנאה ואפי' היא עכשיו גרושה ליכא למיחש דלשמא מכרתה כבר בעודה תחתיו במעמד שלשתן לא קני כדפרי' ולשמא מכרה לאחר גירושין במעמד שלשתן נמי ליכא למיחש דאז כי מפיק בעל שובר המוקדם לשטר הלקוחות ונמצא שהיה מקחו מקח טעות והאשה תצטרך לשלם כל הכתוב בכתובה ללקוחות כיון שעומד לגבות ולפרוע מן הבעל ולא היתה מרווחת מידי בקינוניא שתעשה עם הבעל. וגם אם מכרתה בעודה תחת בעלה בלא מעמד שלשתן דהשתא מכרה בדמים מועטין לפי שלא תבא שמא לעולם לידי גבייה. אפי' הכי אם מכרה לבעלה לאחר הגירושין היא תשלם כל הכתובה ללקוחות שזהו יותר מכפלים שקבלה מהם לפי שבשעת מחילה היתה שוה כתובה כל הכתוב בה:

סימן קסט

וכבר נשאל הרב ר' ברוך בר יצחק זצ"ל מרגנשבורג והשיב דמעמד שלשתן אינו יכול לא למחול ולא לחזור בו:

[**שם ע"ב**]

מתני' האחין השותפין כו' אחד מן השותפין שמינוהו גבאי כו' אחד מן האחין שנטל מאתים זוז כו' חלה ונתרפא כו'. הני כולהו כתבתי בפ' דבבא קמא:

[**שם**]

מתני' האחין שעשו מקצת שושבינות בחיי אביהן ששלח האב את אחר מבניו לשמוח עם החתן ובידו דורונות שכן דרך שושבינות נוטל עמו סעודה ודורונות לשמחת חופת חבירו ואוכל עמו וזה יחזיר לו כמו כן כשישא אשה. רעה דוד מתרגם שושבין. חזרה שושבין שחזר זה הבן ונשא אשה וזה החזיר שושבינותו חזרה לאמצע כמלות אביהם מפני שהשושבינות נגבית בב"ד כדין מלוה. אבל השולח לחבירו כדי יין וכדי שמן בלא חופה אי נמי בחופתו ואינו הולך לאכול שם ולשמוח עמו בחופתו בשושבינותו אין נגבית בב"ד מפני שהן גמילות חסד ומתנה בעלמא. ורמינהו שלח לו אביו שושבינות כלומר שלח על ידו שהוא יאכל וישמח עמו כשהיא חוזרת חוזרת לאותו הבן ולא לאמצע נשתלחה לאביו מן השושבי' כשהיא חוזרת חוזרת מן האמצע דמצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם. א"ר אסי א"ר יוחנן כי תנו נמי במתני' נשתלחה לאביהם תנן וחזרת אמצע דמתניתין היינו חוזרת מן האמצע. אבל היכא דשלח אביו שושבינות על ידי בנו לאחרים מודה תנא דמתני' דחוזרת לאותו הבן לבדו. והא עשו מקצתן קתני אימא עשו למקצתן. והא חזרה שושבי' קתני אימא חזרה לגבות ניגבית מן האמצע. רב אסי אמר לעולם מתניתין כדקתני ששלח האב שושבינות ביד אחרים דכשהיא חוזרת חוזרת לאמצע לכל

האחין ובריית‌א דקתני דחוזרת לאותו הבן לבדו לא קשיא מתני' בסתם ששלח סתם על ידי אחד מבניו ולא פי' שעל ידי בן זה שלח הילכך חוזרת לאמצע ובריית‌א במפרש כדתניא שלח לו אביו שושבינות סתם כשהיא חוזרת חוזרת לאמצע כלומר נתן לו מעות ושלחו לעשות שושבינות כשחוזרת חוזרת לבן זה. אבל שלח אביו שושבינות סתם ולא יחד לאחד מבניו אע"פ שעל ידי אחד מבניו שלח אינה חוזרת לו לבדו אלא לאמצע. ושמואל אמר לעולם כדקתני בבריית‌א דאב השולח שושבינות על ידי אחד מבניו חוזרת לאותו הבן לבדו. ומתני' דקתני חוזרת לאמצע ה"מ שמת אותו הבן שנשתלחה שושבינות על ידו ודינה היה לחזור לו אלא שמת ויבם אחד מאחיו את אשתו ואין היבם נוטל בראוי כבמוחזק דבכור קרייה רחמנא הילכך חוזרת לאמצע מכלל דאותו שנשתלחה לו שושבינות על ידו זה הבן שמת בעי לשלומי בתמיה. והלא יכול לומר תנו לי שושביני ואוכל עמו ואשמח עמו מי לא תניא מקום שנהגו להחזיר קידושין לאחר מיתת האשה בימי אירוסין מחזירין מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין. ואמר רב יוסי בר אבא אמר מר עוקבא אמר שמואל ואמרי לה אמר רב יוסף בר אבא א"ר יוחנן לא שנו אלא שמתה היא. אבל מת הוא יכולה היא שתאמר תנו לי בעל ואשמח עמו. ה"נ ניח' תנו לי שושביני ואשמח עמו:

[**דף קמ"ה ע"א**]

אמר רב יוסף הב"ע כגון ששמחה עמו שבעת ימי המשתה ולא הספיק לפורעה עד שמת ויבם אחר את אשתו. ושושבינות זו ראויה היא הילכך תחזור לאמצע. אמר רב פפא הילכך בין שמת הוא בין שמתה היא בין הדר ביה הוא מוהרי הדרי. קידושי לא הדרי. הדרא ביה היא אפילו קידושי נמי הדרי. אמימר אמר קידושי לא הדרי דשמא יאמרו טעות היה לפיכך חזרו ונמצא קידושין תופסין באחותה ומותרת לו הילכך לא הדרי. רב אשי אמר גיטה מוכיח עליה הילכך הדרי. והא דרב אשי ברותא היא איכא דשמע בחזרת קידושי' ולא שמע בהא בגט הילכתא קידושין לא הדרי:

סימן קע

כתב רבינו ברוך זצ"ל מארץ יון והילכתא כאמימר. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל דתרי גווני נינהו מוהר וסבלונות. דהא גבי סבלונות הכא פסקי' לקמן גבי מתני' דסבלונו' ותרי זימני למה לי. וי"ל מוהר הוא ממון שמקדים לה עתה באירוסין שיהא כתוב בכתובה לכשתנשא לו ולהכי מיקרי מוהר עכ"ל. ורבינו ברוך זצ"ל מארץ יון כתב מוהר פי' תכשיטין ששיגר לה כדכתיב הרבו עלי מאד מוהר ומתן. ויש אומ' מוהר ממון הנותן בעל לאשתו בתנאי חוץ מן הקידושין כמנהג מקצת מקומות. והוא בל' ישמעאל מוהר

עכ"ל. כתב רבינו יצחק בר מרדכי השתא פסיק הילכת' דקירושין לטיבועי' ניתנו ואפי' נהגו להחזיר לא אזלינן בתר מנהגא אם יבואו לב"ד. והאי דלא קאמר הילכתא קידושין לטיבועין ניתנו משום דבעי למיפלג בהדרא ביה איהי עכ"ל. ואע"ג דקיימא לן דהולכין בתר מנהגא לענין דיני ממונות כדפרי' בפ' השוכר את האומנין הכא לא אזלינן בתר מנהגא. כדי שלא יאמרו שקידושין תופסין לו באחותה. מתני' שהשושבינות נגבית בב"ד. ת"ר חמשה דברי' נאמרו בשושבינות נגבית בב"ד. וחוזרת בעונתה כשישא זה אשה יחזיר לו שושבינותו ולא קודם מפני שהיא כמלוה עד הזמן. ואין בה משום דבית אם הרבה לו דורון יותר דלאו אדעתא דהכי קא יהיב לה.

[**שם ע"ב**]

ואין שביעית משמטתה אם עבדה שביעית בינתיים קודם שחזר זה ונשא גם הוא אשה דלא קרינן ביה לא יגוש. כדתנן במס' מכות המלוה את חבירו לעשר שנים אין שביעית משמטתו. אף זה לא הגיע זמנו עד לאחר שביעית:

סימן קעא

הילכך בשביעית אכתי לא מטא זמנו שיוכל לנוגשו שעדיין לא נשא אשה. ואין הבכור נוטל בה פי שנים דהוה ליה ראוי לה. ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק כדפרי' לעיל: אמר רב כהנא כללא דשושבי' הוי במתא איבעי ליה למיתי שמע קל טבלא שהיו משמיעים קול לבא לשמוח עם החתן. איבעי ליה למיתני :

סימן קעב

כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל אפי' ליתיה במתא ממש אם הוא סמוך לעיר שהיה יכול לשמוע קול טבלא איבעי ליה למיתי ולא בעי לאודועי עכ"ל. [לא שמע קל טבלא] לא ידע איבעי ליה לאודועי אי לא אודעיה תרעומות אית ליה עליו שלומי משלם. כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל אי ליתיה במתא ממש אלא בסמוך דלא שמע קל טבלא צריך להודיעו אם הוא בסמוך. לא אודעיה תרעומות אית ליה כו'. אע"פ שצריך להודיעו לכתחילה אם לא הודיעו לא הפסיד בכך השושבינות כולו אלא ינכה לו קצת לפי הסעודה שהיה יכול לאכול עכ"ל. ועד כמה ינכה לו אמר אביי נהגו בבי גננא עד זוזא היה אוכל הילכך אז פחות מדמי שושבי' יתן. אתא בכריסיה ואכליה ואין לו עליו תביעה דמצי א"ל אותו שהבאת אכלת שלך. ואם היתה השושבינות שוה ד' זוזי משלם פלגא וינכה פלגא. מיכן ואילך כל חד וחד כחשיבותיה לפי שהוא חשוב ורגילים לכבדו במיני מעדנים יפחתו לו מדמי שושבינותו כפי מה שהיה אוכל:

[**שם**]

ת"ר עשה עמו בפומבי בגלוי ובקש זה כשנשא לעשו' עמו בצנעה לפי שעת שמד הוא. או

שרוצה לצמצם סעודתו. יכול לומר בפומבי אני עושה עמך כדרך שעשית עמי. עשה עמו בבתולה. ובקש לעשות עמו באלמנה יכול לומר בבתולה אני עושה עמך כדרך שעשית עמי. עשה עמו בשניה ובקש לעשות עמו בראשונ' יכול לומר בשניה אני עושה עמך כדרך שעשית עמי. עשה עמו באחד ובקש לעשות עמו בשתים יכול לומר באחת אני עושה עמך כדרך שעשית עמי. פי' בכל הנך מצי למימר ליה לא אשמחך יותר ממה ששמחתני שאיני חפץ בשמחה יתירה:

סימן קעג

רבינו יצחק בר מרדכי כתב ה"ג בתוספתא. עשה עמי שושבינות בשתי נשים ומבקש שיעשה עמו באשה אחת. יכול לומר לו לכשתשא אשה אחרת אבא לך בשניה. וה"פ אם עשה עמו בשתי נשים יכול זה לעכב בראשונה שלא יביא כלום עד שיעשה עמו בשניה. עכ"ל:

[**דף קמ"ו ע"א**]

מתני' השולח סבלונות לבית חמיו מנהג חתנים לאחר קידושין למחרת שולח לבית חמיו לכבוד אשתו תכשיטין ומיני פירות וכדי יין ושמן. שלח שם מאה מנה ואכל שם סעודת חתן אפילו בדינר אין נגבין. או מת הוא או שמתה היא או שחזר בו לגרשה דמחמת שמחת חייבת אכילה מחל שאכל ושתה עמהן ובסתם סבלונות מיירי דהנהו תלויים בסעודת חתן לא אכל שם סעודת חתן הרי אלו נגבין. השולח סבלונות מרובין לבית חמיו ופירש שתביא עמה לבית בעלה הרי אלו נגבין והוא הדין למועטין אם שילחן לכך אלא אורחא דמילתא נקט מרובין רגיל לשולחן ולפרש כך שיבאו עמה לבית בעלה. סבלונות מועטין ופירש כדי שתמיש היא בבית אביה הרי אלו נגבין כך שיטת רבי' שמואל. ולפי' זה היכא ששלח בסתם אפי' מרובין אין נגבין ואיני יודע כמה הם מרובין וכמה הם מועטין. ורבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל כתב השולח סבלונות לבית חמיו ושלח שם במאה מנה כו' היינו סבלונות של אכילה ושתייה שלח סבלונות מרובין כדי שיבאו כו' כלומר תכשיטין או כסף או זהב הרי אלו נגבין ואפי' אכל בדינר סעודת חתן דהני לא קיימי באכילה אלא בנישואין דלא שילחם אלא על מנת שתביאם לו כשתשאנה סבלונות מועטין אפילו הן תכשיטין הואיל שהן עשויין ליבלות קודם נישואין הני לטיבועין ניתנו והם כמו אכילה עכ"ל. ולפי דבריו כולה בסתמא קא מיירי ונראין דבריו ומקובלין ללב. אמר רבא דוקא אכל דינר תנן פחות מדינר לא. אכל תנן שתה מאי. הוא תנן שלוחו מאי. שם תנו שיגרו לו מאי. ת"ש דאמר רב יהודה אמר שמואל מעשה באדם אחד ששיגר סבלונות לבית חמיו מאה קרונות של כדי יין ושל כדי שמן ושל כלי כסף ושל כלי זהב

ושל כלי מילת. רכב בשמחתו והלך ועמד על פתח חמיו שתה על סוסו ומת אחרי כן קודם נישואין. וזו הלכה העלה ר' אחא שר הבירה לפני חכמים באושא אמרו לו סבלונות העשויין ליבלות אין נגבין שאין עשויין ליבלות ניגבין ש"מ אפי' שתה ש"מ. שמעינן אפי' פחות מדינר ותקשי לרבא אמר רב אשי מאן לימא לן דלא שחקו בה מרגליתא בכוס חמין דשויא כמה אלפי דינרין שכן דרך השרים שותים אותו לרפואה ושמעת מינה אפי' שיגרו לו נמי. לא דילמא פתח בית חמיו כבית חמיו דמי:

סימן קעד

כאן פירש רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל סבלונות העשויין ליבלות נגבין והא דתנן מרובין שתביא עמה מבית אביה לבית בעל' הרי אלו נגבין היינו אין עשויין ליבלו' ובמועטין בעינן אכל אבל במרובין אפי' אכל נמי אין נגבין עכ"ל. והיינו כדברי רבינו יצחק בר מרדכי:

[**שם**]

איבעיא להו מהו שישלש בסבלונו' שבח סבלונות מהו תיקו. פי' רבי' שמואל זצ"ל היכא דהדרי סבלונות מי הדרי שבחא שהשביחו כגון ששלח לבית חמיו צאן ובקר וילדו. מצאתי גירסא בפר"ח שאינה בספרים שלנו. הא דאמר רבא דוקא דינר מהו שתשלש בסבלונות ועלתה בתיקו. פי' אם שלח סבלונות במנה ואכלה בדינר זכה בכל הסבלונות השתא דאכל בחצי דינר יזכה בחצי הסבלונות. וה"ה לשליש ולרביע:

סימן קעה

ובספרים שלפניי איתא להך גירסא. ורבינו ברוך זצ"ל מארץ יון גמי גריס להו בפירושיו. וכן רבי' יצחק אלפס גריס לה. וכן רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל נמי גריס לה:

[**שם**]

בעי רבא סבלונות העשויין ליבלות דאמרן דלא הדרי ולא בלו בשעת חזרה מהו. ת"ש סבלונות מועטין שתשמש בהם היא בבית אביה הרי אלו נגבין תרגמה רבא בר אבא מיכא בסיכבתא מיני צעיפים וקישורי נשים שהם דבר מועט ומחיל להו לגמרי לא שנא כלו ולא שנא לא כלו. אבל תכשיטין חשובין תיבעי לך:

[**שם**]

אמר רב יהודה אמר שמואל מעשה באדם אחד ששיגר לבית חמיו יין חדש ושמן חדש וכלי פשתן חדש בעצרת מאי קמ"ל אבע"א שבחא דארץ ישראל קמ"ל. אבע"א הא קמ"ל דאי טעין טענתיה טענה. אי הדרי סבלונות וטעין שמן ויין שלחתי לך בעצרת לא הוחזק בדאי בכך והדרי:

[**שם ע"ב**]

[**מתני**'] סבלונות מועטין [כו']. יתיב רבין סבא קמיה דרב פפא ויתיב וקאמר בין שמת הוא ובין שמתה היא ובין הדר ביה הוא (ומגרש) ומגרש לה סבלונות הדרי מיכלא ומשתיא לא הדר. הדר בה היא אפי' כישא דירקא הדר. אמר רב הונא בריה דרב יהושע שמין לו דמי בשר בזול. וכמה דמי בשר בזול כל זוזא חשבינן ליה ארבע דנקי. פי' רבינו שמואל זצ"ל סבלונות הדרי כגון סבלונות שאין עשויין ליבלות ששלח סתם. אבל אוכלא ומשתיא ששלח בבית חמיו לא הדרי מסתמא אם אכל שס סעודת חתן בדינר דהיינו עשויין ליבלות הילכך מחולין כדתניא לעיל. אבל אם פי' על מנת שיחזרו לו הדרי לא שנא סבלונות מרובין ולא שנא סבלונות מועטין כדפרישית במתני' אבל אי הדרא בה איהי אפי' אגודה של ירק הדרא. אבל קידושין לא הדדי כדאמרינן לעיל גזירה שמא יאמרו כו' ושמין לו בשר בזול כשיחזירו לו אוכלין ומשקין שהאכילם והשקם בזול לפחות שליש מדמיו. עכ"ל:

סימן קעו

מיהו נראה בעיני לענין הלכה למעשה דקיימא לן כדפסיק רבין סבא וכדפי' רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל. וכבר היה מעשה ושאל זקיני הרב ר' יצחק בר שלום זצ"ל. וזו השאילה:

אשאל לפרבר ואם אכנס בדבור פן אכוה ברותחין פני רבינו קלונימוס ב"ר יהודה. השיבני על שאילתי. ראובן שיגר לבית חמיו טבעות זהב וחגורות של מעיל שתביא עמה לביתו ונפטרה אותה הבת בבית אביה. ועתה תבע ראובן שיחזירו לו ומשיבין לו בית חמיו קודם לכן נתננו לך חלוק ומכנסים החזר אתה לנו ואנו נחזיר שלך. וראובן טוען זה נתתם לי במתנה ועוד שכבר כלו ואינם בעולם ויודני הרב שהרי דברים העשויין ליבלות הן וכלו. יצחק ב"ר שלום זצ"ל - וזו התשובה:

לבחור המורם מעם הוא הרב ר' יצחק ב"ר שלום. באתי אני אשר על החתום לדרוש בשלומו ושלום שלום אכפיל אליו ואובינהו כי אגרת משלחתו הגיעה לידי וגם כי בא לתהות על הריקן כפי עניות דעתי באתי להודיעו על עסק הטבעות שנתן ראובן לקנוייתו וכו'. צריך אבי הכלה להחזירן כי הלכה רווחת מוהרי הדרי וכדרבין סבא יתיב קמיה דרב פפא ויתיב וקאמר בין שמת הוא בין שמתה היא סבלונות הדרי. וסבלונות עצמן לשון יון פלטיה"ן שיבבול"י והחלוק והמכנסים ששלחו לחתן שהן סבלונות העשויין ליבלות אין נגבין אפי' מן הכלה לחתן. וכ"ש מן החתן לכלה שמתנה גמור' היא. וכ"ש שכבר בלו:

סימן קעז

על כן אין להם לתפוס הטבעות ששלח לה החתן הנה חרץ המשפט חרצנו והוא עשה כראוי לשאול בראובן ושמעון כדרך השואלים. וסבור אני הדברים נוגעים עדיך. ועליך מוטל ללכת בדרך טובים ושמור אורחות צדיקים. ולא להקניטם כי כבר קנוטים וצעורים על הבת. ואין ראוי להוסיף להם יגון על און. כי כבר דאינו דברים כאלו ונתפס לפנים משורת הדין. כי נצטוו בני הברית בכך. וכן הוא אומר ועשית הישר והטוב. ופירשו רבותינו הישר זה הדין והטוב זה לפנים משורת הדין. ואמת ומשפט ושלום שפטו בשעריכם. קלונימוס ב"ר יהודה זצ"ל:

[**שם**]

אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם שאמרה לו אשתו תותרנית היא חולי שאינה יכולה להריח ומום שבסתר הוא ונכנס אחריה לחורבה לבודקה. ונטל עמו בתוך חיקו צנון לנסותה אם תריח. אמר לה ריח צנון אני מריח בגליל. והשיבתו דרך שחוק ואמרה לו מאן יהיב לן מכותבות של יריחו שהם מתוקי' ונאכל עם הצנון שהוא חד. נפל עליה חורבה ומתה אמרו חכמים הואיל ולא נכנס אחריה אלא לבודקה ומתה אינו יורשה. פי' רבינו שמואל זצ"ל ומתה ובא הבל לפני ב"ד והיה רוצה לירש את אשתו. ואמרו חכמים הואיל ולא נכנס אחריה לבא עליה אלא לבודקה ולגרשה ומתה בתוך כך אינו יורשה. אית דגרסי הכי ומוקי לה בארוסה. ולא נהירא לי דאפי' בא עליה בימי אירוסין קודם הכנס לחופה לא ירית לה כדקתני חנין בר אמי אשתו ארוסה לא אונן כו' מתה אינו יורשה. דאין הבעל יורש את אשתו עד שתכנס לחופה כדנפקא לן ירושת הבעל מלשארו הקרוב אליו [ממשפחתו וירש אותה דהיינו לאחר שנכנסה לחופה הילכך בנשואה מוקמינן לה וה"ק ואמרו חכמים] הואיל ונכנס אחריה לבודקה מתה אינו יורשה דכיון דהיה בדעתו לגרשה אם ימצאנה בעלת מום ובתוך כך מתה קודם שנתפייס עמה אינו זוכה בירושתה. ומהכא שמעינן שמי שמתה אשתו מתוך קטטה שיש בדעתו לגרשה שוב אינו יורש. כדאמרי' נמי במס' גיטין משנתן עיניו לגרשה שוב אין לו פירות עכ"ל. ורבינו ברוך זצ"ל מארץ יון כתב איכא דאמרי ארוסה היתה ואמרו חכמים הואיל ונכנס אחריה לבודקה לא אמרי' בא עליה שם ואשתו גמורה היא. ואיכא דאמרי נשואה היתה וה"ק הואיל ונכנס אחריה לבודקה על דעת שאם היא תותרנית מגרשה אינה יורשה הואיל וגמר בחייה לגרשה ומתה לאלתר דיינינן לה כמגורשת. עכ"ל:

סימן קעח

ורבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל כתב נכנס אחריה לחורבה לבודקה ולישאנה שם שאם לא תהיה תותרנית ובשביל כך בא לב"ד והיה טוען נשאתיה שם והריני יורשה. ואמרו

חכמים הואיל ונכנס אחריה לבודקה כו' כלומר הואיל שמספקא לן שעדיין היה רוצה לבודקה אין אנו מחזיקים אותו בא עליה ולא מדמי' ליה להא דתניא בכתובות או שהיתה לו חצר בדרך ונכנסה עמו בו' דאפי' מסתמא אמרי' לשם נישואין נכנס. כך פירש מודי. וכן בפי' מורי . ומה שאמר בקונט' דלא מצי לאוקומי בארוסה דאפי' בא עליה בימי אירוסין קודם הכנסת חופה לא ירית לה. אי' אי' מנ"ל פשיטא כולי האי דהא בעי' היא ביאה אירוסין עושה או נישואין עושה למאי נפקא מינה ליורשה וליטמא לה. ויותר הוא משמע דאם בא עליה דיורשה. דע"כ לא קא מיבעיא ליה אלא בביאה בלא אירוסין אבל ביאה אחר אירוסין לא. וזה נמי שפי' בנשואה בכאן ופסק הלכה. מיכן שמעינן שמי שמתה אשתו מתוך קטטה שהיה בדעתו לגרשה שוב אינו יורשה כדאמרי' בגיטין משנתן עיניו לגרשה שוב אין לו פירות. אין נראה כלל דכל זמן שלא גרשה הרי היא כאשתו לכל דבר ויורשה ומיטמא לה. ואע"פ שנתן עיניו לגרשה מ"מ עדיין לא גירשה. ודבר פשוט הוא. ומה שמביא ראיה מגיטין משנתן עיניו לגרשה שוב אין לו פירות היינו והוא דאיגרשה אז אמרינן איגלאי מילתא דמה שאכל לא שלו אכל. אבל אם מתה מתוך קטטה עד שלא גירשה אין היורשין נותנין לו פירות שאכל אחר שנתקוטט עמה. או אם אפי' הן בעין. ועוד מה ענין ירושה אצל פירות. דלענין פירות לא תקינו לה הואיל ואית לה איבה. מיהו שארו אכתי מיקריא כל זמן שלא נתגרשה עכ"ל. וכדבריו סובר גם רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל:

[**שם ע"ב**]

מתני' שכיב מרע שכתב כל נכסיו. שייר קרקע כ"ש מתנתו מתנה. לא שייר קרקע כ"ש אין מתנתו מתנה. פי' רבינו שמואל זצ"ל שכיב מרע שכתב נכסים לאחרים וה"ה אם חילק נכסיו על פיו בלא כתיבה שאמר נכסיי לפ' כדקתני לקמן באמן של בני רוכל שמתה וקיימו חכמים את דבריה וכגון שיש עדים שהיה שכיב מרע כשכתב או נתן מתנה זו. או כשכתוב כד קציר ודמי בערסיה כדאמרי' לקמן בגמ' והילכתא מתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין. ואע"ג דמת מצווה מחמת מיתה לא בעי קנין. והוא דמית. אבל עמד חוזר אע"ג דקנו מיניה הואיל ומחמת דאגת מיתה צוה. אכל מתנה זו מתנתו מתנה כיון דשייר לעצמו הרי היא כמתנת בריא. הילכך בין עמד מחליו בין מת מתנתו קיימת שלא מדאגת מיתה נתן. לא שייר קרקע כ"ש אין מתנתו מתנה אם עמד חוזר ואפילו קנו מידו שנראין הדברים שמחמת מיתה נתן ועל מנת שאם לא ימות לא תתקיים המתנה דמדלא שייר מידי אנן סהדי ואמרי' דעתיה דלאו אדעתא דהכי יהב שאם יעמוד מחליו ימות ברעב ויצטרך לבריות. אבל מת מיהא מתנתו מתנה בין שייר בין לא שייר כדמוכח

בגמ' דאמר רב נחמן שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים רואין אם כמחלק מת קנו כולן כו'. ואפי' לא קנו מידו כל הנכסים לאחר מיתתו היכא דלא שייר מירי דדברי שכ"מ ככתובין וכמסורין וטעמא מפרש בגמ':

סימן קעט

ודוקא שכיב מרע שכתב כל נכסיו סתם ולא צוה מחמת מיתה ולא הזכיר דברי מיתה בשעת צוואה. אבל מצווה מחמת מיתתו אפי' שייר קרקע כ"ש וקנו מיניה אין מתנתו מתנה אלא אם עמד חוזר כדפסיק לקמן בגמ' וכדפרישית:

[**שם**]

תניא הרי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת בנו ועמד וכתב כל נכסיו לאחרים כששמע שמת בנו ולא פירש שבשביל מיתת בנו הוא עושה אלא סתם נתן. ואחר כך בא בנו מתנתו מתנה ר' שמעון בן מנסיא אומר בידוע שאם היה יודע [ש]בנו קיים לא היה כותבן:

סימן קפ

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ואמר ר' שמעון הלכה כר' שמעון בן מנסיא. כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל נראה לי דגבי מתנה דברים שבלב דברים הן דהיכא דגלי אדעתיה דלא יהיב מדעתיה לא הויא מתנה כגון גבי מתנה טמירתא. וכגון גבי שטר מברחת. וכגון הכא. וכגון גבי הקדש אמרי' יש שאלה דהואיל דבחנם יהיב אינלי דעתיה דלא ניחא ליה אפילו לא אמר בפירוש לא קני. אבל גבי מכר וקידושין אינן דברים דלאו כל כמיני' לומר לא היה בדעתי. ואפילו גלי אדעתיה אם לא אמר בפי' אמרי' אגב דשקיל זוזי גמר ומקני:

[**דף קמ"ז ע"א**]

ת"ר הרי שהיה חולה ומוטל במטה אמרו לו נכסיך למי אמר כמדומה אני שיש לי בן ועכשיו שאין לי בן נכסיי לפלוני דומה שאשתו מעוברת ועכשיו שאין אשתו מעוברת נכסיי לפלוני ואחר כך נודע שיש לו בן או אשתו מעוברת אין מתנתו מתנה. ואסיקנא דכולי עלמא היא:

[**שם ע"ב**]

אמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול. ואפי' יורש מוחל. ומודה שמואל שאם נתנו במתנת שכיב מרע שאינו יכול למחול. פי' רבינו שמואל זצ"ל שמסר לו המלוה את השטר ליד לוקח ומכר לו וכתב לו קני לך הוא וכל שיעבודיה. אי נמי כדפסקי' התם הילכתא אותיות נקנות במסירה בפ' המוכר את הספינה וחזר המוכר ומחלו ללוה מחול דלא מכר לו ראשון לשני אלא זכות שתבא לידו. ולא עדיף האי לוקח ממלוה דאתי מחמתיה. ומיהו מעותיו יחזיר לו מוכר ללוקח דהא הילכתא היא דדייני'

דינא דגרמי. וזה הפסיד מעותיו כשורף שטרותיו ש"ח דקיי"ל דחייב. כדאמרי' הוה עובדא ואכפייה לרב אשי כו' ואפי' יורש מוחל. סברא הוא דלא אלים כח דלוקח במה שנמסר לו שטר המלוה אלא לזכות בחוב הכתוב במקום המלוה או היורש אז לא עוקר שעבוד מן המלוה וקרינן ביה עבד לוה לאיש מלוה ויכול למחול שעבודו. ומודה שמואל שאם נתנו המלוה לאיש אחר במתנות ש"מ וכגון שחילק נכסיו. אי נמי על ידי קנין כדין מתנת שכיב מרע במקצת. אי נמי בלא קנין דכיון דמכרו לו בחייו אין לך קנין גדול מזה. ומיהו אם עמד חוזר אם מתנת שכיב מרע היא במקצת כדפסקי' לקמן עכ"ל. וכבר כתבתי סוף פ' כיצד הרגל בבא קמא. ירושלמי דקידושין בפ' האומר דן דמחיל שטרא לחבריה ר' חיננא ור' מנא חד אמר מחיל וחד אמר לא מחיל ליה עד דמהדר ליה שטריה. ונראה בעיני אני המחבר דאפי' למ"ד דלא מחיל ליה עד דמהדר ליה שטריה היינו דוקא היכא שהשטר ביד המלוה. ולא מכרו ולא מסרו ללוקח שאין בידו להחזירו ללוה כ"ע מודו שהוא מחול אע"פ שלא החזיר לו שטרו הואיל שהוא אנוס בזה במה שלא החזירו לו. והילכתא אתיא שפיר מה שפי' רבינו שמואל זצ"ל שמסר לו המלוה את השטר:

[**שם**]

אמר רבא אמר רב נחמן שכיב מרע שאמר ידור פלו' בבית זה ויאכל פלו' פירות דקל זה לא אמר לא וכלום עד שיאמר תנו בית זה לפלו' וידור בו. תנו דקל זה לפ' ויאכל פירותיו. פי' רבינו שמואל זצ"ל שהדירה אינו דבר שיש בו [ממש] כדי להקנותה. ופירות דקל נמי אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. וכיון דמתנת בריא אפי' בקנין סודר לא קני. דמילתא דלית' בבריא ליתא בשכיב מרע. שאין שכיב מרע חמור מן הבריא אלא דאמירתו במקום קנין של בריא הוא. והיכא דאין קנין מועיל בבריא אמירה בשכיב מרע לא מהניא מידי. הילכך אין מועיל עד שיאמר תנו בית זה כו'. למימרא דסבר רב נחמן מילתא [דאיתא] בבריא אית' בשכיב מרע. מילתא דליתא בבריא ליתא בשכיב מרע.

[**דף קמ"ח ע"א**]

והאמר רב נחמן שכיב מרע שאמר הלואתי לפ' ממון שחייב לי פלו' במלוה על פה אני נותן לפלו' ויפרעם לו הלוה במקומי הלואתו לפלו' ונתקיימו הדברים ואע"ג דליתא בבריא דאינו יכול להקנות לחבירו מלוה ע"פ דלהוצאה ניתנה ואין קנין תופס אלא בדבר שהוא בעין כגון מלוה בשטר. וכגון שמסר לו את השטר. אי נמי במעמד שלשתן כדאמ' בכתובו' אמר רב פפא הואיל ויורש יורשה לזו המלוה כאילו ברשותו היא ואמרי' לקמן מתנת שכיב מרע כירושה שויוה רבנן. הילכך מאן דאיתיה בירושה איתיה במתנת שכיב מרע. ופי' רבינו שמואל זצ"ל ואע"ג דאסיקנא דמילתא דליתא בבריא ליתא בשכיב מרע

אפי' הכי מטבע דקיימא לן בהזהב דאין נקנה בחליפין אם נתנו במתנת שכיב מרע קנה מהאי טעמא דהלואתי לפלו'. עכ"ל:

סימן קפא

מיכן היה אומר רבינו שמחה זצ"ל דבעל בנכסי מלוג לא מצי מקני לא לאחר ולא לאשתו. וכבר כתבתי בבא קמא בפרק החובל:

[**שם**]

איבעיא להו דקל לאחד ופירותיו לאחר מי הוי שיור או לא. אמתני' קאי דקתני בשכיב מרע שייר קרקע כל שהו מתנתו מתנה. ואיבעיא להו אם נתן דקל לאדם אחד ונמלך וחזר ונתן פירותיו לאדם אחר ואמ' לקמן אמר רב נחמן שכיב מרע שכתב כל נכסיו אם [כ]נמלך מת קנו כולן. אם עמד אינו חוזר אלא באחרון בלבד דלא הוה ביה שיור. אבל קמאי קנו דהוה בהו שיור. והכא אי אמרי' דשייר פירי כשנתן הדקל לראשון בלא פירות שייר לעצמו הפירות ומקום פירות ענפי האילן שבו גדילין הפירות וכשנתן לשני את הפירות עדיין מקום פירות עיכב לעצמו. ואילן המחובר כקרקע דמי. וקורא אני עליו שייר קרקע כל שהו והויא מתנתו מתנה בין באילן בין בפירות. ואם עמד אינו חוזר והו"א איכא קנין כדאמ' לקמן במתנת שכיב מרע או לא הוי שיור וכשנתן הדקל לראשון כולו נתן וליכא שיור קרקע. אם תמצי לומר [לאחר] לא הוי שיור חוץ מפירותיו מהו מי אמרי' כיון דמעיקרא הדקל לבדו בלא פירות נתן לו למה הוזקק לומר לישנא יתירא חוץ מפירותיו אלא לשייר מקום לעצמו ואיכא שיור קרקע כל שהו ומתנתו מתנה. אמר רבא אמר ר"נ אם תמצי לומר דקל לאחד ופירותיו לאחר לא הוי שיור. [חוץ מפירותיו הוי שיור] דכל לשון מיותר לשייר קצת מן המתנה לעצמו. ואליבא דרב זביד דאמר בהמוכר את הבית [המוכר בית לחבירו על מנת שהדיוטא העליונה שלי הדיוטא עליונה שלו למאי הילכתא אהני תנאי דע"מ לשייר לעצמו מקום בחצר שלפני הבית] שאם רצה להוציא את הזיזין מוציא. זה הלשון תפס לו רבי' שמואל זצ"ל עיקר ואינו נראה לו אותו לשון שכתוב בספרים אם תמצי לומר דקל לאחר ופירותיו לאחר לא הוי שיור. שייר פירות לפניו שייר מקום פירי. מאי טעמי' כל לגבי נפשיה בעין יפה קא משייר משום דלא מיתני ליה האי סוגיא דלקמן דא"ל רבא לרב אסי אנן אדרשב"ל מתנינן לה:

סימן קפב

מיהו נראה בעיני אני המחבר לענין הלכה למעשה דקיי"ל נמי כי ההוא לישנא דנהי דלא גרסי' ליה משום דלא מיתני אדרשב"ל מ"מ סברא גדולה היא דכל לגביה נפשיה בעין יפה קא משייר והוי שיור וקנה:

[**שם ע"ב**]

אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים אם כמחלק מת קנו כולן שמשעה ראשונה שהתחיל לחלק היה בדעתו לחלק כל נכסיו ולא לשייר כלום קנו כולם כדין מתנת שכיב מרע דאין צריכה קנין אם מת. [עמד חוזר בכולם]. ואם בנמלך מת היה בדעתו לחלק כל נכסיו אלא אחר שחלק שתק שלא רצה לחלק עוד. חזר ונמלך בעצמו כל הנותר קנו כולן. ואם עמד אינו חוזר אלא באחרון בלבד דלא הוי ביה שיור. ופרכינן וניחוש דילמא האי דשתק וחישב בין מתנה למתנה לא הוי כנמלך אלא עיוני מעיין מה יתן לכל אחד ומעיקרא היה בדעתו לחלק הכל. ויחזור בו כשיעמוד מחליו. ואמאי קנו כולהו קמאי. ומשני דשכיב מרע עיוני מעיין בלבו מה שיתן לכל אחד קודם שיבאו לפניו ואין לו לשתוק בין זה לזה. ומדשתק נמלך הוי. כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל רואין אם כמחלק כו' כלומר רואין אם נותן כל הנכסים כאחת שאינו שוהה בין אחד לאחד הרבה וחושב מה יעשה במותר דהיינו הוי כנמלך. עכ"ל:

[**שם**]

אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן שכיב מרע שכתב כל נכסיו הידועים לנו לאחרים ולא נמצא לו שיור ועמד אינו חוזר בו. חיישינן שמא יש לו נכסים במדינת הים. אלא מתני' דקתני לא שייר קרקע כל שהו אין מתנתו מתנה היכי משכחת לה. רב חייא אמר באומר כל נכסיו לא חילק שדותיו וכרמיו לכל אחד בפני עצמו. אלא לשון זה כתב כל נכסיי אני נותן לפלו' דכל היכא דאיתנהו נתונין הן במתנה ואין כאן שיור. ומר בר רב אשי אמר במוחזק שאנו מוחזקים בו דאין לו עוד נכסים:

סימן קפג

כתב ה"ת ר' ברוך מארץ יון זצ"ל באומר כל נכסיי אלו ואין לי בעולם דבר אחר. וכן כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל. וכן פי' ר"ח זצ"ל:

[**שם**]

איבעיא להו חזרה במקצת. שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחר וחזר בו במקצת ונתנו לאחר שיכול לעשות כן כדאמרינן דייתיקי מבטלת דייתיקי בפרקים דלעיל הויא חזרה בכל הנכסים שנתן לראשון. ומה שנתן לשני מתנה מקצת היא דאיכא שיור והויא מתנה ואתו יורשין ומפקי מיד ראשון כל המותר. או לא הויא חזרה בכולה אלא מה שנתן לשני קנה שני והנותר קנה ראשון. ואם יעמוד מחליו יחזור משניהם שהרי לא שייר לעצמו כלום. ופסקי' הילכתא חזרה במקצת הויא חזרה. והא דתניא כולן לראשון מקצתן לשני. שני קנה ראשון לא קנה. מקצתן לראשון וכולן לשני. ראשון קנה ושני לא קנה. ורישא

משכחת לה בין שמת בין שעמד שני קנה דהא הדר ביה מראשון לגמרי ואיכא שיור טובא. ראשון לא קנה דהא הדר ביה ואפי' מת דהא קיימא לן דייתיקי מבטל' דייתיקי. וסיפא לא משכחת לה אלא בשעמד. הילכך ראשון קנה דמתנה במקצת היא. שני לא קנה דלא הוה במתנתו שיור דאי בשמת תרוייהו ליקנו:

[**שם**]

איבעיא להו שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו בלא שיור ואחר כך עמד מחליו מי מצי הדר ביה או לא. הפקיר כל נכסיו מהו. חילק כל נכסיו לעניים מהו. תיקו:

סימן קפד

כתב הרב ר' ברוך זצ"ל מארץ יון וסלקא בתיקו. הילכך לא קנו דמספיקא לא מפקינן מיניה:

[**שם**]

אמר רב ששת ש"מ שאמר יזכה פלו' בנכסיי או יטול או יחזיק או יקנה כולן לשון מתנה הן וקנה. במתנית' תנא אף יחסן וירות בראוי ליורשו כגון בן בין הבנים. ור' יוחנן בן ברוקה היא דאמר בפרקין דלעיל דבריו קיימין. וקיימא לן כוותיה דפסקינן התם הלכה כמותו:

[**דף קמ"ט ע"א**]

איבעיא להו יֵהנה בהם מהו. יֵראה בהם מהו. ישען בהם מהו. יעמד בהם מהו תיקו. הילכך לא קנה. איבעיא להו שכיב מרע שמכר כל נכסיו מהו. זימנין אמר רב יהודה אמר רב אם עמד חוזר וזימנין אמר רב יהודה אמר רב אם עמד אינו חוזר לא קשיא הא דאיתנהו לזוזי בעינייהו חוזר דלהכי שבקינהו אם אעמוד מחוליי אחזירם. והא דפרעינהו בחוביה אם עמד אינו חוזר:

סימן קפה

כתב רבי' ברוך זצ"ל מארץ יון וכן הלכה:

[**שם**]

איבעיא להו שכיב מרע שהודה מהו ת"ש דאיסור גיורא הוי ליה תריסר אלפי זוזי בי רבא רב מרי בריה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה הוה. אמר רבא במאי קני להו רב מרי להני זוזי אי בירושה גר לאו בר ירושה הוא. אי במתנה מתנת ש"מ כירושה שויוה רבנן והאי לאו בר ירושה הוא. דאיתיה בירושה איתיה במתנה דליתיה בירושה ליתיה במתנה. אי במשיכה ליתנה גביה. אי בחליפין אין מטבע נקנה בחליפין. אי אגב קרקע לית ליה קרקע אי במעמד שלשתן אי שלח לא אזילנא לגביה. מתקיף לה רב אחא בר אמי אמאי ולודי איסור דהני זוזי דרב מרי אינון. אדהכי נפק אודיתא מבי איסור [ד]זוזי

דרב מרי איקפד רבא אמר מגמרא טענתא ומפסידא לי. פי' רבינו שמואל זצ"ל שכיב מרע שהודה ואמר בחליו שדה זו או מעות הללו של פלוני הם אע"פ שהיינו מוחזקים בנכסים הללו שאינן של אותו פלוני שהיו ידועים לנו שהם של זה המודה בהם לאחרים מי אמרי' שהוא אומר כך שלא להשביע את בניו או לא. ת"ש כו' ומסקנא דהודאתו הודאה. ואע"ג דאמרי' בסנהדרין פ' דיני ממונות בשלשה ההוא דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי. כי קא שכיב אמר פלניא ופלניא מסקי בי זוזי אתו תבעינהו ליורשין כו'. ומסקי' אדם עשוי שלא להשביע את בניו ופטורין מלשלם. והכא אמ' דאזלינן בתר הודאת פיו. נראה בעיני דהתם היינו טעמא כיון שעשה עצמו עבד לוה לאיש מלוה. ודאי להחזיק עצמו כעני הוא עושה. אבל כאן שהממון בעין והוא מודה של פלוני הוא. י"ל שהפקידו אצלו מקודם לזה השכיב מרע. או זיכה לו השכיב מרע על ידי אחר והרי הוא חפץ שיבא לידו:

סימן קפו

וכל אלו הדברים שאמר רבא הלכות הן. כתב רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל הכא מיירי בהודא' פקדון שאמר אלו מעות או דבר אחר הופקד בידי דומיא דאיסור שהודה ואמר הלין זוזי דהוו מיפקדי בי רבא דמרי בריה הוי. אבל אם הודה ואמר שהיה חייב לפלו' מנה ולא תבעו אלא מעצמו הודה. בהא פלוגתא היא בפרק זה בורר דההוא דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי כי קא שכיב אמר פלניא ופלניא מסקי בי זוזי אתו תבעינהו ליורשים. אתו לקמיה דר' ישמעאל בר' יוסי אמר להו כי אמרי' אדם עשוי שלא להשביע את בניו בחייו אבל לאחר מותו לא. ור' חייא פליג עליה ואמר כשם שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו כך עשוי שלא להשביע את בניו. וכן לקמן בגט פשוט אמרי' רב ושמואל דאמרי תרוייהו שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי. אמר תנו נותנין לא אמ' תנו אין נותנין. אלמא אדם עשוי שלא להשביע את בניו. ואם תבעוהו והודה ולא אמר אתם עדי. בהא בעיא דרבא בשילהי גט פשוט שכיב מרע שהודה אם צריך לומר כתובו או אין צריך. ופשטי' אין צריך דאין אדם משטה בשעת מיתה. והשתא אית לן למימר מדקא בעיא ליה בשכיב מרע שהודה מכלל דבבריא כי האי גוונא פשיטא דלא הויא הודאה. והיינו טעמא היכא דאמר בריא שלא בפני בעל דין פקדון יש לפלו' בידי והעדים שמעו יכול לומר כדי להשביע את עצמי עשיתי. או שיאמר שום אמתלא ונאמן הוא בכך הואיל שלא היה בפני בעל דין שהיה אומר אתם עדים. אבל שכיב מרע שמת מחמת הודאתו ולא חזר בו עד שמת. י"ל שבאמת הודה. ואפי' למאן דאית ליה בהודאת מלוה אדם עשוי שלא להשביע את בניו. הכא בפקדון הואיל דבעין הוא מוכחא מילתא טפי

דכך הוא ואינו עושה כדי שלא להשביע את בניו עכ"ל. הרי רבי' שמואל זצ"ל ורבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל תרוייהו סבירא להו דהודאת ש"מ במלוה שאמר אני חייב לפל' כך וכך לא הויא הודאה ולא זכה אותו למי שהודה. אבל הודאת שכיב מרע בממון שהוא בעין שהודה ואמר זה הממון של פלו' הוא זכה בזה הממון אותו למי שהודה. ואע"פ שלא אמר הפקידו בידי. וגם לא אמר שזיכה לו על ידי אחר אנן דיינינן לה הכי הואיל שהודה לו שהוא שלו מסתמא הפקידו אצלו או זיכה לו על ידי אחרים. אע"פ שלשון רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל משמע לכאורה שצריך שיאמר הפקידו בידי. שכך כתב מיירי בהודא' פקדון שכך אמר אלו מעות או דבר אחר מופקד בידי. לאו דוקא שאומר בפירוש מופקד בידי ולא בא למעט אלא היכא שאמר אני חייב לפלו' דלא הויא הודאה. ולישנא דגמ' נמי הכי משמע דמסיק ולודי איסור דהני זוזי דרב מרי אינון ולא קאמר דהפקידם גביה אלא כיון דאמר דדידיה אינון אנן תלינן דהפקידם גביה או זיכה לו על ידי אחר:

סימן קפז

וכן נראה בעיני דהלכה למעשה דכל היכא דהודה שכיב מרע מעצמו שלא תבעוהו ואמר אני חייב לפלו' מנה לא זכה ראובן. אבל אם המנה בעין ואמר זה המנה שבידי או זה המנה שהפקדתי ביד פלו' של ראובן הוא זכה ראובן באותו מנה. ואע"ג דרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל פליג ואמר דכל שכן הוא שיותר יש לנו לומר שאומר אמת במלוה כיון שמשעבד עצמו. אבל גבי פקדון עושה שלא להשביע את בניו. נראה בעיני דאין כאן שום כל שכן דודאי גבי מלוה הואיל שאינה בעין אינו יכול לומר כשהודה תנה לי דמצי לאשתמוטי עד דהוה ליורשיי ופרעו לך ודאי אית לן למימר דאמר הכי שלא להשביע את בניו. וכי תבע ליורשין אמרי לי' שלא להשביע אותנו אמר הכי. אבל היכא שהממון בעין והודה ואמר זה הממון של פלו' הוא דמצי הלה למימר תנהו לי ולא מצי לאשתמוטי [ו]דאי סברא היא דקושטא קאמר וזכה הלה למי שהודה בזה הממון. וכן נראה בעיני הלכה למעשה. והשתא אתי שפיר הא דתקון רבנן מעמד שלשתן. דקשה לי אמאי הוצרכו לכך יקנה לו בהודאה. אלא שההודאה לא מהניא במלוה מטעמא דפרישי'. ומעמד שלשתן קני אפילו במלוה כדפרישית לעיל. והא דבעי ליה למימר פרק קמא דגיטין דמעמד שלשתן דוקא בפקדון היינו מקמי דקיימ' ליה הודא' שכיב מרע. והא נמי נראה בעיני הלכה למעשה דדוקא בשכיב מרע מהניא הודאה ולא בבריא כדפירש רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל. ולכאורה מסתייע ממעשה דמרוני דלקמן בפרקין

ולקמן אפרש. והנהו הודאות דפרי' בתחילת בבא מציעא משמע נמי דבבריא לא קני בהודאה. ואתיא לי שפיר דתקון מעמד שלשתן בעבור בריא ובעבור מלוה:

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל הא דאמר רבא מתנת שכיב מרע כירושה שויוה רבנן. כל היכא דאיתיה בירושה איתיה במתנה. ליתיה בירושה ליתיה במתנה. לנבי יורש בלחוד אמרינן הכי. ועיקרא דמילתא משום דקיימא לן דלגבי יורש לשון מתנה ולשון ירושה חד טעמא הוא. כדאמר רב ששת יטול יזכה יקנה כולן לשון מתנה הן. במתני' תנא אף יחסן וירש בראוי ליורשו ור' יוחנן בן ברוקה היא. ואמרי' נמי שלח רב אחא בר רב עויא לדברי ר' יוחנן בן ברוקה נכסיי לך ואחריך לפלו' וראשון ראוי ליורשו. אין לשני במקום ראשון כלום. שאין זה לשון מתנה אלא לשון ירושה וירושה אין לה הפסק. א"ל רב נחמן והא אפסקה. א"ל הוא סבר יש לה הפסק. ורחמנא אמר אין לה הפסק. ושמעת מינה דלשון מתנה ולשון ירושה דלגבי יורש חדא מילתא היא. מיכן אמר רבא מתנת שכיב מרע כירושה שויוה רבנן. אבל מתנת שכיב מרע למי שאינו יורש ואפי' לגר דעלמא קני. דקיי"ל דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו. והכי שדר מר רב האיי גאון זצ"ל. עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

מתני' שייר קרקע כ"ש מתנתו מתנה כו'. וכמה כל שהו רב יהודה אומר מקרקעי כדי פרנסתו ר' ירמיה בר אבא אמר מטלטלי כדי פרנסתו. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וליתא לדרב יהודה אדרבא אמר רב נחמן חמשה עד שיכתבו כל נכסיהם ואלו הן. שכיב מרע עבדו ואשתו ובנו ומברחת דשמעת מינה ביורש דשיור מידי בכולהו הוי שיור ולא בעי' כדי פרנסתו. עכ"ל. וכן כתב רבינו שמואל זצ"ל לקמן בהנהו חמשה וכגון שלא שיירו כלום. הכותב כל נכסיו לעבדו יצא לבן חורין ואם שייר קרקע כל שהו לא יצא בן חורין. ר' שמעון אומר לעולם הוא בן חורין עד שיאמר כל נכסיי נתונים לפלוני עבדי חוץ מאחד מריבוא שבהן. מתני' היא במס' פאה בפ' מלבנת התבואה. ופי' ר"ש זצ"ל יצא לבן חורין שהרי העבד בכלל נכסים ונמצא שהקנה לעבד את גופו עם שאר נכסים. שייר קרקע כל שהו כגון שיאמר חוץ מקרקע כל שהו לא יצא בן חורין שהעבד הוקש לקרקעות דכתיב והתנחלתם. והאי קרקע כל שהו איכא למימר שעל העבד הוא אומר ונמצא שאינו בן חורין וגם הנכסים לא קנה. וה"ה אם אמר חוץ ממטלטלין כל שהן כדמפרש ר' אלעזר לקמן דעשו מטלטלין שיור אצל העבד דדילמא האי עבד הוא המטלטלין ששייר. דעבדא מיטלטל. אבל אם אמר כל נכסיי נתונים לך חוץ משדה פלו' הרי הוא בן חורין שאין העבד בכלל אותו שדה שפי'. ר' שמעון אומר לעולם הוא בן חורין אם שייר קרקע כל שהו דשייר קרקע ולא עבד עד שיהא השיור ששייר סתום ויאמר כל נכסיי נתונים לך

חוץ מא' מריבוא שבהן. דההוא אחד מריבוא אעבד קאי ואינו משוחרר. ומשום כבוד כתב לעבד כן ומ"מ לא קנה כלום עכ"ל. בפרק מלבנת התבואה כתב רבי' שמשון בר אברהם זצ"ל דלא יתכן זה הפי' דבתוספתא קתני במילתי' דר' שמעון חוץ מעיר פלונית חוץ משדה פלו' יצא בן חורין משום דבהכי פליגי דלת"ק לא יצא. אלא היינו טעמא דאמ' יש לו נכסים הרבה. אמ' כיון דנתת לשיורא לדידיה נמי שייר. וכי אמ' כל נכסיי לך אשאר נכסים קאמר ולחטפי ליה קא אתי ולא שחרריה. ואפי' אין לו שום נכסים אלא העבד והקרקע ששייר מכל מקום לא יצא לחירות. אי משום דלית להו פלגינן דיבורא. אי משום דלאו כרות גיטא הוא. כדאמרי' בגיטין בפ"ק שע"י כל נכסיי יש לו להשתחרר והוא שייר בו עכ"ל. וכן כתב רבינו יצחק בר מרדכי הכא בשמעתין. תניא בתוספתא הכותב כל נכסיו לעבדו יצא בן חורין אם שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין. ר' שמעון אומ' לעולם הוא בן חורין עד שיאמר כל נכסיי נתונים לפלוני עבדי חוץ מאחד מריבוא שבהן לא אמר כלום. חוץ מעיר פלונית חוץ משדה פלוני. אע"פ שאין שם אלא אותה העיר ואותו שדה. זכה בנכסים וקנה עצמו בן חורין. וכשנאמרו דברים לפני ר' יוסי אומר שפתים ישק משיב דברים נכוחים. פי' זכה בנכסים. אם יש נכסים וקנה עצמו בן חורין בכל ענין. ורבינו ברוך מארץ יון זצ"ל פי' המשנה בשכיב מרע. ולכאורה הכי משמע דהא אמתניתין דשכיב מרע מייתינן לה ופ"ק דגיטין רמינן עלה משכיב מרע דאמרי' התם אמ' רב יוסף בר מניומי א"ר נחמן אע"פ שקילס ר' יוסי אמר ר' שמעון הלכה כר' מאיר דקים ליה דת"ק דר' שמעון ר' מאיר היא. ופרכינן ומי אמר ר"נ הכי והאמר רב יוסף בר מניומי אמר ר"נ שכיב מרע שכתב כל נכסיו לעבדו ועמד חוזר בנכסים ואינו חוזר בעבד. חוזר בנכסים מתנת שכיב מרע ואינו חוזר בעבד שהרי יצא עליו שם בן חורין. אמר רב אשי התם היינו טעמא משום דלאו כרות גיטא הוא והתם קאי רבא כרב נחמן. וכתב בפר"ח זצ"ל דכיון דרבא קאי כרב נחמן הילכתא כוותיה:

[**דף ק"נ ע"א**]

איבעי' להו עבדא כמקרקעי דמי או כמטלטלי דמי. פי' רבינו שמואל זצ"ל נהי נמי דעבדא כמקרקעי דמי לענין שבועה וקנין בכסף ובשטר ובחזקה. דלכל מילי דאורייתא דין מקרקעי יש להם מוהתנחלתם. אבל לענין לשון בני אדם מיקרו ליה מטלטלי וישנן בכלל מתנת מטלטלי שהרי מיטלטל הוא או לא. וכן פי' רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל. וכיון דלא איפשטא המוציא מחבירו עליו הראיה:

סימן קפח

ורבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב והילכתא כמטלטלי דמי. דגרסי' בפ' יש נוחלין אמר רב נחמן אין גובין מן העבדים ואיפסקא הילכתא כוותיה בהדיא אלמא כמטלטלי דמי. ולדברי רבותינו לא שייכא ההיא להכא כלל וכוותייהו מסתברא דלא מייתי למיפשט אלא מהמוכר ונותן כלשון בני אדם:

[**שם ע"ב**]

אמר רבא אמר ר"נ חמשה עד שיכתבו כל נכסיהם ולא שיירי כלום אפי' מטלטלי. ואלו הן. שכיב מרע עבדו ואשתו ובניו ומברחת. שכיב מרע דתנן שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים שייר קרקע כל שהו מתנתו מתנה וכו'. עבדו דתנן הכותב כל נכסיו לעבדו יצא בן חורין וכו'. אשתו אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפטרופא. בניו דתנן הכותב כל נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהו איבדה כתובתה. וכולהו כבר מפורש בפרקין וביש נוחלין. מברחת דאמר מר מברחת צריכה שתכתוב כל נכסיה. אשה שיש לה נכסי' ורוצה להנשא ורוצה להבריח נכסיה מבעלה שלא יזכה בהם ואם תתאלמן או תתגרש יחזרו לה נכסיה. צריכה שתכתוב כל נכסיה לאחר. אבל אם שיירה כל שהו קנה המקבל מתנה ולא יחזרו לה נכסיה עולמית. ובפרק החובל פירשתי ענין מברחת. וכולהו הני חמשה מטלטלי הוי שיור שאם שייר מטלטלי כשייר קרקע דמי לבד מכתו' אשה דמקרקעי תקינו לה רבנן ומטלטלי לא תקינו לה רבנן. אמימר אמר מטלטלי [דכתיבי בכתובה] ואיתנהו בעינייהו הוי שיור. פי' רבינו שמואל זצ"ל שהאשה גובה מהם כתובתה כדאמר אמימר בפ' אע"פ מטלטלי ואיתא בעינייהו בלא שבועה ואיכא למימר דאזדא אמימר לטעמיה. עכ"ל:

סימן קפט

ונראה בעיני דהשתא דתקון רבנן לכתובת אשה דגבייא ממטלטלי כדפרי' לעיל בפ' יש נוחלין. וכדפסקי' פר"ח זצ"ל ורבי' יצחק אלפס בפ' אע"פ. נראה בעיני דכל מטלטלי הוי שיור ואפי' מטלטלי דליתנהו בעין הוי שיור לכתובה כגון מלוה שכבר בא מעשה לפני ריב"א זצ"ל ואגבה לכתובת אשה ממלוה:

[**שם**]

אמר נכסי לפלוני. עבדא איקרי ניכסי. פיסקי הלכות שפוסק התלמוד שכיב מרע שאמר נכסיי לפלו'. אי נמי שהקנה בסודר ואמר נכסיי לפלוני. ובא התלמוד לפרש איזה דבר קרוי ממון. וה"ה אם אמר בלשון לעז או בכל לשון שמכנין ממון. דין נכסיי לפלו' נוהג בו. עבדא איקרי ניכסי כמו כסף וזהב והרי הוא בכלל מתנה. דתנן הכותב כל נכסיו לעבדו הרי הוא בן חורין. ארעא איקרי ניכסי. דתנן נכסים שיש להם אחריות ניקנין

בכסף ובשטר ובחזקה. והקרקעות כל אחריות מלוה וכתובה נסמכין עליהם לפי שאין דליקה שולטת בהן ואינן אובדין וקתני בהו לשון נכסים. גלימא איקרי ניכסי דתנן ושאין להם אחריות אין ניקנין אלא במשיכה והיינו מטלטלין. וארישא קאי דמיקרו נכסים וכמאן דמיתני ונכסים שאין להם אחריות דמי. זוזי איקרו ניכסי דתנן נכסים שאין להם אחריות ניקנין עם נכסים שיש להם אחריות. כי הא דרב פפא הוה ליה תליסר אלפי זוזי בי חוזאי אקנינהו ניהליה לרב שמואל בר רב אחא אגב אסיפא דביתיה. כי אתא נפק לאפיה עד תואך. שטרא איקרי ניכסי דאמר רבה בר יצחק אמר רב שני שטרות הן. אמר זכו בשדה זו לפלוני הקנה לו בסודר לצורך פלוני או הלכו והחזיקו במצוותו לצורך אותו פלוני. וכתבו לו את השטר חוזר בשטר ואינו חוזר בשדה. אחרי שכבר זכו בקנין או בחזקה וזכין לאדם שלא בפניו על מנת שתכתבו את השטר חוזר בזה ובזה. ר' חייא בר אבין אמר רב הונא שלשה שטרות הן תרין הא דאמרן. ואידך אם קדם המוכר וכתב שטר מכירה להיות מזומן ללוקח כל שעה שירצה למכור שדהו ולא יהא עיכוב במעותיו בשביל כתיבת השטר כאותה ששנינו כותבין שטר למוכר אע"פ שאין הלוקח עמו כיון שהחזיק הלוקח בשדה נקנה לו השטר בכל מקום שהוא:

[**דף קנ"א ע"א**]

וזו היא ששנינו נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות אלמא שטר מיקרי נכסים. וכבר פרישית הא שמעתא בהמוכר את הספינה ובפרק זה בורר:

[**שם**]

בהמה איקרי נכסי דתנן במסכת שקלים בפ' ד' המקדיש כל נכסיו והיתה בהם בהמה הראויה למזבח זכרים ונקבות ר' אליעזר אומר זכרים ימכרו לצריכי עולות. ונקבות ימכרו לצריכי זבחי שלמים ודמיהם יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית. ר' יהושע אומר זכרים עצמן כו'. עופות איקרו נכסי דתנן במסכ' שקלים המקדיש כל נכסיו והיו בהן דברים הראויים לגבי מזבח יינות שמנים ועופות. תפילין איקרו נכסי דתנן בערכין המקדיש כל נכסיו מעלין לו תפילין כלומר אף תפילין הקדש ומעלין לו בדמים ופודן בשוויין. אלמא מדחל עלייהו הקדש מיקרו ניכסי שהרי נכסים הקדישׁ:

[**שם**]

איבעיא להו ספר תורה מהו תיקו. אימיה דרב זוטרא בר טוביה כתבתינהו לניכסה לרב זוטרא בר טוביה דקא בעי לאינסוביה לרב זביד. וכבר כתבתי בהחובל. אימיה דרמי בר חמא כתבתינהו לניכסה לרמי בר חמא. הדר כתבתי' לניכסה לרב עוקבא בר חמא. אזל רמי בר חמא קמיה דרב ששת ואוקמיה בנכסי. אזל רב עוקבא קמיה דרב נחמן אוקמיה

בנכסי. אזל רב ששת קמיה דרב נחמן א"ל מאו טעמא אמר מר הכי משום דהדרא בה והא מתנה דבשלמא אם לא מתה תנן לא שייר קרקע כל שהו אין מתנתו מתנה וכמו שחזרה מן הראשון כשנתנה לשני תחזור נמי מן השני אם תרצה. אבל עתה שמתה תתקיים המתנה הראשונה ויקנה ראשון שהרי הוא קנה במתנת שכיב מרע. ודברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי וכשמתה לא אמ' דייתיקי מבטלת דייתיקי. א"ל הכי אמר שמואל כל שאילו אם עמד חוזר אם לא עמד נמי חוזר. וזאת האשה שאם עמדה היתה חוזרת הועילה חזרתה מן הראשון ואע"פ שמתה וקנה שני. א"ל אימור דאמר שמואל לעצמו היכא דחזר בו החולה ושייר לעצמו ולא נתנה לאחרים הויא חזרה אע"ג דמית. אבל הכא דחזר בו מראשון ונתן לאחר לא חזר חזרה גמורה. א"ל בפי' אמר שמואל בין לעצמו בין לאחר:

סימן קצ

פסק רבינו שמואל זצ"ל הלכה כרב נחמן. וכן פסק דבינו ברוך זצ"ל מארץ יון. ובפ' מי שהיה נשוי בכתובות איכא מעשה אחרינא אימיה דרמי בר חמא בצפרא כתבתינהו לנכסי לרמי בר חמא [אתא] לקמיה דרב ששת אוקמינהו בנכסי. ומסקנא שודא דדייני. ולהקדמה לא חיישינן הואיל וביום אחד נכתבו. ופי' רבינו שמואל זצ"ל דההיא במתנת בריא והאי דהכא בשכיב מרע ובשכיב מרע לא שנא ביום אחד ולא שנא בשני ימים אחרון קני דהא הדר ביה מקמא. עכ"ל:

[**שם**]

אימיה דרב עמרם חסידא הוה לה מלוגא דשטרי פי' כרך של שטרות. אי נמי נרתיק מלא שטרות כי הוה קא ניחא נפשה אמרה הני לעמרם ברי וכגון שקנו מידה. אי נמי בלא קנין וכגון דלא שיירה מידי. תבעוה אחוה לדינא קמיה דרב נחמן. אמרו ליה והא לא משך רב עמרם האי מלונא דשטרי בחייה אמר להו דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין. ידושלמי ר' יוחנן בשם ר' ינאי עשו דברי ש"מ כבריא שכתב ונתן והוא שמת מאותו חולי:

[**שם**]

אחתיה דרב טוביה בר מתנה בצפרא כתבתינהו לניכסיה לרב טובי בר מתנה. לפניא אתא רב אחדבוי בר מתנה קמיה. אמר השתא אמרי כ"ע מר צורבא מרבנן ומר לאו צורבא מרבנן. הדר כתבתינהו לרב אחדבוי בר מתנה. אתו לקמיה דרב נחמן א"ל הכי אמר שמואל כל שאילו עמד חוזר חוזר במתנה ובתרא קני. אחתיה דרב דימי בר יוסף הוה לה פיסקתא דפרדיסא פי' כמו פיסקא חתיכת קרקע. כל אימת דתלשא הוה יהבא ליה כי הוה קיימא הדרא בה כדתנן לא שייר קרקע כ"ש אין מתנתו מתנה.

[**שם ע"ב**]

זימנא חדא חלשא שלחה ליה ולא אתא שלחה ליה תא וקני בכל היכא אתא ושייר וקנה מינה כי קמת תבעתיה לדינא קמיה דרב נחמן שלח ליה ולא אתא. א"ל אמאי איזיל הא שייר וקנאי מינה. שלח ליה איתא ואי לא מחינא לך בסילוא דלא מבע דמא. אמר להו לסהדי היכי הוה עובדא אמרו ליה אמרה ווי דקא מיתא ההיא איתתא ולא תראה את אחיה שאינו רוצה לבא אלי א"כ מצוה מחמת מיתה וחוזרת:

סימן קצא

פי' רבינו שמואל זצ"ל וכל מצוה מחמת מיתה חוזרת בין במתנת מקצת בין במתנת בלא שיור. ואפי' קנו מיניה אי קאי מחליו הדר בכולהו בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה הואיל והוה מתאונן על מיתתו בעת צוואתו. והכי פסקינן לקמן עכ"ל:

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל גרסי' בפ' מי שאחזו קורדייקוס א"ר אלעזר שכיב מרע שניתק מחולי לחולי מתנתו מתנה. וסוגי' דשמעתא התם בשלא עמד והולך על משענתו. אבל אם עמד בין מחולי לחולי והולך על משענתו אומדין אותו אם מחמת חולי הראשון מת מתנתו מתנה. ואם לאו אין מתנתו מתנה. ואם הולך בשוק בלא משענתו אין מתנתו מתנה ואין צריך אומד עכ"ל. ופר"ח זצ"ל כתב התם ואסיקנא אמר ר' אלעזר משמיה דרב ש"מ שניתק מחולי לחולי מתנתו מתנה דהא לא פריש במתנתו אם מתי מחולי זה. עכ"ל:

[**שם**]

איתמר מתנת שכיב מרע במקצת שלא היה בה קנין. אמרוה רבנן קמיה דרבא משמיה דרב זוטרא בריה דרב נחמן דאמר משמיה דרב נחמן הרי היא כמתנת בריא והרי היא כמתנת שכיב מרע. הרי היא כמתנת בריא שאם עמד אינו חוזר. והרי היא כמתנת ש"מ דלא בעיא קנין. אמר להו רבא לאו אמינא לכו לא תיתו תיתלו ביה בוקי סריקי ברב נהמן הכי אמר ר"נ הרי היא במתנת בריא ובעיא קנין וכיון דקנו מיניה אם עמד אינו חוזר. דאיכא קנין ושיור. וכ"ש דאם מת קנה. אבל בלא קנין אפי' אם מת לא קנה וכ"ש שאם עמד חוזר. איתיביה רבא לרב נחמן שייר קרקע כל שהו מתנתו מתנה מאי לאו דלא קנו מיניה. לא בדקנו מיניה. אי הכי אימא סיפא לא שייר קרקע כל שהו אין מתנתו מתנה ואי דקנו מיניה אמאי קאמר הכי. אמר שמואל שכיב מרע שכתב כל נכסיו אע"פ שקנו מידו עומד וחוזר בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה הואיל ולא שייר. ואע"פ שלא צוה מחמת מיתה בהדיא. איתיביה רב משרשיא לרבא האומר תנו גט לאשתי ושטר שחרור לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה. אמר ליה מצוה לאחר מיתה. איתיביה רבינא

לרבא מעשה באמן של בני רוכל שהיתה חולה ואמר' תנתן כבינתי לבתי והיא משנים עשר מנה ומתה וקיימו חכמים את דבריה. ואע"ג דמתנת מקצת בלא קנין הואי דמדקתני דבריה משמע דברים בלא קנין. א"ל הכא נמי במצוה מחמת מיתה:

סימן קצב

והילכתא מתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין ואע"ג דמת. מצוה מחמת מיתה במקצת לא בעיא קנין והוא דמית. אבל אם עמד חוזר אף על גב דקנו מיניה:

[**דף קנ"ב ע"א**]

איתמר מתנת שכיב מדע שכתוב בה קנין בבי רב משמי' דרב אמרי ארכבה אתרי ריכשי. ושמואל אמר לא ידענא מאי אידון בה. בבי רב משמיה דרב אמרי ארכבה אתרי ריכשי הרי היא כמתנת בריא והרי היא כמתנת שכיב מרע. הרי היא כמתנת בריא שאם עמד אינו חוזר. הרי היא כמתנ' שכיב מרע שאם אמר הלואתי לפלוני הלואתו לפלוני. ושמואל אמר לא ידענא מאי אידון בה שמא לא גמר להקנות אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה. ודמי דרב אדרב ורמי דשמואל אדשמואל דשלח רבין משמיה דר' אבהו הוו יודעין ששלח רבי אלעזר לגולה משום רבינו ש"מ שאמר כתבו ותנו מנה לפ' ומת אין כותבין ונותנין שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאח"מ. ושמואל אמ' הלכה כותבי' ונותנים. קשיא דרב אדרב קשיא דשמואל אדשמואל. דרב אדרב לא קשיא הא דקנו מיניה והא דלא קנו מיניה. דשמואל אדשמואל לא קשיא התם במיפה כחו שאמר כתבו ותנו בפירוש שיכתבו בשטר ההוא ייפוי כח דמוסיף על מתנתו דא:

סימן קצג

פי' רבינו שמואל זצ"ל מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין דבכותב כל נכסיו פליגי. [דאי במתנת ש"מ במקצת שכתוב בה קנין פליגי] (ד)בהדיא הוה ליה למימר מתנת שכיב מרע במקצת שכתוב בה קנין. ועוד הא תנן מתני' סתמא שייר קרקע כל שהו מתנתו מתנה ולא מפליג בין כתב בשטר קנין בין לא כתב. והיאך יאמר שמואל לא ידענא מאי אידון בה ולא קנה הא כיון דכתב בה קנין ומתנה מקצת היא. על כרחי' קתני מתני' הרי היא מתנה. וכן פי' ר"ח זצ"ל. ועוד הא פסקי' לד"ה הילכתא דמתנ' ש"מ במקצת בעיא קנין. והרי היא מעתה כמתנת בריא לגמרי ואינו יכול לחזור בו אפי' אם עמד. ואם אין בה קנין אינה כלום. ואפי' אם מת לא קנה ולא היה לו לתלמוד לקובעה אחר הפסק. ועוד מדרמינן עלה לקמן מדרב יהודה אמר שמואל שכיב מרע שכתב כל נכסיו. מכלל דהא נמי בכותב כל נכסיו מיירי. וכן פי' רבינו ברוך מארץ יון זצ"ל דבכותב כל נכסיו פליגי. ועוד פי' רבינו שמואל זצ"ל דה"ה אם אין כתב קנין בתוך השטר או אפי' אין כאן שטר כלל. אלא שכיב מרע שהזכיר לשון צוואה ש"מ כשחילק כל נכסיו וגם הקנה

אותן בקנין סודר למקבל מתנה. אבל אורחא דמילתא נקט שדרך לכתוב הצוואות בשטר כדי שלא תשתקע הצוואה ואפי' לשמואל דאמר לא ידענא מאי אידון בה שמא לא גמר להקנות אלא בשטר. ה"ה אם לא נכתב הקנין בתוך השטר. וראיה לדבר מהא דרמינן עלה לקמן דאמר רב יהודה אמר שמואל ש"מ שכתב כל נכסיו אע"פ שקנו מידו. והתם בקנין בעלמא בלא כתיבה בשטר מיירי עכ"ל:

כתב רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל א"כ רב היכי מוקים למתני' שייר קרקע כל שהו מתנתו מתנה. אי בלא קנין אמאי מתנתו מתנה בשייר ואי בקנין אפי' לא שייר נמי הויא מתנתו מתנה. ועוד דלשמואל דיהיב טעמא באין שטר לאחר מיתה. היאך יתכן לומר ה"ה בלא כתב. ולא נראה לי. דדוקא מיירי בשכתוב קנין בתוך השטר והיינו טעמייהו רב סבר לה כי כתוב קנין בתוך השטר לאלם את כחו לעשותו כמתנת בריא שאם עמד לא יחזור בו. ומה שכתב בלשון דייתיקי ליתן לו כח שכיב מרע שאם כתב בתוכו הלואתו לפלו' שיקנה. ושמואל סבר איפכא די"ל הואיל דנכתב בל' דייתיקי משמע דלא היה דעתו להקנות אלא לאחר מיתה. ומה שנכתב הקנין בתוכו לפי שהיה דעתו להקנות לו בשטר לאחר מיתה ולא באמירה. ואין שטר לאחר מיתה. אבל אם כתב כל נכסיו וקנו מידו ולא נכתב הקנין בתוכו. בהא מודו תרוייהו דאם מת קנה ואם עמד חוזר כדקתני במתני' שכיב מרע שכתב נכסיו שייר קרקע כל שהו כו'. וההיא מיירי בקנין דאי בלא קנין אפי' שייר נמי אין מתנתו מתנה כדפסקי' הילכתא דבמקצת בלא קנין אע"ג דמת לא קנה. ועוד לפי' הקונט' לדברי רב למה נפסקה הלכה במתנת שכיב מרע במקצת דבעיא קנין ואם עמד אינו חוזר. הא אפי' בכל נמי כיון דקנו מידו בין זה בין זה אינו חוזר. שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלו' ומת אין כותבין כו' דהואיל שלא הספיק לכתוב עד שמת שוב אין כותבין לאחר מיתה דהואיל שאמר בלשון כתבו משמע שלא היה דעתו אלא בכתיבה. ואם היה כתב מחיים היינו עיקר דייתיקי היה קונה לאחר מיתה. והאי דנקט שכיב מרע לרבותא נקט דכ"ש בריא אם אמר כתבו ומת עד שלא נכתב דאין כותבין לאחר מיתה. הכי מוכח ביש נוחלין . והכי איתא לפ' דהשתא משמע ליה למקשה דבין קנו מידו בין לא קנו מידו איפלגו רב ושמואל בהא מילתא. ומקשי דרב אדרב מדקנו אמאי אין מתנתו מתנה לאחר מיתה הא לית ליה הא טעמא שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ודל שטר מהכא דלא נכתב מחיים. מיהו יקנה מחמת קנין אחר מיתה כדין ש"מ שמחלק כל נכסיו. אי נמי במצוה מחמת מיתה במקצת דהא נמי בהני מיירי מדנקט ש"מ. וקשה דשמואל אדשמואל בדלא קנו מידו אמאי קנה הא אית ליה האי טעמא שמא לא גמד להקנותו אלא בשטר וזה הואיל שאמר כתבו ותנו שמא לא גמר

להקנותו באמירה לחודא אלא בכתיבה. והואיל שלא נכתב מחיים אין כותבין לאחר מיתה. דרב אדרב לא קשיא הא דקנו כו' כלו' האי דאמר ארכבה אתרי ריכשי הכא דקנו מיניה וכדאמרן שכתוב בשטר דמוכת' מילתא דקנין גמור הוה בשטר כעין בריא. והא דאמר הכא בדלא קנו מידו ומשום הכי הואיל דלא היה שום קנין אלא אמירה. וההיא אמירה בכתבו ותנו ומת עד שלא נכתב בהא מודה רב דאיכא למיחש שמא דוקא אמר כתבו ולאחר מיתה אין כתיבה. [דשמואל אדשמואל לא קשיא] במייפה את כחו שאומר אף כתבו ותנו. דמשמע דליפות כחו אמר כתבו ולא חלה נתינה בכתיבה. לפיכך מתנתו מתנה אפילו בלא כתיבה על ידי אמירה שאמר תנו. ורב סבר הא דאמ' אף כתבו דוקא קאמר אף אני רוצה שתכתבו לו ויקנה בכתיבה ולא ליפות כחו נתכוון:

סימן קצד

והאי דאמר רב יהודה אמר שמואל שכיב מרע שכתב כל נכסיו אע"פ שקגו כו' ומשמע בשכתב גם הקנין מיידי כדמוכח נמי לבסוף דמוקמ' ליה דכתב ביה וקנינא מניה מוסף כו'. מכלל דבדכתב ביה מיירי. וגם הלשון משמע שכתב דבכתיבת כל קנינו מיידי. עכ"ל. ולקמן נפרש הילכתא כמאן:

[**שם**]

יתיב רב נחמן אחוריה דרבא ויתיב רבא קמיה דר"נ ויתיב וקאמר מי אמר שמואל שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה. והאמר רב יהודה אמר שמואל שכיב מרע שכתב כל נכסיו אע"פ שקנו מידו אם עמד חוזר בידוע שלא הקנה אלא מחמת מיתה.

[**שם ע"ב**]

ואחוי ליה בידיה ואישתיק. כי קם א"ל רב נחמן בר יצחק מה אחוי לך בידיה א"ל הא דאם לא עמד קנה במיפה את כחו ה"ד מיפה את כחו א"ר חסדא דכתב בי' וקנינ' מיני' מוסף על מתנתא דא ככל מה דכתי' לעיל במנא דכשר למקני' ביה שריר וקיים. כלו' וקנינא מיניה מוסף על מתנתא דא קנין גמור להוסיף וליפות כחו מלבד המתנה שנתן על פה. ולישנא יתירא יפוי כח הוא. כתב לזה וכתב לזה. היינו דכי אתא רב דימי דייתיקי מבטל' דייתיק. כתב וזיכה לזה וכתב וזיכה לזה. רב אמר ראשון קנה הרי היא כמתנת בריא. ושמואל אמר שני קנה הרי הוא כמתנת ש"מ:

סימן קצה

פי' רבינו שמואל זצ"ל שכיב מרע שחילק כל נכסיו לראובן במתנת שכיב מרע לא שנא בעל פה ולא שנא בכתיבה לברר מתנתו וחזר ונתנן או כתבן לשמעון. אבל לא מסר להם את השטר. דייתיקי של שני מבטלת דייתיקי של ראשון. דשכיב מרע יכול לחזור בו

הילכך אחרון קנה וחזר בו מראשון. כתב כל נכסיו לראובן ומסר לו את השטר לראית זכותו ראשון קנה. דהאי זיכה בקנין חשיב ליה והרי היא כמתנת ש"מ שכתב בה קנין וארכבה אתרי ריכשי ואפי' אם עמד אינו חוזר. ושמואל אמר שני קנה כדין מתנת שכיב מרע בכל נכסיו שאין בהם קנין ואם עמד חוזר. ואמ' לעיל כל שאם עמד חוזר אם לא עמד נמי חוזר. הילכך שני קנה. והא איפליגו בה חדא זימנא לעיל במתנת שכיב מרע כשכתוב בה קנין צריכא כו'. בסורא מתנו הכי לפלוגתא דרב ושמואל דכתב לזה וזיכה לזה כדאמרן. בפומבדיתא מתנו הכי אמר ר' ירמיה בר אבא שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדינו רבינו כתב וזיכה לראשון וקנו מיניה מאי שלח להו [אין אחר קנין כלום] כיון שזיכה לו וקנו מיניה קנה ואינו יכול לחזור בו:

[**דף קנ"ג ע"א**]

סבור מיניה ה"מ דאין לאחר קנין כלום לאחר שאם כתב וזיכה לראשון וכתב וזיכה ראשון קנה לגמרי וכגון שמת ש"מ. אבל לעצמו לחזור בו אם יעמוד מחליו לא קני ראשון שלא היה קנין אלא מחמת מיתה. אמר להו רב חסדא כי אתא רב דימי מבי כפרי פירשה בין לעצמה בין לאחר:

[**שם**]

ההוא דקנו מיניה שכתב וזיכה וקנו מיניה. ורצה לחזור בו בשעמד מחליו. אתא לקמיה דרב הונא א"ל מאי איעבד לך דלא אקנית כד מקנו אינשי שכיבי מרע הנותנין לאחר מיתה לדעת שיחזרו בהם אם יעמדו שכותבין או מקנין או כותבין ומקנין. אבל אתה כתבת וזיכית והקנית הכא ודאי שמואל מודה בין לעצמו בין לאחר. והשתא שמעי' מר' מילי דאמר שמואל בשמעתי' דקיי"ל כוותיה בדיני מתנת שכיב מרע בלא שיור שיש בה קנין בלא זיכה לו את השטר לא ידענא מאי אידון בה ולא קנה מתנה אפילו אם מת הנותן. דשמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה. אבל אם יפה את כחו בכתיבת השטר או בצוואה דכתב ביה וקנינא מיניה מוסף על מתנתא דא אז קנה המקבל מתנה. שבזאת לא נאמר לא גמר להקנותו אלא בשטר כו' והוא שמת הנותן אבל אם עמד חוזר דבידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה. ומדרב יהודה אמר שמואל דאוקי' במיפה את כחו שמעי' לה. ושכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלו' ומת כותבין ונותנין לאחר מיתה כדאוקי' לשמואל במיפה את כחו. אבל בלא יפוי כח לא קנה דאין שטר לאחר מיתה. ואם כתב וזיכה השטר למוסרו לזה לראי' וכתב וזיכה לזה שני קנה דהדר ביה מראשון והוא שמת ואם עמד חוזר. דכל מתנת שכיב מרע בכל הנכסים בלא יפוי כח

בשטר אם עמד חוזר. והילכתא שני קנה דהדר ביה מקמא. אבל אם כתב וזיכה והקנה קאמר שמואל דקנה לגמרי בין לעצמו בין לאחר. ואפילו אם עמד אינו חוזר. עכ"ל:

סימן קצו

כתב הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל והילכתא כשמואל בההיא דפליג בהדי רב. ויש מי שאומר הלכה כרב. וקשיא לן דמדפסק הילכתא במתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין. ואע"ג דמת ואם עמד אינו חוזר דאלמא בכל דין אחר הוא ולא בעי קנין. ואית דקשיא ליה ממתני' דקתני לא שייר קרקע כ"ש דלא איפריקא לרב אלא בהא דשמואל. ויש אומרים מדעביד רב הונא לקמן כרב הילכתא כוותיה עכ"ל. ולקמן בדברי רב הונא כתב ההוא גברא פי' ש"מ דאקני כל נכסיה וקנו מיניה. איתפח בעא למיהדר ביה אתא לקמיה דרב הונא א"ל לא מצית הדרת והיינו כרב. ולשון אחר כתב דעבד כשמואל ופי' כמו שפירש רבינו שמואל זצ"ל. ולענין הלכה למעשה נסמוך על פי' רבינו שמואל זצ"ל הואיל ור"ת זצ"ל מפרש כמותו. כמו שכתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל בסוף דבריו וזה לשונו. אין נראה לי פי' הקונט' דפי' וזיכה היינו שמסר לו את השטר לראיית זכותו. א"כ הא דאמ' מעיקרא כתב לזה וכתב לזה. היינו כתב ולא מסר את השטר. א"כ היינו מתני' נמצא' דייתיקי קשורה לו על ידיכו דאינו כלום. ועוד בכתב ומסר את השטר אמאי אמר רב ראשון קנה היינו דייתיקי מבטלת דייתיקי. וא"ת בלא מסר הא לא מוכח הכי בשנים אוחזין דתנן התם מצא דייתיקי הרי זה לא יחזיר שמא נמלך עליהם שלא ליתנם. ודייקינן בגמרא טעמא דנמלך עליהם שלא ליתנם הא אמר תנו נותנים ורמינהו מצא אפותיקאו' ודייתיקאות אעפ"י ששניהם מודים לא יחזיר כו'. ומשנינן מתניתין דקאמר תנו נותנין שכיב מרע דבר מיהדר הוא דאמ' מאי איכ' למימר דילמא כתבה מעיקרא להאי ואימליך ולא יהבא ניהליה והדר כתבה לאינש אחרינא ואימליך ויהבה ניהליה. והשתא הדר ביה בההוא בתרא. אי במתנת בריא יהבה ליה להההוא בתרא לית ביה פסידא דכי נפקן תרתי בתרייתא זכיא דהדר ביה מקמייתא. היינו מוכח התם אע"ג דנפקו תרוייהו מתחות ידייהו שמסרן לשניהם דבתרא זכי. אלא נראה לי כתב וזיכה לוה היינו כתב לו בשטר ונתן לו וגם זיכה לו הנכסים שנתן לו על ידי אחר כגון אם מטלטלין מסרם לאחר על מנת שיזכה לו. אי מקרקעי אמר ליה לך חזק הזיכוי וקני וכתב בשטר והרי הזיכוי במקום קנין עומד והוי כמתנת ש"מ שכתוב בה קנין. והיינו דקא מתמה והא איפליגו בה חדא זימנא. אבל בהא תימה היכי אמ' והא איפליגו בה חדא זימנא. והא שמואל לא אמר הכא כדלעיל דהתם אמר שמואל לא גמר להקנות והכא אמר שני קנה. ואמאי ואפי' שני לא יקנה. בפומבדיתא מתנו כו'. מי שקנו מידו מהו. כתב וזיכה לו וגם קנו מידו

מהו. אין אחר קנין כלום. דהואיל דתרוייהו עבדי הזיכוי והקנין אינו חוזר דודאי בתורת בריא נתן. ומורי מפרש שכתוב בה קנין לאו דוקא כתוב בפי' כדפי' בקונט'. ומפרש דמתני' אליבא דרב. רישא דקתני שייר קרקע כל שהו מתנתו מתנה מיירי בשקנו. וסיפא דקתני לא שייר קרקע אין מתנתו מתנה בשלא קנו מידו. ולא איירי בסיפא במאי דאיירי ברישא. וגם מפרש כתב וזיכה לזה היינו מסר את השטר. ואומר שמתנת ש"מ בשטר אינו יכול לחזור בו לרב שהשטר במקום קנין. והא דתנן במתני' שכתב לאו דוקא אלא שנתן כדאמ' מאי כותב אומר וכמו הכותב נכסיו לאחרים אין רוח חכמים נוחה הימנו כו' דהיינו לאו דוקא כותב אלא נתן. והא דאמרי' דייתיקי מבטל' דייתיקי היינו בשלא כתב לשם השטר אלא לשם צוואה בעלמא. עכ"ל:

סימן קצז

הילכתא כדברי רבי' שמואל ור"ת זצ"ל עבדינן עובדא:

[**שם**]

ההיא מתנת ש"מ במקצת שכתוב בה קנין וקונה לד"ה בין עמד בין לא עמד דהוה כתוב בה בחיים ובמות. אמר רב הרי היא כמתנת שכיב מרע וקני לאחר מיתה. ואם עמד חוזר. וכ"ש אם מתנת ש"מ בכל היא בלא שיור דלא קני עד לאחר מיתה מדכתב בה במות לאחר מיתה הוא דקאמר. והאי דקא כתב בחיים סימנא לחיים. אלא שלא רצה לפתות פיו לשטן. ושמואל אמר הרי היא כמתנת בריא ואפי' אם עמד ואפי' במתנה בלי שיור. דהא כתוב בה בחיים בחיים הוא דקאמר ליה דליקני והאי דכתב במות כמ"ד מעתה ועד עולם. אמרי נהרדעי הילכתא כוותיה דרב. אמר רבא אי כתב מחיים קנה דמשמע דוקא מעתה התחיל לקנות. אמר אמימר לית הילכתא כוותיה דרבא א"ל רב אשי לאמימ' פשיט' דהא אמרי נהרדעי הילכתא כוותיה דרב גבי בתיים ובמות. מהו דתימא כל מחיים מודה קמ"ל דלא שני ליה לרב בין בחיים בין למחיים דסימנא לחיים:

[**שם**]

ההוא דאתא לקמיה דרב נחמן לנהרדעא דהוה כתי' בשטר דידיה בחיים ובמות. שדריה רב נחמן לקמיה דר' ירמיה לשום טומיא אתריה . שלח ליה הכא אתריה דשמואל הוא ואף על גב דהילכתא כרב לאו אורח ארעא למידן כרב באתריה דשמואל זיל עביד ליה התם כרב:

[**שם**]

ההיא איתתא דאתאי לקמיה דרבא עבד לה כשמעתין דהוה כתיב ביה מחיים וקנה בכל השטר. והאשה הפסידה וקא טרדא ליה לומר לא יפה דנתה. א"ל לרב פפא בר

חנן ספריה ז"ל כתוב לה שהדין עמה. וכתוב בתוך השטר משנה זו השנויה בבא מציעא שוכר עליהן או מטען וסימן היה בתוך השטר שלדחו' האשה ולהטעותה נתכוון להפטר ממחלוקתה. ואמרה ליה ליטבע. הטבע ספינתך בים אטעויי קא מטעי לי אמשינהו רבא למאני' במיא שדינהו במים להתקיים קללתה בכך. ואפי' הכי לא מיפרק מעונשא דבל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך:

סימן קצח

ומיהו שמעינן דבין בחיים בין מחיים סימנא לחיים:

[**שם**]

מתני' לא כתב בו שכיב מרע כדקציר ורמי בערסיה. וגם לשון מתנת בריא לא נכתב בה כד מהלך על רגלוהי בשוקא שזהו לשון מתנת בריא. ובמתנה בלא שיור מיירי דאמרי ביה מתנה שאם עמד חוזר. הוא אומר שכיב מרע הייתי וחוזרני בי והן אומרים בריא היית ולא תחזור צריך הנותן להביא ראיה שהיה שכיב מרע באותה שעה. וכל זמן שלא יביא ראיה זכה המקבל מתנה דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה דהיינו מקבל מתנה ונותן הוי מוחזק בנכסיו. ההיא מתנתא דהוה כתיב בה קציר ורמי בערסיה ולא הוה כתיב בה מגו מרעיה איתפטר לעלמיה. שכך היו רגילין לכתוב במתנות ש"מ הנכתבות לאחר מיתתן להודיע שהנכסים הללו ניתנו לזה המקבל בצוואת ש"מ לפני מותו. ומתוך אותו חולי נפטר שלא עמד בנתיים ולא חזר בו:

[**שם ע"ב**]

אמר רבא הרי מת והרי קברו מוכיח עליו. ובתר השתא אזלינן והעמידנו על חזקת מיתתו ויש לנו לומר שמתוך אותו חולי נפטר וקנה המקבל מתנה. א"ל אביי ומה ספינה הטובעת בים שרובן לאיבוד נותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים. חולין שרוב חולין לחיים לא כ"ש. אמר רב הונא ברי' דרב יהושע כמאן אזלא הא שמעתא דרבא כר' נתן. דתניא מי מוציא מיד מי מתנה שאין כתוב בה לא לשון מתנת בריא ולא לשון מתנת ש"מ. כמתני' זה אומר ש"מ הייתי וזה אומר בריא היית הוא הנותן מוציא מידו בלא ראיה ועומד בנכסיו וזוכה בהן דהעמד נכסים על חזקתן והן אין מוציאין מידו אלא בראיה דברי ר' יעקב. רבי נתן אומר אם בריא הוא עליו להביא ראיה שש"מ הוה. ואם ש"מ עליו להביא ראיה שבריא היה:

[**דף קנ"ד ע"א**]

מתני' וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה. ראיה במאי רב הונא אמר ראיה בעדים רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרין בקיום השטר. וכן אמר רבא ראיה בעדים.

פי' רבי' שמואל זצ"ל לעיל דרבא לא הדר ביה לגבי אביי ממה שאמר הרי קברו מוכיח עליו. וקיימא לן כוותיה דשמעתין כר' נתן. אלא דקיימא לן כוותיה כדאמ' בעלמא ר' נתן דיינא ונחית לעומקא דדינא. וה"נ פסק דהילכתא המוציא מחבירו עליו הראיה דהיינו בעל השטר להביא בעדים שבריא היה להוציא ממון מחזקת הנותן. ורבינו יצחק אלפס זצ"ל כתב וקיימא לן כרבנן. הילכך ליתא לדרבא דאמר הרי מת הרי קברו מוכיח עליו דשמעתיה כר' נתן אזלא ולית הילכתא כוותיה עכ"ל. ולא נהירא לי:

סימן קצט

אלא נראה בעיני דהלכה כר' נתן. דדיינא הוא ונחית לעומקא דדינא והלכה כרבא. וכן משמע מדברי רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל שהוא סובר דהלכה כר' נתן. שכך כתב אהא דאמר רב הונא כמאן אזלא הא שמעתא דרבה בר נתן. דהכי נמי הוה מצי למימר דכר"מ דמתני' אזלא שמעתי'. דהא לקמן מוקים רב הונא דר' מאיר בפלוגתא דר' נתן ור' יעקב קא מיפלגי. וכ"ש לרב חסדא ורבה בר רב הונא דלדידהו תרוייהו כר' נתן סבירא להו. אלא משום דלרב הונא דידיה הוה אתיא מילתיה דרבא דלא כרבנן אלא כר' מאיר שהוא יחידאה להכי נקט ר"נ דקיי"ל דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא עכ"ל. בפלוגתא דרב הונא ורב חסדא איפליגו ר' יוחנן ורשב"ל. דר' יוחנן אמר ראיה בעדים ורשב"ל אמר ראיה בקיום השטר. איתיביה ר' יוחנן לרשב"ל מעשה בבני ברק באחר שמכר בנכסי אביו ומת ועירערו עליו בני משפחה לומר קטן היה בשעת מיתתו. ובאו ושאלו את ר' עקיבה אמ' לו מהו לבודקו אמר להם אי אתם רשאים לנולו. ועוד סימנים עשויים להשתנות לאחר מיתה. קס"ד השתא דנכסי בחזקת יורשים קיימי ולא באו עדיין ליד לקוחות ואתו לקוחות וקא מערערי להוציא מקחן מיד היורשין לפי שקנאוהו מן המת והיורשין עוררין ומשיבין ללקוחות קטן היה קרובינו בשעת מיתה. ולא מצאו הלקוחות עדים שהיה גדול והילכתא הוצרכו לבודקו:

[**שם ע"ב**]

בשלמא לדידי דאמינא ראיה בעדים כיון דלא אשכחו עדים היינו דאמרי ליה מהו לבודקו. אלא לדידך דאמרת ראיה בקיום השטר אמאי ליקיימא שטרייהו ולוקמו בנכסייהו א"ל מי סברת נכסי בחזקתייהו דמשפחה הוו קיימי ואתו לקוחות וקא מערערי נכסי בחזקת לקוחות הוו קיימי ואתו בני משפחה וקא מערערי. וה"נ מסתברא מדקתני סיפא אי אתם רשאים לנוולו ואישתיקו. אי אמרת בשלמא בני משפחה קא מערערי היינו דקא שתקו. אלא אי אמרת לקוחות קא מערערי אמאי שתקו נימרו ליה אנן זוזי

יהבינן ליה לינוול ולינוול. אי משום הא לא איריא הכי קאמר להו חדא דאי אתם רשאין לנוולו. ועוד למאי זוזי יהבינן ליה לינוול ולינוול סימנים עשויים להשתנות לאחר מיתה: **אני** יצחק המחבר בר' משה שמעתי שבא מעשה לפני רבי' תם זצ"ל בראובן שהיה חייב לשמעון מנה ומת ראובן. ונסתפק רבינו תם זצ"ל אם מן הדין יכול לעכב שלא לקוברו עד שיפרעו לו המנה שחייב לו שהיה ידוע שהיה חייב לו. או שמא אינו רשאי לנוולו. ונמלך ברבינו שמריה בר מרדכי זצ"ל. והשיב לו שהדין עם שמעון ויכול מן הדין לעכב את קבורתו עד שיפרעו לו הואיל וידוע שהוא חייב לו כמסקנ' דשמעתין דיכלי למימר זוזי יהבינן לינוול ולינוול. וקיבל רבינו תם את דבריו. ונראה בעיני דדוקא ששמעון לא היה קרובו של ראובן. אבל היה קרובו של ראובן בני המשפחה מוחין בידו שלא לעכב את קבורתו שלא לנוולו. ממה שפי' רבינו שמואל זצ"ל לינוול ולינוול אין אנו חוששין בבושתו שאינם קרובים והפסדינו מרובה עכ"ל. מה הוצרך לומר שאינו קרובינו אלא משמע דוקא שאינו קרובינו אבל אם היה קרובו יכולים בני משפחה למחות בידו אע"ג דיהיב זוזי והפסדו מרובה. ולא נהירא לי כלל לומר דמשום אורחא דמילתא פי' שאינן קרובים שאין דרכם להקפיד דהא בהפסד מרובה עסקי' וקפדי אינשי אהפסד מרובה אפי' במקום קרובים. ובתוספות שנכתבו לפני רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל כתוב כך זוזי יהבי לינוול ולינוול. אבל יורשין אינן רשאין לנוולו מחמת ירושה דלאו מידי יהבו. ועוד שהם קרובים עכ"ל. דהיינו משמע ועוד אפי' יהבו מידי אינן רשאים לנוולו מפני שהם קרובים. וזכר לדבר דת"ר בפ' המוכר פירות בבא בתרא המוכר קברו ודרך קברו ובית הספדו ומקום מעמדו באין בני משפחה וקוברין אותו בעל כרחו משום פגם משפחה. פי' רבינו שמואל זצ"ל גנאי הוא להם שאין לקרובים מקום קבורה. הילכך אע"פ שקרובם מכר ברצון ונתקיים המקח אפילו הכי בני משפחה מבטלין המקח. משום גנאי שלהם ומוחים מלקיים ה"נ מוחים מלבודקו ולנוולו. ואע"ג דהתם יהבי ליה דמי הקבר ללוקח. כדפי' רבי' שמואל זצ"ל כדמוכח בפ' יש בכור לנחלה בסופו היינו בלוקח שאינו קרוב. אבל בלוקח שהוא קרוב אפילו דמי לא יהבי ליה:

[**שם**]

שאל רשב"ל לר' יוחנן זו ששנויה במשנת בר קפרא. הרי שהיה אוכל ובא בחזקת שהיא שלו. וקרא עליה אחר ערעור לומר שלי היא. והוציא זה את אונו שמכרה לו או שנתנה לו במתנה והלה אומר איני בשטר זה מעולם נתקיים השטר בחותמיו. ואם אמר שטר פסים הוא שפייסתה ממני לכתוב לך שטר מכירה להחזיקך בעשיר ללוקח קרקעות. שטר אמנה הוא שהאמנתיך למסור לך שטר מכירה קודם שקבלתי הדמים. אם יש עדים

הלך אחר עדים ואם לאו הלך אחר השטר. לימא ר' מאיר היא דאמר מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו [ולא רבנן א"ל לא שאני אומר דברי הכל מודה בשטר שכתבו אינו צריך לקיימו] והא מיפלג פליגי אין נאמנין לפוסלו דברי ר' מאיר וחכמים אומרים נאמנין א"ל אי עדים אלימי דמרעי שטרא. דהתם אמרי עדים פסולי עדות היינו איהו כל כמיניה. א"ל והלא משמך אמרו יפה ערערו בני משפחה אע"ג דמודו בני המשפחה בשטר שכתבו נותן מתנה. כיון דאמ' נמי קטן היה נאמנין עד שיתקיים השטר בחותמיו אלמא מודה בשטר לדידך צריך לקיימו. א"ל זו אלעזר אמרה אבל אני לא אמרתי דבר זה מעולם. א"ר זירא אם כפר ר' יוחנן בר' אלעזר תלמידו. יכפור בר' ינאי רבו. דא"ר ינאי אמר ר' מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו. א"ל ר' יוחנן והלא משנתינו היא זו וחכמים אומרים המוציא מחבי' עליו הראיה. אלא אין ראיה אלא בקיום השטר. ברם נראין דברי רב יוסף דאמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי חכמים אבל ר' מאיר אומר מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו [ומאי דברי הכל דרבנן לגבי ר"מ דברי הכל היא]. והא אנן איפכא תנן וחכ"א המוציא מחבירו עליו הראיה אין ראיה אלא בקיום השטר. איפוך אין נאמנין לפוסלו דברי ר' מאיר וחכ"א נאמנין. איפוך [נאמנים לפוסלו דברי ר"מ וחכ"א] אין נאמנין לפוסלו והאמר ר' יוחנן ראיה בעדים. איפוך. לימ' תיובתא נמי דאמרן לעיל. איתיביה ר' יוחנן לרשב"ל איפוך :

[דף קנ"ה ע"א]

הק"ל ר' יוחנן לרשב"ל בשלמא לדידי דאמינא ראיה בקיום השטר היינו דמשכחת להו לנכסי ביד לקוחות אלא לדידך דאמרת ראיה בעדים נכסי ביד לקוחו' היכי משכחת לה. וא"ל מודה אני לך דערעור דבני משפחה לאו ערעור הוא. מאי קאמרי קטן היה. חזקה דאין העדים חותמין על השטר אלא א"כ נעשה גדול. פי' רבינו שמואל זצ"ל ומסקנ' דשמעתין מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו כשמואל וכר' יוחנן לא שנא היכא [דאיהו מרע ליה לשטרא לומר שטר פסים הוא שטר אמנה הוא לא שנא היכא] דעדים מרעי ליה לומר אנוסים היינו דהא מפכי' נמי הכא להההיא דכת' לעיל דאין נאמנין לפוסלו וכו' עכ"ל. ורבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון כתב והילכתא מודה בשטר שכתבו שצריך לקיימו. וכן כתב רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דקיי"ל כרב נחמן דאית ליה פ"ב דכתובות מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו. דכוותיה קיימא לן בדיני:

סימן ר

וכן פסק רבינו חננאל זצ"ל בפרק המוציא יין במסכת שבת וזה לשונו. אביי אמר דכ"ע אסור להשהות שטר פרוע. והכא במודה בשטר שכתבו קא מיפלגי ת"ק סבר צריך

לקיימו ור' יהודה סבר אין צריך לקיימו. ועיקר דהא שמעתא בפרק האשה שנתארמלה ובכמה דוכתי נמי איתא. והכין הוא ראובן שתבע את שמעון במנה והוציא עליו שטר. ואמר שמעון שטר זה כתבתי לו על עצמי אלא שפרעתיו. אם יכול ראובן המלוה לקיים השטר בחותמיו כ"ע לא פליגי שחייב שמעון בממון דא"ר פפא האי מאן דמפיק שטרא אחבריה וא"ל שטרא פריעא הוא לאו כל כמיניה. אבל אם אין ראובן המלוה יכול לקיים בחותמיו ואין נודע כי נכתב באמת אלא מדברי שמעון. מר סבר אם לוה מורה בשטר שכתבו צריך המלוה לקיימו. ואם לא יקיימנו ואמר לוה כתבתיו ופרעתיו. הפה שאסר הוא הפה שהתיר. ומר סבר כיון שהודה לוה שכתבו הרי נתקיים בכך ואין המלוה צריך לקיימו. ואם יאמר לוה כתבתיו ופרעתיו יאמר לו הבא ראיה או תן הממון. והלכה צריך לקיימו. עכ"ל:

סימן רא

וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל בפרק דבבא מצי' דקיי"ל כר' דאמר מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו והכי עבדי' עובדא. איתמר קטן אימתי מוכר בנכסי אביו וכו' ופי' בזה בורר:

[**דף קנ"ו ע"א**]

מתני' המחלק נכסיו על פיו רבי אליעזר אומר אחד בריא ואחד מסוכן נכסים שיש להם אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה. ושאין להם אחריות אין נקנין אלא במשיכה. וחכמים אומרים אלו ואלו אין נקנין אלא באמירה:

סימן רב

ר' אליעזר סבירא ליה דדברי ש"מ אינן ככתובין וכמסורין כלל אלא כבריא בעלמא וצריך קנין כשאר מתנת בריא. ולית הילכתא כוותיה:

סימן רג

[**שם ע"ב**]

מתני' ר' אליעזר אומר אם בשבת חילק נכסיו. אז תקנו חכמים שיהו דבריו קיימין בלא קנין משיכה שמא תטרף דעתו מפני שאינו יכול לכתוב. אבל לא בחול. ר' יהושע אומר בשבת אמרו שיהו דבריו קיימין אע"ג דליכ' למימר מנו דיכול לקנות ולכתוב כי לא עביד נמי קני קל וחומר דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. והלכה כר' יהושע:

סימן רד

[**שם**]

מתני' זכין לקטן הואיל ואין לו יד לזכות בעצמו ממון שנותנין לו תקנו חכמים שיהא אחר זוכה ומקבל לצורכו ואין זכין לגדול שהרי יכול היא לזכות לעצמו. ר' יהושע אומר

לקטן אמרו משום דזכין לאדם שלא בפניו וכ"ש לגדול שיש לו יד לקבל ולזכות ושליח נמי. הילכך כ"ש דזכין לו שלא בפניו. והלכה כר' יהושע:

[**שם**]

אמר ר' לוי קונין בש"מ ואפי' בשבת ולא לחוש לדברי ר' אליעזר אלא שמא תטרוף דעתו עליו. פי' רבי' שמואל זצ"ל לא שנא היכא דצריך קנין כגון ששייר. לא שנא כמחלק כל נכסיו. דכיון דתלי טעמא שמא תטרף דעתו עליו דלא סמכ' דעתיה שתתקיים צוואתו באמירה בעלמא. הילכך כדי להפיס דעתו קונין בכל מתנותיו בין ששייר וצריך קנין בין שלא שייר ובאמירה סגי. ואע"ג דקנין דמי למקח וממכר שהרי קונין בכליו של קונה שמקנה סודרו כדי לקנות בו המתנה ולא לחוש לדברי ר' אליעזר מה שקונין לאו דצריך קנין כר' אליעזר דהא קיי"ל כרבנן דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו. אלא כדי להפיס דעתו כדי שלא תטרף קונה דהשתא סמכא דעתיה עכ"ל. וכי האי גוונא איתא בתחילת הזורק בגיטין ההוא ש"מ דכתב גיטא לדביתהו בהדי פניא דמעלי שבתא לא הספיק למיתבא ניהלה. למחר תקף ליה עלמא אתו לקמי' דרבא אמר להו ליקנייה לההוא דוכתא דיתיב בה גיטא ותיזיל איהי ותיחוד ותפתח. דתנן נעל וגדר ופרץ כל שהו הרי זו חזקה. והיכי קניא ליה והא אקנויי רשותא בשבתא אסיר. אלא ש"מ דבשכיב מרע הקילו הילכך ה"נ מותר לקנות בש"מ. ותדע דהיכי מגרשה בשבת והתניא בתוספתא דביצה אין מקדשין ואין מגרשין בשבת אלא שמע מינה דבשכיב מרע הקילו:

סימן רה

וכבר נשאל רבינו שמריה זצ"ל על שכיב מרע אחד שהי' מבקש ביום השבת שיהיו שולחים אחר קרובו אחד. והתיר להם להשכיר רץ בשבת ולשלוח אחריו כדי שלא תטרף דעתו עליו כדאמרי' הכא דקונין משכיב מרע כדי שלא תטרף דעתו עליו. ירוש' פ"ג דפיאה איזהו ש"מ כל שלא קפץ עליו החולי. דרך ארץ הקרובים נכנסין אצלו מיד והדחוקים נכנסין לאחר שלשה ימים. אם קפץ עליו החולי אלו ואלו נכנסין מיד. כתב רבי' שמשון בר אברהם זצ"ל בפירושיו דמשם משמע דאין נחשב ש"מ עד לאחר ג' ימים אלא א"כ קפץ עליו החולי. והתם קאי אמתני' דש"מ שכתב נכסיו:

[**דף קנ"ז ע"א**]

מתני' נפל הבית עליו ועל אביו כגון על ראובן ועל יעקב אביו. ואין ידוע מי מת קודם או עליו ועל מורישיו. כגון אחי ראובן או אחי יעקב שאין להם קרוב יותר מראובן וראובן ראוי ליורשו והיתה על ראובן כתובת אשה או בעל חוב ואין לו מה לפרוע. יורשי האב כגון בני יעקב שמעון ולוי אחי ראובן. או אפילו חנוך ופלוא בני ראובן שהם יורשי יעקב

וקא אתו מכח אבוה דאב או יורשי מורישיו או הבן דהיינו ראובן ונירש אנו כל נכסי יעקב או כל נכסי מורישיו. ובעלי חוב אומרים האב מת ראשון ואחר כך הבן. ב"ש אומ' יחלוקו. וב"ה אומרים נכסים בחזקתן בחזקת יורשי האב שהרי הן יורשיו ודאי או מיעקב או מראובן וכמוחזקין דמו שהרי יעקב מוחזק בנכסיו הוה ואילו באין מכחו ובעל חוב ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי. וטעמא דב"ש מפ' בהחולץ דסברי שטר העומד לגבות כגבוי דמי והוו להו ודאי ולא ספק:

סימן רו

והתם בשילהי שמעתין פר"ח זצ"ל והני כולהו לפרש טעמא דב"ש אבל לענין דינא כב"ה עבדינן דבהדיא קיימא לן ב"ש במקום ב"ה אינה משנה:

[**שם**]

בעי שמואל דאקני מהו הכותב לחבירו משעבד אני לך בחובך כל נכסים שאקנה מהו. והיינו שכותבים בשטרות דקנאי ודעתיד אנא למיקני. מי טריף מלקוחות מנכסים שקנה הלוה אחר כתיבת השטר ומכרן לאלו או לא. אבל מיניה לא מספקא ליה דפשיטא דגבי אפי' מגלימא דעל כתפיה. ומסקנא דאם תימצי לומר דאקני וקנה ומכר משתעבד אם לוה וכתב למלוה (שיעבדתי) שיעבדתי לו כל נכסיי דקנאי ודאקנה. וחזר ולוה מאחר וכתב לו כמו שכתב לראשון. ואחרי כן קנה נכסים ומכרן או מת והורישן ליורשים. ובאו שני הנושים בו לטרוף אותן הנכסים הדין עם מי לקמא משתעבד שהרי קדם בשטר או לבתרא משתעבד דלא אלים. דאי קני לתפוס עד שיבאו הנכסים לעולם. וכי קנה נכסים אחרי כן הא הדר ביה מקמא ויקנה בתרא. אמר רב הונא הא מילתא איבעיא לן. ושלחו מתם ראשון קנה:

סימן רז

[**שם ע"ב**]

איתמר רב הונא אמר ראשון קנה. רבה בר אבוה אמר יחלוקו. אמר רבינא במהדורא קמא דרב אשי אמר לן יחלוקו. והילכתא יחלוקו. נמצא בתשובת רב האיי גאון זצ"ל ובפר"ח זצ"ל רב אשי חיה ששים שנה. ובכל שנה מחזר תלמודו בשני חדשי הכלה ניסן ותשרי ולכשמגיע ל' שנה סיים כל תלמוד. וכן עשה בל' שנה אחרונים. ומהדורא קמא היינו ל' שנה ראשונים. ומהדורא בתרא היינו ל' שנה אחרונים. מיתיבי לשבח קרקעות כיצד הרי שמכר שדה לחבירו והשביחה והרי היא יוצאה מתחת ידו כשהוא גובה גובה את הקרן מנכסים משועבדים ושבח גובה מנכסים בני חורין. ואם איתא חצי שבח מיבעי ליה שכיון שמכר הלוה שדהו וכתב לו אחריותה עליו. ואחרי כן השביחה הלוקח נמצאו המלוה והלוקח שניהם נושים בלוה ונמצא השבח קנוי ללוה אחרי שיעבוד לשניהם

למלוה בחובו וללוקח בכסף מקנתו. לפיכך חולקין השבח כדין לוה ולוה וחזר וקנה. הילכך אין למלוה בכל מקום אלא חצי שבח. ומשני' האי גובה נמי דקתני גובה חצי שבח:

סימן רח

פי' רבינו שמואל זצ"ל ושינויא דסמכא הוא. ומיהא שמעינן דהא דאמר שמואל בשנים אוחזין בעל חוב גובה את השבח לא סבירא לן כוותיה אלא גובה את חצי השבח וכן הלכה. ואי קשיא דהכא בעי שמואל דאיקני מהו והתם קאמר בעל חוב גובה את השבח דהיינו דאיקני. איכא למימר דאליבא דר' מאיר קאמר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אי נמי מיבעיא לן לרבנן מאי ואיהו פשיט מדנפשיה דאיקני קנה וסברא דנפשיה קאמר עכ"ל:

[**דף קנ"ח ע"א**]

מתני' נפל הבית עליו ועל אשתו ואין לה בנים ממנו יורשי הבעל דהיינו אביו או אחיו או בניו מאשה אחרת אומרים האשה מתה ראשונה ואין ליורשי האשה כלום בכל נכסיה שהרי הבעל מת אחרון וירש את אשתו טרם מותו. יורשי האשה דהיינו קרובים ממשפחת אביה אומ' הבעל מת ראשון ואחר כך מתה האשה וירשנו כל נכסיה ב"ש יחלוקו. פי' רבי' שמואל זצ"ל נכסי צאן ברזל היא נדוניא. דהנעלת ליה ונכתבה בכתובה ומנה מאתים ותוספת. ונכסי מלוג שלה הכל יחלוקו שהרי ממון המוטל בספק הוא. ויש מפר' ביבמות בהחולץ דאכתובה לא פליג ב"ש אלא אשארא. וב"ה אומ' נכסים בחזקתם. ובגמרא מפ' בחזקת מי. והני נכסים הן נכסי צאן ברזל שהכניסה לו מבית אביה ושמאן בכתובתה ואחריותן עליו ואם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו. וכתובה בחזקת יורשי הבעל מנה או מאתים ותוספת. נכסים הנכנסין והיוצאין עמה הם נכסי מלוג שנפלו לה מבית אביה ואחריותן עליה בחזקת יורשי אביה שמאביה באו לה:

[**שם ע"ב**]

ואמ' בגמ' הני נכסים דאמרי ב"ה נכסים בחזקתן בחזקת מי. ר' אלעזר אומר בחזקת יורשי האשה. ור' יוחנן אמר בחזקת יורשי הבעל. ורשב"ל אומר משום בר קפרא יחלוקו. וכן תני בר קפרא הואיל והללו באין לירש יחלוקו שהרי לשניהם יש טענת חזקה. היא הנעלת ליה מבית אבוה. והוא מתוך שקיבל אחריותן קנאם והרי הן כממונו. והאי דאמרי ב"ה בחזקתן היינו בחזקת שניהם ויחלוקו:

סימן רט

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וכן הילכתא. האי דקאמרי ב"ה נכסים בחזקתן פי' רב האי גאון זצ"ל דאינון נכסי איתתא דלא ידית כתובה מנכסי מלוג אינון דנכסים הנכנסין

והיוצאין עמה אינון ובהון פליגי ר' אלעזר ור' יוחנן ובר קפרא וקפסיק הילכתא כבר קפרא חדא דהא מסקנא דשמעת' היא והוא דהוא רביה דר' יוחנן וקיי"ל דאין הלכה כתלמיד במקום הרב. ואיכא מ"ד הני נכסי דאמרי ב"ה בחזקתן נכסי צאן ברזל אינון וכתובה מאי דקביל בעל אנפשיה מדיליה כגון תוספת ועיקר כתובה דהיא מנה מאתים נכסי היוצאים עמה אינון נכסי מלוג. ומסתברא לן דהאי פי' טפי עדיף ומסתבר מפירושא קמא עכ"ל. וכן פי' רבינו ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון ב"ה אומרים נכסים בחזקתן פי' נכסי צאן ברזל בחזקתן וכתובה בחזקת יורשי הבעל. ונכסים הנכנסים והיוצאים עמה שהן נכסי מלוג בחזקת יורשי האשה:

סימן רי

[**שם**]

מתני' נפל הבית עליו ועל אמו כגון שנפל הבית על רחל אשת יעקב באלמנותה. ועל יוסף בנה מיעקב. ולא היה לה עוד בן לא מיעקב ולא מאיש אחר. שעכשיו טענותיהם שוות שיורשי האם כגון אחיה מאביה אומרים הבן מת ראשון והיה מתה אחרונה וירשנו כל נכסיה. ויורשי הבן כגון ראובן בן יעקב מלאה טוען כל הנכסים ואומר רחל מתה תחיל' וירש יוסף כל נכסיה ואחר כך מת הוא וירשנו כל נכסיו. אלו ואלו מורי' שיחלוקו דשניהם באים מכח טענת ירושת נכסים שהוחזקה בהם האשה לבדה בחייה באלמנותה בלא בעל:

[**שם**]

אמר ר' עקיבה מודה אני בזה שהנכסים בחזקתן כלומר דלדברי ב"ה נמי אמרי' הכא נכסים בחזקתן. ואמרי' בגמ' בחזקת מי ר' אילא אומר בחזקת יורשי האב ור' זירא אמר בחזקת יורשי הבן. כי סליק ר' זירא קם בשיטתיה דרב אילא . א"ר זירא ש"מ אוירא דארעא דישראל מחכים. ומאי טעמא אמר אביי הואיל והוחזקה נחלה לאותו השבט שכל ימי חיי האשה לאחר שמת בעלה היה כל ממונה בחזקתה והרי היא משבט אביה. ואפי' כתובה והתוספת שגבתה מבעלה משבאו לידה הרי הן בחזקתה ובחזקת שבט אביה שהיא מתיחסת אחר שבט אביה. יש ספרים שכתו' בהם קם רבא בשיטתיה דר' זירא. ופי' רבינו שמואל זצ"ל דל"ג ליה. ופר"ח זצ"ל נמי ל"ג ליה. ורבינו ברוך בר שמואל מארץ יון גריס ליה בפירושיו. וכן רבינו יצחק אלפס זצ"ל נמי גריס ליה:

סימן ריא

פי' רבינו שמואל זצ"ל דלא מיתוקמא מתני' אלא כגון שלא נשאר לרחל שום זרע. אבל אם יש לה עוד בן. כגון שיש לה שני בנים לרחל ובנימין בנה מאיש אחר שהוא אחי יוסף מאמו. ראובן בן יעקב מלאה אומר רחל מתה תחילה וירש יוסף חצי נכסיה ואתה

חצי. ואחר כך מת יוסף וירשתי חלקו. ובנימין אומר לא כי אלא יוסף מת תחילה ואחר כך מתה אמי וירשתי חלקה כל נכסיה:

סימן ריב

על זאת נשאלתי מרבותינו שבלותיר. ואומר אני כי אין לראובן כאן כלום משום דהוי בנימין יורש ודאי במקצת וראובן ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי. שכל מקום ששנים באו מכח ירושה ויודעים לטעון מכח מי הם באים לירש. וכל א' תובע כל הנכסים יחלוקו דהוו ספק וספק וחולקין. כגון במתני' דנפל הבית עליו ועל אמו. ואין לרחל עוד בן אחר אלא זה המת בלבד. וכל היכא שהאחד תובע את הכל והאחד תובע את ההצי. הנה זה שתובע את הכל קרוי ודאי במקצת. ואידך ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי כלום. והנני מביא ראיה מתוך שמועות הפסוקות ביבמות בפרק החולץ דתנן ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון יוציא והולד כשר וחייבין אשם תלוי. ואמרי' בגמ' ספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי סבא שהוא אביו של יבם. ספק אומר אנא בר מיתנא אנא ופלנא דידי. ויבם אומר את ברא דידי ולית לך ולא מידי הוי יבם ודאי. וספק ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי. מינה שמעינן דכל מקום שהאחד יודש ודאי במקצת והשני ספק אם יש לו כלל חלק נכסים אם לאו הודאי יודש את הכל. הילכך מתני' דנפל הבית עליו ועל אמו דאמ' יחלוקו לא מיתוקמא אלא כגון שאין לאם בן אחר כי אם זה המת טענותיהם שוות שיורשי האם תובעי' כל הנכסי' [ויורשי הבן תובעים כל הנכסים]. הילכך הוו להו ספק וספק וחולקין. דומיא דסבא ויבם בנכסי ספק או סבא וספק בנכסי יבם שחולקין כדאמרי' בהחולץ. אבל אם יש לה בן שני קיים וזכה בכל [הנכסים] דהוי איהו ודאי במקצת ויורשי הבן ספק. ואין ספק מוציא מידי ודאי עכ"ל. ורבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל כתב האי דפי' בקונט' דוקא מיירי שלא נשאר לה שום זרע אלא יורשיה הם אחיה מאביה או אביה שעתה טענותיהם שוות בכל הנכסים. אבל אם יש לה עוד בן מאיש אחר שהוא אחי המת מאמו. אז אמרי' הוה ליה אותו הבן ודאי הואיל דיש לו מקצת נכסים ממה נפשך. ואחיו של הבן מאמו הוה ליה ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי. בזה נחלק עליו מורי צדק הרב ר' יב"א הלוי ואומר דלא שנא אפילו יש לה בן אחר ה"ה דלא דמי הא לספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי סבא. דהתם בנכסי סבא המוריש ודאי הוא יורש שלו שהרי בנו הוא באין ספק. וזה הספק ספיקא הוא אם הוא יורש שלו אם לאו. לפיכך לשם שייך לומר אין ספק יורש מוציא מידי ודאי יורש. וכן ספק ובני יבם בנכסי יבם. שבני יבם ודאין הם בירושה שהן באין ספק יורשיו שהן בניו ודאין הם. וזה הספק ספיקא הוא אם הוא בנו אם לאו. אבל בכאן אלו ואלו ודאין יורשין הם. שהרי יורשי

הבן הן אחין מן האב ויורשי האם בנה. אלא במיתה יש ספיקא איזה מהן מת תחילה האם או הבן. ואע"פ שיש לבן ממה נפשך חלק בנכסים מפני זה אינו נקרא ודאי. והא דמי לספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי מיתנא דאמ' התם יחלוקו. אע"ג דלהאי ספק ממה נפשך יש חלק בנכסים. אלא זה מוכיח שזהו הטעם הואיל דאותו הספק לא בא מכח יורש ודאי באותו מקצת אלא מחמת ממה נפשך. לא נקרא ודאי בשביל כך אלא זה וזה ספק חשבינן להו ויחלוקו. ונראין דבריו למורי צדק רבינו יעקב שיחי' לאורך ימים עכ"ל. גם רבי' יצחק בר שמואל מכריע כדברי רבי' יב"א הלוי זצ"ל:

[**דף קנ"ט ע"א**]

שלחו מתם בן (שמכר) שלוה בחיי אביו נכסי אביו ומת בנו מוציא מיד הלקוחות. כגון ראובן שמכר חלקו הראוי לו לירש בנכסי יעקב אביו [ומת ראובן בחיי יעקב אביו] ואחר כך מת יעקב אביו. חנוך בן ראובן מוציא מיד הלקוחות. וזה הוא שקשה בדיני ממונות אבוך זבין ואת מפקת. ומאי קושיא דאמר להו אנא מכח אבוה דאבא קא אתינא. תדע דכתיב תחת אבותיך יהיו בניך. פי' רבינו שמואל זצ"ל וכן הלכה ולא חיישינן למאי דדחי במסקנא ומוקי למתני' יורשין אחי דאבוה דההיא קשיא וההוא פירוקא אינו אלא להקשות על מה שאמר וזו היא קשה בדיני ממונות. ומ"מ אע"פ שקשה בדיני ממונות כך היא הלכה. כד שלחו מתם קשה היא והלכה כמותה. כך קבלנו מרבותי' שכך הלכה. אפס דין קשה הוא כדפריש ואזיל:

[**שם**]

אלא אי איכא למימר שלחו מתם זו היא קשה בדיני ממונו'. הכי שלחו מתם בכור שמכר חלק בכורתו הראוי להגיעו בנכסי אביו ומת ראובן ואחר כך מת יעקב בא חנוך ומוציא מן הלקוחות חלק בכורת ראובן ונוטלה לעצמו. וזו היא קשה בדיני ממונות דאבוה מזבין ואיהו מפיק וכי תימא ה"נ דא"ל מכח אבוה דאב קא אתינא ובמקום אב קאמינא. אלא אי קשיא בדיני ממונות הא קשיא היה יודע בעדותו עד שלא נעשה גזלן והיה עמו חתום בשטר ונעשה גזלן הוא אינו מעיד על כתב ידו אבל אחרים מעידים לו. השתא איהו לא מהימן אחריני מהימני. ומאי קושי' דילמא במוחזק כתב ידו בב"ד כגון שהוחזק בהנפק בב"ד בטרם היותו גזלן דהשתא ליכא למימר שמא היום חתם בו שקר. אלא אלו מעידים שחתמו בהנפק זה וקיימו את השטר מקמי דהוה האי גברא גזלן. אלא אי קשיא בדיני ממונות הא קשיא. היה יודע בעדותו עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו הוא אינו מעיד על כתב ידו בב"ד. והאמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן אע"פ שלא הוחזק כתב ידו בב"ד. מאי קושיא דילמא גזירת מלך היא דאי לא תימא הכי משה ואהרן וכי משום דלא

מהימני הוא אלא גזירת מלך היא ה"נ גזירת מלך היא. אלא לעולם כדקאמ' מעיקרא ודאי קשיא לך תחת אבותיך יהיו בניך. ההוא בברכה כתיב:

סימן ריג

ופסק רבינו שמואל זצ"ל דהכי הילכתא כדשלחו מתם דהכי סבירא להו אלא דלא אשכחו ראיה מפורשת. וכן כל הני דאמרן לעיל הכי הילכתא עכ"ל. כתב רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל דודאי גזלן נמי אם מוחזק לנו שחתם לפני שנעשה גזלן שאחרים מעידים על כתב ידו. וכשר השטר כשם שהוא משמע בחתנו דאין שום חילוק בין גזלן לחתן. אלא שבגזלן צריך להביא ראיה שנחתם בזמן כתיבה ובחתנו אינו צריך. עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

בעו מיניה מרב ששת בן מהו שירש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב כגון יוסף בן רחל שמת בחיי אמו ואחר כך מתה רחל אמו מהו שירש את אמו כשהוא בקבר כאילו הוא חי להנחיל לאחין שלו מן האב כגון לראובן בן יעקב מלאה שהוא אחיו מאביו. אמר להו רב ששת תניתוה אב שנשבה ומת בנו במדינה. בן שנשבה ומת אביו במדינה. יורשי האב ויורשי הבן יחלוקו. היכי דמי אילימא כדקתני הי ניהו יורשי האב [והי ניהו יורשי] הבן. והלא אם אין בנים לא לאב ולא לבן קרובי האב יורשין את האב ואת הבן. אלא לאו ה"ק אב שנשבה ומת בן בתו במדינה. ויורשי הבן הם קרובי אביו שהוא בעל אמו. ובן שנשבה ומת אבי אמו במדינה. ויורשי הבן הם קרובי אביו שהוא בעל אמו ובן יחלוקו. ואם איתא דבן יורש את אמו בקבר. נהי נמי דבן מיית ברישא אמאי יחלוקו יורשי האב. לידתו יורשי הבן את הכל שהרי ירש את אבי אמו תחת אמו אע"פ שהוא בקבר. ולירתינהו לאחין מן האב שהן יורשי הבן. ואמאי יחלוקו עמהם יורשי האב:

סימן ריד

אלא ש"מ אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב וכן הלכה. ואיתא נמי ביש נוחלין כי האי גוונא גמ' האשה את בנה ותנן נמי פרק יוצא דופן בנדה בן יום אחד נוחל ומנחיל. ואמר רשב"ל נוחל בנכסי האם להנחיל לאחין מן האב. ודוקא בן יום אחד אבל עובד לא. מאי טעמא האי איהו מאית ברישא. ואין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב:

הדרן עלך פרק מי שמת

פרק גט פשוט

[**דף ק"ס ע"א**]

גט פשוט עדיו מתוכו. פי' שטר פשוט כעין שלנו שאינו תפור ומקושר. כדלקמן כל שטרו' קרויין גיטין כדאמ' בעלמא וגט חוב שאין בו אחריות נכסים וכן בגיטין וכן בשאר

שטרות מיירי כדאמ' סתמא [כדי שלא תחלוק בין גיטין לשטרות]. עדיו מתוכו בתוך השטר כמו שאנו רגילין לחתום בתוכו. מקושר עדיו מאחריו כותב שיטה ומניח חלק שיטה כשיעור שיטה הכתובה וכופלה על החלק ותופר ואחר כך כותב שיטה ומניח שיטה חלק וכופלה על החלק. וכן הרבה כדי מקום תורף השטר והעדים חותמין מבחוץ. כדמפ' בגמרא ובלבד שלא יהו קשריו מרובין מעדיו. כדתנן במסכת גיטין דהוה ליה גט קרח. ותופס של שטר כתב כולו בענייני פשוט. וזהו הנקרא לפנים הפשוט שבמקושר. ואלו הכפילות כל כפל בפני עצמו ונראה מבחוץ בין כפל לכפל כעין קסת הסופרים. פשוט שכתבו עדיו מאחריו. ומקושר שכתבו עדיו מתוכו שניהם פסולים שלא נעשו כתיקון חכמים. ואם גט חוב הוא אינו גובה בו מן הלקוחות ואם גט אשה הוא אינה מגורשת:

[**שם ע"ב**]

טעמא מאי תקינו רבנן [מקושר] אתרא דכהני הוה והוו קפדי ומגרשי נשייהו מתוך כעס ותקינו להו רבנן מקושר דאדהכי והכי מייתבא דעתייהו. הא תינח גיטין שטרות מאי איכא למימר. שלא תחלוק בין גיטין לשטרות. והיכן עדיו דמקושר חותמין. רב הונא אמר בין קשר לקשר מאבראי ונראין העדים בין חריצי קשרים. ר' ירמיה בר אבא אמר אחורי הכתב כנגד כל הכתב מבחוץ [ולכ"ע מאבראי] ולמר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. כדמפרש ואזיל:

[**דף קס"א ע"ב**]

אמר רב יצחק בר יוסף אמר ר' יוחנן כל המחקין כולן צריך שיכתוב ודין קיומיהון וצריך שיחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה. ומאי טעמא אמר רב עמרם לפי שאין למידין משיטה אחרונה:

[**דף קס"ב ע"א**]

א"ל רב נחמן לרב עמרם מנא לך הא א"ל דתניא הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב פסול שיטה אחת כשר. מאי שנא שני שיטין דפסול דילמא מזייף וכתי'. שיטה אחת נמי מזייף וכתיב. אלא לאו אין למידין משיטה אחרונ' ש"מ. פי' רבינו שמואל זצ"ל ה"ג בפר"ח כל המחקין כולן צריך שיכתוב קיומיהון ול"ג ודין. ופי' כל המחקין שאינו במקום שריר וקיים דאמ' לעיל דכשרין צריך לקיימן בסוף השטר לפני שריר וקיים שאם אינו מקיימן איכא למימר שזייף ומחק והגיה כרצונו לאחר שנכתב השטר ולאחר שחתמו העדים. וצריך שיחזור כו' זהו שאנו כותבין בסוף השטר וקנינא מן פלו' בר פלו' ככל מה דכתי' ומפורש לעיל במנא דכשר כו' דהיינו שכופל ומפרש ענין הכתוב למעלה. והאי

צריך שיחזור כו' הכי מפרשי' ליה וצריך שלא יכתוב בסוף השטר בשיטה אחרונה שום דבר חידוש ושום תנאי שהשטר תלוי בו שאינו כותב למעלה לפי שלא נלמוד משיטה אחרונה כדמפ' לקמן ונמצא כשיתקיים השטר העליון בלא התנאי ויגבה בו שלא כדין אע"פ שלא נתקיים התנאי אלא בדברים שאין לנו צורך מהם ללמוד הימנו יסיים שטרו כגון מענינו של שטר ומעתה לא נפסיד כלום אם לא ילמוד משיטה אחרונה שהרי כתוב למעלה מה שמפורש בשיטה אחרונה. אמר רב עמרם לפי שאין למידין משיטה אחרונה. מפני שאין העדים יכולין לקרב חתימתן כל כך בסמוך לסוף השטר ומניחין ריוח בין השטר לחתימתן. ויכול אדם לזייף ולהוסיף בנתיים שיטה אחת. והילכך תקון רבנן לחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה לבלתי הכתב ביה דבר הצריך שהרי אם זייפוה והוסיפוה לאחר זמן אין אנו מפסידין כלום אם לא נלמוד הימנה. שהרי כבר כתוב כ"ז למעלה. וגם אם יזייפו ויוסיפו בשיטת חלק כאחר ענינו של שטר שבשיטה אחרות בין השטר לעדים לא מעלה ולא מוריד. שהרי אין למידין משיטה אחרונה. וכשאין כתוב בשטר שריר וקיים [מיירי]:

סימן רטו

כן נראה בעיני טעם הדבר ופירושו. ועיקר:

[**שם**]

הרחיק העדים שני שיטין מן הכתב פסול. האי דפי' בקונט' אם אין כתוב בו שריר וקיום. אין נראה לי שהרי אפי' במקושר אליבא דרב הונא אם הרחיק שני שיטין פסול דאיכא למיחש דילמא גאיז ליה לכשכתב שטרא כו' ויניח שם שני שיטין שהם חלק. והעדים שהן תחתיהן. ויכתוב בשיטה ראשונה כל מה שירצה ויחזור מענינו בשיטה שניה. אבל בשיטה אחת אין לחוש דהוא בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת פסול. הכי מוכח לקמן. ונראה לי דמשום האי טעמא נמי הוא דאמר הוא בשיטה א' ועדיו בשיטה אחרת פסול. דאל"כ היו יכולים להרחיק עדים מן הכתב אפי' שיטה אחת עכ"ל. הרחיק את העדים שני שיטין מן השטר פסול אם אין כתוב בו שריר וקיים. אפילו יש עדים שלא נוסף דבר זיוף בו מ"מ האי שטרא חספא בעלמא הוא שלא נעשה כתיקון חכמים. וכמלוה על פה דמיא. אלא ש"מ אין למידין משיטה אחרונ' הילכך הרחיק שני שיטין פסול שיכול לזייף שני שיטין ונלמוד מן הראשונה עכ"ל. ולקמן מפר' שיטה ומחצה. וגם שני שיטין שאמרו הן ואוירן או הן בלא אוירן הכל מפר' לקמן:

סימן רטז

כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל נראה לי כגיר' הספרים צריך שיכתוב ודין קיומיהון וה"פ צריך שיכתוב ומה שעל המחק תיבה פלו' או אות פלו' זה יהא קיומו. ויש לתמוה

ולהקשות על מה שנהגו עתה לקיים המחקין והתלויות דביני חטי בשיטה אחרונה סמוך לשריר וקיים. והלא יכול לבא לידי קלקול. שהרי בהלכה זו משמע שהרשות בידו אם רוצה לכתוב שריר וקיים אם רוצה בלא שריר וקיים שהרי לא תקנו שריר וקיים אלא בגט מקושר בלבד ואליבא דרב הונא ולר' ירמיה בר אבא אפי' במקושר לא תקנו. ומעתה יש לחוש לשמא לא כתב שריר וקיים בראשונה. וגם לא החזיר מענינו של שטר כשהעדים חתמו והרחיק שיטה אחת כמו שאמרו חכמים. ולאחר שחתמו העדים מחק למעלה מן השטר מה שרצה וחזר מענינו של שטר בשיטה שהניח חלקו בין הכתב לעדים. וקיים המחק באותה שיטה וכתב שריר וקיים. ועוד אין לך לימוד גדול מקיום המחק שאנו למידין משיטה אחרונה. ונר' למורי דהואיל שתקנו לחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה הרי הוא כמו שריר וקיים במקושר אליבא דרב הונא לפיכך אין לחוש שהרי אין לעדים לחתום עד שיראו אם חזר מענינו של שטר. ואח"כ יזייף אינו כלום כמו אחר שריר וקיים אליבא דרב הונא במקושר לעיל דמשמע דאינו יכול לזייף. וגם לשמא ימחוק ליכא למיחש שהמחק במקום חזרת השטר. וכשיעור חזרת השטר לא יהא מקויים. ומביא ראיה מהא דאמרי' בפ"ק דגיטין אמר רבא האי שטרא פרסאה דמסריה ניהליה באפי סהדי ישראל מגבי ביה מבני חדי כו'. והא בעינן צריך שיחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה כדמהדר. היינו משמע דמעכב אם לא יחזור. ואני אומר שאין ראיה משם דבגט אם לא יחזור מענינו אלא גופו של גט יהא גט בשיטה אחרונה ותנן אין למידין הימנו שהגט יהיה חסר שיטה אחת ופסול. ולשם הוא כמו שבכאן אומר וצריך שיחזור מענינו דעצה טובה קמ"ל שאם כתב גוף השטר גם בשיטה אחרונה ואין אנו למידין הימנה נמצא שבטל שטר אם גופו של שטר עומד בשיטה אחרונה. וזה שאמר בקונט' דהאי וצריך שיחזור מענינו של שטר וכו' דמיירי במקום שאין כתוב שריר וקיים אבל במקום שכתוב אין צריך לחזור לפי שאין למידין משיטה אחרונה. אין נראה לי דהואיל דאינו דוקא כתיבת שריר וקיים בגט פשוט אלא אם רצה אינו כותב. היכא דכתוב נמי אין מועיל שיכול לבא לידי זיוף. כמו שכתבתי למעלה דיש לחוש לשמא לא היה כתו' כו שריר וקיוס והניח שיטה אחת וחתם העדים בהרחקה שיטה אחת וזה אחר כך יזייף ויכתוב מה שירצה בשיטה חלק ויכתוב שריר וקיים. לפיכך אין למידין משיטה אחרונה אפילו היכא דכתב בה שריר וקיים:

[**שם ע"ב**]

הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב פסול פחות מיכן דהיינו שיטה ומחצה כשר. היו עדים חתומין וכו' פי' רבינו שמואל זצ"ל ה"ג בפר"ח היו עדים חתומין על על השטר

ונמצאו שנים הראשונים קרובים או פסולים תתקיים העדות בשאר. מסייע ליה לחזקיה דאמר מילאהו בקרובים כשר פי' אם היה בין הכתב לעדים חלק כשיעור בין שני שיטין ומילא מקום החלק בקרובים השטר ההוא כשר הוא ומקיימין אותו בשאר עדים שבו ולא נמצאו דברי חזקיה בפי' התלמוד. וי"ל בגט קרח מדברי חזקיה. ונראין דברי חזקיה כדברי ר' עקיבה דתנן במסכתא גיטין גט קרח הכל משלימין עליו כדברי ב"ש . ר' עקיבה אומר אין משלימין עליו אלא קרובים הראויין להעיד במקום אחר. כן פר"ח. ולי נראה לשון הראשון שסוף הברייתא דקתני היו עליו ארבעה או חמשה כו'. ודאי מעין תחילתו מיירי במילוי שני שיטין [הפוסלים את השטר כדקתני רישא ובא לומר שמילוי קרובים מכשירו והיינו דקאמר מסייע ליה לחזקיה דאיירי נמי במילוי שני שיטין] חלק דאי ברייתא בעלמא מיירי בלא מילוי שיטין ולאורויי [דין] עדים פסולים שתתקיים העדות בשאר ליתנייה במסכת מכות גבי פלוגתא דרבי ור' יוסי דפליגי התם בדיני ממונות אם תתקיים העדות בשאר אם לאו. וחזקיה אי בגט קרח מיירי מה צריך סיוע מן הברייתא. ממתני' דגיטין דבן ננס ור' עקיבה יכול לסייעו. וחזקיה מתני' אתא לאשמועינן בתמיה. ואל תתמה מזה החלק כי בהיותו השטר חלק פסול. ואם מלאהו בפסולין לעדות כשר. שהרי סוכה בהיות בה אויר ג' טפחים פסולה. ואם מילאהו בסכך פסול כגון בדבר המקבל טומאה הוכשרה הסוכה שאין סכך פסול אלא בד' טפחים:

סימן ריז

ורב יהודאי [גאון] נמי מוקי להאי דחזקיה בהלכות עדות שלו. כגון דהוה קרוב חתים ברישא כי היכי דלא תיקשי אדרב יהודה דאמר במסכת מכות אפי' בדיני ממונות נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטילה דהיכא דחתים קרוב ברישא מוכחא מילתא דלכבוד הוא דעבד ולא לעדות אחתמיה. ובהא כ"ע מודו. והכי תני בתוספתא שטר שחתמו עליו חמשה ונמצאו שלשה ראשונים קרובים או פסולים תתקיים העדות בשאר עכ"ל. וכן פי' רבינו ברוך זצ"ל מארץ יון דבמילוי ב' שיטין חלק מיירי. וכתב רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל נראה לי כדפירש בקונט' דדוקא שהן חתומין בתחילה בתוך המילוי שיהו נראין שלשם המלוי נכתבו ולא לשם עדות. אבל אם הן חתומים אחר הכשרים נר' שהשטר פסול. הואיל שאין לתלות חתימתן בשום דבר אחר כי אם לשום עדות. ומביא אני ראיה ממסכתא גיטין פ"ב איתמר אמר לעשרה כתבו גט לאשתי. א"ר יוחנן שנים משום עדים וכולם משום תנאי ורשב"ל אמר כולם משום עדים ומסקנא דהיכא דאמר כולכם פליגי. ואיכא בינייהו נמצא אחד קרוב או פסול. לר' יוחנן דאמר כולם משום עדים פסול. ולרשב"ל דאמר משום תנאי כשר. ומסיק אליבא דרשב"ל אי חתים

בתחילה קרוב או פסול אמרי לה כשר. ואמרי לה פסול. אמרי לה כשר דתנאי. ואמרי לה פסול אתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא. ונראה לי פי' דאתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא כלומר הואיל דאי אפשר בלא חתימתו של אותו קרוב. שהרי צריך לקיים התנאי אם יחתום בתחילה ועושה עצמו עיקר לחתום בתחילה. אתי לאיחלופי ולומר הקרובים כשרים בחתימת השטר ויכשירו השטר בחתימת קרובים. דלא דמי להתם למילאהו בקרובים שאיפשר להיות בלא חתימתו. דאי בכשרים מילאהו כ"ש דכשר. הכי מוכחא מילתא דאין לשם עדות נחתם אלא כדי למלאות ולא אתי לאיחלופי. ולא דמי נמי לגט קרח דיכול למלאות בקרובים. ולא חיישינן אי חתים בתחילה בין באמצע בין בסוף. דהתם נמי אפשר בלא חתימתו. ומוכחא מילתא דלא חתים לשם עדות אלא כדי למלאו' קשרים. ובכ"מ שיחתום בין קשרים מוכח שלמלאות בא ולא אתי לאיחלופי הרי מוכיח משם דבכל מקום שהקרוב חתום במקום שאינו יכול לתלות חתימתו בדבר אחר אלא לעדות שנפסל השטר בכך. כן נראה לי לפרש ואז כל ההלכות נוחות. ואיני יודע אם ר' עקיבה היה חולק בכאן כמו בגט קרח דאמ' אין משלימין עליו אלא קרובים הראויין להעיד עליו במקום אחר אבל עבד או גזלן לא. וא"כ הך ברייתא דלא כר"ע אתיא דקתני קרוב או פסול דהיינו גזלן עכ"ל. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל פי' מילאהו בקרובים שחתמו אלו קרובים במילוי שני שיטין:

[**דף קס"ג ע"א**]

(**אמר**) ר' שבתי משמיה דחזקיה אמר שני שיטין שאמרו כשיעור כתב ידי עדים שהוא יותר מכדי שיעור ידי סופר. מאי טעמא דכל דמזייף לאו לגבי סופר אזיל אולי לא יאבה ולא ישמע לו לאודועיה אנפשיה אלא עושה בצנעה בתוך ביתו ואינו יודע לכוין ידו בכתיבה דקה כמו סופר:

[**שם**]

איבעיא להו שני שיטין הן ואוירן שיהא כשיעור כתיבה דקה כמו סופר. השיטות חלק בנתיים אז נפסל. אבל בפחות מיכן אינו נפסל. או הן בלא אוירן. אמר רב נחמן בר יצחק מסתברא הן ואוירן. דאי ס"ד הן בלא אוירן למאי חזיא והלא יהא ניכר הזיוף לפי שצריך לכתוב אותיות דקות יותר משאר השטר כדי לתת חלק בין שיטה לשיטה. ואם יכתוב כתיבה גסה גם עתה ניכר הזיוף שאין חלק בינתיים כשאר השיטות שבשטר. רב יצחק בר אלעזר משמיה דחזקיה אמר כגון לך לך זה על גב זה כדי שאם יהו שני לך בשני השיטין זה בעליונה וזה בתחתונה צריך שלא יגע משך גובה הלמד של לך התחתון לתגיה דך' של לך העליון. דהא זימנין דמהנדזי בהדי הדדי ך' רשיטה העליונה

ול' דשיטה התחתונה. אלמא קסבר שני שיטין וארבעה אוירין. שני אוירות בין שני השיטין משום ך' דעליונה ול' דתחתונה ואויר' למעלה משיטה העליונה. בשביל גובה ל' של ך' העליונה ואויר למטה מן השניה בשביל ך' של לך התחתון. רב חייא בר אמי משמי' דעול' אמר כגון ל' מלמעלה וך' מלמטה. אלמא קסבר שני שיטין ושלשה אוירין. דבין שני השיטין די לנו באויר אחר שיכול לאמן את ידו וירחיק ראש הל' התחתונה מכנגד רגל הך' העליונה. רבבהו אמר כגון ברוך בן לוי בשיטה אחת. אלמא קסבר שני שיטין ושלשה אוירין. שני אוירין איכא הכא חד למעלה בשביל ל' דלוי וחד למטה בשביל ך' דברוך:

[**שם**]

אמר רב לא שנו שני שיטין דפסול אא"כ הרחיק בין העדים לשטר. אבל בין העדים לקיום הנקרא אשראתא אפי' טובא נמי כשר. מאי שנא בין עדים לשטר דילמא מזייף וכתיב בין עדים לאשראתא נמי מזייף וכתיב. דמטייט ליה בדיו ומלכלכם ואינו יכול לכתוב עוד שום זיוף. בין עדים לשטר נמי מטייט ליה. אמרי עדים אטיוטא חתימי ולא אעיקרו של שטר. בין עדים לשארא נמי אמרי בי דינא אטיוטא הוא דחתימי. בי דינא אטיוטא לא חתמי. וליחוש דילמא גייר ליה לעילאי ומחיק ליה לאטיוטא וכתיב מאי דבעי. וכתב הוא והלואתו ועדיו מזויין על המחק דאמר רב שטר הבא [הוא] ועדיו על המחק כשר דמה לי אם חתמו עדים על קלף חלק או על קלף שחור הואיל ואנו מכירין חתימת ידיהם. וגם העליון לא נמחק אלא פעם אחת כמו מקום שהעדים חתומין בו. וגם אשרתא אע"פ שאנו מכירין חתימת ידי עדים מלמעלה שעל המחק נסמוך על אשרתא שאחריו שמקיימות חתימת העדים. והילכך יכול למחוק אטיוטא ולזייף העדים:

[**שם ע"ב**]

קסבר רב כל כי האי גוונא אין מקיימין אותו מאשרתא שבו כל שטר שיש בו הנפק והוא ועדיו על המחק לא סמכי' אאשרתא ולא יתקיים אלא בהכרת ידי עדים הכתובה על המחק. ור' יוחנן אמר לא שנו אלא בין עדים לשטר אבל בין עדים לאשרתא אפי' שיטה אחת פסול ואע"ג דמטייט. מאי שנא בין עדים לאשרתא דילמא גאיז ליה לעילאה וכתב הוא ועדיו בשיטה אחת וקסבר ר' יוחנן שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת כשר דהיינו שטר שכולו כתוב בשיטה אחת וגם העדים חתומין באותה שיטה כשר ויכול לחתוך את העליון ויכתוב שטר ועדים שקרים באותה ואנו נסמוך אאשרתא לקיימו. אי הכי בין העדים לשטר נמי דילמ' גאיז ליה לעילאי וכתיב ביה מאי דבעי וחתימי סהדי. קסבר שטר הבא הוא בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחת פסול. וליחוש דילמא כתיב הוא ועדיו

בשיטה אחת ואמר אנא לרבות בעדים הוא דעבדי. קסבר כל כי האי גוונא אין מקיימין אותו מן עדים של מטה אלא מן העדים של מעלה:

סימן ריח

כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל מכאן אני מדייק שצריכין עדים להזהר כשחותמין שניהם זה בצד זה בשיטה אחת שלא יתחילו חתימתן אלא מתחילת הקלף שאם יתחילו מאמצעית הקלף איכא למיחש לזיופא כי האי גוונא דגאיז ליה מעילאי וכתיב בתחילת הקלף עד אמצעית של מקום העדים מאי דבעי והוה ליה הוא ועדיו בשיטה אחת. מיהו ה"מ היכא דחותמים שניהם זה בצד זה. אבל אם חותמין זה תחת זה בשני שיטין אז יש לחוש שאז יהיה הוא ועדיו בשיטה אחת ועד השני בשיטה אחרת וזה לא היה כשר ובני אדם אין זהירין בכך. וה"מ כשיבא מעשה לפני ב"ד שיש לפסול השטר בכך. וגם למו' נר' כך עכ"ל. ומו' שכתו' בו בכל מקו' באלו תוספותיו מבבא בתרא הוא ר"ת זצ"ל כי לפניו פי' אלו תוספו' שלפנייי:

[**דף קס"ד ע"א**]

גופא אמר רב שטר הבא הוא ועדיו על המחק כשר. וא"ת הלא חוזר ומוחק את השטר ויזייף וכותב וחתימי עדים. אינו דומה חתימת עדים שחתום על נמחק פעם אחת לנמחק שתי פעמים ויהיה ניכר הזיוף. וליחוש דילמא שדי דיו אמקום עדים מעיקרא ומחיק ליה דכי הדר ומחיק הוה לי' אידי ואידי נמחק שני פעמים. אמר אביי קסבר רב אין העדים חותמין על השטר אלא א"כ נמחק בפניהם. ואם יראה מקום חתימתן משונה במחיקה מן העליון לא יחתמו. מיתיבי הוא על הנייר ועדיו על המחק כשר. אם יש מכירין לחתימתם או שהיה כתב ידן יוצא ממקום אחר ואמאי ליחוש דילמא מחיק ליה וכתיב מאי דבעי דהוה ליה אידי ואידי נמחק פעם אחת. דכתיב הכי אנחנא סהדי חתימינן על מחקא ושטרא כתב על נייר דכתי' היכא אי לתתאי גאיז ליה אי לעילאי מחיק ליה. דכתיב בין סהדא לסהדא. אי הכי אימ' סיפא הוא על המחק ועדיו על הנייר פסול. אמאי וניכתבו הכי אנחנא סהדי חתימינן על הנייר ושטר על המחק. סוף סוף הדר מחיק וכתי' מאי דבעי. והא אמרת אינו דומה נמחק פעם אחת לנמחק שני פעמים ה"מ היכא דחתימי סהדי על המחקא. אבל הכא כיון דעל הנייר חתימי לא ידיע לייתי מגילתא אחריתי [ולמחוק ולדמי. לא דמי מחקא] דהא מגילתא [למחקא דהא מגילתא]. וליקבליה לחתימת ידיה בבי דינא ולימחוק ולידמי. אמר רב הושעיא אינו דומה נמחק בן יומו לנמחק בן שני פעמים . ולישהייה א"ר ירמיה חיישי' לב"ד טועין ולא ידעו לדקדק

כל כך לשהותו להכשיר שטר פסול. הילכך פסקוה למילתיה ופסלוה כל שטר שעל המחק ועדיו על הנייר:

סימן ריט

כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל וכן הילכתא שטר הבא הוא ועדיו על המחק כשר. הוא על המחק ועדיו על הנייר פסול. ואע"ג דכתבי סהדי אנחנו חתימנא על ניידרא ושטרא אמחקא סוף סוף מחיק ליה לשטרא וכתיב מה דבעי. הוא על הנייר ועדיו על המחק כשר כדאוקימנא וכדפרישית:

[**שם**]

מתני' ר' חנניה בן גמליאל אומר מקושר שכתבו עדיו מתוכו כשר מפני שיכול לעשותו פשוט:

[**שם ע"ב**]

אמר רב עמרם אמר רב משלש עבירות אין אדם [נצול] בכל יום. הרהור עבירה. ועיון תפלה. ולשון הרע. ומתמה לשון הרע ס"ד. אלא אימא אבק לשון הרע. כגון דאמר נורא בי פלניא. במסכת ערכין :

סימן רכ

כתב הרב ר' ברוך [בר] שמואל זצ"ל מארץ יון עיון תפלה שמחשב בדעתו אכוין בתפילתי כדי שיעשי לי רצוני ודומה למנסה בוראו. ולי אני המחבר נ"מ דרב ר' משולם בן הרב ר' דוד זצ"ל כי ר' שלמה מוינא פי' עיון תפלה היינו שמכוין בבקשותיו לצורך עצמו. כגון ברך עלינו את השנה הזאת רפאנו וכל כיוצא בזה הבקשות והתחינות שבשמונה עשרה. וכשמגיע לחתום בברכה בא"י רופא חולי עמו ישראל אז אינו חושש ומברך בלא כוונה. וזאת היא העבירה שמעיין בתפילה ומכוין לבו בבקשותיו לצורכו. ובברכה אינו מטריח על עצמו לכוין. וישר בעיני וההנה לי:

[**דף קס"ה ע"א**]

מתני' רשב"ג אומר דכל כמנהג המדינה. אמר רב אשי בארבא דנהיגי פשוט. ואמר ליה זיל ועביד לי פשוט ואזל ועבד ליה מקושר. קפידא. נהיגי מקושר ואמר ליה עביד לי מקושר ואזל ועבד ליה פשוט. קפידא. כי פליגי בארבא דנהיגי פשוט ומקושר ואמר ליה עביד לי פשוט ועבד ליה מקושר מר סבר קפידא ומר סבר מראה מקום הוא לו דהיינו רשב"ג. אמר אביי רשב"ג ור' שמעון ור' אלעזר כולהו סבירא להו מראה מקום הוא לו. רשב"ג הא דאמרן. ר' שמעון דתנן ר' שמעון אומר אם הטעה לשבח הרי זה מראה מקום. ר' אלעזר דתנן האשה שאמרה התקבל לי גיטי במקום פלו' וקבלו לה במקום אחר פסול ור' אלעזר מכשיר מר סבר קפידא ומר סבר מראה מקום הוא לו:

סימן רכא

כתב רבינו ברוך מארץ יון זצ"ל ולית הילכתא כחד מינייהו. מיהו לא קיימא לן דכי דלית הילכתא ככולהו שיטתא אלא יש פעמים שיטה שהיא הלכה ופירשתי במקום אחר:

[**שם**]

מתני' גט פשוט עדיו שנים. מקושר עדיו שלשה. פשוט שכתוב בו עד אחד. מקושר שכתוב בו שני עדים. שניהם פסולים. בשלמא מקושר שכתוב בו שני עדים אצטריך סד"א הואיל ובעלמא כשר ה"נ כשר. אלא פשוט שכתוב בו עד אחד פשיטא. אמר אביי לא נצרכא דאפילו עד בכתב ועד אחד מסייע ליה בעל פה ואתא מתניתין לאשמועינן דלא סמכינן אשטרא לטרוף מלקוחות. דשני עדים הכתובים בשטר מפקי ליה לקלא ואינו אלא כמלוה על פה לטרוף מבני חרי. וגם לוה יכול לומר פרעתי ולא יוכל המלוה לטעון היה לך לקרוע שטר שבידי דכיון דלא נעשה כתיקון חכמים לא חשבו הלוה ולא נזכר לשואלו למלוה. אמימר אכשר בעד אחד בכתב וכתב ידו מתקיים ממקום אחר בעדים ועד אחד בעל פה נמי מסהיד על אותה המלוה ואפי' לטרוף מלקוחות כאילו נחתם בו שני עדים. ועד אחד בכתב ועד אחד בעל פה מפקי לקלא טובא. אלא קשיא מתני'. הא קמ"ל דשנים במקושר כאחד בפשוט דמי מה התם פסולא דאוריית' אף הכא פסולא דאורייי':

[**שם ע"ב**]

תדע דשלחו חברייא לר' ירמיה עד אחד בכתב ועד אחד בעל פה מהו שיצטרפו. אליבא דת"ק דר' יהושע בן קרחה לא תיבעי לך השתא שנים בכתב ושנים בעל פה לא מצטרפי אם לא ראו שניה' ביחד את עדותן. כי תיבעי לך אליבא דר' יהושע בן קרחה שנים בכתב או שנים בעל פה הוא דמצטרפי אבל עד אחד בכתב ועד אחד על פה לא מצטרפי. או דילמא לא שנא. שלח להו אני איני כדיי שאתם שלחתם לי. אלא כך תלמידכם נוטה שיצטרפו. א"ל רב אשי לאמימר אנן הכי מתנינן לה ולא תיקשי מינה לאביי דאמר אין מצטרפין. שנים שהעיד אחד בב"ד זה ואחד בב"ד זה בזה אחר זה. מהו שיבא ב"ד זה אצל ב"ד זה ויצטרפו לצדף עדות ששמעו ויפסקו את הדין לפי העדות. אליבא דת"ק דר' נתן לא תיבעי לך דאפילו בחד בי דינא לא מצטרפי אלא כי תיבעי לך אליבא דר' נתן בחד בי דינא דמצטרפין אבל בתרי בי דינא לא מצטרפי או דילמא לא שנא. שלח להו אני איני כדיי שאתם שלחתם לי אלא כך דעת תלמידכם נוטה שיצטרפו. ונראה בעיני אני המחבר דהלכה כאביי דעד אחד בכתב ועד אחד בעל פה לא מצטרפי הואיל ורב אשי קאי כוותיה וקיימא לן נמי כדתני רב אשי. הילכך שנים שהעידו אחד בב"ד זה

ואחד בב"ד זה. ב"ד זה בא אצל ב"ד זה ומצטרפין ופוסקין את הדין. כתב רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל לא נצרכא דאפי' עד אחד בכתב ועד אחד בעל פה. אין נראה לי פי' הקונ' דפי' לגבות מלקוחות אבל מבני חרי גבי. אלא אפי' מבני חרי לא גבי דאין זה חשוב עד בכתב. דהואיל שאינו מעיד על פה אלא שאומר זה כתב ידי זהו מפיהם ולא מפי כתבם. שהרי לא חתם בשטר כדרך החותמין ואין חתימתן חתימ' לכלום אלא ככותב עדותו על השטר ואינו זוכרה מעצמו דמי שאינו מעיד דמפיהם ולא מפי כתבם. ואמימר דאכשר לא יתכן לפרש מן הלקוחות. דהיכן מצינו בעד אחד בעל פה לגבות ממשעבדי אלא מכשר למיגבי מבני חרי ואפילו בזה יש לתמוה עכ"ל. ולי אני המחבר נראה בעיני שרבי' שמואל זצ"ל מודה בזה דהיכא שאין כתב ידו של עד מתקיים ממקום אחר דלאביי אפי' מבני חרי לא גבי דמאי דמכשר אמימר פסיל אביי ואמימר לא מכשר אלא היכא שכתב ידו מתקיים ממקום אחר שאז גבי ממשעבדי ולאביי ממשעבדי לא גבי. אבל מבני חרי גבי. אבל היכא שכתב ידו אינו מתקיים ממקום אחר אלא הוא אומר זה כתב ידי הכי נמי דלאביי אפי' מבני חרי לא גבי. כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל מהו שיבא ב"ד זה אצל ב"ד אחר ויצטרפו. ואין כאן עד מפי עד. שזה כל עד ועד נתקבל בב"ד הוא. וב"ד יכולים לסמוך על ב"ד אחר ולדון על פי אשר ישמעו איך העיד העד לפניהם. ומכאן היא הראיה למה שנוהגין להיות מקבלין עדות בפני שלשה עכ"ל. וכן כתב רבי' שמואל זצ"ל כדברי רבינא:

[**שם**]

מר בר רב חייא אמר הכי שלחו ליה שנים שהעידו בב"ד זה וחזרו והעידו בב"ד אחר מהו שיבא אחד מכל ב"ד וב"ד ויצטרפו. אליבא דר' נתן לא תיבעי לך דהשתא עדים מצטרפי ב"ד מבעיא. אלא כי תיבעי לך אליבא דת"ק דר' נתן עדים הוא דלא מצטרפי אבל דייני מצטרפי. או דילמא לא שנא. שלח להו אני איני כדיי ששלחתם לי. אלא כך דעת תלמידכם נוטה שיצטרפו:

סימן רכב

וכן הלכה דמצטרפי. דהא אליבא דר' נתן פשיטא לן דמצטרפי. וקיימא לן כר' נתן כדפרי' בסנהדרין . וכן פסק רבי' יצחק אלפס זצ"ל. אבל עד ודיין לא מצטרפי. דהכי גרסינן פרק האשה שנתארמלה דמאי דקא מסהיד סהדא לא קא מסהיד דיינא. ומאי דקא מסהיד דיינא לא קא מסהיד סהדא. וכתב רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל אבל הא לא מיבעיא ליה אם אחד העיד בב"ד זה ואחד בב"ד זה שלא יבא אחד מב"ד זה ואחד מב"ד זה ויצטרפו.

דאין זה יכול לסמוך על חבירו כך שיגיד כך העיד אותו העד בפנינו דהואיל שהוא יחיד חשיב כמו עד מפי עד. עכ"ל:

[**שם**]

רבינא אמר הכי שלחו ליה שלשה שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהם לאחר שהעידו העדים על חתימת ידם בפני השלשה. ואין קיום שטרות אלא בשלשה דבעי' ב"ד לקבל עדות העדים צריכי למיכתב במותב תלתא הוינא וחד ליתוהי או לא. שלח להו כך אני איני כדיי שאתם שלחתם לי אלא כך דעת תלמידכם נוטה צריכי למיכתב במותב תלתא הוינא וחד ליתוהי:

סימן רכג

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וכן הילכתא:

[**שם**]

מתני' כתוב בו בשטר מלוה זוזין מאה דאינון סלעין עשרין אין לו למלוה אלא עשרין סלעין. אע"פ שמאה זוזין הם כ"ה סלעים. יש לפרש זוזין מאה גרועין וחסירין שאינם אלא כ' סלעים דיד בעל השטר על התחתונה שהמוציא מחבירו עליו הראיה. זוזי מאה דאינון סילעין תלתין אין לו אלא מנה דהיינו כ"ה סלעים. שיש לפרש כך זוזין מאה דאינון תלתין סילעין קלין שאין שוים אלא כ"ה סלעין דיד בעל השטר על התחתונה. כסף זוזי דאינון ונמתק המנין שאחר דאינון. אין פחות משנים דרכונות. [כסף סלעין] דאינון ונמחק המנין שאחר דאינון. אין פחות משנים פי' דרכונות שם מטבע אחד נקרא דרכון והם דרכמונות בספר עזרא:

סימן רכד

כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל מיכן שהמחק שאין כתוב עליו כלום אינו פוסל את השטר (אפי' אינו פוסל את השטר) אפילו אינו מקויים והוא שהיה נקרא יפה תיבה אצל תיבה שאינה מעכב קריאת השטר המחק שבנתיים. או אפי' מעכב כמו בכאן דאינון ונמחק. אם נוכל לתלות מה שהיה כתוב ונמחק בדבר שאין בו פסול כל השטר כולו לא פסלינן. והכל לפי הענין שיתראה לפני ב"ד. עכ"ל:

[**שם**]

שטר שכתוב בו כסף לוה פלו' מפלו' אין פחות מדינר כסף. כתוב בו כסף דינרין או דינרין כסף אין פחות משני דינרין כסף דהכי משמע כסף שני דינרין לוה פלו'. כתוב בו כסף בדינרי אין פחות משני דינרי זהב דהכי משמע כסף לוה פלו' מפלו' שוה שני דינרי של זהב. אמר מר כסף אין פחות מדינר כסף. ואימא נסכא א"ר אלעזר דכתב ביה מטבע. ואימא פריטי אמר רב פפא באתרא דלא סגו פריטי דכספא. ת"ר זהב אין פחות מדינר

זהב. זהב דינר או דינרי זהב אין פחות מב' דינרי זהב. זהב בדינרין אין פחות מבשני דינרין כסף זהב. שאותו זהב שלוה הימנו שוה ב' דינ' כסף. אמר מר זהב אין פחות מדינר זהב. אימא נסכא א"ר אלעזר דכתב ביה מטבע. ואימא פריטי. פריטי דדהבא לא עבדי אינשי. זהב בדינרין אין פחות משני דינרי כסף. אימ' דהבא פריכא בתרי דינא דהבא. אמר אביי יד בעל השטר על התחתונה. אי הכי רישא נמי אמר רב אשי רישא דכתב דינרין וסיפא דכתב דינר . ודינרין משמע של כסף:

[**דף קס"ו ע"א**]

מתני' כתב בו בשטר מלמעלה מנה ומלמטה מאתים כשכופל דבריו בשטד מאתים. מלמעלה מאתים ומלמטה מנה הכל הולך אחר התחתון אלא שלא יהא כתוב בשיטה אחרונה. וא"כ למה כותבין את העליון הואיל ובסוף דבר חוזר וכופל את דבריו כעין שכותבין ושונין אחריות ממון זה כך וכך קבלתי עלי ועל ירתאי בתראי שאם תמחק אות אחת מן התחתון ילמד מן העליון:

סימן רכה

כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל ותימא אמאי לא חיישי' לשמא ימחוק מנה של מטה. ונראה דכי האי גוונא מחק היה פוסל כל השטר כולו דהיה לחוש שמא לא היה כי אם דינר אחד כתוב לפיכך אין לחוש למחק שאם היה מוחק היה פוסל את כולו עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

ת"ר ילמד תחתון מעליון באות אחת שחסר מתחתון. כגון חנן מחנני וענן מעננ'. אבל לא בשני אותיות כגון חן מחנני ען מעננ'. דכולי האי ודאי לא ילפינן מעליון ששתי אותיות לא חסר הסופר ונתן הממון למי ששמו כן כמו שכתוב בתחתון. אמר רב פפא פשיטא לי היה כתוב מלמעלה ספל הפקיד פלו' ביד פלוני אי מכר לפלוני כמו ספל אדירים. וקפל מלמטה פי' טלית שראוי לקפול הכל הולך אחר התחתון:

[**שם**]

בעי רב פפא קפל מלמעלה וספל מלמטה מי חיישי' שחסר רגלה של קוף ונעשית סמך ובהא נמי ילמד מעליון תיקו. וה"ה לכל כלים דעלמא דילפינן מתחתון. ופי' רבי' שמואל זצ"ל תיקו והמוציא מחבירו עליו הראיה. וכיון דמספקא דינא לב"ד היאך יוציאו מיד המחזיק ולא דמי לממון המוטל בספק דקיימא לן חולקין. דהתם עיקר המעשה אין ידוע לנו היאך היה. כגון שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה וכגון נפל הבית עליו ועל אמו . הילכך פוסקים להם ב"ד את הדין שיחלוקו. אבל כל מקום שעלתה ההלכה

בתיקו הואיל ואין הדיינין יודעין לפסוק את הדין יהו שותקין. והמחזיק יחזיק כמה שבידו. עכ"ל:

סימן רכו

רבינו יצחק אלפס זצ"ל פי' ספל סאה קפל קביל ופלגא. ותו פי' מענין תיקו באלו מציאות ובהמפקיד:

[**שם**]

ההוא שטרא דהוה כתב ביה שית מאה וזוזא. שלחה רב משרשיא קמיה דאביי שית מאה אסתירי וזוזא. פי' אסתירי סלעים. או דילמא שית מאה זוזי וזוזא או דילמא שית מאה פריטי וזוזא. א"ל דל פריטי דלא כתבי אינשי בשטר אסוכי מסכי להו ומשרו להו זוזי פי' סוכמים אותן בדינר במקום קצב פרוטות כותבין דינר. מאי אמרת שית מאה זוזי וזוזא. או שית מאה איסתירי וזוזא יד בעל השטר על התחתונה:

[**דף קס"ז ע"א**]

אמר אביי מתלתא עד עשרה לא ליכתוב איניש בסוף שיטה. דילמא מזייף לתלת תלתין ולארבע ארבעין ולחמש חמשין וכן עד לעשר עשרין. אבל אחד עשר לא יכול לזייפו דצריך למיכתב אחד ועשרים וכי כתיב בין אחד עשר וי"ו ונראה רחוק ומינכר. ואי איתרמי ארבעה או חמשה בסוף שיטה ליהדר וליכתביה להאי סכומא עד דמתרמי ליה באמצע השיטה ראפי' אם זייף למעלה וכתב עשרין אין למידין אלא מן התחתון כדאמר במתני'. ההוא דהוה כתיב ביה תילתא בפרדיסא. כך היה כתוב בשטר זבינת לפלו' בגינתא ראית לי תילתא בפרדיסא. אזל לוקח מחקיה לגביה רבית מיכן ומיכן ושווי ופרדיסא וא"ל מכרת לי תילתא דגינתא וכל הפרדס כולו והא שטרא אתא לקמיה דאביי א"ל אמאי רווח ליה עלמא כולי האי כפתיה ואודי:

סימן רכז

כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל אין לפרש כפתיה ממש אלא כפתיה במילי שתפסו בדברים עד שלא היה בו כח לכפור עכ"ל. ההוא שטרא דהוה כתיב ביה בפנינו קנה פלוני מנת ראובן ושמעון אחי. כלו' חלק קרקע שיש לשני אחים. והוה להו חד אחא ששמו אחי והוה ליה מנתא בהדייהו ואזל הלוקח ושדא ביה ו' ושויה ואחי והוה טעין דמנתא דתלתא זבן. אתא לקמיה דאביי א"ל אמאי דחיק ליה עלמא להאי כולי האי כפתיה ואודי:

[**שם**]

אמר אביי האי מאן דמחוי חתימת ידיה בבי דינא לא ליהוי בסוף מגילתא. כי ההיא דפ' האשה שנתארמל' כגון ראובן ושמעון שהיו חתומין בשטר ומת שמעון ואין מי מכיר

חתימת שמעון אלא ראובן ואחד מן השוק. ואמ' התם שיכתוב ראובן כתב ידו וישליכהו לב"ד וב"ד מקיימין חתימת יד ראובן הכותב בשטר מכתב ידו שהשליך בב"ד ובאין ראובן ואחד מן השוק ומעידין על חתימת שמעון. והיינו דקאמר אביי דלא ליחוי בסוף מגילת' דילמא משכח ליה אינש דלא מעלי וכתיב ביה דמסיק ביה. ויכתוב בחלק של מעלה בחתימתו אני החתום לויתי מפלו' כך וכך ממון. ותנן הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין. והיינו חתימת ידו כדתנן כתב סופר ועד כשר. וא"ר חתם סופר שנינו:

סימן רכח

וכתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל אבל להא לא חיישׁ אם יכתוב בסוף שיטה שמא יכתוב אצלו מראש השיטה אני לויתי מפלוני מנה. והוא יהיה חתום בסוף שיטה. דמשמע לי' הא דתנן הוציא עליו כתב ידו כו' דוקא שחתם למטה כעין חתימת העדים. מיהו אם כתב בכתב ידו אני פלו' לויתי מפלו' היינו ההיא דכתובות דפ' הנושא איתמר האומר לחבירו חייב אני לך מנה ר' יוחנן אמר חייב רשב"ל אמר פטור ומוקמינן ליה בשטרא. והתם משמע אפי' לוה הימנו משתעבד' בכתיבה. עכ"ל:

[**שם**]

מתני' כותבין גט לאיש וחותמין אע"פ שאין אשתו עמו ונותנין לו והוא יגרש בו את אשתו כשירצה. ושובר לאשה שיהיה מזומן בידה שכשיתן לה הבעל כתובתה תתן לו השובר ובלבד שיהו מכירין. אמר רב ספרא הכי אמר רב שיהו מכירין שם האיש והאשה בגט שם האיש והאשה בשובר:

[**שם ע"ב**]

אמר רב אחא בר אדא אמר רב שני יוסף בן שמעון הדרין בעיר אחת אין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה וזה בפני זה. ופרכי' אמתני' למה כותבין שום גט לשום אדם אע"פ שמכירין שמו. והלא איכא למיחש שמא ראובן בן יעקב מעיר אחרת בא לכאן והיה שמו שמעון. ועתה הרגיל והחזיק שיקראו לו כאן ראובן לפי שרוצה לגרש אשת ראובן בן יעקב שבמקום פ'. אמר להו רב הונא בר חיננא הכי אמר רב כל שהוחזק שמו בעיר שלשים יום אין חוששין לו. דכל כך זמן מרובה לא היה מחליף שמו פן יוודע הדבר. לא איתחזק מאי. אמר אביי כגון דקרו ליה ועני. רב זביד אמר רמאה ברמאותיה ידע וזהיר לענות הילכך אין תנה עד דליתחזק. ההוא תברא דהוה חתים עליה רב ירמיה בר אבא לאחר זמן אתאי ההיא איתתא לקמן לתבוע כתובתה ואמרה ליה לאו אנא הואי אותה אשה שאתה אומר שחתמת על שוברה דשמא אשה אחרת היתה ששמה כשמי ושם

בעלה כשם בעלי. אבל אני לא התקבלתי כתובתי. עדיין אמ' לה אף אנא אמרי לסהדי החתומים עמי על השובר שאינך אותה האשה שחתמנו על שוברה והדין עמה. והם השיבו לי שטעיתי במה שנשתנה והוחלף קולה. והדין עמהם וכבר התקבלת כתובתך ואמרו לה מיקשא קשה לי הזקינה ובגר קולה נשתנה ונעשה קולה עבה:

[**דף קס"ח ע"א**]

אמר אביי אע"ג דאמור רבנן כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. צורבא מרבנן כגון רב ירמיה לאו אורחיה למידק ולהכיר בנשים כל כך. והגדה קמייתא דלאו איהי לאו כלום היא ולא מיקרי חוזר ומגיד במה שאמר לבסוף את היא אלא שנשתנה קולך. כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל אנא נמי אמרי להו סהדי כו'. כלומר גם כמו כן היה נראה לי כדבריך והייתי אומר לעדים שלא היית את. והם הטעוני כו'. אע"ג דאמור רבנן כיון שהגיד כו'. נראה לי שהוא היה רוצה לחזור בו במה שהעיד עם העדים שהיא היא מפני שהיו נראין דבריה אמת. ואהא אמר אביי דיכול לחזור בו ואינו חוזר ומגיד שכמו כן נותן אמתלא לדבריו דמה שהעיד בשביל שהטעוהו חביריו שסמך על דבריהם. לפי שצורבא מרבנן היה ולא דקדק יפה לסמוך על עצמו וסמך עליהם ועתה יודע שבטעות העיד עליה וכגון שלא היה כתב ידן יוצא ממקום אחר והיו נאמנין לבטל חתימתן. אבל לפי' הקונט' מהו כיון שהגיד שהרי הוא משמע שהוא העיד כמו שאמרו לו העדים. עכ"ל:

סימן רכט

ורבינו אליקום זצ"ל פי' כדברי רבינו שמואל זצ"ל. וכן נראה האמת דלא מסתבר כלל לומר דצורבא מרבנן אין דרכו לדקדק יפה בעדות וסומך על האחרים. ההוא תברא דהוה חתים עליה רב ירמיה בר אבא אתיא לקמיה אמר ליה לאו אנא הואי א"ל איברא את הוית. אמר אביי אע"ג דאמור רבנן צורבא מרבנן לאו אורחיה למידק כיון דדק דק:

[**שם**]

מתני' כותבין גט לאיש וכו' והבעל נותן שכר. מאי טעמא דאמר קרא וכתב ונתן. והאידנא דלא עבדינן הכי שדיוה רבנן אאשה כי היכי דלא לישהייה בשביל השכר שאינו רוצה ליתן ותיענן:

[**שם**]

מתני' כותבין שטר ללוה אע"פ וכו' להיות מזומן בידו לתת למלוה כשילוה לו מעות אע"פ שאין מלוה עמו. והלוה נותן שכר שהרי כל הנאה שלו. פשיטא לא נצרכא דעבד ביה עיסקא מעות למחצית שכר. ופ"ק דב"מ מיפרשא מתני':

[**שם**]

מתני' כותבין שטר למוכר אע"פ שאין לוקח עמו. ואין כותבין ללוקח עד שיהא מוכר עמו והלוקח נותן שכר. פשיטא במוכר שדהו מפני רעתה מס גדול שבה או רחוקה. וסד"א יתן הוא השוכר דרווחא דידיה הוא קמ"ל דלעולם לוקח נותן שכר דהנאה דידיה הוא כדכתיב הקונה אל ישמח והמוכר אל יתאבל. וכדאמרי אינשי זבנת קנית. זבין אוביד:

[**שם**]

מתני' אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהם והחתן נותן שכר. פי' רבינו שמואל זצ"ל מפרש באלו מגלחין שטרי פסיקתא כדרב גידל כמה אתה נותן לבנך כך וכך כו'. אלא מדעת שניהם אבי חתן ואבי כלה. ונישואין כתובה. פשיטא לא צריכא ואפי' צורבא מרבנן החתן. סד"א הוא יתן כל השכר שהרי משיא בתו לתלמיד חכם קמ"ל:

סימן רל

ורבינו אליקום זצ"ל כתב סד"א דכיון דצורבא מרבנן הוא תתרצה בהנהו קידושין כשיגיעו לידה. קמ"ל דאפי' הכי אין כותבין אלא מדעת שניהם. רוצה לפ' דבשטר קדושין ממש מיידי. ואתיא לי בגמגום. דאי כבר נתקדשה בעדים אפילו צווחת אמאי לא יכתבו. ואי עדיין לא נתקדשה היאך יכתבו שטר קידושין והיא לא נתקדשה:

[**שם**]

מתני' אין כותבין שטרי אריסות שמקבל שדה למחצה לשליש ולרביע. וקבלנות דהיינו חכירות כך וכך כורין לשנה אלא מדעת שניהם והמקבל נותן שכר. פשיטא. לא צריכא בבורה שצריך להובירה שנה או שנתיים ואין ריוח עתה למקבל:

סימן רלא

רבינו אליקום זצ"ל פי' בבורה שהיתה בורה מזמן גדול. מהו דתימא ריוח דהנותן הוא שמתקן שדהו והוא יתן קמ"ל דלא:

[**שם**]

מתני' אין כותבין שטרי בירורין וכל מעשה ב"ד כגון אדרכתא אלא מדעת שניהם. ושניהם נותנים שכר בשטרי בירורין. רשב"ג אומר לשניהם כותבין העדים שטרי טענות שנים לזה בעצמו ולזה בעצמו. מאי שטרי בירורין. הכי תרגימו שטרי טענתא. שני סופרי הדיינין היו כותבין טענות אנשי הריב כדי שלא יהו טוענין וחוזרין וטוענין ועל פי אותן טענות פסוקין הדיינין את דינם. רב ירמיה בר אבא אומר זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחר והיו כותבין בשטר זה פלוני בירר לו דיין פלוני וזה פלוני בירר לו דיין פלוני:

סימן רלב

פי' רבינו אליקום זצ"ל ולהכי כותבין שאם יתחייב האחד שלא יכול לומר אני לא קיבלתי עלי פלוני להיות ב"ד. משמע דוקא לאחר שדנוהו ונתחייב לא מצי הדר ביה אבל קודם שדנוהו מצי למימר הדרי ביה מזה שבירותי . ולא נהירא לי אלא מיד כשבירר אותו ובירכוהו לישב בדין וקיבל הברכה שוב אינו יכול לחזור בו לא בעל הדין ולא הדיין דכיון דקיבל הברכה ולא אמר קודם הברכה איני רוצה לדון אותם ושוב לא מצי הדר ביה לא בעל דין כדפרי' בתחילת זה בורר ולא הדיין שנתברך. והכי מוכח לשון רבינו ברוך מארץ יון זצ"ל שכתב זה בורר לו אחד כו' כלומר של דיינין המבוררין שנתרצו בהם לדון והעידו על עצמן בכך עכ"ל. משמע שהדיינין כותבין שטר על עצמן שנתחייבו לדון ולא יוכלו לומר לא קבלנו על עצמינו לדון. תניא בתוספא כותבין אונקליסא שלא מדעת המלוה. אבל אין כותבין אלא מדעת הלוה:

[**שם**]

מתני' מי שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו. המלוה והלוה מסרוהו ביד שליש שהרי טורח היה להם לכתוב שוברו וסמכו על השליש ואמ' לו אם לא נתתי לו מיכן עד יום פלו' תן לו שטרו. הגיע זמן ולא נתן לו ר' יוסי אומר יתן ר' יהודה אומר לא יתן. במאי קמיפלגי ר' יוסי סבר אסמכתא קניא. ור' יהודה סבר אסמכתא לא קניא. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה הלכה כר' יוסי. כי אתו לקמיה דר' אמי אמר להו וכי מאחר שר' יהודה מלמדינן פעם ראשונה ושניה הלכה כר' יוסי. אני מה אעשה היאך אומר דלא קניא. ואין הלכה כר' יוסי. פי' רבי' שמואל זצ"ל ופסיק תלמודא אין הלכה כר' יוסי אע"פ שנמקו עמו דאסמכתא לא קניא. אלא א"כ קנו מיניה בב"ד חשוב בדלא אניס כדאמרינן בנדרים עכ"ל:

סימן רלג

כתב רבינו יצחק בר אברהם זצ"ל ה"ג אמר רבה בר אבוה אמר רב אין הלכה כר' יוסי והכי מוכח בנדרים בפ' ארבעה נדרים ור' יוחנן פליג עליה דרב. ואין הלכה כר' יוסי תלמודא פסיק ואין להקשות מנדרים דפסקי' והילכתא אסמכת' דהתם כדמפר' והוא דלא אניס וכגון דקנו מיניה בב"ד. והכא לא מיירי אלא בקנו בעדים בלא ב"ד. עכ"ל:

[**שם**]

מתני' מי שנמחק שטר חובו מעצמו שנטשטש או נפלו עליו מים ונמחק שהיה כתוב בו ביום פלו' ופלו' היו עדיו שהיו חתומים בו מעמיד עליו עדים היודעים מאימתי נכתב ומה היה כתוב בו ובא לפני ב"ד והם עושין לו קיום לפני ב"ד וכותבין לו כל מה שהיה כתוב באותו השטר הזמן והמעות וכותבין לו איש פ' בן איש פלו' נמחק שטר חובו ביום

פלו' ופלו' ופלוני עדיו כל זה כותבין (אלו זה כותבין) אלו המקיימין. ואחר כך חותמין את שמותן בסוף. ורבינו אליקום זצ"ל פי' והן ב"ד עושים לו קיום שיכתבו על גבי אותו שטר מחק איש פלו' כו' רוצה לומר שבית דין מקבלין וכותבין הם ולא עדים. וכן פי' רבינו ברוך זצ"ל מארץ יון והן ב"ד עושין לו קיום:

[**שם ע"ב**]

ת"ר איזהו קיומו [במותב תלתא הוינא] אנו פלו' ופלו' [ופלו'] הוציא פלו' בן פלו' שטר חובו מחוק לפנינו ביום פלו' ופלו' עדיו. אם כתוב בו הוזקקנו לעדותם של עדים שעמדו אלו ב"ד המקיימין וחקרו העדים החתומים בו להעיד על חתימתן. ומצאו דבריהם מכוונים גובה מזמן ראשון הכתוב בשטר. ואין צריך ראיה אחרת. ואם לאו צריך להביא ראיה על הזמן ועל סכום מעות. ועל כל מה שהיה כתוב בשטר. נקרע פסול נתקרע כשר נמחק או נטשטש אם רישומן ניכר כשר. היכי דמי נתקרע היכי דמי נקרע אמר רב יהודה אמר רב נקרע קרע של ב"ד נתקרע קרע שאינו של ב"ד. והיכי דמי קרע של ב"ד אמר רב יהודה אמר רב מקום עדים ומקום הזמן ומקום התורף. אביי אמר שתי וערב.

סימן רלד

וכן הלכה כאביי. כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל אביי אמר שתי וערב ואפי' אינו במקום עדים והזמן. ואם לא יהיה שתי וערב אפי' נקרע מקום עדים והזמן והתורף לא הוי קרע ב"ד לאביי. עכ"ל:

[**שם**]

ת"ר מי שבא ואמר אבד שטר חובי וכתב לו אחר תחתיו ככל הכתוב בראשון ואין לו עדים שאבד ממנו. אפי' שבאו עדים ואמרו אנחנו כתבנו וחתמנו ונתנו לו. דליכא למיחש שמא כתב ללוות ולא לוה היה כותבין לו שטר אחר דשמא לא אבד הראשון אי נמי דילמא חזר ומצא וטריף והדר טריף. בד"א בשטרי הלואה אבל שטרי מקח וממכר אם אמרו עדים כתבנו וחתמנו ונתננו לו כותבין לו אחר חוץ מאחריות שבו מאחר שאמת הדבר שזה קרקע קנוי לו ובעדים והוא ירא פן ישתקע הדבר ויערערו עליו שלא כדין כותבין לו שטר מקח בלא אחריות:

[**דף קס"ט ע"א**]

רשב"ג אומר אף שטרי מקח וממכר אין כותבין דסבירא ליה אותיות נקנות במסירה כדלקמן גבי מתנה. וחיישינן דילמא לאחר שכתבו ונתנו לו שטר המכירה החזיר אותו לוקח זה למוכר את השטר וחזר לו מקחו. כדאמ' גבי מתנה חזרה מתנתו:

סימן רלה

רבינו ברוך זצ"ל. וכן רבינו יצחק אלפס זצ"ל שניהם פסקו הלכה כת"ק. מאי טעמא אין כותבין לו אחריות אמר רב ספרא לפי שאין כותבין שני שטרות על שדה אחת. דילמא אתי בעל חוב וטריף לה להא שדה שאבד שטרו שהיה לו על שדה זו וכתבו לו שטר אחר עליה. וכיון דנטרפה מידו אזיל בהאי שטרא דכתבו ליה וטריף ללקוחות שקנה אחר שקנה הוא ויעשה קינוניא עם בעל חוב שנטרפה ממנו. ויאמר לו שוף לי דאיקום בה כלומר אל תערער עלי עתה כלום עד שיתיישן הדבר והדר תא וערער עלי זימנא אחריתי ועביר הכי ובתר זמן מערער עליה וטריף ליה מיניה והדר אזיל הקונה שאמר אבד שטרי וכתבו לו אחר. ומפיק ליה להוא שטרא שכתבו לו על שדה זו ואזיל [בעל] חוב וטריף ליה ללקוחות ופריך וכיון דקרעתיה לשטרא דמלוה בזימנא קמייתא במאי אתי השתא וטריף. לא צריכא דקא אתי מכח אבהתי לכך אין כותבין שני שטרות דחיישינן דילמא לאו בכח הלואה יבא ויטרוף אלא יבא ויטרוף כי זו השדה גזלה מאבותיי זה שמכרה לך. והביא עדים כי זו שדה של אבותיו כי המוכר שמכרה לזה גזלה מאבותיו והוציאה מידו והעמידוה ביד המערער וכתבו ללוקח שנטרפה מידו יש לו רשות לטרוף הלקוחות דלקנו קרקע מן המוכר שמכר שדה הגזולה. והלך וטרף וקרע שטר המקנה שבידו ועשה קינוניא הלוקח עם הנגזל שלקח השדה מידו. ואמר ליה שוף לי ועשה כך ואחר ד' וה' שנים עוד בא הנגזל והביא עדים כי שדה זו גזלה המוכר הזה ומכרה לזה וטורפה מידו וחזר הלוקח בשטר השני שכתבו לו. בעת שאמר אבד שטרי וטרף בו פעם אחרת לפיכך א"ר ספרא אין כותבין שני שטרות על שדה אחת:

[**שם ע"ב**]

אמר מר חוץ מאחריות שבו. היכי כתבינן האי שטרא להעיד שהשדה קנוי בידו אך שלא יגבה בו לא ממשעבדי ולא מבני חרי דחיישינן דילמא שטרו הראשון עדיין הוא בידו. אמר רב נחמן דכתבי הכי שטרא דנן לא למיגבי ביה לא מבני חרי ולא ממשעבדי אלא כי היכי דתיקום ארעא שלא יוכל המוכר לטעון לא מכרתיו לך מעולם. אמר רפרם זאת אומרת אחריות טעות סופר הוא. טעמא דכתב ליה הכי הא לא כתב ליה הכי נכי. אמר רב אשי לאו טעות סופר הוא. מאי חוץ מאחריות שבו. דלא כתב ביה אחריות. ורב נחמן לא קא מתרץ שפיר. משמע דרב אשי סבר דבשטרי מקח וממכר לאו טעות סופר הוא. ורבינו ברוך זצ"ל מארץ יון פסק כרב אשי. א"כ ליתא לדרבא דפסיק בפ"ק דבבא מציעא דאחריות טעות סופר בין בשטרי הלואה בין בשטרי מקח וממכר. מיהו בפי' רבינו אליקום זצ"ל כתוב כך. רב אשי אמר לעולם אחריות לאו טעות סופר הוא וכו'

ומשמע דלא אתא רב אשי כי אם לדחות דיוקא דרפרם. וכן כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל רב אשי אמר לעולם אחריות לאו טעות סופר הוא וכו' ומשמע דלא אתא כלומר דלא תידוק מהאי לישנא דצריך לכתוב בשטר חוץ מאחריות שבו. אלא מאי חוץ מאחריות שבו דלא ניכתוב ביה אחריו' עכ"ל. ולפי זה איתיה לפיסקיה דרבא רפ"ק דבבא מציעא. מיהו ממה שפי' רבינו שמואל זצ"ל כדברי רב אשי. ורב נחמן לא קא מתרץ שפי' אי רב אשי סבר דטעות סופר הוא על כרחין לא מיתרצא מתניתין אלא כרב נחמן. ואדרבה שפיר תריץ. אלא משמע דפליג לגמרי:

סימן רלו

ורבינו יצחק אלפס זצ"ל לא הזכיר דברי רב אשי אלא דברי רב נחמן אלמא כרב נחמן סבירא ליה:

[**שם**]

ההיא איתתא דיהבה זוזי להההוא גברא למיזבן לה אדעא. אזל זבן לה שלא באחריות אתאי לקמיה דרב נחמן אמרה ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי א"ל זיל זבנה את מן המוכר שלא באחריות והדר את וזבנה באחריות וכתוב לה השטר בשמך:

סימן רלז

כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל איני יודע אם בכך מיידי שהוא קנה בשמה והודיעו למוכר שהוא שלוחה ואף עפי"כ לא נאמר בטל המקח מאחר שלא עשה כמו שאמרו לו. ושאני בין שליח של מכירה לשליח של קנייה. דאילו עשאו שליח למכור הקרקע ושינה שליחותו לא היה כלום. כדאמרי' בכתובות טעה השליח לא קאמינא דמשמע אפי' טעה בכל שהו הדרי זביניה ונימ' דהאי טעמא היכא דמוכר ושינה בשליחותו. אינו שלוחו להיות במקום בעלים והרי הוא כמוכר דבר שאינו שלו דאין מכירתו מכירה. אבל כשקונה אין שייך לומר אין אדם קונה בדבר שאינו שלו. או שמא י"ל בקונה והכא מיירי כשלא אמר למוכר שהוא שלוחה ולפיכך הוא אינו מאמינו כשרוצה לחזור בו. רפיא בידו. עכ"ל:

[**שם**]

רשב"ג אומר הנותן מתנה לחבירו והחזיר לו את השטר חזרה מתנה. וחכמים אומרים מתנתו קיימת. אמ' רבא באותיות נקנות במסירה קא מיפלגי. רבנן סברי אין אותיו' נקנות במסירה ורשב"ג סבר אותיות נקנות במסירה בין בשטרי מקח בין במתנה נקנות למקבל מתנה וללוקח במסירת השטר. כלומר אע"פ שדברים אינן נקנין כיון דכתובים בשטר נקנין עם קבלת הקלף. וכיון שהחזיר לו את השטר חזרה מתנתו. וכבר פי' בסנהדרין בפ' זה בורר:

[**שם**]

ת"ר הבא לידון בשטר ובחזקה נדון בשטר דברי ר' רשב"ג אומר בחזקה ולא בשטר. וכבר פי' בסנהדרין בזה בורר:

[**דף ק"ע ע"ב**]

מתני' מי שפרע מקצת חובו ואיכא למיחש פן יחזור המלוה ויגבה כל חובו. ר' יהודה אומר יחליף יקרע אותו השטר ויכתוב לו שטר אחר לפי חשבון הנשאר מזמן ראשון ר' יוסי אומר יכתוב שובר וישמרהו הלוה. א"ר יהודה נמצא זה צריך להיות שומר שוברו מן העכברים. שאם יאבר שוברו יחזיר המלוה ויגבה כל חובו. אמר לו ר' יוסי כן יפה לו ללוה שיהא בטורח דאגת שוברו ואל יארע כחו של מלוה להחליף את שטרו כדי שיכוף לפורעו. אמר רב הונא אמר רב אין הלכה לא כר' יהודה שאמר יחליף. ואפי' לכתוב בו מזמן ראשון על ידי עדים בלא ב"ד דלא אלימי עדים לקרוע שטר ולהחליף ולגבות מזמן ראשון. ולא כר' יוסי דאמר כותבין שובר. אלא ב"ד מקרעין את השטר וכותבין לו שטר אחר לפי סכום המעות שחייב עדיין. ורב תנא הוא ופליג. וקיימא לן כר' יוסי דאמר כותבין שובר. דאמר רב הונא בריה דר' יהושע אפי' למ"ד כותבין שובר ה"מ אפלגא פן יחזור המלוה ויגבה כל חובו. אבל אכוליה חוביה לא דמלוה אפסיה אנפשיה שלא נזהר לשמור שטרו. ולא היא אפילו אכוליה כתבינן. כי הא דר' יצחק בר יוסף הוה מסיק זוזי בי ר' אבא אתא לקמיה דרב חנינא בר פפא א"ל הב לי זוזיי. א"ל הב לי שטרא ושקול זוזך. א"ל שטרא אירכס לי אכתוב לך תברא. א"ל הא רב ושמואל דאמרי תרוייהו אין כותבין שובר. א"ל מאן יהיב לן מעפרא דרב ושמואל ורמינן בעיינין. הא ר' יוחנן ורשב"ל דאמרי תרוייהו כותבין שובר. וכן כי אתא רבין אמר ר' אילעא כותבין שובר. ומסתברא דכותבין שובר אכוליה חוב היכא דאירכס שטרא. דאי ס"ד אין כותבין שובר. אבד שטרו של זה יאכל הלוה וחדי. מתקיף לה אביי אלא מאי כותבין שובר. אבד שוברו של זה יאכל הלה וחדי. א"ל רבא אין, עבד לוה לאיש מלוה:

סימן רלח

וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל דכותבין שטר :

[**דף קע"א ע"ב**]

תנן התם שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין. אמר רב המנונא לא שנו אלא שטרי הלואה אבל שטרי מקח וממכר אפי' מאוחרין נמי פסולי' מאי טעמא זימנין דזבין ראובן ארעא לשמעון בניסן על מנת שאם יגיע לדמים יחזירנה לו. וכשכתב שטר מקנה כתב בו ראובן מכר שדה לשמעון בתשרי וחזר ראובן ולקח שדהו משמעון בתמוז.

וכששאל שטר המקנה א"ל שמעון אירכס לי ואפי' מ"ד אין כותבין שובר הכא מודה דמה יפסיד שמעון אם לא יפדה ראובן שדהו. הילכך אפילו יכתוב לו ראובן לשמעון שפדה שדהו בתמוז יחזור שמעון היום ולמחר ויוציא שטרו הכתוב בתשרי ויאמר אחר שפדיתי חזרתי ולקחתיו ממך והא שטרא. אי הכי שטר הלואה נמי זימנין דיזיף מיניה בניסן וכתיב ליה שטרא בתשרי ומתרמי ליה זוזי ביני ביני ופרע ליה וא"ל הב שטראי וא"ל אירכס לי וכתיב ליה תברא כי מטי זימניה מפיק ליה וא"ל הני השתא הוא דיזפת מינאי. קסבר רב המנונא אין כותבין שובר. הילכך מאוחרין כשרין. משמע אבל למ"ר המאוחרין כשרין כותבין שובר. ושטרי הלואה המאוחרין פסולין. אם כן לדידן דקיימא לן דכותבין שובר שטרי הלואה נמי המאוחרין פסולין. והכי מוכח לעיל דת"ר שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי שטר מאוחר הוא וכשר דברי ר' יהודה ור' יוסי פוסל. ואמר ר' פדת הכל מודים ר' יהודה ור' יוסי בכל שטרות מאוחרין בענין זה. שכשאנו נזקקין למנות למתי יגיע עונתו של שטר ונמצאת עונת הזמן הכתוב בו בשבת או בעשרה בתשרי מאוחר הוא וכשר לדברי הכל. דדמי כמי שכתוב בתוכו שטרא דנן דכתבנוהי לאו בזימניה כתבנוהי אלא אנן סהדי איחרנוהי וכתבנוהי. שהרי הכל יודעים שלא נכתב בשבת ויוהכ"פ ויכירו שהוא מאוחר. ולא אתי חורבא דמיפרשא בסמוך. לא נחלקו אלא בשטר מאוחר בעלמא שמגיע עונתו מכוונת ליום חול ולא יוודע אם מאוחר אם לאו דר' יהודה דמכשיר לטעמיה דאמר אין כותבין שובר ולא נפיק מיניה חורבא. ור' יוסי לטעמיה דאמ' כותבין שובר הילכך האי שטרא מאוחר הוא ופסול משום דנפיק מיניה חורבא. דזימנין דיזיף מיניה זוזי בתשרי וכתיב ליה זימנאי דשטרא בניסן. ומתרמי ליה זוזי בטבת ופרע ליה ואמר ליה הב לי שטראי ואמ' ליה אירכס לי' וכתיב ליה תברא ובניסן מפיק ליה לשטרא וגבי בי' וא"ל הני זוזי השתא הוא דיזפת מינאי. וקיימא לן כר' יוסי דכותבין שובר כדפרישית לעיל:

סימן רלט

מעתה הכי קיימא לן דכל שטרות המאוחרין ל"ש שטרי מקח וממכר ל"ש שטרי הלואה כולהו פסולין. והיינו דא"ל רב יימר לרב כהנא ואמרי לה רב ירמיה מדפתי לרב כהנא האידנא דכתבינן שטרי מאוחרי וכתבינן תברא ולא חיישינן לחורבא דנפיק מינה לר' יוסי בתר דאמר להו ר' אבא לספרי כי כתביתו שטרי מאוחרי כתובו הכי. שטרא דנן לאו בזימניה כתבנוהי אלא איחרנוהי וכתבנוהי. אמר ליה רב אשי לרב כהנא והאידנא לא עבדינן הכי בתר דאמר להו רב ספרא לספרי כי כתביתו תברא אי ידעיתו זימנא דשטרא כחובו בתוך השובר פלו' פרע לפלו' חוב פלו' כך וכך של אותו השטר שכתוב בו זמן

פלוני. ואז לא יוכל לרמות שאפילו הוא מאוחר הרי השובר מוכיח עליו שהוא פרוע. ואי לא אדכריתו זמן הכתוב בשטר כתובו שובר סתמא. שלא יהא כתוב שום זמן בשובר אלא סכום המעו' שהיו כתובין בשטר יכתוב בשובר כי היכי דכל אימת דנפיק השטר שכתוב בו סכום ממון כזה נרעיה השובר. לא שנא אם השטר קודם לשובר. לא שנא אם מאוחר הימנו דהא תברא סתמא כתב. ומעתה צריך המלוה להזהר שלא ילוה עוד ללוה הזה כסכום ממון דכתוב בשטר דהא תברא מרע ליה. ואם הלווהו בסכום ההוא הוא ניהו דאפסיד אנפשיה. אמר ליה רבינא לרב אשי ואמרי לה רב אשי לרב כהנא הא האידנא לא עבדינן הכי. אלא כתבי שטרא מאוחרי דלא כתיב ביה איחרנוהי וכתבנוהי וכתבי תברא עלייהו וכתבי זמן בשעת פירעון ולא חיישינן לחורבא דר' יוסי. א"ל רבנן תקינו מאן דעביד עביד מאן דלא עביד איהו דאפסיד אנפשיה. הילכך שטרי הלואה המאוחרים כשירים מהאי טעמא וה"ה שטרי מקח וממכר מהאי טעמ' דכשירין שיש להם תקנה כי האי גוונא כדתקון רבנן:

[**דף קע"ב ע"א**]

אמר להו רבה בר רב שילא כי כתביתו שטרי אקנייתא. אי ידעיתו יומא דאקניתו ביה כתובו ואי לא כתובו יומא קמיית' דקיימיתו ביה ואי לא מיתחזי כשיקר':

סימן רמ

פי' רבינו שמואל זצ"ל להנך דכתב' אקנייתא. כותבי שטרי אקנייתא שאין כתוב בהם אחריות ולא אתי למיטרף לקוחות. הילכך אי ידעיתו ההוא יומא דאקני' ביה מן הנותן מתנה או מוכר מכירה. כתבו עכשיו אותו היום שניתנה המתנה והמכירה דאיכא למיחש שמא אחרי כן נתנה לאחר שלא כדין ודוקא שטרי אקנייתא. אבל שטרי הלואה שיש בהם אחריות לא יכתוב אלא יום שעומד בו עכשיו. דא"כ הוה ליה מוקדם ופסול ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין מזמן הכתוב בשטר שלא כדין. דלעולם אין לקוחות משועבדין לשום אדם כל זמן שלא נכתב שטר עד שיקחו מן הלוה קרקעות אחר שנכתב השטר והמשעבד נכסיו. הילכך אי כתבינן יומא שנעשית הלואה שטר זה פסול הוא דאתי למיטרף לקוחות שלקחו בין הלואה לכתיבת השטר והם לא נשתעבדו עד לאחר כתיבת השטר. דעדים החתומין על השטר אינהו מפקי ליה לקלא כדאמ' לענין הלואה בחזקת הבתים . ולקוחות שלקחו אחרי כן הוא דאפסידו אנפשייהו אבל מקמי כתיבת השטר שפיר זבין ואפילו נכתב ביום ונחתם בלילה חשבינן ליה מוקדם ופסול דהא לא אישתעבוד לקוחות אלא מיום חתימה ואילך. ואיהו אתי למיטרף מיום כתיבתן שלא כדין. והכי תנן בפ' המביא גט נכתב ביום ונחתם בלילה פסול ור' שמעון מכשיר שהיה

ר' שמעון אומר כל הגיטין שנכתבו ביום ונחתמו בלילה פסולין חוץ מגיטי נשים. והתם מפרש טעמא לענין גיטי נשים. מיהו לענין שאר שטרות לכ"ע פסולין. אפס רבינו חננאל פי' עלה דהא דרבה בר שילא. שמעינן מינה דשטרא דכתיב בההוא יומא דקנו מיניה ובתר כמה יומי אסהידו עלה הנהו שטרי קמאי שפיר דמי. מדקאמרי' אי ידעיתו יומא דאקניתו ביה כתובו ההוא יומא ואע"ג דחתימי עליה האידנא שפיר דמי. דלא אשכחן דבעי חתימה ההוא יומא אלא בגט אשה בלבד. דתנן בגט נכתב ביום ונחתם בלילה פסול וכן הלכה הוא. כך פי' . אך לא יתכן אלא כמו שפירשתי וכדמוכח מתני' דגיטין. עכ"ל:

[**שם**]

אמר להו רב לספרי וכן אמר רב כהנא לספרי כי קיימיתו בשילי ואתם כותבין שם באותה העיר שטרי מכירה או מתנה או הלואה או זכרון עדות כתובו בתוך השטר מקום שאתם יושבין שם בשעת כתיבה. כלו' במקום פלוני כתבנו כן מה שראינו במקום אחר וכתובו בשילי אף על גב דמימסר לכו מילי בהיני. כי קיימיתו בהיני כתובו בהיני אע"ג דמימסר לכו מילי בשילי. כתב רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל כי קיימיתו בשילי כתובו בשילי כו'. איני יודע אי משום דמיחזי כשיקרא קאמר שכשעומד וכותב בשילי והוא עושה בשטר כאילו הוא כתוב בהיני אינו אמת. א"כ הוה לי' לאסוקי ואי לא מתחזי כשיקרא. כדקא מסיק בהך מילתא אחרינא. דאמר להו רבה בר שילא כו'. ומורי מפרש הטעם כדי שידע לחקור אחר עידי חתימה שאם ישנה ולא יכתוב באמת המקום שנכתב בו לא יוכל למצוא. ואי לא כתובו יומא דקיימיתו ביה ואי לא כו'. בשטר מתנה מיירי כדפי' בקונט' וכגון דמודה הנותן ואומר לכתוב אבל אם אין הנותן בפנינו אין כותבין דשמא חזר ולקחו הימנו. אבל לשון אקנייתא לא משמע דשטרי מתנה מיירי. אלא על כרחין לאו דוקא דבשטר הקנאה שיש בהן אחריות לא מצינו לפר' דא"כ הוה להו מוקדמין. מיהו אם שינה שלא כתב מיומא דקיימו ביה. איני יודע אם הוא פסול בדיעבד דהואיל דתלי טעמא במיחזי כשיקרא איכא למימר למיחזי כשיקרא לא חיישינן. כדאמרינן בעלמא שטר שלוה בו ופרעו אינו חוזר ולוה בו שכבר נמחל שיעבודו. טעמא בנמחל שיעבודו הא למיחזי כשיקרא לא חיישינן. או שמא נדמה להא דאמרינן בכתובות בפרק האשה שנתארמלה האי אשרתא דדייני דכתיבא מקמי דמתחזי חתמות ידייהו פסולה מאי טעמא משום דמתחזי כשיקרא. מיהו הך קמייתא דאמר להו רב הונא לספרי כי קיימיתו בשילי כו' ההיא מוכח בגיטין בהזורק דאם שינה פסול דתנן התם היה במזרח וכתב במערב כו'. ודייק' בגמרא היה מאן אי נימא בעל היינו שינה שמו ושמה ושם עירו

כו' אלא סופר כדאמר להו רב לספרי כי יתביתו כו'. לפיכך נראה לי דבהך בתרייתא נמי אי שינה פסול. הואיל דמייתי להו בהדי הדדי עכ"ל:

סימן רמא

בספרו היה תחילה ההוא דאמר להו רב לספרי כי קיימיתו בשילי כו'. ואחר כך ההיא דאמר להו רבה בר שילא. כי כתביתו שטרי אקנייתא כו'. ואני כתבתי להפך כמו שהוא בפי' רבי' שמואל זצ"ל:

[**שם**]

אמר רבא האי מאן דנקיט שטרא בר מאה ואמר כתובו לי תרי בני חמשי חמשי. שכשיפרע ליה לוה חמשין זוזי אקרע שטר של חמשין ולא יהא צריך לכתוב שובר. לא כתבי' שלא מדעת הלוה. מאי טעמא עבוד רבנן מילתא שתיקנו שלא ישתנה שטרו מכמות שהיה וניחא ליה למלוה כדי שיכוף לפורעו כשיפרענו לוה למלוה חצי חובו יכפינו מלוה לפורעו השאר כי ידאג הלוה שיפסיד שוברו ויתבענו מלוה כל חובו כי היכי דלא לפגום שטריה וניחא ליה ללוה כי היכי דניפגום שטריה כשיפרע חמשין זוזי הרי נמצא שטר שביד הלוה פגום. ותנן הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה. וה"ה לכל השטרות אלא בשבועה. כדאמרינן במס' שבועות בפ' שבועת הדיינין וכי מה בין זה לפוגם שטרו:

[**שם**]

ואמר רבא האי מאן דנקיט תרי שטרי בני חמשי חמשי ואמר כתובו לי חד בר מאה לא כתבינן מ"ט עבוד רבנן מילתא דניחא ליה למלוה וניחא ליה ללוה כי היכי דלא לפגום שטרא אך כשיפרענו חמשים יחזיר לו שטר של חמשים ונשאר בידו שטר של חמשים וניחא ליה ללוה כדי שלא יכוף לפורעו:

[**שם**]

אמר רב אשי האי מאן דנקיט שטר בר מאה זוזי ואמר להו לספרי כתובו לי חד בר חמשין מההוא זמן ראשון שהרי פרע לי המותר וקרע שטר זה לא כתבינן שטר אחרינא לא מזמן ראשון. וכ"ש מזמן זה של יום כתיבה ואילך שמא שטר פרוע הוא זה ויש לו ללוה שובר עליו. ויציא הלוה עליו שטר של חמשין ויאמר חוב אחר הוא זה שהלויתי לך פעם אחרת:

[**שם**]

מתני' שני אחין אחד עני ואחד עשיר והניח להן אביהן מרחץ ובית הבד עשאו לשכר השכר לאמצע. הרי עשיר אומר לעני קח לך עבדים וירחיצנו בבית המרחץ קח לך זיתים

ובא ועשה בבית הבד. ואפי' למ"ד בפ"ק אית דינא דגוד או אגוד. שאני הכא דגוד איכא איגוד ליכא. והכי מתרץ לה התם. ופירשתי לפיסקא דהלכה התם בפ"ק:

[**שם**]

מתני' שנים שהיו דרין בעיר אחת זה יוסף בן שמעון וזה יוסף בן שמעון אין יכולין להוציא שטר חוב זה על זה שיכול הלה לטעון שטר זה שבידך אני החזרתי לך כשהחזרת לי ממון שלוית ממני ולא אחר יכול להוציא שט"ח על אחד מהן דכל חד מצי מדחי ליה אצל חבירו אלא א"כ יש עדים בדבר שמעידין זה מזה. אבל מן השטר אין יכולין להביא ראיה. נמצא לאחד בין שטרותיו שטר של יוסף בן שמעון פרוע שטרות שניהם פרועין. כיצד יעשו אם רוצים ללוות זה מזה או מאיש אחר או לקנות קרקע ישלשו יכתוב אבי אביו יוסף בן שמעון בן יעקב. וזה יכתוב יוסף בן שמעון בן נפתלי. אם היו משולש ששמותיהן ושמות אביהן ושמות אבות אבותיהן שוין. יכתבו סימן. יוסף בן שמעון שהוא גוץ או לבן או גיחור לוה מיוסף בן שמעון שהוא ארוך או שחור. ואם היו שניהם שוין בסימנין יכתבו בהם יוסף כהן לוה מיוסף ישראל:

[**שם**]

ההוא שטרא דנפק בבי דינא דרב הונא והוה כתיב ביה אני פלו' בר פלו' לויתי ממך מנה. והיה מוחזק בו אחד שהיה טוען פלו' בן פלו' הכתוב בזה השטר כתבו ונתנו לי לפי שהלויתיו כך וכך ממון. וכדתנן הוציא עליו כתב ידו גובה מנכסים בני חורין. ואת שמי לא הוצרך לכתוב לפי שמסרו לי. וכתב לי ממך כל מי שמוחזק בשטר:

[**שם ע"ב**]

אמר רב הונא ממך ואפי' מריש גלותא. ואפי' משבור מלכא כלומר שמא ריש גלותא או אדם אחר הלוהו ונפל ממנו ומצאתו. א"ל רב חסדא לרבה פוק עיין בה דלאורתא בעי לה רב הונא מינך. נפק דק ואשכח דתניא גט שיש בו עדים ואין בו זמן אבא שאול אומר גירשתיה היום כשר. אלמא ההוא יומא דנפק ביה משמע. ה"נ מאי ממך דההוא גברא דנפק מתותי ידיה משמע. א"ל אביי דילמא אבא שאול כר' אלעזר סבירא ליה דאמר עידי מסירה כרתי. אבל הכא ליחוש לנפילה. א"ל לנפילה לא חיישינן:

[**דף קע"ג ע"א**]

תניא אחד מן האחין ששטר חוב יוצא מתחת ידן או בשם אביהם או בשם מלוה אחר וטוען אחיי נתנוהו לי. והם אומרים אתה חטפת עליו להביא ראיה:

סימן רמב

וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל עליו להביא ראיה שאביו נתנה לו במתנה וראיה בשטר ולא בעדים דקיימא לן אין אותיות נקנות במסירה. ואי מתנת שכיב מרע היא אפילו בעדים דקיימא לן דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו. כדגרסי' פ' מי שמת אימיה דרב עמרם הוה לה מלוגא דשטרי וכו'. ואע"ג דאמ' הכא דכ"ע בין תנא דמתני' בין תנא דברייתא אותיות נקנות במסירה. ואבי' ורבא אית להו תרוויהו אותיות נקנות במסירה לא סמכינן אהא דהא אמימר ורב אשי דבתראי אינון פסקי הילכת' בפ' המוכר את הספינה אין אותיות נקנות במסירה. והא דאמרי' הכא דכ"ע אותיות נקנות במסירה אוקימתא בעלמא ולאו דסמכא. והכי פסקו רבנן קשישי כדאמ'. עכ"ל:

[**שם**]

מתני נמצא לאחר מלוה שטרו של יוסף בן שמעון שחייב לי ממון פרוע שטרות שניהם פרועין. ואע"ג דאמ' בפ"ק דבבא מציעא סמפון היוצא מתחת יד מלוה אינו אלא כמשחק ופסול. הא אוקימנא להך משנה התם כגון שנמצא הך שטר בין שטרותיו פרועין הילכך האי שובר כשר. ופרכי' טעמא דנמצא. הא לא נמצא מצי מפיק והא אנן תנן ולא אחר יכול להוציא שטר חוב עליהם. א"ר ירמיה דמשולשין בגט פי' בגט שלשה דורות יוסף בן יעקב בן יצחק ובאידך כתב יוסף בן יעקב בן דוד. ובשובר כתוב סתם יוסף בן יעקב כדאמר ר' אושעיא במשולשין בגט ואין משולשין בשובר. לפיכך איתרע כחם והן בחזקת פרועין שכל אחד טוען שלי פרוע והמלוה אינו יכול להכחישו הואיל ונמצאו השטרות בין שטרות הפרועין. אבי' [אמר] ה"ק נמצא לאחד בין שטרותיו שטרו של יוסף בן שמעון עלי פרוע כגון שנמצא בבית לוה. והכי קתני נמצא ללוה אחר בין שטרותיו שובר שהשטר שהיה נושה בו יוסף בן שמעון פרוע. והיו שני יוסף בן שמעון נושים בו שניהם פרועים. ואלמלא זה השובר היו שניהם נפרעין ממנו שטרותיהם. כדאוקימ' לעיל שהיו יכולין להוציא שטר חוב על אחרים ועכשיו וה השובר הורע חזקתם דקיימא לן יד בעל השטר על התחתונה. וכשיוציא כל אחד מהם שוברו אמ' לו הנה שובר עליו:

סימן רמג

וכתב רבינו שמואל ומיהו נראה בעיני שאם שניהם באין בהרשאה עליו זה מזה על הלוה יכולין לגבות אחד מן השטרות ממה נפשך מן הלוה שהרי מודה הוא בעל כרחו בשני שטרות אלא שפרע אחד מהן. ומיהו אי טעין לוה לשניכם פרעתי והשובר נכתב סתם על שניכם. נראה בעיני טענתא מעלייתא. אבל היכא דמודה בשני אלא שפרע אחת נהי נמי דהורע כח המלוה לגבות כל אחד את חובו. אבל יעשו שטר בין שניהם ויגבו שניהם מן הלוה שטר אחד על ידי שיכתבו הרשאה זה לזה. עכ"ל:

[**שם**]

מתני' אם היו משולשים יכתבו כהן. אם היו שניהם כחנים יכתבו דורות מרובעין יוסף בן יעקב בן יצחק בן אברהם. ויוסף בן יעקב בן יצחק בן דוד. דכולי האי לא יהו שמות אבותיהם שוין:

[**שם**]

מתני' האומר לבנו כגון מצוה מחמת מיתה שטר בין שטרותיו פרוע ואיני יודע איזה הוא והלוה האמינני ולא החזרתי שטרו ואיני רוצה ליענש. שטרות כולן פרועין חוץ מאותן שאמרו עדיין לא פרענו. נמצא ללוה אחד שם בבית המת. שנים שלוו הימנו שני הלואות הגדול פרוע הקטן אינו פרוע דשטר בין שטרותיו קאמר דמשמע אחד ולא שנים:

[**שם**]

אמר רבא שטר לך בידי פרוע. הגדול פרוע הקטן אינו פרוע. חוב לך בידי פרוע. שטרות כולן פרועין. חוב לך בידי משמע מה שאתה חייב לי ואפי' כתוב החוב בהלואות דקות [בשטרות הרבה]. א"ל רבינא לרבא אלא מעתה שדי מכורה לך. שדה גדולה מכורה לו. שדה שיש לי מכורה לך כל שדותיו מכורין לו. ומשני התם יד בעל השטר על התחתונה דהיינו מלוה. הילכך חוב לך בידי פרוע כל השטרות שיש לו עליו פרועין:

סימן רמד

ורבינו ברוך זצ"ל מארץ יון פירש התם על כן אין כולן מכורות דיד בעל השטר על התחתונה דהוה ליה לפרש ולא פירש. מתני' המלוה את חבירו על ידי ערב לא יפרע מן הערב.

[**שם ע"ב**]

ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה יפרע מן הערב. אוקמה רב נחמן למתני' דה"ק לא יפרע מן הערב תחילה דלאו נעשה ערב אלא על מנת אם ימות או ימאן לבא לב"ד. או כשחייבוהו ב"ד ולא יהיה לו מה לפרוע. אז יפרע מן הערב. תניא נמי הכי המלוה את חבירו על ידי ערב לא יתבע ערב תחילה. ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה יפרע מן הערב תחיל'. אמר רב אשי מאי טעמא דערב משתעבד בההיא הנאה דקא מהימן ליה גמר ומשעבד נפשיה:

[**שם**]

מתני' רשב"ג אומר אם יש נכסים ללוה בין כך ובין כך לא יפרע מן הערב תחילה. אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן אפי' היכא דקאמר על מנת שאפרע ממי שארצה דקאמר ת"ק דיפרע מן הערב תחילה. לא שנו אלא שאין נכסים ללוה וחסורי מיחסרא והכי קתני

המלוה את חבירו על ידי ערב לא יפרע מן הערב תחילה. ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה יפרע מן הערב תחילה. בד"א כשאין נכסים ללוה אבל יש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב תחילה. וקבלן אע"פ שיש נכסים ללוה יפרע מן הקבלן. רשב"ג אומר אם יש נכסים ללוה אחד [זה ואחד זה] לא יפרע מהם:

[**שם**]

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקום [ששנה] רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו חוץ [מערב] וצידן וראי' אחרונ':

סימן רמה

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וליתא לדרשב"ג. דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקום כו'. והדין כללא לאו דוקא הוא דלא אמרינן הלכה כרשב"ג אלא עד דאיכא טעמא. עכ"ל:

[**דף קע"ד ע"א**]

אמר רב הונא הלויהו ואני ערב. הלויהו ואני פורע. הלויהו ואני חייב. הלויהו ואני נותן כולן לשון ערבות הן. תן לו ואני פורע. תן לו ואני חייב. תן לו ואני נותן לך כולן לשון קבלנות הן. איבעיא להו הלויהו ואני קבלן. תן לו ואני ערב מאי. א"ר יצחק לשון ערבות [ערבות] לא שנא כי אמר הלויהו לא שנא כי אמר תן לו. ולשון קבלנות קבלנות. רב חסדא אמר כולן לשון קבלנות הן אפי' הלוהו ואני פורע הלויהו ואני חייב הלויהו ואני נותן לך ואפי' תן לו ואני ערב. בר מהלויהו ואני ערב. רב אמר כולן לשון ערבות הן. ואפי' הלויהו ואני קבלן. תן לו ואני פורע. תן לו ואני חייב. דמשמע אני אפרע בשבילו אם לא יפרע הוא. בר מתן לו ואני נותן לך:

סימן רמו

פי' רבינו שמואל זצ"ל וכ"ש תן לו ואני קבלן. וכרבא קיימא לן דבתראה הוא. ודוקא תן לו ואני נותן דשניהם לשון מתנה משמע לשון קבלנות שבאותו לשון שציוהו למסור לזה קיבל עליו לפורעו. דמשמע כאלו קיבל הוא עצמו מיד הלוה בערבות. לא יפרע מן הערב תחילה אלא מן הלוה ובקבלנות מאיזה שירצה יפרע כרבנן דמתני'. אבל אם נשא ונתן ביד אין לו למלוה על הלוה כלום. עכ"ל. א"ל מר בר אמימר לרב אשי הכי אמר אבא תן לו ואני נותן לך אין למלוה על הלוה כלום. לא מיפטר לוה מיניה עד שישא ויתן ביד. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהלכה כרבא ובנשא ונתן ביד נמי כתב דאין למלוה על הלוה כלום. ורבינו ברוך זצ"ל מארץ יון כתב והילכתא כרבא דאמר בכולהו בין דרב הונא בין הני תרי בעיי בלשון ערבות הם בר מתן לו ואני לך דהוא לשון קבלנות ונפרע המלוה הימנו אע"פ שיש ללוה נכסים. והני מילי דנשא ביד מהמלוה ונתן ללוה

אבל בדיבורו דינו דין ערב וכן הלכה עכ"ל. ונראה בעיני דל"ג ההיא דא"ל אמימר לרב אשי וכו':

וזה לשון ר"ת זצ"ל בספר הישר. חסורי מיחסרא והכי קתני המלוה את חבירו על ידי ערב לא יפרע מן הערב תחילה. הכי פירושא והכי הילכתא לא יתבע מן הערב החילה. אע"פ שאין לו נכסים ללוה דהיינו קרקעות שלא יתבע מן הלוה תחילה. ואם הוא רחוק ימתין לו או ילך שם לתובעו ולכופו. דלא מחתינן לנכסי ערב. דדילמא אי הוה הכא הוה יהיב ליה מטלטלי למלה . ואם אמר אפרע ממי שארצה תחילה יפרע מן הערב תחילה ולא יצטרך [לבקש] ולחזר ללוה. דמשום דילמא פרע ליה מטלטלי לא מטרחי' ליה למלוה כיון דאתנו. וכגון שאין נכסים ללוה דהיינו קרקעות כדמסיק ואזיל בד"א וכו'. אבל אם יש לו ללוה נכסים דהיינו קרקעות יתבע מן הלוה תחילה ויכופנו. ולא נטריח את הערב כיון דמיגליא מילתא שיכול ליפרע מן הלוה. אבל בשאין נכסים ללוה ואתני ממי שארצה אפרע. מספיקא לא מטרחינן לחזר ולהמתין אחר הלוה אלא יפרע מן הערב כדפרי'. וקבלן אע"פ שיש לו נכסים ללוה:

סימן רמז

ראשונה מלוה על ידי ערב ולא אתני ממי שארצה אפרע. תובע מן הלוה תחילה וכופהו בב"ד בין יש לו ללוה נכסים דהיינו קרקעות בין אין לו. ואם אינו יכול לכופו ללוה דלא ציית דינא נכנס לביתו של ערב:

סימן רמח

שניה אי אתני ממי שארצה אגבה ואין לו ללוה נכסים דהיינו קרקעות. נפרע מן הערב תחילה פי' תחילה דגבי ערב אם רוצה לדון עם הערב תחילה. אבל אם ירצה יתבע מן הלוה תחילה. כדאמ' אם אמר ממי שארצה אפרע יפרע מן הערב תחילה. כלומר דברצון המלוה תליא מילתא:

סימן רמט

שלישית אם יש נכסים ללוה. ואפילו אתני נפרע מן הלוה תחילה:

סימן רנ

רביעית וקבלן דהיינו תן לו ואני נותן בין שיש לו נכסים בין שאין לו נכסים יפרע מן הערב תחילה:

סימן רנא

חמישית נושא ונותן ביד נפרע מן הערב ולא מן הלוה שאין למלוה על הלוה כלום. ואם אין לו במה ליפרע מן הערב חוזר על הלוה מדר' נתן דקיימא לן כוותיה אפילו בבעל חוב דעלמא. וכולהו ערבי בעו קנין בר מקבלן וערב בשעת מתן מעות היינו דאמר לו

תן לו ואני אתן לך. אי נמי בלשון לעז שאינו מזכיר לא לשון הלואה ולא לשון פרעון דקאמר דוֹנַלִיי יֵיא טַאי דוֹנַריי ולא לימא דַנְדַויי ולא לימא אני קבלן. והילכתא כרבא. וקנין בכליו של קונה. וכגון דנקיט ביה שלש על שלש דבציר מהכי לא מהני אם אינו כלי ואין חילוק בין בגד לעור למפץ ושק כדאמרי' בשנים אוחזין. כיון דתפס ביה שלש על שלש. עכ"ל ר"ת זצ"ל:

סימן רנב

כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל ראובן שמכר שדה לשמעון. ובא לוי וקיבל אחריותה עליו לא נשתעבד לוי שזו אסמכתא היא. ואם קנו מידו שהוא ערב לשלם דמי מכר זה בכל עת שיתבענו שמעון הרי זה חייב. ובזה הודו רבותיי . וכן הערב או קבלן שחייב עצמו על תנאי אף על פי שקנו מידו לא נשתעבד מפני שהיא אסמכתא. כיצד כגון שאמר תנו לו ואני אתן לך אם יהיה כך וכך. ואם לא יהיה פטור. שכל התולה שעבוד שאינו חייב בו אם יהיה ואם לא יהיה לא גמר והקנה קנין שלם ולפיכך לא נשתעבד. שנים שלוו בשטר אחד או שלקחו מקח אחד וכן השותפין שלוה אחד מהן או לקח בשותפות הרי הן ערבין זה לזה אע"פ שלא פירש. שנים שערבו אחר כשבא המלוה ליפרע מן הערב יפרע מאיזה מהם שירצה. ואם לא יהיה לאחד כדי החוב חוזר ותובע השני בשאר החוב. ואחר שערב שנים כשיפרע למלוה יודיע איזה החוב משניהם הוא פורע כדי שיחזור עליו. האומר לחבירו ערוב זה לפלוני ואני ערב לך. הרי זה כמי שאמר לו הלויהו ואני ערב לך. וכשם שנשתעבד ערב למלוה. כך נשתעבד הערב לערב הראשון. ודין הערב עם המלוה כדין ערב ראשון עם ערב שני דין אחר הוא. מי שלא פירש קצב הדבר כגון שאמר לו כל מה שתתן לו תן לו ואני ערב הלויהו ואני ערב או מכור לו ואני ערב. יש מן הגאונים שהודה שאפי' מכר לו בעשרת אלפים או הלוהו מאה אלף נשתעבד הערב בכל. ונראה לי שאין הערב זה חייב כלום. שכיון שאינו יודע הדבר ששיעבד עצמו בו לא סמכא דעתיה ולא שיעבד עצמו. ודברים של טעם הן למבין. מי שאומר לחבירו הלויהו ואני ערב לגופו של לוה. זה לא ערב עצמו לממון. אבל כל זמן שתרצה אביאנו לך. וכן אם אמר לו אחר שהלוהו ותבעו הניתהו כל זמן שתתבע אותו אביאנו לך וקנו מידו על זה. ואם לא יביא זה מן ההלואה. יש מן הגאונים שהורה שחייב לשלם. ויש שהורה שאפי' אם התנה עליו ואמר אם לא אביאנו אליך או שימות או שיברח אהיה חייב לשלם הרי זו אסמכתא ולא נשתעבד. ולזה דעתי נוטה. עכ"ל. ועוד כתב מלוה שתבע את הלוה ולא מצא לו נכסים. אינו יכול להפרע מן הערב עד אחר שלשים יום מיום שנתחייב החוב לשלם. ולא יהיה כח של זה פחות מן הלוה. בזה הורו המורים ואם התנה עמו הכל

לפי התנאי. היה הלוה במדינה אחרת שאינו יכול להודיעו ולא לילך אצלו. או שמת הלוה והניח בנים קטנים שאין נזקקין לנכסיהן הרי זה תובע את הערב תחילה שהרי אין הלוה מצוי. מלוה שתבע את הלוה ומצאו שהעני אינו יכול להפרע מן הערב תחילה עד שישבע הלוה בתקנת חכמים שאין לו כלום שמא עשו קינוניא על נכסיו של ערב. מי שהיה ערב לחבירו מלוה על פה. ובא מלוה לתבוע את הערב. והיה הלוה במדינת הים. אומר לו הערב הבא ראיה שלא פרעך הלוה ואני אשלם לך. עכ"ל:

[**שם**]

ההוא דיינא דאחתיה למלוה לנכסי דלוה מקמי דליתבעיה ללוה סלקיה רב חנון בריה דרב ייבא. אמר רבא מאן חכים למיעבד הכי אי לא דרב חנון בריה דרב ייבא גברא רבא הוא דקסבר נכסי דבר איניש אינון ערבין ביה. ותנן המלוה את חבירו על ידי ערב לא יפרע מן הערב וקיימא לן יתבע מן הערב החילה. ההוא ערבא דיתמי דפרעיה למלוה מקמי דלודעינן ליתמי. פירשתי ביש נוחלין בשמעתא דגובין מן העבדים:

[**שם**]

ההוא ערבא דגוי דפרעיה לגוי מקמיה דליתבעינהו ליתמי. פירשתיה ביש נוחלין בשמעתין א"ל רב מרדכי לרב אשי הכי [אמר] אמימר מהגרוניא משמיה דרבא אפי' למ"ד חיישי' לצררי ה"מ בישראל אבל גוי כיון דבתר ערבא אזיל לא חיישי' לצררי. א"ל אדרבה איפכא מסתברא אפילו למ"ד לא חיישינן ה"מ ישראל אבל גוי כיון דבתר ערבא אזיל אי לאו דאתפשיה מעיקרא צררי לערב לא הוה מקבל ליה לערבות שהיה יודע בודאי שהגוי יחזור עליו ולא על הלוה. והילכך לא גבינן מיתמי עד דגדלי:

סימן רנג

ורבינו ברוך זצ"ל כתב דפטירי יתמי. מתני' כיוצא בו אמר רשב"ג הערב לאשה בכתובתה ואין לבעל נכסים. והיה בעלה מגרשה. וצריך הערב לפורעה כתובתה מכיסו ידירנה הבעל הנאה על דעת רבים. נדר שאין לו הפרה שלא יוכל להחזירה. דחיישינן שמא דעתו להחזיר את אשתו ולאכול כתובתה לאחר שתקבל כתובתה מן הערב וקינוניא בעלמא הוא דעבדי בעל ואשתו על נכסיו של ערב:

[**שם ע"ב**]

ואמר משה בר עצרן ערבא דכתובתא דכלתיה הוה ורב הונא בריה צורבא מרבנן הוה ודחיקא ליה מילתא. אמר אביי לא איכא איניש דלינסיב עצה לרב הונא דליגרשה לדביתהו שלא בב"ד שלא ידירוה. ותיזיל ותגבי מאבוה והדר מהדרה. לצורבא מרבנן יהבינן עצה כי האי גוונא ולא מיקרי רשע:

[**שם**]

איתמר ערב דכתובתה לד"ה לא משתעבד קבלן דבעל חוב ד"ה משתעבד. קבלן דכתובה וערב דבעל חוב פליגי. איכא למ"ד אית ליה נכסי ללוה משתעבד אי לית ליה לא משתעבד. ואיכא למ"ד בין אית ליה בין לית ליה לא משתעבד. אמוראי פליגי בהא מילתא ושמהתייהו לא איתפרש בתלמוד. והלכתא בכולהו משתעבד. אע"ג דלית ליה נכסי בר מערב דכתובה אע"ג דאית ליה לא משתעבד מאי טעמא מצוה הוא דעבד ולאו מידי חסרה. פי' רבי' שמואל זצ"ל מצוה הוא דעבד המשדך בזיווגן. אין דעתו לפרוע הערבות. אבל מתכוין לזווגן שעל ידי ערבות זו מתרצין ולאו מידי חסרה לאשה דהא טב למיהב טן דו ולטובתה נתכוון עכ"ל. מדפירש לאו מידי חסרה לאשה. רוצה לומר דמיירי בערב שנתערב מאיש לאשה. שאם מת הבעל או גירשה דלא משתעבד האי ערב לפרוע כתובתה לאישה. דומיא דמשה בר עצרי שהיה ערב מבנו דכלתו. ואע"ג דערב דעלמא שנתערב מאיש לאשה בכתובתה לא משתעבד האב שנתערב מבנו לכלתו משתעבד וכן משמע מלשון רבי' יצחק אלפס זצ"ל שכתב אבל ערב דכתובה לא משתעבד אף על גב דאית ליה. מאי טעמא מצי למימר עבדי ולא מידי חסריה. ואי ערב דכתובה דבריה הוא משתעבדא דאבא לגביה בריה שיעבודי משעבד נפשיה עכ"ל. הדי פירש דבההוא ענין דאבא לגביה בריה היינו דומיא דמשה בר עצרי שהיה ערב מבנו לכלתו. הא אדם דעלמא מאיש לאשתו לא משתעבד. וכן כתב הרב רבי משה בר מיימון זצ"ל ערב של כתובה אע"פ שקנו מידו פטור מלשלם שהרי מצוה עשה ולא חסר ממון. ואם היה האב ערב בכתובת בנו וקנו מידו חייב וקבלן של כתובה חייב עכ"ל. והיינו [ד]הכל מפרשי שהיה ערב מאיש לאשה בכתובתה. וכן פירש רבינו אליקום זצ"ל אבא לגבי בריה. כשנעשה קבלן בשבילו משעביד נפשיה אע"ג דלית ליה נכסים לבן. מפני חיבת הבן מצוה עבד כלומר ולא גמר ומשעביד נפשיה. אלא האי דנעשה ערב משום דמצוה עבר כדי שיזדווגו שניהם ולאו מידי חסרה שלא נתנה לו כלום על ידו עכ"ל. וכלשון הזה כתב רבי' ברוך זצ"ל מארץ יון ולאו מידי חסרה שלא נתנה לו כלום על ידו. כולהו מפרשים דבערב מאיש לאשה בכתובתה עסקינן. אבל אם נתערב מאיש לאיש בנדוניא שנדרה לו הכי נמי דמשתעבדא:

סימן רנד

וכן כתב רבי' אבי העזרי זצ"ל ששמע מרבי' אליעזר ממץ זצ"ל שאמר בשם רבותיו כן שאם נתערב מאשה לאיש בנדונייתא דמשתעבד אבל בשם רבי' יואל אביו זצ"ל כתב לא שנא. וגריס דלאו מידי חסריה. וכתב שרבינו אליעזר בר' נתן זצ"ל זקינו היה ערב

לחתן של רבינו יעב"ץ זצ"ל על נדוניא שקצבו לתת לחתן ופטר עצמו משום דלאו מידי חסריה. דעיקר הטעם תלוי משום דמצוה עביד. ולענין הלכה למעשה נראה בעיני אני המחבר כדברי רבותינו דגרסינן ולאו מידי חסריה. כדמפרש רבינו שמואל טעמא דטב למיתב טן דו. דהאי טעמא לא שייך אלא באשה. אבל לא לגבי בעל. ותו דבשלמא בערב דכתובה מבעל לאיש מצוה קא עביד בעל שמביאו לידי מעשה דפרו ורבו. אבל מאשה לבעל מאי מצוה הא לא מיפקדא ואי משום שלא ינהג בה מנהג הפקד שב ואל תעשה הוא. וכל כבודה בת מלך פנימה. ותו בשלמא מבעל ואשה מצי למימר מצוה עבדי ולאו מידי חסרתיך דבההיא שעתא דאיערב לה בכתובתה לאו מידי חסרה. שלא הוציאה מידו על סמך ערבותו כלום. וגם לא היתה עת גבית כתובתה בעת שנתערב לה. שאין כתובה נגבית אלא לאחר מיתה או לאחר גירושין. ותו דספק שמא לא תגבה אותה לעולם דדילמא היא מייתא בראשונה הילכך לאו מידי חסר. אבל ערב נדוניא מאשה לבעל נהי דלא מידי חסריה שלא הוציא מידו על סמך ערבותו כלום מ"מ אי לאו דאיעריב בנדוניא לא היה כונס עד שהיתה משלמת נדונייתו. דאי אביה פסק היה כונס. או פטרה בגט אם קדשה. ואי איהי פסקה היתה יושבת עד שתלבין ראשה כדתנן אדמון אומר יכולה היא שתאמר אילו אני פסקתי אהי יושבת עד שתלבין ראשי עכשיו שאבא פסק מה אני יכולה לעשות או כנוס או פטור. והלכה כדבריו. דאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון. ואמר רבי יצחק בן אלעזר משמיה דחזקיה כל מקום שאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו נמצא שחיסרו ממון שהיה יכול לכופם ממה נפשך ליתן לו נדונייתו. וכן פי' רש"י זצ"ל בהניזקין לאו מידי חסרה שלא הוציאה כלום משלה. וכן אני מורה ובא אני יצחק בר משה נב"ה המחבר דערב דנדוני' מאשה לבעל דמשתעבד והכי מוכח בערכין ס"פ שום היתומים דהתם מייתי כולה הך שמעתא ואמ' התם ההוא גברא דזבינהו לנכסי' וקא גרשה לדביתהו. שלחה רב יוסף בריה דרבא קמיה דרב פפא ערב תנן והקדש תנן. לוקח מהו. א"ל תנא כי רוכלא ליחשוב וליזול. נהרדעי אמרי דתנן תנן ודלא תנן לא תנן. אמר רב משרשיא מאי טעמא דנהרדעי. בשלמא מקדיש משום רווחא דהקדש. ערב נמי מצוה הוא דעבד. ולאו מידי חסרה. אלא לוקח מכדי מידע ידיע דכל חד וחד עליה כתובה. אמאי ניזיל וניזבין. איהו הוא דאפסיד אנפשיה. הרי התם מיידי להביא בערב מאיש לאשה. אבל בערב לאיש בנדונייתא לא אשכחן דמיפטר ולא מיסתבר נמי דמיפטר כדפרישי'. הילכך הכי הילכתא דערב מאשה לאיש בנדוניית' משתעבד. ובההיא דשום היתומים פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל הכא בשמעתין דהלכה כנהרדעי. וכן הלכה:

[**שם ע"ב**]

אמר רב הונא שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן. חזקה אין אדם עושה קינוניא על הקדש. ואוקימנא כגון דנקיט ההוא פלוני שטרא דמקויים אבל איכא בידיה וליתיה מקויים אי אמר תנו קיימינן לשטריה ונותנין. ואי לא אמר תנו אין נותנין. מ"ט אדם עשוי שלא להשביע א"ע:

סימן רנה

וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וה"ה היכא דליכא שטרא בידיה ואמר תנו נותנין:

[**דף קע"ה ע"א**]

רב ושמואל דאמרי תרוייהו שכיב מרע שאמר מנה לפלו' בידי ונקיט ההוא פלוני שטרא דלא מקויים אמר תנו קיימיה לשטריה ונותנין. לא אמר תנו לא קיימינן לשטריה ואין נותנין:

[**שם**]

אמר רבא ש"מ שאמר מנה לפלוני בידי ואמרו יתומים חזר ואמר לנו אבא פרעתי נאמנין. מאי טעמא דלאו אדכורי מידכר. תנו מנה לפלוני. ואמרי יתומים חזר ואמר לנו אבא פרעתי אין נאמנין. דאם איתא דפרעיה לא הוה אמר תנו. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ושמעי' מהא דרבא היכא דלא אמרו חזר ואמר לנו אבא פרעתי דנותנין ואע"ג דלא אמר תנו נותנין. ואי קשיא הא דאמר רב ושמואל דאמרי תרוייהו אמר תנו נותנין לא אמ' תנו אין נותנין. התם לא אמר בתורת הודאה. הכא דאמר לה בתורת הודאה. ודמיא להההיא דגרסי' בפ' דיני ממונות הרי שראו אביהם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלו' הם של מעשר שני הם. אם כמוסר את דבריו קיימין ואם כמערים לא אמר כלום. עכ"ל:

[**שם**]

בעי רבא שכיב מרע שתבעו והודה מהו צריך לומר אתם עדיי כדאמ' בזה בורר או אין צריך לומר אתם עדיי. בתר דבעיא הדר פשטה אין אדם משטה בשעת מיתה ודברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו. ובתחילת בבא מציעא פירשתי עניני הודאות:

[**שם**]

מתני' המלוה את חבירו בשטר גובה מנכסים משועבדים. ואפילו אין כתוב בו אחריות. דהא פסקי' הילכתא בשנים אוחזין דאחריות טעות סופר הוא. על ידי עדים גובה מנכסים בני חורין:

[**שם ע"ב**]

אמר עולא דבר תורה אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על פה [גובה מנכסים משועבדים מאי טעמא שיעבודא דאורייתא ואלא מה טעם אמרו מלוה על פה] אינו גובה אלא מנכסים בני חורין משום פסידא דלקוחות. אי הכי מלוה בשטר נמי. התם אינהו דאפסידו אנפשייהו. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וקיימא לן כעולא. דהא רב פפא דהוא בתרא פסק הילכתא הכי בפרק האשה נקנית דאמר רב פפא הילכתא מלוה על פה גובה מן היורשין דשיעבודא דאורייתא. ואינו גובה מן הלקוחות דלית ליה קלא. והא דקא פסיק רב פפא הכא ואמר הילכת' מלוה על פה גובה מן היורשין ואינה גובה מן הלקוחות. גובה מן היורשין שלא תנעול דלת בפני לוין. ואינה גובה מן הלקוחות דלית לי' קלא. לאו דפליגו דידיה אדידיה. אלא הא קמ"ל דהיינו טעמא דאוקמוה רבנן אדאורייתא גובה מן היורשין שלא תנעול דלת בפני לוין. עכ"ל:

סימן רנח

בפרק קמא דקדושין בפר"ח אמר רב פפא הילכתא מלוה על פה גובה מן היורשין שיעבודא דאוריית' קיימא לן בהא משום דעיקר חלוקתם של רב ושמואל ורשב"ל הכא בעולת האשה. וכבר הקריבה חטאתה שחיובה מן התורה. דהא אמר רב פפא ס"פ גט פשוט הילכתא מלוה על פה גובה מן היורשין [משום שלא תנעול דלת בפני לוין] שיעבודא דאורייתא קיימא לן בהא משום שלא תנעול דלת בפני לוין וכו'. ואמרי' בתלמוד ארץ ישראל האי מלוה על פה גובה מן היורשין בדליכא חשש דילמא פרעיה כגון דהוו קיימי יורשין משעה דאודי עד שמת כי היכי דלא תקשי הילכת' אהילכתא. עכ"ל:

[**שם**]

מתני' הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין דלא גבי ממשעבדי אלא מלוה הכתובה בשטר שיש בו עדים:

[**דף קע"ו ע"א**]

בעא מיניה רבא בר נתן מר' יוחנן הוחזק כתב ידו בב"ד מאי לאחר שמסר לו הלוה למלוה כתב ידו שהוא חייב לו ממון בא לב"ד והודה לפניהם שהוא כתב ירו. וכתבו לו ב"ד הנפק הוא הנקרא אשרתא וקיום השטר מי אמרי' הרי הוא מעתה בשטר שיש בו עדים וגובה ממשעבדי דאחריות טעות סופר הוא או לא. א"ל אע"פ שהוחזק כתב ידו בב"ד אינו גובה אלא מנכסים בני חורין:

סימן רנט

כתב רבינו ברוך זצ"ל מארץ יון אם שיעבד לוה אחר ששם מלוה כתב ידו בב"ד מיגבי מינייהו או לא. פירוש הוחזק כתב ידו בב"ד שהעיד לפני ב"ד שזו כתיבת ידו מאי מי אמרי' כיון דהוחזק כתב ידו בב"ד דמי כמלוה בשטר או לא. והילכתא כר' יוחנן עכ"ל. ופירשתי בפ"ק דבבא מציעא. והא דאמר ר' אלעזר גבי גט אשה אע"פ שאין עליו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים כשר וגוב' מנכסי' משועבדים. שאני התם דבשעת כתיבה הוא דשיעבד נפשי' כשנכתב השטר נכתב למוסרו בפני עדים שיהו עידי מסירה במקום עידי חתימה. הילכך כיון דרבי אלעזר סבר עידי מסירה כרתי כאילו נחתמו בתוך השטר דמי. אבל אנן מיבעיא לן בהוציא כתב ידו בעלמא ששמו של לוח חתום בו שזה מסר לו במקום הודאה שלא יוכל לחזור ולכפור בו לומד פרעתי כל זמן שחתימתו ביד מלוה:

[**שם**]

מתני' ערב היוצא אחר חיתום שטרות שכתב בתוך השטר אחר חתימת העדים. אני פלוני בן פלוני ערב גובה מנכסים בני חורין מן הערב כערבות שבעל פה דמלוה על פה היא כיון דלא חתימי עדים על הערבות. וה"ה לערב בלא שטר אחר מתן מעות. מעשה ובא לפני ר' ישמעאל ואמר גובה מנכסים בני חורין א"ל בן ננס אינו גובה לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חורין דכל ערב דלאחר מתן מעות לא הוי ערב א"ל ר' ישמעאל למה. א"ל הרי שהיה חונק את חבירו בשוק מצאו חבירו ואמר לו הנח אותו ואני אתן לך פטור שלא על אמונתו והבטחתו על זה ערב הלוהו. אבל אמר לו הלוהו ואני אתן לך חייב שהרי על אמונתו הלוהו. זימנין אמר רב קודם חיתום שטרות גובה מנכסים משועבדים לאחר חיתום שטרות גובה מנכסים בני חורין. וזימנין אמר רב אפי' קודם חיתום שטרות אינו גובה אלא מנכסים משועבדים קשיא דרב אדרב. לא קשיא הא דכתב פלוני ערב הפסיק הענין. ודילמא לא מסהדי עדים אלא אשטר דלעיל לחוד. והא דכתב ביה ופלוני ערב. וי"ו מוסיף על ענין ראשון. ועל שטר ועל הערבות חתימי סהדי וכן אמר ר' יוחנן כרב:

סימן רס

כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל לוה שכתב שטר בכתב ידו והעיד בו עדים ונתנו למלוה הרי זה שטר כשר. וכן אם כתב שטר אע"פ שאין בו עדים ונתנו למלוה בפני עדים ה"ז מלוה בשטר. והוא שיהיה כתב שאינו יכול להזדייף. ויקראו אותו [העדים] שנמסר בפניהם. ויש מן הגאונים שהורו שצריך לומר לעדים שמסרו בפניהם חתמו והעידו שנמסר בפניכם. עכ"ל:

[**שם**]

[**מתני'**] אמר ר' ישמעאל הרוצה שיתחכם יעסוק בדיני ממונות. שאין לך מקצוע בתורה גדול מהם שהם כמעין הנובע. והרוצה לעסוק בדיני ממונות ישמש את ר' שמעון בן ננס. אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן אע"פ שקילס ר' ישמעאל את ר' שמעון בן ננס הלכה כר' ישמעאל דגובה מנכסים בני חורין. איבעיא להו חנוק מה לי אמר ר' ישמעאל מי אמרי' דמשום צערא דחבריה שנחנק גמר ומקני או דילמא מתכוין הוא להצילו מחניקה ומצוה קא עביד ולאו מידי חסריה. אמר ר' יוחנן חלוק היה רבי ישמעאל אף בחנוק. הלכה כמותו או אין הלכה כמותו. ת"ש דכי אתא רבין א"ר יוחנן חלוק היה ר' ישמעאל אף בחנוק והלכה כמותו אף בחנוק. ופירשו רבותינו בתשוב' דוקא שחנוק שם עמו במדינה ויכיל למימר ליה הא בעל חוב קאי קמך ולא חסדתיך ולא מידי. דגברא אשלימית לי וגברא אשלימית לך. כי האי היא דפטר בן ננס. אבל אי אזול חנוק למדינתא אחריתי. דודאי ליכא למימר הכי ערבא חייב אפי' לבן ננס:

[**שם**]

אמר רב יהודה אמר שמואל חנוק וקנו מיניה מישתעבד. מכלל דערב דעלמא לא בעי קנין. ופליגא דרב נחמן דאמר רב נחמן ערב דב"ד הוא דלא בעי קנין. ערב דעלמא בעי קנין:

סימן רסא

[**שם ע"ב**]

והלכתא ערב בשעת מתן מעות לא בעי קנין. ואם כתוב בתוך השטר לאחר חיתום שטרות גובה מנכסים משועבדים לאחר מתן מעות בעי קנין. ואפי' חתום בתוך השטר לאחר חיתום בעי קנין וגובה מבני חרי. ערב דב"ד אפילו לאחר מתן מעות לא בעי קנין. בההיא הנאה דקא מהימני ליה נמר ומשעבר נפשיה. מה שכתוב בספרים לאחר כך והנך בולהו בעו קנין פי' רבינו שמואל זצ"ל דלא גרסינן ליה. וכן פי' רבינו אליקום זצ"ל. ורבינו ברוך זצ"ל מארץ יון גריס ליה ופי' והנך כולהו בעו קנין פי' דלאחר מתן מעות ודחנוק ודב"ד בעו קנין. ס"א ופליגא דרב נחמן דאמר רב נחמן בכולהו בעו קנין. בר מערב דב"ד דלא בעי קנין. הא ערב דב"ד בעי קנין עכ"ל. ורבי' יצחק אלפס זצ"ל נמי גריס ליה. אך לא פי' מאן נינהו כולהו דקאמר:

סימן רסב

ולענין הלכה נסמוך על רבינו שמואל זצ"ל ועל רבינו אליקום זצ"ל. תניא בתוספתא המלוה את חבירו על ידי שני ערבים לא יפרע מאחד מהם. ואם אמר על מנת שאפרע מאחד מהם יפרע מאחד מהם:

הדרן עלך פרק גט פשוט וסליקא לה מסכת בבא בתרא

חלק ד

פסקי סנהדרין

סימן א

אמר שמואל שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראו ב"ד חצוף. פי' דאמרי להו בעלי דינים אי דינא דאורייתא הוא לדון בשנים אנו מקבלים אתכם ואם לאו אין אנו מקבלים אתכם. ועל כי האי גוונא קאמר שמואל דיניהם דין דאורייתא אלא שנקראו ב"ד [חצוף] מדרבנן שלא היה להם לדון כ"א בשלשה. ופליג ר' אבהו וסבר דאפי' כי האי גוונא אין דיניהם דין עד שיהיו שלשה. ואיתיביה ר' אבא לר' [אבהו] דן את הדין זיכה את החייב וחייב את הזכאי טימא את הטהור וטיהר את הטמא מה שעשה עשוי ומשלם מביתו אלמא דיניה דינא ואפילו ביחיד כדמשמע לישנא דן את הדין וכ"ש שנים. ושנינן הב"ע דקבלוהו עילוייהו פי' דאמרו בעלי דינין אע"ג דידעינן דדיני ממונות בשלשה אנו מקבלים אותך עלינו. ופרכי' אי הכי אמאי משלם מביתו. דאמרי ליה דיינת לן דין תורה פי' וזה הואיל וטעה אין זה דין תורה ומשלם מביתו ואינו מחזיר את הדין הואיל וקבלוהו עילוייהו מדעתייהו בלא טעותא. ומדקדק רבינו יצחק בר אשר זצ"ל מהכא דדוקא בחד או בתרי בעינן דקבלוה עילוייהו אבל בשלשה שדנו אפי' בעל כרחם של בעלי דינין הוי דינייהו דינא. ואפי' הן הדיוטות דכולא שמעת' בהדיוטות עסקינן דהא דב נחמן אית ליה דשמואל כדאמרי' יתיב רב נחמן וקאמר להא שמעתא. ופ' השולח בגיטין סבר דבתרי נמי בי דינא קרי להו דהיינו כשמואל ואפי' הכי קאמר כגון אנא דגמירנא וסבירנא דיינינא אפי' יחידי דהיינו מופלג ומופלא חשיב כתלתא הדיוטות. דאינהו נמי היכא שדנו אפילו בעל כרחם של בעלי דינים דינייהו דינא. אלא הכא דקא בעי רב נחמן תרי היינו הדיוטות ומרצונם. (אבל הכא דקבעי רב נחמן תרי היינו הדיוטות אבל חד דמופלג ומופלא כרב נחמן וכגון ר' חייא ואי נמי תלתא הדיוטות אי דנו אפי' בעל כרחייהו דבעלי דינין הוי דינייהו דינא. ולא נחלקו שמואל ור' אבהו אלא בתרי הדיוטות. ופסק בהלכות גדולות כשמואל משום דרב נחמן קאי כוותיה כדאמרי' בפ' השולח דסבר רב נחמן ובתרי נמי בי דינא קרי להו. הילכך כל היכא דקיבלוה עילוייהו אפי' חד הדיוט דיניה דינא ומה שעשה עשוי ואינו משלם מביתו ואפי' נשא ונתן ביד דהא ההיא דדן את הדין מוקמי' לה כשנשא ונתן ביד. ואפי' אי אמרי ליה דון לן דין תורה משלם מביתו ואי לא לא משלם מביתו. וכן הדין בתלתא הדיוטות. ואפי' דנו על כרחייהו דבעלי דינין. וכן

יחיד מופלג ומופלא דגמיר וסביר. וכגון שלא טעה בדבר משנה דאי טעה בדבר משנה חוזר הדין לגמרי ואינו משלם מביתו דכיון דדבר מפורש הוא שטעה אין דינו דין. אבל כי אמרי' דדיני' דינא ומשלם מביתו היינו שטעה בשיקול הדעת וכפירש' רב פפא כגון תרי תנאי ותרי אמוראי דפליגי אליבא דהדדי ולא איתמ' הילכת' לא כמר ולא כמר וסוגיא דעלמא כחד מינייהו ואזל איהו ועבד כאידך היינו שיקול הדעת. פירש"י זצ"ל סוגיא דעלמא הילוך הדין הילכך דיניה לא הדר. דכיון דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר. האי בעל דין דנקיט לא בעי לשלומי דא"ל פסקת לי דינא. ומיהו איהו בעי לשלומי כיון דסוגיין דעלמא אזלא כאידך. עכ"ל:

הילכך כל היכא שטעה בשיקול הדעת ונשא ונתן ביד משלם הדיין. אבל אם לא נשא ונתן ביד פטור. ואפי' הכי מביתו. ובעל דין דנקיט לא משלם. ומסתייעא מילתיה דפרכי' דיש פרקין אדר' חנינא אלא מעתה טעו לא ישלמו. ושנינן כ"ש שנעלת דלת בפני לוין הואיל והדיין פטור מלשלם. וגם בעל דין דנקיט לא משלם. הכי איכא נעילת דלת. אבל אי בעל דין דנקיט הוה משלם אז לא הוי נעילת דלת. והא דאמרי' דטעה בשיקול הדעת משלם היכא שנשא ונתן ביד היינו דוקא דלא נקיט רשותא. אבל אי נקיט רשותא וטעה בשיקול הדעת אע"ג דנשא ונתן ביד אפילו הכי לא משלם. דאמר רב האי מאן דבעי למידן דינא וכי טעי ליפטר לישקול רשותא מבי ריש גלותא וכי אמר שמואל לישקול רשותא מבי ריש גלותא. והא דאמרי' גבי שיקול הדעת דמה שעשה עשוי וישלם מביתו. אומר מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל דדוקא כי האי גוונא משלם שידע דפליגי אהדדי. אבל היכא דתרי תנאי או תרי אמוראי פליגי. והדיין לא ידע כי אם דברי האחד. ולא ידע שהאחד חולק עליו והורה ודן. כי האי גוונא לא הוי שיקול הדעת אלא מה שעשה עשוי ולא ישלם מביתו. וה"ה אומר מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל דאם יש טענה בתלמוד שרבינו שלמה זצ"ל מפרש בענין אחר וגאונים אחרים מפרשים בענין אחר ולא ידע כי אם פירוש אדר ודן והורה כפי אותו פירוש כי האי גוונא לא הוי שיקול הדעת אלא מה שעשה עשוי ולא ישלם מביתו. וכן הורה מו' רבינו יהודה בר יצחק הלכה למעשה. והביא ראיה מפ' זה בורר דאמרי' התם ההוא דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי כי קא שכיב אמר פלניא ופלניא מסקי ביה זוזי בתר דשכיב אתו תבעינהו ליורשים אתו לקמיה דר' ישמעאל בר' יוסי אמר להו כי אמרינן אדם עשוי שלא להשביע את עצמו ה"מ מחיים אבל לאחר מיתה לא. פרעו פלגא. תבעינהו בדינא באידך פלגא קמיה דר' חייא אמר להו כשם שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו. אמרי ניחזי וניהדר. אמר להו כבר הורה זקן. אלמא אע"ג דר' חייא פליג עליה

אפי' הכי כיון שלא ידע שהיה חולק עליו מה שעשה עשוי ולא ישלם מביתו דמדקאמר כבר הורה זקן משמע שהוראתו הוראה ולא בעי שלומי. מיהו נראה בעיני שאינה ראיה דלא דמי להיכא דפליני תרי תנאי או תרי אמוראי והילוך הדין אזיל כחד מיניהו דהוה ליה למידע אי איכא דפליג עליה אי לא ופשע במאי דלא גמר ובעי לשלומי. אבל הכא ר' ישמעאל בר"י [בר] פלוגתיה דר' חייא הוא ומדנפשיה פליג עליה. הילכך אין כח ביד ר' חייא להחזיר דינו של ר' ישמעאל:

[**דף ו' ע"א**]

אמר רב אשי ש"מ פשרה אינה צריכה קנין. דאי ס"ד צריכה קנין. למ"ד תלתא ל"ל תסגי ליה בתרי ולקנו מיניה. פרש"י זצ"ל תסגי בתרי ולקנו מיניה דכיון דקנו מיניה למה לי ב"ד לא תהא אלא מתנה בעלמא ומדעתו הרי היא מתקיימת אלא להכי בעינן תלתא ליפות כח ב"ד דאע"ג דלא קנו מיניה לא נהדר. והלכתא פשרא צריכה קנין. ופרש"י זצ"ל ואפי' נעשת בשלשה לפירוש' מסקנא דשמעתין דאפי' ב"ד שלשה שעשו פשרה צריכה קנין. וקשה לי דמאי טעמא שבקינן לסברא קמייתא דבפני שלשה לא בעי קנין. ונראה בעיני לפרש והילכתא פשרה צריכה קנין דוקא בפני שנים. לאפוקי מדיוקיה דרב אשי דבעי למימר דאפי' בתרי פשרה לא בעיא קנין. אלא ודאי בתרי בעיא קנין והא דבעינן למ"ד תלתא בפשרה. לאו כי היכי דלא ליבעי קנין אלא משום דמקיש פשרה לדין. אבל בשנים בעיא ובשלשה לא בעיא קנין בסברא קמייתא דרב אשי:

סימן ב

וכן פסק בהלכות גדולות דפשרה צריכה קנין דדוקא בפני שנים אבל בפני שלשה לא בעיא קנין:

[**שם**]

ת"ר כשם שהדין בשלשה כך פשרה בשלשה. נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע ר' יהושע בן קרחה אומ' מצוה לבצוע:

[**שם ע"ב**]

אמר רב הלכה כר' יהושע בן קרחה. וכדאוקמי' במצוה להזכיר הפשרה ולמימר להו אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו. ולת"ק ליכא מצוה לומר הכי אלא רשות. ולר' שמעון בן מנסיא הואיל ויודע להיכן הדין נוטה [אין] הדשות בידו לעשות פשרה כל זמן שלא נגמר הדין ובהא פליגי דלת"ק אפי' שמע דבריהם ויודע להיכן הדין נוטה הרשות בידו לעשות פשרה. ור' יהושע בן קרחה סבר כת"ק. ולר' שמעון בן מנסיא הואיל ויודע להיכן נוטה אע"ג דלא נגמר הדין אינו רשאי לעשות פשרה. ור' יהושע בן קרחה סבר כת"ק מק"ו

דהשתא לת"ק דלית ליה מצוה אלא רשות אפילו הכי כל זמן שלא נגמר הדין אע"ג דידע להיכן הדין הרשות בידו לעשות פשרה. ר' יהושע בן קרחה דאית ליה מצוה לא כל שכן. הילכך קיימא לן דמצוה לומר אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו אע"ג דידעי להיכן הדין נוטה הואיל ולא נגמר הדין. ואי מתרצים מפשרים בינייהו ואי לא לא מפשרי' בינייהו. מיהו מה שפרש"י זצ"ל נגמר הדין אי אתה דשאי לבצוע דהיינו שכבר אמרו איש פ' אתה זכאי ואיש פלו' אתה חייב. לא נהירא אע"ג דלשון התלמוד מוכיח כן. מ"מ לא מסתבר למימר הכי דכיון דנתגלה להם לגמרי איך יגזלו את ממונו. ולא מסתבר למימר שלא יטעו שלא יאמרו אנו יראי' שמא טעינו בדין כדי שיתרצה בפשרה. ונראה לפרש נגמר הדין דהיינו שדקדקו היטב בדין וכמו גמרו את הדין דלא מיחסר אלא לומ' איש פלו' אתה זכאי ואיש פלו' אתה חייב. דכיון שנתברר כל כך אין להטעותן לעשות פשרה. שאם היה יודע שנתברר דינו לזכות לא היה מתרצה בפשרה בשום ענין. ומשתשמע דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה דקאמר ר' שמעון בן מנסיא היינו שכך נרא' להם שיזכה לפי טענותיהם. אבל לא דקדקו כל כך שכבר יש להם לומר איש פלו' אתה זכאי ואיש פלו' אתה חייב. אבל היכא שכבר אמרו איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב בהא מודו כ"ע שאין רשאי יותר לבצוע ביניהם:

סימן ג

מיהו היכא דאיכא שבועה על הנתבע או על התובע אע"ג דדקדקו כל הצורך דלא למיחסר אלא למימר איש פלו' אתה זכאי ואיש פלו' אתה חייב. פי' רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל דאפי' הכי שרי למימר להו לעשות פשרה כי היכי דליפטרו מעונש שבועה:

[**שם**]

ר' יהודה אומר שנים שבאו לפניך לדין אחד רך ואחד חזק עד שלא תשמע דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להם איני נזקק לכם שמא נתחייב חזק ונמצא רודפו. משתשמע דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להם איני נזקק לכם שנ' לא תגורו מפני איש:

סימן ד

פי' רש"י זצ"ל שמא יתחייב חזק ונמצא רודף את הדיין. וכן משמע בדבריו מדנקט קרא דלא תגורו מפני איש דאיירי בדיינים. ופריב"א ורבינו שמשון בר אברהם זצ"ל דדוקא אחד רך ואחד חזק אבל שניהם חזקים אפילו קודם שידע להיכן הדין נוטה. משתשמע דבריהם אי אתה רשאי לומר איני נזקק לכם וחייב ליטפל בדינם דמצות עשה היא דכתיב בצדק תשפוט עמיתך:

סימן ה

ראיתי ריב אנשים אשר חתמו עליו ישישים. והמה זקנים וראשים. ראשי האבות לבני ישר' הח' ר' יהושע והח' ר' הושעיא. ואלה דברי האבות וטענותם. הנה היום נתעצמו לדין ראובן ושמעון בפניי. וקבלו בקנין לעשות ככל אשר יפסקו ובא ראובן ותבע וקודם שפסקו ושסיים טענותיו. נתחדשה מריבה בין ראובן ובין אחד מן הדיינים כי היה בעיניו כבעל דין תביעו' על אותה קרקע. אך אם יביאו שלישי ממקום אחד יסיימו דבריו. ומתוך אלו הדברים בא אחד מן השנים אשד נחשב בעיני ראובן תם וישר וסילק עצמו מן הדין. ולא רצה לגמור את הדין על פי הטענות אשר שמע כי אמר אחרי אשר לא נסתיימו טענות של ראובן ויש לו תביעות על אותו קרקע אי אפשר לידע להיכן הדין נוטה. ועוד כי חבירינו הוא שונא לראובן ולא דיבר עמו שלשה ימים מחמת איבה. עד כאן דבריהם. וכן אני בעיני שיפה עשה הדיין שסילק עצמו. כדתניא פרק קמא דסנהדרין משתשמע דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להם איני נזקק לכם. והשנים פשיטא שאין יכולין לגמור את הדין. דלא עדיפי משנים מזכין או שנים מחייבין ואחד אומר איני יודע דיוסיפו הדיינין כיון דמעיקרא אדעתא דתלת יתבי. ועוד כי אפילו יביאו השלישי ממקום אחר. או ירצה אותו שנסתלק לחזור לישב עמהם . לכאורה אני קורא על השונא והוא לא אויב לו. (ידיננו) לכתחילה לכל הפחות אינו רשאי לדונו דאע"ג דדיעבד לא מיפסיל. כמו שהקשה הרב יעקב דאורלינש זצ"ל מהא דאוקימנא ההוא דיש שכשר להעיד ואינו כשר לדון. לאתויי סומא באחת מעיניו ור' מאיר היא. מאי טעמא לא לאתויי שונא וכרבנן שכשר להעיד ואינו כשר לדון כדאיתא בפ' זה בורר אלא ודאי לא מיפסיל בדיעבד. וכן אוהב נמי לא מיפסיל בדיעבד. וכל הני דכתובות דקא פסלינן ליה לדינא לכתחילה אע"נ דנקט לשון פסול. כן נראה לפרש אע"פ שהיינו יכולין לומר דבדיעבד נמי (לא) מיפסיל והאי דלא נקט ליה למימר לאתויי שונא דלא נקיט אלא פסולי דלית להו תקנתא דומיא דגר וממזר דמייתי התם מכללא. והנה העדה כולה קדושה וכתורה ולא יריבו ביניהם אך תחזור האהבה לקדמתה והיה זה שלום יצחק בר אברהם זלה"ה:

[**דף ט' ע"א**]

רבי עקיבה אומר לא בא השלישי אלא להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו. א"כ ענש הכתוב לנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה. על אחת כמה וכמה שישלם שכר טוב לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה. מה שנים נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטילה. אף שלשה נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטילה ומנין אפילו מאה ת"ל

עדים. אמר רבי יוסי בד"א בדיני נפשות אבל בדיני ממונות תתקיים העדות בשאר. רבי אומר אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בזמן שהתרו בהן אבל בזמן שלא התרו בהן מה יעשו שני אחים [ואחד] שראו באחד שהרג את הנפש. פריב"א זצ"ל דאתרוייהו קאי בזמן שהתרו בהן. ואע"ג דבדיני ממונות לא שייך התראה מ"מ צריך לבודקם אם לשם עדות נתכוונו כולם. והיינו דקא בעי עלה פ"ק דמכות היכי אמ' להו לידע אם לעדות נתכוונו כולם. אמר רבא ה"ק למיחזי אתיתו. או לאסהודי אתיתו כו' והאי דקא מסיק רבא למילתיה מה יעשו שני אחים שראו באחד שהרג את הנפש. לאו משום דאדיני נפשות דוקא קאי אלא לישנא דמתני' נקט וה"ק להו מה יעשו שני אחים שראו באחד שגזל את חבירו או מכר לחבירו או הלוה לחבירו. ומה שמפרשים דאדיני נפשות לחודייהו קאי. אבל בדיני ממונות אין צריך לבדוק אלא בכל ענין שנמצא מהם קרוב או פסול עדותן בטילה. ומפרשין נמי להיא דקא בעי לה התם היכי אמרינן להו אדיני נפשות קאי. אין נראה בעיני רבינו יב"א זצ"ל משום דקשיא ליה דא"כ דיני ממונות חמורות מדיני נפשות דדיני נפשות אם לא התרו בהן ונמצאו מקצת מהן פסולין עדותן קיימת. ובדיני ממונות לעולם עדותן בטילה. ואפי' לא נתכוונו הפסול' לשם עדות. ועוד אמאי קא בעי עלה היכי אמרי' להו. מה צריך יותר והלא כבר מפורש במתניתא דעל ידי התראה אנו יודעים אם באו כולם לשם עדות ואם לאו. ואיתמר פרק קמא דמכות אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי. ורב נחמן אמר הלכה כר':

סימן ו

ופסק רבינו יב"א זצ"ל דהלכתא כרב נחמן דפסיק כר'. וכי אמ' הילכתא כשמואל בדיני הני מילי לגבי רב אבל שמואל ורב נחמן הילכתא כדב נחמן. הילכך הלכה כר'. וכן פסק רבי' יצחק אלפס זצ"ל דהלכה כרבי.וכתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל וחזינן לגאון דקאמר הני מילי בעדות על פה. אבל בשטר שיש בו שלשה עדים ושנים מהם קרובים זה לזה. אם לא נודע בעדות ברורה שישבו שלשתן להעיד. וכתבו עדותן זה בפני זה. דדמי כמאן דאמרי למיסהד אתינא לא בטלינן לשטרא מספק אלא תתקיים העדות בשאר. דאמ' דילמא חד שבק רווחא למאן דקשיש מיניה ובא זה הקרוב וחתם שם שלא מדעת חבירו. ירושלמי כתב כל נכסיו לשני בני אדם והעדים מעידים עליו כשירין לזה ופסולין לזה ר' יוחנן אמר פסול רשב"ל אמר כשר. אמר ר' אלעזר מתני' מסייעא לר' יוחנן מה שנים נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטילה אף שלשה ומנין אפילו מאה ת"ל עדים. ועוד כתב דהיכא דליכא בשטר אלא תרי וחד מינייהו פסול. אי נמי תרי קרובים להדדי אפילו מסריה ניהליה באפי סהדי אחריני דכשירי לא מהני מידי דהוה ליה מזוייף מתוכו

כדגרסי' בפ' זה בורר בענין ההיא מתנתא דהוו חתימי עלה תרי גיסי. ואמר ליה רב יוסף זיל אייתי תרי סהדי דמסריה ניהלך באפי סהדי. ואמר ליה אביי והא מודה ר' אלעזר במזוייף מתוכו שהוא פסול. ואמר ליה רב יוסף להאיך זיל לא שבקו לי דאוקמיה בידך:

[**דף י' ע"א**]

אמר רבא פלו' בעל אשתו הוא ואחד מצטרפין להורגו אבל לא להורגה. מיכן אומר רבי' יב"א זצ"ל שקרובי הנרצח נאמנין להעיד על הרוצח ולא נוגעין בעדות הן. דמה שנהרג הרוצח אין מועיל כלום לא לנרצח ולא לקרוביו דהא הכא דקאמר פלו' בא על אשתו הרי הפסיד לו אשתו ואסרה עליו דנהי דאין נאמנין להורגה. לאוסרה על עצמה נאמן דשוויה על עצמו חתיכ' דאיסורא ואפי' הכי נאמן להורגו. ואפי' הנרצח עצמו אם יכול לדבר עדיין פסול להעיד דעדות שאי אתה יכול להזימה הוא. כדאמרינן לקמן הוא עצמו היה נאמן לומר פלוני הרגני דמה לי הרגני מה לי רבעני לאונסי:

סימן ז

ויש לי ללמוד מכאן דקרובי המוכה מעידין על המכה לגרשו מבית הכנסת ואפילו המוכה עצמו:

פרק זה בורר

[**דף כ"ג ע"א**]

דיני ממונות בשלשה זה בורר לו אחד פי' כששניהם מתרצים לב"ד אין לנו לכופם לדין. אלא לפני ב"ד שבוררין שניהם. אבל כשהאחד מסרב ואינו רוצה לדון כלל או שלשה הדיוטות או יחיד מומחה יכול לדונו בעל כרחם כדפרי' לעיל. אבל כששניהם מתרצים לב"ד ונשמעים לב"ד. הילכת תקון רבנן מילתא כי היכי דליצייתו לדינא כדאוקימנ' בגמרא דה"ק שזה בורר לו דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד ושניהם בוררין להם עוד אחד ומתוך כך יצא הדין לאמתו. ופרש"י זצ"ל דצייתי בעלי דינים דינא. דסבר החייב הרי אני ביררתי האחד ואם היה יכול להפך בזכותי היה מהפך. והדיינין עצמן נוחה דעתן להפך בזכות שניהם מפני ששניהם ביררום. ואיכא נמי לפרש דאותו שבירר ראובן יהפוך בזכות ראובן ואותו שבירר שמעון יהפוך בזכות שמעון ואותו שביררו שניהם יכריע ומתוך כך יצא הדין לאמתו. דאוקימ' דאותו השלישי כו"ע לא פליגי דדעת הדיינין בעינן ואין בעלי דינין יכולין לברור השלישי אלא אם כן הודיעו לדיינין אלו השנים ויתרצו בו שישב עמהם. כי פליגי ר' מאיר וחכמים בדעת בעלי דינים דר' מאיר סבר דעת בעלי דינין נמי בעינן ורבנן סברי דעת בעלי דינין לא בעינן. וקיימא לן כחכמים דלא בעינן דעת בעלי דינין אלא הדיינין עצמן בוררין להן השלישי דדוקא בדיינין איכא קפידא שמא

יבררו בעלי דינין אדם שאינו הגון ואיכא בושת לדיינין לישב עמו ולשאל לו. אבל היכא שהדיינין בוררין להם השלישי מאי איכפת להו לבעלי דינין את מי יבררו הואיל ויוציאו הדין לאמתו כל שלשתן:

סימן ח

הילכך יש לי ללמוד מיכן היכא דבירורו את שני דיינין וטענו לפניהם שאין בעלי דינים יכולין לומר לדיינים אל תשאלו דיני מפלוני תלמיד חכם אלא מפלוני דהא הלכה כחכמי' דלא בעינן דעת בעלי דינין. ואם היו יכולין למחות (אי) הוי בעינן דעתייהו דסוף סוף כשידעו ימחו ולא יתרצו בדין שיאמרו לא היה לכם לשאול אלא לפלוני. אלא ודאי לא בעינן דעתייהו כלל אלא שואלים הדיינין הדין למי שהם רוצים ובלבד שלא יהא קרוב או פסול. והיכא שזה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד שוב אינו יכול לחזור בו ולומר אני רוצה לברור לי אחד כדתנן פ"ק דבבא מציע' . מצא שטרי בירורין הרי זה יחזיר ואמרי' בגמ' מאי שטרי בירורין הכא תרגימו שטרי טענתא. ר' ירמיה אמר זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד. ופרש"י זצ"ל דזה בורר לו אחד כשבוררין להם דיינין כותבין להם זה בירר לו את פלוני וזה בירר לו את פלוני שלא יוכלו לחזור בהם. וה"ה שלא כתבו ואיכא עידי בירורין. דכתיבה לא מהניא אלא לענין שלא יחזור בו ויאמר לא ביררתיו מעולם דומיא דשטרי טענתא:

[**שם**]

מתני' זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים אימתי בזמן שמביא עליהם ראיה שהם קרובים או פסולים. אבל אם היו כשרים או מומחים מפי ב"ד אינו יכול לפוסלן. פי' ראובן פוסל דיין שבירר לו שמעון שיכול לומר לא אדון לפניו. וכן יכול לומר שמעון לדיין שבירר לו ראובן. ואוקמה ר' יוחנן בערכאות של סוריא דוקא דהיינו יושבי קרנות שיכול לומר לא אדון אלא לפני מומחה. דהואיל וציית דינא אין דנין אותו בעל כרחו אפילו שלשה הדיוטות. ורבנן סברי דהואיל שזה בירר לו אחר מיושבי קרנות גם הוא יברר אחד. אבל היכא שבירר לו מומחה מורים כ"ע שאינו יכול לומר לא אדון לפניו אלא אם כן יביא ראיה שהוא קרוב או פסול. וקיימא לן כרבנן:

סימן ט

הילכך לא שנא בירר מומחה לא שנא בירר לו אחר מיושבי קרנות לא מצי למימר לא אדון לפניו עד שיביא ראיה שהוא קרוב או פסול:

[**שם**]

מתני' זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה דברי ר' מאיר אימתי בזמן שמביא עליהם ראיה שהם קרובים או פסולים אבל אם היו כשרים אינו יכול לפוסלן. אוקמה

ר' אלעזר למתני' בעדים ממש ולא עדו. ובבא הוא ואחר לפוסלו וכדתרצה רב אחא בריה דרב איקא כגון שקרא עליו ערעור דפגם משפחה שאומר שהוא עבד ממשפחת עבדים [ולהעיד על המשפחה] שלא נשתחררה בא ופסול הוא ואמשפחה קא מסהדי. דר' מאיר סבר הני אמשפחה קא מסהדי. ואיהו ממילא קא מיפסיל דלאו משום האי לחודיה אסהוד. הילכך סהדותא [הוי] ולאו כנוגע בעדות דמי. ורבנן סברי סוף סוף נוגעי בעדותן הן. והלכה כרבנן. אבל ערעור דגזלנותא שעליו הוא מעיד לכולי עלמא נוגע בעדות הוא ואפי' ר' מאיר מודה דלאו כל כמיניה למיפסליה. ולא איתברר לי היכא דהוה רגיל למימר האי בעל דין דהאי עד גזלן הוא קודם זה המעשה או מהימן. מידי רהוה את"ח שאמרה בשעת מעשה. היכא שנוגע בדבר דלא מהימן ואם היה מודה ובא קודם המעשה מהימן. ולא איתבריר לי נמי אי מפסיל האי עד לשאר עדיות. הואיל ועיקר אסהדותיה דהאי לצורכו הוה לא מיפסיל על פיו אפי' לשאר עדיות או דילמא בשאר עדיות שאינו נוגע בדבר מיפסיל על פיו. מיהו גבי שתי כיתי עדים דפרישית בסמוך משמע דלא מיפסלי אפילו לעדות אחרת:

[**שם ע"ב**]

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מחלוקת בשתי כיתי עדים דר' מאיר סבר צריך לברר וחכמים סברי אין צריך לברר. אבל (בבת) אחת ד"ה אין יכולין לפוסלן. פי' מחלוקת בשתי כיתי עדים שאמר בעל דין בפנינו יש לי שתי כיתי עדים בדבר והביא ראשונה. ועמד חבירו ואחר ואמר פסולין הן דהשתא לאו נוגע בעדות הוא שהרי אמר יש לי כת אחרת ואם ביקש ולא מצא יפסיד דקסבר ר' מאיר צריך בעל דין לברר להעמיד על האמת כל דבריו שטוען בב"ד והני מיפסלי אף לעדות אחרת. ואם ביקש ומצא כת אחרת הרי בירר דבריו שאמר להביא והביא. והוא לא רק דסבור שכשירין הן אע"פ שראשונה נפסלה. ורבנן סברי אין צריך לברר ויכול לומר אין לי עוד. ונמצא זה נוגע בעדותו ולא מיפסלי אפילו לעדות זו. ולא נהירא זה הפי' חדא דאין זה בירור דברים לר' מאיר הואיל וכת אחת נפסלה עדיין נוגע בעדות הוא. ועוד דאי נמי הוי בירור דברים בהכי נוגע בעדות הוא ואם לא ימצא כת אחרים כשרין אלא כת פסולין נמצא מפסיד בפסולן של ראשונים. דאם לא נפסלו ראשונים היה מוציא ממונו על פיהם ודבריו נבררין על ידי שניה. ואע"פ שפסולין ועדיין הוא מפסיד. הילכך פרש"י זצ"ל דה"ג ועיקר דר' מאיר סבר אין צריך לברר. וזה שאמר להביא שתי כיתי עדים והביאן והאחת נפסלת אין בכך כלום שאין צריך לברר דבריו. ודיו בכת הכשרים. ואלו נפסלין לעדות אחרת על פי בעל דין ואחד דאינו נוגע בעדות. ורבנן סברי צריך לברר ונמצא זה נוגע בעדות ולא מיפסלי:

סימן י

שמעינן מהכא לתרי לישנא למ"ד צריך לברר. היכי דאמר יש לי שני כיתי עדים שצריך להביא שני כיתי עדים. ואם לא הביא שני כיתי עדים הפסיד. אלא יש ללישנא קמא ואפי' תהא כת שניה פסולה הרי בירר דבריו וללישנא אחרינא צריך שני כיתות וכשירות. ולמאן דאמר אין צריך לברר אף על גב דאמר יש לי שתי כיתות דיו בכת אחת. ותו איכא בין הני תרי לישני. דללישנא קמא דגרסינן דר' מאיר סבר צריך לברר. ורבנן סברי אין צריך לברר. דלמאן דסברי צריך לברר בעל דין ואחר עמו פסלי הכת האחת ולאו נוגעין בעדותן הן. ולמאן דסברי אין צריך לברר לא פסלי להו וללישנא אחרינא איפכא. ואמרינן נמצא כת שניה קרובין או פסולין מהו פי' לר' מאיר נהי דאין צריך לברר מ"מ עכשיו אין כאן עדות והוה ליה נוגע בעדות למפרע. או דילמא כי אסהיר מיהו לאו נוגע בעדות הוא דאכתי לא נמצא כת שניה פסולה. ואסקינן כבר העידו עדים הראשונים כשנמצאת כת שניה פסולה כבר נתקבלה בכשרות עדותן של אלו המעידין על הפסולין ועדיין לא היה נוגע בעדות ומאחר שנתקבלה בהכשר נאמנין לפסול את הראשונים. ל"א כבר העידו הראשונים כת ראשונה שהעידו בעדותן של בעלי דינין ומהימני דכיון דשניה פסולה תו לא מיפסלי קמאי דהוה ליה נוגע בעדותן. ולשון ראשון נראה לרש"י זצ"ל מדנקט האי לישנא כבר העידו. לימא בדרבי ורשב"ג קמיפלני. דתניא הבא לידון בשטר ובחזקה נידון בשטר דברי רבי רשב"ג אומר נידון בחזקה והוינן בה בחזקה ולא בשטר. אלא אימא אף בחזקה. וקיימא לן דבצריך לברר קמיפלני. לא אליבא דרשב"ג כ"ע לא פליגי פי' שאין צריך לברר כי פליגי אליבא דר' [ר'] מאיר [כרבי]. ורבנן אמרי לך אפי' תימא ר' ע"כ לא קאמר ר' התם דחזקה [ד]מכח שטרא אתיא פי' ע"כ לא קאמר רבי התם דצריך לברר אלא משום דחזקה לאו עיקר ראיה מכח שטרא קא אתיא דאי הוה טעין ברישא החזקתי בה לעצמי שלא אמר לי אדם מעולם אין זו חזקה. וכי אמר אתה מכרתה לי דהיינו [ב]שטרא ואיבדתיו לאחר ג' שנים הויא חזקה. הילכך הואיל ואמר ישנו בידי צריך לברר. אבל הכא דהני עדים לאו מכח הני עדים קאתו אפילו רבי מודה דאין צריך לברר. וללישנא אחרינא ה"ק אפילו תימא תרוייהו אליבא דרבי פליגי. ור' מאיר אמר לך אנא דאמר אפי' לרבי. ופרש"י זצ"ל דמשום דקיימא לן דהלכה כרבי מחביריו. מהדרינן לאוקמי פלוגתייהו אליביה. וכן פי' רבינו יהודה בר נתן זצ"ל:

סימן יא

הילכך גבי הבא לידון בשטר ובחזקה הלכה כרבי שנידון בשטר. ואע"ג דיש לו עידי חזקה צריך להביא השטר ואם לא יביא (הקרקע) מוציאין (השטר) מתחת ידו. וקיי"ל נמי כי הא דאמר ר' אבא אמר רב אדא בר אהבה אמר רב האומר לחבירו פרעתיך בפני

פלוני ופלוני צריך שיבואו פלוני ופלוני ויעידו. ואינו נאמן אפי' בשבועה (שפרע) הלוה שפרעו ופטור דלענין הבא לידון בשתי כיתי עדים קיימא לן כי ההוא לישנא דר' מאיר סבר אין צריך לברר ורבנן סברי צריך לברר. והלכה כרבנן. ואע"נ דתריצנא לדר' מאיר אליבא דרבי דהילכתא כוותיה הא פליגי רבנן עליה וסברי צריך לברר. הילכך הלכה כרבים. וצריך להביא שתי כיתי עדים כשרים וזכה בדין אבל אם לא יביא כת שניה הפסיד. והלכה נמי כרבנן. דבעל דין ואחד לא פסלי את הכת הראשונה דהואיל וצריך לברר ולהביא שני הכתות הכשרי' אי מיפסלא הכת האחת נוגע בעדותו הוא. כך השיטה והמסקנא לפירוש רש"י זצ"ל. מיהו ממאי דמהדרי' לאוקמי פלוגתא אליבא דרבי נראה בעיני דאין ראיה דהילכתא כרבי. דהא אליבא דר' שמעון בן גמליאל ליכא לאוקמי כלל פלוגתייהו. דהא מאן דסבר גבי שני כיתי עדים דאין צריך לברר אף על גב דהני עדים לאו מכח הני עדים קא אתו. וכ"ש הכא דחזקה מכח שטרא קא אתיא כ"ש שיסבור שצריך לברר ופליג אדר' שמעון בן גמליאל דבשלמא אי הוה מצי לאוקמינהו אליבא דר' שמעון בן גמליאל ואפי' הכי הוה מוקי להו אליבא דרבי אז הוה משמע דהלכה כרבי. אבל השתא משום דלא מצי לאוקמינהו אליבא דר' שמעון בן גמליאל מוקי להו אליבא דר' ואין ראי' מכאן שהלכה כרבי. ואע"ג דקיי"ל הלכה כרבי מחבירו. הכא הלכה כר' שמעון בן גמליאל כדמוכח בב"ב בפ' גט פשוט דאסיקנא דבלברר פליגי כי הא דר' יצחק הוה מסיק ביה זוזי בר' אבא אתא לקמיה דרבי יצחק נפחא א"ל הב לי זוזיי א"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני א"ל יבואו פלו' ופלו' ויעידו א"ל אי לא (אתן) לא מהימני והא קיימא לן המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים. א"ל בהא כשמעתיה דמר סבירא לי דאמר ר' אבא אמר רב אדא בר אהבה אמר רב האומר לחבירו פרעתיך בפני פלוני ופלוני צריך שיבואו פלוני ופלוני ויעידו. והאמר רב גידל אמר רב הלכה כר' שמעון גמליאל. ואפי' [רבי] לא אמר אלא לברר. אנא נמי לברר קאמינא. ופרשב"ם זצ"ל אטו לא מהימני' לומ' פרעתי אפילו בלא עדים והא קיימא לן פ' שבועת הדיינין (בשמעתין) דאמר' משמיה דרב צריך שיבואו פלו' ופלו' ויעידו. ומיהו אי אתו הני סהדי ואמרי לא היו דברים מעולם [הא אמר רבא בפ' שבועות הדיינין ד' מ"א] כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש לאו אדעתיה ולא מידכר. והכי הילכתא כרבא ונשבע הלוה שפרעו ופטור. א"ל ר' אבא והאמר רב גידל אמר רב הלכה כר' שמעון בן גמליאל שאמר נידון אף בחזקה לבדה. דכיון דלא היה צריך לטעון שטר יש בידי מאחר דאכלה שני חזקה אין צריך לברר את דבריו שהרבה לטעון מה שאינו צריך. ואנא נמי כיון דבלא עדים מהימנ' אין צריך לברר ולהביא עדים שאמרתי. ואף ר' לא אמר אלא לברר. כלו' מן הדין

הלכה כר' שמעון בן גמליאל שאף ר' לא נחלק [אלא] משום דס"ל דצריך לברר את דבריו אחר שטען יש לי שטר. ורבי מודה שאם לא טען לא היה צריך אלא חזקה לבדה. וכיון דלא הויא פלוגתייהו אלא בלברר נראין דברי ר' שמעון בן גמליאל שאין לו להפסיד בשביל שפת יתר. א"ל אנא נמי לברר קאמינא כלומר כר' סבירא לי ואם לא בירר דבריו הפסיד. וכן פי' רבינו זקיני מ"כ פרק זה בורר אליבא דר' שצריך לברר ואם לא הביא שטר הפסיד. ויש לשון אחר אבל אין בו ממש. ואע"פ שהלכה כר' מחבירו. בהא הילכתא כר' שמעון בן גמליאל שאין צריך לברר כדאמר רב גידל אמר רב עכ"ל. ולא נהירא לי מה שפי' בדברי ר' שאם יבאו פלו' ופלו' ויאמרו לא היו דברים מעולם שנשבע הלוה שפרעו ונפטר. אם כן משמע שר' אבא רצה ליפטר בלא שבועה. והא ודאי ליתא. דאע"ג דקיימא לן המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים שבועה מיהא בעי. אלא ר' אבא רצה ליפטר בשבועה ור' יצחק נפחא השיב לו דאפי' בשבועה לא מהימן שצריך לברר כרבי דאמר יבאו פלו' ופלו' ויעידו ולא מיפטר בשבועה וההיא דפרק שבועת הדיינין ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך א"ל פרעתיך בפני פלו' ופלו' אתו פלו' ופלו' אמרו לא היו דברי' מעולם סבר רב ששת למימר הוחזק כפרן א"ל רבא אמינא כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש אמרה ולאו אדעתיה. א"כ משמע דכי האי גוונא מהימן בשבועה וקשיא ההיא דר' דפרישׁ' דלא מהימן אפי' בשבועה איכא למימר דרבא כר' שמעון בן גמליאל סבירא ליה דאין צריך לברר הילכך מהימן בשבועה. ומסתייעא מילתא דהלכה כר' שמעון בן גמליאל:

סימן יב

הילכך הלכה כרשב"ג דהבא לידון בשטר ובחזקה. נידון אף בחזקה בלא שטר. והאומר פרעתיך בפני פלו' ופלו' אין צריך שיבאו פלו' ופלו' ויעידו. ולא עוד אלא אפילו אתו פלו' ופלו' ואמרו לא היו דברים מעולם אפילו הכי נשבע ונפטר. והלכה הבא לידון בשתי כיתי עדים אין צריך לברר ודיו בכת אחת דהשתא הבא לידון בשטר ובחזקה דחזקה מכח שטרא קאתיא אפילו הכי קיימא לן כר' שמעון בן גמליאל דאין צריך לברר ונידון אף בחזקה בלא שטר. כל שכן הבא לידון בשתי כיתי עדים דהני עדים לא מכח הני עדים קא אתו דאין צריך לברר ודיו בכת האחת. ובעל דין ואחד מצטרפין לפסול הכת האחת דלאו נוגע בעדות הוא שהעדות מתקיימת בכת האחת. וכן מפרש רבינו תם זצ"ל דלמאן דאמ' צריך לברר אם לא בירר לא הפסיד. והא דאמ' צריך לברר היינו שצריך לטרוח לברר דבריו מיהו אם לא בירר לא הפסיד. וההוא לישנא דגט פשוט דקאמר ואף ר' לא קאמר אלא לברר ואמר לי' אנא נמי לברר קאמינא לטרוח להוציא הדבר לאורה.

מיהו אם לא בירר לא הפסיד. ואתיא שפיר ההיא דשבועת הדיינין. וכדברי ר"ת מוכיח בירושלמי מנה לי בידך אמר לו הן. אל תתנהו לי אלא בפני פלו' ופלו' (אמר ליה נתתיו לך בפני פלו' ופלו') [למחר אמר לי'] תנהו לי א"ל נתתיו לך בפני פלו' ופלו'. אתא עובדא קומי רבי אמר יבאו פלו' ופלו' ויעידו. הבא לידון בשטר ובחזקה רבי אומר ידון בשטר רשב"ג אומר ידון בחזקה. מעשה בא לפני ר' והורה כר' שמעון בן גמליאל. קשיא דר' אדר'. לא קשיא לא רצה ר' אלא לעמוד על אמיתת הדבר:

[**דף כ"ד ע"א**]

מתני' אמר לו נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך ר' מאיר אומר יכול לחזור בו. וחכמים אומרים אינו יכול לחזור בו. [גמ'] אמר רב דימי בריה דרב נחמיה בריה דרב יוסף כגון דקבליה עליה בחד. פרש"י זצ"ל דקבליה עליה בחד דיינא ואע"ג דאיכא תרי אחריני בהדיה. אמר ר' מאיר יכול לחזור בו. מכאן נראה בעיני דהיכא שקיבל עליו עד אחד להיות נאמן עליו כבי תרי לענין ממון שאין יכול לחזור בו. מההיא דלעיל דאמר ר' שמעון בן לקיש תני עדו ואוקימנא לממון. וכגון דקבליה עליה כבי תרי. ופרכינן תניינא אמר ליה נאמן עלי אבא וכו' ואמר רב דימי בריה דרב נחמיה בריה דרב יוסף דקבליה עליה בחד פי' אלמא כיון דפסיל מדאורייתא לר' מאיר מצי הדר ביה. ולרבנן אפילו הכי לא מצי הדר ביה. ה"ה דפליגי היכא דקיבלו עלייהו חד לענין ממון דחד טעמא ושנינו דצריכא פי' שלא תאמר דלאו חד טעמא. אלא כי היכי דאמרי רבנן באבא ואביך דקבליה עליה כחד דלא מצי הדר ביה. הכי נמי היכא דקביל עליה חד לענין ממון להיות נאמן כבי תרי לא מצי הדר ביה. והלכה כחכמים. ואף על גב דליתה לדר' שמעון בן (לוי) היינו משום דפרכינן דמדקתני רישא דיינו וסיפא עדיו אלמא דוקא קתני (אלמא מאתה). מיהו מאותה סברא שהיה מדמה עד אחד לענין ממון. לקרוב לענין דין לא הדר ביה דחד טעמא. ואע"ג דליכא למימד דהשתא דליתה לדר' שמעון ב"ל ליתה נמי לצריכותא. דלא קאמרי רבנן אלא באבא ואביך משום דחזו לעלמא. אבל חד כבי תרי דלעלמא לא חזי לא. מ"מ הואיל והקשה סתמא דתלמודא תניינא דרך פשיטא והשוה להו אהדדי כל כמה דלא חזינן דהדר ביה מסברתו ליכא למימר דהדר ביה מסברתו הראשונה. הילכך כי היכי דמכשרי רבנן באבא ואביך דפסולא דאורייתא וקיימא לן כוותייהו ה"נ מכשרי בבי תרי לענין ממונא וקיימא לן כוותייהו. כך נראה בעיני אני המחבר יצחק בר משה נב"ה. ופי' ריב"א זצ"ל דהא דאמר רב דימי בריה דרב נחמי' בריה דרב יוסף כגון דקבליה עליה בחד דאליבא דרבנן קאי דאי קבליה עליה בחד דאין כאן אלא חד פסול הוא דאין יכול לחזור בו. אבל אי קבליה עליה כבי תרי דאיכא תרי פסלי חדא דקרוב ועוד דיחיד

הוא אפילו רבנן מודו דיכול לחזור בו כדקאמרי' בסמוך בהא קאמר רבא דלא מצי הדר ביה משום דאבא ואביך חד לעלמא אבל חד כבי תרי וכו' אלמא לא מכשרי רבנן אבא ואביך אלא בחד דחזו לעלמא. וגם הלשון מוכיח כגון דקבליה עליה בחד. ואי אדר' מאיר קאי הוה ליה למימ' אע"ג דקבליה עליה בחד קאמר ר' מאיר דיכול לחזור בו. מיהו מה שהביא ראיה מלשון צריכותא אינה ראיה דהא אוקימנא דמודו בעד אחד כבי תרי אע"ג דלא חזו לעלמא. ולא אשכחן דהדר ביה מזאת הסבר'. מיהו הלשון מוכיח כדבריו כדפרישנא:

סימן יג

וכתוב באלפס דהיכא דקיבל עליה קרוב או פסול כבי תרי וקנו מיניה לא מצי הדר ביה דקיי"ל אין לאחד קנין כלום. דהא אפי' קיבל עליה לבעלה דינו כבי תרי וקנו מידו אינו יכול לחזור בו. כדגרסי' פ' שבועת הדיינין ההוא דאמר לי' לחברי' מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרענא לך שנאמן עליו כבי תרי הואיל וקביל עליה. רוצה לומר דההיא מיירא כגון דקנו מיניה. רש"י זצ"ל לא הזכיר קנין בפירושיו. אלא כך כתב ההוא דאמר למלוה בפני עדים בשעת הלואה נאמן אתה עלי כ"ז שתאמר לא התקבלתי לא אוכל לומר לך פרעתיך. אבל קנין לא הזכיר כלל. מיהו כ"ש שהיא ראיה לדברי הגאון:

[**שם**]

מתני' נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך. פי' בין לדין בין לעדות. נאמנין עלי שלשה רועי בקר. פי' לדין אע"פ שאין מומחין. אבל לעדות כשרין הן כדלקמן. ר' מאיר אומ' יכול לחזור בו וחכמים אומרים אינו יכול לחזור בו:

[**שם ע"ב**]

אמר רשב"ל מחלוקת לפני גמר דין אבל לאחר גמר דין ד"ה אינו יכול לחזור בו. ור' יוחנן אמר לאחר גמר דין מחלוקת. ואוקימנא הא דאמר רבא קיבל עליו קרוב או פסול לפני גמר דין יכול לחזור בו לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו דרבא טעמא דנפשיה קאמר וסבירא ליה דכי פליגי רבנן בלאחר גמר דין. אבל לפני גמר דין מודו. אבל לר' יוחנן בין בזה ובין בזה מחלוקת. בפירושי רש"י ור' יהודה בר נתן. הילכך שלש מחלוקת בדבר. לרשב"ל לרבנן בין לפני גמר דין בין לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו. ולר' מאיר לפני גמר דין יכול לחזור בו לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו. ולר' יוחנן בין לפני גמר דין בין לאחר גמר דין לר' מאיר יכול לחזור בו. ולרבא לפני גמר דין לכולי עלמא חוזר ולאחר גמר דין לר' מאיר חוזר ולרבנן אינו חוזר:

סימן יד

ופסק רבינו יהודה בר נתן ז"ל דהלכה כדפסיק רבא דהוא מאמוראי בתראי. ותו שלח ליה רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יעקב ילמדינו רבינו לפני גמר דין מחלוקת או לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי מי. שלח ליה לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי חכמים. פי' אבל לפני גמר דין לכולי עלמא חוזר דהיינו כרבא. רב אשי אמר הכי שלח ליה באתן לך מחלוקת או במחול לך מחלוקת והלכה כדברי מי שלח ליה באתן לך מחלוקת והלכה כדברי חכמים. ופסיק רבינו יצחק אלפס זצ"ל דקיימא לן כי הני תרי לישני דרב נחמן בר יעקב. ונראה בעיני דמתניתין כולה מיירי שקיבל עליו אבא ואביך. ודור לי בחיי ראשך וגם קיבל עליו קרוב או פסול היינו שקיבל עליו בב"ד דאי חוץ לב"ד ולא קנו מיני' לאו כלום הוא וחוזר אפי' לאחר גמר דין לכולי עלמא. הילכך כל היכא שקיבל עליו אבא ואביך או שאר פסולין בב"ד. או שאמר לו דור לי בחיי ראשך בב"ד ואתן לך ולא קנו מיניה לכולי עלמא הדר לפני גמר דין [ולאחר גמר דין] לא מצי הדר כחכמים. והיכא שקנו מיניה אפילו לפני גמר דין לא מצי הדר. כדתנן בפומבדיתא אמר ר' חיננא בר שלמיא שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדינו רבינו לפני גמר דין וקנו מידו מהו פי' דסבירא להו דלאחר גמר דין פליגי אבל לפני גמר דין לכולי עלמא חוזר כדרבא. וקא מיבעיא להו היכא דקנו מיניה קודם גמר דין מהו ושלח להו אין לאחר קנין כלום. וה"ה היכא דקנו מיניה אפי' חוץ לב"ד דאין לאחר גמר דין כלום. מיהו לפני גמר דין במחול לך לא ידענא מאי אידון:

[**שם**]

מתני' היה חייב לחבירו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך ר' מאיר אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו. פי' מתניתין בנשבעין ונוטלין דהוה ליה אתן לך כדאוקימנא מתני' באתן לך והלכה כחכמים וה"נ כגון דא"ל נתבע לתובע דור לי ואתן לך. וכדאוקימנא דלאחר גמר דין מתלוקת כמו כן הכא לאחר דנדר בחיי ראשו קא מיפלגי. והלכה כחכמים דלא מצי הדר ביה. אבל קודם דנדר לכולי עלמא הדר ביה. הילכך ההיא דפ' יש נוחלין דשלח ליה רבא לרב יוסף בר חמא עבדי גנבת והלה אומר לא גנבתי מה טיבו אצלך אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה רצונך השבע וטול. ה"ג ונשבע ונוטל ואינו יכול לחזור בו פי' שכבר נשבע דהוי כמו לאחר גמר דין דהיינו כמסקנא דהכא. ואתי נמי שפיר הא דמסיק התם דקא משמע לן דבאתן לך מחלוקת והלכה כחכמים. דהא מוקמינן הכא פלוגתייהו לאחר גמר דין אבל לפני גמר דין מצי הדר ביה. וכן משמע לשון ר"ש זצ"ל ביש נוחלין דדוקא לאחד שנשבעו אינו יכול לחזור

בו. וההיא דריש פ' שבועת הדיינין גבי היו מאיימין עליו דקתני אמר איני נשבע פוטרים אותו מיד. פרש"י זצ"ל ואין משהין אותו כאן שלא יחזור בו ועל כרחו ישלם מה שקיבל עליו בב"ד. התם נמי כל זמן שעומד בב"ד חשיב כקודם גמר דין ויכול לחזור בו. וכשיצא מב"ד חשיב (כלאחר) גמר דין ואינו יכול לחזור. ועל כן היו ממהרין להוציאו כדי שלא יחזור בו כל זמן שעומד בב"ד. וההיא דפ' המפקיד אמר הריני משלם וחזר ואמר איני משלם מהו מי אמרי' מיהדר קא הדר ביה או דילמא במילתיה קאי ודחויי קא מדחי ליה. משמע אע"ג דאמר הריני משלם ואיני נשבע מצי הדר ביה וישבע ולא ישלם התם קודם שיצא מב"ד עסקינן ומצי למיהדר ביה. אי נמי לאחד שיצא מב"ד אע"ג דלא מצי הדר ביה ולאטרוחי לבי דינא לא מקני כפילא:

סימן טו

הילכך כל היכא דאמר ליה דור לי בחיי ראשך ואתן לך. אי נמי במקום שאין לך מן הדין לישבע וליטול כההיא דיש נוחלין דמיירי כגון שהחזיק בעבד ג' שנים דיש לו חזקה כדפי' רבינו שמואל זצ"ל התם. וא"ל תשבע ותטול (השביע) היא הויא גמר דין. אם כבר נשבע אינו יכול לחזור בו הנשבע ואם עדיין לא נשבע יכול לחזור בו. והיכא שחייב שבועה וליפטר ואמר איני נשבע ומשלם. היציאה מב"ד הויא גמר דין דכל זמן שלא יצא מב"ד יכול לחזור בו וישבע ולא ישלם. ולאחר שיצא מב"ד הרי זה משלם ואינו נשבע. והיכא דאמר ליה דוד בחיי ראשך וקנו מיניה אע"ג דלא נשבע עדיין אינו יכול לחזור בו. וכן היכא שאמר איני נשבע ואשלם וקנו מיניה אע"ג דלא יצא מב"ד לא מצי הדר ביה דאין לאחד קנין כלום:

[**דף כ"ד ע"ב**]

מתני' אלו הן הפסולין המשחק בקוביא ומלוה ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית. פי' אלו הן הפסולין לדין ולהעיד. פי' רבינו יצחק זצ"ל דכל הני פסולי' דרבנן נינהו מדלא קתני גזלן בהדייהו. ואתי נמי שפיר דלא גר' והעבדים שהוא פסול דאורייתא. משחק בקוביא למאן דמפרש בגמ' דכי האי גוונא לאו אסמכתא היא אלא לפי שאין עוסקין ביישובו של עולם. ניחא דכשר הוא דאורייתא ולא מיפסיל אלא מדרבנן. ואפילו למאן דאמר משום דהוה ליה אסמכתא ולא קניא. מ"מ אינו סבור לעשות איסורא וכשר דאורייתא ומיפסיל מדרבנן. ומלוה ברבית פי' ברבית שאינה קצוצה ואפי' ברבית קצוצה לא משמע ליה לאינש איסורא היכא דיהיב ליה מדעתיה. אלא א"כ מעכב משכון שלו בעל כרחו. ומפריחי יונים. אי למאן דאמר אי תקדמיה יונך ליון היינו משחק בקוביא. ולמאן דאמר אין בהם משום גזל מפני דרכי שלום. וסוחרי שביעית בשביעית בזמן הזה.

ואפי' בזמן שהשביעית דאוריי' היא הא אמרינן בגמרא משרבו ממציאי מעות לעניים ולא חשיב ליה איסורא דאורייתא. אבל רבינו יהודה בר נתן זצ"ל פי' משחק בקוביא פסולא דרבנן. מלוה ברבית פסולא דאורייתא. דרשע דחמס הוא שעובר על דת על עסקי ממון והתורה אמרה אל תשת רשע עד ותנא פסולא דרבנן וקתני פסולא דאורייתא. דפ"ק דראש השנה דקא חשיב כל הני פסולין. ואמ' בנמ' זאת אומדת גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה. לאו אמלוה בריבית קאי אלא אאינך. והא דקתני הכא מלוה ברבית ולא קא חשיב בהדיה הגזלנין לאשמועינן דמלוה ברבית חשיב כגזלן. ואע"נ דהאי מדעתיה יהיב ליה ואיהו לא קא גזיל ליה. וגרסינן נמי והעבדים שהוא פסולא דאורייתא כדאמ' טעמא בבא קמא בהחובל קל וחומר מאשה. מלוה ברבית וה"ה לוה. כדאמ' בגמרא אמר רבא לוה ברבית פסול לעדות:

סימן טז

וראיתי כתוב בשם הגדולים דדוקא ברבית דאוריי' לוה פסול לעדות אבל ברבית דרבנן לוה לא מיפסיל. ואין נראה בעיני דהואיל שמדאורייתא המלוה והלוה בלא תעשה סברא הוא דבדרבנן תרוייהו מיפסלי. ותו כי פריך בגמרא לרבא דאמר לוה ברבית פסול לעדות. והא אנן מלוה תנן דמשמע מלוה ולא לוה. ושנינו מלוה הבאה ברבית דמשמע אתרוייהו הוה ליה למימר מתני' ברבית דרבנן הילכך מלוה דוקא איפסיל ולא לוה. כי קאמר רבא דלוה נמי איפסיל בריבית דאורייתא. מדלא שני הכי ש"מ אפי' ברבית דרבנן לוה נמי איפסיל:

[**דף כ"ה ע"א**]

המאכיל טרפות לישר' פסול לעדות הואיל שחמדתו מעבירו על דת. כדאמרי' ההוא טבחא דנפק טריפה מתותי ידיה פסליה רב נחמן ועבריה מאומנתיה:

[**דף כ"ז ע"א**]

מומר אוכל נבילות לתיאבון ד"ה פסול. דכיון דמשום ממון קא עביד דכשהוא תאב לאכול בשר קונה נבילות משום דשכיחי בזול טפי מהיתירא הוה ליה רשע דחמס ופסול לדברי הכל. להכעיס אביי אמר פסול ורבא אמ' כשר והלכה כאביי. הילכך אחד משומד לתיאבון ואחד משומד להכעיס פסול לדין ולעדות:

[**דף כ"ה ע"ב**]

תנא הוסיפו עליהן החמסנין והגזלנין פי' הוסיפו על פסולי דמתני' החמסנין. חמסן יהיב דמי אלא שאין הבעלים רוצים למכור וכגון שאמר רוצה אני דאי לא אמר רוצה אני אז לא הוי חמסן וכשר לעדות ולדין כדאמ' בשלהי הכונס א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי

מה בין גזלן לחמסן א"ל חמסן יהיב דמי גזלן לא יהיב דמי. א"ל אי יהיב דמי חמסן קרית ליה והאמר רב הונא תלוה וזבין זביניה זביני. אמר ליה לא קשיא הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני. אלמא היכא דאמר רוצה אני לא הוי חמסן. והגזלנין שגזלו לחרש שוטה וקטן את מציאתן. ועוד הוסיפו עליהם הרועים והגבאים והמוכסין. גבאים היינו ממונים שהעמידן מלך האומות לגבות מס ומנת המלך וכרגא וארנונא מישר' חביריהם וגזרו עליהם ועל המוכסין משום דשקלי יתר על הקצבה. אמר רבא והרועים שאמרו אחד רועה בהמה דקה ואחד רועה בהמה גסה פסולים לעדות. ומי אמר רבא הכי והאמר רבא רועה בהמה דקה בארץ ישראל פסולין פי' משום ישוב ארץ ישראל. בחוצה לארץ כשרין. רועה בהמה גסה אפי' בארץ ישראל כשרין. ההוא במגדלי איתמר פי' שמגדלין אותן בבתיהן ואפי' הכי בארץ ישראל פסולין. מגדלי בהמה דקה דעבידא דמשמטא ורהטא לתוך השדות. אבל גסה לא משמטא ואפשר לנטורא. אבל רועה שמרען בחוץ באפר של יישוב אפילו בהמה גסה פסול שנכנסת לשדות של אחרים. והכי נמי מסתברא פי' דרועה בהמה גסה פסולין מדקתני נאמנין עלי שלשה רועי בקר. מאי לאו לעדות לא לדינא. פי' דלדינא מודינא דפסולין משום דלא גמירי אבל לעדות הכי נמי דכשרין. דיקא נמי דקתני שלשה. וכן המסקנא דמתני' דוקא לדין איירי ולא לעדות. מעתה ההיא דרבא דאמר דרועי בהמה גסה פסולין לעדות ליתא. אלא הא דרבא עיקר דאמר דרועה בהמה דקה בארץ ישראל פסולין ובחוצה לארץ כשרים. רועי בהמה גסה אפילו בארץ ישראל כשרין. ומסתייעא סברתא שהרי רש"י זצ"ל ור' יהודה בר נתן זצ"ל שניהם פי' משנתינו דנאמנין עלי שלשה רועי בקר דבדיני קמיירי. ובפי' כתב רבינו יהודה בר נתן במשנה דשלשה רועי בקר כשרין הן לעדות. הילכך רועי בהמה דקה בארץ ישראל פסולין ובחוצה לארץ כשרין. רועי בהמה גסה אפי' בארץ ישראל כשרין כ"ש בחוצה לארץ:

סימן יז

והא דקיימא לן דרועה פסול הני מילי ברועה בהמותיו. אבל רועה בהמות של אחרים כשר דאין אדם חוטא ולא לו. כדאמרי' פ"ק דבבא מציעא ותיפוק לי דהוה ליה רועה ואמר רב יהודה סתם רועה פסול לא קשיא הא דידיה הא דעלמא. דאי לא תימא הכי אנן חיותא לרועה היכי מסרינן הא קא עברי' אלפני עור לא תתן מכשול אלא חזקה אין אדם חוטא ולא לו:

[**דף כ"ז ע"א**]

תניא אל תשת רשע עד אלו הגזלנין ומועלי בשבועו'. דהיינו אחד שבועת ממון ואחד שבועת שוא דהיינו שנשבע על עמוד של אבן שהוא של זהב. ואע"ג דלאו רשע דחמס

הוא. דקיימא לן כאביי דלא בעי רשע דחמס. ואומר ר"ת זצ"ל שאם עבר על שבועת ביטוי כגון אוכל ולא אוכל נמי פסול לעדות. והא דתנן פרק כל הנשבעין ושכנגדו חשוד על השבועה כיצד אחת שבועת העדות ואחת שבועת הפקדון ואפילו שבועת שוא ופריך בגמרא וליתני נמי שבועת ביטוי ומשני כי קתני שבועה דכי קא משתבע בשיקרא קא משתבע. אבל שבועת ביטוי דאיכא למימר דבקושטא קא משתבע לא קתני. אומר ר"ת זצ"ל דה"ק כלו' בשבוע' ביטוי לא קא מיירי אבל פסול מיהא הויא. ונראה בעיני דשבועת שוא דהיינו שנשבע על עמוד של אבן שהוא של זהב ושבועת ביטוי דהיינו שאוכל ולא אכל או אכלתי ולא אכלתי שפירשנו דפסול לעדות היינו דוקא שהזכיר שם שמים בשבועתו דאי לא הזכיר שם שמים אמאי מיפסיל. ומסתייעא סברתי מהכותב גבי ההיא איתתא דקאמ' ידענא בה דחשידא אשבועתא שכתב בה"ג דמפקא שם שמים לבטלה ופירשו נשבעת ואינה מקיימת דהיינו שבועת ביטוי. הא למדת דאהזכרת שם שמים קפדינן. וכתב רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל שיש לפסול כל העוברים על החרמות שבזמן הזה. ולפי מה שפירשתי בשם ר"ת זצ"ל דהעובר על שבועת ביטוי דהיינו אוכל ולא אוכל שהוא פסול יש לי ללמוד מכאן דעוברי חרמות של מס פסולים דהיינו אוכל שמקבל החרם כדי ליתן מכל זקוק דינר ואינו נותן דהיינו כמו נשבע לאכול ולא אכל דפסיל. אבל תוספות שנכתבו לפני ריב"א זצ"ל הביאו מההיא דכל הנשבעין דמסיק אבל שבועת ביטוי דאיכ' למימ' דבקושטא קא משתבע לא קתני ומשמע להו דה"ה דלא מיפסיל. והביאו משם על עוברי חרמות של מס דלא מיפסלי. אבל רב האי גאון זצ"ל כתב בשער ד' שאפי' נשבע שאעשה ולא עשה פסול לשבועה ולעדות דהיינו כדברי ר"ת זצ"ל. והרב ר' יצחק הלבן זצ"ל היה מפרש דברי רב האי גאון כגון שנשבע שאוכל היום מה שרחוק ממנו ג' ימים. ואינו נראה לי דא"כ היינו שבועת שוא שנשבע על דבר לעשות שברור לו שאינו יכול לעשות ודומה לנשבע על אבן שהוא עץ. ומאי אפילו בפירוש קאמר בזה בורר ובכל הנשבעין דשבועת שוא פסול. ותו לדבריו דילמא על ידי גמלא פרחא היה מדעתו להביאו אצלו.

סימן יח

אלא ודאי דעת גאון כדעת רבינו תם זצ"ל דבשבועת ביטוי מיפסיל:

[**דף כ"ו ע"ב**]

אמר רב נחמן אוכלי דבר אחר פסולין לעדות וה"מ בפרהסיא אבל בצנעה לא. ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא אפשר ליה לאיתזוני בצנעה וקא מבזה נפשי' בפרהסיא. אבל לא אפשר ליה חיותיה הוא. פרש"י זצ"ל וכן רבי' יהודה בר נתן זצ"ל שניהם פירשו משנתינו

דנאמנין עלי שלשה רועי בקר. דהיינו מקבלי צדקה מן הגוים דהוי חילול ה' מחמת ממון והוי ליה כרשע דחמס:

סימן יט

וכתב רבינו שמשון זצ"ל דהכי מוכח מדמפליג בין צנעה לפרהסיא בין אפשר ליה ללא אפשר ליה. דאי באוכל חזיר כמו דבר אחר דבכל דוכתא לא הוה שייך לחלק והוה לי' כאוכל נבילות לתיאבון. ואמר רב נחמן חשוד על העריות כשר לעדות אמר ליה רב ששת עני מריה ארבעין בכתפיה וכשר לעדות. אמר רבא ומורה רב נחמן לענין עדות אשה שהוא פסול. אמר רבינא ואיתימא רב פפא לא אמרן אלא לאפוקה אבל לעיולה לית לן בה:

סימן כ

פר"ת זצ"ל שבא על הערוה. וכן מוכח מתוך רש"י זצ"ל דפי' ארבעין בכתפיה וכשר חייב מלקות הוא ואעפ"י שאין התראה דאמר מר מלקין על לא טובה השמועה שנא' אל בני כי לא טובה השמועה. ולא דמי לאוכל נבילות לתיאבון דפסול. דהתם אין יצרו תוקפו אבל הכא יצרו תוקפו. והא דאמרי' פ"ק פלוני רבעו לרצונו רשע הוא ופסול לעדות התם אין יצרו תוקפו. כאן בערוה. אי נמי התם להא מילתא דוקא מיפסיל בדאמרינן החשוד על הדבר לא דנו ולא מעירו אבל לעדות אחרת כשר:

סימן כא

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל חזינן לרבוותא דקפסקי הילכת' כרב ששת וקא יהבי טעמא למילתייהו משום דהלכתא כרב ששת באיסורין. הילכך הבא על הערוה פסול לכל עדיות שבתורה. וכן נמי נמי נרבע לרצונו פסול לכל עדיות שבתודה: תנן ספ"ק דקידושין כל שאינו (יודע) לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב. פי' רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהיינו שאינו יודע לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ ואמרינן (במגמ') אמר ר' יוחנן ופסול לעדות. ת"ר האוכל בשוק הרי זה כלב. ויש אומרים פסול לעדות. אמר רב אידי בר אבין הלכה כי"א:

סימן כב

וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל הא בחוטף בפחות משוה פרוטה ואוכל. ובפר"ח זצ"ל כתב וקיימא לן חוטף ואוכל ממון בני אדם שהוא כגזלן. ירושלמי במעשרות תני ר"ש בר' הוה אכיל בשוקא חזייה ר' מאיר אמר אין שבח לת"ח לאכול בשוק [בטיל] לגרמיה ש"מ האוכל בשוק הרי זה כלב. כגון שחוטף משל אחרים ואוכל כמו הכלב:

בפרק שבועת העדות ת"ר ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר. ותו אמרי' התם אמר עולא מחלוקת בבעלי דינים אבל בעדים ד"ה בעמידה דכתי' ועמדו. ובפ"ב דזבחים

רב משרשי' אמר אתא בק"ו מיושב. מה יושב שאוכל אם עבד חילל (מי) שאינו אוכל אינו דין אם עבד שחילל. מה ליושב שכן פסול לעדות מיושב ת"ח. הא למדת שיושב עם הארץ פסול לעדות. אבל ת"ח יושב כשר לעדות. וצריכין להזהר שלא לדון על פי עדות דמיושב של כל מי שאינו ת"ח ובגט אשה צריך להזהר יותר. וכתב רבינו שמשון זצ"ל פ"ב דזבחים דשמא דיעבד אין לחוש. דאמרי' בירושלמי פרק ד' מיתות גבי מבדך את השם והדיינין עומדין על רגליהן מיכן לדיינין שקבלו עדותן מעומד שדנין על פי עדותן. ומשמע התם דכי היכי דאין עיכובא בישיבת הדיינין אע"פ שיש להם לישב מן התורה כדאי' פ' שבועת העדות. ה"נ אין עיכובא בעמידת העדים אע"פ שיש להם לעמוד מן התורה. וצ"ע בירושלמי דשמא דוקא במברך את השם התירו מפני הכבוד:

שילהי בבא קמא איתמר ממון מסור רב הונא ורב יהודה חד אמר אסוד לאבדו ביד וחר אמר מותר לאבדו ביד. מ"ד מותר לאבדו ביד סבר לא יהא ממונו חמור מגופו. ומ"ד אסור לאבדו ביד סבר דילמא הוה לי' זרעא מעליא ויכין רשע וצדיק ילבש:

סימן כג

וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וסוגיין דאסור לאבדו בידו. דאיבעיא לן התם עשו תקנת [נגזל] במסור דמשתבע ושקיל מיניה [ד]מסור או לא ואסקינן תיקו ושמעת מינה כ"ש [ש]אסור לאבדו ביד. ובהלכות גדולות של אספמיא כתוב ורב פלטוי ראש ישיבה אמר. מסור פסול לעדות ולא מבעיא מסור גמור ומפורסם אלא אפילו אינש דסאני לחבריה ואמר ליה בפני רבים אזילנא ומסרנא לך מדיבוריה רשע הוא. וכי אמור רבנן לא נחשדו ישראל על כך הני מילי דסאני ליה ושתיק מישתק אבל היכא דקא פעי בפרהסיא מדיבוריה קא מזיק ופסול לעדות והכי איתפסיקת דין מסור בתרתי מתיבתא:

[**שם**]

הנהו קבוראי דקבור נפשא ביום טוב ראשון של עצרת. שמתינהו רב פפא ופסלינהו. פריש"י זצ"ל פסלינהו לעדות דמשום שכר ממון עוברים על דת והוו להו כרשע דחמס. ואכשרינהו רב הונא בריה דרב יהושע. א"ל רב פפא והא רשעים נינהו. סברי מצוה קא עבדינן והא קא משמתינן להו פירוש על הראשונה וחוזרין ושונין על עבירה. סברי האי דשמתינן משום כפרה הוא על שעברנו ולא משום דניהדר בו. אלא מותר לחלל יום טוב בשביל המצוה ונשב בנידוי משום כפרה:

סימן כד

ויש שמביאין מיכן האידנא דמכבין דליקה בלילי שבתות. וגזרי' עלייהו תענית או צדקה או מלקות והם שונין ושוב מקבלין הדין דסברי דמצוה קא עבדי כדי שלא יבואו גוים

ויהרגו את ישראל. מיהו אני כתבתי בהלכות שבת דהאידנא הואיל ואנו דרים בין הגוים ואיכא סכנת נפשות לא גזרינן עלייהו שום דין:

[**שם**]

אמר רב יהודה סתם רועה פסול. ואמ' (לקמן) רועה פליגו בה רב אחא ורבינא חד אמר בעי הכרזה וחד אמר לא בעי הכרזה. בשלמא למאן דאמר לא בעי הכרזה היינו דאמר רב יהודה סתם רועה פסול. אלא למאן דאמר בעי הכרזה מאי סתם רועה פסול דבסתמא מכרזינן עילויה פי' אף על פי שלא באו עדים שהכניס עדרו לשדה אחר:

סימן כה

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והילכתא בעי הכרזה. דקיי"ל כל היכא דפליגו רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל. הילכך לא מיפסלי עד דמכרזי עלייהו. והילכך דסתם רועה דפסול דקאמר דב יהודה היינו פירוש דמסתמא מכרזינן עליה. אע"פ שלא באו עדים שהכניס עדרו לשדה אחר. מעתה הא דאמר רב יהודה סתם גבאי כשר היינו דלא פסלינן ליה עד דשמעינן ביה בעדים דשקיל יתירתא דהא גבי הדדי אמרינהו רב יהודה סתם רועה פסול סתם גבאי כשר. וא"ת הואיל דלא פסלינן ליה לגבאי עד דידעינן ביה בודאי דשקיל יתירתא א"כ גזלן הוא. ומאי הא דקתני הוסיפו עליהן הגבאין והמוכסין היינו בדשמעו דשקלי יתירתא וקא אתי לאשמועינן דפסיל אע"פ שהחזיר הגזילה אע"ג דשאר גזלן שהחזיר כשר להעיד האי פסול הוא חדא דלא ידע למאן אהדריה. ועוד דחשוד לחזור ולקלקל כל זמן שעוסק בגבאות. מיהו לשון ראשון אינו נראה לי דאע"ג דאינו יודע למי להחזיר בעל תשובה הוא ויעשה בהם צורכי רבים. אבל לשון אחרון דכל זמן שעוסק בגבאות מיפסיל הוא עיקר. ופר"ח הני מוכסין לאו משום דשקלי טפי ממאי דקיא פסלינהו רבנן דא"כ היינו גבאין. אלא בזמן שהמלכות מטיל מס כך וכך לגבות מן היהודים אכל אחד לפי ממונו. וכיון דחזו רבנן הני רבנן שמעריכין העם שנושאין פנים למקצתן ומקילין ומכבדין על מקצתן יותר מן הראוי נמצאו גזלנין לפיכך פסלינהו רבנן:

סימן כו

הילכך צריכין להזהר ראשי הקהל כשמשימין מאומד הדעת המס על כל אחד לפי ממונו. שלא יחניפו לאהוב ולא יכבידו על שונא כדי שלא יפסלו לעדות ולשבועה. מתני' א"ר יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא היא. אבל יש לו אומנות שלא היא הרי זה כשר. פי' שאין לו אומנות אחד אלא משחק בקוביא ומפריח יוני'. אבל יש לו אומנות אחרת אע"פ שהוא משחק בקוביא ומפריח יונים הרי זה כשר. דמשחק בקוביא לאו משום אסמכתא היא אלא משום שאינו עוסק בישובו של עולם:

סימן כז

ופסק רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דהכי הילכתא דמשחק בקוביא לא אסמכתא היא ושרי. דאמר רב אבהו אמר ר' אלעזר הלכה כר' יהודה דמתני'. והא דתנן פרק השואל בשבת מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על השולחן ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה. ואמ' בגמר' דמנה גדולה כנגד מנה קטנה לאחר אף בחול אסור משום קוביא אין הלכה כן. והא דתנן ספ"ק דחגיגה התר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמכו. ותניא בגמרא רבי אליעזר אומר יש להס על מה שיסמכו שנאמר כי יפליא כי יפליא שתי פעמים אחת הפלאה לאיסור ואחת הפלאה להתר. ואיכא התם תנאי טובא. ואמר רבא התם לכולהו אית להו פירכא [לבר מדשמואל]. דאי מדר' אליעזר דילמא כר' יהודה משום ר' טרפון לאו משום דסבירא ליה לרבא כר' יהודה משום ר' טרפון דלא פליג רבא אר' אבהו דאמר הלכה כר' יהודה דמתני'. אלא כלומר דאין מיכן ראיה לנדרים דאיכא לדחוייה ולאוקמי למלתא אחריתי. אבל אותם המשחקים באמנה ודאי אפילו הקנו זה לזה לא קנו דאסמכתא גמורה היא ואין מועיל בה קנין אלא בב"ד חשוב כדאיתא פ"ד נדרים . אבל כשמעות שניהם על הדף ששוחקים בו. הדף והמקום קנוי לאותו שמרויח לקנות בו המעות:

סימן כח

ואותם שידוכין רגילין לעשות בו קנין בפני טובי העיר כדי שיהא קנין בב"ד חשוב. ונראה דאפילו בלא קנין נמי דלא חשיב אסמכתא כשחוזר בו מבייש את חבירו. ומשום דמתבייש חבירו גמרי ומקנו אהדדי:

[**שם**]

תנא כולן צריכין הכרזה בבית דין פי' ר' יהודה בר נתן זצ"ל אינן נפסלין לעדות עד שיכריזו בבית דין להודיע פסולן והקוראו שוב לשמוע עדות יפסיד. אבל קודם הכרזה אינו מפסיד שלא היה יודע שנפסל:

סימן כט

א"כ משמע כל מקום שיכול לברר שלא שמע ההכרזה לא מפסיד:

[**שם**]

ההיא מתנתא דהוו חתימי עלה תרי גזלני. סבר רב פפא בר שמואל לאכשורה דהא לא אכריזנא עלייהו. א"ל רבא נהי דבעי הכרזה בגזלן דרבנן בגזלן דאורייתא מי בעי' הכרזה פי' רש"י זצ"ל גזלן דרבנן הנך דמתני' גזלן דאורייתא שחוטף ממש. כגון בניהו בן יהוידע ויגזול את החנית הכי מפרש בסוף מרובה . הרי רש"י ז"ל סובר דכל פסולי דמתני' הם פסולי' דרבנן כדברי רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל כדפרי' לעיל. אבל רבינו

יהודה בר נתן זצ"ל פי' גזלן דרבנן משחק בקוביא וסוחרי שביעית לטעמיה דפי' מתני' ברבית דאורייתא וגריס נמי העבדים דפסילי דאורייתא:

סימן ל

הילכך כל הני דפסילי מדרבנן ואי נמי משחקי באמנה דגזילה היא מ"מ הם סבורים דשרי הואיל ושניהם מתרצים הילכך לא מיפסיל אלא מדרבנן והמלוה ברבית שאינה קצוצה ואפי' ברבית קצוצה לא משמע ליה לאינש איסורא היכא דיהיב מדעתיה ולא מיפסיל אלא מדרבנן. ומפריחי יונים למאן דאמר אי תקדמי יונך ליון היינו משחק בקוביא. ולמאן דאמר אין בהן משום גזל אלא מפני דרכי שלום ומדרבנן הוא דמיפסיל. וסוחרי שביעית בזמן הזה נמי דרבנן היא. וסתם רועה נמי שלא באו עדים שהכניס עדרו לשדה אחר. כל אלה פסולי דרבנן נינהו ולא מיפסלי עד שיכריזו עליהם. והקוראן לעדות אחר שהכריזו עליהם הפסיד. מיהו אם יכול לברר שלא שמע הכרזה לא הפסיד כדפרי' לעיל. אבל פסולי דאוריי' דהיינו בכל מקום שיודע דאיסודא דאורייתא הוא וקא עבד. התם מדאורייתא מיפסיל ולא בעי הכרזה:

[**דף כ"ה ע"ב**]

תניא המשחק בקוביא אלו הן המשחקין בפספיסין ולא פספיסין בלבד אמרו אלא אפילו קליפי אגוזים וקליפי רמונים. ואימתי חזרתן משישברו פספסיהן ויחזרו בהם חזרה גמורה דאפי' בחנם לא עבדי. מלוה ברבית אחד המלוה ואחד הלוה. ואימתי חזרתן משיקרעו שטריהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפי' לגוי לא מוזפי. מפריחי יונים אלו שממרין את היונים. ולא מפריחי יונים בלבד אמרו אלא אפילו חיה ועוף. ואימתי חזרתן משישברו פיגמן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו במדבר נמי לא עבדי. סוחרי שביעית אלו שסוחרין בפירות שביעית. ואימתי חזרתן משתגיע שביעית אחדת ויבדקו. אמר ר' נחמיה לא חזרת דברי' אלא חזרת ממון. כיצד אמר פלוני אני כנסתי מאתים זוז בפירות שביעית והרי הם נתונים לעניים במתנה:

סימן לא

נראה בעיני דר' נחמיה ות"ק לא פליגי דלכ"ע לא מתכשר לעדות עד שיעשה חזרת ממון. והא קמ"ל גבי משחקי בקוביאות דאע"ג שהחזיר הממון כגון המשחקים באמנה שגזילה היא בידם וצריכין להשיב אפילו הכי אינם כשרין לעדות עד שישברו פספסיהן דאפי' בחנם לא עבדי כדי שלא יחזרו למעשיהם המקולקלי' ואי נמי אותם המשחקים בקוביא שמשימים המעות על הדף ואין להם אומנות אחדת דפסילי מדרבנן התם אפי' להחזיר אינו צריך כדפרי' לעיל ולא מיפסלי אלא משום שאין עוסקין בישובו של עולם וכשישברו פספסיהן דאפילו בחנם לא עבדי חזרו להכשירן וכשיכריז. והמלוה ברבית

אחד המלוה ואחד הלוה. ואימתי חזרתן משיקרעו שטריהן היינו שלא גבה סגי ליה בקריעת השטר. אבל היכא שגבה לא סגי ליה עד שיחזיר. ואי רבית קצוצה היא מפקינן לה מיניה בדיינין דהלכה כר' אלעזר פ' איזהו נשך דרבית קצוצה יוצאה בדיינין. ואי אבק רבית הוא לא מפקי' ליה בדיינין אבל פסלינן ליה מדרבנן עד שיחזיר ולא מתכשרי עד הלוה אפי' מגוי לא יזיף. והמלוה אפילו לגוי לא מוזיף אפילו בכדי חייו. ומפריחי יונים נמי אע"פ שהחזירו אכתי מיפסלי עד שישברו פגמיהן דאפילו במדבר נמי לא עבדי. וסוחרי שביעית נמי אע"פ שהחזירו מעות שביעית לעניים אפילו הכי מיפסלי עד שתגיע שביעית אחרת ויבדקו. ור' נחמיה הוצרך לפרש גבי של שביעית שלא תאמר דגבי שביעית לא בעי חזרת ממון משום דהוי ממון שאין לו תובעין. כדאמרי' פ' שור שנגח ד' וה' גבי קנס וניתביה לעניים אמר רב מרי משום דהוי ממון שאין לו תובעין. הואיל דהשביעית הפקר לעניים הוא הרי לעניים גזל הילכך יפרע לעניים ויתן לו מעות משלו אחרים ולא אותם שקנה בשביעי' דאחר הביעור עסקינן ושביעית תופסת את דמיה. וההיא דלעיל גמי גבי ההוא טבחא דנפק טריפה מתותי ידיה דאסיקנא דאין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב. או שיוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב ומשלו. התם נמי אותם מעות שהרויח בטריפה יש לו להחזיר. ולבד מזה צריך שיחזיר אבידה או שיוציא טריפה מתחת ידו. וגבי מועלי שבועות שנשבע ולא שילם או נשבע ונטל צריך שיחזיר מה שהרויח בשבועת שקר. אבל איני יודע מתי חוזר להכשירו שהרי פירשנו בהנהו שאע"פ שהחזיר ממון אכתי צריך תשובה אחרת כמו משחקי בקוביא שבירת פספסיהן. וגבי מלוה ברבית דאפילו לגוי לא מוזפי. וגבי מפריחי יונים שבירת פיגמן. וגבי סוחרי שביעית בדיקת שביעית אחרת. וגבי מאכיל טריפות השבת אבידה או הוצאת טריפה מתחת ידו. אבל גבי מועלי שבועות אם נאמר כמו כן דאע"ג שהחזיר הממון שהרויח בשקר לא מתכשר עד שתזדמן לו שבועה אחרת וימנע ולא ישבע. והא דאמ' בירושלמי התשוד בשבועה מאימתי מקבלין אותו. משיבא לב"ד שאין מכירין אותו ויאמר חשוד אני. שמא זה מיירי בשבועת ביטוי שלא היה בה ריוח ממון. אבל שבועה שהיה בה ריוח ממון לא מתכשר עד שתבא שבועה אחרת לידו וימנע ולא ישבע. וכן גבי גזלן ומסור. וצריך לדקדק:

[**דף כ"ד ע"ב**]

משחק בקוביא מאי קא עביד אמר רמי בר חמא משום דהוה ליה אסמכתא ואסמכתא לא קניא. רב ששת אמר כל כי האי גוונא לאו אסמכתא היא אלא לפי שאין עסוקין בישובו של עולם:

סימן לב

נראה בעיניי לפרש כל כי האי גוונא לאו אסמכתא היא דהא משחק בקוביא סתמא קתני. לא שנא להוציא הממון מיד המפקיד לא שנא להעמיד הממון ביד המרויח כגון שהיה ראובן חייב לשמעון מנה והרויח ראובן דהשתא הוא להעמיד הממון ביד ראובן. ואפילו הכי אמרת דאסמכתא היא ולא קניא. וכל כי האי גוונא להעמיד הממון ביד הלוה שלא להוציא מידי הלוה וליתן למלוה לאו אסמכתא היא דכי אמ' אסמכתא לא קניא הני מילי להוציא הממון מחזקתו. אבל להעמיד בחזקתו קני ואין בו דין אסמכתא ומתניתין משחק בקוביא סתמא קתני אפילו להעמיד ביד הלוה. הילכך מתני' לאו מתורת אסמכתא קא פסיל ליה אלא לפי שאין עוסקין ביישובו של עולם. ומיכן אני מביא ראיה לדברי הרב ר' יצחק הלבן זצ"ל שהיה אומר דאסמכתא לא קניא היינו להוציא הממון מחזקתו. אבל להעמיד הממון בחזקתו קניא. והיה מדקדק מההיא דנדרים פ"ד נדדים . ההוא גברא דאתפיס זכוותיה אמר אי לא אתינא עד תלתין יומין ליבטלין זכוותא איתניס ולא אתא. אמר רב הונא בטילן זכוותיה. [ופרכינן שם] לרב הונא מכדי אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא. שאני הכא דאתפיס. והיכא דאתפיס לאו אסמכתא היא. והתנן מי שפרע מקצת חובו והשלים את שטרו ואמר אם איני נותן מכאן עד שלשים יום תן לו שטרו והגיע זמן ולא נתן ר' יוסי אומר יתן ר' יהודה אומר לא יתן. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב אין הלכה כר' יוסי דאמר אסמכתא קניא. שני הכא דאמר ליבטלן זכוותיה. וקשה כי אמ' ליבטלן זכוותיה מאי נפקא מיניה היא גופה אסמכתא היא. ויש מפרשים דהכא עסקינן כגון שאמר ליבטלן זכוותאי מעכשיו כדאמ' באיזהו נשך גבי הלווהו על שדהו ולמיניומי קשיא מתני'. אי בעית אימא מתני' ר' יוסי היא דאמר (אסכתא) קניא ואי אימא דא"ל מעכשיו. וקשה להרב יצחק הלבן זצ"ל דאם כן עיקר הלכה לא הזכיר דכיון דאף על גב דאמר ליבטלן זכוותאי אפילו הכי הוי אסמכתא עד דאמר מעכשיו. א"כ הוה ליה למימר וכגון דאמר מעכשיו אלא ודאי אמר מעכשיו עסקינן. הדרן קושיין לדוכתין. ורבי' תם זצ"ל פי' התם דכיון דאמר ליבטלן זכוותיה הוה ליה כמודה שאין ממש בשטרו ופסולי. הילכך כי לא אתי עד תלתין יומין קני. ואע"ג דאם דאסמכתא היא דהא הודה ששטרו פסול. וקשה דאם כן מאי פריך מהמשליש שטרו דטעמא משום אסמכתא והשטר כשר לרב הונא דפסליה לשטריה כי אמר ליבטלן זכוותיה . הילכך נראה להרב ר' יצחק הלבן זצ"ל דכל היכא שהוא להעמיד אסמכ' קניא. והואיל שאמר ליבטלן זכוותיה כאילו אמר בפירוש אי לא אתינא עד תלתין יומין יהא מחול חובך ואין דין שטר כגבוי דמי. הילכך הוה ליה להעמיד וקני. דכל להעמיד אסמכתא קניא. וכן

דעת ר"ת דכיון דאמר ליבטלן זכוותיה מיפסיל השטר והוה ליה להעמיד וקי הילכך איתברר לן דכל היכא דלהעמיד קני ולית ביה דין אסמכתא. ומסתייעא מילתא משמעתין כדפרי' והא דפסקי' התם פ"ד נדרים והילכתא אסמכתא קניא והוא דלא אניס והוא דקנו מיניה בב"ד חשוב היינו בשאר אסמכתות שבא להוציא ממון מחזקתו אבל היכא שהוא להעמיד הממון כגון בההוא דאתפיס זכוותיה בבי דינא וכל כיוצא בו כזה הענין שהוא להעמיד אין בו דין אסמכתא וקני בלא כל זה. אפי' לא אמר מעכשיו ואפי' לא קנו ממנו בב"ד חשיב. ודלא כדברי הרב ר' ברוך זצ"ל שכתב בפירושיו בפרק איזהו נשך דהאי פיסקא דפ"ד נדרים אההוא עובדא דרב הונא דוקא איתפסיקת ולאו אעלמא איתמר כדפרישׁ' וכן דעת ר"ת זצ"ל דאעלמא איתמד דהא פירש דכיון דאמר ליבטלן זכוותיה הוה ליה כמודה שהוא פסול וקני אע"ג דאסמכתא היא. ולענין הלכה למעשה על דא אנא סמיך דכל היכא שהוא להעמיד קני ואין בו דין אסמכת' אע"ג דלא אמר מעכשיו ואע"ג דלא קנו ממנו בב"ד חשוב. והיכא שהוא להוציא אי אמר מעכשיו קני אע"ג דלא קנו ממנו בב"ד חשוב. ואי לא אמר מעכשיו לא קני עד שיקנה ממנו בב"ד חשוב. וכן כתב רבינו שמואל זצ"ל פ' גט פשוט דאסמכתא לא קניא אא"כ קנו ממנו בב"ד חשוב בדלא אניס כדאמרי' במסכת נדרים. אבל (אי) לא פי' אי בעי נמי מעכשיו אי לאו. מיהו שמעי' נמי מדבריו דפיסקא דפ' ד' נדרים אשאר אסמכתות קאי ולאו אההוא עובדא דהתם. ורבינו שמשון בר אברהם זצ"ל כתב באיזהו נשך דשאר אסמכתות אע"ג דקנו מיניה בב"ד חשוב בעינן שיאמר מעכשיו משום דסתם קנו מיניה משמע קנין סודר. ומסתברא קנין סודר אינו להקנות אחר זמן בתר דהדר סודר למריה כדמשמע פ' השותפין אלא דוקא במעכשיו הוא דקני. אלא ה"ק דלא הוי אסמכתא שלא בב"ד חשוב ואפי' קנו מידו. אלמא אפי' מעכשיו לא קניא שאד אסמכתא:

[**דף כ"ז ע"א**]

איתמר עד זומם אבייי אמר למפרע הוא נפסל ורבא אמ' מכאן ולהבא הוא נפסל. והילכ' כוותי' דאבייי. פי' רש"י זצ"ל כגון שהעיד בניסן והוזם בתשרי על עדות זו למפרע כל עדיות שהעיד מניסן ואילך פסולין שהרי משהעיד עדות זו רשע הוא. וכן פי' רבי' יצחק אלפס זצ"ל בשמעתין. ובפ' מרובה כתב ואיכא מאן דמפרש מזמן שטרא. וליתה להאי פירוש משום דלא הואי זומם עד שיזום בעצמו. כדתנן אין העדים נעשין זוממין עד שיוזמו בעצמן. כגון דאישתכחת חתמות ידייהו בשטרא דזמניה כתוב בעשרה בניסן שנת כך וכך במקום פלוני. ואתו סהדי ואסהידו דההוא יומא הוו הנהו סהדי באתרא רחיקא ולא אפשר למימטי מיניה להדין אתר'. דהא כת' ההוא שטרא בחד יומא. כגון האי הוא דהוי

זומם. ואי לא הוי כי האי גוונא לא הוי זומם וכיון דהכי הוא מילתא ליכא למימר מזמניה דשטר דהא ההיא שהדותא [אפשר] לא הוות בההוא יומא כלל. ואפשר דההוא יומא דאסהידו ביה דינא ביה ביומא קא חתמי בההוא שטרא. ואם כן [היכי] מפסדינן לכולהו שטרי (ואנש"י דאי כת') מקמי הכי מספיקא. הילכך ליכא למימר דמיפסלא סהדותייו אלא מעידנ' קמא משהעידו בב"ד כגון דאסהידו בב"ד בעשרה באייר. ואיתזמו בעשרה בסיון. אביי סבר למפרע הוא נפסל מעידנא דאסהיד בבי דינא דהוא עשרה באייר הוה ליה רשע וכל סהדותא (לאסהיד) מעשרה באייר ואילך לא הויא עדות. ורבא סבר מכאן ולהבא הוא נפסל דהוא עידנא דאיתבריר לן דזומם הוא. והילכתא כאביי והכי אשכחן בירוש' כגון האי פי' דגרסי' התם היו עומדין ומעידין עליו בעשרה בניסן שגנב שור באחד בניסן וטבח ומכר בעשרה בניסן. והוזמו בחמשה עשר בניסן כל עדות שהעידו מעשרה בניסן עד חמשה עשד בניסן למפרע הן פסולות. אבל ודאי אי איכא סהדי דידעי אינהו יומא דקא חתמי ביה בההוא. שטרא [אי נמי לא ידעי הי ניהו יומא דקחתמי ביה] אבל חזיוה להוא שטרא דמחתים וקאים מקמי דאסהידו עליה ב"ד בכמה יומא פסלי' להו מההוא יומא דקא אמרי סהדי חזיניה להאי שטרא בידיה דמריה ביום פלוני דמחתים וקאי דקיימא לן עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד. הילכך מעידנא דקא חתמי בשטדא הוו להו רשעי'. והתורה אמרה אל תשת רשע עד. ודמיא לעידי רבית דמעידנא דקא חתמי על שטרא דרבית קא עברי על לא תשימון עליו נשך. ברם צריך את למידע דלא קיימא הזמה אסהדי דשטרי אלא עד דאמרי בב"ד בעידן סהדותיי' שטרא דנא בזימניה כתבנוהי ולא איחרנוהי וכתבנוהי. ואי לא מסהדי הכי לא קיימא עלייהו הזמה והוו אינהו כשרין ושטרא כשר. דת"ר שטר שזמנו כתוב באחד בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידים על השטר הזה והלא אותו היום עמנו הייתם במקום פלוני. השטר כשר והעדים כשרים חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו. וכל הני מילי לתרוצי פירושי דרבוותא כתבינן להו. אבל מתני' ומתניתא כולהו לא איירו בעדים זוממין אלא בעדות על פה. אבל בעדות בשטר לא אשכחן להו דאיירו בה כלל דמילתא דחיקתא היא כדפריש' הלא פירשוה בירוש' בעדות על פה. עכ"ל רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

פ"ק דמכות ת"ר ארבעה דברים נאמרו בעדים זוממים. אין נעשין בן גרושה ובן חלוצה. ואין גולין לערי מקלט. ואין משלמין את הכופר. ואין נמכרין בעבד עברי. משום רבי עקיבה אמרו אף אין משלמין על פי עצמם. מאי טעמא דר' עקיבה קסבר קנסא הוא וקנסא אינו משלם על פי עצמו. אמר רבא תדע שהרי לא עשו מעשה ומשלמין פי' שעדיין

לא שילם על ידו אלא שנגמר דינו לשלם. ר"נ אמר תדע שהרי ממון ביד בעלים ומשלמין. ומאי ניהו דלא עשה מעשה היינו דרבא. אימא וכן אמר ר"נ. ופי' רבי' שמואל זצ"ל דגבי ממון נמי דוקא כשנגמר דינו לשלם. ועד שלא שילם הוזמו אז חייב עד זומם לשלם. אבל אם כבר שילם ואחר כך הוזם אינו חייב לשלם דדרשינן כאשר זמם ולא כאשר עשה. ורבי' יב"א פי' דגבי ממון אע"פ שכבר שילם ואחר כך הוזם אפילו הכי חייב לשלם. דדוקא לגבי דיני נפשות שייך לומר ולא כאשר עשה שהרי כשנהרג על פיו זו היא עשייה שאי אפשר להחזירה ושייך לומ' בו כאשר זמם ולא כאשר עשה. אבל גבי ממון אם חייבו את ראובן על פיו לשלם לשמעון ושילם ואחר כך הוזם. הא עשייה זו אפשר להחזירה שהשמעון יחזיר לראובן מנה שלו ונמצא שלא עשה כלום. וכן אם פטרו את ראובן שלא לפרוע לשמעון והוזם עדיין יפרע לו. הילכך לא קרינן ביה ולא כאשר עשה. הילכך אפי' הוזם לאחר הפרעון חייב לשלם. וכדבריו כן נראה בעיני דתניא פ"ק דמכות (בדידי) אומר לא הרגו נהרגין. הרגו אין נהרגין. א"ל אביו בני ק"ו הוא א"ל לימדתני רבי' שאין עונשין מן הדין. משמע הא אי עונשין מן הדין. אמרי' כ"ש אם הרגו דנהרגין. מעתה גבי ממון דעונשין מן הדין כדאמרי' פ"ב דב"ק ותהא שן ורגל חייב' ברשות הרבים מק"ו וכו' כ"ש שאם הוזם אחר ששילם שחייב לשלם. אע"פ שיש לי לומר דעיקר דרשה סמיך אל אחיו כדתנן אמרו להם והלא כבר נא' ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים ואפי' עונשין מן הדין ממעטי' הרגו מלאחיו. אין נראה בעיני. דאי לאו אין עונשין מן הדין. הא איכא למימר כאשר זמם לעשות לאחיו שהיה כבר. ותו דאפילו את"ל דעיקר דרשה אלאחיו סמכינן למעוטי הרגו אכתי גבי ממון נחייב אפי' הוזמו לאחר ששילם דממונ' מקטלא לא ילפינן. והרב ר' משה בר יואל זצ"ל הכריע כדברי ריב"א זצ"ל דאמר לקמן בההיא שמעתא חייבי מלקיות מנין ת"ל רשע רשע. חייבי גלות מנין ת"ל רוצח רוצח. ופרש"י זצ"ל דאמתני' קאי דאמ' אין עושין דין הזמה עד שיגמר הדין ויליף לה מנפש דמשתעי בחייבי מיתות. חייבי מלקות מנין. העידו שחייב מלקות והוזמו מנלן דאין לוקין אלא אם כן נגמר הדין תחילה על פיהם. והשתא אמאי לא בעי חייבי ממון מנין אלא משום דגבי ממון אפילו הוזמו לאחר ששילם חייב. להכי לא בעי לה דגבי חייבי מיתות הוזמו אחר שהרגו פטורין. אע"פ שיש לפרש דאאין עונשין מן הדין קא בעי ולא אמתני'. ולהכי לא קאמר חייבי ממון מנין משום דגבי ממון קיי"ל דעונשין מן הדין. מ"מ דאיה נדולה מפי' רש"י זצ"ל:

סימן לג

ונראה בעיני דהלכה כר' עקיבה דעדים זוממים אין משלמין על פי עצמן מדפרשי טעמא רבא ורב נחמן. והא נמי דאמר רב יהודה [אמר רב] עד זומם משלם לפי חלקו דחקיה לאוקמי אליבא דר' עקיבה ובאומר העדנו והוזמנו בב"ד של פלוני. וחוייבנו ממון ש"מ דהלכה כר' עקיבה. דעד זומם קנסא הוא ואינו משלם על פי עצמו. ולא מגבינן ליה בבבל ושליחותייהו נמי לא עבדינן דהא לא שכיח:

[**שם**]

עד זומם פסול לכל התורה כולה דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר בד"א שהוזם בדיני נפשות אבל בדיני ממונות כשר בדיני נפשות. לימא אביי דאמר כר' מאיר מחומרא לקולא אמרינן מקולא לחומרא לא אמ' [ורבא דאמר כר' יוסי]. לא [אליבא דר' יוסי כו"ע לא פליגי כי פליגי אליבא דר"מ] אביי דאמר כר' מאיר. וכן המסקנא דאביי כר' מאיר. ופסקינן הילכתא כאביי במסקנא דסתם לן תנא כר' מאיר. ועבדינן נמי עובדא כר' מאיר לקמן ש"מ דהילכתא כר' מאיר. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהלכה כר"מ דעד חמס פסול לכל התורה כולה:

סימן לד

שמעינן מיכן דמשומד לדבר אחד הוי משומד לדבר אחר לכל התורה כולה אפילו מחייבי לאוין לחייבי כריתות ומיתות ב"ד. דהא ממון חייבי לאוין הוא ועבדינן עובדא אממון לדיני נפשות כדאמרי' בסמוך כי הא דבר חמא קטל נפשא א"ל ריש גלותא לר' אחא בר יעקב פוק עיין אי ודאי (קטן) כהייה לעיניה אתו תרי סהדי ואסהידו ביה דודאי קטל. אזל איהו אייתי תדי סהדי ואסהידו ביה בחד מהנך. חד אמר קמאי דידי ננב קתא דבורטי' ומסקנא דעבדינן כד' מאיד ופסלינן ליה אע"ג דהיינו מדיני ממונות לדיני נפשות ואמרי' בפ' הדר אמר רב הונא איזהו ישראל משומד זה המחלל שבתות בפרהסיא. כמאן אי כר' מאיר הא משומד לדבר אחד הוי משומד לכל התורה כולה אפי' באחד מכל איסורין שבתורה. דהיינו אפי' מחייבי לאוין לחייבי כריתות ומיתות בית דין. ודוקא שידוע לנו שעובר בודאי אותה עבירה אז הוא חשוד לכל התורה כולה. אבל אם הוא חשוד לאותה עבירה ולא ידעינן בודאי אי עבר אי לאו אז לאותה עבירה שהוא חשוד לא מהימנינן ליה לא לשלו ולא לשל חבירו. אבל לשאר כל התורה כשר. כדתנן פ' כל פסולי המוקדשין כל המומין הראויין לבא בידי אדם רועי ישראל נאמנין רועי כהנים אינן נאמנין. רשב"ג אומר נאמן הוא על של חבירו ואין נאמן על של עצמו. ר' מאיר אומר החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו. ואמ' בגמרא א"ל רב פפי לאביי לר' מאיר דאמר החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו. ואמר ר' מאיר החשוד על דבר אחד חשוד לכל

התורה כולה כהני ה"נ דלא דייני דינא פירש הואיל שהם חשודים על הבכורות וכי תימא ה"נ והכת' על פיהם יהיה כל ריב וכל נגע. אימור דאמר ר' מאיר לחששא. אחזוקינהו מי אמ' פי' כי קאמר ר' מאיר חשוד לדבר אחד חשוד לכל התורה כולה. היינו היכא דמוחזק לן דעובר על אותו דבר. אבל כהנים לענין בכורות חשדא בעלמא איכא. הילכך לענין בכורות לא מהימני לא בשלהם ולא בשל אחרים. אכל לענין דינים וכל התורה כשירים הם. הלכך איתברר לן דלא אמר ר' מאיר משומד לדבר אחר הוי משומד לכל התורה כולה. אלא א"כ ברור לו בודאי שהוא משומד לאותו דבר. אבל אם הוא חשוד לאותו דבר ולא ברור לן אז הוא כשר לכל התורה כולה. ולא מיפסיל אלא לאותו דבר שהוא חשוד לו בין בשלו בין בשל אחרים. והא דאמרי' דהיכא שבודאי משומד לאותו דבר דהוי משומד לכל התורה כולה היינו שהוא תדיר רגיל באותה עבירה לעבור עליה. אבל אם עבר עליה ואינו רגיל באותה עבירה הוי כשר לכל התורה כולה. כדתנן פ"ק דש"ח השוחט בשבת וביום הכפורים אע"פ שמתחייב בנפשו שחיטתו כשירה. ואמר רב הונא דרש חייא בריה דרב משמיה דרב ואסורה באכילה ליומיה. ונסבין חברייא למימר רבי יהודה דמבשל היא . דתנן המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת כו' ואמ' ומי מצית מוקמת לה בשוגג ור' יהודה היא. והא אע"פ שמתחייב בנפשו קתני אלמא דבעי למימר דמתני' במזיד עסקינן ואפילו הכי שריא שחיטתו אף על גב דקיימא לן משומד לדבר אחד הוי משומד לכל התורה כולה. ור' יהודה לא פליג בהא אר' מאיר. ולא סתם לן תנא נמי דלא כהילכתא. אלא ש"מ דהואיל שאינו רגיל בכך תדיר לא אמ' שיהא משומד לכל התורה כולה. ואפי' במקום שהוא רגיל תדיר באותה עבירה אם אנו רואים שנוהג בשאר דברים כשאר יהודים:

סימן לה

פי' מו' רבינו יהודה בר' יצחק זצ"ל (דאי לא) אמ' שיהא משומד לכל התורה כולה. דאי לא תימא הכי עמי הארץ דקיימא לן דחשידי בודאי אמעשרות כדאמ' פרק בתרא דסוטה שאין מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד ה"נ חשידי על כל התורה אלא הואיל דחזינן שהם שומרים שאר התורה לא (חשיבי) אלא לענין מעשרות:

[**שם**]

בר חמא קטל נפשא. א"ל ריש גלותא לרב אחא בר יעקב פוק עיין אי ודאי קטל כהייה לעיניה. אתו תרי סהדי אסהידו ביה בחד מהנך חד אמר קמאי דידי גנב קבא דחושלא. וחד אמר קמאי דידי גנב קתא דבורטיא א"ל מאי דעתיך כר' מאיר. הא ר' מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי. ור' יוסי האמר הוזם בדיני ממונות כשר בדיני נפשות. פי' רש"י זצ"ל

כהייה לעיניה ינקרו את עיניו. אע"ג דבטלו מיתות ב"ד והא קנסא קא עבדינן ביה דב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה. ויש אומ' יטלו ממונו ויתנו ליורשיו. ויש אומ' שמתא. ונראה בעיני דפי' ראשון עיקר מדדייק עלה דהוזם בדיני ממונות פסול לדיני נפשות דבשלמא אם רצו לנקר עיניו היינו כמו דיני נפשות דחמיר מדיני ממונות ושייך שפיר למידק. דהוזם בדיני ממונות פסול לדיני נפשות שלא לנקר עיניו של זה ע"פ עדותו הואיל וחשיד אממונא. אבל אי כהייה לעיניה היינו ליתן ממונו ליורשיו א"נ שמתא ממונא לממונא לכ"ע מיפסיל אפילו לר' יוסי ושמתא נמי לא חמיר (בדיני) נפשות אלא דמי לממונא. הילכך פירוש ראשון עיקר. שאם היה מתברר בעדות ברורה שהרג שהיו מנקרין את עיניו. ושמא צורך שעה היה כדי לעשות גדר לתורה שלא יתפרצו ברציחה כדאמ' בהאשה רבה אמר ר' אליעזר בן יעקב שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה אלא כדי לעשות סייג לתורה מעשה באחד שרכב על הסוס בשבת בשני יוונים והביאוהו לב"ד וסקלוהו ולא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך. ושוב מעשה באחר שהטיח את אשתו תחת התאינה והביאוהו לב"ד והלקוהו ולא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך כדי לעשות גדר לתו'. הכא נמי צורך שעה היה:

סימן לו

הילכך פי' (דאשו) נראה בעיני עיקר:

[**שם ע"ב**]

מתני' ואלו הן הקרובים אחיו ואחי אביו ואחי אמו ובעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו ובעל אמו וגיסו הן ובניהם וחתניהם וחורגו לבדו. אמר ר' יוסי זו משנת ר' עקיבה. אבל משנה ראשונה דודו ובן דודו וכל הראוי ליורשו. פי' אחיו ראובן ושמעון אחים הם ראשון בראשון. בניהם וחתניהם הם שני בשני כולן פסולין זה לזה. אחי אביו דהיינו שמעון לחנוך בן ראובן שהוא ראשון בשני. ובנו וחתנו שהם שני בשני לחנוך בן ראובן. וחנוך לשמעון שהוא בן אחיו אבל בן חנוך וחתנו לשמעון דהיינו שלישי בראשון בהא שקלינן וטרינן בגמרא אי כשר אי פסול ולקמן אפרש. ואחי אמו היינו [כ]אחי אביו דילפי' בגמר' מקראי קרובי [האם] כקרובי האב. ואני לו שאני בן אחותו. אבל בני וחתני בגמ' מפרש אי כשר אי פסול. ובעל אחותו היינו אחיו דקיי"ל בעל כאשתו. ובנו דהוה ליה בן אחותו. ואני לו דהיינו אחי אמו. וחתנו דהוה ליה חתן אחותו. ואני לו דהוה ליה בן אחי אשתו. וכן פי' רש"י זצ"ל דבן אחי אשתו נפקא מכללא דבעל אחות אביו. וחתני דהוה ליה חתן אחי אשתו דהיינו שוב בן אחי אשתו דבעל כאשתו. והוא לבני

וחתני דהוה ליה אחי אביו שהבעל כאשתו. ובעל אחות אביו היינו אחי אביו שהבעל כאשתו. ובנו שהוא בן אחות אביו דהיינו שני בשני. ובן חתנו שהוא חתן אחות אביו דהוה ליה שוב בן אחות אבי שהבעל כאשה. ואני לו שאני בן אחי אשתו דהוה ליה שני בראשון. וכן חתני שהבעל כאשתו. ובעל אחות אמו דהיינו אחי אמו שהבעל כאשתו. ובנו דהיינו בן אחות אמו. ובן חתנו דהיינו חתן אחות אמו דהוה ליה שוב בן אחות אמו דהיינו שני בשני. ואני לו דהוה ליה בן אחות אשתו דהיינו שני בראשון. אבל בני וחתני שהוא שלישי בראשון לקמן אפרש. בעל אמו ואני לו שאני חורגו. ובנו וחתנו דבעל אמו לקמן אפרש. וחמיו ובנו דהיינו אחי אשתו דהיינו אחיו שהבעל כאשתו. וחתנו של חמיו דהיינו גיסו ואני לו שאני חתנו. ובני וחתני שהם בני (ביתו) . וגיסו בעל אחות אשתו הם ובניהם וחתניהם. וחורגו לבדו דהיינו בן אשתו לבדו ולא בנו וחתנו. והא דלא תנא במתני' אביו ובנו וחתנו פי' רבינו יהודה בר נתן זצ"ל משום דמילתא דפשיטא היא דודאי האב פסול לבן ולבן הבן עד סוף כל הדורות. ובן בניו ובני בניו וכל זרעו פסולין לו עולמית. ואמרי' פ' יש נוחלין מר בר רב אשי מכשר אפילו באבא דאבא ולית הילכתא כוותיה. ופי' רבינו שמואל זצ"ל ולית הילכתא כמר בר רב אשי דבני בנים ובני בני בנים עד אלף דורות לא יעידו לאבותיהם דבן ירך אביו הוא:

סימן לז

ופי' רבינו יהודה בר נתן זצ"ל דאחין מן האם ובעל אחותו מן האם לא בצרי מידי מאחין מן האב ובעל אחותו מן האב. לענין בניהם וחתניהם דה"נ בניהם וחתניהם פסולין. והאי דלא קא עביד להו הכא אבות. וליתני אחיו ואחיו מן האם. בעל אחותו ובעל אחותו מן האם וליתני (בני) וחתניהם אכולהו. משום דאפילו אחיו מן האם ובעל אחותו מן האם לא הוו צריכי לי' למיתני דאחיו ובעל אחותו דתנא ברישא סתם קאמר בין מן האם בין מן האב. ובניהם וחתניהם דקאמר מתני' לאו משום בעל אמו נקט לה אלא בעל אמו אצטריך למיתני בהדי שאר האבות. ובניהם וחתניהם אצטריך למיתני בהדי שאר האבות משום אינך. ואידי דאצטריכו ליה בניהם וחתניהם אשארא לא אפשר ליה לפלוגי מילתא. ותנא אכולהו בניהם וחתניהם ולאו משום בעל אמו. ומאן דקא פריך בגמרא בעל אמו ובנו היינו אחיו לאו פירכא היא דאיכא לתרוצי לי' בניהן וחתניהן דמתני' לאו משום בעל אמו נקט לה אלא איידי דתנא אאינך תנא אכולהו. ותלמודא דקא פריך לה הכי ריהטא בעלמא הוא דמי שסידר התלמוד שמיע ליה דר' ירמיה פסיל באחי האח. והוה בעי לאהדורי ולמיפשט ממתני' טעמיה. ופריך בעל אמו ובנו היינו אחיו. ומשני ליה לא נצרכא אלא לאחי האח כר' ירמיה ורב חסדא דמכשר באחי האח

אוקי לה באחין מן האם כדמשמ' לדחויי נפשיה מיניה. ומיהו פירכא גופא לאו פירכא דבניהם לאו אבעל אמו איתני. ומסתבר נמי דלאו פירכא דוקא דהא איכא נמי חמיו וניסו דמצינו למיפרך בהו כי האי גוונא ולא פריך כדמפרש ואזיל. חמיו אבי אשתו הוי כאביו דבעל כאשתו. ובן חמיו אחי אשתו כאחיו. וחתן חמיו בעל אחות אשתו והוי נמי כאחיו דהואיל ונשואין שתי אחיות כי אמרת בתרוייהו בעל כאשתו הוו אחיו. גיסו בעל אחות אשתו. והשתא איכא למיפרך חתן חמיו היינו גיסו. אלא דאיכא לתרוצי חתניהם לאו משום חמיו נקט ליה אלא משום אינך. וגיסו איצטריכא ליה משום בנו או חתנו:

[**שם**]

מה"מ דת"ר לא יומתו אבות על בנים וגו' מה ת"ל אם ללמד שלא יומתו אבות בעון בנים ובנים בעון אבות הרי כבר נא' איש בחטאו יומתו. אלא לא יומתו אבות על בנים בעדות בנים. ובנים לא יומתו על אבות בעדות אבות פי' לא יומתו שני אבות בעדות בניהם. ועל כרחך הנך שני אבות באחין קא משתעי שהם קרובין מן הכל. דאב ובנו לא מצית למימר דא"כ לא הוה קרי ליה אבות דחד אב וחד בן:

[**דף כ"ח ע"א**]

אשכחן אבות לבנים. ראובן לבן שמעון דהיינו אחי אביו. ובנים לאבות בן שמעון לראובן דהיינו בן אחיו. וכ"ש אבות להדדי דהא בנים מכח דידהו קאתו ואימעיטו להו מהאי קרא אחיו ובנו ואחי אביו. בנים להדדי מנלן דקתני מתני' בן אחי אביו פסול לו. אם כן ליכתוב לא יומתו אבות על בן דכיון דכתב אבות שני אחין משמע. ועל הבן הוי משמע בנו של כל אחד ואחד הוי פסול לשניהם. מאי בנים דאפי' בנים להדדי. אשכחן בנים להדדי בנים לעלמא מנלן שיהיו פסולים להעיד על אדם מן השוק. וה"נ מיבעיא ליה אבות לעלמא אלא מהיכא דנפקא ליה בנים נפקא ליה אבות מכ"ש. אם כן ניכתוב קרא בן על אבות. א"נ הן על אבות מאי ובנים דאפילו בנים לעלמא. אשכחן קרובי האב. קרובי האם מנלן. אמר קרא אבות תרי זימני ואם אינו ענין לקרובי האב תנהו ענין לקרובי האם. אשכחן לחובה לזכות מנלן אמר קרא יומתו יומתו תרי זימני אם אינו ענין לחובה תנהו ענין לזכות. ואשכחן בדיני נפשות בדיני ממונות מנלן. אמר קרא משפט אחד יהיה לכם:

[**שם**]

אמר רב אחי אבא לא יעיד לי דהיינו ראשון בשני. ובנו וחתנו לא יעיד לי דהיינו שני בשני. אף אני לא אעיד לו דהיינו שני בראשון. ובני וחתני דהיינו שלישי בראשון. אמאי הוה ליה שלישי בראשון דאבא לאחיו ראשונים ואני שני ובני שלישי. וקאמרת דשלישי לא יעיד בראשון ואנן שני בשני תנן ושני בראשון תנן. שלישי לא תנן כגון אחי אבי ובנו.

אחי אבא לי ואני לו הוי ראשון בשני ושני בראשון. בן אחי אבא ואני לו שני בשני. אבל בני לאחי אבא לא תנן דהיינו שלישי בראשון. (וק"ש) לרב דפסיל שלישי בראשון. רב דאמר כר' אלעזר דתניא ר"א אומר כשם שלא יעיד לי אחי אבא הוא ובנו וחתנו כן בן אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו. אכתי הוה ליה שלישי בשני. רב סבר לה כוותיה בחדא בשלישי בראשון ופליג עליה בחדא בשלישי בשני וכן המסקנא. בפ' יש נוחלין אמ' שלח ליה ר' אבא לרב יוסף בר חמא הלכה שלישי בשני כשר. רבא אמר אף בראשון נמי כשר:

סימן לח

ופסק התם רבינו שמואל זצ"ל דהלכה כרבא דשלישי בראשון כשר מדאמרי' לקמן בההיא שמעתא דרש מר זוטרא משמיה דרב שימי בר אשי הילכתא ככל הני שמעתי כדשלח ליה (רבא) לרב יוסף בר חמא ואמר הלכה לאפוקי ממאן אי (מדרבנן) מוסיף הוי פי' אי מדרבא דאמר אף בראשון מוסיף הוי על דברי ר' אבא דאמר שלישי בשני כשר ואתא איהו למימר דאפי' בראשון ואיכא למימר דאפי' ר' אבא מודה והיא גופא איצטרי לי'(לרבא) לאשמועינן דשלישי בשני כשר. דאיכא למ"ד פסול בזה בורר ולאו למידק מינה הא שלישי בראשון פסול. דדילמא עובדא הוה בשלישי בשני ושלח לו דכשר. הילכתא הלכה כרבא דשלישי בראשון כשר. וכן פסק רב נחשון גאון זצ"ל דשלישי בראשון כשר והביא ראיה מדאמר רבא אף בראשון ופסק הלכה כרבא. וכן סובר רבי' יצחק אלפס זצ"ל מדפי' הא דקאמ' מר בר רב אשי אכשר באבא דאבא ולית הילכתא כמר בר רב אשי. פי' קסבר מר בר רב אשי דאבא שלישי בראשון הוא ומשום הכי קא מכשר ביה ולית הילכת' כוותיה דאב ובנו ראשון בראשון הוא כמו אח באחיו שהוא ראשון בראשון והוה ליה אבא דאבא שני בראשון. משמע אבל שלישי בראשון גמור כגון בן חנוך לשמעון כשר אלמא הלכה כרבא דמכשר שלישי בראשון. וליתא דרב דפסל שלישי בראשון. ור"ת זצ"ל פסק הלכה כרב דשלישי בראשון פסול. ומדקדק מהא דשלח ר' אבא לרב יוסף הילכתא שלישי בשני כשר ורבא אמר אף בראשון. ואמרי' התם הילכתא ככל הני שמעתי דשלח ר' אבא לרב יוסף בר חמא ומשמע שלישי בשני כשר הא בראשון פסול. והא דאמ' התם אי לאפוקי (מדרבנן) מוסיף הוא. דמשמע דההיא דר' אבא לא מפקא מדרבא. על כרחך מפקא היא מדרבא. אלא אומר רבינו זצ"ל דה"פ מוסיף הוא ואין שייך לומר הילכתא כדשלח לי' דפשיט' שכן הלכה דמודה בה רבא ועדייי מכשר טפי אלא הוה ליה למימר אין הלכה כרבא. מיהו קשה מאי קאמר אי מדמר בר רב אשי. הא מר בר רב אשי נמי מוסיף. הוא דמכשר באבא דאבא. ולא שייך לומר

הילכתא בשלח ליה אלא אין הלכה כמר בר רב אשי. ויש לומר דה"פ אי משום ההיא דמר בר רב אשי נקט האי לישנא אע"ג דלא שייך שפיר משום דבעי לאפוקי מתרוייהו לית הילכתא כמר בר רב אשי. ובירושלמי משמע נמי דהלכה כרב דאמ' משה מהו באשת פנחס לעדות. וא"ר יוחנן מותר לכתחילה. מדנקט אשת פנחס משמע דלפנחס לא יעיד והוא שלישי בראשון. והא דלא אמ' התם אשה כבעלה כדאמ' הכא באשת חורגו. משום דהתם איתפלג דרא. ובה"ג כתוב בו בן ראובן ואחר להעיד לשמעון לממון פסול לקידושין צריכה גט. ואין צריך לומר בן ראובן ושמעון לאחר דלגבי קידושין צריכה גט. תפוס גמרא בידך כל היכא דאיכא אחים ראשון בראשון ושני בראשון. וראשון בשני ושני בשני דאורייתא. שלישי בראשון דרבנן. שלישי בשני כשר אפילו מדרבנן עכ"ל ה"ג. ואין נראה לי מה שכתב דבן ראובן ושמעון לאחר דלגבי קידושין צריכה גט דבן ראובן ושמעון זהו שני בראשון דפסול מן התורה. וכי היכי דפסילי מן התורה פסילי נמי לעלמא מן התורה. אם כן לגבי קידושין לא בעי' גט:

[**שם**]

אמר רב נחמן אחי חמותי לא יעיד לי ותנא תונא בעל אחותו. בעל אחותי פסול לי ואני לו שאני אחי אשתו. בנו פסול לי שהוא בן אחותי ואני לו שאני אחי (אחותו) והיינו דרב נחמן. בני פסול לו שהוא בן אחי אשתו. והוא פסול לבני שהוא בעל אחות אביו. חתני פסול (לי) שהוא חתן אחי אשתו. והוא פסול לחתני שהוא בעל אחות חמיו. בני פסול לבנו שהוא בן אחי אמו. ובנו פסול לבני שהוא בן אחות אביו. אמר רב נחמן בן אחי חמותי לא יעיד לי ותנא תונא בעל אחות אביו. בעל אחות אבי לא יעיד לי ואני לו שאני בן אחי אשתו. בנו פסול לי שהוא בן (אחות) אבי. ואני לו שאני בן אחי אמו. חתנו פסול לי שהוא חתן אחות אבי ואני לו שאני בן אחות חמותו. והיינו דרב נחמן. אמר רב נחמן בן אחות חמותי לא יעיד לי. ותנא תונא בעל אחות אמו. בעל אחות אמו פסול לי. ואני [לו] שאני בן אחות אשתו. ובנו פסול לי שהוא בן אחות אמי וכן אני לו. וחתנו פסול לי שהוא חתן אחות אמי ואני לו שאני בן אחות חמותו. והיינו דרב נחמן:

סימן לט

בכל אלה שלישי בראשון לא כתבתי:

[**שם**]

אמר רב אשי אמר עולא אחי חמיו לא יעיד לי ותנא תונא אחיו. אחי פסול לי ואני לו שגם אני אחיו. בנו פסול לי שהוא בן אחי ואני לו שאני אחי אביו. חתנו פסול לי שהוא חתן אחי. ואני לו שאני אחי חמיו. והיינו דרב אשי אמר עולא. אמר רב אשי אמר עולא

בן אחות חמי לא יעיד לי ותנא תונא אחי אמו. אחי אמי פסול לי. ואני לו שאני בן אחותו. בנו פסול לי שהוא בן אחי אמי. ואני לו שאני בן אחות אביו. חתנו פסול לי שהוא חתן אחי אמי. ואני לו שאני בן אחות חמיו. והיינו דרב אשי אמר עולא. אמר [רב אשי אמר] עולא בן אחי חמיו לא יעיד לי. ותנא תונא אחי אביו. אחי אבי פסול לי ואני לו שאני בן אחיו. בנו פסול לי שהוא בן אחי וכן אני לו. חתנו פסול לי שהוא חתן אחי אבי. ואני לו שאני בן אחי חמיו. והיינו דרב אשי אמר עולא:

סימן מ

ובכל אלה לא כתבתי שלישי בראשון:

[**שם ע"ב**]

רב איקלע למיזבן גוילי בעו מיניה מהו שיעיד אדם באשת חורגו פי' על נכסי מלוג שלה בהשפטה עם אדם מן השוק. ובנשי שאר קרובים לא איבעיא לן דכיון דבניהם פסולין לו והוא להם פסול אף לנשים. לפי שהבנים ראויים לירש את אמן. אבל חורגו דבנו כשר. איבעיא להו באשתו מאי. בסורא אמרי בעל כאשתו. פי' והרי הוא כאילו חמיה. ותנן דחמיו פסול הוא בפומבדיתא אמרי אשה כבעלה. דכתי' ערות אחי אביך אל אשתו לא תקרב דודתך היא. והלא אשת דודו היא. אלא מיכן שהאשה כבעלה כולה חדא מילתא. ומפרש בירושלמי ששני מעשים היו. ששאלו מהו שיעיד ארם באשת חורגו. והשיבו אשה כבעלה. פי' והרי היא חורגתו. ובמעשה אחד ששאלו על בעל חורגתו ואמרו בעל כאשתו והרי היא חורגתו. ועוד מייתי לה מק"ו אם חתן אחותו פסול לו בעל חורגתו דהוא חתן אשתו לכ"ש. מיהו יש להשיב דאשתו היא קורבה שיש לה היתר:

סימן מא

פי' ריב"א זצ"ל דה"ה לאשת בן אתי אביו ואשת בן אחות אבי. ואשת בן אחות אמי. אי נמי לאשת בן אחי חמי. ואשת בן אחות חמי. ואשת בן אחות חמותי. שאיני יכול להעיד שהאשה כבעלה. ואע"ג דבעל בת אחי חמי. ובעל בת אחות חמי. ובעל בת אחות חמותי. ואפי' בעל אחות חמותי כשרין לי ואני להן כדפרי' לקמן דאשה כבעלה אמרי' בכל מקום. דמקרא נפקא לן. ועוד סברא הוא דמה שקנתה אשה קנה בעלה. אבל בעל כאשתו לא אמרינן בכל מקום. כגון בעל אמו דמימעיט מחוגנו לבדו ואע"ג דפסול לאם אביו דמה שקנה בעל קנתה אשתו לא אמרינן:

[**שם**]

מתני' בעל אמו הוא ובנו. בנו היינו אחיו א"ר ירמיה לא נצרכה אלא לאחי האח פי' בן שיש לבעל אמו מאשה אחרת פסול לו מפני שהוא אח אחיו. פי' ריב"א זצ"ל ודוקא שיש לבעל אמו בן מאמו שהוא אחיו מאמא ויש לו נמי בן מאשה אחרת. דמתוך קירוב

דעת שיש לו לאחיו מאמו אוהב נמי לאחיו מאשה אחרת. אבל אם אין לבעל אמו בן מאמו כשר אף לר' ירמי' דלאו אחיו הוא ולאו אחי אחיו הוא. רב חסדא אכשר באחי האח שיש לבעל אמו בן מאמו שהוא אחיו מאמו. ויש לו נמי בן מאשה אחרת אפי' הכי אכשר רב חסדא. ופרכי' והא דר' ירמיה מאי לא סבירא ליה היינו ואחיו תנא אחין מן האב וקתני אחין מן האם:

סימן מב

פסק רבי' יב"א זצ"ל דהלכה כרב חסדא. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל. וכן פסק בה"ג וכן פסק בפר"ח זצ"ל. אמר רב חסדא אבי חתן ואבי כלה מעידין זה לזה דלא דמו אהדדי אלא כי אובלא לדנא. וה"ה אחי חתן ואחי כלה. אמר רבה בר רב הונא מעיד אדם לאשתו ארוסה. ואמר רבינא לא אמרן אלא לאפוקי מינה אבל לעיולי לא מהימן. ולא היא לא שנא לאפוקי מינה ולא שנא לעיולי לה לא מהימן:

[**שם**]

ת"ר חורגו לבדו ר' יוסי אומר גיסו. ותניא אידך גיסו לבדו ר' יהודה אומר חורגו. מסקנא דשמעתין דה"ק חורגו לבדו. אבל גיסו הוא ובנו וחתנו. ואתא ר' יוסי למימר גיסו לבדו וכ"ש חורגו. ומתני ר' יהודה פי' דקתני חתן כגיסו . וברייתא ר' יוסי אפיק גיסו וחורגו הוה להו [שמונה] אבות ובנים וחתנים. וקשה הואיל ואמר ר' יוסי גיסו לבדו אבל לא בנו וחתנו א"כ בצרי להו ולא הוו אבות דעל כרחך בעית לאפוקי בעל אחות אמו דקתני מתני' דפסול לי ואני לו שאני בן גיסו. ולר' יוסי גיסו לבדו תנן ולא בן גיסו. ופרש"י זצ"ל דר' יוסי מודה בבן גיסו מאחות אשתו דפסיל ולא פליג אבעל אחות אמו דפסול לו והוא לו שהוא בן גיסו מאחות אשתו. והא דמכשר ר' יוסי בן גיסו הייגו מאשה אחרת. וא"ת אכתי כו'. הוו גיסו הוא ובנו וחתנו מאחות אשתו. ולא מיתוקמא דר' חייא דתני אבות אליבא דר' יוסי. י"ל דכיון דלא פסיקא ליה לא תני לה ר' חייא בכלל אבות. מיהו אין נראה לרש"י זצ"ל זה הפי ' דכל בניהן מאותה אשה קאמר. ותו אי ר' יוסי מודה בבן גיסו מאחות אשתו דפסיל ולא מכשר אלא בבן גיסו מאשה אחרת א"כ ת"ק דידן פסיל אפי' בבן גיסו מאשה אחרת א"כ תקשי לרב חסדא מת"ק דמכשר באחי האח כדפרי' לעיל. דהשתא בן גיסו מאשה אחרת פסיל משום שהוא אח לבן אשתו. כ"ש שנפסול אחי האח. ואיכא למימר דאפי' ר' יוסי לא מכשר אלא בקורבה רחוקה כזאת שהוא קרוב מחמת קרוב שע"י בעל כאשתו. אבל קרוב מחמת קרוב ממש כגון ההיא דרב חסד' אפי' לר' יוסי פסול. ופי' רבי' יהוד' בר נתן זצ"ל בשם רש"י זצ"ל דכי היכי דתרצינן לרב חסדא תנא אחין מן האב וקתני אחין מן האם. הכי נמי מצינו לתרוצי תנא בן גיסו מן האב

וקתני בן גיסו מן האם. דגיסין מן האב שנשותיהן אחיות מן האב בניהן פסולין להם לדברי הכל. אבל גיסין מן האם שנשותיהן מן האם לתנא דידין כי גיסו מן האב דמו. ולר' יוסי דאמר גיסו לבדו לאו כגיסין מן האב דמו. ובניהם וחתניהם כשירין. אלא שרש"י זצ"ל מזדזנו בדבר משום דמוקמינן הלכה כר' יוסי. ולא בעי למיפסק הילכתא מסברא דר' יוסי ליהוי מכשיר בבן גיסו מן האם. ותו אינו נראה בעיני דהא ילפינן לעיל מקראי קרובי האם כקרובי האב. הילכך פי' רש"י זצ"ל דר' יוסי דאמר גיסו לבדו לאו לאפוקי בן גיסו דהא נפיק מכללא דבעל אחות אמו. אלא לאפוקי חתנו דגיסו הוא דפסול הוא דכיון דנשואות שתי אחיות. כי אמרת בתרוייהו בעל כאשתו. אכתי לא הוה ליה אלא שני בראשון כבן אחיו. ובקורבה דחוקה כזו לא אמ' תרי זימני בעל כאשתו. הילכך ה"פ מתניתין ר' יהודה מתני' דקתני בן חתן כגיסו ר' יהודה. ובריייתא דר' חייא דקתני ח' אבות ר' יוסי דאמר גיסו וחורגו לבדו. והילכתא ח' אבות הוא דהויין דאית להו בנים וחתנים דגיסו לית ליה חתן דאמ' גיסו לבדו ממעט חתן גיסו:

סימן מג

הילכתא בן גיסו מאשה אחרת לכולי עלמא כשר וכ"ש חתן גיסו מאשה אחרת. בין גיסו מאחות אשתו נמי לכולי עלמא פסול. אבל חתן גיסו מאחות אשתו לר' יהודה פסול. ולר' יוסי כשר וקיימא לן כר' יוסי דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי. ופי' רבינו יהודה בר נתן זצ"ל בשם רבי' שלמה זצ"ל דה"ה לבעל בת אחי חמיו דכשר כיון דכי אמרת בתרוייהו בעל כאשתו. אכתי לא הוי האיך להאי אלא בן אחי אביו דהיינו שני בשני. וכן יש מיכן ללמוד דמדמסיקנן הלכה כר' יוסי דגיסו לבדו למעוטי חתנו. דכ"ש הנשואין בנות שתי אחיות או בנות שני אחים דכשירים. וכן כתב ריב"א זצ"ל דר' יוסי דאמר גיסו לבדו. לא פליג אבעל אחות אמו. דא"כ בצרי להו מעשרים וארבעה. ולא מימעיט מגיסו לבדו אלא חתן גיסו לבדו. אבל בן גיסו פסול דהוה ליה בעל אחות אמו:

סימן מד

והא אשמעינן דכל שנים שאינם קרובים זה לזה כלל אלא שנשותיהם קרובות זו לזו אינם פסולים אלא נשואים אחיות כגון אחד נשוי לאה ואחר נשוי רחל אבל לא יותר מיכן כגון אחד נשוי דינה ואחד נשוי רחל או בת רחל. ואע"פ שבעל דינה פסול לאשת יוסף בן רחל. דהויא לה אשת בן אחות חמותו. דאשה כבעלה אמ' בכל מקום כדאמ' לעיל. אפי' הכי בעל דינה כשר לבעל בת רחל ואע"פ שפסול לאשתו. דהוי הוא לה חתן בעל אחות אמה. והיא לו בת אחות חמותו אפילו הכי כשר לבעלה. דבעל כאשתו לא אמרינן בכל מקום. ונראה בעיני דה"ה לבעל חורגתו. וכל כי האי גוונא אמ' בעל כאשתו. דמה לי נשואין שתי אחיות. ומה לי נשואין אם ובת שאין הפסק קורבה ביניהם. אבל

אחד נשוי דינה ואחד נשוי סרח בת אשר. וכ"ש אחד נשוי בת דינה ואחר סרח בת אשר. או אחד בת ראובן ואחד בת שמעון כולן כשרין זל"ז. דמימעטי מגיסו לבדו. והילכתא כר' יוסי עכ"ל הרי פי' כפי' רש"י זצ"ל. ורבי' יצחק אלפס זצ"ל כתב דזה הפי' דברי שגגה הם משום קושיא דבעל אחות אמו. אלא דאמ' וגיסו לבדו לאפוקי גיסו מאשה אחרת הוא. אבל בן גיסו מאחות אשתו פסול. והביא ראיה מירושלמי דאמרינן התם אית תנא תני יש לו בנים וחתנים. ואית תנא תני אין לו בנים וחתנים. מ"ד יש לו בנים וחתנים מאחות אשתו. מ"ד אין לו בנים וחתנים מאשת אחרת. ונראה בעיני כדברי רש"י זצ"ל. ובריייתות דירושלמי אני מעמיד אליבא דר' יהודה כדפרי' לעיל. דלר' יהודה בנו וחתנו מאשה אחרת תרוייהו כשירין. בנו וחתנו מאחות אשתו תרוייהו פסולין. ולר' יוסי בנו פסול חתנו כשר כדפרי' לעיל והלכה כר' יוסי:

[**שם**]

אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי. ההיא מתנתא דהוו חתימי עלה תרי גיסי דעלמא פי' שלא היו (אורחים) . סבר ר' יוסף לאכשרה דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי. פי' כר' יוסי דמתניתין דלא פסיל אלא קרוב הראוי לירש וגיסו הראוי ליורשו. (הילכת') הכשיר שטר מתנה. א"ל אביי וממאי דכר' יוסי דמתני' דמכשר בגיסי דילמא כר' יוסי דבריי' דפסיל בגיסי. ופסק שמואל כוותיה דגיסו לבדו למעוטי חתנו. וכן המסקנא דהלכ' כר' יוסי דבריי' דפסיל גיסו ובן גיסו ולמעוטי חתן גיסו. ואין הלכ' כר' יוסי דמתני' דמכשיר כל שאינו ראוי ליורשו. ומסתייעא דרב איקלע למיזבן גוילי בעו מיניה מהו שיעיד אדם באשת חורגו. ופשטינן לפסול אע"פ שחורגו אינו יורשו וכו' ר' ירמיה דפסל באחי האם אע"פ שאינו יורשו. ורב חסדא הוצרך להשמיענו דאבי חתן ואבי כלה כשרין זה לזה. ואי איתא לדר' יוסי פשיטא דהא לא ירתי אהדדי. הילכך אין הלכה כר' יוסי דמתני' והלכה כר' יוסי דברייתא. וכן פסק רבינו יצחק אלפס כר' יוסי דברייתא:

[**שם**]

[**מתני'**] כל הקרוב באותה שעה פי' שהוא קרוב בשעה שבא להעיד או בשעה שראה העדות הרי זה פסול. היה קרוב ונתרחק פי' שנתרחק קודם שראה העדות ר' יהודה אומר אפי' מתה בתו ויש לו בנים ממנה הרי זה קרוב. א"ר תנחום א"ר טבי א"ר ברונא אמר רב הלכה כר' יהודה. [רבא] אמר רב נחמן אין הלכה כר' יהודה. וכן אמר רבה בר בר חנה [א"ר יוחנן] אין הלכה כד' יהודה:

סימן מה

וכן הלכה למעשה שאין הלכה כר' יהודה. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל. אלא שאני מגמגם דאמ' פ' יש נוחלין היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ומתה בתו כשר. ופי' רש"י זצ"ל ומתה בתו דהיינו קרוב ונתרחק וכגון שאין לו בנים הימנה כדתנן פ' זה בורר. משמע דסובר שהלכה כר' יהודה הוא ופי' הברייתא כר' יהודה. ושמא נתכוון ליישב הברייתא לכ"ע. אע"ג דסבר שאין הלכה כר' יהודה. והכי מוכח עובדא דבני חמוה דמר עוקבא קרובים ונתרחקו הוו אתו לקמיה לדינא אמר להו פסילנא לכו לדינא. אמרו ליה מאי דעתיך כר' יהודה אנן מייתינן איגרתא ממערבא דאין הלכה כר' יהודה. אמר להו אטו בקבא דקירא אידבקי בכו. דקאמינא לכו פסילנא לכו לדינא. אלא משום דלא צייתיתו דינא הוא. מכל אלה שמעינן שאין הלכה כר' יהודה:

סימן מו

יש לי ללמוד ממעשה דמר עוקבא דאמר להו לבני חמוה משום דלא צייתיתו דינא הוא. דאע"ג דקיימא לן שהדין מצות עשה אעפ"כ במקום שאדם יודע שאינם נשמעים לו פטור הוא (מלומד) להם הדין שהרי מר עוקבא לא רצה ליזקק לדין דבני חמוה משום דלא צייתי דינא. ולעיל נמי פ"ק תניא דבי יהודה אומר שנים שבאו לפניך לדין אחד רך ואחד חזק עד שלא תשמע דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להם איני נזקק לכם. ושילהי הבא על יבמתו אמר ר' אילעא משום ר' יהודה בר שמעון כשם שמצוה לאדם לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע. פי' רבינו יהודה בר נתן זצ"ל דבר הנשמע דכ' הוכח תוכיח למי שיקבל הימנו ר' אבא אמר חובה שנאמ' אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך:

שילהי מי שמת בבא בתרא אמרי' היה יודע בעדותו עד שלא נעשה גזלן ונעשה גזלן הוא אינו מעיד על כתב ידו אבל אחרים מעידים. ופרכינן השתא איהו לא מהימן אחרים מהימני. ואוקימנא כגון שהוחזק כתב ידו בהנפק בבית דין בטרם היותו גזלן דהשתא ליכא למימר שמא עד אחד פסול זייפו או הוא עצמו כתב וחתם בו שקר. שהרי אלו מעידים שחתמו בהנפק זה וקיימו השטר מקמי דהוה האי גברא גזלן. וההיא שעתא היה הוא עצמו נאמן לומר זה כתב ידי. והשתא ליכא למימר איהו (לו) מהימן אחריני מהימני דהא הני אחדיני אכתב ידן הן מעידים ולא על כתב ידו. ושטרא מיקיים וקאי ממילא. היה יודע בעדותו עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו. הוא אינו מעיד על כתב ידו אבל אחרים מעידין. אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן אע"פ שלא הוחזק כתב ידו בב"ד גזירת מלך היא. בפרק יש נוחלין תניא היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו. פיתח ונסתמא. פקח ונתחרש. שפוי ונשתטה פסול. אבל היה יודע לו

עדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ומתה בתו. פיתח ונסתמא וחזר ונתפתח. פקח ונתחרש וחזר ונתפקח. שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה כשר. זה הכלל כל שתחילתו וסופו בכשרות כשר כל שאין תחילתו וסופו בכשרות פסול. פי' תחילתו שעת ראיית העדות. וסופו שעת הגדת העדות. וקיימא לן כאותה ברייתא דהא איתותבו אמוראי מינה אלמא דסמכא היא:

סימן מז

וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל בפרק זה בורר שמעינן מינה דהיכא דתחילתו בפסלות אע"פ שסופו בכשרות פסול ותנן נמי בהדי' העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו הרי אלו נאמנין. אלמא כל היכא דפסיל מעיקרא אע"ג דהשתא כשר לא מקבלי סהדותא הואיל ומעיקרא כדאית מסירא להו ההיא סהדותא לאו בני עדות נינהו. וההיא דפ' חזקת הבתים דתניא בני העיר שנגנב ספר תורה שלהן אין דנין דייני אותה העיר ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר. ופרכי' וניסלקו בי תרי מינייהו ולידיינו. ושנינן שני ספרי תורה דלשמיע' קאי פי' ולא אפשר להו לסלוקי נפשייהו אבל במידי דמצי לסלוקי נפשייהו מסלקי ומסהדי. וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהכי הילכת'. הא למדת דאע"נ דאין תחילתו בכשרות הואיל וסופו בכשרות כשר. פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דשאני התם שתחילתו פסול לא היה מחמת פסול הגוף אלא מחמת פסול ממון. הילכך הואיל וסילק עצמו כשר. אבל גבי פסול הגוף בעינן שיהא תחילתו וסופו בכשרות. וההיא דשילהי (ב"פ) דגיטין דאמרי' דפיתח ונסתמא כשר להביא את הגט אומר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דשאני גט דאפי' אשתו נאמנת להביא גיטה. ותדע אפילו סומא מעיקרו הוה בעי לאכשורי התם דקאמר אלא סומא אמאי. הילכך אין להביא מהעדאת גיטין לשאד עדיות:

[**מתני'**] האוהב והשונא איזה הוא אוהב זה שושבינו. והשונא כל שלא דיבר עמו שלשה ימים באיבה. אמ' לו לא נחשדו ישראל על כך. פי' רבינו יצחק בר אשר זצ"ל דהואיל ואוכל ושותה עמו ושמח עמו אי אפשר שלא תתקרב דעתו לאהבה משאר בני אדם. שונא שלא דיבר עמו שלשה ימים באיבה. בספרי נפקא לן מדכתי' והוא לא שונא לו מתמול שלשום תמול שנים שלשום שלשה. אלמא מי שמשכה שנאתו שלשה ימים הוי בחזקת שונא. פחות מיכן לא דומיא דשור המועד. (ת"ק היינו ר' יהודה) ופי' רבינו יצחק אלפס זצ"ל דבהא נמי אין הלכה כר' יהודה. ופי' (רבי) רש"י זצ"ל וכן רבינו יהודה בר נתן זצ"ל דדוקא בעדות פליגי. אבל בדין מודו ליה רבנן דפסול לדון לו דכיון דסגי ליה

לא מצי לאפוכי בזכותיה. הילכך השונא שלא דיבר עמו באיבה ג' ימים וכן שושבינו פסיל ליה לדינא לכולי עלמא. ולעדות לר' יהודה פסול ולרבנן כשר והלכה כרבנן:

[דף כ"ט ע"א]

ובמה הוא נקרא שושבין שהוא פסול לדין אמר רבינא א"ר ירמיה בר אבא אמר רב כל שבעת ימי המשתה. ורבנן אמרי משמיה דרבא אפי' מיום ראשון פי' מיום ראשון ואילך בטלה שושבינות. פי' רבי' יצחק בר אברהם זצ"ל דהאי פסולא דאהבה ושנאה לא הוי אלא מדרבנן. ודוקא לכתחילה אבל בדיעבד שדנו דיניהם דין. משום קושיא דהרב ר' יעקב דאורלינ' זצ"ל לקמן פ' אחד ד"מ דמייתי' הא דתנן כלהכשר לדון כשר להעיד לאתויי [סומא ולא אמר לאתויי] אוהב ושונא שכשרים להעיד ואין כשרים לדון וכדרב' כדפרי'. אלא משום דאוהב ושונא בדיעבד שדנו דיניהם דין. אבל סומא שדן אין דינו דין אפי' בדיעבד. ואע"ג דמצינן למימר דלא בעי לפרושי מתניתין אלא בפסולי שאין להם תקנה דומיא דגר וממזר דאייתי התם מכללא דפ' בא סימן אבל אוהב ושונא אית להו תקנתא. אעפ"י כן אין נראה בעיניו כך לפרש שיותר טוב לפרש נפקותא בגופא דעובדא כגון בזה הדין עצמו שבדיעבד דיניהם דין. והכי נמי מפרש כל הני דפ' שני דייני גזירות דת"ר שוחד לא תקח אפילו שוחד דברים. כי הא דשמואל הוה קא עבר במעברא אתא ההוא גברא יהב ליה ידא וא"ל פסילנא לך לדינא. וכן כל הנהו עובדי דהתם מפרש רבי' יצחק זצ"ל היינו לכתחילה. מיהו אם דן בדיעבד דינו דין. ו כ ן השיב הלכה למעשה על אוהב ושונא שבדיעבד דיניהם דין. הילכך אלו הן הקרובים. אביו ואבי אביו. בנו ובן בנו. חתנו וחתן בנו. אחיו מאביו. בן אחיו מאביו. חתן אחיו מאביו. בן בן אחיו דהיינו שלישי בראשון:

סימן מח

רבינו שמואל זצ"ל ורב נחשון גאון זצ"ל ורבי' יצחק אלפס זצ"ל כולהו סבירא להו דשלישי בראשון כשר. ורבינו תם זצ"ל סבר דפסול. אחיו מאמו. בן אחיו מאמו. חתן אחיו מאמו. בעל אחותו מאביו. בן אחותו מאביו. חתן אחותו מאביו. בעל אחותו מאמו. בן אחותו מאמו. חתן אחותו מאמו. אחי אביו מאביו. בן אחי אביו מאביו. חתן אחי אביו מאביו. אחי אביו מאמו. בן אחי אביו מאמו. חתן אחי אביו מאמו. אחי אמו מאביה. בן אחי אמו מאביה. חתן אחי אמו מאביה. אחי אמו מאמה. בן אחי אמו מאמה. חתן אחי אמו מאמה. אחי אשתו מאביה. בן אחי אשתו מאביה. חתן אחי אשתו מאביה. אחי אשתו מאמה. בן אחי אשתו מאמה. חתן אחי אשתו מאמה. בעל אחות אביו מאביו. בן אחות אביו מאביו. חתן אחות אביו מאביו. בעל אחות אביו מאמו. בן אחות אביו

מאמו. חתן אחות אביו מאמו. בעל אחות אמו מאביה. בן אחות אמו מאביה. חתן אחות אמו מאביה. בעל אחות אמו מאמה. בן אחות אמה מאמה. חתן אחות אמו מאמה. בעל אמו. בן אחי אביו של בעלה מצד אביו. בן אחי אביו של בעלה [מצד אמו נ"ל ולא היה בטופס]. בן אחות אביו של בעלה מצד אביו. בן אחות אביו של בעלה מצד אמו. בן אחות אמו של בעלה מצד אביו. בן אחי אמו של בעלה מצד אמו. בעל בת אחי אביו של בעלה מצד אביו. בעל בת אחיו של בעלה מצד אמו. בעל בת אחות אביו של בעלה מצד אמו. בעל בת אחות אם בעלה מצד אביה. בעל בת אחות אם בעלה מצד אמה. בעל אחות אשתו מאביה. ובעל אחות אשתו מאמה. ובנו מאחות אשתו מאביה. ובנו מאחות אשתו מאמה. וחורגו. בעל חורגתו. בעל אם בעלה. וחמיו. אחי חמיו מאביו. אחי חמיו מאמו. בן אחי חמיו מאביו. בן אחי חמיו מאמו. בן אחות חמיו מאביו. בן אחות חמיו מאמו. אחי חמות מאביה. בן אחי חמות מאביה. בן אחות חמות מאביה. אחי חמות מאמה. בן אחי חמות מאמה. בן אחות חמות מאמה. בעל אחות חמיו מאביו. בעל אחות חמיו מאמו. בן אחות חמיו מאביה. בן אחות חמיו מאמו:

בפ' הכותב בכתובות אמרי' ההיא איתתא דאיחייבא שבועה בבי דינא דרבא. אמרה ליה בת רב חסדא ידענא בה בהא איתתא דחשידא אשבועתא אפכה אשכנגדה. זימנין הוה יתיב רב פפא ורב אויא בר מתנא קמיה דרבא אייתו ההוא שטרא קמיה. א"ל דב פפא ידענא ביה בהאי שטרא דפריעא הוא א"ל איכא אינש אחרינא בהדי מר. אמר ליה רב ארא בר מתנא ולא יהא רב פפא כבת רב חסדא. אמר ליה בת רב חסדא קים לי בגוה ומר לא קים לי בגויה. אמר רב פפא השתא דאמור רבנן דקים לי בגויה מלתא היא. כגון אבא מרי [ברי] דקים לי ביה קרענא שטרא אפומיה. וכתב פר"ח זצ"ל וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל ש"מ דאית ליה לדיין דשותא לאפוכי בכי האי גוונא. וה"מ במילתא דהיא שודא דדייני. והאידנא לית ליה לדיין למימר קים ליה דלא בריר לן פירושא דקים לי בגויה היכי הוא. הילכך לית לן לאורועי שטרא או לאפוכי שבועה אלא בעדות ברורה. ואעפ"כ בעדות אדם נאמן מחמיצין את הדין ודורשין וחוקרין עד שיתברר הדבר באמיתו ויצא הדין לאמיתו:

סימן מט

מדבריו למדתי דאע"ג דקרובין פסולין לעדות. אם הוא הקרוב אדם כשר ונאמן מחמיצין הדין על ידו עד שיתברר בירור הדבר:

[**שם**]

[**מתני**'] כיצד בודקין את העדים היו מכניסין אותן ומאיימין עליהם. [גמרא] היכי אמרי'

להו וכו'. כתוב בה"ג אמרו משמיה דמר יהודאי שהדא דחתים על שטר אין חתימתי עלה. מיהו לא קים ליה במאי דכתב ביה מהימן. ואקשו רבנן קמיה אלא מעתה הני שטרי דקא אתו מעלמא ומוקמי' ליה בחתימות ידי סהדי דחתימי עלייהו היכי מוקמי' להו דילמא אי הוו סהדי הוו אמרי לא קים לן במאי דכתי' בהו. ואהדר להו דלכתחילה לא אמרי' להו. אי אמרי אינהו דלא קים לן מהימני. אלא מעתה הוציא עליו כתבי ידו שהוא חייב לו ואמ' לא קים ליה בגויה הכי נמי דמהימן. ואמ' להו התם האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי. ורבנן בתראי הדין אמרי אי מיחזק' חתמות ידייהו מהימן דתנן העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו הרי אלו נאמנין. ואם יש עדים שהוא כתב ידו או שהיו כתב ידן יוצא ממקום אחר אין נאמנין. שטרא דחתימי עלה תרי ואשתכח דחד מינייהו קרוב או פסול. ממונא לא מפקינן ביה אבל שבועה משביעינן ליה אפומא דהאי עד כשר:

סימן נ

וזה לשון הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל שטר שיצא לב"ד ובאו עדים ואמרו כתב ידינו הוא זה אבל מעולם לא ידענו עדות זה ואין אנו זוכרין שזה לווה מזה או מכר לו לא נתקיים השטר והרי הוא כחרס עד שיזכירו עדותו. וכל מי שאינו דן כזה לא ידע בדיני ממונות בין ימינו לשמאלו. אבל אם היה כתב [ידן] יוצא ממקום אחר או שהיו עדים מכירים שזה כתב ידם מקיימין את השטר ואין משגיחין על דבריהם שאמרו שאין אנו זוכרין [שמא חזרו בהם וז"ש שאין אנו זוכרין] כדי לבטל השטר. ובאילו אמרו קטנים היינו פסולי עדות היינו שאין נאמנין הואיל ומתקיים השטר שלא על פיהם:

[**דף כ"ח ע"א**]

אשכחן בנים להדדי בנים לעלמא מנלן. אמר רמי בר חמא סברא הוא כדתניא אין העדים נעשין זוממין עד שיזומו שניהם. ואי ס"ד בנים לעלמ' כשרין נמצא עד זומם נהרג בעדות אחיו. ובמסקנא לא אמרי' הכי אלא הזמה מעלמא קא אתי לה. אלא א"כ ליכתוב קרא בן על אבות אי נמי הן על אבות מאי ובנים דאפי' בנים לעלמא. ואמ' בירושלמי פ' שבועת העדות ומנין שלא יהו העדים קרובים זה לזה. הגע עצמך שאם הוזמו לא מפיהם נהרגין. ומנין שלא יהו העדים קרובים (זה לזה) לדיינין הגע עצמך שאם הוזם כלום נהרג עד שיוזם חבירו. ואם אתה אומר כן לא נמצא נהרג על פיו:

סימן נא

והשיב מורי רבינו שמחה זצ"ל למורי הרב ר' יונתן זצ"ל כיון דבתלמוד דידן לא מסקינן בנים לעלמא מהאי טעמא. ובתלמוד ירושלמי בעי למילף קורבת הדיינין לעדים נמי מהאי טעמא ש"מ ליתא ומכשרינן עדים הקרובים לדייני' והויא לה עדות (שאי) [ש]אתה

יכול להזימה שיזימו אות' לפני ב"ד אחר. מיהו לענין הלכה למעשה איני יודע מאי אידון בה בעדים הקרובים לדיינים. שהרי מ"מ ע"י קבלת עדות שקיבל הדיין הראשון שהוא קרוב. וע"י פסק דין שלו הם ניזומים. נמצא נהרגין ומשלמין ממון על ידי הדיין הקרוב:

[דף כ"ט ע"ב]

הודה בפני שנים וקנו מידו כותבין ואם לאו אין כותבין. פירש"י זצ"ל וקנו מידו כותבין שטר הוראה ואע"פ שלא אמר כתובו דסתם קנין לכתיבה עומד. ואם לאו שלא קנו מידו אין כותבין. ואע"ג דאמר להו אתם עדיי וחייב לשלם לו אפי' הכי ניחא ליה במלוה על פה ממלוה בשטר. והכי איהא פ' חזקת הבתים . ואמר רבא הודאה בפני שנים צריך לומר כתובו. קנין בפני שנים אין צריך לומר כתובו משום דסתם קנין לכתיבה עומד. והא דאמרי' בריש פ' אע"פ אמר לעדים כתובו וחתומו והבו ליה קנו מיניה לא צריך לאימלוכי ביה. א"כ משמע דאע"ג דקנו מיניה צריך לומר כתובו. ולא היא דהואיל וקנו מיניה אע"ג דלא אמר כתובו כתבינן. והאי דנקט כתובו משום סיפא (דהיכא דלא אמר כתובו אע"ג דקנו מיניה צריך לאימלוכי ביה). והא דאמ' דהיכא דקנו מיניה דכתבי' אע"ג דלא אמר כתובו היינו כל זמן שלא מיחה שלא אמר אל תכתבו. אבל אם מיחה ואמר אל תכתבו אין כותבין. כההיא דפ' המוכר את הספינה דאמר רב שני שטרות הן. זכו בשדה זו לפלוני וכתבו לו את השטר חוזר בשטר ואינו חוזר בשדה. ודוקא מה שיכול לחזור בו בשטר ולומר אל תכתבו לו את השטר היינו דוקא בהודאה של הלואה כדפרש"י זצ"ל דניחא ליה במלוה על פה ממלוה בשטר משום דמלוה על פה גביא מבני חדי דוקא ומלוה בשטר גביא נמי ממשעבדי. ותו שאין צריך (לומ') לפורעו בעדים:

סימן נב

והכי נמי ה"ה בהודאה של מתנה שאם הורה שנתן קרקע זו מתנה לפלוני ואמר כתובו לי וקנו מיניה הרי זה חוזר בשטר ויכול לומר אל תכתבו השטר כההיא דהמוכר את הספינה ופי' התם רבי' שמואל זצ"ל דהתם במתנה איירי. וגם רבי' תם פי' התם דבמתנה קא מיירי וטעמא דמילתא שחוזר בו בשטר פר"ח זצ"ל דלא ניחא לו לאיניש דליפשו שטריה עליה. דעל ידי השטר קלא אית ליה טפי וזילי נכסיה ונם נמנעים מלהלוות לו כשיודעים שנתן שדותיו במתנה. גם אין יודעים איזה שטר הוא שכותבין עליו וסבורים שהוא שטר מלוה וזילי נכסיה כסבורים שיש עליו שטר חוב. אבל גבי מכר שאם הודו שמכר קרקע לחבירו וקנו מידו לא מצי למחות בידם שלא לכתוב את השטר דהא אפילו בלא שטר נמי גובה ממשעבדי הואיל והודה בעדים וקנו מידו. כההיא דפרק חזקת הבתים דאמר רב המוכר שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים ולא שייך כאן לומר

שיכול למחות בשטר משום דזילי נכסים דאדעתא דהכי קיבל הדמים מן הלוקח. וכבר שאל המחבר ר' שלמה את רבי' שמשון זצ"ל וזו התשובה שהשיב לו. ראובן שמכר קרקע לשמעון ונתקיים המכר בקנין בפני שנים. אין צריך לומר כתובו וכותבין שלא ברשותו ואפילו מיחה אחרי כן לא חיישינן ליה דאפילו בלא כתיבה קיימא לן המוכר שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים ואין המוחה מבקש כאן אלא תואנה ותרמית ולא דמי להההיא דפרק המוכר את הספינה דזכו בשדה זה לפלוני וכתבו לו את השטר. דחוזר בשטר ואינו חוזר בשדה דהתם במתנה איירי.

סימן נג

וכן פי' רבינו שמואל זצ"ל אגב אורחיה. וגם רבינו תם זצ"ל פי' כן דקא איירי במתנה ולא במכר ואע"פ שרבינו תם מפרש הטעם משום דלא ניחא ליה דניפשו עליה שטרי. גבי מכר אע"ג דלא ניחא ליה לא חיישינן דאדעתא דהכי מכר וקיבל הדמים. והא דקאמר רב חייא בר אבין שלש שטרות הן דאם קדם מוכר וכתב שטר ללוקח כיון שהחזיק בקרקע נקנה שטר בכל מקום שהוא. לאו משום דאם לא נכתב לא יכתבו אלא לענין אותו שטר עצמו. נפקא מינה דפעמים שאין סופר ועדים. ואפילו היו מזומ' אין הסופר כותב בחנם אלא בשכר. ואפי' אם תימצא לומר דההיא דחוזר בשטר ואינו חוזר בשדה אף במכר איירי מ"מ לא לענין שיוכל למחות אלא לענין דאעפ"י שקיבל עליו ליתן שכר הסופר כדקאמר וכתבו לו את השטר בזה יוכל לחזור. ואם ירצה הלוקח שיהיה לו שטר יתן שכר כדתנן בגט פשוט והלוקח נותן שכר. את הנראה בעיני כתבתי. וצורינו יאיר עינינו בתורתו ושלום. שמשון בר אברהם זצ"ל. והא דאמ' דהיכא דקנו מידו כותבין לא איתבריר לי שפיר האיך קונין מידו שהרי הוא חייב לו והשתא בא להודות. ואם יאמר כך הילך סידרי הנני מודה לך בקנין בפני עדים שאני חייב לך על מה (יכול) הקנין הואיל שאינו מקנה לו עתה שום דבר ואינו מתחייב לו בזה הקנין כלום. יותר ממה שהיה חייב לו בראשונה דהואיל ואין שום נפקותא לענין חיוב בזה הקנין. אין זה כי אם קנין דברים ולאו כלום הוא. כההיא דריש פ"ק דבבא בתרא כשאין בה דין חלוקה כי רצו מאי הוי ליהדרו בהו. א"ר אסי א"ר יוחנן שקנו מידו. וכי קנו מידו מאי הוי קנין דברים בעלמא הוא ליהדרו בהו. שקנו מידו ברוחות דוקא השתא דאיכא נפקותא לענין רוחות הוי קנין. אבל היכא דליכא נפקותא בהאי קנין לא כלום הוא. שהרי אע"פ שהודה לו בעדים מצי למימר ליה פרעתיך. כההיא דפרק שבועת הדיינין דתנן מנה לי בידך אמר לו הן. למחר אמר תנהו לי נתתיו לך פטור והא הכא כיון דאמר ליה דאותביה בעדים כמה דאוזפיה בעדים דמי וקתני פטור. שאני התם דמעיקרא לאו בעדים אוזפיה.

הא למדת אע"ג דהודה בעדים מצי למימר ליה פרעתיך מעתה מאי אהני ליה שהודה בקנין הואיל דאכתי מצי למימר ליה פרעתיך. ואם הייתי אומר דדוקא מודה בעדים שלא בקנין מצי למימר ליה פרעתיך. אז היה נפקותא בהודאה בקנין והיה הקנין והכתיבה של הודאה תועיל אף לענין משעבדי. אבל אין זה נראה בעיני דאמאי לא מצי למימר פרעתיך. דבשלמא מלוה בשטר מצי למימר ליה מלוה ללוה אי איתא דפרעתני אמאי לא אפיקתיה לשטרא מן ידי. אבל הכא מאי מצי למימר ליה. וכי תימא דמצי למימר ליה הוה לך לפורעיני בעדים בלא קנין נמי לימא ליה הכי. והרב ר' יהודה בר נתן זצ"ל פי' שקנו מידו שיתן לו חובו עד זמן פלוני. ואע"ג דקיימא לן ריש פרק קמא דמכות דסתם הלואה שלשים יום לא שנא מלוה בשטר ולא שנא מלוה על פה ה"מ בסתם הלואה אבל היכא שקבעו זמן והתנו ביניהם הכל לפי התנאי. ולא נהירא לפרש שקנו מידו שלא יהא נאמן לומר פרעתיך דהא בלא קנין נמי קיימא לן פ' שבועת הדיינין דאי אמ' ליה אל תפרעיני אלא בעדים דצריך לפורעו בעדים אם לא נאמר דאהני קנין שלא יוכל לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים. דהא בלא קנין בהכי נאמן. ופי' רבינו יהודה בר נתן זצ"ל שאם עדים רוצים לילך למדינת הים הולך בפני ב"ד והן כותבין לו. אבל עדים מיהא אין רשאין לכתוב דכי ב"ד דמי:

[**שם**]

שלשה ולא קנו מידו רב אמר כותבין רב אסי אמר אין כותבין פי' הואיל והודה בפני שלשה סבר רב דכיון שהודה בפני שלשה עשאן ב"ד והפקירן הפקר. ואע"פ שלא קנו מידו יכולין לשנותה למלוה בשטר ולהיות במקום הלוה לעשות שליח לכתיבה. ורב אסי סבר דאע"ג שהודה בפני שלשה לא שוינהו בהכי ב"ד ולא מצו כתבי. והלכה כרב אסי ולאו משום דחש לה רב להא דרב אסי אלא משום דרב אדא בר אהבה ורבא ומר בר רב אשי כולהו כוותיה דרב אסי קיימי:

[**שם**]

דאמר דב אדא בר אהבה האי אודיתא זימנין כתבינן וזימנין לא כתבינן. כניפי ויתבי לא כתבי כניף אייתי איהו כתבין. פרש"י זצ"ל אודיתא שטר הודאה. הודאה בפני שלשה שלא קנו מידו. כנפי ויתבי. ג' שהיו יושבים ובא והודה לו בפניהם הואיל ולא זימנום וקבצום לכך לא נעשו ב"ד אלא עדים דדילמא אי לא הוו אלא תרי הוה מודה ליה קמייהו. ולא הוו מהדרי בתר ב"ד. כנפינהו איהו כתבינן דמכניף שלשה דעתיה אבי דינא. רבא אמר אפילו כניף אייתי איהו לא כתבי' עד דאמר להו הוו עלי דייני. מר בר רב אשי אמר אפי' אמר הוו עלי דייני לא כתבינן עד דקבעי דוכתא ושלחי ומזמני ליה לדינא.

פירש"י דקבעי דוכתא כדרך הדיינין ושלוח שליחא בשמייהו ללוה לאיתויי קמייהו לדינא ואודויי והואיל ועמד בדין נעשית כמלוה בשטר שגלוי' לכל הילכך כותבין:

סימן נד

פי' רבינו יהודה בר נתן זצ"ל בתשובות הגאונים נמצא בכל דוכתא הילכתא כמר בר רב אשי בר ממיכתב אודיתא דהכא. ומיפך שבועה פ' שבועת הדיינין מר בר רב אשי אמר שבועה דאורייתא אפכי'. ורבינו גרשום זצ"ל היה חולק ואומר דבכל דוכתא הילכתא כמר בר רב אשי והכי נהגינן עכ"ל. וכן פי' בשבועות בשם רש"י זצ"ל דהלכה כמר בר רב אשי במיפך שבועה ואודיתא. ובסדר תנאים ואמוראים כתב דאין הלכה כמר בר רב אשי במיפך שבועה ואודיתא. ובהלכות גדולות פסק דאין הלכה כמותו במיפך שבועה. ורב האי גאון פסק הלכה כמותו במיפך שבועה. הילכך לענין אודיתא דהכא הלכה כמר בר רב אשי לכולי עלמא דאי קבעי דוכתא ושלחי ומזמני ליה דכתב' אלא אי הלכה כמר בר רב אשי לגמרי באודיתא דהכא. אז ליתא לדרבא דאמר דהיכא דכניף להו איהו אמר להו ליהוו עלי דייני אע"ג דלא קבעי דוכתא ושלחי ומזמני ליה כתבי'. מיהו אי עביד כמר בר רב אשי ודאי כתבי' לכ"ע. דהא אמ' אפי' כניף ואייתי איהו לאו כתבי' עד דאמר להו הוו עלי דייני. ובאודיתא בפני שלשה ולא קנו מידו עסקי' דכתבו היכא דאמ' להו הוו עלי דייני משמע מכלל דשניס אע"ג דאמ' להו הוו עלי דייני לא כתבי אי לא קנו מיניה. שאין כח ביד השנים לעשות ממלוה על פה מלוה בשטר. והכי מוכח לקמן גבי ההיא אודיתא דהוה כתיב בה דוכרן פתגמי וכל לישני דבי דינא ולא הוה כתיב בה במותב תלתא הוינא. סבר רבינא למימר היינו דרשב"ל דאמר חזקה אין כותבין שטר אלא כדת וכהלכה והני ודאי תלתא הוו ויכולין לעשות מלוה בשטר כמלוה שבעל פה. אמר לי' רב נתן בר אמי הכי אמ' משמיה דרבא כל כי האי גוונא חיישי' לב"ד טועין פי' שסבורים שיהו שנים כשרים לדון ולשנות מלוה על פה ולעשותה מלוה חדשה:

סימן נה

הא למדת דשנים אע"פ שעשאום ב"ד לאו כל כמינייהו לעשות ממלוה על פה מלוה חדשה. ואמ' פ"ק דקידושין אין כותבין שטרי אירוסין אלא מדעת שניהם ואוקימ' בשטרי פסיקתא וכדרב גידל אמר רב דאמר רב גידל אמר רב כמה אתה נותן לבנך כך וכך כמה אתה נותן לבתך כך וכך עמדו וקידשו הן הן דברים הנקנין באמירה. ופי' רש"י זצ"ל התם דאין רשאין לכתוב עליהן שטר אלא מדעת שניהם דניחא להו שתהא כמלוה על פה ולא כמלוה בשטר. מיהו משם אין ראיה דלא אמ' להו ליהוו עלי דייני ואמרי' בפרק חזקת הבתים אמר רבא א"ר נחמן הודאה בפני שנים וצריך לומר כתובו. קנין בפני שנים ואין צריך לומר כתובו. ואמר רבא אי קשיא לי הא קשיא לי האי קנין אי כמעשה ב"ד דמי

ניבעי שלשה ואי לאו כמעשה ב"ד דמי אמאי אין צריך לומר כתובו פי' הואיל ואמרת דהודאה בלא קנין צריך לומר כתובו. והיכא דאיכא קנין אין צריך לומר (אחר) כן הקנין גורם. מאי קא חשבת ליה אי כמעשה ב"ד קא חשבת לי' דכיון דקנו מיניה כמאן דאמר להו ליהוו עלי בית דין דמי א"כ ליבעי שלשה. דהא אפי' היכא שאמר לשנים ליהוו עלי דייני לשנות ממלוה על פה למלוה בשטר עד שיהו שלשה. ואי לאו כמעשה ב"ד דמי דאע"ג דקנו מיניה לא חשיב להו כאילו אמר להו ליהוו עלי דייני לא מצי לשנות ממלוה על פה למלוה בשטר עד שיהו שלשה. ואי לאו כמעשה ב"ד דמי אמאי לא צריך לומ' כתובו הא כל כי האי גוונא אפי' בשלשה צריך לומר כתובו. הואיל ולא עשאו בית דין וכל שכן בתרי. הדר אמר רבא לעולם לאו כמעשה ב"ד דמי והיינו טעמא דאין צריך לומר כתובו דסתם קנין לכתיבה עומד וכאילו אמר להו בפי' כתובו. שמעינן מהתם דכל בי תרי אפי' עשאן ב"ד לא מצו לשנות ממלוה על פה למלוה בשטר. הילכך כל הודאה בפני שנים אע"פ שעשאן ב"ד אין כותבין שטר הודאה עד שיאמר להן כתובו. וכן ראיתי כתוב בשם הרב ר' ברוך בר' יצחק מריגנשבורק זצ"ל שהיה מוחה שלא לכתוב שטר הודאה לשנים שהודו לפניהם אע"פ שעשאום ב"ד. מיהו נ ר א ה בעיני דהואיל וקיימא לן כשמואל דשנים שדנו דיניהם דין כדפרי' לעיל נראה בעיני ששניהם כותבין פסק דין. אע"פ שיגבה בו ממשעבדי דהא אפי' לא כתבו לו נמי פסק דין כלל גובה ממשעבדי משעה שעמד בדין. כדאמרי' פ"ק דבבא מציעא בין לרבא בין לרבה בר רב הונא מלוה על פה היא ומלוה על פה אינו גובה מנכסים משועבדים הב"ע בשעמד בדין ופרש"י זצ"ל דכיון דחייבוהו ב"ד אית ליה (דלא) הויא לה כמלוה בשטר. אלמא משעה דחייבוהו בית דין אישתעבדו ניכסיה ואע"ג דלא איכתיב פסק דין משום מעשה ב"ד אית ליה קלא כההיא דחזקת הבתים דאמר רב המוכר שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים משום דעדים מפקי לקלא:

[**שם**]

מקרקעי ולא קנו מידו כגון ראובן שהיה מוחזק בקרקע והודה לשמעון שהיא שלו אמימר אמר אין כותבין ומר זוטרא אמר כותבין. והילכתא כותבין. דהא כיון דאודי ליה דידיה הוא ולא מיחסרא גובייניא. דבשלמא מטלטלי אין כותבין דלא ניחא ליה לעשות מלוה על פה כמלוה בשטר אבל הכא גלויי מילתא הוא. ופי' רבינו יהודה בר נתן זצ"ל דאפי' הודה בשנים כותבין:

[**שם**]

רבינא איקלע לדמהרי' אמר ליה רב דימי בריה דרב הונא מדמהריא לרבינא מטלטלי

ואיתנהו בעינייהו והורה לו שהם שלו מאי פרש"י זצ"ל דבהודאה בפני שנים עסקינן אמר ליה כמקרקעי דמי. רב אשי אמר כיון דמחסרי גוביינא לא וקיימא לן כרב אשי. ולא איתברירא לי זאת השמועה דהואיל ותבע אותו ואמר אילין מטלטלי דידי אינון. ואמר ליה הן דידך הן. הרי כל מקום שהם של התובע הם. וגבי מקרקעי פרש"י זצ"ל כיון דאודי ליה דידיה אינון דלא מיחסרי גוביינא ולכך כותבין משמע מדבריו. אבל מטלטלי דמחסרי גוביינא אע"ג דאודי ליה לאו דידיה אינון ולכך אין כותבין. אם כן משמע שיכול לחזור בו ולומר השטיתי בך שאמרתי לך ששלך הם. שאם אינו יכול לחזור בו אמאי אין כותבין דהכא טעם משעבדי ליכא למימר דכיון דאודי ליה דידיה הוא ואין יכול לחזור בו אפי' אחריות אין עליו. והא ליכא למימר דטעמא דאין כותבין דשמא יברר שבטעות הודה לו דאם כן אפילו קנו מיניה נמי לא. דהא קיי"ל קנין בטעות לאו שמיה קנין:

סימן נו

וגבי ש"מ שהודה פי' רבינו שמואל זצ"ל פרק מי שמת גבי איסור גיורא דאסקינן שהוראתו הוראה. דכיון שהממון בעין והוא מודה של פלוני הוא י"ל שהפקידו אצלו מקודם לזה השכיב מרע או זכהו לו הש"מ על ידי אחר והרי הוא חפץ שיבא לידו כ"ש הכא שתבעו שהיה לנו לומר כך שהפקיד אצלו. דע"כ ה"פ שתובע אותו ואומר אלו מטלטלין הפקרתי בידך שאומר לו מעות הלויתיך וקנית אלו המטלטלין במעותיי האי הלואה בעלמא היא ולכולי עלמא אין כותבין. ושמא ה"פ שאומר לו מעות הלויתיך וקנית בהם אלו מטלטלין וכבר עברו שלשים יום משעה שהלויתי או הגיע זמן שקבעתי לך לפרעון והודה לו. וסבר רבינא הואיל והודה לו שאלו מטלטלין קנה במעותיו ורוצה ליתנם לו בעבור חובו הרי הם כמקרקעי וכותבין. ורב אשי סבר הואיל ולא גבה עדיין יכול לחזור בו ולומר אפרע לך בדבר אחר והויא ליה שוב מלוה ואין כותבין. אבל אם היה התובע אומר אלו מטלטלין הפקדתי בידך והלה אומר אין אלו הם שהפקדת אצלי אז לכ"ע כותבין שאלו מטלטלין מופקדין ביד הנתבע מכח התובע דהויא לה פקדון בשטר שלא יוכל לכפור בו. אמיתות הדבר לא איתברר לי וצורינו יאיר עיני בתורתו:

[**שם**]

ההיא אודיתא דלא הוה כתב בה אמ' לנא כתובו וחתומו והבו ליה פרש"י זצ"ל ושנים חתימו עליה. אבי ורבא דאמרי תרוייהו היינו דרשב"ל חזקה אין העדים חותמים על השטר אלא כדת וכהלכה. הכא נמי ודאי תלתא הוו:

[**דף ל' ע"א**]

אמר ליה רב נתן בר אמי הכי אמ' משמיה דרבא כל כי האי גוונא חיישינן לב"ד טועין

סבורים שהיו שנים כשירין לדון לשנות ממלוה על פה למלוה בשטר מפני שהם ב"ד ואע"ג דלא אמר להו ואע"ג דלא קנו מיניה. הא למדת דהיכא דשנים חתימי על אודיתא וכתיבי האודיתא בלשון ב"ד דלא מכשריה לה משום דרשב"ל ואפי' בימי חכמים ואין צריך לומר האידנא דלא מכשריה ליה. והא דאסקינן דאי כתוב בה ואמינא ליה לרבנא אשי ואמר לנא רבנא אשי דכשר פרש"י זצ"ל הכא בפרק זה בורר דכיון [ד]הוא היה שם מסתמא לא צוה לפחות מג' לכתוב. והאי דנקיט רב אשי לפי שבית דינו היה ראש בימי רבינא . א"כ משמע דלא מכשרינן כי האי גוונא אלא דוקא על ידי אדם גדול ומופלג כרב אשי בדורו. וכן כתב רבינו יהודה בר נתן זצ"ל אמר לנא רבנא אשי. משמע דשלשה היו שגדול הדור עצמו ציום להיות ב"ד לכך. ובציר מתלתא ודאי לא הוה ממני למיכתב אודיתא. ולהכי נקט רב אשי שהוא עצמו סידר התלמוד והיה גדול בדורו. הילכך אין להכשיר כל כי האי גוונא אלא על ידי אדם גדול ומופלג שבדורו. מיהו לשון שני פי' ריב"ן זצ"ל בפ' זה בורר. אמר לנא רבנא אשי משמע דשלשה היו. לנא תרי ורב אשי תלת. ולפי זה בכל אדם מכשרי' כל כי האי גוונא:

סימן נז

הילכך הודה בפני שנים ולא קנו מידו אין כותבין שטר הודאה עד שיאמר להם כתובו. ואפילו אמר להם כתובו צריכי לאימלוכי ביה פעם שניה כשכבר רוצה לכתוב. ואם אמר להם אל תכתבו אין כותבין אע"ג דקנו מיניה. אבל בהודאה של מכר וקנו מיניה אע"ג דאמר אל תכתבו כותבין. ולשון הקנין היאך קונין ממנו בשעת הוראה לא איתברר לי על האמת. מיהו אם קנו מיניה שיתן לו חובו עד זמן פלוני הוי קנין טוב כדברי רבי' יהודה בר נתן זצ"ל וכתבו שטר הוראה. והיכא שלא קנו מיניה והעדים רוצים לילך למדינת הים פי' ריב"ן זצ"ל שמוליך העדים לפני ב"ד ויעידו בב"ד שהודה לו לפניהם ויכתבו לו ב"ד שטר הודאה:

[**שם**]

הודה בפני שלשה ולא קנו מיניה אי אמר להם הוו עלי דייני וקבעי דוכתא ושלחו ומזמני ליה לדינא פלוגתא דרבוותא אי כתבי שטר הודאה אי לאו. הודה בפני שנים ולא קנו מיניה אע"ג דאמר להו הוו עלי דייני לא כתבי שטר הודאה לכ"ע. מיהו שנים שדנו כותבין פסק דין:

סימן נח

היה ראובן מוחזק בקרקע והודה בפני שנים לשמעון שהיא של שמעון כותבין אע"פ שלא קנו ממנו. הודה במטלטלין אע"פ שהם בעין אין כותבין. מיהו לא איתברר לי האי הודאת מטלטלין היכי דמי. שטר הודאה שחתומין בה שנים והיא כתובה בלשון

זכרון עדות שהוא לשון עדים כשרין. ואם היא כתובה בלשון ב"ד ולא חתימי אלא תרי פסולה. ואם כתוב בה אמר לנא רבנא פלוני והוא מופלג שבדור כשרה. וללשון שני של רבינו יהודה בר נתן זצ"ל אפי' תלמיד כל דהו כשרה: ברם צריכים אנו לדעת היכא דהודה וכתבו ליה שטר ויוצאה מתחת ידו של מלוה והלוה אומר פרעתיך אם נאמן הלוה בשבועה שפרע אם לאו. דאינו דומה לגמרי למלוה בשטר דמעיקרא לא הלוהו אלא אדעתא דהכי שיכתוב לו את השטר. הילכך אי איתא דפרעיה הוה ליה למיקרעיה לשטרא דלגוביינא איכתיב. אבל שטר הודאה דלא איכתיב לגוביינא דהא מעיקרא לאו בשטר אוזפיה אלא לסוף איכתיב שטרא שלא יכפור בו ויאמר לא היו הדברים מעולם ולא הלויתני כלום. הילכך כי אמר פרעתיך דילמא נאמן הוא בשבועה הואיל ומעיקרא לאו בהאי שטרא אוזפיה. ולא מצי למימר ליה שטרא בידי מאי בעי. ולדברי רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל שפירש דהיכא שהפסק דין יוצא מתחת ידו שאין הנתבע יכול לומר פרעתיך ואינו נאמן אפילו בשבועה יש לי ללמוד מדברי' דה"ה או כ"ש דכל זמן ששטר הודאה יוצא מתחת ידו שאינו נאמן לומר פרעתיך אבל לדברי מו' רבינו שמחה בר שמואל זצ"ל ולדברי מו' רבינו אליעזר בן רבינו יואל הלוי זצ"ל דסברי דאע"ג דהפסק דין יצא מתחת ידו אפי' הכי מהימן אידך בשבועה לומר שפרע משום דעיקר פסק דין לאו לגוביינא איכתיב שמא שטר הודאה כמו כן הואיל ועיקרו לאו לגוביינא איכתיב יהא נאמן בשבועה שפרע. ועתה אכתוב דבריהם אמרי' בפ"ק דבבא מציעא אמר רב יוסף בר מניומי א"ר נחמן אמרו לו צא תן לו פי' שפסקו דינו (כל כך) שציוו עליו לתת לו ואמר פרעתי נאמן פי' שאמר לאחר זמן פרעתי על פי ב"ד נאמן ובשבועת היסת. בא מלוה לכתוב למחר או ליומא אוחרי אין כותבין ונותנין לו. חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתי אינו נאמן בא מלוה לכתוב כותבין ונותנין לו. רב זביד משמיה דרב נחמן אמר בין חייב אתה ליתן לו בין צא תן לו ואמר פרעתי נאמן. בא מלוה לכתוב אין כותבין ונותנין לו פרש"י זצ"ל בא מלוה לפנינו לכתוב אדרכתא לו אין כותבין ונותנין לו. ואדרכת' פרש"י זצ"ל למעלה בההיא שמעתא גבי ההיא [ד]חייא בר רב אמר עד דמטא אדרכתא לידיה עד שחייבוהו ב"ד לפרוע ללוקח מעותיו ועמד במרדו עד שכתבו פסק דין ונתנו ללוקח אלמא אדרכתא היינו פסק דין. הילכך בין שאמרו לו חייב אתה ליתן לו בין שאמרו צא תן לו ואמר פרעתי נאמן בשבועה בא מלוה לאחר זמן לכתוב לו פסק דין אין כותבין ונותנין לו דקיימא לן כרב זביד. וכן כתב רבי' יצחק אלפס זצ"ל דקיימא לן כרב זביד. ועוד כתב דאע"ג דקיי"ל דעדות בב"ד או הודאה בב"ד כמלוה הכתובה בשטר דמיא כדאמ' לעיל בין לרבא בין לרבה בר רב הונא מלוה על פה [היא ומלוה על פה]

אינו גובה מן המשועבדים ופריקנא הב"ע כשעמד בדין אלמא העמדה בדין כשטר דמיא. הני מילי היכא דלא צאית דינא. אי נמי צאית ואיתברר דלא פרע. אבל היכא דצאית דינא ונפק ליה מבי דינא אדעתא דקבליה עליה לדינא ואמר פרעתי נאמן. ואם בא מלוה לכתוב לו אין כותבין ונותנין לו דחיישינן דילמא פרע ליה עכ"ל. משמע מדבריו דהיכא שהפסק דין יוצא מתחת יד התובע. שאין הנתבע נאמן לומר פרעתי. שאם לא כן אמאי לא יכתוב לו. כי פרע ליה מאי הוי הלא נאמן לומר שפרע. אלא ש"מ שאם יכתבו לו פסק דין לא יהא הלה נאמן לומר שפרע. וזה לשון רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל צא תן לו ואמר פרעתי נאמן פי' אמרו לו ב"ד צא תן לו ויצאו מלפני ב"ד ולאחר זמן כשתבעו אמר פרעתי לך על פי הדין שפסקו ואמרו צא תן לו נאמן קודם שנתקנה שבועת היסת. ולאחר שנתקנה נאמן על ידי שבועת היסת. בא מלוה לכתוב פי' לאחר שיצאו מב"ד חזר המלוה ובא לפני ב"ד שיכתבו לו פסק דין שפסקו על הלוה ליתן כדי שיוכל לתובעו בכל ב"ד שירצה על ידי פסק דין שלהן אין כותבין ונותנין לו כי שמא כבר פרע. דכיון דכבר פסקו למילתיה והודיעו שבודאי חייב לפרוע רגילות הוא שפורע ואם יכתבו לו יחזור ויוציא פעם אחרת על ידי הפסק שיכתבו לו כי הפסק דין יהא חשוב שטר גמור ולא יהא לוה נאמן לומר פרעתי כל זמן שיהא הפסק דין ביד מלוה. ועוד י"ל שאפי' ידוע להם לב"ד שעדיין לא פרע הלוה אין כותבין לו למלוה כי מסתמא יפרע הלוה למלוה כיון דפסקוה למילתיה ואחר כך יגבה פעם שניה ע"י הפסק דין שבידו כי מאחר שיהא השטר פסק דין בידו לא יהא לוה נאמן לומר פרעתי. אבל אמרו חייב אתה ליתן לו דלא פסקוה למילתיה אינו רגיל לפרוע על פיהם. ולכך אם יצאו מלפני ב"ד ואחר זמן אמר פרעתי על פי חיוב שחייבוני ב"ד אינו נאמן ואם בא מלוה לכתוב כותבין ונותנין לו כדי שיגבה על ידי השטר הפסק דין דלא חיישינן דילמא פרעיה ויגבה (פעם) שנית על ידי השטר. כיון דהזקיקוהו לדין ולא רצה (לפסוק) כי אם על פי ב"ד ולא פרע עד דפסקוה למילתיה. וק"ק אמאי לא חיישינן שאם יכתוב לו יגבה שני פעמים כי שמא יתבעהו בב"ד אחד ויאמרו לו צא תן לו וישלם על פיהם ושוב יגבה על פי [פסק] דין שכתבו לו הב"ד הראשון כיון שלא ידע הלוה שיש לו פס"ד בידו יפרע לו פעם ראשונה ע"פ ב"ד שאמרו לו צא תן לו אע"פ שעדיין השטר של פס"ד ביד המלוה ויגבה פעם שניה ע"י הפסק דין. י"ל שכותבין לו למלוה צריכין שיודיעו את (המלוה) קודם שיבא בב"ד אחר שכותבין לו שטר פסק דין למלוה כדי שלא יפרע לו עד שיתן לו השטר שבידו עכ"ל. הוא פי' אליבא דרב יוסף בר מניומי. אבל אנן קיימא לן כרב זביד דבין חייב אתה ליתן לו בין צא תן לו ואמר פרעתי נאמן. בא מלוה לכתוב אין כותבין ונותנין לו. מ"מ

הרי פי' בפירוש דכל זמן שהפסק דין ביד המלוה אין הלוה נאמן לומר פרעתי אע"ג דעיקרו לא איכתיב אלא לזכרון דברים היאך פסקו להם הב"ד. דהא אפילו אין הפסק דין בידו גובה ממשעבדי כדפרי' לעיל היכא דברור הדבר שלא פרעו. ש"מ דאין פסק דין נכתב אלא לעדות ולזכרון היאך פסקו להם ב"ד את הדין. אע"פ שכל זמן שהפסק דין ביד המלוה אין הלוה נאמן אפי' בשבועה שפרע לו. מעתה יש לי ללמוד מיכן על שטר הודאה דאע"ג שלא לגוביינא כי אם לזכרון עדות אפילו הכי כל זמן שהשטר הודאה ביד המלוה אין הלוה נאמן לומר שפרע אפילו בשבועה. אבל מו' רבינו שמחה זצ"ל השיב דנאמן הנתבע לומר פרעתי אע"ג דהפסק דין ביד התובע וזה לשונו:

סימן נט

על אחד שהוציא על חבירו פסק דין שנתחייב לו מנה והשיב הנתבע פרעתיך אי התובע מצי למימר אחר כן איבעי לך למיקרעיה. נ ר א ה דנאמן הנתבע כדאמ' בשנים אוחזין צא תן לו ואמר פרעתי נאמן ולא אמ' איבעי לך למיקרעיה דלא נכתב על עיקר המלוה אלא לזכרון דברים שלא יאמר לא נתחייבתי לך לעולם. דתניא בתוספתא מצא גיזרי דינין ופרוזבולין הרי זה יחזיר למי שכתו' על שמו. ואי הוה מצי למיגבי ביה הוה לן למיחש לפרעון. ומן הנתבע נפל דהא מסקינן בשנים אוחזין הא דתנן כל מעשה ב"ד הרי זה יחזיר בשטרי חלטאתא ואדרכתא דלא ניתנו לפרעון. ותניא נמי התם מצא שטר כתובה בשוק אין הבעל מודה לא יחזיר לא לזה ולא לזה אע"ג דשטר כתובה מעשה ב"ד כיון דנפל ריע וחיישינן לפרעון. הכי נמי הוה לן למיחש הכא אלא מדלא חיישינן ש"מ דלא גבי ביה בגזר דין ונאמן לומר פרעתי אע"ג דנקיט האי גזר דין עכ"ל. הרי פי' להדיא דהואיל וגזר דין לא נכתב על עיקר המלוה אלא לזכרון דברים שלא יאמר לא נתחייבתי לך מעולם דנאמן לומר פרעתי אע"ג דנקיט האי גזר דין יש לי ללמוד מדבריו דהאי שטר הודאה נמי הואיל ולא נכתב על עיקר המלוה אלא כדי שלא יכפור ויאמר לא הלויתני מעולם דנאמן לומר פרעתי אע"נ דנקיט האיך שטר הודאה בידיה. וזה לשון מו' רבי' אליעזר בן רבי' יואל הלוי זצ"ל נראה לי דאפילו ביד המלוה פסק דין כתוב וחתום שחייבוהו לבעל דינו לתת לו כך וכך ממון וטוען הלוה פרעתי וקיימתי ציווי ב"ד כמו שכת' לך נאמן בלא עדים ובשבועה דוקא בשטרא דקאי לגוביינא לימים רבים שכותבין לעדות לא מהימן לומר פרעתיך דאמר רב פפא האי מאן דמפיק שטרא כו' אבל פסק אין כותבין לזכרון עדות אלא כי היכי דלא ישכחו ב"ד את מי זיכו ואת מי חייבו דגרסינן שילהי מסכתא קידושין נאמן הדיין לומר לזה זכיתי לזה חייבתי. בד"א בזמן שבעלי דינין עומדין לפניו אבל אין בעלי דינין עומדין אינו נאמן. ודוקא דיין אחד אינו

נאמן אבל ב' וג' דיינין נאמנין כעדים דעלמא. ובתוספתא דקידושין אבל אין בעלי דינין עומדין לפניו הרי הוא כאחד כל אדם פי' כעד דעלמא. ופעמים שיחיד מומחה דן יחיד ואינו נאמן לכך כותב פסק דין לאלתר. וכן יחיד דן אי קבלוה עילוייהו כדאמרי' פ"ק דסנהדרין אי קבלוך עילוייהו לא תשלם. ודכוותא אמרי' פ' היו בודקין . ושני סופרי הדיינין [ר"ל ש]כותבין דברי המזכין ודברי המחייבין ומעשה בא לידי בשכבר שהיה ביד אחד פסק דין שחייבו ב"ד לשכנגדו כך וכך ממון. וזה היה טוען שוב פרעתיו לך בציווי ב"ד ופטרתיו בשבועה. ושלחתי הדברים לרבי' אבי והודה לדברי ואמר שכך קיבל מרבותיו דנאמן אפי' אם בידו פסק דין. וכן כתוב בתוספות רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל בההיא דצא תן לו דנאמן לומר לא שנא אם הוא על פה או אם ביד המלוה כתוב פסק דין. ונראה לי דבזמן הזה אין חילוק בין צא תן לו לחייב אתה ליתן לו. שאין ב"ד מקפידים בלשונם. ואפי' לר' יוסף בר מניומי. עכ"ל. הרי פסק דאע"ג שפסק דין שבידו נאמן שכנגדו לישבע שפרע לו ואינו יכול לומר לו למה לא קרעת הפסק דין שבידו. מיהו לענין שטר הודאה משמע מדבריו דלא מצי למימר שכנגדו פרעתיך. שכך כתב דדוקא בשטר שכותבים לגוביינא לימים רבים לעדות לא מהימן. הילכך אי שטר הודאה נמי לעדות איכתיב ולגוביינא דהא גבי ביה ממשעבדי. הילכך לא מצי למימר ליה פרעתיך דאמר ליה א"כ שטר הודאתך מאי בעי בידי. הילכך כל היכא שהפסק דין יוצא מתחת ידו אין שכנגדו נאמן לומר שפרע אפי' בשבועה. וכן הדין לענין הודאה כדברי רבי' יצחק בר מרדכי זצ"ל. ומו' רבי' שמחה זצ"ל ואביו רבי' יואל זצ"ל כולהו סבירא להו דאפי' פסק דין בידו שכנגדו נאמן בשבועה לומר שפרעו. מיהו בשטר הודאה אפשר דסבירא להו דאין שכנגדו נאמן לומר בשבועה שפרעו. וכמו שמשמע מדברי מו' רבינו אבי העזרי זצ"ל כדפרי'. וכן כתב רבינו שמשון בר' אברהם הכא בפ' זה בורר גבי הודה בפני שנים היכא דלא קנו מידו אין כותבין משום דעד השתא מלוה על פה ואינה גוב' ממשעבדי גם אין צריך לפורעו בעדים. אבל כשיכתבו לו את שטר הודאה גוב' ממשעבדי וצריך לפורעו בעדים:

[**שם ע"ב**]

ההיא אודיתא דלא הוה כתיב בה אמר לנא כתובו וחתומו והבו ליה אבייי ורבא דאמרי תרוייהו דהיינו רשב"ל דאמר חזקה אין העדים חותמין על השטר אלא א"כ נעשה גדול פירש"י זצ"ל אלא א"כ נעשה גדול המוכר דקיימא לן ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים. ורבי' יהודה בר נתן זצ"ל פי' דאין חוששין שמא עדים בשעה שחותמין קטנים היו או מוכר קטן היה. וכן האמת דאתרוייהו איתמר מילתא דרשב"ל דפרק שני דכתובות

מייתי לה אעדים קטנים. ופ' מי שמת בבבא בתרא מייתי לה אקטן שמכר בנכסי אביו. והא דפירש"י זצ"ל הכא דקיי"ל למכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים. עיקרו בבבא בתרא פ' מי שמת דאיתמר קטן מאימתי מוכר בנכסי אביו פי' בקרקעות שירש מאביו ותהא מכירתו מכירה רבא אמר רב נחמן בן עשרים רב הונא בר חיננא א"ר נחמן בן שמונה עשרה. שלח ליה רב גידל בר מנשיא לרבא ילמדינו רבינו תינוקת בת ארבע עשרה שנה ויום אחר ויודעת בטיב משא ומתן מהו. שלח ליה אי יודעת בטיב משא ומתן מקחה מקח וממכרה ממכר. ולישלח להו בתינוק. מעשה שהיה בתינוקת היה. ולישלח ליה בת שתים עשרה שנה ויום אחד. מעשה שהיה כך היה. פי' רבינו שמואל זצ"ל אית דגרסי מקחה מקח וממכרה ממכר במטלטלין ולא מיבעיא בבת י"ד אלא אפי' בבת שית כדתנן הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין. ומוקמינן לה בגיטי כבר שית כבר שבע אלא מעשה שהיה כך היה ולא נהירא ליה דמאי אתא לאשמועי' מתני' היא הפעוטות מקחן מקח. ואפילו אין יודעים בטיב משא ומתן דהא בבר שית כבר שבע מוקמי' לה. ונראה בעיני דבמקרקעי מיירי ול"ג במטלטלי והכי מפרשי' לה שלח ליה [רב] גידל בר מנשיא לרבא ילמדינו רבינו תינוקת בת י"ד שיודעת בטיב משא ומתן מהו למכור בנכסי אביה אע"ג דלא הויא בת עשרים. ומהכא שמעי' דעד השתא אמרין באין יודע כל כך בטיב משא ומתן. ואפי' הכי מבן עשרים ואילך מוכר בנכסי אביו הואיל ואינו שוטה ממש אבל בפחות מבן עשרים בעינן חכמ' יתירה למכור בנכסי אביו עכ"ל. ועוד פי' רבי' שמואל זצ"ל דמה שכתב בספרי' הכא הא דרבא לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר דהוא פחות מבן עשרים כו' דל"ג ליה כלל. אלא ה"ג ההוא פחות מבן עשרים דאזל זבין נכסיה דאבוה [כגידל בר מנשיא בחזק' יודע בטיב משא ומתן]. אתא לקמיה דרבא אמר ליה (קרי ביה) זיל אכול תמרי ושדי קשייתא בי רבא עבד הכי. אמר להו זביני' לאו זביני. כי קא כתבו ליה שטרא אמ' ליה לקוחות זיל אימ' ליה לרבא מגילת אסתר בזוזא ושטרא דמר בזוזא. אזל אמר ליה. אמ' להו זביניה זביני. אמ' ליה [קרובים] לקוחות אגמרוה א"ל רבא מסברי (לי) וסבר. [כיון דמיסבר ליה וסבר] מידע הוה ידע והאי דעבד הכי חוצפא יתירתא דהוה ביה. פי' רבינו שמואל זצ"ל שמכר בנכסי אביו כגידל בד מנשיא. בחזק' יודע בטיב משא ומתן. ממכרו ממכר בקרקעות שירש מאביו. ובמסקנא דעובדא אמר להו רבא לקרוביו כיון דמסברו ליה דבר חכמה וסבר ויודע להבין הרי הוא חכם וממכרו ממכר [והאי דשדא קשייתא חוצפא בעלמא הוא דעבד ולא מתוך שטות]. הרי מאלו תרי עובדי למדנו דכל יודע טיב משא ומתן אע"ג דאינו בן עשרים הרי זה מוכר בקרקעות אביו. ונראה בעיני וכגון שהוא בן י"ג

והביא ב' שערות מדאמ' בעובדא דגידל בר מנשיא ולישלח ליה בת שתים עשרה שנה ויום אחד אבל פחות מיכן לא קאמר דלישלח ליה ש"מ דבעינן שיבואו לכלל שנותיהם דשנים בלא שערות לאו כלום נינהו. אמר רב נחמן אמר שמואל בודקין לקידושין לגיטין לחליצה ולמיאונין. ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים. ואסיקנא ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרי' לאפוקי ממאן דאמר (שתים עשרה). ופסקי' והילכתא כגידל בר מנשיא. ופי' רבינו שמואל זצ"ל והילכתא כגידל בר מנשיא דבן י"ג היודע בטיב משא ומתן מוכר בנכסי אביו אפי' מקרקעי דאילו מטלטלי אפי' פעוטות כבר שית כבר שבע מוכרין ופסקי' נמי והילכתא כרב נחמן אמר שמואל בכולהו. ופי' רבינו שמואל בכולהו בקידושין ובגירושין בחליצה ומיאון. דלא סמכינן אשנים עד שנבדוק סימנין ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים ויביא סימנין. ומי שאינו יודע בטיב משא ומתן דטפי מעשרים לא אחמור רבנן להמתין לחכמתו. ואם לא הביא שיער בעשרים נחזיקנו בקטן עד רוב שנותיו אם לא נמצאו בו סימני סריס ורוב שנותיו שלשים ושש שהם רוב שבעים כדכתי' ימי שנותינו בהם שבעים שנה. ואיכא למימר דוקא בנכסי אביו אבל בנכסים שנתנו לו מתנה או שקנה שאינה ירושת אבותיו הנהו מוכר פחות מבן עשרים כדין מטלטלין עכ"ל. איבעי' להו תוך זמן כלפני זמן או כלאחר זמן פי' שנת י"ח גופה למר ושנת כ' גופה למר והביא שתי שערות. רבא אמר רב נחמן תוך זמן כלפני זמן. פי' ואין מכירתו מכירה בנכסי אביו. רבה בר רב שילא אמר תוך זמן כלאחר זמן ומכירתו מכירה. ופסקי' בשלהי שמעתא הילכתא תוך זמן כלפני זמן:

סימן ס

הילכך קטן בן י"ג שנה והביא ב' שערות ויודע בטיב משא ומתן הרי זה מוכר בקרקעות שירש מאביו עד שיהא בן עשרים ויביא ב' שערות ואם לא הביא ב' שערות בעשרים הרי זה קטן עד רוב שנותיו וכגון שלא נולדו בו סימני סרים והוא בן עשרים אע"פ שלא הביא ב' שערות הרי זה גדול. ודוקא בקרקעות שירש מאביו בעינן שיהא בן עשרים ויביא שתי שערות [אבל] בקרקעות שנתנו לו במתנה או שקנה שאינם ירושת אבותיו הנהו מוכר פחות מבן עשרים כדין מטלטלין. וכאן שפסק רבינו שמואל זצ"ל דקטן בן י"ג שנה והביא ב' שערות ויודע בטיב משא ומתן שמוכר בקרקעות שירש מאביו. כך כתבתי בשכבר בשם הרב ר' משה כהן זצ"ל וכן בשם רבינו גרשם זצ"ל וכן בשם רב האי גאון זצ"ל. וזה לשון רבינו יצחק אלפס וצ"ל חזינא פלוגתא ביני רבוותא בהני מילי. ואיכא מאן דסבירא ליה דהאי א"ר נחמן אמר שמואל למכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים שנה אכולהו קאי (דבקינ' להכי חמשא כולהו) מכי מטו זמן בגרות עד דמטו

עשרים שנה. ומסייעי ליה להאי סברא מהא דשלח רב גידל בר מנשיא לרבא וקאמ' דהאי דקאמ' לאפוקי ממאן דאמר מבן י"ח לאו בהני דאיפליגו אליבא דרב נחמן קיימי' דשמעת מינה דהילכ' כמ"ר בן עשרים שנה אלא אההיא מתניתין קיימא דתנן בנדה בת עשרים שנה שלא הביאה שתי שערות תביא ראיה שהיא בת עשרים והיא איילונית לא חולצת ולא מתייבמת. ובן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות יביא ראיה שהוא בן עשרים שנה והוא סריס ולא חולץ ולא מייבם כדברי בית הלל. בית שמאי אומרים זה וזה בן י"ח. ר' אליעזר אומר הזכר כדברי בית הלל. הנקבה כדברי ב"ש שהאשה ממהרת לבוא לפני האיש. ועלה קאמר הכא לאפוקי ממ"ד מבן י"ח אבל האי מימרא דאיתמר משמיה דרב נחמן מבן י"ח ומבן (י') לית הילכתא כוותייהו. רהא איפסיקא הילכתא כגירל בר מנשיא. והאי סברא איכא עלה כמה פירכי חדא דא"כ לא איבעי ליה למימר עד שיהא בן עשרים אלא הכי איבעי ליה למימר עד עשרים שנה. ועוד אי ליכא הפרש בין נכסיו לנכסי אביו למה לי למימר ולמכור בנכסי אביו [לימא ולמכור בנכסים סתם א"נ ולמכור בקרקעות מ"ט קאמר ולמכור בנכסי אביו] אלא לאו ש"מ בנכסי אביו דוקא. ועוד כד הדרינן אכל חדא מינייהו ואמ' לחליצה לאפוקי מדר' יוסי למיאונין לאפוקי מדר' יהודה הוה מיבעי ליה למימר עד עשרים שנה לאפוקי ממ"ד בן י"ח. ולא לימא למכור בנכסי אביו. ולא לימא מבן י"ח אלא בן י"ח לחוד. ועוד דלא צריך לאפוקי מההיא מתני' כל עיקר דמחלוקת ב"ש וב"ה היא וקיימא לן דב"ש במקום ב"ה אינה משנה. והא דשלח גירל בר מנשיא לרבא לא מסייע' להו דלא שלח להו מהו למכור בנכסי אביו אלא מהו למכור בנכסים הוא דשלח ליה. דהכי אמרי' שלח ליה גידל בר מנשיא לרבא תינוקת בת י"ד שנה ויום אחד יודעת בטיב משא ומתן מהו. כלומר שתשא ותתן בנכסים. שלח ליה אם יודעת בטיב משא ומתן מקחה מקח וממכרה ממכר. ואמרי' עלה דרבא לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר ההוא פחות מבן עשרים דאזל זבין נכסיה וכו' דשמעת מינה דהא דשלח ליה גידל בר מנשיא לרבא לאו לזבוני בנכסי אביו שלח ליה אלא לזבוני בנכסי דידיה הוא דשלח ליה. כגון דזבן ליה אפטרופ' דידיה נכסי כד הוה קטן ובעא הוא השתא לזבונינהו א"ל אם יודעת בטיב משא ומתן מקחה מקח וממכרה ממכר. ומדאמר אהא דשלח גידל בר מנשיא דההוא פחות מבן עשדים דאזל זבין נכסיה ולא קאמר זבין בנכסי אבוה הויא להו תיובתא ולא הויא סייעתא. ועוד דגרס' בהדיא בפ' האומר התקבל אמר רבא שלש מדות בקטן צרור וזורקו אגוז ונוטלו (וזכה) לעצמו ואין זוכה לאחרים וכנגדו בקטנה מתגרשת בקידושי אביו. הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין וכנגדו בקטנה (מתקדשת) למיאון. הגיעו לעונת נדרים נדריהם נדר

והקדישם הקדש וכנגדו בקטנה חולצת ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים שנה. והא רבא גופיה הוא דאמר דתינוק בן י"ג שנה ויום אחר שהביא שתי שערות ויודע בטיב משא ומתן מקחו מקח וממכרו ממכר. והוא דאמר התם ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים. ואי אמרת דשלח גידל בר מנשיא לרבא למכור בנכסי אביו [הוא א"כ] קשיא דרבא אדרבא וכללא דמילתא דסברא פריכא הוא וליכא למסמך עלה. [אבל סברא קמא דכתבי' סברא תריצא הוא ועלה סמכינן וכוותי' עבדינן דלית ליה לינוקא לזבוני] בנכסי אבוה אלא עד דהוי בר עשרין שנין והוא דאייתי שתי שערות ואי הוי בר עשרין שנין ולא אייתי שתי שערות אכתי קטן הוא כדתנן אחד בן תשע שנים ויום אחד. אחד בן עשרים שלא הביא ב' שערות ובדקינן ליה עד רוב שנותיו ואי נולדו לו סימני סריס כד הוי בר ך' אע"ג דלא אייתי שתי שערות גדול הוא והוי זביניה זביני כדתנן בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות יביא ראיה שהוא בן עשרים שנה והוא הסריס לא חולץ ולא מייבם ואיתמר עלה אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב והוא שנולדו בו סימני סריס. ואמר רבא דיקא נמי דקתני והוא הסריס ש"מ. ואמרי' וכי לא נולדו בו סימני סריס עד כמה. תני ר' חייא עד רוב שנותיו עכ"ל. חולק על רבותינו שפירשו דבן עשרים שהביא שתי שערות אע"ג דלא ידע בטיב משא ומתן הרי זה מוכר בנכסי אביו. והוא סובר דאע"ג שהוא בן ך' בעינן שידע בטיב משא ומתן. וחולק גם בזה שרבי' שמואל זצ"ל סובר בקרקעות שקנה או ניתנה לו במתנה שמוכר אע"פ שאינו יודע בטיב משא ומתן רק שאינו שוטה. והוא סובר ואפילו קנה או נתנה לו במתנה בעינן שידע בטיב משא ומתן:

תנן בפ' הניזקין הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין. ואמרי' בגמרא עד כמה מחוי רב יהודה (אמר) [ל]רב יצחק בריה כבר שית כבר שבע רב כהנא אמר כבר שב כבר תמני. במתניתא תנא כבר שית כבר סר. ולא פליגי כל חד וחד לפום חורפיה. וטעמא מאי אמר רב אבא בר יעקב א"ר יוחנן משום כדי חייו. וטעותו עד כמה אמר רב יונה א"ר זירא עד שתות (בגדול) עד שתות קנה ומחזיר אונאה יותר משתות בטל מקח. אבל פחות משתות מחילה אינו כתוב בפירושים שלפני. ונראה בעיני דדוקא הוא דקטן לאו בר מחילה הוא. בעי אביי מתנתו מאי רב יימר אמר אין מתנתו מתנה רב אשי אמר מתנתו מתנה. אפכוה ושדרוה לקמיה דרב מרדכי אמר להו זילו אמרו ליה לבר מר לאו הכי הוה עובדא כי הוה קאים מר חד כרעיה אארעא וחד כרעיה אדרגא ואמינא ליה מתנתו מאי ואמר לן מתנתו מתנה. אחת מתנת בריא ואחת מתנת שכיב מרע אחת מתנה מרובה ואחת מתנה מועטת. והא דתנן דמקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין

מייתינן לה בכתובות שילהי מציאת האשה ואמר רפרם עלה לא שנו אלא שאין להם אפטרופוס אבל יש שם אפטרופוס אין מקחן מקח ואין ממכרן ממכר:

סימן סא

ופסק התם רבינו יצחק אלפס זצ"ל דהכי הילכתא. וכן פסק ר"ח זצ"ל התם במציאת [האשה] ותו פסק בפר"ח זצ"ל בשם רבי' האיי גאון זצ"ל דמתנתו מתנה ואע"ג שיש להם אפטרופא. ויש לתמוה דהואיל ומיבעיא לן בהניזקין היכא דמקחן מקח וממכרן ממכר אי הויא מתנתו מתנה אי לאו. מכלל דהיכא דאין מקחן מקח ואין ממכרן ממכר פשיטא לן מכ"ש דאין מתנתו מתנה וקשי' לדברי הגאון. מיהו לא דמי דלעולם מתנתו מתנה אע"פ שיש להם אפטרו' דהא דאין מקחן מקח ואין ממכרן ממכר היכא דאיכא אפטרו' היינו משום שעל אפטרופוס מוטל ליקח ולמכור אבל ליתן מתנה אין הרשות בידו. הילכך מתנתו מתנה אע"ג דיש להם אפוטרופוס. כך פי' רבי' שמשון בר אברהם זצ"ל שילהי מציאת האשה ופירשו רבותינו דהא דקיימא לן דמתנתו מתנה היינו דוקא במטלטלי אבל לא בקרקעות שאם לא כן היה לו לפרש אחת מתנת מטלטלין ואחת מתנת קרקעו' כמו שמפרש אחת מתנה מרובה ואחת מתנה מועטת. וההיא דפ' מי שמת בבבא בתרא דאמר אמימר מתנתו מתנה ופסקינן התם הילכתא כוותיה דמתנתו מתנה והתם בקרקעות איירי. התם פי' רבי' שמואל זצ"ל דאיירי במתנתו של בן י"ג ויום אחד דהויא מתנתו מתנה אע"פ שאין יודע בטיב משא ומתן ואין מכירת קרקעותיו מכירה אפי' הכי מתנת קרקעותיו הויא מתנה. אבל כל פחות מי"ג מתנת קרקעותיו לא הויא מתנה: הילכך התינוקות כבר שית כבר שבע כבר תמני כבר תשע כבר סר מתנתו מתנה במטלטלין כדי חייהן. ואם טעו שתות קנה ומחזיר אונאה. יותר משתות בטל המקח. פחות משתות שנתאנו התינוקות לא הויא מחילה דקטן לאו בר מחילה הוא. ואם יש להם אפטרופוס אין מקחן מקח ואין ממכרן ממכר. אבל מתנתו מתנה אע"ג דיש לה אפטרופוס לא שנא מתנה מרובה ולא שנא מתנה מועטת. ודוקא במטלטלין אבל במקרקעי אין מתנתן מתנה עד שיהא בן י"ג שנה ויום אחד. אז הויא מתנתו מתנה אפי' במקרקעי אע"ג דלא ידע בטיב משא ומתן:

פרק מי שמת אמר רב הונא בריה דרב יהושע ולעדות עדותן עדות אע"ג דלא ידעי. פי' רבינו שמואל זצ"ל אע"פ שאמרנו דפחות מבן עשרים שאין יודע בטיב משא ומתן אינו מוכר בנכסי אביו. אבל לעדות נאמן הוא להעיד מה שראה ושמע מבן י"ג ואילך שהביא ב' שערות הואיל ואינו שוטה. אמר מר זוטרא לא אמרן אלא למטלטלי אבל למקרקעי לא. ופסקי' הילכתא כמר זוטרא (אבל) [ד]עדות מטלטלי מעיד בן י"ג שנה שאינו יודע

בטיב משא ומתן. אבל בעדות מקרקעי לא. ולא איתבריר לי לעדות מקרקעי עד כמה. ומסתברא בן עשרים שנה ויום אחד. לפירוש רבינו שמואל זצ"ל שבן י"ג שיודע בטיב משא ומתן מוכר בקרקעות אביו כדפי' לעיל נראה בעיני דה"ה שהעיד בעדות מקרקעי:

[**שם**]

ת"ר אמר(לבן) אחד אני ראיתי את אביכן שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלו' הן של מעשר שני הן בבית לא אמר כלום. בשדה דבריו קיימין. כללו של דבר כל שבידו ליטלו דבריו קיימין כל שאין בידו ליטלו לא אמר כלום. הילכך בשדה דבריו קיימין דמה לו לשקר אם רצה היה נוטלו ונותנו לאותו שהוא מעיד עליו. נראה בעיני דהאי דבשדה דבריו קיימין היינו שהטמין במקום המשתמר. דאי לאו הכי אבידה מדעת היא. ותו שמא אלו נלקחו ואדם אחר שם מעותיו לשם אלא ע"כ שהטמין במקום דליכא למיחש להכי. ונראה בעיני דמיירי כגון שהוא אומר ידוע לי בברור שלא פינן ושם אחרים שם שאם לא כן תיקשי לך דהאשה שהלכה ביבמות דאמרי' התם ההוא גברא דאפקיד שומשי גבי חבריה אמר ליה הב לי שומשמיי אמ' להו שקלת' והא כן וכן הויא ובחביתא רמיא אמ' ליה דידך שקלתינ' והני אחרנייתא נינהו. השתא הואיל ואילו הוה אבוהון קיים. סבר רב חסדא למימר היינו שני תלמידי חכמים דלא אמרי' אזול הני ואתו אחריני. א"ל [רבא] מי דמי התם קאמרה סימני הכא שומשמי מאי סימנא אית להא. ודקאמ' ליה כן וכן הויא אימור איתרמויי איתרמי ליה. ואמרי' שילהי שמעת' דהתם מאי הוי עלה דשומשמי רב יימר אמר לא חיישינן שמא פינן ורבינא. אמר חיישינן:

סימן סב

והילכתא חיישינן פי' ונאמן לומר דידך שקלתינהו והני אחרנייתא נינהו. השתא הואיל ואילו הוה אבוהון קיים הוה מצי למיטען פניתי אותם מעות והחזרתיו לו אפי' אם היה מכחישו אותו פלוני היה נאמן כמו גבי שומשמי שהיה מכחישו המפקיד ואפי' הכי היה נאמן כ"ש כי האי גוונא שהיה נאמן אבוהון והואיל ואבוהון היה נאמן אנו נטעון ליורש דקיימא לן בבבא בתר' דטוענין ליורש אפי' במקום שאביהן היה צריך שבועה אנו טוענין להם אלא כי האי גוונא איידי שהעד אומד ברי שלא פינן אביכם. ונאמן במגו שאם היה רוצה היה נוטלו ונותנו לאותו האיש. ומכאן יש לי ללמוד שמוציאין ממון על ידי עד אחד היכא דיש לו לעד טענת מגו. וכגון שאין מוחזק אבל בבית אינו נאמן במגו דאי בעי שתיק. דאי שתיק בהכי לא אתן המעות להההוא גברא דאסהיד עליה ואין זה מגו. הרי שראו אביהם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הן של מעשר שני הן אם כמוסר דבריו קיימין פי' אס נראה להם כמוסר דבריו קיימין לבניו

באמת. בלשון צוואה דבריו קיימין. אם כמערים שהוא מתיירא שלא יטלום בחייו או שלא יחזיקוהו בעשיר להוסיף על יציאותיו לא אמ' ולא כלום. הרי שהיה מצטער על המעות שהניח לו אביו פי' ולא אמר לו היכן הם. ובא בעל החלום ואמר לו כך וכך הם במקום פלוני הם של מעשר שני הם. זה היה מעשה ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. וכל זה הדין הוא במעות של צדקה:

[**שם**]

תנן גמרו הדבר היו מכניסין אותו הגדול שבדייניין אומ' איש פלו' אתה זכאי איש פלו' אתה חייב. ואמרי' בגמ' מיכתב היכי כתבי' פי' היכי כתבי' פס"ד היכא שנחלקו בדין ונטו אחרי רבים ר' יוחנן אמר זכאי רשב"ל אמר פלו' ופלו' מזכין ופלו' ופלוני מחייב. ר' אליעזר אומר מדבריהם נזדכה פלו'. מאי בינייהו איכא בינייהו לשלומי אינהו (מנתח) בהדייהו למ"ד זכאי משלם. למ"ד פלוני ופלו' מזכין ופלו' מחייב לא משלם. ופרכי' ולמ"ד זכאי משלם לימא להו אי לדידי צייתיתו אתון נמי לא שלימתון. אלא איכא בינייהו לשלומי אינהו מנתא דידיה. למ"ד זכאי משלמי למ"ד פלו' ופלו' מזכין ופלו' מחייב לא משלמי. ופרכי' ולמ"ד זכאי משלמי. לימרו ליה אי לאו אתון בהדן לא הוה סליקי דינא מידי הא דלא משלם נמי אליבא דר' אלעזר משום דאיכא פירכא אחריתי דעריפא מינה:

סימן סג

וכתב רבינו יצחק בר אשר זצ"ל דאיכא למשמע מהני תירוצי דהיכא דשנים מזכין ואחד מחייב וטעו השנים אותם השנים משלמין שני שלישי הממון והשלישי פטור. תניא א"ר נחמי' כך היה מנהגן של אנשי ירושלים מכניסין את בעלי דינין ושומעין את דבריהם ומוציאין אותן לחוץ ונושאין ונותנין בדבר. גמרו את הדבר מכניסין אותן לבעלי דינין. ירושלמי אמר ר' שמעון וצריך הדיין לשנות את טענותיהן שנא' ויאמר המלך זאת אומרת בני החי ובנך המת וגו':

[**שם**]

תניא לעולם אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהם כאחת ר' יהושע בן קרחה אומר אפי' בזה אחר זה. ואין עדותן מתקיימת בב"ד עד שיראו שניהם כאחת ר' נתן אומר שומעין דבריו של זה היום ולכשיבא חבירו שומעין דבריו למחר:

[**שם ע"ב**]

רבי שמעון בר יקים הוה קא משתקיד עליה דר' יוסי בר חנינא למיסמכיה ולא קא מסתייעא מילתא. יומא חד הוו יתבי קמיה דר' יוחנן אמר מי איכא דידע הלכה כר' יהושע בן קרחה או לא. אמר ליה ר' שמעון בן יקים דין ידע [א"ל] לומ' אידי א"ל

ליסמכיה מר ברישא. סמכיה לבתר דסמכיה אמר לו בני אמור לי כיצד שמעת א"ל כך שמעתי שמודה ר' יהושע בן קרחה לר' נתן. א"ל לזה הוצרכנו השתא ומה עיקר ראייה בהדי הדדי אמר ר' יהושע לא בעינן הגדה מיבעיא אמר ליה הואיל ועלית לא תרד. א"ר זירא ש"מ גברא רבא כיון דאסתמיך אסתמיך. שמעי' מהכא דאי איתא לדר' יהושע בן קרחה כ"ש דאיתא לדר' נתן. א"ר חייא בר אבא אמר רב הלכה כרבי יהושע בן קרחה בין בקרקעות בין במטלטלין. עולא אמר הלכה כר' יהושע בן קרחה בקרקעות אבל לא במטלטלין. אמר רב יוסף אמינא לה משמיה דעולא הלכה כר' יהושע בן קרחה בין בקרקעות בין במטלטלין. ורבנן דאתו ממחוזא אמרי ר' זירא משמיה דרב הלכה כר' יהושע ב"ק בקרקעות אבל לא במטלטלין. רב לטעמיה דאמר רב הודאה אחר הודאה [הודאה אחר הלואה] מצטרפי. הלואה אחר הלואה. הלואה אחר הודאה לא מיצטרפי:

סימן סד

פי' רבי יהודה בר נתן ה"ג ר' זירא משמיה דרב ולא גרסי' משמיה דרבא דהא ר' זירא תלמיד דרב הוה. ורבא תלמיד תלמידו. דרבא (הוה תלמיד) הוה תלמיד דרב יוסף תלמיד דרב נחמן. ורב נחמן תלמיד דרב ושמואל כדמוכחא בכולי תלמודא:

[**שם**]

הודאה אחר הודאה זה אומר בפני הודה לו יום ראשון שחייב לו מנה. וזה אומר בפני הודה לו יום שני מצטרפין. דאיכא למימר אחד מנה מסהדי. וכן הודאה אחר הלואה זה אומר בפני הלוה לו מנה יום ראשון. זה אומר בפני הורה לו מנה יום שני מצטרפין דאיכא למימר נמי דאחד מנה מסהדי דמנה שהלוה לו בפני זה הודה לו אחד כך בפני זה. אבל הלואה אחד הלואה הא ודאי תרי מנה נינהו. ובפני זה הודה לו מנה אחד ואחד כך לוה ממנו מנה. והילכתא אין מצטרפין דאמנה דקא מסהיד האי לא מסהיד האי ומשום האי טעמא קאמר רב דאין הלכה כר' יהושע בן קרחה במטלטלין והיינו לטעמיה. נהרדעי אמרי בין הודא' אחר הודאה ובין הודאה אחר הלואה בין הלואה אחר הודאה מצטרפין כמאן כר' יהושע בן קרחה:

סימן סה

פסק רבינו יהודה בר נתן זצ"ל דהכי הילכתא. וכן כתב מו' רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל בשם רבינו שמואל זצ"ל דהלכה כנהרדעי. והשתא דקיימא לן הלכה כרבי יהושע בן קרחה בהלואה אחד הלואה וקיימא לן נמי כוותיה אפילו במטלטלין דהכל חד טעמא הוא כדפריש' וקיימא לן נמי כר' נתן דאמר שומעין דבריו של זה היום ולכשיבא חבירו שומעין דבריו (לאחר) . דהואיל ואיתא לדר' יהושע בן קרחה איתא נמי לדר' נתן מכל שכן כדפרי' לעיל:

[**שם**]

אמר רב יהודה עדות המכחשת זו את זו בבדיקות כשרה בדיני ממונות. אמר רבא מסתברא מילתיה דרב יהוד' באחד אומד בארנקי שחורה ואחד אומר בארנקי לבנה. אבל אחד אומר מנה שחור ואחר אומר מנה לבן אין מצטרפין:

[**דף ל"א ע"א**]

נהרדעי אמרי אפי' אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן מצטרפין כמאן. ואוקימ' לנהרדעי כב"ה ואליבא דר' שמעון בן אלעזר דתניא אמר ר' שמעון בן אלעזר לא נחלקו ב"ש וב"ה על שני כיתי עדים שאחת אומרת מאתים ואחת אומ' מנה שיש בכלל מאתים מנה. על מה נחלקו על כת אחת שאחד אומ' מנה ואחד אומ' מאתים שב"ש אומרים נחלקה עדותן. וב"ה אומ' יש בכלל מאתים מנה פי' דאע"ג דמכחישין זה את זה מצטרפין למנה שיש בכלל מאתים מנה. ולא אמרינן שתיהן שקריות אלא הלך אחר הפחות שבהם. אע"ג שזה אומ' ראיתי שלא היה כי אם מנה וזה אומ' ראיתי שהיו מאתים אפילו הכי מצטרפי דממה נפשך בין שניהם מנה חייב לו ה"נ כשזה אומ' מנה שחור וזה אומר מנה לבן אע"פ שמכחישים זה את זה בשחור ולבן הואיל ובין שניהם אמנה קא מסהדי מצטרפין:

סימן סו

ופסק רבי' יהודה בר נתן זצ"ל דהלכה כנהרדעי אליבא דב"ה. וכן פסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל:

[**שם**]

אחד אומר חבית של יין ואחד אומר חבית של שמן הוה עובדא ואתו לקמיה דר' אמי וחייביה ר' אמי לשלומי חביתא דחמרא מגו חביתא דמשחא כמאן כרשב"א. אימור דאמר ר' שמעון בן אלעזר היכא דיש בכלל מאתים מנה כי האי גוונא מי אמ'. לא צריכא לדמי פי' שהאחר אומר בפני הודה לו דמי חבית יין וזה אומר בפני הודה לו דמי חבית של שמן דהיינו מנה ומאתים ויש בכלל מנה מאתים. אחד אומר בדיוטא עליונה פי' הלוהו או הפקיד בידו ואחד אומר בדיוטא התחתונה אמר ר' חנינא מעשה בא לפני רבי וצירף עדותן פי' רש"י זצ"ל כר' יהושע בן קרחה דתרוייהו מנה מחייב' ואע"ג דמתכחשי בבדיקות כרב יהודה:

[**שם**]

[**מתני'**] כל זמן שהוא מביא ראיה סותר את הדין פי' הבא לב"ד ולא היה שטר זכותו בידו ויצא מב"ד חיוב ולאחר זמן מצא שטר זכותו והביא לב"ד ב"ד סותרין את הדין

שפסקו. ומחייבין שכנגדו. אמרו ליה כל ראיות שיש לך הבא מיכן ועד שלשים יום. הביא בתוך שלשים סותר לאחר שלשים אינו סותר. אמר רשב"ג מה יעשה זה שלא מצא בתוך שלשים ומצא לאחר שלשים. אמרו לו הבא עדים הבא ראיה אמר אין לי עדים אין לי ראיה ולאחר זמן מצא עדים וראיה הרי זו אינה כלום. אמר רשב"ג מה יעשה זה שלא היה יודע שיש לו עדים ומצא עדים לא היה יודע שיש לו ראיה ומצא ראיה. אמרו לו הבא עדים ואמר אין לי הבא ראיה ואמר אין לי ראיה. ראה שנתחייב ואמר קירבו איש פלוני ופלוני והעידוני או שהוציא ראיה מתוך אפונדתו הרי זו אינה כלום. ובהא אפי' רשב"ג מודה שכיון שהיה יודע בהן ואמר אין לי שקרין הן או שכר עדים. אמר רבה בר רב הונא הלכה כרשב"ג אקמייתא קאמר דכיון דלא אמר אין לי אע"ג דלא מצא בתוך ל' ומצא לאחר ל' סותרין את דינו. ואמר רבה בר רב הונא אין הלכה כדברי חכמים. פשיטא כיון דאמר הלכה כרשב"ג ממילא דאין הלכה כחכמים מהו דתימא ה"מ לכתחילה אבל בדיעבד שפיר דמי קמ"ל דיעבד מהדרי' ליה:

[**שם**]

אמר רבה בר בר חנה הלכה כדברי חכמים פי' אמיצעתא קאי דכיון דאמר אין לי אינו יכול יותר להביא ראיה. ואמר רבה בר בר חנה אין הלכה כרשב"ג. פשיטא כיון דאמר הלכה כחכמים ממילא אין הלכה כרשב"ג וכו' ופרש"י זצ"ל דהכא ליכא למימר כדלעיל משום דאיעבד דבשלמא התם אי לאו דמהדר ואמר אין הלכה כחכמים הוה אמינא אי עבד לא מהדרינן דאלים כח דברי המרובין. אבל הכא כיון דאמר הלכה כחכמים פשיטא דאי עביד כיחיד מהדרי' להו:

סימן סז

ויש לי ללמוד מיכן דכל היכא דפליגי יחיד ורבים ואיתמר הילכתא כדברי יחיד ולא איתמר הילכתא כדברי המרובין דאי עבד עובדא כדברי המרובין לא מהדרינן לעובדא בדיעבד. אף על גב דאיתמר הילכתא כדברי יחיד הואיל ולא איתמר דלית הילכתא כדברי המרובין. אבל רבינו יהודה בר נתן זצ"ל פי' דבכל דוכתא דאמ' הלכה כפלו' אע"ג דלא הדר ותני אין הלכ' כבר פלוגתיה לא נהגינן אפי' בדיעבד אלא כמאן דהילכתא כוותיה. והאי דקא משני הכא שינויי דחיקי לא גמדי' מיניה:

[**שם**]

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראי' אחרונה:

סימן סח

דנתי לפני מו' הרב ר' יהונתן זצ"ל דלא קיימא לן כל כי האי כללא דהא אמוראי נינהו אליב' דר' יוחנן דתנן בפ' המפקיד המפקיד אצל חבירו אפילו הן אבודין לא יגע בהן רשב"ג אומר ימכרם בב"ד. ואיתמר ר' אבא בר יעקב אמר ר' יוחנן הלכה כרשב"ג. ורבא אמר רב נחמן הלכה כדברי חכמים. ומי אמר ר' יוחנן הכי והאמר ר' יוחנן הלכה כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וכו'. אמוראי נינהו ואליבא דר' יוחנן. ותנן נמי בפ' המדיר האיש שהיו בו מומין אין כופין אותו להוציא בד"א במומין קטנים אבל במומין גדולים כופין אותו להוציא. ואיתמר ר' אבא בר יעקב א"ר יוחנן הלכה כדברי רשב"ג ורבא א"ר נחמן הלכה כדברי חכמים. ומי אמר ר' יוחנן הכי [והא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקום ששנה רשב"ג] וכו' הא למדת דאמוראי נינהו אליבא דר' יוחנן. ורבא אר"נ לית [לי'] ההוא כללא. ושוב מצאתי בתשובות של רבינו יצחק בר אברהם זצ"ל שהשיב להרב ר' יהונתן כהן מלוניל זצ"ל כדבריי:

[**שם**]

ההוא ינוקא דתבעוה בדינא קמיה דרב נחמן א"ל אית לך סהדי א"ל לא. אית לך ראיה א"ל לא. חייביה ר"נ. הוה קא בכי ואזיל שמעוה הנך אינשי אמרו ליה אנן ידעינן במילי דאבוך אמר בהא אפילו רבנן מודו דינוקא במילי דאבוה לא ידע. פי' רבינו יהודה בר נתן זצ"ל דתבעוה לדינא על קרקע אחת שהניח לו אביו והביא התובע עדים דשלו היא. וא"ל ר"נ לינוקא אית לך סהדי או ראיה שלקחוה אבותיך מאבותיי או ממנו בהא אפילו רבנן מודו אף על גב דאמר אין לי עדים ואין לי ראיה יכול לחזור ולהביא דינוקא במילי דאבוה לא ידע ולא היה סבור שיש עדים בדבר (ולא אמרי סהדי) ולא אמרינן סהדי שקרי נינהו הואיל ולא הביאם בתחילת הדין. וקשה היאך נזקק ר"נ להוציא הקרקע מידו של תינוק הא קיי"ל דאין נזקקין לנכסי יתומין אלא א"כ ריבית אוכלת בהן. ופר"ת זצ"ל דר"נ כההיא דערכין פ' שום היתומים דאמ' ר"נ מריש לא הוה מזדקיקנא לנכסי יתומין כיון דשמעתא להא דאמר הונא חברין משמיה דרב יתמי דאכלי דלאו דידהו ליזלו בתר שיבקייהו. מיכן ואילך מזדקיקנא. אבל הא קשיא היאך קיבל עדים שלא בפני בעל דין דקטן כמאן דליתיה דמי. כההיא דריש פ' הגוזל בתרא (בת) חמוהי דר' ירמיה טרק גלא באפיה דר' ירמיה אתא לקמיה דר' אבין א"ל שלו הוא תובע. א"ל והא מייתינא סהדי דאחזוקי בה בחיי אבוה א"ל וכי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין. פרש"י זצ"ל טרק גלא דלת פתח בית אביו סגר ולא הניחו ליכנס לפי שהיה ר' ירמיה רוצה להחזיק בה א"ל ר' ירמיה והא אית לי סהדי דאחזוקי בה בחיי אבוה והיה טוען שאביו מכרה לו או

נתנה לו. וא"ל ר' אבין אין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין והאי קטן כמאן דליתיה דמי אלמא אין מקבלין עדים בפני קטן להוציא מידו של קטן. ולא אשכחן דפליג ר"נ בהא כדאשכחן בההיא דסבר דנזקקין לנכסי יתומין אע"פ שאין ריבית אוכלת בהן. ופי' רבינו יהודה בר נתן זצ"ל הכא בשמעתין דהאי ינוקא דחייביה ר"נ קטן הוה אלא בן דעת יודע בטיב משא ומתן "לפי דבריו ההיא דהגוזל בתרא בקטן שאינו יודע בטיב משא ומתן"

סימן סט

ויש לי ללמוד מפירושו הלכה למעשה דכל היכא שהוא בן דעת ויודע בטיב משא ומתן דנזקקין לדינו ולקבל עדיו ולהוציא מידו. ובעיני נראה שאין קשה כלום מתחילה דאמ' התם בהגוזל בתרא לא שמיע להו הא דאמר רב חמא בר יוסף אמר רבי אושעי' תינוק שתקף בעבדיו וירד לתוך שדה חבירו ואמר שלי היא אין אומ' נמתין עד שיגדיל אלא מוציאין אותה מידו וכשיגדיל (נביא) עדים ונראה התם הוא דלית ליה חזקה בחיי אבוה אבל הכא דאית ליה חזקה בחיי דאבוה לא. ה"נ הואיל והתובע הביא עדים שאביו של תינוק מכחו היה מחזיק בה הרי אין כאן חזקת אביו ונזקקין. ואין נראה לי דמ"מ הואיל והיה זו הקרקע בחזקת אביו הרי יש כאן חזקת אביו כל זמן שלא הביא התובע עדים ששלו היא. וכשאנו מקבלין עדים של תובע לפני הקטן נמצא שאנו מקבלין עדים שלא בפניו כדי להוציא הקרקע מידו. ונראה בעיני דעובדא דרב נחמן איירי כגון שהתובע הביא עדים בחיי אביו של תינוק שהיה שלו ואבי התינוק היה טוען שלקחה ממנו או מאבותיו. וכגון שאבי התינוק לא אכלה שלש שנים ועד שלא הספיק אבי התינוק לברר דבריו בעדים עד שמת. ואחר מותו תבע התובע את התינוק להחזיר לו הקרקע על פי עדות שבירר בחיי אביו. וא"ל רב נחמן לינוקא אי איתי ליה סהדי שאביו קנאה ממנו ואמר ליה לא. וחייביה על פי עדות שבירר בחיי אביו שהעידו העדים. כך נראה בעיני העיקר. מיהו העושה כדברי רבינו יהודה בר' נתן לא הפסיד:

[**שם**]

ההיא איתתא דנפק שטרא מתותי ידה פי' מלוה ולוה עשאוה שליש אמרה ידענא ביה דפרע הוא הימנה רב נחמן. אמר ליה רבא לרב נחמן כמאן כרבי דאמר אותיות נקנות במסירה (לא) שני הכא דאי בעיא קלתיה. איכא דאמרי לא הימנה רב נחמן א"ל רבא והא אי בעיא קלתיה כיון דאיתחזק בבי דינא אי בעיא קלתיה לא אמרי'. פי' המוכר שטר לחבירו אינו צריך שום קנין אלא מסירה ימסרנו בידו וקונה אותו מיד. והילכך הך איתתא מיגו דאי בעיא הוה אמרה דידי הוא שהרי מסר אותו בידו מהימנ' נמי למימר פרוע הוא עיקר מילתיה דרב בפרק המוכר את הספינה דתני אותיות ניקנות במסירה

דברי רבי וחכמים אומרים בין שמסר ולא כתב בין שכתב ולא מסר לא קנה עד שיכתוב וימסור. וגר' לקמן בההיא שמעתא אמר אמימר והילכתא אותיות ניקנות במסירה. וכן אמר רב אשי התם סברא היא. ובפ' גט פשוט ת"ר רשב"ג אומר הנותן מתנה לחבירו והחזיר לו את השטר חזרה מתנתו. וחכמים אומרים מתנתו קיימת ומוקמי' פלוגתא באותיות ניקנות במסירה דרבנן סברי אין אותיות ניקנות במסירה. ורשב"ג סבר אותיות ניקנות במסירה:

סימן ע

ופי' רבינו שמואל זצ"ל התם דאע"פ שפר"ח זצ"ל התם דלית הילכתא כרשב"ג דיחיד ורבים הלכה כרבים אפ"ה הילכתא כרשב"ג דאותיות ניקנות במסירה בהמוכר את הספינה דאמ' התם במסקנא אמר אמימר הילכתא אותיות ניקנות במסירה בלא שטר אחר וקאמר רב אשי התם כוותיה דאמימר [דאמר] סברא היא וכו'. ואמ' נמי בפ' מי שמת אימיה דרב עמרם חסידא הוה [לה] מלוגא דשטרי כי הוה קא ניח נפשה אמרה תנו לעמרם רי תבעוה אחוה לדינא קמיה דרב נחמן אמרו ליה והא לא משך א"ל דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי. משמע אבל אי משך פשיטא להו דקנו אלמא אותיות ניקנות במסירה. ואמ' בפ' הכותב ההיא איתתא דאפקידו גבה מלוגא דשטרי אתו יורשין וקא תבעי לה מינה אמרה להו מחיים תפיסנא להו. אתאי לקמיה דרב נחמן א"ל אית לה סהדי דמחיים תפסתיה אלמא אי מחיים תפסה היתה זוכה בדין. ותמה על עצמך במה זכתה באלו השטרות אם לא תאמר בעל כרחך במסירה. וש"מ שאותיות ניקנות במסירה. ותנן בפ' נט פשוט שנים שהיו בעיר אחת זה יוסף בן שמעון וזה יוסף בן שמעון אינן יכולין להוציא שטר חוב זה על זה ואין אחר יכול להוציא שטר חוב עליהן. ואמ' בנמ' הא הן על אחרים יכולין להוציא. אלא הא דתניא כשם שאין מוציאין שטר חוב זה על זה כך אין מוציאין שטר חוב על אחרים במאי קא מיפלגי באותיות ניקנות במסירה דמ"ס אותיות נקנו' במסיר'. אי' אי' דכ"ע אותיות ניקנות במסירה והכא בצריך להביא ראיה קא מיפלגי דתנא דידן סבר אין צריך להביא ראיה. ותנא ברא סבר צריך להביא ראיה דאיתמר אותיות ניקנות במסירה אביי אמר צריך להביא ראיה ורבא אמר אין צריך להביא ראיה. פי' רבינו שמואל זצ"ל אבע"א אותיות ניקנות במסירה כדפסקי' הילכתא בפ' המוכר את הספינה בלא שטר מכירה אחר כר' וכדאמר רב אשי אותיות מילי נינהו ומילי במילי לא מיקנו הכא דידעינן שמסרו ליה. אך ראיה ועדים צריך שמסרו ונתנו לזה בפניהם דלא נימא פקדון הוא אצלו או השמיטו ממנו ובהכי פליגי מתני' (והוא) בהא פלוגתא דאביי ורבא. רבא אמר אין צריך אלא העמידהו בחזקת המוחזק בו. הילכך

לשיטת רבי' שמואל ולגירסתו זצ"ל הכי הילכתא דאותיות ניקנו' במסירה. והלכה כתנא דידן וכרבא שאין צריך להביא ראיה אלא העמידהו בחזקת המוחזק בו. וכן פי' רבינו יהודה בר נתן זצ"ל גבי הא דא"ל רבא לר"נ כמאן כרבי דאמר אותיות ניקנות במסירה. שהמוכר שטר חוב לחבירו אינו צריך לא עדים ולא קנין אלא מסירה הילכך ההיא איתתא מהימנא דמיגו דאיבעיא אמרה דידה הוא שהרי מסור הוא בידה ואי צריכה עדים ליתי כאן מיגו. והכי נמי מוכח גבי ההיא איתתא דפרק הכותב דאמר לה רב נחמן אית לך סהדי דמחיים תבעו לה מינך. ואי צריכה עידי מסירה גם עתה תביא עידי מסירה אלא ש"מ שאינה צריכה עדים כלל אם כן צריך להזהר מאוד שלא להפקיד שטרו אלא בעדים או בשטר פקדון. מיהו נראה שצריך שבועת היסת. אבל אין נראה לי דא"כ ההיא איתתא דאמר לה ר"נ אית לך סהדי דמחיים תבעו לה מינך. ואי צריכה עידי מסירה גם תביא עידי מסירה. אלא ש"מ שאינה צריכה עדים כלל. היאך נאמנת לומר דפריע הוא במגו דאי בעיא אמרה דידה הוא. הא אי אמרה דידה הוא הוות צריכה שבועה. כך הלכה למעשה כדפ' לדברי רבינו שמואל זצ"ל. אבל רב האי גאון זצ"ל ופר"ח זצ"ל וכן רבינו יצחק אלפס זצ"ל וכן ר"ת זצ"ל וכן ה"ג כולם גורסים בפ' המוכר את הספי' אמר אמימר הילכתא אין אותיות נקנות במסירה ומדקדק ר"ת זצ"ל מדא"ל רבא לר"נ כר' דאמר אותיות נקנות במסירה וקא מהדר ליה ר"נ לא שאני הכא דאי בעי' קלתיה. ואי הילכתא אותיות נקנות במסירה אמאי דחייה. ותו לפי איכא דאמרי דאמר ר"נ כיון דאתחזק בבי דינא אי בעיא קלתיה לא אמרי' אכתי איכא מיגו דאי בעיא אמרה דידי הוא שהרי מסור הוא בידה אלא ש"מ אין אותיו' נקנות במסירה. וההיא דמי שמת גבי רב עמרם חסידא דקאמר אחוה והא לא משך דמשמע דאי משך הוה קני בלא טעם דדברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמו. אומר ר"ת זצ"ל דשאני התם שהיה שכ"מ ע"כ היה די במשיכ' שאין יכול לכתוב והיו סבורין דמשיכ' בעלמא בעי כיון דבעי בעלמא מסירה ושטר. וכן גבי ההיא איתתא דמלוגא דשטרי דאילו תפסה בהו מחיים קניא. אע"ג דליכא כתיבה כיון דאית ליה הוה ליה כשכיב מרע דלא בעי לא מסירה ולא כתיבה לצוואת שטרות. ותו מביא ראיה רבינו תם זצ"ל מההיא דפ' המוכר את הספינה . דאמר רב פפא האי מאן דזבין שטרא לחבריה צריך למיכתב ליה קני לך איהו וכל שיעבודא דביה ואמ' התם דאי לא כתב הכי לא קני ליה אלא [לצור] על פי צלוחית ולא גבי ביה. ותו מביא ראיה דאמ' בהאיש מקדש התקדשי לי בשטר חוב או שהיה לו מלוה ביד אחרים וקידשה עליה. ר' מאיר אומר מקודשת וחכמים אומ' אינה מקודשת ואוקימ' במלוה בשטר פליגי בפלוגתא דרבי ורבנן. דתניא אותיות נקנות במסירה דברי רבי

וחכמים אומרים בין שכתב ולא מסר כו' מר אית ליה דרבי ומר לית ליה דרבי. ואבע"א דכ"ע לית להו דרבי והכא בדרב פפא קא מיפלגי דאמר האי מאן דזבין שטרא לחבריה צריך למיכתב ליה קני לך איהו וכל שיעבודא דאית ביה. מר אית ליה דרב פפא ומר לית ליה דרב פפא. ואבע"א דכ"ע אית להו דרב פפא והכא בדשמואל קמיפלגי. דא"ש המוכר שטר חוב לחבירו וכו' והשתא ה"נ המ"ל דכ"ע אית להו דרבי דאמר אותיות נקנות במסירה אלא בדשמואל קא מיפלגי מדלא קאמר הכי ש"מ דלית לדר'. וההיא דגט פשוט אומר ר"ת זצ"ל דאביי ורבא אליבא דהנהו תנאי פליגי והכי מוכחא שמעתא דהתם דאיתמר אותיו' נקנות במסירה אביי אמר צריך להביא ראיהרבא אמר אין צריך להביא ראיה ולא קאמר אביי ורבא דאמרי תרוייהו אותיות נקנות במסירה אביי אמר צריך להביא ראיה רבא אמר אין ריך להביא ראי' ש"מ דאליבא דהנהו תנאי פליגי. אבל אביי ורבא סברי אין אותיות נקנות במסירה כדמוכח פ' האשה שלום ביבמות דאמר רבא מנא אמינא לה פי' דלא חיישינן לשני יוסף ב"ש. דהנהו שטרי דנפקו במחוזא וכתוב בהם חבי בד נאני ונאני בד חבי ומגבי בהו דבה בד אבוה זוזי. והא חבי בד נאני ונאני בר חבי במחוזא שכיחי טובא. ואביי (למיחוש)(ד) ניחוש לה אי לנפילה מיזהר זהיר ביה. אי לפקדון כיון דשמיה כשמיה לא מפקד ליה גביה. מאי אמרת דילמא מסר ליה אותיות נינהו ואותיות נקנות במסירה. מכלל שרבא סבר דאין אותיות נקנות. ואביי נמי דאמר התם אותיות נקנות במסירה פר"ת זצ"ל היינו דוקא לגבות מן הלוה דלא גרע משליחות ואין צריך להביא ראיה דכ"ז שאין שום אדם מערער עליו לומר אני הפקדתי בידך זה השטר גובה בו אבל אי איכא דמערער עליה צריך להביא. והיינו דקאמר אביי בגט פשוט צריך להביא ראיה. ורבא סבר דאפי' הכי אין צריך להביא ראיה למ"ד אותיות נקנות במסירה. ופר"ת זצ"ל דהא דאמר אמימר אין אותיות נקנות במסירה היינו דוקא לגבי חזרה שיוכל בעל השטר לחזור בו. אבל כ"ז שלא יחזור בו קני במסירה. הילכך בין לפי' רבינו שמואל זצ"ל בין לפי' הגאונים שחולקין עליו לכ"ע אותיות נקנות במסירה לענין זה שיגבה בו מבעל חוב. אלא שלרבינו שמואל אינו יכול לחזור בו ולר"ת יכול לחזור בו המקנה במסירה. יש עוד דקדוקים בשמועה זו ולא ראיתי לכותבם. ורבי' יצחק בר שמואל זצ"ל נראין לו דבריר"ת זצ"ל בהא דפסיק דאין אותיות נקנות במסירה. אבל מה שפי' דכ"ז שלא חזר בו המקנה שגובה הקונה מבעל חוב מכרו במסירה זה אין נראה לו דלרבנן מסירה בעלמא אינה מועלת כלום:

[**שם ע"ב**]

סמפון שיש עליו עדים יתקיים בחותמיו. אין עליו עדים ויוצא מתחת שליש או שיצא

אחר חיתום שטרות כשר. פירש"י זצ"ל סמפון שובר ויוצא מתחת ידי לוה כמשפטו יתקיים בחותמיו יעידו עדים על חתי' ידיהם וכשר. ועיקר פירושו הוא אמת. אבל ברייתא לאו בהכי איירא אלא כמו שפי' ר"ת זצ"ל דכשהוא ביד הלוה קרוי שובר אבל כשהוא ביד המלוה קרוי סמפון והכא ביד המלוה הוא כדמוכח שילהי שנים אוחזין דפריך מינה לרב דאמר סמפון היוצא מתחת יד מלוה פסול ואוקי' לה התם יתקיים מחותמיו דשיילינן להו לסהדי אי פריע אי לא פריע. אין עליו עדים ויוצא מתחת ידי שליש. פרש"י זצ"ל שילהי שנים אוחזין אין עליו עדים עידי קיום אבל עדים חתומים עליו ויוצא מתחת ידי שליש שביניהם השליש נאמן וי"ל וכגון שהעדים אינם מעידין אי פרוע הוא אי לאו. ור"ת זצ"ל פי' אין עליו ויוצא השטר והסמפון מתחת ידי שליש כשר ואפילו בלא סמפון נמי שליש מהימן דאינו אלא לזכרון דברים בעלמא כיון דאין עליו כלל. ומשמע ליה בין איתחזק בין לא איתחזק דומיא דיוצא אחר חיתום שטרות א"נ משמע ליה דכשר מטעם שלישות או שיצא אחר חיתום שטרות יצא לפנינו כשהוא כתוב בתוך השטר חוב אחר החתומין כשר. כדמפרש שילהי שנים אוחזין דאי לאו דפריע לא הוה מרע ליה לשטריה. פי' הרב ר' בורך בר יצחק זצ"ל מריגנשבורק דהיינו דוקא שהמלוה מספקא ליה אי פריע האי שטרא אי לאו וקא בעי לצאת י"ש אבל אי הוה המלוה טעין טענת ודאי שהוא פרוע היה נאמן במיגו ראי בעי גזייה. ולא נהירא דמדקאמ' דאי לאו דפריע לא הוה מרע ליה לשטריה. א"כ בעי למימר דחזקה היא ולא אפשיטא לן פ"ק דבבא בתרא אי אמרי' מיגו במקום חזקה אי לאו. תנן שילהי שנים אוחזין מצא שטר בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבן. פי' שאינו יודע אם פרוע הוא ואם לאו יהא מונח עד שיבא אליהו. אם יש שם סמפונות יעשה מה שבסמפונות. ואמ' בגמרא א"ר ירמיה בר אבא אמר רב סמפון היוצא מתחת ידי המלוה אע"פ שכתוב בכתב ידו אינו אלא כמשחק ופסול. לא מיבעיא היכא דלא כתב בכתב ידו דאיכא למימר ספרא איתרמי ליה וכתב אלא אפי' כתב בכתב ידו פסול. סבר דילמא מיתרמי בין השמשות וקא פרע לי. ואי לא יהיבנא ליה לא יהיב לי אכתוב אנא דכי אתי לי זוזי אתן ליה ופרכי' ליה התם ממתני' ושני' לה כגון שנמצא אותו השטר בין שטרותיו קרועין. וקשיא ליה פשיטא שנאמן המלוה מיגו דאי בעי שריף ליה להאי שובר. וראיתי בפי' הרב ר' ברוך מארץ יון זצ"ל שפירש כגון שהביא השטר כרוך לב"ד ונמצא השובר בתוכו דהיינו רוצה לומר שלא היה בידו לשורפו אפי' הכי השובר פסול:

סימן עא

וכתב הרב ר' ברוך זצ"ל מארץ יון בפרושיו וחזינן לרבנן דפסקי הילכתא כדאמר ר' ירמיה בר אבא אמר רב. ירושלמי שילהי שנים אוחזין רב ירמיה בשם רב סמפון שהוא יוצא מתחת ידי מלוה בכתב ידי המלוה פסול. אני אומר מתעסק בשטרותיו הא מתחת ידי אחר כשר. ר' יצחק בר נחמן בשם שמואל לעולם אין סמפון כשר עד שיצא מתחת ידי מלוה בכתב ידי הלוה או בשלוחו והתנינו שלא פקדנו אבא ושלא אמר לי אבא ושלא מצינו שטר בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע הא אם נמצא פרוע מאי כדון א"ר יוסי בר בון תפתר כגון כתב דייתיקי שאין אדם מצוי לפגום דייתקי שלו. בפ"ק דבבא בתרא אמרי' ההוא שטרא דיתמי דנפק תברא עילויה אמר רב חמא לא לאגבויי מגבינן ביה ולא (מיקרא) קרענא. לא אגבויי מגבינא ביה דנפק תברא עילויה מיקרע נמי לא קרענא ליה אימור זיופי זייף וכי גדלי יתמי מרעי ליה א"ל רב אחא בריה דרבא לרבינא הילכתא מאי א"ל בכולהו הילכתא כרב חמא לבד מתברא. אחזוקי סהדי בשקרי לא מחזקינן. מר זוטרא בריה דרב מרי אמר בהא נמי הילכתא כרב חמא אם איתא דתברא מעליא הוא איבעי ליה לאפוקי בחיי דאבוהון:

סימן עב

ופסק רבינו יצחק אלפס זצ"ל הלכה כמר זוטרא:

[**שם**]

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן התוקף את חבירו לדין אחד אומר נדון כאן ואחר אומר נלך למקום הוועד כופין אותו והולך למקום הוועד אמר לפניו ר' אלעזר מי שנושה בחבירו יוציא מנה על מנה אלא כופין אותו ודן בעירו. איתמר נמי אמר רב ספרא א"ר יוחנן שנים שנתעצמו בדין אחד אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום הוועד כופין אותו ודן בעירו. אמר אמימר הילכתא כופין אותו וילך למקום הוועד. א"ל רב אשי לאמימר והאמר ר' אלעזר [כופין אותו ודן בעירו] ה"מ היכא דקאמר לוה אבל אמר מלוה עבד לוה לאיש מלוה: מקום הוועד פירש"י זצ"ל מקום וועד ת"ח הרבה שיהא זה בוש מהם. ורבי' יהודה בר נתן זצ"ל פי' בשמו דלא קרי מקום הוועד אלא ב"ד של ארץ ישראל וקשה דאמרי' יש הגוזל בתרא א"ש מקבלין עדים שלא בפני בעל דין. אמר מר עוקבא לדידי מיפרשא לי מיניה דמר שמואל כגון שפתחו ביה בדיניה ושלחי ליה ולא אתא. אבל לא פתחו ביה בדיניה מצי אמר לב"ד הגדול קאזילנא (ואפי' היכ') דפתחו ביה בדינא [נמי] מצי אמר [לי' לב"ד הגדול קאזילנא אמר רבינא כגון דנקיט (אי לא נקיט) דיסקיא מבית דין הגדול. ופי' ריב"א זצ"ל דהתם מיירי שאין ידוע אם היה חייב לו מעולם אם לאו שזה אומר לו מנה לי בידך וזה אומר לו אדרבא מנה לי בידך או משיב לו לא היה דברים

מעולם. אבל בשמעתין איירי כגון שמודה לו מקצת או טוען פרעתי לך או פרעתי לך דמי החבלה או דמי המקח הואיל וידוע שהיה חייב לו כופין אותו ללכת אחר התובע למקום הוועד. ור"ת זצ"ל פי' דב"ד הגדול חשיב טפי ממקום הועד דבית דין הגדול הוא נשיא שבארץ ישראל כדאמרי' בסמוך שלחו ליה למר עוקבא לדזיו ליה כבר בתיה שלם. עוקבן הבבלי קבל קדמנא ירמי' אחי העביד עלי את הדרך. וקאמ' להו דיינוה אתון אי ציית. אי לא השיאוהו ויראה פנינו בטבריא. ופר"ת זצ"ל ואי לא צאית דאמר אנא לב"ד הגרול קא אזילנא דלא שייך למימר אי לא צאית שלא תוכלו לכופו. דכ"ש שלא היה נשיא יכול לכופו דע"כ בבבל שבט והתם מחוקק. ויותר יכולין לכוף ראשי גליות ולרדות במקל מבני בניו של הלל כדאמ' פ"ק אלמא דאפי' ראש גולה שבבבל לא חשיב ב"ד הגרול. ונראה לר"ת דהך טענה של ב"ד הגדול אדרבה נתבע הוא דמצי למימר הכי ולא תובע. דאלת"ה א"כ יבואו קלים שבישראל ויתנו עיניהם בעשירים ויזמינום לדין בארץ ישראל או יתנו כל תביעה. ור"ת זצ"ל אומר דאפילו תובע מצי טעין ודקדק מה"ג שכת' בהם ואין טעין לוה לאשתמוטי לב"ד הגדול קא אזילנא טענתא טענה. והשתא ומה לוה מצי טעין לאשתמוטי מלוה לכ"ש:

סימן עג

מיהו בזמן הזה שאין נשיא בארץ ואפילו איכא נשיא פי' רשב"א דמאחר שאנו רחוקים יותר מדאי סברא הוא דגדול חשוב ב"ד הגדול וכן היה אומר ר"ת זצ"ל דלפי שהיה נשיא גדול בתורה הוה איקרי ב"ד הגדול כדאמרי' בריש פ' אחד ד"מ צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה אחר ר' אליעזר [ללוד] אחר ר' יוחנן בן (נורי) לברור חיל. (אמר)(ד) ר' מתיא בן חרש לרומי. משמע דאפי' ברומי מיקרי ב"ד הגדול שאין למעלה הימנו. והא דאמרי' דכופין את הלוה ודן בעירו היינו דוקא שיש בעירו שיודעים דין תורה. אבל אם אין בעירו כי אם ערכאות של סוריא אז גם הלוה מצי למימר נלך למקום הועד כדפרכי' ריש פרקין ואפי' לוה מצי מעכב והאמר ר' אלעזר לא שנו אלא שאמר מלוה אבל אמר לוה כופין אותו ודן בעירו. ושנינן בערכאות של סוריא דהתם לוה נמי מצי אמר נלך לבית הוועד. א"נ היכא שאינו מטריח עליו לוה על המלוה נמי מצי למימר נלך למקום הוועד כדאמרי' בריש פרקין. רב פפא אמר אפילו תימא מומחין כגון בי דינא דרב הונא ורב חסדא דא"ל מאי קא אטרחנא לך. ופרש"י זצ"ל התם דתרוייהו בחד מקום וליתא דאמרי' בריש הדר הכי א"ר יוסף אפי' ביעתא בכותחא בעאי מיניה דרב חסדא בשני דרב הונא ולא אורי אלא בעיר אחרת. כדאמרי' התם רב חסדא אורי בכפרי בשני דרב הונא. ומפ' התם משום דתלמיד חבר דיליה הוה והיה מותר חוץ לשלש פרסאות ולא

היתה עירו כל כך רחוקה מעירו של רב הונא ולכך קאמר הכא מי קא מטרחנא עלך אע"ג דרחוקה שלש פרסאות. ואע"ג דלעיל לא מיתוקמא מתני' בהכי היינו מטעמא אחרינא אבל הסברא היא קיימא. וכן כתב מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל דהסברא זאת קיימת ולא סתרא התלמוד. ואמאי דא"ר אלעזר מי שנושה בחבירו מנה יוציא מנה על מנה פי' רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל דיש ללמוד מכאן שלא תחייב בדין לשלם לאידך יציאותיו אע"פ שהזקיקו לילך לדור בעיר אחרת:

[**שם**]

אם אמר כתבו ותנו לי מאיזה טעם דנתוני כותבין ונותנין לו. פר"ת זצ"ל דוקא הכא דנתעצמו בדין אבל בעלמא לא כההיא דפ' איזהו נשך דהנהו תרי כותאי דעבוד עיסקא בהדי הדדי אזל חד מינייהו פלג בלא דעתא דחבריה אתא לקמיה דרב פפא א"ל מאי נפקא מינה הכי א"ר נחמן זוזי כמאן דפליגי דמו. לשנה זבנו חמרא בהדי הדדי קם אידך פלג בלא דעתא דחבריה אתא לקמיה דרב פפא א"ל קא חזינא דכל בתר דידי קא אתי מר. א"ר פפא הא ודאי צריך לאודועי א"ל זוזי מי הוו טבי והוו חסירי א"ל לא א"ל חמרא כ"ע ידעי דאיכא דבסיס ואיכא דלא בסיס משמע דוקא כל כי האי גוונא בעי לאודועי אבל בעלמא לא. ומיהו יש לדחות דה"ק כי הא ודאי אע"פ שאינו שואל מאיזה טעם נתחיי' צריך לאורועי אבל בעלמא אי שאיל אין ואי לא לא. מיהו אין זה נראה דא"כ אמאי לא אודעיה מעיקרא עד דא"ל כל בתר דידי קאתי מר. וריב"א זצ"ל פי' דמאחר שבע"כ דנוהו בכאן יכול לומר איני מאמין לכם שאתם יודעים לדון אותי כהלכה אבל אתם כפיתם אותי לדון כאן מפני טורח בעל דיני מ"מ אני רוצה לטרוח כמו שרציתי בתחלה לפיכך כתבו לי מאיזה טעם דנתוני ואלך למקום הוועד שבקיאי' יותר מכם ואם יראו שטעיתם ישלחו לכם ותחזרו בכם:

סימן עד

וזה הטעם אין שייך אלא היכא שכפו אותו. הילכך היכא שלא כפו אותו אפי' אמר כתבו לי מאיזה טעם דנתוני אינם חייבין לכתוב לו: הדרן עלך פרק זה בורר

פרק אחד דיני ממונות

[**דף ל"ב ע"א**]

אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישׁ' וחקירה שנא' משפט אחד יהיה לכם. ורמינהי שטר שזמנו כתוב באחד בניסן בשמטה ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידים על שטר זה והלא ביום פלוני עמנו הייתם במקום פלו'. שטר כשר ועדיו כשרין חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו:

[**שם**]

אמר ר' חנינא דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה שנא' משפט אחד יהיה לכם ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה שלא תנעול דלת בפני לווין:

[**שם ע"ב**]

רבא אמר מתני' דהכא בדיני קנסות ואידך בהודאות והלואות [רב פפא אמר אידי ואידי בהודאות והלואות] כאן בדין מרומה כאן בדין שאינו מרומה:

סימן עה

הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל פסק כדרבא דדיני קנסו' צריכין דרישה וחקירה וכן חייבי מלקיות וחייבי גליות פסק שצריכין דרישה וחקירה ופסק נמי כרב פפא דדין מרומה צריך דריש' וחקירה ומשמע מדבריו דרבא ורב פפא אית להו דר' חנינא. ופי' רבי' יהודה בר נתן זצ"ל דדין מרומה דקאמר רב פפא היינו שנרא' בעיני הדיינין שטענותיו של בעל דין זה שהביא עדים ברמאות הן אבל לא ידעו בודאי שהוא מרומה וכן פי' רבינו שמשון זצ"ל שאם ידעו בודאי שהוא דין מרומה אין לדונו כלל כדאמרינן פרק שבועת העדות מנין לדיין שיודע בדין שהוא מרומה שלא יאמר הואיל והעדים מעידין אחתכנו ויהיה הקולר תלוי בצואר עדים ת"ל מדבר שקר תרחק. אלא כי האי גוונא עסקי' כגון שהוא סבור שהוא מרומה. שטר שזמנו כתוב באחד בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידים על שטר זה והלא ביום פלוני עמנו הייתם במקום פלוני שטר כשר ועדים כשרים חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו. פי' רש"י זצ"ל קודם לכן ראו המלוה במקום הכתוב בשטר והוטל עליה' לכתוב השטר ואחרוהו מלכתוב עד אחד בניסן וכתבוהו במקום שאומרים המזימים ולא כתבו בו שם המקום שנכתב בו אלא שם המקום שראו המלוה שם. ואע"ג דאמרי' בגיטין כי קיימיתו בהיני כתובו בהיני אע"ג דמימסרן לכו מילי בשילי. מיהו אי כתיב בשילי לא מיפסלי בהכי וההוא עצה טובה קמ"ל שלא יביאוהו לידי הזמה דלא גימרו להו והלא אותו היום עמנו הייתם בהיני. מ"מ שמעי' מהכא דמספק תלינן להכשיר את השטר. וכן בגט פשוט דת"ר [שטר] שזמנו כתוב בו בשבת או בעשרה בתשרי שטר מאוחר הוא וכשר. וכן בפ"ק דע"ז ההוא שטרא דהוה כתי' בו שית שנין יתירת' סבור רבנן קמיה דרב נחמן למימר האי שטר מאוחר הוא ניעכביה עד דמטי זימניה ולא טריף א"ל ר"נ האי ספרא דווקנא כתביה. והנך שית שנין דמלכו בעילם דאנן לא קא חשבינן איהו קא חשיב ליה ובזימניה כתי' דתניא ר' יוסי אומר שש שנים מלכו בעילם ואחר כך פשטה מלכותו בכל העולם כולו. התם תלינן

שהיה בדעתו של אותו סופר מה שאין בדעת כל הסופרים כרי להכשיר השטר מספק. מכל אלה שמעי' (שאינו מכשיר) השטר מספק ומוציאין ממון בזה השטר. וקשה לי דיד בעל השטר על התחתונה כדתנן בפ' הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסיך הרי זה אוכל פירות בחייה ואם מתה יורשה. א"כ למה כתב דין ודברים אין לי בנכסיך שאם מכרה ונתנה קיים. ופרכי' בגמ' ולימא ליה מכל מילי סליקת נפשך. (א"ל) אביי יד בעל השטר על התחתונה פרש"י זצ"ל כל המוציא שטר על המוחזק בדבר מה שמפורש בשטר יכול לתבוע ואם השטר סתום מורידין לפחות שבמשמעות שיד בעל השטר על התחתונה. וכאן בא הבעל בתקנת חכמים על נכסי אשתו בשלשה דברים לאכול פירות ולירש. ואם תמכור מכרה בטל (או) מוציאה עליו השטר שכתבת לי דין ודברים אין לי בנכסייך ולשון סילוק הוא זה והוא יכול לטעון ודאי לשון סילוק הוא אכל לא נסתלקתי אלא מפחות שבדברים. עכ"ל:

סימן עו

הא למדת שאין מוציאין ממון מספק משמעות (של) שבשטר. ואמרי' בשנים אוחזין סילעין דינרין מלוה אומר חמש לוה אומר שלש רשב"א אומר הואיל והודה מקצת הטענה ישבע ר' עקיבה אומר אינו אלא כמשיב אבידה ופטור. פרש"י זצ"ל אינו אלא כמשיב אבידה מדהוה ליה למיכתב שתים והשטר מסייעו דכיון דלא פירש ניכרין הדברים ששתים היו ולכך לא הוצרך לפרש דמיעוט סלעין שתים. הא למדת דהתם נמי אמ' מורידין את השטר לפחות שבמשמע. וה"נ אמרי' בהמקבל ההוא שטרא דהוה כתי' ביה שנין סתמא. מלוה אומר שלש ולוה אומר שתים כמו כן משום דמיעוט שנין שתים. מכל אלה שמעי' דמגרעינן ליה לשטרא מספיקא. ופי' רבי' שמואל זצ"ל בפ' גט פשוט שטר שכתו' זמנו בשבת או בעשרה בתשרי כגון במקומות שמונין לחדשי הגוים וכתו' בשטר בט"ו לירח פלו' וכשאנו נזקקין לכוין מתי אירע יום ט"ו פלוני של אותו החודש ונמצאת או ביום שבת או ביום עשירי לתשרי דהיינו ביום הכפורים שהזמן מוכיח שהוא מאוחר ואפי' ר' יוסי מודה ביה דלא נפיק מיני' חורבא מהאי כדמפרש ואזיל. והא ליכא למימר שמא מוקדם הוא ופסול כמו שפר"ח זצ"ל הלא תראה דרמינן מתניתין דתנן אחד ד"מ ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה שנא' משפט אחד יהיה לכם. והא דתניא בתוספתא בתחלת מסכת מכות שטר שכתו' זמנו באחד בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו היאך מעידין על שטר זה שנמסר' להם עדות זו במקום הזה והלא באותו היום עמנו הייתם במקום פ' שטר כשר ועדים כשרים חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו ושקלי וטרו ר' חנניא ורבא לאוקומי תרוייהו מתני' ומתניתא ולא דחו חדא מניי' וקיי"ל דלא

מותבי' תיובתא אלא ממשנה או מברייתא שהיא הלכה. ותו בהדי' אמרי' קיום שטרות מדרבנן הוא דאי מדאוריי' לא בעי' דקיי"ל כרשב"ל דאמר עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקר' עדותן בב"ד ורבנן הוא דאצרכוהו קיום. ש"מ שעל הבא לפסול את השטר עליו הראיה. הילכך מעמידין שטר זה בחזקת מאוחר והטוען בו מוקדם הוא כדי לפוסלו עליו הראיה. ור' יוסי פוסל שטר מאוחר דעלמא שאין בתוכו הוכחה כלל כדמפ' לקמן דא"ר פדת הכל מודים שאם כתוב בו הוזקקנו לעונתו של שטר ונמצאת עונתו מכוונת בשבת או בעשרה בתשרי שטר מאוחר הוא וכשר לא נחלקו אלא בשטר מאוחר דעלמא פי' הכל מודים ר' יהודה ור' יוסי בכל שטרו' מאוחרים כענין זה שכשאנו נזקקים למנות להיכן מגיע עונתו של שטר ונמצאת עונת השטר הזמן הכתו' בו מכוון ביום שבת או ביום עשירי של תשרי שטר מאוחר הוא זה וכשר לדברי הכל. דדמי כמו שכתוב בתוכו שטרא דנן לאו בזימניה כתבנוהי אלא איחרנוהי וכתבנוהי. שהרי הכל יודעים שלא נכת' בשבת ויום הכפורים ויכירו שהוא מאוחר ולא אתי לידי חורבא ולא נחלקו אלא בשטר מאוחר בעלמא שמגיע עונתו מכוונת ליום חול בעלמא ולא יודע אם מאוחר אם לאו בהא ר' יהודה מכשיר ור' יוסי פוסל מ"מ הרי פי' טעם טוב שאין לנו לומר מוקדם הוא ופסול אלא מאוחר הוא וכשר. וההיא דפרק מי שהיה נשוי הנהו תרי שטרי דאתו לקמיה דרב יוסף חד הוה כתי' ביה בחמשה בניסן וחד הוה כתי' ביה בניסן סתמא. אוקמיה רב יוסף להוא דהוה כתי' ביה בחמשה בניסן בנכסי א"ל אידך ואנא מפסיד א"ל ידך על התחתונה אימור בר עשרין ותשע בניסן אלמא דידו על התחתונה גם לענין זמן השטר. שאני התם דאיכא שטר אחר שהוא מפורש הילכך מגרעי הסתום מפני המפורש. אבל ההיא דכתובות דאיכא ספיקא בממון הכתו' בשטר קיימא לן המוציא מחבירו עליו הראיה. הילכך מורידין את השטר לפחות שבמשמעות דהתם לא שייך חזקה דרשב"ל דע"כ אין סכום הממון מפורש:

סימן עז

הילכך מה שכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל פ"ק דמכות נמצא אחד קרוב או פסול עדותן בטילה דה"מ בעדות על פה. אבל בשטר שיש בו שלשה עדים ושנים מהם קרובים זה לזה אם לא נודע בעדות ברורה (שיש בו) שלשתן להעיד וכת' עדותן זה בפני זה דדמי כמאן דאמרי למיסהד אתינא לא בטלינן לשטרא מספק אלא תתקיים העדות בשאר. דאמרי' דילמא חד שביק רווחא למאן דקשיש מיניה ובא זה הקרוב וחתם שם שלא מדעת חבירו. ההיא נמי מתרצתא היא ודסמכא היא. דהואיל וקיימא לן כרשב"ל דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד אית לן למיתלי בכל מידי דמצינן

כדי לאכשורי את השטר. ו כלשון הזה פסק הרב ר' משה בר מימון זצ"ל בהלכות עדות: השיב רבינו יצחק בר אשר על השטר אחד גופו של שטר רעוע הוא הרבה. אחת שכתו' בו וקנו זה לזה במקום והקנו זה לזה. אין נראה בעיני לפוסלו בכך. דכיון דאמ' בכליו של קונה שהמקנה קונה סודר של קונה שייך לשון וקנה נמי אמקנה דהוא נמי קונה. ועוד יש בו ריעותא גדולה מזו שהרי כתו' ביום ל' לחדש אדר וקיי"ל אדר הסמוך לניסן לעולם חסר. ואי אתה יכול לומר שאדר הראשון היה ששנת ששים ושלש כתו' בו וכשתחשוב למפרע נמצאת שהיתה שנת י"ח למחזור רנ"ו . וכמדומה לי שאין לפוסלו בכך דתנן אחר אומר בב' בחדש ואחד אומר בג' בו עדותן קיימת שזה יודע בעיבורו של חדש וזה אינו יודע. ואע"פ שאין זה דומה כל כך לאותה משנה לפי שבאותן הימים לא [היו] הימים והחדשים והשנים קבועין כמו עתה אלא על פי הראיה היו מקדשין והיו מחסרין ומעברין לפי השעה. אבל עכשיו שכל החדשי' קבועין על פי חשבון ואדר הסמוך לניסן לעולם חסר אין לטעות. עכ"ל בתשובה שהשיב לרבי' יוסף בר יהודה המתחלת יופקד לחיים ולשלום ידידי: כתב הרב ר' אליעזר בר' שמשון זצ"ל. על שטר שהיה כתו' בו בד' בשבת בכ"ב לירח תשרי ונמצא שאינו מכוון בימים לפי שמראש השנה של אותה שנה אירע ביום ב' וד' בשבת לאו היינו כ"ב בחדש אלא כ"ד וגם שכ"ב בחדש יום שמיני עצרת הוא שאין ישראל כותבין. וכן שטר שכתו' בב' בשבת בז' לירח מרחשון גם זה אין נכון. ונראה לי דאינם נפסלין בכך דתניא שטר שזמנו כתו' בשבת או בעשרה בתשרי מאוחר הוא וכשר. והאי שטרא אע"ג שזמנו כתו' ביום שמיני עצרת כשר. ואם מפני שד' בשבת היה כ"ב לחדש בהכי נמי לא פסלינן ליה דיש לומר הסופר טעה לפי שלא ידע בעיבור החדש ובקיבועו. וכדתנן אחד אומר בשנים ואחד אומר בשלשה עדותן קיימת שזה יודע בעיבור החדש וזה אינו יודע. ואם מפני שיש כאן טעות ב' ימים יש לומר בב' עיבורים טעה (אינמי) לפי ששני ימי ראש השנה קדושה אחת הן וכיומא אריכתא דמי וסכר דהכי נמי לענין החדש. ונמצא שאין כאן טעות אלא יום אחד. וממחרת החדש שהוא נמי מחרת יו"ט התחיל למנות וזהו יום ד'. ולפיכך נשלמו לו בב' בחדש יום ד' בשבת. ולעולם בכי האי גוונא לא פסלי' שטרא מכיון שעיקר השטר כתוב כהלכתו ומקויים בעדים כשרים. וכ"ש הוא אם בעדות נפש דכתי' והצילו העדה עדותן מצטרפת. בדין ממון לא כ"ש. ולגבי עדות נפש נמי תנן בדיקות בזמן שמכחישות זו את עדותן בטילה. וגבי עדות ממון אמג גב יהודה עדות המכחשת זא"ז בבדיקות כשרה בדיני ממונות. ואף על גב דאמר רבי יוחנן עד במה עד רובו של חדש. הא במסקנא סלקא שמעתא לעולם אימא לך ברובא נמי לא ידע. ותנא תונא שטרי חוב המוקדמין פסולין וקיימא

לן משום פסידא דלקוחות הוא דפסלי להו אבל משום זמן השטר הנכתב שלא כדת אינו פסול. וה"נ כיון דבטעות ההוא יומא ליכא פסידא. ולא איירי אין כאן בית מיחוש וכשר. ותניא שטר שזמנו כתוב באחד בניסן בשמיטה כו' דכל לגבי דיני ממונות תלינן לטעות דזמן השטר בכל מה שיכולין לתלות כדי להכשירו והכי נמי איתא בפר"ח זצ"ל וכן ראינו הלכה למעשה בימי רבינו יב"א הלוי בשטר שבא לפניו והיה כתוב ביום ל' של אדר והכשירו. הוא וכל שאר רבותי' שבמגנצא וכל הדור ההוא מההיא מתני' דזה אינו יודע בעיבורו של חדש. ע"כ דברי הרב רבי אלעזר בר' שמשון זצ"ל. וחלק עליו רבי' תם זצ"ל ופסל את השטר מפני שזמנו כתוב בד' בשבת בכ"ב לירח תשרי והלא כ"ב בתשרי הוא יום טוב עצרת ועוד אם ביום ד' חל יום כ"ב נמצאת אומ' שחל תשרי באד"ו וכשתימצי לומר דשנת תתצ"ג חל ראש השנה בב' בשבת א"כ שטר זה מזוייף שד' בשבת של אותו תשרי אינו כ"ב בחדש אלא יום ב' בשבת הוא כ"ב בחדש. ועוד שכ"ב הוא יום טוב האחרון ולמחרתו שמחת תורה ומרחשון של אותו שנה חל בג"ד. וז' שלו כתוב ג' בשבת ובאותו שטר כתו' בו בב' בשבת בז' במרחשון היה לו לכתוב ומזוייפין הן מתוכם ופסולין ותליית ידיעת עיבורא של חדש אינה ראיה שלא על פי הראיה אנו מקדשין (ואפי' מקדשין) ואפילו מקדשין לא תלינן אלא בחד לגבי חבריה ובשטרא לא תלינן דא"כ לא נחקר בב"ד והך דל' באדר דילמא העיבור הוה. אי נמי ל' באדר לישנא מעליא טפי מהנך זיופי. ועוד הרב אטו כיפי תלא לה. ע"כ דברי ר"ת זצ"ל. וכן רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל והרב ר' משה בר יואל זצ"ל פסלו את השטר מפני שהזמן נכתב בטעות שכת' בד' בשבת בכ"ב לירח תשרי שנת תתצ"ג לבריאת עולם וראש השנה של אותה שנה היה בב' בשבת הרי כ"ב חל בב' בשבת וטעו בב' ימים. ואין במה לתלות טעות אם נאמר טעו בעיבור החדש שהיו סבורים למנות מיום שני של ראש השנה שהוא יום ל"א לחדש. ויום ראשון למלאות אלול ולעברו בכ"ג בתשרי. בד' בשבת היה להם לכתוב וזה אין לומר שטעו לקבוע חדש אחר ב' ימים שהוא ל"ב לירח אלול שבזה אין בני אדם טועין לקבוע חדש ביום ל"ב לחדש שזה לא נעשה לעולם. דהא דאמ' אחר אומר בשנים לחדש ואחד אומר בג' עדותן קיימת שזה יודע בעיבורו כו' דווקא אם כיונו שם היום בשבת כך שנוכל לתלות טעותן בקביעות החדש ביום העיבור דהיינו ל' לחדש או לא כגון אם אמרו בחקירה באיזה יום בשלישי בשבת היה והחדש הוקבע בשני בשבת בל"א לחדש שעבר דכיון שם היום בג' בשבת. רגלים לדבר דמה שמכחישים זה את זה בכמה בחדש מחמת עיבור בא דזה שאמר בשנים ידע שלא הוקבע ביום ל' בזמנו כי אם בל"א דהיינו שני בשבת וזה ג' בשבת שני לו. וזה שאמ' בג' בחדש טעה כסבור שהוקבע

בזמנו ביום ל' בא' בשבת ונמצא ג' בשבת לג' לחדש. אבל אם אמר זה בג' לחדש וזה בד' לחדש עדותן בטילה דזה שאמ' בב' לחדש מכחיש את עצמו ואת חבירו. דכיון דאמר בג' בשבת אי אפשר להיות ד' לחדש אלא א"כ הוקבע החדש בשבת בכ"ט לחדש מה שאינו יכול להיות. כללו של דבר אינו יכול להתקיים העדות אלא אם כן יש לתלות טעותן בקביעות יום ל' ויום ל"א מה שיוכל להיות ולא בענין אחר. כך משמע בתוספות שעשה רבי יב"א הלוי זצ"ל מסנהדרין. לפיכך זה השטר פסול הוא ואין שייך לאמר כאן לא מוקדם ולא מאוחר אלא מתוך כתיבתו נעשה מוכחש שדבריו סותרין זה את זה ונכתב בשקר. ואם היה כתו' בשני בשבת בכ"ב לחדש אע"פ שזהו יו"ט הוה שייך למימר שמא איחרוהו וכתבוהו כמו שאמ' רבותי' שבכל מקום אנו מחזרין להכשיר את השטר ולא לפסול דחזקה אין העדים חותמים לבטלה במקום שנוכל לקיים עדותן. אבל בכאן לא נוכל מאחר שרברי' סותרים זה את זה. ואותו השטר שהיה כתו' בל' באדר הכשירוהו שנוכל לומר טעו כסבורין שחדש אדר מעובר היה. ומה שאמר רבינו תם זצ"ל דבזמן הזה אין לומר טעו בעיבור החדש לפי שאין מקדשין ע"פ הראיה אין נראה בעינינו דאטו כ"ע בקיאין בעיבורא. ואם לא היה כת' בו הזמן לגמרי בשטר מתנה היה כשר שאין כותבין זמן כי אם לראיה שלא יוכל ליתן לשום אדם לאחר מיכן. אי נמי בשטרי מכר לטרוף ממשעבדי מאותן נכסים שנשתעבדו לאחר אותו הזמן. ואם לא היה כתוב זמן בשטר מתנה ומכירה אין השטר מבוטל בכך אלא אם יערער אחד ויאמר שגם לו נתן אותה מתנה. צריך זה להביא ראיה שמתנתו קדמה. ואפי' בגט אשה כשר בדיעבד כדתנן שלשה גיטין פסולין ואם נישאת הולד כשר. כתב בכתב ידו ואין עליו עדים. יש עליו עדים ואין בו זמן ומיהו כשנכתב לא נכתב כראוי פסול כגון אם הקדים זמן לכתיבה אי נמי כי האי שטרא דסתרי מילי אהדדי. ואפילו היכא דלא סתרי כי הא דאמר להו רבה בר שילא להנהו דכתבי שטרי אקנייתא כי כתביתו שטרי אי ידעיתו יומא דאקניתו ביה כתובו כו'. ואי לא מתחזי בשיקרא. הרי לשם אינו כל כך שקר שהרי המעשה היה קודם הזמן שנכתב ואעפ"כ משמע שהוא פסול. וכ"ש בכאן ששקר גמור הוא שסותרין דבריו זה את זה. וכגון כתב לשם מדינות היינו נמי מפני ששינה זמן ממטבע שטבעו חכמים ונעשה הגט פסול (ודאי) להא דאמרי' מודה ר' אלעזר במזוייף מתוכו דאע"ג דסבירא ליה עידי מסירה כדתי ואילו לא חתמו כלל היה כשר עכשיו שנחתם ולא נחתם כראוי פסול כמו גבי הזמן. וכל מה שהביאו הדיינין ראיות מעדות המכחשת זו את זו בבדיקות כשירה בדיני ממונות אינ' ראי' דאינו דומה עדות על פה לעדות בשטר דלשם אע"פ שמכחיש זה את חבירו עצמו אינו מכחיש אבל בכאן עצמו מכחיש כמו שכתבנו.

ועוד מספקא לן אפילו בעל פה אם עדות מכחשת זו את זו בחקירות כגון שאמרו בפני שנינו היתה הלואה זו ואחד אומד בשני בשבת היתה ואחד אומר בשלישי בשבת היתה ולא בב' אם היינו מכשירין עדותן דיש לומר (דחוקה) כבדיקה וכמה דברים יש בין חקירות לבדיקות ואין זו הלואה אחר הלואה דלשם אין כל אחד מכחיש את חבירו אלא זה אומר שראיתי שלוה ממנו ביום פלו' וזה אומר ראיתי שלוה ממנו ביום אחד ואינם מעידים ששניהם ראו הלואה אחת. ע"כ דברי רבינו יצחק בר מרדכי זצ"ל. ודברי הרב ר' משה בר יואל זצ"ל: שטר שעדיו החתומים בו פסולים אפי' יש לו לבעל השטר עדים אחרים כשרין שמסר לו זה השטר בפניהם אפי' הכי פסול. אפי' ר' אלעזר דאמר עידי מסירה כרתי כדאמרי' בזה בודר ההיא מתנתא דהוו חתימי עלה תרי גיסי דעלמא סבר רב יוסף לאכשורה דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי. א"ל אביי וממאי דכר' יוסי דמתני' דמכשר בגיסי דילמא כר' יוסי דברייתא דפסיל בגיסי. לא ס"ד דאמר שמואל כגון אנא ופנחס הוא דהוינא אחי וגיסי אבל דעלמא שפיר דמי. ודילמא כגון אנא ופנחס משום גיסי קאמר. א"ל זיל קנייה בעידי מסירה פי' א"ל רב יוסף למקבל מתנה זיל קני ליה בעידי מסירה אם יש לך עדים אחרים שמסר לך שטר זה בפניהם הביאם ויעידו ותהיה שלך. דסבר לה כר' אלעזר דאמ' במס' גיטין אפי' לא חתמו בעדים אלא שנתנו לה בפני עדים כשר וגוב' מנכסי' משועבדים שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם. א"ל אביי והאמר רב מודה ר' אלעזר במזוייף מתוכו שהוא פסול פי' שחתמו בו פסולים כגון האי שהוא פסול. דבמאי קני לה בהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא. א"ל רב יוסף זיל לא קא שבקו לי דאותביניה לך:

סימן עח

הא למדת דאע"ג דהיו לו עדי' כשרי' שמסר לו זה השטר בפניה' אפ"ה הואיל והעדים החתומין בו פסולין פסול השטר:

[**שם**]

שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשירין. פי' כגון דקנאי בניסן וכתב בשטר זמן תשרי שלפניו ופסולין משום דגובה שלא כדין מן הלקוחות שבין תשרי לניסן. בפרק שנים אוחזין פי' רש"י זצ"ל אביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו וקים ליה למתני' במוקדמת כתיבתו לחתימתו ולהכי פסולין שבא לטרוף משעת כתיבתו. לשון אחר פי' כדפר'. ומתניתין היא בפרק בתרא דשביעית ומייתי לה הכא וריש פרק קמא דראש השנה ובפ' שנים אוחזין ובפ' איזהו נשך . ופרי' בירושלמי מי מודיע שמעון בר בא בשם ר' יוחנן החתומין בשטר. לא כן אמר רשב"ל עשו דברי החתומין בשטר כמי שנחקרה עדותן

בב"ד [תמן] כשאמרו לא חתמנו כל עיקר. ברם הכא אומ' על זה חתמנו ועל זה לא חתמנו. וזה הוא פי' דקש' ליה (או) מי מודיענו שהוא מוקדם. ורוצה לתרץ שעדים עצמם החתומין נאמנין לומר שהוא מוקדם. ופריך מדרשב"ל דנעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד אפילו מדרבנן היכא דכתב ידן יוצא ממקום אחר. דאי אין כתב ידן יוצא נאמנין לפוסלו כדמוכח פ"ב דכתובות ומשני ההיא דרשב"ל דנעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד כשאומ' לא חתמנו דאין נאמנין דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. אבל כאן מודים שחתמו ואין עוקרים עדותן להעיד שנכתב ונחתם ביומו. ופליגי בירושלמי ר' יוחנן אמר פסולין ממש רשב"ל אמר אינו מונה אלא משעת הכתב. והיינו פלוגתא דשילהי איזהו נשך . דאמר רשב"ל כמחלוקת שנויה ור' מאיר היא דאמר שטר שיש בו ריבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית. אבל לרבנן דאמרי גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית ה"נ גובה מזמן שני. ור' יוחנן אמר אפילו תימא רבנן גזירה שמא יגבה מזמן ראשון ופירש"י זצ"ל בפ' איזהו נשך שטרי חוב המוקדמין פסולין ואינו טורף מן משועבדין ואפילו מן המאוחרין למלוה משמע הא מבני חרי גבי. וכן פסק התם רבינו יצחק אלפס זצ"ל דכמלוה על פה דמי. ודבר תימה היאך יגבה על פי זה השטר מבני חרי ולא יהא הלוה נאמן לומר פרעתי או להד"מ. וגם לרבנן אליבא דרשב"ל שגובה מזמן שני ממשעבדי והלא עדים החתומים בו רשעים ופסולין שחתמו על שטר מוקדם. ושמא י"ל משום דסבורים דלוה מעצמו יפרע ולא יבא לעולם לידי טריפת לקוחות. אי נמי אע"ג דתנן פרק איזהו נשך בעדים עובדים בלא תעשה. דילמא לא תשימון עליו נשך [לאינשי] במלוה ולוה משמע להו. ודכוות' אשכחן פ' שנים אוחזין לא תחמוד לאישי בלא דמי משמע להו. ותניא בזה בורר גבי פסולי עדות והמלוה ברבית אחד המלוה ואחד הלוה ואילו עדים לא קתני משמע לכאורה דעידי רבית כשירים לעדות. וכן פסק הרב ר' משה בר מימון זצ"ל דשטר מוקדם גובה מבני חרי ופסק נמי כר' יוחנן דלא גבי ממשעבדי אפילו מזמן שני. בפרק גט פשוט אמ' תנן התם שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין. אמר רב המנונא לא שנו אלא שטרי הלואה אבל שטרי מקח וממכר אפי' מאוחרין נמי פסולין. מאי טעמא זימנין דזבין אדעא בניסן וכתיב ליה זימניה דשטרא בתשרי ומתרמי ליה זוזי ביני ביני וזבין לה מיניה ואמר ליה הב לי שטר זבינאי וא"ל אירכס לי ויהיב ליה זוזי ומהדר ליה ארעא וכי מטא תשרי מפיק לה ואמר ליה הדר זבינתיה מינך וכן המסקנא התם:

סימן עט

וכן פי' הרב ר' משה בר מימון זצ"ל דשטרי מקח וממכר שלא נכתבו בזמנן אפי' המאוחרין פסולין: תנן בפ' בתרא דשביעית פרוסבול המוקדם כשר מאוחר פסול. פי' פרוסבול המוקדם שזמנו מוקדם. ומפר' בירוש' מפני שהורע כחו של מלוה בכך דאינו מועיל אלא למלוות שלפניו דמשנמסרו לב"ד הרי הן כגבויות ושוב אין משמטת הילכך מלוות הבאות אחריו שלא נמסרו משמיטות נמצא דנפסד במה שהקדים זמנו. אבל פרוסבול המאוחר פסול שאיחר זמנו והוא הלוה בנתים דהיום ומחר כשהוציא פרוסבול זה ורואין ב"ד הזמן סבורים שאותם מלוות קדמו לפרוסבול ונמצא שגובה שלא כדין. והא דתניא בתוספתא רשב"ג אומר כל מלוה שלאחר פרוסבול הרי זה אינו משמט. לא שנעשת המלוה אחר שנכתב הפדוסבול אלא משום דתניא פרק השולח המוציא שטר חוב צריך שיהא עמו פרוסבול. וחכמים אומרי' אין צריך משום דנאמן אדם לומר שטר היה לי ואבד. ותנן בפ' הכותב בכתובות רשב"ג אומר מן הסכנה ואילך אשה גובה כתובתה שלא בגט ובע"ח שלא בפרוסבול. והשתא אשמעינן רשב"ג בתוספתא גדולה מזאת דלא מיבעיא היכא דליכא פרוסבול כלומר דנאמן לומר היה לי ואבד. אלא אפילו הוציא שטר חוב ופרוסבול וזמן המלוה לאחר זמן הפרוסבול אפילו הכי אינו משמט דיכול לומר פרוסבול היה לי ואבד ולא אמ' מדהאי לא אבד אחר נמי לא אבד אי נמי טעה ועל זה סמך. ועוד יש לפרש בע"א דהכי מיתניא בתוספתא אימתי כותבין פרוסבול ערב ראש השנה של שביעית. כתבו ערב ראש השנה של מוצאי שביעית אע"פ שחזר וקרעו לאחר מיכן גובה עליו והולך אפילו לזמן מרובה. רשב"ג אומר כל מלוה שלאחר פרוסבול אינו משמט דבעי ת"ק שיהיה פרוסבול קיים לכל הפחות בסוף שביעית. ואם נקרע לאחר שביעית לא מפסיד ואתא רשב"ג למימר דכל מלוה הקיימ' לאחר שנקרע הפרוסבול אע"פ שנקרע קודם שתכנס שביעית אינו משמט. מיסוד רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל העתקתי:

[**דף ל"ג ע"א**]

תנן דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה. ורמינהי דן את הדין חייב את הזכאי זיכה את החייב. טימא את הטהור וטיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו. ואוקמ' רב חסדא כאן שנטל ונתן ביד וכאן שלא נטל ונתן ביד:

סימן פ

פי' רבינו יהודה בר נתן זצ"ל אידי ואידי בשיקול הדעת. ובאינו מומחה דברייתא כשנטל ונתן ביד נטל מזה ונתן לזה. הילכך אינו חוזר אלא מה שעשה עשוי וישלם מביתו. לא נטל ונתן ביד אלא אמר זיל שלים מחזירין הואיל ואינו מומחה. ומומחה שטעה בשיקול

הדעת אפי' נטל ונתן ביד אין מחזירין אלא פטור מלשלם כדקתני סיפא אם היה מומחה פטור מלשלם. ובדבר משנה בין מומחה בין אינו מומחה אפי' נטל ונתן ביד חוזר והכי הילכתא כרב חסדא והכי נהגינן. עכ"ל: וזה לשון רבינו יצחק אלפס זצ"ל רב חסדא אמר לא קשיא כאן שנשא ונתן ביד כאן שלא נשא ונתן ביד. בשלמא חייב את הזכאי משכחת לה שנשא ונתן ביד [אלא זיכה את החייב היכי משכחת לה שנשא ונתן ביד]. רבינא אמר כגון שהיה לו משכון בידו ונוטלו ממנו. טימא את הטהור דאגע בהו שרץ. טיהר את הטמא שערב עם פירותיו. וקיימא לן כרב חסדא חדא דהא מסקנא דשמעתין. ועוד דהא אוקימנא להאי מתני' בדוכתא בבכורות כשנשא ונתן ביד כדאוקמה רב חסדא הכא וקיי"ל [נמי] כרב ששת דאמר טעה בדבר משנה חוזר ובכמה דוכתי אמרי' נעשה כמי שטעה בדבר משנ' וחוזר כדאמרי' התם אמר אמימר ב"ד שמכרו שלא בהכרזה נעשו כמי שטעו בדבר משנה וחוזרין. ואמרי' נמי בשבועות האי דיינא דאשבע בי"י אלהי ישראל נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר. ובהאי מסכת נמי אמרי' א"ל רב ספרא דטעה במאי אילימ' דטעה בדבר משנה והאמר רב ששת אמר רב אשי טעה בדבר משנה חוזר אלמא הכי הילכתא. אלא מיהו אע"ג דקיימא לן דטעה בדבר משנה חוזר פירוקא דהני מתני' לאו מפרש כדרב ששת אלא כדפריק רב חסדא דסבירא ליה דתרתי מתנייתא כשטעה בשיקול הדעת נינהו. והאי דקתני מחזירין כשלא נשא ונתן ביד. והא דקתני מה שעשה עשוי כשנשא ונתן ביד. וטעמא דמילתא משום הפסד ממונו של בעל דין דהיכא דלית ליה פסידא לבעל דין כגון שנשא ונתן הדיין ביד דחייב לשלם מה שעשה עשוי. והא דקתני מחזירין בשלא נשא ונתן ביד דאינו חייב הדיין לשלם ולא אמרי' מה שעשה עשוי אלא מחזירין בין לזכות בין לחובה. והדין טעמא דרב חסדא והכי הילכת'. וכיון דקיי"ל דטעה בדבר משנה חוזר וקיי"ל כרב חסדא דאוקי להני תרתי מתנייתא כשטעה בשיקול הדעת אידחי ליה האי פירוקא דרב יוסף ורב נחמן. ושמעי' השתא דהיכא דטעה בדבר משנה לא שנא מומחה ולא שנא שאינו מומחה לא שנא נשא ונתן ביד ולא שנא לא נשא ונתן ביד בכולהו חוזר. דרב חסדא לא פליג בין נשא ונתן ביד ללא נשא ונתן ביד אלא היכא דטעה בשיקול הדעת. אבל היכ' דטעה בדבר משנה חוזר בכל ענין. וזו אינה צריכה לפנים ולא לפני לפנים. אבל היכא דטעה בשיקול הדעת הא מילתא ודאי צריכא עיונא ודקדוקא וכבר עיינינן ודייקינן להא מילתא ואשכחן בה חמשה בבי: בבא קמא מומחה ונקיט רשותא מריש גלותא למידן דינא וטעה בשיקול הדעת. ובבא תניינא מומחא דלא נקיט רשותא אבל קבלוה עלייהו בעלי דינא. ובבא תליתאה מומחה דלא נקיט רשותא ולא קבלוה עלייהו בעלי דינא. ובבא רביעאה דליתיה מומחה וקבלוה

עלייהו בעלי דינא למידן דינא וטעה. ובבא חמישאה דליתיה מומחה ולא קבלוה עלייהו בעלי דינא. אילין חמשה בבי דייקינן בהאי ענייא וצריכין לברורי דינא דכל חד בבא ובבא מינייהו:

סימן פא

בבא קמא. כד הוה דיינא מומחה ונקיט דשות' מריש גלותא וטעה בשיקול הדעת לא שנא נשא ונתן ביד ולא שנא לא נשא ונתן ביד פטור מלשלם כדאמרי' אמר רב האי מאן דבעי למידן דינא וכי טעי ליפטר ולא לישלם לינקוט רשותא מריש גלותא וכיון דהוא פטור מלשלם הדר דינא כדפרשי' בטעמא דרב חסדא דכל היכא דאיכא פסידא למריה דינא הדר דינא:

סימן פב

בבא תניינא. מומחה דלא נקיט רשותא מבי ריש גלותא. אבל קבלוה בעלי דינין נמי כמאן דנקיט רשות' מריש גלותא. ואי טעי חוזר ואינו משלם לא שנא נשא ונתן ביד לא שנא לא נשא ונתן ביד. כדאמ' רבה בר רב הונא דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב נחמן א"ל אי קבלוהו עילוייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים. ואמרי' נמי מר זוטרא [בריה דרב נחמן] דן דינא וטעה אתא לקמי' דרב יוסף א"ל אי את קרית להו זיל שלים ואי אינהו קרו לך לא תשלם והני תרוייהו מומחין הן. וממתני' דדן את הדין נמי שמעית מינה הכי דהא אוקימנא כשנשא ונתן ביד ואוקימ' בפירקא קמא בקבלוהו בעלי דינין. וקתני סיפא אם היה מומחה לרבים פטור. אלמא וקבלוהו בעלי הדין פטור אע"פ שנשא ונתן ביד:

סימן פג

בבא תליתאה. מומחה דלא נקיט רשותא מריש גלותא ולא קבלוה בעלי דינא ודן דין וטעה בשיקול הדעת אם נשא ונתן ביד משלם ואינו חוזר כדאמרי' בהאי מעשה דרבה בר בר חנה אי קיבלוך עילוייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים ואי לא נשא ונתן ביד הדר דינא ואינו משלם כי טעמא דרב חסדא:

סימן פד

בבא רביעאה. דליתיה מומחה וקבלוה בעלי דינא וטעה בשיקול הדעת. נשא ונתן ביד מה שעשה עשוי וישלם מביתו. ואוקמה רב חסדא כשנשא ונתן ביד מדאמ' בסיפא אם היה מומח' לרבי' פטור מלשל' ש"מ דריש' דקתני ישלם מביתו בדליתי' מומח' והא מתני' אוקימנא בפ"ק בדקבלוה בעלי דינא עילוייהו דאמרי' אמר ר' אבהו שנים שדנו אין דיניהם דין. איתיביה ר' אבא לרבי אבהו דן את הדין זיכה את החייב וחייב את הזכאי טימא את הטהור וטיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו א"ל הב"ע כגון דקבלוה בעלי דינא עלייהו. אי הכי אמאי ישלם מביתו דאמרי ליה קבילנא לך עילוון

אדעתא דדיינת לן דין תורה וקיימא לן כר' אבהו. ואם לא נשא ונתן ביד פטור מלשלם והדר דינא כי טעמי' דרב חסדא וכי מוקמת למתני' דדיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה כשלא נשא ונתן ביד:

סימן פה

בבא חמישאה. דליתיה מומחה ולא קבלוה עילוייהו בעלי דינא והאי ודאי דינא לאו דינא בין טעה בין לא טעה כר' אבהו דאמר שנים שדנו אין דיניהם דין וכ"ש יחיד. הילכך אע"ג דלא טעה ובעא חד מינייהו למיהדר למידן קמיה דיינא מומחה מצי הדר ביה ולא מצי עכובי עליה ואי טעה בדינא וקא אניס ליה ואפיק מיניה ממונא ונשא ונתן ביד מיחייב לשלומי מדיליה והדר הוא ושקיל מהאיך משום דדיניה לאו דינא. ואם לא נשא ונתן ביד הדר מריה דינא לחבריה ושקיל מיניה דיליה. ואי ליתיה דלישקול מיניה משלם ליה מדיליה דכיון דלאו דינא הוה ליה גורם לאבד ממונ' של חבירו וקיימא לן דדיינין דינא דגרמי. וקא חזינן פירושא לחד מרבוותא בהני בבי דפרישנא דקאמ' מומחה שטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד דדיניה דינא ופטור מלשלם. וקא גמר לה מהא דגרסי' בדיני ממונות זוטא ההוא דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי. כי קא שכיב אמר אי הוו לי מי לא פרענא לפלוני ופלוני דמסקו בי. בתר דשכיב תבעוה הנך פלוני ופלו' לדינא קמי' דר' ישמעאל בר יוסי אמר להו כי אמרי' אדם עשוי שלא להשביע את עצמו ה"מ מחיים אבל לאחר מיתה לא אמר להו זילו [שלימו ליה] שלמו [ליה] פלגא ואידך פלגא אתו לקמיה דר' חייא אמר להו כ"ש שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו. אי הכי ניהדר לן ההוא פלגא דיהבינן אמר להו כבר הורה זקן. וקאמרי' הואיל ובשיקול הדעת טעה לא הדר דינא. והאי שיקול דגמר מיניה מריה דהאי פירושא לא דמי לשיקול הדעת דהכא דאילו הכא הא קאמ' בהדיא היכי דמי שיקול הדעת כגון תרי תנאי או תרי אמוראי דפליגי גבי הדדי ולא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר וסוגיא בעלמא כחר מינייהו אזלא ואזל איהו ועביד כאידך. איגלאי מילתא דודאי טעה. אלא כיון דלא איתמר הילכתא בהדיא לאו דבר משנה הוא. ואילו שיקול הדעת דפליגו בה ר' ישמעאל בר יוסי ור' חייא ליכא דראיה לר' חייא לברורי בה טעותא דר' ישמעאל בר יוסי. הילכך ליכא כח לאהדורי לעובדא דידיה. ומשום הכי קאמ' כבר הרה זקן. הילכך ליכא למיגמר מהאי מעשה למי שטעה בשיקול הדעת שאינו חוזר. וקאמ' נמי מומחה שטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד שניהם מה שעשה [עשוי] ואין חייבין לשלם שהרי לא נשאו ונתנו ביד. ואם כן ששניהם מה שעשו עשוי. מתניתין דקתני דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה ואוקמה רב חסדא בשלא

נשא ונתן ביד היכי משכחת לה. וחזינא ליה נמי דקאמר האי דאוקימנא למתני' דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי כו' כשנשא ונתן ביד כי היכי דלא ניסתמיה כר' מאיר [דדאין דינא דגרמי והשתא דסבירא לן כר' מאיר] מי שאינו מומחה וטעה בשיקול הדעת אע"פ שלא נשא ונתן ביד אם אין הדבר שיחזיר לבעליו ונתברר הדבר כי הוא גרם לממונו של זה שיאבד הרי זה חייב לשלם. והאי סברא נמי ליתא דהא דאמר ר' אלעזר אמר רב אמתני' דתנן מה שעשה עשוי וישלם מביתו והוא שנשא ונתן ביד ד"ה היא ואפי' לר' מאיר דכי אית ליה לר' מאיר דינא דגרמי בנזקין בעלמא דאית ליה הכי. אבל גבי דינא לית ליה האי סברא. דא"כ אין לך אדם שאינו מומחה שנעשה דיין לעולם. ועוד אי משום דינא דגרמי דקא מחייבת ליה. אפי' טעה בדבר משנה נמי אין הדבר מצוי שיחזיר לבעליו ונתברר כי הוא גרם לממונו של זה שיאבד לדבריו יהא חייב ולמה יהא פטור והלא גם הוא גרם שיאבד ממונו של זה. וכי בשביל שהוא טועה בדבר משנה יהא נשכר. ועוד דהא דרב חסדא אוקמ' למתני' כשנשא ונתן ביד ולאו לדחויי מר' מאיר קא אתי אלא כסברא דקושטא קא מוקים לה למתני' ולאו אוקמתא דדחייה בעלמא. הילכך דינא כדמוקים רב חסדא וליכא למיזז מינה ולית בה ספיקא עכ"ל. הא דפי' בבא קמא דכיון דהדיין פטור מלשלם הדר דינא ליתא. מדפרכי' פ"ק אדר' חנינא אלא מעתה טעו לא ישלמו. ושנינן כ"ש שנעלת דלת בפני לווין הואיל והדיין פטור מלשלם. וגם בעל דין דנקיט פטור מלשלם משום הכי איכא נעילת דלת. אבל אי בעל דין דנקיט הוה משלם אז לא הוה נעילת דלת. והא נמי דפי' בבא רביעאה דהיכא דליתיה מומחה וקבלוה בעלי דינא וטעה בשיקול הדעת ונשא ונתן ביד מה שעשה עשוי וישלם מביתו הא נמי ליתא אם לא שאמרו לו דון לן דין תודה כדפריש' לעיל. והא נמי שפי' בבבא חמישא' היכא דליתא מומחה ולא קבלוה עלייהו בעלי דינא אפי' לא טעה דיניה (דינא) לא דינא כר' אבהו הא נמי ליתא דאנן כשמואל סבירא לן דשנים שדנו דיניהם דין וה"ה אפי' יחיד:

מתני' דיני ממונות פותחין בין לזכות בין לחובה. דיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה. דיני ממונות מטין על פי אחד [בין] לזכות [ובין לחובה ודיני נפשות מטין ע"פ אחד לזכות] על פי שנים לחובה. דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה. דיני נפשות מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה. דיני ממונות הכל מלמדין זכות וחובה אפי' התלמידים. ודיני נפשות הכל מלמדי' זכות ואין הכל מלמדים חובה. דיני ממונות המלמד חובה מלמד זכות המלמד זכות מלמד חובה. דיני נפשות המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה:

[**דף ל"ד ע"א**]

בעא מיניה רב אסי מרבי יוחנן אמרו שנים טעם אחד משני מקראות מהו. א"ל אין מונין להם אלא אחד פי' דכיון דשניהם ראוהו חייב או זכאי מטעם אחר וכל אחד דורש פסוק אחר לאותו טעם. נמצא שבדברי האחד אין ממש דאין שני מקראות יוצאין לטעם א' ולכך אין שניהן נחשבין אלא באחד:

סימן פו

נראה בעיני שלשה שישבו בדין ושנים מזכין ואחד מחייב אי נמי שנים מחייבין ואחד מזכה. ואותן שנים חלוקים זה על זה שראייתו של ראובן אינה נראת בעיני שמעון ואומ' שאינה ראיה כלל. וכן אמר שמעון לראובן אפי' הכי הואיל ושניהם שוין לזכות או בחיוב הוו להו רבים. וראיה אני מביא מפרק ב' דשחיטת חולין דתנו רבנן השוחט וניתז דם על הדלעת רבי אומר הוכשר ור' חייא אומר תולין אמר ר' הושעיא מאחר שרבי אומר הוכשר ור' חייא אומר חולין אנו על מי נסמוך. בואו ונסמוך על דברי ר' שמעון שהיה ר' שמעון אומר שחיטה מכשרת ולא דם. אמר רב פפא הכל מודים היכא דאיתיה לדם מתחלה ועד סוף דכ"ע לא פליגי דמכשר כי פליגי בשנתקנח הדם בין סימן לסימן דרבי סבר ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף והאי קמא דם שחיטה הוא. ור' חייא סבר אינה לשחיטה אלא לבסוף והאי קמא דם מכה הוא. ומאי תולין תולין הדבר עד גמר שחיטה אי איתיה לדם בסוף שחיטה מכשר ואי לא לא מכשר. ומאי בוא ונסמוך על דברי ר' שמעון לר' שמעון דם לא מכשר. לר' חייא דם מכשר. בנתקנח הדם מיהא שוו אהדדי. ומר לא מכשר והוה ליה [רבי] חד ואין דבריו של אחד במקום שניהם. הא למדת דאע"ג דפליגי אהדדי בגוף הלכה. דר' חייא סבר דם מכשר אלא שאין זה דם שחיטה דאינה לשחיטה אלא לבסוף. ור' שמעון סבר אפי' דם שחיטה אינו מכשיר אפי' הכי הואיל והם שוין שלא הוכשר אע"ג דפליגי אהדדי בראיותיהם אפי' הכי חשבינן להו רבים כלפי רבי והלכה כדבריהם. כן נראה בעיני אני יצחק ברמשה המחבר:

[**שם ע"ב**]

[**מתני'**] (דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה. מנא הני מילי אמר רב אחא בר פפא דאמר קרא ושפטו את [העם] בכל עת. משמע אפי' בלילה וכתיב והיה ביום הנחילו את בניו הא כיצד יום לתחילת דין ולילה לגמר דין. ואיפכא ליכא למימר דעיקר דין ביום ההוא כדכתיב דינו לבקר משפט. ואמרי' בעירובין אמרו ליה לר' זירא נהירין שמעתתיך א"ל דימי נינהו. והא דכתיב ביום הנחילו את בניו באב ליכא לאוקמי לקרא כדאמרי'

לקמן אלא מעתה דשכיב ביממא ירתי ליה בני דשכיב בליליא לא ירתי ליה בני. אלא בב"ד קמיירי דביום דנין דין נחלות וה"ה לשאר ממון ולא בלילה:

[**שם**]

ההוא סמיא דהוה בשיבבותיה דר' יוחנן דהוה דאין דינא ולא אמר ליה ולא מידי. והיכי עביד הכי והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה. ותנן כל הכשר לדון כשר להעיד. ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון וא"ד יוחנן לאתויי סומא באחת מעיניו. ר' יוחנן סתמא אחרינא אשכח דיני ממונות דנין ביום וגומרין בליל'. והכי קיימא לן משום דסתמא דרבים עדיף. או משום דקתני לה גבי הילכתא דדינא. והואיל וגומרין בלילה. ולית לן היקישא דר' מאיר דמקיש ריבים לנגעים. הילכך סומא באחת מעיניו כשר לדון ולהעיד אבל סומא בשתי עיניו פסול לדון ולהעיד כדאמרי' בהחובל רבי יהודה פוטרו מחייבי גליות ומחייבי מלקיות ומחייבי מיתות ב"ד מאי טעמא דר' יהודה גמר עיניך עיניך מעדים זוממין מה התם סומין לא אף הכא סומין לא. והיינו ע"כ סומא בשתי עיניו. דאילו סומא באחת מעיניו כשר לעדות דהא רואה שפיר על מה שמעיד. ותניא אידך ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת. וכן היה ר' יהודה פוטרו מכל מצות האמורות בתורה. אמר רב יהושע ברה דרב אידי מאי טעמא דר' יהודה אלה המצות והחוקים והמשפטים כל שישנו במשפטי' ישנו במצות וחוקים כל שאינו במשפטים אינו במצות וחוקים. ותנן נמי כל הכשר לדון כשר להעיד מכלל דכל שאינו כשר להעיד אינו כשר לדון. וכן כתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל דסומא בשתי עיניו פסול לכל. ותניא בפ' יש נוחלין היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו. פיתח ונסתמא פקח ונתחרש שפוי ונשתטה פסול:

סימן פז

וזה לשון רבינו יצחק אלפס זצ"ל סומא באחת מעיניו כשר לדון דיני ממונות דאמ' ההוא סומא באחת מעיניו דהוה בשיבבותיה דר' יוחנן דהוה קא דאין דינא ולא א"ל ר' יוחנן ולא מידי וכו' עד ר' יוחנן סתמא אחרינא אשכח דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה דהא כולהו אינשי לא מצו למיחזי בליליא כדחזי סומא באחת מעיניו ביום וקתני דגומרין בלילה. וכיון דגומרין בלילה דין הוא לסומא באחת מעיניו שידון ביום לכתחי'. עכ"ל שכתב בשמעתין:

[**שם**]

אמר רב יהודה אמר רב שלשה שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין ועושין דין. שנים כותבין ואין עושין דין ואמר רב חסדא לא שנו אלא ביום אבל בלילה כותבין ואין עושין

דין דהוה להו עדים ואין עד נעשה דיין. הא מילתא איתא בפרק יש נוחלין ופי' שם רבי שמואל זצ"ל ונראה בעיני דדוקא נקט שנכנסו לבקר הילכך רצו יעידו רצו יהו דיינין. אבל אם נכנסו כדי להעיד שזימנום לשם והביאום לשמוע כדי להעיד הרי הם עדים ואין עד נעשה דיין דדמו לנכנסין בלילה דחשיב להו עדים לקמן הואיל ומתחילה לא היו דאויין לדין דלילה לאו זמן תחילת דין הוא. וכ"ש הכא דאם באו לשם עדות אין עדות נעשה דיין. וראיה לדברי בפ"ק דמכות דחשיב להו ר' יוסי התם עדים לפסול את השאר אם ראו עמהם את המעש' והם פסולין לעדו'. וחשיב לה עדו' שנמצא א' מהם קרוב או פסול ותיבטל עדות בולן. ור' פליג עלה ואמר מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש. ואמ' בגמרא דרבי נמי מודה דהוו להו עדים בראיה בעלמא אם באו לראות כדי להעיד. דאמר רבא הכי אמ' למיחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו כלומר כשבאתם לראות את המעשה לאי זה דעת באתם הלראות או להעיד אי אמרי לאסהודי אתו ונמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטילה. אי אמרי למיחזי אתאן מה יעשו שני אחין וכו'. ואמר רב נחמן התם הלכה כרבי וקיי"ל הלכה כרב נחמן בדיני. ומצינו למדין שהבא לראות [מעשה] כדי להעיד חשבינן ליה עד ואפילו לפסול כל חבירו כדי לבטל עדותן אם הוא פסול. כ"ש היכא דזימנוהו לבא לראות צוואת ש"מ כדי להעיד דשוב אין עושין דין והא דתנן בר"ה ראוהו שלשה והן ב"ד יעמדו שנים ויושיבו מחבריהם אצל היחיד. התם הוא שלא הלכו מתחילה לראות כדי להעיד דא"כ שוב אין היחיד יכול להיות דיין דאין עד נעשה דיין אלא כשראוהו ממילא בלכתם (לשוב) או שהיו יושבין במקום אחד ומשם ראוהו. וסייג מצאתי לדבריי מתשובת רש"י זקיני זצ"ל שכתב בה כן. ועוד מדרב יהודה שמעינן שאין צריך לומר אתם עדיי [בשכיב מרע] דאמר רב יהודה שלשה שישבו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין. שנים כותבין ואין עושין דין. ופירשה רב חסדא לא אמרן אלא ביום אבל בלילה כותבין ואין עושין דין כיון דלילה לא חזי לדינא עדים הוא דשוינהו ואין עד נעשה דיין. (ודאי) ביום היכי דמי אי דאמר להו הוו עלי עדים [מי מצו למימר רצו עושין דין הא בהדיא סהדי שוינהו אלא לאו דלא אמר להו הוו עלי עדים] וקתני רצו כותבין. ש"מ רצו כותבין את העדות כמו ששומעין מפי החולה היאך מנחיל נכסיו רצו עושין דין דהא שלשה נינהו ודנין ואמ' כך הדין שפ' יטול חלק זה ופ' יטול חלק זה שדמיהן מכוונין בשוה. וכותבין להם פסק דין שלא יוכלו לבא עוד להזהר ולערער זע"ז כלום. ואע"ג דאין כאן אדם שמעיד בפניהם כלום הא פרכינן בראש השנה לא תהא שמיעה גדולה מראיה וכיון דהם רואין את החולה שמחלק נכסיו בפניהם הודאת בעל דין כמאה עדים רמי. ולצורך מה יעידו בפניהם. וה"מ דאם רצו עושין דין דמשמע

שאפילו החולה אין יכול לחזור בו כגון מתנת ש"מ במקצת [ודאיכא קנין] דודאי צריכה קנין דתו לא מצי הדר ביה כדאמ' לקמן בפרק מי שמת . אבל בלא קנין דיכול לחזור אין עושין דין כדמוכח לקמן שאין להם לדיינין לעשות דין בדבר שאיפשר להבטל. ואם דנו אין דיניהם דין דעדיין לא קנו עד שימות האב שמא יחזור בו. רצו עושין דין אם לא כתבו אבל אם כתבו שוב אין עושים דין [שהרי הכניסו עצמם בתורת עדות] דאין עד נעשה דיין. לא שנו הא דאם רצו עושין דין אלא שנכנסו לבקר את החולה ביום דכיון ששמעו מפי החולה הרי הועד בפניהם דלא תהא שמיעה גדולה מראיה. ויכולין הן לעשו' דין באותה שעה דיום הוא. וכיון דנתרצו להיות דיינין כששמעו העדות מפי החול' יכולין לדון היום או למחר בב"ד ששמעו העדו' והולכין לבתיה' ונו"נ בדבר ופוסקין את הדין כפי מה שעיניהם רואות. אבל אס נכנסו לבקר את החולה בלילה שבאותה שעה לא היו ראויים להיות דיינין. ועדות שהועד בפניהם מפי החולה בלילה לא עדות בפני ב"ד הוא דבההיא שעתא אין יכולים להיות דיינין. וההיא (ראייה) דידהו לאו כשמיעת ב"ד הוא ששומעין עדות מפי עדים אלא הם עצמם עדים הם במה ששומעין מפי החולה. אפילו הם שלשה כותבין ואין עושין דין למחר אפילו לא כתבו אלא א"כ יבואו השנים אחרים ויעידו בפניהם [או שלשה והם ב"ד יושיבו מחבריהם אצל היחיד אחד מן השלשה ויעידו השנים בפניהם] ויאמרו השלשה מקודש. ופרכינן התם ולוקמו בדוכתייהו וליקדשו. ומוקמינן לה כשראו בלילה. הילכך הם עצמם אין יכולים לקדש למחר שהרי בלילה עדים היו ולא דיינין. ולמחר אין עד הרואה בדבר נעשה דיין ע"פ עדו' עצמו אלא א"כ יעיד אחר בפניו. דהשתא אינו עושה הדין על פי עדות עצמו. והילכך אחד מן השלשה שראו החדש כשמושיבין שנים אצלו להיות דיינין ושניהן הרואים מעידים בפניהם יכול הוא להיות דיין ואע"פ שראוהו בלילה עמהם שהרי ע"פ עדות אחרים שמעידין לפניו הוא דן את הדין ולא על פי ראיית עצמו דאין לנו לפסול דיינים בשביל שראום. כל זמן שלא העידו (בפניהם) אלא שהוא עצמו לא ידון הדיין על פי ראיית עצמו דאין עד נעשה דיין. וכגון שראה בשעה שלא היה יכול להיות דיין. אבל אם ביום ראה דבההיא שעתא מצי לדון את הדין. דלא תהא שמיעה גדולה מראייה (מי) לי אם ידין עכשיו מה לי ידון למחר. וה"נ מהאי טעמא משום דהוו להו עדו[ים] בראיית הלילה. דלא מצינו למימר לא תהא שמיעה גדולה מראייה דההיא ראייה לא חשבינן לה כעדות שהועד בפניהם (אבל) [אלא] היכא דראו בשעה שיכולין לעשות [הדין]. אבל היכא דראו בשעה שאין יכולין להיות דיינין [כגון] בלילה ההיא ראייה ראיית עדים היא שרואין בדבר ולא ראיית דיינין. והילכך על פי ראייתן דהיינו כאילו [הם] עדים אין יכולין הם עצמן להיות

דיינין על פי עדות עצמן דאין עד נעשה דיין. ומיהו ב"ד שהעידו לפניהם בלילה עדות גמורה היא ויכולין לדון למחר ביום. אבל ראייה דידהו שרואין בלילה לא חשבינן כאילו הועד לפניהם בלילה. וכיון דלא חזו בההיא שעתא לדינא ראייה דידהו אינה כשמיעה ממש ששמעו מפי עדים בלילה. אלא הם עצמם נעשו עדים ושוב לא יהו דיינין בעדות עצמם אלא אם כן יעידו אחדים בפניהם והכי הילכתא. וכי הך סוגיא אשכחן בבבא קמא בהחובל גבי התוקע לחבירו. [ואין] עד נעשה דיין המעיד על הדבר אינו נעשה שוב דיין באותו דבר. וגם אם ראה את הדבר ונעשה עד אינו נעשה עוד דיין בעדות עצמו אלא א"כ מעידין אחרים לפניו. ונראה בעיני דגזרת הכתוב הוא דכתב ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר ולפני י"י היינו לפני הדיינין אשמעי' קרא דצריך להעיד לשנים לפני הדיינין אבל העדים אינן חוזרין ויושבין ודנין עכ"ל. למדנו מפירושיו שלשה דברים. למדנו דב"ד שהעידו בפניהם בלילה עדות גמורה היא ויכולין לדון על פי עדות זו למחר ביום. ולמדנו מדבריו דעד אין נעשה דיין היינו שאין יכולין לדון על פי ראיה עצמו. אבל כשאחרי' מעידי' לפניו יכול לדון על פי עדותן אע"פ שגם הוא עד בדבר. ולמדנו מדבריו דהא דאמ' נמצא אחד מהם קרוב או פסול אע"ג דלא העידו עדיין בב"ד אלא משעה שנעשו עדים בטלה עדותן. הרי קיימא לן דאין עד נעשה דיין. אבל דיין נעשה עד כדאיתא בירושלמי דראש השנה פ' ראוהו ב"ד. ואיתא נמי בירושלמי דסנהדרין רב הונא הוה ידע סהדו לחד בר נש אתא בעא מידון קומי' וכפר ביה. א"ל רב שמואל בר רב יצחק בגין דאת דע דרב הונא אינש רבא את כפר ביה מה אילו הוה אזיל מסהיד עלך קומי ב"ד חורן. א"ל רב הונא ועבדין כן. א"ל אין ושדא רב הונא גרמיה מן ההוא דינא. ואזל ואסהיד קומי ב"ד חורן. ויש לי ללמוד כמו כן מהאי עובדא שהעד נעשה דיין על ידי שיעידו אחדים לפניו כמו רב הונא דאע"ג דידע בעדות אפי' הכי רצה לדונו אם היו אחדים מעידין לפניו. ומה שפירש דנמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה משעה שנעשו עדים אע"ג דלא העידו עדיין. ר"ת זצ"ל פליג עליה בהא ומביא מפ' נגמר הדין דאמר שמואל נקטעה יד העדים פטור מאי טעמא דבעינן יד העדים תהיה בו וליכא. אלא מעתה עדים גידמין מעיקרא הכי נמי דפסילי שאני התם דאמר קרא יד העדים שהיתה כבר פי' בשעה שהעידו היה להם יד. אבל אם נקטעה קודם שהעידו בב"ד אחר שראו העדות חייב דבשעת ראיית העדות לא מיקרו עדים ולישנא דקרא ביד העדים משמע שהעידו כבר. וכן פי' רבי יהודה בר נתן זצ"ל. (לא נשלם הדבור) :

[**דף ל"ה ע"א**]

[**מתני'**] דיני ממונות גומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה. ודיני נפשות גומרין בו

ביום לזכות וביום של אחריו לחובה. מה"מ דדיני נפשות ביום שלאחריו לחובה א"ר חנינא אמר קרא מלאתי משפט צדק ילין בה. ורבא אמר מהכא למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ אשרו דיין שמחמיץ את דינו. ואידך אשרו חמוץ ולא חומץ פרש"י זצ"ל לכדדרשינן פ' שור שנגח את הפרה מנין שנזקקין לתובע תחילה. כגון התובע את חבירו לדין שהלוהו ואינו משלם לו. וזה טוען משכון היה לי בידך ונתקלקל. או (אם) נזקקים ב"ד תחילה לתביעת התובע עד שיהא ממונו בידו ואחר כך נזקקים לדין המשכון. אשרו חמוץ החזיקו את הנגזל ולא את הגוזל:

סימן פח

ופי' רבינו יהודה בר נתן זצ"ל ודוקא שיש עדים או שטר וטוענו מנה וזה טוענו תפסת משלי או משכון היה לי בידך ונפחת מדמיו שנשתמשת בו. בכי האי גוונא נזקקים לתובע תחילה. אבל אי ליכא עדים ולא שטר אין נזקקים לתובע תחילה אלא רשאי לעכב המנה על מה שתפס משלו. דמתוך שיכול לומר לא היו דברי' מעולם כי אמר יש לי בידי אלא שתפסת משלי כך וכך החזירהו לי תחילה נאמן. כדאמרי' בחזקת הבתים הנהו עיזי דאכלי חושלי בנהרדעא אתא מריה דחושלי תפיס להו הוה קא טעין טובא. אמר (רבא) אבוה דשמואל יכול לטעון עד כדי דמיהן מיגו דאי בעי אמר לקוחין הן בידי. וכן פי' רבי' שמשון בר אברהם זצ"ל דמיירי כגון שיש שטר למלוה דאי לאו הכי מהימן לוה מיגו דאי בעי אמר פרעתיך דאין צריך לפורעו בעדים. אי נמי בכי האי גוונא דאין יכול לומ' פרעתיך. וההיא דפ' המקבל ההוא שטרא דהוה כתיב ביה שנין סתמא מלוה אומר שלש לוה אומר שתים וקדים המלוה ואכיל פירות מי נאמן. רב יהודה אמר קרקע בחזקת בעליה קיימת רב כהנא אמר פירות בחזקת אוכליהן. והא קיימא כוותיה דרב נחמן דאמר קרקע בחזקת בעליה קיימא התם לאו מילתא דעבידא לאגלויי היא ואטרוחי בי דינא תרי זימני לא מטרחי' אלמא דאע"ג דמן הדין הוה לן לאפוקי דקרקע בחזקת בעלים קיימא. והכא נמי מהאי טעמא הוה לן להזקק נמי ללוה תחילה קודם שנוציא מידו. וי"ל דלא דמי דמשום דברים בעלמא דקאמר לוה לאשתמוטי לא שבקי ב"ד מלהוציא מידו. אבל התם דקדים ואכיל מסתבר קצת והדין עמו. מיהו תימה היכי דמי אם יש ללוה עדים מזומנים או שטוען דתוך ל' יום יביא עדים נצית ליה דאפי' הדין עם המלוה יהבינן ללוה זמן. ואם טוען כל אחד ל' יום יביא עדים היכי קאמר התם דהיכא דזילי נכסי נזקקים לנתבע תחילה א"כ ימתינו אף לאחר כמה שנים. ושמא איכא לאוקומי כגון דאמר פלו' ופלו' שהיו שם יבאו ויעידו וקים לן דודאי הוו:

סימן פט

וכתב הרב ר' ברוך מריגנשבורק זצ"ל דה"ה אם היה הלוה תובע תחילה משכונו מן המלוה. והמלוה טוען אתה חייב לי עליו כך וכך דנזקקין למלוה תחילה מההיא דפ' המפקיד סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה. והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה חייב דשבועה גבי לוה היא ואמור רבנן לישתבע מלוה כדי שלא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון. היינו משמע דמן הדין היה ללוה לישבע אי האי טעמא שמא יוציא הלה את הפקדון. ולא מצי למימר כל זמן שלא תחזיר לי את המשכון שלי או לא תשבע שאינו ברשותו איני פורע את חובך. אלא אמרי' תפרע את חובך ואחר כך יחזיר לך או ישבע לך. ואפילו אם הלוה היה תובע משכון תחילה היה דין זה. אע"ג דסוגיא משמע דמלוה תובע תחילה נראה לי דלא שנא. והיינו טעמא דלא מצי למימר תחזיר לי משכון קודם. שהרי לכתחילה הוא לא האמין לו אלא על המשכון והיאך עתה יאמין לו בלא משכון. ע"כ דבריו ולא איתברר בלבי. וריב"א זצ"ל פי' דנזקקים לתובע תחילה היינו לקבל עדיו תחילה. ונפקא מינה אם ימותו עדיו תחילה של נתבע או אזלו למדינת הים. וקשיא דאמרי' בשור שנגח את הפרה דהיכא דזילי נכסים דנזקקין לנתבע תחילה. כ"ש אי אזלי סהדי למדינת הים: ויש מפרשים כגון שזה תובעו שחבל בו ולנתבע יש לו שאר התביעות עליו ומגבינן לתובע דמי חבילתו. אע"פ שהנתבע אומר שהיום או למחר יביא עדים ואין ממתינים לו כלל. דקיימא לן פ' החובל דאין נותנת זמן לחבלות. וכן משמע דבנגילות וחבלו' איירי מדמייתי עלה הכא קרא דאשרו חמוץ. ומורי רבינו שמחה בר שמואל זצ"ל כתב התובע את חבירו ליתן לו חפץ פלוני שיש לי בידך והלה משיבו אני תופשו להוציא ממך מנה שאתה חייב לי והתובע אומר איני חייב כלום. בירוש' פ' האומ' בקידושין גרסי' חד בר נש קם עם חבריה א"ל הב לי קיתונא דאית לי גבך א"ל הב לי דינר ראית לי גבך א"ל הב לי קיתונא וסב דינר אתא עובדא קומי ר' מנא ואמר ליה את אודית ליה בדינר והוא לא אודי לך בקיתונא. איזיל והב ליה דינר. שמעי' מינה מדלא אמר מיגו דאי בעי למימר האי דתפיס דינר להד"מ דאית לך דינר גבאי יהא נאמן לתפוס הדינר בשביל הקיתון דאין אדם נאמן מחמת תפיסה שתפוס משל חבירו חפץ ומודה הוא לבעל חפץ שהוא שלו. אלא בשביל מנה שחייב לו בעל חפץ רוצה לתופסו לאו כל כמיני' דתופס לטוענו עד כדי דמי התפוסה במינו דאי בעי אמר אני תפוס משלך שיהיה נאמן לטעון אתה חייב לי מנה דכיון דאינו טוען שחפץ זה בא לידו בתורת משכון אלא בתורת פקדון ורוצה לתופסו בשביל המנה. ואין לו לתופס עדים שנתחייב לו כלום. וזה בעל החפץ כופר שאינו חייב לו כלום. אמרי' הודאת בעל דין

כמאה עדים דמי. ואמרי' הואיל וזה התופס מודה לבעל החפץ ובעל החפץ איננו מודה במנה לתופס נמצא לתופס להחזיר החפץ ואחר כך ידון עמו על המנה שתובע ונשבע זה הנתבע במנה שאינו חייב לו ולא ישלם עכ"ל. לוה שאמר למלוה תן לי משכוני וטול שקל שהלויתני עליו. והמלוה אומר לו סלע הלויתיך עליו. והלוה אומר הלא המשכון איננו שוה אלא שקל והיאך הלויתני סלע. והמלוה אומר אמת שאינו שוה למכור כי אם שקל אלא מחמת שמשכון זה חביב בעיני יותר משויו כפלים ולדידי שוה לי סלע. או פדה אותו בסלע או אני אעכבנו בסלע שהלויתיך עליו. יש שרצו לומר שהמלוה נאמן לומר בשבוע' שהלוה עליו סלע אע"פ שאינו שוה כי אם שקל מההיא דהגוזל בתרא זביני שוה בשוה עשו בו תקנת השוק. שוה מאה במאתן רב ששת אמר לא עשו בו תקנת השוק ורבא אמר עשו בו תקנת השוק. והילכת' עשו בו תקנת השוק. ופירש"י זצ"ל עשו ואפי' ליטול מאתים דאורחי' למיזבן בדמים יקרים. והשיב עליו מו' רבינו שמחה זצ"ל דאין הנדון דומה לראיה. דהתם בעל החפץ אינו יכול לטעון פחות מיכן משכנו אצלך שהרי לא היה בעל הגניבה אצל הגניבה כשמכר גניבה זו [ל]זה. הילכך יש להחיות מפיו של זה שקנאה ולסמוך על שבועתו בתקנת חכמים ולא מטעם תפיסה. ועוד י"ל דעשו תקנת השוק שוה מאה במאתן אם יש ללוקח עדים שלקח במאתן יטול מאתן. ולא אמרי' הימוניה הימניה לוקח לגנב ואין כאן תקנת השוק. אבל כשבא ליטול מבעל הגניבה בשבועה לא מהימן אפי' בשבועה אלא בשויו. דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן. זה הלוקח יאמר שוה מאה באלף על מנת שלא יפדוהו בעלים. וההיא דפ' הזהב דלוקח מבעל הבית מאני תשמישתיה דאגב דיקירי עליה מזבין להו בדמי יתירי ולית להו אונאה. אלמא שיכול להעלותם בדמים יותר משויים. יש לומ' דוקא חפציו מצי להעלות יתר על דמיהן ולא חפצי חבירו. תדע דלא קאמר מוכר לבעל הבית אין לו אונאה. וראיה לדבר דאמרי' בחזקת הבתים הנהו עיזי דאכלי חושלי בנהרדע' אתא מרי' דחושלי תפסינהו וקא טעין בהו טובא אמר אבוה דשמואל יכול לטעון עד כדי דמיהן. אבל יותר מכדי דמיהן לא מצי למימר במגו דאי בעי אמר קניתים יותר מכדי דמיהן ולדידי חביבין עלי יותר מכדי דמיהן ש"מ דלא מצי להעלותם יותר מכדי דמיהן. ואמ' בפ' קמא דקידושין דרב כהנא הוי שקיל סודרא בפדיון הבן אמר לדידי שוה לי חמש סלעים. ואמר רב אשי לא אמרן אלא רב כהנא רגברא רבא הוא ומיבעי ליה סודרא אבל כ"ע לא. הא למדת שאין אדם יכול לומר לדידי חביב עלי ושוה לי בהכי כדי לפוטרו מפדיון ה"ה או כ"ש שאיני יכול לומר כך להוציא הממון. ותנן בפ' מי שהיה נשוי אם אמרו היתומים הרי אנו מעלין על נכסי אבינו יתר דינר כדי שיטלו כתובת אמן אין

שומעים להם. וההיא דשילהי ההשוכר את האומנין דאמר שמואל האי מאן (דאמר) דאוזפיה אלפא זוזי לחבריה ומנח ליה קתא דמגלא עילויי' אבד קתא דמגלא אבדו אלפא זוזי. שאני התם דתרוייהו מודו דאלפא זוזי הלוהו. ובעיני נראה להביא ראיה ממשכנתא דאמ' התם בהגוזל בתרא משכנתא שוה מאתן במאתן עשו בו תקנת השוק. שוה מאה במאה אמימר אמר לא עשו בו תקנת השוק. ופי' רש"י זצ"ל משום דאין דרך לעשות כן להלוות על המשכון בשויו. מר זוטרא אמר עשו בו תקנת השוק. אבל שוה חמשים במאה לא עשו בו תקנת השוק ולא מהימן אפי' בשבועה לומר שהלוה עליו יותר מכדי שויו. אע"ג שבעל הגניבה אינו יודע בכמה השכין לו הגנב. כ"ש הכא שהלוה מכחישו בפירוש שלא לוה ממנו אלא כדי שויו כ"ש דלא מהימן. הואיל ואין דרך בני אדם להלוות על המשכון יותר מכדי שויו. אע"ג שבעל הגניבה אינו יודע בכמה השכין לו הגנב כ"ש הכא. מיהו אם ידוע שזה החפץ חביב עליו וצריך לו דומיא דרב כהנא נראה בעיני דמהימן בשבועה:

[**שם**]

מתני דיני ממונות גומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה. ודיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה. לפיכך אין דנין לא בערב שבת ולא בערב יום טוב. ואמ' בגמרא לידייניה במעלי שבתא וליגמריה לדינא בשבתא וליקטליה בשבתא. אין רציחה דוחה שבת. משמע דאי אפשר הוו גמירי דינא בשבתא. וגרס' בירושלמי דפרקין ושילהי פ"ק דמסכת תענית וריש פ"ק דכתובות אמר ר' חזקיה אסור לדון דיני ממונות בערב שבת בערב יו"ט והתני ר' חייא דנין דיני ממונות בערב שבת ואין דנין דיני נפשות בערב שבת. ומתני' פליגא לפיכך אין דנין לא בערב יו"ט ולא בערב שבת. דיני נפשות לא אבל דיני ממונות דנין. כאן להלכה כאן לדברי תורה. וההיא דתנן ואילו הן משום רשות לא דנין ולא מקדשין. ופריך בגמרא והא מצוה קא עביד. פירש ואמאי אין דנין ומשני לא צריכא דאיכא עדיף מיניה פי' (דאי) ליכא מצוה. וסנהדרין נמי ליכא דעדיף מינייהו הילכך אי הוה אפשר הוו דייני אפילו בשבת. מיהו לא יתכן זה הפירוש דא"כ הוא דפרי' התם לא מקדשין הא מצוה קא עביד. לא צריכא דאית ליה אשה ובנים. לפי' זה הא אם אין לו אשה ובנים מותר לקדש בשבת ויום טוב. וזה אינו דהא בירוש' פרק קמא דיומא ופ"ק דבכורות גבי כהן גדול שמקדש ביום הכפורים ולא נמצא כקונה קנין בשבת. ומסיק נמי התם הדא אמרה אילין דכנסין ארמלן צריך לכונסן מבעוד יום שלא יהא כקונה קנין בשבת. ומשמע התם דדוקא משום דאין שבות במקדש התירו הא לאו הכי הוה אסור אפי' אין לו אשה ובנים ואפי' איכאהמצות כפרה אסור אי לאו משום

דאין שבות במקדש. ונראה לפרש והא מצוה קא עביד והוה ליה למיתנייהו בהדי הנך דמשום מצוה. ומשני בשיש לו אשה ובנים דהוי רשות. ומ"מ אף באין לו אשה ובנים אסור. וכן לענין דין אף כשאין גדול והא דלא מפרש הכי מתני' והכא משום דדוקא דיני ממונות אסיר שמא יכתוב אבל בדיני נפשות אין לאסור מטעם זה. שכבר כתבו מאתמול דברי המזכין ודברי המחייבין. מיהו קשה לפי' זה דהוה ליה לתנא דביצה למיתני רבותא דאפילו אין לו אשה ובנים. ואפי' אין גדול ממנו אסור משום מצוה. וכ"ש דאסיר דיש לו אשה וגדול הימנו. ונראה פי' ראשון. והירוש' פליג דהא בשאר דברים נמי פליג התם אגמרא דידן. דפריך התם ויקדש מאתמול ופריך אגמ' דידן דאמ' פ"ק דכניס לה משום דכתיב ביתו וארוסה לא חשיבא ביתו. והדר מגרש לה דלא ליהוו שני בתים. והירוש' אינו סובר כן:

סימן צ

וכתב הרב ר' משה בר מיימון זצ"ל מי שנתחייב מיתה בחולו של מועד מעיינין בדינו ואחר כך גומרין את דינו סמוך לשקיעת החמה והורגין אותו. א"כ כ"ש שדנין דיני ממונות בחולו של מועד. וכן כתב רבינו שמואל בר' נטרונאי זצ"ל דבחולו של מועד דנין דיני נפשות ודיני ממונות. והכי איתא בירושלמי פ' משקין ועושין כל צורכי רבים. והכי מוכחא שמעתא קמייתא דפרק אלו מגלחין:

[**דף ל"ו ע"ב**]

[**מתני'**] הכל כשירין לדון דיני ממונות ואין הכל כשירין לדון דיני נפשות אלא כהנים לויים וישראלים המשיאין לכהונה: הכל לאתויי מאי. אמר רב יהודה לאתויי ממזר. הא תנינא חדא זימנא כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות. ויש ראוי לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשות. והוינן בה לאתויי מאי ואמר רב יהודה לאתויי ממזר. חדא לאתויי גר וחדא לאתויי ממזר. וצריכא דאי אשמעינן גר דראוי לבא בקהל אבל ממזר אימא לא. ואי אשמעינן ממזר משום דבא מטיפה כשירה אבל גר דלא בא מטיפה כשירה אימא לא צריכא:

סימן צא

וכתב רבי' אלפס דהאי גר דקאמר כשר לדון דיני ממונו' כשאמו מישראל דגרס' פ' מצות חליצה אמר רב גר דן את חבירו גר דבר תורה דכתיב שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך. [עליך] הוא דבעינן מקרב אחיך. אבל גר דן את חבירו. ואם היתה אמו מישראל דן אפי' ישראל. ולענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל מהאי טעמא תרי בישראל כתיבי. וגר' נמי בפ' החולץ ליבמתו רב אשי אכשריה לרב מרי בר רחל ומנייה בפרסיה דבבל. ואע"ג דאמר מר כל שימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב

אחיך ביון דאימיה מישראל מקרב אחיך קרינא ביה. וגרסי' נמי בקידושין בעשרה יוחסין אושפזיכניה דרב אדא בר אהבה גיורא הוה והוו קא מינצו אהדדי איהו ורב ביבי. מר אמר אנא עבידנא שררותא דמתא ומר אמר אנא עבידנא שררותא דמתא אתו לקמיה דרב יוסף אמר להו תנינא שום תשים עליך מלך [מקרב אחיך] כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך. א"ל רב אדא בר אהבה אפי' אמו מישראל. א"ל אמו מישראל מקרב אחיך קרי'. הילכך לא מיתוקמ' הא דאמ' הכא לאתויי גר אלא כשאמו מישראל. והרב ר' משה בר מיימון זצ"ל כתב ב"ד שלשה שיהיה אחד מהם גר הרי זה פסול עד שתהא אמו מישראל. היה אחד ממזר או אפי' שלשתן ממזירין הרי אלו כשרין לדון וכן שיטת רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל ודלא כרבי' שלמה זצ"ל שפי' בפ' מצות חליצה דלעניין דיני נפשות איידי דדן את חבירו ולא ישראל. אבל לדיני ממונות כשר:

[**דף מ ע"א**]

תנן פ' היו בודקין אחד אומר בשנים בשבת ואחד אומר בשלשה עדותן קיימת שזה ידע בעיבורו של חדש וזה לא ידע בעיבורו של חדש. אחד אומר בשלשה ואחד אומר בחמשה עדותן בטילה:

סימן צב

כתב הרב ר' אליעזר ממץ זצ"ל רגילין העולם למנות שטרות ולכתובות ולגיטין ולכל דבר מיום שני שחדש שעבר מלא והדין עמהם. שכך שנינו בפ' היו בודקין זה אומ' בשנים וחד' וכו' ופרש"י זצ"ל זה אומר בשנים ידע שהחדש שעבר היה מלא והיה שני ימים ראש חדש ונמנה ראשון לחדש שעבר. והמעש' אירע בשלי' לראשון ושני לשני:

סימן צג

ואמנם יש ללמר שיש למנות מראשון אע"פ שהוא חדש שעבר דבתר לישנא דאינשי אזלינן דקרו ליה ריש ירחא וכתבינן בשטרות וגיטין וגם בתפלה ובברכת המזון קרי' ליה ריש ירחא ואינו נמנה לחדש שעבר אלא לענין מועדות. ולשטרות ולגיטין יש לנו ללכת אחר לשון בני אדם. וראיה משלהי קונם יין דתנן התם עד ראש חדש אדר. עד ר"ח אדר הראשון. עד סוף אדר. עד סוף אדר הראשון. ואמ' בגמ' למימרא דסתם אדר ראשון הוא. לימא מתני' ר' יהודה היא דתניא אדר הראשון כותב ראשון. אדר דשני כותב סתם ד"ר מאיר ר' יהודה אומר אדר הראשון כותב סתם אדר השני כותב תניין. מדקא מדמי תלמודא נדר לשטרות ש"מ דין אחד להם וטעם אחד להם דבתר לשון בני אדם אזלינן. ובנדרים אשכחן דבתר לישנא דאינשי אזלינן וקרינן ראש לחדש הבא יום ראשון כב' ימים ר"ח. דתנן בנדרים פ' קונם יין חדש זה. אסור בכל החדש ור"ח להבא. ומקשי' פשיטא (וכי) איצטרי' לחדש (לחסר) . מהו דתימא ר"ח לשעבר קמ"ל כדקרו אינשי

ריש ירחא. ופי' ר"ת זצ"ל חדש זה. פי' היה עומד בר"ח ואמר חדש זה אסור בכל החדש ור"ח להבא פי' ור"ח זה שהוא עומד בו נמנה עם החדש הבא ליאסר כמותו אע"פ שעבר מקצתו שהיה לנו לומר אין דעתו עליו. פשיטא כיון שהוא עומד בו נמנה עם החדש הזה היום נאסר עליו. ומשני כי אצטריך לחדש חסר פי' לחדש הבא חסר א"כ חדש שעבר מלא שכן הוא הענין אחד מלא ואחד חסר. מהו דתימא ר"ח שהוא עומד בו לשעבר נמנה וכי אמר חדש זה לא ליתסר ביה קמ"ל דאיתסר דאחר לשון בני אדם אזלינן והא קרו ליה ריש ירחא. הילכך כי אמר חדש זה מיתסר אע"פ שהוא לא אמ' חדש שעבר. ע"א פר"ת זצ"ל היה עומד בעשרה או בי"ג לחדש ואמר חדש זה אסור בכל החדש ור"ח הבא פי' ור"ח הבא נמנה בחדש הבא ומותר בו. ומקשי' בגמ' פשיטא דר"ח הבא בחדש הבא חשבינן ליה כי אמר חדש זה לא מיתסר ביה. ומשני כי איצטריך לחדש חסר. שחדש הבא אחר זה חסר וראש חדש שני ימים והראשון ממלא חדש שעבר. מהו דתימא לחדש שעבר מנינן ליה קמ"ל דבחדש הבא מנינן ליה דהא קרו ליה ריש ירחא:

סימן צד

למדנו מאלו שני פירושים דראשון לחדש הבא נמנה לנדרים ושטרות וגיטין נמי לא שנא כאשר פירשתי דשוים הם. ועוד דאמרי' בסוף מי שהיה נשוי ההוא שטרא דהוה כתי' ביה בניסן סתמא. אמר ליה רב יוסף דילמא בר כ"ט בניסן אתי מדלא קאמר ליה דילמא בר ל' את. ש"מ יום ל' דניסן לאייר מנינן. ולא הוה ליה ניסן מלא אלא אייר. וניסן לעולם מלא. אלמא ראשון לחדש הבא מנינן. וההיא דפירקין יש לפ' כך (שיש) ידע וכו' פי' הדבר שאירע בג' בשבת זה שקראו שלישי ידע בעיבורא של חדש. ידע שהחדש שעבר היה מלא והיו ב' ימים ראש חדש. ובדין קדא בג' בשבת שלישי לחדש דמראשון מנינן כדקרו ליה אינשי ריש ירחא. וזה שאמר בב' לא ידע שהחדש שעבר היה מלא. והיה סבור שלא היה ראש חדש רק יום אחד. ולא נתן לב לחשבון ימי החדש שעבר היה מלא. והיה סבור שיום א' לשבת כ"ט לחדש שעבר היה להכי קרא ג' בשבת שני לחדש. ובגמ' פי' עד כמה יעבר החדש שעומד בו (אתלה) הדבר בטעות כדי לקיים עדותן עד שיעבור רובו. אבל אם עבר רובו כגון זה אומר בי"ח וזה אומר בי"ט אי אפשר אם לא שמע אם היה ראש חדש ומתי וידע שחדש שעבר היה ב' ימים ומראש חדש מנינן. אם היה ראש חדש בא' וב' בשבת זה שאומר י"מ רצה לומר ביום ד' שהוא י"ח לחדש אירע ונמצאו מכחישין זה את זה ועדותן בטילה. אף אנן נמי תנינא פי' כשרבים הימים עליו אי אפשר שלא יוודע לו מתי היה ראש חדש [אחד אומר בשלשה ואחר אומר בחמשה עדותן בטילה] אי לאו הכי אמאי עדותן בטילה כשזה אומר בג' וזה אומר בה'. ואמאי

לימא שזה ידע בב' עיבורין פי' זה שאומר בה' ידע בב' עיבורין והדבר בג' בשבת וקראו חמישי לחדש כדין. והיה ר"ח תשרי ביום ב' ומרחשון ביום ג' וד' וכסליו בה' וטבת ביום ו' ויום שבת כדין שא' מלא וא' חסר. נמצא ג' בשבת חמישי מיום ששי. דהיינו מר"ח והוא חמישי לחדש כדבריי דמראשון מנינן. וזה שאומר בג' בחדש קרא ליום ג' בשבת ג' לחדש לפי שטעה בב' עיבורין פי' לא ידע [לא] שהיה סבור ששניה' חסרין אלא טעה ביום עיבור' מתי היה כי היה סבור שר"ח מרחשון יום ד' ויום ה' והיה סבור שמרחשון מלא היה ר"ח כסליו יום ו' ויום שבת. וכסליו מלא כדין והיה ר"ח טבת יום א' וב' ומונין לראשון כדבריי. וקרא לג' בשבת ג' לחדש נמצא שאינם מכחישין זא"ז. אלא מדחשבי' להו מכחישין ש"מ כשרבים הימים אמרי' אי אפשר שלא שמעו אמת. הכא נמי עד רובו אפשר שלא שמעו. אבל מרובו ואילך שרבו הימים א"א שלא שמעו. ודחי ליה לעולם אימא לך ברובא דלא ידע ושאני הכא שיש כאן טעות ב' חדשים שלא ידע מתי עיבורו של תשרי. ומרחשון חסר והוא חשב מלא. ובתרי שיפורי לא טעו אינשי. כי רגילים היו לתקוע בר"ח. וזה לא ידע פי' טעה בב' בתשרי מתי היה עיבורו. ובמרחשון שהיה סבור שהוא מלא ומתוך שטעותו בשני חדשים קרא לו טעות שני עיבורים אע"פ שאינם בענין אחד. אי נמי יש לתת חילוק בין העדאת עדים לשטרות דלשטרות כתבי' לראשון. ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם כאשר הבאתי למעלה ראיה. אבל עדים מעידים לשני כדין קביעות מועדים דלשני מנינן. ואמנם פרש"י זצ"ל נוח מזה וקשה לי עליו מנדרים. הילכך טוב בעיני להסב הדבר כאשר פירשתי כדי לקיים ההיא דנדרים ודכתובו' ואחרי שיש להסב הדברים לצדדין ירא י"י יצא את כולם ויכתוב בכתובות ושטרות וגיטין ביום פלו' ג' לראשון שהוא ב' לשני. למען לא יכשל בדבר ולא יבואו גיטין להוציא עליה' פסול. ויהיה לכותבו שלום. ולפי הנראה לי פירשתי הדבר עכ"ל:

סימן צה

ומורי רבינו אבי העזרי זצ"ל פי' הואיל ויש להסב הדבר בראיות לכאן ולכאן כשר הדבר לבלתי לשנות המנהג למנות מיום שני. ואם שני ימים ר"ח ששי ויום שבת וכנסה ביום ששי. אית דאמרי ביום ששי ביום ל' לחדש פלו' שעבר. ואית דכתבי ראש חדש סתם: וכן דן הרב ר' אליעזר דבהם זצ"ל לכתוב ביום עיבור לירח פלוני. והנאהו הדבר:

פסקי עבודה זרה

סימן צו

[**דף ב' ע"א**]

לפני חגיהן של עובדי גלולים שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהם. להשאילן ולשאול

מהם להלוותן וללוות מהם ולפורען וליפרע מהם. ר' יהודה אומד נפרעין מהן מפני שהוא מיצר. אמ' לו אע"פ שמיצר הוא עכשיו שמח הוא לאחר זמן. ר' ישמעאל אומר שלשה לפניהם ושלשה לאחריהם אסור. וחכמים אומרים לפני חגיהן [אסור] לאחר חגיהן [מותר]. ודוקא בא"י אסור שלשה ימים מפני שכולם עובדי ע"ז הן ושגורה בפיהם וכי מרויח מידי מודה לע"ז וקא עבר משום לא ישמע על פיך. אבל בגולה אין אסור אלא יום האחד בלבד. פי' ואפי' דקים ליה בגויה דפלח לע"ז לא אסור אלא יום אחד בלבד. דהואיל ורובם לאו עובדי ע"ז הם ואינה נשמעת על פיהם. איהו נמי אע"ג דפלח לה אינה שגורה בפיו אלא אותו היום בלבד. כההיא דפ"ק דש"ח דאמר רב חייא בר אבא א"ר יוחנן גוים שבחוצה לארץ לאו עובדי ע"ז הם אלא מנהג אבותיהם בידיהם. הילכך סתם גוי בחוצה לארץ דלא ידענא ביה אי פלח לע"ז אי לא פלח סמכינן אדרבי יוחנן ושרינן במשא ומתן דידיה ואפי' ביום אידם דסמכינן אדוכתא דלא פלחי לע"ז ואע"ג דחזינן להו דאזלי לתועבה בכל יום כל מה דעבדי אינו אלא מנהג אבותיהם בעלמא:

וכן פי' רבינו שמואל זצ"ל דאנן האידנא בגולה אין אנו יכולין להעמיד עצמינו מלשאת ולתת עמהם שביניהם אנו יושבין ואינן אדוקין בע"ז כ"כ. כי ההיא דפ' בתרא רב יהודה שדר לי' קורבנא (לאבי דרבא) ביום אידם אמר ידענא ביה דלא פלח לע"ז. מיהו לאו ראיה היא דההוא כעין גר תושב הוה. מדא"ל רב יוסף והתניא איזהו גר תושב כל שקיבל עליו בפני ג' חבירים [דלא פלח לע"ז] וקא מהדר ליה כי תניא ההיא לחיותו. אלמא דההוא נמי כעין גר תושב הוה. ועוד נראה דאין משם ראיה לסתם גוי מדקאמר ידענא ביה דלא פלח דהיינו קים ליה בגויה הוה דלא פלח. וקיי"ל בכתובות קים ליה בגויה מילתא היא. וכן נמי ההיא דהתם דאמר רבא אמטי ליה קורבנא לבר שישך ביום אידם אמר ידענא ביה דלא פלח לע"ז. ההוא נמי משום דקים ליה בגויה ואינה ראיה לסתם גוים. ועוד התיר רבינו שמואל זצ"ל לישא וליתן עמהם משום איבה ויראה ואפי' ביום אידם כההיא דלקמן בפרקין דההוא מצראה דשדר ליה דינרא קיסרנייאנה לר' יהודה נשיאה [ביום אידו] הוה יתיב קמיה דרשב"ג אמר היכי אעביד אשקליה [אזיל ומודה, לא אשקליה] הויא ליה איבה. אמר לו רשב"ג טול וזורקו לבור בפניו כלאחר יד. דמשמע הא אי לאו הכי הוה מקבלו משום איבה ואפי' ביום אידם ואע"ג דאזיל ומודה. מיהו הא נמי לאו ראיה היא דאיכ' למימר דאע"ג דהויא ליה איבה לא הוה מקבלו אלא שהיה נמלך ברשב"ג כיצד יעשה דלא הויא ליה איבה. ועוד הביא ראיה דשרי לן מטעם איבה מההיא דלקמן בפ' אין מעמידין גבי יהודית מילדת ארמית דאמר רב יוסף דבשכר שרי משום איבה. ואמרי' נמי סבר רב יוסף למימר אולודי בשבת בשכר שרי משום איבה. א"ל אביי

יכולה למימר דידן דמנטרא שבתא מחללינן עילוייהו שבתא דידכו דלא מינטרן שבתא [לא מחללינן] פי' ואין כאן איבה ואסיר. הא אי הוה איבה הוה מודה ליה אביי דשרי. ותו אמ' סבר רב יוסף למימר אונוקי בשכר שרי משום איבה א"ל אביי אי פנויה היא יכולה למימר בעינא אינסובי. אי אשת איש לא מזדהמנא גבי גברי. סבר רב יוסף למימר הא דתניא... הרועים בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין. אסוקי בשכר שרי משום איבה אמר אביי יכל' למימר קאי ברי ברי אאיגרא. אי נמי נקיטא לי זימנא לבי דואר. הא למדת דשרינן משום איבה בין לרב יוסף בין לאביי. הילכך אנן שביניהם אנן וכייפינן להו שרי לן משא ומתן דידהו ואפי' ביום אידם משום יראה ואיבה. ולהשאילן ולשאול מהן ולהלוותן וללות מהן ולפורען וליפרע מהן. ועוד הביא ראיה מירושלמי דפרקין דאמרי' התם תני עבר ונשא עמו מותר ר' יעקב בר' אחא ר' יוסי בשם ר' יוחנן אפי' ביום אידם ותני בד"א בגוי שאינו מכירו. אבל בגוי המכירו מותר מפני שאינו אלא כמחניף לו. ותני הנכנס לעיר ומצאן שהם שמחים שמח עמהם מפני שאינו אלא כמחניף להם. חד דוקרני שלח ליה לר' יהודה נשיאה חד דיסקא מלא דינרין נסב חד מנהון ושלח ליה שארא (שלח) לרשב"ג אמר יוליך הנאה לים המלח. הרי כמכירו הרי לשעבר רשב"ג אמך יוליך הנאה לים המלח. אמר ר' אבא שאלני ר"ג בריבי מהו לילך לירייד ואסרתי לו. והתני לקח משום כסות תשרף. בהמה תעקר. מעות יוליך הנאה לים המלח. והתני הולכין ליריד ולוקחין משם עבדים ושפחות ובהמה רשב"ל אמר לא סוף דבר עבדים ישראל אלא עבדים גוים מפני שמכניסן תחת כנפי השכינה. ר"ג בריבי אדם גדול היה וביקש ר' אבהו לגודרו. אף ר' יהודה הנשיא אדם גדול היה וביקש רשב"ל לגדור הדבר כלומר החמירו לשעה כדי לעשות סייג אבל כל אדם מותר שאינו אלא כמחניף להם. הילכך לדידן שרי משום יראה כי היכי דלא תיהוי לן איבה.

סימן צז

ור"ת זצ"ל פי' דמעיקרא לא אסר במתני' שום משא ומתן אפי' ביום אידם אלא מידי דתקרובת כגון בהמה וקטורת וכל כיוצא בהם דשייך בהו הודאה לע"ז שממציא לו קרבנותיה. וה"פ אסור לשאת המעות ולתת להם בהמה וכל מידי דחזי להקרבה. אבל שאר מקח וממכר מידי דלא חזי להקרבה שרי דלא שייך ביה אזיל ומודי לע"ז דקונה ומוכר שניהם חפצים בדבר ולא חשיב ליה דיוח ולא אזיל ומודה. ומייתי ראיה מלקמן דפרכי' דקתני שלשה ימים אסור ומי בעינן כולי האי והא תנן (בא) בארבעה פרקי' בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי (לשאו') [בתה מכרתי לשחוט] ואלו הן ערב יו"ט האחרון של חג וערב יו"ט הראשון של פסח וערב עצרת וערב ראש השנה

וכדברי ר' יוסי הגלילי אף ערב יום הכפורים בגליל. ומשני התם דלאכילה סגי בחד יומא הכא דלהקרבה בעינן תלתא יומי. אלמא דבמידי דהקרבה מיירי במתני'. מיהו הא לאו ראיה היא דלעולם מתני' איירי בכל מקח וממכר אפי' מידי דלאו בת תקרובת ואסיר ואי מתרמי ליה רווחא בהא זבינא אזיל ומודה והכי קאמר הכא דלהקרבה בעי תלתא יומי כלו' הואיל שהוא צריך לתקרובת ביום אידם מקדים שלשה ימים וקונה ומזמין וע"ז שגורה בפיו כל שלשה ימים. הילכך מתוך שהיא שגורה בפיו כל רווחא דמטי ליה אזיל ומודה ואומר שע"ז שלו גרמה לו זה הריוח הילכך אסיר בכל משא ומתן אפי' מידי דלאו בר תקרובת. ועוד מביא ראיה מדאמרי' לקמן איבעיא להו אסור לשאת ולתת עמהם משום הרויחא אסור או משום לפני עור לא תתן מכשול. למאי נ"מ דאית ליה בהמה לדידיה אי אמרת משום הרויחא אסור אע"ג דאית ליה לדידיה קא מרווח ליה אלא אי אמרת משום לפני עור הא אית ליה לדידיה. מדקאמר דאית ליה בהמה ש"מ דבמידי דתקרוב' קא מיירי. וה"פ משום הרויחא היינו כשיש לו בהמות הרבה אז מקריב יותר בריוח לע"ז וגם מקריב מן המובחרות. ולא מיירי מידי בהרויחא של משא ומתן וה"פ משום הרויחא [אי] נמי (או) דוקא משום לפני עור הילכך היכא דאית לי' בהמה לדידי' אע"ג דלית כאן משום לפני עור לא תתן מכשול. דהא אע"ג דלא מזבין ליה אפי' הכי פלח דהא אית ליה אכתי אסור שמביאו לידי שמקריב בריוח מן המובחר. מיהו הא נמי לאו ראיה היא דאיכא לפרש דהכי קא מיבעיא ליה משום הרויחא דקא מרווח ואזיל ומודה. הילכך אסיר אפי' מידי דלאו בר תקרובת ואסיר בכל מקח וממכר. או דילמא משום לפני עור ולא אסיר אלא מידי דתקרובת דוקא. הילכך היכא דיש לו בהמה אי משום הרויחא אסור למכור ליה בהמה אחריתי דמרווח ואזיל ומודה. מן כל משא ומתן נמי אסיר ואזיל ומודה. ואי משום לפני עור כיון דאית ליה בהמה לדידיה שרי דהא בלאו הכי פלח. ולהקרבה מן המובחר ליכא קפידא ולא איפשיט:

סימן צח

הילכך הואיל ולא איפשיט איתסר לן בל מקח וממכר אפי' דלאו מידי דבר תקרובת ולא שדינן בכל משא ומתן אלא משום יראה ואיבה כרפרישית לעיל:

[**דף ו' ע"ב**]

איבעיא להו נשא ונתן לפני אידיהן..... מהו. ר' יוחנן אמר נשא ונתן אסור רשב"ל אמר נשא ונתן מותר. איתיביה ר' יוחנן לרשב"ל אידיהן של עכו"ם נשא ונתן [אסורין מאי לאו לפני אידיהן לא אידיהן דוקא איתיביה רשב"ל לר' יוחנן אידיהן של עכו"ם נשא ונתן אסור אידיהן אין לפני אידיהן לא תנא אידי ואידי אידיהן קרי ליה תניא כוותי'

דריש לקיש כשאמרו] אסור לשאת ולתת עמהם לא אמרו אלא בדבר המתקיים אבל דבר שאינו מתקיים מותר. ואפילו דבר המתקיים נשא ונתן מותר:

סימן צט

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והילכתא כרשב"ל דתני' כוותי' הילכך נשא ונתן מותר אפי' בגוי דקים לן בגוי' דפלח לע"ז ביום חגו אסור. וכגון דקים לן בגויה דפלח לאליל קשה דבירוש' משמע דר' יוחנן סבר דאפילו ביום חגם נשא ונתן מותר. דתניא עבר ונשא עמו מותר ר' יעקב בר אחא ר' יוסי בשם ר' יוחנן אפי' ביום חגם וכו' כדפרי' לעיל. מיהו אנן קיי"ל דשרי לשאת ולתת עמהם אפי' ביום חגם משום איבה כדפרי' לעיל. אבל ביום אידם אסיר בגוי דקים לן בגויה דפלח לע"ז בודאי אבל סתם גוי אפילו ביום חגו שרי לשאת ולתת עמו. וזה לשון רבי' שמואל זצ"ל והילכתא כרשב"ל דאמר נשא ונתן מותר בהנאה דהא הני מתני' כוותיה. וכ"ש השתא מותר בהנאה הואיל ושרי לכתחילה דחיישינן לאיבה ולענין משא ומתן בגולה אין אלא יום אידם בלבד וה"מ דבר ששמחים בו ואזיל ומודה. אבל ליקח מהם דבר המתקיים סתם מוכר עצב הוא ולא אזיל ומודה ושרי. ודבר שאינו מתקיים אסור ליקח מהם דבר מרובה אבל דבר מועט שרי וזה הוא דזבן פיתא וכו'. וכלל הדבר אין אנו נוהגין איסור בכך לפי שאנו בגולה ואין אנו יכולין למנוע ממשאם וממתנם וסומכין אהא דאמר שמואל בגולה אין אסור אלא יום אידם בלבד משום איבה. וה"מ יום..... שהוא לשם אלהות. וכן..... עקרנו גזירה כולה ואפי' ביום אידם משום איבה. והמחמיר על עצמו ועומד בדבר שמותר תבא עליו ברכה. עכ"ל:

סימן ק

ורבינו יצחק בר שמואל זצ"ל פסק הילכתא כר' יוחנן דנשא ונתן אסור. אע"ג דפי' כוותיה דרשב"ל מדלא חשיב ליה רבא בפ' החולץ בהדי הנהו תלת דפסיק כרשב"ל. דהתם חשיב נמי מידי דתניא כוותיה דסבירא ליה לר' יוחנן כדאמרי' לקמן גבי מתני' נשא ונתן איכא בינייהו דמתני' אסר אפי' בנשא ונתן. ואע"ג דאית לקמן שאר לישני מ"מ ר' יוחנן סבירא ליה כי האי לישנא מיהו לדידן שרי אפי' לכתחילה:

[**שם**]

תניא מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר החי לבני נח ת"ל לפני עור לא תתן מכשול. ואוקימנא כגון דקיימא בתרי עברי נהרא גוי מצד זה וישראל מצד אחר דאי לא יהיב ליה האי לא מצי שקיל. דיקא נמי דקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן ש"מ. רש"י זצ"ל פי' לא יושיט אדם כוס יין לנזיר אם בא לשתותו. פי' שאומר לו הנזיר בפירוש תושיט לי כוס זה שאני רוצה לשתותו. אבל אם אמר לו בסתם תושיט לי כוס זה ולא אמ'

שאני רוצה לשתותו משמע שמותר להושיט לו. ומורי רבי' יהודה בר יצחק זצ"ל הוא הנקרא שיר ליאון כתב תימא אמאי נקט כוס יין לנזיר יותר מנבילה לישראל. דבשלמא אבר מן החי לבני נח אצטריך לאשמעינן דשייך ביה לפני עור. אבל כוס יין לנזיר אמאי נקט. ואומר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דנקטיה לפי שרוב העולם רגילין לשתות יין הוא לא נזהר. ולכך אפי' שואל לו סתמא לא יושיט לו. כי שמא שכח נזירותו ורוצה לשתות יין. כמו בן נח שאינו נזהר מאבר מן החי. אבל אם אמר לו ישראל הושיט לי נבילה זו פשיטא שהיה מותר שאינו רוצה לאוכלה. אבל הא ודאי אם היה רוצה לאוכלה היה אסור להושיט לו ואפי' היא של האוכלה דמ"מ עבר אלפני עור ולכך אסור.... שום דבר איסור אע"פ שהוא שלהם. וכגון דקאי בתרי עברי נהרא דקעבר ודאי אלפני עור. עכ"ל:

מתני' להלוותן וללות מהן. פי' ר"ת זצ"ל דהיינו בלא ריבית. אבל ע"י ריבית מותר אפי' ביום אידם ואפי' בגוי דודאי פלח דלא אזיל ומודי דאדרבה צער הוא לו. כדאמ' פ"ק דקידו' דתניא ר' יוסי בר חנינא אומר בוא ונראה כמה קשה אבקה של שביעית אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר את מטלטליו שנא' בשנת היובל הזאת וסמיך ליה וכי תמכרו ממכר לעמיתך וגו' דבר הנקנה מיד ליד. לא הרגיש לסוף מוכר שדותיו שנא' כי ימוך אחיך ומכר. לא באתה לידו לסוף מוכר את ביתו שנ' ואיש כי ימכור בית מושב. לא באתה לידו לסוף מוכר את בתו שנא' וכי ימכור איש את בתו. ואע"ג דבתו בהאי ענינא לא כתיבא הא קמ"ל ניזבון אינש ברתיה ולא נוזיף בריבית מאי טעמא דהאי מיגרעא ונפקא והאי מוספא ואזלא. לא באתה לידו לסוף לוה בריבית. הא למדת דקשה היא לו הלוואה בריבית יותר ממכירת מטלטלין ומכירת שדותיו ומכירת ביתו ומכירת בתו אלמא צער הוא לו:

סימן קא

הילכך מותר להלוות לו בריבית אפי' ביום אידו. ואפי' בודאי פלח דצער הוא לו:

[**שם**]

מתני' לפורען וליפרע מהן וכו'. מתני' דלא כר' יהושע בן קרחה דתניא ר' יהושע בן קרחה אומר מלוה בשטר אין נפרעין מהן. מלוה על פה נפרעין מהן מפני שהוא כמציל מידם. א"ר אבא א"ר הונא הלכה כר"י בן קרחה:

סימן קב

כתב מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל בשם רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דהאידנא שרי לן ליפרע מהן אפילו מלוה בשטר וגם ממלוות שיש בהן חותמות שלעולם הוא חשוב כמציל מידם. ואפי' הוו אזלי ומודו מותר. והכי אמר בירוש' גבי ליפרע מהן אם היתה מלוה אובדת מותר [ותני כן מלוה אובד בעדים אין מלוה אובדת בשטר] (והו' עד)

ואפי' בשטר אובדת היא שלא כל שעה אדם זוכה ליפרע את חובו. עכ"ל שכתב במתני'. ובגמ' כתב גם מלוות בשטר נראה לר' דעתה חשוב כמציל מידם. אפילו לא הוו כל טעמי דפרישי במשנה ומיהו היכא דאיכא משכון משמע בירוש' שאסור. דקאמר אשכח תני מלוה אובדת שלא במשכון. אך לפי הענין היה נראה להתיר שכמה פעמים היה לנו אובדת אפי' במשכון אך מן הטעמים שבמשנה יש להתיר אפי' בלאו הכי כדפרי' במשנה. עכ"ל:

[**דף ז' ע"א**]

ת"ר לא יאמר אדם לחבירו בשבת הנראה שתעמוד עמי לערב. ר' יהושע בן קרחה אומר אומ' אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב. אמר רבה בר בר חנה הלכה כר' יהושע בן קרחה:

סימן קג

פי' רש"י זצ"ל [ר'] יהושע בן קרחה אומר אומ' אדם לחבי' ישראל אבל לגוי לא משום שבות דגוי קא מהדר לי' כמה יתן לו שכר ודמי לתנאי. אבל ישראל מותר משום דשומע ושתיק ולא דמי לגוי. ולשון הנראה פי' רש"י זצ"ל דקאמרנליה עתה נראה לשון הבא נבא . ורבי' יצחק בר שמואל פי' דהכי קא"ל הנראה בעיניך שתוכל לעמוד עמי בערב:

[**שם**]

ת"ר הנשאל לחכם וטמא לא ישאל לחכם ויטהר לחכם ואסר לא ישאל לחכם ויתיר. פר"ת זצ"ל שאינו מקפיד על הנשאל כי אם על החכם וכגון שהודיעו הנשאל שהראשון טמא או אסר אבל הנשאל פשיטא שיכול לשאל לכל מי שירצה כדאמ' בעלמא אתא לקמיה דפלוני ואסר. לקמיה דפלוני ושרי. היכא שלא הודיעו לשני הוראת הראשון. ולהכי פריך פ"ב דנידה ילתא אייתיאת דמ' לקמיה דרבה בר בר חנה וטמי לה לקמיה דרב יצחק בר יהודה ודכי לה והיכי עביד הכי והתניא חכם שטימא אין חבירו רשאי לטהר כי מסתמא הודיעה לשני הוראת הראשון ואינו מקפיד אלא על החכם. אבל על הנשאל לא פריך מידי. מיהו קשה הלשון דלא ישאל משמע שמקפיד על השואל. וי"ל דה"ק לא ישאל לחכם שמטהר על ידי כך. אבל מ"מ אין קפידא כי אם על החכם. וההיא דלקמן פרק אין מעמידין דההיא ערבא דצחנתא דאתאי לסיכרא נפק רב הונא בר חיננא חזא ביה קילפי ושרייה. אמר רבא מי איכא דשרי כי הא מילתא באתרא דשכיחי קילפי. נפק שיפורי דרבא ואסרו. שיפורי (דרבה בר) רב הונ' [ב"ח] ושרו. היינו שבאו דברי המתירין תחיל'. אבל היכא שבאו דברי האוסר תחילה אין חבירו רשאי להתיר הואיל וכבר הראשון שוייה חתיכה דאיסורא. אי נמי שבאו שניהם יחד בבית המדרש ונחלקו

זה על זה. והא דאמ' בירושלמי חכם שטיהר אין חבירו רשאי לטמא התיר אין חבירו רשאי לאסור היינו כגון דליכא טעות בדבר הראשון וחלה הוראתו. ולכך אין נח לשני לאסור מה שהתיר הראשון והיכא שהראשון טימא וטעה בדבר משנה חבירו רשאי לטהר ולהחזירו. וכי קאמר אין חבירו רשאי לטהר כגון שטעה בשיקול הדעת ודוקא מילתא דתליא בסברא. אבל אי גמור מרבותיו רשאי לטהר אפי' מילת' דתליא בשקול כההיא דריש פ' אלו טריפות ההיא פסוקא דגרגרת דאתאי לקמיה דרב סבר למידבקה ברוב עוביה א"ל רב כהנא ורב אסי לרב לימדתנו רבינו ברוב חללה. שדרה לקמיה דרבה בר בר חנה ובדקה ברוב חללה ואכשרה וזבן מינה בתליסר אסתירי בישרא. ופרכי' והיכי עביד הכי והתניא חכם שטימא אין חבירו רשאי לטהר אסר אין חבירו רשאי להתיר. שאני הכא דרב לא אסר ולא מידי. ופריך וכיון דאודי בה חכם היכי אכל מינה והכתי' ואומר אהה י"י אלהים הנה נפשי לא מטמאה וגו' ולא בא בפי בשר פיגול שלא אכלתי הבהמה שהורה בה חכם ומשני ה"מ מילתא דתליא בסברא. רבה בר בר חנה אגמרא סמך פי' הלכתא אף על פי שהורה בה רב התירה רבה בר בר חנה והדר ביה ממאי דקאמר דרב לא אסר ולא מידי. והאי דלא קאמר אלא. שהיה משמע דהדר ביה מתירוצא קמא. היינו לפי שלא הוזכר אמורא בתירוצא קמא. מיהו אין לי ראיה גמורה משום דאיכא למימר דהכי הוה אמר דרב לא אסר ולא מידי. אבל אי אסר אע"ג דרבה בר בר חנה גמר להתירא לא היה רשאי להתיר וכי קא משני אהא משני דהיכי אכיל מינה ומשני ה"מ מילתא דתליא בסברא כי האי גוונ' לא הוה אכיל כגון מקיפין בריאה דאיכא למימר דילמא לא מדמי חזוות' שפיר וכגון דמיא לבישרא דמיא לכבדא דמיא לביעתא דמיא למוריקא דאיכא בינייהו כשירות ואיכא בינייהו טרפות ופעמים שאדם טועה במראותיהן:

סימן קד

והיכא שחכם טימא וטעה בדבר משנה רשאי חבירו להחזירו ולהתיר ושרי ליה לטעום ממנו ולאכול כדי לברר הוראתו כדאמ' פ"ק דביצה בירושלמי יצחק דהבא שאל לר' יוחנן מהו מישחק קונדיטא ביומא טבא א"ל שרי יצחק עטושיא לרשב"ל מהו משחק קונדיטין ביומא טבא א"ל שרי והב לי [ואנא] שתי. והא דפרכינן באלו טריפות אדרבה ב"ב חנה ותיפוק לי משום חשדא היינו בדבר גדול שלקח ממנו הרבה ואיכא למיחש שמא בעבור שהתיר להם אוזילו גביה אבל דבר מועט לטעום ליכא למיחש. מיהו ליקח מתנה דבר חשוב ממה שהתיר משמע להדיא דאסור:

[**שם**]

היה אחד מטמא ואחד מטהר אחד אוסר ואחד מתיר אם היה אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין הלך אחריו ואם לאו הלך אחר המחמיר. ר' יהושע בן קרחה אומר בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל. אמר ר' יוסי הלכה כר' יהושע פי' רבינו שמואל זצ"ל אם היה אחד מהם גדול בחכמה או במנין תלמידים הרבה אי נמי רוב התלמידים אומרים כמותו. אבל זה גדול בחכמה וזה גדול במנין הלך אחר המנין דאחרי רבים להטות. ואם לאו דשניהם שוים ר' יהושע ב"ק [אומ'] בשל תורה הלך אחר המחמיר אם שניהם שוין. בשל סופרים כגון שמונה עשר דבר שגזרו בשבת עכ"ל:

סימן קה

וכל היכא דיש בתלמוד איכא דאמרי אומר רש"י זצ"ל בשל סופרים הלך אחר המיקל. ורבי' יב"א זצ"ל וכן ר"ת זצ"ל פירשו דכל איכא דאמרי לגבי ראשון כטפל לגבי עיקר. ושוב חזר בו ר"ת זצ"ל והודה כדברי רש"י זצ"ל משמעתין דהכא. ומורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל כתב בשם ר"ח זצ"ל שהוא פוסק בכל מקום הלכה כאיכא דאמרי:

[**דף י' ע"א**]

ההוא שטרא דהוה כתיב ביה שית שנין יתירתא שבא לפני ב"ד בשעה שנכתב בו ומצאו בו שש שנים יותר ממניינם כגון שהיו עומדים בשנת חמש מאות למלכות יון. וכאן היה כתוב בשנת חמש מאות ושש לוה פלוני מפלו' וסתם היה כתוב. ולא היה כתוב בו [שום] מלכות. סבור רבנן קמיה דרב נחמן למימר האי שטר מאוחר הוא מלוה עשה עמו טובה ומחל לו שעבוד קרקעות של שש שנים ולא גבי ממשעבדי אלא מאותם שיקח משש שנים ואילך. אמר להו (רבנן) [ר"נ] האי שטרא ספרא דווקנא כתביה. והנך שית שנין דמלכו בעילם דאנן לא חשבי' להו איהו חשיב להו ובזימנ' כת'. דתניא ר' יוסי אומר שש שנים מלכו בעילם ואחר כך פשטה מלכותו בכל העולם. מתקיף לה רב אחא בר יעקב ממאי דמלכות יוונים מנינן דילמא בין אנן בין האי ספרא הא דמנינן לשלש מאות ושמונים שנה קודם חורבן לאו דעתין למלכות יון אלא ליציאת מצרים מנינן ושבק לאלפא קמא דליציאת מצרים ומתחילינן למימני מתחילת אלפא בתרא והיא שנה ראשונה ליון שפשטה מלכותו בכל העולם. דמיציאת מצרים ועד חורבן אלף ושלש מאות ושמונים שנה. ארבע מאות ושמונים עד בנין בית ראשון ארבע מאות ועשר דבנין הרי שמונה מאות ותשעים ושבעה דגלות. וארבע מאות ועשרים דבית שני. הרי אלף ושלש מאות ושמונים. ומלכות יון נמי פשטה בכל העולם שלש מאות ושמונים קורם חורבן שהוא תחילת אלף השני. וכיון דדעתין איציאת מצרים ליכא למתלי הנך שית אלא

(בתחילת) השעבוד ושטר מאוחר הוא. א"ל רב נחמן בגולה אין מונין אלא למלכי יון בלבד וכיון דלמלכות יון מנינן איכא למיתלי להנך שית שנין בספרא דווקנא הוא. סבר דחויי קא מדחי ליה. נפק דק ואשכח דתניא ובגולה אין מונין אלא למלכי יוונים בלבד:

סימן קו

כתב מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל שמיכן הכשיר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל שטר שהיה כתוב בו כל הפרט כדינו והשנים שמבריאת העולם. אך טעה הסופר ודילג לבריאת העולם. כי אין לפוסלו ולומר שהוא מאוחר ולא יגבה בו עד כמה שנים והא הכא מכשרינן בהאי שטרא אף על פי שמשונה הוא משאר שטרות כ"ש זה הסופר שלא שינה משאר שטרות כלל רק שדילג לבריאת עולם שאין לפוסלו בכך שאין לנו לתפוס חשבון אחר לאותו מנין אלא ודאי שכח לכותבו או לא חש לכותבו. ועוד אומר הרב ר' אלחנן זצ"ל בנו. מדפרכינן ממאי דלמלכות יוונים מנינן דילמא מיציאת מצרים מנינן. משמע שלא היו מפרשים בהדיא שמונין למלכות יון ולכך יש לנו לומר שתפס חשבון אחר. אבל אם היו מונין למלכות יון בפירוש לא היה לנו לומר שתפס חשבון אחר כי אין נראה לדחות. דאדרבה כיון שכולם מונין למלכות יוונים. וזה לא פירש א"כ תפס לו חשבון אחר. דאדרבה כיון שכולם מונין למלכות יוונים בפירוש אין לנו לומר שתפס זה חשבון אחר. ולכך יש להכשיר גם שטר זה שדילג בו הסופר לכתוב לבריאת עולם. ויש ספרים שכתב בהם ושבק כללא ונפק פרטא. ומיכן יש להכשיר אם לא היה כתוב בשטר אלא הפרט שתופס בו. ע"כ לשונו:

סימן קז

וכבר היה מעשה בכתובה אחת שטעה הסופר וכתב שנת אלפים ודילג ארבעת ונשאלתי עליה. והשבתי כך נראה בעיני שזו הכתובה כשירה היא בדיעבד דסתם אלפים משמע שפיר ארבעת אלפים הואיל וליכא יותר מארבעת אלפים אע"ג דמיעוט אלפים משמע שני אלפים בהא ליכא למיפסל הכתובה. הואיל שלא כתב אלפיים בשני יודין יש לנו לפרש אלפים הכתובים בכתובה ארבעת אלפים. ולהכשיר הכתובה הואיל ולא נפיק מיניה חורבא לענין גוביינא כדאמר' בפרק מי שהיה נשוי הנהו תרי שטרי דאתו לקמיה דרב יוסף חד הוה כתב ביה בחמשה בניסן. וחד הוה כתב ביה בניסן סתמא אוקמה רב יוסף בידא דההוא דהוה כתב ביה בחמשא בניסן בנכסי א"ל אידך ואנא אפסיד א"ל ידך על התחתונה אימור בר עשרים ותשעה בניסן אתי. אמר ליה וניכתוב ליה טירפא מאייר ואילך. יכלי למימר לך את בחד בניסן והנחתי לך מקום לגבות הימנו. הא למדת שאע"פ שאין להתבונן מתוך השטר אי חד בניסן הוא או בכ"ט אפ"ה לא פסלינן לשטרא אלא מגרעין כחו לענין גוביינא ה"נ אף על גב דליכא למידע אי אלפים דכתב היינו אלפיים או

ארבעת אלפים. בהא לא פסלה לה לכתובה. ותו נראה בעיני דדוקא חתם שייך להסתפק דילמא בחד בניסן הוא אבל הכא ששטר כתובה יוצא מתחת ידה היאך נאמר שמנה תרי אלפים קמאי. וכתובה נכתבה מחדש והרי הכירא טובא שלאחר ארבעת אלפים נכתבה כדתנן מצא בגל או בכותל ישן הרי אלו שלו. ותנא מפני שיכול לומר של אמוריים. אטו אמוריים מצנעי וישראל לא מצנעי. לא צריכא דשתוך טפי אלא דמפקינן ממונא על ידי הכירא הכא נמי איכא הכירא שלאחר ארבעת אלפים שהרי הקלף חדש ואינו דומה כלל לקלף שישן שני אלפים. ושייך למימר שפיר שהסופר טעה ודילג ארבעת. שהרי אפילו היכא דליכא היכירא קיימא לן כשמואל דאמר אחריות טעות סופר הוא כ"ש הכא דאיכא היכירא. וגם משמעות אלפים משמע שפיר ארבעת אלפים הואיל וליכא דאין שייך לומר תפסתה מרובה לא תפסתה. ותו הואיל ואיכא לפרש אלפים דהיינו שני אלפים. ואיכא נמי לפרש ארבעת אלפים וא"כ הוה ליה כאילו לא הזכיר כלל אלפים ונסמוך על הפרט שכתב בו. כדפרי' לעיל דסמכינן על הפרט ואע"פ שיש בידי להסב הדברים ולומר שיותר טוב היה אם לא היה מזכיר כלל אלפים. ובזה דוקא סמכינן על הפרט. אבל הכא שכתב אלפים דאיכא למיטעי במיעוט אלפים לא. אין נר' לי כלל כדפרי' דאלפים סתמא משמע שפיר ארבעת אלפים שאין כאן שייך לומר תפסת מרובה לא תפסת. ותו דאיכא למימר דשבקינהו לאלפים קמאי ונקט אלפים בתראי. כדאמ' דשבקא לאלפא קמא ונקטיה לאלפא בתרא. הילכך נראה בעיני שהכתובה כשירה יצחק בר משה נב"ה המחבר:

[**דף ט' ע"ב**]

אמר רב הונא בריה דרב יהושע האי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע קאי לענין שמיטות נסיב כולהו שני משחרב בית שני וניטפי חדא שתא. וניחשוב כללי ביובלי ופרטי בשבועי. ונישקול מכל מאה תרתין שנין ונישדי אפרטי ונחשבינהו לפרטי בשבועי כמו בזו השנה דקיימינן בשנת שש לאלף ששי וקע"ב לאחר חורבן נשלמו ארבעת אלף. ואלף הרי יש לנו [אחד עשר מאה וע"ב שנה] חדא שתא דחורבן הרי ע"ג שנים ושש של זה אלף הרי ע"ט. ועתה נקח מי"א מאות כ"ב שנים הרי ק"א. ונקח שתי שנים מק' הרי ג' שנים נשארו. נמצא דזו השנה דקיימ' בה שהיא שנת שש לאלף ששי היא שנת ג' לשמיטה. הרי לאחר שלש שנים תהיה שנת שביעית שהיא שמיטה. ופירש"י זצ"ל דקיימא לן השביעית בזמן הזה נהגא ואפילו (לר' יוחנן) דאמר בזמן שאתה משמט קרקעי אתה משמט כספים מודה הוא דמדרבנן נהגא. בפרק השולח גט ובמשקין בית השלחין : וזה לשון רבינו שמואל זצ"ל והילכתא שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה לא שנא בארץ

ולא שנא בחוצה לארץ דסבירא לן כרבנן דפלידי אדר' דדריש וזה דבר השמיטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר כו' ורבנן לא מקשו להנך שמיטות אהדדי דאפי' בזמן הזה דליכא שמיטת קרקע אפילו בארץ אפילו מדרבנן נהגא שמיטת כספים. ואפי' כרבי עבדי' דאילו ר' לא קאמר אלא מדאורייתא אבל מדרבנן מודה ר' דנהגא בזמן הזה ואין שביעית משמטת כי אם בסופה דכתי' מקץ שבע שנים וגו' סופן של שבע שנים הם משמיטין. ואי חריף ראובן טריף משמעון את מעותיו ויכריחנו על פי ב"ד קודם שיגיע סוף השמיטה. אבל יובל אינו נוהג בזמן הזה דכתי' ביה וקראתם דרור בארץ לכל יושביה בזמן שיושביה עליה. למדנו משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה לא נהנו יובלות. בתורת כהנים:

סימן קח

וכן הורה ר' ליאונטין זצ"ל במנצא על מעשה שאירע שם ב וורמיישא ופטר את בעל חוב מלשלם כי עברה עליו שמיטה והשמיטתו סוף שנה עכ"ל. ומשמע מלשונו היכא שעבר עליו שביעית שהוא פטור לגמרי ואינו חייב הלוה להביאו למלוה ולהחזיר לו. וכן השיב רבינו גרשום בתשובותיו דהשמטת כספים נהגא בזמן הזה: וזה לשון רבינו אליעזר ממץ זצ"ל שכתב בספר יראים וחוב שעבר עליו השביעית אינו רשאי לוה לעכבו אלא עפ"י המלוה כל זמן שלא השמיטו מלוה חייב לפרוע. אלא לוה יזמין מלוה לדין שישמיט לו חובו כאשר צוה היוצר. וב"ד יחייבו למלוה לומר משמט אני כאשר צוותה חכמים כדתנן בסוף שביעית ומייתי לה בהשולח המחזיר חוב לחבירו בשביעית צריך לומר המלוה משמט אני. ואם אמר לו אע"פ [כן] יקבל הימנו שנא' וזה דבר השמטה ואם אינו רוצה לומר משמט אני יכופון ב"ד כדתניא בכתו' בהכותב על פריעת בעל חוב מצוה שהיא מדרבנן אמר לא בעינא למעבד מצוה מאי א"ל תניא בד"א במצות לא תעשה אבל במצות עשה כגון שאומר לו עשה סוכה ולולב ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו . ונראה שאין הדברים הללו אלא בב"ד של ארץ ישראל. אבל בב"ד של חוצה לארץ אינן רשאין לכופו במכין אותו דתניא מכין אותו קנסא הוא ואין דנין אותו בחוצה לארץ. אבל במידי דשכיח דאית ביה חסרון כיס כדאמרי' ב"ק בהחובל ובגיטין בהמגרש והא לא שכיח הוא עכ"ל. ולא נהירא מה שכתב שאין לוה יכול לעכב חובו אלא על פי מלוה עד שיאמר משמט אני אלא אפי' הוא תובעו בב"ד לפרוע ואומר איני משמט לא יחוש הלוה על דבריו מפני שהתורה השמיטתו. מיהו אם יש כח ביד המלוה יכוף אותו שיאמר לו אעפ"כ כדלקמן והא דבעי למימר המלוה משמט אני היינו היכא שהביא הלוה את חובו צריך המלוה לקיים המצוה ולומר משמט אני. ואם אינו רוצה

לומר משמט אני כופין אותו בב"ד עד שיאמר ואין זה קנס אלא מצות עשה כמצות נתינת צדקה לעניים שכופין אותו כדפרי' בהלכות צדקה . ולאחר שיכופו אותו ויאמר משמט אני אם יש כח ביד המלוה יכוף את הלוה שיאמר לו אעפ"כ תקבל הימני. ואז יקבל המלוה כדתנן סוף פרק בתרא דשביעית המחזיר חוב לחבירו בשביעית צריך שיאמר לו משמט אני ואם אמר לו אעפ"כ יקבל הימנו משום שנא' וזה דבר השמטה. ואמרי' עלה בפ' השולח אמר רבא (יתמלי) ליה עד דאמ' הכי ופרש"י זצ"ל יתלינו על עץ עד שיאמר לו אעפ"כ אני רוצה להחזירו לך. איתיביה אביי כשהוא נותן לו לא יאמר לו בחובי אני נותן לך אלא יאמ' שלי הן ובמתנה אני נותן לך א"ל (תמלי) ליה נמי עד דאמר הכי. וכן פי' בערוך מכהו ותולהו מלוה ללוה עד דאמר אעפ"כ. ירושלמי שילהי שביעית רב הונא אמר אומר לו משמט אני בשפה רפה והימין פשוטה לקבל:

[**גרסינן** בפ' השולח] (אמ) בר מרת דהוא אבא בר מניומי הוה מסיק ביה רבה זוזי אייתינהו ניהליה בשביעית א"ל משמט אני. שקלינהו ואזל. אתא אביי אשכחיה דהוה עציב א"ל אמאי עציב מר א"ל הכי הוה מעשה אזל לגביה א"ל אמטית זוזי למר א"ל אין א"ל ומאי אמר לך א"ל משמט אני א"ל ואמרת ליה אעפ"כ אילו אמרת ליה אעפ"כ מי שקלינהו מינך. השתא נמי אמטינהו ניהליה א"ל אעפ"כ שקלינהו מיניה אמר לא הוה ביה דעתא בהאי צורבא מרבנן והאי דלא תלא לי' משום דלא הוה כח בידיה. אי נמי (בריא) הוה ליה מילתא לרבה להכותו ולהלקותו על כך. אי נמי אי לאו דהדר ואייתינהו ניהליה הכי נמי דהוה תלי ליה. ומינה שמעינן דהשמטת כספים נהגא בזמן הזה ובחוצה לארץ. דהא רבה בזמן הזה ובחוצה לארץ הוה ואמ' נמי לעיל רב אשי מקני ליה גירמא בדיקליה וכתיב עליה פרוסבול רבנן רבי רב אשי מסרי מילייהו אהדדי בלא כתיבת פרוסבול אלא כך אמרו לחבירים הרי חובי מסור לכם לגבותו כל זמן שארצה. הא למדת דרב אשי ורבנן דבי רב אשי דהוו בתראי ובחוצה לארץ הוו נהיגי השמטת כספים:

סימן קט

הילכך הכי הילכתא כדפרישׁ' לעיל בשם רבותינו דשמיטת כספים נהגא בזמן הזה:

תנן בתרא דשביעית שביעית משמטת את המלוה בשטר ושלא בשטר ואמרי' עלה בפ' השולח רב ושמואל דאמרי תרוייהו בשטר שיש בו אחריות נכסים. ושלא בשטר שטר שאין בו אחריות נכסים וכ"ש מלוה על פה. ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש בשטר שטר שאין בו אחריות נכסים שלא בשטר מלוה על פה אבל שטר שיש בו אחריות נכסים אינו משמט. תניא כוותיה דר' יוחנן ורשב"ל שטר חוב משמט ואם יש בו אחריות נכסים אינו משמט. קריביה דר' אסי הוה ליה ההוא שטרא דהוה כתוב ביה אחריות נכסי' אתא

לקמיה דרב אסי וא"ל אינו משמט ואתא לקמיה דר' יוחנן ואמר ליה משמט או אינו משמט א"ל וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה א"ל והא תניא כוותיה דמר א"ל דילמא ההיא [בית שמאי] היא דאמר שטר העומד לגבות כגבוי דמי:

סימן קי

הילכך קיימא לן כרב ושמואל דאפי' שטר שיש בו אחריות נכסים משמט. דהא ר' יוחנן דהוא מריה דשמעתא דאמר אינו משמט עבד עובדא דמשמט. בפר"ח זצ"ל וקשיא לן מדדחיק ר' יוחנן ומוקי לה לב"ש דלא כהילכתא וש"מ דלית' וחזינן במקומות אחרים דסמכי' עלה והדבר צריך עיון עכ"ל. על זה תמה דמוקי לב"ש דלא כהילכת' אבל הא פשיט' ליה דהילכת' כרב ושמואל:

סימן קיא

תנן בפרק בתרא דשביעית הקפת חנות אינה משמטת. אם עשאה מלוה הרי זו משמטת ר' יהודה אומ' הראשון ראשון משמט פי' הקפת חנות שלוקח ממנו באמנה. עשאה מלוה שזקפתה במלוה ר' יהודה אומר הראשון כו' כלו' הקפה האחרונה אינה משמטת. אבל הראשונה משמע שמשמטת. ופרי' בירושלמי מפני שמקיף לו פעם שניה נעשית הראשונה מלוה. ומסיק דהואיל וראוי ליתן לו מעות ולא נתן נעשת ראשונה מלוה:

סימן קיב

תנן שכר שכיר אינו משמט ואם עשאו מלוה ה"ז משמט. ר' יוסי אומר כל מלאכה שהיא פוסקת בשביעי' משמט' ושאינה פוסקת בשביעית אינה משמטת. פי' שהיא פוסקת בשביעית משום דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף. וכשפסקה בשביעית נתחייב בשכרו וקרינן ביה לא יגוש לפיכך משמטת דשביעי' משמטת בסופה. אבל כשלא פסקה בשביעית שמושכת המלאכה עד אחר שביעית הרי זה בשביעית לא נתחייב לו עדיין ולא קרי' ביה לא יגוש לפיכך אינה משמטת. כך פי' רבינו שמשון זצ"ל. אבל בירושלמי יש שיטה אחרת ר' יוחנן אמר חרישה רשב"ל אמר כגון בנין. על דעתי' דר"י כל מלאכה שהיא פוסקת בשביעית. על דעתיה דרשב"ל כל מלאכה פוסקת מאליה:

סימן קיג

השוחט את הפרה וחילקה בראש השנה אם היה חדש מעובר משמט ואם לאו אינו משמט. פי' השוחט את הפרה בשנה שביעית וחילקה ביום ראשון של שני ימים של ראש השנה. אם היה אלול מעובר דנמצא יום ראשון שנמכר היה חול יום אחרון של שביעית ושביעית משמטת בסופה דכתיב מקץ שבע שנים תעשה שמיטה. ואמרי' בירושלמי א"ר אלעזר ר' יהודה היא דאמר לעיל הראשון משמט וכגון שחזר והקיף ממנו בו ביום ואחרי כן דברים אחרים ופריך והא אין ראוי לתובעו בראש השנה ומשני ר' בשם ר'

זעירא מכיון שהוא ראוי להאמינו כמי שראוי לתובעו וליתן לו מעות והואיל ולא נתן נעשת מלוה ומשמטת. ושמא רוצה לומר דכיון דאיגלאי מילתא למפרע שהוא חול כמי שראוי לתובעו דמי. אלא שלשון ירושלמי דחוק:

סימן קיד

במסכת שבת בריש שואל ופליגי בהלוואת יום טוב. רב יוסף אמר לא ניתנה ליתבע רבה אמר ניתנ' ליתבע. ודייק ממתני' אי אמרת בשלמא ניתנה ליתבע משום הכי משמט דקרינן ביה לא יגוש. אלא אי אמרת לא ניתנה ליתבע אמאי משמט. ומשני שאני התם דאיגלאי מילתא דחול הוא. והדר פריך מסיפא דמתני' ומשני לה דמשמע למ"ד ניתנה ליתבע אתי' לי' מתני' שפיר אמאי והא ע"כ לא פליגי אלא לאחר יום טוב אבל ביום טוב כולהו מודו דלא ניתנה ולא קרינן ביה לא יגוש בשביעית. דמאי דקרינן ביה לא יגוש אחר כך אין מועיל כלום מידי דהוה אמלוה את חבירו לעשר שנים דפ"ק דמכות . כל זה פי' רבינו שמשון זצ"ל. הילכך [הואיל] וסתם לן תנא כר' יהודה הוה ליה מחלוקת ואחר כך סתם. הילכך הלכה כר' יהודה דראשון ראשון משמטת ומפני שלא עשאה מלוה בפה נעשית מלוה מאיליה ומשמטת:

סימן קטו

תנן האונס והמפתה והמוציא שם רע אינו משמט. אונס ומפתה נותנים (חמשה) ומוציא שם רע מאה סלע. בפ"ב גיטין איתמר מאימת כתובה משמטת רב אמר משתפגום ותזקוף פי' שתקבל קצת ותזקוף עליו את השאר במלוה. ושמואל אמר פגמה אע"פ שלא זקפה. זקפה אף על פי שלא פגמה. תניא כוותיה דרב תניא כוותיה דשמואל. תניא כוותיה דרב מאימתי כתובה משמטת משתפגום ותזקוף. פגמה ולא זקפה זקפה ולא פגמה אינה משמטת עד שתפגום ותזקוף. תניא כוותיה דשמואל אונס קנס ופיתוי וכתובת אשה שזקפן במלוה משמיטין אם לאו אין משמיטין. ומאימתי נזקפין במלוה משעת העמדה בדין. וכתב בפר"ח זצ"ל וקיימא לן כשמואל דממונא. אמ' בירוש' על מתני' רב יהודה בשם רב דרבי מאיר היא [ד]אמר במלוה הדבר תלוי הא דתנן דאונס ומפתה ומוציא שם רע אינו משמט היינו כל זמן שלא זקפן במלוה משמע כדפרי'. אבל אתיא לי (בגימר') דמשמע דר"מ היא ופליגי עלי'. והא כ"ע מודו דהיכ' דזקפן במלוה דמשמט כדתנן גבי הקפת חנות דשכר שכיר. והא נמי ליכא לפ' דהיא גופה קמ"ל דמלוה דוקא משמט ולא שאר מילי דבהא נמי ליכא מאן דפליג:

תנן כל מעשה ב"ד אינו משמט פי' רבינו שמשון זצ"ל מפ' בירוש' (אי לא) גזרי דינין כגון תובע מחבירו וכפר והביא עדים וחייבוהו ב"ד וכתבו לו פסק דין. והדר קאמר בירושלמי פשיט' דא מילתא. מלוה שהיא נעשית כפרנית אינה (משמע) כפרני' שהיא

נעשית מלוה משמטת. משמע שחוזר בו דמשעמד בדין ונתחייב משומט. וה"נ אמרי' בפ"ב דגיטין גבי כתובה ואונס קנס פיתוי מאימתי נזקפין במלוה משעמד בדין. ושמא האי מעשה ב"ד דמתני' היינו כתובה. א"נ יש חילוק בין כתבו לו פסק דין ללא כתבו לו עכ"ל:

תנן המלוה את חבירו על המשכון אינו משמט ואמ' בהשולח מאי טעמא אמר רבא משום דתפיס ליה. אמר לי' אביי אלא מעתה הלוהו ודר בחצרו דתפיס ליה ה"נ דלא משמט א"ל שאני משכון דקני ליה כדר' יצחק:

סימן קטז

ופי' רבינו שמשון זצ"ל לפי אותה שיטה היה נראה דמתני' דוקא שלא בשעת הלואתו כדאמ' בסוף פ' השוכר את האומנין דר' יצחק איירי כשמשכנו שלא בשעת הלואתו וזה אי אפשר. דע"כ מתני' נמי בשעת הלואתו דהא המלוה על המשכון קתני דהאי לישנא משמע בשעת הלואתו כדמוכח התם בפ' השוכר את האומנין. ועוד דלמ"ד כנגדו נמי (אינו) משמט מפ' בפ' שבועת הדיינין דמשכון דתפיס ליה לזכרון דברים בעלמא וזה אין שייך אלא בשעת הלואתו. דשלא בשעת הלואתו נקיט ליה לגובייניא. וצריך לדחוק דה"ק שאני משכון דקני ליה שלא בשעת הלואתו כדר' יצחק. והואיל וכן בשעת הלואתו נמי אהני לענין דקרינא ביה של אחיך בידך עכ"ל. ירושלמי אמר שמואל [המלוה על המשכון אפילו] על המחט. ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך פרט מה שיש לאחיך תחת ידיך. והיינו כרשב"ג דאמר פ' שבועת הדיינין אע"פ שאינו שוה אלא פלג אינו משמט. וקסבר דאינו משמט בכולו. וליתא להההיא דחייה דס"פ שבועת הדיינין:

סימן קיז

תנן והמוסר שטרותיו לב"ד אינו משמט. מפרש בפרק השולח משום דתפיסין ליה בי דינא. ובירוש' קאמר ואשר יהיה לך (תחת ידיך) את אחיך תשמט ידיך ולא המוסר שטרותיו לב"ד:

סימן קיח

גזל ופקדון לא תנן במתני' אי משמט אי לא משמט. אך בספרי בפ' ראה תניא מקץ שבע שנים. יכול מתחילת השנה או בסופה. הרי אתה דן נא' כאן קץ ונא' להלן קץ מה קץ האמור להלן בסופה ולא בתחילתה אף קץ האמור כאן בסופה ולא בתחילתה. תעשה שמיטה וזה דבר השמיטה שמוט כל זמן שיש לו שמיטה שמוט שבע שנים יכול שבע שנים לכל אחד. הרי אתה דן חייב שבע שנים בשמיטה [וחייב שבע שנים במלוה מה] שבע שנים [האמורים בשמיטה] לכל העולם אף שבע שנים האמורים במלוה שבע שנים לכל העולם. או כלך לדרך זו חייב שבע שנים בעבד עברי ושבע שנים במלוה.

מה שבע שנים האמור בעבד עברי שבע שנים לכל א' וכו' יכול יהא השמט[ת] [כספים] נוהג (בדבר) ת"ל תעשה שמיטה שמוט לא אמרתי אלא בארץ ישראל שאתה עושה שמיטה [אתה משמט] אי בארץ ישראל יכול בארץ ישר' אתה משמט ובחוצה לארץ אי אתה משמט ת"ל כי קרא שמיטה לי"י בין בארץ בין בחוצה לארץ. זה דבר השמיטה. מיכן אמרו המחזיר חוב לחבירו בשביעית אומר משמט אני. וזה דבר השמיטה. מיכן אמרו שמיטה משמטת מלוה ואין יובל משמט מלוה שהיה בדין ומה שמיטה שאין מוציאה עבדים משמטת מלוה. יובל שמוציא עבדים אינו דין שמשמט מלוה [ת"ל וזה דבר השמיטה שמיטה משמטת מלוה ואין יובל משמט מלוה]. קל וחומר לשמיטה שתוציא עבדים ומה יובל שאין משמט מלוה מוציא עבדים שביעית שמשמטת מלוה אינו דין שתוציא עבדים ת"ל בשנה השביעית שביעית משמטת מלוה ויובל מוציא עבדים. שמוט כל בעל משה ידו. יכול אף בגזילה ופקדון ת"ל משה ידו. יכול שכר שכיר והקפת חנות ת"ל אשר ברעהו. אם סופינו להרבות כולן מה ת"ל משה ידו. מה משה ידו זקוף אף כולן זקוף. לא יגוש ליתן עליו בלא תעשה. [את רעהו פרט לאחרים]. את אחיו פרט. לגר תושב. כי קרא שמיטה לי"י בין בארץ בין בחוצה לארץ. את הנכרי תגוש זה מצות עשה. ואשר יהיה לך ולא מה שיש לאחיך תחת ידיך. מיכן אתה אומר המלוה על המשכון אינו משמט. את אחיך תשמט ידיך ולא המוסר שטרותיו לב"ד. מיכן אמרו הלל תיקן פרוסבול:

תניא בתוספתא הקפת חנות אין משמטת דברי ר' יהודה וחכמים אומרים משמטת. א"ר נראין דברי ר' יהודה בכותב פירות ודברי חכמים בכותב מעות. ונראה בעיני דה"פ נראין דברי ר' יהודה לחכמים דהקפת חנות אין משמטת. כשאמר לו לוקח למוכר כתוב בפנקסך שכך וכך פירות הקפת לי מידה או שתים. ואל תכתוב שאני חייב לך כך וכך מעות אז ודאי אינו משמט. ודברי חכמים נראין לר' יהודה כשאמר לו לוקח למוכר כתוב שכך וכך מעות אני חייב לך שאז משמט שהרי זקפן במלוה ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. שאם תאמר דלר' יהודה אף בכותב מעות פליגי תיקשי לך מתני' דסבר ר' יהודה דהיכא דזקפן במלוה משמט:

סימן קיט

תניא בתוספת' כשם שהשביעית משמטת מלוה כך משמט' שבועה. דבר שהשביעית משמטת [משמטת] שבועתן. ודבר שאין השביעית משמטת אין משמטת שבועתן:

תנן זהו גופו של פרוסבול מוסר אני לכם פלוני ופלוני הדיינין שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי עליו שאגבנו כל זמן שארצה והדיינין חותמין מלמטה או העדים: בריש השולח

גבי ביטול הגט איפליגו רב נחמן ורב ששת בפני כמה מבטלו. רב נחמן אמר בפני שנים ורב ששת אמר בפני שלשה. רב ששת אמר בפני ג' ב"ד קתני. ורב נחמן אמר בפני שתים לבי תרי נמי ב"ד קרי להו. אמר רב נחמן מנא אמינא לה דתנן מוסרני לכם פלוני ופלו' הדיינין כו' ורב ששת אטו תנא כי רוכלא ליחשוב וליזיל. אמר רב נחמן מנא אמינא לה דתנן הדיינין חותמין מלמטה או העדים מאי לאו דיינין דומיא דעדים מה עדים שנים אף דיינין שנים. ורב ששת מידי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא למה לי למיתנא דיינין למה לי למיתנא עדים הא קמ"ל לא שנא אי כתב בלשון דיינין וחתמי דיינין ולא שנא אי כתב בלשון עדים וחתמי עדים . והתם איפליגו נמי ר' יוחנן ורשב"ל בהא. ור' יוחנן כרב נחמן ורשב"ל כרב ששת:

סימן קכ

וכתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל והילכתא כרב נחמן דקאי ר' יוחנן כוותיה. והשתא דפי' דליתא לדרב ששת דבעי תלתא ליתא נמי בהא דאמר דלא שנא אי כתב בלשון עדים כו'. ופירש"י דה"ג דלא שנא כתב בלשון עדים וחתמי דיינין ל"ש כתב בלשון דיינין וחתמי עדים. פי' לא שנא כתב בלשון עדי' כגון דוכרן סהדותא הוה באנפנא וחתימי למטה אני פלוני דיין ולא שנא כתב בלשון דיינין כגון בי דינא הוינא ואתא פלו' ואמר לנא מוסרני לכם וחתמי עדות כגון איש פלוני עד. הא נמי ליתא אלא כרב נחמן קיי"ל דהיכא דכתב בלשון עדים חתמי בלשון עדים והיכא דכתב בל' דיינין חתמי בלשון דיינין. והיינו דוקא קפידא היכא שנכתב בלשון עדים וחתים בלשון דיינים או איפכא. אבל היכא דאחתימו נפשייהו סתמא ולא פירשו לא לשון עדים ולא לשון דיינים ה"נ דכשרא ף לרב נחמן. שהעד החותם עצמו אין צריך לחתום עד. כדתנ' בהמגרש איש פלוני בן פלוני ולא כתב עד כשר וכך היו נקיי הדעת שבירוש' כותבין. וכן משמע התם בגמרא. וכן בגט פשוט . וכן פסק מו' רבינו אבי העזרי זצ"ל. ותניא בתוספתא שילהי בבא בתרא גזרי דינין ופרוזבולין שלא מרעת שניהם ר' אומר אומר אני שאין כותבין פרוזבול אלא מדעת המלוה. דעת הלוה כ"ע לא פליגי דלא בעינן. כי פליגי דוקא בדעת מלוה דדילמא דעתו שתהא שביעית משמטת כדי לקיים מצות עשה והכי מוכח בהשולח דאמר (רבא) דבי רב אשי מסרי מילייהו להדדי פירש"י זצ"ל מסרי מילייהו בלא כתיבת פרוזבול אלא כך אומר לחביריהם הרי חובי מסור לכם לגבותו כ"ז שארצה. משמע שהיה אומר לחבירו בלא דעת הלוה. ר' יוחנן מסר מילי לר' חייא בר אבא א"ל מי צריכנא מידי אחרינא א"ל לא צריכת. תנן פרוזבול מוקדם כשר כו' כולי כתבתי כבר במס' סנהדרין: תנן אחד לוה מחמשה כותבין פרוזבול לכל אחד ואחד. חמשה לוין מאחד אין כותבין אלא פרוזבול

אחד לכולן: תנן אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע ואם אין לו קרקע ללוה מזכה לו המלוה קרקע כל שהו בתוך שדהו ואמ' בהשולח וכמה כל שהו אמר רב חייא בר אשי אמר רב אפי' קלח של כרוב. אמר רב יהודה אפי' השאילו מקום לתנור או לכירים כותבין עליו פרוזבול. רב אשי מקני ליה גירמא בדיקליה וכתב עלי' פרוזבול. פי' בערך גירמא ענף. וטעמא דמילתא לפי שראוי לגבות בו כל חובו ואפי' חובו מאה מנה. כגון דזכי והדר גבי. ודוקא קרקע ולא מטלטלי לפי דחשיבא כגבוייה טפי ממטלטלי. אי נמי הא דאמר אפי' קלח אחד כדאמ' לעיל על המשכון ואפי' מחט והקרקע כלשהו נחשב כמשכון:

בפ' השולח ת"ר אין לו קרקע ולערב יש לו קרקע כותבין עליו פרוזבול. לו ולערב אין לו קרקע ולחייב יש לו קרקע כותבין עליו פרוזבול מדר' נתן דתניא ר' נתן אומר מניין לנושה בחבירו מנה כו' וכבר פירשתי בבבא קמא דקיימא לן כר' נתן:

תנן היתה לו שדה ממושכנת בעיר כו' כותבין עליה פרוזבול. ר' חוצפית אומר כותבין לאיש על נכסי אשתו וליתומין על נכסי אפוטרופין פי' רבינו שמשון זצ"ל היתה לו שדה ממושכנת בעיר בין שמשכנו לו בין שמשכן הוא לאחרים על נכסי אשתו. כגון נכסי מלוג שהוא אוכל פירות. על נכסי אפוטרופין שלווין לצורך היתומין וליתומין אין להם קרקע. תניא בתוספתא ר' חוצפית התרגמן אומר כותבין לאשה על נכסי בעלה. ירושמי'מהו לכתוב לאפוטרופין על נכסי יתומין. נשמיענה מן הדא כותבין לאיש על נכסי אשתו. מה לכתוב לאשה על נכסי בעלה. נשמיענה מן הדא וכן ליתומין על נכסי אפוטרופין:

תנן כוורת דבורים רבי אליעזר אומר הרי היא כקרקע וכותבין עליה וחכמים אומרים אינה כקרקע ואין כותבין עליה פרוזבול: תנן המחזיר חוב לחבירו בשביעית יאמר לו משמט אני ואם אמר לו אעפ"כ יקבל הימנו שנאמר וזה דבר השמיטה. פירש רבינו שמשון זצ"ל בשביעית בסוף שביעית כגון ביום אחרון אי נמי בשמינית דשעה אחרונה של שביעית משמטת דכתי' מקץ שבע שנים:

תנן וכיוצא בו רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להן רוצח אני. אמרו לו אעפ"כ יקבל מהן שנאמר וזה דבר הרוצח. הך משנה מיתניא באלו הן הגולין והכא אגב גררא נקט לה. תניא בתוספתא דמכות רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו בני העיר לכבדו יאמר להן רוצח אני לא יאמר הדבר וישנה שנאמר וזה דבר הרוצח אלא דבר ראשון. ומדכתיב וזה דריש דאין צריך אלא דבור אחד. והכי נמי גבי שמיטה אין צריך אלא דבור אחד דכתי' נמי וזה דבר השמיטה. ירושלמי' אמר ר' יוסי הדא אמרה בר נש דתני חדא מיכלא והוא אזיל לאתר דאינון מוקרין ליה בגין תרתי מימר לון חדא מיכלא

אנא חכם. כלומר מיכלא כמו מכילתא שבקי במסכתא אחת ורצו לכבדו כסבורין שבקי בשתים יאמר להם בחדא מסכתא אני בקי ולא בשתים:

תנן המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו. פי' כגון לוה שאמר למלוה אעפ"כ. והיורשין אינן משמיטין כדתניא בתוספ' רבי שמעון אומר הוא משמט ואין היורשין משמטין שנא' כל בעל משה ידו: אמר רב יהודה אמר רב נחמן נאמן אדם לומר פרוזבול היה לי ואבד. מאי טעמא כיון דתיקנו רבנן פרוזבול ומצי למיגבי בהיתירא לא שביק היתירא דמלוה בלא פרוזבול למימר הוה לי ואבד ואכיל איסורא. כי אתא לקמיה דרב א"ל מידי פרוסבולא הוה לך ואבד כגון זה פתח פיך לאלם הוא: תנן בהכותב וכן בעל חוב שהוציא שטר חוב ואין עמו פרוזבול הרי אלו לא יפרעו. אלמא לא מהימן למימר הוה לי ואבד. דע"כ הוה לי ואבד עסקינן דאי לאו הכי צריכא למימר [דשביעית משמטת] תנאי היא דתניא המוציא שטר חוב צריך שיהא עמו פרוזבול וחכמים אומרים אין צריך דנאמן לומר אבד והיינו כרב. הילכך הואיל וקיימי חכמים כרב הלכה כרב. ונראה בעיני דדוקא כגון דאית ליה קרקע ללוה או כל דבר שכותבין עליו פרוזבול. אי נמי אין ללוה ויש לו למלוה דמצי למימר הקניתי לך משלי. אי נמי אין לו למלוה נמי ויש לו לערב או לחייב דוקא אז נאמן לומ' שהיה לו פרוזבול ואבד. אבל אם לכולם אין להם דבר שכותבין עליו פרוזבול אינו נאמן. דאין שייך כאן לומר לא שביק היתירא ואכיל איסורא. דאין לומר שביקש המלוה מאדם דעלמא שיקנה ללוה משלו משהו קרקע כדי שיכתוב פרוזבול דלא בידיה הוא. ותו דאין שייך לומר בקרקע של אחרים כמאן דגבויה דמיא. הילכך אינו נאמן אלא א"כ יש דבר שכותבין עליו פרוזבול ללוה או למלוה או לערב או לחייב או לאשתו או לאפטרופא של יתומין:

סימן קכא

ופר"ת זצ"ל דנאמן אפי' בלא שבועה. והכי מוכח ממאי דהוה רב א"ל מידי פרוזבולא הוה לך ואבד. ואי צריך שבועה מאי אהני לך. תניא בתוספתא חמשה שלוו בשטר אחד כל מי שיש לו קרקע כותבין לו פרוזבול. ומי שאין לו קרקע אין כותבין לו פרוזבול. רשב"ג אומר אפי' אחד שיש לו קרקע אין כותבין עליו פרוזבול:

בפ"ק דמכות אמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים שביעית משמטתו. ואע"ג דהשתא לא קדינ' ביה לא יגוש לסוף אתי לידי יגוש מתיב רב כהנא כו' איכא דאמרי א"ר יהוד' א"ש המלוה את חבירו לעשר שנים אין שביעית משמטתו. ואע"ג דאתי לידי לא יגוש השתא מיהא לא קרינן ביה. אמר רב כהנא אף (ענן) נמי תנינא (אומדי') כמה אדם רוצה בו'. נראה דהלכה כאיכא דאמרי דהא מסייע' ליה

מתני'. ורבא דשני אשינוי' לא סמכי' ומסתייעא מילתא הא דכתב מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל בשם פר"ח זצ"ל דפסיק בכל דוכתא הילכתא כאיכא דאמרי כדפרי' לעיל. אך רבינו אליהו הזקן זצ"ל פסיק כלישנא קמא. וכן יסד באמת יהגה חכו. ומן עשר כסף כי ילויני בחצי ימיו יעזבנו. ור"ת זצ"ל הגיה ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו כלומר דאינו משמט. ופסיק כאיכא דאמרי מההיא דפ' מי שמת דת"ר חמשה דברים נאמר בשושבינין נגבית בב"ד וחוזרת בעונתה כשישא זו אשה. ואין בה משום ריבית ואין שביעית משמטתה. ומפ' התם דלא קרינן ביה לא יגוש דאם עברה שביעית בנתיים קודם שחזר זה ונשא גם הוא אשה דלא קרינן ביה לא יגוש הרי התם אע"ג דלאחר כך כשישא איכא לא יגוש הואיל והשתא בשביעית ליכא לא יגוש אינו משמט ה"נ לא שנא. ורבינו יצחק בר שמואל [כתב] דאין משם ראיה. ואומר דלא שייכא (שביעית) למלוה שהרי בכמה דברים חלוקים זה מזה כדמשמע התם. והתם ה"פ אין שביעית משמטת דלא קרינן ביה לא יגוש. כי שמא לא יבא לעולם לידי לא יגוש דשמא לעולם לא ישא אשה או ישא אלמנה שיכול לומר לו בבתולה אני עושה עמך כדמפרש התם בברייתא. מיהו רבינו שמואל זצ"ל פי' התם כדברי ר"ת זצ"ל והביא האי לישנא דאיכא דאמרי לסיועא דברייתא דהתם:

סימן קכב

הילכך על דא אנא סמיך וכן הלכה למעשה דהמלוה את חבירו לעשר שנים אין שביעית משמטתו. ואמר(') רב יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו על מנת שלא תשמטנו שביעית שביעית משמטתו ואוקימנא כדרב ענן על מנת שלא תשמטנו שביעית שביעית משמטתו. על מנת שלא תשמטנו בשביעית אין שביעית משמטתו. ירושלמי שילהי שביעית ר' יוסי בר בון בשם רב המלוה את חבירו על מנת שלא תשמטנו שמיטה אין השביעית משמטתו. ונדאה בעיני דהלכה כשמואל הואיל ולא הוזכרה דרב בגמ' דידן אצל מילתיה דשמואל לפלוני עליה:

תניא ( ) המלוה את חבירו סתם אינו רשאי לתובעו פחות מל' יום סבר רבה בר בר הנה [קמיה דרב] למימר ה"מ מלוה בשטר דלא עביד אינש דטרח ועביד שטרא בציר מתלתין יום אבל מלוה על פה לא. א"ל רב הכי אמר חביבי אחד המלוה בשטר ואחד המלוה על פה:

סימן קכג

לפום מאי דפרישית דהילכתא דהמלוה את חבירו לעשר שנים אין שביעית משמטתו דאע"ג דאתי לידי לא יגוש השתא מיהא לא קרינן ביה לא יגוש. ולפי מה דפרישי' לעיל דיום אחרון של שביעית משמט. יש לי ללמוד דהמלוה את חבירו בחצי חדש האחרון

של שביעית דאין נשלמין לו ל' יום עד שמינית דאינו משמט. דאע"ג דאתי לידי לא יגוש בשמינית. השתא מיהא ביום אחרון של שביעית ליכא לא יגוש ואינו משמט. והכי משמע בירושלמי שילהי שביעית (הני) ל' יום לאתויי מאי שמואל אמ' ל' יום לאתויי מלוה את חבירו סתם שאינו רשאי לתובעו עד ל' יום. על רב יהודה ואמר טעמא קרבה שנת השבע שנת השמיטה. לא היא שנת השבע לא היא שנת השמיטה. ומת"ל קרבה שנת (שנת) שלא נאמר כל ל' יום אינו רשאי לתובעו לאחר ל' יום בהשמט כספים הוא לא יגבנו. לפום כך צריך מימר קרבה שנת השבע שנת השמיט'. פי' ולכך נאמר קרא יתירה להודיעך אע"ג דאתי לידי לא יגוש לאחר ל' יום. השתא מיהא ליכא לא יגוש ואינו משמט. לא כן אמר ר' אבא בר ממל רב עמרם בשם רב המלוה את חבירו על מנת שלא לתובעו השביעית משמטת:

[**דף י"א ע"ב**]

מתני' עיר שיש בה אליל שיום... יש לבני העיר היום לאלי' שבעיר. חוצה לה מותר לשאת ולתת עם היושבים חוץ לעיר שאין נמשכין אחר אותה ע"ז. שכן מנהגם זה עובד את שלו וזה עובד את שלו (יום אחד אינו כיום) איד של אלו. היה חוצה לה ע"ז כלומר עבודות שזובחים לאותה ע"ז שהם עובדים ליראה שלהם. תוכה מותר שאין בני העיר עובדין לאותה יראה. בעאמיניה רשב"ל מר' חנינא עטלוזה של עזה מהו פי' שוק של בהמות כמו איטלז. דתנן נשחטין באיטלז ונמכרין באיטלז. עזה עיר של פלשתים והיה בה ע"ז והיה בה יישוב בסמוך לעיר מאד מהו אי שרי מתניתין כי האי גוונא או לא. א"ל [לא] הלכת מימיך לצור שהוא עיר שישראל וגוים דרים בה וראית ישראל וגוי ששפתו שתי קדירות על גבי כירה אחת ולא חשו להם חכמים אע"פ שסמוך איסור אצל היתר מאד. ה"נ אע"ג שבני העיר אסורין. בני חוצה לה הסמוכין שאין להם ע"ז היום לא חשו:

[**דף י"ב ע"ב**]

ומאי לא חשו איכא למימר בשתי קדירות דלילף הכא דכוותה. אמר אביי לא חשו להם חכמים משום בשר נבילה. ולא אמרי' דילמא מהדר ישראל אפיה לאחוריה ושרי גוי נבילה בקדירה. ואע"ג דאיכא למיחש לאיסור דאורייתא לא חיישינן לאחזוקי איסורא מן הספק. ה"נ לא מחזקינן דמי ע"ז ביד גוים שבחוצה לה דנימא אסור למכור להם בהמה שדמים הללו שהוא מקבל מהם מחמת בהמה זו דמי ע"ז הם שהבהמה הוי לצורך בני תוכה ונקרבת היא לע"ז ואסירא דאורייתא משום לא ידבק בידך מאומה מן החרם כ"ש היכא דידעי' דשל חוצה לה הן דלספק איסורא דרבנן לא חיישינן דנימא דילמא האי

גברא שייך בתר בני תוכה והוי היום יום חנם. וקא עבר האי גברא אדרבנן דאסרי לשאת ולתת עמהם ביום אידם:

סימן קכד

מיכן פסק הרב ר' פטר בשם רבינו תם זצ"ל שאם היו שתי קדירות על גבי כירה אחת. אחת של ישראל. ואחת של גוי והדר אפיה ישראל. דחיישינן דילמא שדי גוי נבילה בקדירת ישראל ואסירא. מדקאמר אביי דלא חיישינן דילמא מהדר אפיה ישראל. משמע הא מהדר חיישינן דילמא שרי ואסיר. והרב ר' ברוך בר יצחק זצ"ל מריגנשבורק מתיר מדאמ' גבי יין נסך אין השומר צריך להיות יושב ומשמר אלא אע"פ שיוצא ונכנס שרי דלא חיישינן דילמא בשעה שיצא ניסך. והרב ר' אלחנן זצ"ל מוקי לשמעתין כששניהם אכסנאים ולכך לא מירתת גוי מיניה כיון שאין מכירו ולכך יש לחוש יותר ולא שרינן ביוצא ונכנס. מיהו רש"י פי' עיר שישראל וגוים דרים בה. משמע שבני העיר המכירים זה את זה הם השופתים את הקדירה. מיהו י"ל דלא שרינן ביוצא ונכנס אלא היכא שנתפס עליו כגנב דלית ליה לאישתמוטי אבל הכא אית ליה לאישתמוטי דמצי למימר אני מגיס בקדירה לנסות אם מתבשל יפה כדי שלא יקדיח. הילכך אי הדר אפיה חיישי' ואסיר. ו ע ו ד מדקדק הרב ר' ברוך זצ"ל להיתירא דאי היכא דהדר אפיה אסור היאך היו לכתחילה (שותפין) הא איכא למיגזר דילמ' מהדר אפיה כההיא דפ' בתרא דאמר להו רב חסדא להנהו שפוכאי כי שפכיתו חמרא לא ליקרב ליסייע גוי בהדייכו דילמא אישתליתו ושדיתו ליה עילויה וקא אתי מכח גוי ואסיר. ובישרא עילויה כבדא נמי אסרינן לכתחילה. הילכך נראה בעיניי היתר. והכא ה"פ לא חיישי' כדמהדר אפיה ישראל דילמא שדי גוי נבילה. ואין נראה בעיני כלל דלישנא לא משמע הכי כלל. ותו לא דמי להההיא דשפוכאי דליכא לכתחילה אלא חדא ספיקא דילמא מישתלי דילמא לא מישתלי. ואי מישתלי בודאי אסיר דהא אתא מכח הגוי. אבל הכא איכא תרי ספיקי לכתחילה. ספק מהדר אפיה ספק לא מהדר אפיה ואי מהדר ספק שדי גוי נבילה ספק לא שדי. הילכך לכתחילה סמכינן אספק ספיקא ושפתינן והיכא דהדר אפיה דליכא אלא חדא ספיקא חיישי' ואסור. (וכל) דעתי נוטה לאיסור. מיהו ה"מ כדפי' רבי' שמואל דהיינו דוקא להחליף רע בטוב כחוש בשמן. אבל בחנם להכשיל את ישראל להאכילו איסור בחנם לא חיישי' כההיא דלקמן דפרק אין מעמידין ההיא ארבא (דאורייתא) דאתאי לנמילא דעכו אותיב ר' אבא דמן עכו נטורי בהדה. א"ל דבא לד' אבא עד האידנא מאן נטרה א"ל ר' זירא עד האידנא למאי ניחוש לה אי משום איערובי חמרא קיסתא דמורייסא (כלומ') קיסתא דחמרא בארבעה לומי ולא חיישי' דילמא יערב בו מעט

להכשיל את ישראל. אע"ג דגש"י זצ"ל פי' דאביי איירי אפי' בחנם ולהכשיל ישראל מדפי' בדברי רבא האי לא חשו לאו לבשר נבילה קאמר דנילף מינה דלא ניחוש לדמי ע"ז דהא לא דמי והא לית הנאה לגוי דנישדי נבילה לקדירה ואי חזי לה ישראל תבע ליה בדינא. אבל הכא מתכוין [נכרי לעשות] רצון חבירו אלמא רוצה לומר דאביי מיירי שאינו מחליף טוב ברע. א"כ איני עושה כ"א להכשיל את ישראל. ומ"מ ראיה טובה מה שמביא רבי' יצחק זצ"ל ויש לסמוך עליה למעשה. כולה שמעתא מוכחא דדמי ע"ז אסירא והכי מוכח לקמן בפ' אין מעמידין דת"ר גוי ההולך ליריד בין בהליכה בין בחזירה מותר. ישראל ההולך ליריד בהליכה מותר בחזירה אסור. מאי שנא בחזירה אסור דאמ' אימור ע"ז זבין ודמי ע"ז איכא בהדיה. גוי נמי אימור ע"ז זבין ודמי ע"ז איכ' בהדיה כו' וקשה דאמ' ר"פ בתרא דהוו יתבי וקא מיבעיא להו (דאי) ע"ז ביד גוי מהו מי תפשה דמי ביד גוי או לא. א"ל רב נחמן מסתברא דמי ע"ז ביד גוי מותרין. דתני ישראל [שהיה נושה בנכרי מנה] (שמכר) ע"ז והביא לו יין נסך מותר אלמא דמי ע"ז ביד גוי מותרין. ופי' ר"ת זצ"ל דשאני התם שהגוי פורע חובו מהן. ובגוי לא שייך כל שאתה מחיה ממנו הרי הוא כמותו וגם אין חשש דלפני עור באותן דמים. אבל הכא ובפ' שני מיירי שהגוי מקצה דמים לצורך ע"ז אחרת ולכך אסורין הדמים:

סימן קכה

ורבינו שמואל זצ"ל פי' בפ' בתרא בשם רש"י זצ"ל בהא שמעתין פשטינן דדמי ע"ז ביד גוי מותרין. ולעיל בפ' קמא גבי עטלוזה של עזה ואף בשילהי אין מעמידין מוכח סוגיא דדמי ע"ז ביד גוי אסור' ואיכא למימר דהך ברייתא דקתני מותרין לא שמיע לן עד השתא מ"ר עכ"ל. רוצה לומר דההיא עיקר. וכן כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל בפ' אין מעמידין. אסקינן בהשוכר דדמי ע"ז ביד גוי מותרין. ודמי ע"ז ביד ישראל אסורין דכל מה שאתה מחיה ממני הרי הוא כמוהו:

[**שם**]

רבה בר עולא אמר לא חשו להם חכמים משום צנורא דכוות' הכא לא חשו להם משו' לפני עור הן. פרש"י זצ"ל לא חשו להם חכמים לשמא נתזה צינורא מתוך קדירת ישראל הואיל ואיסור קל הוא. חדא דלא שכיח הוא ועוד אי נמי שכיח בטל ברובה:

סימן קכו

יש לי ללמוד מיכן דמותר לשפות קדירת חלב עם קדירה של בשר על גבי כירה אחת ולא חיישי' לצינורא:

[**שם**]

מתני' מהו ליל‍ך לשם לאותה העיר ביום איד שלהם לספר עם אחד מבני העיר. בזמן

שהדרך מיוחדת לאותו מקום. שאין דרך יוצאה מאותה העיר לילך לעיר אחרת ודרך הכבוש מכאן לאותה העיר מיוחד לבדה אסור לילך שם מפני שנראה כמהלך לעובדה. ואם היה מסלול הולך לעיר אחרת מותר. דהרואה אומר למקום אחר הוא הולך:

[דף י"ב ע"א]

ת"ר עיר שיש בה אליל אסור ליכנס לתוכה ולא מתוכה לעיר אחרת דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום אסור אין הדרך מיוחדת לאותו מקום מותר. ישב לו קוץ בפני ע"ז לא ישחה ויטלנו מפני שנראה כמשתחוה לע"ז ואם אינו נראה מותר. נתפזרו לו מעותיו לפני אליל לא ישחה ויטלם מפני שנראה כמשתחוה לאליל ואם אינו נראה מותר. מעין המושך לפני אליל לא ישחה וישתה מפני שנראה כמשתחוה לאליל ואם אינו נראה מותר. פרצופות המקלחים מים לכרכים לא יניח פיו על פיו וישתה מפני שנראה כמנשק לאליל. מאי אינו נראה אי לימא דלא חזי איניש והאמר רב יהודה אמר רב כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור. אלא אימא אם אינו כמשתחוה לע"ז. הכא אוקימנא דרב לכולי עלמא הואיל ומצי לתרוצי אבל בפ' במה אשה ובפרק חבית ובפ"ק דביצה מוקמינן לה כתנאי:

סימן קכז

ומורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל כתב כאן נראה לר' דהילכתא כרב כדפרי' בשבת בפ' במה אשה ובכתו' פ' אע"פ . ואין בידי אותם תוספת' לעיין בהם. אבל אני קבלתי מימיי דלית הילכתא כרב מדאמ' פ' בתרא דכלאים בירושלמי מתני' פליגא על רב פשתן (שצרעה) בחירת לא יעשנה ממנה אימרא מפורסמת. ובכרים וכסתות מותר. מתני' פליגא על רב. נתפזרו מעותיו לפני ע"ז לא ישחה ומלקטן שלא יהא נראה כמשתחוה ואם היה מקום צנוע מותר. מתני' פליגא על רב. אין שוחטין לתוך הגומא אבל אדם עושה [גומא] בתוך ביתו בשביל [שיכנס הדם בתוכה ובשוק לא יעשה כן שלא יחקה את המינים. מתני' פליגא עליה דרב. הגיע לחצר] החיצונה [שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם]. מתני' פליגא על רב בים שהוא קמור ארבע אמות ברשות הרבים אין שופכין לתוכן מים בשבת ותני עלה אם היתה מזחילה מותר. עונת גשמים מותר. צינורות מקלחין אסור. תני בר קפרא אם היה מקום צנוע מותר. אלו פליגין על רב ולית להון קיום פי' אין להם תירוץ כמו (אני) קשיתה חגי קיימה ס"פ כל הצלמים בירושלמי. והכי נמי מוכח בפרק אע"פ דתניא נחום איש גליא אומר צנור שעלו בו קשקשין ממעכן ברגלו בצנעה בשבת ואינו חושש מאי טעמא מתקן כלאחר יד הוא ובמקום פסידא לא גזור רבנן. אמר רב יוסף הלכה כנחום איש גליא. הרי להדיא בצנעה שרי בפרהסיא אסיר.

מיהו אין מיכן ראיה למלאכה דאוריי' דאיכא למימר דוקא הכא שרי דאפי' יטעה הרואה לא יטעה אלא במלאכה דרבנן. ובפ' כלל גדול בירושלמי אמר רב זעירא בשם דב הונא נתכסו בגדיו בקוצים הרי זה מכשרן במקום צנעה. מיהו ההיא נמי מלאכה דרבנן. וכן כתב הרב ר' ברוך בר יצחק זצ"ל בספר תרומות דאין הלכה כרב דקיימא לן כהנהו סתמי דפליגי עליה.

[**דף י"ב ע"ב**]

מתני' עיר שיש בה אליל דרך הגוים להיות להם יום השוק ויריד ביום אידם והיו בו חנויות מעוטרות. וסימן הוא להם שאותן חנויות של כומרים ליטול מכם מהן. ושאינן מעוטרות. זה היה מעשה בבית שאן ואמרו חכמים מעוטרות אסורות שאינן מעוטרות מותרות. דבאותן שאינן מעוטרות לא שקלי מינייהו מכס לע"ז. אמר ר' שמעון בן לקיש לא שנו אלא שמעוטרות בוורד והדס של תקרובת אליל והוא סימן להם שחנויות הללו של ע"ז הם דקא מתהני מריחא דוורד והדס דדרך לשוטחן לפני ע"ז ואסורין משום תקרובת ע"ז. אבל מעוטרין בפירות מותרין ליקח מהן אע"ג דמטיא הנאה לע"ז לית לן בה מאי טעמא דאמר קרא לא ידבק בידך מאומה מן החרם נהנה הוא דאסור אבל מהנה מותר.

[**דף י"ג ע"א**]

ור' יוחנן אמר אפי' בפירות נמי אסור. ק"ו נהנה אסור מהנה לכ"ש. והלכה כר' יוחנן. ותו דר' יוחנן סבר לא פליגי רבנן בהא ומילתיה לכ"ע. ורשב"ל סבר פליגי רבנן עליה דר' נתן ואיהו דאמר כרבנן. מיהו מבעל הבית מותר ליקח דלא שקלי מיניה מיכסא כדפרי' ר' יוחנן (שילה בשמעתין):

[**שם**]

אין מקדישין ואין מחרימין ואין מעריכין בזמן הזה. ואם הקדיש והחרים והעריך. בהמה תעקר פירות כסות וכלים ירקבו. מעות וכלי מתכות יוליכם לים המלח. פי' רבינו שמואל זצ"ל מיכן ראיה דאסור לאדם לומר הריני מניח בהקדש ספר פלוני או ממון פלוני שאוסרן על כל העולם כולו אלא כך הוא אומר מתנדב אני כך וכך לצדקה או לצורכי צבור. עכ"ל:

סימן קכח

וכבר היה מעשה בהרב ר' אליעזר בר יצחק זצ"ל מפרגא שמצא בארץ רוסיאה ספר אחד שהיה כתוב עליו פלוני נתן ספר זה להקדש וצוה לשומרו שאסור ללמוד בו דהקדש אסור בהנאה ולא אפשר ליה בפדיון. דהמקדיש מטלטלין בזמן הזה אין להם תקנה

רק הקרקעות יש להם תקנה בפדיון כדפי' ר"ת זצ"ל הכא בשמעתין. מיהו היכא שהיה דעתו ליחד ספריו לצורך שילמדו בהם או שרצה ליחד ממונו לצדקה ואמר אני נותן ספר זה להקדש או ממון זה להקדש. וכשראה שנאסר הספר או הממון וטעונים גניזה מצטער. או אפי' אין אנו רואין שמצטער פותחין לו בחרטה ואומרים לו אילו היית יודע שבדיבור זה שאמרת הרי הם הקדש נאסרים וטעונים גניזה היית אומר בלשון הזה הרי הם הקדש. וכשהוא אומר לאו מתירין לו מיד ואומרים לו שייחד אותם למה שהוא רוצה ואל יאמר בלשון (הקודש) . וקיימא לן דיש שאלה להקדש כההיא דפ' יש נוחלין אמר מר מה (להן) ראשי המטות אף כאן ראשי המטות למאי הילכתא אמר רב ששת לומ' דיש שאלה בהקדש. ולב"ש דאמר אין שאלה בהקדש דתנן ב"ש אומרי' הקדש טעות הקדש וב"ה אומרים אינו הקדש. האי זה זה מאי עביד ליה וכו'. ופי' רבינו שמואל זצ"ל שיש שאלה בהקדש כמו שיש שאלה בנדרים דבנדרים כתיב לא יחל דברו וה"ה לכל הקדשות שאם שחט קדשים בחוץ ונתחייב כרת הולך אצל חכם להתיר לו הקדישו וימצא לו פתח של חרטה ועוקר את ההקדש מעיקרו ועבדינן כהקדש טעות ואיגלאי מילתא למפרע דלא הוי הקדש מעולם ונפטר מכרת. וה"ה לכל דבר הקדוש במוצא שפתיו כגון תרומה ומעשרות דאי בעי מיתשיל עלייהו וחוזרין לטיבלן כדאמרי' בנדרים שילהי פ' הנודר מן הירק. ולב"ש דאמרי אין שאלה בשום הקדש בעולם דאפי' כשימצא לו החכם פתח של חרטה אינו יכול להתירו. דאע"ג דהחכם עוקר את הנדר מעיקרו ועושהו נדר של טעות אפי' הכי גבי הקדש לא אמרו ב"ש הכי. דאפי' כשנעשה ההקדש בטעות [הידוע] למקדיש חשבינן ליה כהקדש גמור כ"ש היכא דהוקדש בלא טעות שלא יועיל פתח החרטה שימצא לו החכם להתירו. דתנן ב"ש כו' תחילה פ' הו' במסכת נזיר הקדש טעות כדמפ' התם שור (שור) שיצא מביתי ראשון הרי הוא הקדש ויצא לבן ב"ש אומרים הקדש וב"ה אומרים אינו הקדש ואמרי' בגמ' מאי טעמייהו דב"ש ילפי תחילת הקדש מסוף הקדש מאי תמורה אפי' בטעות אף הקדש אפי' בטעות. וב"ה ה"מ תמורה אבל [אחותי] הקדש לא מחתינן. הקדש טעות הקדש. וכיון דסבירא ליה דהוי הקדש אפי' בטעות כ"ש דכל הקדש שהוקדש בלא טעות כגון שור זה הקדש דלא יוכל החכם לעשותו חולין ע"י שום חרטה דחכם נמי הקדש טעות משוי ליה. והקדש שטעותו ידוע למקדיש [לב"ה] אפי' שאלה אין צריך שהרי הוא עצמו יודע שלא נתכוון להקדיש את זה (כב"ה) וכיון דחשבי ליה ב"ש הקדש גמור אלמא לית להו שאלה כהקדש שהחכם לא יובל להתירו ע"י שיעשה אותו הקדש טעות. וב"ה אומרים אין הקדש טעות הקדש ואפילו שאילת חכם אין צריך עכ"ל:

סימן קכט

הא למדת דיש שאלה להקדש ואפי' למפרע היכא שכבר נהנה ממנו כ"ש שישאל עליו קודם שנהנה ממנו. וא"ת והא דאתינן עלה שהיה בדעתו ליחד זה הספר כדי שילמדו בו או אלו מעות לצדקה. נמצא כשאמר הרי הם הקדש זהו הקדש טעות ואפילו שאלה [לא] יצטרך. לא היא דהיכי דמי דהוי הקדש טעות כגון שהיה סבור שהוא חפץ זה והקדישו ונמצא חפץ אחר כגון שור שחור ונמצא לבן. אבל הכא דעתו על ספר זה ועל אלו המעות ובלבו היה שילמדו בספר והמעות יהיו לצדקה ובפה אמר שיהו הקדש ולא יהו ראויים לא ספר ללמוד בו ולא מעות לצדקה הילכך הוו להו דברים שבלב ודברים שבלב אינן דברים הילכך חל עלייהו ההקדש וצריך שאלה. והרב ר' אליעזר זצ"ל שצוה לגנוז הספר ולא אמר למקדיש לישאל עליו. שמא מת המקדיש או הלך למדינת הים:

[**שם ע"ב**]

מתני' אלו דברים אסורין למכור לגוים אצטרובילין ובנות שוח [ופטוטרות]. ובגמרא מפרש להו (בפרוטרוטות) ולבונה ותרנגול לבן. ר' יהודה אומ' מוכר לו תרנגול לבן בין התרנגולין. ובזמן שהוא בפני עצמו קוטע אצבעו ומוכרו לו לפי שאין מקריבין חסר לע"ז. ושאר כל הדברים סתמן מותר פירושן אסור. בגמ' מפרש. [ור"מ אומר] אף דקל טב חצב ונקלבם אסור למכור לגוים:

[**דף י"ד ע"א**]

[**לבונה**] אמר רב יצחק אמר רשב"ל לבונה זכה. תנא מכולן מוכרין להם חבילה. וכמה הוא חבילה פי' ר' יהודה בן בתירה אין חבילה פחות משלשה מנין משקל שלשה מנין דהא ודאי לסחורה מיכוין למיהדר לזבונה. וליחוש דילמא אזיל ומזבין לאחריני ומקטרי. אמר אביי אלפני עור מיפקדינן אלפני דלפני לא מיפקדינן:

סימן קל

כתב הרב ר' אליעזר מפרגא זצ"ל אסור למכור לכותי קלפים ודיו משום לפני עור שלא יכתוב עליה' תורתם ואע"פ שמוצא לקנותם מן הגוים אסור לישראל למכור לו. דומיא דלבונה וכל הני דמתני' דלא מסתבר לאוקומי מתני' כגון שאינו מוצא לקנות מן הגוים. ותו כי אמ' לעיל איבעיא להו אסור לשאת ולתת עמהם משום הרויחא או משום לפני עור לא תתן מכשול למאי נ"מ דאית ליה בהמה לדידיה וכו' אבל הא לא קאמר ומצי לזבוני מן הגוים. אלמא משמע דאפי' היכא דמוצא לקנות מן העכו"ם אסור למכור לו. והדעת נוטה כמעט שיותר אסור מלבונה וכל הני דמתני' הוא נפשיה יעבור אליל. ומאי דהוה הוה. אבל הכא שיכתוב..... הרי הוא מחזיקו ומחזיק..... לכל עובדיה. מיהו לשאר גוים מותר למכור אע"פ שהוא ימכור לכותי דאלפני דלפני לא מיפקדינן. מיהו

נראה להתיר דאימור עשרים וארבעה הוא רוצה לכתוב ודם שאר ספרים שיש להם שאין מדבריו..... כי הא דרב הונא זבין ההיא פרה לגוי א"ל רב חסדא מאי טעמא עבד מר הכי א"ל אימור לשחיטה זבנה. ומ"מ נכון וראוי לימנע שלא למכור קלפים ודיו לכותי ואין להתיר הדבר וישר כחו שאסר:

[**שם ע"ב**]

מתני' מקום שנהגו למכור בהמה גקה לעכו"ם מוכרין מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין. ובכל מקום אין מוכרין בהמה גסה עגלים וסייחין שלימין ושבורין. ואסיקנ' בגמ' דשכירות לא קניא הילכך גזרו שלא למכור גזירה משום שאלה ומשום שכירות. דאי שרינן למכור בהמה גסה ולא חיישינן למאי דעבדא מלאכה בשבת אתי איהו לאושולי ולאוגורי בהמתו לגוי ועביד בה מלאכה בשבת וקא עבר בלאו דכתיב לא תעשה מלאכה וגו' בהמתך דהשתא בהמת ישראל היא ומצווה על שביתתה וגזירה משום נסיוני שמנסה לה אי אזלה שפיר. זימנין דזבנה לה סמוך לשקיעת החמה דמעלי שבתא וא"ל תא נסייה ניהלי ושמעה ליה לקליה ואזלא מחמתי' וניחא ליה דתיזיל והוה ליה מחמר אחר בהמתו בשבת ואיכא מאן דאמר בפ' בתרא דשבת דחייב חטאת:

[**דף ט"ו ע"א**]

רב אחא שרי לזבוני חמרא אידא דספסירא על ידי סרסור ישראל והמוכר נמי ישראל אי משום נסיוני הא לא ידעא לקליה דאזלא מחמתיה ואי משום שאלה ושכירו' כיון דלאו דידיה היא לא מושיל ולא מוגיר. ועוד משום דלא מגלי מומא כיון דהוא לקחה למוכרה אינו רוצה שיוודע מומה הילכך לא מושיל ולא מוגיר. רב הונא זבן ההיא פרה לגוי א"ל רב חסדא מאי טעמא עבד מר הכי א"ל אימור לשחיטה זבנה ותלינן לקולא. ואוקמ' רב אשי דכל היכא דאיכא למתלי תלינן אע"ג דמצווה והיכא דליכא למיתלי לא תלינן ואע"ג דאינו מצווה:

סימן קלא

פי' רבינו שמואל זצ"ל שמעינן מהכא דמותר למכור פרה לגוי אפי' בלא ספסירא. חוץ מפרה החורשת ובהמות שעושין בהם מלאכה כגון חמורים ושורים אידא דספסירא שרי. וסוס אפי' בלא ידא דספסירא שרי כבן בתירה דלקמן מוקמי' להו הילכך [הילכתא] כוותיה. ושאלה ושכירות מיסר אסיר להשאיל ולהשכיר לגוי ואפי' במפרש ואומר לו אין רצוני שתעשה בבהמתי מלאכה בשבת דשאלה ושכירות לא קניא. ור' אמר לי דאם אמר לו ישראל בהמתי קנויה לך מותר עכ"ל. ור"ת זצ"ל מתיר האידנא למכור לגוים דכי היכי דשרינן אידא דספסירא משום דלא מושיל ולא מוגר ולא ידעה ליה לקליה. כן

גם עכשיו נוהג זה הדין ביניהם שאין בהמות שלנו מכירות קולו של ישראל ולא אזלה מחמתיה וגם אין רגילים להשאילם ולהשכירם לגוים אלא כל אתד קונה בהמה לעצמו. ועוד אומר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דבימי חכמים שהיו רוב ישראל והיו יכולים למכור זה לזה. אבל עכשיו שאנו ביניהם אי לאו דזבנינ' להו יפסידו. כדאמ' לקמן אי הכי אפי' חיטי ושערי נמי לא מזבין להו. אמר רב פפא אי אפשר הכי נמי:

סימן קלב

מיהו אין זה כל כך ראיה דחיטי ושערי לא נגזר עליהם כלל. אבל הכא כיון שנאסר מי יוכל להתיר. מיהו כל העולם נהגו היתר בדבר:

[**שם ע"ב**]

תניא אין מוכרין להם לגוים זיין פי' סייף ורומח ולא כלי זיין פי' בית יד לרומח ונדן לסייף. ואין משחיזין להם את הזיין. ולא סדן לשום בו [רגלי] איש. ובל' אשכנז אשתו"ק ובלשון כנען כלד"א. ולא קולרין ולא כבלין ולא שלשלאות של ברזל אחד גוי ואחד כותי. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה כדרך שאמרו למכור לגוים אסור כך אסור למכור לישראל החשוד למכור לגוי. אמר רב דימי כדרך שאמרו אסור למכור לגוי כך אסור למכור ללסטים ישראל ואע"ג דלא קטיל כשרודפין אחריו נלחם בם ומציל עצמו ומאבד זה את ממונו. ת"ר אין מוכרין להם תריסין. ויש אומרים מוכרין להם תריסין. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה הלכה כיש אומרים:

[**דף ט"ז ע"א**]

אמר רב אדא בר אהבה אין מוכרין להם עששיות של ברזל אמר רב זביד בפרזלא הינדואה ברזל של ארץ הינד שאין עושין אותן אלא לכלי זיין. והאידנ' דקא מזבנינן. אמר רב אשי לפרסאי דמגנו עילוון נלחמים לשמור את העיר ואת יושביה פי' רבינו שמואל זצ"ל דמגנו עילוון ולאו אורחייהו למיקטל ישראל. ואפי' נלחמים על מדינה אחרת להצילנו שלא יבאו בני אותה מדינה עלינו ויש שם יהודים באותה מדינה שבני עירנו נלחמים אפי' הכי אנו מוכרין להם שהרי להצילנו הם מתכוונ' ושמא לא יהרגו שם שום ישראל. עכ"ל:

סימן קלג

וכתב רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל דהאידנא סמכינן אדרב אשי למכור להם כלי זיין:

[**שם**]

מתני' אין מוכרין להם דובים ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים. אמר רב חנן בר רב חסדא ואמרי לה אמר רב חנן בר רבא אמר רב חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס כדאמרי' גבי בהמה מסוכנת בשחיטת חולין בהמה דקה שפשטה ידה ולא

החזירה אחר שחיטתה אסורה דבהמה מסוכנת אסורה עד שתפרכס ואם לא פירכסה הויא כמתה קודם שחיטה. ופישוט יד לדקה אינה הוצאת נפש. אבל גסה בין כפפה ולא פשטה בין פשטה ולא כפפה פירכוס הוא וכשרה. והכי מפר' התם. וחיה גסה נמי דגכה לפשוט ידה בהוצאת הנפש. הילכך שחט חיה מסוכנת ולא פירכסה אלא פשטה ידה ולא החזירה אסורה. אבל לא למכירה לאיתלייה במנהגא אלא כבהמה גסה היא ובכל מקום אין מוכרין:

סימן קלד

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל וכן הילכתא. מיהו לדידן שרי למכור אפי' בהמה גסה כדפי' לעיל:

[**שם**]

מתני' אין בונין עמהם בסילקי. טירה גבוהה ושם דנין בני אדם ומפילין אותו והוא מת. גרדום בנין אחר לדון דיני נפשות כמו שנים שעלו לגרדום לידון. איצטדיא מקום שעושין שם איצטדי' שור מנגח והורג אנשים ושחוק הוא להם. בימה כעין מגדל קצר הוא וגבוה. כדאמרי' בסוטה בימה של עץ עושין לה בעזרה ואנו קורין לו אלמנברא. והן עושין אותו לדחוף משם איש להמית:

[**שם ע"ב**]

אמר רבה ב"ב חנה א"ר יוחנן שלש בסלקאות הן. [של מלכים] של מרחצאות ושל אוצרות לסגולת המלך בונין בנין חזק. אמר רבה שתים להיתר בונין עמהם ואחת לאיסור וסימנך לאסור (מלכים) שדנין שם דיני נפשות. ואיכא דאמרי אמר רבה כולן להיתר. ואלא הא דקתני אין בונין עמהם בסילקי גרדום כו' אימא בסילקי של גרדום איצטדיא ובימה. אבל בסילקי סתם שהיא לדירת מלכים מותרת. מתני' אבל בונין עמהם דימוסיא' בנינין שאינן לצורך ע"ז [רק תשמיש] דתשמיש לע"ז ואכתי בשעת בנין לא נעבדו לע"ז. ומרחצאות בקרקע הן עשויין עמוקים מאד והמים מתחת נופלין והאנשים רוחצים למעלה על גבי נסרים. הגיע לכיפת שמעמידים בה צלמים דדרך הגוים להעמיד אלילים בבית המרחץ שלהם אסור לבנותה:

[**דף י"ט ע"ב**]

אמר ר' אלעזר א"ר יוחנן אם בנה שכרו מותר. פשיטה דהאי כיפה לאו ע"ז היא משמשי ע"ז היא ומשמשי אליל אין אסורין עד שיעבדו בין לר' ישמעאל בין לר' עקיבה. אמר רבי ירמיה לא נצרכה אלא לע"ז עצמה שאם עשה ישראל ע"ז לצורכו למוכרה לגוי. הניחא למ"ד ע"ז של נכרי אינה אסורה עד שתעבד וזו עדיין לא נעבדה משום הכי מותר.

אלא למ"ד אסורה מיד מאי איכא למימר. אלא אמר רבה בר עולא ע"ז מאן קא גרים לה גמר מלאכה ואימת הויא גמר מלאכה במכוש אחרון. מכוש אחרון לית ביה שוה פרוטה. אלמא קא סבר ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף. אומן המקבל עליו לעשות כלי בשכר לא אמרי' בגמר מלאכה הוא קונה כל השכירות אלא כל פורתא דעביד קמא קמא קני אגרא:

סימן קלה

כתב מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל דהכי הילכת' דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף מדקאמר ר' אלעזר הכא למילתיה וליכא מאן דפליג עליה. ונפקא מינה לענין קידושין. וכן פסק פר"ח זצ"ל והביא ראיה מדאמרי' בחגיגה פרק קמא ובפרק ב' דקידושין דכ"ע ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף. אך אינה ראיה דלא הוה מצי למימר אינה לשכירות. מיהו מ"מ משמע שהיא ראיה מדפליג להו רבא הכי ומוקי לה בהוסיף נופך משלו משמע שרוצה להעמידם כהילכתא:

[**שם**]

מתני' אין עושין תכשיטין לאלילים קטלאות נזמים וטבעות ר' אלעזר אומר בשכרו מותר. אין מוכרין להם במחובר לקרקע אבל מוכר הוא (משי קצץ) . ר' יהודה אומר מוכר הוא על מנת לקוץ. ת"ר מוכר הוא אילן על מנת לקוץ וקוצץ דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר אין מוכרין להם אלא קיצוץ. שחת ע"מ לגזוז וגוזז דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר אין מוכרין לו אלא גזוז. קמה על מנת לקצור וקוצר דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר אין מוכרין אלא קצורה:

סימן קלו

כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל הלכה כר' מאיר דסתם מתני' כוותיה:

[**דף כ' ע"ב**]

מתני' אין משכירין בתים בארץ לגוי ואין צריך לומר שדות. ובסוריא דהיינו ארם צובה וסמוכה לארץ ישראל מותר להשכיר להם בתים אבל לא שדות. ובחוצה לארץ מוכרין בתים ומשכירין שדות דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר אף בארץ ישראל משכירין להם בתים ובסוריא מוכרין ומשכירין שדות ובחוצה לארץ מוכרין אלו ואלו. בגמ' מפרש טעמייהו. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי. אמר רב יוסף ובלבד שלא יעשנה שכונה. תנא אין שכונה פחות משלשת בני אדם:

[**דף כ"א ע"א**]

מתני' אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכנים לתוכו ע"ז שנאמר

לא תביא תועבה אל ביתך. ועכשיו אינם נמנעים מלהשאיל ולהשכיר בתים לגוים אף על פי שמכניס לתוכו ע"ז כשיש להם..... או.....:

סימן קלז

וכבר התיר רבינו חיים כהן זצ"ל מדאמרינן בירושלמי בשמעתין הא מקום שנהגו למכור מוכר לו אפי' לבית דירה ומשכיר לו אפי' לבית דירה. ופי' הטעם דלא מיקרי ביתך אלא בארץ. ואינו נראה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל כי למה לא יחשב ביתך בחוצה לארץ כמו בארץ. וכי ישראל גרע מגוי שלא יהיה לו קנין בחוצה לארץ וכו'. ותו לענין מזוזה וכי נאמר דלא מיקרי ביתך ויפטר מן המזוזה והא לא מישתמיט בשום דוכתי דפטור מן המזוזה. ותו הקשה מתוספתא דמכילתין דתניא בפ' לוקחין אין משכירין להם בתים שדות וכרמים ואין נותנין להם אריסות וקבלנות בהמה אחד הגוי ואחד הכותי. בד"א בארץ ישראל אבל בסוריא מוכרין להם בתים ומשכירין להם שדות ובחוצה לארץ מוכרין להם אלו ואלו. וכאן וכאן לא ישכיר ביתו לגוי מפני שבידוע שמכניס לתוכו ע"ז. אבל משכיר להם ארוות ואוצרות ופונדקאות אף על פי שבידוע שמכניס לתוכו ע"ז. אלמא אפי' במקום שמותר למכור כגון בחוצה לארץ אסור להשכיר. ויש לפרש דכאן וכאן לא קאי אארץ ישראל וחוץ לארץ אלא אארץ ישראל וסוריא ואתנא קמא דמתניתין קאי. והירוש' מפרש רבינו יצחק זצ"ל דשמא מיירי בתלמיד חכם אדם המשכיר ומקני ליה לגוי לפירות לכל זמן השכירות וכר' יוחנן דאמר קנין פירות כקנין הגוף דמי. אבל למ"ד לאו כקנין הגוף דמי אכתי מיקרי ביתו כיון דלדידיה עבדי מלוג יוצאין בשן ועין לאשה אבל לא לאיש כדאיתא בהחובל ואנן קיימא לן לאו כקנין הגוף דמי. ונראה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דהיינו טעמא דאין נמנעין מלהשאיל ולהשכיר בתים לגוים משום דכי האי גוונא ליכא איסורא משום לא תביא תועבה אל ביתך כיון דאין ישראל ולא ניחא ליה בהבאתה. ולכך לא החמירו בהבאתה כדתניא בתוספתא אבל משכיר להם אוצרות וכו'. אי נמי אפי' אסור מן התורה לא אסרה תור' אלא היכא שרגיל הגוי לקובעה בתדירות. והני גוים של עכשיו אינן רגילין לעבוד ע"ז לקובעה שם תדיר אלא כשיש להם... ואותה שעה נמי אין רגילין לעבוד אותה. מיהו אין זו ראיה דאיכ' למימר הטעם של תוספתא דמתיר ארוות משום דביתך היינו בית דירתו דישראל אבל אוצרות וארוות לא עבידי לדירה. ולפי זה אין לנו ראיה להתיר להשכיר להם בית דירה. מ"מ יש לנו לסמוך על רבי' חיים כהן זצ"ל שהתיר. דהא להדיא משמע להתירא בירושלמי דאע"פ דטעמא דיהיה לא מיקרי ביתך לא נהירא כדפרי' מ"מ איזה טעם ופי' שיהי' לירוש' אנו רואין בפי' שמתיר היכא שנהגו להשכיר. דלא מסתבר כלל לאוקומי בתלמידי חכמים דדוחק גדול

הוא זה. ותו דלא משמע הכי דהא מקום שנהגו קתני אטו כולהו תלמידי חכמים נינהו. ויש לפרש טעמא דירושלמי לפי שסתם שכירו' דגוי בדיניהם עד זמן הקבוע לו הוי כמו מכר כיון שיד אומות העולם תקיפא על עצמן כיון דבדיניהן אינו יכול להוציא ממנו. אי נמי כמו שפי' הרב ר' אלחנן זצ"ל דהיינו טעמא של ירושלמי דלא תביא תועבה אל ביתך לא הוי מן התורה אלא בית שדר בו הישראל עצמו כדמשמע בהתכלת כמו גבי מזוזה. ומהאי טעמא מחלק התוספת' אפי' מדרבנן בין בית דירה לשאינו בית דירה. והואיל והוי מדרבנן אפי' היכא דלא דייר ביה הקילו בחוצה לארץ. ועל זה יש לנו לסמוך ולקיים המנהג הואיל שאנו רואים שהירוש' מתיר בפי' יש לנו לומר שזהו הטעם של הירוש'. ואמ' בירוש' דפיאה פ"ו מהו שיהא חייב במעשרות. פי' דבעי א"ל במר ר' יהושע בן לוי דא"ר אבין אמר ר' יהושע בן לוי לא סוף דבר הלכה זו. א"ל כל הלכה שהיא רופפת בב"ד ואין אתה יודע מה טיבה צא וראה היאך הצבור נוהג ונהוג ואנו צבור דלא מפרשי'. הא למדת דבהלכה רופפת אפילו להקל אמרי' פוק חזי מאי עמא דבר. כ"ש הא דאתינן עלה שאינה רופפת שהירוש' מתיר בפירוש אלא דלא איתברר לן פירושו. כ"ש שנאמר שכך הוא הפי' כדפרי' ונקיים המנהג:

סימן קלח

רבינו אפרים זצ"ל כתב בארבעה פנים. שאם שכר ישראל בית מגוי אסור לישראל להניח לגוי שיכניס אליל לתוכו וכן אם שכר בהמה וחימר אחריה בשבת חייב חטאת דהא דקיימא לן דשכירות ושאלה לא היינו להוציא כולו מרשות בעליו כגון גוי מישראל דאמרי' אכתי נשאר לישראל בגוף הבהמה דשכירות לא קניא לגמרי ואסור אם יעשה גוי מלאכ' בשבת בבהמתו אבל קצת קניא. ואינו נראה בעיני מההיא דלעיל דשמעי' מינה דשכירות לא קניא לגמרי. דקתני ישראל ששכר פרה מכהן יאכילנה כרשיני תרומה. ואי קניא קצת א"כ יש בה שותפות לישראל באותה בהמה וא"כ היכי מאכילה בתרומה. ותו דלעיל דאמ' גבי שדה דמפקע לה ממעשר פי' רבינו שמואל זצ"ל דמפקע לה ממעשר באותה מכיר' וקסבר האי תנא דיש קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר. דכשהוא מוכר שדהו לגוי מוציאו מידי קדושה שאם ישראל זורעה על ידי שכירות או שאלה לא מיחייב במעשר. והא ברשותא דגוי קיימא קרקע דקיימא לן שאלה לא קניא ואינה מחוייבת במעשר עד שיחזור ויקנה אותה ממנו עכ"ל. ואי שכירות ושאלה קניא קצת אמאי אינה חייבת במעשר הא אית ליה לישראל בגוה. מיהו מצינו למימר משום חלקו של גוי. אבל מ"מ הואיל ונפק מפומיה דגאון טוב להזהר:

[**שם**]

מתני' ובכל מקום לא ישכיר את המרחץ מפני שנקראת על שמו. תניא רשב"ל אומר לא ישכיר אדם מרחצו לגוי מפני שנקראת על שמו וגוי זה עושה בו מלאכה בשבתות וימים טובים אבל לכותי שרי. כותי אימת עביד מלאכה בחולא דמועדא אנן נמי הא קא עבדינן. אבל שדהו לגוי שרי. מאי טעמא אמ' אריסא אריסותיה קא עביד. מרחץ נמי נימא אריסא אריסותיה קא עביד. אריסותיה למרחץ לא עבדי אינשי:

סימן קלט

זהו לשון מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל הנקרא שיר ליאון. מיכן התיר רבינו תם זצ"ל לישראל אחר שהיה בונה ביו"ט על ידי קבלנות גוים משום דאריסא אריסותיה קא עביד גבי שדה דהכא אעפ"י שמשביחו ביו"ט. כ"ש גבי [בנין] דלא שייך שבח כלל ואע"ג דפליג רבי שמעון בן אלעזר ולית ליה בסמוך טעמא דאריסות מ"מ הלכה כרשב"ל דסתם לן תנא כוותיה. ועוד הביא ראיה מדשרי ב"ה פ"ק דשבת ליתן עורות לעבדן וכלים לכובס עם השמש. וכי תימא דוקא הני דלא מיפרסמא מילתא אבל מילתא דמיפרסמי אסיר. הא ליכא למימר דהא ברייתא דאין נותנין חיטים לתוך ריחיים של מים אלא כדי שיטענו מבעוד יום מוקי לה כב"ש אבל לב"ה שרי. (אבל) דאיכא פרהסיא טובא דהשמעת קול וגם מתחילה רוצה התלמוד לומר דאסור לכ"ע. ומסיק דב"ש מיתוקמא ואמ' פ"ק דשבת גבי ספינה פוסק עמו על מנת לשבות ואינו שובת דברי רבי. ורשב"ג נמי פליג עלה ואומר דאינו צריך. מכל זה משמע דאין הגוי מניח בשביל ישראל קבלנותו וא"ת והא בפ"ק דמועד קטן משמע שאסור ליתן קבולת לגוים לשבתות וימים טובים בתוך התחום. דקאמר התם שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר. ונראה לרבינו תם לפרש שמעתא דהתם באבלות דאיירי בה בכולה סוגיא. ולא מיירי מידי בשבתות וימים טובים. וה"פ אמר שמואל מקבלי קיבולת דאבל בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר. אמר רב פפא אפי' חוץ לתחום לא אמרן אלא דליכ' מתא דמיקרבא אבל איכא מתא דמיקרבא להתם אסור פי' שיראו בני העיר מלאכתו כשילכו לשם. אמר רב ששת וכי ליכא מתא דמיקרבא להתם [נמי לא אמרן] אלא בשבת וימים טובים הוא הא דלא שכיחי אינשי דאזלי מדוכתא לדוכתא פי' אז מותר מקבלי קיבולת חוץ לתחום בימי אבלו ובקבלנים גוים. אבל איכא מתא מיקרבא להתם כגון בתוך התחום אפי' הכי אסור. או אפי' חוץ לתחום יוכלו לידע שעושה מלאכתו של ישראל בימי אבלו. אבל בחול המועד דשכיחי אינשי דאזלי מדוכתא לדוכתא אסור ולאו דוקא נקט חול המועד אלא לרבותא נקטיה דאפילו חול המועד שאין רגילות כל כך למיזל מדוכתא לדוכתא

כמו בחול גמור אפי' הכי אסור אבל אי הוה מפרש דמיירי באיסור קיבולת דשבת ויום טוב אפילו בתוך התחום דבאבילות החמירו יותר. כדמוכח התם ריש פירקין אמר רב ששת בריה דרב אידי דברים המותרים בחולו של מועד אסורין בימי אבלו. ואע"ג דרב אשי פליג עליה ואמר לא מיבעי' אבילות כו' הא תניא כוותיה דרב ששת. וגם רב אשי אע"פ שמיישב המשנה בלשון לא מיבעיא יכול להיות שמותר קבלנות גוי בשבת ויום טוב מבאבל. ומעשה דמר זוטרא רבנו ליה אפדנא בימי אבלו נמי איירי בשבתא וימים טובים כעין שפי' שמותר. והתלמוד יודע כי כן המעשה וקאמר דלא עייל לגווה ופריך והאמר שמואל כו' ומשני אדם חשוב שאני. איכא דאמרי סיועי סייעא בגבנא בהדייהו ללבון לבנים וטיט ולא היה קיבולת גמור. והואיל ואתא לידן אסיק לפרושי שמעת' דהתם:

[ת"ר] מקבלין קיבולת במועד (לצורך) המועד ובמועד לא יעשה כללו של דבר כל שאינו עושה אינו אומר לגוי ועושה. וכל שעושה כו' ופי' בפ' דמועד קטן מקבלין קיבולת בגוי המקבל מיירי. וא"כ לרבינו תם הוה ליה למימר נותנין קיבולת (אז) מותר ליתן קיבולת לגוי. ומדקתני מקבלין משמע (רבהתם) המקבלין מיירי. אלא יש לפ' מקבלין קיבולת ישראל מישר'. או ישראל מגוי במועד לעשותם אחר המועד והיא דגוי מותר היכא שנותנין קודם המועד. ובמועד לא יעשה אפילו גוי. כללו של דבר כו' פר"ת. ואו"ר כי מה שהביא ראיה מעורות לעבדן וכלים לכובס אין כאן כלל ראיה להתיר בנין ביתו מטעם דהוי בצנעא כמו שפירש רבינו תם. תדע דקאמר התם לעיל אבל החמרים והגמלים והספנים הרי אלו לא יעשו. ואם היו מוחכרין או מושכרין ביד אחרים הרי אלו יעשו על ידי אחר משום פסידא דאחריני. האריסין והחכירין (והקבלני) הרי אלו יעשו פי' על ידי אחרים. וכההיא דמר בר רב אחא בריה דרבא דמייתא התס. וקתני נמי בתר הכי היתה מלאכה אחרת בידו בין קיבולת בין אינה קיבולת לא יעשה. היתה מלאכתו ביד אחרים בביתו לא יעשה. בבית אחרים יעשה. אלמא שרי לעשות מלאכה אבל בבית אחרים. וגבי בנין של אפדנא אסרינן בתוך התחום. ואפילו בחול חוץ לתחום ומריחיים של מים אין ראיה לקבלנות דהתם המלאכה נעשת ממילא ליתן הישראל מבעוד יום. ומהך שמעתא דשריין נמי להשכיר שדהו לגוי אין ראיה אע"ג דאמ' אריסותיה קא עביד אין להתיר קבלנות לפי שאין רגילין לעשות כן אלא אריסות וחכירות אבל קבלנות קיבולת בית רגילים לשכור בה פועלים שכירי יום לבנותו והרואה אומר שכירי יום נינהו. ועוד אומר רבי דבירושלמי משמע בהדיא דאסיר קיבולת בין באבל בין בשבת. דקאמ' התם בפ' בתרא דתני אומנין גוים שהיו עושין לישראל בתוך ביתו אסור לתוך

בתיהם מותר. ארשב"א בד"א בקיבולת אבל בשכר אסור. בד"א בתלוש מן הקרקע אבל במחובר לקרקע אסור. בעיר אחרת בין כך ובין כך מותר. מהו בין כך ובין כך אמר אילא בין בתלוש בין במחובר וכל כך בקיבולת ר' שמעון בן מנסיא אמר ר' אחא בשבת ובאבל ובע"ז הלכה כרשב"א. הרי מצינו בהדיא שאסור קיבולת במחובר דפסיק כרשב"א. והך מלתא נמי איתא בירושלמי דמכילתין בריש פירקא תני אומנין של ישראל שהיו עושים עם הגוי בביתו ביום אידו אסור לתוך בתיהם כו' וכמו שפוסק בהדיא כרשב"א. ולא מצינו תלמוד שלנו שחולק על זה מניין לנו לפסוק כרשב"ג:

סימן קמ

ומיהו בתוספתא דע"ז מיתניא ההיא ברייתא דירושלמי וכתוב בה רשב"ג במקום רשב"א דירושלמי. מיהו אין נר' לי אותה גירסא דהא רשב"ג אית ליה הכי דאריסא אריסותיה קא עביד אך יש להעמידה בבנין בית או מרחץ דלא שייך האי טעמא אך מ"מ קטן דלא מפליג אלא בין תלוש למחובר. ואם כן במחובר גופיה מצי מפליג אך מ"מ אין נכון להתיר קבלנות בית אפי' בחוה"מ מטעמא דפרישי'. וגם ר"ת זצ"ל כשבנה ביתו לא סמיך ע"ז. עכ"ל:

סימן קמא

השיב רבינו יצחק בר אברהם זצ"ל אשר שאלת אחי מה יעשה אביך מאשר נשתתף עם הגוי להניח שדות ושוורים כנגד שדות ושוודים שלו. כך אני בעיני שאם לא בעבור השוורים בעבור השדות אין חשש איסור. דכיון שהגוי אריס אריסותיה קא עביד. דקיימא לן כרשב"ג דמתני' כוותיה אתיא דשריא להשכיר שדות ולית הילכתא כרשב"א דאריסותא לית ליה. וכמדומה בעיני שרבינו תם התיר אף ריחיים ופורני. אבל מחמת השוורים יש איסור שאדם מצווה על שביתת בהמתו. ואין אני רואה תקנה להתיר אם לא שימכור אותם לגוי האריס או ילוה אותם לו בהלואה ולא בשאלה שיהא רשות ביד הגוי להוציאם שלא ברשות [אם ירצה ויזקוף דמים על העכו"ם ואחריות השוורים על העכו"ם ולא בתורת שאלה כי אם בתורת הלואה כדפרשי'. ועוד נראה בעיני שאפילו לא יהא רשות ביד עכו"ם להוציאם שלא ברשות ישראל] יש למצוא תקנה כגון שיזקוף הדמים על הגוי במלוה ויחזור הגוי וימשכנם לישראל ולא משכון להרהן אצלו אלא שיעשם אפותיקי כ"ז שלא יפרע לו מעותיו. ובענין זה לא יצא מרשות גוי כלל. ואפי' הרהן אצלו יש להתיר שלא יאמר לו מעכשיו דקיימא לן כרבא דאמר מכאן ולהבא הוא גובה. ובענינים אלו יש להתיר ושלום יצחק בר אברהם. אגב אורחיה פסק כרשב"ג ולא כרשב"א כרברי ר"ת זצ"ל:

[דף כ"ב ע"א]

הנהו ממקאי פי' זורעי גנות דגוי נקט בשבתא לחרוש לזרוע ולקצור וישראל בחד בשבתא שקיבלו שדה באריסות מבעל הבית ומשקיבלוה הוטלה על שניהם לעסוק בה ביחד. אתו לקמיה דרבא שרא להו. איתיביה רבינא לרבא ישראל וגוי שקיבלו שדה בשותפות לא יאמר ישראל לגוי טול אתה חלקך בשבת ואני נוטל חלקי בחול. לפי שנעשה שלוחו על חצי היום המוטל עליו. ואם התנו מתחילה קודם שהוטלה עליו מותר דהא לא קביל עליה ישראל עבודת השבת ואין הגוי שלוחו ואם לא התנו מתחילה אלא קיבלוה סתם ועשו סתם שנטל הגוי השבת וישר' החול ולא ציוהו ישראל. ובאו לחשבון לאחר זמן לומר כמה ימי השבת נטלתה ואטול גם אני כנגדך ימות החול אסור דשכר שבת הוא נוטל דגלי אדעתיה דגוי שלוחו הוה איכסיף. איגלי מילת' דאתני מעיקרא הוו. רב גביהה מבי כותל אמר לא הכי הוה עובדא אלא שתילי דערלה הוו. ישראל וגוי קבלו שדה בשותפות לנוטעה ויטלו החצי בין שניהם. ונתעסק גוי כל צרכי שני ערלה ואכלן. וישראל נתעסק בה ג' שנים אחרים ואכלן. אתו לקמיה דרבא שרא להו דהיתר גמור הוא דאע"ג דקיבלה יחד בתחילה ואמר לו ישראל היה אתה עובדה ג' שנים הללו ואני ג' שנים אחרים אין איסור דשליחות דהא ישראל נמי שרי לעובדה. ואי משום אכילה שישראל אוכל כנגדם ונמצא נהנה מפירות הללו. אין זה נהנה שכן משפט שנה שזה עובר הוא אוכל. והא אותביה רבינא לרבא וא"כ מאי תיובתא גבי שבת איכא איסורא דשליחות מלאכה מה שאין כן בערלה. סיועי סייעיה מדקתני אם התנו מתחילה מותר. אלמא כי ליכא איסור דשליחות מלאכה שרי ואע"ג דמטיא הנאה לישראל וה"ה לערלה. איבעיא להו סתמא מאי. שקיבלו סתם ועשו סתם גוי בשבת וישראל בחול ולא א"ל ישראל מעולם טול אתה בשבת ואני בחול. מהו לחלוק סתם בשוה ולא יזכיר ישראל של שבת ולא איפשיט:

סימן קמב

כתב מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל מפריש הוא הנקרא שירליאון. מעשה היה בישראל שגבה חצי התנור בחובו מגוי אחד. והיה לגוי אחר האופה חלק בו והיה לו ליהודי ליטול כך וכך ימים ולגוי כך וכך ולא התנה מתחי' טול אתה חלקך. והורה ר"ת זצ"ל דאין חילוק בין תנור לשדה דבכל ענין אסור והוי כאילו מעמיד פועל בידים. ועוד אומר הרב ר' אלחנן זצ"ל דאין חילוק בין תנור לשדה דבכל ענין אסור והוי כאילו מעמיד פועל בידים. במשכיר תנורו בשבת שאומר לאופה גוי עשה היום בתנורי' לעצמך כדי שתטרח לצורכי בימות החול. שהרי התנור הוא ברשות ישראל בשותפות בשבת כיון

שלא התנה מתחיל'. ולפי טעם זה יש לאסור אפי' התנו מתחילה כיון שאין לגוי האופה חלק בתנור ולא שייך ביה למימר שיהא קנוי לגוי בשבת ולישראל ביום אחר בחול. אם לא יקנה לגוי חלק בתנור שיהא לעולם שלו בשבת ואז יועיל התנו מתחילה. ועוד אומר ר' דבתוספ' דדמאי(ד) תניא בהדיא פ' המקבל שדה ישראל וגוי שלקחו מרחץ בשותפות לא יאמר ישראל לגוי טול אתה חלקך כו' אלמא אין חילוק בין תנור לשדה. וגם פר"ח פי' דה"ה ריחיים של מים. ומשמע שבימיו אירע לו מעשה מזה מדנקט ה"ה ריחיים של מים. מיהו היכא שלקחו הישראל במשכון נראה שאין צריך להתנות כלום כיון שהוא ברשות הגוי. ושכר התנור הוא לישראל מבי' מרביתו שהגוי נותן לו ואין הישראל קונה חלק בתנור דדוקא נקט לקחו. עכ"ל:

ובפר"ח זצ"ל כתב ראינו גאון זצ"ל שאמר מותר להשכיר לגוי בין פונדוק בין חנות בין ספינה והגוי מפליג בה בשבת דלית שביתת כלים אלא לב"ש וליתא. ועוד כתב לענין ישראל וגוי שקיבלו המטבע. אבל אם התנו עד שלא קיבלו המטבע שישראל יעשה בחול והגוי יעשה בשבת מותר דנמצא לא היה מעולם לישר' חלק בשבת. וכל מה שיעשה גוי אינו שלוחו של ישראל ואם לא התנו מעיקרא. אם יהיה ישראל פקח ישכיר את הגוים שיעשו חלקו בשבת דבדידהו קא טרחי ומותר. כללא דמילתא בשכירות דבדידיה קא טרח (ואסור) ליהנות ממנו בשבת. שלא בשכירות אסור דשליחותיה קא עביד. בפ"ק דבכורות אמר אבוה דשמואל אסור לאדם שיעשה שותפות עם גוי שמא יתחייב לו שבועה ונשבע לו בשם ע"ז שלו והתורה אמרה לא ישמע על פיך. ומשם היה אוסר רבינו שמואל זצ"ל לקבל שבועה מן הגוי אבל רבינו תם זצ"ל היה מתיר להציל מירם. כי לא אסיר אלא לכתחילה להשתתף עמו היכא שנתחייב לו שבועה מותר להשביעו להוציא מידו. והטעם משום דגוים שבחוצה לארץ לאו עובדי ע"ז הם אלא מנהג אבותיהם בידיהם מ"מ לכתחילה מודה גם ר"ת זצ"ל דאסור להשתתף עם הגוי וא"כ היאך לא מחה רבא בהנהו מוריקאי והיאך הורה להם להיתר. ושמא רבא לית ליה דאבוה (דישר') . אבל סוגיא דבכורות מוכחא דהילכתא כוותיה דמסיק סתמא דתלמודא. וליטעמיך דמשתתף ליה לא קתני אע"פ שאינו רשאי הכי נמי דשרי והאמר אבוה דשמואל. וי"ל דה"ק לדידך דאמרת דבעית למיפשט גבי הנותן לו בקבלה. מדלא קתני אף על פי שאינו רשאי א"כ המשתתף דלא קתני תיקשיה לאבוה דשמואל. ולעולם לית הילכתא כאבוה דשמואל אלא כרבא דשמעתין דשרא להו להנהו מוריקאי. ובריתא נמי דקתני ישר' וגוי שקיבלו שדה בשותפות ולא קתני אע"פ שאינו רשאי משמע לכאורה דהלכה כשמואל דמסיק

התם על ברייתא מסייע ליה לשמואל. ורבינו יצחק אלפס זצ"ל הביא הכא בשמעתין ההיא דשמואל דש"מ דסבר דהלכה כשמואל:

הדרן עלך פרק לפני אידיהן

פרק אין מעמידין

[**שם**]

אין מעמידין בהמה בפונדקאות של כותים שעושין להתאכסן שם עוברי דרכים ומעלין [שכר] לבעלים. מפני שחשודין על הרביעה ובני נח [נחשדו] בכך. והיו לבשר אחר. יצאו בהמה וחיה. ויש כאן מכשול לפני עור:

[**שם ע"ב**]

ורמינהי לוקחין מהם בהמה לקרבן ואין חוששין לא משום רובע ולא משום נרבע. אמר רב תחליפא אמר רב שילא בר אבינא משמיה דרב כותי חס על בהמתו שלא תעקר. הא תינח נקיבות זכרים מאי איכא למימר. אמר רב כהנא הואיל ומכחישו בבשר. רבינא אמר לא קשיא הא לכתחילה הא דיעבד. ר' פדת אמר לא קשיא הא ר' אליעזר הא רבנן. דתנן גבי פרת החטאת ר' אליעזר אומר אינה נקחת מן הכותי וחכמים מתירין. ובהא קמיפלגי דר"א חייש לרביעה ורבנן לא חיישי לרביעה. פר"ת דאהא דר' פדת סמכינן שאנו מעמידים בהמותינו בפונדקאות שלהן וגם שאנו מוסרין בהמותינו לרועה גוי דאוקי למתניתין דאין מעמידין כר' אליעזר דחייש לרביעה אבל רבנן לא חיישי לרביעה. ואע"ג דרבינא משני הא לכתחילה הא דיעבד. נראה שאין דבריו עיקר מדאקדים דבריו לדר' פרת. אע"פ שרבינא בתראה הוא ור' פדת קדמאה בנו של ר' אלעזר כדאמ' וכן אורי ליה ר' אלעזר לר' פרת בריה ואמ' בפ"ק דנדה א"ל ר' זירא לר' פדת חזי דמינך ומאבוך משתרי קטפא לעלמא. וקבע דבריו לבסוף ש"מ שהם עיקר. ועוד בשל סופרים הלך אחר המיקל:

סימן קמג

ואע"ג דמוקי' סתם מתני' כר' אליעזר לית הילכת' כוותי'. ומחלוקת ואחר כך סתם לא הוי כאן. ותו דבתרי מסכתא. ותו דיש סתמא נמי כרבנן פ"ק דתנן מקום שנהגו למכור בהמה דקה לגוים מוכרין. ותו דתני וחכמים מתירין ששנאן בלשון סתמא משמע דהכי הילכתא דלא חיישי' לרביעה:

[**שם**]

מתני' לא תתייחד אשה עמהם מפני שחשודין על העריות. ולא יתייחד אדם עמהם מפני שחשודין על שפיכות דמים. ופרכינן גבי אשה ותיפוק לי' משום שפיכות דמים. אמר

ר' ירמיה באשה חשובה עסקינן. רב אידי אמר אשה כלי זיינה עליה וכו'. ירוש' ואין האשה בכלל שפיכות דמים. א"ר מנא תפתר בבריאה פי' שיכולה לסבול התשמיש שבאים עליה ואינם הורגין אותה. א"ר בון אפי' תימר בתשה פי' שאינה יכולה לסבול התשמיש אפי' הכי אין לה לירא משפיכות דמים למה יכולה היא להטמין עצמה ולומר גויה אני. ואין האיש יכול להטמין עצמו ולומר גוי הוא פי' מפני שמילתו מוכחת שהוא יהודי. ובהא פליגי דר' מנא סבר אסור לאדם לומר לגוים שהוא גוי כדי להציל עצמו שלא יהרגוהו ור' בון סבר שמותר:

[**דף כ"ו ע"א**]

מתני' בת ישראל לא תיילד את הפרסית מפני שמיילדת בן לע"א אבל נכרית מיילדת בת ישראל. ת"ר בת ישראל לא תיילד את הפרסית מפני שמיילדת בן לע"א. ופרסית לא תיילד את בת ישראל מפני שחשודין על שפיכות דמים דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים פרסית מיילדת את בת ישר' בזמן שאחרים עומדין על גבה אבל לא בינה לבינה. ור' מאיר אומר אפי' אחרות על גבה לא דילמא מנחה ליה ידיה אפותיה וקטלה לי'. ופי' רבינו שמואל זצ"ל וסתם חא דקתני מתני' אבל פרסית מיילדת את בת ישראל וכגון שאחרות עומדות על גבה דליכא למיחש לש"ד. וסתם מתני' לאו ר' מאיר היא אלא רבנן. הרי בת ישר' לא תיילד את הפרסית לדברי הכל. ופרסית נמי לא תיילד בת ישראל בינה לבינה לדברי הכל. וכשאחרים עומדין על גבה לרבנן מיילדת ולר' מאיר אינה מיילדת. ומסתמא הלכה כחכמים ואפי' בבת ישר' צריך שאחרים יעמדו על גבה משום חששא דר' מאיר שלא תניח ידה אפותיה כדסברי חכמים דבעומדות על גבה מירתתא. אמר ר' אסי אולודי ארמית בשכר שרי משום איבה. ומתני' דקתני בת ישראל לא תייליד את הפרסית בחנם דאיכא לאשתמוטי ולמימר צריכה אני להשתכר במזונותי. סבר רב יוסף למימר אולודי בשכר בשבת שרי משום איבה וכגון שכלו חדשיו דליכא בעובר משום עוקר דבר מגידולו דלא תיקשי ההיא דשמונה שרצים הושיט יד למעי בהמה ודלדל העובר שבמעיה חייב משום עוקר דבר מגידולו אי נמי ביושבת על המשבר כההיא דפ"ק דערכין א"ל אביי יכלה למימ' לדידן דמנטרן שבתא מחללינן עלייהו שבתא. דידכו דלא מנטרי שבתא לא מחללינן עלייכו שבתא:

סימן קמד

הילכך אסיר בשבת אפי' בשכר אבל בחול ובשכר שרי:

[**שם**]

מתני' בת ישראל לא תניק בנה של פרסית. אבל פרסית מניקה את בנה של בת ישראל

ברשותה פרש"י זצ"ל ברשותה דישראל. אבל לא תמסרנו לה להוליכה לביתה שלא תהרגהו: ת"ר בת ישראל לא תניק בנה של פרסית מפני שמגדלת בן לע"ז. ופרסית לא תניק בנה של בת ישראל מפני שחשודין על שפיכות דמים דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים פרסית מניקה בנה של בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינו לבינה. ור' מאיר אומר אפילו אחרות עומדות על גבה נמי לא. מאי טעמא זימנין דשפייה לדר מאבראי וקטלה ליה. הרי בת ישראל לא תניק בנה של פרסית כלל כלל לא לדברי הכל. ופרסית אינה מניקה בת ישר' כלל כלל לא אליבא דר' מאיר ולחכמי' בבית ישראל. ובעומדות על גבה מניקה דתרתי בעינן לחכמים וסתם מתני' בחכמים ולאו דוקא בעומד על גבה אלא אפילו יוצא ונכנס בבית ישראל מניקה סבר רב יוסף למימר אונוקי בשכר שרי משום איבה. א"ל אביי יכלה למימ' אי פנויה היא בעינא לאנסובי. ואי אשת איש היא לא אזדהמנא באפי גובראי:

סימן קמו

הילכך אפי' בחול אפי' בשכר אסור. ירוש' בת ישראל לא תניק את בנה של פרסית מפני שהיא נותנת לו חיים אמר ר' יוסי הדא אמרה שאסור ללמדו אומנות. כהדא תרתין אומנין הוה בבירן זנגיה וקובטריה זנגיה לא אלפון וקמון. וקובטריה אלפון ואיתעקרון: [**שם**]

אבל פרסית מניקה את בת ישראל דכתיב והיו מלכים אומניך. תני יונק הוא התינוק והולך מן הפרסית או מן הבהמה טמאה ומביאה לו חלב מ"מ ואינו חושש לא משום שקץ ולא משום טומאה. אע"פ שהוא מותר כדפרישית אעפ"כ צריכין להזהיר את המינקת שלא לאכול נבילות וחזיר וכ"ש שלא להאכילן דברים טמאים דאמ' בפ' אין דורשין ירוש' גבי אחר מה גרם לו. ומפרש התם יש אומרים כשהיתה מעוברת בו היתה עוברת לפני ע"ז והריחה מאותו המין ונתנו לה ואכלה והיתה אותו המין מפעפע בגופה (כחרס של רבינא) וכל מה שהאשה אוכלת זה התינוק אוכל. [אמר המעתיק, על דף השני התחיל בענין אחר אשר נזכר ג"כ מתוך הענין הזה לכן לא העתקתי, ומה גם אשר גם בכת"י נרשם שלא לכתוב לזאת לא העתקתי] וזה גרם לו לעת זקנתו שיצא לתרבות רעה. ולא ניחא לי למידחי ולמימר דשאני התם דאכלה ממין ע"ז אבל שאר איסורי לא. אלא מעשה שהיה ממין ע"ז היה וה"ה שאר מינים טמאים או אסורים. בפ' אע"פ ת"ר יונק תינוק והולך עד עשרים וארבעה חרש מכאן ואילך כיונק שקץ דברי ר' אליעזר רבי יהושע אומר אפי' ארבע וחמש שנים. פירש לאחר עשרים וארבע חדש וחזר כיונק שקץ. והתניא ר' יהושע אומר אפי' אכילתו על כתיפו. אידי ואידי חד שיעורא הוא. אמר רב יוסף הלכה

כרבי יהושע. ואמ' התם בירושלמי בפ' אע"פ אההיא דר' יהושע פי' אין מחזירין אותו. עד היכן. ר' יעקב בר אחא ור' ירמיה בשם רב מעת לעת. ר' חזקיה ור' אבהו בשם ר' יהושע בן לוי שלשה ימים מעת לעת. היכי דמי מעת לעת ר' חזקיה בשם רב בד"א בזמן שפירש מתוך בריא אבל אם פירש מתוך חוליו מחזירין אותו מיד כשאינו של סכנה אבל אם היה של סכנה אפי' לאחר כמה מחזירין:

[**דף כ"ז ע"א**]

מתני' מתרפאין מהן ריפוי ממון אבל לא ריפוי נפשות. מאי ריפוי ממון מאי ריפוי נפשות. אילימא ריפוי ממון בשכר ריפוי נפשות בחנם לימא מתרפאין מהן בשכר אבל לא בחנם. אלא ריפוי ממון דבר שאין בו סכנה ריפוי נפשות דבר שיש בו סכנה. והאמר רב יהודה אפי' ריבדא דכוסילתא לא מיתסינן מינייהו פירש"י זצ"ל ריבדא דכוסילתא כלי אומן המקיז בכתיפיים בל' כנען רושק"י או בנק"י שהקיז לי אומן ישראל לא אמינא לכותי לאסויי דאסור לאדם למסור גופו ביד כותי. אלא ריפוי ממון בהמתו ריפוי נפשות בגופו. והיינו דאמר רב יהודה אפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מינייהו:

[**שם ע"ב**]

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן פרש"י זצ"ל דהיינו מכח סכנה אבל שאין בה סכנה מתרפאין ולית ליה דרב יהודה דאפי' ריבדא דכוסילתא אין מתרפאין. ולא נהירא לר"ת זצ"ל דא"כ הוה לית למימר ריפוי ממון דבר שאין בו סכנה ריפוי נפשות דבר שיש בו סכנה. מסייע ליה לר' יוחנן וכו' ותיובתא לרב יהודה. ותו תימה דפריך והאמר רב יהודה דמשמע דליכא דפליג עליה. ופר"ת זצ"ל דלא פליגי לכ"ע חולה שאין בו סכנה מותר להתרפאות מהן ואפי' ברופא שאינו מומחה דלא מרע נפשיה דאם ימות ידעו העולם שהוא המיתו הואיל ולא היה בו סכנה. אבל חולה שיש בו סכנה אסור דלא מרע נפשיה בהא והורגו. ואם רופא מומחה הוא אפילו חולה שיש בו סכנה מתרפאין ממנו כההיא דלעיל דכי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן אם היה רופא מומחה לרבים מותר. והתם כחולה שיש בו סכנה דמי דמשוי ליה כרות שפכה. ואדם בריא כגון ריבדא דכוסילתא לכ"ע אין מתרפאין מהן מפני שהוא ברצון מזיקו ומכאיבו ואינו חושש לפי שהכל ידעו שבמזיד הזיקו וליכא למימר בכי האי גוונא לא מרע נפשיה ומתני' באדם בריא איירי דומיא דאין מסתפרין מהם. הילכך לא ניחא לי' לאוקמי ריפוי ממון חולה שאין בו סכנה אלא מתני' איירי בין בבריא בין בחולה וכגון שיש בו סכנה. ומה שאנו מניחים לגוי להקיז מפני שהם מומתים. אבל לשון רש"י

זצ"ל משמע לאיסור שפי' שהקיז לי אומן ישראל לא אמרי' לגוי לאסויי. מיהו כדברי ר"ת זצ"ל עבדי' עובדא:

סימן קמז

הילכך רופא שאינו מומחה מתרפאין ממנו דבר שאין בו סכנה אבל לא דבר שיש בו סכנה וכן בריא אין מתרפאין ממנו כגון ריבדא דכוסילתא אבל ברופא מומחה הכל מותר. ונראה בעיני אני המחבר דכל זה מדבר בחנם. אבל בשכר הכל שרי דהואיל שמתנה עמו תן לי כך וכך שכר שארפא אותך חייש לפסידא דאגריה ולא קטיל ליה. והאי דלא אוקי מתני' הכי משום דלא משמע לישנא הכי. אבל האמת שבשכר הכל שרי:

[**שם**]

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מכה שמחללין עליה את השבת דהיינו סכנתא אין מתרפאין מהן. (ואיכא דאמרי אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מכה שמחללין עליה את השבת דהיינו סכנה אין מתרפאין מהן):

[**דף כ"ח ע"א**]

ואיכא דאמרי אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מכה של חלל אין מתרפאין מהן. מאי בינייהו היא היא דהא קיימא לן בפ' בתרא דיומא דכל מכה של חלל מחללין עליה את השבת. איכא בינייהו נגב היד וגב הרגל. דאמר רב מתנה אמר רב מכה שעל גב היד וגב הרגל כמכה של חלל דמי ומחללין עליה את השבת. ללישנא קמא אין מתרפאין מהן ללישנא בתרא מתרפאין דהואיל ומתחזיא אי חזי דמקלקל לחיך ליה לסמא ומעבירו:

סימן קמח

ושמעינן מהכא דכל מכה שבחלל הגוף וכן על גב היד ועל גב הרגל מחללין עליה את השבת. ופי' רבינו שמואל זצ"ל דגב היד וגב הרגל מתוך שיש שם רוב גידים מקום סכנה הוא והרי הוא כמכה של חלל. מהיכן מכה של חלל פי' ר' אמי מן השפה ולפנים. פי' רבינו שמואל זצ"ל כל מקום שיש לו חולי מן השפתים ולפנים בחיך או בלשון או בגרגרת או במעיים. בעי ר' אמי דככי ושיני מאי. כיון דאקושי נינהו כמכה של בראי דמי או דילמא כיון דגואי קיימי כמכה של חלל דמי ולא איפשיט. הילכך ספק נפשות להקל ומחללין עליה את השבת. כדאמרי' בפ' בתרא דיומא דספק נפשות להקל:

[**שם**]

אמר רב חסדא בר טוביה אמר רב כל מכה שצריכה אומד דמסוכנת כל כך שצריך לאומרו אם יחיה או ימות מחללין עליה את השבת. והיינו נמי טעמא משום דספק נפשות להקל. יש ספרים שכתוב בהם אמר רב שמן בר אבא מכה של חלל צריכה אומד. ופרש"י זצ"ל דלא גרסי' לה ולא ידענא מאי טעמא. ורבינו יצחק אלפס גריס לה וכן

האמת דאינה צריכה אומד. אלא כל מכה של חלל היד שהיא קטנה מחללין עליה את השבת. אמר רב שמן בר אבא א"ר יוחנן האי אישתא צמירתא כמכה של חלל דמיא ומחללין עליה את השבת. פירש"י צמירתא ל' שרפה וחמימות ובלעז מלוו"י. וזהו מה שקורין בל' אשכנז שוח"ט. חולי השיניים מחללין עליו את השבת כי הא דר' יוחנן חש בצפדינא ופרש"י זצ"ל חולי השיניים ובלעז מישנ"א. אזל לגבה דההיא מטרוני' עבדא ליה בחמשא ובמעלי שבתא אמר לה למחר בשבתא מאי אעביד דלא מצינא למיתי גבך מפני תלמידי בני כלה אלמא דמחללין עליה את השבת. ולקמן נמי פרכינן ור' יוחנן היכי עביד הכי והא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מכה שמחללין עליה את השבת אין מתרפאין מהן וכו' ואמ' מאי סימניה לידע שהוא צפדינא רמי מידי בככי ואתי דמא מבי דריה כלומר כשנותן לתוך פיו ויוצא מבין שיניו דם. מאי עבדא ליה ההיא מטרוניתא. אמר רב אחא בריה דרבא מים ששורין בהם את השאור ושמן זית ומלח. מר בר רב אשי אמר משחא דאווזא בגדנפא דאווזא פירש"י זצ"ל שמן אווזים המחוי באור וסכתו על ידי אחד מכנפי האווז על שיניו מבחוץ. ורבינו שמואל זצ"ל פי' דה"ג משחא דגדנפא דאווזא מוח ושומן של כנף האווז שקו' פנייל הוא פרק העליון וסכתו ממנו ודבר בדוק הוא. עכ"ל:

[**שם**]

אמר אביי אנא עבדי כולהו ולא איתסאי עד דאמר לי ההוא טייעא אייתי גרעינים של זית שלא הביאה שליש ולבן באור מרא חדתא ושרפו עליו ודבק בשורות שיניים מבפנים. עבדי הכי ואיתסאי. הא דאמ' לעיל מאי סימניה [אין] לימא דהכי קאמר מאי סימניה צפדינא היא שנחלל עליה את השבת דא"כ הוה משמע הא שאר חולי שיניים שאינו צפדינא אין מחללין דהא ליתא כדפרי' לעיל דכל ככי ושיני מחללין. אלא [צריך] לידע שהוא צפדינא שזו היא רפואתו:

[**שם**]

אמר שמואל האי (פרעתא) סכנתא היא ומחללין עליה את השבת פרש"י זצ"ל פדעא פצע מכת חרב:

סימן קמט

וכבר שאלני החבר ר' יונה והשבתי לו. ועל מכת חרב כך נר' בעיני שאפי' שלא במקום חלל מחללין עליה את השבת. ואמר שמואל האי פרעתא (ובני') וע"כ שלא בחלל הגוף דא"כ אפילו מכה הבאה מאליה דקיימא לן דכל מכה של חלל מחללין עליה את השבת. והכי מוכח בכמה דוכתי דמכת ברזל סכנתא היא. בפ' ר' אליעזר דמילה אמר אביי אמרה

לי אם האי ינוקא דלא ידיע כי מפקותיה לישייפיה מישחא ולוקמיה להדי שימשא. והיכא דזיג לקרעיה שתי וערב בשערתא. אבל בכלי מתבות לא מאי טעמא משום דזריף. ובפ' הערל שלח רב אידי בר אבין היכי עבדינן מייתינן שערתא אבל פרזלא לא דמיזרף זריף פי' מכביד החולי ויש לחוש לסכנה. הילכך נראה דכל מכת חרב וסכין מחללין עליה את השבת. מיהו יש לפרש מיזרף זריף שמכביד החולי. ואינו ממהר להתרפאות אלא שמגדיל הכאב שהרי גבי נגיעת היד מצינו זה הלשון בפ' אין מעמידין גבי מעלין אזנים בשבת. דאיכא דאמרי (בחס) אבל לא ביד מאי טעמא מיזרף זריף. מיהו נראה דלא מעלה ארוכה במהרה וסכנה היא והכי אמ' ס"פ בהמה המקשה אמר רב אשי כי הוינן בי רב פפי איבעיא לן נקדר כמין טבעת מהו ופשטנא ליה מיהא דאמר רב יהודה אמר רב דבר זה שאל רבי לחכמים וחכמים לרופאים ואמרו מסרטו בעצם ומעלה ארוכה. אמר רב פפא והוא דקנא גרמא דידיה ודוקא עצם אבל פרזלא מיזרף זריף פירוש ולא מעלה ארוכה. הילכך כל מכת פרזלא סכנתא היא ומחללין עליה את השבת יצחק בר משה נב"ה המחבר:

[**שם**]

למיפסק דמא של מכת חרב אם יוצא יותר מדאי תחלי בחלא. ישקוהו שחליים בחומץ. קרישון בלע"ז. ורבי' שמואל זצ"ל כתב תבלי בחלא פלפלין או כמון או שאר תבלין בחומץ להעלות בשר שתחיה המכה. גירדא דיבלא עשב ששמו יבלא כי ההיא דסוטה קמיה רפוקה גרידא דיבלא שגורר שרשיה ונותן אותה גריד' על המכה ועושה תחבושת. ורבינו שמואל כתב גירדי דיבלא מוכי בלאות בגדים מה שנגרר מן הבגד כשמתיישן. או גרדא דאסנא סנה מעץ הסנה. אוניקרא דקילקלתא. תולעים שהתרנגולין מנקרין באשפה. מאשפות ירים אביון. מקילקלתא מרי חשוכא:

סימן קנ

כתב רבינו שמואל זצ"ל ר' ראה ישראלית באשכנז שחברה יד חברתה ע"י תולעים חיים שבאשפה שקשרתם בחיותם על החתך ונתחברה היד לזרוע. אמר רב ספרא האי ענבתא אבעבוע הדומה לענבה בונמל"ט בלעז פרוונקא דמלאכא דמותא הוא [שליח] של מלאך המות הוא כלומר מסוכן להמית הוא פי' ומחללין עליה את השבת. מאי אסותיה טיגנא בדובשא עשב הנקרא רודא בלעז ושוחקים אותה עם הדבש. ורבינו שמואל זצ"ל כתב טיגנא בדובשא שום דבר המטוגן בדבש פרי"ט בלעז. או כרפסא בטיליא אפיך ביין חזק מאד. אדהכי והכי עד שהוא מחזר אחר סמנין אלו לייתי ענבתא מענבי הגפן בתאינה דוגמתה אם גדולה גדולה ואם דקה דקה. וניגרר עילווה חיוורתי לחיוורתי

ואוכמתי לאוכמתי. לאבעבוע לבן ענבה לבנה ולשחורה שחורה. אמר רבה האי סימטא פרוונקא דאישתא היא על ידי חולי ששמו חמה הוא בא וסימן הוא לה. מאי אסותיה לימחייה שיתין אסקוטלי מכת אצבעו צרדה מדביקה בגודלו ושומטה ומכה בציפורניה (וליקרפיה) שתי וערב. ולא אמרן אלא דלא אחוור רישיה אבל אחוור רישיה לית לן בה שכבר נתבשל להוציא לחה והיא רפואתו:

[**שם ע"ב**]

[**ר**'] יעקב חש בפיקעא. פי טבעת של מטה נקב התחתון של בית הריעי ובלעז פי"ג. אורי ליה ר' אמי רפוא' ואמרי לה ר' אסי. מאי אורי ליה לייתי שב ביני אהלא (תולבא) שבעה גרעינין ארומים כתולעים הנמצאים באהל שמכבסין בו כדתנן הבורית והאהל. תולבא ל' תולעים. וסייר להו בחללא רבי צוארא פי' בחתיכת בגד שנוטלין הצואר של חלוק כשעושין לה פה וליכרוך עילויה נירא ברקא. ליצא של שיער בהמה. וטמיש ליה בנפטא חיוורא וליקלי ולידביק. אדהכי והכי עד שהוא מחזר אחר סמנין הללו. לייתי גרעינין של פרי הסנה בוטונש הגרילים בסנה מלאים גרעינין ונגדו פיקעא להרי פיקעא סדק של גרעינין כנגד סדק שבבשרו ותינח פיקעא עילאה אפיקעא תתאה כלומר פיקעא הנראה מבחוץ למעלה ויכול לדבק שם אותו אפיקעא תתאה בפי הנקב מלמטה. ואי לא לייתי תרבא דצפירתא דלא אפתח פי' חלב שעירה שלא ילדה וליפשר ולישדי ביה פי' וימרוהו וימשחנו בו. ואי לא לייתי תלת טרפי קרא דמייבשי בטולא פי' עלי דלועין שנתיבשו בצל וליקלי ולידביק. ואי לא לייתי משקדי חלווני לימו"ן בלעז מין חלוון. ואי לא לייתי משח קירא שמן זית ושעוה טרופין ביחד. ולינקוט משחקי דכיתנא בקייטא. ויכסה בשחקי פשתן בקיץ שלא יתחמם יותר מדאי. ודעמר גופנא בסיתוא בגדים של קוטון שהם חמים. כמדומה אני שזהו חולי של סכנה ומחללין עליה את השבת:

[**שם**]

ר' אבהו חש באודניה אורי ליה ר' יוחנן רפואה וא"ל בי מדרשא מאי אורי ליה כי הא דאמר אביי אמרה לי אם לא איברי כולייתא אלא לאודנא. אמר רבא אמר לי מינימין אסיא כולהו שקייני קשו לאודנא בר ממיא דכולייתא. לייתי כוליית' דברחא קרחא דהיינו (עד) שאינה מסורבלת צמר ברחלים וליקרעה שתי וערב ולינח אמלל דנורא פי' גחלים לוחשות. והנהו מיא דנפקי מיניה לישדינהו באודניה לא קרירי ולא חמימי אלא פשורי. ואי לא לייתי תרבא דחיפושתא גמליתא פירש"י זצ"ל חיפושתא אשקרבוט גמלנית' גסה. והוא (הבטון) וליפשר ולישדי בה. ואי לא לייתי פתילתא דאספסתא ולייתי ברקא שיער של ליצא בחד רישא וליתלי בהו נורא עלה ארוך של שחת ירק של חיטין

ולימלייה לאודניה משח משחא ולייתי זפתא דתומא ביד יד של שום והם עלים יבשין שהם נחרזין בהן וליעביד שם פתילתא. ולייתי ברקא שיער של ליצא בחד רישא ולייתלי בהו נורא ואידך רישא מותבא באודניה. וליתיב אודניה להך נורא וליזדהר מזיקא לא יתן אזנו לרוח. ואי לא לייתי אודרא דררא דלא משקיף מוכין הצבועין באצבע שקו' פניילר שאינו חבוש במשקוף לנפצו ונחית בה. ואי לא לייתי גובתא דקניא עתיקא בר מאה שנין פי' שפופרת של קנה ישן שנתלש הרי ק' שנה ולימלחיה מילחא גללניתא מלח של אבן הדומה לשיש בלעז שליימא וליקלי ולידבוק. וסימנך רטיבא ליבישא ויבישא לרטיבא. כלומ' הרפואות הללו אינן שוות לכל חולי האזן אלא אותן רפואות שיש בהן דבר לח כגון מיא דכולייתא ומשח קירא וכיוצא בהן מעלי לאזן יבישה שיש לה חולי ואינה מוציאה לחה. ורפואה של יבש כגון גובתא דקניא ומילחא גללניתא לאודנא רטיבא המוציא לחה:

[**שם**]

אמר רבה בר זוטרא אמר ר' חנינא מעלין אזנים בשבת גידי האוזן פעמים שיורדין למטה ומתפרדין וצריך להעלותן ויש סכנה בדבר. תני רב שמואל בר יהודה ביד אבל לא בסם הואיל ואפשר ביד. ואיכא דאמרי בסם אבל לא ביד מאי טעמא מיזרף זריף עושה חבורה ויש חילול שבת יותר. אבל קשירת סם אין שם חילול דאורייתא:

[**שם**]

אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב (ענן) שמרדה מותר לכוחלה בשבת. שרוצה לצאת כאדם שמורד ויוצא סבור מיניה ה"מ דשחקי סמנין מאתמול אבל מישחק בשבתא ואייתוי דרך רשות הרבים לא דלאו סכנה הוא. אמר להו ההוא מרבנן ור' יעקב שמיה לדידי מפרשא ליה מיניה דרב יהודה אפי' מישחק סמנין בשבת ואייתוי רשות הרבים דסכנה היא דשורייקי עינא בלבא תלו מעורין בטרפשי הלב. דרש ר' שמואל עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת כגון מאי (עלאי זה) חולי העין מחללין את השבת כגון רירא דיצא דמעתא דמא וקירחא ותחילת אוכלא פי' נוטפת עינו רירא ובלע"ז קצירה ריצא אשפוש"ט לשון נעיצה ותחיבה. קרחא בתחילת החולי לאפוקי סוף אוכלא שכבר נתרפא ועדיין קודחת מעט ופצוחי עינא שבא לכוחלה כדי להאיר מראית עיניו דלא:

[**שם**]

אמר רב יהודה מי שנשכתו צרעה או שנתחב קוץ בבשרו. או שיש עליו סימטא פי' קלוג. ונכנס למרחץ באחת מכל אלה סכנתא היא. כאב עינא וסיבורי סכנתא אישתא:

מתני' ואין מסתפרין מהם בכל מקום דברי ר' מאיר וחכמים אומרים ברשות הרבים מותר אבל לא בינו לבינו:

[**דף כ"ט ע"א**]

ת"ר ישראל המסתפר מן הגוי רואה במראה. מיכן נראה בעיני לומר שאסור לאיש ישר' לראות במראה משום לא ילבש גבר שמלת אשה. דדוקא במסתפר הגוי התירו לו משום סכנה שאינו מתכוין ליפות עצמו. כמנהג נשים שמסתכלות ליפות עצמן אבל להסתכל במראה כרי ליפות שערות ראשו אסור. והכי מוכח בירושלמי דקתני המסתפר מן הגוי הרי זה רואה במראה מן הכותי אינו רואה במראה פי' דלא חשיד אשפיכות דמים ולשנא דאינו רואה משמע שאינו רשאי לראות מדלא קתני אין צריך. וההיא דפ' השואל דמסכת שבת דתניא אין רואין במראה בשבת ור' מאיר [מתיר] במראה קבועה בכותל דאדהכי והכי מדכר. ומוקמי' לה במראה של מתכת וכדרב נחמן דאמר רבה בר אבוה אמר רב נחמן מפני מה אמרו מראה של מתכת אסורה מפני שאדם עשוי להשיר בה נימין המדולדלות משמע הא אינה של מתכת שרי' אפילו בשבת ובחול אפילו של מתכת שריא. התם באשה עסקינן כדמוכח בירוש' דפ' במה אשה דקתני אין רואין במראה בשבת. אם היתה קבועה בכותל ר' מאיר מתיר וחכמים אוסרים ר' אחא בשם ר' אבא טעמא דהדן אסור פעמים רואה נימא לבנה ותולשתה בשבת. והאיש אפי' בחול אסור שאין דרך כבוד כלומר אין כבוד של איש שיהא רואה במראה ומיפה עצמו דדמי לשמלת אשה:

סימן קנא

הילכך אפי' בחול אסור והוא הברייי' כמייתי בפ' שואל. וקתני שלשה דברים התירו לבית רבי שהיו רואין במראה. ושיהו מספרין קומי. ושיהו מלמדים בניהם יוונית. ודוקא לבית רבי התירו שהיו מצויים לפני מלכות. כי אין לבא לפני המלך מגודל שיער. כדכתיב גבי יוסף ויגלח ויבא אל פרעה. אבל לכ"ע אסור דדמי לשמלת אשה. הילכך אפילו בחול אסור והיא הברייתא כמייתי בפ' שואל. ויש דוחין ומפ' והאי אפילו בחול אסור. היינו ללקט שחורות דכתבי משתעי התם וכדאמ' בפ' המצניע המלקט לבנות מתוך שחורות אפי' אחת אסור בשבת. ודבר זה אפי' בחול אסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה. ואין נראה בעיני כלל דלא משמע הכי כלל אלא באשה שמקשטת עצמה משתעי ואגב אורחא פעמים רואה נימא לבנה ותולשה ולא משתעי כלל באשה שרואת כדי ללקט שחורות מתוך לבנות. והשתא אתי שפיר לישנא דקתני גבי איש שאין דרך כבוד. דהיינו אין כבודו להסתכל במראה כדי ליפות עצמו ודמי לשמלת אשה ואסרו עליה רבנן דאי

במלקט מאי שאין דרך כבוד דקתני הא עבר בלאו דשמלת אשה גמור הוא זה. הלכך נראה בעיני כדפרי' שאסור לאיש להסתכל במראה ליפות שער ראשו ולגלח זקנו. אבל במסתפר מגוי הואיל ואינו מתכוין ליפות עצמו אלא שלא יהרגהו הגוי שרי. וכן אותם סופרים שמעמידין מראה לפניהם ומסתכלין בה בשעה שכותבין ומתכונין בעבור מאור עינים שלא יחשיכו עינהם. התם נמי שרי דהא לא עבדי ליפות נפשייהו. ירוש' חד דיור הוה ספר והוה איסטרוגלוס. והוה [חמי] באיסטרוגליה דידיה דיהוראי שפכין דמיה ולא הוון אלא מגיירתיה והוו יהודאי בעו מסתפרא גבי והוה קטל להון. כמה קטל ר' אלעזר בר' יוסי אומר שמוניס. ר' יוסי בר בון אומר שלוש מאות ולבסוף הרגישו בו חכמים והתפללו עליו וחזר לסורו:

[**שם ע"ב**]

מתני' אלו דברים של גוים אסורין ואיסורן איסור הנאה היין והחומץ של גוים שהיה מתחילתו יין. פשיטא משום דמחמץ פקע ליה איסוריה אמר רב אשי ה"ק חומץ שלגו ביד גוים אין צריך חותם בתוך חותם אי משום ניסוך לא מנסכי ליה ואי משום איחלופי כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף:

סימן קנב

כתב רבינו שמואל זצ"ל ומהכא שמעי' דחומץ של ישראל אינו נאסר במגע גוי. דכי האי גוונא נמי אמרינן בסמוך (וכי) יין מבושל. וקתני לקמן בהדיא דאינו נאסר במגע גוי והכי הילכתא, מפי' ר' עכ"ל. הרי פסק בשם רבינו שלמה זצ"ל דחומץ שלנו אינו נאסר במגע גוי. וכן היה נוהג רבינו משלם זצ"ל מנרבונא שלא היה חושש על מגע עכו"ם בחומץ שלנו:

סימן קנג

ור"ת זצ"ל כתב לרבינו משולם זצ"ל. לבי ראה המראה ולא מיריאי הוראה ואילמלא מוראה שמתים ראה. כי קראו קריאה לבראות בריאה חרשה. למכור ביד אשה קול טהרה וקדושה בקול ענות חלושה. וכחמר להמר היה להם לאימר. וכטיט חוצות אמרות נמרצות. כי החלו לקצות. בגודרי פרצות. לנטות שיטות. להטות בהוטות. פעוטות והדיוטות. להשטות בפשטות שוטות. נשים רוטטות בעלות פטטות. והיום הזה תאמרנה לגוים להביא חומץ ולא נכוות בחמין. וגם טובלות בשחת. בעוד חמה זורחת. וזכר לדבר סימן לפיתוי שמץ. וטבלת פתך בחומץ. ועל שתיהן בושתיהן. כי כל הבא להורות בפשוטה יש לו להעלות על לבו במה טעה זה הגאון או כל הגאונים. כי דבר פשוט הוא אפילו לתינוק דתני ע"ז בר שית שנין דחומץ שלנו אין בו משום יין נסך כאשר פשוט היתר יין מבושל כי שניהם למרין מן המשנה. ויש לתת לה טעם איך טעו הגאונים

לאוסרו. ואם יטעון הטוען במלכותו מקילין עליו שקר מיליו. שהרי בכל מקומות עד אספמיא ועד בבל נוהגין בו חומר. והדין עם המחמיר כי מי יקל לכתחילה להורות מה הוא חומץ או סופתק' ואי זה צמית רפי וקמיש ובגוטו ממית. והלא ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי נחלקו במקצ' דמאי דקרי ליה חלא קרי ליה האי חמרא ואמוראי קרו ליה יין קוסס וחמרא דאקרים ולפי שאין אנו בקיאין יש לנו להחמיר. ועוד מעשים בכל יום פעמים רבות יש שקורין אותו חומץ ויש שמקדשין עליו ומבדילין. אבל מבושל וידוע לנו ולא החמירו ואפילו בשר בחלב לא רצו במקומו של ר' יוסי הגלילי כיון שלא מתוך טעות הורו כ"ש בחמרא שרצו להחמיר פן יטעו עם תועי לבב. ויש דבר אשר החמירו לבני מדינה וכותאי ונשים. אעפ"כ רשב"ג קורא על המתירים לא יחל דברו וזה אינו מהם. אך גם על היודעים חן. עכ"ל ר"ת זצ"ל: בפ' כל הגט בסופו תנן ר' יהודה אומר בשלשה פרקים בודקים את היין (בקידוש) של מוצאי החג. ובהוצאת סמדר. ובשעת כניסת מים לבוסר. ופירש"י זצ"ל כשהן כפול הלבן נקראין בוסר וכשהלחלוחית נכנסת וגדילה בתוכו שיכול לעצור מהן כל שהו היינו כניסת מים. ע"א כותשין ענבים כשהן בוסר ונותנין לתוכו מים ונעש' חומץ לטיבול. ואומר רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל דלשון ראשון עיקר דתנן במס' שביעית פרק בראשונה מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית. הבוסר משהביא מים אוכל בו פתו בשדה דהיינו לחלוחית שגדילה בו. וכן משמע התם בירושלמי דקאמר גבי בוסר מה אית לך כלומר וכי מי אוכל בוסר שאתה שונה עת אכילתו א"ר בון שכן דרך הקיחות אוכלות אותן. ואע"פ שאינו יודע לפר' מהו קיחות מ"מ משמע שכך בעין היו אוכלין אותו. וא"כ הא דקתני משהביא מים היינו הגדילים בו. דאי כלשון שני כ"ע עבדי הכי ואכלי. הילכך אותו הלחלוחית שבו קרוי מים:

סימן קנד

הילכך יש שהורו שאותן מים הנעצרים מן הבוסר אין בהם משום מגע גוי. דהא תנא מים קרי להו. ור"ת זצ"ל אסר שאין אנו יודעים מתי קרוי יין ומתי קרוי מים וכתב ר"ת זצ"ל שפעם אחת היו כל היינות של שנה אחת בוסר ולא נתבשלו יפה. וכי תאמר באותה (שעה) לא נהג יין נסך:

[**שם**]

א"**ל** אלעא שנינו יין מבושל של גוים אסור. פשיטא משום דאיבשיל ליה פקע איסוריה. אמר רב אשי ה"ק יין מבושל שלנו ביד גוים אין צריך חותם בתוך חותם אי משום נסוכי לא מנסכי ליה ואי משום חלופי כיון דאיכא חותם אחר לא טרח ומזייף:

[דף ל' ע"א]

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו יין מבושל אין בו משום יין נסך. שמואל ואבלט הוו יתבי ואבלט גוי היה אייתו לקמייהו חמרא מבשלא משך אבלט ידיה שלא יגע בו ויאסרנו א"ל שמואל הרי אמרו יין מבושל אין בו משום יין נסך.

סימן קנה

ופרש"י זצ"ל ושמעינן מהכא דאף בשתיה מותר. ירוש' ר' יהושע בן לוי הוה ליה יין מבושל שנתייחד ברשות הגוים שאל לר' ינאי בן ישמעאל א"ל כך אמר רשב"ל (מתוך) אין בו לא משום גילוי ולא משום יין נסך. הילכך יין מבושל אין בו משום יין נסך. ולענין הבישול גופיה מתי נקרא בישול לא ידענא אם נאמר בו הפשירו זהו בישולו. וגבי שמן פליגי בפ' כירה אי הפשירו זהו בישולו אי לאו הילכך גבי יין לא.. עד שנדע בברור שהרתיח ונתבשל בישול גמור:

סימן קנו

מעשה שנתערב יין חי ביין מבושל ונגע בו גוי ולא היה ידוע אם היה במבושל ששים כנגד החי אם לאו. ושאלו לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל והשיב תדע כי בענין זה נשאלתי מאתמול מאחר מבני ויטרי. ואמרתי לו כי אפי' יין נסך ביין מבושל כשר. ויש מן הדבש כנגד הנסך אני מכשיר כאילו אין שם יין מבושל מטעם סלק את מינו וכו'. ונ"ל דה"ה כ"ש כמו שהחי והמבושל שניהם היתר שיש לחשוב הדבש כאילו הוא עצמו לענין זה שאם יש כך רוב דבש ומעט יין חי. שאם היה היין חי מעורב בדבש בפני עצמו לא היה הדבש נאסר במגע גוי כי היינו מדמין לאלונטית של ישראל שאינה נאסר במגע גוי אע"פ שיין נותן טעם. שגם עתה כשהדבש מעורב ביין מבושל שאינו ראוי יחשב הדבש לענין מגע גוי כאילו הוא בפני עצמו. שהיין המעורב בו לא היה אז מחשיבו יין לענין מגע גוי כאילו הוא בפני עצמו. ולא עוד אלא אפי' בלא דבש אם יש מן היין המבושל כל כך שהיין המבושל אם היה מים לא היה היין חי המעורב בו מחשבו יין לענין מגע גוי אע"פ שלענין יין נסך הנופל בו אני מחשבו מין במינו. אע"פ שמזה אין לי ראיה ויוכל אדם לומר שיותר יש להחמיר כאן מביין במים כיון ששניהם יין. אע"פ שהמבושל לענין מגע גוי במים חשוב. שגם לענין נצוק יש לו שהוא נחשב יין כמו מין במינו לרברי רבינו יעקב זצ"ל ורבינו שמואל זצ"ל והר' ר' יהודה בר נתן זצ"ל שאמרו שמה. ואינו נאסר ע"י מגע גוי בבור היינו משום דכ"ע נצוק בר נצוק אינו חיבור שאם היה חיבור היה נאסר הנצוק בר נצוק שלענין זה אינו נחשב במים מ"מ נראה לי שאין לחלק בכך מחמת מגע. אבל מה נעשה שאם יש להתיר מגע גוי בענין זה יבא להתיר אפי' בהרבה יין חי כי יאמר המיקל גם עתה אדמהו לאלונטית של ישראל. גם ירגיל להגיע בו לכתחילה.

ובשביל כן וגם בשביל שאין בידי ראי' פשוטה כל כך אלא סברא אמרתי לו אם יש לכם מנהג בדבר תעשון כמנהגכם בין להקל בין להחמיר ואפי' אם אינכם יודעים מנהג בדבר אם יש הפסד מרובה נכון בעיני להקל לכם כאשר אמרתי. אבל אם אץ הפסד בדבר רק שתצטרכו להכשיר חבית כאשר שמענו שהיין אינו בעולם. טוב שלא תקילו על ידי עד שתשמעו מפי אדם חשוב בעל נפש שתהא סברתו [דומה] לשלי ויראה בעיניו היתר גמור לענין זה שאמרתי להתיר בלא דבש ושלום יצחק בר שמואל זלה"ה:

[**שם**]

ת"ר יין מבושל ואלונטית של גוים אסורין פי' שהרי תחילתו היה יין. אלונטית כבריתא מותרת. ואיזהו אלונטית כדתנן גבי שבת עושין אנומלין בשבת שהוא לשתות. ואין עושין אלונטית בשבת שהוא לרפואה להצטנן כשיוצאין מן המרחץ. ואי זו היא אנומלין ואי זו היא אלונטית. אנומלין יין דבש ופלפלין. אלונטית יין ישן ומים צלולין שנשאבו ועמדו יום או יומים להיות צלולין ואפרסמון. ועבדי ליה לבי מסותא ומיקר. פי' רש"י זצ"ל אלונטית כבריתא שלא היה יין מתחילה ביד גוי אלא לקחה עשויה ביד ישר' מותרת בהנאה דתו לא מנסך ליה. וקשה כיון דלא מנסך ליה אפי' בשתייה יהא מותר. כדאמ' גבי חומץ ודבש דכיון דלא מנסך ליה דשרי אפילו בשתיה. מיהו רש"י זצ"ל פי' נמי יין מבושל. דכיון דבשלו ישראל כהיתר תו לא מיתסר בהנאה. משמע הא בשתייה מיתסר. מיהו הא ליתא דאפילו בשתייה לא מיתסר כדמוכח בעובדא דשמואל ואבלט. כדפרש"י זצ"ל לעיל כדפרי' לעיל וה"נ כבריתא מותרת אפילו בשתייה. דכיון דלא מנסכיה אמאי תאסר בשתייה. ויש ללמוד מכאן על קדירה של תבשיל שנתנו בה יין ונגע בו נוי בתבשיל קודם שהרתיח שהוא מותר:

סימן קנז

והרב ר' ברוך בר יצחק זצ"ל כתב שרש"י זצ"ל התיר מיכן יין שהישראל נותן בתבשיל ונגע בו גוי קודם שהרתיח באש ושמא אגב שיטפיה פי' מותרת בהנאה אגב רישא דקתני אסורין דהיינו אסורין בהנאה. וקשה לרבינו תם זצ"ל דלישנא דכבריתא לא משמע כדבריו. ותו דמשמע דברייתא רישא וסיפא בגוים איירא דהא לא מדכר בה ישראל. ותו אמאי איצטריך כלל למיתני בברייתא מותרת דהיינו של ישראל. הא מרישא שמעינן לה דשל גוים אסורה מפני שהיתה תחילתה יין של גוים הא של ישראל שריא. כדדייקי' גבי חומץ וגבי יין מבושל. הילכך נראה לר"ת זצ"ל לפרש כבריתא כמו שרגילין לעשותה לכתחי'. כשעושה ממנה לאצור הרבה ביחד מים צלולין ושמן אפרסמון שאז אין מערבין

בה יין לפי שהיה מתקלקל. והכי משמע בפ"ק דש"ח דת"ר הלוקח יין לתוך המורייס או לתוך אלונטית דקרי לה אלונטית קודם שעירבו בה יין:

סימן קנח

ואעפ"כ אומר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל שיש להתיר קדירה שנתנו בה יין ונגע בה גוי קודם שהרתיחוה באש. מדקתני אלונטית של גוים אסורה מכלל דשל ישראל מותרת. וטעמא דאין דרך ניסוך בכך. והכי משמע בתוספתא דקתני יין מבושל ואלונטית של גוים אסורין מפני שתחילתן יין פירש שהיין מתחילה היה ראוי לנסך והיה אסור. ולפי שהניחוהו באלונטית לא פקע איסוריה מיניה משום הכי משמע הא של ישראל מותר דהשתא לאו יין הוא. הלכך ישראל שנתן יין בקדירה ונגע בו קודם שהרתיח באש מותרת. מיהו נוהגים להחמיר ולהרתיח מתחילה. מיהו אם לא הרתיחה אין לאסור בכך. וכתב מו' רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל הוא הנקרא שיר ליאון מפריש שראה שבא מעשה לפני רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל והתיר. ואני המחבר יצחק בר משה נב"ה נראה בעיני להביא ראיה להתיר דאמ' בירושלמי דשמעת' ר' יצחק בר רב נחמן בשם ר' יהושע בן לוי החד והמר והמתוק אין בהם משום גילוי ולא משום יין נסך. ר' סימון מפרש החד קונדיטון והמר אפסינתון והמתוק חמרא מבושלא. ואמרינן בפסיקתא בחדש השלישי דברי תורה נמשלו כקונדיטון. מה קונדיטון יש בו יין דבש ופלפלין כך דברי תורה כו'. הא למדת דיין שמעורב עם דבש ופלפלין שאין בו משום מגע גוי ומותר בשתייה. והתם מיירי בלא נתבטל דא"כ היינו מתוק. ואפי' בלא דבש ופלפלין אין בו משום יין נסך:

סימן קנט

הילכך כל יין המעורב עם הדבש או עם הפלפלין או עם שום תבשיל אין בו משום מגע גוי ומותר בשתייה ובאכילה. ואע"ג דלקמן מפרש היינו חד טיליא דהיינו יין חזק ואין טעמו מתוק אלא כחומץ ולא איירי בתערובת כלל. הרי רב חמא פי' או חמר ופלפלין והיינו כר' סימון דירושלמי. וכמדומה אני ששמעתי מפי מו' רבינו יצחק בר יהודה זצ"ל שבארץ מצרים ובארץ ישמעאל רגילין ליתן מעט דבש ביין ותו אין נוהגין בו יין נסך: [דף לא ע"א] אמר רב אסי א"ר יוחנן משום ר' יהודה בן בתירה המפקיד יינו אצל גוי אסור בשתיה ומותר בהנאה. והתנן המפקיד פירותיו אצל נכרי הרי הן כפירותיו למעשרו' ולשביעית דחשידי לחלופי. וה"נ דילמא חלפיה והאי חמרא דגוי. אמר רב ירמיה כגון שיחד לו קרן זוית (ואסר) לו מפתח או עשה חותם. אי הכי בשתיה נמי לשתרי דהא ר' יוחנן איקלע (לפארור) אמר יש כאן אדם ששונה משנת בר קפרא. תנא ליה ר' תנחום דמן פארור המפקיד יינו אצל גוי מותר בשתיה. א"ר זירא לא קשיא הא ר' אליעזר הא

רבנן דתניא אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצרו של נכרי ומלאהו יין ומפתח או חותם ביד ישראל ר' אליעזר מתיר אף בשתיה וחכמים אוסרין. ר' אליעזר לא חייש לזיופא:

סימן קס

א"ר חייא בריה דרבה בר נחמני אמר רב חסדא אמר רב ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי ואמרי לה אמר אבא בריה דרב חנן בר אבא אמר רב חסדא אמר רב ואמרי לה אמר רב חסדא אמר לי אבא בר חנן הכי אמר זעירי הלכה כר"א:

[**שם**]

אמר ר' אלעזר הכל משתמר בחותם אחד. חוץ מן היין שאינו משתמר בתותם אחר [ור' יוחנן אמר אפילו יין משתמר בחותם אחר] ולא פליגי ר' אלעזר כרבנן ור' יוחנן כר"א. ואיכא דאמרי אמר ר' אלעזר הבל משתמר חותם בתוך חותם חוץ מן היין שאינו משתמר חותם בתו"ח אלא במשמר. ור"י אמר אפי' יין משתמר חותם בתוך חותם. ותרוייהו כרבנן סבירא להו דאי כר"א בחותם אחד נמי שרי. היכי דמי חותם בתוך חותם אמר רבא אגנא אפומא דחביתא כלומר כפה מזרק על פי חבית. שריקה שטח בטיט ודיבק סביבות פי המזרק לדופני החבית הוי חותם בתוך חותם. כפה דיקולא דהיינו סל על פי החבית ומיהדק והחבית מגופה הוי חותם בתוך חותם והיינו שתי חותמות. מגופת החבית שדבוקה בחבית ונתייבשה בסל הכפול עליה ומיהדק ונכנס בדוחק פי הסל לבלוע החבית הוי חותם בתוך חותם ולא טרח לזיופי כולי האי. לא מיהדק נוח ליטלו והוי כמאן דליתיה ולא הוי חותם בתוך חותם:

[**שם**]

נוד של עור מלא יין וקשור ומונח בתוך דיסקיא של עור. ופיו של נוד למטה בתוך הדיסקיא הוי חותם בתוך חותם דטורח להפוך ולהתיר קשר הדיסקיא וקשר הנוד ולחזור ולקושרם כולי האי לא טרח הילכך לא הוי חותם בתוך חותם. ואי כייף פומיה של נור למטה לגו וצייר וחתים כעין שקושרין נודות שלנו וצייר וחתים אין דיסקיא הוי חותם בתוך חותם. פי' רבינו שמואל זצ"ל הלכה כר' אליעזר דלא חייש לזיופא דילמא טרח והחליף חמר' דישראל בחמרא דידיה וזייף ועביד חותם כדמעיקרא ובחותם אחר שרי. והביאה לקמן במכילתין. והשתא דקיימא לן כר' אליעזר כו'. וכ"ש בזמן הזה שאין גוים מנסכין לע"ז לא צריך חותם בתוך חותם כדאמרי' לעיל גבי חומץ דלא צריך חותם בתוך חותם אי משום ניסוך לא מנסך ליה ואי משום איחלופי כיון דאיכא חותם אחד לא טרח ומזייף. וחביות שלנו בשתי שוליים בכל צד סגי. שקו' פונץ. לפי ששולי החבית אינם סתומין יפה ומחוברים במוכין ומטלית של בנר עם החבית ואין כאן אלא חותם אחד.

ואין צריך לכרוך את החבית בבגד דלא חיישי' שינעוץ סכין בדופניה כדי להוציא משם היין. וחותם של שעוה שכתוב בהן חותם אינו אלא חותם אחד. דאותיות היו חותם. אבל סתימת שעוה לא הוי חותם דליכא טירחא אי מסלק לה והדר מדבק לה. ומיהו בהכי סגי. עכ"ל:

סימן קסא

וכן פסק רבינו תם זצ"ל דהלכה כר' אליעזר דסגי בחותם אחד מההיא דפ' בתרא דאמ' התם השתא דקיימא לן כרשב"ג דלא חיישי לסתימה. וכר' אליעזר דלא חיישי לזייופא. האידנא אמאי לא מותבינן חמרא בי גוים. משום שיבא. ופירש"י זצ"ל התם והשתא דקיימא לן כרשב"ג דלא חיישי לסתימה לנקיבת חורין שהוא בלא טורח משום דמינכר. ולפתיחת חבית שלה נמי דחיישי לה רשב"ג לא קיימא לן כוותיה דהאי זיופא. דטירחא ואנן קבעינן באין מעמידין הילכתא כר' אליעזר דלא חיישי לזיופא דחותם אחד האידנא אמאי לא מנחינן חביות סתומות בי גוים. משום שיבא נקב דק מאד שהוא במגופת חבית להיות ריח היין יוצא ויש לחוש שמא יקדח במינקת ויטעום מן היין עכ"ל. הא למדת דהלכה כר' אליעזר דלא חיישי לזיופא דחותם אחד. והא דאמ' רב בשילהי פרקין בחותם אחר אסור. חבי"ת 'חלב 'בשר 'יין 'תכלת.. והכא פסיק כר' אליעזר דשרי בחותם אחר. אומר ר"ת זצ"ל דההיא בישראל חשוד דגרע טפי דכולה שמעתא דהתם בישראל חשוד קא מיירי. וההיא דלעיל דאמר רב אשי הא קמ"ל דחומץ שלנו ביד גוי אין צריך חותם בתוך חותם דמשמע הא יין צריך חותם בתוך חותם. ההיא אליבא דרבנן ואנן כר' אליעזר קיימא לן כדפסקינן בשמעתין וכדמוכח בפ' בתרא כדפרי'. וכתב שם רבינו שמואל זצ"ל והשתא דקיי"ל כרשב"ג דלא חיישי לסתימה. והרב ר' יצחק בר' יהודה זצ"ל השיב בתשובתו ה"מ דלא חיישינן לסתימ' בחביות של חרס דסתמן ניכר אבל חביות של עץ כגון אותן שלנו אי אפשר לו לסתום בחורו של סכין בין חוליא לחבירתה. וחוזר וסותם במטלית ואין ניכר או נוטל מן המטלית שסביב השוליים והיין יוצא וחוזר וקובעו במקומו ואין ניכר לכך צריך לכסותו כולו בבגד. וכיון דאילו טרח לזיופי שפיר דמי דכר' אליעזר קיימא לן דלא חיישי לזיופא. וכמה ימים סמך ר' על דבריו ושוב חזר בו שלא להטריח כל כך והגוים אינם נוהגים לנסך לע"ז ואין מטריחין לזייף ואין לחוש לכך אלא שיוסיפו שוליים לחבית בשביל המטלית שסביב השוליים שקורין בייש. ולחתום את פי חבית שקו' מגופה בעץ קטן למדת פי חבית. וכותבין בואותיות חציין על פי העץ וחציין על חבית. שאם יטלנו הגוי לא יוכל לכוין כל כך ויתפרקו האותיות ויבין ישראל בדבר. וכן הנהינ ר'. וכך היו נוהגים מלפנים. עכ"ל:

סימן קסב

הילכך גוים שקונים יין מישראל ומוליכין למוכרו למקום אחר. יעשה ישראל המוכר להם חותם כדברי ר' שמואל זצ"ל בשם ר' שלמה זצ"ל. ואם בא להחמיר יעשה כדברי רבינו יצחק בר יהודה זצ"ל. או אם בא להחמיר יעשה חותם בתוך חותם כדפרשי' לעיל:

[**שם ע"ב**]

איתמר מפני מה אסרו שכר של גוים. פר"ת זצ"ל אע"ג דלא אשכחן בהדיא בשום מקום דאסרו שכר מ"מ נהגו בימיהם לאוסרו. ושואל התלמוד טעם לדבר. רמי בר חמא אמר משום ר' יצחק משום חתנות שלא יהא רגיל לעשות משתאות בבית גוי ויתן עיניו בבתו. רב פפא מפקי ליה אבבא דחנוותא. רב אחא מייתי ליה לביתי' ושתי. תרוייהו משום חתנות. ומיהו מר עביר הרחקה יתירא ומר לא עביד הרחקה יתירא. פי' רבי' שמואל זצ"ל לא שנא שכר שעורים משום חתנות. שכר תמרים אין בו משום בישולי גוים שהרי נאכל כמות שהוא חי משום חתנות הוא דאסור. ושכר שעורים אין בו משום בישולי גוים דהיינו נמי משום חתנות. אבל משום גיעולי גוים איכא דנותן טעם לפגם הוא. ואי משום קדירה בת יומא להא לא חיישי' לפי שהן רגילין ליחד יורה לכך. עכ"ל:

סימן קסג

שמעינן מיכן שאסור לשתות שכר בבית הגוים אבל חוץ לבית הגוים שרי. מיהו אדם ההולך בדרך ומתאכסן בבית גוי מותר באקראי בעלמא הואיל שאינו רגיל תדיר אצלו ליכא למיחש שיתן עיניו בבתו. אי נמי כגון נכנס בבית גוי ומזג לו כוס שכר נראה דשרי משום איבה:

[**שם**]

והדבש. כתב הרב ר' ברוך זצ"ל בספר תרומות דשרי אפי' בביתו של גוי דלא חזינן דאסר לי' תלמודא משום דליכא כולי האי קרובי דעתא כמו שכר. ותמיהה היא זאת דאדרבה יותר יש בו קירוב דעת מבשכר. ונראה לומר דדבש נמי לא שרינן בבית הגוי אלא בביתו. ופי' רבינו שמואל זצ"ל ושמעינן מהכא דכל מידי דאסיר משום חתנות כיון דאכיל ליה בביתו ולא בבית גוי שפיר דמי וליכא משום חתנות. עכ"ל:

[**דף ל"ב ע"א**]

אמר רב יוסף האי חלא דשיכרא דארמאי אסור משום דמערבי ביה דורדיא דיין נסך. אמר רב אשי ומאוצר שרי אם הביאו מן האוצר מכלי העשוי לקיום. דאם איתא דמערבי ביה מיסרא סרי כשמשהין אותה:

סימן קסד

ושמעינן מינה במקום שמערבין שמרים של יין בשכר כדי להחמיץ או במשקה של דבש כדי להחמיץ אסור. ושילהי פרקין ת"ר יין תפוחים של גוים הבא מן ההפתק ומן סלולה. מקום כינוסן שהן אצורין שם זה על זה מותרין. הנמכר בקטלוזא פי' בשוק אסור מפני שמערבין בו יין. ושמעינן מהני שמעתתא דכל משקה של גוים כגון מי תותים או שאר משקין אם דמיהן יקרים יותר מן היין אסור לשתות מהם אלא א"כ ישר' רואה שמוזג מן החבית מפני שדרכן לתת לתוכן יין כדי לגדל המדה וגם שיהא נוח לשתות מפני שהוא חזק יותר מדאי. וכשנותן בו יין מחלישו ונוח לשתות. אבל כשרואה בשעה שמזג מן החבית מותר שאין לחוש שמא עירב בו יין בחבית דא"כ מיסרא הוה סרי כראמרי' בשמעתין. אבל אם דמי היין יקרים יותר מדמי אותם משקין מותר אע"פ שלא ראה בשעה שמוזג מן החבית דליכא למיחש שמא עירב בו יין. כדאמרי' ההוא ארבא דמורייסא דאתאי לנמילא דעכו. אותיב ר' אבא דמן עכו נטורי בהדה. א"ל רבא לר' אבא עד האידנא מאן נטריה. אמר לי' ר' זירא עד האידנא למאי ניחוש להאי משום איערובי חמרא קסתא דמורייסא בלומא קסתא דחמרא בארבע לומי אלמא דמשום דדמי היין מרובין על דמי מורייסא לא חיישי' לאיערובי:

[**שם**]

מתני' חרס הדרייני. מאי חרס הדרייני. אמ' רב יהוד' אמר שמואל חרס של אדריינוס קיסר כשיוצא בגייסו' מוליכין עמו. כי אתא רב דימי אמר קרקע בתולה היתה שלא היתה עבודה מעולם והיה כל (באה) קיים נטעה והוציאה יין זה ונעשה חזק ורמי ליה בגולפי חיוורי כלי חרס חדשים (דמייצי) ושביק לי' עד דמייצי ליה לחמרא ותברי להו (לספי) ודרו להו בהדייהו וכל היכא דמטו תרו להו במיא ושתו. אמר ר' יהושע בן לוי ראשון יין משובח שלנו אינו אלא כשלישי שלהם. כשהוא שרוי שלשה פעמים במים היו המים השלישיים משובחים כיין שלנו. וזה החרס אסור בהנאה משום שהוא בלוע מיין נסך. אבל אם היה בלוע מיין כשר ונגע בו גוי היה מותר אפי' בשתיה דכשנבלע בחרס בטל לי' מתורת משקה דלא גרע מיין שנגלד דבטל ליה מתורת משקה דלית ביה משום יין נסך. כמו שהשיב מורי רבינו שמחה בר שמואל זצ"ל וזאת היא התשובה:

סימן קסה

ועל היין שנתקרח אני דן שבטל מתורת משקה. כדתניא פ"ב דטהרות מים טמאים שהגלידו ואין בהם משקה טופח טהורין. נמוחו חזרו לטומאתן ישנה. מקוה טהור שהגליד טהור משום מים שאובים. נמחה כשר להקוות עליו. אלא על ידי שהגליד בטל מתורת משקה. ובעודו גלד פרחה ממנו טומאה שהיתה עליו וכ"ש שאינו מקבל טומאה.

וה"ה שאינו מתנסך על ידי מדע גוי הואיל ואין תורת משקה עליו. ואם לענין מקוה בטל מתורת משקה וטהור משום שאובין וטובל בו ואוכל בקדשים ובתרומה דאוריי' כ"ש לסתם יינם ומדרבנן. ומה שכתב וכי גלד גרע משלג שלא היה עליו תורת משקה מעולם. אי על ידי מחשבה מטמאה טומאת משקין גלד שהיה מים מתחילה כ"ש דבמחשבה נחית לתורת משקין. וסתם יין שגגלד מחשבתו עליו שיהיה עליו תורת משקה. וכשקרש תניא לא אוכל ולא משקה. חישב עליו למשקין בטלה דעתו אצל כל אדם. ותו אם טומאה ישנה שהיתה עליו בעודו משקה פרחה הימנו לאחר שהגליד והיכי נחית ליה טומאה חדשה במחשבה. ועוד שאתה מייפה דין גליד לענין משקה. לענין מקומות אלו מעלין ולא פוסלין השלג והגליד. וקתני סיפא העידו אנשי מידבא משמו של ר' עקיב' שאמר להן צאו והביאו שלג ועשו מקוה לכתחילה. ואילו על הגליד לא העידו. וכל היכא דמהניא מחשבה קתני. וגבי גלד לא קתני דלא צריך. אם טומאה ישנה שעליו כבר פרחה הימנו כ"ש שלא תרד עליו טומאה חדשה במחשבה. ואל תשיבני ניקב במוציא זית וטהר עדיין כלי הוא כרימונים במחשבה לקבל טומאה דהא לזיתים שהיה עומד מתחילה לא תשכח שתחזור עליו במחשבה. ומה שכתבת דמקוה תליא בניחותא והבאת מהמניח כלים תחת הגג והמניח כלים תחת הצינור. אין ראיה אלא טעמא כדמפרש בסיפא דתלי בתפיסת ידי אדם והכשר הוא דוקא דתלי בניחותא. ובאתה להחמיר ביין נסך יותר מטהרות דחשיב משקה לענין יין נסך אע"ג דלא חשיב משקה לענין טהרות. אדרבה איפכא מסתברא. דאין דרך ניסוך בגליד בכך. דהא חומץ ויין מבושל אין בהם משום יין נסך ואפילו הכי מטמאין טומאת משקין. ואיני מבין מה שכתבת מים מחוברין לא מיתסרו הואיל ואין מקבלין טומאה מה ענינו לנדון זה. אני דנתי על הגלד שבטל מתורת משקה וזה תורת משקה עליו. ותו איהו גופה מנלן שמים מחוברין מתנסכין. אי מדמית ליה למשתחוה למעין. התם מעין גופיה נעשה ע"ז ולא משום תקרובת. ותו דלא משכחת לה בניסוך דאורייתא דוקא שמגביה כלי ושופכו ולא כשיכשוך כדמוכח בהניזקין. ואי תלשינהו הוו להו תלישי. ומה שכתבת שמא יש לחלק בין גליד של יין לגליד של מים עליך להביא ראיה. דאדרבה גליד של יין הוא גרוע אפי' לאחר שחזר ונמחה טעמו מה שאין כן במים. והוכחתך מנצוק דהוי חיבור לענין נסך. ושמא באתה להוכיח משום דיין נסך אלים מטהרות. והא מסיפא דייק איפכא. ולעיל מיניה בההוא פירקא מסיק דטהרות אלימי מיין נסך. ומייתי מטהרות איין נסך. וכן בפ' ר' (ישראל) חבית שניקבה בין מפיה בין משוליה. ובתוספתא דטהרות כמה ברייתות. וכן ליין נסך ומה (שהן שיתה) . על מה שכתבתי בעור גלד אינו אסור משום יין נסך וכי פקע איסוריה

מיניה תיקשי לך וכי משום דאחמיץ פקע טומאתו. אלא לא דמי לחומץ לא בטל ממשקה. ומה שכתבת דגליד ויין שתחתיו מין אחר הם והוי חיבור. לפי דעתי שני מינין הם דהיין מוגלד אוכל ולא משקה. ועוד שהגליד יבש והיין לח. ובכל חיבורין דעוקצין לא תמצא חיבור ביבש ולח. ותו דלא קיי"ל כר' יוחנן בן נורי דתנן במס' עוקצין שמן שצף על גבי יין ב"ש אומרים חיבור וב"ה אומרים אינו חיבור. אע"ג דאיכא למידחי ר' יוחנן בן נורי לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה. מיהו יחיד ורבים הלכה כרבים. וגבי טומאה צפה פ' בתרא דנזיר מחלק בין נבילה שנימוחה לנבילה שלא נימוחה. ואין לומר לענין טומאה וטהרה דוקא פליגי. חדא דמרמי לה אפי' אעקירות והנחות דשבת פ"ק דשבת ופ' הזורק וכ"ש ליין נסך שרוב הילכות יין נסך דמו לטומאה וטהרה. ומה שכתבת דעיקר איסור יין נסך על ידי שיכשוך. גם אני הייתי תופסו כך. אך אין בידי ראיה ברורה. ותו דבכל דוכתא מפיק להו תלמוד' בלשון מגע. שמחה בר שמואל זצ"ל: הנה פירשנו דיין שנתקרח אין בו משום מגע גוי לאוסרו בשתיה אלא מותר בשתיה. ועל היין שנתקרש לא ידענא מאי אידון ביה. ונראה בעיני דאין בו משום מגע לאוסרו בשתיה אם נגע בו כל זמן שהוא קרוש. אבל אם נגע בו לאחר שחזר ונמחה אסור בשתיה דאמרי' בהקומץ רבה אמר רבין בר חיננא אמר עולא אמר רב חנינא הלכה כר' שמעון שזורי. ולא עוד אלא כל מקום ששנה ר' שמעון שזורי הלכה כמותו. ואמ' אהיין ושקיל וטרי עד רב נחמן בר יצחק אמר איין. דתנן ר' מאיר אומר שמן תחיל' לעולם פי' מפני שהוא משקה וחכמים אומרים אף הדבש ר' שמעון שזורי אומר אף היין. מכלל דת"ק סבר יין לא. אלא אימא ר' שמעון שזורי אומר יין פי' יין דוקא הוי תחילה מפני שהוא משקה ולא שמן דת"ק ולא דבש דחכמים דלא הוו משקה אלא אוכל. וקבעי' הלכה כר' שמעון שזורי. וקשה לר"ת זצ"ל דבכולי תלמודא קיי"ל דשמן חשיב משקה. פ"ק דשבת גבי בוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה. ובמסכת מכשירין חשיב שבעה משקין יין ושמן וכו'. ופ' חבית גבי מוהל השמן. ופ"ק דפסחים גבי הוסיף ר' עקיבה מימיהם של כהנים לא נמנעו מלהדליק שמן של כו' דייק עלה דקסבר ר' עקיבה טומאת משקה לטמא אחרים דאורייתא. ותו במסכת מכשירין סבר ר' עקיבה דמשקה הוא ומייתי לה ר"פ חבית [חלב] האשה מטמא לרצון כו' וקא' סלי זיתים וענבים יוכיחו. ופיר"ת זצ"ל דההיא דהקומץ רבה מירי בין קרוש כדקתני רישא דהתם בפ"ג דטהרות הרוטב והגריסין והחלב בזמן שהן טופח הרי אלו תחילה. קרשו הרי אלו שניים. ועלה קתני בסמוך ר' מאיר אומר השמן לעולם תחילה פי' אפי' קרוש. והשתא ניחא הא דנקט לעולם. וכן דבש דחכמים ויין דר' שמעון הכל בקרוש מיירי. ובהא פסקי' הלכה כר' שמעון שזורי דשמן ודבש שנקרשו הוו אוכל ולא משקה

ויין שנקרש הוי משקה. וקשה דמאי שנא יין מדם. דתניא בפ"ב דטהרות הדם שקרש לא אוכל לא משקת חישב עליו לאוכל מטמא טומאת אוכלין למשקה בטלה דעתו. וכתב רבינו שמשון זצ"ל דההיא דהקומץ רבה איירי בשמן ודבש יין שקרשו ונימוחו הילכך אליבא דר' שמעון שזורי שמן ודבש אע"פ שחזרו ונימוחו הוו אוכל. אבל יין כשחזר ונימוח אית ביה משום מגע הוי משקה. הלכה כר' שמעון שזורי דכשחזר היין ונימוח הוי משקה. אבל כל זמן שהוא קרוש לא הוי לא אוכל ולא משקה. הילכך בעוד שהוא קרוש לית ביה משום מגע גוי לאוסרו בשתיה ולאחר שחזר ונימוח אית ביה משום מגע גוי לאוסרו בשתיה. מיהו אם חישב עליו למשקה נראה בעיני שיש בו משום מגע גוי. מידי דהוה אדם שאם חישב עליו לאכילה שמטמא טומאת אוכלין. שסתם דם לאכילה קאי לגוים. וסתם יין למשקה קאי:

[**דף ל"ג ע"א**]

מתני' נודות הגוים וקנקניהם ויין של ישראל כנוס בהם שהכניס בהן יין לקיום אסורין ואיסורן איסור הנאה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אין איסורן איסור הנאה. נודות הם של עור. וקנקנים הם של חרס. ת"ר נודות הגוים חדשים גרודים מותרים וישנים ומזופפין אסורין. פרש"י זצ"ל גרודים גרסי' בדל"ת כמו להתגרד בו שאין בהן זפת והן חדשים מותרין בכניסת יין זמן מועט לא בלע עור. ודוקא נודות אבל כלי חרס בלע לאלתר. ישנים ומזופפים כלומר ישנים או מזופפים אסורין. ישנים איידי דכנוס בהן יין נסך זמן מרובה בלע עור. ומזופפים אפי' בחדא זימנא בלע זפת ליין עכ"ל. וקשה לר"ת זצ"ל חדא דלא ידעי' בכמה מיקרי חרשים ובכמה ישנים. ועוד דפירש דכלי חרס בלע לאלתר. ולא ידענא מאי קאמר איבעי ליה למימר דהאי טעמא הוי בקנקנים דלקמן. כמוכן פי' ה"מ נודות אבל קנקנים לא משום דבלעי טובא. ולקמן פ' בתרא משמע דאיסורא דקנקנים משום דמכניסו לקיום. דת"ר הגת והמחץ והמשפך של גוים ר' מתיר בניגוב וחכמי' אוסרי' ומודה ר' בקנקנים של גוים שהן אסורין ומה הפרש בין זה לזה זה מכניסו לקיום וזה אין מכניסו לקיום. ואם נאמר דמה שפי' אבל כלי חרס בלע לאלתר לאו אקנקנים קאמר אלא אכסי כדאמ' לקמן. פעם ראשונה כ"ע לא פליגי דאסיר מ"מ תקשי דגבי קנקנים מאי איריא משום דמכניסו תיפוק לי דבחד זימנא בלע כמו כסי. ומפר"ת זצ"ל דגירסת התוס' עיקר דה"ג נודות הגוים גרורים מותרין. חדשים וזפותין אסורין פי' אפי' חדשים כיון דזפותין דזפת בלע אפילו בחד זימנא כדפרש"י זצ"ל. והיינו טעמא דזפותין חדשים אסורין משום דליכא למיקם עלה דמילתא אם הכניס לתוכו יין אם לאו. ובגרודין אין חילוק בין לא היה בהם זפת כלל בין היה ונקלף ממנו. דהכי מוכח פ' בתרא דפריך

מההיא דקתני וחכמים אומרים של חרס אע"פ שקלף את הזפת הרי זו אסורה. להההיא דגת ומשפך ומחץ שאינן זפותין. אלמא אין חילוק בין נקלף לזפת לשלא היה בהם זפת מעולם. וההיא דקנקנים ה"נ קנקנים של גוים חדשים מותרין. ישנים או מזופפין אסורין. וה"פ חדשים מותרים שלא נתן בהם יין כלל קרי חדשים. וקמ"ל דלא חיישינן דילמא שדי בהו גוי פעם ולא מינכר. דסמכינן אהיכרא דידן דנראה לן דלא הוה בהו יין כלל. ישנים אפי' מפעם אחת קרי להו ישנים ואסורין דמכניסן לקיום נינהו ולפי שעה גזרו בהו רבנן. או מזופפין אפי' חדשים אסורין. פי' אפי' נראה כחדשים אסורין דליכא למיקם עלה דמילתא ולהכיר אם ניתן בהם יין אם לאו:

סימן קסו

והשתא בין לפירש"י זצ"ל בין לפר"ת זצ"ל היינו טעמא דנודות משום דזפת בלע בחד זימנא. מעתה יש לאסור אותם יושטש וקנש. ובלשון כנען קונפיצי וקונביצי דקנינו מן הגוים אפי' חדשים היכא שהם מזופפין. ורבינו אליהו זצ"ל היה מתיר ופי' דנודות שלהם מכניסן לקיום הוו. ומאי דשרינן בקנקנים שרינן בנודות. ומאי דאסיר בנודות אסיר בקנקנים דתרוייהו מכניסן לקיום נינהו וחדשים דנודות כחדשים דקנקנים. וגריס נמי כנודות חדשים ישנים או מזופפין וכמו שפירשתי לר"ת זצ"ל. ולפי זה יושטש וקנש ובלשון כנען קונפיצי וקונביצי כולהו מותרין דהא חזינן דלאו מכניסו לקיום נינהו שאין מכניסין בהן יין להתקיים. אמנם ד"ת זצ"ל אינו מודה לזה הפי'. ותו דבה"ג כתב ה"מ נודות שאין מכניסו לקיום. אבל קנקנים דמכניסו לקיום לא. ושוב חזר בו ר"ת זצ"ל ופי' דיושטש וקנש ובל' כנען קוביצי וקונפיצי שלנו מזופפין מותרין. דהא דאסרי' נודות משום דזפת בלעי היינו בנודות של עוד שלהם שהיו רכין יותר מדאי שהיו נופחין אותן וע"י ריכוכו ולחלוחיתו שהעור רך מרפא את הזפת ובלע הזפת שהוא רך ולח. אבל ביושטש וקנש ובלשון כנען קופיצי וקונביצי דליכא האי טעמ' שפיר דמי אפי' זפותין דזפת כי האי גונא לא בלע. והביא ראיה מפ' בתרא דתנן גת אבן שזפתה גוי מנגבה וטהורה. ואמ' בגמ' [אמר] רבא דוקא זפתה גרידא ונתן בה יין הרבה אבל דרך בה לא סגי בניגוב דילמא מחמת כובד איפלי פילי הזפת ונכנס היין בין הזפת לגת ובעי קילוף כמו במעצרתא דהוה זפיתא חזיוה דהוה שיעא אמ' הא ודאי סגי בניגוב בהדי דאזיל ואתי איפלא פילא וחזי דהוה מלי חמרא אמ' הא לא סני בניגוב אלא בקילוף. מ"מ שמעינן דבגת שזפתה ונתן בה יין הרבה ובלבד שלא דרך בה. ואפי' דרך בה נמי סגי בניגוב. אם לא משום חשש שנכנס היין בסדקין תחת הזפת. ובכלי גת דוקא בעי ניגוב דחמירי טפי משום שפע יין דידהו אבל שאר כלים כגון קנש ויושטש ובל' כנען

קופיצי וקונביצי ודכוותי' אפילו זפותין סגי בהדחה. דניגוב אינו להפליט דבר הבלוע אלא להדיח יפה מה שבחוץ. דאי להפליט מה שבלוע לא הוה סגי בניגוב אלא בעירוי כדקתני התם בברייתא הגת והמחץ והמשפך רבי מתיר בניגוב ומורה רבי בקנקנים של גוים שאסורין. וכן בשמעתין אמר דקנקנים של גוים שאסורין צריכין עירוי אלא דניגוב קל מעירוי. דניגוב אינו אלא להדיח יפה מה שבחוץ תחת הדחה של שאר כלים שאינן מגת. תדע דהתם תניא גבי גת ומחץ ומשפך וכן אם הם של עץ ינגב וטהורין אע"פ שאינן זפותין ולא מכניסן לקיום. ואילו כלי עץ בעלמא כי האי גוונא שאינן זפותין פשיטא דסגי בהדחה בעלמ' כדאמ' כל דבר שאין מכניסן לקיום משכשכן במים ומותרים. ומקשי' מן הירושלמי לומ' וזפת מבליע טובא והכי איתא התם הלך ר' אבא לזיפרין שאלון ליה קנקנים במה היא טהרתן אמ' מזה למדתי עליהן מה אם בשעת שאינן זפותות אמרת מותרות בשעה שהן זפותות ונקלפה זפתן לכ"ש. וכשבאתי אצל חביריי אמרו לי ע"י זפת הם בולעות. ויש לפרש קנקנים במה טהרתן אי סני להו בקילוף זפת או לא. א"ל בשעה שאינן זפותות אמרת מותרות ולא חיישי' דילמ' רמא בהו חמרא ולא ידיע כשהן זפופות ורמא בהו חמרא ונקלף הזפת לכ"ש (וכשבאתי אצל חביריי אמרו לי על ידי זפת הם בולעות. ויש לפרש קנקנים במה טהרתן אי סגי להו בקילוף זפת או לא א"ל בשעה שאינן זפותות אמרת טהורות מותרות ולא חיישינן דילמ' רמא בהו חמרא ולא ידיע כשהן זפותות ורמא בהו חמרא ונקלף הזפת לכ"ש) דמותרות ואמ' ליה דרך זפיתתן בולעין פי' שמא אופלי פילי הזפת ונכנס היין דרך הסדקים ונאסרו הקנקנים משום דהוו מכניסן לקיום ולא סגי בקילוף:

סימן קסז

מיהו לכתחילה אין להתיר יושטש וקנש ובלשון כנען קופיצי וקונביצי על ידי הדחה כשהן זפותות דפעמים שנפל הזפת במקומה ונסדק ונכנס שם יין ולא סגי אלא בקילוף הזפת או בעירוי או בהגעלה כמו מעצרתא דבי רב דאיפלי פלויי ומלי חמרא תותי ואמ' לא סגי בניגוב. ואע"ג דאמר ר' יוחנן קנקני' של גוים שהחזירן לכבשן כיון שנשר זפתן מותר' ואמר רב אשי אפילו נרפ' זפתן דהיינו שעשה האש בחוץ ובפנים. וקינסא לעשות אש ולכפות החבית או דבר שמכניסו לקיום על האש הילכתא כמאן דאסר ולא הותר בהכי. ואמר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דאם עושה כל אש מבפנים שאינו יכול ליגע בחוץ בדופני החבית וידו סולדת לו בחוץ אז חשוב כמו הגעלה ומותר:

[**שם**]

בר עדא טייעא אנס הנהו זיקי פי' נודות. נצבו כמו נד תרגום ירושלמי וחמת מים זיקין

דמיין. מרב יצחק בר יוסף רמא בהו חמרא. אהדרינהו ניהליה אתא שאיל בי מדרשא א"ל ר' ירמיה כך הורה רב אמי הלכה למעשה ממלאן שלשה ימים מים ומערן. אמר רבא וצריך לערן שלשה ימים מעת לעת. סבור מינה הני מילי דידן כגון הנהו זיקי דרב יצחק שנבלע בהן יין כשר לכתחילה ולא בלעי מיין נסך כל כך. אבל דידהו שנבלע בהן מתחילה לא סגי להו בהכי. כי אתא [רבין] אמר רשב"ל אחד שלנו ואחד שלהן. סבר רב אחא בריה דרבא קמיה דרב אשי למימ' ה"מ נודות אבל קנקנים לא סגי בהכי. א"ל רב אשי לא שנא נודות ולא שנא קנקנים. פי' רבינו שמואל זצ"ל הנהו זיקי מכניסן לקיום ואמ' לקמן בפרקין דכל שמכניסו לקיום לפי שעה גזרו ביה רבנן. ואע"פ שלא נתעכב בו יין הרבה. וצריך לערות אותו מעת לעת. ולא שנא נודות ולא שנא קנקנים. וכן דצריך לערות ג' ימים מעת לעת ובכך יש להם תקנה. וכן כל כלים דאמ' לקמן בשמעתין דלא סגי להו בשיכשוך זו היא תקנתם. וכל כלים שבעולם האסורין משום יין נסך יש להם תקנה בכך חוץ מכלי חרס שאין להן טהרה עולמית דבלעי טפי כדלקמן. עכ"ל:

סימן קסח

ושאלתי אני יצחק בר משה נב"ה את ר' שמחה בר שמואל זצ"ל אם דוקא רצופין או אפי' שלא רצופין. והשיבני דעירוי ג' ימים אפי' שלא רצופין מעל"ע סבורני דשפיר דמי. ה"ג בתוספתא קנקנים של גוים חדשים מותרים. ישנים וזפותין אסורין. ושכנס בו גוי יין ישראל ממלא אותו מים ג' ימים מעת לעת וכונס לתוכן יין ואינו חושש. ושכנס בו יין וישראל ציר ומורייס. מותר לישראל אחר להכניס לתוכן יין. וכל קנקנים דחרס הן: [**שם ע"ב**]

איבעיא להו האי ציר ומורייס לכתחילה או דיעבד. ת"ש דתני רב זביד בר אושעיא הלוקח קנקנים מן הגוים חדשים נותן לתוכן יין. ישנים ומזופפין נותן לתוכן ציר ומורייס לכתחילה. איתמר נמי א"ר אמי א"ר יוחנן ואמרי לה א"ר אסי א"ר יוחנן קנקנים של גוים שהחזירן לתוך כבשן האש כיון שנתרה זפתן מהן מותרין אמר רב אשי לא תימא עד דנתרה אלא כיון דרפאי אע"ג דלא נתר:

סימן קסט

[**שם**] קינסא פי' הכונס קיסמין דולקין לתוך הקנקן עד שנשרה זפתן. פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי. והילכתא כמאן דאסר. איבעיא להו מהו לתת לתוכו שכר. רב נחמן ורב יהודה אסרי ורבינא שרי. רבינא שרא ליה לרב חייא בריה דרב יצחק למירמא בהו שיכרא אזל רמא בה חמרא ואפי' הכי לא חש למילתא למיגזר שיכרא אטו חמרא ושרי דשיכרא מבטל ליה לטעמא דחמרא:

[**שם**]

רב יצחק בר ביסנא הוו ליה הנהו מאני דפקסונין פי' של צפיעי בקר ונותן בהם יין נסך מלנהו מיא אנחינהו בשימש' ופקעי. א"ל ר' אבא אסרתינהו עלך איסורא דלעולם כלומר איבדתם חנם אימור דאמור רבנן למימלינהו מיא אנחינהו בשימשא מי אמור. בערוך פי' פיקסונין כלים העשויין מאדמה וצפיעי בקר. אמר [ר'] יוסני אמ"ר אמי (בל) נתר אין להם טהרה עולמ' מיין נסך הנבלע בהן משום דבלעי טובא. מאי בלי נתר אמר ר' יוסי בר אבין כלי מחפורת של צריף. קרקע שחופרין משם צריף בלעז אלי"ם ובלשון אשכנז (כייכא) :

[**שם**]

רבי פרזק רופילא אנסו הנהו כובי מפומבדי' רמו בהו חמרי אהדרינהו למרייהו. אתו שיילוה לרב יהודה אמר להם דבר שאין מכניסו לקיום משכשכו במים ומותר. פי' רבינו שמואל זצ"ל דבר שאין מכניסו לקיום אין דרך להניח בהן יין לכל ימות השנה אלא יום או יומים ומשכשכן במים ומותרין דכיון דאין מכניסו לקיום לא בלע:

סימן קע

והילכתא בדבר שמכניסין לקיום כגון זיקי דרב יצחק בר יוסף ונודות וקנקנים וחבית גזרו רבנן דצריך למלאות מים ולערות כל שלשה ימים מעת לעת. לא שנא עמד בהן יין נסך זמן מרובה לא שנא מועטת אסירי דלא פלוג רבנן כדאמ' לקמן בפירקין דבדבר שמכניסו לקיום לפי שעה גזרו רבנן. וחביות של עץ אם חיממו בקינסא וכפפן על האור. אם עיכב האור תחתיו כל כך שנשרה זופתן כולה ונתן יין לתוכן אין רבי אוסרן. אבל לכתחילה אין מורין כן. ור' יצחק הלוי זצ"ל אסר אף דיעבד. וכולן אם שיכשכן במים חמין מרותחין מותרין וכן הורה ר' יצחק הלוי זצ"ל ורבי מודה. וטעמיי' מוכח בפרק בתרא בברייתא. ודבר שאין מכניסו לקיום כגון נודות וכוסות משכשכן במים ומותרין [לא שנא] לא נתעכב בהן יין זמן מרובה לא שנא נתעכב מותרין בשיכשוך פעם אחת. ואם נגובין הם אינן צריכין שיכשוך. מ"ר. עכ"ל:

[**שם**]

כסי כוסות של חרס ואין מכניסין לקיום אלא שותין בהן. רב אחי אסר ורב אשי שרי. פעם ראשונה ושניה כ"ע לא פליגי דאסיר. כי פליגי בפעם שלישי והלכתא פעם ראשונה ושניה אסור שלישית מותר. פרש"י זצ"ל אי שתי בהו גוי פעם ראשון כ"ע לא פליגי דאסור דאיידי (דרכיבי) בלעי ואסור עד שימלאם מים שלשה ימים ומערן מעת לעת. וקשה דהוה ליה למימר כסי דארמאי כדקאמר רב עוירא בסמוך הני חצבי שחימי דארמאי.

ותו בקנקנים נמי דליתסרו מהאי טעמא. ובפרק בתרא מפרש טעמייהו משום דמכנסן לקיום. ופר"ת זצ"ל דמיירי בכסי של ישראל. והכי פירושו אי שתי בהו גוי פעם ראשון פי' לאחר ששתה בהם גוי והדיחו פעם ראשונה ושניה אחריו עריין אסור לישר' לשתות ממנו. שלישית מותר אם ידיחנו פעם שלישית. והשתא הוי דומיא דחרסו (רוב מכה) דפ' התערובת דקתני בהו האי לישנא. ורבינו שמואל זצ"ל כתב והילכתא פעם ראשון ושני אסור. וצריך לערן מים שלשה ימים מעת לעת. וה"ה לכל כלי חרס משום דבלעי טפי שלישי מותר אי שתי בהו ישראל פעם ראשונה ושניה ושתה בהו גוי פעם שלישית ויותר בשיכשוך אי טופח בהו ואינו נגוב. ואית דפתרי דבשטיפת הכוס מיירי ומזה הוא דנהגו לשכשך את הכלי שלשה פעמים במים. ולאו מילתא היא ובה"ג מפ' אי שתי בהו גוי פעם ראשון. עכ"ל:

סימן קעא

וכן פי' רבי' יצחק אלפס זצ"ל אי שתי בהו גוי פעם ראשונה. אבל פי' בשם הגאון דהני כסי דפחרא נינהו. אמר רב זביד קוניא כלי חרס המצופה אבר וקורין פלומיר אוכמא וחיורתא שרי. יורקא אסור משום דמצריף שיש בו מחפורת של צריף ובלע טפי. ואי אית בהו קרטופני והיינו בקעים וסדקים אסירי:

[**שם**]

דרש מרימר קוניא בין אוכמי בין חיורי בין ירקי שרי. וקיי"ל כרב זביד. דהא פסקינן בהדיא כוותיה בכתובות בפ' שני דייני גזירות . וה"מ לענין יין נסך שתשמישו על ידי צונן אבל לענין חמץ שתשמישו על ידי חמין בין יורקי בין חיוורי בין אוכמי כולהו אסירי דחזינן להו דמידייתי ובלעי. והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופנו לעולם. פי' רבי' שמואל זצ"ל וכשהעידה תורה על כלי חרס בתשמישי חמין העידה דכ' אשר תבושל בו ישבר אין לו טהרה אלא שבירה. מיהו על ידי היסק אית להו טהרה או על ידי כבשונות כרמוכח בפרק דם חטאת :

סימן קעב

שלח רבי' יואל בר יצחק הלוי לרבי' אפרים בר יצחק זצ"ל. יודיעני מורי על קדירה של חרס גדולה מחזקת סאתים ונותנין בה שכר כל השנה אם מותרין בהגעלה כי אני מורה היתירא. מדאמ' במאני דקוניא בפסחים ובע"ז דמשוי חילוק בין יין נסך לחמץ. משום דזה תשמישו בחמין וזה תשמישו בצונן וחבירייי חלוקין עלי. והשיב לא ידעתי להבין מה ענין רתיחה והגעלה לכלי חרס. והלא התורה העידה עליו שאינו יוצא מידי דופיו לעולם אם לא על ידי היסק או כבשונות כדאיתא בפסחים ובזבחים. ואשר אמרת לא נדע מיין נסך דמאני דקוניא לא דמי דמאני דקוניא אין (מפי') לקיום להכי מותרין.

אבל היכא דמכניסן לקיום כגון קנקנים של חרם תנן בהדיא דאסורין. וזה ששאלת הני מכניסן לקיום ביין נסך ובחמץ לפי דבריך. ואני נשאלתי עתה על חבית של שכר מזופפת ומשירין זפתן על ידי האור ונותנין לתוכן יין התרתי בפסח' עתה. וחברו עלי חביריי ואמרו מקינסא דאסיר אע"פ שנשרו זפתן. ואמרתי אם אתם מקניטים אותי אני אתיר אפי' לא נשרה זפתן אלא מיד כשהוציא שכר ושכשך במים אם נתן לתוכו יין מותר הוא בפסח דלא דמי ליין נסך שהיה בחבית ובקנקנים דהתם כשיתן לתוכו יין כשר יפלוט יין נסך טעמו והוא עיקר איסור. אבל הכא חבית של שכר שתפלוט טעם שכר ביין פסח הוי נותן טעם בר נותן טעם. דהא שכר בפסח אינו עיקר איסור אלא חמץ על ידי תערוב' כדאי' פ' אלו עוברין ואין בשכר אלא טעם חמץ וכשיתן השכר טעם בחבית. ומחבית טעם אחר ליין. היינו ממש כדגים שעלו בקערה ומותר לאוכלן בכותח ולא דמי לטעם יין נסך בחבית דהתם עיקר איסור הוא ולא טעם איסור. ומהטעם הזה יש להתיר קנקנים של שכר להשתמש בהם בפסח. ואומר אני כל מה שאמרו חכמי' להגעיל כלי חמץ לצורך הפסח היינו אותן כלים שנשתמשו בהם עיקר חמץ. אבל אותן כלים שנשתמש בהם טעם חמץ כגון שכר ואפילו רותח אין צריך הגעלה דנותן טעם בר נותן טעם הוא. ואפי' יורה שמבשלין בה שכר אינה צריכה הגעלה ולא כמו שאמרת דוקא חמץ בצונן. דאפי' שכר רותח אם נשתמש בכלי אין צריך הגעלה אפרים בר יצחק:

סימן קעג

מה שאנו אומרים דאינו יוצא מידי דופנו. והוא אם קיבל טעם על ידי בישול כדכתיב אשר תבושל בו. אבל כשקיבל טעם על ידי עירוי וכאשר הוכחתי ממאני דקוניא. ומה שהוכחתה דלא רמי למאני דקוניא דאין מכניס לקיום. וזה ששאלתי מכניסו לקיום ואסור בצונן ביין נסך אפילו הכי שרי ברתיחה. דהא אי עביד להו עירוי סגי בהכי כדאמרינן בפרק כל שעה בירושלמי הני גרביא דכותח ממלאן ג' ימים מעת לעת ומערן. והאי חמץ בצונן דמועיל עירוי ה"ה רתיחה. כדאמ' סוף ע"ז הרוצה לטהר מיד מגעילו ברותחין. ואע"ג דההיא בשל עץ מיירי. מיהו הואיל דעירוי מועיל לעץ כמו לכלי חרס ה"ה לענין הגעלה הן שוין. אבל מורי שרוצה להתיר בלא רתיחה משום נותן טעם בר נותן טעם כמו שכתבתי לעיל. אומר אני דשכר הוי חמץ על ידי תערובת. כדמוכח באלו עוברין . והעירוב הוא גוף האיסור ולא נותן טעם. ואפילו ממש איכא והוא נוהן טעם איסור עצמו בחבית ולא דמי לנותן טעם בר נותן טעם. וגם ראיתי וחקרתי ענין מתקני שכר וידעתי כי כן הוא שיש בו ממש של השעורים. ותדע דהא פרק אלו עוברין חשיב שכר המדי בכלל הרי אלו באזהרה שהוא במלקות. ואי לית בה ממש האמר ר' יוחנן טעמו ולא ממשו אין

לוקין עליו. וא"ת הא רבנן פליגי עליה דר' אליעזר ואמרו אין לוקין ש"מ דאין בו טעמו וממשו. ואפילו הכי ר' אליעזר מחייב ליה מריבויא דכל בחמץ ולא בשאר איסורין. תריץ הא דלא לקי לרבנן משום דלית ביה כזית בכדי אכילת פרס ובכי האי גוונא אמר ר' יוחנן נמי. ור' אלעזר סבר דלקי מכל מחמצת ואע"פ ששותין הרבה שכר ביחד. ואינו דומיא דכותח דלא שרפי ליה כחדא כיון שאין הטעם בעין ליכא כזית בכדי אכיל' פרס. וכן בשכר של גוים אין בו משום בישולי גוים אע"ג דקימחא עיקר אין הממש ניכר בו. אע"פ שטעמו וממשו הוא. ותו אמאי מצריך ליה בירוש' עירוי. אלא ש"מ דממשו איכא כמו ביין נסך. ומה שהתיר על ידי שהשירו הזפת על ידי האור ונותן לתוכו יין ויש שאוסרין מקינסא אע"פ שנשר הזפת גם אני יוצא בעקבותיהם. כי אומר אני שבשכר יש בו ממשות איסור כמו ביין נסך ואינו נ"ט בר נ"ט יואל בר יצחק הלוי:

סימן קעד

הילכך קדירה של חרס ונותנים בה שכר כל השנה אם הגעילה מותר ליתן בה יין בפסח לדברי הכל. דהא רבינו אפרים זצ"ל מתיר אפי' בלא הגעלה. ולרבינו יואל הלוי זצ"ל בהגעלה שריא. וחבית מזופפת שהשירו זפתן על ידי האור. רבינו אפרים זצ"ל מתיר ואפי' לא השירו זפתן כלל אלא ששכשכה במים שריא מיד. ורבינו יואל אוסר אפ' השיר זפתן. ונר' בעיני דה"מ דפליגי הלין רברב' ה"מ לכתחילה. אבל בדיעבד שנתן בהם יין בכולהו ואפי' לא הגעיל ולא השיר זפתן שרי וכגון שאינן בני יומן דהוו להו נותן טעם לפגם וקיימא לן נותן טעם לפגם שרי אפי' בפסח כדפסק רבינו שמואל זצ"ל בפ' בתרא:

סימן קעה

ואני המחבר כבר נשאלתי על חבית של שכר שנתנו בה יין קודם הפסח. והשבתי נראה בעיני ומורה אני ובא הלכה למעשה. חבית של שכר מדיחה במים יפה ומנגבה קודם הפסח. ונותן לתוכה יין ודבש לכתחילה לצורך הפסח ושותהו בפסח שהשוכר הפולט מן החבית לתוך היין או לתוך הדבש בטל בששים דקיי"ל היתר בהיתר בטל כדפסיק רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל. דתנן בפ' בתרא דכלאי' צמר גמלים צמר רחלים שטרפן זה עם זה אם רוב גמלים מותר פי' להביא פשתן לשם. אלמא אע"ג דאיסור כלאים הוי במשהו אפילו נתערב חוט אחד של פשתן בבגד שלם של צמר כיון שכבר נתבטל צמר רחלים בשל גמלים ברוב אינו חוזר וניעור אחרי כן עם הפשתן לאסור במשהו אע"ג דמשהו כלאים דאורייתא. וכ"ש במשהו דחמץ דרבנן שאינו ניעור בפסח אחר שנתבטל. דכשם שצמר גמלי' וצמר רחלים אע"פ שהן מותרים זה בזה מבטלין זה את זה. האי שכר ויין נמי אעפ"י שהם מותרין זה בזה מבטלים זה את זה. ואין שייך לומר כאן אין מבטלין איסור לכתחילה דהואיל דבשעת נתינת יין ודבש לחבית מותר גם בשכר. ואע"ג

דהיכא שבישל התיר' בקדיר' של איסור שאינה בת יומא אסרינן דמשערינן בכל הקדירה משום דלא ידעינן כמה בלעה תחילה. היינו דוקא שכשבלעה איסור' בלעה כגון נבילה ושאר איסורין או כגון חלב לגבי בשר. הילכך הואיל ולא ידעינן כמה בלעה אחמור רבנן ואסרינהו. אבל הכא כשבלעה חבית זו השכר היתירא בלעה. וכשנותן לתוכה יין ודבש הכל הוי היתירא לא אחמור כולי האי שתהא צריך כמו שכל החבית כולה אסור ואין צריך לשער כי אם כפי מה שהיא פולטת הילכך כל מה שהיא פולטת מתבטל ביין דהיתר בהיתר בטל כדפרי'. ועוד נראה בעיני להביא ראיה מהקומץ רבה דאמר ר' יוחנן ושניהם מקרא א' דרשו ולקח מדם הפר ומדם השעיר. הדבר ידוע שדם הפר מרובה מדם השעיר רבנן סברי מיכן לעולין שאין מבטלין זה את זה ור' יהודה סבר מיכן למין במינו שאינו בטל. והשתא הניחא היתר בהיתר דתרוייהו למזבח התיר'. אלא מין במינו דאיסורא בהתירא מנלן דלא בטיל. ואומר אני מדלא פריך הכי ש"מ דאין חילוק בין היתר בהיתר לאיסור בהיתר דתרוייהו שוין. ולענין ביטול מעתה לדידן דקיי"ל דמין במינו בטל בששים כדפרי' ר"ת זצ"ל לא שנא איסור בהיתר הכל בטל:

סימן קעו

הילכך חמץ שנתערב בס' לפני הפסח מותר באכילה בפסח. ולרבי' שלמה זצ"ל דפסיק מין במינו במשהו שכר ויין מין בשאינו מינו הוא. ועוד נראה בעיני להביא ראיה מהקומץ רבה דאמר רשב"ג הפיגול והנותר והטמא שבללן זה עם זה ואכלן פטור. אי אפשר שלא ירבה מין על חבירו ויבטלנו. ש"מ איסורין מבטלין זה את זה. וש"מ נותן טעם ברוב לאו דאורייתא. וש"מ התראת ספק לאו שמה התראה. הא למדת דאיסורין מבטלין זה את זה ומה לי איסור באיסור ומה לי היתר בהיתר. ואע"ג דר' אלעזר [חולק] אדרשב"ל. אדרשב"ל סמכינן דר' אלעזר תלמיד הוא כלפי רשב"ל. והילל דיליף מיניה ר' אלעזר לא פליג. ומצי סבר כרשב"ל דלא יליף איסורין ממצות. ור' אלעזר אית ליה דהילל. והילל ליה דר' אלעזר. אע"ג דבירושלמי דחלה מוכח לכאורה דר' יוחנן פליג אדרשב"ל ליכא למיחש הואיל ולא הוזכר בגמ' דידן. הילכך לא שנא איסור באיסור לא שנא היתר בהיתר הכל בטל. ותדע דאילו כהן טהור שנתערב לו תרומה טהורה בחולין דשניהם התיר' גביה. ואחר מיכן נטמא דשריא ליה. דהיינו דומיא דחמץ שנתערב קודם הפסח שיהא כמו כן מותר בפסח. וכשהרציתי דברי לפני מורי רבינו אבי העזרי זצ"ל. והשיבני בלשון הזה שאם לא היה מותר אז היה להם לאסור כל יינות שסביב קולוניא. ולמורי רבינו שמחה כמי כן שאלתי והשיבני גם הוא להיתירא:

סימן קעז

הילכך חבית של שכר מריחה במים ומנגבה ונותן בה יין ודבש קודם הפסח ושותהו בפסח כי שכר הנפלט מן החבית לתוך יין ודבש בטל בס' ואי משום שמרים שכתבת כך נראה בעיני ששמרים של שכר גופייהו מותר לאוכלם בפסח אי לית בהו ציחצוחי שכר דאמר רב זביד האי דורדיא דחמרא בתר תריסר ירחי שתא שרו. והיינו טעמא שכבר נתייבשו וכלה מהם טעם יין וצחצוחן. ואמר רב אחא בריה דרבא הני פורצני דארמאי פי' פסולת של ענבים בתר תריסר ירחי שתא. ורמי בר תמרי דהוא רמי בר דיקולא עבד בה עובדא בפרק כל הבשר . ואמ' בירושלמי פ"ק דדמאי שמרי גוי שמא אינם אסורין בהנאה הא שמרים שיבשו אין בהן משום הנאת ע"ז:

סימן קעח

הא למדת דשמרים שיבשו אינם נאסרים בכלל יין נסך. ואפי' באיסור ניסוך לע"ז דחמיר וכ"ש באיסור בפסח דקיל דשמרים אינם אלא טנופת בעלמא כדמוכח בפ' סאה תרומה בירושלמי אין טנופת תרומה מצטרפת עם התרומה לאסור על החולין אבל טנופת חולין מצטרפת עם החולין להעלות התרומה. לוג יין צלול שנפל למאה לוג יין עכור אתה מוציא שמרים שבו פי' שאינו מצטרף לאיסור שאינו כי אם טנופת בעלמא. הא למרת דשמרי יין אינם בכלל יין לא לענין תרומה לא לענין ע"ז. וה"ה. שאינו בכלל שכר לענין חמץ. (הילכת') לפי מאי דסליק אדעתין לדמותו לבית שאור שאין הגעלה מועלת לו דאינו נפלט ליכ' למיחש ולא מידי דטנופת בעלמא הוא. והואיל ששכר כולו נפלט אעפ"י שהשמרים אינם נפלטים לא חיישי' ולא מידי. ותו דנראה בעיני שהשמרים שמחמיצים לאו משום דהוו חמץ כמו שאור כדפ' שאינם כי אם טנופת בעלמא אלא מחמת קיוהא דאית בהו מחמיצין. דהא כמהין ופטריאות שקורין גוביצי מחמיצין את החלב ושרו בפסח משום חמץ בפסח. ותפוח דאכלי' בפסח מחמיצין את העיסה בפרק כל המנחות באות מצה . הילכך נראה בעיני כדפרי' דחבית של שכר שהדיחה ונגבה ונתן בה יין או דבש קודם הפסח מותרים בשתיה בפסח דטעם הנפלט בטל בס'. ואפי' אם תמצי לומר דבעי' לשעורי בכולה חבית כדמשערינן בכל הקדירה ולית כאן ששים. אפי' הכי היכא ששהה השכר לילה שלם בדופני החבית מותר. ואפילו נתן לתוכה בפסח מודה אני ובא דשרי משום שהמשקה של שכר שנפלט לתוך היין או לתוך הדבש נותן טעם לפגם הוא. דכל הנבלע בכלי ולן בו לילה שלם ונפלט פוגם. דמי מכניסני לאותה דעה. או מאי קשיא לי דאימא משקים אינם נפגמים בלינה ובפליטה אלא כל הנבלע ולן לילה אחד ונפלט מפגים. הילכך האי שכר ושמרים שבו שנבלע בכלי ולנו לילה אחד ונפלטו

מפגימים את היין ואת הדבש שבחבית ושרו. שכך פסק רבינו שמואל זצ"ל והרב ר' אליעזר בר יצחק זצ"ל מפרגא דנותן טעם לפגם בפסח שרי:

סימן קעט

ואני ראיתי בפריש בחג הפסח לאחר שיצאו מבית הכנסת שהתיר מורי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל טעם לפגם. והרב ר' יחיאל בר יוסף היה באותו מעמד. וכן אנו נוהגים תדיר להתיר טעם לפגם בפסח. ואפי' אותם שאוסרין לפגם בפסח. היינו שאם היה בעין משביח. אבל שכר ביין אפילו בעין מפגים. הילכך מכל פנים נראה בעיני היתר גמור. יצחק בר משה נב"ה:

[**דף ל"ד ע"א**]

רבי עקיבה איקלע לגינזק בעו מיניה מתענין לשעות או אין מתענין לשעות. קנקנים של גוים אסורין או מותרין. לא הוה בידיה אתא שאיל בי מדרשא. א"ל מתענין לשעות ואם השלים מתפלל תפלת תענית. פירש"י זצ"ל כגון שקיבל עליו תענית משש שעות ולמעלה מיהו לא טעם כלום מתחילה כל היום אבל לא לשם תענית נתכוון בראשונות. מתענין לשעות וצריך להתענות להתפלל תפילת תענית לערב. ואם השלים מתפלל תפלת תענית ל"ג עכ"ל:

סימן קפ

והילכתא קנקנים של גוים לאחר שנים עשר חדש מותרין מיד בלי תיקון. ואם רוצה להשתמש קודם לכן מערן במים כדאמרן. וכתב רבינו שמואל זצ"ל ול"ג שחימי ואוכמי דבכולהו כלי חרס נמי שרי אחר יב"ח:

סימן קפא

כתב רבינו אבי העזרי זצ"ל ראיתי פתרונים רבים בפירוש מתענין לשעות ולא ישרו בעיני ונ"ל דה"פ כגון שאמ' בתפלת המנחה הריני שרוי למחר בתענית לפניך. והילכ' כשמואל דאמר דצריך לקבל בתפלת המנחה. והנה אם דעתו להתענו' יאמר הריני שרוי למחר בתענית שעות עד שליש היום או חצי היום או הן חסר הן יתר כפי חפצו. ולעולם קבלת תענית קודם כניסת תחילת התענית בין ליום שלם בין (ליום) לשעות. וכן אם אמר דעתי להתענות מחצי היום עד הערב ומתכוין לסגף את עצמו כגון שהורגל לאכול (קודם) חצות או בט' שעות אע"פ שאכל ושתה כבר הוי בכלל מתענין לשעות אם לא טעם כלום מאותה שעה שקיבל עד הערב. ומתפלל עננו כיון שסיגף עצמו קצת דכוותה אם דעתו להתענות יום שלם ואירע דבר שאכל בה' או בו' שעות מתפלל עננו. אבל אם מורגל לאכול בג' שעות וקיבל עליו עד ו' שעות וחצי שהיא מנחה גדולה אבל יום שלם לא קיבל עליו. אם אכל בסוף ו' שעות וחצי אין מתפלל עננו קודם שיאכל. וכל שמתענה

לשעות (וצריך להתפלל) הריני שרוי בתענית שעות קורם שיתחיל להתענו'. ופלוגתא דרב ושמואל דאימתי מקבלין. אתענית יום שלם להכי קאמר רב במנחה קודם תפלה. ושמואל אמר בתפלת המנחה וכ"ש קודם. וה"ה בתענית שעות דקדים שעה אחת או חצי שעה ויקבל אם זמן תפלה יאמר בתפלתו. ואם אינו זמן תפלה או שהתפלל כבר יכוין לנו ויאמר הריני שרוי לפניך בתענית שעות על דרך שפי'. וכן אם לאו לאו שמיה תענית. מיירי שהיה דעתו יום שלם להתענו' הילכך צריך לקבל קודם לכן בתפלת המנחה. וכן הא דאמ' כל תעני' שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תעני' להעלות לו ליום שלם דהיינו סתם תענית. לענין תעני' שעות נמי לא יעלה לו כיון שלא קיבל עליו תעני' שעות בפירוש (ולא) נאנס. אבל אם קיבל בפי' לא חיישינן לכל הני מילי. והכי מיפרשא שמעתא אמר רב חסדא הא דאמ' מתענין לשעות והוא שלא טעם בלום כל אותו היום. א"ל ר' אבין האי תענית מעליא היא פי' היינו עיקר מתענין לשעות. שמאותה שעה שמקבל עליו בשליש היום או בחצי היום או קודם אינו טועם עד הלילה וגם קודם לא טעם. ומה בא רב חסד' לחדש על רב הונא. זה נראה לתלמוד שבפשוט המשמעות כך הוא ואם קיבל עליו במנחה להתענו' עד ו' שעות או יותר ושוב היה טרוד והתענה עד הערב. כ"ש דתעניתא מעליא היא. ותעניתא מעליתא לגבי תענית שעות הויא תרוייהו. ומשני לא צריכא דאימליך אימלוכי לאחר שאכל ושתה ביום קיבל עליו תענית שעות שלא לטעום כלום עד הערב. ואשמעי' רב חסדא שגם זה בכלל מתענין לשעו' ומתפלל עננו כדפרי' לעיל וכ"ש אם לא טעם כלום. וה"ה אם היה בדעתו להתענו' כל היום ובא לו שום דבר שאכל בו' שעות. וראי' לדברי דגרסי' פ' קונם יין ירושלמי מילתיה דר' יוחנן אמר מתענין לשעו' דאמר ר' יוחנן הריני בתענית עד דניחסל פירקין עד דניחסל פרשתין. מילתיה דר' יונה אמר מתענין לשעות דר' יונה הוה בצור שמע דדמן בריה דרב יוסי אע"ג דאכל גומא ושתה מים אסקיה צום כל ההוא יומא. מילתיה דרבא אמר מתענין לשעות. דאמר רב לוה אדם תעניתו ופורע פי' דאפי' היום שלוה הוי בכלל תעניתו אע"פ שאוכל כיון שמקצתו התענה עד שלא נמלך ללוות. ומיהו חייב לפרוע שהרי תענית יום שלם קיבל עליו. וכיון דנקרא מתענין לשעו'. כל עניני מתענין לשעות קאמר תלמודא ומתפלל תפלת תענית דאין בידינו לחלק שהרי לא חילק התלמוד. ומטעם זה נמי מתפלל עננו בתעני' חלום. קצרו של דבר מעת שמקבל התענית קאמר תלמודא שלא יטעום כלום כל היום דהיינו עד הערב. אבל במה שאוכל קודם לא קפיד תלמודא כדמוכח בירושלמי. וכל היום דנקט משעת קבלה קאי. כך אנו זקוקים לפרש כי להשוות הבבלי והירוש'. ומההיא דלוה אדם תעניתו שקורין אותו התלמוד ירוש' מתענין לשעות משמע נמי אפי'

אכל אחר כך בו ביום שהיה בדעתו להתענות כל היום ובא לו אונס שלא גמר התענית. ופי' הוא שלא טעם כל היום שני ענינים מתפרש. משמע שלא היה בדעתו לטעום כלום כל אותו היום ושוב נמלך ולוה תעניתו. ומשמע נמי שאכל כבר ושוב נמלך שלא לטעום כלום. עכ"ל:

[**שם**]

מתני' החרצנים של גוים אסורין ואיסורן איסור הנאה. פי' פסולת של ענבים וגרעינין שבתוכן דברי ר' מאיר וחכמים אומרים לחין אסורין יבישין מותרין. אילו הן לחין ואילו הן יבישין. אמר רב יהודה אמר שמואל לחין כל שנים עשר חדש. יבישין לאחר שנים עשר חדש. אמר רב זביד האי דורדיא דחמרא לבתר תריסר ירחי שתא שרי. פי' דורדירא שמרים:

סימן קפב

כתב רבי' אפרים בר יצחק זצ"ל נחלקו עלי חכמי שפירא על אשר התרתי פת שנתחמץ בשמרי גוים כי הוגד לי בברור כי מכאן ואילך אינם מחמיצים אלא בשמרים המיובשים בחמה עד שהם כחרס. ואומר אני שהדברים ק"ו ומה שמרים המונחים בכלי יין מתייבשין מאיליהן לאחר שנים עשר חדש. כמו שאמרו חכמים האי דורדיא דחמרא וכו' ואע"פ שלא ראו פני חמה כ"ש אלו שנתייבשו בחמה עד שנפרכין כמו עפר וכשמחמיצין בהן צריכין להניחם בחמין כדי להחזירו לקדמותן שהיו לחין הואיל ואין בהם טעם יין אמאי אסורין. וטעמא דידהו דוקא אמ' חכמים י"ב חדש. אבל תוך הזמן אפילו יבישין אסורין שלא נתייבשו לגמרי. וה"נ אמ' חכמים קנקנים לאחר י"ב חדש מותרין. ואפי' הכי אם שרה ג' ימים מעת לעת מותר' הואיל והוציא מהם טעם יין שבהם. אמאי יאסרו ואמאי האי תקנתא לא הוה צריך לאשמעינן הואיל ואשמעינן לאחר י"ב חדש משום טעמא נתייבש דאם יבשו תוך הזמן בחמה מותרין. דבהדיא מצאתי בירושלמי (ודמאי) ושמרים שיבשו אין בהם הנאת ע"ז. ולא קאמר לאחר י"ב חדש אלא בכל ענין שיבשו מותרין:

סימן קפג

ואחר כך נתתי את לבי להתיר אפילו פת שנתחמץ בשמרים לחין כגון קודם חנוכה. ואף על פי שיש בשמרים טעם אינו יכול לאסור העיסה של הגוי הואיל ואין בעיסה טעם יין. ואעפ"י שנתחמצה מחמת שמרים מחמת יין לא נתחמצה ולא מחמת הטעם שנתחמצה שהרי מי פירות אינם מחמיצים. תדע שהשמרים בלא יין מחמיצין כגון שמרים יבישין אע"פ שאין בהן טעם יין אפילו הכי מחמיצין. אבל יין בלא שמרים אין מחמיץ כלל שהרי לא היתה מתחמצת לעולם. נמצאת אומר עיסה שנתחמצה בשמרי' של גוים לא

נתחמצה מחמת יין אלא מחמת שמרים של יין והשמרי' בלא יין אין בהן איסור נסך א"כ אמאי נאסור העיסה. ואם תימצי לומר יין עם השמרים מחמיצין ביחד. אעפ"כ העיסה מותרת דהיינו דתנן שאור של תרומה ושל חולין שנתערבו ר' אליעזר אומ' אחר אחרון אני בא וחכמים אומרים כו'. ה"נ הואיל דביין בלא שמרים אין להחמיץ את העיסה. ומה שאסרו חכמים שמרים של גוים בתוך י"ב חדש היינו אם רוצה ליהנות מטעם יין שבהן כגון לעשו' תמד או אם נפלו לתוך התבשיל ויש בו טעם יין או אם רוצה לערב ביין כשר. הואיל ויש בו טעם יין הוה מין במינו. אבל טעם בעיסה הוה מין בשאינו מינו. והואיל ואין יין בעיסה אינה אסורה. ואע"ג דיש בשמרים טעם יין היינו כמו טעם יין בקנקן. דאין הקנקן אסור עליו טעם יין שבו אסור והקנקן מותר. הכי נמי שמרים שיש בהם טעם יין דהיכי דאמ' רבנן בקנקנים של גוים אסורין ואינו יכול ליתן בהן יין. אבל אם נתן בהן יין או שכר הואיל ואין טעם יין בשכר מותר. ה"נ שמרים אע"פ שיש בהם טעם יין אם החמיץ בהם עיסה הואיל ואין טעם יין בעיסה ה"נ דמותרת לכל ישראל. ומקשי' (מסברתי) מכל הבשר מרמי בר דיקולי דאכל כחלי וטוינהו בפורצני כו' ואמ' לאחר י"ב חדש הוה. משמע אבל קודם לכן אסור לצלות בהן ואמאי אסור הלא אינו נהנה מטעם יין שבפורצני שהיין מכבה האש ואינו נהנה אלא מחרצנים בלא יין. וחרצנים בלא יין אינם אסורין בהנאה היינו כמו שמרי היין דהכא דחרצנים הם מאכל כשהן ביין נאסרו בהנאה. הילכך לכתחילה אסור לצלות ואע"פ שאינו נהנה מטעם יין שבהם. אבל צלה מהם בדיעבד לא היינו אוסרי' הואיל ולא נהנה מן היין. ואפי' היו החרצנים אסורין בדיעבד התם משום דחרצנים מאכל הם ואפי' יבשים כ"ש לחין. אבל שמרים שיש בהם טעם אינו (מחזיר) כלל ואין בהם איסור אלא טעם יין שבהם כמו יין בקנקנים הילכך לא דמיא. ועוד ראיה מהא דאמ' במס' תרומות בפ' סאה תרומה ירושלמי תני טנופת של תרומה אין מצטרף עם התרומה למכור את החולין ה"נ אין שמרים מצטרפין עם היין לאסור את העיסה ואפי' אם היה היין מחמיץ עם השמרים. וכ"ש שאינו מחמיץ אלא שמרים מחמיצים והן טנופת של יין הילכך היתר גמור. והתם נמי גרסי' וכן לוג יין צלול שנפל לתוך מאה לוגין עכור אין אתה מוציא שמרים שבו. כלו' שהשמרים מצטרפים להעלות. אבל לוג יין עכור שנפל לפחות ממאה יין צלול אתה מוציא שמרים כלו' אין שמרים מצטרפים עם תרומה לאסור הרי בהדיא שאין שמרים של יין מצטרפין לאיסור. עכ"ל. וחכמי שפירא שנחלקו עליו הם היו רבינו שמרי' זצ"ל ורבינו אברהם זצ"ל. וכשנאמרו דברים לפני ר"ת זצ"ל השיב שיש חילוק בין (דורדים) לשמרים שהשמרים קורא במקרא אפילו אותם שלא נתמדו כדמתרגמינן אך שמריה ימצו ישתו כל רשעי ארץ. ברם ית דורדיא. אבל בלשון

תלמוד אין קורא דורדיא אלא אותן שמרים שנתמדו. ואותן הן דשרו בתר תריסר ירחי שתא. אבל שמרים שלא נתמדו וכן חרצני' לעול' אסורין. והנהו פורצני דפ' כל הבשר דקאמר דבתר תריסר ירחי שתא הוו יש לפרש כגון שנתמדו. ומצא ראיה לדבריו סוף מסכת תרומות בתוספתא דקתני שמרים של גוים שיבשו אסורין בהנאה. הרי בפירוש רדורדיא דקא שרי בתר תריסר ירחי שתא היינו שמרים שנתמדו. והכא דקא אסר. היינו שלא נתמדו והא דקאמ' בירוש' דדמאי שמרים שיבשו אין בהם משום הנאת ע"ז היינו שמרים שנתמדו קאמר. ולמה שמרים שלא נתמדו אסורין אפי' הן יבשים ואין בהן יין משום דהואיל דלא נתמדו החמירו כמו שהחמירו בדבר שמכניסין לקיום שצריך עירוי אע"פ שלא נתן בהם יין כי אם פעם אחת לא סגי להו בשיכשוך כמו לכוסות. והכי נמי הכא. ומי שמשים חילוק בין תריסר ירחי ובין יבשו בחמה. אינו נרא' בעיני דיותר ממה שמתיבש בחמה מתיבש מעצמו בתר תריסר ירחי שתא. ועוד תוספתא וירוש' היאך נתרץ. ומשום הכי נראה לי שכל הפת של גוים שבמדינות שלכם אסור' אפילו לאותם שאינן זהירין בבישולי גוים משום שמרים. עכ"ל:

[**שם**]

אמר רב אחא בריה דרבא הני גולפי שחימי בתר תריסר ירחי שרי:

סימן קפד

כתב רבי' שמואל זצ"ל גולפי הקנקנים של חרס. ולא גרס שחימי ואוכמי. דבכולהו כלי חרס נמי שרו אחר י"ב חדש עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

אמר רב אחא בריה דרבא הני פורצני דארמאי לבתר תריסר ירחי שתא שרי פי' פסולת של ענבים. וה"נ אמ' בפ' כל הבשר בעובדא דרמי בר תמרי דאכל כחלי. וא"ל במאי טויתינהו בפורצני ודילמא דיין נסך הוו. אמר לתו לאחר שנים עשר חדש הוו. ופורצני היינו הפנימי המונח בכיס. כדתנן בפרק ג' מינין בנזיר אלו הן חרצנים ואלו הן זגין חרצנים. אלו הן החיצונים. הזגין אלו הפנימיים דברי ר' יהודה. ר' יוסי אומר שלא תטעה כזוג של בהמה החיצון זוג פנימי עינבל. אמר רב יוסף כמאן מתרגמינן מפורצנין ועד עיצורין כר' יוסי. ופורצני היינו הפנימי הגרגר כמו פרצידא. ותרוייהו פנימי וחיצון שרו לאחר י"ב חדש:

[**שם**]

אמר רב חביבא האי אבטא דטייעא בתר תריסר ירחי שתא שרי. יש מפר' שהוא כלי של דלעת שקו' טיקורא. ויש מפרשים שהוא כלי עור שמשימין בו הטייעין יין:

סימן קפה

ובתשו' הגאונים פי' אבטא דטייעא מביאין הטייעין קמח ועייבין ולשין אותן בחלב ולאחר שאופין אותן מזלפין עליו יין ותולין אותן ואינו נרקב ואינו מתעפש. ומוליכין אותו בדרך רחוקה במקום שאינם מוצאים לחם לקנות ומותר לאחר י"ב חדש: מתני' המורייס אסור בהנאה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אין אסור בהנאה. ת"ר מורייס אומן מותר דמורייס לא עבדי מדגים טמאים ומשום חמרא קא אסרינן ליה. ואומן לא רמי ביה חמרא בדמפ' ואזיל. ר' יהודה בן גמליאל אומר משום ר' חנינא בן גמליאל אף חילק אומן מותר. מין דגים טהורים וסולתנית שמן בדמפ' לקמן בפירקין ובקטנותו אין לו סנפיר וקשקשת ועתיד לגדל לאחר זמן. ואמרינן לקמן חילק של גוים אותן מין דגים קטנים ונמכרין הרבה ביחד. ומפני מה אסרוה מפני שערבונן עולה עמהם. דגים קטנים טמאים דומין להן ועולין עמהם. והאי חילק אומן כיון דאומן הוא ובקי בדבר מבדילו הימנה משום דלא חשיב טעמייהו ומקלקלי ליה לסולתנית ומרע ליה לכוליה ארביה. תני אבימי בריה (דרבבהו) מורייס אומן מותר. הוא תני לה והוא אמר לה פעם ראשונה ושניה מותר שלישית אסורה. שכך דרך נותנין מים ומלח על שומן הדגים ומוצצות שומנן וכשכלות חוזר ונותן אחרים ופעם ראשונה ושניה מקלקל להו חמרא:

[**דף ל"ה ע"א**]

מתני' אמר ר' יהודה שאל ר' ישמעאל את ר' יהושע כשהיו מהלכין בדרך א"ל מפני מה אסרו גבינת הגוים באכילה דהא משום חלב של בהמה טמאה ליכא למיחש דקים להו חלב טמא אינו נקפה. אמר לו מפני שמעמידין אותה בקיבת נבילה. א"ל והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה ואמ' כהן שדעתו יפה שורפה חיה. אמר לו מפני שמעמידים אותה בקיבת ע"ז. א"ל א"כ למה לא אסרוה בהנאה. השיאו לדבר אחר א"ל ישמעאל אחי היאך אתה קורא כי טובים דודיך מיין או כי טובים דודייך. א"ל אין הדבר כן שהרי חבירו מלמד עליו. לריח שמניך טובים. והאי דלא גילה לו טעמו של דבר. אוקמה עולא ואיתימא ר' שמואל בר אבא דגזירה חדשה היתה ואין מפקפקין בה לפרשה. מאי גזירתא אמר ר' שמעון בן פזי אמר ר' יהושע בן לוי משום ניקורי. וכרעולא דאמר עולא כי גזרי גזירתא במערבא לא מגלי טעמא עד תריסר ירחי שתא. דילמא איכא אינש דלא סבירא ליה ואתי לזלזולי ביה. מגדף בה ר' אבהו אלא מעתה יבישה תשתרי דאמר ר' חנינא יבש מותר דאין מניחין אותו ליבש. ישן מותר דאין מניחין אותו לישן. אלא אמר ר' ירמיה לפי שאי אפשר לה לגבינה בלא ציחצוחי חלב. ופרש"י זצ"ל לפי שאי אפשר לה לגבינה בלא ציחצוחי חלב [בין גומא לגומא] של גבינה (מן נשמר) החלב. וחלב

שחלבו גוי ואין ישראל רואהו אסור דילמא עריב ביה חלב טמא. וקשה לר"ת זצ"ל דהוה ליה למימר בהדיא משום חלב טמא. ותו אמאי שרי ביה חלב טמא הואיל ולא קאי מה מרויח בכך. ותו הא תנא ליה סיפא דחלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו דאיכא למיחש משום חלב טמא. ותו אמאי תני לתרוייהו חלב וגבינ' כיון דתרוייהו חד טעמא נינהו. ותו אמאי לא משני גזירה ישן אטו חדש. הילכך אומר ר"ת דל"ג אלא. וה"ג אמר רב ירמיה לפי' כו' ואוקומיה הוא דקא מוקים טעמיה דר' יהושע דאמר משום ניקור ואתא לאשמועינן דבישן נמי איכא למיחש משום גילויא. מ"מ אי אפשר לה בלא ציחצוחי חלב שבתוך גומא שהם לחים כל שעה ואינם מתישנים ואיכא למיחש בהו משום גילויא. והא דלא חשיב במתני' בהדי דברים שאסורין באכילה הנהו משקין דאלו טריפות הואיל ואיידי באיסור גילויא. דילמא ליתא לדר' שמעון וכרבא קיימא לן. אי נמי נהי דלא קפדי אגילויא אמנקיותא מיהא קפדי. ושמואל אמר מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה (ועוד) לאו פירשא הוא ואסור. ומי אמר שמואל הכי בעור קיבת נבילה הוא דאסירא אבל קיבה עצמה דנבילה דהיינו חלב הקרוש כנוס במעי הטלה שריא אלמא פירשא בעלמא הוא והתנן קיבת נכרי של נבילה הרי זו אסור' והוינן בה אטו דנכרי לאו נבילה היא. ואמר שמואל חדא קתני קיבת שחיטת נכרי נבילה [אסורה]. לא קשיא כאן קודם חזרה אותה משנה דפ' כל הבשר דקיבת נכרי נבילה ואסורה נשנית קודם שחזר בו ר' יהושע מדבריו שאמר לו לר' ישמעאל מפני שמעמידין אותה בקיבת נבילה. וכאן לאחר חזרה הך דשנינו שמעמירין בעור קיבת נבילה אבל קיבה עצמה שריא לאחר שחזר בו ר' יהושע מפני תשובתו של ר' ישמעאל:

[**שם ע"ב**]

רב מלכיא ואיתימא רב אדא בר אהבה מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר. רב חסדא אמר מפני שמעמידין אותה בחומץ רנב"י אמר מפני שמעמידין אותה בשרף הערלה:

סימן קפו

פסק רבי' תם זצ"ל דגבינה של גוים מותרת בחלב שחלבוהו לעשות גבינה. אבל בחלב שחולבין לאכילה ולכותח אסור. דקיימא לן כרבי יהושע בן לוי וכר' ירמיה דקאי כוותיה. כדפרש' לעיל דטעמא דגבינה משום ניקורי דבשל סופרים הלך אחר המיקל. וליתא לדשמואל ודרב מלכיא ודרב חסדא ורדרב נחמן דמפר' טעמא דאיסוריה. אלא כר' יהושע בן לוי וכרבי ירמיה קיימא לן דטעמא משום חשש גילויא ואנן לגילויא לא חיישי' דקיימא לן כרמי בר חמא משום ר' יצחק וכרב פפא וכרב אחא דמפרשי טעמא דאיסור שיכרא משום חתנות ולא חיישינן לגילויא. וכן פר"ח זצ"ל פסק כר' יהושע בן

לוי. ובארץ נרבונא אוכלין גבינות הגוים מפני שמעמיד אותן בכמיהין שקורין בלשון כנען גוביצי ולחלב טמא ליכא למיחש דלא קאי. ואי משום דרב מלכיא אינהו פסקי כר' יהושע בן לוי דבשל סופרים הלך אחר המיקל. ואי משום דר' ירמיה דקאי כר' יהושע בן לוי ופי' דבישן נמי איכא למיחש משום גילויא כדפרכינן לעיל. אנן האידנא לא קפדינן אגילויא וכדין עבדי דאכלי להו. ואיני יודע למה אסר רבי' תם זצ"ל גבינה העשויה מחלב שחלבוהו לאכילה ולכותח דלחלב טמא ליכא למיחש דהא לא קאי. מיהו אפי' לדבריו סתם גבינה של גוים שריא. דלא מחזקינן לה בחזקת איסור לומר שעשה מחלב שחלבוהו לאכילה ולכותח. וגבינה שהעמידוה בקיבת נבילה דהיינו החלב הקרוש הנכנס במעי טלה מוכחא שמעתין דשריא דמסתמא דהלכה כשמעתין דלאחר חזרה. (דעוד) קיבת נבילה הוא דאסירא. אבל קיבה עצמה דנבילה שריא דפירשא בעלמא הוא. וכן היה רבינו שלמה זצ"ל סובר בראשונה דפירשא בעלמא הוא ושוב חזר בו וזה לשונו שכתב סוף פרק כל הבשר חלב קרוש הנמצא בתוך עור הקיבה שמולחין אותה בעורה. בין שנותנין עמו חלב אחר בין שמולחין אותו עמה נראה בעיני איסור גמור. ובשר בחלב ממש הוא ואסורה הגבינה שאין בידי כח להתירו. ויש מתירין אותו שמביאין ראיה מדגים שעלו בקערה שפסקנו שמותר לאוכלן בכותח משום דהוה ליה נותן טעם בר נותן טעם והאי נמי נותן טעם הוא. שחלב הקיבה לא נאסר אלא בנתינת טעם וכי הדר יהיב טעם בגבינה הוה ליה נותן טעם בר נותן טעם. ורחוקות זו מזו כממזרח למערב. מאי טעמא דגים שעלו בקערה אעפ"י שבלעו מטעמ' עדיין היתר גמור הוא לאוכלן. וכשבא לאוכלן בכותח למה אתה אוסרו מפני טעם בשר שבהן ההוא טעם בשר לאו טעם הוא. שהרי לא מן הממש אלא מנותן טעם אחר יצא. אבל חלב הנמצא קרוש ומולחין אותו בעור הקיבה בין שנותנין עמו חלב אחר בין שאין נותנין הקיבה עצמה נעשית נבילה. וכל טעם היוצא מן חלב של עור הקיבה בין טעם בשר שבו בין טעם חלב שבו אסור לפי שכולו נבילה. וכשמערב חלב זה עם גבינה הוה ליה מין במינו חלב נבילה עם חלב היתר. וכבר פסקנו חתיכה עצמה נעשית נבילה ואוסרת כל החתיכות כולן. ולא אמ' בר נותן טעם הוא מפני שאף טעם חלב שהיה מתחילה נעשה כולו נבילה וכן הלכה ברב. וכן פסקנו בפסחים הלכה דמין במינו במשהו. ואני הייתי נוהג היתר עד הנה ובלבד שלא יתנו בה חלב אחר. וטועה הייתי בדבר שהייתי סבור מדאמ' גבי קיבת עולת כהן מי שדעתו יפה שורפה חיה ש"מ פירשא בעלמא הוא ולא מיתסרא. ולא היא חלב גמור הוא. מדתנן במתני' כשירה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה ש"מ חלב הוא. ותניא נמי לעיל קיבה שבישלה בחלבה אסורה. וקיבת עולה דשריא משום דלאו גופה הוא אלא

שינקתו מן אמו והוה ליה כנוס במעיה כנתון בקערה ומותר. כדתנן טרפה מן הכשירה מותרת מפני שכנוס במעיה. וראיתי ראיה במסכת ע"ז דאיסורי הנאה שרי פירשייהו. וגבי עגלי ע"ז פרשו אסור דהא קיבה נמי לאו גופה היא ומיתסר משום דניחא ליה בניפחיה שהבהמה נראית שמינה ויפה לע"ז וה"ה לשאר הפרש. ומדשרי גבי איסורי הנאה ש"מ לא מיתסרא אלא גופה אבל פירשו שרי עכ"ל. הרי פי' דלאו פירשא הוא אלא חלב גמור הוא. אם כן גבינה שהעמידוה בקיבת נבילה אסורה. וקשה דהתם סוף פ' כל הבשר גר' בכל הספרים. והילכתא מעמידין בין בקיבת נבילה בין בקיבת כשירה שינקה מן הטריפה ואפילו טריפה שינקה מן הטריפה. דחלב הכנוס במעיה פירשא בעלמא הוא והוי כעפרא בעלמא. ורבי' שלמה זצ"ל לא גרס ליה. וקשה הוא למחוק הספרים ור"ת זצ"ל סובר כסברתו הראשונה של רש"י זצ"ל וגרס לה להאי פיסקא ומפ' דההיא דכשירה שינקה מן הטריפה דקתני דקיבתה אסורה וההיא דתניא דקיבה שבישלה בחלבה אסורה. הנהו מיירי כגון שחלב עדיין לא נשתנה מכמות שהיה ועדיין צלול הוא. אבל כשנקרש עדיין פירשא בעלמא הוי. ובכי האי גוונא פסיק תלמודא להתירא. וההוא נמי לעיל דשרי פירשייהו דאיסורי הנאה בהכי מיירי שנקרשו. וכי פרכינן בשמעתא דשמואל ולא שנינו לחלק בין נקרש ללא נקרש משום דניחא ליה לשנויי כאן קודם גזירה כאן לאחר גזירה משום דידע האמת שחזר בו. הילכך מותר להעמיד הגבינה בין בקיבת נבילה בין בקיבת כשירה שינקה מן הטריפ' ואפי' בקיב' טריפ' שינק' מן הטריפ'. ומותר נמי למלוח הקיבה בעורה כל' הראשון של רש"י זצ"ל. מיהו לכתחי' להעמיד גבינה בקיבת נבילה היה מוחה ר"ת זצ"ל משום מאוס. מיהו אם העמיד בדיעבד היה מתיר באכיל' וכן היה מתיר גבינ' של גוים באכילה כדפרי'. מיהו אנו בכל מקומותינו בארץ כנען נוהגים איסור בגבינות הגוים ובקיבת נבילה וחלילה לשום ירא שמים להתיר דבר זה כי בכל ארצות כנען פשט איסורו:

סימן קפז

ומורי רבינו שמחה זצ"ל כתב לי בתשובה בני מעיים שמצאו בהם חלב נהגו בהם איסור לכתחי' אפי' לא נמלחו עם החלב מפני שהוא חמוץ שהרי מעמידין בו עכ"ל. דהיינו שנוהגים איסור במעיים. ורבינו יצחק אלפס זצ"ל נמי גריס ההוא פיסקא דשילהי כל הבשר. ובפר"ח זצ"ל נמי ג"ל להאי פיסקא:

[**שם**]

מתני' אלו דברים של גוים אסורין ואין איסורן הנאה. חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו. והפת. אמר רב כהנא א"ר יוחנן פת לא הותרה בב"ד. מכלל דאיכא מאן דשרי.

אין דכי אתא רב דימי אמר פעם אחת יצא ר' לשדה והביא גוי אחר לפניו פת פורני מאפה סאה פי' פורני הוא תנור שלנו שהוא גדול ופיו מן הצד. וכל תנור שבמשנה קטן הוא שפיתת שתי קדירות ופיו למעלה. אמר ר' כמה נאה פת זו מה ראו חכמים לאוסר' בשדה דליכא למיחש לאימשוכי לחתנות דאקראי בעלמא הוא. כסבורין העם לומר התיר ר' את הפת ור' לא התיר את הפת. רב יוסף ואיתימא ר' שמואל בר יהודה אמר לא כך היה מעשה. אלא פעם א' הלך ר' למקום אחד וראה פת דחוקה לתלמידים ואמר אין כאן פלטר. כסבורין העם לומר פלטר גוי והוא לא אמר אלא פלטר ישראל. וכך היא הצעה של שמועה זו אליבא דרב אפילו היכא דאין (ישראל דפת) מצויה בעיר אסורה פת גוים. מדפרכי' מה ראו לאוסרה משום חתנות. ושנינן אלא מה [ראו] לאוסרה בשדה ולא שנינן דה"ק מה ראו לאוסרה היכא דאין פת ישראל מצויה מכלל דכל בעיר לא שנא מצויה ולא שנא אינה מצויה אסורה משום חתנות ולא משתריא אלא בשדה למ"ד התיר ר' את הפת. ולמ"ד לא התיר אפי' בשדה אסירא. ולרב יוסף ואיתימא ר' שמואל בר יהודה אפי' בעיר היכא דאין פת ישראל מצויה. למ"ד התיר ר' את הפת שריא אפי' בעיר. דמאן דשרי דהיינו הסבורים לומר פלטר גוי אפילו בעיר שרי היכא דאין פת ישראל בעיר. ולרב כהנא ואיתימא ר' יוחנן דכל בעיר אפי' אין פת ישראל מצויה לא התיר ר'. מיהו בשדה ה"נ דשרי א"כ בשדה לכ"ע שרי היכא דלית ליה פת ישראל ולא פליגי אלא בעיר שאין פת ישראל מצויה דכסבורין שהתיר שרי. ולרב כהנא אמר ר' יוחנן אסיר. וקיימא לן כרב יוסף ואיתימא רב שמואל בר יהודה. ובההוא לישנא דאמר ר' חלבו אפילו למ"ד פלטר גוי ה"מ במקום דליכא פלטר ישראל שאין פת ישראל מצויה. אבל במקום דאיכא פלטר ישראל שפת ישראל מצויה לא. וההיא דאייבו הוה מנכית ואכיל אבי מצרי פי' בשדות אמר להו רבא ואיתימא רב נחמן לא תשתעו מיניה דקא אכיל נהמא דארמאי. התם אייבו הוה בהדיה פת ישראל ואפילו הכי הוה אכיל פיתא דארמאי משום הכי א"ל לא תשתעו מיניה. הילכך בעיר ואין פת ישראל מצויה מותר פת גוים. ואם פת ישראל מצויה אסיר. ובשדה אע"ג דפת ישראל מצויה אי ליכא בהדיה פת ישראל שרי. מעתה אותם בני אדם שאוכלים פת גוים בעיר במקום שפת ישראל מצויה לאו שפיר עבדי. וכ"ש אותן שמונח לפניהם פת ישראל ופת גוים ושבקי פת ישראל ואכלי פת גוים דלאו שפיר עבדי:

סימן קפח

ונראה בעיני דהאי דאכלי פת גוים אע"ג דאית להו פת ישראל דסמכי אירושלמי דשמעתין. פיתן ר' יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן פת מהילכות עימעום היא אמר ר' יוסי

קשיתה קומי ר' יעקב בר אחא מהו מהילכות עימעום היא. כן אומ' מקום שפת ישראל מצויה בדין הוא שתהא פת גוים אסורה ועמעמו עליה והתירוה. אבצי אומר מקום שאין פת ישראל מצויה בדין הוא שתהא פת גוים מותרת ועימעמו עליה ואסרוה. א"ר מנא ויש עימעום לאסור ופת לאו תבשילי גוים היא. כן אנו אומרים מקום שאין תבשילי ישראל מצויין יהו תבשילי גוים מותרים. כן אנו אומרים מקום שאין פת ישראל מצויה בדין הוא שתהא פת גוים אסור' ועימעמו עליה והתירוה משום חיי נפש. רבנן דקיסרי בשם ר' יעקב בר אחא כדברי מי שהוא מתיר ובלבד מן הפלטר ולא עבדין כן. א"כ לשון הירושלמי כלומר ודוקא מן הפלטר התירו לקנות פת גוים ולאכול ולא מבעלי בתים גוים שלא יהא כל אחד נמשך אחר אוהבו גוי וקונה ממנו ונותן עיניו בבתו. ואתי לעבור אלאו דלא תתחתן. ולא עבדין כן אלא נהגו שכל אחר קונה מאוהבו גוי ולא חיישינן לבנותיו. הרי משמע להדיא שבכל ענין התירוהו ואפילו אית ליה פת ישראל בהדיה. ואע"ג דכל היכא דפליג ירושלמי אתלמוד דידן שבקינן ירושלמי ועבדינן כתלמוד דידן. הכא עבדינן כמו הירושלמי כדקאמ' טעמא מפני חיי נפש כלו' אע"פ שמן הדין יש לאסור כמו שאוסר תלמוד דידן אעפ"כ התירוה משום חיי נפש. דעד שהוא מחזר בין היכא שפת ישראל מצויה להיכא שאין פת ישראל מצויה. ובין היכא דאית גביה פת ישראל ובין היכא דלית גביה עד שפעמים הוא בא לידי סכנה. הילכך התירוהו ואפי' במקום שפת ישר' מצויה ואפי' אית גביה פת ישראל. ועוד יש להתיר ולומר דהא דמשמע בגמ' דידן לאיסורא והוצרך לעמעם עליה ולהתירה היינו במקו' שנהגו שלא לאכול פת גוים. אבל במקום שנהגו לאכול ואנן חזינן דאכלי ליה ולא פרשי מיניה אית לן למימר דבאותן מקומות לא פשט ומעיקר' נהגו. אבל לאותן דמעיקרא אית דאכלי ליה ואית דלא אכלי ליה. ולא הוחזק המנהג בכל ולא פשט בכל [ראוי] שלא לאוכלו:

סימן קפט

הילכך האידנא נמי כל מאן דבעי למיכליה אכיל ליה ולא מחינן בידיה וראיה לדבר דתנן בפרק כל שעה חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאתו. ואמ' בגמ' בירוש' הא באכילה אסור. מתניתא במקום שלא נהגו לאכול פת גוים אבל במקום שנהגו לאכול פת גוים אפי' באכילה מותר. הא למדת דהיכא דנהגו לאכול פת גוים מותר. ובפ"ק דש"ח תניא חמצן של עוברי עבירה אחר הפסח מותר מיד מפני שמחליפין פי' בשל גוי וסתמא קתני. ואפילו במקום שפת ישראל מצויה ואפי' אית גביה פת ישר'. הילכך על זה יש לסמוך ולאכול פת גוים אפילו אית ליה פת ישראל ומי שנוהג איסורא בפת גוים על ידי חיתוי גחלים ודאי שרי. כדתניא בבריי' ששונה בה דברים שבין בני בבל ובני ארץ

ישראל דקתני התם פת לא התירוה אלא היכא שנתענה יום או יומים והתירוה מפני סכנת נפש. ובני בבל אומרים משליכין עץ בתנור. ובני א"י אמרי עץ זה מה מעלה ומה מוריד. אלא התענה יום או יומים התירוה משום צער. אנן קיימא לן כירושלמי דפירקין דמשמע דעמעמו עליה והתירוה לגמרי וקיימא לן כבני בבל (דמזון) דנהיג ביה איסורא בפת גוים שמשליך עץ בתנור ודיו דאנן בתר בני בבל גרירי' ותלמוד דידן הוא תלמוד בבלי. והכי אמ' לקמן אמר רבינא הילכתא הא ריפתא דשגר גוי ואפה ישר'. אי נמי שגר ישר' ואפה גוי. אי נמי שגר גוי ואפה גוי. ואתא ישראל וחתה בה חתויי שפיר דמי. וכתב רבינו שמואל זצ"ל האי ריפתא דשגר גוי תנורא ואפה ישראל שהדביקו בתנור אי נמי שגר ישראל כגון שהצית ישר' את האור בתנור. אי נמי שגר גוי וסייע לו ישראל שהשליך עץ בתנור או שחיתה בעצים בעץ שקורין פירגון דכשגר ישראל דמי ואפה גוי שהדביקו בתנור. אי נמי שגר גוי ואפה גוי ואתא ישראל וחתי ביה חתויי לאחר שהדביקו בתנור גוי שפיר דמי וליכא משום בישולי גוים. והאי דפרכינן לעיל ואלא דאי לא אפיך ביה גוי לא הוה בשיל אמאי מותר בישולי גוים. ה"מ כשלא הסיק ישראל את האור אלא הניחו על גבי גחלים. וכיון דלא הוה עתיד להתבשל לעולם בלא היפוך כמאן דמנחיה ישראל באראעא דמי ולא כלום עבד. וכי מהפך ליה גוי כולא בישולא הוא דעבד. אבל שגר ישראל ואפה גוי שרי דכיון דתיקן את האור אע"ג דלא הניחו בתנור שרי דהוא גרם לבישולא וטובא קא עביד. מ"ר. עכ"ל:

[**שם**]

מתני' והשמן שלהם. שמן רב אמר דניאל גזר. ושמואל אמר זליפתן של כלים אסורין אוסרתן:

[**דף ל"ו ע"א**]

כי אתא רב יצחק בר שמואל בר מרתא אמר דרש ר' שמלאי ר' יהודה הנשיא ובית דינו נמנו על השמן והתירוהו. קסברי נותן טעם לפגם מותר. ואמר רב שמואל בר אבא א"ר יוחנן ישבו רבותינו ובדקו על השמן שלא פשט איסורו (בכל) ישראל וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג ועל דברי ר' אלעזר בר צדוק שהיו אומרים אין נוזרין גזירה על הציבור אלא א"כ יכולין רוב הציבור לעמוד בה. ואמרי' בירוש' דשמעתין ובירושלמי דפ"ק דשבת רב יצחק בר שמואל בר מרתא נחת לנציבין אשכח ר' שמלאי הדרומי יתיב ודריש ר' ובית דינו התירו שמן. שמואל קביל עליה ואכיל. רב לא קביל. א"ל שמואל אכול דלא כן אנא כתב עלך זקן ממרא. א"ל עד דאנא תמן אנא ידע מאן ערער עליה שמלאי הדרומי אמר בשם גרמיה לא בשם ר' יהודה הנשיא ואטרח עלוי ואכלי:

סימן קצ

אמר ר' יוחנן מקובלני מר' אלעזר בר צדוק שכל גזירה שב"ד גוזרין ואין רוב ציבור מקבלין עליהן דאינה גזירה.. ובדקו ומצאו בגזירתן של שמן ולא מצאו שקיבלו עליהן רוב ציבור אותה גזירה. הילכך השמן של גוים היתר גמור הוא:

[**שם**]

מתני' והשלקות. כל דבר שבישלו גוי ואפי' בכלי טהור. וכולהו משום חתנות. וכבשין שדרכן לתת בהן יין וחומץ. דרך לכבוש דגים וירק וראש ורגלים של בהמה. ואוקימנ' בגמרא דשלקות דרבנן:

סימן קצא

וכתב רבינו שמואל זצ"ל הוא הדין לכל דברים מבושלים המשתנים מברייתן על ידי האור בין מבושלים בין צלויים באור כדי שלא יהא ישראל רגיל אצלו ויאכילנו דבר טמא. ופת נמי בכלל דבר טמא הוא אלא שמתחילה גזרו על הפת לבדו בשמונה עשר דבר ושוב גזרו על כל בישולי גוים. וטעמא דפת משום חתנות כדאמ' לעיל פיתן משום יינן ועל יינן משום בנותיהן. אבל שאר בישולים משום גזירה שלא יאכילנו גוי דבר טמא. אבל במידי דלא בשיל שלא ישתנה מברייתו אין לחוש לדבר טמא שהיתר ניכר. עכ"ל:

סימן קצב

ויש ללמוד מדבריו ולהתיר קומפושט של גוים כגון אותם גלווטיצי שידוע שאין נותנין בהן יין וחומץ כמו בזה המלכות שמבשלין אותן ומביאין אותם בעגלות למכור. ובהא ודאי ליכא למיחש לדבר טמא כי להא לא חיישינן שמא בישל עמהם דבר טמא אלא להא חיישינן היכא דנשתנה מברייתו ויאכילנו דבר טמא וכסבור שהוא היתר מאכילו. וכן פרש"י זצ"ל שלקות דרבנן שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ומשתה ויאכילנו דבר טמא:

[**דף ל"ח ע"א**]

אמר ר' שמואל בר רב יצחק כל הנאכל כמות שהוא חי כגון גבינה וחלב ופירות אין בו משום בישולי גוים. בסורא מתנו הכי. בפומבדיתא מתנו אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב כל שאינו עולה על שלחן מלכים אין בו משום בישולי גוים. מאי בינייהו איכא בינייהו דגים קטנים וארדל ודייסא דאין נאכלין חיין ואין עולין על שלחן מלכים. ללישנא קמא יש בהן משום בישולי גוים. ללישנא בתרא שרו. אדרלי, כמהין. דייסא, חיטין כתושין. פר"ת זצ"ל מדלא נקט דאיכא בינייהו מידי דנאכל כמות שהוא חי ועולה על שלחן מלכים ש"מ דכיון דנאכל כמות שהוא חי ועולה על שלחן מלכים (ש"מ דכיון דנאכל כמות שהוא חי) כ"ע מודו דאין בהם משום בישולי גוים אע"ג דעולה על שלחן

מלכים. והכי מוכח גבי דבש ושמן דמסיק למאי ניחוש להאי משום בישולי גוים נאכל כמות שהוא חי. וכאידך לישנא נמי קיימא לן דהיכא דאין עולין על שלחן מלכים דלית ביה משום בישולי גוים אע"ג דאין נאכל כמות שהוא חי. דהא קיי"ל כר' יוחנן ושמעינן ליה לקמן בפ' [ר'] ישמעאל דסבר כהך לישנ' דאמר ועל תורמוסן משום בישולי גוים לפי שאינן בני תורה. ופריך טעמא דאינן בני תורה הא בני תורה שרי והאמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב כל שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי גוים. ומשני ר' יוחנן כי הך לישנא סבירא ליה דאמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב כל שאינו עול' על שלחן מלכי' אין בו משום בישולי גוים.

סימן קצג

אלמא דקיימא לן כי הני תרי לישני אף לקולא:

[**שם**]

אמר רב אחי אמר רב דגים קטנים מלוחין אין בהן משום בישולי גוים דנאכלין כמות שהן חיין מחמת מילחן. ואי עבדינהו גוי כסא דהרסנא שטיגן במורייס שומן דגים עם קמח אסיר. פשיטא מהו דתימא הרסנא עיקר ואותו מורייס נאכל כמות שהוא חי ושרי קמ"ל קימחא עיקר ויש בו משום בישולי גוים שהקמח אינו נאכל חי:

סימן קצד

מיכן התיר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל אותן סלתות של גוים שלשין אותן בבצים דאע"ג דיש בבצים משום בישולי גוים. מ"מ כיון שהבצים אינם בעין ואינם ניכרין ובטילים והעיסה הוא עיקר שהרי מברכין עליה המוציא לחם מן הארץ. גם הביצים שבה לא אסירי משום בישולי גוים כדאמ' הכא הרסנ' עיקר ושרי קמ"ל קימחא עיקר ואסיר. אלמא אי הוה הרסנא עיקר אין איסור בקמח כיון שאינו עיקר. מ"מ פשטידא של דגים שאפאה גוי כיון שהדגים אסורים משום בישולי גוים שהרי הם בעין ואינ' בלועין בעיסה. כמו כן אף העיסה שבחוץ אסורה אע"ג דפת התירו. וגם שמנונית של דגים הבלוע בו אינו בעין כל מה שנבלע בעיסה אסור ונמצא שהעיסה בלועה מאיסורא דרבנן:

[**שם ע"ב**]

דג מלוח שמלחו גוי ובמליחתו נאכל בלא בישול חזקיה שרי דלאו בישול הוא ור' יוחנן אסר זהו בישולו. ביצה צלויה חזקיה ובר קפרא שרו הואיל ובלוע אוכל דידיה ולא נגע גוי באוכלא. ור' יוחנן אסר. ר' חייא פרוואה איקלע לבי ריש גלותא אמר ליה ביצה צלויה מאי א"ל חזקיה ובר קפרא שרו ור' יוחנן אסר ואין דבריו של אחד במקום שנים. אמר להו רב זביד לא תציתו ליה הכי אמר אביי הילכתא כוותיה דר' יוחנן. אשקוהו לרב זביד נגוטא דחלא הנך דבי ריש גלותא דלא הוו מעלו ונח נפשיה:

סימן קצה

פי' רבינו שמואל זצ"ל הילכתא כר' יוחנן דלא שנא ביצה צלויה ולא שנא דג מלוח שניהם אסורים משום בישולי גוים. דג מליח הואיל ונאכל כמות שהוא חי בלא בישול אסור . ומין דגים מלוחין שקורין הרינג"ש מותרים לנו מפני שאינם נאכלין כמות שהן חיין במקומינו שהרי אנו מבשלין אותן ואוכלין. הילכך אין מלחן חשוב בישול. ולמי שדרכו לאכול אותו חי אסור דלדידיה הוי בישול גוי והילכך אסור לאכול כמו שהוא חי. וסתם דגים מלוחי' נהגו בהן איסור מפני שדגים טמאים עולין עמהם ונמלחין עמהם ומליח הרי הוא כרותח. לבד שני מיני דגים הרינגש ומקרילש מפני שאין דגים טמאין עולין עמהן ולבדם הם נמלחין עכ"ל. הרי כתב נהגו בהן איסור ולא כתב וסתם דגים מלוחים אסורין מפני שדגים טמאים עולין כו' משום דקיי"ל דציר דגים דרבנן הוא ואם ידוע שנמלח דג טמא עם דג טהור אסור דרבנן דציר דגים דרבנן הוא. ואם יש ספק לקולא ושרי. הילכך סתם דגים מלוחים מותרין לבד ממקום שנהגו בהן איסור במנהג קבוע מפני שרצו להחמיר ולא במנהג טעות שנהגו מחמת שהיו סבורין שהן אסורין. וכן פסק רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל להיתירא:

[**שם**]

אמר רב ששת האי משחא שליקא דארמאי [אסור]. אמר רב ספרא למאי ניחוש לה אי משום איערובי מיסרא סרי. אי משום בישולי גוים נאכל כמות שהוא חי. אי משום גיעולי גוים נותן טעם לפגם הוא ומותר. פירש"י זצ"ל כל גיעולי גוים נותן טעם לפגם שהרי נתבשל שם האיסור אתמול וכבר הפיג טעמו ונפסל בלינה חוץ מקדירה בת יומא דנותן טעם לשבח הוא ואסור. עכ"ל:

[**שם**]

בעו מיניה מר' אמי הני אהיני שליקי דארמאי מאי. פי' תמרים. חליי לא תיבעי לך דודאי שרו דהואיל ומתוקין הן אין בהן משום בישולי גוים דנאכלין חיין. מרירי לא תיבעי לך דודאי אסירי. כי תיבעי לך מיצעי דנאכלין חיין על ידי הדחק מאי אמ' (אמי) תבעי (להו דרבו) אסר ומנו לוי:

[**שם**]

שתיתא הוא תבשיל העשוי מקמח של קליות שיבשו בתנור. ויש שעושין אותן מקמח עדשים ולפי שהן מתוקין יותר מדאי נותן בם חומץ והיינו דקאמר שתיתא רב שרי. אבוה דשמואל ולוי אסר. בדחיטי ושערי כ"ע לא פליגי דשרי דאין דרך לתת שם חומץ.

בטלופחי כ"ע לא פליגי דאסיר. כי פליגי בטלופחי ומיא וחלא כ"ע לא פליגי דאסיר כי פליגי בחיטי ושערי מר סבר גזרינן הא אטו הא ומר סבר לא גזרינן:

[**דף ל"ט ע"א**]

מתני' וטרית טרופה (מן) דגים קטני' מלוחי' טרופה שנטרפו ונשתברו הדגים ואין ניכרין הילכך חיישינן לטמאים. וציר שאין בה דגה (כלכית) שוטטת בו שדרך ליגדל מאליה בציר של דגים טהורים ואם יש ציר דג טמא עמו לא תגדל בו כולכית והיא עצמה טמאה. והחילק. מאי חילק אמר רב חנן בר אבא אמר רב זו סולתנית מין דגים קטנים טהורין ואין להן סנפיר וקשקשת ועתידין לגדל לאחר זמן. ומפני מה אסורה מפני שערבונין עולין עמה. דגים טמאים הדומין לה:

סימן קצו

הילכך לא שנא טרופה לא שנא שאינה טרופה איכא למיחש לאחד מאלף ביניהם דדמי לה ולא מינכר. אבל טרית אין שקץ דומה לה הילכך כי אינה טרופה שריא:

[**שם**]

ת"ר אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן כגון הסולתנית והעפיץ הרי זה מותר. יש לו עכשיו ועתיד להשירו בשעה שעולה מן המים כגון אקונס ואפונס כספטייס ואנספטיים ואטונס:

[**שם**]

מתני' וקורט של חלתית. מין פרי הוא לזר"א בלע"ז. ואין חותכין את הקרטין בסכין ואסור משום שמנונית דסכינא כדאמ' בגמ' מאי טעמא משום דמפסקי ליה בסכינ'. ואע"ג דאמר מר נותן טעם לפגם מותר. אגב חורפי' דחלתיתא מחליא ליה שמנוני' והוה ליה כנותן טעם לשבח ואסור:

[**שם**]

אמר רב חלב בשר יין תכלת אסורין לשגר ביד גוי בחותם אחד. דכיון דבשר ותכלת דמיהן יקרים טרח ומזייף להחליפו. ועל היין לנסכו:

[**שם ע"ב**]

חלתית מורייס פת וגבינה מותרים בחותם א' דלהחליפן זה בזה פורתא הוא דמהני ולא טרח ומזייף. ורב מאי שנא גבינה דלא טרח ומזייף חלב נמי לא טרח ומזייף. אמר רב כהנא אפיק חלב ועייל חתיכת דג שאין בו סימן דדמיה יקרין וטרח ומזייף. ושמואל אמר בשר יין תכלת אסורים בחותם אחד. מורייס חלתית וגבינה מותרים בחותם אחד דלהחליפם זה בזה [לא חיישי']. שמואל לא פליג אדרב אלא קסבר לא צריך לאתנוחי

סימנ' למיתני אחתיכת דג לאיסור ועל הפת להיתר דחתיכת דג היינו (כשר) ותרי גווני (כשר) לא אמרי'. ופת למאי ניחוש לה אי משום איחלופי חמימא בקדירא מידע ידיע. דחיטי בדשערי נמי מידע ידיע. אי משום דאיכא בהדיה פת הדומה לו לא (טרף) ומזייף. ודוקא (בישראל) חשוד קא אסר רב אבל בשאינו חשוד אפילו חבי"ת שרי רב בחותם אחד כדפרי' לעיל בפרקין. חתיכה אתלת קרנאתא הוי סימן כדאמרי' באלו מציאות דרבה בר רב הונא מחתך לה אתלת קרנתא:

מעשה שהניח ישראל גבינות ביד גוים ולא היה חותמם ניכר אלא קצת והתירו רבותינו שבצרפת דהתור' חסה על ממונם של ישראל ושרו. דהילכתא כר' יהושע בן לוי דלא אסרו גבינות הגוים אלא מטעם הניקור כדפ' לעיל. ועכשיו אין אנו נזהרין בגילוי כלל. גם מטעם החלקה בשומן חזיר אין לאסור כי אם טרח ומזייף ודאי לא החליקם בשומן חזיר. ואפי' לשמואל דאמר מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה יש להתיר משום דמירתת וירא שלא יכיר ישראל ויהא נתפס כגנב. מידי דהוה אצורות שאנו חותמין בנקבין ונותנין לעבדן והרבה נקל לזייף ולתת עורות הנקובין על שאינן נקובין וינקוב במרצע אלו האותיות. אי לאו משום דמירתת שמא יכיר ישראל שאין אלו אותיות שלו בכמה ענינים. אבל מטעם ספק ספיקא ספק הוחלפו ספק לא הוחלפו אין להתיר דאפי' הוו להו ספק העמידם בעור קיבת נבילה ספק לא העמידם. אטו גבינו' הגוי אסורות מספק. כל גזירות חכמים ודאי. ואם הוחלפו אסורה ודאי משום גבינות הגוים שאסרוה חכמים. תדע דא"כ בלא ספק החלפה נמי התרת גבינות הגוים. שיש לומר ספק לא העמידו' בעור קיבת נבילה ואפילו העמידום אימור לא נתן העור טעם בחלב. אלא ודאי אע"ג דאיכא לספוקי ולמימר רבנן גזרו עלייהו. והואיל וכן י"ל שיצאו מתורת ספק איסור ונעשו ודאי מטעם גזירה דידהו. כמו שיצאו מתורת ספק ספיקא ע"י נזירתם. עכ"ל:

[**שם**]

מתני' ואלו מותרין באכילה חלב שחלבו גוי וישר' רואהו. תנינא להא דת"ר יושב ישראל בצד עדרו של גוי ואפי' אינו רואהו וגוי חולב לו חלב ומביא לו ואינו חושש. היכי דמי אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא ואי דאיכא דבר טמא בעדרו אמאי (לא). לעולם דאיכא דבר טמא וכי קאי חזי ליה [וכי יתיב לא קא חזי ליה מהו דתימא כיון דיתיב לא חזי ליה] ניחוש דילמא אתי ומערב ביה קמ"ל כיון דכי קאי חזי ליה אירתותי מירתת ולא מיערב ביה:

סימן קצז

מעשה בישראל שהלך לכפר לעשות גבינות ולא בא ממש בתחילת חליבה וראה (איכרות) מן החולבות הולכת לחלוב וכדה בידה וחבירתה שהקדימה מעט לא ראה כלל ולא הרגיש בה עד שיצאה מאותו הדיר. ושאלו לרבותינו בצרפת אם יש לחוש לחלב טמא שהיה כבר בקדירה והתירם משום דגבינות הגוים לא נאסרו משום חלב טמא דאינו עומד. כדפסיק ר"ת זצ"ל דהלכה כר' יהושע בן לוי כדפרישית לעיל ואפילו לא ראה ישראל החליבה כלל שרי דמאחר שהלך ישראל לקנות גבינות ואנו יודעים שדעת הגוי להקפיא כל החלב וטעמא דאיסור החלקה בשומן אין שייך כאן ואין שום טעם לאסור. מיהו לכתחילה אין להקל כי פשוט בכל ישראל שהולכים לראות החליבה אע"פ שרוצים לעשות גבינות מן הכל. ואפי' אם נפשך לאסור היכא שלא ראה כלל החליבה דיש לחוש שלא היה בדעתו לעשות מן הכל גבינות. הכא שראה הכל רק ההתחלה מותר. דגוי מירתת וירא לערב חלב טמא בהדי חלב טהור. והעידו רבותינו שבצרפת כי פעם אחת אמר גוי לישראל ליקח גבינות והיה החלב נחלב כבר והלך ועשאם והתירם ר"ת זצ"ל. והאמנם אין להקל כולי האי היכא דליכא הפסד מרובה:

[**שם**]

מתני' והדבש. למאי ניחוש אי משום איערוב וכי שמא עירב בו יין מיסרא סרי. ואי משום בישולי גוים נאכל כמות שהוא חי הוא. ואי משום גיעולי גוים נותן טעם לפגם הוא ומותר:

סימן קצח

כתב רבינו שמואל זצ"ל הילכתא דבש של גוים מותר. ופירות של גוים שכובשין בדבש שקורין שולצ"י אע"פ ששולקין אותן בדבש בכליהן מותרין דאי משום איערובי יין מיסרא סרי. ואי משום (גיעולי) גוים הדבש והפירות נאכלין כמות שהן חיין. ואי משום גיעולי גוים אפי' בקדירה בת יומא נותן טעם לפגם הוא לפי שהדבש והפירות מתוקין הילכך מותרין. עכ"ל:

[**שם**]

[**מתני'**] והרבניות אע"פ (שמטנפות) פי' אשכולות של ענבים אע"פ (שמטנפות) אין בהן משום הכשר משקה דלא בעי להו למשקה כדמפ' בגמ'. וכבשין שאין דרכן לתת בהן יין וחומץ. וטרית שאינה טרופה. ת"ר איזהו טרית שאינה טרופה כל שראש ושדרה ניכר של כל דג ודג. שהדגים ניכרין בראשן בין טהור לטמא שהטמאין ראשיהן חדין ואין להן חוט השדרה. וציר שיש בה דגה. ת"ר איזהו ציר שיש בה דגה כל שכילכית אחת או שתי כלכיות שוטטות בו:

[**דף מ' ע"א**]

השתא אחת אמרת שרי שתים מיבעיא. לא קשיא כאן בפתוחות לא סגי בחדא דאיכ' למימר מעלמא נפל ביה. כאן בסתומות סגי בחדא. איתמר רב הונא אמ' עד שיהא ראש [ושדרה ניכר] רב נחמן אמר או ראש או שדרה. אמר רב יהודה משמיה דעולא מחלוקת [לטבל] בצירן אבל לאכול גופן של דגים של טרית ד"ה עד שיהא ראש ושדרה ניכר. אמר ר' זירא מריש הוה מטבילנא בצירן בחד סימנא בראש או בשדרה דהוה ס"ד דכי פליגי רב הונא ורב נחמן בגופן פליגי אבל בצידן אפי' רב הונא מודה דאו ראש או שדרה. כיון דשמענא להא דאמ' רב יהודה משמיה דעולא בצירן נמי לא מטבילנא דסבירא לי כרב הונא. אמר רב פפא הילכת' עד שיהא ראש ושדרה ניכר של כל אחת ואחת. מיתיבי חתיכת דג שיש בה סימן בין בכולן בין במקצתן ואפי' באחת ממאה שבהן מותר ומעשה בגוי אחד שהביא גרב מלא חתיכות ונמצאת כילכית באחת מהן והתיר רשב"ג את הגרב כולו. תרגמה רב פפא בשחתיכות שוות כשמחברין אותם יחד מתחברות וניכרות ונראות שהיו כולן מדג אחד. אי הכי מאי למימרא. מהו דתימא ניחוש דילמא איתרמויי איתרמי קמ"ל. תנן באלו טריפו' בדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת. אלמא אין סימן הכשר דגים בדבר (ואחד) וקשיא לתרוייהו לרב הונא ולרב נחמן. אמר אביי כי תניא ההיא (באדא) ופלמורא דדמו רישייהו לטמאין:

סימן קצט

כתב רבינו שמואל זצ"ל דגים טהורין הן ודמי רישייהו לטמאין. והאי דלא מני נמי חוט השדרה משום דתנא סימני דגואי לא קא חשיב אלא סימני דאבראי. פלמודא נר' לר' דהיינו דג טהור שקו' בלבוטא דדמי רישיה לדג טמא והלעז והעברי קרובים זה לזה. עכ"ל. הרי פי' בשם רש"י זצ"ל שבלבוטא דג טהור הוא:

סימן ר

ואני המחבר שמעתי מ פ י הקדוש רבי' יהודה חסיד זצ"ל שאמר בלשון הזה שכל מי שיאכל בלבוטא לא יזכה לאכול לויתן. ולמעשה שנשאל אמר וכן שמעתי על האמת שרבי' אפרים בר יצחק זצ"ל מריגנשבורק פעם אחת התיר אותם ובו בלילה הביאו לפניו בחלום קערה מליאה שרצים לאוכלם וכעס על המביא. ואמר לו למה אתה כועס הלא אתה הוא המתיר. וכעס על בעל החלום שכך אמר לו. ומתוך כך הקיץ ונזכר שהתיר בלבוטא בו ביום. מיד עמד ממטתו ושיבר כל קדירות וקערות שאכלו בהם וכל הפורש מלאוכלם ינוחו לו ברכות על ראשו:

[**שם**]

יתיב רב חיננא בר אידי קמיה דרב אדא בר אהבה ויתיב וקאמר גוי שהביא עריבה

ספינה קטנה מליאה חביות של ציר ונמצא' כלכית באחת מהם פתוחות כולן מותרות דכי היכי דהואי בהאי הואי בכולהו ונפוק ואזול לעלמא. סתומות היא מותרת וכולן אסורות. א"ל מנא לך הא א"ל מתלתא קראי שמיע לי משלשה חכמי' גדולים שמיעא ליה שהן כדיי לסמוך עליהן (בעלי) מקרא מרב ושמואל ור' יוחנן:

הדרן עלך פרק אין מעמידין

פרק כל הצלמים

[**שם ע"ב**]

כל הצלמים המוצא אותם אסורין בהנאה לו ולאחרים מפני שהם נעבדין פעם אחת בשנה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל או צפור או (כדור) רשב"ג אומר אף כל שיש בידו כל דבר:

[**דף מ"א ע"א**]

המוצא שברי אלילים הרי אלו מותרין. מצא תבנית יד או תבנית רגל הרי אלו אסורין מפני שכיוצא בהן נעבד. אמר שמואל אפי' מצא שברי ע"ז שראינו שעבדוה כשהיתה שלימה שבריה מותרין דכיון שנשברה שוב אין עובדין אותה. והא אנן שברי אלילים תנן. ה"ה דאפילו שברי ע"ז והאי דקתני שברי סמלים משום דקא בעי מיתנא סיפא מצא תבנית יד או תבנית רגל הרי אלו אסורין מפני שכיוצא בהם נעבד. דאי תנא (ע"כ) דמצא תבנית יד או תבנית רגל הרי אלו אסורין ה"א אבל אלילים אפי' תבנית יד שרי. להכי תנא ברישא סמלים למימרא דאע"ג דשמא לא עבדום אפי' הכי לשבר חשוב כגון תבנית יד חיישינן:

[**שם ע"ב**]

ופרכינן אמאי והא שברים נינהו. תרגמה שמואל בעומדין על בסיסן. ופירש"י זצ"ל על כנם מקום מתוקן להם כיון דאותבינן התם ודאי פלחי להם. וקשה לר"ת זצ"ל דמצא בכל מקום משמע אפי' שלא במקום מושבם. ופי' ר"ת זצ"ל בעומדין על בסיסן שיש להם בית מושב שיושבין עליו ואינו נראה שבר אלא כך שלם מעיקרו. ונראה בעיני דשניהם אמת דר"ת זצ"ל לא קשיא ליה על רש"י זצ"ל כי אם לישנא דמשמע דמתניתין איירא בכל מקום מיהו אי איתרמי דאשכחינהו במקום המתוקן ומיוחד להם ודאי נראה דפלחי להו. ור"ת זצ"ל ודאי אית' דאינו נרא' שבר כלל. וההיא דשילהי פרקין דאיתמר ע"ז שנשתברה מאליה אמר רב צריכה לבטל כל קיסם וקיסם ושמואל אמר אין ע"ז צריכ' לבטל אלא כשהיא דרך גדילתה אבל זו שנשתברה בטלה מעצמה דמימר אמר איהי לא (אכלה) אנפשה להההוא גברא מצלה ליה. לימא בהא קא מיפלגי דמר סבר עובדין לשברים ומר

סבר אין עובדין לשברים. לא, דכ"ע עובדין לשברים והכא בשברי שברים קמיפלגי מר סבר שברי שברים אסורין ומר סבר שברי שברים מותרין. התם פרש"י זצ"ל והא דאמר שמואל הכא ואפי' שברי ע"ז מותרין בהנאה למוצאן הכא הוא דלא חזינא דנשתברה מאליה דאמ' גוי שברה . וכן פי' רבינו שמואל זצ"ל וזה פי' נכון וראוי לסמוך:

סימן רא

הילכך כשמוצא ע"ז שבר אלא שלא ראינו שנשתבר' מאליה לכ"ע הנהו שברים מותרים. אכל ע"ז שראינו שנשתברה מאליה לכ"ע הנהו שברים אסורין. וכן הילכתא. דקיי"ל נמי כר' יוחנן דאיתמר ע"ז שנשתברה מאליה ר' יוחנן אמר אסור' ור' שמעון בן לקיש אמר מותרת. וקיי"ל כרב דאמר צריכה לבטל כל קיסם וקיסם דכל אחד ואחד נעשה ע"ז בפני עצמו. ושברי שברים נמי יש לחוש דדילמא הכי קיימא לן דבשברי שברים פליגי והילכת' כרב דאסיר:

[**דף מ"ב ע"ב**]

מתני' המוצא כלים ועליהם צורת חמה צור' לבנה פי' (מו"ל) חמה וכן לבנה. צורת דרקון יוליכם לים המלח. רשב"ג אומר שעל המכובדין אסורין שעל המבוזין מותרין:

[**דף מ"ג ע"ב**]

(**אילו** הן מכובדין (אילו) הן מבוזין אמר רב יהודה מכובדין למעלה מן המים על אוגני הכלים מבוזין למטה מן המים בשוליים ובדפנות. ושמואל אמר אלו ואלו מבוזין הן שמשתמשין כמאכל ומשתה אלא (אילו) הן מכובדין העשויין לתכשיט שעל השירים רהיינו צמידין ושעל הנזמים ועל הטבעות. תניא כוותיה דשמואל מכובדין שעל השירין ושעל הנזמים ועל הטבעות מבוזין שעל היורות ועל הקומקמוסין פי' סירות קטנות של מתכת ועל מחמי חמין ושעל הספלים ועל הסדינים ועל המטפחות וקיימא לן כרשב"ג דרב יהודה ושמואל אמרי משמיה דסברי כוותיה דשקלי וטרו אליביה לפרושי מילתיה. וקיימא לן כשמואל דהא תניא כוותיה. הילכך לא שנא למעלה מן המים לא שנא למטה מן המים הכל מבוזין הן ושרו. וכן שעל היורות ועל הקומקמוסין ועל מחמי חמין ועל ספלין ועל הסדינין ועל המטפחות כולהו שרו. ורבי' חננאל זצ"ל גריס שעל הסדינין ועל המטבעות והכי גר' בתוספתא:

סימן רב

ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל מיכן ראיה לאותן מטבעות שלנו אע"ג דאית בהו... וצורות שרו דמבוזין נינהו ומותרין. אבל שעל הצמידין ושעל הנזמים ועל הקטלאות ועל הטבעות הנהו אסירי. בתוספתא גר' השירים והנזמים משמע דשירים לחוד ונזמים לחוד ודלא כרש"י זצ"ל דפירש דשירים צמירים.

[**שם**]

תניא אשר בשמים לרבות חמה ולבנה כוכבים. ממעל לרבות מלאכי השרת. אשר בארץ לרבות ימים ונהרות הרים וגבעות:

סימן רג

מעשה בקולוניא שצרו בחלונות של ביהכנ"ס צורות אריות ונחשים. ושאלו להרב ר' אליקים זצ"ל והשיב הוזהרנו בדבור שני מלעשות כן דכתיב לא תעשה לך פסל ותניא [יכול] לא יעשה לו גלופה אבל יעשה לו אטומה ת"ל וכל תמונה. לא יעשה לו אטומה אבל (יעשה) לו מטע ת"ל לא תטע לך. לא יטע לו מטע אבל יעשה לו של עץ ת"ל כל עץ וכו' ומסקנא לא יעשה תמונת כל אלה. אבל יעשה לו דמות חיה ועוף ת"ל תבנית כל בהמה אשר בארץ תבנית כל צפור וגו' לא יעשה לו דמות כל אלה. אבל יעשה לו דמות דגים וחגבים שקצים ורמשים ת"ל כל רמש האדמה תבנית כל דגה וגו' נמצינו למידין מיכן שאסור לעשותם ואם יעלה על לב אדם לומר והלא מצינו בבית עולמים שהיו שם כרובים ושאר צורות הואיל והותרו לשם הותרו נמי בבתי כנסיות. הלא מקרא מלא הוא שאסור לעשות כן. דתניא לא תעשו לכם שלא תאמר הואיל וניתנה רשות לעשות בבית המקדש הרי אני עושה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ת"ל לא תעשו לכם. ואף בבית עולמים נמי בדבר שנצטוו כגון שני כרובים אם הוסיף ועשה ארבעה הרי הם כאלהי זהב. ולכך נאמר אלהי זהב. ואם ראייתן ממה ששנינו כל הפרצופין מותרין חוץ מפרצוף אדם והיינו בעושה כדמתרץ אבייי. יש להשיב האי כל לאו דוקא הוא להתיר עשיית כל הפרצופין חוץ מפרצוף אדם. ואי במוצא פרצוף אדם מי אסיד והתנן כו'. ואי איתא דהאי כל דוקא הוא אדמותיב ליה מרישא דקתני כל הפרצופין מותרין. וכללא הוא והתנן המוצא כלים ועליהם צורת חמה ולבנה וצורת דרקון יוליך לים המלח. כדקא מותיב ליה בראש הברייתא כל המזלות מותרין וכו' במאי עסקינן אילימא בעושה כל המזלות מי שרו. אלא לאו ש"מ דהאי כל לאו דוקא הוא ואע"ג דקתני כל הפרצופין מותרין חוץ מפרצוף אדם צורת חמה ולבנה ודרקון בכלל האיסור הואיל וחשיבי ציירי ופלחי ליה ונחש בכלל דרקון הוא ואסור לעשותו. ומדרבא נמי איכא למישמע דהאי כל לאו דוקא הוא. מדקא מוקי לה למיצעתא כר' יהודה ור' יהודה מוסיף הוא אמתני' דקתני המוצא כלים ועליהם צורת חמה ולבנה וצורת דרקון. אלמא האי כל דקתני גבי פרצופות לאו דוקא הוא בין למר בין... ואין למידין הימנו. וכן מצינו בכמה מקומות דאע"ג דקתני כל וחוץ לאו דוקא הוא ואפי' אם תימצי לומר דהאי כל דוקא הוא יש להשיב ולומר דאביי הוא דמוקי ליה הכי בעושה ורבא אמר כולה במוצא נמי ומיצעתא

ר' יהודה היא דתניא ר' יהודה מוסיף אף דמות מניקה כו' אלמא במוצא מותרין. אבל בעושה במעשה דר"ג ליכא למילף התירא בדבר זה דקא מסיים בה ואזיל להתלמד עבד. אבל בעשייה שלא להתלמד אסור. ולא מיבעיא באיסור לאו דקל אלא אפי' באיסור חמור כגון בחייבי מיתות ב"ד מצינו דלהתלמד מותר. שהרי נטיעת קישואין חייב סקילה אפי' הכי להתלמד שרי. וכן לענין הוגה השם בשפתיו אעפ"י שיש בו איבוד עולם שכולו טוב שימש בו רבי חנניא בן תרדיון להתלמד. ובכולם ליכא איסור הכא נמי לא שנא ועוד מאחר שהמתפלל (מצו) מצווה שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר. וגם שנינו הרוצה שיעשיר יצפין. כששוחה בברכותיו נראה כשוהה לאותם צורות ויש לחוש לכך. דתניא ישב לו קוץ בפני ע"ז לא ישחה ויטלנו מפני שנראה כמשתחוה לע"ז וכו'. ואל ישיב המשיב מאנדרטא רבי כנישתא דהתם מלך פרס העמידו כדי להעבירם על דתם וכשבטלה הגזירה סלקוה משם. וגם יש לנו ללמוד ממה שכתת נחש נחשת דקיימא לן דאף על גב דהיו מקטרים לו לא נעשה ע"ז שלא היה צריך כיתות אלא שהעם טועים אחריו. והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע. עכ"ל התשובה:

זכורני כשאני המחבר נער קטן. והיו מציירין במיישי ן בבית הכנסת עופות ואילנות ודנתי שאסור לעשות כן. ממה ששנינו מפסיק משנתו ואומר מה נאה אילן זה. אלמא שמחמת שנותן לבו לאילן יפה אינו מכוין למשנתו ומפסיק. כ"ש תפלה שצריכה כוונה טפי שאינו יכול לכוין כראוי כשמסתכל באילנות המצויירות בכותל:

סימן רד

השתא איתבריר לן דכולהו אסירי בעשייה כגון הפרצופין דהיינו אדם ובהמות וחיות וצורות כגון עופות ודגים ונחשים ותולעים וצלמים כגון תבנית כל דבר העשוי בדמות. כולהו העושה אותם עובר בלאו. וכשעשו לו אחרים מותר מן התורה ואסור מדרבנן משום חשדא שלא יאמרו שעובד להם. כדפרכינן והא רבי יהודה דאחרים עשו לו צורה בטבעת שהיה מניחו. א"ל שמואל סמי עיניה דדין כלומר פחות צורתן ושנינו התם בחותמו בולט ומשום חשדא שלא יאמרו לה הוא עובד כדתניא טבעת שחותמה בולט פי' צורתא אסור להניחה ומותר לחתום בה. דכשהוא חותם בה שוקע מה שהוא חותם. וליכא משום לא תעשון אתי דאין לך פרצופים שוקע ולא צורה הילכך לאו מידי עבד. חותמו שוקע מותר להניחה ואסור לחתום בה דכשהוא חותם בה חותמה בולט. ופי' ר"ת זצ"ל דדוקא גבי פרצופין וצורות יש לחלוק בין בולט לשוקע. אבל גבי לבנה לא שנא בולט לא שנא שוקע הכל אסורין מדפרכינן והא ר"ג יחיד הוה דקשיא ליה מאי פריך. והא כבר שני לה התם בחותמו בולט ומשום חשדא דמשמעדההיא דר"ג שוקע הוה. דאי

לאו הכי מה תירץ לעיל מההיא דרב יהודה. הילכך פר"ת זצ"ל דלגבי לבנה ליכא חילוק בין שוקע לבולט דכיון דקבועה היא בשמים לא ידעינן אי בולטת אי שוקעת. ואם היא הטבעת שיש עליה ע"ז בין בולט בין שוקע אסור לחתום בה כדתניא בתוספתא טבעת שיש עליה ע"ז בזמן שהיא בולטת אסורה בהנאה. ואם אינה בולטת מותרת בהנאה בין כך ובין כך אסור לחתום בה. טבעת שיש עליה חותם מותר לחתום בה. ר' יהודה אומר אם היה חותמה שוקע אסור לחתום מפני שנעשה צורה. טבעת שחותמה שוקע אסור לחתום בה מפני שנעשית בולט. משום דלת"ק לא שני ליה. וכר' יהודה קיימא לן כדמוכח בשמעתין:

[**דף מ"ח ע"ב**]

מתני' זורעין תחתיה של אשרה ירקות בימות הגשמים שהאילן גם הוא (וקשה) להו שמעכב את החמה מלבא. אבל לא בימות החמה שהצל יפה להן. וחזרת דהיינו לוציקא לא בימות הגשמים ולא בימות החמה שהצל יפה להם לעולם. ר' יוסי אומר אף לא ירקות בימות הגשמים מפני שהנבייה נושרת עליהם בימות הגשמים והיה להם זבל ואוקימנא בגמרא דר' יוסי סבר זה וזה גורם מותר. וה"ק להו לדידי זה וזה גורם מותר. לדידכו דאמריתו זה וזה [גורם] אסור אף לא ירקות בימות הגשמים מפני שהנבייה נושרת עליהם. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי פירש"י זצ"ל דזה וזה גורם מותר:

סימן רה

וכתב רבינו שמואל זצ"ל הלכה כר' יוסי דזה וזה גורם מותר בין באיסור ע"ז בין בשאר איסורין ואע"ג דהאיסור יותר על ההיתר. עכ"ל:

[**דף מ"ט ע"א**]

ההיא גינתא דאיזדבל בזבל ע"ז. שלחה רב עמרם לקמיה דרב יוסף כי האי גוונא מאי. שלח ליה הכי אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי. והכי אמרי' בפ' כל שעה אמר רב יהודה אמר שמואל תנור שהסיקוה בקליפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם ואפה בו את הפת ר' אומר הפת מותרת וחכמים אומרים הפת אסורה. והתניא איפכא ושנינן שמואל איפכא תני. ואיבעית אימא בעלמא קסבר שמואל הלכה כר' מחבירו ולא מחביריו והכא אפילו מחביריו נמי סבר איתנייה איפכ' כי היכי דתיקום כרבנן לאיסורא א"כ קשה דשמואל אדשמואל דהתם סבר זה וזה גורם אסור והכא פסיק כר' יוסי דזה וזה גורם מותר.

סימן רו

וי"ל דקיימא לן כלישנא קמא דשמואל איפכא תני. הילכך הלכה דזה וזה גורם מותר:

[**שם ע"ב**]

מתני' נטל הימנה עצים אסורה בהנאה. הסיק בהם את התנור אם חדש יותץ אם ישן יוצן. אפה בהם את הפת אסורה בהנאה. ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח. אמרו לו אין פדיון לע"ז:

סימן רז

פי' רבינו שמואל זצ"ל דמי הנאה שנהנה באלו עצים נוטל מעות ומוליך לים המלח והפת מותרת באכילה שהכתוב אסר בה הנאה. ומה הנאה לגבה מאחר שאיבד דמיה:

[**שם**]

מתני' נטל הימנה כרכר אסור בהנאה. ארג בו את הבגד אסור בהנאה. ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח אמרו לו אין פדיון לע"ז. אמר רב חייא בריה דרבה בר נחמני א"ר חסדא אמר רב ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי הלכה כר"א. א"ר אדא בר אהבה לא שנו דיש פדיון לע"ז אלא פת דלא מינכר ביה איסורא אבל חבית לא. ורב חסדא אמר אפילו חבית. ההוא גברא דאיתערבא ליה חביתא דחמרא דאיסורא אתא לקמיה דרב חסדא אמר ליה זיל שקול ארבע זוזי ושדי בנהרא ותשתרי לך בהנאה. פי' רבינו שמואל זצ"ל הלכה כר' אליעזר דיש פדיון לע"ז הילכך גבי כרכר וכל דדמי ליה דליכא למשרי בזה וזה גורם יוליך הנאה לים המלח. אבל פת דמתני' לאבעיא פדיון דהא אוקימנא הלכה כר' יוסי דזה וזה גורם מותר אפילו באכילה.... ארבעה זוזי דמי חבית ותשתרי לך בהנאה. דדמיו אינן דמי יין נסך שהרי איבדת דמיה ולכתחילה מיהא לא שרי למיעבד הכי אם יש לו חבית היתר אצל ים המלח וחבית של יין נסך בביתו יאבד אותה ויהנה בזו ואל יצטרך להוליכה לים המלח דלא התירו לעשות כן אלא משום הפסד מרובה כגון נתערבו באחרות. ודוקא בהנאה אבל בשתיה אסירה דהנאה אזלה לה באיבוד דמים אבל בשתיה לעולם אסורה שהרי הוא כחלב. דה"ה לפת האפויה בעצי ערלה שאסורה בהנאה דליכא למשרייה בזה וזה גורם דשבח עצים בפת ויוליך הנאה לים והיא מותרת. וחמץ בפסח שאסר במינו במשהו או נתן טעם בשלא במינו ואסור אף בהנאה. נראה לר' דיש לו פדיון ויוליך דמי הנאת איסור שבו לאיבוד ומותר ליהנות. אבל באכילה אסור דסוף סוף טעם חמץ קא טעים. עכ"ל:

סימן רח

הא דכתב פת האפויה בעצי ערלה דליכא למישרייה בזה וזה גורם היינו בשאבוקה כנגדו כדמוקי לה רב פפא בפ' כל שעה :

הדרן עלך פרק כל הצלמים

פרק ישמעאל

[**דף נ' ע"א**]

אמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף אמר רב מנין לתקרובת ע"ז שאינה בטילה עולמית שנאמר ויצמד ישראל לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים. כמת מה מת אין לו ביטול עולמית אף תקרובת ע"ז אינה בטילה עולמית. אמר ר' יוסף בר אבא איקלע רב ירמיה בר אבא לאתרי' אתא ואייתי מתני' בידיה. גוי שהביא אבנים מן המרקוליס וחיפה בהן דרכים וסרטיאות מותרות. וישראל שהביא אבנים מן המרקוליס וחיפה בהן דרכים וסרטיאות אסור. ולית נגר בר נגר דיפרקינה:

[**שם**]

אמר רב [ששת] אנא לא נגר [אנא] ולא בר נגר אנא ומפרקינא לה. מאי קשיא לך הא דרב גידל בעינא כעין פנים וליכא. פי' רבי' שמואל זצ"ל בעינא כעין פנים בזבחים דפנים. וה"ה לכל שאר תקרובת דמזבח כגון קיטור וניסוך. וכל העולין על גבי מזבח מיקרו תקרובת ע"ז לענין שלא ליבטל וכן כל מיני מאכל. וכדתנן נמי במתני' יינות שמנים וסלתות כו' הילכך הנך אבנים לא הוו תקרובת. ומיהו איתסורי הוא דמיתסרי משום דנעשית ע"ז עצמה כדלקמן בשמעתא (וכעין) בטילה (והוו בטלה) להו דחיפו בהו דרכים:

סימן רט

ושמעינן מהכא דהני.... שמביאין דורון לע"ז... בפניהם משכנו... או מכרו או נתנו לישר' מותרות בהנאה ממה נפשך אי תקרובת ע"ז חוו אפילו ביטול אינה צריכות ומותרות בלא ביטול דלא דמו לתקרובת דמזבח. ובתקרובת לא שייך ביטול. ואם נוי של ע"ז הן ולנוי מדליקין אותו ושייך בהו ביטול כע"ז עצמה. מכיון שהשכינו הצלם אין לך ביטול גדול מזה דשוב אין רוצה... בפני ע"ז אלא לצורכו נוטלן. וחתיכות של... שנותנין לע"ז נמי מותרות דאפילו נוי ליכא. ותקרובת כעין פנים ליכא. ואין הקדש לע"ז ולא צריכי ביטול. ודברים שנותנין דורון לכומרים מותרין שהרי אינן מביאין לע"ז כי אם... ולכומרים. ותקרובת ע"ז לא הוו שאין דרכם להאכיל ע"ז כדורות הראשונים. כך נראה לרבי. והנך מלבושי כומרים נוי שלהם הוא ולא של ע"ז ומותרין בלא ביטול. וכן... שקורין... אין משמשין בו לע"ז. אבל.. משום משמשי ע"ז. וצריך ביטול מפני.... בו לע"ז ומכירתו לאו היינו ביטולו דקיימא לן כדרבנן דפליגי אדר' במתני' דתנן מכרה או משכנה רבי אומר ביטל וחכמים אומרים לא ביטל. וה"ה משמשי ע"ז דאינן בטילין בכך. עכ"ל:

[**דף נ"א ע"ב**]

מתני' ע"ז שיש בה גנה או מרחץ נהנין ממנה שלא בטובה שלא יעלו לכומרים דאין הקדש לע"ז כדאמ' בפרק כל הצלמים ואין נהנה ממנה בטובה היה שלו ושל אחרים

נהנין בטובה ושלא בטובה אמר אביי בטובה בטובת כומרים שלא בטובה שלא בטובת כומרים דכמהנה ע"ז עצמה דמי שכל מה שנותנים להם היינו מפני שעובדים ע"ז ומכבדין ומרביצין לפניה. לאפוקי טובת עובדיה דשרי גוים העובדים לה לא איכפת לן אי יהבי' להו שכר פורתא. (דאיכא) דמתני לה אסיפא היה שלה ושל אחרים נהנין ממנה בטובה ושלא בטובה. אמר אביי [בטובה] בטובת אחרים ושלא בטובה [שלא בטובת] (כופרים) . מאן דמתני לה אסיפא כ"ש ארישא דכיון דכולה ע"ז אסור (לעלתות) שכר. ומאן דמתני לה ארישא אבל אסיפא כיון דאיכא אחרים בהדיה אפילו בטובת כומרים נמי.

[**שם**]

מתני' ע"ז של נכרי אסורה מיד ושל ישראל עד שתעבד. מתני' מני ר' עקיבה היא. דתניא אבד תאבדון וגו' בכלים שנשתמשו לע"ז הכ' מדבר יכול עשאום ולא גמרום ולא הביאום הביאום ולא נשתמשו בהם יכול יהיו אסורין ת"ל אשר עבדו שם הגוים אינן אסורין אלא עד שיעבדו מיכן אמרו ע"ז של נכרי אינה אסורה עד שתיעבד ושל ישראל אסורה מיד דברי ר' ישמעאל רבי עקיבה אומר חילוף הדברים ע"ז של נכרי אסורה [מיד] ושל ישראל עד שתיעבד. ולקמן בשמעתין מיפרשא כולה בריית'. וקיי"ל כר"ע דהלכה כר"ע מחבירו ותו דסתם לן תנא כוותיה:

[**דף נ"ב ע"א**]

בעי רב המנונא ריתך כלי לע"ז מהו. ע"ז דמאן אילימא ע"ז דנכרי בין לר' ישמעאל בין לר"ע משמשי ע"ז הן ומשמשי ע"ז אינן אסורין עד (שישעבדו)(ד). אלא ע"ז דישראל אליבא דמאן אילימא אליבא דר' עקיבה השתא היא גופה לא מיתסרא עד שתיעבד (משמע) משמשיה מיבעיא. אלא לאו אליבא דר' ישמעאל וכו'. ומסקנא דרב המנונא ה"ה דקא מיבעיא ליה עשה. והאי דנקט ריתך לענין טומאה ישנה נקט. הילכך לדידן דקיימא לן כר' עקיבה כל משמשי ע"ז לא שנא דע"ז דגוי לא שנא דע"ז דישראל כולהו לא אסירי עד שיעבדו:

[**שם ע"ב**]

מתני' נכרי מבטל ע"ז שלו ושל חבירו ואפילו אינו עובדה וישראל אינו מבטל ע"ז של נכרי. מתני ליה [דבי] לר' שמעון בריה נכרי מבטל ע"ז שלו ושל חבירו א"ל ר' שנית לנו בילדותך נכרי מבטל ע"ז שלו ושל ישראל ותחזור ותשנה לי שלו ושל חבירו אבל של ישראל לא. ומקשה תלמודא ודישראל מי קא בטילה והא קיימא לן דע"ז של ישראל אין לה ביטול וטעונה גניזה. אמר ר' הילל בריה דר' וולס לא נצרכה שיש לו לגוי בה

שותפות. בילדותו סבר ישראל אדעתא דנכרי פלח וכיון דנכרי מבטל דנפשיה דישראל נמי מבטל. ובזקנותו סבר ישראל אדעתא דנפשיה פלח. וכי מבטל נכרי דנפשיה דישראל לא מבטל. איכא דמתני לה אסיפא ישראל אינו מבטל ע"ז של נכרי:

[**דף נ"ג ע"א**]

פשיטא אמר ר' הלל בריה דר' וולס לא צריכא שיש לו בה שותפות. וקמ"ל דישר' הוא דלא קא מבטל דנכרי. אבל נכרי מבטל דנפשיה:

סימן רי

הילכך ע"ז דנכרי יש לה ביטול. ונכרי מבטל ע"ז שלו ושל חבירו אע"ג דאינו עובד לה. ושל ישראל אין לה ביטול כלל לא על ידי גוי ולא על ידי ישראל. והיכא שהם שותפין בע"ז נכרי מבטל חלקו אבל לא חלק ישראל. ומשהוברר חלקו של גוי מותר בהנאה דהא בטיל ליה חלקו לכ"ע. ואפי' מאן דלית ליה ברירה הכא יש ברירה. דכל איסורי ע"ז דרבנן נינהו אלא אסמכינהו אקראי.

סימן ריא

כך פי' רבינו שמואל זצ"ל בשם רבינו שלמה זצ"ל:

[**שם**]

מתני' המבטל ע"ז ביטל משמשי' פי' רבי' שמואל זצ"ל וה"ה לנויי ע"ז שאם ביטל ע"ז ביטל נוייה. ביטל משמשיה הן מותרין והיא אסורה:

כיצד מבטלה קוטע ראש אוזנה ראש חוטמה ראש אצבעה פחסה אע"פ שלא חסרה בטילה וכדאוקמא ר' זירא שפחסה בפניה שמיעכה בקורנס בפניה. רק בפניה השתין בפניה גדרה בטיט זרק בה את הצואה אינה בטילה דלפום שעתא רתח עלה והדר פלח לה. מה"מ דהדר פלח לה אמר חזקיה אמר קרא והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו וסמיך ליה אל ארץ יביט ופנה למעלה לבו לשמים ושוב אל ארץ יביט וחוזר ועובד ע"ז שלו:

סימן ריב

ולענין ביטול אשירה תנן לעיל ס"פ כל הצלמים קירסם קיסמים יבישין שבאילן ונטל לצורבו לשרוף וזירד זרדין לחין. נטל ממנה מקל או שרביט הרי זו בטילה. שיפה לצורכה כדי ליפותה אסורה שלא לצורכה מותרת ואותן שפאין קיימא לן התם בגמ' שהם מותרין:

[**שם**]

מתני' מכרה או משכנה ר' אומר ביטל וחכמים אומרים לא ביטל. זעירי אמר ר' יוחנן (אמ') (ר') חייא בר אבא אמר רב חד אמר מחלוקת בצורף גוי אבל בצורף של ישראל ד"ה

ביטל וחד אמר בצורף ישר' מחלוקת. לא ידענא היכי הילכתא ומדשקיל וטדי תלמודא אליבא דמאן דאמר בצורף ישראל מחלוקת משמע דהילכתא כוותיה. ואית לן למימר דבין זה ובין זה מחלוקת לחומרא:

סימן ריג

הילכך הלכה כחכמים דלא שנא בצורף גוי ולא שנא בצורף ישראל לא ביטל או שמא י"ל הואיל דכל איסורי ע"ז דרבנן הם כדפרי' לעיל בסמוך אית לן למימר דהלכה כמאן דאמר מחלוקת בצורף גוי אבל בצורף ישראל ד"ה ביטל:

[**דף נ"ה ע"א**]

מתני' לוקחין גת בעוטה מן הנכרי. שבעטה ודרכה גוי אף על פי שהוא נוטל ענבים מתוך היין ונותן לתפוח. אסיפת גל ענבים קרי תפוח. וקסבר תנא דידן דלא הוי יין נסך עד שירד לבור. ירד לבור מה שבבור אסור אם נגע בו אחרי כן. בור היו עושין לפני הגת והכלי נתון שם לקבל היין. ויש שטחין הבור בסיד והיין משתמר בתוכו ואינו מאבד טיפה. והוא בור סיד:

[**שם ע"ב**]

אמר רב הונא יין כיון שהתחיל לימשך עושה יין נסך. שהגת עשו לימשך במודרון ומשעה שהוא נמשך מצד העליון לצד התחתון קרוי יין:

[**שם**]

תנן לוקחין גת בעוטה מן הנכרי אעפ"י שנוטל בידו ונותן לתפוח אמ' רב הונא בגת פקוקה ומליאה שפקקו הצינורו' על פי הבור שלא יכול לירד. והיא היתה כולה מלאה ענבים ולא נמשך ולא זז ממקומו. אלא במקום שנסחט שם עומד. ת"ש ואינו נעשה יין נסך עד שירד לבור. אבל לנמשך וזז ממקומו לא חיישינן הבא נמי בגת פקוקה ומליאה. ואשמעי' דגת מליאה אין לה משיכה עד שיטול פקק שלפניה וירד היין והיא משיכתו מיד. ת"ש ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר. והא הכא דהתחיל לירד והרי נמשך וקתני מה שבגת מותר:

[**שם**]

אמר רב הונא לא קשיא כאן במשנה ראשונה כאן במשנה אחרונה. דתניא בראשונה היו אומ' אין בוצרים עם הנכרי בגת דאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל ואין דורכין עם ישראל העושה פירותיו בטומאה דאסור לסייע ידי עוברי עבירה. אבל דורכין עם הנכרי בגת ולא חיישינן לדרב הונא. חזרו לומר אין דורכין עם הנכרי בגת משום דרב הונא וכו' והלכה כמשנה אחרונה. הילכך כרב הונא הלכה. והכי מוכח לקמן דאמ'

ההוא ינוקא דתני ע"ז בשית שנין בעו מיניה מהו לדרוך עם הנכרי בגת אמר להו שפיר דמי. ופרכינן והא מנסך בידיה פרש"י זצ"ל והא קא מנסך בידיה ומשנה אחרונה קתני חזרו לומר אין דורכין עם הנכרי בגת דסבירא ליה כרב הונא. ושנינן דצייר ליה לידיה. וכן כתב רבינו שמואל זצ"ל. וכך הלכה דמשנה אחרונה וכרב הונא דיין כיון שהתחיל לימשך עושה יין נסך. ואם גת פקוקה מליאה הוא או כגון שאנו דורכין בגומות ואין כאן המשכה. נראה לומר דאין נעשה יין נסך. אבל רבי תולה להחמיר ממנהג שבידינו ואינו רוצה לומר לא איסור ולא היתר לפי שאין לגו גומות אחרים אלא הגומות עצמן שאנו דורכין בהן. ויש שמניחין בהן את היין זמן מרובה כמו בחבית. הילכך אין להתירן. ואם מפנין חרצנים שבגיגית אילך ואילך שיתכנס היין באמצעיתה או בצדה לשלותו ולסננו נראה לרבי דאין לך המשכה גדולה מזו ונעשה יין נסך עכ"ל:

סימן ריד

הרי רבינו שלמה זצ"ל ורבינו שמואל זצ"ל שניהם פירשו דדוקא בגת פקוקה ומליאה שאין כאן המשכה כלל לא הוי יין נסך שלא זז היין ממקומו. אבל פקוקה ולא מליאה או מליאה ולא פקוקה אי אפשר שלא ימשך והוי יין נסך. וכן כתב מו' רבינו אבי העזרי זצ"ל והלכה כרב הונא וכי היכי דלרב הונא הוי המשכה במקום שדורכין על הגת כדפרי' אף על פי שיש שם תערובת ענבים. ה"נ לדידן שאנו רגילין בגיגיות לדרוך אם נתן הסל באמצע או לצד אחד לסנן היין או אפילו בלא סל אם משך הענבים לצד אחד לעשות גומא לסנן הוי המשכה. וכן כשמשבר בעץ פעמים מושכו לצד אחר ובלבד שיתכוין להמשכת היין. אבל אם כוונתו שמשבר כדי שיכנס בגיגית הרבה. ולא כדי שיזוב וימשך היין לצד אחר אין נראה בזה להחמיר אע"פ שיש שם המשכת כדתנן בפ' אין מעמידין ואלו מותרין באכילה. והדבדבנ' אע"פ שמנטפו' ומשמע אפילו מבוקעות. ואפי' אינן מבוקעות היה לנו להצריכו הדחה אילו היה בו משום יין נסך. ואע"ג דמוקי בגמ' דבעי להו לאכילה. וגם מוכח דמיירי בסלים שאינם מזופפים משום הכשר הוא דבעי לאוקומי הכי ברישא. א"כ לגבי יין נסך בכל ענין מותר כיון שאין מתכוין במעשה ידיו להמשיך ואפי' מרוסקין קצת. וכדתנן בסיפא דורכים עם הנכרי בגת דמשום גורם טומאה ליכא שמשעה שיצא מעט יין נטמא. ואיסורא הכא לא הוי בפי' משנה ראשונה ובן משמע מדברי רבינו שלמה זצ"ל דעל הגת נמי הוי יין נסך אם נמשך ממקו' למקום. כן בפסקיו כתב דה"ה בגיגית אם נתן הסל לסנן או עשה גומא בגיגית וכן אם הוציא יין בגיגית דרך ברזא. ומסתייעא מילת' דמתני' בתוספתא דע"ז בלוקח את העביט מן הגוי ומצא תחתיו גממיות מותר צידי גממיות אסור פי' דתלינן שהגומא נעשית מעצמה. אבל צידי גממיות

היינו על ידי מעשיו. ויש תוספתא שכתוב בשניהם לאיסור. ועביט דומה לגיגיות כדת"ר עביט של ענבים. עכ"ל:

סימן רטו

ור"ת זצ"ל השיב לרביגו שמריא זצ"ל. ועל היין שכתבת שאנו מקילין כך הנהיג רבינו שלמה זצ"ל ורבי' שמואל זצ"ל. ואבא מרי זלה"ה היה מקפיד על שממלאים הגוים הגיגיות שאמרו רבותינו שאין תורת גת שייך בגיגיות וכל זמן שאין מסננין כלל אין מקפידין על מגע גוי דגת פקוקה ומלאה הויא הגיגית דאין לה המשכה עד שיסננו. ופשיטא דהילכת' כרב הונא דמשהתחיל לימשך עושה יין נסך. וזהו בגת שיש לה פה כעין סילון ומיד נמשך הימנה אם אינה פקוקה. אבל גיגיות שלנו אין להם המשכה כי אם ע"י הסל שמסננין על גביו. דהא מתרץ רב יהודה למתני' דנוטל בידו ונותן לתפוח מקמיה דלישני משום משנה אחרונה בגת פקוק' ומלאה פי' שהיתה פקוקה ומלאה שלא הוציא מן היין כלום על ידי גרגותני ועומדת הגת במלואה שכל הענבים שנתנו בגת עדיין בתוך הגת. וכן הוא נראה היתר גמור. או גת פקוקה ומלאה שלא חיסר הגוי מכל מה שנותן לתוכו כלום כשר דאין לך מלאה שלא היתה חסרה קודם שתתמלא. וכן היא משנה אחרונה. אין דורכין עם הנכרי בגת משום שמיד כשדורך נמשך ויורד דרך הסילון לבור כיון שאין הגת פקוקה. ואפי' היה גוי שואב בכלי ושותה היינו אוסרין אותו דההיא פורתא קרינן התחיל לימשך. ותימה לי מה דעתך שאתה כתבת דלית לן דרב הונא. אית לן ואית לן. והרבה אנו מחמירים ביין. אבל בגיגית אין אנו מקפידין אם הגוי מביא והיין מזלף או משבר הענבים במקל וטרם שימשך ממנו אפי' רביעית או פחות. אבל ליכנס הגוי ולדרוך אפי' בגיגית או בגת פקוקה חלילה לנו. ושלום עליך יעקב בר מאיר:

[**דף נ"ו ע"ב**]

מתני' אינו עושה יין נסך עד שירד לבור. ירד לבור מה שבבור אסור והשאר מותר. אמר רב הונא לא שנו אלא שלא החזיר גרגותני לגת אבל החזיר גרגותני לגת אסור. גרגותני הוא סל גדול שקשור בצנור והיין יורד מן הצנור לתוכו ומתוכו לבור כדי לסנן היין מזגין ומחרצנים. ופרכי' גרגותני גופה במאי מיתסרא בנצוק בקילוח היוצא מגרגותני לבור ומחבר גרגותני ליין נסך שבבור ש"מ נצוק חיבור. כדתני ר' חייא שפחסתו צלוחיתו. הכא נמי שפחסתו בורו שנתמלא בורו עד שהגיע היין וטפח בשולי הגרגותני. כתב רבינו שמואל זצ"ל מ"מ שמעי' דבר נצוק אינו חיבור. דאמ' ש"מ דנצוק חבור ואפי' הכי קתני דיין שבגת מותר דאינו חיבור לגרגותני ליאסר כמו שנאסר יין שבגרגותני ע"י נצוק

דבור. שהרי הגת מקלח בגרגותני והגרגותני לבור ולא אסרי' מה שבגת הואיל והגרגותני ביניהם. וכן הלכה. ובפרק בתרא פסקי אמוראי דנצוק חיבור:

סימן רטז

ומעשה בא לפני ר' על קנקן של עץ שקורין יושטא מלאה יין כשר ונתנוה לפני נכרי והריק ממנה לכליו לשתות ומתוך יין נסך שבכלי נאסר הקנקן על ידי נצוק דקיימא לן נצוק חיבור. והוציאו לו יין מתוך חבית של יין באותו קנקן האסור מחמת נצוק. והתיר ר' את החבית ולא רצה לאוסרו משום נצוק שנתחבר מן החבית ליין נסך שבקנקן. משום דיין נסך דקנקן הנאסר בשביל הנצוק אינו אוסר יין אחר על ידי נצוק אלא א"כ מעורב ממש בכלי אחד. ולא חש ר' שמא הריק הגוי מיין נסך שבכלי לתוך הקנקן. או שנגע בידו בתוך הקנקן דלא שכיח מילתא למיעבד הכי ולא הוה יין נסך אלא על ידי נצוק הילכך לא אסר שבחבית על ידי נצוק הואיל ולא נגע ממש. והביא ראיה לדבריו מהכא דאמ' שמע מינה נצוק חיבור. ואפילו שבגת מותר דנצוק מחמת נצוק הוא. עד כאן לשונו. והא דפירשתי דבפרק בתרא פסקי אמוראי דנצוק חיבור לא אשכחא התם דפסקי להדיא הכי. אלא אדרבה רבינו תם זצ"ל פסיק דנצוק אינו חיבור. ואומר דמכולה שמעתא דהתם יש להוכיח דנצוק אינו חיבור. ואמר רב הונא הנצוק והקטפרס ומשקה טופח חובר ליין נסך. א"ל רב נחמן לרב הונא מנא לך הא אי לימא מהא דתנן הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה. וקא דייקי' לטומאה ולטהרה הוא דאינו חיבור הא ליין נסך הוי חיבור. אימא סיפא האשבורן חיבור לטומאה ולטהרה. לטומאה ולטהרה הוי חיבור הא ליין נסך לא הוי חיבור אלא מהא ליכא למישמע מינה. הרי רב נחמן אהדריה לרב הונא מדיוקיה. ותדע דליתיה לדיוקיה דרב הונא על כל המשנה. דהא במשנה בעינן טופח להטפיח. וכן לעיל פ' ר' ישמעאל גבי מעצרתא בעינן נמי טופח על מנת להטפיח אבל טופח לחודיה לא מהני ביין נסך. ולא דייקינן לענין טומאה וטהרה לא הוה חיבור הא ליין נסך הוי חיבור. וכיון שהדיוק אינו לענין טופח ה"ה אינו אמת לענין נצוק. ותו אומר ר"ת זצ"ל דרב הונא הדר ביה מדפרכינן בשמעתין אדרב הונא שמעינן מינה נצוק חיבור. ומה בעי הא רב הונא ודאי אית ליה נצוק חיבור אלא ש"מ (דאהדר) רב נחמן. ותו מדתני ר' חייא שפחסתו צלוחיתו לכאורה משמע דלית ליה נצוק חיבור. ואע"פ שאין התלמוד רוצה להוכיח ממנה דאין נצוק חיבור. זהו לפי שאינו רוצה לפשוט בהדיא כך. ועוד מדמסיק תלמודא ש"מ נצוק חיבור משמע שהיה קשה לתלמוד לאוסרו. ותו דאמרי' התם ת"ש המערה מכלי אל כלי את שמערה ממנו מותר הא דביני ביני אסור ש"מ נצוק חיבור. ופרכי' אי נצוק חיבור אפילו דגויה דמנא

ליתסר. הא לא קשיא דמפסיק פסוקי. ופרכי' מ"מ קשיא ש"מ נצוק חיבור. משמע שהיה קשה לתלמוד לאסור נצוק. ותו הא דאמ' ת"ש המערה החבית לבור קילוח היורד משפת החבית לבור אסור ש"מ נצוק חיבור. ופרכי' ואי נצוק חיבור אפילו דגויה דחבית ליתסר. הא לא קשיא דמקטף קטופי מ"מ נצוק חיבור. תרגמה רב ששת בגוי המערה משמע שבו הוא מתרץ לפי העיקר והאמת. וניחא בהכי הא דפרכינן אדרב ששת אי הכי דחבית נמי ליתסר. ושנינן כח דגוי דרבנן ההוא דנפק לבראי גזרו ביה רבנן. דחבית לא גזרו ביה רבנן. והקשה הרב ר' יצחק זצ"ל בן ר' מאיר זצ"ל והלא כיון דנצוק חיבור כדפסיק רש"י זצ"ל אי אפשר שלא יתחבר מעט הקילוח ליין ואי אפשר כלל בלא נצוק אלא ש"מ דנצוק אינו חיבור. ותו דאמ' ההוא גברא דארי' חמרא בגישתא ובת גישתא אתא גוי אנח ידיה עילויה אסריה רבא להההוא חמרא. א"ל רב פפא לרבא ואמרי לה רב אדא בר מתנה לרבא ואמרי לה רבינא לרבא במאי בנצוק ש"מ נצוק חיבור וכו'. מדמתמה עליה רב פפא משמע שאין הדין כך. ותו דאמר מר זוטרא בריה דרב נחמן קנישקנין שריא. ורבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא שרא להו למישתי חמרא בקנישקנין איכא דאמרי רבה בר רב הונא גופיה אישתי חמרא בקנישקנין. מר סבר הכי מר זוטרא דהוא בתרא ורבה בר רב הונא עבד עובדא ומעשה רב משמע דהכי הילכתא דנצוק אינו חיבור. ואין לומר דאפי' קיימא לן נצוק חיבור. נצוק כי האי דקנישקנין לא הוי חיבור לפי שאין נצוק אלא בדבר העומד להתערב. וקנישקנין אין סופן לעלות אלא על ידי מציצה. דהא מגישתא ובת גישתא שאין סופו לעלות אלא על ידי מציצה. רוצה התלמוד להוכיח דנצוק חיבור. כי דוחק הוא לדחות דהוה מצי למימר וליטעמיך נצוק כי האי מי אסיר. וגם אין נראה לדחות כמו שהי' מפרש הרב ר' מנחם זצ"ל דהך מילתא דרבה בר רב הונא דשרי קנישקנין היינו בהדי ישראל וקמ"ל שלא גזרו משום חורבן כדאמ' בפרק במה אשה דמייתי לה התם. דהא הכא למה קבעוה כלל התלמוד. ומאי שייכא הכא אי לא מיירי דאישתי בהדי גוי. ומ"מ התלמוד קבעה גם לשם להשמיענו דלא שייך בה משום שמחה. והא דאמר להו רב חסדא להנהו סבוייתא קטופו קטופי או נפוצו נפוצי אין זה מטעם נצוק חיבור. מדלא קא מסיק עלה ש"מ נצוק חיבור. ועוד מדאפסקיה להא דרב חסדא בין כחו של גוי דלעיל להך מילתא דרבא ושפוכאי דמיירו בכחו של גוי והיה אומר קטופו קטופי כו' כלומר כשתמדדו יין בכליו של גוי האסור אל תעדיפו על המידה פן יערב ויהיה המותר יין נסך ואסור בהנאה. אי נמי כשתמלאו כלי הגוים והגוי עצמו ממלא כליו ולא תרצו לסייעו קטופו קטופי פן פן יעדיף ויפיל מיין שהריק גוי בכליכם שסמוכין לכלי הגוי והוה ליה כחו של גוי ואסור. ובזה הענין היו רגילים למכור יין

לגוים. כדאשכחן בעובדא דרב איקא אבוה דרב אחא לעיל והשת' שייך שפיר כחו של גוי. וגם יש ספרים ישנים דגרסי דאמר להו רב חסדא להנהו (דבייתא) כו' בדלית:

סימן ריז

כך פסק ר"ת זצ"ל. וכן פסק רב פלטוי גאון זצ"ל דנצוק אינו חיבור. ואפילו לרבינו שלמה זצ"ל ורבינו שמואל זצ"ל דפסקי דנצוק חיבור. בנצוק ההולך לאיבוד כגון שמקלח על גבי קרקע ונגע הגוי בקילוח לא הוי חיבור ליאסר מה שבכלי. דלא גזור רבותינו בנצוק ההולך לאיבוד. ומטעם זה מותר כשנושאים גוים האיפה ופעמים נתקלים ונשפך מקצת היין לחוץ והוא נסך מה שנשפך לחוץ כדאמרי' לקמן ואי אפשר לצמצם שלא יתחבר יין שבפנים ליין שנשפך והוא כשר אפי' למאן דאית ליה נצוק חיבור. כך השיב לי הלכה למעשה מו' רבינו אבי העזרי זצ"ל שכך קיבל מרבותיו. וכבר היה מעשה בחבית שנסדקה ובא הגוי ולקח כנף בגדו וסתם את הנקב עד שהפכו את החבית אבל לא נגע ביין מפני' והתיר רבינו שמואל זצ"ל אפילו לדברי האוסרין נצוק. דכי אמרינן דלא מקרי נצוק אלא היכא דלא מיפסיק מידי בקילוח. אבל הכא שהשוליים מפסיקין דמי למתניתין שהיין יוצא מן הגת לבור דרך גרגותני. ואם נגע הגוי ביין שבבור היין שבגת סותר אם לא החזיר גרגותני לגת הכי נמי הכא. ומעשה נמי בא לפני רבי' משה כהן זצ"ל והתיר גם הוא. וכן כתב ר"ת זצ"ל ואפי' רבותינו דפסקי נצוק חיבור. בנצוק ההולך לאיבוד מודו דשרי. דמפרשי דלא מיקרי נצוק אלא מכלי אל כלי או לבור:

סימן ריח

וכתב רבי' אבי העזרי זצ"ל אם נתערב יין של איסור בשל היתר על ידי נצוק אם ידוע שהודחו במים הגיגיות והחביות בשעה ששמו בהן היין של ישראל מותר. דאי אפשר שאין ששים בטפיחתו ובעכבת מים שנשאר בהם. ומעתה סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו. וכן חרצנין וזגין ויין של איסור שנתערבו בחרצנין וזגין ויין של היתר. או כגון ששכח ולא הדיח את הגת ונשאר עליה מעט חרצנין וזגין יין של איסור והשליך עליהן בכלי גדול חרצנין וזגין יין של היתר בתערובת. אם יש ששים מן היתר לבטל חרצנין וזגין של איסור ובחרצנין וזגין של היתר יש ששים כנגד יין האסור מתבטל היין בחרצנין וזגין. והחרצנים וזגין האסורים מתבטלין ביין היתר. [כל] חד וחד אמרי' סלק את מינו כמי שאינו עכ"ל. ור"ת זצ"ל כתב הנהגתי בעירי לערב קיתון של מים שנים ושלשה בכל חבית וחבית שאם יקרה שיתערב יין נסך מעט בחבית להתירה בכך. כי לא סמכתי על מה שפסקתי סתם יינן מין במינן בששים להתיר לא לי ולא לאחרים אך אם הפסד מרובה התורה חסה על ממונם של ישראל:

[**שם**]

ההוא ינוקא דהוה תני ע"ז בשית שנין. בעו מיניה מהו לדרוך עם הנכרי בגת אמר להו שפיר דמי. והא קא מנסך בידיה. דצייר ליה לידיה. והא קא מנסך בכרעיה. ניסוך דרגל לאו שמיה ניסוך. פי' רבינו שמואל זצ"ל ולית הילכתא כוותיה דבשתיה מיהא ליתסר דלא גרע מנפל לבור ועלה דאמ' במתניתין ימכר. עכ"ל:

[**דף נ"ז ע"א**]

ההוא עובדא דהוה (בביהם) ההוא גוי דסליק לדיקלא למישרא לוליבא בהדי דקא נחית נגע רישא דלוליבא בחמרא שלא בכוונה. שרייה רב לזבוני לגוים. א"ל רב כהנא ורב אסי לרב והא מר הוא דאמר תינוק בן יומו עושה יין נסך אלמא לא בעי כוונה. אמר להו אימור דאמרי אנא בשתיה, בהנאה מי אסרי. משמע דמגע גוי ביין שלא בכוונה שרי בהנאה ואסור בשתיה כי הכא דנגע ע"י לוליבא. וכן פרש"י לקמן בההיא דבעא מיניה רב אסי (ר') יוחנן יין שמסכו גוי מהו וכו פי' דהכא מיירי שנגע בלוליבא דנגיעה על ידי דבר אחר היא. והכי מוכח לקמן בעובדא דר' יוחנן בן ארזא ור' יוסי בן נהוראי דפרכי' והא קא נגע בנטלא והוה ליה כמגע גוי שלא בכוונה ואסיר. דקא ס"ד שהיה שואב היין מן החבית בכלי ששמו נטלא. אלמא מגע גוי על ידי דבר אחר שלא בכוונה אסור בשתיה. מיהו הא לאו ראיה דאיכא למיסר שאני התם שנגע בכוונה (הוה) ליה [ב]המשקה שהיה סבור שהיה שכר. אבל גבי לוליבא שלא נתכוין כלל ליגע אפשר דשרי בשתיה. אי נמי י"ל דהכי פריך ותיפוק לי דקא נגע בנטלא כלומר איכא למיחש דילמא אגב שלא נגע ביה בידיה והם לא העלו לדעתם. וכן פי' רבינו שמואל זצ"ל לקמן. וכן מוכח לקמן דתנן נטל את החבית וזרקה בחמתו לבור זה היה מעשה והכשירוה פי' ואפילו בשתיה ואוקימנא בגמ' דקא אזיל מיניה ומיניה שהולך ומתגלגל כל שעה על ידי שהוא מגלגלו או מורידו. ופי' רש"י זצ"ל הילכך שלא בחמתו לא חיישינן דילמא נגע. הילכך לזו השיטה כל היכא שנגע ביין על ידי דבר אחר שלא בכוונה ולא ידעי אי נגע בידו ביין אי לאו ההוא חמרא אסיר בשתיה דחיישינן דילמא נגע בידו כמו בזורק חבית בחמתו וכגון גבי נטלא. אבל היכא שנגע על ידי דבר אחר שלא בכוונה וידעינן ביה שלא נגע ביין בידיה ההוא חמרא שרי אפי' בשתיה. א"כ הכא גבי לוליבא אמאי אסריה רב בשתיה דהכא ודאי לא ננע בידיה. ורבי' תם זצ"ל וה"ג ורבי' חננאל זצ"ל ורבינו יצחק אלפס זצ"ל לא גרסי נגע ברישא דלוליבא אלא נגע בחמרא. כלומר שנגע בידיה בחמרא ומעשה שהיה כך היה דסלק לדיקלא למישרא לוליבא הילכך אסריה בשתיה. אבל אי הוה נגע ברישא דלוליבא בלא כוונה הכי נמי דשרי אפי' בשתיה:

סימן ריט

וכן השיב לי מורי רבי' אבי העזרי זצ"ל הלכה למעשה דמגע גוי על ידי דבר אחר שלא בכוונה דשרי בשתיה. ויש לסיים וכנך דידעי בודאי שלא נגע בידו ביין דליכא למיחש דילמא נגע בידיה כדמוכח גבי דקאזיל מיניה כדפרי'. והשתא לא תיקשי לך היאך עלה על דעתם דרב כהנא ורב אסי למיסריה בהנאה. והא אנן תנן מדדו בקנה ימכר אע"ג שמתכוין ליגע ביין ויודע שהוא יין שאינו מתכוין כי אם למדוד כ"ש ברישא דלוליבא שאינו מתכוין ליגע כלל שמותר בהנאה. אלא ודאי נגע בידיה הוה ולהכי הוה סלקא דעתייהו למיסר בהנאה נמי (שפיר) דאסריה רב בשתיה ולא תקשי לך הא דפסיק רב כר' שמעון דשרי בשתיה גבי מדדו:

[**שם**]

גופא אמר רב תינוק בן יומו עושה יין נסך. והלוקח עבדים מן הגוים שמלו ולא טבלו. וכן בני השפחות אע"פ שנולדו בבית ישראל ולא גדלו בין הגוים ומלו ולא טבלו. גדולים עושים יין נסך קטנים אין עושין יין נסך ושרי בשתייה. אילו הן גדולים ואילו הן קטנים. גדולים שיודעים בטיב ע"ז ומשמשיה. קטנים שאין יודעין בטיב ע"ז ומשמשיה. אבל מלו וטבלו לאלתר אין עושין יין נסך ושרו בשתייה. ורב נחמן אמר שמואל הלוקח עבדים מן הגוים אע"פ שמלו וטבלו עושין יין נסך עד שתשקע ע"ז מפיהם. וכמה אמר ר' יהושע בן לוי עד שנים עשר חדש. ותינוק בן יומו אינו עושה יין נסך. כתב רבינו יצחק אלפס זצ"ל איפליגו רבוותא בהא מילתא. איכא מאן דסבירא ליה כרב באיסורי ואיכא מאן דסבירא ליה כשמואל. ואמ' מרקא מפרש רבי יהושע בן לוי מימרא דשמואל ש"מ כוותיה מסתברא אבל בני השפחות שמלו ולא טבלו לד"ה גדולים עושין יין נסך קטנים אין עושין יין נסך. עכ"ל:

סימן רכ

וכן פסק ר"ח זצ"ל כאן דהלכה כשמואל משום דר' יהושע בן לוי מסיים למילתיה. ובספר תנאים ואמוראים פסקינן הלכה כר' יהושע לגבי ר' יוחנן. וכן פסיק ר"ת זצ"ל מההיא דפרק בני העיר ותשובת הגאונים. וכן רבינו יהודה בר נתן זצ"ל וכן רבינו שמואל בשם רבינו שלמה זצ"ל כולהו פסקי דגוים בזמן הזה אינם בקיאין בטיב ע"ז ומשמשיה והוו כתינוק בן יומו. ושלח ליה רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל לרבינו תם זצ"ל. חזי מר דמדידך דפסקת כר' יהושע בן לוי לגבי ר' יוחנן. כ"ש דהילכתא כוותיה לגבי דרב. דרב במקו' ר' יוחנן לית' במקו' ריב"ל מיבעי'. ור' יהושע ב"ל קאי כשמואל דתינוק בן יומו אינו עושה יין נסך. א"כ מדידך דפסקת הכי. ומדאחוך רבינו שמואל זצ"ל ומזקינך רש"י זצ"ל דפסקי דגוים בזמן הזה כתינוק בן יומו. חזי מר דיינם של גוים בזמן הזה שרי בשתייה. והשיב

לו רבי' תם זצ"ל דקיימא לן כרב דאמר תינוק בן יומו עושה יין נסך ולא כשמואל דקיימא לן הילכתא כרב באיסורי לגבי שמואל. ור' יהושע בן לוי לא קאי על דברי שמואל. דהא ר' יהושע בן לוי עדיף וקשיש מיניה אלא אפלוגתא דרבי ישמעאל ור' עקיבה פרק החולץ קאי. כדת"ר מקיימים עבדים שאינם מולים דברי ר' ישמעאל ור' עקיבה אומר אין מקיימין. ועלה אמר ר' יהושע בן לוי התם הלוקח עבד מן הגוי ולא רצה למול מגלגל עמו עד שנים עשר חדש. לא מל חוזר ומוכרו לגוים. ותלמוד' אייתי למילתי' לאורויי לן דשיקוע ע"ז הוי שנים עשר חדש. הילכך הלכה כרב דתינוק בן יומו עושה יין נסך ליאסר בשתיה. אבל עבדים ושפחות שמלו וטבלו לאלתר אין עושין יין נסך. וכן נוהגין בארץ אשכנז שעבדים שקונים מן הגוים מיד כשמלו וטבלו שותין יין עמהם. ורבי' שמואל זצ"ל כתב אדרב נחמן אמר שמואל לא סמכינן. והילכתא כרב באיסורי דתינוק בן יומו עושה יין נסך לשתיה. ובתשובו' הגאונים מצא ר' דגוים בזמן הזה אינם יודעים בטיב ניסוך שאין דרכן לשכשך יינם לע"ז ויינם מותר בהנאה כתינוק בן יומו. וכן נראה בעיני ר' לסמוך על זה להתיר יין נסך הניתן לישראל בימי הבציר או בימות השנה בהנאה. ולא שישהנו אצלו בחביות כדי למוכרו ביוקר חדא דאתי ביה לידי תקלה. ועוד דאי נמי מנח ליה בבית גוי אסור שעושה דברי חכמים ותקנתם הפקר שמחזר ליהנות באיסורי הנאה. ואע"פ שאנו אומרין שבזמן הזה מותר בהנאה משום הפסדו של ישר' לא(נקל) בו. אבל כמה שאפשר להרחיק ירחיק ונכון. עכ"ל: [דף נ"ח ע"א] רבי יוחנן בן ארזא ור' יוסי בן נהוראי הוו יתבי וקא שתו חמרא. אתא ההוא גברא אמרו ליה תא אשקינן לבתר דרמא לכסא איגלאי מילתא דגוי הוה. חד אסר אפי' בהנאה וחד שרי אפי' בשתיה. ואוקימנא לה בליליא דלא חזי ליה ובחדתא דלא קא מורח ליה. ובאוריק אורוקי דהוה ליה כחו שלא בכוונת יין. א"ר יהושע בן לוי מאן דאסר שפיר אסר ומאן דשרי שפיר שרי.

סימן רכא

פי' רבינו שמואל זצ"ל כלומר דברי שניהם עיקר והלכה כדברי שניהם לפי מה שהיו סבורים. מאן דאסר שפיר אסר. אמר ההוא גוי בלבו רבנן כי הני שיכרא שתו. אלא ודאי חמרא הוא ונסכיה כשאוריק אורוקי. והם לא נתנו דעתם שהיו סבורי' ישראל הוא הילכך אסיר בהנאה. ומאן דשרי שפיר שרי. מימר אמ' רבנן כי הני חמרא קא שתו ואמרו לי לדידי תא אשקיין אלא ודאי שיכרא הוא. פי' רבינו שמואל זצ"ל אלא ודאי שיכרא הוא ודאי לא נגע בו ושרי בשתיה. והא דאמ' לקמן יין שמזגו גוי אסור בשתיה. היינו טעמא משום שהכיר בו שהוא יין ודעתו לנסכו. ואע"ג דחזי ליה ישראל שלא נגע

בו אסור בשתיה משום לך לך נזירא אמרינן. אבל הכא דלא הכיר בו שהוא יין מותר בשתיה והכי הילכתא. עכ"ל:

[**דף נ"ט ע"א**]

בעא מיניה ר' יימר מרב כהנא גוי מהו שיוליך ענבים לגת א"ל אסור משום לך לך נזירא אמרי' סחור סחור לכרמא לא תקרב. פי' רבינו שמואל זצ"ל כשבוצרין את הענבים נותנין אותם בסלין ודרדורין ומתמעכין ונדרסי' הענבים זה על זה והיין מזלף ונותנים אותו לגת. מי חשיב ההוא יין שמזלף ליעשות יין נסך במגע גוי או לא. האי דנקט מהו שיוליך לגת לא מיבעיא ליה אם יכול ליתן את הענבים לגת דאם יש שם יין נמשך ודאי אסור. ואם נותן הענבים בגת נאסר כל היין שבגת דקא אתי מיניה ומיניה ולא דמי לזריקה דשרינן לקמן בשמעתין:

סימן רכב

והכי מוכח בפ' בתרא דגוי הנותן ענבים או שום דבר בגיגית של יין אוסר בכחו כל יין שבגיגית. ואם אין יין בגת פשיטא ליה דנותן לתוך הגת את הענבים ואינו חושש. והא דנקט גת אורחא דמילתא נקט דההיא הולכה לגת היא. מ"ר ועיקר. עכ"ל:

[**שם ע"ב**]

אמר רב אשי האי גוי דנסכיה לחמריה דישר' [בכוונה] אע"ג דלזבוניה [לנכרי אחרינא] ולמישקל לדמי אסיר. למישקל דמיה מההוא גוי שרי. מאי טעמא מיקלא קלייה ואינו מכר ואינו נהנה מיין נסך אלא אומר שפכת ייני ואיבדתו ממני ודמי יין כשר דקא שקיל. אמר רב אשי מנא אמינא לה דתני' גוי שניסך יינו של ישראל שלא בפני ע"ז אסרו. ור' יהודה בן בבא ור' יהודה בן בתירה מתירין אותו בהנאה מפני שני דברים אחד שאין מנסכין יין אלא בפני ע"ז ואחד שיכול לומר לו לא כל הימך שתאסור ייני לאונסי. פירש"י זצ"ל ואע"ג דלא סבירא לן כוותייהו להתירו למכור לגוי אחר. מההוא גוי מיהא שרי לאיפרועי ניזקיה משום טעמא לא כל הימך. וכן פי' רבינו שמואל זצ"ל דאין הלכה כמותו דהא מתני' פליגא עלייהו. דאמר באידך פרקין המוכר יינו לנכרי מדד עד שלא פסק דמיו אסור. ואע"פ דשלא בפני ע"ז הוא ולאונסו דהא אינו רוצה שינסכנו ואפי' הכי דמיו אסורין:

סימן רכג

מיהו בזמן הזה גוי ששיכשך ביינו של ישראל מותר למוכרו לגוים דלא פקיעי בשיכשוך כדפרי' לעיל אבל בשתיה אסור. ודוקא שלא נתכוין ליגע כדי להכעיס ישראל ולהפסידו אבל אי חזינן לדעתיה דגוי שנוגע ביינו של ישראל כדי להכעיס לישראל ולהפסידו ההוא אפילו בשתיה [מותר] דכי האי גוונא לא גזור רבנן. וכן כתב מורי רבינו אבי העזרי זצ"ל.

והיכא דזרק ליה הגוי החפץ לבור להכעיס אפי' אזיל מיניה ומיניה שתפס בו מותר בשתיה. וכן נמצא בתשובות רב נחשון גאון ובפסקי ריב"א זצ"ל וכן מוכח הסוגיא וקרוב בעיני אפי' אם נגע בידו להכעיס מותר בשתיה. וכן כתוב בתשובות פעם אחת היה בורו של ישראל מלא יין ובא אנס אחד והושיט ידו להכעיס. והיה שם זקן אחד ירא שמים שסופו נהרג על קידוש ה' ב"ה. ושמענו שלקח מן היין בכלי ושתה מן היין בפני האנס כדי שלא יהא רגיל לעשות כן לישראל אחר. עכ"ל:

[**שם**]

ההוא חביתא דמשתקיל ברזא אידרי גוי אנח ידיה עילוה. אמר רב פפא כל דלהדי ברזא חמרא אסיר ואידך שרי פירש"י זצ"ל קילוח הסמוך לנקב אסור בשתיה ולא בהנאה שהרי אין כאן שיכשוך שהנקב צר ואינו יכול לשכשך ואידך שרי בשתיה דקסבר צדדין לאו חיבור הוא ליאסר כל היין. איכא דאמרי עד ברזא חמרא אסיר ואידך שרי:

[**דף ס' ע"א**]

אמר רב יימר כתנאי חבית שניקבה בין מפיה בין מצדה ונגע בה טבול יום טמאה. ר' יהודה אומר מפיה או משוליה טמאה. שוליה שהיא יושבת עליהם. שכל חביות שבתלמוד כדים של חרס הן. הואיל וכל היין שלמטה נעשה בסיס לחבירו העליון הוי חיבור ומשוליה נמי הואיל וכל היין נמשך אחר הנקב הוי חיבור. אבל ניקבה מצידה טהורה. מיכן ומיכן כרב פפא. ופסק רש"י דלית הילכתא כרב פפא דקיימא לן כרבי יהודה:

סימן רכד

וכתב רבינו שמואל זצ"ל ר' אומר דכל היין אסור בשתייה אפילו מברזא ולתחת דהילכתא כרבים. ור' יהודה דשרי יחידאה הוא ולית הילכתא כוותיה דרבי' פליגי עליה. וכ"ש גוי שתחב את הברזא בחבית שכל היין אסור. וכן אם נטל מן החבית שכל היין אסור שאי איפשר שלא ישכשך בתוך הברזא שבחבית מלמעלה. והילכך אסור דעילוי ברזא ודלתחת. וכן הלכה אפי' בהפסד מרובה לאסור כל היין בשתייה מ"ר עכ"ל: כתב רבי' אבי העזרי זצ"ל אומר אני דלישנא קמא דרב פפא הוא כתנאי. אבל לישנא בתרא דרב פפא אתיא כת"ק דרב יהודה נמי (דצידין) היינו דלהדי ברזא אבל דעד ברזא שרי. וסעד מצאתי בתשובות:

סימן רכה

מעשה שבא לפני רבי בחבית של יין שהוציא הגוי הברזא ממנו כדי לשתות מן היין. והגוי לא היה בקי בענין היהודים ולא החזיר הברזא לתוך החבית. והתיר רבי לשתות מה שבחבית. ובלבד שתהא הברזא קצרה שלא תהא ראש הברזא חוץ מעובי החור תוך

החבית. דא"כ מקרקש לה כיון שמנענים להוציא והוה ליה יין נסך. ולנצוק חיבור לא חיישיגן דבכי האי גוונא ליכא נצוק חיבור. ורבינו שמואל בר נטרונאי זצ"ל כתב שאין לסמוך על הודאה זו ומשום דחמור הוא מנצוק. ולי נראה שיפה הורה ואם החזיר הברזא נמי מותר על דרך שיפרשנו. עכ"ל:

סימן רכו

מעשה שהיתה הברזא בחבית של יין תקועה מאד ומהודקת. ובאתה ריבה אחת עבריה וכשכשה הברזא להוציא מן היין ולא יכלה. ותבא האמה והניעתה והנידתה ולא יצא טיפת יין לחוץ. ושאלו לר"ת זצ"ל והשיב הברזא שמהודקת ועומדת הרי היא כנוד מלא יין שביד גוי שהגוי מניח אצבעו עליו ושוקע שלא מצינו לו איסור. ודמי לחבית דמיפקעא דמסקינן אבל לפותיא שרי אע"פ שהיין יוצא דמעשה לבינה קא עביד כ"ש הכא דאין היין יוצא לחוץ והוי כגוף החבית ודופנה:

סימן רכז

מעשה בבת ישראל שידה [אחת] על הברזא ואחת לבקש אבן שאצל החבית. ונתנה השפחה ידה על הברזא והניעתה קצת בחבית. ושאל החבר ר' שמואל את רבי' שמשון זצ"ל. והשיב אשר דמית זה המעשה לעם הארץ שהושיט ידו לגת ונגע באשכולות אין ענינו לכאן כלום. דהרי ראש הברזא מגיע עד לחלל הבית ועובר עובי הדפנות ואין שום הפסק. ולכחו שלא בכונה נמי לא דמי דיש כאן כוונת יין. אך יש להתיר מכח ההיא חביתא דפקעה לאורכה אתא גוי חבקה. ואמ' דאי פקעה לפותיא מעשה לבינתא קא עביד ואפילו בשתייה נמי שרי. ולא מיבעיא אם הברזא היתה סותמת יפה בלא כח הגויה שלא היה יוצא כלל דשרי. אלא אפילו היין יוצא ומטפטף נמי שרי דחשבינן ליה מעשה לבינה. כיון שהיתה הברזא תחובה בחבית כל כך שלא היתה קופצת מן החבית. מידי דהוה אפקעה לרחבה דאי אפשר שלא יצא יין דרך סדקין ושרי ליה מכח מעשה לבינה. ואע"פ שראש הברזא לתוך חלל חבית ליכא למיחש מידי. מאחר שהבת ישראל תחבתה בחבית עד שהיתה עומדת מעצמה בלא שום כח אחר. ודבר זה אתה יכול לדמות לנוד של עור מלא יין והגוי נותן עליו ידו מבחוץ ודוחק את העור. ועוד יש להתיר כאן יותר דמאחר שהבת ישראל היתה ידה על הברזא בידוע שהיתה דוחפת בפנים כמו שהיתה יכולה לכל הפחות בכח כחו. וכשבאתה הגויה וסייעתה אע"פ שכחה מרובה שרי. ומעשים בכל יום כשהגוים נושאים במוט בגיגית קטנה וישראל מסייע להן. ואמ' בפ' בתרא דאמר להו רב להנהו שפוכאי כי שפכיתו חמרא לא ליקרב גוי ליסייע בהדייכו דילמא מישתליתו מכלל דכי לא משתלי שרי. ואע"פ שיש מדמים למגע גוי דבר שהגוי

אוחז בידו ותוחבו בידו אבל כאן כבר היתה הברזא תחובה בחבית אלא שחזרה הגוי' והכניסתה מעט יותר שמשון בר אברהם זצ"ל:

[**שם**]

אמר רב פפא גוי אדנא וישראל אכובא אסיר. פירוש גוי המערה יין מחבית לכובא וישראל אוחז הכובא בידו חמרא אסיר מאי טעמא כי אתי מכח גוי קא אתי. גוי אכובא וישר' אדנא חמרא שרי. ואי מצדדי אצדודי לכובא חמרא אסיר משום דמקרקש ליה לחמרא. פירש"י זצ"ל ובכובא מליאה עסקינן דילמא נגע. לישנא אחרינא אפי' חסירה נמי דכיון דמקרקש בכוונה הוה ליה כחו בכוונה ואסור. עכ"ל:

סימן רכח

פי' רבינו שמואל זצ"ל ומיהו אנן קיימא לן דמותר. והכי מוכח לקמן במכילתין. ואם נשפך ממנו לקרקע מותר דהא לא חשיב יין. ואם נפל בכלי אסור מה שבכלי ומותר מה שבגיגית. וכגון שנתכוון גוי לשפוך וכגון דליכא נצוק. אבל לא נתכוון הוי כח גוי שלא בכוונה ומותר בשתייה מה שנפל מן הגיגית. והכי אמרי' בהשוכר כח דגוי דרבנן הוא. ההוא דנפק לבראי גזרו ביה רבנן. מ"ר. עכ"ל. פי' רבינו שמואל זצ"ל גוי ארנא מגביה את החבית כדי שיפול היין לכובא. ואם מסייעו ישראל להגביה מותר. דכל היכא דכח גוי אוסר כי כח אחר מעורב בו מהני ומותר. אבל אסור לעשות כן לכתחילה שמא יגע גוי ולאו אדעתיה דישראל. או שמא יתייאש ישראל לסמוך על הגוי כדאמרי' בהשוכר אמר להו רב חסדא להנהו שפוכאי חמרא לא ליתי גוי לסיועי בהדייכו דילמא מישתליתו ושדיתו עליה דגוי וקא משתפיך חמרא מכח גוי ואסיר. טעמא דמישתלו הא לא מישתלי כי שפכי אינהו נמי שרי. וכן הלכה. עכ"ל. וכתב מורי רבינו אבי העזרי זצ"ל שאם המשוי כבד שאי אפשר בגוי לבדו. או אם קודם שהגביה הגוי היה יוצא היין והולך דרך נקב הברזא אלא שמגביה שלא יכלה מהרה הקילוח. או אם מכניס ישראל וסותם הברזא עד שמגביה הגוי. בכל אלו הדרכים מותר לכתחילה נמי. עכ"ל:

סימן רכט

מעשה בא לפני הרב ר' מנחם זצ"ל בחבית שכלה היין עד הברזא והגביה גוי אחד בלבדו החבית באותה שעה משך ישראל את הברזא וקילח היין בקנקנו של ישראל והתיר יין הנשאר בחבית ואסר אותו שיצא לחוץ. דהכי אמרינן בהשוכר המערה מחבית לבור קילוח היוצא מחבית ולמטה אסור. ומוקמי' לה בגוי המערה. ופרכינן אי הכי אפילו דגוה דחבית נמי ליתסר. ומשני כח דרבנן הוא. ההוא דנפק לבראי גזרו ביה רבנן ההוא דלא נפק לבראי לא גזרו ביה רבנן. הילכך שרי מה שבתוך החבית. וא"ת הא אמר להו רב חסדא להנהו סבוייתא כי כייליתו חמרא קטופו קטופי ולא בקילוח. אלמא משמע

דאי נפיק בקילוח הוי אסיר היין הנשאר בחבית על ידי נצוק. הא לא קשיא דהתם שפיך לתוך כלי של גוי שהוא יין נסך גמור דהתם ודאי אי לאו מיקטף קטופי נאסר היין בתוך החבית על ידי נצוק שקילוח בתוך היין נסך שהרי הוא בכליו של גוי. אבל הכא שהיין בתוך הכלי אין בו איסור יין נסך גמור אלא מכח גוי. לא נאסר ההוא דלא נפק לבראי מטעם נצוק שנתחבר ליין הנאסר ע"י כח גוי דלא הוי נצוק ליין נסך ממש:

[**שם**]

אמר רב פפא האי גוי דדרא זיקא פי' שמוליך נוד קשור וקא אתי ישראל אחוריה וחזי דלא נגע גוי בהדיה מליא שרי. חסר אסיר משום דמקרקש ליה. ופי' רבינו שמואל וכגון שישראל לא מסייע בהדיה דאי מסייע בהדיה לא חיישי' לקירקוש. דאפי' לאורוקי ליה בכלי אחר כיון דכח ישראל מעורב שם אינו נעשה יין נסך ומותר בשתיה. ואי דרי כובא מליא אסירא. חסירה שריא דאין קירקוש בכלי פתוח. ואע"ג דכי דרי ליה אי אפשר בלא קירקוש מעט. כיון דלא ניחא ליה בקירקוש דילמא מישתפיך הוה ליה כחו שלא בכוונה ומותר. רב אשי אמר זיקא בין מליא בין חסר שרי מאי טעמא אין דרך ניסוך בכך. פירש"י זצ"ל אבל בכובא מליא דאיכא למיחש לנניעה כשהוא נותן ידו על שפתה לא פליג רב אשי ואסיר. פי' רבינו שמואל זצ"ל וכן הלכה כרב אשי וכובא מליא נהי דמודי רב אשי דאסור דילמא נגע על ידי מגע מוט מיהא נראה לר' דשרי. עכ"ל:

סימן רל

וכתב מורי רבי' אבי העזרי זצ"ל ואם היא חסירה הכובא ומצדד לה אצדודי מותר. ומליא נמי על ידי מוט שרי לישא הגוי רק שישראל יסייע להכניס המוט לנקב אזן הכובא. ואם על ידי שצדדה ניתז מן היין על ידי גוי וחזר וניתז ביין מותר. דאין כאן ניסוך. עכ"ל:

[**שם**]

מעצרא זירא שכובשין בקורה רב (פפא) שרי. רב אשי ואיתימא רב שימי בר אשי אסר. בכחו. היכא דענבים נסחטים כגון שעולה על הנסרים שעל התפוח ומכבידם כ"ע לא פליגי דאסיר כי פליגי בכח כחו כגון שמגלגל הגלגל והיא מפלת הקורה. איכא דאמרי בכח כחו כ"ע לא פליגי דשרי כי פליגי בכחו. הוה עובדא בכח כחו ואסר רב יעקב מנהר פקוד. וכתב רבינו שמואל זצ"ל לכך צריך ישראל להיות מגלגל הגלגל עם הגוי ואל יגלגל גוי לבדו. ואם גילגל גוי לבדו ואיכא הפסד מרובה סמכי' אאיכא דאמרי דכ"ע לא פליגי דכח כחו שרי. ונראה לר' דהני מעצרים שלנו איכא שלש כחות שאוחז במקל או במוט ומגלגל בו את הגלגל הרי שתי כחות. והגלגל משפיל את הקורה על הענבים הרי שלש

כחות מקל וגלגל וקורה. ור' לא מצא ראיה אי שני לן בשום דוכתא בין שתי כחות לשלש כחות להקל בשלש יותר מבשתים עכ"ל:

סימן רלא

וגוי שהיה מהלך ונגע בכנף בגדו ביין שלא בכוונת יין. זה היה מעשה והתיר ר"ת זצ"ל ואמר דכח גוי שלא בכוונה הוא והתיר בשתיה דלא מיקרי מגע אלא בידיו או בפיו או ברגלו או בקנה שבידו: [שם ע"ב] ההוא חביתא דפקעה לאורכה כשהיא יושבת זקופה נסדקה מלמעלה למטה וביקש חציה ליפול אילך וחציה ליפול אילך. אידרי גוי חבקה בין זרועותיו וחברה עד שהביאו כלי. שרייה רפרם בר פפא ואיתימא רב הונא בריה דרב יהושע לזבונה לגוים. ה"מ דפקעה לאורכה. אבל לפותיה הואיל ואינן נבדלות זו מזו שהרי חציה העליון יושב על התחתון אלא שיוצא מעט מעט והגוי הכבידן זו על זו. ולא הוי נוגע ודוחק יין החבית אלא מעשה לבינה קא עביד כלבינה הנתונה על פי חבית ומכבידה אפי' בשתיה נמי שריא:

סימן רלב

וכתב רבי' שמואל זצ"ל וגוי המהדק מגרופות גיגית מלאה יין כדי שיתחברו (חדקין) שבארכה מלמעלה למטה. אין זה כמחבק חבית הנבקעת לארכה דחבית מבוקעת מזומנת ליפול חציה אילך וחציה אילך וכשהוא מחבקה מחבר כל היין זה לזה. אבל גיגית יין במקומו על ידי הידוק הראשון וסדק קטן יש שם שיוצא בו והוא מהדק. הילכך אפי' לארכה שפיר דמי. וכן לחבית עץ שלנו. אבל דבר זה להיות גוי תוחב נעורת או מטלית בסדק ובחידודי השוליים לסתום [אסור] מפני שנוגע הוא ביין עכ"ל. ומורי רבינו אבי העזרי זצ"ל כתב נראה בעיני שאם היין יוצא דרך הסדק או סביב שולי החבית ישים הישראל הבגד בכדי שיפסק הקילוח ושוב יהדק גוי כדי שלא יגע הגוי ביין. ואם לא שם הישראל הבגד אלא נכרי יש שמתירין מה שבתוך החבית משום דנצוק ההולך לאיבוד לא גזרו ביה רבנן כדפרי' לעיל עכ"ל. והרב ר' ברוך בר יצחק זצ"ל כתב בספר תרומות אומר מו' דמותר לגוי לתחוב הנעורת סביב השוליים במקום שמתרפק אל דופני החבית ומשם היין זב ויוצא. שהנעורת שתוחב אינו נוגע ביין שבפנים לפי שראשי השוליים מפסיקין שתחובין בחריצים שבדופני החבית סביב סביב. ובאמצע חיבור השולים אם ישראל נותן הנעורת בסדק ולא הדקו ועדיין היין זב ויוצא מותר לגוי לתוחבה יפה והוי כמו נוד של עור מלא יין והגוי תוחב אגרופו מבחוץ בעור וכופפו בפנים שמותר. וכמו עם הארץ שנגע באשכולות והמשקה מהלך דאמ' פרק בתרא ואורו רבנן לר' ירמיה כמ"ד אשכולות טמאות וכל הגת טהורה. ואם הגוי תחב הנעורת בסדק אם אין בו חלל שאין

הנסרים של שוליים מחוברים זה אל זה בחוזק ואין מכניסן בחלל החבית יכול להיות שמותר וצריך להתיישב בדבר. עכ"ל:

[**שם**]

ההוא גוי דאשתכח דהוה קאי בעצרתא דישראל ולא היה בה יין כי אם מעט אמר רב אשי אי איכא טופח על מנת להטפיח שאם טופח בידו על היין ידבק בידו מן היין כל כך שאם יחזור ויגע בדבר אחר בידו ויראה שם רושם יין שבידו. בעי הדחה ובעי ניגוב באפר ומים. דכיון דיש שם יין כל כך נסכיה גוי [ובעי] ניגוב כדי שיפלוט הגת מה שבלע מיין נסך. ואי לא בהדחה בעלמא סגי ליה דלא בלע גת מיין נסך כלל:

סימן רלג

ומיהו אנן לא עבדינן ניגוב בגיתות של גוים אלא הדחה בעלמא וסמכי' אראיות רפ' בתרא דלא בעי ניגוב. כך פי' רבינו שמואל זצ"ל:

[**שם**]

מתני' נכרי שהיה עומד בצד הבור של יין. אם יש לו לנכרי מלוה על ישראל אסור. פי' רש"י זצ"ל לפי שאינו ירא ליגע וסבר אי אמר לי מידי אמינא ליה תנהו לי בחובי. אם אין לו מלוה עליו מותר. פי' רבינו שמואל זצ"ל כגון בעיר שישראל וגוים דרים בה כדמוכח במתני' לקמן. אמר שמואל והוא שיש לו מלוה על אותו יין שעשה לו הישראל את היין הזה אפותיקי לגבות הימנו דהשתא סמך דעתיה ונגע ולא מירתת. אבל לא היתה מלוה על אותו יין אף על פי שיש לו מלוה על בעליו מותר בשתיה דמירתת ולא גגע. אמר רב אשי מתני' גמי דיקא דקתני המטהר יינו של נכרי דהיינו ישראל שדרך ענבים של נכרי בהיתר כדי למוכרו לישראל. ואינו נותן מעות לגוי עד שימכרנו לאחר זמן ונתנו ברשות הנכרי. והלה הנכרי כותב לו התקבלתי ממך מעות ואיני מעכב בידך להוציא היין מרשותי כל זמן שתרצה מותר. פי' רש"י זצ"ל אם יש לו מפתח או חותם. אבל אם רצה ישראל להוציאו אין מניחו עד שיתן לו מעותיו. זה היה מעשה בבית שאן ואסרו חכמים דכיון שיש לו מלוה על אותו יין מאי דבעי עביד ש"מ מלוה על אותו יין בעינן ש"מ:

סימן רלד

שמעינן משמעתין דגוי שיש לו מלוה על ישראל (ויינו של ישראל) ויינו של ישראל ביד גוי. ויש לו לישראל מפתח או חותם. ההוא חמרא שרי. אבל אם יש מלוה על אותו יין שעשאו אפותיקי אע"ג שיש לישראל מפתח או חותם חמרא אסיר ומאי דבעי עביד. וכן הדין אם נמצא עומד אצל הבור בבית ישראל ויש לו מלוה על אותו היין אסור אע"ג דאיכא מפתח או חותם דלא מירתת משום דאמר ליה תנהו בחובי. ואם אין לו מלוה

עליו שרי אע"ג דליכא לא מפתח ולא חותם דמירתת. ירושלמי והוא שיש לו מלוה על אותו הבור בתוך פישוט ידיו ורגליו פי' שיש לו מלוה על אותו הבור שעומד כך אצלו בקרוב שיכול ליגע בו בתוך פישוט ידיו. אבל אם אינו יכול ליגע בתוך פישוט ידיו ורגליו אף על גב דאית ליה מלוה ולא מירתת ואינו נתפס עליו כגנב שרי. מ"ר אע"פ שאין לו מלוה על אותו הבור חוץ לפישוט ידיו ורגליו פי' מי שסובר דמתניתין איירי אפי' במלוה שאינו על אותו הבור ומחמיר ואוסר. איהו נמי מחמיר ואוסר אפי' נמצא חוץ לפישוט ידים ורגלים. אבל מי שסובר על אותו הבור דוקא סובר נמי בתוך פישוט ידיו ורגליו. ואסיקנא ולא כך [ולא כן] אמר רב ששת כשם שנתנו פישוט ידים ורגלים בטהרות כך נתנו פישוט ידים ורגלים ליין נסך. אלא מ"ר והוא שיש לו מלוה על אותו הבור בתוך פישוט. מ"ר אע"פ שאין לו מלוה על אותו הבור חוץ לפישוט יריו ורגליו:

סימן רלה

הילכך אנן דקיימא לן כשמואל ורב אשי דדוקא שיש לו מלוה על אותו הבור. קיימא לן נמי שנמצא בתוך פישוט ידים ורגלים. אבל נמצא חוץ לפישוט ידים ורגלים אע"פ שיש לו עליו מלוה דאינו נתפס כגנב ולא מירתת חמרא שרי. כך נראה בעיני הלכה למעשה אני המחבר יצחק בר משה נב"ה:

[**שם**]

מתני' נפל הגוי לבור מלא יין ועלה ימכר. מדדו בקנה התיז את הצרעה בקנה או שהיה מטפח על פי חבית המרותחת שהיתה מחמצת ומעלה רתיחות וטופח בידו ממש על הרתיחות אין דרך ניסוך בכך עכ"ל. ורבינו שמואל זצ"ל כתב מטפח על פי חבית מרותחת אינו נוגע ביין אלא ברתיחה העולה ומתוך שמטפח עליה ונוגעת ביין כמשכשך במקל דמי עכ"ל. שמעי' ממתני' שאם הניח הגוי ידו בנחת על הרתיחה שהיין מותר בשתיה. מדתני שהיה מטפח ולא נקט שנגע וכ"ש מטפח. אלא מדתני מטפח משמע דוקא מטפח אבל נגע בנחת בלא טיפוח משמע דשרי אפי' בשתיה. וכן משמע לשון רבינו שמואל זצ"ל דפירש דמתוך שמטפח ונוגעת הרתיחה ביין הוי כמשכשך במקל דמי. עכ"ל.

סימן רלו

שמעינן מינה הא הניח ידו בנחת על הרתיחה שאינו משכשך ביין שרי אפי' בשתיה. מיהו פ' בתרא מוכח לאיסורא. דההיא רביתא דאישתכח דהוה קיימא ביני דני דהות נקיטא אופיא בידאה. אמר רב חמרא שרי אימור מגבה דחבית' שקלתה אע"ג דליכא תו אימור איתרמויי איתרמי לה. משמע דוקא אי מגבה שקלה חמרא שרי. הא מפיה חמרא אסיר אע"ג דשקלה ולא נגעה ביין. דמסתמא ביין חדש עסקינן דאיכא טובא רתיחות דאי

ביין ישן הרתיחות נמצאות על גב החבית. וכן פי' רש"י זצ"ל בשמעתין שהיתה מחמצת ומעלה רתיחות דהיינו יין חדש כשהוא תוסס דביין ישן ליכא רתיחות. והכי נמי מוכחא לאיסורא דתנן פ"ק דמסכת טבול יום רתיחת גריסין של פול ראשונה ורתיחת יין חדש ר' יהודה אומר אף של אורז ב"ש אומ' חיבור בטבול יום וב"ה אומ' אינו חיבור פי' שאם נגע טבול יום ברתיחת גריסין של פול ראשונה או ברתיחת יין חדש פסל את הגריסין ואת היין. ולב"ה לא פסל. וקתני סיפא ומודים בשאר כל הטמאות בין קלות בין חמורות בין שנגע באלו רתיחות ראשון לטומאה בין שנגע בהם הטומאה מודים ב"ה לב"ש דהוי חיבור ופסל אפילו יין חדש ולא פליגי אלא בטבול יום. וקתני התם בסיפא רתיחת גריסין של פול שניה ורתיחת יין ישן טמאים בטבול יום ואין צריך לומר בכל הטמאות. הא למדת רתיחת יין ישן הוי חיבור לכל הטמאות. ורתיחת יין חדש נמי הוי חיבור לכל הטמאות לבד מטבול יום לב"ה הילכך הואיל והוו חיבור לטבול יום הוו נמי חיבור לענין יין נסך כדחזינן לקמן בפ' בתרא דמדמי' ומייתינן מטמאות וטהרות על יין נסך. וכן השיב מורי רבינו אבי העזרי זצ"ל דרתיחת היין הוי חיבור ואם נגע הגוי ברתיחת היין חמרא אסיר. והא דנקט במתני' המטפח ולא נקט הנוגע להודיעך שאין דרך ניסוך בכך כדפרש"י זצ"ל ולא מיתסר בהנאה:

[**שם**]

מתני' נטל את החבית בחמתו וזרקה לבור זה היה מעשה והכשירוה אפילו בשתיה. אמר רב אשי כל שבזב טמא בגוי עושה יין נסך. לא אירי רב אשי בהיסט כלל אלא במגע וה"ק כל שבזב טמא כגון אדם הנוגע בזב בין שנגע בו הזב ממש בין בקנה טמא אף יין שנגע בו גוי בין בידו בין בקנה נעשה יין נסך וליכא למימר דרב אשי אהסיטו קאי דהא רב אשי אמ' לעיל זיקא בין מליא בין חסר שרי. ודכוותה בהסיטו של זב טמא. כל שבזב טהור כגון זריקה דכוותה גוי ביין אינו עושה יין נסך. איתיבי' רב הונא לרב אשי נטל את החבית וזרקה בחמתו לבור זה היה מעשה והכשירוהו. בחמתו אין שלא בחמתו לא. אלמא זריקת גוי עושה יין נסך ואילו זב שזרק חפץ בכלי לא טימאו. התם דקאזיל מיניה ומיניה שהולך ומתגלגל כל שעה על ידי שהוא מגלגלו או מורידו לבור הילכך שלא בחמתו חיישינן דילמא נגע:

סימן רלז

כתב רבינו שמואל זצ"ל כל שבזב טהור כגון זריקה. בזב אם זרק את האבן על גבי כלי לא טימאו. גוי נמי אם זרק אבן או צרור או כל דבר ליין אפילו בכוונה לא נסכו ומותר

בשתיה. וכן הורה ר'. וכן נשמע על רבי' יוסף הגדול שהתיר זריקה בגוי. וכן הנהיג את דורו:

[**דף ס"א ע"א**]

התם דקא אזיל מיניה ומיניה שאינו מסלק ידו ממנה עד שרואה שנוגעת החבית ביין וכגון שהבור מלא ובשפת הבור כשהיה הגוי מגלגלה נגעה ביין. דכי האי גוונא בזב טמא שהרי נוגע ממש הילכך שלא בחמתו אסיר חיישינן דילמא נגע. מירי דהוה אכובא מליא דבין רב פפא בין רב אשי מודו דאסירא דילמא נגע. אבל בחמתו אע"ג דאיכא למיחש דילמא נגע כיון דמגע יין שלא בכוונת ניסוך הויא לא גזרו והכשירוהו את היין. והיכא דהבור עמוק כיון דאזול מיניה ומיניה עד שפת הבור הוי יין נסך דגזרי' אטו בור מלא ולא שני לן בין בור מלא לבור חסר הילכך גוי אע"פ שזריקתו מותרת ה"מ כגון שאינו עומד אצל הגיגית והפיל אבן או צרור מלמעלה לגיגית לתוך הגיגית הרי זה יין נסך. מ"ר דמיניה הוא כמדומה. והילכך המביאים את הענבים בסלים ובדרדורים והם גוים אין מניחין אותם לזרוק בתוך הגיגית של יין אלא ישראל אוחז בהם וזורקו לתוך הגיגית. ואם סייע לגוי לזרוק היין כשר אלא שאסור לעשות כן שמא ישגה ישראל ויסמוך על הגוי ונמצא הגוי זורקו לבדו והוי יין נסך. מ"ר. עכ"ל:

[**שם**]

מתני' המטהר יינו של נכרי שעשאו בכשרות למוכר ולישר' ולא נתן דמים עכשיו לגוי עד שימכרנו ברשותו של נכרי בבית שהוא פתוח לרשות הרבים ועיר שיש בה גוים וישראל מותר. דמירתת ליה גוי דילמא חזו ליה הנך ישראל דעברי ברשות הרבים ומפסידנא. דאפי' אין מפתח וחותם שרי. והוא שאין לו כלום לגוי על אותו יין כגון שכתב לו התקבלתי ממך כדתנן לקמן בסמוך אבל אם רצה ישראל להוציאו ואין מניחו עד שיתן לו מעותיו זה היה מעשה בבית שאן ואסרו חכמים שהיין נעשה לו משכון ולא מירתת דסבר אי חזו לי לא מפסידנא דכי תיבעי לי אמינא דידי הוא. בעיר שכולה גוים אסור עד שיהא שם שומר. ואין השומר צריך להיות יושב ומשמר אלא אע"פ שיוצא ונכנס מותר. ופרכינן בעיר שכולה גוים נמי הא איכא רוכלין מוכרי בשמים המחזירים בעיירות וישראל הם ומירתת גוי דילמא חזו לי דרך רשות הרבים. אמר שמואל בעיר שיש לה דלתים ובריח שאין נכנסין בה אלא ברשות וכ"ע ידעי כי עיילי בה ומצי למיקם עלה דההיא שעתא:

[**שם**]

אמר רב יוסף חלון של ישראל פתוח כנגד פתח הבית כרשות הרבים דמיא. אשפה

כרשות הרבים דמיא שדרך אשפה לעמוד בני אדם עליה. דיקלא כרשות הרבים דמיא. כשדקל של ישראל כנגד הפתח ומתיירא הגוי עכשיו יעלה ליטול מן הפירות ויראני נוגע. פסיק רישיה דדיקלא רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי. מאן דאסר מימר אמר גוי למה לי דסלק התם. ומאן דשרי זימנין דאבדה ליה בהמה ואתי לעיוני בתרה. וקיימא לן ר"פ כיצד צולין בכל התורה כולה רב אחא לחומרא ורבינא לקולא והילכתא כרבינא לקולא בר מחומצא ביעי ומזירקי. כך היא שיטת רש"י זצ"ל. אבל מורי רבינו אבי העזרי זצ"ל כתב בבית שפתח פתוח לרשות הרבים בעיר שישראל וגוים דרים בה מותר. ופי' ר"ח כגון שמפתח או חותם ביד ישראל. כך משמע מפר"ח. ומדפליג בסיפא בין כתב לו התקבלתי ללא כתב לו ש"מ הכא מיירי אפילו לא כתב לו התקבלתי. אע"ג דיכול הגוי לחזור ממכירתו (וסד"א פתח ליה) אפי' הכי כיון שמכרו לו משוי נפשיה הדריינא דבוש בדבר כיון שמפתח וחותם ביד ישראל דירא פן יראוהו בני רשות הרבים. אבל בעיר שכולה גוים אסור אפילו מפתח וחותם בידו הואיל ולא כתב לו התקבלתי דלא סמכא דעתיה עד שיהא יושב ומשמר ראין השומר כו':

סימן רלח

והיכא דנתנו ברשות הגוי אחר מחדריו שיכול הגוי לפתוח ולנעול שלא יראהו שום אדם אלא אנשי ביתו בהא אמרי' בסיפא דמתני' המטהר יינו של נכרי ונתנו ברשותו והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר. וכגון שמפתח וחותם בידו דאיכא תרתי. מפתח או חותם ביד ישראל. וגם כתב לו התקבלתי תו לא טרח ומזייף. אבל אם רצה ישראל להוציאו ואין הגוי מניח עד שיתן מעותיו. זה היה מעשה בבית שאן ואסרו חכמים. דכיון דלא קיבל מעותיו. וגם הגוי אינו ירא פן יראנו ישראל סמכא דעתיה ופתח ליה עכ"ל. ונראה בעיני דרש"י זצ"ל ופר"ח זצ"ל לא פליגי בהלכה למעשה אלא בפי' סוגיא דשמעתין. דמר משמע ליה בפתח פתוח לרשות הרבים דרישא אפילו אין מפתח וחותם ביד ישראל וכגון שכתב לו התקבלתי. ומר משמע ליה כגון שמפתח וחותם ביד ישראל וכגון שלא כתב התקבלתי. אבל תרוייהו מודו דבחדא במפתח או חותם אפי' בלא התקבלתי. או בהתקבלתי ואפי' בלא מפתח וחותם. ופי' רבי' שמואל זצ"ל בבית שהוא פתוח לרשות הרבים יומם ולילה. והא דקתני פסיק רישיה דדיקלא ה"ה לא פסיק אלא שאינו עושה פירות ואפי' עוש' פירו' בשעה שאין עליו פירות כגון ימות החורף נמי ה"ה:

[**שם**]

ת"ר אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצרו של נכרי ומלאהו יין וישראל דר באותו

חצר מותר. ואע"פ שאין מפתח וחותם בידו דהוי כיוצא ונכנס. בחצר אחרת מותר והוא שהמפתח וחותם בידו:

סימן רלט

כתב מורי רבינו אבי העזרי זצ"ל מיכן שיין שלנו ברשות גוי מותר במפתח או חותם. ואע"ג דפליגי רבנן אהא דקתני וחכמים אוסרים עד שיהא יושב ומשמר כדאוקי' בגמ' דקיימ' אסיפא דרישא. לא קיימא לן כרבנן אלא כר' אליעזר דמתיר בלא שומר ואפילו בחותם אחר:

הדרן עלך פרק ר' ישמעאל

פרק השוכר

[**דף ס"ט ע"א**]

מתני' נכרי שהיה מעביר כדי יין ממקום למקום אם היה בחזק' המשתמר דהיינו שלא הודיעו שמפליג. אע"פ שהפליג ישר' מן הגוי מיל כיון שלא הודיעו שמפליג מותר דמירתת גוי. ואמ' השתא אתי השתא אתי וחזי לי ולא נגע. וכדמוקי לה בגמ' שיכול ישראל לבוא דרך עקלתון עד שלא ירגיש הגוי. ואם הודיעו שהוא מפליג ומתרחק. וחביות סתומות הוי שיעור בכדי שישתום ויסתום והיינו שאם שהה כדי שינקוב הנכרי נקב במגופת החבית ויחזור ויסתום הנקב ותיבש הסתימה אסור. רשב"ג אומר אינו נאסר אלא עד שישהא כדי שיפתח את כל מגופת החבית. ויעשה מגופה אחרת חדש ותתיבש אבל לסתימת חור לא חיישי' משום דמנכרא. המניח יין עם הנכרי בקרון או בספינה אם היה בחזקת המשתמר מותר כדפרי' לעיל. הלך לו ישראל בקפנדריא דרך קצרה ונכנס במדינה ורחץ במרחץ מותר. ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויגוף רשב"ג אומר כדי שיפתח כו'. אמר רבא הלכה כרשב"ג הואיל וסתם לן תנא כוותיה. דתנן היה אוכל על השלחן וכו' עד חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות כדי שיפתח ותגוף ותגוב. וכבר כתבתי לעיל בפ' אין מעמידין:

[**שם**]

מתני' היה אוכל עם הנכרי על השולחן ולגין על השולחן ולגין על הדולפקי והניח ויצא. מה שעל השולחן אסור מה שעל הדולפקי מותר. ואם אמר לו הוי מוזג ושותה אף שעל הדולפקי אסור. חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות. כדי שיפתח ויגוף ויגוב:

סימן רמ

כתב רבינו שמואל זצ"ל על השולחן וכו' והלך לו ישראל ולא הודיעו שהוא מפליג מה שעל השולחן אסור דלא מירתת דסבר לכך הוא מונח על השולחן. ואם אמר לו בשעת הליכה הוי מוזג ושותה הוי כהודיעו שמפליג ומחזיק ידיו ליגע בכל מקום שירצה.

הילכך מה שעל הדולפקי וגם חביות פתוחות שבבית אסורות מיד דנגע ולא מירתת. וכן הלכה דהיכא דלא הודיעו שהוא מפליג אפי' חביות פתוחות מותרות ואפי' שוהה יום אחד והוא דרך דיכול לבוא דרך עקלתון. ורבי אמר לי דאפי' אם שוהה יותר מיום אחד כיון דגוים בזמן הזה לא תקיף להו יצרא דניסוך לע"ז. אי ליכא למיחש לשמא גנב ושתה למגע משום רשע לא חיישינן דלא חשו חכמים אלא היכא דאית ליה הנאה לגוי כגון אם הניח יינו במקום מעבר בני אדם דמגו דאפנו תמן כולי עלמא מירתת בעל קרון לגנוב ולשתות. למגע דידיה לא חיישינן מידי. עכ"ל: ירושלמי הוון בעי [מימר] למה שעל השולחן אסור בתוך פישוט ידים. מה שעל הדולפקי מותר חוץ לפישוט ידים. וכן אמר רב כשם שנתנו פישוט ידים בטהרות כן נתנו פישוט ידים ביין נסך. אלא מפני מה שעל השולחן אסור בתוך פישוט ידים מה שעל הדולפקי מותר. ובלבד חוץ לפישוט ידים עכ"ל. ואתמהא א"כ מה בין שולחן לדולפקי [הא] מ"מ אין לנו כח לאסור על השולחן חוץ לפישוט ידים. ירושלמי מעשה בספינה בקרון אחד [של בית רבי] שהפליגה מארבעת מיל. אתא עובדא קומו רבנן ואכשרו אמרין ברא איסרטא דציידן הוה עובדא (ולא) איסרטא כולה מישראל א"ר חמא זימנין דהוה חמא סייני כובין וסבר דאינון בר נש ומיבעת:

[**שם ע"ב**]

אמר רבא זונה גויה וישר' מסובין אצלה חמרא שרי. מאי טעמא נהי דתקיף להו יצרא דעבירה יצרא דיין נסך לא תקיף להו:

[**דף ע' ע"א**]

זונה ישראלית וגוים מסובין אצלה חמרא אסיר מ"ט הואיל וזילא עליהון בתרייהו גרירא ושבקא להו לנסוכי. וכתב רבינו שמואל זצ"ל ואפי' הם מנסכין תחפה עליהם:

[**שם**]

ההוא ביתא דהוה מלי חמרא דישראל והוה ביזעא בדשא אשתכח גוי דקאי ביני דני אמר רבא כל דלהדי ביזעא שרי רהאי ניסא ורהאי ניסא אסיר פי' רש"י זצ"ל כל רלהרי ביזעא שרי אף בשתייה דמירתת ולא נגע. דהאי גיסא דהאי גיסא אסיר אף בהנאה. וכשאין נתפס על כניסתו כגנב עסקינן שהיה לו חלק בהן דאי נתפס עליו כגנב כולי שרי. וכן גורס רבינו שמואל זצ"ל ההוא ביתא דהוה מלי חמרא דישראל וגוי כו':

[**שם**]

ההוא חמרא דהוה יתיב בביתא הוה יתיב ישר' בעליונה וגוי בתחתונה והיין בתחתונה וישר' רואהו מלמעלה. שמעו קל תגרא נפקו קדים ואתא גוי אחריה לבבא באפיה אמר

רבא חמרא שרי מאי טעמא מימר אמר כי היכי דקדימי אנא קדים ואתא ישראל ויתיב בעליונה וחזי:

סימן רמא

פרש"י זצ"ל כל היכא דשרי שדי אף בשתייה. דהא לא קא נגע קאמר וכולהו הילכתא כרבא:

[**שם**]

ההוא ביתא דהוה יתיב ביה חמרא דישראל. אישתכח גוי דקאי התם. אמר רבא אית לאישתמוטי ולומר לכך נכנסתי סמכא דעתיה ולא מירתת דכי על להך ביתא לנסוכי על וחמרא אסיר. ואי לית ליה לאישתמוטי שרי כיון דבהול הוא על כניסתו לא נגע:

סימן רמב

וכתב רבינו שמואל זצ"ל גוי דעל למרתף של יין ולא אחדיה לרשא אפי' אית ליה לאישתמוטי על כניסתו חמרא שרי. דמימר אמר השתא אתי ישראל. דהא לעיל שרינן דלהדי ביזעא משום האי טעמא. ור' אמר לי דאפילו אחדיה גוי לדשא אין לאסור היין בזה"ז שאין הגוים מנסכין. אא"כ יש לחוש לשתייה או לשום הנאה שלו. עכ"ל:

[**שם**]

ההוא ישראל וגוי דהוו יתבי וקא שתו חמרא שמע קל צלויי בבי כנישתא קם אזל. אמר רבא חמרא שרי מימר אמר השתא אתי השתא אתי. ההוא חמרא דהוה יתיב בספינתא שמע ישראל קל שיפורא דבי שימשי של ערב שבת. שהיו תוקעים להבדיל [בין] קודש לחול סליק יתיב. אמר רבא חמרא שרי מימר אמר השתא אתי. ואי משום שבתא כלומר וא"ת דסמכא דעתיה דגוי משום דלא אתי ישראל בשבתא. אמר רבא א"ל איסור גיורא כי הואי בגיותאי אמינא ישראל לא מנטרי שבתא דאי מנטרי שבתא כמה כיסי משתכחי בשוקא ביומא דשבתא. ולא ידענא דאית לן דר' יצחק דאמר מוליכו פחות מארבע אמות. ההוא אריא דנהים במעצרתא שמע גוי טשא ביני דני כלומר נתחבא. אמר רבא חמרא שרי מימר אמר כי היכי דטשינא אנא הכי נמי טשא ישראל וקא חזי לי. הנהו גנבי דסליקו לפומבדיתא פתוח חבייתא טובא. אמר רבא חמרא שרי מאי טעמא רוב גנבי דפומבדיתא ישראל נינהו. ה"ג רבי' שמואל זצ"ל הוה עובדא בנהרדעא גנבי דפתוח חבייתא טובא שריוה שמואל כמאן כר' אליעזר דאמר ספק ביאה טהורה דלא ידע גוי אי על אי לא. דתנן הנכנס לבקעה בימות הגשמים וטומאה בשדה פלוני. ואמר (הילכת') במקום הלז ואיני יודע אם נכנסתי לאותה שדה ר' אליעזר מטהר וחכמים מטמאין. שהיה ר' אליעזר אומר ספק ביאה טהור ספק מגע טמא. אפי' תימא רבנן כיון דפתחו חבית טובא לשם ממונא. וכיון דמורחי דחמרא הוא (ופרש"י) דבגניבותיי' טרידי ולא מנסכי.

הוי ספק ספיקא ספק ישראל ספק גוי ואם תימצי לומר גוי ספק נגע (פסק) לא נגע. ובהא אפילו רבנן מודו וכי פליגי רבנן עליה דר' אליעזר היכא דמליא שדה טומאה דאי על לא אפשר דלא האהיל דליכא אלא חד ספיקא:

[**שם ע"ב**]

ההוא פולמוסא פי' שר הצבא דסליק לנהרדעא פתוח חבייתא טובא. כי אתא רב דימי אמר עובדא הוה קמיה דרב אליעזר ושרא. ולא ידענא אי משום דסבר לה כר' אליעזר דאמר ספק ביאה טהור. ואי משום דקא סבר רוב דאזלי בהדי (פומבדיתא) ישר' נינהו. ופרכינן והא ספק ביאה ספק מגע הוא. כיון דמפתחי טובא הרבה יותר מכדי שתייתן מוכחא מילתא דאדעתא דממונא פתוח. ובגניבה טרידי ודמי לבולשת שנכנסה לעיר בשעת מלחמה. דקתני מתני' אלו ואלו לפי שאין פנאי לנסך. הילכך אע"ג דספק מגע הוא כיון דמוכחא מילתא לקולא כספק ביאה דמי:

סימן רמג

ואני המחבר נשאלתי והשבתי וזאת תשובתי. אשר(שאלתי) על דבר היין שבאו עליכם גנבים ונכנסו דרך המרתף ולקחו לכם כל מה שהיה. ושאלת עבור היין אם הוא כשר. כך נראה בעיני שהוא כשר ומותר בשתיה דתנן בולשת שנכנס לעיר בשעת שלום חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות. בשע' מלחמה אלו ואלו מותרות לפי שאין פנאי לנסך דטרידי במלחמה. הכי נמי טרידי בגניבה ואין פנאי לנסך. ואע"פ שיש לחלק ולומר דשאני טרדת מלחמה שבאים להרוג או ליהרג וטרידי בטרדת נפשו' הילכך לא יהבי דעתייהו לנסך. אבל גנבים שאין (שאים) להרוג ה"נ דמנסכי. אפי' הכי לא נהירא לי למימר הכי אלא כיון שבאו על עסקי ממון ודאי לא מנסכי. כההיא דלעיל דאמ' הנהו גנבי דסליקן לפומבדיתא פתוח חבייתא טובא אמר רבא חמרא שרי משום דרוב גנבי ישראל נינהו. הוה עובדא בנהרדעא ואמר שמואל חמרא שרי כמאן כר' אליעזר דאמר ספק ביאה טהור דתנן הנכנס כו' עד הוה ליה ספק ספיקא כדפרישית לעיל. ואומ' הכי דוקא התם בעי' ספק ספיקא משום דריעותא קמא דפתוח חביות ונתעסקו בחביות. אבל בהאי עובדא דלקמן דליכא ריעותא ולא ידעינן אי נגע ביין אי לאו ה"נ דבחד ספיקא שרי דסתם יינן דרבנן הוא וספיקא דרבנן לקולא. ותו אומר אני דק"ו הוא ומה התם שבברור פתחו את החביות ואפי' הכי כיון שהריחו ריח יין פרשי ולא מנסכי דטרידי בגניבותייהו כדפירש"י זצ"ל. כ"ש בעובדא דידכו דלא ידעי' אם נתעסקו בחביות אם לאו שיש לומר דודאי טרידי בגניבתייהו ולא מנסכי. והכי נמי אמרי' גבי ההוא פולמסא כדפרי' לעיל. כ"ש הכא דודאי ידעינן דאדעתא דממונא אתו ולאו אדעתא דניסוך ולאו אדעתא דשתיה.

ואיכא נמי ספק מגע דהא לא ידעינן אי נגעו ביין אי לא. כ"ש וכ"ש דהאי חמרא כשר אפילו לנסכו על גבי המזבח. וכן כתב מו' רבינו אבי העזרי זצ"ל. הורה ר"ת זצ"ל הלכה למעשה על היין שהיה במרתף ובאו גנבים ופרצו בה פרצות ונטלו מן הממון והיה שם יין בחבית ובקופות שלפניהם. והורה ר"ת שאין להם לחוש שמא ניסכו שהרי לא באו אלא לגנוב ולא היה להם פנאי לנסך ואמרי' בהשוכר ההוא פולמוסא כו' עכ"ל. הילכך איתבריר לן דחמר' דידכו שרי. ואע"פ שיש לדחות ולומר כל מה שכתבתי היינו שמיד שנכנסו הגנבים התחילו לעסוק בגניבה ועסקו בגניבה משעה שנכנסו עד שעה שיצאו הילכך לא היה להם פנאי לנסך. אבל בעובד' דידכו שמעתי שנכנסו ממרתף לחדרך. א"כ קודם שהלכת לישן שלא נתעסקו בגניב' היה להם שהות לשתות ולנסך. אעפ"כ נראה בעיני שהיין שלך מותר. דהא בנתפס עליו כגנב דלית ליה לגוי סכנת נפשות שרי. כדתנן אין השומר צריך להיות יושב ומשמר אלא אע"פ שיוצא ונכנס מותר. כ"ש בעובדא דידכו דאית ליה להאי גנב סכנת נפשות דאי תפסי ליה תליין ליה. ואתם מסתפקין ממרתף שלכם יין ושכר כל שעה ושמשים שלכם נכנסין ויוצאין כדקיי"ל בפ"ב דפסחים דאין קבע לשתיה כ"ש דהאי גנב מירתת להתעסק בחביות של יין שלא יראוהו. דהא לא אתא אדעתא דיין אלא אדעתא דממון. ותו דלא עדיף האי גנב מאם היה לו מלוה על היין שלכם דהוה שרי הואיל ולא מצאתם אותו סמוך ליין בתוך פישוט ידים ורגלים דתנן פ' ר' ישמעאל נכרי שנמצא בצד הבור של יין אם יש לו מלוה עליו אסור אמר שמואל והוא שיש לו מלוה על אותו יין. וכן אוקמ' רב אשי. וכן המסקנא כגון [שהיה] לו מלוה על אותו יין דאז דוקא אסור. ואמרי' בירושׁ' והוא שיש לו מלוה על אותו יין בתוך פישוט ידים ורגלים פי' שיש לו מלוה על אותו הבור שעומד אצלו כך בקרוב שיכול ליגע בו בתוך פישוט ידיו ורגליו. אבל אם אינו יכול ליגע בו בתוך פישוט ידיו ורגליו אע"ג דאית ליה מלוה ולא מירתת ואינו נתפס עליו כגנב שרי. מ"ר שאין לו מלוה על אותו הבור חוץ לפישוט ידיו ורגליו פי' מי שסובר דמתני' איירי אפילו במלוה בעלמא שאינ' על אותו הבור ומחמיר ואוסר איהו נמי מחמיר ואוסר אפילו נמצא חוץ לפישוט ידים ורגלים. אבל מי שסובר על אותו הבור דוקא סובר נמי בתוך פישוט ידיו ורגליו. ואסיקנא ולא כן אמר ר' [בא] בשם רב ששת כשם שנתנו פישוט ידים בטהרות כך נתנו פישוט ידים לענין יין נסך אלא דמ"ר והוא שיש לו מלוה על אותו הבור בתוך פישוט מ"ר אע"פ שאין לו מלוה על אותו הבור חוץ לפישוט ידים והפי' כמ"ש לעיל. הילכך אנן דקיי"ל כשמואל ורב אשי דדוקא שיש לו מלוה על אותו הבור. קיי"ל נמי שנמצא בתוך פישוט ידיו ורגליו. דדוקא אז אסור אבל נמצא חוץ לפישוט ידיו ורגליו אף על פי שיש

לו עליו מלוה דאינו נתפס כגנב ולא מירתת חמרא שרי. כ"ש בעובדא דידכו דהוי גנב מירתת מחייו. ולא מצאתם אותו סמוך ליין בתוך פישוט ידים ורגלים כ"ש וכ"ש דשרי ותנן בפרק השוכר היה אוכל עמו על השולחן וכו'. ואמ' עלה בירושלמי שעל השולחן אסור בתוך פישוט ידים ורגלים שעל הדולפקי מותר חוץ לפישוט ידים. והא התם לא מירתת ונגע והיין מוכן לסעודה ואפי' הכי לא אסור אלא בתוך פישוט ידים ורגלים כ"ש בעובדא דידכו דמירתת דלא חזינן ליה ותפסי' ליה ותלינן ליה ולא נמצא בתוך פישוט ידים ורגלים כ"ש דשרי ותני' במסכת טהרות בפ' ר' שמעון הגנבים שנכנסו לבית כל הבית כולו טמא דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אינו טמא אלא מקום הגניבה ועד מקום שהן יכולין לפשוט ידיהם וליגע ממקום הגניבה פי' כל הבית כולו טמא מפני שידם ממשמשת כל חפצי הבית ורואים איזה הטוב בעיניהם לגנוב ונוגעים בכל. הילכך כל מה שבבית טמא כדברי ר' מאיר וחכמים סוברין מתחילה כשבאים לגנוב אדעתא דחפץ שנתנו בו עיניהם הם באים. והואיל ואנו רואים שחפץ שהיה מונח במקום פלוני שנלקח ושאר חפצים מונחים תלינן לטהר כל שאר חפצים שבבית ואמ' דלא אתו אלא אדעתא דחפץ פלוני. הילכך אינו טמא אלא אותו מקום ועד מקום שיכול ליגע בפישוט ידים ורגלים שאין מתעסקין אלא במידי אדעתיה. רשב"ג [אומר] כל הבית כולו טמא על פי הגניבה פי' כל חפצי הבית כולו ממין הגניבה טמאין דהואיל ואדעתא דהאי מין חפץ אתו. כל היכא דחזו מין דהאי חפץ ממשמשי ביה עד דמשכחי המוטב בעיניהם ונסכי ליה. הילכך כל חפצים שהן ממין הגניבה כולן טמאין (למטהר) דלא אתו אלא אדעתא דההוא ולא מתעסקי בשאר חפצים ואפי' במיניה. הילכך קיימא לן כחכמים לגבי ר' מאיר. וקיימא לן כרבי מחבירו. והילכך הכי קיימא לן דגנבי לא מתעסקי אלא במידי דמעיקרא אתו אדעתא. הילכך גנבים שלכם שבאו על עסקי ממון לא נתעסקו ביין דקיי"ל כדרך שאמרו בטהרות כך אמרו ביין נסך. ואמ' השתא טהרות טהורות יין נסך מיבעיא. ותנן במסכת טהרות בפ' הרוטב והגריסין תינוק שנמצא בצד בית הקברות והשושנים בידו ואין השושנים אלא ממקום הטמא טהור שאני אומר אחד לקטן ונתנו לו. והשתא ומה התם דאיכא תרתי לריעותא שאין השושנים אלא ממקום הטומאה ותו דהתינוק בצד בית הקברות דמוכחא מילתא דאיהו לקחן וטמא אפילו הכי תלינן באדם שבא מעלמא ולקחו ונתנו לו. כ"ש בעובדא דידכו דליכא שום ריעותא והוכחה לאיסור דודאי מוקמינן האי יין בחזקת היתר. הילכך נראה בעיני דיין שלך מותר גמור הוא. והכי מוכח גבי מדף. ומאן יהיב לן מיניה ושתינן ליה יצחק בר משה נב"ה:

[**שם**]

ההיא דביתא פי' תינוקת גויה דאישתכח דהוה קיימ' ביני דני דהוות נקיטא אופיא בידה פי' פינ"י בלשון כנען. אמר רבא חמרא שרי אימור מגבה דחביתא שקלתה ואע"ג דליכא תו שאין שם אופיא מה שקורין פיני. ואיכא למימר הא ודאי בגו חביתא שקלתה אימור איתרמויי איתרמי לה. פרש"י זצ"ל ודוקא דביתא (דאינה) דאינה יודעה בטיב ניסוך ולא מסרה נפשה למינגע אבל גדול מכי חזינן דנקיט אופיא לא תלינן לקולא:

סימן רמד

מעשה היה בסולי במרתף מלא מחביות של יין מלאות ומאחת היו מוציאין. וראו גויה יוצאת מן המרתף עס כוס מלא יין. והתיר הרב ר' אליעזר מבהם כל החביות המלאות. שראו שקרום שהיה על היין לא נבקע. והיה רוצה להתיר גם החסירה דאימור מכלי שהיה תחת החבית לקחה. כדאמ' הכא גבי רביתא שהרי קיימא לן גוים בזמן [הזה] כתינוק בן יומו. אלא שהיה לו טורח כולי האי להתיר:

סימן רמה

ואני המחבר אי אתי מעשה לידי מתיר אני אפילו אותה חבית שמוציאין ממנה. דהא תלינן גבי שושנים באדם דעלמא כדפרי' לעיל שילהי התשובה. ותלינן נמי בגוה דחביתא:

[**שם**]

ההוא מסוביתא פי' מוכרת יין בחנות דמסרה לאקלידא לגויה כי אתא רב דימי אמר עובדא הוה בי מדרשא ואמרו לא מסר לה אלא שמירת מפתח בלבד ולא סמכה דעתה ליכנס ונתפסת כגנב:

סימן רמו

חכמתך תאיר פניך כי חכמת לך ותורתך שלימה החבר ר' יהודה שאלת (של) מרתף של יין שלפנים מן החדר. והטמינה הגברת את המפתח בחדר ומפתח החדר הטמינה בחוץ. ובשובה מבית הכנסת (בשבל) לא מצאה מפתח החדר במקומו. ומרי בקשה מצאה ברפת כד מלא יין ומפתח החדר מצאו בתבן. ומפתח האוצר מצאו במקומם. ובריבם עם השפחה כי לגנוב בגדים נתכוונה. השיבה כי לא נתכוונה כ"א ליין. כמדומה אני שאין בדבר חשש איסור אפילו מפתח של מרתף שלא במקומו. דתניא בתוספתא דטהרות המניח כליו בחלונות של אוליירים ונעל וחתם אעפ"י שבא ומצא מפתח פתוח וחותם מקולקל טהור. וקתני סיפא וכן בגוי אינו עושה יין נסך. ואכולה מילתא קאי. ועוד אמרי' פ' [בתרא] דע"ז השתא טהרות טהורות יין נסך מיבעיא. ולא דמי לאפקיד דצריך חותמו (ושתמו) ויין זה הנמצא שמא מן החנות קנתה או גנבה מעות וקנתה. וגדולה

מזאת שנינו בתינוק שנמצא בצד בית הקברות ושושנים בידו. דאע"פ שאין שושנים אלא ממקום טומאה מטהרינן לתינוק דתלינן באדם שכנס לשם ונתן לו. ואי משום אמירת שפחה לית בה משאש. דאפי' ישראל לא מהימן בדבר שאין בידו עכשיו כגון טהרות שעשיתי עמך ביום פלוני ואפי' משכה הגויה את היין. אם יש בחבית ברזא התחובה בקנה והברזא קצרה ואינה עוברת חוץ לקנה. לא נאסר אלא היין דלהדי ברזא להך לישנ' דרב פפא ואין השאר נאסר מכח קטפרס. ור"ת זצ"ל פוסק דאינו חיבור. ואפי' הברזא יוצאה חוץ לקנה אם אין הגויה יודעת הוה ליה כחו של גוי שלא בכוונה לפי' ר"ת זצ"ל שחושב כמו כחו כשנוגע בדבר שבידו שמשון בר אברהם זלה"ה:

[**שם**]

איתמר חצר שחלקה בפסיפס אמר רב טהרותיו טמאות. ובגוי אינו עושה יין נסך. ור' יוחנן אמר אף טהרותיו טהורות. פרש"י זצ"ל פסיפס מחיצה נמוכה. וכתב רבינו שמואל זצ"ל ה"ג איתמר חצר שחלקה במסיפס מחיצה קטנה לסימן שלא יכנס חבירו לשם. אבל פסיפיס היינו איסקונדרי מרילש בלעז בסנהדרין אלו המשחקין בפיספסיהן. ופשפש הוא פתח קטן:

[**שם**]

מתני' בולשת גוים שנכנסה לעיר. בשעת שלום חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות. בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות לפי שאין פנאי לנסך:

[**דף ע"א ע"א**]

ורמינהי עיר שכבשה כרקום כל כהנות שבה פסולות. אמר רב מרי לבעול יש פנאי דתקיף יצרייהו לנסך אין פנאי. ובכתובות שני לה ר' יצחק בן אלעזר משמיה דחזקיה כאן בכרקום של אותה מלכות כאן בכרקום של מלכות אחרת. ופרש"י זצ"ל כרקום של אותה מלכות אינה רוצה להשחית את בני אותה העיר אבל כרקום של מלכות אחרת משחיתין ומחבלין. ומתני' בכרקום של מלכות אחרת שמשחיתין ומחבלין הילכך הכהנות פסולות והחביות פתוחות אסורות. וההיא דבולשת כרקום של אותה מלכות שאינם משחיתין ומחבלין הילכך הכהנות כשירות והחביות אפילו פתוחות כשירות. וקשה לרבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דא"כ מאי פריך התם כרקום של אותה מלכות נמי אי אפשר דלא עקר חד מינייהו ובעל. דבעי למימר דתלינן לחומרא. והא אמ' לקמן בההיא שמעתא בשבויה היקלו ואמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשייאן אם יש מחבואה אחת מצלת על כל הכהנות כולן. אלמא לקולא תלינן. ותו אמאי לא פריך נמי כרקום של אותה מלכות אי אפשר דלא עקר חד מינייהו ונסיך. הילכך נראה בעיניו דפר"ח זצ"ל עיקר דמפרש

מתני' בכרקום של אותה מלכות כגון ששר העיר כבשה ולבם בטוח שאין אחריהם מחנה מבקש' ויש פנאי לנסך וגם לבעול. בולשת בכרקום של מלכות אחרת שאימת מלכות שבאו בגבולם עליהם ואין להם פנאי. ואקשי' כרקום של אותה מלכות נמי אמאי כולן פסולות אי אפשר דלא ערקא חדא מינייהו וכו'. עכ"ל:

סימן רמז

ונראה דקיי"ל כשינוייא דרב יצחק בר אלעזר דרב יהודה אמר שמואל קאי כוותיה וכן ר' יהודה נשיא' ורבנן. הילכך כרקום של אותה מלכות הכהנות פסולות וחביות פתוחות אסורות. כרקום של מלכות אחרת הכהנות כשירות וחביות אפילו פתוחות מותרות:

[**דף ע"ב ע"א**]

מתני' נטל את המשפך ומדד לתוך צלוחיתו של נכרי ונטל ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל אם יש עכבת יין אסור ואם לאו מותר. המשפך מלמעלה פיו רחב ומלמטה פיו קטן ומושיבין אותו על פי צלוחית של לוקחין שפיהן צר ושופכין היין מן המדה לתוכו והוא יורד לתוך הצלוחית ואם יש בו עכבת יין אסור כי נאסר על ידי נצוק של חיבור יין שבמשפך ויין שבקרקעיתה של צלוחית אע"ג דלא נגע משפך ביין נסך משירד לתוך הצלוחית. כך פירוש המשנה לרבותינו דפסקי נצוק חיבור. ולר"ת דפסיק דנצוק אינו חיבור פי' משנתינו כדתני ר' חייא שפחסתו צלותיתו דנתמלאת צלוחית עד שפחס היין בשולי המשפך ונתחבר ממש יין שבמשפך ליין נסך. ירושלמי ישראל תפוס בפי המשפך והגוי מערה דברי הכל אסור. גוי תפוס בפי המשפך וישראל מערה היא המחלוקת ר' אסי אוסר ור' אמי מתיר (ר' מנא בעא קומי יוסי אסר אסוד ר' אמי אמר מותר). נוי תפוס בפי הנור וישראל מערה ר' ירמיה בשם ר' זעירא אמר היא המחלוקת ר' מנא בעי [קומי ר' יסי] (איירא) מחלוקת א"ל מחלוקת ר' יוסי ור' אמי ר' יוסי אמר אסור ר' אמי אמר מותר. ישראל תפוס בפי הנוד וגוי מערה סברין מימר ר"ה מותר. ר' שמואל בשם ר' זעיר' כל גרמיה אמרה שהוא אסור שפעמים שישראל מרפה את ידיו ונמצא כל העירוי מחמת הגוי וההין דמרגיל זיקא מן לעיל מן לרע אין בו משום מערה מכלי אל כלי. עכ"ל הירושלמי:

[**שם**]

מתני' המערה מכלי אל כלי ובתחתון יין נסך את שמערה ממנו מותר את שעירה לתוכו אסור. למ"ד נצוק חיבור מוקי לה בגמר' דמפסיק פסוקי קודם שירד הקילוח לתוך כלי הגוי יפסוק ראש נצוק מכלי העליון דהשתא ליכא חיבור מידי. וגבי מערה מחבית לבור מסיק בסמוך דמקטף קטופי:

סימן רמח

ופי' רבינו שמואל זצ"ל בעירוי כלי קתני דמיפסק פסוקי דקטן הוא ויכול לערות בפיסוק לצד אחר. ובעירוי חבית קתני דמקטף קטופי שחותך הקילוח ברוחב ידיו ולא בפיסוק הכלי דגדולה היא:

[**שם ע"ב**]

המערה מחבית לבור קילוח היורד משפת חבית לבור אסור. ואוקמה רב ששת בגוי המערה וכח גוי דרבנן הוא ההוא דנפק לבראי גזרו ביה רבנן דחבית לא גזרו ביה רבנן. פרש"י זצ"ל וכן הלכה כרב ששת שאין אדם חולק עליו ואם שפך גוי מן הכלי מותר מה (שנשנאר) בכלי. וכתב רבי' שמואל זצ"ל ואי כחו הוי שלא בכוונה אפילו דנפק שרי מדר' יוחנן בן ארזא דקא מוריק אורוקי ושריוה אף בשתיה. ופועלים גוים הנושאים יין במוטות אם נשפך שלא מדעת אף היוצא מותר:

[**שם**]

אמר להו רב חסדא להנהו סבויאתא כי מזבניתו חמרא לגוים קטופו קטופי אי נמי נפוצו נפוצי פרש"י נפוצו נפוצי עמדו מרחוק לירוק היין לכליו של גוי כי היכי דלא ליהוי נצוק ופי' נמי דכן הלכה דנצוק חיבור. וכבר פי' זה השמועה לעיל. אמר להו רב חסדא להנהו שפוכאי פועלין דישראל הרגילין לערות יין מכלי אל כלי כי שפכיתו חמרא לא ליקרב גוי ליסייע בהדייכו דילמא מישתליתו ושריתו ליה עילויה ושמא תניחו את כל הכלי שמערין ממנו ביד גוי והוא יערה ומיתסר התחתון. ההוא גברא דאסיק חמרא בגישתא ובת גישתא חותכין שני קנים בשיפוע ומדביקין ראשיהן מלמעלה ושני ראשיהן פונין למטה ומניחין אחר מן הראשין בחבית מליאה עד שמגיע לשוליה וראש קנה השני נותן בפיו ומוצץ מעט עד שעולה היין ושומטו מפיו ומניח חבית ריקנית כנגד הקילוח ויין עולה כולו ממילא מחבית אל חבית. ואותו שבחבית מליאה גדול מן החיצון יותר לפי שמגיע עד שולי חבית הילכך קרוי חיצון בת גישתא אתא גוי אנח ידיה עילוה נגע בראש קנה זה המקלח אסריה רבא להההוא חמרא כוליה אפילו מה שבכלי ראשון. אמר ליה רב פפא לרבא ואמרי לה רב אדא בר מתנה לרבא ואמרי לה רבינא לרבא במאי בנצוק ש"מ נצוק חיבור. שאני הכא דכולי חמרא אגישתא ובת גישתא גריר נגרר מאליו ועולה והוה ליה כנוגע בחבית ממש דהויא לה כחבית אריכתא. אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן קנישקנין שריא. שני קנים או שלשה לפי מה שהוא רחב יוצאים מצדו ונמשכין ועולין כנגד גובהו. וכשנותנין יין בפיו מתמלאין כל הקנים ויכולים כמה בני אדם לשתות בו ביחד מפני שמוקף קנים כמחוללות הללו ושריא לשתות בה ישראל וגוי ביחד שכל זמן

שזה מוצץ זה מוצץ אין היין הנוגע בפיו גוי חוזר למטה. וה"מ דקדים ופסיק ישראל אבל קדים ופסק גוי לא. רבה בר רב הונא שרא בי ריש גלותא למישתי חמרא בקנישקנין:

[דף ע"ג ע"א]

איכא דאמרי רבה בר רב הונא גופיה אישתי בקנישקנין:

[דף ע"ה ע"א]

בעו מיניה מר' אבהו הני גורני דארמאי דרושטש בל' עקלים וכורכין אותם סביבות התפוח שלא יתפזרו הענבים מכובד הקורה. ורב האי פי' עקלים השנויות כמו עקל בית הבד עשויין כמין קופה מאורגת כמצודה ואחרי סחיטת הזיתים נותן הגפת באותו עקל ומניח עליו המכבידו להוציא המשקה הנשאר. הני גורני דארמאי כיצר מנגבן. אמר להן תניתוה הרי שהיו גתיו ובית בדיו טמאין ובקש לעשותן בטהרה הדפין והלולבין והעדשין מדיחן. הדפין הם העשויין כמין דלת ונותנן על התפוח. והלולבין מטאטיתא מיטלא בל' כנען שמכבדין בה את הענבים המפוזרים לאוספן. והעדשין היינו גת עצמה שקורין בלעז מייט מדיחן במים. ופרש"י זצ"ל ועל משנה זו יש לסמוך שאין צריך אפר לגת מדפשיט מינה ר' אבהו ולא אמ' זו אינה משנה דסגי לגת בהדחה ומתני' קתני דבעי ניגוב ש"מ קמו בה רבנן בתראי ופשוט הילכתא כוותיה. עכ"ל:

סימן רמט

וזהו שכתב רבינו שמואל זצ"ל ס"פ ר' ישמעאל גבי ההוא גוי דאישתכח דהוה קאי במעצרתא. דאנן לא עבדינן ניגוב בגתות של גוים אלא הדחה בעלמא וסמכינן אראיות שבפ' אחרון. וזאת היא הראיה כמו שכתב כאן רש"י זצ"ל. ותנן פרק אין נותנין דבילה בתרומות מגורה שפינה ממנה חיטי תרומה אין מחייבין אותו להיות יושב ומלקט אחת אחת אלא מכבד כדרכו ונותן לתוכה חולין:

סימן רנ

וכתב רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל בפירושיו יש ללמוד ממתני' דהני גיתות שדרכו גוים כשבא ישראל לנגבן מכבד כדרכו ואין מחייבין אותו ללקט החרצנים שבין הגומות. כדאשכחן במתני' המפנה חיטין של תרומה מן המגורה ונותן לתוכה חולין ונוהג בהן מנהג חולין להאכיל לזרים ושלא לשומרה בטהרה דאין זה מבטל איסור לכתחילה כיון דלא עביד לשם ביטול. מיהו כוס שפינו ממנו יין נסך לא שרי למירמי ביה חמרא. אע"ג דתנן גבי תרומה וכן חבית של שמן שנשפכה אין מחייבין אותו להיות יושב ומטפח אלא נוהג כה כדרך שנוהג בחולין. ולא דמי דההיא לא איירי ברוצה לתת לתוכה חולין ולהאכיל לזרים אלא לענין איסור תרומה איירי ולא חיישינן במה שמתייבש בשמן והולך וכלה עכ"ל. הרי שהיו גתיו ובית בדיו טמאין וביקש לעשותן בטהרה. הדפין והלולבין

והעדשין מדיחן. העקלים של נצרים דהיינו שבטים ושל בצבוץ דהיינו קונבוס. מנגבן באפר ובמים והן טהורין. ושל שיפה ושל גמי מיישנן שנים עשר חדש. רשב"ג אומר מניחן מגת לגת ומבד לבד. רשב"ג היינו ת"ק איכא בינייהו חרפי. ר' יוסי בר יהודה אומר הרוצה לטהרן מיד חולטן ברותחין או מולגן במי זיתים רשב"ג אומר מניחן תחת הצינור שמימיו מקלחין או במעין שמימיו רודפין וכמה עונה. וכדרך שאמרו בטהרות כך אמרו ביין נסך:

סימן רנא

כתב רבינו שמואל זצ"ל מכאן היה למד רבינו יצחק ומורה לחלוט את החבית במים רותחין ולא ליבעי עירוי ג' ימים וכן הלכה. מולגן במי זיתים אין צריך לחממן אלא מולגן בצונן שמי זיתים צונן חשובים במים רותחין שהן עזין ומפליטין את היין הנבלע בחבית. ומיבעיא ליה היאך אנו דורכין ענבים בגת נכרי בלא ניגוב במטלת של בצבוץ שבשולי העדשים בין דף לדף עכ"ל. וי"ל דלא עדיפי הני מטלניות מחרצנים שבגומות שלא חייבוהו חכמים ללקטן כדפרי' לעיל. דרך זיתים לבשלן להיות רכים להוציא מהן שמנן והיינו מי זיתים. אמר רב יהודה דווקי דארמאי פי' משמרת כמין שקין שנותנין בהן שמרים להוציא את יינן. דמזיא שעשויין משיער אדם מדיחן דלא בלעי. דעמרא מנגבן. דכיתנא מיישנן דבלעא טפי מעמרא. ואי אית בהו קיטרי שרי להו. הני חלתא פי' כוורת של שבטים. ודיקולי שמסננין בהן את היין דחייטי בחבלי דצרי שתפורים בחבלים של צרי מריחן. דצבתא מין גמי מנגבן. דכיתנא מיישנן. ואי אית בהו קיטרא שרי להו מתירן ואח"כ מנגבן שהיין נבלע בקשרים:

[**שם ע"ב**]

איתמר עם הארץ שהושיט ידו לגת ונגע באשכולות והם מוטלות ביין. רבי ור' חייא חד אמר אשכול וכל סביבותיו טמאין וכל הגת טהורה וחד אמר כל הגת טמאה. אמרו ליה רבנן לרב ירמיה ואמרי לה לבריה דר' ירמיה כמ"ד אשכול וכל סביבותיו טמאין וכל הגת טהורה:

סימן רנב

וכתב רבינו שמואל זצ"ל הילכך גבי יין נסך נמי אי נגע גוי בענבים או בפסולת שקורין יינ"ש נוטל ישראל מקום מגעו וכל סביבותיו וכל השאר כשר ובלבר שלא י ג ע במקום משקה. וכן ראיתי שהתיר ר' פסולת של ענבים. עכ"ל:

סליקו הל' יין נסך -נתחיל הל' איסור והיתר.

[**דף ס"ה ע"ב**]

מתני' ה"ג רבינו שמואל זצ"ל. יין נסך שנפל על גבי ענבים ידיחם והם מותרות. ואם היו

מבוקעות אסורות. ומעשה בבייתוס בן זונן שהיה מביא גרוגרות בספינה ונשברה חבית של יין נסך ונפל על גביהן ובא מעשה לפני חכמים והתירוהו. זה הכלל כל שבהנאתו בנותן טעם אסור. כל שאין בהנאתו בנותן טעם לשבח אלא לפגם מותר כגון חומץ שנפל לתוך הגריסין שהוא נותן טעם לפגם. ותאינים ותמרים ל"ג במשנה ואי ג"ל פירות הוא משום מעשה דגרוגרות דלקמי' דמחסרי'. מעשה לסתור. חסורי מיחסרא והכי קתני נותן טעם לפגם מותר ומעשה נמי בבייתות בן זונן שהיה מביא גרוגרות וכן דגרוגרות היין פוגמן:

[**שם**]

ההיא חביתא דחיטי ' דאישתפיך עלה חבית של יין נסך אסרינהו רבא דכיון דאית בהו ציריא כמבוקעות דמיין ושרא למיטחינהו ולמיפינהו ולזבונא לגוים שלא בפני ישראל. דאיחזי ישראל דישראל חברי' מזבין ליה לגוי הדר זבין ליה איהו מיד (ישראל) דסבר פת של היתר הוא שאפאה ישראל. הילכך האידנא דקא אכלי פת של גוים אפי' שלא בפני ישר' אסור לזבונינהו לגוים. תניא בתוספתא דמקואות פ"ק יין של תרומה שנפל על גבי פירות ידיחם והן מותרות וכן השמן של תרומה שנפל על גבי פירות ידיחם והן מותרות. נפל על גבי היין וקפה אותו היין מותר. על גבי הציר יקפינו כדי שיבטל טעם שמן שבו:

[**דף ס"ו ע"א**]

חמרא עתיקא בעינבי ד"ה בנותן טעם כי טעמו ניכר בענבים. חמרא חדתא בעינבי אביי אמר במשהו בתר טעמא אזלינן ואידי ואידי חד טעמא הוא הוה לה מין במינו וכל מין במינו במשהו. רבא אמר בנותן טעם בתר שמא אזלינן והאי שמא לחוד והוה ליה מין בשאינו מינו וכל מין בשאינו מינו בנותן טעם:

סימן רנג

כתב רבינו שמואל זצ"ל והלכה כרבא דבתר שמא אזלינן בכולהו איסורי דבכולי תלמודא אבייי ורבא הלכ' כרבא בר מיע"ל קג"ם. הילכך שאור ועיסה שני שמות הן ומשערין בששים. וכולן שמות חלוקים הן אע"פ ששניהן עיסה דומיא דחומץ ויין דהוו שני מינין. ואיל ושור ועז שלשה מינין ומשערי' בששים דכולן שמות חלוקין הן אף על פי שכולן בשר. דבשר אינו השם. ואפילו נבילה בשחוטה איכא מ"ר בש"ח דהוי מין בשאינו מינו ואע"פ ששניהם ממין אחר. וכן מיני דגים טהורין כולהו הוו מין בשא"מ ומשערים בששים. ואפי' מין טהור שנאסר במין טהור וכ"ש מין טמא במין טהור שהרי שמות חלוקין הן. וכן מינין של עופות כולן משערינן להו בששים בין טמאים בטהורים בין מין

טהור במין טהור (אחד) (אכל) בצים טמאות בבצים טהורות וביצי עוף טהור במין עוף טהור אחר כולן מין אחד הן ובמשהו דכולן ביצה מיקרו דומיא דחמירא דחיטי וחמירא דשערי. וחלא דחמרא וחלא דשיכרא. דכולהו שם אחד ובמשהו כדאמ' חמירא וחלא מיקרו. והא דתניא בצים טמאות ששלקן עם בצים טהורות אע"ג דהוי מין במינו טהורות ההיא לאו ר' יהודה היא דאמר מין במינו לא בטל אלא רבנן היא דאמרי מין במינו בנותן טעם והילכך טהורות. כדמפרש טעמא בש"ח שאין טעם במים ששולקין בהם בצים. שמנונית הפולט מן הבצים אין בו טעם והילכך טהורות. מיהו לר' יהודה נאסרות דמין במינו בכל שהו דאיסור כל שהו אע"פ שאינו נותן טעם. ושמנונית היוצא מן הבצים אע"פ שאין בו כח ליתן טעם במאכל אחר שמנונית של איסור הוא הואיל ואין בו טעם פגום. ולא דמי לנבילה מסרחת. ואוסר במינו בכל שהו. ובלבד שלא יהא שום דבר אחר כגון מים שאינו מינו שיבטלנו בששים דקיי"ל כל מין ומינו ודבר אחר רבה עליו ומבטלו. וחלב ובשר שני שמות ומשערינן בששים. ושומן הלב ושל בין הדקין ההוא לא מיקרי בשר אלא חלב איקרי כדאמ' חלב העשוי ככובע מותר דהיינו טרפשא דליבא. וכיון שנפל בו חלב משהו של איסור נאסר. ואפי' חלב של פרה שנפל בחלב טהור של רחל מין במינו הוי דהאי חלב מיקרי והאי חלב מיקרי. ושומן של צלעות ושל חזה ושל אליה ההוא בשר שמן מיקרי ומין בשר הוא ולא מין חלב ואם נתבשל בחלב של איסור בנותן טעם. ואם נתבשל עם בשר איסור במשהו כגון בצלי או ברוטב עבה שהקיפה דק דק של בשר הוא. אבל רוטב דקה שיש שם מים הוה ליה מין ומינו ודבר אחר כגון מים כרוב ובצל וקפלוט. וקים לן סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו בששים. ואפילו הוי מינו רובא ודבר אחר מיעוטא סלקהו לאותו מינו כלא היה. ואיזהו חלב חלב הכליות והכרס ושעל הדקין. אבל שומן הירך מין בשר הוא. וחתיכה שאסרה שלא במינה בנותן טעם הולכין אחר האוסר ואחר הנאסר להחמיר. כגון בשר שנאסר בחלב של איסור אוסרת חלב של היתר במשהו דהולכין אחר האוסר שהרי טעמו של אותו משהו האוסר כחתיכה. ובין רבנן ובין ר' עקיבה ליתן טעם כעיקר אית להו בפרק אלו עוברין והא ר' יוחנן פסיק לקמן טעמו ולא ממשו אסור כטעמו וממשו. ואוסרת נמי בשר היתר במשהו דהולכין אחר נאסר כדאמ' חתיכה עצמה נעשית נבילה ואוסרת כל התתיכות כולן מפני שהן מינה. וכבש ואיל ורחל כולן מין במינו ושם אחר להם כולן קרויין שה וכולן קרויין כבש כדכתי' שור או שה וגו' ואם כבש יביא קרבנו נקיבה תמימה יביאנה. ושומן הדקין של עופות ושל דגים שני מינין הם שהרי

של דגים קרוי קרבי דגים ושל עוף מין חלב הוא שהרי קרוי חלב כדת"ר בפ"ק דביצה האוכל מנבילת עוף טהור כו' מן הדקין או שהמחה חלב וגמעו. עכ"ל:

[**שם**]

חלא דחמרא וחלא דשיכרא חד דאיסור וחד דהיתר. חמירא דחיטי וחמירא דשערי. חד דתרומה וחד דחולין ונפלו זה לתוך זה אביי אמר בנותן טעם בתר טעמא אזלינן. רבא אמר במשהו בתר שמא אזלינן:

סימן רנד

ופסק רבינו שלמה זצ"ל והלכה כרבא. חלא דאיסור' לגו חמרא דהיתירא ד"ה בנותן טעם דכי נפל לגויה לא דמי ליה לא בריחא ולא בטעמא שאין היין מבטל ריח החומץ עד שנתערב בתוכו ולא החמיץ היין משום דרובא חמרא. חמרא לגו חלא משעה שמגיע לאויר הכלי נהפך היין בריחו לריח החומץ וקודם שנתערבו הן שוין בריחן. אביי אמר במשהו ריחיה חלא וטעמיה חמרא חלא הוה ליה מין במינו וכל מין במינו במשהו. ורבא אמר בנותן טעם ריחיה חלא וטעמיה חמרא. חמרא הוה ליה מין בשאינו

סימן רנה

מינו וכל מין בשא"מ בנותן טעם. והלכה כרבא:

[**שם ע"ב**]

האי בת תיהא ניקב נקבים במגופת החבית להריח את היין ולבודקו אם יכול להתקיים. להריח גוי ביין ישראל שפיר דמי. ישראל בדגוי אביי אמר אסור ריחא מילתא היא. ורבא אמר מותר ריחא לאו מילתא היא. אמר רבא מנא אמינא לה (דתניא) תנור שהסיקוהו בכמון של תרומה ואפה בו את הפת מותרת לזרים לפי שאין בה טעם כמון אלא ריח כמון. ואי משום הא דהוסק לא איכפת לן דתרומה אין איסורה איסור הנאה. ואביי אמר לך שאני התם דקלי איסור'. אמר רב מרי כתנאי הרודה פת חמה והניחה על פי חבית יין של תרומה ר' מאיר אוסר ור' יהודה מתיר. ר' יוסי מתיר בשל חיטים ואוסר בשל שעורים מפני שהשעורי' שואבות. מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר ריחא מילתא היא ומר סבר ריחא לאו מילתא היא. לרבא ודאי תנאי היא דאמ' לאו מילתא היא ולאו ד"ה היא דהא ר' מאיר אוסר. וליכא למימר דאסור אלא משום דריחא מילתא היא. אלא אביי לימא כתנאי אמרה מי אמרי' ר' יהודה לית ליה דאביי או דילמא לעולם אית ליה. וטעמא דר' יהודה הכא דשרי דאין ריח היין נכנס בפת. אבל בבת תיהא ריח נסך נכנס בגוף מודה דאסיר. אמר לך אביי ולאו איתמר עלה אמ' רבה ב"ב חנה אמר רשב"ל פת חמה וחבית פתוחה ד"ה אסור. פת צוננת וחבית מגופה ד"ה מותר. אלא כי פליגי בפת חמה וחבית מגופה פת צוננת וחבית פתוחה. והא לדידי כפת חמה וחבית פתוחה דמיא. לרבא ודאי תנאי היא

דודאי ר' מאיר ור' יוסי לא סבירא להו כוותיה אלא ר' יהודה לחודיה. ואפי' הכי הילכתא כרבא דריח' לאו מילתא היא ואע"ג דהלכה כר' בגזירות וכר' יוסי מחבירו. ור' יהודה יחידאה הוא דסבירא ליה ריחא לאו מילתא היא. ועור דרב ולוי איפליגו בה בכיצד צולין גבי בשר שחוטה שצלאו אצל בשר נבילה כחוש ואמר רב דריחא מילתא היא והילכתא כוותיה באיסורי אפילו הכי ארבא סמכי' דמן האחרונים הוא והלכה כמותו. ועוד דסתם מתניתין דמסכת תרומות כוותיה דייקא והלכה כסתם משנה דקתני הפת מותרת לפי שאין טעם כמון בפת אלא ריח כמון. ואע"ג דתריץ אביי ורבא שאני התם דקלי איסורא. דיחויא בעלמא הוא ולעולם כרבא דייקא דהא לא תלי טעמא כדאביי אלא לפי שאין טעם כמון בפת דלא קפיד תנא משום ריחא בין קלי איסורא בין לא קלי איסורא אלא אטעם קא קפיד. אבל ריחא לאו כלום הוא:

סימן רנו

וכן נמצא בתשובות הגאונים דריחא לאו מילתא היא בדיעבד. וכן נראה לרבי. וכן נמצא בה"ג עבד לוי עובדא בגדי ודבר אחר היינו דיעבד שכבר נצלה הביאו לפניו והכשירו. ואע"ג דרבא מותר לכתחילה קאמר כיון דאיכא רב והני תנאי יפה לפרוש שלא להריח ושלא לצלות בשר טהור עם בשר טמא. ור' שמעון מדבר על ר' יהודה הכהן בר מאיר הוא ר' ליאונטין שהיה אומר ריחא מילתא. ור' אלעזר בן גילו היה חולק בדבר ומודה דלאו מילתא היא. והתיר את הפת לאכול עם הבשר אע"פ שנאפה עמו בתנור טפילה של גבינה שקורין פלדון עכ"ל. ובפרק כיצד צולין אמר רב בשר שחוטה שמן שצלאו בתנור עם בשר נבילה כחוש בשני שפודין והרחיק זה מזה אסור. שהריח נכנס מן השמן לכחוש ומפטמו ומוציא ריח גם הוא ונכנס בשמן. וכ"ש בשחוטה כחושה ונבילה שמינה. ורבותא אשמעינן רב דלא תימא נבילה כחושה הואיל ואין ריחה נודף לא אסרה לה לשחוטה. ואשמעינן דשומן שחוטה מפטם לנבילה בריחא והדר מפקא איהי ריחא ומפטמא לה לשחוטה. ולוי אמר אף בשר שחוטה כחוש שצלאו עם בשר נבילה שמן מותר מאי טעמא ריחא לא כלום הוא. עבד לוי עובדא בי ריש גלותא בגדי ודבר אחר פי' רש"י זצ"ל שנצלית בתנור עם חזיר. משמע שרוצה לומר דלא שרי לוי לכתחילה אלא בדיעבד. והיינו כדפסיק רבינו שמואל זצ"ל שאין להתיר אלא בדיעבד. והא דפרכינן מאין צולין שני פסחים כאחת מפני התערובת הוה מצי למימר מודה לוי דלכתחי' אסור אלא דמשני ליה אפי' לפי דבריו מפני תערובת גופים ולא מפני תערובת טעמים. והתם נמי פסק רש"י כלוי. וכן ראיתי כתוב בשם רבי' יצחק אלפס זצ"ל בדיעבד קאמר ולא לכתחיל':

סימן רנז

הילכך אסור לאפות טפילה של גבינה או של בשר עם הפת בתנור לכתחילה דלכתחי' ריחא מילתא היא. ופר"ח וצ"ל וכן רבי' תם וצ"ל דריחא מילתא היא דהא אסיקנן מילתיה דרב דלכ"ע בפרק כיצד צולין. ותו דתני רב כהנא בריה דרב חיננא סבא פת שאפאה עם צלי בתנור אסור לאוכלה בכותח. ותו אמ' ההוא ביניתא דאיטויא בהדי בישרא. אסריה רבא מפרזקיא למיכל' בכותחא משום דקא סבר ריחא מילתא היא. ומרבא דבת תיהא אומ' ר"ת וצ"ל דליכא לסיועי ללוי. דשאני הכא דריחא דפיטומא הוא ומודה בה רבא דכי האי גוונא ריחא מילתא היא. ואומר ר"ת וצ"ל דאע"ג דריחא מילתא היא אפילו הכי מותר לנו לאפות טפילה של בשר שקורין פשטידש עם הפת בתנור דהואיל ומכוסין מלמעלה. ותנורין שלגו גדולים הם לא מהני בהו ריחא. וריב"א פי' דההיא דרב כהנא בריה דרב חיננא וההיא דביניתא ליתנהו ראיה לרב דהא לוי מודה דלכתחילה אסור וזהו כמו לכתחילה. כיון דאיפשר למיכלינהו בלא כותח. וכן פי' רבינו יצחק אלפס וצ"ל דהא דתני רב כהנא וההיא דביניתא לאו בדרב בלחוד שייכן. אלא ללוי נמי אסירי למיכלינהו בכותח אי שרית למיכלינהו בכותח כמאן דשרית לאטוויי בשר שחוטה בהדי בשר נבילה לכתחילה ולוי לא קא שרי. דהא לוי שצלאו קאמר ולא קאמר צולין לכתחילה. ועור דהאי פת שאפאה עם הצלי כיון דשרינן בלחוד בלא כותח הוה ליה כדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל. וכן הכריע הרב ר' אליעזר בר יצחק מבהם וצ"ל כרש"י דהלכה כלוי. וראיה מרבא דבת תיהא. ואין לחלק ביניהם דהא הנהו תנאי גופייהו דמייתי לאביי. ורבא גבי בת תיהא מייתי לרב ולוי גבי בשר שמן שצלאו עם בשר כחוש. ש"מ דחד טעמא נינהו:הילכך קיימא לן דריחא מילתא היא לכתחילה ובדיעבד שרי. ואף על גב דריחא מילתא היא לכתחילה. אפילו הכי לדידן בתנורים שלגו גדולים הן. ופשטידש שלנו מכוסים מלמעלה שרי לן לכתחילה לאפותן עם הפת בתנור. ובלבד שידקדק בטוב ויזהר שלא יזוב שומן הבשר חוץ לפשטידא ויבלע בתנור. כי אז הוא מתפשט השומן בתנור. ואע"פ שהפת רחוקה מן הפשטידין אפילו הכי היא בולעת מן התנור ואסור לאוכלה אפי' במלח כההיא דפ' כל שעה דההוא תנורא דטחו ביה טחייה שנתנו שומן בקרקעיתו. אסריה רבה בר אהילאי למיכליה לריפתא אפי' במילחא לעולם אפי' חזר והוסק דילמא אתי למיכליה בכותחא. ואיתותב בהא דאסר אפילו חזר והוסק. אבל לא חזר והוסק מסייעא ליה והילכתא כוותיה. הילכך כשזב השומן קרקעית התנור בולע וחוזר ומפליט לתוך הפת אסור לאוכלה אפי' במלח. הואיל וכן טוב ליזהר שלא לאפות שם טפילות עם הפת בתנור. דילמא זב השומן ולא אדעתיה. אלא יאפה הפשטי'

ויסיק התנור ויאפה הפת. וכן מוכיח בירוש' דתרומות פ' בצל דהלכה כלוי דאמרינן התם מהו לצלות שני שפודין אחד של בשר שחוטה ואחד של בשר נבילה בתנור אחד. רב ירמיה בשם רב אמר אסור ושמואל אמר [בשם לוי] מותר. מתניתא פליגא על רב אין צולין שני פסחים בתנור אחד מפני התערובת. לא אמ' אלא מפני התערובת. הא שלא מפני התערובת לא. וכך נשאר לשם ורוצה לפרש מפני תערובת גופים. הא לתערובת טעמא לא חייש. ולא ניחא ליה לשנויי בדשני תלמודא דידן בכיצד צולין. אלא סבירא ליה דהלכה כשמואל. דלא חייש לר' יוחנן ואפילו לכתחילה. דהא שמואל ורב בלכתחילה קא מיפלגי כדקאמ' מהו לצלות דהיינו לכתחיל'. ושוב מסיים התם אלא מיצתרי רב אמר אסור ושמואל אמר מותר. אכל שמואל לרב מיצתרי פי' אלא מאחר דפליגי רב ושמואל בהא דרב אסר ושמואל שרי. א"כ ההוא מאכל ששמו מיצתרי שהיה בכי האי גוונא שהיה בו ריחא דאיסורא לרב אסיר ושמואל שרי. ומסיק שהאכילו שמואל לרב מההוא מאכל. ושוב מסיק הדין טווייה. רב חייא בר אשי בשם רב משגר ליה בחרותיה פי' אותם צליות שאמרנו למעלה שנחלקו רב ושמואל הוא היה משגר אותם דורון בשעת שמחה שהיה נוהג בהם היתר. דהיינו כולה שיטה דהתם מוכתא להיתירא ואפילו לכתחילה. מיהו אנן לכתחילה לא שרינן אלא בדיעבד דוקא כדפרי' לעיל:

[**דף ס"ז ע"ב**]

תניא אחד נותן טעם לפגם ואחד נותן טעם לשבח אסור דברי ר' מאיר. ר' שמעון אומר לפגם מותר לשבח אסור. מאי טעמא דר' מאיר יליף מגיעולי גוים. גיעולי גוים לאו נותן טעם לפגם הוא ואסר רחמנא הכא נמי לא שנא. ואידך כרב חייא בר הונא. דאמר רב חייא בריה דרב הונא לא אסרה תורה אלא קדירא בת יומא. ואידך קדירה בת יומא נמי אי איפשר דלא פגמה פורתא. וקיימא לן כר' שמעון דנותן טעם לפגם מותר. כדאמ' לעיל אמר רב יהודה אמר שמואל הכי הילכתא כדתנן כל שאין בהנאתו בנותן טעם לשבח אלא לפגם מותר. ולקמן נמי אמר רבא הילכתא נותן טעם לפגם מותר ולעיל פ' אין מעמי' סתם דתלמודא. דבש למאי ניחוש לה אי משום בישולי גוים נותן טעם לפגם מותר ואמ' נמי התם אמר רב ששת האי משחא שליקא דארמאי שרי. אמר רב ספרא למאי ניחוש לה אי משום גיעולי גוים נותן טעם לפגם הוא ומותר. ובפרק אלו עוברין אמ' רבנן גיעולי גוים נמי חידוש הא דהא כל נותן טעם לפגם מותר דגמרינן מנבילה והכא אסור:

סימן רנח

הילכך הכי הילכתא דכל נותן טעם לפגם מותר. ופירש רבינו שמואל זצ"ל לעיל גבי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא שנפל לתוך גריסין רותחין כו' דמשביח

ולבסוף פגם קיימא לן דאסור. כהנהו אמוראי דלעיל דמפרשי למתני' בהכי. והיכא דנותן טעם ואותו הטעם לא משביח ולא פוגם אסור דדוקא פוגם מותר אבל לא משביח ולא פוגם אסור. דתנן בתרומות פרק בצל זיתי חולין שכבשן עם זיתי תרומה פצועי חולין עם שלימי תרומה אסור. שלימי חולין עם פצועי תרומה מותר. ואמ' בירוש' אמר ר' יונה זאת אומרת פצועי בולעין ופולטין [וחוזרין ובולעין שלימין בולעין ופולטין]. ועוד אין בולעין הדא אמרה לא לשבח ולא לפגם אסור. מתני' כר' שמעון דר' שמעון נותן טעם לפגם אסור. והאמר ר' שמעון נותן טעם לפדם מותר. כהדה דר' שמעון אומר כרוב של שקי [ששלקו] עם כרוב של בעל אסור מפני שהוא בולע. פי' הא דאמינא מתני' דרבי שמעון דאמר נותן טעם לפגם אסור לא שהוא פוגם דאם כן שרי לר' שמעון. אלא שאינו לא פוגם ולא משביח. כהדא דתנן בההוא פירקין דלקמן כרוב של שקי כלומר שמשקין השדות ביד כדכתיב והשקית ברגלך עם כרוב בעל דתרומה אסור דשל שקי בולע. והיינו לא לשבח ולא לפגם. כמו זיתים בזיתים דלעיל דכל מין במינו אינו לא משביח ולא פוגם. הילכך הכי קיי"ל דדוקא פוגם מותר אבל לא משביח ולא פוגם אסור:

סימן רנט

ומיכן אני המחבר מביא ראיה לדברי רבינו שמואל זצ"ל שכתב הכא בשמעתין אע"פ שמשהו פוגם אינו אוסר במינו. משהו שאינו פוגם אוסר במינו ואע"פ שאינו נותן טעם כלל. דגבי משהו לא בעינן נתינת טעם אלא שלא יהא פוגם ובטל. אבל שאינו פוגם כגון מיא דביעי דקיימא לן בש"ח דמים הפולטין מביצים שלוקות אינם נותנין טעם בשום מאכל אפילו הכי אסורין במינן שבתוך הביצה אסורין הן וכשפולטין מהן מים של איסור הן. אע"פ שאין בהם כח ליתן טעם בדבר אחר. הילכך ביצה שנמצא בה אפרוח או שנמצא בה דם בחלבון או בחלמון. ולא בקשר שלה שאסורה היא כדאמ' באלו טריפות ונתבשלה בקדירה עם שאר ביצים. הביצה עצמה נעשה נבילה ואוסרת כל הביצים כולם מפני מים וליחלוחית של איסור הפולטין ממנה. ואם יש שם מים הרבה משערים אותה בששים ובכלי שנתבשלה בו. כדקיימא לן בהעור והרוטב וכל השאר כשירין ומותרין. דקיימא לן מין ומינו ודבר אחר סלק את מינו כמי שאינו ודבר אחר שאינו מינו רבה עליו ומבטלו עכ"ל. מיהו נראה בעיני דאינה ראיה דזיתים וכרוב אף על פי שאינם משביחים ולא פוגמים מ"מ טעם שלהם הנפלט מהם טעם חשוב הוא כל היכא דאיתיה. אבל מי ביצים דמים בעלמא נינהו ולא יהבי טעמא כלל. הרי פירשנו דנותן טעם לפגם מותר לשבח אסור. וכן לא לפגם ולא לשבח נמי אסור. וקיימא לן דכל קדירה שאינה בת יומא לפגם הוא. ואם בישלו בה בדיעבד שרי המאכל. ואי זו היא

קדירה שאינה בת יומא. רבינו שמואל זצ"ל פירש דהיינו קדירה ששהתה מעת לעת. ורש"י פי' בהא דמסיק גיעולי גוים לאו טעם לפגם הוא ואסר רחמנא. ופירש בתמיה דהא פשיטא לן כל תבשיל שלן לילה אחת נפגם טעמא ועוברת צורתו:

סימן רס

וכבר שלח הרב רבי יוסף מאורלניש זצ"ל לרבינו תם זצ"ל יפרש לי אדוני מה היא קדירה שאינה בת יומא. אי בעינן מעת לעת כדי לפגום או דילמא אפילו בישל בה איסור סמוך לחשיכה אפילו בישל בה לאחר שקיעת החמה מיד מותר דגזירת הכתוב הוא. והשיב לו רבינו תם זצ"ל על קדירה בת יומא פירשו כל רבותינו דלא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא שלינת הלילה פוגמת ופוסלת דתבשיל שנבלע בקדירה. ונראה לפי פירושם שאם בישל בה ביום ראשון בערב איסור וחזר ובישל ביום שני בבוקר דהוי פגם. ונראין הדברים שאין דרך לבשל בלילה בימים קדמונים. כדאמ' גבי זמנים שקבעו לק"ש שחרית וערבית בזמן שכיבה בכהנים ועניים וכל אדם בשמעתא קמייתא דברכות וזה שאסר להם הכתוב באותן שבישלו בהם הגוים שחרית איסור אל יבשלו בהם ישראל היתר ערבית. אבל באותם שבישלו איסור ערבית דאתמול יבשלו שחרית היתר היום. ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר דלינת לילה קרי עיבור צורה. כמו תבשיל שעיברה צורתו וכדאמ' בזבחים תעובר צורתו ויצא לבית השריפה (ו"ק) אם האוכל מעבר צורתו בלילה. כ"ש אוכל המופלט בדופני קדירה. וגם הלשון מוכיח. שלא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא. אבל כשלנה אתמול לא אסרה תורה דהוה ליה למימר לא אסרה תורה אלא קדירה בתוך מעת לעת וקים להו דליליא מיפגמא. דכל בת יומא לא הוי מעת לעת. ובת יומא אי אפשר דלא מיפגמא מסתמ' משחרית לערבית כדרך מבשלים. ואם באתה להתיר מערבית ללילה הסמוך לה אי אפשר שהרי מספק יש לי לתלות שגם אותו אסרה תורה. אלא שלא הוזקק לכך. אלא כדפרישׁ'. ואפילו שיעור לילה כששהתה ביום לא נתיר כי מי יודע אם ענין גורם הפגמת הטעם תחילתה או סופה. כדאמ' גבי מים שלנו דבעי גבי... אע"ג דאיכא התם טעמא דהואיל והטעם מכוסה מבני אדם יש לנו לאסור כל קדירה בת יומא אם לא עמדה כל הליל' בלא בישול דאז מותר דלא בעינן מעת לעת עכ"ל. וכן פרש"י זצ"ל בפ' אלו עוברין גבי גיעולי גוים חידוש הוא דאותה בליע' ששהתה בדופנו של כלי לילה אחר הופג טעמו ונתקלקל ותו לא משבחה למאכל שנפלטת בה. ממה שכתב ר"ת זצ"ל שלעולם לא נתיר שום קדירה אם לא עמדה כל הלילה משמע שאפי' בישלו בה מים בלילה אסיר' וכן עשה בספר תרומות:

סימן רסא

עוד שאלו הרב ר' יוסף דאורלינש זצ"ל לר"ת זצ"ל. יפרש לי אדוני קדירה אסורה שאינה בת יומא שנתבשל בה היתר. וקיימא לן דנותן טעם לפגם מותר. אם חזר ובישל בה היתר אחר בו ביום. מי אמ' כיון שהקדירה אסורה נותנת עתה בתבשיל השני טעם לשבח אסיר. או דילמא כיון דהטעם לשבח מכח ההיתר בא מותר. והשיב לו עד שאתה שואל לי על השני בוא ושאל לי על הראשון אם נשתהה בקדירה אחר ידיעתו מהו. אלא כי היכי דפשיטא לך בראשון אם יום או יומים יעמוד דשרי. כך הוא התבשיל השני. וכי טומאה שבטלה חזרה וניעורה אפילו על ידי איסור כ"ש על ידי היתר גמור עכ"ל. וקיימא לן דקדירה שאינה בת יומא וכן כל כלי שאינו בן יומו הוי טעם לפגם ושרי בדיעבד. וכל סתם כלי גוים הוו בחזקת שאינן בני יומן כדלקמן שילהי פרקין דת"ר הלוקח כלי תשמיש כו' עד וכולם שנשתמש בהן עד שלא יטביל ועד שלא יגעיל ולא ילבין תני חדא אסור ותניא אידך מותר. לא קשיא הא כמ"ד נותן טעם לפגם אסור [הא כמ"ד נותן טעם לפגם מותר] ואפילו לקחם ונשתמש בהם בו ביום קאמר דמותר משום דסתם כלי גוים לאו בני יומן הן. וכן בפרק אין מעמידין ת"ר הכוספן של גוים שהוחמ' חמץ ביורה גדולה אסור ביורה קטנה מותר ואיזהו יורה קטנה א"ר ינאי כל שאין ראש צפור דרור יכול ליכנס בתוכה. והא תניא אחת יורה קטנה ואחת יורה גדולה מותר. לא קשיא הא כמ"ד נותן טעם לפגם מותר ופירש"י זצ"ל וכל גיעולי גוים נותן טעם לפגם שהרי נתבשל בו האיסור אתמול וכבר הפיג טעמו ונפסל בלינה חוץ מקדירה בת יומא דנותן טעם לשבח ואסור. והשתא מנא ידעינן שאתמול בישלו בו דילמא היום בישלו בו. אי לאו משום דקיימא לן דסתם כלי גוים אינן בני יומן. ותדע דאי סתם כלי גוים בחזק' בני יומן הן הוה ליה לתלמודא לאוקומי אליבא דהילכתא דהא והא כמ"ד נותן טעם לפגם מותר. והא דתניא ביורה גדולה מותר כגון שידוע שלא בישלו בה היום והא דתניא אסור בסתמא. ותו מדקאמר כל שאין צפור דרור יכול ליכנס בתוכה משמע דמסכת' איירי דקתני מותר למ"ד נותן טעם לפגם מותר. ואמר רב ששת האי משחא שליקא דארמאי אסיר אמר רב ספרא למאי ניחוש לה אי משום גיעולי גוים נותן טעם לפגם הוא ומותר. והכי נמי אמ' הקורט של חלתית מאי טעמא אסיר דמפסקי ליה בסכינא אע"ג דאמר מר נותן טעם לפגם מותר. אגב חורפא דחלתיתא מחליה ליה שמנונית והוה ליה כנותן טעם לשבח ואסיר. הא לאו הכי שרי משום דסתם כלי גוים אינן בני יומן:

סימן רסב

ולענין טעם לפגם בפסח. השיב רבינו יצחק בר אברהם זצ"ל ואשר שאלתם על האוסרין נותן טעם לפגם בפסח מניין להם ראייתם היא מהא דאמר רב קדירות בפסח ישברו.

ואשכחן גבי עכברא בשיכרא דמספקא ליה לרבא אי סבר רב נותן טעם לפגם מותר ועכברא בשיכרא אשבוחי משבח. ואמאי תפשוט ליה מההיא דאסיר. אלא ודאי חמץ (בפסח) שאני משאר איסורין. ואע"פ שיש לדחות טוב להחמיר עכ"ל. ורבי' שמואל זצ"ל כתב הכא בשמעתא דחמץ בפסח דקיימא לן בין במינו בין שלא במינו בזמנו במשהו דגזרינן שאינו מינו אטו מינו. אם נתבשל מאכל בקדירה שאינה בת יומא בפסח מותר המאכל. שחמץ הפולט מן הקדירה טעם לפגם הוא ומשהו של פגם הוא דהיינו משהו דהיתר. דאפילו שאור או חמץ שנפל לקדירה או שנתבשל עם צלי אי ידעינן בודאי דטעם לפגם הוא באותו מאכל מותר. ואע"פ שיש באותו מאכל טעם חמץ דחימוץ בעיניה שראוי לחמץ ואינו פגום למילתיה הוא דאסר רחמנא. אבל טעם חימוץ שנתערב בקדירה דלא חזי למילתי' כיון דטעמו פגום ופוגם במאכל זה מותר. כן אומר ר' ומורה והדברים ניכרים ונכוחים למבין עכ"ל. ור' שפי' הרי רש"י זצ"ל ורבי' שמואל זצ"ל תרוייהו סבירא להו דהכי הילכתא דנותן טעם לפגם בפסח מותר והכי מוכח בפרק כל שעה דאמר רב קדירות בפסח ישברו ופרש"י זצ"ל וקסבר נותן טעם לפגם אסור ולית הילכתא כוותיה דהא קיי"ל נותן טעם לפגם מותר. אלמא לא שאני ליה בין חמץ בפסח לשאר איסורין דבכולהו נותן טעם לפגם מותר. וההיא דעכברא בשיכרא דבי קאמר רבא מההיא עובדא ליכא למיפשט מאי סבירא ליה לרב דאסר לשיכרא דאי משום דקסבר דנותן טעם לפגם אסור כדסבר גבי קדירות ולית הילכתא כוותיה. אי משום דקסבר עכברא בשיכרא אשבוחי משבח. ולא נימא רב לטעמיה אלא אף לדידן אסיר לפי סברתו. והכי נמי סבר פ"ק דש"ח דאיתמר השוחט בסכין של גוים רב אמר קולף. ואע"ג דפריש' דקיימא לן דסתם כלי גוים לאו בני יומן הן. דלא נהירא לאוקומי בסכין הידוע שהוא בן יומו. אי נמי דמיירי דבא לשחוט בסכין של גוים. אלא ודאי רב סבר דכל נותן טעם לפגם אסור ולא שאני ליה בין חמץ בפסח לשאר איסורין. ולית הילכתא כוותיה אלא קיימא לן כל נותן טעם לפגם מותר אפי' חמץ בפסח. וכן פסק הרב ר' אליעזר בר יצחק מבהם זצ"ל דאין לחלק בין חמץ בפסח לשאר איסורין דכולהו לפגם שרו. וכשהייתי אני יצחק בר משה יוצק מים על ידי רבינו יהודה בר יצחק זצ"ל ראיתי כשהי' יושב ביום טוב בפסח לאחר בית הכנסת לפני פתח ביתו וכת תלמידים ובעלי בתים עומדים לפניו. ובא השואל ושאל הלכה למעשה על דבר נותן טעם לפגם והתיר לו. וכן הלכה למעשה. וכשם שהתירה תורה טעם לפגם באוכלין הכי נמי במשקין שאם בישל משקין טמאין בקדירה ולן אותו כלי לילה ולמחר בישל בו משקין טהורין הכי נמי דשרי דהוי נותן טעם לפגם דהואיל שהלינה פוגמת אוכלין ה"ה משקין. דמי מזקיקני לזה לומר שבמשקין אין טעם לפגם.

ועוד הא (קמו) שכל משקה שלן לילה אחת בכלי שהוא נפגם ואינו כך טוב כמו שהיה אתמול אפי' אותו שהוא בעין ואינו בלוע כ"ש אותו שנבלע בכלי שהוא מפגים לגמרי. מיהו קשה לי מפ' אין מעמידין הדרדורין והרוקבאות של גוים ויין ישראל כנוס בהו אסורה בשתיה. ואמאי מאחר דפריש' דסתם כלי גוים אינן בני יומן אם שייך טעם לפגם במשקין אמאי אסור בשתיה והא דיעבד הוא. ושמא אין הכלי מפגים מה שבולע בו אלא שנבלע בו על ידי בישול זה אינו מפגים. וצ"ע בדבר. שמעתי אומרים דלא שייך טעם לפגם בכלי חרס ומביאים ראיה מאבות דר' נתן שמונה חמש מדות בכלי חרס ואחת מהם קאמר ואינו מבאיש מה שבתוכו. ועל ידי זה מתרצים שלא יקשה להם דרב אדרב דאמר בפרק בל שעה קרירות בפסח ישברו ופי' רש"י זצ"ל דקסבר נותן טעם לפגם אסור. והכא בפרקין קאמר רבא גבי עכברא בשיכרא דאסר רב לא ידענא אי משום דקסבר נותן טעם לפגם אסור אי משום דקסבר עכברא בשיכרא אשבוחי משבח. והשתא אמאי מספקא ליה תיפשוט ליה מדנפשיה דרב דקאמר קדירות בפסח ישברו. אלא מהתם ליכא למיפשט דכלי חרס הוא וכלי חרס לא שייך ביה טעם לפגם דאינו מבאיש מה שבתוכו. ואי אפשר לומר כן דהא אמרינן בשילהי פירקין ולמ"ד נותן טעם לפגם מותר גיעולי גוים דאסר רחמנ' היכי משכחת לה. מאי קשיא ליה הא משכח לה בכלי חרס דלא שייך ביה טעם לפגם. ותו כי מסיק בפרק אין מעמידין אי משום גיעולי גוים נותן טעם לפגם הוא. ואי איתא ניחוש לכלי חרס. אלא ודאי בכלי חרס נמי שייך טעם לפגם אלא אינו מבאיש מה שבתוכו דהיינו שהמשקה מתקיים בו יותר מבשאר כלים כמו גבי ר' עקיבה דא"ל לבת קיסר :

[**שם**]

מתני' וכן חומץ שנפל לתוך הגריסין. אמר שמואל לא שנו אלא שנפל לתוך הגריסין רותחין. אבל נפל לתוך הגריסין צונן והרתיחו נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם ואסור. חומץ פוגם גריסין רותחין ומשביח צוננין. וכך היו עושין נותנין חומץ לתוך גריסין צוננין והיה משביחן והדר מרתיחן. והיינו דקאמ' נעשה כמי שהשביחן:

סימן רסג

פי' רבינו שמואל זצ"ל הלכה השביחה ולבסוף פגם הוא זה. והכי הילכתא דאע"ג דטעם לפגם מותר השביח ולבסוף פגם באותו מאכל אסור. דהכי קתני בהדיא לקמן בברייתא דד"ה אסור עכ"ל. ויין שנפל לתוך עדשים נראה שהוא דומיא דחומץ בגריסין שמשביח צוננין ופוגם רותחין:

[**דף ס"ח ע"ב**]

ההוא עכברא דנפל בשיכרא אסריה רב להההוא שיכרא. אמר רבא הילכתא נותן טעם לפגם בשרצים מותר. ועכברא בשיכרא לא ידענא מאי טעמא דרב אי משום דקסבר נותן טעם לפגם אסור ולית הילכתא כוותיה. אי משום דקסבר עכברא בשיכרא אשבוחי משבח:

[**דף ס"ט ע"א**]

איבעיא להו נפל לגו חלא מאי משבח או פגם. א"ל רב היללל לרב אשי הוה עובדא בי רב כהנא ואסר. א"ל ההוא אימרטוטי אימרטט לחתיכות דקות ושרץ איסורו בכעדשין וחיישינן דילמא בלע חתיכת שרץ בהדי חומץ. פי' רבינו שמואל זצ"ל ונפל לגו שיכרא נמי מספקא לן משבח או פגם. הילכך אזלינן לחומרא ואסיר. ואי נפל לגו חמרא כל דלא אימרטט שרי דהא ודאי פגים. וכן חלב ובשר נבילה ביין אומר ר' דודאי מיפגם פגים ושרי עכ"ל. רבינא סבר לשעורי' במאה וחד אמר לא גרע מתרומה. פי' רבינו שמואל זצ"ל עכבר שנפל לתוך שכר וחיישינן דילמא משבח ואסור בנותן טעם. ואין לשער נתינת טעם על ידי טעימת קפילא ארמאה דלא מתיידע. א"ל רב תחליפא בר גיזא לרבינא דילמא כתבלין בקדירה דלא בטיל טעמיה. רב אחא שיער בחלא בחמשין. רב שמואל בריה (דרבבהו) שיער בששים וכן כל איסורין שבתורה:

סימן רסד

הילכך עכבר שנפל לגו חלא או לגו שיכרא או לתוך שאר משקין ולא אימרטט משליכו לחוץ והמשקה בס'. ובמגילת סתרים בשער ק"א ראיתי כתוב וזה לשונו. כתוב בה"ג בהילכות יין נסך. חבית שיש בה משקין יין או שמן או שאר משקין ונפל לתוכה שרץ או עכבר שיעורו אחד מאלף. והחבית והמשקין פחות מאלף אסור. ואם בקש לטהר את הכלי מכניסן לכבשן עד שיהא כבתחילה. מצאתי עיקר דבר זה בגמ' מערבאי במס' תרומו' פרק עשירי. והכי גרסי' ר' יוסי בר בון הורה בהדין עכברא חד מאלף. ע"כ לשון רב ניסים גאון זצ"ל. ודבר תמוה הוא זה דמאי (שנאמ') מכל איסורין שבתורה מין בשאינו (מין) בששים לכ"ע. ותו דהא פסקי' הילכתא בששים ואתרוייהו קאי אחלא ואשכר אלא ודאי ליתיה להאי פיסקא אלא לכל שרץ ועכבר משערי' בס'. והדין עכברא דהורי ר' יוסי בר בון לא להתיר המשקין אלא להתיר גוף העכבר. הוה עובדא שנתערב בהיתר ולא היה ניכר והורה לבטלו באלף וה"ה בפחות כי הבריה בטילה בתשע מאות וששים. אלא דהכי עובדא דהוה תמן אלף דהתירא. דתנן בפ"י דתרומות דג טמא שכבשו עם דג טהור כל גרב שהוא מחזיק (מאתים) אם יש בו משקל עשרה זוז ביהודה שהן חמש סלעים בגליל. ופי'

רשב"א זצ"ל דמיירי בדג טמא שנתערב עם דגים טהורים דמיתסרו כולהו משום דבריה לא בטלה אלא בשיעור זה. גרב הוא חבית או כד שמחזיק סאתים דגים טהורים ונתערב בהם דג טמא משקל עשרה זוז. ומפרש בירושלמי שהוא אחד מתשע מאות וששים. כיצד סאה עבדא כ"ד לוגין ולוגא עביד שני ליט' וליט' עבידא מאה זוזי נמצא דסאתים עולין לתשעים ושש מאות זוז. ותשעים מאות הם עשרה פעמים ט' מאות ושש מאות עשרה פעמים ששים. אלמא איכ' לעשר' זוז עשרה פעמים תשע מאות וששים. נמצא כל זוז אחד מתשע מאות וששים. ואחר כך קאמר בירושלמי הורי ר' יוסי בר בון בהדין עכברא אחד לאלף כלומר מצא אחד לאלף והתיר. וה"ה דבאחר ותשע מאות וששים היה מתיר. והאי דבעי שיעורא כל כך משום דבריה היא ולא בטלה ובהכי בטלה. ואין ללמוד מיכן לאיסורין דבמשהו כגון חמץ בפסח דנימא דבאלף בטלי. דדילמא הוי כדבר שיש לו מתירין ואפי' באלף לא בטיל. וסתם יינן דבמשהו תניא בתוספתא דע"ז שטיפה של יין נסך אסירא ואוסרת יין שבחבית ושבבור. ואין סברא לומר בשאין שם אלף טיפין. ובפ' כל הזבחי' תנן אפילו אחד בריבוא ומשמע התם בגמ' דלמ"ד כל שדרכו ניח' דלא בטלי. וקצת קשה בפ' גיד הנשה דחשיב גיד הנשה שהיא בריה וחתיכה של נבילה הראויה להתכבד דעדיפא מכל שדרכו. ועביד שם צריכותא. ואינן שוין לענין ביטול. ואין לפרש מתניתין דלא בתערובת הדג עצמו אלא טעם כל הבריה הוא דחמיר דזה אי אפשי' להיות. דגבי גיד הנשה תנן בזמן שמכירו בנותן טעם עכ"ל. הרי פי' דהתם מיירי לבטל גוף העכבר דומיא דדג. אבל עכבר שנפל במשקה משליכין אותו לחוץ ומשערינן בששים כנגד כל העכבר. וכן הלכה. והילכתא בששים וכן כל איסורין שבתורה:

סימן רסה

כתב רבינו שמואל זצ"ל דכל נותן טעם שאין טעמו ניכר משערינן בששים. ומיהו בדבר שטעמו ניכר ביותר מששים כגון שאור ותבלין הכי נמי דאסור כל כמה שנותן טעם. וה"נ קאמר רפרם פ"ק דש"ח שאני שאור ותבלין דלטעמא עבידי וטעמא לא בטיל. פירש"י זצ"ל והילכתא כל איסורין שבתורה בס' וכן הלכה רווחת בישראל דכל איסורין בששים מין בשאינו מינו. אבל מין במינו מוקמי' הילכתא בפסחים במשהו כרב. וטעמא דכל איסורין שבתורה במשהו במינן. ושלא במינן בנותן טעם. ובחמץ גזרו שלא במינו אטו מינו. וכן פסק בפ' כל הבשר דקיימא לן כר' יהודה דאמר מין במינו לא בטיל דהא קם ליה רבי בשיטתיה דא"ר נראין דברי ר' יהודה. ולקמן בפרקין רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה במינן במשהו שלא במינן בנותן טעם. ואע"ג דרב ור' יוחנן פליגי עלייהו ואמרי כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם חוץ מטבל

ויין נסך. ותניא נמי כוותייהו. הא שמעינן להו לאביי ורבא דבתראי נינהו דסברי כרבי יהודה לעיל גבי חמרא חדתא בעינבי דפליגי דאביי סבר בתר טעמא אזלינן והאי מין במינו והוי במשהו. ורבא סבר בתר שמא אזלינן והוי מין בשאינו מינו והוי בנותן טעם. הא אי בתר טעמא אזלינן הוה מודה דבמשהו דהוה ליה מין במינו. הא למדת דסבירא להו דמין במינו במשהו. ובפ' כל שעה אמר רבא הילכת' חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור במשהו כרב:

סימן רסו

ור' יוסף טוב עלם זצ"ל פסק דכל איסורין שבתורה בששים. וכן פסק בה"ג דכל איסורין שבתורה בששים וכן כל רבותיו של רש"י זצ"ל וכן סובר גם השאלתות ואפילו חמץ בפסח. וכן היה סובר רש"י זצ"ל קודם שחזר בו ע"י ההיא דפסחי'. וכן פסק ר"ת זצ"ל דהלכה כרבנן דאמ' מין במינו בששים בכל איסו' שבתורה וכר' יוחנן ורשב"ל דאמרי כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך וקיי"ל רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן. ור' יהושע ב"ל סבר בפ' גיד הנשה דכל איסורין שבתורה בששים ויליף מזרוע בשלה דהוי מין במינו. ופר"ח פסיק כוותיה בכולי תלמודא. ובפרק גיד הנשה אמר רבא אמור רבנן בטעמא ואמור רבנן בקפילא ואמור רבנן בששים. מין בשאינו מינו דהיתירא בטעמא. מין בשאינו מינו דאיסורא בקפילא. מין במינו דליכא למיקם אטעמא. אי נמי מין בשאינו מינו דאיסורא היכא דליכא קפילא בששים. אלמא קסבר רבא מין במינו בששים. וכי תימא אין זה ראיה דסבר רבא הכי דאיכא למימר דכייל כללי ולא סבירא ליה דהכי אשכחן בפ' התקבל בגיטין דכייל כללי אע"ג דלא סבירא ליה דאמר רבא שלש מדות בקטן צרור וזורקו וכו' עד הגיעו לעונת נדרים נדריהם נדר וכנגדן בקטנה חולצת ועונת נדרים דקטנה היינו י"ב שנים ויום אחד כדתנן בפרק יוצא דופן בת שתים עשרה שנה ויום אחד נדריה קיימין וקתני וכנגדן בקטנה חולצת. אלמא דסבר רבא שתים עשרה שנה ויום אחד חולצת בלא בדיקה. ועוד מדקאמר קטנה משמע שלא הביאה שתי שערות. וכן בפרק מצות חליצה אמ' רבא קטנה אינה חולצת עד שתגיע לעונת נדרים הא הגיעה לעונת נדרים חולצת אע"ג דלא נבדקה. ופרק יוצא דופן בנדה אמר רבא קטנה כל שתים עשרה ממאנת והולכת מכאן ואילך אינה ממאנת ואינה חולצת כו' עד כי קאמר רבא חזקה למיאון אבל לחליצה בעיא בדיקה אלמא דסבר רבא בת י"ב שנה ויום א' בעיא בדיקה לחליצה וקשיא דרבא אדרבא. אלא צריך לומר דרבא כייל כללי כדאמור רבנן אע"ג דליה לא סבירא ליה. ה"נ הכא איכא למימר דכייל אע"ג דליה לא סבירא ליה. ולעולם סבר רבא דמין במינו במשהו. הא לאו ראיה

דבשלמא התם לא מצי כייל בענין אחד שלש מדות הילכך כייל אע"ג דלא סבירא ליה. אלא הכא אי לא סבירא ליה מה לו להזכיר כלל מין במינו. לימא מין בשאינו מינו היכא דליכא קפילא בששים הרי הוה כייל בטעמא ובקפילא ובששים מין במינו למה הזכיר כלל. אלא שמא דקסבר רבא דמין במינו בששים. ותו דבפ' התקבל אית דגרסי רבה. ורבי' אפרים זצ"ל היה מפרש מין במינו דקאמר דבא היינו בשמנונית דגיד הנשה בבשר והיינו מין במינו בטעמו ולא בשמו לכך הוי בששים. דרבא לטעמיה דאמר בתר שמא אזלינן אבל מין במינו בשמו ובטעמו הוי לרבא במשהו. ויש ספרים שכתוב בהם כן. והשיב לו ר"ת זצ"ל דכי האי גוונא לא היה קורא מין במינו. ותו הביא ראיה ר"ת מפ' התערובות דמסיק התם (תנן) חרסו של זב וזבה פעם ראשון ושני טמא שלישי טהור. בד"א בזמן שנתן לתוכו מים אבל כבסו במי רגלים אפילו עשרה פעמים טמא ר' אב"י אומר אחר מים ואחר מי רגלים פעם ראשון ושני טמא שלישי טהור. אלמא קסבר רבי אליעזר מין במינו בטל ומשנת ר' אליעזר קב ונקי. וכן שילהי מס' ביצה חיטים בחיטים נהי דלר' יהודה לא מיבטיל לרבנן מיהא מיבטיל מכלל דהכי הילכתא ולהכי אחיכו עליה. וההיא דלעיל חמרא חדתא בעינבי. וחלא דחמרא וחלא דשיכרא. חמירא דחיטי וחמירא דשערי. מפרש ר"ת זצ"ל דמיירי בטבל ויין נסך דמודו בהו ר' יוחנן ורשב"ל דהוו במשהו. וההיא דפ' כל שעה אומר ר"ת זצ"ל דלא גרסי' במשהו כרב אלמא אינו מדברי רבא. ומדקדק מה"ג דמייתו מילתיה דרבא דהתם ומפרשי' מדלא יהיב שיעורא למילתי' ש"מ במשהו כרב אלמא אינו מדברי רבא. ותו אי גרסי' ליה מצינו למימר דאיסור חמץ שאני דחמיר טפי. והא דמדמי לי' שאר איסורי לחמץ וקאמר ורב לטעמי' ל"ג ליה. וה"ג בספרי ישנים. במאי עסקי' אילימא בנותן טעם כו' שלא [במינו] במשהו כרב והא רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה במינן במשהו שלא במינן בנותן טעם רב גזר שלא במינו אטו מינו ודוקא בחמץ גזר רב כוותיה משום דחמיר ולא בדילי מיניה:

סימן רסז

וכתב מורי רבינו יהודה בר יצחק הוא הנקרא שיר ליאון דכן הלכה דכל איסורין שבתורה בששים. לבד מחמץ בפסח. ועוד הוסיף ר"ת זצ"ל ופי' דאפילו חמץ בפסח אפי' מב"מ בס'. ועיקר שמעתא דפ' כ"ש וגירס' ופירוש' הכי איתא אמר רבא חמץ בפסח בזמנו במינו אסור שלא במינו מותר. במאי עסקי' אילימא בנותן טעם שלא במינו מותר והא קא יהיב טעמא אלא במשהו והא רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם. רב גזר בחמץ בזמנו שלא במינו אטו מינו. שלא בזמנו מותר כו'. ולבסוף גרסינן אמר רבא הילכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור.

שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר' שמעון. (ואי) אמר רבא הכי והאמר רבא קנסא הא קניס ר' שמעון כו'. ומילתיה דרב ור' יוחנן הכל אחד ולשון דבריהם שוין. ול"ג במילתיה דרבא אסור במשהו כרב כדמוכח בה"ג כדפרי' לעיל. וכן פסק בשאלתות דרב אחאי דחמץ בפסח מין במינו בששים. והשתא אתי שפיר דלא תני לקמן בברייתא דמסייע' לר' יוחנן חוץ מטבל ויין נסך וחמץ דהא קיי"ל חמץ בפסח בששים. ועוד אומר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל כי סברא גדולה היא. שאם תאמר במשהו א"כ אם נפל משהו חמץ לבור הגדול אוסרו כולו נמצא חומרא קולא כי מי יוכל להזהר מזה. משמע מדברי רבינו יצחק שרוצה להתיר מי הבור אם נפל לתוכו חמץ משהו:

סימן רסח

כתב מו' רבינו אבי העזרי זצ"ל בתשובת קדמוני' ראיתי מעשה שנפלה חיטה לבור ואסרו לשתות מימיו לפסח. ובדקתי פ"י דתרומות דתנן שעורים שנפלו לתוך הבור של מים אע"פ שהבאיש מימיו מותרים ואמרי' בירוש' כל נותני טעם בין לפגם בין לשבח אסור דברי ר' מאיר ר' שמעון אומר לשבח אסור לפגם מותר. אמר רשב"ל מה פליגין בהשביח ולבסוף פגם אבל פגם ולבסוף השביח אף ר' מאיר מודה. ור' יוחנן אמר לא שנא הוא פגם ולבסוף השביח הוא השביח ולבסוף פגם מחלוקת. תמן תנינן שעורים שנפלו לתוך הבור של מים אע"פ שהבאישו מימיו מותרין. ר' יוחנן אמר כמחלוקת פי' כר' שמעון אתיא רשב"ל אמר ד"ה היא פי' דפוגם מעיקרו אפי' ר' [מאיר] מודה דמותר והנך מי בור פגומין מעיקרא. ומדקאמר אע"פ שהבאישו מכלל דלא מיבעי' לא הבאישו. וא"כ כי לא הבאישו נמי הוי נותן טעם לפגם דאי נותן טעם לשבח הוא. אם הבאישו מיבעיא ליה למיתני. והבאישו קרי ליה משום שטעמו פגום. ואפילו הבאישו שהרבה נפלו בו והטעם גדול. ואין לפרש לא מיבעיא לא נתן טעם כלל אלא אפילו הבאישו ומיהו אם נתן טעם כראוי ולא ביותר מדאי דהיינו הבאישו הוי טעם לשבח ואסור. דלישנא לא משמע הכי. ותו כי לא נתן טעם מאי למימר' פשיטא דמותר וליתני אם הבאישו מימיו מותרין. אלא ש"מ דבכל ענין הוי טעם לפגם בין רב בין מעט:

סימן רסט

הילכך אומר אני לדברי רבותינו דנותן טעם לפגם בפסח מותר אע"פ שאיסורו במשהו. ה"נ כי נפלו לבור מותר ורא"ת מפרק בתרא דע"ז הלכה יין נסך שנפל ע"ג ענבים דאוקי לה אביי במשהו. ואפילו כי אוקמה בחסורי מיחסרא דאם נותן טעם לפגם מותר ואין לחלק בין שעורין לחיטין ושיפון דחדא מינייהו נקט. והך פלוגתא דר' מאיר ור' שמעון איתא נמי פ' בתרא דע"ז ור' יוחנן קאמר התם בפגום מעיקרא מחלוק' ואיבעי' להו וכו'. ובירוש' פשיטא ליה לר' יוחנן דבתרוייהו פליגי. ותו כיון דאינו מחמיץ בעוד

החיטה מוטלת בצונן כדתנן באלו עוברין תטיל לצונן נ"ל דלדברי הכל מותרים המים ותו לא מידי. אבי העזרי. עכ"ל. וככר לחם חמץ שנפל לבור ואין בו כדי ליתן טעם במימי הבור. מספקא לי אם מותרין מי הבור או אסורין. מההיא דאלו עוברין אין ראיה לכאן כי זה הוא ככר חמץ. ומשעורים שנפלו לבור נמי אין להביא דדילמא דוקא שעורין הוי טעם לפגם אבל לחם דילמא משביח הוא. או שמא לאידך גיסא דילמא שעורים דוקא יהבי טעמ' אבל לחם לא יהיב טעמא שכבר נאפה בתנור. מיהו עיסה שהחמיצ' שנפלה לבור ולא נאפת בודאי טעמא יהבא ולא ידעינן אי לפגם הוא ושרי אי לשבח הוא ואסיר. ואם בא מעשה לידי אני מתיר. דמסתמא טעם לפגם הוא. ותו דכל כי האי גוונא נסמוך אשאלתות דרב אחאי. והיכא שנפל היתר בהיתר כגון חמץ שנתערב קודם הפסח בדבר שאינו חמץ בששים פי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דמותר לאוכלו בפסח. והביא ראיה מפרק בתרא דכלאים דתנן צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה עם זה אם רוב גמלים מותר. פי' מותר לערב עמהם פשתן שכבר נתבטל צמר רחלים בצמר גמלים וכמאן דליתיה דמי והוה ליה צמר גמלים ופשתן בלבד אהדדי שמותרין זה בזה. ואם רוב מן רחלים אסור. והא התם דצמר גמלים וצמר רחלים מותרים זה בזה ואפי' הכי מבטלין זה את זה. הכי נמי חמץ ושאינו חמץ תרוייהו קודם הפסח שרו באכילה אפ"ה נתבטל החמץ בדבר שאינו חמץ ומותר לאוכלו בפסח:

סימן רע

ואני המחבר דנתי להתיר לפני מו' רבי' שמחה זצ"ל מההיא דפרק הקומץ רבה גבי פלוגתא דר' יהודה ורבנן. דאמר ר' יוחנן ושניהם מקרא אחד. ולקח מדם הפר ומדם השעיר. רבנן סברי מיכן לעולין שאינן מבטלין זה את זה. ור' יהודה סבר מיכן למין במינו שאינו בטל. ואם איתא שאין שייך ביטול היתר בהיתר כי אם דוקא דאיסור בהיתר. היכי יליף ר' יהודה מיכן למין במינו לאיסור בהיתר שאינו בטל. והא איכא למימר שאני הכא דהיתר בהיתר הוא דם הפר ודם השעיר שניהם היתר למזבח ואין שייך ביטול היתר בהיתר. אבל איסור בהיתר דשייך ביה ביטול הכי נמי דאפילו מין במינו בטל. אלא ש"מ לא שנא איסור בהיתר לא שנא היתר בהיתר בכולהו שייך בהו ביטול ומבטלי אהדדי. וקיבל את דברי והודה לי. ועוד הבאתי לי ראיה מפרק התערובות דאמר רשב"ל הפגול והנותר והטמא שכללן זה בזה ואכלן פטור. אי אפשר שלא ירבה ממין על חבירו ויבטלנו. ואמ' עלה ש"מ איסורין מבטלין זה את זה. והואיל שהאיסור מבטל זה את זה ה"ה היתר את ההיתר דמה לי איסור ואיסור מה לי היתר והיתר. ועור דנתי לפני מו' רבי' שמחה זצ"ל אילו כהן טהור שנתערבה לו תרומה טהורה בחולין ואחר כך נטמא.

וכי לא היתה מותרת לו אחרי שהיה בחולין כדי לבטל את התרומה. אע"פ שבשעה שנתערבה היה מותר בשתיהן בחולין ובתרומה ואמר לי הן. ואמרתי לו א"כ זהו ממש דומה לחמץ שנתערב בשאינו חמץ ואחר כך בא הפסח. ועל זה השיב לי שאני הכא דאי אפשר דליכא כהן טמא בעולם בשעה שנתערבה. וכן גבי המפלת שיליא בבית הבית טמא מוכחא כולה שמעתתא שהטומאה מבטלת טומאה. ושאלתי למו' רבי' אבי העזרי זצ"ל והשיבני להיתר. והרב ר' יעקב דקורביל הקדוש זצ"ל כתב שבא מעשה לידו והתיר. הילכך הלכה למעשה להתיר. הילכך היכא שנפל חמץ קודם איסורו לדבר שאינו חמץ ויש בו ששים הרי זה נתבטל ומותר לאוכלו או לשתותו בפסח ואע"ג דבזמנו במשהו הכא כבר נתבטל בששים קודם שבא זמן איסורו. וכן הלכה למעשה:

סימן רעא

כבר נהגו העולם כדברי רבינו תם זצ"ל ובין מין בשאינו מינו בין מין במינו בששים. הילכך לא סמכי' אקפילא אלא משערי' דקים להו לרבנן דעד ששים יהיב טעמא טפי לא יהיב טעמא. ופי' הרב ר' ברוך בר יצחק זצ"ל מריגנשבורק דהא דאמ' בבל דוכתא דכל איסורין שבתורה בששים היינו דוקא שנתבשל האיסור עם ההיתר ויש ששים בהיתר דקים להו לרבנן דעד ששים יהיב טעמא דהיינו שיהא מן ההיתר עם האיסור בין הכל ששים אז אסור אבל טפי לא יהיב טעמא כשיהא ששים מן ההיתר לבד מן האיסור אין לו נותן טעם ושרי. היינו דוקא שנתבשל עם ההיתר. דהואיל דטפי מששים לא יהיב טעמא. וכשיהיה יותר אז כשאוכלו לא טעם טעמא דאיסורא אמור רבנן דלא בטל אלא בששים. וה"ה בשנתערב איסורא בהיתר לח בלח בלא בישול ונתערב הכל זה בזה. בכשיהיה ששים בהיתר שרי פחות מיכן אסור. אבל נתערבה חתיכה של איסור שאינה ראויה להתכבד בה לפני האורחים או דבר שאינו בריה בחתיכות של היתר אפי' חד בתרי בטיל ומותר באכילה ואפי' מדרבנן. כי מה מועיל אם נצרך ששים לבטל הא סוף כשיאכל טעמא דאיסורא קא טעים. הילכך ואינו יכול לבוא לידי זה שיאכלנה ולא יטעמנה אוקמוה אדאורייתא דחד בתרי בטיל. והביא ראיה מפרק גיד הנשה דתנן גיד הנשה שנתבשל עם הגידין בזמן שמכירו בנותן טעם אם אין מכירו כולן אסורין. ופרכינן בגמרא וליבטיל ברובא. בריה שאני הא אי לאו דבריה הוא הוה בטל ברוב. וכן חתיכה של נבילה ושל דבר טמא שנתבשלה עם חתיכות. בזמן שמכירו בנותן טעם ואם אין מכירו כולן אסורות ופרכי' ותיבטיל ברובא שאני חתיכה הואיל וראויה להתכבד בפני האורחים. הא אינה ראויה בטילה ברוב בעלמא ותו אמ' התם לעיל אמר רב נחמן ביצה בששים ואין ביצה מן המנין. וא"ל רב אידי בר אבין לאביי למימר' דיהיב טעמא והא (אמר רב)

אינשי כמיא דביעי בעלמא. הכא במאי עסקינן דאית בה אפרוח. ואי איתא דבלא בישול נמי היכא דנתערב בדבר יבש בעי ששים. מאי דוחקיה לאוקמי בשינויי דחיקי דאית בה אפרוח הוה ליה למימר דרב נחמן איירי כגון שנתערבה בלא בישול ורוצה לאכול כל אחת ואחת. אלא דכי האי גוונא הוי בטילה ברוב. וגבי עצים מוקצים נמי אמר רב מתנה מרבה עליהם עצים מוכני' ומסיקן. והרצה דבריו לפני רבותיו והודו לו. אך רבינו אפרים זצ"ל חלק עליו והצריך ששים אפילו בדבר יבש. מיהו הלכה למעשה כדבריו. וכן פסק בספר תרומות דבדבר יבש אם נתערב איסור בהיתר במין במינו דמותר באכילה ואפילו מדרבנן וכן הלכה. ואם הוא דבר יבש ולא אסיר אלא מדרבנן אם נתערב אפילו חד בחד. נראה בעיני אני המחבר דמותר באכילה. דתנן במסכת חלה פרק בתרא דחלה דרבנן ונאכלת עם הזר על השולחן. פי' רבי' יצחק דסימפונט זצ"ל משימין ככר חלה וככר דחולין על השולחן והכהן אוכל חלה. ואם נתערבו נוטל אחד הככרים ואוכל בתורת חלה וככר האחר נאכל לזרים. הורה ר' אבהו בבוצרה שהיא צריכה רוב. אמר ר' יונה מלמד שהיא עולה בפחות ממאה ואינה נאסרת במאה ואחד. אמר ר' זעירא מתניתא אמ' אפילו אחד באחד. דתנינן ונאכלת עם הזר על השולחן. פי' ולא חיישינן אם מתחלפים זו בזו. שאפילו תתחלף של חולין בחלה מותר. וכוותיה קיימא לן דמתניתין דוקא כוותיה וכן הלכה. ולא מיבעיא אם נתערב דבר האסור מדרבנן ברוב היתר שהוא מותר באכילה שכבר נתערב. אלא אפי' לכתחי' מבטלינן כדפרי' לקמן. הרי פירשנו דקיימא לן כדברי רבי' תם זצ"ל דכל איסורין שבתורה בין מין בשאינו מינו בין מין במינו משערינן בס'. מיהו דוקא כשנתבטל מעצמו אבל לבטל לכתחי' אסור. כדתנן במסכת תרומות ס"פ סאה תרומה. סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ואחר כך נפלו שם חולין. אם שוגג מותר אם מזיד אסור. והיינו דאמ' פ"ק דביצה והא קא מבטל איסור לכתחי' ותנן אין מבטלין איסור לכתתילה. שלא מצינו לשון זה שנוי בשום מקום אלא אהא מתני' סמיך דקתני אם מזיד אסור. ואפי' בדיעבד אסור היכא שהזיד וביטל. כדאמ' עלה בירושלמי ר' אבהו בשם רבי יוחנן כל איסורין שבתורה שריבה עליהן שוגג מותר במזיד אסור. ולא מתני' היא בשוגג מותר במזיד אסור. מתני' בתרומה אתא מימר לך שאר כל הדברים. הא למדת דכל דבר האסור מדאורייי' אם רבה עליו בשוגג מותר במזיד אסור אפילו בדיעבד. אבל דבר האסור מדרבנן מבטלו לכתחילה. כההיא דפ"ק דביצה דאמר רב מתנה עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן. ופרכינן והא קא מבטל איסורא ותנן אין מבטלין איסור לכתחילה. ושנינן ה"מ בדאוריי' אבל מדרבנן מבטלין. וה"נ אמר ר"פ עד כמה בבכורות גבי תרומת חוצה לארץ רבה מבטלה ברוב ואכיל לה

בימי טומאתו ולזרים נמי שריא כדפרי' בתחילת הילכות חלה. הא למדת דכל דבר שהוא דרבנן מבטלו לכתחי' ושרי. וזכורני כשאני בשפירא בבית ר' שמחה זצ"ל בא לפניו ביום ששי אחד ר' שמואל בר אברהם הלוי. ושאל לו על מעשה שנעשה בביתו על יורה שהיו בה קרפלין של בשר שהיתה אצל האש והיתה שם קדירה אצל האש שהיו בה מי חלב. ובאתה הגויה ושפכה ממי החלב לתוך היורה ולא היה ביורה כדי לבטל את מי חלב שנשפכה לתוכה. והורה לו שירבה מן המים לתוך היורה שיתוספו על מה שביורה. ויהיה בהם כדי לבטל את מי חלב. דמי חלב דרבנן הם. כדאמ' פ' כל הבשר המבשל במי חלב פטור. מסייע ליה לרשב"ל דתנן מי חלב כחלב לא שנו אלא לענין הכשר זרעים אבל לענין בשר בחלב אינו כחלב. מי חלב ס ר ו ב ד קא ב ל ש ו ן כ נ ע ן. הילכך כל דבר שהוא מדרבנן לא שנא יבש ולא שנא לח מבטלו לכתחילה ברובא בעלמא. וכגון דליכא בהאי דבר למיגזר אטו דאורייי'. וכן השיב לי רבי' שמחה זצ"ל וזה לשונו ועל חלה שנתערבה בעיסה והבאת מפ"ר ישמעאל. דמשמע דתרומה של ישראל חוצה לארץ מדמעת כך המשמעות. ופירושו כך הוא חלתו בארץ ישר' ותרומתו בחוצה לארץ שהביאה לארץ אינה מדמעת. הא תרומה שגדלה בארץ. אי נמי תרומת ישראל שגדלה חוצה לארץ והביאה לארץ מדמעת. אבל תרומת ישראל חוצה לארץ אינה מדמעת חוצ' לארץ כדאמ' ר"פ כל הבשר דחלת חוצה לארץ בחוצה לארץ נאכלת עם הזר על השלחן. אבל לא בארץ דאיכא למיגזר משום חלת הארץ. ה"נ תרומת חוצה לארץ בחוצה לארץ מבטלה ברוב אבל לא תרומת חוצה לארץ בארץ. עכ"ל:

סימן רעב

וכשאנו משערים אם יש ששים בהיתר כדי לבטל האיסור אין אנו משערין לא בקדירה עצמה ולא במאי דבלעה. ובאיסור עצמו אנו משערין ולא במאי דנפק מיניה. ולפי מה שהוא עתה לפנינו אנו משערין ולא לפי מה שהיה בשעת נפילתו. כההיא דפרק גיד הנשה דא"ר חנינא כשהן משערין האיסור שיהא בו אחד מששים משערין אותו ברוטב ובקיפה דק דק של בשר ותבלין המתאספין בשולי הקדירה ובחתיכות ובקדירה איכ"ר בקדיר' עצמה ואיכא דאמרי במאי דבלעין קדירה קודם שנתמעט. ואנו משערין אותו לאחר שנתבשל לכמות שנפל שם ואין בהיתר ששים בו. אומרים כמה בלעה קדירה זו מן ההיתר לפי שלכשנפל שם היה היתר הרבה ונתמעט בבליעת הקדירה. אבל בקדירה עצמה לא משערינן. ופרש"י זצ"ל וכיון דאפליגו לישני ואיסור דאורייי' אזלינן לחומרא ולא משערין בקדירה. ועיקר הדבר כמות שהוא בא לפנינו משערין. ולא משערין בקדירה ולא במאי דבלעה קדירה. שאף מן האיסור נמי נבלע ונתמעט מכמות שהיה. כדאמ'

לקמן ההוא כזיתא דתרבא דנפל לדיקולא דבישרא סבר רב אשי לשעורי' במאי דבלע דיקולא. אמרו ליה רבנן לרב אשי דהיתירא בלע דאיסו' לא בלע. אלא הכל משערין כמות שאנו רואין. ואמ' לקמן אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא איבעיא לן בדידיה משערינן או במאי דנפיק מיניה משערינן ואמרי' פשיטא דבדידיה (משערינן) האי במאי דנפיק מיניה מנא ידעינן:

סימן רעג

והיכא שתחב כף שהיא בת יומא של איסור בתוך קדירה של היתר. אם הכף היא של מתכת משערינן כנגד כל הכף אף כנגד מה שבחוץ כדאוקימ' דבדידיה משערינן דכף של מתכת חם מקצתו חם כולו וכולו פולט. כדתנן כיצד צולין את הפסח שפוד של רמון תוחבו מתוך פיו עד בית נקובתו וכו' ופרכי' בגמ' ונייתי של מתכת. ושנינן מתוך שחם מקצתו חם כולו וקא מיטוי מיטוי מחמת השפוד ורחמנא אמר צלי אש ולא צלי מחמת דבר אחר. הילכך ה"נ האי כף חם מקצתו חם כולו וכולו פולט. ומשערינן בכל הכף. אבל אם הכף של עץ הוא לא משערינן אלא לפי מה שנכנס תוך המאכל. וכתב הרב ר' ברוך בר יצחק זצ"ל בספר תרומות אם כף חולבת תחב בקדירה שיש בה תבשיל של בשר. אם הכף בת יומא צריך ששים בתבשיל לבטל מה שתחב מן הכף ואז התבשיל והקדירה מותרין אבל הכף אסורה שהרי בלעה מבשר. ואם אין ששים הכל אסור. ואם הכף לא היתה בת יומא א"כ הקדירה והתבשיל הכל מותר אפילו אין שם ששים אבל מ"מ הכף אסורה שהרי בלועה מן האיסור לכך אסור לתוחבה בקדירה של חלב. וכן אסור לתוחבה בקדירה של בשר. שהרי בלועה היתה תחילה מחלב אע"פ שאינה בת יומא לכתחילה אסור נזירה שאינה בת יומא אטו בת יומא. ואין סברא לומר שנגעלה כשתחב' בקדיר' של בשר ופלטה חלב. וכן הדין בקדירה שבלועה מבשר ותחבה בקדירה של חלב. וכן אסור לתוחבה בקדירה של בשר ושל חלב. והיכא שהוא ספק אם יש ששים בהיתר כדי לבטל האיסור אם לאו. לדברי ר"ת זצ"ל דפסיק טעם כעיקר דאורייתא ואסיר. עכ"ל:

סימן רעד

וכשנפלה חתיכה של איסור לקדירה של היתר. ולא ידעינן אם יש ששים בהיתר אם לאו ובעינן לשעורי. לא ידעינן היכי משערינן גבי כזית תניא בתוספתא דנזיר בפרק נזיר שאכל מכל האסורין לו וכמה שיעורן בכזית כיצד הוא מביא כוס מלא יין. מביא זית אגורי ונותן לתוכו ושופע אם שתה כיוצא בו חייב ואם לאו פטור. וגבי כוסות דפסח דכוס היינו רביעית הלוג. אמ' בירושלמי בפרק ערבי פסחים וכד את רעי משערה ללוגא. את נסיב שיתא ביעין לא רבין ולא זעירין אלא מיצעין. ואת נסיב קדירה או כל מה דמלי מיא. ומלי לה ויהיה מלרע מניא כלים חורן וקביל מיא ויהיב שית ביעין ואזלון מיא. ומיא

דנפלון במנין ארעיא הוא יהיב שיעורא דלוגא. ואילו גבי חתיכה של איסור שנפלה לתוך קדירה של היתר דבעינא לשעורי בששים. לא ידענא היכי לשעורי דלא אשכחן בשום דוכתא דתני לה. וגבי נזיר נמי שיעורו דשתייתו מיתניא ושיעורא דאכילתו לא מיתניא.

סימן רעה

ונראה בעיני אם נפלה חתיכה של איסור בקדירה של היתר אנו מערין אותו המאכל של היתר לקדירה קטנה שתהא מלאה בזה המאכל. ושוב ממנה לכלי אחר וממלאין את זאת מן המים. ומעמירין קדירה הראשונה תחתיה. וחותכים זו החתיכה בזו הקדירה. והמים יוצאים ממנה ונופלין לקדירה הראשונה ומה שיחסר בזו הקדירה מן המים שוב ממלאין אותה וכך עושין אותו עד ששים פעמים. אם תכיל הקדירה הראשונה את המים עד מקום שהיה בה המאכל בראשונה הרי יש בהן ששים ומותר. אך שזה הוא טורח גדול וקשה לכוין. הילכך אין להתיר עד שידע בודאי שיש שם ששים. ואי מספקא ליה נראה בעיני שיסמוך על קפילא במסיח לפי תומו והואיל ואינו יכול לשער. בפ' גיד הנשה אמר רבי אבהו אמר ר' יוחנן כל איסורין שבתורה רואין אותן כאילו הן בצל או קפלוט ואילו היה נותן טעם בהיתר זה שנתבשל עמו אוסרו. ובהנך איסורי דלא מצי למיטעמינהו קאמר כגון מין במינו. אי נמי כשאינו מינו ואיסורא וליכא קפילא. ואכתי לא איפסיקא הילכתא בששים כשאמר ר' יוחנן דבר זה. א"ל רב פפא לאביי ולישערינהו בתבלין ופלפלין דאפי' באלף לא בטלי. שהפלפלין נותן טעם באלף כמותו. א"ל שיערו חכמים אין נותן טעם יותר מבצל וקפלוט:

סימן רעו

שמעינן מהכא דתבלין ופלפלין אפילו באלף לא בטלי. וכן כתב רבי' שמואל זצ"ל לעיל גבי הא דפסקי' הילכתא כל איסורין שבתורה בששים מיהו בדבר שטעמו ניכר יותר משששים כגון שאור ותבלין הכי נמי דאסור כל כמה שנותן טעם. והכי נמי קאמר רפרם בפ"ק דש"ח שאני שאור ותבלין דלטעמ' עבידי וטעמא לא בטיל. מיהו ה"מ היכא שאסורין מחמת עצמן כגון תבלין ופלפלין שאור של תרומה או של שביעית ושל מעשר שני וכן מלח של הקדש או של ע"ז. אבל היכא ששאור ותבלין ופלפלין ומלח שהם של היתר ונאסרו מחמת שבלעו מזו האיסור אע"פ שנעשו חתיכה של נבילה ואסורין באכילה. אעפ"כ כשנתבשלו עם ההיתר אינם אוסרים אלא עד ששים אע"פ שיש בזה המאכל טעם תבלין ופלפלין וטעם שאור ומלח ההוא טעמא דהיתירא הוא. ואינם אוסרים אלא משום האיסור שבלוע בהם וההוא בטל בששים. הילכך משערינן בששים לפי התבלין או לפי הפלפלין או לפי המלח או לפי השאור. וה"מ שאנו משערים בהם הני מילי כגון שבלעו מן האיסור שנאסרו באכילה ונעשו חתיכה של נבילה. אי ידעינן

כמה בלעו כגון שראינו הטיפה שנפלה עליהם משערי' ששים לפי התבלין או פלפלין או שאור או מלח. וכן מוכיח בספר תרומות. וכן הלכה. בפ' גיד הנשה אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא כל איסורין שבתורה בששים. אמר לפניו ר' יצחק בר שמואל ר' אתה אומ' כן הכי א"ר יוסי א"ר יהושע ב"ל משום בר קפרא כל איסו' שבתורה במאה. ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשלה. דכתיב ולקח הכהן את הזרוע בשלה. ותניא בשלה אין בשלה אלא שלימה רבי שמעון בן יוחי אומר אין בשלה אלא שנתבשלה עם האיל דכ"ע בהדי איל מבשל לה. מיהו מר סבר מיחתך חתיך לה והדר מבשל לה. ומר סבר מבשל לה והדר חתיך לה. איכא דאמרי דכ"ע מיחתך חתיך לה והדר מבשל לה. ומר סבר בהדי איל מבשל לה. ומר סבר בקדירה בלחוד מבשל לה. ללישנא קמא פליגי אליבא דרבי שמעון בן יוחי. מ"ר בששים קסבר בשר ועצמות דזרוע בהדי בשר ועצמות דאיל משערי. וקים להו דששים איכא ושרייה רחמנא. ומ"ר במאה קסבר בשר בהדי בשר משערינן ועצם לא בעי לשעוריה והוה ליה במאה. וקיי"ל כמ"ד בששים כדפ' לעיל. ומשמע דלמ"ד בששים עצמות מצטרפין לאסור ולהתיר. ולמאן דאמר במאה אין מצטרפין. ובירוש' דתרומות פ' סאה תרומה תני אין טנופת תרומה מצטרפת עם התרומה לאסור על החולין. אבל טנופת חולין מצטרפת עם החולין ולהעלות את התרומה. לכאורה לא אתיא לא כמ"ד בששים ולא כמ"ד במאה. ולמ"ד בששים העצמות מצטרפות לאסור ולהתיר. ולמ"ד במאה אינם מצטרפות לא לאסור ולא להתיר ואילו הכא קאמ' דטנופת מצטרפת להתיר אבל לא לאסור. ואמ' בירושלמי פ"ק דערלה ובנזיר ספ"נ מינין. ר' אבהו בשם רבי יוחנן כל האיסורין משערין אותן כאילו הן בצל וקפלוט. מאי כדין ההן אמ' נותני טעם באחד ומאה וההן אמ' נותני טעם באחד ששים. מ"ד אחד ששים את עושה את הזרוע אחד ששים. מ"ד אחד ממאה את מוציא את העצמות מן הזרוע. וכשם שאתה מוציא את העצמות מן הזרוע כך אתה מוציא מן האיל. לית יכיל דתני אין הטנופת של תרומה מצטרפת עם התרומה לאסור את החולין. אבל טנופת של חולין מצטרפת עם החולין להעלות את התרומה. ר' ביבי בעי טנופת של תרומה מהו שיצטרף עם החולין להעלות את התרומה. מן מה דאמר רב הונא קליפי איסור מצטרפות עם ההיתר. הדא אמ' טנופת של תרומה מצטרפות עם החולין להעלות את התרומה. ופי' רבינו שמשון זצ"ל דהיינו פלוגתא דפרק גיד הנשה. ורוצה לומר דלמ"ד במאה לא משער עצם הזרוע. אבל משער עצם הבשר. ופריך הואיל שאינך משער עצם הזרוע תוציא כמו כן עצם מן הבשר. שלא יעזרו לבטל בשר הזרוע ונמצא בטל בפחות ממאה. ומשני לית יכיל שהעצמו' מצטרפין לבטל את האיסור כמו

שהטנופת מצטרפת לבטל את התרומה. ומסיק דאפילו טנופת התרומה מצטרפת עם החולין לבטל את התרומה. דלהך מסקנא עצם הזרוע נמי מצטרף עם האיל לבטל בשר הזרוע וליכא כי אם מאה בין הכל. ונראה דפליג אסוגיא דידן דמשמע דאפילו עצמות היתר אין מצטרפין לבטל. דקאמ' למ"ד במאה בשר בהדי בשר משערי' ולא קאמר בהדי בשר ועצמות. ושמא איירי דנקט בשר בזרוע נקט בשר... ולאו דוקא ולעולם אפי' עצמות הזרוע מצטרפין עם בשר ועצמות מן האיל ואיכא מאה בין הכל. וקולא גדולה היא זו. מיהו אנן קיימא לן כמ"ד בששים ואיהו קאמ' דבשר ועצמות וזרוע משערינן בהדי בשר ועצמות דאיל. ועצמות מצטרפות לאסור ולהתיר:

סימן רעז

הילכך חתיכה של איסור שנתבשלה עם ההיתר ואין בהיתר ששים אלא עם העצמות הרי עצמות מצטרפין לבטל האיסור. אבל עצמות של איסור אין מצטרף עם ההיתר לבטל את האיסור וקשה דאמ' בפרק בצל בתרומות בירושלמי ביצה בששים ומסיק עלה בשם ר' חנינא הירק והקליפה והמים מצטרפין אמר ר' זעירא ואיסור מתוכו כלומר דאין משערין ביצה האסורה אלא לפי האוכל שבתוך הקליפה. רב הונא אמר קליפי איסור מעלין את ההיתר כלומר שאף הקליפה של ביצה האסורה מסייעת לבטל מה שבתוכה. אע"ג דההיא סוגיא כמ"ד בששים. ויש לחלק בין עצמות לקליפין דשמא יש לחלוחית של טעם בעצמות יותר ממה שיש בקליפי בצים. ולא מסתבר למימר הכי דהא גיד הנשה למ"ד אין בגידין בנותן טעם. אם נתבשל עם הירך מותר. כדאיתא פרק גיד הנשה. דמי עדיפי עצמות לאסור יותר מגיד. דאע"ג דתנן לקמן פ' בתרא עצמו קדשים בזמן שהוא מכנסן אסודין. הא אמ' בירושלמי ר' אבהו בשם ר' יוחנן בראשי הכנפים... היא מתני'. ועצמות נמי דטעונין שריפה פ' כיצד צולין בשיש בהם מלח כדמוכח התם. לכך נראה דהא דיליף מזרוע בשלה ומשער בעצמות הזרוע סימנא בעלמא ואסמכתא בעלמא היא. דמדאורייתא בטל ברובא דזרוע בשילה מין במינו הוא ובטל ברובא מן התורה הילכך עצמות של איסור אינן מצטרפות לאסור אבל עצמות של היתר מצטרפין להתיר. אבל אין לצרף עצמות של איסור עם ההיתר לבטל את האיסור כרב ביבי וכרב הונא דטורח להתיר כולי האי. אע"ג דמשמע להתירא ואם שום אדם יתיר לא עבר על דברי חכמים אבל אין נכון להקל כולי האי. במסכת תרומה בפרק סאה תרומה תנן סאה תרומה שנפלה למאה ולא הספיק להגביהה עד שנפלה אחרת הרי זו אסורה ור' שמעון מתיר. והכי נמי מיתניא בתוספתא בפרק סאה תרומה. ומסיים עלה התם א"ר אלעזר

בר שמעון בד"א בזמן שלא ידע בה ואחר כך נפלה. אבל ידע בה ואחר כך נפלה הרי זו מותרת כבר היה לו להעלות:

סימן רעח

ומפרש רבי' יצחק בר אשר זצ"ל וכן רבי' שמואל בר נטרונאי זצ"ל דר' אלעזר בר"ש אדרבנן קאי והכי קאמר בד"א דאמרי רבנן דאסורה בזמן שלא ידע בה אבל ידע בה לדברי הכל מותרת. הילכך בידע בה ד"ה מותרת. בלא ידע בה לרבנן אסורה ולר' שמעון מותרת. הילכך חתיכה של איסור שנפלה לתוך ששים חתיכות של היתר וידע בה שנפלה ואח"כ נפלה אחרת הרי זו מותרת. ואם לא ידע הכל אסור כרבנן. וכן היה מורה ובא רבינו יואל הלוי מבון זצ"ל ורבינו אליעזר בנו זצ"ל מקשה על דבריהם א"כ דר' אליעזר בר' שמעון אדרבנן קאי א"כ קשיא דרבנן אדרבנן דתניא בפ' סאה תרומה סאה ערלה שנפלה למאתים. ידע בה ואחר כך נפלה אחרת הרי זו מותרת. עד שירבה איסור על המותר. וא"ת דר' שמעון בן אלעזר אדרבנן קאמ' דמחלקי בין ידע ללא ידע דידע מותר לא ידע אסור. ולר' שמעון אפי' לא ידע מותר. א"כ ע"כ הא ברייתא דקתני ידע בה ואחר כך נפלה מותרת רבנן היא דידע בה מותרת אע"פ שלא הגביה. ובפ' סאה תרומה תנן במתני' סאה תרומה שנפלה למאה הגביהה ונפלה אחרת הגביהה ונפלה אחרת הרי זו מותרת עד שתרבה תרומה לחולין. וההיא נמי ע"כ רבנן היא דאי ר' שמעון אפי' לא ידע כלל מותרת. הילכך קשה דרבנן דהכא במתניתין לא שרו אלא אם כן הגביהה. ובתוספתא שרו בידע בה בלחוד ואע"ג דלא הגביהה. הילכך מפרש מו' רבינו אבי העזרי זצ"ל דר' אלעזר בר' שמעון אאבוה קאי וה"ק בד"א דר' שמעון אבי מודה לכם דאסור בזמן שלא ידע בה ואחר כך נפלה. אבל אם ידע בה ואחר כך נפלה הרי זו מותרת. ולרבנן בין ידע בה בין לא ידע הרי זו אסורה אלא אם כן הגביהה קודם שנפלה אחרת. וההיא דתוספתא ר' שמעון היא. וההיא מתני' דשרי דוקא בהגבהה רבנן היא. וכן מוכח בירושלמי כדבריו. וכן פי' רבינו שמשון בר אברהם זצ"ל עד שנפלה סאה אחרת של תרומה הרי זו אסורה דכמה דנפלו בבת אחת דמו. ור' שמעון סבר קמייתא בטילה במאה והיא בטילה במאה. ואחר כך מפרש בפ' נוטל ובירוש' ר' שמעון אומר ידיעתה מקדשתה. ורבנן אמרין הרמתה מקדשתה. כלומר לר' שמעון אם לא נודע לו בראשונה עד שנפלה השניה היה הכל נאסר. אבל השתא דנודע לו כיון דסופו להרים כמורם דמי. כדאשכחן בעלמא דאית ליה לר' שמעון כל העומד ליזרק כזרוק דמי. ורבנן אזלי בתר הגבהה. וה"נ תניא בתוספתא א"ר שמעון בן אלעזר בד"א בזמן שלא ידע בה ואחר כך נפלה אבל אם ידע בה ואח"כ נפלה אחרת מותרת שכבר היה לה להעלות. וחכמים אומ' הרמתה מקדשתה עכ"ל. משמע

שהיה בתוספתא שלפניו בפירוש וחכמים אומרים הרמתה מקדשתה דהיינו משמע להדיא דאדר"ש אבוה קאי וכתוספתא שלפניי. מיהו זה יש בכל התוספתות שכבר היה לה להעלות. דהיינו משמע דה"ק שכבר היה לה להעלות וכל העומד להרים כמורם דמי. וכן פי' רבינו יצחק דסימפונט זצ"ל. הילכך הכי קיימא לן דלרבנן בין ידע בה בין לא ידע בה לעולם אסור אלא א"כ הגביהה קודם שנפלה השניה. ופי' רבי' אבי העזרי זצ"ל דקיימא לן כרבנן דאסרי:

סימן רעט

הילכך הלכה למעשה חתיכה של איסור שנפלה לתוך ששים של היתר ואחר כך נפלה אחרת בין ידע בראשונה שנפלה בין לא ידע בה. אם הגביה אותה לחוץ קודם שנפלה שניה מותר ואם לאו אסור. וליכא למימר דדוקא גבי תרומה אזלי רבנן בתר הגבהה מפני שצריך להרים התרומה. אבל בשאר איסורין שאין צריך להרים הכי נמי דמודו לר' שמעון ובידע בה סגי. לא היא דאין חילוק בין תרומה לשאר איסורין שכשהם בטילים מה שמתבטלים דמותרין מיד באכילה ואע"פ שלא הרים. אבל מה שצריך לתרום בתרומה היינו מפני גזל הכהנים. כדאמ' בירושלמי דערלה בפ' התרומות ותרומת מעשר. הכא את אמ' צריך להרים. ר' יעקב בר זבדא ר' אבהו בשם ר' יוחנן מפני גזל השבט. הילכך אי הוה שרי כל כי האי גוונא בשאר איסורין בלא הגבהה ה"נ הוה שרי באכילה ואפילו בלא הגבהה ואפי' לגזל השבט לא חיישי' אי יהיב ליה דמי ואין צריך להרים אפילו בתרומה דהא ליכא גזל שפרע לו הסאה של תרומה. הילכך כך היא הלכה למעשה כאשר כתבתי לפי מה שקבלתי ממו' רבינו אבי העזרי זצ"ל. ואני המחבר פליאה היא בעיני. הואיל ורבותינו הודו בה להיתירא ועבדי בה עובדא. היאך היה הקב"ה מביא תקלה על ידם. ונראה בעיני אני יצחק בר משה נב"ה דודאי כך הוא הפי' דר' אלעזר בר' שמעון אדאבוה ר' שמעון קאי. ולרבנן ודאי אע"ג דידע בראשונה קודם שנפלה השניה. ולר' שמעון מותר הואיל וידע בה ואע"ג דלא הגביה דכל העומד להרים כמורם דמי. כדפרי' דהיינו טעמא דר' שמעון לטעמיה דסבר כל העומד ליזרק כזרוק דמי. כדאמרי' במרובה דר' שמעון סבר כל העומד ליזרק כזרוק דמי וכל העומד ליפרות כפדוי דמי. ובפ' המנחו' והנסכים א"ל רב אשי לרב כהנא לר' שמעון דאמר כל העומד ליזרק כזרוק דמי כל העומד לישרף כשרוף דמי. ובפ' הכונס נמי סבר ר' שמעון כל העומד ליתלש כתלוש דמי. ובכולהו קיימא לן כר' שמעון דסתם לן תנא דהיכא דנתקבל הדם בכוס כאילו נזרק דמי. דתנן בפ' כל הזבחים שקיבל דמן נשפך על הרצפה ואספו פסול. ובפ' כל הפסולין תנן נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו כשר. דהיינו שכבר נתקבל בכלי והיה ראוי לזריקה כזרוק דמי.

אבל כשנשפך מן הצואר על הרצפה לא היה עומד לזריקה לא כזרוק דמי ופסול. מכל מקום שמעינן ממתני' דהיכא דעומד ליזרק כזרוק דמי. ובהכונס קיימא לן כר' שמעון דכל העומד ליתלש כתלוש דמי. דאמ' התם דן רב כר' מאיר ופסק הלכה כר' שמעון. דן רב כר' מאיר כתב לראשון ולא חתמה לו לשני וחתמה לו איבד' כתובתה. ופסק כר' שמעון דתנן ר' שמעון אומר אכלה פירות גמורים משלם פירות גמורים אם סאה סאה אם סאתים סאתים. ופי' רבותי' דהיינו דפרכיה אביי לרב יוסף בפ' נערה דההיא דאתאי לקמיה דרב יוסף אמר להו זילו הבו לה מתמרי דאבודיא. א"ל אביי אילו הוה בעל חוב כי האי גוונא מי קא עביד מר. א"ל אנא דחזיא לאבודיא קאמינא. סוף סוף כל העומד ליגדד כגדוד דמי א"ל אנא דצריכי לבודיא קאמינא. והשתא מאי פרכיה אביי והא תנאי פליגי בה בפ' השולח ופ"ק דסנהדרין . ופירשו רבותינו דפרכיה מכח פיסקיה דרב דפסיק כר' שמעון בהכונס ותנן המביא אשם תלוי ונודע לו שלא חטא אם משנשחט נודע לו ישפך והבשר יצא לבית השריפה נזרק הדם הבשר יאכל. ר' יוסי אומר אפילו דם בכוס וזרק והבשר יאכל. ופרכינן לר' יוסי אמאי יזרק הא הויא לה ידיעה בשעת סליח'. אמר רבא ר' יוסי סבר כר' שמעון דאמר כל העומד ליזרק כזרוק דמי. וקיימא לן ר' יוסי נימוקו עמו. ורבא דהוא בתרא מוקים להו כר' שמעון:

סימן רפ

הילכך איתבריר לן דהלכה כר' שמעון דכל העומד ליזרק כזרוק דמי וכל העומד ליתלש כתלוש דמי. וה"ה יש לנו לומר דהלכה כמותו דכל העומד ליפדות כפדוי דמי. וכל העומד לישרף כשרוף דמי. וכל העומד להרים כמורם דמי. דהכא נמי עומד להרים מפני גזל השבט. הילכך לשיטת רבותינו דילפי' מינה שאר איסורין ועבדי בה עובדא. כ"ש הוא שאם נפל כזית איסור לתוך ששים זיתים של היתר וידע בו ולא סילקו עד שנפל עוד זית אחר שהכל מותר כר' שמעון. דהא אפי' הגבהה אינו צריך. דהגבהה דתרומה לא מפני האיסור אלא מפני גזל השבט בדפרי' לעיל:

[**דף ע"ג ע"א**]

מתני' יין נסך אסור ואוסר בכל שהו יין ביין ומים במים. פי' מים שנתנסכו לפני ע"ז במשהו. יין במים ומים ביין בנותן טעם:

[**שם ע"ב**]

רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה במינן במשהו ושלא במינן בנותן טעם. וזה הכלל לאתויי מאי לאתויי כל איסורין שבתורה. ור' יוחנן וריש לקיש דאמ' תרוייהו כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך דבמינו

במשהו ושלא במינו בנותן טעם. וזה הכלל לאתויי טבל ויין נסך. ופר"ת זצ"ל דמיירי ביין נסך שנתנסך לפני ע"ז דהא אמתני' דיין ביין ומים במים קאי. ומפרש זה הכלל לאתויי טבל ויין נסך. ויין ביין דומיא המים במים דאי אפשר להם להיות אלא בנתנסך לפני ע"ז. אבל סתם יינם הכי נמי דבטל בששים. ועוד אומר ר"ת זצ"ל כיון דסתם יינם אינו אסיר בהנאה מן התורה כ"א מדרבנן. דההיא דפרק אין מעמידין דאמר ר' אסי אמר ר' יוחנן משום ר' יהודה בן בתירה שלש יינות הן של ע"ז אסור בהנאה ומטמא טומאה חמורה בכזית. סתם יינן אסור בהנאה ומטמא טומא' משקין ברביעית. היינו מדרבנן משום יין נסך שמתנסך לפני ע"ז. אבל מדאורייתא סתם יינם שרי בהנאה. וכיון דמדאורייתא שרי בהנאה בטל במינו בששים. דהא פרכי' אמתני' דקתני ואלו אסורין ואיסורן בכ"ש יין וע"ז ועורות לבובין וכו'. תנא (ודאי) קא חשיב אי דבר שבמנין קא חשיב ליתני נמי נבילה. ואי איסורי הנאה קא חשיב ליתני נמי חמץ בפסח. אמר ר' חייא בר אבא ואיתימא ר' יצחק בר נפחא האי תנא תרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסורי הנאה דההוא ודההוא הוא דקא חשיב שאסר בכל שהו. אבל שאינו איסו' הנאה לא. מעתה סתם יינן דשרי בהנאה לא אסיר בכל שהו ובטל במינו בששים. וכן מצא רבינו תם זצ"ל בתשובות הגאונים שכתב רבי' יוסף טוב עלם זצ"ל שכתוב בהם יין נסך שניסך ממנו לע"ז אסור בהנאה ואינו במאה ואחד ואפי' באלף. כמו ששנינו יין נסך אסור ואוסר במשהו. ואלו אסורין ואיסורן בכל שהן יין נסך כו'. מכלל דשאר יין נסך וכן כל שאר איסורין חוץ מטבל ויין שנתנסך לפני ע"ז בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם:

סימן רפא

וכתב ר"ת זצ"ל אני הנהגתי בעירי לערב קיתון של מים שנים ושלשה בכל חבית וחבית שאם יקרה שיתערה יין נסך מעט בחבית להתירה בכך. דסלק את מינו כמי שאינו. ושאינו מינו דהיינו המים רבה עליו ומבטלן. כי לא סמכתי על מה שפסקתי סתם יינן בטל מין במינו בששים להתיר לא לי ולא לאחרים. אך אם ההפסד מרובה התורה חסה על ממונם של ישראל עכ"ל. ומורי רבי' אבי העזרי זצ"ל כתב אם נתערב יין של איסור בשל היתר על ידי נצוק. אם ידוע שהודחו במים הגיגיות והחביו' בשעה שהושמו בהם היין של ישראל מותר דאי אפשר שאין ששים בטפיחתו. ובעכבת מים שנשאר בהם מבטפיחתו ועכבת יין שבשולי כלי קטן שהוציאו בו מן החבית. ולא אמ' בכי האי גוונא מיא יקירי ושכני לתחת. ומעתה סלק את מינו כמי שאינו מינו. ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו. וכן אם נתערב בו מעט יין נסך עכ"ל. ורבינו שמשון בר אברהם זצ"ל כתב בפירושיו בפ' בתרא דסתם יינן שבכל התלמוד אסור בהנאה ואוסר במשהו. אבל

גוים שבזמן הזה היה אומר רבינו שמואל זצ"ל שהם בעין תינוק שאינו יודע בטיב ע"ז ומשמשיה ולא מיתסר בהנאה אלא בשתיה. לפי מה שפסק ר"ת זצ"ל דפסק סתם יינן בששים עכ"ל. ואע"פ שחלק על ר"ת זצ"ל דפסק סתם יינן בששים מ"מ הרי כתב דלדידן בששים. וההיא דתניא בתוספתא קדר במינקת ונפלה ממנה טיפה אסור בכל שהו מפני שטעם של יין אסור ואוסר בכל שהו. אומר רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דההיא ר' יהוד' היא דאמר מין במינו במשהו אפי' בשאר איסורין:

[**שם ע"א**]

כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן המערה יין נסך מחבית לבור אפילו כל היום ראשון ראשון בטל. תנן יין נסך אסור ואוסר בכל שהו מאי לאו דנפל איסורא לגו היתירא. לא היתירא לגו איסורא דקמא קמא דהיתירא בטל ליה בנסך. מים במים במשהו. מאי לאו דנפל איסורא לגו היתירא. לא היתירא לגו איסורא. כי אתא רב יצחק אמר ר' יוחנן המערה יין נסך בצלצול קטן לבור. הוא קשר של משי. אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל. ודוקא צלצול קטן דלא נפיש עמודיה אבל חבית דנפיש עמודיה לא. כי אתא רבין אמר ר' יוחנן יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים רואין את ההיתר כאילו אינו ולא אמרי' נאסר כל היין ורבה יין על המים דקא הוי חמרא רובא. אלא באיסור שנפל גרידא משערי' ואיכא מים רובא ורבין עליו ומבטלין אותו. כי אתא רב שמואל בר יהודה אמר לא שנו אלא שנפל שם קיתון של מים תחיל' קודם יין נסך דכי נפל נסך אשכחוה מיא ובטלוה. אבל לא נפל שם קיתון של מים תחילה מצא מין את מינו וניעור כלומר נתחזק וניתוסף איסורו ורבה יין על המים:

סימן רפב

פסק רש"י זצ"ל דאין הלכה (כדברי מי) שהרי בא רב יצחק והחמיר. בא רבין והחמיר. וכתב רבי' שמואל זצ"ל אדרבין ורב שמואל בר יהודה סמכי' והכי הילכתא דכל מין ומינו ודבר אחד סלק את מינו כמי שאינו ודבר אחר רבה עליו ומבטלו:

[**שם**]

איתמר יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים. חזקיה אמר הגדילו באיסור אסור. כלומר הגדילו המים והיין באיסור שנפל יין נסך בסוף והגדילו באיסור ולא אמרי' רואין את ההיתר כאילו אינו אלא יין נסך מתחבר למינו ואין המים רבים עליו. וכ"ש אם נפלו מים בסוף. הגדילו בהיתר שנפל יין היתר בסוף כבר ביטל יין נסך במים שהמים רבו עליו בהיותו לבדו. ומשבטל לגמרי שוב אינו חוזר וניעור. ור' יוחנן אמר אפי' הגדילו באיסור ומים נפלו תחילה לא אמרי' מצא מין את מינו וניעור והוי היתר:

סימן רפג

כתב רבינו שמואל זצ"ל וכן הלכה בכל איסורין דכל מין ומינו ודבר אחר המעורבין זה בזה כגון בדבר לח שאין האיסור בעין סלק את מינו כמי שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו ואפילו אותו דבר אחר בטל לגבי מינו דהיתר. אפילו הכי סלקיהו למינו דהיתר כמי שאינו. כדמוכח לעיל גבי יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים דקא שרי ליה ר' יוחנן מטעם סלק את מינו כו' ויין שבבור נפיש טובא מכמה קיתוניות של מים ואפי' הכי קאמר ר' יוחנן דמסלקי ליה כמי שאינו. ואפי' מים דאיסורין המעורבין ביין נסך מצטרפין עם המים המעורבין ביין כשר לבטל את היין נסך דמצא מין את מינו וניעור לבטל האיסור. מאידך דר' יוחנן דאיתמר אמר ר' אמי אמר ר' יוחנן ואמרי לה אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן שני כוסות אחת של חולין ואחת של תרומה ומזגן ועירבן זה בזה רואין את ההיתר כאילו אינו והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו. וכן פי' רש"י זצ"ל ויש במים שבשניהם כדי לבטל את התרומה:

סימן רפד

כתב ה"ר משה זלטמן זצ"ל שבא מעשה לפני רבינו יב"א זצ"ל שגוי אחד שתה בכוס ושכחו ולא הדיחו הכוס במים ונתנו מיין כשר באותו הכוס בלא הדחה ונתנו בתבשיל בקדירה ושאלוהו והתיר ואמר אותו יין שבא אחר כן בכוס אע"ג דנאסר כבר בטיפה של נסך. מ"מ עכשיו שנתערב הכל עם המים שבקדירה יש לחושבו כאילו אינו. ואינו צריך לשער כנגד כל היין אלא כנגד יין נסך שנשאר בכוס. אע"ג דפליג אההיא דרב . רב שמואל בר יהודה דאמר לא שנו אלא שנפל שם קיתון של מים תחי' כו' מיהו במסקנא אמ' איתמר א"ר יוחנן שני כוסות אחת של חולין ואחת של תרומה ומזגן וכו'. והא הכא כשמזג כוס של תרומ' נאסרו אותן המים דהא סתם מזיגתו טעם של תרומה היה בו ואף על פי כן כשיתערבו אחרי כן כוס של תרומה עם כוס של חולין שהיה כמו כן מעורב במים ויש במים שבשניהם כדי לבטל את התרומ' מבטלין ולא אמר' הואיל ונאסרו המים הראשונים מן התרומה איך יצטרפו למים אחרונים לבטל את התרומה. אלא אמרי' מים אחרונים שבאו אחרי כן מצטרפין לבטל את התרומה וכגון שהמים שבכוסות יש בהן לבטל את התרומה. והא דאמ' לעיל בדרבין דאותו יין האסור אינו מועיל לבטל ורואין אותו כאילו אינו. אלא שהמים של קיתון מצריך להיות כדי לבטל את הנסך שנפל לבור. היינו משום דמין במינו הוא ולא מבטל ולא דמי לב' כוסות עכ"ל. ואין לסמוך על מכתב זה. כי כולה שמעתא מוכחא דבעינן מים תחילה. ורב שמואל בר יהודה לא פליג אדרבין אלא לפרש דבריו בא וה"ק לא שנו דא"ר יוחנן רואין את ההיתר כאילו אינו אלא שנפל קיתון של מים תחילה. וכן פי' רבינו שמואל זצ"ל. ותו מדפסיק

רבי' שמואל זצ"ל דאדרבין ואדרב שמואל סמכינן מכלל דלא פליגי אהדדי. וההיא דר' יוחנן דשני כוסות אחת של חולין ואחת של תרומה כו' נמי מוכחא הכי שהרי קודם שנתערבה תרומה עם החולין כבר קדמו המים. וגם כשנאמרו דברים לפני ר"ת זצ"ל היה תמיה והיה אומ' פה קדוש יאמר דבר זה. הילכך אין לסמוך על מכתב זה. ולאיסורא מורינן ביה:

[**דף ע"ד ע"א**]

מתני' אלו אסורין ואיסורן בכל שהן. מקום שנתערב שם אפילו אחד באלף אוסרין את כולן. יין נסך חבית באלף חביות וע"ז... שעבדוה ונתערבה באלף... שאינו ע"ז. ועורות לבובין דהוו נמי איסורי הנאה כדאיתא בפ' אין מעמידין . וצפורי מצורע שחוטות אבל חיות שלוחות לא מיתסרי בהנאה דלא אמרה תורה שילוח לתקלה. וחולין שנשחטו בעזרה איסור' הנאה ובמסכת קידושין מפרש להו. ושיער נזיר דאיסורי הנאה הוא דכתיב ונתן על האש אשר תחת זבח שלמיו. ופטר חמור דאסיר בהנאה כל זמן שלא נפדה ואפילו ר' שמעון דפליג בפטר חמור לאחר עריפה מודה דמיתסר בהנאה במסכת בכורות . ובשר בחלב. חתיכת בשר שנתבשלה בחלב ונאסרה בנותן טעם וחזרה ונתערבה באלף חתיכות אוסרת את כולן בהנאה. ושור הנסקל. ועגלה ערופה אסורה בהנאה כדאמ' באין מעמידין כפרה כתי' בה כקדשים. ושעיר המשתלח. הרי אלו אסורין ואיסורן בכל שהו:

[**שם**]

מתני' יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה (רשב"ל) אומר ימכר כולו לגוי חוץ מדמי יין נסך שבו. אמ' רב הלכה כרשב"ג. חבית בחבית דשקיל חדא ושדי בנהרא ואינך מישרא בהנאה. אבל יין שנתערב ביין כולו אסור בהנאה [ושמואל אמר אפילו יין ביין וכן אמר] ר' שמואל בר נתן אמר ר' חנינא אפי' יין ביין וכן אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן [וכן אמר רב נחמן] אמר רבה בר אבוה אפילו יין ביין. אמר רב נחמן הלכה למעשה להורות על מעשה יין נסך ממש שנתנסך לפני ע"ז יין ביין אסור. חבית בחבית מותר בהנאה חוץ מדמי אותה חבית. אבל יין ביין כולו אסור בהנאה. סתם יינן אפילו יין ביין מותר בהנאה חוץ מדמי אותו היין וכן הלכה. ולדידן (בזמן) שהגוים בזמן הזה כמו תינוק ואינם יודעים בטיב ע"ז ומשמשיה אפילו יין ביין מותר בהנאה ואפי' דמי אותו היין דלא מיתסר יינם בהנאה אלא בשתיה. ואי איכא פסידא רבה מותר אפי' בשתיה בששים כדפרי' לעיל:

[**שם**]

מתני' בשר בחלב. פירש"י זצ"ל ויש שלמדין ממשנתינו דבשר בחלב במשהו. וסבורים

דהאי בכל שהו דקתני טיפת בשר שנפלה לתוך קרירה של חלב אפילו אין בה נותן טעם. וטעות הוא בידם. דהא מתני' מתפרש בגמרא דבר שבמנין קתני כגון חתיכות בחתיכות משום דדרכו לימנות חשיב ולא בטיל. ואי בשר שנתערב טעמו בחלב קא מיירי אף בטיפת חלב שנפל' לקדיר' של בשר מי הוי דבר שבמנין. ועוד הא אוקימנא כל איסו' שבתור' שלא במינן בנותן טעם. ואפי' לרב ושמואל דאמרי במשהו בשלא במינן בנותן טעם. ובכולה ש"ח איירינן בשר בחלב בנותן טעם:

סימן רפה

בשר שנפל בחלב צונן. פסק ר"ת זצ"ל דאם שהה יותר מיום אחד דאסור משום דהוי ככבוש. והביא ראי' מפ' אלו עוברין דמסיק התם בשר בחלב חידוש הוא דאי תרו לי' כולי יומא בחלבא שרי. משמע הא יותר מיום אחד אסור והיינו טעמא דחשבינן ליה כבוש. ובפרק כל הבשר אמר שמואל מלוח הרי הוא כרותח. כבוש הרי הוא כמבושל ומפליט ובולע. ובההיא דלעיל גבי עכברא בשיכרא דמשערי' בששים אע"ג דצונן אלא משום דכבוש הרי הוא כמבושל ומפליט ובולע דהא שהה יותר מיום אחד. והכי נמי משמע בפר' בצל תרומו' שהכבוש מבליע ומפליט. מיהו נראה בעיני דלא אסיר אלא מדרבנן. דכבוש הרי הוא כמבושל היינו לענין פליטה ובליעה. אבל לא הוי כמבושל לענין ללקות עליו משום לא תבשל גדי בחלב אמו. וריב"א זצ"ל אמר אפי' יום אחד וכן כל איסור צונן ביום אחד בולע ואסיר. מדקאמר חידוש הוא דאי תרו ליה כולי יומא בחלבא שרי. ואי לא בלע מאי חידוש' אלא ש"מ דבלע. וכיון דבלע אסור מדרבנן. סתם לן תנא במתניתין דבשר בחלב אסור בהנאה. כדאמ' בגמרא דתרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסורי הנאה. וכן סתם לן פ' בתרא דתמורה תנן ואלו הן הנקברין ובשר בחלב. ותנן פ' האיש מקדש המקדש בבשר בחלב אינה מקודשת. ואמ' בגמ' בשר בחלב מנא לן דתנא דבי ר' ישמעאל לא תבשל גדי בחלב אמו. לא תבשל שלשה פעמים אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה ואחד לאיסור בישול. מתני' דלא כי האי תנא דתני ר' שמעון בשר בחלב אסור באכילה ומותר בהנאה שנא' כי עם קדוש תהיון לי מה להלן אסור באכילה ומותר בהנאה אף כאן אסור באכילה ומותר בהנאה. מדקאמר מתני' דלא כי האי תנא משמע דלית הילכתא אלא כסתמי דמתני'. והכי נמי סברי ר' ותני דבי ר' ישמעאל ואיסי בן יהודה בפרק כל הבשר . והכי נמי סבר רב אשי דאמר רב אשי מנין לבשר בחלב שהוא אסור באכילה ת"ל לא תאכל כל תועבה כל שתיעבתי לך הרי הוא בבל תאכל. אין לי אלא באכילה בהנאה מנין מדר' אבהו כל מקום שנאמר לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה. הילכך הכי הילכתא דבשר בחלב אסור בהנאה:

סימן רפו

הילכך קדירה שבשלו בה בשר בחלב הרי נאסר' בהנאה. מידי דהוה אחרס הדרייני והדרדורים והרוקבאות של גוים. ואם שוב בישלו בה היתר אסור באכילה אע"פ שאינה בת יומא דבאיסורי הנאה אין לחלק בין בת יומא לשאינה בת יומא. ואם בת יומא היא הרי כל המאכל אסור ולית ליה תקנה. ואם אינה בת יומא ישליך דמי הקדירה לנהר והמאכל מותר דהשתא אינו נהנה מן הקדירה שהרי הפסיד את דמיה. ומה שפלטה טעם לפגם הוא ושרי טפי מסתם יינם. דאפילו יין ביין מותר בהנא' חוץ מדמי אותו היין כדפרי' לעיל. וכיוצא בזה פסק רבינו שמואל זצ"ל לעיל פרק כל הצלמים כדפרי' לעיל יש להסתפק בשר בחלב שאסרו חכמי' כגון ששהה בצונן יותר מיום אחד כדפרי' לעיל. או על ידי מליחת יום אסרו אותו דוקא באכילה ולא בהנאה או שמא בהנאה נמי אסרו אותו. ולכאורה יש להוכיח מפרק אין מעמידין דמפ'(שמואל) טעמא דגבינה אסורה מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה. ורב חסדא אמר מפני שמעמידין אותה בחומץ. ורב נחמן בר יצחק אמר מפני שמעמידין אותה בשרף ערלה. ופרכינן ולרב חסדא ולרב נחמן בר יצחק תתסר בהנאה. קשיא דאילו לשמואל קא פריך אע"ג דהוי בשר בחלב ש"מ דלא אסרו אותו כי אם באכילה. מיהו י"ל דה"ק בשלמא לשמואל ספק העמידוה בעור קיבת נבילה ספק העמידוה במילי אחריני שאין בהם איסורא כגון כמהין ופטריות שקורין בלשון כנען גוביצי כי לחומץ ושרף אין לחוש שאין דרכם בכך. אלא לרב נחמן ולרב חסדא דאמרי שהן רגילין להעמיד באיסורי הנאה ליתסור בהנאה מספיקא. מיהו אי ידעינן שהעמידוה בעור קיבת נבילה הכי נמי דאסירא בהנאה מיהו דוחק הוא זה. הילכך המתיר בהנאה אין מוחין בידו כל כמה דלא אשכחן ראיה לאיסורא:

[**שם**]

מתני' ואלו אסורין ואיסורן בכל שהן יין נסך וע"ז וכו'. תנא מאי קא חשיב אי דבר שבמנין קא חשיב ליתני נמי חתיכת נבילה ואי איסורי הנאה קא חשיב ליתני נמי חמץ בפסח. אמר ר' חייא בר אבא ואיתימא ר' יצחק נפחא תנא אית ליה דבר שבמנין ואיסורי הנאה. פי' רבינו שמואל זצ"ל ואיכא תנאי טובא דפליגו עליה כגון תנא דליטרא קציעות. דאמר דבר שבמנין אפילו [באלף] לא בטיל. והכי הילכתא דכל דבר שבמנין חשיבא ולא בטלה והכל נאסר בשבילו הואיל ואין מכירין אותו ואם אותו דבר אסור בהנאה ימכר הכל לגוים חוץ מדמי אותו דבר. ואם נחתכה בחתיכות דקות בקדירה כגון חתיכת בשר פרה נבילה שנתערבה בתוך חתיכות של רחל שאינה מינה בקדירה ונתחתכה בטילה היא דהשתא לא הויא דבר שבמנין. ואע"ג דכי נפלה היתה דבר שבמנין השתא מיהא בטלה

לה. ואם אינו דבר שבמנין בטלה ברוב. ויזרוק חתיכה אחת לחוץ דהשתא לא מתהני בביטול האיסור. כמו שמצינו תרומה עולה באחד ומאה ואע"ג דבטילה. וכן ערלה באחד ומאתים עכ"ל. ולא כיון בזה שכתב ויזרוק אחת לחוץ כמו בתרומה. דדוקא בתרומה צריך להרים מפני גזל השבט כדפרי' לעיל ואע"ג דאיסור תרומה בטל מ"מ יש שם ממון כהן וצריך לפרוע לו שלא יגזלנו:

סימן רפז

והכי נמי אם נפלה חתיכת ראובן של נבילה בתוך חתיכות של שמעון של היתר ויש בהם כדי ביטול. אע"ג דאיסורא בטיל צריך לפרוע לראובן חתיכה שלו. (אבל אם חתיכה של נבילה של ראובן נפלה בתוך חתיכה של היתר של ראובן ויש בהם כדי לבטל אע"ג דאיסורא בטיל צריך לפרוע לראובן חתיכה שלו). אבל אם חתיכה של נבילה נפלה בתוך חתיכות של היתר של ראובן ויש בהם כדי ביטול הכל מותר. ואין צריך לזרוק כלום לחוץ. וכן הלכה:

[**דף ע"ו ע"ב**]

מתני' הלוקח כלי תשמיש מן הגוים. את שדרכו להטביל יטביל להגעיל יגעיל ללבנו [באור] ילבנו באור. השפוד והאסכלא מלבנן באור. והסכין שפה והיא טהורה. תנא וכולן צריכין טבילה:

סימן רפח

פי' רבי' שמואל זצ"ל כולן צריכין טבילה לאחר הדחה והגעלה וליבון. אבל מקמי הגעלה וליבון לא סלקא להו טבילה ודומה למי שטובל ושרץ בידו שלא עלתה לו טבילה עכ"ל. וכולן צריכין טבילה בארבעים סאה. ואפי' כלים קטנים לא סגי להו במקוה דרביעית. אלא בעו ארבעים סאה כדאמ' בפ' שלשה מינין בנזיר והא איכא רביעית דמקוה. ומשני בר מההיא דבטלוה רבנן. אמר רב נחמן אפילו כלים חדשים במשמע דהא ישנים וליבנן כחדשים דמו ואפילו הכי בעו טבילה. מתקיף לה רב ששת אי הכי אפילו זוגין דסרבלין נמי דהיינו מספריים שגוזזין בהן בגדי צמד. הואיל וגזירת הכתוב הוא ולא משום פליטת איסור. דהא חדשים לא בלעי ומצרכת להו טבילה. א"ל רבה כלי סעודה אמורין בפרשה דהא כתיב כל דבר אשר יבא באש ואין דרך להשתמש ע"י האור אלא כלים של צורכי סעודה ובהנהו כתיב וטהר דהיינו טבילה:

[**שם**]

רב יצחק בר יוסף זבן מנא דמדרא מגוי פי' אדמה וצפיעי בקר מעורבין ועושין מהם כלים סבר לאטבולי א"ל ההוא מרבנן ור' יעקב שמיה לדידי מיפרשא לי מיניה דר' יוחנן כלי מתכות אמורין בפרשה בכלי גוים לענין טבילה. דכתיב את הזהב ואת הכסף: אמר

רב אשי הני כלי זכוכית הואיל וכי נשתברו יש להן תקנה על ידי התכה ככלי מתכות דמו ובעו טבילה:

סימן רפט

קוניא פי' תחילתו חרס. וחופין אותו בחופיא של אבר ותשמישו על ידי צונן ולקחם מן הגוים פליגו בה רב אחא ורבינא חד אמר כתחילתו ולא בעי טבילה וחד אמר כסופו ובעי טבילה. והילכתא כסופו ובעי טבילה:

[**שם**]

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לא שנו אלא בלקוחין וכמעשה שהיה במדין שהיו חלוטין להם לישר' הכלים אבל שאולים לא:

[**שם**]

איבעיא להו משכנתא מאי. אמר מר בר רב אשי אבא משכין ליה גוי כסא דכספא ואטבלה ואישתי בה. ולא ידענא אי משום דקסבר משכנת' בזביני דמיא. ואי משום דחזיא לגוי דדעתיה לשקועיה שלא לפדותו עוד. כתב רבי' שמואל זצ"ל לא שנו אלא בלקוחין. וה"ה לנגזלים וכמעשה שהיה דשלהם היו שגזלום ולא היו שאולים אצלם. אבל שאולים מגוי לא. ושואל כלי מחבירו ישר' צריך להטביל שהרי בא לידי חיוב טבילה על ידי ישר' חבירו שלקחו. אבל אם לקח חבירו לחתוך קלפים ולא לצורכי סעודה אינו צריך להטבילו שהרי שאול הוא בידו. והשתא שמעי' דא"צ טבילה אלא כלים הלקוחים. כלי מתכות ולא כלי עץ לצורכי סעודה ולא להחם מרחץ וכלי ברזל שכופין על גבי הלחם לאפותו שקורין אשקוררא ובלש ו ן כנען אשקרובדא. וכן אותו שקו' טריפיד שמשימין עליו היורה אינו צריך טבילה שאין עושין אותו בתוכו צורכי סעודה אבל כסוי ברזל שמכסין בהם את היורה צריכין טבילה כיורה עצמה שהרי מסייעינן לבשל כיורה עצמה וככלי אחד דמו. מ"ר. וריחיים של פלפלין צריכין טבילה שהריחיים עיקר והעץ טפול להם. וכלי זכוכית וכלים הניטוחים בעפות צריכין טבילה. ובטבילת פעם אחת במים סגי. וכן לכל הצריכין טבילה. ולאחר הטבילה מברך עליהן על הטבילה מ"ר. אי נמי על טבילת כלים: ואותן המטבלין כליהם בפסח שטות הוא בידם. וכלי מתכות שמשכנן גוי אצל ישראל צריך להטבילן אם רוצה להשתמש בהן. דדילמא דעתיה דגוי לשקועיה אי נמי משום דמספקא לן משכנתא אי כזביני דמי. כדאמר מר בר רב אשי ולא מהניא טבילה לכלי אלא לחדש [או] הוגעל ונתלבן. עכ"ל:

סימן רצ

הא דפירש דלאחר טבילה מברך אין אנו נוהגים כך. אלא קודם הטבילה מברך על טבילת כלי מתכות ואל יאמר כלים סתמא דאז הוה משמע אפילו שאר כלים שאינם

כלי מתכות. וההיא דפ"ק דפסחים בשלמא טבילה משוס דאכתי גברא לא חזי. ההיא פירשו רב האיי גאון זצ"ל ופר"ח זצ"ל. ור"ת זצ"ל דההיא בטבילת גר דוקא דקיי"ל מל ולא טבל כאילו לא מל. והיאך יאמר אשר קדשנו במצותיו וצונו והוא אכתי גוי. הילכך מברך אחר הטבילה כדתניא טבל ועלה אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה אבל ישראל בעל קרי הכי נמי דמברך והדר טובל. כדאמ' בפ' עד כמה נדה קוצה לה חלה ומברכת. וכ"ש כשמטביל את הכלי שיברך עובר לעשייתו. וכן הלכה:

סימן רצא

כתבתי בליקוטיי תניא בספרי המטביל סכין צריך להעביר חלודה. ועיינתי בסיפרי בפרשת מדין ולא מצאתיו. ושמא בסיפרי זוטא הוא. מיהו אפילו לא מיתניא סברא גדולה היא. סכין חדשה שהעלתה חלודה שצריך להעבירה משום חציצה ואחר כך להטבילה. ואם הטביל כך כשהיא חלודה לא עלתה לה טבילה אותן דלאים שמגרופות שלהם של ברזל או של שאר מתכות. ראיתי שמצריכין להם טבילה כרבנן דפליגי אדר' נחמיה בפ' במה אשה יוצאת דתניא היא של מתכות וחותמה של אלמוג טמאה. היא של אלמוג וחותמה מתכות טהורה. ר' נחמיה אומר בטבעת הולך אחר חותמה. בעול הלך אחר סמלוניו. בקולב הלך אחר מסמרותיו. בסולם הלך אחר שליבותיו. וחכמים אומרים הכל הולך אחר המעמיד ומסתמא הלכה כחכמים מעתה האי דלי שמגרופותיה של מתכת הרי המתכת מעמידו והלך אחריו וצריך טבילה. מיהו י"ל שיש חילוק בין טבילה לטומאה. דאע"ג דלענין טומאה אזלינן בתר מעמיד לענין טבילה אזלי' אחר כלי במה שהוא משתמש ועיקר כלי של עץ הוא. הילכך לא בעי טבילה. ומדברי רבינו שמואל זצ"ל יש לי ללמוד כן שכתב שהריחיים של פלפלין צריכין טבילה שהריחיים עיקר והעץ טפל להם ואע"פ שהעץ מעמיד אותם. הכא נמי אע"פ שהמגרופיות מעמידות אותו מ"מ הדלי הוא עיקר. והוא של עץ:

סימן רצב

ונפח ישראל שעשה כלי מתכות לעצמו מספקא לי אם צריכין טבילה אם לאו. ונראה בעיני מדקאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לא שנו אלא בלקוחין. למעוטי שעשאו בעצמו וכמעשה שהיה. מדקאמר תרתי ש"מ דה"ק לא שנו אלא בלקוחין למעוטי שעשאן בעצמו. וכמעשה שהיה שהיו חלוטין להן למעוטי שאולין. דאי לא אתא אלא למעוטי שאולין בלבד. למה לי דנקט לקוחין וכמעשה שהיה. לימא לא שנו אלא כמעשה שהיה שהיו חולטין ולמעוטי שאולין. אבל השתא דנקט תרתי ודאי ה"ק לא שנו אלא לקוחין. למעוטי שעשאן בעצמו וכמעשה שהיו חלוטין בידו למעוטי שאולין. ושוב ראיתי שכך כתב מו' רבינו אבי העזרי זצ"ל שאם עשאן ישראל בעצמו שאין צריכין טבילה:

[**שם**]

ת"ר הלוקח כלים מן הגוים. כלים שלא נשתמש בהם כל עיקר מטבילן והן טהורין. כלים שנשתמש בהם על ידי צונן. כגון כוסות וקיתונות וצלחיות מדיחן ומטבילן והן טהורין. וכולן שנשתמש בהם עד שלא יטביל ועד שלא יגעיל:

סימן רצג

וכלים שנשתמש בהם על ידי חמין כגון יורות וקומקמוסין ומחמי חמין מגעילן ומטבילן והן טהורין וכולן שנשתמש בהן עד שלא יטביל ועד שלא יגעיל ושלא ילבין. תני חדא אסור. תניא אידך מותר. ולא קשיא הא כמ"ד נותן טעם לפגם מותר. והא כמ"ד נותן טעם לפגם אסור. ולא ידענא כלים חדשים שלא נשתמש בהן נוי ולקחן ישר' ממנו ולא הטבילם ונשתמש בהם בדיעבד. ולא ידענא אי שרי אי אסיר. דהא דמחלק בין למ"ד נותן טעם לפגם אסור. ובין למ"ד נותן [טעם] לפגם שרי היינו בכלים שבלעו על ידי חמין או על ידי האור שצריך להגעילן או ללבנן כדי להפליט האיסור שבלעו. אבל כלים חדשים שלא נשתמש בהן כלל. אי נמי כלים ישנים שנשתמש בהם והגעילן או ליבנם. דהשתא פלטו כל האיסור שהיה בהם וכחדשים דמו. ואפילו הכי בעו טבילה. אין זה כי אם גזירת הכתוב דאסר רחמנא להשתמש בהם כל טבילה מעתה מאיזה טעם נכשיר בדיעבד ועל מה נסמוך להתירם:

[**שם**]

מתני' השפוד והאסכלא מלבנן באור והן טהורין פי' וכגון שיטבול אותן כדת"ר השפודין והאסכלאות מלבנן ומטבילן. הכא משמע דדבר שתשמישו על ידי האור בעי ליבון. והכי נמי תניא בתוספתא שילהי מסכתין. הסכינין והאשפודין והאסכלאות מלבנן באור והן טהורין. ואמ' בפ"ק דש"ח אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה סכין של ע"ז מותר לשחוט בה מקלקל הוא. ופרכינן ותיפוק לי משום שמנונית. ומשני שליבנה באור. משמע התם דאפי' דבר שאין תשמישו על ידי האור בעי ליבון כגון סכין זה. וקשה דפ"ק דפסחים א"ל רבינא לרב אשי הני סכיני דפסחא היכי עבדי' להו. א"ל לדידי חדתי עבדינן. א"ל התינח מר דאיפשר ליה דלא איפשר ליה מאי א"ל כעין חדתא קאמינא. קתייהו בטינא ופרזלייהו בנורא. והדר מקפל להו לטינא ומעייל לקתייהו ברותחין. והילכתא אידי ואידי ברותחין ופרש"י זצ"ל והילכתא לא צריך לאותבינן בנורא ולא פרזלייהו וקתייהו נמי סגי ליה בהגעלה ברותחין אלמא סכין לא בעיא ליבון. וקשה אההיא דש"ח:

סימן רצד

ופי' רבינו שמואל זצ"ל דה"ק התם. והילכתא דהדר מעייל לפרזלייהו נמי ברותחין לאחר שליבנו באור לפי שאדם חס על סכינו ואינו רוצה ללבנו כל כך לכך חוזר

ומגעילו ברותחין. ותרתי בעי מלבנו באור הקת ומגעילו ברותחין. ור"ת זצ"ל פירש דהאי דבעי ליבון היינו בסכינים ארוכים שצולין בהם שתשמישן על ידי ליבון דומיא דשפוד ואסכלא. אבל סכינים קצרים שתשמישן על ידי רותחין כגון שחותכין בהן בשר מעל שפוד כשהוא רותח הנהו סגי להו בהגעלה ברותח כבולעו על ידי רותח כך פולטו על ידי רותח. ודוקא שפוד וסכין ואסכלא בעו ליבון מפני שגופו נכנס לתוך האש כשצולין. אבל יורות ומחבת שמטגנין בה בצים כיון שאין גופו נכנס לאש סגי להו בהגעלה ברותחין. כדתנו רבנן כגון יורות וקומקמוסין ומחמי חמץ מגעילן. ובתוספתא קתני והטיגנין דהיינו שמטגנין בהם. הילכך סכינין שלנו שאנו משתמשין בהם חמץ כל השנה ופעמים שאנו חותכין בהם בשר רותח מן השפוד סגי להו בהגעלה ברותחין ומותר להשתמש בהם בפסח. וכן סכיני גוים קטנים שאין צולין בהן בשר סגי להו בהגעלה ברותחין ומותר להשתמש בהם. ענין אחר פר"ת זצ"ל דהך דשמעתין ודתוספתא ודפרק קמא דחולין דבעי ליבון היינו משום שהם כלי גוים ובלעו איסורא הילכך בעו ליבון כשתשמישן על ידי האור הואיל ואיסורא בלעו בעו ליבון באור. אבל ההיא דפסחים דפסקי' דאפילו פרזלייא לא בעי לאותובינהו בנורא וסגי להו ברותחין. היינו משום דהיתירא בלעו כדאמ' בשמעתין רמי ליה רב עמרם לרב ששת תנן השפוד והאסכלא מלבנן באור. והא אנן תנן לגבי קדשים שפוד ואסכלא מגעילן א"ל עמרם ברי מה ענין קדשים אצל גיעולי גוים. התם היתירא בלע הכא איסורא קא בלע וכו' עד רב אשי אמר לעולם כדקאמרת מעיקרא ודקא קשיא לך כי קא פליט איסורא קא פליט. ליתיה לאיסורא בעיניה. וכן כתב רבינו אליעזר ממץ זצ"ל וכי מכשר להו למאני דפסחא מגעילן ברותחין אפילו כלי שנשתמש בו באור. אע"ג דתני כל שתשמישו באור מלבנו. תשמישו בחמין מגעילו בחמין כיון דהיתירא בלע שרי בחמין. דקיימא לן כרב אשי שילהי ע"ז דאמר כל מילתא דהיתירא בלע. אע"ג דכי פלט איסורא פליט. אע"פ שתשמישו באור סגי ליה ברותחין. עכ"ל:

סימן רצה

הילכך מסקנא דשמעתין כל דבר שתשמישו ברותחין דאין גופו נכנס לאור סגי ליה בהגעלה אע"ג דאיסורא בלע. אבל דבר שתשמישו על ידי האור ובלע איסורא לא סגי ליה בהגעלה אלא בעי ליבון. ואי היתירא בלע דאע"ג דאיסורא פליט ותשמישו על ידי האור סגי ליה בהגעלה ברותחין. הילכך הני מאני דפסחא לא מלבנינן להו אלא מגעלינן להא דהא היתירא בלעו. ואע"פ שכתב רבי' שמואל זצ"ל שרבי' יצחק הלוי זצ"ל הורה ודרש ברבים שצריך להסיר את ברזל הסכין מקתו ומלבן אותו באור היטב לפי שהסכין פעמים

מחתכין בו בשר הנצלה בשפוד שהוא חם מאד ובולע והיינו בליעה על ידי תשמיש האור. הילכך צריך ליבון עכ"ל. אנן אדרבינו שלמה זצ"ל ואדרבינו תם זצ"ל ואדרבינו אליעזר ממץ זצ"ל סמכינן ולא מלבנין למביני דפסחא אלא מגעילינן להו:

סימן רצו

וכשמגעילין את הכלי אין מגעילין אלא כלי שאינו בן יומו כדי שלא יאסור את המים שבכלי שמגעילין בו. ואע"ג דטעם לפגם לכתחילה אסור. הכא שמי הגעלה נשפכים ליכא למיחש. ואם הוא כלי בן יומו ואין במים ששים בכלי הרי המים נאסרים וכשיגעי' בהם כלי שני הרי הוא בולע מה שפלט כלי הראשון ואסור. הילכך אין מגעילין אלא כלי שאינו בן יומו. אי נמי אפי' בן יומו וכגון דאיכא ששים במם. וכלים שמגעילין בערב הפסח משום חמץ שבם בתוך ארבע שעות שלא חל עדיין איסור חמץ אומר רבי' יצחק בר שמואל זצ"ל שמגעילין יפה בו ביום ואפילו הן בני יומן. דהוה ליה נותן טעם בר נותן טעם של היתר. כשמגעילין הסכין ביורה הרי טעם הסכין ביורה. ומהיורה לסכין אחר ועדיין הכל היתר. והוי כמו דגים שעלו בקערה שמותר לאוכלם בכותח. אפילו לפי המפר' דוקא עלו אבל נתבשלו לא יש להתיר בשעת היתר בהגעלת חמץ אפילו בפחות משששים. כי י"ל שהטעם של חמץ בשעת הגעלתו כשיפלוט בפסח ויתערב עם תבשילו של פסח. אינו דומה לטעם בשר שבדגים שמתערב בהם טעם חלב שבכותח עם טעם הבשר. ואוסר לאותו טעם בשר שבדגים שמתערב בו. שהרי טעם חמץ הבולע בכלי שהוגעל לא יבא לידי אכילה בפסח עד שיצא מן הכלי ויתערב בתבשיל של פסח. ומיהו לא חשיב טפי מבר נותן טעם דדגים שעלו בקערה. שהרי קרוב הוא להיות בן בנו של נותן טעם מטעמא דפריך ויש בו טעם שלישי. ועוד כי יותר מתקלקל טעם החמץ בכלי שאינו ראוי לאכילה ממה שמתקלקל טעם הבשר בדגים שנתבשלו אחריו לפי שהדגים ראויים לאכילה והבשר נותן בהם טעם לשבח. ותמה רבינו יצחק בר שמואל למה נהגו כלי המוגעל לתתו במים צוננים מיד. וכן היורה שהגעילו בה נותנין בה מים צוננין מיד. הרי מה נפשך אי הגעילו ביורה שיש בה ששים הרי נתבטל האיסור וכי קא בלעה היורה היתירא בלעה. ואי כשאין בה ששים הוה ליה נותן טעם בר נותן טעם שהכלי קיבל טעם מן המאכל ונתן בחמץ וחמץ ביורה דהיינו היתירא. ועוד אי צריך להשליך צונן כדי שלא יבלע מן האסור. והא אי אפשר שלא תבלע קודם שיטילו בה צונן. ויש. שרצו להביא ראיה מפרק דם חטאת וחכמים אומרים מריקה בחמין ושטיפה בצונן. ולא נהירא דאדרבה משם ראיה דאין צריך לזה. דהתם מסיק אותה פרט לתרומה וכ"ש פרט לחולין. ופי' רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל דהא דאמרינן בפ' דם חטאת. שטיפה יתירתא

דהיינו דבעינן בקדשים שתי שטיפת בצונן. ובתרומה לא בעינן אלא פעם אחת והכי משמע לישנא דשטיפה יתירתא. ומטעם זה נהגו לעשות שטיפה בצונן כשאר הגעלות של איסור. אמנם רש"י זצ"ל פי'. שטיפה יתירתא שהיא שטיפה בצונן ולתרומה לא היתה כלל. ולדבריו אין ראיה למנהגינו:

[**שם**]

מתני' השפוד והסכלא מלבנן. ועד כמה מלבנן א"ר מני עד שתסיר קליפתן דרך הברזל להסיר קליפתן כשהוא חם ולאו היינו ניצוצות היוצא מתחת הפטיש אלא מעצמן ניתזין הקליפות. ירוש' הליבון שאמרו והוא שיהא ניצוצות ניתזין ממנה. כתב רבינו יצחק מסימפו' זצ"ל בפירושיו במסכת כלים דתנן כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה אין להם טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים. וכן לענין איסורן מדיחן בצונן דתני' בתוספתא דזבחים פ' כל התדיר כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה אין טעונין מריקה ושטיפה אלא הדחה עכ"ל:

סימן רצז

הרי פסק שאינם צריכין הגעלה א"כ רוצה לומר דלא בלעי כלל. ואי אפשר לומר דהא קמן שאדמה בולעת. והן שמורי רבינו אבי העזרי זצ"ל הקשה עליו. דתניא התם לעיל מינה בסמוך היה רבי שמעון אומר קדשים קלים אין טעונין מריקה ושטיפה אבל טעונין הדחה משום נותן טעם. ואי הדחה היינו שמדיחן בצונן. מה מועיל לזה נותן טעם הצונן אינו מפליט. ועוד דפ' דם חטאת מזבוח דאפי' תרומה בעיא הגעלה וכ"ש קדשים קלים. אלא ע"כ האי הדחה היינו הגעלה. הדחה נמי דקתני גבי כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה היינו הגעלה. וכן היה נוהג רבי' יואל הלוי זצ"ל שהיה מגעיל כלי אבנים אני המחבר יצחק בר משה נב"ה נראה בעיני דכלי עצם אין צריכין הגעלה ואם תחב כף של עצם חולבת לתוך קדירה של בשר אפי' בת יומא אפילו אין בה ששים אינה אוסרת דלא בלעה מן החלב כלום ולא פלטה לתוך קדירה של בשר. וראיה לדבר דאמ' בפ' גיד הנשה ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשלה מ"ד בששים קסבר בשר ועצמות דזרוע בהדי בשר ועצמות דאיל משערי' והוה ליה בששים מ"ד במאה קסבר בשר להדי בשר משערינן והוה ליה במאה. ומוכח בירוש' להדיא דבשר דזרוע בהדי בשר ועצמות דאיל משערינן. ופריך התם כשם שאתה מוציא את העצמות מן הזרוע כך תוציא את העצמות מן האיל. ומשני לית יכיל שהטנופת של חולין מצטרף עם החולין לבטל את התרומה. הכא נמי הטנופת של בשר. דהיינו העצמות מצטרפין לבטל בשר הזרוע. ופרש"י זצ"ל דעצם דזרוע לא בעי לשעוריה דהא לא פליט טעמא מיניה. והשתא דפי' לא פליט ע"כ

לא בלע. דאי בלע הוה פליט כדאמ' בבולעו כך פולטו. ותו דאי בלע על כרחך הוה לך לשעוריה בכל העצם דלא ידעי מאי דנפק מיניה אלא ע"כ לא בלע ולא פליט. ומ"ד נמי בששים לא בעי למימר דבלע ופליט ולהכי משערינן נמי בעצם דלא מסתבר למימר דבהא פליגי דלמר בלע ולמר לא בלע אלא אע"ג דלא בלע ולא פליט משערי' בהו וילפינן מיניה לעלמא. ות"ר ס"פ דם חטאת כל אשר יגע יכול אע"פ שלא בלע ת"ל בבשרה עד שיבלע. אי בבשרה יכול נגע במקצת חתיכה תהא כולה פסולה ת"ל יגע הנוגע פסול. הא כיצד חותך במקום שגגע בבשרה ולא בגידים ועצמות ולא בקרניים ולא בטלפיים. ואי בלעי ופלטי אמאי מיעטינהו רחמנא מאי שנא מחתיכה. אלא ש"מ דלא בלעי ולא פלטי. וא"ת אי לא בלעי ופלטי לישתיק קרא מיניה. לא היא דאי לאו קרא ה"א בלעי ופלטי. וקסבר האי תנא כדקיימא לן דגידין אין בהם בנותן טעם ולא פלטי ולא מידי. כדתנן גיד הנשה שנתבשל עם הגידין בזמן שמכירו בנותן טעם. ואמ' בגמרא מתני' דקתני גיד הנשה אע"פ שמכירו אוסר את התבשיל. מפני טעמא דלא כי האי תנא. דתניא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר אין בגידין בנותן טעם וקבעי' התם הילכתא אין בגידין בנותן טעם. דלא יהבי טעמא ול"פ והואיל ולא פלטי לא בלעי. הילכך מיעט קרא בבשר ולא כגידין ועצמות דתרוייהו לא בלעי ולא פלטי. ותו אמר ס"פ דם חטאת מה אשם עצמותיו [מותרים] אף כל עצמותיו מותרין פ' רש"י ז"ל התם מה אשם עצמותיו מותרין לעשות מהן כלי שהרי נאכל לכהנים. ונותר בעצמות לא שייך אלא בדבר הנאכל. והיא עצמות בלעי אמאי לית בהו משום נותר. ובפרק כיצד צולין אמר מרי בר אבוה א"ר יצחק עצמות קדשים ששימשו נותר מטמאין את הידים הואיל ונעשו בסיס לדבר האסור. נימא מסייע ליה העצמות והגידין ישרפו לששה עשר. הני עצמות היכי דמי אי דלית בהו למה להו שריפה כו'. והששא אי עצמות בלעי תיפוק לי דמשום הכי מטמאין את הידים ומשום הכי ישרפן שבלעו את הנותר. ולעולם שמוש נותר לאו מילתא היא אלא פשיטא ליה לתלמודא דעצמות לבעלי, ותנן בפרק דתרומות גרעיני תרומה בזמן שהוא מכנסין אסורין ואם השליכן מותרין. וכן עצמות קדשים בזמן שהוא מכנסן אסורין ואם השליכן מותדין ופי' רבי' שמשון בר אברהם זצ"ל בפרושיו דמיירי בקדשים הנאכלים. דומיא דתרומה ובעצמות דחזו קצת לאכילה ומשום נותר דמוקי לה בירושלמי ר' אבהו בשם רבי יוחנן בראשי. הכנפים. והיא מפני שהם ראויים על ידי הדחק לאכילה אבל שאר עצמות שאינן ראויין לאכילה כלל אפילו בזמן שמכנסן מותרין אע"פ שנתבשלו עם הקדשים ש"מ דלא בלעי. דאי בלעי אמאי מותדין ואפילו כשמשליכין אמאי מותרין. והא בליעי בהו קדשים אלא ש"מ דלא בלעי ושאלתי להרב ר' יחיאל בר יוסף זצ"ל הוא

הנקרא שיר ויויש. וכתב לי כלי עצם לא מצינו לו בליעה ואסור. וגם אל הרב ר' שמואל בר שלמה זצ"ל שלחתי והיה דוחה את ראיותיי ולא הבנתי את דבריו. וכאשר כתבתי בן נראה בעיני. ועל זה אני סומך לעשות מעשה:

סימן רצח

בפרק כל שעה אמר ר' חייא בר אשי אמר שמואל כל הכלים שנשתמשו בהם חמץ משתמש בהם מצה חוץ מבית שאור שחמוצו קשה. בית שאור שחימוצו קשה כלי שהאשה שורה בו וממחה בו את השאור ונותנתו בעיסה ופעמים שוהא שם בלילה. אמר אביי ובית חרוסת כבית שאור שחימוצו קשה דמי ואסור. אמר רבא הני אגני דלישא דבני מחוזא הואיל ותדירי למילש בהו חמץ בבית שאור שחימוצו קשה דמי ואסירי. פשיטא מהו דתימא כיון דרויחי (שליש בהו אוירא קמ"ל: השיב רבינו יצחק בר שמואל זצ"ל על הריחיים של חרדל של גוים ועל המדוכה שנשתמשו בה כל השנה ששאלת אם מדמינן לה לבית שאור שחימוצו קשה ואינו מותר בהגעלה. ונראה לי דאפילו אם תמצי לומר דכבית שאור שחימוצו קשה דמי. אפי' הכי ראוי להתירו בהגעלה דלבית שאור שחימוצו קשה מועלת הגעלה דלא מפיק ליה תלמודא אלא מדין כלים שנשתמשו בהם חמץ בצונן דקאמר מותר להשתמש בהם בלא הגעלה. אבל בית שאור שאע"פ שלא נשתמש אלא בצונן לא ישתמש בו בלא הגעלה. אבל בהגעלה ודאי שפיר דמי דלא חמיר מכלים שנשתמש בהם בחמץ דשרו בהגעלה כך פירו' רבינו תם זצ"ל. ופעם אחת שמעתי שאסר רבינו תם זצ"ל המדוכה בהגעלה ושאלתי לו מאיזה טעם. והשיב לי שהוא תופס היתר בהגעלה בין במדוכת גוים בין בפסח. אלא הואיל דנפק מפומיה דרש"י זצ"ל היה נוהג להחמיר הואיל ואין בו רק זמן מועט של שבעת ימי הפסח חמץ חמור ואפילו אין רגילין לתת במדוכה. כמו שפי' רש"י זצ"ל ובבית חרוסת רגילין ליתן קמח אפי' הכי היה אוסר ר"ת זצ"ל את המדוכה בפסח אף בהגעלה כשיטת רש"י זצ"ל מפני שרגילין לתת בה פת. וגם היה אומר דאפי' נתיר כלי גוים בהגעלה לרש"י זצ"ל אף על פי שנאסור אותם בפסח. לפי שטעם שאור והחמץ קשה וחזק ונבלע במדוכה על ידי כח התבלין יותר בשמנונית איסור. ואף על פי שהייתי תמיה על דבריו מה כח שאור יש בפת האפוי שנותנים בבית חרוסת. שמדוכה נאסר שנפלט בה טעם על ידי כח חרוסת יותר משמנוניות של גוים. וכן אנו נוהגין. וגם אנו נזהרין מאותה שעה שלא להשתמש. כי אם במדוכה שידוע שלא נשתמש בהם חמץ מעולם הואיל ונפק מפומיה אף על פי שדומה לי היתר. והרב רבי שמשון בר יונה זצ"ל אסר בסדר שלו שפייט בשבת הגדול. שגנז כלי חרס והמדוכה. פי' שאין הגעלה נוהגת בהם. ונראה לרש"י זצ"ל שהשאור משתהא

שם ונקלט טעמו בכלי אבל כאן אין החרדל שוהה שם אלא לפי שעה. וקצת היה דומה להתירו אפילו בלא הגעלה. מאחר דמסתברא דלא דמי לבית חרוסת כדפרי' וגם לא נשמש בהם גוי אלא בצונן אעפ"כ אנו נוהגין להחמיר בהם ולהגעילם ולערות עליהם רותחין עכ"ל. ורבינו יהודה בר קלונימוס בר מאיר זצ"ל כתב בשם רבינו שמריה זצ"ל ורבי' אברהם זצ"ל. כלי שמניחין בו שאור עד שמחמיצין ממנו דהואיל דשאור הרבה מובלע יש לחוש דשמא נתחמצה העיסה מיד שנשתמש בו מפני ריבוי השאור שיש בתוכו. אבל משום חשש דילמא בלעה איסור חמץ ממנו לא היה אוסר שהרי עיסה צונן היא ולא בלעה אלא מחמת חשש איסור חמץ ממילא קא אסר. והני אגני)דמחוזא דתדירי למילש בהו חמירא מפני שבני מחוזא עשירים היו והיו אופים בכל יום פת חמה והיתה עיסה חמוצה באגני. הילכך כבית שאור ממש דמי ואסור. מכלל דאגני דשאר מקומות שאין מחמיצין אלא פעם אחת בשבוע כמו שאנו עושים שיכול להשתמש בהם מצה בצונן. כך פירשו משם רבינו יב"א הלוי זצ"ל. הרי מתוך פירושו משמע דאפי' בהגעלה אסור ללוש בהם שתולה הטעם משום חשש חימוץ ממילא. הילכך אפילו הגעלת אינה מועלת. ומורי הישיש רבנא שמריה זצ"ל הורה שאין הגעלה מועלת לבית שאור. והראה לנו הלכה למעשה שהיה לו אגן של עץ שהיה מיוחד לקיבת חלב. ומולח הקיבה בתוך אותו אגן להעמיד בו חלב לגבן. וכאשר היה מולח הגבינות מאותו מוהל היוצא וזב מן הגבינה היה מוסיף על הקיבה וממחה בתוך אותו האוגן. ומפני [שרבינו] שמואל זצ"ל בעל מעשים היה כשפירש לנו ההלכה אמר אני רוצה להראות שאין הגעלה מועלת לא לבית שאור ולא לבית חרוסת. הדיח ושפשף ונקה אותו האוגן יפה יפה ואחר כך הגעילו. ולאחר ההגעלה יום או יומים נטל חלב שהוא חי ונתן לתוך אותו האוגן בלא כל דבר המעמיד. ומיד לאחר שעה נתחבץ אותו החלב. באילו נתן לתוכו הקיבה ואמר כמה גדולים דברי חכמים שאמרו חוץ מבית שאור שחימוצו קשה. עכ"ל: בפרק בתרא דתרומות ירושלמי תני ר' חלפתא בן שאול קדירה שבישל בה תרומה מגעילה שלש פעמים בחמין ודיו. אמר ר' אבא ואין למדין הימנה לענין נבילה. אמר ר' יוסי קשיתה קומי ר' בא תרומה בעין מיתה ונבילה בלא תעשה. ואתמר הכן אמר ליה כמ"ד מאיליהן קבלו עליהן את המעשרות. ר' יוסטא בר שונם בעא קומי ר' מנא תנא הרכינה ומיצת הרי זו תרומה ואתמר הכן. א"ל כאן על ידי האור הוא מגעל פי' קדירה של חרס. ואע"ג דחרס אינו יוצא מידי דופיו בתרומה היקלו לפי שמאיליהן קיבלוה. קסבר תרומה בזמן הזה דרבנן. ופרכינן ממה שמחמרת מתניתין גבי הרכינה ולא היה לנו להקל. ומשני שהאור מפליטה ומגעילה ואין זו קולא. לכאורא יש ללמוד מיכן קדירה של חרס שבישלה

בה איסורא דרבנן מגעילה ודיו. אלא שמשמע שלשה פעמים צריך להגעילה. כך בתוב בירוש' שלפניי מגעילה שלשה פעמים. וכן כתב בפי' רבי' שמשון זצ"ל.

סימן רצט

וכבר נתאכסן רבינו אבי העזרי זצ"ל אצל מו' רבינו שמחה זצ"ל ואמר ליה אני מתיר להגעיל קדירות חרס במקום שבלעו איסורא דרבנן מכח זה הירושל' והשיב לו מו' רבינו שמחה זצ"ל והגעלה למה לו. אפי' תרומה שהיא בעין ונתערבה בטילה ולכתחילה מבטלה, כ"ש פליטת קדירה א"א מאי אית לך למימר הואיל והיא בארץ ישראל שהיה בה תרומה ועתידי לנהוג בה תרומה דאורייתא החמירו שלא לבטלה לכתחלה מיהו כיון דלא משכחת בה איסורא דאורייתא שהרי בטלה קדושתה ולא אתי לאיחלופי באיסורא דאורייתא היקילו להתירו בהגעלה אבל שאר איסורין דרבנן דאתי לאיחלופי בדאורייתא אין למידין ממנ'.

[**דף ע"ו ע"א**]

כיצד מגעילין אמר רב הונא יורה קטנה בתוך יורה גדולה. איבעיא להו יורה גדולה מאי ת"ש דרב עוקבא זבן דודא מגוי אהדר ליה גדנפא דלישא שפה של עיסה סביבות פיה כדי שתתקבל מים הרבה ויעברו הרותחין על שפתה ומלייה מיא וארתחיה:

[**שם ע"ב**]

אמר רבה מאן חכים למיעבד כי האי גוונא אי לאו רבי עוקבא דגברא רבה הוא קסבר כבלעו כך פולטו. כענין שבולעין שפתי הדוד את האיסור כך יפלטוהו עם בולעו בניצוצות דלא בלעי אלא על ידי ניצוצות שניתזו הרתיחות שם ולא הוכנסה לתוך יורה אחרת אף פולטו בניצוצות. כתב רבי' שמואל זצ"ל אנו רגילין ליתן אבן בתוך היורה והמים רותחים נשפכין על שפת היורה לכל צדרין והכי שפיר. ואחרי כן מדיחין אותה בצונן כדי שלא תחזור ותבלע מה שפלטה עכ"ל. ופי' ריב"א זצ"ל דהכי קאמר יורה גדולה שמגעילין בה כיצד יטהרנה שיוכל להגעיל בה כלים אחרים. ורוצה לומר שאין מגעילין ביורה עד שיגעילוה בראשונה: וכתב מו' רבינו הרב ר' אלעזר מוורמשא זצ"ל. שרבי' אברהם זצ"ל היה מגעיל לקהל היורה הגדולה היה מרתיחה מלאה מים ולוקח זנבות האודים מבוערין או אבנים מלבנין ומשליכן ליורה והמים מרתיחין ונשפכין בכל סביבות שפת היורה. ומשליך בשפיכה מים המרותחין לחוץ. וכן הנהיג אביו של מו' הרב ר' אלעזר במגנצא. וכן נוהגין בכל ארץ לותיר שמגעילין יורה הגדולה ושופכין המים לחוץ ואח"כ ממלאין אותה מים ומרתיחין ומכשרין בה כל הכלים. ורבינו שמואל זצ"ל התיר להגעיל אפילו ביורה (שלא) שלא הגעילוה. והכי קאמר תינח יורה. קטנה

שיכולין להכניסה ביורה גרולה יורה גדולה שאין יכולים להכניסה לתוך יורה אחרת כיצד יגעילוה שיוכלו להשתמש בה.

מתני' הסכין שפה והיא טהורה פ' לוטשה באבן של נפחים. אמר רב הונא נועצה עשר פעמים בקרקע. פי' רש"י זצ"ל אע"פ ששפה ויש אומ' משששפה בבגד צמר שאינו חלק ומעביר שמנונית' אמר רבא ובמקום קשה. אמר רב כהנא ובסכין שאין בה גומות בעובי רחבה שלא תהא שמנונית בגומא. אמר רב הונא בריה דרב יהושע ואוכל בה צונן. אבל דבר רותח אסור לחתוך בה עד שיגעילנה ברותחין ובכלי ראשון כדאמ' בפרק כל שעה לענין חמץ בפסח. ירוש' סכין תוחבא שלשה פעמים בארץ ודיו. ר' בא בשם ר' יהודה הוא דאמר קטנה אבל גדולה צריכה ליבון. והליבון שאמרו שיהו ניצוצות מתיזין ממנה: כתב רבינו זצ"ל סכין שחתכו בו חלב או ניקרו בו בשר נועץ עשר פעמים בקרקע או משפשו בקרקע ומדיחו ודיו. שהרי לא נשתמש בו בחמין:

סליקא מסכת עבודה זרה. שבח ללו עוז ותורה:

פסקי שבועות

א [**ל' ע"א**]

שבועת העדות דכת' ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד וגו' זהביא את אשמו ליי" וגו' נוהגת באנשים ולא בנשים דכת' והוא עד בראוי להעיד הכת' מדבר, ואשה פסולה לעדות בדיליף בגמ' מועמדו שני [ה]אנשי'. ברחוקים ולא בקרובים שהקרוב' פסולין לעדות בפי' זה בורר. בכשרים ולא בפסולים כגון גזלן וכיוצא בו' דהואיל שאפי' אם היו מעידין לא היה מוציא ממון על פיהם, השתא נמי שנשבעו אין עונש שבועה חל עליהם להתחייב בקרבן. הילכך שמעי' מינה כשנותנים חרם בבית הכנסת עבור העדות אם יש שם קרובים הפסולים לעדות ויודעים אין החרם חל עליהם ואינם חייבין להגיד, ואפי' אמר על הרחוק ועל הקרוב אינו חייב להגיד, שהרי אמר. על דעת המקום. ואין זה דעת המקום שיהו הקרובי' מעידין. ותנן לקמ' בפירקי' אמ' לשנים משביע אני על' אם אתם יודעים לי עדות שתבואו ותעידוני, היה אחד מהם קרוב או פסול הרי אילו (פסולין) פטורין שאין השבועה חלה עליהם, בראויין להעיד הכתוב מדבר.

ב [**ל"א ע"ב**]

השביע עליה' חמשה פעמי' חוץ לב"ד ובאו לב"ד והודו פטורין ואפי' כפרו חוץ לב"ד על כל שבועה שאין כפירה חוץ לב"ד כפירה. כפרו בב"ד חייבין על כל אחת ואחת. א"ר שמעו' מה טעם דכפירה אכולהו קיימ' מפני שהן יכולין לחזור ולהודות. השביע עליהם חמשה פעמים בב"ד וכפרו אין חייבין אלא אחת. א"ר שמעון מה טעם אין חייבי' אלא

אחת ואפי' שתקו ולבסוף כפרו ולא אמ' כפירה קיימ' אכולהו מפני שאין יכולין לחזור ולהודות. ואילו כפרו בראשונה הואיל ובב"ד הם שוב לא היו ראויין להעיד שכבר הגידו שאינם יודעים לו עדות, ושוב אינו חוזר ומגיד. הילכך אע"ג דלא כפרו אלא לבסוף כל השבועו' היו לבטלה חוץ מן הראשונה. ופרש"י זצ"ל שאם שתיקתן בראשונה כפירה, היא שוב אינן ראויין להשביען, ואם אינו כפירה הרי מושבעין ועומדין ומה צורך זו שבועה על שבועה. הילכך יש לי ללמוד מיכאן כשנותנים חרם בבית הכנסת בעבור העדות והשמש מכריז בבית הכנסת, הנה נתנו חרם בעבור עדות פלוני ופלוני וכל היודע יגיד, לא מיבעיא אם אמר איני יודע עדות זה שאינו יכול לחזור בו ולומ' שכחתי ועתה נזכרתי שהרי בבית הכנס' זהו כמו בב"ד שהב"ד וכל הקהל לשם הם, אלא אפי' שתק ולא אמ' כלום דילמ' קיימ' לן דשתיקתו היינו כפירה שהרי מלשון רש"י זצ"ל משמ' דמספק' לן בשתיקתו אי הויא כפירה אי לא הויא כפירה. הילכך היכא ששתק כשנתנו חרם ולאחר כך הודה לא נוציא ממון על פיו מספק, דדילמ' שתיקתו היינו כפירה והויא ליה כפר בב"ד ואינו יכול שוב להודות. וכגון שאותו שמבקש שיתנו לו החרם שהוא בבי' הכנסת, וכגו' שאמ' תנו לי החרם על כל אותם שהם בבי' הכנסת, שאם לא אמר כך אז אין החרם חל על העדים כדתנן [ל"ה ע"א] עמד בבי' הכנס' ואמ' משביע אני עליכם אם אתם יודעים לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אילו פטורין מפני שלא יחד לו עדיו. ואמ' שמואל ואפי' עדיו ביניהם. ופרכי' פשיט' דאי לאו עדיו ביניהם למאי איצטריך למתני' למיתני פטורי' לא צריכ' דקאי עלייהו שעומד אצל עדיו מהו דתימ' ודאי להנך דקיימי גביה קאמ' והרי יחד עדיו קמ"ל. תנ"ה דאע"ג דקאי גבייהו פטורין, ראה סיעה של בני אדם עומדים ועדיו ביניהם ואמ' משביע אני עליכ' אם אתם יודעים לי עדות שתבואו ותעידוני יכול יהו חייבין ת"ל והוא עד והא לא יחד עדיו יכול אפי' אמ' כל העומדים כאן ת"ל והוא עד והרי ייחד עדיו. ועל כרחיך כדקאי גבייהו דכיון דאמ' עומדין כאן אותן דקאי גבייהו ייחד. הא למדת שאין השבועה חלה אלא עד שיעמוד אצלם, מעתה צריך שיהא המשביע אותם בבית הכנסת, וגם צריך שיהו העדים בבית הכנסת ושיאמר על כל אותם שהם בבי' הכנסת. ואע"ג דמשמ' שצריך שיעמוד ממש אצלם כיון שהם כולם בבי' הכנס' די בזה וחלה השבועה. ותו דיש ספרי' דגרסי' דדאוי עלייהו היינו שמביט עליהם, ויש גורסים דאחוי עלייה שהגיד בבית הכנסת שיש כאן עדי' פל' ופלוני ובשעת השבועה לא ייחדם. [ל"א ע"א] ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו. פסוק הוא ביחזקאל, זה הבא בהרשאה, פירש"י זצ"ל, מתעבר על ריב לא לו, דשמא הראשון נוח יותר ונוח לפשרה יותר מזה שאינו יכול לעשות פשרה, בממון אחרים עכ"ל.הא למדת

דהבא בהרשאה אינו יכול להתפשר והכי מיסתברא דקיימ' לן שליחא שוייה להביא לו ממונו ולא למחול לו והכי מוכח באלפס שאינו יכול להתפשר. [שם ע"ב]

ג **מתני'**

היו שני כיתי עדים כפרה הראשונה ואחר כך כפרה השניה, שתיהן חייבות מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתיהן, [ל"ב ע"ב] בשלמ' שנייה מיחייב, דהא כפרה לה ראשונה, אלא ראשונה אמאי מיחייבא הא קיימ' לה שנייה ומה הפסידוהו הראשונים, אמר רבינא הב"ע כגון שהיתה שנייה בשע' כפירת ראשונה קרובין בנשותי' שנשאו שתי אחיות ואינם כשירין בעדות אחת, נמצא שלא היה לו עדות כשכפרו אלא הם לבדם, וכי תימ' למה לי למיתנייה, אצטריך כגון שהיו האחיות הללו גוססות מהו דתימ' כיון דקיימ' לן רוב גוססין למיתה הוו להו כאילו מתו ותפטר ראשונה, דהא קיימא (לן) שנייה קמ"ל השתא מיהא הא לא שכיבא ולימדך שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו ואע"פ שרובן למיתה. הילכך שמעי' מיניה דגיסי' הנשואין שתי אחיות והאחיות גוססות ונעשו הגיסים עדים בשעה שהיו גוססות אע"פ שהאחיות מתו אעפ"כ אינם יכולים להעיד דבעינן תחילתו וסופו בכשרות וליכא, כדפרי' בזה בורר, דקיימ' לן הגוסס הרי הוא כחי לכל דברי אע"פ שמת מאזתו החולי. [ל"ד ע"א] יתיב רב יהודה וקא מיבעי' ליה מנה מניתי לן בפני פלוני ופלוי ועדי' רואים אותו מבחוץ ולא הכיר הנתבע בהן מהו אמ' ליה רב המנונא והלה מה טוען אי דאמ' להד"מ הוחזק כפרן, שהרי ראו אילו שמנה לו ואע"פ שאינם יודעים אי הלואה אי מתנה, נעשה כפרן בדבר שהרי אמ' לא היו דברים מעולם ואינו נאמן עוד בשבועה, ואי דאמ' ליה אין שקלי ודידי שקלי כי עדים רואין אותו מאי הוי, א"ל המנונא את עול, אתה ראוי ליכנס לבית המדרש שאתה מחכם דבר והודה לו. וכתב רבי' יצחק אלפ"ס זצ"ל וחייב שבועת היסת דדידיה שקל.

ד [**שם ע"ב**]

ההוא דאמ' ליה לחבריה מנה מניתי לך בצד עמוד זה א"ל לא עברתי בצד עמוד זה מעולם, נפקו סהדי דודאי השתין מים בצד עמוד זה, אמ' רב נחמן הוחזק כפרן א"ל רבא כל מילתא דלא רמיא עליה דאניש לאו אדעתיה כי הכא שאין לאדם לשום אל לבו כל המקומות שהוא משתין מים להיות זכור עליהן, כת"ב רבי' יצה"ק אלפ"ס זצ"ל הלכה כרבא, וכן כתב רבי' ברו"ך בר שמו' מארץ יוון דהלכה כרבא.

ה [**ל"ח ע"ב**]

שבוע' הדינין שהדיינין משביעין על ידי הודאת מקצת הטענה |שלמדנוה מאשר יאמר כי הוא זה וכת' עלה ונקרב בעל הבי' אם לא שלח ידו דהיינו שבוע' הטענה שהשבועה

באה על ידה לא תהא פחותה משתי כסף וההודאה שמחייבתו לישבע לא תהא פחותה מפרוטי. אמ' רב יהודה ומשביעי' אותו בשבועה האמורה בתורה דכת' ואשביעך ביי"י אלהי השמים א"ל רבינא לרב אשי כמאן כרבי חנינא בר אידי דאמ' בעינן שם המיוחד אפי' תימ' רבנן ובכינוי והא דאמר רב יהודה כשבוע' האמורה בתורה לאתפוסי חפצא בידיה קאמ' או ספר או תפילין כאברהם דאתפסיה [לאליעזר] ברית מילה ואשבע' ביי"י אלהי השמים כדרבא, דאמ' רבא האי דיינא דאשבעיה ביי"י אלהי (השמים) ישר' ולא התפיסו חפץ נעשה כטוענה בדבר משנה וחוזר ואע"ג דלא תנן לה במשנה שמעתת' דרב יהודה היא והרי היא כדבר משנה כדאמ' בסנהדר' דטוענה בדבר אמוראים חוזר ולא אמ' מה שעשה עשוי וישלם מביתו. אמ' רב פפא האי דיינא דאשבע בתפילי' נעשה כמי שטעה בדבר משנ' וחוזר והילכתא כוותי' דרבא דהא לא נקיט מידעם בידיה ולית הלכת' כוותיה דרב פפא דהא נקיט חפצא בידיה. שבועה מעומד ותלמיד חכם נשבע מיושב, שבועה בספר תורה, ואע"ג דאוקימנ' דלא כרב פפא לכתחילה מיהא ספר תורה בעינן, ותלמיד חכם לכתחיל' בתפילין פירש"י זצ"ל ובדורותינו ביטלו הראשוני' שבועה דאוריית' לפי שעונשה גדול ותקנו לגזור עליו ארור בעשרה והא אמ' לעיל פ' שבוע' העדו' ארור בו שבועה עכ"ל. ואנו רגילים לומ' על דעת המקום ועל דעת ב"ד אנו מחרימין על פלוני על דבר כך וכך שכך הוא כמו שטוען וכו' ודווקא בעשרה כמו שפירש"י זצ"ל דאי בפחו' מעשרה אין החרם חל ואין כאן שבועה כמו שפי' ר"ת זצ"ל מההיא דפרקי' דר' אליעזר פל"ח, אמרו נחרים ביניהו שאין אחד ממנו מגיד הדבר ליעקב אבינו אמר להי' יהודה ראובן אינו כאן ואין החרם מתקיים בתשעה מה עשו התפללו למקום ב"ה שיסכים עמהם והחרימו וכו' מגיד דבריו ליעקב וזה הדבר לא הגיד, מכאן לחרם בעשרה. והשתא אפי' בכופר הכל צריך לקבל החרם כרב נחמן דאמ' לקמ' בפירקין ומשביעין אותו שבוע' היסת. ואנו רגילים לומר על דעת המקום ב"ה. ועל דעת ב"ד כדאמ' בשמעתין וכשמשביעי' אותו אומ' לו' הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעתינו ועל דעת ב"ד וכן מצינו כשהשביע משה את ישר' אמ' להן הוו יודעין שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעתי ועל דעת המקום ב"ה כדמפ' טעמ' לעיל ס"פ שלישי שאומ' על דעת ב"ד שלא יערים בפרעון כי קניא דרבא כההיא דפ' ארבע' נדרים דההוא גברא דהוה מסיק זוזי בחבריה אתא לקמי' דרבא א"ל ללוה זיל פרע לי(ה) א"ל פרעתי א"ל [רבא] א"כ זיל אישתבע ליה דפרעתיה אזל ואייתי קניא ויהב הנהו זוזי בגויה מיסתמיך ואתי עלה בי מדרש' א"ל למלוה נקוט האי קניא בידך נסב ספר תורה ואישתבע דפרע(ת)יה כל מה דהוה ליה בידיה ההוא מלוה רגז ותבריה

להההוא קניא ואישתפוך הנהו זוזי ואישתכח דבקושטא אישתבע, ועל דעת המקום ב"ה אומ' כדמפר' לעיל, כי היכי דלא תיהוי הפרה לשבועתיה כלל, ומפר' רש"י זצ"ל כי היכי דתיהוי שבועתם על דעת אחרי' ולא יוכלו הם להתירם דנדר שהודר על דעת רבים אין לו הפרה, ורבי' ברו"ך (מארץ) בר' שמואל זצ"ל מארץ יוון כתב כי היכי דלא תיהוי הפרה לשבועתייהו כי לא יסכים עמהם הקב"ה, הא למדת דחרם שניתן על דעת המקום ב"ה ועל דעת הקהל או על דעת המקום ב"ה ועל דעת ב"ד אותו החרם אין לו התרה אם לא בהסכמת המקום ב"ה ובהסכמת הקהל. הילכך אותם בני אדם שמקבלי' חרם בבית הכנסת בעבור המס ומתקבצים עשרה והולכין בביתם בחשאי ומתירין צללו במים אדירים והעלו בידם חרס ונשארים בעונש החרם ובגזילת הרבים, וכן אותם בני אדם שמבטלין בלבם החרם כשהשליח ציבור נותן החרם עבור המס או עבור העדות וכל כיוצא בו וכששומעין שנותנין החרם מבטלי' אותו בלבם שלא יחול עליהם החרם אין בהם תועלת דכיון שהשליח ציבור אומ' על דעת המקום ב"ה ועל דעת הקהל אותו החרם אין לו התרה והחרם ניתן כדין ושלא כדין אין בידם להתיר ואין הקב"ה מסכים עמהם דתנן בפ' ארבע' נדרים נודרין להרגין פי' הורגי בני אדם על עיסקי ממון, ולחרמין ולמוכסין שהיא תרומה אע"פ שאינה תרומה, שהן של בית המלך אע"פ שאינן של בית המלך ופרכי' בגמ' למוכסין והאמ' שמואל דינא דמלכותא דינא פי' וכיון דדינא הוא היכי משתבע בשיקרא להפקיע ממונו אמר רב חיננא אמ' רב כהנא אמ' שמואל במוכס שאין לו קצבה, דבי ר' ינאי אמרי במוכס העומד מאליו דלאו דינא הוא אלא גזילה ולהכי התירו לו כדטפר' והולך היכי נדר אמ' רב עמרם אמ' רב באומ' יאסרו פירות עולם עליו אם אינם של בית המלך ואומר בלבו היום ומוציא בשפתיו סתם דאע"ג דסבירא לן דברי' שבלב אינם דברים (איני) לגבי אנסין שאני, דווקא התם משום דגזלני נינהו, אבל חרם של מס ועדות שכדין ניתן אין יכולין לבטלו בלבם. ותו דאפילו התם מה שאומ' בלבו היום בזו אינו סותר השבועה אלא מה שלא אמ' בפיו זה מסיים בלב ומתענה אותו היום אבל הכא דסותר החרם לגמרי ואומ' בלבו אל יחול החרם כלל לאו כל כמיניה ולא הותר החרם בכך. מיהו אותם בני אדם שמושל העיר משביע אותם שלא יצאו חוץ לעירו וגם שלא יבריחו כלום מעירו מותר להערים להם ויחשבו בלבם היום כלומ' שלא יצאו היום מעירו ושלא יבריחו היום כלום מעירו, כי גם בזה אינו פותר כי השבועה חלה עליו כל אותו היום. תנן בנדרי' בפ' ארבעה נדרים גבי נודרי' לחרמין ב"ש [אומ'] בכל נודרין חוץ מבשבועה וב"ה אומ' אף בשבועה ואוקמ' רב אשי בגמ' דהכי קתני ב"ש אומ' אין שאלה בשבועה וב"ה אומ' יש שאלה בשבועה ותנן כפרק ואילו מותרין שבועה, שלא

אוכל שבועה שלא אוכל אינו חייב אלא אחת, ואמ' רבא אם נשאל על הראשונה שנייה, חלה עליה דהיינו כב"ה, ושי"מ דהכי קיימא לן דיש שאלה בשבועה דכל ב"ש וב"ה הלכה כב"ה. והיכא שאמ' נשבע אני בהקב"ה, נר' בעיני שאין בה שאלה ואין לו התרה, ולכאורה מסתייעא מההי' דלעיל בפירק' דקאמ' על דעת המקום ב"ה, כי היכי דלא תיהוי ליה הפרה ואעפ"י שפירש"י זצ"ל משום דהוי נודר על דעת רבים לכאורה לא משמ' הכי אלא משום דשבועה חמורה היא וההיא דארבע' נדרים דאמר רב אסי אין נזקקין לאלהי ישר' חוץ מקונם אשתי נהנית לי שגנבה את כי[סי] ושהיכתה את בני ואמ' רבא אמ' רב נחמן הלכה נזקקי' לאלהי ישראל, ההיא לאו ראיה היא לנשבע בהקב"ה דהתם מיירי באומ' דבר זה עלי כקרבן לאלהי ישרא' אם אעשה דבר זה או אם לא אעשה דבר זה דהואיל שהחציף עצמו כל כך [להזכיר] שם שמים דהוה ליה למימר כקרבן ודיו קסבר רב אסי דאין לו התרה ועלה פסיק רבא אמ' רב נחמן דנזקקין לאלהי ישראל בכי האי גוונא שלא נשבע באלהי ישר' אבל היכ' שנשבע באלהי ישר' מודה רבא אמ' רב נחמן דאין נזקקי' לו ואין לו התרה. מיהו רבי' אליעז"ר ממי"ץ זצ"ל פירש אין נזקקי' לאדם שנדר או שנשבע באלהי ישרא'. לפי פירושו פסיק רבא אמ' רב נחמן דנזקקין אף למי שנשבע באלהי ישרא' דאי דווק' בנדר פסיק שאמ' ככר זה, עלי כקרבן אלהי ישר' אבל אם נשבע באלהי ישר' אין נזקקין לו הוה ליה לפרושי דהא אתא לאפוקי מדרב אשי ורב אסי בתרוייהו מיירי, ולדברי הגאונים דפסקי דאפי' נשבע בעשרת הדברות ובספר(ת) התורה אין לו התר' לעולם כ"ש מי שנשבע באלהי ישר' שאין לו התרה לעולם שכך כתו' בערוך בערך שבע בתשובת רב שר שלום משמ' דרב יהודאי הנשבע בעשרת הדברות אין לו התרה לעולם. ועל זה השיב רבי יצח"ק ב"ר אברה"ם זצ"ל דאם התירוהו בדיעבד מותר. וראיה לדבר דאמ' בפסיקתא פרש' דברי ירמיהו בשעה שבא נבוכדנצנר להגלות אותו גלות הראשונה של יכניה מלך יהודה חזרו רחמיו של נבוכד נצר עליהם ענה ואמ' להם יש לכם מזרעו של יכניה ואמליכנו עליכם ושם היה מתניה בן יאשיהו אמ' לו זה מזרעו של יכניהו ענה נבוכד נצר ואמר לו מה שמך אמ' לו מתניה אמ' לו מעתה יהיה צדקיה חשב מתניה בלבו ואמ' הרי מוצא שמי צדקיהו שיעמדו ממני צדיקים ולא היה יודע שבימיו הקב"ה מצדיק את הדין על בית המקדש שישרף באש. המליכו נבוכד נצר על ירושלי' ואמ' לו השבע לי שלא תמרוד עלי אמ' לו צדקיהו הריני נשבע בנשמתי אמ' לו נבוכד נצר איני משביעך אלא בתורה שניתנה על הר סיני, מה עשה נבוכד נצר הביא ספר תורה והניחה אצל ברכיו של צדקיהו והשביעו שאינו מורד עליו לא הספיק נבוכד נצר לילך אל ארצו עד שמרד עליו עכ"ל הפסיקתא. ולכאורה היה נראה דהיינו הא דכת'

בדברי הימים וגם במלך נבוכד נצר מרד אשר השביעו באלהים ובפ"ר אליעזר פותחין מפרש מאי מרידותא ומייתי עובדא דארנבת חיה וא"כ בשבועת ספר תורה נמי יש לו הפרה דהא איתשיל עלה צדקיהו דאי לא מהני למאי הילכתי איתשיל עלה וסנהדריי נמי דשרו ליה מאי אהנו אלא ודאי בדיעבד מישרי שרי אלא דקפיד קרא דאין מתירין לו אלא בפניו כדאית' התם. וטעמ' מפני הבושה או מפני החשד כדאית' בירושלמ' דהשותפין ולא כפי' ר"ת זצ"ל. שמפרש דבדבר שעשה לו טובה כדי שישבע לו או ידור לו מיירי כי ההי' דמדין שנתן לו יתדו כהן מדין [בתו] לטשה ומעשה ארנבת שאם לא כן היה הורגו ואין מתירין לו אלא בפניו היינו מדעתו לפיר', כי אין אנו צריכין לפיי זה, כי כל ההלכות מתישבות לפתרון הירושלמ' ואין לי להאריך. ואתה חכם חקור דבר ותמצא, ומיהו לפירושי שאני רגיל לפרש כשתי שבועות היו אחת בשעת הממלכה ממש, שהשביעו שלא ימרוד בו והיינו ההיא דפסיקת', ולישנא דקרא דיחזקאל משמ' הכי דכת'' ויקח מזרע המלוכה ויכרות אתו ברית ויבא אותו באלה, משמ' שעל מה שהמליכו הוצרך להשביעו שלא ימרוד בו, ועוד דההיא דנדרים גופיה מוכיח הכי דמייתי קרא דדברי הימים וגם במלך נבוכד נצר מרד וגו' וקאמ' מאי טרדותיה ומייתי עובדא דארנבת חיה ומאי קבעי מאי מרדותיה הא קרא ביחזקאל בהדי' מפרש ליה דכתי וימרד בו לשלוח מלאכיו מצרים לתת לו סוסים ועם רב היצלח הימלט העושה אלה, אלא ודאי ההיא שבוע' דיחזקאל דכתי ויכרות אתו ברית ויבא אותו באלה היינו מרד של מלוכה, דהיא היתה בשעת המלוכה, ממש, וההי' דדה"י היתה לו על מעשה ארנבת. ויש לי לדון דמהאי טעמא ידע תלמודא דלאו היינו דיחזקאל מדלא כתי בה ברית כדכת' ביחזקאל, כי על מרד של מלכות ראוי לכתוב לשון ברית והוה ליה למיכתב גם במלך נבוכד נצר מרד אשר כרת אתו ברית, ולכך פירשו על מרד של גילוי ארנבת, והא דאמ' פ' ר' אליעזר אין אלה אלא שבועה וכן הוא אומ' ויבא אותו בברית וכת' וגם במלך נבוכד נצר מרד אשר השביעו באלהים וס"פ שבועת העדות נמי איחא, ומשמ' דויבא אותו באלה דכתי ביחזקאל היינו שבועה דד"ה הכי מפרשי' לה ולא קשי' מידי לפירשי ויכרות אותו ברית על המלוכה ואין ברית אלא שבועה ויבא אותו באלה על מעשה ארנבת והיא היתה נמי שבועה, כדמוכי' קרא דד"ה ושתי שבועות של שתי מעשים היו אע"ג דכתיבי בחד קרא והא דכת' ביחזקאל ובזה אלה להפר ברית נר' בעיניי דה"ק ובזה אלה שגילה, על מעשי ארנבת כדי להבזותו בעיני המלכי' להפר ברית אשר כרת אתו על המלוכה, ולפי פירושי זה ודאי אין לי ראיה שתהא לשבועת ספר התורה התרה, דההי' שבוע' דנדרים דאיתשיל עלה היינו מעשה דארנבת לא חזינן דהשביעו בספר תורה. ומזה אין לי ראיה שיש לה

התרה דמסתמי צדקיה שהיה צדיק גמור לא היה עובר על שבועתו וכמו שנשאל על שבועה של מעש' ארנבת נשאל על שבועה שבשע' הממלכה ואתרוייהו קפיד קרא משו' דאין מתירין לו לאדם אלא בפניו כי יש לדחות ששבועה שבשעת הממלכה לא היתי' צריכ' היתר, דנודרין להרגין ולחרמין ואפי' בשבועה נמי שרי לב"ה ואפי' ב"ש לא אסרי אלא לכתחילה ומדרבנ' ואיפשר דכשנשבע ביטלה בלבו ובתלמיד חכם אפי' שאלה אין צריך כדמוכח בההי' דנדר בחרם דפ"ב דנדרים דתנן אין נשאלין עליהן ומוקי לה בגמ' בתלמ' חכם ומ"מ קפיד עליה קרא משו' קדושת השם ואע"ג דלא חיילא שבועה עליה, כי ההיא דהשולח גבי גבעוני כיון דאמ' מארץ רחוקה באנו ולא באו לא חיילא שבועה עלייהו כלל והאי דלא קטלינהו משום קדוש' השם, וכי ההיא דאין מעמידין גבי רבי יוחנ' דאישתבע להההיא מטרוניתא לאלהי ישר' לא מגלינא ולמחר דרש בפירקא משו' דבעי למימ' הא לעמיה מגלינא ומקש' התי' והא איכא חילול השם, ואע"ג דהתי' משני דגלי לה מעיקרא וליכ' חילול השם, דילמ' צדקיה לא גלי ליה מעיקרא, ואפי' אם תמצא לומ' דגלי ליה מעיקרא קודם שמרד בו דבטלה בלבו לשבועתיה, מ"מ איכא חילול השם דשמא לא היה מאמינו כיון שמתוך דבורו אין במשמעותו שום ביטול מה שאין בשבועה דר' יוחנן, דההיא מטרוניתא היתה יודעת דלאלהי ישר' הוא דאמ' אלא שלא היתה מרגשת, אי נמי אפי' ליכא חילול השם מ"מ קדושת ה' שייכא ביה כיון שהמליכו והוא היה מורד בו, כמו שפי' רבי' יצחק בההיא דגבעונים, והאי דלא קטלינהו משום קדושת השם אבל משום חילול השם לא שבקינהו דחילול השם ליכא דידעי דשבועה בטעות היתה וחילול השם וקידוש השם תרתי מילי נינהו כדמוכח בהערל מ"מ במעשה ארנבת הוצרך לישאל כי לשם ודאי ראוי לישבע ולבטל בלבו דלא דמי לשאר שבועת אונס שנשבע כדי להציל ממונו או שבועה ראשונה של צדקיהו שהיתה כדי להעבירו דכיון שעושה לו שלא כדין יכול לישבע ולבטל בלבו אבל שבוע' ארנבת מה גזל לו משלו ובמה הנהיג עמו שלא כדין, אדרב' לא היה לו לזלזולי במלכותא כיון שמן השמים המליכוהו והשבועה, היתה כדת דלמה היה לו לגלות כיון שלא היה מפסיד בדבר ובשאר שבועו' דצריכי שאלה אז אין מתירין אלא בפניו אע"פ שכל זה יש לי לומר מ"מ נר' לי דבדיעבד יש לה היתר. לכאורה, שתי השבועות כיון דכתיבי אהדדי בעניין אחד היו ובספר התורה דאדרב' טפי טפרש שבועת השם בקרא דד"ה דהיינו מעש' ארנבת מקרא דיחזקאל דלא כתי' ביה אלא ויכרות אתו ברית ועוד דפ' בתר' דמכות לא מיתוקמא ליה למ"ד ביטלו ולא ביטלו ההיא דמחזיר גרושתו ואינו לוקה אלא באדרה על דעת רבים דבכי האי גוונא משכח' לה בטל עשה שבה לוקה ואמאי אוקמה הכי לוקמה כגון

שנשבע בספ! תורה ותהוי ככ"ע, דההיא דאמימר לא הויא ככ"ע דהא רב הונא לית ליה הכי בהשולח דקאמ' דנישאת אין מדירין אותה ואם איתי ידיריה על דעת רבים אלא ודאי (אית) לית ליה דאמימר ואע"ג דאיפשר דלית הילכתא כרב הונא לגבי אמימר דהוי בתרא מ"מ כיון דמיתרצא ליה אליבי דכ"ע הכי הויה ליה לתרוצי, אבל מההיא דבכורות בנודר ועובד אין לי קשה אמאי לא מוקי לה בשבועה בספי תורה ותהוי ככ"ע דניח' ליה לאוקומ' כנדר, דנודר ועובד קתני, ורב הונא מתרץ לה משום דסביר' ליה דצריך לפרוט הנדר וליכא למיחש למידי. יצח"ק בר' אברה"ם ת'נ'ב'ה'. בפ' אילו מותרין בנדרים תניא הנודר בתורה לא אמ' כלום פי' דדעתיה, אגוילי במה שכתוב בה דבריו קיימין בה ובמה שכתוב בה צריכי' למימ' אמר רב נחמן (בר') לא קשיא הא דמחתא אורייתא על ארעא והא דנקיט לה בידיה, נקיט לה בידיה כיון דאחשב' עליה אדבר קדושה נתכוון ודעתיה על הזכרות שבה, מחתא על ארעא דכיון שלא לקחה בידו ולא אחשבה עליה איכא למימ' דעתיה אגוילי שספר תורה כתוב עליה הילכך בעינן שיאמ' בה ובמה שכתו' בה, דכיון דאמר בה משמ' אגוילי על כרחי' דעתי' אגופא דמצות והזכרות. ואיב' אימ' רישא דמחתא' אארעא, רישא דאמ' דבמה שכתו' בה מהני אפי' מחתא אארעא, וסיפא דנקיט לה בידיה ולא אמ' אלא בה גרידא ולא אמ' תרוייהו, ורישא דריש' דאמ' בה לא אמ' כלום דמחתא אארעא כך היא סוגיית רבי אליעז"ר ממ"ק זצ"ל, הילכך לתרויי לישני היכא דאמ' בה ומחתא על ארעא לא אמר כלום וצריך שאלה לחכם מדרבנן שלא יקילו בנדרים ואם תלמיד חכ' הוא אינו צריך כדר' יוחנן, והיכא דמחתא (על) אארעא ואמ' במה שכתוב בה ולא אמ' בה ובמה שכתוב ללישנא קמא לא אמ' כלום ואם עם הארץ הוא צריך שאלה לחכם ותלמי' חכם אינו צריך וללשו' שיני דבריו קיימי' ואפי' ת"ח צריך שאלה, מיהו לכתחילה אין מתירין לו ובדיעבד אם התירוהו מותר. מעשה באחד שהתנה תנאים עם חבירו לעשות כך וכך ופתחו לפניו חמשה חומשי תורה ונשבע ואמ' כן יעזור לי דיאו והתורה הזאת שאקיים אילו התנאים, ושאלו לרבי יצח"ק בר' אברה"ם זצ"ל והשיב נראה בעיני דדין נשבע בספר תורה אין כאן כיון דמח(ח)תא אארעא ולא נקיט לה בידיה לכולהו לישני בפ"ב דנדרים הנודר בתורה לא אמ' כלום דדעתיה אגוילי וכ"ש לחד לישנא דמוקי רישא דהתם דאפי' נקט לה בידיה בעינן לומ' במה שכתוב בה, ואע"פ שבתחילת דבריו אמ' אדם זה כן יעזור לי הש', מ"מ מה שהוסיף אחרי כן לומ' והתורה הזאת ללאו [א]אזכרות דידה קא מישתבע אלא אגוילי ושבועה בשם יש כאן אבל שבועה בספר תורה במה שכתו' בה אין כאן. ואע"פ שלא אמ' הש' אפי' בכינוי ובלשון הקודש שבועה היא כיון שאמ' בלשון לעז דהא אפי' מרי כולא חשיב שבועה

אע"פ שאינו שם כלל בשום לשון כדאיתא בפ"ד נדרים גבי רב כהנ' דאמ' מרי כולא לא טעימנא ליה, והיינו טעמא דלכל הפחות לא גרע מיד דאפי' שבותא שבוק' מועיל וכ"ש שבועה שמועיל מטעם יד וה"ה מרי כולא וה"ה בלשון לעז דיאו וכיון ששבועה ונדר מועילין בלשון לעז מועיל גם עתה דהא אפי' פרש' סוטה דשבוע' בכל לשון נאמרה חוץ מן הש' שצריך לומ' בלשון הקודש על כרחי' דהא בעינן שם המיוחד לכ"ע כדמוכח ס"פ שבוע' העדות ואי אפשר להזכירו אלא בלשו' הקדש וכ"ש נדר ושאר שבוע' שמועילין בלשון לעז וחסרון השם שאין מזכיר בשבועתו אין מגרע שבועתו בכך דמ"מ שבועה היא מטעם יד וכ"ש אם מזכיר ה' עמה בלשון לעז ואפי' לא הזכיר בתחילת דבריו לשו' שבועה שמועיל מטעם יד, יצח"ק בר' אברה"ם ת'נ'ב'ה.

[1] [**מ"א ע"א**]

מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן איכא בינייהו מיפר שבועה אם אמ' הנתבע לתובע השבע וטול בדאוריית' לא מפכי' שבועה בדרבנ' מפכי' שבועה ולמר בר רב אשי דאמ' בדאורייתא מהפכינ' שבועה מה איכא בין דאוריית' לרבנן. כתב רבי' יצח"ק אלפ"ס לית הילכת' כמר בר רב אשי דאמ' בדאוריית' נמי מהפכי' שבועה. וכן כתב רבי' ברו"ך בר' שמו' מאר"ץ יוו"ן דלית הילכת' כמר בר רב אשי וכן כת' בה"ג בהילי' שבועות דלית הילכתא כמר בר רב אשי במיפך שבוע'. ואודת' דפי' זה בורר ובסדר תנאים ואמוראים כתוב וכן בכתב רב שרירא גאון בסופו והלכה כמר בר רב אשי בכולי תלמודא לבר ממיפך שבועה, שנים שהיו דנים והיה אחד מהם חשוד וחייבו החשוד שבועה מר בר רב אשי אמ' מהפכי' שבועה מן אותו החשו(ב)[ד] על בעל דינו שאינו חשוד' ומיכתב אודיתא בזה בורר. מיהו מה שפירש דמר בר רב אשי מיירי בחשו(ב)[ד] אינו אלא כמו שפירש"י זצ"ל דאם אמ' הנתבע לתובע השבע וטול, וכן בפר"ח זצ"ל והילכתא כמר בר' רב אשי בכולי תלמודא בר ממיפך שבוע' וחיוורי וסימ' הפך לבן, והני חיוורי מפורש בבהמה המקשה' בהני תרתי בלחוד לית הלכתא כוותיה. ובתשובות רבי' גרשו' מאו"ר הגול"ה זצ"ל יש שהפך שבועה דאוריית' ורב הי"י גאו"ן זצ"ל הביא ראיה דהילכתא כוותיה במיפך שבועה, דאמ' רב פפא האי מאן דאפיק שטרא אחברי' וא"ל אידך שטרא פריעא הוא א"ל לאו כל כמינך זיל שלים ואי אמ' אישתבע לי אמ' אישתבע ליה, ומה התי' דאית ליה ממון גמור כשטר מדאוריית' יכול להפך עליו שבועה, היכא שאין לו עליו כי אם שבוע' דאוריית' לכ"ש דמצי אמר ליה אישתבע לי את. והאידנ"א סמכי' אהני תרי"י גאוני"ם רבי' גרשו' מאו"ר הגול"ה זצ"ל. ורבי האיי גאו"ן זצ"ל ומפכי' אפי' בדאוריית'.

ז [שם]

אמר רב פפא האי מאן דאפיק שטרא אחבריה ואמ' ליה אידך שטרא פריעא הוא א"ל לאו כל כמינך זיל שלים ואי אמ' אישתבע לי אמ' אישתבע ליה אמ' לי' רב אחא ברי' דרבא לרב אשי וכי מה כין זה שלא פגם שטרו לפוגם שטרו דתנן הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה כיצד היתה כתובתה אלף והוא אומ' התקבלת כתובתך (והוא) [והיא] אומ' לא התקבלתי אלא מנה הואיל והודת במנה פגמה כתובתה ולא תפרע השאר אלא בשבועה, דליכי' למיסמך תו אשטרא דאיכי' למימ' [טפי] קיבלה והשתא דאמרת משבעינן ליה מה יפה כחומש(ו)|אס פוגם את שטרו התם גבי פוגם את שטרו אע"ג דלא טעין לוה אישתבע לי טענינן ליה אנן ואמ' לבעל השטר לישבע, הכא זיל שלים אמ' ליה ואי אמ' אישתבע לי א"ל אישתבע ליה ואי צורבא מרבנן הוא לא משבעינ' ליה א"ל רב יימר לרב אשי צורבא מרבנן' משלח גלימא דאינשי א"ל לא מזדקיקינן ליה להשביעו דמחזי דחשדינן ליה, ולא לגבות לו דהא אמ' אישתבע לי(ה) דלא פרעתיך. כתב הרב ר' ברוי"ך מארי"ץ יוון זצ"ל ה"מ בשטר שאין בו נאמנות אבל אי אית ביה נאמנות גבי בלא שבועה אפי' פוגם וכן הדין עכ"ל. ואיני יודע מהו שטר שיש בו נאמנות. כתב רבי משי"ה בר מיימו"ן זצ"ל פוגם שטרו שהיה חשו(ב)[ד] שטען הלוה שפרעו ואמ' ישבע לי הרי הנתבע נשכע היסת ויפטר מן השטר.

ח [שם ע"ב]

אמר רב פפא משמי' דרבא הילכתי' המלוה את חבירו בעדים צריך לפורעו בעדים רב פפי משמי' דרבא אמר המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרוע לו בעדים, ואם אמ' לו אל תפרעיני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים ואם אמ' לו פרעתיך בפני פלי' ופלי' והלכו להם למדינת הים נאמן' וקיימא לן כרב פפי דהמלוה את חברו בעדים אין צריך לפורעו בעדים ונאמן בשבועה שפרע כדאמ' פ"ב דכתובות וליתני מודה ר' יהושע באומר לחבירו מנה לויתי ממך ופרעתיך שהוא נאמן שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ומשני משו' דקא בעי' למיתנא אם יש עדים שלוה הימנו והוא אומר פרעתיך אינו נאמן וקיימ' לן המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדי' ובפי' האיש מקדש אמר רבא אמ' רב נחמן אמ' לשנים צאו וקדשו לי את האשה הן הן שלוחיו הן הן עדיו, וכן בגירושי' וכן בדיני ממונות. ואמ' מאי קסבר אי קסבר המלוה את חבירו בעדים צריך לפרוע לו בעדים, הני נוגעין בעדותן הן דאי אמרי לא פרעיניה אמרינן להו פרעון, אלא לעולם קסבר המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים ומגו דיכלי למימ' אהדריניה ללוה יכלי למימ' פרעיניה למלוה. והשת' דתקון רבנן שבועת היסת משתבעי דיהבני

ליה ומשתבע מלוה דלא (דלא) שקיל ליה ופרע ליה לוה למלוה. הילכך הכי קיימ' לן דהמלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים ומשתבע דפרע ליה ופטור, והיכא שאמ' ליה אל תפרעיני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים ואם אמ' לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים כזה כתב רבי' יצח"ק אלפ"ס זצ"ל דמסיקנא משמיה דרבא דאינו נאמן וכן הילכתא עכ"ל. כך היתה הגירסא כתובה בספרו אינו נאמן ובספר שלפניי כתוב נאמן. ורבי' ברו"ך מאר"ץ יוו"ן זצ"ל כתב ואם אמ' פרעתיך בפני פלוני ופלוני נאמן ס"א אינו נאמן, ומסתברא נאמן משמעת' דבבי' בתרא ההוא דא"ל לחבריה כי פרעת לי פרעון באפי ראובן ושמעון אזל ופרעיה באפי סהדי אחריני, אמ' אביי באפי סהדי א"ל באפי סהדי פרעיה פי' דמצי לומ' הלכו להם למדינת הים ונאמן עכ"ל. ורבא נמי לא פליג אלא משו' שהזכיר ראובן ושמעון כי היכי דלא לדחייה אבל אם לא הזכיר ראובן ושמעון מודה רבא דמצי למימ' ליה פרעתיך בפני פל' ופלוני והלכו למדינת הים. וכן כתב הרב ר משי"ה בר מיימון זצ"ל המלוה את חבירו בעדים ואמ' לו אל תפרעיני אלא בעדים. בין שאמ' לו בשעת הלואה בין שאמ' לו אחר שהלווה הרי זה צריך לפורעו [בעדים] מפני התנאי, טען הלווה ואמ' וכן עשיתי ופרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים או מתו הרי זה נאמן ונשבע שבועת היסת ונפטר. עכ"ל.

ט [**שם**]

ההוא דאמר ליי לחבריה כי פרעת לי פרעון באפי ראובן, ושמעון אזל פרעיה באפי סהדי אחריני אמ' אביי באפי סהדי אמ' ליה והא פרעיה א"ל רבא למה, ליי למימ' ליה ראובן ושמעון כי היכא דלא לידחייה. כתב רבי יצח"ק אלפ"ס זצ"ל איכא מאן דמוקים לה כגון דהנך סהדי ליתנהו דלא נטרינ' להו עד דאתו אלא הואיל דאמ' ליה לא תפרע לי אלא באנפי פל' ופל' ופרעיה איהו באפי סהדי אחריני א"ל זיל השתא פרעיה ואי אתו פלו' ופל' ואמ' דפרעיה, מיחייב לאהדורי לך. ואנן לא סבירי לן הכי דהא דינא היינו היכא דא"ל לחבריה אל תפרעיני אלא בעדים סתם הוא כדכתבינ' לעיל, אבל האי מעש' תניינא לא אתא לאשמועינן אלא דינא אחרינא דאלים מההוא דינא דכי א"ל לא תפרעון אלא באנפי ראובן ושמעון הא איפסילו להו שאר אינשי לגבי ההוא פרעוניה וכיון דקביל עליה האי תנאה תנאי ממון הוא וקיים, דהא בהדי' אמ' דאי אמ' ליה מהימנת כבי תרי ואתו בי תרי ואסהדו דלא משגחינ' בהו משום דפסלינון בתנאי דקביל עליה והאי דינא נמי הכין הוא סבירי לן ודייקינ' ליה מדאסיקנא משמיה דרבא דא"ל לחבריה אל תפרעיני אלא בעדים שצריך לפורעו בעדים ואי א"ל פרעתיך בפני פל' ופל' והלכו להם למדינת הים אינו נאמן ואי האי דינא אחרינא הכי הוא היכי אמ' רבא להכי א"ל ראובן

ושמעון דלא מצי למידחי' [דמשמע דאי לא א"ל ראובן ושמעון מדחי ליה והא אמר רבא אע"ג דלא א"ל ראובן ושמעון לא מצי מדחי ליה] אלא ש"מ הא דאמ' רבא להכי אמר (רבא) ראובן ושמעון כי היכי דלא לדחייה ואע"ג דאיתנהו לסהדי גבן ומסהדי דפרעיה לא מקבלי' מינייהו אלא א"ל זיל פרעיה דכמאן דפסיל להו דמי ועוד דייקי' נמי מיהא דא"ל לחבריה כי פרעת לי פרען לי באפי בי תרי דתנו הילכתא אזל פרעיה באפי סהדי אחרינא איתניסו זוזי אתא לקמיה דרב נחמן א"ל אין קבילתינהו מיניה כו' א"ל כיון דקא מודית דשקלתינהו פירעון הוי, טעמ' דקא מודית הא לאו מודית אע"ג דאיכא סהדי דפרע לא מהימן דכיון דלא תנו הילכת' כמאן דפסילי דמו עכ"ל. וזה לשון רבי' משה ברי' מיי"מון זצ"ל אם אמ' לו אל תפרעיני אלא בפני פל' (ופל') ופל' ואמ' לו פרעתיך בפני אחרים ומתו או הלכו למדינת הים אינו נאמן מפני טענה זו שהרי התנה עליו ואמר לו אל תפרעיני אלא בפני ראובן ושמעון שהם עומדי' כאן כדי שלא ידחה אותו ויאמ' בפני אחרים פרעתי והלכו להם. יש נוסחות אחרות מן התלמוד שכתוב בהם שהאומ' אל תפרעיני אלא בעדים ואמ' ליה פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים אינו נאמן. וטעות סופרים הוא, לפיכך טעו המורים על פי הנוסחות, וכבר חקרתי על הנסחות ישנות ומצאתי בהן שהוא נאמן והגיע לידי במצרים מקצת התלמוד ישן כתוב על הגויליין כמו שהיו כותבין לזמן הזה בקרוב מחמש מאות שנה ושתי נוסחאות מצאתי מן הגויליין בהלכה זו ובשניהם כתוב ואם אמ' פרעתיך בפני פל' ופל והלכו להם למדינת הים נאמן. ומפני טעות זה שאירע למקצת ספרים הורו מקצת הגאונים שאם א"ל אל תפרעיני אלא בפני פלוני ופלוני ופרעו באחרים שאינו נאמן אע"פ שהביא עדים שפרעו בפניהם וגם זו טעות גדולה והדין האמת שאם באו עדים שפרעו בפניהם שאין כאן מקום חשש, גם ההוראה הזאת על פי(דבריהם)ספריהם שכתוב באותו שאמר לחבירו פרעיני[בפני עדים ששנו הלכות והלך ופרעו]בפני עדים וטעות סופר' הוא ומצאתי הגויליין כתוב אזל ופרעיה, ביניה ובין דיליה אע"פ שהספרים (ה)מוגהים כמו שביארנו כן נדי (ה)[מ]דן התלמוד. ועוד דברים של דעת הן וכי מה היה לו לעשות א"ל אל תפרעיני אלא בעדים וכי יש לו לאסור את העדים בבית הסוהר כל ימיהם שלא ילכו ועוד אם מתו מה יעשה נמצא זה פורע פעם אחר פעם לעולם עד שיביא עדים א"כ נעשית עדות זו כשטר ונמצא זה כיון שאמ' לו אל תפרעיני אלא בעדים נעשית מלוה בשטר ואין מי שעלה על לבו זה, אבל ודאי אם אמ' בפני פל' ופל' הוא הפסיד על עצמו שפרע בפני אחרים והלכו להם אבל אם באו עדים והעידו שפרעו אין כאן בית מיחוש ובז"ה ראו"י לדו"ן ולהורו"ת עכ"ל. והשת' הואיל ורבי' יצחי"ק אלפ"ס זצ"ל גריס אינו נאמן ופסיק נמי היכא דאמ' ליה

כי פרעת לי פרען באפי ראובן ושמעון דאפי' אית ליד, סהדי אחריני דמסהדי דפרעיה אפי' הכי אי לא מסהדי ראובן ושטעון דפרעיה מיחייב למפרע ליה. והרב ר' משי"ה נר' מיימון זצ"ל פליג וגריס נאמן ומסיק נמי היכי דאמ' ליה, פרען באפי ראובן ושמעון דאפי' [דאי] אית ליה סהדי אחריני דמסהדי דפרעיה פטור. והר"ב ר' ברו"ך אומר דאיכ' תרי גירסות ומכריע דנאמן גרסי'. אנו על מי נסמוך, בואו ונסמוך על יש"י זצ"ל דפירש אזל פרעיה באפי סהדי אחריני וזה או' עידי שקר מטה, ועלה קאמ' רבא למה לי למימ' דאונן ושמעון ני היכי דלא לדחייה דמשמ' דאע"ג דמסהדי דפרעיה דלא משגחי' בהו כדברי רבי' יצח"ק אלפ"ס זצ"ל וכן כתב הר"ב ר' ברו"ך זצ"ל מאר"ץ יוו"ן הילכך גרסי' נמי אינו נאמן. הילכך (גרסי' נמי אינו נאמן) היכא דא"ל אל תפרעיני אלא בעדים וא"ל פרעתיך בפני פלי ופל' והלכו להם למדינת הים אמרי' ליה לא מהימנת זיל פרע ליה וכדאתו פלוני ופלוני ואמרי דפרעת ליה, מחייב לאהדורי לך וכן הלכה למעשה ואי לא אתו סהדי ואמרי דפרע ליה איהו דאפסיד אנפשיה שקבל עליו לפרוע בעדים.

י [**שם**]

ההוא דאמר ליה לחבריה כי פרען פרען באפי בי תרי דתנו הילכת' אזל פרעיה באפי סהדי ואיתניסו מיד המלוה, אתו לקמיה, דרב נחמן א"ל אין קבולי קבילתינהו ואמינא ליהוו פקדון בידי עד דמייתי בי תרי דתנו הלכת' ומקיים תנאיה ואיני עליהם אלא שומ' חנם שלא קבלתים עלי בתורת פירעון א"ל כיון דקא מודית דקבילתינהו וזה לא בתורת פקדון מסרם בידך הוי פירעון ודברים שהיו בלבך אינם דברי'. מאי אמרת לקיומיה תנאיה זיל אייתינהו דהא אנא והא רב ששת דגמרינן הילכת' וספר' וסיפרי ותוספתא וכולה, תלמודא. [שם] ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דאוזיפתך א"ל לא היו דברים מעול' אזל ואייתי סהדי ואמרי דיזיף ופרע אותה הלואה שזה כופר ודאי לוה אותה באותו היום אבל לאחר זמן פרעה, אמ' אביי אנן אמאן נסמוך, אהני סהדי אינהו אמרי אוזיף ואינהו אמרי פרע, רבא אמ' כל האומר לא לויתי כאומ' לא פרעתי דמי דכיון דלא לוה לפי דבריו לא פרע והרי יש עדים שלוה נאמנין הן על הלוואה ואינם נאמני' על הפירעון דהודאת בעל דין כמאה עדים. כתב הר"ב די ברו"ך מאר"ץ יוו"ן זצ"ל וכן הלכה כרבא וכן נתב רבי יצח"ק אלפ"ס זצ"ל.

יא [**שם**]

ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה, זוזי דאוזיפתך א"ל [לא פרעתיך בפני פלוני ופלוני אתו פלוני ופלוני אמרי] להד"ם לא פרע בפנינו וזה אומ' בפניהם או שלא בפניהם פרעתים אמר רב ששת הוחזק כפרן ואינו נאמן [אפילו] בשבועה לומר פרעתים שלא

בפניהם שהרי אמ' פרעתים בפני פלוני ופלוני ונמצא שקרן, רבא אמ' כל מילת' דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה, כגון זה שלא היה לו לומ' פרעתיך בפני עדים שלא אמ' לו בשעת הלואה בעדים פרע לי הילכך לא שם לבו לזכור אם בעדים פרע אם שלא בעדים ואמ' בעדים פרעתי ולאו אדעתיה ואינו מוחזק כפרן בכך, משמע לשיטה זו אם לא היה אומ' בפניהם או שלא בפניהם אלא היה אומ' ודאי בפניהם פרעתי ולא ביני לבינו אז גם לרבא הוחזק כפרן ולא תלינן לומ' שהעדים שכחו ויהיה נאמן בשבועה. אבל הר"ב ר' ברו"ך מאר"ץ יו"ן זצ"ל כתב מילתא דלא רמיא עליה דאניש לאו אדעתיה פי' ושמא פרעו בפניהם ושכחי הילכך פטור והילכת' כרבא עכ"ל.

יב [**שם**]

ההוא דא"ל לחבריה הב לי שית מאה זוזי דמסיקנא בך א"ל לאו פרעתיך מאה קבי עפצי גלש בלע ומעבדין בהן עורות דקיימי בשיתא שיתא א"ל בארבעה ארבעה הוו קיימי אתו סהדי אמרי אין בארבעה ארבעה הוו קיימי ותובעו מאתים וזה אומ' פרעתים מ"מ אם לא בעפצים פרעתים בטעות אמ' רבא הוחזק כפרן א"ל רמי בר חמא הא אמרת כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש לאו אדעתיה והא נמי לא רמיא עליה לומ' באיזה עניין פרעם הילכך לא נזכר ולא הוחזק כפרן ונשבע שפרעם מכל מקום, א"ל קיצותא מידכר דכירי אינשי והוחזק כפרן, כת"ב הר"ב ר' ברו"ך מאר"ץ יוו"ן זצ"ל וכן הלכה.

יג [**מ"ב ע"א**]

ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא א"ל ולאו פרעתי א"ל הנהו סיטראי נינהו, מצד אחר היית(ה) חייב לי, אמר רב נחמן איתרע שטרא הואיל ומודה שקיבלם לאו כל כמיניה לומר סיטראי נינהו ורב פפא אמ' לא איתרע שטרא, איני והא ההו דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא [א"ל] ולאו אתורי יהבת לי ואתית ואותיבת אמסחתא מקום שמקצבין בשר ומוכרין וקבילת זיזך א"ל סיטראי נינהו ואמ' רב פפא איתרע שטרא הכי השת' הת' כיון דקא מודי ליה דאתורי יהב ומתורי שקל איתרע שטרא הכי אימור סיטראי נינהו מאי הוי עלה רב פפא אמ' לא איתרע שטרא דב שישא בריי דרב אידי אמ' איתרע שטרא וה"מ דפריעה בסהדי ולא אידכר ליה שטרא שיטול השטר מידו מגו דלא יכיל למימ' להד"מ כי א"ל סיטראי נינהו לא איתרע שטרא וכדאבימי ברי' דר' אבהו בפ' הכותב דמטא כי האי מעשה לידיה. כתב רבי' יצח"ק אלפ"ס זצ"ל האי איתרע שטרא דהכא איכ' מ"ד דלא יבטל לגמרי אלא דאית ביה נאמנות ואיתרע ולא גבי אלא בשבוע(ת)[ה] ודייקי מדאמר איתרע שטרא ולא אמ' איבטיל שטרא. ואיכא מ"ד דבטל שטרא לגמרי ואישתבע ליה שבועת היסת דליכ' גביה

האי מלוה ולא מידי ומיפטר והדין היא סברא דר"ב הי"י ור"ב שרירי"א גאונים ומסתייע' האי סברא מהאי דא"ל לאו אתורי יהבת לי ומתורי שקלת ואמ' רב פפא איתרע שטרא כיון דאתורי יהב ומתורי שקל ודאי פרעון דשטרא הוא וכבר נמחל שעבוד' דשטר וליכא למימ' בהאי שטרא כדקאי קאי אלא ודאי לגמרי הוא דאיתרע ומדרב פפא איתרע שטרא לרב נחמן נמי לגמרי הוא ועוד מדאמ' המ דפרעיה באפי סהדי ולא אידכר [אבל פרעיה וכו'] דמגו דיכיל למימ' להד"מ יכיל למימ' ליה סיטראי נינהו ודאי איבטיל ליד שטרא לגמרי דהוה ליה שטרא פריעא. הילכך מישתבע ליה שבועת היסת דלית ליה למלוה גביד, ולא מידי ומיפטר. עכ"ל.

יד [**שם**]

ההוא לוה דאמ' ליה למלוה בפני עדים בשעת הלואה נאמן אתה עלי כבי תרי כל זמן שתאמר לא התקבלתי לא אוכל לומ' לך פרעתיך אזל פרעיה באפי תלתא אמ' רב פפא כבי תרי הימניה כבי תלתא לא הימני' מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע אימור דאמ' רבנן דאזלינן בתר דיעות ה"מ לעניין אומדנא דשוטא כדאמ' בע"ז בהשוכר א"ל כדשיימי תלתא אפי' תרי מגו תלתא, כדאמ' בי תלתא עד דאמ' בי תלתא כדשיימי בי ארנעה עד דאמר בארבעה דכמה דנפישי בקיאי טפי אבל לגבי עדות תרי כמאה ומאה כתרי וה"מ דא"ל מהימנת לי כבי תרי ופרעיה באפי תלת אבל א"ל מהימנת לי כבי תלתא ואזל ופרעיה באפי ארבעה כיון דנחת לדיעות מתחילה ירד למניין שהוא יותר מכדי עדות ודאי אדיעות קפיד ובתלתא הימניה ובארבעה לא הימניה ופטור. וכן כתב רבי' יצחי"ק אלפי"ס זצ"ל דפטור.

טו [**שם**]

ההוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כל היכא דאמרת לי לא פרענא, אזל פרעיה, באפי סהדי אבי' ורבא דאמ' תרייהי' הא הימניה, מתקיף לה רב פפא נהי דהימ ניה טפי מדנפשי' טפי מסהדי מי הימניה. כתב הר' ר' ברוך מאר"ץ יוי"ן זצ"ל וכן הילכתא דפטור וכן כתב (ה)רבי' יצח"ק אלפי"ס זצ"ל דקיימ' לן כרב פפא.

טז [**מ"ג ע"ב**]

אמ' שמואי האי מאן דאוזפיה אלפא זוזי לחבריה ואנח ליה קתא דמגלא עילייהו אבד קתא דמגלא אבוד אלפי זוזי אבל תרתי קתתא לא אמ' חדא קביל בחמש מאה וחדא בחמש מאה ואי אבד חדא מינייהו לא ליפסיד חמש מאה דהא לא פריש חדא בפלגא וחדא בפלגא אלא תרוייהו קבלינהו בחדא במשכונו ולא בפרעון וכיון דמהדר ליה מקצת משכונו במאי דחסר פטר נפשיה בתשלומי שוויו ורב נחמן אמ' אפי' תרתי קתתא ואע"ג

דלא פריש מסתמ' חדא בפלגא וחדא בפלגא קבלינהו ואבד חד אבד חמש מאה אבל קתא ונסכא לא אמ' נסכא קבל בפלגא דכיון דחזי לפרעון הוא לא קבליה עילויה אלא בדמי שויו נהרדעי אמ' אפי' קתא ונסכא אבד קתא אבד פלגא אבד נסכא אבד פלגא. כתב הרב ר' ברו"ך מאר"ץ יוו"ן זצ"ל ולית הילכתא כחד מינייהו וכבר כתבתי ס"פ השוכר את האומנין.

יז הדרן עלך שבועת הדיינין.

יח [**מ"ד ע"ב**]

כל הנשבעין שבתורה נשבעי' ולא משלמין ואילו נשבעין ונוטלין, השכיר והנגזל והנחבל ושכנגדו חשוד על השבועה וחנווני על פנקסו. הנגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ביתו כדי למשכנו שלא ברשות ואמי לו תן לי כליי שנטלת והוא אומ' לא נטלתי, הרי זה נשבע ונוטל. [מ"ו ע"א] ודילמ' לא משכן ליה לאו אמ' רב נחמן האי מאן דנקיט מגלא ואמ' אזיל ואגזור דיקליה דפלניא ואישתכח דגזיר לא אמ' ההו' גזריה דעביד איניש דגזים ולא עביד הכא נמי גזים ולא עביד אימ' מישכנו ונחזי מאי מישכנו אותם שהעידו מה מישכנו יעידו מה מישכנו אמ' רבה בר בר חנה א"ר יוחנ' בטוענו כלים הניטלים תחת כנפיו דאמ' רב יהודה ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמ' לקוחין הן בידי ובעל הבית אומ' השאלתים לו אינו נאמן ואפי' בשבועה. ולא אמרן אלא (בעל) בעל הבית שאיני עשוי למכור את כליו אבל בעל הבית העשוי למכור את כליו נאמן ולא אמרן אלא בדבר שאין דרכו להטמין אבל דבר שדרכו להטמין נאמן ואע"פ שאין זה עשוי למכור כליו דזימנין דמצטרכי ליה זוזי ומזבין, ולא אמרן אלא איניש דלא צניע אבל איניש דצניע היינו אורחיה להטמין אפי' שאר דברים ששאר בני אדם מוציאין בפרהסיא. ולא אמרן אלא באדם בינוני דאינו נאמן אלא שזה אומ' שאולין וזה אומ' לקוחין אבל גנובין אחזוקי אעשי בגנבי לא מחזקי' ולא אמרן אלא בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר בהנהו הוא דאמ' דכי אטי ליה לקוחין אינו נאמן בדברים שאין דרכן להטמין ואדם בינוני דלא צניע אבל דברים שאין עשויין להשאיל ולהשכיר נאמן לישבע שלקוחין הן. ודברים העשויין להשאיל ולהשכיר מה הם זה פירשתי ס"פ המקבל בב' מציעא. כתב רבי' יצחי"ק אלפ"ס זצ"ל. שמועה זו כמה שערים למדנו ממנה. שער הראשון הוא ששנינו הנגזל כיצד מעידין אנו שנכנסו לביתו למשכנו שלא ברשות כו' כגון שעדים מעידין עליו שנכנס למשכן את חבירו וכלים מוטלי' תחת כנפיו והולך לו לביתו, ולא ידעו מה הן הכלים שנטל ואח"כ תבעו חבירו ואמ' לו תן לי כליי שנטלת והוא אומ' לא נטלתי כלום כיון שיש עדים שנטל ואינם יודעים מה נטל והוא אומ' לא נטלתי ישבע בעל הבית שכך וכך נגזל מביתו ונוטל.

ובלבד שיטעון בדבר כך שהוא אמור בו כדבעינן למימ' לקמ'. ומפני מה אין חבירו נשבע שלא נטל כלום מביתו ויפטר חדא מפני שהוא גזלן, ועוד לפי שאין מקבלין שבועה להכחיש את העדים שהרי עדים מעידין שנטל. ואילו העדים מעידין כמה נטל היה חייב להחזיר לבעל הבית שלא בשבועה, אלא כיון שמעידין שנטל ואינן יודעין מה נטל והוא או' לא נטלתי כלום הרי זה נשבע ונוטל. השער השיני אם ראוהו עדים שיצא וחפץ מוטל לו תחת כנפיו. ולא ידעו מהו והלה אומ' תן לי שני כליי שנטלת והוא' אומ' לא נטלתי אלא אחד אע"פ שאינו מכחיש את העדים שהרי עדים אינם יודעים כמה נטל ואיפשר שלא נטל אלא אחד כיון שנכנס לביתו של חבירו שלא ברשות ונטל כלים הוה ליה גזלן וישבע הנגזל ששנים גזל מביתו ויטול, ולא תמצא זו אליב' דר' יהודה דאמ' עד שתהא שם מקצת הודאה, אחמורי קא מחמר(י) ואמ' אין הנגזל נשבע ונוטל עד שיהא שם מקצת הודאה ורבנן לא שנא הכי ולא שנא הכי נשבע ונוטל. השער השלישי אם ראוהו שנכנס למשכן את חבירו ויצא ולא ראוהו בשעה שיצא והלה אומ' תן לי כליי שנטלת והוא אומ' לא נטלתי כלום אינו נשבע ונוטל אע"פ שראוהו שנכנס ליטול, כיון שראוהו שנכנס נשבע שבועת היסת שלא נטל כלום ונפטר דעביד איניש דגזים ולא עביד. אילי"ו שלש"ה דברי"ם בחוק הממשכן את חבירו שלא ברשות. והשער הרביעי דהא דאמ' רב יהודה ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמ' לקוחין הן בידי אינו נאמן, אינו בעסק הממשכן את חבירו שלא ברשות אלא טעם בפני עצמו הוא, נכנס בתוך ביתו של חבירו בפני חבירו וראוהו עדים שיצא וכלים טמונין תהת כנפיו ואמ' לקוחין הן בידי ואם' (לא) [לו] חבירו לא כי אלא שאולין הן בידך ולא מכרתי לך כלום אם בעל הבית אינו עשוי למכור את כליו ואותן כלים אין דרך להצניען ואותו האיש אינו צנוע אינו נאמן אלא חייב הוא להחזיר את הכלים לבעל הבית, וישבע בעל הבית שבועת היסת שלא מכר לו כלום. והשער החמישי אם בעל הבית עשוי למכור את כליו אע"פ שאין זה הלוקח צנוע ואותן הכלים אין דרך בני אדם להטמין תחת כנפיו ואמר לקוחין הן בידי נאמן. והשער האמ' הששי אם אמ' לקוחין הן בידי ולא אמ' בעל הבית שאולין הן בידך אלא אמ' לו גנובין הן בידך, נאמן הוא לומ' לקוחין הן בידי ואע"פ שאין בעל הבית עשוי למכור את כליו ואותן כלים אין דרך בני אדם להצניען ואותו האיש אינו צנוע, דאחזוקי אינשי בגנבי' לא מחזקינן. והשער השביעי אם אותן כלים דרך בני אדם להשאילן ולהשכירן זה אומ' שאולין וזה אומ' לקוחין הן בידי אינו נאמן ואע"פ שדרך אותו בעל הבית למכור את כליו ואותו האיש צנוע ואותן כלים דרך בני אדם להצניען, דשלח רב הונא בר אבין דברים העשויין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן. ורבא אפיק זוגא דסרבלא

וסיפרא דאגדתא מיתמי בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר. והשער השמיני אם היה מוחזק ומפורסם בגניבה וראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמ' לקוחין הן בידי, אם האי בעל הבית אינו עשוי למכור את כליו ואותן כלים אין דרך להצניע' ואין דרך אותו האיש להחביא כלי' שבידו אע"פ שזה אומ' לקוחין הן בידי וזה אומ' גנובין אינו נאמן. ודייק' טעמ' דלא מחזקי' אינשי בגנבי אבל מוחזק ועומד מעיקר' מחזקי'. והשער התשיעי, אם ראו בו שיצא וכלים מגולין בידו ואמ' לקוחין הן בידי נאמן. והוא שאין עשויין להשאיל ולהשכיר ולא שנא בעל הבית עשוי למכור את כליו ולא שנא שאין עשוי למכור את כליו דאמ' אצטרו[כי] איצטריך [ליה] וזבין, דדייקינן טעמ' דראוהו שהטמין כלים תחת כנסיו ויצא ואמ' לקוחין הן בידי דאינו נאמן הא יצא ולא הטמין תחת כנפיו כיון שאינן מדברים העשויין להשאיל ולהשכיר ואמ' לקוחין הן בידי נאמן ותנן נמי אומן אין לו חזקה, הא אחר יש לו חזקה. השער העשירי אם ראו בו שנטלן מרשות חברו שלא בפניו ואמ' לקוחין הן בידי אינו נאמן לא שנא הטמינן תחת כנפיו לא שנא לא הטמינן, לא שנא בעל הבית עשוי למכור, לא שנא שאינו עשוי, דהא שמעת' דרב יהודה דאית בעל הבית גביה קיימ' דאי לא תימ' הכי קשיא דרשב"ל דאמ' הגודרות אין להם חזקה כיון דגודרות נינהו אמ' [האי] לא מיזבן זבין להו אלא אשכוחי אשכוח להו אבראי וקא תפיס להו ואמ' לקוחין הן בידי הילכך אינו נאמן' ואי ס"ד דמאן דתפיס מידי דחבריה באפי סהדי ואמ' לקוח הוא בידי נאמן. הגודרות אמאי אין להם חזקה, השת' מידי דודאי לא באפי חבריה אתפסיה ואמ' לקוח הוא בידי נאמן הגודרות דספיק' נינהו דאיכ' למימ' [דלמא באפי מרייהו תפסינהו] לכ"ש דאית להו חזקה, אלא ה כי מדאמ' הגודרות אין להם חזקה ש"מ דמאן דתפיס מידי מרשות' דחבריה קמי סהדי ולא באפי חבריה ואמ' לקוח הוא בידי אינו נאמן, ומההוא מעשה נמי' דהנהו עיזי דאכול חישלי בנהרדעא ש"מ דהכי הלכת' דלא קיימ' הא שמעת דרב יהודה אלא כדאית' לבעל הבית גביה, ומסתייעא נמי האי סברא מההי' שמעת' אחריתי דרב יהוד' האי מאן דנקיט מגלא ותובליא ואמ' איזיל ואיגזריה לדיקלא דפלניא דזבני ניהלי[ה] נאמן מאי טעמ' לא חציף אינש למיגזר דיקלא [דלאו דיליה מדאיצטרכינן לגלויי טעמא משום דלא חציף וכו' ש"מ דמידי אחרינא דלית ביה כי האי טעמא לא מהימן והא מילתא פשיטתא היא ולית ביה ספיקתא והאי דאיצטרכינן] לפרושי משו' דחזינן תשובה משמיה דגאון דשאיל"ו מקמיי"ה בעסק דחד גברא דאמ' ליה לחבריה אית לי חד סהדא דאתית לביתי ופתחת ליה דלא באפיי ושקלת מיניה חד טעינא דכיתנא ואמ' ליה אידך אין פתחית ושקלית ואת אמרת לי שקליה בחושבנא דאית לך גבאי, וקא מהדר להו גאון דליכ' עליה אלא

שבועת היסת דלא שקל אלא דיליה. וקאמ' לא מבעיא היכ' דליכ' אלא עד אחד אלא אפי' איכ' שני עדים נמי הכי דיניה דמשתבע שבועתא דלא שקליה אלא במאי דאית ליה גביה ומיפטר, דהא אמ' רב יהודה ראוהו [על הגליון: שהטמין] כלים תחת כנפיו ויצא ואמ' לקוחין הן בידי אינו נאמן. ולא אמרן אלא בבעל הבית שאינו עשוי למכור כליו והאי טעונא דכיתנא הואיל ולית ביה כל אילין אנפי מהימן ובשבוע' היסת. אילו דברי הגאון ודאי שגגה הן, וליכ' למיסמך עלה דהא שמעת' דרב. יהודה בדאית לבעל הבית גביה ואיהו קא מסר ליה ניהליה כדבררינן אבל האי עובדא טעמ' אחרינ' הוא דהא [לאו] באנפיה שקליה, ודאי כל מה דאיתיה בביתיה דאינש ברשותיה ובחזקתיה קאי ולא מצי אינש לאפוקי מיניה אלא בראיה ומאן דשקיל מיניה מידי קמי סהדי ולית ליה ראיה דלדידיה הוא מיחייב לאהדורי לחבריה, והשת' דשקליה קמי חד סהדא הכי דיניה כיון דאילו אתו תרי סהדי ומסהדי דבאפייהו פתח ביתא דחבריה ושקל מיניה ההוא מידי מיחייב לאהדורי, דכל מה דבביתיה דאינש כרשותיה קאי, כי ליכ' אלא חד סהדא מיחייב שבועה, דאמ' מר כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה וכיון דמודה דשקליה מביתיה הוה ליה מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם. והא מילת' דמי' להההוא דחטף נסכא מחבריה וכו' וכל המחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם.

יט [**מ"ד ע"ב**]

מתני' ושכנגדו חשוד על השבועה כיצד אחת שבועת העדות ואחת שבועת הפקדון ואפי' שבועת שוא שכנגדו נשבע ונוטל. כתב רבי' ברו"ך מאר"ץ יוו"ן זצ"ל דבמחוייב שבועה דאורייתא קא מיירי, רוצה לומ' דבשבועה דרבנן לא מהפכינ' אשכנגדו וכן כתבתי בפ"ק דבב' מציע'.

כ [**מ"ה ע"א**]

מתני' היה אחד מהם משחק בקוביא ומלוה ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית שכנגדו נשבע ונוטל. [מ"ז ע"א] הא תו למה לי תנא חשוד בשבועה כגון מלוה בריבית שפסולו דאורייתי' וקתני משחק בקוביא ומפריחי יונים וסוחרי שביעית דפסילי דרבני שהנחשד בדרבנן מהפך שבועה אשכנגדו אם רוצה אבל לא ב"ד ובנחשד דאוריית' ב"ד מעצמו מהפכין אשכנגדו כדפרי' בפ"ק דבב' מציע'. ירושלמ'. החשוד בשבועה מאימתי מקבלין אותו משיבא לב"ד שאין מכירין אותו ויאמר חשוד אני. [שם] מתני' היו שניהם חשודים חזרה שבועה למקומה דברי ר' מאיר ר' יוסי אומ' יחלוקו. א"ל רבא לרב נחמן היכי תנן ר' יוסי או' יחלוקו או ר' מאיר או' יחלוקו א"ל לא ידענא. איתמר אמ' רב יוסף בר מניומי עבד רב נחמן עובדא יחלוקו.

כא [שם]

חזרה שבועה, להיכן חזרה אמ' רב אמי רבותינו שבבבל אמרו חזרה שבועה לסיני, לשבועת הר סיני שהשביע הקב"ה את ישראל על לא תגזול והוא יפרע מן הכופר ממון לחבירו, אבל ב"ד אין נזקקין לא לשבועה ולא לפרעון. רבותי שבארץ ישר' אמרי חזרה שבועה למחוייב בה על זה שהודה במקצת וכיון שאינו יכול לישבע שהרי חשוד הוא ישלם, אמ' רב פפא רבותינו שבבבל רב ושמו' רבותי שבארץ ישר' ר' אבא, רבותי שבבבל רב ושמו' דתנן וכן היתומין לא יפרעו אלא בשבועה והוינן בה ממאן אילימ' מלוה אבוהון שקיל בלא שבועה אינהו שקלי בשבוע' הכי קאמ' וכן היתומי' מן היתומ' לא יפרעו אלא בשבועה ורב ושמואל דאמ' תרוייהו לא שנו דבשבועה מיהא יפרעו יתמי מלווה שהוציא שטר על יתמי לוה אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לווה שבועה משעה שמת לווה אין לו למלוה ליפרע מן היתומין אלא בשבועה דקיימ' לן אין נפרעין מן היתומי' אלא בשבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו ממון שהוא מחויב עליו שבועה, אלמ' והואי' והוא מחוייב שבועה שלא התקבלתי חוב זה, ויתומין אין יכולין לישבע כן אלא שלא פקדנו אבא, ואין זו שבועה המוטלת על אביהם וגם יתמי לווה אין יכולין לישבע שפרעו אביהם, קאמרי רב ושמואל שלא יפרעו אלמ' הואיל ואין יכולין לישבע לא זה ולא זה סבירא להו לרב ושמו' חזרה שבועה לסיני ואין כאן לא שבועה ולא פרעון. רבותי שבארץ ישר' ר' אבא, דההו' גברא דחטף נסכא מחבריה אתא לקמי' דר' אמי ויתיב ר' אבא קמיה, אייתי הד סהדא דמיחטף חטפא מיניה א"ל אין חטפי ודידי חטפי, א"ר אמי היכי נידיינו להאי דינא לישלים דהא מודה שחטף ולא כל הימנו של כל חוטף לומר דידי חטפי ליכי תרי סהדי, מיגו דאי בעי אמ' לא חטפי מהימן נמי לומ' דידי חטפי, ליפטריה איכי חד סהדא ואי אמ' לא חטפי הוה בעי לאישתבועי להכחיש את העד, לישתבע את השבועה שהעד מחייבו' כיון דאמ' מיחטף חטפי הוה ליה גזלן א"ל ר' אבא הוה ליה מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע וכל המחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם. אמ' רבא כוותי' דר' אבא מסתברא דתני אמי שבועת יי"י תהיה בין שניהם ולא בין היורשים היכי דמי אילימ' דאמ' לי' מנה לאבא ביד אביך וא"ל חמשין אית ליה וחמשין לית ליה מה לי הוא (מנה) מה לי אבוה מאחר שהוא טוען טענת בריא למה אינו יכול לישבע אלא לאו דא"ל מנה לאבא ביד אביך וא"ל חמשין ידענא וחמשין לא ידענא, אי אמרת בשלמ' אבוה כי האי גוונ' מיחייב שבועה ומתוך שאינו יכול לישבע דהא איני יודע קאמ' לישלים איצטרי' קרא למעוטי למיפטר

יורש בטענ' זו אלא אי אמרת אביו כי האי גוונ' פטור קרא למיפטר גבי יורשין למה לי ולקמ' כתבת"י פיסק"א דהילכת' למעשה.

כב [**מ"ה ע"א**]

מתני' וכן היתומין לא יפרעו אלא בשבועה שלא פקדנו אבא בשעת מיתה ששטר זה פרוע ושלא אמ' לנו אבא קודם לכן, ושלא מצינו בין שטרותיו שובר ששטר זה פרוע, א"ר יוחנן אפי נולד הבן אחר מיתת האב הרי זה נשבע ונוטל אמ' רשב"ג אם יש עדים שאמ' בשעת מיתה שטר זה אינו פרוע גובה שלא בשבועה

כג [**מ"ח ע"א**]

ממאן אילימ' מלוה אבוהון שקיל בלא שבועה אינהו שקלי בשבועה ה"ק וכן היתומין מן היתומין לא יפרעו אלא בשבועה רב ושמוא' דאמ' תרוייהו לא שנו אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לווה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו שלחוה קמיה דר' אלעזר שבועה זו [מה] טיבה להפקיע ממונם אם אין יכולין להשביע אותם שבועה ממש, אמ' להן יורשין נשבעין שבועת יורשין כגון שלא פקדנו אבא ונוטלין

כד [**שם ע"ב**]

איקלע רב נחמן לסורא עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרו לי' ליתי מר ונעקרה לדרב ושמו', אמ' להו איכפל ואתאי כמה פרסי למיעקרה לדרב ושמו', אלא הבו דלא לוסיף עלה, הזמינו עצמיכם שלא נלמוד הימנה במקום אחר, הם אמרוה בשבועת הבא ליפרע מנכסי יתומים שאינו מוריש אותו לבניו אם מת לוה בחיי המלוה אל תלמדו הימנה אם מחוייב שבועה אחרת, ומפר' תלמוד' כגו' מאי אמר רב פפא הפוגם שטרו שהודה בב"ד שנתקבל קצת ותנן לא יפרע שאר אלא בשבועה ואם מת יורשין נשבעין שבועת יורשין (למלוה) ללוה ונוטלין ולא עבדי' בה כרב ושמו'.

כה [**שם**]

ההוא דשכיב ושבק ערבא ראובן הלוה לשמעון על ידי הערב סבר רב פפא למימ' הא נמי דלא לוסיף עלה, א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא אטו ערבא לאו בתר יתמי אזיל.

כו [**שם**]

ההוא דמית לוה בחיי מלוה ואחר כך מת מלוה בלא בנים ושבק אחיו ליורשו ואותו האח הוציא שטר (על) נכסי יתמי לוה סבר רמי בר חמא למימ' הא נמי הבו דלא לוסיף עלה הוא שהם אמרוה ביתומים מן היתוטים וזה לאו יתום הוא. א"ל רבא מה לי לא פקדני

אבא מה לי לא פקדני אבא. אמ' רב חמא השתא דלא איתמר הילכת' לא כמר ולא כמר דעבד כרב ושמו' עבד, כר' אלעזר עבד. זה לשון רבי' ברוך בר' שמו' זצ"ל מאר' יוון. כתב רב היי בן רב שרירא גאו' ז"ל בספר השבועות שחיבר ואני מסכים שראוי לדון כר' יוסי דאמ' יחלוקו פי' בפריע' יתומים מן היתומים ולא נמנעו אבותיי ואבות אבותיי הקדושי' ז"ל מלהורות ולדון בזה הדין אלא על זה דנו ועל זה הורו לעשות וכן אמ' התלמוד א"ל רבא לרב נחמן היכי תנן כו', ואם ימצא דיין שידון דין רבותי' שבבבל או כדין ר' אלעזר דינו דין ואין אנו יכולין למחות בידו עכ"ל. ורבי' יצחי"ק אלפי"ס זצ"ל כתב לעיל מסתברא דהילכת' כר' אבא דאמ' כל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם הילכך אם היו שניהם חשודים חזרה שבועה למחויב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם, והכי דיינינן בכל דוכת' כר' אבא דכל היכ' דמחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם, כגו' הא דאמ' בח"ה אי דמי' לר' אבא להא דמיא לחד סהדא ולתרתין [שני] ולפירי, וכדאמ' נמי בעניין ההו' דחטף נסכא מחבריה וכדאמ' בעסק שבועה היכי דמי עסק שבועה כדרבא דאמ' מנה לי בידך, אין לך בידי אלא נ' והשאר איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם והיינו דאמ' רבא הכא כוותי' דר' אבא מסתברא אבל לעניין יתומין מן היתומין בלחוד עבדי' כרב ושמו' כדבעינן למימ' לקמ', וחזינן למאן דסבר לעניין היו שניהם חשודים דהילכתא כר' יוסי דיחליקו, דהא רב נחמן עבד עובדא כוותיה ולאו מילתא היא חדא רבא דהוא בתרא אמ' כוותי' דר' אבא מסתב' מדר' אמי דאמ' שבועת ייי תה"ה בין שניהם וכו' וקמא ליה דרבא ולא איפריכא. ועוד הא דאמ' בשבועת העדות אמ' אביי הכל מודים בשכנגדו חשוד על השבוע' ופרשי' לה כגון שהיו שניהם חשודין דאמ' מר חזרה שבועה למחויב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם. וש"מ דאביי סבר דהכי הילכת' כשהיו שניה' חשודי' דחזרה שבועה למחוייב לה ולא לסיני הילכך לית' לרב נחמן דעבד עובדא וקמא ליה לדר' אבא מדאביי ומדרבא דאינון בתראי עכ"ל שכת' לעיי. והכא כתב אדאמ' רב פפא הכי הבו דלא לוסיף עלה ואשכח' לרב פפא ולרב הונא ברי' דרב יהושע ולרמי בר חמא ולרבא דכולהו בתראי נינהו, וסברי הבו דלא לוסיף עלה, שמעינ' דבהא מילתא כרב ושמו' עבדינן ואע"ג דאמ' רב נחמן האי דיינא דעבד כרב ושמו' עבד, כר' אלעזר עבד לא עבדינ' עובדא בתחילה אלא כרב ושמואל ודיינא דעבד כר' אלעזר לא מהדרינ' עובדא מיניה דמאי דעבד עבד עכ"ל.

כז [**שם**]

אמ' רב פפא האי שטרא דיתמי דמית לווה בחיי מלוה לא מיקרע קרעינן ליה ולא מיגבא

גבינן ביה, אגבויי לא מגבי' ביה משו' דרב ושמו', מיקרע נמי לא קרעינ' ליה עד דגדלי יתמי דילמ' משכחי דיינא שידון כר' אלעזר דאמר יורשין נשבעין ונוטלין.

כח [**מ"ז ע"ב**]

איתמר שני כיתי עדים המכחישות זו את זו שנים אומ' הרג ושנים אומ' לא הרג אמר רב הונא זו באה בפני עצמה ומעידה בעדות אחרת, אע"פ שהאחת פסולה אין לך לפסול לא זו ולא זו הואיל ואינך יודע איזו מהן פסולה, אבל אחד מכת זו ואחד מכת זו אין נאמנין בעדות אחת דממה נפשך אחת מהן פסול' והיינו דנקט כי האי לישנא באה בפני עצמה ומעידה אמ' רב חסדא בהדי סהדי שקרי למה לי הואיל והאחת, פסולה אין אחת מהן נאמנת לשו' עדות. כתב רבי' יצח"ק אלפ"ס זצ"ל. והילכת' כרב הונא דהוא רביה דרב חסד' כדאמ' פ' הדר אמ' רב יוסף אפי' ביעת' בכותחא בעאי מיניה דרב חסדא [כל שני דרב הונא] ולא אורי ליה. ועוד גרסי' בחזקת הבתים בעניין הנהו דאשתכח אהדדי באבילתא לימ' רב נחמן כרב הונא ורבא כרב חסדא ואמ' אליבא דרב חסדא כולי עלמא לא פליגי השתא לעדות אחרת לא מהימני לאותה עדות מיבעי' אלמ' בין לרבא בין לרב נחמן ליתא לדרב חסדא עכ"ל.